

**THE
PENNSYLVANIA
STATE UNIVERSITY
LIBRARY**

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1459) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA,

PLURA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTRATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIUM OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEHENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TONOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DOCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIIVM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SECCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE NACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUNERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ
AB ÆVO PHOTIANO USQUE AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS;

ACCURANTE J. - P. MIGNÈ,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES PENE JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, DUCENTIS ET VIGINTI DUOBUS VOLUMINIBUS MOLE SCA STANS, DECEN ET CENTUM SUPRA MILLE FRANCIS VENIT : GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA, LATERALI COMPLECTITUR, NOVENQUE ET CENTUM VOLUMINA, PRO PRIMA SERIE GRÆCA, NON EXCEDIT. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIE GRÆCO-LATINA SEXAGINTA VOLUMINA PROBABILITER NON SUPERABIT; DUM HUIUS VERSIO MERE LATINA TRIGINTA VOLUMINIBUS ABSOLVETUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO ENITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSÈ ERIT; SECUS ENIM CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETTIA AQUADUNT. ATTAMEN, SI QUIS ENAT INTEGRÆ ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEN VEL PRO SEX FRANCIS SOLUM OSTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES FUTURIS PATROLOGIÆ SERIEBUS APPLICANTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NON NOBIS DEREST.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXIV.

JOANNES ZONARAS.

EXCŪDEBATUR ET VENIT APUD J. - P. MIGNÈ, EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUT, OLIM D'ANROISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTRŪGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIENSIA.

282
M582p
t.134

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XII. ANNUS 1190.

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΤΑ ΕΥΡΗΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

—
JOANNIS ZONARÆ

OPERA OMNIA

HISTORICA, CANONICA, DOGMATICA.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

—
TOMUS PRIOR.
—

—
VENEUNT DUO VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS.

—
EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUT, OLIM D'ANBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA.

—
1864

459001

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XII, ANNUS 1190.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXIV CONTINENTUR.

JOANNES ZONARAS.

<i>Caroli Ducangii Præfatio, in qua de Joannis Zonaræ scriptis et rebus gestis.</i>	col. . 9
<i>Hieronymi Wolffi Præfatio.</i>	27
Joannis Zonaræ Annales.	39

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΔΡΟΥΓΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΒΙΓΛΑΣ, ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΑΣΗΚΡΗΤΙΣ

ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

JOANNIS ZONARÆ

MONACHI

MAGNI ANTEA VIGILUM PRÆFECTI ET PRIMI A SECRETIS

ANNALES.

CAROLUS DU FRESNE, DOM. DU CANGE,

REGI A CONSILIIS, ET FRANCIÆ APUD AMBIANOS QUÆSTOR,

WOLFIANAM EDITIONEM CUM SCRIPTIS CODICIBUS CONTULIT, LATINAM VERSIONEM RECENSUIT,
ANNALES NOTIS ILLUSTRAVIT.

DUCANGII PRÆFATIO.

Nemo est tum ex nostris tum etiam exteris (1), qui Regiam scriptorum Byzantinorum editionem velut eximium Gallicæ magnificentiæ monumentum non suspiciat. Et merito sane ac jure optimo, cum, præterquam quod historiam minus hactenus notam et quæ tot rerum eventis varietur, Romanique imperii universo pene orbi olim dominantis causas inclinationis atque ruinæ ob oculos proponat, typis illa tam elegantibus chartarumque magnitudine adornata exit in publicum, ut quamdam præ se ferat majestatem, et quotquot litteras amant ad sui lectionem quodammodo sollicitet et alliciat. At cum tot inter Regio isto apparatu insignes, Joannis Zonaræ Annales Græce semel minusque nitide impressos ac in præsens rariores plerique ex eruditis desiderari monuissent, vir illustrissimus marchio de Louvois, regi ab intimis consiliis et secretis, cujus curæ ædificia Regia, artes, ipsaque typographia Regia permissa sunt, in idem etiam consilium conspirante illustrissimo fratre archiepiscopo Rhemensi ac primo Franciæ pari, pro innato non vulgari erga litteras affectu ut auctor Regia editione dignissimus ederetur optimum factum videri sibi significavit. Hacce mihi deinde demandata provincia, qua doctores alios longe melius defuncturos licet minime dubitem, manum statim admovi, codices veteres quantum per tempus licuit collegi et contuli, notasque adjeci : quod qualecunque est, æqui bonique consulturos benignos lectores confido.

Enimvero ut de hisce qui nunc prodeunt Annalibus ac de eorum auctore Zonara quædam præmittamus, hos præsertim commendat scriptoris eruditio, quæ non ex iis modo colligi potest, sed etiam ex aliis quam plurimis operibus, quorum indicem huicce Præfationi subjicimus; in quibus neque rerum cognitio nec neque acere vel solidum judicium ut nec pietatem quispiam desideret. Quin etiam si natalium splendore gestique in imperatorum palatiis magistratus existimationem aliquam scriptori conciliare possunt, quod nemo forte in dubium revocaverit, de illo præcipue qui de rebus politicis, in quibus ver-

(1) Mart. Hankius in præfat. ad lib. *De script. Byzant.*

satus est, scribere aggreditur, eo sane celebrari poterit et ipse Zonaras : quem cæteroquin ab illo Zonara, qui sub Constantino Porphyrogenito Leonis Sapientis filio in aula vixit (2), genus duxisse sundet omnino nominis similitudo. Quippe in Joannis et Manuelis Comneni, quibus imperantibus vixit, palatio, magni vigiliarum drungarii seu, ut Latini efferebant, vigilum præfecti ac primi a secretis gestæ dignitates, inter illustriores semper habitæ, magno fuisse apud imperatores loco satis arguunt. Atque ex eo, ni fallor, a Theodoro Balsamone (3) et a Matthæo Blastare (4) ὑπερφύης indigitari solet, quod essent inter senatorias præcipuæ, cum hocce epitheto senatum ac ipsos senatores donari solitos constat, uti alibi observamus (5) : quo quidem et nobilitas generis et magistratuum splendor exprimitur, cum, ut ait Gregorius Nazianzenus (6), μέγιστον εἰς εὐγενείας ἀπόδειξιν συγκλήτου μετουσία habeatur.

Verum abdicatis postea palatinis curis, quo sibi in primis vacaret animæque saluti consuleret, monachum induit, relictaque urbe imperii primaria in insulam remotiorem secessit : quod ipsemet in Præfatione ad Annales testatur : quo loco in iis ut par erat conscribendis librorum defectum causatur, αὐτὸς ὑπερδύος ὢν καὶ πόρρω τοῦ Ἰσπεως ἐν νησίδι ἐνδιατώμενος. Quæ vero fuerit insula ista, tanto ab urbe spatio disparata, non promptum est assequi ; sed vel inde saltem licet conicere, venire in dubium quod tradit Andreas Thevetus, scriptor cæteroquin in aliis haud certæ fidei, sua ætate visum adhuc in quodam Montis Sancti (ita Athos hodie appellatur) monasterio Zonaræ epitaphium hisce verbis conceptum : ΕΝΤΑΔΕ ΖΩΝΑΡΑΣ ΚΕΙΤΑΙ, nisi sub vitæ extrema eo dicatur concessisse (7).

Utinque de hac re sit, vix aliquot in asceterio annos exegerat, cum eum convenerent amici (8) hortatique sunt ut solitarium istud otium in negotium aliquod conferret, quod et rem publicam juvaret et æternæ vitæ præmium sibi conciliaret : quod quidem maxime assequi liceret si historiam conscriberet quæ et resecat supervacanea et res memoratu digniores nullo verborum ambitu in compendium quoddam contraheret. Eos enim qui in hocce scriptionis genere operam hactenus collocassent, rerum quas enarrant seriem fere semper interrumpere inutilibus παρεκβάσαι seu excessibus, vel etiam descriptionibus aut concionibus, atque adeo intempestivis et quæ annalibus parum convenient de religione disputationibus, dum fidei mysteria exponunt vel hæreses confutare aggrediuntur, argumentis e sacra Scriptura vel e sanctis Patribus petitis. Quibus quidem ex chronologis aliquot suggillabant qui ea tempestate in omnium manibus versabantur, auctorem forte Chronici quod Alexandrinum vocant, Georgium Syncellum, Georgium Hamartolum, Georgium Cedrenum, aliosque quorum scripta ejusmodi supervacaneis excursibus passim scatent.

Verum tametsi duas res languorem afferre animis, otium et solitudinem, quod aiebat Tullius, persuasum haberet, et apud Christianos, ac monachos in primis, pravas illas seu cogitationes (λογισμοὺς, ascetici vocant) seu cupiditates, quæ mentem a negotiis vacuum invadere solent et in peccata fere semper demergunt, avocare unicam posse occupationem, ægre tamen cessit amicorum hortatibus, cum rem esse cerneret quæ librorum, quibus carebat, copiam postularet. At vellicare ii non prius destiterunt quam improbitate stimulandi ad suscipiendum opus impulissent. Victus igitur familiarium flagitationibus, et supra allatis adductus rationibus, ad Annales conscribendos se accinxit, cum in hoc secessu agens, ubi ad condendam historiam necessarii libri non suppetere, si non omnia dicenda complecteretur, veniam a benigno lectore se impetraturum facile sibi persuaderet. In qua cæteroquin conscribenda ita est versatus, ut præcipua et quæ alicujus viderentur momenti non omiserit, et quæ in epitomen cogerit tanta elegantia, solus ut videatur assecutus quod contra rerum naturam est, brevitatis ut obscura non esset ; quod de Pontio Paulino, qui tres Suetonii libros de Regibus in compendium redegerat, dixit Ausonius (9). Quidam enim sunt, ut aiebat Focas Grammaticus, qui late copioseque scripserunt, ita ut superflua interdum ubertate narrationis memoria legentium confundatur : alii, dum brevitati student, admodum diffusam coartasse materiam, ut sterili compendio nihil ad integram scientiam lectoribus conferant. Neque tamen sibi ipsi satisfacit omnino, cum quibus ad operis quod in manus sumpserat absolutionem necesse erat codicibus persæpe careret, quos cum sæpius quæsisset, reperire non potuerat, seu temporum injuria essent amissi, seu negligentius ab iis inquisiti quibus id negotii dederat (10),

(2) Anonym. Combefis, in Porphyrogen., n. 8. [Patrol. t. CIX.]

(3) Ad can. 36 Apost.

(4) Lit. E cap. 11.

(5) In Gloss. med. Græcit.

(6) Orat. 18 in S. Cyprian.

(7) En Theveti verba in *Pourtraits et vies des hommes illustres*, Paris, 1584, in-fol., l. 26 b et 27 a : « ... toutesfois les Grecs du mont Athos m'ont dit que ce fut en un rocher qui peut avoir de tour (compris les escueils qui l'environnent) quelque lieu, le plus inaccessible lieu que j'aye veu en toute la mer Egée et Archipelague, et de present appellé par les Grecz Caloier d'Andros, autrement dict le bon vieillard, les Turcs le nomient Cahyra, les Hebreux ou Juifs du pays luy donnent le nom

de Charchas, auquel y a encores aujourd'huy un fort beau monastere de Grecz. ... Zonaræ doncq ayant demeuré cinq ans en ce lieu . . . Callineus son Patriarche . . . luy commanda se retirer au mont Athos, . . . où ayant demeuré treize ans, finit ses jours aagé de quatre-vingtz-huict ans sept moys, et fut depuis honorablement enterré en l'un des monasteres nommé saint Helie dudict mont, la sepulture duquel se voit encore de present, couverte d'une pierre jaspée contre laquelle sont écritz ces mots en Grec, et la plus part si effacez qu'à grand' peine les peut on lire . . . ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΜΗΗΜΕΙΟΝ Ο ΣΟΦΟΣ ΖΩΝΑΡΑΣ ΚΕΙΤΑΙ. »

(8) Præf. n. 1.

(9) Epist. 7.

(10) Zonar. lib. ix, n. 31.

dum ipse extorris et procul ab urbe in parva insula vitam ageret : ex quo factum agnoscit ut consulum et dictatorum historia minus sit absoluta. Neque porro mirari debere subdit lectorem, si in iis quos conscripsit Annalibus descriptionis character ubique sibi similis non occurrat, cum aliter fieri vix queat, ut qui historiam e variis scriptoribus veluti stipem colligit, illorum et dictione et compositione in multis non utatur. Quod ita tamen confecit, ut si aliquid de suo interjecerit, id illius stylo quem sequebatur auctoris quantum fieri potuit accommodaverit, ne descriptionis ratio a sese ubique dissidere videretur : cum interim alia longe quam cæteri qui res chronologicas hæcenus tractaverant, Annales suos conscriberet, res nempe quasi de suo componens et narrans, et quod laude dignum est eaque summa, non alienorum furtis plausum captans, neque tractatus integros exscribens, ut de ipso Zonara scribit Leo Allatius (11).

Non defuere tamen qui censorio quodam judicio ut minus diligentem, maxime ubi de rebus Romanis agit, vellicarint atque adeo perstrinxerint. « Omnia, inquit horum alter (12), ante Constantinum inepte et parum diligenter (de rebus Latinis loquor) explicavit. » Sed quam sano ille judicio hæc effutierit vel inde patet, quod a paulo æquioribus iudicibus, iisque pereruditis quibusvis chronologicis scriptis Annalium Zonaræ pars illa quæ res Latinas pertractat longe anteponatur. Nam cum in recensendis Romanorum gestis ex Dione præsertim, quem minime truncatum ut hodie editus est sed integrum legerat, aliisque scriptoribus qui periere temporum injuria, hæc historiæ partem compegerit, nova fere semper et ab aliis indicta commemorat : ita ut multis in locis de verbo ad verbum Dionem exscripsisse dicatur a Guillelmo Xylandro, Fulvio Ursino, Friderico Sylburgio et Henrico Valesio, istius scriptoris eruditissimis interpretibus, quibus solemne est ex Zonara aut ipsum Dionem emendare aut Romanos scriptores alios illustrare : unde Theodorus Marcilius (13) Zonaram et Xiphilinum Dionis subdignas vocat. Et certe ita de Zonara sensisse constat eundem Allatium, « qui » ait ille « licet in historia post Constantinum Magnum jejunius sit, et non nisi obvia quæque percurrerit, in his vero quæ ante Constantinum ad mundi exordia diligentius et copiosius versatur. » Non mirum igitur si ab Alexandro Brassicano in Præfatione ad Salvanum sinceræ fidei historicus, et a Casaubono (14) dicatur vir eruditissimus. Cedreni codici manuscripto schedam ascripsisse dicitur Wolfius, in qua observabat tractare idem argumentum quod Zonaras, sed habere a Zonara multa de industria prætermissa, brevitatis forte studio, sed certe non prætermittenda, ita ut optatione sibi data ab initio Cedrenum Zonaræ prætulisset. Qui, inquit Xylander (15), a quo hæc ex Wolfio referuntur, ad ea respexit præcipue, quæ aliunde quam ex eo repeti non possunt, cum duo priores Zonaræ tomi longe alioquin sint meliores ac laude digniores, quam ea quæ ad Constantinum usque Magnum Cedrenus collegit. Scribit præterea idem Wolfius (16) Zonaram alias prolixiorē videri, ut in Judaica historia, alias breviorē, ut in exterarum gentium gestis. In quo quidem si qua culpa commissa est, excusationem habere videri hanc, quod ipse non ex suo ingenio deprompsit ea quæ scripsit, sed ex variis auctoribus collecta in certum ordinem redegit : qui auctores inter se dissimillimi sunt. Quod autem non omnia persecutus est, non tam negligentia quam de industria fecisse.

Verum, licet in iis quæ post Constantinum Magnum scripsit obvia quæque percurrere Zonaram dicat Allatius, longe aliter tamen sensisse videtur exacti vir iudicii Henricus Valesius, qui non modo auctorem sat diligentem haud semel indigitat, sed et in iis præsertim quæ ejusdem Constantii familiam spectant, accuratiorē quam in cæteris, neque aliis obvia dicere observat (17). Et sane quantum in recensendis Cyprianorum imperatorum gestis, fusiore parte editis commentariis versati sint Theophanes, Cedrenus, Scylitzes et aliquot alii, constat id Zonaræ in primis consilium fuisse, ut non pleniorē quemadmodum in historiam, sed contractiorē atque adeo compendium conscriberet, in quo singularia quæque et quæ in re historica præcipui viderentur ponderis perstringeret. Ex quibus facile colligitur quod ait Gerardus Vossius, tum in eo majorem curam et industriam desiderari, tum etiam maxime mirandum esse, virum usque adeo experientem in sui temporis præsertim rebus pleraque perfunctorie tantum dicere, cum multa magnaque iis temporibus gesta sunt, orientali orbe cum occidentali quasi concurrente : adeo ut pauca sint quibus Alexii vitam perstrinxerit. Id, inquam, haud ægre refellitur ex auctoris ipsius Annalium lemmate, vel ex ipsius Præfatione, in qua non historiam sed historiæ compendium scribere se profitetur ; ita ut si prolixiori sui temporis res fuisset persecutus narratione, primum scriptoris officium minime observasse diceretur : cum, ut ait Plinius alter, titulum suum legere debeat, atque identidem interrogare se quid cœperit scribere, scireque si materiæ immoratur non esse longum, longissimum si aliquid arcessit atque attrahit. Atque ex hacce virorum eruditorum varia de Zonaræ Annalibus sententia patet quam infausta sit eorum sors qui aliquid scribere aggrediuntur, cum quibusvis ac fere iniquis hominum iudiciis et censuræ ingenii fœtus exponunt.

Cæterum in Annalium decursu occasionem interdum capiat Zonaras Græcorum suæ ætatis mores vellicandi, veluti cum virorum ecclesiasticorum Simoniam carpit, comatos et cincinnatos palatinos

(11) De Georg.

(12) Apud Allat. *De error. magn. viror. in dicendo*,

p. 126.

(13) In not. ad Sueton.

(14) Ad Hist. Aug. p. 202, 2 ed.

(15) In præfat. ad Cedren.

(16) In præfat.

(17) In not. ad lib. xviii Ammiani.

perstringit (18), et imperatores, quod abdicato patrio vestitu barbaricum amplecterentur (19). Denique in ipsos adhuc Augustos ac eorum in rebus administrandis publicis tyrannidem gravius invehitur. Nam ut Valentis mathematici (20) de urbis Cpolitanz duratione editum sub Constantino Magno natalitium thema quodammodo teneatur, ne omnino falsum putetur, quam annos 696 duraturam prædixerat, jam olim cum scribebat Zonaras elapsos, subdit aut falsam existimandam Valentis prædictionem, aut annos illos intelligendos esse quibus instituta rei publicæ ac status conservabantur, dum suus honor erat sentitui, dum cives sub legitima imperii potestate florebant, non autem cum manifesta vigeat tyrannis dominorum publica sibi pro privatis vindicantium et ad suas voluptates conferentium, easque parum honestas, cum publica quibusvis donarent, nec pastorum iustar subditos tractarent, nec lana supervacua detonsa, sed prædonum more oves mactando, ad medullas ipsas exsugerent.

Chronici titulum Zonaræ historiæ ascripsimus quemadmodum Wolfius. Nam et ita laudatur a Michaele Glyca in Annualibus : *Ὁ Ζωναράς ἐν τῷ χρονικῷ συντάγματι*, et in altero e codicibus Regiis, in quo secunda duntaxat pars continetur, hæc verba in fronte leguntur : *Τὸ παρὸν βιβλίον χρονογράφος ἐνμάζεται*. Verum in codice Viennensi, quo usus est Wolfius, alia habetur epigraphe, hisce videlicet vocibus concepta : *Ἐπιτομή ἱστοριῶν συλλεγείσα καὶ συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ σοφωτάτου μοναχοῦ τοῦ Ζωναρά, τοῦ γεγονότος μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίβλας καὶ πρωτοασκητήρις*. Et sane compendium historiæ scribere se profiteitur ipse Zonaras : *Ἐγὼ δ' ἐπιτομὴν ἱστορίας πεποιτημένῳ οὐκ ἐπίσκεψ τῆν πραγματεῖαν θέσθαι πολύστιχον*, etc. (21).

Universum vero opus duas in partes distribuit : ac in priori quidem historiæ quam vulgo sanctam vocant ex sacris Libris et ex Josephi Archæologia compendium complexus, tum res Græcorum veterum tangit, ac Romanorum deinde ad ea usque tempora historiam perducit, quibus res publica in unius administrationem seu monarchiam delapsa est. Alteram autem a triumviratu orditur, ac recensitis singulorum imperatorum gestis usque ad Alexii Comneni exitum persequitur, id est ad sæculum quo ipse vixit undecimum. Non solum enim Joannis Comneni imperatoris Alexii filii meminit, sed et Manuele Joannis filio imperante vixisse infra docemus. Cæterum hæc Annalium Zonaræ partitio non ex ipsa modo Præfatione percipitur, sed præsertim ex verbis quibus pars prior clauditur (22), atque adeo ex alterius inscriptione, quæ in scriptis codicibus hæc verba præfert : *Ἀρχὴ τῆς περὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἱστορίας*. Quibus quidem vocibus in altero ex Regiis istæ, caractere licet paulo recentiori, præfiguntur : *Ἱστορία; Ζωναρά τόμος δευτέρος καὶ τελευταῖος*. Sed præsertim alter ex Regiis, qui secundam duntaxat partem Annalium Zonaræ complectitur, in primis contextus lineis hanc partitionem prorsus astruit, in quo scriptor ita hanc orditur : *Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βιβλίῳ μοι προϊστέθηται, βασιλεῦσιν ἢ τῶν Ῥωμαίων*, etc. Ubi codex alius Regius et Colberticus præter editionem Wolfianam hæc tantum habent : *Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς ἱστέθηται*, etc. Sed et in ejusdem codicis Regii initio hæc leguntur : *Ἐν προτέρᾳ βιβλίῳ περιέχει τὰ Ἑβραϊκά καὶ τὰ περὶ Ῥωμαίων ὑπάντων, τῷ δὲ τὰς τῶν αὐτοκρατόρων ἱστορίας*. Quin etiam Wolfianus codices hanc Annalium Zonaræ partitionem prætulisse arguit quod in fronte Zonaræ codicis a se Cpoli empti præfixit Joannes Dernschwamus, et ex eo descripsit in sua Præfatione Wolfius. Ex quibus abunde colligitur hosce Annales in duos duntaxat tomos a Zonara fuisse dispersitos, non vero in tres, ut illos divisit idem Wolfius : quorum prior de rebus Judaicis ab initio mundi usque ad Hierosolymitanum excidium ; alter historiam Romanam ab Urbe condita usque ad Constantinum Magnum breviter complectitur, in qua tum Dionem, ut diximus, tum etiam Eutropium interpretem Pæanium, quem ad verbum sæpenumero exscribit, ut observatum a Scaligero (23), præsertim sequitur. Tertius denique imperatorum res gestas a Constantino Magno usque ad obitum Alexii Comneni tractat. Falsum tamen constat Dernschwamum, cum dixit priorem Annalium Zonaræ partem in Hierosolymorum excidium desinere.

Licet porro Wolfii divisio tolerari quodammodo possit, ut quæ sacram historiam a Romanæ rei publicæ, rursus paganorum a Christianorum imperatorum historia distinguat, cum ipsius Zonaræ divisioni contraria sit, satius duximus ex virorum eruditorum consilio universum hoc Annalium opus in libros xviii partiri, libros vero in sectiones,

Sumere ne lector jure paveret opus.

nam ut

Intervalla viæ fessis præstare videtur

Qui notat inscriptus millia crebra lapsi (24),

ita librorum divisiones a continua lectionis assiduitate lectoris animum relaxant, cum habet ubi longo quaasi itinere defatigatus consistat ; præsertim etiam cum nihil auctori detrahant nec descriptionis seriem abrumpant. Adde quod id partitionis genus ad locos ex scriptoribus laudatos statim reperiendos multum conducat : unde inductum illud fere ab eruditioribus in quibusvis exemplaribus, quæ continua serie absque libris vel absque capitibus describuntur. Quod quidem ita in Zonara confecimus, ut alte-

(18) Lib. vii, sect. 17.

(19) Lib. x, sect. 28.

(20) Lib. xiii, 3.

(21) Lib. iii, sect. 26.

(22) Lib. ix, sect. ult.

(23) In not. ad Euseb., p. 241, 242, 2 edit.

(24) Rutilius Numat. lib. ii.

ram partem Wolfianam a VII, tertiam vero a XIII libro, ut partem Annalium alteram secundum auctoris receptam divisionem a libro I auspiciemur.

Jam vero quid Wolfius impulerit ut ad Zonaræ Annales in Latinam linguam convertendos sese accinxerit, pluribus declarat ipse in Præfatione, quam nostræ hic subjicimus, atque etiam in alia ad Nicephori Gregoræ Historiam a se pariter Latio donatam, quam, ut et Zonaræ, Antonio Fuggero nobili Germano dicavit. In quâ postrema sic loquitur: « Fateor equidem ad Zonaram convertendum præmiis a te propositis, eoque tempore peropportunitas, initio excitatum me fuisse potius quam meapte voluntate accessisse: non tam laborum et molestiarum fuga, quibus ita tum quoque assueveram ut ignavo otio nihil mihi esset molestius, quam privatis meis studiis, si quid daretur otii, fruendi, et diuturnam quasi sitim variæ lectionis restinguendi cupiditate. » Cum vero de Fuggerorum nobilium insigni liberalitate ac munificentia in eruendis ab interitu bonis libris idem fere prædicet Guillelmus Xylander, præmiisque illectos ab iis suæ ætatis viros eruditos testetur qui Græcos scriptores Latina toga donarent necdum editos, vel inde patet quantas debeat gratias res litteraria viris principibus, qui propositis subinde coronis publicam utilitatem sibi juvandam proponunt, et Musis non semper opulenti, imo persæpe inopibus, manum ultro porrigunt. Neque enim fateri dedignatur ipsemet Wolfius, quidquid hactenus ediderat, id vel publica utilitate vel temporibus suis adductum fecisse, nec tam famam captasse quam famam vitasse. Sed et Xylander (25): « Me, » inquit, « ne quid dissimulem, paupertas, ut ille ait, impulit audeam ut libros facerem. » Quem quidem dicentem audivisse scribit Joannes Lounclavius (26), lucubrationem Dioniam et alias non a fama sed fame sibi pariter extortas ac præcipitatas fuisse. Neque nostrorum sæculorum isthæc est duntaxat querela, cum legamus (27), Plautum propter annonæ difficultatem ad molas manuarum pistorem se locasse, ibique quoties ab opere vacasset, scribere fabulas solitum et vendere: quomodo etiam Pacuvium Brundisium tragœdiarum scriptorem Romæ picturam exercuisse ac fabulas vendidisse ferunt. Sed et Lactantium, virum omnium suo tempore eruditissimum, adeo in hac vita pauperem fuisse, ut plerumque etiam necessariis indigerit, scribit Eusebius. Infausta omnino litteratorum conditio, qui ne panem emendicent, libros conficere coguntur. Debemus igitur illustribus Fuggeris, quod illorum cura et sumptibus in publicum prædierint Joannis Zonaræ, Georgii Cedreni, Nicetæ Acominati et Nicephori Gregoræ historiarum, et quod rerum Byzantarum hæc editionibus gustum primi quodammodo inspirarint litterarum studiosis. Sed non minus obstricta erit erudita posteritas regum nostrorum munificentia, qui non hactenus modo publicatos imperatorum Cyprianorum historiarum scriptores, sed et novos ac e manuscriptis codicibus ex regia ac locupletis prorsus bibliotheca depromptos magnifico adeo atque splendido apparatu editi quotidie volunt, viris doctis ut in idem consilium una conspirent, suaque conferant studia, Regia præmiorum mercede invitatis ac illectis.

Enimvero ut Wolfius in vertendis Zonaræ Annalibus versatus fuerit, quæque observavit quotæ codicibus scriptis in iisdem edendis usus fuerit, pluribus in prædicta ad eosdem Annales Præfatione exponit; et ut in opere Latine Græceque exscribendo adiutorem sibi asciverit Jeremiam Martium, præclaræ tum indolis adolescentem, medicum deinde physicum Augustanum. Quem quidem ea de re verba facientem præstat audire in Præfatione ad Nonum medicum, quem Argentorati is primus edidit anno 1568: « Cum itaque, » inquit, « non parvi interesse viderem ut quis quamprimum optimis uteretur præceptoribus, nec ob rei familiaris angustiam alio conferre me, quod unice optabam, possem, commode sane cecidit ut eo ipso tempore Cpoli Augustam afferrentur Annales Joannis Zonaræ et Nicetæ Choniatae historia, sumptibus magnifici et generosi viri et studiosorum omnium Mæcenatis Antonii Fuggeri. Quos cum prudentissimus vir, in judicium adhibitis doctissimis hominibus, præcipue vero Ludovico Carino, cui et tribuebat multum et quo uno omnium maxime delectabatur, dignos existimaret ut in publicum exirent, tum ob rerum quas tractabant amplitudinem, tum ob historiarum seriem longissimam a condito mundo usque eleganti ordine deductam, sollicitè (ut fuit propagandæ posteritatis studiosissimus) de conversione cogitare, et quem ei muneri præficere posset, anxie deliberare secum cœpit, et tandem de multis unum eumque omni liberali doctrina politissimum virum, et in lingua utraque singularem prope, Hieronymum Wolfium, scholæ et urbis vestræ ornamentum, non exigua præmii spe proposita elegit. Quem laborem hoc libentius suscepit, quo juvandæ posteritatis studiosior et Fuggeranæ familiæ laudis propagandæ avidior fuit. Sed cum ob afflictam valetudinem, a qua fere nunquam ob assiduum in litteris studium, ut ego quidem existimo, liber est, solus et versioni et scripturæ vacare non posset, me sibi, accedente auctoritate et consilio Joannis Baptistæ Heintzelli, viri et rerum tractandarum usu eximii et mei amantissimi, a cujus prædicatione invitatus digredior, socium laborum adjuvit, meaque opera in exscribendo Zonaræ et Choniatae Græce et Latine ultra integrum annum usus est, eamque non prorsus improbat. Qui vel ob hoc minus gravis mihi esse debuit, quod et triennii sumptus Antonii Fuggeri, eo exacto, pollicitus est, et liberalissime etiam præstitit, et ego tantum utilitatis ex doctrina et domestica consuetudine Wolfi cepi, ut ejus laboris nunquam me pœnitere debeat. » Hactenus ille.

(25) In præf. ad Cedr.
(26) In præf. ad Dionem.

(27) Euseb. in Chr. lib. I.

Cæterum non una est in mss. codicibus Zonaræ Annalium descriptionis ratio, seu rerum in iis pertractatarum spectentur argumenta, quæ in quibusdam ex iis in marginibus, seu qui interdum, cum nova inchoatur materia, in ipso contextu tituli apponuntur. Ac certe quoad notas istas marginales, non semper etiam eadem in omnibus exemplaribus in quibus habentur, nec simili dictione exaratae. In quibusdam præterea interdum plures ac crebriores quam in aliis, in quibusdam per intervalla longiusculæ breviores occurrunt. In aliis denique ac antiquioribus codicibus nullæ fere semper habentur. Scribit Leo Allatius in Diatriba de Georgiis ubi de Cedreno [*imò Scylitza*, c. 27] agit, exstare in bibliotheca Sfortiana codicem ingentem Georgii Scylitzæ nomen præferentem, licet unicos duntaxat Zonaræ Annales contineat. Sed et inter codices Palatinos Romanæ adfectos se vidisse ejusdem Zonaræ historiam principio mutilam, a monarchia Romanorum incipientem, in qua, etsi notis ab historia diversis, præfixum est Γεωργίου τοῦ Σκυλιτζῆ. Quæ quidem differt, inquit, ab edito Zonara, quod in capita divisa ubique summaria capitum exhibeat. (« An summarum, » subdit idem Allatius, « auctor Scylitzes iste? an propterea vel fraude sua vel exscriptorum oscitantia historiæ auctor comminiscitur ») seu fingitur? unde prorsus licet conjicere hæc rerum argumenta non esse ipsius Zonaræ, tum ex eo etiam quod diversis sæpe concepta verbis legantur, tum quod, ut attingi, varie marginibus codicum, alibi scilicet rarius, alibi singulis ferme periodis appingantur. Quod quam inutile sit vel ex eo patet, quod longe rariùs est quæ in contextu breviter descripta habentur legere, quam in argumentis, cum totidem fere semper verbis constant. Ea qualiacunque sunt et ejusmodi in suis codicibus invenerat Hieronymus Wolfius in interiorem editionis suæ marginem seu ad Græcam columnam edi curavit, et cum non tanti viderentur, eorum omisit interpretationem, notis aliis brevioribus Latinis ad alteram columnam pariter ascriptis, quæ subinde de rerum argumentis lectorem alimonerent. Harum plerasque in hac Regia edi curavimus, aliis certis ex causis rejectis, tum etiam ne, si crebrioribus ejusmodi argumentis fuscarentur libri margines, editionis prorsus Regiæ venustas ac majestas commacularetur. Atque id quidem causæ fuit, ut Græca ista argumenta in interiores margines rejicere, quod fecerat Wolfius, visum non fuerit, tum quod illæ in editionibus Regiis vulgo hæc notas hactenus non admiserint, tum etiam quod eo sunt inutiles, quod apposita Latinæ idem prorsus efficiant. Ne tamen Græcis argumentis fraudare lectorem videamur, ea rursum hic recudimus, aliquot in locis ex mss. codicibus auctiora, eaque secundum librorum et sectionum numeros digesta, ita ut rerum a Zonara in Annalibus descriptarum elenchi seu summarii vicem præstare possint.

Quid porro postrema huic ac Regiæ prorsus Joannis Zonaræ Annalium editioni accesserit, lectorem interest edocere. Græca contulimus, maxime in locis qui dubietatem quamdam præferebant, cum quatuor codicibus Regiis et uno Colberteo. Regiorum duo [1714, sæc. xiii, et 1716, sæc. xv] integros Annales complectuntur, præterquam quod horum alter [1716] duobus foliis initio mutilus est; tertius [1708, sæc. xiv], secundam Annalium partem; quartus [1718, sæc. xvi] demum, isque recentiori descriptus manu, eosdem Annales ab imperio Diocletiani ad Alexium continet. Codex Colberteus (28) sat bonæ notæ, paucis etiam paginis initio mutilus, desinit in hujusce editionis sectionem 34 libri xii, in Maximini scilicet et Licinii imperium. Varias ex hisce codicibus excerptas lectiones in Notas subinde retulimus, nonnullis quæ extra controversiam videbantur in contextum ipsum immissis. Hieronymi Wolfii versionem Latinam interdum et rarius emendavimus, maxime iis locis ubi auctoris mentem non omnino erat assecutus, quos in Notis fere semper indicamus; sed præsertim in ea parte ubi res Byzantiæ pertractantur quædam potissimum immutavimus, ubi palatinas seu ecclesiasticas dignitates minus consentaneæ reddidisse videbatur. Annalibus denique Aduotationes nostras subjecimus, una cum Discoptatione de Hebdomo et aliquot additamentis ad nostram Cpolim Christianam, de quibus omnibus initio ejusque lucubrationis lectorem monemus.

Breve denique Chronicon, levioris forte licet momenti, Joannis Zonaræ Annalibus subjecimus, quod temporum ab Adamo ad Alexium Comnenum, quæ ille persequitur, summarium quoddam contineat, ejusmodi nonnulla alia habentur in codicibus manuscriptorum bibliothecæ Regiæ, quæ tamen in annorum characteribus non omnino ubique cum eo quod edimus conveniunt, exscriptorum, ut existimo, potius incuria, quam eorum a quibus sunt confecta. Ut tamen cæteris istud præferrem, fecit viri in chronologicis ut et in cæteris disciplinis versatissimi Dionysii Petavii auctoritas, a quo primum editum est cum Nicephori patriarchæ Breviario historico: quod cum in Regia editione ejusdem scriptoris omissum fuerit, hic rursum proponere visum est, tum maxime, ut attingimus, quod eosdem quos Zonaras annos complectatur, a mundo scilicet condito usque ad eundem Alexium.

Sed priusquam huic Præfationi finis imponatur, præstat, quod supra sumus polliciti, aliorum Zonaræ operum, quorum memoria ad nos pervenit, indicem subjicere, ut vel inde, quam singularis fuerit viri eruditio ac pietas, lector assequatur. Atque ut ab editis sumatur initium, occurrit in primis Commentarius in canones apostolorum et conciliorum (29) et in Epistolas canonicas (30), cujus titulus

(28) Nunc Regius 1717, sæc. xiii. Præter hos Zonaræ codices Parisiis sunt duo alii, alter Coislivianus 137, sæc. xiv, alter paulo post Zonaræ a Ducangio editum Parisiis adfectus, Regius 1715.

(29) Ed. Paris. 1618, in fol. et in *Beveregii Pandectis Canonum*.

(30) Ed. ad calcem *Gregorii Thaumaturgi*, Paris 1621, in fol. et in *Beveregii Pandectis Canonum*.

ita concipitur in codicibus mss. Regiis : Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων τῶν τε ἀγίων καὶ σεπτῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων Πατέρων, πονηθεῖσα Ἰωάννη μοναχῷ τῷ Ζωναρᾷ τῷ γεγονότι μεγάλῳ δρουγγαρίῳ τῆς βίβλας καὶ πρωτοασηκρήτις. In istius porro operis Præfatione illud se aggressum ait non sponte sed alterius persuasus, Manuelis forte Comneni imp., ut infra dicemus : Μὴ τις δέ μοι καταγωγή προπέτειαν· οὐ γὰρ ἀφ' ἐζυτοῦ τῷ πονήματι ἐγγειρῶ, ἀλλὰ παρακληθεὶς ὑπέκρυψα καὶ τῷ πόνῳ δέδωκα ἑμαυτὸν ἵνα μὴ ὦ ἀνηχοῖαν κατακριθῶ.

Λόγος πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γανῆς ἐκρόην μίασμα ἡγουμένους. Editus habetur in Jure Græco-Rom. [tom. I, p. 351-361 et in Enimundi Bonestdii Jure orientali, p. II, p. 216, 257.]

Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ Ζωναρᾷ, ἐκ προσώπου τῶν ἀρχιερέων, περὶ τοῦ μὴ δεῖν δύο δισσεξιδέλους τὴν αὐτὴν ἀγαγεῖσθαι πρὸς γάμον (31). Edit. a. v. c. Joanne Baptista Cotelerio, tom. II [1. 885] *Monumentorum Eccl. Gr.*

Laudatur a Petro Lambecio lib. III in *De Bibl. Cæsarea*, pag. 39, ejusdem Zonarae et Nicetae Thessalonicensis Expositio canonum Anastasimorum S. Joannis Damasceni, hoc titulo : Ἰωάννου ἀσκητοῦ τοῦ Ζωναρᾷ, γεγονότος μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίβλας καὶ πρωτοασηκρήτις, ἐξήγησις τῶν ἀναστασιμῶν κανόνων τῶν τοῦ Δαμασκηνοῦ, cujus initium hisce verbis concipitur : Ἐπεὶ κανόνων ἐριμνεῖα ἐστὶ τὸ παρὸν σύνταγμα, χρὴ καὶ περὶ αὐτὸ τὸ δόγμα τοῦ κανόνος, καὶ τὴν τοῦ εἰρμῶ καὶ τῆς ψῆδης κλήσιν, εἶτι δὲ καὶ τοῦ τροπαρίου (ἐκ τούτων γὰρ ἀπαρτίζεται ὁ κανὼν) φιλοσοφῆσαι ἡμᾶς. Posterioris vero expositionis titulus est hic, Αὕτη ἡ ἐξήγησις τῶν ἀναστασιμῶν κανόνων τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου, ἀχρι τῆς σ' ψῆδης, γέγονε παρὰ ἱεροτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς κυρίου Νικήτα ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ζωναρᾷ, etc. Laudatur pariter Zonaras in canones Anastasimos Damasceni ab Allatio in Syntagmate de Georgiorum scriptis pag. 417, ex quibus quædam fragmenta edidit Jacobus Gretzerus sub initium libri v *De sancta cruce* : et in Octateuchum ejusdem Joannis Damasceni Expositio pulcherrima, ab eodem Allatio in *Symmictis*, pag. 453.

Servatur in bibl. Reg. : Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρωτοασηκρήτις τοῦ Ζωναρᾷ κανὼν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, οὗ ἡ ἀκροστιχὴς ὙΣΤΑΤΟΣ ΗΧΟΣ ὙΣΓΑΤΟΝ ΠΑΕΚΕΙ ΜΕΛΟΣ. [ed. in Jo. Bapt. Cotelerii *Eccliesia Græca Monum.*, tom. III, p. 465-472]. Huic subduntur Νικηφόρου πατριάρχου καὶ ἀνθυπάτου Μιτυληνίου στίχοι καταδάσεις ἐξ εἰς τὴν ποσότητα τῶν ἐξ μηνῶν. Μὴν Σεπτεμβρίου, etc.

Quatuor præterea Zonarae laudantur opuscula a Leone Allatio in Diatriba de Syneonibus, scilicet :

Λόγος εἰς τὴν σταυροπροσκύνησιν, hoc initio, Ἦρτό μὲ τις πρόβλημα τῶν ἐκ πνεύματος. Ἐπεὶ δὲ καὶ σωφρονῶν.

Βίος τοῦ ἀγίου Σιλβέστρου, hoc initio, Οἱ μὲν σεπτοὶ καὶ θεόπται ἀπόστολοι. Proinde alia est Vita ejusdem S. Silvestri edita a Combefissio, cujus initium aliter concipitur.

Ἐπίμνημα εἰς τὴν ὑπεκριντὴν τοῦ Σωτήρος, hoc initio, Πάλιν τοῖς εὐσεβέσι πανήγυρις, καὶ πάλιν μυστήριον ἕτερον. Denique

Εἰς τὸν ἱεροσολύμων Σωφρόνιον, hoc initio, Οἱ τοῖς θεοῖς καὶ μακαρίοις Πατέρας συγγράφοντες τὰ ἐγκώμια.

Laudatur etiam a Lambecio lib. v *De bibl. Cæsar.*, pag. 450, opusculum aliud Zonarae, hoc titulo, Περὶ τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Ἰωάννου τοῦ Ζωναρᾷ, Ὅτι καὶ δίκαιοι πολλὰ κίς, ἤνκα τῶνδε μεθίστανται, ὀπτασίας ἀγίων θεόλαται καὶ θεῶν ὕμνων ἐν οὐρανῶι; αὐτῆχοι γίνονται, etc. Sed hæc epistola est ex iis quæ sub nomine etiam Glycæ circumferuntur, de quibus mox agemus.

Scribit idem Lambecius lib. IV servari in eadem bibl. Cæsarea anonymi cujusdam auctoris Paraphrases 33 in totidem S. Gregorii Nazianzeni carmina, de quorum auctore nondum liquet, inquit idem Lambecius, nisi sint Nicetae Davidis Paphlagonis, quem Δαδύβρου scilicet episcopum nominatum ait David Hoeschelius (32), cujus Commentarius in S. Gregorii Nazianzeni Tetrasticha et Monosticha Latine versa edita sunt ab Hercule Phaello Imolæ an. 1588, vel potius Joannis Zonarae, qui non solum S. Gregorii Nazianzeni Tetrasticha, verum etiam alia non pauca partim ejusdem partim diversi generis monumenta antiqua commentariis atque paraphrasibus suis illustravit. Vide pag. 39 et 247 ejusdem lib. IV (33).

Laudatur præterea ejusdem Zonarae Lexicon, de quo ita Josephus Scaliger in epistola ad Isaacum Casaubonum, quæ est 48 inter Scaligerianas editas : « Ego quoque videor mihi non inutiliter Zonarae Lexicon tractare, quod est in libris saceri tui » (Henrici Stephani), « si per se et affinem tuum Paulum Stephanum ejus usara brevis mihi contingat. » [Ed. ab L. A. H. Tittmanno, Lips. 1808, 2 vol. in-4, sed de auctore valde dubito.]

(31) Ex cod. Reg. 2038,

(32) In Bibl. August., p. 46.

(33) Zonarae Proœmium Commentarii in S. Gregorii Nazianzeni Tetrasticha editum est in libro inscripto ΝΙΚΗΤΑ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙ ΔΑΒΙΔ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΑΤΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΜΟΝΟΣΤΙΧΑ. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΑ ΕΙΣ Τὸν μέγαν Βασίλειον παράφρασις. ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΩΜΕΤΡΟΥ ἐπιγράμματα, Venet. ap. Franc. Zanetum 1563, in-4.

Meminit denique Joannes Pontanus, in Præfatione ad historiam Joannis Cantacuzeni, poematum Joannis Zonaræ de Processione Spiritus sancti, quæ a Genebrardo in Latinam linguam conversa esse observat. Ea cum in omnibus fere bibliothecis exacta satis adhibita diligentia conquisierim, nec reperi, nec ubi et in quo Genebrardi volumine edita sint ab hujusce urbis viris doctis rescire potui (34). Sic porro Pontanus: « Zonaram fuisse schismaticum testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione sancti Spiritus, et alia adversus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat. » Quæ quidem ipsissima Pontani verba exscripsit Allatius in Creygtonium (35).

Enimvero præter supra laudata Joannis Zonaræ opera circumferuntur passim in bibliothecis Epistolæ dogmaticæ, continentes obscuriorum sacræ Scripturæ locorum explicationem, numero sex et quinquaginta, quarum seriem et argumenta descripsit Petrus Lambecius (36); quas quidem Joanni Zonaræ quidam codices, alii Michaeli Glycæ ascribunt, adeo ut hæc incertum mageat utrius sint: tametsi in eam videatur concedere sententiam Leo Allatius (37) ut Glycæ potius illas tribuat quam Zonaræ, ubi ita scribit: « Hæc et alia Michael Glycæ, epistola satis proluxa ad Joannicum monachum, etc. Hujus etiam epistolam de hac eadem re se legisse scribit Casaubonus exercit. in Baronium 16, n. 49, sed sub nomine Zonaræ editam, quam Glycæ esse codices antiqui repræsentant. Cujusnam vero sint illæ epistolæ, quæ sub nomine Glycæ et Zonaræ nomine in russ. prostant, alius erit disserendi locus. » Utinam viri doctissimi et in re veterum libraria peritissimi exstaret super hac difficultate dissertatio, quæ nos ab hac disquisitione levasset. Certe Zonaræ hæc ascribit codex Regius, sed recentiori manu scriptus, anno scilicet mundi juxta Græcos 6996 (Christi 1488), Ind. 6, hoc titulo 'Επιστολαί κυρού 'Ιωάννου Ζωναρά και πρωτοσυχηρίτης και δρουγγαριου της βίβλης. Continet porro hic codex [n. 3015] 45 duntaxat epistolas. quarum prima Joanni Sinaitæ inscribitur, penultima vero, quæ est 38 in indice Lambeciano, videtur esse Manuelis Comneni imper., scripta videlicet, ut præfert inscriptio. Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρίῳ 'Αλυπίῳ τῷ ἐγκλειστῷ Εἰ χεῖ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην ἀποκόμπατον ἡγεῖσθαι παντάπασιν. Initium vero illius est, Τὰ τῆς μαθηματικῆς, etc. Atque in hæcce verba desinit: 'Εκ τούτων οὖν πάντων μάνθανε, ἐπεὶ κεφαλὴ, ὡς εἰμαρμένη μὲν καὶ γέννησις παντάπασιν ἀπηγόρευται τὸν κατ' εἰκόνα καὶ γὰρ Θεοῦ πλασθέντα λογικὸν αὐτεξούσιον ἄνθρωπον· οὐ γὰρ φυσικαῖς ἀνάγκαι; ὑποκεῖσθαι καταδειξόμεθα· προγνωστικὴν δὲ τίνα τοῖς ἀνθρώποις ἐνδεδῆξασθαι δύναμιν, καθὰ καὶ φθάσας ὁ λόγος ὑπέδειξεν, οὐ τοσοῦτον ἀπέοικε δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκαμεν, εἰ καὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐνασχολεῖσθαι τούτοις οὐ συγχωρούμεθα, ὅτι μὴ κατὰ λόγον ὄρθῳ αὐτοῖς ἀποχρώμεθα. Istius epistolæ Antapologeticum sequitur in cod. Reg. et in Indice Lambeciano, qui hanc Manuelli omnino ascribunt, hoc titulo: 'Αναπολογητικὸν ἐκ μέρους πρὸς τὴν ἐγγερισθεῖσαν αὐτῷ γραφὴν τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρού Μανουὴλ Κομνηνοῦ, τὴν ἀπολυθεῖσαν πρὸς τίνα μοναχὸν ἐπιμαμψάμενον οὐ μικρῶς αὐτοῦ διὰ γε τὸ τῆς ἀστρολογίας μάθημα, καὶ φιλονεικοῦσαν τὸ τοιοῦτον συστήσαι μάθημα φυσικαῖς καὶ γραφικαῖς ἀποδείξεσι. Tum vero illius initium hisce verbis concipitur: Τολμῶν ὑπομνήσχω τὸ προγεγονὸς γρόμμα τῆς βασιλείας σου καὶ εἰς ἡμῶν ἤδη χεῖρας ἐλτλυθέν. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν ἀναγνοῦς καὶ περιεπτυσάμεν αὐτῷ καὶ θερμοῦ; κατεφίλησα. Τίνο; ἐνεκεν; "Ὅτι πιναγίτῃ τῷ ὄντι καὶ ἡμεῖς φωνῆ, κατὰ μέμνησιν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος Χριστοῦ, « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρὸς εἰμὶ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, » πρὸς αὐτὸν ἐκείνον ἐποίησατο τὴν ἀπόκρισιν τὸν ἀπεριπέπτως οὕτω τοῦ θεοσεφοῦς καταβαίνοντος κράτους σου. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ τοιοῦτον γράμμα ἐθαύμακα κατὰ γε τὸ προσὸν αὐτῷ τῶν λέξεων στρυφνὸν καὶ εὐρυθμον καὶ τὸ τῶν νοημάτων βαθὺ καὶ πυκνὸν. Οὐδὲ δὴ νοήμασι, καὶ οὐκ οἷδ' ὅπως, περιεπαδῶν, χειροδεδῆναι πρὸ τοῦ καταπνιγῆναι τὸ τίλειον, etc. Alia ex eadem epistola exscribimus in Notis ad nostrum Zonafam; ubi de Vectio Valente astronomo, qui imperante Constantino Magno vixit, agimus. Sub finem vero hæc subduntur: Πείθομαι οὖν καὶ τοῦτο, κράτιστε βασιλεῦ, ὡς οὐκ ἂν ὁ μοναχὸς ἐκείνος πύσασαί ποτε κατηγορῶν τοῦ μαθήματος, εἴπερ εὐπαράγραπτοι εἰσιν ἐπὶ τοσοῦτον οἱ κατ' αὐτοῦ προσφερόμενοι μάρτυρες. Ad calcem denique codicis Regii describuntur eorum nomina quorum auctoritatibus usus est epistolarum scriptor, Συγγράφοντες καὶ συμμάρτυρες τῆς βίβλου αὐτοῦ, Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ὁ μέγας Βασιλείος, Γρηγόριος Νύσης, 'Ιωάννης ὁ Χρυσορρήμων, ὁ μέγας 'Αθανάσιος, ὁ Κύριλλος, ὁ μέγας 'Επιφάνιος, 'Αναστάσιος ὁ Συναίτης, 'Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός, Γρηγόριος ὁ διάλογος, 'Ανδρέας Κρήτης, Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἀπόστολοι, Νικηφόρος πατριάρχης, σὺν τούτοις καὶ Μωσῆς καὶ Δαβὶδ, καὶ τίς ὁ φωτιστῶν τούτους καὶ μάρτυς ἀψευδής, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ex hisce epistolis aliquot edidit Bonaventura Vulcanius in notis ad S. Cyrillum contra Anthropomorphitas, ex cod. quem Georgius Douza Cpoli attulerat, recenti et parum fida manu, ut ipse testatur, exscripto, qui Joannis Zonaræ nomen præferbat. Zonaræ ascribuntur præterea istæ epistolæ in Indice librorum Græcorum ex cod. ms. Reg. 2813. Verum codices duo Cæsarei, quos laudat Lambecius (38), quorum prior 50, alter 56 epistolas continet, Michaeli Glycæ auctorem præferunt, hoc lemmate: Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογωτάτου κυρού Μιχαὴλ τοῦ Γλυκῆ εἰς τὰς ἀπορίας τῆς θείας Γραφῆς. Laudantur etiam a Gesnero sub nomine Glycæ, ut et ab Hoeschelio ex bibl. Augustana eodem titulo, et a Jacobo Pontano, qui priores duas Latine edidit. Sed et ad calcem

(34) V. Fabricii Biblioth. Gr. ed. Harles, t. XI, p. 222.
(35) Pag. 346.

(36) Lib. iv, de Bibl. Cirsar.
(37) Contra Creygtton, p. 544.
(38) Fol. 30, v.

codicis posterioris Cæsarei hæc scribuntur : Τοῦτο βιβλίον ὑπέγραψε Μιχαὴλ τοῦ Φλωχῆ. Promiscue vero hæc epistolas sub nomine Zonaræ sive Glycæ semper laudat Alkatius, lib. II *De consensu utriusque Ecclesiæ*, cap. 18, n. 17; lib. III, cap. 15, n. 8, cap. 16, n. 24; cap. 18, n. 8, et contra Creygiouem (39). In quibus quidem locis quasdam ex iis integras exscripsit, ita ut, cum scribebat, cujus essent non omnino ipsi pro indubitato haberetur. Et duntaxat constat, harum auctorem vixisse sub Manuele Comneno, tum ex Antapologetico cujus meminimus, tum ex viris primariis aulæ Cpolitianæ quibus aliquot inscribuntur, atque in iis Joanne Duca magno heteriarcha et sebasto, cujus præ cæteris, ut alios præteream, mentio occurrit apud Nicetam (40), et Manuele Comneno Sebastocratore, qui non alius est ab eo cujus pariter meminit Cinnamus (41).

Quando vero Glycas vixerit, ex illius Historia non promptum est assequi : tametsi Zonara posteriorem fuisse, vel certo post Zonaram scripsisse, ex eo colligimus quod illius Annalæ non semel laudet (42). Ude illo multo esse posteriorem non desunt qui conjiciunt. Neque perinde ex Annalibus, vel ex aliis hætenus editis operibus, Joannis Zonaræ ætatem plane deprehendimus, nisi quod post imperium Joannis Comneni vitam produxisse ipsemet videatur indicare, atque adeo vixisse Manuele imperante, a quo, ut opinor, ipse et Theodorus Balsamon, tum Magnæ Ecclesiæ Cpolitianæ nomophylax et chartophylax, deinde Antiochensis patriarcha, sunt delecti ut sacros canones inspicerent et quæ in iis obscuriora occurrerent interpretarentur, vel quæ aliquatenus legibus adversari viderentur observarent; quod de se testatur Balsamon in Præfatione ad expositionem Nomocanonis. Quod quidem ad ipsum Zonaram referri potest, qui suos in canones Commentarios non suapte sed alterius jussu se conscripsisse prodiit, uti supra observavimus, ita tamen ut Zonaras suos emisit ante Balsamonem, a quo non velle et cum elogio is laudatur. Ex quibus saltem licet colligere, sub Manuele vixisse Zonaram atque adeo ipsum Glycam; si quidem illius sunt epistolæ de quibus agimus : quod certe suadere videtur acriptionis qua in Annalibus utitur ratio, ubi sacræ Scripturæ potius quam illustrandæ historiæ totus incumbit. Quia etiam in iis astronomos carpit et illos qui astrorum affectionibus quidquid in terra agitur ascribunt, adeo ut τοὺς μὲν πέρους, τοὺς δὲ μοιχοὺς καὶ ἄλλους πάλιν φονεῖας καὶ ἀρπαγὰς efficiant (43); quod et ipsum iisdem ferme verbis habetur in Antapologetico cujus supra meminimus : licet fateatur, ut et auctor Antapologetici, multa ex siderum affectionibus et signis celestibus id quod futurum sit nos posse conjectare. Ex quibus non omnino tamen conficitur Michaellem Glycam esse auctorem epistolarum de quibus agimus, cum trivialis et quibusvis obvia sit ejusmodi circa astrorum influxus sententia, atque adeo ipsius sit Zonaræ, qui in Annalibus (44) Deam astra condidisse scribit ut terræ ambitus per ea illustraretur et mensura temporis ex eorum circuitibus peteretur, non vero ut una cum motu stellarum omnia nostra circumferantur. Jam vero Manuelem imperatorem astronomiæ plus quam par erat operam impendisse, et astrologorum nugæ pro oraculis excepisse, testatur non uno loco Nicetas in illius Vita (45). Quem quidem haud mirum sententiam suam in epistola ad monachum firmasse totæ sacræ Scripturæ et Patrum auctoritatibus, cum a Cinnamo (46) divinis perinde ac humanioribus litteris admodum instructus, et bello clarus habitus, Martem et Mercurium una et simul coluisse dicatur : ita ut Manuelli aptari potuerit quod Calpurnius (47) de Carino imperatore cecinit :

*Utcunque tamen conspeximus ipsum
Longius, ac, nisi me decepit visus, in uno
Et Martis vultus et Apollinis esse putavi.*

(39) P. 541, 544.

(40) In Alexio Man. f. n. 7-9.

(41) Lib. v, n. 14, 15.

(42) Glycas p. 140, 286, 294, 297.

(43) Glycas p. 26.

(44) Lib. i, n. 11.

(45) Lib. II, n. 7; lib. v, n. 2, 8; lib. VII, n. 7.

(46) Lib. VI, n. 2.

(47) Ecl. ult.

LECTORI.

Notum subsequens præmittatur Notis historicis Du Cangli quas ex calce t. II revocatas textui subjecimus. Козь.

Ejusmodi sunt qui generalem præsertim spectant historiam, quemadmodum sunt Zonara quos modo recudimus, Annales, ut fusioribus illustrari commentariis minime debeant : cum qui id faciendum sibi proponeret, inutilibus potius ac supervacaneis Lectorem fatigaret observationibus, quam labore quovis sublevaret. Ea quippe est scriptio istius ratio, ut quæ ex auctoribus decerpuntur, attingantur duntaxat, nec pleniori oratione conscribantur. Continua gestorum series, et secundum certiores temporum notas digesta, in illis attenditur potissimum, adeo ut ipsas consulere origines necesse habeat, qui prolixiores expecterit narrationes ; cum eorum qui condunt annales præcipuum sit consilium ut universali quadam rerum coani-

Meminit denique Joannes Pontanus, in Præfatione ad historiam Joannis Cantacuzeni, poematum Joannis Zonare de Processione Spiritus sancti, quæ a Genebrardo in Latinam linguam conversa esse observat. Ea cum in omnibus fere bibliothecis exacta satis adhibita diligentia conquisierim, nec reperi, nec ubi et in quo Genebrardi volumine edita sint, ab hujusce urbis viris doctis rescire potui (34). Sic porro Pontanus: « Zonarem fuisse schismaticum testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione sancti Spiritus, et alia adversus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat. » Quæ quidem ipsissima Pontani verba exscripsit Allatius in Creygtorum (35).

Enimvero præter supra laudata Joannis Zonare opera circumferuntur passim in bibliothecis Epistolæ dogmaticæ, continentes obscuriorum sacræ Scripturæ locorum explicationem, numero sex et quinquaginta, quarum seriem et argumenta descripsit Petrus Lambecius (36); quas quidem Joanni Zonare quidam codices, alii Michaeli Glycæ ascribunt, adeo ut hæc incertum mægeat utrius sint: tametsi in eam videatur concedere sententiam Leo Allatius (37) ut Glycæ potius illas tribuat quam Zonare, ubi ita scribit: « Hæc et alia Michael Glycæ, epistola satis proluxa ad Joannicum monachum, etc. Hujus etiam epistolam de hac eadem re se legisse scribit Casaubonus exercit. in Baronium 16, n. 49, sed sub nomine Zonare editam, quam Glycæ esse codices antiqui repræsentant. Cujusnam vero sint illæ epistolæ, quæ sub nomine Glycæ et Zonare nomine in mss. prostant, alius erit disserendi locus. » Utinam viri doctissimi et in re veterum libraria peritissimi exstaret super hac difficultate dissertatio, quæ nos ab hac disquisitione levasset. Certe Zonare hæc ascribit codex Regius, sed recentiori manu scriptus, anno scilicet mundi juxta Græcos 6996 (Christi 1488), Ind. 6, hoc titulo 'Επιστολα κυροῦ Ἰωάννου Ζωναρά καὶ πρωτοσυγκλήτης καὶ δρουγγαρίου τῆς βίβλης. Continet porro hic codex [n. 3015] 45 duntaxat epistolas, quarum prima Joanni Sinaitæ inscribitur, penultima vero, quæ est 38 in indice Lambeciano, videtur esse Manuelis Comneni imper., scripta videlicet, ut præfert inscriptio. Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρίῳ Ἀλυπίῳ τῷ ἐγκλειστῷ Εἰ χεὶ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην ἀπορρόποιον ἤγειραι παντάπασιν. Initium vero illius est, Τὰ τῆς μαθηματικῆς, etc. Atque in hæcce verba desinit: 'Εκ τούτων οὖν πάντων μάνθανε, ἱερὰ κεφαλή, ὡς εἰμαρμένη μὲν καὶ γέννησις παντάπασιν ἀπηγόρευται τὸν κατ' εἰκόνα καὶ γὰρ Θεοῦ πλασθέντα λόγικόν αὐτεξούσιον ἄνθρωπον· οὐ γὰρ φυσικαῖς ἀνάγκαι· ὑποκείμεθα καταδεξώμεθα· προγνωστικὴν δὲ τίνα τοῖς ἀνθρώποις ἐνδεδῶξασθαι δύναμιν, καθὰ καὶ φθάσας ὁ λόγος ὑπέδειξεν, οὐ τοσοῦτον ἀπέοικε δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκαμεν, εἰ καὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐνασχολεῖσθαι τούτοις οὐ συγχωρούμεθα, ὅτι μὴ κατὰ λόγον ὄρθιν αὐτοῖς ἀποχρώμεθα. Istius epistolæ Antapologeticum sequitur in cod. Reg. et in Indice Lambeciano, qui hanc Manuelli omnino ascribunt, hoc titulo: Ἀναπολογητικὸν ἐκ μέρους πρὸς τὴν ἐγγειρισθεῖσαν αὐτῷ γραφὴν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, τὴν ἀπολυθεῖσαν πρὸς τίνα μοναχὸν ἐπιμεμφόμενον οὐ μικρῶς αὐτοῦ διὰ γε τὸ τῆς ἀστρολογίας μάθημα, καὶ φιλονεικῶσαν τὸ τοιοῦτον συστήσαι μάθημα φυσικαῖς καὶ γραφικαῖς ἀποδείξει. Tum vero illius initium hisce verbis concipitur: Τοῶν ὑπομνήσων τὸ προγενοῦν γράμμα τῆς βασιλείας σου καὶ εἰς ἡμῶν ἤδη χεῖρας ἐλθλυθέν. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν ἀναγνοῦς καὶ περιεπτουξάμην αὐτῷ καὶ θερμῶ; κατεβλήσα. Τίνο; ἐνεκεν; Ὅτι πιναγίξ τῷ ὄντι καὶ ἡρεμαῖα φωνῆ; κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος Χριστοῦ, « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρὸς; εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, » πρὸς αὐτὸν ἐκείνον ἐποιήσατο τὴν ἀπόκρισιν τὴν ἀπερισκεπῶς οὕτω τοῦ θεοστεροῦς καταδωόμενον κράτους σου. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ τοιοῦτον γράμμα ἐθιχόμενα κατὰ γε τὸ προσὸν αὐτῷ τῶν λέξεων στρυφνὸν καὶ εὐρυθμον καὶ τὸ τῶν νοημάτων βαθὺ καὶ πυκνόν. Οἷς δὲ νοήματα, καὶ οὐκ οἷδ' ὅπως, περιπεσῶν, χειροδῶθηναι πρὸ τοῦ καταπιτῆναι τὸ τίλεον, etc. Alia ex eadem epistola exscribimus in Notis ad nostrum Zonafam; ubi de Vectio Valente astronomo, qui imperante Constantino Magno vivit, agimus. Sub finem vero hæc subduntur: Πείθομαι οὖν καὶ τοῦτο, κράτιστε βασιλεῦ, ὡς οὐκ ἂν ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος πύσσαιτό ποτε κατηγορῶν τοῦ μαθηματος, εἴπερ εὐπαράγραφοι εἰσιν ἐπὶ τοσοῦτον οἱ κατ' αὐτοῦ προσηρόμενοι μάρτυρες. Ad calcem denique codicis Regii describuntur eorum nomina quorum auctoritatibus usus est epistolarum scriptor, Συγγράφοντες καὶ συμμάρτυρες τῆς βίβλου αὐτοῦ, Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ὁ μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος Νύσης, Ἰωάννης ὁ Χρυσορρόδημων, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Κύριλλος, ὁ μέγας Ἐπιφάνιος, Ἀναστάσιος ὁ Συναετης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Γρηγόριος ὁ διάλογος, Ἀνδρέας Κρήτης, Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἀπόστολοι, Νικηφόρος πατριάρχης, σὺν τοῖς καὶ Μωσῆς καὶ Δαβὶδ, καὶ τίς ὁ φωτίζων τοῦτους καὶ μάρτυς ἀψευδής, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ex hisce epistolis aliquot edidit Bonaventura Vulcanius in notis ad S. Cyrillum contra Anthropomorphitas, ex cod. quem Georgius Douza Cpoli attulerat, recenti et parum fida manu, ut ipse testatur, exscripto, qui Joannis Zonare nomen præferbat. Zonare ascribuntur præterea istæ epistolæ in Indice librorum Græcorum ex cod. ms. Reg. 2815. Verum codices duo Cæsarei, quos laudat Lambecius (38), quorum prior 50, alter 56 epistolas continet, Michael Glycæ auctorem præferunt, hoc lemmate: Τοῦ σεφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Γλυκᾶ εἰς τὰς ἀπορίας τῆς θείας Γραφῆς. Laudantur etiam a Gesnero sub nomine Glycæ, ut et ab Hoeschelio ex bibl. Augustana eodem titulo, et a Jacobo Pontano, qui priores duas Latine edidit. Sed et ad calcem

(34) V. Fabricii Biblioth. Gr. ed. Harles, t. XI, p. 222.

(35) Pag. 346.

(36) Lib. iv, de Bibl. Cæsari.

(37) Contra Creyghton, p. 544.

(38) Fol. 30, v.

codicis posterioris Cæsarei hæc scribuntur : Τοῦτο βιβλίον ὑπάρχει Μιχαὴλ τοῦ Φλωκᾶ. Promiscue vero hæc epistolas sub nomine Zonaræ sive Glycæ semper laudat Allatius, lib. II *De consensu utriusque Ecclesiæ*, cap. 18, n. 17; lib. III, cap. 15, n. 8, cap. 16, n. 24; cap. 18, n. 8, et contra Creygiomem (39). In quibus quidem locis quasdam ex iis integras excerpit, ita ut, cum scribebat, cujus essent non omnino ipsi pro indubitato haberetur. Et duntaxat constat, harum auctorem vixisse sub Manuele Comneno, tum ex Antapologetico cujus meminimus, tum ex viris primæriis aulæ Cpolititanæ quibus aliquot inscribuntur, atque in iis Joanne Duca magno hetæriarcha et sebasto, cujus præ cæteris, ut alios præteream, mentio occurrit apud Nicetam (40), et Manuele Comneno sebastocratore, qui non alius est ab eo cujus pariter meminit Cinnamus (41).

Quando vero Glycas vixerit, ex illius Historia non promptum est assequi : tametsi Zonara posteriorem fuisse, vel certo post Zonaram scripsisse, ex eo colligimus quod illius Annalæ non semel laudet (42). Unde illo multo esse posteriore non desunt qui conjiunt. Neque perinde ex Annalibus, vel ex aliis hactenus editis operibus, Joannis Zonaræ ætatem plane deprehendimus, nisi quod post imperium Joannis Comneni vitam produxisse ipsemet videatur indicare, atque adeo vixisse Manuele imperante, a quo, ut opinor, ipse et Theodorus Balsamon, tum Magnæ Ecclesiæ Cpolititanæ nomophylax et chartophylax, deinde Antiochenus patriarcha, sunt delecti ut sacros canones inspicerent et quæ in iis obscuriora occurrerent interpretarentur, vel quæ aliquatenus legibus adversari viderentur observarent; quod de se testatur Balsamon in Præfatione ad expositionem Nomocanonis. Quod quidem ad ipsum Zonaram referri potest, qui suos in canones Commentarios non suapte sed alterius jussu se conscripsisse prodit, uti supra observavimus, ita tamen ut Zonaræ suos emiserit, ante Balsamonem, a quo non semel et cum elogio is laudatur. Ex quibus saltem licet colligere, sub Manuele vixisse Zonaram atque adeo ipsum Glycam, si quidem illius sunt epistolæ de quibus agimus : quod certe suadere videtur scriptionis qua in Annalibus utitur ratio, ubi sacræ Scripturæ potius quam illustrandæ historiæ totus incumbit. Quin etiam in iis astronomos carpit et illos qui astrorum affectionibus quidquid in terra agitur ascribant, adeo ut τοὺς μὲν πέρωνος, τοὺς δὲ μοιχοῦς καὶ ἄλλους πάλιν φωνέας καὶ ἀπραγὰς efficiant (43); quod et ipsum iisdem ferme verbis habetur in Antapologetico cujus supra meminimus : licet fateatur, ut et auctor Antapologetici, multa ex siderum affectionibus et signis cælestibus id quod futurum sit nos posse conjectare. Ex quibus non omnino tamen conficitur Michaellem Glycam esse auctorem epistolæ de quibus agimus, cum trivialis et quibusvis obvia sit ejusmodi circa astrorum influxus sententia, atque adeo ipsius sit Zonaræ, qui in Annalibus (44) Deum astra condidisse scribit ut terræ ambitus per ea illustraretur et mensura temporis ex eorum circuitibus peteretur, non vero ut una cum motu stellarum omnia nostra circumferantur. Jam vero Manuelem imperatorem astronomiæ plus quam par erat operam impendisse, et astrologorum nugas pro oraculis excepisse, testatur non uno loco Nicetas in illius Vita (45). Quem quidem haud mirum sententiam suam in epistola ad monachum firmasse tot æthera Scripturæ et Patrum auctoritatibus, cum a Cinnamo (46) divinis perinde ac humanioribus litteris admodum instructus, et bello clarus habitus, Martem et Mercurium una et simul coluisse dicatur : ita ut Manuelli aptari potuerit quod Calpurnius (47) de Carino imperatore cecinit :

*Utcunque tamen conspeximus ipsum
Longius, ac, nisi me decepit visus, in uno
Et Martis vultus et Apollinis esse putavi.*

(39) P. 544, 544.

(40) In Alexio Man. f. n. 7-9.

(41) Lib. v, n. 14, 15.

(42) Glycas p. 140, 286, 294, 297.

(43) Glycas p. 26.

(44) Lib. i, n. 14.

(45) Lib. II, n. 7; lib. v, n. 2, 8; lib. VII, n. 7.

(46) Lib. vi, n. 2.

(47) Ecl. ult.

LECTORI.

Monitum subsequens præmittebatur Notis historicis Du Cangii quas ex calce t. II revocatas textui subjecimus. Κορυ.

Ejusmodi sunt qui generalem præsertim spectant historiam, quemadmodum sunt Zonaræ quos modo recendimus, Annales, ut fusioribus illustrari commentariis minime debeant : cum qui id faciendum sibi proponeret, inutilibus potius ac supervacaneis Lectorem fatigaret observationibus, quam labore quovis sublevaret. Ea quippe est scriptionis istius ratio, ut quæ ex auctoribus decerpuntur, attingantur duntaxat, nec pleniori oratione conscribantur. Continua gestorum series, et secundum certiores temporum notas digesta, in illis attenditur potissimum, adeo ut ipsas consulere origines necesse habeat, qui prolixiores expetierit narrationes ; cum eorum qui condunt annales præcipuum sit consilium, ut univèrsali quadam rerum coqui-

tione, Lectoris animum informant. « Ita Zonaræ illud in primis fuit, ut recte in Præfatione ait Wolfus, certam quãdam historiæ quasi disciplinam constituendi, et dispersa in plurimis membra, et partes ejus in unum quoddam corpus redigendi. Delegit enim sibi non omnium, sed præcipuarum gentium historias: neque eas omnes, sed vel præcipuas duntaxat, vel eas quæ ad Ecclesiæ seriem perspiciendam facere videbantur. » In hac igitur tot eventuum atque rerum expositione, quam Annales complectuntur, qui mundi primordia, Veterisque Fœderis historias, quæ ex sacris Libris, et ex Josepho, ac Georgio Syncello: aut res Græcicas, vel etiam Romanas, seu rēpublicæ seu imperii tempora spectentur, ex scriptoribus refert Zonaras, cum iis conferre vellet, ac eorum auctoritate firmare qui singulas ex professo pertractarunt, vel quæ ille de industria omisit offerre, duo pariter subiret incommoda, ut et nimium diceret, nec tamen totum, ut Quintilianii verbis utar: fatendum tamen occurrere interdum in iis multa, quæ critica indigeant manu: cum in ipsa videlicet narratione, aut in personarum vel locorum nomenclaturis, atque adeo in factis ipsis a suis discunt authenticis, de quibus Lectorem interest admonere. Nonnulla sunt præterea, quæ locis exoticis possunt adornari, cum lumen sibi invicem plerumque commodent scriptores: quod quidem in notis, quas hic in præsens edimus, pro virili præstitimus, in iis maxime quæ Byzantinæ historiæ illustrandæ conducunt, quandoquidem hosce Annales publicamus, cæteris rerum Byzantarum scriptoribus, typis rejiis hactenus expressis, adjungendos. Nam ut Theophanem, ac illius Continuatores, vel qui, ut Zonaras, Annales a mundi conditu ad sua tempora, alia forte methodo, perduxerunt, Georgium Cedrenum, Georgium Hamartolun, Symeonem Logothetam, Joannem Scylitzen, Constantinum Manassem, Michaellem Glycam, Joelem, et alios istiusmodi cum ipso Zonara compararem, absonum prorsus visum esset, cum satis et abunde sit, si quæ sunt extra usum communem, vel a cæteris intacta, in notas referantur, ex quibus scriptori lux utcumque affulgeat. Jam vero cum in universam Byzantinam historiam perpetuos, ut ita dicam, seu qui singulis illius scriptoribus aptari possint, commentarios antehac ediderim, duobus publicatis voluminibus, quorum alterum Familias Augustas et Dalmaticas, una cum urbis Constantinopolitanæ descriptione, alterum, ad mediæ et infimæ Græcitatæ Glossarium complectatur, in quo non modo vocabula mixto-barbara, sed etiam dignitates palatinæ, militares, ecclesiasticæ et monasticæ explicantur: unum supererat, ut sola duntaxat facta illustrari posse arbitrarer. Quod quidem ita a me præstitum est, ut si quid in supra memoratis lucubrationibus excidisset, subinde annotarem, idque sæpe ex scriptoribus ineditis, ne vel ex incuria nostra, vel ex memorie lapsu dispendium Lector patiatur. Sed et varias interdum lectiones ex Zonaræ manu descriptis codicibus, quos videre contigit, subinde inserimus, prætermittis interea synonymis, tanquam nullius compendii, quod et se fecisse profitetur Wolfus interpret; cujus alioquin notas priori editioni subditas, cum nostris eadē locis curavimus, littera nominis initiali W. indicatas, prætermittis quibusdam inutilibus. Atque hæc quidem priorem Annalium partem, et alteram usque ad Constantinum Magnum potissimum spectant, ubi paulo visus est accuratior, quam in iis quæ Byzantinorum imperatorum historiæ erant subjunctæ, in qua minus scientem fuisse palam est, quod et ipsemet ingenue agnoscit; quemadmodum et Xylander in notis ad Cedrenum singulis fere locis, qui res Byzantinas spectant, non modo hæsitare cogitur, sed fatetur ultro vocum sibi insolentium, partim hybridarum ac *μεισογράφων*, partim prorsus et ad apud Latinos et apud Græcos peregrinarum, notiones ignotas, nec alibi lectas: quod non omnino mirandum, siquidem hac tempestate, nulli tum fere essent editi Byzantinæ historiæ scriptores, et in iis illustrandis nemo ex tot viris eruditissimis studia sua hactenus contulerat.

HIERONYMI WOLFII

IN

JOANNIS ZONARÆ ANNALES

PRÆFATIO,

Ad magnificum et generosum virum D. Antonium Fuggerum Kirchpergæ et Weissenhorni dominum, Cæsareæ majestati a consiliis, etc.

Opus hoc historiarum Joannis Zonaræ, viri sua ætate in Cpolitano imperio clarissimi, longo jam tempore a multis viris doctissimis desideratum, duplici potissimum nomine commendandum esse videtur, tum propter amplitudinem et varietatem rerum quæ in eo continentur, tum ob brevitate, h. m. n. b. u. s. vel in re publica vel domesticis negotiis vel studiis gravioribus occupatis, vel iis quorum infirmior est memoria, gratam atque aptissimam. Neque enim cuilibet accommodatum est omnia scripta om-

nium historicorum evolvere. et præcipuas res summorum imperiorum a mundi exordio, quantum quidem mortalitati nostræ concessum est, usque ad hanc ætatem, ignorare turpissimum. Nam si Cicerone auctore inter hominem et belluam hoc maxime interest, quod hæc tantum quantum sensu movetur, ad id solum quod adest quodque præsens est se accommodat, paululum admodum sentiens præteritum aut futurum, homo autem quoniam rationis est particeps, consequentia cernit, principia et causas rerum videt, earumque progressus et quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, et rebus præsentibus adjungit atque adnectit futuras, facile totius vitæ cursum videt, ad eamque degendam præparat res necessarias, vix hominis nomine dignus est qui memoria et cogitatione ultra suam ætatem non progreditur. Ac præscientia rerum futurarum, si qua est, divini potius esse muneris quam humani ingenii creditur: etsi non desunt qui vel natura incitati vel arte adjuti vel usu rerum edocti ea prædicunt quæ multo post futura sunt. Quæ quidem facultas et latius pateret et multo esset illustrior, si tria hæc in uno homine conjungerentur: præteritarum autem ignoratio in homine litteris vel mediocriter imbuto vix ullam habet excusationem. Neque enim in hac, ut in illa, vel de rei difficultate vel de naturæ nostræ imbecillitate queri possumus, sed vel supina negligentia vel occupatio supervacanea vel inane voluptatis studium culpam omnem sustinet. Quis enim omnium mortalium ita negotiis obruitur quin, si parcus et prudens sit temporis pretiosissimi et irreparabilis thesauri dispensator, unam atque alteram horam legendo meditandoque absque ullo incommodo valetudinis et rerum suarum dispendio quotidie possit impendere? Videmus enim quibus nugis, ne quid dicam gravius, plerisque tempus pereat, quod longe rectius studio sapientiæ tribueretur. Nec injuria vir gravissimus Seneca exclamat, magnam vitæ partem nihil agentibus, majorem male agentibus, totam aliud agentibus elahi, eoque fieri ut necessaria ignoremus quoniam supervacanea didicerimus. Supervacanea porro intelligit immodicum voluptatum, honoris, potentiae, pecuniæque studium, necessaria vero philosophiam, hoc est humanarum divinarumque rerum cognitionem: quæ si ulli mortalium perfecta contingeret, haud dubie omnium oculi atque animi in illum unum tanquam deum quemdam converterentur. Nunc quia nomen inane multi jactitant, perpauci vero ita sunt morati ut recta ratio postulat, sit ut res ipsa vulgo non intelligatur, et nomen odiosum æque atque ridiculum habeatur. Idque haud scio quam recte. Neque enim disciplinæ aut vitæ genus ob hominum incitiam aut perversitatem jure traducitur: et qui iam severe judicant, ne semetipsos quidem, nisi mentis errore afficiantur, probabunt. Homines enim sunt ut cæteri, et iisdem affectibus obnoxii: et parum liberale est unum atque alterum nævum exagitare dissimulatis virtutibus, quarum in philosophis non minima est studium inquirendi veri et moderandarum cupiditatum, ut intra naturæ præscriptum coercerentur, eodemque pro sua virili producendi quam plurimos. Postulare autem ut si sese infra omnes infimos homines abjiciant, et in extremis sordibus Cynicorum more vivant, immanis est incitiae atque superbiae. Sed ad historiam redeo, quæ cum crassior quaedam philosophia sit, et exemplis potius quam rationibus vitam civilem ac privatam instituat, non dubium est quin magnam habeat utilitatem cum summa suavitate conjunctam. In qua quæ præcipue observanda sint, prudenter Livius his verbis monet: « Ad illa mihi pro se quisque acriter intendat animum, quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros quibusque artibus domi militiæque et partum et actum imperium sit. Labente deinde paulatim disciplina, velut dissidentes primo mores sequatur animo, deinde ut magis magisque lapsi sint, tum ire cœperint præcipites, donec ad hæc tempora, quibus nec vitia nostra nec remedia pati possumus, ventum est. Hoc illud est præcipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri: inde tibi tuæque rei publicæ quod inire capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites. » Hactenus ille. Sed et Cicero, præterquam quod ait « nescire quid antea quam natus sis acciderit, id est semper esse puerum, » magnis ornat laudibus historiam, cum testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, nuntiam vetustatis appellat. Quæ cum vera esse non negem (neque enim quorundam fabulosa commenta rem ipsam corrumpere possunt), tamen, si maxima ex parte omnium ætatum consilia, acta, eventus restimemus, quid est aliud historia quam ingens quoddam pelagus ac potius naufragium miserabile humanæ stultitiæ, improbitatis et miseritæ, et speculum longe illustrius vitæ privatæ et politicæ, quam ulla comœdia aut tragœdia? Quæ cogitatio in hujus operis elucubratione perpetuo sensibus atque animo meo observata est. Sive enim sacra sive profana, sive nova sive vetera occurrerent, sive Hebræa sive Græca tractarentur, cramben eandem repeti, cantinellam eandem cani videbam: omnia plena errorum, scelerum, fraudum, mendaciorum, præstigiatorum, ærumnarum, disensionum, cædium, excidiolorum. Ut res ipsa abunde doceat, humanum ingenium ab ipso ortu esse depravatum, neque inanem exstitisse divinam execrationem, cum ubique sudor vultus, ubique tribuli et spinæ, ubique serpentis insidiæ appareant. Boni et simplices pauci sunt: et si qui sunt, ii alias per imprudentiam in facinus ruunt, alias malis exemplis corrumpuntur, alias a maximo improborum et callidorum numero opprimuntur. Et quanquam naturæ hominum duo insignia munera, facultas rationis et orationis divinitus sunt concessa, quibus ad contemplandum et celebrandum hujus universalis Opificem, et ad tuendam ac juvandam hominum inter ipsos communitatem utendum erat, in nullum fere alium usum a plerisque ea converti videmus, nisi ad expeditius fallendum et nocendum, et vastitatem efficiendam. Annon ita plerumque vivitur, ut quemadmodum feræ in solitudine et silvis, pisces in flumi-

nibus et mari, volucres in immensis illis aeris spatiis, magna ex parte quasi naturæ quadam lege imbecilliores opprimunt et devorant, ita etiam in nostro genere callidissimi et potentissimi quique imbecillitatem et simplicitatem cæterorum in suam prædam vertunt, aliquando etiam sine fructu, quid fructu dico? imo etiam cum periculo et incommodo suo aliis nocent; idque cum faciunt, quasi re bene gesta gloriantur. Interea theologi de justo Dei judicio, de præmiis piorum, de suppliciis improborum concionantur; cum ipsi sese, quasi terrigenæ illi fratres, acutis exacerbata linguæ pugionibus confortant, eundemque morbum in animis auditorum propagent, ut haud injuria dubitari queat an .. sed temperandum est calamo, ne ipse in idem vitium incidam. Philosophi de officiis præcipiunt, et ipsi ab officio sæpe discedunt: neque fere usquam plus est injuriæ quam ubi juris plurimum, neque plus morborum quam in copia remediorum, nusquam plus paupertatis quam in summis opibus, nusquam plus dementiae quam in summa sapientia persuasionem. Quæ quidem sapientia consuetudinis inveterata, acceptæque a majoribus opinionis, et auctoritatis magistrorum fundamentis haud scio quam firmis innititur. Hinc infinita illa dissidia religionum, doctrinarum, morum, institutorum, et propter opinionum (rei levissimæ) diversitatem capitales inimicitia, seditiones perniciosæ, bellaque atrocissima. Inter hæc alii fremunt, alii gemunt, aliqui rident, multi flent, plures indignantur, plerique omnes conquærentur. Nemo non aliena vitia perspicit et exagitat; sua vero serio et constanter emendat fere nemo, aut sane paucissimi: in quo exiguo grege utinam et ego meipsum numerare possem! Sed nescio quo pacto exemplis magis omnes trahimur quam disciplina et ratione, καὶ τὸν ἐπιχώριον, ut Aristophanes ait, ἀσχοῦμεν τρόπον. Pauci enim ea sunt vel prudentia vel animorum constantia præditi, ut cum vitis et erroribus suorum temporum pugnare possint. Ita quasi fato quodam præcipites in vitia ruimus, et ex vitis in calamitates. Quæ fortasse minus multæ aut saltem leviores essent, si rectam rationem et reliquos adhuc in natura nostra divinæ lucis igniculos in tantis fortunæ tenebris tanquam fidelissimos duces sequeremur. Quod si fieret, non toties fatum fatui et cæcam fortunam cæci accusaremus, neque nostros errores et vitia obscuris quibusdam nominibus velaremus. Nulla quidem est in terris vel sapientiæ vel virtutis perfectio, et frustra describitur nobis ille qui apud Horatium:

*Uno minor est Iove: dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
Præcipue sanus,*

aut apud Gellium ἀλώτορας, ἀνεχθίαστος, ἀπαρμεπόδιος, ἐλεύθερος, εὐπορος, εὐδαίμων. Qualis, ut opinor, nemo unquam fuit neque futurus est. Omnibus enim, quod satyricus perfacete addit, non modo pituita, sed flava et atra bilis aliquando molesta est. Quod utinam minus crebro et in dictis et in factis præstantissimorum virorum cerneretur! Alioqui doctrinam divinarum humanarumque rerum et integritatem et minus controversam et multo expeditiorem haberemus, et vita mortalium ærumnis longe paucioribus premeretur. Sed tantam esse recordiam et malitiam, ut quasi de industria miseros et nos ipsos et alios esse velimus, id vero est dolendum. Quid enim obstat, morbis et morte exceptis (quorum illos intemperantia voluptatum atque libidinum cumulamus, hæc sæpe quasi refugientem ultro atrossimus), quominus etiam in terris aliquo modo beati simus? cum divina benignitas ad victum et cultum necessaria liberaliter omnia suppeditet, modo recte uteremur et humaniter communicarem. Nam pestilentia quidem et sterilitates et terræ motus et siccitates et inundationes, et si quæ sunt ejus generis alia publica mala, in unius hominis ætatem rarius incidunt. Bella vero nulla naturæ necessitate, sed hominum, eorumque principum et regum, quos virtute et sapientia præstare ceteris et civis suos reddere beatos decebat, vel ambitione vel æmulatione vel avaritia vel crudelitate existunt, et longe majorem malorum omnium molem secum trahunt quam quæ naturæ nobis necessitas imposuit. Ne vero cæteri nos excusatos putemus, nunquam principes tantos clero tumultus possent, nisi inferiores, iisdem morbis laborantes, illorum cupiditatibus non ministros modo sed duces etiam se præberent: qui honesti laboris fuga et scelesti otii cupiditate divina humanaque, jura omnia violare non verentur, et horribili furore et plus quam belluina immanitate grassantur; cumque ipsi pessimi sint, bona etiam aut saltem medioeria ingenia corrumpunt, aut cæteros quietos et tranquillios esse non patiuntur. Sævum profecto et horrendum est Martis imperium, qui ferro et igni sævit; sed paulo mitior est Mercurii tyrannia, qui falsis rationibus et callidis verbis miscet omnia, et tela fere suppeditat quæ Mars ejaculetur: pessimi sane demagogi, ut ab astrologis appellantur, ac potius κοσμοκράτορες. Nam vis et fraus, jure et veritate oppressis, plerumque rerum potiuntur. Quod etsi ita in prompta est, ut optabile sit esse obscurius, tamen nescio quo modo lectione historiarum magis animus commovetur et ad considerandam vitæ humanæ sive comico-tragediam sive tragico-comœdiam et miseriam simul et vanitatem impellitur: quæ nos ad aliam vitam, piis divinitus promissam, majori studio et ardentioribus votis expellendam excitare debebant, et dum hic sumus, etiam diligentiores, prudentiores et moderatiores efficere. Nam tragicos casus, quorum plene sunt historia, vel ex superbia et ambitione, vel ex negligentia et temeritate, vel ex animi libidine et injustitia ortum habuisse fere constat; perpaucos autem, dum officio fungerentur, impigisse. Cujus rei Zonaras noster exempla pene innumera, in postremo tomo præsertim (absque quo si esset, posteriorum imperatorum res gestas magna ex parte ignorarem) compendio proponit. In quo etsi alii alia desiderare

possunt (quis enim satisfaciat omnibus?), tamen conatus ejus egregius atque institutum præclarum fuit, certam quamdam historię quasi disciplinam constituendi, et dispersa in plurimis voluminibus membra et partes ejus in unum quoddam corpus redigendi, ea moderatione adhibita, ut instar lauti magis quam copiosi convivoris optima potius quam plurima apponeret, nec convivas cum fastidio dimitteret, sed ita affectos, ut Timotheum de Platone dixisse ferunt, cœnas ejus etiam postridie delectare. Delegit enim sibi non omnium, sed præcipuarum gentium historias, neque eas omnes, sed vel præcipuas duntaxat vel eas quæ ad ecclesię seriem perspicendam facere videbantur, consilio judicioque suo. Quod sive probarit sive non probarit omnibus, hoc illi cum multis, illud cum paucissimis scriptoribus, ne dicam nullis, commune erit. In bona tamen spe sum, fore plures qui avide accepturi et gratis animis hoc opus pellecturi sint, quam qui contempturi aut calumniaturi. Morosorum vero et obtrectatorum querelas atque arales quis hominum dœorumve effugiat? quibus, nisi quod ipsi fecerunt, nihil placet: ac ne ipsi quidem sibi ubique satis placent, alioqui non alias aliud probarent atque improbarent. Non inficior posse videri Zonaram alias prolixiorē, ut in Judaica historia, alias breviorē, ut in exterarum gentium rebus gestis. In quo si qua culpa commissa est, excusationem habere videtur hanc, quod ipse non ex suo ingenio deprompsit ea quæ scripsit, sed ex variis auctoribus collecta in certum ordinem redegit; qui auctores inter se dissimillimi sunt. Quod autem non omnia persectus est, fortasse non negligentia sed de industria fecit. Nam omnium gentium atque urbium res gestas describere immensi est negotij atque adeo infiniti, ut taceam non semper esse fructuosum. Ac parum abeat quin dicam, id in tanta amplitudine orbis terrarum non magis esse vel utile vel necessarium, quam si quis in civitate maxima omnium domorum acta cognoscere student. Insignia, rara, exquisita, nos aliqua ex parte attingentia ignorare turpe: consecrari singula curiositatis potius est quam eruditionis. Si geographicis, qui totius terrę formam tenere se profitentur, multas et magnas orbis partes ignorare licuit, cur non idem in historia quoque cum venia liceat? Jam quod ad eloquentiam attinet, contiones, strategemata, consilia, eventus, eadem fere ubique recurrunt. Nam fluitantes populos plerumque de finibus dimicare, esse causas vel prætextus quosdam bellorum et subites occasiones, alia atque alia consilia, sententias, eventus, quis nescit?

Occidit miseros crumbe repetta magistros,

inquit ille, et alio loco

*Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus nostri farrago libelli.*

Quæ cum ita se habeant, et Philosopho auctore singularia infinita sint nec ullis scientiæ limitibus includi possint, præcipua ex iis scire satis est (de hominibus occupatis loquor) et ordinem temporum ac rerum gestarum animo complecti. Quam ad rem non parum adjumenti afferet Zonaras noster, qui ab orbe condito auspiciatus ad suam usque ætatem, hoc est ad annos abhinc amplius 400 processit. In quo necesse habuit prima quasi rerum gestarum cunabula ex Litteris sacris, Josepho atque aliis scriptoribus vetustis repetere. Quæ nobis, si absque Mose fuisset, plane ignotæ essent: cui nos ut divinitus edocio religio nostra, quamvis adversante philosophia, credere jubet ac cogit. Ut ut sit, auctorem eo antiquiorem et certiorē non habemus. Est enim Judaica historia veluti fundamentum aut principium cæterarum omnium: et gentis illius mirum quoddam fatum, ut pene totum terrarum orbem pervagata, in summis exterarum gentium odiis et adversariis, tamen opiniones suas mirabili sive pertinacia sive constantia defenderit, atque etiam hodie tueatur, et multos in suam sententiam pertraxerit. Qualem nihil in cæteris populis cernitur: quorum historię, insertis etiam et explicatis Danielis et aliorum prophetarum oraculis, obiter attinguntur, ut Ægyptiæ, Assyriæ, Persicæ, Macedonicæ, Romanæ. Quanquam his peculiare volumen dedicavit, quod ego in duas partes distinxī, et Christianos imperatores ab ethnicis separavi, ut totum opus tripartitum esset. De cujus argumento hactenus. Nunc etiam de stylo auctoris nonnihil est dicendum, qui cum non unius sit generis et formæ, sed pro varietate auctorum e quibus hæc petita sunt, et ipse variet, in ultimo tomo præsertim, qua ætate Græca pariter et Romana lingua degeneravit, eruditi homines in eo nonnihil desiderabunt. Desideravi et ipse nonnihil, parcimoniam in primis Demosthenicæ orationis, quæ meo palato longe fuit gratior et ad convertendum non tantum jucundior sed etiam facilior: ut ut aliis difficilis videatur, et mea tenuitate superior. Nam in hoc auctore multæ sunt aut mihi certe esse videntur περισολογίαι, quæ ut Græcum sermone suo quodam genio sæpe non infeliciter lascivientem deceant, Latinis auribus multo severioribus, nisi multum ego fallor, permolestæ futuræ erant. Eaque de causa, ubi citra sententiæ detrimentum fieri potuit, a me alicubi prætermisissæ sunt. Idque cum non tam mea sponte, quam monitu doctissimorum virorum, Joachimi Camerarii et Ludovici Carini, fecerim, me facile viris doctis probaturum confido. Imperitorum autem et obtrectatorum judicîa, quæ vel nulla vel perversa sunt, contemno, neque facio pluris quam morsum pulicis elephantus Indicus. Fabris enim fabrilîa tractanda sunt, neque temere falces in alienam messem immittendæ. Concessa omnibus est ab invidia et imperitiâ ad æquitatem et eruditionem provocatio. Idem mihi jus, ubi vel decere vel necessarium esse visum est, et in dialogicis ad perpetuam orationem redigendis haud raro permisi, ne propria nomina et pronomina quædam et verbum inquit et alia hujusmodi ad fastidium usque inculcanda essent. Quis enim non malit

cum Aristoxeno redire in latomias, quam eandem cuculi cantilenam audire toties? Ut enim Græci vel ob complures breves et commodas connexionum particulas, vel ob participiorum, quæ præteriti temporis significationem habent, multitudinem, sive etiam aliis de causis, quas hic persequi longum fuerit, a tautologiis et perissologiis minus abhorrent, et omnia minutius et curiosius persequuntur, sic qui apud Latinos imitari eadem veluerit, næ is in horrendam et ineptam incidet loquacitatem? Qui igitur interpretem huiusmodi salebras sine ullo sententiæ detrimento vitantem vel negligentiam vel male fidei accusant, suam vel incitiam et iudicii inopiam vel morbum animi et, nulla de causa maledicendi libidinem produunt. Neque tamen indulti mihi nimium. Nam quod Plato ait, ei qui in disputando respondeat interrogantis vestigia persequenda esse, id multo magis faciendum esse alienæ linguæ inter, reti cogitavi. Quod si is scriptor, quem explicandum susceperis, recto itineris præcessit, hoc est si rerum bonitatem cum elegantia dictionis conjunxit, interpres et minus laboris et plus laudis capit: sin illius salebrosa est oratio, et res haud magni momenti continet, alienæ culpæ dare pœnas etiam interpres cogitur. Nam, ut Sophocles alio sensu affirmat, malarum rerum pulchra esse commemoratio non potest, et ordinem ac dispositionem earum immutare vix conceditur. Ut igitur oratio interpretis Latina et pura sit, ipsa tamen compositio horridum quiddam atque asperum sonat, membris et partibus ejus non multo melius quam arena sine calce cohærentibus. Quæ vitia qui effugere volunt, in aliud gravius plerumque incidunt, ut dum orationi poliendæ et exornandæ impense student, ab auctoris sententiis longe aberrent, et gravissimo perfidiæ crimine se obstringant. His incommodis acute perspectis, summo ingenio et doctrina vir Joannes Jovianus Pontanus præclare scripsit, malle se quemque afferre sua, quam offerre aliena: et quod scripsit, ipse in doctrina morum et rerum cœlestium explicanda fecit, a philosophis et astrologis petita materia, quam suo arbitratu et collocaret et exornaret. Sed tanti viri exemplum ego imitari, præsertim in hoc scripti genere, et ingenii tenuitate et aliis incommodis impeditus neque possim neque ausim. Illud mihi satis fuit, ut sententias bona fide appenderem, et dictione, quantum ipse auctor et orationis meæ paupertas pateretur, quam minimè aspera uterem aut barbara. Nec tamen ipse mihi ubique satisfacere, et in meæ infelicitatis parte numeravi, quod in auctorem luculentiorum non incidissem. Non quod hunc reprehendam; sed quod vereor ne ab aliis ipse reprehendar, qui nihil nisi florem dictionis sequuntur, qui profecto in brevitate annualium locum non habet. Ubertatem Livii quæris? at orationis divitiæ cum paupertate rerum conjungentur. Diligentiam in minutissimis quibusque persequendis postulas? atqui in inimensum volumen excrescet historia, nec jam compendium erit sed dispendium aut potius furtum. Nam quem prolixitas voluminum delectat, is non epitomas scilicet historias legat. Quas si omnes meminuit, bene est: sin minus, Zonara tanquam indice et monitore utatur; ac cogitet nihil ab omni parte beatum esse, et multiplicem variarum rerum in uno non usque adeo magno volumine cognitionem styli incommodis, si qua sunt, comparet. Quæ ratio ne quoque movet ut non conquirerem prius quam saxum hoc, quod toto hoc anno versavi, ad montis cacumen perducum tandem aliquando constitisset, ingenti utique labore et multis sudoribus, quocumque tandem eventu. Nam ut de conversionis ipsius ærumnis laceam, quantum difficultatis in ipsa lectione fuit ob characteres elegantissimos illos quidem sed lectu difficillimos propter affectata illa scribendi compendia et τῆς καλλιγραφίας; studium unde infinita errata oriuntur ex facili notarum mutatione: quæ cum alicubi non dissimiles sint, vim diversissimam habent. Unde factum ut, quemadmodum Plutarchus se Latina verba ex cognitione rerum assecutum proficitur, ita ego sæpe de variatæ lectionis sensu et constructione divinare sim coactus, ratione plane præpostera. Nam et verba rerum, et litteræ verborum notæ ut essent sunt inventæ. Neque tamen hac solertia me expedire ubique potuissem, nisi plures mihi codices suppeditati fuissent. Quorum tres e tua bibliotheca accepi, magnis sumptibus Cpoli comparatos opera atque industria egregii viri et prudentia longinquis peregrinationibus Ulyssis exemplo ac multo rerum usu parta clari, Joannis Derschwam, qui in fronte vetustissimi illius codicis hæc verba scripsit: « Chronicon Joannis Zonaræ duobus tomis distinctum, quorum prior historiam Judaicam potissimum ab exordio mundi usque ad Hierosolymorum excidium, alter imperatorum tam Græcorum quam Romanorum res gestas usque ad Alexii Comneni obitum complectitur: anno Domini 1554 Cpoli in Pera sive Galata (quam olim κέρα; sive Cornu appellatam putant) 150 ducatis Hungaricis emi a magnifico domino Antonio Cantacuzeno: cujus familia, dum res Byzantina stetit, imperatoria fuit, nunc sub Turcico dominatu ad privatam conditionem redacta est: ab eoque rogatus sum ut hoc opus aliquando excuderetur, et impressi codicis sibi copia fieret ob Zonaram conservatam. Præterea secundum Zonaræ tomum de imperatoribus conferendi gratia ab Alexandro chartophylace triginta ducatis Hungaricis comparavi. Alium item Zonaræ libellum de rebus imperii et Ecclesiæ a Constantino usque ad Justinianum imperatorem ex vetusto codice transcribendum curavi. » Hactenus ille. Quartum codicem, qui a Constantino Magno incipiebat, omnibus ornamentis amplissimi viri, domini et Mæcenatis mei, Joannis Jacobi Fuggeri bibliotheca instructissima suppeditavit. Denique præter omnem spem et expectationem meam accessit Viennensis bibliothecæ codex integer, benignitate singulari clarissimi viri et senatoris regii, domini Gasparis a Nydprug, etc., ultro suppeditatus: quem totum, adjutore Jeremia Martio, præclaræ indolis adolescente (cujus in hoc opere Græce Latineque exscribendo solerti et fideli opera sum usus), contuli, et multas nostri codicis lacunas explevi. Qui sicubi ambo non satisfecerunt, cæteros quo-

que tres inspexi, et e variis difficultatibus me quanto potui studio expedivi: quanto labore, nemo æstimabit melius quam qui ipse operis non dissimilis periculum fecerit. Si qua, in diversitate illa, inomenti alicujus esse videbantur, ad finem operis ascripti. Manifeste vero prætermissa aut depravata non adnotavi. Cujus enim dementiæ fuerit, persequenda librariorum vel inscitia vel negligentia vel perfidia et mihi et lectoribus facessere negotium? Ut enim oculus integer candidum a nigro facile discernit, sic acuto et exercitato ingenio videre non difficile est, quæ lectio vera sit, quæ prætermissa, quæ addita ex supervacuo, quæ depravata sint. Neque his contentus, indicem quoque adjeci: quod genus operæ, quamvis lectoribus utilissimum, ut nihil admodum laudis et ingenii habet, ita multum temporis et laboris sibi vindicat, præsertim si eum indicem per temporis angustias et alias occupationes ita pertexere licuisset uti cœperam. Quid multa? Confido me officio fidelis et non indiserti interpretis sedulo esse functum: in id certe operam dedi. Sin aliis aliud videbitur, illud saltem affirmare possum, me quod scierim et potuerim fide optima fecisse et diligentia summa; sicubi vero aut ingenii vires aut eruditionis nervi mihi defuerint, fortunæ eam esse culpam, infelicitatem meam, quæ cum aliis tantum displiceat, mihi etiam plurimum noceat. Neque tam iniquum ullum esse puto, qui plus a me postulet quam præstare queam. Ego vero iis, qui vel in hoc vel in aliis operibus a me conversis laudem solidam assequuntur, gratulabor potius quam invidebo. Cum enim, quidquid hactenus edidi, id vel publica utilitate vel temporibus meis adductus fecerim, nec tam famam captarim quam famem vitarim, si cæ lucubrations meæ illustrioribus aliorum editionibus, quales aliqui pollicentur, aliqui etiam minantur, abolitæ fuerint, non iniquo animo scendum erit meum privatam dedecus (si quod tamen infelicitis potius quam inhonesti conatus est dedecus) cum rei publicæ litterariæ utilitate conjungi, cui ex animo consultum esse et volo et volui. Vellem equidem id cum laude mea potius et gloria fieri (neque enim amorem nostri ab ipsa natura insitum plane abjecimus), sed si fati aliter visum est, hoc quoque æqui bonique faciendum erit.

Atque hæc de auctore et argumenti genere et opera mea: nunc ad eam Præfationis partem accedendum est, in qua alioqui multum sudare solitus, quod verebar ne vel in assentationis suspicionem commemorando vel in negligentia crimen dissimulando venirem: nunc ut liberiore sim animo, tua modestia vel potius magnitudo animi facit, qua id ab ineunte ætate meditatatus esse videris quod apud Ciceronem Scipioni divinitus præcipitur, ut alte spectans atque ad cœlestem sedem et æternam domum contuens, neque sermonibus vulgi dederis te, nec in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum, sed suis te illecebris ipsa virtus traxerit ad verum decus: ut illud Græci poetæ de te dici possit:

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος ἀλλ' εἶναι θέλεις,
Βαθείαν δλοκα διχ φρονῶν καρπούμενος,
Ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

quibus versibus id Amphiarao suo tribuit Æschylus, ut affirmet eum virum optimum esse male quam videri, cujus animus tanquam ager secundus et probe subactus, conceptis virtutum seminibus, honorum consiliorum et quæ inde oriuntur actionum quamdam quasi segetem proferat. Quæ, si per omnem ætatis tuæ decursum, quem ita moderatus es ut honesta negotia suavissimo otio semper anteposueris, singulatim explicare studeam, opus Iliade prolixius mihi nascetur, et tuæ aures satis scio non ferent. Quæ igitur calamo vel tua voluntas vel mea verecundia negat, ea posteritatis sermonibus vel invito te celebrabuntur. Idem enim est gloriæ quod crocodili ingenium: sequentes fugit, fugientes sequitur. Nihil (ut eloquentiæ Romanæ parens testatur) de insignibus ad laudem viris obscure nuntiari solet: famæ æmo unquam Imperare potuit. Non patitur illa Hesiodi dea sibi frenos injici: loquitur et clamat, ut ab ipsa posteritate vox ejus audiatur. Prædicabit illa non tantum ornamenta fortunæ, ob quæ cum beatus habearis, tu ea umbræ parietum comparare soles, sed et ingenii magnitudinem et prudentiam tuam periculosissimis temporibus. in re et publica et privata, animi constantiam et æquabilitatem in utraque fortuna, in amplissimis opibus, quas a majoribus acceptas et feliciter conservasti et sine cujusquam injuria amplificasti et ad bene merendum de multis contulisti, eam modestiam et debiti etiam honoris contemptum, qui vel in infimis hominibus raro invenitur; nec tacebit vel benignitatem erga miseros et afflictos, vel liberalitatem erga studiosos et doctos: in quo numero si quis mihi locus est, et si inter Lascinius, Carinos, Tonneros, Streitos, Siphanos atque alios complures, qui tua munificentia fruuntur, numerari mereor (ut autem mereor, tua humanitas potius quam mea dignitas facit), et ego nomen meum ex grati animi officio profiteri debeo, qui post multas ærumnas tuâ liberalitate, Vir amplissime, tandem hoc consecutus videor, ut ad omnes fortunæ casus, qui varii impendent, aliquid parati subsidii (nisi fatalis aliqua calamitas intercesserit) me habere confidam: et hic annus, cui tu tanquam salutare quoddam sicut affulsisti, id mihi attulerit, quod per omnem ætatem exhausti labores non contulerunt. Ita res ipsa me docet, nimis verum illud esse Regii Vatis oraculum, qui frustra ante lucem surgit et panem comedi doloris, Deum autem suis vel dormientibus suppeditare omnia confirmat. Etsi autem in tanto opere neque dormitare neque dormire nimium, ac ne valetudinis quidem semper rationem habere licuit (nam alias nunquam tantum volumen tantillo spatio temporis absolvissem), tamen, si hi decem menses,

quibus in hac lucubratione continenter elaboro, cum omni anteacta vita mea comparentur, plane dormientis rete traxisse videor, meque insigni beneficio tuo devinctum esse hoc publico monumento testor, quod tua munificentia studiosis historiarum nunc primum communicatur. Faxit Deus optimus maximus ut neque te sumptuum tantorum neque me laborum poeniteat; idemque te cum liberis tuis ornatissimis totaque amplissima Fuggerana familia quam diutissime incolumem et florentem conservet. Augustæ Vin delicorum, ex bibliotheca herili: Kalendis Novembris, anno a Nativitate Domini MDLVI.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

JOANNIS ZONARÆ ANNALES.

I PRÆFATIO.

Equidem haud inepte rideri queam, ut supervacuis in rebus magis, quam in necessariis occupatus. Posteaquam enim e medio excessi, vitamque delegi solitariam, perpetuo mihi ipsi velut exsilio indicio (idque illius nutu arcanoque consilio factum, qui supra nos est, ruptis vinculis meis, ereptisque mihi charissimis, cum dolore quidem, utiliter tamen), omnino me jam pridem, omissis negotiis, turbisque repudiatis, nihil aliud tractare conveniebat, nisi ea quæ animum excolunt, et a maculis pravæ actionum assuetudine impressis purgant, quæque Numen infestum mihi ob ejus præcepta violata, et desertam justitiæ viam placare queant, itaque delictorum veniam impetrare. Ego vero (quæ mea ad recte faciendum socordia est) rebus necessariis neglectis, in supervacuis elaboro. Tamen, ut pro mei defensione aliquid afferam: non meapte auctoritate susceptum hoc opus est, sed hortatu amicorum: qui cum me otium agere viderent, id aiebant in negotium aliquid esse conferendum, quod et rempublicam juvaret, et ipsum quoque divinum mihi præmium conciliaret. Addebant eos, qui historiis et rebus olim gestis describendis laborassent, partim cum alia facta veterum, tum strategemata prolixius conscripsisse, atque acies instructas, exercituum conflictus, castrametationes, aggeres excitatos, et alias hujus generis enarrare: prætereaque loca, et impedita itinera, et montes arduos atque inaccessos, vallium item angustias, urbium munitiones, et turrium altitudines immensas, propeque in cælum porrectas quasi oculis subjicere: partim scripta sua ad

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

A'. Εὐστόχως ἂν τις εἴποι, ἐπιτωθάζων μοι, μείζον σοι τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον. Ἔδει γὰρ με, ὡς ἀληθῶς πάλαι τῶν πραγμάτων ἀφέμενον, καὶ τυρβάζεται ἀποσχόμενον, καὶ τοῦ μέσου μεταναστεύοντα, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐλόμενον ζῆν, ἀειφυγίαν τε ἑαυτοῦ καταψηφισάμενον (οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσαντος τοῦ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἐπειδὴ τοὺς δεσμούς μου διέβρηξε, τῶν φιλάτων στερήσας με, οἷς οἶδεν ἑκαίνος λόγους, ἀλγεινῶς μὲν ἐμοί, συμφερόντως δ' ὅμοι;) μηδὲν ἕτερον μετεῖναι, ἢ ὅσα ψυχὴν καταρτίζουσι καὶ καθαίρουσι τῶν ἐντακέντων αὐτῇ μολυσμάτων διὰ φαυλότητα πράξεων, καὶ ἅττα ἐξελιούνται τὸ θεῖον, ἐφ' οἷς παρόργισται παρ' ἐμοῦ, παραβεβηκότος τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, καὶ τὰ δικαιώματα καὶ ζῆτειν οὕτω συγγνώμην ἐπὶ τοῖς πταίσμασιν. Ἐγὼ δ' ἀμελῶς πρὸς τὸ ἔργον ἐκ τῆς πρὸς τὰ κατὰ νωτριάς διατιθέμενος, περὶ τὸ πάρεργον κατέπεινα τὴν σπουδὴν. Ἄλλ' ἵνα τι καὶ ὑπεραπολογησομαι ἐμαυτοῦ, οὐκ οἰκοθεν ὠρμήθητι πρὸς τὸ ἐγγεῖρημα. Ἄνδρες, δέ με φίλοι πρὸς τοῦτο παρέβηξαν, σχολάζοντα βλέποντες, καὶ χρῆσαι λέγοντες τῇ σχολῇ πρὸς ἔργον κοινωφελές, καὶ κελσηται σοι τι κακὸν τοῦτου πρὸς τοῦ θεοῦ ἀνταπόδομα. Προσεπέηγον γὰρ, ὡς οἱ περὶ τὰς ἱστορίας πονήσαντες, καὶ τὰ πάλαι γενόμενα συγγραψάμενοι, οἱ μὲν διεξοδικώτερον τὰς τε ἄλλας πράξεις τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, καὶ τὰ στρατηγήματα συγγράφασιν παρατάξεις διηγούμενοι, καὶ συμπλοκάς στρατευμάτων, καὶ στρατοπεδείας, καὶ χάρακας, καὶ εἰ τι τοῦτοις ἐπιμνηνον. Πρὸς δὲ τοῖς περιηγήσεις χωρίων καὶ δυσχωρίας ὁδῶν, καὶ ὄρη προσάντη καὶ δύσβατα, καὶ αὐλώνων στενοχωρίας, καὶ πόλεων ὀχυρότητας, καὶ πυργωμάτων ὕψη μετέωρα, καὶ ὡς

ὅτι τις φαίη αἰθέρια, τοῖς δὲ καὶ πρὸς ἐπίδειξιν **A** συντίθενται τὰ συγγράμματα, ἐπιδεικνυμένοις ὅπως εἶχον περὶ τὸ γράφειν δυνάμει, καὶ διὰ τοῦτο δημογορίας μεταξὺ τιθεῖσι, καὶ παρεκβατικώτερον ἢ καὶ βητορικώτερον κεχηρημένοις τῷ λόγῳ. Ἐνίοις δὲ καὶ εἰ; διάλογον τὸ φιλοτίμιον ἐτελεύτησεν, ὡς ὁ ὀπηνίκα περὶ τινῶν ἑτεροδοξούντων καὶ σφαλλομένων περὶ τὰ ὀρθὰ συγγράφονται δόγματα, διαλέξεις ποιέσθαι πρὸς ἐκείνους ὡς παρόντας, καὶ διελθεῖν αὐτῶν τὸ κακὸδοξον, καὶ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς τοὺς ἐλέγχους παράγειν, ἢ καὶ Ἰουδαίους ἀντιλέγειν, καὶ ἐθελοκακούντας δεικνύειν αὐτούς, εἰ μὴ τὸ καθ' ἡμᾶς μυστήριον δέχοιντο, καὶ χρεῖται (1) κεχηρηθῆναι προφητικᾶς. Καὶ πρὸς Ἑλληνας αὐθις ἀντικαθίστασθαι, καὶ τὸν ὕθλον ἐκείνων εἰς **B** πρῶτον παράγειν, καὶ καταμικθῆσθαι τῶν μυθευομένων αὐτοῖς, καὶ τὰς αὐτῶν γραφὰς προφέρειν τῆς κακοδοξίας εἰ; ἐλεγχον. Ἔστι δ' οὖν γνωμολογεῖν τε καὶ ἠθικεύεσθαι (2). Ταῦτα δ' ἔφασαν τοῖς πλείοσι τῶν ἀναγιγνωσκόντων τὰ τῶν ἱστοριῶν ἐκείνων συγγράμματα, ἵνα μὴ λέγωμεν πᾶσιν ἴσως (3), φορητὰ τε καὶ παρέλλοντα ἤγηται, ὅτι τε σχολῆς εἰσι θεόμενα πλείονος, καὶ ὅτι, κἀν ταύτης τύχῃ: ἐν τῶν ἐπιόντων τὰς ἱστορίας τινέας, μάταιον ἐκείνοις ἐπιδοῖναι τὸ περὶ ταύτας ποιεῖν, τῶν μακρῶν βηγημάτων τῶν περὶ παρατάξεων, καὶ πολέμων, καὶ τῶν στρατιῶν διακόσμου, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ὁμοίων διαφευγόντων τὴν μνήμην· τῶν δὲ τῆ δημογοριῶν καὶ τῶν διαλέξεων, καὶ εἰς τὸ ἀνόητον περισταμένων τοῖς ἐπιούσι τὰ ἱστοροῦμενα. Τίνα γὰρ ἔσται τις λυσιστάθεια, ἐλεγον, ἐκ τοῦ γινώκει τί μὲν ὁ δημαγωγὸς ἔδε διελέχθη τῷ δήμῳ; τί δὲ τοῖς στρατιώταις ὁ στρατηγός; ἢ εἰ τοῖς πρόσθεσι δ' αὐτοκράτωρ ἐκείνος ἐφῆ τοῖς; ἐκ Περσῶν, ἢ ἄλλος τοῖς ἐκ Κελτῶν, ἢ Σκυθῶν, ἢ τοῖς ἐξ Αἰγύπτου τυχόν, ἢ τοῖς ἐκ Δακῶν τε (4) καὶ Τριθάλλων; εἰ δ' ἕτερος τῆ συγκλήτῃ βουλή, ἢ τῆ πληθούτῃ δημόσι: δι δημογορῶν προσωμίλησε; Τοὺς μὲν οὖν ταῦτα ἐλεγον τὰ τῶν ἱστοριῶν ἐκδεδοκῆναι συγγράμματα, πεπλατυσμένα δηλαδὴ, καὶ πρὸς τὸ φιλοτιμότερον ἀποκλίνοντα· τοὺς δὲ ἀντιθέτω; ἐκείνοις διατεθῆναι περὶ τὴν τῶν ἱστοριῶν συγγραφὴν, βραχυρότητος ἢ χρησαμένους, κἀντεθεῖεν περὶ τὰ κατὰ τὰς ζημιούοντας τοὺς περὶ τὰ σφῶν ἐπιουδακτάς **D** συγγράμματα, ἕτε καὶ αὐτὰς τὰς καιριωτέρας τῶν πράξεων τῶν ἱστορουμένων παραλειποτάς ἀνδρῶν, ἵνας μόντοι καὶ ἐξυμνεῖσθαι δικαίως, βράχυστα δὲ τίνα περὶ ἐκείνων εἰπόντας, καὶ ταῦτα μήτε τὸ ἦθος ἐκείνων ἢ τὴν φύσιν παραδηλοῦντα, καὶ τὴν προαίρεσιν, μὴ θ' ὅπως τῶν βασιλευσάντων ἕκαστος τῆς βασιλείας ἐκράτησε, μὴ θ' ὅστις ἦν πρὸ ταύτης, μὴ θ' ἐκ τίνων ἐγένετο. Τινὰ δὲ τῶν συγγραμμάτων τούτων καὶ ἀφελεστέρα ἴλαν ἐκδεδοκῆναι προσετίθουν τῇ φράσει, συντελεσθῆναι τε αὐτὰ σολικώτερον, καὶ

ostentationem retulisse, ut suam scribendi facultatem demonstrarent, eoque conciones interposuisse ac digressiones oratorio plane modo partim ambitione quadam desinere in dialogos, ut cum de aliquibus diversæ opinionis, et a rectis sententiis aberrantibus scribunt, cum iis, quasi adessent, **3** disputent, et pravas eorum persuasiones arguant, probationibus et sacra Scriptura petitis: aut Judæos confutent, ipsorumque pravitate ac pertinacia fieri contendant, quominus religio-nis nostræ arcana amplectantur, oraculis prophetarum in medium adductis. Atque etiam gentilibus sese opponere, eorumque nugæ afferre in medium, ac deliramentis fabularum subsannatis, scripta ipsorum erroris coarguendi gratia proferre, necnon alicubi sententias congerere, et de formandis moribus disputare. Hæc aiebant illi, si non omnibus, ut plerisque lectoribus molesta et supervacanea videri, quod et multum otii requirant, et si quibus id suppetat, inanem tamen laborem sumi in evolvendis prolixis illis narrationibus præliorum et bellorum et ordinationis exercituum aliarumque similibus rerum, quæ memoria effluere soleant: jam concionibus et disputationibus in historia legendis, nullum fieri operæ pretium. Nam quem ex eo capi fructum, si quis sciat, quid vel tribunus plebis apud populum, vel dux apud milites dixerit? quid item imperator alius legis Persarum, alius Gallorum aut Scytharum, aut Ægyptiorum forsân, Dacorumve aut Triballorum responderit? quæ verba alius apud patres conscriptorum, aut populum fecerit? Scripta igitur hujusmodi asserebant latius evagari, et ad ambitionem **4** inclinare. Alios porro scriptores contrario labore vitio, qui dum brevitate affectarent, rerum necessariorum cognitione fraudarent lectorem: præteritis aliquando, aut saltem breviter perstrictis, præstantium virorum rebus gestis, quæ vel divinis celebrari laudibus mereantur, nec declararent, qui mores, quæ ingenia, quæ consilia illorum fuerint, nec quo pacto quisque regum sit potitus regno, qui fuerit ante illum modum traducendis, sæpe me cohortati sunt, ut libris in manus sumptis, tam ea præmitterem, quæ ob prolixitatem memoria non caperet, quam quæ utilitatis nihil haberent: et longa narratione in compendium redacta, brevem historiam ederem, quæ facta et res memoratu digniores quam

Varie lectiones et notæ.

(1) Χρησσει. Ita mss. Wolfiani et Regii. At idem Wolfius rhesais reposuit.
 (2) Γνωμολογεῖν καὶ ἠθικεύεσθαι. Moralizare, verbo Latino-barbaro, scriptores ævi inferioris ali-

quod utuntur:
 (3) Ἰσως. Hæc vox abest ab aliquot mss.
 (4) Ἐκ Δακῶν τε. Δαμασκῶν perperam præfert unus c mss. Wolfianis.

paucissimis complecteretur, et lectoribus vult ob oculos poneret. Ac illi quidem hujusmodi laboris capiendi, et talis operis conscribendi auctores mihi fuere.

νοί, πολλάκις με παρέθγον τὰς βίβλους ἀνά χεῖρα· λαβεῖν· καὶ παραδόντα τὰ πολλὰ, ὧν τὴ μνήμη προσιδάνειν διὰ τὸ πλῆθος ἀποπεφύκασι, τὰ δ' εἰς αὐτὸν τελευτῶντα ἐνησίμου, τὴν δὲ γε καταλυομένην ἐπιτεμόντα διήγησιν σύντομον ἱστορίαν ἐκδεχόμεναι, συνοπτικῶς διδάσκουσιν τοὺς ἐπιόντας τὸ σύγγρ.μμα τὰ καιριώτερα τῶν πεπραγμένων, ἢ καὶ ἄλλως συμβεβηκότων τοῖς περὶ αὐτὴν ἢ συγγραφή διηλέγεται. Ἐκτίνοι μὲν οὖν πρὸς τοιοῦτόν με παρεκλίεν ἀπαθῆσθαι πόνημα, καὶ περὶ οὗτο συγγράμματο; ἀφασθαι.

II. Ego vero cum et remisso essem animo (dicam enim quod res est) otioque deditus, et rem esse cornorem magnæ occupationis, **S** quæque **L**ibrorum copiam postularer, dubitabam, et ab eo conatu abhorrebam. Verum illi me vellicare non prius destiterunt, quam improbitate stimulandæ ad suscipiendum opus tandem perpulissent. Nam si aquæ gutta subinde cadendo solidam saxi duritiem cavat, quanto magis oratio crebro aures feriens, animi torporem, et quietis studium excutit? Deinde in mentem mihi venit, laborem illum, et historię scribendi occupationem, aliquid utilitatis et lucri etiam animo esse allaturam. Nam nequitia **I**ustus magis aspirare solent menti quiescenti, malarumque cogitationum et rationum alias alios excitare fluctus, eamque continenter invadendo demergere, et aut in peccata impellere (si factominus, si assensu) aut undarum in ea magnam agitationem ac tumultum commovere. Animus autem certis negotiis occupatus effugere fere solet multarum cogitationum pravarumque cupiditatum decumanos fluctus. Igitur tum amicorum cohortationibus, tum sordidas aut inanes curas expellendi studio, ad opus hoc suscipiendum sum adductus. Itaque factum est, ut hanc provinciam acciperem. Quod si minus exquisite perfectæ fuerint operis hujus singulæ partes, veniam a lectoribus peto. Fortassis enim in hoc secessu nunc agenti mihi, neque copia librorum ad condendam historiam necessaria **S**uppetet, neque scriptores omnes iisdem de rebus eadem tradiderant, ut non in pluribus, saltem in multis dissentientes. Quod si omnia curiose persequi voluero, ac recensere, quid alius atque alius eadem de re dixerit: Mihi etiam prolixum unaquaque de re nascetur opus. Quapropter contrariis historicorum narrationes præterire mihi visum est, nisi quid maximi fuerit momenti: quo prætermisso, ipsa historię integritas labascet. Jam dictionem esse variam, nec per omnia sui similem nemo mirretur,

ἰδιωτικαί, λέξεσιν ἐκρέεσθαι, ἢ καὶ βαρβάραι; ἐνάσι. ὥστε ἐντεῦθεν ἀηδῶς τοὺς λόγους ἀμιληκτικὰς πρὸς αὐτὰ διατίθεσθαι. Τοιαῦτα λέγοντας, καὶ ὅσων τῶν ἱστορικῶν συγγράμμάτων, ὡς εἴρηται, καθαρῶτερον λαβεῖν· καὶ παραδόντα τὰ πολλὰ, ὧν τὴ μνήμη προσιδάνειν διὰ τὸ πλῆθος ἀποπεφύκασι, τὰ δ' εἰς αὐτὸν τελευτῶντα ἐνησίμου, τὴν δὲ γε καταλυομένην ἐπιτεμόντα διήγησιν σύντομον ἱστορίαν ἐκδεχόμεναι, συνοπτικῶς διδάσκουσιν τοὺς ἐπιόντας τὸ σύγγρ.μμα τὰ καιριώτερα τῶν πεπραγμένων, ἢ καὶ ἄλλως συμβεβηκότων τοῖς περὶ αὐτὴν ἢ συγγραφή διηλέγεται. Ἐκτίνοι μὲν οὖν πρὸς τοιοῦτόν με παρεκλίεν ἀπαθῆσθαι πόνημα, καὶ περὶ οὗτο συγγράμματο; ἀφασθαι.

B. **E**γὼ δὲ τὸ μὲν ἀνεμίμνος τὴν γνώμην ὧν εἰρήσεται γὰρ τάληθης) καὶ βρασιώνη σωφῶν, τὸ δὲ καὶ ἀσχολία; συνορεῖν τὸ πρῶγμα δεόμενος, καὶ βίβλων πολλῶν, ὄκνουω καὶ ἀνευδύμην πρὸς τὴν ἐγχείρησιν. Οἱ δὲ με ὑτόκοντες οὐκ ἀπέσαν, καὶ ποτε πρὸς τοῦργον τῆ τῶν νογμῶν συνεχεῖς διετηγέρεσιν. Εἰ γὰρ κοιλαίνωτο τῆς πέτρας σκληρῶν καὶ ἐπιόκροντων ζωνίδος ἐνδελέχεια δύναιται, μᾶλλον ἂν θυνησεται λόγος ἐνδελέχης τὰ ἄρα θυροκοπιῶν γνώμης διεγείραι βρασιώνη καὶ ἀνεμίμνην προάρεσιν. Ἐστὰ μοι καὶ ὡς οὐδὲ πρὸς φουκτῆν ὠφέλιαν ἀκερδῆ; ὁ πόνος ἔσται, καὶ ἡ περὶ τὴν συγγραφὴν ἀσχολία, ἐκλήλυθε κατὰ νοῦν. **Π**ρεμούνει γὰρ τῷ νοῖ (5) μᾶλλον εἰσθε τῆς πονηρίας ἐπιπνέειν τὰ πνεύματα, ἐνθυμησάτων τὰ φύλων καὶ λογισμῶν ἄλλοτε ἄλλον ἐπαγείρειν κλυδώνια, καὶ καταβαπτίζειν αὐτὸν τῆ συνεχεῖς τῶν προσβολῶν, καὶ ἡ πρὸς ἀμαρτίας ἐφολισθαίνειν ποιεῖν, εἰ καὶ μὴ πράξεισιν, ἀλλὰ γε συγκαταθίσεισιν, ἢ τῶς ζῆλην ἀρετῶν ἐπακυμαίνειν καὶ τάρραρον. Εἰ δὲ τίσις ὁ νοῦς ἐνησχήθηται, διαφεύγειν πύφουαν ὡς ἐπίπαν τὸς ἐκ τῶν πολλῶν λογισμῶν τρικυμίας, καὶ τῶν πονηρῶν ἐνθυμησῶν. Διὰ τε τριῖνον τὴν ἐκ τῶν φύλων παρῆθηξιν, καὶ διὰ τὴν τῶν θυπαρῶν, ἢ καὶ ματαίων λογισμῶν ἀπίδοσιν, προσήγαγον ἑαυτὸν τῷ σπουδῶματι. Οὕτω μὲν οὖν μοι ἐπιβαλεῖν ἐγένετο τῷ παρῶντι συγγράμματοι. Εἰ δὲ μὴ διηκριβωμένην τὴν περὶ ἐκάστου τῶν ἀναγκαζομένων ἱστορίαν ποιῆσθαι, νέμειν μοι συγνώμην αὐτῷ τοῖς ἐντευξομένους αὐτῆ. Οὕτε γὰρ βίβλων ἴσως μοι εὐπρόρησαι γενήσεται, ὅσοι μοι χριστιώδεις εἰσι πρὸς τὸ σύγγραμμα, παρὰ τῆ ἰσχυριῖ αὐτῆ ποιουμένων νοῖ τὴν διατριβὴν, ὅτε πάντες οἱ συγγραφεῖς τῶν ἱστοριῶν ἐκ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν συγγεγράψασιν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς διαφωνοῦσιν, εἰ γε μὴ ἐν τοῖς πλείοσιν. Εἰ δὲ καὶ ἀκριβοῦσθαι βουλήσομαι περὶ ἐκάστου τῶν ἱστορουμένων, καὶ δηλοῦν, τί μὲν ὅδε περὶ τοῦδε λέγει ὁ συγγραφεύς, τί δ' ἕτερος περὶ τοῦ αὐτοῦ, πολὺστιχον ἂν καὶ αὐτὸς τὴν περὶ ἐκάστου πραγματεῖαν ποιήσομαι. Διὰ ταῦτά μοι παρῶν δέδοικται τὰ ἐφ' οἷ; ἀλλήλοισι οἱ περὶ τῶν

Varie lectiones et notæ.

(5) **Π**ρεμούνει γὰρ τῷ νοῖ, etc. Anonymus monachus Ratisponensis de suis tentationibus, nuper editus a viro doctissimo Joan. Mabillonio. *Analector.* tom. IV: *I*deoque in tanta molestia tentationis, quæ eo magis imminabat, quo magis sospitas corporatis inerat, omnimodo tractare cæpi, quali studio quolibet labore corpus spiritui subjicerem. Nam ea que communiter cum cæteris fratribus in cænobio agere docebar: sed et illa quæ speciali devotione

scribendo aut legendo, seu etiam jejunando sponte subii, non satis affligere corpus videbantur. Cumque diu tractarem, quo potissimum studio memet in tantis periculis constitutum aptissime juyiterque constringerem, occurrit animo, ut in dictamine me occuparem aliquo: quod et sæpe expertus sum mentem lascivam cujuslibet scholastici instructi in nullo posse magis constringi, quam studio dictandi.

αὐτῶν συγγράψαντες ἠκοντιώνται, εἰ μὴ, τι τῶν ἄγαν εἰη σπουδαίων, καὶ ὁ παραλιμπανόμενον περὶ τὰ καιρία λυμννεῖται τῇ συγγραφῇ. Εἰ δ' ὁ χαρακτηρ τοῦ λόγου ποικίλλεται, καὶ μὴ δι' ὅλου ὁμοίως ἔστιν αὐτοῦ, θυμαζέτω μηδεὶς, μηδὲ τις τὸν λόγον αὐτοῦ, ἢ τὸν τοῦτου πατέρα με. Ἐκ πολλῶν γὰρ βιβλίων τὰς ἱστορίας ἱρανισάμενος, ἐν γε πολλοῖς ταῖς τῶν συγγραφέων ἐκείνων χρῆσαιμην ἂν συνθήκεις καὶ φράσεις, ἐν ὅσοις δ' ἂν αἴτις παρῶδησω ἢ παρεμφράσω, πρὸς τὸν ἐκείνων χαρακτήρα τὴν ἰδέαν τοῦ λόγου μου μεταρμόσομαι, ἵνα μὴ ἀσύμφωτος αὐτῇ αὐτοῦ ἔοικῃ ἡ γραφή.

Γ'. Ἀλλὰ μοι πρὸ τῆς ἱστορίας κεφαλαιοδίστηρον εἰρήστω, τινὰ τὰ ἱστορηθησόμενα, ἵν' εἰδοίεν οἱ τῷ συγγράμματι ἐντευξόμενοι ὡς πολλῶν τε καὶ τούτων ἀναγκασιότατων ἱστοριῶν ἐν εἰδήσει γενήσονται. Περὶ ἕκαστα γοῦν τῇ Ἐπιτομῇ ἢ Ὀκτάτευχος, καὶ ὅσα ἐν ἐκείνῃ ἱστορηται· καὶ τῶν βασιλείων αἱ βιβλίοι ταύτῃ συμπεριέχονται, καὶ ἐπ' αὐταῖς τὰ Παραλειπόμενα, καὶ ὅσα Ἐσδραὺς Ἰούσης Ἀρχαιολόγων, ἢ τῶν κλαϊσιτέρων τις εἶπεν ἐπέκεινα, ἢ παρεκβατικώτερον ἢ καὶ ἄλλοιωτέρον μοῦ τι παρ' ἐκείνου ἱστόρησε· καὶ τὰ τοῦ Ἐσδρα, τὰ τε τῶν αἰμαλωσιῶν τῶν Ἐβραίων προτέρας μὲν τῆς τῶν δέκα φυλῶν ἢ παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου Σαλμανασάρ γέγονε τὴν Σαμάρειαν ἐλόντος πολιορκίᾳ, καὶ τὸ ἔθνος αἰμαλωτίσαντος, καὶ πέραν Εὐφράτου ἀπαγαγόντος καὶ κατοικίσαντος, εἰς δὲ Σαμάρειαν μετοικίσαντος ἔθνη τινὰ, ἃ Χουβαῖοι ἐπωνομάζοντο· εἶτα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐπενηγημένης τῇ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὡς Ἱερήμος ἢ πόλις ἐγένετο, καὶ ὁ ναὸς ἐνεπέπηροτο, καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν ἐξηνδραπόδιστο· καὶ ὡς μετὰ ἑνιαυτοῦς ἑβδομήκοντα κατὰ τὰς προρήσεις τῶν προφητῶν ἐκκαχώρηται τῷ λαφ ὑπὸ Κύρου τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλείαν καθηρκότος ἀνελεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὴν πόλιν ἀνεγείρειν, καὶ ἀνακαινίσαι τὸ ἱερὸν· τίς τε ἦν ὁ Κύρος, καὶ ὅπως τὴν τῶν Ἀσσυρίων βασιλείαν κατέλυσε, καὶ τίνες μετ' ἐκείνου τῆς βασιλείας ἐκράτησαν, καὶ ὅπως καὶ παρὰ τῶν ἢ τῆς πόλεως ἐκωλύθη οἰκοδομῆ, καὶ τίνος αἰτίας ἢ ταύτης ἐξηχώρηθη ἀνέγερσις. Καὶ περὶ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, καὶ ὅπως ἐκρινε τὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ὄνειρατα, καὶ τοῦ Βαλτάσαρ τὴν ὄρασιν, ὅτ' εἶδεν ὁ Βάρθαρος ἐκεῖνος τῆς χειρὸς τῶν ἀσράγαλιον γράφοντα ἐν τῷ τοίχῳ, καὶ περὶ τινῶν τῶν τοῦ προφήτου ὄρατων, ἃ πάντα μετὰ συντετηγμένης ἱστορηται ἐξηγήσεως. Καὶ περὶ τῶν τριῶν παιδῶν, καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ἢ δι' αὐτῶν γεγοθέντων ὑπὸ Θεοῦ ἐξαιτίων· περὶ τε τῆς Ἐσθῆρ, καὶ ὅπως τὸν Ἐβραίων γένος πανωλεθρίας αὐτῇ ἐρρύσατο· καὶ περὶ Ἰουδοῦ, ἢ τὸν Ὀλοφέρνην κατασοφισαμένη ἀνέλε, καὶ τὴν αὐτοῦ στρατιάν παρέδωκεν εἰς ἀπόλειαν· καὶ περὶ Τωβίτ, καὶ ὅπως ἀρρασίᾳ πληγείς, καὶ ἐξ εὐπορίας εἰς ἀκρίθει πένιαν συνελθεῖς, αἰθίς δι' ἀγαθουργίαν, θεοῦ προνοίᾳ τεύχθηκε τοῦ ὄρατος, καὶ πλοῦτος εὐφύλιαν ἔλαθεν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ Μακεδόνοσ Ἀλεξάνδρου ἐνταῦθα συντέμνηται· μνησθείσης τῆς ἱστορίας ἀναγκαίως ἐκείνου, διὰ τε ἄλλα, καὶ ὅτι τῇ Ἱερουσαλήμ μετὰ τὴν ἐν Ἰσραὴλ τοῦ Δαρείου πικρότερον ἦσαν ἐπιδημηχέ, καὶ τὸν ἀρχιερέα δια-

aut culpet orationem, aut me auctorem illius. Cum enim historiam e variis scriptoribus veluti stipem colligere necesse habeam, in multis, illorum et dictione et compositione utendum erit. Sicubi tamen ipse de meo aliquid interjecero ac inseruero: stylus ad illius, quem sequar auctorem, formam accommodabitur, ne scriptura a sese dissidere videatur.

III. Enimvero antequam ipsam rem aggrediar, summam ea complectenda sunt, quæ tractabuntur, ut norint lectores, quam multas, easque summæ necessarias historias sint cognituri. Continentur igitur hoc Compendio, octo primi Bibliorum libri, et quæ in illis narrantur; Regum item libri, et Paralipomena, quæque vel in Josephi Hebraei *Antiquitatibus* inveniuntur, vel ab antiquioribus aut copiosius, aut aliter paulo quam ab illis factum est, referuntur; et libri Esdræ, et captivitates Hebræorum, quarum prior decem tribuum sub Assyrio Salmanasare contigit, qui Samariam gentemque obsidione cepit, eaque ultra Euphratem abducta, gentes quasdam Samariam transtulit, qui Chutæi cognominabantur; altera sub Nabuchodonosore, capiti Hierosolymis, urbe deserta. et templo incenso, totaque gente in servitutem abducta; utque post annos septuaginta, secundum oracula prophetarum, a Cyro, Babylonico regno everso, populo Hierosolyma redire concessum sit, ei urbem instaurare, et renovare templum; quis fuerit Cyrus, ut regnum Assyriorum everterit, qui post eum id regnum tenuerint, quemadmodum ac a quibus orbis ædificatio prohibita fuerit, a quo rursus ejus instauratio concessa. Agetur etiam de Daniele propheta, ut Nabuchodonosoris somnia exposuerit, et Balihasaris visionem, cum barbarus ille dignus mantis, scribentes vidit in pariete, et de quibusdam prophetæ visionibus: quæ omnia brevi enarratione adjuncta recensentur. De tribus item pueris, et miraculis vel in eos, vel per eos divinitus editis; de Esthere, ut a gente Hebræorum internecionem averterit; de Juditha, quæ Holofernem fraude sustulit, et ejus exercitum ad interitum dedit; deque Tobia, ut is cæcitate percussus, et paupertate ad extremam egestatem redactus, a beneficio pietatis suæ Dei providentia visum receperit, opumque affluentiam. Præterea res Alexandri Macedonis hic perstringuntur, cujus mentio facienda fuit cum ob alia, tum quod post priorem Darii cladem ad Issum acceptam, Hierosolyma profectus summum pontifici honorem habuit; ut Persarum regum eversum occupavit, quandiu regnavit, ut imperium ab ejus obitu in regna quatuor fuerit divisum; quæ Judæi ab Antiocho Epiphane, uno ex posteritate successorum Alexandri, perpressi sint, ut Asamonæi illi restiterint, ac populares suos ab illius tyrannide liberarint; qui illi sint, quomodo et quandiu

populo præfuerint, ut post reditum Hierosolyma ab Assyria captivitate, Judaica gens non regibus, sed pontificibus paruerit: ut Asamouæorum, quos diximus, posterius, summi sacerdotii honore præditi, ac genti suæ imperantes, diadema etiam assumpsissent: ut Pompeius Magnus, Romanorum imperator, ad componendam Hyrcani et Aristobulli fratrum de regno contentionem accersitus, tum urbem Hierosolymorum ceperit, tum gentem Romanis subjecerit: ut deinde Herodes Antipatri filius regno Judæorum potitus sit, quis ille fuerit, unde oriundus, quantæ cladis ejus domesticæ, quousque posterius illius regnum tenuerint; quomodo, quæque de **9** Servatore nostro Jesu Christo Josephus scripserit, deque Joanne Baptista: qua de causa Judæi a Romano imperio desciverint, ut gentem eorum bello a Romanis petita sit: a quo et quomodo Hierosolyma postremum excisa, nec amplius instaurata sit.

τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ ἔθνος τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέταξε· καὶ ὅπως Ἡρώδης Ἀντιπάτρου υἱὸς μετὰ ταῦτα τῆς τῶν Ἰουδαίων βασιλείας ἐκράτησε, καὶ τίς ἦν οὗτος, καὶ ὅθεν κατήγετο, καὶ ὅσα κατ' ὄγκον ἐπέσω συμβέβηκε, καὶ μέχρι τίνος οἱ ἐκείνου τῆς βασιλείας ἐκράτησαν, καὶ τίνος τρόπου, καὶ ἐξ ὅτου ἡγεμόνες ἐκ Ῥώμης εἰς Ἰουδαίαν ἐπέσταντο, καὶ ὅσα περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωσήφοσ; συνεγράψατο· ἀλλὰ μέντοι καὶ περὶ τοῦ Βασιλεῦσ; Ἰωάννου, καὶ διὰ τίνος αἰτίας τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέταξαν Ἰουδαίῳ ἀπέστησαν, καὶ ὅπως τὸ ἔθνος αὐτῶν ἠπολεμήθη παρὰ Ῥωμαίων, καὶ παρὰ τίνος ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅπως ἐξεπορθήθη τὴν τελευταίαν, καὶ μὴ σφύσαν ἀνάκλησιν πόρθησιν.

IV. Facta autem Romanorum et Romæ mentione, necessarium mihi visum est de his etiam scribere, et tradere, unde sit populus Romanus, in quos imperium habuerit, qui olim Italiæ regionem coluerint, unde Romulus in lucem prodierit, Romæ conditor; ut interfectus sit Remus frater ejus ac post ille etiam inter mortales esse desiderit; ut illa urbs principio regibus paruerit, quibus sit usa moribus et institutis: ut Tarquinius Superbus regno in tyrannidem mutato pulsus sit, quot et qualia bella Roma ob illius expulsionem sustinuerit; ut res Romana primum ab optimatibus, post etiam a populo administrata fuerit, summa rerum in consules et dictatores, mox etiam in tribunos plebis translata; quid olim fuerit consulatus, quid dictatura, quod censorum munus, quantum temporis cuique magistratuum præfinitum, qualis apud illius tribunus, unde nomen hoc deductum, quæ temporibus consulatum gesta fuerint, quamvis non omnia, ob librorum penuriam quibus illa tradita sunt, persequemur. Ut tandem Romanum imperium in unius **10** potestatem ceciderit, ut Caius Julius Cæsar mutationis hujus primus auctor, et non universæ fuerit, ut eo ab his qui libertatem tuebantur, in curia interfecto, Octavius Augustus Cæsar, interfecti Cæsaris ex sorore nepos, ab eoque adoptatus, interfectores patris ultus fuerit, adjutore Antonio; quem deinde, orto discidio,

α φερόντως ἐτίμησε· καὶ ὅπως τὴν Περσῶν κατέλυσε βασιλείαν, καὶ ὑφ' αὐτῶν ἐποιήσατο, καὶ ὅσον ἐθασίλευσε χρόνον, καὶ ὡς εἰς τέσσαρας ἀρχάς, ἐκείνου θανάτος, ἡ ἐκείνου βασιλεία μεμέριστο· καὶ ὅσα τοῖς Ἰουδαίοις ἐξ Ἀντιόχου γέγονε τοῦ Ἐπιφανοῦς, τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων ἐνδὸς ἀπογόνου τυγχάνοντος· καὶ ὡς οἱ Ἀσσυριακοὶ τούτῳ ἀντέστησαν, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ τυραννίδος τοὺς ὁμογενεῖς ἐλυτρώσαντο· καὶ τίνες οὗτοι, καὶ ὅπως τῶν ὁμοφύλων καὶ ἐπὶ πόσον προέστησαν, καὶ ὡς μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ὑπ' Ἀσσυρίων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπανέλευσιν οὐκ ἦν τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος βασιλευμένον, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἀρχόμενον· καὶ ὅτι οἱ τῶν εἰρημένων Ἀσσυριακῶν ἀπόγονοι τὴν ἀρχιερατικὴν τιμὴν περιεείμαντο, καὶ ὅτι τοῦ ἔθνους ἰθύνοντες, καὶ διάδημα ἐξυτοῖς περιέβεντο· καὶ ὅπως Ἰρκανοῦ καὶ Ἀρστοβούλου τῶν ὀδελφῶν διεκχεθέντων περὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς βασιλείας, ὁ Μάγνος Πομπήϊος στρατηγῶν τότε Ῥωμαίων, διατίθει μετακληθεὶς τοῖς ἐμαίμοσι, τὴν τε πόλιν εἰλε

τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ ἔθνος τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέταξε· καὶ ὅπως Ἡρώδης Ἀντιπάτρου υἱὸς μετὰ ταῦτα τῆς τῶν Ἰουδαίων βασιλείας ἐκράτησε, καὶ τίς ἦν οὗτος, καὶ ὅθεν κατήγετο, καὶ ὅσα κατ' ὄγκον ἐπέσω συμβέβηκε, καὶ μέχρι τίνος οἱ ἐκείνου τῆς βασιλείας ἐκράτησαν, καὶ τίνος τρόπου, καὶ ἐξ ὅτου ἡγεμόνες ἐκ Ῥώμης εἰς Ἰουδαίαν ἐπέσταντο, καὶ ὅσα περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωσήφοσ; συνεγράψατο· ἀλλὰ μέντοι καὶ περὶ τοῦ Βασιλεῦσ; Ἰωάννου, καὶ διὰ τίνος αἰτίας τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέταξαν Ἰουδαίῳ ἀπέστησαν, καὶ ὅπως τὸ ἔθνος αὐτῶν ἠπολεμήθη παρὰ Ῥωμαίων, καὶ παρὰ τίνος ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅπως ἐξεπορθήθη τὴν τελευταίαν, καὶ μὴ σφύσαν ἀνάκλησιν πόρθησιν.

Δ'. Ῥωμαίων δὲ καὶ τῆς Ῥώμης μνησθεὶς τῆς ἱστορίας, ἀναγκαῖόν μοι ἐνομίσθη καὶ περὶ τούτων συγγράψασθαι, καὶ παραβοῦναι, πόθεν τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔθνος, καὶ τίνος ἔσχηκε τὴν ἀρχὴν, καὶ παρὰ τίνων ἡ τῆς Ἰταλίας χώρα πρώην κατώκιστο· ὅθεν τε προήχθη Ῥωμῦλος εἰς φῶς, ὁ τῆς Ῥώμης γενόμενος οἰκιστῆρ, καὶ ὅπως ἀνηρέθη Ῥώμος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, εἶτα κακείνος ἐγένετο ἀφανής, καὶ ὅπως πρῶτον ἡ πόλις αὕτη ἐθασίλευθη, καὶ ἔθεισιν οἰκίσ; καὶ νομίμοις ἐχρήσατο· καὶ ὡς εἰς τυραννίδα τὴν βασιλείαν ὁ Σούπερβος Ταρκύνιος μεταγωγῶν, καθήρεθη, καὶ ὄσους πολέμους, καὶ οἰοῦς ἡ Ῥώμη διὰ τὴν ἐκείνου καθάρσειν ἤνεγκε· καὶ ὡς εἰ; ἀριστοκρατεῖαν, εἶτα καὶ δημοκρατεῖαν, μετηνέχθη Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ὑπάτων καὶ δικτατόρων, εἶτα καὶ δημοφιλῶν τῶν κοινῶν ποιουμένων διοικήσιν· καὶ τί, μὲν ἡ ὑπάτα τὸ παλαιὸν ἦν, τίς δὲ ἡ δικτατορία, εἰ δ' ἦν τὸ ἔργον τῶν τιμητῶν, καὶ πόσος ὤριστο χρόνος ἐκάστη τῶν ἀρχῶν στυταινί· καὶ οἷος ἐγένετο παρ' ἐκείνοιο ὁ θρίαμβος, καὶ ὅθεν παρήχθη τούτο τὸ ὄνομα· καὶ ὅσα ἐν τοῖς καιροῖς τῶν ὑπάτων ἐγένοντο, εἰ καὶ μὴ πάντα, ἐνδείξει βιβλίων (6) τῶν ταῦτα διηγουμένων. Καὶ ὅπως ὕστερον ἐκ τούτων εἰς μοναρχίαν ἡ ἀρχὴ τοῖς Ῥωμαίοις μετέκειτο· καὶ ὡς πρῶτος ταῦτα, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς, ὁ Γάιος Ἰούλιος Καίσαρ μετεποιήσατο, εἶτα ἐπὶ βήματος ἀναρθεῖντος αὐτοῦ παρὰ τῶν τῆς ἐλευθερίας, ἐξεχομένων, ὁ Αὐγουστο, Ὀκτάβιος, Καί-

Variae lectiones et notæ.

(6) Καὶ μὴ πάντα ἐνδείξει βιβλίων. Progressus enim usque ad Carthaginis et Corinthi excidium,

abrupta historia, Cn. Pompei Magni res gestas statim orditur, historia annorum 60 præterminata. W.

αιρ. ἀλεξιδουῶν ὡν τοῦ ἀνηρημένου Καίσαρος, καὶ εἰσπικηθεῖς ἐκείνω, τοὺς φονεῖς τοῦ θεοῦ μετήθε πατρὸς, ἔχων καὶ τὸν Ἀντώνιον τοῦ ἔργου αὐτῶ συνειρμένον· μετέπειτα δὲ κάκεινω διενεχθεῖς, καὶ νικήσας ναυμαχίᾳ περὶ τὸ Ἄκτιον, εἶτα καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν σὺν τῇ Κλεοπάτρᾳ φυγόντα ἐπικαταβάων, εἰς τοῦτο περιέστησεν ἀνάγκης τὸν ἄνδρα, ὡς καὶ διαχειρίσασθαι ἐαυτόν· ὅση τε φθορὰ τῶν Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμψυλοῖς πολέμοις· τούτοις ἰγνίτο, πρότερον μὲν πρὸς Βρούτων καὶ Κάσιον, καὶ τοὺς ἄλλους ἀναιρέτα· τοῦ Καίσαρος, τοῦ Ὀκταβίου καὶ τοῦ Ἀντωνίου ἀντικαθισαμένων, εἶτα καὶ πρὸς ἄλλήλους μαχασαμένων αὐτῶν· καὶ ὡς ἐζωγρήθη μὲν ἡ Κλεοπάτρα ἡ τῆς Αἰγύπτου βασίλισσα, ὡς τῶν Πτολεμαίων ἀπόγονος, ἀνέειλε δὲ ἐαυτὴν κίελην, ὡς εἰκάσθη, ἀσπίδος δῆγματι· καὶ ὅτι οὕτω μετ' ἐπικικίων λαμπρῶν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελθὼν ὁ Ὀκτάβιος, τῆς αὐταρχίας ἀντεποιήσατο, καὶ εἰς ἀκριβῆ μοναρχίαν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μετήνευχε, καὶ τίνες μετ' αὐτὸν ἐρονάρχησαν, καὶ ὅπως ἕκαστος τῆς ἀρχῆς ἐπέβη, καὶ ὅπως καὶ ἐφ' ὅσον ἤρξε, καὶ οὗτω τέλει τῆς ζωῆς συνέκυρσε· καὶ τίνες ἐπὶ τούτων, μετὰ τοὺς σεπτῶς ἀποστόλους, τοὺς θρόνους ἐκόσμησαν τῶν τεσσάρων μεγάλων Ἐκκλησιῶν, τῆς Ῥώμης λέγω, καὶ τῆς Ἀλεξανδρίας, Ἀντιοχείας τε καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅσα ταύτων μαρτυρικοῦ τέλους κατηξιώθησαν· ὅπως τε μᾶλλον τῶν ἄλλων κατὰ Χριστιανῶν ἐξελέγησαν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ὁ Ἐρκούλιος, καὶ ὡς τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενοι ἑτέρους ἀντ' ἐαυτῶν ἔχειροτόνησαν Καίσαρας· ὧν εἰς Κωνσταντῖος ὁ Χλωρός (7) ἦν, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατὴρ, τῆς ἀρχῆς τῶν Γαλιῶν καὶ τῆς Βρετανίας ἐπονεμηθείσης αὐτῷ· καὶ ὡς θύησκον ἐκεῖνος τὸν πρῶτον οὖν ἐαυτοῦ, τοῦτον δὲ τὸν ἱσαπόστολον Κωνσταντῖνον, τῆς οικείας ἀρχῆς διάδοχον ἐποιήσατο· καὶ ὡς μονάρχης οὗτος κατέστη, τοὺς λοιποὺς καταγωνισάμενος, ἀφθέντος αὐτῷ τοῦ σταυρικοῦ σημείου δι' ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὡς προσελήλυθε Χριστῷ, καὶ τὴν πίστιν ἐπλάτυνε, παρῆρησιαν δούς τῷ κηρύγματι, καὶ ὅπως ἐν τῷ Βυζαντίῳ πόλιν ἐαυτῷ ἐπέστημον ἐποδόμησε, Νέαν Ῥώμην ὀνομάσας αὐτήν, καὶ βασιλείαν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἰς ταύτην μετήνευχε. Καὶ τίνες μετ' ἐκείνων ἐν αὐτῇ ἱερασεύσαν, καὶ οἷος ἕκαστος ἦν τοὺς τρόπους, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ σέβας, καὶ ἐφ' ὅσον ἐκράτησε (8) τῆς ἀρχῆς, καὶ ὅπως μετέλλαξε τὴν ζωὴν· τίνες τε τῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει προέστησαν Ἐκκλησίας, καὶ ἐφ' ὅσον ἕκαστος, καὶ τίνες αὐτῶν τοῦ ὀρθοῦ δόγματος ἀντειχόντο, τίνες δὲ γεγόνασιν ἑτερόδοξοι, ὅπως τῶν τῆδε μετελήλυθεν ἕκαστος, καὶ ἐπὶ τίνων αὐτοκρατόρων καὶ πατριαρχῶν, καὶ κατὰ τίνων αἱ σύνοδοι συγκακρότηνται. Οὕτω τε κατῶν ὁ λόγος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς γεγενησάντων αὐτοκρατόρων, περαινέει τὴν συγγραφὴν, πολλῶν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀποκρύφων ἄλλων μεμνημένοισι ἱστοριῶν.

Variae lectiones et notæ.

(7) *Κωνσταντῖος ὁ Χλωρός*. Wolfius Κωνσταντῖνος ediderat, et ita habeat quidam codices mss. Hanc Κόνσταντα alibi appellat, quomodo etiam

A navali prælio ad Actium superatum, et fuga Alexandriam cum Cleopatra elapsum nactus, ad manus sibi ipsi afferendas compulerit; quante Romanorum in civilibus istis bellis strages sint editæ, primum Octavio et Antonio Cassium et Brutum, cæterosque Cæsaris percussores persequentibus, deinde inter sese bellum gerentibus; ut Cleopatra, Egypti regina ex gente Ptolemæorum, viva in potestatem victoris venerit, et seipsam (ut conjectura fuit) morsu aspidis serpentis sustulerit; ut hoc modo victoriis illustris Octavius Romam ingressus, imperium uni sibi usurparit, principatu Romanorum plane in monarchiam commutato: qui ei successerint in Imperio, ut quisque imperium susceperit, ut et quandiu imperarit, quem vitæ exitum habuerit; qui sub his, post sanctos apostolos, quatuor magnarum Ecclesiarum thronos ornarint, Romanæ, inquam, Alexandrinæ, Antiochenæ, et Hierosolymitanæ; qui ex his in martyrum numerum et dignitatem sint recepti; ut Diocletiani II et Maximiani Herculli insignis præcæteris rabies in Christianos exsisterit; ut idein abdicato imperio, alios suo loco Cæsares surrogarint, quorum unus fuit Constantius Chlorus, Magni Constantini pater, cui Galliarum et Britannicæ Imperium fuerat attributum; ut hic moriens prinogenitum suum Constantinum, pietate apostolis conferendum, imperii successorem designaverit; ut hic unus rerum sit potitus, subactis cæteris, cum quidem signum crucis per stellas in caelo formatum ei apparuisset: ut ad Christum se contulerit, fidemque propagarit, Evangelii libere prædicandi potestate data; ut Byzantii urbem sibi cognominem ædificarit, Novæ Romæ nomine indito, atque imperium ex vetere Roma in hanc transtulerit; qui post eum ibi regnarint, quibus quisque fuerit moribus, qua pietate, quandiu tenuerit imperium, ut e vita discesserit; qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfuerint, et quandiu quisque; qui ex illis rectam sententiam tenuerint, qui ab ea ad alias opiniones descenderint, ut quisque ex hac vita migrarit; sub quibus imperatoribus et patriarchis, et cum quibus concilia fuerint congregata. Sic usque ad nostri temporis imperatores descendens oratio, consummabit historiam, multarum interim et occultarum rerum facta mentione.

scriptores aliquot, ut suo loco observamus

(8) *Καὶ ὅσον ἐκράτησε*. Ita mss. codd. Wolfius ἐφ' ὅσον legendum putat.

LIBER PRIMUS.

I. Sumendum autem mihi est hujus operis exordium ab ineffabili primo principio, causa rerum omnium, principii et temporis experte, et ab iis quæ ab illo ex nihilo producta sunt ut essent atque subsisterent, naturamque et ortum suum ab illo consecuta. Fuit igitur Deus semper, super omnem causam et potentiam effulgens, sine tempore, cum majestate suæ gloriæ ac splendoris æternum moveretur, et sine principio, neque ex alia quæquam re prius nata ortus, neque post ultro ex iis quæ non fuerant factus, aut paulatim ad suæ gloriæ complementum progressus. Sed semper est et permanet, id quod supra naturam solus novit sacrosanctus ille Spiritus, qui omnes divinitatis recessus perscrutatur, atque in iis exsultans perpetua suavitate una perfruitur. Posteaquam autem ex summa bonitate et immensa misericordia, et ineffabili benignitate, aspectabilem hunc mundum formare instituit, atque exinde in medium producere mundum, ut opere secundum, ita **14** gratia primum et admirabilem, ut qui ad Dei sit imaginem conformatus, hominem inquam : viam ad opificium ingressus optimam, omnis ex materia concretionis expertes potestates et cælestes centuriones prius condidit, solo mentis conceptu, cogitatione illa dicto citius in opus progressa. Est autem Deus natura nullius egens rei, scipsa contenta ad gloriæ et perceptionem : quæ nec alienam gloriæ desiderat, nec ab alio percipi potest ; nisi quis illud percipi dicat, quod neque natura neque impensitas ejus percipi queat. Cum autem Deum dico, Patrem dico, et Filium, et Spiritum sanctum, quæ est Veritas, auctore magno Patre Gregorio Theologo. Deus igitur, hac natura præditus, primum angelicas potestates creat, ut ministri sint et celebratores cælestis majestatis : non quod iis indigeat, sed ne sui duntaxat contemplatione moveatur, sed diffundatur et progrediatur bonum, et beneficentia latius pateat ; hoc enim summæ bonitatis fuit. Deinde mundum etiam hunc aspectabilem, qui constat ex materia, condidit. Ac initio quidem cælum fecit, et terram. Cum autem terra lateret (nam tenebræ erant, et aqua superficiem ejus occupabat), lucem produxit Deus, lucemque ac tenebras separavit : ac illam, diem, has noctem appellavit, ejusque initio, vesperi : primo diei exortui, mane nomen fecit. Sic ex mane et vespere dies unus exstitit. Equidem scio in parva

A. Ἀρκτέον δὲ μοι τῆς συγγραφῆς ἀρχὴν ταύτης ποιούμενον τὴν ἀρρήτων πρώτων ἀρχὴν, τῆς τῶν ὄντων αἰτίας, τὴν ἀναρχὴν τε καὶ ἀχρονον, καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνης παραχθέντων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, εἰς ὑπόστασιν καὶ οὐσίωσιν, τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν γένεσιν. Ἦν οὖν αἰεὶ (9) τὸ θεῖον, ὑπὲρ αἰτίας πᾶσαν καὶ δύναμιν ἐκλάμπων ἀχρονως, καὶ τῷ κάλλει τῆς οὐκείας δόξης τε καὶ λαμπρότητος, αἰδίως κινούμενον, καὶ ἀνάρχως μήτ' ἐκ τινος ἄλλου προϋποστάν προπτερον οὐσιώματος· μηθ' ὕστερον αὐτοεπίτως γενόμενον ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ εἰς συμπληρωσιν τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρῶν προῶν, ἀλλ' ὅν αἰεὶ καὶ διαμένον, ὡς ἔγνω μόνον ὑπερφυῶς τὸ τὰ βῆθη τῆς θεότητος πάντα διερευνῶν πανάγειον Πνεῦμα, καὶ τούτοις συναϊδίως ἐπεπυρωφῶν καὶ συναγαλλώμενον. Ἐπεὶ δὲ δι' ἀκραν ἀγαθότητα, καὶ πύλατος ἐλέους, καὶ οὐκίτηρμῶν ἔρατειν, τὴν ὁρατὴν τουτοῦ κόσμον εἰδικοῖησαι προσέλετο, κἀνετύθεν ἐς μέσον παραγαγεῖν τὴν δευτέρον μὲν τῷ ποιήματι, πρώτον δὲ καὶ ἐξαισίον τῷ χαρίσματι κόσμον, ὅσω καὶ κατ' εἰκόνα θεοῦ πεπλαστούργηται, φημὶ δὴ τὸν ἄνθρωπον, οἷά τινα χρῆσάμενος ἀρίστη πρὸς τὴν δημιουργίαν ὁδοῦ, τὰς ἀλλους πρόπτερον Δυνάμεις καὶ οὐρανίους Ταξίάρχας (10) ὑφίστησιν ἐνόησαν ἀπαξιαπλῶς, προθεθηκυίας θάττον ἢ λόγος εἰς ἔργον τῆς ἐνθυμήσεως. Θεὸς δ' ἔστι μὲν ἀνευθεῖς φύσις, αὐτὴ ἑαυτῆ ἀνάρχης εἰς δόξαν καὶ εἰς κατάληψιν, οὔτε τῆς παρ' ἐτέρων δεομένη δόξης, οὐθ' ἐτέρω καταληπτῆ· εἰ μὴ τις φαίη κατοληπτὴν εἶναι τὸ ἀπειρον αὐτῆς, καὶ τὸ ἀκατάληπτον. Θεὸν δὲ λέγων, Πατέρα φημὶ, καὶ Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἃ ἡ θεότης, κατὰ τὸν μέγαν Πατέρα τὸν Θεολόγον Γρηγόριον. Οὕτω δ' ἔχον τὸ θεῖον, πρώτον μὲν τὰς ἀγγελικὰς οὐρανίους δυνάμεις λειτουργοὺς τε καὶ ὑμνωδοὺς τῆς ἁγίας λαμπρότητος, οὐχ ὡς τούτων δεόμενον, ἀλλ' ἵνα μὴ τῆ ἑαυτοῦ μόνου θεωρίᾳ κινῶτο, κυθῆ δὲ καὶ δεούση τὸ γαθὸν, καὶ ἡ εὐσργεσία χωρήση πρὸς πλείους· τοῦτο γὰρ τῆς ἀκρας ἦν ἀγαθότητος. Εἶτα καὶ τόνδε τὸν κόσμον ὑφίστησι τὸν ὕλικόν καὶ ὁρώμενον. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τῆς δὲ γῆς ἀορασία καλυπτομένης, ἐπεὶ καὶ σκότος ἦν, καὶ ὕδωρ αὐτῆ ἐπεπόλαζε, τὸ φῶς παρήγαγεν ὁ θεός, καὶ διεχώρισε τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Καὶ τὸ μὲν, ἡμέραν ἐκάλεσε· τὸ δὲ σκότος, νύκτα ὠνόμασεν· οὐ τῆ ἀρχῇ ἐσπέραν, πρῶτ' δὲ τῆ πρώτῃ φάσει τῆς ἡμέρας ἔνομα ἔθετο· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρῶτ', ἡμέρα μία. Οἶδα μὲν οὖν ἐν τῇ Ἀεπτῇ Γενέσει (11) γεγραμμέ-

Variæ lectiones et notæ.

(9) Ἦν οὖν αἰεὶ. Hæc et ea quæ sequuntur usque ad Θεὸς δ' ἔστι, desunt in codicibus Regiis et Colbertæ.

(10) Ταξίάρχας. Centuriones vertit interpres, quæ vis est vocis Ταξιάρχης apud Tacticos : melius

cælestis militiae principes, seu duces : nam Ἀρχιστρατηγὸς passim indigitantur SS. Michael et Gabriel apud Græcos. Vide Gloss. med. Græcit. in Ταξίαρχος.

(11) Ἀεπτῇ γειέσει. Quam unica voce Ἀεπρωζέ-

ων, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ καὶ αἱ οὐράναι Δυνά-
 μαι· πρὸ τῶν ἄλλων ὑπέστησαν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων
 δημιουργοῦ. Ἄλλ' ἔτι μὴ ταῖς παρὰ τῶν Θεῶν Πα-
 τέρων ἐγκεκριμένοις (12) βιβλίοις τῆς Ἑβραϊκῆς
 σοφίας, καὶ ἡ Λατινὴ αὕτη συντρίβηται Γένεσις,
 οἷόν τι τῶν ἐν ἐκείνῃ γεγραμμένων λογίζομαι
 βίβλον, οὐδὲ τῷ λόγῳ συνίθιμαι. Εἶτα τὸ στα-
 ρωμα ὑπεστήσατο, ἐν μέσῳ τῶν ὕδατων διατείνας
 αὐτὸ, ὥστε τὰ μὲν ἄνω αὐτοῦ ἐναποληφθῆναι, τὰ
 δὲ κάτω περιεχεῖσθαι τῇ γῆ. Στερέωμα δὲ ἐκλήθη,
 ὅτι στεγανὸν τὸ σῶμα τούτου, καὶ οὐ λατὴν οὐδ'
 ἀραιὰν τὴν φύσιν ἔχει, κατὰ τὰ ὕδατα. ἐξ ὧν τὴν
 οὐρανὸν ἐσχηκεν, ὃ καὶ οὐρανὸς ὠνομάσθη. Ταῦτα
 ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ τὸ
 ὕδωρ, εἰς γῆς ἄπαν καλύπτου τὸ πρόσωπον, ἐκλευ-
 σιν ὁ Θεὸς συναχθῆναι, καὶ ὀφθῆναι τὴν ξηράν.
 Καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ κοιλότητες βαθεῖαι
 γινώμηναι τὰ ὕδατα εἰσεδέξαντο. Καὶ τὴν μὲν γῆν
 ξηρὰν κατωνόμασε, θαλάσσας δὲ τὰ τῶν ὕδατων
 οὐσίματα. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἡμέραν φυτὰ τε γῆθεν
 ἀνέβη, καὶ σπέρματα. Ἔδει γάρ (13) ἄκοσμον
 ὄσαν τὴν γῆν, κοσμηθῆναι ταῖς πόαις, καὶ τοῖς
 μυρίοις βλαστῆμασι, καὶ τοῖς ἄνθεσι, καὶ τοῖς
 κεντοίοις καρποῖς, καὶ τῶν δένδρων ταῖς χάρσι.
 Ἡ δὲ τετάρτη ἡμέρα τὴν τῶν φωστῆρων ἐσχηκε
 γίνασιν, ἡλίου τε καὶ σελήνης, καὶ τῶν λοιπῶν
 ἀστέρων. Καὶ τούτοις τὸν οὐρανὸν ὁ δημιουργὸς
 καταγλίσε, καὶ τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὄφρὲν
 φῶς (14) τοῖς φωστῆραις τούτοις ἐνίθετο, κινήσεις
 αὐτοῖς ἐπιτολάς τε καὶ δρόμους καὶ καταδύσεις δια-
 τούσας, ἵνα τε φωτίζοιτο δι' αὐτῶν τὸ περιγίονοι,
 καὶ ὁ χρόνος ἀπαριθμοῖτο ταῖς τούτων περιόδους (15),
 παρέχοντο δὲ δι' αὐτῶν τοῖς εὐθύτατα ταῖς αὐτῶν
 προσέχουσι φαύσεσι (καὶ μὴ περινενομημένως (16)
 σκοπῶσιν, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις ἀκριβοῦμενος τὸν
 λόγον, ἀβέλτερον καὶ τῇ κινήσει δὴ τῶν τοιοῦτων
 ἀστέρων ἅπαντα δοξάζουσι συμπεριφέρεισθαι τὰ
 ἡμέτερα) μεγάλην καὶ ἀφευδῆ τὴν ἰθὺτητα καὶ ὠφέ-
 λειαν. Τῇ πέμπτῃ δ' αὐθις τῶν ἡμερῶν (17) Θεοῦ
 κελύσαντος, ἀνῆκε τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζώων,
 καὶ πετεινὰ ὧν τὰ μὲν ἐμφυλοχωροῦσι τοῖς ὕδασι,
 καὶ τούτοις ἐνῆχονται· τὰ πετεινὰ δὲ τὸν ἀέρα
 τέμνουσιν, ἔρποντα ὡσπερ διὰ τούτου μετάρσια.
 Κατὰ δὲ γε τὴν ἕκτην, ψυχὴν ζώων τετράποδα καὶ
 θηρία καὶ ἐρπετὰ ἐξαγαγεῖν ἡ γῆ προσετέτακτο,

A Genesi scriptum, primo die caelestes etiam pote-
 states, ante caetera, ab universitatis Opifice esse
 conditas; sed quoniam parva ista Genesis a divinis
 Patribus non relata est in approbatos Hebraice
 sapientiae libros, nihil quod in ea scriptum est,
 satis firmum iudico, neque isti rationi assentior.
 Postea firmamentum constituit, et in medio aquarum
 extendit, ut aliae supra id repositae sint, aliae
 infra terrae circumfusae. Firmamentum autem ap-
 pellatum est, eo quod corpus ejus est solidum, nec
 aquarum instar tenui et rara natura praeditum, e
 quibus ortum habet, quod idem et caelum nomi-
 natur. Tertio die jussit Deus aquam, quae univer-
 sam terrae faciem obtegebat, in unum congregari
 locum, et apparere aridam. Mox quod dictum erat,
 factum est: profundaeque cavitates deliscentes,
 aquas exceperunt. Ac terram nominavit aridam:
 aquarum colluviem, maria. Hoc eodem 15 die
 plantae et semina e terra sunt edita. Oportebat enim
 terram quae inculta esset, herbis, infinitis germi-
 nibus, floribus, omne genus fructibus, et arborum
 jucunditatibus exornari. Quartus dies luminum
 ortum habuit, solis, lunae, ac reliquarum stella-
 rum. Atque his Opifex rerum caelum exornavit:
 et conspectam primo die lucem his luminibus im-
 posuit, atque eis motus, exortus, cursus et occasus
 praeformavit, ut terrae ambitus per ea illustraretur,
 et mensura temporis circuitibus eorum peteretur,
 praerberentque iis qui exortus eorum rectissime
 observarent (non autem curiose spectarent, nec ut
 vere ac recte dici queat, inepte una cum motu
 harum stellarum omnia nostra circumferri puta-
 rent magnam minimeque fallacem certitudinem,
 et utilitatem. Die quinto, aquae reptilia viventium
 animarum et volucres produxerunt, quorum illa
 in aquis cum voluptate innatant, haec aërem secant:
 sublimesque per illum quodammodo repunt. Sexta
 die quadrupedia, feras et reptilia viventis animae,
 terra edere jussa est: atque omnia ex divino man-
 dato prodierunt. Viventis porro animae productio-
 nem terrae esse imperatam Scriptura dicit, ut ea
 ratione humani animi discrimen ab illa declara-
 ret. Nam aliarum animantium anima e terra existit
 ex mandato: qua de causa recte terrestris et mor-
 talis habetur, cum alibi etiam Scriptura dicat

Variæ lectiones et notæ.

venit alii vocant, de qua pluribus egit vir doctissimus
 Joan. Baptista Cotelerius ad lib. vi Constii.
 Apostol., cap. 16.

(12) Ἐγκεκριμένοις. Ita codd. Reg. et Colbert.
 At ἐγκεκρυμμένους habet cod. Viennensis: sed
 sententia repugnat, inquit interpres. Constatet tam-
 en, si vox μή, quae praepositur, abesse, ita ut in
 libris ἀποκρύφους accenseatur parva ista Ge-
 nesis.

(13) Ἀνεβόθη καὶ σπέρματα· ἔδει γάρ. Ita mss.
 At Constantinopolitanus codex habet: ἀνεβόθη. ὡς
 ἐντεῦθεν ἀναφαίνεσθαι πρότερον ἄκοσμον ὄσαν τὴν
 γῆν, κοσμηθεῖσαν ταῖς πόαις, etc., uti monet
 Wolfius.

(14) Ὁφθὲρ φῶς. Ms. Colbert. πρᾶχθῆν. Ibidem

pro διατυπώσας, διαδεξάμενος.

(15) Ταῖς τούτων περιόδους. Mss. Wolfiani, ἐπι-
 τολάς; καὶ δύσεις, καὶ σημεῖα περιγίοντο δι' αὐτῶν
 τοῖς εὐθύτατα. Ita etiam codex Colberteus, nisi
 quod habet ἀνατολάς et παρέχοντο.

(16) Μὴ περινενομημένως. Mss. Wolf. et Colbert.
 μὴ περιεργότερον καταστοχαζόμενος αὐτῶν, ἢ ὡς
 ἂν εἴποι τις, etc. Rursus pro τῶν τοιοῦτων ἀστέ-
 ρων, τῶν οὐρανίων, quomodo etiam Colb.

(17) Τῇ πέμπτῃ δ' αὐθις τῶν ἡμερῶν. Constan-
 tinopolitanus codex mutilus est hoc loco; sic enim
 in eo legitur: Κατὰ δὲ τὴν πέμπτῃ ἡμέρᾳ τὰ μὲν
 ὕδατα πᾶν γένος πτηνῶν προήγαγον, ἡ γῆ ψυχὴν
 ζώων, τετράποδια ζῶα τὸ θεῖον εὐξήκετο σύμπαρτα
 πρόβταγμα. W.

omnis jumentum animam esse sanguinem, qui utique

corruptitur. (18) τὴν γῆν, ἐν οὗτῳ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς ἐμφήνη πρὸς αὐτὴν τὸ διάφορον. Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ζώων γῆθεν ἐξέφυ κατὰ τὸ κέλευσμα, καὶ γενητὰ οὖσα, εὐκότως ἂν λογιζοίτο καὶ φθαρετὴ ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησὶν ἡ Γραφή· Ψυχὴ πάντος κτήνους· τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ δ' αἷμα πάντως φθειρόμενον.

II. Hominis autem animam non terra edidit, sed Deus cum Adamo inspiravit. Quamobrem divinum esse quiddam et immortale perhibetur. Sextus dies hominem etiam habuit manu Dei formatum. Nam cum optimus Artifex universa jam confidisset, et mundum ordine et ratione effecisset, unde Græco nomine Κόσμος dicitur, et tanquam ad regem excipiendum regiam quamdam instruxisset: tum demum producit hominem, quasi rerum terrenarum regem superne gubernandum, eamque non item mandato conditum, sed manibus suis informatum, ut peculiare suum opus, non simile cæteris, sed diversum et incomparabile. Nam cætera quidem omnia verbo sunt producta, hunc vero Deus opera suarum manu est dignatus. Sumpto enim de terra pulvere, Deus (inquit liber 16 Geneseos) hominem formavit, et inspiravit ei animam viventem, ob quam etiam ad imaginem Dei homo factus esse dicitur. Nam rerum quarundam, quæ naturæ divinæ vere insunt, imagines in hominis animo relucunt, cum quidem in eo insint, non natura, sed gratia. Deus enim natura est inaspectabilis, et immortalis: idemque incomprehensibilis, et interitus expers. Eadem hæc animo etiam insunt per gratiam, non per naturam. Neque enim natura ejus vel comprehensibilis est, vel aspectabilis, prætereaque ab interitu et morte immunis: atque etiam illa, quibus natura divina describitur, in animo per gratiam cernuntur. Appellavit autem eum quem finxerat, Adamum, quod (auctore Josepho) lingua Hebraica *rufum* sonat, quod e rubra terra formatus esset. Talis enim est pura terra. Sic mundo sex diebus condito, septimo quievit, eaque de causa Hebræorum lege dies septimus, quod Sabbatum hinc appellant (Sabbatum porro eorum lingua idem quod *requies*) feriatum est. Collocavit Deus hominem in paradiso, quem ipse consererat. Ibi fuit arbor vitæ, et arbor cognitionis, seu, ut Josephus ait, sapientiæ: eique mandavit, ut reliquis frueretur, arbore cognitionis abstinere, ac mortem fore pœnam interdici violati denuntiavit. Irrigatur autem fluvio paradisi, qui inde egrediens quadrifariam dividitur. Ac primo fluvio nomen est Phison, quod *multitudinem* significat; Græcis Γαγγης est, qui Indiam præterfluit, atque in mare evolvitur. Alter Geon vocatur, quod vocabulum declarat eum qui

¹ Levit. xvii, 16.

A καὶ κατὰ τὸ θεῖον ἐξῆλθο σύμπαντα πρόσταγμα· Ψυχῆς δὲ ζωῆς ἐξέγωγὴν ἡ Γραφή περιέχει ποιήσασθαι κελευσθῆναι (18) τὴν γῆν, ἐν οὗτῳ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς ἐμφήνη πρὸς αὐτὴν τὸ διάφορον. Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ζώων γῆθεν ἐξέφυ κατὰ τὸ κέλευσμα, καὶ γενητὰ οὖσα, εὐκότως ἂν λογιζοίτο καὶ φθαρετὴ ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησὶν ἡ Γραφή· Ψυχὴ πάντος κτήνους· τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ δ' αἷμα πάντως φθειρόμενον.

B Τὴν δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν οὐκ ἡ γῆ ἀνήκεν, ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτὴν τῷ Ἀδὰμ ἐνήκεν ἐμφύσημα. Διὸ καὶ χρῆμά τι θεῖον εἶναι πιστεύεται, καὶ ἀθάνατον. Ἡ δ' ἕκτη τῶν ἡμερῶν, καὶ τὸν ἀνθρώπον ἐσχηκε, χειρὶ διαπεπλασμένον Θεοῦ. Προὔποσθησας γὰρ ὁ Ἀριστοτέλης τὰ σύμπαντα, καὶ παραγαγὼν τὸν κόσμον ἐν τάξει τε καὶ ρυθμῷ, διὸ καὶ Κόσμος ὠνόμασται, καὶ ὡς ἐν ὑποδοχῇ βασιλείῳ, ὡς περ βασιλεία προτοίμασας, αὐτὸν οὕτω παρὰγει τὸν ἀνθρώπον εἰς τινὰ βασιλεία τῶν ἐπιγῆς βασιλευμένων ἀνωθεν, οὐ προστάγματι καὶ τοῦτον ὑποστησάμενος, ἀλλὰ χερσὶν αὐτὸν διαπλάσας, καὶ δημιουργίαν αὐτοῦ οὐκ ὁμοίαν τοῖς ἄλλοις πεπονηκώς, παρηλλαγμένην δὲ καὶ ἀσύγκριτον. Τάλλα μὲν γὰρ πάντα παρήχθησαν ῥήματι· ὁ δὲ καὶ αὐτοργίας ἠξιώταται. Κοῦν γὰρ λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ Θεός, ἡ βίβλος φησὶ τῆς Γενέσεως, τὸν ἀνθρώπον ἐπλασε, καὶ ἐνεφύσησεν αὐτῷ ψυχὴν ζωσαν, δι' ἣν καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ λέγεται γενέσθαι ὁ ἀνθρώπος. Τῶν γὰρ τῆς θείας φύσεως οὐσιωδῶς προσόντων, τινὰ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ εἰκονίζονται, οὐ φύσει αὐτῇ ἐνόητα, ἀλλὰ χάριτι. Φύσει μὲν γὰρ τὰ θεῖον ἀθάνατον καὶ ἀθάνατον, ἀκατάληπτόν τε καὶ ἀφθαρτόν. Ταῦτα δὲ καὶ τῇ ψυχῇ πρόσσει κατὰ χάριν, οὐ κατὰ φύσιν. Οὕτε γὰρ ἡ φύσις αὐτῆς καὶ ἡ οὐσία καταληπτή, οὕτε μὴ ὁρατὴ. Καὶ ἀφθαρτός δὲ ἐστὶ καὶ ἀθάνατος, καὶ ἕτερα δὲ τῆς θείας φύσεως χαρακτηριστικὰ κατὰ χάριν ἐν τῇ ψυχῇ τεθεωρῆνται. Ἀδὰμ δὲ τὸν πλασθέντα ὠνόμασε· σημαίνει δὲ τοῦτο πυρρὸν, κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν διάλεκτον, ὡς φησὶν Ἰώσηπος, ὅτι ἐκ πυρρῆς γῆς διεπέπλαστο· τοιαύτη γὰρ ἡ παρθένος γῆ (19). Οὕτω δ' ἐν ἑξ ἡμέραις τὸν κόσμον παραγαγὼν, ἐν τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσε. Διὸ καὶ τοῖς Ἑβραίοις ἡ ἑβδόμη τῶν ἡμερῶν ἀπρακτός ἐστὶ νενομίσταται. Ὅθεν καὶ Σάββατον κέκληται· τὸ δὲ Σάββατον ἡ τῶν Ἑβραίων γλῶττα λέγει, ἀνάπαυσις. Ἐθετο τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεός ἐν τῷ παραδείσῳ, ἃν αὐτὸς κατεφύτευσεν, ἔμβα τὸ ξύλον ἦν τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, ἡ, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, τῆς φρονήσεως. Καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ, τῶν μὲν λοιπῶν μετέχειν (20), ἀπέχεσθαι δὲ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, θάνατον δὲ προσέειπε τὸ τῆς παραβάσεως ἐπιτίμιον. Ἀρδεταὶ δὲ ποταμῶς ὁ παράδεισος, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐκείθεν ὁ ποταμὸς οὗτος εἰς τέσσαρα μερίζομενος, καὶ φείσων μὲν ὄνομα τῷ πρώτῳ, πλῆθύν δὲ τοῦτο δηλοῖ· τοῖς δ' Ἑλλήσι Γάγγης οὗτος ὠνόμασται, τὴν Ἰνδικὴν διῶν (21), καὶ ἐκδιούς εἰς

Variæ lectiones et notæ.

(18) Ἡ Γραφή περιέχει ποιήσασθαι κελευσθῆναι. Ita col. Colbert. Wolfianus, προσαγορεύει κελευσθῆναι. W.

(19) Ἡ παρθένος γῆ. Pro ἡ καθαρά καὶ ἀμ-

γῆς dictam putat Wolfius: malim quod nondum anatropo proscissa esse.

(20) Μετέχειν. A ms. ἀπολαύειν W.

(21) Τὴν Ἰνδικὴν διῶν. Sequentia usque ad

τὸ πλάγος. Γῆρὼν δὲ καλεῖται ὁ δεύτερος· σημαίνει ἂν
 εἰ κλησὶ τὸν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐκδιδόμενον, ὃν
 Ἕλλησιν Ἰώσηπος λέγει προσαγορεύειν τοὺς Ἕλληνας.
 Ὁ δ' ἐπὶ τοῦτο Τίγρις ἐστίν, ὃν καὶ Διγλᾶθ καλεῖ-
 σθαι φησὶν ὁ αὐτὸς, καὶ τὸ μετὰ στενότητος δέξῃ
 ἐμπαίεσθαι τῷ ὀνόματι. Ὁ δὲ λοιπὸς Εὐφράτης
 ἐστὶν ἤτοι φορὰ, ἢ ἀρθος, ἢ σχεδασμός· καὶ
 ἄμφω δὲ οὗτοι εἰς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσβάλλουσι θάλασ-
 σαν. Παρίσθησι δὲ τῷ Ἀδάμ ὁ Θεὸς πάντα τὰ ζῶα·
 ὃ δὲ ἐκάστῳ γένει αὐτῶν ὀνόματα τίθησι. Κτίζει τε
 τὴν γυναῖκα (22) ὁ Θεὸς, μίαν τῶν πλευρῶν λαβὼν
 ἐκώτεροντος τοῦ Ἀδάμ, καὶ προσήγαγεν αὐτὴν
 αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐξ ἑαυτοῦ γενομένην ταύτην ἐγνώ-
 ρισι, καὶ γυναῖκα ὠνόμασε. Τοῖς γὰρ Ἑβραίοις
 Εὐβία καλεῖται ἡ γυνή, κακίστην Εὐα ὠνόμαστο.
 Ἦν μὲν οὖν ἄμφω ἐν τῷ παραδείσῳ μακαρία
 διαγωγῇ, γυμνοὶ οὖσι τῇ ἀπλότητι, καὶ ζωῇ
 τῇ ἀτέλει. Φθονοῦνται δὲ παρὰ τοῦ ὕψους, ἡ μάλ-
 λον παρὰ τοῦ νοητοῦ δράκοντος. Καὶ πρόσκειται ὁ
 ὄφις τῇ γυναίκι, καὶ συμβουλεύει γείσασθαι τοῦ
 φρυτοῦ τῆς φρονήσεως· ὁμοφωνεῖ δὲ τότε φησὶν ὁ
 Ἰώσηπος τὰ ζῶα ἅπαντα. Ἡ δὲ κείθεται, καὶ
 ἤθρονησα τῇ βρώσει, παθεῖ καὶ τὸν ἄνδρα τοῦ καρ-
 ποῦ μετασχεῖν. Καὶ ἐγνωσαν γυμνοὺς ἑαυτοὺς, καὶ
 ἐκ φύλλων συκῆς ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα.
 Ἐκρύπτοντό τε διὰ τὴν γύμνωσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ
 Ἀδάμ τε καὶ ἡ γυνή· καὶ ὁ Θεὸς τὴν αἰτίαν ἠρώτα,
 καὶ ὁ Ἀδάμ τὴν γύμνωσιν προσδάλλετο, καὶ τὸ
 αἰτίασμα προσῆγε τῇ γυναίκι. Ἡ δ' ἐξηπατήθη
 παρὰ τοῦ ὕψους ἔλεγεν. Ὁ δὲ Θεὸς τῷ ὄφει κατ-
 ἔρασαμένος πρότερον, ποδῶν τε αὐτὸν στερήσας, καὶ
 τὴν φωνὴν ἀφελόμενος, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, καὶ
 ἰλισηκῶσαι κατὰ γῆς ἐπιτάξας, καὶ πολέμιον ἀπο-
 φήνας τὸ σπέρμα τῶν ἀπατηθέντων, πρὸς τὴν γυ-
 ναῖκα τρέπεται, καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτὴν ὑποχείριον
 τίθησι, καὶ ταῖς ἐν τῷ τίκτειν ὁδοῖσιν ἐπιτιμᾷ. Ἔστα
 καὶ τὸν Ἀδάμ ὑπάγει ἐπιτιμῶν· τόδ' ἦν ἡ πρὸς τὴν
 γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, ἀποστροφή, καὶ τὸ ἐν ἰδρώτι
 τὸν ἄρτον ἐσθίειν, καὶ τὸ τὴν γῆν ἀκάνθας καὶ τρι-
 βόλους ἀνατέλλειν αὐτῷ. Καὶ μετοικίζει αὐτοὺς ἐκ
 ματα, ἰσῶς τὴν χαυτέραν σάρκα, καὶ θνητὴν, καὶ
 ζωῇ, καὶ τὸ πρὸς κακίαν εὐδίστονον.

ab Oriente prominet. Eum Josephus Nilum a
 Græcis appellari ait. Qui sequitur, Tigris est,
 quem Diglathun appellari idem auctor affirmat :
 quo vocabulo acumen sive celeritas cum angustia
 significatur. Qui restat Euphrates est : declarat
 autem ea vox sive impetum, sive florem, sive dis-
 sipationem : hi ambo in Erithræum mare erum-
 punt. Deus porro animantes omnes ante Adamum
 statuit, ut is unicuique generi nomen inderet.
 Præterea mulierem condit, costa sumpta ab Adamo
 dormiente, et eam adducit illi. Is vero ex se
 factam agnovit, ac mulierem nominavit. Nam
 Evan Hebræi mulierem vocant, quo illa nomine
 fuerat appellata. Ac utriusque vitam in paradiso
 beatam agebant, nudi simplicitate, et vita fraudis
 17 experte. Hanc invidet eis serpens, vel draco
 potius, qui per serpentem intelligitur. Accedit
 serpens, sicut auctor mulieri gustandi de arbore sa-
 pientia (eamdem autem tum fuisse vocem Jose-
 phus tradit omnium animalium) ; illa paret, esuque
 delectata marito etiam persuadet ut fructus esset
 particeps. Mox nuditate sua agnita, e sculnis
 foliis cingula sibi fecere, seque a conspectu Dei
 subducunt Adam et mulier. Cujus rei causam Deo
 percontante, Adamus nuditatem excusat, et cul-
 pam in mulierem transfert. Hæc vero a serpente
 se deceptam queritur. Deus autem serpentem
 prius execratus, privatum pedibus, ademptaque
 voce, et humi volutari jussum, hostem eorum
 declarat, quas decepisset : ac ad mulierem con-
 versus, marito eam reddit obnoxiam, et partus
 doloribus multat. Deinde viro etiam pœnam irro-
 gat hujusmodi, ut et in terram, unde sumptus
 esset, revertetur : et in sudore pane suo vescere-
 tur, et terra spinas et tribulos ei gigneret. Itaque
 paradiso eicit pelliceis indumentis amictos, per
 quæ crassior caro fortassis et mortalis ac refrac-
 taria intelligitur. Hinc laboriosa nobis et plena
 dolorum vita exstitit, et ad vitia propensio.

τοῦ παραδείσου, δερμάτινα αὐτοῖς περιθεῖς ἐνδύ-
 σασαν. Ἐντεῦθεν ἡμῖν ἡ μοχθηρὰ καὶ ἐπώδυνος

Γ'. Γίνονται τοίνυν παῖδες αὐτοῖς, ὧν Κάιν μὲν
 ὁ πρότερος ἦν (κετῆσιν σημαίνει τὸ ὄνομα), οἱ
 ἐκτέσαντο ἀνθρώπου. Ἀβελ δ' ὁ δεύτερος· δηλοῖ
 δὲ πένθος ἡ κλησὶς, ἔσθαι γὰρ αὐτοῖς πένθος
 ἔμελλε δι' αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν Ἀβελ νομεὺς ἦν ποι-
 μνίου, καὶ ἀρετῆς ἐπεμέλετο. Ὁ δὲ Κάιν ἐργάζεται
 τὴν γῆν, πονηρότατος ἄν. Δόξαν δὲ αὐτοῖς ἀπαρχὰς
 ἐκ τῶν ἰδίων πόνων προσάγαγεν τῷ Θεῷ, ὁ μὲν Ἀβελ
 τὰ πρεῖτω τῶν πρωτότων καὶ θρεμμάτων προσ-
 ἤνεγκε, Κάιν δὲ τὰ χυλόντα προσηγόχει τῶν τῆς γῆς

III. Liberos igitur suscipiunt, quorum prior
 Cainus (acquisitionem hoc significat), quod homi-
 nem acquisissent; posterior Abelus (luctum notat
 vocabulum : nam propter eum in luctu futuri erant)
 appellatus est. Ac Abelus quidem erat opilio, vir-
 tutisque studiosus : Cainus autem terram colebat,
 homo improbissimus. Porro cum eis visum esset
 primitias laborum suorum offerre Deo, Abelus
 præstantiora ex primogenitis gregis offert, Caino
 sine delectu de terræ fructibus offerente. Cum

θίλασσαν in textum immisimus, ex cod. Viennensi
 et ex duobus Regiis et Colberteo. Sic autem edide-
 rat Wolfius : Τὴν Ἰνδικὴν διῶν χώραν, καὶ πάσαν
 τὴν γῆν κυκλῶν Εὐλάτ. Τῷ δὲ δευτέρῳ ποταμῷ
 Γεῶν τοῖνομα· δηλοῖ δὲ τοῦτο πολὺ. Νεῖλος δ' οὗτος
 ὄρις Ἕλλησι κέκληται· οὗτος ἐστὶν κυκλῶν πάσαν

τὴν γῆν Αἰθιοπίαν· Ὁ δὲ γε τρίτος Τίγρις ἐπονο-
 μάζεται, τουτέστιν ἡχῶν, Ὁ δὲ λοιπὸς Εὐφράτης
 ἐστίν, ἤτοι φορὰ, ἡγοῦν κίνησις· καὶ ἄμφω δὲ οὗτοι
 εἰς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσβάλλουσι θάλασσαν.
 (22) Γυναῖκα. Ita Reg. aliter cod. Wolfianus γύ-
 ναιον.

Varia lectiones et notæ.

populo præfuerint, ut post reditum Hierosolyma ab Assyria captivitate, Judaica gens non regibus, sed pontificibus paruerit : ut Asamouæorum, quos diximus, posteri, summi sacerdotii honore præditi, ac genti suæ imperantes, diadema etiam assumpserint : ut Pompeius Magnus, Romanorum imperator, ad componendam Hyrcani et Aristobuli fratrum de regno contentiorem accersitus, tum urbem Hierosolymorum ceperit, tum gentem Romanis subjecerit : ut deinde Herodes Antipatri filius regno Judæorum positus sit, quis ille fuerit, unde oriundus, quantæ clades ejus domesticæ, quousque posteri illius regnum tenuerint ; quomodo, quæque de causa præsidēs in Judæam sint missi : et quæ de **Θ** Servatore nostro Jesu Christo Josephus scripserit, deque Joanne Baptista : qua de causa Judæi a Romano imperio desciverint, ut generum bello a Romanis petita sit : a quo et quomodo Hierosolyma postremum excisa, nec amplius instaurata sit.

τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ ἔθνος τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέταξε· καὶ ὅπως Ἡρώδης Ἀντιπάτρου υἱὸς μετὰ ταῦτα τῆς τῶν Ἰουδαίων βασιλείας ἐκράτησε, καὶ τίς ἦν οὗτος, καὶ ὅθεν καθήγματο, καὶ ὅσα κατ' ὄκνον ἐπέκω συμβέβηκε, καὶ μέχρι τίνος οἱ ἐκείνου τῆς βασιλείας ἐκράτησαν, καὶ τίνος τρόπου, καὶ ἐξόττω ἡγεμόνες ἐκ Ῥώμης εἰς Ἰουδαίαν ἐπέλλοντο, καὶ ὅσα περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωσήπος συνεγράψατο· ἀλλὰ μόντοι καὶ περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, καὶ διὰ τίνος αἰτίας τοῦ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέκειντο Ἰουδαῖοι ἀπέστησαν, καὶ ὅπως τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐπολεμήθη παρὰ Ῥωμαίων, καὶ παρὰ τίνος ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅπως ἐξέπορθήθη τὴν τελευταίαν, καὶ μὴ σχεῦσαν ἀνάκλησιν πάρθησιν.

IV. Facta autem Romanorum et Romæ mentione, necessarium mihi visum est de his etiam scribere, et tradere, unde sit populus Romanus, in quos imperium habuerit, qui olim Italicæ regionem coluerint, unde Romulus in lucem prodierit, Romæ conditor ; ut interfectus sit Remus frater ejus ac post ille etiam inter mortales esse desierit ; ut illa urbs principio regibus paruerit, quibus sit usa moribus et institutis : ut Tarquinius Superbus regno in tyrannidem mutato pulsus sit, quot et qualia bella Roma ob illius expulsionem sustinuerit ; ut res Romana primum ab optimatibus, post etiam a populo administrata fuerit, summa rerum in consules et dictatores, mox etiam in tribunos plebis translata ; quid olim fuerit consulatus, quid dictatura, quod censorum munus, quantum temporis cuique magistratum præfinitum, qualis apud illos triumpus, unde nomen hoc deductum, quæ temporibus consulatum gesta fuerint, quamvis non omnia, ob librorum penuriam quibus illa tradita sunt, persequemur. Ut tandem Romanum imperium in unius **Κ** potestatem ceciderit, ut Cains Julius Cæsar mutationis hujus primus auctor, et non univærsæ fuerit, ut eo ab his qui libertatem tuebantur, in curia interfecto, Octavius Augustus Cæsar, interfecti Cæsaris ex sorore nepos, ab eoque adoptatus, interfectores patris ultus fuerit, adjutore Antonio ; quem deinde, orto dissidio,

φερόντως ἐτίμησε· καὶ ὅπως τὴν Περσῶν κατέλυσε βασιλείαν, καὶ ὑφ' αὐτὸν ἐποίησατο, καὶ ὅσον ἐδασίλευσε χρόνον, καὶ ὡς εἰς τέσσαρας ἀρχάς, ἐκείνου θανόντος, ἡ ἐκείνου βασιλεία μεμέριστο· καὶ ὅσα τοῖς Ἰουδαίοις ἐξ Ἀντιόχου ἐγένοντο τοῦ Ἐπιφανοῦς, τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων ἐνδὲς ἀπογόνου τυγχάνοντος· καὶ ὡς οἱ Ἀσσυριακοὶ τούτῳ ἀνέστησαν, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ τυραννίδος τοὺς ὁμογενεῖς ἐλυτρώσαντο· καὶ τίνες οὗτοι, καὶ ὅπως τῶν ὁμοφύλων καὶ ἐπὶ πόσον προέστησαν, καὶ ὡς μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ὑπ' Ἀσσυρίων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπανέλευσιν οὐκ ἦν τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος βασιλευμένον, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἀρχόμενον· καὶ οἱ οἱ τῶν εἰρημένων Ἀσσυριακῶν ἀπόγονοι τὴν ἀρχιερατικὴν τιμὴν περιειμένοι, καὶ τὰ τοῦ ἔθνους ἰθύνοντες, καὶ διὰ τῆς ἐκείνοις περιβέντου καὶ ὅπως Ἐρκανοῦ καὶ Ἀρστοβούλου τῶν ἰδελφῶν διενεχθέντων περὶ τῆς Ἰουδαίας βασιλείας, ὁ Μάγνος Πομπήϊος στρατηγῶν τότε Ῥωμαίων, διατίθαι μετακλήθει τοῖς ἑμαίμοσι, τὴν τε πόλιν εἰλε

Δ'. Ῥωμαίων δὲ καὶ τῆς Ῥώμης μνησθεὶς τῆς ἱστορίας, ἀναγκαζὸν μοι ἐνομίσθη καὶ περὶ τούτων συγγραφῆσθαι, καὶ παραδοῦναι, πόθεν τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔθνος, καὶ τίνος ἔρχηκε τὴν ἀρχὴν, καὶ παρὰ τίνων ἡ τῆς Ἱταλίας χώρα πρῶτον κατοικίσητο· ὅθεν τε προήχθη Ῥωμύλος εἰς φῶς, ὁ τῆς Ῥώμης γενόμενος οἰκιστὴρ, καὶ ὅπως ἀνηρέθη Ῥώμος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, εἶτα κακίνοος ἐγένετο ἀφανής, καὶ ὅπως πρῶτον ἡ πόλις αὕτη ἐδασιλεύθη, καὶ ἔθεσιν οἰοῖς καὶ νομίμοις ἐχρήσατο· καὶ ὡς εἰς τυραννίδα τὴν βασιλείαν ὁ Σούπρβος Ταρκύνιος μεταγαγὼν, καθήρεθη, καὶ ὅσους πολέμους καὶ οἰοῖς ἡ Ῥώμη διὰ τὴν ἐκείνου καθάρσειν ἤνεγκε· καὶ ὡς εἰ, ἀριστοκρατεῖαν, εἶτα καὶ δημοκρατεῖαν, μετηνέχθη Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ὑπάτων καὶ δικτατόρων, εἶτα καὶ δημάρχων τῶν τῶν κοινῶν ποιουμένων διοίκησιν· καὶ τίς μὲν ἡ ὑπατεία τὸ παλαιὸν ἦν, τίς δὲ ἡ δικτατορία, τί δ' ἦν τὸ ἔργον τῶν τιμητῶν, καὶ πόσος ὤριστο χρόνος ἐκάστη τῶν ἀρχῶν τευτωνί· καὶ οἷος ἐγένετο παρ' ἐκείνοιο ὁ θρίαμβος, καὶ ὅθεν παρήχθη τοῦτο τὸ ὄνομα· καὶ ὅσα ἐν τοῖς καιροῖς τῶν ὑπάτων ἐγένοντο, εἰ καὶ μὴ πάντα, ἐνδείξι βιβλίων (6) τῶν ταῦτα διηγουμένων. Καὶ ὅπως ὕστερον ἐκ τούτων εἰς μοναρχίαν ἡ ἀρχὴ τοῖς Ῥωμαίοις ἐμετέπεσε· καὶ ὡς πρῶτος ταῦτα, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς, ὁ Γάιος Ἰούλιος Καίσαρ μετεποίησατο, εἶτα ἐπὶ βήματος ἀναιρεθέντος αὐτοῦ παρὰ τῶν τῆς ἐλευθερίας, ἐξεχόμενων, ὁ Αὐγουστο, Ὁκτάβιο, Καί-

Variae lectiones et notæ.

(6) Καὶ μὴ πάντα ἐνδείξι βιβλίων. Progressus enim usque ad Carthagini et Corinthi excidium,

abrupta historia, Cn. Pompei Magni res gestas statim orditur, historia annorum 60 prætermittissa. W.

αιρ. ἀδελφίδου; ὧν τοῦ ἀνηρημένου Καίσαρος, καὶ Α
 εἰς κεινῆς; ἐκείνῳ, τοὺς φρονεῖς τοῦ θεοῦ μετῴθει
 πατρὸς, ἔχων καὶ τὸν Ἀντώνιον τοῦ ἔργου αὐτοῦ
 συναρμόμενον· μετέπειτα δὲ κάκεινῳ διενεχθεῖς,
 καὶ νικήσας· ναυμαχίᾳ περὶ τὸ Ἄκτιον, εἶτα καὶ
 εἰ; Ἀλεξάνδρειαν σὺν τῇ Κλεοπάτρᾳ φυγόντα ἐπι-
 καταλαβὼν, εἰς τοῦτο περίστησεν ἀνάγκης τὸν ἄν-
 δρα, ὡς καὶ διαχειρῖσασθαι ἑαυτὸν· ὅση τε φθορὰ
 τῶν Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλλοῖς πολέμοις, τούτοις
 ἐγένετο, πρότερον μὲν πρὸς Βρούτον καὶ Κάσσιον,
 καὶ τοὺς ἄλλους ἀναιρέτα· τοῦ Καίσαρος, τοῦ Ὀκτα-
 βίου καὶ τοῦ Ἀντωνίου ἀντικαθισταμένων, εἶτα καὶ
 πρὸς ἀλλήλους μαχεσαμένων αὐτῶν· καὶ ὡς ἐξω-
 γρήθη μὲν ἡ Κλεοπάτρα ἡ τῆς Αἰγύπτου βασίλισσα,
 οὕτως τῶν Πτολεμαίων ἀπόγονος, ἀνέβη δὲ ἑαυτὴν
 κικλήνη, ὡς εἰκάσθη, ἀσπίδος δῆγματι· καὶ οὗτοι
 μετ' ἐπιτοικίων λαμπρῶν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελθὼν
 ὁ Ὀκτάβιος, τῆς αὐταρχίας ἀντεποιήσατο, καὶ εἰς
 ἀκριθεῖς μοναρχίαν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν
 μετήνευκε, καὶ τίνες μετ' αὐτὸν ἐρονάρχησαν, καὶ
 ὅπως ἕκαστος τῆς ἀρχῆς ἐπέβη, καὶ ὅπως καὶ ἐφ'
 ὅσον ἤρξε, καὶ οὐκ ἔπειτα τῆς ζωῆς συνέκυρσε· καὶ
 τίνες ἐπὶ τούτων, μετὰ τοὺς σεπτοὺς ἀποστόλους,
 τοὺς θρόνους ἐκόσμησαν τῶν τεσσάρων μεγάλων
 Ἐκκλησιῶν, τῆς Ῥώμης λέγω, καὶ τῆς Ἀλεξαν-
 δρείας, Ἀντιοχείας τε καὶ τῆς Ἱερουσαλῆμ, καὶ
 ὅσα τούτων μαρτυρικοῦ τέλους κατηξιώθησαν·
 ὅπως τε μᾶλλον τῶν ἄλλων κατὰ Χριστιανῶν ἐξε-
 λύτησαν Διοκλησιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ὁ Ἐρκού-
 λιος, καὶ ὡς τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενοι ἑτέροις ἀνδ'
 ἑαυτῶν ἐχειροτόνησαν Καίσαρας· ὧν εἰς Κωνσταν-
 τίνος ὁ Χλωρὸς (7) ἦν, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου
 πατὴρ, τῆς ἀρχῆς τῶν Γαλλῶν καὶ τῆς Βρετανίας
 ἀπονεμηθείσης αὐτῷ· καὶ ὡς θνήσκων ἐκεῖνος τὸν
 πρωτότοκον υἱὸν ἑαυτοῦ, τοῦτον δὲ τὸν Ἰσαπόστολον
 Κωνσταντίνον, τῆς οἰκείας ἀρχῆς διάδοχον ἐποιήσατο·
 καὶ ὡς μονάρχης οὗτος κατέστη, τοὺς λοιποὺς καταγω-
 νασάμενος, ὀρθέντος αὐτῷ τοῦ σταυρικοῦ σημείου δι'
 ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὡς προσελήλυθε Χρι-
 στῷ, καὶ τὴν πίστιν ἐπλάτυνε, παρῆρσιαν δούς τῷ
 κηρύγματι, καὶ ὅπως ἐν τῷ Βυζαντίῳ πόλιν ἑαυτῷ
 ἑμψύχον ἐκδόμησε, Νέαν Ῥώμην ὀνομάσας αὐ-
 τὴν, καὶ βασιλείαν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης
 εἰς ταύτην μετήνευκε. Καὶ τίνες μετ' ἐκεῖνον ἐν
 αὐτῇ ἰδασλευσαν, καὶ οἷος ἕκαστος ἦν τοὺς τρό-
 πους, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ σέβας, καὶ ἐφ' ὅσον ἐκρά-
 τησε (8) τῆς ἀρχῆς, καὶ ὅπως μετέλλαξε τὴν ζωὴν·
 τίνες τε τῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει προέστησαν Ἐκκλησίας,
 καὶ ἐφ' ὅσον ἕκαστος, καὶ τίνες αὐτῶν
 τοῦ ὀρθοῦ δόγματος ἀντείχοντο, τίνες δὲ γεγόνασιν
 ἑτερόδοξοι, ὅπως τῶν τῆδε μετελήλυθεν ἕκαστος,
 καὶ ἐπὶ τίνων αὐτοκρατόρων καὶ πατριαρχῶν, καὶ
 κατὰ τίνων αἱ σύνοδοι συγκακρότηνται. Οὕτω τε
 κτιῶν ὁ λόγος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς γεγονότων
 αὐτοκρατόρων, περαινέει τὴν συγγραφήν, πολλῶν
 ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀποκρύφον ἄλλων μνημονίων ἱστοριῶν.

Variae lectiones et notae.

(7) *Κωνσταντίνος ὁ Χλωρός.* Wolfius Κωνσταν-
 τίνος ediderat, et ita habent quidam codices mss.
 Hanc Κωνσταντα alibi appellat, quomodo etiam

scriptores aliquot, ut suo loco observamus

(8) *Καὶ ὅσον ἐκράτησε.* Ita mss. codd. Wolfius
 ἐφ' ὅσον legendum putat.

LIBER PRIMUS.

I. Sumendum autem mihi est hujus operis A exordium ab ineffabili primo principio, causa rerum omnium, principii et temporis experie, et ab iis quæ ab illo ex nihilo producta sunt ut essent atque subsisterent, naturamque et ortum suum ab illo consecuta. Fuit igitur Deus semper, super omnem causam et potentiam effulgens, sine tempore, cum majestate suæ gloriæ ac splendoris æternum moveretur, et sine principio, neque ex alia quapiam re prius nata ortus, neque post ulro ex iis quæ non fuerant factus, aut paulatim ad suæ gloriæ complementum progressus. Sed semper est et permanet, id quod supra naturam solus novit sacrosanctus ille Spiritus, qui omnes divinitatis recessus perscrutatur, atque in iis exultans perpetua suavitate una perfruitur. Posteaquam autem ex summa bonitate et immensa misericordia, et ineffabili benignitate, aspectabilem huic mundum formare instituisset, atque exinde in medium producere mundum, ut opere secundum, ita **14** gratia primum et admirabilem, ut qui ad Dei sit imaginem conformatus, hominem inquam : viam ad opificium ingressus optimam, omnis ex materia concrecionis expertes potestates et cælestes centuriones prius condidit, solo mentis conceptu, cogitatione illa dicto citius in opus progressa. Est autem Deus natura nullius egens rei, scipsa contenta ad gloriam et perceptionem : quæ nec alienam gloriam desiderat, nec ab alio percipi potest ; nisi quis illud percipi dicat, quod neque natura neque immensitas ejus percipi queat. Cum autem Deum dico, Patrem dico, et Filium, et Spiritum sanctum, quæ est Deitas, auctore magno Patre Gregorio Theologo. Deus igitur, hac natura præditus, primum angelicas potestates creat, ut ministri sint et celebratores cælestis majestatis : non quod iis indigeat, sed ne sui duntaxat contemplatione moveatur, sed diffundatur et progrediatur bonum, et beneficentia latius pateat ; hoc enim summæ bonitatis fuit. Deinde mundum etiam hunc aspectabilem, quique constat ex materia, condidit. Ac initio quidem cælum fecit, et terram. Cum autem terra lateret (nam tenebræ erant, et aqua superficiem ejus occupabat), lucem produxit Deus, lucemque ac tenebras separavit : ac illam, diem, has noctem appellavit, ejusque initio, vesperi : primo diei exortui, mane nomen fecit. Sic ex mane et vespere dies unus exstitit. Equidem scio in parva

A. Ἀρχτέον δὲ μοι τῆς συγγραφῆς ἀρχὴν ταύτης ποιουμένῳ τὴν ἀρχήν πρώτην ἀρχήν, τῆς τῶν ὄλων αἰτίας, τὴν ἀναρχὴν τε καὶ ἀχρονον, καὶ τῶν ὄπ' ἐκείνης παραχθίντων ἐκ τοῦ μηδεντος· εἰς ὑπόστασιν καὶ οὐσίωσιν, τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν γένεσιν. Ἦν οὖν αἰεὶ (9) τὸ θεῖον, ὑπὲρ αἰτίαν πᾶσαν καὶ δύναμιν ἐκλάμπον ἀχρόνως, καὶ τῷ κάλλει τῆς οἰκείας δόξης· τε καὶ λαμπρότητος· αἰδίως κινούμενον, καὶ ἀνάρχως μὴτ' ἐκ τινος· ἄλλου προῦποσταν πρότερον οὐσίωματος· μηθ' ὕστερον αὐτοελάτως γενόμενον ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρὸν προῖν, ἀλλ' ὅν αἰεὶ καὶ διαμένον, ὡς ἔγνω μόνον ὑπερφυσῶς τὸ τὰ βῆθη τῆς θεότητος πάντα διερευνῶν πανάγειον Πνεῦμα, καὶ τοῦτοις συναϊδίως ἐπεστρουφῶν καὶ συναγαλλώμενον. Ἐπεὶ δὲ δι' ἀκραν ἀγαθότητα, καὶ πῆλαγος ἐλέους, καὶ οἰκτιρῶν ἔρατον, τὴν ὄρατὴν τουτουὶ κόσμον εἰδῶποιήσει προεἰλετο, κίνεσθ' ἑνὲς μέσον παραγαγεῖν τὴν δεῦτερον μὲν τῷ ποιήματι, πρῶτον δὲ καὶ ἐξαισίον τῷ χάρισματι κόσμον, ὅσω καὶ κατ' εἰκόνα θεοῦ πεπλαστούργηται, φημὶ δὴ τὸν ἀνθρώπον, οἳά τινη χρῆσάμενος ἀρίστη πρὸς τὴν δημιουργίαν ὀδῶν, τὰς ἄλλους πρότερον δυνάμεις καὶ οὐρανίους Ταξίαρχας (10) ὕψιστησιν ἐνοήσαν ἀπαξιακῶς, προβεβηκυίας θάττων ἢ λόγος· εἰς ἔργον τῆς ἐνθυμήσεως. Θεὸς δ' ἔστι μὲν ἀνευθεῖς φύσις, αὐτῆ ἑαυτῆ ἀντάρκης εἰς δόξαν καὶ εἰς κατάληψιν, οὔτε τῆς παρ' ἐτέρων δεομένη δόξης, οὐθ' ἐτέρῳ καταληπτῆ· εἰ μὴ τις φαίη κατοληπτὸν εἶναι τὸ ἀπειρον αὐτῆς, καὶ τὸ ἀκατάληπτον. Θεὸν δὲ λέγων, Πατέρα φημὶ, καὶ Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἃ ἡ θεότης, κατὰ τὸν μέγαν Πατέρα τὸν Θεολόγον Γρηγόριον. Οὕτω δ' ἔχον τὸ θεῖον, πρῶτον μὲν τὰς ἀγγελικὰς οὐρανίους δυνάμεις λειτουργοὺς τε καὶ ὑμνωδοὺς τῆς ἀνφ λαμπρότητος, οὐχ ὡς τούτων δεόμενον, ἀλλ' ἕνα μὴ τῆ ἑαυτοῦ μόνον θεωρίᾳ κινεῖτο, κυθῆ δὲ καὶ ὀδεύση τὸ ἀγαθόν, καὶ ἡ εὐσργεσία χωρήση πρὸς πλίστους· τοῦτο γὰρ τῆς ἀκρας ἦν ἀγαθότητος. Εἶτα καὶ τόνδε τὸν κόσμον ὕψισται τὸν ὀλίκων καὶ ὀρώμενον. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τῆς δὲ γῆς ἀοραστὰ καλυπτομένης, ἐπεὶ καὶ σκότος ἦν, καὶ ὕδωρ αὐτῆ ἐπεπλάζε, τὸ φῶς παρήγαγεν ὁ θεός, καὶ διεχώρισε τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Καὶ τὸ μὲν, ἡμέραν ἐκάλεσε· τὸ δὲ σκότος, νύκτα ὠνόμασεν· οὐ τῆ ἀρχῇ ἐπέραν, πρῶτ' δὲ τῆ πρώτῃ φαῦσει τῆς ἡμέρας ἔνομα ἔθετο· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρῶτ', ἡμέρα μία. Οἶδα μὲν οὖν ἐν τῇ Λεπτῇ Γενέσει (11) γεγραμμέ-

Variæ lectiones et notæ.

(9) Ἦν οὖν αἰεὶ. Hæc et ea quæ sequuntur usque ad Θεὸς δ' ἔστι, desunt in codicibus Regii et Colberteo.

(10) Ταξίαρχας. Centuriones vertit interpret, quæ vis est vocis Ταξίαρχης; apud Tacticos : melius

cælestis militia principes, seu duces : nam Ἀρχιστρατηγοὶ passim indignantur SS. Michael et Gabriel apud Græcos. Vide Gloss. med. Græcic. in Ταξίαρχος.

(11) Λεπτῇ γὲνέσει. Quam unica voce Λεπτογέ-

ων, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ καὶ αἱ οὐράνια Δυνάμεις πρὸ τῶν ἄλλων ὑπέστησαν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Δημιουργοῦ. Ἄλλ' ὅτι μὴ ταῖς παρὰ τῶν Θεῶν Πατέρων ἐπικειμένους (12) βιβλίους τῆς Ἑβραϊκῆς σοφίας, καὶ ἡ Ἀσπὴ αὐτῆ συνῆρθηται Γένεσις, οὐδὲν τι τῶν ἐν ἐκείνῃ γεγραμμένων λογιζομαι βέβαιον, οὐδὲ τῷ λόγῳ συνίθεμαι. Εἶτα τὸ στερέωμα ὑπιστήσαστο, ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων διατείνας αὐτὸ, ὥστε τὰ μὲν ἄνω αὐτοῦ ἐναποληφθῆναι, τὰ δὲ κάτω περιεχέσθαι τῇ γῆ. Στερέωμα δὲ ἐκλήθη, ὅτι στεγανὸν τὸ σῶμα τούτου, καὶ οὐ λεπτὴν οὐδ' ἀραιὰν τὴν φύσιν ἔχει, κατὰ τὰ ὕδατα, ἐξ ὧν τὴν σύστασιν ἔσχηκεν, ὃ καὶ οὐρανὸς ἀνωμάσθη. Ταῦτα ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ τὸ ὕδωρ, τῆς γῆς ἀπανκαλύπτου τὸ πρόσωπον, ἐκέλευσαν ὁ Θεὸς συναχθῆναι, καὶ ὀρθῆναι τὴν ἑρᾶν. Καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ κοιλότητες βαθεῖαι γενόμεναι τὰ ὕδατα εἰσεδέξαντο. Καὶ τὴν μὲν γῆν ἑρᾶν κατωῶμασε, θαλάσσας δὲ τὰ τῶν ὑδάτων συστήματα. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἡμέραν φυτὰ τε γῆθεν ἀνεδῶθη, καὶ σπέρματα. Ἐδεῖ γὰρ (13) ἄκοσμον οὖσαν τὴν γῆν, κοσμηθῆναι ταῖς πόαις, καὶ τοῖς μυρίοις βλαστήμασι, καὶ τοῖς ἄνθοις, καὶ τοῖς κωνοίοις καρποῖς, καὶ τῶν δένδρων ταῖς χάρισιν. Ἡ δὲ τετάρτη ἡμέρα τὴν τῶν φωστήρων ἔσχηκε γένεσιν, ἡλίου τε καὶ σελήνης, καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων. Καὶ τούτοις τὸν οὐρανὸν ὁ Δημιουργὸς καταγλάισσε, καὶ τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὄρθεν φῶς (14) τοῖς φωστῆροι τούτοις ἐτίθετο, κινήσεις αὐτοῖς ἐπιτολάς τε καὶ δρόμους καὶ καταδύσεις διατοπώσας. ἵνα τε φωτιζοῖτο δι' αὐτῶν τὸ περιγεῖον, καὶ ὁ χρόνος ἀπειρομοίτο ταῖς τούτων περιόδοις (15), παρέχοντο δὲ δι' αὐτῶν τοῖς εὐθύτατα ταῖς αὐτῶν προσέχουσι φαύσαι (καὶ μὴ περινενομημένως (16) σκοποῦσιν, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις ἀκριδοῦμενος τὸν λόγον, ἀβέλτερον καὶ τῇ κινήσει δὴ τῶν τοιούτων ἀστέρων ἅπαντα δοξάζουσι συμπεριφέρεσθαι τὰ ἡμέτερα) μεγάλην καὶ ἀφειδῆ τὴν ἰθὺτητα καὶ ὠφέλειαν. Τῇ πέμπτῃ δ' αὐτῶν τῶν ἡμερῶν (17) Θεοῦ κελεύσαντος, ἀνῆκε τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωῶν, καὶ πετεινὰ ὧν τὰ μὲν ἐμφυλοχωροῦσι τοῖς ὕδασι, καὶ τούτοις ἐνῆχονται· τὰ πετεινὰ δὲ τὸν ἀέρα τέμνουσιν, ἔρποντα ὡσπερ διὰ τούτου μετάρσια. Κατὰ δὲ γε τὴν ἕκτην, ψυχὴν ζωῶν τετραπόδα καὶ θηρία καὶ ἑρπετὰ ἐξαγαγεῖν ἡ γῆ προσετέτακτο,

Genesi scriptum, primo die caelestes etiam potestates, ante cetera, ab universitatis Opifrice esse conditas; sed quoniam parva ista Genesis a divinis Patribus non relata est in approbatos Hebraicæ sapientiae libros, nihil quod in ea scriptum est, satis firmum iudico, neque isti rationi assentior. Postea firmamentum constituit, et in medio aquarum extendit, ut aliae supra id repositae sint, aliae infra terræ circumfusae. Firmamentum autem appellatum est, eo quod corpus ejus est solidum, nec aquarum instar tenui et rara natura praeditum, e quibus ortum habet, quod idem et caelum nominatur. Tertio die jussit Deus aquam, quæ universam terræ faciem obtegebat, in unum congregari, et apparere aridam. Mox quod dictum erat, factum est: profundaque cavitates deliscentes, aquas exceperunt. Ac terram nominavit aridam: aquarum colluviem, maria. Hoc eodem 15 die plantæ et semina e terra sunt edita. Oportebat enim terram quæ inculta esset, herbis, infinitis germi- nibus, floribus, omne genus fructibus, et arborum jucunditatibus exornari. Quartus dies luminum ortum habuit, solis, lunæ, ac reliquarum stellarum. Atque his Opifex rerum caelum exornavit: et conspectam primo die lucem his luminibus imposuit, atque eis motus, exortus, cursus, et recessus praeformavit, ut terræ ambitus per ea illustraretur, et mensura temporis circuitibus eorum peteretur, praerberentque iis qui exortus eorum rectissime observarent (non autem curiose spectarent, nec ut vere ac recte dici queat, inepte una cum motu harum stellarum omnia nostra circumferri putarent magnam minimeque fallacem certitudinem, et utilitatem. Die quinto, aquæ reptilia viventium animarum et volucres produxerunt, quorum illa in aquis cum voluptate innatant, hæ aërem secant: sublimesque per illum quodammodo repunt. Sexta die quadrupedia, feras et reptilia viventis animæ, terra edere jussa est: atque omnia ex divino mandato prodierunt. Viventis porro animæ productionem terræ esse imperatam Scriptura dicit, ut earatione humani animi discrimen ab illa declararet. Nam aliarum animantium anima e terra exstitit ex mandato: qua de causa recte terrestris et mortalis habetur, cum alibi etiam Scriptura dicat

Variæ lectiones et notæ.

νεστιν alii vocant, de qua pluribus egit vir doctissimus Joan. Baptista Cotelerius ad lib. vi Constii. Apostol., cap. 16.

(12) Ἐπικειμένους. Ita codd. Reg. et Colbert. Αἱ ἐπικειμένους habet cod. Viennensis: sed sententia repugnat, inquit interpres. Constatet tamen, si vox μὴ, quæ præponitur, abesset, ita ut in libris ἀποκρύφους accenseatur parva ista Genesis.

(13) Ἀνεδῶθη καὶ σπέρματα· ἔδει γάρ. Ita mss. Αἱ Constantinopolitanus codex habet: ἀνεδῶθη. ὡς ἐντεῦθεν ἀναφαίνεσθαι πρότερον ἄκοσμον οὖσαν τὴν γῆν, κοσμηθεῖσαν ταῖς πόαις, etc., uli monet Wolfius.

(14) Ὁρθεν φῶς. Ms. Colbert. παραθέ. Ibidem

pro διατοπώσας, διαδεξάμενος.

(15) Ταῖς τούτων περιόδοις. Mss. Wolfiani, ἐπιτολαί; καὶ δύσαι, καὶ σημεῖα περιεχόντο δι' αὐτῶν τοῖς εὐθύτατα. Ita etiam codex Colberteus, nisi quod habet ἀνατολαίς et παρέχοντο.

(16) Μὴ περινενομημένως. Mss. Wolf. et Colbert. μὴ περιεργότερον καταστοχαζόμενος αὐτῶν, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, etc. Rursus pro τῶν τοιούτων ἀστέρων, τῶν οὐρανίων, quomodo etiam Colb.

(17) Τῇ πέμπτῃ δ' αὐτῶν τῶν ἡμερῶν. Constantinopolitanus codex mutilus est hoc loco; sic enim in eo legitur: Κατὰ δὲ τὴν πέμπτῃ ἡμέρᾳ τὰ μὲν ὕδατα πᾶν γένος πτηνῶν προήγαγον, ἡ γῆ ψυχὴν ζωῶν, τετραπόδια ζῶα τὸ θεῖον εὐξήκτο σύμπαντα πρότεταγμα. W.

omnis jumentum animam esse sanguinem, qui utique

corruptur. *συσθαι κελυσθῆναι* (18) τὴν γῆν, ἐν οὕτω τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς ἐμφήγη πρὸς αὐτὴν τὸ διάφορον. Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ζώων γῆθεν ἐξέφυ κατὰ τὸ κέλευσμα, καὶ γενητὰ οὖσα, εὐκότως ἂν λογίζοιτο καὶ φαρτῆ· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησὶν ἡ Γραφή· Ψυχὴ παντὸς κτήνους τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ δ' αἷμα πάντως φθειρόμενον.

II. Hominis autem animam non terra edidit, sed Deus eam Adamo inspiravit. Quamobrem divinum esse quiddam et immortale perhibetur. Sextus dies hominem etiam habuit manu Dei formatum. Nam cum optimus Artifex universa jam condidisset, et mundum ordine et ratione effecisset, unde Græco nomine Κόσμος dicitur, et tanquam ad regem excipiendum regiam quamdam instruxisset: tum demum producit hominem, quasi rerum terrenarum regem superne gubernandum, eamque non item mandato conditum, sed manibus suis informatum, ut peculiare suum opus, non simile cæteris, sed diversum et incomparabile. Nam cætera quidem omnia verbo sunt producta, hunc vero Deus opera suarum manuum est dignatus. Sumpto enim de terra pulvere, Deus (inquit liber 16 Geneseos) hominem formavit, et inspiravit ei animam viventem, ob quam etiam ad imaginem Dei homo factus esse dicitur. Nam rerum quarundam, quæ naturæ divinæ vere insunt, imagines in hominis animo relucent, cum quidem in eo insint, non natura, sed gratia. Deus enim natura est inaspectabilis, et immortalis: idemque incomprehensibilis, et interitus expers. Eadem hæc animo etiam insunt per gratiam, non per naturam. Neque enim natura ejus vel comprehensibilis est, vel aspectabilis, prætereaque ab interitu et morte immunis: atque etiam illa, quibus natura divina describitur, in animo per gratiam cernuntur. Appellavit autem eum quem finxerat, Adamum, quod (auctore Josepho) lingua Hebraica *rusum* sonat, quod e rubra terra formatus esset. Talis enim est pura terra. Sic mundo sex diebus condito, septimo quievit, eaque de causa Hebræorum lege dies septimus, quod Sabbatum hinc appellant (Sabbatum porro eorum lingua idem quod *requies*) feriativus est. Collocavit Deus hominem in paradiso, quem ipse consererat. Ibi fuit arbor vitæ, et arbor cognitionis, seu, ut Josephus ait, sapientiæ: eique mandavit, ut reliquis frueretur, arbore cognitionis abstinere, ac mortem fore pœnam interdicti violati denuntiavit. Irrigatur autem fluvio paradisu, qui inde egrediens quadrifariam dividitur. Ac primo fluvio nomen est Phison, quod *multitudinem* significat; Græcis *Changes* est, qui Indiam præterfluit, atque in mare evolvitur. Alter Geon vocatur, quod vocabulum declarat eum qui

¹ Levit. xvii, 16.

A καὶ κατὰ τὸ θεῖον ἐξῆκτο σύμπαντα πρόσταγμα.

Ψυχῆς δὲ ζωῆς ἐξαιωγήν ἡ Γραφή περιέχει ποιῆσθαι κελυσθῆναι (18) τὴν γῆν, ἐν οὕτω τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς ἐμφήγη πρὸς αὐτὴν τὸ διάφορον. Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ζώων γῆθεν ἐξέφυ κατὰ τὸ κέλευσμα, καὶ γενητὰ οὖσα, εὐκότως ἂν λογίζοιτο καὶ φαρτῆ· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησὶν ἡ Γραφή· Ψυχὴ παντὸς κτήνους τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ δ' αἷμα πάντως φθειρόμενον.

B. Τὴν δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν οὐχ ἡ γῆ ἀνήκεν, ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτὴν τῷ Ἀδὰμ ἐνήκεν ἐμφύσημα. Διὸ καὶ χρῆμά τι θεῖον εἶναι πιστεύεται, καὶ ἀθάνατον. Ἡ δ' ἕκτη τῶν ἡμερῶν, καὶ τὸν ἀνθρώπον ἐσχηκε, χειρὶ διαπεπλασμένον θεοῦ. Προϋποστήσας γὰρ ὁ Ἀριστοτέλης τὰ σύμπαντα, καὶ παραγαγὼν τὸν κόσμον ἐν τάξει τε καὶ ῥυθμῷ, διὸ καὶ Κόσμος ὠνόμασται, καὶ ὡς ἐν ὑποδοχῇ βασιλείας, ὡσπερ βασιλεία προετοιμάσας, αὐτὸν οὕτω

παράγει τὸν ἀνθρώπον εἰς τινὰ βασιλεία τῶν ἐπιγῆς βασιλευμένων ἀνωθεν, οὐ προετίγματοι καὶ τοῦτον ὑποστησάμενος, ἀλλὰ χερσὶν αὐτὸν διαπλάσσει, καὶ δημιουργεῖν αὐτοῦ οὐχ ὁμοίαν τοῖς ἄλλοις πεποιηκώς, παρηλλαγμένην δὲ καὶ ἀσύγκριτον. Τάλλα μὲν γὰρ πάντα παρηχθησαν ῥήματι· ὁ δὲ καὶ αὐτοουργίας ἤξισταί. Κοῦν γὰρ λαθὼν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ θεός, ἡ βίβλος φησὶ τῆς γενέσεως, τὸν ἀνθρώπον ἐπλασε, καὶ ἐνεφύσησεν αὐτῷ ψυχὴν ζώσαν, δι' ἣν καὶ κατ' εἰκόνα θεοῦ λέγεται γενέσθαι ὁ ἀνθρώπος. Τῶν γὰρ τῆς θεῆς φύσει οὐσιωδῶς προσόντων, τινὰ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ εἰκονίζονται, οὐ φύσει αὐτῇ ἐνόηται, ἀλλὰ χάριτι. Φύσει μὲν γὰρ τὰ θεῖον ἀθάνατον καὶ ἀθάνατον, ἀκατάληπτόν τε καὶ ἀφθαρτόν. Ταῦτα δὲ καὶ τῇ ψυχῇ πρόσσεια κατὰ

C χάριν, οὐ κατὰ φύσιν. Οὕτε γὰρ ἡ φύσις αὐτῆς καὶ ἡ οὐσία καταλήπτῃ, οὕτε μὴ ὁρατῇ. Καὶ ἀφάρτος δὲ ἐστὶ καὶ ἀθάνατος, καὶ ἕτερα δὲ τῆς θεῆς φύσεως χαρακτηριστικὰ κατὰ χάριν ἐν τῇ ψυχῇ τεθεωρῆνται. Ἀδὰμ δὲ τὸν πλασθέντα ὠνόμασε· σημαίνει δὲ τοῦτο πυρρὸν, κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν διάλεκτον, ὡς φησὶν Ἰώσηπος, ὅτι ἐκ πυρρῆς γῆς διεπέπλαστο· τοιαύτη γὰρ ἡ παρθένος γῆ (19). Οὕτω δ' ἐν ἑξ ἡμέραις τὸν κόσμον παραγαγὼν, ἐν τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσε. Διὸ καὶ τοῖς Ἑβραίοις ἡ ἑβδόμη τῶν ἡμερῶν ἀπρακτος εἶναι νενομίσται. Ὅθεν καὶ Σάββατον κέκληται· τὸ δὲ Σάββατον ἡ τῶν Ἑβραίων γλώττα λέγει, ἀνάπαυσις. Ἔθετο τὸν Ἀδὰμ ὁ θεός ἐν τῷ παραδείσῳ, ὃν αὐτὸς κατεφύτευσεν, ἐνθα τὸ ξύλον ἦν τῆς ζωῆς,

D καὶ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, ἡ, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, τῆς φρονήσεως. Καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ, τῶν μὲν λοιπῶν μετέχειν (20), ἀπέχεσθαι δὲ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως. θάνατον δὲ προείπε τὸ τῆς παραβάσεως ἐπιτίμιον. Ἀρδεταὶ δὲ ποταμῶ ὁ παράδεισος, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐκείθεν ὁ ποταμὸς οὗτος εἰς τέσσαρα μερίζομενος, καὶ φείσων μὲν ὄνομα τῷ πρώτῳ, πληθύν δὲ τοῦτο δηλοῖ· τοῖς δ' Ἑλλήσι Γάγγης οὗτος ὠνόμασται, τὴν Ἰνδικὴν διῶν (21), καὶ ἐκδιδοῦς εἰς

Variæ lectiones et notæ.

(18) Ἡ Γραφή περιέχει ποιῆσθαι κελυσθῆναι. Ita cod. Colbert. Wolfianus, προσαγορεύει κελυσθῆναι. W.

(19) Ἡ παρθένος γῆ. Pro ἡ καθαρὰ καὶ ἀμι-

γῆς dictam putat Wolfius: malim quod nondum aratro proscissa essei.

(20) Μετέχειν. A ms. ἀπολαύειν W.

(21) Τὴν Ἰνδικὴν διῶν. Sequentia usque ad

τὸ πέλαγος. Γῆρὼν δὲ καλεῖται ὁ δεύτερος· σημαίνει ἂν ἢ κλήσι· τὸν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐκπεδόμενον, ὃν Νεῖλον Ἰώσηπος λέγει προσαγορεύειν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ δ' ἐπὶ τοῦτο Τίγρις ἐστίν, ὃν καὶ Διγλᾶθ καλεῖσθαι φησὶν ὁ αὐτὸς, καὶ τὸ μετὰ στενότητος δέξῃ ἐμπαίνεσθαι τῷ ὀνόματι. Ὁ δὲ λοιπὸς Εὐφράτης ἐστίν· ἦτοι φορὰ, ἢ ἀρθος, ἢ σχεδασμός· καὶ ἄμφω δὲ οὗτοι εἰς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσβάλλουσι θάλασσαν. Παρίσθησι δὲ τῷ Ἀδάμ ὁ Θεὸς πάντα τὰ ζῶα· ὁ δὲ ἐκάστη γένοι αὐτῶν ὀνόματα τίθησι. Κτίζει τε τὴν γυναῖκα (22) ὁ Θεὸς, μίαν τῶν πλευρῶν λαβὼν ὑψώτερον τοῦ Ἀδάμ, καὶ προσήγαγεν αὐτὴν αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐξ ἑαυτοῦ γενομένην ταύτην ἐγνώρισεν, καὶ γυναῖκα ὠνόμασεν. Τοῖς γὰρ Ἑβραίοις Εὐεία καλεῖται ἡ γυνή, κάκιστη Εὐα ὠνόμαστο. Ἦν μὲν οὖν ἄμφω ἐν τῷ παραδείσῳ μακαρία διαγωγῇ, γυμνοὶ ὡσεὶ τῇ ἀπλότητι, καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ. Φθονοῦνται δὲ παρὰ τοῦ ὕψους, ἢ μᾶλλον παρὰ τοῦ νοητοῦ δράκοντος. Καὶ πρόσκειται ὁ ὄφις τῇ γυναίκι, καὶ συμβουλεύει γέυσασθαι τοῦ φυτοῦ τῆς φρονήσεως· ὁμοφωρεῖν δὲ τότε φησὶν ὁ Ἰώσηπος τὰ ζῶα ἅπαντα. Ἡ δὲ κεῖσθαι, καὶ ἡδυνθεῖσα τῇ βρώσει, παθεῖ καὶ τὸν ἄνδρα τοῦ καρποῦ μετασχεῖν. Καὶ ἐγνωσαν γυμνοὺς ἑαυτοὺς, καὶ ἐκ φύλλων συκῆς ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα. Ἐκρύπτοντό τε διὰ τὴν γύμνωσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ Ἀδάμ τε καὶ ἡ γυνή· καὶ ὁ Θεὸς τὴν αἰτίαν ἠρώτα, καὶ ὁ Ἀδάμ τὴν γύμνωσιν προσέδάλτετο, καὶ τὸ αἴτιμα προσήγαγε τῇ γυναίκι. Ἡ δ' ἐξηπατήθη παρὰ τοῦ ὕψους ἤλεγεν. Ὁ δὲ Θεὸς τῷ ὄφει καταρασάμενος πρότερον, ποδῶν τε αὐτὸν στερήσας, καὶ τὴν φωνὴν ἀφείλετο, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, καὶ ἰλωσκᾶσθαι κατὰ γῆς ἐπιτάξας, καὶ πολέμιον ἀποφήνας τὸ σπέρμα τῶν ἀπατηθέντων, πρὸς τὴν γυναῖκα τρέπεται, καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτὴν ὑποχείριον τίθησι, καὶ ταῖς ἐν τῷ τίκτειν ὄδισιν ἐπιτιμᾷ. Ἔστα καὶ τὸν Ἀδάμ ὑπάγει ἐπιτιμῶν· τόδ' ἦν ἡ πρὸς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, ἀποστροφή, καὶ τὸ ἐν ἰδρώτι τὸν ἄρτον ἐσθίειν, καὶ τὸ τὴν γῆν ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατέλλειν αὐτῷ. Καὶ μετοικίζει αὐτοὺς ἐκ ματα, ἰσῶς τὴν παχυτέραν σάρκα, καὶ θνητὴν, καὶ ζωῇ, καὶ τὸ πρὸς κακίαν εὐδίοισθον.

Γ. Γίνονται τὸινυν παῖδες αὐτοῖς, ὧν Κάιν μὲν ὁ πρότερος ἦν (κετήσιν σημαίνει τὸ ὄνομα), οὗ ἐκτέθησαντο ἄνθρωπον. Ἀβελ δ' ὁ δεύτερος· δηλοῖ δὲ πένθος ἢ κλήσις, ἔσθαι γὰρ αὐτοῖς πένθος· ἔμμελλε δὲ αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Ἀβελ νομαῖς ἦν ποιμνίου, καὶ ἀρετῆς ἐπεμέλετο. Ὁ δὲ Κάιν ἐγώργει τὴν γῆν, πονηρότατος ὢν. Δόξαν δὲ αὐτοῖς ἀπαρχὰς ἐκ τῶν ἰδίων πόρων προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ, ὁ μὲν Ἀβελ τὰ κρείττω τῶν πρωτότακων καὶ θρεμμάτων προσήνεγκε, Κάιν δὲ τὰ χυλόντα προσηγόγει τῶν τῆς γῆς

ab Oriente prominet. Eum Josephus Nilum a Græcis appellari ait. Qui sequitur, Tigris est, quem Diglathun appellari idem auctor affirmat : quo vocabulo *acumen* sive *celeritas* cum angustia significatur. Qui restat Euphrates est : declarat autem ea vox sive *impetum*, sive *florem*, sive *disipationem* : hi ambo in Erithræum mare erumpunt. Deus porro animantes omnes ante Adamum statuit, ut is unicuique generi nomen inderet. Præterea mulierem condit, costa sumpta ab Adamo dormiente, et eam adducit illi. Is vero ex se factam agnovit, ac mulierem noninavit. Nam Evam Hebræi mulierem vocant, quo illa nomine fuerat appellata. Ac utriusque vitam in paradiso beatam agebant, nudi simplicitate, et vita fraudis 17 experte. Hanc invidet eis serpens, vel draco potius, qui per serpentem intelligitur. Accedit serpens, sicut auctor mulieri gustandi de arbore sapientia (eamdem autem tum fuisse vocem Josephus tradit omnium animalium) ; illa paret, esuque delectata marito etiam persuadet ut fructus esset particeps. Mox nuditate sua agnita, e sculnis foliis cingula sibi fecere, seque a conspectu Dei subducunt Adam et mulier. Cujus rei causam Deo percontante, Adamus nuditatem excusat, et culpam in mulierem transfert. Hæc vero a serpente ac deceptam queritur. Deus autem serpentem prius exsecratus, privatum pedibus, ademptaque voce, et humi volutari jussum, hostem eorum declarat, quos decepisset : ac ad mulierem conversus, marito eam reddit obnoxiam, et partus doloribus multat. Deinde viro etiam pœnam irrogat hujusmodi, ut et in terram, unde sumptus esset, reverteretur : et in sudore pane suo vesceretur, et terra spinas et tribulos ei gigneret. Itaque paradiso eijcit pelliceis indumentis amictos, per quæ crassior caro fortassis et mortalis ac refractaria intelligitur. Hinc laboriosa nobis et plena dolorum vita exstitit, et ad vitia propensio.

τοῦ παραδείσου, δερμάτινα αὐτοῖς περιθεῖς ἐνδύαντες. Ἐντεῦθεν ἡμῖν ἡ μοχθηρὰ καὶ ἐπώδυνος

III. Liberos igitur suscipiunt, quorum prior Cainus (*acquisitionem* hoc significat), quod hominem acquisissent ; posterior Abelus (*luctum* notat vocabulum : nam propter eum in luctu futuri erant) appellatus est. Ac Abelus quidem erat opilio, virtutisque studiosus : Cainus autem terram colebat, homo improbissimus. Porro cum eis visum esset primitias laborum suorum offerre Deo, Abelus præstantiora ex primogenitis gregis offert, Caino sine delectu de terræ fructibus offerente. Cum

Varia lectiones et notæ.

θάλασσαν in textum immisimus, ex cod. Viennensi et ex duobus Regiis et Colberteo. Sic autem edidit Wolfius : Τὴν Ἰνδικὴν διῶν χώραν, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν κυκλῶν εὐεία. Τῷ δὲ δευτέρῳ ποταμῷ Γεῶν τὸνομα· δηλοῖ δὲ τοῦτο πολὺ. Νεῖλος δ' οὗτος· οὗτος Ἕλλησι κέκληται· οὗτος ἐστὶν κυκλῶν πᾶσαν

τὴν γῆν Αἰθιοπίαν· Ὁ δὲ γε τρίτος Τίγρις ἐπονομάζεται, τουτέστιν ἡχῶν, Ὁ δὲ λοιπὸς Εὐφράτης ἐστίν, ἦτοι φορὰ, ἡγοῦν κίνησις· καὶ ἄμφω δὲ οὗτοι εἰς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσβάλλουσι θάλασσαν.

(22) *Γυναῖκα*. Ita Reg. alter cod. Wolfianus γύναιον.

autem Deus Abeli munera, Caini oblatione repudiata, acceptasset, is illum sibi praelatum aegre ferens, occidit: et diris obligatus a Deo ad genitum et tremorem condemnatur, et a conspectu Dei ejectus, in terra Naid habitat, ibique liberos procreat. Hic mensuras et pondera excogitavit, et primus agros limitibus distinxit, magister scelerum, atque urbem de nomine primogeniti sui Enossi condidit. Enossi filius fuit Gaidad, qui Malelelem genuit, Maleleel Mathusalem: quo natus Lamechus, e duabus uxoris filios suscepit lxxvii, quorum Jabel armentarius fuit, pastu 18 ovium gaudens; Jubal musicam excogitavit, et citharam ac psalterium composuit; Thobel Sela natus, faber fuit, ferro et aere tractando occupatus. Adamo post Abelis interitum annos nato cccxx alius natus est filius, quem Sethum appellavit. Obiit Adamus, cum annos vixisset dcccc et xxx. Sethus annos v et cc genuit Enossum. Hic primus ausus est invocare nomen Domini Dei, et Deum appellare Dominum. Sethus cum annos dcccc et xii explevisset, defecit, filiis et filiabus relicto. Hic virtutem coluit, idemque studium posteris suis tradidit, qui doctrinam rerum caelestium a se inventam, duabus columnis, alteri lapideae, alteri ex latere oculi inscripserant: quod Adamus praedixerat, universitatem rerum et igni et aqua perituram. Enosso natus est Cainan, atque filii et filiae. Mortuus est, cum vixisset annos v et dcccc. Cainano orti sunt Meleleel, aliique liberi. Obiit, cum vixisset annos dcccc et x. Meleleelis filius fuit Jared, et alii: vita excessit anno aetatis dcccxcv. Jared pater Henochi, et praeter hunc, aliorum, defunctus est, cum vixisset annos lxxi supra dcccc. Henochi filius fuit Mathusala, et alii. Acceptus autem fuit Henochus Domino, et translatus, nec repertus, annos natus ccclxv. Mathusalae filius Lamechus fuit, et alii. Moritur anno aetatis dcccclxix. Lamecho natus est Noe. Lamechus vero mortuus est, expletis annis dccciii.

τοῦ Ἐνώχ, καὶ παῖδων ἐπὶ τούτῳ ἑτέρων, καὶ τέθνηκε βιώσας ἑτη ἑνακόσια καὶ ἐξήκοντα πρὸς θυσίαν· υἱὸς δὲ τοῦ Ἐνώχ Μαθουσάλα καὶ ἕτεροι. Εὐηρέστησέ δὲ Ἐνώχ τῷ Κυρίῳ, καὶ μετετέθη, καὶ οὐχ ἐβρίσκητο, ἐτῶν γεγονώς τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ πάντα. Παῖς δὲ τοῦ Μαθουσάλα Λάμεχ, καὶ ἕτεροι, καὶ θνήσκει ζήσας ἑτη ἑνακόσια ἐξήκοντα καὶ ἑνεία. Νῦν δ' ἐτέθη τῷ Λάμεχ, καὶ τέθνηκε ἑπτακόσια ζήσας ἑτη, καὶ πενήκοντα πρὸς τοὺς τριῖς.

IV. Noe tres nati sunt filii, Semus, Chamus, Japhetus. Filii porro Dei, conspectis filiabus hominum, eas uxores duxerunt. Vocat autem Dei filios Scriptura, Sethi posteros, ob studium et cultum virtutis: quo pacto etiam filios Altissimi vocat eos, qui sunt virtute praediti. Hominum vero filias nominat, oriundas ex Caini posteritate. Iosephus autem ait, angelos accepisse filias hominum, eo sic opinor vocatos, quod placerent Deo, illorumque vitae rationem aemularentur. Multiplicati ho-

α καρπῶν καὶ προέβλετο ὁ Θεὸς τοῖς τοῦ Ἀβελ δούλοις, τῇ δὲ τοῦ Κάιν οὐ προσέτερε προσαγωγῇ. Ὁ δὲ φθονήσας ἐπὶ τῇ προτιμῆσει, κτείνει αὐτὸν, καὶ ἐπάρατος γίνεται τῷ Θεῷ, καὶ τέθεικεν καὶ τοῖς μετὰ καταδικασταί. Ἐκδιήθη δὲ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ἐν γῆ Ναιδ ἠκίσησεν, ἐνθα καὶ παῖδας ἐγένετο. Οὗτος μέτρα τε καὶ στάθμια ἐπένοησε. Καὶ πρῶτος δροῦς ἐπέζητο (23) γῆς, ποιηρίας καθηγητῆς χρηματισθείς. Καὶ πόλιν εἰς ἑνομα τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώς ὠκοδόμησεν· υἱὸς δὲ τοῦ Ἐνώς Γαϊδάδ, υἱὸς δὲ τούτου Μαλελεήλ, τοῦ δὲ Μαθουσαλά, οὗ Λάμεχ υἱός. Οὗτος δύο γυναῖκας ἑαυτῷ συναρμόσας, Ἄδην καὶ Σελάν, παῖδας ἐξ ἀφοῦν ἔσχεν ἐβδομήκοντα καὶ ἐπτά· ὧν Ἰωαβὴλ μὲν κτηνοτρόφος ἦν, καὶ προβαταὶν ἠγάπησεν· Ἰουβάλ δὲ Μουσικὴν ἐπένοησε, καὶ κιθάραν ἐμυχανήσαστο, καὶ ψαλτήριον. Θάβελ δὲ γεγονώς ἐκ Σαδάς, σιδηρεὺς ἦν, ἐργάτης σιδήρου τε καὶ χαλκοῦ. Τῷ δὲ Ἀδάμ μετὰ θάνατον Ἀβελ διακοσίων τριάκοντα γεγονώς ἐτῶν, ἕτερος ἐγεννήθη υἱός, ὃν ἐκάλεσε Σῆθ. Τέθνηκε δὲ ὁ Ἀδάμ, ἑτη ζήσας ἑνακόσια καὶ τριάκοντα. Σῆθ δὲ γενόμενος ἐτῶν πάντα καὶ διακοσίων, ἐγέννησε τὸν Ἐνώς, ὃς πρῶτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ἕνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ, τὸν τε Θεὸν προσαγορεύσαι τὸν Κύριον. Δώδεκα δὲ καὶ ἑνακόσια ἑτη τὰ πάντα ζήσας Σῆθ, καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας λιπῶν, ἐξέλιπε· ὃς ἀρετὴν μετῆκε, καὶ μιμητὰς τοῦ ἀπογόνου καταλείψεν, οἱ σοφίαν τὴν περὶ τὰ ὀράνια κατένοησαν· καὶ στήλαις θυσίαι, τῇ μὲν ἐκ λίθου, τῇ δὲ ἐκ πλίνθου ὁμοίᾳ πεποιημέναις, τὰ εὐρημένα ἔνεγραψαν, ἵνα καὶ τοῖς μετέπειτα σώζονται. Ἔσοθαί γάρ ἀφανισμὸν τοῦ παντός, Ἀδάμ προειρήκει, ἐκ πυρός τε καὶ ὕδατος· Ἐξ Ἐνώς δὲ ἐτέθη ὁ Καϊνάν, ἄλλοι τε υἱοὶ καὶ θυγατέρας, καὶ ἀπέθανεν ἑτη ζήσας πάντα καὶ ἑνακόσια. Ἐκ δὲ Καϊνίν ἐξέφυ Μαλελεήλ καὶ ἕτεροι παῖδες, καὶ τέθνηκε ζήσας ἀριθμὸν ἐτῶν ἑνακασίων καὶ δέκα. Παῖς δὲ Μαλελεήλ ὁ Ἰάρεδ, καὶ ἕτεροι, ὃς κατέλυσε τὴν ζωὴν ἐπ' ἑτεσιν ὀκτακοσίαις καὶ πάντα πρὸς ἐνεθήκοντα. Ἰάρεδ δὲ πατήρ

D A'. Τῷ δὲ Νῳε τρεῖς ἐγένοντο παῖδες, Σῆμ, Χάμ, Ἰάεθ. Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας· υἱοὺς δὲ τοῦ Θεοῦ φησὶν ἡ Γραφή, τοὺς ἀπογόνους τοῦ Σῆθ, ὡς ἀρετὴν μετιόντας, καθὼ καὶ υἱοὺς Ὑψίστου τοὺς ἑναρέτους καλεῖ. Θυγατέρας δὲ τῶν ἀνθρώπων φησὶ, τὰς ἐκ τῶν τοῦ Κάιν ἀπογόνων καταγομένας. Ὁ δὲ Ἰώσηπος ἀγγέλου λέγει τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων λαβεῖν, οὕτω καλέσας, οἶμαι, αὐτοὺς, ὡς εὐαρεστοῦντας Θεῷ, καὶ τὴν ἐκείνων πολιτείας

Variae lectiones et notae.

(23) Ἐπένοησε, καὶ πρῶτος δροῦς ἐπέζητο. A. ter cod. hoc loco mutilus haec duntaxat habet: Ἐπένοησε. Τούτῳ γεννάται παῖς Ἐνώς. Ἐξ οὗ Γαϊδάδ,

ἀπ' οὗ Μαλελεήλ· τῷ δὲ Μαθουσάλα τέκεται Λάμεχ υἱός. Οὗτος, etc. W.

ἰεπιτηδύοντας. Πληθυνθέντες δὲ οἱ ἄθροιστοι, πρὸς ἄ
 κακίαν ἀπέκλιναν· οἷς καὶ παῖδες ἐγένοντο ὑβρισταί,
 καὶ ἀτίσθαλοι, διὰ τὴν ἐν τῇ δυνάμει πεποιοῦσιν.
 Οἷς τὸ θεῖον προσώχθησε, καὶ τὸ μακρόδιον ὑπατέ-
 μετο, ἑκατὸν καὶ εἴκοσι ἔτεσι τὴν τῶν ἀνθρώπων
 περιγράφει ζωὴν. Νῶε εὖρε χάριν ἐναντίον τοῦ θεοῦ.
 Ἀδ καὶ εἰς θάλασσαν τῆς ἠπείρου μεταβληθείσης
 εἰς ἐπομβρίας πολυήμερου τε καὶ σφοδρᾶς, πᾶν μὲν
 τὸ ἀνθρώπινον φθείρεται γένος. Νῶε δὲ μόνος σώ-
 ζεται προμηθεὶς θεοῦ, φυλὴν λάρνακι, ἣν τετραγῶ-
 νων κατεκαύασε, μήκος μὲν ἔχουσαν πηχῶν τρια-
 κοσίων, τὸ δὲ πλάτος πεντήκοντα, καὶ τὸ βῆθος
 τριάκοντα. Ἐν ἣ αὐτὸς τε καὶ οἱ παῖδες σὺν αὐτῷ,
 ἐμβέβηκεν, καὶ ἡ μήτηρ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν,
 σπέρματά τε παντοῖα ἐνθόμενος, καὶ ζωὰ ὁμοίως
 ἐκ γένους παντός, πρὸς διατήρησιν τῶν γενῶν αὐ-
 τῶν, ἀνὰ δύο μὲν τῶν μὴ καθαρῶν, ἐπὶ δ' ἐξ ἐκά-
 στου γένους τῶν καθαρῶν. Δέκατος δ' ἦν ὁ Νῶε ἐκ
 τοῦ Ἀδάμ ἀριθμούμενος, καὶ μετὰ χιλιόδα διπλὴν
 ἐτῶν πρὸς διακοσίαις τεσσαράκοντα καὶ δύο μέτρον
 καὶ αὐτοῦ τοῦ κατακλυσμοῦ. Ἀνογιγνάντων δὲ τῶν
 καταρακτῶν τοῦ οὐρανοῦ ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ
 νύκτας, τὸ ὕδωρ ἐπὶ πηγῆς πεντεκαίδεκα ὁρῶν
 ὑψηλότερον γέγονε. Ἀψάντος δὲ γε τοῦ ὕδατος, καὶ
 τοῦ ὕδατος ἐλαττωμένου μεθ' ἡμέρας ἑκατὴν καὶ
 πεντήκοντα, ἡ λάρναξ ὄρει τινὶ τῆς Ἀρμενίας προ-
 κέκελε, κατὰ τὴν μῆνα τὴν ἑβδομῶν. Ὅτε καὶ
 ἀνοίξας ὁ Νῶε, μεθίησι κόρακα· ὁ δὲ οὐκ ἐπανήλθε.
 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἀφῆκε περιστέραν, ἡ πάλιν ὑπέ-
 στρεψεν. Ἐπὶ δὲ διεκοσίων ἡμερῶν, αὐθις ἀφῆ-
 κεν αὐτὴν, ἡ δὲ κάρφος, ἐλαίας φέρουσα ὑπενώ-
 στησε. Κάνει ὕδεν ἔγνω, ἐκλαλεῖσπένας τὸ ὕδωρ ἀπὸ
 τῆς γῆς. Καὶ ἐξῆλθον Νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ
 οἱ υἱοὶ αὐτοῦ σὺν ταῖς αὐτῶν γυναῖξι, καὶ τὰ ζωὰ
 ἅσα ἦν μετ' αὐτῶν ἐν τῇ κιβωτῷ, καὶ ἔθυσσε τῷ
 θεῷ. Ἀποβατήριον δὲ τὴν τόπον κολιέσθαι τοῖς
 Ἀρμενίοις φησὶν ὁ Ἰώσηπος, καὶ λειψάνα δεῖκνυ-
 σθαι τῆς λάρνακος ἐκεῖ· μεμνησθαι δὲ καὶ τοῦ κά-
 τακλυσμοῦ καὶ τῆς κιβωτοῦ λέγει καὶ πολλοὺς τῶν
 τὰς βαρβαρικὰς ἱστορίας συγγραψαμένων, τὴν
 Χαλδαίων τε Βηρωσῶν, καὶ Ἰερώνυμον τὸν Αἰγύπ-
 τιον, ἃς τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν Φοινικικὴν συνεγρά-
 φαστο, καὶ τὸν ἀπὸ Ἀζμασκῶ Μνασέων· ὁ δὲ θεὸς
 μηκέτι ἐπαγαγεῖν εἶπε τοιοῦτον πάθος τῇ γῆ.
 Ἐνετελλάτο δὲ πρὸς βρώσιν κερῆσθαι τοὺς ζῴους,
 πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς μὴ ἐσθίσιν, καὶ φόνου
 ἀνθρώπων ἀπέχεσθαι. Σημεῖον δὲ τοῦ μηκέτι κα-
 τακλύσει τὴν γῆν ἐν δμορῶν, τὸ τόσον ἔσται τὸ ἐν
 τῇ νεφέλῃ, τὴν Ἰριν διὰ τοῦ τόξου δηλῶν. Νῶε δὲ
 μετὰ τὸν κατακλυσμὸν βιώσας ἔτη τριακόσια καὶ
 πενήκοντα, θνήσκει· ἐνιαυτῶν γεγονὸς ἐνακο-
 σίων καὶ πενήκοντα. Εἶρηται δὲ γε περὶ τῆς πο-
 λυετίας τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ταῦτα τῷ Ἰωσήφῳ·

mines, ad improbitatem deflexerunt, ac liberos ge-
 nuere injurios, et ex silicia virium temerarios :
 quibus Deus offensus, etiam longevitatem sustulit,
 vita hominum centum viginti annis circumscripta.
 Noe vero gratiosus fuit apud Deum. **19** Itaque con-
 tinente in mare vehemens et diuturnum commu-
 tata, omne humanum genus interit. Noe solus di-
 vina Providentia arca lignea conservatur, quam
 quadrangulam fabrefecit, longitudine cubituum
 ccc, latitudine l, altitudine xxx. Eam conscendit
 ipse cum filiis, et mater, uxoresque eorum : ac se-
 ninibus variis impositis, et animalibus ejusque
 generis, ad genera eorum conservanda, binis im-
 mundorum, et septenis paribus mundorum. Noe
 ab Adamo decimus numeratur, annis **mcccxxii**
 elapsis usque ad diluvium. Apertis autem caeli ca-
 taractis ad dies xi. totidemque noctes, aqua xv cu-
 bitis montium altissimorum cacumina superavit.
 Cum pluvia desisset, et aqua post dies cl. minue-
 retur : arca ad quendam Armeniæ montem septi-
 mo mense applicuit. Noe vero corvum per fen-
 estram emisit, qui non reversus est. Post dies ali-
 quot emisit columbam ; ea rediit. Septem diebus
 elapsis, eadem, rursus emissa, festucam olivæ re-
 tulit. Unde intellexit, aquam defecisse in terra.
 Itaque Noe et uxor ejus, et filii cum suis ani-
 malibus, sunt egressi, et animalia quæ cum eis in arca
 fuerant, ac sacrificarunt Deo. Locum eum Exacen-
 sum vocari ab Armeniis, tradit Josephus, et arcae
 reliquias ibi monstrari, ac mentionem facere dilu-
 vii et arcae multos barbaricæ historiæ scriptores :
 ut Berosum Chaldæum, et Ægyptium Hieronymum,
 qui Phœnicias antiquitates scripsit, et Mnaseam
 Damascenum; Deus autem se non amplius talem
 cladem terræ immisurum dixit et vœci jussit ani-
 mantibus (carnem tamen in sanguine animæ vo-
 tuit edere) et cæde hominum abstinere. Signum
 non peritura æqua terræ, ut in diluvio factum, ar-
 cum in nube posuit, fridem per arcum intelligendo.
 Noe post diluvium vixit annos ccccl; moritur natus
 annos dccccl. Josephus de multitudine annorum
 illius ætatis hominum sic ait : *Nemo hanc vitam,
 annorumque paucitatem intuens, falsa existimet ea
 quæ de veteribus memorantur. Nam illos, cum Deo
 chari essent, et ab ipso Deo orti, ac cibis etiam ad
 diuturnitatem aptioribus uterentur, non mirum fuit,
 tantum temporis spatium vivere. Alteri longævitatatis
 causa fuit, utilitas rerum ab eis excogitatarum, ut
 astronomiæ et geometriæ : quæ deprehendi ab eis
 certo et explicari haud potuissent, ni dc annos vixis-
 sent, **20** quanto spatio magnus annus completur.*
 Hæc ille.

Variorum lectiones et notæ.

(21) Καὶ διὰ τὸ ταῖς τροφαῖς. Al. Καὶ διὰ τὸ τὰς τροφὰς ἐπιτηδαιοτέρας πρὸς πλείονα χρόνον εἶ-
 ναι. W.

πρὸς πλειοῦν χρόνον, εἰκότως ἔξω κληθὸς ἔτων τοσοῦτων. Ἐπειτα καὶ διὰ τὴν εὐχρηστικῶν ἑπερόδου, ἀστρονομίας τε καὶ γεωμετρίας, ἀπεροῦκ ἦν ἀσφαλῶς αὐτοὺς κατανοῆσαι τε καὶ εἰπεῖν μὴ ζήσαντας ἐξακοσίους ἐνιαυτούς· διὰ τοσοῦτων γὰρ κληροῦται ὁ μέγας ἐνιαυτός.

V. Noë vero filii, Semus, Chamus, Japhetus, cum A sedes suas e montibus in planitiem transtulissent, Noe, plantata vinea, epotoque vino inebriatus nudatur. Ibi Chamus, nuditate patris visa, rem veluti per derisum suis fratrilus nuntiat. Verum illi veste in tergum rejecta, retrorsum accesserunt, et nuditatem ejus aversis oculis contexerunt. Qua de causa Noe, discussa ebrietate, illos votis remuneratur, Chamum detestatur. Campus quem incolere Noë filii, Sennaar vocatur; quorum cuique multis liberis natis, et in familiis propagatis, multiplicati sunt eorum posterii. Nemrodus, Chami nepos, qui primus in terris gigas visus est, homo audax, et robore manuum præstans cæteris, tyrannicum imperium instituit, ac eis condendæ turris ex coctis lateribus auctor fuit. Sed Deus institutum eorum callide elusit, injecta linguarum diversitate, ut alii aliorum sermonem non intelligerent. Campus ille nunc Babilon vocatur, ob sermonum confusionem. Nam Babel Hebræis est confusio. Ob eam linguarum diversitatem ita fuerit dispersi, ut omnem continentem, omnes insulas compleverit. Ex illis Noë posteris ita dissipatis, gentes conditæ et cognominatæ sunt. Japhetus quidem septem genuit filios, qui a montibus Tauro et Amano progressi sunt, in Asia usque ad Tanaïm fluvium, in Europa usque ad Gades, quorum cognomina gentibus sunt indita. Gomares enim a Gomer, nunc Galatæ dicuntur. Magogos suos posteros nominavit Magog, nunc Scythæ vocantur. Ab Jovan, Iones et omnes Græci cognomen habent. A Madai Madæi, hoc est Medi, nunc vocantur. Thobel Thobelos a se cognominavit, Iberes hi sunt. Mosoch auctor fuit Meschenorum, qui nunc Cappadoces habentur. Thiras a se nominavit Thiros, qui mutato post nomine Thraces dicti sunt. Ab Japheti porro posteris hi orti sunt: Aschanaxes, Reges diti, ab Aschanaxo: Riphathæi (sic olim Paphlagonες vocabant) genus ducere a Riphato creduntur. Thorgamæi Thorgamam auctorem jactant, post mutato nomine Phryges appellati. Elisan Alisæorum princeps existit, qui sunt Æolenses: et Tarseus Tharsensium, sic enim olim Cilices vocabantur: unde præcipua urbs eorum Tarsus dicitur, facta 21 unius litteræ mutatione. Sic enim Josephus de Tarso scribit. Alii dicunt, Perseum in Ciliciam profectum, ac de condenda urbe cogitantem, dum fabris locum urbis demonstraret, planta pedis terram percussisse, atque inde urbem (Τάρσος enim plantam Latinis significat) cognominatam. Cheti-

E. Οι δὲ τοῦ Νῶε παῖδες, Σήμ, Χάμ, καὶ Ἰάφεθ, ἐκ τῶν ὄρων εἰς τὴν πεδιάδα κατώκησαν. Νῶε δὲ φτεύσας ἀμπέλωνα, ἐπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη, καὶ ἐγυμνώθη. Χάμ δὲ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἰδὼν, τοῖς συγγένοις ἀνήγγειλεν, οἰοντάγγελῶν τῷ πατρὶ. Οἱ δὲ κατὰ νότον θέμενοι τὸ ἱμάτιον, τὴν πατρικὴν ἐκάλυψαν γύμνωσιν, ὀπισθοφανῶς ἰόντες, καὶ μὴ προσβλέψαντες τῷ πατρὶ. Διὸ καὶ ἀνανήψας ὁ Νῶε τοὺς μὲν εὐχαῖς ἠμείψατο, τῷ δὲ Χάμ κατηράσατο τὸ δὲ πεδίον δὲ κατώκων οἱ υἱοὶ Νῶε, κέκληται Σενναάρ. Πολλῶν δὲ γεινομένων ἐκάστῳ παιδῶν, καὶ εἰς γενεὰς προελθόντων (25), ἐπληθύνθησαν οἱ τούτων ἀπόγονοι. Νεβρώδ δὲ τις ὁ τοῦ Χάμ υἱὸς, ὃς πρῶτος ὤφθη γίγας ἐπὶ τῆς γῆς, τολμηρὸς καὶ κατὰ χεῖρα γενναϊότερος τῶν ἄλλων ὑπάρχων, εἰς τυραννίδα τὰ πράγματα περιέστησε, καὶ πύργον οἰκοδομεῖν αὐτοῖς ὑπέθετο ἐξ ὀπτιῆς πλίνθου δεδομημένον. Ἄλλ' ὁ Θεὸς τὰς τούτων βουλὰς (26) διεσκέδατεν εὐφῶς, ἀσυνέτους τῶν παρ' ἀλλήλων φωνῶν διὰ τοῦ τῶν γλωσσῶν μωρισμοῦ τούτους ἀποφράζοντο. Τὸ δὲ π.δ.ἰ.ον ἐκεῖνο νῦν Βαβυλῶν καλεῖται, διὰ τὴν περὶ διάλεκτον σύγχυσιν. Ἑβραῖοι μὲν γὰρ Βαβὴλ καλοῦσι τὴν σύγχυσιν. Σκιδνάνται δὲ λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἀλλογλωσσίας, ὡς πᾶσαν ἠπειρον καὶ νῆσον πληρωθῆναι αὐτῶν. Σκεδασθέντων δὲ τῶν ἀπογόνων τοῦ Νῶε, ἐξ ἐκεῖνων τὰ ἔθνη συνέστησάν τε καὶ ὠνομάστησαν. Ἐπτά γοῦν ὁ Ἰάφεθ υἱὸς ἐγέννησεν, οἱ ἀπὸ τοῦ Ταύρου καὶ Ἀμάνου τῶν ὄρων προήλθον, ἐπὶ μὲν τῆς Ἀσίας ἄχρι ποταμοῦ Ταταῖος: ἐπὶ δὲ τῆς Εὐρώπης ἔω: Γαδέρων, ὧν τοὶ ὀνόμασι καὶ ἔθνη ἐπεκλήθησαν. Γομαρεῖς μὲν ἀπὸ Γόμερ, οἱ νῦν Γαλάται λεγόμενοι: Μαγῶγας δὲ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ὠνόμασεν ὁ Μαγῶγ, Σκύθαι δὲ νῦν καλοῦνται. Ἐκ δὲ Ἰωδῶν Ἴωνες καὶ πάντες Ἕλληνες ἐπεκλήθησαν. Ἐκ Μαδαὶ δὲ Μαδαῖται, οἱ Μῆδοι προσαγορεύονται νῦν. Θεβίλ, Θεβήλους τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐπωνόμασεν οὗτοι δ' εἰσὶν Ἰθρηῖς: ὁ δὲ γε Μωσὸχ τοῦ γένους κατήρξε τῶν Μεσσηγῶν, Καππαδόκαι οὗτοι νομίζονται. Θεῖρας δὲ Θεῖρας τοὺς ἐξ αὐτοῦ προσηγόρευσεν, οἱ Θράκες μετωνομάστησαν ὕστερον. Ἐκ δὲ τῶν ἐγγόνων Ἰάφεθ Ἀσχανάξαι μὲν οἱ κληθέντες Ῥηγῆνες, ἐξ Ἀσχανάξαι προήχθησαν. Ῥιφαθαῖοι δὲ (οὗτων πρὸς τοὺς Παφλαγῶνας ἐκάλουν) ἐκ Ῥιφαθ τὸ γένος ἔλκειν πιστεύονται: καὶ Θοργαμαῖοι τὸν Θοργαμᾶν πρόγονον ἑαυτοῖς ἐπιγράφουσι, οἱ Φρύγες μετεκλήθησαν ὕστερον. Ἐλισᾶν δὲ Ἀλισαίων ἀρχηγέτης ἐγένετο, ὡς περ εἰσὶν Αἰολεῖς. Καὶ Θαρσεῦς τῶν Θαρσῶν ἐγένετο πρόγονος: τὸ γὰρ πάλαι Θαρσαῖ: ἐκαλοῦντο οἱ Κίλικες. Ὅθεν καὶ ἡ τῶν παρ' αὐτοῖς πόλις ἀξιολογώτερα Ταρ-

Varia lectiones et notæ.

(25) Εἰς γενεὰς προελθόντων. Παρελθόντων. W.

(26) Ἄλλ' ὁ Θεὸς τὰς τούτων βουλὰς. Οὕτω δὲ μεμνηνέτας αὐτοῦ ὄρων ὁ Θεὸς, ἑτερογλώσσους ἔστησεν. Hoc est, Deus, cum furorẽ illorum

cerneret, effecti ut diversis linguis loquerentur. Et paulo post: Ὁ δὲ τόπος: ἐν ᾧ πύργον ὠκοδόμουν, locus vero in quo turrem extruebant. Et post, pro ἄχρι ποταμοῦ, μέχρι. W.

ὅς καλεῖται, τοῦ θῆτα μεταβληθέντος· εἰς ταῦ. Οὐ-
 τως τῷ Ἰωσήφω γέγραπται περὶ τῆς Ταρσοῦ. Ἔτεροι
 δὲ τὸν Περασα φασὶν εἶναι τῶν Κιλικίων χώρα ἐπιδη-
 μήσαντα, καὶ πόλιν βουλευθέντα κτίσσει, καὶ τὸν τόπον
 τῆς πόλεως τοὺς οἰκοδόμους δεκνύοντα, τῷ ταρσῷ
 τοῦ πόθου κατατάξει τὴν γῆν, κἀνευθεὶν ἐπικληθῆναι
 τὴν πόλιν Ταρσόν. Χείριμα δὲ τὴν νῆσον συνῴκισεν
 ὁ Κεθίμ. Ἡ Κόπρος αὐτῆ ἐστὶ παρ' Ἑλλήνων οὕτω
 κληθεῖσα, διὰ τὴν παρ' αὐτοῖς θεῶν τὴν Ἀφροδίτην
 γὰρ Κύπριν προσαγορεύουσιν. Οἱ δὲ γε παῖδες τοῦ
 Σάμ, τὴν ἀπὸ Συρίας, καὶ Ἀμάνου καὶ Λιβάνου τῶν
 ὄρων γῆν κατέσχον, καὶ ὅσα πρὸς θάλασσαν αὐτῶν
 ἐπέτραπτο μέχρις Ὠκεανοῦ, κατελήφασιν. Καὶ προ-
 ἤλθον ἐκ μὲν Χούς Χουσαῖοι, Αἰθίοπες οὗτοι εἰσὶ.
 Μεσρέμ δὲ, Μεσραίων προπάτωρ ἐγένετο. Οὗτω δὲ
 καλοῦνται Αἰγύπτιοι, καὶ ἡ τῆς Αἰγύπτου χώρα
 Μεσρήν ὀνομάζεται. Φούτ δὲ τὴν Αἰθῶν κατακίσει,
 καὶ Φούτους τοὺς τῆς χώρας ἐκάλεσε, Φούτην δὲ τὴν
 χώραν αὐτήν. Μεταβλήθη δ' ἡ κλῆσις αὐτῆς (27)
 μετέπειτα εἰς Αἰθῶν, ἐκ Λιβῆος υἱοῦ Μεσρέμ. Κα-
 νανὰν δὲ τὴν κληθεῖσαν ὑστερον Ἰουδαίαν συνοικίσα·
 Χαναναίαν αὐτὴν προσηγόρευσε, καὶ Χαναναίους
 τοὺς ἐξ αὐτῆ· Οἱ δὲ Μεσρέμ παῖδες τὴν ἀπὸ Γάζης
 ἕως Αἰγύπτου κατέσχον γῆν. Μόνου δὲ Φιλιστεία
 τὴν ἐπανουμίαν διεφύλαξεν ἡ ἐκείνου μερίς, ἣν Πα-
 λαιστίνην Ἑλληνες ὀνομάζουσι. Σιδώνιος δὲ καὶ
 κρωτόκοκος Καναν, ἐν Φοινίκη πόλιν ἀνέστησε,
 Σιδῶνα καλεῖσας αὐτήν. Ἀμαθὶ δὲ Ἀμάθην ἐκτίσει
 πόλιν, ἣν Μακεδόνες κατοκίσαν (28), τὴν δὲ πόλιν
 Πτολεμαῖος Ἐπιφανῆς λεγόμενος, Ἐπιφανείαν με-
 τωνόμασε. Σὴμ δὲ τῷ υἱῷ Νῶε πάντα τικτονται παῖ-
 δες, οἱ τὴν μέχρις Ὠκεανοῦ τοῦ κατ' Ἰνδίαν οἰκοῦσιν
 Ἀσίαν, ἀπ' Εὐφράτου ἀρξάμενοι. Ἐλάμ μὲν οὖν
 Ἐαυμαίους Παρσῶν ὄντας ἀρχηγέτας κατέλειπεν.
 Ἀσορ δὲ Νίνον οἰκίσει πόλιν, καὶ τοὺς ἀπ' αὐτὸν
 Ἀσσυρίους ὀνομάσει· καὶ Ἀρφαξὰδ Χαλδαίων προ-
 πάτωρ ἦν. Ὁ Ἀράμ δὲ τοὺς Σύρους κληθέντας
 ὑπερὸν, Ἀραμαίους ἐξ ἐαυτοῦ προσηγόρευσεν. Ὁ
 δὲ Λοῦδ Λοῦδους προήγαγεν, οἱ Λοῦδοι μετέπειτα
 προεβλήθησαν. Τῶν δὲ υἱῶν Ἀράμ τεσσάρων ὄν-
 των, ὁ ἕν τὴν Τραχυκῆτιν οἰκίσει, καὶ τὴν Ἀμασκόν·
 μέση δ' ἐστὶ Παλαιστίνης καὶ Κοιλίης
 Συρίας· ὁ δὲ Ἀρμενίαν, Βακτριανούς δὲ ὁ ἕτερος.
 Τοῦ Ἀρφαξὰδ δὲ υἱὸς Κατνάν, καὶ Κατνάν ὁ Σαλά,
 οὗτος δὲ πατὴρ Ἔβερ. Ἔβερ δ' ἔτεκε τὸν Φαλέγ, οὕτω
 κληθέντα διὰ τὸν τῆς γῆς μερισμὸν. Ὅτι γὰρ
 ἡ διαίρεσις· γέγονε τῶν τότε ἀνθρώπων, καὶ ὁ τῆς γῆς
 μερισμὸς τότε ἐπέβη· Φάλεξ γὰρ Ἑβραῖοι
 τὴν μερισμὸν ὀνομάζουσιν. Ἑβραίων δὲ τὸ ἔθνος
 ἐκ τοῦ Ἔβερ ἀρχῆθεν ἐκλήθη. Τοῦ Φαλέγ δὲ
 ὁ υἱὸς ὁ Ραγάδ πατὴρ τοῦ Σερούχ, οὗτος δ' ἔτεκε
 τὸν Ναχώρ· ἐκ Ναχώρ δὲ Θάρρα προήλθε, Θάρρα δὲ
 πατὴρ Ἀβραάμ.

Γ. Τοῦ δὲ τῶν Ἑβραίων γένους προπάτωρ καὶ
 πατριάρχης τῶν αὐτοῦ πατριῶν ὁ μέγας οὗτος γέ-
 γεν· Ἀβραάμ, ὃς Χαλδαῖος μὲν ἦν τὸ γένος, δέκατος
 ἀπὸ Νῶε γενόμενος, διακοσίων ἑτῶν καὶ ἐνενήκοντα
 πρὸς ὀσσεὶ διαηλωδέων, ἐξ ὅτου τὴν γῆν ἄπασαν ὁ
 θεὸς ἐπομήρην κατέκλυσεν. Οὗτος προγόνων ὢν
 ἀπεθῶν, πρῶτος ἔγνω θεὸν ἕνα, τὸν τῶν ἄλλων Δι-

nam insulam Chetim excoluit : hæc Cyprus est,
 quam Græci a dea sua Cypride, hoc est Venere
 denominant. Chami liberi Syriam et Amanum ac
 Libanum montes tenuere; et quidquid terræ illius
 mare spectat, usque ad Oceanum occuparunt. A
 Chuso Chusæi sunt orti, hoc est, Æthiopes. Mes-
 rem Mesræorum (sic Ægyptii vocantur, et terra
 Ægypti Mesren) conditor existit. Phut Libyam
 incoluit, et regionis incolæ Phutos nominavit, ip-
 samque regionem Phutam. Post appellatio ejus in
 Libyam est mutata, a Liby filio Mesremi. Chansam
 Chauanzæam, post Judæam vocatam, incoluit, no-
 minè a se indito : populus Chananæi dictus. Mes-
 remi liberi terram quæ est a Gaza Ægyptum usque
 tenuerunt. Verum solius Philistinim nomen pars it-
 lius retinuit quam Græci Palæstinam dixerunt. Si-
 donius primogenitus Chanaanis filius, urbem
 a se in Phœnicia conditam Sydonem appellavit.
 Amathes urbem Amatham, Macedonibus habi-
 tatam, condidit : ejus urbis nomen Ptolemæus
 cognomento Epiphanes, in Epiphaniam commuta-
 vit. Semo Noæ filio quinque nati filii, sumpto ab
 Euphrate initio, Asiam usque ad Indicum Oceanum
 incoluerunt. Elam Elymæos Persarum majores re-
 liquit. Asur urbem Ninum condidit, et populam
 suam Assyrios vocavit. Arphaxad Chaldæorum fuit
 auctor. Aram eos, qui post Syri nominati sunt, Ara-
 mæos a se vocavit. Lud Ludos dixit, qui post Lydi
 sunt appellati. Cum autem Aram quatuor essent
 filii, alius Trachonitidem et Damasacum condidit, quæ
 inter Palæstinam et Cœlesyriam interfacet : alius
 Armenios, alius Bactrianos. Arphaxadi filius fuit
 Cainam, Cainanis Sala. Is Eberis pater. Eber Pha-
 lecum genuit, ob terræ divisionem sic appellatum :
 nam cum illius temporis homines dividerentur,
 etiam terræ facta est partitiō. Hebræi autem par-
 titiōnem Phalec dicunt, quæ gens ab Ebere auctore
 suo nomen habet. Phaleci filius 22 fuit Ragab,
 Ragab autem pater Seruchi. Is Nachorum genuit,
 Nachorus Tharam, Thara Abrahamum.

VI. Gentis porro Hebræorum auctor et patriar-
 cha suæ nationis magnus iste Abrahamus existit,
 genere Chaldæus, a Noe decimus, annis octo-
 clapsis, ex quo Deus totam universam undis demer-
 serat. Sic impulis ortus majoribus, primus cognovit
 Deum unum, rerum universitatis opificem, auctore
 ex operibus deprehendo, cui soli tribuendam ho-

Variæ lectiones et notæ.

(27) Ἡ κλῆσις αὐτῆς. Cod. Colbert. et Wolf.
 Ἡ κλῆσις τῆς χώρας.

(28) Ἡ Μακεδόνες κατοκίσαν. Ἡν Μακεδόνες
 ἐπ' ἐν τῶν Πτολεμαίων Ἐπιφανοῦς λεγομένου

Ἐπιφανείαν μετωνόμασαν, Cujus nomen Macedo-
 nes a Ptolemæo quodam Epiphane in Epiphaniam
 mutarunt. Ita codd. Wolf. Reg. et Colberti.

norem asserebat. Qua de re controversia inter eum et Chaldaeos orta, demigravit illinc, auctore quem cognoverat Deo, et Chananæam tenuit. Quam cum fames premeret, abiit in Ægyptum, ibique ob sapientiam admirationi habitus, arithmetica et astronomiam rudibus tum artium illarum Ægyptiis tradidit : quæ quidem a Chaldeis in Ægyptum, atque inde in Græciam transisse perhibentur. Assyrii autem Sodomitas aggressis, apud quos Lotus fratris Abrahami filius, et Saræ frater habitabat, ac multis Sodomitarum interfectis, cæterisque captis, Lotus etiam inter cæteros capitur. Quo Abrahamus intellecto, cum cccxviii vernis et in amicis Assyriis persequitur, Lotum ac Sodomitas liberat. Revertentem ab hostium persecutione, urbis Solymæ rex nomine Melchisedecus (qui Græcis *regem justum* significat) excipit. Solyma vero tum dicebatur urbs Jerusalem. Adeo vetusta illa est, atque omnes antiquitate superat. Deus approbata virtute Abrahami, remunerationem illi pollicetur. Illo autem dicente, quodvis sibi beneficium insuave fore, qui hærede careret (nequedum enim germanam sobolem susceperat, Saræ vulva obstructa, Deus etiam filium ei se daturum promittit, a quo magnus populus esset propagandus, stellis numero par : eumque una cum suis masculi sexus pudenda circumcidere jussit, ne genus ejus cum aliis gentibus confunderetur : itaque circumcidantur. Abrahamo jam centenario nascitur e Sara filius, Dei jussu Isaacus appellatus. quod risum significat : sive quod Sara, dato oraculo de partu suo riserat : quod ob effectam ætatem, promissioni fidem habere difficile, neque ulla spes proliis erat (non ægenaria enim Isaacum 23 peperit) : sive quod puer, risus occasio fuerit parentibus, hoc est, alacritatis et lætitiæ. Octavo post natiuitatem die puer circumciditur : qui mos etiam a Judæis observatur. Arabes vero anno xiii circumcidere pueros solent, quod Ismael gentis conditor circa eam fuerit aetatem circumcisus. Nam quo tempore circumcisionem Abrahamo mandarat Deus, xii annorum fuerat. Significat autem Ismaelis nomen *divinitus vocatum* ; quippe quod Deus Abrahamum supplicis voti compotem reddidisset, dato filio. Genuit autem hunc ex ancilla, cum qua eam Sara rem habere jusserat. Nam quia tum ex sese nihil parere poterat, a marito petiit, ut cum ancilla domestica, Ægyptia genere, cui nomen Agar erat, concumberet : e qua natum Ismaelem, pro filio sibi vendicavit. Post tamen Isaacum genitum, Agarem cum filio ex æmulatione relegavit. Cum adulescisset Isaacus, aut, ut Josephus Hebræus tradit, vir factus esset (nam Isaacum tum quindecim annorum fuisse ait), Deus periculum facit Abrahami, et filium immolare jubet, atque in monte quodam adolere unigenitum illum et dilectum. Non refragatur Abrahamus : sed filio assumpto, et in

μουργόν, ἐκ τῶν πειρημάτων καταλαβὼν τὴν ποιητὴν, καὶ τοῦτω μόνω τὴν τιμὴν ἀπονέμειν δεῖν εἶπε. Στασιασάντων δὲ διὰ ταῦτα πρὸς αὐτὸν τῶν Χαλδαίων, μετόφησεν ἐκείθεν, τοῦ γνωσθέντος αὐτῷ κελεύσει Θεοῦ, καὶ τὴν Χαναανίαν ἐσχρηκε γῆν. Λιμοῦ δὲ τὴν Χαναανίαν πιέζοντος, μεταναστεύει εἰς Αἴγυπτον. Καὶ θαυμάσθαι ἐπὶ συνέσει, τὴν ἀριθμητικὴν τοῖς Αἴγυπτίοις καὶ τὰ περὶ ἀστρονομίας, ἀμαθῶς τούτων ἔχουσι, παραδίδωσιν. Ἐκ Χαλδαίων γὰρ λέγεται φοιτῆσαι ταῦτα πρὸς Αἴγυπτον, κάκειθεν πρὸς Ἑλλήνας (29), Ἀσσυρίων δ' ἐπιλθόντων τοῖς Σοδομίταις· οἷς συνῶκει καὶ Λῶν, ἀδελφός τις ὢν Ἀβραάμ, τῆς Σάρρας τε ἀδελφός, καὶ πολλῶν μὲν πεσόντων Σοδομιτῶν, αἰχμαλωτισθέντων δὲ τῶν λοιπῶν, καὶ Λῶν τοῖς Σοδομίταις συνημαλώτετο. Ὁ μαθὼν Ἀβραάμ, σὺν τριακοσίοις ὄκτω καὶ δέκα οἰκέταις αὐτοῦ, καὶ φίλοις τρισὶ, κατεβίωσεν ὀπίσω τῶν Ἀσσυρίων, καὶ τοὺς τε Σοδομίτας ἔσωσε, καὶ τὸν Λῶν. Ἐκάνθη δ' ἐκ τῆς διώξεως, ὁ τῆς Σόλυρα πόλιος βασιλεὺς αὐτὸν ὑποδέχεται, κεκλημένος· Μελχισεδέκ. Σημαίνει δὲ τοῦτο μεθαρμοζόμενον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, βασιλεὺς δίκαιος. Σόλυμα γὰρ ἦν ὄνομα τότε τῆ πόλει Ἱερουσαλήμ· οὕτως ἀρχαία Λίαν ἢ πόλις, καὶ χρόνῳ τὰ πρῶτα κληρωσαμένη κατὰ πασῶν. Τῆς ἀρετῆς δὲ τὸν Ἀβραάμ ἀποδεξάμενος ὁ Θεὸς ἀμείβην ὑπὲρ αὐτῆς ἐπηγγέλλετο· τοῦ δὲ φαμένου ἄχαρι πᾶν αὐτῷ δοκεῖν εὐεργέτημα, μὴ ἔχοντι τὸν τοῦτο διαδεξόμενον (ἦν γὰρ ἔτι γοντὴς ἀμοιρῶν γνησίας, ὅτι τὴν μήτραν ἢ Σάρρα πεπήρωτο) ὁ Θεὸς καὶ παῖδα δώσειν αὐτῷ καλυπόμενον, καὶ ἐξ ἐκείνου μέγα προελθεῖν ἔθνος, τοῖς ἄστροις τὸν ἀριθμὸν ἐξισούμενον· καὶ περιετμήθηνα· τὰ αἰδοῖα αὐτῶν καὶ τοὺς ἡμῶν αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀρρενας, ἐν εἰρήνῃ τὸ γένος αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν ἀνεπιμικτόν, καὶ περιετμήθησαν. Γίνεται τοίνυν τῷ Ἀβραάμ παῖς ἕκαστον γεγονός· ἐνιαυτῶν ἐκ τῆς Σάρρας, ὃν ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καλέσει προστάτη. Ἀλλοῖ δὲ τὸ ὄνομα γέλωτα, ἢ ὅτι μειδίσμα τῆ Σάρρα ἐγένετο, τίσσεται αὐτὴν τοῦ Θεοῦ χρηματίσαντο, εἰκὸς τὸ τῆς ὑποσχέσεως δύσπεπτι, παρήλικε ὄση, καὶ μὴ προσδοκῶσα τεκεῖν (ἐνενηκόντα γὰρ ἔτων τὸν Ἰσαὰκ τεκούσα ἐτύχχανεν) ἢ αἰ γέλωτος ὑπόθεσις τοῖς γονεῦσι τὸ παιδίον ἐγένετο, θυμηδίας δηλαδὴ καὶ χαρᾶς. Τεχθέντα δὲ τὸν παῖδα τοῦτον, κατὰ τὴν ὀρθὴν ἡμέραν ὁ πατὴρ περιέταμεν. Ὅθεν οὕτω καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνενομίστο περιτέμνεσθαι. Ἀραβες δὲ μετὰ τρισκαίδεκατον ἔτος τοὺς παῖδας περιτέμνουν ἐκώσθαι, ὅτι καὶ Ἰσραὴλ ὁ προπάτωρ αὐτῶν ἐν τοῦτω τῷ χρόνῳ περιετέμνητο. Τρισκαίδεκα γὰρ ἦν ἔτων, ὅτε τῷ Ἀβραάμ ὁ Θεὸς ἐπέταξε τὴν περιτομὴν. Σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο Θεοκλήτορ, ὡς τοῦ Θεοῦ τῆς ἐκείσεως Ἀβραάμ ἔκοῦσαντος, καὶ παῖδα δόντος· αὐτῷ. Ἐγένετο δὲ τοῦτον ἐκ παιδικῆς, ἦν ἢ Σάρρα αὐτῷ συγκατέκλιεν. Ἰδία, γὰρ ἀμοιρούσα τότε γοντὴς, οἰκίει παιδικῆ, Ἄγαρ ὀνομασθεῖσα, Αἴγυπτίη τὸ γένος, μιγῆναι τὸν ἄνδρα

Variæ lectiones et notæ.

(29) Πρὸς Ἑλλήνας. Εἰ. Εἰ post αἰχμαλωτισθέντων pro αἰχμαλωτισθέντων. W.

ἔπειτα, καὶ τακούσῃ ἐκείνης τὸν Ἰσαὰκ, φειώ-
 σατο τὸ παιδίον ἢ Σάρρα. Τακούσα δὲ γε τὸν Ἰσαὰκ,
 τῆς Ἄγαρ σὺν τῷ υἱῷ φυγὴν διὰ ζηλοτυπίαν κατε-
 φηρίσατο. Ἀβρυθίντος δὲ τοῦ Ἰσαὰκ, ἢ ἀνδρωθέν-
 τος πρὸς τὸν Ἑβραίων Ἰώσηπον (εἰκοσι γὰρ καὶ
 πάντα ἡλικιῶν φησὶν εἶναι τὸν Ἰσαὰκ τότε) πείραν
 ὁ θεὸς ἐπέγει τῷ Ἀβραάμ, καὶ καλέσας αὐτὸν ὄμα
 προσάγαγε· καλεῖται τὸν υἱόν, καὶ εἰς ἓν τῶν ὄρων
 ἀπαγάγοντα τὸν μονογενῆ, τὸν ἀγαπητὸν, ὀλοκαυ-
 τῶσαι. Καὶ οὐκ ἀνείπειν ὁ Ἀβραάμ, ἀλλὰ τὸν παῖδα
 προσελθὼς, καὶ εἰς τὸ ἐπιταχθὲν αὐτοῦ ὄρος ἀνα-
 γαγῶν, πῶς θεῶν αὐτῷ κινουῦνται χρησιμῶν, καὶ γεν-
 ναίως ὁρακὴ τὴν καθιέρωσιν παραίτη, καλεῦντος
 τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ παύεται, καὶ ἐκείν ἑαυτὸν παρέχει
 πρὸς κατήρατον, μὴ δίκαιον εἶναι φήσας Θεοῦ καὶ
 Πατρὸς ἀνείπειν θελήματι. Οὕτως ταῦτα τῷ Ἰω-
 σήπῳ ἐκείρηται. Εἶτα φείσασθαι τοῦ υἱοῦ καλεῖται
 Ἀβραάμ, καὶ κριδὲ αὐτομάτως εἰς ὀλοκαύτωσιν ἀντι-
 δίδοται. Μετὰ ταῦτα θνήσκει μὲν Σάρρα, ἐτῶν οὖσα ἑκατὸν εἰκοσι πρὸς ἑπτὰ. Ὁ δὲ Ἀβραάμ ἐτέρην ἠγάγετο,
 καλημέτην Χετούραν ἐξ ἧς υἱαὶ αὐτῷ φύνονται ἐξ. Τῷ Ἰσαὰκ δὲ περὶ τεσσαρακοστῶν ἔτος γεγονέναι, μνη-
 στεύεται ὁ πατήρ· Ῥεβέκκῃαν ἐκ Μεσοποταμίας, εὐγατέρα Βαβουήλ, υἱοῦ Ναχωρ, ἀδελφοῦ Ἀβραάμ. Ἐπειτα
 ἐκλατῆ μὲν ἐστὶ ζῆσα· ἑκατὸν ἰδομήκοντα καὶ πάντα. Γῆρας δὲ τὴν Ῥεβέκκῃαν ὁ Ἰσαὰκ, διόμοιος πατρός,
 εἰς ταύτης γεννῆ· ὦν τῷ μὲν πρεσβυτέρῳ καθόλου
 ἐκάθη, διὰ τὴν τρίχιδιν. Τῷ νεωτέρῳ δὲ ἡ χεῖρ εἴχετο τῆς πτέρνης τοῦ ἀδελφοῦ, τῆς πατρικῆς προ-
 κειμένης γαστρὸς, ἔω καὶ Ἰακώβ ἀνομάσθη. Πτεριστήν δὲ τὸ ἄνομα κατ' Ἑβραίους ἐπὶ τοῦ.

designatam a Deo montem abducto, communicat
 oraculum : hortatus ut, quoniam Deus ita iussis-
 set, consecrationem fortiter ferret. Paret ille, et
 ultro se offert victimam. Neque enim æquum esse,
 Dei et patris voluntati adversari. Sic ista Josephus
 refert. Deinde filio parcere jubetur Abrahamus, et
 aries ultro ad incensum substituitur. Post hæc Sara
 moritur, annos nata cxxvii. Abrahamus siliam uxorem
 ducit, Cheturam nomine, e qua filii sex ei nascuntur.
 Isaac annos circiter xi nato, Rebeccam siliam
 Bathuelis, fratre Abrahami Nachore nati, in Mes-
 opotamia despondet. Deinde moritur, cum vixisset
 annos clixiv. Isaacus Rebecca ducta, gemellos ex ea
 procreat, vocatum natu major, ob hirtos corpore pil-
 los, Esau nuncupatus. Minor plantam majoria, qui prior
 ex utero materno exsilierat, manu retinet : ob
 id Jacobus appellatus, quod supplantatorem n. -
 lat.

Ζ. Γηράσας ἐπὶ τοῖς τοῖς ὁ Ἰσαὰκ καὶ εἰς εἰς
 ἐπιήρωται. Καὶ τὸν Ἡσαῦ προκαλεσάμενος (προ-
 κειμένη γὰρ ἐκείνη διὰ τὰ πρωτότοκια) καὶ θηρά-
 σαι καλεῖται, καὶ εἰτοιμάσαι δειπνον αὐτῷ, Ἰσα φαγῶν
 (φησὶν) εὐλογησῶ σὺ πρὸς τοῦ με ἀποθανεῖν. Καὶ
 Ἡσαῦ μὲν ἐξῆι πρὸς θῆραν. Ἡ δὲ Ῥεβέκκα φι-
 λῶσα μᾶλλον τὸν Ἰακώβ, καὶ τούτον καλέσασα,
 εἶπεν ἃ ὁ πατήρ ἐπέταξε τῷ Ἡσαῦ. Καὶ σκεῦσαι
 παρεκαλεύσατο πρὸς τὸ ποίμνιον, καὶ δύο κομίσαι
 ἐκάλους ἐρίφων αὐτῆ, ὡς ἂν ἐκ τούτων ἰδέματα
 εἰτοιμάσῃ τῷ γέροντι, ὅσα φιλεῖ ἐκείν ἰπίσταιται,
 καὶ φαγῶν εὐλογησῆ αὐτόν. Ὁ δὲ ποιεῖ κατὰ τὰς
 μητρικὰς ἐντολάς. Ἦδη δὲ παρσκευασμένων τῶν
 ἰδέματων, τοῖς βραχίονας τοῦ παιδὸς περιελλοσε
 ταῖς τῶν ἐρίφων δοραῖς, καὶ δίκωσι τὸ δειπνον ἀπα-
 γαγεῖν τῷ πατρί. Ἰσαὰκ δὲ τῆ φωνῇ τὸν Ἰακώβ
 εἶναι τὸν προσίοντα αἰσθόμενος, ἔγγιστα προκαλεῖ-
 ται αὐτὸν, καὶ τῶν χειρῶν ἐπαφᾶται. Τοῦ Θεοῦ δὲ
 πάντως τὸν Ἡσαῦ εὐλογίας ἀνάξιον κρίναντος, ἔδο-
 ξεν Ἰσαὰκ τὸν πρωτότοκον αὐτῷ παρεστάναι υἱόν.
 Ἡκάτητο δὲ τάχα διὰ τὸ βαθὺ τῆς τρίχιδος, καὶ φα-
 γῶν εὐλόγησε τὸν Ἰακώβ. Ἐπινῆλθε δὲ καὶ Ἡσαῦ,
 καὶ εἰσήγαγε δειπνον τῷ πατρί, καὶ ἦτει τὴν εὐλο-
 γίαν. Ὁ δὲ ἔγνω τὸ σόφισμα, καὶ ἔλθων, ἔφη. Ὁ
 ἀδελφός σου εἴλαβε τὴν εὐλογίαν σου. Ταῦ δὲ ὀλο-
 φυρομένου καὶ ἀξιώσαντος εὐλογηθῆναι (μηδὲ γὰρ
 μίαν εἶναι παρ' αὐτῷ εὐλογίαν) παρακλήθει, Ἰσαὰκ
 ὤρμησε μὲν εὐλογῆσαι. Ὅτι δὲ μὴ τῷ ἐντυχόντι
 ἐκείν ἰδοκίαι θεῶν πνεύματι εὐλογίας τοχεῖν τὸν
 Ἡσαῦ, ἐκεῖ μὲν ἄξιός ἦν αὐτῆς, εἰς ἄρᾶν ἀντ' εὐ-
 λογίας ἐτυπούτο τῷ Ἰσαὰκ ἢ φωνῇ. Δυσμανῶ· εἶχε
 διὰ ταῦτα πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὁ Ἡσαῦ. Ὁ δὲ τὸν
 ἀδελφὸν δεδοικώς, συμβουλή τῆς μητρὸς· εἰς Μεσο-
 ποταμίαν ἀπέλθεται. Ἀπὼν δὲ ἀξιώεται καθ' ὅπ-

VII. Post senio confectus Isaacus, aqne orbatus
 oculis, vocat Esau (is enim ob ætatem prerogati-
 vam 24 præferabatur alteri), venatum ablegat, ut
 cenam sibi pararet : Quo (inquã) ante obitus
 meum tibi bene precer. Esau venatum proficiscit-
 ur. Rebecca Jacobi amatior, illi accersito, quid
 pater Esau jussisset, dicit. Mandat ut e grege dnos
 teneros hædos afferat, quo ex his edulia conficeret
 seni, quibus eum delectari sciebat : illeque comes a
 ipsi bene precaretur ille. Paret maternis jussis
 Jacobus. Paratis jam edullis, brachia filii pellibus
 hædorum involvit mater, et cenam dat patri offeren-
 dam. Isaacus Jacobum ex voce agnitum, proxime
 se accedere jubet, manusque contrectat. Sed quia
 Deus Esau faustis ominibus semel indignum ju-
 dicarat, putavit Isaacus primogenitum sibi siliam
 astutisse (pilorum forsã asperitate deceptus), cibo-
 que sumpto bene precatus est Jacobo. Redit et
 Esaus, oblataque patri cœna, faustam comprecatio-
 nem postulat. Agnoscit ille imposturam : et : Fra-
 ter tuus, inquit, illam interceptit. Quo, ejulante, ea
 faustam comprecationem flagitante (neque enim
 unicum duntaxat illi esse) motus precibus Isaacus,
 bene precari homini instituit ille quidem, sed quia
 id resonanti in eo Spiritui sancto non placebat, quod
 tali fortuna indignus esset Esaus, Isaci vox pro
 fausta precatone in execrationem vertebatur. His
 de causis infensus fratri sit Esaus : qui illius metu
 percussus, de concilio matris in Mesopotamiam dis-
 cedit. Inter proficiscendum, ostentem illud scabre
 celebratur in somnis videt, ejus una pars terræ,
 altera cœlo mitteretur, et futurarum cognitione re-
 rum divinius instruitur. Locum oblatae visionis
 Bethel vocat, quod divinum domicilium Græcis so-

nat. Profectus Carram, apud Labanem Rebecca matris fratrem divertit : a quo exceptus hospitaliter, curæ gregum præficitur. Labani porro duæ erant filix : natu majori Lia, minori Rachelis nomen erat. Jacobus amore junioris corripitur, quæ sororem forma superabat : et Labanem de ea alloquitur. Is desponsurum se illam ei pollicetur, si septem sibi annos inserviat. Annuit amator, tempus elabitur, nuptias apparat socer : sed noctu filiam natu majorem Jacobo in thalamum adducit. Qui mane impostura cognita, cum socero de injuria expostulat. Ille autem Rachelem etiam ei **25** post alterius septenni servitum pollicetur. Eam conditionem Jacobus amore subactus denuo accipit : et alteris septem annis elapsis, Rachelis etiam matrimonio potitur. Lia jam e Jacobo liberos habebat, Rubenem primogenitum, quod ex divina misericordia is sibi contigisset. Ægre ferebat enim amorem mariti erga sororem : sperabatque se honoratiorem fore, si uterum ferret. Secundum Simeonem appellat, quod vota ipsius exaudisset Deus. Post hunc Levis nascitur, qui *conjunctionis confirmationem* significat. Hunc Judas sequitur, quod nomen *gratiarum actionem* sonat. Rachel, quia liberos non habebat, verita ne minus gratiosa esset, maritum orat, ut cum ancilla sua congregaretur : ille obtemperat. Ex eoque Jacobi cum Balla (id enim ancillæ nomen erat) congressu, Dan nascitur : *divinum judicium* hoc vocabulum significat. Rursus eadem Nephtalim parit, hoc est *astutum* : quod hoc astu fecunditati sororis se opposuisset. Lia æmulatione incitata, Zelpham ancillam suam et ipsa Jacobo despondet, quæ Gadum peperit : *fortuitus* vocari queat. Alinm post hunc Asserem parit, quem *prosperum* interpretaris licet : quod Lia ob liberorum multitudinem celebris et beata per illum partum habenda esset. Cum autem Ruben Lia filius mandragoræ mala attulisset, Rachel partem sibi dari petit, concesso Lia nocte illa, quæ sibi debebatur, mariti concubitu : e quo muliercula Isacharem accipit, quod nomen *mercede genitum* significat : et alterum filium Zabulonem, hoc est, *pignus benevolentia* erga se ; ac filiam Dinam. Nascitur et Racheli filius Josephus : id nomen accessionem rei alicujus futuræ notat.

τῆ Λεία διὰ τὴν πλουτεχνίαν καὶ μακαρισμοῦ γεγόμενος αἴτιος. Τῆ Λεία δὲ Ρουβὶμ τοῦ υἱοῦ μανδραγόρου μῆλα κομισάντος, ἦται Ραχὴλ μεταδούναι τούτων αὐτῆ, καὶ ἀμοιβὴν προὔθει τῆ ἀδελφῆ τὸν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα λέκτρον τοῦ Ἰακώβ. Ἡ γὰρ νύξ ἐκεῖνη τῆ Ραχὴλ προσκεκλήρωτο. Καὶ συνευδάζεται διὰ τοῦτο τῆ Λεία ὁ Ἰακώβ, καὶ τίκει παῖδας ἐπι δύο τὸ γύναιον, τὸν Ἰσάχαρ· τὸν ἐκ *προσθεῶ* δὲ *γεγονότα* σημαίνει τὸ ὄνομα· καὶ Ζαβουλὼν· δηλοῖ δὲ τὸν *ἠνεχυρασμένον εὐνοία* τῆ πρὸς αὐτὴν· καὶ θυγατέρα κληθεῖσαν Δείναν. Γίνεται δὲ καὶ τῆ Ραχὴλ υἱὸς Ἰωσήφ· τὸ δ' ὄνομα προσθήκην εἰνὸς γεννησάμενος δηλοῖ.

VIII. Sic annis viginti Jacobus soceri opilio

Α νους τοῦ ἀδομένου θεάματος· τῆς κλιμακος, ἧς τῶν ἄκρων τὸ μὲν τῆ γῆ, τὸ δὲ τῷ οὐρανῷ προσέριετο, καὶ μυεῖται τὰ μέλλοντα ἐκ τοῦ κρείττονος, καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ τὸ δράμα εἶδε, Βαίθηλ προσηγύρευσε· δηλοῖ δὲ *θεῖαν ἐστίαν* κατ' Ἑλληνας. Καταντήσα· δὲ εἰς Κάρβαν, κατήχηθη πρὸς Λάβαν τὸν τῆς μητρὸς τῆς Ρεβέκκας ἑμίμονα, καὶ ξενία· παρ' ἐκείνων τετύχηκε, καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνίων πιστεύεται. Δύο δὲ τῷ Λάβαν θυγατέρες ἐτύχανον, ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα Λεία, ἡ δ' ἑτέρα Ραχὴλ ἐπεκέκληντο. Εἰς ἐρώτα εὖν τῆς νεωτέρας ἠρέθιστο Ἰακώβ, ἀστείας οὔσης τὸ εἶδος παρὰ τὴν ἀδελφὴν, καὶ προσάγει λόγους τῷ Λάβαν περὶ αὐτῆς· Ὁ δὲ ὁμολογεῖ καταγγυῆσαι τῷ Ἰακώβ τὴν Ραχὴλ, εἰ ἐπι ἑτῆ ἐπτά δουλεύσει αὐτῷ. Κατανεύει πρὸς τοῦτο ὁ ἑραστής, παρέρχεται ὁ καιρὸς, ἐτοιμάζει τοὺς γάμους ὁ πενθερός. Νυκτὸς δὲ τὴν πρεσβυτέραν τῶν θυγατρῶν συνευδάζει τῷ Ἰακώβ. Γνοὺς δὲ μεθ' ἡμέραν, ὡς ἐξηπάτηται, ἀδικίαν ἐπενεκάλει τῷ πενθερῷ. Ὁ δὲ καὶ τὴν Ραχὴλ αὐτῷ ἐπηγγέλλετο μετὰ δουλείαν ἑτέρα· ἐπταετίας. Πείθεται οὖν αὐτῆς δουλεύσει ὁ Ἰακώβ, δουλούμενος ἑρωτι. Καὶ μεθ' ἑτέραν ἐπταετίαν καὶ τῆ Ραχὴλ συνευδάζεται. Τῆ μὲν εὖν Λεία κλιθεῖς ἦσαν ἐξ Ἰακώβ. Καὶ Ρουβὶμ μὲν καλεῖ τὸν πρωτότοκον, ὅτι κατ' ἔλεον αὐτῆ γένοιτο τοῦ Θεοῦ. Ἐδάκνυτο γὰρ ἐρωμένης τῆς ἀδελφῆς τῷ ἀνδρὶ, καὶ προσεδόκα μᾶλλον ἐντιμότερα γενήσεσθαι, εἰ σχολῆ κατὰ γαστρὸς. Τὸν δεύτερον δὲ Συμεὼν ὀνομάζει. Δηλοῖ δὲ τοῦτο ἐπήκουον τὸν Θεὸν γενέσθαι αὐτῆ. Καὶ ἐπι τοῦτο γενῶνται Δεὺς, *κοινωνίας* τούνομα σημαίνει *βεβαιωτήν*. Μεθ' ὃν Ἰούδας αὐτῆ ἀποτίκτεται *εὐχαριστίας ἢ κλησικ* δηλωτικῆ. Τῆ δὲ Ραχὴλ παιδίον οὐκ ἦν, καὶ δεδοκυῖα μὴ δὲ ἀτεχνίαν παρευδοκίμηθῆ, δέεται τοῦ ἀνδρὸς τῆ θεραπείαν αὐτῆς συνελεῖν. Ὁ δὲ καὶ πείθεται, καὶ τῆ Βάλλα συνέρχεται, καὶ παιδίον ἐξ Ἰακώβ ἢ Βάλλα γενῶν, καὶ Δάν ἐκλήθη ὁ παῖς, *θεόκριτον* εἰποιεν (30) Ἑλληνας. Κάκ τῆς αὐτῆς αὐτῆς τίκτεται Νεφθαλεμ, *εὐμηχάνητος*, οἶον διὰ τὸ ἀντιτεχνάσασθαι πρὸς τὴν εὐτεχνίαν τῆς ἀδελφῆς. Ζῆλοι ἐπι τούτοις ἡ Λεία, καὶ παρακατακλίνει κάκεινη τῷ Ἰακώβ Ζελφάν τὴν ἰδίαν θεραπείαν. Υἱὸν δὲ καὶ αὐτῆ ἐγένετο Γάδ· *τυχαῖον* ἄν τις καλέσῃ αὐτόν. Καὶ ἐπι τούτῳ τίκει καὶ ἕτερον, οὗτος

D δ' ἦν ὁ Ἀσσήρ· λέγοιτο δὲ *μακαριστῆς* ὡς εὐκλείας ὁ δὲ τῆ Λεία δὲ Ρουβὶμ τοῦ υἱοῦ μανδραγόρου μῆλα κομισάντος, ἦται Ραχὴλ μεταδούναι τούτων αὐτῆ, καὶ ἀμοιβὴν προὔθει τῆ ἀδελφῆ τὸν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα λέκτρον τοῦ Ἰακώβ. Ἡ γὰρ νύξ ἐκεῖνη τῆ Ραχὴλ προσκεκλήρωτο. Καὶ συνευδάζεται διὰ τοῦτο τῆ Λεία ὁ Ἰακώβ, καὶ τίκει παῖδας ἐπι δύο τὸ γύναιον, τὸν Ἰσάχαρ· τὸν ἐκ *προσθεῶ* δὲ *γεγονότα* σημαίνει τὸ ὄνομα· καὶ Ζαβουλὼν· δηλοῖ δὲ τὸν *ἠνεχυρασμένον εὐνοία* τῆ πρὸς αὐτὴν· καὶ θυγατέρα κληθεῖσαν Δείναν. Γίνεται δὲ καὶ τῆ Ραχὴλ υἱὸς Ἰωσήφ· τὸ δ' ὄνομα προσθήκην εἰνὸς γεννησάμενος δηλοῖ.

H'. Ἐτῆ μὲν οὖν εἴκοσι ἐποίμανε τῷ πενθερῷ

Variae lectiones et notæ.

(30) *Θεόκριτον εἰποιεν*. Hæc Latine satis commode reddi non possunt, sive *divinum judicium*, aut *judicem*, sive *divinitus judicatum* dicas. Εὐμηχάνητος passivæ significationis potius esse videtur :

quare *arte quasitum* vertere maui, quam *astutum*, aut *artificiosum*. Ita etiam *μακαριστῆς*, si dicere liceat, quam *beatum* *beatius* significat. *Prosperum* ego verti. W.

Ἰακώβ. Εἶτα ὑποχωρήσαι θέλων, οὐ συγκεχώρητο. Ὁθεν κρύφα μετὰ τῶν γυναικῶν σὺν ταῖς θεραπαινίσιν καὶ τοῖς παισὶν ἀπεδίδρασκεν, καὶ τὴν κτήσιν προσεπαγόμενος, καὶ τῶν βοσκημάτων ἅπερ αὐτῷ τοῦ ποιμαίνειν μισθὸς προσνεμένητος Ῥαχὴλ δὲ καὶ τὰ εἰδῶλα τοῦ πατρὸς ἐπέφερετο, οὐχ ὡς τιμῶσα, ἀλλ' ἵν' ἔχοι ταῦτα καταφυγῆν, εἰ ἐπιδιώξῃς αὐτούς· ὁ πατὴρ καταλάβοι. Τοῦ δὲ Λάβαν καθ' ἑβδόμην ἡμέραν καταλαβόντος, κατ' ὄναρ ἐπέταξεν αὐτῷ ὁ θεὸς σπείσασθαι τῷ Ἰακώβ, Μεθ' ἡμέραν δὲ λόγοι ἀμφοῖν γίνονται, καὶ τοῦ Ἰακώβ μηδὲν ἀδικεῖν ἀποδείξαντος περὶ τῶν πατρῶων θεῶν ἐπεικέλει ὁ Λάβαν αὐτῷ. Ὁ δὲ μηδὲν περὶ αὐτῶν συνειδώς, ἐρευνᾶν παρεχώρει, καὶ γίνεται ἡ ἔρευνα (31). Ἡ Ῥαχὴλ δὲ τὰ εἰδῶλα τῇ ἀστράβῃ τῆς φερούσης αὐτὴν καμῆλου ἐντίθεισι, καὶ αὐτὴ ἐπεκάθητο, φάσκουσα τὴν τῶν ἐμμήνων βύσιν αὐτῇ ἐνοχλεῖν. Ὁ δὲ Λάβαν μὴ ἔν ποτε τὴν θυγατέρα μετὰ τοιοῦτου πάθους τοῖς θεοῖς αὐτοῦ προσελθεῖν οἴθητι, παρήλαθεν αὐτήν. Καὶ ὁ μὲν ἀνέζησεν· ὁ δὲ Ἰακώβ, τὸν ἀδελφὸν δεδιώς, προπέμπει, δηλῶν αὐτῷ τὴν ἐπάνοδον, καὶ δῶρα στέλλει αὐτῷ. Νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης, φαντάσματος συντυχῶν διεπάλασε, καὶ ἑδῶκει κρατεῖν. Αἰσθόμενος· δὲ ἄγγελον εἶναι Θεοῦ, εἰπεῖν αὐτῷ παρεκέλει, τίνα μοῖραν ἔξει. Ὁ δὲ τὸ κρατῆσαι Θεοῦ ἀγγέλου μεγάλων ἀγαθῶν σημεῖον ἡγεῖσθαι δεῖν εἶλεγε. Καὶ Ἰσραὴλ αὐτὸν καλεῖσθαι ἐπέλευσεν. Τοῦτο δὲ οἱ μὲν ἄλλοι νοῦς ὀρώων Θεόν, ἐρμηνεύουσιν. Ἰωσήπος δὲ, τὸν ἀντιστάνα θεῶν ἀγγέλου, σημαίνειν φησιν. Ἰακώβ δὲ τὸν τόπον καλεῖ Φανουήλ, εὐτεστι, Θεοῦ πρόσωπον. Γενομένου δ' ἐν τῇ πάλῃ τῇ πρὸς τὸν ἄγγελον ἀλήγματος αὐτῷ περὶ τὸ νεῦρον τὸ πλατὺ, ἐκείνος τε τὴν τούτου βρῶσιν ἀπέλιπτο, καὶ δι' ἐκείνον, καὶ τῷ ἐκείνου γένει πικρὴ ἀπηγόρευται· ὑπαντήσαντο· δὲ τῷ ἀδελφῷ τοῦ Ἡσαῦ, συνέβαλον ἀλλήλοις, καὶ ἡ σπᾶσαντο. Εἶτα ὁ μὲν Ἡσαῦ ἀπηλλάγη, Ἰακώβ δ' ἀφίκετο πρὸς τὰ Ζικιμα. Τῶν δὲ Σικιμιτῶν. ἐορτῆν ἀγόντων, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ δεῖνα εἰς τὴν πόλιν παρήλαθε, τὰ τῆς ἐορτῆς ἱστορήσουσα. Θεασάμενος οὖν αὐτὴν Συχέμ ὁ τοῦ τῆς πόλεως βασιλέως υἱός, φθείρει δι' ἄρπαγῆς. Ἐπειτα ὁ τούτου πατὴρ ἑδέετο τοῦ Ἰακώβ, συζηεῖσθαι τὴν δεῖναν τῷ Συχέμ. Ὁ δὲ οὐ κατένευσε. Συμεὼν δὲ καὶ Λεὺί τῆς κόρης ὁμομήτριοι ἀδελφοί, διὰ τὴν ἐορτὴν εὐοχοῦμένων τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ καρθηαρούντων, νύκτωρ παρελθόντες, πᾶν ἄρσεν ἡδηδὸν ἀναιρούσι, καὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ταῦτα φησὶν ὁ Ἰωσήπος. Πιθανώτερον δὲ περὶ τούτων ἡ βίβλος ἱστορεῖ τῆς Γενέσεως. Λέγει γάρ, ὅτι Ἐμμὴρ τοῦ πατρὸς Συχέμ ἀξιοῦντος συζηεῖσθαι τὴν δεῖναν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, Συμεὼν καὶ Λεὺί εἶπον, ὡς εἰ περιτριβέειν οἱ ἐν τῇ πόλει ἄρβενες πάντες, δώσομεν τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν τῷ υἱῷ σου. Καὶ ὅτι κατεδέξαντο τὸν λόγον, καὶ περιτριβήθησαν ἅπαντες. Κατὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς περιτομῆς τρίτην ἡμέραν, πονηρῶς τῶν περιτριβέντων δια-

fuit: et cum discersurus esset, non situs est. Itaque clam cum uxoribus, ancillis et liberis fugam capit, abductis una bonis suis, et pecudibus, quas pactionis mercede nactus fuerat. Rachel etiam simulacra patris abstulit: non quod illa veneretur, sed ut ad ea confugere posset, si a patre persequente deprehensa esset. Cum autem Laban eodie septimo consecutus esset, somnio divinitus monetur, ut reconcilietur Jacobo. Postridie verbis utrinque factis, etsi Jacobus demonstraret, nullam a se ortam fuisse injuriam, Laban tamen de patriis diis eum accusabat. Qui ejus rei nescius, inquisitionem illi permittit. Inquit ille. Sed Rachel simulacris selle cameli, qua vehebatur, subjecta insidens, menstruorum fluxu laborare se ait. Laban, qui filiam ad deos suos eo malo conflictantem, nunquam accessuram, persuasum haberet, ea prætèrita, donum reveritur. Jacobus vero fratrem metuens, suum reditum illi, muneribus præmissis, denuntiat. Nocte superveniente, cum spectro sibi decertare, victoriaque potiri visus, cum angelum esse Dei animadvertisset, orat, ut sibi diceret, quo fato usus esset. Ille victoriam divini angeli, magnorum honorum signum habendam esse asserit, et Israelem vocari jubet. Quam vocem alii mentem, quæ *Decum videat*, interpretantur. Josephus, cum qui divino angelo resisterit, significare tradit. Jacobus locum illum Phanuel, hoc est, *Dei faciem* vocat. Et quia in lucta cum angelo, poplitis dolore affectus fuerat, cum ipse illius esu abstinuit, tum omnium ejus posteritas ab eo, ut illicito, abhorret. Frater Esau obviam illi progressus, salute dicta acceptaque recedit. Jacobus Sicima pervenit. Sicimitis autem festum celebrantibus, filia ejus Dina, spectandæ festivitatis gratia, urbem ingreditur. Quam conspectam Sychemus regius adolescens rapit, raptam stuprat. Rex adolescentis pater Jacobum orat, ut Dinam Sychemo despondent. Re non impetrata, Symeon et Levi uteriuq; puellæ fratres, civibus ob festivitatem convivantibus atque inebriatis, urbem noctu ingressi, mares prorsus omnes, psumque regem cum filio trucidant. Hæc Josephus tradit. Sed liber Geneseos probabilibus his de rebus disserit. Cum, inquit, Emmor Sychemi pater Dinam filio uxorem peteret, Symeonem et Levim dixisse, si mares urbis omnes circumciderentur, se filio ejus sororem suam desponsuros, qua accepta conditione, circumcisos esse omnes. Ac die inde tertio, cum ex cruciati ardoris male haberent, ab illis trucidatos, Jacobo ignorante. Quem facinus illud graviter ferentem, bono animo **27** Deus esse jubet. Inde Bethlelem profectus Jacobus, ubi somnium viderat, rem divinam facti, ac progressus, Rachelem ex partu mortuam Ephratze sepelit, puero ob matris ex eo dolorem Beniamine appellato. Chebronem profectus, patrem Isaacum

Variæ lectiones et notæ.

(31) Καὶ γίνεται ἡ ἔρευνα. Καὶ ὡς ἡ ἔρευνα γίνεται. Et paulo post, pro ἀν ποτε, ἀρ ποτε. W.

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CXXXIV.

3

adhuc viventem invenit : sed Rebecca jam obierat. Nec multo post etiam Isaacus moritur, et una cum uxore in patrio monumento sepelitur, expletis vite annis supra cLXXV.

όπου τὸν θνεῖρον ἐθεάσατο, ἔθυσεν. Καὶ προῶν, τὴν Ῥαχὴλ ἐκ τοκετοῦ θανοῦσαν, ἐν Ἐφρατὰ θάπτει. Καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς· παιδίον Βενιαμὴν ἐκάλεσε, διὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ γενομένην τῆ μητρὶ δόδυνην. Ἐλθὼν δ' εἰς Χεβρών, πόλιν τῶν Χαναανίων, κατέλαβε τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰσαὰκ ἐτι ζῶντα· ἡ δὲ Ῥεβέκκα ἐφθη θανεῖν. Θνήσκει δὲ μετὰ βραχὺ καὶ ὁ Ἰσαὰκ, καὶ θάπτεται σὺν τῇ γυναικὶ παρὰ τῷ γονικῷ μνημαίῳ, βιώσας ἔτη πέντε καὶ ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν.

IX. Esau autem Idumææ imperabat, regioni a se dato nomine. Edom enim vocatus fuerat, quod aliquando famelicus a venatu reversus, cum a fratre petiisset, ut lentem, quam ille sibi cogerat, daret, iurejurando adactus, ætatis prærogativam illi concessit. Ex eo cognominatus est Edom, ob rufum admodum lentis colorem. Edom porro Hebræis *rufum* significat. Jacobus Josephum ob et vultus elegantiam, et ingenii dexteritatem, præ cæteris diligebat. Itaque et patria charitas, et somnia quæ viderat, fratrum invidiam illi conciliarunt. Somnia hujusmodi fuerunt. Unum : Tempore messis cum fratribus metens, manipulos sibi ligare et componere, ac suos immotos stare, quos fraterni accurrentes adorarent : alterum, a sole et luna ac reliquis stellis adorari sibi videbatur. Has visiones fratribus etiam præsentibus patri referens quid sibi vellent, scire cupiebat. At ille felicitatem nato denuntiabat, ac fore tempus, quo et a parentibus et a fratribus coleretur, et adoraretur. Hæc fratres ægre ferre, et torve adolescentulum intueri. Post hæc pater Josephum ad filios, greges Sicinias pascentes, visum mittit. Quo conspecto, ad eum perimendum sunt concitati. Sed Ruben monebat, ne fraterno sanguine manus polluerent, sed in proximo puteum conjectum emori sinerent : sic levius fore facinus. Quo consilio adolescentibus probato, puerum sensim in putem demisit. Judas vero Arabicis mercatoribus visis, auctor sit fratribus vendendi illis Josephi. Assentiuntur, eumque viginti minis vendunt, annos natum septemdecim. Ruben noctu ad puteum accedit, ut Josephum inde ereptum clam fratribus conservaret. Quo non invento, lugens, fratres criminatur : sed re ex illis cognita, lugere desinit. Illi tunica adolescentis hircino sanguine polluta, ad patrem veniunt, dicentes, se Josephum nec vidisse, nec quomodo interiisset scire : sed tunicam illam reperiisse, cruentatam et laceratam. Jacobus sacco indutus, Josephum luget. At illum a mercatoribus emit Petephres, homo Ægyptius, Pharaonis regis coquis præfectus, et honorifice tractat. Herilis autem uxor, et forma et dexteritate ejus in amorem illecta, verbis ad eum de congressu factis, repulsam fert : ac nihilo tamen secius cupiditatis ardore subacta, speque persuadendi dejecta, vim parat. Ut autem adolescens veste relicta exsilit, illa tristis et perturbata sedet : maritoque reverso, Josephum accusat, demonstrans vestem, quam ille violaturus dominam, reliquisset. Petephres Josephum in car-

κειμένῳ, καὶ ὀδυνωμένων διὰ τὴν φλεγμονὴν, ἐπέθεντο αὐτοῖς, καὶ ἀνέβλον ἅπαντας, ἀγροῦντος τοῦ Ἰακώβ· ᾧ χαλεπαίνονται διὰ ταῦτα, θαρβείν ἐκέλευσεν ὁ θεός. Ἐλθὼν δὲ ἐν Βαιθὴλ ὁ Ἰακώβ, ἐκείλευσεν ὁ θεός. Ἐλθὼν δὲ ἐν Βαιθὴλ ὁ Ἰακώβ, ἐκείλευσεν ὁ θεός.

Θ'. Ἡσαῦ δὲ ἤρχε τῆς Ἰδουμαίας, καλέσας τὴν χώραν ἐφ' αὐτοῦ. Ἐδώμ γὰρ ἐκεῖνος ἐκέκλητο, ὅτι ἀπὸ θήρας ποτὲ λιμῶντων ἐπανελθὼν, καὶ τὸν ἀδελφὸν εὐρῶν φακὴν ἐτοιμάσαντα ἑαυτῷ πρὸς τροφὴν, ἤξιον εἶναι αὐτῷ. Ὅ δὲ ἀποδόσθαι αὐτῷ τὸ πρᾶγμα ἠγάγκασεν ἀντὶ τῆς φακῆς, καὶ παραχωρεῖ τούτου μεθ' ὄρκων διὰ τὸν λιμόν· ὅθεν Ἐδώμ ἐπεκλήθη, διὰ τὴν ξανθότητα τῆς φακῆς· σφοδρὰ γὰρ ἦν τὴν χροίαν τοιαύτη. Ἐδώμ δὲ παρ' Ἑβραίοις τὸ ἐρυθρὸν ὀνομάζεται. Ἰακώβ δὲ τὸν ἐκ τῆς Ῥαχὴλ Ἰωσήφ, διὰ τὴν τοῦ προσώπου εὐφυσίαν, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, πλείον τῶν ἄλλων παιδῶν ἠγάπα. Ἡ τε γοῦν τοῦ πατρὸς στοργή, καὶ οἱ θνεῖροι οὐδ' ἐθεάσατο, εἰς φθόνον αὐτοῦ τοῖς ἀδελφοῖς κεκινήκασι. Τῶν δὲ θνεῖράτων τὸ μὲν ἦν τοιοῦτον. Ἐν ὧρὰ θέρους ἰδοὺαι, μετὰ τῶν ἀδελφῶν θερίζων, δράγματα δεσμεῖν καὶ τιθέναι, καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ ἡρμεῖν, τὰ δὲ τῶν ἀδελφῶν προστρέχοντα προσκυρεῖν τοῖς αὐτοῦ. Τὸ δὲ, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀστέρων προσκυνεῖν ἰδοὺαι αὐτῷ. Ταύτας τὰς θύρας τῷ πατρὶ δειγνόμενος, παρόντων καὶ τῶν συγγόνων, τὴν δὴλωσιν ἐξήτει μαθεῖν. Ὅ δὲ εὐδαιμονίαν καθήγγειλε τῷ παιδί· καὶ χαίρων ἤξειν, καθ' ὃν ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν τιμηθήσεται καὶ προσκυνηθήσεται. Ταῦτα τοὺς ἀδελφοὺς ἐλύπησε τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ὑπεδύλοντο τὸ μεῖράκιον. Νεμόντων δὲ τὰ ποίμνια τῶν παιδῶν τοῦ Ἰακώβ ἐν Σικιμοῖς, ὁ πατὴρ πέμπει τὸν Ἰωσήφ, ἐκείνους ἐπισκεψόμενον. Οἱ δὲ τοῦτον ἰδόντες, ὤρμησαν ἀνελεῖν. Ῥουβὶμ δὲ συνεβούλευε, μὴ αὐτόχειρας γενέσθαι τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλ' εἰς τὸν παρακείμενον λάκκον βίβαι αὐτὸν, ἵνα ἀποθάνει ἐκεῖ, καὶ οὕτω μετριώτερον ἔσοιτο τὸ κακόν. Συναινέσαντων δὲ τῷ λόγῳ τῶν νεανίσκων, λαθῶν ὁ Ῥουβὶμ τὸ μεῖράκιον, ἡρέμα καύλησεν εἰς τὸν λάκκον. Ἰουδαῖ δὲ ἐμπόρους ἰδὼν Ἄραβας, συνεβούλευσε τοῖς ἀδελφοῖς τὸν Ἰωσήφ ἀπεμπολήσαι αὐτοῖς. Καὶ ὄδξαν τοῦτο, τοῖς ἐμπόροις αὐτὸν ἀποδίδοντα μῶν εἴκοσι, ἐτῶν ἑπτακαίδεκα γεγονότα. Ῥουβὶμ δὲ νύκτωρ ἐπὶ τὸν λάκκον ἐλθὼν, ἐν' ἐξενέγκῃ τὸν Ἰωσήφ, καὶ σώσῃ, τοὺς ἀδελφοὺς λαθῶν, καὶ μὴ εὐρῶν αὐτὸν, πενθῶν ἠτιέτο τοὺς ἀδελφοὺς. Τῶν δὲ τὸ πρᾶγμα φρασάντων, παύεται τοῦ πένθους. Τὸν δὲ χιτωνίσκον τοῦ μεῖρακιῦ αἵματι τράγου μολύναντες, ἤκον πρὸς τὸν πατέρα, καὶ εἶπον, τὸν μὲν Ἰωσήφ μήτε ἰδεῖν, μήθ' ὄπω· διεφθαρταὶ γυνῶναι· χιτῶνα δὲ τοῦτον εὐρεῖν, ἡμαγμένον καὶ διεβρωγόντα. Ἰακώβ δὲ ἐπὶ τῷ μεῖρακιῳ πενθῶν ἐκαθέζετο, καὶ σάκκον ἐνδύσας. Τὸν Ἰωσήφ δὲ ἐκ τῶν ἐμπόρων ὠνήσατο Πετεφρῆς, ἀνὴρ Αἰγύπτιος, ἐπὶ τῶν βασιλείῳ Φαραὼ μαγεῖρων,

καὶ εἶχεν αὐτὸν ἐν τιμῇ. Τῆς δὲ τοῦ δεσπότου γυναικὸς ἀ
 διάτε εὐμορφίαν καὶ τὴν αὐτοῦ δεξιότητα ἐρωτι-
 κῶς διατεθείσης, καὶ λόγους περὶ μίξεως προσαγα-
 γούσης, παρέπεμπε τὴν ἀξίωσιν. Ἡ δὲ δεινῶς
 πολιορκουμένη τῷ ἔρωτι, δευτέραν ἐπέγε πείραν,
 καὶ τὸ παθεῖν ἀπογνοῦσα, βιάζεσθαι ἤθελεν. Ὡς δὲ
 καὶ τὸ ἱμάτιον ὁ νεανίσκος καταλίπων, ἐξεπήδησε,
 καθῆστο κατηγῆς καὶ συγκεχυμένη. Ἐλθόντες δὲ τ'
 ἀνὴρ κατηγόρει τοῦ Ἰωσήφ, καὶ τὸ ἱμάτιον ἐπὶ
 εδείκνυεν, ὡς ὅτ' ἐπαγεῖται βιάζεσθαι, καταλίπωντος
 αὐτοῦ. Πεπερηθὲς δὲ εἰς τὴν τῶν καχοῦργων εἰρκτὴν
 ἐμβάλλει τὸν Ἰωσήφ, ἐν ἧ' καὶ ὁ οἰνοχόος Φαραὼ
 κατ' ὄρηθ' ἐνεκέκλειστο, καὶ ὁ ἀρχαιοποιός· οἱ
 συνήθως γενόμενος, ἤξιοῦτο φράσαι αὐτοῖς τῶν
 ἐνυπνίων τὴν δήλωσιν. Ὁ μὲν γὰρ οἰνοχόος ἀμπαλῶν
 ἐρῆν ἔδοξεν, εἰς ἧς τρία ἐφύοντο κλήματα, ὧν ἀπὸ τῶν
 ῥητοῦ μεγάλοι καὶ πέπειροι βότρυες. Τούτους δ'
 ἀποθλίβειν εἰς φίλτρον, καὶ προσάγειν τῷ Φαραὼ,
 κἀκεῖνον λαβεῖν προσηγῶς. Ἀγαθὰ γοῦν σημαίνειν
 αὐτῷ τὸν ὄνειρον ἐξηγεῖτο ὁ Ἰωσήφ. Ἐν γὰρ τρισὶν ἡμέραις
 ταπειθῆσεται διακόνημα, καὶ ἤξειο μνησθῆναι αὐτοῦ,
 εὐπριχθήσαντα. Ὁ δὲ ἀρχαιοποιός· τρία κινὰ
 ἔδοξε φέρειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, δύο μὲν ἄρτων πλήρη,
 τὸ δ' ἕτερον ὕψου καὶ ποικίλων βρωμάτων.
 Τὰ δὲ διαρπαγῆναι ὑπὸ πτηνῶν καθιπταμένον.
 Ἐφη δὲ καὶ τούτῳ ὁ Ἰωσήφ τὰ τρία κινὰ τριῶν
 ἡμῶν εἶναι σημαντικά, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μέλλειν
 αὐτὸν κρεμασθέντα, σαρκοφάγους εἶσεσθαι ἕρπον
 κταινοῖς. Γέγονε δ' ἐπ' ἀμφοῖν, ὡς Ἰωσήφ ἐξηγήσατο.

Γ. Εἶτα τῷ Φαραὼ ὁ θεὸς ὕβρις ἐνυπνίων ἐπι-
 κέμει διττὰς, καὶ τὰς δὲ γλώσσας ἀμφοῖν. Ὁ δὲ τῶν
 μὲν ὕμων ἐμιμήσατο, τῶν δ' ἐξηγήσεων ἐπελά-
 θητο. Συγκαλεῖ τοῖνον τοὺς τῶν Αἰγυπτίων σοφοὺς,
 καὶ ἀπαγγέλλει αὐτοῖς τὰ ἐνύπνια, καὶ τὴν
 δῆλωσιν ἀπατεῖ· ἀπορούτων δ' ἐκείνων, ὀργίζε-
 ται. Ὁ δ' οἰνοχόος, εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλὰ
 τότε πρὸς μνήμην ἤκε τοῦ Ἰωσήφ, καὶ
 διδάσκει περὶ ἐκείνου τὸν Φαραὼ. Ἀγεται
 τοῖνον αὐτίκα. Ὁ δὲ φησὶ· *Νευσία, φράσαι μοι*
τῆς κρίσεως τῶν ὄνειράτων, ὡς περ τεθέμηναι.
Ἔδοξα βόας εὐτραφεῖς ἐπὶ προϊόντας τοῦ
ποταμοῦ πρὸς τὸ ἕλος χωρεῖν· ἐτέρους δ' ἐπὶ τὰ
λοχρῶς, καὶ τετηγμένους λιμῷ τοῦ ἕλους ἐξ-
ελθόντας συναντήσασιν τοῦτους, καὶ βρωθήσασιν
παρὰ τῶν δευτέρων τοὺς πρώτους καὶ αἰῶνας,
καὶ μένειν ἐπ' αὐτοὺς ὁμοίως λοχρῶς. Ἀδθις
δ' ἐρῶ στάχνας ἐπὶ ἐκφύοντας ῥίζις μιᾶς θα-
λαροῦς καὶ κεκλιμένους τῷ βάρει τῷ τοῦ καρ-
ποῦ. Πλησίον δ' αὐτῶν· ἰσαριθμοὺς ἔδοκον
εἶναι στάχνας ἀδρανῆς ὑπὸ ἀδροσίας καὶ πρὸς
δρασιν ἀηδεῖς, οἱ καὶ ἀνήλισκον τοὺς εὐκάρ-
πους τε καὶ ὠραλοῦς. Ὁ δ' Ἰωσήφ· *Κἄν διττὰ,*
φησὶν, ὦ βασιλεῦ, εἰσὶ τὰ ἐνύπνια, ἀλλὰ μίαν
ἐχουσι τῶν μελλόντων τὴν δῆλωσιν. Οἱ τε γὰρ
βόας, ἴσως ἐπ' ἀρότρῳ ποιοῦν, ὑπὸ τῶν χειρῶ-
νων κατασθιμῆται, καὶ οἱ θάλλοντες στάχνας
φθὰ τῶν ἀδρανῶν δακρυώμενοι, λιμὸν ἐπὶ τοσ-
οῦτον ἔτη τῇ χάρᾳ σου κατατρέλλουσιν ἐν
ἰσαριθμοῖς ἐνιαυτοῖς εὐθηνηθῆσιν πρότερον τοῖς
καρποῖς, ὡς τὴν τούτων εὐμορφίαν ἀναλωθῆναι
ὑπὸ τῶν ἱππευμάτων. Εἰ δὲ σὺ ταμειύσεις τὰ τῆς πρό-
τέρας εὐδαιμονίας, εἰς τοὺς τῆς ἀφορίας ἐνιαυ-
τοῖς, θήσεις τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνεπαίσθητον τὸ

cerem maleficorum conjici jubet, quo et pincerna
 Pharaonis per iracundiam conjectus fuerat, et ma-
 gister pistorum: qui inita cum eo familiaritate,
 petebant somnia sibi ab eo sua declarari. Pincerna
 vitam sibi videre visus fuerat, unde tres palmites
 enascerentur, de quibus magus et maturae vine
 dependenter, quas in phialam exprimeret, eamque
 Pharaoni offerret, qui benigne acceptaret. Josephus
 bonam somni esse significationem asserbat: nam
 intra triduum pristinam ei functionem restitutum
 iri: petebatque, ut is rebus suis secundis, sui
 recordaretur. Pistorum autem magister visus sibi
 fuerat tria canistra in capite ferro, duo plena panibus,
 tertium obsonio et variis cibis refertum, quæ a
 devolantibus alitibus diriperentur. Dixit autem huic
 etiam Josephus, tria canistra significare triduum,
 ac die tertia suspensum eum carnisvaris alitibus
 fore cibum. Utrique accidere quæ Josephus præ-
 dixerat.

X. Post hæc Deus Pharaoni bina visa in somniis
 offert, eorumque enarrationes. At ille visa quidem
 meminere, enarrationem autem oblitus fuerat. Ita-
 que sapientes Ægyptiorum convocat, somnia enarrat,
 interpretationem expetit: quibus hæsitantibus iras-
 citur. At pincerna, etsi pridem oblitus, tandem Jose-
 phi redit in memoriam: de eo regem edocet. Adduci-
 tur 29 ille statim. Cui rex: *Adolescens, inquit, som-*
niorum quæ vidi judicium mihi declara. Vidi boves
vii pingues e flumine ascendentes, se conferre ad pa-
ludem, quibus alii vii occurrerent tenues et fame
confecti: atque pinguibus illis devoratis, æque tenues
manerent. Rursus vidi spicas vii, ex uno vegeto ca-
lamo enatas, pondere granorum inclinatas: ac
prope illas totidem videre videbar spicas tenues, et
ob squalorem aspectu sædas, quæ et ipsæ secundas
et pulchras consumerent. Ad hæc Josephus: Etsi, o
rex, inquit, somnia bina sunt, eadem tamen est
utriusque in futurum significatio. Nam et boves,
animal arando exerceri solitum, a deterioribus de-
vorati, et spicæ florentes a tenuibus absumptæ, tot
annorum famem tuæ regioni portendant, cum qui-
dem totidem annis proventus annonæ uberrimus a
posterioribus sit absumendus. Tu vero, si priorem
copiam in sterilitatis annos seposueris, sensum istius
calamitatis Ægyptiis adimes. Pharaos Josephi sa-
pientia obstupescit, tum ob somniorum con-
jecturam, tum propter consilium: Tu, inquit,
ipse, rerum istarum conjector et suator, idem etiam
consiliorum administrator eris. Itaque potestatem
suam in eum confert, ut et sigillo Pharaonis ute-
retur, et purpuram gestaret, et curru veheretur.
 Accidit hoc Josepho 50 annos nato, quem Pharaos
 Pso. thomphanechum, hoc est, occultorum interpre-

tem vocabat : eique uxorem Asenetham nomine, Heliopolitani pontificis filiam, despondet : e qua ante famem liberos suscipit, quorum natu majorem Manassem ab oblivione vocat, quod calamitatum oblitus esset : minorem Ephraimum, a retributione, quod majorum suorum libertas sibi restituta esset. Adventat interea penuriae tempus : neque Ægyptum duntaxat invadit fames, sed eam quoque regionem, in qua Jacobus inquilinum agebat. Mittit igitur filios in Ægyptum, ad emendum frumentum, solo Benjamine apud se retento, ut natu minimo. Accedunt illi Josephum ; qui non agnitus, agnoscit fratres, et exploratum venisse illos ait. Illi et unde venerint, et se uno patre natos esse, adhuc superstitie, ac alium fratrem natu minimum esse apud patrem, dicunt. Josephus tum demum se fidem illis habiturum dicit, si fratrem minimum ad se adduxissent. **30** Dat eis frumentum : argenteoque sacco cujusque clam imposito. Symeonem reditus illorum vadem retinet. Redcunt ad Jacobum filii, frumentum afferentes, et quid sibi accidisset nuntiantes. Ille retentum esse Symeonem ægre fert, Benjaminem in Ægyptum perduci se passurum negat. Frumento autem jam consumpto, cum eis alia conditione reverti in Ægyptum non liceret, nisi Benjamine etiam adducto, victus necessitate pater concedit : et duplex frumentum pretium, ac Josepho munera addit. Ut in Ægyptum venire, Josepho munera offerunt : qui Benjamine viso, miseratione commotus, ad lacrymas dissimulandas secedit. Deinde fratribus ad cenam adhibitis, duplis Benjaminem portionibus appositis honorat : et quæstorem frumentum illis dare jubet, et pretium in saccos imponere, et in Benjaminis sarcinam scyphum argenteum conjicere. His factis discedunt fratres, recepto Symeone. Eos abeuntes circumdant equites, objicientes furtum scyphi : quem, inquisitione facta, in Benjaminis sarcina reperiunt. Benjaminem equites ad Josephum abducunt, quem fratres, scissis vestibus, plorantesque sequebantur. Josephus insectatus eos, ut ingratos, missos facit, solius Benjaminis retentione contentus : cæteri attoniti astant. Judas vero causam agere exorsus, cum multa ad commiserationem apta dixisset, affectum Josephi ita commovit, ut nec iram diuvas simulare posset, et se fratribus agnoscendum præberet, et gratiam eis haberet, ut qui consiliorum Dei de se ex parte fuissent adjutores : *Abite ergo, inquit, et hæc significate patri : ipsoque et omni ejus cognatione assumpta, huc commigrato : nam James adhuc quinquennium duratura est.* Hæc

Variæ lectiones et notæ.

(32) *Φουδομαρνηχον*. Ita reposuimus ex Josepho lib. 1, cap. 19. Wolfius perperam ediderat *τοθουμαρνηχον*. Duo codd. Regii et Colbertens *φοθομαρνηχον* præferunt. Sed ut Josephus, ita et Philo Judæus in lib. *De mutat. nomin.* hanc vocem sic offert, cujus significationem ita declarat in lib. *De Josepho* : Μετονομάζει δὲ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὀνειροκρίσε-

A *δυστύχημα*. Φαραὼ δὲ τὴν Ἰωσήφ ἐκπλαγεῖς σφραῖν, διὰ τε τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν συμβουλὴν. Αὐτὸς δὲ τούτων, ἔφη, κριτὴς τε, καὶ σύμβουλος, καὶ οἰκονόμος ἔση τῶν βουλευθέντων. Καὶ παρέτεγεν αὐτῷ τὴν ἑξουσίαν αὐτοῦ, ὥστε σφραγίδι χρῆσθαι τῇ Φαραῷ, καὶ πορφυρὰν ἐνδύσθαι, καὶ ἐλαύνειν ἐφ' ἄρματο;. Ἦν δὲ τότε τριάκοντα γεγονῶς ἐτῶν Ἰωσήφ. Προσηγόρευε δὲ αὐτὸν ὁ Φαραὼ Φουδομαρνηχον (32). Σημαίνει δὲ τὸ θνομα, κρυπτῶν σύρτην. Συζεύγνυσι δὲ αὐτῷ καὶ γυναῖκα Ἀσενὲθ κακλήμενην, τὴν θυγατέρα τοῦ ἐν Ἡλίου πόλει ἱερέων πρωτεύοντος;. Ἐξ ἧς αὐτῷ γίνονται παῖδες πρὸ τοῦ λιμοῦ, ὧν ὁ πρεσβύτερος ἦν Μανασσῆς· ἐπιλήθον δὲ δηλοῖ, ὅτι λήθην εὗρατο τῶν ἀτυχημάτων. Ἐφραῖμ δὲ ὁ νεώτερος· ἀποδοῖδους δὲ τούτο, σημαίνει, διὰ τὸ ἀποδοθῆναι αὐτῷ τὴν τῶν προγόνων ἑλευθερίαν. Ἐντεῦθεν ἦκεν ὁ τῆς ἐνδείας καιρὸς οὐ μόνως δὲ τῆς Αἰγύπτου κατεκράτησεν ὁ λιμὸς, ἀλλὰ καὶ τῆς χώρας, καθ' ἣν παρῴκει ὁ Ἰακώβ. Πέμπει τοίνυν τοὺς υἱοὺς εἰς Αἴγυπτον, οἶτον ὠνησαμένους, μόνον παρ' ἐαυτῷ κατασχὼν τὸν Βενιαμίν, ὡς νεώτατον. Οἱ μὲν οὖν προσῆλθον τῷ Ἰωσήφ. Ὁ δὲ μὴ γνωσθεῖς ἐπέγνω τοὺς ἀδελφοῦς, καὶ κατασχόπους ἔλεγεν ἦκειν αὐτούς. Οἱ δὲ ὄθεν τε ἦκυον ἔλεγον, καὶ ὡς ἐνδὸς εἶεν πατὴρς εἶτι ζῶντος, καὶ ὡς ἕτερος νεώτερος ἀδελφός· ἐστὶ παρὰ τῷ πατρὶ. Πληροφορίαν δ' ἔλεγεν Ἰωσήφ δοῦναι αὐτῷ ἀληθείας, εἰ τὸν νεώτερον ἀδελφὸν κομίσουσι πρὸς αὐτόν. Δίδωσιν οὖν οἶτον αὐτοῖς, καὶ τὰ ἀργύριον τῷ ἐκάστου σάκκῳ ἐνθήμερος λάθρα· κατέσχε δὲ τὸν Συμεῶν, τῆς ἐπανόδου ἐσόμενον δμήτρον. Ἐπανῆλθον πρὸς τὸν Ἰακώβ οἱ υἱοὶ, τὸν οἶτον κομίζοντες, καὶ τὰ συμβάντα ὀπήγγειλαν, καὶ λύπην αὐτῷ ἢ τοῦ Συμεῶν ἐποίησεν κατάσχεσις, δοῦναι τε τὸν Βενιαμίν ἀπαχθῆναι εἰς Αἴγυπτον οὐ κατένευσεν. Ἐδῆ δὲ τοῦ οἴτου δαπανηθέντος, ἐπέμειν ἄλλως ἐξῆν αὐτοῖς εἰς Αἴγυπτον ἀπελθεῖν, εἰ μὴ καὶ τὸν Βενιαμίν συνεπάγοιντο, ὑπέκων ἀνάγκη δίδωσιν αὐτὸν ὁ πατήρ, καὶ τὴν τοῦ οἴτου τιμὴν διπλασίονα, καὶ τῷ Ἰωσήφ δωρεάς. Ὡς δ' ἦλθον εἰς Αἴγυπτον, προσήγαγον τὰ δῶρα αὐτῷ. Ὁ δὲ τὸν Βενιαμίν ἰδὼν, καὶ συνθροπτόμενος, ἵνα μὴ διακρῶν καταφανῆς γένοιτο, μετέστη. Ἐλτα ἐπὶ δεῖπνον παραλαμβάνει τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ διπλασίονα μοίραις ἐδεξιοῦτο τὸν Βενιαμίν, καὶ τὸν τοῦ οἴτου ταμίαν δοῦναι οἶτον αὐτοῖς κελεύει, καὶ τὴν τιμὴν ἐνθῆναι τοῖς σάκκοις, εἰς δὲ τὸ τοῦ Βενιαμίν φορτίον καὶ σκύφον ἀργύρεον ἐμβαλεῖν. Τούτων δὲ γεγονόντων, ἀπήεσαν οἱ ἀδελφοί, λαβόντες καὶ τὸν Συμεῶν. Περικυκλοῦσι δὲ ἀπίοντας αὐτοὺς ἱππεῖς, ἐπεγκαλοῦντες τὴν τοῦ σκύφου κλοπὴν, καὶ ἐρευνώντας εὗρον τὸν σκύφον παρὰ τῷ φόρτῳ Βενιαμίν. Οἱ μὲν οὖν ἱππεῖς ἔγρον πρὸς τὸν Ἰωσήφ τὸν

κῆς ἐγγυρῶν γλώττην προσαγορεύσας. Paulo aliter hanc, effert auctor *Chronici Alexandrini*, quo loco scribit Mosem, haud secus Josephum, eodem nomine fuisse ab Ægyptiis appellatum, quod futura prædixerit : Τὸν Μωσῆν μετὰ τὸ ἐπαγαγεῖν αὐτὸν τὰς πληγὰς, οἱ Αἰγύπτιοι φοθομαραχὴν προσηγόρευσαν, ὃ ἐρημνεύεται, ἢ ἀπεκαλύφθη μέλλον.

Βενιαμίν. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τὰς στολὰς διαρρή· A iocutus, fratres amplexus, muneribus prosequitur. ξαντες, ἔκλαιον καὶ συνείποντο. Ἰωσήφ δὲ τούτους Ἰταque illi abeunt.

ὀκείδισας ὡς ἀχαρίστους, ἠλευθέρου μὲν τοὺς λοιποὺς, μόνῃ δ' ἤρκετο τῇ τοῦ Βενιαμίν κατοχῇ, τοὺς δὲ ἀπορία συνείχεν. Ἰούδας δὲ διαλεχθεὶς καὶ πολλὰ πρὸς Ἐλεον δημηγορήσας ἐπαγωγὰ, εἰς Ἐλεγγον ἤγαγε τοῦ πάθους τὸν Ἰωσήφ. Ὁ δὲ μηκέτι δυνάμενος ὑποκρίνεσθαι τὴν ὀργὴν, γυνοῖσκει τοῖς ἀδελφοῖς ἑαυτὸν, καὶ χάριν αὐτοῖς ὠμολόγει, ὡς συναιτίοις γενομένοις τῶν τῷ Θεῷ βεβουλησμένων περὶ αὐτοῦ. Ἄπιτε οὖν, φησί, καὶ ταῦτα δηλώσατε τῷ πατρὶ, αὐτὸν τε καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν ὄνα- λυθόντες ἐνταυθοῖ μετοικίξεσθε· ἐτι γάρ ἐπὶ πενταετίαρ ἔσται λιμός. Ταῦτα εἰπὼν περιβάλλει τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ δωρεατὰς δεξιοῦται. Καὶ οἱ μὲν ἀπῆλθον.

ΙΑ'. Ὁ δὲ Ἰακώβ μαθὼν τὰ περὶ Ἰωσήφ, ὠρμη- εν εὐθὺς πρὸς αὐτὸν, πᾶσαν τὴν συγγένειαν αὐτοῦ ἰκαγόμενος. Ἦσαν δὲ ἑβδομήκοντα πέντε. Ἦδη δὲ τῆς Αἰγύπτου πλησίον ὄντι αὐτῷ, προσυπαντᾷ Ἰω- σήφ. Ὁ δ' ὕπὸ χαρᾶς μικροῦ δεῖν ἐξέλιπε. Παρα- γιγνόντα δὲ τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ εἰς Αἴγυπτον ἀκούσας ὁ Φαραῶ, χαίρων ἦν, καὶ παρα- B γινόμενον τὸν Ἰακώβ πρὸς αὐτὸν, ἀσπάσατο. Καὶ μαθὼν ποιμένας εἶναι τοὺς μετ' αὐτοῦ, συνεχώρη- σεν αὐτοῖς τὴν ἐν Ἠλίου πόλει κατοικίησιν. Τοῦ δὲ λιμοῦ ἐπιτεινομένου, χρημάτων τοὺς Αἰγυπτίους ἀπέδιδον τὸν σίτον ὁ Ἰωσήφ. Τούτων δ' ἐπιλαϊπόντων, τῶν βουσκημάτων ὠνούοντο αὐτόν· εἶτα καὶ τῆς γῆς παρενώρουν, ἵνα τραφεῖεν. Οὕτω δὲ τοῦ Φαραῶ πάσης περισσεύσας κυρίου γενομένου, πλὴν τῶν ἱε- ρείων (τούτοις γὰρ ἔμενον ἡ χώρα αὐτῶν), ὡς ἤδη εὐλόγησεν ὁ λιμός, συλλέγων τοὺς Αἰγυπτίους ὁ Ἰω- σήφ, ἕκαστον εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ, τὴν τε γῆν αὐτοῖς ἀγαρίκετο, καὶ φιλεργεῖν παρεκάλει, τὴν πέμπτην τῶν καρπῶν τελοῦντας τῷ Φαραῶ. Ἰακώβ δὲ ἐπτα- κλιθεὶς ἐτη ἐν Αἰγύπτῳ διαγαγὼν, νοσήσας ἐξέλιπε, C κροισίων πῶς μέλλοιεν οἱ ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ τὴν Χαναανάν οἰκεῖν. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλοις τῶν υἱῶν κτίσιν ἀγαθῶν ἐπευξάμενος, τοῦ Ἰωσήφ δ' ἐγκώ- μιον διεξελθὼν, ὅτι μὴ μνησικαχῆσαι τοῖς ἀδελφοῖς, προσέταξε τοὺς υἱοὺς, ἵνα τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ Ἐφραῖμ καὶ Μανασσή συναριθμῆσωσιν ἑαυτοῖς, συν- διαριθούμενοι τοῖς τὴν Χαναανάν. Εὐλογηθῆναι δὲ τοῖς υἱοῦς αὐτοῦ Ἰωσήφ παραστήσας τῷ Ἰακώβ, τὸν μὲν πρεσβύτερον κατὰ τὴν δεξιὰν ἕστησε χεῖρα· τὸν δὲ νεώτερον, κατὰ τὴν αἰκίαν. Ὁ δὲ τὰς χεῖρας ἐν- σπλάξας τὰς τῶν πατρῶν κεφαλὰς ἐπιθέμενος, τὴν μὲν δεξιὰν τῷ νεώτερω ἀπένευμε, τῷ πρεσβυτέρῳ δὲ τὴν εὐώνυμον. Καὶ τοῦ Ἰωσήφ μὴ οὕτω χρῆναι τὴν ἐπίθεσιν ποιήσασθαι τῶν χειρῶν φήσαντος· τῷ πατρὶ, ἐκείνος ἀλλοιώσαι τὸν τῶν χειρῶν οὐκ ἐπέστη- σχηματισμένον. Οὐ γὰρ, ὡς ὕπελιπεν Ἰωσήφ, οὐκ ἔβει ὁ ἱσίοις, τῷ βαθεῖ τοῦ γήρωσ βλαβεῖς τὴν δίκαιοιαν. ἀλλ' ὡς προφήτης τὰ μέλλοντα ὑπὸνείκετο, καὶ τὸν σωτήριον ἐτύπου σταυρὸν, καὶ τὸν νέον λαὸν τὸν ἐξ ἰθύνων δηλαθὴ δεξιὸν ἰδύλου λογισθῆσεσθαι τῷ Θεῷ, καὶ τοῦ πρεσβυτέρου προτιμηθῆσεσθαι, φημὲ ὅτια τοῦ Ἰουδαίου. Τελευτᾷ δὲ Ἰακώβ βιώσας ἔτη τριῶν ὄντα ἕκατον καὶ παντήκοντα. Ἰωσήφ δὲ τοῦ Φαραῶ συγχωρησάντος, ἀπεισιν εἰς Χεβρώνα, καὶ θάπτει τὸν πατέρα πολυπυλῶς. Τῶν δὲ ἀδελφῶν δεδιότων συνυποστρέφειν αὐτῷ, ἵνα μὴ μνησικαχῆσαι· ἀναποδοῖα αὐτοῖς, κείθει μηδὲν ἕκατον δέκα, ἐντεταμένους, ὅτι μεταναστεύσουσι καὶ τὰ ὄστιά αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν Χαναανάν ἀπαγαγείν.

XI. Jacobus Josephi rebus cognitis, statim ad eum properat cum omni sua cognatione, qui omnes LXXV erant. Cum vero jam prope Ægyptum venisset, obviam ei Josephus progreditur. At ille præ gaudio pene animo linquitur. Pharaο audito Jacobi cum suis in Ægyptum adventu, gaudet, eumque secum congressum salutatur: et quia illiuc domesticos, opiliones esse cognorat, 31 sedes eis Heliopoli assignat. Fame porro crescente, Josephus pecunia frumentum vendit Ægyptiis: ea exhausta, pecoribus id emunt. Denique agris etiam cedunt, ut haberent unde viverent. Sic Pharaοne omnibus copiis petito (agris sacerdotum exceptis, qui suis possessoribus manebant) ut jam fames remiserat, Josephus Ægyptios in urbes quosque suas convocat, terram eis donat, et operi intentos esse jubet, ut quintas frugum Pharaoni penderent. Jacobus, annis XVII in Ægypto transactis, ex valetudine moritur, cum prædixisset ante, ut sui posterii in Chananæa habitaturi essent; ac cæteris quidem filiis fausta comprecatus, et Josephi laudibus prædicatis, quod fraternæ injuriæ oblitus esset, mandat filiis, ut Josephi liberos Ephraïm et Manasse, in suum numerum referrent, et in Chananææ terræ portionem admitterent. Josephus, filiis suis ad Jacobum adductis, ut eis bene precaretur, majorem ad dextram statuit, juniorem ad lævam. At ille manibus decussatim puerorum capitibus impositis, dextram juniori admovet, sinistram majori. Ob quod factum a Josepho reprehensus, collocationem manuum mutare noluit. Neque enim (ut Josephus putabat) per errorem ita fecerat, hebescente ob seniam ingenio: sed vatis instar futurus eventus per ambages denun- tiabat, et salutarem crucem informabat: ac recentem populum, e gentibus conflatum scilicet, dextram a Deo judicatum iri significabat: antiquiori; Judaico nimirum, præferendum. Obiit Jacobus annos c. tribus demptis. Josephus permissu Pharaonis Chebronem proficiscitur, patremque magno sumptu sepelit: et fratribus dubitantibus an cum eo revertentur (verebantur enim ne veterem injuriam ulcisceretur), scrupulum illum eximit. Et ipse etiam moritur, expletis annis centum et decem: cum mandasset, ut populares sui ex Ægypto remigraturi, sua etiam ossa in Chananæam terram secum asportarent.

ὕπορδοσθαι. Τελευτᾷ δὲ καὶ οὗτος, ἔτη βιώσας· τῆς Αἰγύπτου, οἱ ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ, ἔκκορῶσαι:

III Ægyptii, quia florere videbant Israelitas, A ol. liti Josephi, varias in eos ærumnas excogitant. Nam et Nilum in plurimas fossas derivare jusserunt, et urbes circumdare mœnibus, et aggeres excitare, **32** per quos Nili exundationes coercerentur, et pyramides exstruere. Hujusmodi igitur rebus Hebræos excruciabant. Ac longo illi tempore istas ærumnas tolerarant, cum quidam ex sacerdotibus Pharaoni nuntiat, fore ut circa id tempus quidam Israelitis nasceretur, qui si adolevisset, et Ægyptios depressurus, et populares suos evecturus esset. Qua re perterritus Pharaon, omnes masculos qui Hebræis nascerentur, in flumen projectos nocari jubet. Quod quicumque parentum negligenter, cum omni familia perituros: et partus Hebræarum mulierum ab Ægyptiis obstetricibus observari jubet. Ac illi quidem in his erant. Quidam autem vir nobilis ob edictum istud angebatur (nam uxor ejus ferebat uterum) ac precatus Deum, in somnis monetur, ne desperet: *Nam et puer (inquit Deus) quem dixerunt Ægyptii, tuus erit, et manebit incolumis, et ignorantibus insidiatoribus educabitur: et popularibus suis ex Ægyptiaca servitute ereptis, æterna memoria celebrabitur. Frater item ejus cum suis posteris sacerdos meus semper erit.* Uxor clam custodibus puerum marem ei parit, quem tres menses parentes alunt. Sed metu tandem subacti, salutem ejus Deo committunt: ac in fœcellam bitumine illitam impositum infantem, in fluvium demittunt. Mariamme pueri sorore observante, quid de eo futurum casset. Interea Thermuthis filia Pharaonis ad ripam lusitans, fœcellam videt, tolli jubet, puerumque visum ob pulchritudinem et magnitudinem diligit. Adducuntur Ægyptiæ mulieres, lactaturæ puerum: at ille mammam Ægyptiam aversatur. Tum Mariamme, quasi fortuito intervenisset: *Regina, inquit, si Hebræa mulier vocatur, fortassis admittet mammam infans.* Illa vocari jubet: adducitur pueri mater, cui Thermuthis alimoniam ejus mercede locat, nomine ex eventu indito. Nam aquam *mos* vocant Ægyptii; *hyses*, eos qui ex aqua eripiuntur. Ambobus igitur his verbis compositis, ad infantis nomen illa usa est. Moses ab Abrahamo septimus numeratur. Nam Amarami filius fuit, Caathus Amarami pater, ille Levis, Levis Jacobi, Jacobus Isaaci filius, patre nati Abraamo. **Mosem** tres annos natum et staturæ proceritas, **33** et formæ elegantia, beneficio quodam numinis decorabant: ingenium porro supra captum ætatis in eo elucebat. Thermuthis itaque orba liberis, eum adoptat, ad patrem affert. Is puerum complectitur, et diadema per blanditias ei imponit: quod puer, ut fert illius ætatis simplicitas, humi abjicit,

IB' Αιγύπτιοι δὲ ἀκμάζοντας τοὺς Ἰσραηλίτας ὀρῶντες, καὶ τοῦ Ἰωσήφ ἐπιλεησμένοι, τάλαιπωρὶς ποικίλας κατ' αὐτῶν ἐπένοον. Τὸν τε γὰρ ποταμὸν εἰς διώρυχας πλείστας κατατεμεῖν αὐτοῖς ἐπέταξαν, καὶ οἰκοδομησαὶ τεῖχη ταῖς πόλεσι, καὶ χῶματα ἀνεγείραι, ἵνα δι' αὐτῶν ὁ ποταμὸς λιμνάζειν ἀνείργαιτο, καὶ ἀνίσταῖν πυραμίδας, καὶ τούτοις τοὺς Ἑβραίους ἐξέτρυχον. Χρόνον μὲν οὖν συχρὸν ἐπ' αὐταῖς διήνησαν ταῖς κακώσεσιν. Εἶτα τῶν Ἰερογραμματέων τις ἀγγέλλει τῷ Φαραῶ, τεχθῆσθαι τινὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τοῖς Ἰσραηλίταις, ὃς τραπέζι ταπεινώσει μὲν τοὺς Αἰγυπτίους, αὐξήσει δὲ τοὺς ἄλλοιους. Δείξας οὖν ὁ Φαραῶ, κελεύει πᾶν ἄρσεν γενόμενον τοῖς Ἑβραίοις, ῥιπτοῦντας εἰς τὸν ποταμὸν, διαφθεῖρειν· τοὺς δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντας τῶν παιδῶν τοκεῖς, παγγενῆ ἀναιρεῖσθαι· καὶ τοὺς τοκετοὺς δὲ τῶν Ἑβραίων γυναικῶν, τὰς Αἰγυπτίας μάλιστα παραφύλαττειν. Καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις. Ἀνήρ δὲ τις τῶν εὐγεγονότων πρός ταῦτα διέκειτο χαλεπῶς. Ἐκνοσήρει γὰρ ἡ τούτου γυνή, καὶ ἰδέετο τοῦ Θεοῦ. Μὴ ἀπογινώσκειν δὲ καθ' ὕπνου προσέταξεν αὐτῷ ὁ Θεός· *Ὁ τε γὰρ παῖς, ὃν εἶπον Αἰγύπτιοι, σὸς, ἔσται, καὶ σωθήσεται, καὶ τραφήσεται, λαθὼν τοὺς ἐπιδουλοῦντας, καὶ λύσει μὲν τῆς παρ' Αἰγυπτίους δουλείας τοὺς ὁμοφύλους, μνήμης δὲ αἰωνίου τεύξεσται.* Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἱεράσεται μοι σὺν τοῖς ἐκρήνοις διαπαντός. Τίκτηι τὸν υἱὸν αὐτῷ ἡ γυνὴ παιδίον ἄρβεν, λαθοῦσα τοὺς φύλακας, καὶ τρέφεται **C** παρὰ τῶν τεκτόνων τὸ βρέφος ἐπὶ μῆνας τρεῖς. Δεδοικότες δὲ, ἐπὶ τῷ Θεῷ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν πεποιθῆναι, καὶ πλέγμα τι μηχανησάμενοι, ἀσφάλτω τε περιχρῖσαντες, ἐντιθέσαι τὸ βρέφος, καὶ ἀπίδαι μετὰ τοῦ ποταμοῦ (33). Ἡ δὲ τοῦ παιδίου ἀδελφή Μαρδάμμη, παρετήρει τὸ γεννησόμενον. Παῖδουσα δὲ παρὰ ταῖς δρυχὰς τοῦ ποταμοῦ Θέρμουθι· ἡ θυγάτηρ Φαραῶ, ὄρῃ τὸ πλέγμα, καὶ σταίλασα κομίζεται τοῦτο. Ἰδοῦσα δὲ τὸ παιδίον, ἠγάπησεν αὐτὸ καὶ διὰ κάλλος, καὶ διὰ μέγεθος. Καὶ παράγονται γυναικὲς Αἰγύπτιαι θηλάσουσαι αὐτό. Τὸ δὲ θήλην αὐτῶν οὐ προσέειπε. Ἡ δὲ Μαρδάμμη ὡς τάχα παρατυγχανούσα, *Βασίλισσα*, εἶπε, εἰ Ἑβραῖς κληθεῖη γυνή, ἴσως προσήσεται θήλην τὸ βρέφος ὁμογενοῦς. Ἡ δὲ, *Κάλισσον*, ἔφη· καὶ παρήγαγε τὴν μητέρα. Καὶ ἡ Θέρμουθις τὴν τοῦ παιδὸς τροφήν ἐμμυσθὸν αὐτῇ ἀντίθησι, καὶ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος ὀνομάζει αὐτό. Τὸ γὰρ ὕδωρ μῶς καλοῦσιν Αἰγύπτιοι, ὅσῃς δὲ τοὺς εἰς ὕδατος σωζομένους. Ἄμφω γοῦν συνθείσα τὰ ῥήματα εἰς κλῆσιν αὐτοῖς τοῦ βρέφους ἐχρήσατο. Ἦν δ' εἰς Ἀβραάμ ἑβδομὸς Μωυσεῖς. Ἀμαράμ μὲν γὰρ αὐτὸς ἦν παῖς, Καάθ δὲ τῷ Ἀμαράμ ὁ πατήρ. Ὁ δὲ τοῦ Λευὶ, καὶ τοῦ Ἰακώβ ὁ Λευὶ. Ἰακώβ δὲ ἐτέθη τῷ Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δ' ἐξέφω τοῦ Ἀβραάμ. Τριετὶ δὲ τῷ παιδί γε-

Varia lectiones et notæ

(33) Μετὰ τοῦ ποταμοῦ. Lege κατά. Error librarum.

(34) Βασίλισσα. Ita Thermutim, regis filiam, reginam vocat Josephus, lib. II, cap. 5, unde sua

hausit Zonaras. Scribit Suidas ex Aristotele, apud Cyprios regum filios ἀνακτικῶς, ut filias ἀνάσασσας appellatas. Vide Gloss. med. Lat. in Regina.

γονοί, καὶ τὸ τῆς ἡλικίας ἀνάστημα, καὶ τὸ ἄ
 τῆς μορφῆς ἀσταίον ἐκ θειοτέρας ἐπέτρπε χάρι-
 τος. Ἦ δὲ σύνσεις πολλὴ χρεῖται τῆς ἡλικίας ἐφύτο.
 Ἡ Θέρμουθις οὖν γνησίας ἀμοιροῦσα γονῆς, υἱοτε-
 θεῖται αὐτὸν, καὶ κομιζεῖ πρὸς τὸν πατέρα. Ὁ δὲ
 τὴν πῖδα προστερονισάμενος, ἐπιτίθειν αὐτῷ κατὰ
 φιλορρόνησιν τὸ δῶδμα. Καὶ ὁ παῖς αὐτὸ, κατὰ νη-
 πύτητα δῆθεν, ρίπτει κατὰ γῆς, καὶ ἐπέθεινε τοῖς
 ποσίν. Ὅπερ ὁ Ἰερογραμματεὺς θεασάμενος, ὃς ἐκ
 τῶν Ἑβραίων γενέσθαι τινὰ, τὸν τὴν Αἰγυπτίων
 ἀρχὴν ταπεινώσοντα προεῖπεν, ἀνακραγῶν· Ὁδός,
 εἶπεν, ἐκεῖνος ὁ παῖς, ὃν ἀνελὼν τοῖς Αἰγυπτίοις
 τὸ ὄδος περιέλα. Ἐφθῆ δ' αὐτὸν ἡ Θέρμουθις ἐξαρ-
 πάσσα, καὶ τὸν Φαραῶ δὲ νωθρὸν πρὸς τὸν φόνον
 δέθηκεν ὁ Θεός. Παρελθὼν δὲ εἰς ἡλικίαν ὁ Μωϋσῆς
 ἐκ τοιαύτης λαβῆς οἶο; τὴν ἀρετὴν ἦν, φανερός τοῖς
 Αἰγυπτίοις ἐγένετο. Πρόσοικοι ὄντες τῇ Αἰγύπτῳ
 Αἰθίοπες, εἰσίνοντο τὴν χώραν αὐτῶν. Οἱ δ' Αἰγύπτιοι
 στρατεύουσιν ἐπ' αὐτοῦς, καὶ ἠττήθησαν. Αἰθίοπες
 δὲ καταφρονήσαντες αὐτῶν, τὴν ἄπασαν κατέστρεχον
 Αἰγυπτῶν. Κατὰ δὲ θεῖον χρησμὸν, αἰτεῖ τὴν θυγα-
 τέρα τὸν Μωϋσῆν Φαραῶ ἡδὴ ἀνδρωθέντα, κατ' Αἰ-
 θιόπων στρατηγὸν αὐτῷ γενησόμενον. Ἡ δὲ δίδω-
 σιν, ὀρκώσασα τὸν πατέρα, μηδὲν διαθεῖναι αὐτὸν
 κακόν. Μωϋσῆς δὲ τὸν πόλεμον πιστευθεὶς, οὐ διὰ
 συνήθους ἔδοῦ ἄγει ἐπὶ τοὺς πολεμῖους τὴν στρα-
 τειάν, ἀλλὰ δι' ἀσεισθήτου ἐκ πλήθους ἑρπετῶν ἰοδύ-
 λων· ἐνθα καὶ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ ἐπεδείξατο. Πλέ-
 γματα γὰρ ποιήσας, καὶ ταῦτα πληρώσας ἰβίων
 (πολλὰς δὲ ταύτας τρέφει καὶ χειροῆθεις ἡ Αἰγυ-
 πτος), κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἐκόμιζεν. Αἱ δὲ ἰβεις
 τοῖς ἰοδόλοις τούτοις πολέμιοι. Καὶ ταύτας προ-
 ηγουμέναις τῆς στρατιᾶς προμάχους κατὰ τῶν ἰοδύ-
 λων ἐχρήσατο, καὶ μηδὲν προηγουσιν ἔπεισι τοῖς
 Αἰθίοφι. Καὶ τούτους νικᾷ, καὶ πόλεις αὐτῶν αἰρεῖ.
 Οἱ δὲ συναλαθέντες εἰς Σαδάν (35), πόλιν βασιλείου
 οὔσαν Αἰθιοπίας, ἣν ὕστερον Καμύσης Μαρὼν
 ὠνόμασε διὰ τὴν ὁμώνυμον ἀδελφὴν, ἐπολιορκουῦντο.
 Ἦν δὲ ἡ πόλις δυσκολόρρητος. Θάρβη δὲ τοῦ Αἰ-
 θιόπων κρατοῦντος θυγάτηρ εἰς ἔρωτα ὤλισθε Μωϋ-
 σέως, καὶ διακέμπεται πρὸς αὐτὸν περὶ γάμου. Ὁ
 δὲ κατένευεν, εἰ παραδοίη τὴν πόλιν αὐτῷ. Φθάκει
 τὸ ἔργον τοὺς λόγους, καὶ Μωϋσῆς ἐτέλει τοὺς γάμους,
 καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἀπήγαγεν εἰς τὴν λαο-
 τῶν. Ὁ δὲ ἐμίσειν αὐτὸν καὶ σωζόμενος, καὶ ἠρέθιζον
 τὸν Φαραῶ κατ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ καὶ τοῖς Ἰερογραμ-
 ματεῦσι πειθόμενος, καὶ διὰ τὸν φόνον τοῦ Αἰγυπτίου,
 τοῦ τὸν Ἑβραίων μαστίζοντος, ὡς τῇ βίβλῳ
 περιλήπται τῆς Γενέσεως (εἰ καὶ τοῦτο πασέδραμεν
 ὁ Ἰώσηπος) ἐπέθετο τῇ ἀναίρεσι τοῦ Μωϋ-
 σέως. Ὁ δὲ καὶ τῶν ὁδῶν φυλαττομένων λαθῶν
 ὑπέξεισι διὰ τῆς ἐρήμου, καὶ εἰς πόλιν ἀπεισε
 Μαδίαμ, καὶ ξενίζεται παρὰ τῷ τῆς πόλεως ἱερεῖ,
 ὃς, διώνυμος ὢν, Ῥαγουήλ ἐκαλεῖτο καὶ Ἰοθάρ.
 Ὁ δὲ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Σεφώραν τῷ Μωϋσῇ πρὸς γάμον
 ἐκδίδωσιν, καὶ ποιμένα ποιεῖται τῶν λαυτοῦ
 θραμμάτων.

III. Νέμων δ' ἐπὶ τὸ Σίναϊον ὄρος ὁ Μωϋσῆς, τοῦ
 περὶ τὴν βάτον ἀξιοῦται ὄραματος, ἣν ἐφλεγε πῦρ,
 οὐ μέντοι κατέκαιεν. Ἐῖτα καὶ φωνῆς ἐκείθεν
 ἀκούει, ἡ μὴ προβαίνειν ἐπέταττεν, ἅτε θεοῦ τοῦ
 τόπου τυγχάνοντος, καὶ τὰ ἐσόμενα προηγόρευε,
 καὶ ἀπιέναι αὐτῷ εἰς Αἰγυπτῶν ἐκέλευε, τοὺς ὁμο-
 γνεῖς τῆς ἐκεῖ κακώσεως ἀπαλλάξοντι, καὶ ἐξά-

pedibus insistens. Quo is sacerdos, qui ex gente
 Hebræorum oriturum esse dixerat, qui Ægypti ré-
 gnum depressurus esset, conspecto, exclamans .
*Hic, inquit, ille puer est : hoc interfecit, Ægyptios
 metu libera.* Sed Thermuthis puero crepto anteyer-
 tit, et Pharaonem Deus segniorem qua cædem reddi-
 derat. Ætate progressus Moses, qua virtute esset,
 tali occasione Ægyptiis innotuit. Æthiopes Ægypto
 finitimi regionem populantur. Ægyptiis bello contra
 eos moto, et succumbunt, et contemptui sunt ho-
 stibus, ita ut universam Ægyptum incursarent.
 Pharao ex oraculo Mosem jam virum factum, a
 filia ducem petit. Concedit illa ; sed jurejurando
 patrem adigit, ne quid illi noceat. Moses belli
 summa sibi credita, non solita via exercitum ducit
 contra hostes, sed per loca ob venenatarum be-
 stiarum multitudinem invia, ibique prudentiam
 suam demonstrat. Nam scellis ibides (quarum
 multas, easque cicures Ægyptus alit) inclusas,
 contra Æthiopes portati (sunt autem ibides serpen-
 tibus infestæ) quibus propugnatrix contra ve-
 nenatas bestias usus, et Æthiopes nec opinantes
 aggressus, vincit, ac urbes eorum capit : qui in
 urbem Æthiopiæ regiam Saban, (post a Cambyse
 ex nomine sororis Merœ dicta est) compulsi, obsi-
 dentur, et si urbs illa haberetur inexpugnabilis.
 Verum Tharbe principis Æthiopum filia, capta
 amore Mosis, internuntios ad eum mittit de consilio.
 Ille annuit, si urbem sibi traderet. Fit hoc dicto
 citius. Moses nuptias celebrat, Ægyptios reducit
 domum. At illi et oderant illum, quamquam con-
 servati, et Pharaonem contra eum instigabant. Qui
 et sacerdotibus obtemperans, et cæde Ægyptii, qui
 Hebræum flagellarat, irritatus (ut in libro Genesæ
 continetur, esse Josephus hoc præterit) vitæ Mosis
 insidiatur. Tamen ille, quamvis viæ custodirentur,
 clam per desertum aufugit in 34 urbem Madiam,
 ac sacerdotis hujus loci hospitio utitur : qui nomine
 duplici præditus, et Raguël et Jothor vocabatur.
 Is filiam suam Sephoram Mosis uxorem despondet,
 et curam gregum mandat.

XIII. Cum autem ad Synæum montem pasceret,
 cernit miraculum illud rubi : qui cum arderet,
 non cremabatur. Deinde vocem etiam inde audit,
 quæ progredi vetaret, quod locus ille divinus esset,
 et futura prædiceret, et abire in Ægyptum juberet,
 ut populares suos ex illis ærumnis eriperet : quos
 cum eduxisset ex Ægypto, sacra in loco illo faceret.

Variæ lectiones et notæ.

(35) *Basdr.* Σαδαν. Ita codice Regio et Calbertino.

Hæc Mosi divinitus e flamma significantur. Cæterum is dubitabat, quo pacto vel popularibus suis persuaderet, vel a Pharaone extorqueret exitum, cum Deus ea se facillime redditurum pollicetur, in cuius rei fidem, baculum humi projiceret. Quo facto, is serpens exstitit: receptus, in baculum redit. Manum item in solum abdere jussus, protulit instar calcis candidam: quæ mox et ipsa pristinum colorem recipit. Rursus e propinquo aquam effundere jussus, cruentam videt. His portentis confirmatus, rem citra cunctationem jubet aggredi. Assumptis igitur uxore, et ex ea susceptis liberis, Gersone, quod nomen significat, adventum in peregrinam terram, et Eleazaro, (a divino auxilio sumpta est appellatio), in Ægyptium profiscitur. Ad limites progresso frater Aaron occurrit. Ambo Pharaonem adeunt, et Dei mandatis expositis monent, ne divino consilio adversetur. Illo verba eorum deridente, miracula edunt. Baculus projectus sit serpens. Quod incantatoribus Ægyptiorum imitatis, versis illorum etiam baculis in serpentes, rursus Moses suum baculum humi projicit: qui in serpentem mutatus, baculos Ægyptiorum, qui serpentium speciem habebant, devorat. Deinde in suam formam reversum recipit. Pharaone vero se affirmante, aquæ in cruorem mutantur, deinde ranæ omnem terram Ægypti occupant, postea pediculi e terra scaturiunt. Ac cætera quidem miracula etiam Pharaonis præstigiatores videbantur imitari: pediculorum autem spectrum quia effingere non poterant, Pharaone dicebant, illud digitum Dei esse. Verum cum is nihil cederet, ingruerunt muscæ, et 35 perlerunt pecudes. Deinde cum Moses fuligine caminorum aerem oplevisset, ulcera et pustulæ tam in hominibus quam pecudibus efferbuerunt. Rursus grando depluit, quam secuti sunt locustæ, post quas teuebræ Ægyptios tres dies operuerunt. Denique post hæc omnia primogenitorum consecutus est interitus. Nam cum occallisset Pharaon, jussit Deus Mosem sacrificium in diem mensis xiv, apparare, qui mensis ab Hebræis Nisan, ab Ægyptiis Pharmuthi, apud Macedones Xanthicus appellatur, Latine Aprilis dicitur. Quæ dies xiv cum adesset, sacrificant omnes, et victimarum sanguine limina ædium inungunt: cœnaque peracta, reliquias comburunt. Unde ex illo tempore festum Hebræi celebrant circa id tempus, et sacrificant; quod festum Pascha vocant; id alii *transitum* interpretantur, Josephus, *præteritionem*, quod Deus nocte illa Hebræis præteritis, Ægyptios interitu primogenitorum afflixerit. Qua de causa congressi Ægyptii Pharaonem orant ut dimittat Hebræos. Jubet ille. Discedunt Hebræi: quorum juere (militaris duntaxat ætatis) sexcenta millia. Egressi sunt mense Xanthico, die xv, oriente luna, annis

Α ζοντι αυτοὺς τῆς Αἰγύπτου; θυσίας τε εἰς ἑκείνων τὸν τόπον ποιεῖν ἐντέλλεται. Ταῦτα ἐκ τοῦ πυρὸς θεοκλυτεῖται ὁ Μωϋσῆς. Ὁ δ' ἠπόρει πῶς ἢ τοὺς οἰκίους πείσειεν, ἢ βιάσεται Φαραῶ ἐπιτρέψαι τὴν ἐξοδόν. Καὶ ὁ θεὸς ῥάστα ταῦτα θήσειν ἐπηγγέλλετο αὐτῷ, καὶ εἰς πίστιν τὴν βάκτηριαν εἰς τὴν γῆν ἀφείναι κελεύεται, καὶ ἀφέντος, δράκων ἐγένετο. Εἶτ' ἐπιλαβομένον, πάλιν βάκτρον ἦν. Καὶ καθεῖναι τὴν δεξιάν εἰς τὴν κόλπον προσταχθεὶς, λευκὴν ὁμοίαν τιτάνῳ τὴν χροάν ἐξήνεγκεν, εἶτα εἰς τὸ πρότερον εἶδος ἀποκατέστη. Καὶ τοῦ πλησίον ὕδατος λαβεῖν κελευσθεὶς, καὶ καταχέαι τῆς γῆς, ὄρα τὸ χυθὲν αἱματώδες. Θάρρειν οὖν ἐπὶ τοῦτοις παρεκελεύετο, καὶ μηκέτι μένειν. Παραλαβὼν οὖν τὴν γυναικα, καὶ τὸς παῖδας τοὺς ἐξ αὐτῆς, Γηραῶν, δ σημαίνει ὅτι εἰς τὴν ξένην, καὶ Ἐλεάζαρ, ἐηλοῦ δέ ὡ; συμμάχῳ χρήσαιο τῷ πατρῷῳ Θεῷ, ὡμησεν εἰς Αἴγυπτον. Πλησιάζαντι δὲ ὁ ἀδελφὸς ὑπήντησεν Ἀαρὼν. Παραγίνονται οὖν ἀμφω πρὸς Φαραῶ, καὶ τὰ ἐκ θεοῦ προσεταγμένα εἰπόντες, ἠξίου μὴ ἀντιπράττειν τῇ θεῖᾳ βουλή. Χλευάζαντος δ' ἐκείνου, ἔργῳ τὰ σημεῖα ἐδείκνυον, καὶ ἡ ῥάβδος ὄρις ῥιψίστα ἐγένετο. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπισοιδῶν πεποιηκότων, καὶ τὰς σφετέρως βακτηρίας μεταβαλόντων εἰς δράκοντας, Μωϋσῆς τὴν βακτηρίαν αὐτὸς ῥίπτει κατὰ γῆς, καὶ εἰς ὄφιν μεταβληθεῖσα, τὰς τῶν Αἰγυπτίων βακτηρίας, αἱ δράκοντες ἐδόκουν, κατήσθιεν. Εἶτα εἰς τὸ ἐαυτῆς σχῆμα μεταπεσοῦσαν αὐτὴν κομίζεται. Σκληρυνομένου δὲ Φαραῶ, εἰς αἶμα τὰ ὕδατα μεταβέβληται. Εἶτα βάτραχοι πᾶσαν τὴν γῆν Αἰγύπτου ἐκάλυψαν. Ἐπὶ τοῦτοις σκνίπες ἐκ τῆς γῆς ἀνεδόθησαν. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τεράστια καὶ οἱ ἐπισοιδὸι Φαραῶ ἐδόκουν ποιεῖν, σκνίπας δὲ φαντάσαι οὐκ ἠδυνήθησαν. Εἶπον οὖν πρὸς Φαραῶ, ὅτι δάκτυλος θεοῦ τοῦτο ἐστίν. Ὁ δ' ἐπι ἀνένδοτος ἦν καὶ ἐγένετο κυνόμυια, καὶ μετὰ ταῦτα φθορὰ τῶν κτηνῶν. Ἐπειτα τοῦ Μωϋσεῶς καμινιατὴν αἰθάλην τοῦ ἀέρος κατακτεδάσαντος, ἔλκη καὶ φλυκτιδὲς ἐν τοῖς κτήνεσι καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀνέζεσαν, καὶ αὐτὸς χάλαζα ὕσθη, καὶ μετ' αὐτὴν ἐπῆλθεν ἀκρις καὶ ἐπὶ ταῦταις σκότος τοῦ Αἰγυπτίου: ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκάλυψε. Τελευταῖον δ' ἐπήνεκτο τοῦτοις ἢ τῶν πρωτοτόκων ἀπόλειπτα. Σκληρυνομένου γάρ Φαραῶ, ἐκέλευσεν ὁ θεὸς Μωϋσῆ θυσίαν παρασκεύασαι εἰς τὴν τεσσαρτεκαδέκτην τοῦ μηνός, ὡς παρὰ μὲν Ἑβραίοις Νισὴν καλεῖται, παρ' Αἰγυπτίοις δὲ Φαρμουθί, παρὰ Μακεδόσι δὲ Ξανθικός, καὶ παρ' Ἑλλήσιν Ἀπρίλλιος (36). Ἐνοστάσης δὲ τῆς τεσσαρτεκαδέκατης, ἔπαντες ἔθνον, καὶ τῷ τοῦ θύματος αἵματι τὰς φλιάς τῶν οἰκῶν ἔχρισον, καὶ δειπνήσαντες, τῶν κρεῶν τὰ περιτεύσαντα ἔκασαν. Ὅθεν ἔκτοτε ἑορτὴν ἄγουσιν Ἑβραῖοι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, καὶ θύουσι, Πάσχα τὴν ἑορτὴν καλοῦντες. Τὸ δὲ Πάσχα ἄλλοι μὲν διδάσασιν

Variæ lectiones et notæ.

(36) Παρ' Ἑλλήσιν Ἀπρίλλιος. Imo apud Latinos, seu ut habet S. Maximus in Computo Ecclesiastico parte 1, cap. 13, κατὰ Ἑωμάλους. Sed

hic ut et alibi non semel Ἑλληνας vocat Zonaras, quos alii Romanos; contra quam Eunapius in Chrysostomib. p. 89.

σημαίνειν φασίν· Ἰώσηπος δὲ ὑπερβασιαν, ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, τοὺς Ἑβραίους ὁ Θεὸς ὑπερβάς, Αἰγυπτίοις ἐνέσκηψε τὴν τῶν πρωτοτόκων φθορὰν. Ὅθεν συναλθόντες Αἰγύπτιοι ἐδόντο τοῦ Φαραῶ, ἀπολύειν τοὺς Ἑβραίους. Ὁ δὲ ἀπίναί προέταξεν· οἱ δ' ἐξήσαν. Ἦν δὲ τὸ τῶν μετασταμένων πλῆθος τὸ στρατεύσιμον ἠλικίας ἔχον μόνον, μυριάδες ἐξήκοντα. Ἐξήλθον δὲ μὴνός Σανθικῶ (37) πέμπτη καὶ δεκάτη κατὰ σελήνην, μετὰ ἔτη τετρακόσια τριάντα τοῦ τὸν Ἀβραὰμ εἰς Καναναίαν ἐλθεῖν· ἐκ δὲ τῆς Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον παροικίας, μετὰ ἐνιαυτοὺς διακοσίους καὶ πεντακάδεκα. Ἦν δὲ Μωϋσῆ τότε ζωῆς ἔτος ὀγδοηκοστὸν, Ἀαρῶν δὲ τρισὶν ὑπερείχε. Συνεπήγοντο δὲ καὶ τὰ ὄσα τῷ Ἰωσήφ, πληροῦντες τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀνδρός. Οἱ μὲν οὖν ἀπήσαν.

ΙΔ'. Αἰγύπτιοι δὲ μετεμέλλον, καὶ λαβόντες ἄλλα ἰδίωκον. Ἐξακόσια δ' ἦσαν αὐτοῖς ἄρματα, ἵπποι, τε πεντακισμῦριοι, καὶ μυριάδες εἰκοσιδυσίων. Ἑβραίους δ' εἰς ἀπόγκωσιν ἦγον ἐν στενῷ γιγονότα τὰ πράγματα, καὶ λίθοι· βάλλειν τὸν Μωϋσῆν ἐμελλον. Ὁ δὲ παρεκάλει αὐτῷ ἐπισθαι, καὶ ἦγεν αὐτοὺς ἐπὶ θάλασσαν, καὶ στὰς παρ' αὐτῆ, καὶ τὸν Θεὸν ἐπιδοσάμενος, τύπτει τῇ βακτηρίᾳ τὴν θάλασσαν. Ἦ δὲ ἀνεκόπη, καὶ γυμνὴν ἀφῆκε τοῖς Ἑβραίοις· τὴν γῆν· κάκεινοι διεδάκνουν σπύδοντες. Ὁρῶντες δὲ ταῦτα Αἰγύπτιοι, καὶ αὐτοὶ προτρέφαντες τὸν Ἰησον, ἰδίωκον. Ἦδη δ' ἐπὶ τὴν ἀντιπέραν γῆν τῶν Ἑβραίων διασωθέντων, ἐπιχειρεῖται τοῖς Αἰγυπτίοις ἡ θάλασσα, τοῦ Μωϋσείως τῆ ῥάβδῳ ἐπιστρεπτικῶς (38) αὐθὶς τὸ ὕδωρ πατάξαντος, καὶ τὰ τοῦτου ἐνώσαντος κύματα. Ἀπώλοντο οὖν οἱ Αἰγύπτιοι ἐν τοῖς ὕδασι ζύμπαντες. Καὶ οἱ μὲν Ἑβραῖοι ἐν ὕμνοις ἦσαν, καὶ ἔχαιρον. Μωϋσῆ δὲ φῆη πεποιθῆται πρὸς Θεὸν ἐν ἑξαμέτρῳ τῶνφ συνθεταμένη, ὡς φησὶν ὁ Ἰώσηπος. Τὰ δ' ὄπλα τῶν Αἰγυπτίων ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἐκδρασθέντα τῆς θαλάσσης ὑπὸ τοῦ πνεύματος, λαβόντες Ἑβραῖοι, εὐτοῖς ὠπλισθησαν. Καὶ ἦγεν αὐτοὺς ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, θύσων ἐκεῖ τὰ σώστρα, ὡς αὐτῷ ἐνετείλατο. Ἀγομένους δ' ἐκεῖ ἡ τῶν τρωπῶν ἰλύπει οπίκει, καὶ ἡ τοῦ ὕδατος ἐνδεια. Καὶ οὕτως ἔχοντες εἰς τόπον ἀρικροῦνται, ἐν ᾧ φρέαρ ἦν, οὗ τὸ ὕδωρ δὲ πικρὸν ἄποτον. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἡ μὲν τῆς Ἐξόδου βίβλος Μαίρραν ἐνομαζει, ὁ δ' Ἰώσηπος Μάρ αὐτὸν κληθῆναι παρὰ τῶν Ἑβραίων συγγράφεται, Μάρ τὸ πικρὸν λέγων τοὺς Ἑβραίους καλεῖν· καὶ τοῦ δημαγωγοῦ κατεγγύζον. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ πρότερον δεηθείς, ξύλον λαβὼν, εἰς τὸ φρέαρ ἐνέβαλε, καὶ τὸ ὕδωρ ἐγλύκανεν. Ὁ δὲ Ἰώσηπος οἶκε μὴ πιστεῦσιν ὡς θαύματι τῆ γλυκάνσει τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ φυσικῶς αὐτῷ γλυκανθῆναι δοξάζων. Λέγει γάρ, ὅτι τὸ ξύλον ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὕδωρ βαλὼν, ἐξενέλει τὸ φρέαρ ἐκέλευσ, καὶ οἱ μὲν ἰπόουν. Τὸ δ' ὄπὸ τῶν συνεχῶν πληγῶν γεγυμνασμένον, καὶ κεκαθαρμένον, ἦδη πότιμον ἦν. Τὴν δὲ τῶν τροφῶν ἐνδειαν κάσατο, τοῦ Θεοῦ δεηθείς δι' ὀρτύγων. Ἐπίπτεται γάρ τῆ τῶν Ἑβραίων παρεμβολῆ κληθεῖς ὀρτύγων οὗς σελλαβόντες ἦσθιον, καὶ

quadringentis et triginta postquam Abrahamus in Chananaeam pervenerat, post Jacobi in Aegyptum migrationem annis ducentis et quindecim, Mose tum annos LXXI nato, quem Aaron triennio superabat: avohemes etiam ossa Josephi secum, quemadmodum ille mandarat. Sic illi proficiscebantur.

XIV. At Aegyptii acti poenitentia, correptis armis eos persequiebantur, curribus sexcentis, equitibus quinquagies mille, et ducentis millibus peditum. Hebraei in angustias redacti aestuare, vix a lapidatione Mosis sibi temperare: ille hortari ut se sequerentur, ad mare ducere. Ibi in littore stans, Deo invocato, baculo mare percussit. Illud discluditur, ut nuda Hebraeis tellus appareret: festinanter itaque transeunt. Quod videntes Aegyptii, equite in fronte collocato, persequuntur. Jam autem Hebraeis in opposita littus citra noxam egressis, Aegyptios aqua a Mose virga percussa, ut in suum locum regrederetur, fluctibus coeuntibus, mare obruit. Itaque Aegyptii universi in undis perierunt. Hebraei vero laudibus Deum laeti concelebrant.

Moses etiam canticum Deo facit versibus senariis, Josepho auctore. Arma Aegyptiorum eam corporibus eorum a vento in litus ejecta capiunt, sibi quoque accommodant. Moses eos in montem Sina ducit, ad exsolvenda vota Deo ob salutem adeptam, ut in mantatis acceperat. Dum eo ducuntur, et cibarium penuria, et aquae inopia laborant. Sic affecti in locum perveniunt, ubi puteus erat, cajuus aqua ob amaricem potari non poterat (quem locum liber Exodi Maerian nominat, Josephus ab Hebraeis Mar vocatum fuisse tradit: sic enim amarum dici lingua eorum) et contra duces fremunt. In Deum comprecatus prius, ligno quodam in puteum coniecto, aquam dulcem reddit. Josephus non credere videtur, aquae saporem miraculo mutatum, sed naturaliter id accidisse. Ait enim Mosem ligno in aquam coniecto, exauriri aquam jussisse: ac dum illi intenti essent operi, aquam continentibus icibus exercitatum et expurgatam, potabilem tandem esse factam. Cibarium item penuriam occurrat, Deo invocato, per coturnicea, quantum ingens multitudo in castra Hebraeorum delata et capta, famem sedat. Deinde mannam pluit eis Deus, dulcedine melli parem, magnitudine grano orizandri similem. Est autem Manna ab eis appellata, cum dubitarent quid rei esset. Man enim lingua illa interrogationis quoque nota est: sic Josephus haec tradit. Jussus autem erat quibus Assaronem

Variae lectiones et notae.

(37) Σανθικῶ πέμπτη καὶ δεκάτη κατὰ σελήνην. Sancti hici seu Aprilis decimo quinto secundum lunam. Ambiguum est utrum sub ortum lunae, an

mensis lunari, inquit Wolfus.

(38) Ἐπιστρεπτικῶς. Ita Reg. et Colbert. Ἡ ἐπιτρέψη, cod. alter Wolfii.

(mensuræ id genus est) ex ea colligere : quo si quis plus collegisset, postridie non erat esul, et vermibus et amaritudine corruptum. Id eo consilio factum, ne ubi robusti multum, cōcervassent, infirmi egèrent. Hoc victu aunos quadraginta sunt usi, donec e deserto excesserunt. Denuo in locum aquarum expertem progressi, nomine Raphidini, siti contra Mosem exstimulantur. Is precatus Deum, jubetur baculo percutere petram : quo facto, aquæ limpidissimæ copia erumpit. Inde Amalechitæ, finitimis etiam in auxilium evocatis, contra Hebræos procedunt. Moses bellicosus a reliqua turba segregatis, et Jesu Navis filio duce creato, ac parte exorcitus ad aquarum custodiam **37** relicta, ipse montem conscendit : Jesuque mandat, ut Deo fretus, contra hostes educat copias. Conserta jam pugna, quoad Moses manus sursum tenebat, Hebræi Amalechitas male tractabant : cum remisisset, extensione illa fatigatus, iidem succumbebant. Itaque Aaroni fratri, et Ori Mariammes marito mandat, ut utrinque astantes manus sibi fulcirent. Scilicet Hebræi victores, Amalechitas internecione delivissent, nisi nox prælium diremisset, nullo e suis cæso.

τευμα κατὰ τῶν ἐναντιῶν ἐξάγειν. Ἦδη οὖν ὁ πόλεμος συνεβήγγυτο· καὶ μέχρι μὲν Μωϋσῆς τὰς χεῖρας εἶχεν ὕψου, τοὺς Ἀμαληκίτας οἱ Ἑβραῖοι κακῶς διετίθεντο. Ὁσαῖς δὲ τὰ χεῖρας καθίει ὁ Μωϋσῆς, τῇ ἀνατάσει τούτων πονούμενος, καταπονηθῆναι τοὺς Ἑβραῖους συνέβαινε. Ἐκατέρωθεν οὖν τὸν ἀδελφὸν Ἀαρὼν, καὶ Ὀρ, τὸν ἀνδρὰ τῆς ἀδελφῆς Μαρίας, στήσας ἀνάγειν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνετείλατο καὶ οὕτω τοὺς Ἀμαληκίτας νικῶντες Ἑβραῖοι, πάντας ἀπώλεσαν, ἂν εἰ μὴ νύξ ἐπέσχευ αὐτοῦ· Ἑβραίων δὲ τίθησθαι οὐδὲ εἶς.

XV. Ex eo loco progressi, trimestri post exitum ex Ægypto spatio, ad Sina montem perveniunt. Ibi Moses rem divinam facit : et a Raguele socero aditur, qui cum generum negotiis obrutum videret, omnibus eum aduentibus, suadet, ut juris dicendi provinciam aliis mandat : ipse majorum rerum cura suscepta, salutis populi consulat, et præfectos designet, qui decies millenis, qui millenis, qui quingenis, centenis, quinquagenis, tricenis item, vicenis, et denis præsent. Ragueleis monitis paret Moses ; populum prope Sina castra locare jubet, ipse montem ascendit, Populus jussa exsequitur, cum aliis rebus immundis, cum congressu mulierum triduum abstinens. Die tertio nubes Hebræorum castra circumdat, cum fulguribus terribilibus, et impetu ventorum : quibus Hebræi perterriti, intra tabernacula se continent. Deinde Moses procedit, fiducia pleas, suoque conspectu popularibus metum adimit : quæ mandarat Deus exponit, et quæ eis instituta sint tenenda : producit populum cum uxoribus et liberis ad audiendum Deum. Audiunt illi vocem ex alto demissam. Ille rursus montem conscendit : in quo eum diutius moraretur, populus ad Aaronem confluens : *Facito*, inquit, *nobis deos : nam quid Mosi acciderit, ignoramus.* Aaron vi subactus, aureas inares, et mundum muliebrem uxorum et filiarum eos afferre jubet. Afferunt illa, et vitulum aureum inde confiant, eique immolant. Moses de monte descendens, et

ἐπὶ τούτοις τὸ Μάννα ὕεν αὐτοῖς ὁ Θεός, μέλιτι μὲν τὴν ἡδονὴν ἐμπερὲς, τὸ δὲ μέγεθος χοριάνδρου σπέρματι ὁμοιον. Μάννα δὲ παρ' ἐκείνων κληθὲν, ὡς ἀπορούντων τί ἂν εἴη αὐτό. Τὸ γὰρ Μάν καὶ ἐπερώτησιν δηλοῖ, κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον. Οὕτω καὶ ταῦτα Ἰώσηπος. Ἐνετείλατο δὲ ἀσάρων ἕκαστον συλλέγειν (ὁ δὲ ἀσάρων μέτρον ἐστίν)· εἰ δὲ τις πλέον συνέλεξεν, εἰς τὴν ἀβυρῖον ἀβροτον ἦν, ὑπὸ τῆς σκωλήκων καὶ πικρίας διεσθαρμένων. Τοῦτο δὲ ψικονόμητο, ἵνα μὴ τῶν ἐβρωμένων πολὺ συναγόντων, ἐπιλείπη τοῖς ἀσθενέσι. Τῇ δὲ τροφῇ ταύτῃ τεσσαράκοντα ἐχρήσαντο ἔτεσιν, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Αὐθις οὖν εἰς ἀνυδρον ἤλθον τόπον, καλούμενον Ῥαφιδίν, καὶ διεψώτες κατὰ Μωϋσῆως κακίνητο. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ δεηθεὶς, καλεῖται ῥάβδῳ τὴν πέτραν πλῆσαι, καὶ πληττεῖ· ἦς· αὐτίκα ὕδωρ ἐξεβλύσθη πολὺ τε καὶ διαυγέστατον. Οἱ δὲ Ἀμαληκίται κατὰ τῶν Ἑβραίων ἐχώρουν, τοὺς περιοίκους συμμάχους προσκαλεσάμενοι. Μωϋσῆς δὲ τὸ μάχιμον τοῦ λαοῦ τῶν ἄλλων ἀποδιελὼν, καὶ Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ ἐπιστάσας αὐτοῖς, μέρος δὲ τῆς στρατιᾶς καταλείπων εἰς τὴν τοῦ ὕδατος φυλακὴν, αὐτὸς μὲν ἀνεχώρει πρὸς τὸ ὄρος· Ἰησοῦ δ' ἐνετείλατο πεποιθῆναι Θεῷ, καὶ τὸ στρα-

τῆς ἐπὶ τῶν ἐναντιῶν ἐξάγειν. Ἦδη οὖν ὁ πόλεμος συνεβήγγυτο· καὶ μέχρι μὲν Μωϋσῆς τὰς χεῖρας εἶχεν ὕψου, τοὺς Ἀμαληκίτας οἱ Ἑβραῖοι κακῶς διετίθεντο. Ὁσαῖς δὲ τὰ χεῖρας καθίει ὁ Μωϋσῆς, τῇ ἀνατάσει τούτων πονούμενος, καταπονηθῆναι τοὺς Ἑβραῖους συνέβαινε. Ἐκατέρωθεν οὖν τὸν ἀδελφὸν Ἀαρὼν, καὶ Ὀρ, τὸν ἀνδρὰ τῆς ἀδελφῆς Μαρίας, στήσας ἀνάγειν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνετείλατο καὶ οὕτω τοὺς Ἀμαληκίτας νικῶντες Ἑβραῖοι, πάντας ἀπώλεσαν, ἂν εἰ μὴ νύξ ἐπέσχευ αὐτοῦ· Ἑβραίων δὲ τίθησθαι οὐδὲ εἶς.

IE'. Ἐκείθεν ἀπήγεσαν εἰς τὸ πρῶτον, καὶ ἐν τριμήνῳ μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐξέλευσιν, παρῆσαν ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ ἔθηκε Μωϋσῆς ἐκεῖ τῷ Θεῷ, ὅπου καὶ Ῥαγουήλ ὁ πενητὲρς αὐτοῦ ἀπήνησεν αὐτῷ. Θεασάμενος δὲ τὸν γαμβρὸν ἐν ὄχλῳ πραγμάτων ὄντα, πάντων ἐπ' αὐτὸν βαδίζόντων, συνεβούλευε τὴν μὲν τῶν δικῶν ζήτησιν ἑτέροις ἐπιτρέπειν, αὐτὸν δὲ τῶν μειζύων προνοεῖν πραγμάτων, καὶ τῆς τοῦ λαοῦ σωτηρίας· καὶ κατὰ μυστοῦ ἀρχοντας ἀποδεικνύειν, εἶτα κατὰ χιλίους, καὶ κατὰ πεντακοσίους ἑτέρους, ἐπιστῆναι, καὶ ἐπὶ τούτοις ἑκατοντάρχους καὶ πεντηκοντάρχους ποιεῖν, καὶ ἐν τριάκοντα, καὶ εἰκοσι, καὶ δέκα ἐπιστῆναι τοὺς διακοσμήσοντας. Ταῦτα τοῦ Ῥαγουήλ συμβουλεύσαντος, Μωϋσῆς κατὰ τὴν ἐκείνου ὑποθήκην ποιεῖ. Ἐἶτα πλησίον μετασκηνοῦσαι τοῦ ὄρους Σινᾶ τῷ λαῷ ἐνετείλατο, αὐτὸς εἰς τὸ ὄρος ἀνῆει· καὶ ὁ λαὸς μετεσκήνωσεν, ἀγνεύων τὴν τε ἄλληλ ἄγναιαν, καὶ ἀπὸ γυναικῶν συνοουσίας τρίτην ἡμέραν. Κατὰ δὲ γὰρ τὴν τρίτην ἔωθεν νεφέλη περιεκύκλωτο τὸ τῶν Ἑβραίων στρατόπεδον, ἀστρακαὶ τε ἦσαν φοβεραὶ, καὶ πνευμάτων σφοδρότης, ἃ τοὺς Ἑβραίους ἐδειμαίνει τὰς σκηναῖς προσμύνοντας. Ἐπιφαίνεται δὲ ὁ Μωϋσῆς ἐμπλεὺς θάρρους, καὶ ὀφθαλμοὶ ἀκαλλῶνται τοῦ δέους αὐτοῦ, καὶ μηνύει σφίσι καὶ ὁ Θεὸς ἐνετείλατο, καὶ ὅσα φυλάξουσιν νόμιμα, καὶ προσάγει τὸν λαὸν ἅμα γυναῖξί καὶ τέκνοις, ὡς ἀκούσαντες τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἤκουον φωνῆς ὁμόθεν γινόμενης. Εἶτ' αὐθις ἀνεστίν εἰς τὸ ὄρος· καὶ χρυσήσαντος

ἔκει, ὁ λαὸς ἠθροίσθη πρὸς Ἀαρὼν, λέγων· *Ποίησον ἡμῖν θεοὺς, ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὐκ οἶδμεν τί γέγονεν.* Ἀαρὼν δὲ βιαζόμενος, προσενεγκεῖν αὐτῷ ἐπέταξεν ἕκαστον τὰ ἑνώτια τὰ χρυσοῦ, καὶ τὴν κόσμον ὃν αἱ γυναῖκες, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν περιέκυντο. Οἱ δὲ προσήγαγον, καὶ ἐξ αὐτῶν μόσχον ἐποίησαν χωνευτὸν, καὶ ἔθυσαν αὐτῷ. Μωϋσῆς δὲ καταβαίνων ἀπὸ τοῦ βρους, καὶ τὰς δύο πλάκας τοῦ μαρτυρίου ἐν ταῖς χερσὶ φέρων, λίθινους καταγεγραμμένας ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ὡς ἤγγησε τῇ παρεμβολῇ, ὄρῃ τὴν μόσχον, καὶ ὀργισθεὶς τὰς πλάκας συνέτριψε, καὶ λαθῶν τὸν μόσχον κατέκαυσε, καὶ ἐλέπτυνε, καὶ βαλὼν εἰς ὕδωρ ἐπότισε τὸν λαόν. Καὶ ἐνετείλατο τοῖς υἱοῖς Λευὶ, καὶ διηλθον διὰ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἀπέκτειναν πολλοὺς, ὡς εἰς τοισχιλίους τοὺς κεσόντας ἀριθμηθῆναι. Ἐπίστρεψε δὲ Μωϋσῆς πρὸς τὸ βροσ, λέγων· *Κύριε, ἠμάρτηκεν ὁ λαός σου, καὶ ἔβην εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἀρεσ· εἰ δὲ μὴ, κάμω ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου σου.* Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Κύριος· *Κατάθθι, ἐδήγησον τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶπόν σοι. Καὶ ἐνεφάνισε Κύριος τῷ Μωϋσῇ αἰτήσαντι ἰδεῖν αὐτὸν, τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ. Καὶ κατέθη πρὸς τὴν λαὸν αὐτοῖς, δύο πλάκας ἐπιπερόμενος, τοὺς δέκα λόγους γεγραμμένους ἰχούσας· καὶ ἡ ἔψη· τοῦ προσώπου αὐτοῦ ὑπῆρχε δεδοξαμένη, καὶ οὐκ ἠδύνετο ἀνεῖσαι αὐτῷ ὁ λαός, καὶ περιέθετο κάλυμμα περὶ τὴν ὕψιν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ὠμίλει αὐτοῖς. Καὶ ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ἃ ἐνετείλατο ὁ Θεὸς περὶ τε θυσιῶν καὶ καθαρῶν, καὶ ζώων ἀκαθάρτων τε καὶ καθαρῶν, ὥστε τῶν μὲν ἀπέχεσθαι, τοῖς δὲ τρέφεσθαι, περὶ τε μίξιν ἀθέσμων, καὶ τίνας οἱ κρεῖς εἰς γάμον ἀγάγονται, καὶ οἷας οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ περὶ Σαββάτου, καὶ τοῦ ἐβδομοῦ ἡμεροῦ, καὶ τοῦ πεντηκοστοῦ, ὃν Ἰωδαίου καλοῦσι. Καὶ ὅτι ἐπέταξεν ὁ Θεὸς σκηνὴν γανέσθαι, εἰς ἣν ἂν παραγίνοιτο, συνεπαγομένην αὐτοῖς μεταβαίνουσι· καὶ μέτρα τῆς σκηνῆς ἐδείξεν αὐτῷ, καὶ σχῆμα καθ' ὃ ἂν κατασκευασθεῖ. Ὁ δὲ λαὸς χαίροντες ἐπὶ τούτοις, προσήγον χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, καὶ λίθους τιμίους καὶ χαλκόν, καὶ ξύλα, καὶ τρίχας αἰγίαιας, καὶ δέρματα κριῶν, καὶ ἴνον, καὶ ἔρια. Ἀρχιτέκτωνας δ' ἐπίστησι τῆς σκηνῆς, τὸν τε τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ τῆς Μαρίας υἱὸν τὸν Βεσαλεὴλ, καὶ τὸν Ἐλιφάτ.*

17. Ἡδὴ δὲ τῆς σκηνῆς ἐργασμένης, ἔστησε ταύτην ὁ Μωϋσῆς. Ἐργαστο δὲ καὶ ἡ κιβωτὸς ἐκ ξύλων ἀσήπτων, ἀπκνταχθέν χρυσοῖον περιεκάλυπτον, ἥ τὰς δύο πλάκας ἐνέθετο, αἱ τοὺς δέκα λόγους εἶχον ἐγγεγραμμένους· Ὅν ὁ μὲν πρῶτος, Ἐνα Θεὸν εἶναι φησι, καὶ τοῦτον μόνον σέβασθαι δεῖν. Ὁ δεύτερος δὲ, Μηδενὸς εἰκόνα ζώου ποιεῖν, μηδὲ προσκυνεῖν. Ὁ τρίτος, Ἐπὶ μηδενὶ μεταλλῷ τὸν Θεὸν ἰμύναι. Ὁ τέταρτος, Τὰς ἐβδομάδας παρατρεῖν, ἀνακαυόμενος ἐξ ἔργου παντός. Ὁ πέμπτος, Γονεῖς τιμῆν. Ὁ ἕκτος, Φόνου ἀπέχεσθαι. Ὁ ἕβδομος, Μὴ μοιχεύειν. Ὁ ὄγδοος, Μὴ κλέπτειν. Ὁ ἔνατος, Μὴ ψευδομαρτυρεῖν. Ὁ δέκατος, Μηδενὸς ἀλλοτρίου ἐπιθυμεῖν. Ταύτην οὖν τὴν κιβωτὴν εἰσάγουσιν εἰς τὸ ἅδυτον. Ἐν δὲ τῷ ναῷ τίθεσσι τρέπεζαν, καὶ ἐπὶ ταύτης ἀρτους ἀζύμους δώδεκα, καὶ λυχνίαν χρυσοῦν, καὶ θυμιατήριον ξύλινον ἐντός, ἔξωθεν δὲ χρυσοῦν περιεκαλυμμένον. Καὶ πρὸ τῆς σκηνῆς βωμὸν ἰδρύσατο ξύλινον, χαλκαῖς λεπταῖς περιηλαμένον, οὗ ἄντικρυς φιάλαι καὶ κρατῆρες οὖν θυσιακοὺς ἐτίθετο, καὶ ἄλλα σκεύη, ἃ πρὸς

duas testimonii tabulas manibus ferens, lapideas, utrinque scriptas : ut castris appropinquans, vitulum videt, iratus tabulas confringit, vitulum comminutum comburit, scobe in aquam conjecta potat 38 populum. Levitis mandat, ut per castra grassentur : a quibus tribus circiter millibus hominum occisis, in moxtem revertitur, dicens : *Domine, populus peccavit, quod peccatum si eis condonas, bene est : sin minus, me quoque e libro tuo deleto.* Jubet Deus Mosem descendere, ac populum in locum designatum perducere : eique conspectum ejus petenti, posteriora sua conspicienda præbet. Sic rursum ad populum ille descendit, duas tabulas afferens, quibus decem illi sermones inscripti erant. Cæterum facies ejus ita fulgebāt, ut eam populus intueri nequiret : eaque de causa velat eam, atque ita cum iis colloquens, mandata Dei de sacrificiis, de lustrationibus, de animalibus mundis et immundis, quorum his abstinere, illis alerentur, de coitu illicito, de matrimoniis sacerdotum et pontificum, de Sabbato, de anno septimo et quinquagesimo, quem Jubilæum vocant, expom. Jubet porro Deus tabernaculum fieri, in quod descenderet, quodque cum eis descenditibus transferretur : dimensiones et figuram ejus· Mosi demonstrat, secundum quas id fabricandum esset. Populus iis rebus lætus, aurum, argentum, gemmas, æs, ligna, pilos caprinos, pelles arietum, linum et lanas confert. Operi tabernaculi conficiendi præficitur Beseleel, Mariæ sororis Mosis filius, et Eliphatus.

δὲ τρέφεσθαι, περὶ τε μίξιν ἀθέσμων, καὶ τίνας οἱ κρεῖς εἰς γάμον ἀγάγονται, καὶ οἷας οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ περὶ Σαββάτου, καὶ τοῦ ἐβδομοῦ ἡμεροῦ, καὶ τοῦ πεντηκοστοῦ, ὃν Ἰωδαίου καλοῦσι. Καὶ ὅτι ἐπέταξεν ὁ Θεὸς σκηνὴν γανέσθαι, εἰς ἣν ἂν παραγίνοιτο, συνεπαγομένην αὐτοῖς μεταβαίνουσι· καὶ μέτρα τῆς σκηνῆς ἐδείξεν αὐτῷ, καὶ σχῆμα καθ' ὃ ἂν κατασκευασθεῖ. Ὁ δὲ λαὸς χαίροντες ἐπὶ τούτοις, προσήγον χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, καὶ λίθους τιμίους καὶ χαλκόν, καὶ ξύλα, καὶ τρίχας αἰγίαιας, καὶ δέρματα κριῶν, καὶ ἴνον, καὶ ἔρια. Ἀρχιτέκτωνας δ' ἐπίστησι τῆς σκηνῆς, τὸν τε τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ τῆς Μαρίας υἱὸν τὸν Βεσαλεὴλ, καὶ τὸν Ἐλιφάτ.

XVI. Tabernaculum jam confectum Moses erigit. Arcam etiam fabrefecit e lignis non putrescentibus, circumcirca inaurat : in eaque duas tabulas, quibus decalogus continebatur, condit. Unum esse Deum affirmat, eumque solum colendum. Alterum, Nullius animantis imaginem facientiam et adorandam esse. Tertium, Per Dei nomen ob nullam rem inanem esse jurandum. Quartum, Diem septimum observandum, atque in illo omni opere abstinendum. Quintum, Parentes honorandos. Sextum, Cæde abstinendum. Septimum, Non adulterandum. Octavum, Non furandum. Nonum, Non dicendum esse falsum testimonium. Decimum, Nihil alienum concupiscendum esse. Arcam hanc in adyta collocant, in æde mensam stataunt, et in ea panes non fermentatos duodecim : 39 candelabrum item aureum, et aram suffitoriam intrinsicus ligneam, foris auro incrustatam. Ante tabernaculum aram posuit ligneam, laminis ferreis circumtectam, in qua phialæ et crateres cum acerris collocabantur : aliaque vasa, quæ ad sacrificia parata erant.

(mensuræ id genus est) ex ea colligere: quo si quis plus collegisset, postridie non erat esui, et vermibus et amaritudine corruptum. Id eo consilio factum, ne ubi robusti multum cōcervassent, infirmi egerent. Hoc victu annos quadraginta sunt usi, donec e deserto excesserunt. Denuo in locum aquarum expertem progressi, nomine Raphidin, siti contra Mosem exstimulantur. Is precatus Deum, jubetur baculo percutere petram: quo facto, aquæ limpidissimæ copia erumpit. Inde Amalechitæ, finitimis etiam in auxilium evocatis, contra Hebræos procedunt. Moses bellicosus a reliqua turba segregatis, et Jesu Navis filio duce creato, ac parte exercitus ad aquarum custodiam **37** relicta, ipse montem conscendit: Jesuque mandat, ut Deo fretus, contra hostes educat copias. Conserta jam pugna, quoad Moses manus sursum tenebat, Hebræi Amalechitas male tractabant: cum remisisset, extensione illa fatigatus, iidem succumbebant. Itaque Aaroni fratri, et Ori Mariammes marito mandat, ut utrinque astantes manus sibi fulcirent. Scilicet Hebræi victores, Amalechitas internecione deciderunt, nisi nox prælium diremisset, nullo e suis cæso.

κατὰ τῶν ἐναντίων ἐξάγειν. Ἦδη οὖν ὁ πόλεμος συνεβήγγυτο· καὶ μέχρι μὲν Μωϋσῆς τὰς χεῖρας εἶχεν ὑψοῦ, τοὺς Ἀμαληκίτας οἱ Ἑβραῖοι κακῶς διετίθειεν. Ὅσακις δὲ τὰ χεῖρας καθίει ὁ Μωϋσῆς, τῇ ἀνατάσει τούτων κινουμένων, καταπονηθῆναι τοὺς Ἑβραῖους συνέβαιεν. Ἐκατέρωθεν οὖν τῶν ἀδελφῶν Ἀαρῶν, καὶ Ὀρ, τὸν ἀνδρα τῆς ἀδελφῆς Μαρίας, στήσας ἀνεχείει τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐντετέλιτο καὶ οὕτω τοὺς Ἀμαληκίτας νικῶντες Ἑβραῖοι, πάντας ἀπώλεσαν, ἂν εἰ μὴ νύξ ἐπέσχευ αὐτούς· Ἑβραίων δὲ τίθνηκεν οὐδὲ εἶς.

XV. Ex eo loco progressi, trimestri post exitum ex Ægypto spatio, ad Sina montem perveniunt. Ibi Moses rem divinam facit: et a Raguele socero aditur, qui cum generum negotiis obrutum videret, omnibus eum adeuntibus, suadet, ut juris dicendi provinciam aliis mandat: ipse majorum rerum cura suscepta, salutis populi consulat, et præfectos designet; qui decies millenis, qui millenis, qui quingenis, centenis, quinquagenis, tricenis item, vicenis, et denis præsiat. Raguelis monitis paret Moses; populum prope Sina castra locare jubet, ipse montem ascendit, Populus jussa exsequitur, cum aliis rebus immundis, cum congressu mulierum triduum abstinens. Die tertio nubes Hebræorum castra circumdat, cum fulguribus terribilibus, et impetu ventorum: quibus Hebræi perterriti, intra tabernaculum se continent. Deinde Moses procedit; fiducia pleaus, suoque conspectu popularibus metum adimit: quoque mandat Deus exponit, et quæ eis instituta sint tenenda: producit populum cum uxoribus et liberis ad audiendum Deum. Audiunt illi vocem ex alto demissam. Ille rursus montem conscendit: in quo eum diutius moraretur, populus ad Aaronem confluit: *Facto*, inquit, *nobis deos: nam quid Mosi acciderit, ignoramus.* Aaron vi subactus, aureas inaures, et mundum muliebrem uxorum et filiarum eos afferre jubet. Afferunt illa, et vitulum aureum inde conflant, eique immolant. Moses de monte descendens, et

ἐπὶ τούτοις τὸ Μάννα ὕσεν αὐτοῖς ὁ θεός, μέλιτι μὲν τὴν ἡδονὴν ἐμπερὲς, τὸ δὲ μέγεθος κηριάδρου σπέρματι ὅμοιον. Μάννα δὲ παρ' ἐκείνων κληθὲν, ὡς ἀπορῶντων εἰ ἂν εἴη αὐτό. Τὸ γὰρ Μάν καὶ ἐπερωτήσῃν δηλοῖ, κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον. Ὅβτω καὶ ταῦτα Ἰώσηπος. Ἐντετέλιτο δὲ ἀσάριονα ἐκ τούτου ἕκαστον συλλέγειν (ὁ δὲ ἀσάριον μῆτρον ἐστίν)· εἰ δὲ τις πλεον συνέλεξεν, εἰς τὴν αὐριον ἄθροτον ἦν, ὑπὸ τε σκολήκων καὶ πικρίας διεφθαρμένων. Τούτο δὲ φρονόμητο, ἵνα μὴ τῶν ἐβρωμένων πολὺ συναγόντων, ἐπιλαίπη τὰς ἀσθενείας. Τῇ δὲ τροφῇ ταύτῃ τεσσαράκοντα ἐχρήσαντο ἔτησιν, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Αὐθις οὖν εἰς ἀνδρον ἤλθον τόπων, καλούμενον Ραφίδιν, καὶ διεψύχτας κατὰ Μωϋσῆος κεινήνητο. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ δεηθεὶς, κελεύεται ῥάβδῳ τὴν πέτραν πλήθει, καὶ πλήθει· ἤ· αὐτίκα ὕδωρ ἐξεβλύσθη πολὺ τε καὶ διαυγέστατον. Οἱ δὲ Ἀμαληκίται κατὰ τῶν Ἑβραίων ἐχώρου, τοὺς περιόικους συμμάχους προσκαλεσάμενοι. Μωϋσῆς δὲ τὸ μάχιμον τοῦ λαοῦ τῶν ἄλλων ἀποδεικνῶν, καὶ Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ ἐπιστάσας αὐτοῖς, μέρος δὲ τῆς στρατιᾶς καταλιπὼν εἰς τὴν τοῦ ὕδατος φυλακὴν, αὐτὸς μὲν ἀνεχώρει πρὸς τὸ ὄρος· Ἰησοῦ δ' ἐντετέλιτο πεποιθῆναι Θεῷ, καὶ τὸ στρα-

τεῖν ἐπὶ τὸ ὄρος Σινῆ. Καὶ ἔθυσεν Μωϋσῆς ἐκεῖ τῷ Θεῷ, ὅπου καὶ Ραγουήλ ὁ πενθερός αὐτοῦ ἀπήνησεν αὐτῷ. Θεασάμενος δὲ τὸν γαμβρὸν ἐν δόλῳ πραγμάτων ὄντα, πάντων ἐπ' αὐτὸν βαδίζόντων, συνεβούλευε τὴν μὲν τῶν δικῶν ζήτησιν ἑτέροις ἐπιτρέπειν, αὐτὸν δὲ τῶν μειζόνων προνοεῖν πραγμάτων, καὶ τῆς τοῦ λαοῦ σωτηρίας· καὶ κατὰ μυρίους ἀρχοντας ἀποδεικνύειν, εἶτα κατὰ χιλίους, καὶ κατὰ πεντακοσίους ἑτέροις ἐπιστᾶν, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐκατοντάρχους καὶ πεντηκοντάρχους ποιεῖν, καὶ ἐν τριάκοντα, καὶ εἰκοσι, καὶ δέκα ἐπιστᾶν τοὺς διακοσμήσοντας. Ταῦτα τοῦ Ραγουήλ συμβουλεύσαντος, Μωϋσῆς κατὰ τὴν ἐκείνου ὑποθήκην ποιεῖ. Ἐἶτα πλησίον μετασκηνώσας τοῦ ὄρους Σινῆ τῷ λαῷ ἐντετελέμενος, αὐτὸς εἰς τὸ ὄρος ἀνέβη· καὶ ὁ λαὸς μετασκηνώσας, ἀγνεύων τὴν τε ἄλλην ἀγγελίαν, καὶ ἀπὸ γυναικῶς συνουσίας τρίτην ἡμέραν. Κατὰ δὲ γὰρ τὴν τρίτην ἔωθεν νεφέλη περιεκύκλωτο τὸ τῶν Ἑβραίων στρατόπεδον, ἀστρακαὶ τε ἦσαν φοβεραὶ, καὶ πνευμάτων σφοδρότης, ἃ τοὺς Ἑβραίους ἐδειμαίνε τὰς σκηνας προσημένοντας. Ἐπιφαίνεται δὲ ὁ Μωϋσῆς ἐμπλεὺς θάρρους, καὶ ὀφθαλμοὺς ἀπαλλάττει τοῦ δόους αὐτοῦ, καὶ μηνύει σφίσιν ἃ ὁ θεός ἐντετέλιτο, καὶ ὅσα φυλάξουσιν νόμιμα, καὶ προσάγει τὸν λαὸν ἡμα γυναῖξιν καὶ τέκνοις, ὡς ἀκούσαιεν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἤκουον φωνῆς ὑψόθεν γυναικῶν. Εἶτ' αὐθις ἀνίσταν εἰς τὸ ὄρος· καὶ χρονήσαντες

καὶ ὁ λαὸς ἠθροίσθη πρὸς Ἀαρὼν, λέγων· *Ποίησον* ἡμῖν θεοὺς, ὃ γὰρ Μωϋσῆς οὐκ οἶδ' ἄμαρ· *τί γέγονεν*. Ἀαρὼν δὲ βιαζόμενος, προσενεγκεῖν αὐτῷ ἐπέταξεν ἑκαστὸν τὰ ἐνώτια τὰ χρυσοῦ, καὶ τὸν κόσμον ἂν αἱ γυναῖκες, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν περιέκλυον. Οἱ δὲ προσήγαγον, καὶ ἐξ αὐτῶν μόσχον ἐποίησαν χωνευτὸν, καὶ ἔθυσαν αὐτῷ. Μωϋσῆς δὲ καταβαίνων ἀπὸ τοῦ ὄρους, καὶ τὰς δύο πλάκας τοῦ μαρτυρίου ἐν ταῖς χερσὶ φέρων, λιθίνους καταγεγραμμένας ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ὡς ἤγγισε τῇ παρεμβολῇ, ὄρξ' τὸν μόσχον, καὶ ὄργισθεὶς τὰς πλάκας συνέτριψε, καὶ λαβὼν τὸν μόσχον κατέκαυσε, καὶ ἐπέτρυψε, καὶ βάλων εἰς ὕδωρ ἐπότισε τὸν λαόν. Καὶ ἐνετείλατο τοῖς υἱοῖς Ἀαρὼν, καὶ διεῖλον διὰ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἀπέκτειναν πολλοὺς, ὡς εἰς τρισχίλους τοὺς πεσόντας ἀριθμηθῆναι. Ὑπέστρεψε δὲ Μωϋσῆς πρὸς τὸ ὄρος, λέγων· *Κύριε, ἡμάρτηκεν ὁ λαός σου, καὶ ἔβην εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄρα· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου σου*. Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Κύριος· *Κατάβηθι, δδήγησον τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶπόν σοι. Καὶ ἐνεφάνισεν Κύριος τῷ Μωϋσῆϊ αἰτήσαντι ἰδεῖν αὐτὸν, τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ. Καὶ κατέβη πρὸς τὸν λαὸν αὐτῶν, δύο πλάκας ἐπιφερόμενος, τοὺς δέκα λόγους γεγραμμένους ἐχούσας· καὶ ἡ βῆσις τοῦ προσώπου αὐτοῦ ὕψηρον δεδοξασμένη, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀτενίσαι αὐτῷ ὁ λαός, καὶ περιέβητο κάλυμμα περὶ τὴν βῆσιν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ὡμίλει αὐτοῖς. Καὶ ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ἃ ἐνετείλατο ὁ Θεὸς περὶ τῶν θυσιαίων καὶ καθαρῶν, καὶ ζώων ἀκαθάρτων τε καὶ καθαρῶν, ὥστε τῶν μὲν ἀπέχεσθαι, τοῖς δὲ τρέφεσθαι, περὶ τῶν μίσθων ἀθέσμων, καὶ τίνας οἱ ἱερεῖς εἰς γάμον ἀγάγονται, καὶ οἷας οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ περὶ Σαββάτου, καὶ τοῦ ἑβδομοῦ ἡμεροῦ, καὶ τοῦ πεντηχοστοῦ, ὃν Ἰωθὴλαζον καλοῦσι. Καὶ ὅτι ἐπέταξεν ὁ Θεὸς σκηνὴν γενέσθαι, εἰς ἣν ἂν παραγίνοιντο, συναπαγομένην αὐτοῖς μεταβαλόντων· καὶ μέτρα τῆς σκηνῆς ἔδειξεν αὐτῷ, καὶ σχῆμα καθ' ὃ ἂν κατασκευασθῆι. Ὁ δὲ λαὸς χαίρωντες ἐπὶ τούτοις, προσήγον χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον, καὶ λίθους τιμίους, καὶ χαλκόν, καὶ ξύλα, καὶ τρίχας αἰγίας, καὶ δέρματα κριῶν, καὶ ἰλόν, καὶ ἔρια. Ἀρχιτέκτωνας δ' ἐψήθησι τῆς σκηνῆς, τὸν τε τῆς ἀδελοφῆς αὐτοῦ τῆς Μαριὰμ υἱὸν τὸν Βεσελεὴλ, καὶ τὸν Ἐλιφάτ.*

14. Ἦδη δὲ τῆς σκηνῆς εἰργασμένης, ἔστησε αὐτήν ὁ Μωϋσῆς. Εἰργαστο δὲ καὶ ἡ κιθωτὸς ἐκ ξύλων ἀσηπτῶν, ἀκνταχόθεν χρυσοῖον περιεκάλυπτον, ἣ τὰς δύο πλάκας ἐνέθεντο, αἱ τοὺς δέκα λόγους εἶχον ἐγγεγραμμένους· Ὅν ὁ μὲν πρῶτος, Ἐνα θεὸν εἶναί φησι, καὶ τοῦτον μόνον σέβασθαι δεῖν. Ὁ δεύτερος δὲ, Μηδενὸς εἰκόνα ζῶου ποιεῖν, μηδὲ προσκυεῖν. Ὁ τρίτος, Ἐπὶ μηδενὶ ματαίῳ τὸν θεὸν ὀνομάσαι. Ὁ τέταρτος, Τὰς ἑβδομάδας παρατηρεῖν, ἀναπαυόμενος ἐξ ἔργου παντός. Ὁ πέμπτος, Γονεῖς τιμᾶν. Ὁ ἕκτος, Φόνου ἀπέχεσθαι. Ὁ ἑβδομῶς, Μὴ μοιχεύειν. Ὁ ὄγδοος, Μὴ κλέπτειν. Ὁ ἔνατος, Μὴ ψευδομαρτυρεῖν. Ὁ δέκατος, Μηδενὸς ἄλλοτρίου ἐπιθυμεῖν. Ταύτην οὖν τὴν κιθωτὴν εἰσέφερον εἰς τὸ ἕδωτον. Ἐν δὲ τῷ ναῷ τιθέασιν τράπεζαν, καὶ ἐπὶ ταύτης ἄρτους ἀζύμους δώδεκα, καὶ λυχνίαν χρυσήν, καὶ θυμιατήριον ξύλινον ἐνδοξ, ἔξωθεν δὲ χρυσίῳ περιτεκαλυμένον. Καὶ πρὸ τῆς σκηνῆς βωμὸν ἰερόσαστο ξύλινον, χαλκαῖς λεπταῖς περιπλαμένον, οὗ ἀντικρυς φιάλαι καὶ κρατήρες· εἷν θύλακός ἐτίθεντο, καὶ ἄλλα σκεύη, ἃ πρὸς

duas testimonii tabulas manibus ferens, lapideas, utrinque scriptas : ut castris appropinquans, vitulum videt, iratus tabulas confringit, vitulum comminutum comburit, scobe in aquam conjecta potat **38** populum. Levitis mandat, ut per castra grassentur : a quibus tribus circiter millibus hominum occisis, in moertem revertitur, dicens : *Domine, populus peccavit, quod peccatum si eis condonns, bene est : sin minus, me quoque e libro tuo deleto*. Jubet Deus Mosem descendere, ac populum in locum designatum perducere : eique conspectum ejus petenti, posteriora sua conspicienda prabet. Sic rursum ad populum ille descendit, duas tabulas afferens, quibus decem illi sermones inscripti erant. Cæterum facies ejus ita fulgebāt, ut eam populus intueri nequiret : eaque de causa velat eam, atque ita cum iis colloquens, mandata Dei de sacrificiis, de lustrationibus, de animalibus mundis et immundis, quorum his abstinere, illis alerentur, de coitu illicito, de matrimoniis sacerdotum et pontificum, de Sabbato, de anno septimo et quinquagesimo, quem Jubilæum vocant, exponit. Jubet porro Deus tabernaculum fieri, in quod descenderet, quodque cum eis discedentibus transferretur : dimensiones et figuram ejus. Mosi demonstrat, secundum quas id fabricandum esset. Populus iis rebus lætus, aurum, argentum, gemmas, æs, ligna, pilos caprinos, pelles arietum, linum et lanas confert. Operi tabernaculi conficiendi præficitur Beseleel, Mariæ sororis Moysis filius, et Eliphatus.

C

XVI. Tabernaculum jam confectum Moses erigit. Arcam etiam fabrefecit e lignis non putrescentibus, circumcirca inaurat : in eaque duas tabulas, quibus decalogus continebatur, condit. Unum esse Deum affirmat, eumque solum colendum. Alterum, Nullius animantis imaginem faciemque et adorandam esse. Tertium, Per Dei nomen ob nullam rem inanem esse jurandam. Quartum, Diem septimum observandum, atque in illo omni opere abstinendum. Quintum, Parentes honorandos. Sextum, Cæde abstinendum. Septimum, Non adulterandum. Octavum, Non furandum. Nonum, Non dicendum esse falsum testimoniū. Decimum, Nihil alienum concupiscendum esse. Arcam hanc in adyta collocant, in æde mensam statuunt, et in ea panes non fermentatos duodecim : **39** candelabrum item aureum, et aram suffitoriam intrinsecus ligneam, foris auro incrustatam. Ante tabernaculum aram posuit ligneam, laminis ferreis circumtectam, in qua phiale et crateres cum acerris collocabantur : aliaque vasa, quæ ad sacrificia parata erant.

D

ex auro omnia. Parantur et sacerdotibus ac pontifici etiam stolæ. Pontificem autem Aaronem renuntiat Deus. Tum Moses populo convocato: Viri, inquit, opus absolutum est, sacrificandi autem honore Aaronem dignatur Deus. Deinde conferre singulos jubet Sici semissem, ad tabernaculi ministeria sustentanda. Est autem Sicius, Hebraici numismatis genus, quod quatuor drachmas Atticas valêt. Numerus eorum qui conferebant, fuit sexcentorum, quinque millium, quingentorum et quinquaginta: cum ex ingenuis ii duntaxat conferrent, qui vicesimum annum excessissent, usque ad quinquagesimum. Confectum est tabernaculum mensibus septem. Ostendit autem Deus descensu in tabernaculum suo, id opus ex animi sui sententia confectum esse. Præsentiam porro suam ita declaravit. Vapor soli tabernaculo incumbebat, neque densus et involutus, ac nubibus similis, neque omnino tenuis et rarus, ut penetraret visus, sed suavis inde ros destillabat. Moses diebus septem in tabernaculo sub dio sacrificat. Octavo, festum indicit populo, et sacris operari jubet. At illi certare inter sese liberalitate. Victimis jam aræ impositis, ignis sponte sua ortus, omnia quæ in illa erant, consumit. Post, quatuor filiorum Aaronis natu grandiores, Nadabus et Abius sacris non rite factis, pectora et facies, igni ultro exorto, adusti: cadavera eorum extra elata, et sepulta. Dehinc Moses tribum Leviticam ab aliis secretam lustrat: eisque tabernaculum et sacra vasa tradit, ut sacerdotibus ad præscriptum eorum ministrarent. His peractis, nuraerare populam instituit: inventique sunt, qui arma ferre possent, sexcenties mille, ter mille sexcenti et quinquaginta ex iis qui annum vicesimum excesserant, et quinquagesimum attigerant. Pro tribu autem Levitica Josephi filios Ephraimum et Manasse tribunis substituit, secundum mandatum progenitoris Jacobi. Levitarum porro numerus 40 inventus est trium

et viginti millium, octingentorum et octoginta. σὴν καὶ τὸν Ἐφραΐμ, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ προπάτορος Ἰακώβ. Οἱ δὲ γε Λευῖται δισμῦριοι καὶ τρισχίλιοι ἀριθμηθέντες εὐρέθησαν, πρὸς ὀκτακασίους καὶ ὀγδοήκοντα.

XVII. Post hæc populus seditionem Mosi movet, conquerens se e bona terra in desertis oberrare coactos ab eo. Itaque ex eo loco in terram eos ducit, quæ Vallis dicebatur, Chananæ terræ propinquam: et singulos ex qualibet tribu delectos, mittit exploratum vires Chananæorum, et agri qualitatem. Ili quadraginta diebus regione peragrata, revertuntur, fructus etiam ex ea secum afferentes: ac terræ quidem bonitatem laudant, sed populo metum injiciunt, quasi obtineri nequeat, tum ob fluminum magnitudinem, tum ob ardua juga montium, tum ob urbes munitissimas. Hoc nuntio rursus irritan-

Α ἱερουργίαν ἡτοίμαστο, χρύσεια πάντα. Γίνονται δὲ καὶ τοὺς ἱερεῦσι στολαί, ἀλλὰ μέντοι καὶ τῷ ἀρχιερεῖ. Ἀρχιερεῖα δὲ ὁ Θεὸς τὸν Ἀαρὼν ἐψηφίσαστο. Συναθροίσας δὲ τὸ πλῆθος ὁ Μωϋσῆς, Ἄνδρες, ἔφη, τὸ μὲν ἔργον τετέλεστοι, τῆς δὲ τοῦ ἱερᾶσθαι τιμῆς ὁ Θεὸς ἐστὶν Ἀαρὼν ἀξιοῖ. Προσέταξε δὲ Μωϋσῆς, εἰσφέρειν ἕκαστον Σίκλου τὸ ἥμισυ, ἵν' εἰς τὰς περὶ τὴν σκηνὴν χρεῖας εἴη ἀνάλωμα. Ὁ δὲ Σίκλος Ἑβραίων ἐστὶ νόμισμα, Ἀττικὰς δεχόμενον δραχμὰς τέσσαρας. Τῷ δὲ πλῆθος τῶν εἰσφερόντων ἦν μυριάδες ἐξήκοντα καὶ πεντακισχίλιοι πεντακῆσοι πεντήκοντα. Τὴν δ' εἰσφορὰν ἐποιούοντο τῶν ἐλευθέρων οἱ τὸν εἰκοστὸν ὑπερβάντες ἑνιαυτὸν, ἄχρι πεντηκοστοῦ. Ἐποιήθη δὲ ἡ σκηνὴ μηνσὶν ἑπτὰ. Ἐβείξε δὲ ὁ Θεὸς κατὰ γνώμην αὐτοῦ τὸ ἔργον γενόμενον, παρουσιάσας ἐν τῇ σκηνῇ. Οὕτω δὲ τὴν παρουσίαν ἐδήλωσεν. Ἀχλὺς ὑπὲρ τὴν σκηνὴν μόνην ἐγένετο, οὕτε βαθεῖα καὶ συμπεπλημένη, καὶ νέφεος ἐμφορῆς, οὕτε πάλυ λεπτῆς καὶ ἀραιᾶς, ὡς δι' αὐτῆς δικνεῖσθαι τὴν ὕρασιν· ἦδελα δὲ ἀπ' αὐτῆς ἔρρει δρόσος. Μωϋσῆς δὲ ἔθυσεν ἐν τῷ τῆς σκηνῆς αἰθρίῳ (39) ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ, τῇ δὲ ὀγδόῃ ἑορτὴν ἐκήρυξε τῷ λαῷ, καὶ θύειν ἐπέταξεν. Οἱ δὲ ἀλλήλοισι ἡμιλλῶντο. Ἐπικειμένων δὲ τῶν ἱερῶν τῷ βωμῷ, πῦρ ἀνήθη αὐτόματον, καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἔδαπάνησεν. Οἱ δὲ πρεσβύτεροι τῶν τεσσάρων υἱῶν Ἀαρὼν, Ναβὶδ καὶ Ἀβιὸν παρὰ τὰ διατεταγμένα θύσαντες, κατεκαύθησαν τὰ στέρνα τε καὶ τὰ πρόσωπα, πυρὸς ἐξαφθέντος αὐτομάτου, καὶ φέξαντος αὐτούς· ὧν τὰ σώματα ἐξω τῆς παρεμβολῆς κομισθέντα, ἐτάφησαν. Τὴν δὲ φυλὴν τοῦ Λευὶ τῶν ἄλλων διακρίνας ἤγειρε, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὴν σκηνὴν, καὶ τὰ σκευὴ τὰ ἱερὰ, ἵνα ὡς ὑφηγῶνται οἱ ἱερεῖς, ὑπηρετώσιν αὐτοί. Μετὰ ταῦτα ἀριθμῆσαι διέγνω τὸν λαόν, καὶ εὐρέθησαν τῶν ὅπλα φέρειν δυναμένων μυριάδες ἐξήκοντα, καὶ τρισχίλιοι, πρὸς ἐξακασίους καὶ πεντήκοντα. Οὗτοι δ' ἦσαν οἱ τὸν εἰκοστὸν ὑπερβάντες ἑνιαυτὸν, καὶ ἄχρι τοῦ πεντηκοστοῦ ἐφθακότες. Ἄντι δὲ τῆς Λευιτικῆς φυλῆς τοὺς Φυλάρχους· κατέλεξεν τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ, τὸν Μανασσοῦ.

IZ'. Εἶτα στασιάζει τὸ πλῆθος τὸν Μωϋσῆν αἰτιώμενον, ὅτι γῆς ἀγαθῆς αὐτοὺς ἀποστήσας, ἐν ἐρήμῳ κλανᾶσθαι πεποίηκεν. Ἀναγαγὼν δὲ αὐτοὺς ἐκείθεν εἰς τὴν καλουμένην Θάραγμα, πλησίον οὖσαν τῆς Χαναανίων γῆς, ἐξ ἑκάστης φυλῆς ἕνα λαδὼν, κατασκοπήσοντας ἔστειλε τὴν τε δύναμιν τῶν Χαναανίων, καὶ τῆς γῆς τὴν ποιότητα (40). Οἱ δὲ τεσσαράκοντα ἡμέρας διαλθόντες τὴν γῆν, ὑπενόησαν, καὶ καρποὺς ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης κομίζοντας, καὶ τὴν μὲν χώραν ἐπήρουν ὡς ἀγαθὴν, τὸ δὲ πλῆθος ἐφόδουν ὡς ὀσος ἀπύρου τῆς αὐτῆς κατασχετῶς, διὰ τὰς ποταμῶν μεγέθη, καὶ ὄρων δυσχωρίας, καὶ

Variæ lectiones et notæ.

(39) Ἐν τῷ αἰθρίῳ τῆς σκηνῆς. In ea tabernaculi parie quæ patet, vel sub dio juxta tabernaculum. W.

(40) Καὶ τῆς γῆς τὴν ποιότητα. Qualitatem. Ita Reg. et Colbert. Alter codex Wolfianus habet πύουτητα, vinquedinem, id est fertilitatem.

πλίτων θυμότητας. Τὸ δὲ πλῆθος πάλιν δι' ὀργῆς Α
 εἶγε τὸν Μωϋσῆν, καὶ ἐνεκόνου καταλεῦσαι αὐτόν τε
 καὶ τὸν Ἀαρών, καὶ ὑποστρέψαι εἰς Αἴγυπτον. Μό-
 νοι δὲ τῶν κατασχόπων Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ καὶ
 Χαλὲθ παρεθάρρυναν τὸν λαόν, μηδὲν δυσχερὲς
 ἀπαντήσιν αὐτοῖς ἀπισχυρίζομενοι. Μωϋσῆς δὲ καὶ
 Ἀαρών ἰκέτεον τὸν Θεόν, ὅπως τῆς ἀπονοίας παύσῃ
 τὸ πλῆθος. Παρῆν δὲ ἡ νεφέλη ἐν τῇ σκηνῇ, καὶ
 ἐσήμαινε τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ Μωϋσῆς
 θαρσύνων, διελέχθη τῷ πλῆθει, καὶ ὀργισθῆναι
 ἔφησε τὸν Θεόν, μὴ ἀπολεῖν μὲν τοὶ πάντα, μηδὲ
 τὸ γένος ἐξαφανίσαι, τὴν δὲ Χαναναίαν μὴ παρ-
 ἔξειν αὐτοῖς, εἶσαι δ' ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἐπ' ἔτη τασ-
 σάροντα, παῖσι δὲ τοῖς ἐξ αὐτῶν παρῆξιν τὴν γῆν.
 Ταῦτα τοῦ Μωϋσέως εἰπόντος, ἐν λύπῃ τὸ πλῆθος
 ἰγέτο. Εἶτα συμμίξει τοῖς Χαναναίοις ἤθελον, καὶ
 ταῦτα κωλύοντος τοῦ Θεοῦ, καὶ προσβαλόντες ἠτή-
 θησαν. Καὶ οἱ μὲν ἔπεισον, οἱ δὲ εἰς τὴν παρεμβο-
 λὴν συμπεφεύγασιν. Στάσις δὲ τὸ πλῆθος, κατέλαβεν
 εἰς αἰτίας τοιαύτης. Κορὲ τῆς Λευιτικῆς τυγχάνων
 φυλῆς, καὶ γένει καὶ πλοῦτῳ περιφανέστατος, καὶ
 ὁμιλεῖν πιθανώτατος, φθόνον ἔσχε πρὸς Μωϋσῆν, καὶ
 τοῦ ἀνδρὸς κατεβόα ὡς τυραννίδι χρωμένου· *Tiri*
γὰρ λόγῳ, ἔλεγεν, *Ἀαρών καὶ τοῖς αὐτοῦ υἱέσι*
τὴν ἱερωσύνην προσέτευμεν· Εἰ μὲν ὡς ἐκ τῆς
 Λευιτικῆς φυλῆς, ἐγὼ ταύτης τυχεῖν δικαιοτέρος,
 ἴσθους μὲν ὁμοίως ἔχω, πλοῦτῳ δὲ καὶ ἡλικίᾳ
 διάφορος. *Εἰ δὲ ἑτέρα φυλῆ προσκληρωθῆναι*
δοσὶ αὐτῆν, προτιμηθῆσεται ἡ τοῦ Ῥουβὶμ διῶ
προσθυγένειαν, καὶ λήγονται ταύτην *Daath* *τε καὶ*
Ἀβειρών. Ταῦτα ἐκείνος μὲν κακοήθως, ἔλεγεν. Ἦσαν
 δὲ αὐτῷ συντεταγμένοι ἄνδρες τῶν πρώτων διακόσιοι,
 καὶ πενήκοντα, ἀνηρέβιστο δὲ καὶ τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ
 Μωϋσῆς εἰς μέσον στάς, εἶπεν· *Ἐμοί, ὦ Κορὲ, καὶ*
οἱ, καὶ τῶν σοὶ συντεταγμένων ἕκαστος, τιμῆς
ἄξιον δοκαίτε. Ὁ δὲ Θεὸς τὴν ἱερωσύνην τῷ
 Ἀαρών ἐψηφίσατο, καὶ νῦν αὐτὸς ἀθῆς κρινεῖ
 ἐν ἱερῶσθαι βούλεται. *Ἔωθεν οὖν, ὅσοι τῆς*
ἱερωσύνης ἀντιποιεῖσθε, πάριτε, ἕκαστος κομι-
ζων θυμιατήριον οἰκοθεῖ, καὶ πῦρ καὶ θυμίαμα.
Σὺν ὑμῖν δ' ὁμοίως παρτω καὶ Ἀαρών. Καὶ
θυμίων τῶν ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, οὐδὲρ ἄν
τὴν θυσίαν ἠδὲ κρινεῖ ὁ Θεός, οὗτος ἔσται
ὑμῖν ἱερεὺς. Ἐφῆνεσε ταῦτα τὸ πλῆθος, καὶ τῇ
 ἐπιούσῃ συνήλθον εἰς ἐκκλησίαν. Μωϋσῆς δὲ πέμ-
 ψας πρὸς Ἀβειρών καὶ Δαθάν, ἐνετέλλετο ἔχειν. Οἱ
 δὲ μὴ πεισθέντες, καὶ κατὰ Μωϋσέως ἠπειλήσαν.
 Μωϋσῆς δὲ ἀκολουθεῖν αὐτῷ τοῦς προβούλους κελεύ-
 σας, ἀφῆκε πρὸς τὰς ἐκείνων σκηνάς, καὶ πλησίον
 γενόμενον, τὰς χεῖρας ἀνέσχεεν εἰς οὐρανόν, καὶ μέγα
 εἰόγησεν· *Ἐπεὶ κακούργειν ὑποκτεύομαι, δέσποτα,*
αὐτὸς ἔλαθὲ δικαστῆς, καὶ παράστησον, οὐτιοῦδὲρ
αὐτομάτως, ἀλλὰ πάντα σὴ διοικεῖται προνοία.
Καὶ εἰ σοῦ κελεύσαντος δέδωκα τὴν ἱερωσύνην
τῷ Ἀαρών, χάνοι περὶ Δαθάν τε καὶ Ἀβειρών καὶ
τὴν αὐτῶν γυνεῶν ἐφ' ἧν ἐστήκασι γῆ. Εἰ δ'
ἀληθεύοιεν κατ' ἐμοῦ, οἷς ἐπηρασάμην αὐτοῖς,
ἐγὼ περιπέσοιμι. Ταῦτα εἶπε θαρρύνων, καὶ τελε-
 ται μὲν ἀθρόον ἡ γῆ. Σκληροῦ δὲ βαγέντος ἔχου,

tur animi popularium contra Mosem, adeo ut de eo
 et Aaron lapidibus obruendo, deque reducto in Ægy-
 pium cogitarent. Verum Jesus Navis filius et Cale-
 bus, soli exploratorum confirmant populum, nullas
 difficultates pertimescendas esse asseverantes. Moses
 quoque et Aaron deprecantur Deum, ut desperatio-
 nem illam vulgi sedaret. Jam nubes in tabernaculo
 aderat, Dei præsentiam declarans, cum Moses animo
 resumpto populum alloquitur, ac Deum iratum esse
 ait, non tamen perditurum omnes, neque totam
 gentem deleturum: sed nec Chananzæam terram
 traditurum ipsis, quibus per annos quadraginta
 commorandum esset in deserto, sed liberis eorum.
 His a Mose dictis, mœrere populus. Deinde Chana-
 næos invadere velle, quamvis vetante Deo; facta-
 que impressione vincuntur, aliis cæsis, aliis in
 castra trepide se recipientibus. Inde orta est populi
 seditio, hujusmodi ex causa. Core Leviticæ tribus
 homo, genere et opibus maxime conspicuus, auræ
 popularis captandæ insignis artifex, invidet Mosei,
 et contra eum vociferatur, ut tyrannum: *Nam qua,*
inquit, ratione Aaroni, ejusque filii sacerdotium
attribuit? Si ob tribum Leviticam, ego sum illo honore
dignior: quippe et genere illi par, et opibus ac ætate
superior: sin alteri tribui debetur id munus, Rubenia
ob ætatis prærogativam primas feret ac Dathan et Abi-
ron illo potientur Hæc malitiose dicebat ille, cum
 et viros principes ducentos et quinquaginta instru-
 ctos **41** haberet, et plebs concitata esset. At Mo-
 ses in medium progressus: *Ego, inquit, Core et te,*
et eorum qui a te stant, quemlibet honore dignos ju-
dico. Verum Deus Aaroni sacerdotium assignavit:
idemque nunc denuo declarabit, a quo sacra sibi ve-
lit fieri. Mane igitur qui de sacerdotio contenditis,
prodite, thuribulo quisque domo secum allato, et igne,
suffituque. Una vobiscum etiam Aaron prodeat. Tum
vobis in populi conspectu odora menta incendentibus,
cujus victimam suaviorem judicavit Deus, is vobis
pontifex erit. Collaudat hæc populus; postridie in
concionem frequentes conveniunt. Moyses Abiro-
nem et Dathanem accersi jubet. Non parent illi,
minas insper contra Mosem adjicientes. Tum ille
primoribus se sequi jussis, ad tabernaculum illo-
rum abiit: prope quod cum venisset, manibus in
cœlum sublatis, magna voce exclamat: Quotiam,
Domine, doli mali suspectus habeor, tu ipse venito
judex, ac demonstra nihil fortuito geri, sed tua pro-
videntia gubernari omnia: quod si tuo jussu ponti-
ficatum Aaroni dedi, tellus cui Dathan et Abiron
cum sua progenie insistant, dehiscat. Sin vera sunt
que contra me dicunt, quæ eis sum imprecatus, ea
in caput meum redundent. Hæc ubi lacrymans di-
xisset, tellus vehementer concussa, cum ingenti
fragore juxta illorum tabernaculum dehiscens;
cum et ipsos et eorum omnia deglutisset, iterum
expletus est hiatus. His factis populus stupet. Mo-
ses eos qui sacerdotium sibi vindicabant, vocavit
 Conveniunt viri illustres ccl. Aaron et Core ante
 tabernaculum cum acceris suis ea quæ ipsi attu-

lerant, suffiant. Tum ingens flamma emicat, qualis videlicet jubente Deo incendatur, qua illi cœli una cum Core ita conflagraverunt, ut nec cadavera eorum reperirentur. Solus Aaron incolumis invenitur. Moses thuribula illorum virorum circe anciam aram reponi jubet, in rei gestæ monumentum ad posterum; ac denuo habita concione, edicit tribunis, ut nomina trium baculis inscripta afferant. Nam illius fore sacerdotium, in cuius baculo signum edidisset Deus. Afferunt igitur tum alii suos baculos, tum Aaron quoque suum. Levita inscripto. Eos in tabernaculo Dei reposuit Moyses, postmodum protulit ac cæteri quidam, quales fuerant, tales manserant: Araonis autem et ramos et fructus germinarat: quos fructus Leviticus liber nuce; Josephus amygdalas fuisse dicit. Obstupuerunt igitur omnes, Aarone ter divinitus electo. Jam quia Leviticis tribus bellorum et expeditionum immunis erat, ne ob rem necessariarum penuriam, sacrorum curam adicerent, jubet Moyses Hebræis, ut Chanaanæ terra parta, oppida xviii Levitis assignarent, ut agros ante ea, et decimas annuarum frugum, tum ipsis, tum sacerdotibus penderent: aliaque plurima eis a populo tribuenda constituit, quæ qui singulatim scire desiderat in libro, qui Leviticus inscribitur inveniet.

τος τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ πολέμων καὶ στρατείας ἢ τῶν θναγαίων ἀμελοῦν τῆς λειτουργίας τοῦ ἱεροῦ, ἐκέλευε Μωϋσῆς τὴν Κανααναίαν κτησαμένους τοὺς Ἑβραίους, ὅκτῳ καὶ τεσσαράκοντα πόλεις καταναίραι τοῖς Λευίταις, καὶ γῆν πρὸ αὐτῶν, καὶ δεκάτην τῶν ἐπιτελῶν καρπῶν αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἱεραῦσι τελεῖν, καὶ ἄλλα δὲ πλείστα τούτοις χορηγεῖν τὸν λαὸν δισταξάτω, ὡν τὸ καθ' ἕκαστον ὁ ζητῶν, τὴν τοῦ Λευιτικοῦ βιβλίου ἀναπτύξας εὐρήσει.

XVIII. His rebus ordinatis, Moses cum exercitu ad Idumæam accedit, transitum petens. At rex illius terræ cum armatis copiis occurrit. Moses itaque per desertum pergat, monitus a Deo ne pugnam auspicaretur. Eo tempore etiam Mariamne moritur, Mosis soror, quadragesimo anno post exitum ex Ægypto. Populo igitur ductu Mosis per desertum et Arabiam proficiscente, Aaron etiam obiit, alto monte conscenso, et pontificalibus vestibus Eleazaro filio traditis in populi conspectu, anno ætatis cxxiiii. Moses ad Moabitum et Amorrhæorum regionem progressus, petebat ut traducere liceret exercitum. Sed loci illius rex Seon transitu populum prohibebat. Cum autem Mosi oraculum consulenti, victoriæ signa dedisset Deus, Hebræi armis sumptis, in prælium vadunt. Statim in fugam vertuntur Amorrhæi, et omnes intereunt, rege etiam occiso, et captis urbibus, ac provincia occupata. Ocus item Galaditicæ et Gaulaniticis rex, qui Seoni jam interfecto suppetias veniebat, Israelitis aggreditur. Sed et ipse in prælio cedit, et exercitus ejus deletur captis urbibus, et incolis interfectis. Inde Moses copias in magnam planitiem ducit, et castra contra Hierichuntem locat, urbem beatam, ac palmarum et Balsami feracem. Balacenus autem rex Balaanum vatem accersit, ut Israelitis diris devoveret. Sed iter ingresso,

συνίζησε περὶ τὰς ἐκείνων σκηνάς, καὶ αὐτοὺς τε καὶ τὰ αὐτῶν εἰ; τὸ χάσμα κατήνεγκε, καὶ οὕτως αὐθις συνήλθε τὸ διεστῶς. Ἐπὶ τούτοις ἐφρίξε μὲν ὁ λαός, Μωϋσῆς δὲ καλεῖ τοὺς περὶ ἱερωσύνης ἀελλαμένους. Καὶ συνελθόντες πεντήκοντα καὶ διακόσιοι ἄνδρες τῶν ἐπισήμων, καὶ Ἀαρῶν καὶ Κορὲ πρὸ τῆς σκηνῆς ἐπὶ τοῖς θυμιατηρίοις καθήγιζον ἀεκόμιζον. Ἐξέλαμψε δὲ πῦρ πολὺ ὅσον ἀνθεοῦ κελύσαντο; ἀναφθεῖη, ὅφ' οὐ οἱ τε διακόσιοι καὶ πεντήκοντα, καὶ Κορὲ διεφθάρησαν, ὡς μηδὲ τὰ σώματα αὐτῶν εὐρεθῆναι μόνο; δὲ Ἀαρῶν εὐρέθη ἀλώβητος. Μωϋσῆς; δὲ τὰ θυμιατήρια τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων περὶ τὴν χάλκειον ἐκέλευσε καταθέσθαι βωμῶν, ἐν ὑπόμνησις ὡς τῶν γεγονόντων, καὶ τοῖς μετέπειτα. Ἐκκλησιάσας; δὲ πάλιν προεῖπε τοῖς φυλάρχοις ἤκειν, τὰ τῶν φυλῶν ὀνόματα βακτηρίαις ἐπιγεγραμμένα κομίζοντα; ἐκείνῳ τῆς ἱερωσύνης ἰσομένης, ὅσπερ ἀντὶ τῆς βακτηρίαις σημειῶν γίνηται ἐκ Θεοῦ. Κομίζουσιν οὖν, οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀαρῶν, ἐπιγράφας τῇ βακτηρίᾳ Λευίτην, ὅς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Θεοῦ κατέθετο Μωϋσῆς, τῇ δ' ἐπιούσῃ προέκομισαν ταύτας. Καὶ αἱ μὲν ἄλλαι, οἷαι περ ἐτύγγαρον, ἔμενον, ἢ δὲ Ἀαρῶν ἐδάκρυσε κλάδους τε καὶ καρπούς. Τὸν δὲ καρπὸν ἢ μὲν τοῦ Λευιτικοῦ βιβλίου κάρυα λέγει, ἀμύγδαλα δὲ ὁ Ἰώσηπος. Ἐξεπλάγησαν οὖν πάντες, τρις τὸν Ἀαρῶν χειροτονήσαν-

τῶν Λευιτῶν ἀφείτο φυλῆ, ἵνα μὴ διὰ ἀπορίαν ἱεροῦ, ἐκέλευε Μωϋσῆς τὴν Κανααναίαν κτησαμένους τοὺς Ἑβραίους, ὅκτῳ καὶ τεσσαράκοντα πόλεις καταναίραι τοῖς Λευίταις, καὶ γῆν πρὸ αὐτῶν, καὶ δεκάτην τῶν ἐπιτελῶν καρπῶν αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἱεραῦσι τελεῖν, καὶ ἄλλα δὲ πλείστα τούτοις χορηγεῖν τὸν λαὸν δισταξάτω, ὡν τὸ καθ' ἕκαστον ὁ ζητῶν, τὴν τοῦ Λευιτικοῦ βιβλίου ἀναπτύξας εὐρήσει.

III. Ταῦτα δὲ διατάξας Μωϋσῆς, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ἦλθε μετὰ τῆς στρατιᾶς, καὶ ἡξίου παρελθεῖν δι' αὐτῆς. Τῆς χώρας δὲ ὁ βασιλεὺς, μετὰ στρατιᾶς ἐνόπλου προεπήντα τῷ Μωϋσῆ. Καὶ ὅς διὰ τῆς ἐρήμου ἐχώρει, μὴ ἀρχεῖν μάχης συμβουλευσύντος τοῦ Θεοῦ. Τότε καὶ Μαρίαςμμη τέθνηκε, τοῦ Μωϋσῆος ἢ σύγγονος, μετὰ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου. Τὸν δὲ λαὸν ἀπήγε διὰ τῆς ἐρήμου, καὶ τῆς Ἀραβίας, ἐνθα καὶ Ἀαρῶν ἐτελεύτησεν εἰς ὄρος ἀναθῶς ὕψηλον, καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν παραδοὺς τῷ υἱῷ Ἐλεάζαρ, τοῦ πλήθους ὁρῶντος, ἔτη βίους ἑκατὸν πρὸς εἴκοσι καὶ τρισίν. Ἐλθὼν δὲ Μωϋσῆς ἐπὶ τὴν Μωαβιτῶν καὶ Ἀμορραίων χώραν, τῷ στρατῷ δίοδον ἔπει. Σηὼν δὲ τῆς χώρας ὁ βασιλεὺς διαβαίνειν τοὺς Ἑβραίους ἐκέλευε, καὶ τοῦ Θεοῦ νίκην σημήναντος ἱεραμένῳ τῷ Μωϋσῆ, τὰς πανοπλίας ἀναλαβόντες Ἑβραῖοι, πρὸς μάχην ἐχώρου. Τρέπονται δ' αὐτίκα οἱ Ἀμορραῖοι, καὶ ἅπαντες διεφθάρησαν. Πέπτωκε δὲ καὶ Σηὼν ὁ αὐτῶν βασιλεὺς, καὶ τὰς πόλεις ἄλλον, καὶ τὴν γῆν ἐκείνων παρέλαβον. Ἐπιτίθεται δὲ τοῖς Ἰσραηλιταῖς, καὶ Ὀγ ὁ τῆς Γαλαθηνῆς καὶ τῆς Γαυλανιτιδος βασιλεὺς σύμμαχος ἐλθὼν τῷ Σηὼν ἤδη ἀπολωλότι. Αὐτὸς τε οὖν θνήσκει κατὰ τὴν μάχην, καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ διαφθείρεται, καὶ αἱ πόλεις ἐάλωσαν, καὶ οἱ ἐνοικούντες ἀπόλοντο. Ἐκείθεν δὲ Μωϋσῆς τὴν δύναμιν κατὰ τὸ μέγα πῆδον ἀνει-

καὶ στρατοπεδεύει Ἰεριχούντος ἔναντι. Πόλις δ' ἔστιν εὐδαίμων αὐτῆ, φοινικὰς τε φέρουσα, καὶ βάλαντον νεμομένη. Βαλαὰ δὲ ὁ τῶν Μωαβιτῶν βασιλεὺς, μετακαλεῖται τὸν μάντευα Βαλαάμ, ὅπως ἐκ' ὀλέθρου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀράς ποιήσῃ παραγινόμενος. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆει. Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν ἀγγέλου θεοῦ πρὸςβαλόντος αὐτῷ, ἡ ὄνος, ἧ ὁ Βαλαάμ ἐπαυχέτο, συνέλασεν τοῦ θεοῦ πνεύματος, οὐ πρόθεσιν, οὐδὲ ταῖς πληγαῖς ἐνεδίδου φωνήσασα ἑθελθούσως κατὰ θέλαν βούλησιν, ἔδικον ἐκάλεσεν τὸν δεσπότην πληγὰς αὐτῆ ἐπιφέρουσα, καὶ μὴ συνίτα, ὅτι ἐκ Θεοῦ οἱ ἐσπευσεν ὑπηρετῆν εἰργεταί. Ταρρατομένου δ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν, ἐπιφανέας ὁ ἀγγελος, αὐτὸς τὴν ὁδὸν ἔλεγε κωλύειν τῷ κτῆναι. Βουλόμενον δ' ἀναστρέφειν, χωρεῖν προσωτέρω παρῶρμησεν, καὶ ὁ ἄν ἐκ Θεοῦ ἐμπνευσθεῖς, τοῦτο λέγειν. Καὶ ὁ μὲν ἦκει πρὸς τὸν Βαλαάμ. Καὶ εἰς ὄρος, ἀγχι, ἐπτά τε ταύρους ἀλοκαυτώσας, καὶ τοσαύτους κριούς, ὡς εἶδε τροπὴν σημαινομένην, οὐ μόνον οὐ κατηύξιστο τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ἐπιθείσας αὐτοῦς τε καὶ τὸ γένος ἅπαν αὐτῶν ἐλόγησε, καὶ ἐξήμνησε. Τοῦ δὲ Βαλαάμ θυσαχραίνοντος ἐπὶ τοῦτοις, ἐφη ὁ Βαλαάμ· Ὅχι ἐφ' ἡμῖν περὶ τῶν τοιούτων σιγήν ἡ λέγειν ἔστιν, ὡ βασιλεῦ, ἀλλ' ὅτι ἡμᾶς τὸ τοῦ Θεοῦ λόγος πνεῦμα, ὃ ἐκεῖνο βούλεται φωνᾶς ἀφῆσι δὲ ἡμῶν. Ἐμοὶ δὲ χαρίζεσθαι βουλομένη σοι, βωμῶν υἰοῖς ἐτοιμαστέον καὶ θύματα. Θύει τριῶν καὶ πάλιν, καὶ πεσὼν ἐπὶ στόμα, προύλεγεν ἔσα τε βασιλεῦσιν ἔσται πάθῃ, καὶ ὅσα ταῖς πόλεσι. Βαλαάμ δὲ ἀτίμως ἀποπέμπει τὸν Βαλαάμ. Ἐτα τὰς παρθένους ἐπιπέμπει τοῖς Ἰσραηλιταῖς, κατὰ συμβουλήν Βαλαάμ, αἷς οἱ τῶν Ἑβραίων παῖδες ἀίσκονται, καὶ ταύταις συνήσαν, ὡς διαπαντός ἦδη τοῦ στρατοῦ τὴν παρανομίαν χωρεῖν ἐρωτι τῶν Μωαβιτῶν γυναικῶν, θεοῖς αὐτῶν τῶν Ἑβραίων θρόνων, καὶ ἀσυνήθων γενομένων τροφῶν. Μωυσῆς δὲ εἰς ἐκκλήσαν ἀγαγὼν τὸν λαόν, ὡς ἔβια ὄραν αὐτῶν, οὐδὲ τῶν πατέρων τοῦς υἱοῦς ἔλεγε· καὶ ἐπειράτο τοῦτους ἐπανορθοῦν. Ζαμβρὴς δὲ φύλαρχος ὢν φυλῆς τῆς Συμμεωνιτιδος, καὶ Μωδιανιτιδῶν συνοικῶν, καὶ περιμανῶν ἐκείνης ἐρῶν, Μωυσέως κατηναιδεύσατο, καὶ μὴ ἂν ποτε τὴν γυναῖκα καταλείπειν διώμωσατο. Ὁ Φινεὲς δὲ τοῦ ἀρχιερέως ὢν παῖς Ἐλεάζαρ, περιαλήσας, οὐκ ἀνήκε παλιν τῇ βομφατῇ τὴν Μωδιανίτιν καὶ τὸν Ζαμβρὴν, ἕως καὶ ἀμφω ἀπέκτεινεν. Ἦν καὶ ἄλλοι νέοι, οἱς ἀρετῆς ἔμελλε, μιμησάμενοι, ἀνῆλθον τῶν νέων τοῦς ἐπὶ γυναῖκι ἀλλοφύλοις παρανομήσαντας. Ἀκόλλονται οὖν ἄνδρες οὐκ ἐλάττους μυριάων καὶ τετρακισχιλίων. Ἐντεῦθεν παροξυνθεὶς Μωυσῆς κατὰ τῶν Μωδιανιτῶν ἐξέπεμψε στρατὸν, στρατάρχην αὐτῆς ἀποδείξας τὸν Φινεὲς. Καὶ μάχης συστάσης, ὡς τε βασιλεῖς αὐτῶν πίπτουσιν, ὄντας πέντε, καὶ κληθῶς ἄγαν πολὺ. Οἱ δὲ Ἑβραῖοι τὴν χώραν αὐτῶν διεπράκασιν, καὶ τοῦς οἰκήτορας σὺν γυναῖκι διαφείραντας, μόνας τὰς παρθένους κατέλιπον, εἰς τρισμυρίας καὶ δισχιλίους τῷ λαῷ δίδνειμε Μωυσῆς. Γηραιὸς δὲ τυγχάνων, κελύσαντος τοῦ Θεοῦ.

A divinus angelus occurrit, quo asina, cui Balaamus insidebat, aminadverso, non progrediebatur, neque cedebat verberibus: sed Dei nutu voce humana edita, expostulabat **43** cum domino, a quo vapulabat, quod non intelligeret, divinitus ea prohiberi, ad quae properaret. Voce illa perterritus etiam angelus apparet, ac se ait. jumento iter intercludere. Reverti volentem, ut pergat hortatur, et quidquid ei divinitus inspiretur, dicat. Ac veuit ille quidem ad Balacum, et in montem perductus, septem tauris solidemque arietibus immolatis, cum stragem significari videret, non modo mala non imprecatus est Israelitis, sed et ipsos et omne genus eorum faustis ominibus et divinis laudibus prosecutus. Ac graviter illa ferenti Balaco: *Non penes nos, inquit, est, o rex, ista vel loqui, vel tacere: sed cum divinus spiritus nos occupavit, quas ipse vult, per nos voces edit. Sed quia tibi gratum facere cupio, depuro instruenda erit ara et victimarum.* Rursus igitur sacrificat, et in faciem prolapsus, clades regibus et urbibus imminentes Vaticinatur. Qua de causa Balacus cum sine honore dimittit. Idemque post de Balaami concilio, virgines in Israelitarum castra mittit, a quibus Hebraei ad coitum alliciebantur, ut id facinus totum exercitum pervagaretur, amore Madianiticarum mulierum, diis earum Hebraeis sacrificantibus, et cibis insohlitos concedentibus. Moses populo ad concionem vocato, dicebat, adolescentes neque se, neque patribus suis digna facere, eosque corrigere satagebat. Caeterum Zambres Simeoniarum tribus princeps, qui Madianiticam mulierem sibi nuptam insano amore deperibat, impudenter sese Mosi opposuit, neque unquam deserturum jurejurando asfirmavit. Phinees autem pontificis Eleazari filius doloris acerbitate victus, non prius et Madianitidem et Zambrem gladio verberare destitit, quam utrumque occidisset. Hunc alii juvenes studiosi virtutis imitari, perimebant adolescentes qui contra leges patrias alienigenis mulieribus se contaminarant. Ita viri xiv millibus haud pauciores perierunt. Ea re Moses iratus, contra Madianitas exercitum mittit, Phinees mandato imperio. Praelio commisso, reges eorum cadunt numero quinque, et multitudo ingens. Hebraei regionem eorum diripiunt, civibus una cum uxoribus occisis, solis virginibus parcentes, quae fuere ad xxxii milia, quas Moses sacerdotibus, **44** Levitis et populo distribuit: et quia jam senio confectus erat, successorem sibi designat Jesum Navis filium.

XIX. Cum tribus Gadia, Rubenia, et Manasseae semissis Mosem orarent, ut Amorrhæorum terram ipsis attribueret; itaque ille ignaviam eis obprobra

ret, ut qui belli Chananaei societatem cum populis detrectarent : illi se defendentes, aliam afferbant causam, quod pecora, quorum copiis abundarent, in ea regione relictae essent, acta rei pecuniarum, ut ipsi popularem certamina expeditus adjutarent. Collaudavit ea Moses, a quo iis conditionibus Amoritidem eis Moses attribuit. Cum autem quidam Manasse tribus, solis relictae illius portio, respondit : si quibus tribulium nupsissent virgines, ut una cum portione ad illos transirent : sui aliquibus alterius tribus desponderentur, portionem in patria tribu relinquerent. Sic cujusque bona in sua tribu esse retinenda constituit. Jam autem quadraginta annis (demptis triginta diebus) elapsis, ex quo Israelitae Egypto excesserant, Moses annos cxx natus, populo sibi mortem instare denuntiat, multis praeceptis datis, legibus item et reipublicae forma descriptis, et mandata contra Amalechitas expeditione, ac iurjurando exacto de servandis legibus, necnon imperatore ad Chananeos bello petendos incitavit : *Eccae, inquit, ad majores nos vos abeo. Nam hunc mihi diem migrationis ad illos Deus profuit.* His auditis, populus in lacrymas et fletum erexit inconsolabilem, ac tantum, ut affectus ille Moysi etiam vel invito lacrymas excuteret. Absentem eum in locum, ubi inter mortales esse desideret, prosequerantur omnes plangentes. At ille manu caeteros ulterius progredi vetans, senatoribus tantum et Pontifice Eleazaro et Imperatore Jesu comitantibus, donec venit ad montem Nabsin et cacumen Phasanae, quod est in conspectu Hierichantis, unde ei Dominus terra, cujus haereditatem adituri essent, Israelitae, monstrata dixit : *Oculis tuis istam intue, sed ingressurus non es.* Ad montem hanc progressus, qui quidem altus est, senatu dimisso, Eleazarum solum et Jesum secum adducit : **43** atque cum eis collocutus, densaque nube circumdatus, evanuit. Scribitur autem in sacris Libris ideo mortuus, ne ob excellentem virtutem, audaciores aliqui Deum esse factum perhiberent. Summa aetatis ejus fuere anni centum et viginti : quorum trientem, uno mense minus in imperio fuit. Defunctum luxerunt dies triginta. Et haec Josephus tradit. Sed Deuteronomii liber sic ad verbum habet : *Et obiit Moses, famulus Domini, neque in hunc diem quisquam obitum ejus novit.* Soppito jam lucia, Jesus exploratores Hierichuntem mittit, et Gadiae, Rubeniae, ac Manasse tribus principes accersitos, pacti cum Mose initi admonet : qui cum quinquaginta millibus armatorum eum ad Jordanem sequuntur. Caeterum exploratores Hierichuntem missi, urbe tota perlustrata, cogniti et regi indicati, statim comprehendi jubentur. Ea re mulier nomine Raab, ad quam confugerant, intellecta, homines

A δὲ δειλῶς αὐτοὺς ἀπεκάλει, καὶ μὴ θέλοντας τῆς πρὸς Χαναανίους μάχης κοινωνῆσαι τοῖς ὁμοφύλοις. Ἀπελογούντο δ' ἐκεῖνοι μὴ τοῦτο εἶναι, ἀλλὰ πλήθει βροχημάτων εὐθηνουμένου, βούλεσθαι ταῦτα παρὰ τῆ χώρα καταλιπεῖν, ἀγαθῆ τυγχανούσῃ πρὸς τετραπόδων τροφῆν, ἢ εἰεν αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοῖς ὁμογενεῖσι συνεπαίροντες ἐβζωνοί. Ἐπήνεσε ταῦτα Μωϋσῆς, καὶ τὴν Ἀμορίτιν αὐτοῖς προσεκλήρωσεν ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις. Τεθνηκότος δὲ τινος ἐκ τῆς Μανασσῆ φυλῆς ἐπὶ θυγατρῶσι μόναις, ἐρωτηθεὶς Μωϋσῆς, τίνας ὁ ἐκείνου κληρὸς ἔσται; ἀπεκρίνατο· Εἰ μὲν τισὶ τῶν φυλετῶν συνοικήσουσιν αἱ παρθένοι, μετὰ τοῦ κλήρου πρὸς ἐκεῖνους χωρεῖτωσαν· εἰ δὲ μνηστεύοντό τισιν ἐξ ἑτέρας φυλῆς, τὸν κλῆρον ἐάτωσαν ἐν τῇ πατρῷα φυλῇ, καὶ οὕτω μένειν ἐκάστου κληρὸν ἐν ταῖς φυλαῖς διετάξατο. Ἦδη δὲ τεσσαράκοντα διεληλυθῶτων ἐτῶν, ἐξέστου τῆς Αἰγύπτου οἱ Ἰσραηλίται ἐξελιγῆσθαι, τριάκοντα ἐνδεουσῶν ἡμερῶν, ἀθροῖσα· τὴν λαὸν Μωϋσῆς, ἑκατὸν εἰκοσιν ἐνιαυτῶν γεγυνώς, τὸ οἰκεῖν αὐτοῖς κατήγγελε τέλος· καὶ πολλὰ παραινέσας, καὶ νόμους δοὺς ἐν βίβλοις, καὶ τῆς σφετέρως πολιτείας διάταξιν, καὶ στρατεύσαι κατὰ τῶν Ἀμαληκίων ἐντεταλμένος, περὶ τῆς φυλακῆς τε τῶν νόμων ὄρκον ἀπαιτήσας αὐτοὺς, καὶ τὴν δημαγωγῶν Ἰησοῦν παραθήξας ἐπὶ τοὺς Χαναανίους στρατεύσαι· Ἴδού, φησὶν, πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀπειμι προγόνους. Τίηδε μοι γὰρ τὴν ἡμέραν τῆς πρὸς ἐκεῖνους ἀφίξωσιν ὤρισεν ὁ θεός. Τὸ δὲ πλῆθος ἐδάκρυε, καὶ ἦν ὁ ἄρῃνος αὐτῶν ἀπαράκλητος, καὶ τοσοῦτος, ὡς καὶ αὐτὸν Μωϋσῆν ἐκνεκρῆσαι (41) τῷ πάθει, καὶ προενεχθεῖν δάκρυα. Πορευομένῳ δ' ὅπου ἐμελλεν ἀφανῆς εἶσεσθαι, εἶπαντο πάντες κοπῶμενοι. Ὁ δὲ τοὺς μὲν πόρρω, τῇ χειρὶ κατασειλῶν, μένειν ἐκέλευε, μόνῃ δ' ἡ γερούσια προέπειπεν αὐτὸν, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρ, καὶ ὁ στρατηγὸς Ἰησοῦς, ἕως ἐπὶ τὸ ὄρος ἦλθε Νάβαν, ἐπὶ κορυφῇ Φασανά (42), ἣ ἔστι κατὰ πρόσωπον Ἰεριχώ· ὅθεν ἐδειξεν αὐτῷ Κύριος τὴν γῆν, ἣν ἐμαλλον κληρονομήσαι οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, εἰπὼν αὐτῷ, Ἴδὲ ταύτην τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, εἰς αὐτήν δ' οὐκ εἰσελεύσῃ. Ἐπὶ δὲ τὸ ὄρος τοῦτο ἐλθὼν, ὕψηλόν τυγχάνον, τὴν μὲν γερούσιαν ἀπέπεμψε τὸν δ' Ἐλεάζαρ καὶ Ἰησοῦν ἐπήγετο· καὶ προσομιλῶν αὐτοῖς, νέφους ἄθροον περιλαβόντας αὐτὸν, ἐγένετο ἀφανῆς. Γεγράφαι δ' αὐτὸν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις θεοσεύεται, ἵνα μὴ διὰ περιβολῆν τῆς περὶ αὐτὸν ἀρετῆς τομῆσθαι τις εἰσὶν ὡς ἀποθεύεται. Ἐβίωσε δὲ τὴν ὅλην ζωὴν ἐνιαυτοὺς ἑκατὸν εἰκοσι, ὧν ἤρξε τὸ τρίτον μέρος, ἐνδὸς λειποντος μηνός, καὶ ἐπένευσαν αὐτὸν ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα. Ταῦτα μὲν φησὶν ὁ Ἰώσηπος. Ἡ δὲ τοῦ Δευτερονομίου βίβλος πρὸς τὸ τέλος οὕτω περιέχει πρὸς ῥῆμα· Καὶ ἐτελεύτησεν Μωϋσῆς, οἰκέτης Κυρίου, καὶ οὐκ οἶδεν οὐδεὶς τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, ἕως

Variae lectiones et notae.

(41) Ἐκνεκρῆσαι τῷ πάθει. Ἐκνεκρῆθημι. Wolfianus cod. νεκρῆθημι, Colbert.

(42) Φασανά. Φασιγᾶ. Ita Wolfian. et Colbert. codd.

τῆς ἡμέρας ταύτης Ἡδὴ δὲ τοῦ πένθους λελωφη- A
 κτός, πέμπει κατασκόπους εἰς Ἱεριχοῦντα ὁ Ἰη-
 σοῦς. Μετακαλεσάμενος δὲ τοὺς φυλάρχους τῆς τοῦ
 Φουβίμ φυλῆς, καὶ τῆς Γὰδ, καὶ τῆς Μανασσῆ,
 ὑπαιμνησκεν αὐτοὺς τῶν πρὸς Μωϋσῆν συνθηκῶν.
 Τῶν δὲ ἐπομένων πεντάκις μυριοὶς ἡλίταις, ἐπὶ
 τὴν Ἰορδάνην προσφει. Οἱ δὲ πεμφθέντες κατασκό-
 ποι, εἰς Ἱεριχὺ παραγενόμενοι, τὴν πόλιν ἅπασαν
 κατένοησαν. Γνωσθέντες δὲ, τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας
 μνησονται. Ὁ δ' εὐθὺς αὐτοὺς συλληφθῆναι ἐκέλευ-
 σεν. Ὡς δὲ ἔγνω τὴν ἔφοδον τῶν ζητούντων τοὺς
 ἀδράς ἢ γυνῆ, παρ' ἧ προσπεφύγασι, Ῥαὰδ καλο-
 λουμένη, τοὺς μὲν κατέκρυψε, λίνου αὐτοῖς ἀγκαλι-
 δας ἐπιθεμένη. Τοῖς δὲ ζητοῦσιν ἔλεγεν, ὡς οἱ
 ἀγῶτες ἄνδρες ἐκείνοι, πρὶν δύναι τὸν ἥλιον, παρ'
 αὐτῆ δειπνήσαντες, ἀπῆλλάγησαν. Οἱ δ' οὕτως αὐ- B
 τοὺς ὑπελθούσης τῆς γυναικὸς, ὤρμησαν ἄλλος ἄλλα-
 χῶ, τοὺς ἄνδρας διώκοντες. Ἡ δὲ Ῥαὰδ χωρεῖν
 ἐβιάσεν ἐπὶ τὰ οἰκία τοὺς ἄνδρας, καὶ μεμνησθαι
 αὐτῆς, καὶ ἀμοιβὴν ἐκτίσαι, τῆς Χαναανίων χώρας
 ἐκπατήσαντας. Οἱ δὲ καὶ χάριν ἔχειν ὠμολόγουν,
 καὶ ἦνικα ἂν ἡ πόλις ἀλώσκηται, τὴν κτήσιν τε καὶ
 ἐπελλόντο, ἀπαιωρῆσαι δὲ καὶ φοινικίδα πρὸ τῶν
 θυρῶν, ἵν' εἴη γνώριμος ἡ οἰκία, καὶ διαφυλαχθῆ.
 Καὶ οἱ μὲν πρὸς τοὺς οἰκειοὺς ἐσώθησαν, καὶ ἂ ἐπραξαν
 ἰδῆλουν. Τοῦ Ἰορδάνου δὲ πολλοῦ ῥέοντος,
 οὕτω τοὺς Ἑβραίους ὁ Ἰησοῦς ἐπ' αὐτοῦ διεβίβασε.
 Προήεσαν μὲν οἱ ἱερεῖς, τὴν Κιβωτὸν ἀφροντες,
 εἶτα οἱ Λευῖται, κομίζοντες τὴν σκηνὴν. Εἶποντο δὲ
 τούτοις ὁ λαός. Ὡς δὲ τοῖς ἱερεῦσι πρῶτοις ἐμδᾶσιν,
 ἀνεκόπη τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ, πάντες θαρρόντως
 ἐπεραιοῦντο. Ἔστησαν δ' ἐν μέσῳ οἱ ἱερεῖς, ἕως οὗ
 διαβαίη τὸ πλῆθος, εἶτα κάκεινοι ἐξήεσαν, ἐλευθερον
 ἀφάντες τὸ ῥεῦμα χωρεῖν, καὶ πρὸ δέκα σταδίων
 τῆς Ἱεριχοῦντος στρατοπεδεύονται.

Κ'. Βωμὸν δ' ἐκ τῶν λίθων ὁ Ἰησοῦς ἰδρυσάμενος, C
 οὗς ἑκαστος τῶν φυλάρχων κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ἐκ
 τοῦ βουθοῦ τοῦ Ἰορδάνου ἀνελετο, ἔθυσεν ἐπ' αὐτοῦ,
 καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐώρταζε. Τότε δ' αὐτοὺς
 καὶ τὸ Μάννα ἐπιλελοίπει, χρησαμένους αὐτῷ ἐπὶ
 τεσσαράκοντα ἔτη. Ἡδὴ γὰρ εὐπόρου ἐκ τῆς χώρας
 πάντων, ὧν περ ἔδειντο. Τῇ δὲ πρώτῃ τῆς ἑορτῆς
 ἡμέρᾳ τῆς πολιορκίας τῆς Ἱεριχοῦντος ὁ Ἰησοῦς
 ἐπαγείρησεν, οὕτω ταύτην διατιθέμενος. Τὴν Κιβω-
 τὸν οἱ ἱερεῖς φέροντες, περιώδουν τὸ τεῖχος, ἐπὶ τὰ
 σαλπίζοντες κέρασι. Καὶ ἡ γερουσία παρεῖπετο,
 εἰδ' ὑπενώστων εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ τοῦτο ἐπὶ
 εἴς ἐποίησαν ἡμέρας. Τῇ δὲ ἑβδόμῃ τὰ αὐτὰ ποιησάν-
 των, καὶ περιελθόντων ἐπτάκις, τὸ τεῖχος κατέπεσε,
 καὶ ὁ λαός εἰσελθὼν, πάντας ἐκτεῖναν, καὶ τὴν πόλιν
 ἐνέκρησαν. Τὴν δὲ Ῥαὰδ μόνην οὖν τοῖς οἰκειοῖς
 ἔσωσαν οἱ κατασκόποι, φοινικίδα πρὸ τῆς οἰκίας
 ἀπαιωρήσαντες. Καὶ Ἰησοῦς ἄγρους αὐτῆ ἐδωρήσατο,
 καὶ ἦγε διὰ τιμῆς. Κατὰ δὲ τῶν ἐγείρειν αὐτῆς βου-
 ληθησομένων τὴν πόλιν ἀρὰς ἔθετο, στερηθῆναι μὲν
 τοῦ πρώτου παιδός, τὸν θεμελιῶς βαλλόμενον, τὸν
 τελευτῶσαντα δὲ ζημιωθῆναι τὸν νεώτατον. Πολὺ δὲ
 πλῆθος ἐκ τῆς πόλεως ἀβροῖζεται ἀργύρου τε καὶ
 χρυσοῦ, καὶ ἅπαν ἀνετίθη τῷ Θεῷ, ὡς τῶν κατωρ-
 θωμένων ἐσόμενον ἀπαρχήν. Ἀπεῖρητο γὰρ πᾶσιν
 ἐκ τούτου τι σφετερισασθαι. Ἄχωρ δὲ τις ἐκ τῆς
 Ἰουδα φυλῆς, ὑφάσματι χρυσοῦφει περιτυχὼν, καὶ
 μίξην χρυσοῦ ἐλκούσῃ σίκλους διακοσίους, ἰδύσατο
 ταῦτα, κατορύξας ἐν τῇ σκηνῇ. Μετὰ ταῦτα πολέ-
 μου συστάντος τρέπονται οἱ Ἑβραῖοι, καὶ πίπτουσιν

PATROL. GR. CXXXIV.

occultat sub lini fasciculis, et inquisitoribus dicit
 viros illos ignotos, ante solis occasum, apud se
 cœnatos discessisse. Illi sic a muliere elusi, alijs
 alio dilabuntur, persecuturi eos. Tum Raab domum
 se recipere jubet viros, beneficii sui memores, ac
 terra Chananæa potitos, referre gratiam. Illi et
 gratias agunt, eamque ubi urbs capta esset, ut res
 suas et necessarios in diversorio concluderet, sus-
 penso pro foribus purpuræ panno, monent, quo
 nosceretur domus, et conservaretur. Itaque ad
 suos incolumes reversi, quid gessissent, renuntiant.
 Cum autem Jordanis intumisset, sic Jesus He-
 bræos per eum tradidit. Præcedebant sacerdotes,
 arcam ferentes. Deinde Levitæ, tabernaculum
 gestantes. Hos populus sequebatur. Ut autem sa-
 cerdotibus primis ingressis, impetus fluminis statim
 interrumpitur, omnes audacter trajecere, stantibus
 in medio sacerdotibus, donec populus transisset :
 ac tum demum ipsi etiam sunt egressi, cursu flu-
 minis in integrum restituito. Jordane superato,
 castra decem stadiis ab Hierichunte locant.

XX. Jesus in ara ex lapidibus, quos ipsius jussu
 quilibet tribunus ex alveo Jordanis sustulerat,
 immolat, et festum Paschatis celebrat. Eodemque
 tempore manna eos defecit, quo per annos quadra-
 ginta fuerant usi. Jam enim ex agris omnia 46
 quibus opus erat, suppetebant. Obsidionem Hierichuntis
 Jesus primo die festivitatis est auspicatus,
 re sic instructa. Sacerdotes arcam gestantes mœnia
 circumibant, septem cornua insistentes, senatus pone
 sequebatur, post in castra redibant. Idque sex die-
 bus cum fecissent, ac die septimo repetiissent, et septies
 circumissent, murus concidit, populus ingressus,
 omnes occidit, et urbem incendit. Solam
 Raabem cum suis, signo illo pro foribus conspecto,
 exploratores conservarunt : Jesus etiam agro dona-
 vit, et honorifice tractavit. Si qui vero urbem in-
 stauraturi essent, eos diris hujusmodi est
 detestatus, ut qui fundamenta jaceret, primogenitum
 amitteret : qui perficeret, natu minimum filium.
 Magna auri et argenti copia ex manubiis urbis
 coacta, Deo universa consecratur, primitiæ rei bene-
 gestæ : ac omnibus interdicitur. Ne quid inde sibi
 usurpent. Sed Achor quidam Judicæ tribus, textum
 quoddam ex auro, et auri massam, quæ siclos
 ducentos pendebat, nactus, retinet, ac in taberna-
 culo suo defodit. Post orto bello, in fugam vertun-
 tur Hebræi, triginta sex ex eis interfectis. Eam
 cladem populus regerrime tulit. Jesus in faciem
 prolapsus deprecatur Deum : et oraculo edoculus,
 sacrilegium esse factum, judicium sorti committit.

quæ cum in Achorem incidisset, fatetur ille facinus, A
 res subreptas profert, ipse cum suis lapidatur :
 Jesus Naim obsidione capit. Caterum Gabaonitæ,
 eorumque finitimi, cum ad Chananæos pertinerent,
 veriti ne itidem ut Hierichuntli et Naitæ tractarentur,
 legatos ad Jesum mittunt, se longissime inde
 habitare dicentes, neque genere cum Chanauxis
 conjunctos, foedus inire cum Israelitis, et jungere
 amicitiam cupere. Jesus. postulatis eorum an-
 nuit. Post, ubi eos Chananææ gentis esse intel-
 lexit : cum eis ob dolum expostulat. Illi necessita-
 tem excusant, atque excidii metum. Tum Jesus, ne
 datam fidem violaret, publicos servos eos facit. Sic
 Josephus. Sed liber Jesu ait, eos litas et calones
 totius Synagogæ et divini altaris esse factos. Gaba-
 onitas a rege Hierosolymorum ob foedus cum
 Israelitis initum, bello petitos, Jesus defendit,
 hostes in fugam vertit, fugientes **47** persequitur.
 Quo prælio et grando solito major, et fulmina cœ-
 litus in hostes irruerunt : et dies facta longior,
 cursum solis ad Jesu preces sistente Deo, ne
 superventu noctis hostes elaberentur. Reges etiam
 in quodam specu delitantes, deprehensi, occi-
 duntur omnes. His rebus gestis, Jesus in Chananææ
 montana regreditur, ibique magna cæde edita, et
 opima præda parva, in Galgalia castra sese recipit :
 quibus ex eo nomen erat factum, quod Israelitæ
 se et servitute Ægyptiaca et ærumnis deserti libera-
 tos esse cognoscerent. Nam Galgala Hebræis *liber-
 tatem* significat. Cum autem Chananæi Lihanum
 montem accolentes, et qui in campestribus habita-
 bant, Palæstinis in auxilium ascitis, bellum eis
 inferrent, atque in exercitu haberent armatorum
 trecenta millia, equitum decem millia, et millia
 currum triginta, Deo victoriam Israelitis pollicito,
 prælium atrox committitur : quo hostes universi,
 paucis exceptis, perierunt, regibus etiam cæsis.

ἐαυτοὺς ἐλευθέρους τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῆς κατὰ τὴν ἔρημον ταιλαιπωρίας γινόντων τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γάλγαλα γὰρ τὴν ἐλευθερίαν Ἑβραῖοι καλοῦσι. Στρατεύουσι δ' ἐπ' αὐτοὺς οἱ περὶ Λίβανον Χαναανῖται, καὶ οἱ ἐν τοῖς πεδίοις Παλαιστίνης συμμαχοῦμενοι. Ἦν δ' ὁ στρατὸς ἐκείνων ὀπλιτῶν μυριάδες τριάκοντα, μύριοι δ' ἵπποι, καὶ τρισμῦρια ὄπλα. Νίκην δὲ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελιασμένου, καρτερὰ μάχη γίνεται, ὡς πᾶν τὸ στρατεύμα τῶν ἐχθρῶν, πληθὺν ὀλίγων, διαφθαρῆναι, καὶ τοὺς βασιλεῖς δὲ πᾶσιν.

XXI. Annus tum quintus exierat, neque Chana-
 næorum quisquam erat reliquus, cum Jesus taber-
 naculum in oppido Selonio collocat, donec templum
 ædificandi daretur occasio; ac populi universi concilio
 iudicio, captas urbes enumerat, cæcosque
 hostium exercitus, et ut triginta eorum reges
 interfecti essent. Urbes autem quæ superessent
 munitissimæ, diuturnam postulare obsidionem
 asserebat, et Transjordaninorum auxilia jam domum
 remittenda censebat. Duabus igitur tribubus et
 semissi, quarum viri erant quinquagies mille, ad
 sua redeundi potestatem facit. Illi, Jordane superato,
 aram in ripa constituent. Qua de causa tumultu
 inter Israelitas excitato, decem honoratos viros una
 cum Phineæ legatos mittunt, de ara exstructa
 expostulantes. Illi non rerum novandarum studio
 se aram fecisse respondent, sed ut monumento

αὐτῶν ἄνδρες ἕξ καὶ τριάκοντα. Τοῦτο σφέδρα τὸ
 πλῆθος ἐλύπησε. Καὶ Ἰησοῦς ἐπὶ στήμα πᾶσῶν
 ἐδίδετο τοῦ Θεοῦ. Κρηματισθεὶς δὲ κλοπῆν γενέσθαι
 τῶν καθιερωθέντων χρημάτων, κλήρω τὴν κρίσιν
 ἐπέτρεψεν. Ἐπὶ δὲ τὸν Ἄχωρ τοῦ κλήρου πᾶσόντος,
 ὁμολογεῖ τὴν κλοπὴν ἐκείνου, καὶ παρᾶγει τὰ φώρια.
 Καὶ ὁ μὲν λίθοις ἀνακρίεται, σὺν τοῖς αὐτοῦ Ἰησοῦς
 δὲ πολιορκεῖ τὴν Ναβν, καὶ ταύτην αἰρεῖ. Γαβαωνῖται
 δὲ καὶ οἱ ἐκείνοις περίοικοι, Χαναανῖται προσ-
 ἤκοντες, φοβηθέντες ὡς τοῖς Ἰεριχουνοῖσι καὶ τοῖς
 περὶ Ναβν τὰ ὅμοια πᾶσονται, προσβίβαν ἀποστέλλουσι
 πρὸς τὸν Ἰησοῦν, πρῶτῳ λέγοντες κατοικεῖν,
 μὴδὲ γένους κοινωεῖν Χαναανῖται, καὶ σπονδὰς
 πρὸς αὐτοὺς θέσθαι ζητοῦντες τοὺς Ἰσραηλίτας,
 καὶ συνθήκας φιλίας. Ἰησοῦς οὖν φίλαν πρὸς αὐτοὺς
 ἰποίησατο. Γινούσ δ' ἔπειτα τοῦτο τοῦ γένους ὄντας
 τῶν λανααίων, τῆς ἀπάτης αὐτοῖς ἐνακάλει. Οἱ δὲ
 ἐξ ἀνάγκης ἔφασαν τοῦτο πράξει, δεδωκας τὸν δλε-
 θρον. Καὶ Ἰησοῦς, ἵνα μὴ παραβαλῆ τὸν ὄρκον,
 δημοσίους αὐτοὺς ἀποδείκνυσιν. Οὕτως Ἰώσηπος.
 Ἡ δὲ βίβλος τοῦ Ἰησοῦ περιέχει, ὅτι κατέστησεν
 αὐτοὺς ξυλοκόπους καὶ ὄδροφόρους πάση τῇ συ-
 αγωγῇ, καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Θεοῦ. Ἐπιθεμένου
 δὲ τοῖς Γαβαωνῖται τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων,
 διὰ τὰς πρὸς Ἑβραίους σπονδὰς, ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς
 συμμαχεῖ, καὶ τρέπεται τοὺς ἐναντίους, καὶ τραπέ-
 ντας ἰδίων. Ὅτε καὶ οὐρανόνθεν χάλαζα τε τῆς
 συνήθους μείζων, καὶ κεραυνοὶ τοῖς πολέμοις ἐπέ-
 βησαν· καὶ ἡ ἡμέρα ἠδύητο, τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου
 στήσαντος τοῦ Θεοῦ, ἐντεύξει τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα μὴ,
 νυκτὸς ἐπελθούσης, διαφύγωσιν οἱ πολέμοι. Κατα-
 λαμβάνονται δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ἐν τινὶ σπηλαίῳ
 κρυπτόμενοι, καὶ κτείνονται πάντες. Ἰησοῦς δὲ
 ἐπανθῆι πάλιν τῆς Χαναανῖται ἐπὶ τὴν ὄρεινὴν, καὶ
 πάλιν φόνον τῶν ἐν αὐτῇ ἐργασάμενος, καὶ λελαν
 λαβῶν, εἰς τὸ ἐν Γαλγάλοις ἦλθε στρατόπεδον. Ἐκλή-
 θη δ' ὁ τόπος τοῦ στρατοπέδου Γάλγαλα, ὡς ἦδη

ΚΑ'. Ἔτος δὲ πέμπτον ἦδη παρεληλύθει, καὶ
 Χαναανῶν οὐκέτι οὐδεὶς ὑπολείπετο. Ἰησοῦς δὲ
 Ἰστᾶ τὴν σκηνὴν κατὰ πόλιν Σηλῶν, ἕως οἰκοδομη-
 σαι αὐτοῖς ναὸν γένηται. Συναγαγὼν δὲ τὸν λαὸν
 εἰς Σηλῶν, τὰς ἐταλωκίας τῶν πόλεων ἀπὸ τῶν
 καὶ ὅσαι τῶν ἐναντίων διεφθάρησαν στρατιαί, καὶ
 ὡς τριάκοντα βασιλεῖς αὐτῶν ἀπεκτίνθησαν. Τὰς δὲ
 περιλειφθεῖσας ἐτι πόλεις πολυχρονίου δεῖσθαι πολιορκίας,
 δι' ὀχυρότητα ἔλεγε, καὶ ἔξῃου τοὺς ἐκ τῆς
 περὶ τοῦ Ἰορδάνου συνεξορμησαντας αὐτοῖς,
 ἀπολύειν ἦδη πρὸς τὰ οἰκία. Καὶ προσκαλεσάμενος
 τοὺς ἐκ τῶν δύο φυλῶν, καὶ τῆς ἡμισείας πεντακισ-
 μυρίους ὄντας, πρὸς τὰς κληρουκίας αὐτῶν ἐπέτρε-
 πεν ἀπελθεῖν. Οἱ δὲ διαβάσαντες τὸν Ἰορδάνον, βωμὸν
 ἐπὶ τῇ ὄχθῃ ἰδρύονται. Ὁ θόρυβος τῷ πλῆθει τῶν
 Ἰσραηλιτῶν ἐνεποίησε. Πέμπουσιν οὖν ἐπ' αὐτοὺς
 δέκα τῶν ἐντίμων, καὶ Φινεὶς, αἰτιώμενοι περὶ τοῦ

βουῶν. Οἱ δὲ μὴ κατὰ νεωτερισμὸν ἀναστήσασιν τὸν ἄρχειον ἐλαγον, εἰς δὲ τεκμήριον τοῖς ἐξῆς τῆς πρὸς ὁμάς οἰκειότητος. Ἐνα γὰρ Θεὸν γινώσκουσιν, τὸν συμπάσαι τοῖς Ἑβραίοις κοινόν. Ταῦτα εἰπόντων, θινεῖς· καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὑπενόστησαν. Ἰησοῦς δὲ κληροδοτήσας τῷ πλήθει τὰς χώρας ἐν Σαίμοις διήγεν. Ὑπέρβηρος δὲ γεγωνῶς, καὶ θησκαίν ἦδη μέλλων, παραίνεσιν ἐποίησατο πρὸς τὸ κληθεῖς, καὶ ἐτελεύτησε, βίους ἔτη ἑκατὸν δέκα, ὧν εἰν Μωϋσεὶ διέτριψε τεσσαράκοντα, μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν στρατηγῶν πέντε καὶ εἴκοσι. Θνήσκουσι δὲ καὶ ὁ ἄρχιερεὺς Ἐλεάζαρ, θινεῖς τῷ υἱῷ τῆν ἄρχιερωσύνην λιπῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα, Χανααναῖοι ἠπίσαντες περιγενέσθαι τοῦ τῶν Ἑβραίων γένους, θανάτου Ἰησοῦ, κατ' αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν, τῷ βασιλεῖ Ἀδωνιβεζεκ τὴν ἡγεμονίαν πιστεύσαντες. Ἠλοὶ δὲ τὸ ὄνομα Κύριος Βεζεκ. Ἀδωνι γὰρ Ἑβραϊστὶ κύριος λέγεται. Συμμίξασαι δὲ τοῖς Χανααναίοις αἱ δύο φυλαὶ, ἡ τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ τοῦ Συμεῶν, τρέπονται αὐτοῦς, καὶ τὸν Ἀδωνιβεζεκ αἰροῦσι, καὶ ἐκρωτηριάζουσιν. Ἐἶλον δὲ καὶ πόλεις πολλὰς, καὶ τῶν Ἱεροσολύμων τὴν κάτω πόλιν, καὶ τοὺς ἵνοικύνας ἀπέκτειναν. Τῆς δ' ἄνω δυσχερῆς ἦν ἡ πολυρκία, φύσαι τε τοῦ χωρίου, καὶ τειχῶν ὀχυρότητι. Ἐλόντες δὲ καὶ τὴν Χεθρών, ἔπαντας διχρήσαντο, καὶ ἔδωκαν αὐτὴν τῷ Χάλεθ εἰς κλήρον, καθὼς Μωϋσῆς ἐνετέλλετο. Καὶ τοῖς τοῦ Ἰοθὴρ ἀπογόνους, ἀγχιτεύουσιν οὖσι Μωϋσέως, γῆν προσεκήλρωσαν, ὅτι τὴν πατρίδα καταλιπόντες, συνείποντο ἐν τῇ ἱρήμῃ τῷ τῶν Ἑβραίων λαῷ. Αἱ δὲ ἐξ Ἰούδα καὶ Συμεῶν φυλαὶ μεγάλας εὐδαιμονήσασαι, τὰ ὄπλα κατέθεντο. Τὰ Βαιθήλα δὲ γε πολιορκουσα ἡ φυλὴ τοῦ Ἐφραῖμ, οὐδὲν ἔγνω. Συλλαβόντες δὲ τινὰ τῶν τῆς πόλεως, πίστει παρέσχον αὐτῷ, παραδόντα τὴν πατρίδα σώσειν, καὶ αἰετὸν καὶ τοὺς συγγενεῖς. Καὶ ὁ μὲν οὕτως προδοῦς, σὺζεται μετὰ τῶν οἰκείων. Οἱ δὲ κτειναντες τοὺς οἰκόντας, εἶχον τὴν πόλιν. Βενιαμῖται δὲ τῆς Ἱεροσολύμων πόλεως λαχούσης αὐτοῖς, φόρους τοῖς κατοικοῖς ἐπέθεντο, ᾧ τὴν συγχωρήσαντες παρὰ τὴν θεῖαν διαταγὴν. Ὁμοίως τε ἐτίθειον καὶ αἱ ἄλλαι φυλαί.

ΚΒ'. Ἡδὲ δ' εὐθηνουμένους τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ διέφθειρεν ἡ τρυφή, καὶ τοὺς θεῖους νόμους παραβίων, καὶ πρὸς τὸ πορνεῖν δικάζοντο ἀηθῶς, καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἐξέλιπε (43), καὶ ἡ γεουσία οὐκ ἀπέδεικνυτο. Ὅθεν στάσις αὐτοῦς καταλαμβάνει δεινὴ, ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἀνὴρ λευτερός τὴν οὐζυγον ἐπαγόμενος, ἐκ Βηθλεὲμ οὐσῶν, οἰκαθε ἀπῆλθε. Ἡδὲ δ' ὄψιας οὕσης ἐπιξενεῖται παρὰ πρεσβύτη τινὶ ἐν Γαθαῶ πόλει, φυλῆς τῆς Βενιαμῖτος. Νεανίας δὲ Γαθαωνίταις τινες, τὸ γύναιον θασάμενοι, ἔχον ἀκατοῦντες αὐτό. Τοῦ δὲ πρεσβύτου μὴ δίδοντος, ἀποκτείνουσι τὸν πρῶτον. Ὁ δὲ τῆς ἐκείνου θυγατρὸς αὐτοῖς παρεχώρει, ἵνα μὴ τι βλαβίον ὀφασαίεν οἱ ἐπιξενωθέντες αὐτῷ. Ἀρπάσαντες δ' ἐκείνοι τὸ γύναιον ἀπῆλλάγησαν, καὶ ἐπ' ἑλῆς τῆς νυκτὸς ἐμφορηθέντες αὐτῆς, ἀφῆκαν ἀρχομένης ἡμέρας. Ἡ δὲ τῆς τε νυ-

esset posteris necessitudinis ejus, quæ sibi cum illis intercederet. Unum enim sese Deum agnoscere, omnibus Hebræis communem. Illis auditis, Phinees cum suis ad Jesum revertitur. Is provincia sorte inter populum distributa, Sicimis degebat : ac senio confectus, et jamjam moriturus, populo officii admonito, obit, cum annos vixisset centum et decem, quorum cum Mose versatus fuerat quadraginta, et post ejus obitum exercitum duxerat quinque et viginti. Moritur et Eleazarus pontifex. filio Phinei sacerdotio relicto. Post obitum Jesu Chanaani, gentis Hebrææ superandæ spe concepta, bellum faciunt, Adonibezeco imperatore creato, quod nomen Hebræis Bezeci dominum sonat. Cum his duæ tribus, Judaica et Symeonica, congressæ, in fugam vertunt hostes, Adonibezecum captum mutilant. Multa item oppida cepere, et inferiorem Hierosolymorum urbem, habitatoribus occisis. Verum superioris difficilis erat obsidio, tam altu quam mœnibus permunitæ. Chebronem etiam captam, civibus interfectis, Calebò in sortem dederunt, ut mandarat Moses. Jothoris quoque posteris, Mosis æmilibus, agros assignarunt, quod is patria relicta, populum Hebræorum in deserto secutus esset. At Judaica et Symeonica tribus, magnam adeptæ felicitatem, arma posuerunt; Ephraimitæ vero, Bethells. obsidione frustra tentata, cum civem ejus urbis cepissent, incolumitatem illi et cognatis ejus promittunt, si urbem proderet. Is, urbe prodita, conservatur : illi, civibus occisis, urbem occupant. Benjamitæ, quibus Hierosolymorum urbs obvenerat, tributo imposito, incolis divinum mandatam pepercerunt. Idem etiam alix tribus sunt imitata.

Βενιαμῖται δὲ τῆς Ἱεροσολύμων πόλεως λαχούσης αὐτοῖς, φόρους τοῖς κατοικοῖς ἐπέθεντο, ᾧ τὴν συγχωρήσαντες παρὰ τὴν θεῖαν διαταγὴν. Ὁμοίως τε ἐτίθειον καὶ αἱ ἄλλαι φυλαί.

XXII. Israelitas rebus secundis jam florescentes, luxuria corrumpit, ut et divinas leges violarent, et ad laborem segnes essent. Deslerat etiam optimatum magistratus, neque amplius senatus legebatur. Itaque atrox seditio inter eos oritur, tali de causa. Levita quidam conjugem Bethleemiticam domum abductorus, apud senem quemdam Gabaone, Benjamitica tribus oppido, vesperi divertitur. Ibi quidam adolescentes Gabaonitæ, cum mulierculam vidissent, adsunt, eam flagitantes. Seni recusanti, necem minitantur. Ille filiam suam eis potius offert, modo hospites a vi et injuria tueatur. Verum illi non nisi rapta muliercula discedunt, eamque per totam noctem pro libidine sua subagitata, diluculo dimittunt. At illa et nocturna ærumna, et pudore mariti, et dolore oppressa, exhalat animam. Tum maritus, mortua in duodecim partes secta,

Varie lectiones et notæ.

(43) Καὶ ὁ ἀριστοκράτης ἐξέλιπε. Magistratus ad triennium præesse solitus. Καὶ ἡ ἀριστοκρατία

ἐξέλιπε, rectius in Viennensi codice et in Reg. et Colb. legitur.

ad singulas tribus unam portionem mittit, et calamitate et auctoribus illius expositis. Israelitæ igitur faciales Gabaonem mittunt, qui ei facinori affines ad supplicium exposcant. Illis non deditibus, bellum inferunt: ac bis acie congressi, a Beniamitis in fugam vertuntur. Tandem per Phineem sacerdotem deprecantur Deum, et sic aggressi Beniamitas ita cædunt, ut tantum decem ex eis superessent, qui in vicinos montes diffugerunt. Israelitæ Gabaonem incendunt mulieres et pueros omnes perimunt, idem in cæteris etiam urbibus factum. Quin et Jabis Galaditicæ urbis incolas cum uxoribus et liberis occidunt, ob recusatam belli illius societatem, quadringentis virginibus exceptis, quas Beniamitarum reliquiis præbuerunt, ut conjuges haberent, miseri calamitatis eorum: susceptæ etiam cogitatione, quemadmodum reliqui ducenti conjugibus potirentur. Pridem enim jurejurando interposito, facinoris illius odio sanxerant, ne quis filiam Beniamitæ uxorem desponderet. Ea de re deliberantibus visum, non quidem dandas illis ob jusjurandum, sed concedendum ut ipsi raperent virgines, quas sibi thalamo sociarent, ipsis neque prohibentibus, neque incitantibus. Hoc decreto facto, Beniamitæ rem executi sunt. Cum autem Israelitæ longo jam tempore bellicæ rei studium intermississent, contempserunt eos Chananæi, quibusdam urbibus ademptis. Dan tribus in montem confugit, atque inde in mediterranea sedes transtulit. Israelitis cum et Chananæorum instituta usurparent, et suam reipublicæ formam aspernarentur, Numen infensum exstitit. Itaque Chugargathaimus Assyriorum rex bellum eis infert, et gravia tributa imperat, quibus octo annos premuntur: donec vir quidam strenuus Judaicæ tribus, nomine Gothoniel, paucis sociis ex oraculo comparatis, Assyriorum apud se præsidium cædit: ac pluribus deinde confluentibus, Assyrios prælio victos amovet. Re bene gesta, imperium et iudicandi potestas a populo ei decernitur. Qui cum magistratu ad annos quinquaginta functus, vitam cum morte **50** commutasset: Israelitæ sine magistratu, sine metu Numinis viventes, ab Eglone Moabitarum rege subacti, annua tributa pensitarunt. Is Hierichunte ædificata regia, dum per annos decem et octo variis illos malis exagitat, adolescens quidam Beniamiticæ tribus, nomine Aothus, quem Judam vocatum Josephus asserit, homo confidens et robustus, se in Eglonis familiaritatem insinuat, aulam ejus frequentans, et blanditiis hominem sibi devinciens. Hic aliquando cum duobus famulis, Egloni munera ferens, clam sicas gestat: cumque jam meridies esset, satellitibus ad sua digressis, nactus eum solum, pro familiaritate ingreditur, secretumque, ut arcani dicturus aliquando ictu opportuno illato tyrannum perimit. Digressus Hierichunte

κτερινῆ ταλαίπωρα, καὶ τῆ πρὸς τὸν ἄνδρα αἰσχύνη, καὶ τῆ λύπη καταβληθεῖσα, διαπεφύνηκε. Καὶ ὁ ταύτης ἀνὴρ εἰς μέρη δύοδεκα διελὼν τὴν θανοῦσαν, διέπεψε μέρος εἰς ἐκάστην φυλὴν, τό τε πάθος διδάξας αὐτοὺς, καὶ τοὺς αἰτίους τῆς συμφορᾶς. Πέμπουσιν οὖν πρὸς τὴν Γαβαὼν, τοὺς παρανομήσαντας ἐξαιτούμενοι. Οἱ δὲ οὐκ ἐξέδωσαν. Αἱ φυλαὶ δ' ἐπεστράτευσαν ἐπ' αὐτούς. Καὶ δις συμβαλόντες τοῖς Βενιαμίταις, ἠττώνται οἱ Ἰσραηλίται. Εἶτα διὰ Φινεὺς τοῦ ἀρχιερέως δέονται τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτω συμβαλόντες τοῖς Βενιαμίταις ἐκράτησαν, ὡς πάντας πλὴν ἐξακοσίων πεσείν, οἱ πρὸς τὰ πλησίον ὄρη κατέφυγον. Οἱ δὲ Ἰσραηλίται ἐνέπρησιν τε τὴν Γαβαὼν, καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας πάντας διεχειρίσαντο· καὶ ἐπὶ ταῖς ἄλλαις δὲ πόλεσιν αὐτὸν ὄρωσι τὰ ὅμοια. Καὶ Ἰαβεὶς δὲ Γαλααθιτιδος πόλις, ὅτι μὴ συνεμάχησεν αὐτοῖς, φωνεοῦσι τοὺς κατοίκους σὺν τέκνοισι καὶ γυναίξει, πλὴν τετρακοσίων παρθένων, ἃς τοῖς περισσθεῖσι τῶν Βενιαμιτῶν παρέσχον, ἵνα συνεύουσι· σχοίεν αὐτάς, τῆς συμφορᾶς αὐτοῦς κατοικεῖραντες. Ἐσχόπειν δ' ὄπωκε καὶ οἱ λοιποὶ διακόσιοι γυναικῶν εὐπορήσωσιν. Ὅρκους γὰρ ἔθεντο πρῶτην, διὰ τὸ τόλμημα, μηδένα δώσωσιν θυγατέρα πρὸς γάμον Βενιαμίτη. Καὶ σκοποῦσιν ἔδοξεν, αὐτοὺς μὴ διδοῖναι διὰ τὸν ὄρκον, τοῖς δὲ Βενιαμίταις ἐξεῖναι παρθένους ἀρπάξουσι συνοικίσειν ἑαυτοῖς, αὐτῶν μὴ κωλυόντων, μὴ τε προτερρομένων. Καὶ τοῖς μὴ οὕτως ἔδοξε πρὸς τοῦτων. Οἱ δὲ Βενιαμίταις εἰς ἔργον τὰ δόξαντα ἤγαγον. Ἦδη δὲ πρὸ μακροῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν παυσάμενων τοῦ μάχεσθαι, κατεφρόνησαν οἱ Χαναναῖοι αὐτῶν, καὶ πόλεις ἀφείλοντο ἐξ αὐτῶν. Οἱ δὲ τῆς τοῦ Δὴν φυλῆς εἰς τὸ ὄρος κατέφυγον, κάκειθεν εἰς τὴν μεσόγειον μεταφύκασι. Τοὺς δὲ Ἰσραηλίτας μεταλαβόντας τῶν παρὰ τοῖς Χαναναίοις ἐθῶν, καὶ τῆς σφετέρως πολιτείας καταφρόνησαντας, δι' ὀργῆς τὸ θεῖον πεποίητο. Στρατεύει τοίνυν ἐπ' αὐτοὺς ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς Χουγερραθαῖμ (44), καὶ φόρους βαρεῖς ἐπιτάσσει αὐτοῖς, οἷς ἐπὶ ὀκτώ ἐνιαυτοῦς ἐπιτέζοντο. Εἶτα δραστήριός τις ἀνὴρ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, Γοθονιὴλ κεκλημένος, βραχεῖς τινὰς προσεταιρισάμενος κατὰ θεῖον χρησμὸν, τὴν παρ' αὐτοῖς τῶν Ἀσσυρίων διαφθεῖρει φρουράν. Συνηγμένων δὲ μετὰ ταῦτα πλείονων, μάχη τοὺς Ἀσσυρίους νικήσας, ἀπώσατο. καὶ ἄρχειν ἠρέθη διὰ τοῦτο τοῦ πλήθους, κρίνειν τε τὸν λαόν. Ὅς ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν ἀνύσας, μετέλλαξε τὴν ζωὴν. Ἀναρχοὶ δὲ ὄντες οἱ Ἰσραηλίται, καὶ τοῦ θεοῦ καταφρονοῦντες, παρὰ τοῦ τῶν Μωαβιτῶν βασιλέως Αἰγλῶμ αὐτοὺς ὑποτάξαντος, ἐτησίας εἰσφοράς ἐπέταθθησαν. Ὅς ἐν Ἰερὶχοῦντι βασιλεία δομησάμενος, ἐπὶ ἐνιαυτοῦς ὀκτωκαίδεκα πολυειδῶς ἐκάκου αὐτοῦς. Νεανίας δὲ τις Βενιαμίτης Ἀδὼθ τοῦνομα (Ἰωσήπος δὲ Ἰούδαν τοῦτον καλεῖσθαι λέγει), τόλμησας καὶ βωμάλδος, συνήθης γίνεται τῷ Αἰγλῶμ, καὶ συνεχῶς παρ' αὐτὸν ἐφοῖτα θω-

Variæ lectiones et notæ.

(44) Χουγερραθαῖμ Cod. alter e Woldhuis, Χουσπαρθαῖμ. Colbert. Χουσπαρθαῖμ.

πύων τὸν ἄνδρα, καὶ ὑπερχόμενος. Οὗτος, σὺν δυσὶν οἰκίταις ποτὲ δῶρα κομίζων τῷ Αἰγλῶμ, ξιφίδιον ἔφερον ἀφανῶς. Καὶ τῆς ἡμέρας ἤδη μεσοῦσης, καὶ τὸν φυλάκων πρὸς ἑαυτοὺς ἀπεληλυθόντων, μεμονωμένον εὐρῶν αὐτὸν, εἰσεῖσιν ὡς συνήθης, καὶ μόνον ἀπολαθὼν αὐτὸν, ὡς δὴ τι μυστικώτερον προσομιλήσων αὐτῷ, πληττεῖται καιρίως τῷ ξιφιδίῳ, καὶ ἀναιρεῖ. Ἀπελθὼν δὲ πρὸς τοὺς Ἰεριχουνοὺς, πείθει τῆς ἐλευθερίας ἀντιποιεῖσθαι. Καὶ οἱ μὲν ὠπλίζοντο, οἱ δὲ περὶ τὸν Αἰγλῶμ, νεκρὸν αὐτὸν εὐρόντες εἰς φυγὴν τρέπονται, καὶ διωκόμενοι διαφθείρονται. Καὶ οὕτως Ἑβραῖοι τῆς τῶν Μωαβιτῶν δουλείας ἐλευθεροῦνται. Τῷ δὲ Ἀῶθ, ἡ τοῦ πλῆθους ἀρχὴ ἐγχεχερίστο, ὃς ἐπ' ἔτεισιν ὀγδοήκοντα τοῦ λαοῦ ἡγήσαμενος, τὸν βίον κατέλευσε. Μετὰ δὲ τοῦτον Μεγάρ υἱὸς Δινάχ ἀρξας, ἐν τῷ πρώτῳ τῆς ἀρχῆς ἑναυτῷ τετελευτήκει, πατάξας τὸν ἀλλοφύλων πολλούς.

ΚΓ'. Τοῦ δὲ λαοῦ τῶν Ἑβραίων τοὺς θεοὺς παρβαλόντος νόμου, ὠργίζετο ὁ Θεὸς· καὶ Σισάρας, ὁ τοῦ Ἰαβείμ βασιλέως τῶν Χανααναίων ἀρχιστράτηγος, ἐπελθὼν αὐτοῖς, ἐκάκωσέ τε σφόδρα, καὶ φόροις ὑπέβαλε, καὶ εἶχον οὕτως· ἐπὶ ἑναυτοῦς εἰκοσι. Δευῶρα δὲ τις προφήτις (δηλοῖ δὲ τὸ ὄνομα μῆλίσσα) ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἰκέτευσεν τὸν Θεόν. Καὶ ὁ Θεὸς ἐπένευσε, καὶ στρατηγὸν αἰραῖσθαι κελεύει Βαρὰκ, ἀστραπήν δὲ τοῦτο σημαίνει κατὰ τὴν Ἑβραίων διάλεκτον· ἦν δ' ἐκ τῆς Νεφθαλίδος φυλῆς ὁ ἀνήρ. Καὶ ἡ Δευῶρα τὸν Βαρὰκ προεστρέψατο κατὰ τὸν πολεμίων ἵνα μετὰ νέων μυρίων, τοῦτο κελεύοντος τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ κάκεινθη ἀπῆται συστρατηγεῖν. Πείθεται ἡ γυνή, καὶ μάχης σὺν τοῖς μυρίοις συβραγείσης αὐτοῖς· πρὸς τὴν Σισάραν, ὄμβρος καταιχίεται πολὺς, καὶ χάλαζα καταβῆγγυται. Ταῦτα δὲ κατὰ πρόσωπον τῶν πολεμίων ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἠλαύνετο, καὶ ταῖς ὄψεσιν ἐπεσκότουσεν αὐτῶν. Κάντευθεν ἐνάκλινα εἰς φυγὴν. Φεύγων δὲ καὶ Σισάρας, πρὸς τινα γυναῖκα κατέφυγε, κατακρύψαι αὐτὸν ἐξίῳν. Ἰαήλ ὠνόμαστο ἡ γυνή. Ἡ δὲ δάχεται αὐτὸν, καὶ δίδωσι γάλα πλεῖν, καὶ ὃς πῶν ὕπνωσεν. Καίμυμένῳ δ' αὐτῷ ἐπέθετο Ἰαήλ, κατ' ἦλον διὰ τοῦ κροτάφου αὐτοῦ ἐλάσσα, τῷ ἰδάφει προσεπάτταλέυσε, καὶ τοῖς περὶ τὸν Βαρὰκ νεκρὸν τὸν πολεμίων δέικνυσι. Στρατεύσας δὲ καὶ ἐπὶ Ἰαβείμ βασιλέα Χανααναίων ὁ Βαρὰκ, αὐτὸν τε ἐκτείνει, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψε. Καὶ στρατηγήσας ἐπ' ἔτη τριάκοντα, τελευτᾷ καὶ Δευῶρας κατὰ τὸν αὐτὸν θανούσης καιρόν. Ἔττα Μωαβιταὶ σὺν Ἀμαληκίταις· καὶ Ἀραφί, μάχῃ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐτρέψαντο. Καὶ ἐπὶ ἔτη ἐκτὰ ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, λιμὸς ἦν, καὶ σπάνις τῶν ἀναγκαίων, καὶ ἔδοντο τοῦ Θεοῦ. Γεδεὼν δὲ φυλῆς ὦν Μανασσή, δράγματα σταχύων εἰς τὸν ληνὸν ἔκοπτε κρύψα, καὶ ὄρα τινὰ ἐν εἰδίῳ νεανίσκου παρεστῶτά αὐτῷ, καὶ χαλοῦντος αὐτὸν φιλῶν τῷ Θεῷ καὶ εὐδαίμονα. Ὁ δ' εἰρωνευόμενος, τεκμήριον ἔλεγεν εἶναι αὐτοῦ τῆς εὐδαιμονίας, τὸ κερῆσθαι τῷ ληνῷ ἀντὶ ἄλωνος. Καὶ ὁ νεανίας θαρρεῖν καὶ σπεύδειν αὐτῷ παρεκελεύετο ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν φυλετῶν. Γεδεὼν δὲ ἰκέτευσε τὸν φαινόμενον, μὴ μεταναστέηναι ἐκεῖθεν. Καὶ εἰσελθὼν ἐκόμισε θυσίαν. Καὶ ὁ ἄγγελος· θείναι αὐτὴν παρὰ τὴν πέτραν ἐκέλευσε. Καὶ τῇ ῥάβδῳ ψάσας τῆς πέτρας, πῦρ ἀνῆψεν αὐτόματον, καὶ τὴν θυσίαν κατέκαυσεν. Ἔττα ἤτησε τὸν Θεὸν Γεδεὼν ἐπὶ τὸν

A chuntis auctor sit vindicandæ libertatis. Hi arma capiunt. Eglonii satellites, rege invento mortuo, in fugam versi, a persequentibus civibus occiduntur. Sic Israelitæ ex Moabitica servitute liberantur. Aoth suffragio populi princeps creatus, eum annos octoginta præfuisset, moritur. Post hunc Megar Dinachi filius, multis Barbarorum cæsis, anno primo imperii decedit.

XXIII. Israelitis autem ob violatas divinas leges irato Deo, Sisaras Jabis Chananzorum regis dux eos aggressus, graviter affixit, et tributarios effecit: in quo statu annos viginti permanserunt. Tum Debora, fatidica mulier (apem Latinis sonat), exorato Deo, Baracum virum ex Nephthalia tribu, illius jussu ducem creat; fulgur Hebraeis id nomen significat. Hortatur ut decem millibus virorum, quemadmodum Deus jussisset, assumptis, hostes invadat: ipsa petente illo una proficiscitur, imperiū particeps. Prælio cum decem illis millibus adversus Sisaram commisso magnus imber delabitur, et grando erumpit, quæ a vento in hostium faciem aeta, aspectum illis eripiunt itaque; in fugam inclinant, in qua Sisaras etiam ad mulierem quædam Jaclém nomine confugit, ut ab ea occultaretur. Illa excipit hominem, et lac bibendum præbet: quo epoto. Joel sopitum aggressa, caput ejus clavis humi affigit, et Baraco mortuum hostem ostendit, qui armis contra Jabim Chananzorum regem conversis, et ipsum occidit, et urbem **S** solo æquat. Moritur. cum annos triginta imperasset: Debora etiam circa idem tempus defuncta. Post, Madianitæ cum Arabibus et Amalechitis Israelitas prælio fundunt fugantque. Quorum incursionibus per septem annos fatigati, ac ad egestatem et famem redacti, divinam opem implorant. Erat tum quidam tribus Manassæ vir Gedeon, qui manipulos spicarum in torculari secans, quemdam adolescentis habitu sibi assistentem videt; a quo cum ut Deo charus et beatus prædicaretur, ille irridens: *Hoc scilicet, inquit, signum est beatitatis meæ, quod torculari pro area uter.* Adolescens cum bono animo esse jubet, ac propere vindicandæ popularium libertatis eorum suscipere. Gedeon eum qui apparuerat, orat ne discederet, ac ingressus victimam offert. Eam angelus juxta rupem poni jubet: quam cum baculo tetigisset, ignis ultro exortus victimam combussit. Deinde petit a Deo Gedeon, ut ros in vellus descendat, et descendit. Rursum petit ut rore tellus madescat, vellus siccum maneat: itaque factum est. Paret itaque Gedeon, et decem millia virorum contra hostes armat, eosque jussu Dei sub meridiem ad flumen ducit: et qui lambendo ac festinanter circummagendo se, biberant (hi trecenti erant), eos relictis cæteris contra

hostem ducit. Noctu, uno milite secum assumpto, castra hostium ingressus, audit quemdam suo contubernali narrantem se vidisse in somnis panem hordeaceum, qui per castra volutaretur et regis utique exercitus tabernacula dejiceret: alter somnium id, exercitus interitum portendere conjicit, Gedeonem cum suis ob paucitatem et imbecillitatem pani hordeaceo comparans. His Gedeon auditis, animum recepit, et in castra reversus, suos in armis esse, exercituque in tres centurias divisio, amphoram vacuam singulos cum face ardente et arietino cornuferre jubet. Circa vigillam noctis quartam educit eos contra hostes: quibus cum appropinquassent, et cornibus cecinerunt, et amphoras confregerunt, et clamore sublato cum facibus irruerunt. Hæc horrorem hostibus incussere: et dum alii ab hoste cæduntur, alii, et quidem longe plures, quippe noctu, a suis trucidantur, 52 fere omnes sunt defecti, cum duobus regibus Orebo et Zebo. Reliquis ducum atque exercitus fugientes, a Gedeoniis comprehensi, omnes ceciderunt. Tenuit imperium Gedeon annos quadraginta, et senex obiit, filiis legitimis e pluribus uxoribus septuaginta relicta, et uno e concubina, Abimelecho: qui fratribus omnibus, uno Joathane fuga elapso, trucidatis, tyrannidem occupavit. Sicimitæ mota seditione Abimelechum urbe pellunt, Is unius civis opera adjutus, urbem dolo captam omnibus puberibus occisis solo æquat. Aliam item urbem Thebas, primo impetu capit. Multitudo urbana in unam turrem in urbe media sitam, ægre confugit. Cujus portis Abimelechum imminentem, muliercula molæ fragmine in caput dejecto occidit. Hebræorum principatus Jairo ex Manassea tribu post hunc creditur, quo ille annos duo et viginti functus obit. Tum Ammanitæ cum Palæstinis regionem diripiunt. Cum autem Ammanitæ Galaditicam vastarent, incolæ Jephtham ducem eligunt: qui cum hostibus congressurus, vovet, si victoria potiretur, quicquid redeant sibi primum occurrisset, id se immolatum esse. Conmisso praelio vincit. Revertenti unica filiola occurrit, virgo adhuc. Suspirat ille: sed ne fidem falleret, immolat puellam et cremat. Cum autem Ephramitæ illi irascerentur, quod ad Ammanitici belli societatem non accersiti essent, neque ullam ejus excusationem acciperent: pugna inita mulos eorum cædit, et sex annos principatu administrato moritur. Ei succedit Amesas ex tribu Judaica, qui septem annis administrato imperio decessit. Post illum Labdon ex tribu Ephralmitica dux creatus, moritur senex, octavo magistratus anno.

Ιθύνας τὴν ἀρχὴν ἐτελεύτησεν. Ἀμμανίται σὺν Παλαιστῆνοις εἰσέπειτα τὴν χώραν διήρπαζον. Αἰλιζομένων δὲ τὴν Γαλαθὴν τῶν Ἀμμανιτῶν, ἡγεμόνα τὸν Ἰεφθάε οἱ ἐπιχώριοι εἶλοντο. Ὅς συμμίζει μέλλων τοῖς πολεμοῖς, εὐχὴν ἐποίησατο, εἰ νικῆσειεν, πᾶν ὃ πρῶτον αὐτῷ συναντήσῃ ἐπανιόντι,

Ἄ πόκον γενέσθαι ὄρσον, καὶ ἐγένετο. Καὶ αὐθις ὄρσον ἤτησεν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν γενέσθαι, ἐπὶ τὸν πόκον δὲ ἤρπασαν καὶ γέγονεν οὕτως. Πείθεται οὖν ὁ Γεδεών, καὶ σὺν μυρίοις κατὰ τῶν ἐναντίων ὤπλιζετο. Εἶτα ἐντολῆ τοῦ Θεοῦ ἄγει πάντας κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὸν ποταμόν. Καὶ τοὺς μὲν λάφαντας ἐν τῷ πίνειν, καὶ μετὰ σπουδῆς ὡς περιφόρους (45) πύκτας (τριακόσιοι δὲ ἦσαν οὗτοι) ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἀπῆει πρὸς τὸν πόλεμον. Τοὺς δὲ λοιποὺς καταλέλοιπεν. Νυκτὸς δὲ ἔνα τῶν στρατιωτῶν προσλαθόμενος, ἀπῆλθεν εἰς τὸ (46) τῶν ἐναντίων στρατόπεδον. Καὶ ἀκούει ἐνός τινος τῶν πολεμίων τῷ συσκηνοῦντι διηγουμένου, ὡς ἔδοξεν ὄρβη καὶ ὄπνους μάζαν κριθίνην διὰ τοῦ στρατοπέδου κυλιόμενῃ, ἣ τὴν τοῦ βασιλέως σκηνὴν κατέβαλε, καὶ τὰς τοῦ στρατεύματος ὁ δὲ, τοῦ στρατοῦ δηλοῦν θέλον τὸ ἐνύπνιον ἔκρινεν, ἀπεικάζων μάζην κριθίνην τὸν Γεδεών, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, διὰ τὴν ὀλιγότητα καὶ τὸ ἀσθενές. Τοῦτον ἀκούσας ὁ Γεδεών, ἀνεθάρτησεν. Καὶ ὅσοστρέψας, ἐν τοῖς ὄπλοις εἶναι τοῖς ἑαυτοῦ ἐντεταλατο. Καὶ εἰς τρεῖς ἑκατοστύας τὴν στρατιάν διελὼν, ἀμφορέα κενὸν κομίζειν ἑκαστον καὶ λαμπάδα ἡμμένην καὶ κριοῦ κέρας ἐκέλευσε. Κατὰ τετάρτην τε φυλάχην τῆς νυκτὸς, ἐξῆγεν αὐτοὺς κατὰ τῶν ἐναντίων. Καὶ ἤδη πλησίον ὄντες αὐτῶν, ἐσάλπισαν μὲν τοῖς κέρασι, τοὺς δ' ἀμφορέας κατέβησαν, καὶ μετὰ τῶν λαμπάδων ὤρμησαν ἀλαλάζαντες. Ταῦτα δὲ τοῖς πολεμοῖς πτοίαν ἐπέβαλον. Καὶ οἱ μὲν ὄπῃ τῶν ἐναντίων ἐκτείνοντο: οἱ δὲ γὰρ κλειοὺς ὄπ' ἀλλήλων, οὐστὶς νυκτὸς, διεφθάρησαν. Καὶ σχεδὸν ἅπαντες ὠλοντο, καὶ δύο τῶν βασιλέων αὐτῶν Ἄρθε τε καὶ Ζήθε. Οἱ δὲ περιλειφθέντες τῶν ἡγεμόνων καὶ τοῦ στρατεύματος φεύγοντες, καταλαμβάνονται παρὰ Γεδεών καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, καὶ πεπτώκασιν ἅπαντες. Ἐσχῆκε δὲ τὴν ἀρχὴν Γεδεών ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσι, καὶ ἐτελεύτησε γηραδὸς, καταλιπὼν ἕκ διαφόρων γυναικῶν γνησίους υἱούς ἑβδομήκοντα, ἕνα δ' ἐκ παλλακῆς Ἀβιμέλεχ καλούμενον. Ὅς τοὺς ἀδελφοὺς κτείνας ἅπαντας, ἔνευ ἐνὸς Ἰωαθάνοφ φυγόντος, τετυράνηκεν. Ὅ δὲ λαὸς ἐπαναστάνας κατὰ τοῦ Ἀβιμέλεχ ἐξελαύνουσιν αὐτὸν τῆς πόλεως τῶν Σικιμίων. Ὅ δὲ συνεργούμενος ὄφ' ἐνός τῶν Σικιμιτῶν, δόλω τὴν πόλιν αἶρει, καὶ τοὺς Σικιμίτας ἤδηδὸν ἀναίρει, τὴν πόλιν δὲ κατασχάπτει. Ἦλαυνε δ' ἐπὶ Θήβας ἑτέραν πόλιν, καὶ εἶλεν αὐτὴν ἐξ ἐπιδρομῆς. Τὸ δὲ πλῆθος εἰς ἕνα πύργον μόγις συνέδραμεν, ὄντα ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. Πλησιόσαντα δὲ ταῖς πύλαις τούτου τὸν Ἀβιμέλεχ, θραύσματος μύλου γύναιον ἀνωθεν κατὰ τῆς κεφαλῆς ἔβαλε καὶ ἀπέκτεινε. Τὴν δὲ τῶν Ἑβραίων ἡγεμονίαν Ἰασίρ ἐμπροσίστατο, ἐκ τῆς Μανασσῆ τυγχάνων φυλῆς. Δύο δὲ καὶ εἰκοσι οὗτος ἑνιαυτοῦ:

Variae lectiones et notæ.

(45) Περιφόρους. Περιφόρους, ut formidolosos. Ita cod. Reg. et Colbert.

(46) Εἰς τό. Ita Colb. aliter πρὸς τό.

τοῦτο ἱερουργήσιν. Καὶ συμβαλὼν νικᾷ. Ἀναστρέφονται δ' ὑπήντησεν αὐτῷ τὸ θυγάτριον μονογενὲς ἐν αὐτῷ, καὶ ἴτι παρθενεύμενον. Ὁ δ' ἀνέμωξεν. Ἴνα δὲ μὴ ψεύσεται τὴν ὑπόθεσιν, ἔθυσε τὴν παῖδα, καὶ ὠλοκαύτωσε. Τῶν δὲ τῆς Ἐφραΐμ φυλῆς ὀργιζομένων αὐτῷ, ὅτι μὴ συμπαρέλαβεν αὐτούς; ἰπὶ τὸν κατὰ τῶν Ἀρμανιτῶν πόλεμον, ἐπεὶ μὴ ἔπειθεν αὐτούς; παραιτούμενος, πολλοῦ; ἀνέβλε μα-
χεσαμένους αὐτῷ· ἔξ δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἀνύσας ἑαυτούς, κατέβλυσε τὴν ζωὴν. Παραλαμβάνει δὲ τὴν ἀρῆν Ἀμεσά, ἐκ τῆς Ἰούδα τυγχάνων φυλῆς, καὶ ἐπὶ χρόνον ἑπταετῆ κρίνας τὸν Ἰσραὴλ τετελεύτηκε. Καὶ μετ' ἐκείνων Λαβδῶν τῆς Ἐφραΐμ προελθὼν φυλῆς, ἡγεμὼν ἀπεδείχθη. Καὶ τέθνηκε γιραιὺς, ἄρξας ἑτη δατώ.

ΚΑ'. Εἶτα Παλαιστῆνοι κρατοῦσι τῶν Ἰσραηλιτῶν, Α
καὶ ὑποφόρους ἔσχον αὐτούς, ἐπὶ ἑαυτούς τεσσα-
ράκοντα. Τότε δὲ γεννηθεὶς ὁ Σαμψών (ἰσχύος δὲ ἡ
κλήσις ὀσημαντικῆ) τοῖς Παλαιστῆνοις ἐπιτίθετο. Ἦ
δ' εἰς τὸν βίον αὐτοῦ πρόεδρος τοιαύτη ἐγένετο. Μα-
νωὲ τῆς φυλῆς ὑπάρχων τοῦ Δάν, συνήκει γυναίκα
στειροῦντι, καὶ ἦττον τὸν Θεὸν παῖδα δοθῆναι αὐ-
τοῖς. Ὄφθη γοῦν ποτε μόνῃ οὖσῃ τῇ γυναικί, νεα-
νίας μέγας τε καὶ καλὸς, τόκον παιδὸς αὐτῇ εὐαγ-
γελίζόμενος, καὶ μὴ πιεῖν οἶνον ἢ μέθυσα αὐτῇ
ἐνετείλατο, μὴ δὲ τὴν κόμην ἀποκόριζαι τὴν τοῦ παι-
δός. Ναζωραῖον δὲ εἶπεν εἶναι τῷ Κυρίῳ τὸν παῖδα,
ἄγιον δηλαδὴ, καὶ τὸν Ἰσραὴλ σωθήσεσθαι δι' αὐτοῦ
ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων χειρός. Ἦ δὲ, τῷ ἀνδρὶ κα-
τήγγειλε ταῦτα. Καὶ δε ὄφθηναι καὶ αὐτῷ τὸν φα-
νέντα τῇ γυναικί, εἶδέτο τοῦ Θεοῦ. Αὐτοῖς οὖν ἦκε Β
πρὸς τὴν γυναῖκα ὁ ἄγγελος. Ἀπῆν δὲ αὐτῆς ὁ Μα-
νωὲ. Καὶ ἡ γυνὴ προσμαίεται αὐτὸν παρεκάλει τὴν
τοῦ ἀνδρός παρουσίαν. Ἐλθὼν δὲ Μανωὲ ἠρώτα τὸν
ἄγγελον, τί ἂν τοῦ παιδὸς γεννηθέντος ποιήσῃσιν;
Ὁ δὲ ὀϊνον, ἔφη, οὐ πίνεται, οὐδὲ μέθυσμα, καὶ
ἀκαθάρτον τι οὐ φάγεται, καὶ τὴν κόμην οὐ ἐυ-
ρηθῆσεται. Καὶ ὁ Μανωὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὀμιλοῦντος
αὐτῷ ἐξήκει μαθεῖν. Ὁ δὲ θαυμαστὸν εἶναι τοῦτο
εἶπεν. ἀπεσιώπησεν αὐτό. Ὁ Μανωὲ δὲ ἔριπον ἐνεγ-
κῶν ἔθυσε, καὶ ἄρτους προσήνεγκεν. Ὁ δὲ θεῖναι
τὰ κρέα καὶ τοὺς ἄρτους ἐπὶ τὴν πέτραν προσέτα-
ξεν. Τεθέντων δὲ, τῇ βρόδῳ αὐτοῦ ἄπτεται τούτων,
καὶ πῦρ ἐξαφθὲν ἐκείθεν, κατέκαυσε αὐτὰ, καὶ εἰς
ὀρίωντων τοῦ Μανωὲ καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικός.

Τίκεται οὖν αὐτοῖς μετὰ ταῦτα ὁ παῖς, καὶ Σαμ- C
ψὼν ὀνομάζεται. Ἠδρύνετό τε καὶ πνεῦμα Κυρίου
συνεπορεύετο αὐτῷ. Ἴδων δὲ ἐν Θαμναῖ πόλει τῶν
Παλαιστῆνῶν κόρην τῶν ἀλλοφύλων, ἐρᾷ τῆς παι-
δός. Παραιτούμενος δὲ τῶν γονέων αὐτοῦ τὸν γάμον
τῆς ἀλλοφύλου, ἐκνικᾷ γῆμαι αὐτήν. Συχνάζων δὲ
πρὸς τῆς κόρης τοὺς γονεῖς, συναντᾷ λέοντι. Καὶ μὴ
τι φέρον εἰς ἀμυναν, ταῖς χερσὶ τὸ θηρίον συνέτρι-
ψε, καὶ ἐκκλίνας τῆς ὁδοῦ, ἐβῆκε πρὸς τὸ ὠλώδες
αὐτό. Καὶ μεθ' ἡμέρας αὐτοῖς πρὸς τὴν μνηστῆν πο-
ρευόμενος, σμήνος μελισσῶν ἐν τῷ στόματι συνηγμέ-
νων τοῦ λέοντος, εὗρηκε. Καὶ λαθῶν ἐκεῖθεν μέλιτος
κηρίον ἔφαγε, καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ ἀπεκό-
μισεν. Ἀπελθὼν δ' εἰς τοὺς ἀλλοφύλους, πρόσβλημα
τοῖς αὐτῷ συνεστιωμένοις ἐν τοῖς γάμοις τριάκοντα
νεανίσκοις προτίθησι· καὶ εἰ εὗροισιν ἐφ' ἡμέρας D
ἐπὶ τὴν λύσιν, δοῦναι συνέθετο σινδόνα καὶ στολὴν
ἐκάστῳ αὐτῶν· εἰ δὲ μὴ λύσαι δυνήθειεν τὸ πρό-
βλημα, αὐτῷ δοθῆναι παρ' ἐκάστου στολὴν καὶ ὀθό-
νην ἀπήτησε. Συνθεμένους δὲ καὶ τῶν νεανίσκων,
προεβάλετο τὸ ἐρώτημα εἰπών· Ἐξ ἐσθλοτορος

XXIV. Deinde Palaestini subactos Israelitas
per annos quadraginta tributarios habuerunt.
Quo tempore natus Sampson, (robur hoc nomen
significat) illos infestavit, cujus quidem ortus
hujusmodi existit. Manoes Danicæ tribus vir
mulierem sterilem in matrimonio cum haberet,
uterque sobolem orat Deum. Semel mulieri soli
adolescens magnus et pulcher apparet, partum
filii nuntians, eique mandat ne vinum aut quid-
quam quod 53 incibriaret, biberet, neve comam
tonderet pueri: eum enim Nazarcum, hoc est sau-
ctum, fore Domino. et Israelcem per eum e potestate
alienigenarum eripiendum esse. Mulier domum
reverso marito hæc nuntiat. Tum ille, ut idem
sibi quoque apparet, orat Deum. Angelus absente
Manoe denuo redit ad mulierem. Illa orat, ut
mariti adventum expectet. Reversus Manoes, ro-
gat, nato puero quid faciendum esset. At ille:
Vinum, inquit, non bibet, neque aliud quidquam
quod inebriet, neque ulla re immunda vescetur, ne-
que comam radet. Tum Manoes nomen ejus quicum
colloquebatur, sciscitans, non aliud responsum ac-
cipit, nisi id esse admirabile: et hædum immolat,
ac panes offert. Ille carnes et panes in petra col-
locari jubet. Quo facto, baculo quem gerebat, ferit:
ignis inde ortus illa consumit, in eaque flamma,
vidente Manoe et uxore, angelus in cælum as-
cendit.

Post hæc nascitur Sampson, grandescit, ac Spi-
ritus Domini fertur super eo. Cum autem Thamnæ
(Palaestinarum id oppidum est) puellam vidisset,
amore captus, etsi parentibus alienigenæ conju-
gium recusantibus, tamea improbitate orandi im-
petrat. Dum autem puellæ parentes frequenter
adit, in leonem incidit: et quia non alia ad de-
fensionem arma suppetebant, manibus belluam
conficit, et a via deflectens, in saltum abijcit. Post
dies aliquot iterum ad sponsam proficiscens, exa-
men apum in ore leonis reperit, et ipse de favo
comedit, et patri ac matri offert. Reversus ad ali-
enigenas, triginta adolescentibus inter nuptiales
epulas quæstionem proposuit, cujus solutionem in-
tra dies septem si iuvenissent, cuique sindonem
et stolam daturum pollicetur. Sin minus, tantum-
dem a singulis illorum stipulatur. Assensus adole-
scentibus, quæstionem proponit. hoc modo: De co-
medente exiti cibis, et de forti dulcedo. Illi quæstio-
nem non intelligentes, puellam orant, ut eam ex
marito cognitam sibi renuntiare. Orat illa,

Sampson refragatur initio: tandem victus sponsæ lacrymis, rem aperit. Illa prodit adolescentibus, qui die septima Sampsoni dicunt: *Quid est melle dulcius? quid leone fortius?* Sampson igitur iratus, adolescentibus quidem dat quæ promiserat. **54** sed nuptiam abdicat: quam a patre alteri desponsam ægre ferens, trecentas vulpes capit, eas facibus ardentibus caudis illarum alligatis, in Palæstinorum arva immittit, segetem jam fere adultam et vineas incendit: pro quo facto Palæstini uxorem dudum ejus, cum cognatis in ignem coniectam, concremarunt. Sampson vero, multis alienigenarum interfectis, in rupe consedit. Illi, expeditione suscepta, Israelitis edicunt, si insontes haberi velint, ut Sampsonem dedant. Accessere ad rupem armati ter mille. Sampson descendit, ultro se popularibus offert, qui eum Palæstinis vinctum tradunt. At ille, abruptis vinculis, et asini maxilla temere illic jacente arrepta, mille alienigenas ea perimit, reliquos fugat. Unde locus ille Maxilla dicitur. Cum autem præ siti deficiens Deum cum ploratu obtestaretur, aqua e fissura terræ, quam projecta maxilla fecerat, scaturfit. Potu refectus, Gazam adit, ubi cum Gazæi portis clausis cavere vellent, ne elaberetur, ille sub mediam noctem surgit, portam, limina et postes in humeris subhata, et in montis perlata verticem deponit. Post hæc Sampson Palæstinam metriculam deperit, nomine Dalidam. Cum ea proceres alienigenarum agunt, multa polliciti, si tantarum virium causam e Sampsonē cognitam sibi renuntiasset. Illa multifarie aggressa virum, ut id eliceret, a Sampsonē aliud atque aliud dicente, cum rei periculum faceret, eluditur. Sed cum illa instaret, oraretque vehementius, arcanum tandem prodit: *Se Dei jussu comam alere, qui interdixerit ne eam radat, in eaque repositum esse robur suum. Mulier dormienti comam radit, imbecillum hostibus tradit, illi oculos ei effodiunt. Ita ille prius formidabilis, ludibrio habetur. Progressu temporis coma illa renascitur, viresque redeunt. Cum autem Palæstini potarent, eorumque proceres et magnates convivarentur in domo quæ columnis fulciobatur, etiam Sampson a puero ad illudendum adducitur. Ad illam domum multitudo virorum et mulierum circiter trium milium confluit, ut ludibria Sampsonis spectet. Qui cum diceris incesseretur et alapis cæderetur, puerum ducem jubet se ad columnas adducere, ut defessus, inquit, **55** eis innitar et quiescam. Tum duabus columnis convulsis, ædificium deiecit, cujus ruina et ipse et omnes qui in eo erant, sunt oppressi. Et hunc exitum ille habuit, cum Israeliitico populo per annos viginti jus dixisset.*

φοδερῶν, εἰς παγγίνιον κατέστη αὐτοῖς. Προϊόντος δὲ τοῦ καιροῦ, ἤρξαστο αὐθις ἡ κόμη αὐτῶν, καὶ ἡ σιχὺς ἐπανήρχετο. Πότου δὲ τοῖς Παλαιστινίοις ὄντος, καὶ τῶν ἀργόντων καὶ μεγιστάνων εὐωχομένων ἐμοῦ ἐν οἴκῳ κίσιον ἀνεγομένου, ἤχθη καὶ ὁ Σαμφὼν παχθησόμενος, καὶ παιδάριον χειραγωγῶν αὐτόν. Συνήχθη δὲ παρὰ τὸν οἶκον πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὡσεὶ τριαχιλίων, ἐν ὄρῳ ἐν τῷ Σαμφῶν παρονοούμενον. Ὁ δὲ παίζόμενός τε καὶ βαπτίζόμενος, λέγει τῷ χειραγωγῶντι αὐτόν· Ἀπάγγελλε με παρὰ τοὺς κίσι-

ἀ ἐξήλθε βρώσις, καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ γλυκὺ. Οἱ δὲ, μὴ δυνάμενοι νοῆσαι τὸ πρόβλημα, τὴν κόρην ἰκέτευσαν μαθεῖν παρὰ τοῦ ἀνδρός, καὶ ἀπαγγεῖλαι αὐτοῖς. Ὁ Σαμφὼν δὲ παρακαλοῦσης αὐτὸν τῆς κόρης εἶπειν αὐτῇ τὸ τοῦ προβλήματος νόημα, τὸ μὲν πρῶτον ἀντείχε. Διακρουσθεῖς δ' ἐκείνης, ἐξείπει τὸ πᾶν. Ἡ δὲ τοῖς νεανίσκοις ἀπήγγειλε. Καὶ κατὰ ἐβδόμην ἡμέραν εἶπον ἐκείνῳ τῷ Σαμφῶν· *Τί γλυκύτερον μέλιτος, ἢ τί λείοντος ἰσχυρότερον;* Ὁργισθὴ οὖν ὁ Σαμφὼν, καὶ τοῖς μὲν νεανίσκοις ἔδωκεν ἂ ὑπέρχετο, τὸν δὲ γάμον ἀπέπατο. Καὶ ἔδωκεν ἐτέρῳ τὸ γύναιον ὁ πατήρ. Παροξυνθεὶς δὲ ὁ Σαμφὼν διὰ τοῦτο, καὶ συλλαβῶν τριακοσίας ἀλώπεκας, λαμπάδας ἡμέρας τὰς οὐραὶς ἐκείνων προσέδωκε, καὶ τὰς τῶν Παλαιστινίων ἐπαφῆκεν ἀρούραις, θέρους ἐνισταμένου. Καὶ οὕτω τὰ σφῶν κατέκαυσε λήϊα, καὶ τὰς ἀμπέλους. Παλαιστινοὶ δ' ἀντὶ τούτων τὴν γενομένην αὐτοῦ γυναῖκα, καὶ τοὺς αὐτῇ προσήκοντας ἐνέπρησαν καὶ κατέκαυσαν. Σαμφὼν δὲ πολλοὺς ἀποκτείνων τῶν ἀλλοφύλων, ἐν πετρᾷ ἐκάθισεν, οἱ δὲ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξιστράτευσαν, λέγοντες· *Εἰ βούλεσθε ἀνάιτιοι εἶναι, δότε ἡμῖν τὸν Σαμφῶν ὑποχείριον.* Καὶ ἀπῆλθον ἐπὶ τὴν πέτραν ὀπλίται τριαχιλίοι. Καταβὰς δὲ Σαμφὼν, ἐκὼν τοῖς φυλῆταις παρέδωκεν ἑαυτόν. Κάκεινοι δεδεμένον παρέδωκαν τοῖς Παλαιστινίοις. Ὁ δὲ διαβρήξας τὰ δεσμὰ, καὶ δίου σιαγόνα ἐκεῖ που ἐβρίμην ἄρπασας, χιλιούς τῶν ἀλλοφύλων ἀπέκτενε ἐν αὐτῇ. Τοὺς δὲ ἄλλους ἐτρέψατο, ὅσων Σιαγῶν ἐξ ἐκείνου ὁ τόπος ἐκλήθη. Εἶτα ἐδίψησεν ὡς ἐκλείπειν ἀπὸ τῆς δίψης, καὶ ἐκλαυσε δεόμενος τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ Θεὸς πηγὴν ὕδατος ἀνήκεν ἀπὸ τοῦ βήγματος, ὃ τὴν σιαγόνα ῥέψας κατὰ γῆς πεποίηκεν ὁ Σαμφῶν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Γάζαν. Ἐνήδρευσαν δὲ αὐτὸν οἱ Γαζαῖοι· καὶ ἵνα μὴ λάθῃ αὐτοὺς ἐξιών, τὰς πύλας τῆς πόλεως ἐκλείσαν. Ὁ δὲ περὶ μέσας νύκτας ἀναστὰς, τὰς τε πύλας καὶ τὰς φιλὰς αὐτῶν καὶ τὰς παραστάδας ἐπωμωσάμενος, εἰς τὴν τοῦ ἕρους ἀνήνεγκε κορυφῆν, κακίσεια κατέθετο. Ἐρασθεὶς δ' ἐταίρας Παλαιστίνης, Δαλιδᾶς καλουμένης, ὅσῃ αὐτῇ. Καὶ οἱ προύχοντες τῶν ἀλλοφύλων, πολλὰ τῇ γυναικὶ ἐπηγγεῖλαντο, εἰ μὴ παρὰ τοῦ Σαμφῶν εἰ τὸ αἶτιον αὐτῇ τῆς δυνάμεως, καὶ ἀπαγγεῖλη αὐτοῖς. Ἡ δὲ ποικίλως μετῆε τὸν ἄνδρα, ζητούσα γυνῶναι, ὅθεν αὐτῇ ἡ τοσαύτη ἰσχὺς. Ἐκείνος δὲ ἄλλοτε ἄλλας πλαττόμενος αἰτίας τῇ γυναικὶ εἶλεγε. Καὶ ἡ γυνὴ περιωμένη τῶν λόγων, ἀπάντας αὐτοὺς εὗρισκεν. Ἐγκειμένης δὲ καὶ δεομένης θερμότερον, τὸ κρύφιον αὐτῇ ἀνεκάλυψε· κατ' ἐντολὴν εἰπὼν τοῦ Θεοῦ τὴν κόμην τρέφειν, ἐντεταμένου μὴ κείρειν αὐτὴν· καὶ ἐν ταύτῃ προσῆναι αὐτῇ τὴν ἰσχύν. Κείρει τὴν κόμην κοιμωμένου αὐτοῦ ἡ γυνὴ, καὶ παραδίδωσι τοῖς ἐναντίοις αὐτὸν ἀσθενῆ. Ἐκκόπτουσιν ἐκείνῳ τὰ ὄμματα τοῦ ἀνδρός, καὶ ὁ πρὶν

νας, ὡς ἂν αὐτοῖς ἐπιστηριχθῶ, δεόμενος ἀναπαύσασθαι. Αραξάμενο; δὲ τῶν δύο κιδῶν ἐπικατέσει-
σαν ἐαυτῶ τὸν οἶκον, καὶ αὐτός τε καὶ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ πάντες ἀπώλοντο. Καὶ τὸ μὲν τοιοῦτον ἐγένετο, ἐπὶ
ἐτὶ εἰκοσι κρήναντι τὸν τῶν Ἑβραίων λαόν.

ΚΕ. Οὐκ εἶτι δὲ Κριταὶ ἤγον τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὁ ἄρχιερεὺς Ἡλεὶ προέστη αὐτῶν, ἐφ' οὗ λιμὸς γέ-
γωκε. Καὶ τις ἀνὴρ ἐκ Βηθλεέμ, Ἀβιμέλεχ καλούμε-
νος, σὺν τῇ γυναίκῃ, καὶ δύο υἱοῖς διὰ τὸν λιμὸν εἰς
τὴν Μωαβίτιν μεταναστεύει. Ἄγεται οὖν τοῖς υἱοῖς
γαμῆται; Μωαβίτιδας. Ἐνδεκα μέντοι ἐνιαυτοῖς, ὅ-
τε Ἀβιμέλεχ καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ τεθνήκασι. Καὶ
κατελείφθησαν χῆραι, ἣ τε Νοεμὶν ἡ συνοικοῦσα τῷ
Ἀβιμέλεχ, καὶ αἱ γυναῖκες ἄμφω τῶν παίδων αὐ-
τοῦ, Ὀρφά τε καὶ Ροῦθ. Ἡ Νοεμὶν δὲ εἰς τὴν πα-
τριδα ὑπέστρεψε. Τῶν δὲ γε νυμφῶν αὐτῆς ἡ μὲν
Ὀρφά παρακληθεῖσα τῆς πενθερᾶς, ἔμεινε παρὰ
Μωαβίταις. Ἡ δὲ Ροῦθ σὺν τῇ Νοεμὶν ἀπελήλυθε·
καὶ ἦδη παραγενομένης εἰς Βηθλεέμ, ἐξινίζει Βοῶζ,
Ἀβιμέλεχ ὢν συγγενής. Προσαγορευομένη δὲ παρὰ
τῶν πολιτῶν ἐξ ὀνόματος ἡ γυνὴ· *Μὴ με Νοεμὶν*
(ἔλεγεν) *ἀλλὰ Μάραν καλεῖται* (Νοεμὶν δὲ *εὐτυχίαν*
δηλοῖ· *Μάραν* δὲ, *δύνην*, καὶ *πικρασμόν*)· *πλήρης*
γὰρ πορευθεῖσα, κενὴ ὑπερόστησα. Ἀμητοῦ δὲ
δντος, ἐξῆι κατὰ γνώμην τῆς πενθερᾶς καταμησο-
μένη ἡ Ροῦθ, εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Βοῶζ. Ὁ δὲ τὴν
κῆρην ἰδὼν, καὶ μαθὼν τίς ἐστίν, θερίζειν ὁ δύναίτο
καὶ ἔχειν ἐπέτρεψεν, ἀριστόν τε παρέχειν αὐτῇ τῷ
ἀγροκόμῳ ἐπέταξεν. Ἡ δὲ καὶ ἄλφρα παρ' αὐτοῦ
λαβοῦσα, τῇ πενθερᾷ συνετήρησε. Καὶ ἀπῆλθεν οὐκ
κοιμίζουσα καὶ τὰς κριθᾶς, ἃ; συνέλεξε. Καὶ τὰ
παρὰ τοῦ Βοῶζ αὐτῇ διηγήσατο. Καὶ αὐθις ἀπῆει
σὺν ταῖς θεραπαινίδι Βοῶζ. Ἡ Νοεμὶν δὲ συγκα-
τακλίνειν αὐτῷ τὴν Ροῦθ ἐβουλεύσατο. Καὶ πέμπει
τὴν νύμφην, ὑποθεμένη παρὰ τοῖς ποσὶ τοῦ ἀνδρός
ὑπνώτοντος ἐν τῇ βλῶνι, πεσοῦσαν ὑπνώσαι. Καὶ
ἡ μὲν οὕτω πεποίηκεν. Αἰσθόμενος δ' ὁ Βοῶζ περι-
μέσσην νύκτα, ἤρετο τίς ἐστι. Καὶ μαθὼν, τότε μὲν
ἠσύχασεν; ἔωθεν δ' ἐξείργετας τὴν Ροῦθ, πορευέ-
σθαι πρὸς τὴν πενθερὰν ἐνετείλατο. Αὐτὸς δὲ, *τὸν*
ἐγγύτερον ἐμοῦ ἀρχιστενοντά σοι ἐρήσομαι· καὶ
αἱ μὲν ἐκαίνο; ἀγαγέσθαι σε βούλεται, ἀκαλεύσῃ
πρὸς τὸν ἄνδρα· παραιτουμένου δὲ, νομίμως
συνοικήσεις ἐμοῖ. Ἀπῆλθεν οὖν ἡ γυνὴ, καὶ δεδή-
λωκε πάντα τῇ Νοεμὶν. Ὁ δὲ γε Βοῶζ παρὰ τῇ γε-
ρουσίᾳ τὴν τε Ροῦθ καὶ τὸν συγγενὴ συνεκάλεσε,
καὶ εἶπεν αὐτῶ· *Ἀβιμέλεχ τοῦ συγγενοῦς ἡμῶν,*
καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ κατέχεις κλήρον; Συνθε-
μίον δ' ἔχειν ἐκαίνο; κατὰ τοῦ; νόμους δὲ ἀρχι-
τείαν· *Ὁδοῦν οὐκ ἐξ ἡμισίας, ἔφη, τῶν νόμων*
μνησθῆναι δεῖν, ἐπὶ πᾶσι δὲ ποιεῖν κατ' αὐτοῦ;
λοικῶν, καὶ τὸ τοῦ Μυλλῶν γύναιον υἱοῦ Ἀβιμέ-
λεχ γήματ' σε χρὴ, ἵνα ἀναστήσῃς σπέρμα τῷ
συγγενεῖ. Ὁ δὲ παρητήσατο, καὶ τοῦ κλήρου καὶ
τῆς γυναικὸς παραχωρήσας αὐτῷ. Κατὰ γοῦν τὴν
νύμφον ἐνώπιον τῆς γερουσίας, ἡ Ροῦθ ὑπελύσατο
καὶ τὸ ὄψομα τοῦ ἀνδρός ἐκαίνο; καὶ ἔπτυσεν
αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσωπον. Καὶ οὕτως αὐτὴν ἠγάγετο ὁ
Βοῶζ, καὶ ἔτεκεν ἐξ αὐτῆς τὸν Ὀβήδ. Ἐλληνιστὶ δ'
ἐρμηνεύεται, *δουλεύων*. Ἐξ Ὀβήδ δὲ γίνεται Ἰεσ-
σαί, καὶ ἐκ τούτου Δαβὶδ, ὃ; τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἕξασί-

XXV. Post Sampsonem non amplius Judices po-
pulo præfuerunt, sed Elei pontifex : sub quo fame
ingravescente, vir quidam Bethleemiticus, Abimele-
chus nomine, cum uxore et duobus filiis in Moabi-
tidem transmigrat. Ibi filius Moabiticus uxores de-
spondet, et intra decem annos una cum filiis mori-
tur, relicta vidua uxore Noemide, duabusque nurbus
Orpha et Rutha Noemis patriam repetit, ac Orpha
nuruum altera monitu socrus apud Moabitas manet.
Rutha cum Noemide proficiscitur. Bethleemæ Boo-
zus Abimelechi cognatus eas hospitio excipit. Ibi
mulier a civibus suo compellata nomine : *Ne me, in-*
quit, Noemin, sed Maram appellate (significat autem
Noemis *felicitem, Mara dolorem et acerbitatem*);
nam cum plena discesserim, vacua sum reversa.
Tempore messis Rutha, de socrus sententia ad
apicilegium in Boozi agrum egreditur. Ille agnita
puella, permittit, ut quod posset, meteret et au-
ferret, ac prandium ei præberi jubet a villico. Illa
de cibo etiam quem acceperat, aliquid socruī
conservat, et vesperi hordeum quod collegerat,
domum ferens, ut a Booze tractata esset, refert,
ac cum Boozi ancillis denuo egreditur. Ibi Noemis
consilium despondendæ Booze Ruthæ capit, ac
norum ablegat, monitum ut ad pedes Boozi in area
dormentis procumbens, somnum caperet. Obtem-
perat illa. Quod Boozus cum sub mediam noctem
sensisset, quæ esset rogat; re cognita tum quidem
quiescit; mane autem excitatam Rutham ad so-
cram ire jubet : *Ipse, inquit, interrogabo eum, qui*
est tibi sanguine propior : qui si te ducere voluerit,
ad illum te conferes : sin recusari, legitima tibi
conjugeris. Abit mulier, Noemidi exponit omnia.
Boozus Rutham et cognatum ejus ad senatum ac-
cersit, eique dicit : *Abimelechi cognati nostri et*
filiorum ejus hæreditatem tenes? Affirmante illo,
tendere se ob propinquitatem ex lege : Non ergo,
inquit, ex semisse observandæ 56 sunt leyes, sed in
omnibus rebus illis obtemperandum? Recusat igitur
ut Mallonis Abimelechi filii uxorem ducas, et co-
gnato semen excites. Recusat ille, ac Booze tam
hæreditate quam muliere cedit. Rutha, ut lege
jubebatur, soluto viri illius calceō, in faciem ejus
exspuit, itaque Booze nubit, et filiolum ei parit
Obedum (*servientem id nomen significat*). Obedo
nascitur Jessæus, eoque David, qui regnum Israe-
litarum obtinuit, et filiis suis imperium reliquit,
ad genus primum et vicissimum propagatum. Elio
autem, qui, ut diximus, populum gubernabat, duo
fuere filii, homines nefarii, et omni genere scele-
rum cooperti, Ophis et Phinees : neque pater-
nis monitis quidquam movebantur. Horum imi-
quitati iratus Deus, per Samuelem puerum adhuc,
Elio significat clades ipsi liberisque et domui ejus
imminentes. Erat autem Samuel viri Levitæ Hel-
canæ filius, qui duas habebat uxores, Annam et

Phenannam : quarum hæc liberos ex Helicana suscepserat, Anna non pepererat. Viro Silonem cum uxoribus profecto, cum peractis sacris, convivii tempus adesset, ac Phenennæ liberi assiderent : Anna orbitatem suam deplorat, et propere tabernaculum Domini ingressa, Deum orat ut liberos sibi det, primogenitum se Deo consecraturam vovet. Dum precibus immoratur, Elius pro tabernaculo sedens, ebriam ratus, eam discedere jubet. At illa : *Neque vinum, inquit, bibi, domine, neque aliud quidquam quod inebriet : sed dolore orbitatis contabesco.* Tum sacerdos : *Abi, inquit, ac Deus te voti compotem reddat.* Domum reversa cum marito, concipit, et Samuelem parit, quem Deoplatum possis dicere. Puerum jam grandiusculum ex voto ad Elium ducit, Deo educandum, alentem comam, in æde vitam degentem, et aquæ potu utentem. Is duodecim natus annos, vaticinatur. Et quodam tempore dormiens, nominatim a Deo vocatus, ad pontificem accedit quasi ab eo vocatus esset ; idque ter contigit. Tum Elius intelligens divinam esse vocationem, Samuelem jubet, si iterum vocetur dicere : *En adsum, Domine.* Cum ita fecisset puer, ait ei is qui vocarat, magnam cladem Israelitis imminere, Elii filios una perituros, **57** et sacerdotium in Eleazari familiam transiturum. Ea verba cum sacerdoti Samuel referre nollet, tandem jurejurando adactus, omnia quemadmodum audierat, recenset.

ἐν τῷ ἱερῷ διαιτώμενον, καὶ ὕσαι κεχρημένον εἰς ἐκείναι. Καὶ πότε κοιμώμενον αὐτὸν, ἐξ ὀνόματος ἐκάλεσεν ὁ θεός. Ὁ δὲ τῷ ἀρχιερεὶ προσελήλυθεν, ὡς ὑπὲρ καίνου τάχα καλούμενος. Ἡλεὶ δὲ οὗτο τρισάκις ἐγένετο. Ἡλεὶ δὲ συνεὶς θεοῦ ἐν εἰς τὴν κλήσιν, ἐφῆν τῷ Σαμουὴλ· Ἐἴ τίς κληθῆς, σὺ δὲ Ἰδοῦ, ἐγὼ, Κύριε. Οὕτω δὲ ποιήσαντος τοῦ παιδός, ἐφῆν αὐτῷ ὁ καλῶν, συμφορῶν ἔσεσθαι τοῖς Ἰσραηλίταις βαρῆται, καὶ τοὺς Ἡλεὶ παῖδας ἅμα τεθνήξουσιν, καὶ τὴν ἱερωσύνην εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἐλεάζαρ μεταπεσεῖν. Οὐκ ἤθελε δὲ τοὺς λόγους ὁ Σαμουὴλ ἐκφῆσαι τῷ ἱερεὶ. Ὅρκους δ' ἐκδιόσθεις, ἀπήγγειλε πάντα καθάπερ ἀκήκοεν.

XXVI. Dehinc Palæstini bellum Israelitis inferentes, pugna superiores evadunt. Populus arcam subsidio ferri postulat. Missa illa cum Elii filiis, redintegratur prælium, funduntur Hebræi, ad triginta millia cadunt, inter quos et filii pontificis, arca item in hostium potestatem venit. Elius pontifex, qui in sublimi sella sederet, strage exercitus, et cæde filiorum, arceque captivitate cognita, præ mœrore de sella delapsus moritur, annos nonaginta natus, cum quadraginta populo præfuisset. Alienigenæ arcam in urbem Azotum perlatam, Dagoni (sic deum suum appellabant) consecrant. Mane in Dagonis ædem ingressi, simulacrum ante arcam humi projectum reppererunt, idque sublatum in suam basim restituant. Ut autem hoc sæpius factum deprehendunt, et statuam quoties erexissent, toties ante arcam adorantis specie projectani repperissent, obstupescunt, dubitantes quid rei esset. Ex hoc Azotiorum urbem et agrum lues invadit : nam et homines circa sedem laborare (dysenteriam fuisse ait Josephus) et mori complures civitates et mures e terra exorti agrum omnem vastare. Scro demum arcam sibi malorum esse cau-

λυσε, καὶ τοὺς ἐζυτοῦ παῖσι κατέλιπε τὴν ἀρχήν. ἐπὶ εἴκοσι γενεάς πρὸς μὲν διαρκέσασαν. Ἡλεὶ δὲ τοῦ ἀρχιερέως, ὡς ἔδη ἰσθόρηται, τὸν λαὸν ἀγοντος, οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ Ὀφνὶ καὶ Φινεὶς ὑπῆρχον λοιμοὶ, παρανομοῦντες ἐν ἅπασιν, καὶ παρονοῦντος τοῦ πατρὸς αὐτοῖς μὴ ἐπιστροφόμενοι. Ὁ δὲ θεὸς ὀργισθεὶς διὰ τὰς ἐκείνων παρανομίας, διὰ τοῦ Σαμουὴλ ἐτι παιδός ὄντος ἐκδήλωκε τῷ Ἡλεὶ, ἅπερ αὐτός τε καὶ οἱ παῖδες καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ πείσονται. Σαμουὴλ δὲ Ἐλκανὰ Ἀσυτῶν ἀνδρὸς ἐτύγχανε παῖς ᾧ συνώκουν διτετα γαμεταί, ὧν τῇ μὲν Ἄννα, τῇ δὲ Φενάνα ἦν τὰ ὀνόματα. Καὶ τῇ μὲν παῖδες ἦσαν ἐξ Ἐλκανὰ, ἡ δὲ Ἄννα ἡμοίρει γονῆς. Ἀφικόμενου δὲ τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τῶν γυναικῶν ἀμφοῖν εἰς Σηλὼν, καὶ θύσαντες, ἐπεὶ καιρὸς ἦν εὐωχίας, καὶ τῇ Φενάνα οἱ παῖδες αὐτῆς συνεκάθητο· δεῖ ἡ Ἄννα μεμόνωτο, ἐαυτὴν ἀπακλάιστο, καὶ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεοῦ δραμούσα, εἶδετο τοῦ Κυρίου γονὴν αὐτῇ παρῆσθαι, εὐξαμένη καθιερώσειν θεῷ τὸ πρωτότοκον. Χρονιζούσης ἐκ ἐν ταῖς εὐχαῖς, πρὸ τῆς σκηνῆς Ἡλεὶ καθεζόμενος, ὡς μεθύουσαν αὐτὴν ἐλογίσαστο τε καὶ ἀπεπέμπετο. Ἡ δὲ, *Ὀὐκ οἶδον, ἐφῆν, πέπωκα, οὐδὲ μέρθυσμα, κύριε· ἀλλὰ κατώδυνος οὕσα δι' ἀπαιδίαν, ἐκτέτηκα.* Καὶ ὁ ἱερεὺς, Πορεύου, εἶπεν αὐτῇ, καὶ ὀφῆ σοι τὸ αἰτήμα ὁ θεός. Ὑποστρέψασα δὲ σὺν τῷ ἀνδρὶ οὐκαθε, συλλαμβάνει, καὶ τίκει τὸν Σαμουὴλ, θεατήτων ἄν τις εἴποι. Ἀδρυνθέντος δὲ τοῦ παιδός προσάγει αὐτὸν τῷ Ἡλεὶ κατὰ τὴν εὐχὴν αὐτῆς τῷ θεῷ τραπεζόμενον, κόμην τε τρέφοντα, καὶ πόσιν. Ἡδὴ δὲ δωδεκαετῆς γενόμενος, προσφῆτισε.

C ΚΓ'. Ἐντεῦθεν Παλαιστίνου κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐποστράτευσεν, καὶ ἦσαν τῇ μάχῃ ἐπικρατέστεροι. Ὁ δὲ λαὸς κομισθῆναι τὴν Κιβωτὸν αἰτούσιν εἰς ἄρωγην. Περμφθεισος δ' ἐκεῖσε τῆς κιβωτοῦ σὺν τοῖς υἱοῖς τοῦ Ἡλεὶ, συγκακρότητο μάχῃ, καὶ ἤτηντο οἱ Ἑβραῖοι. Ἐπεσον δὲ ὡσεὶ ερισμύριοι, καὶ οἱ τοῦ ἀρχιερέως υἱοὶ, καὶ ἡ κιβωτὸς ἐλήθη τοῖς πολεμοῖς. Ἡλεὶ δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐφ' ὑψηλοῦ καθῆστο δίφρου, καὶ μαθὼν τὰ τῆς μάχης, καὶ τὴν σφαγῆν τῶν υἱῶν, καὶ τὴν εἰχμαλωσίαν τῆς κιβωτοῦ, περιελάγησας, ἐξέπεσε τοῦ θρόνου, καὶ τέθνηκεν, ἐνενηκοντούτης γενόμενος, τεσσαράκοντα δὲ τούτων ἐνιαυτοῦς τοῦ Ἰσραὴλ ἡγησάμενος. Οἱ δὲ ἀλλόφυλοι εἰς Ἀζώτον πόλιν ἀπαγαγόντες τὴν κιβωτὸν, τῷ Δαγῶν (οὕτω γὰρ τὸν αὐτῶν ἐκάλουσεν θεὸν) ἀνέθεντο. Ἐσθῆν δὲ εἰς τὸν οἶκον Δαγῶν εἰσελθόντες, εἶρον κείμενον τὸ ξόανον ἐνώπιον τῆς κιβωτοῦ ἐπὶ γῆς. Καὶ ἀναστήσαντες αὐτὸ, ἐπὶ τῆς προτέρας ἐστῆσαν βάσεως. Ὡς δὲ συχναίει· εἶρον τοῦτο γινώμενον, καὶ πολλάκις τὸ εἶδωλον ἀνερθῶσαντες, τοσαυτάκις κείμενον καταλαμβάνον ἐν σχήματι· προσκυνοῦντος τὴν κιβωτὸν. Ἰθαμβοῦντο γὰρ διηπόρουν. Ἐπειτα δ' ἐνέσκηψε τῇ τῶν Ἀζωτιῶν πόλει καὶ τῇ χώρῃ φοβρά. Νόσος μὲν

ταῖς ἀνθρώποις περὶ τὰς ἑβρας ἦν, δυσεντερίαν ἄσασαν ἰώσηπος, καὶ ἰθνησκον συχνοὶ ἐξ αὐτῆς. Μῖσος δὲ τῆς γῆς ἀναβοθίντες, τὴν χώραν ἄπασαν ἐκράζον. Ὅψα δὲ συνῆκαν τὴν κιβωτὸν αἰτίαν αὐτοῖς εἶναι τῶν παθῶν οἱ Ἀζώτιοι, καὶ πέμπουσιν αὐτὴν εἰς Ἀσκάλωνα, καὶ ἐπασχον κίχνοι τοὺς ὄμοια. Καὶ οὕτως πέντε τῶν Παλαιστινῶν ἀμείβει πόλεις ἡ κιβωτὸς, καὶ πάσαις εἰς κάκωσιν γέγονεν. Συνῆλθον οὖν οἱ τῶν κακωμένων πέντε πόλεων ἄρχοντες, Γῆτης, καὶ Ἀκκωρῶν, Ἀσκάλωνός τε καὶ Γάζης, καὶ Ἀζώτου. Καὶ οἱ μὲν ἄλλα περὶ τῆς κιβωτοῦ, οἱ δ' ἕτερα συνεβούλευον. Καὶ τέλος ἔδοξε πᾶσιν, ἑβρας πέντε χρυσᾶς, καὶ μῦσας τοσοῦτους χρυσοῦς ποιῆσαι, καὶ θέσθαι ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ, ἀμαζᾶν τε κινουργῆσαι. καὶ βόας πρωτοτοκοῦσας τῇ ἀμάξῃ ὑπαγαγεῖν, τοὺς δὲ μόσχους αὐτῶν κατασχεῖν. Καὶ ἐπιθεῖναι τῇ ἀμάξῃ τὴν κιβωτὸν, τὰς βόας δ' ἀπαγαγόντας ἐπὶ τριόδου καταλιπεῖν, ἵν' ἐπ' αὐταῖς εἴη ἀπίεσαι καθ' ἣν ὀρμήσουσι. Καὶ εἰ μὲν εὐθὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπελεισσοῦνται, διὰ τὴν κιβωτὸν οἰσθαι σφίσι ἐπάγεσθαι τὰ κακὰ, καὶ μὴ κωλύειν τὴν εἰς ἐκείνους πορείαν. Εἰ δ' ἄλλοσὲ πῆ ἀπίοιεν, ἐπιστρέψαι αὐθὺς τὰς βόας τε καὶ τὴν ἄμαξαν, καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς. Ἐπιτελέσαντες τοῖνον τὰ δόξαντα, ἀφῆκαν τὰς βόας, μήκοθεν ἐπόμειοι καὶ αὐτοὶ ἵν' ὀρῶν τὸ ἰκθυσόμενον. Αἱ δὲ κατ' εὐθὺ τῶν Ἑβραίων ἀπῆσαν, καὶ οὐ πρότερον ἔστησαν πρὶν εἰς μέγα πεδίον ἐν Βεθεσαμοῖς κατηντήκασιν. Ὡς δ' εἶδον οἱ τῆς κώμης ἐκείνης ἄνδρας τὴν κιβωτὸν, ὠρμήκασιν, ἐπ' αὐτὴν· καὶ καθελόντες ἐκ τῆς ἀμάξης αὐτὴν, ἔβυσαν τὰς βόας, καὶ τοῖς ὑλοῖς οἷς ἡ ἄμαξα εἰργαστο, αὐτὰς ὠλοκαύτωσαν. Ὅπερ ἰδόντες οἱ Παλαιστινοὶ, ὀπνεύστησαν. Τοὺς δ' ἀφαιμένους τῆς κιβωτοῦ, μὴ ὄντας ἰσραῆλ, ὀργισθεὶς ὁ Θεὸς ἰθανάτωσεν. Οἱ δὲ γελοιποὶ τῷ κοινῷ τῶν Ἑβραίων ἐγνώρισαν τὰ περὶ τῆς κιβωτοῦ· κάκεινοι λαβόντες αὐτὴν, ἀπάγουσιν εἰς Καριαθαρείμ, καὶ εἰς οἰκίαν Ἀμιναδῆδ (ἐκ τῆς Λευϊτικῆς οὗτος φυλῆς) κατατίθενται. Καὶ ἐμείνεν ἐκεῖ ἕτη εἰκοσι, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοφυλοῖς μῆνας τέσσαρας. Σαμουὴλ δὲ ὁ προφήτης μέγα ἦδη σχῶν ὄνομα, καὶ δόξης ἦκον ἐπὶ πολλῷ, συναγαγὼν τὸν λαὸν περὶ ἐλευθερίας αὐτῷ διελέχθη, καὶ ἐπεισε ταύτης ἀντιποιήσασθαι. Ὁ μαθόντες οἱ Παλαιστινοὶ, ἀπροσδοκῆτως τοῖς Ἑβραίοις ἐπίσται. Καὶ καταπέτθον αὐτοὺς, ὡς τῷ Σαμουὴλ προσδραμεῖν λέγοντας, ἀπεγνώσθαι τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς, εἰ μὴ αὐτοῖς σφίσι τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐπικουρίαν αἰτήσεται. Καὶ ὅς θαρρῆν παρεγγυᾷ, καὶ τὸν Θεὸν ἐπαρήξει διαθεδαίουται αὐτοῖς· καὶ τὴν ἑβραίων ἀποκαταστάσεως φλογὸς, προβάλλουσι τοῖς Ἑβραίοις οἱ ἀντιπόμεοι, ῥῆον αὐτῶν κρατήσιν ὡς ἀσπλῶν οἰόμενοι. Σεισμῷ δὲ τῆς γῆς κλονηθείσης ὑπὸ Θεοῦ, καταβράγισσιν τε βροντῶν, καὶ ἐξαφθεῖσιν ἀστραπῶν, εἰς θειλαν ἐνέπεσον οἱ πολέμοιοι, καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Κατεδίωξε δὲ Σαμουὴλ καὶ τὸ πλῆθος ὅπλων αὐτῶν, καὶ πολλοὺς διεφθάρκασιν, καὶ οὐκίτι μετὰ τὴν πλῆγην ταύτην ἐπὶ τοῖς Ἰσραηλιταῖς ἐστράτευσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν χώραν ἤνπερ ἀφείλοντο, ἐπανεσώσατο αὐθὺς τοῖς Ἑβραίοις ὁ Σαμουὴλ. Ἐκρινε δὲ τὸν λαὸν, καὶ ἤρχεν αὐτῆς.

KZ. Ἦδη δὲ γεγραμῶς, τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὴν τοῦ λαοῦ προστασίαν καὶ τὸ δικάζειν διένειμεν· ὄνομα τῷ πατρὶ ἑσδωτέρω Ἰωὴλ· τῷ νεωτέρω δὲ, Ἀβιά. Οἱ οὐκ ἐπορεύθησαν ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐκκλίναντες, δῶρον τὸ δίκαιον προσέδωσαν,

A sam Azotii Intelligentes, Ascalonem mittunt : iis etiam eadem accidunt. Sic quinque Palæstinorum urbes arca pervagata, omnibus calamitosa exstitit. Itaque magistratus quinque urbium iis malis conflictantium congressi, videlicet Getæ, Accaronis, Ascalonis, Gazæ et Azoti, aliis aliud de arca censentibus, tandem decrevere omnes, sedes quinque aureas, totidemque mures item aureos arcæ imponere, et novum fabricare currum, et vaccas quæ primum peperissent curru jungere, sed earum vitulos retinere, ac curru arca imposita, boves in trivium abductas relinquere, ut quorsum impetus tulerit eant. Quæ si versus Israelitas abeant, ob arcam mala illa se perpeti statuendum, neque prohibendum quominus illo eant : sin alio se converterint, reducendas boves et currum, et quæ in eo sint. His, ut decretum fuerat, peractis, dimiserunt boves, eminus ipsi sequentes, ut eventum viderent. At illæ recta versus Hebræos ire, neque subsistere prius, quam in magnum campum Bethsames pervenissent. Ut autem pagi illius viri arcam viderunt, accurrunt, de curru tollunt, boves immolant : et lignis e quibus currus confectus erat, cremant. Quo Palæstini viso, retro abierunt. Deus autem iis qui arcam attigerant, cum profani essent, iratus, necem attulit. Reliqui commune Hebræorum de arca recepta certiores reddunt. Illi eam Cariathiarim abducunt, et in Aminadabi Leviticæ tribus hominis ædibus collocant, usque annis viginti mansit, cum apud alienigenas quatuor menses fuisset. At Samuel propheta jam celebris, et magna prædicit auctoritate, populo convocato, de vindicanda libertate disserit ac persuadet. Quo Palæstini cognito, inopinata aggressionem Israelitas perterrefaciunt ; qui ad Samuelem confugiunt, de salute sua esse actum aiunt, nisi ipse numina opem exoraret. Ille bonis animis esse jubet, et Dei auxilium pollicetur, æquoque immolato, Deum orat. Nondum flamma victimarum consumpserat, cum hostes impetum in Hebræos faciunt, facilius eos iermes superari posse rati. Sed et terra divinitus concussa, et tonitribus erumpentibus, et fulguribus emicantibus perterriti, in fugam vertuntur. Fugientibus Samuel cum populo instat, ac multos cædit. Post eam cladem non amplius Israelitas invasere : sed et terram quam Hebræis ademerant, Samuel recepit. Ita is populo jus dicebat, et imperabat.

XXVII. Verum jam senex populi gubernandi munus ac juris dicendi provinciam filiis distribuit, quorum majori Joelia, minori Abiæ nomen erat : qui morem patris non secuti, ad largitionum corruptelas deflexerunt, et ius aique æquum vena-

habuerunt. Hæc populus ægre ferens, ad Samuelem confluit, et : *Quoniam tu, inquit, per ætatem nobis præesse non potes, regem creato, qui et gentem gubernet, et adversarios nostros oppugnet.* Ea re cum Samuel tristaretur, dicit eis Deus : *Non te pro nihilo habuit populus, sed me; quem vero tibi monstraro, eum regem ungit.* **59** Hebræis igitur convocatis, Samuel proponit, se electurum eis esse regem, prædicens fore ut pœniteret eos, ac liberationem a regibus Deum oraturos. Illi instant, regem flagitantes, de rebus futuris securum esse jubent. Tum Samuel : *Abite nunc, inquit, ubi cognovero, quem vobis Deus dederit, accersam vos.* Accidit autem, ut Beniamita quidam, nomine Cis, Saulem filium, hominem statura et forma excellenti, cum servo ad asinarum quas amiserat inquisitionem mitteret. Quas ille cum passim quæsvisset, nec invenisset, Samuelem de asinabus interrogaturus, Armathaim venit. Ibi Deus Samueli revelat, eum esse quem populo Hebræorum imperare velit. De asinabus igitur rogatus, incolumes esse respondet : et Saulem hospitio exceptum mane prosequitur. Urbem egressus, cum adolescentem seduxisset, oleo caput ejus perfundit, ac deosculatus : *Unxit te Deus, inquit, regem populi sui, cujus unctionis illud tibi signum erit, quod circa Rachelis sepulcrum duo tibi piri occurrant, asinas reperias gratulaturi.* Adjicit et alia signa confirmandæ veritatis ergo, atque inter cætera, ubi Gabatam venerit, cum illius loci prophetis vaticinaturum. Mandat etiam, cum a se accersatur, ut Galgala veniat. Post coacto populo sortem mittere tribus jussit, ut constaret, cujus futurus esset rex. Cecidit autem sors in Benjamiticam, deinde in gentem Battarim : quæ cum viritim sortiretur, Sauli sors obvenit. Quæritur ille, nec invenitur. Samuel divinitus monstratis ejus latebris, adductum in medio statuit. Erat autem proceræ staturæ, et humeris eminebat supra omnes. Tum ad populum Propheta : *Hunc, inquit, regem vobis unxit Dominus, cujus inter vos omnes non est similis.* Populus gratulabundus acclamat : *Vivat rex.* Saulem ita regno positum, multi observabant ut regem, et ut par erat honorabant. Multi etiam spernebant et irridebant. Post mensem Naas Ammanitarum rex Jaben Galaaditicæ obsidet, non alia conditione se viris parere velle dicens, nisi dextrum oculum sibi quisque eruendum traderet. Illi septem dierum inducias petunt : iis impetratis, nuntios in Galaaditicam **60** mittunt. Auditis Ammanitæ verbis, populus luget : Saul vero ingenti ira percitus, duos boves membratim concisos in omnes fines Israelitarum mittit, comminatus, eodem modo se tractaturum eos, qui ad propulsandos Ammanitas non adessent. Concursu populi facto, numeroque inito, inventa sunt virorum septingenta millia : et Saul numine afflatus prædicat, Jabinos postridie fore salvos. Totamque noctem cum exercitu profectus, circa primam vigiliam ad Ammanitas per-

καὶ λήμασι τὰς χρῖσεις ἐδίκαζον. Ὁ δὲ λαὸς διὰ ταῦτα πρὸς Σαμουὴλ ἀθροισθεὶς, ἔειπε μὴ οἶδός τε σὺ, ἔφησαν, προσεταῖραι ἡμῶν διὰ γῆρας, ποιήσον ἡμῖν βασιλεῖα. ὃς καὶ τοῦ ἔθρους ἠγήσεται, καὶ τοῖς ἐναντιοῖς ἀντιστρατεύσεται. Λυπούμενος δ' ἐπὶ τούτοις τοῦ Σαμουὴλ, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεός· Ὁὐ σε ἐξουθεθήσασιν ὁ λαός, ἀλλ' ἐμέ ἀκούσον τοίνυν αὐτῶν, καὶ ὄν ἀναδείξω σοί, εἰς βασιλεῖα χρῖσον αὐτοῖς. Συνάθροισας δὲ τοὺς Ἑβραίους· ὁ Σαμουὴλ, κατέθετο χειροτονήσασιν αὐτοὺς βασιλεῖα. Μεταμелήσασιν δὲ προφήτῃ αὐτοῖς, καὶ αἰτείσθαι μέλλειν παρὰ θεοῦ τῶν βασιλέων ἀπαλλαγῆναι. Οἱ δὲ ἐνέκειντο βασιλεῖα ζητοῦντες, καὶ ἤξιον αὐτὸν, μὴ φροντίζειν τῶν ἐσομένων. Ὁ δὲ Προφήτης, Ἄπειτε νῦν, εἶπεν, ὅταν δὲ μάθω τίνα δίδωσιν ἡμῖν ὁ θεὸς βασιλεῖα, μεταπέμφομαι ὁμᾶς. Ἀνήρ δὲ τις Βενιαμίτης (κεῖς ὄνομα τῷ ἀνδρὶ) θύους ἀπολέσας, τὸν υἱὸν, ὃς ἦν αὐτῷ μέγας· τε καὶ ὠραῖος, κεκλημένος Σαούλ, εἰς ἀνζήτησιν τῶν θύων σὺν ἐνὶ τῶν δούλων ἀπέστειλεν. Ὁ δὲ παρελθὼν, καὶ ζητήσας, καὶ μὴ εὐρὸν, εἰς Ἀρμαθαῖμ πρὸς· τὸν Σαμουὴλ παραγγέλονεν, ἐρωτήσων περὶ τῶν θύων. Ἀγλοὶ τοίνυν τῷ Σαμουὴλ ὁ θεός, τοῦτον εἶναι ὃν βούλεται βασιλεύσαι τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων. Ἐρωτηθεὶς οὖν περὶ τῶν θύων ὁ Σαμουὴλ, σεσῶσθαι εἶπεν αὐτάς. Καὶ ξενίσας τὸν Σαούλ, πρόςπεμψεν ἔωθεν. Καὶ ἔξω τοῦ ἄστεος σὺν αὐτῷ πορευθεὶς, μόνον τε ἰδίᾳ τὸν νεανίαν ἀπολαθῶν, ἔλαιον καταχέει τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς. Καὶ φιλήσας αὐτὸν, Κέχρικέ σε Κύριος ἀρχοντα, ἔφη, ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ ἔστω σημεῖον τοῦ χρίσματος, ὃς συναντήσασιν σοὶ περὶ τὸν εἶσπον Ῥυχήλ, ἀνδρὸς δύο τῆν εὐρῶσιν τῶν θύων εὐαγγελιζόμενος σοί. Καὶ ἄλλα δὲ σημεῖα τοῦ ἀληθεύειν εἶπεν αὐτῷ, καὶ ὅτι προφητεύσει ἐν Γαθαθὰ γεγονώς μετὰ τῶν ἐκεῖ προφητῶν. Καὶ ἤξειν εἰς Γάλαγα αὐτῷ ἐντετελατο, ἦνίκα μεταπέμψῃ παρ' αὐτοῦ. Συνήθοισα δ' ἔπειτα τὸν λαόν, καὶ κλήρους βαλεῖν ἐκέλευσε τὰς φυλάς, ἵν' ἀναδειχθεῖν ἐκ ποίας ὁ βασιλεύσων ἔσεται. Ἔπεσαν οὖν ὁ κλήρος εἰς τὴν Βενιαμίτιδα, εἶτα εἰς τὴν πατριάν Βατταρί. Κατ' ἀνδρα δὲ τῆς πατριᾶς κληρωθεὶς, εἰς τὸν Σαούλ ὁ κλήρος ἐξέπεσον. Ὡς δὲ ζητούμενος οὐκ ἦν, μυεῖται ὁ Σαμουὴλ παρὰ τοῦ θεοῦ ὅπου ἐκέκρυπτο· καὶ ἀχθέντα, ἔστησε μέσον. Καὶ ἦν ὑπερωμίας, καὶ πάντων ὑπερέχων κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος. Καὶ πρὸς τὸ πλῆθος ἔφησιν ὁ προφήτης, Τοῦτον ἐχρῖσαν ὑμῖν εἰς βασιλεῖα ὁ Κύριος, ὃ οὐκ ἔστιν ὁμοῖος ἐν πᾶσιν ὑμῖν· ὁ δὲ λαὸς ἐπευφήμησε, καὶ εἶπεν· Ζήτω ὁ βασιλεύς. Ὑπὼ δὲ τῷ Σαούλ βασιλεύσαντι, πολλοὶ μὲν προσεϊχόν ὡς βασιλεῖ, καὶ κατὰ τὸ προσήκον ἐτίμων αὐτὸν, πολλοὶ δὲ κατεφρόνουσιν τε καὶ ἐχλεύαζον. Μετὰ δὲ μῆνα, Νάας ὁ τῶν Ἀρμανιτῶν βασιλεὺς, στρατεύει ἐπὶ Ἰαβελ Γαλαὰδ, μὴ ἄλλως λέγων φείσασθαι τῶν ἀνδρῶν, εἰ μὴ δῶσιν αὐτῷ τὸν ἐκάστου ἐξείλεν δεξιὸν ὀφθαλμόν. Οἱ δὲ ἀνοχῆν ἐζήτησαν ἐπὶ ἡμερῶν· καὶ λαθόντες, πέμπουσιν ἀγγέλους εἰς Γαλαὰδ. Καὶ ἀκούσαντες· οἱ ἐκεῖ τοὺς λόγους τοῦ

Ἀμμανίτου, ἐθρήνησαν. Ὁ δὲ Σαουλ ἐθουμάθη ἅσπασεν εἰς πᾶν ὄριον Ἰσραὴλ, ἀπειλῶν οὕτω θῆσαν τοὺς μὴ κατὰ τῶν Ἀμμανιτῶν συνεχαστρατεύσαντας αὐτῷ. Συνδραμόντος δὲ τοῦ λαοῦ, ἠρίθμησεν αὐτοὺς, καὶ εὗρε μυριάδας ἑβδομήκοντα. Καὶ ἐφῆλατο πνεῦμα Κυρίου ἐπὶ Σαουλ, καὶ προσέφητευσεν, εἰπὼν ὡς αὔριον ἔσται τοῖς ἀνδράσιν Ἰαβελς σωτηρία. Καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη αὐτὸς τε καὶ ὁ λαὸς δι' ὅλης τῆς νυκτός. Καὶ περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν ἐπῆλθε τοῖς Ἀμμανιταῖς, τριχῆ τὸ στράτευμα διεῖων. Καὶ κυκλωσάμενος αὐτοὺς, πολλοὺς μὲν ἀπέκτεινε, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Νάας· τοὺς δὲ περισθάνοντας, ἐτρέψατο εἰς φυγὴν, καὶ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐμβαλὼν, καὶ τλειστον λείαν λαβὼν, λαμπρῶς ἐπανάστειξεν. Οὐκέτι γοῦν ἰδόμενος παρὰ τισιν, ἀλλ' ἐπ' ἀνδρείᾳ διαβεβήτο, καὶ τετίμητο καὶ τοῖς πρώην αὐτὸν χλευάζουσιν. Συναγαγὼν δὲ αὐτῶν ὁ Σαμουὴλ τὸν λαόν, δις ἀναγορεύει τὸν Σαουλ βασιλέα χρίσας τῷ ἑλαίῳ καὶ πάλιν αὐτόν. Μετέπειθεν οὖν ἡ τῶν Ἑβραίων πολιτεία εἰς βασιλείαν ἐξ αριστοκρατίας· ἐπὶ γὰρ Μωυσέω; καὶ Ἰησοῦ ἀριστοκρατούμενοι ἦσαν· εἰς γὰρ ἑπὶ ἑτῆ δέκα καὶ ὀκτώ, ἀναρχοὶ διετέλεσαν· εἰσέπειτα δ' ἤρχθησαν ὑπὸ τῶν καλουμένων κριτῶν, τῷ ἀρίστῳ δικάζειν περὶ τῶν δίκων καὶ οἰκονομεῖν ἐπιτρέποντες.

ΚΗ'. Τοῦ δὲ Σαμουὴλ ἐξορκίσαντος τὸν λαόν εἰπεῖν, εἴ τι ἄδικον εἰργάσατο εἰς αὐτοὺς, πάντες δικαίως αὐτὸν καλῶς προστήναι τοῦ ἔθνους ἰδόντες. Ὁ δὲ αὐτοῖς ἀπεκρίνατο, Ἰστε ὡς μεγάλη ἡμαρτήκατε, βασιλεῦ αὐτοῖς αἰτησόμενοι, καὶ τούτου παρωργίσατε τὸν Θεόν. Ἔσται δὲ τοῦτο σημεῖον ὑμῖν, τὸ θέρους ἐν ἀκμῇ χειμῶνα γενήσασθαι. Καὶ κατὰ τὸν προφήτου λόγον βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ γεγόνασιν, κατηνέχθη τε χάλασα, ὡς δὸς ἐμπροσθέν τῷ λαῷ, καὶ ἔκπεσειεν τὸν Σαμουὴλ ἰλιώσασθαι τὸν Θεόν αὐτοῖς ἡμαρτήσασιν. Τῶν δὲ Παλαιστινῶν τοὺς Ἑβραίους καταστρεφόντων, καὶ τὰ ὄπλα σφῶν ἀφαιρουμένων, σιδήρω τε κεχρησθῆναι ἀπαγαγευόντων, ὁ Σαουλ εἰς Γάλαγα καταβάς, ἐπ' ἐλευθερίᾳ τὸν λαόν κατὰ τῶν Παλαιστινῶν διαναστήναι ἠρέθιζεν, οἱ δ' ἠύλαθοντο διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν Σαμουὴλ ἐκάλεϊ πρὸς αὐτόν, καὶ δε μεθ' ἡμέρας εἰς παραγενέσθαι ὑπέσχετο, θύσειν τε τῇ ἑδδόμῃ, ἢ οὕτω τοῖς ἀλλοφύλοις συμμίξωσιν. Ὁ δὲ γε Σαουλ ὁρῶν τὸν λαόν ὑποβρέοντα καὶ καταλιμπάνοντα αὐτόν, ἔβυσεν. Ἀκούσας δὲ ἄρτι προσίοντα τὸν Σαμουὴλ, ἐξῆλθε συναντήσων αὐτῷ. Ὁ δὲ, Τί τοῦτο ἐποίησας, ἔφη, παραβάς μὲν τὴν ἐπιταγήν; Ἰσθι τοίνυν, ὡς οὐ συσταθήσεται σοῦ ἡ βασιλεία, ἀλλὰ ζητήσῃ Κύριος ἀνθρώπον κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Καὶ ἀνεχώρησεν Σαμουὴλ. Σαουλ δὲ καὶ Ἰωνάθαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἦσαν εἰς Γαθαῶν, σὺν στρατιώταις ἐξακοσίαις. Εἰς τρία δὲ διαιρεθέντες οἱ ἀλλοφύλοι, τὴν χώραν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐληίζοντο. Σαουλ δὲ καὶ Ἰωνάθαν καὶ Ἀχιά ὁ ἀρχιερεὺς ἀφ' ὕψους ὄρωντες τὰ δρώμενα, καὶ ἀμύναι δι' ὀλιγάνδριαν μὴ σθένοντες, ἤχθησαν. Ὁ δὲ Ἰωνάθαν μηδὲν εἰπὼν τῷ πατρὶ, καταβάς ἀπὸ τοῦ βουνοῦ σὺν μόνῳ τῷ ὀλιγοφύρῳ αὐτοῦ, Προσβάλλωμεν, ἔφη, τῇ τῶν ἀλλοφύλων παρεμβολῇ· καὶ εἰ μὲν εἰπωσιν ἡμῖν, Ἀπόστητε, οὐκ ἀναθήσομεθα πρὸς αὐτούς· εἰ δ' Ἀνάθητε πρὸς ἡμᾶς, φήσουσι, σύνθημα νίκης τὸν λόγον νομι-

venit : ac trifariam divisit copiis, hostes circumdat, multos cædit, ipsumque regem Naam. Reliquos fundit, et impressione in eorum regionem facta, opimaque præda parta, illustris domum revertitur, neque jam contemptui habetur, sed ob fortitudinem celebratur, et honoratur ab iis etiam, a quibus dudum subsannatus fuerat. Itaque Samuel rursus congregato populo, Saulem denuo regem proclamatur, iterum inunctum oleo. Sic Hebræorum respublica ex optimatum imperio in regnum est mutata : nam sub Mose et Jesu parebant optimatibus, post, per annos octodecim magistratu caruerunt ; deinde sub iis fuere, qui Judices vocabantur, judiciorum et rerum omnium summa uni ex optimis permissa.

XXVIII. Samuele porro sacramento populum adigente, ut dicerent, num qua injuria illos affecisset : exclamarunt omnes, eum juste et bene genti præfuisse. Tum ille : Scitote, inquit, vos rege flagitando graviter deliquisse, eaque re irritasse Deum : cujus illud vobis signum erit, quod adulta æstate tempestas oriatur. Nec mora, tonitrua et fulgura, ut Propheta dixerat, eruperunt, et grandis delata est, ut populum perterrefactus Samuelem rogaret ut sibi delictorum a Deo veniam impetraret. Cum autem Palæstini Hebræos subigerent, armis adeptis et usu ferri interdicto, Saul Galgala descendit, populum ut ad vindicandam contra Palæstinos libertatem exurgaret cohortatus. Illis vero multitudinem hostium reformidantibus, rex Samuel ad se vocat. Is post sex dies venturum constituit, ut die septimo re divina facta cum hostibus configant. At Saul cum vide et populum clamare, seque deserere, immolat : et audito Samuelis accessu, obviam progreditur. Ibi vates : Quid, inquit, istud egisti, violatis præceptis meis? Scito igitur non stabile fore regnum tuum : sed questurum esse Deum hominem ex animi sui sententia. Ita discessit Samuel. Saul vero et Jonathas filius ejus cum sexcentis militibus Gabaonem profecti sunt. Alienigenæ autem copiis trifariam divisis, agros Israelitarum populabantur. Id Saul, Jonathas et Achia sacerdos ex alto conspicientes, et ob paucitatem ad opem ferendam impares, animis angebantur. At Jonathas, patre inconsulto, cum solo armigero de colle descendens : Aggrediamur inquit, castra hostium : qui si nobis dixerint : Discedite, non ascendemus ad eos. Sin ascendere jussuerint, ea verba victoriae tessera habenda erunt. Itaque ad castra hostium fertur. Illi : Ascendite ad nos, inquiunt, est enim quod vobiscum colloquamur. Ea vox animum auxit Jonathæ, atque inde digressus aliunde cum suo comite arrepsit, hostes dormientes

invadit; ac cæsis ad viginti, cæteris terrorem incutiant, ut perturbati et fugientes alii ab aliis interirent. Saul castra hostium perturbata videns, et filii atque armigeri illius absentia cognita, impetum et ipse in hostes perturbatos facit. Tum qui dudum præ metu se occultarant, receptis aninis cum rege se conjungunt, hostes persequuntur, cædunt. Saul diras imprecatur suis, si quis ante noctem, cæde hostium intermissa, cibum gustaret. Inter persequendum, Jonathas execrationis paternæ ignarus, cum in silvam esset ventum, in qua apiarium erat, favum comedit. Saul castra hostium oppugnaturus, per sacerdotem oraculum consulit, num victoriam largiatur Deus? Sed Deo nihil respondente, auctorem offensi Numinis querit; ac: *Ipsam Deum testor*, inquit, *me solum occisurum. etiamsi filius meus Jonathas fuerit*. Sorte ducta, Jonathas designatur, qui rogatus quid deliquisset, se nullius peccati sibi esse conscium ait, nisi quod pridie, paternæ execrationis ignarus de favo gustasset. Eo pater audito, se illum occisurum jurat. Populus contra et ipse jurat se non passurum ut victoriæ auctor occidatur: eoque erepto, votis Deum placat. Saul Palæstinorum circiter sexaginta millibus occisis, regreditur: ac Ammonitis, 62 Moabitibus, Pælestinis, Idumæis, Amalechitis, necnon Subæ rege subactis, Israelitas e manu exterorum eripit.

ὁ πατήρ, ἀποκτείνει αὐτὸν ὡμοσε. Καὶ ὁ λαὸς ἀντώμοσε, μὴ περιόψεσθαι τὸν αἰτιὸν τῆς νίκης ἀποθνήσκοντα. Καὶ ἐξαρπάσαντες αὐτὸν, εὐχαίς τὸν θεὸν ἐξείλασκοντο. Διαφθείρας δὲ ὁ Σαοὺλ ὡσεὶ μυριάδας ἐξ τῶν Παλαιστίνων, ἀνθυσπίστρεψ. Χειροῦται δὲ Ἀμμωνίτας καὶ Μωαβίτας, Παλαιστίνους τε καὶ Ἰεουμαίους καὶ Ἀμαληκίτας, καὶ τὸν βασιλεῖα τῆς Σουβᾶ. Καὶ ἐξέλετο τὸν Ἰσραὴλ ἐκ χειρὸς τῶν ἀλλοφύλων.

XXIX. Sauli filii tuere tres, Jonathas, Jesus et Melchisus: ac filix duæ, Meroba et Melchol. Imperatorem creatar Abenerem, Neris cõgnati sui filium. Dixerat autem Sauli Samuel, jubere Deum ut cæderet Amalechum, victoriaque potitus, nemini parceret, non mulieribus, non infantibus, non jumentis; non pecudibus, sed eorum nomen funditus deleteret. Itaque Saul cum Amalechitis congressus, hostes vincit, cædit omnes. Sed Agagum illius terræ regem in potestatem redactum, admiratione formæ et magnitudinis, non occidit: armenta etiam, greges, cæteraque inimia, divini mandati immemor, conservat. Proinde Samuel a Deo edoctus, punitere eum Saulis creati regis, occurrit regi. Is ait se gratiam habere Deo, cujus munere vicisset hostes, et ut jussus fuerit, administrasse omnia. Tum Samuel: *Vocem*, inquit, *audio jumentorum et aliarum pecudum, unde ista?* Saul respondet populum ea in victimam asservasse Deo: cæterum Amalechitas omnes, rege eorum excepto, deletos esse. Ad ea Samuel: *Quoniam*, inquit, *Dei jussis non obtemperasti, scito te regnum amissurum*. At ille, se peccasse fassus, Prophetam orat, ut per sacrificia Deum sibi recon-

Α στέον ἡμῖν. Καὶ ὤρμησαν ἐπὶ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον. Καὶ αὐτοῖς οἱ ἀλλόφυλοι, Ἀνάδητε, ἔλεγον, πρὸς ἡμᾶς καὶ γνωρισθῶμεν ὑμῖν ῥήμα. Τοῦτο θάρσος ἐνήκε ἐπ' Ἰωνάθαν· καὶ ἀποστάς ἐκείθεν, ἐτίρωθεν ἀνεπίστας μετὰ τοῦ ἐπομένου αὐτῷ, ἕπειαι τοὺς πολεμίους ὀπώττουσι, καὶ κτείνουσι μὲν ὡς εἴκοσι· τοῖς δὲ λοιποῖς δειλᾶν ἐνέβαλλον, οἱ θορυβοῦμενοί τε καὶ φεύγοντες, ὑπ' ἀλλήλων διώλυντο. Ἰδὼν δὲ ταραττόμενον ὁ Σαοὺλ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, καὶ ἀπάντα τὸν υἱὸν ἕμα τῷ ὀλοφῶρῳ κατανοήσας, προσβάλλει καὶ αὐτὸς τεταραγμένους τοὺς ἐναντίους· καὶ οἱ πρὶν δὲ διὰ φόβον κρυβέντες ἀναθαρσήσαντες, τῷ βασιλεῖ προσετίθεντο· καὶ διώκων τοὺς πολεμίους ἐκτίνουν. Β Ἐπαρᾶται τὸλῦν τοὺς αὐτοῦ, εἰ τις ἀποσχόμενος τοῦ φονεῦσαι τοὺς ἐχθρούς, φάγοι, εἰ μὴ νῦν αὐτοῦ; παύσοι. Ἐν δὲ τῷ διώκειν κατὰ τινα δρυμὸν ἐν ᾧ μελισσῶν ἦν, καὶ λαβὼν ὁ Ἰωνάθαν κηρίον μέλιτος, ἔφαγεν· οὐ γὰρ ἦν ἀκηκόως τῆς ἀρᾶς τοῦ πατρὸς. Ἐπελθεῖν δὲ βουλευθεὶς ὁ Σαοὺλ τῇ τῶν ἐναντίων παρεμβολῇ ἠρώτα διὰ τοῦ ἀρχιερέως τὸν θεόν, εἰ δίδωσι νίκην; Τοῦ δὲ θεοῦ μὴ δηλοῦντος, ἐζήτει τὸ αἰτιον. Καὶ, Ὀμνυμι, ἔφη, αὐτὸν τὸν θεόν, ἀποκτείναι τὸν ἀμαρτόντα, κἀν Ἰωνάθαν εἴη ὁ παῖς ὁ ἐμός. Καὶ κληρωσάμενων, ἐπὶ Ἰωνάθαν ὁ κληρὸς ἔπεσεν. Ὅ δὲ περὶ ἀμαρτίας ἀνακρινόμενος, εὐδὲν εἶπεν ἑαυτῷ συνειδέναί, ἢ ὅτι χθὲς τὴν ἀρὰν ἀγνοήσας, ἐν τῷ διώκειν ἐγευσάμην κηρίου. Ἀκούσας δὲ

Γ ΚΘ. Ἦσαν δὲ τῷ Σαοὺλ υἱοὶ τρεῖς, Ἰωνάθαν καὶ Ἰησοῦ καὶ Μελχισοῦ· καὶ θυγατέρες δύο, Μερὸβ καὶ Μελχὸλ. Ἀρχιστρατηγὸν δὲ εἶχε τὸν Ἀβενήρ, υἱὸν Νήρ συγγενεὸς αὐτοῦ. Ἐφῆ δὲ Σαμουὴλ τῷ Σαοὺλ, καλεῖσθαι αὐτῷ τὸν θεὸν πατάξαι τὸν Ἀμαλήκ, καὶ κρατήσεντα, μηδεὸς φείσεσθαι, μὴ γυναικῶν, μὴ νηπίων, μὴ ὑποζυγίων, μὴ βοσκημάτων, ἐξαλείψαι δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς. Καὶ ὁ Σαοὺλ τῷ Ἀμαλήκ συμβαλὼν, κατὰ κράτος νικᾷ, καὶ κτείνει πάντας. Χειροῦται δὲ καὶ τὸν βασιλεῖα τῆς χώρας, Ἀγαγ ὀνομασμένον, καὶ οὐκ ἀπέκτεινεν, ἀγαθελὸς αὐτὸν διὰ κάλλος, καὶ μέγεθος, καὶ τὰ τῶν βουκολίων καὶ ποιμνίων, καὶ τῶν ἄλλων ἐξαιρετα περιεποίησατο, ἀμνημονήσας τῆς θείας προστάξεως. Χρηματισθεὶς δὲ Σαμουὴλ παρὰ τοῦ θεοῦ, εἰπόντος μεταμελήσαι (49), ὅτι ὀβασίλευσε τὸν Σαοὺλ, συνήνησε τῷ βασιλεῖ. Ὅ δὲ εὐχαριστήσας ἔλεγε τῷ θεῷ δόντι κράτος αὐτῷ κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ πάντα δὲ τὰ κεκαλεσμένα ποιῆσαι. Καὶ ὁ προφήτης, Βοῆς, εἶπεν, ἀκούω ὑποζυγίων καὶ βοσκημάτων ἄλλων. Πόθεν ταῦτα; Σαοὺλ δὲ, τὸν λαὸν, εἶπεν, εἰς θυσιᾶν τετηρημένοι αὐτῷ τῷ θεῷ· τοῖς δὲ Ἀμαληκίτας πάντας ἐξαφανισθῆναι ὡς περὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν. Πρὸς ταῦτα ὁ Σαμουὴλ, Ἐπεὶ τὰ κτε-

Variæ lectiones et notæ.

(47) Μεταμελήσαι. Legendum μεταμεληθεῖσαι. ut præfert cod. Reg et Colbert.

καλεσμένα σοι, ἔφη, πρὸς Θεοῦ παραβέθηκα. Ἰδοὺ δὲ κατατίθετο ἀμαρτήσαι, καὶ ἰλαστήρια ὕσαι τὸν προφήτην ἰκίλευε. Καὶ ὁ ὑπεχώρει, Σαούλ δὲ τῆς διπλοῦδος ἐπιαμβάνεται αὐτοῦ, καὶ διαρρήσει ταύτην, βιαζόμενος αὐτὸν κατασχέειν. Καὶ ὁ προφήτης, Ὁδεως, ἔφη, ἡ βασιλεία σου διαρρηχθήσεται, καὶ δοθήσεται ἀνδρὶ δικαίῳ καὶ ἀγαθῷ. Δεομένου δ' ἐστὶ τοῦ βασιλέως, πείθεται, καὶ ἀγθῆναι τὸν Ἄγαθ αἰεὶ, καὶ κτανθέντος ἐκείνου καλεῖσαι αὐτοῦ, αὐτίκα εἰς Ἀρμαθαίμ ἀποχωρεῖ, καὶ αὐτῷ ἐντέλλεται ὁ Θεὸς πρὸς Ἰεσσαί ἀπελθεῖν, καὶ χρεῖσαι τῷ ἔλαιῳ εἰς βασιλεία ἕνα τῶν ἐκείνου υἱῶν, ὃν ἂν δεῖξῃ αὐτῷ. Καὶ ἀπελθὼν εἰς Βηθλεὲμ, καὶ θύσας, κέλιχε τὸν Ἰεσσαί καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν τὸν πρωτότοκον μέγαν τε καὶ καλὸν, φήθη ἔπ' αὐτῷ τὸν Θεὸν εὐδοκεῖν. Ὁ δὲ Θεός, Μὴ ἐπιβλέψῃς, εἶπεν, ἐπὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ, μηδ' εἰς τὸ τοῦ σώματος μέγεθος. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον ὄψεται, ὁ δὲ Θεός εἰς καρδίαν. Παρελθόντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων καλῶν τοῦ Ἰεσσαί, ἐπ' οὐδενὶ εὐδοκασεν ὁ Θεός. Καὶ εἶπε Σαμουὴλ· Οὐκ ἐξελέξατο Κύριος ἐν τούτοις. Καὶ εἶ ἔστιν ἐτι λοιπός, παρελθέτω. Καὶ Ἰεσσαί, Μικρὸς ἐστὶ περιλέλειπται, ἔφη, ποιμαίνω. Κληθῆναι οὖν αὐτὸν ὁ προφήτης ἐκέλευσεν. Ὡς δ' ἦν κληθεὶς ὁ Δαβὶδ, καὶ πυρρᾶχος μετὰ κείλους ὀφθαλμῶν καὶ τᾶλλα καλῶς, τοῦτον εἶναι τὸν χρυσοῦσιμονον δηλοῖ τῷ Σαμουὴλ ὁ Θεός. Καὶ λαβὼν κείνος τὸ κίρας τοῦ ἔλαιου, ἔχρισεν αὐτὸν ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ· καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀρμαθαίμ. Πνεῦμα δὲ θεῖον ἐπήλατο ἐπὶ Δαβὶδ, ἐκ δὲ Σαούλ ἀπίστη, καὶ πνεῦμα πονηρὸν μετήγει αὐτὸν, συμπνίγον καὶ κακοῦν τὸν ἄνδρα. Ἔδοξεν οὖν, παρίστασθαι τινα τῷ βασιλεῖ, εἰδότα ψάλλειν μετὰ κινύρας, ἵν' ὅτε προσπίνοι αὐτῷ, καὶ δαιμονίον ἐκταράττον, βάλῃ ἐν τῇ κινύρᾳ, καὶ καταυάξῃ τὸν τάραχον. Μεταπέμπεται τοίνυν ὡς τοιοῦτον τὸν Δαβὶδ· καὶ ἠγαπήθη ὁ νεανίας σπέρδρα παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς ὀκλοφόρον αὐτῷ ἐχρημάτισε. Καὶ ἐν τῷ ἐπιέναι τῷ βασιλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, κατεπῆδεν αὐτὸ καὶ ἀπίστατο, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὁ Σαούλ ἐπανήρχετο. Οἱ δ' ἄλλοφυλοι κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπεστράτευσαν. Ἀντικατέστησαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν ματαίχμῳ τῶν στρατευμάτων ἄμφοιν ἀνήρ τις τῶν ἀλλοφύλων στάς, Γολιάθ ἐκείνῳ τὸ ὄνομα, ἀνὴρ δυνατὸς καὶ πάντων ὑπερανιστηκώς· πήχεων γὰρ ἑξ καὶ σπιθαμῆς τὸ ὕψος αὐτῷ, καὶ ὁ θώραξ αὐτῷ πεντακισχιλίων σίχλων ἔλακε σταθμῶν, καὶ τὸ ἔβρι αὐτοῦ ὡς ἀντίον ὑφαιγόντων, καὶ ἡ λόγχη τοῦ ὀρατος σιχλῶν ἑξακοσίων (48)· οὗτος ἐν μέσῳ στάς, ἀνιέθηκε πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. Καταβίητω τις ἐξ ὑμῶν, καὶ ἀντιστήτω μοι· καὶ ἐὰν καταβῇ με, δουλεύσομεν ὑμῖν· ἐὰν δὲ ἐγὼ καταβάλω αὐτόν, ἔσσεθε ἡμῖν εἰς δοῦλους. Καὶ τοῦτο ἐπὶ τσσαρά-

A ciliet. Discedit vates; quem dum Sau. per vim retinere nititur, vestem ejus abrumpit. Ibi Propheta: Sic, inquit, regnum a te adrunpetur, ac viro justo et bono dabitur. Rege autem ne sic quidem remittente preces parēt; et Agao addidit occidite jusso, illico Armathaim revertitur; ac mandante Deo Jessæum accedit. ut unum ex filiis illius oleo regem inauguraret, qui sibi monstratus esset. Bethleemam cum venisset, re divina facta, Jessæum cum filiis accersit, et cum primogenitum, virum pragnum formosumque vidisset, illum Deo placere opinatur Sed Deus: Ne, inquit, vultum ejus intueri, nec proceritatem corporis: nam ut homo faciem spectet, animam Deus intuetur. Prætergressis igitur Jessæi filiis omnibus, nec ullo eorum Deo placente, Jessæ dicit Samuel: Nullum horum elegit Deus, sed si quis alius tibi est, inprodeat. Tum Jessæus 63: Parvulus adhuc restat, qui oves pascit. Eum accersi propheta jubet. David accitus venit, rufus cum pulchritudine oculorum, cætera etiam formosus: eum esse qui ungendus esset. Samueli significat Deus. Itaque, sumpta ampulla, oleo eum in medio fratrum inungit, ac Armathaim redit. Spiritus autem divinus in Davidem insilit, ac a Saule recedit, pro quo illum malus spiritus invadit, præfocans et exagitans. Visum igitur est regi adjungere hominem cinnyræ psallendi peritum, ut dæmonii insultus ac turbatio cantu illo sopiretur. Accersitur David, ut idoneus ad eam rem, et a rege magnoperè diligitur, adeo ut armiger ejus appellaretur. Quoties igitur spiritus ille malus regem invadebat, carminibus illius abigebatur, et Saul ad se redibat. Cum autem Palæstini bellum Israelitis intulissent, atque hi in prociuctu starent, quidam ex alienigenis stans in medio amborum exercituum, nomine Goliath, vir robustus et magnitudine corporis omnibus superior, quippe statura sex cubitorum et dodrantis, cujus thorax siclorum quinque millia pendebat, hasta instar jugi textorii erat, mucrone ferreo, sexcentorum siclorum pondere. Is igitur in medio stans, exclamat ad Israelitas: Descendat aliquis vestrum, et mecum congregiatur. Qui si me percusserit, serviemus vobis: sin ego illum dejecerō, vos nostri servi eritis. D Idque quadraginta diebus continenter fecit. David autem a Saule ad patrem Jessæum remissus, subinde in castra missitabatur, ad affèrendum fratribus militantibus commeatum. Nam tres ex natu majoribus Saulem sequebantur. Cum igitur ad fratres venisset, Goliath rursus de more singulare certamen poscebat, et Hebræis exprobrabat, neminem secum congregi audere. Iis verbis auditis indignatus David, ad eo qui aderant ait, se cum illo pugaturum. Quo nuntiato, rex Davidi, Non, inquit

Varie lectiones et notæ.

(48) Περὶ τετρακοσίων. Postea subinde ἑξακοσίων fit mentio, quare totidem hic etiam legendi videntur, quamvis Regum lib. 1, cap. 22, non plu-

res enumerentur. Fortassis igitur post id tempus alii cc accesserunt. W

poteris pugnam committere cum isto incircumciso, cum puer adhuc sis. Tum David, se Deo fretum esse respondet, qui sibi contra ursam vires dedisset, et contra leonem, qui gregem invaissent, et pecudes rapuissent, eos se persecutum, et rapta recuperasset et percussisse bestias atque occidisse. Eo igitur se esse fretum, qui et alienigenam illum sibi perimendum sit traditurus, et ignominiam Israeliticæ gentis depulsurus. Ac ille quidem hæc dicebat. Rex autem ire permittens, sua illi arma accommodat, quibus David gravatus, uti recusat: sed baculo sublato, et quinque lapidibus in pera conditis, cum funda sua ad alienigenam properat. At ille per derisum interrogat, num ad caprem cum baculo et lapidibus iret. David respondet, eum sibi cane deteriorem videri. Tum ille iratus, verbis arrogantibus se carnem ejus feris et alitibus daturum minitans, contra Davidem ruit: qui et ipse celeriter lapide fundæ imposito, frontem hostis ictu adeo vehementi ferit, ut is pronus in faciem corrueret. David occurrit, eductoque Golizæ gladio, caput illi præcidit, et spolia ejus legit. Ea re alienigenæ territi, in fugam vertuntur. Saul immisso fugientibus exercitu suo, magnam turbam occidit, plures vulnerat, castra diripit. David Golizæ caput Sauli offert, gladium Deo consecrat.

εἰ πρὸς κύνα τῆ βακτηρίᾳ καὶ τοῖς λίθοις πορεύεται; καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ χεῖρῳ κυνὸς ἠγεῖσθαι αὐτὸν ἀπεκρίνατο. Ἐκεῖνος δὲ ὀργισθεὶς καὶ μεγαλαυχήσας, δώσιν τὰς σάρκας αὐτοῦ τοῖς κτεινοῖς τε καὶ τοῖς θηρίοις, ὤρμησεν ἐπ' αὐτόν. Ταχύνας δὲ ὁ Δαβὶδ, ταξε τὸν πολέμιον. Καὶ ἦν ἡ πληγὴ κραταῖα, καὶ τὴν ἐκείνου βομφαλίαν σπασάμενος, ἀποτέμνει τὴν κεφαλὴν Γολιάθ, καὶ σκυλεύει τὰ ὄπλα αὐτοῦ. Τοῦτο τοῖς ἀλλοφύλοις δειλίαν ἐπέβαλε, καὶ ἐκλίναν εἰς φυγὴν. Σαοὺλ δὲ τὸ οἰκτεῖον αὐτοῖς ἐπάγει στρατεύματα φεύγουσι, καὶ κτείνεται τῶν Παλαιστινῶν πλῆθος πολὺ, καὶ πλείονες τραυματίζονται, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διαρπάζεται. Τὴν κεφαλὴν δὲ Γολιάθ προσάγει Δαβὶδ τῷ Σαοὺλ, τὴν δὲ βομφαλίαν τῷ Θεῷ ἀνατίθεισιν.

XXX. Redeunt domum exercitui occurrunt mulieres et saltantes, Saulem mille occidisse, canunt; Davidem vero decem millia delevisse, respondent virgines. Ea verba Saulem ad invidiam incitarunt, ut diceret: Quid ei præter regnum deest? et Davidem suspectum haberet. Itaque cum malo spiritu corripeteretur, eumque David de more excantaret, lanceam contra illum mittit, idque iterato factum; sed David præsidio divino sepius, ictum declinat. Deinde rex Davidem metuens, tribunum militum creat, ut inter hostes periclitetur. At ille Deo adiutore rem bene gerit, populo charus, necnon Melchol filia regis illius amore capi-

κοντα ἵκοιτο ἡμέρας. Τοῦ δὲ Σαοὺλ τὸν Δαβὶδ πρὸς Ἰεσσαὶ ἀναπέμφαντος, ὁ πατὴρ αὐτὸν Ἰσταλαειν, εἰς τὸ στρατόπεδον, τοῖς στρατευομένοις τῶν ἀδελφῶν κομιζόντα τὰ ἐπιτήδεια. Τρεῖς γὰρ ἦσαν οἱ προσδύταροι τῷ Σαοὺλ συνεπόμενοι. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Δαβὶδ πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ὁ ἀλλόφυλος Γολιάθ, πάλιν, ὡς ἔθος αὐτῷ, εἰς μονομαχίαν προὐκαλεῖτο, καὶ τοὺς Ἑβραίους ὠνείδιζεν, οἷ μῆδεις αὐτῷ συμμίξει θάρρει. Ἀκούσας δὲ τῶν λόγων τούτων Δαβὶδ, ἠγανάκτησε, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας· Ἐγὼ μονομαχήσω αὐτῷ. Ἀνγγέλη τοῦτο τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ παραστάντι αὐτῷ (49) τῷ Δαβὶδ, Ὁδὸν δυνήσῃ, ἔφη, διὰ μάχης χωρήσαι πρὸς τοῦτον τὸν ἀπεριτμητὸν· καὶ γὰρ σὺ εἶ. Καὶ ὁ Δαβὶδ θαρρῆεν ἔλεγεν ἐπὶ τῷ Θεῷ ὅς αὐτὸν κατὰ τῆς ἀρκτου ἐνίσχυσε, καὶ κατὰ τοῦ λίοντος, ἐπερχομένου τῆ ποιμνῆ, καὶ θρέμματα ἀρπαζόντων, οὗς διώξει εἶπε, καὶ τὰ μὲν ἠρπαγμένα ἐπανασώσασθαι, πατάξει δὲ τοὺς θήρας, καὶ ἀνελεῖν. Ἐπὶ τούτῳ ἔφη θαρρῆεν, ὡς καὶ τὸν ἀλλόφυλον πατάξει δώσει αὐτῷ, καὶ ἐξελεῖν θνητὸς ἐξ υἱῶν Ἰσραὴλ. Ὁ μὲν οὖν εἶπε ταῦτα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπέτρεψεν οἱ πορεύεσθαι, καὶ περιέθετο τὰ οἰκτεῖα ὄπλα αὐτῷ. Καὶ ἦσαν ἀγχοὺς αὐτῷ, καὶ ἀπεδύσατο ταῦτα. Ἄρας δὲ τὴν βακτηρίαν, καὶ πάντα λίθους ἐν τῷ καθδίῳ ἐνθέμενος, καὶ τὴν σφενδόνην φέρων ἐν τῇ χειρὶ, πρὸς τὸν ἀλλόφυλον ὤρμησεν. Ὁ δὲ κατεγέλα αὐτοῦ, καὶ ἐπυνθάνετο,

καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ χεῖρῳ κυνὸς ἠγεῖσθαι αὐτὸν ἀπεκρίνατο. Ἐκεῖνος δὲ ὀργισθεὶς καὶ μεγαλαυχήσας, δώσιν τὰς σάρκας αὐτοῦ τοῖς κτεινοῖς τε καὶ τοῖς θηρίοις, ὤρμησεν ἐπ' αὐτόν. Ταχύνας δὲ ὁ Δαβὶδ, ταξε τὸν πολέμιον. Καὶ ἦν ἡ πληγὴ κραταῖα, καὶ τὴν ἐκείνου βομφαλίαν σπασάμενος, ἀποτέμνει τὴν κεφαλὴν Γολιάθ, καὶ σκυλεύει τὰ ὄπλα αὐτοῦ. Τοῦτο τοῖς ἀλλοφύλοις δειλίαν ἐπέβαλε, καὶ ἐκλίναν εἰς φυγὴν. Σαοὺλ δὲ τὸ οἰκτεῖον αὐτοῖς ἐπάγει στρατεύματα φεύγουσι, καὶ κτείνεται τῶν Παλαιστινῶν πλῆθος πολὺ, καὶ πλείονες τραυματίζονται, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διαρπάζεται. Τὴν κεφαλὴν δὲ Γολιάθ προσάγει Δαβὶδ τῷ Σαοὺλ, τὴν δὲ βομφαλίαν τῷ Θεῷ ἀνατίθεισιν.

Α'. Ἐπανιούσης δὲ τῆς στρατιᾶς, αἱ γυναῖκες συνήντων αὐτῷ, καὶ χορεύουσαι, χιλιάδας ὀλέσαι τὸν Σαοὺλ, ἦδον· αἱ δὲ παρθένοι, μυριάδας τὸν Δαβὶδ ἀφανίσαι, ἀντήδον. Τοῦτο πρὸς φθόνον ἠρέθησε τὸν Σαοὺλ, φήσαντα, Καὶ τί αὐτῷ ὄστραφι πλὴν ἡ βασιλεία; Καὶ ὕπεβλέπετο τὸν Δαβὶδ. Ἐπιπεσόντος δὲ τῷ Σαοὺλ πνεύματος κωνηροῦ, καὶ τοῦ Δαβὶδ κατεπρόδοτος, ὡς ἔθος αὐτῷ, τὸ δόρυ ἔβαλεν ὁ Σαοὺλ κατ' αὐτοῦ· καὶ δις τοῦτο ἐποίησε. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἐξέκλινε· Κύριος γὰρ ἦν μετ' αὐτοῦ. Δεδωὶς δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, χιλιάρχον ἐποίησατο ἐν εἰς τοὺς πολεμίους ἀπίων, κινδυνεύσῃ. Ὁ δὲ τῷ Θεῷ συμμαχοῦμενος, εὐδοοῦτο. Καὶ ὁ λαὸς ἠγάπα αὐτὸν

Variæ lectiones et notæ.

(49) *Παροστηκώς τότε αὐτῷ.* Ambiguum utrum sacerdoti, an Davidi, an Sauli. Sed ad Saulem si refertur, ut apparet, est περισσολογία Græca, quod genus in vertendo propter aliam Latini sermonis rationem, quo antecedentia ex his quæ sequuntur intelligi solent, recte omittitur. Nam si ipse Degregi id factum nuntiavit, astitisse aut accessisse illum nemo dubitat. Sic paulo post, τῶς περιστώσιν αὐτῷ ὄπλαίτας, verti, a satellitibus occidi jubet. Quod si quis mihi controversiam facit, participium astan-

tibus non esse supervacaneum, sed habere ἐνέργειαν, concedo sane: sed illud contra dico a Latinis id ἐνεργείας genus ob participiorum alium et minus frequentem usum fere negligi: id quod ei liquido apparebit, qui eandem sententiam a Latino et Græco scriptore tractam, quæ multæ passim exstant, contulerit: me exempla persequi occupationes et instituta brevitatis hoc tempore non patiantur. W.

καὶ ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ Μελχὼλ ἦρα Δαβὶδ. Α Προσηγγέλω οὖν ὁ ἔρωσ τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖ εἰς λαθὴν ἐπιβουλῆς ἐχρήτο τῷ ἔρωτι. Ἐφη γὰρ δώσειν αὐτῷ τὸ θυγάτριον, εἰ ἕκατον ἀκροβυστίας ἐνέγκω αὐτῷ· οἰθηθεὶς πασεῖσθαι αὐτὸν τοῖς ἀλλοφύλοις μαχόμενον. Τοῦτο μαθὼν ὁ Δαβὶδ, ἐπορεύθη μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν, καὶ ἐπάταξεν ἐν τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ ἤγειρεν ἀκροβυστίας τῷ Σαοὺλ ἕκατον. Ὁ δὲ Ἰωσήπος εὐχέσθαι ἀκροβυστίας κομίσαι τὸν Δαβὶδ, ἀλλὰ ἐξακοσίας κεφαλὰς ἀλλοφύλων. Καὶ ζευγύουσιν αὐτῷ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Μελχὼλ. Ὁρῶν δὲ τὸν Δαβὶδ καὶ τῷ θεῷ συμμαχοῦμενον, καὶ τῷ πλῆθει φιλούμενον, ἐτι μᾶλλον ἐδεδῖει, καὶ ἐπεβούλευσεν αὐτῷ, καὶ κτανεῖν ἐπαχείρει. Τῷ οὖν υἱῷ Ἰωνάθαν καὶ τοῖς πιστοτάτοις τῶν οἰκετῶν τὴν ἀνάφρασιν αὐτοῦ ἐπίτασσε. Ἰωνάθαν δὲ φίλων τὸν Δαβὶδ, δηλοῖ αὐτῷ τὸ ἐπίταγμα, καὶ φυλάττεσθαι παραίνει, καὶ ἐπαγγέλλεται διαλεχθῆσεσθαι περὶ αὐτοῦ τῷ πατρὶ, καὶ τὸ πᾶν ἐκφήσαι αὐτῷ. Καὶ μέντοι καὶ διελέχθη, καὶ μετῆνεγκε πρὸς πραδότηα· μεταβαλὼν γὰρ, μηδὲν ἄδικήσειν ὡμοσε τὸν Δαβὶδ ὁ Σαοὺλ. Ἰωνάθαν δὲ ταῦτα δεδηλωκώς τῷ Δαβὶδ, εἰσάγει πρὸς τὸν βασιλέα αὐτὸν, καὶ ἦν ὡς πρῶν αὐτῷ παραμένων. Τῶν δὲ Παλαιστινῶν κινήθωντων καὶ πάλιν, καὶ τοῖς Ἑβραίοις ἐπιόντων, ἀντιταξόμενος· αὐτοῖς παρὰ Σαοὺλ ὁ Δαβὶδ ἀποστέλλεται, καὶ μετὰ νίκης ἐπάνεισι. Τοῖς δ' εὐτυχήμασι τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὁ κατ' αὐτοῦ φθόνος συντήρητο τῷ Σαοὺλ, καὶ τοῦ πονηροῦ πνεύματος αἷθις ἐπιελθόντος αὐτῷ καὶ συμπίνοτος, παρῆν ὁ Δαβὶδ τὴν κινύραν κρούων, καὶ καταπέδων αὐτό. Ὁ Σαοὺλ δὲ, τὸ δόρυ κατέχων, ἠκόντισεν αὐτὸ κατὰ τοῦ Δαβὶδ. Ὁ δὲ προγοῦς ἐξέκλινε τε καὶ ἀνεχώρησεν. Ἀπέστειλε δὲ Σαοὺλ νυκτὸς φύλακας εἰς τὸν οἶκον Δαβὶδ, ἵνα μεθ' ἡμέραν κτείνῃ αὐτόν. Γνοῦσα δὲ τοῦτο Μελχὼλ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, διὰ θυρίδος τὸν ἄνδρα κατήγαγε, καὶ ἀπέδρα. Ἔωθαν ὁ δὲ τοῦ Σαοὺλ πέμψαντος· ἐπὶ τὸν Δαβὶδ, ἡ Μελχὼλ τὴν κλίνην ἐτοιμάσασα, ὡς τινο; ἐν αὐτῇ κειμένου, καὶ τοῖς ἐπιβλήμασιν ὑποθεῖσα ἤπαρ αἰγὸς νεοσφαγοῦς, ὡς ἂν τῇ τούτου κινήσει τὸ ἐπιβλημα σαλευόμενον δόκησιν παράσχη κείσθαι παρὰ τῇ κλίνῃ τινά, εἰσάγει τοὺς σταλέντας, καὶ νοσεῖν τὸν ἄνδρα φησίν. Οἱ δὲ ἀπήγγειλαν τῷ Σαοὺλ. Καὶ ὁ ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτὸν ἀχθῆναι διακαλεῖται. Ἀπελθόντες, δὲ οἱ πεμφθέντες, καὶ τῆς κλίνης ἀράμενοι τὸ ἐπιβλημα, τὸ τέχνασμα κατενόησαν, καὶ τῷ βασιλεῖ κατηγγέλλασι. Οὕτω δὲ τὸν θάνατον ὁ Δαβὶδ ἐκφυγὼν, τῷ Σαμουὴλ εἰς Ἀρμαθαίμ προσελήλυθε, καὶ σὺν ἐκείνῳ διῆγεν ἐν Ναβωὶθ εἰς Παρά. Πέμπει τοῖνυν κάκει ὁ Σαοὺλ τοὺς ἀξοντας τὸν Δαβὶδ. Οἱ δ' ἀπελθόντες, καὶ προφητῶν ἐκκλησίαν εὐρόντες, καὶ αἰτοῖ προεφήτευσον. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς, ἑτέρους πέμπει· κἀκεῖνων σχόντων ὁμοίως, ἄλλους ὁπέστειλε. αὐτὸς ἐξώρμησεν ὑπ' ὄρηξ, καὶ πλησιασάσ, προφτεῦεν ἤρξατο καὶ αὐτός. Ὅτι καὶ τὸ φθόμμενον οἱ ἐκεῖ παρόντας ἐφθέγγετο, τὸ, *Εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφτεῖταις*; Ἐλθὼν δὲ ὅπου ἦν Σαμουὴλ, ἐκφρων ὡσπερ γενόμενος, καὶ τὴν ἐσθῆτα περιδυσάμενος, γυμνὸς ἐκείτο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

tur. Quod Saul nuntiato, statuendarum insidiarum occasionem arripit, filiam ei se daturum pollicens, si centum p.æputia alienigenarum sibi attulisset : fore sperans ut in prælio caderet. Eo David intellecto, cum suis militibus profectus, et cæsis hostibus, centum Sauli præputia affert (Josephus non centum præputia, sed sexcenta capita attulisse narrat), itaque Melcholis conjugio potitur. Cæterum Saul, qui eum et divinitus foveri, et publice charum haberi cerneret, magis etiam formidare, insidiari, moliri **65** necem. Igitur Jonathæ filio, et famulorum fidelissimis, cædem ejus mandat. Verum Jonathas, qui Davidem amaret, mandatum patris ei refert, cavere jubet, cum patre acturum promittit, eique indicaturum omnia. Facit ita, et patris animum ad clementiam traducit, ut mutata sententia juraret, se Davidi nullam facturum injuriam : et Davidem, his renuntiat, ad regem adducit, ut sicut prius, ei præsto esset. Cum autem Palæstini denuo se moverent, et Hebræos invaderent, David contra eos a Saule missus, re bene gesta revertitur. Sed quo hic pluribus successibus utitur, eo graviores regis invidiam subit. Itaque cum Sauli, quem malus genius denuo invaserat atque angebat, cum cinnira præsto esset et excantaret, Saul hastam correptam contra eum conjicit : at ille præviso declinatoque ictu, discedit ; Saul vero satellitibus noctu in Davidis ædes missis, mane cum tollere decreverat. Quo Melchol cognito, Davidem per fenestram demissum eripit. Mane cum David abducendus esset, Melchol ita parato lectulo, quasi aliquis in eo jaceret, et stragulis corde recens mactatæ capræ supposito, cujus motu stragula agitata opinionem afferrent, quasi aliquis in lectulo recumberet, missos introducit, maritum ægrotare dicens : quo Saul nuntiato, cum in lecto afferri jubet. Illi sublato lectulo, rejectisque operimentis, commentum deprehensum regi nuntiant. Sic David vitam morte, Armathaim ad Samuelem sese confert, cum eo Nabiothæ Ramæ degens. Saul eo quoque mittit satellites, qui Davidem abducerent : qui cum eo pervenissent, invento prophetarum conventu, vaticinari et ipsi cœperunt. Eo cognito rex alios mittit, quibus et ipsis eodem modo affectis, iterum mittit alios : qui cum et ipsi numine afflati essent, ipse ira percitus, prope descendit ; cumque prope accessisset, itidem vaticinari cœpit. Quo tempore qui ibi erant, celebratum illud protulerunt : *Nunquid et Saul inter prophetas ?* Cum vero ad Samuelem accessisset, alienata mente, exutisque vestibus, totum diem totamque noctem nudus jacuit.

Καὶ τῶν τρίτων δὲ κατόχων γεγονόντων τῷ πνεύματι, αὐτὸς ἐξώρμησεν ὑπ' ὄρηξ, καὶ πλησιασάσ, προφτεῦεν ἤρξατο καὶ αὐτός. Ὅτι καὶ τὸ φθόμμενον οἱ ἐκεῖ παρόντας ἐφθέγγετο, τὸ, *Εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφτεῖταις*; Ἐλθὼν δὲ ὅπου ἦν Σαμουὴλ, ἐκφρων ὡσπερ γενόμενος, καὶ τὴν ἐσθῆτα περιδυσάμενος, γυμνὸς ἐκείτο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

XXXI. David inde aufugiens Jonathæ patris contra se conatum significat. Quod cum ille non crederet, **66** petit ut paterni animi periculum fa-

ciat, et sibi extra urbem manenti nuntiat. Itaque Jonathas Davidis apud patrem facta mentione, cum eum illius sitire sanguinem intellexisset, illi clam ipse omnem rem nuntiat, et fuga salutem querere jubet: Davidemque jurejurando sibi obstringit, ut sui recordaretur, et quod si ipse mortuus esset, liberis suis beneficeret. His Jonathas dictis revertitur, David Nabam ad Abimelechum pontificem se confert. Ei miranti cur solus iret David: *Mihi rex, inquit, arcani aliquid mandavit, quod ne quis rescisceret, solus adsum: hic autem convenire me famulos meos jussit.* His dictis, panes petit. Sacerdos se non nisi sacros habere respondit: verum si a mulieribus puri essent, acciperet atque ederet. Tum David gladium etiam dari sibi petit: sed cum sacerdos non alia arma nisi Goliæ gladium se habere diceret, quem ipse Deo consecrasset, eo David accepto, Getham ad regem alienigenarum Anchem se confert. Ibi agnitus, et perterrefactus, insaniam simulans, quasi mentis impos et incidere et agere omnia. Sic ab alienigenis elapsus in tribum Judaicam proficiscitur, et in spelunca Odola delitercit, ubi fratres et cognati eum conveniebant. Post et alii ad eum confluxere, circiter quadringenti. Inde in Moabitidem abiens, regem orat, ut parentibus suis illic exsulare liceret, donec suæ res exitum aliquem sortirentur. Obsequitur ille, et Jessæo cum sua familia suscepto, David Gadis prophetæ jussu in terram Judaicam redit. Saul ubi cognovisset, Davidem manum fecisse, convocat amicos, cum eis expostulat, quasi cum Davide colludentibus. Doeg autem Syrus, Saulis servus, qui adfuerat, cum pontifex Davidi panes et Goliæ gladium dedisset, regi nuntiat, ut Davidem ad pontificem profectum viderit, ut pontifex ejus nomine Deum consuluerit, ut commeatum et Goliæ gladium illi dederit. Rex pontificem accessitum conjurationis cum Davide inquit accusat, et a satellitibus cum omni progenie occidi jubet. Illis cædem virorum Deo sacra offerentium reformidantibus, Doego id negotii dat. Is jussa regis exsequitur, omnibus interfectis, **67** numero quinque et trecentis: in civitatem eorum quoque grassatus, sublatis prorsus omnibus, nullo ætatis aut sexus respectu. Unus duntaxat pontificis filius D Abiathar fuga elapsus, Davidi nuntiat quid accidisset. Cum autem alienigenæ Ceilam impressione facta, prædas ex agro agerent, David auctore Deo cum quadringentis eos aggressus, cædit, omnemque prædam recipit. Tum Saul copias militum ad eum occidendum mittit: sed David relicta Ceila, in desertum se confert. Saule autem ne sic quidem ab ejus occidendi consiliis discedente, Jonathas ad Davidem profectus, confirmat hominem, et spem bonam habere jubet: sed cum David in petram deserti Maanis confugisset, Saule cum ma-

Α ραν ποιήσασθαι τῆ; γνώμης τῆς πατρικῆς, καὶ ταύτην δηλώσαι αὐτῷ ἔξω προσμενοῦντι τῆς πόλεως. Προσαγαγῶν οὖν λόγους ὁ Ἰωνάθαν τῷ πατρὶ περὶ τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὴν πατρικὴν προαίρεσιν ἰγνωκῶς διψῶσαν τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, ἀπαγγέλλει πάντα αὐτῷ λάθρα δι' ἐκυτοῦ, καὶ σώζειν προτρέπεται ἑαυτὸν, καὶ ὥρπισε τὸν Δαβὶδ μεμνηθεὶς αὐτοῦ· κὴν εὐχὴν θανῶν, ἐνδείξασθαι τῶ; χρηστὸν εἰς τοὺς ἔξ αὐτοῦ. Ταῦτ' εἰπὼν Ἰωνάθαν, ὑπέστρεψε. Δαβὶδ δὲ φεύγων εἰς Ναβὰ, παραγίνεται πρὸς Ἀβιμέλεχ τὸν ἀρχιερέα. Ὁ δὲ, πῶς μόνος ἔκει διεπονθήνατο. Κάκαινος Ἐντετάλλθαι τι παρὰ τοῦ βασιλέως, εἶπεν, ἀπόρρητον· καὶ ἴνα μὴ τις γινῶ περὶ τούτου, μεμύνημαι· ἐνταῦθα δὲ μοι συνελθεῖν τοῖς κληδαιριοῖς ἐπέταξε. Ταῦτα εἰπὼν, ἄρτους ἤτησε. Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μὴ ἔχειν εἶπεν ἄλλους ἢ τοὺς ἄρτους. Καὶ, εἰ ἀπὸ γυναικὸς ἐφυλάξασθε, λάβετε τοὺς αὐτούς, καὶ φάγετε. Ὁ δὲ καὶ ῥομφαίαν αὐτῷ δοθῆναι ἐξήτησε. Μὴ ἔχειν μέντοι ὁ ἀρχιερεὺς ὄπλον ἕτερον ἀπεκρίνατο ἢ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Γολιάθ, ἣν αὐτὸς ἀνέθετο τῷ Θεῷ, καὶ ταῦτα λαβὼν ὁ Δαβὶδ, εἰς Γεθ ἠπελήλυθε πρὸς βασιλεῖα τῶν ἀλλοφύλων Ἀγγούς (50). Καὶ γνωσθεὶς ὁστίς εἶν, καὶ φοβηθεὶς, μανίαν ὑπεκρίθη, καὶ ὡς ἐκφρων ἐπορευέτο τε καὶ ἐπραττεν. Οὕτω δ' ἐκ τῶν ἀλλοφύλων διασωθεὶς εἰς τὴν Ἰούδα φυλὴν παραγίνεται, καὶ κρύπτεται εἰς τὸ σπήλαιον Ὀδολάμ· ἐνθα οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ συγγενεῖς προσήλθον αὐτῷ. Εἶτα καὶ ἄλλοι ἐκεῖ συνεβρόησαν, ὡς γενέσθαι πάντας περὶ τετρακοσίους. Ἀπεισι δ' ἐκείθεν εἰς τὴν Μωαβίτιν, καὶ παρακαλεῖ τὸν βασιλεῖα Μωὰδ παροικῆσαι παρ' αὐτῷ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, ἕως ἂν εἰς τι τέλος ἤξει τὰ κατ' αὐτόν. Ὁ δὲ πέθειται, καὶ προσδέχεται τὸν Ἰεσσαὶ καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπορευθεὶς εἰς τὴν γῆν Ἰούδα, τοῦτο Γεθ τοῦ προφήτου κελεύσαντος. Ὁ Σαούλ δὲ μαθὼν, ἐτι πληθὸς ἤθροισται πρὸς Δαβὶδ, συγκαλεσάμενος τοὺς φίλους, ὠνείδιζεν αὐτούς, ὡς ἐκείνῳ προστιθεμένους. Αὐλοῦς δὲ τις Σαούλ, Σύρος δὲ γένος, Δωὴκ τοῦνομα, παρατυχὼν ὅτε τοὺς ἄρτους ὁ ἀρχιερεὺς ἔδωκε τῷ Δαβὶδ, καὶ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Γολιάθ, παρεστηκῶς τότε αὐτῷ, ἀπήγγειλε τῷ βασιλεῖ, ὡς εἶδε τὸν Δαβὶδ παραγενόμενον πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ ἐρωτῶντα δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν, καὶ ἐπισιτισμὸν λαβόντα, καὶ τὴν ῥομφαίαν. Μεταπεμφθὰς δὲ τὸν ἀρχιερέα ὁ βασιλεὺς, ἐπενεκάλει αὐτῷ συνωμοσίαν μετὰ Δαβὶδ· καὶ προσέταξε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ ὀπλίταις κτείνειν τὸν ἀρχιερέα, καὶ πᾶσαν τὴν γενεάν αὐτοῦ. Εὐλαθηθέντων δ' ἐκείνῳ ἐπενεγκεῖν χεῖρα τοῖς τῷ Θεῷ ἱερωμένοις, τῷ Δωὴκ ἐπιτρέπει τοὺς φόνους. Καὶ ὁ; ἀπέκτεινεν ἄπαντας; τριακοσίους; ὄντας καὶ πέντε. Καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐπάταξεν, ἡδηδὸν ἄπαντας ἀνελὼν, οὐ γυναικῶν, οὐ νηπιῶν, οὐχ ἑτέρας ἡλικίας φεισάμενοι. Εἰς δὲ μόνος υἱὸς τοῦ ἀρχιερέως διέδρα τὸν θάνατον, Ἀβιθάαρ καλούμενος; ὃς φυγὼν πρὸς Δαβὶδ, ἀπήγγειλε τὰ γενόμενα. Τῶν δὲ ἀλλοφύλων ἐμβεβληκῶτων εἰς

Variae lectiones et notæ.

(50) Ἀγγούς. Qui in Bibliis Achis dicitur. Wolfius.

κεῖν, καὶ τὴν χώραν ληζόμενων, ὁ Δαβὶδ καλεῖται ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὸν αὐτὸν μετὰ τῶν τετρακοσίων, καὶ ἐπάταξεν αὐτούς, καὶ τὴν λείαν ἅπασαν ἐπανήγαγεν. Σαοὺλ δὲ στείλει πλῆθος στρατιωτῶν καὶ αὐτὸν ἀναιρήσοντας. Ὁ δὲ ἀπῆλθεν ἐκ Κεῖλὰ εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ Σαοὺλ οὐκ ἐπαύετο ζητῶν θανατώσαι αὐτόν. Ἰωνάθαν δὲ ἦκει παρὰ τὸν Δαβὶδ, καὶ παρεθάρρυνεν αὐτόν, καὶ παρεκάλει ἐλπίδας ἔχειν χρηστάς. Ἐκεῖ δὲ Δαβὶδ ἐπὶ τὴν πέτραν κατέφυγε τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ Μαάν, καὶ ὁ Σαοὺλ ἐπῆλθε μετὰ πλῆθους πολλοῦ, ἐκινδύνους ληφθῆναι Δαβὶδ, εἰ μὴ ἄγγελος ἦκε τῷ Σαοὺλ, ὡς ἀλλόφυλοι τῇ χώρᾳ ἐπέθεντο. Καταλιπὼν γὰρ τὸν Δαβὶδ, ἐπὶ τοὺς πολεμίου ἐξώρμησεν. Εἶτα ἀπηγγέλη αὐτῷ, ὡς ἐν τῇ ἐρήμῳ Γαδὶ αὐλιζέται ὁ Δαβὶδ, καὶ τρισχίλιους λαβὼν ἐπορεύετο. Ἀπῴων δὲ ὑπὸ τῆς γαστρὸς ἦν ῥάβδος. Καὶ ἦν τι σπῆλαιον ἐκεῖ, ἐν ᾧ Δαβὶδ, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐνδοτερον κατεκρύπτοντο. Τοῦτο εἰσίδου Σαοὺλ εἰς ἀπόπατον. Καὶ Δαβὶδ ἠρεθίζετο πρὸς τὸν μετ' αὐτοῦ κτείνει Σαοὺλ. Ὁ δὲ οὐκ ἐπέσειη. Ἄλλὰ τὸ πτερύγιον τῆς διακρίδος αὐτοῦ λάβρα ἐκτεμών, ἔλαβε. Καὶ ἐξελθόντος τοῦ βασιλέως, προελήλυθεν ὁ Δαβὶδ, καὶ ἐβόησεν ὅπισθεν Σαοὺλ. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπέχετο πρὸς τὴν φωνήν. Καὶ προσεκύνησε Δαβὶδ, καὶ εἶπε· *Μὴ κρίσους ταῖς διαβολαῖς· ἰδοὺ*

ἐν τῷ σπῆλαιῳ τὸ εἶδος διακρίδος σου πτερύγιον ἔεμενον, ῥῆσιν ἦν μοι καὶ ἀνελθὼν σε. Καὶ ἅμα τῷ τμήμα αὐτῷ ὑπεδείκνυε, καὶ, *Δικαίος Κύριος ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, ἐξεβόησε.* Καὶ Σαοὺλ πρὸς ταῦτα κατακυγέει, ἦρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ κλαύσας, ἔφη τῷ Δαβὶδ· *Δικαίος σὺ, ἐγὼ μὲν γὰρ αἰτίος σοι κακῶν· σὺ δὲ μοι ἀνταπεδωκίας ἀγαθῆ.* Ὅθεν παύσασαι, *ὅτι ἐξολοθρευθεὶς τὸν οἶκόν μου, ἀλλὰ διατηρήσεις τὸ γένος μου.* Καὶ ὤμοσε Δαβὶδ τῷ Σαοὺλ, καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' ἀλλήλων.

ΑΒ'. Ἀπέθανε ἐν τότε καὶ Σαμουὴλ ὁ προφήτης, ἄνθρωπος δίκαιος καὶ χρηστός· ὃς ἤρξε τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὸν Ἡλὶ, μόνος μὲν ἔτη δώδεκα, μετὰ δὲ Σαοὺλ ὀκτωκαίδεκα. Καὶ Δαβὶδ εἰς τὴν ἔρημον ἀπῆλθε Μαάν, καὶ ἀπέστειλε πρὸς Νάβαλ τὸν Καρμῆλιον κλοῦσιον ἄνδρα, κείροντα τὰ ποιμνία αὐτοῦ, τοὺς προστρέφοντας αὐτῷ, καὶ ἀξιώνοντας δοῦναι τοῖς μετ' αὐτοῦ καὶ αὐτῷ, καθὼς ἂν προαιροῖτο, ἀνάπαυα τηρήσασιν τὰ ποιμνία καὶ τοὺς ποιμένας αὐτοῦ. Νάβαλ δὲ, σκληρὸς τυγχάνων καὶ ἰταμὸς, ἀπαυθῶντος τοῦ τοῦ Δαβὶδ ἀπεκρίθη καὶ ἀναιδέως, *Τίς ὁ Δαβὶδ; καὶ τίς ὁ υἱὸς Ἰσραὴλ;* καὶ δραπέτην καλέσας αὐτόν. Ἐπὶ τούτοις θυμῶνται Δαβὶδ, καὶ ὤμοσεν ἐξολοθρευθῆναι πάντα τὰ τοῦ Νάβαλ. Καὶ ἀπέστειλε πρὸς ἐκεῖνον σὺν τετρακοσίοις ὀπλίταις. Ἡ δὲ τοῦ Νάβαλ γυνή, συνετὴ οἶσα καὶ ὡραία, μαθούσα ὅπως τὸ Δαβὶδ προσέειπε τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ὡς ἀσινὴ τὰ αὐτῶν συνετήρησε, καὶ ὅσα τῷ Δαβὶδ ἀνταπεκρίθη ὁ Νάβαλ βλάσφημα, μηδὲν κοινωσαμένη τῷ οἰκίῳ ἀνδρὶ, λαβούσα ἐπὶ τῶν δυνῶν ξένια παντοῖα τε καὶ πολλὰ, πρὸς τὸν Δαβὶδ ἐπορεύετο· καὶ συναντήσασα τοῦτον, προσεκύνησεν. Ἐείπετο δὲ μὴ νηυσικαχῆσαι τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. Εἶναι γὰρ ἐκεῖνη κατὰ τὴν κλησιν τὴν φρόνημα, (ἀφροσύνην γὰρ ὁ Νάβαλ δηλοῖ) ἀφείναι δὲ τὴν ὀργήν, καὶ τὰ προσαγόμυνα διέξασθαι. Ὁ δὲ καὶ ἐπήνεσε τὴν γυναῖκα καὶ συγγνώμην νεύμας, ὑπέστρεψεν. Ἐπανελθούσα δὲ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν Νάβαλ, τὴν τοῦ Δαβὶδ ἔφοδον ἐκείνην μαρτύρησε. Καὶ

*agnis copiis aggresso, in periculo captivitatis fuisset, nisi nuntiata hostium in regionem impressione, Saul relicto Davide, ad sua tuenda se recepisset. Post hæc Sauli nuntiatur Davidem in deserto Gaddi versari. Assumptis igitur delectorum tribus millibus, inter eundem turbatis intestinis, in speluncam ad requisita naturæ secedit, in qua David cum sua cohorte latitabat : qui cum a suis ad occidendum Saulem incitaretur, non obsequitur, sed laciniam vestis ejus clam præcidit. Rege egresso, et ipso procedit, clamore post eum sublato : ad quem, conversum regem adorat, et sic inflit : *Noli fidem adhibere, o rex, calumniis. Ecce tradidit te Dominus in manus meas. Nam cum in spelunca vestis tuæ laciniam præciderem, multo facilius te ipsum occidissetem.* Simulque illam profert, et : *Dijudicet inter me et te Deus,* exclamat. Quæ cum regis animum perculissent, sublata voce cum eulatu Davidi dicit : *Tu justus es, nam cum ego male de te sim meritus, tu in me beneficus exististi. Quare credo te ad regnum Israelis asservari a Deo. Verum dato mihi fidem te domum meam non eversurum, sed conservaturum esse genus meum.* Jurat Sauli David, itaque discedunt invicem.*

Ὅτε γὰρ ἐν τῷ σπῆλαιῳ τὸ εἶδος διακρίδος σου πτερύγιον ἔεμενον, ῥῆσιν ἦν μοι καὶ ἀνελθὼν σε. Καὶ ἅμα τῷ τμήμα αὐτῷ ὑπεδείκνυε, καὶ, *Δικαίος Κύριος ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, ἐξεβόησε.* Καὶ Σαοὺλ πρὸς ταῦτα κατακυγέει, ἦρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ κλαύσας, ἔφη τῷ Δαβὶδ· *Δικαίος σὺ, ἐγὼ μὲν γὰρ αἰτίος σοι κακῶν· σὺ δὲ μοι ἀνταπεδωκίας ἀγαθῆ.* Ὅθεν παύσασαι, *ὅτι ἐξολοθρευθεὶς τὸν οἶκόν μου, ἀλλὰ διατηρήσεις τὸ γένος μου.*

XXXII. Sub id tempus Samuel etiam moritur, vir justus et bonus, qui post Elii obitum Israelitis præfuerat annos duodecim solus, cum Saule octo-decim. David in desertum Maanis recedit, et ad Nabalem Carmelitani, hominem divitem qui greges suos iombat, legatos **68** misit, petitum ut sibi et suis, quantum ipsi visum esset, impertiretur, ob defensos et greges et pastores ejus. Nabal homo asper et ferox, Davidicis inhumaniter respondet, et impudenter : *Quis, inquit, est David? quis est Jessei filius? eumque fugitivum vocat.* His contumeliis irritatus David, se Nabalem cum omnibus suis deleturum jurat, et cum quadringentis armatis adversus eum profisciscitur. Verum Nabalix uxor, matrona prudens et formosa, cum rescivisset quemadmodum David maritum allocutus esset, et bona ipsorum custodisset, atque ut maritus Davidi contumeliose responderet, re cum illo non communicata, asinos multis et variis muneribus onerat, Davidi obviam profisciscitur. Ad quem cum pervenisset, honore præbito, rogat ut injuriæ mariti sui oblitus, ejus ingenium nomini responderet (Nabal enim recordiam significat), iraque deposita, ea quæ offerrentur, acceptaret. Ille collaudata muliere, dataque venia, recedit. Reversa domum Nabali Davidis hostilem accessum indicat : quo audito, et terrore et maxore tanto oppressus est, ut post diem decimum vitam abruperit. Quo cognito

David ad Abigraam mittit, eamque ambit. Illa, etsi talis viri conjugio se indignam esse diceret, tamen ei nubit. Interea Saul Davidi nihilominus insidiatur, cum tribus delectorum millibus juxta collein Echelam castris positus, quo in loco David cum suis quadringentis viris versabatur. Is cum Amesa noctu in castra Saulis profectus, usque in tentorium regis dormientis penetrat, ubi Amesam ad trucidandum regem incitatum inhibet, hasta duntaxat et hydria regis ablata discedunt, nemine animadvertente: quamvis Abnerus, multique alii circum regem jacerent. Itaque montis cacumine consensio, Abnerem his verbis inclamat: *Cur non custodis regem? Ecce vobis ignaris quidam ingressi sunt, ad eum occidendum. Quære hastam et hydriam regis, ut intelligas, quale vos periculum sefellerit.* Saul agnita voce Davidis, qui cum occidere potuisset, denuo sibi pepercisset, se peccasse fatetur, ac mentis errore affici: Davidemque bono animo esse jubet, domumque suam reverti. At ille: *Dominus, inquit, quemque pro justitia et fide sua remuneretur.* Cumque sexcentis suis ad Anchum Gehæ regem se confert, atque ibi menses quatuor commoratur. Cum autem Palæstini bellum Israelitis illaturi essent, Anchus Davidi ait: *Nunquid et tu cum tuis mecum ad bellum egredieris?* Respondet ille, se strenuam operam navaturum. Hostibus jam fines Israelitarum ingressis, Saul perturbatus, Deum consulit, utrum pugna ineunda sit: quo non respondente, Engastrimythum quærit, et mulierem convenit, mutato habitu ne agnosceretur, petitque Samuelis sibi manes elici: qui cum evocati quibusdam carnipibus viderentur, Saul: *Vehementer, inquit, angor: nam et alienigenæ contra me conveniunt, et Deus a me recessit.* Samuelis spectrum respondet: *Fecit eâ Dominus, quæ per me prædixerat, regnum abs te auferens, idque Davidi tribuens, et populum hostibus succiiciens. Tu vero filiique tui cras cadetis.* His auditis, Saul ingenti mœrore affectus, discedit. Jam castra posuerant hostes, et David cum suis sexcentis a tergo eorum stativa habebat. Verum satrapis non probabatur ea societas. Causabantur enim, metuendum esse ne qua sibi clades ab eo inferretur in bello, ad populares suos se conferente. Itaque petunt ut discedat: et Anchus satrapis obsequens, cum abire jubet. Discedit igitur cum suis David Sicelagem, ab Ancho sibi ad habitandum assignatam. Incensam reperit: uxoresque suas ambas cum omnibus qui ibi fuerant, captas ab Amalecitis. Ea clade deplorata, per Abiatharem sacerdotem Deum consulit, an persequendi sint hostes? Deo permittente, cum quadringentis persequitur, ducentos ad impedimentorum custodiam relinquit. Et sparsim comedentes bibentesque adeptus, et ex improvise aggressus, omnes

δς, δέματι τε καὶ λύπῃ κατασχεθεὶς, οὐ πλείους τε τῶν δέκα ἐπιβιούς ἡμερῶν, ἀπέβρηξε τὴν ζωὴν. Καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ Δαβὶδ, ἀπέστειλε πρὸς Ἀβιγαίαν μνώμενον αὐτὴν ἑαυτῷ. Ἡ δὲ οὐκ ἀξίαν εἶπεν αὐτὴν εἶναι πρὸς συνοίκησιν τοιοῦτῳ ἀνδρὶ. Ὅμως μὲντοι ἀπήλθε, καὶ ἔλαβεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα Δαβίδ. Ὁ δὲ Σαοὺλ ἐπεβούλευεν ἐτι αὐτῷ, καὶ μετὰ τρισχιλίων λογάδων στρατοπεδεύετα: παρὰ τὸν βουνὸν Ἐχελὰτ, ὅπου διέτριβεν ὁ Δαβὶδ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ τετρακοσίων ἀνδρῶν. Νυκτὸς δὲ ἐπορεύθη Δαβὶδ αὐτῆς καὶ Ἀμεσά εἰς τὴν παρεμβολὴν τοῦ Σαοὺλ, καὶ εἰσῆλθον, ὅπου ἦν καθεδίων Σαοὺλ. Καὶ τοῦ Ἀμεσά ἀνελεῖν ὠρμηχότος αὐτὸν, οὐκ εἰασεν ὁ Δαβίδ. Τὸ δόρυ δὲ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ἄγγελον τοῦ ὕδατος λαβόντες ἐξῆλθον, μὴ τινος αἰσθημένου· καὶ ταῦτα τοῦ Ἀβεννήρ τοῦ ἄρχοντος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ πολλῶν ἑτέρων κύκλῳ κειμένων τοῦ βασιλέως. Ἀνελθὼν δὲ ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ ὄρους Δαβίδ, ἐδόησε πρὸς τὸν Ἀβεννήρ· *Τί ἐστι σὺ φυλάσσεις τὸν βασιλέα; Ἰδοὺ γὰρ εἰσῆλθόν τινας κτεῖραι αὐτόν, καὶ ὑμεῖς οὐκ ἐγγράκατε. Ζήτησον οὖν τὸ δόρυ, καὶ τὸν φακὸν τοῦ ὕδατος, καὶ ὄλος εἶση ὑμᾶς παρελήλυθε κίνδυνος.* Ἐπιγνοὺς δὲ τὴν φωνὴν Δαβίδ ὁ Σαοὺλ, καὶ ὡς ἐφείσατο καὶ αὐθις αὐτοῦ δυνάμενον αὐτόν ἀνελεῖν, ἀμαρτεῖν εἶπε, καὶ μετακταῖσθαι, καὶ ἤξιου θαρρῆν αὐτόν, καὶ ἐπιστρέφειν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Ὁ δὲ, Κύριος, ἔφη, δώη ἐκδότην κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ. Καὶ ἀπήλθε μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἑξακοσίων Δαβὶδ πρὸς Ἀγχοὺς τὸν βασιλέα τῆς Γεθ, καὶ διῆγεν ἐκεῖ τέσσαρας μῆνας. Τῶν δὲ Παλαιστινῶν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐκστρατεύουσι βουλομένων, ἔφη πρὸς Δαβίδ ὁ Ἀγχοὺς· *Συνεξελέυση μοι εἰς τὸν πόλεμον σὺ, καὶ οἱ μετὰ σοῦ; κἀκεῖνος αὐτῷ προθύμως συμμαχησεν ὑπέσχετο.* Ἦδῃ δὲ τῶν ἀλλοφύλων τῇ χώρῃ προσελασάντων τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁ Σαοὺλ θεοβρόχητο, καὶ τοῦ Θεοῦ ἐπυνθάνετο, εἰ μαχήσεται; Μὴ ἀποκρινόμενου δὲ, ἔγγαστριμυθὸν ἐζήτησε, καὶ ἐπορεύθη πρὸς αὐτὴν μεταμφισιάμενος, ἵνα μὴ ὅστις εἴη ἐπιγνώσθῃ, καὶ ἦτησεν ἀναχθῆναι αὐτῷ τοῦ Σαμουὴλ τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπὶ δαῖς τισιν ἀναχθῆναι δοξάσῃ, εἶπε Σαοὺλ· *Θλίβομαι σφόδρα, ἐτι συνήχθησαν κατ' ἐμοῦ οἱ ἀλλόφυλοι, καὶ ὁ Κύριος ἀφῆστηκεν ἀπ' ἐμοῦ.* Τὸ δὲ τοῦ Σαμουὴλ φάντασμα ὑπεκρίθη, ὡς Ἠεποικῆ σοι ὁ Κύριος ἔσα πρὸς σὲ μεμήνηκε (51) δι' ἐμοῦ, καὶ ἀφαιρεῖται σου τὴν βασιλείαν, καὶ δίδωσιν αὐτὴν τῷ Δαβίδ, καὶ τὸν λαὸν ὑποτάσσει τοῖς πολεμίοις. Σὺ δὲ καὶ οἱ υἱοὶ σου ἄβριον πεσεῖσθε. Καὶ ἰλυπήθη σφόδρα τούτων ἀκούσας Σαοὺλ, καὶ ἀπήλθε. Καὶ οἱ ἀλλόφυλοι ἐστρατοπεδεύσαντο· καὶ Δαβὶδ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐξακόσιαι ὅπισθεν. Τοῖς δὲ σατράπαις οὐκ ἤμεσκε συστρατεύεσθαι αὐτοῖς τὸν Δαβίδ, λέγουσι, Μὴ τι κακὸν ἐργάσεται εἰς ἡμᾶς, ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς ὁμοφύλοις προσθέμενοι. Καὶ ἀποστρέφειν αὐτὸν ἤξιον.

Variæ lectiones et notæ.

(51) Ὅσα προμηνηυκεν, Ὅσα πρὸς σὲ μεμήνηκεν. W.

Καὶ ὁ Ἄγγρος, τοῖς σατρίπαις πειθόμενος, ἀπελθεῖν ἐπέειπε τῷ Δαβίδ. Καὶ ὃς ἀπήλθε μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ. Καὶ εὗρε τὴν Σικελᾶν, ἣν δέδωκεν αὐτῷ Ἄγγρος· εἰς κατοίκησεν ἐμπετυρισμένην, καὶ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ ἀμφοτέρας, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ, ἀγκλωτισθέντας παρὰ τῶν Ἀμαλχεϊτῶν. Καὶ ἀνῆμωξεν ἐπὶ τούτῳ Δαβὶδ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἤρωτησε τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἀρχιερέως Ἀδιάθαρ, εἰ καταδώσεται ὀπίσω αὐτῶν· Ἐπιτρέψαντο· δὲ τοῦ Θεοῦ, καταδώσεται μετὰ τῶν Ἑπαικοσιῶν. Τοῦς δὲ διακοσίους ἐπὶ φυλακῇ τῶν σκευῶν καταλείπει. Καὶ εὐρῶν ἰσχεδασμένους αὐτοὺς, ἐσθιοντάς τε καὶ πίνοντας, καὶ αἰφνῆδόν αὐτοῖς ἐπιθέμενος, πλὴν τετριχοσιῶν ἐν δρομάσι πεφευγῶτων καμήλοις, πάντας ἀπέκτεινε, καὶ τὴν λείαν ἄπασαν διέσωσατο. Ἀναστρέψαντες δὲ οἱ μετὰ Δαβὶδ τετρακόσιοι, οὐκ ἠθέλον συμμεριστάς αὐτοῖς· καὶ τοὺς διακοσίους γενέσθαι. Ἀρκεῖσθαι δ' ἤξιον σεωσμέναις ταῖς αὐτῶν γυναῖξιν. Ἄδικον δὲ τὴν γνώμην ταύτην ἔκρινεν ὁ Δαβὶδ, καὶ ἐπίστευεν πᾶσι δεινμυρισθῆναι τὴν ὠφέλειαν ἀπεφῆναντο. Ὁ καὶ νόμος ἔκτοτε γέγονε, συμμερίζειν κλεψύων τοῖς μαχομένοις τὰ λάφυρα κατὰ τὸ ἴσον τοὺς τὰ σκευὴ φυλάσσοντας. Πολέμου δὲ συβραγέτος τοῖς Ἰσραηλιταῖς καὶ τοῖς Παλαιστινοῖς, πλείστοι μὲν κτείνονται τῶν Ἑβραίων, καὶ οἱ τρεῖς δὲ παῖδες Σαοὺλ ἐπίσσαν, καὶ αὐτὸς Σαοὺλ ἐτέτρωτο εἰς τὰ ὑποχόνδρια. Καὶ γνοὺς καιρῶς· βεβλημένος, καὶ οὐ ζησόμενος, εἶπε τῷ ὄπλοφόρῳ αὐτοῦ, ἐκκεντῆσαι αὐτόν, ἵνα μὴ ζῶν ἔτι τοῖς πολεμίοις ληφθῶ. Τοῦ δὲ μὴ πειθόμενου ποιῆσαι τὸ κελεύμενον, αὐτὸς ἐπέπεσεν ἐπὶ τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν. Καὶ ὁ ὄπλοφόρος αὐτοῦ, ὡς εἶδε πρῶτον τὸν βασιλέα, καὶ αὐτὸς ἀπέκτεινεν αὐτόν. Τῇ δ' ἐπαύριον σκυλεύοντες οἱ ἀλλόφυλοι τοὺς πρῶτους τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐνέτυχον τοῖς νεκροῖς· τοῦ Σαοὺλ καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι Γελλοῦ, καὶ ἐκτεμνόντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπεμψάν χωρᾶν, πανταχοῦ θεατρίζοντες ταύτας, καὶ εὐαγγελιζόμενοι. Καὶ τὰς πανοπκίας αὐτῶν ἀνάθεντο τοῖς οἰκείοις Θεοῖς, τὰ δὲ σώματα ἀνεσταύρωσαν παρὰ τὸ τεῖχος Μεθορᾶμ, ἣ μετέπειτα ἐκλήθη Σκυθόπολις. Τῶν δὲ τὴν πόλιν Ἰαβεὶς οἰκούντων ἐν Γαλαὰδ μαθόντων ὅσα συνέπεσον τῷ Σαοὺλ, ἐξῆλθον οἱ δυνατώτατοι, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς συνταίναντες τὴν πορείαν, καθέλον τὰ σώματα Σαοὺλ καὶ Ἰωνάθαν. Καὶ ἐπαγαγόντες εἰς Ἰαβεὶς, ἔκαυσαν ταῦτα. Καὶ τὰ ὀστέα συλλέξαντες, ἔθαψαν. Ἐβασίλευσε δὲ Σαοὺλ, ζῶντος ἔτι τοῦ Σαμουὴλ, ὀκτωκαίδεκα ἔτη, ἐκείνου δ' ἀποθανόντος, δύο καὶ εἴκοσι.

A cædit præter quadringentos, qui cursoribus camelis effugerunt, omnemque prædam recuperat. Quadringenti Davidici reversi, manubias cum ducentis partiri recusant : bene cum illis actum dicentes, quod uxores suas recepissent. Verum David eam sententiam ut injustam damnat : et quidquid partum esset, ex æquo jubet dividi. Quæ lex eo ex tempore adhuc durat, ut ad impedimentorum custodiam relicti, in partem manubiarum veniant cum 70 iis qui pugnare. Prælio inter Palæstinos et Israelitas commisso, plurimi ex Hebreis cadunt, et tres filii Saulis : qui et ipse lethaliter in præcordiis se vulneratum sentiens, ab armigero se confodi jubet. ne vivus in hostium potestatem veniat : quod cum ille recusaret, gladio incumbens moritur. Quo armiger viso, et ipse necem sibi consciscit. Postridie Palæstini dum interfectos Israelitas spoliant, Saulis et liberorum illius cadavera in montibus Gelboënis reperiunt, ac resecta eorum capita domum mittunt, ubique spectatum proponunt, victoriam sibi gratulantes, armis eorum diis suis dedicatis. Cadavera vero in cruces sustulerunt juxta mœnia Methoræ, quæ postea Scythopolis est appellata. Saulis clade apud Jabinos Galaaditas cognita, fortissimi quique, itinere per totam noctem continuato, Saulis et Jonathæ cadavera subhlata Jabim retulere : iisque crematis, ossa sepeliverunt. Regnavit Saul, superstite adhuc Samuele, annos octodecim : eo defuncto, viginti duos.

Καὶ ὁ ὄπλοφόρος αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν. Καὶ ὁ ὄπλοφόρος αὐτοῦ, ὡς εἶδε πρῶτον τὸν βασιλέα, καὶ αὐτὸς ἀπέκτεινεν αὐτόν. Τῇ δ' ἐπαύριον σκυλεύοντες οἱ ἀλλόφυλοι τοὺς πρῶτους τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐνέτυχον τοῖς νεκροῖς· τοῦ Σαοὺλ καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι Γελλοῦ, καὶ ἐκτεμνόντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπεμψάν χωρᾶν, πανταχοῦ θεατρίζοντες ταύτας, καὶ εὐαγγελιζόμενοι. Καὶ τὰς πανοπκίας αὐτῶν ἀνάθεντο τοῖς οἰκείοις Θεοῖς, τὰ δὲ σώματα ἀνεσταύρωσαν παρὰ τὸ τεῖχος Μεθορᾶμ, ἣ μετέπειτα ἐκλήθη Σκυθόπολις. Τῶν δὲ τὴν πόλιν Ἰαβεὶς οἰκούντων ἐν Γαλαὰδ μαθόντων ὅσα συνέπεσον τῷ Σαοὺλ, ἐξῆλθον οἱ δυνατώτατοι, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς συνταίναντες τὴν πορείαν, καθέλον τὰ σώματα Σαοὺλ καὶ Ἰωνάθαν. Καὶ ἐπαγαγόντες εἰς Ἰαβεὶς, ἔκαυσαν ταῦτα. Καὶ τὰ ὀστέα συλλέξαντες, ἔθαψαν. Ἐβασίλευσε δὲ Σαοὺλ, ζῶντος ἔτι τοῦ Σαμουὴλ, ὀκτωκαίδεκα ἔτη, ἐκείνου δ' ἀποθανόντος, δύο καὶ εἴκοσι.

LIBER SECUNDUS.

A'. Ἄρτι δ' ἐπανῆλθε Δαβὶδ ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων κοπῆς, καὶ τις ἀνὴρ προσῆλθεν αὐτῷ ἐπαγγέλλων τὴν ἤτταν τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν. Ἀνακρινόμενος δὲ εἰ ἀληθῆ ἀπαγγέλλει, εἶπε καιρίαν πληγῆναι τὸν Σαοὺλ, καὶ μὴ οἶόν τε θντα δι' ἀσθένειαν αὐτοῦ ἀνελεῖν, παρακαλέται αὐτόν, ἵνα μὴ ζῶν τοῖς πολεμίοις ἀλγῶ, ἐπιβῆσαι αὐτῷ τὴν πληγὴν ἐπιπεσόντι τῇ ἰδίᾳ ῥομφαίᾳ, καὶ ποιῆσαι κατὰ τὸ ἐπίταγμα, καὶ τὸν βασιλέα διχειρισασθαι. Καὶ εἰς πῆστιν τῶν λόγων πρότεινε τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκεῖνου βασιλείου στέφανον, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς βραχίοσι γυρῶν, καὶ εἰδὼν Δαβὶδ. Ἐθρήνησεν οὖν Δαβὶδ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Ἰωνάθαν. Τῶν δὲ τῶν

I. Davidi recens a cæde hostium reverso, vir quidam Israelitarum stragem, et Saulis ac Jonathæ interitum nuntiat. Rogatus, num vera nuntiaret, respondet : Saulem lethali vulnere accepto, cum ipse sese ob imbecillitatem occidere non posset, suam opem implorasse, ne vivus in hostium potestatem veniret : juvisse igitur, ut qui gladio proprio jam incubuisset, eo ictu conficeretur : et sustulisse regem, ut mandasset. Quæ ut vera crederentur, regii capitis coronam et armillas aureas Davidi offert. Saulem igitur et Jonatham David cum suis luget : sed hominem illum supplicio afficit, qui uncto Domini manus attulisset. Deinde jussu Dei Chebronem ascendit, urbem Judaicam,

eum utraque uxore, Achinoa et Abigara, ejusque milites cum omni familia. Ibi a tribu Judaica rex declaratur, et Jabinc ob sepulti Saulis et Jonathæ officium collaudat. Abenerus autem Saulis dux. reliquam herilem filium Jebosthem, totius 71 Israelitici populi, Judaica tribu excepta, regem salutatum annos quadraginta natum, qui biennium imperavit. Ideinque Abenerus Judaicæ tribui ob Davidem regem creatum infensus, bellum infert. Cui Joabus Davidis imperator cum suis copiis occurrit, ac principio duodeni utrinque concurrunt: quibus mutua cæde sublatis, et exercitibus congressis, Abenerii succumbunt. Joabi fratres erant Abesa et Asahel, quorum hic peditum celeritate fretus, Abenerum persequelatur: monet ille, ut redeat: non obtemperantem, a tergo opportuno ictu illato, conficit. Tum preempti fratres Asahelis cæde irritati, infesto cursu Abenerum petunt. At ille in vertice colli stans, Joabum uclamat: *Ne inter populares pugnam concites: nam et Asahel, parum feliciter contemptis meis monitis, occubuit.* Joabus his verbis obtemperandum ratus, receptui cani jubet, ac persecutionem inhibet. Exstitit Hebræis hoc intestini belli exordium, quod longissimo doravit tempore, cum quidam Davidicorum vires auferentur, Sauli uorum minuerentur. Davidi Chebrone habitanti, e diversis uxoribus sex nati sunt filii, quorum nata maximus fuit Ammon. Jebosthis porro indignatio propter Abeneri cum patris Saulis pellicæ consuetudinem, causam illi præbuit ad Davidem deficiendi. David missis ad Jebosthem legatis uxorem suam Melcholem repetitum, obtinet, ut ea sibi a marito, cui viro exsulante a Saule desponsa fuerat, avulsa, remitteretur. Interim Abenerus cum senioribus populi et centurionibus agit, ut ad Davidem se conferrent. Quo haud gravatim ab omnibus imperato, ad Davidem fide utrinque jurejurando firmata profectus, cupidæque exceptus, ad convocandam populum abit, ut David ab omnibus rex consalutaretur. Joabus autem Chebronem profectus, Abeneri defectione cognita, cum virum apud Davidem multis criminibus objectis frustra calumniatus esset, clam nomine Davidis accersendum curat. Reversum, et ungius a suis, tanquam arcani quid cum eo acturus, seductum, pugione in illa impacto, perimit. Quæ res ingenti mœnore Davidem affecit, adeo ut diras ultrices interfectori 72 improcicaretur, et mortui exsequias magno cum luctu honorifice celebraret. Paulo post Jebosthes per insidias dormiens occiditur, ejusque caput a duobus qui facinus id perpetrarant, Davidi offertur. Is vero adeo gratiam eis non habendam esse censuit, ut supplicio affici juberet, ob cædem domini. Deinde omnes Israelitæ ad Davidem se conferunt, eumque regem omnium tribuum ungiunt. Judaicæ tribus regnum suscepit David anno ætatis tricesimo, eique soli Chebrone æque septem imperavit, genti vero universæ tres et triginta.

A Σαούλ ἀναλόντα ἐκόλασεν, ὅτι τῷ χριστῷ Κυρίου τὴν χεῖρα ἐπήνεγκε. Καὶ μετὰ ταῦτα, τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος, εἰς Χεβρών ἀνέβη, πόλιν Ἰούδα, μετὰ ἄμφοιν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ, Ἀχινομ καὶ Ἀβιγαίας, καὶ οἱ ἄνδρες οἱ μετ' αὐτοῦ πανοικί. Ἐνθα βασιλεὺς αἰρεῖται παρὰ τῆς Ἰούδα φυλῆς. Εὐλόγησε δὲ Δαβὶδ τοὺς ἄνδρας Ἰαβελ, ὡς θάψαντας τοὺς τοῦ Σαούλ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν νεκροὺς. Ὁ δὲ τοῦ Σαούλ ἀρχιστράτηγος Ἀβεννήρ λαδῶν τὸν περιλοιπον υἱὸν τοῦ κυρίου αὐτοῦ τὸν Ἰεσοθά, βασιλεῖα ἐπὶ πάντα τὸν Ἰσραὴλ, τοῦ Ἰούδα χωρὶς, ἀνηγόρευσεν. Ἦν δὲ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὅτε ἔδασλευσεν ὁ Ἰεσοθά, καὶ δύο ἔτη τῆς βασιλείας ἐκράτησεν. Ὁ δὲ Ἀβεννήρ δι' ὀργῆς ἐποιεῖτο τὴν τοῦ Ἰούδα φυλὴν ὡς βασιλεύσασαν τὸν Δαβὶδ, καὶ ὤρμησε κατ' αὐτῆς. Ἀπήνησε δ' αὐτῷ μετὰ δυνάμειος Ἰωάβ, ὃς ἦν τοῦ Δαβὶδ ἀρχιστράτηγος. Καὶ πρῶτον μὲν δῶκεν αἰ ἐκάστης ἐμονομάχησαν στρατιῆς. Πάντων δὲ πεπτωκότων ἐκείνων, καὶ ἄμφω αἱ στρατιαὶ ἀλλήλαις προσέβαλον, καὶ ἠττήθησαν οἱ τοῦ Ἀβεννήρ. Ἀδασά δὲ καὶ Ἀσαήλ ἀδελφοὶ Ἰωάβ. Ὁ δὲ Ἀσαήλ, ἐπὶ ποδῶν ὠκύτητι σεμνωμένος, ἐδίωκεν ὀπισθεν Ἀβεννήρ. Ὁ δὲ ἀναστρέφειν παρήγει: ἐπὶ δὲ μὴ ἐπιθεῖ, κλήξας αὐτὸν ἐξ ὀπισθεν καιρῶς, ἀπέκτεινε. Τοῦ τεθνεώτος δ', οἱ σύγγονοι διὰ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ σφαγὴν ὀργιζόμενοι, μετέθεον τὴν Ἀβεννήρ ἐκείνος δὲ στὰς ἐπὶ κορυφῆς ἐνὸς τῶν βουνῶν, ἐβίησε πρὸς Ἰωάβ, λέγων, Μὴ παρῶντα πρὸς μάχην ἄνδρας ὁμοθρεῖς: καὶ Ἀσαήλ γὰρ ἠμάρτηκε, μὴ πεισθεῖς μοι συμβουλευόντι ἀναστρέφειν, κἀντεῦθεν τέτρωπι τα καὶ τέθρηκε. Παράκλησιν οὖν τοὺς λόγους τοῦτους ὁ Ἰωάβ ἠγγασάμενος, ἀνακλητικῶν ἠχῆσαι κελεύει τὴν ἀλλιπύγα, καὶ τὴν δίωξιν ἐστησεν. Ἀρχὴν δὲ ἐξ ἐκείνου παρ' Ἑβραίοις ἑσθεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, καὶ διέμεινεν ἐπὶ κλειστόν, τῶν μὲν τοῦ Δαβὶδ κραταιουμένων, ἀσθενούντων δὲ γε τῶν τοῦ Σαούλ. Ἐτέθησαν δὲ τῷ Δαβὶδ ἐν Χεβρών δυοὶ ἐκ γυναικῶν διαπρόων υἱοὶ ἐξ ἧν ἦν πρωτότοκος ὁ Ἀμων. Τοῦ δὲ Ἀβεννήρ πάλλακῃ μυχθέντος Σαούλ, ἠγανάκτησεν Ἰεσοθά κατ' αὐτοῦ, διὰ τὴν πάλλακην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Τοῦτο γέγονεν αἴτιον τοῦ προσρυῆναι τὸν Ἀβεννήρ τῷ Δαβὶδ. Ὁ δὲ Δαβὶδ, στελλας πρὸς τὸν Ἰεσοθά, τὴν ἰδίαν γυναῖκα ἐξήγει Melchól. Ὁ δὲ ἀποσπάσας αὐτὴν τοῦ ἀνδρός, ᾧ μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δαβὶδ ἠρμόσατο αὐτὴν ὁ Σαούλ, ἀπέστειλε τῷ Δαβὶδ. Ἀβεννήρ δὲ, τοῖς γηραιοῖς τοῦ πληθους τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τοῖς ταξίρχαις διαλεχθεὶς, μεταθέσθαι συνήνεσε πρὸς Δαβὶδ, τοῦτο καὶ πάντων προθυμουμένων. Τοῦτο δὲ ποιήσας, ἦκε πρὸς τὸν Δαβὶδ, ἐνθόκους πίστει ληψόμενος. Καὶ δεχθεὶς ἀσμένως, ἀπῆει συκαθροίσων τὸ πλῆθος, ἵνα παρὰ πάντων ἀναβῆθῃ ὁ Δαβὶδ. Ἐλθὼν δὲ πρὸς Χεβρών Ἰωάβ, καὶ μαθὼν τὰ παρ' Ἀβεννήρ, δεισας μὴ ὑπερέξει ἐκείνος αὐτοῦ, κατέπει μὲν πολλὰ τοῦ ἀνδρός πρὸς Δαβὶδ· μὴ πεθῶν δὲ, στέλλει λάθρα τὸν καλέσοντα τὸν Ἀβεννήρ ὡς ἐκ τοῦ Δαβὶδ. Κάκεινος ἀνέστρεψε, καὶ ὑπαντήσας αὐτῷ Ἰωάβ, καὶ ὡς τι μυστικώτερον αὐτῷ διαλεξόμενος,

πῶρον τῶν οικείων ἀπαγῶν αὐτὸν κτείνει, ξίφει πατάξει ὑπὸ λαγόνᾳ. Δαβὶδ δὲ, τοῦτο μαθὼν, ἤλασσε σφόδρα, καὶ τῆ τὸν ἄνδρα κτείναντι κατηράτατο, καὶ ἐθρήνησε τὸν θανόντα, καὶ φιλοτίμως ἐνεταφίασεν. Ἰεβοσὸν δὲ, μετὰ μικρὸν ἐπιβουλεύσας, ἐσφάγη κοιμώμενος. Καὶ οἱ τοῦτον ἀνελόντες, δύο ὄντες, τὴν κεφαλὴν λαβόντες αὐτοῦ, τῷ Δαβὶδ ἀπέκωμισαν. Ὅ δὲ οὐ μόνον μὴ κεχαρισμένα πρᾶξαί αὐτῷ τοῦ ἄνδρα ἤγατατο, ἀλλὰ καὶ ἀναιρηθῆναι προσέταξε, δίκας τοῦ φόνου πραττόμενος. Ἔτα πάλι Ἰσραὴλ πορεύεται πρὸς Δαβὶδ, καὶ χριστοῖσι αὐτὸν εἰς βασιλεῖα πασῶν τῶν φυλῶν. Ἦν δὲ τριᾶκονταετής Δαβὶδ, ὅτε ἐπὶ τὸν Ἰούδαν ἐβασίλευσεν. Καὶ ἤρξεν ἐν Χεβρών τῆς τοῦ Ἰούδα μόνης φυλῆς ἐνιαυτοὺς ἐπτὰ, τριάκοντα δὲ καὶ τρεῖς τοῦ παντός Ἰσραὴλ.

B. Ἀπῆρε δ' ἐκ Χεβρών αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐ- **A**
τοῦ, καὶ παραγένονεν εἰς Ἱερουσόλυμα. Κατέφκουν δὲ τότε τὴν πόλιν καὶ τὴν γῆν ἐκείνην Ἰεβουσαιοί, ὅθεν Ἰεβοῦς ἐκαλεῖτο ἡ πόλις. Χαναναῖοις δ' ἦσαν κατὰ γένος προσήκοντες, οἱ, τοὺς τυφλοὺς καὶ χωλοὺς, καὶ ἄλλως πεπηρωμένους στήσαντες ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων ἐπὶ χεσῆ, μὴ παραχωρεῖν αὐτοῦ; Ἐλεγον τῷ Δαβὶδ τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου. Ὅργισθεὶς δὲ διὰ ταῦτα Δαβὶδ, πολιορκία τὴν πόλιν εἴλε, καὶ τοὺς Ἰεβουσαιοὺς ἐκείθεν ὠσάμενος, καὶ ἀνοικοδομήσας αὐτὴν, εἰς ὄνομα οικεῖον πόλιν Δαβὶδ ἐπωνόμασεν, ἐπὶ Ἀβραάμ Σόλυμα καλούμενην· καὶ διέτριβεν ἐν αὐτῇ, βασιλεῖα δομητάμενος. Ἐγένοντο δὲ ἐτι παῖδες αὐτοῦ ἐκ γυναικῶν κλειόνων καὶ παλλακῶν. Καὶ οἱ ἀλλόφυλοι ἐστράτευσαν κατὰ τοῦ Δαβὶδ. Ὁ δὲ, τοῦ Θεοῦ ἐπινεύσαντος, ἔξεισι κατ' αὐτῶν μετὰ τῆς ἐαυτοῦ στρατιᾶς, καὶ νικᾷ. Οἱ δὲ, πολὺ πλείους συναθροισθέντες, πάλιν ἐπήσαν. Ἐρομένους δὲ καὶ αὐθις τὸν Θεὸν τοῦ Δαβὶδ, ἐν τοῖς ἄλλοις τοῦ Κλαυθμῶνος προσέταξεν ὁ Θεὸς ἀλλίξεσθαι σὺν τῇ στρατιᾷ· καὶ μὴ ἄλλως προσβάλλειν τοῖς ἐναντιοῖς, πρὶν ἂν ἐκείνη σαλεύσῃται ἀρξωντάι. Καὶ οὕτω ποιήσας, τρέπει τοὺς πολεμίους. Καὶ ἄχρι τῶν ὀρίων αὐτῶν διώκων αὐτοὺς, ἔκτεινε. Μετὰ ταῦτα συνεχάλεξε Δαβὶδ τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας, καὶ ἅπαντα τὴν λαὸν εἰς Καραθιαρεῖμ. Καὶ ἐπεβίβασαν οἱ ἱερεῖς τὴν κιβωτὸν Κυρίου ἐφ' ἄμαξαν καινὴν, κατὰ γόνιαις αὐτὴν εἰς Ἱερουσόλυμα. Καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ βασιλεὺς ἦδον ἔμπροσθεν αὐτῆς πορευόμενοι. Ἀνατραπήναι δὲ κινδυνευούσης τῆς Κιβωτοῦ, Ὅζαν ὁ **C**
υἱὸς τοῦ Ἀμινὰδιδ, ἐκτείνων τὴν χεῖρα, κατέσχευεν αὐτὴν, καὶ ἐπιστήριξε μὴ πεσεῖν. Θνήσκει οὖν αὐτίκα, ὀργισθέντος τοῦ Θεοῦ ὅτι ἤψατο τῆς κιβωτοῦ, ἵνα μὴ ἴερωτο. Καὶ ἐκλήθη ὁ τύπος ἐκείνος ἐντεῦθεν Διακοπή. Καὶ ἠλασθήθη Δαβὶδ εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν πόλιν τὴν κιβωτὸν. Κατέθετο δὲ αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Ἀβεδδάρᾳ Λευῖτου ἄνδρος, καὶ ἦν ἐκεῖ τρεῖς μῆνας. Καὶ ἀπήλαυσεν ὁ οἶκος, τοῦ ἄνδρος ἐκείνου κολλῶν ἄγαθῶν. Καὶ ἀκούσας Δαβὶδ, μετακόμισεν ἐκεῖθεν τὴν κιβωτὸν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἑαυτοῦ, ἐπὶ χορῶν προαγόντων. Καὶ αὐτὸς τὴν κινυρὰν ἔκρουε, καὶ ἐχόρευε παίζων. Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ὀρχούμενον καὶ σκιρτῶντα ἡ γυνὴ αὐτοῦ Μελχὼλ, ἐμὲμφατο αὐτῷ ὡς ἀσχημονοῦντι· ὁ δὲ οὐκ αἰδέσθαι εἶπεν· ἵνα μὴ ἀσχημοσύνη ταῦτα, γινόμενα εἰς Θεόν. Εἰσ- **D**
ήνεγκαν δὲ τὴν κιβωτὸν, καὶ κατέθεοντο εἰς τὴν σκηνὴν, ἣν ἐπήξεν αὐτῇ ὁ Δαβὶδ. Ἔτα οἶκον δομήσασθαι τῇ κιβωτῇ ἠβουλήθη. Καὶ ὁ Θεὸς τῷ προφήτῃ Νάθαν ἐντέλλεται εἰπεῖν τῷ Δαβὶδ, ὅτι *Ὁ σὺ οἰκοδομήσεις μοι οἶκον, ἀλλ' ὁ υἱὸς σου, ὃς, σου θανόντος, τὴν βασιλείαν σου διαδέξεται. Ταῦτα τοῦ προφήτου τῷ Δαβὶδ ἀπαγγελλάντος, ἐκε-*

II. Regno confirmato, Chebrone cum suis Hierosolymam proficiscitur. Jebusæi tum urbem illam et terram tenebant, cognati Chananæis, a quibus ipsa etiam urbs Jebus appellabatur. Hi cæcis et claudis, aliisque mutilatis ad propugnacula per derisum collocatis, eos aiunt urbis ingressu Davidem prohibuitur. Quo ludibrio commotus David, urbem obsidione capit, et Jebusæis inde pulsus, instaurat, ac de suo nomine Davidis urbem vocat, cum Abrahami temporibus Solyma diceretur: constructaque regia ibi habitat, et alios liberos e pluribus uxori- bus et concubinis suscipit. Alienigenas bellum inferentes, Dei nutu cum suis copis egressus, vineit. Qui cum exercitu longe majori reparato, denuo adessent, David oraculo consulto, in lucis **B**
Luctus considerare jubetur cum exercitu, neque prius hostes aggredi, quam luci agitari cœpissent. Paret David, hostes fundit, et usque ad fines ipsorum cadibus persequitur. Post hæc sacerdotes et levitas omnemque populum Cariathiarim convocat, arcamque in currum novum sublatam sacerdotes Hierosolyma advehunt, populo et rege cum cantu antecedentibus: quæ cum in periculo esset ne everteretur, Oza filius Aminadabi extenta manu eam tenens, a lapsu defendit, iratoque Deo, quod homo profanus eam contrectasset, statim moritur. Unde locus ille Diacopes nomen obtinuit. Veritus itaque David in urbem introducere arcam, domi Abed-daræ levitæ deposuit: apud quem tres menses mansit, ac viri illius domus multis bonis affecta est. Quo David audito, eam in urbem suam transfert, septem cœtibus præcedentibus, cinnynam **73** ipse pulsans, et ludibundus saltans. Quem Melchol conspicata, ut indecore se gerentem increpat. At ipse ejus facti non pudere se ait, neque indecora esse illa, ut quæ ad Dei honorem referrentur. Sic arcam intulerunt, et in tabernaculo, quod David in eam usum erexerat, collocarunt. Cæterum ædem illi exstructuram, Nathan propheta jussu Dei deterrens: *Non tu, inquit, ædem mihi construes, sed filius tuus, qui regnum te mortuo suscepturus est.* His David a propheta nuntiatis, ad gratiarum actionem conversus, non multo post alienigenas eorumque socios cædit fugatque, et Syriam sibi venticalem reddit, præsidio Damasci collocato. In reditu item Idumæos sternit, omnibus in servitutem redactis. Deinde recordatus icti cum Jonatha Saulis filio fœderis, quærit num quis ex ejus familia superstes sit, cognitoque, Jonathæ filium, Memphibosthem nomine, captum pedibus, superesse, accersit hominem, omnes avitas opes ei donat, victa secum communi perpetuo uti jubet, paternis etiam servis

ei traditis : quorum unum Sibam procuratorem fa-
cit, ut proventus fundorum, quos herus dono ac-
ceperat, colligeret. Sic Memphiboshes Hierosoly-
mis habitat, mensaque regia fruitur.

στήσας. Καὶ ἐν τῷ ἐπαναγευγνύειν, ἐπάταξε τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ ἐγένοντο πάντες Ἰδουμαῖοι δούλοι τῷ Δαβίδ. Μνησθεῖς δὲ ὁ Δαβὶδ τῶν πρὸς Ἰωνάθαν τῶν τοῦ Σαουλ συνθηκῶν, ἐζήτησεν εἰ τις ἐκ τοῦ γένους τοῦ Σαουλ ὑπολείπεται, καὶ μαθὼν περιεῖναι τοῦ Ἰωνάθαν υἱὸν βεβλαμμένον τοὺς πόδας, Μεμφιβοσθὲ κεκλημένον, μετακάλεσατο αὐτὸν, καὶ ἐχαρίζατο τὴν τοῦ πάππου πᾶσαν ὑπαρξιν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ὁμοδίαιτον ἑαυτῷ διόλου εἶναι ἐκέλευσε. Καὶ τοὺς πατρῴους οἰκέτας αὐτῷ προσαπένειμεν ὡς ἐπὶ τῷ Σιδῶν καλουμένῳ ἐπιτροπεύειν τῶν δεδωρημένων τῷ αὐτοῦ κυρίῳ ἐπέτρψε, καὶ προσάγειν ἐκεῖνον πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ὠφέλειαν. Ὁ δὲ Μεμφιβοσθὲ ἐν Ἱερουσόλοις ἔκειτο, καὶ συνεισιδίτο τῷ βασιλεῖ.

III. Sub id tempus Ammanitarum rex, Davidis amicus, moritur, Annone filio relicto, patrii regni successore. Ad eum David legatos mittit, qui lucium ejus consolarentur, simulque nunciarent, Davidem amicitiam erga illum quoque conservaturum. At ille exploratores esse legatos suspicatus, rasis ex parte barbis eorum, et semisse palliorum præsecto, dimittit homines. Quos cum sic affectos David videret, Joabum, tradita validissima parte copiarum, contra Ammonitas mittit : qui commisso prælio, et ipsos et fœderatos eorum Syros vincit. Illi post fugam denuo ascitis sociis, bellum redintegrant. Tum David cum toto exercitu eos adortus, multos cædit, Sobacum hostilium legionum ducem graviter vulnerat : quo ex illo vulnere mortuo, Syri ex Mesopotamia socii Ammanitarum deditionem faciunt. David Joabum rursus contra Ammanitas mittit, qui cum eos in illius terræ metropolim **74** compulsos obsideret, ipse interim Hierosolymis degens, cum e regia mulierem, nomine Bersaben, domi lavantem conspexisset, cum illa accersita rem habet. Quæ cum se esse gravidam regi indicasset, Uriam (sic enim maritus ejus vocabatur) ab obsidione avocatur, et de exercitu percontatus, missis de cæna ferculis, donum ire jubet. Verum ille non abit : neque enim decere, cum dux et commilitones in castris ærumnas ferant, se cum uxore concumbere. Rege iterum hortante ut domum iret, et poculis fere usque ad ebrietatem urgente, ille pro regiæ foribus somnum capit. Itaque Uriam in castra remittit rex, traditis ad Joabum litteris, quibus ille jubebatur statuere Uriam, qua pugna esset asperrima, deserique ibi solum, reductis cæteris, ut ita perimeretur. Fiunt jussa regis, Urias occiditur, ab uxore lugetur, finitoque luctu mulier Davidi nubitur, ac filium parit. Ob hoc facinus iratus Deus, Nathanem ad Davidem mittit, qui cum rege congressus, hunc in modum locutus est : *Duo viri fuerunt, quorum alter greges et armenta habuit, alter unam duntaxat agnam. Cum autem hospes quidam ad divitem divertisset, non de suis immolavit, sed pauperis agnam maculatam amico copulandum apposuit. Ibi David cum qui id fecerit, quadrupli et capitibus condemnat. Tum Nathan : Contra teipsum, inquit, o rex, sententiam tulisti. Tu enim id facinus edisti, eique adulterium et cædem commemorat, et iram Dei propter illa, et clades imminentes denuntiat : atque inter cætera, mortem filii ex adulterio geniti. David se peccasse*

Α νο; εἰς εὐχαριστίαν ἐτρέπετο. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπάταξε τοὺς ἀλλοφύλους, καὶ κατετρόπωσε αὐτοὺς; καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν, καὶ τὴν Συρίαν ὑπόρορον ἐποίησατο, φρουρὴν ἐν Δαμασκῷ καταστήσας. Καὶ ἐν τῷ ἐπαναγευγνύειν, ἐπάταξε τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ ἐγένοντο πάντες Ἰδουμαῖοι δούλοι τῷ Δαβίδ. Μνησθεῖς δὲ ὁ Δαβὶδ τῶν πρὸς Ἰωνάθαν τῶν τοῦ Σαουλ συνθηκῶν, ἐζήτησεν εἰ τις ἐκ τοῦ γένους τοῦ Σαουλ ὑπολείπεται, καὶ μαθὼν περιεῖναι τοῦ Ἰωνάθαν υἱὸν βεβλαμμένον τοὺς πόδας, Μεμφιβοσθὲ κεκλημένον, μετακάλεσατο αὐτὸν, καὶ ἐχαρίζατο τὴν τοῦ πάππου πᾶσαν ὑπαρξιν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ὁμοδίαιτον ἑαυτῷ διόλου εἶναι ἐκέλευσε. Καὶ τοὺς πατρῴους οἰκέτας αὐτῷ προσαπένειμεν ὡς ἐπὶ τῷ Σιδῶν καλουμένῳ ἐπιτροπεύειν τῶν δεδωρημένων τῷ αὐτοῦ κυρίῳ ἐπέτρψε, καὶ προσάγειν ἐκεῖνον πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ὠφέλειαν. Ὁ δὲ Μεμφιβοσθὲ ἐν Ἱερουσόλοις ἔκειτο, καὶ συνεισιδίτο τῷ βασιλεῖ.

Γ. Κατὰ δὲ τὸν τότε χρόνον τέθηκεν ὁ τῶν Ἀμμανιτῶν βασιλεὺς, φίλος ὢν τοῦ Δαβὶδ, ἐπὶ υἱῷ Ἀννῶν, ὃς τὴν πετρικὴν ἀρχὴν διεδέξατο. Ἐπεμφεν οὖν πρὸς Ἀννῶν ὁ Δαβὶδ τοὺς παρηγορήσοντα; τὴν ἐπὶ τῷ πατρὶ λύπην αὐτοῦ, καὶ τηρεῖν τὴν φίλιαν ἀπαγγελοῦντας καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν Δαβίδ. Ὁ δὲ κατασκόπους εἶναι τοὺς πεμφθέντα; ὑπειληφώς, ξυρήσας; αὐτῶν παρὰ μέρος τοὺς πώγωνας, καὶ περιτεμών τὰ ἡμίση τῶν ἐπωμιδῶν αὐτῶν, ἐξαπέστειλε τοὺς ἀνδρας. Οὗς οὕτω διακειμένους ἰδὼν ὁ Δαβὶδ, τὸ τῆς στρατιᾶς ἀκμαιότατον τῷ ἀρχιστρατηγῷ δοῖς Ἰωάβ, κατὰ τῶν Ἀμμανιτῶν ἐξαπέστειλε. Καὶ συμβαλὼν ἐκείνοις ὁ Ἰωάβ, αὐτοὺς τε καὶ τοὺς συμμάχους; Σύρους ἤτησεν καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Οἱ δὲ, καὶ πάλιν συμμάχους προσειληφότες, πρὸς πολέμον ἤεσαν. Καὶ ὁ Δαβὶδ, σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ συμβαλὼν αὐτοῖς, πολλοὺς μὲν ἀνείλεν ὁ δ' ἐξάρχων τῆς τῶν ἐναντίων δυνάμεως Σωβάκ, τρωθεὶς καιρίως ἐν τῷ πολέμῳ, τέθηκεν ἐκ τοῦ τραύματος. Οἱ σύμμαχοι δὲ τῶν Ἀμμανιτῶν, Σύροι ὄντες; ἐκ Μεσοποταμίας, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῷ Δαβίδ. Αὐτοῖς δὲ τὸν Ἰωάβ ἐπέπεμψε κατὰ τῶν Ἀμμανιτῶν, ὃς συγκλείσας αὐτοὺς εἰς τὴν τῆς χώρας αὐτῶν μητρόπολιν, ἐπολιόρκει. Δαβὶδ δὲ ἐν Ἱερουσόλοις διαγῶν, καὶ ἐκ τῶν βασιλείων ἰδὼν γυναῖκα κατ' οἶκον λουομένην, Βηρασαβὲ καλουμένην, ἠράσθη αὐτῆς. Καὶ μεταστείλαμενος τὴν γυναῖκα, ἐμίγη αὐτῇ. Συλλαβοῦσα δὲ, τῷ βασιλεῖ τὸ πρῶμα ἐδήλωσεν. Ὁ δὲ τὸν ἀνδρα αὐτῆς ἐκ τῆς πολιορκίας ἐκέλευσε, Οὐρίαν ὠνομασμένον. Καὶ ἐρωτήσας περὶ τῆς στρατιᾶς, καὶ ἐκ τοῦ δειπνοῦ αὐτῷ παρασχῶν, εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν. Ὁ δὲ οὐκ ἀπήλθε ὁ μὴ δίκαιον εἶναι φήσας, τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς συστρατιώτας ταλαιπωρεῖσθαι ἐν τῇ παρεμβολῇ, αὐτὸν δὲ μετὰ τῆς γυναίκης συνευνάεσθαι. Πάλιν δὲ τοῦ βασιλέως προτροπευομένου αὐτὸν οἶκαδε ἀπελθεῖν, καὶ δεξιωσαμένου αὐτὸν προπόσειν, ὡς καὶ εἰς μέθην σχεδὸν προαχθῆναι, ἐκεῖνος πρὸ τῶν θυρῶν τῶν βασιλείων κατέδαρθεν. Ἀπέττειλεν οὖν πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον τὸν Οὐρίαν ὁ βασιλεὺς, καὶ γραφὴν αὐτῷ ἐγχειρίζει πρὸς Ἰωάβ, ἐντελλομένην στήσαι τὸν Οὐρίαν, ἔνθα τῶν πολεμίων τὸ δυσμαχώτατον, καὶ ἀποστραφῆναι τοὺς σὺν αὐτῷ, μόνον λιπόντας ἐκεῖ, ἐν οὕτως ἀναιρεθῆ. Καὶ γέγονε κατὰ τὸ τοῦ βασιλέως ἐπίτηγμα ὁ Οὐρίας ἀπέθανεν. Ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἐπένησεν ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ. Πausαμένην δὲ τοῦ πένθους, ὁ Δαβὶδ εἶαθεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα κα. ἔτεκεν αὐτῷ υἱόν. Ὁ δὲ θεὸς ὠργίσθη, καὶ τὸν Νάθαν ἔστειλε πρὸς Δαβίδ. Ὁ δὲ, πρὸς τὸν βασιλέα

ιδὸν, ἴφη· Ἄδοξασαν ἄνδρες, ὁ μὲν ἔχων ποίμνια καὶ βουκόλια, ὁ δὲ μίαν ἀμνάδα ἐκέκτητο. Ζερισθῆτος δὲ τινος ἐφ' ἡμεῶν, οὐκ ἐκ τῶν οἰκείων ἔθυσεν, ἀλλὰ τὴν μίαν λαβὼν ἀμνάδα τοῦ πενητητος, ἔσφαξε, καὶ τὸν φλόρον ἐστίασεν. Καὶ ὁ Δαβὶδ τὸν τοῦτο ποιήσαντα τὴν μὲν ἀμνάδα εἰς τετρακίουν ἀποδοῦναι, ἐκείνον δὲ θανεῖν κατεδίκασε. Νάθαν δὲ, καθ' αὐτοῦ τὴν ψῆφον, εἶπεν, ἐξήγησας, ὦ βασιλεῦ. Σὺ γὰρ εἰ ὁ εἰργασμένος τουτεῖ τὸ ἀνόμημα. Καὶ τὴν μοιχείαν αὐτῷ, καὶ τὸν φόνον κατέλαβε, καὶ τὴν διὰ ταῦτα ὄργην τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅσα κρίσεται προκατήγγειλε, θανεῖσθαι δὲ καὶ τὸν υἱὸν τὸν ἐκ τῆς μοιχείας αὐτῷ γεννηθέντα. Ὁ δὲ Δαβὶδ, Ἠμάρτητα τῷ Κυρίῳ, περιπαθῶς ἀνεβόησε. Καὶ ὁ Νάθαν, παρὶθροσθῆναι αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ ἁμάρτημα, ἀπεκρίνατο. Ἐνόσει μετέπειτα ὁ ἐκ τῆς Βηρσαβὲ γεννηθείς, καὶ ἤλγει σφόδρα Δαβὶδ· ἐφ' ἡμέραν τε ἐδόμην ἀπόσιτος ἦν, καὶ μελανειμονήσας, καὶ ἐπὶ σάκκου πεσὼν, ἐδίετο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ παιδός. Τῇ δὲ ἐδόμῃ τέθνηκεν ὁ μὲν παῖς· αὐτὸς δὲ, τοῦτο μαθὼν, ἐξανίσταται, καὶ λουσαμένος, καὶ μεταμυσσόμενος, τῷ Θεῷ ἠγαροιστήσε, καὶ τράπεζαν αὐτῷ ἐτοιμασθῆναι ἐκέλευσεν. Ὡς δ' ἔθαύμαζον ἐπὶ τοῖς γαυνομένοις οἱ τοῦ βασιλέως θεράποντες, ἐκείνος μὲν, Ἐτι ζῶντος τοῦ παιδός, εἶπεν, ἐκλίζων παρακληθήσεσθαι τὸν Θεόν, ἐταπεινῶν αὐτὸν καὶ ἰκέλευσεν. Ἦδη δὲ θανόντος, εἰς μάτην τὴν λύπην καὶ τὴν περὶ ἐκείνου γίνεσθαι δέησιν. Ἐτι δὲ ἔτεκε Βηρσαβὲ τῷ Δαβὶδ υἱόν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Σολομῶνα. Ἰωάβ δὲ, πολιορκῶν τοὺς Ἀμμανίτας, ἐν στενῷ κομιδῇ τὴν ἀλιωσιν εἶχε τῆς πόλεως, καὶ δηλοῖ τοῦτο τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ ἀπῆλθεν ἐκεῖ, καὶ τὴν πόλιν παρέλαβε, καὶ εἰς διαρπαγὴν τῇ στρατιᾷ ἀφῆκεν αὐτήν. Τὸν δὲ τοῦ βασιλέως αὐτῆς στέφανον αὐτὸς λαβὼν ἐφόρει, ἐλκοντα χρυσοῦ τάλαντον, καὶ λίθον ἔχοντα τῶν πολυτίμων. Τὸ δὲ τῆς πόλεως πλήθος διεφθείραν. Οὗτος δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι πεποίηκε τῶν Ἀμμανιτῶν· καὶ εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανάστειξεν.

Δ'. Ἦν δὲ τῷ Δαβὶδ θυγάτηρ Θαμαρ ὀνομασμένη, ὀμομήτριος ἀδελφὴ τῷ Ἀβεσαλώμ. Ταύτης ἦρα Ἀμνὼν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Δαβὶδ. Καὶ ἦν ὁ ἔρωσ πολλός, ὡς καὶ νοσῆσαι τὸν ἐρώωντα. Ἀφικομένου δὲ τοῦ πατρὸς πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἤξιωσεν αὐτὸν παραγενέσθαι τὴν Θαμάρ εἰς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ κατένευσεν. Ἦκεν οὖν ἡ Θαμάρ, καὶ ἠτοίμασεν αὐτῷ κολλυρίδας. Ὁ δὲ πάντας ἐξέπεμψε, μόνην δὲ τὴν ἀδελφὴν ὑπηρετήσασθαι ἤξιου αὐτῷ. Τῆς δὲ κόρης μόνης περιλειφθείσης, βιάζεται αὐτήν. Καὶ διακορήσας αὐτήν, μίσος αὐτίκα ἔσχεν ἀντίθετον τοῦ πρὶν ἔρωτος. Καὶ ἀπείναι παραρῆμα ἐκέλευε, καὶ κελεύει τῷ οἰκῆτῃ αὐτὴν ἐκβαλεῖν. Ἐκείνη δὲ, διὰ τε τὴν βίαν καὶ τὴν ὑβριν περιαλγῆσασα, διαρρήγῃσιν τὸν χιτῶνα, καὶ κόνιν κατασπασαμένη τῆς κεφαλῆς, ἐπορεύετο θρηνοῦσα. Ὁ δὲ ἀδελφός αὐτῆς Ἀβεσαλώμ, ἡσυχάσαι αὐτῆ συνεβούλευσεν, ἐμνησθὴ δὲ Ἀμνὼν διὰ τὴν ἀδελφὴν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, μαθὼν τὸ συμβάν, ἤχητο μὲν, λυπησάμενος δὲ τὸν Ἀμνὼν οὐκ ἤθελεν, ὅτι πρωτότοκος ἦν αὐτῷ. Διτηρηδὸς δὲ παρελθούσης, κείρειν ἐμελλεν ἄρτι τὰ ἴδια πρόβατα ὁ Ἀβεσαλώμ, καὶ εἰς πότον τοὺς ἀδελφούς συνεκάλεσεν. Ἐνετίλατο δὲ τοῖς ὑπηρετοῦμένοις αὐτῷ, προχωροῦντος τοῦ πότου, πατάξει τὸν Ἀμνὼν, καὶ ἀποκτείνει. Καὶ ἐποίησαν οὕτως οἱ κλιδοὶ Ἀβεσαλώμ. Ἰδόντες δὲ οἱ λοιποὶ τοῦ βασιλέως υἱοὶ τὸ γινόμενον, ἐφυγον. Φήμης δὲ προελθούσης, ὡς ἔκτεινε πάντας τοὺς τοῦ βασιλέως υἱοὺς· Ἀβεσαλώμ, διέβη τὴν ἐσθῆτα αὐτοῦ ὁ Δαβὶδ, καὶ ἔπεισεν ἐπὶ γῆν

A Deo cum dolore exclamat. Nathan vero, Deum ejus peccatum ab illo removisse respondet. Post hæc natus ex Bersabe filius ægrota: David magno dolore affectus, ad septimum diem cibo abstinet, pullaque veste indutus, et in sacco jacens, Deum pro vita pueri deprecatur. Septimo die puer moritur: quo ille cognito surgit, lavat, veste mutata gratias Deo agit, et mesam parari sibi jubet. Quæ regis ministris admirantibus, David: *Vivente, inquit, puero spem habebam exorandi Dei, meque humilem ac supplicem præbebam. Nunc illo mortuo, et mærorum, et preces pro illo fuerint irrita.* Sed Bersabe alium Davidi 75 filium parit, quem Salomonem nominavit. Interea Joabus Ammanitas in extremas obsidionis angustias esse redactos, regi significat. Qui eo profectus, urbem capit, et militibus diripiendam donat: sed coronam regis auream, talenti pondere, gemma pretiosa præditam, ipse gestandam sibi sumit, urbanam multitudinem trucidat, aliisque oppidis eodem modo tractatis, Hierosolyma regreditur.

B Qui eo profectus, urbem capit, et militibus diripiendam donat: sed coronam regis auream, talenti pondere, gemma pretiosa præditam, ipse gestandam sibi sumit, urbanam multitudinem trucidat, aliisque oppidis eodem modo tractatis, Hierosolyma regreditur.

C IV. Habebat autem David filiam Thamar, uterinam Absalonis sororem. Eam primogenitus Davidis filius Amnon vehementer deperibat, adeo ut ex amore in morbum incideret. Decumbentem pater invisit: orat ille ut Thamar mittat, quo sibi ministraret. Annuit pater: venit puella, placet ei parat. Amnon omnes discedere jubet, solamque sororem sibi ministrare. Tum puellam solam nactus, vi stuprat, et confestim ardens ille amor in par odium convertitur: ac statim illam discedere, et a famulo ejici jubet. Illa et raptus et contumeliæ dolore, tunicam rumpit, et pulvere consperso capite, plorans abit. Absalon sororem quietam esse jubet, pertinaci contra Amnonem iræ æstuans. Nam rex etiam facinus illud iniquo ferebat animo, filium tamen quod primogenitus esset, contristare nolebat. Elapso biennio, suas oves tonsurus Absalon, fratres ad comessionem convocat: mandato prius ministris dato, ut gliscente computatione, Amnonem trucidarent. Parent illi: quo viso reliqui regii filii fugiunt, ortoque rumore, omnes eos ab Absalone cæsos, David vestes suas lacerat, et humi stratus lamentatur. Interea cæteri veniunt, Amnonis cædem mæsti nuntiantes. Absalon ad maternum avum Gethæ regem confugit, et triennium ibi commoratur. Regis ira spatio temporis paulo remissiore facta, Joabus Absaloni regem hujusmodi commento reconciliare nititur. Subornat mulierculam, quæ lugubri specie regem

adeat, conquerens, duos sibi fuisse filios, quorum unus alterum occiderit. Nunc cognatos supersitem ad cædem quærere, ob parricidium : orare igitur regem, ut salutem filii sibi condonet. Illa hæc apud regem perquam dolenter exponit. Rex filii salutem illi se donaturum pollicetur. **76** Tum mulier gratias agit : *Sed ut pignus, inquit, habeam promissitui : tu ipse, o rex, in primis tuo filio reconciliare, neque cum cæde filii te invito facta, voluntariam junxeris.* Animadvertit rex, commentum esse preces mulieris, Joabò auctore excogitatum : eique Absalonis reducendi dat potestatem. Joabus igitur eum Hierosolyma reducit, ea tamen conditione, ut ne in conspectum patris veniret, donec ipse tandem eum reconciliatus vocat, data petenti venia, et oblivione injuriæ promissa. Restitutus in integrum Absalon, equis, curribus, et multis satellitibus comparatis, regiam quotidie frequentat : populumque blandis alloquiis delinens, multorum gratiam colligit. Jam quatuor annis a reditu elapsis, fingit se religionis ergo Chebronem profecturum ad exsolvenda vota quæ in exsilio fecisset. Annuit pater. Ille digressus, passim dimittit nuntios : plurimi ad illum confluunt, ac præter cæteros Achitophel, patri ejus a consiliis. Ita rex ab omnibus salutatur. Hoc David cognito, cum iis quos circum se habebat, Hierosolyma egreditur : comitantibus etiam sexcentis illis, quorum sub Saule opera usus fuerat. Neque ulla res mœrorem et metum ejus magis auxit, quam Achitophelis transfugium : nihilominus tamen Deum invocat, et omnem illi eventum permittit. Chusus etiam Davidis amicus, de illius sententia, defectione simulata, se ad Absalonem confert. Inter proficiscendum occurrit Davidi Memphibosthis servus Siba, jugum asinorum agens, comitatum ferentium : et herum accusans, quod Hierosolymis maneret, ac regnum populi suffragis ad se reditum esse exspectaret. Ob quæ indignatus David, omnia quæ Memphibosthi prius donarat, Sibæ largitur. Post in itinere Semeis eum aggreditur, vir Saulis cognatus, lapides jactans contra regem, et execrans illum, et virum sanguinarium atque iniquum vocitans. Ad quem peritendum David suos concitatos inhibuit, divinitus illi ea mandata esse asserens, itaque missum faciendum. Ad Jordanem profectus, ibi suos defatigatos refecit.

Σιδά, ζυγος ἄγων δυων φερόντων· τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τοῦ δεσπότου κατηγορῶν, ὡς μείναντος ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ προσδοκῶντος αὐτῷ τὴν βασιλείαν περιελεύσεσθαι, οἷα τοῦ πλήθους αἰρησομένου αὐτόν. Ἦγανάκτησεν ἐπὶ τούτοις Δαβὶδ, καὶ πάντα ὅσα τῷ Μεμφιβοσθῆ πρὶν ἰδωρῆσθαι, τῷ Σιδά ἔχαρισατο· Ἔτα ἔπεισιν αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν Σεμεί, ἀνὴρ ἐκ τῆς συγγενείας Σαοὺλ, καὶ λίθους κατὰ τοῦ βασιλέως ἠκόντιζε, καὶ κατηράτο αὐτῷ, καὶ ἀνδρα αἰμάτων ὠνόμαζε, καὶ παρὰνομον. Τῶν δὲ μετὰ Δαβὶδ ὀρώντων ἀνελείν τὸν Σεμεί, ὁ βασιλεὺς οὐκ ἀφῆκεν, εἰπὼν· Κύριος εἶπεν αὐτῷ ταῦτα ποιεῖν, ἀρετὴ αὐτόν· Καὶ ἔλθων εἰς τὴν Ἰορδάνην, ἐκεῖ τοὺς μετ' αὐτοῦ κεκοπιακτάς ἀνέψυξεν.

V. Absalon autem ubi Hierosolyma pervenit, Chuso se accedenti : *Cur, inquit, patre, cui amicus es. 77 deserto, me convenis ?* Tum ille : *Divinitus, inquit, electo adero, et eum sequar, qui totius populi consensu rex est declaratus.* Deinde quid agen-

θηρῶν. Ἐν τούτῳ δ' ἤκισιν οἱ τοῦ βασιλέως υἱοὶ, καὶ τὸν φόνο· τοῦ Ἀμὼν πενθοῦντες ἀπήγγειλαν. Ἀβεσαλώμ δὲ ἀπίδρα πρὸς τὸν κάππον τὸν πρὸς μητρὸς, τὸν βασιλέα τῆς Γᾶθ, καὶ ἐπὶ τριετίαν ἦν διάγων ἐκεῖ. Τῆς ὀργῆς δὲ τῷ χρόνῳ λωφητάσης, καταλλαγῆναι τὸν βασιλέα τῷ Ἀβεσαλώμ ὁ Ἰωάβ ἐσοφίσατο. Γύναιον γάρ τι παρεσκεύασεν, ὡς πενθοῦν τῷ βασιλεὶ προσελθεῖν, καὶ ἀποδύρεσθαι, ὅτι, δύο παίδων ὄντων αὐτῆ, καὶ θατέρου τὸν ἕτερον κτείναντος, οἱ συγγενεῖς ἀνελείν ζητοῦσι τὸν περιόντα διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ δέεσθαι τοῦ βασιλέως χάρισσασθαι αὐτῆ τὴν τῷ πατρὶ δὸς σωτηρίαν. Ἦ μὲν οὖν, προσελθοῦσα τῷ βασιλεὶ, περιπαθῶς εἶπε ταῦτα, Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ζωὴν αὐτῆ χάρισσασθαι τοῦ πατρὸς ἐπηγγεῖλατο. Καὶ ἡ γυνὴ χάριτας ὠμολόγησεν αὐτῷ· Ἰνα δ' ἐχέγγυον εἴη μοι τῶν ὑπεσχημένων, εἶπε, πρῶτος αὐτὸς τῷ οικείῳ υἱῷ διαλλαγήθι, καὶ μὴ τῷ φόνῳ τοῦ παρὰ γνώμην σου θανόντος υἱοῦ προσθήσεις ἐκούσιον ἕτερον. Συνῆκεν ὁ βασιλεὺς· σκήψιν εἶναι τοὺς λόγους τῆς γυναίκος, καὶ τὸ εὐσεύεσθαι τὸν Ἀβεσαλώμ. Καὶ πορευθεὶς Ἰωάβ, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ· εἰς ὅσιν δ' ἔλθειν οὐ συγκεχώρητο τῷ πατρὶ. Μετὰ δὲ ταῦτα κατηλλάγη ὁ βασιλεὺς τῷ Ἀβεσαλώμ· καὶ καλέσας αὐτόν, συγγνώμην αἰτήσαντι δίδωκε, καὶ ἀμνηστίαν τοῦ ἀμαρτήματος ἐπηγγεῖλατο. Ἴππους δὲ καὶ ἄρματα προσκτησάμενος ὁ Ἀβεσαλώμ, καὶ πολλοὺς ὄπαδους, καθ' ἑκάστην ἀπήει πρὸς τὰ βασίλεια. Καὶ πρὸς χάριν τοῖς πλήθεσιν ὀμιλῶν, εὖνοιεν αὐτῷ πολλοὺς παρεσκεύασεν. Ἦδη δὲ τετραετίας παραβύσειος μετὰ τὴν κάθοδον, σκίπτεται θυσίας χάριν εἰς Χεδρών ἀπαλεῖν, ὡς εὐχὴν τούτου πεποικηκώς, τυγχάνων ἐν τῇ φυγῇ. Καὶ ἀφείθη πρὸς τοῦ πατρὸς. Ἀπελθὼν δὲ, πρὸς πολλοὺς διεπέμφατο, καὶ πλείστοι πρὸς αὐτὸν συνερρήθησαν. Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ Ἀχιτόφελ, ὁ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σύμβουλος, καὶ ὑπὸ πάντων βασιλεὺς ἀνερρήθη. Τούτῳ γνοὺς ὁ Δαβὶδ, ἀπήρε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐξ Ἱερουσαλήμ. Καὶ οἱ ἐξαχόσιοι ἄνδρες ἐπὶ Σαοὺλ συνόντες αὐτῷ, αὐθις αὐτῷ συνεβύρασαν. Ἠγγέλη δὲ καὶ Ἀχιτόφελ προσρευεῖς τῷ Ἀβεσαλώμ· ὁ καὶ τὴν φόβον αὐτῷ μεζύονα, καὶ πλείονα τὴν λύπην ἰποίησεν. Ἐπεκαλείτο δὲ τὸν Θεὸν, καὶ τὴν κρίσιν ἐπὶ πᾶσιν ἐκείνῳ ἐπέτρεπε. Χουσι δ' ἑταῖρος ὢν τοῦ Δαβὶδ, κατὰ γνώμην αὐτοῦ ψευδαυτομολοεῖ πρὸς Ἀβεσαλώμ. Πρόσεισι δὲ τῷ Δαβὶδ ἀπίοντι ὁ δούλος τοῦ Μεμφιβοσθῆ

Ε'. Ἀβεσαλώμ δὲ, παραγενόμενος· εἰς Ἱεροσολύμα, ἐλθόντι πρὸς αὐτὸν τῷ Χουσί, ἔφη· Ἰνα τι ἑταῖρος ὢν τοῦ πατρὸς μου, πρὸς ἐμὲ ἦκεις ἐκείνον λίκων· Ὁ δὲ, τῷ ἐκλελεγγένῳ πατρὶ Θεοῦ συνέσσαι, εἶπε, καὶ συνέσσαι τῷ

ἡρατισμένῳ παρὰ πατρός τοῦ λαοῦ. Τί δὲ δεῖ
 πράττειν τὸν Ἀχιτόφελ ἥρετο ὁ Ἀβεσαλώμ. Καὶ ὁ
 συμβούλευσε ταῖς τοῦ πατρὸς μισογεσθαι παλλακαῖς
 ἰν' ὅσῳ γνοῖεν πάντες ἄσπονδον εἶναι σοὶ τὴν ἔχθραν
 πρὸς τὸν πατέρα σου. Καὶ ἐποίησε κατὰ τὴν συμ-
 βουλήν ταύτην Ἀβεσαλώμ. Αἰτήσαντος δὲ τοῦ Ἀχι-
 τόφελ μυρίου ἄνδρας, ὡς ἂν αὐτίκα καταδιώξῃ
 λαίπθεν τοῦ βασιλέως Δαβὶδ, καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ,
 ἐκλειυμένων ὄντων ὑπὸ τοῦ κόπου, καὶ τὸν μὲν πα-
 τῆρ, τοὺς δὲ ἐπιστρέψῃ, ὁ Ἀβεσαλώμ ἠρώτησε τὸν
 Χουσί περὶ τῆς συμβουλῆς. Ὁ δὲ οὐκ ἀγαθὴν αὐ-
 τὴν ἀπεφώνησε, λέγων ὡς *Οὐκ ἠγγόηται σοὶ ἡ*
τοῦ πατρὸς καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀνδρεία καὶ ἐμ-
πειρία. Δεῖν δὲ νομίζω ἐκ πάσης τῆς χώρας
στρατιῶν συλλεξάμενον, ὅπως αὐτὸν σε κατὰ
τὸν πατέρα ὀρμήσῃ, καὶ στρατηγήσῃαι τὸν πόλε-
μον, καὶ πάντως νικήσῃς πρὸς βραχεῖς μετὰ
πολλῶν συρρήγνυμενος. Καὶ εἶπεν Ἀβεσαλώμ καὶ
 οἱ σὺν αὐτῷ Ἀγαθὴ ἡ βουλή Χουσί, ὑπὲρ τὴν βου-
 λήν Ἀχιτόφελ. Πάντα δὲ ταῦτα Χουσί τῷ Σαδὼκ
 καὶ τῷ Ἀδιάθαρ τοῖς ἱερεῦσι θηλώσας τῷ Δαβὶδ ἐν-
 τεύματα. Οἱ δὲ ἐστάλακασιν πρὸς Δαβὶδ ἄνδρας τοὺς
 γνωριούνας αὐτῷ τὰ γενόμενα. Ἀπήγγελλε δὲ τῷ
 Ἀβεσαλώμ περὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ κατεδίωκεν αὐ-
 τοὺς. Ὁ γνόντες ἕκαστοι, προσφεύγουσιν ἐν οἴκῳ τι-
 νός, καὶ εἰς φρέαρ καταδύντες, ἐκρύβθησαν τε καὶ
 ἔλαθον, καὶ τῷ Δαβὶδ, ἐκείθεν ἐξεληθόντες, τὰ μηνυ-
 θέντα ἀπήγγειλαν. Ὁ δὲ νυκτὸς σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ
 διέβη τὸν Ἰορδάνην. Ἀχιτόφελ μέντοι παρευδοκιμη-
 θεὶς, καὶ γνοὺς ὅτι κακὰ συναντήσεται τῷ Ἀβεσα-
 λῶμ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀπήγατο.
 Ἀριθμήσας δὲ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὁ Δαβὶδ, τετρακισχι-
 λίους εὔρε. Καὶ εἰς τρεῖς διεῖλε μοίρας τὴν στρα-
 τείαν, ἐκάστη τε ἐπίστησε στρατηγόν, αὐτὸς δὲ συν-
 ἐκστρατεύσας παρὰ τῶν φίλων ὡς συγκεχώρητο, λε-
 γόντων, ὡς εἰ μετ' αὐτοῦ τραπέμει, πάσης ἐλπίδος
 ἐκπίπτουσιν· αὐτοῦ δὲ σωζομένου, ἐτι σφισιν ἐλπίς
 περιλείπεται. Ἐπεμψεν οὖν τὸν λαὸν αὐτοῦ μαχη-
 σόμενον· καὶ παρεκάλει φείσασθαι τοῦ Ἀβεσαλώμ,
 εἰ νικήσειαν. Μάχης δὲ συρραγείσης, κρατοῦσιν οἱ
 τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὸν Ἀβεσαλώμ ἐδίωκον φεύγοντα.
 Φερόμενος δ' ἐπ' ἡμίονου, καὶ εἰς ὄρυμν ἐσελθὼν,
 δρῦν μεγάλην τῆς τριχὸς αὐτοῦ ἐμπλακείσης (ἔτρεφε
 γὰρ τὴν κόμην σφόδρα πολλήν), ἀπῆρθετο τῆς δρῦος·
 ἢ δ' ἡμίονος παρελήλυθε. Καὶ τις, ἀνηρητῆμενος οὕτω
 ὡς Ἀβεσαλώμ θεασάμενος, καταμηνύει τῷ Ἰωάβ.
 Ὁ δὲ, βέλεισιν αὐτὸν τρισὶ κατὰ τῆς καρδίας βάλων,
 ἐθανάτωσε, καὶ τὸν τὴν νίκην ἀπαγγελοῦντα τῷ βα-
 σιλεὶ ἐξαπέστειλε. Μηνυθείσης δὲ τῆς νίκης αὐτῷ,
 εἰς τὴν ὄψιν, ἐπυθόνατο. Ἀκούσας δὲ τεθάναι αὐ-
 τὸν, ἀπαυδῆρετο. Ἐλθὼν δὲ πρὸς τὸν βασιλέα ἐΐωάβ,
 ἔπεισεν οἷς εἶπε παύσασθαι τοῦ θρηγῆν· πυστάμε-
 νός τε καὶ τοῖς στρατιώταις ἐμφανισθεὶς, ἐπήνεσεν
 αὐτούς. Πάντες δ' ὡς πρὶν αὐτῷ ὑπετάγησαν, καὶ
 ἀπῆλθον εἰς Ἱερουσόλυμα. Ἀπίοντες δὲ συνήνευσε
 Σαμὴλ, συγγνώμην αἰτῶν ἐπ' οἵσπερ ἡμάρτηκαν.
 Ὁ δὲ κάκιστον τὴν ἀρετίαν ὤμοσεν ἀφίναί, καὶ πᾶσι
 τοῖς εἰς αὐτὸν πλημμελήσασιν. Ἀφήνευσε δὲ καὶ ὁ
 Μεμφιβοσθέ. Καὶ ὁ βασιλεὺς, εἰ δὴ ποτε μὴ τῆς
 φυγῆς αὐτῷ κεκοιωνήκεν, ἥρετο. Ὁ δὲ τούτου τὸν

A dum esset, percontanti Absaloni, respondet Achitophel, constuprandas esse paternas concubinas, ut omnes, inquit, intelligant, irreconciliabiles esse tuas adversus patrem inimicitias. Obtemperat ille consilio. Sed cum idem decem millia virorum peteret ut regem Davidem cum suis e vestigio persequeretur, fatigatione enervatus, ac illum quidem tolleret, hos autem reduceret: Absalon Chusum rogat, quid de eo consilio ipsi videatur? Respondet ille, non esse id bonum: *Nec enim ignoras, inquit, patris tui et militum ejus fortitudinem, atque rei militaris usum. Ego vero censeo, e tota provincia colligendum exercitum, et ductu auspiciisque tuis patrem persequendum. Vinces nimirum, cum multis in paucos facto impetu.* Absalon caterisque, his auditis, Chusi consilium laudant, Achitophelis improbat. Quæ Chusum omnia per Sadoeum et Abiatharem sacerdotes Davidi nuntiari jubet. Mittunt illi viros qui hæc regi significent. Verum Absalon cum id rescisset, eos persequitur. At illi, animadverso periculo, domum quamdam ingressi, in puteo delitescunt: et decipulis persecutoribus, rem omnem ad Davidem perferunt. Ille noctu Jordanem transit. Cæterum Achitophel tum alium sibi prælatum ægre ferens, tum cladem Absaloni imminente magno prævidens, domum abit, ac se suscipendit. David recensens exercitum quatuor millia virorum invenit, eumque trifariam partitur, cuique parti duce præposito. Verum amici eum interesse pugnae pati noluerunt. Quod si cum illo in fugam vertentur, omni spe desituti forent: incolunt vero, spem adhuc reliquam habituri essent. Populum igitur suum ad pugnam mittit, rogans ut parcerent Absaloni, si vicissent. Commisso prælio, Davidici victores Absalonem mula fugientem persequuntur: qui nemus ingressus, comam, quam densissimam aiebat, magnam queream implerita adhaesit, mula subter eum progressa. Ita dependentem quidam conspicatus, Joabo rem nuntiat. Is vero tribus spiculis in cor ejus conjecit, 78 eum perinuit, et victoriae nuntium ad Davidem mittit: qui audita victoria, num viveret filius percontatur, ejusque interita cognito, lamentatur. Sed Joabus regem aggressus, suadet, ut finito luctu se militum conspectui offerret: quo facto, cum eos collaudasset, cæteri omnes ad officium rediere. Hierosolyma revertenti obviam sit Semais, delictorum veniam petens. Rex et illi se condonare culpam, et omnibus iis a quibus violatus esset, jurat. Obviam egreditur et Memphibosthes, qui rege exposulante, cur sagæ socius non fuisset, culpam omnem in Sibam transfert, qui sibi ad iter necessaria non parasset: eum ipse, pedibus læsis, sequi non posset: nec his contentum adjocisso calumnias, et nefaria mendacia. David accepta hominis excusatione, bonorum semissem ei restitui jubet.

Σιδά ἀποκρίστων ἔλεγε, μὴ ἐτοιμάζαντά οἱ τὰ πρὸς

την ἔξοδον· αὐτὸν δὲ τὰς βράσεις ὄντα βεβλαμμένον, μὴ οἶόν τ' εἶναι συνέπεσθαι. Τὴν δὲ καὶ προσεβαλεῖν αὐτὸν κακούργως, καὶ καταψεύσασθαι. Πρὸς ταῦτα Δαβὶδ καὶ συγγνώμην αὐτῷ παρεῖχε, καὶ τὰ ἡμίση τῆς ὑποστάσεως αὐτῷ ἀποκαταστήναι ἐκέλευσε.

VI. Post hæc rege Galgala profecto, omnis populus Israeliticus ad eum convenit, Judaicam tribum accusans, quod clam ad illum se contulisset. At illi, non hoc sibi vitio esse dandum aiunt, quod genere conjuncti essent regi. Qui sermo durus visus est populo : et vir quidam factiosus atque improbus, nomine Sabeas, ex tribu Beniamitica, exclamat ; *Nobis nulla in Davide pars est, neque ulla in Jessæi filio hæreditas* ; inflatoque cornu, omnes a Davide ad sese abstrahit, sola tribu Judaica apud eum permanente. Rex autem Abesam imperatorem creatum, ad colligendas e Judaica tribu copias ablegat, ut intra triduum reverteretur. Verum illo cessante, Joabo mandat, ut enim iis militibus qui ad manum essent, Sabeam invaderet : *Ne, inquit, procrastinantibus nobis, inimici vires augeantur*. Statim ad bellum vadit Joabus, cui cum magnis copiis occurrit Abesa : quo accedente, gladio quo accinctus erat, de industria e vagina humi projecto, sublatoque, ad eum salutandum prope aggressus, Abesam ense in ventrem deflexo occidit, et populo ejus assumpto Sabeam persequitur, qui in urbem munitam confugerat. Eam obsidente Joabo, cordata quædam mulier, de muro clamans : *Cur, inquit, everurus es metropolim Israeliticam ? Ob Sabeam*, respondet ille. Tum illa civibus persuadet, ut Sabeæ caput 79 amputatum in castra projicerent. Quo facto, Joabas obsidione soluta, Hierosolyma reversus, omnium copiarum imperator eligitur. Post hæc annonæ penuria per triennium pressit populum, cujus causam requirenti regi, respondet Deus, ob Gabaonitas factam famem : eisque satisfaciendum esse pro quibusdam eorum, quos Saul contra fidem a Jesu et senatoribus eis datam, occidisset. Itaque rex Gabaonitas accersit : qua re satisfieri sibi velint, rogat. Illi septem viros e Saulia familia postulant. Eos dedit rex, ut petierant, Memphibosthe conservato. Quibus acceptis, occisis, pluviam demisit Deus. Deinde bello contra Barbaros orto, David cum suo exercitu hostes persequitur, fatigatus plane viribus destituitur. Quem sic affectum quidam ex hostibus conspicatus, ad eum occidendum accurrit. Sed Abesa Joabi frater, defenso rege, Barbarum interficit. Ob id ejus satellites jurant, se posthac non passuros eum inire bellum. Barbaris denuo arma inferentibus, rex oppositis suis copiis multos occidit, reliquos in fugam vertit. Nec multo post, iidem resumptis armis incursionem faciunt in agros Israelitarum, adducto secum giganteæ stature viro, quæ senos manuum et pedum digitos habebat : quo Jonathas Davidis fratris filius occiso spoliatoque, popularibus suis victoriam faciliorem reddidit. Ab eo tempore bellum inferre Barbari destiterunt.

στειλάς ὁ βασιλεὺς στρατὸν ἐπ' αὐτούς, πολλοὺς μὲν

Γ'. Παραγενομένου δὲ τοῦ βασιλέως εἰς Γάλαλα, συνήχθη ἐκεῖ πᾶς ὁ λαὸς Ἰσραὴλ, αἰτιώμενοι τὴν Ἰούδα φυλὴν λάθρα πρὸς αὐτὸν ἰλθοῦσαν. Οἱ δὲ μὴδὲν κακίζειν αὐτούς· ἔλεγον δὲ τοῦτο οἰκίους ὄντας πρὸς γένος τῷ βασιλεῖ. Τῷ δὲ λαῷ σκληρὸς ὁ λόγος ὄντος ἐφάνη. Καὶ τις ἀνὴρ Βενιαμίτης στασιώδης καὶ πονηρὸς, Σαβὰ κεκληρόμενος· *Ὁὐκ ἔστιν ἡμῖν μερίς ἐν Δαβίδ, οὐδὲ κληρονομία ἐν τῷ σὺν Ἰεσσαί, ἀνεβόθης*. Καὶ σαλπίσσας ἐν χέρατι, ἀπέστησε πάντας ἀπὸ Δαβίδ, μόνης τῆς Ἰούδα φυλῆς παραμεινάσης αὐτῷ. Ὁ βασιλεὺς δὲ, στρατηγὸν τὸν Ἀβеса προβαλλόμενος, συλλέξαι στρατιὰν ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἐξαπέστειλε, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπεανελθεῖν. Χρονίζοντας δὲ τοῦ Ἀβеса, τῷ Ἰωάβ ἐκελεύεται τὴν ἐκεῖ παρούσαν λαθόντα δύναμιν, ἐξορμήσασαι κατὰ τοῦ Σαβὰ, *Ἰνα μὴ, ὑπερτιθεμένων ἡμῶν, φησί, μᾶλλον ὁ ἐχθρὸς παρασκευασθῆ*. Καὶ αὐτίκα ὁ Ἰωάβ ἐχώρει πρὸς πόλεμον. Ἀπίοντι δὲ μετὰ μεγάλης δυνάμεως, συνηντήκει αὐτῷ Ἀβеса· καὶ Ἰωάβ, προστόντος αὐτῷ τοῦ Ἀβеса, τὸ ξίφος, ὃ περιέζωπτο, πεποίηκε τοῦ κουλεοῦ ἐκπασεῖν, καὶ ἤρει τοῦτο ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀσπάσασθαι προσεγγίσσας τῷ Ἀβеса, ὡς κατὰ τῆς γαστρὸς ἐκείνου τὴν μάχαιραν, καὶ ἀπέκτεινε. Προλαβόμενος δὲ καὶ τὴν ἐκείνου λαόν, τὸν Σαβὰ κατεδίωκεν. Ὁ δὲ εἰς πόλιν κατέφυγεν ὀχυρὰν, καὶ ἐπολιορκεῖ τὴν πόλιν ὁ Ἰωάβ. Καὶ τις ἀπὸ τοῦ τείχους γυνὴ συνετή ἐβόησε πρὸς αὐτόν· *Ἰνα τί καταβαλεῖς ἐθέλεις μητροπόλιν Ἰσραὴλ ; Ὁ δὲ, Διὰ τὸν Σαβὰ, ἀπεκρίνατο*. Ἢ δὲ, πρὸς τοὺς πολίτας ἰλθοῦσα, πείθει τεμόντας τὴν κεφαλὴν Σαβὰ, ρίψαι εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ τούτου γεγονότος, ὁ Ἰωάβ τὴν πολιορκίαν λύσας, ἀπῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀπεδείχθη πάλιν πάσης τῆς δυνάμεως ἀρχιστράτηγος. Ἐγένετο δὲ μετὰ ταῦτα λιμὸς, καὶ ἐπὶ ἔτη τρία ἐπέεζε τὸν λαόν. Ζητήσαντος δὲ τοῦ βασιλέως περὶ τούτου, δεδήλωκεν ὁ Θεὸς, διὰ τοὺς Γαβαωνίτας γίνεσθαι τὸν λιμὸν, καὶ δεῖν αὐτούς ἐκδικίας τυχεῖν, ἀνθ' ὧν ὁ Σαούλ ἀπέκτειναν ἐξ αὐτῶν, μὴ τηρήσας τοὺς παρὰ Ἰησοῦ καὶ τῆς γερούσιας γεγονότας ὄρκους αὐτοῖς. Ἐκάλεσεν οὖν τοὺς Γαβαωνίτας ὁ βασιλεὺς, καὶ τί ἂν βούλοιντο γενέσθαι αὐτοῖς ἐπέθετο εἰς ἐξέλασμα. Οἱ δὲ ἐπτά ἄνδρας ἤτησαν δοθῆναι αὐτοῖς ἐκ τοῦ οἴκου Σαοῦλ. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπτά ἄνδρας, ὡς ἤτησαν, τοῦ Μεμφιδοσθεῖ φεισάμενος. Οἱ δὲ, λαθόντας τοὺς ἄνδρας, ἀπέκτειναν, καὶ κατήνεγκαν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν ὑετόν. Πόλεμον δὲ μετὰ ταῦτα γενομένου πρὸς ἄλλοφύλους, ὁ Δαβὶδ μετὰ τῆς οἰκίας στρατιᾶς κατεδίωξε τοὺς πολεμίους. Καὶ κατάκοπος γεγὼνός, παρήτο ἐκλυθεῖς· καὶ τις τῶν ἐναντιῶν, οὕτως ἔχων· αὐτὸν βασιλεῖα ἰδὼν, ὤρμησε πατάξαι αὐτόν. Ἀβеса δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἰωάβ, ὑπεραρτίστας τοῦ βασιλέως, τὸν ἀλόφουλον ἔκτεινε. Καὶ διὰ τοῦτο ὄμωσαν οἱ περὶ Δαβὶδ, μὴκέτι παραχωρήσαι αὐτόν εἰς πόλεμον ἐξελθεῖν. Καὶ πάλιν δὲ τῶν ἄλλοφύλων στρατευσαμένων, κτανόθηται· πεποίηκε, τοῦ δὲ περιλειφθέντος φυγεῖν.

διαλιπόντες δὲ μικρὸν οἱ ἀλλόφυλοι, ἐπῆλθον ἐτι κατὰ τῆς χώρας τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ ἦν παρ' αὐτοῖς γιγαντιαῖος ἀνὴρ, ἐξ δακτύλου· ἔχων ἐν ἑκατέρῃ χειρὶ, καὶ ὁμοίως ἐν τοῖς ποσίν· ᾧ συμπλακαί· Ἰωνᾶθάν ἀδελφιδοῦς τοῦ Δαβὶδ, κατέβαλεν αὐτὸν, καὶ ἐσκόλευσε, καὶ ῥοπήν πρὸς νίκην τοῖς ὁμοφύλοις παρέσχετο. Οὐκέτι γοῦν προσέθεντο οἱ ἀλλόφυλοι τοῖς Ἑβραίοις μαχέσασθαι.

Ζ. Εἰρήνης δὲ ἔκτοτε τυχὼν ὁ Δαβὶδ, ψδὰς συν-
 ἔθετο πρὸς Θεὸν, καὶ ὄργανα κατασκευάσας, μετ'
 αὐτῶν ἐδίδαξε τοὺς Λευίτας τοὺς ὕμνους ᾄδειν.
 Τοιαῦτα δ' ἦσαν τὰ ὄργανα· ἡ μὲν κινύρα δεκάχορ-
 δος ἦν, καὶ πλήκτρῳ ἔκρουετο. Ἡ δὲ ναῦλα, δώ-
 δεκα φθόγγους ἔχουσα, τοῖς δακτύλοις ἐπλήττετο.
 Κύμβαλά τε ὑπάρχον χάλκεα, μεγάλα τε καὶ πλα-
 τεία. Ἦν δὲ περὶ τὸν Δαβὶδ καὶ σύστημα γενναίων
 ἀνδρῶν. Οἱ δὲ τούτων ἐπιστημότατοι τριάκοντα ἐτύγ-
 χανον καὶ ἐπτά, οἱ πολλὰκις ἠρίστευσαν. Καὶ ποτε
 ἀλλοφύλων ἐπὶ Βηθλεὲμ ἐστρατοπεδευκόντων, ὁ βα-
 σιλεὺς ἐκ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ φρέατος ὕδωρ πλεῖν ἐπε-
 θύμισε. Καὶ τρεῖς ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρείων, δρα-
 μόντες, καὶ μέσην τῆν τῶν ἐναντίων διελθόντες
 παρεμβολήν, ὕδρευσαντο ἐξ ἐκείνου τοῦ φρέατος.
 Καί τις ἀθίς ἐκ τῶν πολεμίων ἐλθόντες· καταπλα-
 γέντων τὸ θάρος αὐτῶν, καὶ ἠρεμοῦντων, τῷ βα-
 σιλεὶ τὸ ὕδωρ προσκομίχασιν. Ὁ δὲ, *Ἰλωὺς μοι*
Κύριος, εἶπεν, οὐ πλομαι τοῦτο, αἵματι τῶν ἀν-
δρῶν καὶ κινδύνῳ τῶν ψυχῶν αὐτῶν κομισθέν.
 Οὐκ ἔπεν οὖν, ἀλλ' ἔσπεισεν αὐτὸ τῷ Θεῷ. Ἀπα-
 ριθμησαὶ δὲ τὸν λαὸν ἅπαντα βουληθεὶς, ἐκέλευσε
 τὸν Ἰωάβ ποιῆσαι τὴν ἀπαριθμῆσιν. Τοῦ δὲ μὴ
 ἐπαινεύσαντο· τὴν βουλήν, καὶ τὴν πρᾶξιν οὐκ ἀγα-
 θῶν λέγοντο· ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐπέλιθετο. Καὶ ἀπῆλθεν
 Ἰωάβ, καὶ ἠρίθμησε τὸν λαόν, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς
 Ἰσραὴλ ὀκτακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν θυνάμειος,
 σπυμμένων ῥομφαίαν, καὶ πεντακοσίων χιλιάδων
 ἀνδρῶν μαχητῶν τῶν ἐξ Ἰουδα φυλῆς. Ἐτα μετ-
 εμελετο ὁ Δαβὶδ, καὶ ὠμολόγει ἡμαρτημένα. Γὰρ δὲ
 ὁ προφήτης καλεῦσαντος τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθη πρὸς
 τὸν Δαβὶδ, καὶ φησιν· *Ἐκ τριῶν τούτων ἐκλεξαι*
ὁ πρὸς βουλῆς σοὶ ἐστι, πόττερον αἰρῆ ἐπὶ ἐτη
ἐκτὰ λιμὸν ἔσσεσθαι σοὶ κατὰ τὴν χώραν, ἢ ἐπὶ
τριῖς μῆνας ὑπὸ πολεμίων διώκεσθαι, ἢ θάνατον
ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐνοσηψαί σου τῷ λαῷ. Ὁ δὲ,
 Στενά μοι πάντῃθεν, ἔφη, ἀλλὰ βέλτιόν μοι εἶς τὰς
 χεῖρας· τοῦ Θεοῦ ἔμπεισιν. Καὶ ἐπῆλθε θάνατος
 τῷ λαῷ κρωῖθεν ἕως ὥρας ἀριστου, καὶ ἀπέθανον
 ἐκ παντὸς τοῦ λαοῦ χιλιάδες ἑβδομήκοντα. Καὶ ὁ
 Δαβὶδ ἐκέτευε τὸν Θεόν, καὶ ὁ δλοθρευῶν ἄγγελος
 τῷ λαῷ, ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ.
 Ἐπεν οὖν ὁ βασιλεὺς· *Ἐγὼ ἡμάρτηκα, Κύριε, ὁ*
κοιμῆν· τὰ δὲ ποίμνια ὁ λαὸς οὐχ ἡμάρτοσαν·
ἐγὼ εἶμι κολάσεως ἄξιος, καὶ οὐχ οὗτοι. Δυσω-
 πηθεὶ· δὲ τὴν τοῦ βασιλέως κατάνυξιν ὁ Θεός,
 ἐπαυσε τὴν φθορὰν, καὶ διὰ τοῦ προφήτου Γαδ ἐν
 τῇ ἄλνι τοῦ Ἰερουσαίου Ὀρνά θυσιαστήριον πῆξαι-
 σθαι ἐκέλευσε, καὶ οὔσαι ἐκεῖ. Καὶ ἐποίησεν οὕτως
 Δαβὶδ, ὠνησάμενος τὴν ἄλωνα ἐκ τοῦ Ὀρνά. Ὡς
 δὲ Ἰώσηπος, ἔγραψεν, ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ λέγεται
 ἀγαγεῖν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ, ὥστε ὀλοκαυτῶσαι
 αὐτόν. Ἦκούλετο δὲ καὶ ναὸν οἰκοδομῆσαι Δαβὶδ
 ἐκεῖ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἀπέρχθη πρὸς τοῦ Θεοῦ. Πρε-
 σβύτης δὲ γενόμενος ὁ Δαβὶδ σφόδρα, δύσρητο· ὅτε

A VII. Otium igitur nactus David, odas compo-
 snit, Levitasque instrumentis ad eam rem factis,
 hymnos canere docuit. Instrumenta hujusmodi
 fuerunt : cynnira, decem ornata chordis, plectro :
 nablum chordarum, duodecim, digitis pulsabatur.
 Parata erant et cymbala ærea, magna, lataque.
 Habebat porro circa se octium virorum fortium
 quorum illustrissimi triginta et septem rem sæpe-
 numero bene gesserant. Et cum hostes quodam
 tempore circa Bethleem castra posuissent, rex
 e puteo, qui circa id oppidum erat, aquam desi-
 deravit. Itaque tres ex ejus satellitibus per media
 hostium castra profecti, aquam inde petitam, ea-
 dem regressi via, hostibus eorum audacia conster-
 natis et quiescentibus, regi attulerunt. At ille :
 B *Sic propitius, SO inquit, sit mihi Deus, ut aquam*
hanc non bibam, sanguine virorum et periculo ani-
marum eorum allatam. Neque bibit, sed libavit
 Deo. Post Joabo mandat ut populum numeret.
 Is etsi id consilium improbabat, et rem minime
 laudabat, tamen cum regem a sententia dimovere
 non posset, parat, numerat, invenit Israelitarum
 octingenta millia bellicosorum et fortium virorum,
 et quingenta millia Judaicæ tribus, item bellicoso-
 rum. Verum David statim facti poenitens, se pec-
 casse confitetur, et Gad propheta eum jussu Dei
 aggressus : *Trium, inquit, tibi rerum optio datur,*
num malis tu et regio per septennium fame premi,
an per tres menses ab hostibus urgeri : an mortem
per triduum grassari in populo. Ibi David undique
 C se in angustias redactum esse queritur, sed præ-
 stare sibi incidere in *vanus Domini.* Itaque
 morte grassante, a diluculo usque prandii tempus,
 ex omni populo septuaginta millia ceciderunt.
 Tum David, cum angelus populi interfectori ma-
 num super Hierosolyina extendisset, Deo in hæc
 verba supplicavit : *Ego pastor, o Domine, peccavi :*
sed populus, grex meus, non peccavit. Ego pœna
dignus sum, non isti. Hac mœstitiâ regis placatus
 Deus, luem compescuit, et per Gadem prophetam
 in Ornæ Jebusæi area constructa ara, sacra fieri
 jussit : itaque fecit David empla ab Orna area,
 quo in loco, ut Josephus tradit, Isaacum Abiraha-
 mus immolaturus fuisse perhibetur, et David
 ædem constructurus erat nisi a Deo prohibitus
 fuisset. Davidi cum ob senium algore vexaretur,
 puellam Abisagem adjunxerunt, ejus concubi-
 tu pueri fovetur. Sed cum ea rem non habuit
 rex, ætate effetus. Adonias autem quartus ejus
 filius, homo perquam formosus, commotus pa-
 tris senio, regnum sibi vindicat, Joabo impera-
 tore et Abiathare pontifice suffragantibus. Itaque
 semel splendido sacrificio apparato, fratres con-
 vocat, et Judaicæ tribus principes, Abiatharem
 item et Joabum : Salome, Gade propheta, et

Banæa præfecto satellitum non invitatis. Ait igitur Bersabæ Nathan : Num audisti regno positum esse Adoniam? Quæ ad Davidem ingressa : Tu justus, inquit, domine mi rex, Salomonem filium tuum **¶** in regno tibi successurum. Ecce autem Adonias te ignorante regno potitur. Hæc nondum elocuta muliere, Nathan quoque propheta ingressus, rogat, num de illius sententia regnum Adonias occuparet? At ille Deum testatus : Hodie, inquit, rex futurus est Salomon. Vocatoque Sadoco pontifice, et Banæa, propheta quoque adhibito, et aulae regis satellitibus, Salomonem in mula regis collocatum, et extra urbem ad fontem Sionem perductum, sacro oleo inaugurari, et cornibus inflatis regem proclamari, perque urbem mediam deduci jubet. Hi sine mora parent, Salomonis electio passim prædicatur : qua etiam apud Adoniam et convivas ejus cognita, cæteri suas quisque domos abeunt. Adonias autem majore percussus metu, ad aram confugit ; et vitam ea conditione a Salomone impetra, ut si denuo in facinore deprehenderetur, capite pœnas daret. Cæterum David mortem instare sibi videns, Salomonem accessit : mandat, ut Dei præcepta observet, et secundum leges ejus vivat : *¶* **¶** inquit, semen nostrum, quemadmodum promissum mihi Dominus, thronum meum æternum teneat. Adjicit ne Joabum impunitum dimittat, ob Abeneri et Amesiæ cædem : neque Semeim, qui fugienti sibi diras imprecatus fuerit. Ac præter alia, templum construere jubet Domino, descriptione illius exhibitæ : ad id opus et ipsum et principes et Leviticam tribum cohortaret, quod multa ad eam rem necessaria relinqueret, videlicet auri decies, argenti centies mille talenta, smaragdos, aliosque lapides pretiosos, æs et ferrum innumerabile, aliamque materiam copiosam. Ac prius collectis se adjicere auri puri puri ter mille talenta ad adytum, et decies mille stateres, et argenti talenta totidem. [Ad hæc, si cui gemma erat, eam quisque in thesauros congregabat.] Hæc effatus, paulo post moritur, expletis vitæ annis septuaginta, cum regnasset annos Chebrone septem, Hierosolymis tres et triginta, vir omnibus rege dignis virtutibus illustris. Mortuum Salomon Hierosolymis regaliter sepelit, magnis opibus cum eo consepultis.

λόντα τὸν Ἀδωνίαν, καὶ τὸν Ἀμεσίαν (52)· μηδὲ μὲνοι τὸν Σαμεί, ὃς αὐτῷ καθράσατο φεύγοντι. Καὶ ἄλλα αὐτῷ ἐνετελάμενος, καὶ ναὸν ἐπισκήψας οἰκοδομῆσαι Κυρίῳ, καὶ τὴν διαγραφὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ παρέσχεν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸ ἔργον λόγοις διήγειρε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ, πολλὰ φήσας κατατιπεῖν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, τάλαντα μὲν χρυσοῦ μύρια, μυριάδας δὲ παλάντων ἀργύρου δέκα, σμάραγδόν τε καὶ ἄλλους λίθους πολυτελείς, χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα, καὶ ὕλην ἑτέραν ἀφθονὴν καὶ νῦν δὲ προστιθέσθαι τοῖς ἤδη συνειλεγμένοις χρυσοῦ καθαροῦ τρισχίλια τάλαντα εἰς τὸ ἄδυτον, καὶ μυρίους στατήρας, ἀργύρου δὲ μύρια τάλαντα. Καὶ εἰ τι εἰς λίθος ἦν τῶν τιμιῶν, ἐκόμισεν ἕκαστος, καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς θησαυροὺς (53). Μετ' ἄλλων δὲ ἐτελεύτησε Δαβὶδ, βιώσας ἑνιαυτοὺς ἑβδομήκοντα, βασιλεύσας ἐν Χεθρῶν μὲν ἔτη ἑπτὰ, ἐν Ἱερου-

Variae lectiones et notæ.

(52) Τὸν Ἀμεσίαν. Ita mss. Reg. et Colb. Ἀδωνίαν supra vocavit.

(53) Καὶ εἰ τι εἰς λίθος ἦν τῶν τιμιῶν, ἐκόμισεν ἕκαστος, καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς θησαυ-

τοῦ γήραος ἐτόχανε. Διὸ νεάνιδα ἐξελέξαντο (Ἀδισὰκ δνομα ἀδὲτῆ), καὶ ἦν ἡ κόρη συγκαταζομένη τῷ βασιλεὶ, καὶ θάλπουσα αὐτόν· καὶ οὐκ ἔγνω αὐτὴν, ἀφροδισιάζειν γὰρ διὰ γῆρας οὐκ ἔδύνατο. Ἀδωνία; δὲ τέταρτος ὢν ἐν τοῖς τοῦ βασιλέως υἱοῖς, ὠραῖος πάνυ, ὄρων τὸν πατέρα γεγηρακότα, τῆς βασιλείας ἀνταποεῖτο, συναντιλαμβανομένου αὐτῷ Ἰωάβ τοῦ ἀρχιστρατήγου, καὶ Ἀδιάρθαρ τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ ποτε θυσίαν δαψιλῆ παρασκευασάμενος, τοὺς ἀδελφοὺς συνεκάλεσε, καὶ τοὺς προέχοντας τῆς Ἰουδα φυλῆς, καὶ Ἀδιάρθαρ καὶ Ἰωάβ. Σολομώντα δὲ καὶ τὸν προφήτην Νάθαν, καὶ Βαναϊαν τὸν ἄρχοντα τῶν ρωματοφυλάκων, οὐ κέληκεν. Εἶπεν οὖν πρὸς Βηρσαβεὶ Νάθαν· Ἀκήκοας δὲ ἐβασίλευσεν Ἀδωνίας; Ἡ δὲ πρὸς τὸν βασιλεῖα εἰσελθοῦσα, Σὺ ὤμοσας, εἶπε, κύριε μου βασιλεῦ, ὡς Σολομῶν ὁ υἱός σου βασιλεύσει μετὰ σέ, καὶ ἰδοὺ ἐβασίλευσεν Ἀδωνίας, σὺ δὲ ἠγγήσας. Ἐπι ταῦτα λεγούσης Βηρσαβεὶ, καὶ ὁ προφήτης Νάθαν εἰσελθὼν ἠρώτα τὸν βασιλεῖα, εἰ κατὰ γνώμην αὐτοῦ βεβασίλευκεν Ἀδωνίας; Ὁ δὲ τὸν Θεὸν ὤμοσεν, ὡς Σήμερον βασιλεύς ἐσται ὁ Σολομῶν. Καὶ καλέσας τὸν ἀρχιερεῖα Σαδὸκ καὶ Βαναϊαν, καλεῖται συμπαρακληθεὶς τὸν προφήτην, καὶ τοὺς περὶ τὴν αὐλὴν τὴν βασιλικὴν ὄπλιτας, ἀναθίσθαι τὸν Σολομῶντα ἐπὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἡμίονον· καὶ ἀπαγαγόντας ἔξω τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν πηγὴν τὴν καλουμένην Σέκω, χρίσαι τῷ ἁγίῳ ἔλαιῳ, καὶ βασιλεῖα ἀναγορεύσαι, ἀσπίζοντας ἐν τοῖς κέρασι, καὶ διὰ μέσης τῆς πόλεως παραπέμψαι αὐτόν. Οἱ δὲ αὐτίκα, καθὼς ἐνετάλθησαν, πεποίηκασιν· καὶ διεδοθήθη πανταχοῦ ἡ τοῦ Σολομῶντος ἀνάβρῃσις. Ὡς δ' ἐγνώσθη καὶ τῷ Ἀδωνίᾳ καὶ τοῖς συνευωχουμένοις· αὐτῷ, οἱ μὲν ἄλλοι πρὸς ἑαυτοὺς ἀπήλθον· Ἀδωνίας δὲ μάλλον δεδιώς, τῷ θυσιαστηρίῳ προσέφυγε, καὶ πίστει τῆς σωτηρίας ἦντι παρὰ τοῦ Σολομῶντος. Ὁ δὲ τῆς μὲν τότε ἀμαρτίας ἀφήκεν αὐτόν· εἰ δ' εἰς αὐτὸς κακὸν τι ποιῶν ἐδρεθῆ, θανατωθήσεται. Ὅρων δὲ Δαβὶδ ἐγγίζοντά οἱ τὸν θάνατον, προσκαλεῖται τὸν Σολομῶντα, καὶ ἐνελλεται αὐτῷ φυλάττειν τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, καὶ κατὰ τοὺς νόμους αὐτοῦ πολιτεῦσθαι· Ἴνα τὸ σπέρμα ἡμῶν, φησὶ, καθὼς ἐπηγγελῆται μοι ὁ Κύριος, ἕως τοῦ αἰῶνος εἴη ἐπὶ τοῦ θρόνου μου. Καὶ προστίθησι μὴ εἶσαι τὸν Ἰωάβ ἀτιμώρητον, ἀνελάττω τὸν Ἀδωνίαν, καὶ τὸν Ἀμεσίαν (52)· μηδὲ μὲνοι τὸν Σαμεί, ὃς αὐτῷ καθράσατο φεύγοντι. Καὶ ἄλλα αὐτῷ ἐνετελάμενος, καὶ ναὸν ἐπισκήψας οἰκοδομῆσαι Κυρίῳ, καὶ τὴν διαγραφὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ παρέσχεν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸ ἔργον λόγοις διήγειρε καὶ αὐτόν καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ, πολλὰ φήσας κατατιπεῖν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, τάλαντα μὲν χρυσοῦ μύρια, μυριάδας δὲ παλάντων ἀργύρου δέκα, σμάραγδόν τε καὶ ἄλλους λίθους πολυτελείς, χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα, καὶ ὕλην ἑτέραν ἀφθονὴν καὶ νῦν δὲ προστιθέσθαι τοῖς ἤδη συνειλεγμένοις χρυσοῦ καθαροῦ τρισχίλια τάλαντα εἰς τὸ ἄδυτον, καὶ μυρίους στατήρας, ἀργύρου δὲ μύρια τάλαντα. Καὶ εἰ τι εἰς λίθος ἦν τῶν τιμιῶν, ἐκόμισεν ἕκαστος, καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς θησαυροὺς (53). Μετ' ἄλλων δὲ ἐτελεύτησε Δαβὶδ, βιώσας ἑνιαυτοὺς ἑβδομήκοντα, βασιλεύσας ἐν Χεθρῶν μὲν ἔτη ἑπτὰ, ἐν Ἱερου-

ρὸς. Hæc ejusmodi [ ] notis interclusi, ait Wolfius, cum ad institutum minime pertineant. Quod etsi verum sit, habentur tamen in mss. Reg. et Colbert.

αἰήμ δὲ τρία πρὸς τοῖς τριάκοντα· ἀνὴρ πᾶσαν ἀρετὴν κατορθωκῶς, προσήκουσαν βασιλεὺς. Ἐθαψὲ δὲ αὐτὸν ὁ παῖς Σολομῶν ἐν Ἱεροσολύμοις βασιλικῶς, καὶ πλοῦτον ἀφθονον αὐτῷ συνεξέδυσεν.

Η' Σολομῶν δὲ, ὅτε τὴν βασιλείαν παρέλαβε, νεώ- A
τατος ἦν, δωδέκατον ἔτος ἄγων τῆς ηλικίας αὐτοῦ.
Ὁ μὲντοι Ἀδωνίας πορευθεὶς πρὸς Βηρσαβὴ τὴν
μητέρα τοῦ Σολομῶντος, Οἶδας, εἶπε, τὴν βασιλείαν
ἐμοὶ προσήκειν, καὶ διὰ πρεσβυτέρας, καὶ διὰ
τὴν ἀρεσιν τοῦ λαοῦ. Μετέβη δὲ πρὸς Σολομῶντα
τὸν ἀδελφόν μου, καὶ μοι στεργκτέον τὸ γεγονός, ὡς
γνώμη Θεοῦ γεγονός. Μίαν δ' αἰῶν αἰτησὶν·
δοθῆναι μοι πρὸς γάμον τὴν τῷ πατρὶ συγκοιμη-
μένην κόρη τὴν Ἀδισάκ, ἐπεὶ μηδ' ἔγνω ταύτην
ὁ πατήρ διὰ γῆρας, ἀλλ' ἔτι παρθένος ἔστιν. Ἡ
δὲ Βηρσαβὴ κοιμίζει τοὺς λόγους ὑπέσχετο τῷ
υἱῷ, καὶ καταπράξασθαι τὸν γάμον αὐτῷ σπουδαί-
οτατα (54). Καὶ πορευθεὶσα πρὸς τὸν υἱὸν, δοῦναι τῷ
ἀδελφῷ Ἀδωνίᾳ τὴν Ἀδισάκ παρεκάλει. Ὁ δὲ ὀρ-
γισθεὶς ἐπὶ τῷ λόγῳ, θαυμάζειν εἶπεν (55), εἰ μὴ καὶ B
τῆς βασιλείας παραγορησάι Ἀδωνίᾳ ὡς πρεσβυτέρῳ
αὐτὸν ἀξιοί. Καὶ αὐτίκα τῷ ἐπὶ τῶν σωματοφυλά-
κων Βαναῖα κτείνει τὸν Ἀδωνίαν προστάξας. Τῷ δὲ
Ἀδίαθαρ εἰς τὴν ἐνεγκαμένην πορευθῆναι ἐπέταξε,
καὶ διαίγειν ἐν τοῖς ἀγροῖς. Θανάξου γάρ, φησί,
ρύεται σε, ἐπὸς μου συνέκαμας τῷ πατρὶ. Καθὼς
οὖν τῷ Ἥλαι προαίρηκεν ὁ Θεὸς, ἀφήρητο ἡ τῆς
Ιερωσύνης τιμὴ ἐξ οἴκου Ἰθάμαρ, καὶ πρὸς Σαδὼκ
μεταπέπτωκεν, ἐκ τοῦ γένους βντα τοῦ Φινεὲς. Ὁ
δὲ στρατηγὸς Ἰωάβ, ταῦτα μαθὼν, καὶ περὶ δαῖς γε-
γονῶς, τῷ θυσιαστηρῷ προσέφηυγε· καὶ καλούμε-
νος, οὐκ ἂν ποτε ἐξελεῖν εἶπεν, ἀλλ' αὐτοῦ τε-
θνηξέσθαι, καὶ οὐκ ἄλλοθεν. Τοῦτο τῷ βασιλεὶ ἀγγελ-
θὲν, πέπεικε στείλαι, κάκαί τὴν Ἰωάβ ἀνελεῖν. C
Ἐνταῦθεν Βαναίας μὲν πάσης τῆς δυνάμεως προκε-
χειριστο στρατηγὸς, Σαδὼκ δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης
ἤξιώθη. Τὸν δὲ γε Σεμεὶ ὁ βασιλεὺς ἐν Ἱερουσαλήμ
περιώρισεν, ὥστε ταύτης μὴ ἐξίναι· εἰ δ' οὐ, θάνα-
τον αὐτῷ τὸ ἐπιτίμιον ἔταξεν. Ὁ δὲ, μετὰ ἑτη τρία
δούλων αὐτοῦ φυγόντων, ἐπὶ ζήτησιν αὐτῶν ἐξελή-
λυθε. Καὶ τοῦτο γνοὺς Σολομῶν, ἀναιρηθῆναι τὸν
ἀνδρα ἐκέλευσεν. Ἄγεται δὲ Σολομῶν εἰς γυναῖκα
θυγατέρα Φαραῶ, καὶ τὰ τεῖχη τῶν Ἱεροσολύμων
ἐπὶ μείζον ἦρα, καὶ ὀχυρώτερα κατεσκεύασε. Καθ'
ἔκνου· δὲ χρηματίσας· αὐτῷ δὲ Θεὸς, εἶπεν αὐτῷ
αἰτῆσαι ὃ βούλοιο. Ὁ δὲ σύνειπεν· καὶ φρόνησιν
ἤτησε δοθῆναι αὐτῷ. Καὶ ὁ Θεὸς ἀποδεξάμενος αὐ-
τὸν τῆς αἰτήσεως, καὶ σοφίαν δώσειν αὐτῷ καὶ μέγαν
νοὺν ἐπιγγείλατο, ὡς οὐχ ἑτέρῳ πρὸ αὐτοῦ, ἢ τι
μετ' αὐτόν. Προσθεῖναι σε καὶ ἄπερ οὐκ ἤτησε,
πλοῦτον καὶ νίκην καὶ εὐκλείαν, εἰ φυλάξῃς τὰς
αὐτοῦ ἐντολὰς καὶ δικαιώματα. Μετὰ ταῦτα δύο
προσέλαθον αὐτῷ γυναῖκες· ὧν ἡ μία, Βασιλεῦ, ἔφη,
ἀλλήλαις ἡμεῖς συνφεκόμεν, καὶ οὐδεις μὲν'
ἡμῶν. Ἐτέκωμεν δὲ ἄμφω κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν
ἄρρενα. Καὶ μετὰ μικρὸν αὐτῇ, τῷ αὐτῆς ἐκίτα-
σάουσα εἰπὼν, νεκρὸν διδρασιθεῖσα εἶδεν αὐτόν.
Καὶ τὸ μὲν τεθνηκός, ὑπνοῦσης ἐμοῦ, ὑποτίθησι

VIII. Salomon suscepto regno admodum fuit ado-
lescens, annos duodecim natus, cujus matrem B2
Bersaben Adonias sic alloquitur : *Nosti regnum ad
me pertinere, tum ob ætatis prerogativam, tum ex
consensu populi. Sed id ad Salomonem fratrem meum
transiit : quod æquo mihi ferendum est animo, quo-
niam Deo ita visum est. Unum tamen peto, ut Abisag
patris mei concubina, quoniam præ senio illam non
attigit, ac virginem reliquit, in matrimonium mihi
detur.* Bersabe, illa se relaturam ad filium, et sum-
mo studio operam daturam pollicetur, ut nuptias
illi conficiat. Sed re audita, rex iratus, mirari se
ait, quod ut Adoniam tanquam natu majori regno
cederet, non postularet. Ac statim per Banam
satellitum præfectum eum occidi jubet. Abiatha-
rem quoque in patriam relegat, ut ibi ruri degat :
nam ei vitam se condonare, ob exantlatos cum pa-
tre suo labores. Ita sacerdotii honos, quemadmo-
dum Helio prædixerat Deus, Ithamaræ familiæ
ereptus, ad Sadocum transiit, e genere Phineis
oriundum. His cognitis, Joabus imperator perter-
ritus, ad aram confugit. Unde cum avocaretur, ne-
gavit se discessurum, sed ibi, et non alibi morite-
rum. Quo rex nuntiato, ibi eum interfici jubet.
Tum Banæas totius exercitus imperator designatur,
et Sadocus pontificatus dignitatem consequitur.
Semeim vero rex Hierosolymis exire vetuit, mor-
tem comminatus, si secus fecisset : eumque triennio
post ad fugitivos servos inquirendos urbem egres-
sum, interfici jubet. Uxorem duxit Salomon Pha-
raonis filiam, et mœnia Hierosolymorum altiora et
munitiora fecit. Acin somnis a Deo jussus optare
quidquid vellet, intelligentiam et sapientiam petit:
qua petitione Deus comprobata, ei se et sapientiam
et mentem præstantem daturum pollicetur, qua-
lem nec ante eum habuisset quisquam nec post ha-
biturus esset : adjecturum porro ea etiam quæ non
petiisset, opes, victoriam, gloriam, si mandata sua
et jura conservaret. Post hæc, duæ mulieres eum
convenere, quarum una : *Rex, inquit, nos in hisdem
adibus habuimus, neque quisquam præterea nobis-
cum. Accidit autem, ut utraque masculum eodem
tempore pareret. Paulo post, ista filium suum dor-
miens oppressit : et experrecta, infantem mortuum
D
ulnis meis dormientis supponit, viventem ablatum sibi
vindicat. Quo commento animadverso, B3
puerum repeto : illa negat. Altera, suum esse viventem pue-
rum affirmat, adversariæ mortuum, neque eo se im-
probitatis progressam esse jurat.* Corona circum-
stantium dubitans, quo pacto verum diducari
posset, rex puerum gladio in duas secari partes ju-
bet, et utrique mulieri semissem dari. Eam sen-
tentiam vera infantis mater graviter ferens atque
repudians, adversariæ puerum viventem tra-

Variæ lectiones et notæ.

(54) Σπουδαίότατα. Alii codd. σπουδαίότατον.

(55) Θαυμάζειν εἶπεν. Versionem hic immutavimus juxta verborum sensum, et Josephum.

orat. Quæ vero se matrem ejus falso profitebatur, collaudato judicio, dissectionem maturari flagitat. Ibi rex puerum viventem ei tradi jubet, quæ dissectionem deprecabatur: eam enim esse matrem, quæ pueri cædem tantopere reformidaret. Id populo evidens argumentum fuit sapientiæ regis, qui quidem omnes veteres ingenio prudentiaque superabat. Similitudines ter mille composuit, cantilenas quinquies mille: et a cedro auspicatus usque ad byssopum, describendis stirpibus progressus est, naturasque animalium terrestrium, aëriorum, aquatiliū, ac proprietates perquisivit et indagavit. Invenit etiam ad utilitatem hominum, ex-cantationes dæmonum, et adjurationum rationes reliquit, quibus dæmonia fugentur. Quam curationem ad suam usque ætatem durasse Josephus asserit, et in ejus rei fidem hujusmodi experimentum narrat: Eleazarum quemdam popularem suum habuisse annulum, sub cujus pala radix esset, ex iis quas indicaverat Salomon, qui si naso dæmoniaci admoveretur, solo olfactu per nares extraheret dæmonium. Deinde Salomonis facta mentione, recitasse illius ex-cantationes, et adjurasse dæmonium, ne in hominem reverteretur. Hoc in Vespasiani et filiorum ejus conspectu fecisse Eleazarum: et ut vim contra dæmones insitam probaret, posuisse poculum aqua plenum, et jus-sisse dæmonio, ut egressum ex homine id everteret: itaque factum esse, nemine cernente a quo everteretur.

λέγει κεκτῆσθαι τινα δακτύλιον, ἔχοντα ὑπὸ τὴν σφραγίδα ρίζαν, ἐξ ἧν ὑπέδειξε Σολομῶν καὶ τοῦτον ταῖς ρίζαι τοῦ δαιμονῶντος προσφέρειν, καὶ τῇ ἀσφρήσει διὰ τῶν μυκτῆρων τοῦ πάσχοντος ἐξέλκεσθαι τὸ δαιμόνιον. Ἐἶτα τοῦ Σολομῶντος μνηνημένον, ἐπιφθὰς τε λέγειν ἐξ ἧν ἐκεῖνος συνέθετο, καὶ ἐξορχοῦν τὸ δαιμόνιον μηκέτι ἐπανελθεῖν εἰς τὸν ἀνθρώπον. Τοῦτο καὶ Οἰεσπασιανοῦ καὶ τῶν υἱῶν ἐκεῖνου ἐνώπιον ποιῆσαι τὸν Ἐλεάζαρ· καὶ διδόντα τῆς κατὰ τῶν δαιμονῶν ἰσχύος ἀπέδειξιν, τιθέναι ποτήριον πληρὸς ὕδατος, καὶ ἐπιτάσσειν τῷ δαίμονι ἀνατρέψασθαι τὸ ποτήριον, μηδενὸς ὀρώωντος τὸν ἀνατρέποντα.

IX. Ædificationem templi auspicatus est quarto anno regni sui, anno post exitum populi ex Ægypto quadringentesimo quadragesimo. Verum de spatio, altitudine et longitudine, formaque ejus, non consentiunt Regum liber tertius, et Josephus libro *Antiquitatum* octavo, ubi de templo scribit; sed in **84** plerisque discrepant. Quam eorum dissensionem, et alia, ut de duobus Cherubis aureis circa adyta collocatis, de arca, de mari æneo, de pelvis, de magnitudine altaris ænei, de forma aureæ mensæ, et quæ vasa aurea et argentea templo Salomon dedicavit, qui curiosius cognoscere voluerit, is ea in tertio libro Regum, et in Josephi *Antiquitatibus* accurate descripta inveniet. Templo cum omni ornatu annis septem perfecto, populoque a rege Hierosolyma convocato, sacerdotes arcam et tabernaculum a Mose facta, et sacra vasa in templum transtulerunt, rege et omni populo præcedente, levitis libantibus et sufficientibus. Arca, in qua duæ lapideæ tabulæ incantæ, in adytum reposita est inter duos Cherubos. Sacerdotibus adytum egressis, domus gloria Domini repleta est, et nubes toti

(a) De his quæ hic Zonaras ex Josepho narrat vide Testamentum Salomonis Patrologiæ tom. CXXII.

ταῖς ἀρχαλαῖς μου. Τὸ δὲ ζῶν ἐξ ἐμοῦ ἀφελούσα, ὡς ἐαυτῆς ᾧ κείωσατο. Καὶ γνόουσα τὸ δρᾶμα, ζῆτῶ τὸν παῖδα. Ἡ δὲ μοι οὐ δίδωσιν. Ἡ δ' ἐτέρα τὸ ζῶν εἶναι τὸ ἐαυτῆς παιδίον ἀπισχυρίζετο, τῆς δ' ἀντιδικου τὸ ἐσθηθῆς. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον κακοργητίας μὴ προβῆναι διώμνυτο. Ἀπορούτων δὲ τῶν περιεστηκότων, πῶς ἂν διακριθεῖ τὸ ἀληθές, ὁ βασιλεὺς διχῆ τμηθῆναι τὸ ζῶν παιδίον μαχαίρῃ ἐκέλευσε, καὶ ἀνὰ μέρος δοθῆναι ἑκατέρῃ τῶν γυναικῶν. Τοῦτο ἡ μὲν ἀληθῆς τοῦ βρέφους μήτηρ βαρῖω; ἤνεγκε, καὶ παρητήριτο τὴν ψῆφον, καὶ δοθῆναι ζῶν τὸ παιδίον τῇ ἀντιδικῇ ἰκέτευεν. Ἡ δὲ ψευδῶς ἐαυτὴν μητέρα τοῦ παιδὸς ὀνομάζουσα, καὶ ἐπήνει τὴν κρίσιν, καὶ ἐπίσπευδε τὴν διαίρεσιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς δοθῆναι ζῶν τὸ παιδίον προσέταξε τῇ παραιτουμένη τῆν ἐκεῖνου διαίρεσιν· Ἀβυτη, φήσας, ἡ τοῦτου μήτηρ ἐστίν, ἡ τοῦ παιδὸς σφαγῆναι μέλλοντος ὑπερήλησε. Τοῦτο πᾶς ὁ λαὸς ἀκριθῆς τεκμήριον ἔσχηκε τῆς τοῦ βασιλέως φρονήσεως. Πάντας δὲ τοὺς πρὶν εἰς σοφίαν καὶ φρόνησιν ὑπερέβδινε. Συνέταξε δὲ τρισχιλίᾳ παραβολὰς, καὶ πεντακισχιλίᾳ ψθὰς, καὶ ἀπὸ τῆς κέδρου ἕως ὁσώπου συνειργράψατο, καὶ περὶ φύσεως ζῶων τῶν τε κερῶν καὶ ἀερίων, καὶ νεκρῶν, καὶ τῶν ἰδιωμάτων αὐτῶν ἐξήτασε καὶ ἐφιλοσόφησε. Καὶ κατὰ τῶν δαιμόνων ἐξεύρηκεν ἐπιφθὰς, εἰς ἀνθρώπων ὠφέλειαν· καὶ τρόπους κατέλιπεν ἐξορχώσεων, αἷς τὰ δαιμόνια ἐδιώκοντο. Καὶ ταύτην τὴν θεραπείαν(α) φησὶν ὁ Ἰώσηπος καὶ μέχρις ἐκεῖνου ἰσχύειν· καὶ τι διηγείται, τοιοῦτον λόγον πιστούμενος. Ἐλεάζαρ τῶν ὁμοφύλων

ὁμοφύλων λέγει κεκτῆσθαι τινα δακτύλιον, ἔχοντα ὑπὸ τὴν σφραγίδα ρίζαν, ἐξ ἧν ὑπέδειξε Σολομῶν καὶ τοῦτον ταῖς ρίζαι τοῦ δαιμονῶντος προσφέρειν, καὶ τῇ ἀσφρήσει διὰ τῶν μυκτῆρων τοῦ πάσχοντος ἐξέλκεσθαι τὸ δαιμόνιον. Ἐἶτα τοῦ Σολομῶντος μνηνημένον, ἐπιφθὰς τε λέγειν ἐξ ἧν ἐκεῖνος συνέθετο, καὶ ἐξορχοῦν τὸ δαιμόνιον μηκέτι ἐπανελθεῖν εἰς τὸν ἀνθρώπον. Τοῦτο καὶ Οἰεσπασιανοῦ καὶ τῶν υἱῶν ἐκεῖνου ἐνώπιον ποιῆσαι τὸν Ἐλεάζαρ· καὶ διδόντα τῆς κατὰ τῶν δαιμονῶν ἰσχύος ἀπέδειξιν, τιθέναι ποτήριον πληρὸς ὕδατος, καὶ ἐπιτάσσειν τῷ δαίμονι ἀνατρέψασθαι τὸ ποτήριον, μηδενὸς ὀρώωντος τὸν ἀνατρέποντα.

Θ'. Ἦρξατο δὲ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, μετὰ ἔτη τῆς ἐξ Αἰγύπτου ὑποχωρήσεως τοῦ λαοῦ τετραχόσια τεσσαράκοντα. Περὶ δὲ τοῦ μέτρου τοῦ ὕψους αὐτοῦ, καὶ τοῦ μήκους, καὶ τῆς τοῦτου κατασκευῆς, οὐχ ὁμοφωνοῦσιν ἢ τε τρίτη τῶν Βασιλειῶν καὶ Ἰώσηπος ἐν τῷ ὀγδόῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιολογίας, περὶ τοῦ ναοῦ συγγραφόμενος, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείοσι διαφέρονται. Ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς διαφορᾶς, πρὸς βουλῆς ἀκριβῶσασθαι, καὶ περὶ τῶν δύο Χερουδὶμ ἄ χρυσοῦ ποιήσας κατὰ τὸ ἄδυτον ἔστησε, καὶ περὶ τῆς κιβωτοῦ, καὶ τῆς χαλκῆς θαλάσσης, καὶ τῶν λούτρων, καὶ πηλίκων ἦν τὸ χάλκον θυσιαστήριον, οἷα δ' ἡ τράπεζα ἡ χρυσοῦ, καὶ ὅσα σκευὴ ἀργυρεὰ τε καὶ χρυσεὰ Σολομῶν ἀνέθετο τῷ ναῷ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἡ τρίτη τῶν Βασιλειῶν βίβλος, καὶ ἀρχαιολογῶν ὁ Ἰώσηπος ἀρκέσουσι παραστήσασθαι τὴν ἐφ' ἐκάστῃ ἀκριβῆσαι. Ἐν ἔτεσι δὲ ἐπιτὰ συντελέσεως ὁ βασιλεὺς τὸν τε ναὸν καὶ ὅσα περὶ ἐκεῖνον, συνεχάλεσε τὸν λαὸν εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ ἄρρυντες τὴν κιβωτῶν οἱ ἱερεῖς, καὶ τὴν σκηνὴν ἣν ἐπέταξε Μωσῆς, καὶ τὰ ἐν ταῖς θυσίαις ὑπηρετούμενα σκευὴ, πρὸς

τὸν ναὸν μετακόμενον, τοῦ βασιλέως προάγοντος, καὶ τοῦ πληθους παντός. καὶ τῶν Λευιτῶν σπανδόντων καὶ θυμίωντων. Καὶ κατετέθη ἡ κιβωτός εἰς τὸ βῆτον μεταξὺ τῶν δύο Χερουβιμ, τὰς δύο λιθίνας πλάκας ἔχουσα ἐνδοθεν. Ἐξεληθόντων δ' ἐκ τοῦ ἀδύτου τῶν ἱερέων, ἐδόξης Κυρίου ὁ οἶκος ἐμπύπληστο, καὶ νεφέλη τὸν ναὸν ὅλον περιεκέχυτο· ἐξ ἧς ἐπιδημησάτω τῶ ναφ' τὸν Θεὸν ἐφ' ἀντάζοντο, σκηνώσαντες ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἠλοήσας ἐπὶ τοῖς τοῖς, εὐχαριστιὰν τε πρὸς τὸν Θεὸν ἐποίησατο, καὶ τὸν ναὸν ἐυλόγησε, καὶ ἰκέτευσε, ἐπήκουον γίνεσθαι τὰ Θεῶν πρὸς τοὺς ἐν αὐτῷ εὐχομένους. Εἶτα τῷ βασιλεὺς θυσιὰς προσήγαγε. Καὶ ὁ Θεὸς, δεικνύς ὡς εὐμενῶς αὐτῷ προσεδέξατο, πῦρ ἐκλάμψαι δι' ἀέρος ποιήτηεν, ἐπινεχθῆναι τε τῷ βασιλεὺς, καὶ τὴν θυσιάν ἅπασαν καταδαίσασθαι. Ταῦθ' ὁ βασιλεὺς ἰδὼν, ἐυλόγησε τὸν Θεόν. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἠγαπήσας, καὶ πολυτελῶς ἱερτάσαστας, τὸν σύλλογον διελύσαντο. Ὁνειρος δὲ γιγνώσκων τῷ βασιλεὺς ἐπακοῦσαι τῆς εὐχῆς αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἐδήλου, καὶ τὸν ναὸν τε συντηρηθῆναι, καὶ αὐτὸν εἰς ἄκρον εὐδαιμονίας ἀναχθῆναι, καὶ τῆς χώρας εὐρεῖν τοὺς ἐξ αὐτοῦ, εἰ αὐτὸς τε κἀκείνοι καὶ ὁ λαὸς τὰ θεῖα μὴ παραβαλεῖν ἐντάγματα· εἰ δ' οὐ, πρὸς ἑαυτὸν ἐκκόψαι ἠπειλεῖ τὸ γένος αὐτοῦ, καὶ τὸν ναὸν δουλεῖν, καὶ κακώσεται μυριάς ὑποβαλεῖν, καὶ τὸν ναὸν παραδώσειν εἰς ἐμπρησμόν καὶ διαρπαγήν, καὶ τὴν πόλιν εἰς κατασκαφήν τε καὶ προνομήν. Οὕτω μὲν οὖν τὰ τοῦ ναοῦ τῷ Σολομῶντι τετέλεστο. Μετὰ δὲ ταῦτα βασίλεια ἐαυτῷ φροδομένη πολυτελή τε καὶ λαμπρά, καὶ τὰ τῶν Ἱεροσολύμων δὲ τελεῖν προσεπεσκέυασε, καὶ πόλεις ἄλλας προσηκοδόμησε, καὶ τοὺς ἐν τῷ Λιβάνῳ ὄρει τῶν Χαναανίων ὄψ' ἐαυτὸν ποιησάμενος, μὴ πρὶν ὑποταγέντας, ὑποφόρους κατέστησε. Σοφισμῶν δὲ καὶ λόγους αἰνιγματώδεις Χειρῶν β' τῶν Τυρίων βασιλεὺς αὐτῷ πέποιεν, ἀξίων σαφηνίσαι αὐτά· καὶ διελάσσε, καὶ τὸν ναὸν ἐκείνων ἐδήλωκε. Μεμνησθαι τούτων ἱστορεῖ ὁ Ἰωσήπος καὶ συγγραφεὶς ἀρχαίους, τὸν τε Διόν, καὶ πρὸς τούτῳ τὸν Μένανδρον. Διαδοθησάσης δὲ πανταχοῦ τῆς σοφίας τοῦ Σολομῶντος· καὶ τῆς φρονήσεως, βασιλεύσας τις Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπῶν βασιλεὺς φιλοτίμως αὐτὴν προσεδέξατο, καὶ τὰ σοφίσματα αὐτῷ προσέειπε ἐκείνη, βασιλεὺς ἐπέλεον, ὡς ἐκπλήττεσθαι τὴν βασιλίαν, καὶ πλέον λέγειν τῶν ἠκουσμένων ὄραν. Ἐθαύμαζε δὲ καὶ τὰ βασίλεια, καὶ τῶν δαίμωνων τὴν πολυτέλειαν, καὶ τὴν ὑπηρεσίαν πᾶσαν τὴν βασιλικήν, καὶ τὰς ἐν τῷ ναφ' θυσιὰς, καὶ τῶν θυόντων τὰ εὐτακτον. Ἐδωρήσατο δὲ τὸν βασιλεὺς χρυσῶ καὶ λίθοις τῶν πολυτίμων, καὶ ἀμυθητοῖς ἀρώμασι, καὶ βαλσάμου ῥίζαις, ὡς ἐξ ἐκείνης ἐν Παλαιστίνῃ φυγεῖν τὸ βάλσαμον. Καὶ Σολομῶν δὲ πολλοῖς ἀγαθοῖς τὴν βασιλίαν ἀνημέψατο, καὶ ἡ μὲν εἰς τὰ ἐαυτῆς ὑπένοσταν.

Γ. Ὁ δὲ βασιλεὺς, πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ γενόμενος ἐνδοξότατος, καὶ φρονήσας καὶ πλοῦτῳ διανεγώνων, οὐκ ἐνέμενε τοῖς θεοῖς θεομοῖς. Ἀκρασίαν δὲ νοήσας περὶ τὰ ἀφροδίσι, καὶ περὶ γυναῖκας ἐκμακίς, οὐ ταῖς ὁμογενέσιν ἠρκεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἀλλοφύλους ἔγημε κλειστάς, καὶ χαρίζμενος ἔκειναις διὰ τὸν ἔρωτα, ἐθρήσκασε καὶ τοὺς ἐκείνων θεοῦς. Ἐγημε γάρ θυγατέρας ἀρχόντων διασημῶν ἑτακοῦσια, καὶ παλλακὰς τριακοσίας, καὶ τὴν θυγατέραν τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων. Εἶπεν οὖν ὁ Κύριος πρὸς Σολομῶντα· Ὅτι οὐκ ἐφύλαξας δὲ ἐνετείλαμην σοι, διαφρήξω τὴν βασιλίαν σου, καὶ

A templo circumfusa : unde conjiciebant, Deum templum ingressum, atque ibi habitaturum esse. Quibus rebus lætatus rex, et Deo gratias egit, et populo bene precatus, oravit ut Numen omnium eorum qui ibi precarentur, vota exaudiret. Deinde victimas aræ admovit, quas Deus se benigne accepisse declaravit, igne ex acre emissa, qui, in aram delatus, omnes victimas consumpsit. His visis, Deum laudat populus, rex gratias agit, festoque splendide celebrato, conventus dimittitur. His peractis, rex omnium Deum exaudisse preces, templum conservatum iri, se ad magnam felicitatem perventurum et regioni suos posteros imperaturos, si nec ipse, nec illi, nec populus divina præcepta violarent; alioqui vero genus ejus radicibus extirpaturum; et servitute populum atque aliis infinitis malis oppressurum, et templum ad incendium et direptionem daturum, urbem etiam solo æquandam et spoliandam. Sic ædificatione templi perfecta, sibi ipsi Salomon ædes construit sumptuosas et splendidas, Hierosolymorum mœnia instaurat, alias urbes condit, Chananæos montis Libani accolæ insuetum subire jugum cogit ac sibi tributarios reddit. Præterea argutias et griphos a Chiramo Tyrionum rege ad se missos dissolvit atque explicat : quorum meminisse veteres historicos, Dium et Menandrum, Josephus auctor est. **85** Ejus igitur doctrinæ et sapientia ubique gentium celebrata, regina quædam Ægypti et Æthiopum, sapientiæ studiosa indagatrix, Hierosolyma profisciscitur. Eam rex honorifice excipit, quæstiones ab ea propositas facile solvit, ut regina, obstupescens, plura se videre diceret quam audivisset. Miratur et regiam, et cœnarum lauticias, et omnia ministeria regis, et templi sacrificia, et immolantium ordinem. Regem porro donat auro, gemmis pretiosis, ineffabilibus aromatibus, et balsami radicibus : unde ab eo tempore balsamum in Palæstina nascitur. Salomon vicissim reginam donum redituram multis bonis remuneratur.

σοφίαν φιλοῦσα καὶ ἐκζητοῦσα. εἰς Ἱεροσόλυμα παρεγγύονε. Καὶ ὁ βασιλεὺς φιλοτίμως αὐτὴν προσεδέξατο, καὶ τὰ σοφίσματα αὐτῷ προσέειπε ἐκείνη, βασιλεὺς ἐπέλεον, ὡς ἐκπλήττεσθαι τὴν βασιλίαν, καὶ πλέον λέγειν τῶν ἠκουσμένων ὄραν. Ἐθαύμαζε δὲ καὶ τὰ βασίλεια, καὶ τῶν δαίμωνων τὴν πολυτέλειαν, καὶ τὴν ὑπηρεσίαν πᾶσαν τὴν βασιλικήν, καὶ τὰς ἐν τῷ ναφ' θυσιὰς, καὶ τῶν θυόντων τὰ εὐτακτον. Ἐδωρήσατο δὲ τὸν βασιλεὺς χρυσῶ καὶ λίθοις τῶν πολυτίμων, καὶ ἀμυθητοῖς ἀρώμασι, καὶ βαλσάμου ῥίζαις, ὡς ἐξ ἐκείνης ἐν Παλαιστίνῃ φυγεῖν τὸ βάλσαμον. Καὶ Σολομῶν δὲ πολλοῖς ἀγαθοῖς τὴν βασιλίαν ἀνημέψατο, καὶ ἡ μὲν εἰς τὰ ἐαυτῆς ὑπένοσταν.

D X. Rex vero, cum esset omnium ante se regum illustrissimus, sapientia et opibus præstans, in divinis institutis non permansit : sed in libidinum intemperantiam prolapsus, insanoque mulierum amore correptus, neque popularibus suis contentus, etiã alienigenas complures duxit; quibus ex amore obsequens, deos illarum coluit. Nam principum insignium filias septingentas matrimonio sibi junxit, concubinis trecentis ascitis, et filiam regis Ægyptiorum. Proinde Salomoni dixit Dominus : Quoniam mandata mea non observasti, regnum tuum dirumpam, et serro tuo dabo. Neque tamen

viuenti tibi regnum eripiam, ob patrem tuum. Sed te mortuo, hæc filio tuo regnante faciam. Neque regnum omne tamen ab illo auferam, sed duabus tribubus et Hierosolymis illi relictis, ob avum Davidem, decem reliquas seruo ejus dabo. Neque multum temporis intercessit, cum Ader Israelitis bello adortus est. Fuit is Idumæus, regii generis, qui, Davidis temporibus Idumæa a Joabo subacta, puer in Ægyptum aufugerat, et, a Pharaone benigne susceptus atque adamatus, sororem regis conjugis uxorem duxerat. Is igitur, vir factus, Davidis et Joabi obitu cognito, cupidus in patrium regnum redeundi, a Pharaone retinebatur, donec Salomonis, rebus turbatis, affine consentiente, in Idumæam reversus est. Sed cum ea firmis præsidii teneretur, in Syriam se contulit; et latroum manu comparata, cum hanc occupat, tum Israelitarum agros populatur. Jeroboamum autem Nabati filium, dum puer inservit regi, Salomon, generosa ejus indole animadversa, cum Hierosolymorum mœnia conderet, operis structuræ præfecerat. Qui, cum aliquando iter ingressus esset, incidit in prophetam Achiam Silonitem. Is, eo de via nonnihil seducto, vesteque sua in duodecim lacinias discissa, decem illi dat cum his verbis: Sic regnum Salomonis discindet Dominus, ejusque filio duas in avi gratiam tribus relinquet, te autem decem tribuum regem constituet. Tu vero fac leges Domini amplecteris et justitiam colas. Hoc oraculo elatus Jeroboamus, novis rebus studet. Sed rex, cognita re, de illo tollendo cogitat. At ille in Ægyptum fugit ibique degit usque ad Salomonis obitum. Obiit autem is, ut liber Regum narrat, anno ætatis quinquagesimo secundo, cum duodecim annos natus regnum suscepisse memoretur, et id per quadraginta tenuisse. Josephus autem tradit eum annos vixisse quatuor et nonaginta, regnasse octoginta. Vita usus est felici et gloriosa, nisi in senectute patrias leges violasset, amoribus illicitis peregrinarum muliercularum, carumque sectatus religiones.

βασιλεία; ἐπιθῆναι ἰσθόρηται, βασιλεύσαι δὲ ἔτη τεσσαράκοντα. Ὡς δ' ὁ Ἰώσηπος συνεγράψατο, τέσσαρας μὲν ἐνιαυτούς ἔδωκε καὶ ἐνενήκοντα ὀγδοῖκοντα δὲ βεβασιλευκεν, αὐτωχῶς μὲν ζήσας καὶ ἐκλειῶς, παρανομήσας μὲντοι περὶ τὸ γῆρας ὡς ἐρώτων οὐκ εὐαγῶν ἄλλο ἐνεσι πεισθεῖς γυναιξί, καὶ τοῖς ἐκείνων ἀκολούθησας; θρησκείμασι.

XI. Successorem in regno habuit filium Roboamum, ad quem cum populus confluxisset, ac supplex petiisset, ut patre clementior servitutis jugum a Salomone cervicibus suis impositum relaxaret, ille se deliberaturum ait, et post triduum responsurum. Consulit itaque seniores ex patriis ministris, quid respondendum esset; movent, clementer, non superbe et arroganter alloquendum esse populum. Post senatum, re cum adolescentibus una secum educatis communicata, et consilio

δώσω αὐτῆν τῷ ἐσούλῳ σου. Οὐ σὲ δὲ ζῶντα τὴν ἀρχὴν ἀφαιρήσομαι διὰ τὸν πατέρα σου. Θανάτος δὲ σου, ταῦτα ἐπὶ τῷ υἱῷ σου ποιήσω· καὶ οὐδὲ πᾶσαν ἐξ αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ἀφῆλωμαι, δύο δὲ φυλὰς αὐτῶν καταλελοιπῶς, καὶ τὴν Ἰερουσαλήμ διὰ τὸν πάππον Δαβὶδ, τὰς δέκα τῷ δούλῳ δώσω αὐτοῦ. Οὐ σὺ γὰρ καὶ ρὸς διελθῆλυθε, καὶ Ἄδερ εἰς πόλεμον κατέστη τῷ Ἰσραὴλ. Ἦν δὲ ὁ Ἄδερ Ἰδουμαῖος; ἐκ βασιλείου σποράς; δ; τοῦ Ἰωάβ κατὰ τοὺς χρόνους Δαβὶδ καταστρεφαιμένου τὴν Ἰδουμαίαν, παιδάριον ὢν, ἀπέδρα εἰς Αἴγυπτον, καὶ φιλοφρόνως δεχθεὶς, παρὰ Φαραῶ ἠγαπήθη, καὶ τὴν ἀδελφὴν ἔγημε τῆς γυναικὸς Φαραῶ. Οὗτος οὖν ἀνδρωθεὶς, καὶ θανόντας μωθὼν τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Ἰωάβ, ἐπανελεῖν ἐζήτηε πρὸς τὴν πατρίαν ἀρχὴν· ἀλλ' οὐ παρεωρεῖτο πρὸς Φαραῶ. Ἦδη δὲ τῷ Σολομῶντι τῶν πραγμάτων κακῶς ἔχόντων, παρεωρήθη καὶ Ἄδερ, καὶ εἰς τὴν Ἰδουμαίαν ἐπανεβήλυθε. Ταύτης δ' ἀσφαλῶς φρουρουμένης, εἰς τὴν Συρίαν ἀφίκετο, καὶ σύστημα τι σχῶν περὶ αὐτὸν ληστρικόν, ταύτην τε κατέσχε, καὶ τὴν τῶν Ἑβραίων ἐληΐζετο χώραν. Ἰερουσαλήμ δὲ υἱὸς Ναβὰτ, παιδάριον ὢν, ὑπῆρέσει τῷ βασιλεῖ. Ἰδὼν δὲ Σολομῶν αὐτὸν γενναῖον τὸ φρόνημα, ὅτι τῇ Ἰερουσαλήμ περίβολον ἠκοδόμησε, ἐπέστησεν αὐτὸν τῆς οἰκοδομῆς ἐπιμελητὴν. Ἀπερχομένου δὲ πρὸς τῷ Ἰερουσαλήμ, συνήνησε προφήτης ὁ Σηλωνιτῆς Ἀχία, καὶ ἐκκλίνας αὐτὸν τῆς ὁδοῦ, διέβριξε τὸ ἱμάτιον εἰς δώδεκα ῥήγματα, καὶ δίδωκεν ἐκείνῳ τὰ δέκα, εἰπὼν· Ὡς οὕτως διαβρῆξει τὴν βασιλείαν Σολομῶντος ὁ Κύριος, καὶ τῷ μὲν ἐκείνου υἱῷ δύο κυταλιψῆι φυλὰς διὰ τὸν πάππον, σοὶ δὲ τὰς δέκα δώσει, καὶ βασιλεύσει σε ἐν αὐταῖς. Σὺ δὲ ἀλλὰ τῶν νόμων ἀντέχου Κυρίου, καὶ γίνου δίκαιος. Τούτοις μέγα φρονήσας Ἰερουσαλήμ, νεωτερίζει ἐπιχειρεῖ. Καὶ γνοὺς τὸ πρῆγμα ὁ βασιλεὺς, ἀνελεῖν ἐζήτηε αὐτόν. Ὁ δ' ἐφύγει εἰς Αἴγυπτον, κακεὶ διήγεν, ἕως Σολομῶν τελευτήσῃ. Τέθνηκε δὲ ὁ βασιλεὺς Σολομῶν, ὡς μὲν ἡ βίβλος; Βασιλειῶν (56) ἱστορεῖ, ζήσας ἐνεαυτούς παντήκοντα πρὸς δυοῖ. Δωδεκαέτης γὰρ τῆς

βασιλείας ἐπὶ τῆς βασιλείας τὸν υἱὸν Ῥοβοάμ. Καὶ ὁ λαὸς συνήχθη πᾶς πρὸς αὐτόν, καὶ ἐκτενον ἐλαφρῶναι αὐτοῖς τὸν τῆς δουλείας ζυγόν, ἔς παρὰ Σολομῶντος, αὐτοῖς ἐπενήνεκτο, καὶ τοῦ πατρὸς φανῆναι χρηστότερος. Ὁ δὲ σκέψασθαι εἶπε, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπειὲν. Καλέσας οὖν τοὺς γηραιότερους τῶν πατρῶν θεραπεύωντων, τί ἂν ἀποκριθεῖν τῷ λαῷ· κίκαίνοι διαλεχθῆναι αὐτοῖς; συνεβούλευον ἠπιώτερον, μὴ δ' ὑπερηφάνῳ; καὶ ὀγκησῶς. Μετὰ δὲ τὴν γερουσίαν τοῖς μετράχλοκοις, οἵπερ αὐτῶ

DI. Αἰδοῦσιν δ' ἔσχε τῆς βασιλείας τὸν υἱὸν Ῥοβοάμ. Καὶ ὁ λαὸς συνήχθη πᾶς πρὸς αὐτόν, καὶ ἐκτενον ἐλαφρῶναι αὐτοῖς τὸν τῆς δουλείας ζυγόν, ἔς παρὰ Σολομῶντος, αὐτοῖς ἐπενήνεκτο, καὶ τοῦ πατρὸς φανῆναι χρηστότερος. Ὁ δὲ σκέψασθαι εἶπε, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπειὲν. Καλέσας οὖν τοὺς γηραιότερους τῶν πατρῶν θεραπεύωντων, τί ἂν ἀποκριθεῖν τῷ λαῷ· κίκαίνοι διαλεχθῆναι αὐτοῖς; συνεβούλευον ἠπιώτερον, μὴ δ' ὑπερηφάνῳ; καὶ ὀγκησῶς. Μετὰ δὲ τὴν γερουσίαν τοῖς μετράχλοκοις, οἵπερ αὐτῶ

Variae lectiones et notæ.

(56) Βίβλος Βασιλειῶν. Ita Libros Regnorum, libros alii Regum, hic et alibi non semel vocat Zo-

naras, quomodo etiam plerosque ex Patribus Latinis appellasse notavimus in Gloss. med. Lat.

συνερίφροντο, τοῦ σκέμματος κεκοιωνήκα, καὶ τὴν ἄνω πρᾶσιβυτέρων εἰπὼν συμβουλήν. Οἱ δὲ τραχύ-
 τιρον αὐτῶ προσομιλῆσαι τῷ λαῷ συνεβούλευσαν,
 καὶ τοῖς λόγους ἀναλόγους τῷ τῆς ἀρχῆς ὄγκῳ
 ποιῆσαι, καὶ τῷ βασιλικῷ ἐξιώματι. Καὶ
 ἔ; τοῦτοις προσέβατο, καὶ ἐπὶ τὸ πλῆθος αὐδὶς
 συνελθῆσαι. *Et tōn Συγὼν ὁμῶν ἐσκέλησαν ὁ
 πατὴρ μου, ἔφη, τοῦτον αὐτὸς ἐπέξω βαρύ-
 τερον· καὶ εἰ μάλιστα ἐκεῖνος ἐπέχρητο καθ'
 ὁμῶν, σκορπίοις ὁμᾶς κολάσω αὐτὸς· καὶ μου
 τῆς σμικρότητος ἀχυτέρας τῆς ὀφθῆτος τοῦ
 πατρὸς περιωθήσασθα.* Τούτων τὸ πλῆθος ἀκού-
 σαν, *Τις ἡμῖν μέρος ἐν Δαβὶδ, ἐξεβόησαν.* Καὶ
 ἀποδυσπετήσαντες, ἀπήσαν. Πέμπαντος δὲ Ῥοβοᾶμ
 τῶν οικειῶν ἑνα διαλαχθῆναι αὐτοῖς καὶ πρᾶσαι,
 ἔβαιναν ὅπ' ὀργῆς τὸν ἀνδρα λιθαλευστήσαντες. Ῥο-
 βοᾶμ δὲ δέσας, εἰς Ἱεροσόλυμα πέφυγε, παραμει-
 νάσης αὐτῷ τῆς Ἰουδα φυλῆς, καὶ σὺν αὐτῇ τῆς
 Βενιαμίντιδος. Αἱ δὲ γε λοιπαὶ ἡδὴ τοῦ Ἱεροβοᾶμ ἐπα-
 κλόντες ἐκ τῆς Αἰγύπτου, μετὰ τελευτην Σολομῶν-
 τος, κατέσασαι αὐτὸν, εἰλοντο βασιλεῖα. Ῥοβοᾶμ δὲ
 ἠπειμᾶτο μαχίσασθαι τοῖς Ἰσραηλίταις περὶ τῆς
 βασιλείας, καὶ τῷ Ἱεροβοᾶμ ἐκώλοθη δὲ παρὰ τοῦ
 θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου Σαμαία. Ἱεροβοᾶμ; δέσας
 μὴ τὸ πλῆθος εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπιδν, καὶ τοῖς ἔπιτ
 συναμειγνύμενον, ἐπιστραφῆ πρὸς τὸν πρότερον
 αὐτοῦ βασιλεῖα, καὶ καταλείψῃ αὐτὸν, δύο δαμάλεις
 εἰργάσατο ἐκ χρυσοῦ, καὶ ἔθετο τὴν μὲν ἐν Βαιθήλ,
 τὴν δ' ἐτέραν ἐν Δάν. Καὶ ἐκκλησιάσας τὸ πλῆθος,
*Πανταχοῦ ὁ θεὸς ἐστίν, εἶπεν, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' οὐ
 μόνον ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἰδοὺ οὖν δύο δαμάλεις
 ποιήκα εἰς ὄρομα τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ ἐπι ὁμῶν
 ἀνάγκη πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἀπερχόμε-
 νοι· ὁ εἰς αὐτὰς, πρόσκυνεῖτε καὶ ὄστε· καὶ Ἰε-
 ραίς γὰρ ἐξ ὁμῶν αὐτῶν ἀποδείξω. Τούτοις ἐξα-
 κτήθεις ἄ λαδς, τὰ τε πάτρια παραβίθηκα, καὶ
 παρωργισε τὸν λαόν, ὡς καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν παρ-
 ὀδοθῆναι τοῖς ἀλλοφύλοις τὴν Ἰσραήλ. Πιθῆσας δὲ
 Ἰεραῖς Ἱεροβοᾶμ καὶ θυσιαστήριον, ἐώρτασε, καὶ
 ἀνέθη αὐτὸς ἐπὶ τὸν βωμὸν, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ
 Ἰεραῖς. Καὶ ἡδὴ μέλλοντι θύειν, παρέστη προφήτης
 σταλαῖς ἐκ θεοῦ, καὶ εἶπε· *Τάδε λέγει Κύριος· θυ-
 σιαστήριον, ἐκ Δαβὶδ ἔσεται τις Ἰωσίας καλού-
 μενος, ὃς θύσει τοὺς Ἰεραῖς σου ἐπὶ σέ, καὶ κατα-
 καύσει τὰ ὄστα αὐτῶν. Ἰνα δὲ εἴη δῆλον, ὡς οἱ
 λόγοι μου ἀληθεύουσιν, ἰδοὺ βεγθήσεται τὸ θυσια-
 στήριον, καὶ ἡ ἐπ' αὐτὸ κίστης χυθήσεται κατὰ
 γῆς. Καὶ αὐτεῖα τὸ τε θυσιαστήριον διεβράγη, καὶ
 ἡ κίστης τῶν θυμάτων ἐκκέχυτο. Ἐξέτεινε δὲ τὴν
 χεῖρα Ἱεροβοᾶμ, συσχεθῆναι τὸν προφήτην ἐγκλε-
 ὄμενος. Ἡ δὲ ἐρηυνθείσα ἀκίνητος ἔμεινέ. Δειθείς
 γὰρ Ἱεροβοᾶμ; τοῦ προφήτου, ἔσχεν αὐδὶς τὴν χεῖρα
 κινουμένην καὶ ἐνεργόν, καὶ ἤξιο αὐτὸν συνδειπνῆ-
 σαι αὐτῷ. Ὁ δὲ οὐ κατένευσε, λέγων παρὰ τοῦ θεοῦ
 κωλυθῆναι ἄρειον φαγεῖν, ἢ ἰδωρ πιεῖν, ἢ ὑποστρέ-
 φαι δι' ἧς ὄδοῦ εἰς τὴν πόλιν ἐλήλυθε, καὶ ἀπήει,**

seniorum exposito, illi auctores sunt, ut asperius agat
 cum populo, et pro auctoritate imperii ac regie di-
 gnitatis fastigio verba faciat. Roboamus horum sen-
 tentia comprobata, cum populus iterum convenisset:
 Si pater meus, inquit, durum vobis jugum imposuit, id
 ipse exasperabo: si flagellis ille vos cecidit, ego scor-
 pionibus in vos animadvertam: et quod in me parvum
 est, id crassius paternis lumbis experiemini. His mul-
 titudo auditis: Quæ nobis in Davide pars est? exclamans,
 rege fastidito discedit. Cum autem Roboamus
 quemdam suorum familiarium misisset, qui
 mollioribus verbis populum placaret, eum **87** ira
 concitati lapidibus peremerunt; quo facto, ille per-
 territus Hierosolyma confugit, sola Judaica et Ben-
 jaminica tribu penes se retenta. Reliquæ Jeroboamum,
 defuncto Salomone ex Ægypto reversum, regem
 crearunt. Cujus una cum Israelitis bello inva-
 dendi consilia agitantem Roboamum, Deus per Sa-
 mæam vatem inhibuit. Veritus autem Jeroboamus
 ne multitudo, Hierosolyma profecta, illorum homi-
 num commercio ad priorem regem, se deserto, re-
 verteretur, duos vitulos aureos conflatos facit, al-
 tero Bethele, Dane altero collocato; advocataque
 concione: Deus, inquit, viri, ubique est, non Hieroso-
 lymis dumtaxat. Ego igitur Dei nomine duos vitulos
 feci, neque posthac vobis necesse erit ire Hierosolyma,
 sed ad hos profecti, adorare et sacrificare: nam e vestro
 numero sacerdotes designabo. Illis populus Israeliti-
 cus deceptus, patriis institutis violatis, iram Num-
 minis in se provocavit, ut alienigenis in servituteni
 traderetur. Jeroboamus autem, sacerdotibus creatis
 araque extracta, festum celebrat; conscensaque
 ara, cum sacerdotibus astantibus jam sacrificatura
 esset, propheta a Deo missus: Hæc, inquit, dicit
 Dominus: Heus ara, erit quidam ex David, nomine
 Josias, qui sacerdotes tuos supra te immolabit, et ossa
 eorum comburet. Ut autem verba mea vera esse
 constet, rumpetur ara, et pinguedo in ea sita fundetur
 humi. Statim his dictis, et ara rumpitur, et
 pinguedo victimarum effunditur; et Jeroboami
 manus, quam extenderat prophetam comprehendi
 jubens, arida facta, mansit immobilis, donec pre-
 cibus a propheta impetrasset ut in integrum re-
 stitueretur. Qui a rege ad cœnam invitatus, recusat,
 quod divinitus interdictum sibi esset, ne vel pa-
 nem ederet, vel aquam biberet, vel eadem via re-
 verteretur, qua urbem ingressus esset. Itaque alia
 via discedit. Cæterum in ea urbe quidam pseudo-
 propheta erat, qui Jeroboamum seducebat, ejus
 gratiam aucupans. Is cum audisset quæ Dei pro-
 pheta et dixisset et fecisset, abeuntem persequi-
 tur, et assecutus rogat ut suo hospitio utatur.
 Quod illo recusante ut divinitus interdictum, im-
 probus ille vir: Atqui et ego propheta sum, inquit,
 et ex Dei mandato adsum, ut sis mensæ mee parti-
 ceps. Propheta, fide adhibita pseudopropheta: **88**

Varie lectiones et notæ.

(57) Τὸν τῆς βασιλείας Συγὼν. Rectius alter codex δουλαῖας. W. Ita etiam Røg. et Colbert.

verbis, redit: sed dum illo hospitio fruitur, divinitus audit se, propterea quod jussa exsecutus non sit, a leone interfectum iri. Domum rediturum occidit leo, atque assidens et cadaver et jumentum custodit. Quo pseudopropheta cognito, mortui corpus collectum sepelit, suisque liberis mandat ut se mortuum juxta illum sepelirent, eo utique consilio, ut, cum secundum prædictionem illius altare everteretur, et sacerdotum ac pseudoprophetarum ossa igni traderentur, eam contumeliam ipse, juxta hominem divinum situs, effugeret. Et hæc ita gesta sunt. Ξενισθέντι δ' ἐκεῖ τῷ προφήτῃ λόγος ἐγένετο Κυρίου· ἄνθ' ὧν οὐκ ἐτήρησε τὰ ἐνταλθέντα αὐτῷ, ἀναίρεθῆσθεσθαὶ κατὰ τὴν ὁδὸν παρὰ λέοντος. Καὶ ὑποστρέφοντα λέων αὐτὸν ἔκταϊνε, καὶ παρακαθήμενος ἐφύλαττε τὸν νεκρὸν καὶ τὸ ὑποζύγιον. Μαθῶν δὲ τὸ γεγονός ὁ ψευδοπροφήτης, συνεκόμετε τὸ σῶμα τοῦ θενωτός (58), καὶ ἔθαψε, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ἐνετείλατο τῷ προφήτῃ συγκηδεύσαι καὶ αὐτῷ τὸ σῶμα θανόντος· ἵνα τοῦτο μηχανησάμενος, ἵν' ὅτε κατὰ τὴν ἐκείνου προφητείαν κατασκαφῆ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῶν ἱερῶν καὶ ψευδοπροφητῶν πυρὶ παραδοθῆ τὰ ὄσα, αὐτὸς διαφυγῆ τὴν ὕδριν, εἰ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ συγκατατεθῆ. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἐγένετο.

XII. Jeroboamus autem suam impietatem adeo non minuebat, ut etiam in dies augeter, falsum illud editorum locorum sacerdotium quibusvis pretio venditans: quæ res noxæ illi fuit imputata, et in familiæ ejus perniciem et interitum vertit. Quod si profanum illud sacerdotium addicere pecunia nefas est habitum, quid de iis dicemus qui vere divinum illud sacerdotium, quo veneranda illa et incruenta victimâ immolatur, pretio vendunt atque redimunt? Cum autem Abias Jeroboami filius ægrota-ret, rex uxorem suam, plebeia veste indutam, ad Achiam prophetam mittit, percontaturam num puer evasurus esset morbum. Sed propheta, comento agnito: *Ne te, inquit, dissimulato, Jeroboami uxore: sed marito tuo dicitis, quia, Deo relicto, ipse sibi deos conflaverit, et regni amissionem et interitum cum omni familia ei esse expectandum. Præterea cum populus ejus etiam impietatem sit secutus, ne illum quidem fore impunitum. Tu vero abi, mulier, filium tuum mortuum inventura, qui cum fletu sepelietur. Solus enim ex Jeroboam bonus fuit.* Mulier, digressa, filium mortuum invenit, et prophetæ verba nuntiat marito: quibus ille, quippe homo corrupti ingenii, nihilo factus est melior. Sed, Roboamo regnante Hierosolymis, Israelitici generis Levitæ et sacerdotes, et alii ex populo, quid bonum esset intelligentes, relictis suis oppidis, Hierosolyma concesserunt. Unde Roboami regnum augebatur, quamvis et ipse impietate laserit Deum, et tota Judaica domus Dei cultum neglexerit. Quamobrem Susacus Ægyptiorum rex cum magnis copiis ascendit Hierosolyma, Roboamo 39 quintum jam annum regnante; qui una cum populo in urbe conclusus, salutem a Deo votis exposcebant, delicia sua confidentes. Deus

A ἑτέραν τραπόμενος. Ψευδοπροφήτης δὲ τις ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη, τὸν Ἱεροβοὰμ ἀπατῶν, καὶ πρὸς χάριν αὐτῷ ἑμιλῶν. Οὗτος, μαθὼν ὅσα ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης καὶ εἶρηκε καὶ πεποίηκε, καὶ ὡς ἄπεισι, κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ καταλαβὼν αὐτὸν, ἱξίου ἀναστρέψαι, καὶ παρ' αὐτῷ ξενισθῆναι. Τοῦ δὲ ἀπανατομένου, ὡς ἀπαγορεύσαντος τοῦ Θεοῦ, Ἄλλὰ κἀγὼ προσφῆτης εἰμι, ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος εἶπεν ἀνὴρ, καὶ ἦκω κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐπιστρέψω σε τραπέζης μοι κοιωνήσονται. Ἐπίστευσαν ὁ προφήτης τοῖς τοῦ ψευδοπροφήτου λόγοις, καὶ ὑπενόστησε.

B IB'. Ἱεροβοὰμ δὲ τῆς αὐτῆς εἶχετο ἀσεβείας, ἣ καὶ ἐπέδιδου, καθ' ἑκάστην παρανομῶν, καὶ χρημάτων τὴν ψευδῆ τῶν ὀψηλῶν ἱερωσύνην παρεῖχε τοῖς θίλοισιν ὄνιον. Καὶ εἰς ἀμαρτιῶν ἡ πρᾶξις αὐτῆς ἐλογίσθη αὐτῷ, καὶ εἰς ἀφανισμόν τοῦ οἴκου αὐτοῦ γέγονε, καὶ εἰς βλεθρον. Εἰ δὲ τὸ τὴν ἀνίερων ἐκείνην ἱερωσύνην ἀποδίδοσθαι χρημάτων ἀμαρτία κολόγιστο, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν πωλούντων καὶ ἄνομων τὴν θείαν οὕτως ἱερωσύνην, τὴν τῆς φρικτῆς καὶ ἀνεκμάτου θυσίας· τελεστικὴν; Ἐνόθησε δὲ Ἄβιὰ ὁ υἱὸς Ἱεροβοὰμ, καὶ ἔστειλε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς πρὸς Ἀχίαν τὸν προφήτην, εἰ ζήσεται ἑρωτήσουςαν. Ἡ δὲ, ἰδιωτικῆν μεταμφισσαμένη στολήν, ἀπήλθε. Καὶ ὁ προφήτης τὸ ὄραμα γνοῦσ· *Μὴ κρύπτει σεαυτῷ, γύναι, Ἱεροβοὰμ, ἔφη. Ἄπιθι δὲ, καὶ τῷ ἀνδρὶ σου εἶπε, ὅτι Ἐκεῖ καταλείπων τὸν Θεόν, σεαυτῷ θεοὺς ἐποίησας χωρευτούς, προσδύκα τὴν τε βασιλείαν ἀφαιρηθήσασθαι, καὶ αὐτὸς παρρητὴ ἐξολοθρευθήσασθαι. Ὅτι δὲ σοὶ ἀσεβήσαντι καὶ τὸ πλῆθος ἐπηκολούθησεν, οὐδ' ἐκεῖνο μένει ἀτιμωρητόν. Σὺ δὲ ἄπιθι, γύναι, καὶ θανόντα εὐρήσεις τὸν παῖδά σου, ὃς καὶ ταφῆσεται θρηνηθεῖς. Μόνος γὰρ ἐξ Ἱεροβοὰμ οὗτος ἦν ἀγαθός.* Ἀπελθούσα δὲ ἡ γυνὴ, τὴν μὲν παῖδα εὐρε θανόντα· τῷ δὲ ἀνδρὶ τὰ παρὰ τοῦ προφήτου ἀπήγγειλεν. Οὐδὲν δὲ ἐξ ἐκείνων ἐβελτιώθη, τυγχάνων ἀσύνετος. Ῥοβοὰμ τοῦ υἱοῦ Σολομῶντος; βασιλεύσωντο; ἐν Ἱερουσαλὴμ, οἱ παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις ἱερεῖς καὶ λευῖται, καὶ ὅσοι τοῦ πλῆθους ἦσαν συνιέντες τὸ ἀγαθόν, ἀποστάντες τῶν ἰδίων πόλεων, εἰς Ἱεροσόλυμα παραγίνονται. Κάντευθεν ἡ βασιλεία τοῦ Ῥοβοὰμ ἤξηστο. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἠσέθησεν εἰς Θεόν, καὶ πᾶς ὁ οἶκος; Ἰούδα τῆς τοῦ Θεοῦ θρησκείας κατωλιγώρησε. Αἰὶ καὶ ἀνέβη Σουσακίμ ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ μετὰ βαρεῖας δυνάμεως

Varia lectioes et notæ.

(58) *Συνεκόμετε τοῦ θενωτός.* Τὰ ὄσα, αὐτὰ λέιψανα, δέσσε videtur, inquit Wolfus, quam postremam vocem immisit in textum: sed cod. Colbert. habet τὸ σῶμα τοῦ θενωτός.

(59) *Εἰ δὲ τὴν σήμερον.* Carpit hoc loco Zona-

ras simoniacos suæ ætatis, apud Græcos, mores, ejusmodi fuisse ea ipsamet tempestate apud Latinos observavimus in nova appendice ad Glossarium nied. Lat. in v, *Irubenda*.

ἐνταῖς πέμπτῃ τῆς βασιλείας τοῦ Ῥοβοάμ. Συγκλεί-
 εας δὲ αὐτὸν Ῥοβοάμ ἐν τῇ πόλει καὶ τὸν λαὸν,
 ἰδίῳ τοῦ Θεοῦ δοῦναι σωτηρίαν αὐτοῖς, καὶ ἃ ἡμαρ-
 τονεὶς Θεὸν ἐξωμολογοῦντο. Παρακληθεὶς δὲ ὁ Θεός,
 οὐκ ἀπολέσειν αὐτούς, ἀλλὰ δώσειν εἶπεν ὑποχει-
 ρίους τοῖς πολεμίοις. Δεξαμένον τοίνυν ἐν τῇ πόλει
 Ῥοβοάμ τὸν Αἰγύπτιον ἐπὶ συνθήκαις, παρασπον-
 δήσας· ἐκείνος, τοὺς τοῦ Θεοῦ τε θησαυρούς ἐσύλησε,
 καὶ τοὺς βασιλικούς ἐξεκένωσε, καὶ τὰ χρυσὰ ὄπλα,
 ἀπέθηκε Σολομών, καὶ τὰ δόρατα τὰ χρυσὰ, ἃ ὁ Δα-
 σὶδ ἀνέθετο, πάντα ἀφείλετο. Ἐτελεύτησε δὲ Ῥο-
 βοάμ ζήσας· ἔτη πενήκοντα καὶ ἑπτὰ, ἐξ ὧν ἑπτα-
 καίδεκα βεβασιλευσε, διάδοχον τὸν υἱὸν καταλιπὼν
 Ἀβίου, καθ' οὗ Ἰεροβοάμ ἐξεστράτευσεν, αἰὲ καὶ
 τῷ Ῥοβοάμ πολεμῶν. Ἀβίου δὲ οὐκ ἔπληξε τὴν ἐφο-
 δον, ἀλλ' ἀντιτάξας αὐτῷ τοὺς οικεῖλους, νίκην νικᾷ
 περιβήθη, ὡς μηκέτι θαρσῆσαι τὸν Ἰεροβοάμ ἀντι-
 παρατάξασθαι. Τελευτᾷ δὲ Ἀβίου βασιλεύσας ἐν Ἰε-
 ρουσαλήμ ἔτη τρία, ποιήσας τὸ πονηρὸν ἐνώπιον
 Κυρίου. Καὶ ἐβασίλευσεν Ἀσά ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τοὺς
 θεῖους θεσμούς τηρήσας κατὰ Δαβὶδ τὸν οικεῖον
 προκατόρου. Τέθνηκε δὲ καὶ Ἰεροβοάμ ἀνύσας ἐν τῇ
 ἀρχῇ ἔτη δύο καὶ εἰκοσι. Καὶ διεδίδετο αὐτὸν Ναβὰτ
 ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Κίκεινος, ἀσεβὴς κατὰ τὸν πατέρα γε-
 νόμενος, ὃς πολλὴν τῶν ἀλλοφύλων πολιορκῶν Γαθα-
 θῶν, ἐπεβουλεύθη παρὶ Βαασάν υἱοῦ Ἀχιά. Καὶ
 τέθνηκε, δύο ἄρξας ἐνιαυτούς. Βαασάν δὲ, τῆς τῶν
 δέκα φυλῶν βασιλείας ἐγκρατὴς γεγωνώς, πᾶν
 τὸ γένος τοῦ Ἰεροβοάμ ἐξωλόθρευσε. Καὶ οὗτος
 δὲ, ὡς Ἰεροβοάμ, παρενόμησε, καὶ τὸν λαὸν
 ὁμοίως πεποίηκεν ἁμαρτεῖν. Καὶ ἠελίγησεν αὐτῷ
 ὁ Θεὸς διὰ Ἰηοῦ τοῦ προφήτου διαφύρειν τὸν
 οἶκον αὐτοῦ, ὡς τὸν οἶκον Ἰεροβοάμ. Τέθνηκε δὲ
 καὶ οὗτος ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ βασιλεύσας ἔτη ἐπὶ τεί-
 σερσιν εἰκοσι. Καὶ Ἠλὰ ὁ υἱὸς αὐτοῦ γέγονε τῆς
 πατρικῆς βασιλείας διάδοχος. Ὅν Ζαμβρῆς ὁ ἄρχων
 τῆς Ἰκπου αὐτοῦ μεθύοντα κτείνας, ἐπὶ δύο ἐνιαυ-
 τοῦ βασιλεύσαντα, τὴν τε βασιλείαν ἀφείλετο, καὶ
 τὸ γένος ἔβαν τοῦ Βαασάν ἐξωλόθρευσε. Ἡ δὲ τῶν
 Ἰσραηλιτῶν στρατιὰ πολιορκουσα τὴν Γαθαθῶν, μα-
 θούσα ὅτι Ζαμβρῆς κτείνας τὸν Ἠλὰ ἐβασίλευσε, τὸν
 οικεῖον στρατάρχην Ζαμβρῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ ἀνη-
 γέρευσε, καὶ τὴν πόλιν Θερσά μετ' αὐτοῦ προκατα-
 λαβοῦσα, κρατεῖ ταύτης. Ζαμβρῆς δὲ, ὁ πρότερος· εἰς
 τὸ μχαίτατον τῶν βασιλείων εισδύς, καὶ ἐμπρήσας
 αὐτὸ, συνᾷ ἐφθαιρὲν ἐκεῖνῳ καὶ ἑαυτὸν ἑπτὰ ἡμέρας
 τὴν ἀρχὴν κατασχών. Εἶτα μερίζεται ὁ λαός, καὶ τὸ
 μὲν αὐτοῦ τὸν Ζαμβρῆν ἠρέκτο, τὸ δ' ἕτερον τὸν
 Θαμνῆν. Ἄλλ' ὑπερισχύσαντες οἱ τοῦ Ζαμβρῆ, καὶ
 ἀνελόντες τὸν Θαμνῆν, ἀπασίαστον τὴν ἀρχὴν τῷ
 Ζαμβρῆ περιποίησαντο. Ὁς πρότερον μὲν ἐν Θερσά
 διῆγε βασιλεύων, ἔπειτα δ' ἐν Μαρεῶνῃ τῷ ὄρει,
 ἐν ᾧ πόλιν ἐδομήσατο, ἣ Σαμάρεια κέκληται, αὐτοῦ
 Σαμαριῶν τὸ ὄρος καλέσαντος εἰς ὄνομα Σεμειῶν,

Variae lectiones et notæ.

(60) Ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Hæc addidimus ex ms. col.

(61) Τὸν Θαμνῆν. Ita codd. mss. Wolfius Θαμνί.

A exoratus, se non deleturum illos, sed dediturum
 hostibus, respondit. Itaque susceptus a Roboamo
 per conditiones Ægyptius, rupto fœdere, et sacros
 et regio thesauros spoliat, et aurea arma a Salo-
 mone facta, et aureas hastas a Davide dedicatas
 omnes rapit. Moritur Roboamus anno ætatis quin-
 quagesimo septimo, regni decimo septimo, succes-
 sore relicto filio Abio, cui bellum intulit Jeroboamus,
 cum et Roboamum perpetuo armis iacessisset.
 Abius autem impetu ejus non reformidato, sed do-
 mesticis illi copiis oppositis, celebrem victoriam
 reportavit, ut Jeroboamus in aciem descendere
 postea non auderet. Mortuus est Abius, cum trien-
 nium regnasset Hierosolymis, homo in Deum im-
 pius. Asa vero, filius ejus, regno suscepto, divina
 instituta observavit, exemplo Davidis principis fa-
 miliaæ suæ. Mortuus est et Jeroboamus, exactis in
 imperio annis duobus supra viginti. Ei successit
 Nabat filius, homo et ipse ad exemplum patris
 impius: qui, dum Gabaton urbem barbaram oppu-
 gnat, per insidias Baasæ filii Achia occiditur, anno
 regni secundo. Baasæ vero, regni Israelitici potitus,
 omne Jeroboami genus exstirpavit, yir et ipse Je-
 roboamo nihilo observantior legum, et populo de-
 linquendi auctor. Quare Deus per prophetam Jehu
 ei comminatur, se ejus quoque familiam, ut Jero-
 boami, excisurum. Mortuus est et hic anno regni
 vicesimo quarto, Ela filio regni successore relicto,
 quem anno imperii secundo Zambres, ejus magister
 equitum, occidit ebrium, regnoque occupato, uni-
 versum Baasæ genus delevit. Cæterum Israeliticus
 exercitus, dum Gabaton obsidet, audito Zambria
 facinore et occupatione regni, Zambrem alium,
 ducem suum, qu in castris erat, regem salutat,
 et urbem Thersam ductu illius occupatam obtinet.
 Quare prior ille Zambres in intimam regiam sese
 recipit, eaque incensa, una conflagrat, cum septem
 dies imperium tenuisset. Facta post hoc populi se-
 cessione, alii Zambrem eligunt, alii Thamnium.
 Verum Zambrea factio viribus superior, Thamnii
 90 sublato, regnum Zambri tranquillum tradide-
 runt. Is principio Thersæ regnavit. Deinde Mareo-
 ne monte occupato, urbem condidit nomine Sa-
 mariam, cum ipse monti nomen Samarei indidisset,
 de nomine Semeri, a quo eum emerat. Vicit hic
 improbiatæ superiores reges. Mortuus est Samaria
 anno regni duodecimo, quod ad Achabum ejus fi-
 lium devenit. Sic Israelitarum reges, alius post
 alium, ob patrias leges violatas, exiguo tempore pe-
 rierunt. Asa vero, rex Hierosolymorum. Dej amans,
 regem Æthiopum cum magnis copiis invadentem,
 Deo adjutore invocato, aggressus, multos hostium
 occidit, reliquos in fugam versos persequitur,
 castra diripit, multis et ipse et populus spoliis.

(62) Ἐμμερον. Ita reposuimus ex mss. pro Σε-
 θρών, uti ediderat Wolfius. Josephus Ἐμα-
 ρον habet.

auctus. Reducendi exercitum regi propheta Azarias occurrit, victoriæ Deum et ipsi et populo propter justitiæ cultum auctorem existisse affirmat: quod si virtutem colerent, in posterum etiam fore felices: sin Dei mandata neglexissent, multis ærumnis conficiaturos. Asa igitur vita pie acta, et longam senectutem adeptus, obiit anno regni primo et quadragesimo, filio Josaphato relicto successore.

τοῦ μετὰ βασιλίας δυνάμεως. Ὁ δὲ τὸν Θεὸν σύμμαχον ἐπεκέκλητο, καὶ συμπλακεῖς τοῖς Αἰθίοφι, πολλοὺς μὲν ἀνέλλε· τοὺς δὲ λοιποὺς φυγόντας ἐδίωξε, καὶ τὴν παρεμβολὴν ἐκαίνων διήρπασε, καὶ πολλὰ αὐτῶν καὶ ὁ λαὸς ἐκομίσαντο λάφυρα. Ἀναζευγόντι δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ στρατιᾷ ὁ προφήτης Ἀζαρίας ὑπαντήσας, τῆς νίκης· τὸν Θεὸν εἶναι αὐτῷ δοτήρα εἶπε, καὶ τῷ λαῷ, δικαιοσύνης ἐπιμελουμένοις. Καὶ μετιούσι μὲν ἀρετῇ εὐδαιμονίας καὶ εἰσέπειτα ἐπηγγέλατο· τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν κατολιγορήσασι, πολλὰ συμθήσεσθαι λυπηρά. Ἀπὸ τούτων, ἐν εὐσεβείᾳ τὴν ζωὴν ἀνύσας, καὶ εἰς γῆρας κατανήσας βαθὺ, τίθησκε, βασιλεύσας ἑναυτοῦς ἐπ' ἐνὶ τεσσαράκοντα, Ἰωσαφάτ οικειῶν υἱῶν τὴν ἡγεμονίαν καταλιπών.

XIII. Achabus autem Samariæ regiam incolens, antecessoribus suis impietate superior, ab uxore Jezabele magis etiam ad improbitatem exstimulabatur. Erat illa regis Tyri et Sidonis filia, muliercula ferox et audax, quæ Belo deo suo ædem condidit et lucum consecravit, sacerdotibus etiam et pseudoprophetis institutis. Elias autem urbe Thesbat ortus, perversam regis et populi religionem animo iniquissimo ferens, Achabo ait: *Ita vivit Dominus, ut pluvia non descendet, nisi ad preces meas.* Hæc elocutus, ex mandato Dei ad torrentem Chorath abiit, ubi a corvis alebatur, qui mane panes, vespere carnes illi adferbant; potum præbebat torrens: quo exsiccato, Sarephtham Deo monente abit, urbem intra Tyrum et Sidonem sitam: ante quam, cum in mulierem quamdam incidisset, orat ut aquam sibi afferat: quæ dum abit, ut panem etiam afferat petit. Illam jurantem sibi pugillum duntaxat farinae unum esse, et pauxillum olei, proinde se abire ad colligenda sarmeta, ut exiguum cibum sibi et liberis parat, quo assumpto, fame perituri sint et ipsi, propheta bono animo esse jubet: neque farinae cistam, neque olei ampullam defecturam esse, donec pluvia descendisset. Illa igitur et prophetam hospitem, et se et liberos suos exigua illa farina alit, donec fames præterisset. Cæterum filio suo ex morbo defuncto, in prophetam blasphemat; sed ille mortuum sibi puerum dari jubet: quem in cœnaculum, in quo ipse diversabatur, allatum, in suo lectulo collocat, invocatoque Deo, et cadavere ter afflato, puerum matri gratias agenti viventem restituit. Post hæc Eliæ mandat Deus, ut Achabo prædicat fore pluviam. Invaluerat autem Samariæ et in tota provincia fames. Achabus itaque cum Abdia œconomō suo, viro bono, exhibat quæsitum equis suis pabulum, aliam ipse viam, allam Abdias ingrediens, investigantes an in fontibus aut torrentibus alicubi gramen invenirent. Abdias obviam sit Elias, seque regi indicari jubet. At ille eum accurate ab Achabo ad cædem quæri respondet, monens ut se occultet: ac centum prophetas a se clam alii et conservari, cæteris omnibus a Jezabele interfectis. Elia vero jurante, se illo die in Achabi con-

ἀφ' οὗ τοῦτο ἐπρίετο. Χείρων τῶν πρὸ αὐτοῦ γεγενηῶν, καὶ κατέστρεψε τὴν ζωὴν ἐν Σαμαρείᾳ δώδεκα βασιλεύσας ἑναυτοῦς. Ἡ δὲ βασιλεῖα περιήλθεν εἰς Ἀχαῖβ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Οἱ μὲν οὖν τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεῖς ἄλλος ἐπ' ἄλλω διὰ τὴν παρανομίαν αὐτῶν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ διεφθάρσαν. Ἀσά δὲ ὁ τῆς Ἰερουσαλήμ βασιλεὺς θεοφιλὴς ἦν· οὗ τῷ δεκάτῳ τῆς βασιλείας εἶτε ὁ βασιλεὺς Αἰθίοπων στρατεύει κατ' αὐ-

τῷ. Ἀχαῖβ δὲ ἐν Σαμαρείᾳ ἐκέκτητο τὰ βασίλεια, τοὺς πρὸ αὐτοῦ παραδραμῶν εἰς ἀσέβειαν, καὶ ὑπὸ τῆς γυναικὸς Ἰεζάβελ μᾶλλον εἰς κακίαν προδιδοσθεῖς, ἢ τοῦ βασιλέως; μὲν Τύρου καὶ Σιδῶνος θυγάτηρ ἦν, Ἰταμὸν δὲ καὶ τολμηρὸν γύναιον. Αὐτὴ νῶν τῷ οικειῶν θεῶ τῷ Βήλ ἔδωρήσατο, καὶ ἄλλους ἐφύττυσε, καὶ ἱερεῖς αὐτῷ, καὶ ψευδοπροφήτας κατέστησεν. Ἥλιος δὲ ὁ προφήτης ἐκ πόλεως Θέσβης, ζηλωσας ἐπὶ ταῖς ἀσεβείαις τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ, εἶπε πρὸς Ἀχαῖβ· *Ὁ Κύριος, εἰ ἔσται ὑετός, εἰ μὴ διὰ λόγου μου.* Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπῆλθεν ἐν τῷ χειμάρρῳ Χοράθ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· ἐνθα παρὰ κοράκων ἐτρέφετο, ἄρτους αὐτῷ κομιζόντων πρῶτ', καὶ κρέα; τὸ δεικνόν· τὴν δὲ πόσιν αὐτῷ ἐχρηρήγει ὁ χειμάρρος· οὗ ξηρανθέντος, εἰς Σαρεφθὰ πόλιν οὖσαν μεταξὺ Σιδῶνος καὶ Τύρου τῷ θεῶ περιθόμενος ἄπεισι, καὶ πρὸ τῆς πόλεως γυναικί τινη ἐντύχων, ὕδωρ αὐτῷ κομίσαι ἰκέτευεν. Ὡς δ' ἐπορεύετο ἡ γυνή, καὶ ἄρτον αὐτῷ ἐνεγκεῖν ἤξλου. Ἡ δὲ μιᾶ; δρακὸς ἀλεύρου ἐξώμυτο εὐπορεῖν, καὶ βραχυτάτου ἐλαίου, καὶ συλλέξασα φυλάξαι ἄπειναι ποιήσουςα μικρὰν τροφὴν ἑαυτῇ καὶ τοῖς παισίν, ἧς ἐκλιπούσης καὶ αὐτοὺς λιμῷ ἐκλιπεῖν. Ὁ δὲ προφήτης θαρρῆν αὐτῇ ἐγκελεύεται· μηδὲ γὰρ ἐκλείψειν ἄλευρον ἐκ τοῦ ἀγγείου τοῦ τοῦτο φέροντος, μηδ' ἐλαίον ἐκ τῆς ληκύθου, ἕως γένηται ὑετός. Ἡ δὲ, πορευθεῖσα, τὸν τε προφήτην παρ' αὐτῇ ξηυσθέντα, καὶ ἑαυτὴν, καὶ τὰ τέκνα ἐκ τοῦ βραχίστου ἐκαίνου ἀλεύρου ἐτρέφει, ἕως ὅτι λιμὸς παρελήλυθε. Νοσήσαντος δὲ τοῦ υἱοῦ τῆς γυναικὸς ταύτης, καὶ θανόντος, ἐβλασφήμει κατὰ τοῦ προφήτου ἐκαίνῃ. Ὁ δὲ δοῦναι αὐτῷ τὸ τεθνηκὸς παιδίον ἤτησε. Καὶ λαθῶν, εἰς τὸ ὑπερῶν ἐνθα ὄκει ἀνήνεγκε, καὶ ἔθετο ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ· καὶ τὸν Θεὸν ἰκετεύσας, τρισάκις ἐνεφύσησε τῷ νεκρῷ, καὶ ἀνέζησε, καὶ ἔδωκε τὸν παῖδα ζῶντα τῇ γειωμένῃ· ἢ δ' ἠὲ ἡχαρίσται. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐνετείλατο τῷ Ἥλιος ὁ Θεὸς πορευθῆναι, καὶ προεῖπειν Ἀχαῖβ, ὡς ἔσται ὑετός. Ὁ δὲ λιμὸς ἐπὶ Σαμαρείαν καὶ τὴν χώραν ἅπασαν κεκραταίωτο. Ἀχαῖβ δὲ τὸν οἰκονόμον αὐτοῦ ἄνδρα χρηστὸν παραλαβὼν, ὅπῃ εἰ εὐροὶ τοῖς ἴπποις χιλόν. Καὶ ὁ μὲν ἄλλην ἀπήει ὁδόν, ἑτέραν δὲ Ἀβδίου, ἐρευνῶντες πρὸς ἂν εὐροίεν χόρτον ἐν πηγαῖς ἢ χειμάρ-

ρος. Συναντᾷ τοίνυν τῷ Ἀβδιῷ ὁ Ἡλίας, καὶ ἔπειτα A
 τῷ βασιλεῖ μνησθεὶς αὐτόν. Ὁ δὲ καὶ μάλα ζητεῖσθαι
 παρὰ τοῦ Ἀχαάβ ἔλεγεν αὐτὸν, ἵνα ἀνέλτοι, εἰ εὐροί.
 Καὶ κρύπτεσθαι συνεβούλευεν, ἐλεγέ τε καὶ αὐτὸς
 ἑκατὸν προφήτας κρύπτειν καὶ τρέφειν, καὶ σώζειν
 ὧπω. τοὺς ἄλλους πάντας τῆς Ἰεζάβελ ἀνηρηκυίας.
 Ὁ δὲ ὤμοσε κατ' ἐκείνην ὀφθήσεσθαι τὴν ἡμέραν
 τῷ Ἀχαάβ. Ἀπῆλθεν εὖν Ἀβδιῷ, καὶ ἀπήγγειλε
 περὶ τοῦ Ἡλίου τῷ βασιλεῖ. Καὶ ἰδὼν τὸν προφήτην
 ἐκείνους, *Εἰ αὐτός ἐστιν*, ἤρετο, ὃ *διαστρέφων*
τὸν Ἰσραήλ; Ἡλίας δὲ, *Σὺ μᾶλλον*, εἶπε, καὶ ὁ-
 κος τὸν πατρός σου *διαστρέφεις τὸν λαὸν κατα-*
ταλιμόντας τὸν Κύριον, καὶ ψευδεῖς τιμῶντες
θεούς. Ἀλλ' ἀθροισον εἰς τὸ *Καρμηλιον* τὸν
 λαόν, καὶ τοὺς σοὺς προφήτας, καὶ τοὺς τῆς
 γυναίκός. Πάντων δὲ συνελθόντων, εἶπεν Ἡλίας,
 ὡς Ἐγὼ μόνος ὑποκείμεμαι τοῦ Θεοῦ προφήτης·
 οἱ δὲ ψευδοπροφῆται σφόδρα πολλοί. Ὄστε οὖν
 μοι μόνῳ βούν. καὶ αὐτοῖς ἄπασιν ἔσπερον, καὶ
 θύσαντες τοὺς βόους, ἐπιθῶμεν ξύλα καὶ θύμα-
 τα· πῦρ δὲ γε μὴ ἐκπενήγωμεν· καὶ ἑκάστος B
 ἐπικαλεσθῶ τὸν οἰκείον Θεόν, καὶ ὅς οὐδ' ἂν αὐ-
 τόματον πῦρ ἐκλάμψῃ, καὶ κατακαύσῃ τὰ ξύλα
 τε καὶ τὰ θύματα, ἐκείνος λογιέσθω Θεός ἀλη-
 θής. Ἐπήνεσε τὸ πλῆθος τοὺς λόγους, καὶ ἐποίησαν
 οὕτως· οἱ Ἰσραεῖς τῆς ἀρχῆς, καὶ θύσαντες τὸν
 μόσχον, καὶ ἐπιθίντες ξύλοις ἄνευ πυρός, ἐπεκα-
 λούντο τὸν Βαζὴλ πρωθην εἰς μεσημβρίαν. Μυκτη-
 ρίζων δὲ αὐτοὺς ὁ προφήτης, μέγα βοᾶν αὐτοῖς
 συνεβούλευε, μὴ ποτε καθεύδῃ αὐτοῖς ὁ θεός, ἢ τις
 ἀσχηλὰ αὐτῷ ἔσται. Ὅς δ' οὐδὲν ἐκείνους θεωρούμενος
 πολλὰ ἐπεραίνετο, ὃ προφήτης δώδεκα λίθους λαβὼν
 καθ' ἑκάστην φυλὴν, φικόδομησε θυσιαστήριον, ὠρυ-
 ξε δεξαμενὴν, ἐστοίχασε τὰς σχίδας ἐπὶ τοῦ βω-
 μοῦ, καὶ αὐταὶ τὰ Ἰσραεὶα ἐπενεγκῶν, ὕδωρ ἐπιχυ-
 θῆναι τῷ θυσιαστηρίῳ ἐκέλευσεν, ὥστε καὶ τὴν C
 δεξαμενὴν πληρωθῆναι. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπακαλέ-
 σατο τὸν Θεόν, καὶ πῦρ οὐρανόθεν ἐπὶ τὸν βωμὸν
 κατενήνεκτο, πάντων ὄρωντων, καὶ τὴν θυσίαν, καὶ
 τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους κατέφαγε, τὸ ὕδωρ τε καὶ
 τὸν χοῦν. Ὁ λαὸς δ' ἐκπλαγείς ἔπεσαν ἐπὶ τὴν γῆν,
 ἕνα Θεὸν ἀληθῆ τε καὶ μέγαν ὁμολογούντες. Καὶ
 συλλαβόντες τοὺς ψευδοπροφήτας, ἀπέκτειναν, τοῦ
 προφήτου κελεύσαντος. Εἶπε δὲ τῷ βασιλεῖ, ὡς ὕσει
 μετὰ μικρὸν ὁ Θεός. Καὶ γέγονε κατὰ τὴν πρόρρη-
 σιν αὐτοῦ βαγθαῖος ὄμβρος. Ἀπειλησάσης δὲ τῆς
 Ἰεζάβελ ἀνελεῖν τὸν Ἡλίαν, φεβηθεὶς ὁ προφήτης,
 ἔφυγεν καὶ ἐν τῇ ἔρημῳ γενόμενος· ἀθουμῶν ἀποθα-
 νεῖν ἰκέτους τὸν Θεόν. Κοιμηθεὶς δὲ, διυπνίσθη παρὰ D
 τινος ἀναστήναι, καὶ φαγεῖν αὐτῷ ἐπιτρέποντος.
 Ὁρᾷ δὲ καὶ ὀλυρῆτον ἄρτον ἐκεῖ, καὶ ὕδωρ. Καὶ
 φαγὼν, ἐκοιμήθη πάλιν, καὶ αὐθις ὁ ἄγγελος φαγεῖν
 αὐτῷ ἐγκελεύεται, ὡς πολλῆς αὐτῷ προκειμένης
 ὀδοῦ. Καὶ πάλιν δὲ φαγὼν καὶ ἐνισχύσας ἐκ τῆς
 τροφῆς ἐκείνης, ἐπορεύθη ἡμέρας τεσσαράκοντα.
 Καὶ γενόμενος ἐν τῷ ὄρει Χωρῆθ, εἰσῆλθεν εἰς σπήλαιον, καὶ φωνῆς ἤκουσε· *Τί παραγέροντις ἐνταῦ-*
θα; Ὁ δὲ ἔφη· *Ὅτι ζηλώσας ἐκτεῖνα τοὺς προφήτας τῆς Ἰεζάβελ, ἢ δὲ ζητεῖ με κτερεῖν.* Ὁ δὲ
 κρηματίζων εἶπεν αὐτῷ· *Ἐξέλθε αὐριον, καὶ στήθι ἐνώπιον Κυρίου.* Καὶ ἐποίησεν οὕτως·
 καὶ αἰσθάνεται πνεύματος· τε καὶ συστειμῶ, καὶ ὄρα καύζον πῦρ. Εἶτα λεπτῆς αὔρας γενόμενης·

spectum venturum, praesentiam ejus regi nuntiat.
 Quo ille conspecto: *Num tu, inquit, is es, qui depravat Israellem?* Cui Elias: *Tu potius, inquit, et domus patris tui, populum depravatis, relicto Domino, falsos deos venerantes. Verum populum, et tuos uxorisque tuae prophetas in montem Carmelum convoco.* Quibus omnibus congressis, Elias ait: *Ego solus Domini propheta superstes: pseudoprophetae autem plurimi sunt. Sed date soli mihi bovem, et illis omnibus alterum, quibus immolatis, victimas lignis imponamus, igne non adhibito, ac suum quisque Deum invocato. A quo autem ignis ultro effulserit, et signa cum victimis cremarit, is verus judicetur Deus.* Hac oratione a populo collaudata, cum ignominiae sacerdotes ita fecissent, et vitulo mactato ac sine igne lignis imposito, Baalem a diluculo usque ad meridiem invocassent, propheta per derisum eos hortatur, ut magnum vociferarentur, si forsitan dormitaret illorum deus, aut aliis negotiis esset occupatus. Cum autem assidue flagitando nihil proficerent, propheta duodecim saxis pro tribuum numero sublatis, altare **92** struxit, scrobem effudit, ligna in altari digressit, victimas imposuit, aquam in altare effundi jussit, ut scrobs etiam impleretur. His peractis, invocato Numine, ignis videntibus omnibus de caelo in aram delatus, et victimas et lapides una cum aqua et pulvere consumpsit. Quo portento consternatus populus, pronus in terram cecidit, unum esse Deum verum et magnum constantis: et jussu prophetae, manibus in impostores illos vates injectis, omnes occiderunt. Deinde regi dicit Elias, Deum paulo post missurum pluviam. Itaque factum est, ut praedixerat, et imber vehemens erupit. Sed Jezabele mortem illi comminata, propheta territus fugit, et in deserto agens desperabundus, mortem a Deo expellit: sopitusque a quodam excitatur, jubente surgere et vesci. Videt autem panem siliagineum illic et aquam. Cum edisset, rursus obdormiit. Angelus denuo eum vesci jubet, quod ei magnum iter instet. Rursus igitur cibo sumpto, et recuperatis ex eo viribus, diebus quadraginta ambulat, et in Chorebum montem profectus, antrum ingreditur. Ibi voce audita: *Cur eo venisti?* respondet: *Cum Dei studio vates Jezabelis occiderim, illa me ad necem quaerit.* Tum is cujus vocem audierat denuo illi ait: *Cras egressus, stato coram Domino.* Cum ita fecisset, ventum sentit et concussionem, et ignem ardentem videt. Deinde levi aura exorta, ex ea vocem audit quae reverti jubebat, et Asahelem Syriae regem inungere, et Jehum regem Israelis, et Elisaeum suo loco prophetam, qui impios deleturi essent. Regressus Elias, quemadmodum jussus fuerat, Elisaeum arantem invenit: cui cum vellus suum injecisset, ille, relictis omnibus, eum sequitur, ad vaticinandi munus evectus.

ἀκούει φωνῆς ἐκείνων, ἀνατρέψαι κτελευσῆς αὐτῶν, καὶ χρεῖσαι βασιλεία τῆς Συρίας τὸν Ἀζαήλ, καὶ τὸν Ἰηοῦ βασιλεία τῶ Ἰσραήλ, καὶ τὸν Ἐλισσιεῖ εἰς προφήτην ἀνθ' ἑαυτοῦ, οἱ τοὺς ἀσεβεῖς ὀλοθρεύουσιν. Ὑποστρέφας δὲ Ἥλιας ὡς ἐκαλεύσθη, εὗρε τὸν Ἐλισσαῖον ἀροτριοῦντα, καὶ ἐπέβριψεν αὐτῷ τὴν μῆλοισιν αὐτοῦ. Ὁ δὲ, καταλιπὼν πάντα, ἠκολούθησεν αὐτῷ προφητεῦν ἐξ ὧσιν.

XIV. Interim Achabus, vineam Nabothi suis agris conterminam vel emere vel permutato accipere cupiens, recusante possessore, in animi ægitudinem incidit. Cujus Jezabel edocta causam, sub nomine regis litteras ad proceres regionis, in qua Nabothus habitabat, conscribit, quibus illum accusare jubebantur, ut in Deum et regem contumeliosis verbis usum, ac, falsis testibus subornatis, lapidare. Eas litteras, regio sigillo appresso, ad illos mittit: **93** qui, jussa exsecuti, Nabothum lapidibus obruerunt. Quo facto, Jezabel Nabothi vineam occupare Achabum jubet: qui, etsi eadem illius ægre ferebat, tamen vineæ hæreditatem adiit. Itaque Elias ad illum missus a Deo: *Quia*, inquit, *Nabothum occidisti, vineæ illius obtinendæ ergo, propterea ait Dominus: Quo in loco sanguinem illius linxerunt canes, eodem in loco tuum uxorisque tuæ sanguinem lingent canes, et meretrices in sanguine tuo lavabunt; omnisque familia tua exstirpabitur.* Quibus verbis vehementer contristatus Achabus, lamentatus est, indutoque sacco jejunavit, facinorosa detestans. Ea regis pœnitentia motus, Dens prophætæ significat, se pœnas quas comminatus esset non ab illo expetiturum, sed temporibus filii ejus illa facturum esse. Post hæc Aderis filius, Syriæ rex, cum magnis copiis et multis auxiliariis, Samaria obsidione cineta, legatos ad Achabum mittit, qui ei dicerent: *Divitiæ tuæ, et uxores tuæ, et liberi tui mea sunt: bello enim ea capiam. Si vero mihi quæcumque volueris concesseris, soluta obsidione discedam.* Achabus ad hæc: *Et ego*, inquit, *et mei omnes tui sumus*: ac convocatis imperii sui senioribus, hostis legationem exponit. Sed populo eum a deditione dehortato, legatis respondet, se quæ postularentur facere non posse. Eo Syriæ rex nuntiato iratus, vallo urbem circumdari et aggeribus cingi jubet. Cum autem vates quidam Achabo dixisset, se traditurum illi hostes cum pueris ducum eos invadenti, numerus eorum inventus est ducenti triginta duo, cum quibus circa meridiem, convivantibus et nebratis hostibus, est egressus. Eos cum Syriæ rex vidisset, ministris suis imperat, ut ad se victos adducerent. Verum pueri, illos aggressi, multos occiderunt: quos pone secutæ copię Israeliticæ, derepente facto impetu, Syros in fugam conjecerunt, adeo ut ipse rex eorum vix elaberetur. Inde reversus Achabus, directis hostium castris, Samariam redit. Cui propheta Syrorum aggressionem denuo prædicat. Itaque instante vere, Syrus Israelitis denuo bellum infert, castris in planitie positis, cum e suis audisset, Hebræorum Dei vires in montibus vigere, in vallibus non item. Verum propheta denuo promittit victoriam Achabo: *Ut*, inquit, **94** *in vallibus etiam suam potentiam demonstret Deus.* Cæteris

ΙΔ'. Ἀμπελώνια δὲ πλησίον τῶν ἀρχῶν τοῦ βασιλείως Ἀχαάβ κηκτημένοι; ὁ Ναβουθαί, ἤξειυτο πωλῆσαι αὐτὸν τῷ βασιλεῖ, ἢ ἀνταλλάξαι. Ὁ δὲ οὐκ ἐπέθετο, καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦτο λεύπητο. Μαθοῦσα δὲ Ἰεζάβελ τῆς λύπης τὸ αἴτιον, γραφὴν ἐποίησατο ὡς ἐξ Ἀχαάβ εἰς τοὺς προέχοντας τῆς χώρας, ἐν ἧ κατῴκει ὁ Ναβουθαί, ἐγκαλειομένην αὐτοῖς κατηγορησάι τοῦ ἀνδρός ὡς βλασφημησάντος κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλείως· καὶ τινὰς παρασκευάζει καταμαρτυρησάι αὐτοῦ, καὶ καταλιθῆσαι αὐτόν. Ταύτην γραφὴν τῇ σφραγίδι τοῦ βασιλείως; ἐπισημηναμένη, ἔστειλε πρὸς τοὺς ἀνδράς. Κάκεινων ποιησάντων ὡς ἐνετάλησαν, ὁ μὲν Ναβουθαί καταλεύσθη καὶ τέθηκεν· Ἡ δ' Ἰεζάβελ κληρονομήσασαι τὸν ἀμπελῶνα τοῦ Ναβουθαί τῷ Ἀχαάβ ἐνετέλλετο, θανόντος ἐκείνου. Ὁ δὲ ἐλυπήθη διὰ τὸν φόνον, τὸν ἀμπελῶνα δὲ φικεύσατο. Καὶ Ἥλιας, κτελευσάντος τοῦ Θεοῦ, ἀπήγε· πρὸς Ἀχαάβ, λέγων, *Ὅτι ἐφρόνευσας τὸν Ναβουθαί διὰ τὸ σχεῖν τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ, διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Ἐνθα οἱ κύνας τὸ ἐκείνου ἐλεῖξαι αἷμα, ἐκεῖ καὶ τὸ σὸν αἷμα καὶ τὸ τῆς γυναίκός σου λείξουσιν, καὶ αἱ πόρται λούσονται ἐν τῷ αἵματι σου, καὶ ἅπαν τὸ γένος σου ἐξολοθρευθήσεται.* Ἀχαάβ δ' ἐπὶ τούτοις καταναυγίς, ἐκλυσε, καὶ σάκκον περιεβάλετο, καὶ ἐνήστιασεν, ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μεταμελόμενος. Καὶ ὁ Θεός; διὰ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ μὴ ἐπάξεν αὐτῷ τὰ ἠπιολημένα ἐδῆλωσε τῷ προφήτῃ, ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ παιδός; αὐτοῦ ταῦτα τελέσειν. Ὁ δὲ τοῦ Ἀδερσιδὸς βασιλεὺς Συρίας ἐστράτευσεν ἐπὶ Σαμάρειαν μετὰ βραδείας δυνάμεως καὶ συμμάχων πολλῶν. Καὶ πολιορκῶν αὐτήν, ἐπεμφε πρὸς Ἀχαάβ, λέγων, *ὅτι Ὁ πλοῦτός σου καὶ αἱ γυναῖκές σου, καὶ τὰ τέκνα σου, ἐμὰ ἐστί· λήψομαι γὰρ πολέμῳ αὐτά. Ἄν δ' ὄσα βούλωμαι παραχωρήσης μοι λήψομαι, λῦσω τὴν πολιορκίαν, καὶ ἀπελεύσομαι.* Ἀχαάβ δὲ, Κἀγὼ, ἔφη, *καὶ οἱ ἔμοι πάντες σοὶ ἔσμεν.* Καὶ συναθροίσας τοὺς πρεσβυτέρους τῆς γῆς, ὄσα πρὸς αὐτὸν διεπέμφατο ὁ πολέμιος ἀνεδίδαξε. Τὸ δὲ πλήθος μὴ πεισθῆναι αὐτῷ σνεβοῦλευσεν. Ὁ δὲ τοῖς πρέσβεσι τῶν πολεμίων εἶπε, μὴ δύνασθαι ποιῆσαι τὸ ἀπαιτούμενον. Τοῦτο ἀγγελῶν τῷ βασιλεῖ τῆς Συρίας, εἰς ὕργην ἐκείνον ἐκίνησε, καὶ χάρακα βαλεῖν περὶ τὴν πόλιν, καὶ χώματα ἐγείρειν ἐκέλευσε. Προφήτου δὲ τινος τῷ Ἀχαάβ φήσαντος παραδιδόναι τὸν Θεὸν τοὺς πολεμίους αὐτῷ μετὰ τῶν παιδαρίων τῶν ἡγεμόνων ἐπιόντι αὐτοῖς, ἠρίθμησεν τὰ παιδάρια, καὶ εὗρε διακόσια τριάκοντα δύο. Τῶν δὲ πολεμίων εὐχουμένων, καὶ μεθύντων κατὰ μεσημβρίαν, ἐξῆλθεν ὁ Ἀχαάβ παραλαβὼν τὰ παιδάρια. Ὁ βασιλεὺς δὲ Συρίας, ἰδὼν αὐτούς, δεδεδμένους τοὺς προσόντας παραστῆσαι αὐτῷ τισι τῶν οικείων προστέταξεν. Οἱ δὲ παῖδες, τοῖς ἐπιούσι προσμύξαντες, πολλοὺς ἀνεῖλον. Ἐπομένη δὲ ὤπισθεν τῶν παιδῶν ἢ πάντα δυνάμεις Ἰσραήλ, ἐξαίφνης κατὰ τῶν Σύ-

ρον ὀρήσασα, εἰς φυγὴν αὐτοῦ· ἔτραψεν, ὡς καὶ ἄνθρωποι ἐν βασιλείᾳ σφῶν μόλις φυγόντα σωθῆναι· καὶ ἀναστρέψας ἐκ τῆς διώξεως Ἀχαάβ, τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων διήρπασε, καὶ ἐπανήλθε πρὸς τὴν Σαμάρειαν. Ὁ δὲ προφήτης αὐθις τοῦ Σύρου αὐτῷ προεῖπεν ἐπιλευσιν. Ἦδη δὲ ἐπιστάντος τοῦ ἑαρος, ἐπεστράτευσεν αὐθις ὁ Σύρος κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν πεδίῳ ἐσκήνωσεν. Εἶπον γὰρ αὐτῷ οἱ περὶ αὐτὸν ἐν δριστοῖς καὶ ἐν κοιλάσιν. Τοῦ ἔξ προφήτου νίκην ἐπαγγελλομένου τῷ Ἀχαάβ, Ἰσα, φησί, καὶ ἐν κοιλάσιν, τὴν ἰσχυρὴν ἐπιδείξεται ὁ Θεός. Τὰς μὲν ἄλλας ἡμέρας ἡσύχαζον τὰ στρατόπεδα, τῇ δ' ἐξέδῳμῃ, μάλιστα συγκροτηθείσης, φεύγουσιν οἱ Σύροι· καὶ Ἀχαάβ ἐδίωκε, καὶ ἀνήρει αὐτούς. Πολλοὶ δὲ, περισθείντες εἰς Ἀφεκκὰ τὴν πόλιν, ἐκεῖ διεφθάρησαν, τοῦ τεύχους ἐπιπεσόντος αὐτοῖς. Ὁ δὲ τοῦ Ἀδερυῖδος μετὰ τικῶν δόλιγων φυγῶν ἐκρούθη. Οἱ δὲ περὶ ἐκείνων, ἀσκήτους ἐνδύοντες, καὶ σχοίνους ταῖς κεφαλαῖς περιδύσαντες, προσήλθον τῷ Ἀχαάβ, καὶ αὐτοῖς τὸν αὐτὸν ἰκέτευον κύριον· ὁ δὲ κατένευσε. Κάκεινοι προσήγαγον τὸν ἀρχηγὸν ἑαυτῶν ἐφ' ἄρματι ὀχουμένῳ τῷ Ἀχαάβ. Ὁ δὲ ἐπὶ τὸ ἄρμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ ἀσπάζεται, καὶ θαρβύει ἐγκελεύεται. Εἶτα ἐπὶ συνθήκαις ἀφῆκεν αὐτὸν ἀπελθεῖν, πολλὰ δωρησάμενος. Ὁ προφήτης δὲ Μιχαίας τινὰ τῶν ὁμοφύλων ἡξίου πατάξαι αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς. Τοῦ δὲ μὴ πεινομένου, ὑπὸ λέοντος αὐτὸν καταχθῆναι πρόφητος, καὶ γέγονεν εἰς ἔργον ἢ πρόβησις. Εἶθ' ἑτέρῳ τὴν αὐτὴν προσήγαγον ἀξίωσιν· πλῆξαντος δ' ἐκείνου, καταδυσάμενος τὴν κεφαλὴν προσήλθε τῷ Ἀχαάβ, λέγων ἐπὶ φυλακῇ παραλαβεῖν πᾶρὰ τοῦ ταξίαρχου αἰχμάλωτον, φυγόντος δ' ἐκείνου, τὸν ταξίαρχον ζητεῖν αὐτὸν ἀνελεῖν. Ὡς δὲ δίκαιον εἶναι τοῦτο εἶπεν ὁ Ἀχαάβ, λύσας ἐκείνος τὴν κεφαλὴν, ἐπεγνώσθη ὡς ὁ προφήτης Μιχαίας ἦν. Καὶ ἔφη τῷ Ἀχαάβ· Ἐκεῖ τὸν βασιλέα Συρίας ἄνδρα ὀλέθριον ἀτιμώρητον ἀφῆκα, αὐτὸς ἀντὶ τοῦ λαοῦ ἐκείνου. Ἐλυθη τούτων ἀκούσας ὁ Ἀχαάβ. Ἐπὶ δὲ τριετίαν εἰρήνην ἀγαγών, εἶτα βουληθεὶς τὴν πόλιν Ῥεμμάθ (63) ὡς αὐτῷ διαφέρουσαν ἀφελεῖσθαι τῶν Σύρων, ἡξίου καὶ τὸν βασιλέα τῆς Ἰερουσαλήμ τὸν Ἰωσαφάθ συνεστράτευσαι αὐτῷ. Κάκεινος κατένευσε, καὶ συνεβούλευεν ἐρωτῆσαι τὸν Θεὸν διὰ τοῦ προφήτου, εἰ εὐδοκεῖ. Ἀχαάβ δὲ, τοὺς ἑαυτοῦ προφήτας συγκαλεσάμενος, εἰ πορεύεται πρὸς πόλεμον ἤρετο. Τῶν δὲ νίκην ἐπαγγελλομένων, ὁ βασιλεὺς Ἰωσαφάθ προφήτην ἐξήτησε τοῦ Κυρίου. Ἀχαάβ δὲ εἶναι μὲν ἔφη, πρόσωχθικένας δ' ἐκείνῳ κακὰ προαγορεύοντι. Καὶ ὁ Ἰωσαφάθ κληθῆναι αὐτὸν ἡξίου. Κληθέντα δὲ τὸν Μιχαίαν, ἠρώτα ὁ Ἀχαάβ εἰ μαχίσεται, ἢ μὴ. Ὁ δὲ· Ἐώρακα τὸν Ἰσραὴλ, ἔφη, δισπαρμένον ἐν τοῖς ὄρεσιν ὡς πολίμιον ἀπολιμαρτον. Ὁ δὲ Κύριος εἶπέ μοι, τοὺς μὲν σωθῆσθαι καὶ ἀναστρέψαι, σὲ δὲ μόνον πῆσισθαι ἐν Ῥεμμάθ.

A diebus exercitus quiescere : septimo autem, praelio commisso, terga dant Syri : quos Achabus persequens, multos occidit, multi etiam Apheccam elapsi, ubi ruina murorum oppressi perierunt. Aderis porro filius cum paucis in fuga occultatur. Ejus satellites, induti saccis et funibus capita vincti, ad Achabum accessere, ut dominum suum conservaret supplicantes. Annuit rex : adducunt illi ducem suum ad Achabum curru vehementem : qui eum curru recipit, salutatur, bono animo esse jubet. Deinde, caedere ieto, cum multis muneribus dimittit. Tum propheta Michæas a quodam popularium caput suum verberari jubet. Recusanti illi : *At te leo, inquit, verberabit.* Itaque factum est ut prædixerat. Cum idem alium jussisset, isque eum verberasset, obligato capite Achabum accessit : *A tribuno militum, inquit, captivus meæ custodiæ traditus, effugit, ob quod ille me ad necem quaerit.* Id ubi justum esse Achabus pronuntiat, soluto capite Michæas agnitus, Achabo ait : *Quoniam Syriæ regem, hominem pestilentem, impune dimisisti, ipse illius loco morieris, et populus tuus pro illius populo.* His auditis rex turbatur est. Actaque pace per triennium, urbem Remmath, ut ad se pertinentem, Syriis erepturus, a Josaphato Hierosolymitano rege petit ut una militet. Annuit ille, Deumque per prophetam consuli jubet, an expeditionem illam probeat. Achabus prophetas suos convocatur, an bellum sit ineundum rogatur. Illis victoriam pollicentibus, Josaphatus etiam prophetam Domini quaerit. Achabus esse quemdam respondet, sed sibi invisum esse, mala prædicere solitum. Josaphatus eum vocari jubet. Accersitum Achabus rogatur, pugnandum sit, an non. Respondet ille : *Vidi Israelitas in montibus dispersos ut gregem sine pastore. Sed Dominus mihi dixit, illos quidem incolumes redituros, te vero solum Remmathæ casurum.* Hac Michæa locuto, Achabus Josaphato : *Nonne dixi, inquit, eum mihi male ominaturum esse ?* Sedechias autem quidam ex pseudoprophetais aliam dedit Michææ. Cui ille inquit : *Tu paulo post ex alio conclavi in aliud transibis, latebras quaeritans.* Cæterum Achabus Michæam in carcere custodiri jubet ad reditum suum. Tum ille : *Si tu, inquit, incolumis redieris, non locutus est per me Dominus.* Regibus jam profectis, etiam Syrorum rex aciem instruit, et suis mandat ne quem petant nisi solum Achabum. Is vero, habitu regio deposita, privatum sumpserat. Itaque Syrorum duces Josaphatum, regaliter cultum, Achabum esse putaverunt, cumque circumdeserunt : sed cum non esse regem Israelitarum vidissent, reliquerunt. Achabus autem, sagitta ictus, cum lethale esse vulnus sensisset, auriga currum e pugna educere jussit, circa solis occasum moritur. Ejus obitu Syri cognito domum redierunt. Regis autem cadaver Samaritanum relatum

Variae lectiones et notæ.

(63) Ῥεμμάθ. Ita cod. Colb. et Lxx. Josephus Ἀράμανθον habet. Wolfius Ῥόσµµαν ediderat.

sepelitur. Sed currum de cæde ejus cruentum in fonte Samariæ occultarunt. Sic et canes sanguinem ejus linterunt, et scorta fonte illo lavabantur, ut Elias vaticinatus fuerat. Mortuus est Achabus, ut Michæas prædixerat, interitu, quamvis ante audisset, non evitato, cum regnasset annos duos et viginti. Regnum suscepit filius ejus Ochozias.

Καὶ ὁ Μιχαίας· Ἐὰν ὑποστρέψῃς ἐν εἰρήνῃ σὺ, εἶπεν, οὐκ ἐλάλησεν ἐν ἐμοὶ Κύριος. Ἦδη δὲ πορευθέντων τῶν βασιλέων, καὶ ὁ τῶν Σύρων βασιλεὺς αὐτοῖς ἀντιπαρετάξατο, ἐντειλάμενος τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ μηδὲν πολεμεῖν τῶν ἄλλων, εἰ μὴ μόνῳ τῷ Ἀχαάθ τὴν βασιλικὴν ἀμείψας σολὴν, ἰδιωτικὴν ἐνεδύσατο. Ἰδόντες δὲ οἱ τῶν Σύρων στρατάρχαι τὸν Ἰωσαφάτ κεκοσμημένον βασιλικῶς, ἐπίθουσαν εἶναι τὸν Ἀχαάθ, καὶ ἐκύλωσαν αὐτόν. Ὡς δ' ἔγνωσαν μὴ δυνατὸν τὴν βασιλεία τοῦ Ἰσραὴλ, ἀνεχώρησαν. Εἷς δὲ τις, τὸ τόξον ἐντείνας, βάλλει τὸν Ἀχαάθ. Γνοὺς δὲ καιρικῶς πληγῆναι, τῷ ἡνιόχῳ ἐκέλευσε τὸ ἄρμα τῆς μάχης ἐξαγαγεῖν, καὶ περὶ δύσιν ἡλίου ἐξέλιπε. Καὶ οἱ μὲν Σύροι, γνόντες τελευτήκατα τὸν Ἀχαάθ, ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως νεκρὸς κομισθεὶς εἰς Σαμαρείαν θάπτεται. Τὸ δὲ ἄρμα καθημαγμένον τῷ φόβῳ τοῦ βασιλέως ἀπέκρυψαν ἐν τῇ κρήνῃ τῆς Σαμαρείας, καὶ οἱ τε κύνες τὸ αἷμα ἐλείξαν, αἱ τε πόρνοι ἐπὶ τῇ κρήνῃ ἐλούοντο, ὡς Ἡλίας προσέφη. Ἀπέθανε καὶ Ἀχαάθ, ὅπου ὁ Μιχαίας προηγόρευσε, τὸν θάνατον μὴ φυγῶν, καίτοι προβρόθέντα αὐτῷ, βασιλεύσας ἔτη δύο καὶ εἴκοσι. Τὴν δὲ βασιλείαν ὁ παῖς αὐτοῦ Ὀχοσίας μετ' ἐκείνου παρέλαβεν.

XV. Josaphatum regem Hierosolymitanum ab expeditione domum redeuntem, Jehus propheta increpat, quod homini impio opem tulisset, eumque a Deo, quamvis ea re offenso esse conservatum. Rex gratias agit: iustrataque omni ditione sua, leges observari et, iudicibus passim institutis, ritae fieri judicia edixit. Cum autem, Moabitibus et Ammanitis, qui etiam Arabes asciverant, Judæam aggressis, divinam opem imploraret: propheta quidam Deum pro eo pugnaturum ait, ac educere quidem exercitum jubet, non tamen invadere hostes, sed stantes divinum auxilium expectare. Rex mane egressus exercitum stare jubet, sacerdotes cum tubis ante exercitum consistere, Levitas et cantores gratiarum actionem cantare Deo. Tum hostes concitati, mutuis sese caedibus confecerunt, ut ne unus quidem superesset. Josaphatus castra hostium exercitui diripienda concedit. Ab eo tempore Barbari, eum ut Deo adjutore nixum veriti, quieverunt. Ochozias autem, Israelitarum rex, improbitatis parentum imitator fuit. Ejus regni anno secundo Moabitæ vectigalia retinuerunt, quæ patri 96 pendere soliti fuerant. Ipso ægrotans ad Accaronensem deam, Muscam nomine, percontatum misit, an convalliturus esset? Legatis in itinere occurrit Elias, ac domum reverti jubet, eique a quo missi essent dicere, quia miserit ad Barbarorum deum, quasi Israeli Deus non esset, eum e lecto suo non surrecturum. Illi regressi audita referunt. Ochozia rogante quisnam id dixisset, atque illis ignorare se dicentibus, de forma illius hominis percontatur: quem cum illi hirsutum esse dicent, pelliceo cingulo cinctum, Eliam esse intelligit, ac, centurione cum quinquaginta millibus misso, eum adduci jubet. Qui, cum eum in vertice montis invenisset, ad regem ire jubet. Verum ad Eliæ preces ignis de cælo delapsus illum cum suis omnibus consumpsit. Alii porro totidem a rege missi pari exitio perierunt. Tertius ablegatus centurio cum suis militibus,

Ταῦτα τοῦ Μιχαίου εἰπόντος, ὁ Ἀχαάθ πρὸς Ἰωσαφάτ ἔφη· Οὐκ εἰπὸν σοι, ὡς κακὰ μοι δεῖ προσεχέσθαι; Σεδεικίας δὲ τις τῶν ψευδοπροφητῶν ἐβρότασε τὴν διαγόνα Μιχαίου. Ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ· Μετ' ὀλίγον ταμῖον ἐκ ταμείου ἀμείψεις κρυπτόμενος.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀχαάθ καθαιρεθῆναι αὐτόν, καὶ φυλάττεσθαι, μέχρις ἂν αὐτὸς ὑποστρέψῃ, προσέταξε. εἶπεν, οὐκ ἐλάλησεν ἐν ἐμοὶ Κύριος. Ἦδη δὲ πορευθέντων τῶν βασιλέων, ἐντειλάμενος τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ ἀντιπαρετάξατο, ἐντειλάμενος τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ μηδὲν πολεμεῖν τῶν ἄλλων, εἰ μὴ μόνῳ τῷ Ἀχαάθ τὴν βασιλικὴν ἀμείψας σολὴν, ἰδιωτικὴν ἐνεδύσατο. Ἰδόντες δὲ οἱ τῶν Σύρων στρατάρχαι τὸν Ἰωσαφάτ κεκοσμημένον βασιλικῶς, ἐπίθουσαν εἶναι τὸν Ἀχαάθ, καὶ ἐκύλωσαν αὐτόν. Ὡς δ' ἔγνωσαν μὴ δυνατὸν τὴν βασιλεία τοῦ Ἰσραὴλ, ἀνεχώρησαν. Εἷς δὲ τις, τὸ τόξον ἐντείνας, βάλλει τὸν Ἀχαάθ. Γνοὺς δὲ καιρικῶς πληγῆναι, τῷ ἡνιόχῳ ἐκέλευσε τὸ ἄρμα τῆς μάχης ἐξαγαγεῖν, καὶ περὶ δύσιν ἡλίου ἐξέλιπε. Καὶ οἱ μὲν Σύροι, γνόντες τελευτήκατα τὸν Ἀχαάθ, ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως νεκρὸς κομισθεὶς εἰς Σαμαρείαν θάπτεται. Τὸ δὲ ἄρμα καθημαγμένον τῷ φόβῳ τοῦ βασιλέως ἀπέκρυψαν ἐν τῇ κρήνῃ τῆς Σαμαρείας, καὶ οἱ τε κύνες τὸ αἷμα ἐλείξαν, αἱ τε πόρνοι ἐπὶ τῇ κρήνῃ ἐλούοντο, ὡς Ἡλίας προσέφη. Ἀπέθανε καὶ Ἀχαάθ, ὅπου ὁ Μιχαίας προηγόρευσε, τὸν θάνατον μὴ φυγῶν, καίτοι προβρόθέντα αὐτῷ, βασιλεύσας ἔτη δύο καὶ εἴκοσι. Τὴν δὲ βασιλείαν ὁ παῖς αὐτοῦ Ὀχοσίας μετ' ἐκείνου παρέλαβεν.

IE'. Ἰωσαφάτ τῷ βασιλεὶ Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τῆς πρὸς Ἀχαάθ συμμαχίας ἐπανελθόντι Ἰηοὺς ὁ προφήτης ἐπενεκάλει, ὅτι ἀνθρώπῳ συνεμάχησεν ἀσεβεῖ· βυσοῦν δὲ αὐτὸν ἔλεγε παρὰ τοῦ Θεοῦ, καίτοι τῷ ἔργῳ αὐτοῦ προσωχθίσαντος. Ὁ δὲ βασιλεὺς πῆχυσται. Ἔβια τὴν ὑπ' αὐτὸν περιερχόμενος χώρην, τοὺς νόμους τηρεῖν ἐνετέλλετο, καὶ κριτὰς πανταχοῦ καταστήσας, δικαίως κρίνειν προσέταττε. Μοαβιτῶν δὲ καὶ Ἀμμανιτῶν προσλαβομένων καὶ Ἀραβας ἐπελθόντων αὐτῷ, ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεὸν εἰς βοήθειαν. Προφήτης δὲ τις ὑπερμαχησάσαι αὐτοῦ τὸν Θεὸν εἶπε, καὶ κελεύει ἐξαγαγεῖν μὲν τὴν στρατιάν, μὴ συμμίξαι μέντοι τοῖς πολεμίοις, ἐστῶτας δ' ἔρᾶν τὴν θεοῦ ἐπικουρίαν. Ἐωθεν δ' ἐξελθὼν μετὰ τῆς στρατιᾶς ὁ βασιλεὺς, τῇ μὲν Ἰτασθαί ἐνετέλλετο, τοὺς ἱερεῖς δὲ προστάται τοῦ στρατεύματος μετὰ τῶν σαλπιγγῶν, καὶ τοὺς λευίτας καὶ τοὺς ὑμνωδοὺς ἄδειν εὐχαριστήριον τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ, πολέμιοι κατ' ἀλλήλων κινήθεντες, ἀλλήλους ἀπέκτεινον, ὡς μηθεὶν σωθῆναι. Ἰωσαφάτ δὲ εἰς διαρπαγὴν ἀφῆκε τῇ στρατιᾷ τὴν τῶν ἐναντιῶν παρεμβολήν. Ἐνευθεν ὡς τὸ θεῖον ἔχοντα σύμμαχον, δεῖσαντες αὐτόν, οἱ ἀλλόφυλοι ἤρεμον. Ὀχοζίας δὲ ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς, τοῖς αὐτοῦ γονεῦσιν εἰς πονηρίαν ὤμοιοτο. Περὶ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπέσχον οἱ Μοαβίται τοὺς φόρους, οὓς εἰσέφερον τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Νοσήσας δὲ, πρὸς τὴν Ἀκκαρζὴν θεὸν, Μυτίας ὠνομασμένην, ἐπεμψεν, ἐρωτῶν εἰ ἀναβρωσθήσεται. Ἡλίας δὲ, τοῖς ἐσταλμένοις ὑπαντήσας, ἀναστρέφειν ἐκέλευε, καὶ λέγειν τῷ πέμψαντι πρὸς τὸν τῶν ἀλλοφύλων θεόν, ὡς τῷ Ἰσραὴλ μὴ δυνατὸς Θεοῦ, ὅτι ἐκ τῆς κλίνης οὐκ ἀναστήσεται. Καὶ οἱ ἄνδρες, ἐπανελθόντες, εἶπον ἃ ἤκουσαν. Ὀχοζίας δὲ, τοῖς αὐτὰ εἰρηκίως εἶη, ἠρώτα. Τῶν δὲ μὴ εἰδέναι φησάτων, τὸ εἶδος τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου λέγειν ἀπήτει αὐτοῦς. Εἰπόντων δὲ δασύν εἶναι, καὶ ζῶνῃν δερματίνην περιεζῶσθαι, συνήκειν ὡς Ἡλίας ἦν. Καὶ πέμψας πεντηκόνταρχον σὺν τοῖς ὑπ' αὐτόν, ἀχθῆναι τὸν προφήτην ἐκέλευσε. Καὶ ὁ σταλὴς ἐπὶ τῆς κόρυφῆς τοῦ ὄρους, εὐρών αὐτόν,

ἔκλεινε πρὸς τὸν βασιλέα. Εὐξαμένου δὲ Ἰσραὴλ
 ἡλίου, κύρ, οὐρανὸν ρυτιν, διέφθειρε τὸν πεντη-
 κόνταρχον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἕτερον
 ἑταίριον πεντηκόνταρχον μετὰ τῶν πεντηκοντα-
 κίκεϊνους ὁμοίως κύρ οὐράνιον ἐπαπάνησε. Καὶ
 αὐτὸς τρίτος ἐπέμφθη ταξίαρχος σὺν τοῖς ὑπ' αὐτόν.
 Ὅς, ἐπὶ τὸν προφήτην ἰδὼν, πεσὼν προσεκύνησε,
 καὶ παρητεῖτο τὴν ἐξ αὐτοῦ τιμωρίαν, λέγων ἄκων
 ἦκεν βασιλικῆ πεπεισμένος καλεῦσμάτι, καὶ παρ-
 εκάλει αὐτὸν ἀπελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα. Ἡλίου δὲ,
 ἀγγέλιον αὐτῷ πορευθῆναι εἰπόντος, καὶ μὴ προει-
 σθαι, κατήλθεν ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ ἀπεθίων, τῷ
 βασιλεὶ ἔφη· Ἐπεὶ πρὸς ἀλλότριον θεὸν ἔστει-
 λας, ζητῶν εἰ ζῆσεις, Ἰσθι οὐκ ἀναστήσῃ ἐκ
 τῆς γούσι προσεοικώς. Ἡλίου δὲ ἀναλαμβάνεσθαι μέλ-
 λων, ἐπορεύθη μετὰ Ἐλισσαί. Καὶ ἰδὼν εἰς τὸν
 Ἰορδάνην, τῇ μηλωτῇ αὐτοῦ τὸ ὕδωρ ἐπάταξε, καὶ
 διερέθη τὸ ὕδωρ, καὶ διεῖλθεν ἀμφω ἐπὶ ξηρᾶς.
 Ἔτα, Ἀιτησαι, εἶπε τῷ Ἐλισσαί, τί ποιήσω σοι;
 Ὅ δὲ διεπλήν τὴν ἐν αὐτῷ τοῦ πνεύματος χάριν
 γενέσθαι ἤτησεν ἐπ' αὐτόν. Ἡλίας δὲ φορτικῶν εἶναι
 εἶπε τὸ αἶτημα, Πλήν εἰ ὄψαι ἀναλαμβάνόμενον,
 γνησθεταί σοι. Ἐτι δὲ λαλούντων αὐτῶν, ἄρμα
 ἔμπυρον σὺν ἵπποις ὁμοίως ἐπέστη, καὶ ἤρπασε τὸν
 Ἡλίαν. Ἀναφερόμενος δὲ, τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ ἐπ-
 ἔβριψε τῷ Ἐλισσαί. Καὶ δε, λαβὼν αὐτήν, μηκέτι
 εἶν Ἡλίαν ὄρων, ὑπέστρεψε· καὶ ἰδὼν εἰς τὸν
 Ἰορδάνην ἀπόπειραν ἐποίητο εἰ ἔλαβε τὴν χάριν
 ὡς ἦσθε, καὶ ἐπάταξε τὸ ὕδωρ τῇ μηλωτῇ. Τὸ δὲ
 οὐ διεήρητο. Καὶ εἶπε, Πού ὁ θεὸς Ἡλίου; καὶ
 ἐπάταξε πάλιν· καὶ διεσέτη τὸ ὕδωρ, καὶ διεῖλθεν.
 Ἰδόντες δὲ αὐτὸν υἱοὶ τῶν προφητῶν πεντηκοντα,
 εἶπον· Ἐκτανάεσθαι τὸ πνεῦμα Ἡλίου ἐπὶ
 Ἐλισσαί. Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ, καὶ ἐζήτουν
 πορευθῆναι, ἀρουνήσαντες, μὴ ποτε ἤρα τὸν Ἡλίαν
 πνεῦμα Κυρίου, καὶ ἔβριψεν αὐτὸν ἐφ' ἐν τῶν
 ὄρων ἢ τῶν βουνῶν. Ἐλισσαί δὲ οὐκ ἐπέστρεπεν.
 Ἐγκαιμένων δ' ἐκείνων, κατένευσε. Καὶ ἐπορεύθη-
 σαν πεντηκοντα ἄνδρες, καὶ ἐζήτησαν τρεῖς ἡμέρας,
 καὶ οὐκ εὔρον. Ἐλισσαί δὲ ἐν Ἱεριχῷ ἦν. Καὶ
 ἦλθον οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως πρὸς αὐτόν, δεόμενοι
 μεταβληθῆναι παρ' αὐτοῦ τὰ ὕδατα τοῦ τόπου ἐκεῖ-
 νο, πονηρὰ ὄντα καὶ ἀτεκνοῦντα. Ὅ δὲ ἐν ἀγγέλιῳ
 καινῷ ἔλας αὐτῷ κομισθῆναι ἐζήτησε· καὶ κομι-
 σθέντος, εἰς τὴν πηγὴν τῶν ὀδάτων καθῆκεν ἄλας
 ἐπιχαλούμενος τὸν ἕδιον, καὶ τὰ ὕδατα ἐκ πικρίας
 εἰς γλυκύτητα μεταβλήθησαν, καὶ οἶδεν αὐτοῖς ἐνα-
 στήμειν βλαβερὸν. Ἀπὸντος δὲ πού τοῦ προφήτου
 Ἐλισσαί, παιδιάρια μικρὰ κατέπειζον αὐτοῦ,
 βῶντα Ἀνάβαινε, φαλακρέ. Ἀλγῆσας δ' ἐπὶ τοῦτω,
 κατηύξατο αὐτῶν. Καὶ ἐξῆλθον ἄρκτοι ἀπὸ τοῦ ὄρους,
 καὶ ἀπέκτειναν ἐκ τῶν παιδῶν δύο καὶ τεσσαρά-
 κοντα. Ἰωρὰμ δὲ οὐκ ἔλας, μέλλων κατὰ Μοαβι-
 τῶν ἐκστρατεύειν, Ἰωσαφάτ τὸν βασιλέα τῆς Ἰου-

dam ad prophetam venisset, proculuit, enimque
 adoravit, pœnam deprecatus, quod invitus veni-
 ret, jussu regis coactus, et oravit ut ipse ad eum
 veniret. Elias ab angelo, amoto metu, ire jussus,
 de monte descendit, et regi ait: Quoniam ad alic-
 num deum misisti, quærens num evasurus esses,
 scito te de morbo non surrecturum, sed brevi mori-
 turum. Obiit igitur Ochozias secundum Eliæ præ-
 dictionem, Joramō fratri regno relicto, qui statuas
 Baalis a patre Achabo erectas comminuit, ille qui-
 dem cœtera impius et improbus, atque parentum
 similis. Elias, in cœlum assumendus, cum Eliæo
 profectus ad Jordanem, vellere aquam percussit:
 ea percussa dirimitur, ut ambo per siccum trans-
 irent. Deinde Elisæum petere jubet, quid sibi fieri
 vellet. Tum illo: Ut gratia spiritus, qui in te est,
 in me conduplicetur. Elias, etsi votum id grave
 esse diceret: tamen, Si me in cœlum assumi vide-
 ris, compos, inquit, ejus fiet. Dum hæc loquuntur,
 currus igneus cum similibus equis Eliam abripit.
 Dum sursum ferretur, vellus suum Elisæo injicit:
 quo ille accepto, Eliam videre desit, ac ad Jorda-
 nem reversus, periculum facit petiæ ab Elia gra-
 tiæ, aqua vellere verberata: quæ cum non divide-
 retur: Ubi est, inquit, Eliæ Deus? Sed cum
 97 denuo percussisset, divisa aqua, transit. Eo viso,
 quinquaginta filii prophetarum dixerunt: Eliæ
 spiritus in Elisæo consedit. Eumque secuti sunt,
 quæsituri num spiritus Domini Eliam sublatum in
 montem aliquem dejecisset. Id Elisæus principio
 negat, sed instantibus concedit. Quare viri quin-
 quaginta toto triduo quæsitum non repererunt.
 Elisæum Hierichunte habitantem cives convene-
 runt, rogantes ut ejus loci aquas malas et sterili-
 tatem inducentes mutaret. Ille salem in novo sibi
 vase afferri jubet: allatum, invocato Dei nomine,
 in fontem conjicit: quo facto, aquarum amaror
 in dulcedinem est conversus, amissa omni vi
 noxia. Propheta quopiam iturus, parvos pueros per
 ludibrium, Ascende, calve, clamantes, indignatus
 execratur. Itaque ursi e montibus progressi pue-
 ros duos et quadraginta occiderunt. Joramus
 Achabi filius, Moabitibus bellum illaturus, auxilium
 petiit a Josaphato Judææ rege. Ille etiam Idumæo-
 rum regem, qui sibi pareret, se asciturum socium
 promittit. Ita tres reges, inita concordia, septem
 diebus per desertum abierunt. Exercitiis autem
 aqua destitutis, Elisæum advenies orant ut et se
 et milites conservaret. At ille Joramō: Ad patris tui
 et matris prophetas, inquit, abito, et jurat, si absque
 Josaphato esset, se ne verbum quidem ei responsu-
 rum fuisse. Deinde quemdam vocari jubet, qui psal-
 leret. Eo psallente, spiritu Domini afflatus Elisæus,
 jubet multas effodi scrobes juxta torrentem; visuros
 enim torrentem plenum, neque vento spirante, ne-
 que imbre depluente: ac poturos ad satietatem, et
 hostium potituros. His prædictis, postero die mane
 et torrentis alveus impletus est, adeo ut redundaret
 et omnis illius terræ superficies stagnaret. Sole orto,

igniti ejus radii, in aquas incidentes, effecere ut rubicundæ apparent. Moabitæ igitur in montibus castrametati, et ex alto despicientes, sanguinem esse putavere, et suspicati, orto inter reges dissidio, milites sese invicem trucidasse. Et dum in composito agmine ad spoliarum direptionem properant, ab hostibus circumventi, alii cæduntur, alii in fugam vertuntur: quos Israelitæ persècuti, in Moabitidem **98** impressione facta, et urbès everterunt, et regionem devastarunt. Rex autem Moabitarum, in urbem reversus, filium suum primogenitum in murum adductum, ex desperatione immolatum, adolet deo. Quo reges conspecto, miserti illius eo loci redacti, obsidionem solverunt. Josaphatus autem, Hierosolyma reversus, obiit anno relatìs sexagesimo, regni vicesimo quinto, vir pius et justus: multisque liberis relictis, natu maximum Joramum successorem designavit, Israelitico regi cognominem avunculo suo.

ἐκάλυψεν. Ἀνατελλαντος δὲ τοῦ ἡλίου πυρώδους, καὶ αὐγῆν τοῦ ἡλίου ἐφαίνοντο. Οἱ οὖν Μωαβῖται ἐν τοῖς ἀγέροις ἐστρατοπεδευκότες, καὶ ὑψόθεν κατασκοποῦντες, αἶμα τὸ ὕδωρ ὑπολαβόντες, καὶ νομίσαντες τοὺς βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους μαχέσασθαι, καὶ ἀποκτείνειν ἀλλήλους: τοὺς στρατιώτας αὐτῶν, ὤρμησαν ἀσυντάκτως εἰς τὴν τῶν σκύλων διαρπαγῆν. Καὶ τῶν ἐχθρῶν περιστάντων αὐτούς, οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ ἐφυγον. Οἱ δὲ Ἰσραηλιταί, διώκοντες, εἰς τὴν Μωαβίτιν ἐνέβαλον, καὶ τὰς τε πόλεις καθεῖλον, καὶ τὴν χιώραν ἠρήμωσαν. Ὁ βασιλεὺς δὲ Μωαβ εἰς τὴν πόλιν ἐπανελθὼν, τὸν πρῶτότοκον αὐτοῦ ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναγαγὼν, ἐξ ἀπεγνώσεως ἔθυσεν, καὶ ὠλοκαύτωσεν τῷ Θεῷ. Τοῦτο οἱ βασιλεῖς ἰδόντες, καὶ τῆς ἀπογνώσεως ἐκείνον οἰκτείραντες, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Ἰωσαφάτ δὲ, ἐπανελθὼν εἰς Ἱερουσόλυμα, τελευτᾷ, ζήτας μὲν ἔτη ἐξήκοντα, βασιλεύσας δ' ἐκ τούτων πέντε καὶ εἴκοσι, ἀνὴρ γενόμενος θεοσεβῆς τε καὶ δίκαιος. Πολλοὺς δὲ παῖδας λιπῶν, διάδοχον τῆς βασιλείας τὸν προσβύτατον ἐποίησαντο, Ἰωράμ κεκλημένον ὁμωνύμως τῷ Ἰσραηλιτῶν βασιλεῖ, μητρὸς δὲ αὐτοῦ.

XVI. Elisæum Samaritæ degentem mulier quædam vidua convenit, miserabiliter conquerens, quod solvendo non sit, liberos suos a feneratoribus in servitutem abripi. Eam propheta rogat, quid habeat in ædibus. Quæ cum se nihil habere nisi paucillum olei responderet, jubet ut multa vasa utenda petat, et in omnia de oleo infundat. Quo illa facto, vasa omnia plena esse oleo prophetæ nuntiat: quo ille vendito, eam creditori satisfacere, et quod supersit ad usum domesticum conferre jubet. Idem Sunamitidi, cujus hospitio utebatur, orbæ liberis prædixerat, parituram esse filium: itaque factum est. Verum puer jam grandiseculus obiit. Itaque mulier ad Elisæum in Carmelum venit, et pedibus ejus advoluta, calamitatem suam deplorat. Ille discipulum Giezim, dato baculo suo, quem puero mortuo imponeret, cum ea abire jubet. Sed jurante muliere se non discessuram nisi ipse secum abiisset, paret propheta, puerum in lectulo jacentem invenit, precatus letum ascendit, puero incubat, in eum sufflat: quod cum septies fecisset, mortuus reviviscit, et matri vivus a propheta restituitur. Inde Galgala profectum, cum fame laboraretur, filii prophetarum conveniunt: quibus cum a famulo aliquid elixari jussisset, ille ex agro herbas colligit, quibus et cucurbita silvestris (toxicum id est) admista erat, coctas apponit. Vili, cucurbita animadversa,

δαίτας ἡλίου συμμαχῆσαι αὐτῷ. Ὁ δὲ καὶ τὸν Ἰουδαίων βασιλεῖα ὑπέκοντα αὐτῷ προσλάθεσθαι σύμμαχον ἐπηγγελάτο. Ἐνωθίντες δ' οἱ τρεῖς βασιλεῖς, διὰ τῆς ἐρήμου ἀπήσαν ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ, καὶ τὸ ὕδωρ ἐπέλειψε τοὺς στρατεύμασιν. Ἦλθον οὖν πρὸς Ἐλισσαίη οἱ τρεῖς βασιλεῖς, καὶ ἔδειοντο σώζειν αὐτούς καὶ τὴν στρατιάν. Ὁ δὲ τῷ Ἰωραμ ἔφη· Πρὸς τοὺς πατέρας σου καὶ τῆς μητέρας σου ἀπιθὶ προσήτας· καὶ ὤμοσεν αὐτῷ μὴ ἂν ἀποκρίθῃναι αὐτῷ εἰ μὴ δια Ἰωσαφάτ. Εἶτα ψάλλοντά τινα κληθῆναι ἐκέλευσε. Ψάλλοντος δ' ἐκείνου, πνεῦμα Κυρίου ἐνέπνευσε τῷ προφήτῃ, καὶ ἐπέταξε πολλοὺς βῆθρους ὀρύξαι παρὰ τὸν χεῖμαρρον· Ὁψεσθε γάρ, ἔφη, πλήρη τὸν χεῖμαρρον, οὐτε πνεύματος πνεύσατος, οὐδ' ὑετοῦ γεγονότος, καὶ πίεσθε εἰς κόρον, καὶ τῶν ἐχθρῶν κυριεύσετε. Καὶ ὁ μὲν οὕτως προεῖρηκεν. Ἔωθεν δὲ τῆ ἐπαύριον ὁ χεῖμαρρος ὕδατων ἐπέπληστο· καὶ πλημύρας γενομένης, ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἐκείνης τὸ ὕδωρ προσβάλλοντος τοῖς ὕδασιν, ἐρυσθὰ τὰυτα πρὸς τὴν ἕρπινον κατασκοποῦντες, καὶ ὑψόθεν κατασκοποῦντες, αἶμα τὸ ὕδωρ ὑπολαβόντες, καὶ νομίσαντες τοὺς βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους μαχέσασθαι, καὶ ἀποκτείνειν ἀλλήλους: τοὺς στρατιώτας αὐτῶν, ὤρμησαν ἀσυντάκτως εἰς τὴν τῶν σκύλων διαρπαγῆν. Καὶ τῶν ἐχθρῶν περιστάντων αὐτούς, οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ ἐφυγον. Οἱ δὲ Ἰσραηλιταί, διώκοντες, εἰς τὴν Μωαβίτιν ἐνέβαλον, καὶ τὰς τε πόλεις καθεῖλον, καὶ τὴν χιώραν ἠρήμωσαν. Ὁ βασιλεὺς δὲ Μωαβ εἰς τὴν πόλιν ἐπανελθὼν, τὸν πρῶτότοκον αὐτοῦ ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναγαγὼν, ἐξ ἀπεγνώσεως ἔθυσεν, καὶ ὠλοκαύτωσεν τῷ Θεῷ. Τοῦτο οἱ βασιλεῖς ἰδόντες, καὶ τῆς ἀπογνώσεως ἐκείνον οἰκτείραντες, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Ἰωσαφάτ δὲ, ἐπανελθὼν εἰς Ἱερουσόλυμα, τελευτᾷ, ζήτας μὲν ἔτη ἐξήκοντα, βασιλεύσας δ' ἐκ τούτων πέντε καὶ εἴκοσι, ἀνὴρ γενόμενος θεοσεβῆς τε καὶ δίκαιος. Πολλοὺς δὲ παῖδας λιπῶν, διάδοχον τῆς βασιλείας τὸν προσβύτατον ἐποίησαντο, Ἰωράμ κεκλημένον ὁμωνύμως τῷ Ἰσραηλιτῶν βασιλεῖ, μητρὸς δὲ αὐτοῦ.

17. Ἐν Σαμαρείᾳ δὲ τῷ Ἐλισσαίῳ διάγοντι τρεῖς εἰσι γυνὴ τις χεῖρα ἀποκλειομένη, ὅτι χρεωστοῦσα καὶ μὴ ἔχουσα τὸ χρέος ἀποδοῦναι, τοὺς υἱοὺς ἀφαιρεῖται παρὰ τοῦ δανειστοῦ, εἰς δούλους αὐτῷ ἐσομένους. Ὁ δὲ προφήτης, τί ἐν τῷ οἴκῳ ἔχει, ἠρώτα αὐτήν. Ἡ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἔφη ἢ βραχύτατον ἔλαιον. Καὶ ἐνετείλατο αὐτῇ χρῆσασθαι ἀγγεῖα πολλὰ, καὶ ἐπιχεῖν ἐκ τοῦ ἔλαιου ἐν ἅπασιν. Πεποίηκε τὰ κελευσθέντα τὸ γύναιον, καὶ πάντα ἔλαιον ἐπέλησθησαν, καὶ ἀνήγγειλε τῷ προφήτῃ τὸ γεγονός. Κάκεινος ἀποδόσθαι τὸ ἔλαιον συνεβούλευσε, καὶ ἀποτίσαι τὸ χρέος, καὶ τῷ περισσῷ εἰς διοίκησιν χρῆσασθαι. Ξενισθεὶς δὲ παρὰ τῆς Σουναμίτιδος, καὶ ἐν τῇ οἴκῳ αὐτῆς ἀναπαυόμενος, μὴ ἐχούσης παῖδα, προεῖπεν αὐτῇ συλλήψεσθαι καὶ τεκεῖν υἱόν. Καὶ κατὰ τὴν τοῦ προφήτου πρόβησιν ἔτεκεν. Ἀδρυνθὲν δὲ τὸ παιδίον τέθνηκεν. Ἡ δὲ γυνὴ πρὸς τὸν Ἐλισσαίον εἰς τὸ Καρμηλίον ἀπελήλυθε, καὶ πεποῦσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, τὴν συμφορὰν ἀπεκλάετο. Ὁ δὲ τῷ φοιτητῇ αὐτοῦ Γιεζὶ ἐνετείλατο ἀπελθεῖν, δούς αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ βακτηρίαν, ἵνα ἐπιθῆται αὐτῇ τῷ τεθνεῶτι παιδί. Καὶ ἡ γυνὴ ὤμοσε μὴ ὑποστρέψαι, εἰ μὴ αὐτὸς αὐτῇ συμπορεύεται. Ἐπεῖσθη οὖν ὁ προφήτης, καὶ ἀπελθὼν εὔρε τὸ παιδίον ἀνακεκλιμένον ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ· καὶ προσευξάμενος ἀνέβη ἐπὶ τὴν κλίνην, καὶ συνανεκλίθη τῷ παιδίῳ, καὶ ἐνεψύσησεν εἰς αὐτό. Καὶ ἐπάκτις οὕτω τοῦ προφήτου ποιήσαντος, ἀνεζώθη ὁ τεθνή-

κως, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ ζῶντα. Ἐξεῖ-
θεν ἀπῆλθεν εἰς Γάλαλα. Καὶ ἦν λιμὸς, καὶ εἰ υἱὸς
τῶν προφητῶν ἦκασι πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ τῷ διακόνῳ
αὐτοῦ ἐπέταξεν ἑτοιμάσαι αὐτοῖς ἕψμα. Καὶ συν-
εῖβεν ἑκείνος ἐκ τοῦ ἀγροῦ λάχανα, οἷς καὶ τολύπη
συναναμέμικτο. Ἡ δὲ βοτάνη ἐστὶ ὀλητήριος. Καὶ
ἔψαζεν προσήγαγε τοῖς ἀνδράσιν· ἐσθίουτες δὲ ἐπέ-
γων τὴν τολύπην, καὶ πρὸς τὸν προφήτην ὡς, τεθνη-
ξίμενοι ἐξεβόησαν. Ὁ δὲ ἄλευρον κελύσσας ἐμβάλεν
εἰς τὸν λέβητα, ἐπέτρεψε φαγεῖν, καὶ οὐδενὶ τι
γέγονεν ἐκ τῆς τροφῆς πονηρόν. Ἐνεγκόντος δ'
αὐτῷ τινος ἄρτους εἴκοσι, καὶ παλάθας, ἐνετείλατο
τῷ ὑπρέτῃ αὐτοῦ παραθεῖναι τῷ λαῷ ταῦτα.
Τοῦ δὲ, *Τί ἂν γένοιτο ταῦτα πρὸς ἀνδρας εκατόν,*
ειρηχότος· Ἄδς, εἶπε, *ταῦτα, καὶ ἐσθιέτωσαν·*
κορεσθήσονται γάρ, καὶ καταλείψουσι περισ-
σεύματα. Καὶ εἰς ἔργον ὁ λόγος ἐγένετο. Νεεμὴν
δὲ, μέγας ὢν παρὰ τῷ βασιλεῖ Συρίας, λελέπτρωτο.
Καὶ νεάνιδος ἀρχιματωσίσεως Ἰσραηλιτιδος, ἡ
γυνὴ Νεεμὴν δοῦλην ἔσχεν αὐτήν. Ἴητις ἔφη πρὸς
τὴν κυρίαν αὐτῆς, ὡς, *Εἰ ἀπῆλθεν ὁ κύριός μου*
πρὸς τὸν προφήτην Ἐλισσαί, ἀπῆλλάγῃ ἂν τῆς
νόσου αὐτοῦ. Ἢ δὲ τῷ ἀνδρὶ τοὺς λόγους ἀπήγγειλε
τὴς νεάνιδος, καὶ Νεεμὴν τὰ λαληθέντα τῷ βασιλεῖ
Συρίας ἀνήνεγκε. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπιστολὴν ἐκτίθε-
ται περὶ τοῦ θεραπευθῆναι τὸν Νεεμὴν πρὸς τὸν
βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ. Νεεμὴν δὲ, λαθῶν δέκα τάλ-
αντα ἀργύρου, καὶ ἑξακισχιλίους χρυσοῦς, καὶ
δέκα ἀλλασσομένας στολάς (64), ἐπορεύθη ἐπὶ Σα-
μαρείαν, καὶ τὴν ἐπιστολὴν τῷ βασιλεῖ ἐνεχείρισεν.
Ὁ δὲ, ἀναγνοὺς αὐτήν, διέβηκε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ,
λέγων, *οἱ Πρόφασιν καθ' ἡμῶν ὁ βασιλεὺς Συρίας*
ζητεῖ. Ἐλισσαί δὲ, ταῦτα μαθὼν, Ἐλόθω πρὸς με
ὁ Νεεμὴν, μεμήνηκε τῷ βασιλεῖ Ἰσραὴλ. Καὶ ἐλ-
θόντι στεῖλας δεδήλωκεν ἀπελθεῖν εἰς τὸν Ἰορ-
δάνην, καὶ λούσασθαι ἐπτάκις, καὶ οὕτως τῆς λέπρας
ἀπαλλαγῆσεσθαι. Ὀργισθὴ δὲ Νεεμὴν, ὅτι μὴ
ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ προφήτης, καὶ ἠξίατο, καὶ
ἐπέθετο αὐτῷ τὴν χεῖρα. Καὶ ἀγανακτῶν ὑπεχώρει,
λέγων· *Οὐκ εἰσι ποταμοὶ παρ' ἡμῖν ὑπὲρ τὸν Ἰορ-*
δάνην; Πορευθεὶς λούσομαι ἐν αὐτοῖς, καὶ καθα-
ρισθήσομαι. Ἰπερῶροντι δὲ ἔκπον αὐτῷ οἱ θερά-
πονες· *Ποίησον τὸν τοῦ προφήτου λόγον, ῥάδιον*
ὄντα. Καὶ κατέβη Νεεμὴν, καὶ ἐβαπτίστατο ἐν τῷ
Ἰορδάνῃ ἐπτάκις, καὶ ἐκαθαρίσθη· καὶ ἀναστρέψας
ἠὲ χαρίσται τῷ προφήτῃ, καὶ μὴ εἶναι θεὸν ἕτερον
ὡμολόγει παρὰ τὸν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἔξιου αὐτὸν
λαθεῖν εἰ ἐξ ὧν ἐκόμενον. Ὁ δὲ ἀπήνηγετο, καὶ
ὕπεστρεψε Νεεμὴν. Γιεζὶ δὲ κατεδίωξεν αὐτόν, καὶ
εἶπεν· *Ὁ προφήτης ἀπέστειλέ με λήψασθαι*
ἀπὸ σοῦ τάλαντον ἀργυρίου, καὶ δύο στολάς,
δοθησόμενα δομμένοις τισὶν ἄρεϊ προσελθούσιν
αὐτῷ. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ Νεεμὴν· καὶ ὑπέστρεψε
Γιεζὶ πρὸς Ἐλισσαί. Ἐγὼ δὲ ὁ προφήτης δὲ εἶρ-

A prophetam inelamarunt tanquam evestigio mori-
turi. Ille farina in lebetem injecta eos vesci jubet.
Quo facto, nihil ex eo cibo incommodi senserunt.
Cum quidam ei panes viginti attulisset ac palathas,
ministrum ea populo apponere jubet. **99** Qui cum
diceret: *Quid ista ad centum viros? Dato, inquit, ut*
vescantur: nam et saturabuntur, et aliquid supererit.
Et ita factum est ut ille dixerat. Erat quidam Neeman
nomine, magnæ apud Syriæ regem auctorita-
tis, lepra infectus. Cujus uxori cum mulier Israe-
litica bello capta serviens, dixisset, si ad Eli-
sæum prophetam abiret herus suus, morbum ejus
curatum iri, ea verba uxor marito, maritus regi
Syriæ refert. Rex vero litteras scribit ad regem
Israelis de Neemanis curatione. Ipse Neeman, sum-
ptis decem argenti talentis et sex mille aureis, et
decem stolis lautioribus, Samariam proficiscitur,
litterasque regi tradit. Quibus ille lectis, vestes
suas laceravit, Syriæ regem causam contra se qua-
rere dicens. *Et cogniti, Elisæus ad se Neema-*
nem mitti jubet: qui cum venisset, septies in
Jordane lavandum esse, per nuntium ei significat,
sic lepra iri liberatum. Neeman vero, iratus quod
sibi propheta non obviam egressus esset ac mani-
bis impositis vota fecisset, per indignationem
discedit: quasi vero Syria non haberet flumina
Jordane meliora, in quibus si lavisset, mundare-
tur. Sed inter abeundum, monitus a famulis ut
prophetæ pareret monitis, quæ nihil difficile com-
plecterentur, obtemperat, et septies in Jordane
mersus mundatur: ac reversus, gratis prophetæ
actis, confitetur non esse alium Deum præter
Israeliticum, petens ut muneris aliquid acciperet,
Verum illo recusante, discedit. Giezis autem eum
persequens: Propheta, inquit, me misit, ut argenti
talentum, et duas stolas acciperem, quæ det egenti-
bus, qui illum modo convenerunt. Iis acceptis, Giezis
ad Elisæum redit. Qui cum factum illius cognov-
isset, ei dixit: Quia pecuniam et vestes a Nee-
mane accepisti, lepra illius tibi et semini tuo adha-
rescet. Sic ille leprosus exit. Prophetarum autem
filiis ad Jordanem ligna cæsum profectis, ut sibi
tabernacula constituerent, Elisæo comitante, cu-
jusdam securis elapsa capulo in flumen decidit. Is
prophetam vocat, et locum monstrat ubi demer-
sum esset ferrum. At ille, cum lignum injecisset,
emersit ferrum: idque supernatantia aquæ recipi
is qui amiserat. Cum rex Syriæ Joramum Israeili-
*tarum regem per insidias captaret, **100** Elisæus*
misso nuntio cum monet ut caveat, nec venatum
egrediatur. Paret ille. Ader, frustratus insidiis, suos
conditionis suspectos habere: illi affirmare non
so, sed Elisæum prophetam arcana regi nuntiare.
Mittit igitur exercitum Dothaim ad prophetam ca-

Variae lectiones et notæ.

(64) Ἀλλασσομένας στολάς. Vetus Bibliorum
translatio, *decem mutatoria vestimentorum.* Castalio
lautiores vestes convertit, quem secutus est Wol-

fus. Vide Gloss. med. Lat. in *Mutatorium*, et Gloss.
med. Græcit. in Ἀλλασσειν.

piendum, a quo minister illius urbe circumdata videns, perterritus, rem prophetæ nuntiat. At ille timere vetat, ac Deum orat ut famulo demonstret quomodo ipse divinitus custodiatur. Quo impetrato, videt famulus prophetam curribus et equis igneis vallatum: qui denuo precatus, hostium oculos perstrinxit, et ad eos egressus: *Me sequimini*, inquit, *et tradam vobis Elisæum*. Sequuntur illi et oculis et animis obcæcatis. Quos cum Samariam perduxisset, regem jubet eos suis copiis circumdare: et Deum orat ut caliginem illorum oculis amoveret. Quo facto Syri se in hostium medio versari vident. Verum Elisæus neminem eos lædere patiebatur, sed consulebat ut accepti hospitaliter incolumes dimitterentur. Joramus rex prophetæ monitis diligenter paret: illi discedunt. Regi quid acciderit nuntiant. Syrus audita re obstupescit.

τῶν βεβουλευμένων αὐτῶ. Φησάντων δ' ἐκείνων οὐκ αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸν προφήτην Ἐλισσαίου μὴνύειν αὐτῶ τὰ ἀπόβητα, στέλλει ἐν δοθαῖν στρατεύματα, ἵν' αὐτὸν λάβουσι. Ἰδὼν δὲ τὸν λαὸν κύκλῳ τῆς πόλεως ὁ τοῦ προφήτου διάκονος, περιβεβῆς ἐγένετο, πρὸς αὐτὸν ἀναγγέλλων τὸ πρῶγμα. Ὁ δὲ, Μὴ δεῦθι, ἔφη· καὶ ἰκέτευσε τὸν Θεὸν δεῖξαι τῷ διακόνῳ αὐτοῦ, ὅπως φυλάττεται παρ' αὐτοῦ. Καὶ εἶδωκεν ὁ Θεὸς τῷ θεράποντι τοῦ προφήτου χάριν ἰδεῖν αὐτὸν ἄρμασι καὶ ἱπποῖς πυρίνοις κεκυκλωμένον. Ἡμαῦρος δὲ ὁ προφήτης προσευξάμενος καὶ τὰ ὄμματα τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ἐξιθῶν πρὸς αὐτοῦ· ἔφη· Ἄκολουθεῖτέ μοι, καὶ δώσω τὸν Ἐλισσαῖον ὑμῖν. Οἱ δὲ εἶποντο, καὶ τὰς βίβει· βεβλαμμένοι καὶ τὴν διάνοιαν. Ἀπαγαγὼν δὲ αὐτοὺς εἰς Σαμάρειαν, περιτεῖσαι αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ δύναμιν τῷ βασιλεῖ ἐνετείλατο. Καὶ τὸν Θεὸν ἦγει περιαιρεθῆναι τὴν ἀχλὺν ἐκ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν. Περιαιρεθείσης δὲ, εἶδον αὐτοὺς οἱ Σύροι μέσον ἱμπεριελημμένους τῶν πολεμίων. Ἐλισσαῖος δὲ οὐδένα ἐπιθέσθαι αὐτοῖς παρεχόμενος, ξενίσαι δὲ μᾶλλον, καὶ ἀπολύσαι ἀπαθείς συνεβούλευε. Φιλοτίμως οὖν ὁ Ἰωρὰμ ἐστίασας αὐτοὺς, κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον ἀφῆκεν. Οἱ δὲ ἀπῆλθον, καὶ τὰ γεγονότα τῷ αὐτῶν βασιλεῖ διηγήσαντο· καὶ ἐξεπλάγη.

XVII. Post hæc cum omnibus suis copiis Samariam obsidet, in qua tanta fames orta est, ut caput asini quinquaginta nummis argenteis veniret, et sextarius columbini fimi, totidem. Cum autem rex Joramus moenia circumiret, inclamat eum muliercula, conservari se petens; quam ille cibum potiore suspicans, cum indignatione: *Mihi neque area est, inquit, neque torcular: quomodo te conservem?* Sed illa iudicium petere se dicente, causam agere jubet. Ibi mulier: *Pepigi, inquit, cum vicina mea, ut filios nostros mactemus, et alternis diebus altera alteram alat. Nunc cum ego meum mactarim, illa non stat conventis*. His rex auditis, ingenti dolore affectus, et laceratis vestibus suis, prophetæ irascitur quod mala ista precibus non averteret, ac percussorem contra illum mittit. Sed Elisæus cœtui discipulorum id prædixerat: *Homicidæ, inquit, filius misit qui me perimat, sed vos clausis foribus aditu percussorem prohibete: sequetur enim rex multato consilio*. Itaque factum est: nam Joramus, ommissa priore cogitatione, propteranter ad prophetam venit, exostulans, quod ærumnarum depulsionem Deum non exoraret. At ille: *Cras, inquit, duo sata hordei siclo vendentur, et similaginis satum tantidem*. Tum quidam ex regis comitibus: *Incredibilia, ait, propheta, dicis*. Cui ille: *Quæ pollicitus sum, inquit, videbis: sed ob incredulitatem, tibi non frueris*. Ea igitur nocte sonitum currum,

ἄγατο τῷ Γιεζι, καὶ εἶπεν αὐτῶ· Ὅτι ἔλαβες τὸ ἀργύριον καὶ τὰ ἱμάτια ἀπὸ τοῦ Νεεμιν, ἡ λέπρα ἐκείνου κολληθήσεται σοι καὶ τῷ σπέρματι σου. Καὶ ἐξῆλθε λελεπρωμένος. Οἱ υἱοὶ δὲ τῶν προφητῶν οἱ μετὰ Ἐλισσαίου ἐπορεύθησαν εἰς τὸν Ἰορδάνην τεμεῖν ξύλα, ὡς ἂν ποιήσουσιν αὐτοῖς σκηνάς· καὶ Ἐλισσαῖος αὐτοῖς συνεπορεύετο. Τεμονόντων δὲ τὰ ξύλα, ἐνὸς τῶ ἀξίνης σιδήριον ἐπέπεσον εἰς τὸν ποταμὸν. Καὶ ὁ τῆς ἀξίνης κύριος τὸν προφήτην ἐπεκαλέσατο, καὶ τὸν τόπον ὑπέδειξεν αὐτῶ ἐν ᾧ κατέβη ὁ σίδηρος. Ὁ δὲ, ξύλον λαβὼν, ἐπέβαλεν ἐκεῖ. Καὶ ἀγέδου τὸ σιδήριον, καὶ ἐπιπολάσαν εἶαθεν αὐτὸ ὁ ἀπολύσας αὐτό. Ὁ δὲ βασιλεὺς Συρίας· ἐπέδραν ἐκάθισεν, ἵν' εἴη τὸν βασιλεῖα τὸν Ἰωρὰμ. Ἀπέστειλε δὲ ὁ προφήτης πρὸς Ἰωρὰμ φυλάττεσθαι αὐτῶ ἐντελλόμενος, καὶ μὴ ἀπίσθαι πρὸς θῆραν. Καὶ ὁ μὲν οὐκ ἔφηε. Ἄδρον δὲ, τῆς ἐπιβουλῆς ἀμαρτῶν, τοὺς οἰκίους ὑπώπτευσεν γίνεσθαι προδότας τῶν βεβουλευμένων αὐτῶ. Φησάντων δ' ἐκείνων οὐκ αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸν προφήτην Ἐλισσαίου μὴνύειν αὐτῶ τὰ ἀπόβητα, στέλλει ἐν δοθαῖν στρατεύματα, ἵν' αὐτὸν λάβουσι. Ἰδὼν δὲ τὸν λαὸν κύκλῳ τῆς πόλεως ὁ τοῦ προφήτου διάκονος, περιβεβῆς ἐγένετο, πρὸς αὐτὸν ἀναγγέλλων τὸ πρῶγμα. Ὁ δὲ, Μὴ δεῦθι, ἔφη· καὶ ἰκέτευσε τὸν Θεὸν δεῖξαι τῷ διακόνῳ αὐτοῦ, ὅπως φυλάττεται παρ' αὐτοῦ. Καὶ εἶδωκεν ὁ Θεὸς τῷ θεράποντι τοῦ προφήτου χάριν ἰδεῖν αὐτὸν ἄρμασι καὶ ἱπποῖς πυρίνοις κεκυκλωμένον. Ἡμαῦρος δὲ ὁ προφήτης προσευξάμενος καὶ τὰ ὄμματα τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ἐξιθῶν πρὸς αὐτοῦ· ἔφη· Ἄκολουθεῖτέ μοι, καὶ δώσω τὸν Ἐλισσαῖον ὑμῖν. Οἱ δὲ εἶποντο, καὶ τὰς βίβει· βεβλαμμένοι καὶ τὴν διάνοιαν. Ἀπαγαγὼν δὲ αὐτοὺς εἰς Σαμάρειαν, περιτεῖσαι αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ δύναμιν τῷ βασιλεῖ ἐνετείλατο. Καὶ τὸν Θεὸν ἦγει περιαιρεθῆναι τὴν ἀχλὺν ἐκ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν. Περιαιρεθείσης δὲ, εἶδον αὐτοὺς οἱ Σύροι μέσον ἱμπεριελημμένους τῶν πολεμίων. Ἐλισσαῖος δὲ οὐδένα ἐπιθέσθαι αὐτοῖς παρεχόμενος, ξενίσαι δὲ μᾶλλον, καὶ ἀπολύσαι ἀπαθείς συνεβούλευε. Φιλοτίμως οὖν ὁ Ἰωρὰμ ἐστίασας αὐτοὺς, κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον ἀφῆκεν. Οἱ δὲ ἀπῆλθον, καὶ τὰ γεγονότα τῷ αὐτῶν βασιλεῖ διηγήσαντο· καὶ ἐξεπλάγη.

XVIII. Μετὰ ταῦτα δὲ πανστρατιᾷ παρελθὼν εἰς Σαμάρειαν ὁ βασιλεὺς Συρίας, ἐπολιόρκει αὐτήν. Καὶ ἐγένετο λιμὸς σφοδρότατος ἐν αὐτῇ, ὥστε κεφαλὴν ὄνου πεντήκοντα νομισμάτων ἀργύρου παραθῆναι, καὶ ξίστην κόπρου περιτερωῶν πεντήκοντα νομισμάτων ὀμοίων. Τοῦ δὲ βασιλέως Ἰωρὰμ περιόντος τὸ τεῖχος, ἐβόησε γύναιον· Σῶσον, ὦ βασιλεῦ. Ὁ δὲ νομίσας τροφὴν αἰτεῖν τὴν γυναῖκα, Πόθεν σε σώσω, βλασφημῆσας αὐτὴν, ἔφη, μήτε ἀλωρὸς μοι, μήτε λιθοῦ ὀπαρξούσης; Τῆς δὲ χριστὶν αἰτεῖν εἰπούσης, λέγειν ἐπέτρεψε. Καὶ ἡ γυνὴ, Συρθήκας, εἶπεν, ἐθέμηρ μὲθ' ἐτέρας γυναικὸς γενηώσης μοι, θῦσαι τὰ ἐκκῆρα ἡμῶν, καὶ ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἀλλήλας θρέψαι. Καγὼ μὲν τὸ ἐμὸν ἔβουσα, ἡ δὲ παραβαίνει τὰ ὁμολογημένα. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ὑπερήγησε, καὶ τὴν ἐσθῆτα διέβρηξε. Καὶ κατὰ τοῦ προφήτου ἐξῆργιστο, ὅτι μὴ δέοιτο τοῦ Θεοῦ λύσαι τὴν κάκωσιν, καὶ τὸν ἀποκτενοῦντα αὐτὸν ἐπεμψεν. Ἐλισσαῖος δὲ, τοῖς φοιτηταῖς ὀμιλῶν, προεῖπεν αὐτοῖς, ὅτι Ὁ τοῦ φορέως υἱὸς κτανεῖν με ἀπέστειλεν· ἀλλ' ὑμεῖς, τὴν θύραν κλεισάστες, κωλύσατε τὴν εἰσοδὸν τῷ σφαγεῖ· ἔφυγει γὰρ μεταμμελημένος ὁ βασιλεὺς. Καὶ οἱ μὲν κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον ἐποίησαν· Ἰωρὰμ δὲ, μεταβουλευσάμενος, σπεύδων πρὸς τὸν προφήτην ἀφίκετο, καὶ ἤειπτο αὐτῶ, ὅτι μὴ δέοιτο τοῦ Θεοῦ λύσαι τῶντι τὰ λυπηρά· Ὁ δὲ, Ἄδρον, ἔφη, δύο σάτα κριθῆς πρῶθῃσεται

σίκλου, καὶ σεμιδάλεως σάτον σίκλου. Καὶ τις ἂν ἐπομένων τῷ βασιλεῖ, Ἄσιστα, ἔφη, λέγει, προσήτα. Ὁ δὲ, Ὅγχι μὲν, ἔφη, τὰ ἐπηγγελμένα, οὐκ ἀπολαύσεις δὲ αὐτῶν διὰ τὴν ἀπιστίαν.

Κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην κτύπον ἀράματα, ἴππων καὶ ὄπιων καὶ πλήθους ἀλαλαγμῶν ἐνεποίησεν ὁ θεὸς τῶν Σύρων ταῖς ἀκοαῖς. Οἱ δὲ, συμμαχικὸν προσλαβέσθαι πολὺ τὸν Ἰωρὰμ οἰηθέντες, καὶ ἐπιρρῆσθαι σφίσι, λιπόντες τὸ στρατόπεδον, περιδῶς ἀπεδίδρασκον. Ἀσπρὸι δὲ τέσσαρες ἄνδρες ἔξω τῆς πόλεως ἦσαν, τοῦ νόμου τοὺς λεπροὺς κελύοντος ἐξωθεισθαι τῶν πόλεων. Οἱ γοῦν λεπροὶ ἐκίνοι, ἤδη τῷ λιμῷ φθειρόμενοι, προσελθεῖν τῇ τῶν Σύρων παρεμβολῇ ἐβουλεύσαντο, λίγοντες ὡς:

Ἦ φείσονται ἡμῶν, καὶ τρυφέντες ἡσόμεθα, ἢ ἀναφρεθέντες, τῶν κακῶν ἀπαλλαγόμεθα.

Ἦκον οὖν ὄρθρου πρὸς τὸ τῶν Σύρων στρατόπεδον, καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς ἔωρατο. Παρῆλλον εἰς μίαν σπητήν, καὶ κεντὴν ἀνθρώπων κατέλαβον. Ἐξ ἐκείνης εἰς ἑτέραν μετέβησαν, κάκεινην ἔρημον οὖσαν εὐρήκασιν. Καὶ εἰς πλείους δὲ μεταδάντες, ὡς οὐδὲν ἐνετύγχανον, πρῶτον μὲν ἐφαγόν τε καὶ ἐπιον, εἶτα χρυσίον τε καὶ ἀργύριον καὶ ἱμάτια λαθόντες ἐκείθην, ἐκρυψάν· καὶ οὕτως εἰς τὴν πόλιν ἐλθόντες, τὸ γενῶνδ· ἀνέκρυπτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀκούσας, ἐνέδραν εἶπεν εἶναι τοῦτο τῶν πολεμίων, καὶ μὴ προτίνα: διεκλεύετο, τοὺς δὲ κατασκοπήσαντας ἐπεμψεν. Οἱ ἀπελθόντες, ἐνέτυχον μὲν οὐδὲν γὰρ τὴν ἰδὼν, πλήρη δὲ αὐτὴν ἱματίων, καὶ σκευῶν εὐρισκον. Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς διαρπάζει τὴν

παρεμβολὴν τῷ πλήθει ἐπέτρεψεν. Ὅθεν τσαζύτη ἀφθονία τῶν ἀναγκαίων ἐγένετο, ὡς δύο σάτα κριθῆς σίκλου πωλεῖσθαι, σάτον δὲ σεμιδάλεως. Τὸ δὲ σάτον ἐστὶν Ἰταλικὸν ἡμιμέδιμον. Μόνης δὲ τῆς ἀφθονίας ἐκείνης οὐκ ἀπάνωτο ὁ τοῦ βασιλέως τριστάτης, κατὰ τὸν τὸν προφήτου λόγον, ὅς τῇ αὐτοῦ προφῆσει ἠπίστησεν· σὺρρέυσαντος γὰρ τοῦ πλήθους ἐπὶ τὴν πύλην τῆς πόλεως, συνεπατήθη, καὶ τέθηκεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Δαμάσκου μετὰ ταῦτα ἐνόησε. Καὶ ὁ Ἐλισσαῖος ἀπῆλθε τότε πρὸς Δαμασκόν· καὶ ἤκουσεν ὁ νοσῶν περὶ τοῦ προφήτου, καὶ ἀπέστειλεν Ἀσαήλ τὸν ἐντιμότερον τῶν θεραπόντων αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν, ἐρωτῶντα εἰ ζῆσεται. Ἐπεμψε δὲ αὐτῷ καὶ δῶρα πολλά. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὁ προφήτης, τεθνῆξεν μὲν τὸν νοσοῦντα βασιλέα προείπε· τῷ δὲ Ἀσαήλ ἐνετέλλετο μὴδὲν ἐκείνῳ εἰπεῖν· αὐτὸς δὲ ἔκλαιε. Καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ἀσαήλ τοῦ κλαυθμοῦ τὴν αἰτίαν, θρηνεῖν ἔφη προορῶν ὅσα ἐκ σοῦ συμβήσεται τοῖς Ἰσραηλίταις θεινά· σὺ γὰρ βασιλεὺς ἔση Συρίας. Ἰσοστροφίας δὲ Ἀσαήλ πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ, ἀπήγγελλε φάνας τὸν προφήτην, ὡς ζῆσεται. Τῇ δ' ἐπιούσῃ δίκτυον αὐτῷ ἐπιβαλὼν ἠδρόχρον, τὸν μὲν ἀπέπνιξεν, αὐτὸς δὲ τῆς βασιλείας ἐπέληπτο.

III. Ὁ δὲ τοῦ Ἰούδα βασιλεὺς Ἰωρὰμ (ἡ γὰρ αὐτὴ κλήσις ἀμφοῖν τοῖν βασιλείων προσήν) εἰς ἀσέβειαν ἐξεκλήσθη παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Γοθολίας, θυγατρὸς οὖσης τοῦ Ἀχαάθ, καὶ τοὺς ἀδελφούς ἀνέλε (65), καὶ τοὺς πατέρας θεράποντας, καὶ τὸν λαὸν συνασεβῆν αὐτῷ κατηνάγκαζεν. Οὕτω δὲ βιοῦντι ὁ προφήτης ἐπέστειλε, προμηγύων αὐτῷ τὸν ἐσόμενον θάνατον, καὶ τὴν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ

equorum et armorum, et multitudinis fremitum in Syrorum auribus excitavit Deus. Qui, magnas auxiliares copias advenisse Joramio rati et contra se ire, castris relictis trepide aufugiunt. Leprosi autem quatuor extra urbem erant (nam his habitare in urbibus lege interdictum est), qui, fame pene enecti, castra Syrorum ingredi decreverunt. *Nam aut parcent nobis Syri* (inquiunt), *ciboque potiti vivemus, aut interfecti malis liberabimur*. Veniunt diluculo ad castra Syrorum, vident neminem: unum tabernaculum intrant, vacuum id hominibus deprehendunt. Ex eo in aliud transeunt, illud etiam desertum inveniunt: in plura progressi, cum in neminem incidissent, primum edunt et bibunt, deinde aurum, argentum, vestem ablata, occultant: et ingressi urbem, rem nuntiant. Quae rex audita, Syrorum insidias eas esse dicit, suos ab egressu deterret: speculatores mittit, qui in itinere in neminem inciderunt, sed castra plena vestibus et vasibus repererunt. Tum rex castra populo diripienda dat: unde tanta rerum necessariorum copia exstitit, ut duo sata hordei siclo venirent, et satum simlaginis tantidem. Est autem satum semimedimnus Italicus. Ejus ubertatis fructum non cepit regia illosatelles, quemadmodum propheta dixerat, ob abrogatam verbis illius fidem; nam multitudine populi ad portam confluyente, obtritus est. Post haec rex Damasci aegrotavit. Elisaeus autem tum Damascus abiit: cujus adventu aeger audito, misso Azabele ex honoratioribus ministris, percontatur an victurus esset, missis etiam muneribus multis. Respondet ille, paulo post moriturum esse aegrotantem, sed Azabelem vetat id illi dicere, et ipse plorat. Ploratus causam sciscitanti Azabel, respondet deplorare se mala quae ille Israelitis illaturus

102 esset: eum enim Syriae regno potiturum. Azabel, ad dominum suum reversus, nuntiat prophetam incolumitatem illi polliceri. Postridie madido reticulo injecto eum suffocat, ipse regnum in vadit.

XVIII. At Joramus rex Judaeorum (idem enim utriusque regi nomen erat), a Gotholia uxore, Achabi filia, ad impietatem devolutus, et fratres sustulit, et paternos ministros, et populum eandem sequi coegit impietatem. Cui ita viventi nuntium misit propheta cladis imminens, et interitus uxorum et liberorum ejus, ob impietatem populique vexationem. Neque multo post, Arabes bello Judaeos

Variæ lectiones et notæ.

(65) Θύγατρος, οὖσης τοῦ Ἀχαάθ, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀνέλε. Graeca ita sonant, quasi Joramus fratres suos sustulerit. Wolf.

affligerunt, uno tantum Ochozia ex regis filiis non interfecto, et Joramus etiam, ut propheta prædixerat, ex morbi gravitate interiit anno ætatis quadragesimo, regni octavo, Ochozia filio successore relicto. Accidit autem ut Joramus alter, Israelitarum rex, suscepta contra Syros expeditione vulneratus, Jehu Amasis filio apud exercitum cum imperio relicto, ad curandum ictum abiret. Sed Elisæus quemdam ex discipulis ad Jehum regem inungendum mittit, ut delectum a Deo. Qui Jehu seducto, ut arcani aliquid communicaturus, et conclave ingressus, caput ejus oleo perfundens, eum a Deo creari regem ait, ad Achabi genus delendum: et his dictis, subito e conclavi se proripit. Percontantibus autem suis, quid ab illo vocatus esset, qui quidem furentis gestum præ se ferrat: *Recte, inquit, judicatis, nam verba jure plena mihi nuntiavit: dixit enim me a Deo creatum esse regem.* Quibus populus auditis, Jehum tubis inflatis regem salutat. Quo facto, ille, delectis equitibus assumptis, ad Joramum subito opprimendum proficiscitur. Cum autem speculator Joramum dixisset adventare equites, mittit quemdam qui roget quid velint. Eum Jehus, nullo dato responso, se jussit sequi. Misso et altero, nec reverso, Joramus ipse, curru conscenso cum Ochozia sororis suæ filio, qui visendi ejus gratia venerat, Jehu in agro Nabuthis occurrat, rogans ut se haberet exercitus? Qui cum maledictis eum insectaretur, **103** Joramus territus fugam capessit. Tum Jehus intento arcu eum ferit, ut curru delapsus moreretur. Sic in Nabuthis agrum est projectus, quem admodum Elias Achabo prædixerat. Ochoziam item fugientem sagitta icti Jehus, ex quo vulnere is quoque paulo post est mortuus, cum unum regnasset annum. Jezabel autem de turri prospiciens, exquisite culta, ut gratiosior esset: *Bonus, inquit, servus qui dominum suum sustulit.* Jehus autem eunuchis mandat ut eam superne præcipitarent, e quo casu cruentatis parietibus illa periit. Quam cum Jehus ob genus regium sepeliri juberet, ministri præter ossa nihil repperunt. Canes enim eam dilacerabant, ut Elias prædixerat. Erant Achabo Samarie septuaginta filii. Jehus igitur magistratibus Samaritanis et puerorum educatoribus scribit, significans, ut præstantissimum illorum regem crearent. Id autem tentandi gratia faciebat. Illi rescribunt eum esse suum dominum. Rescribit igitur Jehus, si se servos suos esse fateantur, capita omnium filiorum Achabi allaturos. Exsequuntur illi jussa. Rex capita ante portam urbis duobus poni locis jubet, eoque facto progressus: *Ego, inquit, regem sustuli: isti secundum prophetæ prædictionem perierunt.* Et omnes Achabi cognatos conquistos necat. Samariam autem proficiscentem Jehum Jonadabu, obviam egressus, collaudat ob extirpatam Achabi familiam. Ne quis autem pseudoprophetarum et Baalis sacerdotum lateret Jehus, se magnifice facturum esse rem di-

καὶ τῶν τέκνων ῥοθρὴν διὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν τοῦ λαοῦ κάκωσιν. Ἄ καὶ εἰς ἔργον ἐξέβησαν, Ἀράβων ἐπιστρατευσάντων τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐνδὸς τῶν υἰῶν αὐτοῦ περισωθέντος τοῦ Ὀχοζίου. Καὶ Ἰωράμ δὲ μετὰ ταῦτα νοσήσας, ὡς ὁ προφήτης προείρηκε, βιαίως ἐξέψυξε, ζήσας μὲν ἐνιαυτοῦ τεσσαράκοντα, βασιλεύσας δὲ ὀκτώ. Ἡ δ' ἀρχὴ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ὀχοζίᾳ περιελήλυθεν. Ἰωράμ δὲ τῷ ἑτέρῳ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὶ κατὰ τῶν Σύρων στρατεύσαντι συνέβη τοξευθῆναι ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ὁ μὲν ἀνεχώρησε θεραπευθόμενος τὴν πληγὴν, ἦγε μὲν τῆς στρατιᾶς καταλείψας Ἰηοῦν τὸν τοῦ Ἀμασῆ. Ἐλισσαῖος δ' ἕνα τῶν μαθητῶν ἐπεμφε, χρίσοντα εἰς βασιλεῖαν τὸν Ἰηοῦν, ὡς τοῦ Θεοῦ αὐτὸν ἠρημένον. Ὁ δ' ἐλθὼν, ἰδὼς τῶν ἄλλων ἀπολαβῶν τὸν Ἰηοῦν, ὡς δὴ τι λέξων αὐτῷ μυστικώτερον, εἰς τὸ ταμειεῖον εἰσδύς, τὸ ἔλαιον κατέχευε τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, φήσας αἰρεῖσθαι τὸν Θεὸν εἰς βασιλεῖαν αὐτὴν, ἵν' ἀφανίσῃ τὸ γένος τοῦ Ἀχαάβ. Καὶ ὁ μὲν ὄμα τε εἶπε, καὶ ἐκ τοῦ ταμείου σπουδαίως ἐξέδραμε. Πυθθανομένον δὲ τῶν σὺν αὐτῷ, τί ἂν βούλοιο τοῦ καλέσας αὐτὴν, καὶ μεμνησὶ παρεικαζόντων ἐκείνου. Ὁρθῶς ἀρίστως, ἔφη, ἐκεῖ καὶ λόγους μοι μυστοῦς μαρίας ἀπήγγειλεν. Ἐίρηκε γὰρ βασιλεῖα με χειροτονεῖν τὸν Θεόν. Καὶ ὁ λαὸς, ἀκούσας ταῦτα, σαλπίζων ἀνηγόρευε βασιλεῖαν τὸν Ἰηοῦν. Ὁ δὲ, αὐτίκα τοὺς λογάδας τῶν ἰππέων παραλαβὼν, ἐξώρμησεν, ἵν' ἀθρόον ἐπέλθῃ τοῖς περὶ τὸ Ἰωράμ. Τοῦ δὲ σκοποῦ τῷ Ἰωράμ ἰππεῖς ἦσαν φησάντος, ἔστειλέ τινα ἐκείνος ἐρωτῶντα τί ἂν βούλοιντο. Ἰηοῦς δὲ, μηδὲν ἀποκριθεὶς, ἔπεσθαι αὐτῷ προετρέπετο. Εἶτα καὶ δευτέρον ἔστειλεν οὐδ' ἐκείνου δὲ ἀναστρέψαντος, αὐτὸς ὁ Ἰωράμ, τοῦ ἄρματος ἐπιβάς, σὺν Ὀχοζίᾳ, ἐλθόντι πρὸς ἐπίτακψιν αὐτοῦ ἀβελφῆς αὐτοῦ ἐντι υἱῷ, συνήνησεν ἐν ἀγρῷ Ναβουθαὶ τῷ Ἰηοῦ. Καὶ ἤμετο περὶ τῆς στρατιᾶς, ὅπως ἔχει. Ὁ δὲ βλασφημία; αὐτοῦ κατέχευεν. Ἰωράμ δὲ στραφεὶς ἀπεδίδρασκε δεδιώς. Καὶ Ἰηοῦς, τὸ τόξον ἐντείνας, βάλλει αὐτόν. Καὶ τοῦ ἄρματος ἐκπεσὼν τέθνηκε, καὶ ἐβρίφη εἰς τὸν τοῦ Ναβουθαὶ ἀγρὸν, κατὰ τὴν πρόβησιν Ἡλιοῦ, ἣν πρὸς Ἀχαάβ ἐποίησατο. Καὶ Ὀχοζίαν δὲ φεύγοντα ἐτόξευσεν Ἰηοῦς, καὶ ἐκ τῆς πληγῆς μετὰ μικρὸν ἐτελεύτησεν, ἕνα βασιλεύσας ἐνιαυτόν. Ἐξάβελ δ' ἐκ τοῦ πύργου προκύπτουσα, κεκαλλωπισμένη πρὸς τὸ ἐπαγωγότερον, Ἀγαθός, εἶπε, δοῦλος; ὃς τὸν θεοπότην ἀνείλεν. Ἰηοῦς δὲ ἄνωθεν αὐτῆς βίβηαι τοῖς εὐνοῦχος προσέταξε. Καὶ καταφερομένης αὐτῆς, περιεβράνθη τὸ τεῖχος τῷ αἵματι. Ἡ δὲ τέθνηκεν. Ἰηοῦ δὲ ταφῆναι αὐτὴν προσταξάντος διὰ τὸ γένος αὐτῆς τὸ βασιλεῖον, οἱ προσταγέντες οὐδὲν εὔρον ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ἢ μὲν ὀστά. Ἐπὶ γὰρ κυνῶν διεσπάρακτο, ὡς Ἡλιοῦ πρόβηψεν. Ἦσαν δὲ ἐν Σαμαρείᾳ τῷ Ἀχαάβ υἱοὶ ἑβδομήκοντα. Ἐπέστειλεν οὖν Ἰηοῦς τοῖς ἀρχοῦσι Σαμαρείας, καὶ τοῖς παιδαγωγοῖς τῶν υἰῶν Ἀχαάβ, δηλῶν τὸν κρείττω τούτων βασιλεύσαι αὐτούς. Πειρώμενος δὲ τῶν ἀνδρῶν ἔγραψε ταῦτα. Οἱ δὲ αὐτὸν ἔχειν θεοπότην ἀνέγραψαν. Καὶ αὐθις ἐπέστειλεν Ἰηοῦς καὶ εἶδου-

λεῖν ἁμολογοῦσιν αὐτῷ, τὰς κεφαλὰς πάντων τῶν περὶ αὐτὸν Ἀχαάθ κομίσαι αὐτῷ. Κάκεινοι τὸ ἐπιταχθὲν πεποιθήκασιν. Ὁ δὲ πρὸ τῆς πύλης τῆς πόλεως τεθῆναι τὰς κεφαλὰς ἐν δυσὶ τόποις ἐκέλευσε. Καὶ τούτου γενομένου προσελθόν. Ἐγὼ μὲν, εἶπε, τὸν βασιλέα ἀτήρηκα, οὗτοι δὲ κατὰ τὴν πρόβησιν τοῦ προφήτου ἀτάλωτο· καὶ πάντας δὲ τοὺς συγγενεῖς Ἀχαάθ ἐρευνήσας ἀπέκτεινεν Ἰθού. Ἀπίντι δὲ αὐτῷ εἰς Σαμάρειαν, συναντᾷ Ἰωναθάβ, καὶ προσειπὼν εὐλόγησεν αὐτὸν, ὅτι ἐξωλόθρευσε τὸ γένος τοῦ Ἀχαάθ. Ἔτα ἵνα μὴ τις λάθῃ τῶν ψευδοπροφητῶν, καὶ τῶν ἱερέων τοῦ Βάαλ, θυσίαν ἐκέρυξε μέλλειν θῆσαι πολυτελῆ, καὶ πάντας τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βάαλ καὶ τοὺς προφήτας παρεῖναι ἐκέλευσεν. Εἰ δὲ τις μὴ πρὸς τὴν θάνατον εἶναι οἱ ἐρητὸ ἐπιτίμιον. Ἀθροισθεῖσι δὲ ἐνδύματα δοῦν, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν οἶκον μετ' αὐτῶν ἀπελθόν τοῦ Βάαλ, μὴ τινα αὐτοῖς ἕτερον ἀναμειχθῆαι προσέταξεν. Τῶν δὲ μηδένα παρεῖναι φησάντων ἕτερον, στρατιώτας περιστήσασθαι ἐξω, κελεύσας ἀποκτείνει τοὺς εἰδον. Οἱ ἐκείνους τε πάντας ἀνεῖλον, καὶ τὸν οἶκον τοῦ Βάαλ ἐνέπρησαν, καὶ τὴν στήλην αὐτοῦ. Τὰς δὲ χρυσὰς δαμάλεις οὐ περιεῖλεν. Ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ ἐπηγγέλατο, τὸν οἶκον ἐξαφανίσαντι Ἀχαάθ ἐπὶ τετάρτην γενεάν τῶν παίδων αὐτοῦ διαρκήσει τὴν βασιλείαν αὐτοῦ.

18. Οὕτω μὲν οὖν το γένος ἐξωλοθρεύθη τοῦ Ἀχαάθ. Ἡ δὲ θυγάτηρ ἐκείνου Γοθολία, ἡ Ὀχοζία συνήκει τῷ τῆς Ἱερουσαλήμ βασιλεῖ, θανόντος ἐκείνου, τῆς βασιλείας Ἰούδα ἐγκρατῆς οὖσα, σπούδασμα ἔθετο καὶ αὐτὴ τὸ γένος ἐξολοθρεῦσαι τὸ τοῦ Δαβὶδ. Καὶ χωρὶς ἐνὸς ἀπέκτεινεν ἅπαντας· ἡ γὰρ ἀδελφὴ Ὀχοζίου, Ἰωσαβὴ καλουμένη, ἀναιρουμένων τῶν υἱῶν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ἠδυνήθη ἓνα νέπιον θνητ, ὄνομα Ἰωάς, ἀπορύψαι, καὶ ἔτρεφεν αὐτὸν ἐπὶ ἑτὴ ἑξ ἡμερῶν. Ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ, Ἰωάβ ὁ ἀρχιεὺς, ὃ συνέφκει ἡ Ἰωσαβὴ, προσκαλεσάμενος τινὰς τῶν ἑκατοντάρχων, ὑπέδειξεν ἐκείνοις τὸν Ἰωάς, καὶ κοινολογησάμενος τοῖς ἀνδράσι, πείθει τῆ μὲν Γοθολία ἐπαναστῆναι, τῷ δὲ παιδί τὴν πατρῴων βασιλείαν ἐπανασώσασθαι. Οἱ καὶ ὄρκους τὰς ἐμολογίας πεσιώσαντες, ἀπῆλθον, καὶ συνήθροισαν τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας καὶ φυλάρχους πρὸς τὸν Ἰωάβ. Ὁ δὲ αὐτοῖς τὸν Ἰωάς ἐνεφάνισε λέγων· Οὗτος ὑμῖν βασιλεὺς ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ. Καὶ τὴ ἱερὴν περιεκύκλωσε τῷ λαῷ· μίσον δὲ στήσας τὸν Ἰωάς, διάδομα τε αὐτῷ περιέθετο, καὶ τὸν χρίσας ἔλαιον καταχάξας αὐτοῦ, βασιλεὺς ἀπέδειξε, καὶ ὁ λαὸς ἐπευφήμησε. Τῆς δὲ βοῆς ἡ Γοθολία ἀκούσασα, τῶν βασιλείων τεθορυγημένη ἐξέθορεν, ἐπομένης αὐτῇ καὶ τῆς στρατιᾶς. Ἐλθούσας δὲ εἰς τὸ ἱερὸν, τὴν μὲν ἐντὸς οἱ ἱερεῖς εἰσεδέξαντο, τοῖς δὲ περὶ αὐτὴν τὸ πλῆθος ἀπειρξες τὴν εἰσοδον. Ἡ δὲ τὸν παῖδα ἐστεμμένον ἰδοῦσα, ἠπειλησεν τοῦς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀνελεῖν ἐπιχειρηκότας. Ἰωάβ δὲ τοῖς ἑκατοντάρχοις ἐπέτρεψεν, ἐξω τὴν Γοθολίαν ἐκύσαντας ἀναιρεῖσθαι. Καὶ οἱ μὲν οὕτως ἐποίησαν. Ἰωάβ δὲ τὸν τε βασιλέα καὶ τὸν λαὸν ὄρκωσεν τιμᾶν τὸ θεῖον, καὶ τοὺς νόμους τηρεῖν. Καὶ ἐπαλθόντες αὐτίκα τῷ τοῦ Βάαλ ναῷ, κατέσκαψάν τε αὐτὸν, καὶ τὰ ἰδάλματα τοῦ Βάαλ συνέτριψαν, καὶ τὸν ἱερεῖα ἀπέκτειναν. Τὸν δὲ βασιλεὺς ἐγκαθίστασιν εἰς τὰς βασιλείας, ἐκατέτη τότε τυγχάνοντα. Τῷ δὲ ἀρχιερεῖ Ἰωάβ τὴν τε πρὸς τὸ θεῖον πίστιν τηρεῖσθαι· καὶ τοὺς νόμους φυλάττεσθαι σφόδρα ἐμίλησεν. Ἠθέσας μένοι οἱ βασιλεῖς, καὶ γυναῖκας ἡγάγετο δύο. Τοῦ δὲ ναοῦ καθαίρει-

vinam denuntiat, sacerdotes et prophetas omnes adesse jubet, mortem ei comminatus, qui non venisset. Cum convenissent, vestes eis dat, et una templum Baalis ingressus, edicit, ne quis alius iis admisceretur. Qui cum neminem alium adesse dixissent, militibus qui foris astabant mandat, ut omnes illos occiderent, et templum incenderent, et ipsam statuam : cæterum aureos vitulos non sustulit. Promisit autem ei Deus, cum Achabi domum excidisset, regnum penes filios ejus ad quartam usque genus perimansurum.

19. Sic Achabi familia extirpata est. At filia ejus Gotholia, post obitum Ochozæ mariti potius regno, Davidis et ipsa genus extirpare contendit, unoque excepto interfecit omnes. Nam Josabe Ochozæ soror, cum filii fratris occiderentur, unum infantem nomine Joam suffurata, clam ad sexennium aluit. Anno autem septimo Joades pontifex, cui Josabe nupta erat, quibusdam centurionibus advocatis, Joam monstrat, sermoneque habito, persuadet ut a Gotholia descensentes regnum Joæ paternum restituerent. Illi ea pacitione jurejurando firmata, sacerdotes, Levitas et tribunos ad Jodaem convocant. Ille, Joa monstrato : *Hic, inquit, rex vester est, ex semine Davidico.* Populoque circum templum collocato, Joam in medio statuit, diademate cingit, unctionis oleo perfundit, regem declarat, populo factis vocibus acclamante. Gotholia, clamore audito, trepidans regia erumpit, sequente exercitu. Templum ingressam sacerdotes admittunt, sed satellites ejus multitudo aditu prohibuit. Illa puerum coronatum conspicata necem comminatur iis qui regnum suum invasissent. Jodaes autem centurionibus mandat, ut Gotholiam foras protractam trucident. Quo facio, regem et populum jurejurando adigit, ut Deum venerentur, et leges servent. Statim igitur Baalis ædem demoliti sunt, ejusque simulacra comminuerunt, sacerdote interfecto, regemque septennem tum in regiam introducunt. Jodaes magnum habuit studium, ut fides erga Deum et patriæ leges servarentur. Rex cum adolevisset, duas uxores duxit, et partes templi quasdam a Gotholia dirutas instauraturus. Jodaes accersito, mandat, ut per totam provinciam dimitteret, qui ad templum renovandum in singula capita sicuti semissem exigent. Jodaes vero, qui id populo fore grave intelligeret, aliam cogendæ pecuniæ rationem excogitat. Cistulam undique clausam, quæ superne foramen habebat, juxta templum collocat, in quam quantum quisque vellet, ad templi in-

XIX. Sic Achabi familia extirpata est. At filia ejus Gotholia, post obitum Ochozæ mariti potius regno, **104** Davidis et ipsa genus extirpare contendit, unoque excepto interfecit omnes. Nam Josabe Ochozæ soror, cum filii fratris occiderentur, unum infantem nomine Joam suffurata, clam ad sexennium aluit. Anno autem septimo Joades pontifex, cui Josabe nupta erat, quibusdam centurionibus advocatis, Joam monstrat, sermoneque habito, persuadet ut a Gotholia descensentes regnum Joæ paternum restituerent. Illi ea pacitione jurejurando firmata, sacerdotes, Levitas et tribunos ad Jodaem convocant. Ille, Joa monstrato : *Hic, inquit, rex vester est, ex semine Davidico.* Populoque circum templum collocato, Joam in medio statuit, diademate cingit, unctionis oleo perfundit, regem declarat, populo factis vocibus acclamante. Gotholia, clamore audito, trepidans regia erumpit, sequente exercitu. Templum ingressam sacerdotes admittunt, sed satellites ejus multitudo aditu prohibuit. Illa puerum coronatum conspicata necem comminatur iis qui regnum suum invasissent. Jodaes autem centurionibus mandat, ut Gotholiam foras protractam trucident. Quo facio, regem et populum jurejurando adigit, ut Deum venerentur, et leges servent. Statim igitur Baalis ædem demoliti sunt, ejusque simulacra comminuerunt, sacerdote interfecto, regemque septennem tum in regiam introducunt. Jodaes magnum habuit studium, ut fides erga Deum et patriæ leges servarentur. Rex cum adolevisset, duas uxores duxit, et partes templi quasdam a Gotholia dirutas instauraturus. Jodaes accersito, mandat, ut per totam provinciam dimitteret, qui ad templum renovandum in singula capita sicuti semissem exigent. Jodaes vero, qui id populo fore grave intelligeret, aliam cogendæ pecuniæ rationem excogitat. Cistulam undique clausam, quæ superne foramen habebat, juxta templum collocat, in quam quantum quisque vellet, ad templi in-

staurationem conjiceret. Quia igitur collatio illa cujusque voluntati libera relinquebatur, nec gravatim contulere, et liberalitate inter sese certaverunt. Itaque multum auri et plurimum argenti est collectum : unde et templum resectum, et **105** vasa multa ad sacrificia sunt parata, quæ quidem, quoad vixit Judæ, Deo certatim offerebantur. Illo autem, anno tricesimo et centesimo ætatis juste legitimeque actæ, defuncto, rex Joas circa Dei cultum factus est negligentior, una cum illo tribunis cæterisque magistratibus corruptis, neque ab impietate recesserunt, quamvis a prophetis admoniti. Cum autem Zacharias propheta Judæ filius regem et populum moneret, ut ex legibus viverent, Joas iratus eum lapidari jussit. Qui cum occideretur, Deum judicem invocavit, quod ab eo vita privaretur, qui patris sui beneficio viveret. Neque diu dilatum est illud judicium. Nam cum Syriæ rex Azahel Hierosolyma obsidione cinxisset, ille omnes et divinos et regio thesauros templique donaria ei dedit : qui, pecuniæ magnitudine delectatus, obsidionem solvit. Idem Syrus Israelitas etiam graviter afflixit. Nam et Jehus eorum rex divina præcepta violarat, anno regni septimo et vicesimo defunctus.

Ἰωδαὲ προφητεύοντος, καὶ παραινούντος τὸν βασιλέα καὶ τὸν λαὸν κατὰ νόμους ζῆν, ὁ Ἰωᾶς χαλεπήνας καταλευσθῆναι αὐτὸν ἐκέλευσεν. Ἀναιρούμενος δὲ ὁ προφήτης, δικάσαι τὸν Θεὸν ἠύξαστο, ἀνθ' ὅτου τῆς ζωῆς στερεῖται παρὰ τοῦ εὐεργετηθέντος ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ μέντοι καὶ ταχέως ἐδίκασεν. Ὁ γὰρ τῶν Σύρων βασιλεὺς Ἀζαήλ ἐπελθὼν, ἐπολιοῖρκει τὴν Ἱερουσαλήμ· ὁ δὲ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦς τε θεοῦ καὶ τοὺς βασιλικούς ἀφελόμενος, καὶ ὅσα ἐν ἀναθήμασι τῷ Ἀζαήλ παρέσχετο, δὲ τῷ πλῆθει τῶν χρημάτων ἠσθεῖς, τῆς πολιορκίας ἀπέσχετο. Τοῖς δὲ Ἰσραηλιταῖς ὁ Σύρος οὕτως ἐπιτιθέμενος, ἐκάκου αὐτοὺς σφόδρα. Ἰηοῦ δὲ ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς παραβάτης τῶν θεῶν γεγονώς ἐντολῶν, καὶ βασιλεύσας ἔτη εἴκοσι καὶ ἑπτὰ, τέθνηκεν.

XX. Ei successit filius Joachazus, quo regnante, Syrus regioni cladem intulit, multis urbibus occupatis, et ejus exercitu cæso. Joachazus vero precatus Deum, salutem impetravit, et mitigationem calamitatum, mortuus anno regni decimo septimo, filio Joa relicto successore, Judaicæ tribus regi cognomine. Hic patri dissimilis exstitit, et vir bonus. Nam Elissæum ex morbo morientem luxit, patrem vocitans, et præsidium, ut cujus ope victoria potiretur. At propheta eum consolatur, arcuque sumpto sagittas ejaculari jubet. Qui cum ter ejaculatus desisset, dixit propheta : *Si plures sagittas emisisses, Syrorum imperium fuisses funditus eversurus, nunc victorias sagittis numero pares adepturus, et agros tuo regno ademptos recuperaturus.* His dictis, propheta exstinctus magnifice sepelitur. Sed latrones cum quemdam interfectum in prophetæ sepulchrum conjecissent, revixit occisus, et resurrexit. Obiit et Azahel Syriæ rex, Adere filio relicto successore : cum quo rex Israe-

θέντος ἐν τισὶ μέρεσι παρὰ Γοβολίας, ὁ Ἰωᾶς ἀνακαινίσθαι αὐτὸν προτεθύμητο. Καὶ τὸν ἱερέα καλέσας Ἰωδαὲ, ἐκέλευσε πέμψας τοὺς αἰτήσοντας ἐκ πάσης τῆς χώρας εἰς ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ ὑπὲρ ἐκάστης κεφαλῆς ἀργυρίου ἡμίσικλον. Ἰωδαὲ δὲ φορτικὸν τοῦτο τῷ λαῷ συνελθὼν, λογισθῆσθαι ἐτέρως μέτεισι τῶν χρημάτων τὸν ἔρανον. Κιθώτιον γάρ τι κατασκευάσας πάντοθεν κεκλεισμένον, τρήματι τε ποίηκεν ἀνοθεῖν ἐν αὐτῷ, καὶ ἔθετο αὐτὸ παρὰ τὸν ναόν, καὶ ἤξιστο, ἐμβάλλειν διὰ τοῦ τρήματος, ὅσον ἐκάστῳ ἦν πρὸς βουλῆς εἰς ἀνακαινισμόν τοῦ ναοῦ. Ὅτι γοῦν εἰς τὴν ἐκάστον προαίρεσιν ἀνείτο τὸ δοθησόμενον, ἀνεπαχθῶς τε τὴν δόσιν πεποιήτο. Καὶ ἐφιλοτιμοῦντο περὶ τὴν τῶν χρημάτων καταβολὴν, ὥστε πολὺ χρυσίον ἀθροισθῆναι, καὶ πλείστον ἀργύριον, ἐξ ὧν ὁ τε ναὸς ἐπισκευάσθη, καὶ σκευὴ πολλὰ πρὸς τὰς θυσίας ἐργάσθησαν, αἱ φιλότιμοι μέχρις ἐδῶ Ἰωδαὲ προσήγοντο τῷ Θεῷ. Ἐκεῖνου δὲ δικαίως καὶ κατὰ νόμον ζήσαντος ἔτη ἐκτετὸν πρὸς τριάκοντα. καὶ οὕτω τὸν βίον ἐκλελοιπότες, ἀμελῶς περὶ τὴν εἰς τὸ Θεῖον διετέθη τιμὴν ὁ βασιλεὺς Ἰωᾶς, καὶ οἱ φύλαρχοι καὶ οἱ ἄλλως ἐξάρχοντες τοῦ πλήθους συνδιεφθάρσαν. Καὶ προφητῶν δὲ διαμαρτυρομένων αὐτοῖς περὶ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀσεθείας, οἱ δὲ οὐκ ἐπαύσαντο. Ζαχαρίου δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀρχιερέως

καὶ τὸν λαὸν κατὰ νόμους ζῆν, ὁ Ἰωᾶς χαλεπήνας καταλευσθῆναι αὐτὸν ἐκέλευσεν. Ἀναιρούμενος δὲ ὁ προφήτης, δικάσαι τὸν Θεὸν ἠύξαστο, ἀνθ' ὅτου τῆς ζωῆς στερεῖται παρὰ τοῦ εὐεργετηθέντος ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ μέντοι καὶ ταχέως ἐδίκασεν. Ὁ γὰρ τῶν Σύρων βασιλεὺς Ἀζαήλ ἐπελθὼν, ἐπολιοῖρκει τὴν Ἱερουσαλήμ· ὁ δὲ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦς τε θεοῦ καὶ τοὺς βασιλικούς ἀφελόμενος, καὶ ὅσα ἐν ἀναθήμασι τῷ Ἀζαήλ παρέσχετο, δὲ τῷ πλῆθει τῶν χρημάτων ἠσθεῖς, τῆς πολιορκίας ἀπέσχετο. Τοῖς δὲ Ἰσραηλιταῖς ὁ Σύρος οὕτως ἐπιτιθέμενος, ἐκάκου αὐτοὺς σφόδρα. Ἰηοῦ δὲ ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς παραβάτης τῶν θεῶν γεγονώς ἐντολῶν, καὶ βασιλεύσας ἔτη εἴκοσι καὶ ἑπτὰ, τέθνηκεν.

C K'. Τῆς βασιλείας δὲ ἐπελάβετο Ἰωάχαζ ὁ υἱὸς αὐτοῦ· οὗ βασιλεύοντος, ὁ τῶν Σύρων ἀρχηγὸς τὴν χώραν ἐκάκωσε· πόλει τε πολλὰ; αὐτοῦ κτασθῶν, τὴν στρατιάν αὐτοῦ μαχαίρας ἔργον πεποιήκε. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἰωάχαζ τοῦ Θεοῦ δεηθεὶς, σωτηρίαν εὗρατο, καὶ ἀνακωχὴν τῶν δεινῶν (66). Ἑπτακαίδεκα δὲ βασιλεύσας ἔτη, θνήσκει, διάδοχον τῆς βασιλείας ἐσχηκώς Ἰωᾶς τὸν υἱὸν, ὁμωνυμοῦντα τῷ τῆς Ἰουδα φυλῆς βασιλεύοντι. Οὐχ ὁμοιος δὲ τῷ πατρὶ ὁ Ἰωᾶς οὕτως ἐγένετο, ἀγαθὸς δὲ, δ; καὶ τοῦ Ἑλισσαίου νοστήσαντός τε καὶ θνήσκοντος ἐβρήθει, πατέρα αὐτὸν καὶ ὄπλον καλῶν, ὡς δι' αὐτοῦ κρατῶν τῶν ἐχθρῶν. Ὁ δὲ προφήτης παρέμυθεῖτο αὐτὸν, καὶ τόσον ἐκέλευε λαβόντα βέλῃ βαλεῖν. Τρισσάκις δὲ τοῦ βασιλέως τοξεύσαντος, καὶ παυσασμένου, εἶπεν ὁ Ἑλισσαῖος· *Εἰ μὲν πλείω ἀρτήκας βέλῃ, ἐξέκοψας ἀρριζόθεν τὴν τῶν Σύρων ἀρχὴν. Νῦν δ' Ἰσραήλιμονος τοῖς βέλεσι νίκας νικήσεις αὐτοὺς, καὶ τὴν χώραν ἦν ἐκεῖνοι ἀπειλοῦντο, ἀπαρσώσεις σου εἰ ἡ ἀρχὴ. Εἶτα ὁ προφήτης ἐξέλιπε, καὶ ἐτυχε ταφῆς (67)*

Varian lectiones et notæ.

(66) Σωτηρίαν εὗρατο καὶ ἀνακωχὴν τῶν δεινῶν. Ἐξηγητικῶς τὴν ἀνακωχὴν adjicitur ; salutem consecutus est et malorum inducias : id est, periculum in præsentia evitavit, quamquam quod differebatur, non auferebatur. W.

(67) Καὶ ἐτυχε ταφῆς. Illius corpus translatum

Alexandriam Leone M. imperante, et in ecclesia S. Pauli Leprosi depositum. Chronicon ms. Georgii Hamartoli in Leone M. Καὶ τὸ τοῦ προφήτου Ἑλισσαίου σῶμα μετετέθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῇ μόνῃ τοῦ Παύλου τοῦ Λεπροῦ· λεπρὸν γὰρ ἴασατο, λεπρὸν ἐποίησε, καὶ εἰς τὰ τοῦ Λεπροῦ ἐτέθη.

μεγαλοπρεπούς. Ἀησται δὲ τινα ἀνελόντες, εἰς τὸν τάφον τοῦ προφήτου αὐτὸν ἐβρίψαν· καὶ ἀνέζησεν ὁ βίβρις, καὶ ἀνέστη. Ἀπέθανε δὲ καὶ Ἀζαήλ ὁ βασιλεὺς Συρίας, ἐπὶ διαδόχῳ τῷ υἱῷ Ἄδερ· ὃς συμβαλὼν Ἰωάς, ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς, καὶ τρισσάκις ἠτήσας, ἐπανεσώσατο τῷ Ἰσραήλ τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις αὐτῆς· Ἀζαήλ ἀφείλετο ὁ τοῦ Ἄδερ πατήρ. Ἰωάς δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰούδα ἐτῶν μὲν ὦν ἐπτά, ὅτε ἀνεβρίθη, βασιλεύσας· ἐνιαυτοὺς τεσσαράκοντα, ἐτελεύτησεν, ἀναιρεθεὶς παρὰ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Καὶ τὴν βασιλείαν τῆς Ἱερουσαλήμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμεσίας περιζώσατο, εὐσεβῆς γεγὼνός, ἐτῶν ὦν, ὅτε τῆς ἀρχῆς ἐπέθη, πέντε καὶ εἴκοσι. Ἦνυκῶς δὲ τὴν βασιλείαν ἐπ' ἐνιαυτοὺς ἐννέα καὶ εἴκοσι, καὶ τοὺς ἀνελόντας τὸν πατέρα αὐτοῦ κολάσας, τοὺς κτείνων παῖδας ἀθώους ἀφῆκε, κατὰ τὸν νόμον λέγοντα, *Ὅτι ἀποθάνονται πατέρες ὑπὲρ υἱῶν, οὐδὲ μέντοι διὰ πατέρας υἱοί.* Ὅς καὶ κατὰ τὸν Ἰουδαίων καὶ Ἀμαληκίτων στρατεύσας, συμμάχους ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐμισθώσατο. Προφήτης δὲ τῆς καταλιπεῖν τοὺς συμμάχους αὐτῷ συνεβούλευε, καὶ μετὰ μόνων τῶν οἰκείων διαθέσθαι τὸν πόλεμον. Ἐπισθεὶς, ἀπέλυσε τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῖς χωρίσας· συμβαλὼν οὖν τοῖς ἀλλοφύλοις ἐνίκησε. Οἱ δ' ἀπολυθέντες σύμμαχοι ὀργισθέντες, τὴν τε χώραν τῶν Ἰουδαίων κατέδραμον, καὶ πολλοὺς ἀνείλον. Ἀμεσίας δὲ διὰ τὸ εὐτύχημα φρονιμασθεὶς, καὶ ἀσεβήσας εἰς Θεὸν, διεπέμψατο πρὸς Ἰωάς τὸν βασιλέα, ἀπαιτῶν πρὸς αὐτὸν ἤξειν, ὡς ὑπακοῦσθαι οἱ ὀφείλοντα, ἀπογόνῳ Δαβὶδ καὶ Σολομώντος τυγχάνοντι. Ὁ δὲ ἀνταπέστειλε, μηνύων αὐτῷ, ὡς *Τὴν κέδρον ἢ ἀκρον ἤξου κήδος ἐλπί τοῖς καίσι τοῖς οἰκείοις ποιήσασθαι· ἐν τοσοῦτῳ δὲ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ παρερχόμενα, συνεπάτησαν τὴν ἀκρον, καὶ ἀπώλετο. Τοῦτό σοι ἀρετὸν εἰς παράδειγμα· καὶ μὴ δεῖ εὐτύχησας, πατάξας τοὺς ἀλλοφύλους, μέγαρα φρόνει, μηδὲ τὸν λαόν σου καὶ ἑαυτὸν εἰς κινδύνους συνῶθει.* Πρὸς ταῦτα ὀργισθεὶς Ἀμεσίας, στρατεύει κατὰ τοῦ Ἰωάς· φόβος δ' ἐμπίπτει τῇ αὐτοῦ στρατῷ, καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν. Μονωθεὶς δὲ Ἀμεσίας, συλλαμβάνεται παρὰ τῶν πολέμων, καὶ ἀπάγεται πρὸς τὸν Ἰωάς. Ὁ δὲ δέσμιον ἄγων αὐτὸν, ἤλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ καθελὼν τοῦ τείχους μέρος, εἰσήλασε διὰ τοῦ καθαιρεθέντος εἰς τὴν πόλιν ἐφ' ἄρματος, καὶ ἀφείλετο τοὺς τε ἱεροὺς θησαυροὺς, καὶ ὅσα ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπέκειτο. Καὶ λύσας τὸν Ἀμεσίαν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν Σαμάρειαν. Καὶ βασιλεύσας τὰ πάντα ἕξ καὶ δέκα ἔτη τελευτᾷ, καὶ ἐθαύνασεν Ἱεροβοάμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ἀμεσίας δὲ μετὰ ταῦτα ἐπιβουλευθεὶς ἀνῆρέθη, ζήσας τέσσαρας ἐνιαυτοὺς καὶ πενήκοντα, βασιλεύσας δὲ εἴκοσι καὶ ἐννέα. Ἐχρίσθη δὲ βασιλεὺς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀζίας, ἐτῶν ὑπάρχων ἑξαδέκα.

ΚΑ'. Ἱεροβοάμ δὲ ὁ υἱὸς Ἰωάς ἀσεβῆς ἐγένετο καὶ παράνομος. Καὶ τοιοῦτος δὲ ὦν, τοῦ Θεοῦ τὸν Ἰσραηλιτῆν λαὸν ἐλεήσαντος ταπεινωθέντα, τοῖς Σύροις πολεμήσας· ἐνίκησε, τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ τὴν νίκην αὐτῷ προχορῶσαντος. Τοῦτον τὸν προφήτην ἀπέστειλεν ὁ Θεός· εἰς Νινεὺν τὴν πόλιν, κηρύξοντα καταστρεφῆν αὐτῆς, καὶ τὸν Νινευιτῶν ἐξολόθρυσιν. Ὁ δὲ οὐκ ἀπέβη, ἀλλ' ἀπεδίδρασκεν εἰς πλοῖον ἑμάς. Κλύθωνος δὲ γεγονότος, ἡ ναὺς ἐκινδύνευε. Καὶ κλῆρον τῶν ἐμπλεκόντων πειρωμένων γυναικῶν τὸν αἰών, κληροῦται ὁ Ἰωνᾶς, καὶ ὅστις εἴη ἀνακρινόμενος, ἐκείνος τὰ καθ' ἑαυτὸν διηγήσατο, καὶ ἐμ-

litarum congressus, et ter-victoria potitus, recuperavit Israelitarum provincias et urbes, quas eis Azahel Aderis pater ademerat. Joas autem Judæorum **106** rex declaratus septennnis, anno imperii quadragesimo decessit, a famulis suis occisus : cujus filius Amesias Hierosolymitano imperio potitus est, vir pius, anno ætatis vicesimo quinto, eoque functus novem et viginti. Patris sui percussores supplicio affecti, eorum liberos indemnes dimisit, secundum legem, cujus hæc verba sunt : *Non morientur patres pro filiis, neque etiam filii pro patribus.* Idem, expeditione contra Idumæos et Amalechitas suscepta, socios ex Israeliticis stipendio conduxit. Sed cum prophætæ cujusdam monitu, Israelitis, condonato stipendio, dimissis, cum suis duntaxat popularibus administrato bello, barbaros superasset, socii ob missionem irati, et agros Judæorum incursarunt, et multos occiderunt. Amesias porro successu elatus, religioneque violata, ad Joam Israelitarum regem missitavit, postulans ut ad se veniret, cui deberet obedientiam, quippe a Davide et Salomone prognato. Ille respondet ad hunc modum : *Rubus a cedro petebat, ut ipsorum liberi affinitate jungerentur : sed interea rubus a feris conculcatus perit. Hoc tibi pro exemplo sit satis, neque efferaris ob feliciter crescos barbaros, neque populum tuum ac teipsum in pericula conjeceris.* Ob hæc iratus Amesias, Joæ bellum infert. Sed exercitus ejus metu consternatus, in fugam vertitur ; ipse a suis destitutus, capitur ab hostibus, ad Joam adducitur, quem ille vincit ducens, Hierosolyma venit, partem muri diruit, ea curru invehitur, sacros thesauros, et quidquid in regia repositum erat, aufert, solutoque Amesia, Samariam reversus, decimo sexto regni anno moritur, relicto successore filio Jeroboamo. Amesias autem post hæc per insidias occiditur, anno ætatis quinquagesimo quarto, regni tricesimo nono. Ozias filius ejus rex inungitur annos sexdecim natus.

XXI. Jeroboamus autem Joæ filius, quamvis esset impius et legis contemptor, tamen, Deo Israelitici populi submisso se gerentis miserto, victoriam contra Syros est adeptus, a Jona propheta prædictam : quem Deus Niniven misit, urbis excidium et populi interitum annuntiaturum. Ille vero non abiit, sed conscensa navi fugit. Orta autem **107** tempestate, vectoribus sortem jacentibus ad cognoscendam causam illius, sors in Jonam cecidit : qui rogatus quis esset, negotium suum exponit, seque in mare abjici jubet, neque enim aliter periculum evasuros. Eo abjecto, tempesta sedata

est : sed cetus prophetam deglutiit eumque post tres dies et totidem noctes viventem et incolumen evomit : qui, petita a Deo contumaciæ venia, de novo mittitur cum eodem mandato. Profectus igitur Niniven, post triduum urbem eversam iri prædicat. Sed rex urbis et populus universus, fide prophetæ adhibita, acta pœnitentiâ, Deo supplicarunt, ut sui misereretur : quibus precibus lenitus Deus excidium ab eis avertit. Jeroboamus autem, cum annos unum et quadraginta regnasset, moritur, ac post eum potitur imperio Azarias filius ejus. Ozias autem rex Hierosolymorum, quia pius erga Deum et justus erga subditos erat, multos barbarorum vicit ac tributarios reddidit. Sed rebus secunda elatus, ab officio decessit : nam ritu sacerdotis ornatus, in aurco altari suffire aggressus est. A qua audacia pontifici Azariæ et sacerdotibus deterrentibus, ac monentibus, ne legem violaret, mortem comminatus est, nisi quiescerent. Interea quiddam luminis instar in æde effulsit, et in regis faciem illapsum, effecit ut in ea lepra effloresceret. Eam calamitatem indicant sacerdotes, suadentes ut urbe exiret : in quo stata cum aliquandiu vixisset, præ mœrore obiit, anno regni quinquagesimo secundo, ætatis sexagesimo octavo, tradito imperio Joatham filio. Azarias autem Jeroboami filius sexto regni mense, vita impie acta, dolo occisus est a Selumo, quem et ipsum Manaimus, cum triginta diebus imperasset, occidit, regno Israelitico occupato : et Phuum Assyriorum regem bellum inferentem, datis mille talentis, quæ a populo collegerat, placavit. Et cum annos decem impie crudeliterque imperasset, occisus est, regno in filium Phacesiam translato : qui patris ingenium et mores referens, a Phacea Romeliæ filio occiditur, qui cum interfecto successisset, atque imperium impie ac nefarie administraret : Thaglypharasar Assyriorum rex Israeliticam regionem **108** aggressus, cum multas urbes evertit, tum captivos secum adduxit pene innumerales. Joathamus autem Hierosolymorum rex, vir pius et justus, et urbis et templi curam gessit, et Ammanitas prælio victor tributarios reddidit. Excidium Israelitarum ab Assyriis Nahumus propheta prædixerat, cujus verba ad rem collata sunt, post annos centum et quindecim. Joathamus obiit anno ætatis quadragesimo primo, regni decimo sexto.

γλαφασάρ ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς τῆ χώρα τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπέλαθον, πόλεις τε πολλὰς κτετέσσευε, καὶ αἰχμαλωσίαν ἀπήγαγεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν, οὐκ εἰσπλημντον. Ὁ δὲ τοῦ Ὀζίου υἱὸς Ἰωάθαμ βασιλεὺς Ἱερουσαλὴμ εὐσεβὴς τυγχάνων, καὶ δίκαιος, τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ ἐπεμέλετο. καὶ τοῦ Ἀμμανίτας ὑποφόρους ἔθετο, μάχῃ νικήσας αὐτοῦ. Ναούμ δὲ τότε προφητεύων, περὶ τῆς τῶν Ἀσσυρίων προεἶπε καταστροφῆς· καὶ ἡ πρόβησις ἐκείνου ἐνιαυτῶν. Τῷ δὲ Ἰωάθαμ ἐπέλιπε τὸ βίωσιμον, ἐπὶ ἕξ βασιλεύσαντι.

XXII. Hierosolymitanus principatus in filium ejus Achazum translatus est, qui impius in Deum, legibus ejus violatis, simulacra adoravit, et altaria eis struxit, et filium suum adolevit. Hunc Raason Syriæ dux, et Phaceas rex Israelitarum. Inita conspiratione, diu Hierosolymis obsederunt. Ac Ra-

α βαλεῖν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν προετρέπετο. Ὁ γὰρ ἂν ἄλλω, ἔλεγε, τὸν κίνδυνον διαφύγοιτε. Ὁ μὲν οὖν ἐβόησεν, ὁ δὲ κλύδων ἐκίπασε. Κῆτος δὲ τὸν προφήτην καταπῆν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἑσας νύκτας ζῶντα καὶ σῶον αὐτὸν ἐξήμεσεν· ὁ δὲ συγγνώμην ἤται τὸν θεὸν διὰ τὴν παρακοήν, καὶ ἐπέμψθη πάλιν κηρύξαι ἃ προσετέτακτο. Ὁ δὲ ἀπελθὼν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὴν Νινευὶ κατασραφῆναι ἐκήρυξεν. Ὁ δὲ τῆς πόλεως βασιλεὺς καὶ ὁ λαὸς ἅπας τῷ προφήτῃ πιστεύσαντες, ἀπέκλιναν εἰς μετάνοιαν, καὶ τὸν θεὸν ἱκέτευσον ἐλεῆσαι αὐτούς. Καὶ δε τῆ μετανοῆ τοῦ πλ. θεοῦ καρποθεῖς, ἀπέστρεψε τὸν θεὸν ἀπ' αὐτῶν. Ἱεροβοὰμ δὲ τεσσαράκοντα πρὸς τῷ ἐνὶ βασιλεύσας ἐνιαυτοῦ θνήσκει. Καὶ μετ' αὐτὸν ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς Ἀζαρία· ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἱερουσαλὴμ Ὀζίας εὐσεβὴς τὰ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὰ πρὸς τοὺς ὑπηκόους δίκαιος ἦν· δὸς καὶ πολλοὺς τῶν ἀλλοφύλων ἐνίκησε, καὶ ἄποφόρους ἐποίησεν. Εὐδαίμονησας δὲ καὶ τυφθεῖς, ἐκπέπτικων τοῦ καθήκοντος, καὶ ὡς ἱερεῖς στολισθεῖς, ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ βωμοῦ θυμιάσκει τῷ θεῷ ἐπιχειρήσεν. Κωλυόντων δ' αὐτὸν τοῦ ἀρχιερέως Ἀζαρίου καὶ τῶν ἱερέων, καὶ μὴ παρανομεῖν παρανοούντων, θάνατον αὐτῷ ἐπέβησεν, εἰ μὴ ἤσπασαν. Ἐν τούτῳ φῶς οἷον ἐπιλάμψαν ἐν τῷ ναῷ, καὶ τῆ τοῦ βασιλέως ἔβη προσηλὼν, λέπραν ἐποίησε κατ' αὐτῆς ἐξανθήσασαι. Οἱ δ' ἱερεῖς τὴν συμφορὰν ἐδὴλον τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐξείναι τῆ· πόλεως συνεβούλευον· καὶ οὕτως ζήσας χρόνον τινὰ, ὑπ' ἀθυρίας ἀπέθανε, βασιλεύσας ἑτη δύο τε καὶ πενήκοντα, ζήσας δὲ τὰ πάντα ἐξήκοντα πρὸς ὀκτώ, τὴν ἀρχὴν παραδοὺς τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάθαμ. Ἀζαρία δὲ ὁ τοῦ Ἱεροβοὰμ, ἐπὶ ἕξ βασιλεύσας μῆνας τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀπέθανε, δολοφονηθεῖς ὑπὸ Σελούμ, ἀσεβῶς βιούς. Ἀνηρέθη δὲ Σελούμ ἐφ' ἡμέρας βασιλεύσας τριάκοντα, παρὰ Μαναιμ, βασιλεύσαντος ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἀπ' αὐτοῦ. Αραμένου δὲ πόλεμον πρὸς αὐτὸν Φουὰ τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως, χλια δούς αὐτῷ τάλαντα ἀργυρίου, ἃ ἐκ τοῦ λαοῦ ἤρανίσαστο, τὸν πόλεμον διελύσατο. Ἐπὶ ἑτη δὲ βασιλεύσας δέκα ὁ Μαναιμ, ἀσεβὴς τε καὶ ἀπηνῆς γεγονὼς, ἀνηρέθη, τὴν βασιλείαν διατιθέσας εἰς τὸν υἱὸν Φακελίαν. Ἀσεβὴς δὲ καὶ οὗτος καὶ ὠμὸς γεγονὼς, ἀνηρέθη δολοφονηθεῖς παρὰ Φακαὶ τοῦ υἱοῦ Ῥομελίου, βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ ἀναιρεθέντος, ἀσεβῶς καὶ αὐτοῦ καὶ παρανομῶς ἀνύσαντος τὴν ἀρχὴν. Ὅτε καὶ θει-

α γλαφασάρ ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς τῆ χώρα τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπέλαθον, πόλεις τε πολλὰς κτετέσσευε, καὶ αἰχμαλωσίαν ἀπήγαγεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν, οὐκ εἰσπλημντον. Ὁ δὲ τοῦ Ὀζίου υἱὸς Ἰωάθαμ βασιλεὺς Ἱερουσαλὴμ εὐσεβὴς τυγχάνων, καὶ δίκαιος, τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ ἐπεμέλετο. καὶ τοῦ Ἀμμανίτας ὑποφόρους ἔθετο, μάχῃ νικήσας αὐτοῦ. Ναούμ δὲ τότε προφητεύων, περὶ τῆς τῶν Ἀσσυρίων προεἶπε καταστροφῆς· καὶ ἡ πρόβησις ἐκείνου ἐνιαυτῶν. Τῷ δὲ Ἰωάθαμ ἐπέλιπε τὸ βίωσιμον, ἐπὶ ἕξ βασιλεύσαντι.

KB. Μετέπεισε δὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀρχὴ εἰς Ἀχάζ τὸν ἐκείνου υἱὸν, ἀσεβήσαντα πρὸς τὸν θεὸν, καὶ τοὺς αὐτοῦ νόμους παραβάντα· εἰδῶλοι· γὰρ προσεκύνει, καὶ βωμὸν αὐτοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀνέστησε, καὶ παιδα οικεῖον αὐτοῖς ὠλοκαύτωσε. Καθ' οὗ ὁ Ραασὼν ὁ τῶν Σύρων ἡγεμονεύων, καὶ

ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς Φακεὶ συμπεύσαντες, ἅσπερ οὐκ ἔστιν ἐν Ἱερουσαλήμ ἐπὶ μακρὸν. Καὶ ὁ μὲν Ῥααζῶν πόλεων ἐτέρων κρατήσας, τοὺς ἀπὸ τῶν οὐκ ἐπισημοῦς ἀλλῶν, καὶ Σύρου ἐγκατοικίσας αὐταίς, ἐπανήλθεν εἰς Δαμασκόν. Ἄχαζ δὲ, μόνου περιειφθέντος τοῦ Φακεὶ, συμμίξας αὐτῷ ἤτητο, διδῶκα μυριάδας ἀποβαλῶν τοῦ λαοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν ἐπισημοῦν, καὶ τὸν υἱόν. Φακεὶ δὲ ἀνέζευξεν εἰς Σαμάρειαν αὐτὸς καὶ ἡ στρατιὰ αὐτοῦ, αἰχμαλώτων πλῆθος πολὺ εἰς τὴν ταυτῶν μετοικίσαντες. Μερωήτης δὲ τις ἐν Σαμάρειᾳ πρὸ τῶν τειχῶν ὑπαντήσας αὐτοῖς, ὡς συγγενεὶς αἰχμαλωτίσας, καὶ συνεδόλευεν ἐλευθερώσαι αὐτούς. Οἱ δὲ πεισθέντες, ἀφήκαν τοὺς αἰχμαλώτους. Ἄχαζ δὲ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέα Ἰζίου συμμαχίσας αὐτῷ κατὰ τῶν Σύρων, καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὁ δ' ἤκε· καὶ τὴν τε χώραν τῶν Σύρων ἐπέβησε, καὶ τὴν Δαμασκόν εἶλε, καὶ τὴν Ῥααζῶν ἀνεἶλε, καὶ τὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν χώραν καταδραμῶν, πλείστους αἰχμαλώτους ἀπήγαγεν. Ὁ δὲ Ἄχαζ ἀραιοθῆν ὑπὲρ τούτων τῷ Θαυγαφαλασάρ τοῦ· τε βασιλικούς δίδωκε θησαυρούς καὶ ὅσα τῷ ἱερῷ ἐναπέκειντο. Ἐς τοσοῦτον δ' ἠσέθησαν, ὡς μὴ μόνον τοὺς τῶν ἀλλοφύλων σέβειν θεοὺς, ἀλλὰ καὶ τὸν ναὸν ἀποκλείσαι, καὶ συλῆσαι τὰ αὐτοῦ ἀναθήματα. Οὕτω δὲ βουὸς ἐτελεύτησεν ἐξ αὐτῶν τριάκοντα ἑξήσας ἔτη, βασιλεύσας δ' ἑκατὸνδεκά, Ἐξεκία τῷ υἱῷ τὴν βασιλείαν λιπῶν. Συνέβη δὲ καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλέα τότε θανεῖν κατ' ἐπιβουλήν Ὄση. Καὶ οὗτος πονηρὸς ἦν. Διὸ καὶ στρατεύσαντος κατ' αὐτοῦ τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως Σαλμαναζάρ, ἐδουλώθη αὐτῷ, φόρους τελεῖν ἐτήσιον, ἐπιταχθεὶς. Ἐξεκίας δὲ εὐσεβῆς ὢν καὶ δίκαιος, ἐκκλησιάσας τοὺς ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἀνοίξαι τὸ ἱερὸν ἐνετείλατο, καὶ θύειν ὡς νόμος αὐτοῖς, καὶ τὸν ναὸν μηδὲν τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς ἐκλείπειν προτιμῶν. Ἐστειλε μέντοι καὶ πρὸς πάντας τὴν χώραν, μετακλούμενος ἀπαντας τὴν τῶν Ἀζύμων ἑορτήν ἑορτάζοντας, ἐπὶ μακρὸν μὴ τελεσθεῖσαν διὰ τῆς τῶν κρατούντων περνωμίας. Καὶ τοῖς Ἰσραηλιταῖς κρούσθαι τὸν πατρίων σέβειν Θεόν, κατὰ τὴν πάλαι συνήθειαν. Οἱ δὲ οὐκ ἐπέσθησαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς προφήτας ταῦτα παραινούντας ἐφόνευσαν. Τινὲς δὲ πεισθέντες μετηνέχθησαν εἰς εὐσεβείαν, καὶ εἰς Ἱερουσαλήμ συνῆραν εἰς προσκύνησιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐξεκίας μετὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ λαοῦ ἀπελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν, ἔθυσεν διὰ τῶν ἱερέων θυσίας πολυτελεῖς, καὶ τῷ λαῷ μετέδωκε ζῶων πρὸς εὐωχίαν πολλῶν· καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἐξελεῖν εἰς τὴν χώραν, καὶ ἀγνίσαι αὐτὴν ἐνετείλατο. Εἶτα κατὰ τῶν ἀλλοφύλων πόλεμον ἤρε, καὶ πόλεις εἶλεν αὐτῶν. Ὁ δὲ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς Ὄση εἰς συμμαχίαν προσεκαλέσατο Σωβᾶ τὸν βασιλέα Αἰγύπτου κατὰ τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ γούος Σαλμαναζάρ ὠργισθῆν, καὶ ἐπὶ τριοῖν ἔτεσιν ἐπολιόρχησε τὴν Σαμάρειαν, καὶ κατέσχε τὴν πύλιν, καὶ τὴν βασιλείαν ἠφάνισεν, καὶ τὸν ναὸν αἰχμαλωτίσας μετήγαγεν εἰς τὴν οὐκείαν χώραν, καὶ αὐτὸν πόν βασιλέα τῶν Ἰσραηλιτῶν Ὄση. Καὶ μετασταθεύσας ἐκ τῆς οὐκείας χώρας ἔτερα ἔθνη ἀπὸ τινος τόπου

son quidem aliis urbibus positus, civibus abductis, et Syris in eas collocatis, Damascum rediit. Achazus autem cum solo Phaceas congressus, vincitur, centum viginti millibus amissis, atque inter eos multis viris illustribus, et filio. Phaceas exercitum reducit, et magnum captivorum numerum. Sed propheta quidam Samaritanus ante moenia progressus, eis persuadet, ut captivos quod cognati sint missos faciant. Assyriorum autem rex ab Achazo contra Syros et Israelitas in auxilium evocatus, et Syriam vastat. Raasone caeso, et in Israelitarum regionem incursionibus factis, plurimos captivos abducit. Quem Achazus remuneratus est datis thesauris regis, et quidquid in templo repositum erat : eo progressus impietatis, ut non tantum alienos deos coleret, sed et templum clauderet, et donariis spoliaret. Obiit vita sic acta, anno aetatis tricesimo sexto, regni decimo sexto, relicto regno Ezechie filio. Quo tempore Israelitarum quoque rex insidiis Osee periiit, qui cum et ipse improbus esset, a Salmanasare Assyriorum rege subactus, annua tributa pensitare coactus fuerat. Ezechias autem vir pius et justus, concione advocata, sacerdotes et Levitas templam aperire jussit, et de more sacra facere, populumque divino cultu nihil habere antiquius. Misit etiam qui ex toto regno homines convocarent ad festum Azyrnorum 109 celebrandum, longo tempore ob regum iniquitatem intermissum ; Israelitas etiam cohortatus, ut patrium Deum pro veteri consuetudine venerarentur. Qui adco non obtemperavere, ut et prophetas, a quibus monebantur, occiderent. Nonnulli tamen ad veram religionem reversi, Hierosolyma ad Deum adorandum accurrerunt. Rex cum populi principibus templum ingressus, hostias magnificas per sacerdotes immolavit, et populo multas pecudes in viscerationem dedit, et sacerdotibus mandavit, ut regionem passim piacularibus sacrificiis lustrarent. Deinde barbaros aggressus, urbes eorum cepit. Oseas autem cum Soban Aegypti regem contra Assyrios ad belli societatem evocasset, Salmanasar ea re comperta iratus, Samariam per triennium obsedit, urbe politus regnum delevit, populum una cum rege Osea in suam provinciam captivum adduxit, et alias suae ditionis gentes, quae a loco quodam Chuto cognomen habent, Samariam et in regionem circumjacentem traduxit. Decem igitur Israeliticis tribus, annis nongentis quadraginta septem, post exitum ex Aegypto, ducentis quadraginta mensibus septem, postquam relicto Roboamo Jeroboamum peculiarem sibi regem elegerant, translatae sunt. Ceterum Chutaeorum quinque populi a Persiae loco, in quo conaeiderant, ita cognominati, Samaria occupata, suos pristinos deos, ut soliti fuerant, coluerunt. Deus autem, ut quartas liber Regum docet, leones excitavit, a quibus eorum multi perierunt, aut (ut Josephus narrat) pestilentia conflantes, cum ira Numinis se praemi intellexissent,

regem suum orarunt, ut Israelitici generis sacerdotes a sibi mitteret, a quibus Hebræorum religionem edocerentur. Quo facto, lues illa grassari desiit. Ab Hebræis Chutzai appellantur, a Græcis Samaritani. μετά τε διακόσια τεσσαράκοντα, καὶ μῆνας ἑπτὰ, ἐξότου καταλιπόντες τὸν Ῥοδοῦν, εἶλοντο ἑαυτοῖς εἰς βασιλεία τὸν Ἱεροδοῦν. Οἱ δὲ μετοικισθέντες εἰς τὴν Σαμάρειαν, Χουθαῖοι καλούμενοι, ἐκ τοῦ τόπου ἐν ᾧ κατοικοῦν τὸ πρὶν ἐν Περσίδι, πάντα ὄντες ἔθνη, τοὺς ἰδίους θεοὺς καὶ αὐτοῖς ἑθρήσκουν. Ὡς μὲν οὖν ἡ τετάρτη τῶν Βασιλείων λέγει, λέοντας ἐξήγειρεν ὁ Θεός, καὶ διέφθειρε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν· ὡς δὲ Ἰωσήπος ἱστορεῖ, λοιμὸς αὐτοῖς ἐπέσκηψε. Γινόντες δὲ κατ' ὄργην τοῦ Θεοῦ ἐπιέναι αὐτοῖς τὰ κακὰ, τοῦ σφετέρου βασιλέως ἐδόκοντο ἱερεῖς στεῖλαι αὐτοῖς ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἵν' αὐτοῖς τὴν τῶν Ἑβραίων θρησκείαν μνησκῶσιν· οὗ γενομένου, ἑταύσατο ἡ Χουθαῖοι, πρὸς δὲ τῶν Ἑλλήνων Σαμαρείται.

XXIII. Anno Ezechiæ regis Hierosolymitani decimo quarto, Senacherim rex Assyriorum Judæam invasit: qui cum omnia oppida duarum tribuum cepisset, Ezechas Hierosolymis metuens, legatos ad eum mittit, se tributum ei pensitaturum pollicens, quod jussisset. Senacherimus autem argenti talenta **110** trecenta, auri viginti postulavit: et sacramento interposito, iis acceptis, se discessurum pollicetur. Quibus appensis, ipse quidem contra Ægyptum et Æthiopes proficiscitur, Rapsacem autem imperatorem cum aliis duobus ducibus et magno exercitu ad vastanda Hierosolyma relinquit. Qui, aggeribus ante mœnia excitatis, ad colloquium evocant Ezechiam. Verum is se committere illis non ausus, tres ex honoratis ministris suis ad illos misit. Tum illi: *Si Ægyptiis, inquit, Ezechas fretus est, delirat non minus quam qui confraeto arundineo baculo innititur, a quo nec a lapsu descenditur, et manu vulneratur. Talis est Pharao Ægyptius.* Hæc Rapsacem Hebraico cum legatis colloquebatur: qui cum rogarent, ut Assyrio sermone uteretur, ne populus ea quæ dicerentur intelligeret: ille magis etiam sublata voce, ut ab omnibus exaudiri posset, rursus Hebraice dixit: *Ne seducat vos Ezechas dicens, Dominus nos liberabit: nunquid Samaritiam liberavit?* His Ezechas renuntiatus vestes suas laceravit, et sacco indutus, et humi stratus, in rebus desperatis opem divinam implorat, et ad prophetam Isaiam mittit, obtestans ut Dei pacem exoret populo. Prædicat ille, hostes citra dimicationem superatum iri, et Senacherimum re infecta ex Ægypto reversum, occubiturum. Scripsit et Senacherimus ad Ezechiam, in hanc sententiam: *Ne extol'at te Deus, quo fretus es, quo minus Hierosolyma capturum esse te existimes: sed illud potius cum animo tuo reputa, ubi sint reges gentium, quos majores mei consecrerunt.* Eam epistolam Ezechas lectam in templo reposuit, et supplicavit Deo: *Vide, inquit, Domine, et audi verba Senacherimi, quæ ad me scripsit in tuam contumeliam, viventis Dei, et eripe nos e manu ejus.* Isaias confirmat regem, asserens Deum exaudisse preces ejus: eaque nocte cæsa sunt ab angelo in castris Assyriorum centum et octoginta quinque millia, quorum cadavera postridie inventa sunt. Exercitus reliquæ Hierosolymis discesserunt. Coactus est et Senacherimus obsidionem Pclusii solvere, cum mures una nocte

Κοῦθου καλουμένου, μετόικισεν εἰς Σαμάρειαν καὶ εἰς τὴν χώραν αὐτῆς. Μετήχθησαν οὖν αἱ δέκα φυλαὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν μετὰ ἑνακὸςία τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἔτη, ἐξότου τὴν Αἴγυπτον λιπόντες ἐξήλθοσαν· ἐπτά ἔτη, ἐξότου τὴν Αἴγυπτον λιπόντες ἐξήλθοσαν· ἐπτά ἔτη, ἐξότου καταλιπόντες τὸν Ῥοδοῦν, εἶλοντο ἑαυτοῖς εἰς βασιλεία τὸν Ἱεροδοῦν. Οἱ δὲ μετοικισθέντες εἰς τὴν Σαμάρειαν, Χουθαῖοι καλούμενοι, ἐκ τοῦ τόπου ἐν ᾧ κατοικοῦν τὸ πρὶν ἐν Περσίδι, πάντα ὄντες ἔθνη, τοὺς ἰδίους θεοὺς καὶ αὐτοῖς ἑθρήσκουν. Ὡς μὲν οὖν ἡ τετάρτη τῶν Βασιλείων λέγει, λέοντας ἐξήγειρεν ὁ Θεός, καὶ διέφθειρε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν· ὡς δὲ Ἰωσήπος ἱστορεῖ, λοιμὸς αὐτοῖς ἐπέσκηψε. Γινόντες δὲ κατ' ὄργην τοῦ Θεοῦ ἐπιέναι αὐτοῖς τὰ κακὰ, τοῦ σφετέρου βασιλέως ἐδόκοντο ἱερεῖς στεῖλαι αὐτοῖς ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἵν' αὐτοῖς τὴν τῶν Ἑβραίων θρησκείαν μνησκῶσιν· οὗ γενομένου, ἑταύσατο ἡ Χουθαῖοι, πρὸς δὲ τῶν Ἑλλήνων Σαμαρείται.

ΚΓ'. Ἐν δὲ τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ἐζεχίου τοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ βασιλέως, ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεύων Σαναχηρείμ ἐπῆλθε τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ πάσας εἶλε τὰς πόλεις τῶν δύο φυλῶν. Δεῖσας δὲ Ἐζεχίας περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, διαπέμπεται πρὸς αὐτὸν, ὑπισχνούμενος διδόναι φόρον, ὃν ἂν αὐτῷ ἐπιένγκοι· Σαναχηρείμ δὲ τριακόσια μὲν ἀργύρου τάλαντα, χρυσοῦ δὲ τριακόσια ἤτησε, καὶ πίστει ἐνομότους παρέσχεν, ἥ μὴν ἀναχωρήσει εἰ ταῦτα λάβοι. Λαθὼν δὲ, αὐτὸς μὲν ἐπ' Αἴγυπτίους ὤρμησε καὶ Αἰθίωπας. Τὸν δὲ ἀρχιστράτηγον αὐτοῦ Ῥαφάκην σὺν δυοῖσιν στρατηγοῖς ἑτέροις καὶ δυνάμει βαρεῖα κατέλιπε, τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκπορθήσοντας. Οἱ δὲ πρὸ τῶν τειχῶν βαλόμενοι χάρακα, ἐντυχεῖν ἐζήτουν τῷ Ἐζεχίᾳ. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀπεδύλασεν ἐξελθεῖν, τρεῖς δὲ τοὺς αὐτῷ τιμωμένους τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπεμψε. Κάκεινοι· *Εἰ ἐπὶ τοὺς Αἴγυπτίους πέποιθεν Ἐζεχίας,* ἔφησαν, *μωραῖται ἐπίσθη ἀνθρώπων καλαμῖτην ῥάβδῳ ἐρειδομένη, καὶ αὐτῇ τεθλασμένη, ἢ οὐδὲν ἤμυνε τῷ κατέχοντι, ἀλλ' αὐτὸς τε συμπέπτωκε, καὶ ὁ κλάμος τὴν αὐτοῦ χεῖρα διέτρησε. Τοιοῦτός ἐστι Φαραὼ ὁ Αἴγύπτιος.* Ταῦτα Ἑβραῖοι ὁ Ῥαφάκης τοῖς πεμφθεῖσιν ὤμειλε. Οἱ δὲ τῇ τῶν Σύρων διαλέκτῳ ὤμειλεν αὐτοῖς ἡξίου αὐτὸν, ἵνα μὴ τὸ πλιθὸς τῶν λεγομένων συνήσιν. Ὁ δὲ μᾶλλον τὴν φωνὴν ἐπάρας, Ἑβραῖοῖς πάλιν ἔλεγεν εἰς ἐκπῆκον πάντων· *Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐζεχίας λόγων, Κύριος ῥύσεται ἡμᾶς· μὴ ἐβῆρύσατο Σαμάρειαν;* Καὶ ἀπήγγειλαν ταῦτα τῷ Ἐζεχίᾳ. Ὁ δὲ ἀκούσας, διέβη τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ περιβάλετο σάκκον, καὶ πεσὼν, ἰδέτεο τοῦ Θεοῦ βοήθειαν ἐπ' ἀνεπίστοις αὐτῶν· καὶ πρὸς Ἠσαῖαν τὸν προφήτην πέμψας, παρεκάλει αὐτὸν δεῖσθαι τοῦ Θεοῦ, ἵν' ὤσωσεν αὐτὸν τῷ λαῷ. Ὁ δὲ ἀμαχητὶ τοὺς πολεμίους προέλεγεν ἠτηθηθεσθαι, καὶ τὸν Σαναχηρείμ κτανθῆναι, ἀπρακτὸν ἀπ' Αἴγυπτου ἐπανελθόντα. Ἐπίστευε δὲ καὶ Σαναχηρείμ τῷ Ἐζεχίᾳ· *Μὴ ἐκπαρθῶ σε ὁ Θεός σου, ἐγ' ὧ πέποιθας μὴ παραδοθῆναι τῇ Ἱερουσαλήμ εἰς χεῖρας μου· ἀναλόγησαι ποῦ εἰσιν οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν, οὓς διέφθειραν οἱ πατέρες μου.* Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς Ἐζεχίας, κατέθετο εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἔκτευσε τὸν Θεόν, *Ἰδοὺ, λέγων, Κύριε· καὶ ἀκουσον τοῦς λόγους Σαναχηρείμ, οὓς ἀπέστειλεν ὀνειδίζων σε τὸν ζῶντα Θεόν, καὶ σώσον ἡμᾶς ἐκ χειρὸς αὐτοῦ.* Ἠσαίας δὲ παρεθάρρυνε τὸν βασιλέα, ἐπακούσαι

φρίκην αὐτοῦ τὸν Θεόν. Καὶ τῇ νυκτὶ ἄγγελος ἐν τῇ παρεμβολῇ τῶν Ἀσσυρίων ἀνεῖλεν ἑκατὸν ὀδοίχοντα πέντε χιλιάδας, καὶ μεθ' ἡμέραν νεκρὰ τὰ τοῦτων σώματα εὗρέθησαν, καὶ ἀπῆρε τὸ περιλειφθὲν τῆς στρατιᾶς ἐξ Ἱερουσαλήμ. Συναχηρεῖμ δὲ πολιορκῶν τὸν Πηλούσιον, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν, μὴδὲν ἐν νυκτὶ μιᾷ καταφαγόντων τὰ τίξια τῶν Ἀσσυρίων, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ὅπλων αὐτῶν. Τοῦτο ἐν μὲν τῆ τῶν Βασιλευσίων οὐκ ἀναγράφεται βιβλίῳ· Ἰωσήτας δὲ ἱστορεῖ ἐν Ἡροδότῳ εὐρίον. Τὸν δὲ Βηρωσὸν ἐπὶ Χαλδαϊκῆ συγγραφῆσι μόνον φάσκειν φησὶν, ὡς ἐπανελθόντων ὁ Συναχηρεῖμ ἀπὸ τοῦ τῶν Αἰγυπτίων πολέμου, κατέλαβε τὴν σὺν τῷ Ῥαφάκῃ στρατιάν εἰς Ἱερουσόλιμα· καὶ τοῦ Θεοῦ λοιμώδη νόσον ἐνσκήψαντος τοῖς Ἀσσυρίοις, ἐν μιᾷ νυκτὶ μυριάδες ὀκτωκαίδεκα φθίσρονται καὶ πεντακισχιλιοί, σὺν ἡγεμόσι καὶ ἀξιότατοις. Δείσας οὖν ἐκεῖνος καὶ περὶ τῆς λοιπῆς στρατιᾶς, ἀπαίρει ἐκεῖθεν μετὰ τῆς περιλειφθείσης δυνάμεως, καὶ ἀπεισιν εἰς Νινευί, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιβουλεύει παρὰ τῶν πρεσβυτέρων παίδων ἀνηρέθῃ τῶν μὲν ἀνηρησάντων αὐτὸν φυγόντων, Ναχωρδάν (68) δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν διαδεξάμενον. Ἐζεκίας δὲ τοῦ φόβου ἀπαλλαγείς, τῷ Θεῷ ἠγαθήσεται. Καὶ μετ' ὀλίγον νοσήσαντι αὐτῷ προσελθόντων Ἡσαΐας κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, εἶπε· Τάξαι τῷ σκωρσοῦ· οὐ γὰρ ζήση. Τῷ δὲ ἡ τοῦ θνήσκειν ἔλπις, καὶ οἱ παῖδας μὴ ἔχων ἐρημον ἐμελλε τὴν βασιλείαν καταλιπεῖν γνησίας διαδοχῆς, ἐποίησε μετὰ τὴν συμφορὰν, καὶ ἀθυμῶν ἐπὶ τούτοις ἐκλαυσε, ζῶν ἐπιδεδυλευθῆναι αὐτῷ ἔξαιτούμενος τὸν Θεόν. Ἐλθὼν δὲ αὐτῷ· Ἡσαΐας, ὕψιστος αὐτῷ μετὰ τρίτην ἡμέραν εὐαγγελίζεται, καὶ προσθήκεν ζωῆς ἐτῶν πεντακαίδεκα. Ὁ δὲ τοῦ θαύματος τὸ ὑπερφύεις λογιζόμενος, σημεῖον ἦται τὸν προφήτην δεῖξαι αὐτῷ εἰς πίστωσιν τῶν ἐπηγγελμένων. Τοῦ δὲ προφήτου τὸν Θεὸν ἰκετεύσαντος σημεῖον γενέσθαι, ἤδη ἐπὶ δυσμᾶς δέκα βαθμοῦς ἀποκλίνας ὁ ἥλιος, καὶ σκιὰν ποιήσας, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ὀπίσω δέκα ἀναβαθμοῦς. Ἐντεῦθεν Ἐζεκίας τῆς νόσου ἀπέλλακτο. Ὁ δὲ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεὺς Βαλαδάν παρὰ Ἐζεκίαν πρεσβεῖαν ποιεσάμενος, καὶ δῶρα στείλας, σύμμαχον αὐτὸν καὶ φίλον ἔχειν ἤξιστο. Ὁ δὲ τοῖς πρῆσθεσι τοῦς θησαυροῦς ὑπέδειξε, καὶ τὰ ὅπλα, καὶ πᾶσαν τὴν βασιλικὴν πολυτέλειαν, καὶ ἀνταποστείλας δῶρα τῷ Βαβυλωνίῳ, ἀπέλυσε αὐτοῦς. Ἡσαΐας δὲ εἶπε τῷ Ἐζεκίᾳ· Ἐλθούσονται ἡμέραι, καὶ ὁ πλοῦτος δυνήθεισας εἰς Βαβυλῶνα μετετεθήσεται, καὶ οἱ υἱοὶ σου ἔσονται εἰς ἐνδούχους τῷ βασιλεὶ Βαβυλῶνος. Ἐζεκίας δὲ, ἐπεὶ μὴ διαπεσεῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ δυνατὸν· Ἔστω, φησὶν, εἰρήνη ἐν ταῖς ἡμέραις μου. Ἐπιβιούς δὲ τὸν προστεθέντα αὐτῷ χρόνον εἰρημικῶς, θνήσκει, πενήτησεν καὶ τέταρτον ἔτος ἀνήσας ἐν τῇ ζωῇ. ἔνεα δὲ βασιλεύσας καὶ εἰκοσι. Διαδεξάμενος δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μανασσῆς, πᾶν εἶδος κακίας καὶ ἀσεβείας πρότερον ἐπέδειξετο, μίαντας τε τὸν ναὸν, καὶ μηδὲ τῶν προφητῶν φεισάμενος. Ὅργισθεις δὲ διὰ ταῦτα ὁ Θεός, τὴν τῶν Βαβυλωνίων στρατιάν κατὰ τῆς Ἰουδαίας ἐκίνησεν, ἢ τὴν τε χώραν ἐληψατο, καὶ τὸν Μανασ-

Arcus caeteraque Assyriorum arma corroissent. Hoc in libris Regum scriptum non reperitur, sed Josephus 111 ab Herodoto mutuatus refert : et Berosum Chaldaicarum rerum scriptorem narrare ait, Senacherimum ab Aegyptiaco bello redeuntem, exercitum Rhapsacis Hierosolymis reperisse : ac pestilenti morbo divinitus in Assyrios immisso, centum et octoginta quinque millia una rocto peritisse, cum ducibus et centurionibus. Qua clade perterritum, et iis qui supererant metuentem, cum reliquiis Niniven profectum : et paulo post insidiis majorum filiorum sublatum esse, percussoribus fuga elapsis, et Nachordane filio ejus regnum adeptum. Ezecias adempto metu gratias agit Deo. Verum non multo post cum aegrotantem Dei jussu convenit Isaias, ac testamentum facere jubet, neque enim victurum esse. At illi et exspectatio mortis, et orbitas liberorum, qui in regno succederent, exaggerabant malum. Itaque anxius flebiliter orat Deum, ut vita sibi prorogetur : cui, reversus Isaias, post triduum sanitatem pollicetur, et additamentum quindecim annorum vitae. At ille miraculum quod veri fidem excedebat reputans, signum postulat in confirmationem pollicitationum. Quo prophetæ precibus impetrato, umbra solaris jam decem versus occasum progressa partes, totidem versus ortum regressa est. Ezecia morbo jam liberato, rex Babyloniorum Baladas legatos cum muneribus ad eum mittit, societatem ejus et amicitiam expetens. At ille thesauros et arma omnemque regiam magnificentiam legatis monstrat, eosque cum muneribus ad Babylonium remittit. Tum Isaias Ezeciae ait : Tempus erit, cum divitiis quas spectandas exhibuisti Babylonem transferentur, et filii tui regis Babylonis eunuchi erunt. Ezecias, qui verbum Domini non irritum esse posse sciret : Pax, inquit, esto mea aetate. Et adjecto sibi tempore pacate exacto, moritur anno vitae quinquagesimo quarto, regni nono et vicesimo. Manasses autem filius ejus, suscepto regno, nullum flagitii et impietatis genus praetermisit. Nam et templum polluit, ac ne a prophetis quidem occidendis sibi temperavit. Quamobrem iratus Deus Babyloniorum exercitum contra Judæam excivit, qui et provinciam vastavit, et Manassem cepit. 112 Qui se calamitatis esse causam intelligens, ad poenitentiam deflexus, Deum orat, ut ærumnas depellat. Haec voti compos factus, et vinculis solvitur, et in regnum restitutus, cum ipse religionem colit, tum populo auctor est ut eadem faciat : et exemplum pietatis sextus, obit anno regni quinquagesimo quinto, aetatis sexagesimo septimo.

Variae lectiones et notæ.

(68) Ναχωρδάν. Cod. Colb. Νισορδάν, quem Josephus lib. x, cap 11, Ἀσσαρκεδάν vocat.

σὴν ἐχειρώσατο. Ὁ δὲ συνελθὼν αὐτὸν τῆς συμφορᾶς αἴτιον, ἀπέκλινεν εἰς μετάνοιαν, καὶ ἔκτευε τὸν Θεὸν λύσαι οἱ τὰ δυσχερῆ. Καὶ ὁ Θεὸς ἐπακούσας αὐτοῦ, λύει τε τῆς αἰχμαλωσίας αὐτὸν, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν ἀποκαθίστησιν. Ἐπανελθὼν δὲ ἐκεῖνος, εὐσέβειαν αὐτὸς τε μετῆσι, καὶ τὸν λαὸν μετεῖναι ἀνέπειθεν. Οὕτω δὲ ζήσας, ζηλωτὸς ἐγένετο διὰ τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἐτελεύτησε, βασιλεύσας ἑνιαυτοῦς πέντε πρὸς πεντήκοντα, βιώσας δὲ τοὺς πάντας ἐξήκοντα καὶ ἑπτὰ.

XXIV. Regnum ad filium ejus Amosum devolvi- A
tur, qui adolescentiæ paternæ imitator, anno æta-
tis vicesimo quarto, regni secundo per insidias
occiditur : de cujus percussoribus supplicio sumpto,
populus filium ejus Josiam annos octo natum regem
appellat. Is pius fuit, et populum ad Dei cultum
cohortatus, susceptaque templi refectione, monuit
eos qui aderant, ut suo quisque arbitrata ad opus
aliquid conferret. Eo pacto, pecunia coacta, et
templum instauratum est, et quæ superfuerat, in
erateras, calices, et phialas collata, Chelcia pon-
tificæ administratore ; qui dum pecuniam ex ærario
depromit, sacros libros Mosis temere illuc conjectos
invenit ac per scribam regi mittit. Qui, lectis illis,
vestes suas lacerat, et Chelciam sacerdotem cum
aliis ad Oldam fatidicam mulierem Selumi uxorem
mittit, petens ut Deum placet. Illa respondet,
Numen jam suffragium tulisse contra regionem, et
populum violatæ religionis reum, tamen ob regis
justitiam clades non esse nunc immisurum : sed
amolo illo, tum demum sententiam latam executu-
rum. Rex, his auditis, populum Hierosolyma
convocat, et sacros libros audientibus omnibus
recitandos curat. Deinde jurejurando obstringit
omnes, ut leges servent, et Numen colant. Quare
populum sacrificiis placat Deum. Post hæc simu-
lacrorum donaria incendit, eorum sacerdotes
occidit, et pseudoprophetarum ossa in ea ara
cremat, quam Jeroboamus exstruxerat : quem-
admodum propheta ille ei immolanti prædixerat,
fore Josiam quemdam e posteritate Davidica, qui
illa facturus esset : idque factum post annos
trecentos sexaginta unum. Idem etiam Israelitas,
qui captivitatem effugerant, monuit, ut patrium
Deum colerent, et leges observarent : et sublati ex
omni provincia simulacris, populoque Hierosolyma
113 congregato, Azymorum festum, quod Pascha
vocant, celebravit, ac vita tranquilla acta, tandem
sagitta ictus obiit. Nam rex Ægyptiorum Necham,
bellum Medis illaturus, cum transitu per Judæam
a Josia prohiberetur, quamvis sine maleficio
transiturum promitteret, pugnam instruit, et
Josia, dum aciem ordinaret, sagitta icto, bellum
solvit. Rex Hierosolyma reversus decedit, anno
regni tricesimo primo, quod annos octo natus susce-
perat. Sub hoc fuit propheta Jeremias, qui cladem
Hierosolymis imminentem vaticinatus, fore prædi-
xit, ut ab Assyriis caperentur. Neque hic solum,
sed et Ezechiel primus his de rebus duos libros
reliquit, uterque ex tribu sacerdotali. Josia
defuncto, Joachasus filius ejus annos viginti tres
natus, regnare incipit, homo impius, quem Ægypti
rex a bello reversus, in vincula conjecit, ac
regnum seniori fratri Eliaçimo dedit, mutato ejus

A ΚΔ'. Ἡ βασιλεία δὲ πρὸς Ἀμὼς μετῆθε, τὸν
παῖδα αὐτοῦ, μιμητὰ μὲν τὰ τῆς νεότητος, τοῦ οὐ-
κείου πατρὸς· ἀπέθανε δὲ ἐπιβουλεύθεις, ζήσας
ἑνιαυτοῦς ἐπὶ τέσσαρσιν εἴκοσι, δύο δὲ βασιλεύσας.
Τοὺς δὲ αὐτὸν ἀνελόντας ἐτιμωρήσατο ἡ πληθὺς, καὶ
βασιλέα τὸν υἱὸν ἐκεῖνου ἀνέδειξεν Ἰωσίαν, ὄγδοον
τῆς ἡλικίας ἀνύοντα χρόνον, ὃς εὐσεβῆς ἐγένετο, καὶ
τὸν λαὸν ἀνέπειθεν εὐσεβεῖν. Ἐπισκευάσαι δὲ βου-
ληθεὶς τὸν ναὸν, παρήγει τοῖς ὑπὸ χεῖρα διδόναι εἰς
τὴν ἐπισκευήν, ὅσον ἕκαστος βούλεται. Καὶ οὕτω
 συναχθέντων χρημάτων, ὃ τε ναὸς ἀνεκαινώθη, καὶ
τοῖς περιτετεῖσασιν εἰς κρατῆρας, καὶ σπονδαῖα, καὶ
φιάλας ἐχρημάτο, τοῦ ἀρχιερέως Χελκίου τούτοις
ἐπιστατοῦντος· ὃς ἐντυγχάνει ταῖς ἱεραῖς τοῦ Μωσέως
βίβλοις ἐν τῷ ἐξάρθρῳ τοῦ ἱεροῦ ταμείου τὸ ἀργύριον,
B ἀποκειμένας ἐκεῖ, καὶ στέλλει ταύτας διὰ τοῦ
γραμματέως τῷ βασιλεῖ. Ὡς δ' ἀνεγνώσθησαν αὐτῷ,
τὴν ἐσθῆτα διέβρωξε, καὶ πρὸς τὴν προφήτην Ὀλδὴν
γυναῖκα Σελούμ, ἐπεμψε τὸν ἀρχιερέα Χελκίαν καὶ
ἄλλους, ἰλεώσασθαι τὸν Θεὸν ἀξίων αὐτήν. Ἡ δὲ τὸ
μὲν θεῖον ἦδη ψῆφον εἶπεν ἐξενεγκεῖν κατὰ τῆς χώ-
ρας, καὶ τοῦ λαοῦ ἀσεβήσαντος, διὰ δὲ τὸν βασιλέα
δικαίον ὄντα, οὐκ ἐπάξειν νῦν τὰ κακὰ, αὐτοῦ παρ-
ελθόντος, γενήσεται τὰ ἐψήφισμένα. Ὁ δὲ τούτων
ἀκούσας, συνήγαγε τὸν λαὸν εἰς Ἱερουσόλυμα, καὶ
εἰς ἐπήκοον πάντων τὰς ἱεράς βίβλους ἀναγνωσθῆ-
ναι πεποίηκεν. Εἶτα ὄρκους ἐκ πάντων ἀπήτησε,
φυλάττειν τοὺς νόμους, καὶ σέβασθαι τὸν Θεόν. Καὶ
θῶρον ὃ λαὸς ἐξίλεοτο τὸν Θεόν. Ἐνέπρησε δὲ καὶ
C τὰ ἀναθήματα τῶν εἰδώλων, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐ-
τῶν ἐθανάτωσε, καὶ τὰ τῶν ψευδοπροφητῶν ἑστῶ
πυρὶ κατέκαυσε ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ὃν ἀνέστη-
σεν Ἱεροβοάμ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου πρόβρῃ-
σιν, ὃς θυσιάζοντι προσῆλθεν ἐκεῖνω, καὶ προέειπε
ταῦτα ποιήσιν ἀπόγονοι τοῦ Δαβὶδ Ἰωσίαν μετὰ
τριακόσια ἔτη καὶ ἐξήκοντα πρὸς ἐν. Καὶ πρὸς τοὺς
Ἰσραηλίτας δὲ πορευθεὶς Ἰωσίας, ὅσοι τὴν αἰχμα-
λωσίαν διέφυγον, τὸν πάτριον παρήγει θρησκείαν
Θεόν, καὶ κατὰ νόμους βιοῦν. Καὶ ἐξ ἀπάσης τῆς
χώρας ἀφανίσας τὰ εἰδωλά, εἰς Ἱερουσαλήμ τὸ
πλήθος συνήγαγε, καὶ τὴν τῶν Ἀζύμων ἑορτήν, ἣν
Πάσχα καλοῦσιν, ἑώρτισε. Βίον δὲ εἰρηνικὸν διαγα-
γῶν, τοξευθεὶς ἐπὶ τέλει, τὸν βίον κατέστρεψεν. Ὁ
γὰρ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς Νεχαὺ Μήδους πολε-
μήσων ἀπῆει, εἶργε δὲ αὐτὸν Ἰωσία· διὰ τῆς χώρας
D αὐτοῦ παρελθεῖν. Ὁ δὲ μὴ ἐπ' αὐτὸν στρατεύειν
ἐδῆλον αὐτῷ. Ἰωσίας δὲ οὐ μεθίετο. Ἦδη οὖν παρ-
ετάσσοντο μαχεσόμενοι, καὶ Ἰωσίαν διατάσσοντα
τὸν οἰκεῖον λαὸν τοξεύσας Αἰγύπτιος, τὸν πόλεμον
ἔλασεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναζεύξας εἰς Ἱερουσόλυμα,
τελευτᾷ, βασιλεύσας ἔτη τριάκοντα πρὸς ἐν, ζήσας
δὲ πρὸ τῆς βασιλείας ὀκτώ. Ἐπὶ τούτου Ἱερεμίας
ἦν ὁ προφήτης, ὃς καὶ τὰ συμβῆσθαι μέλλοντα τῇ
Ἱερουσαλήμ θεινὰ προηγόρευσε, καὶ τὴν ὑπὸ Ἀσσυ-

ρίων δούτης ἄλωσιν (69). Οὐ μόνος δὲ οὗτος περὶ τούτων προέγραψεν, ἀλλὰ καὶ Ἰεζεκὴλ πρῶτος· περὶ τούτων δύο βιβλία κατέλιπεν· ἦσαν δὲ ἄμφω τῆς ἱερατικῆς φυλῆς. Τελευτήσαντος δὲ Ἰωσίου, Ἰωάχοζ ὁ παῖς αὐτοῦ ἤρξεν, εἰκοσιν ἐπὶ τρισὶν ἔνιαυτῶν ὢν. ἀσεβῆς γεγωνῶς· ὃν ἀπὸ τοῦ πολέμου ἀναζεύγους ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς, ἔδησε, καὶ τὴν μὲν βασιλείαν τῷ πρεσβυτέρῳ ἀδελφῷ Ἰωακείμ δέδωκεν, Ἰωακείμ μετονομάσας αὐτὸν, καὶ εἰσφορὰν τῇ χώρῃ ἐπέταξε· ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα, ἐν δὲ χρυσοῦ. Τὸν δὲ Ἰωάχοζ ἀπήγαγεν εἰς τὴν Αἰγύπτου, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν. Ὁ δὲ χρόνος τῆς βασιλείας αὐτοῦ τρεῖς ἦσαν μῆνας· ἐπὶ δέκα ἡμέραις. Ἰωακείμ δὲ ἀπέβη τε θυγί, καὶ κακούργος, ἔτος ἦδη τῆς βασιλείας ἠνέστο τέταρτον, καὶ τὴν Βαβυλωνίων ἀρχὴν Ναβουχοδονόσορ περιεζώσατο. Οὗτος τὸν Αἰγύπτου Νεχώ νικῆσας, πολὺ μέρος τῆς χώρας αὐτοῦ προσέλασσε. Ἐν ὁδοῦ δ' ἔστι τῆς βασιλείας Ἰωακείμ, ἐπιστρατεύει τῷ Ἰουδαίῳ μετὰ βασιλείας δυνάμεως. Ἰωακείμ δὲ δεῖσας, ὑπόφορον ἔβητο τῷ Βαβυλωνίῳ τῆς χώρας τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τρεῖς μὲν ἔτεσι προσήγε τὸς φόρους. Ἐτα τοὺς Αἰγυπτίους ἀκούσας κατὰ τοῦ Βαβυλωνίου χωρεῖν, ἐπέσχε τὴν τῶν φόρων καταβολὴν, καίτοι τοῦ προφήτου Ἰερεμίου προλέγοντος τὴν ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου τῆς πόλεως ἄλωσιν, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Ἰωακείμ ἀναίρεσιν, καὶ οὐ μόνον εἰπόντος, ἀλλὰ καὶ γράψαντος, καὶ εἰς ἐπήκοον τοῦ πλήθους ἀναγνόντος τὴν συγγραφὴν· ἦν λαβόντες οἱ ἡγεμόνες, τῷ βασιλεὶ προσήνεγκαν. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῖς γεγραμμένοις χολωθείς, πυρὶ τὸ σύγγραμμα καταβλάσας, τὸν δὲ προφήτην καὶ Βαρύχ τὸν γραμματέα αὐτοῦ κολάσαι ἐζήτησε· ἀλλ' οἱ μὲν φυγόντες ἐξέκλιναν τὴν ὄρην αὐτοῦ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ κατ' αὐτοῦ στρατεύει ὁ Βαβυλώνιος. Ἰωακείμ δὲ ἀπραγμόνως αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν εἰσδέχεται. Ὁ δὲ τοὺς τε κρείττους τῶν πολιτῶν, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐφόνευσε. Τρισχιλίους δὲ τοὺς καλλίστους αἰμαλώτους ἀπήγαγεν, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκὴλ. παῖς ὢν, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ κτανθέντος βασιλέως Ἰωακείμ ὀνομαζόμενον καὶ αὐτὸν, ἀναδείξας βασιλέα τῆς Ἰουδαίας. Οὕτω μὲν τέλος ἔσχεν Ἰωακείμ, ἔνιαυτὸς βιώσας ἕξ καὶ τριάκοντα, βασιλεύσας· δὲ ἔνδεκα. Ὁ δὲ Βαβυλώνιος ὑποπτεύσας μνησικαχῆσαι τὸν υἱὸν ἔκρινεν, διὰ τὸν φόνον τὸν τοῦ πατρὸς, καὶ ἀποστατήσαι, πέμψας ἐπολιόρχει αὐτόν. Ὁ δὲ μὴ θέλων τὴν πόλιν δ' αὐτὸν κινδυνεύσαι, παραδίδωσιν ἑαυτὸν καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτῷ τοῖς πολεμίοις, ἐπὶ συνθήκαις μὴ τε κακῶσαι τὴν πόλιν ἢ αὐτοῦ· ἃς παρέβη ὁ Βαβυλώνιος, κελεύσας τὴν ἐν τῇ πόλει πᾶσαν νεότητα καὶ τοὺς τεχνίτας ἀπαγαγεῖν πρὸς αὐτόν, οἱ πρὸς ὀκτακοσίους τριάκοντα δύο εἰς δέκα χιλιάδας ἠριθμηγνο. Τὸν Ἰωακείμ δὲ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς φίλους καθείρξας ἐρύλατε, μῆνας τρεῖς βασιλεύσας καὶ ἡμέρας δέκα.

ΚΕ'. Τὴν δὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ βασιλείαν τῷ τοῦ Βαβυλωνίου πατρὸς ἀδελφῷ τῷ Σεδεκίῳ παρέδωκεν, ὁμοσάντι μὴ εὐνοήσῃν τοῖς Αἰγυπτίοις, ἀλλ' αὐτῷ φυλάξῃ τὴν χώραν. Ὁ δὲ νέος ὢν (εἰκοσι γὰρ καὶ ἐνδὲς ἦν ἔτων ὅτε παρέλαβε τὴν ἀρχὴν) καὶ ὑπερόπτης τοῦ δικαίου τε καὶ τοῦ δέοντος, παραινούντι τῷ Ἰερεμίᾳ τὰς ἀσεβείας καὶ τὰς παρανομίας λιπεῖν, οὐκ ἐπίθετο, οὐδ' ἐπίστευσε λέγοντι τὰς μελλούσας ἐσεσθαι συμφορὰς αὐτῷ τε καὶ τῷ λαῷ, ἃς καὶ Ἰεζε-

nomiae in Joachimum : imperatoque regioni centum argenti, et unius auri talentum tributo, Joachasum in Ægyptum abduxit, ubi et mortuus est. Tempus regni ejus fuere tres menses et decem dies. Joachimus autem vir impius et facinorosus, cum quartum jam annum imperaret, Nabuchodonosor Babylonium imperium suscipiit, Nechaum Ægyptium victum magna parte provinciae multat : anno Joachimi octavo cum magnis copiis Judæam ingressus, ita hominem perterrefacit, ut suam regionem Babylonio tributariam redderet, ac tributa per triennium solvit. Post, cum audisset Ægyptios rebellantes Babylonium invasuros, ea inhibuit : quamvis Jeremias propheta prædixisset, fore ut Babylonius et urbem caperet, et Joachimum tolleret : neque prædixisset solum, sed etiam scripsisset, scripturamque populo audiente recitasset, quam duces regi obtulerunt. Ille vero iratus exussit, prophetam et Baruchum scribam ejus ad supplicium quærens : sed illi fuga iram ejus declinarunt. Neque multo post bellum inferit Babylonius, et a Joachimo otiose in urbem admissus, et civium optimum quemque. et ipsum regem occidit, et tria millia formosissimorum captiva abducit, inter quos et propheta Ezechiel fuit, **114** puer adhuc. Filium autem regis interfecti, qui et ipse Joachimus vocabatur, Judæorum regem appellat. Hic finis Joachimi fuit, cum vixisset annos triginta sex, imperasset undecim. At Babylonius, veritus ne filius paternæ cædis memor descisceret, missis copiis eum obsedit. Qui cum urbem sua causa periclitari nollet, se cum necessariis eo pacto illi dedit, ut nec urbem nec ipsos violaret : quo non stetit hostis : sed omnem pubem civitatis, et artifices ad se perducere jussit, quorum numerus inventus est ad decem mille octingenta et triginta duo. Joachimum cum matre et amicis in custodia habuit.

XXV. Regnum Hierosolymitanum Sedecie Joachimi patruo tradidit, quem jurejurando adegit, ne studeret Ægyptiis, sed provinciam ipsi conservaret. Is vero principatum adeptus, adolescens natus annos unum et viginti, fastu elatus, æquitalis et officii nulla ratione habita, Jeremix ab impietate et injuriis dehortanti neque paruit, neque credidit eas sibi et populo clades imminere, quas et Ezechiel Babylone prædicens, litteris mandatas Hierosolyma

Variæ lectiones et notæ.

(69) Καὶ τὴν ὑπὸ Ῥομίων αἰτίας ἄλωσιν. Legendum haud dubie ὑπὸ Χαλδαίων, aut Ἀσσυρίων, aut Βαβυλωνίων. W.

miserat. Neutri autem fidem adhibuit, fortassis ob dissensionem. Nam in cæteris quidem congruebant, de Sedecia autem videbantur discrepare, cum Ezechiel eum Babylonem non visurum prædixisset, Jeremias captivum abductum iri Babylonem vaticinaretur. Sed et illa inter se consentiebant: nam cæcatus in Judæa, et captivus abductus Babylonem non vidit. Hic Sedecias Babylonis per octo annos servata fide ad Ægyptios inclinavit. Qua de causa Nabuchodonosor Hierosolyma obsedit, profligatis prius Ægyptiis, qui Judæis suppetias veniebant: quos dum persequeretur, negabant pseudoprophetae hostes urbem porro obsessuros. Jeremias contra, et redituros, et capturos urbem, et eversuros affirmabat, et templum incensuros, et populi reliquias in captivitatem abducturos, ubi serviturus esset annos septuaginta, donec Persæ et Medi Babyloniorum imperium destruxissent: ac tum demum ca pivos dimissum iri, et templum atque urbem instauraturos. Jeremiam hæc asseverantem rex et aulici proceres 115 subsannabant. Qui cum aliquando in patriam Anathotam iret, in via a principe quodam pro transfuga comprehensus, ad magistratus adducitur: a quibus excruciat, ad supplicium asservabatur. Anno regni Sedeciae nono, secundum aggreditur Hierosolyma Babylonius: cumque urbem menses octodecim obsidione pressisset, ad hostilem metum fames et pestis accessit. Tum Jeremias in carcere multitudinem adhortatur, ut Babylonium recipiant, sic fore incolumes, alioqui vel fame vel gladio perituros: qui autem ad hostes transisset, mortem vitaturum. Cæterum prophetae fidem habebat nemo; duces etiam regem contra eum instigabant: qui tempore serviens, eum illis tradit, ut suo arbitratu tractent: quem illi in lacum cœnosum conjecerunt. Unde Sedecias extractum et clam accersitum interrogat, quid de urgentibus malis sentiret? Propheta urbem Babylonio dedendam censet, regemque metum exitii causantem confirmat, si obtemperasset, nihil ei grave eventurum: itaque dimittitur. At Babylonius magna vi urbem adortus, undecimo regni Sedeciae anno capit. Sedecias ex urbe fugiens, ab hostibus cum liberis et uxoribus capitur, a suis ducibus et amicis, aliis alio dilapsis, destitutus. Babylonius ad se perducto ingratum animum et perfidiam exprobrat, liberos atque amicos in ejus conspectu jugulari jubet, ipsum effossis oculis vinctum Babylonem adducit. Tum demum sensit, utrumque prophetam fuisse veracem. Hic postremus fuit familiae Davidicæ regum, qui numero viginti unus fuerant universi: elapsis, ex quo Saul regnum inierat, annis quingentis et quatuordecim, mensibus sex, diebus sexdecim. Nabuzardan Nabuchodonosoris magister coquorum, jussu regis et templum et regiam incendit, et urbem evertit, omni ornatu templi spoliato. Crematum est templum anno quadringentesimo septuagesimo, mense sexto, die decimo

Α κηλ ἐν Βαβυλῶνι προέλεγε, καὶ γράψας ἀπίσταλκεν εἰς Ἱερουσόλυμα. Ἠπίστως δὲ ἀμφοῖν τοῖς προφήταις ὁ Σεδεκίας, ὡς τάχα διαφωνοῦσι. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων συναφῶνουν, περὶ δὲ αὐτοῦ Σεδεκίου ἐδόκουν ἐναντιοῦσθαι. Ἰεζεκιήλ μὲν γὰρ μὴ ὄψεσθαι τὴν Βαβυλῶνα αὐτὸν προσηγγέτευεν, Ἱερεμίας δὲ δέσμιον αὐτὸν ἀπαχθῆναι πρὸς Βαβυλῶνα προέλεγε. Συνωφδὲ δὲ τοῖς προφήταις καὶ τὰ περὶ τούτου προσήρηντο· τυφλωθεὶς γὰρ ἐν Ἰουδαίᾳ, καὶ δέσμιος ἀπαχθεὶς, τὴν Βαβυλῶνα οὐκ ἔθεάσατο. Οὗτος ὁ Σεδεκίας ἐπὶ ἔτη ὀκτώ τῆρῃσας τὴν πίστιν τὴν πρὸς τὸν Βαβυλώνιον, πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους ἀπέκλινε. Διὸ στρατεύσας ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἐπολιόρκει τὴν Ἱερουσαλήμ. Τῶν δ' Αἰγυπτίων εἰς συμμαχίαν ἤκόντων τοῖς Ἰουδαίοις, προὔπαντήσας σφίσι τὸ Βαβυλώνιος, καὶ τρεψάμενος αὐτοὺς διώκει. Οἱ δὲ ψευδοπροφῆται, μηκέτι τοὺς πολεμίους πολιορκήσειν αὐτοὺς ἔλεγον· Ἱερεμίας δὲ, καὶ ὑποστρέψαι αὐτοὺς, καὶ τὴν πόλιν αἰρήσειν καὶ καταστράψαι, καὶ τὸν ναὸν ἐμπρῆσειν, καὶ τὸν λαὸν τὸν τέως περιλειφθησόμενον ἀπάξειν προσηγγέρευε δορυάλωτον, ἐπ' ἔτη δουλεύουσα ἐβδομήκοντα, μέχρις οὗ Πέρσαι καὶ Μῆδοι τὴν Βαβυλωνίων ἀρχὴν καταλύσουσι. Τότε δὲ λυθῆναι τῆς αἰχμαλωσίας αὐτοὺς, καὶ τὸν ναὸν αὐτίς καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομήσαι. Ταῦτ' ἔλεγεν Ἱερεμίας. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐμυκτήριζον. Ἀπίστων δὲ τῶ προφήτῃ πρὸς Ἀναθὼθ τὴν παρὶθά, συναντήσας τις τῶν ἀρχόντων, καὶ κατασχῶν, ὡς αὐτόμαλον ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀρχοντας· οἱ αἰκισάμενοι αὐτὸν ἐτήρουν εἰς κλάσιν. Κατὰ δὲ τὸ ἔνατον ἔτος τῆς βασιλείας Σεδεκίου, ἔπεισι τὸ δεῦτερον κατὰ τῶν Ἱερουσόλυμων ὁ Βαβυλώνιος· καὶ ἐφ' ἕνα πρὸς τῶ ἡμῖσι· ἐνιαυτὸν, κραταιῶς τὴν πόλιν πολιορκεῖ. Τῇ δὲ πολιορκίᾳ καὶ λιμῶς συνήνεχθη, καὶ ἐπὶ τούτους λοιμὸς. Ἱερεμίας δὲ καὶ καθαιργημένος δέξασθαι τὸν Βαβυλώνιον παρεκάλει τὸ πλῆθος· σωθήσεσθαι γὰρ οὕτω· εἰ δ' οὐ, μένοντες ἀπολείεσθαι· ἢ λιμῶ ἢ μαχαίρᾳ· εἰ δὲ τις προσχωρήσει τοῖς πολεμίοις, τὸν θάνατον, ἔλεγε, διαφεύξεται. Οὐδενὶ μὲντοι πιστὸς ὁ προφήτης λελόγηστο. Οἱ δ' ἡγεμόνες καὶ προσηρέθιζον κατ' ἐκείνου τὸν βασιλεῖα. Ὁ δὲ διὰ τὸν καιρὸν αὐτοὺς θεραπεύων, ἐπέδωκεν αὐτοὺς χρῆσασθαι τῶ προφήτῃ ὡς βούλονται. Κακείνοι αὐτὸν εἰς λάκκον βορβορώδη ἐπέβαλον. Σεδεκίας δὲ τούτο μαθὼν, ἀνελευσθῆναι αὐτὸν ἐκείθεν ἐκέλευσε· καὶ λάθρα καλέσας, ἤρετο τί φησι πρὸς τὰ παρόντα δεῖν· Ὁ δὲ παραδούναί τὴν πόλιν συνεβούλευε τῶ Βαβυλωνίῳ. Σεδεκίας δὲ δεδιέναι ἔλεγε μὴ ἀναίρεθῆ. Ὁ δὲ προφήτης οὐδενὸς αὐτὸν οὕτω ποιοῦντα πειραθῆσεσθαι δυσχεροῦς· ἰσχυρίζετο. Τὸν μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀπέλυσεν. Ὁ δὲ γε Βαβυλώνιος ἐπολιόρκει τὴν πόλιν μετὰ σφοδρῆς ἐπιθέσεως, καὶ εἴλε ταύτην τῶ ἑνδεκάτῳ ἐνιαυτῶ τῆς ἀρχῆς Σεδεκίου. Σεδεκίας δὲ μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τῶν τέκνων, καὶ τῶν προσκόκτων, καὶ τῶν φίλων ἐφευγεν ἐκ τῆς πόλεως. Οἱ δὲ πολέμοι καταβλέξαν αὐτὸν, καὶ κατέλαβον μονωθέντα. Οἱ γὰρ ἡγεμόνες, καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ διεσπάρησαν.

Ζωρήσαντες οὖν αὐτὸν, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰς γυναί-
 κας, ἤγαγον εἰς τὸν Βαβυλώνιον. Ὁ δὲ ὠνειδίσειν
 αὐτὸν εἰς ἀγαριστίαν καὶ ἀπιστίαν. Ἐκάλισέ τε
 τὴν παῖδας αὐτοῦ καὶ τοὺς φίλους κτανθῆναι ἐν
 ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· εἶτα καὶ τὰ δῆματα πηρώσας
 αὐτοῦ, δέσμιον εἰς Βαβυλῶνα ἀπήγαγεν. Καὶ τότε
 συνῆκε, καὶ ἀμφω τοὺς προφῆτας ἀληθῶς προει-
 πνί. Οὗτος τέλος ἐγένετο τῶν ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ
 Δαβὶδ βασιλευκῶτων· εἰκοσι δὲ καὶ εἰς ἐτύγ-
 χων ἀπαντας· ἐτῶν διαλθόντων. ἐξοῦ τῆς βασιλείας
 ἐπέβη Σαοὺλ, πεντακοσίων δέκα καὶ τεσσα-
 ρων, μηνῶν ἕξ, ἡμερῶν δεκαεξί. Περμφθεις δὲ
 Ναβουζαρδάν ὁ ἀρχιμάγειρος τοῦ Βαβυλωνίου (70),
 τὴν τε ναὸν καὶ τὰ βασίλεια ἐνέπηρσε, καὶ τὴν πόλιν
 κατέσκαψε, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ πάντα ἐσύλησεν.
 Ἐμπέπηρστο δὲ ὁ ναὸς μετὰ τετρακόσια ἔτη καὶ
 ἑβδομήκοντα, μῆνάς τε ἕξ καὶ ἡμέρας δέκα.
 ἀφ' οὗ ἐλομήθη καιροῦ· ἐκ δὲ τῆς ἐξ Αἰγύπτου τῶν
 Ἑβραίων μεταναστεύσεως, μετὰ ἑξήκοντα δύο ἔτη
 καὶ χίλια, καὶ μῆνας ἕξ, καὶ ἡμέρας δέκα· ἀπὸ
 δὲ τοῦ κατακλισμοῦ, μετὰ χιλίους ἑνακοσίους
 πενήκοντα ἑπτὰ ἑνιαυτοῖς, καὶ μῆνας ἕξ, καὶ
 ἡμέρας δέκα· ἐκ δὲ τῆς παραγωγῆς τοῦ
 πρώτου ἀνθρώπου (71) μέχρις τότε, τριτχιλία
 πεντακόσια δέκα καὶ τρία ἔτη παρήλθοσαν,
 μῆνας ἕξ, καὶ ἡμέρας δέκα.

LIBER TERTIUS.

A. Ναβουζαρδάν δὲ κατασκάψας τὴν Ἱερουσαλήμ, B
 τὴν τε ναὸν, καὶ τὸν ἀρχιερέα Σαβαῖον, καὶ τὰ σκεύη
 τὰ ἱερὰ εἰς Βαβυλῶνα ἐκόμισε. Ναβουχοδονόσορ τὰ
 σκεύη τοῦ Θεοῦ τοῖς ἑαυτοῦ θεοῖς ἀνατέθεικε, τοὺς
 δὲ αἰχμαλώτους εἰς τὴν οἰκίαν χώραν κατέκτισε.
 Τοὺς δ' αὐτομολήσαντας ἐν τῇ πολιορκίᾳ πρὸς τοὺς
 Βαβυλωνίους, ἐν Ἰουδαίᾳ καταλιπὼν ὁ Ναβουζαρ-
 δάν, καὶ τοὺς πένητας, ἡγεμόνα τούτοις ἐπέστησε
 Γοδολίαν, ἄνδρα τῶν ἐν γεγονότων, ἐπισκεπῆ τε καὶ
 δίκαιον, καὶ τὴν χώραν ἐργάζεσθαι αὐτοῖς ἐνετεί-
 λατο, καὶ δασμοφορεῖν τῷ Ναβουχοδονόσορ ἐπέταξε.
 Τῷ δὲ προφῆτῃ Ἱερεμίᾳ εἰς Βαβυλῶνα ἀπέλθειν
 προετρέπετο (72)· ὁ δὲ ἐν τοῖς ἐρασιπτοῖς τῆς πατρι-
 ζος ἤθελε διατρέθειν, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν ἐκεῖ, τῷ
 Γοδολίᾳ ἐπιτάξας, ποιῆσθαι αὐτοῦ πᾶσαν πρόνοιαν.
 Ἀπέλυσε δὲ αὐτῷ καὶ τὸν φοιτητὴν Βαρούχ, τῇ πα-
 τρίᾳ γλώττῃ διαφερόντως πεπαιδευμένον. Ὅσοι
 δ' ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ διὰ τὴν πολιορκίαν ἀπέδρα-
 σαν, ἦγον πρὸς Γοδολίαν. Ὁ δὲ γεωργεῖν τὴν χώραν
 αὐτοῖς συνεβούλευε, καὶ κατοικεῖν ἐν ἑκαστῷ βού-
 λεται πόλιν, καὶ ἀνοικοδομεῖν τὰ ἐρείπια. Γινόντες
 δὲ τὸν Γοδολίαν ἄνδρα χρηστὸν, ὑπερηγάπησαν αὐ-
 τόν. Ἐπαγγέλλετο δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τις καλούμε-
 νος Ἰσμαῆλ, ἐκ τοῦ βασιλεῦος γένους ὑπάρχων, ὅς
 πρὸς τοὺς Ἀμμωνίτας ἀπέδρα κατὰ τὸν τῆς πο-

I. Nabuzardan, Hierosolymis eversis, et populum
 et pontificem Sabæum et sacra vasa Babylonem
 transfert. Ea Nabuchodonosor suis diis dedicat,
 et captivis in sua regione sedes attribuit. Qui in
 obsidione urbis ad Babylonios transfugerant pau-
 peres, Nabuzardan in Judæa relinquit, præposito
 eis Godolia viro nobili, justo et moderato : et
 agros colere jubet, ac Nabuchodonosori tributa
 pendere. Jeremiam prophetam hortatus ut Ba-
 bylonem iret, cum ille in ruinis Hierosolymorum de-
 gere mallet, ibi relinquit, Godoliam diligentissime
 commendatum, concesso etiam Baruch scriba,
 in lingua patria præclare erudito. Quotquot igitur
 propter obsidionem transfugerant, cum ad Godo-
 liam se contulissent, ab eo moniti sunt ut agros
 colerent, et quas quique vellent urbes incolerent,
 ruinasque instaurarent : quem ob probitatem ejus
 mirifice dilexerunt. Cum autem inter cæteros Is-
 mael quidam ex regio genere, qui tempore obsi-
 dionis ad Ammanitas confugerat, accessisset,
 quidam hominis occidendi potestatem a Godolia
 petierunt, quod ejus vitæ ab illo insidiæ strueren-
 tur. Verum Godolias fidem illis non habuit, at-
 que etiam præstare dixit, semetipsum perire,
 quam occidere hominem, qui ipsius fidei se com-

Varie lectiones et notæ.

(70) Ἀρχιμάγειρος τοῦ Βαβυλωνίου. Quid co-
 quo cum belli administratione? Quare ex auctori-
 tate Bibliorum ἀρχιστράτηγος legendum esse cen-
 sea. W.

(71) Ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώ-
 που. Cod. Colb. τοῦ πρώτου ἑνιαυτοῦ.

(72) Τῷ δὲ προφῆτῃ προετρέπετο. Malim, τὸν
 δὲ προφῆτην. Etsi enim aliquot insolentiores con-
 structiones et phrasæ in hoc auctore reperuntur,
 esse tamen hæud scio an librariis sint imputan-
 da. W.

misisset. Aliquanto post, ille Ismael cum aliis a Godolia hospitio exceptus, tum ipsum, tum ceteros convivas occidit. Deinde Babylonios in urbe relictos noctu aggressus, una cum omnibus Judæis qui ibi erant perimit. Postridie viros octoginta Godoliæ dona oblaturus, paucis exceptis, qui in agris occultatam supellectilem, vestes et frumentum se ei ostensuros pollicebantur, trucidat: iisque rebus et multis captivis acceptis, reditum ad Ammanitas parat. His duces quidam Judæorum cognitis, cohortati suos, et Ismaelem persecuti, captivos recipiunt, illo cum octo viris elapso. Qui cladi illi superfuerant, Babylonios metuentes, de petenda Ægypto deliberabant. **117** Cum autem Jeremias eis manendi auctor esset (Deum enim provisurum, ne quid mali paterentur: sin abissent, deserturum eos), fidem prophætæ non habuerunt: sed spretis ejus monitis, in Ægyptum et ipsum et Baruchum secum abduxerunt. Quo propheta cum pervenisset, quid futurum esset divinitus edoctus, popularibus prædicit, Babylonium Ægyptios invasurum, Ægyptiæque potiturum, atque alios occisurum, alios in captivitate abducturum: eaque de causa a popularibus suis, lapidibus obrutus occidit, sed quæ prædixerat facta sunt. Nam quinto post vastationem Hierosolymorum anno Nabuchodonosor Cælesyria occupata, Moabitibus et Ammanitis subactis, Ægyptoque in potestatem redacta, et rege obruncato, alium provincie præponit: Judæos qui illic erant Babylonem traducit. Ferunt Alexandrum regem, Ægypto subacta, cum Jeremias ad Ægyptiis divinis laudibus celebraretur, ossa ejus in urbem a se conditam Alexandriam transtulisse. Propheta igitur, ut jam exposui, sic res futuras prædixit: gens autem Hebræorum talem sortita est exitum, ultra Euphratem abducta. Nam decem tribus Osea Samariæ regnante ab Assyriis, post duæ tribus cum iis qui captivitati Hierosolymorum superfuerant, a Nabuchodonosore captæ fuerunt. At Salmansar Chuteorum gentem Persicam Samariam transtulit: Nabuchodonosor vero Judæam vastam jaccere passus est, itaque mansit per annos septuaginta. Inter captivitatem tribuum Samariæ decem, et Hierosolymorum duarum, intercesserunt anni centum triginta, menses septem, et dies decem.

τῶν Ἑβραίων γένος τοιοῦτον εὗρατο τέλος, πέραν Εὐφράτου μετενεχθέν. Αἱ μὲν γὰρ δέκα φυλαί, ἡσπὲρ βασιλεύοντος εἰς Σαμάρειαν παρὰ τῶν Ἀσσυρίων ἠχμαλωτίσθησαν. Αἱ δὲ δύο φυλαὶ μετὰ ταῦτα παρὰ Ναβουχοδονόσορ ἐλήφθησαν βορῶάλοι, καὶ οἱ μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἄλλωσι ὑπελελύθησαν. Καὶ ὁ μὲν Σαλμανασάρ, τὸ τῶν Χουθαίων ἔθνος ἐκ Περσίδος μετόπισεν εἰς Σαμάρειαν. Ὁ δὲ Ναβουχοδονόσορ ἔρρηκε τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἔμεινεν οὕτως ἐπὶ ἐνιαυτοῦς ἑβδομήκοντα. Ὁ μεταξὺ δὲ τῆς τῶν δέκα φυλῶν ἀχμαλωσίας ἐκ Σαμαρείας, καὶ τῆς τῶν δύο ἐξ Ἱερουσαλήμ, χρόνος ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη, καὶ μῆνες ἕξ, πρὸς ἡμέραις δέκα ἐγένοντο.

II. Captivorum puerorum nobilissimum quemque, et regi Sedecie cognatum, et e cæteris robustissimos et formosissimos, Babylonius castratos pædagogis tradidit, litteris et iustitutis Chaldeorum erudiendos, victu de sua mensa illis constituto. Fuerunt autem quatuor pueri regii

λιορχίας καιρὸν. Τοῦτον προσελθόντα τῷ Γοδολίᾳ, τινὲς ἐπιβουλεύειν αὐτῷ ἔλεγον· εἰ δ' ἐπιτρέψει αὐτοῖς κτείνει τὸν ἄνδρα, διαφεύξεται τὴν ἐπιβουλὴν. Ὁ δ' ἠπίετρε, ἢ καὶ βέλτιον ἔλεγεν ἠγαῖσθαι αὐτὸς ἀποθάνειν, ἢ ἀνθρώπων κτείνει πιστεύσαντα αὐτῷ ἑαυτὸν. Μετὰ καιρὸν δὲ σὺν ἑτέροις ὁ Ἰσμαὴλ εὗρος πρὸς Γοδολίαν ἔλθων, καὶ ξενισθεὶς, ἀπέκτεινε τὸν τε Γοδολίαν καὶ τοὺς συμποσιάζοντάς. Ἔπειτα νυκτὸς ἐπιθέμενος τοῖς καταλειφθεῖσιν ἐν τῇ πόλει Βαβυλωνίους, αὐτοὺς τε ἀνέλε, καὶ πάντας τοὺς ἐκεῖ Ἰουδαίους. Τῇ ἐπαύριον δὲ ὀδομήκοντα ἀνδρῶν ἐκ τῆς χώρας σὺν οὐίροις πρὸς Γοδολίαν ἔλθόντων, καὶ τούτους ἀνέλεν ὁ Ἰσμαὴλ, ἄνευ ὀλίγων τιῶν, οἳ κεκρυμμένα ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐπιπλά τε καὶ ἐσθῆτας καὶ αἶτον ὑπέσχεοντο δεῖξαι αὐτῷ. Λαθὼν δὲ καὶ ἀχμαλωσίαν πολλὴν, ἀπῆει πρὸς Ἀμμανίτας. Ταῦτα δὲ μαθόντες ἠγεμόνες τῶν Ἰουδαίων τινες, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς παραθήξαντες, κατέδιωξαν αὐτὸν καὶ τὴν μὲν ἀχμαλωσίαν ἐπανεύωσαν, Ἰσμαὴλ δὲ σὺν ἀνδράσιν ὀκτὼ διαπέφυγεν. Οἱ δὲ περισωθέντες τοὺς Βαβυλωνίους δεδοικότες, ἀπίενοι πρὸς Αἴγυπτον ἔβουλεύοντο. Καὶ τοῦ Ἰερουμίου μείνειν αὐτοῖς συμβουλεύοντος (μείνειν γὰρ τὸ θεῖον αὐτοῖς προμηθεύσεσθαι, μὴ τι πείσεσθαι κακῶς ἀποῦσι δὲ, μὴ συνέσεσθαι αὐτοῖς) οὐκ ἐπίστευον. Ἄλλ' ἀπειθήσαντες, ἀπῆραν εἰς Αἴγυπτον, ἄγοντες καὶ τὸν Ἰερουμίου καὶ τὸν Βαρούχ. Ἀπαλθόντι δ' ἐκεῖ τῷ προφήτῃ, δηλοῖ τὸ θεῖον τὰ μέλλοντα. Ὁ δὲ προέλεγε τοῖς ὁμοφύλοις, ὡς ἐπὶ τοῖς Αἴγυπτίους στρατεύσει ὁ Βαβυλωνίος, καὶ τῆς Αἴγυπτου κρατήσει, καὶ ὡς τοὺς μὲν αὐτῶν κτενεῖ, τοὺς δὲ δορυαλώτους ἀπάξει. Δι' αὐτὸ καὶ καταλευσθεὶς ὑπὸ τῶν συμφολετῶν, τέθηκεν· αὐτὸ δὲ προείρηκε γέγονε· πέμπτον γὰρ ἔτος μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἠνύετο πόρθησιν. Καὶ Ναβουχοδονόσορ κατὰ τῆς Κολλῆς Συρίας ἐξώρμησε, καὶ κατασχὼν αὐτὴν, Ἀμμανίταις ἐπῆλθε καὶ Μωαβίταις. Κάκειθεν ἐκ Αἴγυπτου ἐξεστράτευσεν, καὶ ὑποτάξας αὐτὴν, κτείνει τὸν βασιλεύοντα, ἑταρον δ' ἐγκαθίστησι. Τοὺς δ' ἐκεῖ Ἰουδαίους εἰς Βαβυλώνα μετήνεγκεν. Ἰερουμίου δ' ἐν Αἴγυπτῳ ταφέντος, λέγεται ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, κυριεύσας τῆς Αἴγυπτου μετὰ τῶν ἄλλων, ἐξυμνοῦντων τὸν προφήτην τῶν Αἴγυπτίων, μετενεχεῖν τὰ ὀστέα ἐκείνου εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ μὲν οὖν προφήτης προείπεν, ὡς εἰρηται μοι, τὰ συμβησόμενα. Τὸ δὲ

Εὐφράτου μετενεχθέν. Αἱ μὲν γὰρ δέκα φυλαί, ἡσπὲρ βασιλεύοντος εἰς Σαμάρειαν παρὰ τῶν Ἀσσυρίων ἠχμαλωτίσθησαν. Αἱ δὲ δύο φυλαὶ μετὰ ταῦτα παρὰ Ναβουχοδονόσορ ἐλήφθησαν βορῶάλοι, καὶ οἱ μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἄλλωσι ὑπελελύθησαν. Καὶ ὁ μὲν Σαλμανασάρ, τὸ τῶν Χουθαίων ἔθνος ἐκ Περσίδος μετόπισεν εἰς Σαμάρειαν. Ὁ δὲ Ναβουχοδονόσορ ἔρρηκε τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἔμεινεν οὕτως ἐπὶ ἐνιαυτοῦς ἑβδομήκοντα. Ὁ μεταξὺ δὲ τῆς τῶν δέκα φυλῶν ἀχμαλωσίας ἐκ Σαμαρείας, καὶ τῆς τῶν δύο ἐξ Ἱερουσαλήμ, χρόνος ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη, καὶ μῆνες ἕξ, πρὸς ἡμέραις δέκα ἐγένοντο.

Β'. Τοὺς δὲ εὐγενεστέρους τῶν ἀχμαλώτων παιδας, καὶ τῷ βασιλεῖ Σεδεκίᾳ προσήκοντας, καὶ τῶν ἄλλων ἀκραιότερους καὶ ὠραιότερους ἐκτομίας ποιήσας ὁ Βαβυλωνίος, καὶ παιδαγωγοὺς παραδοὺς, τὰ τε τῶν Χαλδαίων ἰδίδιασεν γράμματα καὶ τὰ ἐπιχώρια ἐκ τῆς ἰβίας τραπέζης, ἀποτάξας αἴσει τὴν

δαιταν. Τεσσαρες δὲ τῶν παίδων ἦσαν ἐκ τοῦ βασιλικῶ γεγονότες γένους, καλοὶ τὰς ὕψεις, καὶ ἀγαθοὶ τὰς φύσεις· ὧν τὴν μὲν Δανιὴλ καλούμενον, Γαλιάσαρ ὁ Βαβυλώνιος μετωνόμασε· τὴν δὲ Ἀνανίαν ὀνομασμένον Σεδράχ· Μισαὴλ δὲ τὸν ἕτερον καλεσμένον Μισάκ· καὶ τὸν λοιπὸν Ἀζαρίαν, Ἀβδευαγῶ· οὗς καὶ τῶν ἄλλων ἤγειν ἐντιμοτέρους, δι' εὐφροσύνην ἐπὶ σοφίᾳ προκόπτοντας. Οὗτοι τοίνυν οἱ ναῖαι τοῦ προεστῶτος αὐτῶν εὐνοῦχου ἐδόλυντο, μὴ τὸς ἐκ τῆς βασιλικῆς τραπέζης χορηγοῦμένους αὐτοῦς διαιτῆν σφᾶς, ἀλλ' ὀσπρίοις καὶ φλίνιξι καὶ τοιοῦτοις ἄλλοις. Ὁ δὲ, δεδιέναι ἕλεγε μὴ, τοιοῦτοις τρεφόμενοι, λεπτωθῶσι τὰ σώματα, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τοῦτο αὐτῶς κακωθῆ. Οἱ δὲ ἐφ' ἡμέρας εἶχα οὕτω διαιτῆσαι αὐτοὺς παρεκάλουν, καὶ εἰ μὲν μὴ μεταβάλλοιτο ἡ τῶν σωμάτων ἕξις αὐτοῦς, οὕτω διαιτῆν αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἐξῆς· εἰ δ' ἴθι τὰ σώματα αὐτῶν ἰσχναινόμενα, τῆς προτέρας ἔχειν διαίτησιν. Πείθεται τοῦτοις ὁ τῶν παίδων προεστηκώς, καὶ οὕτω ποιήσας, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἐκ τῶν τοιοῦτων τροφῶν παθόντας εἶδε, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τῶν ἄλλων θαλασσοέρους γεγονότας, ἀψύχους αὐτοῦς προσῆγε τροφᾶς. Οἱ δὲ λεπυνοθέντες αὐτοῦς τοῦ νόθου, πᾶσαν κατάρθρωσαν παιδείαν Χαλδαϊκὴν καὶ Ἀσσύριον. Ὁ δὲ γε Δανιὴλ καὶ περὶ κρίσεις ὀνειρώτων κατέτινε τὴν σπουδὴν. Ἐἶτα ἐνύπνιον ὁ Ναβούχοδονώσαρ ἐξέλιπον θεάσασμενος, καὶ τὴν κρίσιν τοῦτου κατὰ τοὺς ὕπνου μαθὼν, τοῦ τε ὀνειρώτου καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ ἐκαθάθετο. Ἔωθεν οὖν μεταπεμφάμενος τοὺς Χαλδαίους καὶ τοὺς μάντις καὶ μάγους, ἀπήει τοῦτου· τὸ ἕναρ καὶ εἰπῆν αὐτῷ, καὶ τὸν τοῦτου δήλωσιν. Οἱ δὲ αὐτὸν ἤθελον πρότερον εἰπῆν τὸ ἐνύπνιον, καὶ οὕτως αἰτεῖν ἐξ ἐκεῖνων τὸ σημαίνόμενον. Ἀρτίσθη ἐπὶ τοῦτοις ὁ βασιλεὺς, καὶ θάνατον ἀπάντων κατέψηφισατο, μὴ δύνασθαι λεγόντων εὐρηκῆναι τὸν ὕπνον. Τοῦτοις, ὡς σοφοί, καὶ Δανιὴλ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες καὶ συνεκλήθησαν καὶ συγκατακρίθησαν. Πρόσειαι τοίνυν ὁ Δανιὴλ τῷ τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων ἐξάρχοντι, καὶ ἤξιωσεν ἐπὶ μὲν νύκτα τὴν ἀναίρειν τῶν κατακρίτων ὑπερτεθῆναι· Ἰσως γάρ, ἔφη, δι' αὐτῆς δεηθῆσόμεθα τοῦ Θεοῦ καὶ γνωσόμεθα τὸ ἐνύπνιον. Ἐνέβλεπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν ἀστῆριν. Καὶ συμπαραλαβὼν ὁ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοῦ συγγενεῖς παῖδας, ἐκέλευσε διὰ τῆς νυκτὸς τὸν Θεόν. Δηλοῦται οὖν αὐτῷ θεῖον, καὶ τὸ ἐνύπνιον, καὶ τὰ δι' αὐτοῦ σημαίνόμενα, καὶ μεθ' ἡμέραν ἀπήει πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ οἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔφη γνωρισθῆναι αὐτὸ καὶ τὸ ἕναρ, καὶ τὴν αὐτοῦ δήλωσιν, ἐλέησαντος τοὺς ἀδικῶς διὰ τοῦτο ἀποθανεῖν κινδυνεύοντας· οὐδὲν δ' ἤξιον καὶ σὲ τὸν κτείνειν θέλοντα ἀναίτιως τοῦτους· ἐξ ὧν ἀπήεις ἀδύνατα, ἃ μόνῃ τῇ θεῷ φύσει γνωστά. Ἄ ὁ θεός, τοιαῦτά εἰσιν. Ἐδόκει δὲ ἄνδρῶντα μέγαρ ἐστῶτα, ὃ χρυσοῦ μὲν ἡ κεφαλὴ, οἱ δὲ ὤμοι καὶ οἱ βραχίονες ἀργυροῖ, ἡ δὲ γαστήρ μετὰ τῶν μηρῶν ἐκ χαλκοῦ, αἱ κνήμῃαι δὲ καὶ οἱ πόδες ἦσαν μέρος μὲν τι σιδηροῖ, μέρος δὲ τι ὀστράκινον. Ἐἶτα λίθος ἐξ ὄρου ἀποβράγεις, τῷ ἀνδρῶντι ἐδοξεν ἐμπεσεῖν, καὶ συντρίβῃαι

A generis, et forma et ingenii prae stantes, quorum Danieli Balthasaris, Ananiae Sedrachi, Misaeli Misaeli, Azariae Abdenagi nomen fecit Babylonius, et praeter caeteris horrorem habuit, ob indolem disciplinarum capacem. Illi igitur **118** adollescens eunuchum cui parebant, rogarunt, ne sibi regiae mensae fercula praebentur, sed legumina, dactyli, et alia id genus. Ille cum se vereri diceret, ne illo cibo extenuatis eorum corporibus, ipse a rege male tractetur: tamen, pueris petentibus, ut decem diebus ita pascerentur, quod si corpora sua non mutarentur, ita pergeret: sin extenuari videret, pristinum victum praebere, obtemperat. Cumque non modo nihil eis decedere, sed vegetiores etiam caeteris reddi videret, cibos inanimos eis praebet. Ita subtilioribus redditus ingenii, in omni doctrina Chaldaica et Assyriaca egregie profecerunt. Daniel etiam somniis conjiciendis animam intendit. Cum autem Nabuchodonosor mirabile somnium videret, cum ejusdem enarratione: utriusque oblitus, mane Chaldaeos vates et magos accersit, somnium et ejus explicationem ab eis flagitat. Verum illis petentibus, ut somnium prius enarraret, ac tum demum dijudicationem postularet: rex iratus, quod somnium se reperire posse negassent, omnes capitis condemnat. Inter hos et Daniel et tres pueri, ut homines eruditi, et vocati et una condemnati fuerant. Daniel igitur regiorum satellitum praefectum orat, ut caedem damnatorum unam noctem differret. *Fortassis enim, inquit, precati Deum, somnium cognoscemus.* Mora impetrata, tribus cognatis adhibitis, pernox precatus Deum, et somnium et ejus significationem cognoscit: mane regem accedit, somnium et ejus significationem a Deo sibi revelatam esse indicat, misero eorum, qui propterea insontes in capitis periculo essent: nec minus ipsius regis, qui tot occisurus esset sine culpa, a quibus ea postulasset, quae sciri ab eis non potuissent, ac soli naturae divinae cognita essent. *Ea vero quae vidisti, inquit, hujusmodi sunt. Visus es videre statuam magnam hominis stantem, cujus caput esset aureum, humeri et brachia argentea, venter cum femoribus aereus, crura et pedes partim ferrei, partim testacei. Deinde lapis ex monte abruptus, visus illi doli statuam, eamque conterere, atque aurum, argentum, aes, ferrum, et testam ita comminueret, ut a vento dissiparentur. Lapis vero in tantam molem excrescere, ut omnem terram impleret.* **119** *Et hoc somnium vidisti, cum de regno et successorum imperii sollicito cogitares: quae vero eo significauerunt, haec sunt. Aureum caput tu es, et caeteri reges Babyloniorum: nam aurum imperii tui felicitatem innuit. Duae vero manus et humeri, duo regna representant, a quibus vester principatus destruetur. Venter et femora aerea regem significant aere indutum, qui eos opprimet, a quibus vos opprimendi estis: illius porro regnum ab alio potentiore destruetur. Nam et auro et argento et aere ferrum est du-*

rius. Aurum enim, purum putum præsertim, est argento mollius: argentum, ut auro densius, ita ære laxius: ferrum porro ære etiam solidius est. Capiti igitur regnum Assyriorum est comparatum, ut antiquius et vetustius cæteris. Altero, Medorum et Persarum regnum intelligitur, qui Assyriorum everterunt. Nam Cyrus, ut post narrabitur, Persa patre, matre Medica natus, utriusque gentis armis Assyrios devicit, eorumque regnum evertit. Duabus autem manibus duæ gentes significantur. Tertium regnum est Macedonum, æri comparatum; utpote potentius, quod Persicum imperium destruxit, ac venter quidem Alexandrum refert, duo femora divisionem regni post ejus obitum. Quartum regnum est Romanorum, cui ferrum attribuit ob soliditatem, et tibia, ratione temporis, quod cæteris magnis imperiis sit posterius, quemadmodum crura et pedes extremæ sunt partes corporis. Jam testa ferro admista significat regnum illud, etsi robustum sit, tamen fragile aliquid et imbecillum habere adjunctum, cujusmodi est testa limo constans.

χαυρότερος. Ὁ δὲ σιδηρός αἰθίς καὶ τοῦ χαλκοῦ στερεώτερος. Κεφαλὴ μὲν οὖν ἡ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεία ἀπέικασται, ὡς προγενεστέρη τῶν ἄλλων, καὶ τῷ χρόνῳ παράγουσα. Δευτέραν δὲ τὴν τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν ἐκάλεσεν, αἱ τὴν τῶν Ἀσσυρίων ἀρχὴν καθήρηκασιν. Ὁ γὰρ Κύρος, ὡς περ ἱστορήθησεται, Πέρσης μὲν ἦν πατρώθεν, τοῖς δὲ Μήδοις προσήκειν ἐκ τῆς μητρὸς: ὅς ἄμφω τὰ ἔθνη συμπαραλαβὼν, καὶ πολέμησας τοῖς Ἀσσυρίοις, τὴν αὐτῶν βασιλείαν κατέλυσε. Τῇ δευτέρῃ δὲ τῶν χειρῶν, ἡ τῶν ἔθνων τούτων ἀμφοῖν δυὰς εἰκονίζεται. Τρίτην δὲ βασιλείαν τὴν τῶν Μακεδόνων καλεῖ. Τῷ χαλκῷ δὲ ταύτην ἀπέικασεν ὡς δυνατωτέραν, οἷα καὶ τὴν Περσικὴν ἀρχὴν καταλύσασαν. Καὶ διὰ μὲν τῆς κοιλίας, ἡ Ἀλεξάνδρου μοναρχία ὑποτυπύεται: διὰ δὲ τῶν μηρῶν, ἡ μετὰ θάνατον ἐκείνου τῆς βασιλείας διαίρεσις, καὶ ὁ αὐτὸς μερισμὸς. Τετάρτην δὲ βασιλείαν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐκάλεσεν, ἥ τὸν σιδηρὸν ἀπένειμε, διὰ τὸ στερέμνιον. Ταῖς δὲ κνήμαις αὐτῆν εἰκόνισεν διὰ τὸ μεταχρονον. Τῶν γὰρ ἄλλων μεγάλων βασιλείων μεταγενεστέρη ἡ τῶν Ῥωμαίων. Καὶ αἱ κνήμαι δὲ καὶ οἱ πόδες, τελευταία μέρη τοῦ σώματος. Τὸ δὲ τῷ σιδήρῳ ἀναμιχθῆναι τὸ δοτρακόν, αἰνίττεται τὸ ἰσχυρὸν μὲν τὴν βασιλείαν εἶναι, ἔχειν δὲ παρ' αὐτῆ καὶ εὐθραυστόν τι καὶ ἀνακί: τοιοῦτον γὰρ τὴν φύσιν τὸ δοτρακόν, συγκαίμενον ἐκ πηλοῦ.

III. Quod si quis hanc visionem ad priorem reipublicæ statum, quo penes senatum, dictatores, consules, tribunos et plebem, summa rerum fuit, referat, videbit plebem sæpe motis seditionibus a patribus dissensisse, alia senatu, alia plebe decerente. Unde cum inter sese pugnant, res eorum ex discordia nonnunquam deteriores et imbecilliores exstiterunt: ac senatus cum ferro conferri queat, ob animi gravitatem: plebs magistratibus et senatui admista, testæ, cum ob vilitatem et humilitatem, cujusmodi limus est, unde testa conficitur, tum ob levitatem et infirmitatem consilii. Huc enim multitudo **120** levi sententia, et facile huc atque illuc impellitur: quæ, si quis Romanorum veteres annales evolvat, ei genti sæpiissime accidisse reperiet. Hæc igitur diversæ materiæ mixturem ad primum reipublicæ statum referenti, in mentem venire queant. Sin posteriorem imperii rationem spectes, reipublica ex aristocratia in monarchiam commutata, et ab imperatoribus occupata, etiam

αὐτὸν, καὶ λεπτύναι τὸν χρυσοῦν, καὶ τὸν ἀργυροῦν, καὶ τὸν χαλκόν, καὶ τὸν σιδηρὸν, καὶ τὸν δοτρακόν ἐς τοσοῦτον, ὡς ὑπ' ἀνέμου ἐκλικμηθῆναι (73-74) αὐτά. Ὁ δὲ λίθος ἐδόκει ἀυξῆσαι, καὶ εἰς τοσοῦτον μέγεθος προσελθεῖν, ὡς πᾶσαν ὑπ' αὐτοῦ πεπληρωθῆναι τὴν γῆν. Οὗτος μὲν οὖν σοὶ ὁ θεοῖος. Ἄ δὲ δηλοῦται σοὶ δι' αὐτοῦ, φροντίζοντι περὶ τῆς βασιλείας, καὶ τίς ἀρξεί μετὰ σέ, ταῦτά εισιν. Ἡ μὲν χρυσοῦ κεφαλὴ, σὺ τε εἶ, καὶ οἱ λοιποὶ βασιλεῖς τῶν Βαβυλωνίων. Τὸ πολυλόβον δ' ὁ χρυσοῦς τῆς ἀρχῆς σου παραδηλοῖ. Αἱ δὲ δύο χεῖρες καὶ οἱ ὦμοι διττὰς εἰκονίζουσι βασιλείας, ὑπ' ὧν ἡ ἑμῶν ἡγεμονία καταλυθήσεται: ἡ χαλκὴ δὲ γαστήρ, καὶ οἱ τοιοῦτοι μηροί, βασιλεῖα δηλοῦσι χαλκὸν ἐνδεδυμένον, ὅς τοὺς ἑμᾶς καταλύσοντας καθαιρήσει. Τῆν δ' ἐκείνου βασιλείαν αἰθίς ἑτέρα κατακαύσει δυνατωτέρα. Τοῦ τε γὰρ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χαλκοῦ ὁ σιδηρός δυνατωτέρος. Ὁ μὲν γὰρ χρυσοῦς, καὶ μᾶλλον ὁ καθαρώτατος, τοῦ ἀργύρου ἐστὶ μαλακώτερος. Ὁ δ' ἀργυρὸς τοῦ μὲν χρυσοῦ στενωτέρος, τοῦ δὲ χαλκοῦ τυγχάνει

Γ. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τὴν προτέραν κατάστασιν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀναγαγεῖν τις βουλευθεῖ τὸ δράμα, δεῖ ἡ γερουσία καὶ οἱ δικτάτορες καὶ οἱ ὑπατοί, καὶ οἱ δήμαρχοι καὶ ὁ δῆμος τῆς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἀντειχοντο διοικήσεως, εὐρήσει πολλαχοῦ τὸν δῆμον τῆ γερουσίᾳ διαφερόμενον, καὶ στάσεις ἐγειρομένας, ἀλλὰ μὲν τῶν τῆς βουλῆς διαταττομένων, ἀλλὰ δὲ τῶν τοῦ πλήθους ἀντεισαγόντων, ὡς ἐκ τούτου μάχεσθαι τε ἀλλήλοις, καὶ σφίσι τὰ πράγματα, διὰ τὴν διχόνοιαν. Ἔστιν οὐ ῥέπειν ἐπὶ τὸ χειρὸν καὶ ἀσθενέστερον, σιδήρῳ μὲν οὖν ἂν τις εἰκονίσῃ τὴν σύγκλητον, διὰ τὸ τῆς γνώμης στερέμνιον. Ὁστράκῳ δ' ἂν εἰκασθεῖ τὸ πλήθος ἀναμιχθένον ὃν τοῖς ἐν τέλει καὶ τῆ βουλή, διὰ τε τὸ συρφετώδες καὶ τὸ χαμαίζηλον (τοιοῦτον γὰρ ἡ πηλὸς, ὅθεν τὸ δοτρακόν γίνεται), καὶ διὰ τὸ εὐματίβολον, καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ φρονήματος. Ἐωθεν γὰρ τὸ πλήθος ἀστατεῖν, ῥαδίως τε μεταγχεσθαι καὶ μεταβουλεύεσθαι. Ταῦτα δὲ τις εὐρήσει κλειστάκις τῆ Ῥωμαίων πολιτεῖα συμβεβηκῆτα, ἐπιὼν

III. Quod si quis hanc visionem ad priorem reipublicæ statum, quo penes senatum, dictatores, consules, tribunos et plebem, summa rerum fuit, referat, videbit plebem sæpe motis seditionibus a patribus dissensisse, alia senatu, alia plebe decerente. Unde cum inter sese pugnant, res eorum ex discordia nonnunquam deteriores et imbecilliores exstiterunt: ac senatus cum ferro conferri queat, ob animi gravitatem: plebs magistratibus et senatui admista, testæ, cum ob vilitatem et humilitatem, cujusmodi limus est, unde testa conficitur, tum ob levitatem et infirmitatem consilii. Huc enim multitudo **120** levi sententia, et facile huc atque illuc impellitur: quæ, si quis Romanorum veteres annales evolvat, ei genti sæpiissime accidisse reperiet. Hæc igitur diversæ materiæ mixturem ad primum reipublicæ statum referenti, in mentem venire queant. Sin posteriorem imperii rationem spectes, reipublica ex aristocratia in monarchiam commutata, et ab imperatoribus occupata, etiam

Variae lectiones et notæ.

(73-74) Ἐκλικμηθῆναι. Addit Colbert. καὶ σκεδασθῆναι.

τὰ περὶ ταύτης ἀρχαία συγγράμματα. Εἰ μὲν οὖν A
 πρὸς τὴν προτέραν κατάστασιν τῆς Ῥωμαϊκῆς πο-
 λιτείας ἀναφέρει τις τὴν διχοφρονῶν τῶν ὄλων, καὶ τὴν
 μίξιν αὐτῶν, ταῦτ' ἂν ἰσῶς λογίσαιτο. Εἰ δὲ πρὸς
 τὴν ὑπέρτατον, ὅτε πρὸς μοναρχίαν ἐξ ἀριστοκρατίας
 μετήνεστο Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, εἰ καὶ πρὸς τὴν
 εἰσέπειτα τῆς βασιλείας κατάστασιν, καὶ τότε πλεί-
 στην ἂν καταλάβοι τῇ πολιτείᾳ προξενήσασαν βλά-
 βην, τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν Ῥωμαίων διχύνουσαν.
 Ὅτι γὰρ Καῖσαρ τῆς μοναρχίας ὀρίγηθῆς, ἐμφυ-
 λίου πολέμου πρὸς τὸν Μάγνον Πομπήϊον, καὶ
 πρὸς τοὺς ἄλλους οἱ τῆς ἐλευθερίας ἀντεποιοῦντο τῆς
 παλαιᾶς, συνειστήσατο, καὶ πρὸς τοὺς ἀνερόντας αὐ-
 θις αὐτῶν ὁμοίας μάχας ὁ Καῖσαρ ὁ Αὐγουστο, καὶ
 ὁ Ἀντώνιος συνεκρότησαν· εἴτ' αὐθις ἄμφω πρὸς
 ἀλλήλους οὗτοι περὶ τῆς αὐταρχίας διαφερόμενοι,
 πολέμου βαρεῖς κενιθήσαν, ἀμφοτέρωθεν ἐν πά-
 σαις ταῖς μάχαις φθειρομένων ἁμογενῶν, χάνταυθεν
 τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐλαττουμένης δυνάμεως. Καὶ οὐδ' ἐν
 τοῖς μετέπειτα τὰς στάσεις λωφησάσας ἴδοι τις ἄν.
 Εἰ δὲ τις πρὸς τὰς ὑπερὸν βασιλείας τὴν τοῦ σιδή-
 ρου καὶ τοῦ ὀστράκου φύσιν παραβαλεῖ, εὐρήσει· πῆ
 μὲν ἰσχυρὰν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν, πῆ δὲ ἀσθε-
 νοῦσαν (75) καὶ τὸ πλείστον τῆς παλαιᾶς ἀποθεβλη-
 κῶν ἐπικρατείας, καὶ πολλοσῶν νῦν μέρει τῆς πα-
 λαιᾶς ἐκείνης περιγεγραμμένην ἡγεμονίαν. Τὰ μὲν
 οὖν τῶν τεσσάρων βασιλείων ἐν τούτοις. Ἡ δὲ λοιπὴ
 τε καὶ ἀκατάλυτος, ἢ ὁ λίθος· εἰκόνηεν, ὃς ἄνευ
 χειρῶν ἐτεμήθη, καὶ τὰς ὕλας ἐλέπνυεν, ἐξ ὧν συν-
 τεθείτο ἡ εἰκὼν, καὶ τὴν γῆν ἐπλήρωσαν ἄψαν, C
 ἢν εἰς τοὺς αἰῶνας ὁ προφήτης εἶρηκε μὴ διαφθα-
 ρῆσθαι, ἢ μέλλουσα ἐπιφάνεια εἶη ἂν τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτις τῆς σιδηρᾶς βασιλείας
 γενομένης ἀθνεστέρας, διὰ τὴν τοῦ ὀστράκου ἐπι-
 μίξιν, ἀναφανήσεται· ὅτε αὐτῶν τὰ πάντα ὑποτα-
 γῆσεται, καὶ βασιλείας ἀτελευτήτου τε καταξιώσει
 καὶ ἀδιαφθέρου τοὺς ταύτης ἀέλιους αὐτοὺς κατα-
 στήσαντας. Λίθον γὰρ εἰσθεν ἡ Γραφὴ καλεῖν τὸν
 Χριστὸν. Ὁ τε γὰρ Δαβὶδ, Λίθον δὲ ἀπεδοκίμασαν
 οἱ οἰκοδομοῦντες, ἐφη, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφα-
 λὴν ἡρωίας. Καὶ ὁ Ἡσαίας ἐκ προσώπου φησὶ τοῦ
 Θεοῦ· Ἰδοὺ εἰθήμι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαῖον.
 Καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἀκρογωνιαῖον καλεῖ τὸν Χρι-
 στὸν, ἐφ' ᾧ ἐπικοδομηθῆναι τοὺς πιστεύουσιντας
 ἔγραψε. Καὶ πάλιν λέγει· Θεμέλιον ἑταροῦ οὐδεὶς
 δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὃς ἔστιν Ἰη-
 σοῦς ὁ Χριστός. Καὶ αὐθις ἐτέρωθι· Ἐπινοῦν ἐκ
 πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα
 ἦν ὁ Χριστός. Καὶ πέτρα δὲ σκανδάλου, καὶ λίθος
 προσκόμματος· λέγεται, καὶ πολλοὶ ἂν εὐρθεσίη
 λίθος καὶ πέτρα πεκλημένοι· ὁ Κύριος. Τὸ δ' ἄνευ
 χειρῶν τεμηθῆναι τὴν ὑπὲρ φύσιν αὐτοῦ γέννησιν
 προεδηλοῦ, τὴν ἄνευ σπορᾶς, τὴν γαμικῆς ὁμιλίας
 χωρὶς. Ὅρος μὲν γὰρ ἡ τοῦ Ἰουδα νομισθεῖη φύλη,

¹ Psal. cxvi., 22. ² Isa. xviii., 16. ³ Ephes. ii., 20. ⁴ I Cor. iii., 11. ⁵ I Cor. x., 4.

Variae lectiones et notæ.

(75) Πῆ δὲ ἀσθενοῦσαν. Hoc est, partim negligentem. Viennensis rectius habet ἀσθενοῦσαν, imbecillum. W.

tum e Romanorum dissensionibus multas ortas esse
 calamitates deprehendas. Nam et Cæsar cupiditate
 regni impulsus, bellum civile cum Pompeio et cæ-
 teris antiquæ libertatis defensoribus gessit, et
 Cæsar Augustus atque Antonius itidem bellum ejus
 interfectoibus intulerunt. Qui deinde ambo inter-
 sesc, uter solus regnaret, certantes, gravia bella
 gesserunt, cæsis utrinque civibus in præliis, et Ro-
 manorum viribus imminutis. Imo nec deinceps
 quiescisse seditiones videas. Jam si ferri et testæ
 qualitatem cum posterioribus regnis conferas, Ro-
 manum imperium ibi quoque partim firmum inven-
 nies, partim imbecillum. amissa maxima parte
 potentia veteris, vix reliquiis quibusdam retentis.
 Atque hæc de quatuor regnis. Restat illud, quod
 B non est evertendum, lapide sine manibus exciso
 adumbratum, comminente materias quibus imago
 constabat, et universam terram implente, quodque
 propheta dixit nullo ævo periturum. Hoc Christu
 Domini nostri adventum significat, qui, cum regnum
 ferreum, ob testæ admisionem, factum fuerit im-
 becillius, apparebit, cum ei subjiciantur omnia :
 cum regno infinito et non perituro dignabitur eos,
 qui se illo dignos præbuerunt. Lapidem enim Scrip-
 tura Christum solet dicere. Nam et David : *Lapis*,
 inquit, *quem rejecerunt edificantes, in caput anguli*
translatus est ¹. Et Isaias sub persona Dei dicit :
Ecce pono lapidem in summo angulo ². Divus Pau-
 lus item angularem lapidem Christum vocat : cui
 inædificatos esse credentes scribit ³. Atque iterum :
Aliud, inquit, fundamentum nemo jacet, præter id
quod jactum est, Jesum Christum ⁴. Item alibi : *Bi-*
berunt de petra spirituali, eos secuta, qui est Chri-
stus ⁵. Ad hæc petra scandali, et lapis offensionis
 dicitur : multaque **121** præterea loca invenias,
 ubi Dominus petra et lapis appellatur. Quod autem
 is sine manibus excisus est, id ortum ejus naturam
 superantem indicat, siue semine et conjugali cong-
 ressu. Nam mons putari queat Judaica tribus, e
 qua ortus fuit David. Lapis autem, Christus, secun-
 dum humanitatem ex ea excisus. Sine manibus,
 quia non lege naturæ prodiit, sed ex utero rudi
 viri et sancto : qui primum parvus est visus, ob
 naturam humanam, in progressu vero terram om-
 nem sua gloria implevit, magis etiam impleturus
 futuro suo adventu. Propheta igitur et somnium
 Nabuchodonosori exposuit, et computationem ejus
 revelavit. Qui conjecturæ solertiam admiratus, pron-
 us in faciem cecidit, et sacrificari Danieli jussit,
 non ipsi omnem illum honorem tribuens. homo
 superbus et arrogans, sed Deo, qui a Daniele cole-
 batur. Dixit enim : *Vere Deus vester Deus est deo-*
rum, et Dominus regum, et arcanorum revelator :
 datisque multis muneribus Danielem totius Babylo-

nis principum constituit, nomine Baltasaris (sic **A** ἐξ ἤς ὁ Δαβίδ. Αἴθος ἐστὶ ὁ Χριστός, τμηθεὶς ἐξ αὐ-
deus ejus vocabatur) indio.

ἢ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. "Ἄνευ δὲ γε χειρῶν, ὅτι
μη κατὰ τοὺς φυσικοὺς προήλθε θεσμοὺς, ἀλλ' ἐξ ἀπειράνθρου καὶ ἀγίας γαστρούς. "Ὁ μικρὸς μὲν
ἰδοὺκί προτέρων διὰ τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος, προῖων δὲ, τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῆς οικείας δόξης
ἐπιλήρωσις, καὶ ἐτι μᾶλλον πληρώσει κατὰ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν. "Ὁ μὲν οὖν προφήτης τό
τε ἐνύπνιον τῷ Ναβουχοδονόσορ ἀπήγγειλε, καὶ τὴν τούτου σύγκρισιν ἀνεκάλυψεν. "Ὁ δὲ θαυμάσιος, ἐπὶ
πρόσωπον ἔπεσε, καὶ τῷ Δανιὴλ προσεκύνησε, καὶ θύειν αὐτῷ διατάξατο, οὐκ ἐκείνῳ τὴν ἀποσαν ἀπο-
νέμων τιμὴν ὁ ἀλαζῶν ἐκείνος καὶ ὑπερήφανος, ἀλλὰ τῷ πατρ' ἐκείνου ὀρητικωμένῳ Θεῷ. "Ἐφη γάρ,
"Ὡς ἀληθείας ὁ Θεὸς ὑμῶν οὐτός ἐστι Θεὸς θεῶν, καὶ Κύριος βασιλέων, καὶ ἀποκαλύπτων μυστή-
ρια. Δόματα τε αὐτῷ παρέσχε πολλὰ, καὶ πίσης τῆς Βαβυλώνος κατέστησεν ἄρχοντα, καὶ Βελιτάταρ αὐ-
τὸν ἐπωνόμασε, τὴν προσηγορίαν αὐτῷ θέμενος τοῦ οικείου Θεοῦ.

IV. Deinde auream statuam cubitos altam sexa-
ginta, latam sex erigit, principes ex omni suo im-
perio convocat, auditaque tuba, prostratos illam
adorare, qui non paruisent, in caminum ignis con-
jici jubet, quem ibi magnam et vehementem incen-
derat. Quam cum adorarent omnes, tres adole-
scentes, quos historia cognatos fuisse Danielis tra-
dit, patria iustituta violare nolentes, non adora-
runt: itaque statim in caminum conjecti sunt.
Verum ignis eos non attingit, sed stantes in medio
flammæ intolerabilis, hymnum cecinerunt Deo.
Astilit tribus illis et quartus, qui una cum eis de-
scenderat, et ardentem illum aerem in auram roscida-
dam commutabat. Hæc immanem et atrocem regis
animam ita obstupescerunt, ut sepositis fastu ac-
cedens, adolescentes nominatim vocaret, et eorum
Deo collaudato, ipsos honore afficeret, et princi-
pes omnium Judæorum qui Babylone erant crearet.
Non multo post idem Assyrius aliud somnium
videt hujusmodi. Arbor erat magna, extremitates
terræ amplectens, foliis ornata, et fructu gravis,
sub qua **122** bestiarum agrestes degebant, et volucres
in ramis ejus nidificabant. Deinde Ir cernit cælo
egressum, qui contenta voce clamaret: *Excidite
arborem, et ramos ejus evellite, et folia decutite, et
fructum ejus dissipate: verum stirpem radicem ejus
relinquite, et vinculo ferreo ligate: in herba terræ,
et in rore cælesti habitabit, degel cum bestiis, cor ejus
ab hominibus alienabitur, et cor bestiarum ei dabitur,
et septem tempora super eo mutabuntur.* Hac visione
conspicua, rursus sapientes et magos Babylonios
convocat, ejus significationem scire cupiens. Qui
cum æstuant, nec significationem somnii reperirent,
iterum ad Danielelem confugit, narratque
somnia, ejus expositionem requirit: id enim jussit,
cum sanctus Domini Spiritus in eo sit. Tum ille:
*Domine mi rex, inquit, somnium istud in eos vertatur,
qui te oderunt.* Deinde significationem ei expo-
nit, hoc modo: *Arbor magna, quam vidisti, rex,
tu es, qui magnus et potens evasisti, ac magnitudo
tua cælum attingit, et dominatus tuus ad terræ ex-
tremitates protenditur* (magnitudinem autem voca-
vit elationem animi et fastum). *Ir autem sanctus,
qui de cælo descendit, est divinus angelus. Nam Ir*
*(Græcis vigilantem declarat, quo natura incorporea
innuitur: nam cui corpus est, is somno succumbit:
qui non, natura est corporis experte. Quoniam igitur
vigilantem illum clamantem vidisti, ut arbor ex-*

Δ'. Εἶτα χρύσειον ἀνδράντα στήσας, πύχων μὲν
τὸ ὕψος, ἐξήκοντα, πλάτος δὲ ἐξ, συνεκάλεσεν ἐξ
ἀπάσης αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου, προστάξας,
ἕταν ἀκούσῃσι τῆς σάλπιγγος, τότε πεσόντας προσ-
κυσεῖν τὸν ἀνδράντα· τοὺς δ' ἀπειθήσαντας· εἰς
τὴν τοῦ πυρὸς ἐμβληθῆναι κάμινον, ἣν ἐκεῖ μεγὰ-
λην ἐξέκασσε καὶ σφοδράν. Πάντων οὖν προσκυνού-
των, οἱ τρεῖς νεανίαι, οὐδὲ συγγενεῖ· τοῦ Δανιὴλ ἡ
ἱστορία παρέδωκε, μὴ παραδῆναι τὰ πάτρια θέλου-
τες, οὐ προσεκύνησαν. Καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν κάμινον
αὐτίκα ἐβλήθησαν· τὸ δὲ πῦρ ἐκείνων οὐκ ἤφατο,
ἀλλ' ἐστῶτας ἐν μέσῳ τῆς ἀνυποστάτου φλογὸς ἐκεί-
νης, ὕμνον ἀνεπέμπον τῷ Θεῷ. Συνεστήκει δὲ τοῖς
τρεῖσιν ἐκείνοις καὶ τέταρτος· ἄγγελος δ' ἦν συγκα-
τατάξας· αὐτοῖς, καὶ τὸν φλογερὸν ἐκεῖνον ἄερα μετα-
τρέπων εἰς αὔραν δροσώδη. Ταῦτα ἐξέστησαν τὴν
θρησκείαν τοῦ βασιλέως ἐκείνου καὶ ἀπερμάμε-
να, καὶ τὸν τύπον ἀφίει πρόσσεισι, καὶ ἐξ ὀνόματος
τοὺς νεανίας καλεῖ, καὶ τὸν Θεὸν αὐτῶν εὐλογεῖ, καὶ
τοὺς ἄνδρας ἐκείνους τιμῆς ἀξίους, καὶ ἡγεμόνας τῶν
ἐν Βαβυλώνι πάντων Ἰουδαίων καθίστησιν. Ὁρᾷ δὲ
μετ' ὀλίγον ὁ Ἀσσύριος· ἐκείνος ἐνύπνιον ἕτερον· Δεί-
δρον ἑώρα μέγα τε καὶ τῆς γῆς περιέχον τὰ πέρα-
τα, φύλλοι· ὠραιζόμενον, καὶ βριθὸν καρπῷ. Ὑπ'
αὐτὸ δὲ κτετακῆναι τὰ θηρία τὰ ἄγρια, καὶ τὰ πε-
τεινὰ ἐν τοῖς κλάδοις κατῴκει αὐτοῦ. Εἶτα Ἴρ εἶδεν
οὐρανὸν ἐλθόντα, καὶ ἐν ἰσχυρῷ φωνήσαντα· Ἐκκό-
ψυτε τὸ δένδρον, καὶ τοὺς κλάδους αὐτοῦ ἐκτε-
λατε, καὶ τὰ φύλλα ἐκτινάξατε, καὶ διασκοπί-
σατε τὸν καρπὸν αὐτοῦ, πλὴν ἑσάσατε τὴν γῆν
τῶν ῥιζῶν αὐτοῦ, καὶ ἐν δεσμῷ σιδηρῷ καὶ ἐν τῇ
χλοῇ τῆς γῆς, καὶ ἐν τῇ δρόσῳ τοῦ οὐρανοῦ ἀ-
λισθίσηται, καὶ μετὰ τῶν θηρίων ἡ μερίς αὐτοῦ,
καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀλλοιω-
θήσεται, καὶ καρδία θηρίου δοθήσεται αὐτῷ, καὶ
ἐκτὰ καιροὶ ἀλλαγῆσονται ἐπ' αὐτόν. Ταύτην
ἰδὼν τὴν ὄψιν, συγκαλεῖ πάλιν τοὺς μάγους· καὶ τοὺς
σοφοὺς Βαβυλώνων, καὶ ζητεῖ μαθεῖν τὰ δι' αὐτῆς
σημαίνόμενα. Ἠπόρουν δ' ἐκείνοι, καὶ οὐκ εἶχον λέ-
γειν τοῦ ἐνυπνίου τὴν δῆλωσιν. Εἶτα πάλιν καταφεύ-
γει ἐπὶ τὸν Δανιὴλ, καὶ διηγείται αὐτῷ τὸ ἐνύπνιον,
καὶ ἤξου λέγειν τὸ σύγκρημ. Δύνασαι γάρ, φησί,
ὅτι Πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν σοί. Ὁ δὲ, Κύριέ μου,
φησί, βασιλεῦ, τὸ ἐνύπνιον τοῦτο τοῖς μισοῖσί
σε. Εἶτα τὴν σημασίαν ἐξηγεῖται αὐτῷ, καὶ φησί·
Τὸ δένδρον τὸ μέγα ὃ ἑώρακας, σὺ εἶ, ὃ βασι-
λεῦ, ὅτι ἐμγαλῦρθης καὶ ἰσχυσας, καὶ ἡ μεγα-
λοσύνη σου ἐφθασεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἡ

κερσία σου εἰς τὰ πέματα τῆς γῆς. (Μεγαλοσύνην ἄ σκinderetur, et stirps radicem ejus relinqueretur, etc. ἔτι τὸν τοῦ νοῦ; ἐκάλεισεν ἑπταριν, καὶ τοῦ φρονή- futurum est, ut regno excidas, et commercio homi- ματο; τὸ ὑπέρογκον.) Ὅτι δὲ εἶδες Ἱρ ἄγιον ἐκ τοῦ nium pulvis, inter bestias degas, gramine rescens. οἰράρου καταβαίνοντα, τουτέστιν ἄγγελον θεῖον. Regnum tamen non penitus amittes, sed in integrum Τὸ γὰρ Ἱρ ἐξελληνίζομενοι ὄν ἐγγηγοῦσα δηλοῖ, restituatus, recipies: id enim significatur, stirpe δι' οὗ τὸ ἀσώματον ὑπαινίττεται. Ὁ γὰρ σῶμα radicem relicta. Sic igitur visionem Nabuchodono- περιεσόμενος ὑπὲρ δουλοῦται· ὁ τούτῳ δὲ μὴ sori Daniel exposuit, omniaque facta sunt secun- δουλεύων ἀσώματον ἔχει φύσιν. Ὅτι τοίνυν τὸν dandum divinum oraculum: et rex furore percitus, ἐγγηγοῦσα, φησὶν, ἐκείνον εἶδες φωνήσαντα, ἐκ- ob arrogantiam et superbiam, post septem annos in κοπήναι τὸ δένδρον, ἐαθῆναι δὲ τὴν φύην τῶν desertis exactos, regnum interea a nemine occu- ῤῆων ἀβιού (καὶ τὰ λοιπὰ), ἐλλίπει τῆς βασιλείας patum recipit, placato Deo: et cum annos qua- μὲν ἐκπεσεῖν, καὶ τῆς πρὸς ἀνθρώπουσιν κοινω- draginta tres regnasset, moritur. Hujus multos τιας ἐκδιωχθῆναι, θηροῖς δὲ συναυλιῆσθαι, καὶ etiam ex veteribus historicis, Berosum, Metasthe- χόρτον ἐσθίσιν, μὴ μέντοι πάτην στερηθῆναι nem, Dioclem et Philostratum meminisse, Jose- τῆς βασιλείας, ἐπανασωθῆναι δὲ σοὶ αὐθις αὐ- phus refert. Hinc defuncto, filius natu major Evi- τήν. Τούτου γὰρ εἶναι σημαντικὸν τὸ τὴν φύην lad Marochad in imperio succedit, qui regem Joa- τῶν ῤῆων ἐαθῆναι τοῦ δένδρου. Τοιαύτην τῷ Να- chimum (idem et Jechonias 123 appellatur), a χουχοδόνοσος ὁ Δανιήλ τὴν ἐξήγησεν τοῦ ὁράματος; Nabuchodonosore in vinculis habitum, solvit, et ἐπαύσατο, καὶ γέγονε πάντα κατὰ τὸν θεῖον χρέμα- honorifice tractat, muneribus afficit, et perpetuum τισμόν. Καὶ μανίαν νοσήσας ὁ βασιλεὺς ἐκείνος; διὰ convictorem habet.

τὸ ἀλαζονικὸν τε καὶ ὑπερήφανον, καὶ ἐπὶ τῆς ἐρήμου διατρίψας; ἐπταετίαν, οὐδενὸς ἐπιθεμένου τῇ βα- ολιείᾳ αὐτοῦ, πάλιν ἀπολαμβάνει αὐτήν, ἰλωσάμενος τὴν θεόν. Ἐτη δὲ τρία βασιλεύσας; καὶ τεσσαρά- κωντα, τελευτᾷ. Μεμνησθαι δὲ αὐτοῦ ὁ Ἰώσηπος λέγει καὶ πολλοὺς τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, τὸν τε Βηρω- ον, καὶ τὸν Μεγασθένη, καὶ τὸν Διοκλέα, καὶ τὸν Φιλόστρατον. Τούτου δὲ τελευτήσαντος, Εὐλάδ Μα- ρωχάδ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος τὴν ἀρχὴν διαδέχεται. Ὅς αὐτίκα λύει μὲν τῶν δεσμῶν τὸν βασιλέα Ἰωακείμ, τὸν καὶ Ἰεχονίαν καλούμενον, ὃν καθειργμένον εἶχεν ὁ Ναβουχοδόνοσος, καὶ τιμῆ; ἀξιοῖ· δίδωσι δὲ καὶ δωρεὰς αὐτῷ, καὶ ὁμοδίαιτον εἶχε διαπαντός.

Ε'. Καὶ τούτου δὲ παρελθόντος, εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μετῴθην ἡ βασιλεία, Βαλτάσαρ καλούμενον· καθ' οὗ Κῦρος μετὰ Περσῶν τε καὶ Μήδων ἐστρά- τευσεν. Οὗτος γοῦν πότον ποιήσας τοῖς μεγαίστασιν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τῶν παλλακῶν κατακειμένος τε καὶ μεθύσκόμενος, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι τὰ σκεύη τὰ ἱερὰ, ἃ εἰς Ἱερουζόλυμων ὁ Ναβουχοδόνοσος ἐσύλησεν, καὶ τοῖς οἰκείαις θεοῖς ἀνατίθεικε. Κομισθέντων δ' ἐκείνων, οἷς ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐκ ἐχρήσατο, αὐτὸς ἐπέχρητο τούτοις, καὶ μεταξύ πίνων ἐβλασφήμει κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅρᾳ τοίνυν ἀστράγαλον ἐκ τοῦ τοί- χου προκίοντα χειρὸς ἀνθρωπίνης, καὶ γράφοντα ἐπὶ τὸ κωνίωμα τοῦ τοίχου, καὶ ἐξέστη, καὶ ἡ μορφή αὐτοῦ ἠλλοιώθη. Καὶ τοὺς Χαλδαίους; καὶ τοὺς μάγους; καλέσας; τὴν τῶν γραμμάτων ἀπήτη; δῆλωςιν, καὶ ἀμοιβὰς; μεγάλας δώσειν ἐκήρυξε τῷ σαφηνίζοντι τὴν σημασίαν αὐτῶν. Ἄλλ' ἦσαν ἀγνωστα πᾶσι τὰ γ-γραμμένα. Ἀθυμοῦντα δὲ τὸν βασιλέα καὶ τετα- ραγμένον ἰδοῦσα ἡ μάμμη αὐτοῦ, ἔφη, ὡς εἰ μετα- πεμφθῆ Βαλτάσαρ ὁ Ἰουδαῖος, ὃς καὶ τῷ Ναβουχοδο- νόσος πολλὰ ἐσῆμανεν, ἃ ἕτερος ἐκφράσαι οὐδεὶς ἴδύνατο, ἐκείνός σοι τὸ ἀπόρρητον τούτων τῶν συλλαβῶν σημαίνει· Ἔστι γὰρ Πνεῦμα ἄγιον Θεοῦ ἐν αὐτῷ. Αὐτίκα τοίνυν καλέσας τὸν Δανιήλ ὁ κρατῶν, ἤξιον δηλοῦν αὐτῷ περὶ τῶν γραμμάτων, καὶ μὴ ὑποσταλῆναι, κἂν εἴη σκυθρωπὸν τὸ ὄπ' αὐτῶν σημαίνόμενον· καὶ γέρας δώσειν αὐτῷ ἐπηγγέλιτο παραύραν ἐνδεύσθαι, καὶ περιαισχύνιον χρύσειον καὶ τὸ τρίτον τῆς ἀρχῆς μέρος. Δανιήλ δὲ τὰς μὲν δωρεὰς ἄρηταιτο, μνησθεῖν δ' ἔλεγεν αὐτῷ τὰ γεγραμμένα τοῦ βίου καταστροφῆν, ὅτι μηδ' οἷς ὁ πατήρ αὐτοῦ δὲ ἀσέβειαν ἐκολάσθη, ἐσφρονίσθη αὐτὸς, ἀλλὰ τοῖ;

V. Eo quoque mortuo, regnum ad fratrem ejus Balthasarum transit, qui Cyri ductu et auspiciis a Persis et Medis est oppugnatus. Hic proceribus ad comotationem invitatis, cum concubinis suis accumbens, atque inebriatus, sacra vasa, quæ Nabuchodonosor Hierosolymis direpta, diis suis consecrarat, afferri jubet, atque iis utitur, quorum unus pater abstinerat: dumque inter pocula blasphemat Deum, videt digitos humanæ manus e pariete prodeuntes in tectorio parietis scribere: quibus conspectis obstupescens, toto corpore cohorrui: et Chaldæis ac magis accersitis, magnis propositis muneribus, sententiam litterarum ab eis requirit. Sed scriptura illa ignota erat omnibus. Quamobrem avia regem tristem conspicata, et perturbatum, ait: Si Baltassar Judæus accerseretur, qui et Nabuchodonosori multa significavit, quæ nemo alius explicare potuerit, eum arcanum syllabarum illarum declaraturum: esse enim sanctum Dei Spiritum in eo. Statim igitur rex Daniele accersi jubet, flagitans scripturæ illius declarationem, citra dissimulationem omnem, etsi triste aliquid portenderet: daturum pollicitus gestandæ purpuræ et torquis aurei jus, et tertiam regni sui partem. Daniel vero muneribus recusatis, dicebat, scripturam ei obitum portendere, quod ne paternæ quidem impietatis pœna factus esset modestior, sed divinis vasis cum concubinis ad ministerium esset usus. Litteras vero ita legebat: *Mani, Tekel, Phares*: quarum significationem sic interpretabatur: *Numeravit Deus tempus vitæ tuæ, atque imperii tui, cujus preparum superest.* Nam vocabulum

V. Eo quoque mortuo, regnum ad fratrem ejus Balthasarum transit, qui Cyri ductu et auspiciis a Persis et Medis est oppugnatus. Hic proceribus ad comotationem invitatis, cum concubinis suis accumbens, atque inebriatus, sacra vasa, quæ Nabuchodonosor Hierosolymis direpta, diis suis consecrarat, afferri jubet, atque iis utitur, quorum unus pater abstinerat: dumque inter pocula blasphemat Deum, videt digitos humanæ manus e pariete prodeuntes in tectorio parietis scribere: quibus conspectis obstupescens, toto corpore cohorrui: et Chaldæis ac magis accersitis, magnis propositis muneribus, sententiam litterarum ab eis requirit. Sed scriptura illa ignota erat omnibus. Quamobrem avia regem tristem conspicata, et perturbatum, ait: Si Baltassar Judæus accerseretur, qui et Nabuchodonosori multa significavit, quæ nemo alius explicare potuerit, eum arcanum syllabarum illarum declaraturum: esse enim sanctum Dei Spiritum in eo. Statim igitur rex Daniele accersi jubet, flagitans scripturæ illius declarationem, citra dissimulationem omnem, etsi triste aliquid portenderet: daturum pollicitus gestandæ purpuræ et torquis aurei jus, et tertiam regni sui partem. Daniel vero muneribus recusatis, dicebat, scripturam ei obitum portendere, quod ne paternæ quidem impietatis pœna factus esset modestior, sed divinis vasis cum concubinis ad ministerium esset usus. Litteras vero ita legebat: *Mani, Tekel, Phares*: quarum significationem sic interpretabatur: *Numeravit Deus tempus vitæ tuæ, atque imperii tui, cujus preparum superest.* Nam vocabulum

V. Eo quoque mortuo, regnum ad fratrem ejus Balthasarum transit, qui Cyri ductu et auspiciis a Persis et Medis est oppugnatus. Hic proceribus ad comotationem invitatis, cum concubinis suis accumbens, atque inebriatus, sacra vasa, quæ Nabuchodonosor Hierosolymis direpta, diis suis consecrarat, afferri jubet, atque iis utitur, quorum unus pater abstinerat: dumque inter pocula blasphemat Deum, videt digitos humanæ manus e pariete prodeuntes in tectorio parietis scribere: quibus conspectis obstupescens, toto corpore cohorrui: et Chaldæis ac magis accersitis, magnis propositis muneribus, sententiam litterarum ab eis requirit. Sed scriptura illa ignota erat omnibus. Quamobrem avia regem tristem conspicata, et perturbatum, ait: Si Baltassar Judæus accerseretur, qui et Nabuchodonosori multa significavit, quæ nemo alius explicare potuerit, eum arcanum syllabarum illarum declaraturum: esse enim sanctum Dei Spiritum in eo. Statim igitur rex Daniele accersi jubet, flagitans scripturæ illius declarationem, citra dissimulationem omnem, etsi triste aliquid portenderet: daturum pollicitus gestandæ purpuræ et torquis aurei jus, et tertiam regni sui partem. Daniel vero muneribus recusatis, dicebat, scripturam ei obitum portendere, quod ne paternæ quidem impietatis pœna factus esset modestior, sed divinis vasis cum concubinis ad ministerium esset usus. Litteras vero ita legebat: *Mani, Tekel, Phares*: quarum significationem sic interpretabatur: *Numeravit Deus tempus vitæ tuæ, atque imperii tui, cujus preparum superest.* Nam vocabulum

Mami, Græcis est numerus; *Tekel*, spatium: quod Deus limitem regni ejus constituisset, quod quidem deorsum vergeret et frangeretur. Nam *Tekel* etiam *fragmen* significat lingua Græca. *Phares* divisionem interpretabatur, quod regnum ejus inter Medos et Persas a Deo distribuendum esset. Scripturam igitur parictis ita legit, itaque syllabas eas inter sese comparavit, hoc est, interpretatus est, rege mærore affecto, nec diu post prophetæ prædicatione 124 eventu comprobata, cum Cyrus Persarum rex bello illato, Babylonem cepit, Balthasare in captivitate urbis interfecto. Sunt qui asserant, eadem nocte, qua visi essent digiti scribentes, et Babylonem captam, et regem cæsum esse. Cæterum post urbis captivitatē, Daniel a Dario Medo, qui et Cyaxares nominabatur, Cyri avinoculus, filius Astyagis Medorum regis, in Mediam translatus, omni honore afficiebatur. Qua de causa Medorum principes ei invidentes, insidias parant vitæ ejus. Nam cum eum quotidie ter Deum adorantem viderent, Cyaxari sive Darlo auctores sunt ferendæ legis, ut intra dies triginta neque deos adoret quisquam, neque ipsum regem oret: quam legem qui violasset, in caveam leonum conjiciendum. Rex qui ignoraret illud in perniciem Danielis strui, edictum hujusmodi proponit. Ac cæteris secundum edictum quiescentibus, Daniel qui de more Deo supplicabat, delatus a satrapis, bestiis objicitur. Rex lapide, quo cavea clauderetur, signato, discedit: eamque noctem insomnem agit, sollicitus et dolens. Nam etsi Daniele a bestiis non læsum iri sperabat, quippe quem sancto Dei Spiritu prædicitum sciret, non tamen tranquillo esse animo poterat, metuens ne quid ei accideret, nec Dei potentiam, ut homo barbarus, satis intelligens. Statim vero ut diluxerat, ad caveam leonum accedit, Danielelem vocat: respondentem extrahi jubet, intactum et salvum videns obstupescit. Sed cum delatores dixissent, leones ob saturitatem illum non attigisse: improbitatis illorum odio, intellecta fraude atque insidiis, quas prophetæ struxerant, affatim bestias pasci jubet, iisque jam satiatis accusatores Danielis objicit, ut cognosceretur, an leones ob saturitatem homines non tangerent. Tum improbis illis statim dilaceratis, perspicuum fuit omnibus, vi quâdam divina Danielelem conservatum esse, obturatis bestiarum faucibus. Itaque rex prophetæ Deum celebrat, ei que majores etiam honores habet: et hoc quidem posterius accidit.

τι αὐτῷ συμβαίη κακὸν, μὴ πάνυ γινώσκων, οἷα ἀναλαμβάνει, τῷ λάκκῳ ἐπέστη, καὶ ἐκάλε: τὸν σθῆναι τὸν προφήτην αὐτίκα ἐκέλευσε, καὶ ἀθιγῆ των αὐτοῦ, τροφῆς κεκορεσμένους εἶναι λεόντων μισθῆας αὐτοὺς τῆς πονηρίας ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ

σκέυσει τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν παλακῶν εἰς διακονίαν ἐχρήσατο. Τὰ μὲν οὖν γράμματα ἀνεγίνωσκεν οὕτως· *Μαρή, Θεκέλ, Φαρές*. Τὴν δὲ τούτων σημασίαν ἐρμηνεύων εἶπεν· *Ἐρμῆσησεν ὁ Θεὸς τὸν χρόνον τῆς ζωῆς σου, καὶ τῆς ἀρχῆς σου, καὶ εἰς θῆραν βραχὺ περιόστησεν*. Ἐξελληνισμένη καὶ ἡ λέξις λέγουι' ἀν ἀριθμὸς· οὕτω μὲν οὖν ἡρμῆνευσέ τὴ *Μαρή*. Τὸ δὲ γε *Θεκέλ*, σημαίνειν ἐφη σταθμὸν. Στήσας οὖν τὸν ὄρον τῆς βασιλείας σου ὁ Θεός, κατὰ φάρεσθαι ταύτην δηλοῖ καὶ κελῶσθαι· καὶ κλάσμα γὰρ τὸ *Θεκέλ* σημαίνει καθ' Ἑλλάδα διάλεκτον. Τὸ *Φαρές*, διαίρεισιν ἐρμηνεύων ὁ προφήτης (τοῦτο γὰρ εἰς Ἑλλῆνα φωνὴν ἡ λέξις μεταγομένη δηλοῖ) διαίρεθῆναι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἶπεν εἰς Πέρσας καὶ Μήδους παρὰ Θεοῦ. Τὰ μὲν οὖν ἐν τῷ τοίχῳ γεγραμμένα οὕτως ἀνέγνω ὁ Δανιήλ, καὶ τοιαύτην τὴν τῶν συλλαβῶν ἐκείνων ἐποίησατο σύγκρισιν, τὴν ἐρμηνείαν δηλαδὴ. Τὸν δὲ βασιλεὺς λύπη κατέσχε. Καὶ μετ' ὀλίγον ἡ τοῦ προφήτου ἐκδόθησιν πρόβρησις, Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλέως· ἐπ' αὐτὸν ἐλάσαντος, ὅπ' οὐ ἦ τε Βαβυλῶν ἐλήφθη, καὶ ὁ Βαλτάσαρ ἐν τῇ ἀλώσει ἀνήρητο. Εἰσὶ δ' οἱ κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, καὶ ἦν τὸν ἀστράγαλον εἶν γεγράφοντα θεάσατο, φασὶ καὶ τὴν πόλιν αἰρεθῆναι, κακείνων ἀναιρεθῆναι. Μετὰ δὲ τὴν τῆς Βαβυλῶνος ἔλωσιν ὁ προφήτης Δανιήλ παρὰ Δαρείου τοῦ Μήδου, ὃς καὶ Κυαξάρης ὀνόμαστο, καὶ μητρὸδέλφος ἦν τοῦ Κύρου, υἱὸς ὢν Ἀστυάγουσ τοῦ βασιλεύσαντος Μήδων (76), εἰς Μήδιαν μετένεκτο, καὶ πάση· ἤξουτο τιμῆς. Οὕτω δ' ἔχων, ἐθρονήθη παρὰ τῶν ἐν Μήδοις ὑπερχόντων, καὶ μηχανῶνται τρόπον καθ' ἑν ἡλίσιαν ἀπολέσαι αὐτόν. Ὁρῶντες γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἡμέρας προσευχόμενον τῷ Θεῷ, προσέειπεν τῷ Κυαξάρῃ (77) τῷ καὶ Δαρείῳ, ἀξιοῦντες αὐτὸν δεῖναι νόμον, ἵνα ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας μὴ τις ἦ τοῖς θεοῖς προσευχόμενος εἴη, μήτ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως δεόμενος, καὶ τὸν μὴ τὸν νόμον φυλάξαντα εἰς τὸν τῶν λεόντων λάκκον ἐμβάλλεσθαι. Ὁ δὲ τὸ κατὰ τοῦ Δανιήλ παρ' αὐτῶν τυρευόμενον ἀγνοήσας, προὔτεινε πρόγραμμα, τὰ εἰρημένα διαταττόμενον. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἠρέμουν κατὰ τὸ θέσπισμα· Δανιήλ δὲ κατὰ τὸ εἶθος αὐτοῦ ἤρχετο τῷ Θεῷ. Καὶ οἱ Σατράπαι κατεῖπον αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλεῖα, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀπήτουν εἰς τὸν λάκκον αὐτὸν τῶν λεόντων ἐμβάλλεσθαι. Βληθέντος δ' ἐκεῖ τοῦ προφήτου, τὸν ἐπὶ τοῦ στομίῳ λίθον σφραγίσας ὁ βασιλεὺς, ἀνεχώρησεν. Ἀγωνίων δὲ καὶ ἀλγῶν, εὖσπος τὴν νύκτα διήγαγεν. Ἠλπίσει μὲν γὰρ, μὴ βλ θῆσθαι τὸν Δανιήλ ὑπὸ τῶν θηρίων, εἰδὼς ὅτι πνεῦμα ἅγιον Θεοῦ ἐστιν ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' ὅμως δειλιῶν ἡγωνία, μὴ βάρβαρος, τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἄρτι δ' ἡμέρας Δανιήλ· ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνεκκυτοῦτον καὶ σῶον βλέπων, ἐξίστατο. Τῶν δὲ κατεῖποντων τοὺς λέοντας, καὶ διὰ τοῦτο μὴ θίξαι τοῦ Δανιήλ, κατὰ τοῦ προφήτου μηχανήματα καὶ τὸν ὄλον ἐκείνων

Variae lectiones et notæ.

(76) Υἱὸς τοῦ Ἀστυάγουσ τῶν Μήδων βασιλεύσαντος. Hæc abunt a cod. Colb.

(77) Κυαξάρη. Cod. Colb. Ἀστυάγη.

συνεῖ, διψιλῆ παρατεθῆναι τροφήν τοῖς θηρίοις προσέταξε. Κεκορησμένων δ' ἤδη, τοὺς τοῦ προφήτου κατιγύρους εἰς τὸν λάκκον τῶν θηρῶν ἐμβληθῆναι προσέταξεν, ἵνα γινώμεν, εἰπὼν, εἰ διὰ κόρον αὐτῶν οἱ λέοντες οὐ προψάσουσιν. Διασπαραχθέντων δ' εὐθὺς τῶν πονηρῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, δῖλον ἄπασιν γίνονεν, ὡς θεῖα τις δύναμις τὸν Δανιὴλ συνετήρησε, τοὺς θήρας φημίωσασα. Διὸ καὶ τὸν τοῦ προφήτου θεὸν ὁ βασιλεὺς ἐμεγάλυνε, κάκεινον ἐν τιμῇ πεποιήτο πλείονι. Ταῦτα μὲν οὖν συμβέβηκεν ὕστερον.

Γ'. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ ἔτει τῆς βασιλείας Βαλτά- A VI. Cæterum primo anno regni Baltasaris, car ἐνύπνιον ὁ προφήτης εἶδεν ἦν δὲ τοιοῦτον τὸ δράμα. Τέσσαρα ἐδόκει θηρία ἀνίεναι ἐκ τῆς θαλάσσης, ὧν τὸ πρῶτον λεαινὴς εἶχε μορφήν, καὶ περὰ ὡσεὶ ἀετοῦ. Ὁ καὶ ἐξήρθη ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστῆθη, καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδύθη αὐτῷ. Ἡ μὲν οὖν θάλασσα τὸν ἀνθρώπινον ἐδήλου βίον, τὸν πολυκύμαντον, καὶ πλείστας καὶ συνεχεῖς μεταβολὰς δεχόμενον, καὶ περιτροπὰς τὸ δὲ θηρίον ἡ λέαινα τὴν τῶν Ἀσσυρίων βασιλείαν εἰκόνιζε τὸ δ' ἐξαρθῆναι ἀπὸ τῆς γῆς τὴν τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐδήλου καταπάυσιν, καὶ τῆς ἐξουσίας τὴν περιαιρείσιν. Καὶ τὸ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου στήναι τὸ ἴσθιν τοῖς ὑπῆκοις γενήσεσθαι (78) ὑπηνίττετο. Τὸ δὲ καρδίαν ἀνθρώπου δοθῆναι αὐτῇ τὸ διὰ τῆς πείρας ἀνθρώπινα φρονεῖν διδαχθῆναι, καὶ μὴ τι τῶν ὑπὲρ τὴν ἀνθρώπινην φύσιν ἐξ ἀλαζονείας φαντάζεσθαι. Καὶ τὰ περὰ γῆρ δ' τῷ θηρίῳ παρὰ φύσιν προσεπεφύκεσαν τιν ἐπαρσιν ἐδήλου τῶν βασιλείων ἐκείνων, καὶ τὸ ἐξ ὑπερηφάνιας τοῦ νοῦ· αὐτῶν ὑπερνέφελον. Τὸ δὲ δεύτερον θηρίον ἄρκτω ὠμοίωτο, καὶ εἰς μέρος ἐν ἔστω, καὶ τρία εἶχε πλευρὰ ἐν τῷ στόματι. Καὶ ἐλέγτο αὐτῇ Ἐνδύσα, φάγῃ σάρκα πολλὰς. Τῆς Περσῶν δὲ βασιλείας ἡ ἄρκτος ἐγένετο τύπωσις διὰ τὸ ὠμὸν τοῦ ἔθνους καὶ ἀπηνές. Πάντων γὰρ τῶν βαρβάρων οἱ Πέρσαι τιμωρήσασθαι ἀπηνέστεροι, σκαφεύουσαι τε καὶ δορὰς ἀφαιρέσει πικροτέρας καὶ μακροτέρας τὰς κολάσεις τιθέμενοι. Εἰκόσ δὲ τισιν ἀγνοεῖσθαι τὴν κόλασιν τῆς σκαφεύσεως· κτλὸν οὖν καὶ τούτην δῆλην θέσθαι τοῖς ἀγνοοῦσι. C Δύο σκάφας ἴσας ἀλλήλαις προσαρμόσαντες καὶ ταύτας ἐγκόψαντες, ὥστε τὴν κεφαλὴν τοῦ κολαζομένου ἐκτὸς περιλειφθαι τῶν σκαφῶν, καὶ τὰς χεῖρας, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς πόδας, ὑπτιον ἐντὸς τὸν τιμωρούμενον ἀνακλίνουσι, καὶ οὕτω τὰς σκάφας προσηλοῦσιν ἀλλήλαις. Εἶτα κρῆμα ἐκ μέλιτος τε καὶ γάλακτος κερασάμενον, ἐγχέουσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀθλήου ἐκείνου, μέχρις ἂν ὑπερκορῆς ὁ ἀνθρώπος γίνηται· καὶ ἐκ τοῦ τοιοῦτου κράματος τοῦ προσώπου αὐτοῦ καὶ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν καταχέουσιν, ὑπαιθρόν τε θέντας αὐτὸν, εἰληθερεῖσθαι τῷ ἡλίῳ ποιοῦσι, καὶ οὕτως ἐκάστης ἡμέρας πράττουσιν ἐπ' αὐτῷ. Μυταὶ μὲν οὖν καὶ σφήκας καὶ μέλισσας διὰ τὴν τῶν καταχυθέντων γλυκύτητα ἀβροζόμενοι, τῷ τε προσώπῳ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐφίξάνουσι μέλισαι, ἂ τῶν σκαφῶν ἐκτὸς, ὡς εἰρηται, περιάλλαιπτται, ἐνοχλοῦσαι· αἱ δὲ τὸν ἄθλιον κατατερώσκουσι. Ἡ δὲ γε γαστήρ ἐκείνου πληρωθεῖσα τοῦ μέλιτος καὶ τοῦ γάλακτος, ὑγρὰ προήγει

Variæ lectiones et notæ.

(78) Το ἴσθιν τοῖς ὑπῆκοις γενήσεσθαι. Verte-
ram principio, æquialitatis erga subditos observationem.
Nam τὸ, ἴσον, sæpe τὸ δίκαιον καὶ ἐπιεικὲς καὶ ἀδί-

καστον significat. Sed quia de eversione regni agi-
tur, reposui, id subditis par fore, nullam potestatis
prærogativam habiturum. W.

plurimi, sunt a Persis interfecti. Eadem etiam ad crudelitatem gentis referri queant. Tres vero costæ vel alæ, quas ore tenebat, trium orbis terræ partium imperium denotabant. Nam Cyrus Assyrii regni eversor, orientem omnem usque ad Hellepontum subegit. Cujus filius Cambyses et Ægyptum et Æthiopiā, quæ austro obversæ jacent, obtinuit. Darius autem Hytaspis filius, Scythas vagos domuit: hi versus septentrionem habitant. Xerxes porro Darii filius expeditione suscepta, conatus quidem est Europam subigere: sed ab Atheniensibus navali pugna victus, cum dedecore domum rediit. Jam statio in parte, significat eos regnum non prorsus amissuros, sed ejus exiguam partem retenturos. Nam cum imperium illud olim totam Asiam, Æthiopiā, Ægyptum, Palæstinam, Phœniciam, ipsamque Ciliciam teneret, reliquis excidit, Media et Perside retentis. Vel statio illa in parte referri potest eo, quod Persarum regnum ad tempus otiosum et ignavum sit futurum: nam Alexandro post id subactum mortuo, ejus monarchia in quatuor regna est distracta. Cum autem successores ejus cebris inter sese præliis vires suas attrivissent, Persæ arrepta occasione, resumptaque fiducia, multum de suo imperio recuperarunt. Tertium animal pantheræ fuit simile, quatuor alis volucris in dorso præditum, quatuor etiam capitibus in eo enatis, cui Propheta potestatem esse datam ait. Hoc animal imperium Macedonicum representat. Nam pantheræ comparatus est Alexander ob celeritatem et agilitatem, quod ipsum et alæ innuebant, quarum quaternio quatuor mundi partes notabat, quas instar volucris est pervagatus, ac prope omnium potitus. Quatuor capita, divisionem imperii post ejus obitum in partes totidem declaravit. Nam Ægyptum Ptolemæus Lagi filius obtinuit, ejusque posteri usque ad Cleopatram; Syria et adjacentibus regionibus Seleucus est potitus; Antigonus Asiam subegit; Macedoniæ Antipater imperavit; 127 vel, ut quidam narrant, Aridæus frater Alexandri ex patre Philippo. Ait enim Chæronensis, Perdiccam maxima potentia præditum, statim post mortem Alexandri Aridæum, tanquam regni munimentum attraxisse, ex muliere ignobili et vulgari ortum, et mentis parum competentem: non quidem ita genitum, sed veneficio Olympiadis corruptum.

δοῦσθαι αὐτῷ (81). Τοῦτο δὲ τὸ θηρίον τὴν Μακεδονικὴν εἰκόνις βασιλείαν. Παρδάλει μὲν γὰρ ἡκάσθη

Variæ lectiones et notæ.

(79) *Σκάφουσις*. Persis usitatum supplicium, illudque præ cæteris acerbissimum ac atrocissimum, ut testatur Eurapius in Maximo, pag. 195: Μικρὰ γὰρ (ἢ συμφορὰ) καὶ ἡ Περσῶν λεγομένη σκάφουσις. Nam scaphimus, supplicium Persis usitatum, præ tormentis huic allatis parvum fuerit. Hinc Σκάρφουσις, apud Ctesiam in Persicis pag. II, ubi de Aspamitra qui Xerxem et Aridæum interfecerat, et apud Plutarchum in Artaxerxe, a quo hausit Zonaras quæ habet de hujusce supplicii Persici descriptione, tanetsi verbis aliquantum immutatis, ubi de Mithridate qui Cyrum se interfecisse gloria-

σχύδαλα, ὧν ἐνοσηπομένων, εὐλαί τε καὶ σκώληκες ἀναζέουσιν· ὁ δ' ἐγκατακείμενος τῇ ὑγρότητι, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆ ἐνοσηπόμενος, καὶ ὑπὸ τῶν σκώληκων αὐτὰς λαπανώμενος, οὕτως οἰκτρότερόν τε θνήσκει, καὶ χρονιώτερον. Ταύτῃ τῇ κολάσει χρῆσασθαι ἱστορεῖται καὶ ἡ Παρῶσις ἡ Κύρου καὶ Ἀρταξέρξου μήτηρ, κατὰ τοῦ ἀνελεῖν τὸν Κύρον αὐχίσαντος, μαχόμενον περὶ τῆς βασιλείας τῷ ἀδελφῷ, ἐπὶ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τῇ τιμωρίᾳ διαρκέσαντος τῆς σκαφεύσεως. Ἡ μὲν οὖν σκάφουσις (79) τοιάδε τις εἶναι ἱστορεῖται. Τὸ δὲ Ἀνάστα, σάφτε σάρκας, οὐκ ἐπιτρέποντός ἐστιν, ἀλλὰ προλέγοντος τὰ ἐσόμενα. Πολλὴ γὰρ φθορὰ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμμαχοῦντων ἐκείνοις ὑπὸ Περσῶν τε καὶ Μήδων ἐγένετο. Εἰποὶ δ' ἂν τις καὶ τὸ, Φάγε σάρκας, πολλὰς, τῆς ὠμότητος τοῦ ἔθνους σημαντικόν. Τὰ δὲ τρία πλευρὰ ἢ πτερὰ, ἃ ἐν τῷ στόματι κατεῖχε, τὴν τῶν τριῶν τμημάτων ἀρχὴν τῆς οἰκουμένης ἦν προχαράττοντα. Κύρος μὲν γὰρ ὁ τῆν τῶν Ἀσσυρίων βασιλείαν καθηρηκός; τὸ ἔφον ἅπαν μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπέταξεν· ὁ δὲ τοῦτου υἱὸς Καμβύσης καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Αἰθιοπίαν ἔσχεν ὑφ' ἑαυτὸν. Νότιοι δ' αἱ χῶραι αὐταὶ εἰσι. Δαρεῖο; δὲ ὁ Ὑστάσπου καὶ τοὺς νομάδας ἐχειρώσατο Σκύθας· οὗτοι δ' οἰκοῦσι τὸ κλίμα τὸ βόρειον. Ὁ δὲ γε Ξέρξης ὁ τοῦ Δαρείου, ὠρμηθε μὲν κατὰ τῆς Εὐρώπης, κρατῆσαι καὶ ταύτης πειρώμενος· ἀπεκρούσθη δὲ γε ναυμαχίᾳ πρὸς Ἀθηναίων ἡττηθείς, καὶ ἀναζεύξας κατησχυμμένος. Τὸ δ' ἐν μέρει (80) στήναι τὸ θηρίον σημαντικόν τοῦ μὴ πάντῃ τῆς ἀρχῆς ἐκπεσεῖν, ὁλίγω δὲ μέρει ταύτης περιγραφῆναι. Πάσης γὰρ τῆς Ἀσίας πρώην κρατοῦσα ἡ βασιλεία ἐκαίθη, καὶ Αἰθιοπίων καὶ Αἰγυπτίων, Παλαιστίνης τε καὶ Φοινίκης, καὶ τῆς Λιβύης αὐτῆς, ἐξέπεσε μὲν τῶν λοιπῶν, περιελείφθη δ' αὐτῇ Μῆδία τε καὶ Περσίς. Ἡ καὶ ἄλλως τὸ ἐν μέρει στήναι τὸ θηρίον ἐκληφθήσεται, ἐπὶ καιρῶν τινα θηλαθὴ σχολάσαι τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν, καὶ ἀπρακτῆσαι. Τοῦ γὰρ Ἀλεξάνδρου καθηρηκός αὐτὴν, εἴτα θανόντος, εἰς τέσσαρας ἀρχὰς ἡ ἐκείνου μοναρχία διήρητο. Κατ' ἀλλήλων δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ χωρησάντων, καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους μάχαις ἡσθενηκότων, οἱ Πέρσαι πάλιν καιροῦ λαθόμενοι ἀνετίθησαν, καὶ πολλὰ τῆς σφετέρας ἀρχῆς ἀνεκτήσαντο. Τὸ δὲ τρίτον θηρίον παρδάλει ἦν ἐμφερές, καὶ πτερὰ εἶχε τέσσαρα πεταίνου ὑπεράνω αὐτῆς. Καὶ τέσσαρες κεφαλαὶ τοῦτω τῷ θηρίῳ ἐπιφύκεσαν, καὶ ἐξουσίαν λέγει

batur. Vide præterea Baron. ad Martyrol. 28 Julii, et Antonium Gallonium, *De cruciatib. martyrum*, p. 12.

(80) *Τὸ δ' ἐν μέρει στήναι*. Ἐν μέρει, alias, per vices, vicissim, alternis: sed sic aliter esse verendum sententiam docet. W.

(81) *Καὶ ἐξουσίαν λέγει δοῦσθαι αὐτῷ*. Λέγει, scilicet ὁ προσηγῆς αὐτῷ, τῷ θηρίῳ· nec enim intelligendum, ὅτι τὸ θηρίον λέγει ἑαυτῷ δοῦσθαι ἐξουσίαν, potestatem sibi esse datam: nam in Daniele hoc tantum legitur, *eique datum est imperium*. W.

Ἀλέξανδρος διὰ τὸ δξύρροπον καὶ εὐκίνητον, ὃ καὶ τὰ πτερὰ ἐδήλου. Ἢ δὲ τούτων τετρακτὺς, τὰ τέσσαρα τῆς οἰκουμένης μέρη ἦνίτετο, ἀ πτηνοῦ διήλιθε τρέπον, καὶ σχεδὸν ἀπάντων ἐκράτησεν. Αἱ δὲ γε τέσσαρες κεφαλαὶ τὴν μετὰ θάνατον ἐκείνου διαίρεσιν ἐσήμαινον τῆς ἀρχῆς. Εἰς γὰρ τέσσαρες βασιλείας ἢ ἐκείνου ἐπικράτεια διήρητο · καὶ τῆς μὲν Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ὁ Λάγος ἐκράτησε, καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς Κλεοπάτρας · τῆς δὲ γε Συρίας καὶ τῶν αὐτῇ προσεχῶν ὁ Σέλευκος ἐκυριεύσεν · Ἀντίγονος δὲ τὴν Ἀσίαν ὑπ' αὐτὸν ἐποίησατο · τῆς δὲ Μακεδονίας ἤρξεν Ἀντίπατρος, ὡς δὲ τινες ἱστοροῦσιν, ὁ Ἄριδαῖος ἀδελφὸς ἐπεροβαλῆς· ἐκ πατρὸς ὦν Ἀλεξάνδρου. Φησὶ γὰρ ὁ Καιριωνεύς τὸν Περδικαν, μετὰ θάνατον Ἀλεξάνδρου ἐν μεγίστῃ δυνάμει ὄντα, εὐθὺς τὸν Ἄριδαῖον ὡσπερ δορυφόρημα βασιλείας ἐφέλκεσθαι, γεγονότα μὲν ἐκ γυναικὸς ἀδόξου καὶ κοινῆς, ἀτελῆ δὲ τὴν φρόνησιν ὄντα, οὗ ὅμοιος τοιοῦτον προαχθέντα, ἀλλὰ τῆς Ὀλυμπιάδος φαρμάκοις διαφθειράσας αὐτῷ τὴν διάνοιαν.

Z. Τοῦ δὲ τετάρτου θηρίου εἶδος μὲν οὐκ ἐσήμα- A
 νεν ὁ προφήτης, φοβερὸν δ' εἶπε τοῦτο, καὶ ἐκθαμ-
 βον παρισώσας, ὀδόντας ἔχον μεγάλους καὶ σιδηροῦς,
 ἐσθίων τε καὶ λεπτύνων, καὶ τὰ ἐπιλοιπα συμπατοῦν,
 καὶ τὸ διάφορον αὐτοῦ πρὸς τὰ προηγησάμενα θηρία
 ἔγη τυγχάνειν πλῆθι. Ἢ τῶν Ῥωμαίων δὲ διὰ τοῦτου
 βασιλεία σημαίνεται. Διὸ οὐδὲ εἶδος ὁ προφήτης
 τούτων οὐδ' ὄνομα ἔθετο. Πολυειδὴς γὰρ ἢ τῶν Ῥω-
 μαίων ἀρχῆ, πρότερον μὲν βασιλευσὶν ἱθυνομένη
 ἀπὸ Ῥωμύλου μέχρι τῶν Ταρκυνίων· τῆς δὲ ἐκεί-
 νων τυραννίδος κατάλυθείσης, ἀριστοκρατουμένη,
 τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ὑπάτων διοικουμένων τὰ
 πράγματα. Ἔστι δ' ὅτε καὶ δημοκρατουμένη, τοῦ
 δήμου πολλάκις πρὸς τὴν σύγκλητον τσασιάζαντος·
 μετέπειτα δ' αὐθὺς εἰς μοναρχίαν μεταπεσοῦσα, καὶ
 ταύτης εἰς βασιλείας κλήσιν ἐπανακάμψασα. Φοβε- B
 ρὸν δὲ τὸ θηρίον καὶ ἐκθαμβον εἶπεν, ὅτι δυνατω-
 τέρα τῶν ἄλλων βασιλείων αὕτη γεγένηται· καὶ
 ὅσα ἢ Μακεδονικὴ μὴ ὑπέταξε βασιλεία, ὑπ' αὐτὴν
 αὕτη ποιησαμένη, τὴν Ἑλλάδα δηλαδὴ πᾶσαν, τὴν
 Καρχηδόνα σὺν τῇ Διῶν, τὴν Σικελίαν, τὴν Σαρδί-
 νιαν καὶ νήσους ἄλλας, καὶ ἔθνη ἑσπέρια διάφορα
 ἑτέρα, ὧν οὐκ ἤρξεν Ἀλέξανδρος. Ἄπειρα ὁ βουλόμε-
 νος γυναικί, τὰς βιβλοῦς τοῦ Ῥωμαίου Δίωρος (81')
 ἀναγνώτω, καὶ τὰ τοῦ Πολυβίου συγγράμματα. Φο-
 βερὸν δὲ τὸ θηρίον, καὶ ἐκθαμβον, καὶ σιδηροῦς
 ὀδόντας ἔχον, ὡς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας τῶν
 Ἑλλων βασιλείων ἀπασῶν φρικωδεστέρως γεγεννημέ-
 νης. Καὶ ἐν τῇ εἰκόνι γὰρ τῇ κατ' ἕναρ ὁφθαίσθη τῷ
 Ναβουχοδονόσορ, τὸν σιδηρον τέθεικε τῆς τετάρτης
 βασιλείας εἰκόνισμα. Τοῖς οὖν σιδηροῖς ὀδοῦσιν C
 ἐσθίειν τὸ θηρίον εἶπε, καὶ λεπτύνειν, καὶ τὰ λοιπὰ
 συμπατεῖν τοῖς ποσὶ. Τὸ μὲν οὖν ἐσθίειν καὶ λεπ-
 τύνειν εἰς τὴν τῶν δασμῶν ἐξέλιπηται εἰσφορὰν, ὡς
 βαρυτέρων τοῖς ὑπηκόοις φόρων ἐπιτεθέντων, οἱ
 τοῖς βασιλευσύντας ἐρέφουσι καὶ πταίνουσι, τοὺς δὲ
 εἰσπραττομένους αὐτοῦς ἐκλεπτόνουσι πενητεύον-
 τας. Οἱ δὲ δασμοφορεῖν οὐκ ἠνεύχοντο, τῆς ἐλευθε-
 ρίας ἀντιποιούμενοι, τούτους τοῖς ποσὶ συνεπάται τὸ
 θηρίον, καὶ ἐξωλόθρευε. Διὰ τῶν ποδῶν δὲ τὸ στρα-
 τωτικὸν ὑπαινίττεται, ὡς ἐν τούτῳ τῆς βασιλείας
 ἐπιδομένης καὶ βεδηνικας, καὶ ἐξ ἑτέρων μεταβαι-
 νούσης εἰς ἕτερα. Καὶ κέρατα δ' εἶναι τῷ θηρίῳ
 ἕξκα φησὶν, ὑπεμφαίνων, ὡς εἰς πολλὰς ἡγεμονίας
 ἕξ ἐσχάτων ἢ βασιλεία διαιρεθήσεται. Ἐν μέσῳ D

VII. Quarti animalis formam non expressit Pro-
 pheta, sed formidabile et terribile nominat; ma-
 gnis ferreis dentibus vorans et comminuens, et re-
 liqua pedibus conculcans, magno discrimine inter
 illud et cætera constituto. Verum id Romanorum
 imperium innuit: quod cum sit varium et multi-
 forme, Propheta neque nomen ejus, neque formam
 posuit. Nam a Romulo usque ad Tarquinius Rōma
 regibus paruit: quorum tyrannide eversa, opti-
 mates, senatus et consules rempublicam admi-
 strarunt. Aliquando etiam ad popularis imperii
 formam redacta est, seditione plebis adversus pa-
 tres, post iterum unius potestate oppressa, et ad
 regii nominis appellationem reversa. Bestiam porro
 illam terribilem et formidabilem vocat, quod Ro-
 manum imperium cæteris potentius existit, et quæ
 Macedones non attigerant, ea quoque subegit, Græ-
 ciam videlicet universam, Carthaginem cum Li-
 biam, Siciliam, Sardiniam, cæterasque insulas, et
 complures gentes occidentales, quibus non impera-
 vit Alexander: quæ cui scire studio est, is Dionis
 Romani et Polybii legat historias. Ferrei dentes ei
 bestię sunt attributi, quod Romanorum principat-
 us omnibus aliis imperiis horribilior fuit: atque
 etiam in imagine per somnium oblata Nabuchodono-
 nosori, quartum regnum ferro comparatur. Ferreis
 porro dentibus edere et comminuere bestiam dixit,
 et reliqua conculcare pedibus: quorum priora ad
 tributorum exactionem referuntur, graviolem cæ-
 teris, quibus reges aluntur, et saginantur, et subditi
 attenuantur et ad egestatem rediguntur. Qui vero tri-
 buta detractabant, et libertatem defendebant, eos
 conculcabat bestia, et exterminabat. Per pedes autem
 intelliguntur exercitus, ut quibus regnum insistat et
 innitatur, et ab aliis ad alia 128 transeat. Præterea
 decem cornua bestię, significat, id imperium pos-
 tremis temporibus in multa esse regna dividendum.
 In medio porro decem cornuum, parvum prodire
 cornu, quo tria alia cornua existunt: et oculos
 habere cornu illud, et os magniloquum et infestum
 sanctis. Hoc cornu quidam Antichristum interpre-
 tantur; parvum autem vocatur, quod ex parva tribu
 Hebræorum sit oriturum, et tres de decem regibus
 eversurum. Per oculos, improbitatem ejus, et cal-
 liditatem innuit, quibus multos sit seducturum.

Varie lectiones et notæ.

(81') Τὰς βιβλοῦς τοῦ Ῥωμαίου Δίωρος. Di-
 onem Cassium Nicæum intelligit, qui Romanorum
 Historiam conscripsit, et quem Zouaras integrum,

non ut hodie exstat, maxima sui parte mutilum
 vidit, et sæpe exscribit.

Per os magniloquum, ejus arrogantia, et animi A clatio declaratur. Jam belli adversus sanctos susceptio arguit, omne studium adhibiturum esse, ut omnes ad suæ improbitatis et blasphemiae communionem pertrahat. Blasphemiam perro contra Deum illa arguunt, cum ait: *In sublime verba faciet.* His propheta subjicit: *Spectabam, donec sellis positis, longævus consedisset, cujus vestis erat niveo candore, capillus instar puræ lanæ, sedes ut flamma ignis, rotæ ejus ignis comburens, fluvius ignitus ante eum manans evolvebatur: decies centena millia ministrabant ei, et milles centena millia astabant ei, iudicioque coacto libri aperti sunt.* Quæ igitur cornu facere dicitur, ea non diu esse duratura, monstratum est Danieli: sed donec longævus iudicium coegerit, hoc est, iudicii tempus statuerit, et facta cujusque memoria repetierit. Recordationem enim, libros vocat: et longævum, eum qui æternus est: candor autem capillorum et vestis, puritatem ejus et integritatem ostendit. Ut autem significet ea quæ ab Antichristo agentur, Deo connivente actum iri: non vero ita, quasi a divina potentia vel coerceri, vel ne prorsus non serent, prohiberi non possent: decies centena millia ministrorum, et milles centena millia apparitorum commemorat, et sellam igneam, consimilesque rotas, et fluvium ardentem: spectavitque donec bestia tolleretur, et corpus ejus igni conflagraret. Nam ob furorem Antichristi, totum ab eo regnum auferetur: neque ipsa bestia igni tradetur, sed corpus ejus. Nam cum bestia regnum innuat, probabile est in eo fore multos qui Deum colant, et virtuti studeant. Non eos **129** igitur conflagratos, sed maleficos, et corporis voluptatibus assidue deditos, spiritus prorsus negligentes. Post interitum bestię, Propbeta ait, se quemdam vidisse tanquam Filium hominis in nubibus venientem, et usque ad longævum progressum, cui datum sit imperium, honos et regnum, ejusque servituti subjecti populi omnes, linguæ et tribus: et potestatem ejus æternam fore, non præterituram, nec regnum ejus interiturum. Hec aperte secundum adventum Servatoris nostri Jesu Christi prænantiant. Filius enim hominis dicitur ob assumptam naturam nostram, venturus in nubibus, ex promisso ipsius, cum dixit*, visuros Filium hominis venientem in nubibus cæli.

δὲ τῶν δέκα μικρῶν ἀνέναι κέρα:, καὶ ἐκρίζωθῆναι τῶν κεράτων τρία παρ' αὐτοῦ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχειν ἐκείνο τὸ κέρα:, καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα, καὶ πολεμεῖν τοῖς ἁγίοις. Τοῦτο τὸ κέρα: εἰς τὸν Ἀντίχριστον ἐξειλήφασθαι τινες. Μικρῶν δ' ἐκλήθη, ὡς ἀπὸ μικρᾶς φυλῆς τῶν Ἑβραίων μέλλων φυῆσθαι, τρεῖς δὲ τῶν δέκα βασιλείων καταλύσει. Διὰ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν πονηρίαν αὐτοῦ καὶ τὸ πανουργοῦν ἠνέξατο, ὡς διὰ τούτων ἐξαπατήσων πολλοὺς. Διὰ δὲ τοῦ μεγάλα λαλοῦντος στόματος, τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπηρημένον ὑπενέφηεν τοῦ φρονήματος. Τὸ δὲ πολεμεῖν μετὰ τῶν ἁγίων ποιεῖν, τὸ πᾶσαν ἐνδειξασθαι σπουδὴν δημοῦ, τῆς οἰκείας κακίας καὶ βλασφημίας ἀπαντας λαβεῖν κοινωνοὺς. Τῆς δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίας ἐκείνου ἐμφανεῖκον, τὸ Ἀδρους εἰς τὸ ὄψος λαλήσει. Ἐπὶ τούτοις ὁ πρῶφῆτης ἐπήγαγεν Ἐθεώρων ἕως οὗ θρόνοι ἐτίθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθισε, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών, καὶ ἡ θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ κριον καθαρὸν, ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς φλόξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ κύρ φλέγον, ποταμὸς πυρός εἴλεεν ἐκπορευόμενος ἐμπροσθεν αὐτοῦ (82), χιλιαὶ χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μυρία μυριάδες καρμιστῆρῆσαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βιβλοὶ ἀνεψώθησαν. Ἄ μὲν οὖν εἰρηται ποιοῦν τὸ κέρα:, οὐκ ἐπὶ μακρὸν διαρκέσειν ἐδέχθη τῷ Δανιήλ· ἕως δὲ ὁ αἰώνιος κριτήριον ἐκάθισεν, ἀντὶ τοῦ, κρίσεως καιρὸν ἔστησε, καὶ τὴν μήμηγν τῶν ἐκάστην πεπραγμένων ἀνέπτυσε. Βιβλοὺς γὰρ τὰς ἀναμνήσεις ἐκάλεσε· καὶ Παλαιὸν ἡμερῶν, τὸν αἰώνιον. Ἡ δὲ λευκότης τῶν τριχῶν καὶ τοῦ ἐνδύματος, τὸ καθαρὸν αὐτοῦ πανταχόθεν καὶ ἁμωμον δείκνυσιν. Ἴνα δὲ κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ δελεῖν γενήσεται τὰ παρὰ τοῦ Ἀντιχριστοῦ ἐσόμενα, καὶ οὐχ ὡς ἀδυνατούσης τῆς θείας φύσεως τὰῦτα παύσαι, ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν συγχωρησάσαι γενέσθαι, τὰς χιλίας χιλιάδας τῶν λειτουργῶν, καὶ τὰς μυρίας μυριάδας τῶν περισταμένων εἰσῆγαγε, καὶ τὸν πύρινον θρόνον, καὶ τοὺς ἑμοίους τροχοὺς, καὶ τὸν φλέγοντα ποταμὸν, καὶ θεώρει ἕως οὗ ἀνηρέθη τὸ θηρίον, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς καύσιν ἐδόθη πυρός. Διὰ γὰρ τὴν μανίαν τοῦ Ἀντιχριστοῦ ἡ ὅλη βασιλεία περιαιρεθήσεται, καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ θηρίον εἰς καύσιν δοθήσεται, ἀλλὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Τοῦ γὰρ θηρίου τὴν βασιλείαν αἰκτερομένου, εἰκό: ἔστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ πολλοὺς εἶναι καὶ τὸν Θεὸν σέβοντας, καὶ ἀρετὴν μετιόντας. Οὐ τούτους οὖν φησιν εἰς καύσιν δοθῆναι, ἀλλὰ τοὺς κακίας ἐργάτας, καὶ ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις ἐγκειμένους διαπαντός, καὶ μὴ τι φρονήσαντας πνευματικόν. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ θηρίου ἀπόλειαν, ὄραν ὁ προφῆτης φησὶν ὡς Ἰδοὺ ἀνθρώπου, ἐρχόμενον ἐπὶ νεφελῶν, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν φθάσαντα, ᾧ καὶ δοθῆναι λέγει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ αὐτῷ δουλεύσαι τοὺς λαοὺς πάντας, καὶ τὰ: γλώσσας καὶ τὰς φυλάς, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ αἰώνιον ἔσεσθαι, καὶ μὴ παρελεύσεσθαι καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ μὴ διαφθαρήσεται. Ταῦτα σαφῶς τὴν δευτέραν ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προθεσπίζουσαν. Ἰδοὺ μὲν γὰρ ἀνθρώπου καλεῖται διὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἣν προσελάβετο.

* Matth. xxvi, 64.

Variæ lectiones et notæ.

(82) Ποταμὸς πυρός εἴλεεν ἐκπορευόμενον ἐμπροσθεν αὐτοῦ. Εἴλεεν poni videtur ἀντὶ τοῦ, εἰλάτο, vel ἐκύμαινε, τολεβатур, vel undabat. W.

Ἐπὶ δὲ τῶν νεφελῶν ἐρχόμενος, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ, εἰπόντος, Ὅψεσθαι τὴν γῆν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

Ε. Ταῦτα μὲν οὖν τῷ πρώτῳ ἐστὶ τῆς βασιλείας Α Βαλτάσαρ ἐμυήθη ὁ Δανιήλ. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ ἐτέραν ὀκτασίαν ἐώρακεν. Ἐν Σούσοις γὰρ ὦν, ἦρα, λέγει, τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἰδοὺ κριδὸς ἐστηκὸς ἐπὶ τοῦ Οὐβάλ, καὶ αὐτῷ κέρατα ὑψηλὰ, καὶ τὸ ἐν ὑψηλότερον τοῦ ἐτέρου καὶ τὸ ὑψηλότερον ἀνέδραυνεν ἐπ' ἐσχάτου, καὶ ἦν κερατίζων ἐπὶ θάλασσαν καὶ βορρᾶν καὶ νότον (83). Καὶ πάντα τὰ θηρία στήναι αὐτοῦ ἐνώπιον οὐκ ἠδύνατο, καὶ ἐποίησε κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐμεγαλύνθη. Πάλιν κἀναυθα τὰ περὶ τῶν βασιλείων ὁ προφήτης διδάσκεται, καὶ κριῶ μὲν ἀπηγάσθη ἡ ἀρχὴ τῶν Περσῶν διὰ τὸν περικείμενον αὐτῇ πλοῦτον. Ἐστὼς δ' ἦν ὁ κριδὸς ἐπὶ τοῦ Οὐβάλ, ἦγουν ἐπὶ τῆς κῆλης τῶν Σούσων. Αὐτὴ γὰρ ἦν ἡ πῆλις μητρόπολις τῶν Περσῶν, καὶ ἐκεῖ τοῖς βασιλεῦσιν ἦν τὰ βασιλεία. Καὶ ὁ προφήτης, ἐν ταύτῃ τῇ πόλει διέγων, εἶδε τὸ ὄραμα. Τὰ δὲ δύο κέρατα, τὰ τὴν βασιλείαν ταύτην ἰθύναντα, δύο γένη ἐτύπων. Τὸ μὲν γὰρ ἦτον κέρας τὸν Κύρον, καὶ τὸν αὐτοῦ υἱὸν τὸν Καμβύσην εἰκόνηζε· μέχρις αὐτῶν γὰρ ἡ τῆς βασιλείας ἐστὶ ἀρχὴ, καὶ οὐ προήλθε περαιτέρω τὸ Κύρου γένος· τὸ δὲ μεῖζον κέρας τὸ Δαρείου γένος ἦνίττετο, ὃ μέχρι τοῦ τελευταίου Δαρείου προέκοψεν, ὃν κατεπολέμησεν ὁ Ἀλέξανδρος. Καμβύσου γὰρ τοῦ Κύρου παιδὸς θανάτου, οἱ μάγοι μετὰ δ' αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ἐσπερῶσαντο, οὐδ' ἐπ' ὀλίγον κρητήσαντας, καὶ γνωσθέντας οἵτινες ἦσαν, οἱ ἐπέτῃ τῶν Περσῶν οἴκοι καθέλιον. Ἐξ ὧν ἐθασιάζουσεν ὁ Ἰστιάσπου Δαρείος, οὗ τὸ γένος μέχρι τέλους τῆς βασιλείας διήρκεσε. Τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει ὁ προφήτης, προσθεὶς, ὅτι τὸ ὑψηλότερον ἀνάβαινεν ἐπ' ἐσχάτου, τὸ ἐπὶ μακρὸν δηλαδὴ διαρκίσει, καὶ ἕως τέλους τῆς Περσικῆς βασιλείας τῶν κεράτων ἔτερον. Ἐκεράτιζε δὲ ὁ κριδὸς κατὰ νότον καὶ βορρᾶν καὶ θάλασσαν. Τὸ τε γὰρ νότιον κλίμα καὶ τὸ βορρῆιον ἐχειρῶσατο, καὶ τῶν νήσων τὰς πλείους (ταύτας γὰρ διὰ τῆς θαλάσσης ἦνίξτετο) ὑπὸ δουλείαν πεποίητο. Καὶ συνεμάχουν τῷ Σέρξῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος στρατεύοντι οἱ τὰς νήσους οἰκοῦντες. Διὸ καὶ κατὰ θάλασσαν τὸν κριδὸν κερατίζειν ὁ προφήτης ἐώρακεν. Οὐδὲν τε τῶν θηρίων ἐνώπιον αὐτοῦ στήναι ὑπέμνε. Θηρία δὲ τὰς μερικὰς βασιλείας ἐκάλεσαν ὡς φοβεράς τοῖς ὑπηκόοις. Ἐἴεν δ' ἂν αὐτὰ ἡ Σύρων, ἡ Κιλικίων, ἡ Ἀράβων, ἡ Αἰγυπτίων, ἡ Ἰουδαίων, καὶ ἕτεραι. Οὐδὲ μία γοῦν τούτων ἀντιστήναι εἰς τέλος ἰδυνήθη τῇ Περσῶν ἀρχῇ, ἀλλ' ἀπαντας οἷς προσέταλεν ὑπέταξε. Καὶ ἐμεγαλύνθη· ἢ ὅτι μεγάλη γέγονεν ἡ ἀρχὴ, πολλῶν ἐθνῶν καὶ χωρῶν κυριεύσασα· ἢ ὅτι μεγάλα, καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην ἐφαντάσθη φύσιν, ὀγκωθεῖσα τῇ εὐτυχίᾳ. Ἀπορῶν δὲ ὁ προφήτης περὶ τῶν ὀρωμένων, ὄψῃ τράγον ἀπὸ λιθῶς ἐρχόμενον ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ αὐτῷ κέρας ἦν

VIII. Hæc Daniel edoctus est primo anno Baltasaris. Tertio, visum aliud vidit: *Nam cum Susis, inquit, essem, sublati oculis, vidit arietem stantem in Ubale, altis cornibus, altero tamen altiore: id ad extremum surgebat, et contra mare, septentrionem et austrum arietabat, neque ulla animalia coram eo consistere poterant. Fecit igitur omnia suo arbitratu, et magnus evasit.* Hac visione propheta rursus de regnis edocetur. Nam Persarum imperium ob divitiarum affluentiam arieti comparatum est. Siabat autem is in Ubale, quæ est porta Susorum, metropolis et regis Persarum, in eaque degenti Propheta visio oblata erat. Duo cornua significabant duas familias, illius imperii gubernatrices: minus, Cyrum, et Cambysem, ejus filium, in quibus imperium constitit, non progresso ulterius Cyri genere; majus, Darii genus portendit, quod usque ad eum Darium perduravit, quem devicit Alexander. Nam Cambyse filio Cyri mortuo, Magi per fraudem regnum sibi vindicabant: quo non diu retento, agniti, a septem Persicis familiis sunt oppressi, e quarum una Darius ortus, Hystaspis filius, regno potitus est, familia ejus usque ad regni excidium propagata: id quod Propheta innuit, cum addit, aliud cornu ad extremum crevisse, hæc est, diu et usque ad Persici regni excidium durasse. Arietabat autem is aries versus austrum, septentrionem et mare; nam et australem et septentrionalem plagam subegit, et insulas plerasque, quæ per 130 mare intelliguntur, in servitutem redegit. Est et Xerxes insularium auxiliis usus, bello illato Græciæ; quamobrem Propheta arietem etiam mare ferire cornibus videt, neque ullam feram consistere coram eo posse. Feras porro vocat regna singularia, quippe subditis formidabilia, cujusmodi fuerunt, regnum Syrorum, Cilicum, Arabum, Ægyptiorum, Judæorum, et cætera, quorum nullum tandem Persico imperio obsistere potuit, quin id subigeret omnes quos invasisset. *Et magnus evasit; sive quod amplificatum est imperium, in multis gentibus et provinciis subactis; sive quod magna quædam et natura humana majora sibi finxit, rebus secundis elatum.* Dum Propheta de iis quæ viderat, dubitat, hircum videt ab africo venientem in omnem terram, cui cornu erat spectabile in medio oculorum: qui usque ad arietem progressus, ferociter illum percussit, et ejus cornua comminuit, et humi prostratum conculcavit pedibus, neque erat qui arietem eriperet de manu ejus. Macedonicum imperium representavit hircus, ariete celerior et agilior. Veniebat autem ab Africo, quod Alexander Ægypto prius subacta, tum demum Darium invasit denuo: eoque vieto, Persi-

Variae lectiones et notæ.

(83) Τὸ ὑψηλότερον ἀνέδραυνεν ἐπ' ἐσχάτου. *Altius surgebat vesterius.* Propter coactam Zonaræ

interpretationem visionis istius, coactus sum vertere τὸ, ἐπ' ἐσχάτου, ad extremum. W.

cum imperium everit : nam eum prius etiam ad Issum profligarat, ejus uxore, filiabus, curru et arcu potitus, direptisque castris Persicis. Sed Darius fuga elapsus, et recollectis copiis, pugna cum Alexandro ex Ægypto reverso ad Arbela commissa, iterum superatus, in fuga perit. Spectabile porro cornu vocat, ut insigne et conspicuum, regnum Alexandri per id intelligens. Et in medio oculorum ejus enatum esse cornu dicit, ob solertiam et prudentiam, ac generosum animum Alexandri. *Et venit, inquit, hircus usque ad arietem cornigerum, et vidi eum progressum ad arietem, et efferatum contra illum : quem cum perculisset, ambo ejus cornua contrivit, ut coram eo consistere non posset, sed ab hirco prostratus humi conculcatur. Et sunt, inquit, ambo arietis cornua contrita ab hirco, impetu in eum facto.* Hoc est, ambæ ejus copiæ, Persicæ et Medicæ, quibus fretus erat. Nam Persarum rex utrique genti imperabat, Cyro, ut dictum est, utrinque **131** ducente originem, et utroque regno potito, quæ gentes ambæ Assyriorum regnum everterunt. *Et hircus evasit valde magnus.* Neque enim ea duntaxat quæ Assyriis paruerant, sed alia quoque multa subegit. Indiam aggressus, Porum devicit, et Taxilem sibi conciliavit, et alias Indicæ regionis partes occupavit. Deinde non diu duraturam ejus felicitatem Propheta significans, subjungit : *Et inter vincendum comminutum est cornu illud magnum, et infra ipsum quatuor cornua sunt enata.* Nam Alexandro brevi post successus illos mortuo, ejus imperium in partes quatuor est divisum : ut jam in tertia fera dictum est, quæ in somnis Danieli visa est e mari egressa, quatuor prædita capitibus. *Et ex uno cornu exstitit cornu terribile, idque in immensum est auctum versus austrum, versus orientem, versus africanum, et versus occidentem : et amplificatum est usque ad potentiam cæli, et ceciderunt stellæ etiam in terram a potentia ejus, et conculcæ sunt.* Illis verbis Daniel ea prædocet, quæ sub Antiocho Epiphane contigerunt, Antiochi Magni filio, superiorum regum potentiam supergresso, qui Seleuco successerant. Is Ægypto et aliis provinciis potitus, belloque Judæis illato, et Hierosolymâ et totam gentem subegit, Templum spoliavit et polluit, porcis in eo immolatis, et ara Jovi exstructa, populumque ad paganismum adegit, et pucros mares ei. cum eidi vetuit. Nam ejus furorem contra Deum illa verba innuunt : *Et elatus est usque ad cæli potentiam. Illa vero : Ceciderunt a potentia ejus et stellæ in terram, et conculcavit eas,* significant eos ex Judaico populo, qui ab illo coacti religionem violarunt, et tyranno cessare, legitima divinaque vivendi ratione deserta, ab eoque conculcati sunt. Stellæ autem vocantur, vel ob pietatis puritatem et splendorem : vel quod Abrahamo promiserat Deus, se progeniem ejus stellarum cælestium instar amplificaturum. *Et usque ad principem copiarum est elatus.* Contra ipsum Deum furorem exercuit, principem cælestium copiarum. *Et sacrificium turba-*

Α εν θεωρητόν ἀνά μέσον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Καί ἔω; τοῦ κριοῦ φθάσας, ἐξηγηριώθη πρὸς αὐτόν, καί ἔπαυσεν αὐτόν, καί συνέτριψε τὰ κέρατα αὐτοῦ, καί ἔρριψεν αὐτόν ἐπὶ τὴν γῆν, καί συνεπάτησεν αὐτόν, καί οὐκ ἦν ὁ ἐξαιρούμενος τὸν κριὸν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Τὴν Μακεδονικὴν βασιλείαν ὑπατέπου ὁ τράγος· ὀξύτερος γὰρ τοῦ κριοῦ, καί μᾶλλον εὐκίνητος. Ἐπὶ λιθῶ; δ' ἤρχετο· ὅτι τὴν Αἴγυπτον πρότερον ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος ὁ Ἀλέξανδρος, οὕτω πρὸς Δαρειὸν τὸ δεύτερον ὤρμησε, καί κατατροπώσάμενος αὐτόν, τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν κατέλυσεν. Ἐν Ἰσοῦ γὰρ πρώην τῆς Κιλικίας· αὐτῷ συμβαλῶν, ἤττησεν αὐτόν, καί τὴν μὲν γυναῖκα καί τὰς θυγατέρας αὐτοῦ καί τὸ ἄρμα καί τὸ τόξον κατέσχε, καί διεφάσε τὸ στρατόπεδον τὸ Περσικόν. Ἐφύγε δ' ἐκεῖθεν ὁ Δαρειός, καί αὐθις δυνάμεις συναγαγῶν, ἐμαχέσατο τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ἐξ Αἰγύπτου πρὸς ἐκεῖνον ὀρμήσαντι, καί πάλιν ἠττήθη ἐν Ἀρβήλοις, καί φεύγων ἀπόλετο. Θεωρητόν δὲ τὸ κέρα; φησὶν, ἀντὶ τοῦ ἐπίσημον καί περιβλεπτόν· τὴν Ἀλεξάνδρου δὲ καί διὰ τοῦτου ἀντίκειται βασιλείαν. Καί ἀνά μέσον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐκφῶναι τὸ κέρα; λέγει, διὰ τὸ ἀγγέλου καί τὴν σύνεσιν, καί τὸ γενναῖον τοῦ φρονήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καί ἦλθε, φησὶν, ὁ τράγος ἕως τοῦ κριοῦ τοῦ τὰ κέρατα ἐχόντος, καί εἶδον αὐτόν φθάσαντα ἕως τοῦ κριοῦ, καί ἐξηγηριώθη πρὸς αὐτόν, καί ἔπαυσεν τὸν κριόν, καί συνέτριψεν ἀμφοτέρω; τὰ κέρατα αὐτοῦ, καί οὐκ ἦν ἰσχυρὸς τῷ κριῷ τοῦ στήναι ἐνώπιον αὐτοῦ, καί ἔρριψεν αὐτόν εἰς γῆν, καί συνεπάτησεν αὐτόν. Συνετριβὴ δὲ, φησὶ, καί ἀμφο; τὰ κέρατα τοῦ κριοῦ προσαρδέξαντος τοῦ τράγου αὐτῷ· τουτίστι, καί ἀμφο; αὶ δυνάμεις αὐτοῦ αἷς ἐπεποιθεῖν, ἢ τε Περσικῆ καί ἡ Μηδικῆ. Περσῶν γὰρ καί Μήδων ἤρχον οἱ βασιλεῖ; τῶν Περσῶν, ὡς τοῦ Κύρου ἐξ ἀμφοῖν, ὡς εἴρηται, φύντος, καί τὴν ἀμφοῖν βασιλείαν σχόντος ὑφ' ἑαυτὸν, καί ἀμφο; ταῦτα τὰ γένη τῶν Ἀσσυρίων τὴν βασιλείαν κατέλυσαν. Καί ὁ τράγος ἐμγαλύνθη σφόδρα. Οὐ γὰρ μόνα τὰ ὑπήκοα τῆ τῶν Ἀσσυρίων ἀρχῆ; ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο, ἀλλὰ καί ἄλλα πολλὰ ἐχειρώσατο. Τῆ; τε γὰρ Ἰνδία προσέβαλε, καί τὸν Πῶρον ἐνίκησε, καί τὸν Ταξιλήν φκειώσατο, καί ἄλλα μέρη τῆ; Ἰνδικῆ; κατέσχεν. Εἶτα δηλῶν ὁ προφήτης, ὅτι καί οὗτος εὐδαιμονήσας μικρὸν, παρελεύσεται, ἐπήγαγε· Καί ἐν τῷ ἰσχυῶσαι αὐτόν, συνετριβὴ τὸ κέρα; τὸ μέγα, καί τέσσαρα κέρατα ὑποκάτωθεν ἐξέβη αὐτοῦ. Τοῦ γὰρ Ἀλεξάνδρου μετὰ τὴν εὐτυχίαν ἐκείνην συντόμως θανόντος, εἰς τέσσαρα ἢ ἐκεῖνου διηρέθη ἀρχή;, ὡς εἴρηται ἤδη ἐν τῷ τρίτῳ θηρίῳ, ὃ τῷ Δανιὴλ καθ' ὕπνου; εἶδο; ἐκ τῆ; θαλάσσης ἐξέρχεται, ἔχον τέσσαρας κεφαλὰς. Καί ἐκ τοῦ ἐνός τῶν κεράτων ἐξῆλθε κέρα; φοβερόν, καί ἐμγαλύνθη περισσῶς πρὸς νότον καί πρὸς ἀνατολήν, καί πρὸς λίβα, καί πρὸς τὴν δύσιν. Καί ἐμγαλύνθη ἕως τῆ; δυνάμεως τοῦ οὐρανοῦ, καί ἐπασσεν ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῆ; δυνάμεως, καί ἀπὸ τῶν ἀστέρων, καί συνεπάτησεν αὐτούς. Τὰ περὶ τοῦ Ἐπίστα-

νοῦ; Ἀντιόχου διὰ τούτων ὁ Δανιὴλ προδιδάσκειται, ἅ
 ἂν Ἀντιόχου μὲν τοῦ μεγάλου υἱὸς ἦν, μᾶλλον δὲ
 τῶν πρὸ αὐτοῦ κρατυνθείς βασιλέων, τῶν ἀπὸ Σε-
 λεύκου δηλαδὴ, καὶ τῆς Αἰγύπτου κρατήσας, καὶ
 ἑτέρων χωρῶν, καὶ ἐπὶ Ἰουδαίους ἐστράτευσε, καὶ
 τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκυρίευσεν πόλεως; ἀλλὰ καὶ
 τοῦ ἔθνους παντός. Καὶ τὸν τε ναβὺν ἐσύλησε καὶ
 ἐμίανε, σῶας ἐν αὐτῷ θύσας, καὶ τῷ Διὶ βωμὸν
 ἰβρυσάμενος, τὸ ἔθνος ὅλον ἐλληνίζειν ἠνάγκαζε,
 κωλύων αὐτοὺς περιτέμνειν τὰ ἔθρβνα. Τὴν γὰρ
 κατὰ τοῦ Θεοῦ μανίαν αὐτοῦ, τὸ Ἐμμεγαλύνθη
 ἕως τῆς δυνάμεως τοῦ οὐρανοῦ, ὑπανίσταται.
 Τὸ δὲ, Ἐπεσον ἀπὸ τῆς δυνάμεως καὶ ἀπὸ τῶν
 ἀστέρων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ συνεπάτησεν αὐτοὺς
 πῶς ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀπεθήσαντας διὰ τὴν
 ἐξ ἐκείνου ἐπαγομένην αὐτοῖς ἀνάγκην δηλοῖ, οἱ
 τῆς νομίμου καὶ θείας διαγωγῆς ἐκπετώσασιν, τῷ
 τυράννῳ ὑπέξαντες, καὶ ὑπ' ἐκείνου συμπατηθέν-
 τας. Ἀστέρες δ' ἐκλήθησαν, διὰ τὸ τῆς εὐσεβείας
 καθαρὸν καὶ ὑπέραμπρον ἢ ὅτι τῷ Ἀβραχὰμ Θεὸς
 ἐπηγγείλατο πληθύναι τὸ σπέρμα αὐτοῦ ὡς τὰ ἄσ-
 τρα τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἕως τοῦ ἄρχοντος τῆς δυνάμεως
 ἰβρῦθη. Καὶ κατ' αὐτοῦ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐλύττησε τοῦ
 ἀρχοντος τῶν ἄνω δυνάμεων. Καὶ θυσία ἐταρά-
 χθη πτώματι, καὶ ἐγενήθη, καὶ εὐωδῶθη, καὶ
 ἰδῶθη ἐπὶ τὴν θυσίαν ἁμαρτία, καὶ ἐβρίφη
 χαμαὶ δικαιοσύνη. Ἀπηγορευμένα γὰρ θύσας,
 ἑτάραξε τὴν θυσίαν, ἀντὶ τοῦ, συνέχευεν, ἐμίανε.
 Πτώματα δὲ τοὺς σῶας λέγει, καὶ ἁμαρτίαν ἐπὶ
 τὴν θυσίαν τὴν ἐπ' αὐτῇ παρανομίαν. Διὰ δὲ τοῦ,
 Ἐβρίφη χαμαὶ δικαιοσύνη, ἢ τῶν νομίμων ἀθέτησις,
 καὶ οἱ ἄδικοι φθνοὶ δηλοῦνται τῶν ἀσεβῶσαι μὴ
 καταβλάμενων. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα πράττων, καὶ
 οὕτως ἀσεβῶν ὁ Ἀντιόχος, εὐωδοῦτο, φησὶν. Ἐπὶ
 τοῖσις ἐπάγει ὁ Δανιὴλ. Καὶ εἶπεν εἰς ἄγιος τῷ
 Θεοῦ. Ἐως πότε ἡ δρασις στήσεται, καὶ ἡ
 θυσία ἡ ἀρθεῖσα, καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς ἐρημώσεως ἡ
 δοθεῖσα; Καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ἐως ἑσπέρας καὶ
 πρωί, ἡμέραι δισχιλίας καὶ τριακόσιαι, καὶ
 καθαρισθήσεται τὸ ἄγιον. Ἀγωνιῶντι τῷ
 προφῆτῃ διὰ τὰ ὀρώμενα, ἐπιπέμπονται ἄγγελοι
 δηλοῦντες αὐτῷ, ὅτι τέλος ἐξουσι τὰ δυσχερῆ,
 καὶ τὸν καιρὸν διδάσκοντες τῆς αὐτῶν παρελεύσεως.
 Καὶ ἠρώνα ἕτερος τὸν ἕτερον. Τὸ γὰρ
 Φελμουνὶ ἐξελληνίζόμενον, τινὰ σημαίνει.
 Ἡρώνα δὲ οὐχ ὡς ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα μάθῃ ὁ
 Δανιὴλ. Ὁ δ' ἐρωτώμενος ἀπεκρίνατο. Ἡμέραι
 δισχιλίας καὶ τριακόσιαι ἕως ἑσπέρας καὶ
 πρωί, καὶ καθαρισθήσεται τὸ ἄγιον. Ἐσπέραν
 μὲν οὖν ἐκάλεσε τὴν ἀρχὴν τῶν ἀνιαρῶν, ἢ καὶ
 ὅλον τὸν χρόνον αὐτῶν. νυκτὶ γὰρ καὶ
 σκότῳ τὰ λυπηρὰ εἰσι. πρωί δὲ τὴν μετὰ
 τὰς συμφορὰς εἰρηναίαν κατάστασιν. Τοῦτο
 τοῖνον σημαίνει, δι' ὧν φησιν, ὅτι ἀπὸ
 τῆς τῶν κακῶν ἀρχῆς μέχρι τῆς τέλους αὐτῶν
 τόσος καιρὸς παρελεύσεται. Αἱ δὲ ἡμέραι
 πρὸς ἐνιαυτῶς ἀριθμοῦμαι ἐξ ἀποτελοῦσι
 μήνας, καὶ ἰσαριθμοὺς ἐνιαυτοὺς, κατὰ
 τὴν τῶν Ἑβραίων ψῆφον. Ἐπὶ τοσοῦτον
 γὰρ ἢ ἐπ' Ἀντιόχου τοῖς Ἰουδαίοις ἐπε-
 νεχθεῖσα συμφορὰ ἐπεκράτησε. Ταῦτα
 παρὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ τῷ προφῆτῃ
 ζητοῦντι ἀνέειπεν ἐμυθήθη.

*tum est cadaveribus, et factum est, ac secundis rebus
 usus est, et datum est ad victimam peccatum, et humi
 abstracta est justitia. Nam cum interdicta sacrificas-
 set, turbavit sacrificium, hoc est, confudit, 132
 polluit. Cadavera porcos nominat : et peccatum
 in sacrificio, violatas ab eo leges. Projectam humi
 justitiam dicit, ob contempta instituta patria. Si-
 gnificantur etiam injustæ cædes eorum, qui ab im-
 pietate abhorruerunt. Sed quamvis, inquit, hæc
 ageret, tamque impie se gereret Antiochus, tamen
 rebus unis secundis usus est. His subjicit Daniel : Et
 dixit unus sanctus Phelmuni, Quando tandem visio
 terminabitur? et sublatum sacrificium, et peccatum
 vastationis concessum? Is dixit ei : Usque ad ves-
 peram et mane, dies bis mille et trecenti, tunc re-
 purgabitur sanctum. Ad Prophetam ex visione solli-
 citum mittuntur angeli, qui ei significant, florem
 ærumnarum fore, et tempus eum doceant, quo
 desitura sint. Et alius alium interrogabat : nam
 Phelmuni, aliquem significat. Rogabat autem non
 ut ignarus, sed ut Daniel cognosceret. Qui roga-
 batur, respondet : Dies bis mille trecenti usque ad
 vesperam et mane, tum repurgabitur sanctum.
 Vesperam igitur vocavit principium molestiarum,
 aut totum tempus earum (nam molestiæ nocti et
 tenebris comparantur, mane, pacatum statum post
 calamitates. Verba igitur illa hoc volunt. A princi-
 pio malorum usque ad eorum finem, tantum tempori-
 ris elabetur. Dies autem in annos redacti, confi-
 ciunt sex menses, et annos totidem, secundum
 calculum Hebræorum. Nam tandiu viguit calamitas
 Judæis ad Antiocho illata. Hæc Danieli intelli-
 gere cupientem, a Gabriele archangelo sunt reve-
 lata.*

*Φελμουνὶ Ἐως πότε ἡ δρασις στήσεται, καὶ ἡ
 θυσία ἡ ἀρθεῖσα, καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς ἐρημώσεως ἡ
 δοθεῖσα; Καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ἐως ἑσπέρας καὶ
 πρωί, ἡμέραι δισχιλίας καὶ τριακόσιαι, καὶ
 καθαρισθήσεται τὸ ἄγιον. Ἀγωνιῶντι τῷ
 προφῆτῃ διὰ τὰ ὀρώμενα, ἐπιπέμπονται ἄγγελοι
 δηλοῦντες αὐτῷ, ὅτι τέλος ἐξουσι τὰ δυσχερῆ,
 καὶ τὸν καιρὸν διδάσκοντες τῆς αὐτῶν παρελεύσεως.
 Καὶ ἠρώνα ἕτερος τὸν ἕτερον. Τὸ γὰρ
 Φελμουνὶ ἐξελληνίζόμενον, τινὰ σημαίνει.
 Ἡρώνα δὲ οὐχ ὡς ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα μάθῃ ὁ
 Δανιὴλ. Ὁ δ' ἐρωτώμενος ἀπεκρίνατο. Ἡμέραι
 δισχιλίας καὶ τριακόσιαι ἕως ἑσπέρας καὶ
 πρωί, καὶ καθαρισθήσεται τὸ ἄγιον. Ἐσπέραν
 μὲν οὖν ἐκάλεσε τὴν ἀρχὴν τῶν ἀνιαρῶν, ἢ καὶ
 ὅλον τὸν χρόνον αὐτῶν. νυκτὶ γὰρ καὶ
 σκότῳ τὰ λυπηρὰ εἰσι. πρωί δὲ τὴν μετὰ
 τὰς συμφορὰς εἰρηναίαν κατάστασιν. Τοῦτο
 τοῖνον σημαίνει, δι' ὧν φησιν, ὅτι ἀπὸ
 τῆς τῶν κακῶν ἀρχῆς μέχρι τῆς τέλους αὐτῶν
 τόσος καιρὸς παρελεύσεται. Αἱ δὲ ἡμέραι
 πρὸς ἐνιαυτῶς ἀριθμοῦμαι ἐξ ἀποτελοῦσι
 μήνας, καὶ ἰσαριθμοὺς ἐνιαυτοὺς, κατὰ
 τὴν τῶν Ἑβραίων ψῆφον. Ἐπὶ τοσοῦτον
 γὰρ ἢ ἐπ' Ἀντιόχου τοῖς Ἰουδαίοις ἐπε-
 νεχθεῖσα συμφορὰ ἐπεκράτησε. Ταῦτα
 παρὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ τῷ προφῆτῃ
 ζητοῦντι ἀνέειπεν ἐμυθήθη.*

*D IX. Deinde iterum sub Dario Medorum principe,
 (qui et Cyaxares et Assuerus.) Astyagis filio, Pro-
 phetam popularium suorum captivitatem lamen-
 tantem, et Deum deprecantem, attigit vir quidam
 nomine Gabriel. Attigit autem sub tempus sacri-
 ficii vespertini, sive tempus vespertini cultus intelli-
 gatur, sive tantum spatium, quanto sacrificium
 vespertinum peragitur : et ait Danieli : Nunc
 egressus sum ad tribuendam tibi intelligentiam, et
 ad annuntiandum, quia vir desideriorum es. Quare
 considera quæ dicuntur, et visionem intellige : hoc
 est, attente ausculta. Nam verba obscura sunt,*

maximamque postulant attentionem. Aliquando autem res divinæ per ambages innuuntur, ne omnium intelligentiæ **133** expositæ contemnuntur. Vir autem desideriorum appellatus est Daniel, sive quod prævis desideriiis fortiter et genere resisteret, sive quod scire desideraret, quid populo et tribulibus suis eventurum esset, sive quod ob studium virtutis desiderabilis esset atque amabilis. Deinde subjicit angelus: *Septuaginta hebdomades contractæ sunt super populum tuum, et super sanctam urbem tuam, donec inveterascat delictum et perficiatur peccatum, et obsignetur peccatum et expietur injustitia, et æterna justitia adducatur, et obsignetur visio et prophetia, et ungetur Sanctus sanctorum.* Ad Deum Propheta inter orandum dixerat: *Populus tuus et urbs tua* Angelus autem Danieli ait: *Populus tuus et urbs tua*; quasi indignus esset, qui populus Dei vocaretur. Eadem loquendi ratio et in Mose reperitur, cum Israelitæ vitulo a se facto sacrificarent. Nam tuus etiam Prophetæ precanti sic respondet Deus. Ait igitur angelus Danieli, et Hierosolyma instauratum iri, et populum esse reversum, et ad annos quadriagenos nonaginta permansurum. Nam septuaginta hebdomades tantum coæficiunt, singulis diebus pro singulis annis supputatis. Contractæ, hoc est, decretæ ac præfinitæ sunt. Donec inveterascat delictum, et peccatum consummetur, hoc est, donec durarit et auctum fuerit peccatum; hoc enim significat inveterascere: iis verbis designat audaciam Judæorum, et rabiæ contra Dominum. Nam prius etiam multa scelera perpetrarant, eorumque pœnas dederant, sed revocati fuerunt. Postquam autem contra Servatorem insanierunt, et ad summum improbitatis pervenerunt, peccatumque consummarunt, non amplius revocati sunt. Obsignari peccatum, et expiari injustitiam, significat remissionem delictorum a Domino iis donatam, qui ei credunt. Hic enim est, qui tollit peccatum mundi. Nam obsignari idem est, quod desinere. Adducere justitiam æternam, est ipsum venire in mundum, qui est justitia, redemptio et sanctificatio. Obsignari visionem et prophetiam, significat, prophetiam desisse: sive quod ea quæ a prophetis de Christo prædicta fuerunt, evenerint, sive quod prophetiæ donum apud Judæos desierit, sive utrumque. **134** Nam Christus cum venisset, prophetias obsignavit, hoc est, implevit et confirmavit, atque etiam terminavit. Neque enim jam apud eos princeps est, propheta aut dux. Et adduci justitiam æternam, est ipsius Domini et Servatoris nostri adventus, qui, ut Apostolus ait, *datus est nobis sapientia a Deo: justitia, sanctificatio et redemptio*. Atque alibi de Evangelio scribens: *Justitia, inquit, in eo revelatur*. Dominus porro docet, regnum Dei petendum esse, et justitiam ejus, quam ipse adduxit, suæque doctrina aperuit.

νοϊς, αινιγματώδεϊσιν οὔσι, καὶ πλειονοῖς δεομένοις σπουδῆς. Ἐνίοτε δὲ δι' αινιγμάτων τὰ θεῖα δηλοῦται, ἵνα μὴ πᾶσι γίνοντο δῆλα, καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταφρόνητα. Ἀνὴρ δ' ἐπιθυμιῶν ἐκλήθη ὁ Δανιὴλ, ἢ ὡς κατὰ τῶν σαρκικῶν παθῶν ἀνδρίζομενος, καὶ γενναίως αὐτοῖς ἀντιστάμενος· ἢ ὡς ἐπιθυμῶν μαθεῖν τὰ τῷ λαῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ τυμφυλέταις ἐσόμενα· ἢ ὅτι ἐπιθυμητὸς ἦν καὶ ἐπέραστος, δι' ἣν μετήρχετο ἀρετῆν. Εἶτα ἐπάγει ὁ ἄγγελος· Ἐβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετεμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, ἕως τοῦ παλαιωθῆναι τὸ παράπτωμα, καὶ τοῦ τελειοθῆναι τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἀμαρτίαν, καὶ τοῦ ἐξιλιάσασθαι ἀδικίαν, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἄγιον ἁγίων. Ὁ μὲν προφήτης προσευχόμενος, Ὁ λαός σου, πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγε, καὶ ἡ πόλις σου· ὁ δὲ ἄγγελος πρὸς τὸν Δανιὴλ φησιν· Ὁ λαός σου καὶ ἡ πόλις σου, ὡς μὴ ἐξέλουεντος τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καλεῖσθαι. Εὐρηται δὲ ὁμοίως καὶ ἐπὶ Μωϋσείως, ὅτε τὸν μόχθον ποιήσαντες οἱ Ἰσραηλῖται, θυσίαν αὐτῷ προσήνεγκαν. Καὶ τότε γὰρ τοῦ προφήτου δεομένου, ὁ Θεὸς ἐφη ὡσαύτως. Φησιν οὖν ὁ ἄγγελος, ὅτι καὶ ἡ Ἰερουσαλήμ οἰκοδομηθήσεται, καὶ ὁ λαός σου ἐπανελεύσεται, καὶ ἐπὶ ἐτη τετρακόσια ἐνεθήκοντα διαμενοῦσιν. Αἱ γὰρ ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες εἰς τοσοῦτον συμπηφίζονται ἀριθμῶν, ἕκαστην δ' ἡμέραν εἰς ἑνιαυτὸν ἐλογίσατο. Τὸ δὲ συνετεμήθησαν, ἀντὶ τοῦ, ἐπλήθησαν καὶ ὠρίσθησαν, καίτοι. Ἔως τοῦ παλαιωθῆναι τὸ παράπτωμα, καὶ τοῦ τελειοθῆναι τὴν ἀμαρτίαν, τούτέστιν, ἕως τοῦ χρονίσαι καὶ αὐξηθῆναι. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ παλαιωθῆναι, καὶ τελείαν γενέσθαι τὴν ἀμαρτίαν. Διὰ τούτων δὲ τὴν κατὰ τοῦ Κυρίου τάλμαν καὶ λύτταν τῶν Ἰουδαίων παρίστησιν. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ πρὸ τούτου ἠμάρτοσαν, καὶ δίκας ἔποισαν, ἀλλ' ἀνεκλήθησαν αὐθις. Ἐπὶ δὲ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐμάνησαν, τὴν εἰς ἔσχατον κακίας ἀφίκοντα, καὶ ἐντελεθῆναι τὴν ἀμαρτίαν εἰργάσαντο, οὐκέτι ἀνακλήσεως ἔτυχον. Τὸ δὲ σφραγίσαι ἀμαρτίαν καὶ ἐξιλιάσασθαι ἀδικίαν, τὴν ἀφῆσιν δηλοῖ τῶν πταισμάτων, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου δεωρημένην τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. Τὸ δὲ γὰρ σφραγίσαι τοῦ παυθῆναι σημεντικόν. Τὸ δὲ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον τὸ αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον ἔλθειν, ὅς ἐστι δικαιοσύνη καὶ ἀπολύτρωσις καὶ ἁγιασμός. Τὸ μὲντοι σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην τὸ τέλος ἰσχυμέναι τὰς προφητείας δηλοῖ, ἢ ὅτι τὰ παρ' ἐκείνου περὶ τοῦ Χριστοῦ λαληθέντα ἐκδόθηκεν, ἢ ὅτι τὸ τῆς προφητείας χάρισμα τοῖς Ἰουδαίοις ἐκλείοιπεν, ἢ καὶ ἀμώτερον. Ἐλθὼν γὰρ ὁ Χριστὸς τὰς προφητείας ἐσφράγισεν, ἐπλήρωσε δηλαδὴ, καὶ ἐθεβαίωσε, καὶ μὲντοι καὶ ἔπαυσεν. Οὐκέτι γὰρ παρ' αὐτοῖς ἄρχων, καὶ προφήτης, καὶ ἡγούμενος. Καὶ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, ἥτις αὐτὸς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτῆρ. Ὁ μὲν γὰρ

† I Cor. 1, 30. * Rom. 1, 17.

Ἀπόστολος, Ἐδόθη σοφία ἡμῖν, φησὶν, ἀπὸ Θεοῦ ἰσχυροῦ δικαιοσύνη τε καὶ ἀγασμός καὶ ἀπολύτρωσις· καὶ ἀλλαχού περὶ τοῦ Εὐαγγελίου γράφων, Δικαιοσύνη ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται, λέγει· ὁ δὲ Κύριος, Αἰτεῖτε, διδάσκει, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ἣν αὐτὸς ἤγαγε φανερώσας ἡμῖν διὰ τῆς αὐτοῦ διδασχῆς. Καὶ τὸ χρίσαι Ἅγιον ἄγιον, αὐτὸν δηλοῖ τὴν Δεσπότην παραγενέσθαι Χριστόν. Τίς γὰρ ἕτερος; Ἅγιος ἄγιον κληθεῖται ἄν, εἰ μὴ ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ Σωτῆρ; Ὁ, ἀγωνιστῆς ὑπάρχων πηγῆ, χρίεται μὲν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς Ἡσαίας προανεφώνησε, λέγων· Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ ἐνεκεν ἔχρισέ με· καὶ ὡς Δαβὶδ ἐμελώθησεν, εἰπών· Ἐχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιόσως παρὰ τοῦς μετόχους σου· καὶ ὡς ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης ὁ Πέτρος ἐδίδαξε, περὶ τοῦ Σωτῆρος γράφας, ὡς Ἐχρισεν αὐτὸν ὁ Θεός Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει. Σφραγίζει δὲ καὶ βεβαίως τὰς παλαιὰς Γραφάς, ποιῶν ἅπαντα καὶ πάσχιον, ὅσα ἐκείνων προείρητο. Καὶ ἐξιλάσεται ἀδικίαν, καταλλάσσει τοὺς ἁμαρτήσαντας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ αὐτὸν τοῖς πταίσασιν ἰλοῦμενος. Εἶτα ἐπ' αὐτὸν ὁ θεὸς ἀρχάγγελος· Καὶ γνώση καὶ συνήσει ἀπὸ ἐξόδου λόγων τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομηῆσαι (84) Ἱερουσαλήμ. Ἐως Χριστοῦ ἠγουμένον ἐβδομάδες ἐπτά, καὶ ἄβδομάδες ἐξήκοντα δύο. Ἡρῆτο μὲν οὖν ὁ ναὸς ἐπὶ Κύρου οἰκοδομῆσθαι. Κύρος γὰρ πρῶτος τῆς ἐπανόδου παρέχώρησε τῷ ἔθνει τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐπεσέθη παρὰ Καμβύσου τοῦ Κύρου παιδὸς, φθόνῳ τῶν αὐτοῦ ὁμορουμένων ἔθνων. Ἐπετράπη δ' αὐτοῖς τοῖς Ἰουδαίοις ἡ τούτου ἀνάγεσις, ὅτε Δαρείος ὁ Τετάρτου ἐκράτησε τῆς βασιλείας Περσῶν. Ἐξ οὐδενὸς δὲ τούτων ἀριθμούμενος ὁ καιρὸς, εὐρίσκειται σῶζων κατὰ τὴν τοῦ ἀρχαγγέλου φωνήν, ἀλλ' ὑπερβάλλων. Εἰ δ' ἐκ τῶν χρόνων τῆς Ἀρταξέρξου βασιλείας τοῦ Μακρόχειρος ὁ καιρὸς ἀριθμοῖτο, εὐρεθείη ἄν οὕτε περιτεύων οὐτ' ἐλαττούμενος, κάκ τούτου δέον ἀριθμῆσθαι αὐτὸν, ὅτι τότε καὶ τῇ πόλει περιεβλήθη περιβολος, καὶ τῷ ναῷ προσετέθη τὰ λείποντα, καὶ οἰκητόρων ἡ πόλις πεπλήρωτο. Ὅτε Νεεμίας, οἰνοχείων τῷ Ἀρταξέρξῳ, ἐδεήθη αὐτοῦ ἐπιτραπῆναι αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον. Καὶ ἀπελθὼν, τὴν τε πόλιν περιετείχεσε καὶ συνώκισε, καὶ τὸν ναὸν ἀτελῆ ὄντα ἀπῆρτιεν. Εἰ γοῦν ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανείας, δι' οὐ μόνου ἄφεςις ἁμαρτημάτων ἐδόθη, καὶ δικαιοσύνη εἰσῆνεκται, καὶ τῶν προφητῶν αἱ προβήσεις πεπληρῶνται, ἀναποδίζων τις ἀριθμῆσαι τὸν χρόνον, εὐρήσει τούτον συμπληρούμενον ἕως τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρταξέρξου, ὅτε δηλαδὴ ὁ Νεεμίας παραχωρηθεὶς εἰς

A Ungi sanctum Sanctorum, ipsum scilicet Christum Dominum advenisse significat. Quis enim Sanctus sanctorum appellabitur, præter Dominum et Servatorem nostrum? Qui cum fons sit sanctitatis, ungitur ille quidem sancto Spiritu secundum humanitatem, ut Isaias prænuñtiavit his verbis: Spiritus Domini super me, quamobrem unxit me. Et ut David cecinit; hoc modo: Unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis, præ consortibus tuis. Et ut summus apostolorum apex Petrus docet, cum sic de Christo scribit: Nam unxit eum Deus Spiritu sancto et potentia. Obsignat et confirmat veteres Scripturas, dum facit omnia, et patitur, quæ in illis prædicta fuerunt. Expiat injustitiam, dum eos qui deliquerunt Deo Patri reconciliat, eumque placat peccatoribus. Deinde subjicit divinus archangelus: Et cognosces et intelliges ab exitu sermonum, ut separatio fiat, et ædificetur Hierosolyma, usque ad Christum ducem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duas. Cœpit igitur ædificari templum sub Cyro, qui populo Judaico primus reditum concessit: inhibitum tamen sub Cambyse, invidia finitimorum populorum. Templi porro instauratio denuo Judæis concessa est, cum Darius Hyrtaspis filius Persis imperaret. A quocunque autem horum numerus inchoat, non erit integer secundum archangeli vocem, sed redundans. Sin a temporibus regni Artaxerxis Longimani supputetur, neque plus, neque minus inveniatur, ab eoque repetendus est: quia tum et urbs cincta est mœnibus, et adjecta templo quæ doerant, et urbs habitatoribus referta, cum Neemias Artaxerxis pincerna, impetrato a rege in patriam reditu, 135 urbem munit, et civibus frequentem reddidit, et templum imperfectum adhuc absolvit. Si quis igitur a Servatoris adventu, per quem solum remissio peccatorum data est, et justitia introducta, et prophetarum oracula completa sunt, retro tempus numeret, id expleri deprehendet anno Artaxerxis vicesimo, quo Neemiæ concessum fuit redire Hierosolyma, quæ in historiæ progressu ac serie fusius declarabuntur. Quem autem Sanctum appellavit sanctis superiorem, eum rursus Christum ducem appellat, nomine humano usurpato. Ut enim primogenitus novæ creaturæ, et primogenitus ex mortuis dicitur, sic etiam dux appellatur. Divus etiam Petrus apostolus apud Judæos disserens, Servatorem vitæ principem vocat quemmadmodum in Actis a divo Luca scribitur. Ut igitur primogenitus nostrum et princeps a divo Paulo dicitur, secundum humanitatem, ita etiam dux a Gabriele archangelo nominatur.

8 Isa. LVI, 1. 10 Psal. XLIV, 8. 11 Act. x, 39. 12 Act. III, 15.

Variæ lectiones et notæ.

(84) Τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ οἰκοδομηῆσαι. Sic in I. XX interpretibus legitur. Sed vetus translatio habet tantum: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem. Castalio convertit, ab edito mandato de reditu, et de instauranda Hierosolyma. Sed si apo-

κριθῆναι recte legitur, poni videtur pro χωρισθῆναι τοὺς Ἰουδαίους ἐξ ἄλλοφύλων, dum Judæi a barbaris separentur. Quamquam nihil vetat, quominus accipiat de responso regibus Persarum dando. W.

Ἱερουσαλήμ ἐπανήλθεν· ἃ προϊούσα καθ' εἰρμὸν ἡ ἱστορία πλατύτερον διηγίεται. Ὅν δὲ ἀγιον εἶπεν ἀνώτερον ἀγίων, τοῦτον αὖθις Χριστὸν ἡγούμενον εἶρηκεν, ὀνομάζων αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ὡς γὰρ πρωτότοκος τῆς κτίσεως τῆς καινῆς, καὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν λέγεται, οὕτω καὶ ἡγούμενος προσηγόρευται. Καὶ ὁ θεὸς δὲ ἀπόστολος Πέτρος ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ὠνόμασε τὸν Σωτῆρα, τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος. ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν ὁ θεὸς Λουκᾶς συνεγράφητο. Ὡς περὶ δὲ πρωτότοκος ἡμῶν καὶ πρωτεύων κατὰ τὸν μέγα Παῦλον εἶρηται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, οὕτω δὲ καὶ ἡγούμενος τῷ ἀρχαγγέλιφ Γαβριὴλ προσηγόρευται.

X. Sed dubitari queat, qua gratia separatim, et non conjunctim numerentur hebdomades, in septem sexaginta duas, et unam distincte? Non hoc temere fit ab archangelo: sed per hæc nova quædam docet, in temporum divisionibus eventura. Nam si ab instauratione Hierosolymorum, sub Neemia facta, ut dictum est, tempora usque ad Hircanum pontificem numerentur, sub quo Asamonæorum genus fungi sacris destitit: sexaginta duarum hebdomadum numerus expletur. Nam a vicesimo anno regni Artaxerxis, qui Neemiæ redeundi Hierosolyma potestatem dedit, a quo urbs mœnibus adornata est, usque ad Darium Arsamis filium, quem delevit Alexander, anni sunt centum et quatuordecim. Ab eversione porro imperii Persici, quæ anno sexto Asiaticæ expeditionis Alexandri contigit, usque ad Caium Julium Cæsarem, qui primus Romanorum monarchiam occupavit: anni præterierunt ducenti octoginta duo. Ab ejusdem Cæsaris principatu usque ad annum decimum quintum Tiberii Cæsaris, quo Christus a Joanne Baptista baptizatus, miracula cœpit edere, anni fuerunt septuaginta tres: ut hæc summa conficiat annos quadringentos et sexaginta novem: qui quidem Hebraica supputatione 136 annorum conficiunt annos quadringentos octoginta tres. Neque enim quemadmodum nos, ita et Hebræi annos supputant, sed ad cursum lunarem diebus trecentis et quinquaginta absolvunt, ut de quolibet nostro anno dies undecim redundant: qui dies redundantes in annos redacti, explent numerum quadringentorum octoginta trium annorum Hebraicorum. Quia vero cum Daniele Hebræo colloquebatur angelus, annos utique illi notos nominavit. Proinde usque ad interitum Hircani pontificis, quem rex Herodes sustulit (qua de re copiosius agendum erit), sexaginta duæ hebdomades sunt expletæ. Ab eo tempore cum Pontificatus non per omnem ætatem ei maneret, cui contigerat, sed annuo aut etiam breviori spatio contra instituta majorum circumscriberetur, et pecunia cuilibet venalis esset, id quod a Josepho refertur, septem præterierant hebdomades. Quod archangelus his verbis innuit: *Et post hebdomades sexaginta duas existripabitur unctio, nec futurum est in ea judicium, hoc est, unctio pontificatus peribit, cum ii contra*

I. Ἀπορήσεις δ' ἂν τις, ὅτου χάριν διηρημένως, ἀλλ' οὐχ ὁμοῦ αἱ ἑβδομάδες ἡρίθμηνται. Εἰς ἐπτά δὲ καὶ ἐξηκονταδύο διήρηνται, καὶ εἰς μίαν ἑτέραν; Οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ τοῦτο πεποήκεν ὁ ἀρχάγγελος, ἀλλὰ τίνα καινὰ διὰ τούτων διδάσκων ἐν ταῖς τῶν χρόνων διαιρέσει συμβησόμενα. Εἰ γὰρ ἀπὸ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων οἰκοδομῆς τῆς ἐπὶ Νεεμίου, ὡς εἶρηται, γενομένης ἀριθμοῖντο οἱ χρόνοι μέχρις Ὑρχανοῦ τοῦ ἀρχιερέως, ἐφ' οὗ τὸ τῶν Ἀσαμωναίων γένος ἐπαύθη τοῦ ἱερᾶσαι, ὁ τῶν ἐξηκονταδύο ἑβδομάδων ἀριθμὸς συμπραίνεται. Ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς βασιλείας Ἀρταξέρξου, ὃς τῷ Νεεμίᾳ τὴν εἰς Ἱερουσαλήμ ἐπάνοδον ἔδωκε τῷ ταύτην τεύχεσσι, ἕως Δαρείου τοῦ Ἀρσάμου, ὃν καθέλειν Ἀλέξανδρος, ἑκατὸν ἔτη εἰσι καὶ τεσσαρεσκαίδεκα. Ἐκ δὲ τῆς καθαιρέσεως τῆς τῶν Περσῶν βασιλείας ἐν ἑκτῷ γενομένης ἔτει τῆς Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν Ἀσίαν στρατείας· μέχρις Ἰουλίου Καίσαρος Γαίου, ὃς πρῶτος τῆ μοναρχία τῶν Ῥωμαίων ἐπικεχειρήκεν, ἔτη παρήλθοσαν διακόσια ὀδοήκοντα καὶ δύο. Ἐκ δὲ τῆς αὐταρχίας τοῦ Καίσαρος ἕως ἔτους πεντεκαίδεκάτου Τιβερίου Καίσαρος, ἦν ἡλικία ὁ Χριστὸς ὑπὸ Ἰωάννου ἐβαπτίσθη, καὶ τῶν σημείων ἀπήρξατο, ἔτη ἑβδομήκοντα καὶ τρία· ὡς συμπροσθεῖσαι ταῦτα εἰς ἑνιαυτοὺς ἐπὶ τετρακοσίους ἐξήκοντα καὶ ἑννέα. Οἱ δὲ τοσοῦτοι ἑνιαυτοὶ ἀποτελοῦσιν ἔτη τετρακόσια ὀδοήκοντα τρία, κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν ἀριθμῆσιν τῶν ἐτῶν. Οὐ γὰρ ὡς ἡμεῖς οἱ Ἑβραῖοι ψηφίζομεν τὸν ἑνιαυτὸν, ἀλλὰ κατὰ σεληνιακὸν δρόμον ἀριθμοῦντες αὐτὸν τριακοσίων πεντήκοντα καὶ τεσσάρων ἡμερῶν, ὡς περιτετεύειν ἀφ' ἑκάστου ἑνιαυτοῦ ἡμέρας ἑνδεκα (85). Καὶ τούτων γοῦν τῶν περιτετῶν ἡμερῶν εἰς ἔτη συμποσομένων τὰ τετρακόσια ὀδοήκοντα καὶ τρία Ἑβραϊκὰ συνίστανται ἔτη. Ἑβραῖω δὲ τῷ Δανιὴλ ὁ ἄγγελος ὁμιλῶν, πάντως τὰ αὐτῷ γνώριμα ἔλεγεν ἔτη. Ἄχρι μὲν οὖν τῆς τοῦ ἀρχιερέως Ὑρχανοῦ ἀναίρεσεως, ὃν ὁ βασιλεὺς ἀνείλεν Ἡρώδης (εἶρησεται δὲ τὰ περὶ τούτου πλατύτερον) αἱ ἐξηκονταδύο ἑβδομάδες ἐξεμετρήθησαν. Ἐκτοτε δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης οὐ διὰ βίου προσεπηγυίας κατὰ τὸν νόμον τοῖς ταύτης ἀξιουμένοις, ἀλλ' ἑνιαυσιαία; παρανόμως διδομένης, ἢ βραχυτέρω χρόνῳ περιοριζομένης, καὶ χρημάτων αὐτῆν ὠνούμενων τῶν βουλομένων, ὃ καὶ ὁ Ἰωσήπος ἱστορεῖ, αἱ ἐπτά παρήλθοσαν ἑβδομάδες. Τοῦτο δὲ δηλῶν ὁ θεὸς ἀρχάγγε-

Variæ lectiones et notæ.

(85) Ὡς περιτετεύειν ἀφ' ἑκάστου ἑνιαυτοῦ ἡμέρας ἑνδεκα. Quam rationem anni secutus sit

Zonaras, ignoro. Ratione nunc usitata, redundarent dies amplius xv. Wolf.

λος ελεγε, Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑξηκοντα- δύο ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κριμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. Ἐντὶ τοῦ, Διαφραθήσεται τὸ χρίσμα τῆς ἀρχιερωσύνης. Παρανόμως γὰρ χρισμένων τῶν εἰς αὐτὴν περιβαλλομένων, οὐδὲ τὸ χρίσμα τῆν οικίαν εἶχεν ἰσχύον, ἀλλὰ παρεφθαρμένον ὃν ἡμοῖραι τῆ; θείας χάριτος. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· Καὶ κριμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, τουτέστιν, οὐ κατὰ κρίσιν καὶ δοκιμασίαν γινόμενοι ἔσονται, ἀλλ' ἀκρίτως, ἢ διὰ χάριν, ἢ διὰ χρήματα. Τοῦτων δ' οὕτω γινομένων, καὶ αἱ ἐπὶ τὰ παρερρύθησαν ἑβδομάδας, μέχρι τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιφανείας δηλαδὴ διαρκέσασαι. Ἡ μὲν οὖν διαίρεσι; τῶν ἑξηκονταδύο ἑβδομάδων καὶ τῶν ἐπὶ τὰ διὰ ταῦτα γέγονεν. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς ἐξ ἀρχῆς εἰρημνάς ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας ἔτι μία λοιπὴ περιλείπεται, καὶ περὶ ἐκείνης εἰρημνὸν ὁ ἀρχάγγελος ταῦτα· Καὶ δυναμώσει τὴν διαθήκην πολλοῖς ἑβδομάς μία, καὶ ἐν τῷ ἡμῖσι τῆς ἑβδομάδος ἀσθίεσται θυσία, καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, καὶ ἕως συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τῆν ἐρημωσιν. Ἡ λοιπὴ, φησὶν, ἑβδομάς, ἢ μετὰ τὰς ἑξήκοντα καὶ ἑνέα, τὴν καινὴν διαθήκην εισάξει ἰσχυράν οὕτως, ὡς δι' αὐτῆς; ἀρῆθῆναι, τουτέστιν, ἐκ μέσου γενέσθαι τὰς θυσίας, καὶ τὰς σπονδάς ἐν τῷ ἡμῖσι τῆς ἑβδομάδος. Μετὰ γὰρ τὸ βάπτισμα ὁ Χριστός, ἐπὶ τριετίαν καὶ ἐπέκεινα διδάξας, καὶ σημεῖα ἐπιδείξμενος, οὕτως ἐπὶ τὸ πάθος ἦλθε, καὶ αὐτοῦ τυθέντος ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός, τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἢ κατὰ νόμον θυσία ἐπαύθη, καὶ ἡ σπονδή. Καὶ ἔθουον ἔκτοτε οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπὶ καὶ ἔτι θύουσι παρανόμως, ἀλλ' ἀπρόδεκτοι; ἦν ἡ ἐκείνων θυσία καὶ ἡ σπονδή. Καὶ ἄλλω; δὲ τῷ, Δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς, ἐληφθήσεται ἄντι τοῦ, Δυνατούς τοὺς ἱεροῦς ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα ἢ ἑβδομάς ἐκείνη ἐργάσεται. Εἰς δύο γὰρ τὴν ἑβδομάδα φαίνεται διαιρῶν ὁ ἀρχάγγελος, εἰς τὸν παρὰ τοῦ Πάθους, καὶ τὸν μετὰ τὸ Πάθος καιρὸν. Περὶ γὰρ τὰ τρία ἔτη πρὸς τῷ ἡμῖσι κηρύξας ὁ Κύριος κατὰ τὸ τοῦ υἱοῦ τῆς βροντῆς Εὐαγγέλιον, καὶ στηρίξας εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν τοὺς θεοὺς αὐτοῦ ἀποστόλους τῆ τῶν λόγων ἀληθεία καὶ τῆ τῶν θαυμασίων ἔργων ἐπέδειξε· οὕτω πρὸς τὸ Πάθος ἐχώρησε, καὶ τὸν σταυρὸν κατέβηκε, καὶ ὑπέμεινε θάνατον. Εἶτα τὸν λοιπὸν τῆς ἑβδομάδος χρόνον μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν πρὸς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρικοῦς ἀνοδόν, ὧν οὐ καχώριστο πώποτε, καὶ τὴν τοῦ Παρακλήτου ἐπιφοίτησιν, καὶ θεῖαν ἐπίπνοϊαν, οἱ ἱεροὶ αὐτοῦ μαθηταὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ τὸ θεῖον διαγγέλλοντες Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ κήρυγμα πιστούμενοι θαύμασι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώπων ἐπιστώμενοι πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ὄντως Θεοῦ, διεσπάρησαν εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ταῦτα ἐφώτισαν. Τοῦτο τοίνυν ὁ ἀρχάγγελος; προδηλῶν τῷ προφήτῃ Δανιὴλ, ελεγε· Δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομάς μία· ἄντι τοῦ, Δύναμιν περιζώσει πολλοὺς, τοὺς μαθητάς δηλαδὴ, τὸν τε πρὸ τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου χρόνον, καὶ τὸν μετὰ τὸ Πάθος, καθ' ὃν πρότερον μὲν ἐν Ἱερουσα-

A legem ungentur, qui potiti illo fuerint. Neque enim unctio vim suam retinebat, sed ut corrupta, gratiæ divinæ erat expers. Quare adjicit, iudicium non esse in ea: hoc est nullo iudicio, nullaque exploratione adhibita pontifices creatum iri, sed citra delictum vel ambitu, vel gratia. Dum hæc fierent, etiam septem hebdomades sunt elapsæ, cum usque ad Christi adventum durassent. Ac sexaginta duarum et septem hebdomadam divisio hac de causa instituta est. Cum autem præter eas quæ initio sunt expositæ, adhuc una restet hebdomas, de ea quoque archangelus sic ait: *Et confirmabit testamentum multis hebdomas una, et in semisse hebdomadis tolletur sacrificium et libatio, et præter hæc abominatio vastitatis super templum: et usque ad complementum temporis, complementum dabitur super vastationem.* Reliqua, inquit, hebdomas, sexaginta novem secutura, novum testamentum introducet adeo validum, ut per id tollatur e medio sacrificium et libatio in semisse hebdomadis. Nam cum post baptismum Christus triennium et ultra docuisset, et miracula 137 edidisset, ad supplicium venit, eoque pro toto mundo immolato, qui est Agnus Dei, tollens peccata mundi, sacrificium et libatio, constituta lege, desit. Ac sacrificarunt tum Judæi, ut et nunc, contra legem, neque eorum sacrificia et libationes acceptæ fuerunt Deo. Illud porro, Confirmabit testamentum multis, etiam aliter exponi potest, quod sanctos apostolos illa hebdomas potentes effectura sit ad prædicationem Evangelii. Nam eam hebdomadem bipertiri videtur archangelus, in id tempus quod Passionem et antecedit et sequitur. Nam cum Dominus circiter tres annos et dimidium, secundum Evangelium filii tonitru, prædicasset, atque apud sanctos suos apostolos et sermonum veritate, et mirabilium operum effectione sibi fidem conciliasset; sic ad Passionem profectus est, et crucem suscepit, mortemque perpassus est. Reliquo hebdomadis tempore post resurrectionem a mortuis, et ascensum in sinum Paternum, a quo nunquam separatus fuit, et Paracleti visitationem, divinum assumptum, sancti ejus discipuli, cum divinum Evangelium Hierosolymis annuntiassent, et prædicationem miraculis confirmassent, et turbas hominum ad veri Dei agnitionem attraxissent, in gentes dispersi sunt, easque illuminarunt. Hoc igitur archangelus præsignificans Danieli prophetæ ait: *Confirmabit testamentum multis hebdomas una, hoc est, vires suggeret multis, discipulis nimirum, tempus et antegressum et consecutum passionem Domini complexus, quo prius Hierosolymis prædicabant apostoli, post etiam orbis terrarum extremitates obeuntes docebant. Mox eandem hebdomadem dividit his verbis: In semisse hebdomadis tolletur sacrificium et libatio.* Quo declarat finem umbræ legis. Deinde subjicit: *Et super templum abominatio vastitatis: nam cum hæc fierent, templum pridem sanctum et venerabile, abominatio*

judicabitur; quod post hebdomadem hanc extremam aliquid abominabile in templum introducetur, in signum vastationis ejus et urbis: quod sub Pilato accidit, qui noctu vexilla in eo collocavit, cum imagine imperatoris: quæ Judæis abominanda erant, cum interdictum esset, ne quam imaginem sive humanam sive animalis **138** alicujus haberent, aut colerent. Dominus item: *Ubi, inquit, abominationem vastitatis in loco sancto stantem videritis, scitote instare vastitatem ejus, urbis Hierosolymorum scilicet. Alibi quoque ait Dominus: Ecce domus vestra relinquetur deserta*¹². Hæc Daniele præmonens archangelus, cum prædixisset legalem cultum e medio sublatum iri, subjicit: *Et super templum abominatio vastitatis. Ne vero Judæi putarent, vastitatem ad tempus duraturam, et urbem instaurandam, ac templum reedificandum esse, cujusmodi et alia creberrime urbi et templo acciderant, subjicit: Et usque ad complementum temporis, complementum dabitur super vastitatem; hoc est, donec ævum expletum fuerit, mansura est etiam vastitas. Tum vero et hujus finis erit, cum non erit tempus vel urbis vel templi instaurandi. Hæc Danieli de popularibus suis per visionem oblata et revelata sunt. Idem aliis quoque visionibus et somniis divinitus eruditus est de futuris rerum humanarum mutationibus, nec de mutationibus rerum duntaxat, sed et de temporibus quibus quæque eventuræ essent: quæ quivis absolutius cognoscere poterit, lecto visionum Prophetæ libro: certoque statuere, nihil accidere casu, neque fortuito et temere quidquam geri, sed providentia divina gubernari omnia, et produci ad exitum. Atque hæc ita se habent, et piis hominibus persuasa sunt.*

προδηλουμένη; δι' αὐτῶν τῆς μελλούσης ἔσεσθαι τῶν κοσμικῶν πραγμάτων μεταβολῆς· καὶ οὐ τῆς ἀλλοιώσεως μόνης ἐπιτελεῖται τὴν πρόρρησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἀποτελεσθήσεται ἕκαστον αὐτῶν, ἐδιδάκτετο, ἃ γινώσκονται πάντως; ὁ βουλόμενος τελειώτερον, ἐπιπὼν τὴν βίβλον τῶν τοῦ προφήτου ὁράσεων, καὶ βεβαίαν σχολῆν κατάλιψιν ἐντεῦθεν, ὡς οὐδὲν ἀπρονοήτων, οὐδ' εἰρη φερόμενων, καὶ ὡς ἔτυχαν, ἀλλὰ πάντα τῆ θεῆ προνοίᾳ καὶ κυβερνῶνται καὶ διεξάγονται. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἔχουσι, καὶ τοῖ; εὐσεβέσι δοξάζονται.

XI. Nobis autem nec viraginis Judithæ res gestæ sunt prætereundæ silentio, quæ Holopherne sublatò, et urbem et gentem suam conservavit. Res vero ita se habet: Nabuchodonosor Assyriorum rex duodecimo regni sui anno bellum suscepit adversus Arphaxadum regem Medorum, finitimis gentibus in auxillium evocatis: quod cum et aliæ plures et Judæi negassent, recusata belli societate, Nabuchodonosor iratus, juravit se confecto bello Medico invasurum Ciliciam, Damascum, Syriam, Judæam et Ægyptum, ferroque et igne vastaturum et eversurum. Igitur Arphaxado Medo acie superato et capto atque interfecto, cum cæteris urbibus,

¹² Luc. xiii, 35.

Variæ lectiones et notæ.

(86) Βδέλυγμα λογισθήσεται, ἢ ὅτι. Ἀναντιπόδοτον est, aut τὸ, ἢ, redundat, aut alterum membrum deest. W.

ἄλημ προσέμενον, καὶ ἐκήρυσσον οἱ ἀπόστολοι. Ἐτα καὶ εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης περιήσαν τέρματα, καὶ ἐδιδάκτεον, συνάψας, αὐθις διαίρει τὴν ἑβδομάδα ταύτην, λέγων· Καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται θυσιὰ καὶ σκορδή· ὁ δὲ τοῦτου προσημαίνων τὴν παῦλαν τῆς τοῦ νόμου σκιᾶς. Ἐτα ἐπάγει· Καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως. Τούτων γὰρ, φησί, γινομένων, τὸ πρὶν ἄγιον καὶ σεβάσιμον ἱερὸν βδέλυγμα λογισθήσεται (86). ἢ ὅτι μετὰ τὴν τελευταίαν ἑβδομάδα ταύτην βδέλυγμα τι ἐπὶ τὸ ἱερὸν εἰσαχθήσεται, σημεῖον τῆς αὐτοῦ τε καὶ τῆς πόλεως ἐρημώσεως, ὃ ἐπὶ Πιλάτου γέγονε, σημάδας νύκτωρ εἰσαγαγόντος, εἰκόνας ἔχουσας βασιλικὰς, αἱ τοῖς Ἰουδαίοι; βδέλυγμα ἐλογίζοντο· ἀπείρητο γὰρ αὐτοῖς ἀνθρωπίνην εἰκόνα ἢ ζώου τινὸς κεκτήσθαι, ἢ καὶ σεβάσασθαι. Καὶ ὁ Κύριος δέ· Ὅταν ἴδῃτε, εἶπε, τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, γινώσκατε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς, τῆς Ἱερουσαλὴμ δηλαδί. Καὶ ἀλλαχοῦ δ' ἔφη ὁ Κύριος· Ἰδοὺ ἀρθεται ὁ οἶκος ἡμῶν ἐρημος. Ταῦτα προδιδάσκων τὸν Δανιὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ἐπιφέρει μετὰ τὸ προθεσπίσαι, ὡς ἐκ μέσου γενήσεται ἡ νομικὴ λατρεία, τὸ· Καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως. Ἴνα δὲ μὴ νομίζεται τοῖς Ἰουδαίοι; πρόσκαιρος ἡ ἐρήμωσις, ὡς αὐθις τῆς πόλεως αὐτῆς ἀνοικοδομηθησομένης, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἀνεγερθησομένου, οἷα καὶ ἄλλοτε πλειστάκις συμβέβηκεν ἐπὶ τε τῷ ναῷ καὶ τῇ πόλει, ἐπήγαγε· Καὶ ἕως συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν· τουτέστιν, ἕως συντελεσθῆ ὁ αἰὼν, μενεὶ καὶ ἡ ἐρήμωσις, καὶ τότε καὶ ταύτη τέλος ἔσται, ὅτε οὐκέτι καὶ πρὸς ἡ τὴν πόλιν ἀναστῆναι, ἢ τὸν ναόν. Ταῦθ' ὁ Δανιὴλ περὶ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ θεάσεται καὶ μεμύηται, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ὁπτασίας ἐώρακε· καὶ ἐνύπνια, θεόθεν αὐτῷ

ἸΑ'. Ἡμῖν δὲ μετὰ τὰ κατὰ τὴν ὀρβενόφρονα παρὰλεπτόν γυναικα Ἰουδήθ, ἢ τὸν Ὀλοφέρνην ὠλοθρευσε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῆς καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν διέσωσεν. Ἐχει δ' οὕτω τὰ κατ' αὐτὴν. Ἐν ἑταὶ δωδεκάτῃ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ τῶν Ἀσσυρίων ἀρχηγὸς Ναβουχοδονόσορ πρὸς Ἀρφαξάδ τὸν βασιλέα Μήδων ἤρατο πόλεμον, καὶ τὰ περίεξ ἔθνη πρὸς συμμαχίαν αὐτοῦ μετακλήθη. Πολλῶν δ' ἑτέρων, καὶ αὐτῶν Ἰουδαίων τὴν πρόσκλησιν μὴ καταδεξαμένων, καὶ τὸ συμμαχησάσθαι οἱ ἀπειπαμένων, ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐξώργιστο, καὶ ὤμασεν, ἢ μὴν, τὸν πρὸς τοὺς Μήδους ἀνύσας πόλεμον, ἐπελθεῖν κατὰ τε Κιλικίας καὶ Ἀμασσοῦ, καὶ Συρίας, καὶ Ἰουδαίας, καὶ

της Αιγύπτου, και δηρώσαι αὐτάς, και ἐκπορθῆσαι, A και εἰς ἐρήμωσιν ἀγαγεῖν. Ἀντιταξάμενος οὖν πρὸς Ἄρφαξδὸν τὸν Μήδον, και κατὰ κράτος τοῦτου περιγε- νόμενος, τῶν ἄλλων τε πόλεων αὐτοῦ κρατήσας, και τῶν Ἐκβατάνων αὐτῶν, ἐνθα ἦταν τῷ Ἄρφαξδὸν τὰ βασιλεια, κάκεινον ἐλῶν τε και ἀνελῶν, τὸν ἀρχιστρά- τηγον τῆς οἰκείας δυνάμεως καλέσας Ὀλοφέρνην, ἐν- τειλάτῳ οἱ τὸν ὄρκον ἐνδύμοσεν ἐκπληρῶσαι, και κατὰ τῶν μὴ θελησάντων συμμαχῆσαι αὐτῷ ἐπιόντι κατὰ τῶν Μήδων, ἐκστρατεῦσαι μετὰ βαρείας δυνάμεως, και τοὺς μὲν ὄσοι αὐτοῦς αὐτῷ ὑποτάσσουσι, δια- τηρήσει, και τὰς πόλεις αὐτῶν ἀπορθῆτους ἔσσει, τῶν δ' ἀπειθούτων μὴ φείσασθαι, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀνθρώπους τῷ ζῆφει θύπαγαγεῖν, τὰς δὲ πόλεις αὐτῶν ἐκδοῦναι εἰς διαρπαγὴν και εἰς βλεθρον. Ὁ μὲν οὖν Νάβουχοδονόσορ τοιαῦτα τῷ ἀρχιστράτῳ αὐτοῦ B εντελάτο. Ὀλοφέρνης δὲ ἐκστρατεῦσας, και τοὺς θύσσει καθ' ὧν ἀπέσταλτο ἐκελθῶν, τοὺς μὲν ἄλλους κατὰ τὰ ἐντεταλμένα διέθετο. Ἐπὶ δὲ τοὺς Ἰσραη- λίτας μέλλων στρατεῦσειν, και δπλα κατ' αὐτῶν αἰ- ρειν (οὗ γὰρ προσήεσαν αὐτῷ οὐδ' ὑπέκυπτον), ἤρετο τίνας ὄστοι, και ὅτῳ θαρρῶντες ἀνθίστανται; και εἶπεν αὐτῷ Ἄχιωρ ὁ τῶν υἱῶν Ἀμμίων ἀρχηγὸς τῆν τε γενεαλογίαν αὐτῶν, και ὅπως εἰς τὰς πόλεις ἐκείνας ἐξ ἀρχῆς κατοικήσθησαν, και τοῦ σφῶν θεοῦ τὴν ἰσχὺν. Εἶτα ἐπήγαγε *Nūn ὁδν σκεπτόον, και εἰ μὲν εἰς τὸν θεὸν αὐτῶν ἀμυρᾶνουσιν, ἀναθησόμεθα, και ἐκπολεμήσομεν αὐτοῦς.* C *Εἰ δ' οὐ τοῦτο, παρελθέτω ὁ Κύριός μου, μὴ ποτε ὑπερασπίσῃ αὐτῶν ὁ θεὸς αὐτῶν, και ἡττηθῶ- μιν.* Ταῦτα τοῦ Ἄχιωρ εἰπόντος, ὁ Ὀλοφέρνης θυμῷ ληφθεὶς ἐκέλευσε τοὺς παρεστώσιν αὐτῷ δεῖσαι τὸν Ἄχιωρ, και ἀπαγαγεῖν, και παραδοῦναι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, ἵνα σὺν ἐκείνοις ληφθεὶς ἐκλασθῆ. Οἱ δὲ συναλαβόντες τὸν ἀνδρα ἀπήγαγον εἰς Βαϊτουλοῦά. Καὶ οἱ τῆς πόλεως σφενδόνας τοὺς προσιδόντας και βέλαισι ἐβαλλον. Κάκεινοι τὸν Ἄχιωρ δεδεμένον ἐρβψαν ὑπὸ τὴν ὑπώρειαν, και ὑπέστρεψαν. Οἱ δὲ τῆς πύλειος ἀνδρες καταδάντες, ἐλυσαν τὸν Ἄχιωρ, και εἰς τὴν σφετέραν πόλιν ἀπήγαγον, και εἰ τὸ συμβέσθηκος ἐκυνθῶντο, και δς αὐτοῖς ἄπαντα διηγήσατο. Οἱ δὲ τὸν θεὸν ἐκάλουν εἰς ἀμυναν. Τῆ δ' ἐξῆς Ὀλοφέρνης ἤγεν ἐπὶ Βαϊτουλοῦά τὴν στρατιάν, χιλιάδας οὖσαν πεσῶν ἑκατὸν ἑβδομηκοντα, και ἱππέων χιλιάδας δώδεκα, χωρὶς τῶν τῆς ἀποσκευῆς, και ἐστρατοπεδεύσατο παρ' αὐτῆ. Εἶτα ἐγνω μὴ πολεμεῖν, ἀλλὰ τὰ ὕδατα προκαταλαβεῖν, ὅθεν ὕδρευοντο, ἐν ἐκλιπόντες τῆ δέψῃ διασφαρῶσιν, ἢ τὴν πόλιν αὐτῷ παραδώσουσι. Καὶ περιστήσας μέρος τῆς στρατιᾶς τοὺς ὕδασι φύλακας. Ἐπὶ δὲ τέσσαρα και τριάκοντα ἡμέραις παρακαθημένων τῶν ἐναντίων αὐτοῦ, ἐξέ- λιπε σφίσι τὸ ὕδωρ, και ἠβροίσθη πρὸς τοὺς ἔρχοντας ὁ λαὸς, και ἤξῃουν ἐκδοῦναι τὴν πόλιν τοῖς ἐναντίοις, και αὐτοῦς, ἢ ἢ δουλεύσωσιν ἐκείνοις, και ζήτωνται, ἢ κατασφαγίντες ἀπαλλαγῶσι τῶν ὀδυνῶν. Ὀζίας δὲ ὁ τῆς πόλεως πρόκριτος, *Ἐτι, εἶπεν, ἀδελφοὶ μὲντωμεν πέντε ἡμέρας, και εἰ μὲν ἤξει βοήθεια ἐκ θεοῦ ἡμῖν εἰ δ' οὐ, ποιήσω κατὰ τὴν συμβουλίαν ὑμῶν.*

IB. Ἦν δὲ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ γυνὴ ἢ ὄνομα D Ἰουδῆ, και ἡ γυνὴ χήρα, και αὐτὴ σώφρων, και συνετὴ, και ὤρατα τῆ ὄψει. Ἀκούσασα τοῖ- νων τὰ δεδογμένα τῷ λαῷ και τοὺς ἄρχουσι, μεταπέμφαστο τὸν Ὀζίαν, και τοὺς λοιποὺς τῆς πό- λεως ἔρχοντας. Καὶ ἐπέμψαστο αὐτοῖς, ὡς κειρά- ζουσι τὸν θεὸν, ὅτι εἶπον παραδώσειν τὴν πόλιν τοῖς ἐναντίοις μετὰ πάντε ἡμέρας, εἰ μὴ ἐν αὐταῖς ἤξει εἰς αὐτοῖς βοήθεια ἐκ θεοῦ. Οἱ δὲ καλῶς μὲν αὐτὴν

tum ipsis Ecbatanis regia filius potitus, copiarum suarum imperatorem Holophernem jubet, se jureju- rando 139 quo ipse sese obstrinxerat, solvere : et cum magnis copiis iis inferre bellum, qui Medici belli societatem detrectassent, conservatis iis qui se dederent, eorumque urbibus illæsis, contumaci- bus vero non parcendum, sed et ipsos cædendos, et urbes eorum diripiendas ac vastandas esse. His mandatis acceptis, Holophernes cæteras gentes tractavit ut jussus erat. Israelitas autem armis ag- gressurus (neque enim illius fidei supplices se committebant) rogabat, quinam illi essent, et qua re freti resisterent? Tum Achior Ammanitarum princeps, et originem eorum illi, et qua ratione urbes illas initio occupassent, et vires Dei illorum recenset. His subjicit : *Nunc igitur deliberandum est. Nam si Deo suo peccaverunt, ascendemus, eosque debellabimus : sin minus, prætereat Dominus meus, ne forte illis a Deo suo defensis, nos superemur.* Quæ cum Achior dixisset, Holophernes ira percitus satel- lites jubet Achiorem vinctum tradere Israelitis, ut cum illis captus supplicio afficeretur. Bethullam ita- que perducunt hominem, et cum ab oppidanis sagittis et fundis peterentur, Achioe victo in mon- tis radicibus abjecto, redierunt. Eum oppidani in urbem introduxerunt : et cognita ex eo illius facti causa, Deum vindicem invocarunt. Postridie Holo- phernes copiis ad Bethullam adductis, peditum cen- tum et septuaginta, et equitum duodecim millibus, castra locat. Deinde statuit non gerere bellum, sed fontes occupare, unde aquarentur, ut aut siti pe- rirent, aut urbem traderent : partemque exercitus ad custodiam aquarum mittit. Ita eum diebus tri- ginta quatuor ab hostibus circumsiderantur, aqua destituti cives, magistratus adeunt, petentes ut ur- bem et sese dederent, ut aut conservati servirent hostibus, aut occisi malis liberarentur. Ozias au- tem civitatis princeps : *Fratres, inquit, dies adhuc quinque castpetemus : quod si divinitus auxilium nobis oblatum fuerit, bene erit ; sin minus, consilium vestrum exsequar.*

XII. Erat autem in ea urbe vidua nomine Judi- tha, mulier modesta, cordata et formosa, quæ de- creto populi et magistratuum audito, 140 Oziam cæterosque magistratus accersitos objurgat, ut qui Deum tentarent, cum dicerent, nisi intra dies quin- que auxilium divinitus offerretur, se urbem hosti- bus tradituros. Illi quamvis eam recte dicere con- cederent, tamen populi sitim et violentiam oppo- nebant. Tum illa, eos per noctem illam ad portas

urbis præstolari jubet : se cum ancilla sua exituram, neque dicturam prius quid cœpisset consilii, quam rem ipsam perpetrasset. Exitu impetrato, digressis illis, ad preces convertitur : et deposita lugubri ex viduitate vestitu, lota, et unguentis delibuta, unctum hilarem induit, ornamenta sumit, et exornata ad amoris illecebras ancillæ in vasis ferendum dat vinum et oleum, et peram farina, ficibus et panibus plenam : et ea comite urbem egressa, in castra Assyriorum tendit : ab excubitoribus comprehensa, ad Holophernem adducitur, qui ejus formam admiratus, securam esse jussit, nihil enim passuram mali. Tuu illa : *Audi, inquit, domine, verba mea, et quæ Achior dixit, animo tuo non excidant. Verum enim est, Israelitas, ni peccaverint, gladio non superatum iri. Nunc autem, quia cibus et aqua destituuntur, lege interdictis vesci, et primitias frumenti, vinique decimas, quæ sacerdotibus attributa, ne attingi quidem ab aliis sus est, absumere decreverunt. Quæ dum et Hierosolymitani statuerint, legatos eo misere, veniam ejus facti petentes. Sic igitur lege violata, non defensi a Deo, in exitum ruent. Quibus ego cognitis, ex urbe profugi, ut interitum vitæ, et nunc apud te manebo, domine : et egressa noctu in vallem, adorabo Deum, ut cum is mihi dixerit, quando peccarint, ego tibi renuntiæ, et te per Judæam Hierosolyima usque perducam, soliumque tuum in urbis medio collocem.* Holophernes hac oratione delectatus, introduci eam jubet in cellam conclavis sui, et dari quod edat. At illa, se negat illorum cibus usuram, ne sibi fraudi essent : sed iis quos secum attulisset, victitaturam. Cum Holophernes rogaret, ubi ii defecissent, quo victura esset, respondet illi : *Ita tu vivas, Domine, ut non prius cibi hi me deficient, quam Deus mea manu id pegerit, quod decrevit.* Media nocte petit, ut sibi in vallem egredi liceret ad precandum : concedit Holophernes. Cum ¶ 1 ¶ autem illis triduum ita fecisset, quarto die convivium apparat, et Bagoas eunucho, qui omnibus ejus opibus præerat, mandat, ut Hebrææ mulieri persuaderet, ut ad se veniret. Sibi enim turpe fore, si talem feminam dimisisset, nulla consuetudine cum ea habita. Bagoas Judithæ ait : *Veni ad Dominum meum, ut gloriosa sis in conspectu ejus, et nobiscum composito, eo loco futura, quo ea sunt, quæ degunt in verbis Nabuchodonosoris.* Juditha igitur exornata ad Holophernem ingreditur, accumbit, ea edit et bibit, quæ ab ancilla sua sibi parata erant. Holopliernes obstupescens, amore illius inflammatur : productoque convivio, et plurimo vino hausto inebriatus, in lectulo se reclinat, mero gravato capite ; digressis omnibus. Bagoas tentorium claudit, sola Juditha in eo relicta. Mandarat autem illa ancillæ, ut exitum suum observaret, egressuram enim esse ad orandum. Sed cum Holophernem vino demersum, et profundissimo somno oppressum videret, invocato Deo, stricto acinace, illius caput resecat ; egressa, ancillæ tradit : abit ut de more precatura. Cunque

Α συνέθεντο λέγειν, ἀντίθεντο δὲ τὴν δίψαν τὴν τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν βίαν τὴν ἐξ αὐτοῦ. Κάκεινη στήνα: αὐτοὺς τὴν νύκτα ἐπὶ τὴν πύλῃν τῆς πόλεω: ἐνετίλλετο. Αὐτὴ δὲ ἔλεγεν ἐξελεύσεσθαι μετὰ τῆς ἄδρας αὐτῆ:, μὴ μέντοι αὐτοῖ: ἐρεῖν τὸ παρ' αὐτῆ: μελετώμενον, ἕως οὗ πρὸς πρᾶξιν κατευθυνθῆ. Καὶ εἶπον αὐτῆ, Πορεύου· καὶ οἱ μὲν ἀπήλθον. Ἡ δὲ πρὸς παράκλησιν ἐγράφη τὴν πρὸς Θεόν. Εἶτα ἀποθεμένη τὴν πενήθηρη στολὴν τῆς χηρεύσεω:, καὶ τὸ σῶμα περικλύσσασα ὕδατι, καὶ μύρω χρισσαμένη, στολὴν μετενέβη εὐφρόσυνον, καὶ κόσμον ἑαυτῆ περιέθετο. Καὶ καλλωπισθεῖσα πρὸς τὸ ἐπαγωγότερον, ἔδωκε τῆ θεραπαλίῃ φέρειν ἐν ἀγγείοι: οἶνον καὶ ἔλαιον, κα: πῆφραν ἀλγῶτων πλήρη, καὶ παλάθης, καὶ ἄρτων, καὶ ἐξῆλθε τῆς πόλεω: αὐτὴ καὶ ἡ παιδίσκη αὐτῆ:. Ἀπιούσα πρὸς τὴν τῶν Ἀσσυρίων κρημεβολῆν, καὶ ἐντυχούσα τῆ τῶν ἐναντίων προφυλακῆ, κατεσχέθη, καὶ ἤχηθη πρὸ: Ὀλοφέρνην. Ὁ δὲ αὐτῆ: τὸ κάλλο: ἐθαύμασε, καὶ εἶπεν αὐτῆ· Μὴ φοβοῦ, ἦκει: γὰρ εἰς σωτηρίαν. Ἐφῆ δὲ αὐτῶ ἡ γυνὴ· Δέξαι τοὺ: λόγου: μου, Κύριε, καὶ ὁ λόγο: δὲ ἐλάλησεν Ἀχιώρ, ἦτω ἐν τῆ καρδίᾳ σου· Ἔστι γὰρ ἀληθὲ: δει ἐὰν μὴ ἁμάρτωσι οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὗ κατεσχύσει ῥομφαία αὐτῶν. Νῦν δὲ ἐπεὶ ἐξέλειπεν αὐτοὺ: τὰ βρώματα, καὶ τὸ ὕδωρ, ἐβουλεύσατο, καὶ τῶν τῶ νόμῳ ἀπηγορευμένων ἀψάσθαι, καὶ τὰ: ἀπαρχὰ: τοῦ σίτου, καὶ τὰ: δεκάτα: τοῦ οἴνου τὰ: τοῖ: ἱερῶσι τεστηρημένα:, ὧν οὐδὲ ψαῦσαι θεμιτὸν ἐτέρῳ, δαπανῆσαι κεκρίκασι. Ταῦτα δὲ, καὶ τῶν τῆ: Ἰερουσαλήμ οἰκούντων βεβουλευμένων, ἐστάλκασι πρὸς τὴν ἐκεῖ γερουσίαν, ἄρσειν ἐπὶ τοὺ: τοὺ: αἰτούμενοι. Κἀν οὕτω παρανομήσωσιν, οὐκ ἔσται σφίσι: ἄμυνα ἐκ Θεοῦ, καὶ εἰς δλεθρον ἐκδοθήσονται. Ἄπερ αὐτῆ ἐπιγνοῦσα, ἀποδιδρῶσκω τῆ: πόλεω:, Ἰρ' ἐκφύγω τὸν δλεθρον. Καὶ νῦν μενὼν παρὰ οἰο:, δέσποτα, καὶ ἐξελεύσομαι κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὴν φάραγγα, καὶ προσεύσομαι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἔρει μοι πότε ἡμάρτωσαν, κἀγὼ σοὶ ἀναγγελῶ, καὶ ἀξω σε διὰ τῆ: Ἰουδαίαι: ἕω: Ἰερουσαλήμ, καὶ θήσω τὸν θρόνον σου ἐν μέσῳ αὐτῆ:. Καὶ ἤρσαν Ὀλοφέρνη οἱ λόγοι αὐτῆ:, καὶ ἐκέλευσεν εἰσαχθῆναι αὐτὴν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ταμεῖου αὐτοῦ, καὶ δοθῆναι αὐτῆ φαγεῖν. Ἡ δὲ, Οὐ γάρνομαι, ἔφη, ἐκ τῶν ἐδεσμάτων ὑμῶν, μὴ μοι γέ-ηται σκάνδαλον, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐπιφέρομαι τραφήσομαι. Καὶ εἶπεν αὐτῆ Ὀλοφέρνη:· Εἰ δὲ ἐκλίποι ταῦτα, πόθεν σοὶ τοιαῦτα χορηγηθήσεται; Ἡ δὲ, Ζῆ ἡ ψυχὴ σου, Κύριε μου, ἀνταπεκρίνατο, δει οὐ πρότερον ἐκλείψει μοι τὰ ἐδώδιμα, πρὶν ἂν ὁ Θεο: ἐν χειρὶ μου ποιῆσῃ ἃ ἐβουλεύσατο. Μεσοῦσης δὲ νυκτε:ς, ἤτήσατο ἐπὶ τὴν φάραγγα πρὸ: προσευχῆν ἐξελεῖν, καὶ Ὀλοφέρνη:ς ἐπέτρεψε, καὶ ἐπὶ τρεῖ:ς ἡμέρα: οὕτω: ἔποιε. Καὶ τῆ τετάρτῃ ἡμέρᾳ πότον ἠτοίμασεν Ὀλοφέρνη:ς. Καὶ εἶπε τῶ εὐνοῦχῳ Βαγῶα: δὲ ἦν ἐφραστῆκῶ: ἐπὶ πάντων τῶν αὐτοῦ· Πείσον δὴ τὴν γυναῖκα τὴν Ἑβραίων τοῦ ἐλθεῖν πρὸ: ἡμῶ:· ἀισχρὸν γὰρ ἡμῖν, εἰ γυναῖκα τοιαύτην πυρήσομεν, μὴ αὐτῆ ὀμιλήσατε:ς.

Καὶ ὁ Βαγῶας εἶπε πρὸς Ἰουδ. θ. Ἐ. 108 πρὸς τὸν Ἀ
 κύριόν μου, ἀφασθῆναι κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ,
 καὶ κίεσαι μεθ' ἡμῶν οἶνον, καὶ γενηθήσῃ ὡς
 μία τῶν παραστηκνιῶν ἐν τῷ οἴκῳ Ναβουχοδο-
 νόσορ. Καὶ Ἰουδῆθ κοσμηθεῖσα ἀπέλθε, καὶ εἰσελ-
 θούσα πρὸς Ὀλοφέρνην ἀνέπεσε, καὶ ἔφαγε καὶ
 ἔπιεν ἃ ἠτοίμασεν αὐτῇ ἡ παιδίσκη αὐτῆς. Ἡ δὲ
 καρδία Ὀλοφέρνηου ἐξέστη, καὶ πρὸς ἔρωτα τῆς
 γυναίκας ἐξεκέαυτο. Καὶ τοῦ πότου παραταθέντος,
 ἔπιεν ἐκεῖνος οἶνον φρόδρα πολλῶν, καὶ ἐμεθύσθη.
 Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ καρθαρῶν ἐκ τῆς
 μέθης κατέκειτο· πάντες δὲ ἔρχοντο, καὶ Βαγῶας
 συνέκλεισε τὴν σκηνὴν, μόνην τὴν Ἰουδῆθ ἐντὸς
 καταλειποῦς. Ἡ δὲ τῇ θεραπαίνῃ αὐτῆς ἐνετελλάτο,
 τὴν ἔξοδον αὐτῆς ἐπιτηρεῖν, Ἐξελεύσομαι γὰρ ἐπὶ
 τὴν προσευχὴν. Ὁ μὲν οὖν Ὀλοφέρνης τῇ μέθῃ
 καταθεδαπτισμένος κατέκειτο, καὶ ὑπνον θανάτου
 ὑπώπτεν ἀδελφόν. Ἡ δὲ τὸν Θεὸν ἐπικαλασαμένη,
 καὶ τὸν ἀκινάκην αὐτοῦ σκασαμένη, τὴν αὐτοῦ
 ἐπέτεμε κεφαλὴν, καὶ ἐξελθοῦσα τῇ θεραπαίνῃ
 πρὸσθεν αὐτῆν, καὶ ἀπῆει ὡς· δὴ προσευζομένη
 κατὰ τὸ σῆμα. Ἐγγίσασα δὲ τῇ πόλει αὐτῆς,
 ἰδὼσα τοὺς ἐπὶ τῶν πυλῶν ἀνοίξαι αὐτῇ. Καὶ
 εἰπλοῦσα διηγῆσατο, ὅσα δι' αὐτῆς ἐθαμάστωσεν ὁ
 Θεός, καὶ τὴν κεφαλὴν Ὀλοφέρνηου προήγαγε, καὶ
 συνέβουλευσεν ἀπικωρῆσαι ταύτην ἐκ τῶν ἐπαλῆων,
 αὐτοὺς δὲ τὰς πανοπλίας ἐνδυσάμενους ἕμα πρῶτῃ
 ἐμίλει. Ἰδόντες γὰρ, φησὶν, ἡμᾶς οἱ Ἀσσύριοι,
 δραμοῦνται ἐπὶ τὴν τοῦ σφῶν ἀρχιστρατήγου
 σκηνὴν, καὶ εὐρόντες αὐτὸν ἀνηρημένον, ἐκστήσουται,
 καὶ φόβος ἐπιπεσεῖται αὐτοῖς, καὶ τραπήσουται
 εἰς φυγὴν, καὶ ὁμοῦς ἐψάθε δαίσιω αὐτῶν, καὶ
 συγκόψετε αὐτοὺς, καὶ πληρωθήσεται
 τὰ κελιά τερπῶν. Ταῦτα τοῖς πολιταῖς αὐτῆς
 συμβουλεύσασα, Καλέσατέ μοι τὸν Ἀχιῶρ, εἶπεν.
 Καὶ ἰδόντι τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀλοφέρνηου ὑπέδειξε,
 καὶ ἐξέστη ὁ ἀνθρώπος, καὶ Ἀνάγγελόν μοι, ἔφη,
 ὅσα ἐποίησας· Κάκαίνην πάντων ἐνώπιον διηγῆσατο,
 ἃ ὁ Θεὸς ἐποίησε δι' αὐτῆς, καὶ ὡς ἀρίωνον τὴν
 αὐτῆς σωφροσύνην καὶ χηρείαν ἐτήρησε. Καὶ ὁ
 Ἀχιῶρ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ περιετέθη. Οἱ δὲ
 τῆς πόλεως ἄρχοντες, καὶ τὸ πλῆθος αὐτῆς,
 τὴν κεφαλὴν Ὀλοφέρνηου τοῦ τείχους ἀπωρῆκασιν,
 καὶ ἔλλα κατὰ τὴν συμβουλήν Ἰουδῆθ ἐποίηκασιν.
 Καὶ τοὺς Ἀσσυρίους ὡς χόρτον συνέκοψαν,
 καὶ τὴν παρεμβόλην αὐτῶν διαρπάσαντες, λαφύρων πολλῶν
 ἐνεπλήσθησαν. Τῇ δὲ Ἰουδῆθ ἡ σκηνὴ Ὀλοφέρνηου
 ἐζήρητο, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, ἃ καὶ ἀνάθημα
 τῷ Θεῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀπαλοῦσα ἀνάθετο,
 καὶ ἦσαν αὐτῷ φέθη, ἑσπεφανωμένη ἐλαίας
 θαλλῶν, καὶ παρ' Ἰσραὴλ, καὶ ὑπέστρεψεν
 εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, καὶ κατεγῆρασαν
 ἐν σωφροσύνῃ, καὶ τέθνηκε, ζήσασα
 ἑτη πέντε καὶ ἑκατόν. Τὰ μὲν οὖν κατὰ
 τὴν Ἰουδῆθ ἐν τούτοις.

II. Ἐξῆς δ' ἱστορητέον ἐπιτετημένως, καὶ τὰ C
 κατὰ τὸν Τωβίτη. Τωβίτη τολύου ἐκ τῆς φυλῆς μὲν
 κατήγετο Νεφθαλίμ, ἡμιαλώτιστο δὲ ἐν ἡμέραις
 Ἐνεμεσάρ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων. Ἦν δὲ τὰ
 πρὸς Θεὸν εὐσεθής, καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαιος,
 καὶ τῶν συμφυλιτῶν αὐτοῦ θυόντων τῇ Βάαλ, αὐτὸς
 ἔθνε τῷ Θεῷ πορευόμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ κατὰ
 τὴς τοῦ νόμου διαταγὰς τὴν ζωὴν ἐβρῦμιζεν αὐτοῦ,
 καὶ ἀχμαλωτισθεῖς, οὐκ ἐχράνθη βρώμασιν ἔθνικαίς.
 Γέγονε δὲ τῷ Ἐνεμεσάρ ἐντιμος, καὶ ἐκτήσατο περι-
 ωσίαν πολλήν, καὶ ταύτης μετεδίδοι τῶν οἰκείων
 τοῦ γένους τοῖς χρήζουσι. Πορευόμενος δὲ εἰς
 Μηβίαν παρέθετο ἐνὶ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων ὁμο-
 ἐθῶν τῷ Γαμαθλ ἀργυρίου δέκα τάλαντα. Καὶ
 λαβὼν γυναῖκα τῶν ὁμοφύλων Ἄνναν, υἱὸν ἐξ αὐτῆς
 ἔγεινε Τωβίαν. Ἐνεμεσάρ δὲ θανόντος, καὶ τοῦ D
 υἱοῦ αὐτοῦ Σαναχηρείμ τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου τῶν
 Ἀσσυρίων, καὶ κατὰ τῆς Ἰουδαίας στρατεύσαντος,
 καὶ αἰσχυρὸς φυγόντος ἐκεῖθεν, ἐπανελθόντος τε εἰς

urbi suae propinquasset, portarum custodes aperire
 jubet : intrmissa, quæ miracula Deus ipsius
 opera edidisset, commemorat : Holophernis caput
 profert, id e propugnaculis suspendendum esse
 monet, et armatos mane egredi : Nam, ubi vos in-
 quit, viderint Assyrii, ad imperatoris sui tabernacu-
 lum concurrent, et ejus cade perterrefacti, fugam
 facient. Vos eos insecuti ita cædetis, ut campi cada-
 veribus impleantur. Quæ cum eives suos monuisset,
 Achiori accersito caput Holophernis monstrat : quo
 ille conspecto, attonitus petelat, ut quid egisset,
 sibi recenseret. Cum autem illa in conspectu totius
 populi quæ Deus per ipsam fecisset, narraret, ut-
 que castitatem et viduitatem s iam inviolatam con-
 servasset, credidit Achior Deo, et circumcisis est.
 B Magistratus vero et populus urbis, capite Holophe-
 rnis de pinnaculo suspensio, cæteraque de Judithæ
 consilio exsecuti, Assyrios instar graminis cecide-
 runt ; magnaque copia spoliiorum potiti, Judithæ
 tabernaculum Holophernis attribuerunt : quod illa
 Hierosolyma profecta, Deo consecravit, eique cum
 omnibus Israehitis canticum cecinit, 149 oleagineo
 ramo coronata : et reversa domum, in castitate
 consenuit, mortua cum vixisset annos quinque et
 centum. Et hic eventus fuit Judithæ.

XIII. Nunc series narrationis postulat, ut et To-
 biti historiam breviter percurramus. Is igitur e
 tribu Nephthalia oriendus, captus fuerat tempori-
 bus Enemesaris regis Assyriorum : homo pius erga
 Deum, et justus adversus homines : cumque tri-
 bules ejus Baali immolarent, ipse Hierosolyma pro-
 ficiscens sacrificabat Deo, vita ex legis mandatis
 instiluta. In captivitate non contaminatus fuit cibis
 gentilibus : conciliataque sibi Enemesaris gratia,
 de opibus, quas magnas pararat, impertiebat egenis
 popularium suorum. Cum autem in Media:u profi-
 cisceretur, deposuit apud quemdam popularium
 suorum Gamaelum decem argenti talenta : ducta-
 que uxore suæ gentis Anna, Tobiam filium ex ea
 suscepit. Enemesare mortuo, Senacherimus filius
 regni Assyriorum successor, cum bello Judæis il-
 lato, sæde profligatus esset, domum reversus, per
 iracundiam ex dolore cladis multos Israelitarum
 occidit. Eos Tobitus noctu sepeliebat. Quamobrem

delatus apud regem, eum quaereretur, ipse fugam capit, et facultates ejus omnes diripiuntur. Necdum dies quinquaginta exierant, cum Senacherimo a suis filiis occiso, parricidae perterriti in exilium profugiunt: et alius ejus filius Nachordan regnum paternum suscipit, qui Tobiti cognatum, Achiacharum nomine, suarum rerum procuratorem constituit, cujus intercessione Tobitus rege exorato Niniven revertitur. Festo Pentecostes, quod septenis hebdomadibus Judæi celebrabant, Tobitus lauto prandio apparato, filio mandat, ut quicumque fratrum inopem et Domini memorem videret, eum ad epulas adduceret. Tobias egressus revertitur, patri nuntians, popularium quemdam strangulatum in foro jacere. Statim abit Tobitus, cadaver sublatum domum portat, et post solis occasum sepelit. A sepultura reversus, domum non ingreditur: ut qui ex lege impurus esset, contacto cadavere. Sed juxta parietem in atrio dormit, in quo passerculi nidulati, excrementa alvi in 143 oculos dejecerunt. Unde cæcatus Tobitus, et ad egestatem redactus, ab uxore nente alebatur: quæ aliquando mercede accepta, auclarii vice hædum etiam retulerat, cujus balatu audito, rogabat, num furto sublatas esset? Respondente illa dono sibi datum esse, instabat, si furtivus esset, ut suis dominis restitueretur. Mulier dolore commota, et maritum ob nimium justitiæ studium veluti subsannans: *Ubi, inquit, sunt elemosynæ tuæ, et justitiæ tuæ?* His verbis Tobitus perturbatus et lacrymans, mortem a Deo exoptat. Cæterum accidit, ut eodem die Ecbatanis Mediæ Sara filia Raguelis a paternis ancillis maledictis lacesseretur, quasi maritus suos suffocaret, cum septies desponsa, neque ulli nupta fuisset. Nam dæmonium quoddam, nomine Asmodæus, illos ad eam ingredientes, suffocabat. Ea contumeliæ inpatientis, de suspendio defiborabat. Sed ne patri suo luctui et dedecori esset, ab eo sibi temperat; et ad preces conversa, Deum invocat, mortem optans, et liberationem ab opprobriis, aut clementem melioris fortunæ adeptionem, qua et ipsa ignominiam effugeret. Utriusque autem preces exauditæ sunt: missusque a Deo Raphael archangelus, qui et Tobiti cæcitatatem curaret, et Saram Tobitæ desponderet, et Asmodæum malum dæmonium vinciret, ne quid Tobitæ noceret, Sara ducta. Tobitus igitur filium Tobiam vocat, multa monet, denique exponit: se apud Gamaelum Gobraiæ filium qui Ragis Medicis degat, decem argenti talenta deposuisse, jubet ut ea recipiat, reddito chirographo, et comitem mercede conducat. Is dum comitem quaerit, in Raphaelem archangelum incidit, qui virili specie illi oblatas, profitebatur se scire viam et aedes Gamaeli, et ejus fore comitem. Eo igitur adhibito, quasi homo esset, Azarias nomine, iter ingreditur: juxta Tigrim fluvium pernoctant. Cum autem Tobias fluvium ingressus esset ut se ablueret, exsiliit inde piscis, adolescentem devoraturus. At angelus ut piscem apprehendat, et pertra-

τά οικία, καὶ θυμῷ διὰ τὴν ἤτταν ἀποκτινύνοντος πλειστοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐθάπτεν αὐτοὺς νυκτὸς ὁ Τωβίτ. Γνωσθεὶς δὲ τοῦτο ποιών, καὶ ζητούμενος, ἔφυγε, καὶ τὰ τῆς οικίας, αὐτοῦ διεπρατοεῖτο ἅμπαντα. Οὕτως δὲ πεντήκοντα παρελθουσῶν ἡμερῶν, ὁ μὲν Συναχηρεῖα ὑπὸ τῶν υἱῶν ἀνήρητο, καὶ οἱ μὲν πατροκτόνοι δεισαντες ἔφυγον. Ἐτερος δὲ πατὴρ ἐκείνου Ναχορδᾶν τὴν βασιλείαν τὴν πατρικὴν διεδίκατο, ὃς συγγενῆ τοῦ Τωβίτ κατέστησε τῶν αὐτοῦ πραγμάτων διοικητῆν, Ἀχιάχαρ κλιούμενον. Κακίνοσ ἐδίεθη τοῦ βασιλείωσ περὶ Τωβίτ, καὶ ἴπα ἦλθεν εἰς Νινευί. Ἐνοστάσῃσ δὲ Πεντηκοστῆσ, ἦν καθ' ἑπτὰ ἡβδομάδῃσ ἑώρασων Ἰουδαίωσ, ἀριστον ἡτοίμαστο τῷ Τωβίτ δαψιλῆσ. Λέγει ἔν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Τωβίτᾶ· Πορεύθητι, τέκνον, καὶ ἀγαγε ὃν ἐν εὐρήσ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐνδεῆ μεμνημένον τοῦ Κυρίου, μεθίξοντα τραπέζῃσ ἡμῶν. Ὁ δὲ πορευθεὶσ, ἀντίστραψε, λέγων· Εἰσ ἐκ τοῦ γένουσ ἡμῶν ἐστραγαλωμένος ἐβρίπται ἐν τῇ ἀγορᾷ. Καὶ ὁ Τωβίτ εὐθύσ ἀπῆλθε, καὶ ἀναλαμβάνωσ τὸν νεκρὸν, εἰσ τὴν οἰκίαν ἐκόμισε. Δύτωσ δὲ τοῦ ἡλίου ἐθαψεν αὐτὸν, καὶ ἐπανελθὼν, οὐκ εἰσῆλθεν εἰσ τὴν οἰκίαν, οἷα κατὰ τὸν νόμον ἀκάθαρτοσ, ὡσ ἀψάμενοσ τοῦ νεκροῦ, ἀλλ' ἐκοιμήθη παρὰ τὸν τοίχον ἐν τῇ ἀλύῃ. Στρουθία δὲ ἐν τῷ τοίχῳ διανυκτερεύοντα, ἀφώδευσαν εἰσ τοὺσ ἐφθαλμοὺσ αὐτοῦ, ἐξ ὧν λευκώματα συνέθῃσαν ἐν αὐτοῖσ, κακ τούτων πεπρωτο ὁ Τωβίτ. Ἐν ἐνδεῖᾳ δὲ γεγονὼσ, ὑπὸ τῆσ γυναικῆσ μισθῷ νηθοῦσῃσ ἐτρέφετο. Καὶ ποτε μισθὸν λαβοῦσα, καὶ ἐπ' αὐτῷ προσειληφύσα καὶ ἔρπον, ἔχε πρὸσ τὸν Τωβίτ. Καὶ ἀκούσασ τῆσ κραυγῆσ τοῦ ἐρίφου, ἤρωτα μὴ ποτε κλοπιματοσ εἴη. Ἡ δὲ, ἀῶρον, εἶπέ, μοι δέδοται ἐπὶ τῷ μισθῷ. Καὶ ὃσ ἐνέκειτο λέγων, *Εἰ κλοπιματὸν ἔστωσ, ἀποδοθήτω τῶσ κυριοῖσ αὐτοῦ.* Περιληγῆσασ δὲ ἡ γυνὴ, καὶ οἶνοει τὴν ἄνδρα ἐπὶ τῇ ἀκριβεῖ τῷ δικαίου ἐπ χλευάζουσα, *Ποῦ εἰσιν αἱ ἐλεημοσύναι σου, καὶ αἱ δικαιοσύναι σου;* ἔρη. Καὶ ὁ Τωβίτ ἐδάκρυσε συγχυθεὶσ, καὶ ἤτει τὸν Θεὸν ἀπαλλαγῆναι τοῦ ζῆν. Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐν Ἐκβιτάνωσ τῆσ Μηδίασ συνέπεισεν ὄνειδισθῆναι Σάρβρον τὴν θυγατέρα Ῥαγωῆλ ὑπὸ παιδικῶν τοῦ πατρὸσ αὐτῆσ, ὡσ τοὺσ ἄνδρασ αὐτῆσ ἀποπνίγουσαν, καὶ ἐπὶ μὲν συζευθεῖσασ, οὐδενὶ δὲ αὐτῶν γενομένην. Δαιμόνιὸν γάρ τι, Ἄσμοδαλοσ καλούμενον, ἐθανάτω αὐτοὺσ πρὸσ αὐτὴν εἰδιόντασ. Ἡ δὲ μὴ φέρουσα τὸν ὄνειδισμόν, ἀτάξασθαι ἐβουλεύσατο. Ἄλλ' ἵνα μὴ πένθοσ, καὶ θνειδοσ δῶ τῷ πατρὶ αὐτῆσ, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν· εἰσ προσευχὴν δὲ στάσα, ἐπακλέσατο τὸν Θεὸν, αἰτουμένη θανεῖν, καὶ ἀπαλλαγῆναι τῶν ὄνειδισμῶν, ἢ οἰκτερηθῆναι, καὶ οὕτωσ αἰθίσ τὸ θνειδοσ ἐκφυγεῖν. Εἰσηκούσθη οὖν ἡ προσευχὴ καὶ ἀμφεῖ. Καὶ ἀπεστάλη πρὸσ τοῦ Θεοῦ Ῥαφαὴλ ὁ ἀρχάγγελωσ, ἰάσασθαι μὲν τὴν πῆρωσιν τῷ Τωβίτ, τὴν Σάρβραν δὲ τῷ Τωβίτᾳ μνηστεύασθαι, καὶ δῆσαι τὸν Ἄσμοδαῖον τὸ πονηρὸν δαιμόνιον, ὥστε μὴ τι κακὸν τῷ Τωβίτᾳ ἐργάσασθαι, εἰ τὴν Σάρβραν ἀγάγοιτο. Καλέσασ δὲ ὁ Τωβίτ τὸν Τωβίταν τὸν παῖδα αὐτοῦ, καὶ παρανέσασ πολλὰ, τέλος ἔφη αὐτῷ· Δίκα τάλαντα ἀργυρίου παρ-

ἐπέμψεν Γαμαήλ τῷ τοῦ Γωβρούα ἐν Ράγοις τῆς Actum in terram dissecet, hortatur. ejusque cor, Αἰθίας. Ποριθεὶς οὖν λάβε ταῦτα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ jecur ei fel diligenter asservet.

τὸ περὶ τούτων χειρόγραφον, καὶ ἐνετελεσθε ζῆτησαι ἀνθρώπων· ὅς μισθοῦ αὐτῷ συμπορευοῖσθαι. Καὶ ζῆτων συνοδοπόρον, ἐντυγχάνει τῷ ἀρχαγγέλω Ραφαήλ, ἐν εἶδει ἀνδρὸς φανέντι αὐτῷ, καὶ ἐπαγγελλομένην εἶδέναι τὴν ἑσθὴν, καὶ τὸν οἶκον τοῦ Γαμαήλ, καὶ σὺν αὐτῷ πορευθῆναι. Καὶ παραλαβὼν αὐτὸν ὁ ἀνθρώπων Ἀζαρίαν καλούμενον, ἀπέειπε. Καὶ ἦλθον ἐσπέρας ἐπὶ τὸν Τίγρην τὸν ποταμὸν, καὶ τῷ ἄνθρωπῳ ἐπέειπεν ἰσχυρῶς καταπιεῖν τὸ μεράκιον. Ὁ δὲ ἄγγελος ἐπιλαβίσθαι αὐτῷ τοῦ ἰσχυροῦ παρεκλεύσατο, καὶ ἐκυσθέσθαι αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ἀναστρεφῆναι εἶπε, καὶ λαβὴν ὑπέθετο τῷ Τωβίᾳ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ τὸ ἦπαρ καὶ τὴν χολήν, καὶ διατηρεῖν ἀσφαλῶς.

14. Ὁ δὲ ἐπορευόμην, καὶ ἤγγιζον Ἐκβατάνοις, ἐπὶ Τωβίας. Ἄδελφὲ Ἀζαρία, εἰς τί χρησιμεύουσιν ἡμῖν ἡ καρδία τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὸ ἦπαρ καὶ ἡ χολή; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· Ἡ καρδία, καὶ τὸ ἦπαρ θυμώμενα, δάσκουσι δαίμονας, ἐάν τι ἐνθλώσιν. Ἡ δὲ χολὴ ἐγχερομένη δάσκει λευκώματα ἰσχυροῦ, καθαιρεῖ ταῦτα, καὶ δίδωσι τὸ ὄρα. Ἦδη δὲ αὐτὸς Ἐκβατάνοις προσήγγισεν· καὶ φησι τῷ Τωβίᾳ ὁ ἄγγελος· Σήμερον ἀλλισθησόμεθα παρὰ Ραγουήλ συγγενεῖ σου τυγχάνοντι, ᾧ θυγάτηρ Σάρρα ἐστὶ, φρονίμη καὶ καλὴ, καὶ λαλήσω περὶ αὐτῆς δοθῆναι σοὶ εἰς γυναῖκα. Ὁ δὲ, Ἀκήκοα, ἔφη, τὸ κομίσασθαι ἐκδοθῆναι ἀνδράσιν ἐπὶ, καὶ πάντως ἐν τῷ νυμφῶνι θανατῶν, δεῖ ἔρῃ τούτου δαιμόνιον, καὶ τοὺς αὐτὸ μνηστειοσάμενός με ἀπέλλουσι, καὶ ἐδόκισα μὴ καὶ αὐτὸς ἀναίρεθῶ παρ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἄγγελος, Ἀκουσόν μου, φησι, καὶ μηδέ σοι τοῦ δαιμονίου λόγος. Ἐάν γάρ ελθῆς εἰς τὸν νυμφῶνα, ἀνθραξίν ἐπιθεὶς ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἦπατος, καὶ φούξεται τὸ δαιμόνιον τῆν ὄσμην αὐτῶν σφραγίσθαι, καὶ οὐκέτι ἐσπαρλεύσεται. Καὶ ἐστῆλθον εἰς τὸν οἶκον Ραγουήλ, καὶ μαθὼν ἐκείνος περὶ Τωβία, ὅτι υἱὸς ἐστὶ τοῦ Τωβίτ, κτεφίλησεν αὐτόν. Καὶ ἀκούσας ὅτι πεπῆρωται ὁ Τωβίτ, ἐκλαυσε, καὶ ἀσμένως αὐτοῦ ἐδέξατο. Ὁ δὲ ἄγγελο, ἔφη τῷ Ραγουήλ, συζύξαι αὐτῷ τὴν Σάρραν. Κέκλεινος κατένευσε· καὶ καλέσας τὴν θυγάτηρα, καὶ τῆς χειρὸς αὐτῆς λαβόμενος, παρέδωκεν αὐτὴν τῷ Τωβίᾳ· καὶ λαβὼν βιβλίον, ἔγραψε συγγραφὴν. Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον εἰσῆγαγον εἰς τὸ ταμίειον πρὸς αὐτὴν τὸν Τωβίαν. Ὁ δὲ ἀπὼν, ἐλαβεν ἄνθρακας, καὶ ἐπιθεὶς ἐκ τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἦπατος τοῦ ἰσχυροῦ, ἐκάπνισα, καὶ ἡ ὄσμη τούτων ἐφυγάδισσε τὸ δαιμόνιον. Ραγουήλ δὲ μετ' ἡμέραν ἔπεισε μίαν τῶν παιδικῶν ἰδεῖν, εἰ ζῆ ὁ Τωβίας. Τῆς δὲ ἀναστρεφάσης, καὶ ζῆν ἰσχυροῦ αὐτόν, ἐβλόγγεν ὁ Ραγουήλ τὸν Θεόν. Εἶπε δὲ πρὸς Τωβίαν· Ἐορτάσωμεν τοὺς γάμους ἐφ' ἡμέρας δέκα καὶ τίσαρας, καὶ οὐκ ἐξέλθου ἀνευθύνον πρὸ τοῦ ταύτας παρελθεῖν. Καὶ τότε λυθὼν τὴν ἡμίσειαν μοῖραν τῶν ἀπορχόντων μοι, κορπεῖον τὰ δὲ γελοῖα λήψασθε θανάτους ἐμοῦ, καὶ τῆς τοῦ βίου μοι κοινωτοῦ. Φησὶν οὖν ὁ Τωβίας πρὸς Ραφαήλ· Ἄδελφὲ Ἀζαρία, λάβε μοι τὸ χειρόγραφον, καὶ πορευθήτω ἐν Ράγοις παρὰ Γαμαήλ, καὶ κομισθῶν τὸ ἀργύριον· εἰ γάρ χρονίσωμεν, ὁ πατήρ μου σφόδρα ὀδυνηθήσεται. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος, καὶ ἐνεχείρισε τῷ Γαμαήλ τὸ χειρόγραφον, καὶ ἔλαβε τὸ ἀργύριον, καὶ ὑπέστρεψεν. Ἦδη δὲ παρε-

XIV. Cum prope Ecbatana venissent, Tobias, Frater Azaria, inquit, 144 quis nobis usus est cordis, jecoris et fellis piscis? Respondet ille, cordis et jecoris suffitu fugari demones, si cui sint molesti; fel inunctam oculis, albuginem detrahere, et restituere visum. Præterea Tobia ait, se in urbe apud Raguelem cognatum ejus pernoctaturos, cui filia sit Sara, cordata et formosa: eam se illi uxtrem petiturum. Tum adolexens: Audi, inquit, puellam septem viris fuisse elocatum, qui omnes in thalamo nuptiali perierint. Nam a demonio adamari, quod sponso illius perimat. Vereor itaque, ne et mihi idem neu veniat. Cui angelus, Me, inquit, audi, neque ulla demonii ratione habita: ubi in thalamum veneris, portionem ex corde et jecore piscis carbonibus imposito. Demonium enim odore illo profugatum, nunquam redibit. Cum ingressi essent aedes, et Raguele Tobiam Tobiti filium esse cognovissent, utrumque humaniter excipit, adolescentem deosculatur, et patris ejus calamitatem deplorat. Angelo autem a Raguele petente, ut Tobia Saram desponderet: cum annuisset pater, et filiam accersisset, puellam manu prehensam Tobia tradit, et libellum matrimonii conficit. A cœna Tobias in conclave ad illum introductus, corde et jecore piscis carbonibus imposito, cubiculum suffumigat, eoque nidore fugat demonium. Raguele autem, cum diluxisset, ancillam misit, visum au adhuc viveret Tobias: quæ cum eum saluum esse renuntiasset, laudato Deo; Tobia ait: Nuptias per quatuordecim dies celebrabimus, nec ante eos elapsos te dimittam: post, accepto meorum opum semisse, discedes: reliqua me, vitæque meæ socia defuncta, accipietis Tobias igitur ad Raphaelem ait: Frater Azaria, cap. chirographum meum, et Raga Medica profectus, ad Gamaelum, argentum offer. Nam si diu morabimur, pater meus vehementer angetur. Abiit angelus, dato Gamaeli chirographo, argentoque accepto revertitur. Elapsis nuptiarum diebus, Tobias petita a Raguele venia, uxoreque sua, cum semisse bonorum soceri accepta, discedit. Cum autem jam Ninivæ appropinquarent, angelus ei ait: Præcurramus, et præparemus aedes: tu vero fel piscis in manus sumito, ut aperiantur oculi patris tui. Nam ubi tu eos inunxeris, et ille ex morsu confricueris, albuginem 145 detrahes. Mater porro ejus sedebat, reditum filii expectans: eo conspecto, adventum ejus Tobito nuntiat, propereque accurrens, filium deosculata: Vidi te, inquit, fili, neque mihi posthac mors cura

est. Tobitus vero ad januam exiens impingit; sed Tobias eo apprehenso, felle inunxit ejus oculos: quos ubi ille compunctos defricuit, albugo inde squamarum instar decidit. Viso igitur filio laudat Deum: cumque audisset, quid ei apud Medos accidisset, egressus est sponsæ obviam, et bene precatus. Ninivitarum autem, cum eum videre cernerent, et magnifica Dei opera audirent, mirabantur. Dixit autem Tobitus filio, ut suo comiti mercedem cum auctario daret. Verum Tobias: *Pater, inquit, æquum est eum semissem eorum omnium quæ attulit, accipere.* Et Raphaeli ait: *Mi frater Azaria, summe dimidium eorum omnium quæ attulisti, et bene ambula.* Tum angelus utrumque seducit, et eis opera Dei magnifica recensens, se Raphaelem esse ait: nec sua sponte venisse, sed a Deo esse missum: monet ut Deum celebrent, ejusque in se beneficentiam prædicent. *Nam arcanum, inquit, regis celure bonum est; Dei autem opera sunt celebranda et extollenda.* Illi his auditis, ad pedes ejus sunt prolapsi: sed cum surrexissent, eum non viderunt amplius, et prædicarunt miracula divinitus in se edita. Natus erat Tobitus, cum visum amitteret, annos quinquaginta octo, eumque post annos octo recuperavit, et ab eo tempore magis etiam veritus est Deum, et majus virtutis studium habuit. Cum plane consenuisset, Tobitæ dixit: *Ego, fili, plane consenui, jamjam moriturus. Tu vero cum liberis tuis proficiscere in Mediam. Persuasum enim habeo, ea quæ Jonas de Ninives excidio prædixit, eventura esse. Hierosolyma item fore deserta, et templum combustum iri: sed Deo urbi reconciliato, populum reversurum, et eam instauraturum. Tu vero legem observato, et misericors esto et justus.* His filio mandatis exspiravit, annos centum quinquaginta octo natus. Eo Tobias una cum matre honorifice sepulto, cum uxore Ecbatana Mediæ ad socerum Raguelem proficiscitur: quem cum et ipsum natu grandem sepe- lisset, hæreditatem ejus adit. Mortuus est et Tobias, 146 annos natus centum viginti septem, audivitque, priusquam obiret, excidium Ninives a Nabuchodonosore et Assyriis captæ.

ὅτε τὴν δρασίαν αὐτοῦ ἀπέλειπεν, ἐτῶν πεντήκοντα εἰς τὸ ὄφιν, καὶ ἦν μᾶλλον ἔκτοτε φοβούμενος τὸν Θεόν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος. Γεγηρακῶς δὲ εἰς ἑκατὸν, λέγει τῷ υἱῷ αὐτοῦ· Τέκνον, ἰδοὺ γηγήρακα, καὶ πρὸς τῷ θανεῖν εἰμι· σὺ δὲ λάβε τοὺς υἱούς σου, καὶ ἀπελθε εἰς Μηδίαν. Πέπεισμαι γάρ, ὅτι ὅσα προσέειπεν Ἰωνᾶς περὶ Νινευί, ὡς καταστραφήσεται, γενήσονται, καὶ ὅτι Ἱεροσόλυμα ἔρημα ἕσται, καὶ ὁ ναὸς κατακυυθήσεται, καὶ πάλιν ἐλεήσει τὴν πόλιν ὁ Θεός, καὶ ἐπιστρέψει ὁ λαός, καὶ οἰκοδομήσει αὐτήν. Σὺ δὲ τήρησον τὸν νόμον, καὶ γίνου ἐλεήμων καὶ δίκαιος. Καὶ τοιαῦτα ἐντελέμενος τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἐξέλιπεν, ἐτῶν γενόμενος ἑκατὸν πενήκοντα καὶ ὀκτώ· καὶ ἔθαψεν αὐτὸν ἐντίμως Τωβίας, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῆς γυναίκος αὐτοῦ εἰς Ἐκβάτανα πρὸς Ῥαγουήλ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ, καὶ ἔθαψε κάκεινον γηράσαντα, καὶ ἐκλήρονόμησεν αὐτόν. Ἀπέθανε δὲ Τωβίας, ἐτῶν ἑκατὸν εἰκοσι καὶ ἑπτὰ ἐν Ἐκβάτανοις τῆς Μηδίας, καὶ ἤκουσε πρὸ τοῦ θανεῖν τὴν ἀπόλειαν Νινευί, ἀλχημαλωτισθείσης ὑπὸ Ναβουγιδονόσορ καὶ Ἀσσυρίων.

XV. Omnis igitur Hebræorum populus, ut jam

Α θουσῶν τῶν τοῦ γάμου ἡμερῶν, Ἐξαπίστειλόν με, τῷ Ῥαγουήλ ὁ Τωβίας φησί. Καὶ λαβὼν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἡμεῖς τῶν ὑπαρχόντων τῷ Ῥαγουήλ, ἀφηί. Ἄρτι δὲ πλησίον γενομένων τῆς Νινευί, φησὶν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· Προδράμωμεν ἔμπροσθεν, ἐτοιμάσωμεν τὴν οἰκίαν. Λάβε ἔξ μετὰ χειρὸς τὴν χολὴν τοῦ ἰχθύος, καὶ ἀνολίξει τοὺς ὀφθαλμούς σου· σὺ δὲ ἔγγρισον αὐτούς τῇ χολῇ, καὶ δηχθεὶς διατρέψει αὐτούς, καὶ ἀποβαλεῖ τὰ λευκώματα. Ἦ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἐκάθητο τηρούσα τὴν ὄδόν· καὶ ὡς ἔγνω τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐρχόμενον, σπεύσασα, φησὶ τῷ Τωβίτ· Ἐρχεται ὁ υἱός σου. Καὶ προσδραμούσα, κατεφίλησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν· Εἶδόν σε, καί, καὶ νῦν, εἰ ὀανοῦμαι, σὺ μέλόν μοι. Τωβίτ δὲ ἐξῆγε πρὸς τὴν θύραν προσκόπτων, καὶ ὁ Τωβίας αὐτοῦ ἐπελάβετο, καὶ ἐπέχρισεν τὴν χολὴν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ, καὶ συνεδέχθησιν, καὶ διέτριψεν αὐτούς, καὶ ἐλείπισθη ἀπ' αὐτῶν τὰ λευκώματα. Καὶ ἰδὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, εὐλόγησε τὸν Θεόν. Καὶ ὡς ἀπηγγέλη τῷ Τωβίτ τὰ γεγονότα τῷ Τωβίτ ἐν Μηδίᾳ, ἐξῆλθε Τωβίτ εἰς συνάντησιν τῆς νόμφης αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν αὐτήν, εὐλόγησεν αὐτήν. Οἱ δὲ ἐν τῇ Νινευί ἔρῳντες· αὐτὸν βλέποντα, καὶ ἀκηκότες ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός μεγαλαῖα, ἐθαύμαζον. Εἶπε δὲ Τωβίτ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· Ἄδς δὴ, τέκνον, τὸν μισθὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ συνελθόντι σοι, μᾶλλον μέντοι καὶ προσθεῖναι αὐτῷ δεῖ. Ὁ δὲ, Πάτερ, ἐφη, τὰ ἡμίση λάβειν ὡρ ἐτήρησε, δίκαιός ἐστι. Καὶ εἶπε τῷ Ῥαφαήλ· Λάβε μοι, ἀδελφεῖ Ἀζαρία, τὸ ἡμῶν πάντων ὡρ ἐτηρηχάμεν, καὶ πορεύου ὑγιαίνων. Τότε καλέσας κατὰ μόνος τοῦς δύο ὁ ἄγγελος ἀπηγγείλεν ἅπαν τὰ μεγαλεῖα, ὅ ἐποίησε μετ' αὐτῶν ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν εἶναι ὁ Ῥαφαήλ, καὶ μὴ ἀπ' αὐτοῦ παραγενέσθαι, ἀλλὰ σταλῆναι ὑπὸ Θεοῦ. Καὶ παρήγειεν αὐτούς εὐλογεῖν τὸν Θεόν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι ὅσα ἐποίησε μετ' αὐτῶν. Μυστήριον μὲν γὰρ βασιλέως, ἐφη, κρύπτειν καλόν· τὰ δὲ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττειν ἐνδοξόν (87). Οἱ δὲ, ἀκούσαντες ταῦτα, ἔπεσον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἀναστάντες οὐκέτι αὐτὸν εἶδον, καὶ ἀνωμολογοῦντο τῷ Θεῷ ἀπ' ὧν μετ' αὐτῶν θαυμασίων ἐποίησεν. Ἦν δὲ Τωβίτ, καὶ ὀκτώ, καὶ μετὰ ἑτὴ ὀκτώ ἀποκατέστη πάλιν τὸν Θεόν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος. Γεγηρακῶς δὲ εἰς ἑκατὸν, λέγει τῷ υἱῷ αὐτοῦ· Τέκνον, ἰδοὺ γηγήρακα, καὶ πρὸς τῷ θανεῖν εἰμι· σὺ δὲ λάβε τοὺς υἱούς σου, καὶ ἀπελθε εἰς Μηδίαν. Πέπεισμαι γάρ, ὅτι ὅσα προσέειπεν Ἰωνᾶς περὶ Νινευί, ὡς καταστραφήσεται, γενήσονται, καὶ ὅτι Ἱεροσόλυμα ἔρημα ἕσται, καὶ ὁ ναὸς κατακυυθήσεται, καὶ πάλιν ἐλεήσει τὴν πόλιν ὁ Θεός, καὶ ἐπιστρέψει ὁ λαός, καὶ οἰκοδομήσει αὐτήν. Σὺ δὲ τήρησον τὸν νόμον, καὶ γίνου ἐλεήμων καὶ δίκαιος. Καὶ τοιαῦτα ἐντελέμενος τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἐξέλιπεν, ἐτῶν γενόμενος ἑκατὸν πενήκοντα καὶ ὀκτώ· καὶ ἔθαψεν αὐτὸν ἐντίμως Τωβίας, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῆς γυναίκος αὐτοῦ εἰς Ἐκβάτανα πρὸς Ῥαγουήλ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ, καὶ ἔθαψε κάκεινον γηράσαντα, καὶ ἐκλήρονόμησεν αὐτόν. Ἀπέθανε δὲ Τωβίας, ἐτῶν ἑκατὸν εἰκοσι καὶ ἑπτὰ ἐν Ἐκβάτανοις τῆς Μηδίας, καὶ ἤκουσε πρὸ τοῦ θανεῖν τὴν ἀπόλειαν Νινευί, ἀλχημαλωτισθείσης ὑπὸ Ναβουγιδονόσορ καὶ Ἀσσυρίων.

IE'. Τὸ μὲν οὖν σύμπαν τῶν Ἑβραίων ἔθνος, ὡς

Variae lectiones et notæ.

(87) Ἀνακηρύττειν ἐνδοξόν. Alter codex et mss. Reg. et Colb. habent ἐνδοξόν. Utrumque commode

legi potest, si ἐνδόξως ad verbum ἀνακηρύττειν et καλὸν per zeugma repetatur, inquit Wolfius.

ἦν Ἰσθόρης, δ' ὀυάλωτον παρὰ τῶν Ἀσσυρίων γινόμενον, μετακίσθη, καὶ ἔρημος ἡ Τερουσαλήμ καταλείπτο, οὐ πρότερόν τε τῆς αἰχμαλωσίας ἐλύθη, πρὶν ἢ τῶν Ἀσσυρίων καταλύθη ἀρχὴ κατὰ τὴν προφητικὴν προαγόρευσιν ὑπὸ Μήδων τε καὶ Περσῶν, καὶ οἱ ἐβδομήκοντα παρῆλθον ἑνιαυτοί, οὓς ὁ προφήτης Ἰερεμίας προανεφώνησεν. Οὐκ ἔκαιρον δ' ἂν εἴη καὶ τῆς τῶν Ἀσσυρίων βασιλείας ἐπιτετημένως διεξελθεῖν τὴν καθάρσιν, καὶ δεῖξαι τὴν προφητικὴν ἀληθεύουσαν πρόβρῃσιν, τὴν ὑπὸ Μήδων καὶ Περσῶν μέλλειν αὐτὴν καταλυθῆσθαι (88) προθεσπίασαν· ἔχει τε οὕτως. Βασιλείαι καθ' ἑαυτὰς ἦσαν ἡ τῶν Μήδων καὶ ἡ Περσῶν· καὶ τῆς μὲν ἤρχεν ὁ Ἀστυάγης, ὁ Καμβύσις δὲ τῆς Περσῶν. Συνήκα· δ' οὗτος τῆ Ἀστυάγου θυγατρὶ καλουμένην Μανδάνην, ἣτις καίσα τῷ Καμβύσῃ τὸν Κύρον ἐγαίνατο, ὃς τοῖς τῶν Περσῶν νόμοις τραφεῖς, ἀνδρείοτατος τε καὶ σωφρονέστατος, νουνηγῆς τε καὶ δικαιοτάτος γέγονε. Τὰ δὲ νόμιμα τῶν Περσῶν τοιαῦτα ἦσαν, ὡς Ἐσαφῶν συνεγράψατο. Ἦν αὐτοῖς ἀγορὰ (89) ἐλευθέρη καλουμένη, καθ' ἣν τὰ τε βασίλεια σφίσι, καὶ τὰ ἄλλα ἀρχαῖα πεποιήντο, ὧν τὰ ὄνια καὶ οἱ ἀγοραῖοι καὶ ἡ τούτων εὐρῆ καὶ αἱ φωναὶ ἀπελήλκοντο, ἵνα μὴ τῆ τῶν παιδῶν ἐλευθέρων εὐκομίᾳ μιγνύηται. Διήρητο δὲ ἡ ἐλευθέρη ἀγορὰ εἰς τετρακτὸν ἀρχαίων τούτων τὸ ἐν πιασίν, ἄλλο δ' ἐφήβοις ἀφώριστο, τελείους δὲ ἀνδράσι τὸ ἔτερον, τοῖς δ' ὑπὲρ τὰ στρατεύσιμα γεγονόσιν ἔτη ἀπονενέμητο τὸ λοιπὸν, καὶ εἰς τὰς ἑαυτῶν χώρας παρῆσαν ἕκαστοι. Τοῖς δ' ἐφήβοις καὶ περὶ τὰ ἀρχαῖα καταδαρθάνειν σὺν τοῖς ἑπλοῖς τοῖς γυμνασίοις (90) ἐνενομίστο, πλὴν τῶν γεγαμηκότων. Οὗτοι δὲ οὕτως ἐπιεζήτουντο, εἰ μὴ προεῖρετο, οὗτ' ἀκρίβειαι συχνάκις αὐτοῖς συγκεχώρητο. Ἦσαν δ' ἕκαστοις ἀρχόντες· δώδεκα· εἰς γὰρ δώδεκα φυλὰς οἱ Πέρσαι διήρηντο. Οἱ μὲν δὲ παῖδες, εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες, δικαιοσύνην ἐμάνθανον, τῶν ἀρχόντων αὐτῶν τὸ κλειστόν τῆς ἡμέρας δικάζοντων αὐτοῖς. Ἔγινοντο γὰρ δὴ καὶ πιασὶ πρὸς ἀλλήλους ὡσπερ ἀνδράσιν ἐγκλήματα, καὶ κλοπῆς, καὶ βίας, καὶ ἀρπαγῆς, καὶ ἀπάτης, καὶ ὕβρεως, καὶ ἄλλων τινῶν. Οὓς δ' ἂν ἔγνωσαν τούτων ἀδικουμένους, ἐτιμωροῦντο· καὶ οὓς δ' ἂν εὕρισκον ἀδικῶς ἐγκαλοῦντας, ἐκόλαζον. Ἐδίδασκον δὲ τοὺς παῖδας σωφροσύνην, προσέχοντας τοῖς πρεσβυτέροις σωφρόνως διδάγουσιν. Ἐδίδασκον δὲ καὶ τροφῆ· ἐγκράτειαν, καὶ ποτοῦ. Καὶ ὅτε τραφῆσθαι ἐμελλον οἱ παῖδες, παρὰ τῷ διδασκάλῳ ἦσαν αἰτούμενοι, ἄρτον φέροντες οἴκοθεν, καὶ κάρδαμον ὕψον· καὶ ποτὸν ἐλάμβανον ποταμίου ὕδατος κάθυνα. Ἐμάνθανον δὲ πρὸ τοῦ αἰτεῖσθαι (91) τοξέειν καὶ ἀκοντίζειν μέχρι θ' ἑξ ἑτῶν ἢ ἑπτὰ πρὸς τοῖς δέκα. Ταῦτα οἱ παῖδες ἔπραττον. Ἐκ τούτου δ' εἰς τοὺς ἐφήβους ἐτάττοντο, καὶ δέκα ἔτη περὶ τὰ ἀρχαῖα ἐκάθευδον· παρεῖχον

Variæ lectiones et notæ.

(88) Καταλυθῆσθαι. Cod. Colbert. καταληφθῆσθαι. Mox, ἔχει δὲ οὕτως, desunt in eodem cod.

(89) Ἦν αὐτοῖς ἀγορὰ. Ex Xenophonte lib. i. Vide Brissonium de regno Persarum lib. ii, pag.

240.

(90) Τοῖς γυμνασίοις. Leg. γυμνασίοις. W.

(91) Σιτεῖσθαι. Cod. Colb. αἰτεῖσθαι.

A expositum est, ab Assyriis captus, et alio translatus est, desertis Hierosolymis: neque prius dimissus, quam Assyriorum imperium, ut propheta prædixerant, a Mediis et Persis esset eversum, annique septuaginta ab Jeremia designati præterissent. Neque vero alienum hoc loco fuerit, Assyrii regni excidium breviter perstringere, atque ostendere, vere prædictum fuisse a prophetis, id a Mediis et Persis eversum iri. Cæterum res ita se habet. Medorum et Persarum distincta regna fuerunt, quorum illud Astyages, hoc Cambyses tenuit, qui Mandanen Astyagis filiam in matrimonio habebat; ex eaque Cyrum filium procreavit. Is Persarum institutis educatus, in virum fortissimum, modestissimum, cordatum et iustissimum evasit. Persarum autem instituta, Xenophonte auctore, huiusmodi fuerunt. Forum habuere, quod liberum vocabatur, in quo et regia, et cæteræ curiæ constructæ erant, repulsis inde rebus venalibus et circumforaneis hominibus, eorumque turbis et vociferationibus, ne iis hominum bene institutorum disciplina turbaretur. Divisum erat id forum in quatuor curias, quarum una pueris, altera adolescentibus, tertia viris, quarta iis qui ætatem militarem excesserant, erat attributa. Suam igitur quæque ætas curiam frequentabat. Verum adolescentibus cum armis gymniciis juxta curias excubare moris erat, exceptis iis qui uxores duxerant. Iis vero neque adesse, nisi denuntiatum esse, necesse erat: neque crebrius abesse concessum. Curia quælibet duodecim principes habebat, pro numero Persarum tribuum. Pueri qui ludos frequentabant, justitiam discebant, eorumque principes maximam diem partem jure dicundo consumebant. Nam inter pueros æquæ ac viros controversiæ nascuntur, de furto, vi, rapina, dolo malo, injuria, et aliis. Quos ex his peccasse cognorant, multabant: eos item, qui falsum aliis crimen intenderant. Docebant item eos temperantiam exemplo seniorum, et continentiam in cibo et in potu. Nam apud magistrum capiebant cibum domo secum panem et obsonii vice nasturtium afferentes: potus eis erat cothôn (poculi genus est) profluentis aquæ. Ante cibum sagittare et jaculari discebant: et hæc usque ad annum ætatis decimum sextum, aut decimum septimum. Ex eo inter adolescentes referebantur: et decennium juxta curias somnam capiebant, et interea quoque magistratibus, cum opus erat, in publicis negotiis operam navabant. Rex item venatum exiturus, semissem eorum educebat. Venabantur communiter, quod illa exercitatio rei militari non absimilis videretur. Assuefaciebat eos ante lucem surgere, frigus et æstum ferre: itineribus et cursibus exercebat,

feram vel sagitta vel jaculo ferire docebat, et scrociore etiam bestias subsistere. In venatu secum ferebant prandium, puerili copiosius, cætera simile: neque prandebant in venatu, nisi vel feræ causa diutius manentium esset, vel aliqui venatui immorari liberet. Eo prandio in cœna consumpto, postredie usque ad cœnam venabantur, utrumque diem pro uno numerantes. Id eo faciebant, ut et militiæ, si esset opus, idem facere possent. Obsonium erat, quod ceperant. Si nihil cepissent, nasturtium. Tribus quæ manebant domi, præter cætera sagittando et jaculando exercebantur, et inter sese decertabant. Adolescentes qui manebant, inserviebant magistratibus in iis negotiis publicis, quæ vires et celeritatem desiderabant. Sic decem annis exactis, in virorum cœtum transferebantur, in eoque annos viginti quinque permanebant. Cumque militandum erat, non amplius gerebant arcum et pila: sed arma quibus cominus pugnantur, pectus thorace munitum, scutum læva manu, dextra gladium aut securim. Ex his omnes magistratus legebantur. Iis viginti quinque annis exactis, utrique jam quinquagesimo ætatis anno superato, in seniorum classem transibant. Si ad externa bella non proficiscebantur, sed domi jus dicebant, de omnibus rebus et publicis et privatis, et causis capitalibus etiam. Iidem magistratus omnes creabant. Quod si quis sive adolescens sive vir instituta violasset, eum seniores curia ejiciebant: **148** ejectus per omnem ætatem ignominiosus erat. Turpe habebatur apud Persas expuere, emungi, aut anbelare coram aliis, aut urinam reddere, alvumve dejicere publice. Quæ cavere non potuissent, nisi et moderato victu essent usi, et labore humiditates consumpsissent.

καζον τὸ τε κοινὰ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ξυμπνυτα, καὶ τὰ θανατικὰ δ' ἐκτείνου ἐκρινον, καὶ τὰς ἀρχὰς ἀπίστα: ἔρουντο. Καὶ ἦν τις ἢ ἐν ἐπιθόοις ἢ ἐν ἀνδράσι παρέθη τι τῶν νομίμων, οἱ γαρταίτεροι αὐτὸν ἐξέκρινον. Ὁ δ' ἐκκριθεὶς ἄτιμος διετέλει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου. Αἰσχρὸν δὲ παρὰ Πέρσαις· λειδογιστο καὶ τὸ ἀποκτείνω, καὶ τὸ ἀπομύτισσθαι, καὶ τὸ φύσθαι· ὄφθαλμομαστοῦ, καὶ τὸ φανερῶν γενέσθαι τινα οὐρῶντος, ἢ κοιλίας ποιοῦμενον ἐκκρινεῖν. Ταῦτα δὲ οὐκ ἠθέλωσαν ποιεῖν, εἰ μὴ μετρίως διαίτη ἐχρῶντο, καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνήλισκον. Ταῦτα μὲν

XVI. Cyrus igitur hujusmodi Persarum disciplina nutritus et educatus, cum adolescentiæ annos egressus, in virorum numerum relatus esset: omnibus in rebus laudem eximiam est consecutus. Avo ejus materno Astyage defuncto, Cyaxares, qui et Darius dicitur, Cyri avunculus, paternum regnum suscepit. Cæterum rex Assyriorum, imperio in immensum aucto (nam præter ingentem suæ nationis multitudinem, Arabes et Hyrcanos subegerat, et Syros tributarios fecerat: et Hebræis jam ever- sis, Bactrianos obsidebat, et plurimas alias gentes in sua potestate habebat), putabat, si Medorum vires fregisset, se omnes circumjacentes populos facilius oppressurum. Hac cogitatione suscepta, suos instruit: legatos ad Cræsum Lydorum regem, et ad utrosque Phryges, ad Paphlagonas et Indos, ad Cares et Cilices mittit, petens, ut belli quod contra Medos moliretur, ipsis quoque utilis futurum, socii

δὲ καὶ τὴν ἡμέραν αὐτοῦς τοῖς ἀρχοῦσι κεχρησθαι: ὅπη εἶδοντο σφῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. Ὅταν δὲ ἐπὶ θήραν ἐξῆγε ὁ βασιλεὺς, ἐξῆγε τῆς μοίρας αὐτῶν τὴν ἡμισίαν· ἐθήρουν δὲ κοινῇ, ὅτι συγγενῆς αὐτοῖς: εἶδοκε αὐτοῖς ἢ μελίτη τῇ ἀσκήσει τῇ πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ εἰθίζεν ἀνίστασθαι πρωταίτερον, καὶ ψύχου; καὶ θάλλου; ἀνέχεσθαι. Καὶ ὄδοσκορίαις καὶ δρόμοις ἐγυμνάσει, καὶ τοξοῦσαι θηρίων καὶ ἀκοντίσαι εἰδίχακε, καὶ πρὸς τι τῶν ἀκλίμων θηρίων ἀνταγωνίσασθαι παρεσκευάζεν. Ἐφέροντο δὲ θηρῶντες ἀριστον πλεῖον μὲν τῶν παιδῶν, τὰλλα δὲ ὄμοιον. Καὶ οὐκ ἤριστων θηρῶντες, εἰ μὴ εἰδέτεται ἢ θηρὸς ἕνεκα ἐπιμείναι, ἢ ἄλλως διατρίψαι περὶ τὴν θήραν ἠθέλησαν. Τὸ οὖν ἀριστον τοῦτο διεπῆσαντες, τὴν ὑστέραν μέχρι δείπνου εἰθέρουν, καὶ μίαν τὰς ἡμέρας ταύτας ἐλογίζοντο ἀμφω. Τοῦτο δ' ἐποιοῦν, ἵνα κἂν ἐν πολέμῳ δεήσει, δύνανται τοῦτο ποιεῖν. Ὅφρων δὲ εἶχον ὃ ἂν εἰθέρουν· εἰ δ' οὐ, τὸ κάρθαμον. Αἱ δὲ μένουσαι φύλαξ διετίθεντο μελετώσαι πρὸς τοῖς ἄλλοις; καὶ τοξοῦσαι καὶ ἀκοντίσειν, καὶ πρὸς ἀλλήλους ταῦτα διαγωνίζεσθαι. Τοῖς δὲ μένουσι τῶν ἐφήλων ἐκέχρητο αἱ ἀρχαὶ πρὸς ἰσχύος, ἠστέχους ἔργα δημόσια. Ἐπειδὴν δ' ἐπὶ τούτοις οἱ ἐφηβοὶ δέκα ἔτη διήγαγον, ἐτέλουν εἰς τοὺς τελείους ἄνδρας, καὶ ἐκ τότε πάντες καὶ εἰκοσι οὕτω διήγον ἑνιαυτούς. Καὶ εἰ εἶδε στρατεύεσθαι, τῆς μὲν οὐκ εἶτε ἔχοντες, οὐδὲ κατὰ ἰστρατεύοντο· τὰ δὲ ἀρχιμάχα δπλα καλούμενα, θώρακα περὶ τοῖς στέροισι, καὶ γέβρον ἐν τῇ ἀριστερῇ, ἐν δὲ τῇ δεξιῇ μάχαιραν, ἢ κοπίδα. Καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲ πᾶσαι ἐκ τούτων καθίσταντο. Ἐπειδὴν δὲ τὰ πάντα καὶ εἰκοσι διετέλεσαν ἔτη, ἦσαν μὲν γεγονότες κλειδίων ἑνιαυτῶν ἢ πεντήκοντα ἀπὸ γενέσε, ἐξήρχοντο δὲ τῆνικαῦτα εἰς τοὺς γαρταίτερους. Οἱ δὲ γαρταίτεροι ἰστρατεύοντο μὲν οὐκ εἶτε ἔξω τῆς αὐτῶν· μένοντες δ' οἴκοι, εἰδίχακε τὰ ἔτη τῶν Περσῶν, καὶ τὰ νόμιμα.

IG. Κύρος δὲ, τούτους τραφίς τε καὶ παιδευθεὶς, καὶ τὴν ἐφηβὸν ὑπερβὰς ἤλικίαν, καὶ τοῖς ἀνδράσι καταλαγείς, ἐν ἁπασιν εἰδοκίμησεν. Ἦθη δὲ τοῦ μητροπάτορος αὐτοῦ, τοῦ τῶν Μήδων βασιλεύοντος Ἀστυάγου, τὴν ζωὴν μεταλλάξαντος, ὁ παῖς ἐκείνου Κυζάρης, οὗτος δὲ καὶ Δαρειὸς ὀνόμαστο, τὴν πικρὴν ἀρχὴν διεδέξατο, τοῦ Κύρου τυγχάνων μητροδέουτος. Ὁ δὲ τῶν Ἀσσυρίων κρατῶν, εἰς μέγα τῆς βασιλείας ἀύξηθει; αὐτῷ, καὶ ἀρχῶν μὲν τοῦ φύλου τῶν Ἀσσυρίων, ὄντο; πολυκλήθους, ὅφ' αὐτῶν δὲ πεποιθμένος τοὺς Ἀραβας, ὑπηκόους δὲ καὶ τοὺς Ὑρκανίους κτησάμενος, καὶ τοὺς Σύρους ὑποφόρους, τοὺς γε μὴν Βακτριῶν πολιορκῶν, καὶ τὸ τῶν Ἑβραίων γένος; ἤθη καταστρεφάμενος, καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα τῶν ἰθῶν θέμενος; αὐτῷ ὑποχείρια, ὥστε εἰ τοὺς Μήδους ἀσθενώσασσι, πάντων γε τῶν περὶ ἔβρον κρατήσασιν. Ταῦτα δὲ διανοηθεὶς, τοὺς τε ὅφ' αὐτῶν ἠστέμας; ἐπέμφε δὲ καὶ πρὸς Κροῖσον

ὃν βασιλεὺς Λυδῶν, καὶ πρὸς ἴμῳ τοὺς Φρύγας, ἅ
 πρὸς Παφλαγῶνας τε καὶ Ἰνδοὺς, καὶ πρὸς Κέραι·
 καὶ Κίλικας, αἰτῶν συμμαχῆσαι αὐτῷ κατὰ Μήδων
 ὠρημένῳ, ὡς καὶ αὐτοῖς τοῦ πολέμου συμφέροντος·
 δυνατὸν εἶναι τῷ ἔθνος λέγων, ἐπιγαμίαν τε πρὸς
 Πέρσας πεποιημένον, καὶ τὴν παρ' ἐκείνων προσκτῆ-
 σαίθαι ἀρωγὴν, καὶ θίτερον συγκροτεῖσθαι παρὰ
 αὐτῶν. Ὅστε εἰ μὴ τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώ-
 σι, ἐκάστω τῶν ἔθνων ἐπιόντας κρατήσιν αὐτῶν.
 Ὁ μὲν οὖν τοιοῦτους λόγους πρὸς ἕκαστον τῶν ἔθνων
 διεπέμπετο· τῶν δὲ τὰ μὲν τοῖς λόγοις τούτοις πα-
 ραινόμενα, τὰ δὲ καὶ χρήμασι δώροις ἀναπειθόμε-
 να, ἕνα δὲ καὶ φόβῳ τοῦ Ἀσσυρίου κρατούμενα,
 συμμαχῆσαι κατέθεντο. Κυαξάρης δὲ ταῦτα μαθὼν,
 αὐτὸς τε παρεσκευάζετο, καὶ εἰς Πέρσας ἀπέστειλε
 πρὸς τε τὸ κοινόν, καὶ πρὸς τὸν σφῶν βασιλεῖα Καμ-
 βίσην, συμμαχίαν αἰτῶν, καὶ τὸν Κύρον τὸν ἀδελ-
 φικῶν ἔρχοντα τῶν συμμάχων ἐλευσεσθαι ἀξίων·
 ἦδη γὰρ ἐν τοῖς τελείοις ἤρθητο. Συμμαχῆσαι
 οὖν τῶν Περσῶν καταθεμένων, οἱ γενεαίτεροι ἄρχοντα
 τὸν Κύρον αἰροῦνται τῆς εἰς Μήδους στρατιᾶς, καὶ
 κρισμύριους αὐτῷ ἔδοσαν πελταστὰς καὶ τοξότας
 καὶ σφενδονήτας. Ὡς οὖν ἤρθη τῷ πατρὶ
 συνταξάμενος, ἀπῆει πρὸς Μήδους σὺν τῷ
 στρατεύματι. Ἐπαὶ δὲ ἀφίκετο (οὕτω δὲ παρ-
 ῆν ὁ Ἀσσύριος) ἀπαρῆν ἐπίταται τοῖς ἐαυτοῦ
 τὴν πόλεμον. Ἐν τούτοις δὲ παρὰ Κυαξάρου ἦκεν
 ἄγγελος, λέγων, ὅτι, Ἰνδῶν παρῆει πρεσβεία, καὶ
 εἰ παρῆναι καὶ σε, φέρω δὲ σοὶ καὶ στολὴν τὴν
 καλλίστην· βούλειται γὰρ σε προσάγειν ἐσπολισμέ-
 νων λαμπρότατα, ἢ οὕτω τοῖς Ἰνδοῖς ὀφείλεις. Ὡς
 δ' ἀφίκετο ἐπὶ τὰς Κυαξάρου θύρας μετὰ τῆς στρα-
 τῆς, καὶ Περσικῶς ἐσταλμένος εἰσῆει πρὸς αὐτὸν,
 ἰχθέου ἐκείνος τῆς λιτότητι (91) τῆς στολῆς. Κλη-
 θήντες δὲ οἱ Ἰνδοὶ εἶπον, ἐστάθαι παρὰ τοῦ σφετέ-
 ρου βασιλέως, ἔρωτωντος, ἐξ οὗ ὁ πόλεμος εἴη Μή-
 δους τε καὶ τῷ Ἀσσυρίῳ; Τὰ αὐτὰ δὲ πυθίσθαι κά-
 κεινον, καὶ ἀμφοτέροις εἰπεῖν, ὅτι ὁ Ἰνδῶν βασιλεὺς
 τὸ δίκαιον σκαφάμενος, μετὰ τοῦ ἡδικημένου ἵσταται.
 Πρὸς ταῦτα ὁ Κυαξάρης εἶπεν· Ἡμεῖς μὲν ἀδικοῦ-
 μεν οὐδὲν τὸν Ἀσσύριον· ἐκείνων δὲ ὅ τι λέγει,
 πυνθανέσθε. Ὁ δὲ Κύρος εἶπεν· *Ἐὶ παρ' ἡμῶν
 ἀδικεῖσθαι φησὶν ὁ Ἀσσύριος, ὧ Ἰνδοὶ, αὐτὸν
 αἰρούμεθα δικαστὴν τὸν βασιλεῖα ὑμῶν. Οἱ μὲν
 δὴ ταῦτα ἀκούσαντες, ὤκοντο. Ὁ δὲ Κύρος, μὴ θέλων
 ἀπρακτὸν καθῆσθαι τὴν αὐτοῦ στρατίαν, τῷ Κυα-
 ξάρῳ φησὶν· *Ἐρατῆχος μέμημαι σου ἀκούσας,
 ὡς ὁ Ἀρμένιος οὕτω στρατεύματα πέμπει σοὶ, οὕτω
 τὸν δασμῶν δίδωσι, τὰς συνθήκας ἡθετηκῶς. Εἰ
 οὖν βούλει, πέμψον ἐμὲ, ἰππέας μοι μετρίους
 προσθέμενος· καὶ ὁμαι σὺν τοῖς θεοῖς ὡς καὶ
 τὸ στρατεύματα πέμψῃ, καὶ ἀποδοῖη καὶ τὸν δα-
 σμῶν. Ὡς δὲ ἐφῆκεν ὁ Κυαξάρης, ὑποσχόμενος δε-
 τὰς ὄρους πλησιάζει τῆς Ἀρμενίας, πέμψειν αὐτῷ
 πῶς ἰππέας, ἀπῆει ὁ Κύρος ὡς πρὸς θήρην ἐξιών.
 Καὶ γὰρ εἰώθει θηρᾶν μέσον τῶν ὄρων ἀμφοῖν,**

esse vellent. Nam eam gentem potentem esse : et
 affinitate cum Persis juncta, illorum quoque vires
 ascivisse, et utramque ab altera firmari. Ac nisi
 mature vires eorum premerentur, ordine omnes
 gentes oppressuros. Ille igitur huiusmodi sermo-
 nibus, passim jactandis, quosdam verbis, nonnul-
 los muneribus, quosdam etiam metu sui adduxit,
 ut auxilia pollicerentur. Cyaxares eo motu cognito,
 et ipse sese parat, et missis ad commune et regem
 Persarum Cambysem legatis, auxilia petit, et Cy-
 rum sororis filium auxiliorum ducem : nam in clas-
 sem virorum jam transierat. Persis belli societatem
 pollicitis, seniores Cyram expeditionis Medicæ du-
 cem creant, triginta millibus scutatorum, sagitta-
 riorum et funditorum delectis. Creatus imperator,
 re cum patre communicata, ad Medos abit cum
 exercitu. Quo cum ante Assyriorum adventum per-
 venisset, bellicas exercitationes 149 suis militibus
 imperat. Interea a Cyaxare accersitur, ut Indicæ
 legationi audiendæ adesset, missa veste pulcher-
 rima, ut summo in splendore ab Indis conspiceretur.
 Cum autem Cyrus ad januam Cyaxaris habitu
 Persico venisset, ægre talis ille vestis tenuitatem.
 Indi vocati referunt, se a suo rege missos esse, ut
 cognoscerent, quæ causa belli esset inter Medos
 et Assyrium : eademque ex illo etiam percontaren-
 tur, et utrisque dicerent, regem Indorum, æquitate
 cognita, iis fore adiutorem, qui injuriis afficerentur.
 Ad hæc respondit Cyaxares, se quidem nullam
 C Assyrio facere injuriam : quid autem ille dicat, id
 eis ex ipso esse cognoscendum. Cyrus item : *Si
 quam, inquit, Indi, Assyrius injuriam sibi a nobis
 esse ortam queritur, ipsum regem vestrum judicem
 sumimus. His legati auditis, abierunt. Cyrus vero,
 ne suus exercitus consideret otiosus, Cyaxari ait :
 Memini me nuper ex te audivisse, Armeniam neque mi-
 lites, neque tributa tibi mittere, pactis violatis. Quod si
 vis, mediocrem equitum numerum mihi adjungito :
 effecturum enim confido, adjutore Deo, ut et copias et
 tributa tibi mittat. Assenso Cyaxare, pollicitoque, ubi
 ad Armeniæ fines accessisset se illi equites missu-
 rum, Cyrus proficiscitur, quasi venatum exiret :
 nam venari consueverat intra fines amborum, Me-
 dorum, inquam, et Armeniorum. Inter venandum
 igitur montes Armeniæ conscendit, et paulatim
 ulterius progreditur. Quo Cyaxares cognito, equites,
 illi mittit. Quibus acceptis, tribunos convocat, ar-
 canum profert : se adesse propter Armenii iniqui-
 tatem, qui datam Cyaxari fidem violat. Chrysantes
 mandat, ut semissæ Persarum accepto, Armeniæ
 montes occupet : et caveat, ne cognoscatur, exer-
 citum in eis versari, sed quosdam præmittat et nu-
 mero et habitu prædonibus similes : ut si qui forte
 in illos inciderint, latrones esse existiment. Ita
 Chrysantes montes conscendit. Cyrus legatis ad
 Armenium missis, imperat, ut quamprimum et tri-*

Variae lectiones et notæ.

(92) Τῆ λιτότητι. Col. Colb. φαυλότητι.

buta et milites adducat, ipse instructo exercitu A
profiscitur. Armenius his auditis perculsus, et
copias contrahit, et uxores ac filium juniorem cum
pecuniis in montes mittit: neque enim regiam
habebat munitam Qui, cum in eos incidissent,
150 qui illic in insidiis erant, capiuntur uxores
regiæ, filius et filix, ipse quoque animo æstuans,
Cyro se dedit.

Περσῶν, καὶ εἰς τὰ ὄρη τῶν Ἀρμενίων γένεσθαι, φιλᾶττεσθαι τε μὴ γνωσθῆναι ὅτι στράτευμα εἶη
ἐν τούτοις. ἄλλὰ τινὰς προπέμπειν ἰηστᾶς τοικοῦτας, καὶ τὸ πλῆθος, καὶ τὰς στολὰς· ὧς τε εἰ τινες τού-
τοις ἰσως ἐντύχοιεν, κλῶπας νομίζειν εἶναι. Καὶ ὁ μὲν Χρυσάντας μετὰ τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ὄρη ἐχώ-
ρει. Ὁ δὲ Κύρος πέμψας πρὸς τὸν Ἀρμένιον, ἐκέλευεν ὡς τάχιστα ὀφείειν, καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στρά-
τευμα, καὶ αὐτὸς ἀπῆει συντεταγμένος. Ὡς δ' ἤκουσε ταῦτα ὁ Ἀρμένιος, ἐξεπλάγη, καὶ ἐπεμπε
μὲν ἀθροίζων τὴν ἑαυτοῦ στρατιάν, ἐπεμπε δὲ καὶ τὰς γυναῖκας, τὸν τε νεώτερόν υἱόν, καὶ τὰ χρήματα
εἰς τὰ ὄρη· οὐ γὰρ τείχοι· τῆ σφῶν κατοικίᾳ περιεβέβλητο. Ἐπεὶ δὲ οἱ πρὸς τὰ ὄρη πεμφθέντες ἐν-
έπεσον τοῖς ἐκεῖ ἐφεδρευούσι, καὶ αἱ τε γυναῖκες καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρμενίου, καὶ αἱ θυγατέρες
ἐάλωσαν, ἀπορῶν αὐτὸς, καὶ ἑαυτὸν τῷ Κύρῳ παρέδωκεν.

XVII. Interea natu major etiam Armenii filius B
Tigranes qui, peregre absuerat, et aliquando in
venatione cum Cyro fuerat, reversus, cognito suo-
rum casu, statim sine ulla cunctatione Cyrum con-
venit: cumque patrem et matrem et sorores, ac o-
remque suam captivas vidisset, lacrymas. Cui Cy-
rus: *Tempestive*, inquit, *ades*: longoque sermone
cum Armenio habito, ejusque perfidia convicta,
tandem dicere jubet, quantas habeat copias, quan-
tum item pecuniæ? Cum ille responderet, equitum
octo peditum quadraginta milia: pecuniæ, si ad
argenti rationem computaretur, ultra tria millia
talentum: ibi Cyrus, exercitus semissem secum
mitti jubet: de pecunia, pro quinquaginta talentis
annui tributi, duplum Cyaxari mitti, et sibi tan-
tumdem mutuo dari. His dictis, uxorem et liberos
Armenio donat: Tigrani item conjugem suam red-
dit, recens nuptam, et omnes dimittit. Inter Chal-
dæos porro et Armenios, ut inter vicinos solet,
assiduæ contentiones et pugnæ erant: quibus inter
se reconciliatis, Cyrus recedit, ac milites ab Ar-
menio acceptos ad Cyaxarem mittit: et in Mediam
reversus, pecuniaque inter tribunos distributa,
cum Cyaxare impressionem in agrum hostilem fa-
cit, castrisque positis, magna præda potitur. Ut
autem Assyrios etiam accedere cognoverunt, in-
structa acie progressi, intervallo parasangæ ab ho-
stibus castra metantur. Postridie Cyrus suos milites
eductos ordinat, Cyaxares cum Medis alterum cornu
occupat. Ex adverso idem et Assyrii cum suis foedera-
tis faciunt. Persæ inter sese cohortati, ipseque Cyrus,
cursu feruntur in hostes. At illi, vitato illorum im-
petu, ad munitiones se recipiunt. Instant Persæ, et
dum alii alios urgent, multos sternunt: et eos etiam
qui in fossas inciderant, saltu consecuti cædunt.
Medorum item equites, hostium equites invadunt:
cedunt illi, fit fuga et equorum et virorum, et
utrorumque cædes Quæ cum Assyriorum et foede-

τῶν τε Μήδων φησὶ καὶ τῶν Ἀρμενίων. Καὶ ἀπει-
θῶν ἰθὺρα, καὶ ἐπέβαινε τῶν ὄρων τῆς Ἀρμενίας
ἐπὶ τὸ πρόσσω χωρῶν ἡμέρα. Ὡς δ' ἤσθετο ταῦτα ὁ
Κυαξάρης, ἀπέστειλεν αὐτῷ τοὺς ἰηστᾶς. Ἐλθόν-
των δ' ἐκείνων, συγκαλέσας τοὺς ταξιάρχας, ἐξ-
έφηεν τὸ ἀπόρρητον, καὶ ἤκειν ἔφη διὰ τὸν Ἀρμέ-
νιον ἀγνωμονήσαντα πρὸς τὸν Κυαξάρην. Καὶ τῷ
μὲν Χρυσάντα ἐνετέλλετο τοὺς ἡμίσεις λαβεῖν τῶν
Περσῶν, καὶ εἰς τὰ ὄρη τῶν Ἀρμενίων γένεσθαι, φιλᾶττεσθαι τε μὴ γνωσθῆναι ὅτι στράτευμα εἶη
ἐν τούτοις. ἄλλὰ τινὰς προπέμπειν ἰηστᾶς τοικοῦτας, καὶ τὸ πλῆθος, καὶ τὰς στολὰς· ὧς τε εἰ τινες τού-
τοις ἰσως ἐντύχοιεν, κλῶπας νομίζειν εἶναι. Καὶ ὁ μὲν Χρυσάντας μετὰ τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ὄρη ἐχώ-
ρει. Ὁ δὲ Κύρος πέμψας πρὸς τὸν Ἀρμένιον, ἐκέλευεν ὡς τάχιστα ὀφείειν, καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στρά-
τευμα, καὶ αὐτὸς ἀπῆει συντεταγμένος. Ὡς δ' ἤκουσε ταῦτα ὁ Ἀρμένιος, ἐξεπλάγη, καὶ ἐπεμπε
μὲν ἀθροίζων τὴν ἑαυτοῦ στρατιάν, ἐπεμπε δὲ καὶ τὰς γυναῖκας, τὸν τε νεώτερόν υἱόν, καὶ τὰ χρήματα
εἰς τὰ ὄρη· οὐ γὰρ τείχοι· τῆ σφῶν κατοικίᾳ περιεβέβλητο. Ἐπεὶ δὲ οἱ πρὸς τὰ ὄρη πεμφθέντες ἐν-
έπεσον τοῖς ἐκεῖ ἐφεδρευούσι, καὶ αἱ τε γυναῖκες καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρμενίου, καὶ αἱ θυγατέρες
ἐάλωσαν, ἀπορῶν αὐτὸς, καὶ ἑαυτὸν τῷ Κύρῳ παρέδωκεν.

IZ'. Ἐν τούτοις δὲ ὁ πρεσβύτερος τοῦ Ἀρμενίου
παῖς Τιγράνης ἀπόδημος ὢν, προσῆει δὲ ποτε σύνθη-
ρος τῷ Κύρῳ ἐγένετο, καὶ γνοὺς τὰ συμβάντα, εὐ-
θύς ὡς εἶχε πρὸς τὸν Κύρον ἀπῆει· καὶ ἰδὼν τὸν τε
πατέρα, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰς ἀδελφάς, καὶ τὴν
ἑαυτοῦ γυναῖκα αἰχμαλώτους, ἐδίκρυψε. Ὁ δὲ Κύ-
ρος, *Εἰς καιρὸν ἦλθες*, ἔφη. Καὶ πολλὰ τῷ Ἀρμε-
νίῳ διαλεχθεὶς, καὶ ἀδικούντα ἐλέγξας, τέλος ἔφη·
Λέγε μοι, πόση σοι δύναμις ἐστί, πόσα δὲ χρήματα;
τοῦ δὲ εἰπόντος, ἰηστᾶς μὲν ὀκτακισχιλίους εἶναι, πε-
ζῶν δὲ μυριάδας τέσσαρας, χρήματα δὲ εἰς ἀργύ-
ριον λογισθέντα πλείω τρισχιλίων τάλαντων· ὁ Κύ-
ρος, *Τῆς μὲν στρατιᾶς*, ἔφη, *τοὺς ἡμίσεις μοι*
σύμπεμψον· τῶν δὲ χρημάτων ἀντὶ μὲν τῶν πενή-
κοντα τάλαντων τοῦ ἐτησίου δασμοῦ, διπλάσια
C *Κυαξάρη ἀπόδος*· ἔμοι δ', ἔφη, ἄλλα ἕκατόν (92)
δάνεισον. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, τὴν τε γυναῖκα τῷ Ἀρ-
μενίῳ, καὶ τοὺς παῖδας δῶρον ἔδωκε, καὶ τῷ Τι-
γράνῃ τὴν οἰκίαν νεογάμῳ ἔντι, καὶ ἀφήκε πάντας.
Ἀρμενίοις δὲ καὶ Καλδαίοις ὁμοροῦσι διαφοραὶ
ἦσαν αἰεὶ καὶ μάχαι. Τούτους δ' ἀλλήλοισι ὁ Κύρος
κατήλλαξε, καὶ οὕτως ἀπῆει· καὶ τὸ μὲν στράτευμα,
δὲ ἐκ τοῦ Ἀρμενίου ἔλαθεν, ἐπεμψε πρὸς Κυαξάρην.
Ἐπεὶ δ' ἀφίκετο εἰς Μήδους, μετέδωκε τῶν χρημά-
των τοῖς αὐτοῦ ταξιάρχοις. Ἔτα σὺν τῷ Κυαξάρῃ
ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολεμίαν, καὶ ἑστρατοπεδεύσαντο,
καὶ λαίαν πολλὴν ἐκείθιν συνήγαγον. Ὡς δὲ προσ-
ιόντας καὶ τοὺς Ἀσσυρίους ἐπίθοντο, συντεταγμέ-
νοι προσήσαν, καὶ ἑστρατοπεδεύσαντο, ἀλλήλων
D *παρασάγγην ἀπέχοντες*. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐξαγαγὼν
ὁ Κύρος τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα, παρατάξατο, καὶ καθ'
ἕτερον κέρασιν τῶν Μήδοις ὁ Κυαξάρης, ἐτέρω-
θεν δ' οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ συμμαχοῦντες αὐτοῖς.
Καὶ παραθήξαντες ἀλλήλους οἱ Πέρσαι, ὁμοῖοι δρόμῳ
ἐφέροντο, καὶ ὁ Κύρος αὐτός. Οἱ γὰρ μὴν πολέμιοι
οὐκ ἔτ' ἔμενον, ἀλλ' ἔφευγον εἰς τὸ ἔρυμα. Καὶ οἱ
Πέρσαι αὐτοῖς ἐσπόμενοι, ὠθουμένων αἰγῶν, πολ-
λοὺς κατεστρώνησαν, τοὺς δὲ εἰς τάφρους ἐμπί-

Variæ lectiones et notæ.

92) Ἐμοὶ δ' ἔφη ἄλλα ἕκατόν. Vicennensis cod., addit, δάνεισον, et est in Xenophonte, unpe hæc
descripta sunt W.

πνοντας ἐπειστηθῶντες ἐφόνευον· καὶ οἱ τῶν Μήδων ἔειπαι· εἰς τοὺς τῶν πολεμίων ἱππέας ἤλαυνον. Οἱ δ' ἐνέκλινον, ἐνθα δὴ καὶ ἱππῶν διωγμὸς ἦν καὶ ἀνδρῶν, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων. Ἰδοῦσαι δὲ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμμάχων ταῦτα, ἀνέκραγον, καὶ θεῖον ἐκπαληγγμέναι, καὶ τοὺς πέπλους περιρήγνυμεναι καὶ δρυπτόμεναι, ἰκέτευον πάντας ἀμῦναι καὶ αὐταῖς, καὶ τέκνοις, καὶ σφίσι αὐτοῖς. Ἐνθα δὴ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ σὺν τοῖς πιστοτάτοις στάντες ἐπὶ τὰς εἰσόδους ἐμάχοντο, καὶ τῆς ἄλλοις παρεκαλύοντο. Δείσας δ' ὁ Κύρος, μὴ ἄλιγοι ὄντες εἰ βιάσαιντο εἰς τὸ χαράκωμα εἰσελθεῖν, ὑπὸ πολλῶν σφαλεῖν, παρηγγύησεν ὑπὸ πόδα ἀνάγειν ἔξω βελῶν. Καὶ ταχὺ τὸ κεκλεισμένον ἐποίησαν. Εἰθ' ἀπήγαγε τοὺς οἰκίους, ὅσον ἰδοῦσαι κατὰ ἴσιν ἔχειν, καὶ ἰσπρατοπεδεύσατο. Οἱ δ' Ἀσσύριοι καὶ τεθνηκότος τοῦ ἀρχόντος, καὶ σχεδὸν σὺν αὐτῶν τῶν βελίστων, ἠθύμουν. Ὁρῶντες δὲ ταῦτα ὁ τε Κρόσος· καὶ οἱ ἄλλοι σέμμαχοι σφῶν, πάντες ἤλθον. Ἐνταῦθα ἐκλείπεται τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπέρχονται τῆς νυκτός. Ὡς δὲ μεθ' ἡμέραν ἐρημον ἐφάνη τὸ τῶν πολεμίων χαράκωμα, διαδιθάξει τοὺς Πέρσας· ὁ Κύρος πρόωτος, εἶτα καὶ οἱ ἀμφὶ Κουαξάρην διέβαινον. Τῶν μὲν οὖν Κύρω διώκειν τοὺς πολεμίους ἰδοῦσαι, τῶν δὲ γε Κουαξάρη τούναντιον ἄπαν ἦν αἰρετόν. Καὶ ὁ Κύρος, ἄδεις δὴ μοι τῶν Μήδων, ἐφη, τινὰς συμπορευομένους μοι, ἐκείνους δὴ, ὅσοι μοι ἐθελονταὶ συνέφεσαι προθυμήσονταί. Καὶ ὁ Κουαξάρης ἐφῆκε, καὶ τὸν ἀγγελοῦντα ταῦτα τοῖς Μήδοις, τῷ Κύρω συνέπεμψεν. Ἐν τοσούτῳ δὲ ἀγγελοὶ ἐκ τῶν Ἰρκανίων ἀφίκοντο. Οἱ δ' Ἰρκανιοὶ ἄποροι τῶν Ἀσσυρίων εἰσίν, ἔθνος οὐ πολλὸν, διὸ καὶ ἦσαν τῶν Ἀσσυρίων ὑπήκοοι· ἐχρῶντο δ' αὐτοῖς οὐτ' ἐν πόλεσι, οὐτ' ἐν κινδύνοις αὐτῶν φειδόμενοι. Καὶ τότε δὲ εὐραγεῖν ἐτετάχατο, ἱππεὶς ὄντας ὡς χίλιοι, ὅπως εἰ τι ἐπισθεν εἴη δεῖνόν, ἐκείνοις τοῦτ' ἐνοκῆψαι πρὸ αὐτῶν. Οἱ δὲ οἷα πάσχουσιν ἐνοοῦμενοι, ἐπεμψαν ἀγγέλους πρὸς Κύρον, ἐρῶντας, ὡς μισοῖντο δικαίως παρ' αὐτῶν οἱ Ἀσσύριοι· καὶ εἰ βούλοιο ἔναι ἐκ' αὐτοῦς, καὶ σφεῖς ἔσονται σύμμαχοι, καὶ ἠγήσονται. Ὁ δὲ ἤρετο, εἰ καταλήφοιτο αὐτοῦς· καὶ οἱ Ἰρκανιοὶ εἶπον, ὅτι κἀν ἀβρίον ἔωθεν πορευοῖντο εὐθύνον, καταλήφοινοτο σφᾶς. Καὶ ὁ Κύρος πιστεῖς ἦναι, ὡς ἀληθεύοιεν. Οἱ δὲ ἀμήρους κατέθεντο παρασχέιν, εἰ καὶ αὐτὸς αὐτοῖς δεξιὰν δοίη, καὶ πιστὰ θεῶν ποιήσαιντο. Καὶ ὁ μὲν Κύρος διδῶσιν αὐτοῖς πιστὰ, ἢ μὴν ἂν ἀλέγουσιν ἐμπεδώσωσιν, ὡς φίλοις καὶ πιστοῖς χρῆσθαι αὐτοῖς, καὶ μήτε Περσῶν μήτε Μήδων μάλον ἔχειν τι παρ' αὐτῶν. Ἐπὶ τούτοις ὁ Κύρος ἐτι φάους ὄντος ἐξῆγε τὸ στρατεύμα, καὶ ὁ Τιγράνης μετὰ τῶν Ἀρμενίων συνῆν, καὶ τοὺς Ἰρκανίους δὲ περιμένειν ἐκέλευσεν, ἐν ἅμα ἴσιν. Τῶν δὲ Μήδων σχεδὸν ἅπαντας συνεξήγαγον τῷ Κύρω. Ἠγεῖσθαι οὖν τοὺς Ἰρκανίους ἐκέλευε· καὶ πολλὴν ὄδον διανύσας, πλησίον γίνετα· τοῦ τῶν Ἰρκανίων στρατεύματος. Καὶ οἱ ἀγγελοὶ τοῦτο τὸν Κύρον ἐδίδασκον, καὶ δὲ ἐκέλευσαν, εἰ φίλοι εἰσὶν ὡς τάχιστα ὄπαντα τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας. Καὶ οἱ Ἰρκανιοὶ ταῦτα ἐνωτισάμενοι, παρήσαν εὐθὺς, τὰς δεξιὰς, ὡσπερ εἶρητο, ἀνατείνοντες. Δειξισάμενος δὲ αὐτοῦς, εἶπατέ μοι, φησί, πῶσον ἀπέχει ἐνθάδε· ἐνθα αἱ ἀρχαὶ τῶν πολεμίων εἰσὶ, καὶ τὸ ἀθρόον αὐτῶν· οἱ δ' ἔφασαν, ὀλίγω πλέον ἢ παρατάγγην. Ἠγεῖσθαι οὖν τοὺς Ἰρκανίους· ἐπέταττε· καὶ οἱ μὲν ἤγοντο· αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς Πέρσας τὴν μέσον

ratorum uxores viderent, exclamant, et consternatae **151** currunt, et vestes lacerantes plangentesque, viros obstantar, ut semetipsos, ut uxores, ut liberos defendant. Ibi reges cum fidissimis aditu castrorum occupato, pugnam et ipsi cient, et caeteros cohortantur. Veritus igitur Cyrus, ne si penetrarent in hostile vallum, pauci a multis circumvenirentur, signam receptui dat, ut milites paulatim extra teli jactum recederent : quod cum celeriter fecissent, suos tantum adducit, quantum rectum esse videbatur, et castra locat. Assyrii vero, cum et imperator et fortissimus quisque cecidisset, animis angī, Croesus et alii foederati dolere, castrisque noctu desertis, discedere. Mane cum viderent vallum hostium esse vacuum, Cyrus Persas primos traducit, Cyaxaris copiis sequentibus : cumque persequi hostes consultum putaret, Cyaxares autem quidvis mallet : petit ut Medos, qui sponte sequi vellet, sibi traderet. Annuī Cyaxares, et praecorem cum Cyro mittit, qui Medis ea nuntiet. Interea nuntii ab Hyrcanis veniunt : Assyriorum hi vicini sunt, gens ob paucitatem subiecta Assyriis, qui ita eis utebantur, ut nec in laboribus, nec in periculis eis parcerent. Tum autem agmen claudere jussi erant, equites circiter mille, ut si quid a tergo periculi esset, id in eos primos verteretur. Hi igitur ærumnis suis consideratis, legatos ad Cyrum mittunt, qui dicerent Assyrios sibi jure invisos esse : si vellet, se duces fore et adjuutores ad eos persequendos. Cyrus rogat an eos adipisci possit? Respondent Hyrcani, si vel postridie mane cum expeditis copiis profisciscatur, assecuturum illos. Tum Cyrus petit firmari sibi fidem ab eis : pollicentur illi se obsides duros, si vicissim dexteras daret, et sacramento firmaret fidem. Annuī Cyrus : quod si re præstarent, quæ verbis profiterentur, se eis pro fidis amicis usurum : neque deteriore loco futuros, quam Persas aut Medos. His actis, cum adhuc luceret, educit exercitum, Tigrane cum Armeniis comitante : et Hyrcanos etiam expectare jubet, ut una irent. Medi vero fere omnes Cyrum sequebantur. Jubet igitur Hyrcanos præcedere, multoque itinere confecto, eorum exercitui appropinquat : de quo **152** a legatis admonitus, jubet, si amici sint, citra moram occurrere sublati dexteris. Faciunt illi, ut jussi erant : quos Cyrus benigne acceptos, dicere sibi jubet, quantum absint hostium duces et universæ copiar. Cum responderent, paulo plus parasanga, jubet ducere, ipse cum Persis in medio profisciscitur, alis equitum utrinque adjunctis. Cum diluxisset, hostes re cognita, partim fugere, partim sine pugna cædi.

ἔχων ἔπορεύετο, τοὺς δὲ ἱππεῖς ἐκατίρωθεν ἔταξεν. Ἐπεὶ δὲ φλοὸς ἐγένετο, καὶ ἔχων τὰ δρώμενα εἰ πολέμιοι, οὐδέ τις ἐμάχετο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔφευγον, οἱ δὲ καὶ ἀμαχῆ ἀπόλλυτο.

XVIII. Croesus autem, Lydorum rex, mulieres A cum curribus noctu ablegarat, ut in frigore profisciscerentur (æstas enim erat), et ipse cum equibus sequebatur. Idem et Hellespontiæ Phrygiæ duce[m] fecisse memorant. Quos cum ii qui fugerant, assecuti, quo loco res esset, docuissent, et ipsi fugere incipiunt. Hyrcani autem Cappadocum regem in propinquo adhuc deprehensum occidunt. Ac cæteri quidem persequendis hostibus intenti erant. Cyrus autem suos castris circumvehī jubet, et qui armati egredierentur, occidere, qui intra munitiones erant, ut arma in unum conferrent, et equos ad tabernacula relinquerent, per præcones edicit: qui secus fecerit, capitale fore. Itaque arma abjiciant. Ea in unum acervum congesta, quibus id negotii datum erat, cremant. Deinde recordatus Cyrus, se neque cibaria neque potum attulisse, omnes tentorium curatores convocat, et in omnibus tabernaculis duplum ejus quod dominis, eorumque servitiis parant, instruere jubet. Dum illi jussa exsequuntur, Medi qui longius excurrerant, alii currus commeatu plenos adducunt, alii carpenta, in quibus lectissimæ feminæ erant: iisque Cyro ostensis, ad prædam redeunt. Mordebat ea res Cyrum: et ipse sibi iratus, tribunos convocat, suadet ut et ipsi equitatum instituant, quo equites persequi et fugientes capere possint. Assensere cæteri. Interea Hyrcani et Medi, cum jam ultra meridiem esset, captivos et viros et equos adducunt. Captivos jubet, relictiis equis, domum reverti, agrus colere, ædes suas tenere, et suis uxoribus liberisque frui, ac idem nuntiare cæteris. Unum duntaxat eis fore novum, quod non idem imperaturus esset qui prius, cætera futura 153 eadem esse omnia. Illi adorato rege, discedunt. Cyrus autem, Medis et Armeniis: *Cæna, inquit, tempus est, eaque parata, viri optimi, ut licuit. Vos autem, Hyrcani, deducite eos in tabernacula, principes in maxima, cæteros prout rectum vobis videbitur. Cænatote et ipsi, nam vestra tentoria salva sunt, et inviolata.* Dum hi jussa exsequuntur, Cyrus Persarum multos mittit, qui castra undique servarent, ut et si quis foris accederet, non lateret: et qui intus aufugerent, deprehenderentur. Postridie spolia dividi jubet inter milites, et equos Persis dari, ut et ipsi equites evaderent: et Cyaxari ea eximi, quæ ei grata esse scirent. Persas suos iis fore contentos, quæ superessent: *Neque enim nos, inquit, delicate sumus educati: et fortasse derideritis nos, si quid elegans nobis tribueritis, quemadmodum novi nullam risus materiam præbituros, ubi equis insederimus, atque etiam in terram deciderimus.* Vocatis tribunis, equos sorte æqualiter inter eos distribui jubet.

ἦγον. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ τὰ λάφυρα τοῖς στρατιώταις διανεμηθῆναι προέταξε, τοὺς δ' ἱππεὺς τοῖς Πέρσαις: δοθῆναι, ἵνα ἱππεῖς καὶ αὐτοὶ ἔσονται, καὶ τῷ Κυζεξῆρῳ δὲ, Ἐκλέσατο, ἔφη, ὅποια σὺ βουίται κενερισμένα αὐτῷ. Πέρσαις δὲ, ἔφη. Τοῖς μετ' ἐμοῦ ὅσα ἀν' ἑρσὶν ἔργηται, τούτα ἀνεῖσει. Οἱ γὰρ ἡμεῖς ἀν

IH. Κροῖσος δὲ, ὁ Λυδῶν βασιλεὺς, τὰς γυναῖκας σὺν ταῖς ἀρμαμάξαις νυκτὸς ἀπέπεμψε, ὡς βῆον κατὰ ψύχος πορεύοιτο, θέρος γὰρ ἦν, καὶ αὐτὸς τοὺς ἱππεῖς ἔχων ἐπηκολούθει, καὶ τὴν τῆς παρ' Ἑλλησποντον ἀρχοντα Φρυγίας τὰ αὐτὰ ποιῆσαι φασίν. Ὡς δ' οἱ φεύγοντες αὐτοὺς καταλαμβάνον, καὶ τὸ γινόμενον ἔχων, ἔφευγον καὶ αὐτοὶ· τὸν δὲ τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα ἔγγυς ὄντα εἶ, κατακαίνουσι τοὺς Ὑρκάνοι· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐδίωκον. Ὁ δὲ Κύρος τοὺς σὺν αὐτῷ περιελαύνειν ἐκέλευε τὸ στρατόπεδον, καὶ κτείνειν μὲν τοὺς ἐξιόντας σὺν ὅπλοις, τοῖς δὲ μένουσι ἐκήρυξεν ἀποφέρειν τὰ ὅπλα συνδεσμένα, τοὺς δ' ἱπποὺς ἐπὶ ταῖς σκηναῖς καταλείπειν· τὸν δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντα, τῆς κεφαλῆς στερεῖσθαι. Οἱ μὲν δὴ τὰ ὅπλα ἔχοντες ἐβρίσκον ἀποφέροντες εἰς ἓν χωρίον, καὶ ταῦτα οἱ τεταγμένοι κατέκαιον. Ὁ δὲ Κύρος· ἐνοήσας ὡς ἦλθον οὕτω οἷα οὕτω ποτὰ ἔχοντες, ἐκήρυξε τοὺς τῶν σκητῶν ἐπιτρόπους παραίναί πάντας, καὶ ὡς παρήσαν, Ἄγεται, ὦ ἄδερξε, ἔφη, διπλάσια ἐν ἐκείνῃ σκηνῇ οἷα παρασκευάσατε, ἢ τοῖς θεσπόμενοι καὶ τοῖς οἰκέταις αὐτῶν καθ' ἡμέραν ἵποιετα. Καὶ οἱ μὲν ὡς παρηγγέλησαν, ἔπραττον. Τῶν δὲ Μήδων τινες οἱ μὲν ἀμάξας προωρημένας καταλαβόντες, καὶ ἀποστρέψαντες μετὰς ὧν δεῖται στρατιὰ, προσήλθον· οἱ δὲ καὶ ἀρμαμάξας γυναικῶν τῶν βελτίστων προήγον, καὶ ἐπιδεικνύντες· Κύρω δ' ἦγον, κλίην ἀπήλθον. Ὁ δὲ Κύρος· ἐπὶ τούτοις ἐδάκνετο, καὶ κατεμέμεστο ἑαυτοῦ· καὶ συγκαλέσας τοὺς ταξίαρχαί, συνεβούλευεν ἱππικῶν καὶ τοὺς Πέρσας κτῆσασθαι, ἵνα τούτῳ τοὺς ἱπποτάς διώκοιεν, καὶ τοὺς φεύγοντας καταλαμβάνοιεν, καὶ οἱ ἄλλοι συνήρουν. Ἦδη δ' ὑπερμεσοῦσης ἡμέρας, προσήλθον οἱ ἱππεῖς οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Ὑρκάνοι, ἱπποὺς τε ἄγοντες αἰχμαλώτους καὶ ἄνδρας. Τοῖς μὲν οὖν αἰχμαλώτοις ἄνδράσιν, Ἄπειτε, εἶπε, τῆς τε χώρας ὑμῶν ἐργαζόμενοι, καὶ τὰς οἰκίας οἰκοῦντες, καὶ γυναῖξιν ταῖς ὑμετέρας συνοικοῦντες, καὶ καίτων τῶν ὑμετέρων ἀπολαύοντες, καὶ τοὺς ἄλλοις δὲ διαγγέλλετε ταῦτα. Ἐν γὰρ τι καινὸν ἔσται ὑμῖν, οἷον οὐχ ὁ αὐτὸς ὑμῶν ἀρξεί, ὡς περ καὶ πρότερον· τὰ δ' ἄλλα τὰ αὐτὰ ἔσται πάντα ὑμῖν. Οἱ μὲν οὖν προσκυνῶντες ἀψήσαν· Ὁ δὲ Κύρος ἔφη, Ὡσα δὲ, ὦ Μῆδοι τε καὶ Ἀρμένιοι, δεῖτε πρὸς παρεσκευασθαι εἰς ὑμῖν δεικνῶν, ὡς ἡμεῖς, ὦ βέλτιστοι, ἠδυνάμεθα. Καὶ ὑμῖς δὲ, ὦ Ὑρκάνοι, ἔφη, διαγγέτε αὐτοῖς ἐπὶ τὰς σκηνας, τοὺς μὲν ἀρχοντας ἐπὶ τὰς μετρίστας, τοὺς δ' ἄλλους ὡς ἀνδοκῆ κάλλιστα ἔχειν, καὶ αὐτοὶ δὲ δεῖτε πρὸς οἷον γὰρ ὑμῖν εἰ σηνῆν, καὶ ἀπέραιτο. Καὶ οἱ μὲν ἵπποισιν ὡς ἐκτελεύθησαν· ὁ δὲ Κύρος πολλοὺς τῶν Περσῶν ἐπέμψε κώκλῳ τηρεῖν τὸ στρατόπεδον, ἵνα, εἰ τίς τε ἔξωθεν προσοί, μὴ λάθῃ· καὶ εἰ τις τῶν ἐντὸς ἀποδιδράσκει, ἀλώσοιτο. Καὶ οἱ μὲν Πέρσαις οὕτω διεδράσαν, ἀλώσοιτο. Καὶ οἱ μὲν Πέρσαις οὕτω διεδράσαν, ἀλώσοιτο. Καὶ οἱ μὲν Πέρσαις οὕτω διεδράσαν, ἀλώσοιτο. Καὶ οἱ μὲν Πέρσαις οὕτω διεδράσαν, ἀλώσοιτο.

χιλιῶν τεθραμμένα, ὡς τε ἰσως ἀν καὶ καταγελάσθητε ἡμῶν, εἰ ἀσεμνὸν ἡμῖν περιβιήτη· ὡς περ οἷδ' ὅτι πολλὸν ὄμιν γέλωτα παρέξομεν, καὶ ἐπὶ τῶν Ἰακῶν καθήμενοι, οἶμαι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κατακλιπτόμενοι. Καὶ τοῖς ταξίαρχας κλέυσας, τοῖς Ἰπποῦς λαμβάνειν ἐκέλευσε, καὶ κληρωσαμένους ἰσως κορβάνειν ἐκάστους.

18. Ἐν τούτῳ δὲ παρῆν Γωβρύας Ἀσσύριος, A
 κριστότης ἀνὴρ, σὺν ἱππικῇ θεραπειᾷ, καὶ τὴν Κύ-
 ρον ἦτει θεάσασθαι. Ἦχθη εὖν πρὸς αὐτόν, καὶ εἶ-
 πεν· Ὁ θεόποτα, ἐγὼ εἰμι τὸ μὲν γένος Ἀσσύ-
 ριος, ἔχω καὶ τοῖχος ὀχυρόν, καὶ χώρας ἀρχῶ
 πολλῆς. Ἐγὼ δὲ καὶ Ἰακῶν εἰς χιλίαν, ἦν τῷ
 τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖ παρεχόμεν, καὶ φίλος
 ἦν ἐκείνῳ ὡς μάλιστα. Ἐπεὶ δ' ὁ μὲν τέθρηκεν
 ὁ γ' ὄμῶν, ὁ δὲ καὶ ἐκείνου τὴν ἀρχὴν ἔχει,
 ἐχθιστοὺς ἀν ἔμοι, ὅτι τὸν μόνον μοι καὶ φίλον
 παῖδα φθορήσει ἀπέκτανεν, ἦκα πρὸς σέ, καὶ
 διδωμί σοι ἑμαυτὸν δοῦλον καὶ σύμμαχον, σὲ
 δὲ τιμωρὸν αἰκεῦμαι γενέσθαι μοι. Κύρος δὲ ἀ-
 κρινατο· Ἦν περ, ὦ Γωβρύα, ὅσα φῆς καὶ προ-
 νεῖς, δέχομαι τε ἐκείνη σε, καὶ τιμωρήσειν σοι
 τοῦ παιδὸς τὸν φόνον σὺν θεοῖς ἐπισχνοῦμαι. Ὁ
 δὲ· Ἐπὶ τούτοις, ἔφη, ἀληθεύων ἐγὼ, διδωμί
 σοι τὴν ἐμὴν καὶ λαμβάνω τὴν σὴν δεξιάν.
 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπράχθη, ἀκρίναι κελύει τὸν Γω-
 βρύαν, ἔχοντα καὶ τὰ ὄπλα· καὶ ὁ μὲν ἀπῆει. Οἱ
 δὲ Μῆδοι παρῆσαν, ἐξηρηλάτες Κύρω τὴν καλλίστην
 σκηνήν, καὶ τὴν Σουσίδα γυναῖκα, ἣ καλλίστη λέ-
 γεται ἐν τῇ Ἀσίᾳ γυνὴ γενέσθαι, καὶ μουσουργοῦς
 δὲ δύο τὰς κρατίστας. Καὶ Κυαζάρη τὰ δεύτερα,
 τὰς δὲ περισῶς σκηναὶς Κύρω παρέδωκεν, ὡς τοῖς
 Πέρσαις γένοιτο. Ὁ δὲ Κύρος τὰ μὲν τοῦ Κυαζάρ-
 ρου φυλάττειν ἐκέλευσε τοὺς ἐκείνοι οἰκειωτάτους,
 καὶ ὅσα ἔμοι δίδεται, φέλως, ἔφη, δέχομαι. Καλέ-
 σασ δὲ Ἀράσπην Μῆδον, ὃς ἦν αὐτῷ ἐκ παίδων
 ταῖρος, ἐκέλευσε διαφυλάξαι· αὐτῷ τὴν γυναῖκα καὶ
 τὴν σκηνήν. Ἦν δὲ αὕτη μὲν γυνὴ Ἀβραδάτου τοῦ
 Σούσαν βασιλέως, ὃς ἀλισχομένου τοῦ στρατοπέδου
 ἐκ παρῆν, πεμφθεὶς περὶ συμμαχίας παρὰ τοῦ Ἀσ-
 συρίου πρὸς τὴν Βακτρικὴν βασιλείαν, ξένος ὢν ἐκεί-
 νῳ. Πρῶτ δὲ ἀναστάντας ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν
 Κύρος ἑπιπικος, καὶ Περσῶν ἱππαις, γενόμενοι εἰς
 διαγίλους. Δευτερεῖοι δὲ ἀμφὶ δεξιῇ γίνονται εἰς
 τὴν Γωβρύα χωρίον αὐτοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι. Μιθῶν
 εὖν ἐκαί, ὅτι τοῖς Ἀσσυρίοις ἐν Βαβυλώνι πολλα-
 πλοσία τῆς πρώην δυνάμεως παρεσκευάσται, Ἄγε
 ἡμεῖς τὴν ἐπὶ Βαβυλώνα, ἔφη. Ὡς δὲ παρεῦθιμοι
 τεταρταῖοι πρὸς τοὺς ἑρῖοις τῆς Γωβρύου χώρας
 ἐγένοντο, καὶ ἐν τῇ πολέμῳ ἤδη ἐτύγχανον, τοὺς
 μὲν περὶ αὐτὸν καὶ τινὰς τῶν ἱππέων κατέσχε πρὸς
 αὐτόν, τοὺς δ' ἄλλους ἱππαις ἀφῆκε καταβαῖν,
 κελύεισας τοὺς μὲν ὄπλα ἔχοντας τῶν ἐτυγχανόντων
 αὐτοῖς κατακλιπείν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ λείαν ὄσσην
 ἀν λάβωσι πρὸς φόνον ἀγειν. Ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς
 Πέρσαις συγκαταβαῖν, καὶ ἦγον πολλοὶ μὲν αὐτῶν
 κατακλιπόμενοι ἀπὸ τῶν Ἰακῶν, πολλοὶ δὲ λείαν
 οἶσι κλισίῃν ἔγοντες. Εἶτα πρὸς Βαβυλώνα ἦει ὡς
 περ ἐν μάχῃ παραταξάμενος· Ὡς δ' οὐκ ἀντιξήσαν
 οἱ Ἀσσύριοι ἐκέλευσεν ὁ Κύρος τὸν Γωβρύαν προσ-
 εἰδάναντα εἰπεῖν· Εἰ βούλεται ὁ βασιλεὺς ἐξίωρ
 ἔπερ τῆς χώρας μάχεσθαι, καὶ αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ

XIX. Interea Gobryas Assyrius, homo senex,
 cum equestri comitatu, se ad Cyrum spectandum
 admitti petens, ad eum adductus : *Domine*, inquit,
ego sum genere Assyrius arcemque validam habeo,
et amplæ ditidni impero. Sunt mihi et ad mille equi-
tes, quos regi Assyriorum præbere fui solitus, cuius
summa amicitia sui usus. Postquam vero is a vobis
interiit, ejus vero filius mihi inimicissimus, ob filium
meum unicum et charissimum ex invidia interse-
ctum, regnum suscepit : ad te venio, meque tibi
trado servum et commilitonem, petens ut injuriam
mihî factam ulciscaris. Cyrus respondet : Si, Go-
brya, ita sentis ut loqueris, te et supplicem suscipio :
et eadem filii tui me ulturum, Deo juvante, polli-
ceor. Tum Gobryas : Quia hæc vere dico, do tibi
meam dextram, et accipio tuam. His actis, et Go-
brya cum armis dimisso, Medî aderant, qui Cyro
pulcherrimum tabernaculum, et Susianam mulie-
rem, quæ Asianarum pulcherrima fuisse traditur,
et duas musicas præstantissimas, Cyaxari vero
secundaria munera elegerant. Supervacua taber-
nacula Cyro tradiderunt, ut eis Persæ uterentur.
Cyrus quæ Cyaxari destinarent, ab illius intimis
asservari jubet : quæ sibi data essent, grato animo
se accipere 154 *sit. Et Araspi Medo a puero*
amico custodienda tradit, et tabernaculum et mu-
lierem. Erat ea uxor Abradate Suziorum regis qui
dum castra caperentur, abfuerat legatus ad potendam
Bactrianorum regis societatem, hospitis sui. Mane
Cyrus, equa cum Persarum duobus millibus, qui
et ipsi equites facti erant, ad Gobryam proficiscit-
ur, ac die altero et ipsi et eorum socii in Gobryæ
arcem perveniunt. Ibi cum didicisset, Assyrius
Babylone longe majores copias, quam prius ha-
buissent, comparasse, Babyloniem se duci jubet.
Quarto die cum ad fines Gobryanæ ditionis perve-
nissent, et jam in hostili agro versarentur, pedites
et equitum nonnullos apud se retinet : reliquos
equites excurrere jubet, et quos armatos invene-
rint, occidere, cæteros et omnem prædam ad se
adducere. Cum his Persarum etiam quosdam emi-
sit, quorum multi equis devoluti, multi etiam
maxima præda parta redierunt. Deinde versus Ba-
bylonem progreditur, instructa velut ad prælium
acie. Cum Assyrii non egrederentur, jubet Go-
bryam adequitare ad mœnia, et dicere : Si velit
rex egredi in aciem, et pro regione dimicare, se illi
pugnae copiam facturum. Sin regionem non defen-
dorit, necesse fore ut pareat victoribus. Quæ cum
Gobryas dixisset, Assyrius misit qui ei diceret :
Dominus tuus, Gobrya, respondet : Si pugnare vo-
litis, ut in diem tricesimum redeatis : nondum enim
nobis esse otium qui adhuc instruamur. Illis renun-
tatis, Cyrus exercitu redacto, Gobryam de Cadata
rogat : qui cum regis filius, et Assyrii sodalis esset,

in convivio ab illo comprehensus et castratus, patre mortuo regnum eunuchus tenebat. Ad eum igitur adducendum mittit Gobryam, qui jussa et mandata regis exsecutus rediit. Gadatas autem cum Assyrii societatem simularet, et castellum quoddam Assyrii occupasset, bellum inferenti impedimento futurum : eo tradito, hūmaniter a Cyro excipitur, cum hac oratione : *Assyrius tibi, Gadata, procreandi liberos facultatem ademit, non etiam parandi amicos.* Eo castellum subacto, Caddusii, Sacæ, et plures Hyrcani se ad Cyrum conferunt. Sed Gadatas nuntiat, Assyrium ob jacturam illam iratum, suæ ditioni **155** bellum illaturum. Si dimitteretur, se loca munita defensorum, de cæteris minus esse sollicitum. Rogatus quanto tempore suum regnum attingere posset, ait ipse cum exercitu consequi? Respondet : *Se quidem intra triduum ibi cœnaturum : ipsum vero ante septem aut octo dies eo pervenire non posse.* Tum Cyrus : *Tu, inquit, quam cellerrime abi, ego vero ut potero profisciscar :* et convocatis sociorum principibus, Gadatæ, homini bene merito, qui ab Assyrio oppugnaretur, opem esse ferendam ait, iis assensus : *Quia, inquit, vobis idem videtur, eamus, sumptis et viris et equis fortissimis, ac tridui commeatu, ut expediti simus.* Sic parati, media nocte, Gobrya duce, ingrediuntur.

περὶ τοῦ φρουρίου πυθόμενος καὶ χάλειπνας, οὐσχευάζοιτο εἰς τὴν ἐμὴν ἐμβαλεῖν χώραν. Ἐάν οὖν ἀφῆς με, τὰ τεῖχη ἂν περιβαλεῖν διζώσωσι. Τῶν δ' ἄλλων μείων μοι λόγος. Ἦρετο οὖν ὁ Κύρος· Ἐάν ἴης, πότε ἐση εἰκοί ; ὁ δὲ· Εἰς τρίτην. Ἐφη, δεξιανήσω ἐν τῇ ἡμετέρᾳ. Ἐγὼ δὲ, ἐφη ὁ Κύρος, ποστᾶϊος ἂν ἐκείσε ἀφικολίμην σὺν τῷ στρατεύματι. Καὶ ὁ Γαδάτας· Οὐκ ἂν δύναιο, ἀπεκρίνατο, δέσποτα, εἰ μὴ ἐν δεξὴ ἢ ἐκτὸς ἡμέραις ἐλθεῖν. Καὶ ὁ Κύρος· Σὺ τοίνυν, ἐφη, ἀπιθι τάχιστα· ἐγὼ δ' ὡς ἂν δυναίμην κορευσομαι. Καὶ ὁ μὲν Γαδάτας ἀπῆει. Ὁ δὲ Κύρος τοῖς ἀρχουσι τῶν συμμάχων εἶπε δεῖν τῷ Γαδάτᾳ ἐπαμύναί παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου πολυμομένῳ, ἀνδρὶ εὐεργέτῃ. Καὶ πάντες συνέφασαν. Ὁ δὲ· Ἐπεὶ καὶ ὑμῖν συνδόκει, ἐφη, ἄγχι, κορευσώμεθα, ἰσπαν τε καὶ ἀνδρῶν τοὺς δυνατωτάτους λαβόντες, καὶ τριῶν ἡμερῶν τὰ ἐπιτηδεῖα, ἴν' εὐζῶνοι ὦμεν (94). Οὕτω καὶ συσκευασάμενοι, μέσων νυκτῶν τῆς ὁδοῦ εἶχοντο, τοῦ Γωδρύου σφῶν ἡγουμένου. Καὶ ὁ μὲν Κύρος αὕτω· ἀπῆει.

XX. Gadatæ vero quidam ex ejus magnatibus C insidiatus, Assyrio vires ejus nuntiat, monet ut eum per insidias cum suis comprehendat. Assyrius his auditis, insidias ponit : ad quas cum Gadatas pervenisset, jamque capi posse videretur, insidiator exurgit, et humerum ejus ferit, non tamen lethali vulnere illato : et statim ad Assyrium profectus, cum eo Gadatam persequitur : cujus equites partim capiuntur, partim conversis frenis fugientes, Cyrum adventare vident. Is re cognita, ducit contra hostes, qui illum conspicati vertuntur in fugam. Cyrus persequitur, capiuntur multi et cursus et viri, multi occiduntur : et inter alios is etiam, qui Gadatam vulnerarat. Reliqui, et ipse Assyrius, in urbem quamdam magnam se recipiunt. His peractis, Cyrus in Gadatæ regionem pergat, eum invisurus : sed Gadatas obligato vulnere ei

μάχοιτο ἂν. Εἰ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρᾳ, δεῖ ἀνάγκη τοῖς κρατοῦσι καθεσθαι. Ὁ μὲν δὲ Γωδρύα ; προσελάσας ταῦτα εἶπεν, ὁ δ' Ἀσσύριος πέμψας ἔλεγεν· Ὁ δεσπότης ὁ σός ; ὦ Γωδρύα, ἀνταποκρίνεται· ἐὰν βούλησθε μάχεσθαι, ἤκειτε εἰς τριμοσστήν ἡμέραν· ὡς δ' οὐπω ἡμῖν σχολή· ἐτι γὰρ παρασκευαζόμεθα. Καὶ ὁ μὲν ἀπήγγειλε ταῦτα τῷ Κύρῳ, ὁ δὲ ἀπήγαγε τὸ στράτευμα, καὶ τὸν Γωδρύαν περὶ τοῦ Γαδάτα ἠρώτα. Ὁ δὲ Γαδάτας βασιλέως τινὸς ἦν υἱός, ἑταῖρος τοῦ Ἀσσυρίου, ὃν συμπίνοντα αὐτῷ συλλαβῶν ἐξέτεμε, καὶ ἐκτομίαν ἐποίησεν, ὃς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτήσαντος, τότε τὴν βασιλείαν εἶχεν εὐνοῦχος ; ὢν. Πρὸς τοῦτον οὖν ἀπένει· τὸν Γωδρύαν ἤθελε, καὶ ἀγειν πρὸς ἑαυτὸν, ὁ δὲ ἀπῆλθε, καὶ ἐντυχῶν, καὶ ὅσα πρὸς

B Κῦρον ἐνστάλη εἶπὼν, ὁ μὲν ἐπανήλθεν. Ὁ δὲ Γαδάτας τῷ Ἀσσυρίῳ συμμαχεῖν προσποιοῦμενος, καὶ φρουρίον τι τοῦ Ἀσσυρίου, πρόβολον ὃν τοῦ πολέμου ὄλω κατασχῶν, καὶ τῷ Κύρῳ αὐτὸ παραδοῦς, ἦλθε καὶ αὐτὸς πρὸς Κῦρον. Καὶ δεξιωθείς· Ὁ Γαδάτα, ἤκουσε, παῖδας μὲν, ὡς εἰκοίς, ποιῆσθαι σε ἀφελῆτο ὁ Ἀσσύριος, οὐ μόντοι καὶ κτῆσθαι φίλους ἐστέρησαν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε, τοῦ δὲ φρουρίου ὑπὸ τὸν Κῦρον γεγεννημένου, καὶ Καδδούσιοι (95) καὶ Σάκαι καὶ Ἰρκαῖοι πλείους συνεστρατεύοντο αὐτῷ. Ἐπὶ τούτοις προσέρχεται Κύρῳ ὁ Γαδάτα, λέγων, ὡς ὁ Ἀσσύριος

K'. Ἀπὸντι ἐκ τῷ Γαδάτᾳ τῶν τις πρὸ αὐτῷ δυνατῶν ἐπεδοβλευσεν ἐκείνῳ, καὶ πέμψας πρὸς τὸν Ἀσσύριον, ἐδῆλου τὴν τοῦ Γαδάτα δύναμιν, καὶ ὡς ἔκειν καὶ ἐνεδρεῦσαι αὐτῷ ἐνετέλλετο, ἴν' οὕτως αὐτὸν τε συλλαβῶσι τὸν Γαδάταν, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ· ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ Ἀσσύριος, ἐνῆδρευσεν. Ὡς δ' ἔγγυς ὁ Γαδάτας τῆς ἐνέδρας ἐγένετο, καὶ ἦδη ἰδοῦμαι εἶναι ἀλώσιμος, ἀνίσταται ἐκ τῆς ἐνέδρας. Ὁ δὲ τῷ Γαδάτᾳ ἐπιβουλεύων ἐν τούτῳ παῖσι αὐτὸν, καὶ πληττεῖ κατὰ τὸν ὄμον, οὐ μὲν τοι καιρίως. Ποιήσας δὲ τοῦτο πρὸς τὸν Ἀσσύριον παραχρημα ἀποχωρεῖ, καὶ ἰδίως αὖν αὐτῷ. Οἱ μὲν οὖν τοῦ Γαδάτα ἠλίσκοντο, οἱ δ' ἐφευγον τοὺς χαλινούς τρέψαντες, καὶ ἦδη προσιόντα καθορῶσι τὸν Κῦρον. Ὁ δὲ, ὡς ἔγνω τὸ πρᾶγμα, ἐναντίας αὐτοῖς ἦγε τὴν στρατιάν. Καὶ οἱ πολέμιοι, τοῦτον ἰδόντες, ἐτρέπτησαν εἰς φυγὴν, καὶ ὁ Κῦρος διώκειν ἐκέλευσεν.

Variæ lectiones et notæ.

(93) Καδδουστοίς. Cod. ms. Καδουστοίς. Ita infra.

(94) Ἰν' εὐζῶνοι ὦμεν. Ἰώμεν. Et paulo post, καὶ ὡς ἔκειν, etc. τὸ, ὡς, redundare videtur. W.

Ἰλλοκοντο τούτων καὶ ἄνδρες καὶ ἄρματα, καὶ πολλοὶ δὲ ἐκτείνοντο, καὶ αὐτὸς ὁ τὸν Γαδάταν πλήξας. Οἱ δ' ἄλλοι, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀσσύριος, εἰς πόλιν αὐτοῦ τινα μεγάλην κατέφυγον. Καὶ ὁ Κύρος ταῦτα διαπραξάμενος, εἰς τὴν Γαδάτα χώραν ἀναχωρεῖ, καὶ ἦει τὴν Γαδάταν ἐπιχειρήσας. Καὶ οἱ ὁ Γαδάτας ἀπήνησεν, ἐπιθεδαιμένος τὸ τραῦμα, καὶ χάριτις ὠμολόγει λέγων ὥς, Ἐγὼ γε τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ ὄχομαι, τὸ δὲ ἐπὶ σοὶ σέσωσμαι, προθύμως, οὕτω μοι βοηθήσαντι. Οἱ δὲ γε Καδδούσιοι ὀπισθοφυλακεῖν τεταγμένοι τότε παρὰ τοῦ Κύρου, καὶ μὴ μετασχόντες, τῆς διώξεως, βουλόμενοι δὲ καὶ αὐτοὶ λαμπρὸν τι ποιῆσαι, οὐδὲν τῷ Κύρῳ κοινώσασμενοι, καταθιοῦσι τὴν Βαβυλωνίαν. Ἀπίων δὲ ὁ Ἀσσύριος ἐκ τῆς πόλεως οὐ κατέφυγε, συντυγχάνει αὐτοῖς, καὶ γνοὺς μόνους ὄντας, ἐπιτίθεται, καὶ τὸν τε ἄρχοντα σφῶν ἀποκτείνει, καὶ ἄλλους πολλούς. Καὶ διώξας μέχρι τινός, ἀπετρέπετο. Οἱ δὲ τῶν Καδδουσίων ἐσώζοντο περὶ δελφίνου ἤλιθον εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὁ δὲ Κύρος τοῖς μὲν θεραπεύουσι τοὺς τετραμμένους παρεδίδου, τοῖς δ' ἄλλοις αὐτὸς προσῆγεν ἐν λόγοις παράκλησιν. Καὶ ἄρχοντα ἑαυτοῖς ἐξ ἑαυτῶν παρήγει αἰρήσεσθαι, καὶ οἱ μὲν εἶλοντο. Ὁ δὲ Γαδάτας ἦκε κομίζων τῷ Κύρῳ δῶρα παντοία τε καὶ πολλὰ, καὶ πλείστους ἵππους. Ὁ δὲ Κύρος τοὺς μὲν ἵππους ἐφη δέχεσθαι, ἐν' ἐκπληρώσει τὸ Ἡρακλεῖον ἵππικόν, καὶ εἰς μυρίους περιστάζαν αὐτῷ αἱ ἵπποις. Τὰ δὲ χρήματα ἀπαγαγεῖν αὐτῷ ἐνετέλλετο. Καὶ φυλάττειν ἔστ' ἂν καὶ αὐτὸν ἀντιδιωρεῖσθαι γνοίη δυνάμενον. Καὶ παρήγει τὴν πόλιν αὐτοῦ ὑπὸ φυλακὴν ποιήσεσθαι ἀσφαλῆ, αὐτὸν δὲ αὐτῷ συντρατεύεσθαι. Καὶ ὁ Γαδάτας ἤσθη τῇ συμβουλῇ, συγκαταζόμενος ἐς τῷ Κύρῳ συνείπαστο. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος οὕτως εἰ, τὰ μεθόρια τῶν Σύρων καὶ Μήδων ἀφίκετο, ἐνταῦθα, τρία ὄντα τὰ τῶν Σύρων φρούρια, τὸ μὲν ἐν αὐτῷ προσθαλῶν καὶ βιασάμενος ἔλαβε· τὰ δὲ δύο φοβῶν μὲν ὁ Κύρος, πεθῶν δὲ ὁ Γαδάτας, παρεσκευάσαν παραδοῦναι τοὺς φυλάσσοντας. Εἶτα πῆμκει πρὸς Κουαξάρην, ἀξίων ἦκαι εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπως περὶ ὧν ἂν δέοντο, βουλεύσαιντο. Καὶ ὁ μὲν ἄγγελος φῆκετο. Ὁ δὲ Κύρος ἐκίλευσε τὴν σκηνὴν, ἣν οἱ Μῆδοι τῷ Κουαξάρῃ ἐξείλον, κατασκευάσαι ὡς βέλτεστα τῇ τε ἄλλῃ παρασκευῇ, καὶ τῷ γυναῖκα εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῶνα τῆς σκηνῆς, καὶ σὺν ταύτῃ τὰς μουσουργούς, αἵπερ τῷ Κουαξάρῃ ἐξήρηντο. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ ἄγγελος τὰ παρὰ τοῦ Κύρου τῷ Κουαξάρῃ ἀπήγγειλε· καὶ ὁ δὲ ἐπορεύετο σὺν τοῖς παραμεινάσιν αὐτῷ τῶν Μήδων ἱππεύσιν. Ὡς δ' ἔγνω προσόντα αὐτὸν ὁ Κύρος, λαθῶν τοὺς τε τῶν Περσῶν ἱππίας, πολλούς ἤδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους παρόντας, καὶ τοὺς Ἀρμενίους, καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τοὺς εὐίποτάτους, ἀπήντα, ἐπιθεικνὺς τῷ Κουαξάρῃ τὴν δύναμιν. Ὁ δὲ ἰδὼν τῷ Κύρῳ μὲν πολλοῦ, τε καὶ ἀγαθοῦς ἐπομῆνους, ἑαυτῷ δὲ ὀλίγην τε καὶ ὀλίγου ἀξίαν θρασυαν, ἀτιμὸν τι αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι, καὶ ἄχος αὐτὸν ἔλαβε, καὶ εἰς φανερά καθήνεκτο δάκρυα. Ὁ δὲ Κύρος ἰδὼς τοῦτον ἀπολαθόμενος, καὶ παρακαθίσας,

A occurrit : et gratis actis, sc. quantum in se fuerit perisse, sed strenna illius ope conservatum esse, proflitur. Caddusii vero a Cyro in subsidiis collocati, cum persecutioni hostium non interfuisent, volentes et ipsi egregium facinus edere, Cyro inconsulto, in provinciam Babyloniam incursionem faciunt. At Assyrius egressus urbem, quo confugerat, obviam factus, cum solos esse vidisset, eos invadit, et principem eorum cum multis aliis occidit, atque aliquandiu persequitur. Qui ex Caddusiiis evaserant, sub vesperam in castra revertuntur. Cyrus vulneratos tradit medicis : alios **156** ipse consolatus, monet ut suæ gentis ducem eligant. Interea Gadatas multa et omnis generis munera offert, et equos plurimos. Cyrus equos se accipere ait, ut equitatum Persicum ad numerum decem millium expleat : pecuniam auferre jubet, et servare, donec et ipse eum remunerari posset. Suadet, ut urbem suam accurate custodiat, ipse vero secum proficiscatur. Gadatas consilio delectatus, compositis suis rebus, Cyrum comitatur. Cum ad confinia Syrorum et Medorum perventum esset, ubi tria erant Syrorum castella, unum Cyrus vi capit : reliqua duo ipse perterrefacit. Gadatas vero custodibus persuadet, ut ea tradant. His factis, ad Cyaxarem mittit, ut in castra veniat, quo quid facto opus esset, deliberarent, et tabernaculum ei a Medis attributum cum cæteris rebus, tum muliere cum duabus musicis in peculiare conclave introducta, quam pulcherrime exornari jubet. Accepto nuntio Cyaxares, cum Medis equitibus, qui manserant, proficiscitur. Ejus adventu cognito, Cyrus cum Persicis equitibus, qui multi jam erant, et Medis qui aderant, et Armeniis, cæterorumque sociorum equitibus cæcis obviam progreditur, ut copias Cyaxari ostentaret. Is vero cum illum multos viros præstantes æqui, sibi vero exiguum et vilem esse comitatum videret, ignominiosum quiddam esse ratus, præ dolore in manifestas lacrymas erupit. Cyrus eo seducto, causam iræ et doloris querit, et multis verbis ultro citroque factis, denique : *Per deos, inquit, annuncie, desine in præsentia culpare : sed ubi expertus fueris, quomodo erga te affecti simus, tum mihi v. l. gratias agito, vel injuriam exprobrato.* His verbis delinitum hominem osculatur. Quo viso Medi, Persæ et cæteri supra modum sunt gavisii. Cyrus autem et Cyaxares conscensii equis in castra pervenerunt. Cyaxari in tabernaculum suum perducto, Medi ordine munera offerunt, unum saltem ex iis quæ quisque pulcherrima nactus erat. Cum cænx tempus esset, Cyaxares epulis indulgebat : Cyrus autem de retinendis sociis sollicitus, convocatis amicis ad rem bene gerendam idoneis, petebat ut elaborarent, ne socii discederent : sed **157** diutius manerent, atque auxilio essent. Postridie ad Cyaxarem omnes conveniunt, quem prius quam alloquerentur, Cyro amici aliam gentem adducebant,

orantes ut permanerent, et belli conficiendi ad-
jutores essent.

Πρὸς θεῶν; ἔφη, ὦ θεῖς, παύσαι τὸ τῶν ἔχον μεμφόμενός μοι. Ἐπειδὴν δὲ πείραν ἡμῶν λάβης
πῶς ἔχομεν πρὸς σέ; τότε μοι ἢ χάριτας ὁμολόγησι, ἢ μέμφου. Καὶ ὁ Κουαξάρης κατέθετο δ' ἔπι-
λεγεν αὐτὸν προσελθών. Καὶ ὡς εἶδον οἱ Μῆδοι τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ λοιποὶ, ὄπαρθεσαν. Ἄνα-
βάντες, οὖν τοὺς ἵππους ὁ Κύρος καὶ ὁ Κουαξάρης, ἀψήσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐπὶ τὴν ἐξηρημέ-
νην αὐτῶ σπηνὴν τὴν Κουαξάρην ἀπήγαγον. Οἱ δὲ Μ.δοὶ ἐξήσαν πρὸς αὐτὸν, ὄρωα ἄγοντες, ἕκαστος
ἔν γέ τι ὧν εἰλήφει τὸ κάλλιστον. Ἐπεὶ δὲ ὄρωα δείπνου ἦν, ὁ μὲν Κουαξάρης ἀμφὶ δείπνον εἶχεν. Ὁ
δὲ Κύρος ὡς ἂν αὐτῶ παραμείνοιεν οἱ σύμμαχοι, ἐφρόντιζε, καὶ συλλέξας τῶν φίλων τοὺς ἱκανοὺς τὰ
δόοντα συμπράττειν αὐτῶ, μηχανᾶσθαι ἰξίου ἔπος· πείσαιεν τοὺς συμμάχους μὴ ἀποστήναι αὐτῶν, ἀλλ'
ἐπαρῆγειν ἐτι. Τῆ δ' ὄστεραίᾳ πρὸς Κουαξάρην ἄπαντες συναλέγησαν, καὶ πρὶν ἰντυχεῖν ἐκείνῳ, προσῆγον
οἱ φίλοι τῶ Κυρῶ ἄλλο; ἄλλο τῶν ἔθων τῶν συμμάχων, δέουσι αὐτοῦ μένειν, καὶ συμμετεχειν τὸ
πολέμου αὐτῶ.

XXI. Interea Cyaxares tabernaculo egressus : B
Socii, inquit, deliberandum est, utrum adhuc mili-
tandi tempus esse videatur, aut exercitus jam sit
dimittendus? Singuli igitur progressi sententias
dixere, et omnes militandum esse decreverunt.
Post omnes Cyrus : Non me latet, inquit, viri, si
copias dimiserimus, nostras opes tenuiores, hostium
auctiores fore. Sed video nos ab hostibus invadi,
quibus pares esse non poterimus. Instat enim hiems,
et penuria comnieatus. Num alia sunt a nobis ab-
sumpta, alia propter nos ab hostibus in munitiones
comportata. Quis autem, si cum frigore et fame pu-
gnandum sit, militare queat? Ego vero atees
hostium intercipiendas, nobis vero quamplurimas
munitiones parandas esse censeo. Nam si nos ca-
stella habuerimus, ea et provinciam hostibus adim-
ent, et nobis opportuna erunt. His et pluribus in
hanc sententiam dictis, omnes se strenuos fore
adjutores dixerunt : ipseque Cyaxares, et machinas
obsidionales moliri decreverunt. Cyrus vero qui
eam rem brevi confici non posse videret, exerci-
tum in tuta deductum, prædatum eduxit, ut et
victus abunde suppetere., et laboro valetudo mili-
tum firmaretur, et disciplina militaris conservaretur.
Interea transfugæ Babylonii nuntiant, Assy-
rium in Lydiam proficisci, et multam auri argen-
tique et omnis generis ornamenta secum avehere.
Id cum turba militaris ita interpretaretur, quasi
metuens sibi, opes suas apud amicos deponeret :
Cyrus contra, eum socios quæsitum abisse dicens,
se ad pugnam instruebat, exploratorem in Lydiam
missurus Araspem (nam is eam ad rem aptissimus
videbatur), qui amore captus formosæ mulieris,
quam custodiebat, frustra illam appellarat, fideli
conjugalis erga maritum etiam absentem, non obli-
tam. Neque tamen id Cyro mulier ante dixit, quam
amator comminatus esset, si nitro nollet obsequi,
vel invitam facturam. Tum demum vim verita,
per eunucho Cyro nuntiat omnia : qui re audita,
risit, et Artabazo **138** eum eunucho misso, man-
dat, ne tali matronæ vim inferat : sed si persua-
dere possit, se non ob stare. Ob hæc Araspem
partim pudore, partim metu perturbatum, et mo-

A διελέχθη, καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς λύπης ἴρῳτα τὸ
αἰτιον. Καὶ πολλὰ τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας, τίλει·
Πρὸς θεῶν; ἔφη, ὦ θεῖς, παύσαι τὸ τῶν ἔχον μεμφόμενός μοι. Ἐπειδὴν δὲ πείραν ἡμῶν λάβης
πῶς ἔχομεν πρὸς σέ; τότε μοι ἢ χάριτας ὁμολόγησι, ἢ μέμφου. Καὶ ὁ Κουαξάρης κατέθετο δ' ἔπι-
λεγεν αὐτὸν προσελθών. Καὶ ὡς εἶδον οἱ Μῆδοι τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ λοιποὶ, ὄπαρθεσαν. Ἄνα-
βάντες, οὖν τοὺς ἵππους ὁ Κύρος καὶ ὁ Κουαξάρης, ἀψήσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐπὶ τὴν ἐξηρημέ-
νην αὐτῶ σπηνὴν τὴν Κουαξάρην ἀπήγαγον. Οἱ δὲ Μ.δοὶ ἐξήσαν πρὸς αὐτὸν, ὄρωα ἄγοντες, ἕκαστος
ἔν γέ τι ὧν εἰλήφει τὸ κάλλιστον. Ἐπεὶ δὲ ὄρωα δείπνου ἦν, ὁ μὲν Κουαξάρης ἀμφὶ δείπνον εἶχεν. Ὁ
δὲ Κύρος ὡς ἂν αὐτῶ παραμείνοιεν οἱ σύμμαχοι, ἐφρόντιζε, καὶ συλλέξας τῶν φίλων τοὺς ἱκανοὺς τὰ
δόοντα συμπράττειν αὐτῶ, μηχανᾶσθαι ἰξίου ἔπος· πείσαιεν τοὺς συμμάχους μὴ ἀποστήναι αὐτῶν, ἀλλ'
ἐπαρῆγειν ἐτι. Τῆ δ' ὄστεραίᾳ πρὸς Κουαξάρην ἄπαντες συναλέγησαν, καὶ πρὶν ἰντυχεῖν ἐκείνῳ, προσῆγον
οἱ φίλοι τῶ Κυρῶ ἄλλο; ἄλλο τῶν ἔθων τῶν συμμάχων, δέουσι αὐτοῦ μένειν, καὶ συμμετεχειν τὸ
πολέμου αὐτῶ.

ΚΑ'. Ἐν τούτῳ δὲ Κουαξάρης, τῆς σπηνῆς ἐξ-λ-
θὼν, Ἄνδρες σύμμαχοι, ἔφη, σκοπεῖν θέοι, πότε-
ρον στρατεύεσθαι ἐτι καιρὸς εἶναι δοκεῖ, ἢ διαλύειν
ἤδη τὴν στρατιάν. Ἐκαστος οὖν περὶ τῶν εἰλεγε, καὶ
πάντας στρατεύεσθαι δεῖν γνώμην ἴδουσαν. Ἐπὶ
πᾶσι δὲ ὁ Κύρος εἶπεν· Ὀὐδ' ἐμὲ λαρθάνει, ὦ ἄν-
δρες, ὡς, εἰ διαλύσομεν τὸ στρατεύμα, τὰ μὲν
ἡμέτερα γένοιτ' ἂν ἀσθενέστατα, τὰ δὲ τῶν πο-
λεμίων ἀβήσηται. Ἄλλ' ὄρω ἡμῖν ἀντιπύλους
προσιόντας, οἳ οὐ δύνησόμεσθα μάχεσθαι. Προσ-
έρχεται γάρ χειμῶν, καὶ τῶν ἐπιτηδίων ἐλλει-
ψις. Τὰ μὲν γάρ ἀνήλωται παρ' ἡμῶν, τὰ δὲ δὲ
ἡμῶς ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνυκεκρίμιστα εἰς ἐρῶ-
ματα. Τίς οὖν λιψὴ καὶ ῥίγη μαχόμενον στρα-
τεύεσθαι δύναται ἄν; Δοκῶ δὲ χρῆναι τὰ μὲν
τῶν ἐναντίων παραρθεῖν ὄχυράματα, καυτοῖς δὲ
πλείστα κοιτήσασθαι ὄχυρά. Ἐὰν γάρ φρεῖσι
ἡμῖν γένηται, ταῦτα τοῖς μὲν πολεμίοις ἀλλο-
τριώσει τὴν χώραν, ἡμῖν δὲ εἰς λυσιτέλειαν
ἔσται. Ὡς δὲ ταῦτά τε καὶ ἑτέρω ἐρρήθη τοιαῦτα,
πάντα συμπροθυμήσεσθαι (95) ταῦτ' ἔφαταν, καὶ
ὁ Κουαξάρης αὐτῶ, καὶ μηχανὰς ποιήσειεν κατέ-
θεντο πολιορκητικὰς. Κύρος δὲ γνώους διατριβὴν
ἔσσεσθαι ἀμφὶ ταῦτα, τὸ μὲν στρατεύμα ἐν ἀσφαλεῖ
ἐποίησατο, ἐξῆγε εἰς προνομᾶς, ἵνα τε ἀφθονα
ἔχοιεν τὰ χρειώδη, καὶ ἵνα μᾶλλον ὀγαίνουεν κο-
πιῶντες, καὶ ὅπως τῆς εὐταξίης ὑπομιμνήσκοιντο.
Ἐκ δὲ Βαβυλωνίους ἰόντας αὐτόμολοι, ἔλεγον ὡς ὁ
Ἀσσύριος οἴχοιτο ἐπὶ Λυδίαν, πολλὰ τάλαντα χρυ-
σίου καὶ ἀργυρίου ἄγων, καὶ κόσμον παντοδαπόν.
Ὁ μὲν οὖν ἔχλος ὁ στρατιωτικὸς ἔλεγεν, ὅτεκ· ἴθα-
σθαι αὐτὸν ἤδη δεδύκα τὰ χρήματα· ὁ δὲ Κύρος
ἔλεγεν οἴχεσθαι τὸν Ἀσσύριον συμμάχους ζητοῦντα,
καὶ ὡς μάχη; ἐτι δεξέον ἀντικατασκευάζετο. Ἐδοξε
δ' αὐτῶ καὶ κατάσκοπον ἐπὶ Λυδίαν πέμψαι, ἵν' ὁ
τι πράττη ὁ Ἀσσύριος γινῶ. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐπιτη-
δειος αὐτῶ ὁ Ἀράσπας ἔδωκε, ὁ τὴν καλὴν γυναῖκα
φύλαττων, ὅς, ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναίκος, προσῆ-
γαγε λόγους αὐτῆ. Ἡ δὲ ἀπίφησε, καὶ ἦν πιστὴ τῶ
ἀνδρὶ καὶ ἀπόντι. Ὁ μόντοι κατέλατο τοῦ Ἀράσπου
πρὸς Κύρον. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἔρων ἠπάσαι αὐτῆ, ὡς, εἰ
μὴ ἐκούσα ἐνδοίη, ἀκουσα ποιήσει τοῦτο δείσαντα
τὴν βίαν, πέμπει τὸν εὐνοῦχόν πρὸς τὸν Κύρον, καὶ

Varis lectiones et notæ.

(95) Πάντα συμπροθυμήσεσθαι. Malim πάντες. W.

καλεῖται πάντα εἰπεῖν. Ὁ δὲ ἀκούσας ἐγέλασε, καὶ ἄρπάζον σὺν τῷ εὐνούχῳ, καλεῖσας εἰπεῖν αὐτῷ μὴ βιάζεσθαι τὸ αὐτὴν γυναῖκα, παθεῖν δέ, εἰ δύναίτο, οὐκ ἐφη κωλύειν. Ὁ δὲ Ἀράσπας, ἀκούσας ταῦτα, τὸ μὲν ὑπ' αἰσχύνης, τὸ δ' ὑπὸ φόβου τῇ λύπῃ καταθεβάπτιστο. Ὁ οὖν Κύρος, γυνὸς τοῦτο, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἰδίᾳ, καὶ ἐφη· Παῦσαι, Ἀράσπα, φοβούμενός τε καὶ υἰσχυνόμενος. Ἐγὼ γὰρ θεούς τε ἀκούω ἔρωτος ἠετᾶσθαι, καὶ ἀνθρώπους οὐδαμῶς μάλῃ φρονίμους οἷα πεπόνθασεν ὑπὸ ἔρωτος. Καὶ σοὶ δὲ τούτου ἐγὼ εἰμι αἰτιός, ὅς σε τοιοῦτῳ ἀμάχῳ συγκαθεῖρα πράγματι. Καὶ Ἀράσπα· ὑπολαβὼν εἶπεν· Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ Κύρε, καὶ ταῦτα πρῶος εἶ, καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπιῶν ἀμαρτημάτων. Ἐμὲ δὲ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι καταδόουσι τῷ ἄχρῳ. Οἱ μὲν γὰρ ἐχθροὶ ἐφήδονται μοι, οἱ δὲ φίλοι συμβουλεύουσιν ἐκποδῶν γενέσθαι μὴ τι καὶ κάθω ὑπὸ σοῦ. Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν· Ἐδὲ τοίνυν ἴσθι, δεῖ ταύτῃ τῇ δόξῃ ἐμοὶ τε χαρισσάσθαι δυνήσῃ, καὶ τοὺς συμμαχοὺς ὠφελῆσαι. Ἐἶτα γὰρ, ὁ Ἀράσπας ἐφη, γενόμην σοὶ χρήσιμος ἐν καιρῷ. Εἰ τοίνυν, ἐφη, προσκοιτησάμενος ἐμὲ γένου, εἰς τοὺς πολεμίους, ἔλθοις, πιστευθήσῃ ὡς ἐκαίνων. Νυκτὶ μὲν δὲ, ἐφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων. Ἐλθοὺς ἄν τοίνυν, ἐφη, πάντα ἡμῖν τὰ τῶν πολεμίων ἀγγέλλων. Ἀράσπα· μὲν οὖν οὕτω· ἐξελθὼν, καὶ παραλαβὼν τοὺς πιστοτάτους θεράποντας, ἔφρατο. Ἡ δὲ Πάνθεια, μαθεύσα τούτο, πέμψασα πρὸς τὸν Κύρον, εἶπε· Μη λυπού, ὦ Κύρε, δεῖ Ἀράσπας τοὺς πολεμίους προσῆλθαι. Εἰ γὰρ ἐμὲ εἰσεί; πέμψαι πρὸς τὸν ἐμὸν ἔδρα, ἤξει σοὶ φίλος Ἀράσπου πιστότερος. Καὶ ὁ Κύρος ἐκάλεσε πέμπειν. Ἡ δὲ Ἐπεμφε, καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ὡς ἔγνω τὰ παρὰ τῆς γυναῖκος σύμβολα, ἀσμενός πρὸς τὸν Κύρον ἐχώρησεν. Ὁ δὲ ἦν πρὸς τοὺς σ.οποὺς πέμπει πρὸς τὸν Κύρον εἰπὼν ὅς ἦν. Ὁ δὲ Κύρος ἄγειν αὐτὸν πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ εἰδὲ τὴν ἀλλήλων ἢ γυνὴ καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ἰσπάζοντο ἀλλήλους· ἐκ δυσολπίστων. Ἐἶτα ἐφη ἡ Πάνθεια τοῦ Κύρου τὴν οὐσίτητα, καὶ τὴν σωφροσύνην, καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατοικίαν. Ἐκ τούτου ἔρχεται πρὸς τὸν Κύρον ὁ Ἀβραδάτας, καὶ λαβόμενος τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς, εἶπεν, Ἄθ' ὦν εὐ σκοιηχας ἡμῶς, ὦ Κύρε, φίλων σοὶ ἐμαυτὸν δίδωμι, καὶ θεράποντας καὶ σύμμαχους. Καὶ ὁ Κύρος εἶπε· Κάτ' ὅς σε δέχομαι.

ΚΒ'. Ἡλθον δὲ τῷ Κύρῳ παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ χρήματα. Καὶ οἱ ἄγοντας αὐτὰ ἀπήγγελλον αὐτῷ, δεῖ ὁ Ἰνδὸς λέγει, ὡς ἦδομαι, ὦ Κύρε, δεῖ μοι περὶ ὧν ἐδέου ἐδήλωσας, καὶ βούλομαι σοὶ ξένος εἶναι. Καὶ πέμπω σοὶ χρήματα· κἄν ἄλλων ζῆ μετανάπτω, Ἐντέταται δὲ τοὺς παρ' ἐμοῦ ποσὶν ἔαν σὺ κελύθῃς. Ὁ δὲ Κύρος· εἶπε· Κελεύω τοίνυν τοῦ; μὲν ἄλλους μένοντας ἐνθα κατασηκώσατε φυλάττειν τὰ χρήματα· τρεῖς δὲ μοι ἐλθόντες ὑμῶν εἰς τοὺς πολεμίους, ὡς παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ περὶ συμμαχίας, καὶ τὰ ἐκεῖ μαθόντες, ὅτι ἂν λέγωσί τε καὶ ποιῶσιν, ὡς τάχιστα ἀπαγγελάτω ἐμοὶ τε καὶ τῷ Ἰνδῷ. Οἱ μὲν δὲ Ἰνδοὶ συσκευασμένοι, τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο. Ὁ δὲ Κύρος τὰ πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευάζετο μεγαλοπρεπῶς. Καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἱππεῖς ἐκπλεψὶ ἤδη ἦσαν εἰς τοὺς μέρους, καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα εἰς ἑκατὸν, καὶ ὁ Ἀβραδάτας ἑτέρα κατεσκευάσεν ἑκατὸν, καὶ τὰ Μηδικὰ ἄρματα ἑτέρα συνεστράσαν ἑκατὸν, μετα-

rore oppressum, Cyrus aggressus : Araspa, inquit, desine timere et recrudari. Ego enim et deos cedere amori audio, et quo is vel cordatissimos homines impellere solet, novi : atque istius culpa ipse tibi sum auctor, qui te cum te tam invicta concluserim. Ad hæc Araspes : Tu quidem, inquit, Cyre, in his facilis es, et ad errata humana connivere soles : rerum alii homines dolore me opprimunt. Nam et inimici insultant, et amici auctores mihi sunt excedendi e medio, ne tu quid gravius in me conulur. Cui Cyrus : Scito, inquit, te ista opinione et mihi gratificari, et exercitui prodesse posse. Ulinam vero, inquit Araspes, in tempore tibi utilis esse possim. Si igitur, inquit Cyrus, te iram ueum iugere simulans, ad hostes abieris, fides tibi ab illis habebitur. Imo, inquit Araspes, etiam ab amicis : atque omnia, inquit Cyrus, hostium consilia nobis renuntiabis. Sic Araspes cum iudicium suorum ministrorum abijt. Panthia vero discessu illius cognito, Cyrum nuntio misso hortatur, ne defectione illius doleat. Nam si se ad meritam mittere nuntium pateretur, venturum ei amicum Araspe fideliorum. Quod cum Cyrus permisisset, atque Abadatas notas uxoris agnovisset : cupide profectus, cum prope speculas venisset, Cyro nuntandum curat, quis sit : Cyrus eum ad uxorem deduci jubet. Cum sese vidissent conjuges, et post desperatam conjunctionem consulatissent : P. nihil marito Cyri sanctitatem, modestiam et clementiam erga se prædicat. Deinde Cyrum convenit Abadatas, ejusque dextera prehensa ait : Pro beneficiis in me collatis, meipsum tibi amicum, ministrum et socium trade. Cui Cyrus : Et ego, inquit, te recipio.

XXII. Eodem tempore legati ab Indo venero, qui se gaudere aiebat, quod quibus rebus egeret, significasset, et pecuniam mittere : si majore opus esset, ut peteret, et hospitium suum illi offerebat. Mandarat præterea suis, ut quidquid a Cyro juberentur, facerent. Ad hæc Cyrus cæteros in suis tabernaculis pecuniam custodire jubet, tres autem 159 ex eorum numero proficisci ad hostes, quasi ab Indo ad expetendam illorum societatem missos, rebus illorum cognitâ, quamprimum et sibi et Indo renuntiare quid molirentur. Igitur Indis, compositis rebus suis. Postridie profectis, Cyrus omnia quæ ad rem bellicam pertinerent, magnifice apparat. Erat numerus Persicorum equitum ad decies mille jam expletus, et falcati currus circiter centum confecti. Medicieque totidem ad eandem redacti formam, cum prius ad Trojanam et Libycam aurigationem accommodati essent, camelis etiam bini sagittarii attributi. Cyro his rebus occupato,

Indi ab hostibus reversi nuntiant, Cræsum imperatorem exercitus esse delectum, multosque reges et populos, atque etiam Græcos para os esse ad opem illi ferendam. His in exercitu vulgatis, milites solliciti esse cœperunt: sed Cyrus ut metum per castra vagari sensit, habita concione suos animosiores reddidit, consultum sibi videri dicens, ut hostes quamprimum invaderet. Assensis omnibus, Cyaxares cum tertia Medorum parte remansit, ne suum regnum omni præsidio destitutum esset. Cyrus autem summa celeritate proficiscitur: cumque speculatores præmissi fumum aut pulverem excitatum, et homines sibi videre viderentur, qui pabulum et ligna colligerent: hostilem exercitum in propinquo esse conjecerunt, idque Cyro nuntiaverunt. Is eos in speculis manere, et præmissa equitum ala ab his decursione in planitiem facta, capi aliquos jussit, e quibus ubi cognovit, exercitum in quo et ipsi fuerint, ad duas parasangas abesse, et de se multa verba fieri ab hostibus, adventu suo minime lætis, atque aciem instrui a Cræso et Græco ac Medo quodam, qui profugisse a suis diceretur. Cyrus: *Utinam, inquit, illum ita capiam, ut volo*: Et captivos abire jubet, neque multo post de reditu exploratoris Araspis sit certior, eumque lætitiæ exsultans obviam egressus amplectitur. Quod cum omnes mirarentur: *Amici, inquit, adest vir optimus, qui nulla turpi de causa, nec mei metu abierat, sed a me ablegatus, ut hostium res cognitas nobis certo renuntiaret. Ab omnibus igitur ei 1000 homines est habendus, quod nostri boni causa et ignominiam et pericula subit*. Ita salutatus ab omnibus Araspes, quæ vidisset exponit, copias hostium, stationes, consilia. Quibus auditis. Cyrus quemque arma sua et equos curare jubet, et mane ad pugnam paratos esse. Parent illi: cumque postmodum omnes armarentur, Abradatum, cui sorte obvenerat, ut contra Ægyptios locaretur, Panthia galea aurea exornat, et armillis, purpureaque veste ad talos usque demissa, et cono hyacinthini coloris, quæ ipsa ei fecerat, suis ornamentis confatis, quod maritum sibi maximum esse ornamentum diceret. Dumque ei arma indueret, etsi ploratum dissimulare studebat, tamen lacrymæ per genas manabant: jamque consensuro currum, cæteris discedere jussis: *Abradata, ait, te, vitæ etiam meæ anteponi a me, nosse arbitror: tamen mutuum amorem nostrum testor, malle me si te virum fortem præbueris, eadem terra tecum tegi, quam ignominiosam cum ignominioso vivere. Nam Cyro quidem magnam debemus gratiam, quod me captivam, et sibi attributam, non pro ancilla, aut ingenua parum honorata tractavit, sed tibi conservavit, haud secus ac si fratris uxorem cepisset. Præterea cum Araspes custos meus ab eo defecisset, pollicita ei fui, si te arcessi pateretur, te illo multo et meliorem et fidiorem ei futurum. His verbis delectatus Abradatas, Jovem precatus, ut sibi daret, ut et Panthiæ conjugio, et Cyri amicitia dignus videretur, currum conscendit.*

σκευασθέντα εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τῆς Τρωϊκῆς καὶ τῆς Λιδικῆς διαφρείας· καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους ἐπιτεταγμένοι ἦσαν δύο ἐφ' ἐκάστην τοξόται. Οὕτω δὲ διατιθεμένων τῷ Κύρῳ τῶν τοῦ πολέμου, ἦσαν οἱ Ἰνδοὶ ἐκ τῶν πολεμίων, καὶ ἔλεγον ὅτι Κροῖσοι ἡγεμῶν καὶ στρατηγῶν ἤρτηται· καὶ πολλοὶ μὲν βασιλεῖς, πολλὰ δ' ἔθνη καὶ Ἕλληνες συμμαχήσειν ἠτοίμαστοι. Ὡς οὖν ταῦτα ἤκουσεν ὁ τοῦ Κύρου στρατὸς, ἐν φροντίδι ἐγένετο. Ὡς δὲ ἤσθετο ὁ Κύρος φόβον διαθίοντα ἐν τῇ στρατιᾷ, διαλέχθη αὐτοῖς, καὶ μετέβαλε πρὸς τὸ εὐθυμότερον. Εἶτα εἶπε· Δοκεῖ μοι, ὦ ἄνδρες, ἐπ' αὐτοὺς ἵνα ὡς τάχιστα. Καὶ ἅπαντες συνηγόρευον. Κυαξάρης μὲν οὖν τῶν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος, κατέμενε, ὡς μηδὲ τὰ οἴκοι ἐρημα εἶη· ὁ δὲ Κύρος ἐπορεύετο ὡς ἰδύνατο τάχιστα. Ὡς δ' οἱ προλόντας σκοποὶ ἐδόκουν μανθάνειν μετεωριζόμενον καπνὸν, ἢ κωνιοῦ τῶν, καὶ ἀνθρώπους ὄρῃν χιλῶν καὶ ξύλα λαμβάνοντα, ἕκαστον εἶναι που κλησίον τῶν πολεμίων τὸ στρατεύμα, καὶ τῷ Κύρῳ κατήγγελλον. Ὁ δὲ ἐκείνου· μὲν ἐκέλευσεν ἐπὶ ταῖς σκοπαῖς μένοντα, ὅτι ἐν ὄρῃν, ἀπαγγέλλειν· τάγμα δ' ἰππέων ἐπεμφεν εἰς τὸ πρόσθεν, ἵνα τινὰς συλλάβοιεν. Οἱ, καταδραμόντες εἰς τὸ πῆδον, συνέλαβον ἀνθρώπους, καὶ ἤγαγον· καὶ ἔλεγον οἱ συλληφθέντες, ὡς ἐκ τοῦ στρατοπέδου εἶεν. Καὶ ὁ Κύρος, Πόσον, ἔφη, ἀπεστίν ἐντεῦθεν τὸ στρατεύμα; Οἱ δ' ἔλεγον· Ὡς δύο παρασάγγας. Καὶ προσεπῆρετο· Ἡμῶν δὲ λόγος τις ἦν παρ' αὐτοῖς; Ναὶ νῆ Δία, ἔφασαν, καὶ πολλὸς γε, ὡς ἦδη ἔγγυς ἦτε προσιόντας. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κύρος, καὶ ἔχαιρον ἀκούοντας ἡμᾶς προσιόντας; Οὐ μὰ Δία, εἶπον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ μάλα ἠνιωῦντο. Τίς δὲ ὁ τούτους τάσων ἐστίν; ὁ Κύρος εἶπεν. Οἱ δὲ, αὐτὸς τε Κροῖσος, ἀπεκρίναντο, καὶ τὶς Ἕλλην ἀνὴρ, καὶ Μῆδός τις, ὃς λέγεται φυγὰς εἶναι παρ' ἡμῶν. Καὶ ὁ Κύρος πρὸς τοῦτο· Ἄλλ', ὦ Ζεῦ, λαβεῖν μοι γένοιτο αὐτὸν, ὡς ἐγὼ βούλομαι. Τοὺς μὲν οὖν αἰχμάλωτους ὄπα· σὺν ἐκέλευσεν· οὐ πολλὸν δὲ τὸ ἐν μέσῳ· καὶ ὁ πεμφθεὶς πάλαι κατάσκοπος, ὁ Ἀράσπας δηλαδὴ, ἀγγέλλεται προσελαύνων. Ὁ μὲν οὖν Κύρος, ὡς ἤκουσεν, ἀναπηδήσας ὑπήντα αὐτῷ, καὶ ἔδεξιούτο. Οἱ δ' ἄλλοι τῷ πράγματι ἐξεπλήττοντο, ἕως ὁ Κύρος ἔφη· Ἄνδρες φίλοι, ἦκει ἡμῖν ἀνὴρ ἀριστος, ὃς οὐκ αἰσχροῦ τιμῆς ἠετηθεὶς ὄψετο, ὡς ἐμὲ δεδιώς, ἀλλ' ὅτι ἐμοὶ πεμφθεὶς, δαίμων μῶν τὰ τῶν πολεμίων, σιμῶς τιμῆν. Ἐπὶ γὰρ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαθῷ καὶ ἀτιμίᾳ ὄψεσθε, καὶ ἐκινδύνευσεν. Ἐντεῦθεν πάντες ἠσπάζοντο τὸν Ἀράσπην. Καὶ ὁ Κύρος, Διηγοῦ, ἔφη, Ἀράσπα· ὁ πόσα ἔωρακας. Κάκεινος διηγείτο τὸ τε κληθὸς τῶν πολεμίων, καὶ τὸν τόπον τῆς παρατάξεως, καὶ τὰ τῶν ἐναντιῶν βουλεύματα. Καὶ ὁ Κύρος ἀπελθεῖν ἕκαστον ἐκέλευσε, καὶ τὰ τε ὄπλα καὶ τοὺς ἰπποὺς αὐτῶν ἐπισκέψασθαι, ἕωθεν δὲ πρὸς πόλεμον ἐοιμάσασθαι. Τότε μὲν οὖν ἀπῆλθον· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐξωπλίζοντο ἕκαστοι, καὶ ὁ Ἀβραδάτας κλήρω λαχὼν ἀντίος τετάχθη τοῖς Αἰγυπτίοις. Ὀπλιζόμενῳ δὲ προσῆγεν ἡ Πάνθεια χρυσοῦν κράνος καὶ περιδραχίονα καὶ φέλλια περὶ τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν,

καὶ χιτῶνα ποδήρη πορφύρεον, καὶ λόφον ὑακινθινοθαφῆ, ἃ αὐτὴ πεποιήκει τῷ ἀνδρὶ. Ὁ δὲ ἰδὼν ἔφη· Σὺ δῆπου, ὦ γύναι, συγκόψασα τὸν σαυτῆς κόσμον, τὰ ὄπλα μοι ἐποίησω. Νῆ Δία, ἔφη ἡ Πάνθεια, σὺ γὰρ ἔμοι γε κόσμος μέγιστος εἶ· καὶ ταῦτα λέγουσα, ἐνέδυε τὸν ἄνδρα τὰ ὄπλα, καὶ λανθάνειν κλαίουσα ἐπεριπᾶτο, ἐλείβετο δὲ τὰ δάκρυα κατὰ τῶν αὐτῆς παρειῶν. Ὡ, δὲ ἤδη ἐπὶ τὸ ἄρμα ἀναβῆναι ἠτοίμαστο ὁ Ἀβραδάτας, ἀποχωρῆσαι κελεύσασα τοὺς παρόντας, ἡ Πάνθεια εἶπεν· Ὅτι μὲν, ὦ Ἀβραδάτα, καὶ τῆς ἑαυτῆς προτιμῶ σε ψυχῆς, οἶμαι σε γινώσκειν. Ὅμως οὕτως ἔχουσα πρὸς σέ, ἐκόμνυμι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φίλιον, ἢ μὴν βεβύλευσθαι μετὰ σοῦ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γενομένου κοινῇ γῆν ἐπιέσασθαι (96) μᾶλλον, ἢ ζῆν μετὰ αἰσχυρομένου αἰσχυρομένη. Καὶ Κύρω δὲ δοκῶ μεγάλην ἡμῶς χάριν ὀφείλειν, ὅτι μοι γενομένη αἰχμαλώτῳ, καὶ ἐξαιρεθείσῃ αὐτῷ, ὄντε ὡς δούλῳ ἐχρήσατο, ὄντε ὡς ἐλευθέρῳ ἐν ἀτίμῳ ἐνόματι. Διεθύλυξε δὲ σοι ὡσπερ ἀδελφοῦ γυναικα λαθόν. Πρὸς δὲ, καὶ ὅτε Ἀράσπας ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ὁ ἐμὲ φυλάσσω, ὑπεσχόμην αὐτῷ, εἰ με εἴσεις πρὸς σέ πέμψαι, ὥστε σε ἤξειν, καὶ πολλὴ Ἀράσπου πιστότερόν σε καὶ ἀμείνονα ἔσσεσθαι. Ἡ μὲν οὖν ταῦτα εἶπεν. Ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀγασθεὶς τοῖς λόγοις, ἐπηύξατο, Δίς μοι, ὦ Ζεῦ, φενηναὶ δέξιφ μὲν Πανθείας ἀνδρὶ, ὄξιφ δὲ Κύρου φίλῳ. Ταῦτ' εἰπὼν, ἐπὶ τὸ ἄρμα ἀνέβαινεν.

ΚΓ'. Ὁ δὲ Κύρος συγκαλέσας τοὺς ἡγεμόνας, εἰρηγόρησε, παραβαρβύων αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον, καὶ οὕτως ὤρματο ἀπιέναι. Ἐπεὶ δὲ προσήγρσαν τοῖς ἀντιπαλέμοις, ὡς ἀλλήλους ὄρᾶν συνέταξε τοὺς οικείους ὁ Κύρος ὡς κάλλιστα· καὶ παριῶν τὰς τάξεις (97), λόγοις τοὺς ἄνδρας πρὸς τὴν μάχην παρέθηκεν. Ὁ δὲ Κροῖσος τὴν αὐτοῦ στρατιὰν ἀντιανστήσας πρὸς τὸ τοῦ Κύρου στρατεύμα, ἐσημαίνεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς πολεμίους πορεύεσθαι. Καὶ προσήσαν τρεῖς φάλαγγες, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσωπον, τῶν δὲ δύο ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιόν, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον, ὥστε γέρον παρεῖναι πάση τῇ Κύρου στρατιᾷ. Πάντοθεν γὰρ περιείχτο ὑπὸ τῶν πολεμίῳ, πληρὴν ἐξόπισθεν. Ὅμως δὲ καὶ οἱ τοῦ Κύρου, ἐπεὶ παρήγγειλε, πάντες ἑστράφησαν ἀντιπρόσωποι τοῖς πολεμίους, καὶ ἦν μὲν πολλὴ τείως πανταχόθεν αἰγῆ. Ἦνικα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς εἶναι, ἐξήρχε παιδᾶνα, συνεπήγησε δὲ πᾶς ὁ στρατὸς, καὶ ἐξανίσταται ὁ Κύρος, καὶ μετὰ τῶν ἱππέων τοῖς ἐναντίοις συνεμίγνυσεν. Οἱ δὲ καὶ οἱ αὐτῷ συνεταγμένοι ἐφέλιποντο. Καὶ Ἀργυρέτης δὲ ὁ τῶν ἐπὶ ταῖς καμήλοις, (98) ἄρχων, ἐπιτίθεται κατὰ τὰ εὐώνυμα, προεῖς τὰς καμήλους, ὡς ὁ Κύρος ἐκέλευσεν. Οἱ δ' ἱπποὶ πόρρωθεν αὐτὰς οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἐφευγον, οἱ δὲ ἐξήλλοντο, εἰ δ' ἀλλήλοις ἐνέπιπτον. Καὶ τὰ ἄρματα δὲ κατὰ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐώνυμον ἅμα ἐνέβαλε, καὶ πολλοὶ ταῦτα φεύγοντες, ἠλίσκοντο ὑπ' αὐτῶν. Καὶ Ἀβραδάτας βοήσας· Ἄνδρες φίλοι, ἔπειθε, ἔνιαι οὐδὲν τῶν ἱππων φειδόμενος. Συνεξώρμησαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρματῆλαται. Καὶ ὁ μὲν Ἀβραδάτας εἰς τὴν Αἰγυπτίων φάλαγγα ἐμβάλλει, συνεισέβαλον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. Οἱ δ' ἄλλοι ἐξέκλιναν κατὰ τὰ φεύγοντα ἄρματα. Οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀβραδάτην τοὺς μὲν τῆς ῥύμῃ τῶν ἱππων παλιότες ἀνέτραπαν, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλθών. Ὅσων δὲ τὰ ὄρεκνα ἐπελάθοντο, πάντα βία διεκόπτετο καὶ ὄπλα καὶ σώματα. Ἐν δὲ τῷ ἀδιηγῆτω τούτῳ ταραχῇ ὑπὸ τῶν παντοδαπῶν σωρευμάτων ἐξαλλομένων τῶν τροχῶν, ἐκπίπτει ὁ Ἀβραδάτας, καὶ ἄλλοι

XXIII. Cyrus autem duces ad rem fortiter gerendam cohortatus, proficiscitur. Cum in hostium conspectum ventum esset, suis quam pulcherrime instructis, singulos ordines obiens, milites ad pugnam acuit. Cræsus contra suas copias Cyri exercitui opponit, et signa canere jubet. Procedunt igitur tres phalanges, una a fronte, altera dextra, tertia læva, ut omnis Cyri exercitus terreretur, undique præterquam a tergo circumventus: nihilo tamen secius signo dato, omnes se ad hostes convertunt. Ac magnum erat silentium, donec Cyro, cum tempus videretur, pæanem auspicato, omnis exercitus succinuit. Eumdem cum equitibus hostes aggressum, pedites instructi sequuntur. Artagerxes porro camelis præfectus, lævam hostium aciem emissis belluis aggreditur: equi vero eas ne eminus quidem ferentes, alii fugere, alii exsilire, alii intersese permisceri. Eodem tempore et currus dextra lævaque irruerant, a quibus in fuga multi capiebantur. Abradates milites cohortatus, nihil equis parcens instat, proectis una cum eo cæteris quoque curribus, et cum sibi proximis in Ægyptiorum phalangem irrupit: ac cæteri quidem ad currus fugientes persequendos declinarunt. Qui vero cum Abradata erant, obvios impetu equorum prosterunt, prostratos cædunt. Nam quocunquo falcati currus agebantur, omnia et arma et corpora disæcabant. In eo inexplicabili tumultu, rotis in tam varia strage exsiliantibus, Abradatas cæterisque curribus excussi, cæduntur. At Persæ insecti, Ægyptiorum turbatos cædunt, iis qui ordines servabant resistentibus. Ibi vero atrox prælium exoritur. Nam Ægyptii et multitudine et armis superiores erant, neque Persæ stare poterant: sed paulatim recedentes, et cædebant, et cædebantur, donec ad machinas esset ventum. Ibi rursus Ægyptii e curribus cædebantur, et multa hominum cædes edebatur, magnus armorum strepitus, magnus clamor. Interea Cyrus aciem adversam persequens, cum Persas loco motos videret indoluit; et iis

Varie lectiones et notæ.

(96) Ἦν ἐπιέσασθαι. Ἄνετ' τοῦ ἐνδύσασθαι, αὐτὸς ὑποδύναί, κατὰ μεταφορὰν. W.

(97) Καὶ παριῶν τὰς τάξεις. Malim περιῶν, vel

PATROL. GR. CXXXIV.

ἐπιῶν.

(98) Τῶν ἐν ταῖς καμήλοις. Ἐπί. W.

quos secum habebat sequi jussis, hostes a tergo aggressus, multos cædit : quo animadverso, Ægyptii convertuntur. Ita confusa pugna oritur equitum et peditum : ac Cyrum, equus a quodam jacente, in ventre vulneratus, exsiliens, excutit. Quo facto, statim exclamant omnes, et cum impetua pugnam. Sed quidam e Cyri ministris, dominum in suum equum attollit : quo is conscenso, videt Ægyptios passim cædi : et ad machinas proVectus, turri conscensa, prospicit campum plenum equorum, hominum, curruum, fugientium, persecquentium, vincientium, victorum, nequæ quidquam amplius cernere poterat, quod maneret, præter **162** aciem Ægyptiorum, qui undique circumdati, sub clypeis sedebant : cumque jam nihil agerent, multa acerba perpetiebantur. Miratus igitur, et misertus eorum, quod viri fortes interirent, suos a pugna cohibet, ac præconibus dimissis rogat, num perire mallint, an conservari. His querentibus, qua mercede salutem redimere possunt ? Respondet Cyrus, si arma sibi traderent, qui cum eos perdere posset, conservatos mallet : quo Ægyptii audito, fidem dederunt et acceperunt. His rebus gestis, Cyrus jam tenebris obortis, reducto exercitu, in castra se recipit, milites cænatu somnum capiunt. Verum Cræsus cum exercitu statim Sardes fugit : cæteræ gentes noctu, quo quæque poterat, abierunt.

τουίντων, κρατουμένων, μένον ἐξ οὐδαμοῦ οὐδέν ἐτι ἰδεῖν ἰδύνατο, πλὴν τὸ τῶν Αἰγυπτίων. Οὗτοι δὲ παντόθεν κυκλωθέντες ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν ἐκάθητο, ποιοῦντες· μὲν οὐδέν ἐτι, πάσχοιτες δὲ πολλὰ καὶ κενά. Ἄγασθίς δὲ ὁ Κύρος αὐτούς, καὶ οἰκτείρων, ὅτι ἄνδρες ἀγαθοὶ ὄντες ἀπόλλοιτο, μάχεσθαι οὐδένα ἐτι εἶα αὐτοῖς. Διακρουκεύεται δὲ πρὸς αὐτούς ἐρωτῶν, πότερον βούλοιντο ἀπολέσθαι πάντας, ἢ σωθῆναι. Οἱ δὲ ἐτι καλὴν ἂν ποιοῦντες σωθῆμεν, ἔφασαν. Καὶ ὁ Κύρος, εἰ τὰ ὅπλα ἡμῖν παραβόητε τοῖς αἰρουμένοις· ὑμᾶς σώσει, ἔξω ἀπολέσει. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι, ἔδοσαν πίστιν, καὶ ἔλαβον. Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Κύρος, ἤδη σκοταῖος ἀναγαγὼν, ἑστραταπεδεύσατο, καὶ οἱ ἀμφὶ τοῦ Κυρου δειπνήσαντες ἐκοιμήθησαν. Κροῖσος μέντοι εὐθύς ἐπὶ Σάρδεις σὺν τῷ στρατεύματι ἔφρευε, τὰ δ' ἄλλα φύλα ἐν τῇ νυκτὶ, ὅπῃ ἰδύνατο, ἀπαχώρουν.

XXIII. Mane Cyrus versus Sardes ducit. Cum urbem attigisset, machinas erigit, scalas profert. Insecuta nocte Chalæos et Persas adducit ad præruptissimam petram propugnaculi Sardoniorum, via monstrata per quemdam Persam, qui eujusdam ex arcis Sardonæ custodibus servus fuerat. Arce occupata, Lydi mœnia deserunt. Cyrus orta luce urbem ingreditur, atque edicit, ne quis aciem deserat. Cræsus autem in regia conclusus, Cyrum inelamat : qui nonnullis ad illius custodiam relictis, et suis in castra deductis, ad illum redit : quo viso Cræsus : *Salve, inquit, Domine. Et tu, Cræse, inquit Cyrus. Verum, nunquid consilii mihi daretis?* Inquit ille, *Modo possim.* Tum Cyrus : *Milites meos, inquit, Cræse, fatigatos, et plurimis periculis defunctos, capta urbe post Babylonem Asiatarum opulentissima, spem habere video emolumentorum. Ego vero etsi eos remunerari cupio, tamen urbem diripiendam non dabo.* Ad hæc Cræsus : Si

δὲ τῶν συνεισβαλόντων. Καὶ οὗτοι μὲν κρατερότησαν. Οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισκώμενοι (99), τοὺς μὲν τεταραγμένους τῶν Αἰγυπτίων ἐφόρευον· οἱ δὲ συνεστηκότες, ἵνα τινοὺς τοῖς Πέρσαις ἰχώρουν, ἔνθα δὲ δεινὴ μάχη ἦν. Ἐπλεονέκτου δὲ οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ πλήθει, καὶ τοῖς ὅπλοις. Οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἰδύνατο ἀντέχειν, ἀλλ' ἐπὶ πύδα ἀνεχίζοντο, παύοντες καὶ πιεόμενοι, ἕως ὅπῃ ταῖς μηχαναῖς ἐγένοντο. Ἐπειδ' ἔνταῦθα ἦλθον, ἐπαύοντο αὖθις οἱ Αἰγύπτιοι ἐκ τῶν πύργων. Ἦν δὲ πολὺς μὲν ἀνδρῶν φόρος, πολὺς δὲ κτύπος ὅπλων, πολλὴ δὲ βοή. Ἐν δὲ τούτῳ Κύρος διώκων τοὺς κατ' αὐτὸν, παραγίνεται. Καὶ ἰδὼν τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας ἑωσμένους, ἤλγησε, καὶ παραγγείλας τοῖς μετ' αὐτοῦ ἔπασθαι, παρήλαυνεν εἰς τὰ ὄπισθεν, καὶ εἰσπασόντες, πολλοὺς κατέκτανον. Ὡς δ' ἦσθοντο οἱ Αἰγύπτιοι, ἐστρέφοντο, καὶ φύρδην ἐμάχοντο καὶ πεσοὶ καὶ ἱππεῖς. Πεπτωκῶς δὲ τις ὑπὸ τοῦ Κυρου, καὶ πατούμενος, πατεῖ μαχαίρα κατὰ τὴν γαστέρα ἐν ἱππον αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἱππος ἐκ τῆς πληγῆς σφαζάξων, ἀποσιέεται τὸν Κύρον· καὶ εὐθύς ἀνεβόησαν ἄπαντες, καὶ προσπεσόντες ἐμάχοντο. Καὶ τις τῶν τοῦ Κυρου ὑπηρετῶν καταπηδήσας, ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν αὐτοῦ ἱππον. Ὡς δ' ἀνέβη, κατεῖδε παντόθεν ἤδη παύοντους τοὺς Αἰγυπτίους. Ὡς δ' ἐγένετο παρελαύνων παρὰ τῆς μηχανᾶς, ἐπὶ τινα τῶν πύργων ἀνέβη, καὶ κατεῖδε μεσθὸν τὸ πεδίον ἱππων, ἀνθρώπων, ἀρμάτων, φεγγόντων, διωκόντων, κρα-

ΚΓ'. Ἐωθεν δὲ ἐπὶ Σάρδεις, καὶ ὁ Κύρος ἤγει καὶ πρὸς τῇ πόλει γενόμενος, τὰς τε μηχανὰς ἀνίστη, καὶ ἡτοίμαζε κλίμακας. Τῆς δ' ἐπιούσης νυκτὸς ἀναβιβάξει· Χαλδαίους τε καὶ Πέρσας κατὰ τὰ ἀποτομόματα δοκούντα εἶναι τοῦ Σαρδιανῶν ἐρύματος. Ἠγήσατο δὲ τῆς ὁδοῦ τούτοις Πέρσης ἀνὴρ, δοῦλος τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ πόλει φρουρῶν ἐνός. Ὡς δὲ τὰ ἄκρα εἶχετο, ἔφρευον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν. Κύρος δὲ ὄμῃ τῇ ἡμέρᾳ εἰσῆι εἰς τὴν πόλιν, παραγγείλας ἐκ τῆς τάξεως μηδὲνα κινεσθαι. Ὁ δὲ Κροῖσος κατακλεισάμενος ἐν τοῖς β. πύλαις, Κύρον ἔβδα. Ὁ δὲ Κύρος τοῦ μὲν Κροῖσου κατέλιπε φύλακας· καταστρατοπεδεύσας δὲ τοὺς αὐτοῦ, ἀπῆλθε πρὸς Κροῖσον. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ Κροῖσος, χαιρεῖ, ὡς ἄεθλοτα, ἔφη. Καὶ σὺ γὰρ, ὁ Κύρος, εἶπεν. ὦ Κροῖσε· ἀτὰρ ἐθελήσεις ἂν συμβουλευσῶμαι σοὶ ἂν τι; Βουλομένη δὲ, ἔφη, ὦ Κύρε. Τοίνυν ἐγὼ, Κροῖσε, τοὺς στρατιώτας ἐρῶν παρορηκτάς, καὶ πλείστα κενυδυνευκτάς, καὶ νῦν νομίζω

Variæ lectiones et notæ.

(99) Συνεπισκώμενοι. Cod. Colb. ἐπισκώμενοι. W.

τας πόλιν ἔχειν τὴν πλουσιωτάτην τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀπὸ Βαβυλῶνα. ἀξιώσασθαι τοὺς στρατιώτας, ἐξείναι δ' αὐτοῖς διαρπάσαι τὴν πόλιν ἐὼς βούλομαι. Ὁ δὲ Κροῖσος· Ἀλλ' ἐγὼ, ἔφη, ἔασσον λέξαι πρὸς σὸς ἀντὶ τῶν Λυδῶν ἰδέλω, δευτέρω γινέσθαι ἀρπαγὴν παρὶ σοῦ διατέπραγμαί. καὶ ἔσθι σοι ἔσασθαι παρ' ἐκόντων Λυδῶν, πᾶν δ' εἰ ἐν Σάρδεσι τίμιον. Πρῶτον δὲ ἐπὶ τοὺς ἔρως, εἰσε, θησαυροὺς λέμπε, καὶ λήματα ὅσα βούλει. Ταῦτα μὲν οὖν εὖτω ποιήσων ὁ Κύρος κατέπειθε, καὶ τότε ἐπὶ τοῦτοις τὴν ἡμέραν διήγαγον. Τῇ δ' ἐξῆς καλέσας ὁ Κύρος τῶν φίλων τινάς, τοὺς μὲν τοὺς θησαυροὺς παραλαμβάνειν ἐκέλευσε, τοὺς δὲ ὅσα παραδοτὴ ὁ Κροῖσος χρήματα. Εἶτα εἰ τις ἰώρακε τὸν Ἀβραδάταν ἦροτο; εἰπόντος δὲ τινος τῶν ὑπηρετῶν, οἱ ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν, ἐπαίσατο τὸν μὴρόν, καὶ ἀναπτήσας ἐπὶ ἱππῶν, ἤλαυνεν ἐπ' αὐτόν. Καὶ ὡς εἶδε τὴν Πάνθειαν χαμὰ καθήμενην, καὶ τὸν νεκρὸν κείμενον, ἰδὼν αὐτὸν καὶ εἶπε, Φυῖ, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχὴ. Ἡ δὲ γυνὴ, οἶδ' ὅτι δὲ ἐμὲ, ἔφη, ταῦτα ἐπαθὲν, ἴσως δ' ὦ Κύρε, καὶ διὰ σέ. Ἐγὼ τε γὰρ ἡ μὲν πολλὰ εὐκλεμένῃ αὐτῷ, ὅπως σοι φίλος ἀξίος λόγου παρῆν, αὐτὸς τε εἰ δὲ κοίτης χαρίσειτό σοι ἴσως; καὶ οὗτος μὲν ἀμειψτικῶς τεταλεύτηκεν, ἐγὼ δ' ἡ παρκαλενομένη, ζῶσα παρακάθημαι. Καὶ ὁ Κύρος χρόνον μὲν εἶνα εἰσῆ κατέδραυεν, εἶτα πολλὰ τοῦ πάθους εἶπε παρηγορήματα, ἐπὶ ἀπῆε. Ἡ δὲ γυνὴ τοὺς μὲν εὐνοῦχος ἐκέλευσεν ἀποστῆναι, τῇ δὲ τροφῷ εἶπε παραμένειν, καὶ ἐν ἡματι. Ἡ μὲν οὖν τροφὸς ἐκάθητο κλαίουσα· ἡ δὲ σφάττει αὐτὴν, καὶ ἐπιθέσει ἐπὶ τὰ στήνα τοῦ ἀνδρός τὴν αὐτῆς κεφαλὴν, ἀπέθνησκεν. Ἡ δὲ τροφὸς ἀνωλοφύρατό τε καὶ περικάλυπτεν αὐτὴν. Καὶ οἱ εὐνοῦχοι γινόντες τὸ γεγενημένον, τρεῖς ὄντες, σπασάμενοι τοὺς ἀνδράσας σφάττονται. Ὁ δὲ Κύρος ὡς ἴσθετο τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς, ἠγάσθη τε αὐτὴν καὶ καταλοφύρατο, καὶ μνημα αὐτοῖς ἔχων ἐπεμήγεθε, θάφας αὐτοὺς μεγαλοπρεπῶς.

ΚΑ'. Οἱ δὲ Κάρεις στασιάζοντες, καὶ πολεμοῦντες ἀλλήλους, παρέδωκαν αὐτοὺς τῷ Κύρῳ ἐκάρτοι. Καὶ οἱ ἐπὶ Φρυγίαν δὲ τὴν ἐπὶ Ἑλλησποντον (1) ὄρη πλείστα τῷ Κύρῳ παρέσχον, ὥστε μὴ εἰς τὰ τεῖχη Βαρβάρου; εἰσδέξασθαι, εὐαμὸν δὲ ἀποφέρειν αὐτῷ, καὶ στρατεύειν ἐπὶ Κόρυς κελύει. Ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν βασιλεὺς παρεσκευάζετο, ὡς οὐ σπασίμενος. Ἐπὶ δὲ ἀφίσταντο αὐτοῦ οἱ ἑκαρχοί, εἰς χειρὰς ἤθελον Ἰστάσπα. Καὶ ὁ Ἰστάσπας καταλῶν ἐν ταῖς ἀραις φρουρὰς Περσῶν, ἀπῆε ἄγων σὺν τοῖς αὐτοῦ, καὶ Φρυγῶν πολλοὺς ἱππίας καὶ πλιταστάς. Ὁ δὲ Κύρος ὄρμητο ἐκ Σάρδεων, φρουρὰν μὲν ἵππων ἐν Σάρδεσι, Κροῖσον δ' ἔχων σὺν αὐτῷ, ἔχοντα πλείστα ἀμάξας μετὰ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων, καὶ γεγραμμένα ἔχοντα (2) ἐκράδεις, ὅσα ἦν ἐν ἐκάστῃ ἀμάξῃ, ὅς καὶ ἰδίῳ τῷ Κύρῳ τὰ γράμματα. Ὁ δὲ Κύρος εἶπε· Ἐγὼ μὲν καλῶς ἐποήσας, ὦ Κροῖσος· οἱ δὲ τὰ χρήματα εὐληφότες, ἀπῆντι μοι ἀξίοντα ταῦτα, ἦν δὲ τι καὶ κλέψωσι, τὰ αὐτῶν κλέψονται. Ἦγε δὲ καὶ Λυδῶν ὁ Κροῖσος πολλοὺς, καὶ λαμπρῶς ὤπισμένους. Τὸν

Variis lectiones et notæ.

(1) Τὴν ἐπὶ Ἑλλησποντον. Vox tal. abest a Colbert.

(2) Καὶ γεγραμμένα ἔχοντα. Τὸ, ἔχοντα refertur ad Κροῖσον, u' et ἄγοντα. W.

me apud Lydos quosdam dicere siveris, me impetrasse a te urbis incoluntatem, scito eos ulro quidquid Sardibus est pretiosum, ad te allatos: in primis autem ex meis thesauris sumito, quantum voles. Cyro assensu, ea te occupati diem transegerunt. Postridie alios ex amicis thesauros, alios pecunias quas a Croeso præberentur, accipere jubet. Inde percontatur: Num quis Abradatan vidisset? Cumque ex ministris quidam dixisset, eum in prælio cecidisse, femore percusso, conscensoque equo ad 163 illum properat. Utque Panthiam humi sedentem juxta mariti cadaver videt, lacrymans ait: O sortem et fidelem animum. Ad hæc mulier: Hoc, inquit, ei accidisse propter me scio: et forsitan etiam propter te, Cyre. Nam et ego demens sedulo eum hortabar, ut amicitia tua se dignum præberet: et ipse cogitabat, qua se gratum tibi faceret. Ac ille quidem honeste occubuit, ego vero hortatrix illius viva assideo. Cyrus, cum aliquandiu tacite lacrymasset, multaque deinde ad levandum luctum attulisset, discessit. Mulier eunuchis secedere jussis, nutrici mandat, ut se mortuam eadem cum marito veste tegat: eaque plorante, seipsam jugulat, et capite suo pectori mariti imposito, moritur. Quo facto nutrix sublata voce lamentatur, amboque legit. Tres autem eunuchi, dominæ cæde cognita, strictis gladiis et ipsi sese perimunt. Cyrus cognita cæde, mulierem admiratus deplorat, ac ingenti tumultu excitato, magnifice et ipsam et maritum sepelit.

ἀποθανούσαν περικαλύψαι αὐτὴν τε καὶ τὸν ἀνδρα καὶ σφάττει αὐτὴν, καὶ ἐπιθέσει ἐπὶ τὰ στήνα τοῦ ἀνδρός τὴν αὐτῆς κεφαλὴν, ἀπέθνησκεν. Ἡ δὲ τροφὸς ἀνωλοφύρατό τε καὶ περικάλυπτεν αὐτὴν. Καὶ οἱ εὐνοῦχοι γινόντες τὸ γεγενημένον, τρεῖς ὄντες, σπασάμενοι τοὺς ἀνδράσας σφάττονται. Ὁ δὲ Κύρος ὡς ἴσθετο τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς, ἠγάσθη τε αὐτὴν καὶ καταλοφύρατο, καὶ μνημα αὐτοῖς ἔχων ἐπεμήγεθε, θάφας αὐτοὺς μεγαλοπρεπῶς.

XXIV. Interca Cares, seditione inter ipsos orta, utrique Cyro sese dedunt: Phryges item ad Hellepontum habitantes, plurima dona obtulerunt, ne Barbaros intra mœnia recipere cogerentur, sed tributâ duntaxat penderent. Phrygiæ vero rex se parabat, ut pacem respiciaturus. Cum autem præfecti deficerent, Hystaspæ se dedit. Qui presidio castellis imposito, multos etiam Phryges equites et parmatos cum suis adduxit. Cyrus quoque relicto Sardibus præsidio, Croesoque secum abducto, qui plurimos currus vehebat, plenos magnis et variis opibus, et accurate descriptum habebat quid in quolibet curru esset, discessit: eaque descriptione accepta: Tu quidem, inquit, recte fecisti, Croese, sed qui pecunias acceperunt, si omnino eas mihi vehent. Quod si quid furati fuerint, sua furabuntur. Idem Croesus plurimos etiam Lydos, splendidis armis exornatos, secum duxit. Cyrus autem dum Babylonem proficiscitur, magna Phygia, Cappadocia et Arabia subactis: e spoliis devictorum equites Persicos haud pauciores quadragies mille

instruxit, et omnibus sociis multos captivorum equos distribuit et multis equitibus, multis sagittariis et ferentariis, **164** ac funditoribus innumerabilibus Babylonem adductis, urbem copiis cingit: et cum principibus atque amicis mœnia contemplatus, adducit exercitum, et circum urbem castra locat. Cum autem vidisset flumen Babylonem perfluere mediam, consilio suo cum nemine communicato, castra cingi jubet fossa lata et profundissima, forsitan ut custodibus quam paucissimis esset opus. Ei operi milites intenti, mediocri a flumine spatio fodiunt, egestatque humum versus castra conjiunt. Babylonii vero deridabant obsidionem, ut qui amplius viginti annorum comeatum haberent. Fossa jam absoluta, Cyrus observato tempore quo Babyloniiq; per totam noctem potare et comessari cognoverat, fossam versus fluvium (is Euphrates est, ut Herodotus tradit) aperuit: aquaque in eam noctu traducta, factum est, ut alveus fluminis in urbe ab hominibus transiri posset. Tunc igitur ministros et pedites et equites vadum periclitari jussit, atque interea duces multitudinis ad rem capessendam exhortatus, arma capere, ac se ducem sequi: Gobryam et Gadatam, quibus urbs nota esset, ubi in eam pervenissent, viam monstrare, qua recta ad regiam iretur, jussit. Summa igitur festinatione Gobryas et Gadatas cum suis ad regiam usque progressi, portas clausas reperiunt, et custodes potantes opprimunt. Sublato clamore et strepitu, qui in regia erant, jussu regis visuri quid rei esset, portas aperiant: irrumpunt hostes, ad regem usque penetrant, eum stricto jam acinace astantem Gobryas et Gadatas capiunt: satellites partim repugnantes, partim fugientes cadunt. Cyrus turmas equitum in vas dimittit, cum mandato, ut quos foris deprehenderint, occidant: cæteris per Syriæ linguæ peritos denuntient, ut intra ades se contineant. Qui egressus fuerit, occisum iri. Interea Gadatas et Gobryas adsunt, atque nefarii regis ultionem primum diis immortalibus acceptam ferunt. Deinde Cyri pedes et manus deosculantur. Xenophon in Cyri historia, capti Assyriorum regis nomen haud ponit. Sed Josephus libro x *Antiquitatum*, Baltasarem illum esse tradit, cui manus **165** visa sit, quæ ex pariete exstiterit, eaque scripserit quæ jam exposita sunt et a Daniele declarata.

Και τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτῃ καὶ Γωβρύῃ χειροῦντο. Οἱ δὲ σὺν αὐτῷ ἔθνησκον, οἱ μὲν ἀμυνόμενοι, οἱ δὲ φεύγοντες. Ὁ δὲ Κύρος διέπεμπε τὰς τῶν ἱππέων τάξεις κατὰ τὰς ἑσθῆρας, προσιπῶν, οὐ μὲν ἔξω λαμβάνοιεν, κτείνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς Συριστὶ ὁμιλεῖν ἐπισταμένους, ἐνδὸν μένειν· εἰ δὲ τις ἔξω ληφθῆιη, οὗ θανεῖται. Ἐν τοιοῦτῃ δὲ Γαδάτας καὶ Γωβρύας ἦγον, καὶ οὗ τὸν ἀνόσιον βασιλέα ἐτιμωρήσαντο, πρῶτον μὲν θεοῦ προσεκύνουν, ἔπειτα Κύρου κατεφίλου χεῖρας καὶ πόδας. Ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν (3) τὰ περὶ τοῦ Κύρου ἱστορῶν, τὸ ὄνομα τοῦ ἀλόγτου βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων οὐ λέγει. Ὁ δὲ Ἰώσηπος ἐν τῷ δεκάτῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιολογίας, τὸν Βαλτάσαρ τοῦτον εἶναι ἱστορεῖ, ᾧ καὶ ἡ χεὶρ ἐφάνη ἐκ τοῦ τεύχους προΐουσα, καὶ γράφουσα τὰ ἤδη προγραφέντα γράμματα, ὧν τὴν δὴλωσιν ἠρμήνευσεν ὁ Δανιήλ.

Variæ lectiones et notæ.

(3) Ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν, etc. Absunt hæc pariter a ms. Colb.

Α δ' ὁ Κύρος τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνα κατεστρέψατο Φρύγα· τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ. Κατεστρέψατο δὲ Καπαδόκας, ὑποχειρίους δὲ ἐποίησατο Ἀραβίους, ἐξώπλισε δὲ ἀπὸ πάντων τούτων Περσῶν μὲν ἱππέας οὐ μείον τετρακισμυρίων, καὶ πᾶσι δὲ τοῖς συμμάχοις ἱππους πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων διέδωκεν. Ἀφίκετο μὲντοι πρὸς Βαβυλῶνα, πολλοὺς μὲν ἱππέας ἄγων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστὰς, σφενδονήτας δὲ ἀναρίθμους. Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἐγένετο, περιέστησε μὲν τὴν στρατιάν. Αὐτὸς δ' ἐπιὼν σὺν τοῖς ἄρχουσι τῶν συμμάχων καὶ τοῖς φίλοις καταθεῖα τὴν τεῖχην. Ἐτα ἐπήγαγε τὴν στρατιάν, καὶ περὶ τὴν πόλιν ἐστρατοπεδεύσατο. Ἰδὼν δὲ τὸν ἐκεῖ ποταμὸν ἐνδὸν τῆς Βαβυλῶνος εἰσρέοντα καὶ μέσσην διτόντα τὴν πόλιν, οὐδενὶ μὲν τὸ βούλευμα ἐξεκάλυψε· τάφρον δ' ἐκέλευσεν ὀρύσσειν περὶ τὸ στρατόπεδον εὐρεῖαν καὶ βαθυτάτην, ἐν ἑλαχίστων τάχα τῶν φυλάκων ἐν τῷ στρατοπέδῳ δεοῖντο. Οἱ μὲν οὖν τὴν τάφρον ποιοῦντες, ὠρουσον, μέτριόν τι τοῦ ποταμοῦ ἀφιστάμενοι, τὸν δὲ χεῖρον ἀνάβηλον πρὸς τὸ στρατόπεδον. Οἱ δὲ γε Βαβυλώνιοι κατεγέλων τῆς πολιορκίας, ὡς πλέον ἢ ἐτῶν εἴκοσι τὰ ἐπιτήδεια ἔχοντες. Ἦδη δὲ τῆς τάφρου ὀρωρυγμένης, φυλάξας ὁ Κύρος νύκτα ἐν ἣ ἑορτὴν ἔγνω τοῦ Βαβυλωνίου ἄγειν, ὅλην τὴν νύκτα πίνοντας καὶ κωμάζοντας, ἐν ταύτῃ πλήθος ἀθροίσας, ἀνεστόμωσε τὰς τάφρους πρὸς τὸν ποταμὸν (Εὐφράτης οὗτός ἐστιν, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ) καὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὰς τάφρους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτὶ. Ἡ δὲ διὰ τῆς πόλιος τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς, πορεύσιμος ἀνθρώποις ἐγένετο, μετοχτευθέντος τοῦ ὕδατος. Τότε δὴ καταβιβάσας εἰς τὴν ἑρῶν τοῦ ποταμοῦ ὑπὲρτασ καὶ περὶ τοῦ ἱππέας, ἐκέλευσε σκέψασθαι, εἰ πορεύσιμον εἴη. Ἐν τούτῳ δὲ διαλεχθεὶς τοὺς ἡγεμόσι τοῦ πληθους, καὶ διεγείρας πρὸς τὸ ὄργον, τέλος ἔφη· Ἄλλ' ἄγετε, λαμβάνετε ὄπλα, ἡγήσομαι δ' ἐγὼ, ὑμεῖς δ' ὡς Γαδάτα, καὶ Γωβρύα, δεικνύετε τὰς ὁδοὺς, εἰδότες ταύτας. Ὅταν δ' ἐντὸς γενώμεθα, τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασίλεια. Ἐπὶ τούτοις ἐπορεύοντο. Καὶ ἰόντες, ὡς ἠδύναντο, τάχιστα ἐπὶ τοῖς βασίλειοις ἐγένοντο οἱ σὺν τῷ Γωβρύᾳ, καὶ τῷ Γαδάτῃ, καὶ τὰς πύλας κεκλεισμένας εὐρίσκουσι, πίνουσι δὲ τὰς φύλαξιν ἐπεισπίπτουσιν. Ὡς δὲ κραυγὴ, καὶ θροῦς ἤρθη, αἰσθόμενοι οἱ ἐνδον, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως σκέψασθαι τί εἴη τὸ πρᾶγμα, ἤνοιξαν τὰς πύλας, εἰς ἃς εἰσπίπτουσι οἱ πολέμιοι, καὶ ἀφικουῦνται πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ ἤδη ἐστηκότα αὐτὸν καὶ ἐσπασμένον βν εἶχεν ἀκινάκην, εὐρίσκουσι

ΚΕ' Ἡμέρας δὲ γενομένης, ὡς ἤσθοντο οἱ τὰς ἄρχας ἔχοντες, ἐαλωκυῖαν τὴν πόλιν, καὶ τὸν βασιλέα σφῶν τεθνηκότα, παραδίδοσσι καὶ τὰς ἄρχας. Ὁ δὲ Κύρος εἰς αὐτὰς φρουράρχους καὶ φρουροὺς ἐκμυεν. Ἔτα τοὺς μάγους καλέσας, ὡς δορυαλώτου τῆς πόλεως οὕσης, ἀκροθίνια τοῖς θεοῖς ἐκίλευσεν ἐξελθῆναι, καὶ οἰκίας δὲ διείδου, καὶ ἀρχαία τοῖς κοινοῦνται τῶν πεπραγμένων αὐτῶν, καὶ αὐτῶν δὲ κατασκευάσαι διανενοῦντο βλαίταν πρέπουσαν βασιλεῖ. Ἦνα δὲ μὴ τοῖς φίλοις ἐπίφθορος γένηται, σὺν γνώμῃ αὐτῶν τοῦτο ποιῆσαι ἠθέλησεν. Καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς, δ' ὧν εἶπεν ἐπεισεν ἐκείνους τοῦτο αἰτήσασθαι, κινεῦσθαι εἰς τὴν βασιλείαν εἰσεῖσαι, καὶ φύλακας περὶ ἐκείνου ποιεῖται, καὶ τοὺς περὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα θεραπευτήρας ἐξέτεμε, καὶ εὐνοῦχους πεποίηκε. Δορυφόρους δ' ἐπέλετο Πέρσας περὶ μυρσίους, καὶ ἐν τῇ πόλει δὲ φρουροὺς ἔταξεν ἱκανοὺς. Ταῦτα δὲ ποιήσας, τοὺς ἐντιμοτέρους τῆς στρατιᾶς ἐξήσκει, μὴ ἀπόνως βιοῦν, καὶ καθ' ἡδυπάθειαν· καὶ τῶν μὲν ἄλλων πραγμάτων ἄλλους ἐπιμελητὰς καταστήσαστο, προσδόντων ἀποδεκτῆράς φημι, καὶ δοτῆρας δαπανημάτων, ἔργων τε ἐπιστάτας, καὶ κτήσεων φύλακας, καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐπιμελητὰς· καὶ πρὸς βλαίταν, καὶ ἱππῶν καὶ κυνῶν φροντιστὰς. Οὐδ' ὄψετο χρῆναι φύλακας τῆς εὐδαιμονίας ἔχειν, ἐκείνῳ τὴν οὐτῶν προσέταττον ἐπιμέλειαν. Ἐπει δὲ καὶ χρήμασιν εὐεργετεῖν αὐτῶν προσεγένετο, ἔγνω ὡς οὐδὲν ἔστιν εὐεργετήματα ἀνθρώποις εὐχαριώτερον, ἢ σίτων καὶ ποτῶν μετέληψις. Διδὸν καὶ ὑπέταξε πολλὰ αὐτῶν παρατίθεσθαι ὁμοία, οἷς αὐτὸς σιτοῖτο, καὶ ἱκανὰ καμπόλοις ἐσόμενα. Καὶ τὰ παρατιθέμενα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδαινοί τε χρῆσαιντο, διεδίδου, καὶ φιλοδοκῆσαστο ἀνθρώπων ἐγένετο. Ἄλλὰ τὴν μὲν μεγίστην δόρυον ὑπερβάλλειν πλουσιώτατον ἦεν, οὐ θαυμαστόν· τὸ δὲ τῇ θεραπείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγίνεσθαι, τοῦτο ἀξιολογώτερον. Καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημονεύεται, παρακλήσια ἔργα εἶναι νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλείας. Τὸν τε γὰρ νομέα ἔλεγε χρῆναι εὐτραφῆ τὰ κτήνη πιούντα χρῆσθαι αὐτοῖς ἤδη· τὸν τε βασιλέα ὡσιύτως εὐδαιμόνας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς. Λέγεται δὲ καὶ τὸν Κροῖσον εἰπόντα ποτὲ πρὸς αὐτὸν, ὡς διὰ τὸ πολλὰ δίδοσθαι κέρως ἴσαιο, ἐρωτηθῆναι παρὰ Κυροῦ, Πόσα ἂν ἤδη μοι χρήματα οἷσι εἶναι, εἰ χρωστίον ὡς σὺ κελύεις συνάγειν, ἐξόστου ἐν τῇ ἀρχῇ εἶμι; καὶ τὸν Κροῖσον εἰπεῖν, πολὺν τινα ἀριθμὸν. Τὸν δὲ Κύρον φάναι· Ἄγε δὴ, ὦ Κροῖσε, σύμπεμψον ἄνδρα σὺν Ἰστιάσπᾳ τούτῳ. Σὺ δὲ, Ἰστιάσπα, περιελθὼν τοὺς φίλους, λέγε αὐτοῖς, ὅτι δέδομαι χρυσίου πρὸς πρᾶξιν τινα, καὶ κλέψου αὐτοῖς, ὅποσα ἂν ἐκυστος δύνηται, κορίσαι μοι χρήματα, καὶ γράψαντας καὶ κατασημηγραμένους δοῦναι τὰς ἐπιστολάς τῷ Κροῖσου θεράποντι. Ταῦτα δὲ ὅσα ἐνετέλλετο τῷ Ἰστιάσπᾳ γράψαι, καὶ σημηγράμειν, δὲ ὡκιν αὐτῶν φέρειν πρὸς τοὺς φίλους. Ἐγράψε δὲ πρὸς πάντα, καὶ Ἰστιάσπαν ὡς φίλον αὐτοῦ δέχεσθαι. Ἐπει δὲ περιήλθε, καὶ ἤνεγκεν ὁ Κροῖσου θεράπων τὰ ἐπιστολάς, ὁ Ἰστιάσπᾳ εἶπεν· Ὁ Κύρε βασι-

XXV. Cum diluxisset, et castellani urbis captivitate et sui regis ædem cognovissent : arces Cyro tradunt, qui præfectos et præsidia in eas misit. Deinde magis accersitis, ut urbe expugnata diis primitias immolat, ædes et palatia rerum gestarum sociis assignat, atque ipse etiam vitæ rationem rege dignam instituit : eamque, quomibus invidiosa esset, de amicorum sententia inchoat : ac dicendo consequitur, ut ipsi id a se postularent. Regiam ingressus, satellites legit, sui corporis ministros castrat ac eunuchos facit : satellites Persarum circiter x millia legit, urbem justo præsidio firmat. His factis, qui honoratiore erant in exercitu, eos ita ornat, ne ignavam et luxuriosam vitam agerent, ac aliarum rerum curam aliis mandat, alios reditus accipere, alios sumptibus, alios operis præesse, alios possessiones custodire, alios comæatus et annonam, alios equos et canes curare. Eorum autem curam, qui felicitatem tueri debeant, ipse suscipit. Eas porro facultates consecutus, ut liberalis in alios esse posset, nullum mortalibus beneficium jucundius esse cogitans cibi et potus communione, plurima sibi fercula iis similia quibus ipse vesceretur, apponi iussit, quam plurimis suffectura : eaque exceptis iis quibus ipse cum convictoribus suis frueretur, distribuebat. Ac eum liberalissimum et munificentissimum fuisse, minus est in tantis opibus mirandum : sed regem observantia et cura superare amicos, id vero magis est memorabile. Qua de re dictum ejus quoddam refertur, consimilia esse munera boni pastoris et regis. Nam et pastorem decere saginatis in primis a se jumentis uti : et regi urbes et homines, quos beatis inservire. Fertur et Cræsum, qui eum ob crebras donationes pauperem fore dixerat, rogasse, quantum sibi pecuniæ esse putaret, si aurum, ut ipse censeat, ex quo regnare cœperit, collegisset? Cumque ille ingentem summam nominasset, dixisse : Age igitur, Cræse, mitte aliquem cum **166 Hystaspæ**. Tu vero, Hystaspæ, adito amicos meos, eisque dicito mihi ad rem quamdam conficiendam auro esse opus, ut quisque quam plurimum possit comparet, idque litteris inscribat atque obsignet, et epistolas Cræsi ministro tradat. Eadem quæ mandarat, litteris inscripta omnia, et obsignata, Hystaspæ tradidit, eumque ab omnibus ut amicum suum tractari iussit. Cum circummissent, et Cræsi minister epistolas attulisset, Hystaspæ dixit : Rex Cyre, me quoque nunc utere' ut divite. Nam propter commendationem tuam et ipse plurimis affectus sum muneribus. Tum Cyrus, Et hic, inquit, Cræse, unus est ex thesauris nostris. Tu vero cæteros contemplantus, supputa quanta mihi pecunia sit si fuerit opus. Is vero longe majorem summam reperiisse fertur, quam in thesauris eum habiturum fuisse dixerat, si collegisset, ac Cyrum dixisse : Viden', Cræse, et mihi thesauros esse? Cum autem in animo haberet, ad pulvinaria deorum immortalium supplicatum ire : vocatis principibus Persarum et cæterorum, stolas Medicas inter eos di-

struit, quas Persæ tum primum induerunt. Stolis optimis inter optimos distributis, etiam aliis Medicis stolis prolatis (ut enim plurimas pararet, neque purpureis, neque orphuinis, neque carycinis, neque punicis pannis pepercerat) cuique ducum partem earum tradidit, quibus et illi suos extornarent. Rogatus autem a quodam, quando ipse sese ornaturus esset: *Nonne, inquit, vobis nunc ornatus esse videor, cum vos ornavi? Nam ubi de amicis fuero bene meritus, qualibet in vestis formosis ero.* Supplicatione absoluta et victimis immolatis, cum familiaribus cœnatus est, amicis honoratissimis ad lævam collocatis, ut quæ magis opportuna sit insidiis; cæteris ad dextram. A cœna eos qui ultro in bellis secuti fuerant, dimisit domum, præter eos qui sponte mancre vellent: iis vero et agros et ædes dedit, discedentibus tam militibus quam ducibus plurima donavit. Dedit et suis militibus multa de Sardonianis pecuniis, pro dignitate cuiusque. Qui ut ea acceperant, alii dixere, nimirum ipsum Cyrum habere plurimam, qui tam multa largitus esset: alii non id esse Cyri ingenium, ut pecuniam **166** faceret, qui dando quam accipiendo delectetur magis. Quibus Cyrus animadversis, amicis et aliis idoneis advocatis: *Apertissimi, inquit, ingenti mihi esse videtur, ut princeps copiis suis palam expositis, de laude bonitatis certet. Et ego igitur, quidquid mearum opum est, quod monstrari possit, ostendam: quæ ostendi nequeunt, enarrabo.* His dicitis res multas et præclaras deprompsit. Quæ vero reposita erant, nec proferri facile poterant, recensuit: *Et hæc, inquit, viri, non tam mea sunt existimanda, quam etiam vestra. Nam ea colligo, ut qui honeste se erga nos gesserit, eum remunerari queam: et si cui vestrum quid opus fuerit, a me nil petat.*

Ὅς δὲ εὐχόμενοι τὰ δοθέντα, εὐλογῶν περὶ τοῦ Κύρου· Ἦπου αὐτὸς γε πολλὰ ἔχει, ἔτι καὶ ἡμῶν ἐκείτω τσαυτὰ δέδωκεν. Οἱ δ' εὐλογῶν, Οὐχ ὁ Κύρου τρόπος τοιοῦτος, ὡς χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδοῦς μᾶλλον ἢ κτώμενος ἦδεται. Αἰσθόμενος δὲ ταῦτα ὁ Κύρος, συνέλεξε τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐπικαιροῦς· ἀπαντας, καὶ εἶπεν· Ἀπλουστάτου μοι δοκεῖ εἶναι ἦθος, τὸ τὴν δύναμιν τὸν ἄρχοντα φανερὰν ποιησάμενον ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι περὶ καλοκαγαθῶν. Καρῶ οὖν, εἶπεν, βούλομαι ὑμῖν δοῦσα μὲν οὐδὲν τε εἶναι τῶν ἐμῶν ὑπερῶν ἰδεῖν, δεῖξαι· δοῦσα δὲ μὴ οὐδὲν τε ἰδεῖν, διηγήσασθαι. Ταῦτα εἰπόν, τὰ μὲν εἰδείκνυ πολλὰ καὶ καλά χρήματα· τὰ δὲ κείμενα, ὡς μὴ βῆδιον εἶναι ἰδεῖν, διεγρήσατο. Καὶ εἶπεν, Ὁ ἄνθρωπος, ταῦτα οὐδὲν μᾶλλον ἐμὰ δέον ἠγασθαι, ἢ καὶ ὑμέτερα. Ἐγὼ γὰρ ταῦτα ἀπορῶ, ὅπως ἔχω τῶν καλῶν τι ὑμῶν ποιοῦντι διδοῦναι· καὶ ὅπως, ἦν τις ὑμῶν τινὸς δέηται. *λάδη πρὸς μελῶν.*

XXVI. Rebus Babylone compositis, reditum in Persiam parat. In Mediam progressus, se ad Caxarem convertit: eoque salutato, et multis egre-

A λέω, καὶ ἐμοὶ ἤδη ὡς πλουσίῳ χρῶ. Πάμπολλα γὰρ ἔχω πάριμι δῶρα, διὰ τὰ σὰ γράμματα. Καὶ ὁ Κύρος· Εἰς μὲν τοῖνυν, ὦ Κρόισε, εἶπεν, καὶ οὗτος ἡμῖν ἄσκαυρος. Τοῦς δὲ ἄλλους καταβῶ, καὶ λόγισαι ὅσα μοι εἴσται ἐτοιμα χρήματα, ἦν τι δέωμαι χρῆσθαι. Λέγεται δὲ λογίζομενος ὁ Κρόισος· πολλαπλάσια εἶρα, ἢ ἔφη Κύριος ἂν εἶναι ἐν τοῖς θησαυροῖς, εἰ συνέλεγεν. Ἐπὶ τούτοις δὲ τὸν Κύρον εἶπεν· Ὅρῳ, ὦ Κρόισε, ὡς εἶσι καὶ ἐμοὶ θησαυροί. Ἀδῶν δὲ αὐτῶ εἰς τοὺς θεοὺς ἐξηρημένα τεμένη, ποιήσασθαι προπομπὴν (4), καλέσας τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων, δίδωκεν αὐτοῖς στολὰς Μηδικὰς, καὶ τότε πρῶτον Πέρσαι Μηδικὴν στολὴν ἐνεδύσαντο. Ἐπὶ δὲ τοῖς κρατίστοις δίδωκε τὰς κρατίστας στολὰς, ἐξέφερε, καὶ ἄλλας Μηδικὰς στολὰς, καμυόλλας γὰρ παρασκευάσατο, οὔτε πορφυροῦν φειδόμενος, οὔτε ὀρφνίκων, οὔτε φοινικίδων (5), οὔτε καρυκίων ἱματίων· νείμας δ' ἐκάστην τῶν ἡγεμόνων μέρος αὐτῶν, ἐκίλευσε τούτοις τοὺς ὅπ' αὐτοὺς κοσμεῖν. Καὶ τις τῶν παρόντων ἐπήρετο αὐτόν· Ἐὐ δὲ, ὦ Κύρε, πότε κοσμήσῃ; Ὁ δὲ, Οὐ γὰρ τῶν, εἶπεν, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι, ὑμᾶς κοσμῶν; ἦν γὰρ δύναμαι τοὺς φίλους κοσμεῖν εὖ, ὅποιον ἂν ἔχω στολὴν ἐγὼ, ἐν ταύτῃ καλὸς φανοῦμαι. Ποιήσας δὲ τὴν προπομπὴν, καὶ θύσας τοὺς θεοὺς μετὰ τῶν φίλων ἰδεῖναι, οὐ μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰ χεῖρα καθίσας, ὡς εὐπειθουλεύτερας ταύτης ὁδοῦ ἢ τῆς δεξιᾶς· τοὺς δ' ἄλλους παρὰ τὴν δεξιάν. Μετὰ δὲ γε τὸ δεῖπνον τοὺς ἰθαλοῦσι τοὺς αὐτῶ συμμαχῆσαντας ἀπέπεμψεν οἴκαδε, πλὴν τῶν βουλευθέντων παρ' αὐτῶ καταμεῖναι. Τούτοις δὲ καὶ χώραν καὶ οἴκους ἔδωκε. Τοῖς δ' ἀποῦσι καὶ στρατιώταις καὶ ἄρχουσι πολλὰ ἰδωρήσατο, εἴτα καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν στρατιώταις καὶ ἡγεμόσι πολλὰ δένειμεν, ὅσα ἐκ Σάρδεων ελαβε χρήματα, πρὸς τὴν ἄξιαν ἐκάστην.

D Κῶ. Ὅτι δὲ τὰ ἐν Βαβυλῶνι εὖ κατεστήσατο, εἰς Πέρσας ἀπελθεῖν ἠτοιμάζετο. Ἐπὶ δὲ πορευόμενος γίνεται κατὰ τὴν Μηδικὴν, τρέπεται ὁ Κύρος πρὸς

Variae lectiones et notæ.

(4) Προπομπή. Supra, εἴτα τοὺς μάγους καλέσας, ὡς δορυβάτου τῆς πόλεως ὁδοῦς, ἀκροθόνια τοῖς θεοῖς ἐκίλευσεν ἐξελεῖν. Locus paulo intricatior est. Ποιήσασθαι προπομπὴν εἰς τὰ τεμένη, est ire supplicatum ad pulvinaria deorum. Sed τὰ τοῖς θεοῖς ἐξηρημένα τεμένη, videntur esse fana de manubiis constructa; nisi forte non ædificia, sed luci diis consecrati intelligantur. W.

(5) Οὔτε ὀρφνίκων, οὔτε καρυκίων ἱματίων.

Ms. eod. καρυκίων, atque ita reposuimus; ὀρφνίκων, esse colorem nigricantem, qualis sit combustæ purpuræ, Joach. Camerarius ex Platone in *Timæo* adnotat. Philadelphus in Xenophonte Ferrugineum vertit. Pollux τὰ μέλανα ἱμάτια dicta fuisse ὀρφνικα tradit; unde Hesychio ὀρφνίον et ὀρφνίς; μέλαν ἱμάτιον exponitur. De carycino colore agimus in Gloss. med. Græciti.

Κυαξάρην, καὶ ἀσπασάμενος· αὐτὸν εἶπεν, ὅτι οἶκος ἂν αὐτῷ ἐν Βαβυλωνίᾳ ἐξήρηται· καὶ δῶρα παρέσχεν αὐτῷ πολλὰ καὶ καλά. Ὁ δὲ Κυαξάρης προσέειπεν αὐτῷ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυσῶν, καὶ ψάλλια φέρουσαν, καὶ στρεπτὸν, καὶ στολήν Μηδικὴν καλλιέστην· καὶ ἡ μὲν καὶ ἐστεφάνου τὸν Κύρου. Ὁ δὲ Κυαξάρης· *Διδωμί σοι, Ἐφη, ὦ Κύρε, καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, θυγατέρα οὖσαν ἐμῆν, ἐκιδιδωμί δὲ αὐτῇ καὶ φερρὴν Μηδικὰν πᾶσαν· οὐδὲ γὰρ ἐστί μοι ἄλλῃεν παῖς γνήσιος.* Ὁ δὲ Κύρος· *Τὸ μὲν γένος, ὦ Κυαξάρη, ἱκανῶς, εἶπα, καὶ τὴν παῖδα, καὶ τὰ δῶρα. Βούλομαι δὲ σὺν γνώμῃ τοῦ πατρὸς τε καὶ τῆς μητρὸς γῆμαι αὐτὴν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, εἰς Πέρσας· ἐπορεύετο. Ἐν δὲ τοῖς Περσῶν ἔθροισι· ἐλθὼν, τὸ μὲν στράτευμα ἐκεῖ κατέλιπεν. Αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς φίλοις· τὴν πόλιν εἰσῆι, ἱερεῖα ἄγων πᾶσι Πέρσαι· ἱκανὰ θύειν καὶ ἐστιάζειν· δῶρα δὲ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ ἔφερεν οἷα εἰκόδς ἦν, καὶ τοῖς φίλοις, οἷα δ' ἔπριπεν ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις. Ἔωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσαι·, ἀλλὰ μὴν καὶ Περσίσι, καὶ χρόνον τινα τοῖς τεκοῦσι συνδιατρέψας, ἀπέηκε. Καὶ γενόμενος· ἐν Μήδοις, συνδόξαν τῷ πατρὶ, γαμῆ τὴν Κυαξάρου θυγατέρα. Γῆμας δ' εὐθύ· ἔχων αὐτὴν ἀνεζεύγνυσεν. Ὡς δ' ἦκεν εἰς Βαβυλώνα, σατοάπας· ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἐπιμπεν ἔθνη, εἰς Ἀραβίαν θηλαδὴ καὶ Καππαδοκίαν, εἰς Φρυγίαν τε τὴν μεγάλην, εἰς Λυκίαν τε καὶ Ἰωνίαν, εἰς Καρίαν, εἰς Φρυγίαν τὴν παρ' Ἑλλήσποντον, καὶ Διολίδα. Κίλιξι δὲ καὶ Κυπρίοις καὶ Παφλαγοῖσι οὐκ ἐπαμύψαστραπάς, ὅτι ἐκόντες ἐδόκουν αὐτῷ συστρατεύεσθαι. Διαιτούς μόντοι καὶ οὗτοι ἀπέφερον. Ἴνα δὲ, μεγάλῃς αὐτῷ τῆς ἀρχῆς οὐσῆς, ταχέως καὶ πόρρωθεν εἰ κομίζοντο ἀγγελίαι, ἐσκήφατο πύσσην ἂν ἔδην ἱπποῦς ἐλαυνόμενος· ἀνύη, καὶ ἱππῶνας τοσοῦτον ἀλλήλων διέχοντας ἐποίησται, καὶ ἵππους κατέστησεν ἐν αὐτοῖς, καὶ τοὺς αὐτῶν ἐπιμελομένους, καὶ ἀνδραῖς ἐπ' ἑκάστῳ ἔταξε τὸν ἐπιτήθειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα, καὶ παραδίδδναι, καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκῶτας ἵππους, καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς. Ἦδη δὲ παρελθόντος ἑνιαυτοῦ, στρατείαν ἐποίησται, ἐν ἣ λέγεται καταστρέφασθαι πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα Συρίαν εἰσθάντι οἰκεῖ, μέχρις Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Μετὰ δὲ ταῦτα στρατεύει ἐπ' Αἴγυπτον, καὶ καταστρέφεται καὶ αὐτὴν, ὡς ἐντεῦθεν ἕρξεν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν πρὸς ἔω μὲν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν· πρὸς ἄρκτον δὲ, τὸν Πόντον τὸν Εὐξείνιον· πρὸς δ' ἑσπέραν, Κύπρον καὶ Αἴγυπτον· τὴν δ' Αἰθιοπίαν πρὸς μεσημέριαν. Αὐτὸς δ' ἐν μέσσοις τούτων πεποιημένος τὴν διαίταν, ἐν Βαβυλωνίᾳ μὲν μήνα· διήγεν ἑπτὰ, τὸν χρόνον δὲ τὸν χειμέριον· ἀλεινή γὰρ αὐτῆ ἡ χώρα· τρεῖς δὲ μῆνας τοὺς ἄμφω τὸ ἔαρ ἐν Σούσοις. Ἐν δ' Ἐχβατάνοις δύο διήγε μῆνας τὴν τοῦ θεοῦ ἀκμήν. Οὕτω δὲ ζήσας ὁ Κύρος, καὶ μάλα πρεσβύτης γενόμενος, ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἔβδομον, πάλαι τῶν τοκίων τετελευτηκῶτων αὐτοῦ. Καὶ κοιμωμένω κατὰ τὰ βασίλεια, ἔδοξεν αὐτῷ κατ' ἑναρ· τις προσελθεῖν κρηττων ἢ κατὰ ἀνθρώπων, λέγων· *Συσσευάδου, ὦ Κύρε, ἡδὴ γάρ σε μεταπέμπονται οἱ θεοί. Ἐκ τούτου δ' εἰκάζεν, ὅτι**

giis muneribus affecto, ait, domum etiam illi Babylone assignatam esse. At Cyaxares filiam ad eum mittit, cum aurea corona, armillis, torque et veste Medica pulcherrima; illa Cyrum coronat. Rex vero: *Hanc, inquit, Cyre, filiam meam, nunc tibi do, et totam Mediam doti dico. Neque enim mihi sunt mores liberi germani.* Ad hæc Cyrus, se et genus laudare, et puellam et munera, sed eam de sententia patris et matris ducturum esse. His dictis, in Persiam contendit, relictoque in finibus exercitu, ipse cum amicis urbem ingreditur, victimas adducens, quæ et ad sacrificandum et ad convivandum Persis omnibus satis essent: parentibus atque amicis munera affert, qualia parerat, et qualia magistratus ac seniores decebant, nec non Persis omnibus eorumque uxoribus et liberis. Aliquando apud parentes commoratus, in Mediam revertitur: probatoque a patre conjugio, Cyaxaris filiam ducit. Celebratis nuptiis, statim cum ea Babylonem proficiscitur. Inde satrapas ad gentes subactas mittit, ut in Arabiam, Cappadociam, Phrygiam majorem, Lyciam, Ioniam, Cariam, Phrygiam Hellesponticam et Æoliam. Ad Cilices vero, Cyprios et Paphlagonas satrapas novum misit, eo quod ultro se ad illum contulisse videbantur; nihilominus tamen et hi tributa pensabant. Ut **168** autem in tanta imperii amplitudine nuntii celeriter ad se perferrentur, consideravit, quantum itineris equus uno die cursu conficere posset: ac tanto intervallo distincta diversoria struxit, equis et equisonibus in iis collocatis, quorum cuique præfecit virum ad recipiendas litteras quæ afferrentur idoneum, qui et traderet et acciperet fatigatos equos, et alios mitteret integros. Anno jam elapso, expeditionem suscepit, in qua omnes gentes quæ ab ingressu Syriae usque ad mare Rubrum incolunt, subegisse fertur, deinde Ægyptum etiam, ut ejus imperium versus orientem Rubro mari, versus septentrionem, Ponto Euxino: ab oceu, Cypro et Ægypto, versus meridiem Æthiopia terminaretur. Ipse in medio constitutus, septenos menses hierno tempore, ob regionis temporem, Babylone degit: ternos menses vernos. Susis: Echatanis binos æstivo tempore. Vita igitur sic acta, senex admodum in Persiam septimum venit, parentibus jam olim defunctis. Ibi in regia dormienti, visus est in somnis apparere vir quidam humana conditione major, qui diceret: *Parate, Cyre, nam dii te nunc accersunt.* Unde conjiciebat, sibi vitæ finem instare: ac tertio die post, filiis (nam eum comitali fuerat), amicis et Persarum magistratibus accersitis: *Mihi, inquit, jam vitæ finis instat. Est autem declarandum, cui reliquam imperium, ut controversiam de eo ortæ vobis negotium facessant. Tu igitur, Cambyses, qui natus major es, regnum teneto, quod tibi et a diis et a me tribuitur. Te vero, Tanaozare, satrapam constituo Medorum, armeniorum et Caddusiorum. Hæc ubi filiis mandarat, multaque præceperat, affatus eos*

quæ aderant, ac dextra porrecta omnibus, coniecta facie, exspiravit. Eo defuncto, statim filii seditio-nem moverunt, urbes ac provinciæ defecerunt, ac in pejus ruebant omnia. Atque hæc a Xenophonte de Cyro prodita sunt. Sed Herodotus Halicarnassæus ea de Cyri educatione, obitu, totaque vitæ narrat, quæ recensere prolixum fuerit. Mihi vero compen-dium historiarum scribenti, non convenit verbo-sum opus contexere : sed satis est ea consecrari, quæ probabiliora videntur. 166 Cui vero etiam Herodoti de illo narrationes evolvere libet, is hæc libro primo, cui Clionis Musæ primæ titulum indi-dit, inveniet.

ὁπῆι, εὐθύς οἱ παῖδες αὐτοῦ ἑστασίαζον, πῶλεις δὲ καὶ ἔθνη ἀφίσταντο, πάντα δ' ἐπὶ τὸ χειρὸν ἐτρέπα-το. Ταῦτα μὲν οὖν τῷ Ξενοφῶντι περὶ Κύρου ἱστορήται. Ὁ δ' Ἀλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος ἄλλα περὶ τῆς Κύρου φησὶν ἀναγωγῆς τε καὶ τελευτῆς, καὶ τῆς λοιπῆς βιοτῆς, ἃ μακρὸν ἂν εἴη διηγεῖσθαι. Ἐμὸς δ' ἐπιτομὴν ἱστορίας πεποιημένῳ, οὐκ ἐπόκειν τὴν πραγματείαν θέσθαι πολυστιχόν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν, ἐκ πιθανώτερας ἔγραψα. Ὅτι δ' εἶδέναι βούλημα, καὶ ἄπερ Ἡρόδοτος περὶ αὐτοῦ συνεγράψατο, τὴν ἐκείνου μεταχειριστάμενος βίβλον, εὐρήσει ταῦτα κατὰ τὸν πρῶτον λόγον, ᾧ τὴν πρώτην τῶν Μουσῶν ἐπι-γραφε τῆ βίβλου τὴν Κλειώ.

LIBER QUARTUS.

I. Cyrus igitur Assyriorum regnum sic evertit, B et primo sui imperii anno, a captivitate Hebraicæ gentis septuagesimo, Judæis qui Babylone dege-bant, redire Hierosolyma, urbemque et templum instaurare permisit, id quod propheta Jeremias edixerat, et ante illum Isaias. Nam ille tum vixit, cum urbs caperetur : hic ante captivitatem urbis, et templi everisionem, annis centum qua-draginta. Neque vero hæc duntaxat concessit, sed et sacra vasa, a Nabuchodonosore Babylonem translata, per Mithridatem quæstorem suum et Zorobabelem una remisit. Et Syriacis satrapis mandavit, ut eis ad ædificationem adjumento es-sent, et omnes sumptus de regia pecunia suppeditarent. His a Cyro constitutis, duarum tribuum Judaicæ et Benjamiticæ principes, Levitæ et sacer-dotes Hierosolyma contenderunt. Multi etiam Ba-byлоне manere, quam suas possessiones relinquere maluerunt. Quo cum pervenissent, Cyri satrapæ omnes ad ædificationem eis (fuere autem quadra-ginta duo millia et sexcenta) adjumento fuerunt. Jam in urbis et templi instauracionem intentis, finitimæ gentes, Chuthæi præsertim, quos Salman-sar, captis Israelitis Samariam traduxerat, invidentes, satrapas in primis sibi conciliant, ne ædificationem promoverent. Deinde Cyro defuncto, apud Cambysem filium et successorem ejus, He-bræos, ut gentem perfidam et rebellem, per litteras criminantur. Quod si urbem et templum perfec-rint, neque tributa pensuros, neque dicto audien-tes futuros. His et pluribus aliis scriptis ei persua-

A'. Κύρος μὲν οὖν οὕτω τὴν τῶν Ἀσσυρίων ἀρχὴν καταλέλυκε. Τῷ δὲ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐβδομηκοστῷ ἔντι ἐξότου Ἑβραῖοι εἰς Βαβυλῶνα εἰς Ἱερουσαλὴμ μετηνέχθησαν, ἐπέτρεψε τοῖς ἐν Βα-βυλῶνι οὖσιν Ἰουδαίοις ἀπελθεῖν εἰς Ἱερσόλυμα, καὶ ἀνοικοδομησάσθαι τὴν τε πόλιν καὶ τὸν ναὸν, ὡς ὁ προφήτης Ἱερμίας προανεφώνησε, καὶ πρὸ ἐκείνου ὁ Ἡσαίας προεἶρηκεν. Ὁ μὲν γὰρ ἦν, ὅτε ἡ πόλις ἦλω, καὶ ὁ ναὸς κατεσκάφη, ὁ δ' Ἡσαίας ἔτε-σιν ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα πρότερον ἦν, ἡ τὴν πόλιν ἀλῶναι, καὶ κατασκαφῆναι τὸ ἱερόν. Οὐ μόνον δ' ἐφήκε τοῖς αἰχμαλώτοις τὴν ἐπάνοδον, καὶ τὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ ἐξανάστασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ σκεύη τὰ τοῦ ναοῦ ἃ Ναβουχοδονόσορ εἰς Βαβυλῶνα ἐκόμισε, συνέπεμψε, παραδοῦς ταῦτα φέρειν Μιθριδάτῃ τῷ αὐτοῦ γαζοφυλάκῃ, καὶ τῷ Ζοροβάβελ. Ἐπέστειλε δὲ καὶ τοῖς ἐν Συρίᾳ σατράπαις, συναῖρεσθαι αὐτοῖς ἐπὶ τῇ τῶν ἔργων οἰκοδομῇ, καὶ τὴν δαπάνην αὐ-τοῦς χορηγεῖν πᾶσαν ἐκ τῶν βασιλικῶν χρημάτων. Ταῦτα τοῦ Κύρου θεσπίσαντος, ἐξώρμησαν οἱ τῶν δύο φυλῶν ἄρχοντες τῆς τε τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Βε-νιαμίνιδος, οἱ τε Λευῖται καὶ οἱ ἱερεῖς. Πολλοὶ δὲ ἐν τῇ Βαβυλῶνι κατέμειναν, τὰς κτήσεις καταλείπειν οὐχ αἰρούμενοι. Παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερσόλυμα, οἱ τοῦ Κύρου πάντες συνήργουν αὐτοῖς εἰς τὰς οἰ-κοδομὰς, καὶ συνέπραττον. Ἦσαν δ' οἱ ἐπανελθόντες μυριάδες, τέσσαρες, διαχίλιοι τε καὶ ἐξηκόσιοι. Ἦδη δὲ περὶ τὴν οἰκοδομὴν τῆς πόλεως σπευδόντων, καὶ τοῦ ναοῦ, τὰ περίεθνη, καὶ μάλιστα τὸ Χουβαίαν οὖς Σαλμανασάρ μετώπισεν εἰς Σαμάριαν, ὅτε τοὺς Ἰσραηλῆτας ἐξημαλώτισε, φθονοῦντες, τοὺς σατρά-

Variæ lectiones et notæ.

(6) *Ταραοξάρη*. Itæ Xenophon ; at cod. Colb. *Ταραξάρη* præfert.

κας ιδεξιώσαντο πρότερον, μη ἐπαρήγειν τοῖς Ἰουδαίοις εἰς τὴν οἰκοδομὴν. Εἶτα τοῦ Κύρου τὴν ζωὴν καταλύσαντες, Καμβύσου δὲ τοῦ παιδὸς ἐκείνου τὴν ἄρχὴν διαδεξιμένον, γράψουσι τῷ Καμβύσῃ, διαβίλλοντες τοὺς Ἑβραίους ὡς ἔθνος ἀποστάτικόν τε καὶ ἀνυπότακτον, καὶ εἰ τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν ἐκτίλισουσι, λέγοντες, οὗτοι φόρους δώσουσιν, οὐδ' ὑπακούσονται. Ταῦτα, καὶ πλείω τοιαῦτα γράψαντες, ἐπιστὰν αὐτὸν κωλύσαι τὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ ἀνοικοδόμησιν, καὶ ἐπισχεθῆ τὰ ἔργα μέχρι τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς βασιλείας Δαρείου τοῦ Ἰσάκου, ἐπ' ἑτη ἑνεία. Καμβύσης γὰρ ἐπὶ τὰ βασιλεύσας ἑτη, καὶ καταστρεφάμενος ἐν τούτοις τὴν Αἴγυπτον, ὁπιστρέψας ἐν Δαμασκῷ ἐτελεύτησε, τῶν Μάγων τῆς βασιλείας ἐγκριτῶν γενομένων. Καλὸν δὲ καὶ τὴν περὶ τούτων διήγησιν ποιήσασθαι ἐν ἐπιτομῇ. Τῷ Καμβύσῃ ἦν ἀδελφός, κατὰ μὲν τὸν Ξενοφῶντα Ταναοξάρης, κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον Σμέρδης ὀνομαζόμενος. Ἔδοξεν οὖν ἐν Αἰγύπτῳ τῷ Καμβύσῃ τυγχάνοντι καθ' ὅπου τις ἐπιστάς λέγειν, ὡς ἐς τὸν βασιλικὸν καθίσας θρόνον ὁ Σμέρδης, τῇ κεφαλῇ τῆς πόλεως προσψάυσει. Δείξας οὖν περὶ τῆς βασιλείας, τὴν Πρηξάσπην παρατεῖλα παραπέμπει εἰς Σοῦσα, κτενούμενα λάθρα τὸν ἀδελφόν. Καὶ ὁ μὲν οὕτω διεφάρτο· ὁ δὲ Καμβύσης τὸν χρεῶν οὐκ ἐξέφυγε. Δύω γὰρ ἦσαν ἀδελφοὶ Μῆδοι, μάγοι κεκλημένοι, ὧν τῷ μὲν Κατιζίθης, τῷ δὲ Σμέρδης ἦν τὰ ὀνόματα. Ὁ δὲ Σμέρδης οὐ τοῦ ὀνόματος ἐκονῶνται μόνον Σμέρδῃ τῷ Κύρου παιδί, ἀλλὰ καὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Τούτων ἐν ἑτέρῳ φροντιστῇ τῶν ἐπιτομῶν πραγμάτων ὁ Καμβύσης ἐκείνητο. Χρονίζοντος δ' ἐν Αἰγύπτῳ αὐτοῦ, γυνὴ τὸν φόνον τοῦ Σμέρδου τοῦ τοῦ Κύρου παιδὸς, ὁ Κατιζίθης, καὶ ὡς δίλγους ὁ ἐκείνου θάνατος ἐγνωσται, ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ ἐσχέφατο· καὶ τὸν ἀδελφὸν ὀμνυμοῦντα τῷ Σμέρδῃ, καὶ πολλὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐμφάσειαν ἔχοντα, εἰς τὸν θρόνον ἐκάθισε τὸν βασιλείον, οὐχ ὡς οἰκεῖον ὀμάλιμον, ἀλλ' ὡς τοῦ Κύρου υἱόν, καὶ τοῦ Καμβύσου ὀμῶνιον· καὶ κήρυκα· διέπειμψε πανταχοῦ, βασίλειά τὸν Κύρου Σμέρδην ἀγγέλλοντας. Μαθὼν οὖν ταῦτα καὶ ὁ Καμβύσης, τὸν Πρηξάσπην ἀνέκρινεν, ὡς μὴ πληρώσαντά οἱ τὸ κελευσθέν. Ὁ δὲ διεβεβαίου, μὴ τὸν ἀδελφὸν ἐπαναστῆναι αὐτῷ· Ἐκείνον γὰρ ἐγὼ, εἶπεν, ὡς σὺ ἐνετείλω, ἔκτανόν τε καὶ ἔθαψα. Συλληφθῆναι τοίνυν κτελεῖται Καμβύσης τὸν ἐν τῷ στρατῷ κηρύσσοντα, τὸν τοῦ Κύρου Σμέρδην βασιλεύσαι Περσῶν. Καὶ συλληφθεὶς ἠρωτάτο, εἰ αὐτὸς τὸν Σμέρδην ἀπαπέκρινετο, καὶ εἰ ἐκεῖνος αὐτῷ ἐνετείλατο λέγειν ἄπερ φησίν; Ὁ δὲ μὴ θεάσασθαι τὸν Σμέρδην ἀνταπεκρίνατο, παρὰ δὲ τοῦ Μάγου τοῦ τῶν βασιλείων ἐπιτροπεύοντος, ταῦτα λέγειν ἐπιταχθήναι. Γνοὺς οὖν ἐντεῦθεν ὁ Καμβύσης τὸ ἀληθές, ἐθρήνησε μὲν ὡς μάτην κτείναντ' τὸν ἀδελφόν, ὥρμησε δ' αὐτίκα κατὰ τῶν μάγων στρατεύεσθαι. Ἀναθρώσκοντι δὲ οἱ ἐπὶ τὸν ἵππον, τοῦ κωλύου τοῦ ξίφους ὁ μύκης ἐξέπεσε, καὶ γυμνωθὲν τὸ ξίφος παῖσι αὐτοῦ τὸν μηρὸν κείριω. Ἦρτο οὖν, ὅπως ἡ πόλις καλοῖτο; καὶ μαθὼν ὡς Ἐκβάτανα, εἶπεν, ὡς Ἐντεῦθά μοι πέριπται τελευτῆν. Ἐκέχρητο γὰρ αὐτῷ ἐν Ἐκβάτανοις· μέλλειν θανεῖν. Καὶ ὁ μὲν παρὰ τοῖς ἐν Μῆδιζ Ἐκβάτανοις ἐδόκει πρώην τὸ τέλος αὐτὸν καταλήψεσθαι. Ὁ δὲ χρησμὸς οὐκ ἐκεῖνα ἐδήλου, ἀλλὰ τὰ ἐν Συρίζ Ἐκβάτανα. Ὁ μὲν οὖν μεθ' ἡμέρας τινὰς τελευτῆ ἄπαις, βασιλεύσας ἐπ' ἑτη ἑπτὰ, ἐπὶ πάντεσσι μῆσιν.

Β'. Ὁ δὲ Μάγος, τοῦ Καμβύσου θανόντος, ἀδεῶς ἰδουσίλευσεν, αὐτῷ τὸν τοῦ Κύρου Σμέρδην ἐπιγραφόμενος· καὶ πέμψας εἰς πᾶν ἔθνος, ὧν ἤρχον, ἀτε-

A serunt, ut urbis et templi instaurationem prohiberet. Ita opus impeditum est usque ad secundum annum Darii regis, filii Hystaspis per annos novem. Nam Cambyses cum septem regnasset annos, et Ægyptum subegisset, inde reversus Damasci obijt, regno a magis occupato, de quibus et hic breviter est dicendum. 170 Cambyses fratrem habuit, quem Xenophon Tanaoxarem, Herodotus Smerdim appellat. Visus igitur est in somnis Cambysi in Ægypto agenti quidam dicere, Smerdim, regio throno occupato, capite cœlos attingere. Regno igitur metuens, Prexaspem Susa mittit, qui fratrem clanculum perimeret. Ac ille quidem ita perijt, sed Cambyses fati vim non effugit. Fuerunt enim duo fratres Medi, quorum alter Catizithes, alter Smerdis vocabatur, professione magi. Ac Smerdis non tantum nomen, sed formam etiam cum Smerdi Cyri filio communem habebat. Alterum Cambyses suarum reram curatorem delegerat. Dum igitur rex in Ægypto morabatur, Catizithes cæde Smerdis, quam pauci norant, cognita, rognum invadere destinat: idque fratri qui Smerdi et nomine et lineamenti corporis persimilis esset, tradit, non ut fratri suo, sed ut Cyri filio, fratri Cambysis, et præcones passim dimittit, qui Smerdim Cyri filium regem proclamant. Ea re cognita, Cambyses Prexaspem incusat, ut mandata non executum: qui cum affirmaret, fratrem, quem ipse et occidisset et sepelisset, ei non movere seditionem: præconem qui Smerdim, Cyri filium, regem in exercitu proclamabat, comprehensum rogat, num ipse Smerdim viderit, et num de illius mandato ista proclamet? Respondet homo, se Smerdim non vidisse, sed jussu Magi regis magistri ea proclamare. Cambyses igitur veritate inde cognita, fratrem a se temere occisum luget, et bellum inferre magis parat. Sed dum in equum insilit, elapso vagina gladio lethaliter in femore vulneratus, quod illius loci nomen esset, rogat? Cum Echbatana dici, responsum esset: Ibi sibi fatale esse mori, respondet. Acceperat enim oraculum, se Echbatanis moriturum: et hactenus putarat, se Echbatanis Medicis obiturum, cum oraculum de Echbatanis Syriæ locutum esset. Ita moritur orbis D liberis, cum annos septem et quinque menses regnasset.

Σμέρδην ἐώρακε, καὶ εἰ ἐκεῖνος αὐτῷ ἐνετείλατο λέγειν ἄπερ φησίν; Ὁ δὲ μὴ θεάσασθαι τὸν Σμέρδην ἀνταπεκρίνατο, παρὰ δὲ τοῦ Μάγου τοῦ τῶν βασιλείων ἐπιτροπεύοντος, ταῦτα λέγειν ἐπιταχθήναι. Γνοὺς οὖν ἐντεῦθεν ὁ Καμβύσης τὸ ἀληθές, ἐθρήνησε μὲν ὡς μάτην κτείναντ' τὸν ἀδελφόν, ὥρμησε δ' αὐτίκα κατὰ τῶν μάγων στρατεύεσθαι. Ἀναθρώσκοντι δὲ οἱ ἐπὶ τὸν ἵππον, τοῦ κωλύου τοῦ ξίφους ὁ μύκης ἐξέπεσε, καὶ γυμνωθὲν τὸ ξίφος παῖσι αὐτοῦ τὸν μηρὸν κείριω. Ἦρτο οὖν, ὅπως ἡ πόλις καλοῖτο; καὶ μαθὼν ὡς Ἐκβάτανα, εἶπεν, ὡς Ἐντεῦθά μοι πέριπται τελευτῆν. Ἐκέχρητο γὰρ αὐτῷ ἐν Ἐκβάτανοις· μέλλειν θανεῖν. Καὶ ὁ μὲν παρὰ τοῖς ἐν Μῆδιζ Ἐκβάτανοις ἐδόκει πρώην τὸ τέλος αὐτὸν καταλήψεσθαι. Ὁ δὲ χρησμὸς οὐκ ἐκεῖνα ἐδήλου, ἀλλὰ τὰ ἐν Συρίζ Ἐκβάτανα. Ὁ μὲν οὖν μεθ' ἡμέρας τινὰς τελευτῆ ἄπαις, βασιλεύσας ἐπ' ἑτη ἑπτὰ, ἐπὶ πάντεσσι μῆσιν.

II. Eo mortuo, Magus securus tenebat imperium, usurpans Smerdis Cyri filii nomen: et missis in 171 omnes provincias legatis, triennii immunita-

tem proclamat. Cum autem jam menses septem regnasset, hoc modo est agnitus. Otanes nobilitate et opibus Persicorum principum nullo inferior, filiam habebat Phædymiam, Cambysi nuptam. Eadem Magus, ut et cæteris regis concubinis, utebatur. Ab ea pater clam per internuntium quærit, num cum Smerdi Cyri filio concumbat? illa respondet se nec vidisse Cyri Smerdim, neque scire quis sit is cum quo dormiat. Pater denuo ad eam mittit, ut suum mandatum vel cum periculo exsequatur, si sit opus: ac monet ut, quando cum rege dormiat, ejus dormientis aures contrectet. Nam si habeat aures, sciendum eam cum Smerdi Cyri filio concumbere: si minus, Magnum Smerdim existimandum esse. Pater Phædymia patri: eumque carere auribus, qui rem secum haberet, patri significat. Præciderat autem ei Cyrus aures, ob delictum quoddam. Otanes arcanum illud cum amicis, Aspathine et Gobrya, Persarum principibus communicat: qui cum idem prius essent suspicati, statim fidem habent. Statuunt igitur alios quoque sibi adjungere: Otanes Intaphernem, Gobryas Megabyzum, Aspathines Hydarnem et Darium Hystaspis filium, qui recens ex Persia Susa pervenerat. Qui cum rem cupide audivisset, ejus statim aggrediendæ sit auctor: quod si vel illum diem ignavum elabi poterentur, se insidias Mago indicaturum. Consilio ejus et cæteri assensi, negotium capessunt. Nam et alia conatus maturandi causa inciderat. Cum enim scirent magi, Prexaspem, Smerdis Cyri filii perpetrasse cædem, atque ob id facinus male audire a Persis: amicitia cum eo inrita, magnaue polliciti, jurejurando hominem obstrinxerant, ne cui commentum illud detegeret. Quæ cum ille promisisset, subjunxerunt, se advocatos populum ad mœnia regis; ei, turri conscensa, proclamandum, omnibus exaudientibus, Smerdim Cyri filium, et non alium, esse regem. Nam se illi pepercisse, nec occidisse, ut Cambyses jussisset. Cum et hæc promisisset, convocatur populus: Prexaspes turrim 172 conscendit, beneficia a Cyro in Persas collata commemorat. Filium ejus Smerdim se a Cambyse cuactum occidisse, magos tenere imperium affirmat: Persas execratur, si id facinus inultum sinant. His dictis, se de turre præcipitavit, ac mortuus est. Septem igitur illi ea re audita, statim ad regiam feruntur, non prohibentibus custodibus, dignitatem eorum reveritis. Progressi in aulam, in eunuchos, qui nuntios ultro citroque perferabant, incident. Eos, rogati quid venirent, et ulteriore progressu prohibiti, occidunt, et prope ingrediuntur. Magi, qui intus eunuchorum tumultum cognorant, ad vim propulsandam se parant: atque alter qui hastam arripuerat, Aspathinem in femore, Intaphernem in facie vulnerat, unde læsus ei est oculus: alteri arcus fuit inutilis, cum res cominus gereretur. Itaque in thalamum se proripit, insequitur Gobryas et Darius: ac ille magum amplectitur: hic veritus

Α λειαν πᾶσιν ἐπ' ἑτη τρία ἐκήρυξεν. Ἦδη δὲ μῆνας ἄρξας ἐπέτ, ὅστις ἦν ἐγνώσθη· ἐγνώσθη δ' οὕτως. Ὅτανης ἦν γένει καὶ πλούτῳ Περσῶν τοῖς πρῶτοις ἐνάμιλλος. Τοῦτου θυγατέρα Καμβύσης ἔσχεν, ἡ Φαιδυμία ἐκέκλητο. Ταῦτη καὶ ὁ Μάγος ἐκέχρητο, ὡπερ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἄς εὔρεν, εἰς τὰ βασίλεια. Πέμφας οὖν ὁ πατήρ, ἡρώτα αὐτὴν λέθρα, εἰ τῷ Κύρου Σμέρδῃ, εἰθ' ἑτέρῳ τινι συνευνάζοιτο. Ἡ δὲ μήτ' ἰδέσθαι τὸν Κύρου Σμέρδῃ ἀνταπακρίνατο, μήτ' εἰδέναι ᾧ τινι συγκαταζοιτο. Ὁ δὲ καὶ πάλιν στέλλει παρ' αὐτῆς, κινδυνεύειν αὐτῇ ἐντελλόμενος, εἰ δεξασίαι, ἵνα πληρώσῃ πατριῆν ἐντολήν. Καὶ ὑποτιθεῖς, ὁρηνίκα συγκαταζοιτῶ τῷ βασιλεῖ, καὶ ὑπώπτοια αὐτὸν γινῶ, ψεύσαι τῶν ὤτων αὐτοῦ. Καὶ εἰ μὲν ἔχοντα ὧτα γνοίη, εἰδέναι ὡς τῷ Κύρου Σμέρδῃ συγγίνεται· εἰ δὲ μὴ ἔχοι, τὸν Μάγον Σμέρδῃ αὐτὸν νομίζειν. Πείθεται τῷ πατρὶ ἡ Φαιδυμία, καὶ γνοῦσα τὸν αὐτῆς συγγινόμενον ὧτα μὴ ἔχοντα, ἐσήμηνε τῷ πατρὶ. Οὐκ εἶχε δ' ὧτα, ὅτι ὁ Κύρος ποτὲ ταῦτα δι' ἀμάρτημά τι ἀπέστειλεν. Ὁ δὲ Ὀτάνης Ἀσπαθίνῃ καὶ Γωβρούα πρωτεύουσι τῶν Περσῶν καὶ αὐτῶ φιλομύνοις, κοινούντα δὴ τὸ ἀπόρητον. Οἱ δὲ καὶ πρῶτον ἐν ὑπόψῃ ὄντες τοῦ πράγματος, εὐθύς τοὺς λόγους ἐδέξαντο. Ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς καὶ ἑτέροις προσεταιρισσάσθαι. Καὶ Ὀτάνης μὲν ἐπάγειται Ἰνταφέρην, Γωβρύας δὲ Μεγάθυζον, Ἰδάρνῃν δὲ Ἀσπαθίνῃ, καὶ Δαρσίῳ δὲ τῷ Ἰσάκπου υἱῷ ἄρει πρὸς Σούσα ἐκ Περσίδος ἐλθόντι, τὸ ἀπόρητον ἐκοινώσαντο. Ὁ δὲ καὶ ἐδέξατο τὸν λόγον, καὶ πρὸς τὴν πράξιν αὐτίκα ἐρμᾶν συνεβούλευεν· ἡ τῆς παρῶσης ἡμέρας διακενῆς παρερχομένης, αὐτὸς ἐλεγε γενέσθαι τῷ Μάγῳ μνηστῆς τῆς ἐπιβουλῆς. Ἐπεισῆσαν τῇ συμβουλῇ τοῦ Δαρσίου, καὶ οἱ λοιποί, καὶ τοῦ ἔργου ἔχοντο· Συνέδη δὲ τι καὶ ἕτερον, ὃ ἐπισπύσαι αὐτοὺς ἡρέθησε τὴν ἐγχείρησιν. Εἰδότες γὰρ οἱ μάγοι, ὅτι Πηρξάσπης ἐχειροῦργησε τὸν Σμέρδου φόνον τοῦ Κύρου πατρός, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο καὶ ἐν αἰτίαις τοῖς Πέρσαις ἐστίν, προσκαλέσμενοι αὐτὸν, φίλον τε ἐποιούνοτο, καὶ ἄριστον προκατελάμβανον, καὶ λαμπραῖς ὑποσχέσεσι, μὴ τινι αὐτῶν ἐκφῆναι τὸ σέρισμα. Καταθεμένου δ' ἐκείνου ποιῆσαι ταῦτα, προσεπήγον συγκαλέσειν τὸ πλῆθος· ὑπὸ τὸ τεῖχος τῶν βασιλείων, αὐτὸν δ' ἐπὶ πύργον ἀναβάδντα, εἰς ἐπήχον πᾶσιν ἐκβοῆσαι, ὡς ὑπὸ Σμέρδου τοῦ Κύρου υἱός, οὐκ ὑπὸ ἑτέρου δὲ βασιλεύοντα. Φείσασθαι γὰρ αὐτοῦ, καὶ μὴ κτείνειν αὐτὸν, ὡς ὁ Καμβύσης αὐτῷ ἐνετείλατο. Συνθεμένου δὲ καὶ ταῦτα ποιῆσαι, συνήκτο μὲν τὸ πλῆθος, Πηρξάσπης δὲ ἐπὶ τὸν πύργον ἀνῆει, καὶ ἔλεξεν ὅσα τοῖς Πέρσαις ἀγαθὰ παρὰ Κύρου γεγόνασι. Προσέτιθει δὲ, ὡς τὸν ἐκείνου παῖδα τὸν Σμέρδῃν αὐτὸν ἀνέλοι, τοῦ Καμβύσου βιάσαντος. Τοὺς μάγους δὲ τὴν βασιλείαν ἔχειν ἐπιηρόφοροι. Καὶ ἐπηράτω Πέρσαις, εἰ μὴ αὐτοῦ τίσαιντο. Ταῦτα εἰπὼν, ἑαυτὸν κατεκρήμισσε, καὶ ἀπέθανεν. Οἱ δὲ ἐπὶ ἄνδρες ἐν τῇ ὁδῷ τὰ κατὰ τὸν Πηρξάσπην μαθόντες, ὤρμησαν εὐθύς ἐπὶ τὰ βασίλεια, καὶ εἰσῆσαν, παρὰ τῶν φυλάκων μὴ κωλύμενοι· ἤδουνο γὰρ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἀνδρῶν. Παρελθόντες δ' εἰς τὴν αὐλήν, ἐνέτυχον τοῖς ἀγγελιαφό-

ροὺς εὐνόχοις, οἱ σφᾶς ἡρώτων, ὅτου χρῆζοντες ἤκουον, ἐκάλυόν τε προσωτέρω εἶναι. Οἱ δὲ τοὺς μὴν ἐκεῖ διεγράφοντο, αὐτοὶ δὲ δρομαίως εἰσῆσαν. Οἱ μάγοι δ' ὄντες ἐντὸς, καὶ τῶν εὐνόχων γινόντες τὸν θόρυβον, ἐπράκοντο πρὸς ἀλλήν. Καὶ ὁ μὲν τὴν αἰχμὴν, ὁ δὲ τὸ τόξον μεταχειρίσαντο, καὶ θάτερος μὴν τῇ αἰχμῇ Ἀσπαθίνην παλαί κατὰ μῆρον, τὸν δ' Ἰνταφέρην κατ' ὄφιν, ὅθεν ἐκείνος ἐβλάθη τὸν ὀφθαλμὸν. Τὰ τόξα δ' ἦν ἀπρακτα, χερσὶν ἐγγύθεν αὐτοῖς χρωμένους. Καὶ ὁ ταῦτα κατέχων εἰσίδυ πρὸς θάλαμον. Συνεισιπτόουσι δ' αὐτῷ Γωδρύας τε καὶ Δαρείος. Καὶ ὁ μὲν συνεπλάκη τῷ Μάγῳ· Δαρείος δὲ ἀκρῶν διὰ σκότος, καὶ δεδιώς μὴ τὸν ἵταρον πλῆξῃ, ἵστατο ἀπρακτος. Γωδρύας δὲ ἤρατο ὅτου χάριν ἀργῆ; ἵσταται; ὅδ' εἶπα τὸ αἶψον· καὶ ὅς, ὦθαι τὸ ξίφος καὶ δι' ἀμφοῖν, ἐφησθε. Καὶ ὁ Δαρείος ὡσεὶ τὸ ἐγγειρίδιον, καὶ τοῦ Μάγου ἐπέτυχε. Κεῖναινας οὖν καὶ τὸν ἵταρον, οἱ λοιποὶ ἵταρον τὰς κεφαλὰς καὶ ἀμφοῖν, καὶ τοὺς μὲν δύο τοὺς τραυματίας αὐτῶν διὰ τε τὰ τραύματα, καὶ τὴν τῆς ἀκροπέλας φυλάκην, κατέλιπον ἐν αὐτῇ· οἱ δὲ λοιποὶ τὰς κεφαλὰς ἐπιφερόμενοι τῶν μάγων, ἐξέθεον, καὶ Πέρσαις ταῖτας ἐδείκνυσον, καὶ ἐξηγοῦντο τὸ γεγονός. Οἱ δὲ τὴν ἀπάτην μαθόντες, ἔκτεινον ᾧ ἂν τῶν μάγων ἐντύχον.

Γ. Ἐπιτὸν δὲ κατέστη ὁ θόρυβος, καὶ ἤδη τινὲς βῆμαί τε παρήλθοσαν, ἐβουλεύοντο περὶ τῆς τῶν πραγμάτων οικονομίας. Καὶ Ὀτάνης μὲν δημοκρασίαν εἶσθαι παρήγει, ἀριστοκρασίαν δὲ ὁ Μεγάθυλος, ὁ δὲ γὰρ Δαρείος βασιλείαν καὶ αὐτῷ; αἰρησάσθαι συνέβουλε. Συνέθεντο οὖν τῇ τοῦτου γνώμῃ καὶ οἱ τίσσαραι οἱ λοιποὶ. Καὶ ἰδοὺς αὐτοῖς, ἐπιθεῖναι τῶν ἵππων, καὶ ὅτου ἂν ὁ ἵππος, ἡλίου ἀνατελλαντος, χρηματίσῃ ἐν τῷ προαστείῳ γονομένον, τοῦτον ἔχειν τὴν βασιλείαν. Δαρείος δὲ τὴν βουλήν τῷ ἱπποκόμῳ αὐτοῦ ἐξηγήσατο. Ἦν δὲ σοφὸς ὁ ἀνὴρ, καὶ, θάρρει, ὧ δέσποτα, ἐφη. ὡς σὴ ἔσται ἡ βασιλεία. Γονομένης οὖν νυκτὸς, θήλειαν ἵππον λαβὼν ἦν ὁ Δαρείου ἵσταργεν ἵππος, καὶ δῆσας εἰς τὸ προαστεῖον ἐπήγαγε τὸν ἵππον, καὶ περιήγεν αὐτὸν ἀγχοῦ τῇ θήλειᾳ, καὶ τέλος, ἐφήκεν ὀχεύσαι τὴν ἵππον. Ἔσθεν δὲ τῶν ἐπιτὰ παραγονομένων εἰς τὸ προαστεῖον, καὶ διεξελκυσθέντων ἐν αὐτῷ, ὡς ἐκεῖ γεγόνασιν ἐνθάπερ ἡ θήλεια ἵππος; ἐδίδετο, εἰς μνήμην ταύτης ὁ Δαρείου ἵππος; ἰὼν ἐχρημάτισεν, καὶ τοῦτου τῷ Δαρείῳ ἡ βασιλεία προσηύγοντο. Οἱ μὲν οὖν τοῦτό φασὶ μηχανήσασθαι τὸν Οἰθαρά (τοῦτο γὰρ τῷ τοῦ Δαρείου ἱπποκόμῳ ὄνομα ἦν)· οἱ δ' ἑτεροῖον εἶναι φασὶ τὸ τοῦτου μηχανήμα. Τῆς γὰρ ἵππου ἐκείνης, ἦν ὁ Δαρείου ἵππος ἐφίλει, τῶν ἄρθρων ἐπιψάσαι τῇ χειρὶ καὶ τὴν χεῖρα κρύπτειν ἐν τῇ ἀναξυρίδι. Ἐβῆ δὲ τοῦ ἡλίου ἀνίσχοντος, καὶ τοὺς ἵππους ἀναβαιόντων τῶν ἐπιτὰ ἐκείνων ἀνδρῶν, προσαγαγεῖν αὐτὸν τὴν χεῖρα τοῖς τοῦ ἵππου τοῦ Δαρείου μυκτῆρσι, καὶ τὸν αὐτίκα ἀισθόμενον φριμάσασθαι τε καὶ χρηματίσαι. Εἶθ' οὖν οὕτως, εἰς ἐκείνους, ὁ Δαρείος τῆς βασιλείας ἐπέτυχεν. Οὗτος οὖν ἰδιώτης ὢν, ἠβῆετο τῷ Θεῷ, εἰ γένοιτο βασιλεὺς, πάντα τὰ σκευὴ τοῦ Θεοῦ, ὅσα ἦν ἐτι ἐν Βαβυλώνι, πέμψειν εἰς τὸν ἐν Ἱερουσόλοις ναόν. Ἦν δὲ αὐτῷ πάλαι καὶ πρὸς τὸν Ζοροβάβελ φίλος, δι' ἣν καὶ σωματοφυλακίαν μεθ' ἑτέρων δύο ἤξιατο, ἀρτι εἰς Ἱερουσόλων πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενος. Τῷ δὲ πρῶτῳ ἔπει τῆς αὐτοῦ βασιλείας πρῶτον τοῖς μαγιστάσιν αὐτοῦ Δαρείος ἠτοίμασεν. Ὡς δ' εὐωχηθέντες ἀνέλουσαν, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ κοίτῃ κατέβαρε· μικρὸν οὖν ὑπνώσας, ἀφύπνωσε, καὶ μετὰ τῶν σωματοφυ-

ne amicum in tenebris interficeret, astat otiosus. Ob eam rem a Gobrya objurgatus, et vel utrumque trajicere jussus, pugio Magum ferit. Caeteri etiam, altero occiso, capita utriusque amputant, eaque ferentes, relictis duobus, tum ob vulnera, tum ad regiae custodiam, excurrunt, caesurum capita. Persis ostendunt, rem gestam narrant. Illi fraude intellecta, magos omnes obvios occidunt.

III. Sopito post aliquot dies tumultu, de componendis rebus deliberant. Ac Otanes democratiam instituentiam, Megabyzus aristocratiam, Darius iterum eligendum esse regem cenet. Cujus sententiae et caeteri quatuor principes suffragali, decrevere, consensendos esse equos: et cujus equus, exorto sole, cum in suburbium pervenerint, primus hinnierit, ejus esse regnum. Id decretum Darius suo equisoni aperit: qui cum vir prudens esset, bono animo dominum esse jubet, ejus enim regnum fore. Noctiu equam a Darii equo adamatam in suburbio alligat, equum prope illam adducit, ac denique ad coitum admittit. Mane cum septem viri in suburbium convenissent, quaque equa alligata fuerat, transirent, 173 Darii equus illius recordatus hinnit: itaque Darius regno potitus est. Nonnulli igitur Darii equisonem Oebarem hoc machinatum esse ferunt, alii diversum quiddam tradunt. Nam equae a Darii equo adamatae, genitalia contractasse manu, eaque intra subligaculum condita, cum sole jam oriente septem viri equos conscenderent, Darii equi nares palpasset: qui percepto odore, statim cum fremitu hinnierit. Hoc sive ita, sive aliter factum fuerit, regno certo potitus est Darius: qui privatus adhuc votum fecerat Deo, si rex esset factus, ac vasa reliqua, quae adhuc Babylone essent, omnia, in templum Hierosolymitanum remissurum esse. Et quia vetustate amicitiae cum Zorobabele conjunctus erat, eum recens Hierosolymis profectum cum aliis duobus ad custodiam sui corporis adhibuerat. Cum autem primo sui regni anno convivio magnates excepisset, ac post eorum abitum, parum in lectulo dormisset, exprorectus, cum suis custodibus colloquitur, et singulis singulas quaestiones proponit. Primo, an vinum omnia vincat? alteri, an rex? tertio (is Zorobabel fuit) an mulieres, eaque veritas? pollicitus victori praemia, ut purpuram, cydarim byssinam, et torquem aureum gestaret, ac potestatem haberet ex auro bibendi, et in lecto aureo dormiendi, et eum aureis frenis vehendi: utque proximum a se locum teneret, et suus cognatus vocaretur. Mane proceribus accersitis, quemque satellitem quaestionem

suam declarare jubet. Primus igitur vini potentiam extollit, quod animos abutentium deciperet, affectus mutaret, et ebrios variis modis transformeret. Alter regem præstare omnibus disputat, cum homines ob sapientiam cæteris omnibus antecellant: iis autem quibus alia parcant, reges imparent. At Zorobabel majus esse robur mulierum asserit: nam ex eis et reges nasci, et vini-tores: eas ab omnibus et parentibus et patriæ et charissimis quibusque anteponi: eas ipsis regibus imperare, qui se submittant et adulentur si quid illas ægre ferre cognorint. Sed veritatem tamen potentio-rem esse mulieribus.

174. Ipsum enim Deum veracem et esse et perhiberi: cumque cætera caduca sint, veritatem esse immortalem et æternam. In hujus sententiam cum ivissent omnes, ut qui de veritate rectissime d'asseruisset: Darius ei permittit, ut præter promissa præmia, quidvis etiam postulet. At ille regem admonet, quemadmodum novisset si regno potiretur, se et templum Hierosolymitanum instauraturum, et vasa quæ Babylone reliqua essent, remissurum: *Et hæc, inquit, peto.* His rex delectatus, scribit ad satrapas, ut cedrina ligna præbeant ad templi structuram, et ad urbis instauracionem Zorobabeli sint adjumento: omnes Israelitas, qui in Judæam abeant, libertate et immunitate donat: ad templum instaurandum. I talenta largitur, vasa quæ penes ipsum erant, mittit: et quæcumque Cyrus de Judæis promulgarat, eadem et ipse confirmat.

δὲ τῇ γνώμῃ τούτου θεμελιών, ὡς ἄριστα περὶ τῆς βούλειται, κἀρεξ τῶν ὑπεσχημένων, ἐπέτρεψεν. Ὁ δὲ τῆς εὐχῆς αὐτὸν ἀνέμνησεν, ἦν, εἰ λάβοι τὴν βασιλείαν, πεποίητο. Αὕτη δὲ ἦν, τὸν ἐν Ἱερουσολύμοις τοῦ Θεοῦ κατασκευάσαι ναὸν, ἀποκαταστήσαι δὲ καὶ τὰ σκεύη, ὅσα ἐστὶ ἐν Βαβυλῶνι περιελέλειπτο. Καὶ τοῖς ὁ βασιλεὺς, γράφει τοῖς σατράπαις, κέδρινα κατασκευάζειν τὴν πόλιν τῷ Ζοροβάβελ, καὶ πάντας τοὺς Ἰσραηλιτῶν ἐλευθέρους εἶναι καὶ ἀτελεῖς, καὶ τοῦ ναοῦ. Καὶ τὰ σκεύη δὲ πάντα ὅσα ἦν παρ' αὐτῷ, ἐπέμψεν, καὶ ὅσα Κύρος περὶ τῶν Ἰουδαίων ἐθέσπισε, ταῦτα καὶ Δαρείος προσδιετέτατο.

IV. His peraculis, Zorobabel Babylonem proficiscitur, et popularibus suis lætum affert de regis benignitate nuntium. Quibus igitur cordi erat reditus, ii Hierosolyma se conferunt, quorum summa fuit myriades cccclxii et millia viii absque Levitis et janitoribus et sacris servis' ac ministris, qui reducem populum sequebantur. Horum dux fuit Zorobabel, Salathielis filius, ex tribu Judaica et Davidis posteritate, et Jesus Josedeci pontificis filius. Præter hos et Mardocheus et Gerebus, delecti a populo: urbem ingressi, victimis immolatis templi ædificationem auspicantur, eaque celeriter

A λάκων ὠμίλει, καὶ τούτων ἐκάστῳ ἀγῶνα λόγου προτίθει· τῷ πρώτῳ μὲν, εἰ ὁ οἶνος πάντων κρατεῖ; τῷ δευτέρῳ δὲ, εἰ οἱ βασιλεῖς; τῷ δὲ γε λοιπῷ (οὗτος δὲ ὁ Ζοροβάβελ ἦν) εἰ αἱ γυναῖκες, καὶ αὐτῶν ἡ ἀλήθεια; καὶ τῷ νικήσαντι γέρας δώσειν ὑπέσχετο νικητήριον, πορφύραν φορεῖν, καὶ κίθαριν βουσίτην, καὶ περιαιχμένον χρύσειον, καὶ ἐν ἐκπώμασι πίνειν χρυσοῖς, καὶ ἐπὶ χρυσοῦ καθεῦδεν, καὶ ἔρμα χρυσοχάλινον ἔχειν, καὶ μετ' αὐτὸν προσδρεύειν, καὶ συγγενῇ καλεῖσθαι αὐτοῦ. Ὁρθρὸν τοίνυν τοὺς μεγιστάνας μεταπεμφάμενος, τῶν σωματοφυλάκων ἑκαστον ἐκέλευε περὶ τοῦ προβλήματος ἀποφαίνεσθαι, καὶ ὁ μὲν τὴν ἰσχυρὴν ἐξῆρε τοῦ οἴνου, ὡς τὴν τῶν καταχρωμένων ἀπατώντος διάνοιαν, καὶ τὰς τῶν ψυχῶν διαθέσεις μεταποιῶντος, καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων ἐργαζομένου τοὺς οἰνωθέντας. Ὁ δὲ τὸν βασιλέα πάντων ὑπερέχειν ἐφιλοσόφησεν, ὡς τῶν ἀνθρώπων κρατούντων τῶν ἄλλων ἀπάντων διὰ σοφίας, τούτων δ' αὐ οἷς ἅπαντα ὑποτάσσεται, κυριευόντων τῶν βασιλέων. Ὁ δὲ γε Ζοροβάβελ, τὰς γυναῖκας κρειττονεύειν τὴν ἰσχυρὴν ἀπεφήνατο, ὡς καὶ τῶν βασιλέων δι' αὐτῶν γενομένων, καὶ τῶν τὰς ἀμπέλους δὲ φυτευόντων, καὶ πάντων αὐτὰς γονέων τε προτιμῶντων, καὶ τῶν πατρῶν καὶ τῶν φιλιέων αὐτῶν· καὶ τῶν βασιλέων δ' αὐτῶν κρατεῖν τὰς γυναῖκας κολακευόντων αὐτὰς, καὶ ταπεινουμένων, εἰ κατὰ τι δυσχεραίνουσας γνοῖεν αὐτὰς. Μᾶλλον δὲ τούτων δύνασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστὶ, καὶ οὕτω καλεῖται, καὶ τὰ μὲν ἄλλα θνητὰ· ἀθάνατον δὲ χρῆμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια, καὶ αἰδίων. Πάντων

B ἄληθειας φιλοσοφῆσαντος ὁ Δαρείος; αἰτήσασθαι ὁ αὐτοῦ, ἐφη, εὐχὴν αὐτὸν ἀνέμνησεν, ἦν, εἰ λάβοι τὴν βασιλείαν, πεποίητο. Αὕτη δὲ ἦν, τὸν ἐν Ἱερουσολύμοις τοῦ Θεοῦ κατασκευάσαι ναὸν, ἀποκαταστήσαι δὲ καὶ τὰ σκεύη, ὅσα ἐστὶ ἐν Βαβυλῶνι περιελέλειπτο. Καὶ τοῖς ὁ βασιλεὺς, γράφει τοῖς σατράπαις, κέδρινα κατασκευάζειν τὴν πόλιν τῷ Ζοροβάβελ, καὶ πάντας τοὺς Ἰσραηλιτῶν ἐλευθέρους εἶναι καὶ ἀτελεῖς, καὶ τοῦ ναοῦ. Καὶ τὰ σκεύη δὲ πάντα ὅσα ἦν παρ' αὐτῷ, ἐπέμψεν, καὶ ὅσα Κύρος περὶ τῶν Ἰουδαίων ἐθέσπισε, ταῦτα καὶ Δαρείος προσδιετέτατο.

C Δ'. Ἦκεν οὖν, τούτων γενομένων εἰς Βαβυλῶνα ὁ Ζοροβάβελ, καὶ τοῖς ὁμοφύλοις τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως εὐγγελίσαστο· καὶ ὅσοι προτεθύμηστο ἐπανελεθεῖν εἰς Ἱερουσόλυμα, ἀπήσαν. Τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν ἀπίοντων ἦν μυριάδες τετρακόσται (7) ἑξήκοντα δύο καὶ ὀκτακισχίλιοι, ἄτερ Λευιτῶν τε καὶ Πυλῶν καὶ δούλων ἱερῶν καὶ θεραπεόντων, οἱ τοῖς ἀναβιβάζουσιν εἶποντο. Ἦγεμῶν δὲ τούτων ἦν Ζοροβάβελ, Σαλαθιήλ παῖς, ἐκ τῆς Ἰουδα φυλῆς ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ, καὶ Ἰησοῦς υἱὸς Ἰωσεδὰκ τοῦ ἀρχιερέως· πρὸς τούτοις δὲ Μαρδοχαιοὶ καὶ Γερῆθ ἐκ τοῦ πληθοῦς· κεχρισμένοι ἄρχοντες (8) ἦσαν. Ἀπελθόντες δὲ

Variae lectiones et notæ.

(7) *Μυριάδες τετρακόσται*. Ita cod. ms. quater milles mille sexcenties mille, vicies octies mille. Immensus hic est numerus, et fortasse falsus, ex imperitia scriptoris atque oscitantia, qui pro μ, 40, posuit υ, 500, et pro χιλιάδες, μυριάδες. Apud Josephum quidem l b. *Antiquit.*, xi tantumdem legitur. Sed Esdræ lib. iii, cap. 5, ex conversione

D Castalionis numerantur 40000 Israelitarum; quibus cum servi, ancillæ, cantores, psalteriæ adduntur, sunt 49952. Vetus translatio numerat Israelitas 42340, servos et ancillas 7339, cantores et cantatrices 365, qui faciunt 44942. W.

(8) *Κεχρισμένοι ἄρχοντες*. Ita cod. ms. uncti magistratus. Josephus habet κεκριμένοι.

εις Ἱεροσόλυμα, ἔθυσαν, καὶ τῆς οἰκοδομῆς ἀπήρ-
ξαντο τοῦ ναοῦ. Καὶ ὁ μὲν ναὸς ᾠάττον ἔλαβε τέλος.
Ἀπαρτισθέντος δ' ἤδη τοῦ ἱεροῦ, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ
Λευῖται καὶ οἱ Ἀσάφ παῖδες ὕμνουν τὸν Θεόν, τῶν δὲ
πατριῶν οἱ πρεσβύτεροι τὸν πρῖν ναὸν ταῖς μνήμαϊς
ἀναπολοῦντες, καὶ τὸν ἄρτι γεγεννημένον ἐνδείκτε-
ρον ὀρῶντες τοῦ πάλαι, εἰς δάκρυα καὶ θρήνους
προΐγοντο, καὶ ἡ τούτων οἰμωγὴ ὑπερῶναι τὴν
τῶν σαλπύγγων ἤχην. Προσίασι δ' οἱ Σαμαρείται τῷ
Ζοροβάβελ, ἔτι τοῦ ναοῦ ἀνεγειρομένου, ἀξιοῦντες
συγκοινωνῆσαι αὐτοῖς τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ
τῆς μὲν οἰκοδομῆς αὐτοὺς μετασχεῖν οὐ προσήκατο,
προσκυεῖν δ' ἐν αὐτῷ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖναι. Πρὸς
ταῦτα οἱ Σαμαρείται ἠχθρόσθησαν, καὶ παῖθουσι τὰ ἐν
Συρίᾳ ἔθνη, δεηθῆναι τῶν σατραπῶν, ἐπισχεῖν τοῦ
ναοῦ τὴν ἀνάγειν. Ἀναβάντες δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα οἱ
Συρίας ἐπάρχοντες καὶ Φοινίκης, ἠρώτων, τίνας συγ-
χωρήσαντος ὡς φρούριον τῶν ναῶν ἀνεγείρουσι, καὶ
τῇ πόλει τελεχὴ σφόδρα περιβάλλουσιν ἰσχυρά; Ζο-
ροβάβελ δὲ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἰησοῦς, ἐκ Κύρου πρῶτον
ἐπαρπαῖναι τὴν οἰκοδομὴν ἔφασαν, εἰθ' αὖθις ἐκ
τοῦ Δαρείου. Οἱ δ' ἐπαρχοὶ τῶν τῆς Συρίας καὶ Φοι-
νίκης χωρῶν, τὴν μὲν τῶν ἔργων οἰκοδομὴν ἐπι-
σχεῖν οὐκ ἔκριναν, Δαρεῖω δὲ παραχρῆμα ἔγραψαν.
τῶν δὲ Ἰουδαίων κατεπιτηχότων, μὴ μεταδόξῃ τῷ
βασιλεῖ περὶ ὧν ψυχρόμησεν, Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας
οἱ προφῆται θαρρῆν αὐτοὺς παρώρων, καὶ μηδὲ
ὑποφῶσθαι ἀβούλητον. Πιστεύοντες οὖν τοῖς προφη-
ταῖς, ἐντεταμένως εἶχοντο τῆς οἰκοδομῆς. Δαρεῖος
δὲ τὰς ἐπιστολάς δεξάμενος, καὶ τὰς τῶν Σαμαρει-
τῶν κατηγορίας, ἔτι τὴν τε πόλιν ὄχυροῦσιν Ἰου-
δαῖοι, καὶ τὸν ναὸν οἰκοδομοῦσιν ὡς φρούριον, καὶ ὅτι
καμύσης τὴν τούτων ἐκώλυσεν οἰκοδομὴν, προσ-
έταξεν ἐν τοῖς βασιλικῶς ὑπομνήμασι ζητηθῆναι τὰ
περὶ τούτου, καὶ εὐρέθην ἐν Ἐκβατάνοις τῇ βάρει τῇ
ἐν Μήδιᾳ γεγραμμένον, ὡς τῷ πρώτῳ ἔτι τῆς αὐ-
τοῦ βασιλείας Κύρου ἐκέλευσε τὸν ναὸν οἰκοδομηθῆ-
ναι: τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ
τὴν εἰς ταῦτα θαπάνην ἐκ τῶν βασιλικῶν διετάξατο
γίνεσθαι, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ σκευὴ ἀποδόθῆναι, καὶ
συλλαβῆσθαι πρὸς τὸ ἔργον τοῖς ἐκεῖσε ἄρχουσιν
ἐκέλευσε, καὶ τελεῖν τοῖς Ἰουδαίοις εἰς θυσίαν ταύ-
ρους καὶ κριούς καὶ ἄρναις καὶ ἐρίφους, σμεθάλιν τε
καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον. Ταῦτα ἐν τοῖς ὑπομνήμασι Δα-
ρείος εὐρών, ἀντέγραψε τοῖς ἐπεσταλκόσι: *Τὸ ἀντί-*
γραφοῦν ὑμῖν τῆς ἐπιστολῆς, ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν
εὐρών τοῖς Κύρου, ἀπέσταλκα, καὶ βούλομαι γε-
νησθαι πάντα, ὡς περιέχει αὐτή. Ἐβρώσθε.
Γινόντες δὲ τὴν τοῦ βασιλέως προαίρεσιν οἱ τῶν χω-
ρῶν ἐκεῖνων ἐπιτροπεύοντες, συνήργουν τοῖς Ἰου-
δαίοις. Καὶ ψυχοδομήθη ἐν ἔτεσιν ἑπτὰ ὁ ναὸς, καὶ
ἔθυσαν οἱ Ἰσραηλίται θυσίας ἀνανεωτικὰς τῶν προ-
τέρων ἀγαθῶν. Τῆς δὲ τῶν Ἀζύμων ἑορτῆς ἐνοστά-
σις, συνεβρόθη πᾶς ὁ λαὸς ἐκ τῶν χωρῶν εἰς τὴν
πόλιν, καὶ τὴν ἑορτὴν ἠγαγον, καὶ τὴν Πάσχα προ-
αγορευομένην θυσίαν ἐτέλεσαν. Κατόκησαν δ' ἐν
Ἱεροσολύμοις πολιτεία χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ
μετὰ ὀλιγαρχίας. Οἱ γὰρ ἱερεῖς προστήκασαν τῶν
πραγμάτων, ἄχρις οὗ τοῦ Ἀσαμωναίου συνέθη βα-

A absoluta, sacerdotes, Levitæ et Asaphi libri Deum
celebrant. Tribuum vero seniores, repetita prioris
templi magnificèntia, quod recens illud longe inferius
esse cernerent, ita illacrymant atque lugent, ut
eorum ejulatus sonum tubarum superaret. Dum
templum conderetur, Samaritani Zorobabelem
adeunt, petentes se in structuræ societatem admitti.
Id ille recusat: cæterum ea absoluta, si in templo
adorare velint, licere. Ea repulsa homines irritati,
Syriæ gentibus auctores sunt petendi a satrapis, ut
templi ædificationem prohibeant. Itaque præsides
Syriæ 175 et Phœnicæ Hierosolyma profecti,
rogant, cujus concessu templum instar castelli
ædificent, et urbem muris fortissimis cingant?
Zorobabel et pontifex Jesus id primum a Cyro,
deinde a Dario etiam permissum esse, respondent.
Quo illi audito, non impedienda opera censuerunt,
sed Dario statim scripserunt. Judæos autem per-
territos ac metuentes, ne regem liberalitatis suæ
pœniteret, Aggæus et Zacharias prophetæ bonis
animis eam jubent, neque molesti quidquam sus-
picari. Igitur prophetis freti, continenter instant
operi. Darius autem litteris et Samaritanorum
accusationibus acceptis, quod Judæi urbem mu-
nirent, et templum castelli instar exstruerent, cum
eorum ædificatio a Cambyse prohibita fuerit, hæc
in regis monumentis inquiri jubet: ac inventum
est Ecbatanis (id Mediæ castellum est) in turri
scriptum, Cyrum anno regni sui primo jussisse,
templum et sacrarium Hierosolymitanum exstrui,
et sumptus ad eam rem ex regia suppeditari,
et templique vasa restitui, et vicinos prætores opus
illud adjuvare: et Judæis ad sacrificia pendere
tauros, arietes, agnos et hædos, simihamque, vinum
et oleum. Hæc Darius cum in commentariis inve-
nisset, præsidibus in hanc sententiam rescripsit:
Exemplum vobis mandati Cyri in monumentis reper-
tum mitto: atque omnino id fieri volo, quod illo
continetur. Valet. Regis voluntate cognita, pro-
vinciarum illarum prætoribus Judæos adjuvantibus,
temploque annis septem absoluto, Israelitæ victimas
immolarunt, pristinorum bonorum renovatrices.
In festo Azymorum omnes e pagis in urbem con-
fluxerunt: peractoque sacrificio, quod Pascha
dicitur, festivitatem concelebrarunt. Qui Hieroso-
lymis conederant, formam reipublicæ tenuerunt
ex optimatum et paucorum potestate contempera-
tam. Summa rerum enim usque ad regnum Asamo-
næorum penes sacerdotes fuit. Nam ante captivita-
tem quidem regibus per annos DXXXII menses VI et
dies X paruerunt. Ante reges, magistratus II
præfuere, qui iudices vocabantur, et dictatores:
sub quibus et ipsi annos 176 amplius post
Mosem et Jesum egerunt. Samaritani tamen infe-
sti Judæis, multa mala dederunt. Quamobrem
Zorobabel et alii IV ex magistratibus cum eo Hiero-
solymis legati ad Darium iverunt. Quorum rex
querelis cognititis, ad magistros equitum et senatum
Samaritæ scripsit: ne molesti essent Judæis, sed

o regio fisco tributorum Samaritæ, omnia suppe-

ditarent ad sacrificia necessaria.
 νας ἕξ, ἡμέρας δέκα. Πρὸ δὲ τῶν βασιλέων ἄρχοντες· αὐτοῦ; εἰσέπον οἱ προσαγορευόμενοι κριταί, καὶ μόναρχοι. Καὶ τοῦτον πολιτευόμενοι τὸν τρόπον ἐπ' ἑτασι πλείοσιν ἢ πεντακλῆσια διήγαγον, μετὰ Μωυ-
 σῆν τε καὶ Ἰησοῦν. Οἱ δὲ γε Σαμαρεῖς ἀπειθῶς πρὸς αὐτοὺς διακείμενοι, πολλὰ κακὰ τοῖς Ἰουδαίοις
 εἰργάζοντο. Πρίσθεις οὖν ἐξ Ἱεροσολύμων πρὸς Δαρείον ἐστάλησαν, Ζοροβάβελ, καὶ τῶν ἀρχόντων ἑτε-
 ροὶ τέσσαρες. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ κατὰ τῶν Σαμαρέων αἰτιώματα, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐκπάρ-
 χους (9) τῆς Σαμαρείας καὶ τὴν βουλὴν, μήτ' ἐνοχλεῖν Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ χορηγεῖν αὐτοῖς ἐκ τῶ
 βασιλικῷ γασφυλακίου τῶν φόρων τῆς Σαμαρείας, πανθ' ὅσα πρὸς τὰς θυσίας αὐτοῖς ἐστὶ χρέσιμα.

V. Dario mortuo, Xerxes filius paterni et regni
 et pietatis successor, erga Judæos optime affectus
 fuit. Erat autem eo tempore Babylone Esdras, vir
 bonus, et Mosaicæ legis peritissimus. Is cum se in
 regis amicitiam insinuasset, atque ascendere
 Hierosolyma, Judæis quibusdam Babyloniis secum
 adductis, cuperet, regem oravit, ut se per litteras
 satrapis commendaret. Rex igitur hujusmodi scri-
 bit litteras : *Mex humanitatis esse ratus, ut qui ex
 Israëlitis voluerint, Hierosolyma discendant : hoc
 negotium Esdræ Scribæ et divinæ legis lectori dedi.
 Qui igitur voluerit, abeat : et quidquid auri aique
 argenti in regione Babyloniorum inventum fuerit,
 Deo consecratum, id omne jubeo perferri Hierosolyma.
 Tu vero, Esdra, quæcumque tibi visa fuerint, ea
 perficito, impensis e fisco regio sumptis. Sacerdotibus
 porro, Levitis, et omnibus templi ministris neque
 tributum, neque quidquam aliud molestum imperari
 tolo. Tuque, Esdra, pro divina tua sapientia de-
 signato judices legis peritos, qui in Syria totaque
 Phœnicia jus dicant, et ignorantibus legem cogno-
 scendam exhibeto. Hanc epistolam Esdras Judæis
 Babylone degentibus legit, et exempla ejus in
 omnes provincias ad populares suos misit : qui
 omnes supra modum exhilarati sunt, quidam etiam
 cum sua re familiari se Babylonem contulerant, ut
 redirent Hierosolyma. Sed universus Israelitarum
 populus illic mansit. Ea de causa Josephus ait,
 duas tantum tribus tam in Europa quam in Asia
 parere Romanis : decem vero ultra Euphratem esse,
 quarum infinita sit multitudo, cujus iniri nullus queat
 numerus. Esdras igitur multis Hierosolyma secum
 profectis, munera quæ Xerxes, ejusque consillarii
 et Babylonii Israelitæ Deo donarant, magnam
 argentū et artis summam gazæ custodibus, provin-
 ciarum prætoribus litteras regis reddit, qui genti
 honorem habuerunt, omnibusque rebus adjumento
 fuerunt. Postea cum intellexisset quosdam e po-
 pulo, sacerdotibus et Levitis alienigenas dixisse
 exiōres : eos multis lacrymis et crebris monitis
 impulit, ut eas una cum liberis ejicerent. Festo
 tabernaculorum omnis fere populus congregatus,
 ab Esdra petit, ut leges Mosaicæ legeret : quibus
 auditis, commissæ plaecula deplorarunt. Sed Esdras,
 in festo non esse lacrymandum, dixit : sed operan-
 dum sacris, et convivandum, ac leges in posterum*

A σιλεύειν ἐκτόνου;. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς αἰχμαλωσίας,
 ἰθαυτεῶντο ἐπὶ ἑτῆ πεντακλῆσια τριακονταδύο, μῆ-
 νας ἕξ, ἡμέρας δέκα. Πρὸ δὲ τῶν βασιλέων ἄρχοντες· αὐτοῦ; εἰσέπον οἱ προσαγορευόμενοι κριταί, καὶ
 μόναρχοι. Καὶ τοῦτον πολιτευόμενοι τὸν τρόπον ἐπ' ἑτασι πλείοσιν ἢ πεντακλῆσια διήγαγον, μετὰ Μωυ-
 σῆν τε καὶ Ἰησοῦν. Οἱ δὲ γε Σαμαρεῖς ἀπειθῶς πρὸς αὐτοὺς διακείμενοι, πολλὰ κακὰ τοῖς Ἰουδαίοις
 εἰργάζοντο. Πρίσθεις οὖν ἐξ Ἱεροσολύμων πρὸς Δαρείον ἐστάλησαν, Ζοροβάβελ, καὶ τῶν ἀρχόντων ἑτε-
 ροὶ τέσσαρες. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ κατὰ τῶν Σαμαρέων αἰτιώματα, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐκπάρ-
 χους (9) τῆς Σαμαρείας καὶ τὴν βουλὴν, μήτ' ἐνοχλεῖν Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ χορηγεῖν αὐτοῖς ἐκ τῶ
 βασιλικῷ γασφυλακίου τῶν φόρων τῆς Σαμαρείας, πανθ' ὅσα πρὸς τὰς θυσίας αὐτοῖς ἐστὶ χρέσιμα.

Ε'. Δαρείου δὲ τελευτήσαντος, παραλαβὼν τὴν
 βασιλείαν ὁ παῖς αὐτοῦ Σέρξης, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν
 εὐσεβείαν διεδέξατο, καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔργα
 φιλοτιμότατα. Ἦν δ' ἐν Βαβυλῶνι τότε Ἐζρας, ἀνὴρ
 ἀγαθός, καὶ τῶν νόμων Μωσῆως εἰς ἐμπειρίαν ἀκρι-
 βίστατος. Οὗτος φίλος τῷ Σέρξει γίνεται, καὶ ἀναβῆ-
 ναι θελήσας εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τινας ἐπαγαγέσθαι
 τῶν ἐν Βαβυλῶνι Ἑβραίων, ἰδεῖσθαι τοῦ βασιλέως
 διὰ γραμμάτων αὐτοῦ γνωρίσαι τοῖς σατράπαις αὐ-
 τόν. Ὁ δὲ γράφει ταῦτα· *Τῆς ἑμαυτοῦ φιλανθρω-
 πίας ἔργον εἶναι νομίσας, τὸ τοῦς βουλομένους
 τῶν Ἰσραηλιτῶν συναγαγεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα,
 Ἐζρα ἱερεὶ καὶ ἀναγνώστη τοῦ θεοῦ νόμου τοῦτο
 προσέτεξε, καὶ ὁ βουλόμενος ἀπέπεσε. Καὶ ἀργυ-
 ρός καὶ χρυσός, ὅσος ἂν εὐραθείη ἐν τῇ χώρᾳ
 τῶν Βαβυλωνίων ὠροασμένους (10) τῷ Θεῷ, τού-
 τον πάντα καλέσας εἰς Ἱεροσόλυμα κομισθῆναι.
 Καὶ ὅσα ἂν ἐρηθίσῃς, ὧ Ἐζρα, καὶ ταῦτα ἔργα-
 σαι, τὴν εἰς αὐτὰ δαπάνην ἐκ τοῦ βασιλικῷ
 γασφυλακίου ποιούμενης· καὶ τοῖς ἱερεῦσι δὲ
 καὶ Λευαῖταις καὶ πᾶσι τοῖς τοῦ ἱεροῦ δουλευταῖς,
 μήτε φόρους μήτε ἄλλο τι φορεῖσθαι ἐπιταγήσας
 καλέσῃς. Καὶ σὺ δὲ κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν,
 Ἐζρα, ἀπόδειξον κριτὰς, ὅπως δικάσωσιν ἐν Συ-
 ρίᾳ καὶ Φοινικίᾳ πᾶσιν, τοῖς ἐπισταμίτροις ἐν
 νόμῳ· καὶ τοῖς ἀγροῦσι παρέξῃς αὐτὸν μα-
 θεῖν. Λαβὼν δὲ ταύτην Ἐζρας τὴν ἐπιστολὴν,
 ἀνέγνω ἐν Βαβυλῶνι τοῖς ἐκ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸ
 ἀνείργασθαι αὐτοῦ πρὸς πάντας ἐπέμψε τοὺς ὁμο-
 εθνεί· οἱ δὲ πάντες ὑπερήσθησαν. Πολλοὶ δ' αὐτῶν
 καὶ τὰς κτήσεις ἀναλαβόντες, ἦλθον εἰς Βαβυλῶνα,
 ἐν ἑκτανέθωσιν εἰς Ἱεροσόλυμα. Ὁ δὲ πᾶς λαὸς
 τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ χώραν ἔμεινε· διὸ καὶ δῖο
 φυλὰς ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης Ῥωμαῖοι
 ὑπηκόους εἶναι, φησὶν ὁ Ἰώσηπος, τὰς δὲ δέκα φυ-
 λὰς πέραν εἶναι τοῦ Εὐφράτου, μυριάδας οὖσα·
 ἀπείρους, καὶ ἀριμῶ γνωσθῆναι μὴ δυναμένας.
 Πρὸς Ἐζραν δὲ πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν ἀφικνούσινται,
 καὶ οὖν αὐτῷ παραγίνονται εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ
 παραδέδωκεν ὁ Ἐζρας τὰς γασφυλάξιν, ἃ ὁ Σέρ-
 ξης καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ, καὶ οἱ ἐν Βαβυλῶνι
 Ἰσραηλιταί, τῷ Θεῷ ἑδωρήσαντο, εἰς πολλὰ τέλματα
 ἀργυρίου καὶ χαλκοῦ συμποσούμενα, καὶ τοῖς τῶν
 χωρῶν ἐπιτροπεύουσι τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως
 ἐπέδωκεν. Οἱ δὲ τὸ ἔβηον, ἐτίμησεν, καὶ πρὸς πᾶσιν
 χρεῖαν συνήγγισεν. Ἰνοῦς δ' ἐπέτα, ὧ; τινες τοῦ*

Variae lectiones et notæ.

(9) Τοῦς ἐκπάρχους. Ita cod. ms. et Josephus.
 Wolfius reposuerat ὑπάρχους, prefectos.

(10) Ὁροασμένους τῷ Θεῷ. Nominatum Deo,
 pro dedicatum. Ἀριτωμένους, καθωσιωμένους. W.

αἰήθους καὶ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν λευτῶν ἀλλοεθνῆς Ἀ
 γυναίκας ἠγάγοντο, ἔπεισον αὐτοὺς δάκρυσι πολ-
 λῆς καὶ πικρᾶς· παραινέσαντι, ἐκβάλειν τὰς ἀλλο-
 εθνῆς, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γεννηθέντα. Τῆς ἑορτῆς δὲ
 τῆς Σακωνπηγίας ἐπιστάτης, σχιζὸν ἔπαν ἐν τοῦ
 λαοῦ πλῆθος συνελλυθὸς εἰς αὐτήν, ἤξιωσαν τὸν
 Ἴζραν, τοὺς νόμους ἀναγνωσθῆναι τοῦ Μωυσείως.
 Καὶ ἀκούσαντες τούτων, εἰς δάκρυα προήχθησαν,
 δυσφοροῦντες περὶ τῶν παρελθόντων. Ἔζρα· δὲ, μὴ
 εἶν ἔφη θρηγεῖν, ἑορτῆς οὐσης· ἑορτάζειν δὲ, καὶ
 εὐχαῖσθαι, καὶ τηρεῖν τοὺς νόμους εἰς τὸ μέλλον.
 Καὶ ὁ μὲν γηραὺς ἐτελεύτησεν. Τῶν δ' αἰχμαλώτων
 τις Νεεμίας τὴν κλήσιν, οἰνοχόος ὢν τοῦ Σέρξου,
 περὶ τῶν Σούων περιπατῶν, ξένους εἶδὲ τινας εἰσίν-
 τας· τὴν πόλιν καὶ ἀκούσας αὐτῶν Ἑβραῖσι ὀμι-
 λούντων, προσελθὼν ἐκυνθάνετο, πόθεν εἶεν· Ἦκειν
 δ' ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, εἰπόντων, πως αὐτῶν ἔχει
 τὸ κλήθος, καὶ ἡ μητρόπολις Ἱεροσόλυμα, προσ-
 ῥώτησεν· ἀποκριναμένων δὲ, κακίως ἔχειν· πολλὰ
 γὰρ δεῖνὰ τὰ πέρας ἴδῃν αὐτοῖς ἐπάγειν, ἰδέσθωσιν
 ὁ νανίας (11)· καὶ τῆ· ὥρας ἐπιστάτης, ὡς εἶχε,
 διακονήσων τῷ βασιλεῖ, εἰσελήλυθεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς
 συνθρονητὸν αὐτὸν θεασάμενος, ἤριτο διδοῖ· κατηφιᾷ·
 ὁ δὲ τῆς λύπης αἶψα εἶπας, τὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ
 ἑστουχήματα. Καὶ ἐδέετο συγχωρηθῆναι αὐτῷ πορευ-
 θῆναι, καὶ τὸ τε ταίχος ἀνεγείραι, καὶ τοῦ ἱεροῦ τὸ
 λείπον ἀνακληρῶσαι. Καὶ ὁ βασιλεὺς κατένευσε
 πρὸς τὴν αἴτησιν· καὶ δίδωσιν αὐτῷ τῆ ἐπιούσῃ
 ἐπιστολὴν πρὸς τὸν τῆς Φοινίκης καὶ Συρίας καὶ
 Σαμαρείας ἐπίτροπον ἐντελλομένην αὐτῷ, τιμῆσαι
 τὸν Νεεμίαν, καὶ χορηγῆσαι τὰς εἰς τὴν οἰκοδομίαν
 ἐπάνας. Ἦκειν οὖν εἰς Ἱεροσόλυμα, πολλῶν αὐτῷ
 ἐκ τῶν ὁμοφύλων συνεπομένων, κέμπτον καὶ εἰκο-
 σὶν ἔτος βασιλεύοντος Σέρξου, καὶ τὴν ἐπιστολὴν
 τῷ ἐπιτρόπῳ τῶν βηθεσῶν χωρῶν ἐκιδίδωκε. Τὴν
 δὲ τοῦ ταίχους οἰκοδομὴν δίνετο μὲν τῷ λαῷ κατὰ κώ-
 μας καὶ πόλεις, ἵν' ὅτι τάχιστα ἀνυοθῆ. Καὶ Ἰου-
 δαῖοι μὲν πρὸς τὸ ἔργον παρασκευάζοντο, οὕτω κλη-
 θέντες, ἐξ ἧς ἡμέρας ἐκ Βαβυλῶνος ἀνέβησαν. Ἀπὸ
 γὰρ τῆς Ἰρῦδα φυλῆς πρῶτης ἰλθούσης εἰς ἐκαίνους
 εἰς αὐτῶν μετωνόμαστο. Ἀμμανίται δὲ καὶ Μωαβίται καὶ Σαμαρείται, τῆ τῶν ταίχων οἰκοδομῆ ἤχθοντο,
 καὶ αὐτοῖς ἐπετίθεντο. Καὶ κλειστός ἐκτίνυσον, καὶ αὐτῷ τῷ Νεεμίᾳ ἐπαθούλεον. Καὶ τὸ μὲν πλῆθος
 τούτοις ἐκτραπέτομενον, μικροῦ τῆς οἰκοδομῆς ἂν ἀπέστη. Νεεμίας δὲ στίφος τι φυλακῆς ἕνεκα τοῦ
 σώματος προσθησάμενος, ἀτρόπως ἐπέμενε νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, τῆς πόλεως τὸν κύκλον περιῶν,
 καὶ ταύτην τὴν ταλαιπωρίαν ὑπέμεινεν ἐπὶ διετίαν καὶ μῆνας τέσσαρας. Ἐν τούτῳ γὰρ χρόνῳ τοῖς
 Ἱεροσολύμοις τὸ ταίχος ἀπῆρτιστο, ὄρθρον καὶ εἰκοστῷ τῆς Σέρξου βασιλείας. ἔπει, μὴν ἑνάτην. Νεε-
 μίας δὲ τὴν πόλιν οὐρανθεύσαν ὄρων, παρεκάλεσε τοὺς ἱερεῖς καὶ λευίτας, τὴν χώραν ἐκλειπόντας, εἰς
 τὴν πόλιν μεταναστεῦσαι. Ἐτελεύτησε δὲ Νεεμίας γηραὺς ἀνὴρ χρηστός τὸν τρόπον, καὶ δίκαιος, καὶ
 φιλομίματος πρὸς τοὺς ὁμοεθνῆς.

Γ'. Τελευτήσαντος δὲ Σέρξου, ἡ βασιλεία εἰς τὸν D
 υἱὸν αὐτοῦ Κύρον, ὃν καὶ Ἀρταξέρξην καλοῦσι,
 μετέπεσε. Τῷ γοῦν τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ,
 τοῖς ἡγεμῆνας αὐτοῦ καὶ τοὺς σατράπας τῶν οικειῶν
 καλέτας ἰθύνων, ἐφ' ἡμέρας πολλὰς εἰσία τούτους
 πολυτελῶς. Καὶ ἡ βασίλισσα δὲ Οὐάστη, ταῖς γυναι-

observandas. Et hic quidem senex obiit. Quidam
 autem ex captivis, Xerxis pincerna, ante moenia
 Susorum deambulans, cum hospites quosdam ur-
 bem ingredientes, qui Hebraice colloquebantur,
 vidisset, rogat qui sint? Cum se Hierosolymis ve-
 nisse responderent, de statu populi et metropolis
 percontatur: cumque intellexisset, res male se
 habere, et multis malis affici Judæos a vicinis gen-
 tibus, lacrymat: et hora instante regi ministratu-
 rus, ita uti erat, convaculum ingreditur. Qui cum
 tristitiæ causam percontaretur, patriæ calamitates
 commemorans Neemias, orat regem ut sibi liceat
 eo proficisci, et muros exstruere, et quod templo
 adhuc desit, perficere. Rex postulatis annuit, et
 postridie litteras ei dat ad Phœnicæ, Syriæ et
 Samariæ præsidem, quibus jubebatur honorem
 habere adolescenti, et sumptus ædificationis præ-
 bere. Venit igitur Hierosolyma, cum magno popu-
 larium comitate, anno regni Xerxis xiv redditis
 præsidis litteris: et ædificationem oppidatim et
 vicatim distribuit, ut ea quam primum absolveret-
 tur. Judæi igitur operi accinguntur, sic nominati,
 ex quo die Hierosolyma Babylone redierunt. Nam
 tribu Judaica primum in loca illa reversa, et ipsi
 Judæi vocati sunt, et nomen regioni indiderunt.
 Cæterum Ammanitæ, Moabitæ et Samaritani mo-
 nium structuram ægre ferentes, aggressi Judæos,
 multos occiderunt, ipsi etiam Neemiæ insidiati.
 Ac populus illis rebus perturbatus, parum aluit
 178 quin opus inchoatum desereret. Verum Nee-
 mias satellitibus præsidii causa ascitis, constanter
 perseverans, noctu et interdum incenia urbis obibat.
 Eamque ærumnam per biennium et menses qua-
 tuor toleravit, donec muri absoluti essent, anno
 imperii Xerxis xxvii, et mense ix. Cumque urbem
 infrequenter habitari videret, persuasit sacerdoti-
 bus et Levitis, ut agris relictis in eam se confer-
 rent. Obiit Neemias senex, vir bonus et justus,
 suorumque popularium studiosissimus.

τοὺς τόπους, αὐτοὶ τε Ἰουδαῖοι καὶ ἡ χώρα ὁμοίως
 εἰς αὐτῶν μετωνόμαστο. Ἀμμανίται δὲ καὶ Μωαβίται καὶ Σαμαρείται, τῆ τῶν ταίχων οἰκοδομῆ ἤχθοντο,
 καὶ αὐτοῖς ἐπετίθεντο. Καὶ κλειστός ἐκτίνυσον, καὶ αὐτῷ τῷ Νεεμίᾳ ἐπαθούλεον. Καὶ τὸ μὲν πλῆθος
 τούτοις ἐκτραπέτομενον, μικροῦ τῆς οἰκοδομῆς ἂν ἀπέστη. Νεεμίας δὲ στίφος τι φυλακῆς ἕνεκα τοῦ
 σώματος προσθησάμενος, ἀτρόπως ἐπέμενε νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, τῆς πόλεως τὸν κύκλον περιῶν,
 καὶ ταύτην τὴν ταλαιπωρίαν ὑπέμεινεν ἐπὶ διετίαν καὶ μῆνας τέσσαρας. Ἐν τούτῳ γὰρ χρόνῳ τοῖς
 Ἱεροσολύμοις τὸ ταίχος ἀπῆρτιστο, ὄρθρον καὶ εἰκοστῷ τῆς Σέρξου βασιλείας. ἔπει, μὴν ἑνάτην. Νεε-
 μίας δὲ τὴν πόλιν οὐρανθεύσαν ὄρων, παρεκάλεσε τοὺς ἱερεῖς καὶ λευίτας, τὴν χώραν ἐκλειπόντας, εἰς
 τὴν πόλιν μεταναστεῦσαι. Ἐτελεύτησε δὲ Νεεμίας γηραὺς ἀνὴρ χρηστός τὸν τρόπον, καὶ δίκαιος, καὶ
 φιλομίματος πρὸς τοὺς ὁμοεθνῆς.

VI. Xerxe quoque mortuo, filius ejus Cyrus,
 quem et Artaxerxem vocant, regno potitus, tertio
 imperii sui anno, duces et satraps provinciarum
 suarum per multos dies magnificis conviviis excep-
 pit. Regina quoque Vasta matronis epulum præ-
 buit: quam forma præstantem omnibus, rex con-

Variæ lectiones et notæ.

(11) Ἐδάκρυσαν ὁ νεανίας. Credo legendum ὁ Νεεμίας, sicut paulo post Viennensis codex pro νεανίαν habet Νεεμίαν. W.

vivis suis ostentare cupiens, ad convivium accersi junct. Illa recusante, et nuntios complures infecta re dimittente: iratus, uxoris contumaciam cum septem Persarum senatoribus communicat: hi ejus efficiendæ auctores sunt. Ejectæ vero desiderium iniquo animo ferenti, suadent amici, ut formosas virgines colligat, earumque præstantissimam uxorem ducat. Paret consilio rex: multisque virginibus collectis, Babylone puella, Judæa genere, inventa est, ex tribu Benjamitica, ambobus orba parentibus, quæ a patre Mardochæo principe Judæorum educabatur, Esthera nomine. Eam rex, lepore ejus captus, uxorem ducit, et diademate ornat. Patruus item ejus Mardochæus Babylone Susa commigravit, ut regiam frequentaret, et de nepte sua percontaretur. Neque enim illa unde nata esset, indicarat: neque ipse, aliquam cum illa necessitudinem sibi intercedere ostendebat. Tulerat autem rex legem, ne quis ad se in solio sedentem accederet invocatus: qui secus fecisset, statim ab apparitoribus securi feriretur, nisi ipse virgam quam manu teneret, illi porrexisset: eam enim qui attigerat, indemnitas erat. Cum autem duo eunuchi regi insidias struerent, Barnabazus Judæus, servus alterius eunuchi, iis animadversis, rem ad Mardochæum defert. 179 Ille per Estheram ad regem: qui eunuchis in crucem actis, Mardochæum in commentarios inscribi, et in regia numerare jubet. Amanem porro amicum summum regis, omnes adorabant: quod cum Mardochæum propter legem Judaicam prætermittere cognovisset, indignatus ei dixit, se a Persis ingenuis adorari: cur ille, qui servus esset, idem non faceret? totaque gente apud regem accusata, petit ut ea funditus exstirparetur, ita ut nullæ reliquæ superessent. Ne vero tributis rex fraudaretur, ipse quadraginta argenti millia se daturum est pollicitus. Rex Amani et pecuniam et homines condonat, ut eos suo arbitratu tractet. Is igitur statim edictum nominæ regis in omnes provincias mittit, his verbis: *Eos qui ab altero patre meo Amane judicantur, omnes cum uxoribus et liberis interfici volo, idque fieri xiv die mensis xii hoc anno.* His litteris in urbes et provincias perlatis, internecio Judæis parabatur. Idem Susis etiam agitabatur. Mardochæus autem, cum quid actum esset cognovisset, sacco indutus, et pulvere opletto capite, clamitans, gentem immeritam deleri, antè regiam stabat. Neque enim eo habitu ingredi decere arbitrabatur. Quod cum ad reginam Estheram perlatum esset, misso eunuchis, causam luctus ex eo quaerit. Ille quid accidisset, eunuchis narrat, petit ut illa apud regem pro populo intercedat. Cui Esthera vicissim nuntiat, vereri se, si invocata ad regem accesserit, ne occidatur. Respondet Mardochæus, non illi privatam, sed gentis publicam salutem esse spectandam: id nisi fecerit, populum utique divinitus iri conservatum, ipsam vero cum paterna domo interituram. Proinde regina cum

ἦν ὁμοίως συνεκρότει συμπόσιον, ἣν κάλλιε πάσα νικῶσαν, ἠθέλησεν ὁ βασιλεὺς τοῖς αὐτῷ συμποσιάζουσιν ἐπιδείξαι· καὶ πέμψας ἔκειν αὐτὴν ἐκλέυε παρὰ τὸ συμπόσιον. Ἡ δὲ οὐκ ἐπέθετο, καὶ πολλὰ κίς σεσίλαντος, ἀνένδοτος ἦν. Ὀργίσθη οὖν ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ἀπειθειαν, καὶ κοινοῦται τοῖς ἐπιτῶν Περσῶν συμβούλοις τῆς γυναικὸς τὴν ἀπειθειαν. Οἱ δ' ἐκβαλεῖν αὐτὴν δεῖν ἔκριναν. Καὶ ἡ μὲν ἐκδέδλητο· ὁ δ' ἤχθετο, πρὸς αὐτὴν ἐρωτικῶς διακειμένως. Οὕτω δ' ἔχοντι συνεβούλευον οἱ φίλοι, παρθένους εὐπρεπεῖς πενταχθῶθεν συναγαγεῖν, καὶ τὴν προκριθεῖσαν ἔξειν γυναῖκα. Πείθεται τῇ συμβουλῇ ταύτῃ· καὶ πολλῶν παρθένων ἀθροισθεῖσων, εὐρέθη ἐν Βαβυλῶνι κόρη τις, Τουδαία τὸ γένος, ἐκ φυλῆς τῆς Βενιαμίντιδος, ὀρφανὴ καὶ ἀμφοῖν τῶν γονέων, παρὰ τῷ θεῷ Μαρδοχαίῳ τροφομένη, τῶν πρώτων παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις· Ἐσθήρ ἦν τῇ κόρῃ τὸ ὄνομα. Ἡθεῖς οὖν ταύτῃ ὁ βασιλεὺς, εἰς γυναῖκα ταύτην ἠγάγετο, καὶ περιτίθησιν αὐτῇ τὸ διάδημα, καὶ ὁ θεὸς αὐτῆς ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Σούσα μετέψησε, περὶ τὰ βασιλεία διατρίβων, καὶ περὶ τῆς ἀδελφιδῆς πυθανόμενος. Οὕτε γὰρ ἐκεῖνη δῆλον τὸ ἔθνος, ἐξ οὐπερ ἐτύγγανεν, ἔθετο, οὕτε ὁ Μαρδοχαῖος τὴν πρὸς αὐτὴν ὠμολόγει συγγένειαν. Ἔθετο δὲ νόμον ὁ βασιλεὺς, ὥστε μηδένα οἱ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένῳ ἀκλιετον προσιέναι, ἢ θνήσκειν τὸν οὕτω προσιόντα ὑπὸ τῶν σὺτῶ περισταμένων πελεκυφόρων, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἐν ἐν χερσὶ κατεῖχε λύγον ἐξέτεινε πρὸς αὐτόν· ὁ γὰρ τοῦ λύγου ἀπτόμενος, ἀκίνδυνος ἦν. Ἐπιβουλεύσαντων δὲ τῷ βασιλεῖ Ἄρταξέρῃ δὴ εὐνούχων αὐτοῦ, Βαρνάβας οἰκίτης τοῦ ἑτέρου, τὸ γένος ὢν Τουδαῖος, συνείς τὴν ἐπιβουλήν, τῷ Μαρδοχαίῳ ἀπήγγειλε, καὶ ὅς διὰ τῆς Ἐσθήρ τῷ βασιλεῖ τοῦς ἐπιβούλους ἐμήνυσε. Ὁ δὲ τοῦς μὲν εὐνούχους ἀνεσταύρωσε, τοῦ δὲ Μαρδοχαίου τὸ ὄνομα ἐκέλευσεν ἐγγραφήναι τοῖς ὑπομνήμασι, καὶ προσμένειν τοῖς βασιλεῖσι αὐτόν. Ἀμὰν δὲ φίλον ὄντα τῷ βασιλεῖ ἐς τὰ μάλιστα ἀπαντες προσεκύουν. Μαρδοχαίου δὲ μὴ προσκυνοῦντος διὰ τὸν νόμον αὐτῶν, μαθὼν ὡς Τουδαῖός ἐστιν, ἠγανάκτησε καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὡς οἱ μὲν ἐλεύθεροι Πέρσαι προσκυνοῦσιν αὐτόν, ὁ δὲ δούλος ὢν, ἀπαξιοῖ τοῦτο ποιεῖν. Προσελθὼν οὖν τῷ βασιλεῖ κατηγόρει τοῦ ἔθνους παντὸς, καὶ ἦτι κεύθουσι πρόβριζον ἀπολέσθαι αὐτὸ, καὶ μὴ τι λείψανον αὐτοῦ καταλιπεῖν. Ἴνα μὲν τοι μὴ ζῆμιωθῇ τοῦς φόρους αὐτῶν, αὐτὸς ἐπηγγέλατο δώσειν μυριάδας ἀργυρίου τέσσαρας. Ὁ μὲν οὖν Ἀμὰν ἦτι ταῦτα. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τὸ ἀργύριον αὐτῷ χαρίζεται καὶ τοῦς ἀνθρώπους, ὥστε χρῆσθαι τοῦτοις ὡς βούλεται. Αὐτίκα οὖν διάταγμα παρὰ τοῦ Ἀμὰν ἐπέμθη εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως, περιέχον ταῦτα· *Τοῦς δηλομένους ὑπὸ τοῦ δευτέρου μου πατρὸς Ἀμὰν, καλεῖω πάντα σὺν γυναίξῃ καὶ τέκνοις ἀπολέσθαι, καὶ τοῦτο γενέσθαι βούλομαι τῇ τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ δωδεκάτου μηνὸς τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.* Τούτου κομισθέντος τοῦ γράμματος εἰς τὰς χώρας, ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀπίθεια ἠτοιμάζετο. Εἶχον δὲ καὶ οἱ ἐν τοῖς Σούτοις ὁμοίως. Ὁ δὲ Μαρδοχαῖος μαθὼν τὸ γενέ-

μενον, σάκκον ἐνδύς, καὶ καταχεαμενος; σποδιάν, A
 ἔββα, ὅτι μὴδὲν ἀδικήσαν ἔθνος ἀναιρεῖται. Καὶ
 πρὸς τὰ βασιλεία ἐλθὼν, ἐκτὸς ἴστατο. Οὐ γὰρ ἤξιον
 μετὰ τοιοῦτου σχήματος εἰσελθεῖν. Γνωῖσα δὲ τοῦτο
 Ἔσθηρ ἡ βασίλισσα, εὐνοῦχον πρὸς Μαρδοχαῖον
 ἀπέστειλε, γνωστὸν ὅτου χάριν πενθεῖ. Ὁ δὲ τὰ
 συμβάντα τῷ εὐνοῦχῳ ἰγνώρισε, καὶ περὶ τούτων
 ἰσηθῆναι τοῦ βασιλέως τῇ Ἔσθηρ ἐνετέλλετο. Ἦ δὲ
 μολύσασα ταῦτα, δηλοῖ αὐτῷ, ὅτι μὴ κληθεῖσα παρὰ
 τοῦ βασιλέως, δέδοικεν ὡς ἀποθάνεταί, εἰ ἀκλητος
 αὐτῷ προσέλθοι. Μαρδοχαῖος δὲ ἐδῆλον αὐτῇ, μὴ
 τὴν ἰδίαν σωτηρίαν σκοπεῖν, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἔθνους.
 Εἰ δ' οὐδ', ἔσεσθαι μὲν πάντως ἐκεῖνῳ (12) βοήθειαν
 ἐκ Θεοῦ, αὐτὴν δὲ καὶ τὸν πατρῶον οἶκον αὐτῆς δια-
 φθαρήσεται. Ἦ δὲ ἐνετέλλετο αὐτῷ εἰς Σούσα πο-
 ρευθῆναι, παρασκευάσαι τοὺς ἐκεῖ Ἰουδαίους νη-
 σταῖσας τρεῖς ἡμέρας ὑπὲρ αὐτῆς. Καὶ Μαρδοχαῖος
 μὲν οὕτως ἐποίησεν. Ἦ δ' Ἔσθηρ ῥίψασα κατὰ γῆς
 ἐστυῆν μετὰ πενθίμου ἑσθῆτος, καὶ ἀτροφος ἐπὶ
 τρεῖς ἡμέρας διαμείναντα, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ. Μιτὰ
 δὲ τὸς τρεῖς ἡμέρας κόσμον μεταμφασμένην βασι-
 λειαν, σὺν δυοῖ θεραπεινίαις, ὧν τῇ μὲν κόρυς ἦν
 ἐκπειρομένη, ἡ δὲ τὸ βαθύ τοῦ χιτῶνος καὶ μέχρι
 τῆς γῆς κεχυμένον ἄκροισ ἀπώρει δακτύλοις, ἤκα
 πρὸς τὸν κρατῶντα, εἰσῆναι δὲ μετὰ δέους. Ὡς δὲ
 κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου βασιλικῶς
 καθέζεμενον ἐγένετο, προσιδόντος αὐτὴν βλοσυρῶς,
 πάρεσις ὑπὸ τοῦ δέους λαμβάνει αὐτὴν, καὶ τῇ περὶ
 πλευρῆν ἰούση ἐπέπεσαν ἀχανῆς. Ὁ δὲ βασιλεὺς; δεῖ-
 σας περὶ τῇ γυναίκε, τοῦ Θεοῦ προμηθευσσαμένου
 αὐτοῦ, ἀνεπήδησεν ἐκ τοῦ θρόνου, καὶ ταῖς ἀγκάλαις
 αὐτὴν ὑπολαβὼν ἀνεκτῆτο κτασπασάμενος, καὶ
 θάρσει ἐγκληυόμενος, καὶ τὴν ῥάβδον ἐκτεῖνας;
 αὐτοῦ τὴν χρουστὴν, καὶ τὸ σκῆπτρον ἐνθόμενος; ταῖς
 χερσὶν αὐτῆς. Ἦ δὲ ἐνεῦθεν ἀναθαρσίσασα, ἐφ'
 ἑστίασιν αὐτὴν μετὰ τοῦ Ἀμάν πρὸς αὐτὴν ἤξιον
 ἰλθεῖν. Ὡς δὲ ἐπένευσε, καὶ παρήσαν, ἐκέλευεν
 ἐκεῖνῳ ὁ βασιλεὺς δηλοῦν ὅτι βούλεται, μηδέν; γὰρ
 ἀπαυκῆσαι. Ἦ δὲ εἰς τὴν ἐπιούσαν φράζειν αὐτῷ
 τὴν βούλησιν εἶπεν, εἰ πάλιν πρὸς; αὐτὴν μετὰ τοῦ
 Ἀμάν ἐφ' ἑστίασιν ἔλθοι. Τοῦ δὲ βασιλέως; ὑποσχο-
 μένου, περιχαρῆς ὁ Ἀμάν ἐξῆναι; καὶ ἰδὼν τὸν Μαρ-
 δοχαῖον ἐν τῇ αὐλῇ, ἠγανάκτησεν, ὅτι μὴ αὐτῷ προσ-
 ἐκύνησε. Καὶ οἶκος ἐλθὼν πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς
 φίλους, διεγείρετο οἶα; καὶ παρὰ τῆς βασιλίσσης ἀπο-
 λαύει τιμῆς, καὶ ὡς δυχεται τὸν Μαρδοχαῖον βλέπων
 ἐν τῇ αὐλῇ. Τῆς δὲ γυναίκε; αὐτοῦ φησάσης, κε-
 λῶσαι κοπήναι ξύλον πεντήκοντα πήχεων, καὶ πρῶτ
 παρὰ τοῦ βασιλέως; αἰτησάμενον ἀνασταυρῶσαι τὸν
 Μαρδοχαῖον, τὴν γνώμην ἀποδεξάμενος, προσέταξε
 τοῖς οὐκείταις, ξύλον ἐτοιμάσαι, καὶ στήσαι τοῦτο ἐν
 τῇ αὐλῇ πρὸς; τιμωρίαν Μαρδοχαίου. Καὶ τὸ μὲν ἦν
 ἔτιμον; ὁ δὲ Θεός; τῆς νυκτὸς ἐκεῖνης ἀφαιρεῖται
 τὸν ὕπνον τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ ἀγρυπνῶν, τὸν γρᾶμ-
 ματία κομίσαντα τὸν ἰδίον; πρᾶξων τὰ ὑπομνή-
 ματα (13) ἀναγινώσκειν ἐκέλευσε. Καὶ ἀναγινώσκο-

Susa ire, et Judæis Susiis tridui jejunium pro sese
 indicere jubet. Parat Mardochæus: ipsa prostrata
 humi, veste lugubri induta, per tres dies cibo non
 gustato, Deum orat. Iis elapsis, ornata regio cuba,
 cum duabus ancillis, quarum alteri leviter innite-
 batur, altera promissam vestem et humi fusam
 summis digitis allevabat, regem adit, percussa
 metu: cumque in conspectum ejus in regio throno
 180 sedentis, ac torvum tuentis venisset, exani-
 mata metu, in ancillam lateri adherentem pro-
 cumbit. Rex autem, divina providentia sic eventum
 moderante, solio exsilit, mulieri metuens: tamque
 ulnis exceptam complectens, et bono esse animo
 jubens, reficit, porrecta virga aurea, sceptroque
 in manus ei tradito. Illa resumpta fiducia, petit,
 ut cum Amane ad se comessatum veniat. Annuit
 B rex: cumque venisset, jubet eam dicere quid velit?
 nam nihil non impetraturam. Illa se postridie di-
 cturam ait, si denuo cum Amane ad convivium
 veniret. Rege assenso, Aman latitia exultans
 egreditur: visoque in aula Mardochæo, indignatur,
 se ab eo non adorari. Domi uxori suæ et amicis
 refert, quantus a regina etiam sibi sit honos habi-
 tus, quamque graviter Mardochæi conspectum in
 aula ferat. Cumque ab uxore esset monitus, ut
 lignum cubitorum excidendum curaret, et mane
 a rege peteret, ut Mardochæum in crucem agere
 liceret: approbato consilio, servos lignum parare
 jubet, idque in aula erigere ad Mardochæi suppli-
 cium. Eo parato, Deus noctu regi somnum adimit:
 qui cum vigilaret, privatarum rerum commentarios
 scribam afferre et recitare jubet: in quibus cum
 lectum esset, Mardochæum detulisse eunuchos in-
 sidiatores regis, et scriba statim ad aliud caput
 properaret, rex eum inhibuit, percontans, an scri-
 ptum esset præmium quo donatus esset? Illo ne-
 gante, quæ hora noctis esset rogat: cum audis-
 set diluculum esse, quemcumque amicorum ante
 regiam invenirent, intro vocari jubet. Inventus
 autem est Aman, qui aderat, ut Mardochæum po-
 siceret. Ei accersito rex: *Consule mihi*, inquit, *quæ*
honore sit efficiendus quidam mihi dilectus? Ille ratus
 quam sententiam dixisset, eam in suam rem dictu-
 rum, qui regi charior esset cæteris: *Eum*, inquit,
si illustrem reddere volueris, facito ut equo vehatur,
pari tecum veste indutus, et aureo torque ornatus,
et aliquis ex necessariis amicis tuis antecedens, per
totam urbem proclamet: Tali honore affici eum,
quem rex honore afficiat. Consilio delectatus rex:
 181 *Quære*, inquit, *Mardochæum Judæum, duto-*
que equo et veste, et torque, illum antecede et pro-
clama: tu enim amicus es meus maxime necessarius.
Hæc autem illi a me tribuentur, ob conservatam
vitam meam. His Aman auditis, perturbatus, et
 animo æstuans, tamen egreditur, equum adducit,
 et purpuram atque torquem. Cumque Mardochæum

Varie lectiones et notæ.

(12) Πάντως ἐκεῖνῳ. Cod. Colb. ἐκ. ἐν. η.

(13) Τὸν ἰδίον; πρᾶξων τὰ ὑπομνήματα. Vide Gloss. med. Græcit. in Ἀναμνήσεις.

ante regiam invenisset sacco indutum, purpuram induere jubet. At ille, *Pessime, inquit, mortalium, itane nostris malis insultas?* Sed cum intellexisset ea sibi tribui munera a rege, cujus vitam, indicatis eunuchorum insidiis, conservasset: purpuram induit, collo torquem æconomat, et equo conscenso passim urbem circuit, præcedente Amane, et proclamante: *Sic honorare regem eum quem diligit.* Ita Mardochæus urbem circumvectus, ad regem redit.

Γένει δὲ εἶπεν ὁ βασιλεὺς· *Συμβούλευσόν μοι, πῶς ἂν τιμήσαιμι τινα στερηόμενον ὑπ' ἐμοῦ;* Ὁ δὲ λογισάμενος, ἦν ἂν δῶ γνώμην ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτην δώσειν (στέρησθαι γὰρ αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν ἄλλων μάλλον), *Εἰ βούλοιο, ἔφη, τοῦτον δοξάσαι, ποιήσον ἐφ' Ἰακου βαδίξαι, τὴν αὐτῆρ σοι ἐσθῆτα φοροῦντα, καὶ περιουχέντιον χρυσοῦν ἔχοντα, καὶ προτόντα τῶν ἀναγκαίων σου φίλων ἕνα κηρύσσειν δι' ὅλης τῆς πόλεως, ὅτι ταύτης τυγχάνει τῆς τιμῆς, δι' ἧν βασιλεὺς τιμῆση.* Ἡθελεῖς οὖν τῆ παραίνεσις ὁ βασιλεὺς· *Ἐπιλήτησον, φησὶ, Μαρδοχαῖον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ δοῦς ἐκεῖνῳ τὸν Ἰακον, καὶ τὴν στολὴν, καὶ τὸν στρεπτὸν, προάγων αὐτοῦ καὶ κήρυττε· σὺ γὰρ μοι φίλος ἀναγκαϊώτατος. Ταῦτα δὲ αὐτῷ παρ' ἐμοῦ ἔσται, σώσαντί μου τὴν ψυχῆν.* Τούτων ἀκούσας συνεχύθη, καὶ πληγείς ὑπὸ ἀμηνάνας, ὅμως ἔξεισιν ἄγων τὸν Ἰακον, καὶ τὴν πορφύραν, καὶ τὸν στρεπτόν. Καὶ τὸν Μαρδοχαῖον πρὸ τῆς αὐλῆς εὐρῶν σάκκον ἐνδεδυμένον, ἐκέλευσεν ἐνδύσασθαι τὴν πορφύραν. Ὁ δὲ, *Κδαίσστε, εἶπεν, ἀνθρώπων, οὕτως ἡμῶν ταῖς συμφοραῖς ἐργασῆς;* Γνοὺς δὲ, ὡς γέρας αὐτῷ ταῦτα ἀντὶ τῆς σωτηρίας, παρέσχεν ὁ βασιλεὺς, μνηύσαντι τὴν τῶν εὐνούχων ἐπιβουλήν, ἐνδύεται τὴν πορφύραν, καὶ περιτίθεται τὸ περιουχέντιον, καὶ ἐπιβάς τὸν Ἰακον, ἐν κύκλῳ περιβῆσι τὴν πόλιν, ἀπρόντος· Ἄμάν καὶ κηρύσσοντος, ὅτι· *Οὕτως τιμῆ βασιλεὺς δι' ἧν στέρεξῃ.* Ὁ μὲν οὖν τὴν πόλιν περιελθὼν, πρὸς τὸν βασιλέα ἐπέσπευσε.

VII. Amanus vero domum regressus, casum illum plorans uxori exponit. Interea veniunt eunuchi ab Esthera, qui Amanem propere ad cœnam ire jubent. Quorum unus cruce in ejus ædibus visa, cum è famulo didicisset, eam ab Amane ad Mardochæi supplicium, quem a rege postulaturus esset, paratam esse: tum quidem abit. Convivio vero prope finito, rex dicere jubet reginam quid velit? At illa gentis suæ interitum deplorat, seseque una cum illa exitio destinatam esse refert, eaque Amanem petiisse. Ob quæ rex perturbatus, e convivio se proripit. Aman Estheram orat, cumque in lectum prolapsus esse, reginæ supplicans, rex ingressus: *Pessime, inquit, etiam vim uxori meæ inferre paras?* Mox eunuchus quoque adest, et de cruce refert, quam in Amanis ædibus Mardochæo paratam viderat. Rex vero Amanem e vestigio de ea suspendi jubet: itaque ille periit, et opes ejus reginæ donat. Cognitaque cognatione Mardochæi et Estheræ, eum annulum, quem prius Aman habuerat, ei dat. Eidem et regina facultates Amanis largitur, et regem orat, ut Hebræorum gentem periculo liberet. Tum ille suo nomine eam scribere permisit, quidquid velit. Litteræ porro hæc continebant: Amanem **182** ut improbum et ingratum accusabant, quod insontis populi exitium postulasset. Mardochæum servatorem nominabant. Judæos celebrabant, ut qui optima reipublice forma uterentur, et Deum colerent: neque supplicio tantum ab Amane præparato eos liberabant, sed et honore afficiebant, et suis legibus pacate vivere sinebant: data potestate, ut cum die mensis xii qui est Adar, ulciscerentur eos a quibus læsi essent. Mandabantque provinciarum satrapis, ut eis adjumento essent, ad ulciscendos inimicos. Cæterum Susiani Judæi, Mardochæi

μένων, εὐρέθη μηνυτῆ: Μαρδοχαῖος; γενόμενος τὸ βασιλεὶ ἐπιβουλῆς εὐνούχων. Φράσαντος δὲ τοῦτο μόνον τοῦ γραμματέως, καὶ μεταβάνας ἐφ' ἑτέραν πρᾶξιν, ἐπέσχεν ὁ βασιλεὺς, πυθόμενος εἰ ἔχει γέρας αὐτῷ δοθὲν ἀναγεγραμμένον. Ὡς δ' ἤκουσε μηδὲν εἶναι, τίς δὲ εἴη τῆς νυκτὸς ὥρα ἤρετο; Μαθὼν δὲ, ὡς ἄρθρος ἤδη ἔστιν, ἐκέλευσε τῶν φίλων ἂν ἂν πρὸ τῆς αὐλῆς εὐρῶσιν, εἰσκαλεῖν. Εὐρέθη δὲ ὁ Ἄμάν ταχύναι, ἵνα τὸν Μαρδοχαῖον αἰτήσῃται. Κληθέντι δὲ εἶπεν ὁ βασιλεὺς· *Συμβούλευσόν μοι, πῶς ἂν τιμήσαιμι τινα στερηόμενον ὑπ' ἐμοῦ;* Ὁ δὲ λογισάμενος, ἦν ἂν δῶ γνώμην ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτην δώσειν (στέρησθαι γὰρ αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν ἄλλων μάλλον), *Εἰ βούλοιο, ἔφη, τοῦτον δοξάσαι, ποιήσον ἐφ' Ἰακου βαδίξαι, τὴν αὐτῆρ σοι ἐσθῆτα φοροῦντα, καὶ περιουχέντιον χρυσοῦν ἔχοντα, καὶ προτόντα τῶν ἀναγκαίων σου φίλων ἕνα κηρύσσειν δι' ὅλης τῆς πόλεως, ὅτι ταύτης τυγχάνει τῆς τιμῆς, δι' ἧν βασιλεὺς τιμῆση.* Ἡθελεῖς οὖν τῆ παραίνεσις ὁ βασιλεὺς· *Ἐπιλήτησον, φησὶ, Μαρδοχαῖον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ δοῦς ἐκεῖνῳ τὸν Ἰακον, καὶ τὴν στολὴν, καὶ τὸν στρεπτὸν, προάγων αὐτοῦ καὶ κήρυττε· σὺ γὰρ μοι φίλος ἀναγκαϊώτατος. Ταῦτα δὲ αὐτῷ παρ' ἐμοῦ ἔσται, σώσαντί μου τὴν ψυχῆν.* Τούτων ἀκούσας συνεχύθη, καὶ πληγείς ὑπὸ ἀμηνάνας, ὅμως ἔξεισιν ἄγων τὸν Ἰακον, καὶ τὴν πορφύραν, καὶ τὸν στρεπτόν. Καὶ τὸν Μαρδοχαῖον πρὸ τῆς αὐλῆς εὐρῶν σάκκον ἐνδεδυμένον, ἐκέλευσεν ἐνδύσασθαι τὴν πορφύραν. Ὁ δὲ, *Κδαίσστε, εἶπεν, ἀνθρώπων, οὕτως ἡμῶν ταῖς συμφοραῖς ἐργασῆς;* Γνοὺς δὲ, ὡς γέρας αὐτῷ ταῦτα ἀντὶ τῆς σωτηρίας, παρέσχεν ὁ βασιλεὺς, μνηύσαντι τὴν τῶν εὐνούχων ἐπιβουλήν, ἐνδύεται τὴν πορφύραν, καὶ περιτίθεται τὸ περιουχέντιον, καὶ ἐπιβάς τὸν Ἰακον, ἐν κύκλῳ περιβῆσι τὴν πόλιν, ἀπρόντος· Ἄμάν καὶ κηρύσσοντος, ὅτι· *Οὕτως τιμῆ βασιλεὺς δι' ἧν στέρεξῃ.* Ὁ μὲν οὖν τὴν πόλιν περιελθὼν, πρὸς τὸν βασιλέα ἐπέσπευσε.

Z'. Ἄμάν δὲ οἶκοι ὑπέστρεψε, καὶ τὰ συμβάντα κλαίων τῇ γυναικὶ διηγεῖτο. Ἐν τούτοις ἦγον ἐκ τῆς Ἑσθῆρ εὐνούχοι, ἐπὶ τὸ δεῖπνον τὸν Ἄμάν ἐπισπεύδοντες. Εἷς δὲ τούτων ἰδὼν τὸν σταυρὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ μαθὼν παρὰ τοῦ τῶν οἰκετῶν, ὡς ἐπὶ Μαρδοχαῖον τοῦτον ἠτοίμασαν πρὸς τιμωρίαν αἰτηθησόμενον, τότε μὲν ἀπῆλθεν. Ὡς δ' ἡ εὐωχία πρὸς τέλος ἦν, ἐπέτρπη τῇ βασιλίσσῃ λέγειν ὁ βασιλεὺς τίνα αἰτεῖ; Ἡ δὲ τὸν τοῦ λαοῦ κίνδυνον ἀπαδύρετο, καὶ μετὰ τοῦ ἔθνους ἔλεγον ἐκδεδῶσθαι: καὶ αὐτῆ πρὸς ἀπόλειαν, καὶ τὸν Ἄμάν ταῦτα ἐπήγγεν αἰτήσασθαι. Ταραχθέντος δὲ πρὸς τοῦτο τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκταπηδηχότος τοῦ συμποσίου, τῆς Ἑσθῆρ ὁ Ἄμάν ἐδέετο, καὶ ἐπὶ τῆς κλινῆς πεσόντος καὶ ἰκεταύοντος τὴν βασιλίσσαν, ἐπισπελθὼν ὁ βασιλεὺς, *Ὁ κάκιστε, εἶπε, καὶ βιάζεσθαί μόν τὴν γυναῖκα ἐπιχειρεῖς;* Ἐν τούτοις παρὼν ὁ εὐνούχος, περὶ τοῦ σταυροῦ, εἶπεν, ὃν εἶδεν ἐπὶ Μαρδοχαῖον ἠτοίμασμένον. Καὶ ὁ βασιλεὺς; αὐτίκα καλεῖται τὸν Ἄμάν ἐπ' ἐκείνου τοῦ σταυροῦ κρεμασθῆναι. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀπώλετο, τὴν δὲ οὐσίαν αὐτοῦ δωρον ἔσχηκεν ἡ βασιλίσσα. Γνοὺς δὲ τὴν πρὸς Ἑσθῆρ τοῦ Μαρδοχαίου συγγένειαν ὁ βασιλεὺς, δίδωσιν αὐτῷ τὸν δακτύλιον, ὃν ἔδωκε πρὶν τῷ Ἄμάν. Καὶ ἡ βασιλίσσα τὴν ἐκείνου κτήσιν τῷ Μαρδοχαῖῳ παρέχετο, καὶ τοῦ κινδύνου ἀπαλλάξει τὸ τῶν Ἑβραίων ἔθνος τοῦ βασιλέως ἐδέετο. Καὶ ὃς γράφει δὲ βούλεται ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ ἐφῆκε περὶ τοῦ ἔθνους. Τὰ δὲ γραφέντα ἦσαν τοιαῦτα· Τοῦ μὲν Ἄμάν κατηγοροῦν, ὡς πονηροῦ καὶ ἀγνώμονος, καὶ αἰτησαμένου ἰθὺς ἀπώλειαν, μηδὲν ἀδικήσαντος. Τὸν δὲ γε Μαρδοχαῖον σωτήρα ἐκάλοιν, καὶ τοὺς Ἰουδαίους τὸν ἀριστον πολιτευομένους τρόπον, καὶ τὸν Θεὸν σεβομένους: καὶ οὐ μόνον σφᾶς τῆς τιμωρίας ἀπέλυον εἰς ἣν ὁ Ἄμάν αὐτοὺς ἐξητήσατο, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἤξιον, καὶ τοῖς ἰδιοῖς νόμοις ἡμι-

μένους, ζῆν μετ' εἰρήνης ἐπέτρεπον· καὶ εἰδίδουσι
 φύνεσθαι τῇ τρισκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ δωδεκάτου
 μηνός, ὅς ἐστιν Ἄδαρ, τοὺς αὐτοὺς ἀδικήσαντας.
 Καὶ τοῖς τῶν χωρῶν σατράπαις ἐκέλευον βοηθεῖν
 αὐτοῖς, ἵνα τοὺς ἐχθροὺς μετελεύσωσιν. Οἱ δὲ ἐν
 Σούσοι· Ἰουδαῖοι τὰ κατὰ τὸν Μαρδοχαίου γινόντες,
 κοινὴν τὴν εὐπραγίαν ἠγήσαντο, καὶ κατὰ τὴν τρι-
 καιδεκάτην τοῦ Ἄδαρ μηνός, ὅς κατὰ Μακεδόνα·
 Δύπτρος ὠνόμασται, ὃς τε ἐν Σούσοι· Ἰουδαῖοι περὶ
 πεντακοσίου ἀπέκτειναν τῶν ἐχθρῶν, καὶ οἱ ἐν
 ταῖς ἄλλαις πόλεσι τε καὶ χώραις ἐπτακισμυρίους
 πεντακισχιλίους ἀπέκτεταν. Οἱ δ' ἐν Σούσοις καὶ τῇ καὶ
 ἐξῆς ἡμέρᾳ τριακοσίου· διεφθείραν, τοῦτο αἰτησα-
 μένης Ἐσθήρ, καὶ οἱ δέκα τοῦ Ἀμάν παῖδες ἀνε-
 σταυρώθησαν, χαρισμένου καὶ τοῦτο τοῦ βασιλέως·
 αὐτῇ. Τὴν δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτην τοῦ μηνός ἑορτά-
 σιμον τὸ ἔθνος· ἅπαν ἐποίησε, καὶ ἔκτοτε τὰς ἡμέ-
 ρας καὶ ἄμφω ἑορτάζουσι, Φρουραίας ταύτας προσα-
 γορεύουσες. Ὁ δὲ Μαρδοχαῖος μέγας τε ἦν, καὶ
 συνδραπέτῃ τῷ βασιλεὶ τὴν ἀρχὴν. Τῆς δ' ἀρχιερωσύ-
 νης εἰς Ἰωάνναν μεταπεσοῦσης τὸν υἱὸν Ἰωδαῖ, ὁ
 ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰησοῦ· φίλος ὢν Βαγῶα τοῦ στρατη-
 γοῦ τῆς Ἀρταξέρξου δυνάμεως, ὑπόσχεσιν ἔσχε τὴν
 ἀρχιερωσύνην λαβεῖν. Διὰ ταύτην γούν τὴν αἰτίαν
 ὁ Ἰωάννας παροξυνθεὶς, ἐν τῷ ναῷ ἀνέβη τὸν
 ἀδελφόν. Καὶ ὁ Βαγῶας εὐθύς ἐπιστάς, εἰς τὸν ναόν
 τε εἰσῆλθεν, εἰπὼν, ὡς *Εἰ οἱ τὸν φόρον ἐν τῷ
 ναῷ τολμήσαντες, εἰσέρχονται ἐν αὐτῷ, κἀγὼ
 εἰσελεύσομαι καθαρῶτερος συγχάνω αὐτῶν.* Καὶ
 ἐπ' ἔστιν ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους· ἐκείκωντο. Τοῦ Ἰωάννα
 δὲ τὴν ζωὴν καταστρέψαντος, διαδέχεται τὴν ἀρ-
 χιερωσύνην ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάδ. Ἦν δὲ καὶ τούτῳ
 ἀδελφὸς Μανασσῆς, ὃς Σαναβαλέτης Δαρείου σατρά-
 πης τοῦ τελευταίου βασιλέως Περσῶν, τὴν αὐτοῦ
 θυγατέρα συνήκισε, Νικασῶ καλουμένην. Οἱ δὲ τῶν
 Ἱερουσαλιμιτῶν λογάδες ἔστασιαζον, ὅτι ἄλλοφύλω
 συνέκησεν ὁ τοῦ ἀρχιερέως ἀδελφός, καὶ ἡ διαζεύ-
 γνυσθαι ταύτης ἐκέλευον, ἢ τοῦ θυσιαστηρίου ἀπέ-
 χεσθαι. Ὁ δὲ πρὸς τὸν πενθερὸν ἀφικόμενος, διηγῆ-
 σαι ταῦτα. Τοῦ δὲ Σαναβαλέτου, καὶ τὴν ἱερωσύ-
 νην αὐτῷ συντηρήσειν ὑπισχνουμένου, καὶ ἀρχιερεῖα
 ἐποδείξειν, καὶ ἡγεμόνα, ὢν αὐτὸς ἤρχε τόπων, εἰ
 τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς μὴ ἀπόσχοιτο, καὶ ναὸν οἰκοδο-
 μῆσειν ἐπὶ τοῦ Γαριζίν ὄρους, ὃ τῶν κατὰ Σαμάρειαν
 ἴσθιν ὄρων ἀψηλότατον, τοῦ ἐν Ἱερουσόλοις κρείτ-
 τον ἐπαγγελιομένου μετὰ γνώμης τοῦ βασιλέως
 Δαρείου· ἐπαρθείας τῆς οὖν Μανασσῆς, κατέμεινε
 καὶ Ἰσραηλιτῶν τοιοῦτοις γάμοις ἐμπλεγεμένων
 πάντες συνήεσαν πρὸς τὸν Μανασσῆν. Ὁ μὲν οὖν
 Σαναβαλέτης τῷ βασιλεὶ Δαρείῳ τὴν περὶ τῆς οἰκοδομῆς
 τοῦ ναοῦ ἐν Γαριζίν ἀξίωσιν προσέειπεν ἠτοι-
 μαστο. Ὁ δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ συμβαλὼν ἐν Ἰσὼφ τῆς
 Κιλικίας, καὶ ἠττηθεὶς ἔφυγεν. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ
 Σαναβαλέτης Δαρείον, τῷ Ἀλεξάνδρῳ πρόσεισι
 σὺν ὀκτακισχιλίοις τῶν ὑπ' αὐτῶν, καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς
 εἰσὶν ὢν ἤρχεν ἔλαγε παραδίδόναι αὐτῷ. Προσδεξαμένου
 δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτὸν, θαρρῶν ἤδη περὶ
 τοῦ γαμβροῦ, καὶ τῆς τοῦ ναοῦ ἀνεγέρσεως ἐν τῷ
 Γαριζίν, προσῆγεν ἀξίωσιν. Καὶ ἐπιτραπέας τὴν
 οἰκοδομήν, σὺν πάσῃ σπουδῇ τὸν ναὸν ὑποδόμησε,
 καὶ Μανασσῆν τὸν γαμβρὸν ἀρχιερεῖα κατέστησεν.

A eventu cognito, felicitatem eam publicam esse
 judicarunt, et xiii die mensis Adar, qui a Mace-
 donibus Dystrius dicitur, circiter d ex inimicis
 occiderunt : qui vero in aliis urbibus et provinciis
 degebant, lxxv millia sustulerunt. Iidem Susiani
 etiam postridie ccc jussu Estheræ interfecerunt,
 x Amanis liberis in cruces actis : ea quoque re a
 rege concessa conjugii. xiv vero diem tota gens
 festum esse jussit : atque ab eo tempore ambos
 hos dies festos ducunt, et præsidarios appellant.
 Mardocheus autem magnus evasit, et regis in
 administrando imperio socius. Cum vero sacerdo-
 tium ad Joannam Jodais filium rediisset : fratri
 ejus Jesu, amico Bagoæ ducis copiarum Artaxerxis
 id promissum fuerat. Qua re Joannes irritatus,
 fratrem in æde sustulit. Bagoas igitur statim
 adest, ac templum ingressus : Si si qui eadem in
 templo commiserunt, inquit, templum ingrediuntur.
 et ego ingrediar, qui sum illis purior, et Judæos
 per annos vii vexavit. Joannæ defuncto Joad filius
 in pontificatu succedit. Is fratrem habuit Manas-
 sem, cui Sanabaletes Darii postremi Persarum
 regis satrapes, filiam Nicasom in matrimonium
 dederat. Sed cum Hierosolymitani proceres tumul-
 tuarentur, quod pontificis frater peregrinam
 uxorem haberet, eamque vel repudiare, vel sacra-
 rio abstinere juberent : Manasses socero negotium
 exposuit. Cui ille pollicetur, se ei et sacerdotium
 conservaturum ; atque etiam pontificem et ducem
 eorum locorum quibus ipse imperaret, creaturum
 si filiam **183** suam retineret : et in Garizino,
 Samaritanorum montium altissimo, de sententia
 Darii regis Persarum, templum Hierosolymitano
 illustrius esse conditurum. His pollicitationibus
 Manasses adductus, apud Sanabaletem mansit :
 ad eumque se multi etiam alii sacerdotes Israeli-
 tici, talibus implicati conjugis, contulerunt. Ac
 Sanabaletes quidem in eo erat, ut a Dario templi
 in Garizino condendi facultatem impetraret. Sed
 rege ad Isum ab Alexandro profligato, desperatis
 illius rebus, cum octo millibus, quibus præerat,
 ad Alexandrum profectus, seipsum et provincias
 ei tradit. A quo receptus, jam audacter causam
 generi et templi Garizini proponit. Voli compos
 factus, omnique studio structura absoluta, gene-
 rum pontificem constituit.

παρὰ τῷ Σαναβαλέτῃ. Πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἱερῶν
 πάντες συνήεσαν πρὸς τὸν Μανασσῆν. Ὁ μὲν οὖν
 Σαναβαλέτης τῷ βασιλεὶ Δαρείῳ τὴν περὶ τῆς οἰκοδομῆς
 τοῦ ναοῦ ἐν Γαριζίν ἀξίωσιν προσέειπεν ἠτοι-
 μαστο. Ὁ δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ συμβαλὼν ἐν Ἰσὼφ τῆς
 Κιλικίας, καὶ ἠττηθεὶς ἔφυγεν. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ
 Σαναβαλέτης Δαρείον, τῷ Ἀλεξάνδρῳ πρόσεισι
 σὺν ὀκτακισχιλίοις τῶν ὑπ' αὐτῶν, καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς
 εἰσὶν ὢν ἤρχεν ἔλαγε παραδίδόναι αὐτῷ. Προσδεξαμένου
 δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτὸν, θαρρῶν ἤδη περὶ
 τοῦ γαμβροῦ, καὶ τῆς τοῦ ναοῦ ἀνεγέρσεως ἐν τῷ
 Γαριζίν, προσῆγεν ἀξίωσιν. Καὶ ἐπιτραπέας τὴν
 οἰκοδομήν, σὺν πάσῃ σπουδῇ τὸν ναὸν ὑποδόμησε,
 καὶ Μανασσῆν τὸν γαμβρὸν ἀρχιερεῖα κατέστησεν.

VIII. Sed quia in Alexandri mentionem incidi-
 mus, non alienum fuerit, hujus etiam res gestas,
 mores et natales perstringere breviter : eoque
 facto, ad institutæ historiæ seriem redire : vel
 ea de causa, quod Hierosolyma adiit et ab eo

Η'. Ἐπεὶ δὲ μνεῖται τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ τῆς
 ἱστορίας λόγος παύεται, καλῶν καὶ τούτου τὰς
 πράξεις τε καὶ τὰ ἤθη, καὶ ὅθεν καὶ τίνας ἔφυ,
 κατ' ἐπιδρομὴν διηγῆσασθαι, καὶ οὕτως αὐτοῖς ἐπα-
 γαγεῖν σὺν λόγον πρὸς τὴν συνέχειαν. Καὶ μάλ-

aliquid admiratione dignum et pontifici et populo accidit, atque ipse divinam quamdam visionem exposcit, ut Josephus refert, quæ in progressu ejus historiæ referentur. Hic Philippi regis Macedonum filius fuit, natus ex Olympiade. Cæterum fabulantur eum Hamnone satum esse, qui specie draconis Olympiadem fuerit amplexus. Hammonem autem Jovem appellant: sed hoc fabulosum est. Illud autem fertur, matrem ejus ante eam noctem qua cum Philippo concubuerit, somnio putasse, fulmen in uterum suum illapsum esse, atque inde magnam exstitisse flammam: quæ cum possim vagaretur, evanesceret. Post nuptias, putabat Philippus se imprimere sigillum utero uxoris, Leonis imagine. Id somnium conjectoribus aliis aliter interpretantibus, Aristander reginam ferro uterum respondit: neque enim obsignari solere inania: puerum vero qui ex eo conceptu exspectaretur, fore animosum, et leonino ingenio. Natus est eo die, quo Ephesiæ Dianæ templum conflagravit: 184 et Magi quidam illic circumcursantes, exclamarunt, magnum Asiæ malum et calamitatem eo die natum esse. Fuit colore ita candido, ut is circa faciem et pectus maxime purpuresceret. Suavis item e corpore et ore ejus fragrabat odor: cujus utique causa fuit calor et ardor corporis, quo humores, unde putere corpora queant, consumebantur. Animi gravitatem puer etiamnum præ se tulit. Nam cum celeritate pedum valeret, rogatus, an Olympiæ in stadio decursurus esset? respondit se facturum, si reges concertatores haberet. Cum vel urbs insignis capta, vel illustris victoria parta a Philippo nuntiabatur, quasi ægre ferens, ad æquales dicebat: *Pater nullius egregiæ rei vobiscum gerendæ occasionem mihi relicurus est.* Bucephala equo ad Philippum allato, qui tredecim talentis æstimabatur, nec venorem tam admittebat, nec vocem ferebat, cum Philippo ostenderetur, ob eamque rem inutilis putaretur: *Qualem, inquit, equum ob tractandi imperitiam rejiciunt?* Quod dictum pater reprehendens: *Tu vero, inquit, eum tractare poteris?* Tum ille: *Rectius utique quovis alio;* permissuque patris, prehensis habenis, eum ad solem convertit: quod fortassis animadverterat, eum umbræ ante oculos agitatione perturbari. Cumque eum paululum demulsisset manu, insiliit atque insedit: et parumper cohortatus, ad cursum dimisit. Quod qui vi debant, solliciti erant. Ut autem alacer et lætus revertebatur, Philippi comites exclamabant: ipse vero rex præ lætitia lacrymabundus, puerum deosculatus: *Quærito, inquit, fili, regnum tibi par:*

λον, ὅτι καὶ τοῖς Ἱεροσολύμοις οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐπεδήμησε, καὶ τι θαύματος ἄξιον γέγονε πρὸς τὸν ἀρχιερεῖα καὶ τὸν λαὸν ἐξ αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς τι θεῖον ὄραμα διηγήσατο, ὡς Ἰωσήφου ἱστορεῖ, ἃ προῖων ὁ λόγος μετὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ἱστορίαν (14) διδάξει. Οὗτος Φιλίππου μὲν ἦν τοῦ Μακεδόνων βασιλέως υἱός, ἐξ Ὀλυμπιάδος αὐτῷ γεννηθείς. Μυθεῖται δὲ Ἄμμωνος εἶναι υἱός, ἐν εἶδει δράκοντος τῆ Ὀλυμπιάδι συνευασθέντος. Ἄμμωνα δὲ τὸν Δία φασίν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν μῦθος. Λέγεται δὲ τὴν μητέρα αὐτοῦ πρὸ τῆς νυκτὸς, ἢ τῷ Φιλίππῳ συγκατηνάσθῃ, ἐν ἐνείκῳ βῆσαι κεραυνὸν ἐμπροσθέν αὐτῆς τῆ γαστρὶ, καὶ τοῦτου πῦρ ἐξαφθῆναι πολὺ, καὶ τοῦτο πάντῃ φερόμενον διαλυθῆναι. Μετὰ δὲ τὸν γάμον ὁ Φιλίππος καθ' ὕπνου ἰδοὺς, σφραγίδα τῆ γαστρὶ τῆς γυναίκος ἐπιβαλεῖν, ἐγγεγλυφθαι δὲ τῆ σφραγίδι λέοντα. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι μάντιες ἄλλως τὸν ἐνεῖρον ἐκρίνον. Ἀρίστανδρος (15) δὲ κύειν ἔφη τὴν σφραγισθεῖσαν· μὴ γὰρ δὴ σφραγίζεσθαι τὰ κενὰ, θυμοειδῆ δ' ἀποθῆσθαι καὶ λεοντώδη τὸν τεχθησόμενον. Ἐγενήθη δὲ καθ' ἣν ἡμέραν ἐν Ἐφέσῳ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτεμιδος ἐνεπέρηστο· ὅτι καὶ τινες ἐκεῖ παρόντες τῶν μάγων, διαθέντες ἀτὴν καὶ συμφορὰν βεβρεῖαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆ Ἀσίᾳ τεκεῖν ἔλεγον. Ἦν δὲ τὴν χρόαν λευκὴ ὁ Ἀλέξανδρος· ἢ λευκότης δ' ἐφρονίσσεται περὶ τὸ στήθος· μάλιστα καὶ τὸ πρόσωπον· καὶ ἡδεῖα τις ἐκ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ ἀπέκει ἀποφορὰ, καὶ τοῦ στόματος. Τοῦτου δ' αἰτίον ἢ θερμότης ἂν εἴη τοῦ σώματος· πυρῶδες γὰρ ἐν, καὶ πολυθερμον, ἀνῆλπισε τὰ ὕγρα, καὶ οὐδὲν ἐπιπολάζειν αὐτοῦ τῷ σώματι σηπεδονώδες εἶα. Παρὲν φανε δὲ παιδόθεν τὴν ἐμβρόθειαν τοῦ φρονήματος. Πωδῶ κη; γὰρ ὢν, πρὸς τοὺς ἐρομένους εἰ Ὀλυμπιάδι ἀγωνίσεται στάδιον, εἶπεν, εἰ βασιλεύσειν ἀναγινώσεται ἔμειλλεν. Εἰ δὲ πῶλις τις τῶν ἐπιφανῶν ἀλοῦσα παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῷ ἀπηγγέλη, ἢ ἐν μάχῃ νίκη γενοῦσα περιφανῆς, ὡπερ ἀχθόμενος τοῖς ἡλιξιν ἔλεγεν, ὡς οὐδὲν ἐμοὶ σὺν ὑμῖν ὁ πατήρ ἀπολείψει λαμπρὸν τι ἔργον ἐνδείξασθαι. Τοῦ Βουκεφάλου (16) δ' ἵππου κομισθέντος Φιλίππῳ τρισκαίδεκα ταλάντων τιμῆς, καὶ μήτε ἀναβάτην προσιεμένου, ὡς τῷ Φιλίππῳ εἰδείκνυτο μὴ τε φωνὴν ὑπομένοντος, κἀντεῦθεν δυσχρήστου δόξαντος κομιδῆ· *Ὀϊον ἵππον, ἢ Ἀλέξανδρος, ἔφη, μὴ εἰδότες χρῆσασθαι, ἀποκείμενται!* Καὶ ὁ πατήρ ἐπιτιμῶν αὐτῷ, εἶπε· *Σὺ δὲ χρῆσασθαι δύνησθαι μὲν;* Ὁ δ' ἀπεκρίθη· *Βέλτιον ἂν ἐτέρου εὐτῷ χρῆσαίμην.* Καὶ χρῆσασθαι τῷ ἵππῳ ἐπιτραπέλι, παραλαβὼν τὴν ἡμίαν, ἐπίστρεψε πρὸς τὸν ἥλιον· συνελθὼς ἰσως, ὅτι τῆ σκιᾷ πρὸ αὐτοῦ σαλευομένη διαταράττετο. Βραχὺ δὲ καταψῆσα, αὐτὸν ἀνέθορε καὶ ἐπέθη αὐτοῦ. Καὶ παρακαλάσας (17) μικρὸν,

Variae lectiones et notæ.

(14) *Μετὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ἱστορίαν.* Malim κατά. W.

(15) Ἀρίσταρχος. Ita codd. mss. sed legendum ex Plutarcho et aliis Ἀρίστανδρος.

(16) Βουκεφάλου. Quem alii Βουκεφάλων vocant. Con: tantinus Manasses p. 170 ex codd. Allatiano et

Reg. p. 146 et 170. Καθάπερ τὸν Ἀλέξανδρον ἵππος ὁ Βουκεφάλου. Ita etiam appellatur ab Eustathio in *Iliad.* β', p. 509 et aliis.

(17) Παρακαλάσας. Vide Gloss. med. Græc. in Κάλπη.

ἄφηκε πρὸς δρόμον. Ἦγωνίων δ' οἱ βραίοντες. Ἦδη Α
 δ' ἐπιστραφέντος σὺν φρονήματι καὶ χαρᾷ, οἱ μὲν
 περὶ Φίλιππον ἀνεβόησαν, ἐκείνος δὲ χαρμώσυνα
 προήνεγκε δάκρυα, καὶ φίλησας τὸν παῖδα, Ζήτει,
 εἰκνον, ἔφη, σοὶ βασιλείαν ἀνάλογον, Μακεδονία
 γὰρ σε οὐ χωρεῖ. Ἦν δὲ ἡ φύσις αὐτῷ δυσκίνητος
 μὲν ἐπιτασσομένη· εἰ δὲ λόγῳ τις αὐτὸν καὶ πειθοῖ
 μετρεῖ, πειθῆναι. Ὀμιλεσε δὲ τῷ Ἀριστοτέλει,
 μετασχὼν οὐ μόνον τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ λόγου,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρητοτέρων, οὓς οὐκ ἐκοινοῦντο
 πολλοί, ἐποπτικούς καὶ ἀκροαματικούς καλοῦντες
 αὐτούς. Φέρεται γὰρ πρὸς Ἀριστοτέλη αὐτοῦ ἐπι-
 στάσιον, οὕτως ἔχον· Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοῦς
 τοὺς ἀκροαματικούς τῶν λόγων. Τίτι γὰρ τῶν
 ἄλλων διοίσωμεν, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδευόμεν λό-
 γους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; Ὁ δὲ ἀντι-
 ἐπέστειλεν, ὡς Ἐκδόδοται, καὶ οὐκ ἐκδόδοται·
 διὰ τούτων δηλῶν τὴν ἀσάφειαν, καὶ τὸ δυσκα-
 τήρητον. Καὶ τῆς λατρικῆς δὲ οὐ τὸ θεωρητικὸν με-
 τρεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτήν. Ἐξκαί-
 δεκτῆς δὲ γεγονώς, καὶ τοῦ φρονήματος, καὶ τῆς
 ἀνδρείας ἀπίπειραν ἤδη διδοῦς, ὑπερηγάπητο πρὸς
 τοῦ πατρός· διὰ δὲ τοὺς παρ' ἠλικίαν ἔρωτας τοῦ
 Φιλίππου, καὶ τὸ τῆς μητρὸς ζηλότυπον καὶ βαρύθυμον, ὃ
 Ἀλέξανδρος ἔσχε πρὸς τὸν πατέρα δια-
 φράς.

Θ. Πausaniou δὲ τὸν Φίλιππον κτείναντος, παρί-
 λαβε τὴν βασιλείαν εἰκοσι τυγχάνων ἔτων. Καὶ τετα-
 ραγμένων πάντοθεν τῇ ἀρχῇ τῶν πραγμάτων, τὸ μνη
 καὶ βάρει φρονήματος αὐτὰ ταχὺ κατεστήσατο, τὰς
 μὲν θήβας ἔλων καὶ κατασκάψας, καὶ τοὺς ἄλλοντας
 τῶν Θηβαίων ἀποδόμενος. Ἀθηναίους δὲ γε στείσα-
 μένος. Ὅτε καὶ Τιμόκλειαν γυναῖκα Θηβαίαν, καὶ
 τῶν ἱπποδρόμων Θορᾶξ τις τῶν ἡγεμόνων κατήσχυνε
 βιασάμενος, εἶτα περὶ χρημάτων ἀνέκρινεν. Ἦ δὲ
 μόνον αὐτὸν ἀπολαθοῦσα εἰς φρεῖαν ἀπήγαγεν, ἐν
 τούτῳ φαρμένη τῶν κειμηλίων κατακρύψαι τὰ κάλ-
 λιστα. Τοῦ δ' ἡγεμόνος ἐπικλιθέντος τῷ στομῷ τοῦ
 φρεῖτος, ὤσεν αὐτὸν ἡ γυνὴ κατ' αὐτοῦ, καὶ λίθους
 ἄνωθεν βαλοῦσα ἔκτεινεν. Ἦν δὲ σέμον πρὸς αὐτὸν
 ἀχθεῖσαν ἐρώτησεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἥτις εἶη; Ἦ δὲ ἀ-
 τρέστως, Θεαγέτους εἰμὶ ἀδελφῆ, ἀπεκρίνατο, ὃς
 πρὸς Φίλιππον ἠρέθη στρατηγός, καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλ-
 λήνων ἀγωνιζόμενος ἐλευθερίας, ἔπεσον. Ἀγάμενος
 οὖν τὴν τε μεγαλοφροσύνην τῆς γυναίκος ὁ Ἀλέξαν-
 δρος, καὶ τὸ παράστημα τῆς ψυχῆς, ἐλευθέραν σὺν
 τοῖς τέκνοις ἀπέλυσε. Πρὸς Διογένην δὲ τὸν Σινωπέα
 περὶ Κόρινθον διατρίβοντα ἀπελθὼν, καὶ ἡλίκῳ θαλ-
 πόμενον εὐρηκώς, ἠσπασάτο τε τὸν ἄνδρα, καὶ εἰ
 τινας δέοιτο, ἤρατο. Ὁ δὲ τῆς τοῦ ἡλίου εἶπεν ἄλας
 δεῖσθαι, καὶ μεταστῆναι αὐτὸν ἡξίου. Ἀπίοντος δὲ
 τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ περὶ αὐτὸν κατεγέλων τοῦ Διο-
 γένους. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη, θαυμάζων τὸ ὑπερο-
 πικῶν τοῦ ἀνδρός, ὡς· Εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἦμην,
 Διογένης ἂν ἦμην. Ὁρμήσας δὲ εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ
 στρατείαν (18), οὐ πρότερον τῆς νηὸς ἐπέβη, πρὶν
 τῷ μὲν τῶν ἑταίρων ἀγρὸν ἀπονεύμει, τῷ δὲ κούμην,

nam te Macedonia non capiet. Ingenio fuit ad im-
 perata contumaci, sed rationibus et misionibus
 tractabili. Magistro usus est Aristotele: nec
 doctrinam de moribus duntaxat, gerendaque re-
 publica percepit, sed et arcanarum rerum scien-
 tiam: quæ quod paucis communicaretur, eroptica
 et acroamatica dicebatur, quarum vocum altera
 inspiciendi, altera auscultandi notionem habet. Ac
 circumfertur ejus epistolum ad Aristotelem, in
 hanc sententiam: **Non 185 recte fecisti, acroa-**
maticis disputationibus editis. Num qua re aliis præ-
cellemus, si ea doctrina qua eruditi sumus, communis
erit omnibus? At ille respondit: Et editas esse, et
non editas. Quibus verbis obscuritatem illarum
 rerum, et intelligendi difficultatem significabat.
 B *Medicinæ non scientiam duntaxat, sed ipsam etiam*
actionem tractavit. Annos natus xvi cum generosi
et fortis animi jam specimina ederet, supra mo-
dum a patre amabatur. Cum quo tamen ei non
optime convenit, ob amores illius ætati indecoros,
et matris zelotypiam et asperitatem.

IX. Philippo a Pausania interfecto, in regno suc-
 cessit, annos xx natus: et quamvis res imperii
 undique turbatae essent, eas tamen audacia et con-
 siliij gravitate celeriter composuit: Thebis captis
 et eversis, captivisque venditis, et pace cum Athe-
 niensibus facta, in Thebarum excidio Thrax qui-
 dam dux illustrem matronam Timocleam vi con-
 stupravit: ac deinde, ubi pecunia ejus esset, per-
 contatus est, quem illa solum ad puteum quemdam
 deduxit, in eoque se ornamenta sua pulcherrima
 abscondisse dixit: cumque dux ad orificium putei
 sese inclinasset, mulier eum impulit, ac dejectum
 saxis injectis interfecit. Eam Alexander vincitiam
 ad se perductam interrogavit, quæ esset? Respon-
 dit illa intrepide, se Theagenis esse sororem, qui
 dux contra Philippum electus, pro defensione li-
 bertatis Græcorum occubuerit. Ejus igitur indolen-
 et animi magnitudinem admiratus, liberam cum
 liberis suis dimisit. Cum ad Diogenem Sinopensem,
 qui Corinthi degebat, venisset, eumque dicta sa-
 lute rogasset: Num qua re egeret? respondit ille,
 sibi opus esse calore solis; utque inde discederet,
 petiit. Alexandro digresso, comites ejus Diogenem
 deridebant. Quibus ille sublimem viri animum ad-
 miratus, dixit se, nisi Alexander esset, Diogenem
 esse velle. Cum Asiaticam expeditionem molire-
 tur, navem non conscendit prius, quam amicorum
 aliis agros, aliis pagos, aliis redditus aliquos donas-
 set. A Perdicca rogatus, quid sibi ipsi reservaret?
Spem, inquit. Cum Hellespontum trajecisset, sa-
trapæ Darii circa transitum Granici cum 186

Varie lectiones et notæ.

(18) *Εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ στρατείαν.* Ita ha-
 bent mss., at Wolfius legendum putabat ἐπὶ τὴν
 Ἀσίαν. Hæcque subdit: *Auctor noster non adeo*

*barbarus est, sed est multis in locis depravatus, ut
 me collatio codicum docuit.*

magnis copiis occurrerunt. Millibus autem profunditatem et impetum fluminis, atque etiam hostium aggressionem reformidantibus, ipse cum XIII equitum turmis flumen est ingressus, eademque opera et ipsum et hostes et ripas altiores ac præruptus est periclitatus, ut furiose magis quam prudenter transisse putaretur. Flumine ad hunc modum superato, tumultuariam pugnam committere est coactus : et multis contra se ruentibus (erat enim ex armis notus), jaculis non est vulneratus : sed quidam ejus galeæ tantum ictum gladio intulit, ut capillos etiam perstringeret. Dum pugna ita committeretur, Macedonicæ copię Granicum transierunt, quarum vim Darii milites non ferentes, fugę se mandarunt. Ejus prælii successus Alexandro magnæ felicitatis fuit occasio. Nam et Sardeis in deditionem accepit, et reliqua se cum eo conjunxerunt. Inde ad oram maritimam conversus, Pamphyliam, Ciciham et Phœniciam occupavit, Pisidiamque et Phrygiam. Deinde Paphlagonas et Cappadoces subegit. Darius autem Susis profectus est cum XC millibus, tum exercitus magnitudine elatus, tum eo fretus, quod Alexandrum ob longiorem in Cicia moram timere arbitrabatur. Id vero ob morbum fiebat : cujus curatione a cæteris omnibus medicis desperata, solus Philippus Acarnan ei medicinam adhibere ausus est : cum quidem Parmenio scripsisset, illum a Dario corruptum esse ingentibus muneribus et pollicitationibus, si eum sustulisset. Ea epistola Alexander lecta, asservataque, ac re nemini communicata, calicem medicinali a Philippo oblatum accepit alacer : illi vero epistolam dedit. Sic alter bibit, alter legit, uterque alterum intuens : Alexander vultu jucundo et hilari, Philippus sollicito et perturbato. Cum autem Darius contra Alexandrum festinaret, ne, ut dicebat, hostes aufugerent, Amyntas Macedo transfuga bono animo eum esse jussit : neque enim fugiturum Alexandrum, sed statim contra ipsum iturum esse. Commisso autem in Isso Ciliciæ prælio, magnum quidem et ipsius loci angustię momentum **187** Alexandro ad victoriam attulerunt, sed ipsius dexteritas et solertia longe majus. Tunc inter principes pugnans, ense femur est vulneratus. Victoriã illustrem adeptus, Dario fuga elapso, curru et arcu ejus est potitus : castra a Macedonibus direpta sunt, ac Darii tentorium cum ministeriis, opibus, omnique apparatu Alexandro exemptum. Deinde cum ei nuntiaretur, Darii matrem, uxorem et duas filias captivas duci, Darium pro mortuo deplorantes, quod ejus currum et arcum captum vidissent : commotus eo nuntio propter fortunę inconstantiam, quemdam ad mulieres mittit, qui eis indicet, Darium vivere, neque eis quidquam molestię illatum iri. Neque enim se Darium hostem judicare, sed cum eo de imperio certare : neque de ministeriis quę habebant quidquam eis detraxit, neque in conspectum earum venit, neque passus est ut ab ullo quidquam indignum vel sustinerent, vel expectarent.

Α τῷ δὲ πρόσθεν ἄλλῃ. Τοῦ δὲ Περιδικου, τ' ἰ δ', ὡ βασιλεῦ, σεαυτῷ καταλείπεις ; εἰπόντος, τὰς ἐπιτάδας, ἐκεῖνος ἀντέφησε. Διαβάντι δὲ τὸν Ἑλλησποντον, οἱ τοῦ Δαρείου σατράπαι μετὰ βαρείας δυνάμειος περὶ τὴν τοῦ Γρανικοῦ διάβασιν αὐτῷ συνηντήκισαν. Τῶν δὲ περὶ αὐτὸν τὸ βάθος δεδιότων τοῦ ποταμοῦ, τοῦ ῥοθίου τε τὴν φορὰν, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις τῶν πολεμίων ἐπίθεσιν, ἐκεῖνος σὺν Ναιῶσι ἰππέων τοισκαίδεκα ἐμβάλλει τῷ ῥέματι, πρὸς αὐτὸ ἀποκινδυνεύων, καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους, καὶ πρὸς ἀποβάσεις ὀρθώδεις καὶ ἀπορρώγας. Διὸ καὶ μανικῶς μάλλον, ἀλλ' οὐ στρατηγικῶς ἔδοξε τότε ποιήσασθαι τὴν διάβασιν. Οὕτω δὲ διαβὰς, φύρδην ἠναγκάζετο μάχεσθαι. Καὶ πολλὸν πρὸς αὐτὸν ὠρμηχότων (ἦ γὰρ ἐκ τῶν ὀπλων διάδηλος), ἀκοντισθεὶς μὲν οὐκ ἐτρώθη, κοπίδι δὲ τὸ κράνος αὐτοῦ πλήξαντός τινος, μέχρι τοσούτου τοῦ κράνουσ καθίστατο ἡ πληγὴ, ὡς καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ παραψαῦσαι τὴν κοπίδα. Τῆς μάχης δ' οὕτω συνισταμένης, τὸν Γρανικὸν αἱ Μακεδονικαὶ δυνάμεις διαβεδήκασιν καὶ οἱ τοῦ Δαρείου οὐκέτι ἀντίειχον, ἀλλ' ἔκλιναν εἰς φυγὴν. Ἐκ γούν τῆς μάχης ταύτης πολλὴ τις ἐγένετο πρὸς εὐτυχίαν τῷ Ἀλεξάνδρῳ φορὰ. Αἱ τε γὰρ Σάρδεις οἱ προσεχώρησαν, καὶ τάλλα προσέθεντο. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν παραλίαν ἐτρέπετο, καὶ τὴν τε Παμφυλίαν ἔρχε, καὶ Κιλικίαν τε καὶ Φοινίκην, Πισιδίαν τε καὶ Φρυγίαν εἰς τὰ Παρλαγόνια καὶ Καππαδόκιας ἐχειρώσατο. Δαρεῖος δὲ ἐκ Σούων σὺν ἐξήκοντα μυριάσιν ὤρμησε, τῷ τε πλήθει τῆς στρατιᾶς ἐτηρημένος, καὶ θάρσος ἔχων, ὡς δειλώοντος Ἀλεξάνδρου, ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἐκεῖνος ἐν Κιλικίᾳ διέτριβε· τὸ δὲ διὰ νόσον ἦν, ὅτε πρὸς τῶν ἄλλων μὲν ἀπέγνωστο ἰατρῶν, Φίλιππος δὲ μόνος ὁ Ἀκαρνάν ἐθάροσσε φαρμακεῦσαι αὐτόν. Τοῦ δὲ Παρμενίωνος φθάσαντος ἐπιστεῖλαι αὐτῷ, ὑπὸ Δαρείου διεφθάρθαι τὸν Φίλιππον δουρατῶσι μεγάλαις καὶ ὀποσχέσεσιν, εἰ αὐτὸν ἀνέλοι τὴν ἐπιστολήν ἐπῆλθε, καὶ μηδὲν περὶ αὐτῆς ἐκφήνας, εἶχε παρ' ἑαυτῷ. Ἄρτι δὲ τοῦ Φιλίππου τὴν κύλικα τοῦ φαρμάκου προσαγαγόντος αὐτῷ, αὐτὸς μὲν θαρρῶν ἰδέξαστο ταύτην, ἐκείνῳ δὲ τὴν ἐπιστολήν ἐνεχέρισεν. Καὶ ὁ μὲν ἔκρινεν, ὁ δὲ ἀνεγίνωσκεν, ἰνορῶντες ἀλλήλοισ, ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἐν ὄψει χειρὶσση καὶ ἰλαρῶ, ὁ δὲ Φίλιππος ἐν περιδείῃ καὶ τεθορυβημένη. Τοῦ δὲ Δαρείου σπειδόντος ἐπ' Ἀλέξανδρον, ἰν' ὡς εἶπε, μὴ ἀποδράσωσιν οἱ πολέμοι, Μακεδῶν Ἀμύντας ὄν αὐτόμολος παρ' αὐτῷ, θάρρει, ἔφη, ὡ δέσποτα, οὐ γὰρ φοβέσεται ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλ' ὅσον ἤδη βασιλεύει πρὸς σέ. Ἐν Ἰσῶν δὲ τῆς Κιλικίας τῆς μάχης συγκροτηθείσης, πολλὴν μὲν καὶ ὁ τόπος διὰ τὴν στένωσιν παρέσχε ῥοπήν τῷ Ἀλεξάνδρῳ, πλείω δ' αὐτὸς ἑαυτῷ δεξιῶς στρατηγίας, ὅτε καὶ τὸν μηρὸν ἐπλήγη εἶπει, ἐν τοῖς προμάχοις ἀγωνιζόμενος. Περιφανῶς δὲ νικήσας, Δαρεῖον μὲν οὐχ εἶλε φυγόντα, τὸ ἄρμα δὲ καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ ἔλαβε. Τὸ δὲ Δαρείου στρατόπεδον διερχόμενος παρὰ τῶν Μακεδόνων, ἡ μέντοι τοῦ Δαρείου σκηνὴ τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἐξήρητο μετὰ τῆς θαρραίας, καὶ τοῦ πλοῦτου, καὶ τῆς ἄλλης παρασκευῆς. Εἶτα τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα Δαρείου, καὶ δύο θυγατέρας αἰχμαλώτους ἀγασθαί τις ἀγγέλλει αὐτῷ,

ὀλιγυζούσας ὡς τεθνηκότας Δαρείου, ἐπὶ τὸ ἄρμα ἐκείνου καὶ τὰ τόξα ληφθέντα τεθέσθαι. Περιπαθή-
 σαι δὲ πρὸς τὴν ἀγγελίαν, διὰ τὸ τῆς τύχης ἀσπίδμητον, πέμπει τινὰ πρὸς τὰς γυναῖκας, ἐρῶντα, ὅτι
 τε ζῆ Δαρείος, καὶ ὅτι αὐταῖς οὐδὲν ἀηδὲς ἀπαντήσεται. Οὐ γὰρ ἐχθρὸν ἠγεῖσθαι Δαρείον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς
 βασιλείας αὐτῷ διαφέρεισθαι· οὕτε δὲ τῆς θεραπείας ἦν εἶχον ἀφελαιτό τι, οὕτε εἰς ὕψιν ἦλθεν αὐταῖς,
 οὕτε ἀνάξιν τι παρὰ τοῦ ταύτας παθεῖν, ἢ προσδοκῆσαι ἤνέσχετο.

Γ'. Πῶς δὲ νενικηκῶς ἐν Ἰσσίῳ, γέγονεν ἐγκρατῆς A
 καὶ τῆς Δαμασκού, ἐνθα οἱ Πέρσαι καὶ Δαρείος
 αὐτὸς τὰ τε χρήματα καὶ τῆς ἀποσκευῆς τὰ πλείω
 κτελείπον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἢ τε Κύπρος καὶ ἡ
 Φοινίκη, τῆς Τύρου χωρὶς, αὐτῷ ἐγκρατῆστο. Ἡ
 δὲ Τύρος πολιορκία ἐάλω, διττοὺς ὄνειρους ἐν τῷ
 ταύτην πολιορκεῖν τοῦ Ἀλεξάνδρου θεασαμένου.
 Ἐδύκει γὰρ ὁ Ἡρακλῆς, καλῶν αὐτὸν ἐκ τοῦ
 τεύχους καὶ δεξιούμενος. Ὁ δὲ ἕτερος θνείρος Σά-
 τυρον αὐτῷ ἰδοῖκον προσπαίζοντα, καὶ βουλομένῳ
 συχεῖν, διαφεύγοντα, ὅψε δὲ εἰς χεῖρας ἐλθόντα
 αὐτῷ. Ἐκρίθη δ' οὕτως ὁ θνείρος δηλοῦν αὐτῷ κατὰ
 διαίρειν τοῦ ὀνόματος, ὡς Σά Τύρος ἔσται. Εἰτά
 τὴν Γάζαν πολιορκῶν, πόλιν τῆς Συρίας μεγάλην,
 ἐπιλήθη τὸν ὄμων λίθῳ, τὴν δὲ πόλιν κατέσχε. Κυ-
 ριούσας δὲ τῆς Αἰγύπτου, ἠβουλήθη πάλιν ἐν αὐτῇ B
 Ἑλληνίδα εἰς ὄνομα οἰκεῖον ἰδρύσασθαι, καὶ τινα
 τόπον ἦδη τῇ πόλει ἀφώρισε. Κοιμωμένῳ δὲ ἀνὴρ
 ἰδοῖς ἐπιστῆναι πολιὸς τε καὶ γεραρός, εἶναι δὲ
 τὸν φανέντα τὸν Ὅμηρον (19), καὶ λέγειν τὰ ἔπη
 ταῦτα·

Ἠῆσος ἔπειτ' αἶς ἔσσι πολυκλύστῳ ἐνὶ Πόντῳ,
 Αἰγύπτου προπαύρουθε. Φάρων δὲ ἐκικλήσκουσιν.

Ἀναθῶρων οὖν, αὐτίκα πρὸς τὴν Φάρων ἀφίκετο,
 καὶ τῇ τοῦ τόπου ἀρεσσίᾳ εὐφύη, ἐκεῖ τὴν πόλιν
 ἰδρύσασθε, ἠπειρώσας αὐτὴν διὰ χύματος, νῆσον
 οὖσαν τὸ πρότερον. Λέγεται δὲ ὡς ἦσθεις τῷ τοῦ
 τόπου φυσικῇ ἐπιτηδεύσῃ, ἔφη, ὡς Ὅμηρος· ἄρα
 ἔλλα τε μέγας ἦν, καὶ ἀρχιτέκτων σοφός. Εἰς Ἄμ- C
 μωνο, δὲ ἱερὸν ἀπῶν δι' ἀνύδρου καὶ ἀμμώδους
 τόπου, τὴν αὐτῷ παρομαρτοῦσαν ἐν ἄπαιν εὐτυχίαν
 εἶρε κάκει, τὸ ἐργῶδες τῆς πορείας ἐκείνης ἐπικου-
 ρίζουσαν. Ἦτοί γὰρ γενόμενοι, τὸν ἐκ τῆς ἀνυ-
 δρίας κίνδυνον διεκρούσαντο, καὶ τὸν ἀέρα ἐκ συμπίτη-
 θείσης, ἐκ τῆς ὑγρότητος. Τῶν δὲ τῆς ὀδοῦ γυρω-
 σμάτων συγχυθέντων, οἱ ταύτης ἠγεμόνες πεπλά-
 νητο. Κόρακας δὲ ὑπεριπτάμενοι, τῆς πορείας
 ἤγουντο τοῖς μετ' αὐτοῦ· καὶ εἰ τινες βραδυποροῦν-
 τες ὑπελιμπάνοντο, νυκτὸς ἐκείνους ταῖς κλαγγαῖς
 ἐκείκομιζον. Οὕτω δὲ διελθόντι τῆς πορείας τὸ δύσ-
 εργον, καὶ εἰς Ἄμμωνο, φθάσαντι, ὁ ἐκεῖ προφή-
 τῆς Ἑλληνι φωνῇ (20) θέλων προσφωνῆσαι αὐτῷ,
 ἔβαρβάρισε περὶ τὸ τέλος, τὸ πρόσρημα, Ὡ παῖ D
 ἄος, ἀντὶ τοῦ Παιδίου εἰπών. Καὶ ὁ βαρβαρισμὸς
 ὤξαν πολλοῖς παρέσχε, τοῦ ἐκ θεῶν τοῦ Ἀλεξάν-
 δρου γεγονέναι τὴν γένεσιν, λόγου δι' ἀδοθέντος, ὅτι

X. Post Issicam victoriam, etiam Damasci est
 potitus, ubi Persæ et ipse Darius pecunias et
 maximam impedimentorum partem reliquerant.
 Post hæc Cyprus et Phœnicia, excepta Tyro, sunt
 ei traditæ. Tyrus obsidione capta est, quam dum
 oppugnaret, duo somnia vidit: altero putabat se
 ab Hercule de mœnibus vocari, porrigente dexte-
 ram: alteram ei satyrum ostendebat, secum collu-
 dentem, qui jamjam comprehendendus, effugeret,
 ac sero tandem in manus suas veniret. Id conjec-
 tores interpretati sunt significare Tyri possessionem:
 nam Satyrus, si vocabulum divides, notat, *Tua Ty-
 rus*. Deinde cum Gazam urbem Syriæ magnam
 oppugnaret, saxo humerum ictus est, urbem vero
 cepit. Ægypto in potestatem suam redacta, urbem
 in ea Græcam de suo nomine condere voluit, et
 locum quemdam ad structuram designavit. Dormi-
 entem visus est astare vir canus et venera-
 bilis, qui Homerus esset, et hōs versus recitaret:

*Insula fluctivago quatitur circumflua Ponto:
 Ægyptum jacet ante, Pharon quam nomine dicunt.*

188 Statim igitur exsillit, Pharumque profe-
 ctus, et loci opportunitate captus, illic urbem
 extruxit, aggeribus insula in continentem redacta.
 Ac naturali loci commoditate delectatus, dixisse
 fertur: Homerus cum cœtera magnum, tum vero
 egregium architectum faisse. Ad Ammonis tem-
 plum per loca sicca et arenosa profisciscens, comi-
 tem individuum felicitatem ibi quoque reperit,
 itineris illius difficultates sublevantem. Nam plu-
 vix delata sitis periculum dispulerunt, aeremque
 temperarunt, humefacta arena, et ex humore
 densata. Cum autem confusis itineris notis, aber-
 rassent duces, corvi supervolantes viam eis mon-
 strarunt: iidemque eos qui tardius incesserant,
 exercitum non consecuti, noctu crocitando revo-
 carunt. Sic difficultate itineris superata, 21
 Ammonis templum progressus est. Ubi cum eum
 propheta Græce filium appellare vellet, in fine
 verbi lapsus est, et unius litteræ errore Alexan-
 drum filium Jovis appellasse visus. Unde a non-
 nullis divina ejus origo credita, qua apud barbaros
 ita gloriabatur, ut et Olympias diceret: *Non desinet me Alexander apud Junonem calumniari?*
 apud Græcos vero ea oratione abstinuit. Aliquando

Variæ lectiones et notæ.

(19) Τὸν Ὅμηρον. Vide Eustathium in Iliad. β', p. 250.

(20) Ἑλληνι φωνῇ. Ita mss. cod. Wolfius Ἑλλη-
 νίδι μανίῃ, ut infra legitur lib. iv. n. 16. ubi
 etiam Ἑλλάδα διάλεκτον dixit. Observat Eusta-

thius II. ω' Ἀττικὸς ἐτ' Ὀριεντες τοῖς κυριωτέροις πρὶ
 εὐλίμοις, ἀντὶ κτητικῶν. ὡς φασιν οἱ παλαιοί, ὅσον
 Ἑλλήνα στρατὸν, τὸν Ἑλληνικόν· ἄνθρωπον ἦθος,
 ἀντὶ τοῦ ἀθροῦσινον· Ἑλλάδα διάλεκτον, δούλον γέ-
 νος, etc.

Aggitta ictus, manante sanguine dixit : Sanguis hic quidem est, non ichor,

ἐκ τοῦ θεοῦ, ὡς καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα λέγειν· Ὁ πούσεται διαβάλλω με πρὸς τὴν Ἥραν ὁ Ἀλέξανδρος; πρὸς δὲ τοὺς Ἕλληνας τοῦ λόγου ἐφείθετο. Βέλει δὲ ποτε τραθεῖς, αἵματος ἐκ τῆς πληγῆς καταρρέοντος, τὸ ζέον, εἶπεν, αἷμα, καὶ οὐκ.

Qualis de superis solet emanare beatis.

Cum Darius ei x millia talentum pro redemptione suorum clarissimorum obtulisset, et omni provincia extra Euphratem ei cederet, affinitatem filia desponsa cum eo juncturus : Parmenion dixit : Si Alexander essem, asciperem ista : Et ego, inquit, profesto, si Parmenio essem ; Darioque rescripsit, si ad se veniret, eum nullum humanitatis officium desideraturum. Regina ex partu mortua, quidam ex eunuchis elapsus, ejus obitum Dario nuntiavit : quito audito lamentata est, quod non tantum captilva fuisset, sed et regia sepultura caruisset. Ibi eunuchus : *Bono, inquit, animo esto, domine. Neque enim vivens domina mea et mater tua liberique ullum malum sunt perpessa, neque illa mortua honesta sepultura caruit, sed hostium quoque lacrymis est ornata.* Ex iis verbis Darius suspicionibus sinistris obortis, **189** eunuchum seductum jurejurando adegit, ut sibi diceret, an Alexander uxoris amore captus fuisset? Nam alioqui cur, inquit, et ab hoste et ab adolescente honorata est? Sed eunuchus, sermone interrupto : *Domine, bona verba, inquit, neque tu vel uxorem probro affeceris, vel Alexandrum accusaris, qui modestiam suam Persicis mulieribus magis declaravit, quam Persis fortitudinem ;* cuius continentiam ceterasque virtutes dum prædicaret, orationem suam jurejurando confirmavit. Darius igitur optavit, ut aut Alexandro gratiam referre posset pro beneficiis in suos charissimos collatis. aut ut ne alius, quam ille in Cyri solio sederet.

ἀρετῆς διεγούμενο· Καὶ ὁ Δαρεῖος ἤσχετο δυνηθῆναι καλῶν ἐνδεΐξαστο, ἢ μὴ ἄλλον εἰς τὸν Κύρου καθίσαι.

XI. Alexander autem provinciis intra Euphratem jam positus, contra Dariam ibat, decies centena hominum millia secum trahentem. Ut in conspectum venerant exercitus, et noctu barbarorum pyræ plantitiem interjectam collustrabant, eque castris eorum magnus tumultus resonabat : Parmenion et quidam ex amicis multitudine perterriti, Alexandro suadent, ut noctu hostes invadat, neque enim posse justa acie cum tanto exercitu decertari. Is vero se furari velle victoriam negavit. Postridie pugna commissa, ut quidam aiunt, Arbelis, ut alii, Gausamelis, barbari terga dederunt, eosque victores persecuti sunt. Alexander autem cum Dariam eminui in sublimi currupurium equitibus splendide armatis circumdatum vidisset, fugientes eo compulit : quibus eos etiam qui loca sua non deseruerant, perturbavit, mul-

Ἄ Παῖ Διὸς ὁ προφήτης εἶπεν αὐτῷ. Κάκεινος πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους ἐμεγαλύνει τὴν γένεσιν τῆν

ἐκ τοῦ θεοῦ, ὡς καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα λέγειν· Ὁ πούσεται διαβάλλω με πρὸς τὴν Ἥραν ὁ Ἀλέξανδρος; πρὸς δὲ τοὺς Ἕλληνας τοῦ λόγου ἐφείθετο. Βέλει δὲ ποτε τραθεῖς, αἵματος ἐκ τῆς πληγῆς καταρρέοντος, τὸ ζέον, εἶπεν, αἷμα, καὶ οὐκ.

Ἰχώρ, οἷός κέρ τε βέει μακάρεσσι θεοῖσιν.

Ὁς δὲ ὁ Δαρεῖος ἐπέστειλεν αὐτῷ μύρια μὲν τάλαντα, διδούς λύτρον τῶν φιλοτάτων αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐντὸς Εὐφράτου (21) πάσης αὐτῷ ἐξιστάμενος, καὶ φίλον αὐτὸν ποιούμενος, μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ γήμαντα· ὁ Παρμενίων, *Εἰ Ἀλέξανδρος,* εἶπεν, *ἤμην, ἔλαβον ἄρ ταῦτα·* Κάτῳ, ἔφη, *τῆ Δία, εἰ Παρμενίων.* Ἀντεπέστειλε δὲ τῷ Δαρεῖῳ, εἰ πρὸς αὐτὸν ἀφίχεται, μὴ τινοσ ἀτυχήσαι τῶν φιλανθρώπων. Ἀποδράς δὲ τις τῶν εὐνοῦχων τῆς γυναίκος Δαρείου, καὶ πρὸς ἐκεῖνον διασωθεῖς, τὸν θάνατον τῆς βασιλείσσης ἀπήγγειλεν· ἔφη γὰρ θανούσα ἐκ τοκετοῦ. Δαρεῖος δὲ ἀνεκλάυσατο, φήσας ὅτι ὡ μόνον αἰχμαλώτος ἢ βασίλισσα γέγονεν, ἀλλὰ καὶ ταφῆς βασιλικῆς οὐ τετύχηκε. Καὶ ὁ εὐνοῦχος, *Ἀλλὰ θάρρει, ἔφη, ὦ δέσποτα. Οὐτε γὰρ ᾧσά μου ἢ δέσποινα καὶ ἡ μητὴρ ἢ σὴ καὶ τὰ τέκνα κακοῦ τινοσ ἐπειράθησαν, οὐτ' ἀποθανούσα ταφῆς ἐκείτῃ πρέπουσος ἡμολήσεν, ἀλλὰ καὶ πολεμίων τετιμῆται δάκρυσι.* Τούτοις ὁ Δαρεῖος εἰς ὑποφίας ἀτόπους ἐνέπεσε, καὶ τὴν εὐνοῦχην ἰδίᾳ παραλαβὼν, ὄρκους προκατελάμβανε, εἰπεῖν, εἰ τις περὶ τὴν γυναῖκα γέγονε τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἐμπάθεια; Πῶς γὰρ, ἔλεγε, *παρ' ἐχθροῦ καὶ τῶν ἀνδρῶν πολεμίων γυνή, ὡς ἔφησ, οὕτω τετιμῆται; Ὁ δ' εὐνοῦχος τὸν λόγον ἐγκόψας, Εὐσήμει, δέσποτα, ἔφη, καὶ μήτε τὴν γυναῖκα καταίσχυρε, μὴ δ' αὖ κατηγορεῖ Ἀλέξανδρον, ὃς πλεον ταῖς Περσίσι τὸ σῶστρον, ἢ τοῖς Πέρσαις τὸ γυναικίον ἐνέφηνε· καὶ ὄρκους τοὺς λόγους ἰδεσθαίου, περὶ τῆς ἐγκρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς ἄλλης ἀμείψασθαι τὸν Ἀλέξανδρον, ὧν εἰς τὰ φιλοτάτα θρόνον, ἢ τὸν Ἀλέξανδρον.*

IA'. Ἦδη δὲ τὴν ἐντὸς Εὐφράτου χώραν παραλαβὼν ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπὶ Δαρεῖον ἀφίει, ἑκατὸν μυριάδας στρατοῦ ἐπαγόμενος. Ὁς δ' ἐν ὄψει ἀλλήλων ἐγένοντο τὰ στρατεύματα, καὶ νύξ ἦν. καὶ τὸ μεταξὺ πεδίων τὰ πυρὰ τῶν βαρβάρων κατέλαμπον, καὶ θόρυθος ἐκ τοῦ στρατοπέδου προσήγει πολὺς, Παρμενίων καὶ τῶν ἐταίρων τινὲς ἐκπλαγέντες τὸ πλῆθος, συνεβούλευον Ἀλεξάνδρῳ νυκτὸς ἐπιθέσθαι τοῖς πολεμίοις· μὴ γὰρ ἂν δυνηθῆναι κατὰ συστάδην ἀντιστῆναι τοσοῦτῳ στρατεύματι. Ὁ δὲ, οὐ κλέπτω τὴν νύκην, εἶπε· τῆ δ' ἐπιούσῃ τῆς μάχης συγκροτηθείσης, ὡς μὲν τινὲς φασιν ἐν Ἀρβήλοισι, ὡς δ' ἕτεροι ἐν Ἰαυσαμήλοισι, οἱ βάρβαροι ἐνέκλιναν, καὶ ἦν αὐτῶν διωγμὸς. Ἀλέξανδρος δὲ πόρρωθεν τὸν Δαρεῖον ἰδὼν ἐφ' ἄρματος ὄψηλοῦ, ἰππόταις πλεστωῖς καὶ λαμπρῶς ὀπλισμένοις περικυκλούμε-

Variæ lectiones et notæ.

(21) Ἐκτὸς Εὐφράτου. Viennensis, Regii et Colbert. ἐντὸς habent, ut referatur ad Macedoniam situm et ad Alexandrum. Sequitur non ita multo

post : τὴν ἐντὸς Εὐφράτου χώραν παραλαβὼν ὁ Ἀλέξανδρος. Si ἐκτὸς legitur, ut referatur ad Dariam et Persidis situm.

νον, ἐκσί συνώθει τοὺς φεύγοντας, ὡς τε τούτοις συνταράξει τοὺς μένοντας, καὶ πολλοὺς σχεδᾶσαι αὐτῶν. Πολλῶν δὲ πεσόντων τοῦ Δαρειοῦ ἐνώπιον, ὡς οὐκ ἦν ἐξελάσαι τὸ ἄρμα τοῖς πτώμασι συνεχόμενον, τούτου μὲν ἀπέβη Δαρειος· θήλειαν δ' ἵππον ἀναβεβηκῶς, ἔφυγεν. Ἐάκω δ' ἄν, εἰ μὴ Παρμενίων τὸν Ἀλέξανδρον μετεπέμψατο, ἐπαρξήσονται τῷ κατ' αὐτὸν κέρατι πονουμένῳ. Ἡ μὲν οὖν νίκη λαμπρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ προσέγεγενεν. Ἡ δὲ Περσῶν βασιλεία ἔντευθεν καθήρητο, Ἀλέξανδρος δὲ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς ἀνηγόρευτο, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἡ Βαβυλωνία πᾶσα ἐγένετο. Σούσων δὲ κρατήσας, τετρακισμύρια τάλαντα νομισματος κατὰ τὰ βασίλεια εὐρησε, καὶ ἄλλων χρημάτων ἀμυθῆτων πολυτέλειαν. Κυριεύσας δὲ καὶ τῆς Περσίας, νομισματος εὖρε πλῆθος ὅσον ἐν Σούσις. Τὸν ἄλλον δὲ πλοῦτον ἱστοροῦσιν ἐκκομισθῆναι μυριοὺς ὀρικοὺς ζεύγεσι, καὶ πεντακισχιλοὺς καμήλοισι. Ἐμπρήσας δὲ τὰ βασίλεια, ταχὺ μετεμελήθη, καὶ κατασβεσθῆναι ταῦτα προσέταξε. Μεγαλόδωρος δὲ τυγχάνων, ἔτι μᾶλλον ἐπιδίδου πρὸς τοῦτο, τῶν πραγμάτων αὐξανομένων αὐτῷ. Ὅρων δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν τρυφῶντας, καὶ ταῖς διαίταις πολυτελεῖς, καθήφατο πράως αὐτῶν, θαυμάζειν εἰπὼν, εἰ μὴ ἔμαθον ἐκ συγκρίσεως τοῦ τῶν Περσῶν βίου πρὸς τὸν σφέτερον, ὅτι δουλικώτατον μὲν ἔστι τὸ τρυφᾶν, τὸ δὲ πονεῖν ἀρχικώτατον. Αὐτὸς μέντοι οὐκ ἐνεδίδου, καὶ στραταίαις καὶ θήραις πονῶν. Οἱ δ' ἑταῖροι αὐτοῦ διὰ πλοῦτον τρυφᾶν βουλόμενοι, συνεπέσθαι δὲ οἱ ἀναγκαζόμενοι, εἰς τὸ βλασφημεῖν αὐτὸν προήεσαν. Ὁ δὲ πράως ἔφερε περὶ τὴν ἀρχὴν τὰς βλασφημίας, λέγων, βασιλικὸν εἶναι τὸ κακῶς ἀκούειν εὐεργετούμενα. Ὑστερον μὲν τοι αὐτὸν αἱ πολλαὶ διαβολαὶ ἐξεστράχυναν, καὶ πρὸς τοὺς βλασφημοῦντας αὐτὸν χαλεπὸν γενέσθαι καὶ ἀπαραίτητον παρεσκευάσαν. Καὶ τοὶ πρῶην καὶ θανατικῶν ἠκροῦτο δικῶν, εἴθωι τῷ ἐνὶ τῶν ὤτων τῆν χειρὰ ἐπιτιθέναί, ὡς ἄψαυστον αὐτὸ τῷ κατηγορούμένῳ τηρῶν, καὶ τῆς κατηγορίας ἀμέθεκτον. Ἐξαιούων δ' ἐπὶ Δαρσίον, μετὰ τριοχιλίῳ, ἑφ' ἡμέρας πλείους ἐδίωκεν, ὡς ἀπαγορεύσαι τοὺς πλειόνας, διὰ τε τὴν χαλεπότητα τῆς ὁδοῦ καὶ τὴν ἀνυδρίαν. Ὅτε Μακιδόνες τινὲς ἐν ἀσχοῖς ὕδωρ κομίζοντες αὐτῷ συνήντησαν, καὶ πλῆσαντες κράνος, προσήνεγκαν αὐτῷ κακῶς ὑπὸ δόψης διακτεμένῳ· ὃ δὲ τὸ κράνος λαθῶν, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πρὸς αὐτὸν ἰδὼν ἀποβλέποντας, οὐκ ἔπειν, ἀλλ' ἐπέδωκε τοῖς δοῦσιν αὐτὸ, εἰπὼν, ὡς *Εἰ ἐγὼ πλομαί μόνος, ἀθυμήσουσιν οὐτοί.* Ἐμβαλὼν δὲ ἦδη τοὺς πολεμιοὺς, τὸ μὲν στρατόπεδον αὐτῶν παρήλαθε, τὸν δὲ Δαρειὸν ἱεπίετο καταλήψασθαι. Ὁ δ' ἔκειτο ἐν ἀρμαμάξῃ τραυμάτων καταπλάω, καὶ ἦδη ἐκλείπων. Αἰτήσας δὲ ὕδωρ, καὶ πῖον, εἶπε πρὸς τὸν δόντα Πολύστρατον· *Τοῦτό μοι πέρας δυστυχίας ἀπάσης, ὅτι εὖ παύων, ἀμείψασθαί σε οὐ δύναμαι.* Ἀλέξανδρος δὲ σοὶ τὴν χάριν ἀνυποδοίη, Ἀλεξάνδρῳ δ' οἱ θεοὶ τῆς βίης μητέρα καὶ γυναικα καὶ παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἐκαιοικίας. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐξέλιπε. Ἐπιπτά· δὲ αὐτῷ θανόντι Ἀλέξανδρος, τῇ ἑαυτοῦ γλαυμῷ τὸν ἐκείνου νεκρὸν περιέστειλε, καὶ πρὸς τὴν

tosque dissipavit. Multis autem in conspectu Darii cæsis, cum is præ cadaveribus currum agere non posset: eo relicto, et equa conscensa, fugæ se mandat: in qua captus etiam fuisset, nisi Parmenio Alexandrum accersisset, ut suo cornu laboranti subveniret. Hac illustri parta victoria, Persarum regno everso, Alexander Asiæ rex declaratus, omni Babylonia potitus est. Susis captis, xl millia talentum signatæ pecuniæ, et alias infinitas opes maximi pretii in regia invenit. Persia quoque subacta, tantumdem quantum Susis invenit; aliasque præterea divitias exportatas esse 190 memorant, decies mille jugis mulorum, et quinquies mille camelis. Regiæ incensæ statim eum pœnituit, atque ignem exstingui jussit. Porro cum natura magnificus esset, auctis fortunis, etiam ejus aucta est liberalitas. Suos delicate vivere videns, leniter castigavit: seque mirari dixit, eos ex comparatione suæ et Persicæ vitæ non dedicisse, deliciis nihil esse servilius, labore nihil regalius. Ipse quidem de expeditionum et venationum laboribus nihil remisit: amici vero, qui propter divitias genio indulgere cupiebant, eum sequi coacti, maledictis non abstinebant. Quæ ille principio æquo ferebat animo, regium esse, dicens, male audire cum benefaceret: sed tandem frequentibus calumniis exasperatus, sævus et inexorabilis existit erga maledicos. Prius autem cum pro tribunali capitales causas cognosceret, alteri auri manum admovere solebat, ut eam rem intactam conservaret, et accusationis expertem. Cum Darium per dies complures tribus millibus assumptis persequeretur, plerique et itinerum difficultatibus et aquæ inopia defatigati sunt. Tum ei Macedones quidam occurrunt, aquam in utribus ferentes: impletamque galeam obtulerunt ex siti male affecto. Quæ accepta, cum se a comitibus aspicere videret, non bibit, sed iis qui dederant illa reddita, dixit: *Si ego solva bibero, hi deficient animis.* Hostes jam assecutus, castris præteritis, ad Darium capiendum properavit. Is vero in curru jacebat moribundus, et confectus vulneribus, cumque petita aqua bibisset, ad Polystratum dixit, qui eam dederat: *Hoc extremum est culamitatum mearum omnium, quod tibi de me bene merito gratiam referre non possum. Sed et Alexander tibi gratiam referet, et Alexandro dii immortales, pro clementia, qua erga matrem uxoremque et liberos meos usus est.* His dictis, exspiravit: cui Alexander morienti astans, sua chlamyde cadaver tectum, et regaliter ornatum, ad matrem ejus misit. Bessum vero a quo occisus fuerat, fluvibus arboribus vi inflexis alligari jussit, quibus laxatis, cum utraque vehementi impetu ad suam naturam rediret, homo discerptus est. 191 Cum in Hyrcaniam abiret, et barbari quidam circa pelagus Hircanum, quod et Caspium dicitur, equum ejus Bucephalam rapuissent, ægre tulit, eisque per nuntios comminatus est, ne equum redderent, se omnino occisurum. At illi et equum reddiderunt, et semetipsos ei dediderunt.

μητέρα βασιλικῶς κεκοσμημένον ἀπέστειλε. Τὸν δὲ Βῆσσον, ὃς ἐκείνον ἀνεῖλε, διεσφενδόνησε, δυοὶ βίαι κλιθεῖσι δένδροις προσαρτηθῆναι κελεύσας αὐτὸν, εἶτα μεθεῖναι τὰ δένδρα, καὶ οὕτω διασπασθῆναι τὸν ἄνθρωπον, ἐκάστου τῶν δένδρων μετὰ σφοδρότητος εἰς τὴν κατὰ φύσιν ὀρηκτότος ἀνάτασιν. Εἰς Ἰρκανίαν δὲ ἀπίων περὶ τὸ Ἰρκανίον πέλαγος, ὃ καὶ Κάσπιον λέγεται, βαρδάρων τιῶν τὸν ἴππον αὐτοῦ τὸν Βουκεφάλαν ἀφελόμενον, ἐβαρυσύμησε, καὶ πέμψας ἠπέλιψε πάντας ἀποκτενεῖν, εἰ μὴ τὸν ἴππον αὐτῷ ἀναπέμψαιαν· οἱ δὲ καὶ τὸν ἴππον, καὶ ἑαυτοὺς αὐτῷ ἐνεχείρισαν.

XII. Indē in Parthicam est profectus. ubi primum barbaricam vestem induit, Medica minus superbam, Persica insolentiorē, quod spectaculum arrogans visum est Macedonibus. E captivis tricies mille pueros delectos, et Græcis litteris erudiri, et ritu Macedonum armari jussit. Roxanæ formosæ mulieris amoribus eatenus indulsit, ut eam legitimo sibi matrimonio jungeret. Ex amicis Hephæstionem, qui vestitum ejus laudabat, similemque vestem et ipse induerat, Alexandri amantem; Craterum vero, qui a patriis institutis non recedebat, regis amantem appellabat: illoque apud barbaros utebatur, per Craterum Macedonibus et Græcis respondebat. Philotam Parmenionis filium, rerum gestarum gloriam sibi et patri vindicantem, et Alexandrum adolescentem appellantem, deprehensam insidiis, sustulit. Patrem quoque ejus Parmenionem in Media occidendum curavit. Et amicū Clitum, cum in convivio poemata in duces quosdam recens victos a barbaris facta canerentur, eaque Alexander libenter audiret, præ insolentia et ebrietate refragantem et indignantem et gloriantem, maledictaque ingerentem, primum malo petiit. Sed cum ne sic quidem impudentiæ et audaciæ suæ modum ille statuens, Euripidis iambum:

χοῦντα ὑπὲρ αὐθαδείας καὶ μέθης, καὶ κατ' αὐτοῦ ἀναιδευόμενον τε καὶ θρασυνόμηνον, καὶ τὰ τοῦ Εὐριπίδου ἱαμβεῖα λέγοντα·

Heu quam perversa consuetudo Græciæ est!

et qui sequuntur, recenseret: bile effervescente hasta trajectum interfecit, iraque mox sopita, ejus facinoris poenitens, sibi ipsi manus attulisset, nisi a satellitibus cohibitus fuisset. In thalamum illatus, eam noctem et secutam in lacrymis egit, jacuitque cæperabundus et tacitus, tantum gravissime suspirans. Neque ullius amici orationem admittebat, donec Aristander augur eum visionis de Clito oblatæ, et de omnibus quibusdam admonuit, quibus fatalem illius casum fuisse arguebat. Tum demum enim minuere luctum cœpit. Impressionem in Indiam facturum, cum apparatus curru videret, primum suis, deinde amicorum injecto igne, postremo etiam Macedonum, comburi jussit. Id factum paucis molestum fuit. Reliqui vero, cum clamore, et quasi afflatu quodam numinis concitati essent, protectionem aggressi, Alexandrum alacritatis ad capessendam militiam impleverunt. Cum vero jam et formidabilis esset, ac delinquentibus inexorabilis, in multa pericula in præliis incidit, et insignia vulnera accepit. Maxima tamen exercitui pernicies e penuria comæatus et aeris intemperie provenit. Sed ipse ea erat audacia, ut nihil viris fortibus obsistere posse, nihil ignavia tutum

A IB'. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Παρθικὴν ἀναζεύγνυσιν, ἐνθα πρώτον βαρβαρικὴν στολὴν ἐνεδύσατο, καὶ τῆς μὲν Μηδικῆς ἀυφοτέρων, τῆς δὲ Περσικῆς σοβαρωτέραν. Ἐδόκει δὲ τοῖς Μακεδόσι τὸ θέαμα φορτικόν. Ἐπιλεξάμενος δὲ τρισμυρίους παῖδας τῶν αἰχμαλώτων, ἐκέλευσε γράμματα σφᾶς Ἑλληνικὰ ἐκτιδάσκεισθαι, καὶ κατὰ Μακεδόνος ὀπλιζεσθαι. Τῆς Ῥωζάνης δὲ ὤρατα; ἐρασθεῖς γυναικός, οὐκ ἄλλως αὐτῇ προσῆλθεν ἢ κατὰ νόμον. Τῶν δὲ φίλων αὐτοῦ τὸν μὲν Ἡφαιστίωνα ἐπεινούοντα τὴν στολὴν ἦν ἐνέδου, καὶ ὁμοίως αὐτῷ μεταμφιασάμενον, Φιλαλέξανδρον ἐκάλει, τὸν Κρατερὸν δὲ μὴ παρεξίοντα τὰ πάτρια, Φιλοθρασίλα· καὶ τὸ μὲν πρὸς τοὺς βαρδάρους ἐκέχρητο, διὰ δὲ τοῦ Κρατεροῦ τοῖς Μακεδόσι καὶ τοῖς Ἑλλήσιν ἐχρημάτιζε. Φιλώταν δὲ τὸν υἱὸν Παρμενίωνος μεγαλαυχοῦντα, ὡς παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τῶν κατορθωμάτων γινομένων, καὶ μεϊράκιον τὸν Ἀλέξανδρον ὀνομάζοντα, εἶτα καὶ ἐπιβουλεύοντα γνοὺς, ἀνεῖλε. Πέμψας δὲ εἰς Μηδίαν, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ (ἐκεῖ γὰρ ἦν) προσαπέκτεινε. Καὶ τὸν Κλείτον δὲ τῶν ἐταίρων ἕνα τυγχάνοντα παρὰ πότον, φθορέμων ποιημάτων εἰς τινὰς στρατηγούς πεποιημένων ἐναγχος, ἠτηθέντας ὑπὸ βαρδάρων, καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡδέως; αὐτῶν ἀκούοντος, τραχυνόμηνον καὶ ἀγανακτοῦντα καὶ μεγαλαυχοῦντα, πρώτον μὲν μῆλιρ ἐβαλεν. Ἔτι δ' ἀναιδευόμενον τε καὶ θρασυνόμηνον, καὶ τὰ τοῦ Εὐριπίδου ἱαμβεῖα λέγοντα·

C OI μοι καθ' Ἑλλάδ' ὡς κακῶς νομίζεται!

καὶ τὰ λοιπὰ, ὑπερφόσας θυμῷ δ' Ἀλέξανδρος, αἰχμηθὶ διελάσας ἀπέκτεινε. Αὐτίκα δὲ τοῦ θυμοῦ πνευθέντος μεταμεληθεὶς, ὤρησε καὶ ἑαυτὴν ἀνελεῖν. ἐπισχέθη μόντοι παρὰ τῶν σωματοφυλάκων, καὶ εἰσηνέχθη πρὸς θάλαμον, ἐνθα τὴν νύκτα καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἡμέραν ἐν θρήνοις διαγαγών, ἀπειρηκῶς ἐκεῖτο, ἀναυδος, στένων μόνον βαρύτερα. Καὶ τῶν φίλων εἰσίδοντα πρὸς αὐτὸν, οὐ προσέειπε τοῦς λόγους αὐτῶν. Ἀριστάνδρου δὲ τοῦ μάντιος θήσως αὐτὸν ἀναμνήσαντος, ἦν εἶδε περὶ τοῦ Κλείτου, καὶ τινων σημείων ἐκεῖνῳ γενομένων, καὶ εἰμαρτὸν εἶναι τὸ γεγόμενον λίγοντος, ἤρξατο ἐνδιδόναι. Μέλλων δὲ εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἐμβάλλειν, συνεσκευασμένων τῶν ἀμαξῶν, πρώταις μὲν ταῖς οικίαις ἐνῆκε πῦρ, εἶτα καὶ ταῖς τῶν φίλων, καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τὰς τῶν Μακεδόνων καταπρήσσει ἐκέλευσε. Τοῦτο δὲ γεγονός, ὀλίγους μὲν εὐτύπησεν· οἱ δὲ λοιποὶ βῆθαι ἐνθουσιασμῷ πρὸς τὸ ἔργον ὀρημάσασιν, καὶ τὴν Ἀλέξανδρον προθυμίας πρὸς τὴν στρατείαν ἐνέπλησαν. Ἦδη δὲ καὶ φοβερὸς ἦν, καὶ ἀκαταίτητος κολαστῆς τῶν κλημμελούντων. Πολλοὶ μὲν οὖν κατὰ τὰς μάχας αὐτῷ συνέπεσον κίνδυνοι, καὶ νεανικῶς ἀπήνησε τραύμασι. Τὴν δὲ πλείστην φθορὰν τῆς στρατιᾶς ἀπέρια τῶν ἀναγκάλων καὶ δυσκρασιῶν

τοῦ περιέχοντος ἀπειργάσαντο. Αὐτὸς δὲ διὰ τόλμαν οὐδὲν ἔπειτα τοῖς θαρσαλέοις ἀνάλωτον, οὐδὲ τι ὀχυρὸν τοῖς ἀτόλμοις. Πέτρῳ δὲ τινι ἀποτόμῳ προσβαλὼν οὐν τοῖς νεωτέρους τῶν Μακεδόνων, Ἀλέξανδρόν τινα ἐν τούτοις καλούμενον προσαγορεύσας, Ἀλλὰ σοὶ γε, εἶπε, καὶ διὰ τὴν κλῆσιν ἀνδραγαθεῖν προσήκει. Ποταμὸν δὲ βαθὺν τῶν Μακεδόνων περὶ ἐκνούτων, Τί γὰρ, εἶπεν, ὁ κάκιστος ἐγὼ γαῖρ οὐκ ἔμυθον; Ὡς δὲ παρήσαν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων πόλεων, ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν, Ἀκουφίς τοῦνομα, ἠρώτησε, τί ἄν ποιοῦντες φίλοι αὐτοῦ λογιζοίτη; Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, Εἰσὲ μὲν, εἶπεν, αἰρησονται ἄρχοντα, ἐμοὶ δὲ πέμφουσιν ἀνδρας ἑκατὸν τοὺς ἀρίστους. Γελάσας οὖν πρὸς ταῦτα ὁ Ἀκουφίς, Ἀλλὰ βέλτιον, εἶπεν, ἀρξω, ὡ βασιλεῦ, εἰ τοὺς κακίστους σοὶ, καὶ μὴ τοὺς ἀρίστους σταλῶ.

Π. Ὁ μόντοι Ταξιῆς μοίρας ἄρχων τῆς Ἰνδίας κῆς Παμφόρου τε καὶ εὐδαίμονος, οὐκ ἀποδεύσας; Αἰγύπτου, σορὸς δὲ ὧν ἀνήρ, πέμψας ἠσπάσατο τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ, Τί θεῖ κολέμων ἡμῖν, ἔφη, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμενος ὑμῶν ἀφίξει, μήτε τροφήν ἀναγκαλίαν; τοῖς δ' ἄλλοις εἰ μὲν κρείττων ὦ, ἐτοιμὸς εἰμι εὖ ποιεῖν· εἰ δὲ ἤττωρ, οὐ φεύγω χάριν ἔχειν εὖ παθῶν. Ἦσθεις οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος, Ἐγὼ, φησὶν, ἀγωνισοῦμαι πρὸς σέ, καὶ διαμαχοῦμαι ταῖς χάρισιν, ὡς μου χρηστός ὦρ μὴ περιγέτη. Λαβὼν δὲ δῶρα πολλὰ, καὶ κλειόνα παρασῶν, τέλος χιλια τάλαντα νομισματος αὐτῷ ἰδωρήσατο. Σπεισάμενος δὲ τινι πῶλει τῶν Ἰνδικῶν, ἀπιόντας ἐκείθεν τοὺς ἐν αὐτῇ μισθοφοροῦντας τῶν μαχιμωτάτων Ἰνδῶν, ἀπέκτεινεν ἅπαντας· ὁ τοῖς αὐτοῦ πολεμικοῖς ἔργοις εἰά τι; κηλὶς πρόσσοτιν. Εἶτα πρὸς Πῶρον ἐμάχεσατο, καὶ τοῦτον χώρας Ἰνδικῆς βασιλεύοντα, τὸ μέγεθος τοῦ σώματος ἔχοντα εἰς τέσσαρας πήχεις ἀνατρέχον καὶ σπιθαμῆν. Τοῦτον νικήσας καὶ ζῶντα λαβὼν ὁ Ἀλέξανδρος, ἠρώτησε, πῶς ἂν αὐτῷ χρησαιοτο· ὁ δὲ, Βασιλικῶς, ἀπεκρίνατο. Πυνθανομένου δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰ τι καὶ ἕτερον λέγει, ὁ Πῶρος, Πάντα, ἔφη, τῷ βασιλικῶς ἔνεστιν. Ἀφῆκεν οὖν αὐτὸν, καὶ ἄρχιν δέδωκε, σατράπην ὀνομαζόμενον, οὐ μόνον ὧν ἦρχε πρώην, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πόλεων. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ ὁ Βουκεφάλας τραθεῖς, μετὰ καιρὸν ἐτελεύτησεν, ἥδη ὑπέργηρος γεγονώς. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἤλγησεν, ὡς τινα φίλον ἀποβλήν. Οἱ μὲντοι Μακεδόνες ἐν τῇ πρὸς Πῶρον μάχῃ κενονηκότες, οὐκ ἐπέβησαν Ἀλεξάνδρῳ, καὶ ἐν Γάγγην ποταμὸν περάσαι βιαζομένῳ, εὖρος μὲν ἔχοντε σταδίου ἐξήκοντα πρὸς δυοῖ (22), βάθος δὲ ὄργυιας ἑκατῶν. Ὁ δὲ δυσθυμῆσας ἀπρόitos (23) ἐν τῇ σκητῇ ἔμενε, ἤτη; λογιζόμενος συγκατάθεσιν τὸ τὸν Γάγγην μὴ παρελθεῖν. Τῶν δὲ φίλων παρακαλούντων, καὶ τῶν στρατιωτῶν ἀντιβολούντων μετὰ κλαυθμοῦ, ἐνδεδωκέ τε καὶ ἀνεζέγγυσε. Πολλὰ δὲ

esse arbitraretur. Petram quamdam præruptam cum junioribus Macedonum aggressus, quendam inter eos nomine Alexandrum cohortatus: *At te, inquit, vel propter nomen, strenuum esse decet.* Macedonibus profundum quemdam fluvium transire dubitantibus: *Cur, inquit, ego omnium mortalium ignavissimus natare non didici? Cum legati urbium quas obsidebat, ad eum venissent, eorumque natu maximus Acuphis rogaret, quibus rationibus ejus amicitiam sibi conciliarent?* Alexander respondit: *Si te principem crearent, et mihi viros præstantissimos centum miserint.* Ad hæc ridens Acuphis: *Atqui, inquit, rex melius imperabo, si tibi non optimos, sed pessimos misero.*

XIII. Taxiles, qui Indiæ parti omnis generis fructuum feraci ac beavæ, quæque Ægypto nihil cederet, imperabat, vir sapiens, missis legatis Alexandro salutato: *Quid, inquit, bello nobis opus est, si huc venisti, ut nobis neque aquam, neque victum necessarium eriperes? cæteris autem rebus, si plus possum, paratus sum ad benefaciendum. Si minus, non recuso pro acceptis beneficiis habere gratiam.* His Alexander delectatus: *Ego, inquit, certabo tecum beneficiis, et ne tua benignitate vincar elaborabo.* Acceptisque multis muneribus, pluribus datis, denique mille talenta ei donavit. Pace cum urbe quadam Indica facta, milites qui præsidii causa conducti fuerant e bellicosissimis Indis, 193 ex ea discedentes, univocis occidit: quod bellicis ejus operibus ignominie veluti maculam quamdam impressit. Deinde cum Poro et ipso Indiæ rege pugnavit, qui staturæ erat quatuor cubitorum et spithamæ. Quem cum victum captumque rogasset, quomodo tractandus esset: *Regaliter, inquit.* Percontante Alexandro, nunquid aliud vellet, respondit, in regali tractatione inesse omnia. Eum igitur dimissum, satrapen appellavit non earum duntaxat provinciarum quibus prius imperarat, sed et aliarum multarum. In ea pugna Bucephalus etiam vulneratus, paulo post, jam admodum senex, obiit: ejus obitum Alexander non secus doluit, ac si amicum amisisset. Cum Macedones pugna cum Poro commissa fatigati, Alexandro Gangem etiam, ejus latitudo versus occasum stadiorum lxxii, profunditas c orgyrum erat, vi transituro, non parent: animo æger, in tabernaculo desidens, non prodiit in publicum, perinde esse judicans, si Gangem non transisset, ac si victum se confiteretur. Sed amicis obstantibus et militibus cum ploratu supplicantibus, tandem cessit, exercituque reducto, multa navigia et rates fabricavit, quibus flumina trajiceret, exterius quoque mare inspecturus,

Variæ lectiones et notæ.

(22) Ἐξήκοντα πρὸς δυοῖν. Cod. ms. λ' πρὸς δυοῖ. Arrianus in lib. *Rer. indicar.* scribit patere Gangem, qua maxime angustus est, ad centum stadia.

(23) Ἀπρόitos. Ita mss. codd. Reg. et Colb. Viennensis ἀπρόitos. Sed priorem lectionem secutus est ut meliorem interpres.

et præternavigando urbes subegit. Cum autem ad Mallos pervenisset, Indorum pugnacissimos, parum ab intoritu abfuit. Nam cum primus per scalas murum conscendisset, iisque comminutis ab hostibus peteretur, impetu in medios hostes desiliit, et casu rectus stetit, ac barbari primum dispersi sunt: sed eum solum esse cum duobus duntaxat armigeris conspicati, ad defensionem conversi, cominus eum feriebant. Quidam vero longius absistens, sagittam ex arcu emissam in ossibus circa mammam defixit: quæ plaga sic eum percussit, ut cederet atque inclinaretur, is vero qui eum icerat, stricto gladio accurreret. Sed Peucestas et Lemnæus regem defendentes, ambo sunt vulnerati, alter etiam mortuus. Alexander autem, propugnante adhuc Peucesta, barbarum a quo vulneratus erat, occidit: multisque vulneribus acceptis. 194 cum in collo etiam tragula ictus esset, ad murum inclinatus, barbaros intuetur. Interim a Macedonibus conglobatis raptus, sensuque destitutus exportatur. Cum autem acies sagittæ ossi inhæreret, in extrahendo telo acerrimis doloribus affectus, in animi deliquia incidit, ut de vita ejus actum putaretur. Tamen periculo evitato, cum longiore tempore curaretur, Macedonibus ejus videndi desiderio tumultuantibus, in medium processit.

Ὅμως μέντοι τὸν κίνδυνον διαδράς, καὶ χρόνον πλείω θεραπευόμενος, εἰς θόρυβον τοῦ Μακεδῶνα ἐπέβαλε, πηθύντας ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ προσῆλθεν.

XIV. Confirmata valetudine ulterius pergendo, C multas provincias et urbes subegit. Cumque quosdam Gymnosophistas cepisset, eisque multas difficiles quæstiones proposuisset, muneribus datis, homines dimisit. Taxiles vero, uni inter illos celebri Calano persuasit, ut Alexandrum conveniret. Is corium aridum projecit, et ejus extrema per vices calcavit: quod dum fieret, aliæ partes attollebantur. Cum autem medium calcasset ac compressisset, totum corium quietum mansit et immobile. Quo exemplo monebat Alexandrum ne in regni extremitatibus se contineret, sed media occuparet, ut et circumjacentia loca in officio continerentur. Septem mensibus per flumina in mare devectus, fertur navibus Oceanum ingressus, indeque reversus, navibus dextram Indicæ regionis oram legere jussis, ipse pedestri itinere proficiscens, in extremam inopiam incidisse: tantamque multitudinem amisisse, ut non quarta exercitus pars, ob morbos, malum victum, æstum et famem, ex India reverteretur. Inopem enim provinciam pertransibat, quæ paucas oves habebat, marinis piscibus all solitas, insuavi et sætenti carne. Cæterum ea diebus LX superata, cum Gedrosiam copiosam regionem attigisset, et exercitum et semetipsum commensationibus refecit. Deinde ad mare descendit, et improbos duces multavit. Nam superior expeditio, et ad Mallos acceptum vulnus, et mul-

πορθμεῖα καὶ σχεδίας πηξάμενος, ἐκομίζετο διὰ τῶν ποταμῶν, θέλων τὴν ἐξω θάλασσαν ἐπιθεῖν· καὶ παραπλέων ἀπέβαινε, καὶ πόλεις ἐχειροῦτο. Ἐν δὲ Μαλλοῖς γεγωνῶς, μαχηματώτερος οὖσαν Ἰνδῶν, μικροῦ ἐκινδύνευσε. Πρῶτος γὰρ διὰ κλίμακος ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβὰς, τῆς κλίμακος συντριβείσης, καὶ τῶν πολεμίων ἐπιτιθεμένων καὶ βαλλόντων αὐτὸν, συστρέψας αὐτὸν εἰς μέσους ἀνωθεν ἀφῆκε τοὺς ἐναντίους· καὶ κατὰ τύχην ὀρθῶς ἔστη, καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ βάρβαροι ἐσκιδάσθησαν. Ἰδόντες δὲ αὐτὸν καὶ δὴ μόνους ὑποπιστάς, ἐπαναστραφέντες ἠμύνοντο, καὶ ἀγγεμάχοις δίολοις ἐτίρωσκον. Ἐἰς δ' ἀποστάς βέλει ἐκ τόξου βαλὼν αὐτὸν, τοῖς περὶ τὸν μαζὸν ὀστείοις τὸ βέλος ἐπέπευρε, καὶ οὕτως αὐτοῦ καθίκετο ἡ πληγὴ, ὡς ἐνδοῦναι τε καὶ καμφοθῆναι· ὅθεν ὁ βάλων αὐτὸν, μετὰ ξίφους ἐπέδραμε. Πευκίστας δὲ καὶ Λημναῖος ὑπεραπίσαντες, καὶ ἀμφω ἐτρώθησαν, καὶ ὁ μὲν τέθηκε· Πευκίστας δὲ ἔτι ἠμύνετο, τὸν δὲ τρώταγα αὐτὸν βάρβαρον ἀνεῖλεν Ἀλέξανδρος. Πολλαχοῦ δὲ τρωθεῖς, εἶτα καὶ κατὰ τοῦ τένοντος ὑπὲρ βληθεῖς, τῷ τελεῖ προσαρραϊσθεῖς πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀπέβλεπεν. Ἐν τοσοῦτῳ δ' ἀθροισθέντων τῶν Μακεδόνων, ἀρπασθεῖς εἰς τὴν σκηνὴν ἀναίσθητων ἐκομίζετο. Ἐνὶ δὲ τῶν ὀστέων τῆς ἀκίδος ἐμπαγείσης, τοῦ οἰστοῦ ἐλκομένου, ὀδύνας δριμύται καὶ λειποθυμῖαι ἐγίνοντο, ὡς καὶ θανεῖν ἐκείνον.

19. Ἀναρρώσθεις δὲ αὐθις παρεκομίζετο, χώραν τε πολλὴν καὶ πόλεις χειροῦμενος. Τῶν δὲ γυμνοσοφιστῶν τινὰς συλλαβὼν, καὶ ἐρωτήσεις αὐτοῖς ἀπόρους προθέμενος, ἐδωρήσατο, καὶ ἀφῆκεν. Ἐνα δὲ τῶν ἐν δόξῃ παρ' αὐτοῖς ὄντων, Κάλανον κεκλημένον, ἔπεισεν ὁ Ταξιῆς πρὸς Ἀλέξανδρον ἀρκεῖσθαι. Οὗτος βύρσαν ἔφραν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καταβαλὼν, περιήκει τὰ ἄκρα ταύτης πατῶν· ἡ δὲ ἐν μέρει τῶν ἄκρων πιεζομένη τῇ συμπατήσει, τοῖς ἄλλοις ἤρετο μέρεσιν. Ἐἶτα μέσον αὐτὴν πατήσαντος καὶ συσχόντος, ἡ ὅλη βύρσα ἠτέρεται καὶ ἀκίνητος ἦν. Παρήκει δὲ διὰ τοῦ ὑποδείγματος, τὸν Ἀλέξανδρον μὴ τοῖς ἄκροις τῆς ἀρχῆς ἐμφιλοχωρεῖν. τὰ μέσα δὲ κατέχειν, ἢ οὕτω καὶ τὰ περίεξ ἡρέμα ἦ. Ἐπεὶ δὲ μισθὸς διὰ τῶν ποταμῶν εἰς τὴν θάλασσαν ὑπαχθεῖς, λέγεται ταῖς ναυσὶν εἰς τὸν Ὀκεανὸν ἐμβαλεῖν. Ἐἶτα ἀναστρέψων, τὰς μὲν ναῦς παραπλεῖν ἐν δεξιᾷ τῆς Ἰνδικῆν ἐχούσας, ἐκέλευσεν. Αὐτὸς δὲ περὶ τῆς πορευόμενος, εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν καθήνητος, καὶ πλήθος τοσοῦτον ἀπώλεσεν, ὥστε τῆς στρατιᾶς μὴδὲ τὸ τέταρτον ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀνακομισθῆναι διὰ νόσου· καὶ πονηρὰς διαίτας, καὶ καύματα καὶ λιμόν. Ἀπορον γὰρ διήκει χώραν, ὀλίγα πρόβατα ἔχουσαν, καὶ ταῦτα θαλαττίοις ἰχθύσι τρεφόμενα, καὶ σάρκα μοχθηρὰν ἔχοντα καὶ δυσώδη. Ἐν ἐσχάτοισι δ' ἡμέραις διελθὼν τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ τῆς Γεδρωσίας ἀψάμενος, ἐν ἀφθόνους ἐγένετο, καὶ τὴν τε δύναμιν ἀνεκτάτο, καὶ αὐτὸς ἐνώμαζε. Καταβαίνων δ' ἐπὶ θά-

Variæ lectiones et notæ.

(24) Ἐλπίζεσθαι. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

λασαν, ἐκίλαζε τοὺς πονηροὺς τῶν στρατηγῶν. Ἡ γὰρ ἄνω στρατεία, καὶ τὸ περὶ Μαλλοῦ τραῦμα, καὶ ἡ τοῦ Πλήθου; φθορά, ἀπιστεῖν τῇ σωτηρίᾳ αὐτοῦ παρεσκευάσαι, καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ σατράπας εἰς ὕβριν καὶ ἀδικίαν ἠρέθισεν· οἱ δὲ πρὸς ἀπεικασίαν τοὺς ὑποφόρους ἐκίνησαν. Ἀβουλίτου δὲ τῶν σατραπειούτων ἐνὸς; μὴ τι τῶν ζωαρκῶν ἐτοιμάσσοντο, νομισμάτα δὲ προσαγαγόντος; αὐτῷ τρισχίλια τάλαντα, παραθεῖναι ταῦτα τοῖς Ἰπποῖς ἐκέλευε. Μὴ ἐσιθιόντων δὲ, *Τί ὄραλος, ἔφη; τούτων ἡμῶν;* Ἐν δὲ Πέρσαις γενόμενος, καὶ τὴν Κύρου τάφον ὀρωρυγμένον ἰδὼν, ἀπέκτεινε τὸν ἄρξαντα Πελλαῖον ὄντα, καὶ οὐδὲ τῶν ἀσκήμων. Εἶχε δὲ ὁ Κύρου τάφος ἐπιγεγραμμένα ταυτί· *Ἐ ἀνθρώπου, ὅστις εἶ, καὶ πόθεν ἦκει, δι τὴν ἦξει οἶδα, ἐγὼ Κύρος εἰμι, ὁ Πέρσαις κηρσάμενος τὴν ἀρχήν. Μὴ οὖν τῆς ἀλλήρης μοι ταύτης τῆς γῆς φρονήσης, ἡ τοῦ μὲν σῶμα περικαλύπτει.* Ταῦτα δ' ἀναγνωσθέντα τὸν Ἀλέξανδρον περιπαθῆ πεποιθήκασι, λογισάμενον τὸ τῶν πραγμάτων ἀστάθητον. Τὴν δὲ θυγατέρα Δαρείου τὴν Στάτειραν αὐτῷ μητισασάμενος, καὶ τοὺς γάμους τελῶν, ἐκάστη τῶν ἐστιωμένων ἐνακισχιλίων δυτῶν φιάλην χρυσοῦν ἰδωρήσατο, καὶ ἑτέλλα τα ἐλαμπρύνετο, καὶ τὰ χρέα ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων κατέβαλεν, ὀλίγῳ δέοντα μυθρίων τάλαντων. Ὅτε καὶ Ἀντιγένης τῶν ἡγεμόνων εἰς ὀφείλειν πλάσασάμενος, καὶ τινα παραγαγῶν ψευδῶς δεικνείσθην, καὶ λαβῶν τὸ ἀργύριον, ἐφωράθη. Ὅργισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, ἀπήλασεν αὐτὸν τῆς αὐλῆς, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἀφαίετο. Τοῦ δὲ ὑπὸ λύπης αὐτὸν ὑποπτεινομένου διαχειρισσοῦσθαι, δεισας ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ τὴν ὀργὴν ἀνῆκεν αὐτῷ, καὶ ἀφῆκε τὰ χρήματα. Τῶν δὲ παίδων τῶν τρισμυθρίων, οὓς ἰδύσασθαι ἐκέλευσε, καὶ γενναίων ἀποδάντων καὶ ὑπερπῶν, καὶ οὐκ ἀφῶν ταῖς ἀσκήσεσιν, ὁ μὲν Ἀλέξανδρος; ἦδικο, οἱ δὲ Μακεδόνας ἰδάκνοντο. Κατακίμνοντος δὲ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πεπρωμένους ὡς εἰς θάλασσαν, ὕβριν ἠγεῖσθαι τούτ' ἔλεγον καὶ προπληκισμὸν, καὶ πάντας ἐκέλευον ἀφίεναι, καὶ τοῖς νόμοις ἀρκεῖσθαι πυρβόρισταις. Ὅργισθεὶς δ' ἐπὶ τούτοις Ἀλέξανδρος, τοῖς Πέρσαις τὰς φυλακὰς παραδέδωκε. Ταπεινωθέντας δ' αὖθις τοὺς Μακεδόνας προσήκατο, καὶ ἀπέλυσε τοὺς ἀχρήστους, δωρησάμενος μεγαλοπρεπῶς· καὶ τῷ Ἀντιπάτρῳ ἐπέστειλε παρὰ τοὺς ἀγωνάς τε καὶ τὰ θέατρα προεδρεύειν αὐτοῦς, καὶ ἐστεφανωμένους καθίεσθαι. Ἐν Ἐσβατάνοις δὲ γενομένου αὐτοῦ, ὁ Ἡφαιστίων ἐπύρεττε, καὶ ἐξ ἀκολάστου διαίτης τῆς νόσου κρατυνθείσης, ἐξέλιπεν· οὐκ ἤνεγκεν οὖν λογισμῷ τὸ πάθος Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ τὸν μὲν ἱατρῶν ἀνεσταύρωσεν, ἱππους δὲ κείραι καὶ ἡμίονους προσέταξε, καὶ τὰς ἐπάλξεις περιελα τῶν πόλειων, καὶ μουσικήν καὶ αὐλοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺν χρόνον κατέπαυσεν. Ἀπίθοντος δὲ εἰς Βαβυλῶνα, Νέαρχος ἐπανήλθεν, εἰσπλεύσας αὖθις εἰς τὸν Εὐφράτην ἐκ τῆς μεγάλης θαλάσσης, λέγων, Χαλδαίους αὐτῷ συγγενέσθαι, βουλευόμενος ἀπέχσθαι τῆς Βαβυλῶνος Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ μὴ προσχῶν τῷ λόγῳ ἀπήει. Καὶ πρὸς τοῖς τέλεισι γενομένου, κόρακες ἀλλήλοις μαχόμενοι ἐκόπιον αὐτοῦ

titulandis interitus, efficiebant ut Alexander superstes esse non crederetur. Unde ducibus et satrapis insolentioribus factis et injustis, populi vectigales ad defectionem spectaverunt. Cum ex satrapis quidam Abulitus nullum commeatum 195 parasset, sed ter mille talenta attulisset, ea equis proponi jussit; qui cum non ederent: *Quæ, inquit, nobis est istorum utilitas?* In Persiam profectus, dum Cyri sepulcrum effossum vidisset, effossorem, quamvis non obscurum hominem Pellæanum, occidit. Eiant autem hæc inscripta sepulcro Cyri: *O homo quisquis es, et undecunque venis (nam te venturum esse scio), ego Cyrus sum, qui Persis imperium peperit. Ne igitur exiguam hanc terram mihi invidetas, quæ meum corpus contegit.* Quæ lecta Alexandrum moverunt, rerum humanarum inconstantiam reputantem. Darii filia Statira uxore ducta, nuptias celebrans, singulis convivis, qui novies mille fuerunt, phialam auream donavit. Et cum cæteris in rebus splendide se gessit, tum æs alienum pro debitoribus dissolvit, cujus summa circiter x mille talentum fuit. Tum Antigenes quidam ex ducibus, creditore subornato, et ob æris alieni simulationem accepta pecunia, a rege per iracundiam et ducatu privatus est, et aula exctus. Qui cum ex incestibus sibi manus illaturus esse putaretur, id veritus Alexander, ira posita, pecuniam ei reliquit. Cum autem pueri tricies mille, quos doceri jusserat, in viros fortes et decoros, et in exercitationibus non sinistros evasisent, his ut Alexander delectabatur, ita Macedones mordebantur. Cumque inermes et mutilatos ad mare mitteret: contumeliam et insecutionem id factum interpretabantur, petebantque ut se omnes dimitteret, novis istis saltatoribus contentus. Ob id iratus Alexander, Persis custodias mandavit: sed Macedonibus culpam deprecantibus in gratiam receptis, inutiles magnifice donatos dimisit, atque Antipatro scripsit ut eis in certaminibus et theatris principem locum, et coronas gestandi potestatem daret. Ut Ecbatana venerat, Hephæstion febricitare cœpit, auctoque intemperantia morbo decessit. Eum casum Alexander, non ut ratio postulat, tulit: sed medicum in crucem egit, equos et mulos tonderi jussit, et pinnacula dempsit civitatibus, et musicam atque tibias longo tempore in castris inhibuit. Babylonem proficiscenti Nearchus 196 occurrit, navigis e magno mari in Euphratem reiectus: qui nuntiabat, se congressum esse cum Chaldæis, qui Alexandro vitandam esse Babylonem censerent. Verum ille neglecta ea admonitione, pergebat. Cum autem mœnibus propinquasset, corvi inter se dimicantes, coram eo conciderunt. Nuntiatum ei porro est, Apollodorum prætorem Babylonis, pro eo rem divinam fecisse. Quod cum Pythagoras aruspex, qui id sacrum fecerat, non negaret, et de modo sacrificii rogatus, jecur sine capite fuisse dixisset: *Papæ, inquit, ut grave istud prodigium est!* aruspiceque indemnem dimisit. Inter alia prodigia

etiam illud fuit: cum vestes deposuisset ut ungeretur, et pila luderet, adolescentes, collusores ejus, et ipsi vestes exuturi, vident quemdam in regio solio tacite sedentem, regia veste indutum, et diademate ornatum. Qui cum rogaretur quis esset? diu nulla voce edita, vix tandem respondit, se Dionysium vocari, genere Messenium, et captivum adductum esse propter objecta crimina: sed Serapidem sibi vincula solvisse, et huc perductum jus-sisse, veste et diademate sumptis, tacite sedere. Eo homine Alexander de vatum consilio e medio sublato, æger animo, sollicitus et perturbatus, nihil non in omen vertebat. Lotus ad Mediam comessatum abiit, ibique nocte in poculis acta, postridie febricitare cepit. Cumque vehementer sitiret, hausto vino phreneticus decessit. Quidam igitur hoc modo eum obiisse tradunt. Alii narrant, cum dies plures febricitasset, lavisse, itaque aucto morbo mutum jacuisse. Macedones vero, tanquam eo mortuo perturbatos vociferatos esse contra duces, donec apertis foribus Alexandrum in lecto jacentem viderint: qui tum demum decesserit. Quidam aiunt postea rumorem exstitisse veneno exstinctum, quod suasu et ingenio Aristotelis pararit Antipater. Aquam autem esse gelidam et glaciale e petra Nonacrina, tenuis roris instar exundantem, quam ungula asini excipiant. Neque enim ullo alio vase contineri, quin frigiditate et acrimonia ejus rumpatur. Sed plerique hoc ut commentitium refellunt: indicio **197** esse quod cadaver ejus, cum dies complures in locis calidis neglectum jaceret, ducibus inter sese rixantibus, nullam veneni notam habuerit, sed purum manserit, quasi recens esset. Fertur, cum instare sibi necem animadverteret, voluisse clam se in Euphratem demergere, ut e conspectu sublatus opinionem afferret hominibus, se, ut diis genitus esset, ita ad deos rediisse, sed cum Roxane, consilio ejus cognito, obstitisset, cum gemitu dixisse: *Invidis mihi, mulier, divinitatis gloriam et immortalitatis*. Sic Alexander ad tantum fortunæ fastigium evectus, decessit.

Οι δὲ πλείους παλιόσθαι φασί, τῷ φαρμάκῳ θανεῖν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ τοῦτο τεκμηριῶνται ἐκ τοῦ τὸ σῶμα ἐφ' ἡμέρας κλειόμενος ἐν τόποις θερμοῖς ἀτημέλητον, τῶν ἡγεμόνων πρὸς ἀλλήλους στασιασάντων, μηδὲν ἐμφάνει τοιαύτης φθορᾶς σημεῖον, ἀλλὰ καθαρὸν διαμείναι, καὶ δοκεῖν πρόσφατον. Λέγεται δὲ, ὡς γνοῦς ἦδη ἐκλείπειν αὐτῷ. τὸ βιώσιμον, ἰβουλήθη ἐς τὸν Εὐφρότην καταποντώσαι λαβρῆδὸν ἐαυτὸν, ἵνα γενόμενος ἀφανῆς, παράσχη δόξαν ὡς εἰς θεοῦ μεταλήλυθεν, ἐξ ἐκείνων γενόμενος. Ἡ δὲ Ῥωξάνη τοῦτο γνοῦσα, εἶργεν αὐτῷ τὸ ἐγγεῖρημα. Ὁ δὲ μετ' οἰμωγῆς ἔφη, ὡς Ἐσθόνησας ἄρα, γύναι, μοι δόξης τοῦ θεωθῆναι, καὶ μὴ θανεῖν; Ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος οὕτως εἰς μέγα τύχης προαχθεὶς, ἐτελεύτησεν.

XV. Hic porro dum Tyrum obsidebat, per litteras a pontifice Judæorum petiit, auxilia sibi mitti, et forum præberi exercitui, sibi que ea dari, quæ pensitare Dario soliti essent. Cum autem pontifex se jurejurando obstrictum esse Dario, ne arma contra illum ferret, dixisset, idque vivente illo violaturum negasset: Alexander iratus, se bello petitarum Hierosolyma comminatur, captaque Gyro, contra urbem proficiscitur. At pontifex Joannus ob regis iram anxius, Deum orat, ne populum

A ἔπεσον. Ἡγγέλη δ' αὐτῷ, ὡς Ἀπολλόδωρος ὁ στρατηγὸς Βαβυλωνῶν, εἶη περὶ αὐτοῦ θύσας: τοῦ δὲ θύσαντος μάντεως, δὲ Πυθαγόρας ὠνόμαστο, μὴ ἀρνησάμενου, ἤρώτησε τὸν τρόπον τοῦ θύματος. Τοῦ δὲ φήσαντος, ἄλοβον εἶναι τὸ ἦπαρ, Πάσαι, εἶπεν, ἰσχυρόν τὸ σημεῖον. Καὶ τὸν μάντιν ἀθῶον ἀφῆκε. Σημεῖα δ' αὐτῷ καὶ ἄλλα γεγονῶσι, καὶ τοῦτο δὲ ἀποδυσασμένου γὰρ πρὸς ἀλειμμα καὶ σφαῖραν αὐτοῦ, οἱ νεανίσκοι οἱ σφαιρίζοντες ἐκδύσθαι μέλλοντες, ὁρῶσι τινα ἐν τῷ τοῦ βασιλέως θρόνῳ καθήμενον σιωπῇ, ἐνδεδυμένον τὴν στολὴν τὴν βασιλείου, καὶ τὸ διάδημα περικείμενον. Ὅς ἀνακρινόμενος, ὅστις εἶη, ἐπὶ πολὺ μὲν ἀφρωνος ἦν, μόλις δὲ ποτε Διονύσιος ἔφη καλεῖσθαι, τὸ δὲ γένος εἶναι Μεσσηνίου, ὄσμιος δ' ἀχθῆναι διὰ κατηγορίαν, λύσαι δὲ οἱ τὸν Σάραπιν τὰ δεσμῶ· καὶ ἀγαθόντα δεῦρο, κελεῦσαι τὴν στολὴν καὶ τὸ διάδημα περιθέσθαι, καὶ καθέζεσθαι σιωπῇ. Τὸν μὲν οὖν ἀνθρώπον ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς οἱ μάντις ὑπετίθου, ἔφάνισεν· αὐτὸς δὲ ἠθύμει, καὶ περιδῆς καὶ παραχίδης γενόμενος, οὐδὲν ἦν ὃ μὴ τέρας πεποίητο. Λουσάμενος δὲ, καὶ πρὸς Μήδιαν πορευθεὶς κωμασόμενος, κάκει τὴν νύκτα διαγαγὼν ἐν τῷ κόμπῳ, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν, ἤρξατο πυρέττειν. Πυρέττων δὲ καὶ διψήσας σφυδρῶς, ἔπιεν οἶνον, καὶ φρενιτιάσας ἀπέθινεν. Εἷς μὲν οὖν ὁ τῆς ἐκείνου τελευτῆς λόγος οὗτος. Ἔτερος δ' ἔχει, ἐφ' ἡμέρας αὐτὸν πυρέττειν κλειόμενος καὶ λουεσθαι, οὕτω δὲ κραταιωθῆναι τὸν πυρετὸν, ὡς ἀφρωνος κείσθαι αὐτόν· τοῦς δὲ Μακεδόνας θορυβεῖσθαι ὡς θανόντος αὐτοῦ, καὶ καταδοῦναι τῶν ἡγεμόνων, ἕως αὐτοῖς αἱ θύραι ἠνοήχθησαν, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῇ κλίνῃ κατέιδον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέλιπε. Φασὶ δὲ τινες μετέπειτα λόγον γενέσθαι, ὡς ὑπὸ φαρμάκῳ διέφθαρτο, καὶ τὸν Ἀριστοτέλη Ἀντιπάρῳ σύμβουλον γενέσθαι τῆς πράξεως, καὶ δι' ἐκείνου κομισθῆναι τὸ φάρμακον. Τὸ δὲ ὕδωρ εἶναι ψυχρὸν καὶ παγετώδες ἀπὸ πετρας τινὸς ἐν Νωνακρίδι οὐσῆς, ὃ δρόσον ὡσπερ λεπτὴν ἀναλαμβάνοντες, εἰς θυοὺ χληθὴν ἀποτίθενται· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἀγγεῖον στέγει αὐτό, ἀλλ' ὑπὸ ψυχρότητος καὶ δριμύτητος διακόπτεται.

D - 1E'. Ὅτε δὲ τὴν Τύρον ἐπολιόρκει, ἐπιστελας τῷ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῖ, ἤξιου συμμαχίαν αὐτῷ πέμπειν, καὶ ἀγορᾶν τῷ στρατεύματι, καὶ ὅσα Δαρείῳ ἐδραμοφόρον αὐτῷ δίδόναι. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως δροχὸς Δαρείῳ δοῦναι φήσαντος, μὴ ἄρα κατ' αὐτοῦ ὄπλα, καὶ τούτους ζῶντος Δαρείου μὴ παραθήσεσθαι ὀργίσθη Ἀλέξανδρος, καὶ ἠπειλήσε στρατεύειν κατὰ τῆς Ἰουδαίας. Ἄρτι δὲ τὴν Τύρον παρελιθῶς, ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὤρμησεν. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἰωᾶδ ἐν ἀγωνίᾳ ἦν διὰ τὴν τοῦ βασιλέως ὀργὴν, καὶ τοῦ

Θεοῦ εἶδατο, μὴ ἀποστῆναι τοῦ ἔθνους. Ὁ δὲ Θεὸς ἀπέστειλε τὸν Ἰουδαίον ἀποστόλῳ ἔχρημάτισε θαρραλεῖν, καὶ κοσμησάντας τὴν πόλιν ἀνοῖξαι τὰς πύλας, καὶ αὐτὸν μὲν μετὰ τῶν ἱερέων ταῖς συνήθασιν στολαῖς ὑπαντῆσαι τῷ βασιλεῖ, τὸ δὲ πλῆθος ἐσθῆσι λευκαῖς. Καὶ ὁ μὲν ἐποίησεν ὡς αὐτῷ κεχηρμάτιστο. Καὶ ἦδη τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆ πόλει προσάγοντος, πρόεισι μετὰ τῶν ἱερέων καὶ τοῦ πλῆθους τῆς πόλεως, εἰς τόπον τινα, ὅθεν ἡ πόλις καὶ ἡ ναὸς καθώρατο. Τῶν δ' ἐπομένων τῷ βασιλεῖ, διαρπάξαι κελευσαι αὐτὸν τὴν πόλιν ἰοριζομένων, καὶ τὸν ἀρχιερέα διαφθεῖραι, ὁ Ἀλεξάνδρος πρόβρωθεν ἰδὼν καὶ τοὺς ἱερεῖς κεκοσμημένους, καὶ τὸ πλῆθος, ὡς εἴρηται, τὸν δὲ ἀρχιερέα ἐνδεδυμένον τὴν ὑακίνθινον στολὴν καὶ διάχρυσον, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν κίδαριν ἔχοντα, καὶ τὸ χρυσοῦν ἐπ' αὐτῆς ἑλασμα, ᾧ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ἐπιγράφεται, μόνος προσηλθὼν, προσεκύνησε, καὶ τὸν ἀρχιερέα ἤσπασατο. Ἐπὶ τούτῳ οἱ μὲν ἄλλοι ζύμπαντες κατεπλάγησαν. Παρμενίων δὲ καὶ ἡρώτης, τί δὴ ποτε τῶν Ἰουδαίων προσεκύνησεν ἀρχιερέα; Ὁ δὲ ὄν τούτου, εἶπε, τὸν δὲ Θεὸν προσεκύνησα, οὐ τῆ ἀρχιερωσύνη ὅτος τετιμῆται. Τούτου γὰρ ἐν τοῖς ὑπνοῖς εἶδον, ἐγγὺς ὧν ἐτι Μακεδόντιος, ἐν τῇ στολῇ ταύτῃ· καὶ μοι φωνεῖ ἔτι πῶς ἂν τῆς Ἀσίας κρατήσασαι, μὴ μέλλειν παρεκλεῦσθαι, καὶ αὐτὸς ἠγεῖσθαι μοι τῆς Σιων τῆς ἐπισημοῦς, καὶ τὴν Περωῶν παραδώσειν ἀρχίῃ. Οὐδένα ὄν ἐν τοιαύτῃ στολῇ θεασάμενος, ἀλλ' ἡ τούτου, ἄρει τῆς θύρας ἐε τοῦ ἐνυπνίου ἐμνησθη, καὶ σὺν Θεῷ τῆν στρατείαν ἰομῶν κεκοιμημένος, τὸν Δαρσίον ἠτήσασαι, καὶ τὴν Περωῶν ἀρχίῃν κατακτήσασθαι. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὸν ἀρχιερέα δεξιωσάμενος, τὴν πόλιν εἰσελήλυθε· καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβὰς, ἔθυσεν τῷ Θεῷ, ὡς ἀφηγείτο ὁ ἀρχιερεύς. Καὶ τὴν Δανιὴλ εἶδε βίβλον, ἐν ἣ τινὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν Περωῶν βασιλείαν καταλέσσειν ἐγγέγραπται, καὶ ἦσθη ἐπ' αὐτῆ. Καὶ ὅσα ἠτήσαντο Ἰουδαῖοι, ἐπλήρωσε. Ταῦτα ἰδόντες οἱ Σαμαρεῖται, καὶ αὐτοὶ οὐ πρόβρω τῶν Ἱεροσολύμων τῷ Ἀλεξάνδρῳ ὑπλήτησαν, ἐπεκτασμένοι λαμπρῶς, καὶ παρεκλῶν τεμῆσαι αὐτὸν τῆ παρουσίᾳ καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς ἱερὸν. Ὁ δὲ, ἠξῶ, ἔφη, ὅθ' ὑποστρέψω. Αἰτουμένων δὲ χαρισασθαι αὐτοῖς ὅσα τοῖς Ἰουδαίοις, τίνες εἰσιν, ἐκυνθάνετο. Οἱ δὲ Ἑβραῖοι ἔφασαν εἶναι, χρηματίζουσιν δὲ οἱ ἐν Σικιμίᾳ Σιδώνιοι. Καὶ

δ; εἰ Ἰουδαῖοι εἴεν, πάλιν ἔρωτησεν. Ὡς δ' οὐκ εἶναι κατέθετο, ἔγωγε, εἶπεν, Ἰουδαίοις ἔχαρισάμεν ἂ ἀπειθεῖς ὑμεῖς. Τὸ δὲ ἐν τῷ Γαριζίνῳ ἔρει ἱερὸν εἰς καταφύγιον τῶν παρανομούντων ἐγένετο· εἰ γὰρ εἰς κοινωφάγους, ἢ ἄλλο τι παρανομῆσας ὑπὸ αἰτίαν ἐγένετο, παρὰ τοὺς Σικιμίτας κατέφυγε. Τῷ δὲ ἀρχιερῶν Ἰωῶδ τελευτήσαντος· Ὀνίας ὁ παῖς αὐτοῦ τὴν ἀρχιερωσύνην παραλαβὼν.

ΙΓ'. Θανάτος δὲ Ἀλεξάνδρου (25). εἰς τίσσασας

dēstituat : quem Deus in somnis bono animo esse jubet : ac portis apertis et urbe exornata ipsi cum sacerdotibus solito habitu, populum candidis vestibus regi obviam prodire. Facit ille, ut jussus erat. Alexandro jam appropinquante, cum sacerdotibus et urbana multitudo in locum quemdam prodit, unde et urbs et templum conspiciebatur. Milibus autem opinantibus regem jussurum urbem diripi, et pontificem occidi : Alexander cum sacerdotibus et populum, ut ante dictum est, ornatos vidisset, ac pontificem hyacinthina et inaurata stola indutum, cidari capiti imposita, et auream in eo laminam, cui Dei nomen inscriptum erat : solus accessit, atque adoravit, pontificemque salutavit. Eo facto cum caeteri omnes obstupuisent, Parmenio etiam rogare ausus est, cur Judaeorum pontificem adorasset? Cui respondit se non illum, sed Deum, cujus ille sacerdotio ornatus esset, adorasse : *Nam hunc, inquit, in somnis vidi, dum adhuc parum a Macedonia recessissem, in hoc habitu. Is me de Asia subigenda cogitantem 198 hortabatur, ne cunctarer, et promittebat seipsum fore ducem exercitus, et regnum Persarum mihi traditurum. Cum autem neminem adhuc, praeter istum modo, tali habitu viderim, tum visionis nocturnae sum recordatus, tum Deo auctore bello moti me Variuzi superaturum confido, et regno Persarum potiturum.* His dictis, et dextera sacerdoti porrecta, urbem est ingressus. Cumque in templum ascendisset, Deo victimas ex praescripto pontificis immolavit : ac Danielis libro viso, quo scriptum est, regnum Persicum a Graeco evertendum esse, laetatus : omnibus Judaeorum postulatis annuit. Quo Samaritani viso, et ipsi prope Hierosolyma Alexandro occurrerunt, splendide ornati, petentes, ut suum quoque templum praesentia sua ornare vellet. Id se in reditu facturum promisit Alexander. Cum autem rogarent ut sibi quae Judaeis tribuisset, concederet, qui essent, rogavit. Illis respondentibus, se Hebraeos esse, caeterum Sicimatas Sidonios appellari : denuo rogavit, an Judaei essent? Negantibus illis, dixit se quae illi peterent, Judaeis concessisse. Templum porro Garizinium, refugium erat eorum qui patrias leges violarent. Nam si quis impudis cibus usus asset, aut alioqui a more majorum recessisset, ad Sicimitas se recipiebat, Pontifice Joado mortuo, Onias filius ejus pontificatum iniit.

XVI. Post Alexandri porro obitum, ejus impe-

Variæ lectiones et notæ.

(25) Θανάτος δὲ Ἀλεξάνδρου. Hanc post Alexandri obitum provinciarum direptionem ex Satyro, veteri scriptore, ut et Ptolemaeorum genealogiam, attigit præ cæteris Eudocia Augusta, Diogenis Romani imp. uxor, in Ioniis, ex quibus, quia in edita, haud ingratum forte lectori videbitur, si

qualiacunque sunt hoc loco describantur (a). Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν τῶν Πτολεμαίων προσήγοριαν κατηγήσαμεν, φέρεται καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς τοῦ γένους αὐτῶν καταγωγὴν τε καὶ διαδοχὴν παρεκβατικώτερον πῶς διεξέλωμεν· Ἡρακλείδαι γὰρ καὶ αὐτοὶ· Σάτυρος τὸς τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμους ἱστορῶν, ἀρξίμενος

(a) Nonnihil differunt ab editis Villoisoni *Anecdot. Gr.* I. 586.

ritum in partes quatuor est distractum : ac Asia potitus Antigonus, reliquis partibus ii quorum supra facta est mentio. Qui cum inter sese dissiderent, et bella continua existebant, et urbes vexabantur. Ptolemæus autem Lægus, qui et Servator vocabatur, longe aliter quam pro cognomento suo tractavit Syriam, et Hierosolyma dolo occupavit. Nam urbem, per speciem sacrificandi Sabbato ingressus, sine labore domuit : Judæis voluntatem ejus ignorantibus, et propter Sabbatum non resistentibus. Gente autem ad hunc modum subacta, acerbissime imperavit, et multos captivos in Ægyptum abduxit. Inter Samaritanos porro et Hierosolymitanos contentiones fuere, cum utriusque sui templi sanctitatem celebrarent, in 199 que victimas immolari oportere dicerent. Ptolemæo, quadragesimo Ægyptiaci regni anno defuncto, filius Philadelphus successit. Qui operam dedit, ut Scripturæ Hebraicæ in linguam Græcam transferrentur : et Hierosolymitas qui in Ægypto serviebant, liberavit. Nam cum in libris conquirendis multum studii poneret : Demetrium Phalereum bibliothecæ præposuit. Qui aliquando a rege interrogatus, quot librorum millia comparasset ? circiter xx respondit esse jam collecta. Esse autem apud Hebræos etiam libros de illorum

Ἀρχῆς ἢ ἐκείνου βασιλεία διήρητο, καὶ τῆς μὲν Ἀσίας Ἀντίγονος ἤρξε, τῶν δὲ λοιπῶν οἱ προγεγραμμένοι (26). Τούτων δὲ πρὸς ἀλλήλους στασιαζόντων, πόλεμος τε συνεχεῖς ἦσαν, καὶ ἐκαχύντο αἱ πόλεις. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος ὁ Λάγος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύων, ὃς καὶ Σωτήρ ἐχρημάτιζε, τῆ τε Συρίᾳ τάναντία τῆ ἐπικλήσει αὐτοῦ γέγονε, καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα δόλῳ κατέσχευεν. Εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν πόλιν Σαββάτῳ ὡς θύσων, ἀπόνως ταύτης ἐκράτησεν. Οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι μὴ τε τὴν διανοίαν εἰδότες αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν ἡμέραν ἐν ἀργίᾳ ὄντες οὐκ ἀντέστησαν κρατήσας δ' οὕτω τοῦ ἔθνους, κικρότατα ἤρχε, καὶ πολλοὺς λαβῶν : Ἰμμάλωτος εἰς Αἴγυπτον ἀπήγαγε, καὶ κατέσχευεν. Τῶς δ' ἐν Ἱεροσολύμοις στάσεις πρὸς τοὺς Σαμαρείτας ἐγένοντο, τῶν μὲν Ἱεροσολυμιτῶν τὸ παρ' αὐτοῖς ἱερὸν καλούντων ἅγιον, καὶ τῶς Θουσίας ἐν αὐτῷ γενέσθαι δεῖν λεγόντων, τῶν δὲ Σιμιτιῶν τὸν ἐν τῷ Γαριζίν ὄρει σεμνυόντων ναῖν. Τεσσαράκοντα δ' ἔτη τοῦ Λάγου Πτολεμαίου βασιλεύσαντος τῆς Αἰγύπτου, καὶ τελευτήσαντος, ὁ παῖς αὐτοῦ Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος διεδέξατο τὴν ἀρχήν, ὃς τὰς τε Γραφὰς τὰς Ἑβραϊκὰς (27) ἐκ τῆς πατρῆου γλώττης εἰς Ἑλλάδα μεταβληθῆναι διάλεκτον ἐσπούσε, καὶ τοὺς δουλεύοντας ἐν Αἰγύπτῳ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἠλευθέρωσε. Συλλογὴν γὰρ βιβλίων ποιήσασθαι βουληθεὶς, καὶ περὶ ταύτην φιλοτιμού-

Variae lectiones et notæ.

ἀπὸ τοῦ Φιλοπάτορος τοῦ καὶ Πτολεμαίου προσαγορευθέντος, τοῦτου μηνύει Διονύσιον ἀρχηγέτην γεγονέναι. Λέγει οὖν ὁ Σάτυρος οὕτως : Διονύσου καὶ Ἀθαίας τῆς Θεοτίου γεγενῆσθαι Δηϊάνειραν. Τῆς δὲ καὶ Ἡρακλέους τοῦ Διὸς Ὑάλων· τοῦ δὲ Ἀριστομάχων· τοῦ δὲ Τήμενον· τοῦ δὲ Χριστόν· τοῦ δὲ Μάρωνα· τοῦ δὲ Θεστίου· τοῦ δὲ Ἀκοόν· τοῦ δὲ Ἀριστομήδων· τοῦ δὲ Καρανόν· τοῦ δὲ Κοινόν· τοῦ δὲ Τυρίμμαν· τοῦ δὲ Περδίκκων· τοῦ δὲ Φλιεππον· τοῦ δὲ Ἀέροπον· τοῦ δὲ Ἀλεκτάν· τοῦ δὲ Ἀμύνταν· τοῦ δὲ Βίκρον· τοῦ δὲ Μελέαγρον· τοῦ δὲ Ἀλσινόην· τῆς δὲ καὶ Λάγου Πτολεμαίου καὶ Σωτήρα· τοῦ δὲ καὶ Βερονίκης· Πτολεμαίου τὸν Φιλάδελφον· τοῦ δὲ καὶ Ἀρσινόης· Πτολεμαίου τὸν Εὐεργέτην· τοῦ δὲ καὶ Βερονίκης τῆς Μέγα τοῦ ἐν Κυρήνῃ βασιλεύσαντος Πτολεμαίου τὸν Φιλάδελφον. Ἡ μὲν οὖν πρὸς Διόνυσον τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βασιλεύσαι συγγένεια οὕτω περιέχει. Ἡ δὲ τῆς Πτολεμαίου βασιλείας ἀρχὴ τοιοῦτοτρόπως τὴν πρόφασιν ἔσχε. Μετὰ Δάρειον ἐβασίλευσεν Ἀρταβάνης μῆνας ἑπτὰ. Μετὰ δὲ Ἀρταβάνην ἐβασίλευσεν Ἀρταξέρξης· ὁ Μακρόχειρ ἔτος τεσσαράκοντον πρῶτον· ἐφ' οὗ Σοφοκλῆς, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ Ἀναξαγόρας, καὶ Πυθαγόρας, καὶ Θουκυδίδης, καὶ Εὐριπίδης, καὶ Ἡρόδοτος, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ Διογένης, καὶ Ζήνων, καὶ Φερεκύδης, καὶ Ἀρίσταρχος, καὶ Ἰπποκράτης, καὶ Παρμενίδης, καὶ Πλάτων, καὶ Ἀριστοτελής, καὶ Δημοσθένης κατὰ τινὰς ἐγνωρίζοντο. καὶ Σωκράτης· ὃς φασίσα· τοὺς νόμους τῶν Ἑλλήνων, θανατοῦται, τὸ κώνειον πῶν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ. Μετὰ δὲ Ἀρταξέρξην ἐβασίλευσεν ἄλλος Ἀρταξέρξης, καὶ οἱ κατέβη· ἔω· Δαρείου Ἀλάμου· ὃν Ἀλεξάνδρος, ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ἔκτον ἄγων ἔτος τῆς βασιλείας χειρῶσάμενος, καθέβη τὴν Ἠέριον βασιλείαν διαρκέσαν ἀπὸ Κύρου μέχρι Δαρείου ἔτη σλ'. Τῆς δὲ τῶν Μακεδόνων βασιλείας κατασχούσης ἀπὸ Κραναοῦ ἕως Ἀλεξάνδρου ἔτη φη'. Τῆς δὲ τῶν Μακεδόνων βασιλείας κατασχούσης ἀπὸ Κραναοῦ ἕως Βαβυλῶνι, διαίρουνται τὴν βασιλείαν οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ μεγιστάνες· τῆς μὲν Μακεδονίας Φίλιππος ἐβασίλευσε, τῆς δὲ Ἀσίας πάσης Ἀντίγονος ἐκράτ-

σε. Τῆς δὲ Συρίας καὶ Βαβυλωνίας καὶ Παλαιστίνης Σέλευκος ἐβασίλευσεν ὁ Νικάνωρ. Ὅς καὶ πόλεις κτίσας δύο εἰ· τὰ μέρη Κιλικίας, καὶ ἄλλην ἐν Συρίᾳ τὴν μὲν Σελευκίαν ὠνόμασε· τὴν δὲ Ἀντιόχειαν, τὴν δὲ Λαοδικεῖαν εἰς τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, καὶ τὸν αὐτοῦ υἱὸν Ἀντιόχου, καὶ τῆς θυγατρὸς Λαοδικίας. Καὶ οἱ μὲν τῆς Συρίας βασιλεύσαντες μετὰ Ἀλέξανδρον, οὐτοῖς εἴσι, μετὰ Σέλευκον τὸν Νικάνωρα, Ἀντίοχος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ ἐπικλήθει· Σωτήρ, Ἀντίοχος ὁ Νόθος, Σέλευκος ὁ Καλλίνικος, Ἀλέξανδρος, Ἀντίοχος, Σέλευκος ὁ Φιλοπάτωρ, Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής, Ἀντίοχος ὁ Εὐπάτωρ, Δημήτριος, Σέλευκος, Ἀλέξανδρος ὁ τοῦ Βαλᾶ, Δημήτριος ὁ Νικάνωρ, Ἀντίοχος, Τρύφων, Πτολεμαῖος, Ἀντίοχος ὁ Σιδήτης, Δημήτριος, Ἀντίοχος ὁ Γρυπῶς, Ἀντίοχος ὁ Κυκλιτικός, Σέλευκος ὁ τοῦ Γρυπῶς, ἐφ' οὗ ἡ Ἀντιόχεια ὑπὸ Ῥωμαίων ἦλω, καὶ ἡ τῆς Συρίας ἀρχὴ κατελύθη, διαρκέσαντα ἔτη σν'. Τῆς δὲ Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ἐβασίλευσεν ὁ Λάγος, καὶ οἱ κατέβης Πτολεμαῖοι, ἔω· Κλεοπάτρας θυγατρὸς Διονύσου· οἱ δὲ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύσαντες μετὰ Ἀλέξανδρον εἰσιν οἱ δι' Πτολεμαῖοι· ὁ Λάγος, ἐφ' οὗ Μένανδρος ὁ Κωμωδοποιῆς· ἐγνωρίζετο, καὶ Θεόφραστος ὁ Φιλόσοφος· Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, ἐφ' οὗ οἱ ἐβδομήκοντα Ἑβραίων σοφοὶ τὸν νόμον ἐρμήνευσαν· Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης, Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ, Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανής, Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ, Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης, Πτολεμαῖος ὁ Σωτήρ, Πτολεμαῖος ὁ Ἀλέξανδρος, Πτολεμαῖος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Πτολεμαῖος ὁ Διόνυσος, Κλεοπάτρα ἡ τοῦτου θυγάτηρ, ἦν Ἀδύουτος· ἀνεῶν ἐν ἔτει κδ' τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας, ἐκράτησε τῆς Αἰγύπτου, καθέβη τὴν βασιλείαν τῶν Πτολεμαίων διαρκέσαντα ἔτη σ'.

(26) Τῶν δὲ λοιπῶν οἱ προγεγραμμένοι. Scilicet Seleucus, Ptolemæus, Antigonus, Antipater, Aridaeus, Perdicas, de quibus supra egit. W.

(27) Περὶ ἐκείων. Sic quod ms. Wolfius vertit ac reposuimus xx ut est in textu Græco.

μνο; τὴν Φαληρέα Δημήτριον ἐπὶ τῶν βεβλιωθηκῶν εἶχε. Καὶ ποτε τοῦ Πτολεμαίου τὸν Δημήτριον ἐρωτήσας (28) εἶπεν εἶναι τὰ συνειλεγμένα ἐκεῖνο;· εἶναι δὲ καὶ παρ' Ἑβραίοις τῶν παρ' αὐτοῖς νομίμων συγγράμματα σπουδῆς ἄξια, καὶ δεῖν καὶ ταῦτα κτίζεσθαι. Γράφει τοίνυν ὁ βασιλεὺς περὶ τούτων. Ἄριστατος δὲ φίλος τυγχάνων, *Τοὺς τῶν Ἰουδαίων νόμους*, εἶπεν, οὐ μεταγράψῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ μεθερμηνεύσαι *διγνωκότες*, πῶς ἂν τοῦτο διαπραξώμεθα, πολλῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ σῆ βασιλείᾳ δούλων ὄντων; Ἀπόλυσον οὖν αὐτοὺς, βασιλεῦ, τῆς δουλείας, καὶ οὕτω πρόθυμον τὸ ἔθνος ποιήσεις εἰς τὸ τὰς γραφὰς καὶ μεταγράψασθαι καὶ μεθερμηνεύσαι. Ὁ γοῦν βασιλεὺς, τῷ λόγῳ τοῦ Ἀρισταίου πεισθεὶς, ἐκτίευσεν πάντας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ δουλεύοντας Ἰουδαίους ἐλευθέρους ἀπολυθῆναι, πριάμενον ἕκαστος ἐκ τῶν δεσποτικῶν αὐτῶν δραχμῶν ἑκατὸν εἰκοσι. Τὸ δὲ τῶν ἐλευθερωθέντων πλῆθος εἰς μυριάδας ἠριθμητο ὑπὲρ δέκα. Τὰ δὲ ὑπὲρ τιμῆματος αὐτῶν δοθέντα τετρακόσια καὶ ἐξήκοντα γεγόναι τάλαντα. Γράφει γοῦν Πτολεμαῖος πρὸς Ἐλεάζαρ τὸν ἀρχιερέα (τελευτήσαντος γὰρ τοῦ ἀρχιερέως Ὀνίου, ὁ παῖς αὐτοῦ Σίμων αὐτὸν διεδέξατο, ὃς καὶ δίκαιος ἐπεκέκλητο. Τούτου δὲ θάδωντος ἐπὶ νηπίρ υἱῷ Ὀνίᾳ καλουμένῳ, ὁ τοῦ Σίμωνος ἀδελφὸς Ἐλεάζαρ τὴν ἀρχιερωσύνην εἶχε)· τοῦ τοίνυν ὁ Πτολεμαῖο; ἐπέστειλε, τὴν τε τῶν δουλεύοντων Ἰουδαίων ἐλευθερίαν καταγγέλλων, καὶ τὴν εἰς τὸ ἔθνος διάθεσιν. Καὶ ἀξίων τοὺς τε νόμους αὐτοῦ; πεμφθῆναι, καὶ ἀνδρα; ἐξ ἀφ' ἑκάστη; φυλῆ; τὴν τε πάτριον ἠκημένους διάλεκτον εἰς ἀκριβείαν, καὶ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν, ἵνα παρ' ἐκείνων εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώττιν μεταβληθεῖεν αἱ παρ' αὐτοῖ; γραφαί. Ἔστειλε δὲ καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀναθήματα, ἀργυρίου τάλαντα ἑκατὸν, φιάλας χρυσᾶ; εἰκοσι, καὶ ἀργυρᾶ; τριάκοντα, καὶ κρατήρας πέντε, καὶ τράπεζαν χρυσῆν. Ὁ γοῦν Ἐλεάζαρ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πτολεμαίου, καὶ τὰ ἀναθήματα κομισάμενος, ἐπεδέξατο ἀνδρα; ἐκ φυλῆ; ἑκάστη; ἐξ, καὶ πίπομφε, φέροντας καὶ τὸν νόμον. Ὡν εἰς Ἀλεξάν-

legibus et institutis non contemnendos, eos quoque comparandos esse. Reg. eam rem per litteras petituro, Aristæus regis amicus: Cum, inquit, Judæorum leges non modo transcribere, sed etiam interpretari statuerimus, quo pacto id consequemur, cum multi Judæi in regno tuo serriant? Eos igitur libertate donatos rex dimittito, ut gen'em alacriorem reddas ad scripturas et transcribendas, et interpretandas. Hoc consilium secutus rex, omnes Judæos in Ægypto servientes missos fieri jubet, singulos a dominis suis drachmis centenis vicenis mercatus. Manumissorum multitudo supra centena millia numerata est. Pretium redemptionis eorum talenta cccc et lx confecit. Ptolemæus igitur ad Eleazarum pontificem scribit (nam Oniæ defuncto filius Simon, cognomento Justus, successerat. Eo mortuo, infante filio Onia relicto, Simonis frater Eleazarus sacerdotium obtinebat) eique et servientium Judæorum manumissionem, et suam erga populum voluntatem significat: petitque et ipsas leges sibi mitti, et viros senos e qualibet tribu, tum patriæ tum Græcæ linguæ peritissimos, à quibus scripta illorum in linguam Græcam converterentur. Misit et in templum donaria talentorum argenti c, phialas aureas xx, argenteas xxx, crateras v, et mensam auream. Eleazarus autem litteris et donariis Ptolemæi acceptis, e qualibet tribu viros senos delectos ablegavit, legem secum portantes. Qui cum Alexandriam pervenissent, et legem regi aureis litteris in membranis descriptam, una cum missis a pontifice muneribus, attulissent: rex magnopere lætatus, viros humaniter exceptos suæ mensæ adhibuit, 200 et terna eis talenta distribuit, diversoriis amoenissimis assignatis. Deinde a Demetrio in unam tranquillam domum omnes sunt deducti, hortante, ut operi instarent. Hi pro virili accurate studio conversionem absolvunt. Qua intra dies lxxii perfecta, exscripta et recitata, rex et voluntati suæ satis esse factum est gavisus, et legislatoris ingenium et sapientiam supra modum est admiratus. Sed illud ei scrupulum injiciebat, quod nemo vel

Variæ lectiones et notæ.

(28) Ὁς δὲ τὰς γραφὰς τὰς Ἑβραϊκάς, etc. In his sacris Libris a LXX conversis, Danielis librum Visionum existisse Angunt Græci, de quo sequentia ex codice ms. Bibliothecæ Regiæ exscripsimus. Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου ὑπέηρχε βασιλ. ἡσά; ἐτη λη, ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ. Οὗτος, Ἑβραίους καταδουλώσασμενος, εἰς τὴν Ἑλληνίδα μεταβαλεῖν ἠνάγκαζε φωνὴν ἐκ τῆ; Ἑβραϊτικῆ; πάσας τὰ; θείας Γραφὰς, καὶ ποιούντες τὴν ἑρμηνείαν ἀνδρα; ὄ ἐν σοφίᾳ παρὰ τοῖ; Ἑβραίοι; ἐπανοόμενοι. Ἐν τούτοι; ἄσασιν ἦν καὶ ἡ βίβλος ἡδὲ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ὀπτασιῶν, ὑπάρχουσα βίβλος θαυμαστή καὶ ἔγκριτος; τὰ ἐπερχόμενα ἀναγγέλουσα μέχρι τῆ; συντελείας τοῦ κόσμου, κατὰ τύχην τῶν συμβαίνοντων αἰθερίων τεράτων. Ἐν δὲ ταῖ; ἡμέραι; Κώνστα τοῦ βασιλ. Κωνσταντινουπόλεως, ἰγγόνου δὲ Ἡρακλείου, Μααβίας ὁ τῶν Ἀράδων ἀρχηγ. ὃς, μετὰ δυνάμει; πλειστη; ἐξελθὼν, κατήλθε μέχρι καὶ τῆ; Ῥόδου, τὴν γῆν τῶν Ῥωμαίων ἡλιζων, ὃς καὶ ταύτην κατέστρεψε, καὶ πάσαν τὴν παρ-

αίαν ταύτης ἐλεηλάτει. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ταῦτα ἀκούσας, λαὸν συναθροίσας, ἦλθεν εἰς Φοῖνικα, πρὸς τοῦτον τὴν Μααβίαν ἀντιπαράταξασθαι, καὶ πόλεμον συνάψας, ἠττώνται Ῥωμαῖοι. Ὁ δὲ αὐτὸς Κώνστας μόλι; διασωθεὶς ὑπέστρεψεν ἐν τῇ πόλει μετ' αἰσχύνῃ;. Ὁ δὲ Μααβίας ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ ἐπήρθη, κατεδρασίσας τὴν περίχωρον μέχρι καὶ αὐτῆ; τῆ; Κωνσταντινουπόλεως ὃς, καὶ τὴν βίβλον ταύτην ἐντυχῶν, καὶ τὰ γεγραμμένα θαυμάσας, δοῦς τοῖ; Ἀραφῶν μετέφρασε τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ, μείνασεν ἐν τούτοι; μέχρι καὶ τὴν σημεριν. ἐν δὲ τῷ ςψγγ' (Chr. 1145) εἶτι ἐντυχῶν, τῆ;δε Ἀλεξίῳ; τις ἀπὸ Βυζαντιῶν δούλο; ἀιχημητὸ; ὑπάρχων βασιλεῦσι Ἀράδων τὰς γραφὰς καὶ τὴν διάλεκτον ἀμφο; γινώσκων, καὶ τὴν διηγησιν ἀναγνοῦς, ἐπόθησε τοῦ φράσαι ταύτην Ῥωμαίαν, καθὼ; ὑπόκειται, συμμαρτυροῦντα καὶ συμφωνοῦντα αἰγλων τὴν τῶν Ἀράδων περικτὴν γλώτταν, ὃς καὶ εὐχῆσε τοῦ δωρηθῆναι αὐτῷ παρὰ Θεοῦ προθυμίας τοῦ εἰς τέλος ταύτην ἐξάγειν, etc.

historicorum vel sapientum ejus meminisset. Cuius A
Demetrius dixit, neminem fuisse ausum legum illarum descriptionem suscipere, eo quod divinæ sint, et nonnullos temerarii conatus pœnas dedisse divinitus irrogatas. Nam Theopompum eas descripturum, errore mentis ultra dies triginta fuisse affectum : cujus amentia causa cognita, per intervalla morbi placasse Deum : ac somnio monitum, illius mali causam esse curiosam rerum divinarum tractationem, et profanis hominibus eas invulgandi studium, omisso eo opere, ad sanam mentem reversam esse. Theodecten quoque poetam tragicum in fabulâ quadam sacrarum litterarum mentionem facturum, ex oculbrum dolore cœcaturum : cau-aque cognita, exorato Deo, visam recepisse. Rex libros acceptos adoravit : et viros munificentissime donatos, donariis templo, et pulcherrimis muneribus pontifici missis, Hierosolyma remisit. Ac Hebraicas scripturas hoc modo fuisse conversas Josephus tradit. Alii vero auciores sunt interpretes non uno in loco congregatos conversioni vacasse, sed binos fuisse distributos, et in peculiaribus conclavibus suo munere functos, finitaque interpretatione convenisse ; et singulorum scripturam collatione facta cum cæteris, neque sententis neque verbis discrepantem, per omnia consensisse. Ac interpretationis ratio sub Ptolemæo Philadelpho sive hæc, sive illa fuit.

τραγουδιῶν ποιητῆς, θέλων ἐν τινι δράματι τῶν ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ γεγραμμένων μνησθῆναι, ἀλγήσας τὰ ὄμματα ἐπὶ κρήνην· καὶ τὸ αἶμα γνοῦς, ἀπὸ πλῆθους τῆς συμφορᾶς, δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ. Λαθὼν οὖν τὰ βίβλους ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσας αὐταῖς, καὶ δωρησάμενος τοῖς ἀνδράσι φιλοτιμίματα, καὶ ἀν. θήματα στείλας ἐν τῷ ναῷ, καὶ δῶρα κάλλιστα τῷ ἀρχιερεὶ, ἐπαυλῆσεν ἀφῆκεν εἰς Ἱερουσαλήμ. Οὕτω μὲν τὴν ἔρμηνειαν τῶν Ἑβραϊκῶν Γραφῶν γενέσθαι ἱστοροῦσιν ὁ Ἰώσηπος· ἕτεροι δὲ μὴ ὁμοῦ συνελθόντας φασι τοὺς ἔρμηνεις τῶν Γραφῶν ποιήσασθαι τὴν παράφρασιν, ἀλλ' ἀνὰ δύο διαμεθεῖναι αὐτοῦς, καὶ ἐν ἰδιαζούσαις διαίταις ὄντας ἐκθέσθαι τὴν ἔρμηνειαν· καὶ μετὰ τὸ τέλος ὁμοῦ συνελθεῖν, καὶ τὰ ἐκάστων συγγραφεῖς, παραβληθεῖσας ἀλλήλαις, εὐρεθῆναι μήτε κατὰ νοῦν, μήτε μὴν κατὰ λέξεις διαφωνούσας, ἀλλὰ συμφώνους ἐν ἅπασιν. Ἡ μὲν οὖν ἔρμηνεια ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου οὕτως ἦ ἐκείνως ἐγένετο.

XVII. Judæi autem Antiocho Magno Asiæ impetrante, et cum Eupatore Ptolemæo et ejus filio Ptolemæo Epiphane bellum gerente, graviter sunt afflicti, seque cum Antiocho victore conjunxerunt. Sed cum Ptolemæus Epiphanes 201 post patris obitum, ingentibus copiis in Cœlesyriam missis, multas urbes subegisset, bello urgente partes illius secuti, ad Antiocham rursus victorem ultro transferant, eique amicitia inita in urbem recepto adjumento fuerunt ad Ptolemæi præsidium in arce obsidendum. Deinde pace et affinitate Antiochus cum Ptolemæo juncta, filiam ei Cleopatram despondet, doti data Cœlesyria, Phœnicia, Judæa et Samaria. Hæc Onia pontifice acciderunt : nam Eleazar defuncto successit patruus Manasses, post quem pontificatus in Oniam est collatus, Simonis Justi filium. Simo porro Eleazari frater fuit,

δραεῖαν παραγενομένων, καὶ τῷ βασιλεὶ τὰς τε διωχέρας χρυσοῖς γράμμασι τὸν νόμον ἐχούσας ἐγγεγραμμένον, καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως αὐτῷ σταλάντα δῶρα προσκεκομικῶτων, ὁ βασιλεὺς ἤσθη διαφερόντως, καὶ ἠπάσατο τοὺς ἄνδρας, καὶ συνεισιτάθη αὐτοῖς, καὶ ἀνὰ τρία δέδωκε τέλαντα, καὶ καταλύσεις αὐτοῖς ἤτοιμασε καλλίστας· εἶτα παραλαβὼν αὐτοῦς ὁ Δημήτριος, καὶ εἰς ἓνα οἶκον ἀπαγαγὼν ἤρεμον, ἔργου ἐχεσθαι παρεκάλει. Οἱ δὲ ὡς ἐντὴν φιλοτιμίᾳ ἀκριβῆ τὴν ἔρμηνειαν ἐτίθεντο. Τοῦ δ' ἔργου ἐν ἑβδομηκοντα καὶ δύο ἡμέραις τετελεσμένου, καὶ τῶν μεταγραφέντων ἀναγνωσθέντων τῷ βασιλεὶ, ἐκείνους καὶ ἔχαιρεν, ὅτι εἰς ἔργον αὐτοῦ προήχθη τὸ βούλημα, καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ νομοθέτου καὶ τὴν σοφίαν υπερβαύμαζε· καὶ ἠπύρει, πῶς οὐδεὶς οὐτε τῶν Ἰσραηλιτικῶν οὐτε τῶν ἄλλων σοφῶν αὐτῆς ἐπεμνήσθη. Ἐφῆ δὲ αὐτῷ ὁ Δημήτριος· μηδένα τολμῆσαι τῆς τῶν νόμων τούτων ἀναγραφῆς ἀφασθαι, διὰ τὸ θεῖον αὐτὴν εἶναι· καὶ ὅτι τινὲς ἐχειρήσαντες τούτοις, ἐβλάθρισαν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ. Θεόπεμπτες γὰρ, βουληθεὶς περὶ τούτων συγγραφεῖσθαι, ἐβλάθη τὰς φράσας ἐφ' ἡμέραις πλείοσι τῶν τριάκοντα· καὶ συνεὶς ὄντων αὐτῷ ἡ παραφροσύνη ἐγένετο, ἐν τοῖς διαλειμμασιν ἐξήλασκατο τὸν Θεόν. Ὅναρ τε εἶδεν, ὡς αὐτῷ τὸ πάθος συμβέδθηκε, περιεργασόμενος τὰ θεῖα, καὶ εἰς κοινούς ἀνθρώπους ἐκφέρειν ταῦτα θελήσαντι. Ἀποσχόμενος οὖν τοῦ ἔργου, κατέστη τὸν νοῦν. Ἀλλὰ καὶ Θεόδεκτος, εἶπεν, ὁ τῶν

IZ'. Οι δὲ Ἰουδαῖοι, Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου (29) βασιλεύοντος τῆς Ἀσίας, καὶ μαχομένου πρὸς τὸν Εὐπάτορα Πτολεμαῖον, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου υἱὸν τὸν Ἐπιφανῆ Πτολεμαῖον, σφοδρῶς ἐκακώθησαν. Νικήσας δὲ ὁ Ἀντιόχος, τὴν Ἰουδαίαν προσάγειται. Τοῦ δ' Ἐπιφανοῦς Πτολεμαίου μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Κολίην Συρίαν μεγάλην στείλαντος δύναμιν, καὶ πολλὰς λαβόντος πόλεις, καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος πολεμούμενον προσέθιτο τῷ Ἐπιφανεὶ. Αὐθις δὲ τοῦ Ἀντιόχου κηκήσαντος, ἐκυσίως Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτὸν μετετέθησαν, καὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτὸν εἰσεδέξαντο, καὶ τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει φυλάσσοντας τοῦ Πτολεμαίου στρατιώτας πολιορκοῦντες συνεμάχησαν. Κάντεῦθεν φίλιον αὐτῷ τὸ ἔθνος ἐγένετο. Εἶτα σπένδεται μὲν τῷ Πτολεμαίῳ Ἀντιόχος, καὶ κηδοῖ· τίθεται πρὸς αὐτὸν, τὴν θυγατέρα δούς αὐτῷ Κλεοπάτραν· καὶ εἰς φερὴν παρ-

Varia lectiones et notæ.

(29) Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου. Cujus res gestas, et pugnam cum Galatis ab eo commissam, cum ejus

equitatum cum elephantis profligarunt, ut est in Ionis ins. Eudocia Augustæ, et apud Snidam

τογί τήν τε Κοιλίην Συρίαν, καὶ Φοινίκην, καὶ Ἰουδαίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ Σαμαρείαν. Τὰυτὰ δὲ συνέθη ἐπὶ ἀρχιερέω; Ὀνίου. Τὴν γὰρ Ἐλεάζαρ θανόντα ὁ θεός αὐτοῦ διεδέξατο Μανασσῆς. Μεθ' οὗ τῆς ἀρχιερασίας Ὀνίας ἤξιώτο, Σίμωνος δὲ υἱὸς τοῦ δικαίου. Σίμων δὲ τοῦ Ἐλεάζαρ ἦν ἀδελφός, ὡς ἰσθόρηται. Ὁ γοῦν εἰρημένος Ὀνίας, διὰ φιλορηματίας καὶ διανοίας ἀσθένειαν μὴ δοῦς τῷ Πτολεμαίῳ τὴν ἀρχιερασίαν τὴν ἐτήσιον, ἣν οἱ πρὸ αὐτοῦ τοῖς βασιλεύουσιν ἰδασμοφόρου, ἤρθεσαν αὐτὸν εἰς ὄργην ἀμφα; ὅν ὁ Πτολεμαίος, ἤπειλει κακῶς διαθήσειν καὶ τὸ ἔθνος, καὶ τὴν πόλιν. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἠτιώμενος χρημάτων ἀδυσώπητος, ἦν. Ἰωσήφ δὲ υἱὸς Ἰωβίου, τοῦ δ' ἀρχιερέως ἀδελφίδου, ἠρώτησε τὴν θέαν, εἰ δίδωσιν αὐτῷ πρὸς τὴν Πτολεμαίου προσεῖσαι. Τοῦ δὲ ἐπιτρέψαντος, τὴν ἐκ τοῦ Πτολεμαίου σταλθέντα ξενίζει φιλοσιμύτατα· καὶ δωρεὰς αὐτῷ πολυτελεῖς παρασχών, προσημαψεν. ἔφθεσαι καὶ αὐτὸς ὑποσχόμενος. Καὶ ὁ μὲν ἐπανήλθε πρὸς Πτολεμαίον τὰ γεγνηότα μηνύων, καὶ τὴν τοῦ Ἰωσήφ χρησιμότητα διηγούμενος, καὶ λέγων τὸν ἄνδρα ἀφιέσθαι κρισθευσόμενον, καὶ πολλὰ τούτου πρὸς τὴν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν διεξιῶν ἐγκώματα. Ὁ δὲ Ἰωσήφ παρασκευασάμενος μετὰ ταῦτα εἰς Ἀλεξανδρείαν παραγέγονεν. Ἀκούσας δὲ ἐν Μέμφει τὴν Πτολεμαίον εἶναι, ἀπῆει ὑπαντήσων αὐτῷ. Ἐτυχε δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ὄχηματος μετὰ τῆς γυναικὸς καθιζόμενος· παρῆν δὲ καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήφ ξενιστής. Ὁς ἰδὼν αὐτὸν, ὄντος, ἔφη τῷ βασιλεῖ, περὶ οὗ σοὶ ἀπήγγειλα, ὡς ἀγαθός ἐστι καὶ φιλότιμος νεανίας. Καὶ ὁ Πτολεμαίος, ἀκούσας, πρῶτός τε αὐτὸν προσηγόρευσε, καὶ ἀναβῆναι ἐπὶ τὸ ὄχημα παρεκέλευσεν. Αἰτιωμένου δὲ τὸν ἀρχιερέα τοῦ βασιλέως, Συγγλυμάς, ἔλεγε, διὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ. Τοῖς τε γὰρ προσεῖσται; καὶ τοῖς ἠπλοῖς ὄμοια ἔστιν ἡ διάνοα· ἡμεῖς δὲ σοὶ οἱ νέοι πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν καταθήσομεν. Ἐκ τούτων ἐπὶ πλέον ἢ πρὸς αὐτὸν ἐπέδωκε τοῦ βασιλέως δέαισεις. Γενομένου δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ βασιλέως, ἰδόντες οἱ πρῶτοι τῆς Συρίας (ἔτυχον γὰρ ἰλλόντες, ἵνα τὰ τέλη τῶν πόλεων ἐξωνήσωνται, κατ' ἔτος τοῦ βασιλέως ταῦτα τοῖς τῶν πόλεων κερτάκοντος δυνατεῖς) τὸν Ἰωσήφ αὐτῷ συγκαθημένον, ἐδυσχεραίνον. Εἰς ὀκτακισχίλια δὲ τάλαντα τὰ τῆς Κοιλίης Συρίας τέλη, καὶ τὰ τῆς Φοινίκης; καὶ Ἰουδαίας, καὶ Σαμαρείας ὠνούμενων τῶν ἐν ταῖς πόλεσι δυνατῶν, ὁ Ἰωσήφ διπλασάσων δώσειν ὑποσχεῖτο. Τοῦ δὲ βασιλέως κατανεύσαντος, ἐρομένου δὲ, εἰ τοὺς ἐγγυησομένους αὐτὸν ἔχει· Δώσω, εἶπεν, ἀνθρώπους, οἷς οὐκ ἀπιστήσετε. Καὶ, Τίνες οὗτοι; προσερωμένου, Σὲ, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, καὶ τὴν γυναῖκα τὴν σὴν ἐγγυησομένους μοι δίδωμι. Γελάσας δὲ ὁ Πτολεμαίος, συνεχώρησεν αὐτῷ τῶν φόρων τὴν εἰσπραξίαν. Λαβὼν οὖν στρατιώτας ὡς διαχιλίους, εἰς Συρίαν ἐξώρμησε. Γενομένου δ' ἐν Ἀσκάλωνι, ὡς οὐδὲν ἐδίδουν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ προσέδριζον, συλλαβόν τοὺς πρωτεύοντας ἔκτεινε, καὶ τὰς οὐσίας δημεύσας αὐτῶν, τῷ βασιλεῖ ἐπέμψεν ὡς διαχίλια τάλαντα. Ὁ δὲ, τὰ πεπραγμένα ἐπαινέσας, ἐφίησιν αὐτῷ ποιεῖν ὃ τι βούλεται. Τούτο φόβον τοῖς Σύροις ἐπέβαλε, καὶ ἐδέχοντο προθύμως τὸν Ἰωσήφ, καὶ τοὺς φόρους ἐδίδουν. Κερδήσας δ' ἐκ τούτων πολλὰ, μεγάλα τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ ἔστειλε δῶρα, καὶ πᾶσι τοῖς περὶ αὐτούς, ὅθεν ἐπὶ ἔτη δύο καὶ

ut est expositum. Is igitur Onias ex avaritia et ingenii imbecillitate non dato tributo annuo, quem ejus decessores regibus pendere soliti fuerant. Ptolemæi contra se iracundiam concitavit, ut misso quodam minitaretur, se et populum et urbem male tractaturum. Cæterum cum pontifex præ amore pecuniæ nihil iis minis moveretur, et Josepho fratris sui Tobie filio petenti concessisset, ut ad Ptolemæum iret: ille regis legatum hospitio magnifice exceptum, et muneribus pretiosis donatum præmisit, se consecuturum pollicitus. Qui ad Ptolemæum reversus, quæ facta sint commemorat, Josephi bonitatem exponit: eumque, multis ejus laudibus apud regem et reginam commemoratis, legatum adfore dicit. Deinde cum Josephus paratis rebus suis Alexandriam venisset, ac Ptolemæum Memphi esse audivisset: obviam illi proficiscitur, una cum uxore in carru sedenti, eo quoque præ sente quædam hospitio acceperat, et regi dicente, eum adolescentem esse, ejus bonitatem et liberalitatem commendasset. Ptolemæus igitur prior Josephum allocutus, currum conscendere jubet, et de pontifice queritur. Josephus vero ætatem excusans, petit ut ei rex veniam det. Nam senes et pueros eadem esse sententia: se vero adolescentes, quidquid deberetur, persoluturos. Hinc magis etiam aucta est regis erga illum benevolentia. Rege Alexandriam reverso, proceres Syriæ (venerant enim ad redimenda vectigalia, quæ potentibus civibus rex quotannis vendere solebat) 202 conspicati Josephum illi assidere, indignati sunt: cumque octies mille circiter talentis vectigalia Cœlesyriæ, Phœnicæ, Judææ et Samariæ licerentur, Josephus duplum obtulit. Non abnuente rege, sed an sponsores haberet, rogante: respondit se eos prædes daturum, quibus fidem non abrogaturus esset. Pergente interrogare quinam ii essent? *Tu, inquit, rex, uxoremque tuam sponsores do.* Ac Ptolemæus cum risu exactionem vectigalium illi promittit. Acceptis igitur militum circiter duobus millibus, in Syriam contendens, cum Ascalonem venisset, ac a civibus non modo nihil impetraret, sed contumeliis etiam afficeretur: primoribus comprehensis et occisis, eorumque opibus publicatis, regi ad duo millia talentorum mittit: qui actis collaudatis, ei quidquid vellet facere permittit. Ea re Syrii terribi, Josepho alacriter suscepto, tributa penderunt. Unde magno lucro facto, magnis muneribus Ptolemæo, Cleopatraz, et aulicis eorum omnibus missis, ea felicitate per annos duos et viginti est usus. Cum autem duas uxores duxisset, e priorie septem liberos, ex altera fratris sui filia unam duntaxat prolem suscepit, quam hac ratione duxit.

εἰκοσι τῆς εὐτυχίας ταύτης ἀπήλαυσε. Γυναίξί δὲ θυεῖν συνοικίσας, ἐκ μὲν τῆς μιᾶς παῖδα· ἔσχεν ἑπτά, ἐκ δὲ τῆς λοιπῆς ἓνα (ἦν δ' αὕτη ἀδελφίτις αὐτοῦ), ἤπερ οὕτως συνώκησε.

XVIII. Cum saltatriculam quamdam deperiret, atque animi ægritudinem fratri aperuisset; ille se amoris ministrum fore pollicitus, noctu filiam suam ad eum deduxit. Quo sæpius facto, atque amore aucto, arcanoque cognito, fratris filiam matrimonio sibi junxit, ex eaque filium Hyrcanum suscepit. Qui annos tredecim natus, et prudentiam et acrimoniam suam demonstravit. Nam missus a patre cum CCC boum jugis ad prædium quoddam biduum dissitum itinere, excolendum, jugorum loris non acceptis: cum bulbuci hortarentur, ut ea per nuntium a patre peteret, eorum consilio non acquievit, sed X boum jugis immolatis, carnes inter operarios distribuit, et tergoribus concisis boves alligavit: atque ita opere confecto domum rediit. At pater eam calliditatem admiratus, illum præ cæteris filiis, ægre id ferentibus, et amavit et magni fecit. Nato autem filio Ptolemæo, principes provinciarum illi parentium Alexandriam ibant ad **203** natalitium festum celebrandum. Josephus autem ob ætatem tardus, aliquem ex filiis eo ire jubebat. Cæteris autem recusantibus, Hyrcanus se iturum recipit, ac patri auctor est, ne munera illo mittat, sed Alexandrino procuratori scribat, ut aurum sibi det, quo munera comparet. Ille, collaudato filii consilio, procuratori scribit, qui non minus tribus millibus talentum administrabat, ut det filio quantum ei opus sit. Neque vero putabat ultra X talenta petiturum ad munera regi offerenda. Illo, acceptis litteris, Alexandriam eunte, reliqui Josephi liberi paternis amicis scribunt, ut Hyrcanum per insidias e medio tollant. Sed puer reddita procuratori epistola, quot talentis opus esset, rogatus, cum mille petiisset, ac X tantum accepisset, iratus hominem in vincula conjicit. Ptolemæus vero misit ad eum, seque mirari dixit, cur in conspectum suum non venisset, ac paternum procuratorem vinxisset? Illo respondente, se venire noluisse donec munera parasset, ac servum ob contumaciam multasse: risit rex, pueri magnanimitatem admiratus. Enimvero procurator, cum intelligeret opem sibi ferri a nemine, datis mille talentis, vinculis liberatur. Hyrcanus autem cum pueros robustissimos et litterarum gnaros talento singulos emit, et totidem virgines tantidem. Aliis igitur dena talenta regi offerentibus, iis vero qui munificentiores esse studebant, vicena non supergressis: Hyrcanus pueros et virgines regi et Cleopatraz obtulit, quorum quilibet singula talenta afferrent. Regiis porro amicis et ministris multorum talentum munera dedit. Ptolemæus autem puerum admiratus, hortatus est, ut peteret quæ vellet. Is vero non aliud petit, nisi ut patri et fratribus de se scriberet. Id fecit Ptolemæus, eumque regaliter do-

A IH'. Ὀρχηστρίδος ἠράσθη τινός, καὶ τῷ ταύτης ἔκαμαν ἔρωτι. Μηνύει δὲ τὸ πάθος τῷ ἀδελφῷ· ὃ δὲ διακονήσασθαι οἱ πρὸς τὸν ἔρωτα ἐπηγγελάτο· καὶ νυκτὸς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀγαθῶν συγκατέκλινε. Καὶ τούτου γενομένου πολλὰκις, ἦρξ σφοδρότερον. Τοῦ δὲ ἀδελφοῦ τὸ κεκρυμμένον αὐτῷ φανερώσαντος, συνώκησε τῇ ἀδελφίδι, καὶ ἐξ αὐτῆς υἱὸν ἔσχεν, Ὑρκανὸν καλέσας αὐτόν. Τρισκαίδεκα δὲ γεγονὼς ἐτῶν οὗτος, τὴν τε σύνεσιν ἐδείκνυ καὶ τὴν ἐντρέχειαν. Δοῦς γὰρ αὐτῷ ὁ πατήρ ζεύγη βοῶν τριακόσια, ἐξέπεμψεν εἰς χώραν δυεῖν ἡμέραιν ἀπέχουσαν, τὴν γῆν ἐργασόμενον, τοὺς ἱμάντας τῶν ζυγῶν παρακατασχών. Ὁ δὲ, γενόμενος ἐκεῖ, καὶ μὴ ἔχων ἱμάντας, τῶν βοηλατῶν στέλλειν πρὸς τὸν πατέρα τοὺς αἰτήσοντας αὐτοῦ; B δεῖν λεγόντων, τῇ μὲν ἐκείνων συμβουλῇ οὐ προσέσχεν, αὐτὸς δὲ δέκα ζεύγη καταθύσας, τὰ μὲν κρέα τοῖς ἐργάταις διένειμε, τὰ δὲ δορὰς κατατεμῶν τούτοις προσέδωκε τοὺς ζυγοὺς, καὶ οὕτως τὴν ἐργασίαν ποιήσας ἐπανελήλυθεν. Ὁ δὲ πατήρ, τὴν ἐπινοίαν αὐτοῦ γνοὺς, καὶ ἰθὺμάσεν αὐτὸν καὶ ἠγάπησε, καὶ τῶν ἄλλων προετίμα υἱῶν· οἱ δὲ ἤχθοντο. Τῷ δὲ Πτολεμαίῳ γεννηθέντος υἱοῦ, οἱ πρῶτοι τῶν ὑπ' αὐτὸν χωρῶν ἐώρασαν τὰ γενέθλια, ἀπίοντες εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἰωσήφ δὲ, τῷ γῆρα δυσκόμιστος (30) γεγονὼς, τῶν παίδων ἓνα ἐκεῖ ἀπειθεῖν προετρέπετο. Τῶν δὲ προσουτέρων παραιτουμένων, ὃ Ὑρκανὸς κατέθετο ἀπειθεῖν, καὶ συνεβούλευσε τῷ πατρὶ μὴ πέμπειν αὐτόθεν δῶρα τῷ βασιλεῖ, ἐπιστεῖλαι δὲ τῷ ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ οἰκονόμῳ παρασχεῖν αὐτῷ χρυσίον, ἵνα δι' αὐτοῦ πρίηται δῶρα. Ὁ δὲ, τὸν υἱὸν ἐπαινέσας τῆς συμβουλῆς, γράφει τῷ οἰκονόμῳ, τῶν ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ χρημάτων οὐκ ἐλαττόνων ὄντων τρισχιλίων ταλάντων, δοῦναι τῷ υἱῷ χρήματα ὅσων ἂν δεηθῇ, ἐλπίσας μὴ πλείω δέκα ἔσεσθαι ταλάντων τὴν ἐπὶ τῇ δωρεᾷ τοῦ βασιλέως δαπάνην. Λαβὼν οὖν τὴν ἐπιστολὴν Ὑρκανὸς, ἀπῆει πρὸς Ἀλεξάνδρειαν· οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ Ἰωσήφ παῖδες γράφουσι τοῖς πατρικοῖς ἐταίροις ἐπιβουλεύσαι τῷ Ὑρκανῷ, καὶ διαφθεῖραι αὐτόν. Γενόμενος δ' ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατρὸς τῷ οἰκονόμῳ ἐπέδωκεν· ὃ δὲ ἤρετο πόσων χρῆζει ταλάντων, καὶ ὅς, Κιλίων· ὃ δ' οἰκονόμος οὐ πλείω D δέκα παρεῖχεν· ὀργισθεὶς δὲ ὁ παῖς, τὴν οἰκονόμου ἐδόμησε. Καὶ ὁ Πτολεμαῖος, στείλας πρὸς Ὑρκανὸν, θαυμάζειν εἶλε, πῶς οὕτως ὠφθη αὐτῷ, καὶ τῷ πατρὸς ἔδωκεν οἰκονόμον. Ὁ δὲ μὴ ἔλθειν ἔφη, περιμένων ἐτοιμάσαι τὰ δῶρα· τὸν δὲ δούλων κολάσαι, οἷς ἐπέταξεν ἀπειθήσαντα· διὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ ἐγέλασε, καὶ τὴν τοῦ παιδὸς μεγαλοφροσύνην ἐθαύμασεν. Ὁ δὲ Ἀρίων ὁ οἰκονόμος, γνοὺς ὡς οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἀρωγῇ, δοῦς τὰ χιλιατάλαντα, τῶν δεσμῶν ἐλύθη. Ὁ Ὑρκανὸς δὲ παῖδας ἑκατὸν ἀκμαιοτάτους· καὶ γράμματα εἰδὼτας ἀνή-

Variæ lectiones et notæ.

(30) Δυσκόμιστος. Phrasis nostris usitata, qui n'estoit pas portatif.

αστο, ταλάντου πριάμενος ἑκαστον, καὶ παρθένους. Ἰουσαύτας ἰσοταλάντου τιμῆς. Τῶν γοῦν ἄλλων ἀπάντων τῶν μὲν ἀνὰ δέκα τάλαντα προσαγόντων τῷ βασιλεῖ, τῶν δὲ μείζω δωρουμένων οὐχ ὑπερβάντων τὰ εἰκοσιν. ὁ Ἰρκανὸς τοὺς παῖδας καὶ τὰς παρθένους τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ προσήνεγκεν, ὧν ἑκαστος καὶ τάλαντον ἔφερε. Καὶ τοῖς φίλοις δὲ τοῦ βασιλέως, καὶ τοῖς περὶ τὴν θεράπειαν αὐτοῦ πολλῶν ταλάντων δῶρα παρέσχετο. Θαυμάσας δὲ Πτολεμαῖος τὸν παῖδα, αἰτεῖν δὲ βούλεται προετρέπετο. Ὁ δὲ οὐδὲν ἤτησεν ἢ τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς γράψαι περὶ αὐτοῦ. Ὁ ποιήσας ὁ βασιλεὺς, καὶ βασιλικῶς αὐτῷ δωρησάμενος, ἐξέπεμψεν. Οἱ δὲ ἀδελφοί, μαθόντες ἐπανιόντα μετὰ τιμῆς, ἐξῆλθον πετρὸς κωλύσαντος ὑπ' ὀργῆς τῆς διὰ τὴν τῶν χρημάτων δαπάνην. Ἐπιθεμένων δὲ οἱ τῶν ἀδελφῶν, πολλοὶ τε τῶν σὺν αὐτοῖς ἔπεσον, καὶ ἐξ αὐτῶν δύο. Δείσας οὖν διὰ ταῦτα, εἰς τὸ πέραν ἀπῆλθε τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἐπολέμησε τοῖς Ἀραβί, καὶ βάρην ἐκεῖ πολυτελῆ ψυχοδύμησε, καὶ κατέσχε τὰ ἐκεῖ μέρη ἐπὶ ἑπτὰ ἐκά, ἐφ' ὅσον ὁ τοῦ μεγάλου Ἀντιόχου υἱὸς Σέλευκος τῆς Συρίας ἐκράτησε. Τούτου δὲ θανόντος, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀντιόχου τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου, τοῦ Ἐπιφανοῦς καλουμένου, φοβηθεὶς ὁ Ἰρκανὸς αὐτὴν, αὐτόχειρ αὐτοῦ γίνεται, καὶ τὰ

18. Τελευτᾷ δὲ καὶ ὁ Ἐπιφανῆς Πτολεμαῖος, ὁ τῆς Αἰγύπτου κρατῶν, δύο παῖδας νεωτάτους πάνυ καταλιπών· ὧν ὁ μὲν Φιλομήτηρ ἐκέκλητο, Φύσκων δὲ γε ὁ ἕτερος· τούτων καταφρονήσας Ἀντιόχος στρατεύει ἐπ' Αἴγυπτον· ἀλλ' ἀπακρούσθη ταύτης, τῶν Ῥωμαίων ἀπέχεσθαι τῆς χώρας ἐντειλαμένων αὐτῷ. Ἐκεῖθεν δ' ἐπανιών, ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὤρμησε, καὶ κατέσχε τὴν πόλιν ἀμαχητῆ, ἀνοιξάντων αὐτῷ τὰς πύλας, ὅσοι τῆς ἐκείνου γνώμης ἐτύγχανον. Θανόντος γὰρ Ὀνίου τοῦ ἀρχιερέως, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Ἀντιόχος τὴν τιμὴν παρέσχε· ὀργισθεὶς δὲ αὐτῷ, αὐθις τῷ νεωτέρῳ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπένειμεν ἀδελφῷ, Ὀνίᾳ καλουμένῳ. Σίμωνι γὰρ τριῶν γενομένων παιδῶν, καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἢ ἀρχιερωσύνη περιελήλυθε· καὶ ὁ μὲν Ἰησοῦς Ἰάσωνα μετωνόμασεν αὐτὸν, ὁ δὲ Ὀνίας Μενέλαον· στασιάζαντος οὖν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Ὀνίαν, τὸν καὶ Μενέλαον, καὶ ὁ λαὸς ἐμερίσθη· καὶ οἱ μὲν πλείους τῷ Ἰάσωνι προσετίθεντο, οἱ δ' ἄλλοι τῷ Μεγάλῳ, ὃ καὶ οἱ Τωβίου παῖδες ἦσαν συνεπαρήγοντες. Καταπονούμενοι δὲ τοῖς πλείοσιν, οὗτοί τε καὶ ὁ Μενέλαος πρὸς Ἀντιόχον ἀνεχώρησαν, καὶ τοὺς πατέρας νόμους λιπόντες, ἠλλήνισαν, καὶ τὴν τῶν αἰδῶν περιτομὴν ἐπεκάλυψαν ἐπισπάσαντες. Τῶν γοῦν τῆς τούτων μοίρας ἀνοιξάντων τὰς πύλας τῆς πόλεως τῷ Ἐπιφανεῖ Ἀντιόχῳ, ἐγκρατῆς ἐκαίνος τῆς πόλεως γέγονε, καὶ πολλοὺς μὲν ἀπέκτεινε, χρήματα δὲ πολλὰ συλήσας, εἰς Ἀντιόχειαν ἐπανέστρεψε. Μετὰ δὲ δύο ἔτη αὐθις εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνέβη Ἀντιόχος, καὶ ἀπάτη κρατήσας τῆς πόλεως, οὐδὲ τῶν εἰσοδεξαμένων αὐτὸν ἐφείσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν ναὸν συλήσας, καὶ τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς ἀφελόμενος, τὰς τε νομίμους θυσίας κωλύσας, καὶ τὴν πόλιν διαρπάσας, καὶ τοὺς μὲν τοῦ λαοῦ κτείνας, τοὺς δ' αἰχμαλώτους ἀπαγαγὼν, καὶ ἐμπρήσας τὰ τῆς πόλεως κάλλιστα, καὶ σῶας θύσας ἐν τῷ ναῷ, τέλος καὶ τὰ τεῖχη καθέλει, καὶ τὴν ἐν τῇ κάτω πόλει· ἀκραν οἰκοδομήσας, φρουρὰν

natum ablegavit. Fratres vero cognito honorifico ejus reditu, obviam egressi sunt, ejus perimondi causa, ne patre quidem refragato ex iracundia ob insumptam pecuniam. Fratribus eum adortis, cum ex eorum satellitibus multi, tum ipsorum duo ceciderunt. Quamobrem territus, et ultra Jordananem profectus, bellum Arabibus 204 intulit : et sumptuoso castello exstructo, partes illas per septimum annos tenuit, quandiu Magni Antiochi filius Seleucus Syriae potitus est. Cui cum frater Antiochus Epiphanes successisset : præ metu illius, necem sibi conscivit, cujus pecuniam Antiochus accepit.

ὑπαντήσαντες αὐτῷ καὶ διεφθεροῦντες, μηδὲ τοῦ χρημάτων δαπάνην. Ἐπιθεμένων δὲ οἱ τῶν ἀδελφῶν, πολλοὶ τε τῶν σὺν αὐτοῖς ἔπεσον, καὶ ἐξ αὐτῶν δύο. Δείσας οὖν διὰ ταῦτα, εἰς τὸ πέραν ἀπῆλθε τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἐπολέμησε τοῖς Ἀραβί, καὶ βάρην ἐκεῖ πολυτελῆ ψυχοδύμησε, καὶ κατέσχε τὰ ἐκεῖ μέρη ἐπὶ ἑπτὰ ἐκά, ἐφ' ὅσον ὁ τοῦ μεγάλου Ἀντιόχου υἱὸς Σέλευκος τῆς Συρίας ἐκράτησε. Τούτου δὲ θανόντος, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀντιόχου τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου, τοῦ Ἐπιφανοῦς καλουμένου, φοβηθεὶς ὁ Ἰρκανὸς αὐτὴν, αὐτόχειρ αὐτοῦ γίνεται, καὶ τὰ

XIX. Ptolemæo quoque Epiphane Ægypti rege mortuo, duobus parvulis filiolis relictis, quorum alter Philometor, alter Physcon vocabatur : Antiochus, ætate puerorum contempta, Ægyptium bello petit, ab eaque repulsus est, Romanis edicentibus, ut illa provincia abstineret. Inde rediens, Hierosolyma contendit, urbeque citra dimicationem potitur, apertis portis per ipsius studiosos receptus. Nam post obitum Oniæ pontificis, Antiochus dignitatem illam in Jesum fratrem illius contulerat : eique iratus, fratri ejus minori tradiderat, nomine Oniæ. Nam cum Simon tres filios suscepisset, sacerdotium ad eum omnes pervenit : ac Jesus se Jasonem nominavit, Onias Menelaum, ortoque dissidio inter hos, populi quoque secessionem facta, plures a Jasone steterunt, cæteri a Menelao, cui et Tobias liberi opem tulerunt. Sed cum a majori parte opprimerentur, ad Antiochum se contulerant, et patriis institutis desertis, Græcorum mores sunt amplexi : ascitoque præputio, pudendorum circumcisionem velare studuerunt. Ab horum igitur factione portis apertis, urbe potitus Antiochus Epiphanes, multis occisis, magna pecunia rapta, Antiochiam rediit. Biennio post denuo Hierosolyma ascendit, et urbe dolo occupata, ne iis quidem pepercit, a quibus receptus fuerat : sed et templo spoliato, et absconditis thesauris ablatiis, et legitimis sacrificiis interdictis, et urbe direpta, et populo partim cæso, partim capto, et pulcherrima urbis parte incensa, et porcis in templo immolatis, tandem mœnia quoque diruit : exstructaque arce inferioris urbis, et Macedonico præsidio imposito, populum coegit suos deos colere, et circumcisione puerorum abstinere, relictis ibi, qui ad ista facienda cives vi compellerent. Quo tempore Eleazarus sacerdos, ejusque discipuli Machabæi, cum matre sua pro divinarum 205 legum observantia certamina obierunt. Ac ii qui vim sustinere non poterant, impe-

rata faciebant : qui vero generosis præditi animis, iniquis edictis adversabantur, acerbis cruciatibus interibant, aut seminoces in cruce agebantur. Eorum vero uxores, pueris quos circumcidissent, de collis earum suspensis, tyrannici satellites laqueo præfocabant. Quod sicubi librum Hebraicæ Scripturæ invenissent, eum abolebant, possessore miserabiliter interfecto. Itaque Samaritani non jam se Judæorum cognatos profiteri, sed Sidonios sese nominare, et Gariziniam ædem Græcæ Jovis appellare. Cæterum erat tunc sacerdos nomine Mattathias, filius Joannis, Symonis nepos, Asamonæi pronepos, quinque filiorum pater, Joannis cognomento Gaddis, Simonis Tathis, Judæ Machabæi, Eleazari Auræ, Jonathæ Apphi. Cum autem regis satellites in eorum vicum venissent, et Mattathiam primum, ut aliorum principem, ritu Græco rem divinam facere jussissent : ipse cum filiis renuit, et alio qui sacrificarat, et duce Apelle tyrannici edicti ministro per indignationem interfectis, araque eversa, in solitudinem contendit. Quorum æmulatione alii quoque nulli incitati, cum uxoribus et liberis eodem profugientes, in speluncis vitam egerant. Verum Antiochi duces contractis copiis eos in Sabbato aggressi, multos in speluncis, non repugnantes ob festi otium, combusserunt. Qui cladi superfuerant, ad Mattathiam confugerunt. Is eos hortatus, ut in Sabbatis etiam pugnarent, ne ab hostibus occasionem festi captantibus impune cæderentur, collectis viribus, et aras evertit, et nefaris sacris pollutos occidit, et pueros circumcidi jussit. Ita imperio per unum annum gesto, filios ad concordiam et sui æmulationem cohortatus, ut, si opus esset, pro lege nec mortem oppetere dubitarent, ex morbo decessit.

στρατηγοί, δύναμιν ἀπολόσαντες, ἐπῆλθον αὐταῖς, καὶ προσβάλλουσιν ἐν Σαββάτῳ, καὶ πολλοὺς ἐν τοῖς σπηλαίοις κατέφλεξαν, οὐδὲ ἀμυνομένους διὰ τὸ τῆς ἡμέρας ἀργίᾳ. Οἱ δὲ διασωθέντες, τῷ Ματθαίῳ προσβλήντο. Ὁ δὲ καὶ ἐν Σαββάτοις αὐτοὺς παρήγει μάχεσθαι, ἵνα μὴ ἀπόνομα· αὐτοὺς διαφθεύωσιν οἱ πόλεμοι ἐπιόντες κατὰ τὰ Σάββατα· συναγαγὼν οὖν δύναμιν ὁ Ματθαίας, τοὺς τε βωμοὺς καθείλε, καὶ τοὺς ἀσεβήσαντας ἔκτεινε, καὶ τοὺς μὴ περιτμηθέντας τῶν παιδῶν ἐκέλευσε περιτέμνεσθαι. Ἀρξας δὲ ἐπ' ἐνικυτὸν, καὶ νοσήσας, τοῖς παῖσι τὸν αὐτοῦ ζῆλον μιμεῖσθαι παρήγεσε, καὶ ὑπὲρ τῶν νέμων, εἰ δεήσει, θανεῖν, καὶ ἀλλήλοις ὁμονοεῖν. Ταῦτα

XX. Judas illius filius qui et Machabeus, rerum administratione suscepta, fratrum et aliorum ope hostibus Judæa expulsis, populares a quibus leges violatæ erant, suppliciis affectit, et Apollonium Samaritæ prætorem cum maxima 206 exercitus parte occidit. Quo Ciliciæ prætor cognito, cum aggressus est : sed profligatus, in fuga cum multis suorum cecidit. Quamobrem iratus Antiochus, Lysiae suarum rerum curatori jussit, ut Judæam subigat, Hierosolyma evertat, et gentem sub corona vendat. Is cum tres duces cum ingentibus copiis misisset, Judas hostium multitudine conspecta, suos milites fiduciam in Deo collocare jussit : et vesperi cœnatus, crebris pyris in castris accensis, nocturnoque itinere facto, circa diluculum hostes adortus, in pugna et fuga ultra tria millia interfecit. A cæde hostium reversus, castra diripuit : et opima præda

Μαχαδῶνων ἐν ταύτῃ κατέστρεψεν· ἠνάγκαζε δὲ καὶ τὸ πλῆθος τοὺς ὑπ' αὐτοῦ νομιζομένους θεοὺς σέβεισθαι, καὶ τὰ τέκνα μὴ περιτέμνειν· καὶ τοὺς βιαζομένους ταῦτα πράττειν κατέλειπεν. Ὅτε καὶ Ἑλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ οἱ τοῦτου φοιτηταί, οἱ Μακκαβαῖοι δηλαδὴ, σὺν τῇ σφετέρᾳ μητρὶ τῆς τῶν θείων νόμων φυλακῆς ὑπερήθησαν. Οἱ μὲν οὖν τῇ βίᾳ νικώμενοι, τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἐπέβηοντο· ὅσοι δὲ τὰς ψυχὰς ἐτύγγανον εὐγενεῖς, μὴ ὑπέκριντες ταῖς παρανόμοις ἐπιταγαῖς, πικρῶς ἐν βασάνοις ἀπέθνησκον, ἢ ἐτι μικρὸν ἐμπνόντες ἀνοσταυροῦντο. Τὰς δὲ γυναῖκας αὐτῶν, καὶ τοὺς παῖδας οὕς περιτέμνον, ἐκ τῶν τραχῆλων αὐτῶν ἐξερτῶντες ἀπήγγον οἱ τοῦ τυράννου ὑπηρέται. Καὶ εἰς τοὺς βίβλος εὐρέθη τῆς Ἑβραϊκῆς Γραφῆς, αὐτὴν τε ἠράνιζον, καὶ τοὺς ἔχοντας οὐκ ἐπὶ ἀπόλλυον. Διὰ ταῦτα οἱ Σαμαρείται οὐκ εἶς ἐαυτοὺς τῶν Ἰουδαίων συγγενεῖς ὠμολόγουν, ἀλλὰ Σιδωνίους ὠνόμαζον ἐαυτοὺς, καὶ τὸ ἐν τῷ Γαριζὶν παρ' αὐτοῖς ἱερὸν Ἑλληνίου Διὸς προσηγόρευσαν. Ἦν δὲ τις τότε ἱερεὺς ὀνόματι Ματθαίας, υἱὸς Ἰωάννου, τοῦ Συμαῶν, τοῦ Ἀσμωναίου, ᾧ ἦσαν υἱοὶ πέντε, Ἰωάννης ὁ καλούμενος Γαδδῆς, Σίμων ὁ κληθεὶς Θαθῆς, Ἰούδας ὁ καλούμενος Μακκαβαῖος, Ἑλεάζαρ ὁ λεγόμενος Ἀβραν, Ἰωνάθαν ὁ κεκλημένος Ἀφρούς. Ἐβλόντων οὖν εἰς τὴν κώμην αὐτῶν τῶν βασιλικῶν, καὶ θύειν κελυδόντων καθ' Ἑλλήνας τὸν Ματθαίαν πρῶτον, ὡς τῶν ἄλλων προτεύοντα, ἐκείνος ἀνένευεν· ὡς δ' ἔβυσεν ἕτερος, ζήλου πλησθεὶς ὁ Ματθαίας· σὺν τοῖς υἱέσι, τὸν θύσαντά τε ἀπέκτεινε, καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀπελλῆν, ὃς θύειν ἠνάγκαζε, καὶ τὸν βωμὸν καθελὼν, μετὰ τῶν υἱῶν ἐξώρμησεν εἰς τὴν ἔρημον. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι, τοὺτούς ζηλώσαντες, μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων ἐφυγον εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἐν σπηλαίοις διήγον. Οἱ τοῦ Ἀντιόχου δὲ

Κ'. Τὴν δὲ τῶν πραγμάτων προστασίαν ὁ καὶ αὐτοῦ Ἰούδας, ὁ καὶ Μακκαβαῖος, περιεζώσατο, καὶ συναραμένων αὐτῷ τῶν τε συγγόνων καὶ ἄλλων, τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς χώρας ἀπέωσατο, καὶ τοὺς παρανομήσαντας τῶν δημοφύλων ἐκλόασεν. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ τῆς Σαμαρείας στρατηγός, κατὰ τοῦ Ἰούδα στρατεύσας, αὐτὸς τε πικτεῖ, καὶ πλείστοι τῶν σὺν αὐτῷ. Ἀπαρὸ τῆς Κιλικίας μαθὼν στρατηγός, ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Μακκαβαίου, καὶ συμβαλλῶν τρέπεται, καὶ θυήσκει· οἱ δ' ὑπ' αὐτὸν ἐφυγον. Ἐπιδιώξας δὲ ὁ Ἰούδας, πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτεινε. Διὰ ταῦτα τῶν ὀργισθεὶς ὁ Ἀντιόχος, Λυσία τῷ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ἐπιτρόπῳ καταστρέψασθαι τὴν Ἰουδαίαν ἐκέλευσε, καὶ τὸ ἔθνος ἀνδραποδίσασθαι, καὶ κατασκάψαι τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ δὲ, τρεῖς ἐπιτεξάμενος στατηγούς, ἐπεμφε μετὰ βριεῖας δυνάμεως. Ἰούδας δὲ, τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων ἰδὼν, ἐπὶ τὸν Θεὸν τίθε-

ναι τὰς ἐπιβάτας παρῆναι τοῖς μετ' αὐτοῦ. Καὶ δει-
 νήσας ἐσπέρας, πυρὰ τε πολλὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 λίπῶν, διὰ τῆς νυκτὸς ἔδεύσας, ἐπιτίθεται τοῖς τοῦ
 Ἀντίοχου περὶ τὸν ὄρθρον· καὶ πολλοὺς μὲν μαχό-
 μενος ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς διώκων, ὡς ὑπερ-
 τισυγίλους πεσεῖν. Καὶ μετὰ τὴν ἤτταν τῶν
 ἐναντίων ἐπανελθὼν ὁ Ἰούδας, ἐκύλευσε τὸ τοῦτον
 στρατόπεδον, καὶ λείαν πολλὴν πλοῦτόν τε λαδῶν
 ἀφρονον, εἰς τὴν οἰκειαν ὑπέστρεψε χαίρων. Τῷ δ'
 ἐπίοντι ἐνιαυτῷ σπράτευμα πλείον ὁ Λυσίας ἀθροί-
 σας, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Καὶ τοῖς προδρόμοις
 τούτου συμμίξας ὁ Ἰούδας, νικά. Διὰ τὴν λοιπὴν
 δύναμιν ὁ Λυσίας ἀναλαβὼν, εἰς Ἀντιόχειαν ἐπανε-
 ζεύξε, καὶ παρεσκευάζεται μετὰ μείζονος στρατιᾶς
 εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐμβαλεῖν. Ὁ γὰρ μὴ Ἰούδας, εἰς
 Ἱερουσόλυμα ἀναβὰς, ὥστε τὸν ναὸν ἐκκαθάραι, καὶ
 ἔρημον αὐτὸν εὐρηκῶς, καὶ ἐν τισι καταπεπρησμέ-
 νον, ἐθρήνησε. Καθάρας δὲ αὐτὸν, σκευὴ καὶνὰ εἰσεκό-
 μισε, λυχνίαν, τράπεζαν, βωμὸν, χρύσει, καὶ θυσια-
 στήριον καινὸν ἐκ λίθων, οὐ σιδήρων, τετμημένον ἀνω-
 κοδόμησεν, ἐθυμιάσεν τε καὶ ὠλοκαύτωσε, καὶ ἀρ-
 τούς ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἔθηκε. Γέγονε δὲ ταῦτα
 κατὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ ναὸς ἐμιάθη, καὶ ἡ
 θρησκεία ἐθεοηλώθη, τριῶν παρελθόντων ἐνιαυτῶν
 κατὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ πρόβησιν, πρὸ τετρακισίων
 καὶ ὀκτῶ γενομένην ἐτών. Καὶ ἔκτοτε ἐορτάζουσιν
 οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ἀνάκτησιν τῆς θρησκείας, Φῶτα κα-
 λῶντες αὐτήν. Τειχίσας δὲ τὴν πόλιν, φύλακας ἐγ-
 κατέστησεν. Ὡς δὲ τὰ περὶ ἐθνη πολλοὺς τῶν Ἰου-
 δαίων διέφθειρεν, ἐνεδρεύοντα διὰ βασκανίαν, πολέ-
 μοις αὐτοῖς ὁ Ἰούδας ἡμύνητο καὶ ἀνέστειλεν. Ὁ δ'

Ἀντίοχος, μαθὼν πόλιν εἶναι ἐν τῇ Περσίδι πλοῦτον
 κομῶσαν Ἐλυματὰ ὠνομασμένην, καὶ ἱερὸν Ἀρτέ-
 μιδος ἐν αὐτῇ πλήρες ἀναθημάτων πολυτελῶν, ὤρ-
 μησεν ἐπ' αὐτὴν καὶ ἐπολιόρχει. Ἀποκρουσθεὶς δὲ
 παρὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπεξελεύοντων, φεύγων ἦκεν
 εἰς Βαβυλῶνα, καὶ τῆς στρατιᾶς πλείστους ἀπέβαλεν.
 τῶν στρατηγῶν ἦττα, ἡ ὑπὸ Ἰουδαίων. Καὶ τοῦ ἀλγῆματος
 προστεθέντος, ἐνόησας καὶ γνοὺς ὡς ἀπο-
 θιάσεται, τοὺς ὑπ' αὐτὸν συνεχάλασε, καὶ πάσχειν οὕτως εἶπεν,
 ὅτι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐκάκωσε, καὶ ἐσύλησε τὸν ναόν.
 Ταῦτα λέγων, ἐξέπνευσε, Φίλιππον τῶν φίλων ἕνα
 καταλιπὼν τῆς βασιλείας ἐπιτροπὸν, καὶ θοὺς αὐτῷ τὸ διάδημα καὶ τὸν
 δακτύλιον, ἵνα ταῦτα κομισθῇ τῷ υἱῷ Ἀντιόχῳ.
 Ὁ δὲ Λυσίας, θανόντα μαθὼν τὸν Ἀντίοχον, τὸν ἐκείνου υἱὸν
 ἀπέδειξε βασιλεῖα, καλέσας Εὐπάτορα.

ΚΑ'. Οἱ δ' ἐν τῇ ἀκρᾷ τῶν Ἱερουζολύμων Μικε-
 δόνες ἐκάκουν τοὺς Ἰουδαίους, ἀνιόντας εἰς τὸ ἱερὸν
 ἐπὶ τῷ οὐρα. Διὰ ἐξείλεν ἔσπευδε τὴν φρουρὰν ὁ Ἰού-
 δας, καὶ καρτερώς ἐπολιόρχει αὐτήν. Ὁ μαθὼν
 ὁ παῖς Ἀντίοχος ὤργισθη, καὶ μετὰ μεγάλης δυνάμεως
 ἐβώρησε κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ. Ἰούδας
 δὲ, ἀπαντήσας αὐτῷ, τῶν προδρόμων περὶ ἔξακούς
 ἀναιρεῖ. Καὶ Ἐλεάζαρ ὁ τοῦ Ἰούδα ὀμάλμων, ὁ καὶ
 Ἀβρὰν καλούμενος, τῶν ἐλεφάντων τὸν ὑψηλότατον
 ἰδὼν ὠπλισμένον θώραξι βασιλικῶς, καὶ οἰθηθεὶς
 αὐτῷ ἐποχεῖσθαι τὸν βασιλεῖα, μετὰ σφοδρᾶς ὀρ-
 μῆς ἐπὶ πῆλθεν αὐτῷ, καὶ ὑπὸ τὴν γαστέρα τοῦ θηρίου
 γινόμενος, ἐπληξεν αὐτὸν, καὶ ἀπέκτεινεν. Ὁ δ' ἐπικα-
 τασισθεὶς τῷ Ἐλεάζαρῳ, καὶ πείσας αὐτὸν τῷ βάρει
 τοῦ σώματος, ἐφούρειν. Ὁρῶν δὲ τὴν τῶν πολέμιων
 ἰσχυρὸν ὁ Ἰούδας, εἰς Ἱερουσόλυμα ἐπανῆλθε, καὶ πρὸς
 πόλιον καὶ παρεσκευάζετο. Ἀντίοχος δὲ εἰς Ἱεροσό-

A magnisque opibus partis, laetus domum se recepit.
 Sequenti anno Lysias, pluribus copiis accitis, in
 Judæam inpressionem lecit, quorum præcursoribus
 a Juda superatis, reliquum exercitum Antiochiam
 reduxit, ut cum majori numero Judæam repeteret.
 Judas autem ad repurgandum templum Hierosolyma
 profectus, cum id desertum et alicubi crematum
 reperisset, flevit, eoque repurgato, vasa nova aurea
 intulit, candelabra, mensam, aram : et novum sa-
 crarium ex lapidibus ferro non excisis extruxit,
 sufflit, holocausta obtulit, panes in mensa apposuit.
 Hæc eadem die facta sunt, quo templum pol-
 lutum fuerat, et cultus profanatus, triennio
 elapso, secundum Danielis oraculum, annis ante
 cccc et viii editum. Ab eo tempore festum agunt
 B Judæi instauratæ religionis, quod *Lumina* vocant.
 Præterea urbem mœnibus circumdedit, et præsidio
 munit. Jam quia finitimæ gentes ex invidia multos
 Judæos per insidias cædebant : eas Judas bellis ul-
 ciscébatur ac reprimébat. Cæterum Antiochus cum
 audivisset urbem in Persia esse Elymaidem opibus
 abundantem, et fanum in ea Dianæ pretiosis do-
 nariis refertum : contra eam proficiscitur. Sed a
 civibus in aciem egressis ab obsidione repulsus,
 fuga se Babylonem recepit, plurimis militibus
 amissis. Eam cladem dolenti, ut sui ducés etiam
 a Judæis victi essent, nuntiatur. Unde mœrore
 aucto in morbum incidit, ex quo cum sibi morien-
 dum esse videret, suis ministris convocatis id sibi
 accidere dixit 207 ob gentem Judaicam infesta-
 tam, et templum spoliatum. His dictis exspiravit,
 C regni curatore relicto Philippo quodam ex amicis,
 cui annulum et diadema, filio suo Antiocho appor-
 tanda, dedit. De cujus obitu Lysias certior reddi-
 tus, filium ejus regem declaravit, Eupatoris nomine
 indito.

Αλγούντι δὲ διὰ τοῦτο τῷ Ἀντιόχῳ ἀγγέλλεται ἡ
 προστεθέντος, ἐνόησας καὶ γνοὺς ὡς ἀπο-
 θιάσεται, τοὺς ὑπ' αὐτὸν συνεχάλασε, καὶ πάσχειν οὕτως εἶπεν,
 ὅτι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐκάκωσε, καὶ ἐσύλησε τὸν ναόν.
 Ταῦτα λέγων, ἐξέπνευσε, Φίλιππον τῶν φίλων ἕνα
 καταλιπὼν τῆς βασιλείας ἐπιτροπὸν, καὶ θοὺς αὐτῷ τὸ διάδημα καὶ τὸν
 δακτύλιον, ἵνα ταῦτα κομισθῇ τῷ υἱῷ Ἀντιόχῳ.
 Ὁ δὲ Λυσίας, θανόντα μαθὼν τὸν Ἀντίοχον, τὸν ἐκείνου υἱὸν
 ἀπέδειξε βασιλεῖα, καλέσας Εὐπάτορα.

XXI. Cæterum Macedonibus qui Hierosolymis in
 præsidio relicti erant, Judæos qui in templum sa-
 crificandi ergo ascendebant, infestantibus, Judas
 tollendi præsidii cupidus, castellum fortiter op-
 pugnavat. Eo puer Antiochus nuntiato iratus,
 ingentes copias contra Judæam et Hierosolyma
 ducit : cui Judas obviam profectus, ex propu-
 gnatoribus ad se occidit. Elcazarus vero co-
 gnomento Aura, Judæ frater, in altissimum ele-
 phantum, regiis thoracibus armatum, ratus ei
 regem insidare, magno impetu invectus, bellæ
 ventrem subiit, cujus interfectæ ruina oppres-
 sus, et ipse interiit. Judas autem viribus hos-
 tium visis, Hierosolyma rediit, ad tolerandam
 obsidionem se paraturus. Antiocho igitur ur-
 bem oppugnante, et defensoribus hostem strenue
 propulsantibus, ob comæatus inopiam multi

diffugiebant. Sed cum Lysias dux et Antiochus intellexissent, Philippum, quem moriens Antiochus regni curatorem reliquerat, imperium sibi vindicare : iis conditionibus cum obsessis pepigerunt, ut eis patriis legibus uti liceret. Antiochus vero in urbem receptus, cum templum munitissimum esse vidisset, spreto jurejurando, everso muro, abductoque Onia pontifice, qui et Menelaus dicebatur, qui patri suo cogendi Judæos ad patria instituta violanda auctor fuisset, multisque malis causam præbuisset, discessit : eumque Berreæam missum denique sustulit, hominem inipium, cum annos x sacerdotio functus esset. Pontificem vero designavit Alcimum, qui et Joachimus dicebatur. Philippum quoque superatum et captum occidit. Cæterum Onias, Simonis Justi filius, quem pater moriens, ut dictum est, puerum reliquerat, cum Antiochus pontificatum Alcimo a familia pontificia alieno dedisset, in Ægyptum confugit, atque a Ptolemæo honorifice susceptus, loco in 208 Heliopolitana regione capto, templum instar Hierosolymitani condidit. Demetrius porro Seleuci filius, cum Roma in Syriæ Tripolim profugisset, Antiocho et Lysia comprehensis, utrumque occidit, secundo anno regni Antiochi. Apud hunc Demetrium Alcimus pontifex, et Judæorum exsules ac improbiissimi quique, Judam Machabæum et totam gentem de interfectis regis amicis accusarunt. Qua criminatione irritatus, Bacchidem intimum amicum cum maximis copiis misit, mandavitque ut Judam et suos occideret. Is in Judæam profectus, Judam et fratrem ejus ad pacem provocavit. Sed illis fidem ei non habentibus, quidam plebei homines jurejurando accepto, ad illum transfugerunt, qui spreta religione, lx eorum interfectis, cæteros a transfugio deterruit : et iis qui regionem incolebant, Alcimo pontifici parere jussis, Antiochiam rediit. Alcimus vero singulos blande alloquendo, et omnibus sibi conciliatis, celeriter magnum exercitum exsulum majori ex parte, et impiorum hominum, contraxit, quibus ad Judæ studiosos trucidandos utebatur. Quod exemplum cum Judas in adversam factionem retorqueret, Alcimus Demetrium perpulit, ut Nicanorem cum ingentibus copiis contra Judam mitteret, mandavitque, ne genti parceret. Is in Judæam profectus, Judam per speciem pacificationis dolo capere instituit : a quo fide data acceptaque, cum copiis in urbem receptus, inter salutandum et colloquendum signum dat suis, ut virum comprehendant. At ille insidiis animadversis, ad Judæos prosiliens, effugit. Nicanor igitur eo conatu frustratus, jam aperto Marte rem gerens, superior factus, Juda in arcem Hierosolymitanam compulso, minatur populo, ni illum deant, se templum eversurum. Judas vero suos viros ad rem fortiter gerendam cohortatus, impetum in hostes facit, multos cædit, ac inter alios ipsum quoque Nicanorem : reliqui in fuga omnes

λυμα ἐλθὼν, ἐπολιόρχει αὐτὴν, καρτερῶς τῶν ἐθνῶν ἀμυνομένων. Ἀλλὰ τροφῆς ἐπιλιποῦσης αὐτοῖς, πολλοὶ ἀπεδίδρασκον. Τοῦ μέντοι Φιλίππου, ὃν ἐπίτροπον τῆς βασιλείας θηήσκων ὁ Ἀντίοχος εἶλετο, σφετερίζομένου τὴν βασιλείαν, Λυσία· ὁ στρατηγὸς καὶ Ἀντίοχος, γνόντες, τούτου, τοῖς πολιτοκρουμένοις ἐσακασαρχοῦσθε, ὥστε αὐτοὺς τοῖς πατρίοις κεχρηθῆναι νόμοις. Εἰσδεχθεὶς οὖν εἰς τὴν πόλιν Ἀντίοχος, καὶ ἰδὼν τὴν ναὸν ὀχυρώτατον, τοὺς ὄρκους ἠθέτησε, καὶ τὸ τεῖχος κατέσκαψε, καὶ οὕτως ὑπέστρεψε· καὶ τὸν ἀρχιερέα Ὀνίαν ἐπαγόμενος, ὃς καὶ Μενέλαος ἐκαλεῖτο, ὡς πάλαινα τὸν πατέρα αὐτοῦ τοὺς Ἰουδαίους βιάζεσθαι παραβῆναι τὰ ἔθνη τὰ πάτρια, καὶ πολλῶν κακῶν γενόμενον αἴτιον, ὃν καὶ πέμψας εἰς Βέρροϊαν τῆς Συρίας διέφθειρεν, ἔτη δέκα τῆς ἀρχιερωσύνης κρατήσαντα, γεγονότα δὲ ἀσεβῆ. Ἀρχιερεὺς δὲ γέγονεν Ἀλκίμος, ὃς καὶ Ἰωακείμ ἐκαλεῖτο. Ὁ δὲ Ἀντίοχος, πολεμήσας πρὸς Φίλιππον, καὶ χειρωσάμενος αὐτὸν, ἐκτείνειν. Ἰδὼν δὲ ὁ τοῦ ἀρχιερέως Σίμωνος τοῦ Δακκαίου υἱὸς Ὀνίας, ὃν παῖδιον ὁ πατήρ τελευτῶν, ὡς εἰρηται, καταλείοιπεν, ὅτι τὴν ἀρχιερωσύνην Ἀλκίμω δέδωκεν ὁ Ἀντίοχος, μὴ τῷ γένει τῷ ἀρχιερατικῷ προσήκοντι, φεύγει πρὸς Πτολεμαῖον εἰς Ἀγυπτον· καὶ τιμηθεὶς, λαμβάνει τόπον ἐν τῷ Ἡλιουπόλῃ νομῷ, καὶ ἱερὸν ἐκεῖ ὠκοδόμησε τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις παρεμπερές. Δημήτριος δὲ, φυγῶν ἐκ Ῥώμης, ὁ Σελεύκου υἱός, καὶ κατανήσας τῆς Συρίας εἰς Τρίπολιν, τὸν τε Ἀντίοχον καὶ τὸν Λυσίαν συλλαβὼν, καὶ ἀμφὶ διέφθειρεν· ἐπὶ δὲ ἰναυτοῦς τοῦ Ἀντίοχου βασιλεύσαντος. Τούτῳ τῷ Δημητρίῳ ὁ ἀρχιερεὺς Ἀλκίμος προσελθὼν, καὶ τῶν Ἰουδαίων πολλοὶ φυγάδες καὶ πονηροὶ, κατηγοροῦν Ἰούδα τοῦ Μακκαθαίου, καὶ τοῦ ἔθνους παντὸς, ὡς τοὺς αὐτοῦ φίλους ἀπεκτονόστων. Ὁ δὲ, παρεξυμῶναι πέμπει Βακχίδην αὐτῷ οἰκιστότατον μετὰ μεγίστης δυνάμεως, ἐντειλάμενος αὐτῷ κτείνει καὶ τὸν Ἰούδαν, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ· ὅς, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, ἐπεμψε πρὸς τὴν Ἰούδαν καὶ τοὺς αὐτοῦ ὀδελφοὺς, ἐπὶ εἰρήνην αὐτοὺς καλῶν. Οἱ δὲ οὐκ ἐπίστευσαν αὐτῷ. Τῷ δὲ τῶν τοῦ δήμου, λαβόντες ὄρκους παρὰ Βακχίδου, προσῆλθον αὐτῷ, ὃς, τῶν ὄρκων καταφρονήσας, ἐξήκοντα τοῦτων ἀπέκτεινε, καὶ οὕτω τῶν λοιπῶν τὴν ὁρμὴν τοῦ αὐτῷ προσεῖναι ἀνέκαψε. Τῷ δὲ ἐν τῇ χώρᾳ πᾶσι προσέταξεν ὑπακοῦειν τοῦ ἀρχιερέως Ἀλκίμου. Καὶ ταῦτα διαπραξάμενος, εἰς Ἀντιόχειαν ἐπανήλθεν. Ἀλκίμος δὲ, πρὸς χάριν ἐμιλῶν ἐκάστω, καὶ πάντας ὀποιοιοῦμενος, τυχὸν πολλὴν συνέλεξε δύναμιν, ὧν οἱ πλείους ἐκ τῶν φυγάδων ἦσαν καὶ ἀσεβῶν, δι' ὧν τοὺς τὰ Ἰοῦδα φρονούντας ἐκτίνοεν· καὶ Ἰούδας δ' ἐτέρωθεν τοὺς τὰ Ἀλκίμου πράττοντας διέφθειρεν, ὃ δὲ τὸν Δημήτριον κατὰ τοῦ Ἰούδα ἠρέβησε. Πέμπει τοίνυν αὐθὺς ὁ βασιλεὺς Νικάνωρα μετὰ μεγίστης χειρὸς, ἐντειλάμενος τοῦ ἔθνους μὴ φείσασθαι. Κάκειςος, ἀπελοθὼν, δόλω κατατχεῖν ἐπεχείρησε τὸν Ἰούδαν, καὶ πρὸς εἰρήνην προεκαλεῖτο αὐτόν· ὃ δὲ, πίστει δούς καὶ λαθῶν, τὸν Νικάνωρα μετὰ τῆς δυνάμεως εἰσεδέξατο, καὶ ἀσπασάμενος· αὐτὸν ὁ Νικάνωρ καὶ προτομῶν, σημείων

της ἐπιβουλῆν ὁ ἀνὴρ, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐκπη-
θῆσας, ἐξέφυγε. Γνωσθεῖσθαι δὲ τῆς ἐνέδρας, φανεράν μάχην συνεκρότησεν ὁ Νικάνωρ, καὶ νενίκηκεν

Ἐνετύθεν Ἰούδας εἰς τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἀκρόπολιν κατέφυγε. Νικάνωρ δὲ ἠπειλήσεν τῷ λαῷ, εἰ μὴ παραδῶν αὐτῷ τὸν Ἰούδαν, κατατάλειν τὸν ναόν. Ὁ δὲ Ἰούδας τοῖς μετ' αὐτοῦ χιλιόσι οὕσι διαλεχθεὶς, κερύρωσε σφᾶς εἰς ἀλκὴν, καὶ συμβαλὼν τοῖς πολεμίοις, ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Νικάνωρος. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐφευγον, καὶ πάντες ἀφθάρησαν καταλαμβανόμενοι· καὶ οὕτω πρὸς ὀλίγον Ἰουδαῖοι ἐκ τῶν πολέμων ἀνεπαύσαντο.

ΚΒ'. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως Ἀλκίμου, τοῦ καὶ Ἰωακείμ, θεηλάτῳ βιηθέντος πληγῇ, καὶ οὕτω τὴν ζωὴν ἀποβύξαντος μετὰ ἑπτατέσσαρα τοῦ ἀρχιερατεῦσαι, τῷ Ἰούδᾳ τὴν ἀρχιερασύνην ἀπένευμεν ὁ λαός. Ἀκούσας δὲ Ἰούδας μέγα δυνάσθαι τοὺς Ῥωμαίους, καὶ χειρώσασθαι Γαλάτας, καὶ Ἰθρηας καὶ Καρχηδονίους, καὶ Ἀιθῶνας, καὶ τὴν Ἑλλάδα πάσαν, καὶ τοὺς βασιλεῖς Περσεία καὶ Φιλιππον, καὶ Ἀντιόχον, ἐπεμφε φίλλαν αἰτών. Καὶ Δημητρίῳ γράψαι ἤξιον μὴ πολεμεῖν Ἰουδαίοις. Ἡ δὲ σύγκλητος καὶ φίλλαν ὁμολόγησε, καὶ συμμαχεῖν Ἰουδαίοις· κατένευσε. Δημήτριος δὲ, τὸν θάνατον μαθὼν τοῦ Νικάνωρος, ἀπὸ τῆς στρατιᾶς τὴν ἀπώλειαν, πάλιν τὸν Βακχιδὴν ἀπέστειλεν. Ὁ δὲ πρὸς τὸν Ἰούδαν ἠπειλέετο, ἑστρατοπεδευκότεν ἐν τινὶ κώμῃ μετὰ χιλίων. Οἱ τὸ μετὰ Βακχιδίου δείσαντες στρατεύματα, συνεβούλευον αὐτῷ ἀναχωρεῖν καὶ σώζεσθαι. Ὡς δ' ἐκεῖνος, Μὴ τοῦτο, εἶπεν, Ἰδοὶ γινόμενον ἥλιος, ὥστε με νῦτα δοῦναι τοῖς ἐναντίοις, πολλοὶ πῶν μετ' αὐτοῦ ἐφυγον. Συμβαλὼν δὲ τῷ Βακχιδῇ, μέχρι πολλοῦ ἀγχωμάλω· ἐμάχετο. Περὶ δὲ γε δυσμᾶς ἐπιβρίσας μετὰ τῶν ὑψυχωτάτων ἐν τῷ δεξιῷ κέρατι, ὅπου καὶ ὁ Βακχιδῆς ἦν, τὴν φάλαγγα διασπᾶ, καὶ ἐτρέψατο εἰς φυγὴν· ἐπελθόντες δ' οἱ κατὰ τὸ εὐώνυμον, ἐκύκλωσαν τὸν Ἰούδαν. Ὁ δὲ στάς ἐμάχετο μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ πολλοὺς κτείνας, τέλος καὶ αὐτὸς ἐπέστη· οὐ πεσόντος, οἱ σὺν αὐτῷ ἐφυγον. Ἐπὶ τρίτον δ' ἔτος τῇ ἀρχιερασίῳ ἐμπρέψας, καὶ γεννητός ἀνὴρ γεγωνός, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους πάντα καὶ ὀρθῶσαι καὶ παθεῖν ἔτοιμος γεγωνός, ἐπίβηκε. Θανόντος δ' ἐκεῖνου, τοὺς ἀσεδήσασαι τῶν Ἰουδαίων καὶ παραθεθῆκοσι τὰ πάτρια τὴν τῆς χώρας ἐπιμέλειαν ὁ Βακχιδῆς ἀνέθετο. Οἱ δὲ παντοίως τοὺς ὁμοφύλους ἐκάκουν, καὶ τοὺς Ἰούδα ὁμόφρονας συλλαμβάνοντες, τῷ Βακχιδῇ προσῆγον, καὶ δεῖ αἰκλιζῶν αὐτοὺς πρότερον, εἶτα διέφθειρην. Οἱ δὲ γε περίλοιποι τῶν ἑταίρων Ἰούδα Ἰωνάθην τὸν ἀδελφὸν ἐκεῖνου πείσαντες τῶν Ἰουδαίων ἀποδεικνύουσι στρατηγόν. Καὶ ὁ Βακχιδῆς ἀποκτείνειν ἔδωκε τὸν Ἰωνάθην ἐξήτει· ὁ δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Σίμωνος καὶ τῶν ἑταίρων εἰς Ἐρημον ἐφυγε, καὶ ἐκ' αὐτοὺς ὁ Βακχιδῆς ὄρμηκε. Ὁ δ' Ἰωνάθης εἰς ἀδελφὸν Ἰωνάνην πρὸς τοὺς Ναβαταίους Ἰαράβας ἐπέμφεν (ἦσαν γὰρ φίλοι) παραθησόμενον αὐτοῖς τὴν ἀποσκευήν. Ἀπίοντα δὲ τοῦτον οἱ Ἀμαρελίου παῖδες, λοχίσαντες, κτείνουσι σὺν τοῖς ἐπομένοις, καὶ τὰ νομιζόμενα διηρπάκασιν. Βακχιδῆς δὲ ἐν Σαββάτῳ τὸν Ἰωνάθην ἐξήτει, καὶ ἐπῆλθεν (31)

XXII. Pontifice Alcimo, sive Joachimo, ex plaga divinitus immissa post quartum sacerdotii annum mortuo, populus Judæ pontificatum 209 decrevit. Qui cum audisset, magnam esse Romanorum potentiam, eosque subegisse Galatas, Hispanos, Carthaginenses, Libyam, totam Græciam, et Perseum, Philippum atque Antiochum reges: legatos societatis petendæ causa misit, rogavitque ut Demetrio scriberent, ne Judæis bellum inferret. Ac Romani quidem et amicitiam et societatem Judæis promiserunt. Demetrius autem morte Nicanoris, et intereacione exercitus cognita, denovo Bacchidem misit: qui cum ad Judam properaret, in quodam vico cum suis mille viris castrametatum, ii metu copiarum illius, Judæ eecedendi et salutis querendæ auctores fuerunt. Ipse vero dixit: Absit ut sol videat me tergum dare hostibus. Et quamvis multi e suis profugissent, tamen diu æquo Marte cum hoste certavit: et circa solis occasum, cum audacissimis impetu in cornu dextrum facto, in quo Bacchides curabat, phalangem disjectam in fugam compulit. Qui autem in sinistro cornu erant, Judam circumvenierunt: qui dum pugnam cum suis ciet, multis cæsis, tandem et ipse cadit. Post ducis interitum milites quoque fugerunt. Obiit tertio pontificatus præclare gesti anno, cum quidem se virum fortem præstitisset, pro libertate patriæ quidvis et facere et perpeti paratus. Post illius interitum, Judæis impiis et patriarum legum violatoribus Bacchides provinciæ administrationem mandavit: qui populares suos variis modis afflixere, et Judæ amicos comprehensos ad Bacchidem adduxerunt, quos ille prius excruciatos necavit. Sed cum reliquæ amicorum Judæ, fratri ejus Jonathæ persuasissent, ut Judæorum dux esse vellet: Bacchides insidias ei tetendit, et cum sociis in desertum profugum persequi maturavit. Jonathas vero fratrem Joannem, ad Nabathæos Arabes amicos, ut impedimenta illorum fidei crederet, misit: quem una cum comitibus Amaræi liberi in itinere sarcinis direptis, per insidias occiderunt. Bacchides vero cum Jonatham Sabbato quereret, ratus propter festum non pugnaturum, deceptus est. Nam cum salutem civium agi diceret, acie instructa, multis occisis, stricto ense impetum in Bacchidem fecit. Sed 210 cum aberrasset, cum suis sociis in amnem desiluit, eumque tranavit. Bacchides in castrum Hierosolymitanum reversus, principum Ju-

Variæ lectiones et notæ.

(31) Ἐν Σαββάτῳ τὸν Ἰωνάθην ἐξήτει, καὶ ἐπῆλθεν. Cod. al. ἐν Σαββάτῳ τῷ Ἰωνάθῃ ἐπέβηκεν.

uorum filios, obsides sumptos in arre conclusit. Ionathas porro eadem fratris Joannis ulturus, cum Amaræi filii nuptias celebrantes, sponsam et sponsam cum sumptuoso comitatu ex urbe in urbem ducebant: insidiis in monte quodam collocatis, omnes interfecit, et ea qua ferebant diripit. Degebat autem cum fratre in Anminis paludibus. Bacchides autem relicto in Judæa presidio, ad Demetrium est reversus. Ab eo tempore, populo ad bienium quiete concessa, Ionathas et sui melius expertes in Judæa versati sunt. Qua de causa Judæi desertores regi Demetrio significant, si quis contra Ionatham mittatur, hominem siue labore comprehensum iri. Bacchides igitur in Judæam missus, cum omni adhibito studio eum capere non posset, et selectos ex iis qui rem falso ad regem detulissent, occidit. Ionathas vero cum Simone et sociis in turribus quas in deserto struxerat, se tenebat. Quas dum Bacchides oppugnat, fratre Simone in castello relicto, clam egreditur: et multis ex agro conductis, noctu in hostes impetum facit, ac multos ipse, multos Simon cædit, clam et ipso castello egressus, obsidionalibus machinis incensis. Ea clade Bacchidem mœstum recedendi causam honestam querere cum intellexisset Ionathas, per legatos illius amicitiam petit. Quam cum Bacchides ea conditione accepisset, ut captivis utrinque redditis, jurejurando affirmarent, neutrum alteri deinceps arma illaturum: digressus, non amplius Judæos inuasit. Ionathas vero popularium rempublicam securus administravit, ac supplicium de impiis sumpsit.

ἐξελθὼν, καὶ πολλοὺς ἐκ τῆς χώρας συναγαγὼν, νύκτωρ τῷ Βακχιδῆ καὶ τῇ αὐτοῦ προσέβαλε στρατιᾷ. Καὶ πολλοὺς μὲν αὐτὸς ἀνελε, πολλοὺς δὲ καὶ ὁ Σίμων, ὑπεξελθὼν κάκεινος ἀπὸ τῶν ἐργμάτων, ἐμπρήσαντες καὶ τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς. Ἀθυμήσας δὲ διὰ ταῦτα ὁ Βακχιδῆς, ἤθελεν ἀναζευξάσθαι. Ἐξήκει δ' αἰτίαν τῆς ἀναζυγῆς εὐπρεπῆ. Καὶ ὁ Ἰωνάθης, τοῦτο μαθὼν, προσθεύεται περὶ φιλίας, ἵνα ἐκάτεροι ἀλλήλοις ἀντιώσιν, οὓς εἶχον, αἰχμαλώτους. Δεξάμενος οὖν τὴν προσθελίαν ὁ Βακχιδῆς σπίνδεται. Καὶ ὤμοσαν μηκέτι κατ' ἀλλήλων στρατεύειν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἠλλάξαντο. Καὶ ὁ μὲν Βακχιδῆς, ὑποτρέψας, οὐκέτι κατὰ τῆς Ἰουδαίας ἐπέληθεν· ὁ δὲ Ἰωνάθης ἀδείας τυγῶν, τὰ τῶν ὁμοειδῶν διέβυε πράγματα, ἐκόλαζε τε τοὺς ἀσεβήσαντας.

XXIII. Cæterum Alexander Antiochi Epiphanis filius, Ptolemaide per proditionem occupata, Demetrium perturbavit, ut copias contraheret, et Jonathanæ amicitiam societatemque expeteret, potestate data exercitus conscribendi, et pueros obsides a Bacchide in castello conclusos recipiendi. Ionathas igitur Hierosolyma profectus, regis epistola populo et militibus præsidariis audientibus recitata, **211** pueros ex arce receptos parentibus restituit, atque urbem renovat, mœnia instaurat. Alexandro quoque societatem ejus expetente, et amicitiam suam cum pontificatu, muneribus missis, offerente: pontificia stola in festo Tabernaculorum, quarto post Judææ fratris interitum anno induta, milites et arma parat. Alexander vero Demetrio acie victo (nam is in palustrem locum cum equo illapsus, unde emergere baud facile poterat, ab hostibus circumventus, et vulneribus confectus, multis prius interfectis, anno regni xi interiii) regno Syriæ

Α αὐτῷ, ὡς τάχα διὰ τὸν νόμον μὴ μνησθῆναι. Ὁ δὲ περὶ ψυχῶν εἶναι φήσας τὸν κίνδυνον, ἀντετάξατο, καὶ πολλοὺς ἀποκτείνοντας, καὶ κατὰ Βακχιδῆος ἐρητίσας ὡς πλῆξων αὐτὸν, καὶ ἀποτυχῶν, εἰς τὸν ποταμὸν ἤλατο μετὰ τῶν ἐταίρων, καὶ διενήξατο. Καὶ ὁ Βακχιδῆς εἰς τὴν ἐν Ἱερουσόλυμοις ἀκρὸν ὑπέστραψε, καὶ τῶν πρώτων τῆς Ἰουδαίας παῖδας ἀμύητους λαβὼν, εἰς τὴν ἀκρὸν ἐνέκλεισεν. Ἰωνάθης δ' ἐμέλησε τὸν φόνον τιμωρῆσαι τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωνάνου. Γάμον δὲ τῶν τοῦ Ἀμαραίου παιδῶν τελούτων, καὶ ἐκ πόλεως εἰς ἐτέραν τὸν νομφίον καὶ τὴν νύμφην ἀγόντων μετὰ πολυτελοῦς προπομπῆς, ἐνεδρεύσας ἐκεῖνος· ἐν βραί μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐπιτίθεται τοῖς ἐν τῇ πομπῇ, καὶ διέφθειρεν ἅπαντας, καὶ ἂ ἔφερον διήραξε ξύμπαντας. Διῆγαν δ' Ἰωνάθης καὶ Σίμων μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς εἰς τὰ ἔλη τοῦ ποταμοῦ. Βακχιδῆς δὲ, φρουρὰν εἰς Ἰουδαίαν καταλιπὼν, πρὸς τὸν Δημήτριον ἐπανῆλθεν. Ἡραμούντο· δ' ἔκτοτε τοῦ ἔθνους ἐπ' ἔτη δύο, Ἰωνάθης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν οὖν ἀδεία ἐν τῇ χώρᾳ διέτριβον. Οἱ οὖν ἀσεβήσαντες Ἰουδαῖοι πρὸς τὴν βασίλειαν Δημήτριον πέμπουσι, δηλοῦντες ἀπ' ὧν τὸν Ἰωνάθην, εἰ πεμφθεὶ τις ἐπ' αὐτὸν, συλληφθήσεται. Καὶ πέμπει τὸν Βακχιδῆν ὁ βασιλεὺς. Ὁ δὲ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἰθὺς, καὶ συλλαβείσθαι τὸν Ἰωνάθην, καίτοι σπουδάσας, οὐχ οἶός τε ὢν, κεντήχοντα ἐκ τῶν περὶ Ἰωνάθην τῷ βασιλεὶ τὴν ἀναφορὰν ποιησάντων τοὺς προκρίτους ὡς ψευσαμένους, ἀπέκτεινεν. Ἰωνάθης δὲ καὶ Σίμων καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς, εἰς τὴν ἔρημον ἀναχώρησαν, ἐθα πύργου· οἰκοδομήσας, προσέμαν·

καὶ ὁ Βακχιδῆς ἰθὺς, ἐπολιόρκει αὐτόν. Ἰωνάθης δὲ, τὸν ἀδελφὸν ἐκεῖ λιπὼν Σίμωνα, αὐτὸς λάθρα

ΚΓ. Ἀλέξανδρος δὲ τοῦ Ἐπιφανοῦς Ἀντιόχου υἱός, τὴν Πτολεμαῖδα ἐκ προδοσίας παρεληφώς, ἐτάραξε τὸν Δημήτριον, ὥστε καὶ τὰς δυνάμεις ἀθροίζειν καὶ πέμψαι πρὸς Ἰωνάθην περὶ εὐνοίας καὶ συμμαχίας. Ἐπέτρεπέ τε αὐτῷ στρατεύμα συνιστᾶν, καὶ οὓς ἐν τῇ ἀκρῇ κατέκλεισεν ὁ Βακχιδῆς παῖδας ὡς δημρεύοντας, παρεχόμενος ἀπολαβεῖν. Δεξάμενος οὖν τὴν ἐπιστολὴν Ἰωνάθης τοῦ βασιλέως, εἰς Ἱερουσόλυμα παραγέγονε· καὶ ταύτην εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ καὶ τῶν φυλάκων ἀνέγνω, καὶ τοὺς παῖδας· λαβὼν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τοῖς γονεῦσιν ἀπέδωκεν. Ἐκάτω τὸν Ἰθιον. Καὶ αὐτὸς ἐν Ἱερουσόλυμοις διέτριβε, καὶ νίζων τὴν πόλιν, καὶ τὰ τεῖχη αὐτῆς ἀνοικοδομῶν. Γράφει δὲ καὶ Ἀλέξανδρος Ἰωνάθην, εἰς συμμαχίαν καλῶν αὐτόν, καὶ φίλον ποιούμενος, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτῷ παρασχῶν, καὶ εὖρα πεπομφώς. Ὁ δὲ, δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ἀρχιερωσύνην περιβάλλεται κατὰ τὴν τῆς Σκηνοπηγίας ἑορτὴν, τεσσαρῶν ἐκμετρηθέντων ἑνιαυτῶν,

ἰξόνου τέθνηκεν Ἰούδας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· δύναμιν A
 τε συνήγαγε, καὶ ἔπλα ἡτοίμασε. Συμμίξας δὲ τῷ
 Δημητρίῳ Ἀλέξανδρος, νικᾷ. τοῦ Δημητρίου εἰς
 τὴν βαθὺ ἐμπέσαντο· μετὰ τοῦ ἵππου, καὶ δυσσε-
 πέρευον. Ἐνθα περιστάσεων τῶν πολεμίων αὐτὸν,
 κατατροπῆς ἔπεσε, πολλοὺς καὶ αὐτὸς ἀναλῶν.
 Ἐτη δὲ ἐβασίλευσεν ἑνδεκά. Τὴν δὲ τῆς Συρίας πα-
 ραλαβὼν βασιλείαν Ἀλέξανδρος, τὴν τοῦ Πτολεμαίου
 τοῦ Φιλομήτορος θυγατέρα Κλεοπάτραν αὐτῷ εἰς
 γυναῖκα μνηστεύεται. Καὶ τῶν γάμων τελουμένων,
 ἔγραψεν Ἰωνάθῃ πρὸς Πτολεμαῖδα παραγενέσθαι.
 Ἀφικόμενος δ' ἐτιμήθη παρὰ Πτολεμαίου καὶ παρὰ
 τοῦ Ἀλεξάνδρου. Δημητρίου δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ τελευ-
 τήσαντος Δημητρίου κατακτείναντος ἐκ Κρήτης εἰς
 Κιλικίαν μετὰ βασιλείας χειρὸς, ἐναγώνιο· ἦν δ' Ἀλέ-
 ξανδρος, καὶ ὁ μὲν εἰς Ἀντιόχειαν ἔσπευσεν, ἄπρα B
 λισόμενος· τὰ ἐκεῖ, τῆς δὲ Συρίας ἐπίτροπον Ἀπολ-
 λώνιον τὸν Δάον κατέλειπε. Ὅς πρὸς Ἰωνάθην σταί-
 λας, ἄδικον ἔλεγεν εἶναι, μόνον αὐτὸν μὴ ὑπαίκειν
 τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς μάχην προκαλεῖτο αὐτὸν, καὶ
 εἰς ἀναδρῖαν τὸ ἔθνος ὤνειδιζε. Τούτοις παρευ-
 θει· ὁ ἀρχιερεὺς, συνάπτει πρὸς Ἀπολλώνιον πόλε-
 μον, καὶ νικᾷ, καὶ πολλοὺς τῶν ἑναντίων ἀναίρει,
 καὶ πόλεις τῆς Συρίας αἰρεῖ, καὶ μετὰ λείας πολλῆς
 ἀναξεύγυσεν εἰς Ἰερουσόλυμα. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέ-
 ξανδρος, ταῦτα μαθὼν, πέμπει πρὸς Ἰωνάθην, χαί-
 ρειν λέγων ἐπὶ τῇ ἡττῇ Ἀπολλωνίου, ὡς παρὰ γνώ-
 μιν αὐτοῦ μαχεσαμένου αὐτῷ φίλῳ καὶ συμμάχῳ
 ὄντι. Ὁ γὰρ μὴ Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ, πρὸς συμ-
 μαχίαν ἀπίων Ἀλεξάνδρου σὺν δυνάμει ναυτικῇ καὶ C
 πεζῇ, καὶ εἰς Πτολεμαῖδα γενόμενος, μικροῦ ἂν ἐκιν-
 δύνευε, τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτῷ διὰ τινος τῶν φί-
 λων Ἀμμωνίου ἐπιβουλεύσαντος. Διαδράς δὲ τὴν
 ἐπιβουλὴν, ἦγει πρὸς κόλασιν τὸν Ἀμμώνιον· οὐκ
 ἐξέβηκε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος. Ὅθεν γνοὺς, ὁ Πτο-
 λεμαῖος συνίστορα τῆς ἐπιβουλῆς τὸν Ἀλέξανδρον,
 τῆς τε συμμαχίας ἀπέσχετο, καὶ τὴν ἀγχισταίαν
 διέλυσε. Τὴν γὰρ θυγατέρα ἀποσπάσας αὐτοῦ, δια-
 πέμπεται πρὸς Δημητρίον, συμμαχῆσαι αὐτῷ ὑπι-
 σχυόμενος, καὶ συζεύξει τὴν θυγατέρα, καὶ εἰς τὴν
 πατρῶν βασιλείαν ἐγκαθιδρύσεται. Καὶ ὁ Δημήτριος
 ἀομένως τὸν γάμον καὶ τὴν συμμαχίαν προσίεται.
 Πτολεμαῖος δὲ σπουδάζοντα ἦν πείσαι τοὺς Ἀντιοχεῖς
 δεῖξασθαι τὸν Δημητρίον. Καὶ ἤνυσεν ἄλλως τὸ
 σπουδαζόμενον, τῶν Ἀντιοχείων μισούντων τὸν Ἀλέ-
 ξάνδρον διὰ τε τὸν πατέρα αὐτοῦ παρανομήσαντα
 εἰς αὐτούς, καὶ διὰ τὸν Ἀμμώνιον· οἱ ταχέως αὐτὸν
 ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἐξέβαλον. Καὶ ὁ μὲν, ἐκδηλοῦς· ἐκείθεν, εἰς Κιλικίαν ἦεν· ὁ δ' Ἀντιοχεῖς τὸν Πτο-
 λεμαῖον ἀνέδειξαν βασιλεῖα, καὶ δύο περιθέσθαι (32) ἤνάγκασαν διαδήματα, ἅτε δὴ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰ-
 γύπτου ἄρχοντα. Ὁ δὲ λογισσάμενος τὰ μέλλοντα οἶός τε ὦν οἰκόμενος, ἵνα μὴ ὀφείη τοῖς Ἑωμαίοις, ἤδη μέγα δυ-
 ναμένους, ἐπιφθόνος, πείθει τοὺς Ἀντιοχεῖς, δεῖξασθαι τὸν Δημητρίον. Τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Συρίας
 ἐπιόντος σὺν πολλῇ στρατιᾷ, καὶ τὴν τῶν Ἀντιοχείων χώραν δηώσαντος, ὁ Πτολεμαῖος σὺν Δημητρίῳ, ἤδη
 αὐτῷ τὴν θυγατέρα γαμικῶς ἀρμολάμενος, ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος, ἡττηθεὶς
 εἰς Ἀραβίαν προσπέφυγεν. Ὁ δὲ γὰρ Πτολεμαῖος, ἐκ τοῦ ἵππου ἐκπεπωκώς, δι' ἐλέφαντος βοήν παρα-
 χθέντος, καὶ ἀποσεισασμένου αὐτοῦ, πολλὰ κατὰ τῆς κεφαλῆς ἐδέξατο τραύματα, τῶν πολεμίων περι-

potitus, Cleopatram Ptolemæi Philometoris filiam
 ducit, Jonatha etiam ad nuptias invitato. Qui cum
 Ptolemaidem venisset, tam a Ptolemæo quam ab
 Alexandro honorifice est exceptus. Demetrio porro,
 defuncti Demetrii filio cum ingentibus copiis ex
 Creta in Ciliciam profecto, Alexander sollicitus
 Antiochiam properat, ad loca illa in tuto collo-
 canda, Syria Apollonio Dao mandata. Qui cum Jo-
 natha expostulans, quod solus regi non pareret,
 obiecta ignavia, ad pugnam eum provocavit. His
 verbis commotus pontifex, praelium cum Apollonio
 committit: et multis hostium cæsis, atque urbibus
 Syriæ captis, cum luculenta præda victor Hieroso-
 lyma revertitur. Quo cognito Alexander Jonathæ
 nuntiari jubet se gaudere clade Apollonii, qui con-
 tra suam sententiam ei amico et socio arma intul-
 lerit. Sed Ptolemæus Philometor Alexandro classe
 et pedestribus copiis opem ferens, Ptolemaidem insi-
 diis generi, quas per Ammonium e suis amicis
 quemdam struxerat, pene interisset: quibus evi-
 tatis, dedit sibi postulavit Ammonium, quod Alexan-
 dro detrectante, eum insidiarum fuisse conscium
 judicans, et belli societate abstinuit, et affinitatem
 diremit, et filiam ab eo avulsam, et auxilia Demetrio
 per legatos pollicetur: quarum conditionum
 utramque illo alacriter amplexo, Antiochenis per-
 suadere constus est, ut Demetrium reciperent,
 idque ob Alexandri odium propter paternas inju-
 rias et Ammonium, facile impetratum. Illo igitur
 ejecto, atque in 212 Ciliam profecto, Antio-
 cheni Ptolemæum regem declararunt, et bins dia-
 demata, ut et Egypti et Syriæ regem, gestare co-
 egerunt. At ille ut homo prudens futura conside-
 rans, ne Romanorum odia, quorum opes magnæ
 essent, susciperet, Antiochenis persuadet, ut De-
 metrium recipiant: et Alexandrum Syriam cum
 ingenti exercitu invadentem, et Antiochenum
 agrum urentem, Demetrio socio, cui jam filiam
 desponderat, prælio commisso profligat. Alexander
 itaque victus, in Arabiam confugit. Ptolemæus,
 equo elephanti barritu perterrito excussus, et ab
 hostibus circumdatus, multa in capite vulnera ac-
 cepit, et a satellitibus ægre ereptus, quatuor dies
 sensu et sermone destitutus jacuit. Quinto die non-
 nihil recreatus, et capite Alexandri accepto, ab
 Arabiæ dynasta misso, interitu inimici delectatus,
 ipse quoque paulo post obiit.

Variæ lectiones et notæ.

(32) Περιθέσθαι. Colb. παραθέσθαι.

στάντων αὐτῶν, μολίς δ' ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων ἐξαρκισθεὶς, ἐφ' ἡμέρας ἕκαστο τέσσαρας, μήτε συνεῖς, μήτε μάντοι φθεγγόμενος. Ἀνεγκνῶν δὲ τῇ πέμπτῃ τῶν ἡμερῶν, καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου δεξιὰ-μενος κεφαλὴν, παρὰ τοῦ τῶν Ἀράβων δυνάστου πεμφθεῖσαν αὐτῷ, καὶ ἡδυνθεὶς ἐπὶ τῇ ἐκείνου φθορᾷ, καὶ αὐτὸς μετὰ μικρῶν ἐτελεύτησε.

XXIV. Demetrius Nicanor Asia potius, cum A post Alexandrum annos quinque regnasset, milites Ptolemæi corrumpere cœpit, et societatis et affinitatis immemor : qui cum elusa illius calliditate, Alexandriam redirent, elephantis ipse potius est. Jonathæ vero arcem Hierosolymitanam, in qua Macedonum et Judæorum desertorum præsidium erat, oppugnante : quidam noctu elapsi, Demetrio obsidionem nuntiarunt. Is cum exercitu Ptolemaidem profectus, Jonatham per litteras ad se accersit. Ille vero non ommissa obsidione, sacerdotibus et populi senioribus assumptis, illataque magna pecunia, Demetrium placat : a quo honos ei habitus est. et pontificia dignitas confirmata. Cum vero Demetrii rebus pacatis nullum bellum timentem, ob imminuta stipendia, militum odia suscepisse, quidam ex Alexandri ducibus Tryphon cognovisset, a Malcho Arabe Alexandri filium Antiochum, qui ibi educabatur, aufert, quod ei paternum imperium se velle restituere diceret. Demetrius autem Jonathæ societate multis pollicitationibus impetrata, æq̄ tribus millibus militum ab eo acceptis, Antiochenos, qui ob acceptas injurias succensentes, seditionem moverant, in fugam vertit, urbem incendit, multos occidit : donec arma ponere, et se **213** illius fidei permittere sunt coacti. Seditione hoc modo compressa, Judæos donis affectos Hierosolyma remisit, Jonathæ gratias egit. Sed post adeo promissis non stetit, ut et bellum ei minatus fuerit : idque re ipsa C intulisset, nisi Tryphon ex Arabia in Syriam reversus, Antiochum tum adolescentulum diademate ornasset, ac Demetrio bellum intulisset, acceptis iis militibus, qui ob stipendiorum imminutionem illum reliquerant. Is Tryphon prælio victor, cum Antiochiam et elephantem cepisset, Demetrius in Ciliciam abit. Jonathas vero ab Antiocho puero ad belli societatem accersitus, ei se et socium et amicum fore, et Demetrio bellum illaturum pollicetur. Et rem statim aggressus, effecit ut multæ urbes Syriacæ a Demetrio ad illum deficerent. Deinde Simone fratre in Judæa relicto, contra Demetrii duces est profectus. Simon quoque Besura Judææ oppidum, in quo Demetrii præsidium erat, in eas angustias obsidione compulit, ut fide accepta milites discederent, et suum illi præsidium imposuit. Jonathas vero Demetrii ducibus profugatis, et ad duo millia hostium cæsis, Hierosolyma reversus, legatos Romam misit ad pristinam amicitiam renovandam. Qui prioribus decretis a senatu confirmatis, in reditu Spartam venerunt (nam id quoque mandat Jonathas) et a Spartanis amanter excepti sunt, Judæis amicitia et societate promissa. Demetrii duces acceptam ciadem resarcire cupientes, majore Corgias contra

KΔ'. Παραλαβὼν δὲ τὴν τῆς Ἀσίας βασιλείαν Δημήτριος ὁ Νικάνωρ μετὰ Ἀλέξανδρον ἑτη βασιλεύσαντα πάντα, ἤρξατο διαφθεῖρειν τὸ τοῦ Πτολεμαίου στρατιωτικόν, τῆς τε συμμαχίας καὶ συγγενείας ἀμνημονήσας. Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται, τὴν πείραν ἐκείνου διακρουσάμενοι, εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀνεχώρησαν, τῶν δ' ἐλεφάντων ἐκράτησεν. Ἰωνάθης δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπολιόρκει τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἀκρόπολιν, ἔχουσαν ἔνδον Μακεδόνας φρουροὺς, καὶ τῶν ἀσθησάντων Ἰουδαίων τινάς· ὧν τινες, νυκτὸς ἐξεληθόντες, τῷ Δημητρίῳ τὴν πολιόρκιαν ἀπήγγειλαν. Καὶ ὃς ἔχε σὺν δυνάμει πρὸς Ἰωνάθην, καὶ ἐν Πτολεμαίῳ γενόμενος, γράζει αὐτῷ πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι. Ὁ δὲ τὴν πολιόρκιαν οὐκ ἔπαυσεν, τοὺς ἱερεῖς δὲ καὶ τοὺς τοῦ λαοῦ πρεσβυτέρους παραλαβὼν, καὶ χρήματα πολλὰ κορίζων, ἔχε πρὸς τὸν Δημήτριον. Καὶ τούτοις αὐτὸν θεραπεύσας, ἐτιμήθη παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην ἐθεβαλώσατο. Ὡς δὲ μὴ τινας ἐπικειμένον πόλεμον, τὸν μισθὸν τῶν στρατιωτῶν ἡλάττωσεν ὁ Δημήτριος, κἀντεῦθεν ἦν αὐτοῖς μισητός. Γνοὺς τὸ πρὸς αὐτὸν μῖσος Ἀλεξάνδρου τις στρατηγός, Τρύφων ἐπικληθεὶς, πρὸς Μάλαχον τὸν Ἀραβὰ παραγίνεται, καὶ παῖδα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀντίχον τρεφόμενον παρ' αὐτῷ ἐξήτει, λέγων ἀποκαταστήσειν αὐτῷ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν· καὶ ὃς δίδωσι. Δημήτριος δὲ, πρὸς Ἰωνάθην πτελλας, συμμαχίαν ἐξήτει, πολλὰς αὐτῷ ἐπαγγελλόμενος χίριτας. Πέμπει τοίνυν αὐτῷ τρισχιλίους, δι' ὧν ἐπαναστάνας αὐτῷ τοὺς Ἀντιοχεῖς δι' ἀπέχθειαν, ἦν Ἐτρεφον, οὗ κακῶς ἔπασχον ὑπ' αὐτοῦ, ἐτρέφαστο, καὶ τὴν πόλιν ἐνέκρησε, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἔκτεινε, μέχρις ἐβιάσθησαν ἀποδέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ ἑαυτοὺς αὐτῷ παραδοῦναι. Ἡ μὲν οὖν στάσις οὕτως ἐπαύθη· ὁ δὲ τοὺς Ἰουδαίους ἀνέπεμψε πρὸς Ἰωνάθην, αὐτοῖς μὲν δωρησάμενος, ἐκείνῳ δὲ χάριτας ὁμολογῶν. Ὑστερον δὲ καὶ τὰς ὑποσχέσεις ἔψεύσατο, καὶ πόλεμον ἠπειλήσεν αὐτῷ. Καὶ ἤγαγεν ἄν εἰς ἔργον τὰς ἀπειλάς, εἰ μὴ Τρύφων, ἐκ τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν Συρίαν ἐπανελθὼν, τῷ Ἀντίχῳ, μισρακίῳ τότε τυγχάνοντι, διάδημα περιέθετο, καὶ πόλεμον πρὸς τὸν Δημήτριον συνεκρότησε, προσχωρησάντων αὐτῷ τῶν στρατιωτῶν, ὅσοι διὰ τὴν μείωσιν τοῦ μισθώματος καταλειπόσιν τὸν Δημήτριον. Ἐπικρατέστερος οὖν ὁ Τρύφων ἐν τῇ μάχῃ γενόμενος, καὶ τὴν Ἀντιόχειαν λαμβάνει, καὶ τοὺς ἐλεφάντας. Ὁ δὲ Δημήτριος εἰς Κιλικίαν ἀπῆλθε, καὶ ὁ παῖς Ἀντιόχος εἰς συμμαχίαν τὸν Ἰωνάθην μετεκατέσαστο. Ὁ δὲ φίλος εἶναι καὶ σύμμαχος ὠμολόγει, καὶ πολεμήσειν τῷ Δημητρίῳ κατέθετο, καὶ ὤρμησε πρὸς ἔργον εὐθύς. Καὶ πρῶτον πόλεις· πολλὰς προσχωρήσαι τῷ Ἀντίχῳ παποίηκεν, ἀποστάσας τοῦ Δημητρίου, εἰτα ἀδελφῶν Σίμωνι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καταλιπὼν, κατὰ τῶν τοῦ Δημητρίου ἐχώρησε στρατηγῶν. Καὶ ὁ Σίμων Βέσουρα ἐπολιόρκει τῆς Ἰουδαίας χωρίον, ὑπὸ τῶν τοῦ Δημητρίου κατεχόμενον, εἰ τῇ

πορραξί στενοχωρηθέντες, πίπτει; λαβόντες, ἐξί-
 λισαν τὸ χωρίον, καὶ φρουράν ἰδὶαν ὁ Σίμων κατέ-
 στησεν ἐν αὐτῷ. Ἰωνάθης δὲ, τοῖς στρατηγοῖς συμ-
 μίξας τοῦ Δημητρίου, εἰς φυγὴν τε αὐτοῦ, τρέπει-
 ται, καὶ περὶ διτχιλίου; ἀνελὼν ὑπέστραψεν εἰς
 Ἱεροσόλυμα. Καὶ εἰς Ῥώμην προσέβηεν ἐποήσαστο,
 τὴν προτέραν φίλαν ἦν πρὸς τὸ ἔθνος εἶχον, ἀνα-
 νεώτασθαι. Οἱ δὲ τῆς βουλῆς τὰ πρότερον ἐψηφι-
 σμένα καὶ αὐθις ἐκώρωσαν. Ἐπανερχόμενοι δὲ οἱ
 πρέσβεις, καὶ εἰς τὴν Σπάρτην ἀφίκοντο, καὶ τοῦτο
 ἐντεταλμένον ἔχοντες, παρὰ τοῦ Ἰωνάθου. Καὶ οἱ
 Σπαρτιάται δὲ τοὺς πρεσβευτὰς φιλοφρόνως προ-
 ἴκοντο, καὶ ψήφισμα περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας
 πρὸς Ἰουδαίους ἔθεντο. Τοῦ Δημητρίου μέντοι οἱ
 στρατηγοὶ τὴν ἤτταν ἀναμαχεύσασθαι σπεύδοντες,
 μετὰ δυνάμει; πλείονος ἤλθον κατὰ τοῦ Ἰωνά-
 θου (53). Ὁ δὲ αὐθις αὐτοῖς ὄξείω; ἀπήντησεν.
 Ἀποδειλιάσαντες δὲ πρὸς φανεράν μάχην ἀντικα-
 ταστῆναι αὐτῷ, νυκτὸς ἔφυγον. Μεθ' ἡμέραν δὲ
 γνοὺς τὴν φυγὴν Ἰωνάθης, ἐπέδωξε μὲν, οὐ κατέ-
 λαθε δέ· ἀλλ' εἰς Ἀραβίαν ἐλθὼν, καὶ τοῖς Ναβαθη-
 νοῖς ἐπελθὼν, καὶ λείαν ἐκείθεν ἀπελάσας πολλήν,
 καὶ ἀγρμαλώτους λαβὼν, ἐπανῆλθε. Συναγαγὼν δὲ
 τὸν λαόν, συνεβούλευε τὰ τεῖχη τῶν Ἱεροσολύμων
 ἀνακαινίσαι, καὶ ἀνορθῶσαι ὅσον τοῦ περιβόλου τοῦ
 ἱερῷ καθήρητο. Καὶ ἀρσάτης πᾶσι τῆς συμβου-
 λῆς, αὐτὸς μὲν ἔργου εἶχετο, τὸν δὲ ἀδελφὸν Σίμωνα
 ἐπέμψεν τὴν χώραν ἀσφαλισόμενον. Ὁ δὲ γε Δημη-
 τριος εἰς Μεσοποταμίαν ἦκεν, ὡς τὴν Βαβυλῶνα καὶ
 τὰς ἄνω σατραπίας παραληψόμενος. Οἱ γὰρ ταύτας
 κατοικοῦντες Ἕλληνες καὶ Μακεδόνες παραδώ-
 σαι αὐτοὺς αὐτῷ ἐπηγγέλλοντο, καὶ συγκαταπο-
 λεμήσειν Ἀρσάκην τὸν Πάρθων βασιλέα. Καὶ ἰδέ-
 ξαντο τοῖνον αὐτόν. Καὶ τῷ Ἀρσάκῃ συμβαλὼν,
 τὴν ἄπισαν ἀπέδωκε στρατιάν, καὶ αὐτὸς ἐλήφθη.
 Τρύφων δὲ γνοὺς τοιαῦτα τὰ περὶ τὸν Δημήτριον,
 ἐπιβούλευεν Ἀντιόχῳ, ἀποκτείνειν αὐτὸν μελετῶν,
 καὶ τὴν ἀρχὴν σφετερίζασθαι. Ἐδοδεῖκε μάλιστα
 τὸν Ἰωνάθην, ὄντα φίλον τῷ Ἀντιόχῳ. Καὶ ἐσπευ-
 δὲν αὐτὸν πρῶτον ἀπάτην εἶλεν, καὶ οὕτως ἐπιχει-
 ρῆσαι τοῖς κατὰ τὸν Ἀντιόχον. Διὸ καὶ εἰς Σκυθό-
 πολιν ἄπεισιν, ἔνθα καὶ Ἰωνάθης αὐτῷ σὺν τέσσαρσι
 μυριάσι μαχιμῶν ἀπήντησεν. Ὁ δὲ ὑπόβλεψεν αὐτόν
 ὑπέρχεται, δῶροις τε καὶ τιμαῖ; δεξιούμενος, πᾶσαν
 θέλιαν ὑπόνοιαν ἐξείλεν, ἰσ' αὐτὸν ἀφύλακτον λη-
 ψαίτο. Καὶ συνεβούλευε τὴν μὲν στρατιάν ἀπολύ-
 σαι, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγον εἰς Πτολεμαῖδα συναφι-
 κῆσθαι αὐτῷ, τὴν πόλιν παραληψόμενος, καὶ πάντα
 τὰ ἐκεῖ ὀχυρώματα. Καὶ Ἰωνάθης, μὴ δὲν ὀποιοπή-
 σας, τὸ στρατεύμα ἔστρεψε· χιλίου; δ' ἔχων μόνους
 ἀπέμει. Εἰς δὲ Πτολεμαῖδα κατακλιθεὶς, αὐτὸς
 μὲν ζωρεῖται, οἱ δὲ σὺν αὐτῷ διαφθεῖρονται. Ἄπερ
 οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις μαθόντες, εἰς δέος ἐνέπεσον διὰ
 τὰ περίεθθη, ἀ γνόντα τὴν Ἰωνάθου σύλληψιν
 κατὰ τῶν Ἰουδαίων κινήθη. Σίμων δὲ τῷ πλήθει
 ὀμνηκῶς, καὶ παρασάβροντας αὐτὸν, ἡγεμῶν ὄπ'

A Jonatham eduxerunt : qui cum repente eis occur-
 risset, non ausi aperto Marte cum eo congredi,
 noctu fugerunt. Quos cum, fuga cognita interdium,
 persequens non adeptus esset, ex Arabia Naba-
 thæorum magna præda et multis captivis abductis,
 recedit : ac populo convocato suadet, ut urbis
 mœnia renoveat, et ruinas murorum templi resti-
 tuant. Eo consilio omnibus probato, ipse ei operi
 intentus, Simonem fratrem ablegat, ut regionem
 in tuto collocet. Demetrius in Mesopotamiam
 profectus, ut Babylonem et superiores satrapias
 acciperet, ab incolis Græcis 214 et Macedonibus
 deditionem et operam ad debellandum Arsacem
 Parthorum regem pollicentibus, susceptus; prælio
 cum Parthis commisso, omnibus copiis amissis,
 B ipse capitur. Eo Demetrii casu cognito, Tryphon
 cupiditate regni occupandi, vitæ Antiochi insidiatur.
 Sed quia Jonathæ amicitiam cum rege formidabat,
 eo prius per dolum capto, tum demum invadere
 Antiochum in animo habebat. Itaque Scythopolim
 abiit, ubi Jonatham cum quadraginta bellicosorum
 millibus obviam egressum fraude circumvenit,
 muneribus et honoribus conciliatum, ut omni
 suspicione adempta, incautum opprimeret. Suadet
 igitur ut exercitum missum faciat. Nam se paulo
 post cum ipso Ptolemaidem iurum, ad urbem et
 omnia circumjacentia castella accipienda. Jonathas
 nihil mali suspicatus, exercitum dimittit : ac
 mille duntaxat viris retentis, Ptolemaidem conclusus,
 C capitur, comites ejus occiduntur. Quæ Hierosolymis
 nuntiata populo terrorem incusserunt, ob gentes
 finitimas, Jonatha capto, contra Judæos tumultu-
 antes. Sed Simon, oratione habita, populum
 confirmat : ab eoque dux electus, militia idoneis
 convocatis, mœnibus urbis, et omnibus quæ ad
 securitatem pertinerent, curatis, Tryphoni Jona-
 tham captivum in Judæam adducenti, cum exercitu
 occurrit : eique, centum argenti talenta et duos
 Jonathæ filios obsides postulanti, si fratrem solvi
 vellet : etsi hominis improbitatem intelligebat,
 tamen, ne sibi fratris salus neglecta crimini da-
 retur, et pecuniam et pueros misit. Quibus
 Tryphon acceptis, pactis non stetit : sed cum
 exercitiq; Hierosolyma contendit, subsequente Sim-
 D mone, et ex adverso castra locante. Verum copia
 nihil impeditus, in Syriam converso itinere,
 Jonatham interfecit. Fratre post tertium annum
 pontificatus mortuo, Simon populi suffragiis pon-
 tificem declaravit, Macedonibus tributa pensitare
 destitit. Ac Judaica gens sub ejus principatu
 perquam fortunata fuit, et finitimis populis domi-
 nata, multas urbes evertit, ne hostium receptacula
 essent : montem altissimum, in quo arx ædificata
 fuerat, continenti triennii labore 215 in plani-
 tiem redegit, ut templum emereret.
 αὐτοῦ αἰρεῖται, καὶ συναθροίσας τὸ μάχιμον τοῦ

Variæ lectiones et notæ.

(53) Καὶ ὁς ἦκε σὺν δυνάμει πρὸς Ἰωνάθην. Pro κατὰ Ἰωνάθου. W.

λαοῖ, τῶν τειχῶν ἐπεμείβετο τῆς πόλεως, καὶ παντὸς τοῦ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πραγμάτων ἐφρόνιζεν. Ὁ μὲν τοι Τρύφων εἰς Ἰουδαίαν ἀφίκετο, καὶ τὸν Ἰωνάθην δέσιμον ἄγων, καὶ ὁ Σίμων αὐτῷ σὺν δυνάμει ἀπήντησεν. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐπεμψε, δηλῶν ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα δοῦναι, καὶ δύο τῶν Ἰωνάθου παιδῶν ἡμέρους, εἰ βούλεται λυθῆναι τὸν ἀδελφόν. Ὁ Σίμων δὲ συνήκε μὲν τὴν κακουργίαν τοῦ Τρύφωνος, ἵνα δὲ μὴ αἰτίαν σχοίη, ὡς μὴ θέλων σῶσαι τὸν ἀδελφόν, καὶ τὰ χρήματα ἐπεμψε, καὶ τοὺς παῖδας. Ἀλαδῶν ὁ Τρύφων, οὐκ ἐφύλαξε τὰς συνθήκας, ἀλλὰ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἀνήει πρὸς τὰ Ἱερουσόλυμα. Παρωμάρτει δὲ καὶ ὁ Σίμων, ἀεὶ ἐναντίον καταστρατοπεδεύμενος. Χιῶν δὲ πολλὴ πεισοῦσα διεκώλυεν αὐτῷ τὴν εἰς Ἱερουσόλυμα ἀφίξιν, καὶ εἰς Συρίαν ἐτρέπετο· καὶ ἀπῶν τὸν Ἰωνάθην ἀπέκτεινε. Σίμων δὲ θανόντος τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωνάθου, μετὰ τριήλιαν τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ κλήθους κρούσθητο, καὶ οὐκ εἶτε φόρους τοῖς Μακεδόσι παρέσχετο. Εὐτύχῃ δὲ τὸ ἔθνος ἐπ' αὐτοῦ σφόδρα, καὶ τῶν τε περιοικίων ἔθνῶν ἐκυρίευσαν, καὶ πολλὰς τῶν πόλεων κατεστρέψαντο, ἵνα μὴ εἶεν τοῖς ἔχθροῖς ὀρμητήρια. Καὶ τὸ ἕρος, ἐφ' οὗ ἡ ἀκρόπολις ἠκοδόμητο, λίαν ὄν ὑψηλὴν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἐνδελειχῶς ποιοῦντες, εἰς παδιάδα μετήνεγκαν, ὡς ἂν εἴη τὸ ἱερὸν ὑπερχειμνον.

LIBER QUINTUS.

I. Tryphon autem Antiochum cognomento Deum, A
 ejus tutor erat, quarto regni anno interfecit, et
 eum esse mortuum vulgabat: et militibus pecu-
 niam pollicebatur, si se regem creassent, qui spe
 magni lucri impulsus, voluntati ejus satisfecerunt.
 Sed Tryphon voti compos factus, simulatione de-
 tecta, militum animos a se alienavit, ut eo deserto
 ad Cleopatram, Demetrii uxorem, Seleuciae in-
 clusam irent. Quæ Antiochum oberrantem, qui
 Servator vocabatur, Demetrii fratrem, atque ob
 Tryphonem passim exclusum, spe nuptiarum et
 regni ad se accersivit: verita, ne Seleuciani
 urbem Tryphoni traderent. Qui cum Seleuciam
 venisset, contra Tryphonem proficiscitur, eumque
 victum, et Syria superiore ejectum, in castello
 quodam, quo confugerat, obsidet, Simone pon-
 tifice ad amicitiam suam invitato, quam ille
 amplexus, cibaria militibus suppeditat. Sed
 Tryphon, cum inde Apameam profugisset, urbe
 expugnata, captus occiditur, cum triennium re-
 gnasset. Antiochus vero meritorum Simonis oblitus,
 Cendebæum ad vastandam Judæam, et Simonem
 comprehendendum mittit: quo Simon devicio,
 reliquum ætatis pacate exigit, cum Judæam annos
 viii præfuisset. Perit autem insidiis Ptolemæi
 generi sui, uxore et duobus filiis in vincula con-
 jectis. Nam ætius Joannes, qui etiam Hyrcanus
 vocabatur, effugerat: et ob paterna beneficia ab
 Hierosolymitis receptus est, Ptolemæo non admisso.
 Is paterno sacerdotio potitus, Ptolemæo bellum
 intulit, in castello Dagone agenti: at ut obsidione
 prævalebat, sic misericordia matris et fratrum
 vincebatur. Hos Ptolemæus in murum productos,
 in conspectu illius cruciabat: quamvis matre
 obtestante, ne sua causa segnius ageret. Dum
 obsidio ita trahitur, septimus annus instat, quo
 Judæis otium agere solitum est: eaque de causa
 bello intermisso, Ptolemæus occisa matre et fra-
 tribus Hyrcani, ad Zenonem Cotylian Philadelphicæ
 216 tyrannum confugit. Antiochus vero Simoni
 ob acceptam cladem iratus, Judæam invasit: et

A. Ὁ δὲ γὰρ Τρύφων τὸν Ἀντίοχον, ὃς καὶ θεῖς
 ἐπακλήθη, τίσαστρα βασιλεύσαντα ἐτη, διέφθειρεν,
 ἐπιτροπιῶν αὐτοῦ. Καὶ τὸν μὲν ὡς ἀποθάνοι διή-
 γαλλε, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐπηγγέλλετο χρήματα,
 εἰ αὐτὸν βασιλεύσουσιν. Οἱ, κερῆσαι πολλὰ ἠλπικό-
 τες, εἴλοντο αὐτὸν ἄρχοντα. Λαδῶν δὲ τὴν βασιλείαν
 ὁ Τρύφων, ἀπειδύσατο τὴν ὑπέκρισιν, καὶ μισῆσαν
 αὐτὸν τὸ στρατιωτικόν, πρὸς Κλεοπάτραν ἀφίστατο,
 τὴν τοῦ Δημητρίου γυναῖκα, ἐγκλεισμένην ἐν
 Σελευκίᾳ τυγχάνουσαν. Ἀλωμένου δὲ Ἀντίοχου, ὃς
 ἐκαλεῖτο Σωτήρ, Δημητρίου δὲ ἦν ἀδελφός, καὶ ἐκ-
 κλεισμένου πάντοθεν διὰ Τρύφωνα, πέμπται πρὸς
 αὐτὸν ἡ Κλεοπάτρα, καλοῦσα ἐπ' ἑαυτῶν καὶ βασι-
 λείᾳ. Ἐδέδειε γὰρ μὴ τὴν πόλιν οἱ Σελευκίαις ἐπ'
 Γρύφωνι δώσουσι. Γενόμενος οὖν ἐν τῇ Σελευκίᾳ
 ὁ Ἀντίοχος, κατὰ τοῦ Τρύφωνος ὤρμησε· καὶ νι-
 κήσας αὐτὸν, τῆς ἄνω Συρίας ἐξέβαλε, καὶ εἰς τι
 φρούριον καταφυγόντα ἐπολιόρκει, καὶ τὸν ἀρχιερεῖ
 Σίμωνα εἰς φιλίαν προκαλεῖτο. Ὁ δὲ ἐδέξατο τὴν
 πρόκλησιν, καὶ τοῖς πολιορκουῖσι τὸν Τρύφωνα τρο-
 φὰς ἐχορήγησε. Φυγῶν δ' ἐκεῖθεν ὁ Τρύφων, καὶ γε-
 νόματος εἰς Ἀπάμειαν, πολιορκηθεὶς ἐλήφθη, καὶ
 διαφθάρη, ἐπ' ἔτεσι βασιλεύσας τρισίν. Ὁ Ἀντίοχος
 δὲ, λήθην τῶν ὑπὸ Σίμωνος αὐτῷ γενομένων ποιη-
 σάμενος, στέλλει Κενδεβαλον τὴν Ἰουδαίαν κορῆ-
 σαι, καὶ τὸν Σίμωνα κατασχεῖν ἐντειλάμενος. Σίμων
 δὲ αὐτῷ ἀντικαταστάς, νικᾷ. Καὶ εἰρηνικῶς τὸ λοι-
 πὸν διήγαγε τῆς ζωῆς, ἀρξας τῆς Ἰουδαίας ἐτη
 ὀκτώ. Τελουτῆ δὲ παρὰ Πτολεμαίου τοῦ γαμβροῦ
 ἐπιβουλευθεὶς. Καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Σίμωνος, καὶ οἱ δύο
 παῖδες, συλληφθέντες, ἐδέθησαν. Ὁ τρίτος Ἰωάννης
 διέφυγεν, ὃς καὶ Ὑρκανὸς ἐκαλεῖτο. Καὶ προσεδέχθη
 παρὰ τῶν Ἱερουσολυμιτῶν διὰ τὰς τοῦ πατρὸς εὐε-
 ργείας, ἀπωσαμένων ἐλθόντα τὸν Πτολεμαῖον. Ἀπο-
 λαδῶν δὲ τὴν πάτριον ἱερωσύνην ὁ Ὑρκανὸς, ἐπὶ τῇ
 Πτολεμαίων ἐστράτευσεν, εἰς Ἱερουμά τι δαγῶν λεγό-
 μενον ὄντα. Καὶ ἐκράτει μὲν τῇ πολιορκίᾳ, ἤττατο
 δὲ τῷ πρὸς τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς οἰκτῶ.
 Ὁ γὰρ Πτολεμαῖος, ἀνάγων ἐπὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ,
 εἰς ἀπόπτου ἤκειτο· ἡ μὲντοι μήτηρ ἰδέσασα μὴ
 μαλακίσσασθαι δι' αὐτήν. Τριβομένης δ' ὄστω τῆς

πολιορκίας, ἐνίσταται τὸ ἐξέδομον ἔτος, καθ' ὃ εἰθίσταιτοί· Ἰουδαίους ἀργεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο Πτολεμαῖος ἀνεθεῖς τοῦ πολέμου, κτείνει τὴν μητέρα τοῦ Ἰρκανοῦ καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ φεύγει πρὸς Ζήνωναν τὸν Κοτυλάδην, τὸν τῆς Φιλαδελφείας τύραννον. Ἀντίοχος δὲ, χαλεπαίνων τῷ Σίμωνι, δι' ἃ πέπονθε, τῇ Ἰουδαίᾳ ἐπέλθε, καὶ τὴν χώραν καταδραμῶν, ἐπολιόρκει τὸν Ἰρκανόν· καὶ πύργους ἀνεγείρας ὑψηλοτάτους, κατὰ τὸ βρῖειον μέρος τῆς πόλεως, ἐξ αὐτῶν τῷ τείχει προσέβαλλεν. Ἦνυσ δ' οὐδὲν διὰ τὴν γενναϊότητα τῶν ἐντὸς, καὶ διὰ οὐχούτητα τῶν τειχῶν, καὶ ὕδατος ἀφθονίαν, ἐξ ἐπομβρίας ἀρτι συμβέβησαν. Δείσας δὲ ὁ Ἰρκανὸς μὴ ἐπιλίποιν αὐτοῖς ἐὰν ἀναγκασθῆ, μόνον τὸ μάχιμον τοῦ πλείους ἀπολεξάμενος, τοὺς ἄλλους ἐξέωσε τῆς πόλεως· οὗς ὁ Ἀντίοχος ἀπέλθειν ἐκαίθειν οὐκ εἰς ὅλι, καὶ ἐξω τῶν τειχῶν προσημένοντας, διὰ τοῦτο ἀπέθνησκον· οἱ δ' ἐντὸς, ἐλευῶντες οὐτούς, εἰσεδέξαντο αὐθις. Τῆς Σκηνοπηγίας δὲ ἐνοστάσης, ὁ Ἰρκανὸς, στείλας πρὸς τὸν Ἀντίοχον, ἀνοχὴν ἐζητεῖ γενέσθαι, διὰ τὴν ἐκρητὴν ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ. Ὁ δὲ καὶ τὴν ἀνοχὴν ἔδωκε, καὶ θυσίαν πολυτελεῖ σὺν ἀναθήμασιν ἐπαμφέν, ὅν διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐαίθειαν καὶ εὐσεβῆ ἐκάλεσαν. Γνωὺς δὲ τὴν πρὸς τὸν θεὸν τοῦ Ἀντίοχου αἰδῶν Ἰρκανὸς, ἐπρεσβεύσατο, τὴν πάτριον αὐτοῖς ἀποδοθῆναι πολιτείαν αἰτούμενος. Ὁ δὲ, εἰ παραδοίεν τὰ ὄπλα, εἶπε, καὶ φόρους τελεῖν ὑπὲρ τῶν ἄλλων κατέδοιτο πόλεων, ἄτερ τῆς Ἰουδαίας, καὶ φρουρὰν λέξαιτο, καὶ τοῦ πολέμου ἀφέξεσθαι, καὶ τάλλα ποιήσεν, ἃ ἀξιοῦσιν. Ἰουδαῖοι δὲ τὰ μὲν ἄλλα ἐδέχοντο, ἐπὶ δὲ τῇ φρουρᾷ οὐ κατένευον, ἀλλ' ἀντιπαυσάσθαι. Ἐνδόντος δ' ἐπὶ τούτοις τοῦ Ἀντίοχου, ἡ πολιορκία ἐλύθη. Ἰρκανὸς δὲ, τὸν τοῦ Δαβὶδ ἀνοίξας τάφον, τρισηχθία ἐκαίθειν ἀργυρίου τάλαντα ἔλαβε· φίλιαν δὲ πρὸς Ἀντίοχον ποιησάμενος, ἐν τῇ πόλει αὐτὸν εἰσεδέξατο. Καὶ ἐπὶ Πάρθους στρατεύοντι συνεξώρησεν, ἐνθα τῷ Ἀρσάκῃ πολεμήσας Ἀντίοχος, τῷ πλείονι τῆς στρατιᾶς καὶ αὐτὸς συναπώλετο.

B. Γίνεται δὲ τῆς τῶν Σύρων βασιλείας διάδοχος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δημήτριος, λύσαντος Ἀρσάκου αὐτὸν, ἥνικα τοῖς Πάρθοις ἐπέλθον Ἀντίοχος. Ἰρκανὸς δὲ, Ἀντίοχου θανόντος, πολλὰς τῶν τῆς Συρίας πόλεων εἶλε, καὶ τῆς Ἰουδαίας ἐτέρας. Καὶ ὑποτάξας τοὺς Ἰουδαίους, ἐπέστρεψεν αὐτοῖς τὴν ἐν τῇ χώρῃ διατριβὴν, εἰ περιτέμνοντο, καὶ χρῶνται ἔθεισιν Ἰουδαϊκοῖς. Οἱ δὲ διὰ τὰς πατρίδας καὶ τὴν περικομὴν καὶ τάλλα ὑπήνεγκαν. Δημήτριος δὲ στρατεύσεν ἔγνωκῶς ἐπὶ Ἰρκανόν, ἀνεκόπη· τῶν Σύρων καὶ τῶν στρατιωτῶν μισούντων αὐτὸν διὰ πόνηριαν, καὶ διακηρυχθεσάμενων πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Φύσκιον δοῦναι αὐτοῖς τινα τῶν τῷ Σελεύκῳ προσηκόντων, τῆς βασιλείας ἀντιληφόμενον. Ὅς Ἀλέξανδρον ἔπεμψε τὸν λεγόμενον Ζεβινᾶν. Μάχης οὖν μέσον αὐτοῦ καὶ Δημητρίου συγκρηθησῆς, τρέπεται Δημήτριος, καὶ φεύγει εἰς Πτολεμαῖδα. Μὴ δεχθεὶς δὲ παρὰ Κλεοπάτρας τῆς γυναικὸς, εἰς Τύρον ἀπέδρα. Ἄλους δὲ, καὶ πολλὰ παθῶν, διεφθάρη. Ἀλέξανδρος δὲ τὴν βασιλείαν παραλαβὼν, φίλιαν κούεται πρὸς Ἰρκανόν. Ἐπαναστάτος δὲ αὐτῷ Ἀντίοχου τοῦ Γρυπαῦ, τοῦ παιδὸς Δημητρίου, ἡγήθη, ἐν τῇ μάχῃ ἀπώλετο. Βασιλεὺς δὲ Συρίας

A agros populatus, Hyrcanum obsidet, ex turribus altissimis, quas ad septentrionem excitarat, impetum in mœnia faciens. Sed nihil proficiebat, tum ob defensorum fortitudinem, tum ob murosque firmitatem, aquarumque copiam ex imbre modo collectam. Cæterum Hyrcanus veritus ne commratu deficeretur, bellicosos duntaxat retentis, reliquam multitudinem urbe expulit: qui cum ab Antiocho abire non sinerentur, extra mœnia moriebantur. Quos ii qui intus erant miserati, in urbem receperunt. Sed cum festum Tabernaculorum instaret, Hyrcanus ab Antiocho septem dierum inducias, ad festum celebrandum, petiit: quas ille non modo concessit, sed et victimas sumptuosas cum donariis misit, ob eam pietatem Pii cognomentam adeptus. Quæ eadem Hyrcano causa fuit, ut per legatos ab illo peteret, ut patriam suis civibus rempublicam restitueret. Cui respondit Antiochus, si arma traderent, et de civitatibus extra Judæam sitis tributa penderent, et præsidium acciperent, se et bello abstinere, et postulatis eorum annuere velle. Judæi vero cætera amplexi, præsidium repudiaverunt: ac pro eo dederunt obsides, argenticque talenta quingenta. Hac ratione mitigato Antiocho, solutaque obsidione, Hyrcanus e monumento Davidis tria millia talentum deprompsit: initaque cum Antiocho amicitia, eum in urbem recepit, et contra Parthos ducentem comitatus est: ubi cum Arsace congressus Antiochus, cum majore parte exercitus et ipse periit.

ταύτης ὁμήρους ἐδίδοσαν, καὶ ἀργυρίου τέλαντα ἑξαχθία ἐλάμβανεν. Ἰρκανὸς δὲ, τὸν τοῦ Δαβὶδ ἀνοίξας τάφον, τρισηχθία ἐκαίθειν ἀργυρίου τάλαντα ἔλαβε· φίλιαν δὲ πρὸς Ἀντίοχον ποιησάμενος, ἐν τῇ πόλει αὐτὸν εἰσεδέξατο. Καὶ ἐπὶ Πάρθους στρατεύοντι συνεξώρησεν, ἐνθα τῷ Ἀρσάκῃ πολεμήσας Ἀντίοχος, τῷ πλείονι τῆς στρατιᾶς καὶ αὐτὸς συναπώλετο.

C II. Ei in regno Syriæ Demetrius frater, sub expeditionem Antiochi solutus ab Arsace, successit. Cæterum post Antiochi interitum, Hyrcanus multas Syriacas urbes, Idumææ multas cepit: et subactis Idumæis ea conditione in patria versari concessit, si circumciderentur et moribus Judæicis uterentur. Qui amore natalis soli, et circumcisionem, et reliqua tolerarunt. Cum autem Demetrius bellum inferre Hyrcano statuisset, ea re impeditus est, quod Syri et milites, ejus improbitatem detestati, per 217 caduceatores a Ptolemæo Physcone petierant, ut sibi ex Seleuci familia daret aliquem, qui regnum susciperet. Is Alexandrum Zebinam misit, a quo Demetrius victus, Ptolemaidem se recepit: sed ab uxore Cleopatra exclusus, Tyrum confugit, ubi captus et excruciatu periiit. Alexander autem regno potius, amicitiam cum Hyrcano pepigit: sed ab Antiocho Grypo Demetrii filio regnum sibi vindicante victus, in pugna occubuit. Is Antiochus, susecepto Syriæ regno, cum fratre Antiocho cognomento Cyziceno, quod Cyzici educatus esset, per multos annos bellum gessit. Erat autem is Antiochi a

Partibus interfecti. Demetrii fratris, filius, uterinus Antiochi Grypi frater. Nam Cleopatra, duobus fratribus nupta fuit : primum Demetrio, deinde Antiocho, ut ante scripsimus. Ac e Demetrio Antiochum Grypum : ex Antiocho Servatore, Demetrii fratre, Cyzicenum Antiochum suscepit. Qui dum inter sese digladiantur, Hyrcanus quiete fruens, utroque contempto, defecit, neque quidquam amplius eis pendit : ac Judææ fructibus per olium perceptis, infinitam pecuniam coegit. Cum autem Samariam per filios suos Aristobulum et Antigonom obsideret, Samaritani urgente fame, Antiochi Cyziceni opem implorarunt, qui cum Aristobulo congressus vincitur. Deinde redintegratis copiis Hyrcani agros vastat, ut ea ratione obsidionem solvere cogeretur. Sed dum multis suorum amissis Tripolim recedit, Hyrcanus Samariam captam penitus delet. Fertur autem, eo die quo duo ejus filii cum Antiocho pugnarunt, dum solus ut pontifex in sacratio sufficit, audisse vocem, quæ diceret, Antiochum molo a suis filiis esse victum, idque egressus nuntiasse populo : nec deceptus est. Sed dum prosperis fortunæ flatibus utitur, invidiam Judæorum effugere non potuit, Phariseis maxime invisus, qui sunt ex tribus Judæorum sectis : et cum fatum affirmant, tamen quædam in nostra esse potestate, ac fortuito evenire, nec omnia fieri necessario statuunt. Esseni contra fatum rerum omnium dominum constituunt, et hominibus omnia fato contingere consent. Sadducæi fato repudiato, **218** nostræ voluntati ascribunt omnia, et causas honorum a nobis pendere, et nos temeritate nostra ultro amplecti deteriora existimant. Pharisei porro, quorum magna erat apud populum auctoritas, cum pridem amici essent Hyrcano, quippe quem discipulum habuerant, post nescio qua de causa orta simultate, ab iis avulsus, in Sadducæorum sententiam concessit, ac ritus ab illis traditos abolere instituit. Nam Sadducæi ea pro legibus habenda affirmabant, quæ in scripta relata essent : quæ vero quasi per manus traderentur, ea non observanda esse. Et hac de causa Phariseis invisus fuit : qui annis uno et triginta feliciter exactis obiit. filios natu maximos imperium amissuros esse.

Σαδδουκαίων προστίθει μόρα, τῶν Φαρισαίων καταλύσαι πρόθετο. Οἱ Σαδδουκαῖοι γὰρ ἐκεῖνα δεῖν παραδόσεως μὴ τηρεῖν. Διὰ ταῦτα μάλιστα παρὰ τῶν Φαρισαίων ὁ Ὑρκανός. Βιώσας δὲ εὐτυχῶς ἐπὶ ἔτη τριάκοντα πρὸς ἐν, ἐτελεύτησεν ἐφ' υἱοῖς πέντε. Λέγεται δὲ καὶ προφητείας ἀξιώθηται, καὶ προσιπεῖν περὶ τῶν δύο αὐτῷ παίδων τῶν πρεσβυτέρων, ὡς οὐ

III. Hyrcano defuncto, principatum suscepit Aristobulus : quem cum in regnum commutare ei placuisset, diadema sumpsit cccclxxxii anuis post quam populus Babylone Hierosolyma redierat : ac cæteros fratres et matrem de principali contententem, in vincula conjecit, Antigonom autem ætate sibi proximum dilexit, pari honore dignatus. Tandem matrem fame necavit. Adjecit et Antigoni cædem, calumniis impulsus. Nam cum his, ægro-

ὁ Ἀντίοχος οὗτος γενόμενος, ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντιόχου, τοῦ ἐπικληθέντος Κυζικηνοῦ, ὅτι ἐν Κυζίχῳ ἐτάραξη, περὶ τῆς βασιλείας ἐμάχετο. Ἦν δὲ οὗτος υἱὸς Ἀντιόχου τοῦ θανόντος ἐν Πάρθοις, τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου, ὡς ἑτεροβαλῆς ἀδελφῆς ὑπάρχων τοῦ Γρυποῦ Ἀντιόχου. Ἡ γὰρ Κλεοπάτρα τοῖς δυοῖν συνῆκεσαν ἀδελφοῖς, τῷ Δημητρίῳ δὲ πρότερον, καὶ τῷ Ἀντιόχῳ μετέπειτα, ὡς προεγγράπται. Καὶ ἐκ μὲν Δημητρίου τὸν Γρυπὸν Ἀντιόχον ἔτεκεν· ἐξ Ἀντιόχου δὲ τοῦ Σωτήρος τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου τὸν Κυζικηνὸν Ἀντιόχον ἐγένετο. Ἐν δὲ οὗτοι πρὸς ἀλλήλους ἐμάχοντο, ὁ Ὑρκανὸς ἠρέμει, καὶ καταφρονήσας τῶν Ἀντιόχων ἀπέστη, μηδὲν ἐπι παρέχων αὐτοῖς· καὶ κατὰ σχολὴν ἐκαρπούτο τὴν Ἰουδαίαν, ὡς ἀπειρόν τι πλῆθος χρημάτων συναγαγεῖν. Στρατεύσας δὲ καὶ ἐπὶ Σαμάρειαν, ἐπολιόρχει αὐτὴν διὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἀριστοβούλου καὶ Ἀντιγόνου. Λιμοῦ δὲ τὴν πόλιν πιέζοντες, οἱ Σαμαρεῖς εἰς συμμαχίαν μετεκαλέσαντο τὸν Ἀντιόχον τὸν Κυζικηνὸν, ὃς τοῖς περὶ Ἀριστόβουλον συμβαλὼν ἠτάτα. Ἐτεῖ αὐθις συλλέξας πλῆθος, τὴν χώραν ἐπόρθει τοῦ Ὑρκανοῦ, ἔν' οὕτως ἀναγκάστη αὐτὸν λύσαι τὴν πολιορκίαν. Πολλοὺς δὲ τῶν οὖν αὐτῷ ἀποβάλλων, ἀπήρην εἰς Τρίπολιν. Ὑρκανὸς δὲ, τὴν Σαμάρειαν ἐλὼν, πᾶσαν ἠφάνισε. Λέγεται δὲ καθ' ἣν ἡμέραν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τῷ Ἀντιόχῳ ἐμάχοντο, αὐτὸς ὡς ἀρχιερεὺς μόνος ἐν τῷ ναῷ θυμῶν, ἀκούσαι φωνῆς, ὡς οἱ παῖδες αὐτοῦ ἄρτι νενικηκασί τὸν Ἀντιόχον· καὶ ἐξελθὼν ἀπήγγειλε τῷ πλήθει τὸ ἀκουσθέν. Καὶ γέγονεν οὕτως. Εὐπραγῆσας δὲ Ὑρκανὸς, ἐφρονήθη παρὰ τῶν Ἰουδαίων, μάλιστα δ' ἐμειρετο παρὰ τῶν Φαρισαίων· οἱ δ' εἰσι μὴ τῶν παρὰ Ἰουδαίους αἰρέσεων, τριῶν οὐσῶν. Οὗτοι μὲν οὖν οἱ Φαρισαῖοι εἰμαρμένην δοξάζουσι, τινὰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῖν εἶναι, συμβαίνειν τε καὶ μὴ γίνεσθαι. Ἐσσηνοὶ δὲ πάντων κυρία τὴν εἰμαρμένην νομίζουσι εἶναι, καὶ πάντα τοῖς ἀνθρώποις ἐξ ἐκείνης συμβαίνειν. Σαδδουκαῖοι δὲ τὴν μὲν εἰμαρμένην ἐκβάλλουσι, πάντα δὲ ἐφ' ἡμῖν εἶθονται, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡμᾶς· αὐτοῖς αἰτίους εἶναι διδάσκοντες, καὶ τὰ χεῖρα δι' ἀβουλίας ἀφ' ἑαυτῶν αἰρεῖσθαι. Τῶν γοῦν Φαρισαίων πρότερον φιλικῶς ἐχόντων πρὸς Ὑρκανόν, (μαθητῆς γὰρ αὐτῶν ἐγένονοι) συνέβη ἐξ αἰτίας τινὸς ἐχθρὰν κτήσασθαι πρὸς αὐτόν. Ἠδύνατο δὲ οὗτοι παρὰ τῷ πλήθει σφόδρα. Ὑρκανὸς δὲ τῇ τῶν ἀπορραγεί, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν παραδοθέντα νόμιμα ἠγεῖσθαι νόμιμα ἔλεγον, τὰ γεγραμμένα· τὰ δὲ ἐκ ττρακόσια ἔτη καὶ ὀδοήκοντα πρὸς ἐν, ἐξέτου ἐκ Βαβυλῶνος ὁ λαὸς εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανήλθεν. Οὗτος τοὺς μὲν ἔλλους τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν μητέρα περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ διενεχθεῖσαν, καθείρε· τὸν δὲ μετ' αὐτόν Ἀντιγόνον ἠγάπα, καὶ τῶν ὀμάλων ἡξίου. Τὴν μὲν οὖν μητέρα λιμῷ διέφθειρε. Προσέθετο δὲ καὶ

D Γ'. Τελευτήσαντος δὲ Ὑρκανοῦ, Ἀριστόβουλος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο, καὶ εἰς βασιλείαν μεταβίβηται ταύτην δέξαν αὐτῷ, διάδημα περιτίθεται, μετὰ τετρακόσια ἔτη καὶ ὀδοήκοντα πρὸς ἐν, ἐξέτου ἐκ Βαβυλῶνος ὁ λαὸς εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανήλθεν. Οὗτος τοὺς μὲν ἔλλους τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν μητέρα περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ διενεχθεῖσαν, καθείρε· τὸν δὲ μετ' αὐτόν Ἀντιγόνον ἠγάπα, καὶ τῶν ὀμάλων ἡξίου. Τὴν μὲν οὖν μητέρα λιμῷ διέφθειρε. Προσέθετο δὲ καὶ

τὸν ἀδελφὸν τὸν Ἀντίγονον, διαβολαῖς πιστεύσας. Α λαμπρῶς γὰρ αὐτοῦ ἀπὸ στρατείας ἐπανελθόντος, ἐνόησε ὁ Ἀριστόβουλος. Ἐορταζομένης δὲ τῆς Σκηνηπηγίας, ἀνέβη εἰς τὸ ἱερὸν ὁ Ἀντίγονος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὀπλιτῶν, κεκοσμημένος λαμπρῶς. Οὐ δὲ τούτων πρὸς τὸν ἀδελφὸν διαβάλλοντες, μὴ κατ' ἰδιώτην αὐτῶν ἔλεγον ἰλλοεῖν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀλλὰ βασιλικῆ χειρημένον λαμπρότερον· καὶ ἔτι μετὰ τοσαύτης δορυφορίας στρατιωτῶν ἀνελθόν, βουλεύεται κατ' αὐτοῦ. Ἀριστόβουλος δὲ, καὶ τῆς οἰκείας ἀσφαλείας φροντίζων, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ προνοῶν, ἐν τινι τῶν ὑπογείων ἀφεγγεῖ τοῦς σωματοφύλακας Ἰσησίην, ἐντελιμένους ἀόπλου μὲν τοῦ ἀδελφοῦ φειδεσθαι, κτείνειν δὲ αὐτὸν μετὰ τῶν ὀπλῶν ἐρχόμενον. Πέμπει δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἀοπλον αὐτὸν καλεῶν ἦκναι. Ἡ δὲ τοῦ Ἀριστοβούλου γυνὴ καὶ οἱ ταύτῃ συμφοροῦντες· κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου, ἔπεισαν τὸν σταλέντα λέγειν τῷ Ἀντιγόνῳ, ὡς Ἀκούσας ὁ ἀδελφός σου, ὅτι ὅπλα καινὰ κατεσκευάσας, ἀξιότι ὀπλιμένον ἔλθειν σε, ἴν' ἴδοι αὐτά. Ὁ δὲ, μηδὲν ὑποπτεύσας, ἐνόθευμένος τὴν πανοπλίαν, ἄπησι. Καὶ γεόμενος· κατὰ τὸν Στράτωνος πύργον, ὅπου ὁ τόπος ἀρτίωτος ἦν, κτείνεται παρὰ τῶν σωματοφύλακων. Ἰούδας δὲ τις Ἑσσαῖος τῆ γένος, πολλὰ προλέγων καὶ ἀληθεύων, ἰδὼν τότε τὸν Ἀντίγονον παρόντα τὸ ἱερὸν, ἀνεβόησεν, ἀποθανεῖν ἐπευχόμενος, ὡς διεφουσμένος· προεῖπε γὰρ αὐτὸν ζῶντος τοῦ Ἀντιγόνου κατ' ἐκείνην θανοῦμενον τὴν ἡμέραν ἐν τῷ Στράτωνος πύργῳ· τὸν δὲ σταδίου· ἀπῆραν ἐξακοσίους, ὡς ἀδύνατον εἶναι τὸν Ἀντίγονον ἐκεῖ γενήσεσθαι, ἦδη τῆ· ἡμέρας κλινοῦσῃ. Ταῦτα λέγοντος τοῦ Ἰούδα, ἀγγέλλεται κτανθεὶς Ἀντίγονος ἐν τῷ ὑπογείῳ, ὃ καὶ αὐτὸ Στράτωνος ὠνόμαστο πύργος ὀμωνύμως τῆ παραλίῳ Καισαρείᾳ. Τῷ μὲν οὖν Ἀντιγόνῳ τοιοῦτε γέγονε τέλος· τὸν δὲ Ἀριστόβουλον εὐθύς ἡ δίκη μετήλασε τῆς ἀδελφοκτονίας, καὶ διασφραρέντων αὐτῷ τῶν ἐντὸς, αἷμα ἀνέφεραν, ὃ τις τῶν ἐκείνῳ ὑπηρετούντων ἐκχομίζων, ὥλισθεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ὁ Ἀντίγονος ἐσφάγη, ἔτι τοῦ ἀναμελίχθαι ἀμφοτέρων τὰ αἵματα. Γενομένης δὲ ἐπέκειντο, οὐ μὴνας προήχθη εἰς ὄακρυα, καὶ οὐκ ἄρα λήσειν, εἶπεν, ἐμελλον τὸν θεὸν ἐπ' ἀρεδίειν οὕτω τολμήμασι. Καὶ ἄλλα δὲ ἐπεικῶν, ἀποθνήσκει, βασιλεύσας ἐνιαυτῶν.

Δ'. Σαλώμη δὲ ἡ ἐκείνου γυνὴ, ἣ καὶ Ἀλεξάνδρα ἐκέκλητο, λύσασα τοὺς ἀδελφούς τοῦ ἀνδρός (δεδεμένους γὰρ εἶχεν αὐτούς· Ἀριστόβουλος) βασιλέα καθίστησιν Ἰαννέα, τὸν καὶ Ἀλέξανδρον, προδύχοντα κατ' ἠλικίαν, καὶ μετριώτατον. Ὁ δὲ τὴν βασιλείαν παραλαβὼν, κτείνει μὲν νεωτερίζοντα τὸν ἕνα τῶν ἀδελφῶν· τὸν δ' ἕτερον ἀπραγμόνως ζῶντα ἐτίμα. Πολέμους δὲ τινὰς ποιησάμενος πρὸς τινὰς, καὶ πῆ μὲν κρατήσας, ἔστι δ' ὅπου καὶ ἡττηθείς, τέλος καὶ πρὸς τοὺς ὀμοφύλους ἦρεν ὅπλα, κατ' αὐτοῦ στασιάζαντας. Ἐορτῆς γὰρ οὐσης, καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἀνελθόντος ὡς θύσαντος, κίτροι· αὐτὸν τὸ πλῆθος ἔβαλλον (ἔθους ὄντος ἐν τῇ Σκηνοπηγίᾳ θύρουσας φοινίκων καὶ κίτρινων ἐν χερσὶν ἔχων), καὶ ὕβρεις αὐτοῦ κατέχον. Οὕτω παροξυνθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, κτείνει περὶ ἑξακισχιλίουσιν αὐτῶν. Ἐἴτα συνάψας μάχην πρὸς Ἀραβίους, καὶ ἡττηθείς, φεύγων εἰς Ἱερουσόλυμα

tante Aristobulo, victor ab expeditione reversus, Tabernaculorum festo magnifice ornatus cum suis satellitibus in templum ascendisset : id factum calumniatores ita interpretabantur, cum ad festum non more plebeio venis-se, sed regio splendore usum esse, et quia cum tanta militum manu ascenderit, consilia contra regem agitare. Aristobulus, qui et suæ securitati et fratris rationibus consulto vellet, satellitibus suis, in quodam obscuro subterraneo loco constitutis, mandat, ut fratri inermi parcant, armatum occidant. Mittit et ad Antigonum, cumque inermem venire jubet. Sed ejus uxor, et qui cum ea contra Antigonum conspirarant, nuntio persuaserunt ut diceret, fratrem, quod audierit eum nova arma parasse, petere ut armatus se spectandum ipsi præbeat. At ille nihil mali suspicans, panopliam indutus abit : et **219** cum ad Stratonis turrim venisset, ubi obscurus ille locus erat, a satellitibus occiditur. Judas vero quidam Essæus, multa vere prædicere solitus, cum Antigonum templum præterire tum videret, exclamavit, mortem sibi ipsi imprecatus, quod ille viveret, quem eo die in Stratonis turri moriturum falso dixisset : quæ cum sexcentis stadiis abesset, non posse Antigonum, die jam inclinante, illuc pervenire. Quæ dum Judas diceret, nuntiatum Antigonum in illo specu, qui et ipse, quemadmodum maritima Cæsarea, Stratonis turris vocabatur, interfectus. Eo ad hunc modum sublato, vindicta statim fraternæ exis pœnas exegit ab Aristobulo. Nam cum ex intestinis corruptis sanguinem rejecisset, cum minister efferens, in eo loco ubi Antigonum casus erat, cruore adhuc consperso, lapsus effudit, ut eum illo misceretur. Quo Aristobulus eorum qui id viderant clamore cognito, lacrymans, præter alia illud quoque effatus, impia sua facta utique Deum latere non potuisse, moritur, cum unum reguasset annum.

αἵματος ἐκείνου ἔχοντα σπιλους, καὶ ἐξέγειν, ὡς βοῆς παρὰ τῶν ἰδόντων, μαθὼν τὸ συμβῆν Ἀριστόβουλος, οὐ μὴνας προήχθη εἰς ὄακρυα, καὶ οὐκ ἄρα λήσειν, εἶπεν, ἐμελλον τὸν θεὸν ἐπ' ἀρεδίειν οὕτω τολμήμασι.

IV. Salome autem, quæ et Alexandra vocabatur, fratres mariti vinculis solvit, et Jannæam, qui et Alexander, grandiozem et moderatiorem cæteris, regem constituit : qui regno suscepto, alterum ex fratribus rebus novis studentem occidit, alterum, quieti ingenii hominem, honoravit. Bellis contra quosdam gestis, alias victor, alias victus, tandem ob motam seditionem, contra populares quoque arma cepit. Nam cum in festo immolaturus aram conscendisset, populus cum thyrsis cedrorum petiit (moris enim erat, ut in festo Tabernaculorum thyrsos palmarum et cedrorum in manibus gestarent) et convitiis incescit : quibus commotus, circiter vi millia occidit. Deinde prælio victus ab Arabibus, Hierosolyma refugit. Ad eam cladem accessit populi seditio, cum quo per annos vi dimicando, per stipendia-

rios Cilices et Pisidas, non pauciores i. millibus occidit. Qua de causa hominum in cum odia augebantur, adeo ut cum interrogaret, quid sibi agendum esset ad abolendas inimicitias, multitudo responderet, ei moriendum esse. **220** Post hæc Judæi plurimi, suscepto cum Alexandro bello, perierunt, et cum urbem quamdam expugnasset, in quam potentissimi confugerant, eos Hierosolyma perduxit: et eminens convivium cum mulieribus celebrans, per summam crudelitatem occc in cruces sublatis, liberos uxoresque eorum in conspectu illorum adhuc viventium mactat. Hoc inmani facinore id consecutus est, ut adversariorum ad viii millia exsulatum irent, ut ipse deinceps otio frueretur: donec Antiochus cognomento Dionysius expeditione contra Judæos suscepta, et gravi prælio commisso, cum laboranti cornu subvenit, victor cedit: quo mortuo in fugam versus exercitus ejus, fame periit. Post Antiochum Aretas Cœlesyræ rex, Alexandro acie victo, per conditiones recedit. Post hæc Alexander multis urbibus Idumæorum, Cilicum, Phœnicum et Syrorum triennio expugnatis, Hierosolyma reversus, a Judæis ob res bene gestas alacriter est susceptus. Deinde morbo ex ebrietate contracto, et tribus annis cum febris quartana conflictatus, expeditionibus non abstinit. Quem cum regina jam deploratum videns, suam et liberorum sortem miseraretur: eam ille monuit, ut mortem suam ad militis celaret, ut castellum, quod obsidebat, expugnarent: deinde vitrix Hierosolyma regressa, potestatis aliquid Pharisæis impertiretur, qui ei populi studia reconciliare possent, ob quos ipse contumeliose tractatos gentis odia incurrisset: *Tu igitur, inquit, accersitis eorum principibus permittito, ut de meo cadavere, qui multis illos injuriis onerarim, suo arbitratu statuam, teque nihil præter eorum voluntatem acturam pollicitor. Quæ si dixeris, et ego honorifice sepeliar, et tu secunda imperabis.* Ubi hæc uxorem monuisset, decedit anno regni xlviii, ætatis xlix. Alexandra vero de mariti consilio omnia exsecuta, tum Pharisæorum benevolentiam sibi adjunxit, tum regnum constabilivit, tum mariti funus plurulentius quam pro regum superiorum consuetudine effecit.

σχοῦ. Οὕτω δὲ σου εἰπούσης, ἐγὼ τε πολυτελῶς ταφήσομαι, καὶ σὶ βαθαίως ἄρξεις. Ταῦτα τῆ γυναικὶ ὑποβέβητος, τετελεύτηκεν, ἄρξας ἑτη εἰκοσι καὶ ἑπτὰ, πεντηκοντα δὲ γε ζήσας, ἐνὲς δέοντος. Ἡ δὲ Ἀλεξάνδρα, πάντα κατὰ τὴν τοῦ ἀνδρός συμβουλίην θεμένη, τοὺς τε Φαρισαίους εὐνοῦς ἐπλήρησεν ἐαυτῆς, καὶ τὴν βασιλείαν ἐλευθαιώσατο, καὶ τὴν ταφὴν τοῦ ἀνδρός, λαμπροτέραν τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων εἰργάσατο.

V. Jam cum Alexander duos filios reliquisset, D Hyrcanum et Aristobalum, quorum ille tardo erat ingenio, et ad res gerendas ineptus, **221** hic animo excitato et alacri, mater Hyrcano, quem ob discordiam pontificem designarat, et Pharisæis, quibus summam rerum mandarata, populum parere jubet. Ita cum regni nomen penes ipsam, auctoritas penes Pharisæos esset, regio pacata fuit, nisi quod Pharisæi reginam turbabant, et irritabant, ut eos occideret, qui Alexandro auctores fuissent occc

α παραγίνεται, καὶ πρὸς τὴν κακοπραγίαν αὐτῶ τοῦ εθνους ἐπιθεμένου, ἔτισιν ἐξ μαχόμενος πρὸς αὐτὸ (ἔτρεψε γὰρ Πισιδας καὶ Κιλικίας), οὐκ ἐλάττους ἀναίρει μυριάδων πέντε. Δι' ἃ ἔτι μᾶλλον μεμίστητο, ὥστε πρὸς αὐτὸν, τί δεῖ γενέσθαι, πυνθανόμενον, ὥστε παύσασθαι τὴν δυσμένειαν, τὸ πλῆθος ἀποθανεῖν αὐτὸν ἐξεβόησεν. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ Ἰουδαῖοι τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἐμάχοντο, καὶ πλείστοι ἀπώλλυντο. Κατακλιθεὶς δὲ τοὺς δυνατωτάτους αὐτῶν ἐν τει πύλει, ἐπολιόρκει: καὶ κρατήσας αὐτῶν, ἀπήγαγεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ ἐν ἀπόπτῳ μετὰ τῶν γυναικῶν ἐστιώμενος, ὠμότατον ἔργον πεποίηκεν, ἀνασταυρώσας αὐτῶν ὀκτακοσίους, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν καὶ τὰς γυναῖκας ἐπ' ὄψεισι σφῶν ἐτι ζώντων ἀπέσφαττε. Τοῦτο τὸ ἀπηνές ἔργον ἔπεισε τοὺς ἀντιστασιώτας αὐτοῦ περὶ ὀκτακισχιλίους δευτερυγεῖν. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔκτοτε ἡμερίας ἀπέπλευσεν. Ἐπειτα Ἀντίοχος, ὁ κληθεὶς Διονύσιος, κατὰ τῆς Ἰουδαίας ἐστράτευσε. Καὶ μάχης καρτερῶς γενομένης πρὸς Ἰουδαίους, ἀπέθανεν ἐν τῷ πολέῳ Ἀντίοχος νικῶν, καὶ τῷ ποιοῦντι μέρει συνεπαρήγων. Θανόντος δ' ἐκείνου, τὸ στράτευμα φεύγει, καὶ λιμῶ διαφθείρεται. Βασιλεύει δὲ μετ' Ἀντίοχον τῆς Κοίλης Συρίας Ἀρέτας, καὶ στρατεύσας ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν, καὶ μάχῃ νικήσας Ἀλέξανδρον, ἐπὶ συνθήκαις ἀναχωρήσκει. Ὁ μέντοι Ἀλέξανδρος μετὰ ταῦτα πόλεις ἐλών πολλὰς: Ἰδομαίῶν καὶ Κιλικίων, καὶ Φοινίκων, καὶ Σύρων, καὶ τρίτον ἔτος ἐν τῇ στρατείῳ διηνοῦσι: ἐπανήλθε, προθύμως αὐτὸν διὰ τὴν εὐπραγίαν δεχομένων τῶν Ἰουδαίων. Ἐἶτα ἐκ μῆθης νοσήσας, καὶ τρισὶν ἔτεσι τεταρταίῳ πυρετῷ προσπαλαθῶν, τῶν στρατείων οὐκ ἀπέσχετο. Ὁρῶσα δὲ αὐτὸν ἡ βασίλισσα ἦδη ἀπεγνωσμένη, ἐαυτὴν τε καὶ τοὺς παῖδας ὠδύρετο. Ὁ δὲ κρύφα τὸν θάνατον αὐτοῦ πρὸς τοὺς στρατιώτας, ταύτῃ ὑπέθετο, ἕως ἂν ἐξέλη τὸ χωρίον (ἔτυχε γὰρ τι πολιορκῶν), ἔπειτα ὡς ἀπὸ νίκης εἰς Ἱεροσόλυμα παρρηγενομένην, τοῖς Φαρισαίοις ἐξουσίας μεταδοῦναι τινας. Δύνασθαι γὰρ αὐτοὺς θείσθαι τὸ ἔθνος εὐνοῦν αὐτῆς, καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τοῦτους ἐλεγε τῷ Ἰσραὴλ προσκρούσας, ὑβρισθέντας ὕπ' αὐτοῦ. Σὺ τοῖσιν, ἔφη, μεταπειθαμένῃ τοὺς ἀρχοντας σφῶν, ἐπίτερεπε γρησθῆναι μου, ὡς βούλομαι, τῷ γε ῥῶ, ὡς πολλὰ εἰς αὐτοὺς ἐξυδρίσαντος, καὶ μηδὲν παρὰ τὴν ἐκείτων γνώμην ποιεῖν ὀπι-

Ε'. Δύω δὲ παίδων γενομένων τῷ Ἀλεξάνδρῳ, Ἰρκανοῦ καὶ Ἀριστοβούλου, ὁ μὲν Ἰρκανὸς νοθεὶς τὸ ἦθος ἦν, καὶ πρὸς πραγμάτων διείκητιν ἀποπεφυκὼς: ὁ δὲ νεώτερος δραστήριος ἦν. Ἡ δὲ τούτων μήτηρ ἀρχιερέα τὸν Ἰρκανὸν διὰ τὸ ἀπραγμον ἀποδείκνυσαι, καὶ πάντα τοῖς Φαρισαίοις ἐπιτρέπει, καὶ τῷ πλῆθει τούτοις ἐκέλευσε πείθεσθαι. Καὶ αὐτὴ μὲν εἶχε τῆς βασιλείας τὸ ὄνομα, οἱ Φαρισαῖοι δὲ τὴν ἰσχύν. Ἡρέμει δὲ ἡ χώρα, μόνων τῶν Φαρισαίων τὴν βασιλείαν ταρπτόντων, καὶ πι-

όντων κτείνειν τοὺς συμβουλευσάντας Ἀλεξάνδρω Α τὴν τῶν ὀκτακοσίων διασποράν. Ἐν τῷ αὐτῷ σφάττουσι, καὶ ἐπ' ἐκείνων ἄλλους ἐπ' ἄλλοις, ἕως οἱ δυνατοὶ παρελθόντες εἰς τὰ βασίλεια, καὶ Ἀριστόβουλο; σὺν αὐτοῖς; (οὐ γὰρ ἤρρασκετο τοῖς δρωμένοις;) πολλὰ εἰπόντες, καὶ τοὺς ἤδη φθαρέντας ἀποκλαυσάμενοι, εἰς οἶκτον τῶν κινδυνευόντων τοὺς παρόντας ἐκίνησαν, καὶ εἰς δάκρυα. Ἀριστόβουλος δὲ τὴν μητέρα διὰ ταῦτα κατητιζέτο. Ἡ δὲ οὐκ εἶχεν ὁ τι καὶ πράξειε. Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἀγγέλλεται Τυγρᾶνης σὺν στρατιᾷ μεγάλῃ εἰς τὴν Συρίαν ἐμβοληκῶς, καὶ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ἀφιζόμενος. Τοῦτο ἐβόησε καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν βασιλοῖσαν, καὶ θύρα πολλὰ καὶ πολλοῦ ἄξια καὶ πρὸς αὐτῷ πέμπουσι, τὴν Πτολεμαίδα πολιορκεῖν. Ὁ δὲ ταῦτα τε εἶδεν, καὶ χρηστὰ ἐπηγγέλλετο. Ἄρτι δὲ τὴν Πτολεμαίδα πορθήσαντι, ἀγγέλλεται οἱ Ἀκέλαο; εἰς Ἀρμενίαν ὁρμήσας, καὶ διὰ τοῦτο ἀνεχώρει πρὸς τὴν οἰκίαν. Τῆς δὲ βασιλοῖσης δεινῶς νοσησάσης, Ἀριστόβουλος λάθρα ὑπεξελθὼν, ἦει ἐπὶ τὰ φρούρια, ἅπου οἱ πατῆροι κατατάχθησαν φίλοι, μόνης τῆς γυναικῆς; αὐτοῦ συνειδυίας τῇ πράξει, καὶ ὑπεδέχθη παρ' αὐτῶν. Αἰσθημένη δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ τὴν φρόδρασιν, καὶ ὅτι πάντα τὰ φρούρια ὑπηγάγετο, ἐν μεγάλῃ ἦν ταραχῇ καὶ αὐτῇ καὶ τῷ ἔθνος· ἴδαντο δὲ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τοὺς παῖδας εἰς τὸ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ φρούριον. Ὑρκανὸς δὲ καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων πρῶτοι, μαθόντες ὡς ἐν ἡμέραις πεντεκαίδεκα χωρίων εἴκοσι καὶ δύο ἐκράτησεν ὁ Ἀριστόβουλος, καὶ πολλὰ συνήγαγε χρήματα, καὶ C συνήθροζε στράτευμα, εἶδοντο τῆς βασιλοῖσης ὑποθέσθαι γνάμην περὶ Ἀριστοβούλου. Ἡ δὲ οὐκέτι μάλιν αὐτῇ τῶν πραγμάτων εἰπούσα, ὡς ἤδη ἐκλείψουσα, ἐφῆκε πράττειν αὐτοῖς, ὃ συμφέρον κρινούσι. Καὶ μετ' οὐ καλὸν τετελεύτηκε, βασιλεύσασα ἰτη ἑνέμη, βιώσασα δὲ τρία καὶ ἑβδομήκοντα. Τῆς Ἀλεξάνδρας μέρτι θανούσης, ἐθού; πόλεμον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Ἀριστόβουλος ἤρατο, καὶ πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν Ὑρκανῷ αὐτομολοῦσι πρὸς Ἀριστόβουλον. Ὁ δὲ φεύγει πρὸς τὴν ἀκρόπολιν, ἔνθα καὶ ἡ Ἀριστοβούλου γυνὴ καὶ οἱ παῖδες πρὶν κατακλείσθωσαν. Εἰς λόγους δὲ ἐλθόντες οἱ ἀδελφοί, λύουσι τὴν ἔχθραν, ὥστε βασιλεύειν μὲν τὸν Ἀριστόβουλον, Ὑρκανὸν δὲ ζῆν ἀπραγμόνως. Ὅρκους οὖν ἐμπειδῶσαντες τὰς συνθήκας, ὁ μὲν ἀνεχώρησεν εἰς τὰ βασίλεια, εἰς δὲ τὴν οἰκίαν Ἀριστοβούλου ὁ Ὑρκανός. Ἀντίπατρος δὲ τις Ἰδουμαίος, φίλος ἦν Ὑρκανῷ, στασιώδης; δὲ καὶ δραστήριος, καὶ εὐπορῶν χρημάτων πολλῶν, λάθρα τοῖς δυναστεύουσι τῶν Ἰουδαίων διαλεγόμενος, καὶ πρὸς Ὑρκανὸν διαβάλλων τὸν Ἀριστόβουλον, ὡς κτείνει αὐτὸν βουλευόμενος, πείθει πρὸς Ἀρέταν βασίλεια τῶν Ἀράβων φυγεῖν. Καὶ πέμπει τὸν Ἀντίπατρον πρὸς Ἀρέταν ὁ Ὑρκανός, πίστει; λήψόμενος, ὡς οὐκ ἐδώσει αὐτὸν τοῖς; ἐχθροῖς, προσελθόντα αὐτῷ. Λαβὼν δὲ πίστει; ὑπέσχεφεν ὁ Ἀντίπατρος, καὶ συμπαραληφῶς τὸν Ὑρκανὸν νύκτωρ, ἦκεν ἄγων αὐτὸν εἰς τὴν καλουμένην Πέτραν πρὸς τὸν Ἀρέταν. Παρακάλει οὖν ὁ Ὑρκανός αὐτὸν καταχθῆναι ὑπὲρ

illos perimendi. Ac initio uno occiso, post alios atque alios trucidabant : donec viri potentes cum Aristobulo, cui illa non placebant, regiam ingressi, multis verbis factis, et occisis deploratis, eos qui ibi erant ad misericordiam periclitantium, et ad lacrymas commoverunt. Aristobulus etiam cum matre propterea exostulavit; ea vero quod faceret non habebat. Sub id tempus nuntiatur, Tigranem cum ingenti exercitu impressionem fecisse in Syriam, et in Judæam venturum. Ea fama et populus et regina territi, multa munera magni pretii per legatos ad eum Ptolemaidem obsidentem mittunt. Quibus ille acceptis, eos bonis animis esse jussit. Sed modo Ptolemaide, de Acelai in Armeniam impressione certior factus, domum se ad sua tuenda recipit. Cum autem regina graviter ægrotaret, Aristobulus clam egressus, castella adiit, quibus paterni amici præerant, sola uxore ejus rei conscia, et ab iis susceptus est. Cujus fuga et castellorum omnium occupatione mater cognita, non ipsa tantum, sed populus etiam admodum perturbati, uxorem ejus et liberos in castellum quod supra templum est, transtulerunt. Hyrcanus vero et Judæorum seniores, ubi didicerunt Aristobulum diebus xv castellis xxi potitum esse, ac magnam pecuniam et exercitum coegisse, reginam orarunt, ut exponeret quid de illo statuendum esset? Ea vero se res non amplius curare, et quæ jamjam moritura esset, dixit, et ipsis permisit, ut ea agerent quæ ex re publica esse judicarent. Nec multo post extincta est, anno regni ix, ætatis iii et lxx. Matre defuncta, Aristobulus statim Hyrcano fratri, militibus illius multis ad ipsam deficientibus, bellum infert : qui cum in arcem, in qua dudum Aristobuli uxor et liberi conclusi fuerant, 222 confugisset, fratres colloquio habito, inimicitias ea conditione ponunt, ut Aristobulus regnum teneat, Hyrcanus in otio degat. Illis pactis jurjurando sancitis, Aristobulus in regiam se confert, in Aristobuli ædes Hyrcanus. Cæterum Idumæus quidam Antipater, Hyrcani amicus, homofictiosus, strenuus, et pecuniis abundans, clam cum Judæorum proceribus colloquendo, et Aristobulum quasi vitæ fratris insidiantem calumniando, D auctor est Hyrcano, ad Arabiæ regem Aretam confugiendi. Itaque Hyrcanus Antipatrum illo mittit, ut fidem ab eo accipiat, se non deditum iri hostibus, si ad illum se receperit. Ea impetrata reversus Antipater, Hyrcanum noctu secum Petram perducit : regem orat Hyrcanus, ut in Judæam reductum, in regnum restituat. Quod si fiat, pollicetur se ei ei provinciam et xi urbes redditurum, quas pater suus Alexander Arabibus ademcrit. Aretas igitur expeditione suscepta, Aristobulum acie victum, multis ad Hyrcanum deficientibus, Hierosolyma compellit : impetuque facto, in templo obsidet, etiam plebe Hyrcani partes secuta, solis sacerdotibus Aristobulum defendentibus. Cum autem Judæi Oniam, virum justum et Deo clarum

qui aliquando in aestu et sinceritate imbrem a Deo precibus impetrarat, rogarent, ut Aristobulum cum sua factione devoveret, non paruit, sed cum enegeret: *O Deus rex universi, inquit, quia et ii qui mihi astant, tui sunt, et sacerdotes qui obsidentur, iidem tui: oro, ut neque his contra illos, neque his contra hos opem feras.* Hac precatione peracta, statim virom lapidibus obruerunt. Neque vero multo post numen ejus impietatis pœnas exegit, violento turbine frugibus regionis vastatis.

τινα, ἄνδρα δίκαιον καὶ θεοφιλή, ὃς, αὐχμῶ ποτε γενομένου, εὐχῆ τὸν Θεὸν δυσωπήσας, ἔλυσε τὴν ἀνομῆριαν, ἤξιον οἱ Ἰουδαῖοι εὐχασθαι κατὰ Ἀριστοβούλου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ. Ὁ δ' οὐκ ἐπέθετο. Ὡς δὲ ἐιδιάσθη, Ὡ θεὸς βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων, εἶπεν, ὅτι καὶ οἱ μετ' ἐμοῦ ἐστηκότες σοὶ εἰσι, σοὶ δὲ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἱερεῖς, δόμοι, μήτε κατὰ τούτων ἐκλήνους ἐκαρῆξῃς, μήτε κατ' ἐκλήνων τούτοις. Καὶ αὐτίκα τὸν ἄνδρα περιστάντες, κατέλευσαν. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ τὸ θεῖον δίκας αὐτοῦ εἰσεπράξατο τῆς ἀσιδεῖας, πνεύματος βιαλοῦ πνεύσαντος, καὶ τὴν τῆς χώρας καρπὸν διαφθείραντος.

VI. Scaurus porro a Pompeio in Armenia bellum cum Tigraue gerente, in Syriam missus, legatos ab Aristobulo et Hyrcano accepit, utroque auxilia postulante, et Aristobulo se conjunxit, cccc talentis acceptis: jussuque Areta discedere, alioqui a Romanis hostem judicatum iri, obsidionem discussit. Ea soluta, Aristobulus moto contra Aretam et Hyrcanum bello, utramque vincit. Non multo post **223** Pompeio Damascus profecto, cum multis aliis ex locis, tum ex Judæa legati venerunt, Aristobuli munus vitæ auræam ὀ talentum ferentes: quam se Josephus Romæ vidisse asserit, in Capitolio dedicatam. Legatis denuo venientibus, Antipatro pro Hyrcano, Nicodemo pro Aristobulo, Pompeius ipsos inter quos controversia sit, adesse jubet. Cum autem Judæi, eorumque duces Damascus venissent, alii regnum detrectabant, patrium enim esse, ut pontificibus pareant: illos vero, quamvis sacerdotalis sint generis, sacerdotium regno commutasse. Hyrcanus vero fratrem accusabat, quod principatu ob ætatis prærogativam eihi attributo, ab illo spoliatus esset, multis etiam aliis criminibus in illum congestis, Antipatri opera amplius mille probatissimorum Judæorum suffragantibus. Aristobulus contra, Hyrcanum ob ignaviam ingenii, quæ contemptum ei facile pareret, imperium amisisse, quod sibi necessario vindicandum fuerit, ne ab aliis occuparetur: neque se alium quam quo pater usus esset, titulum usurpare. Pompeius vim quidem fecisse Aristobulum decernit: sod tum clementer eos allocutus, interim quiescere jubet, donec ipse in Judæam veniret: tum enim se ordinaturum esse omnia. Sed cum Aristobulus eo non exspectato, in Judæam recessisset, et Alexandrium castellum occuparet: Pompeius iratus, bello suscepto, cum ad se venire jussit. Ille hortantibus amicis ne Romanis adversaretur, descendit, causaque dicta, eo unde venerat, rediit. Ac Pompeio jubente ut munitiones

αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν ἀποκαταστήναι, ὑπισχνούμενος, εἰ ταῦτα γένοιτο, δώσειν αὐτῷ τὴν τε χώραν καὶ τὰς δώδεκα πόλεις, ἃς Ἀλέξανδρος, ὁ πατὴρ αὐτοῦ τῶν Ἀράβων ἀφείλιτο. Καὶ ὁ Ἀρέτας ἐστράτευσεν ἐπὶ τὸν Ἀριστοβούλου, καὶ τῆς μάχης κρατεῖ. Πολλῶν οὖν κρῆ: τὴν Ἰρχανὸν αὐτομολησάντων, εἰς Ἱερουσόλυμα ὁ Ἀριστοβούλος: ἔφυγε. Καὶ ὁ Ἀραψ, τῷ ἱερῷ προσβαλὼν, ἐπολιόρκει τὸν Ἀριστοβούλου, προστιθέμενον καὶ τοῦ δήμου τῷ Ἰρχανῷ, μόνων τῶν ἱερῶν τῷ Ἀριστοβούλῳ παραμενόντων. Ὀνίαν ἔτι

B Γ'. Περμφθεις δὲ παρὰ Πομπηίου ἐν Ἀρμενίᾳ πολεμοῦντος Τιγράνη, Σκαῦρος εἰς Συρίαν πρὶσθαι: ἐδέξατο παρὰ τε Ἀριστοβούλου καὶ Ἰρχανοῦ, συμμαχεῖν ἀξιούντος ἑκατέρου. Λαβὼν οὖν ὑπ' Ἀριστοβούλου τετρακόσια τάλαντα, αὐτῷ προστέθη. Καὶ κτελεύσας ἀναχωρεῖν τὸν Ἀρέταν, ἣ πολέμιον Ῥωμαίων κρηθῆσθαι, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν. Ἦς λυθείσης, ὁ Ἀριστοβούλος ἐπὶ Ἀρέταν καὶ Ἰρχανὸν ἐξεστράτευσε, καὶ συμβαλὼν νικᾷ. Μετ' οὐ πολὺ τὸ Πομπηίου ἀφικομένου εἰς Δαμασκόν, ἦκον πρὸς ὃς: πολλαχόθεν τε καὶ ἐξ Ἰουδαίας, δῶρον ἐξ Ἀριστοβούλου μέγα κομίζοντες, ἀμπελον χρυσῆν ἐκ πεντακοσίων τάλαντων. Ταύτην φησὶν ὁ Ἰώσηπος ἐν Ῥώμῃ θεάσασθαι, τῷ ἐν Καπιτωλίῳ (36) ἀνατιθεμένην αὐτῷ. Καὶ αὐθις ἦκον πρὸς αὐτὸν Ἀντίπατρος μὲν ὑπὲρ Ἰρχανοῦ, ὑπὲρ δὲ Ἀριστοβούλου Νικῆδῆμος. Ὁ δὲ αὐτοὺς ἰλεῖν τοὺς διαφωρισθησοῦντας ἐκέλευσεν. Ἀφικομένων δὲ γε εἰς Δαμασκόν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, οἱ μὲν ἤξιον μὴ βασιλεῦσθαι: πᾶτριον γὰρ εἶναι αὐτοὺς παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἀρχεῖται: τοῦτους δὲ τοῦ γένους ὄντας ἐκέλευν, εἰς βασιλείαν τὴν ἀρχὴν μεταθεῖναι. Ἰρχανὸς δὲ κατηγορεῖ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅτι τῆς ἀρχῆς αὐτῷ νεμηθείσης διὰ τὴν πρεσθυγένειαν, ὑπ' ἐκείνου ταύτην ἀφῆρηται, καὶ ἄλλα κατ' αὐτοῦ συνείρων πολλὰ αἰτιάματα. Συνεφθέγγοντο δὲ αὐτῷ ταῦτα λέγοντι: καὶ τῶν δοκιμωτάτων Ἰουδαίων πλείους ἢ χίλιοι, Ἀντιπᾶτρου παρασκευάσαντος. Ἀριστοβούλος δὲ τοῦ μὲν ἐκπαιεῖν τῆς ἀρχῆς τὸν Ἰρχανὸν τὴν ἐκείνου εἶσιν αἰτίαν εἰσῆγαγεν, ἀπρακτον οὖσαν, καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταφρόνητον· αὐτὸς δ' ἐξ ἀνάγκης ἔλεγεν αὐτῷ ὑπαλαθεῖν, φάσθαι τοῦ μὴ πρὸς ἄλλους γενέσθαι αὐτῷ, ὀνομάζεσθαι: ἔτι ἔπειρ καὶ ὁ πατήρ. Πομπηίος δὲ βίαν μὲν κατέγων Ἀριστοβούλου, πρῶτος δὲ τότε προσομιλήσας αὐτοῖς, ἥσυχίαν τῷ: ἀγειν ἐκέλευσεν· ἐλθὼν δ' εἰς τὴν χώραν, διατίξεν ἑκαστὴν ἐπηγγέλλετο. Οὐκ ἀνταμείνας μέντοι ὁ Ἀριστοβούλος, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπήρε. Καὶ ὀργισθεὶς ὁ Πομπηίος, ἐστράτευσε κατ' αὐτοῦ. Συμπεφυγότος:

Variæ lectiones et notæ.

(36) Τῷ ἐν Καπιτωλίῳ. Ms. τῷ Καπιτωλίῳ, Jovi Capitolino.

δ' εἰς ἔρυμα, καλούμενον Ἀλεξάνδριον, ἐκέλευε πρὸς Α αὐτὸν ἔχειν. Ὁ δὲ τῶν φιλῶν μὴ πολεμεῖν Ῥωμαίοις ἀξιώτων, κάτεισι· καὶ δικαιολογησάμενος, πάλιν ἔθεν ἦεν ὑπέστρεψε. Καλεῖντος δὲ Πομπηίου παρεδίδουαι τὰ ἔρυματα, καὶ αὐτοχέριος ἐπιστελεῖται τοῖς φρουράρχοις (ἀπειρητο γὰρ τούτων ἄλλως ἀγίστασθαι), κείθεται μὲν, δυσανασχετῶν δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολεμεῖν ἠτοιμάζετο. Πομπήϊος δὲ στρατεύοντι ἐπ' αὐτὸν ἡ Μιθριδάτου μισθώτο τελευτῆ, ἐκ Φαρνάκου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ γενομένη. Παρ' Ἱερικουῦντα δὲ γεγονόντι, οὐ τὸ ὀποδίσμην τρέφεται, τῶν μύρων τὸ ἀκρότατον, δ τῶν ἰάμων τεμνομένων ὁδεῖ λίθῳ ἀναπιθῶν ὡσπερ ἄπυ, πρόκειται δ' Ἀριστόβουλος αὐτῷ, καὶ ἰκέτευε καυσαθῆναι τοῦ πολέμου, χρήματά τε διδοῖς, καὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα αὐτὸν εἰσδεχόμενος, ὥστε πράττειν B δ βούλεται. Ὁ δὲ, συγγενὸς αὐτῷ, πέμπει Γαθῆμιον ἐπὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν πόλιν. Τῶν δὲ Ἀριστοβούλου στρατιωτῶν οὐκ ἔωντων τὰς συνθήκας πληρωθῆναι, ἀπρακτὸς ἐπανῆλθεν ὁ Γαθῆμιος· ἦκει δὲ ἐπὶ τὴν πόλιν Πομπήϊος, καθείρξας τὸν Ἀριστόβουλον. Οἱ δ' ἔνθεν οὐκ ὤμωσαν. Τοῖς μὲν γὰρ ἐδόκει δέχεσθαι τὸν Πομπήϊον, τοῖς δ' Ἀριστοβούλου τούναντιον, οἱ, καὶ τὸ ἱερὸν κατελιφότες, εἰς πολιορκίαν παρεσκευάζοντο. Οἱ δ' ἄλλοι τὴν πόλιν ἐγγερίζουσι Πομπήϊον, καὶ τὰ βασίλεια. Ὁ δὲ ἐντὸς στρατοπεδευσάμενος, ἐπολιόρκει τὸ ἱερὸν. Ἄλόντος δὲ περὶ τρίτον μῆνα, ἐπισφρήσαντες οἱ ποῖμοι, ἐσφαζόν τοὺς ἐν αὐτῷ. Οἱ δὲ οὐδὲν ἤττον ἦσαν ἰεουργοῦντες καὶ θυόντες, φόνου δὲ πάντα C μεμίστωτο. Οἱ μὲν γὰρ τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ Ῥωμαίων, οἱ δ' ὑπ' ἁλλήλων ἐσφάττοντο, ἢ καὶ ἐαυτοὺς κατεχρήμιζον. Παρῆλθε δὲ εἰς τὸ ἐντὸς πρῶ ναοῦ τὸ ἄθρονον ὁ Πομπήϊος, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τινες, καὶ εἶδον ὅσα τοῖς ἄλλοις πλὴν τῶν ἀρχιερέων ἦσαν ἀθέατα. Οὐδεὶς μὲντοι τῶν ἐν αὐτῷ ἀναθημάτων ἢ τῶν χρημάτων ἦν αὐτῷ εὐσθεῖαν. Τῇ δ' ὀστρατῆα καθάρσι παραγγεῖλαις τὸ ἱερὸν, καὶ θυεῖν νομίμως, τὴν ἀρχιερωσύνην παρέδωκεν Ἰρκανῷ, τοὺς αἰτίους τοῦ πολέμου παλεῖαι διαχρησάμενος, καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ποιήσας Ῥωμαίοις ὑπόφορα. Πομπήϊος δὲ ἐπὶ Ῥώμην ἀπιὼν, ἐπήγετο τὸν Ἀριστόβουλον δεδεδεμένον, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ αὐτῷ δύο θυγάτρια, καὶ τοσοῦτοι υἱοί, ὧν ὁ πρεσβύτερος Ἀλέξανδρος ἀπείδρα, καὶ τὴν Ἰουδαίαν κατέτρεχε, ὑπερον μὴ δυναμένου τοῦ Ἰρκανοῦ αὐτῷ ἀντικαθίστασθαι.

Z. Ως δὲ Γαθῆμιος εἰς Συρίαν ἦκε, πέμπει πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἀντώνιον Μάρκον μετὰ στρατεύματος. Καὶ γενομένης μάχης, κτείνουσι οἱ Ῥωμαῖοι τῶν D πολεμίων περὶ τρισχιλίους, καὶ οὐκ ἐλάττωσι ζωγροῦσι. Καταφυγόντος δὲ Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τὴν ἔρυμα, λεγόμενον Ἀλεξάνδριον, ἐπολιόρκει τοῦτο. Διαπρεσβεύεται οὖν πρὸς Γαθῆμιον ὁ Ἀλέξανδρος, συγγνώμην αἰτῶν, καὶ παραδίδωσιν ἃ κατεῖχεν ἔρυματα. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἰρκανὸς εἰς Ἱεροσόλυμα κατήχησεν παρὰ τοῦ Γαθηνίου. Ὁ μὲντοι Ἀριστόβουλος, διεδράς ἐκ Ῥώμης, καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, ταχίζου ἐπιστρέφει τὸ Ἀλεξάνδριον, ἀρτι κατεσκευασμένον. Ὁ δὲ Γαθῆμιος στέλλει τοὺς κωλύσοντας αὐτὸν, ἢ καὶ συλληφόμενους. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Ἀριστοβούλου τῶν Ἰουδαίων προσέρβρον, ὧν οἱ πλείους ἐτύγχανον ἄσπλοοι. Τοιοῦτους μὲν οὖν ἀπέλυσεν Ἀριστόβουλος, τοὺς δ' ὠπλισμένους· ὄντας περὶ ὀκτακισχιλίους εἶχε μεθ'

traderet, et castellorum praesidibus sua manu scriberet (alloqui enim iis cedere non licebat), parat: ille quidem, sed indignabundus Hierosolyma profectus, ad bellum se parat. Pompeio contra illum ducenti, Mithridati caedes a filio Pharnace patrata nuntiatur: et ad Hierichunta progresso, ubi opobalsamum nascitur, unguentorum praestantissimum, quod fraticibus acuto lapide incisis, instar succi exsudat, Aristobulus occurrit, supplicans, ut bellum omittat: se pecuniam ei daturum, et Hierosolymis recepturum esse pollicens, quidvis agendi potestate permissa. Ille data venia, 224 Gabinium ad pecuniam et urbem accipiendam mittit. Quo, Aristobuli militibus pacta perfici prohibentibus, re infecta reverso, ipse Pompeius Aristobulo in vineula connectitur, ad civitatem venit non consentientem, aliis Pompeium recepturis, Aristobuli vero factione contrarium censente, quae templo occupato, ad tolerandam obsidionem se parabat. Urbe autem et regia a caeteris Pompeio traditis, et castris in ipsa urbe positis, ac templo tertio mense expugnato, milites eos qui intus erant, trucidabant, nihilo secius sacris operantes, et victimas immolantes: ac caedibus referta erant omnia, Judaeis partim a Romanis, partim a sese intercubitibus, vel gladio vel praecipitatione. Pompeius vero cum quibusdam ex suis adytum templi ingressus est, eaque vidit quae non nisi pontificibus videre fas est: neque jamen, qua erat pietate, quidquam vel ex donariis, vel ex pecuniis attigit. Postridie populum hortatus, ut templum repurgarent, et rite immolarent, Hyrcano pontificatum restituit: bellique auctoribus securi percussis, et tributo Hierosolymis imposito, Romam rediens Aristobulum vincitum cum duabus filiabus, totidemque filiis secum abduxit. Quorum natu major Alexander arrepta fuga, post Judaeam incursavit, neque ei resistere Hyrcanus potuit.

VII. Gabinus autem cum in Syriam venisset, M. Antonium cum exercitu contra Alexandrum mittit, qui praelio commisso hostium ad tria millia cecidit, non paucioribus captis. Alexander autem in castello, quod Alexandrium vocabatur, obsessus, veniam a Gabinio per legatos impetrat, munitionibus quas tenebat traditis, Hyrcanusque pontifex ab eodem Gabinio Hierosolyma reducit. Aristobulus vero cum Roma in Judaeam profugisset, ac Alexandrium modo eversum instaurare conatur: Gabinus copias misit, quae id prohiberent, aut ipsum etiam comprehenderent. Sed cum multi Judaei majori ex parte incermes ad Aristobulum confluerent, caeteris dimissis, solos armatos qui ad viii millia fuere, retinuit: ii a Romanis praelio victi, partim caeduntur, partim dissipantur. Aristobulus vero 225 cum mille viris Macharunteum se

contulit : ac biduo post sauciatus et captus, una cum Antigono filio fugæ socio ad Gabinum perducitur, et denno Romam missus, in vinculis tenetur, regno et pontificatu triumviriunctus. Gabinius vero Ægyptum profectus, atque inde reversus, reperit Alexandrum cum magno exercitu Judæam obeuntem, et obvios quosque Romanos trucidantem. Cum eo igitur triginta Judæorum millia ducente, juxta montem Itabyrium congressus, circiter decem millia occidit, et Hierosolymitanis rebus ex Antipatri sententia constitutis, et aliis magni imperatoris operibus editis, provincia Crasso tradita, Romam discessit. Crassus autem Judæam ingressus, templi Hierosolymitani pecuniam, quæ bis mille talenta erant, abstulit, atque omnem templi ornatum spoliavit, qui ad talenta auri octies mille aestimabatur. Rapuit et trabem ex auri ccc minis fabrefactam. Mina porro Judaica libras hinas et semissem pendit. His acceptis, contra Parthos profectus, cum exercitu interiiit. Unde Cassius fuga elapsus, in Judæam ascendit. Apud quem, ut et apud Idumæos, multum potuit Antipater : ibique uxore Arabica ducta, nomine Cypro, quatuor suscepit filios, Phasaclum, Herodem, Josephum, Pheroram, et filiam Salomen. Aliquanto post Caius Julius Cæsar, post Pompeii et maxime partis senatus fugam, Aristobulum vinculis solutum cum exercitu in Syriam mittit : qui antequam eo venisset, a Pompeianis veneno sublatus est, Alexander ejus filius, jussu Pompeii, a Scipione securi percussus. Post Pompeii interitum Antipater Casari in Ægypto gerenti bellum, strenuam operam totius belli tempore navavit, ubi etiam vulnus accepit : et cum Antignus quoque Aristobuli filius ad Cæsarem venisset, petens ut sui miseretur principatu dejecti, et patris sui memoriam ob illum interfecti renovaret : Antipater, qui tum ibi aderat, sua defensione id effecit, ut Cæsar Hyrcano, qui causa meliore nisi videretur, sacerdotium confirmaret, et ipse Judææ procurator constitueretur. Itaque Cæsare Romam abeunte, suscepta 226 rerum Judææ cura, quia Hyrcanum tardum et socordem esse cernebat, Phasaclum filium natu maximum Hierosolymorum et finitimarum civitatum prætorem designat : Herodem, illi ætate proximum, admodum adolescentem, Galilææ præficit. Qui cum generoso esset animo, magistratu in virtutis materiam converso, Ezechiam latronum ducem cum magno globo Syriam finitimam prædantem, comprehensum, ejusque sociorum plurimos occidit. Unde Syris charus, etiam in Sexti Cæsaris, qui cognatus Magni Cæsaris Syriæ prætoram gerebat, notitiam pervenit. Est et Phasaclius fratrem æmulatus. Quæ res effecerunt, ut Antipater et a gente Judaica regio honore coleretur, et una cum filiis procerum invidiam susciperet, metuen-

A ἐξουτοῦ. Καὶ μάχης αὐτοῖς πρὸς Ῥωμαίους συγκροτηθεῖσης, ἤττωνται Ἰουδαῖοι, καὶ φεύγουσι· καὶ οἱ μὲν κτείνονται, σκεδάννυνται δὲ οἱ λοιποί. Ἀριστοβούλου δὲ μετὰ χιλιῶν εἰς Μαγαροῦντα συνέφυγε μετὰ τοῦ παιδὸς Ἀντιγόνου, συναποδράντος ἐκ Ῥώμης αὐτῷ. Μετὰ δὲ δύο ἡμέρας τραυματισθεὶς ἐάλω, καὶ σὺν τῷ υἱῷ Ἀντιγόνῳ αἰχμάλωτος πρὸς Γαθῆνιον ἀγεται, καὶ ἀναπέμπεται αὐθις εἰς Ῥώμην, καὶ δεθεὶς κατελίχτο, βασιλεύσας καὶ ἀρχιρατεύσας ἐτη τριῶν. Γαθῆνιος δὲ ἀπέηκε εἰς Ἀίγυπτον. Ἐπανελθὼν δὲ ἐκαίθη, εὗρε τὸν Ἀριστοβούλου παῖδα Ἀλέξανδρον, στρατεύματι μεγάλῳ τὴν χώραν ἐπιόντα, καὶ τοῖς ἐντύχοι τῶν Ῥωμαίων πάντας κτείνουοντα. Συμβαλὼν οὖν τούτῳ περὶ τὸ Ἰταδύριον ἕρος, τρισμυρίου ἀγῶντι Ἰουδαίους, κτείνει περὶ μυρίου. Καταστῆσάμενος δὲ τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὡς ὁ Ἀντίπατρος ἠθέλη, καὶ ἄλλα δὲ στρατηγησῶς ἔργα μεγάλα, εἰς Ῥώμην ἀπέηκε, Κράσῳ παραδοὺς τὴν ἀρχήν. Οὗτος δὲ ὁ Κράσος, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, τὰ ἐν τῷ ἐξῷ χρήματα, ὧν οὐχ ἤψατο ὁ Πομπήτιος (ἦσαν δὲ διαχίλια τάλαντα), πάντα ἀπέλιχτο, καὶ τὴν καθὼν παιδύσας τὸν κόσμον πάντα ἐσώλησεν, εἰς τάλαντα χρυσοῦ ἑκτακισχίλια ἀριθμούμενον. Ἐλαθε δὲ καὶ δοκὸν σφυρήλατον, ἐκ χρυσοῦ μῶν τριακοσίων πεποικημένην. Ἡ δὲ μὲν παρ' Ἰουδαίους ἔλακε λίτρας δύο καὶ ἡμίσειαν. Ταῦτα λαθὼν, ἐπὶ Πάρθου, ἐξώρμησε, καὶ ἐφθάρη σὺν τῷ στρατεύματι. Κάσσιος δὲ, εἰς Συρίαν ἐκαίθησεν φυγών, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀνέβη. Μέγα γοῦν παρ' αὐτῷ δεούνητο ὁ Ἀντίπατρος, καὶ παρὰ Ἰουδαίους, παρ' οἷς ἀγεται (35) γυναῖκα ἐξ Ἀραβίας, Κύπρον ὄνομα, ἐξ ἧς αὐτῷ τέσσαρες ἐγένοντο υἱοί, Φασάηλος καὶ Ἡρώδης, Ἰωσήφ καὶ Φερρώρας, καὶ θυγάτηρ Σαλώμη. Χρόνῳ δὲ ὑστερον Καῖσαρ Ἰούλιος Γάιος κατασχὼν τὴν Ῥώμην, μετὰ τὸ Πομπήτιον καὶ τὸ πλεόν τῆς συγκλήτου ἐκαίθησεν φυγεῖν, λύσας τὸν Ἀριστοβούλου, εἰς Συρίαν ἐπαμψε σὺν στρατεύματι. Ἀλλὰ φθάσαντες οἱ τὸ Πομπήτιου φρονούντες φαρμάκῳ τὸν Ἀριστοβούλου διαφθείρουσι. Σκηπίων δὲ, ἐπιστελλαντος αὐτῷ Πομπήτιου, τὸν Ἀριστοβούλου Ἀλέξανδρον ἐπελίχισε. Μετὰ δὲ τὸν Πομπήτιου θάνατον Καῖσαρι πολεμοῦντι κατ' Αἴγυπτον, εἰς πολλὰ χρήσιμον ἑαυτὸν παρέτυχεν Ἀντίπατρος, ὥστε τὸν Καῖσαρα καχρησθῆαι αὐτῷ εἰς πάντα τὸν πόλεμον, ὅπου καὶ τρωθῆναι συμβέβηκεν αὐτόν. Ἐλθὼν δὲ καὶ Ἀντίγονος τότε ὁ Ἀριστοβούλου πρὸς Καῖσαρα, εἶδετο λαβεῖν οἶκτον αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς ἐκβεβλημένου, καὶ τοῦ πατρὸς ἀνεμίμητος, καὶ ὡς δι' αὐτὸν ἀποθάναι. Παρὼν δὲ καὶ ὁ Ἀντίπατρος ἀπελεγέτο. Δοξάντων δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπικρατεστέρων, ὁ Καῖσαρ Ἰρκανῷ μὲν τὴν ἀρχιρωσύνην ἐπεθεβαίωσεν, Ἀντίπατρον δὲ ἀπέδειξε τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπον. Ὁ δὲ Καῖσαρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέηκε, ὁ Ἀντίπατρος τὰ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν καθίστα. Βραδὼν δὲ ὄρων καὶ νυκτὴ τὸν Ἰρκανὸν, Φασάηλον μὲν τὸν πρῶτον τῶν παίδων, Ἱεροσολυμιτῶν καὶ τῶν πέριξ στρατηγὸν ἐποδείκνυσεν τὸν

Variae lectiones et notæ.

(35) Παρ' οἷς ἀγεται. Ita mss. et Josephus lib. xiv, παρ' ὧν.

ἔμετ' αὐτὸν Ἡρώδην, ὄντα λίαν νεώτατον, τῆς Γαλιλαίας προύστησατο. Γενναῖος δ' ὢν ὁ Ἡρώδης ἐὶ φρόνημα, ἀφορμὴν εἰς ἐπιδειξίν ἀρετῆς τὴν ἀρχὴν ποιήσατο, καὶ τὸν ἀρχιληστήν Ἐζεκιαν σὺν μεγάλῳ στίφει τὰ προσεχῆ τῆς Συρίας ληϊζόμενον συλλαβὼν, κτείνει, καὶ κλείτους τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας τοῖς Εὐροις πεφιλητο. Ἐγένετο δὲ διὰ τοῦτο καὶ Σίξῳ Καίσαρι γνώριμος, ὄντι τοῦ μεγάλου Καίσαρος συγγενεῖ, καὶ ἀρχοντι τῆς Συρίας. Ζηλοὶ δὲ τὸν ἀδελφὸν καὶ Φασάγλος. Ταῦτα δὲ ἐποίησε τιμῆς ὑπὸ τοῦ ἔθνους τυγχάνειν βασιλικῆς τὸν Ἀντίπατρον. Οἱ δὲ ἐν τέλει τῶν Ἰουδαίων διὰ ταῦτα ἐδάσκαινον τῷ Ἀντίπατρῳ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐδεδίσταν, ὄντων εἰς βίαιον καὶ τολμηρὸν τὸν Ἡρώδην, καὶ τυραννίδος ἰρῶντα, καὶ κατηγοροῦν Ἀντίπατρου πρὸς Ἰρκανὸν, καὶ ἠρέθιζον κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν παιδῶν αὐτοῦ, λέγοντες μὴ ἐπιτρότους εἶναι τῶν τῆς βασιλείας πραγμάτων, ἀλλὰ δεσπότας. Καὶ γὰρ τὸν Ἡρώδην κτείνει τὸν Ἐζεκιαν, καὶ πολλοὺς τῶν σὺν ἐκείνῳ, τοῦ νόμου ἀπειρηκίτος, ἀνθρώπων ἀναιρεῖσθαι, κἀν ποιηρῆς εἶη, εἰ μὴ πρότερον ὑπὸ τοῦ συνεδρίου κατακριθῆ. Ἰρκανὸς δὲ τούτοις ἠρέθιστο εἰς ὄργην προσεξήψαν δὲ τὴν ὄργην καὶ αἱ μητέρες τῶν ὑπὸ Ἡρώδου πεφρονεμένων, παρακαλοῦσαι ἵνα δίκας ὑπόσχη τῶν πεπραγμένων. Κινηθεὶς οὖν ὁ Ἰρκανὸς, Ἡρώδην ἐκάλει δικασόμενον. Ὁ δὲ ἦκε μετὰ στίφους ἀπυρῶντος αὐτῷ, ὥστε μὴ γυμνὸν καὶ ἀφύλακτον εἶναι πρὸς δίκην. Ἐλθὼν δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ μετὰ τοῦ στίφους, κατέπληξεν ἅπαντας, καὶ οὐδεὶς ἐδάρρει κτηγορεῖν αὐτοῦ, ἀλλ' ἦν ἀπορία τοῦ τί χρὴ ποιεῖν. Εἰς δὲ τις, Σαμαίος ὀνόματι, δίκαιος ἀνὴρ, καὶ παρθῶς ὡς λέων, εἶπεν. *Ὁ ἀνδρες, οὐκ οἶδ' αὖτις τινὰ τῶν κεκλημένων εἰς δίκην οὕτω παραστάντα, οὔτε ὁμῆς, οἷμαι. Ἀλλὰ πῶς κριθησόμενος, δεδιδότος παριστάται σχήματι. Ὁ δὲ βέλτερος Ἡρώδης, ἀλλήτας, εἰ κατακριθῆι κατὰ τὸν νόμον, κτενοῦντας ἡμᾶς. Ἄλλ' Ἡρώδην μὲν οὐ μμφαίμην. ἡμᾶς δὲ τοσαύτην ἄδειαν παρασχόντας αὐτῷ. Ἰστε τοίνυν δίκαιον τὸν Θεόν, καὶ ὡς οὗτος ἐν τῷ δι' Ἰρκανὸν ἀπολύσαι βούλεισθε, κολάσει ὁμῶς ποτε, καὶ αὐτὸν Ἰρκανόν.* Ὅτι δὲ ταῦτα εἰς ἔργον ἐξέβη, δηλώσει προῖων ὁ λόγος. Ἰρκανὸς δὲ εἰς ἄλλην ἡμέραν τὴν δίκην ὑπερέθετο, καὶ λάβρα ὑπέθετο τῷ Ἡρώδῃ τὴν πόλιν ὑπεξελθεῖν. Καὶ ὁ μὲν ἀπήει, οἱ δὲ τοῦ συνεδρίου ἠγανάκτουν. Σίξτου δὲ τὴν στρατηγίαν τῆς Κοιλῆς Συρίας χρημάτων τῷ Ἡρώδῃ ἀποδομένου, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ παρέβη. Καὶ ἦκεν Ἡρώδης σὺν στρατιᾷ ὀργιζόμενος κατὰ Ἰρκανοῦ, ὅτι ὄλιγος εἰς δίκην ἐκλήθη. Ἐκώλυον δὲ αὐτὸν τοῖς Ἱεροσολύμοις προσβαλεῖν ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἀδελφός.

Η'. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐν τούτοις ἦν τὰ δὲ κατὰ τὴν Συρίαν τετάρακτο ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Βάσσιος Κικίλιος, εἰς τῶν τὰ Πομπηίου φρονούντων, κτείνει μὲν Σίξτον Καίσαρα δι' ἐπιβουλῆς, αὐτὸς δὲ τῶν πραγμάτων ἐκράτει. Τῶν δὲ Καίσαρος Ἰουλοῦ στρατηγῶν κατὰ Βάσσου ὀργηκῶτων ὁ Ἀντίπατρος αὐτοῖς διὰ τῶν υἱῶν συνεμάχησε, μεμνημένος ὢν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος εὐηργετήτο. Τριβομένου δὲ τοῦ καιροῦ ἐν τῷ πολέμῳ, Μάρκος ἦλθεν ἐκ Ρώμης εἰς τὴν Σίξτου ἀρχὴν. Ὁ δὲ γὰρ Καίσαρ ὑπὸ τῶν περὶ Βρούτον καὶ Κάσσιον ἐν Ρώμῃ κτείνεται. Πόλεμος δὲ συνεβρώχθη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Καίσαρος, καὶ τῶν ἐν τέλει ἐπὶ στρατιᾷ συλλογῆν ἄλλων ἀλλαγῆ διασπαρμύων, Κάσσιος ἀφικνεῖται εἰς Συρίαν, καὶ περιεὼν ταύτην, ἔπλα καὶ στρατιώτας συνήθοις, καὶ ἐφορολόγους βάρυτάς, καὶ ἐξ Ἰου-

Antium Herodem, quem violentum, audacem, atque imperii cupidum cernerent. Itaque Antipatrum apud Hyrcanum accusant, et hominem contra illum et filios ejus concitant: neque enim euratores esse regiarum functionum, sed dominos. Nam ab Herode Ezechiam cum multis occisum esse: cum legibus cautum sit, ne quis, quanvis improbus, sine concilli sententia condemnatur. Hyrcanus cum his verbis, tum matrum interfectorum querelis illum ad supplicium flagitantium, ira commotus, Herodem ad causam dicendam accersit. Is vero cum iusta cohorte venit, ne nudus et incustoditus in jus iret: et sic praetorium ingressus, ita omnes terruit, ut nemine accusare auso, omnes ambigerent quid agendum esset. Unus tamen nomine Semeas, vir justus, et leonina praeditus fiducia, dixit: *Equidem, viri, non memini quemdam in jus vocatum sic astitisse: nec vos, opinor. Omnes enim rei habitum metuentium pra se ferre solent. At Herodes ob caedes perpetratas in judicio vocatus, armatus secum adductus, qui nos, si ex lege damnatus fuerit, occidant. Ego tamen non illum reprehenderim, sed vos, qui tantam ei licentiam dederitis. Scitote igitur, justum esse Deum: et quem vos nunc in Hyrcani gratiam absolvetis, ei et vos et ipsum Hyrcanum olim poenas duros. Hanc orationem ipso eventu esse comprobata, in progressu historiae 227 apparebit.* Hyrcanus vero iudicio in alium diem rejecto, Herodem monuit ut urbe excederet: quo abeunte, concilium indignabatur. Sed Herodes, redempta a Sexto Syriae praetura, non multo post cum exercitu venit, Hyrcano iratus quod omnino in jus vocatus esset, Hierosolyma oppugnaturus, ni pater et frater ejus impetum repressissent.

φόρων δίκην φεύγων, ἔστηκε, περὶ αὐτὸν ἔχων

VIII. Hoc Judææ statu Syria turbata est tali de causa. Bassus Cæcilius, Pompeianæ factionis, Sexto Cæsare per insidias occiso, rerum potiebatur: quem cum Julii Cæsaris duces persequerentur, Antipater Cæsariani beneficii memor, opem eis per filios tulit. Dum autem eo bello tempus teritur, Marcus ad Sexti præturam suscipiendam Roma venit, ubi Cæsar interea per Brutum et Cassium occiditur: ob eujus necem bello exorto, et proceribus ad colligendos exercitus aliis alio dispersis, Cassius in Syriam venit ad arma et milites comparandos, maxima tributa, et e sola Judæa decem talenta postulans, quorum exactionem Antipater utrique filio scorsim mandavit. Ac Herodes cum prior, quantum jussus iussit, Cassio obtulisset, in amicitiam ejus est receptus. Malichus vero a Cas-

sio fuisset occisus, nisi Hyrcanus ejus iram, intercessore Antipatro, c talentis placasset. Verum Cassio jam ex Judæa digresso Malichus Antipatro insidias struit, quod eo sublato Hyrcani principatus in tuto collocandus esset. Quod cum Antipatrum haud lateret, quamvis ille ejurare facinus, ne contra illum muniebat. Marcus etiam Syriæ præter parum abfuit quin Malichum tolleret, ni is quoque salutem ejus precibus Antipatri condonasset. Cassius porro et Marcus exercituum quos coegerant cura Herodi mandata, promiserunt, se confecto bello, quod tum adversus Antonium et adolescentem Cæsarem parabatur, eum Judææ regem creaturos. Eodem tempore Malichus corrupto Hyrcani, apud quem uterque epulabatur, pincerna, Antipatrum veneno sustulit: sed cum filii ejus insidias cognovissent, inficiatus est facinus. Cum autem Herodes necem patris statim ulcisci vellet, Phasaelus dolo **228** Malichum circumvenire potius duxit, ne intestini belli causam præberent. Se igitur inficiationi Malichi fidem habere simulat. Herodem vero ad festum cum exercitu venientem, Hyrcanus Malichi impulsu, urbis ingressu prohibuit, per eam causam, ne turba peregrina populo puritatem servanti permisceretur. At ille, spretis illius verbis, noctu urbem ingreditur: et Malichus simulationem adhuc urget, Antipatrum deplorando, et ut amicem inclamando, sed clam custodia corpus manit. Laodicæa porro capta a Cassio, uterque ad eum proficiscitur: ac Herodes id operam dabit, ut Malichus ibi pœnas lueret. Ille vero id agi suspicatus, filium qui Tyri obses erat, suffurari, ac in Judæam proficisci et regnum occupare cogitabat. Sed Herodes Malichi consilio sagaci conjectura indagato, nuntio clam Tyrum misso, tribunis militum persuadet, ut ad illum egrediantur, eumque occidant. Nam a Cassio jam præscriptum habebant, ut Herodi ad res justas adjumento essent. Ita Malicho ab eis prope urbem confosso, Hyrcanus præ metu obmutuit. Deinde cum sibi reddito, id Cassii jussu factum esse responderetur, probavit cædem, illum improbum fuisse hominem et patriæ insidiatorem testatus.

πέμψας εἰς Τύρον λόγῳ πείθει τοὺς χιλιάρχους γὰρ αὐτοῖς παρὰ Κασσίου προώριστο συμπράττειν αὐτῶ ὑπαντήσαντες, κατὰ κεντούσιν αὐτόν. Ὑρκανὸς δὲ ὑπὸ φόβου ἄφωνος ἦν. Ἀνεγεγκῶν δὲ ἠρώτα, ὅπως ἀνήρηται Μάλιχος; καὶ ἀκούσας ὅτι Κασσίου προτάξαντος, ἐπήγεσα τὴν πράξιν, πονηρὸν εἰπὼν εἶνα: καὶ τῆς πατρὶδος ἐπιβούλου.

IX. Cassio ex Syria adversus Antonium profecto, Herodes variis in locis rem bene gessit, et Antigonom Aristobuli filium sine Judæa jam in-

A δαίαι; ἐπταχόσια τάλαντα ἀργυρίου ἐπρίξατο, ὧν τὴν εἰσπραξίν δ' Ἀντίπατρος τοῖς υἱοῖς ἀμφοῖν κατέμερίσειν. Ὁ οὖν Ἡρώδης πρῶτος ὄσα ἦν αὐτῷ προστεταγμένον, Κασσίῳ προσεγεγκῶν, φίλος ἦν αὐτῷ ἐς τὰ μάλιστα. Ἀνηρέθη δ' ἔν ὑπὸ Κασσίου ὁ Μάλιχος (36), εἰ μὴ ὁ Ὑρκανὸς ἐπέσχεν αὐτῷ τὴν ὀρμὴν, ἑκατὸν τάλαντοις δεξιοσάμενος δι' Ἀντίπατρον αὐτόν. Ἡδὴ δὲ Κασσίου μεταστάντος τῆς Ἰουδαίας, Ἀντιπάτρω Μάλιχος ἐπεβούλευεν, ὡς εἰ οὗτος φθαρῆι, ἀσφαλείας ἰσομένης τῷ Ὑρκανῷ περὶ τὴν ἀρχήν. Ταῦτα δ' οὐκ ἐλάθανε τὸν Ἀντίπατρον, ἀλλ' ἠσφαλίζετο ἐκυτόν, καὶ ὁ Μάλιχος ἤρνετο μεθ' ὀρκῶν. Μάρκος δ' ἐν τῇ Συρίᾳ στρατηγῶν (37) μικροῦ ἀνεῖλεν ἀν τὸν Μάλιχον, εἰ μὴ Ἀντίπατρος παρακλέεσας αὐτὸν περιέσωσε. Κάσσιος γὰρ μὴν καὶ Μάρκος, ἀπορίσαντες στρατιάν, τῷ Ἡρώδῃ τῆν ἐπιμέλειαν ἐνεγείρισαν, στρατηγὸν αὐτὸν Κολίης Συρίας ποιήσαντες, ὑποσχόμενοι καὶ βασίλεια τῆς Ἰουδαίας ἀναδείξαι μετὰ τὸν πόλεμον, ὃς τότε πρὸς Ἀντωνιον καὶ τὸν νέον Καίσαρα συγκεκρότητο. ὅτε καὶ Μάλιχος, τὸν Ὑρκανοῦ οἰνοχόον χρημασιν ὑπελθὼν, φαρμάκῳ κτείνει Ἀντίπατρον. Παρὰ γὰρ Ὑρκανῷ εἰσιπύοντο ἐκάτεροι. Γινόντων δὲ τὴν ἐπιβουλήν τῶν Ἀντιπάτρου υἱῶν, ὁ Μάλιχος ἐξαρνος ἦν. Τῷ μὲν οὖν Ἡρώδῃ εὐθύς ἐδόκει τὸν φόνον τοῦ πατρὸς ἐκδικεῖν. ὁ δὲ γὰρ Φασάηλος δόλῳ μᾶλλον ἤθελε τὸν Μάλιχον μεταλθεῖν, ἵνα μὴ ἐμφυλίου πολέμου γένοινται αἰτίου. Πιστεύουσιν οὖν τῇ ἀρνήσει τοῦ Μάλιχου ὑπεκρίνοντο. Ἐνστασίης ἑορτῆς ἐν Ἱεροσολύμοις, ἔκειν Ἡρώδης μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν πύλιν. Ὑρκανὸς δὲ, Μάλιχῳ πεισθεὶς, ἐκώλυεν αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πύλιν εἰσοδὸν, προφάσει τοῦ μὴ εἶναι ὄχλον ἀλλοδαπῶν ἀναμιγνυσθαι τῷ πληθεὶ ἀγνεύοντι. Ὁ δὲ, μὴ φροντιστὰς τῶν λόγων, εἰσεῖσι νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν. Μάλιχος δ' ἔτι τῆς ὑποκρίσεως εἶχετο, διακρούων τὸν Ἀντίπατρον, καὶ ὡς φίλον ἀνακαλούμενος, κρύφα δὲ ποιεῖτο τοῦ σώματος φυλακῆν. Ἐλθόντος δὲ Κασσίου τὴν Λαοδικεῖαν, ἄμφω πρὸς αὐτὴν ἀπήγεσαν καὶ Ἡρώδης ὅταν ἐκεί τίσαι δικὰς τὴν Μάλιχον ἐταμίευεν. ὁ δὲ ὑποκτεύσας τὸ πρᾶγμα τοῦ παιδὸς αὐτῷ δημεύοντος ἐν Τύρῳ, ἐμελέτῃσας τοῦτον ὑποκλέψαι, καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπάραι, καὶ τὴν ἀρχὴν κατασχεῖν. Ἡρώδης δὲ τὴν γνώμην τοῦ Μάλιχου ὑπονοήσας, προει-

B
C
D
E

θ'. Κασσίου δὲ ἐκ Συρίας ἀπάραντος πρὸς Ἀντωνιον, ὁ Ἡρώδης ἐν διαφόροις ἠρίττευσε. Καὶ τῷ Ἀριστοδοῦλου δὲ υἱῷ Ἀντιγόνῳ ἄρτι τῶν ἄκρων

Variæ lectiones et notæ.

(36) Ἀνηρέθη δ' ἔν ὑπὸ Κασσίου ὁ Μάλιχος. Josephus lib. xiv: Τὰ δὲ Μάλιχῳ κακοφθῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένῳ, τὰ δ' ἄλλοις προσέταξεν εἰσπράττεισθαι. Pecuniam partim Malicho, a quo insidie et truebantur, partim aliis exigendam mandavit. Noster auctor, (si nihil deest) ex abrupto hanc clausulam nescio quo pacto inseruit, ut non intelliga-

tur, cur Malicho iratus fuerit Cassius. Sed ex Josepho apparet, pecuniam segnius exactam causam fuisse iracundie. W.

(37) Μάρκος δ' ἐν τῇ Συρίᾳ στρατηγῶν. Quis Marcus? inquit Wolfius. Antonius, an Brutus, an alius? Josephus etiam tantum prænomen hoc ponit.

ἐπιδάντι τῆς Ἰουδαίων γῆς (58) ὑπαντήσας, μάχη ἐνίκησε, καὶ τῶν ὀρίων ταύτης ἐξέτισεν. Ὅθεν ἀφικόμενον εἰς Ἱεροσόλυμα Ἰεζεφάνου ὁ τε δῆμος καὶ Ὑρκανός· μνηστεύεται δὲ καὶ τὴν Ὑρκανοῦ θυγατρὸν, Ἀλεξάνδρου δὲ θυγατέρα, τοῦ Ἀριστοβούλου παιδός. ἔῤῃγε δὲ πρότερον ἐτέραν γυναῖκα δημότιν, Λωρίδα καλουμένην, ἐξ ἧς αὐτῷ παῖς Ἀντίπατρος γίνεται, τῶν ἄλλων πρεσβύτερος. Ἀντωνίου δὲ καὶ Καίσαρος Κάσιον καὶ Βρούτον περὶ Φιλίππου· νενικηκότων, ὁ μὲν ἐπὶ Γαλλίας ἐχώρει, πρὸς δὲ τὴν Ἀσίαν Ἀντωνίος. Γενομένην δ' ἐν Βιθυνίᾳ, πανταχόθεν ἀπῆντων πρεσβεῖαι. Παρήσαν δὲ καὶ Ἰουδαῖοι, κατηγοροῦντες Φασαήλου τε καὶ Ἡρώδου. Ἐλθόντα δὲ τὸν Ἡρώδην ἐπὶ ἀπολογία, διὰ τιμῆς ἦγεν Ἀντωνίος. Καὶ οὐδὲ λόγου ἤξιωντο οἱ κατηγοροί, χρήμασι ταῦτα τοῦ Ἡρώδου πριζιμένον παρ' Ἀντωνίου. Ἐλθόντι δ' εἰς Ἐφεσον Ἀντωνίῳ ἐπεμψεν Ὑρκανός στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἤξιον τοῖς Ἰουδαίοις οὗς ἠχμαλώτισε Κάσιος, οὐ νόμῳ πολέμου, ἐλευθέρους ἀπολυθῆναι, καὶ τὴν χώραν ἀποδοθῆναι, ἣν αὐτοὺς ἀφίετο Κάσιος. Δικαίαν οὖν εἶναι κεκρικῶς τὴν ἀξιῶσιν, εἰς ἔργον ἐκδόθῃαι προστάξας. Μετὰ ταῦτα εἰς Συρίαν παραγενομένην τῷ Ἀντωνίῳ, καὶ ὑπὸ τῶν τῆς Κλεοπάτρας ἐρώτων κεκρατημένην προσίσαιν ἄδρας ἑκατὸν, Ἰουδαίων οἱ δυνατώτατοι, καὶ κατηγοροῦν Ἡρώδου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, παρόντος· καὶ Ὑρκανοῦ. Ἀντωνίος δὲ πυνθάνεται Ὑρκανοῦ, πέτεροι τοῦ ἔθνους προίστανται ἄμεινον· καὶ δὲ τοῖς περὶ Ἡρώδην εἶπεν, ὡν αὐτῷ κηδεστής. Ὁ γοῦν Ἀντωνίος, οἰκείως πρὸς αὐτοὺς ἔχων διὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν ξενίαν, καὶ ἄμφω τετράρχας ὠνόμασε, καὶ τὰ Ἰουδαίων αὐτοῖς ἐπέτρεψε πράγματα· καὶ δέκα θήσας τῶν κατηγορῶν, ἔκτεινεν ἂν αὐτοὺς, εἰ μὴ οἱ ἀδελφοὶ παρητήσαντο. Αὐτίθι· δὲ χιλιοὶ περὶ Τύρον τῷ Ἀντωνίῳ ὑπήντησαν. Ὁ δὲ δώροις προκατειλημμένος, τῷ κατὰ τόπον ἄρχοντι κολάσαι τοὺς Ἰουδαίους ἐκέλευσεν, ὡς νεωτερίζοντας. Ὁ δὲ Ἡρώδης· ἀπίεσαι ταχὺ αὐτοῖς συνεβούλευεν, ἵνα μὴ μέγαν πειρασθῶσι κακοῦ. Ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, ἐκδραμόντες οἱ Ῥωμαῖοι, τινὰς μὲν ἀπέκτειναν, πολλοὺς δ' ἐτραυματίσαν· καὶ οἱ λοιποὶ διαφυγόντες ἠσύχασον. Τοῦ δὲ δήμου καταβοῶντος· Ἡρώδου, παροξυνθεὶς ὁ Ἀντωνίος τοὺς δεδωμένους ἀπέκτεινεν. Ἀντιγονος δὲ Παρθῶν τῷ Πάρθῳ βασιλεὶ ὑπισχνεῖται χιλία δώσειν τάλαντα, καὶ γυναῖκας πεντακοσίας, εἰ τὴν ἀρχὴν Ὑρκανὸν ἀφείλωνται, καὶ παραδώσιν αὐτῷ, καὶ τοὺς περὶ Ἡρώδην ἀνέλοιεν. Διὰ τὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν κατάγοντες Ἀντιγονοῦ οἱ Πάρθοι ἱστράτευσαν· οἷς πολλὰκις οἱ περὶ Ἡρώδην συμμειξαντες ἐκράτουν. Ὁ δὲ τῶν Πάρθων βασιλεὺς (59) σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἦκεν, ὡς τάχα κατευνάτων τὴν στήσιν, τὸ δ' ἀληθές· ὡς Ἀντιγόνῳ συμπράξων. Φασαήλου δὲ ξενίσαντος

A gressum, prælio victor, finibus regionis expulit. Unde Hierosolyma veniens, et a populo et ab Hyrcano coronatur : cujus ex filia neptem, Alexandri Aristobuli filii natam, uxorem ducit, cum prius etiam Iordem popularem suam uxorem haberet, e qua filium natu maximum Antipatrum susceperat. Antonius et Caesar Bruto et Cassio ad Philippos victis, alter in Galliam abit, Antonius in Asiam : qui cum Bithyniam attigisset, undique legationes ad eum venerunt. Aderant et Judæi, Phasaelum et Herodem accusaturi. Herodem vero sui defendendi causa eo profectum, et munera offerentem, Antonius honorifice excepit, ne dicendi quidem potestate data accusatoribus. Inde Ephesum progresso Antonio, Hyrcano auream 229 coronam misit, petens, ut Judæos, quos Casius contra belli morem cepisset, liberaret, et agros ab eodem ademptos restitueret. Cujus postulatis, qui ea æqua judicaret, Antonius satisfieri jussit. Deinde in Syriam profectum, et Cleopatram amore captum, Judæorum centum viri potentissimi conveniunt, Herodem et Phasaelum accusantes, Hyrcano etiam præsentis. Qui rogante Antonio, utri populo rectius præessent, respondit, Phasaelum et Herodem, ut cujus socer esset. Proinde Antonius, ob paternum hospitium eis amicus, utrumque tetrarcham appellavit, Judææ administratione illis mandata : ac decem ex accusatoribus in vincula conjectos occidisset, nisi fratres pro eis deprecari essent. Rursus mille viri circa Tyrum Antonio occurrerunt. Is vero muneribus jam ante conciliatus, ejus loci præfecto mandavit, ut Judæos tanquam novis rebus studentes supplicio afficeret. Herodes vero eos monuit, ut abire maturarent, ne grave malum experirentur : qui cum non auscultassent, Romani impetu in eos facto quosdam occiderunt, multos vulnerarunt, maxima vero pars evitato periculo quievit. Populo autem contra Herodem vociferante, irritatus Antonius, victos interfecit. Enimvero Antigonus Parthorum regi mille talenta et o mulieres pollicitus, si principatum Hyrcano ademptum sibi daret, et Herodem cum suis tolleret : a Parthis in Judæam reduciis est, quos Herodiani sæpius vicerrunt. Sed rex Parthorum cum paucis equitibus urbem ingressus, per speciem componendæ seditionis, revera ut Antigono opem ferret, Phasaelo hospiti suo persuadet ut ad Barzapharmanem legatus eat. Phasaelus et Hyrcanus legati eunt, duce eos comitante, sed Herode non probante. Ac principio a Barzapharmane sincere accepti, post insidiis appetiti sunt, Phasaelo suspectos habente barbaros, cum se noctu clam custodiri animad-

Varie lectiones et notæ.

(58) Ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπιδάντι τῆς Ἰουδαίων γῆς. Ἄκρα, sive montana, sive extremos fines et limites significant. W.

(59) Ὁ δὲ τῶν Πάρθων βασιλεὺς. Josephus

æque obscurus est in hac Parthica expeditione, ut videatur κακῶνα potius miscuisse, quam rem explicasse. W.

verterent, atque etiam indicatum esset, fuisse A comprehendendos, nisi id barbari distulissent, donec Herodes a Parthis qui Hierosolymis essent caperetur, ne cognito ipsorum statu elaberetur. Ac Phasaelo quidam suaserunt, ut statim 230 aufugeret. Ophellius etiam, quod mare in propinquo esset, naves ad fugam pollicebatur. Sed cum is Hyrcanum deserere nollet, ambo comprehensi vinciuntur. Quo Herodes cognito, militibus suis, matre, sorore, desponsa sibi Hyrcani filia, ejusque matre noctu assumptis, cum omni comitatu versus Idumæam abijt, deceptis hostibus. Cum autem vehiculo in itinere everso, mater ejus de vita periclitaretur, parum abfuit quin sibi ipsi manus afferret. Qua recreata, et ut tempus ferebat, curata, ad Masadam castellum strenue pergit: incirrim etiam et Parthis persequentibus, et Judæis insidiantibus superatis. Jam quia tanta multitudo eum comitabatur, quam Masada castellum, quo properabat, omnem capere non posset: majori parte dato viatico dimissa, cum expeditis et maxime necessariis castellum ingreditur, ibique mulieribus et ministris cum sufficienti comœatu relictis, ipse ad Arabiæ Petram contendit. Mane Parthi cum aliis Hierosolymitarum ædibus, tum ipsa regia direptis, sola Hyrcani pecunia, quæ ad lxxx talenta erat, intacta, agros quoque vastant.

καὶ ἐκράτησε. Τοῦ μέντοι πλήθους τοῦ συνεπομένου αὐτῷ κολλοῦ ὄντος, τοῦ δὲ τῆς Μασάδας φρουρίου, πρὸς ὅπερ ἤπειγοντο, οὐκ ἐξαρκούντος ἀπαντας ὑποδέξασθαι, τοὺς μὲν πλείους ἀπέλυσε, δούς σφίσι ἐλπίδα, ὅσοι δὲ ἦσαν κοῦφοι, καὶ τοὺς ἀναγκαιοτάτους ἔχων, εἰς τὸ ἐρύμα παραγίνεται· καὶ ἀφείκει αὐτίθι τὰς τε γυναῖκας καὶ τὴν θεραπείαν ἀρκούντα τὰ ἐπιτήδεια ἔχοντας, αὐτὸς ἐπὶ τὴν Πέτρα, τῆς Ἀραβίας ἐξώρμησεν. Ἔωθεν δὲ τὰ μὲν ἄλλα τῶν Ἱεροσολυμιτῶν οἱ Πάρθοι διήρπαζον, καὶ αὐτὰ τὰ βασιλεία· μόνων δὲ ἀπέειχοντο τῶν Ἰρκανοῦ χρημάτων, ὄντων εἰς ὀγδοήκοντα τάλαντα, καὶ τὴν χώραν δὲ ἐκίχουν οἱ Πάρθοι.

X. Antigonus autem hoc modo in Judæam re- C ductus, Hyrcanum et Phasaclum captivos accipit; et quia timebat ne populus regnum Hyrcano restitueret, aures ei præcidit, cum lex sacrorum antistes integros esse jubeat. Phasaclus autem cum intellexisset se jugulatum iri, quia manus in vinculis orant, capite saxo illiso necem sibi conscivit, prærepta hosti occidendi voluptate. Sed cum paulo ante quam exspiraret, Herodem fratrem e manibus hostium evasisse audivisset, hilariter est mortuus, ultoræ et vindicæ relicto. Herodes autem ad Malchum Arabiæ regem properabat, suo beneficio devinctum, ut ab eo pecuniam ad redimendum fratrem acciperet, quem mortuum esse adhuc ignorabat. Sed cum Malchus ei denuntiasset, ne veniret, sibi enim interdictum esse a Parthis ne illum reciperet: respondit se non adesse ut ei molestiam pareret, sed ut de rebus maxime necessariis colloqueretur. His dictis, in Ægyptum abiit. Atque in eo itinere, quomodo cum fratre 231 actum esset, cognovit. Cum autem Malchus mutata sententia

αὐτὸν, πείθει τὸν Φασάηλον, παρὰ Βαρζαφάρμηνην ἔλθειν πρεσβεύοντα. Καὶ ὤκοντο Ἰρκανὸς καὶ Φασάηλος πρεσβεύοντες, Ἡρώδου μὴ συναινούντος· ὁ δὲ στρατηγὸς προὔπεμπε σφᾶς. Καὶ ὁ Βαρζαφάρμηνης (40) τὴ μὲν πρῶτον γνησίως σφᾶς ὑπέδειξετο, ἔπειτα ἐπεβούλευε. Καὶ οἱ περὶ Φασάηλον ἐν ὑποψίαις ἦσαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἐγνων δὲ καὶ νύκτωρ λάθρα παρ' αὐτῶν φυλασσόμενοι. Μεμήνητο δ' αὐτοῖς ὅτι καὶ συνελήφθησαν ἀν, εἰ μὴ ὑπερετίθεντο οἱ Βάρβαροι, μέχρις ἀν Ἡρώδης τοῖς ἐκεῖ Πάρθοις ληφθεῖν, μὴ τὰ περὶ αὐτῶν μαθὼν διαφύγοι. Φασαήλιον μὲν οὖν τινες συνεβούλευον εὐθύς παριπτάσασθαι· Ὀφέλλιος δὲ καὶ πλοῖα πρὸς τὴν φυγὴν ὑπισχενέτο, ἔγγυς γὰρ ἡ θάλασσα ἦν. Ὁ δὲ Ἰρκανὸν ἀπολιπεῖν οὐκ ἐβούλετο. Συλλαμβάνονται οὖν, καὶ δεσμούνται. Ἡρώδης δὲ, ταῦτα μαθὼν, οὐδ' εἶχεν ὀπίστας παραλαβῶν νυκτὸς, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὴν ἐγγεγυημένην αὐτῷ παῖδα τῆς Ἰρκανοῦ θυγατρὸς, καὶ τὴν τῆς μνηστῆς ταύτης μητέρα, τὴν τε θεραπείαν πᾶσαν, τὴν ἐπὶ Ἰδουμαίαν ἀπήει, τοὺς πολεμίους λαθῶν. Τοῦ ζεύγους δὲ περιτραπέντος ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ κινδυνουούσης ἀποθανεῖν, μικροῦ ἑαυτὸν διεχρήσατο. Ἀνακτισάμενος οὖν τὴν μητέρα, καὶ θεραπείας, ὡς ὁ καιρὸς ἤπειγεν, ἀξιώσας, ἐβάδιζε συντονώτερον πρὸς Μασάδαν τὸ ἐρύμα. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ καὶ πρὸς Πάρθους διώκοντας μαχεσάμενος, καὶ πρὸς Ἰουδαίους αἰθῆς ἐπιθεμένους αὐτῷ, ἐνίκησε καὶ Ἰουδαίαν, Ἰρκανὸν καὶ Φασάηλον δεσμώτας παραλαμβάνει. Φοβούμενος δὲ τὸν Ἰρκανὸν, μὴ τὸ πλῆθος αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἀποκαταστήσῃ, ἀποτέμνει αὐτοῦ τὰ ὦτα, τοῦ νόμου τοὺς ἱερᾶσθαι μέλλοντας ὀλοκλήρους εἶναι κελύσαντος. Φασάηλος δὲ, γνοὺς ἑαυτὸν μέλλοντα σφάττεσθαι, ἐκεῖ τὰς χεῖρας δεδέσμετο, πέτρι προσαράξας τὴν κεφαλὴν, ἑαυτὸν ἐξήγαγε τοῦ βίου, τὴν δ' ἐκ τοῦ κτεῖναι αὐτὸν ἠδονὴν ἐστέρησε τὸν πολέμιον. Πρὸ δὲ γε τοῦ πάνυ ἐκλιπεῖν ἀκούσας, ὡς διέδρα τοὺς πολεμίους Ἡρώδης ὁ ἀδελφὸς, εὐθύμως ἀπέθανε, καταλιπὼν ἐδικητὴν καὶ τῶν ἐχθρῶν τιμωρόν. Ἡρώδης δὲ πρὸς Μάλχον τῶν Ἀράβων ἔσπευδε βασιλεία, εὐεργετηθέντα πρόσθεν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς παρ' αὐτοῦ ληψόμενος χρήματα εἰς λύτρον τοῦ ἀδελφοῦ. Ὁπω γὰρ ἦν ἐὰν κατ' ἐκείνον μαθῶν. Ἀγγεῖλαντος δὲ τοῦ Μάλχου αὐτῷ διὰ τινων ἀναχωρεῖν, ὡς τῶν Πάρθων παραγγεῖλάντων μὴ δέχεσθαι αὐτὸν, ἀπεκρίνατο μηδὲν ἐνοχλήσων ἦκειν, διαλεξόμενος δὲ περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπῆει (41) ἐπ'

Variorum lectiones et notæ.

(40) Βαρζαφάρμηνης. Josephus, Βαρζαφάρης.

(41) Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπῆει. Ms. καὶ δε ἀπῆει.

Αἴγυπτον, καὶ ἀπῶν τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν ἤχουσε. Ἄλλω δὲ μετεμέλησε, καὶ ἔστειλε τοὺς ἀναστρέφοντας τὸν Ἡρώδην. Ὁ δὲ πορρωτάτω ἦν, καὶ εἰς Αἴγυπτον καταχθεὶς, κάκειθεν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενος, Ἀντωνίω φράζει τὰ αὐτῶν καὶ τῶν Φασαήλιω συμβεβηκότα, καὶ ὡς Ἀντίγονος ὑπὸ Πάρθων εἰς τὴν βασιλείαν εἰσῆχθη, χρημάτων ὑποσχίσει καὶ γυναικῶν, καὶ ἄλλα ἄρα ἔδρασε τε καὶ ἔπαθεν. Ἀντωνίον δὲ οἶκτος εἰσέρχεται τῆς Ἡρώδου μεταβολῆς. Καὶ Καίσαρ διὰ τε ἄλλα, καὶ χαριζόμενος Ἀντωνίω τοῦ Ἡρώδου ὑπερπαλοῦντι, πρὸς συνεργίαν ἐτοιμότερος ἦν. Παραστησάμενος οὖν τῇ βουλῇ τὸν Ἡρώδην, τὰς τε τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διεξήσαν εὐεργεσίας, καὶ τὴν αὐτοῦ πρὸς Ῥωμαίους ἔλεγον εὐνοίαν. Κατηγόρου δὲ Ἀντιγόνου, καὶ πολέμιον ὠνόμαζον καὶ ἄλλοθεν μὲν, καὶ ὅτι παρὰ Πάρθων ἔλαβε τὴν ἀρχήν, τοὺς Ῥωμαίους ὑπεριδὼν. Προσηπῆς δὲ ὁ Ἀντωνίος ἔειπε καὶ πρὸς τὸν κατὰ Πάρθων πῦλον Ἡρώδην βασιλεύειν συμφέροι. Καὶ δόξαν πῆσι, τοῦτο ψηφίζονται. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τὴν βασιλείαν εἰλήφει. Ἀντίγονος δὲ τὴν Μασάδαν διόλου ἐπολ ὄρκει. Οἱ δὲ ἐντὸς αὐτῆς ἐσπάνιζον ὕδατος, ὡς καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἡρώδου τὸν Ἰωσήφ ἀποδράναι βουλεύεσθαι σὺν διακοσίοις· πρὸς Ἀραβας, ἀλλ' ἐπεσχέθη, νυκτὸς γενομένου ὑετοῦ. Βενδίδιος δὲ ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς πεμφθεὶς ἐκ Συρίας Πάρθους ἀνείργειν (42), εἰς Ἰουδαίαν παρέβαλεν, ὡς συμμαχῶν διῆθεν τοὺς πόλιοι κούμειν, τὸ δ' ὅλον ὡς παρὰ Ἀντιγόνου χρηματισόμενος. Ὁ μὲν οὖν, πληρώσας τὸ βούλημα, ἀνεχώρησε. Σίλωνά δὲ μετὰ μέρος τῆς στρατιᾶς καταλείπειν, ἵνα μὴ γένηται τὸ λήμμα κατάφυρον. Ἡρώδης δὲ, ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Πτολεμαῖδα καταπεπλευκῶς, ἤλαυνεν ἐπ' Ἀντίγονον, δύναμιν ἀβροίσας. Ἐλὼν δ' ἐν τῷ μέσῳ τὴν Ἰώππην, ἵνα μηδὲν εἴη τοῖς ἐχθροῖς ἔρμα, ἐσπευδεν εἰς Μασάδαν, τοὺς οἰκίους βυσομένους· καὶ τούτους ἀναλαβὼν, πρὸς τὸ Ἱεροσόλυμα παραγίνεται. Συνῆν δὲ αὐτῶν καὶ τὸ μετὰ Σίλωνος στρατιωτικὸν, καὶ ἐκτὸς ἐτρατοπεδεύσαντο· οἱ δ' ἐντὸς ἀπὸ τοῦ τείχους μαχόμενοι, ἀνείργον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πύργων. Καὶ ὁ Σίλων δὲ τῶν οἰκίων στρατιωτῶν τινὰς καταβοῆν τοῦ Ἡρώδου ἐποίησε διὰ σπάνων τῶν ἀναγκαίων, ἐκίει τε τὸ στρατόπεδον ὡς ἀνεχώρησον. Ταῦτα δ' ἐποίησε, τὸν Ἀντίγονον διὰ τὴν δωροδοχίαν αἰδούμενος. Ἡρώδης δὲ ἤξιον μένειν αὐτὸν, καὶ ἐξορμήσας πλῆθος ἐπιτηδείων ἐκόμισεν, ὥστε μηκέτι ὑπολείπειν Σίλωνι τῆς ἀναχωρήσεως πρόφασιν· καὶ οἱ μὲν ἐν ἀφρόνοις ἦσαν. Ἡρώδης δὲ, παραγενόμενος εἰς Σαμάρειαν, ἐκεί τὴν τε μητέρα καὶ τοὺς ἄλλους οἰκίους κατέθετο. Αὐτὸς δὲ ἐπὶ Γαλιλαίαν φηγετο, καὶ προσάγεται πᾶσαν αὐτὴν πλὴν τῶν ἐν τοῖς σπηλαίοις κατοικοῦντων. Ἦν δὲ τὰ σπήλαια ἐν οὐραίων πάντῃ ἐφεβρωγῶσι καὶ πέτραις ὄξείαις ἐμπυρξόμενα. Καὶ τοῦτων δὲ δυσχερῶς μὲν, ἀλλ' ὄμως ἐκράτησε. Καταστήσας δὲ τὰ αὐτόθι ὁ βασιλεὺς, εἰς

A misisset, qu. Herodem iter convertere jubere: ille jam longissime abierat, et ex Aegypto Romam profectus, suos et Phasaeli casus Antonio exposuit, et ut Antigonus a Parthis in regnum collocatus sit pecuniarum et mulierum pactione, caeteraque quae ipse tum fecisset, tum perpressus esset. Motus est ob eam fortunae commutationem Herodis misericordia Antonius. Caesar quoque tum ob alia, tum in Antonii gratiam casum Herodis perquam dolenter ferentis, alacrior factus ad suffragandum. Igitur Herode in senatum adducto, paterna beneficia, et ipsius erga Romanos benevolentiam commemorant. Antigonum vero ut hostem accusant, cum ob alia, tum quod despectis Romanis regnum a Parthis accepisset: Antonio illud etiam adjiciente, esse publica esse, ob Parthicum bellum, Herodem rerum potiri. Hac sententia ab omnibus approbata, regnum Herodi decernitur: Antigono interea Masadam continenter obsidente. Obsessos aqua jam defecerat: et Josephus Herodis frater cum cc ad Arabes aufugere decreverat, sed nocturna pluvia consilium id discussit. Ventidius porro praetor a Romanis missus ad Parthos Syria pellendos, in Judaeam abiit, per speciem obsessis auxiliandi, revera ut ab Antigono pecuniam caperet: ac voti compos factus, recessit, Silone cum parte copiarum relicto, ne largitio deprehenderetur. Herodes vero ex Italia Ptolemaidem transvectus, collecto exercitu, contra Antigonum ducens, obiter Joppo capta, ne qua hostibus munitione relinqueretur, Masadam ad suos tutandos properabat. Iisque receptis, adjunctis etiam Silonis cohortibus, extra Hierosolyma castrametatur. Iis autem qui in urbe erant, ex propugnaculis hostes arcentibus, etiam Silo quosdam e suis subornavit, ut ob comineatus penuriam contra Herodem vociferarentur, castraque movit tanquam recessurus. Id eo faciebat, quod Antigonum ob largitionem reverebatur. Herodes vero ab illo petit, ut maneret, et commicatus copiam attulit, ne qua Siloni causa discessus relinqueretur. 232 Cum exercitui abunde prospectum esset, matre caeterisque necessariis Samariae collocatis, Galileam omnem sibi adjungit: iis exceptis qui speluncas incolunt, undique acutis et praeruptis petris obseptas. Tandem iis quoque licet difficulter potitus, rebus ibi ordinatis, Samariam rediit, ut acie cum Antigono decerneret. Interea Pacoro in praedio cesso, Parthisque a Romanis profligatis, Ventidius Herodi Machæram cum legionibus auxilio mittit, apud quem Herodes fratre Josepho relicto, mandat ne Martis aleam experiantur, neve cum Machæra contendat: ipse ad Antonium abiit, Samosata urbem ad Euphratem sitam, oppugnantem. Cui cum appropinquasset, Antonius exercitum ei obviam mittit, praesentemque am-

Variae lectiones et notæ.

(42) Περμφθεὶς ἐκ Συρίας Πάρθους ἀνείργειν. Ambiguum utrum τὸ ἐκ Συρίας, ad τὸ περιμφθεὶς, an ad τὸ ἀνείργειν referatur. W.

plexus, Sossium ei opitulatum ire jubet. Josephus A vero frater Herodis dum Hierichuntem properat, ab Antigoni militibus in angustiis exceptus, fortiter pugnans occumbit, omni amisso exercitu: cujus caput amputatum Antigonus fratri illius quinquaginta talentis vendidit.

λέγειν, μηδὲ τῷ Μαχαιρᾷ διαφέρεισθαι· αὐτὸς δὲ πάλιν τῶν παρευφρατιδίων. Ὡς δὲ ἤγγιζεν ὁ Ἡρώδης, πέμπει τὸ στράτευμα ὑπανησόμενον αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος, καὶ παρόντα ἠσπάζετο, καὶ Σοσίω συμμαχεῖν αὐτῷ ἐνετέλλετο· καὶ δὲ τὸ κεκαλεισμένον ἐπλήρωσεν. Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἡρώδου, ἐπὶ Ἰεριχοῦντα σπεύδων, περιπίπτει τεῖ· Ἀντιγόνου, καὶ ἐν δυσχωραῖς ἀποληφθεὶς, θνήσκει γενναίως μαχόμενος, καὶ ἅπαν ἀπέβαλε τὸ στράτευμα. Ἀντιγόνος δὲ, τὴν αὐτοῦ τεμῶν κεφαλὴν, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Φερώρᾳ ἀποδίδωσι ταλάντων πενήτηχουτα.

XI. Galilæi quoque per defectionem Herodianus in lacu demerserunt, multaque in Judæa novata sunt. Quibus rebus una cum cæde fratris in Daphne Antiochiæ nuntiatis, Herodes propere in Galilæam profectus, hostibus profligatis, et in castellum quoddam compulsis, Hierichuntem contendit ad necem fratris ulciscendam. Antigonus vero Pappo duce cum copiis ad Samarian misso, opinionem hostibus eam asserre voluit, quasi in opum affluentia bellum gerefet. Sed Herodes illos acie victos in vicum persecutus, omnes occidit quos adipisci potuit: cumque ædes armatis complerentur, et multi in superiora confugerent, tectis ædium destructis, lapidibus milites qui infra erant obruit. Ea re hostium animos ita fregit, ut statim cum exercitu Hierosolyma intrare potuerit, nisi tempestate magna impeditus esset. Et quia jam serum erat, in domuncula quadam lavit, uno tantum puero ministrante: in cujus interiorem partem aliquot ex hostibus armati se abdiderant. Dum igitur rex lavat, unus stricto gladio progreditur, deinde alter, post 233 alius, eodem modo armati: neque tamen quinquam percusserunt, ut in metu salutem quæsisisse contenti. Hujusmodi periculo civitate, postridie Pappi jam interfecti caput amputatum, Pheroræ fratri pro Josephi capite misit, Pappi manibus interfecti. Tempestate sedata, castris proxime Hierosolyma collocatis, et cura paradæ obsidionis certis hominibus mandata, Samariam abit, ut cum Alexandri filia sponsa sua concumberet. Nuptiis absolutis, et ipse et Sossius cum exercitu ad Hierosolymorum mœnia profecti, aggeribus excitatis, adductisque machinis muro dejecto, iis qui intus erant ex desperatione magis quam consilio resistentibus: primum viginti lecti milites, deinde Sossii centuriones mœnia conscendere. Ac prior murus diebus quadraginta, posterior quindecim est expugnatus. Capio etiam exteriore templo, et urbe inferiore, in templum interioris et superiorem urbem confugerunt. Iis quoque expugnatis, cædibus referta fuerunt omnia. Antigonus vero neque præsentis neque pristinae fortunæ memor, turri relicta, Sossio supplex accidit. Quem ille, tantæ mutationis nihil misertus, cum plausu manum, Antigonem appellat, et vinetum in cœnæ domo tradit. Herodes socios ad templum et sacriarii adytum spectandum properantes, partim

Σαμαρείαν ὤρμησεν, ὡς μάχη κριθησόμενος πρὸς Ἀντιγόνον. Ἐν τούτοις δὲ πεισθέντος Πακῶρου ἐν πολέμῳ, καὶ τῶν Πάρθων τραπίντων ὑπὸ Ῥωμαίων, πέμπει τῷ Ἡρώδῃ βοηθῶν Μαχαιρᾶν σὺν στρατιᾷ ὁ Βενιδίδιος. Καὶ τούτῳ μὲν ὁ Ἡρώδης τὸν ἀδελφὸν Ἰωσήφ καταλέλειπεν, ἐντειλάμενος μὴ ἀποκινδυνεύειν, ἀλλὰ ἐπιμένειν ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τῶν παρευφρατιδίων. Ὡς δὲ ἤγγιζεν ὁ Ἡρώδης, πέμπει τὸ στράτευμα ὑπανησόμενον αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος, καὶ παρόντα ἠσπάζετο, καὶ Σοσίω συμμαχεῖν αὐτῷ ἐνετέλλετο· καὶ δὲ τὸ κεκαλεισμένον ἐπλήρωσεν. Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἡρώδου, ἐπὶ Ἰεριχοῦντα σπεύδων, περιπίπτει τεῖ· Ἀντιγόνου, καὶ ἐν δυσχωραῖς ἀποληφθεὶς, θνήσκει γενναίως μαχόμενος, καὶ ἅπαν ἀπέβαλε τὸ στράτευμα. Ἀντιγόνος δὲ, τὴν αὐτοῦ τεμῶν κεφαλὴν, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Φερώρᾳ ἀποδίδωσι ταλάντων πενήτηχουτα.

IA. Ἀπιστάντες δὲ οἱ Γαλιλαῖοι, τοὺς τὰ Ἡρώδου φρονούντας ἐν τῇ λίμνῃ κατεπόντῳσαν, καὶ τῆς Ἰουδαίας ἐνεωτερίσθη πολλά. Ἠγγέλη δὲ ταῦτα Ἡρώδῃ καὶ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ τελευτὴ ἐν Δάφνῃ τῆς Ἀντιοχείας. Ἐπειγομένῳ οὖν, ὡς κατὰ Γαλιλαίαν ἐγένετο, συνήτησαν αὐτῷ οἱ πολέμιοι, καὶ ἤτηθίντες, κατακλείσθησαν εἰς τι χωρίον. Ὁ δὲ Ἰσχυρὸς εἰς Ἰεριχοῦντα, τιμωρησάσθαι θέλων αὐτοὺς διὰ τὸν ἀδελφόν. Ἀντιγόνος δὲ ἐπὶ τὴν Σαμαρείαν πέμπει στρατηγὸν Πάππον ὄνομα σὺν δυνάμει, παρέχων τοὺς ἐναντίους δόξαν πολεμοῦντος ἐκ περιουσίας. Καὶ Ἡρώδης ἦλθεν ἐπὶ τὸν Πάππον, καὶ συμβαλὼν τοὺς πολεμίους κρατεῖ, καὶ εἶπετο φεύγουσιν εἰς τὴν κώμην, κτείνων οὐδ' ἂν καταλάβοι. Πεπληρωμένων δὲ τῶν οἰκιῶν ὀπιλιτῶν, καὶ πολλῶν ἐπὶ τὰς στέγας ἀναφευγόντων, τοὺς ὀρόφους τῶν οἰκῶν καθαιρῶν, ἐκράτε: τούτων. Καθαίρουμένων δὲ τῶν ὀρόφων, ἐμπλεα ἐκρῶντο τὰ κάτω στρατιωτῶν, οὐδ' ἴσθιος ἀνωθεν βαλόντας ἔκτεινον. Τοῦτο τὰ τῶν πολεμίων φρονήματα ἔθραυσεν· καὶ ἦεν ἂν εἰ: Ἰεροσόλυμα ὁ Ἡρώδης μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτῆς, καὶ τὸ πᾶν ἐξαιργάσατο, εἰ μὴ χαιμῶν ἐπέσχε βαθός. Τότε ὄψια: οὐσίας, ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, εἰς τι δωμάτιον εἰσελθὼν, περὶ λουτρῶν ἦν, καὶ ἀποδυσάμενος ἐλούετο, ἐνδὸς αὐτῷ ὑπηρετοῦμένου παιδός· κατὰ δὲ γε τὸ ἐνδότερον οἰκημα τῶν πολεμίων τινὲς συμπαφευγότες ὤπλισμένοι, ἐκεῖ διὰ φόβον ἐκρύπτοντο. Καὶ μεταξὺ λουόμενου τοῦ βασιλέως, εἰς τις ἐπεξέρχεται ξίφος ἔχων γυμνὸν, καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλος, καὶ αὐτὸς ἕτερος, ὁμοίως ὤπλισμένοι, οὐδένα πλήξαντες ὑπὸ δέους, ἀγαπῶντες δὲ εἰ αὐτοὶ σωθεῖεν. Τοιοῦτον ἔφυγε κίνδυνον ὁ Ἡρώδης. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τὴν τοῦ Πάππου τεμῶν κεφαλὴν, ἣδ' ἀνηρημένον, ἐπέμψεν Φερώρᾳ τῷ ἀδελφῷ ἀντὶ τῆς τοῦ Ἰωσήφ κεφαλῆς: οὗτος γὰρ ἦν ὁ Πάππος, αὐτόχειρ ἐκείνου γενόμενος. Αἰχθέντος δὲ τοῦ χαιμῶνος, ἀφίκετο πρὸς Ἰεροσόλυμα, καὶ στρατοπεδεύεται τῆς πόλεως ἔγγιστα· καὶ καταλιπὼν ἐκεῖ τοὺς τὰ πρὸς τὴν πολιορκίαν ἐτοιμάζοντας, αὐτὸς εἰς Σαμαρείαν ὤρχετο, τῇ Ἀλεξάνδρου θυγατρὶ συνευνασθησόμενος, ἣδ' ἡδη κατεγγυηθεῖσθαι αὐτῷ, ὡς ἰσθόρηται. Μετὰ δὲ τοὺς γάμους ἀφίκετο ἐκ Σαμαρείας. Ἦκε δὲ σὺν στρατιᾷ καὶ ὁ Σόσιος, καὶ πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Ἰεροσολύμων ἠθρολίζοντο, καὶ χῶματα ἐγείραντες, καὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς προτάγοντες, τὸ τεῖχος κατέσειον. Καὶ οἱ ἐντὸς δὲ ἀπονολεῖ μᾶλλον ἢ προνολεῖ ἀνεκαθίσταντο στρατηγούμενοι· ἀναβαίνουσι

ἐπὶ τὸ τεῖχος· πρῶτον μὲν λογάδες εἰκόσιν, εἶτα ἅπαντα ἐκτονάραχαι Σωσίου. Ἡρέθη δὲ τὸ μὲν πρῶτον τεῖχος ἡμέρας τεσσαράκοντα, τὸ δὲ δεύτερον πεντεκαίδεκα. Ἀλότως δὲ τοῦ ἔξωθεν ἱεροῦ, καὶ τῆς κίτης πόλεως, εἰς τὸ ἐντὸς ἱερὸν καὶ τὴν ἄνω πόλιν Ἰουδαῖοι συνέφυγον. Ἐάλω δὲ καὶ ταῦτα, καὶ ἦν ἅπαντα φόνων μεσά. Ὁ δ' Ἀντίγονος μῆτε τῆς τότε τύχης μῆτε τῆς πάλαι μεμνημένος (43), κάτειον ἐκ τῆς βάρσεως, καὶ προσπίπτει τοῖς Σωσίου ποσὶ. Κάκεινος μὴδὲν αὐτὸν οἰκτιρέας πρὸς τὴν μεταβολὴν, καὶ ἀπεκρότησε, καὶ Ἀντιγόνην ἐκάλασε, καὶ δῆσα· ἐφύλαττεν. Ὀρμηκῶτων δὲ τῶν συμμάχων ἐπὶ θέαν τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν κατὰ τὸν ναὸν ἁγίων, ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης τοὺς μὲν παρακαλῶν, τοῖς δὲ ἀπειλῶν, ἐνίοις δὲ καὶ τοῖς ἔπλοι· ἀνέστειλεν, ἐκώλυε τε καὶ τὰς κατὰ τὴν πόλιν ἀρ- B

πιγὰς, αὐτὸς τοὺς μισθοὺς διανεμῆν ἐκάστοις οἰκοδὸν ὑπισχνούμενος. Καὶ οὕτω τὸ λοιπὸν περισώσας τῆς πόλεως, τῆς ὑποσχέσεως ἐπλήρωσεν. Αὐτῷ δὲ Σωσίφ βασιλικώτατα ἐδωρήσατο, ὃς ἀνέειυεν ἐξ ἱεροσολύμων τῷ Ἀντωνίῳ δεσμῶτην ἄγων Ἀντίγονον. Δείσας δ' Ἡρώδης μὴ κομισθεὶς εἰς Ῥώμην Ἀντίγονο· διακαυλογήσεται πρὸς τὴν σύγκλητον, αὐτὸν μὲν ἐκ βασιλείων ἀποδεικνύων, Ἡρώδην δὲ ἰδιώτην, καὶ ὡς, κἂν αὐτὸς εἰς Ῥωμαίους ἐξήμαρτε, προσῆκεν ἡ βασιλεία τοῖς αὐτοῦ πασι· παθεὶ χρήμασι πολλοῖς τὸν Ἀντωνίον ἀνελεῖν τὸν Ἀντίγονον. Καὶ ὁ μὲν ἀνήρητο, ἡ δὲ ἀρχὴ ἐκ τοῦ τῶν Ἀσαμωναίων γένου· ἀφῆρητο, ἐπ' ἔτεσιν ἑκατὸν καὶ εἰκοσι διαρκέσασα· μετέβη δὲ εἰς Ἡρώδην τὸν Ἀντιπάτρου, ἰδιωτικοῦ τυγχάνοντα γένους, καὶ οἰκίας δημότιδος.

IB. Οὕτω δὲ τῆς ὅλης Ἰουδαίας Ἡρώδης ἀναθέμνος τὴν ἀρχὴν, τοὺς μὲν τὰ αὐτοῦ φρονούντας προσήγατο, τοὺς δ' ἐναντιούμενους ἐκόλαζεν. Ἐτίμα δὲ μάλιστα Πολλίωνα τὸν Φαρισαῖον, καὶ Σαμαίαν τὴν τούτου μαθητὴν. Τῆς γὰρ πολιορκίας συνιστα- C

μεντις, συνεβούλευον οὗτοι δέξασθαι τὸν Ἡρώδην. Ὁ δὲ Σαμαίας οὗτος, ὡς ἦδη ἐμπροσθεν εἰρηται, καὶ προεῖπεν Ἐρχανῶ τε καὶ τοῖς δικάζουσιν ὡς

προσώθεις Ἡρώδης ἅπαντας αὐτοὺς μεταλεύσειται. Ἀπέκτεινε δὲ τῶν περὶ τὸν Ἀντίγονον τεσσαράκοντα τοὺς πρῶτους, καὶ τὰς αὐτῶν οὐσίας ἀφείλετο, πῖρας τε κακῶν ἦν οὐδέν. Ἐρχανὸς μένει, παρὰ Πάρθοις αἰχμάλωτος ὢν, ἐπικαιοῦς ἔτυχε τοῦ Πάρθων βασιλέως Φραάτου· καὶ λυθείς τῶν δεσμῶν, ἐν Βαβυλῶνι διάγειν παρεχωρήθη, ἐνθα καὶ κληθὸς ἦν Ἰουδαίων, οἱ τὸν Ἐρχανὸν ὡς ἀρχιερεῖα καὶ βασιλεία ἐτίμων. Μαθὼν δὲ τὸν Ἡρώδην παρεισηφέναι τὴν βασιλείαν, διανοεῖτο μεταχωρῆσαι πρὸς αὐτὸν δ' αὖτε τὸ κῆδος, καὶ μνησθῆσθαι οἰηθείς αὐτὸν, ὅτι κρινόμενον ἐπὶ φόνου τοῦ κινδύνου ἐρρύσατο. D

Οἱ δ' ἐν Βαβυλῶνι Ἰουδαῖοι μένειν ἤξιον αὐτὸν, ὡς ἀρχιερεῖα καὶ βασιλεία τιμώμενον παρ' αὐτῶν, καὶ ὅτι καὶ ἀπελθὼν τυχεῖν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀδυνατεῖ, λελωθὴμένος τὸ σῶμα ὑπ' Ἀντιγόνου. Οἱ μὲν οὖν ἐκώλυον· ὁ δὲ οὐκ ἐπέθετο, αὐτὸς τε ποτῶν ἐπα- ελθεῖν, καὶ παρὰ Ἡρώδου παρακαλούμενος. Ἡρώδης δὲ καὶ πρὸς Φραάτην προσέειπεν ἰποιήσατο, καὶ δῶρα ἔπεμψεν, ἀξίων μὴ κωλύσαι τὰς εἰς τὸν εὐεργετήν αὐτοῦ χάριτας. Ἦν δὲ οὐχ ὑπὲρ Ἐρχανῶ

rogando, partim munitando, partim armis sustinuit et direptionem urbis prohibuit, se de suo stipendia soluturum omnibus pollicitus. Reliquis urbis ita conservatis, promissa praestitit, ipsum Sossium plusquam regia liberalitate prosecutus: qui cum Hierosolymis recedens, Antigonum ad Antonium in vinculis duceret, veritus Herodes, ne ille Romanus perductus apud patres conscriptos pro sua defensione afferret, se regibus esse oriundum, Herodem vero hominem privatum, ac ut ipse in Romanos deliquerit, regnum tamen ad suos filios pertinere: magna pecunia data, ab Antonio impetrat ut Antigonum occidat. Eo sublato, principatus Asamonaeorum familiae ademptus, quem per annos c et xx tenuerat, ad Herodem transit, Antipatri filium, ex genere privato et plebeia domo orti.

Καὶ οὕτω τὸ λοιπὸν περισώσας τῆς πόλεως, τῆς ὑποσχέσεως ἐπλήρωσεν. Αὐτῷ δὲ Σωσίφ βασιλικώτατα ἐδωρήσατο, ὃς ἀνέειυεν ἐξ ἱεροσολύμων τῷ Ἀντωνίῳ δεσμῶτην ἄγων Ἀντίγονον. Δείσας δ' Ἡρώδης μὴ κομισθεὶς εἰς Ῥώμην Ἀντίγονο· διακαυλογήσεται πρὸς τὴν σύγκλητον, αὐτὸν μὲν ἐκ βασιλείων ἀποδεικνύων, Ἡρώδην δὲ ἰδιώτην, καὶ ὡς, κἂν αὐτὸς εἰς Ῥωμαίους ἐξήμαρτε, προσῆκεν ἡ βασιλεία τοῖς αὐτοῦ πασι· παθεὶ χρήμασι πολλοῖς τὸν Ἀντωνίον ἀνελεῖν τὸν Ἀντίγονον. Καὶ ὁ μὲν ἀνήρητο, ἡ δὲ ἀρχὴ ἐκ τοῦ τῶν Ἀσαμωναίων γένου· ἀφῆρητο, ἐπ' ἔτεσιν ἑκατὸν καὶ εἰκοσι διαρκέσασα· μετέβη δὲ εἰς Ἡρώδην τὸν Ἀντιπάτρου, ἰδιωτικοῦ τυγχάνοντα γένους, καὶ οἰκίας δημότιδος.

XII. 234 Sic Herodes totius Judææ imperio potitus, sui studiosos fovit, adversarios suppliciis affecit. Pollioni Phariseo et Samææ illius discipulo honorem in primis habuit: qui cum urbs obsideretur, deditionis faciendæ auctores fuerant. Samæas porro, ut supra narratum est, Hyrcano et iudicibus prædixerat, Herodem conservatum, ipsos omnes ulturum esse. Occidit autem eum Antigoni factione circiter xl principes, bonis etiam ereptis, nec maiorum ullus finis fuit. Enimvero Phraates Parthorum rex Hyrcanum captivum benigne habuit, et vinculis solutum Babylone degere permisit, ubi a gente Judaica et pontificio et regio honore colebatur. Sed cum Herodem regnum suscepisse audivisset, discedere statuit: illum cum ob affinitatem tumque cædis reum periculo exemisset, sui rationem habiturum esse ratus. Quod etsi Babylonii Judæi dissuadebant, tumque a se pro rege et pontifice coleretur, tumque Hierosolyma reversus, ob mutilatum ab Antigono corpus sacerdotio fungi non posset: tamen suum desiderium, et Herodis preces, illorum monitis prætulit. Nam Herodes etiam a Phraate per legatos missis muneribus petierat, ne obstaret quominus viro de se bene merito gratiam referret. Noque vero Hyrcani commodum spectabat: sed quia regnum alienum tenebat, mutationes hand ab re veritus, id dabat operam, ut aut Hyrcanum e medio tolleret, aut in sua potestate haberet. Reditu a Parthis impetrato, Hyrcanus perquam

Variæ lectiones et notæ.

(43) *Μῆτε τῆς τότε τύχης, μῆτε τῆς πάλαι μεμνημένος.* Josephus pro μεμνημένος, ponit ἐνοικων λαβῶν, quod tantumdem est. Sed videtur Antigonus præsentis fortunæ rationem habuisse. Quid

enim victo relinquitur, nisi ut deditionem faciat, aut (idque fortassis eum decuisse Josephus censet) necem sibi consciscat? W.

honorifico ab Herode habebatur, cum et pater appellaretur, et prior accumberet in conviviis, et omni genere calliditatis deciperetur, no insidias parari sibi animadverteret. Herodes porro alicubi ex illustrioribus pontificem designare veritus, Anacli cuidam obscuro sacerdoti, quem Babylone accesserat, pontificatum tradit. Alexandra vero socrus Herodis, filium suum Aristobulum, puerum formosissimum, Alexandro Aristobuli filio natum, præteritum esse ægre ferens, a Cleopatra petit ut filio pontificatum impetret ab Antonio: quibus precibus segnius ab illo acceptis, Dellius in Judæam profectus, **235** Aristobuli et Mariammæ conjugis Herodis formam admiratus, Alexandræ persuadet, ut amborum liberorum imagines Antonio mittat: quibus ille inspectis, nihil non concessurus esset. Antonius imaginibus acceptis, puellam Herodi nuptiam æcersere verecundatus, etiam Cleopatræ criminaciones declinans, ad Herodem scribit, ut sibi puerum mittat, cum hac appendice: nisi grave ipsi videretur. Herodes vero minime e re sua esse ratus, si Aristobulus adolescens formosissimus et nobilissimus ad Antonium Romanorum potentissimum, qui facile amoribus irretiretur, et ad voluptates propensus esset, mitteretur: rescipsit, si adolescens Judæa excessisset, omnia tumultu fore plena, itaque se Antonio excusavit; et amicis convocatis, Alexandram excusavit, tanquam regnum sibi fraude eripere conantem. Se tamen propterea non iniustum fore dixit, sed jam adolescenti pontificatum daturum: qui cum pridem plane puer esset, propterea se alium pontificem interea designasse. Quæ cum dixisset, Alexandra et Lætitia et metum affecta est. Lætitia, ob filii honorem; timore, ob Herodia suspicionem. Seque cum lacrymis excusavit, se pontificatum quidem appetivisse, regnum autem non affectasse: ac jam honorem filio tributum amplecti, et morigeram in omnibus ei se futuram pollicita est. Sic inter se collocuti, discesserunt.

Ἀλεξάνδραν εἶχε· χαρὰ μὲν διὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἀπειλοῦτο δακρύουσα, παρὶ μὲν τῆς Ιερουζουθῆς δέχεσθαι εἰς τὴν υἱὴν τὴν τιμὴν, ἔσθαι δὲ πρὸς ἀλλότῳ.

XIII. Omni suspicione sublata, et pontificatu puero Aristobulo tradito, Herodes res domesticas constituendi cupidus, Alexandram, quam suspectam habebat, in regia degere jussit, neque suapte auctoritate quidquam agere. Quæ cum accurate a quibusdam observaretur, exasperata, et quidvis potius tolerandum rata, quam vitam servilem et sollicitam, Cleopatræ opem implorat, statu rerum suarum exposito. Quæ cum eam cum filio ad se confugere jussisset: duabus cistis quasi ad effendum funus præparatis, in eas se et filium includere statuit, quas servis rei consiliis mandavit, ut noctu ad mare deferrent, ubi paratam navim habebant, qua in Ægyptum navigarent. Id consilium **236** Herodes e quodam servorum illius cognitum,

ἢ σπουδῆ, ἀλλ' ὅτι μὴ κατ' ἄξιον ἦρχεν, ἔδωκεν αὐτῇ; ἐξ εὐλόγων μεταβολῆς, καὶ ἔσπευθεν ἢ ἐκ ποδῶν διδοῦναι τὸν Ἰερουζουθῆν, ἢ τῶς ἐν χερσὶν ἔχειν. Ἐνδεωκότος δὲ τοῦ Ἡέρου τὴν ἀναχώρησιν, ἀπελθὼν Ἰερουζουθῆς διὰ πάσης ἤγετο τιμῆς πρὸς Ἡρώδου, κατ' ἑρ τε καλούμενος, καὶ παρὰ τὰς ἐπιτάσεις προκατακλιόμενος, καὶ παντοίως ἐξπατώμενος, ἵνα μὴ ἐπιβουλεύόμενος ἀίσθηται. Εὐλαβοῦμενος δὲ ὁ Ἡρώδης τῶν ἐπισήμων τινὰ ἀπέλεξε ἀρχιερεῖα, ἐκ Βαβυλωνίως μεταπέμφαμενος ἱερεῖα τῶν ἀσημοτέρων, Ἀναθλ ὄνομα, τοῦτω τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπένευμεν. Ἀλεξάνδρα δὲ ἡ πενθερὰ Ἡρώδου, παῖδα ἔχουσα Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀριστοβούλου, ὧρα κάλλιστον, καλούμενον Ἀριστοβούλου, χαλεπῶς ἔφερε τὴν περὶ ἄσιν τοῦ υἱοῦ· καὶ γράφει τῇ Κλεοπάτρῃ, αἰτήσασθαι τῷ παιδί παρ' Ἀντωνίου τὴν ἀρχιερωσύνην. Ἀντωνίου δὲ νωβέστερον διατεθέντος, παρὶ τὴν αἰτήσιν, εἰς Ἰουδαίαν ἰθὺς Δέλλιος, καὶ ἰθὺς τὸν Ἀριστοβούλου, ἤγαγεν, οὐχ ἤτερον δὲ τὴν Μαρριάμην τὴν συνοικοῦσαν τῷ βασιλεῖ· καὶ κείθει τὴν Ἀλεξάνδραν ἀσημοτέρων τῶν παιδῶν εἰκόνας τῷ Ἀντωνίῳ στείλαι· θεασαμένου γὰρ εἶπε μὴ τινος ἀπευκτῆσειν ὧν ἀξιοῖ. Ἡ μὲν οὖν πέμπει τὰς εἰκόνας τῷ Ἀντωνίῳ· ὁ δὲ τὴν μὲν κόρην ἠδέσθη μεταπέμφασθαι γαγαμημένην Ἡρώδῃ, καὶ ἄμα τὰς εἰς Κλεοπάτραν διαβολὰς ὑπέβλεπεν, ἐπέστελλε δὲ τῷ Ἡρώδῃ πέμπειν τὴν παιδα, προσθέμενος, εἰ μὴ δοκοῖ βαρὺ. Ἡρώδης δὲ, ἀσύμφωρον αὐτῷ κρίνας, ὠραίετατον ἔντα τὸν Ἀριστοβούλου, καὶ γένει προύχοντα, πρὸς Ἀντωνίον ἔχειν, ἰσχύοντα ὡς οὐδεὶς Ῥωμαίων, ἔταιμαν δὲ πρὸς ἔρωτα, καὶ πρὸς ἡδονὰς εὐκατάφορον, ἀντέγραφεν ὧς, εἰ ἐξέλιθ τῆς χώρας τὸ μεράκιον, ἅπαντα ταραχῆς ἐμπλησθήσεται. Καὶ οὕτω μὲν παρητήσασθαι τὸν Ἀντωνίον· τοὺς δὲ φίλους ἀθροίσας, ἠνάστο τὴν Ἀλεξάνδραν, ὡς ἐπιβουλεύουσαν, ἵν' αὐτὸς ἀφαιρέθῃ τὴν ἀρχὴν· Ἄλλ' οὐκ αὐτῷ, ἔφη, διὰ τοῦτο ἄδικον· ἔσομαι, ἀλλὰ νῦν ἰδοῦμαι τὴν Ιερουζουθῆν τῷ μεράκι· παῖδα γὰρ ὄνομα παντάπασιν πρώην, διὰ τοῦτο ἔπερον ἀρχιερεῖα ἐποίησα. Οὕτως εἰπόντος, χαρὰ τε ἔειπε καὶ δέος τὴν παιδὸς, δέος δὲ διὰ τὴν ὑπόψιν Ἡρώδου. Καὶ σπουδάσαι, βραβεῖα δὲ μὴ ἐπιχειρῆσαι· καὶ νῦν πᾶν ὑπέκχοις διεσθεοῦτο. Οὕτως ὁμιλήσαντες, διελύοντο.

D II'. Πάσης δὴθεν ὑπόψιας ἐξηρημένης, τῆς δὲ ἀρχιερωσύνης τῷ παιδί δοθείσης Ἀριστοβούλου, ἔδοξε τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν θεραπευθῆναι. Ἡρώδης δὲ ἡ Ἀλεξάνδρα ὑποκτος ἦν, καὶ ἐν τοῖς βασιλείως διατρέθειν αὐτὴν ἄφηκε, καὶ μηδὲν ἐπ' ἐξουσίας ὄρῳ, καὶ ἐπιμελῶς αὐτὴν ἦσαν τινες φυλάσσοντες. Ἡ δ' ἐξηγγιούτο, πᾶν ἀνοῦν ὑπομαίνει προκρίνουσα ἢ μετὰ δουλείας καὶ φέθων βουθ. Καὶ τὴν Κλεοπάτραν παρεκάλεε ἐπιχοργεῖν, τὸ ἐν οἷς εἴη δηλώσασα. Ἢ δὲ σὺν τῷ παιδί πρὸς αὐτὴν ἀποδιδράσκεν ἐκέλευε. Δύο γοῦν λάρνακας παρασκευασμένη ὡς εἰς ἐκκομιδὴν σωμάτων νεκρῶν, ταῦται; ἔμελλεν αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν ἐμβαλεῖν, ἐπιτάξασα τοῖς εὐκαίδοσι τῶν οἰκετῶν κωτὸς ἐκφέρειν καὶ κομίζειν πρὸς θάλασσαν, ἔπου καὶ πλοῖον αὐτῶν; ἔ

κλείν ἐπὶ Αἴγυπτον ἐμελλον παρεκκλύατο. Ταῦτα ὁ Ἡρώδης ἐκ τινος τῶν οἰκετῶν ἐκείνης μαθὼν, καὶ προελθεῖν ἰάσας μέχρι τῆς ἔγγερσῆτος, ἐπ' αὐτῇ τῇ πράξει τοῦ θρασυμοῦ συνέλαβε. Παρήκε δὲ τὸ ἀμέρτημα φόβῳ τῆς Κλεοπάτρας, ἀλλ' οὐκ ἐπιεικέως. Ἐδίδοκτο δ' αὐτῷ ἐκποδῶν ποιησασθαι τὸ μισθῶν. Ἐβδομον οὖν καὶ δέκατον γεγονὸς ἔτος, ἀνήλθεν ἐπὶ τὸν βωμὸν, θύσον κατὰ τὴν τῆς Σκηνοπηγίας ἑορτῆν, ἱστολισμένον ἀρχιερατικῶς. Ὁρμῇ ἐκ τῷ πλήθει πρὸς αὐτὸ εὐνοίας ἐγένετο διὰ τὸ κάλλος, καὶ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος, καὶ τὸ τοῦ γένους ἀξίωμα, ἔχαίρον τε ἅμα καὶ συνεχόντο, καὶ φωνὰς εὐρήμους ἤρπουν εὐχαῖς μεμιγμένας. Τούτοις κινήθει Ἡρώδης, μᾶλλον ἔβητο τῷ κατὰ τοῦ μισθῶν σκοπῷ. Καὶ τῆς ἑορτῆς παραλθούσης, μετ' ἑστιασίων φιλοφρονούμενος τὸ μισθῶν, ἐνεαυεῖετο καὶ προσέπεισεν αὐτῷ χαριζόμενος, κἂν ταῖς καλυπθῆναι ἐνήχοντο. Οἱ δ' Ἡρώδου φίλοι, συνηχόμενοι ὡς ἐν παιδιᾷ, οἱ συνήδσαν τὸ ἀπόρρητον, οὐκ ἀνῆκαν συμπίεζοντες· αἶτι δὲ τὸν Ἀριστοβούλον καὶ βαπτίζοντες, μέχρι τοῦ ἀποπνίξαι. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ὤλετο, εὐπω τὸν ὀκτωκαιδέκατον ἀνύσας ἐνιαυτόν. Πᾶσι δὲ τὸ πάθος οἰκία νενόμισται συμφορὰ. Καὶ Ἀλεξάνδρα, συνείσα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπωλείας, εἶ μᾶλλον τῷ πάθει συνείχετο, ἐνεκαρτέρει δὲ φόβῳ κακῶν ἐτέρων. Ἡρώδης δὲ πάντα ἐπιτέθειεν, ἀποσκευάζόμενος τὴν ὑπόνοιαν, καὶ θαυρούων, καὶ συγχρόμενος, καὶ πολυτελῆ τὴν ἐκφορὰν ἐνδεικνύμενος. Ἀλεξάνδρα δὲ τούτων οὐδὲν ἐμαλάττετο, ἀλλὰ τῇ Κλεοπάτρῃ γράφει τὴν ἐξ Ἀπιδουλῆς Ἡρώδου τοῦ υἱοῦ ἀπώλειαν. Ἡ δὲ τὸν Ἀντωνίου ἠρέθισε τισασθαι τὸν τοῦ παιδὸς φόνον. Πέμπαι οὖν Ἀντωνίους, κλειῶν ἐλθεῖν Ἡρώδην εἰς Λαοδικεῖαν, καὶ ἀπολογησασθαι. Ὁ δὲ τὴν αἰτίαν δεδοικῶς, καὶ τὴν Κλεοπάτρας δυσμένειαν, ἀπῶν, Ἰωσήφ τὸν θεῖον αὐτοῦ ἐπίτροπον τῶν ἐκεῖ πραγμάτων κατέλιπε, ἐντεταλμένος λέερα, εἰ πάθοι τι παρ' Ἀντωνίου αὐτὸς, αὐτίκα τὴν Μαρίας ἀγαγεῖν, ἵνα μὴ, τεθνηκότος αὐτοῦ, ἐτέρῳ θεῶ τὴν ὠραϊότητα γένηται. Ἡρώδης μὲν οὖν ἀπῆει. Ἰωσήφ δὲ, τὰ τῆς ἀρχῆς διαικῶν, καὶ συνεχῶς ἐντυγχάνων τῇ Μαρίας καὶ τῇ Ἀλεξάνδρῃ, τὴν πρὸς τὴν Μαρίας διηγείτο τοῦ βασιλέως διάθεσιν. Εἰρωνευόμενος δ' ἐκείνων πρὸς τοὺς λόγους, προσήχθη καὶ τὸ τῆς ἐντολῆς ἐκφθῆναι ἀπόρρητον. Τὸ δὲ μᾶλλον εἰς κλειῶ τὰς γυναῖκας ἐνήχεν ἀποικίαν. Γίνεται δὲ καὶ λόγος παρὰ τῶν ἀπεχθανομένων Ἡρώδῃ, ὡς κτείνειεν αὐτὸν ὁ Ἀντωνίος. Ἐν τούτοις γράμματα ἐξ Ἡρώδου ἀφίκετο, τὴν Ἀντωνίου τιμὴν τὴν πρὸς αὐτὸν διηγούμενα, καὶ ὡς συνεδρεύει αὐτῷ ἐν ταῖς διαγνώσεσι, καὶ ὡς συνεστῆται, καὶ οἱ τούτων ευχάνει, καὶ ταῦτα τῆς Κλεοπάτρας χαλεπῆς οὔσης αὐτῷ πρὸς διαβολὴν. Τούτων τῶν γραμμάτων κομισθέντων, ἡ ψευδῆς ἐπαύσατο φήμη.

Ἡ δὲ ἔκει δὲ προτέμφας ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης· τὸν Ἀντωνίον· καὶ Πάρθους, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὑπέστρεψεν, εὐθύς ἡ ἀδελφὴ Σπλώμη καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν κατηγόρου Ἀλεξάνδρα καὶ Μαρίας. Ἡ δὲ Σπλώμη καὶ κατὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς λόγον εἰσήγεν, ὡς μιγυμίνου τῇ Μαρίας· οὗτος δ' ἦν Ἰωσήφ, ὁ τῶν τῆς βασιλείας πραγμάτων ἐπίτροπος. Ἐλεγε δὲ ταῦτα, ἐκ κλειῶ· αὐτῇ χαλεπαίνουσα, οἱ τὴν αὐτῶν δυσγένειαν ἐξωνεῖδεν. Ἡρώδης δὲ εὐθύς ἐταράττετο,

eo usque progredi passus est, donec in ipsa fuga deprehenderentur : ac delictum id non tam humanitate, quam Cleopatráe metu adductus, illis condonavit. Sed cum omnino in animo haberet e medio tollere adolescentem, accidit ut is annum ætatis xvii agens, in festo Tabernaculorum pontificia stola ornatus, aram ad immolandas victimas conscenderet, ac populus impetu quodam ad ejus benevolentiam ferretur, tum ob formam et corporis magnitudinem, tum ob familiæ dignitatem, ac simul et gauderet et mœreret, et faustis acclamationibus preces misceret. Iis rebus commotus Herodes, magis etiam id consilium ursit, quod contra illum ceperat. Festoque peracto, post convivium ei se jucundum præbuit, juveniliter ac festive collusit, ac in piscina una cum eo natavit. Verum Herodis amici, arcani conscii, quasi per jocum Aristobulum premere et mergere non prius destiterunt, quam suffocassent. Eo nondum annos nato xviii sic enecato, casum illum quisque non secus ac suam calamitatem ferebat. Alexandræ vero dolor, causa quoque interitus cognita, magis etiam augebatur, et quamquam Herodes ad eam suspicionem a se amovendam nihil non faceret, flendo, lugendo, et funus magnifice efferendo, mater tamen nulla rerum earum mitigata, Cleopatráe scribit, ut Herodis insidiis suus filius interiisset, a qua incitatus Antonius, illum ad causam dicendam Laodiceam vocat. Ille et crimen et Cleopatráe inimicitias, cum abiret, veritus, Josephum patrum suum rerum administrationi præficit : clamque mandat, si quid sibi ab Antonio accidisset, ut Mariammen statim tolleret, ne se mortuo alteri ob formæ elegantiam nuberet. Josephus post Herodis discessum rebus gerendis intentus, crebro cum Alexandra et Mariamme congressus, ut rex erga hanc affectus sit commemorat. Illis vero ea verba per dissimulationem eludentibus, sibi non temperavit quominus arcaum mandatum effutiret. Ea oratio majorem desperationem mulieribus attulit. Sparso autem rumore ad Herodis inimicis, eum ab Antonio occisum esse : litteræ 237 ab ipso afferuntur, quibus exponeret quam honorifice ab illo tractaretur, ut pro tribunali illi assideret, ut ejus conviviis interesset : eaque sibi tribuerentur, quamvis Cleopatra graviter criminante. Iis litteris factum rumorem abolevit.

XIV. Cum autem Antonium in Parthos proficiscentem persecutus, Hierosolyma rediisset, statim Salome soror, et mater ejus, Alexandram et Mariammen accusarunt. Salome etiam verba interjecit, maritum suum Josephum, regionum negotiorum procuratorem, cum Mariamme rem habere. Hæc dicebat ex inveterato odio, propter objectam sibi a Mariamme ignobilitatem. Herodes vero statim perturbatus, ex amulatione Mariammen seorsim

percuntatur. Illa crimen egerante, remissa iracundia victus amore, suum erga illam affectum testatur. Illa vero respondet, mandatum illud non esse amantis, quo si quid ipsi accidisset ab Antonio gravius, se quoque interfici jussisset. Id dictum Herodem ita percudit, ut exclamaret, ex eo constare de Josephi erga illam amore. Neque enim arcanum fuisse proditurum, nisi magnus eos affectus copulasset. Ac statim uxorem occidisset, nisi amore illius subactus fuisset. Josephum certe quidem, nec in conspectum suum admissum, interfici jussit: Alexandram, ut malorum omnium auctorem, in vincula conjectam asseravit. Antonius porro amore, ac potius veneficiis Cleopatras corruptus, cupiditatibus illius serviebat. Ea fratrem, ad quem regnum pertinebat, veneno sustulerat; sororem Arsinoem per Antonium occiderat: Antonium ipsum cogere nitebatur, ut sibi Judæam et Arabiam attribueret. Qui ut et manifestam injuriam velaret, et mulieris amoribus ac potius præstigiis indulgeret, ablatis ab utraque provincia partibus, insatiabilem illius cupiditatem mitigavit. Antonio in Armeniam ducente exercitum, Cleopatra in reditu cum Herode in Judæam venit, familiaritate in tantum aucta, ut cum etiam ad cubile invitaret, sive ex effrenata libidine, sive ex illius amore, siye quod probabilius est, ut principium insidiarum ex illo congressu contra hominem **238** captaret. Sed Herodes, verbis illius elusis, muneribus placatam in Ægyptum deduxit. Septimo Herodis anno Judæa tanto terræmotu est concussa, quanto nunquam alias: nec jumenta duntaxat multa perierunt, sed et hominum ad xxx millia ruinis ædificiorum sunt oppressa. Herodes vero redemptis vectigalibus earum provinciarum, quæ in Arabia et Judæa Cleopatras attributæ erant, cum Arabs in pendendis tributis parum æquum se præberet, bellum ei Antonii permissu inferre constituit; ac multis præliis factis, tandem victor gente supplice in clientelam accepta, domum revertitur, ob rem fortiter gestam nomine magno parto, et plenus animorum. Sed Antonio recens ad Actium a Cæsare superato, res ejus turbatæ sunt, ac potius plane deploratæ. Neque enim sperari poterat, cum in tanta Antonii amicitia, nullam a Cæsare cladem accepturum. Cum autem jam ante in animo habuisset, Hyrcanum e medio tollere: tum magis etiam id consilium probabat, ne vir superesset regno se dignior, idque tali casu est confirmatum. Nam Alexandra, contentiosa muliercula, non prius urgere patrem destitit, ut ad Malchum Arabum principem confugeret, quam principio refragantem denique impulsisset, ut per litteras ab illo se suscipi peteret, iis Dositheo amico ut perterret datis. Is vero cum epistolam Herodi tradidisset, jussus est ea ad Malchum perlata, responsum illius afferre. Quo per Dositheum confecto, rescripsit Arabs, se et Hyrcanum et omnes illius necessarios esse recepturum. Ea epistola recepta,

A καὶ ζηλοτυπῶν, ἰδίᾳ τὴν Μαριὰμ ἀνέκριεν. Ἀπομυμνήνης δ' ἐκείνης, ἐχάλα τὴν ὀργὴν, καὶ τοῦ ἔρωτος ἤττητο, καὶ τὴν εἰς αὐτὴν ἐπιστοῦτο φιλοστοργίαν. Ἡ δὲ, Οὐ στέργοντος εἶπεν εἶναι τὸ καμὲ ἀπολέσθαι ἐντελευσθαι, εἰ γέ σοι παρ' Ἀντωνίου χαλεπὸν τι ἐπενεχθῆ. Οὗτος ὁ λόγος τὸν Ἡράδην ἐτάραξε, καὶ ἐβόα, σαφῶς ἐκ τούτου πεφωρᾶσθαι τὸν τοῦ Ἰωσήφ πρὸς αὐτὴν ἔρωτα. Οὐ γὰρ ἂν ἐξεῖπε τὸ ἀπὸρρήτῳ, ἔλεγεν, εἰ μὴ μεγάλης συναψάσης αὐτοῦ διαθέσεως. Καὶ ἀπέκτεινεν ἂν τὴν γυναῖκα αὐτίκα, εἰ μὴ τῷ αὐτῆς δεδούλωτο ἔρωτι. Τὸν Ἰωσήφ δὲ, μηδ' εἰς ἔψιν αὐτοῦ ἀγαγῶν, προσέταξε διαχρήσασθαι, καὶ τὴν Ἀλεξάνδραν ὡς ἀπάντων αἰτίαν ἐήσας ἐφύλατταν. Ἀντώνιος δὲ τῷ Κλεοπάτρᾳ ἔρωτι, μᾶλλον δὲ φαρμακείαις διεφθαρμένος, ταῖς ἐκείνης θελήσειν ἐδεδούλωτο. Ἡ τὸν μὲν ἀδελφόν, ᾧ ἡ βασιλεία οὐκ ἔφερε, φαρμάκῳ διεφθειρε· τὴν δ' ἀδελφὴν Ἀρσινόην, δι' Ἀντωνίου ἀπέκτεινε· τὸν μάλιστα Ἀντώνιον ἐδιέζητο τὴν Ἰουδαίαν αὐτῆ καὶ τὴν Ἀραβίαν προσνεῖμαι. Ὁ δὲ, τὴ προφανὲς τῆς ἀδικίας δυσωπούμενος, ἐκείνην τε χαρίζεσθαι διὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τὰς γοητείας ἀναγκάζομενος, ἐξ ἑκατέρων τῶν χωρῶν μέρη ἀποτεμόμενος, τοῦτο αὐτῆς τὴν ἀπληστείαν παρεμυθίζαστο. Ὁ μὲν οὖν Ἀντώνιος εἰς Ἀρμενίαν ἐστράτευσεν· ἡ δὲ, ὑποστρέφουσα, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐγένετο, συντυχόντος αὐτῆ τοῦ Ἡρώδου. Συνθελίας δὲ αὐτῆ πρὸς Ἡρώδη γενομένης, προσεκαλείτο αὐτὸν εἰς εὐνήν, ἀκρατῶς πρὸς μίξιν διακειμένη, τάχα δὲ τι καὶ παθοῦσα πρὸς ἐκεῖνον ἐρωτικόν, ἢ τὸ πιθανώτερον, ἀρχὴν ἐνέδρας τὴν ἐπ' αὐτῆ ὀμίλιαν κατὰ τοῦ ἀνδρός συσκευάζουσα. Ἡρώδης δὲ τοῦ μὲν λόγους αὐτῆς διεκρούσαστο, δωρεαῖς δὲ θεραπεύσας, ἐπ' Αἴγυπτον προσημψεν. Ἐδδόμου δὲ ἦδη ἔτους Ἡρώδου τῆς βασιλείας ἐνεστηχότος, ἐσείσθη τῶν Ἰουδαίων ἡ γῆ, ὡς οὐκ ἄλλοτε. Καὶ τῶν τε κτηνῶν φθορὰ πολλὴ γέγονε, καὶ τῶν ἀνθρώπων ὡσαυτρίμυριοι ἐν ταῖς καταπεπωκυλαῖς οἰκίαις συγκατεχώσθησαν. Τοὺς φόρους δὲ τῶν ἀπονεμηθειῶν τῆ Κλεοπάτρᾳ χωρῶν ἐξ Ἀραβίας καὶ Ἰουδαίας Ἡρώδου μισθωσαμένου, ὁ Ἀραβὶς περὶ τὴν τοῦ δασμοῦ καταβολὴν ἠγνωμόνει. Ἔγνω οὖν ὁ βασιλεὺς χωρῆσαι κατὰ τοῦ Ἀραβοῦ, καὶ ὑπ' Ἀντωνίου τοῦτο ἐπιτραπίαι, καὶ συμβαλὼν πολλάκις, τελευταῖον νικῆ, καὶ προστατεῖν τοῦ ἔθνους ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἤρθη. D Καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὰ οἰκία, μέγα διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα κτησάμενος θομα, καὶ φρονήματος ἐμπλεως. Ἄρτι δὲ Καῖσαρος τὸν Ἀντώνιον ἐν Ἀκτίῳ μάχῃ νικήσαντος, Ἡρώδῃ τὰ πράγματα τεθορύθητο, ἢ καὶ ἀπέγνωστο τέλος. Οὐ γὰρ ἦν ἐλπὶς τοσαύτης αὐτῷ πρὸς Ἀντώνιον φιλίας γενομένης, μὴ κακωθῆναι ὑπὸ τοῦ Καίσαρος. Ἡρώδης δὲ, τὸν Ἰρκανὸν ἐκ μέσου ποιῆσαι ζιανοσύμενος, τότε μᾶλλον ἤθετο συμφέρειν αὐτῷ τὴν ἐγγείρησιν, ἵνα μὴ ἀνήρ περισώζοιτο, τυχεῖν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀξιώτερος. Ἡρώδης μὲν οὖν οὕτω διανενοῦτο· ἡρέθιας δὲ τι συμβᾶν πρὸς τὴν πράξιν πλείον αὐτόν. Ἡ γὰρ Ἀλεξάνδρα, φιλόνεικον ὑπάρχουσα γύναιον, οὐκ ἀνείη ἀναπειθούσα τὸν πατέρα, Μάλχῳ προσχωρήσασαι τῷ τῷ Ἀραβίαν ἔχοντι. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν διωθεῖτο τοῦ;

λόγους. Ἐγγειμένῃ δ' ἐκείνης, τέλος ἐπιστολὴν ἄ πρὸς τὸν Μάλχον ἐγγαράττει περὶ τοῦ δεξασθαι ἑαυτὴν, καὶ Δοσιθέῳ τινὶ τῶν φίλων δίδωσι ταύτην. Καὶ ὁ Ἡρώδης τὴν ἐπιστολὴν ἐνεχείρισεν. Ὁ δὲ ἀποδύνας τῷ Μάλχῳ τὴν γραφὴν ἤξιωσε τὸν Δοσίθεον, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου γράμματα ἐνεχεῖν. Ταῦτα δὲ τοῦ Δοσιθέου πληρώσαντος, ἀντεπέστειλεν ὁ Ἡρώδης αὐτὸν τε τὸν Ὑρκανὸν δεξασθαι, καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ. Ταύτην οὖν Ἡρώδης δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν, μεταπέμπεται Ὑρκανόν, καὶ περὶ τῶν πρὸς τὸν Μάλχον ἀνέκρινε συνθηκῶν ἀρνούμενου δὲ, τὰ ἐπιστολῆς δεξας τῷ συναδελφῷ, τὸν ἄνδρα δεχειρίσατο. Πολλοὶ δὲ σκῆψιν Ἡρώδου τὰ κατὰ τὸν Ὑρκανὸν γενέσθαι φασί, βουλομένου αὐτὸν ποιήσασθαι ἐκποδῶν. Καὶ τούτου ποιοῦνται τεκμήριον τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιείκειν ἢ ἀφέλειαν, καὶ τὸ μὴδ' ἐν νεότητι θράσους τι ἢ προπατείας ἐνδείξασθαι· τότε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξήκοντα πρὸς ἐνί.

IE. Ἡρώδης δὲ, σπεύδων πρὸς Καίσαρα, τὴν μὲν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ πᾶσαν τὴν γενεὴν ἐν Μασαδοῖς κατέστησε· Μαριάμ δὲ τὴν γυναῖκα σὺν Ἀλεξάνδρῳ τῇ μητρὶ εἰς Ἀλεξάνδριον ἔγαγε, προφάσει τιμῆς φρουρῶς ἑγκαταστήσας αὐταίς, Ἰωσήφ τὸν τριμῶν καὶ τὸν Ἰτουράλῃ Σέμεον, πιστοτάτους αὐτῷ, ἐντειλάμενος αὐτοῖς, εἰ τι περὶ αὐτοῦ πύθοντο ἐυσχερῆς, ἐξ αὐτῆς καὶ ἀμφω διαχειρίσασθαι, τὴν δὲ βασιλείαν τοῖς παισὶν αὐτοῦ καὶ τῷ ἀδελφῷ Φερώρῳ διατηρεῖν. Τοιαύτας δόξας ἐντολάς, εἰς Ῥόδον ἔπειλετο πρὸς τὸν Καίσαρα. Καταπλεύσας δὲ, περιεῖλε μὲν τὸ διάδημα, τοῦ ἄλλου δ' ἀξιώματος οὐδὲν ὑφῆκεν· ἀλλὰ καὶ κοινωνήσας λόγῳ τῷ Καίσαρι, τὸ μεγαλεῖον ἐνέφησε τοῦ φρονήματος, οὕτε πρὸς ἰκεσία τραπεύμενος, καὶ τὸν λογιζόμενος τῶν πεπραγμένων οὐ μὲν ὑποστολῆς ἀποδύσας. Οὐ μετρίως οὖν ἐπεσπάσατο τὸν Καίσαρα, καὶ τὸ τε διάδημα καὶ τὴν ἀποκατέστησεν αὐτῷ, καὶ ἦγε διὰ τιμῆς. Οὕτω δὲ παρ' ἐλπίδα ἑσχηκῶς βεβαιωτέραν τὴν βασιλείαν, παρέπεμψεν ἐπ' Αἴγυπτον Καίσαρα, δωρησάμενος αὐτὸν τε καὶ τοὺς φίλους φιλοτιμώτατα. Ἐπαρήγει δὲ πρὸς τὴν Ἰουδαίαν πλείονι τιμῇ καὶ παρρησίᾳ, καὶ ἐταραγμένῃ αὐτῷ τὴν οἰκίαν κατέλαβεν. Οὐκ οἶσται γὰρ ἢ τε Μαριάμ καὶ ἡ Ἀλεξάνδρα, ὅπως ἦν, ὅτι ὡς ἐν φρουρᾷ κατακλείσθησαν εἰς τὸ Ἀλεξάνδριον, ἵνα μὴ ἑαυτῶν ἐξουσίαν ἔχουσι, χαλεπῶς ἔφερον, καὶ διὰ θεραπείας τοὺς φρουροὺς ἐπακούοντο, καὶ μᾶλλον τὸν Σέμεον, λόγοις αὐτῶν καὶ θεωρεῖσθαι θεραπεύουσαι. Ὁ δ' ἠτῆστο κατὰ μικρὸν, καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ βασιλέως ταύταις ἐξέφευγεν. Αἱ δὲ χαλεπῶς πρὸς ταῦτα· δέκνουντο, καὶ μᾶλλον ἢ Μαριάμ. Ἡρώδου γὰρ πρώτῃ τῇ γυναίκῃ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν, ὡς εἰκός, εὐαγγελιζομένου, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπακούοντο, ἢ δὲ πρὸς μὲν τοὺς ἀσπασμούς ἐστνε, πρὸς δὲ τὰς εὐτυχίας ἀθρομένη ἔφκει, ὡς ἐκταράττεσθαι τὴν βασιλείαν, καὶ ἀθρομένῃ διὰ τὸ τοῦ μίσους παράλογον· καὶ ὀρμηθαί μὲν πολέμους εἰς ἀμύνην τῆς ὑπεροφίας αὐτῆς, ἀνακίπτεσθαι δὲ ὅτι προκαταλήπτῳ ὑπὸ ἔρωτος. Τὸ δὲ σύμπαν ἐδεδοίκεται μὴ λάθῃ, κολάσας ἐκείνην, μᾶλλον ἑαυτὴν κακῶς διαθέμενον, τῆς ἐρωμένης οὐκ οὐσης. Ἡ δὲ γε μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ παρῶνον τὸν Ἡρώδη διαδοῦσαι, -ζηλοτυπίαν αὐτῷ καὶ μίσος ἐνεῖσαι. Καὶ ὁ χειρὸν εἶχεν αἰεὶ πρὸς αὐτὴν, τῆς μὲν οὐκ ἀποκρυπτούσης τὴν πρὸς ἐκεῖνον διάθεσιν, τοῦ δὲ τὸν ἔρωτα πρὸς ὀργὴν αἰεὶ μεταβάλλοντος. Καὶ εἰ μὴ

Herodes Hyrcanum accersit, de fœdere cum Malcho icto quærit, inficias euntem, litteris in concilio prolatis, interficit. Sunt qui Herodem hoc contra Hyrcanum commentum esse arbitrentur, ut hominem e medio tollere posset, argumento ex facilitate et simplicitate viri sumpto: qui ne adolescens quidem, quidquam audax aut temerarium tentarit, nondum tunc LXXI ætatis annum agens.

XV. Herodes vero ad Cæsarem festinans, matrem, sororem, et omnes liberos Masædis collocavit: 239 Mariammen uxorem cum ejus matre Alexandra Alexandriam duxit, custodibus per speciem honoris adhibitis, Josepho quæstore et Ituræo Soemo fidissimis suis, cum hoc mandato, si quid de se adversi audivissent, ut ambabus interfecisset, regnum suis filiis et fratri Pheroræ conservarent. Deinde ad Cæsarem Rhodum profectus, solo diademate posito, aliis in rebus nihil se humiliter gessit: ac in colloquio cum Cæsare magnitudinem animi præ se tulit, non ad preces conversus, et ratione actorum suorum citra submissionem reddita. Qua Cæsar non mediocriter ei conciliatus, et diadema restituit, et honorem habuit. Sic regno præter opinionem suam firmato, Cæsarem cum amicis munificentissime donatum, in Ægyptum prosecutus est. Inde in Judæam majore cum honore et fiducia regressus, domum suam turbatam reperit. Nam Alexandra et Mariamme rate, id quod res erat, se in Alexandria tanquam in custodia conclusas esse, ut nec in semetipsas potestatem haberent, graviter id tulerunt, ac custodibus, Soemo præsertim, tum verbis, tum numeribus conciliatis, hominem paulatim, eo usque impulerunt, donec regis mandata eloqueretur. Quibus auditis commotæ sunt, Mariamme potissimum. Cui cum Herodes primæ, ut uxori par est, statum suum nuntiasset, et præ cæteris salutem dixisset, illa ad salutationes ingemuit, ad felicitatis commemorationem mœrorem præ se tulit, ut percelleretur rex, et ad eam insolentiam vindicandam sæpius concitaretur: sed amoris vehementia impetum illius retardavit. Ad summam, veritus est, ne dum per imprudentiam adamatam multaret, in seipsum gravius amissa illa animadverteret. Sed quoniam a matre et sorore calumniis ad zelotypiam et odium exstimulabatur, in dies pejor erga eam est affectus, illa enim animum non dissimulante, ipso amore ira committante. Quod si ad Cæsarem victorem in Ægyptum non festinasset, Antonia et Cleopatra jam mortuis, statim fortasse facinus perpetratum esset. Nunc rebus domesticis relictis, maxima a Cæsare in 240 Ægypto est consecutus, majorique cum splendore reversus. Mariamme vero, quam ardentissime amabat, alias casta erat et fida

illi, sed amore subactō interdum contumeliose insultabat, et matri ac sorori ejus ignobilitatem per derisum objiciebat. Odium porro hac occasione erupit. Rex meridiano tempore thalamum ingressus ut quiesceret, Mariammen vocavit : ea vero illi male dixit, ob fratrem et avum suum interfectos. Quod illo graviter ferente, Salome opportuno tempore arrepto, pincernam, quem ante corruerat ut Mariammen accusaret, impulit ut tum regem conveniret, et ea quæ ab ipsa edoctus esse, proferret. Ille vero sibi munera ab illa oblata esse asserbat, ut philtum ei propinaret : id vero esse venenum quoddam, cujus ipse vires ignoraret. His rex auditis, iracundia majore inflammatus, de pincerna uxoris, quem ei fidissimum esse sciebat, quæstiones habuit. Is cum de iis ob quæ torquebatur, neque sciret neque diceret quidquam, odium mulieris e Socmi verbis ortum ducere asserebat. Nondum eam orationem finierat, cum Herodes magna voce exclamavit, Soemum mandata sua non fuisse pro nihilo habiturum, nisi aliquid rei cum muliere habuisset, eumque statim interfici jussit, uxorem vero intimis suis convocatis, de poculis amatoris et veneficiis iratus accusavit. Quam si qui aderant, ut rex affectus esset cernentes, capitis condemnarunt. Dum ad necem abducitur, Alexandra mater ejus jam suæ quoque vitæ timens, et ignorationem criminum, quæ Mariammæ objecta essent, præ se ferens, exsiliit, filiamque malam et ingratham erga maritum appellavit. Illa vero neque perturbata ea re, neque ullo effata verbum vultu intrepido, et forti animo ad mortem ivit, generosam indolem in extremis etiam præ se ferens. γὼν, περὶ φίλων καὶ φαρμάκων, καὶ ὀργίως κ.τ.π. πρὸντες, θάνατον ἐκείνης κατεψηφίσαντο. Καὶ ἡ μὲν ἤγετο τὴν ἐπὶ θανάτῳ. Ἀλεξάνδρα δ' ἡ μήτηρ αὐτῆς, ἤδη καὶ περὶ θανάτου ἐδουκίαια, καὶ τὴν πενήτητα, κικῆν καὶ ἀχάριστον πρὸς τὸν ἄνδρα τὴν οὕτως παραθείσα πρὸς ταῦτα, οὕτως λόγον δοῦσα, ἀπῆλθε πρὸς τὸν θάνατον ἀτρεμαίῳ τῷ καταστάματι καὶ γενναίῳ φρονήματι, καὶ τὴν εὐγένειαν κἀν τοῖς

XVI. Cum Mariammæ, interitu a Salome maturato, ita perisset, Herodes amore illius magis exarsit, sæpe nomine eam inelamavit, indecore lamentatus, et usque adeo affectu illo victus, ut per ministros Mariammen vocari juberet. Denique in desertum egressus, 241 ibique mœrori indulgens, in gravem morbum incidit, qui erat inflammatio et putrefactio cervicis, et mentis alienatio. Alexandra vero Hierosolymis degens, cum regem iis malis conflictari audivisset, duo suburbana castella occupare conata, jussu ejus statim occiditur : qui cum mortis periculum ægre evitasset, sævum se præbuit et implacabilem, ad vindictam et cædes propensus, non vulgi duntaxat, sed intimorum etiam amicorum. Patria quoque instituta violavit, et peregrinis moribus veterem statum corruptit. Quibus re-

Α πρὸς Καίσαρα ἐπευθεν, ἤδη κεκρυπτηκίτα, Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας θανόντων, εἰς Αἴγυπτον, τάχα εὐθὺς ἂν ἐπράχθη τὸ δεῖνόν. Νῦν δὲ τὰ περὶ τὴν οἰκίαν ὡς εἶχε κατέλιπε, καὶ εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενος, μεγίστων ἠξιώθη παρὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ ἐπανήκει λαμπρότερος. Ἦρα δὲ τῆς Μαρίας καὶ σφέδρα διακαῶς· ἡ δὲ τὰ μὲν ἄλλα σώφρων ἦν αὐτῷ καὶ πιστῇ, κατατρύψα δὲ τοῦ ἀνδρὸς διδουλωμένου δ.α. τὸν ἔρωτα, πολλάκις μὲν ἐξύβριζεν εἰς αὐτόν, καὶ τὴν αὐτοῦ δὲ μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν ἐπὶ θυσιάζει ἐχλεύαζεν. Ἐξερράγη δὲ τὸ μῖσος εἰς τοῦμφανί; ἐκ τοιαύτης λαθῆς. Μεσημβρίας ὕσης ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν θάλαμον εἰσῆει ἀναπαύσμενος, καὶ ἐκάλει τὴν Μαρίας· ἡ δὲ, ἐπιστάθουσα, κλοιδορεῖτο αὐτῷ, ὡς τὴν κάππον αὐτῆς καὶ τὸν ἀδελφὸν ἀποκτείναντι. Ἐχρ. λέβαινε δὲ ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς. Καὶ ἡ Σαλώμη, τοῦ καιροῦ δραξαμένη τὸν οἰνοχόον προδιαθεῖρατα, κατηγορήσει τῆς Μαρίας, πείθει τούτον τότε τῷ βασιλεὶ προσελθεῖν, καὶ ἂ παρ' ἐκείνης ἐδιδάχθη, αὐτῷ διαλέξασθαι. Ὁ δὲ ἄλλοις εἶπε παρὰ τῆς Μαρίας δεξιωθῆναι, ἀναπειθούση; φίλτρον αὐτῷ δοῦναι· τὸ δ' εἶναι τι φάρμακον, οὗ τὴν δύναμιν ἰσχυρίζετο ἀγνοεῖν. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐτι μᾶλλον κελίητο εἰς ὀργὴν· καὶ τὸν τῆς γυναίκος οἰνοχόον, πιστότατον οὖτα αὐτῇ, ἐβασάνισεν. Ὁ δὲ οὐδὲν περὶ ὧν ἐβασάνιζετο οὐτ' ἤδει, οὐτ' εἶπεν, ἀλλὰ τὸ μῖσο; τῆς γυναίκος ἐρασσε γενέσθαι διὰ τοὺς λόγους, οὗ; ὁ Σόμο; αὐτῇ φράσειεν. Οὕτω τὸν λόγον ἐκείνος εἰς τὸν ἥνεγκε, καὶ μέγα βοήσας Ἠρώδης. Οὐκ ἂν, ἔρη, Σόμο; τὰς ἐντολάς ἐξεφαύλισεν (44), εἰ μὴ τις αὐτῷ πρὸς τὴν γυναῖκα κοινωνία ἐγένετο. Τὸν μὲν οὖν Σόμον εὐθὺς κτανθῆναι ἐκέλευσε· τῆ; δὲ γυναίκα; κατηγορεῖ, τοὺς οικειοτάτους συναγαυτῆ; δ.εἰκετο. Οὕτω δ' ἔχοντα δρῶντες αὐτὸν οἱ ἀγνοῖαν ὧν ἡ Μαρίας κατηγορήθη ἐμφανίους, ἐκ θυγατέρα ἐκάλει, καὶ δικαῖα πάσαιεν εἶπεν. Ἡ δὲ, ἀπῆλθε πρὸς τὸν θάνατον ἀτρεμαίῳ τῷ καταστάματι ἐσχάτοις ἐμφανίους.

IG'. Καὶ ἡ μὲν οὕτως ἀπέθανε, τῆς Σαλώμης αὐτῇ κατεπειξάσης τὸν θάνατον. Ἠρώδης δὲ τότε μᾶλλον ἐξῆπτο πρὸς τὸν ἐκείνης ἔρωτα, καὶ πολλάκις ἀνακλήσεις ἦσαν αὐτῆς, καὶ θρήνοι ἀτρήμονες. Καὶ οὕτω; αὐτοῦ τὸ πάθος ἐκράτησεν, ὡς καὶ καλεῖν τὴν Μαρίας κελίειν τοῖς ὑπηρεταῖς. Καὶ τέλος ταῖ; ἐρήμους ἐκδοῦς ἑαυτὸν, καὶ ταύταις ἐναδημονῶν, δεινῇ περιπίπτει νόσῳ· ἡ δὲ φλόγωσις ἦν καὶ παῖσι; Ἰνίου, καὶ τῆς διανοίας παραλλαγῆ. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐνοτηλεύετο. Ἡ Ἀλεξάνδρα δὲ, ἐν Ἱεροσολύμοι; διάγουσα, καὶ τὰ τῶν νόσων πυθομένη τοῦ βασιλέως, τῶν περὶ τὴν πόλιν, δύο φρουρῶν ἐπειρᾶτο κρατῆσαι. Ὁ μαθὼν Ἠρώδης, αὐτίκα αὐτῇ ἀποκτείναι προσέταξεν· αὐτῆ; δὲ μόλις διαφυγὼν τὴν ἐκ τοῦ νοσῆν κίνδυνον, χαλεπὸς ἦν, καὶ δυσάρεστος, καὶ πρὸς τιμωρίας καὶ φόνους ἑτοιμος, καὶ οὐ τῶν πο-

Variæ lectiones et notæ.

(44) Τὰς ἐντολάς ἐξεφαύλισεν. Fortassis ἐξέφάνησεν. Josephus : Οὐκ ἂν καταπροδοῦναι; τὰς ἐντολάς. W.

λὼν μόνον ἰγίνοντο φόνοι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκαισιτάτων φλῶν αὐτοῦ Παρίβαινε· δι' καὶ τὰ ἴση τὰ πάριαι, καὶ ξενικοὶ ἐπιτηδεύμασι διέφθειρε τὴν πόλιν κατὰστασιν. Πρὸς δ' ἐπὶ πλῆθος τετάρτακτό τε καὶ ἑξαπέταινε. Δέκα δὲ ἄνδρες τῶν πολιτῶν συνωμοσάμενοι, καὶ ξιφίδια τοῖς ἱματίοις ὑπεβαλόντες, εἰς τὸ θέατρον ἐχώρουν ἀπὸ συνθήματος, ἧ καὶ αὐτὸν τὸν Ἡρώδη διαχρησόμενοι, ἧ τῶν τῶν περὶ ἐκεῖνον πολλοῦς. Φωραθέντες δὲ, καὶ μὴτ' ἀρνησάμενοι τὸ βούλευμα, ἀλλὰ καὶ τὰ ξιφὴ ἀναδείξαντες, πᾶσαν αἰκίαν ὑπομέναντες διεφθάρησαν. Τὸν δὲ τοῦτους καταμνύσαντα μετὰ μικρὸν τινες διαρπάσαντες, καὶ μάλιστα διελόντες, κυσίον ἐπέβρυσαν. Οὐδ' εὐρηκαῖς Ἡρώδης, ἐπιμωρήσατο πανοικίαι. Ἢ δὲ τοῦ κλήθους μῆνις ἐπέμενε. Συνέθη δὲ κατὰ τὴν χώραν τότε πάθον δεινότατα, λιμός τε καὶ νόσος σὺν ἀτων ἐξ ἀσυνήθους διαίτης, δι' ἑνδειαν σιτίων γινόμενης, καὶ ἐπὶ τοῦτοις πᾶσι λοιμῶς. Ἡρώδης δὲ τῷ καιρῷ βοηθεῖν προθυμοῦμενος, οὐτε χρημάτων ἠψύχοι, προκαταναλώσας αὐτὰ δι' ἐπιδαΐζειν εἰς πόλεων ἐπισκευὰς, οὐτε αἰ κλησιάζουσαι χῶραι σίτον εἶχον, τῆς ἀπὸ τῆς ἑνδείας καὶ ἐν ἐκείναις ἐπικρατούσης. Τῶν δὲ, ὡς ἂν δύναίτο βοηθεῖν ἐγκωμῶς, τὸν ὄντα κατὰ τὰ βασίλειαν κίσημον συγκόφους εἰς νόμισμα, ἐκπέμπει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σίτον ἐκείθεν ὠνεῖτο. Οὐ κωμωθέντες, τῆς μὲν δυναμένοις δι' ἐαυτῶν τὰ περὶ τὰς τροφὰς ἐκπονεῖν σίτον δύνανται· οἱ δὲ διὰ γῆρας ἧ δι' ἐτέραν ἀσθένειαν οὐχ ὅσοι τε ἦσαν ἐαυτοῖς ἐτοιμάζουσιν σίτην, τοῦτον προῖόνει καταστίζας ἀρτοποιούς, καὶ τὰς τροφὰς ἐτοιμοὺς πορίζων αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον τὰς γνώμας μετέβαλε τῶν πρὶν χαλεπαιόντων αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐνοίαν αὐτὰς μεταστῆσατο. Καὶ οὕτω κακωθεῖσάν αὐτῷ ἀνακτισάμενος τὴν ἄρχην, οὐχ ἦντο καὶ τοὺς περὶ τὴν δωπραγούοντας ἐπίσης τῆς συμφορὰς ἐπεκούφισαν, ὥστε γενέσθαι τοὺς μὲν ἔξω τῆς ἀρχῆς δοθέντας αἰτῶν κόρους μυρρίους, τοὺς δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ἐκτακτισμυρρίους. Ὁ δὲ κόρος δύναιται κατὰ τὸν ἰώσηπον μεθιμῶνος ἀσπίκου δέκα. Τοῦτο τὸ φιλοτιμῆμα, καὶ τὸ τῆς χάριτος εὐκαιρον, καὶ τὸς Ἰουδαίους εἰς ἀγάπην ἐξ ἀπεχθείας μετήνεγκε, καὶ παρὰ τῶν ἔξωθεν αὐτῷ προῦξίνησεν εὐκλείαν. Προκατειργάσατο δὲ καὶ γάμον ἑαυτῷ ἐξ ἑρθετικῆς ἐπιθυμίας. Τερπύς γάρ τις Σίμων ἐν Ἱερουσόλοις θυγατέρα εἶχε καλλίστην· ταύτης δ' Ἡρώδης ἦκεν εἰς ἔρωτα. Ὀντος δὲ τοῦ Σίμωνος ἀνοικεῖου πρὸς κῆδον, δι' ἀδοξίαν, ἀφαιρεῖται μὲν τὴν Ἱερουσόλην τὸν αὐτὴν ἔχοντα τότε, Ἰησοῦν τὸν τοῦ Φάθουτος, ἀρχιερέα δὲ ποιεῖται τὸν Σίμωνα, καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα γαμέει. Πάντων δὲ αὐτῷ προσκεχωρητότων εἰς δέον περιβάλλεται τὴν ἑξωθεν ἀσφάλειαν, πόλεις τε δεξιῶς ἐπιπέλων, καὶ τοὺς δυναστὰς θεραπεύων, ὥστε αὐτῷ πάντα διὰ πάντων εὐξείσθαι. Ἦν δὲ τῆς εἰς τὸν φιλοτιμίας, καὶ τῆς εἰς Καίσαρα καὶ τοὺς εἰς ἴση παρίβαινε, καὶ τὰ νόμιμα παρεχόμενα, πόλεις τε κτίζων, καὶ ναοὺς ἑγείρων οὐκ ἔν τῆ τῶν Ἰουδαίων, τῆ δ' ἑξω χώρας, Ἰουδαίους μὲν ἀπολογούμενος ἐκ προσταγμάτων ταῦτα ποιεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀρ' ἐαυτοῦ, Καίσαρι δὲ καὶ Ῥωμαίοις χάριτας νέμων τῷ καὶ τῶν πατρίων ἐκβαίνει ἑθῶν διὰ τὴν ἐκαίνων τιμῆν. Ἀγάλματά τε γὰρ ἀνίστα, καὶ τύπους μεμορφωμένους, καὶ πόλεις φηκδοῦμαι, καὶ λιμένας ὠρεῖς καὶ ἀκλύστους, καὶ βασίλειαν πολυτελεῖ, καὶ δ' ἄλλα λαμπράς.

bus populo turbato et concitato, civēs decem conjurati, sicut sub vesibus gestantes, theatrum ex composito ingressisunt, vel ipsum Herodem, vel satellitum ejus multos interfecturi. Cæterum deprehensi, nec inflicti consilium suum, sed et sicis prolatis, omni supplicii genere tolerato perierunt. Delatorum vero quidam paulo post membratim discerpitum canibus objecerunt. Eos Herodes compertus cum omni familia ultus est, indignatione populi haud quidquam imminuta. Oppresserunt autem mala gravissima Judæam, fames, et morbus ex cibis obpenuriam insolitis, et pestilentia denique. Herodes qui opem ferre tali tempore cuperet, cum pecunia destitueretur, quam per ostentationem in urbibus instaurandis insumpserat, nec finitimæ regiones frumentum haberent, eadem inopia confictantes: tamen ut pro virili opem ferret, ex oruato regio percussus nummis, in Ægypto annonam mercatus est: qua allata, iis qui ipsi cibos sibi conficere poterant, frumentum largitus est. Qui vero vel ob senectam, vel ex alia imbecillitate id non poterant, eorum rationem habuit, pistoriibus conductis, qui cibos eis paratos offerrent. Hæc animos eorum qui prius illi succensebant, non modo mitigarunt, sed ad benevolentiam quoque traduxerunt. Regno suo afflicto atque refocillato, finitimorum non minus laborantium calamitatem ex æquo sublevavit, extra regnum decies mille, in ipso regno octogies mille coros dimensus. Continet autem corus, auctiore Josepho, x medimnos Atticos. Ea liberalitas tamque opportuna beneficentia, et 242 Judæos ex inimicis amicos ei reddidit, et apud externos gloriam conciliavit. Adornavit sibi quoque nuptias, amoris impulsu. Nam Simon quidam Hierosolymitanus sacerdos filiam habuit formosissimam, cujus lepore captus, quia pater ob humilitatem tantæ afinitati minime par erat, pontificatum Jesu Fabetis filio, a quo tum gerebatur, ademptum, in illum contulit, et filiam ejus duxit. Cum autem ei domi omnia ex sententia succederent, etiam foris se munuit, tum urbes comiter tractando, tum dynastas officiis adjungendo, ut res ejus undique incrementa caperent. Verum ambitione illa, et Cæsaris ac potentissimorum Romanorum cultu atque observantia siebat, ut receptos mores et patria instituta violaret, urbibus condendis, et templis ædificandis, non quidem in Judæa, sed in exteris provinciis. Judæis quoque se excusabat facere illa non suapte sponte, sed ex mandatis, et in gratiam et honorem Cæsaris et Romanorum. Nam et statuas collocabat, et exculpta insignia, et urbes condendebat, et portus amplos ac tutos, et regias sumptuosas, et ædes splendidas.

XVII. His rebus occupatus, filios Alexandrum et Aristobulum Romam ad salutandum Cæsarem misit. Quibus Cæsar humaniter susceptis, Herodi potestatem dedit, cui vellet ex filiis relinquendi regni: et alias ei ditiones adjecit, et in Syria procuratores retulit: quibus mandavit, ut omnia illo consentiente agerent. Tantam felicitatem adeptus, fratri Pheroræ tetrarchiam a Cæsare petiit, et subditis tridentem tributorum remisit: sive ut, quod ipse dicebat, populus ex aunoñe charitate recrearetur, sive quemadmodum aliis videbatur, ut odium a se amoveret. Judæi enim patriorum rituum mutationem iniquis ferebant animis. Quamobrem libertatem eis adimebat, subinde laboribus imperandis, et conciliis prohibendis, deambulationibus etiam et diversoriis observandis, et iis qui deprehensi essent, gravissime puniendis. Erant enim tam in urbe, quam in itineribus qui congressus hominum observarent. Quidam etiam auctores sunt, eum ipsum privati habitu se **243** interdum noctu turbis immiscuisse, quid de impetio sentirent, animos eorum periclitantem. Contumaces omnibus modis ulciscabatur: a plebe postulabat, ut sacramento fidem sibi firmaret, ac plebecula postulatis ejus annuebat, refragantes autem quavis ratione tollebat. Petiit a Pollione Phariseo quoque, et Samæe, eorumque discipulis plerisque, ut jurarent. Sed hi neque jurarunt, neque puniti sunt, ob regis erga Pollionem reverentiam. Sunt et Esseni ea necessitate liberati, gens Pythagorici instituti in victu æmulatrix, quos ob Manaimum illius sectæ hominem, cum cætera bonum, tum futurorum præscium, honorabat. Is Herodem adhuc puerum scholam frequentantem, regem Judæorum salutavit: qui cum se privatæ conditionis esse diceret, Manaimus leniter arridens, cumque sensim percutiens: *Atqui et regnabis, inquit, et imperium felicissime geres: horum igitur verberum memento. Eris autem optimus, si justitiæ et pietati erga Deum, et erga populum clementiæ studueris. Enimvero scio te talem non fore.* Herodes regno positus, Manaimum accersitum de imperii diuturnitate percontatus, tacente illo, dixit: An annis x, an xx, an xxx regnaturus esset? atque illo terminum non adjiciente: vel his contentus, Manaimo porrecta dextera dimisso, propter illum Essenos omnes honoravit. Anno autem regni xviii consilium templi mutandi, idque altius et magnificentius exstruendi cœpit. Populo autem ab illo conatu abhorrente, se non prius id diruturum esse dixit, quam omnia ad opus necessaria præparasset. Quæ cum in promptu essent omnia, veteribus fundamentis sublati, novisque jactis, altitudine inchoavit longitudine cubitorum, altitudine cxv: structuræ adhibuit saxa candida et robusta, singula circiter xv cubitos jonga, alta viii, lata xii. Ad septentrionale latus

IZ'. Ἐν τοιοῦτοις δὲ ὧν, τοὺς παῖδας Ἀλέξανδρον τε καὶ Ἀριστοβούλον εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν, ἐντελεζόμενον τῷ Καίσαρι. Τούτους ὁ Καίσαρ φιλοφρόνως ἐδέξατο, καὶ δίδωσιν Ἡρώδῃ ὅσα βούλεται τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγότων ἀπονεῖμαι τὴν βασιλείαν· ἐγκαταμίγνυσθαι δὲ αὐτὸν καὶ τοῖς τῆς Συρίας ἐπιτροπέουσιν, ἐντελεζόμενος πάντα μετὰ τῆς ἐκείνου γνώμης ποιεῖν. Τοσαῦτα δ' εὐτυχῆσα, τῷ μὲν ἀδελφῷ Φερώρῃ τetrarchiαν ἠτήσατο παρὰ Καίσαρος, τὸ δὲ τρίτον μέρος τῶν φόρων ἀφῆκε τοῖς ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς μὲν ἐκεῖνο· ἔλεγεν, ἵνα ἀνακτηθεῖεν ἐκ τῆς ἀφορίας, ὡς δὲ τοῖς ἄλλοις ἐδόκει, ἵνα τὴν τοῦ πλῆθους εἰς αὐτὸν θεραπείῃ δυσμῆνειαν. Μετακινουμένων γὰρ αὐτοῖς, τῶν ἐθῶν, χαλεπῶς ἔφερον. Διὸ καὶ ἀφῆριτο τὰς ἀδείας αὐτῶν, ἀεὶ καμάρτους ἐπιτάττων αὐτοῖς, καὶ τὰς συνόδους κωλύων, καὶ τοὺς περιπάτους, καὶ τὰς διαίτας ἐπιτηρῶν, καὶ τοὺς φωριθέντας κολάζων βαρύτερα. Κάν τῇ πόλει κἀν ταῖς ὁδοῖσιν ἦσαν οἱ τοὺς εἰς ταυτὸν συνιόντας (15) ἐπισκοποῦντας. Τινὲς δὲ φασὶ καὶ αὐτὸν ἰδιώτου σχῆμα λαμβάνοντα ἐντοτε νύκτωρ τοῖς ὄχλοις ἐγκαταμίγνυσθαι, καὶ ἀποπειρῆσθαι αὐτῶν τῆς διάνοιαν, ἣν περὶ τῆς ἀρχῆς εἶχον. Καὶ τοὺς μὲν ἐξ αὐθαδιστομένους ἐπεξῆει ἀπασὶ τρόποις, τὸ δὲ πλῆθος ὄρκους ἤξλου τὴν πίστιν αὐτῷ βεβαίου. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ εἶπον, τοὺς γε μὴν δυσχεραίνοντας ἠγνάνειν ἐκ παντός. Συνέπειθε δὲ καὶ τοὺς περὶ Πολλίωνα τὸν Φαρισαῖον, καὶ Σαμαίαν, καὶ τῶν συμφροϊτώντων αὐτοῖς τοὺς πλείστους ἐμνύειν. Οἱ δὲ οὕτως ἐπέστησαν, οὐτ' ἐκολάσθησαν, διὰ τὸν Πολλίωνα, ὑπὸ τοῦ βασιλέως αἰδούμενον. Ἀφείθησαν δὲ ταύτης τῆς ἀνάγκης καὶ οἱ Ἑσσαῖοι καλούμενοι· γένος δὲ τοῦτο διαίτη χρώμενον Πυθαγορικῆ ἐπίμα δὲ τούτους διὰ τὸν Μαναίμ· ἦν δ' οὗτος εἷς ἐξ αὐτῶν, ἀνὴρ εὐλαβὴς τε ἀγαθός, καὶ τὰ μέλλοντα προορών. Ὁς, εἶτι παῖδα τὸν Ἡρώδην ἐς διδασκάλου φοιτῶντα ἰδὼν, βασιλεῖα Ἰουδαίων προσέειπεν· ὁ δὲ ἰδιώτης ἔλεγεν εἶναι· Μαναίμ δὲ μειδιάσας, καὶ τύπτων αὐτὸν ἠρέμα· Ἀλλὰ καὶ βασιλεύσεις, ἔφη, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀνύσεις εὐδαιμονότατα, καὶ μέμησσο τῶν ἐμῶν τούτων πληθῶν. Ἀριστος δ' ἔειπεν, εἰ δικαιοσύνην ἀγαπήσεις, καὶ ἐσθλῆσαι πρὸς ὅσων, καὶ πρὸς τοῖς πολιταῖς ἐπισείκειαι. Ἀλλ' οὐ γὰρ οἶδά σε τοιοῦτον ἐσεσθαι. Βασιλεύσας δὲ ὁ Ἡρώδης μετακαλεῖται τὸν Μαναίμ, καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς ἐπυνθάνετο· ὡς δὲ, σιωπῶντος ἐκείνου, αὐτὸς εἰ δεκα γενήσονται τῆς βασιλείας ἡρώτα ἔνιαυτοί, ἢ ἑξήκοντα, ἢ πεντήκοντα, ὁ δὲ ἔρωσεν οὐκ ἐπέθηκε τῷ τέλει τῆς προθεσμίας, Ἡρώδης· καὶ τούτοις ἀρκεσθεῖς, τὸν τε Μαναίμ ἀφῆκε δεξιωσάμενος, καὶ πάντα· δι' ἐκεῖνον ἐτίμα τοῦ Ἑσσηνοῦ. Ἦδη δὲ ὄκτωκαταδέκατον ἀνδῶν ἔνιαυτὸν, τὸν νεῶν ἔργων μετασκευάσαι, καὶ πρὸς ὕψος ἔραι μείζον, καὶ ἀξιοπρεπέστερον ἐκτελέσαι. Τὸ δὲ πλῆθος ὤκνει πρὸς τὴν ἐγχείρησιν· ὁ δὲ οὐ πρότερον ἔφη τὸν νεῶν καθαιρῆσθαι, πρὶν ἂν πάντα ὧν ἂν

Variae lectiones et notæ.

(15) Εἰς ταυτὸν συνιόντας. Ms. εἰς αὐτῶν.

δοιοι εις τὸ ἔργον, παρασκευάσθηται. Ἦδη δὲ ἵτοιμασμένων αὐτῷ πάντων, καθελὼν αὐτὸν, καὶ θεμελίους ἄλλους καταβαλόμενος, τὸν ναὸν ἤγειρε μῆκει πῆγων ἑκατὸν, τὸ δ' ὕψος ἐπέκεινα εἰκοσίν· ὠκοδομήθη δὲ λίθοις λευκοῖς τε καὶ κραταίους, ὧν ἑκάστω περὶ πέντε καὶ εἰκοσι τὸ μῆκος πῆγαις, τὸ δ' ὕψος ὀκτώ, εὖρος δὲ περὶ εἰσάκτα. Κατὰ δὲ τὴν βῆρειον πλευρὰν ἀκρόπολις· ἐγγώνιος εὐερκής ἐντεταχιστο, διάφορος ὀχυρότητι, ἦν οἱ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀσαμωνάων γενοῦντες βασιλεῖς· ὁμοῦ καὶ ἀρχιερεῖς ὠκοδόμησαν, καὶ Βαρὺν ἐκάλεσαν, ὥστε τὴν ἀρχιερατικὴν ἀποκαίσθαι στολὴν ἐν αὐτῇ. Καὶ ταύτην οὖν τὴν Βαρὺν Ἡρώδης ἐπισκευάσας ὀχυρωτέραν ἐπ' ἀσφαλείᾳ τοῦ ἱεροῦ, εἰς μνήμην Ἀωνίου προσηγόρευεν Ἀτωνίαν. Αὐτὸς δὲ ὁ ναὸς, καὶ πάντα τὰ περὶ τὸν ναὸν, ἐν ὀκτῶ δεδόμετο ἔτασι. Παραδέδοτα δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὅτε αὐτὸς ὁ ναὸς ἀνεγείρετο (ἐν ἐνιαυτῷ γὰρ ἐνὶ καὶ μηνὶ ἐξ ὠκοδομήθη) τὰς μὲν ἡμέρας μὴ θείν, γίνεσθαι δὲ τοὺς θυμῶν ἐν ταῖς νύξιν, ἵνα μὴ τὰ ἔργα κωλύωνται. Τὰς ἀδικίας δὲ ἀναστῆλων πευρώμενος ὁ Ἡρώδης, τίθει νόμον τοῦ τοιχωρῶντος ἐπ' ἐξαγωγῇ τῆς χώρας πιπράσκεσθαι· ὃ καὶ πρὸς τιμωρίαν τῶν πασχόντων ἦν φορτικόν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τῶν νόμων κατάλυσις. Τὸ γὰρ ἄλλοφύλοις δουλεῦν, καὶ βιάζεσθαι κατὰ τὰ ἐκεῖνων ἔθη βιοῦν, τῆς θρησκείας ἦν, ὅσον ἐπ' ἐκεῖνοις, κατάλυσις. Πιπράσκεσθαι μὲν γὰρ οἱ νόμοι τοὺς φώρας ἐκέλευον, εἰ μὴ ἔχοιεν κατὰ τὸ τετραπλοῦν ἐκτινύειν τὰ φώρια, ἀλλ' οὐ πρὸς ἄλλοφύλους, πρὸς δὲ γε ὁμοθετεῖς, ἵνα μῆτε τῆς θρησκείας ἐκπίπτουσι, μῆτε παρ' ὄλον τὸν βίον δουλεύουσι, ἀλλὰ τυγχάνουσι μετὰ ἐξαιτίαν ἀφέσεως. Ταῦτα μέρος ἦν τῶν κατ' ἐκεῖνου διαβολῶν, καὶ τῆς δυσνοίας τοῦ πληθοῦς τῆς ἐπ' αὐτῷ.

III. Εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον παραγενομένος Ἡρώδης, ἵνα Καίσαρι τε προσμιλήθη, καὶ τοῦ παιδὸς ἐν τῇ Ῥώμῃ διατρίβοντας βῆται, φιλοφρόνως τε ὑπαδέχθη παρὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ τοὺς παῖδας ὡς ἤδη τελευτηθέντας ἐν τοῖς μαθημασιν ἔλαβεν, ἀγειν εἰς τὰ οἰκία. Ὡς δ' ἐπὶ νῆσθον, περίοικοι γεγόνασι τῷ τε τῆς ψυχῆς παραστήματι, καὶ τῇ κατὰ τὰς μορφαὶς ὠραιότητι· ἐκίφθονοι τε ἦσαν Σαλώμῃ τῇ τοῦ βασιλέως ἑμίμονι, καὶ τοῖς τῆν αὐτῶν μῆτέρα κατεργασμένοις διαβολαῖς. Καὶ ἤδη καὶ κατ' ἐκεῖνων τὰ ὄπλα ἠτοίμαζον, δι' ὧν καὶ τὴν αὐτοῦς γενναίην κατηγοροῦσαν, λογοποιούντες· ἀηδῶς τῷ πατρὶ προσφύρεσθαι τὰ μισθία διὰ τὸν φόνον τῆς μητρὸς, κἀντεῦθεν μίσος φυῆναι τῷ πατρὶ πρὸς τοὺς παῖδας, ὡς ἐνόη, κατεσκευάζον. Τέως μὲντοι φιλοστόργως ἔτι πρὸς αὐτὰ ὁ πατήρ διακείμενος, καὶ τιμῆς μετεδίδου, καὶ γυναῖκας ἐν ἑλικίᾳ γενοῦσιν ἐξεύγνυεν· Ἀριστοβούλῳ μὲν τὴν Σαλώμῃ θυγατέρα Βερνίκην, Ἀρχελάῳ δὲ τοῦ Καππαδοκῶν βασιλέως τὴν παιδα Γλαφύραν τῷ Ἀλεξάνδρῳ. Τῇ δὲ Σαλώμῃ ταῦτα τὴν κατὰ τῶν νεανίσκων δυσμένειαν μᾶλλον ὑπέτρεφεν, οἰκειομένη καὶ πάντας ὁσοῦπερ αὐτῇ τὸν τῆς Μαριὰμ φόνον συνεξεργάζαντο. Διδόντων δὲ τινὰς καὶ τοῖν νεανίσκων λαβὰς μνήμη τε τῆς μητρὸς καὶ τῆς τοῦ κρῖτους ἐπιθυμίᾳ· βλασφημία μὲν ἐκεῖνων εἰς τὴν Σαλώμην καὶ τὸν Φερῶραν ἐγένοντο, πρὸς ἐκεῖνους δ' ἡ τούτων ἐπηύξητο δύσνοια, καὶ διαβολαὶ κακοήθεις κατὰ αὐτῶν προῦβαιον, παρ' αὐτῶν ἐκεῖνων

A arx angularis, firma et munitissima inædificata erat, quam reges, iidemque pontifices ex Asamonæorum familia structam. Barin vocarant, ut pontificia stola in ea reponeretur. Eam igitur Barim Herodes instauratam, et pro templi defensione munitiorem redditam, in Antonii 244 memoriam Antoniam vocavit. Ipsum porro templum, et que in circuitu ejus sunt omnia, viii annis sunt absoluta. Traditum autem est, eo tempore quo ipsum templum strueretur (id quod uno anno et mensibus sex perfectum est) interdiu non pluisse, sed imbres noctu esse factos, ne opera impederentur. Deinde Herodes ad facinora comprimenda legem tulit, ut fures peregre venderentur: quæ res et facinorosis gravis, et legibus evertendis erat. Nam exteris servire, eorumque ritu necessario vivere, quod ad illos quidem attinebat, religionis erat abrogatio. Lex enim fures, ni quadruplum solvere possent, vendi jubebat, sed popularibus, ne et religione exciderent, et per omnem ætatem servirent, sed post sexennium manumitterentur. Hoc in parte erat criminalionum et adversus illum odii popularis.

XVIII. Sub id tempus in Italiam proæctus Herodes, ut cum Cæsare colloqueretur, et filios Romæ degentes visceret, benigne a Cæsare susceptus, filios ut absolute jam in disciplinis institutos, domum reduxit. Qui in patriam reversi, cum animorum magnitudine, tum formæ elegantia vulgo conspicui, Salomæ regis sorori, et iis qui matrem eorum calumniis sustulerant, invisī fuerunt. Itaque jam contra ipsos etiam arma eadem expeditaverunt, quibus genitricem eorum confecerant: rumore sparso, adolescentes abhorrere a patris consuetudine, ob matris necem, et ita patre ad odium filiorum pro virili instigato. Is vero eos et dilexit, et honoris participes aliquandiu fecit, et adultis uxores dedit, Aristobulo Salomæ filiam Bernicem: Archelai Cappadocum regis filiam Glaphyram, Alexandro. Quibus rebus Salomæ inimicitia contra adolescentes magis alibantur, omnes eos sibi adjungentis, qui cordis Mariammæ adjutores fuerant: adolescentibus etiam causas nonnullas suppeditantibus, dum tam ex recordatione matris quam ex imperii cupiditate maledictis et ipsam et Pheroram insectantur: quibus illorum malevolentia augebatur, et subdolæ calumniæ, causa ab ipsis suppeditata, contra eos adornabantur. Nam cum nefaria 245 Salome et matri et ipsis conviciaretur, ut eos ad respondendum irritaret: illi et interitum matris et suas fortunas miscrabantur, qui parricidarum illius consuetudine uti cogebantur. Hæc absente rege

acta. Reverso Pheroras et Salome statim ea verba insurrant, se in magno versari periculo, adolescentibus se necem matris ulturos, aperte militibus. Herodes his per alios quoque nuntiatibus turbatus, alium filium Antipatrum, in privata vita susceptum, ad coercendos adolescentes sibi conciliare statuit, eique honorem habuit, ut Mariammæ filiorum audaciam reprimeret, cum intelligerent, non sibi solis, neque necessario regni successionem deberi. Itaque Antipatrum, tanquam spectatorem certaminis ad dimicandum paratum, introduxit. Qui, ut homo callidus, data occasione, unum sibi negotium esse ratus est patri adhaerere, eumque per calumnias a fratribus alienare: quibus calumniis illi ansas dabant, sui contemptum deplorando, et matrem invocando, et patrem aperte injustum vocitandō. Ea verba cum additamento renuntians Antipater, patris erga illos similitudinem malitiose augebat: ab eoque ut Mariammæ filios premeret, amplioribus honoribus auctus, denique matre ipsius etiam introducta, cum multis muneribus Romam mittitur, Cæsarique commendatur, ut jam penes illum esse omnia, adolescentes vero spe imperii plane dejecti viderentur. Cæterum Antipater veritus, ne se absente pater Mariammæ filiis æquior fieret: nec in itinere subinde ad eum scribere destitit, et ejus inimicitias contra fratres exacuere: donec perpulit, ut ipse Romam navigaret, filios apud Cæsarem accusatum. Quos cum secum adduxisset, de eorum deplorata indole querebatur, qui patrem exosi ejusque perimendi avidi, regnum affectarent. Adolescentes vero patre quoque adhuc dicente fiebant: et tandem suspirabant, veriti ne silentium suum confessio criminis et conscientiam argumentum haberetur. Ut autem et Cæsaris benevolentiam, et aliorum lacrymas et commiserationem omnium animadverterunt: Alexander oratione ad patrem instituta, crimina diluere exorsus, cum probabiliter disseruisset: Cæsar, qui ante quoque illorum criminationibus non credidisset, magis in ea sententia confirmatus, Herodem continenter intuetur: quem cum et ipsum subtristem cerneret, ac spectatoribus æstantibus, adolescentibus ait: Etsi sese criminis omnino expertes esse putarent, tamen id ipsum eos delinquere, quod patrem non ita cõlerent, ne quis de ipsis rumor spargi possent. Herodem autem hortatus est, ut omni suspitione abjecta, filiis reconciliaretur. Nam talia contra liberos credere, iniquum esse. Dum hæc monet, innuit adolescentibus, ut coram patre procumbant. Quod cum alacriter facturi essent, pater prior eos lacrymantes salutavit, et utrumque amplexus est. Ac tum gratiis actis Cæsari, una discesserunt, Antipatro etiam comitante, qui se illorum reconciliatione gaudere simulabat. Postridie Cæsar Herodi liberum fecit, quem vellet e filiis successorum designare, aut regnum inter eos dividere, sed post obitum demum. Nam dum viveret, eum et regnum et imperium in filios tenere jussit. In re-

Α τὰς αἰτίαι, λαμβάνουσι. Κακῶς γὰρ τῆς μητρὸς Σαλώμης καὶ τῆς καὶ τὴν μητέρα λεγούσης, καὶ πρὸς λόγους ἐκκαλουμένης αὐτοὺς, ἐκείνοι ἔλειπν ἄπειρουν τὴν καταστροφὴν τῆς μητρὸς. ἀθλίως δ' ἐκτοὺς ἐκάλουν τοὺς ἐκείνης φονεῦσαι ἀναγκαζομένους συζῆν. Ταῦτα ἦν ἀποδημιούτος τοῦ βασιλέως. Ἐπανελθόντι δ' εὐθύς, παρὰ τὴν Φερώρα καὶ τῆς Σαλώμης οἱ λόγοι προσήγοντο, λεγόντων μέγαν αὐτοῖς ἐπισημαίνει τὸν κίνδυνον, ἀναφανδὸν ἀκαλουμένων τῶν νεανίσκων, τὸν φόβον τίσασθαι τῆς μητρὸς. Ἡρώδης δὲ ταῦτα καὶ ἄλλων ἀπαγγελλόντων τετάρτατο. Οὕτω δὲ διατεθείς, ἔγνω ἐπὶ καθαιρέσει τῶν νέων, ἕταρον υἱὸν Ἀντίπατρον ἕνομα, ἰδιωτεύοντι ἐπὶ αὐτῷ γεγονότα, προσεικασσάσθαι καὶ τοῦτο ἐδοκεῖ τιμῆν, ἵνα καταστῆ τὸ θρόνον τοῖς ἐκ τῆς Μαρίας γνοῦσιν, ὡς οὐ μόνους αὐτοὺς, οὐδ' ἐξ ἀνάγκης ἡ διαδοχὴ τῆς βασιλείας ὀφείλεται. Ὅθεν ὡς ἐφ' ἑδρὸν τινα τὸν Ἀντίπατρον ἐπιστήγαγεν. Ὁ δὲ δευτὸς ὢν, ἐπὶ πατρὸς ἐπέβητο, μὴν ἔσχεν ὑπέθεσιν, ἔχουσαι τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἀδελφῶν ἀλλοτριοῦν τὰς διαβολαίς. Κάκεινοι δ' ἐπὶ ἰδιδοσιν ἀφορμὰς, καὶ δακρύοντες, ὡς ἀτιμαζόμενοι, καὶ τὴν μητέρα ἀνακαλοῦμενοι, καὶ τὸν πατέρα φανερώς, οὐ δίκαιον λέγοντες. Ἄπειρ κακοήθως οἱ περὶ τὸν Ἀντίπατρον Ἡρώδη μετὰ προσθήκης ἐξαγγέλλοντες, μείζονα τὴν πρὸς ἐκείνους ἐκποῦν ἀπέχθειαν. Βουλόμενος δὲ ὁ πατήρ κατακλιθεῖσαι τοὺς ἐκ τῆς Μαρίας, κλειστος Ἀντίπατρον μετὰ δίδου τιμῆς. Τίλος δὲ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἐπιστήγαγε, καὶ Καίσαρι συνίστησιν αὐτὸν γράφων ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ εἰς Ῥώμην αὐτὸν μετὰ πολλῶν δώρων ἀπέστειλεν, ὥστε ἦδη ἐπ' ἐκείνῳ δοκεῖν πάντα, παρεῖσθαι δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς παντάπασιν τὰ μετράκια. Ἀντίπατρος δὲ ἔδοκίως μὴ, αὐτοῦ ἐκδημήσαντος, ἐπεικίστερος εἰς τοὺς ἐκ Μαρίας γένηται ὁ πατήρ, καὶ ἀποδημιῶν οὐκ ἀνίει συνεχῶς ἐπιστῆλων κατὰ τῶν ἀδελφῶν τῷ πατρὶ, καὶ προσερεθίζων πρὸς τὴν δυσμένειαν, ἕως εἰς τοῦτο προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ πλεύσαι πρὸς Ῥώμην, κάκει τῶν παιδῶν κατηγορεῖν παρὰ Καίσαρι. Ἀκλιθῶν δ' εἰς Ῥώμην ὄν τῆς παισὶ παρεστήσατο μὲν αὐτοῦ τῷ Καίσαρι, ἥτις τοῦ δὲ τῆς ἀπονοίας, ὡς τὸν αὐτῶν πατέρα μισοῦντας, καὶ διαχειριστῆσαι μελετῶντας, αὐτὸν, καὶ οὕτω τὴν βασιλείαν λαβεῖν. Δ Τῶν δὲ νεανίσκων, καὶ λέγοντος ἐπὶ τοῦ πατρὸς, δάκρυα ἦν, καὶ τέλος σίμων, δεδοικῶτων, ὡς, εἰ σιγῆν, δόξουσιν ἐκ τοῦ συνεῖστος μὴδ' εὐπορίῃ ἀπολογίας. Ὡς δ' ἔγνω εὐμένειαν παρὰ Καίσαρος, τῶν δ' ἄλλων τοῦ μὲν συνδακρύοντας, συναλγούντας δὲ ἅπαντας, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεχείρει διαλύειν τὰς αἰτίας, πρὸς τὸν πατέρα λόγους ποιούμενος. Καὶ διαλεχθέντος πρὸς τὸ ἐπαγωγότερον, ὁ Καίσαρ οὐδὲ πρότερον τὰς κατ' αὐτῶν πιστεύων διαβολαίς, ἐπὶ μάλιστα ἐξηλλάττετο, καὶ συνεχῶς εἰ, τὸν Ἡρώδη ἀπέβλεπε, ὄρων κάκεινον ὑποσυγχαυμένον, καὶ ἡγωνία τὴν θέατρον. Καίσαρ δὲ, τοὺς μὲν νεανίσκους, εἰ καὶ τῶν διαβολῶν πόρρω δοκοῦσιν, αὐτὸ τοῦτο ἀμαρτεῖν ἐφη, τὸ μὴ τοιοῦτους ἑαυτοῦ τῷ πατρὶ παρασεῖν, ὡς μὴδὲ γενέσθαι τὸν ἐπ' αὐτοῖς λόγῳ.

Ἡρώδην δὲ παρεκάλει διαλλάττεσθαι τοῖς παισίν, ἀρελόντα πᾶσαν ὑπόνοιαν· καὶ τὲ πιστὰ γὰρ ἤγεσθαι ταῦτα κατὰ τῶν παίδων οὐ δίκαιον ἔκρινε. Ταῦτα συμβουλευῶν, ἐνευσε τοῖς νεανίσκοις, προσέειπεν τῷ πατρὶ. Κάκεινων ὠρμηκῶτων, προλαβὼν αὐτοὺς ὁ πατὴρ θαρσύνοντας ἠσπάζετο, ἀγκυλιζόμενος ἕκαστον. Τότε μὲν οὖν εὐχαριστήσαντες Καίσαρι, μετ' ἁλλήλων ἀπήσαν, καὶ Ἀντίπατρος μετ' αὐτῶν, ταῖς διαλλαγαῖς ὑποκρινόμενος ἤδεσθαι. Τῇ δ' ὕστεραίᾳ περὶ τῆς βασιλείας τῷ Ἡρώδῃ τὴν ἐξουσίαν ἀφῆκεν ὁ Καίσαρ, ὃν ἂν αἰροῖτο τῶν παίδων, διάδοχον καθιστῶν ἢ καὶ διανέμειν ἅπασιν αὐτῶν, μετὰ θάνατον μέντοι. Ζῶντι δὲ οὐκ ἐπέτρεπε τὴν διανομὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν παίδων ἤθελεν αὐτὸν καὶ τῆς βασιλείας κρατεῖν. Ἐπανίστηντι δὲ περὶ Κιλικίαν, Ἀρχέλαος ὁ πενθερός Ἀλεξάνδρου συναντῶν τῷ Ἡρώδῃ, συνηδόμενος ἐπὶ ταῖς τῶν παίδων διαλλαγαῖς. Ἐνεῦθεν Ἡρώδης, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, καὶ συναγαγὼν ἐκκλησίαν, τὰ κατὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτῷ πεπραγμένα διηγείτο, καὶ ἐπὶ νοθεσίᾳ τῶν παίδων τὸν λόγον κατέστρεψε, καὶ τοῖς υἱοῖς προέειπε τὴν βασιλείαν καταλιμπάνειν, πρῶτον μὲν Ἀντίπατρον, εἶτα καὶ τοῖς ἐκ Μαρίας. Ταῦτα εἰπὼν, τὸν σύλλογον διέλυσατο.

18. Ὑπῆρχε δὲ τὴν γυνῆν πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους φιλοτιμωτάτος τε καὶ εὐεργετικώτατος, πρὸς δὲ τοὺς ἄρχοντας ἐπαχθῆς τε καὶ ἀδικώτατος, πρὸς δὲ τοὺς οἰκέλους καὶ φίλους κολαστῆς ἀπαραίτητος. Ἡ δὲ αἰτία τούτων φιλοδοξία καὶ φιλαρχία. Ὑπὸ μὲν γὰρ φιλοδοξίας, εἰ μνήμης ἔμελλε τυγχάνειν εἰσαυθίης ἢ εὐφημίας κατὰ τὸ ἐνεστὸς, οὐκ ἐφειδέτο δαπανῶν. Πολυδάπνως δ' ὢν, βασιλαῖς εἰσπράξει τοὺς ὑπεταγμένους ἐπίεζε, καὶ χαλεπὸς ἦν αὐτοῖς. Ὑπὸ δὲ φιλαρχίας, εἰ κατὰ τινος ὑπόνοιαν ἔσχεν ἐπίσθαι τῆς ἀρχῆς, ἢ τι περὶ αὐτὴν παρακινεῖν, ἴσα πολεμίοις αὐτῷ προσεφέρετο. Κάντεῦθεν συγγενεῖς τε καὶ φίλους ἐτιμωρήσατο ἀφειδῶς, μόνος θέλων τιμηθῆναι. Τεκμήριον δὲ τοῦ πάντοθεν χρηματιζέσθαι θέλειν διὰ τὸ πολυδάπανον, ὅτι, ἀκρηκῶς ὡς Ἰρκανὸς ὁ πρὸ αὐτοῦ βασιλεύσας, ἀνοίξας τὸν τάφον Δαβὶδ, ἀργυρίω λάβοι τάλαντα τρισχίλια, νυκτὸς ἀνοίξας τὸν τάφον εἰσέρχεται, τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων παρελιπῶν, ἑν' ἀνέκφορον εἶη τὸ δρώμενον. Καὶ χρήματα μὲν οὐκ εὗρεν, ἀργύρια δὴλαδὴ, κλοπῆν δὲ πολὺν κειμηλίων χρυσοῦν, ὃν ἀνέλιετο πάντα. Ἐσπευδεν οὖν καὶ ἐνδοτέρω χερσὶν κατὰ τὰς θήκας, ἐν αἷς τῶν βασιλέων Δαβὶδ καὶ Σαλομῶντος τὰ σώματα τεθησαύριστο. Ὡς δὲ ἰδιάζετο εἰσεῖναι, δύο μὲν αὐτῷ τῶν δορυφόρων ἐφ' ἄρσαν, φλοῖθ· ἐνδοθεν ἀπαντητάσης, ὡς λόγος, αὐτοῖς αὐτὸς δὲ περιθεῖς ἐξῆλθε, καὶ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν χεῖρον ἔχειν ἐδόκει τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν αὐτῷ. Ἐμφυλῆν γὰρ ἔψκει πόλεμον τὰ κατὰ τὴν αὐλὴν τὴν βασιλικήν. Ἐστρατήγει δὲ ἀεὶ κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὁ Ἀντίπατρος, θεῖνος ὢν, δι' ἄλλων μὲν αὐτοὺς περιβύλων αἰτίαις, αὐτὸς δὲ πολλάκις ὑπεραπολογούμενος, ἵνα, δοκῶν εὐνοῦς ἔχειν, ἀνύποπτος εἶη τῷ πατρὶ πρὸς τὰς ἐγχειρήσεις. καὶ μόνος τῆς κείνου σωτηρίας φροντίζειν δοκῆ. Καὶ ὁ μὲν τὰ πάντα ἦν τῷ πατρὶ· οἱ δὲ ἐκ τῆς Μαρίας χαλεπώτερον ἀεὶ διετίθεντο, καὶ τὴν ἀτιμίαν οὐκ ἔφερον ὑπ' εὐγενείας, παρεωσμένοι καὶ τάξιν ἀτιμωτέραν ἔχοντες. Αἰτε γυναῖκες, ἢ μὲν Ἀλεξάνδρῳ συνοικοῦσα Γλαφύρα ἢ Ἀρχελάου μίσος εἶχεν εἰς τὴν Σαλώμην διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα διάθεσιν, καὶ διὰ τὴν ἐκείνης θυγατέρα συνοικοῦσαν Ἀριστοβούλῳ, ἥπερ ὑπερηγάνως προσεφέρετο ἢ Γλαφύρῃ καὶ τὴν ἴσο-

A ditu Archelaus Alexandri socer ei circa Ciliciam occurrit, filiorum reconciliationem gratulans. Inde in Judæam reversus, indicto concilio, ut in itinere secum esset actum, exposuit, orationemque filiorum admonitione conclusit: quibus cum denunciasset, se regnum relinquere primum Antipatro, deinde Mariamæ quoque filiis, concilium dimisit.

Tῇ δ' ὕστεραίᾳ περὶ τῆς βασιλείας τῷ Ἡρώδῃ τὴν ἐξουσίαν ἀφῆκεν ὁ Καίσαρ, ὃν ἂν αἰροῖτο τῶν παίδων, διάδοχον καθιστῶν ἢ καὶ διανέμειν ἅπασιν αὐτῶν, μετὰ θάνατον μέντοι. Ζῶντι δὲ οὐκ ἐπέτρεπε τὴν διανομὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν παίδων ἤθελεν αὐτὸν καὶ τῆς βασιλείας κρατεῖν. Ἐπανίστηντι δὲ περὶ Κιλικίαν, Ἀρχέλαος ὁ πενθερός Ἀλεξάνδρου συναντῶν τῷ Ἡρώδῃ, συνηδόμενος ἐπὶ ταῖς τῶν παίδων διαλλαγαῖς. Ἐνεῦθεν Ἡρώδης, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, καὶ συναγαγὼν ἐκκλησίαν, τὰ κατὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτῷ πεπραγμένα διηγείτο, καὶ ἐπὶ νοθεσίᾳ τῶν παίδων τὸν λόγον κατέστρεψε, καὶ τοῖς υἱοῖς προέειπε τὴν βασιλείαν καταλιμπάνειν, πρῶτον μὲν Ἀντίπατρον, εἶτα καὶ τοῖς ἐκ Μαρίας. Ταῦτα εἰπὼν, τὸν σύλλογον διέλυσατο.

B XIX. Fuit Herodes erga alios liberalissimus et beneficentissimus, subditis vero gravis et iniquissimus, cognatorum et amicorum punitor inexorabilis. In causa fuit gloriæ imperiique cupiditas. Nam gloriæ gratia si vel posteritatis memoriam, vel in præsentia nominis celebritatem consecutus esset, nullis parcebat impensis: quas cum multas requireret, gravibus exactionibus subditos cum sævitia onerabat. Imperii porro cupiditas in causa erat, ut si quam contra aliquem suspicionem regni affectati aut studii novarum rerum concepisset, eum pro hoste ulcisceretur. Itaque cum solus honorari vellet, cognatos et amicos inclementer suppliciiis afficiebat. 247 Ejus a vitæ ex profusionibus ortæ illud argumentum est, quod cum audivisset Hyrcanum decessorem suum, aperto Davidis monumento tria millia talentum argenti absulisse: noctu fidissimis amicorum abluibitis, ne res efferretur, idem monumentum aperit, ingreditur, ac argentum quidem, ut Hyrcanus, non reperit, sed multum aurei ornatus, quo omni sublato, ad cellas interiores, quibus Davidis et Salomonis regum cadavera condita erant, properat. Quo dum penetrare contendit, duo ejus satellites perierunt, flamma, ut fertur, erumpente: ipse perterritus discessit, atque ob id facinus res ejus domesticæ laborare videbantur. Nam quæ in regia gerebantur, belli civilis faciem præ se ferebant. Antipater enim homo callidus bellum instruebat contra fratres: quos cum per alios crimina-retur, ipse aliquando defendebat, ut per benevolentiam speciem amota insidiarum suspicione patrem falleret, et solus salutem ejus curare videretur. Ac in eo patri erant omnia; Mariamæ vero filii in dies magis exasperabantur, ignominiam, ut generosis erant animis, non ferentes, cum repulsi ac quasi in ordinem coacti essent. Eo incitabantur ab uxoribus etiam. Nam Alexandri conjux Glaphyra Salomen oderat, ob ejus in maritum suum malevolentiam; et ob filiam illius Aristobuli uxorem, quam superbe tractabat, et sibi dignitate æquatam esse indignabatur. Pheroras quoque frater in regis suspicionem et odium venit, hoc modo. Cum ei regis filia de-

spou isa esset, mulierem ancillam insano amore deperibat, neglectaque conjuge, servæ amplexibus indulgebat. Id Herodes ægre ferens, puellam Phasaeli filio jungit : sed aliquanto post tum de priore delicto expostulat, tum ut alteram filiam ducat postulat, ancillæ amorem jam deseruisse ratus. Ille ancilla et puero ex ea nato dimissis, se regis filiam ad diem tricesimum ducturum pollicetur. Quo tempore elapso, tantum ejus amoris ardor erga ancillam fuit, ut pacis conventis neglectis, in adamata mulierculæ stupris volutaretur. Id Herodis furorem accendit : ac subinde novi aliquid exortum est, quod 248 eum quietum esse non pateretur. Ad hæc Salome filiis Mariammes infesta, filia quoque suæ Aristobulo nuptæ suavitatis, ne marito bene cuperet, sed si quid arcani loqueretur, id sibi renuntiaret. Ea vero dicebat, adolescentes meminisse matris, patrem odisse : minitari se regno politos Herodis liberos ex aliis mulieribus natos, paganos scribas effecturos, ut ne solem quidem intuerentur. Quæ cum rex ex improbissimæ Salomæ indicio cognosceret, dolenter ferebat, ac corrigere conabatur, auditaque filiorum defensione mitigabatur. τούς νεανίσκους ἔλεγε τῆς μητρὸς, τὸν δὲ πατέρα στυγεῖν, ἀπειλεῖν δὲ, τῆς ἀρχῆς τυχόντας, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἄλλων γυναικῶν παῖδας Ἡρώδου κομμογραμματαίς καταστήσειν, τὰς δὲ γυναῖκας καθείρξειν ὡς μηδὲ τὸν ἥλιον βλέπειν. Ταῦτα δὲ τῆς κακίτης Σαλώμης τῷ βασιλεῖ ἀπηγγέλλετο, κακείνος ἤκουεν ἀλγεινῶς, ἐπειρᾶτό τε διορθῶν. Τῶν δὲ παίδων ἀπολογησαμένων, ὁμῶν ἐγένετο.

XX. Pheroras deinde res denno turbavit. Dixit enim Alexandro, se ex Salome audivisse, Herodem Claphyræ amore captum esse. Qua oratione turbatus Alexander, ac zelotypiæ dolorem non ferens, quod ex illo audierat, patri indicavit. Herodes vero magno dolore affectus et eminentiæ calumniam inopantiam ac turbatus, accessit Pherora: *Pessime, inquit, istis contra nos dictis utrum te verba infingere animo filii, an dextram ejus armare gladio censes?* Pheroras respondit, commentum id Salomæ esse : cui quamvis neganti, et capillum vellicanti, et pectus plangenti, ob insitam morum improbitatem fides non habebatur. Tandem rex et fratrem et sororem ablegat, filio ob continentiam et relatos ad se sermones collaudato. Cæterum aliud quiddam accidit, quo tumultus in ædibus regis est renovatus. Malebat Herodes eunuchos ob formæ elegantiam charos, quorum uni pincernæ, alteri dapiferi munus assignarat, tertius ipsi a somnis erat. Hi ab Alexandro pecunia corrupti esse dicebantur, et quæstionibus adhibiti, rem secum habuisse adolescentem confessi sunt, sed de patre nullius consilii se conscios esse Alexandro affirmarunt. Verum tortoribus flagra intendentibus, adjecerunt, intercedere Alexandro inimicitias et odium cum patre, seque ab eo monitis, ut Herode ob senectutem destituto, sibi auscultarent, ad quem regnum vel invito patre venturum esset, tum ob genus tum propter ducum et amicorum

Α τιασαν αὐτῆς ἀνηξιοπάθει. Γέγονε δὲ τις ὑπόθεσις, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἀδελφὴν Φερύραν εἰς ὑπόψιαν καὶ μίτος τῶ ἀδελφῶ φέρουσα. Κατηγγυθῆ μὲν γὰρ αὐτῶ ἢ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ· ὁ δὲ, δουλευσούσης αὐτῷ γυναικὸς ἡτιώμενος, καὶ περιμανῶς τοῦ γυναικίου ἐρῶν, τῇ μὲν τοῦ ἀδελφοῦ θυγατρὶ οὐ προσεῖχε, τῇ δὲ δούλῃ προσέκειτο. Ἦχθετο δὲ διὰ τοῦτο Ἡρώδης, καὶ τὴν μὲν κόρηγν υἱῷ Φασαήλου ζεύγνυσι· χρόνον δὲ διελθόντος, περὶ τε τῶν πρώτων ἡτιώτη τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὴν δευτέραν ἡξίου λαμβάνειν, παρεκμακάναι ἤδη αὐτῷ υἱόμενος τῆς δούλης τὴν ἔρωτα. Ὁ δὲ τὴν μὲν δούλην καὶ παῖδα ἐξ αὐτῆς σὺν ἀποπέμπεται, τὴν δὲ τοῦ βασιλέως θυγατέρα μετὰ τριακοστὴν ἡμέραν κατέθετο λήψεσθαι. Διειθούσης δὲ τῆς προθεσμίας, τοσοῦτον πρὸς τὸν τῆς δούλης ἔριστα ἐμεμῆνει, ὡς ἀθετῆσαι τὰ ὁμολογημένα, τῇ δὲ προτέρᾳ συμφθεῖρεσθαι. Ταῦτα τὴν Ἡρώδην ἐξέμαινε· καὶ αἰεὶ δὲ τι καινὸν προσπίπτον, ἀτραμεῖν αὐτὸν οὐκ εἶα. Καὶ ἡ Σαλώμη δὲ χαλεπῆ τοῖς ἐκ Μαρίας οὖσα, καὶ τὴν ἑαυτῆς θυγατέρα Ἀριστιδοῦλην συνοικοῦσαν ἀνέπειθε μὴ εὐνοικῶς πρὸς τὴν ἀνδρα διακείσθαι, ἀπαγγέλλειν δὲ αὐτῇ, εἴ τι κατ' ἰδίαν λαλήσειεν. Ἡ δὲ μεμνησθαι

Κ'. Φερύρας δ' αὖθις τὰ πράγματα συνετάραξεν, εἰπὼν Ἀλεξάνδρῳ ἀκηροῦσαι Σαλώμης, λεγούσης ἔρῃ τὸν Ἡρώδην Γλαφύρας. Ἀλέξανδρος δὲ πρὸς τὸν λόγον ἐκ ζηλοτυπίας τετάρακτο. Καὶ τὴν θύνην οὐκ ἐνεγκῶν, τὰ ὑπὸ τοῦ Φερύρα λεγθέντα τῷ πατρὶ καταμήνυσε. Ὁ δ' Ἡρώδης, περιπαθήσας, καὶ τὸ τῆς διαβολῆς ἐψευσαμένον οὐ φέρων· θοροβηθείς τε, μεταπέμπεται τὴν Φερύραν, καὶ Κάκιστε, εἶπε, τοιαῦτα καθ' ἡμῶν λαλήσας, πότερον οἶσι λόγον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς, ἢ εἰς οὐκ εἰς τὴν δεξιὴν αὐτοῦ ἐμβαλεῖν; Φερύρας δὲ Σαλώμην ἐξη ταῦτα συνθεῖναι (16) κάκιστην· εἶναι τοῦ λόγου. Ἡ δὲ ἀπρηνεῖτο, καὶ τῶν τριχῶν ἀπέδραττετο, καὶ ἐσπερονοτυπεῖτο. Διὰ δὲ τὴν τῶν τρόπων οὐκ ἐπιστεύετο κακοήθειαν. Τέλος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ τὴν ἀδελφὴν ἀπεπέμπεται, τὴν υἱὸν δὲ τῆς ἔγκρατης ἐπήνεσε, καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν τοῦ λόγου ἀνενεγκῶν. Ἔτερον δὲ τι συνέπεσε ταραχὰς αὐθις ἐγεῖραν κατὰ τὴν οἰκίαν τῷ βασιλεῖ. Ἦσαν αὐτῷ εὐνοῦχοι, διὰ κάλλος σπουδαζόμενοι, ὧν ὁ μὲν οἰνοχοεῖν, ὁ δὲ δεῖπνον προσφέρειν, ὁ δὲ κατευνάζειν αὐτὸν ἐτέτακτο. Τούτους ὑπ' Ἀλεξάνδρου χρήμασι διαφθαρῆναι μνηστέται, καὶ βασάνοις ἐκδοθέντες οἱ ἐκτομῆαι, μίσην μὲν αὐτῶν γενέσθαι πρὸς τὸν νεανίαν ἀνωμολόγουν, ἄλλο δὲ οὐδὲν κατὰ τοῦ πατρὸς συνέειναι τῷ Ἀλεξάνδρῳ. Ἐπιτετινόντων δὲ τῶν βασανισθέντων τὰς μάστιγας, ἔλεγον, ὡς εἴη δυσμένεια καὶ μίτος Ἀλεξάνδρῳ πρὸς τὸν πατέρα, παραινῶν δὲ Ἡρώδην μὲν ἀπεγνωκάναι διὰ τὸ γῆρας, αὐτῷ δὲ

Variæ lectiones et notæ.

(16) Σαλώμην ἔξη ταῦτα συμφθεῖρεν. Josephus habet συνθέσαι. Legendum autē συμπείσαι, aut συνθεῖναι. W.

προσέχειν, ὡς τῆς βασιλείας αὐτῷ περιελευσομένης, κἄν μὴ βούληται ὁ πατήρ, καὶ διὰ τὸ γένος, καὶ διὰ τὴν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν φίλων διάθεσιν. Τούτων ἀκούσας Ἡρώδης, περίφοβος ἦν, καὶ πρὸς πάντας ὑποψίας εἶχε καὶ μίσος, πολλοὺς δὲ τῶν φίλων καὶ τὴν εἰς τὴν βασιλείαν πρόσδοτον ἀπηγόρευσε. Πάντων δ' αἰτίας ἐτύγχανεν ὁ Ἀντίπατρος. Πρῶτων μὲν οὖν ὄσους ᾤετο πιστοὺς Ἀλεξάνδρῳ, βασιάνους ὁ Ἡρώδης ἐξήταζεν, εἴ τι κατ' αὐτοῦ τολμηθὲν εἰδείησιν. Οἱ δὲ ἀπέθνησκον, οὐδὲν ἔχοντες λέγειν. Ἐξ δὲ τις τὰς βασιάνους μὴ φέρων, εἶπε λέγειν Ἀλεξάνδρῳ, ἐπαινούμενον διὰ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος, καὶ τὸ εὐστόχως βάλλειν ἐκ τόξου, καὶ τάλλα, οἷ, *Εἰ τι παρὰ τῆς φύσεως αὐτῷ δέδοται καλόν, ἢ ἐξ ἀσκήσεως προσεγένετο, εἰς δυστύχημα περιούσταται· ἀχθεσθαι γὰρ ἐπὶ τοῖς καλοῖς αὐτοῦ τὸν πατέρα.* Προσετίθει δὲ ὡς καὶ βουλευσάμενος οὖν Ἀριστοβούλῳ ἐκ κληρονομίας ἀνελεῖν τὸν πατέρα, καὶ εἰς Ῥώμην φυγεῖν, τὴν βασιλείαν μεταλευσόμενος. Εὐρέθη δὲ καὶ γράμματα Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν ἑταίμονα, μὴ δίκαια λέγοντα ποιεῖν τὸν πατέρα, προτιμῶντα τὸν Ἀντίπατρον. Ἐπὶ τούτοις συλλαβῶν ἔβησεν τὸν Ἀλέξανδρον· ἔσπευδε δὲ καὶ μετίζον τι λαβεῖν τεκμήριον κατὰ τοῦ υἱοῦ, ἵνα μὴ προπετῶ· δόξῃ αὐτὸν δεδικῶς (47). Πολλοὺς οὖν καὶ τῶν ἐν τέλει βασιανίζων διεφθειρε, μηδὲν εἰπόντας, οἷον καί τις. Ὡς δὲ τις τῶν νεωτέρων ἐν ταῖς ἀνάγκαις ἐγένετο, ἐπιστέλλειν ἔλεγε τὸν Ἀλέξανδρον τοῖς ἐν Ῥώμῃ φίλοις, ἀξιοῦντα κληθῆναι ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, μηνύσαντα, Μιθριδάτην τὴν βασιλεῖαν Πάρθων τῷ πατρὶ φιλιθόντα κατὰ Ῥωμαίους, εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ φάρμακον κατασκευασμένον ἐν Ἀσκάλωνι. Ταῦτα Ἡρώδης τῆς προπετείας ἐλογίζετο παραμύθιον· τὸ μέντοι φάρμακον εὐθύς ζητηθὲν, οὐκ εὐρέθη. Διὰ δὲ τὴν τῶν κακῶν ὑπερβολὴν ὁ Ἀλέξανδρος φιλονεικῶς διατεθείς, καὶ βουλευθείς ἀμύνασθαι τοὺς ἐχθρούς, ἐν αὐτῷ συναπόλωνται, γράμματα πέπομφε τῷ πατρὶ, ὡς οὐδὲν δεῖ βασιανίζειν· μελετηθῆναι γὰρ τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ ταύτης μετέχειν τὸν τε Φερῶραν καὶ τοὺς πιστοτάτους· αὐτῷ τῶν φίλων. Σαλώμην δὲ καὶ νύκτωρ ἐπεισελευσάν αὐτῷ μετῆναι καὶ ἄκοντι· ἀλλὰ καὶ πάντας εἰς ταυτὴν ἤκειν, ἐν ἑκ μέσου αὐτοῦ γεγονότος· ἀπαλλαγείεν τοῦ αἰε φθαρῆσθαι προσδοκᾶν. Ἀρχέλαος δὲ ὁ τῶν Καππαδοκῶν βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν, καὶ ἀγωνιῶν ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ κληρονομίου, παραγγέλλων, καὶ εὐφροῦς μετῆναι τῶν λυπούμενων τὴν ἐπανόρθωσιν, τοῦ μὲν νεανίσκου καταγινώσκων, ἐπειρικῆ δὲ τὸν Ἡρώδην ἀποκαλῶν, τὸν τε γάμον διαλύειν ἔλεγε. Τοιαῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Ἀρχέλαου, ἐνεδίδου τῆς χαλεπότητος Ἡρώδης, καὶ καθήνετο πρὸς λύπην καὶ δάκρυα· ἐδείτο τε μὴ λυεῖν τὸν γάμον, ἀλλὰ χαλᾶν τὴν ὄργην, ἐφ' οἷς ὁ νεανίσκος ἠμάρτηκεν. Ἀρχέλαος δὲ, ἡρῶν μαλαχθέντα τὸν Ἡρώδην θεώμενος, εἰς ἄλλους τὰς αἰτίας μετέφερε, καὶ μᾶλλον εἰς τὸν Φερῶραν. Ὁ δὲ πρὸς Ἀρχέλαον ἐτραπέτο, ἐν

A erga se benevolentiam. His auditis Herodes in metu fuit, omnes suspectos atque **249** invisos habuit, multis amicorum aditu regiae interdixit: quarum rerum omnium causa erat Antipater. Primum igitur quos Alexandro fidos esse putabat, quaestionibus adhibitos examinabat, nunquid ei facinorosis alicujus, quo ipse peteretur, conscii essent? Illi vero cum quod dicerent non haberent, cruciatibus immorabantur. Quidam tamen tormentorum dolore victus, dixit, Alexandrum, cum ob proceritatem corporis, sagittandi peritiam, caeterasque dotas laudaretur, dixisse: *Si quid sibi praecleari vel a natura tributum, vel studio comparatum esset, id sibi calamitati esse, quod pater suis bonis dolet.* Adjecit, eum cum Aristobulo consilia agitasse de patre in venatione occidendo, et vendicandi regni causa Romam confugiendo. Sunt et litterae Alexandri inventae, quibus ad fratrem scriberet, patrem iniquè facere, qui Antipatrum ipsis anteferet. Ob haec Alexandrum in vincula conjecit: sed evidentius argumentum quaesivit, ne filium temere vinxisse videretur, ac multos insignes viros in quaestionibus occidit, nihil tale elocutus, quale exspectabat. Sed quidam adolescens, fidiculis contentis, dixit, Alexandrum ab amicis Romanis petiisse, ut a Caesare vocaretur, ad iudicium faciendum de Mithridate Parthorum rege, qui cum patre amicitiam contra Romanos iniisset: eumdem habere venenum Ascalone praeparatum. Haec temeritatem Herodis consolata sunt. Ac venenum statim quaesitum est, sed non inventum. Alexander autem malorum magnitudine exacerbatus, ut inimicos ulcisceretur, et una secum in exitium traheret, ad patrem scripsit, nihil opus esse quaestionibus. Nam se insidias cogitasse, earumque socios esse Pheroram, et intimos ejus amicos. Salomen vero etiam noctu cubiculum ingressam, secum invito rem habuisse: enimvero omnes in eo consentire, ut ipso e medio sublato, perpetuo exilii metu liberentur. Caeterum Archelaus Cappadocum rex, iis cognitis, de filia et genero sollicitus, Hierosolyma venit, artificiose molestias sedare conatus. Nam adolescentem accusabat, et Herodem aequum vocabat, seque dirempturum esse conjugium **250** profitebatur. Illo ea dicente, Herodes saevitia remissa, in mœrorem et lacrymas erupit: eumque rogavit, ne matrimonium dirimeret, sed omissa iracundia, delictis adolescentis veniam daret. Archelaus, cum Herodem jam mitigatum videret, culpam in alios transferebat, Pheroram praesertim. Cui roganti ut pro se apud Herodem intercederet, suavit ipse fratrem conveniret ac oraret, et culpam omnem agnosceret. Sic enim iracundiae rigorem facilius mitigaturum, seque illi affore est pollicitus. Parec Pheroras, per Archelaum Herodi reconciliatur, etiam Alexandro crimine liberato.

Variae lectiones et notae.

(47) Δεδικῶς. Alter e Reg. δεδικῶς. Colbert. δεδικῶς.

ἔσο:το πρὸς Ἡρώδην αὐτῷ διαλλακτής. Καὶ δὲ συνεβούλευεν αὐτῷ, βέλτιον δὲ ἑαυτοῦ προσεῖναι τῷ ἀδελφῷ, καὶ δεῖσθαι πάντων ὁμολογούντα αἰτιῶν ἑαυτὸν· μαλάξαι γὰρ οὕτω τὸ σκληρὸν τῆς ὀργῆς. Καὶ αὐτὸς δὲ παρῶν συλλήψεσθαι ἐπηγγέλλετο. Πείθεται ὁ Φερῶρας, καὶ Ἀλέξανδρος μὲν τῶν αἰτιῶν ἀπαλύετο, Ἀρχέλαος δὲ τῷ Ἡρώδῃ τὸν Φερῶραν διήλλαξε.

XXI. Verum longo tempore post liberi et res domesticæ Herodis longe pejus habuerunt. Nam Eurycles Lacedæmonius, homo apud suos non obscurus, sed pessimi animi, Herodi muneribus oblati, et pluribus acceptis, in regis intimam amicitiam est receptus. Diversabatur autem apud Antipatrum : sed et Alexandri aedes frequentabat, se Archelao quoque notum esse asserens, eaque de causa Glaphyram colere simulabat. Huic in familiaritatem recepto, Alexander suas tragœdias et matris interitum referebat, ac non ferenda esse illa dicebat. Quæ cum dolenter effaretur, Eurycles omnia narrabat Antipatro : ab eoque muneribus acceptis, ut eadem patri referret, sic regem commovit, ut odio implacabili arderet. Hac ratione partis opibus discessit. Herodes vero tanta iracundia contra filios effervuit, ut calumniatoribus jam nihil esset opus, sed ipse dicta factaque eorum omnia curiose indagaret atque observaret. Cum autem duo ex regis satellitibus per iracundiam expulsi, cum Alexandri ministris equitarent, ab eoque munera accepissent : Herodes statim sinisteri aliquid suspicatus, quæstiones de iis habuit. Si vero principio cruciatu tolerantes, deinde narrarunt, Alexandrum a se petiisse ut Herodem in venatu occiderent. Sunt et de Alexandri castelli præfecto quæstiones habitæ, quasi promisisset, se adolescentes castello recepturum. Illo autem nihil confitente, filius ejus ita factum esse affirmavit, et litteras ea de re obtulit, quæ Alexandri manu scriptæ 251 videntur. Tum vero Herodes non jam dubitabat de filiorum insidiis, licet Alexandro Antipatri dolo id scriptum esse concinnatum affirmante. Adolescentes igitur tum observabantur, atque in ignominia et metu damnatorum erant. Aristobulus autem socrum Salomen vicem suam dolere, et eum odisse qui talia crederet, putans : *Hæc, inquit, tibi quoque periculum denuntiant, cui spes nuptiarum Sylæi crimini datur.* Ea verba mulier statim ad fratrem defert. Qui utrumque filium vinctum seorsim custodiri, ac singulatim scribere jubet, quæ contra patrem meditatus esset. Illi scribant se insidias contra patrem neque animis agitare, neque comparasse : sed fugam spectasse necessario, quod vitam sollicitam et suspectam degerent. Tum igitur Alexandrum vinctum eduxit, præsentem et audientem Archelai legato, et de fuga percontatus est, quo et quomodo discedere voluerit? Ille vero, Ad Archelaum, respondit, qui politicus esset, se eum inde Romam misurum, nihil autem aliud gravius in patrem cogitasse. His dictis, rex duos e suis Romam ad Cæsarem cum litteris misit, ac jussit navi ad Ciliiam impulsa cum Archelao expostulare, quod insidiarum filijs

KA'. Μετὰ καιρὸν δὲ πολὺν χειρὸν ἔσχε τὰ κατὰ τοὺς παῖδας καὶ τὴν οἰκίαν Ἡρώδῃ. Εὐρυκλῆς γὰρ ἀπὸ Λακεδαιμόνος, οὐκ ἄσημος τῶν ἐκεῖ, κάκιστος δὲ τὴν προαίρεσιν ἄνθρωπος, ἐπιδημήσας πρὸς Ἡρώδην, δίδωσιν αὐτῷ δῶρα, καὶ πλείω λαβῶν, γέγονε φίλος ἐν τοῖς μάλιστα τοῦ βασιλέως. Ἦν δὲ αὐτῷ καταγωγὴ ἐν τοῖς Ἀντιπάτρου· προσήει δὲ καὶ Ἀλέξανδρον, γνωστὸς εἶναι λέγων καὶ Ἀρχελάω, ὅθεν καὶ τὴν Γλαφύραν τιμῶν ὑπεκρίνετο. Τούτῳ συνήθει γεγονότι Ἀλέξανδρος τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐξετραγῳδῆσε καὶ τὰ κατὰ τὴν μητέρα εἰδίδασκε, καὶ ἔλεγε μὴ δοκεῖν ἀνεκτὰ. Καὶ ὁ μὲν ἄλλων τοιαύτους λόγους· πεποίητα πρὸς τὸν Εὐρυκλῆν· ὁ δὲ πάντα τῷ Ἀντιπάτρῳ ἀνέφερεν. Ἀντίπατρος δὲ δῶροις αὐτὸν εἰδεχόμην, καὶ ἤξιον πρὸς τὸν πατέρα τοῦ λόγους φράζειν. Ὁ δὲ οὕτω τὸν βασιλέα διέθηκεν, ὡς ἀμετάγνωστον ποιῆσαι τὸ μίτος. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆει χρηματισάμενος. Ἡρώδης δὲ τοσοῦτον πρὸς τοὺς παῖδας ἐξύργιστο, ὡς μηκέτι δεῖσθαι διαβολῶν, ἀλλ' αὐτὸς περιεργάζεσθαι τὰ ἐκείνων καὶ παρατηρεῖν ἕκαστα. Δύω γοῦν τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως καθ' ὀργὴν αὐτοῦ ἀπεωσμένοι, τοῖς περὶ Ἀλέξανδρον συνιπάζοντο, καὶ δῶρα ἐξ ἐκείνου ἐλάμβανον. Ὑποπίστευσας οὖν τούτους Ἡρώδης, εὐθύς ἐβασάνιζεν. Οἱ δὲ τὸ μὲν πρῶτον διεκαρτέρουν, εἴτ' ἀπήγγελλον ὡς πείθει αὐτοὺς κτείνειν θηρώντα τὸν Ἡρώδην Ἀλέξανδρος. Καὶ ὁ φρούραρχος δὲ τοῦ Ἀλεξανδρίου ἠτάζετο, ὡς ἐπαγγελάμενος δεῖξασθαι τοὺς νεανίσκους ἐν τῷ φρουρίῳ. Κάκεινος μὲν οὐδὲν ὠμολόγει, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ ταῦτα γενέσθαι κατέθετο, καὶ γράμμα ἐπέδωκε περὶ τούτων, ὡς εἰκάσαι τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου χειρὸς. Ὁ μὲν οὖν Ἡρώδης οὐκέτι ἐνδοξασίμος ἦν περὶ τῆς τῶν παίδων ἐπιβουλῆς. Ἀλέξανδρος δὲ δι' Ἀντιπάτρου τὸ γραμματιδίον κακουργηθῆναι δισχυρίζετο. Τότε μὲν οὖν φυλακῇ τῶν νεανίσκων ἐγένετο, καὶ καταδίκων εἶχον ἀδοξίαν καὶ δίος. Ὁ δὲ Ἀριστόβουλος τὴν ἑαυτοῦ πενθέρην Σαλώμην συναίγειν οἰόμενος, καὶ μιστὴν τὸν τὰ τοιαῦτα πιθόμενον. *Ταῦτα καὶ σοί, ἔφη, κίνδυνον προμηθεῖς, διαβεβλήμενη καθ' ἑλπίδα γάμων Συλίου.* Τούτους ἐκείνη τοὺς λόγους εὐθύς προσφέρει τῷ ἀδελφῷ. Ὁ δὲ δεθῆναι καλεῖται καὶ ἄμφω τοὺς υἱοὺς, καὶ ἀπ' ἀλλήλων διαστῆναι, γράψαι τε ἕκαστον ὅσα κατὰ τοῦ πατρὸς ἐμελέτησαν. Οἱ δὲ γράφουσιν, ἐπιβουλὴν μὲν οὐκ ἐννοῆσαι κατὰ τοῦ πατρὸς, ὅτι μὴ συσκευάσασθαι, δρασμὸν δὲ μελετῆσαι, καὶ τούτων δι' ἀνάγκην, ὀπίπτου καὶ περιδεοῦς οὐσης αὐτοῖς τῆς ζωῆς. Τότε τοίνυν, ἤκοντος ἐξ Ἀρχελάου πρεσβευτοῦ, ἐξῆγε τὸν Ἀλέξανδρον δεσμώτην, καὶ περὶ τῆς φυγῆς ἐκυνθάνετο ἐπ' ἀφοράσει τοῦ πρεσβευτοῦ, ὅπου καὶ πῶς ἐγνώκασιν ἀποχωρεῖν· ὁ δὲ πρὸς Ἀρχελάου ἔφη, ἐκείθεν εἰς Ρώμην συνθέμενον διαπέμψειν, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἄποπν ἢ δυσχερῆς λογίσασθαι κατὰ τοῦ πατρὸς. Τούτων οὕτω ρηθέντων, ὁ βασιλεὺς, γράμματα πρὸς

Καίσαρα δούς, δὺς τῶν ὅπ' αὐτῶν ἐκέλευσεν, ἐν παράκλησιν τῆ Κιλικίας προσχόντας (48), ἐντυχῆν Ἀρχελάω, καὶ μέμψασθαι, ὅτι τῆς ἐπιβουλῆς τοῖς πιστοῖς συναφάσκειτο. Ἀρχελάος μόντοι ἀπελογεῖτο ἐξασθαι τοὺς νεανίας συνθέσθαι διὰ τὸ συμφέρον πατέριος καὶ τῷ πατρὶ, οὐ μὴν πρὸς Καίσαρα πέμψαι. Εἰ; Ῥώμην δὲ ἀποκομισθέντες οἱ τῶν ἐπιστολῶν κομισταί, ταύτας δέδωκασι Καίσαρι. Ὁ δὲ ἀντεπέστειλεν, ἀγθεσθαι ἐπὶ τοῖς παῖσιν, ἐπ' ἐκείνῳ δὲ τὴν πῆσαν ἐξουσίαν ποιεῖν. Καὶ εἰ μὲν τι ἀνόσιον πεποιήσασιν, ἐπεξίμναι ὡς παρὰλαίας; εἰ δὲ ἄρα τῶν ἐνενόησαν, ἄλλως νοουθετήσαντα μηδὲν ἀνήκεστον διακρίξασθαι. Συμβουλευσέν ὁ αὐτῷ, περὶ Βηρυτῶν συναγαγόντα συνέδριον, καὶ παραλαβόντα τῶς ἡγεμόνας καὶ τὸν τῶν Καππαδοκῶν βασιλεῖα ἐξέμασι, μετ' ἐκείνων τὸ δέον σκοπεῖν.

ΚΒ. Ταύτην δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν ὁ Ἡρώδης, ἐκέλευε πρὸς τὸ συνέδριον οὐδὲ ἐβούλετο. Ἀρχελάος δὲ ἔχθραν παραιτησάμενος, ἦ καὶ ἐναντιωθήσεσθαι τῇ γνώμῃ νομίζων αὐτοῦ. Ἡδὴ δὲ συνηγμένων τῶν τε ἡγεμόνων καὶ τῶν ἄλλων, κατηγοροῖ τῶν παίδων ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰ δι' αὐτῶν ἐκείνων γραφέντα ὑπανεγίνωσκεν, ἐν οἷς οὐδὲν ἐγγέγραπτο ἕτερον ἢ ὅτι φυγεῖν βουλεύοντο, καὶ λοιδορίας τινὲς εἰς αὐτὸν, οὐκ εἰδὼς διὰ τὴν ὀσσηνίαν ἐχουσαι. Καὶ τέλος εἰπὼν, καὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἐκ τοῦ Καίσαρος αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δοθῆναι, καὶ νόμον προσέθηκε πέτριον, ὃς ἐκέλευεν, εἰ τοῦ κατηγορήσαντος οἱ γονεῖς, ἐπιβολὴν τῆς χειρὸς τῇ κεφαλῇ, τοὺς περιεστῶτας τοῦτον ὀφθαλμοὺς λιθολευσεῖν, καὶ οὕτως ἀποκτεῖναι. Ὁπὲρ ἔλεγε δύνασθαι καὶ αὐτὸς ἐν τῇ πατρίδι καὶ τῇ βασιλείᾳ ποιεῖν, ἀναμῆναι δὲ τὴν ἐκείνων κρίσιν. Ταῦτα τοῦ Ἡρώδου εἰπόντος, οἱ συνεδριάζοντες τὴν ἐξουσίαν ἐκύρουσαν αὐτῷ, τῶν νεανίσκων μηδὲ παρηγμένων εἰς τὸ συνέδριον, καὶ τινες μὲν κατεψήφίζοντο τῶν Ἡρώδου υἱῶν, ἄλλ' οὐ μόντοι καὶ κτείνεσθαι. οἱ δὲ γὰρ πλείους καὶ θανάτῳ κατέχευον αὐτοὺς ἀπεφαίνοντο. Καὶ ἐπὶ ταῦτοις διελλυτο τὸ συνέδριον. Ἡρώδης δὲ ἦκεν εἰς Τύρον, καὶ τοὺς παῖδας ἀγῶν. Ὡς δὲ ἦλθον εἰς Καισάρειαν, μετῴρωποι πάντες ἦσαν, ποῖ τὰ κατὰ τοὺς νεανίας προσήκειεν, ἐκδειχόμενοι. καὶ τοῖς μὲν γινόμενοι ἐδυσχεραίνον. οὐκ ἦν δὲ ἀκίνητον οὐτε τι ὑπὲρ ἐκείνων εἰπεῖν, οὐτ' ἀκούειν ἑτέρου λέγοντος. Ἄλλ' ὀδύνηρως μὲν, ἀναύθως δὲ τοῦ πάθους ἔσπερον τὴν ὑπερβολὴν. Στρατιωτῆς δὲ τις ὀνόματι Τήρων, υἱοῦ αὐτοῦ καθ' ἡλικίαν ὄντος. Ἀλεξάνδρω φίλου, πολλὰ καὶ πρὸς τὸ πλεῖθος ἔλεγε, καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα δὲ πειρησιασάμενος, μόνος μόνω ἐντυχῆν ἤξλου. Καὶ ἐνδόντος, Πῶς ποτὲ σοι, ἔφη, ὁ παρὰ τὸς ἐκείνους γούς; Τίς δὲ ἡ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἐρημία; Εἶτα οὐ σκέψη, εἰ τὸ πραττόμενον, εἰ δύο νεανίας ἐκ βασιλείδος σοι γυναικὸς γενομένους, εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀμυροὺς ἀναρῆσεις, σεαυτὸν ἐν

A suis adjutor fuisset. Archelaus vero respondit, se promississe adolescentes suscepturum, propter et ipsorum et patris utilitatem, sed ad Caesarem missurum fuisse negavit. Illi Romam profecti Caesari litteras reddiderunt : qui rescripsit, se dolere propter ejus filios, sed omnem ipsi auctoritatem dare : qui si facinus impium in se admiserint, puniendos pro parricidis : sin fugam duntaxat cogitarint, in eos verbis castigatos nihil gravius consulendum. Consultum autem videri sibi, ut convocato Beryti concilio, et ducibus atque Cappadocum rege Archelao, et aliis viris dignitate illustribus adhibitis, quid statuendum esse videatur, deliberet.

Ἀρχελάου, καὶ ὄσους τῶν ἄλλων οἶδεν ἐπιφανέως

XXII. Herodes hac epistola accepta, ad concilium vocavit quos voluit : Archelao, sive quod eum oderat, sive quod voluntati suae fragaturum putabat, praeterito. Ducibus et caeteris jam congregatis, rex filios accusat, recitatis ipsorum scriptis, quae nihil aliud continebant, praeter fugae consilium, et convitia quaedam patri malevolentiam exprobrantia. Postremo dixit, et a natura et a Caesare potestatem sibi datam esse : legemque patriam adjecit, quae juberet, si quem parentes, manibus illius capiti impositis, accusarent, eos qui circumstarent, necessario lapidibus reum occidere. Quod cum ipse domi in patria facere potuisset, illorum tamen suffragia expectasse. Ilac Herode locuto, qui in concilio aderant, adolescentibus nec in medium productis, auctoritatem ei confirmarunt : ac nonnulli sane adolescentes condemnarunt, non tamen capitis : plerique capitis etiam eos condemnarunt. Concilio sic dimisso, Herodes adductis filiis Tyrum venit, inde Caesaream, ubi omnes expectatione suspensi fuerunt, quo tandem res illorum evasura essent : quamvis autem ea graviter ferrent, non tutum tamen erat, vel quidquam de illis loqui, vel aliis dicentibus audire. Itaque casum illum mesto silentio dissimulabant. Verum miles quidam nomine Teron, qui filium Alexandro aequalem atque amicum habebat, multa in populi frequentia locutus, etiam a rege petere ausus est cum eo solo colloquendi facultatem : qua impetrata : Quo tandem, inquit, excellens ista prudentia abii? Quae est ista ab amicis et cognatis solitudo? Non aliquando considerabis, quo res evasura sit, si duobus adolescentibus ex matre regina susceptis, omni virtutum genere praestantibus, intersectis, tua senectus uni filio inniteretur, et cognatis, quos ipse toties captis condemnasti? Non cogitabis silentii populi causam esse doloris magnitudinem, totumque exercitum in calamitosos misericordiam, in calamitatis auctores odium

Variæ lectiones et notæ.

(48) Ἦν παράκλησιν τῆ Κιλικίας προσχόντας. Josephus ἐν παράκλησιν μὲν Ἐλουσῆς τῆς Κιλικίας προσχόντας. Ubi τὸ μὲν Ἐλουσῆς depravatatum esse

apparet. Gelenius vertit, ut inter navigandum appellerent ad Eleusam oppidum Ciliciae.

gerere? Rex illa principio non iracunde audiebat. Sed Teronis immoderata et militari libertate et militum indignatione commotus, Teronem in vinculis asservari jussit. Qua occasione arrepta, Tryphon regis tonsor dixit se a Terone sæpius sollicitatum, ut regis gulam novacula absunderet: quo facto, principem locum apud Alexandrum habiturus esset. His dictis et ipse comprehenditur: quæstiones de Terone, ejus filio, et tonsore **253** habentur. Quam necessitatem patre fortiter tolerante, filius, qui quam is misere affectus esset, cerneret, dixit se regi veritatem indicaturum, si patrem et se illis cruciatibus liberare vellet. Fide accepta, convenisse ait, ut Teron suis manibus regem occidat: His dictis, patrem ærumna liberat. Herodes vero omni dubitatione paterni animi repudiata, decretum suum exsequi statuit. Itaque Alexander et Aristobulus Sebasten perducti, illius jussu laqueo præfocantur. Sunt et ccc duces rei, et Teron cum filio et ton-ore producti atque accusati, quos populus telis obiter arreptis interfecit. Antipatro, cum fratres sustulisset, difficilior facta est regni adeptio, susceptis popularium odiis, ac militum in primis: sed regni fuit interea cum patre particeps, qui ei fidem habebat. Alexandri uxorem ad patrem remisit Herodes, interfectorum liberos magno studio aluit. Susceperat enim Alexander ex Glaphyra duos mares: Aristobulus e Bernice tres filios, et duas filiolas. Natus est et regi e pontificis filia Herodes. Habuit enim ix mulieres in matrimonio: idque more gentis, apud quam receptum erat, eodem tempore plures uxores alere, inter quas fuere Antipatri mater, et filia pontificis: e qua, ut dictum est, filium sibi cognominem procreavit. Fuit ei et fratris filia nupta, et consobrina cum ea, præterea Samaritana quædam, cujus filii fuere Antipas et Archelaus et Olympias filia. Inter ejus uxores etiam Cleopatra Hierosolymitana numerabatur, cujus filii fuerunt Herodes et Philippus. Præterea Pallas, e qua Phasaelum suscepit: ac Phædra et Elpis, quæ ei Roxanem et Salomen filiam pepererunt. Susceperat et e Mariamme duas filiolas. Έννέα γάρ τῷ βασιλεὶ συνώκουν γυναῖκες, πάτριον δὲ καὶ πλείοσι κατὰ αὐτὸν συνοικεῖν. Ἦσαν δὲ ἡ τε τοῦ Ἀντιπάτρου μήτηρ, καὶ ἡ τοῦ ἀρχιερέως θυγάτηρ, ἐξ ἧς, ὡς εἰρηται, παῖς αὐτῷ ἐγεννήθη ὁμόνομος. Ἦν δὲ καὶ ἀδελφὸς πατρὸς αὐτῷ μία γεγαμημένη, καὶ ἀνεῖχε σὺν αὐτῇ. ἐξιδίῃ δὴ λαδὴ τὰς γὰρ ἐξαδέλφας ἀνεψιάς ἐκάλουν οἱ παλαιοί, ὡς ἐστὶν εἶρεῖν πλλαχοῦ καὶ παρὰ τῷ Ἡλουτάρχῳ, καὶ παρὰ ταῖς βίβλοις ταῖς νομικαῖς. Ἦν δ' ἐν ταῖς γυναῖξιν Ἡρώδου καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Σαμαρίων μία, ἧς ἦσαν παῖδες Ἀντίπας τε καὶ Ἀρχέλαος, καὶ θυγάτηρ Ὀλυμπιάς· καὶ Κλεοπάτρα δὲ Ἱεροσολυμίτις ταῖς τούτου γυναῖξιν συννηθῆκετο. Καὶ ταύτης παῖδες Ἡρώδης καὶ Φίλιππος. Καὶ Παλλὰς δὲ ἦν ἐν ταῖς αὐτοῦ γαμταῖς, Φασάθλον πεποιημένη παῖδα αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ταῖς λοιπαῖς Φαίδρα καὶ Ἐλπίς συνώκουν αὐτῷ. Ἦσαν δὲ Ἡρώδῃ καὶ δύο θυγάτρια ἐκ Μαριάμ· καὶ ἐκ Φαίδρας δὲ καὶ Ἐλπίδος ἐφύσαν αὐτῷ θυγατέρες Ῥωξάνῃ καὶ Σαλώμῃ.

XXIII. Atque hæc familia Herodis fuit: sed summa rerum ad solum Antipatrum spectabat, omnibus formidabilem, non tam potestate, quam morum improbitate: quem Pheroras maxime colebat, et ab eo vicissim colebatur. Salome vero eis adversabatur, quæ rebus suo nomini contrariis (id enim pacem significat) semper studebat, non pacifica,

γῆρα καταλειπὼν ἐφ' ἐπὶ παιδί καὶ συγγενέσιν, ὡν αὐτὸς τοσούτῳ κατέχων θάνατον; Οὐκ ἐνοήσεις, δεῖ καὶ τῶν δούλων ἢ σιωπῇ διὰ μέγεθος τοῦ πάθους ἐστὶ, καὶ πᾶσα ἡ στρατιὰ εἰσορμὴν τῶν ἀνυχοῦντων, μισος δὲ τῶν ταῦτα ἐργαζομένων ἀσχήκασιν; Ἦκουσ ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἐν ἀρχῇ οὐκ ἀγνωμόνος. Ὁ δὲ Τήρων, ἀμέτρῳ καὶ στρατιωτικῇ χρώμενος παρῆσι, τὸν Ἡρώδῃν ἐτάραξε, καὶ πρὸς τὴν τῶν στρατιωτῶν κελίνοιον ἀγανακτήσιν. Καὶ προστάττει, τὸν Τήρωνα δῆσαντες, ἔχειν ἐν φυλακῇ. Ἐπιτίθεται δὲ τῷ καιρῷ καὶ Τρύφων τοῦ βασιλέως κούρεός, εἰπὼν ὡς ἀναπειθοῖτο πολλάκις ὑπὸ τοῦ Τήρωνος ξυρῶν τὴν λαίμην τοῦ βασιλέως τεμεῖν· ἔσεσθαι γὰρ ἐν πρώτοις τῷ Ἀλεξάνδρῳ. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ αὐτὸς συλλαμβάνεται· καὶ ἐν βασάνοις ἦσαν ὁ Τήρων τε καὶ ὁ παῖς αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ κούρεός. Διακαρτεροῦντος δ' ἐν ταῖς βασάνοις τοῦ Τήρωνος, ὄρων ὁ παῖς τὸν πατέρα χαλεπῶς διακειμένον, ἔφη μνηύσειν τῷ βασιλεὶ τὴν ἀλήθειαν, εἰ μέλλει βύσασθαι τῶν βασάνων τὸν πατέρα καὶ αὐτοῦ. Λαθῶν δὲ πίστεως, ἔλεγεν εἶνα συνῆκην ἐπιθέσθαι τῷ βασιλεὶ δὲ αὐτοχειρίας τὸν Τήρωνα. Ταῦτα εἰπὼν, ἐξαιρείται τὸν πατέρα τῆς ἀνάγκης. Ὁ δ' Ἡρώδης, οὐδὲν εἶτι ἐνδοιασμον τῇ ψυχῇ καταλειποῦς περὶ τὴν τεκνογονίαν, τέλος τῇ προαιρέσει ἐπέθετο. Καὶ ἀχθέντες εἰς Σιδαστὴν Ἀλέξανδρός τε καὶ Ἀριστόβουλος, ἐπιτάξαντες τοῦ πατρὸς στραγγάλη ἀπηγχονήθησαν. Προσγαγῶν δ' εἰς τὸ πλῆθος τριακοσίους τῶν ἡγεμόνων τοὺς ἐν αἰτίᾳ γενομένους, καὶ τὸν Τήρωνα σὺν τῷ παιδί, καὶ τὸν κούρεά, κατηγόρει αὐτῶν, οὗς οἱ τοῦ πλῆθους· βάλλοντες τοὺς σπαρτυχοῦσιν ἀπέκτειναν. Ἀντιπάτρου δὲ καταγεσασμένῳ τοὺς ἀδελφοὺς ἐργωδέστερα ἦν ἡ τῆς βασιλείας ἐπιτυχία, μίσους τῷ ἔθνει φύντος πρὸς αὐτὸν, καὶ μάλιστα τῷ ἡλιτικῷ. Τέως δὲ συνῆρχε τῷ πατρὶ, καὶ ἐπιστεύετο παρ' αὐτοῦ. Τὴν δὲ Ἀλεξάνδρου γυναῖκα Ἡρώδης πρὸς τὸν πατέρα ἀνεπέμφεν, ἔθραψε δὲ τὰ τῶν θανόντων τέκνα πάνυ ἐκμελιῶς. Ἦσαν δὲ Ἀλεξάνδρῳ μὲν ἐκ Γλαφύρας ἄρσενες δύο· Ἀριστοβούλου δὲ ἐκ Βερνίκης υἱοὶ τρεῖς, καὶ δύο θυγάτρια· γέγονε δὲ τῷ βασιλεὶ καὶ ἐκ τῆς ἀρχιερέως θυγατρὸς Ἡρώδης δύο· Ἦσαν δὲ καὶ πλείοσι κατὰ αὐτὸν συνοικεῖν. Ἦσαν δὲ ἡ τε τοῦ Ἀντιπάτρου μήτηρ, καὶ ἡ τοῦ ἀρχιερέως θυγάτηρ, ἐξ ἧς, ὡς εἰρηται, παῖς αὐτῷ ἐγεννήθη ὁμόνομος. Ἦν δὲ καὶ ἀδελφὸς πατρὸς αὐτῷ μία γεγαμημένη, καὶ ἀνεῖχε σὺν αὐτῇ. ἐξιδίῃ δὴ λαδὴ τὰς γὰρ ἐξαδέλφας ἀνεψιάς ἐκάλουν οἱ παλαιοί, ὡς ἐστὶν εἶρεῖν πλλαχοῦ καὶ παρὰ τῷ Ἡλουτάρχῳ, καὶ παρὰ ταῖς βίβλοις ταῖς νομικαῖς. Ἦν δ' ἐν ταῖς γυναῖξιν Ἡρώδου καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Σαμαρίων μία, ἧς ἦσαν παῖδες Ἀντίπας τε καὶ Ἀρχέλαος, καὶ θυγάτηρ Ὀλυμπιάς· καὶ Κλεοπάτρα δὲ Ἱεροσολυμίτις ταῖς τούτου γυναῖξιν συννηθῆκετο. Καὶ ταύτης παῖδες Ἡρώδης καὶ Φίλιππος. Καὶ Παλλὰς δὲ ἦν ἐν ταῖς αὐτοῦ γαμταῖς, Φασάθλον πεποιημένη παῖδα αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ταῖς λοιπαῖς Φαίδρα καὶ Ἐλπίς συνώκουν αὐτῷ. Ἦσαν δὲ Ἡρώδῃ καὶ δύο θυγάτρια ἐκ Μαριάμ· καὶ ἐκ Φαίδρας δὲ καὶ Ἐλπίδος ἐφύσαν αὐτῷ θυγατέρες Ῥωξάνῃ καὶ Σαλώμῃ.

ΚΓ. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ γένος Ἡρώδου. Τὰ δὲ πράγματα πρὸς μόνον τὸν Ἀντιπάτρον ἀφείρων, καὶ ἦν ἅπασι φοβερός, οὐ τοσοῦτον τῇ δυναστείᾳ, ὅσον τῇ τῶν τρώων κακότητι. Μάλιστα δὲ αὐτῷ Φερῶρας ἐθεράπευε, καὶ ἀνθεθεραπεύετο. Ἦγαν τῷ αὐτοῖς ἡ Σαλώμη, ἐναντίως αἰεὶ πρὸς τὴν τῆς κλήσεως αὐτῆς, σημασίαν διακειμένη. Ἢ μὲν

γὰρ εἰρήνης σηματοῦν, καὶ εἰρηνηκῆν εἶναι τὴν αὐτὴν κεκλιμένην ἐδῆϊου. Ἡ δὲ καὶ σφόδρα μάχιμος ἦν, καὶ ἐτέρου; πρὸς στάσεις καὶ μάχας καὶ συνηθείας; ἄλλοτριώσιν διεγείρουσα. Αὕτη, κατασκοποῖσα τὴν Ἀντιπάτρου καὶ Φερῶρου οἰκείωσιν, ἔλεγε τῷ Ἡρώδῃ, ἐπὶ κακῷ τῷ αὐτοῦ τὴν τούτων γενέσθαι εὐνοίαν. Γνώστες οὖν ἐκεῖνοι τὴν τῆς Σαλώμης διαβολὴν, ἐν τῷ φανερωῷ μὲν μῖσος κατ' ἀλλήλων καὶ λοιδορίας ἦσαν ἐπιτηθεύοντες, κεκρυμμένως; δὲ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐτήρουν ὁμόνοιαν. Τὴν Σαλώμην δ' οὐκ ἐλάθοντο, πάντα τε ἀνιχνεύουσιν καὶ τῷ βασιλεῖ ἀπαγγέλλουσαν συνόδους λαθραίας; συμπόσιά τε καὶ ἀνέφορα βουλευτήρια. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τὰ πολλὰ συνίει. Φαρισαῖοι δὲ, τὴν γυναικωνίτιδα οἰκειούμενοι, ἄνθρωποι μέγα φρονοῦντες ἐπ' ἀκριβῶσαι τοῦ πατρὸς νόμου, καὶ βασιλεῖ ἀντιπράτοντας, οἱ πάντων ὁμομοκότων Καίσαρι εὐνοεῖν καὶ τῷ βασιλεῖ Ἡρώδῃ, αὐτοὶ οὐκ ἐπέεθθησαν, δυναστεύοντες ὑπερεξακισχίλιοι. Τῇ δὲ γυναικὶ Φερῶρου εὐνοοῦντες προύλεγον, Ἡρώδῃ τέλος τῆς ἀρχῆς κατεψηφίσθαι παρὰ Θεοῦ, νεμηθηναί; δὲ αὐτὴν Φερῶρα τε καὶ τοῖ; ἐξ αὐτοῦ. Οὐδὲ ταῦτα τὴν τῆς Σαλώμης μοχθηρίαν διέδρα, καὶ αὐτίκα τῷ βασιλεῖ ἀπηγγέλλοντο. Τῶν μὲν οὖν Φαρισαίων οἱ ἐπὶ τούτοις ἐληλεγμένοι ἀνέβησαν, καὶ ὁ εὐνοῦχος Βαγῶας, Κάρος; τέ τι; ἐπὶ σώματος κάλλιε διαπρεπῆς, καὶ Ἡρώδου ὄν παιδικά; καὶ ἄλλοι τῶν περὶ τὸν βασιλεῦς, ὡς συνίστορες. Ἐἶτα συνέδριον καθίσας ὁ βασιλεὺς, τῆς Φερῶρου γυναίκα; κατηγορεῖ, καὶ ἀπειρήθει πολλά αἰτιάματα, καὶ τέλος πρὸς τὸν Φερῶραν τὸν λόγον τρέψας, Δεῖν, ἔλεγε, καὶ πρὶν αὐτοκτενεῖσθαι σε διὰ ταῦτα τὸ γυναικὶ ἀποκτενεῖσθαι. Νῦν γοῦν, εἰ τῆς ἐμῆς συγγενείας ἀντιποιῆ, τὴν μετ' αὐτῆς συμβίωσιν παραιτοῦ. Ὁ δὲ πρότερον θανεῖν αἰρεῖσθαι ἀνταπεκρίνατο, ἢ ζῶν ἀπεστερηθῆναι τῆς γυναίκα;. Ἐντεῦθεν Ἡρώδης Ἀντιπάτρου καὶ τῆς ἐκείνου μητρὸς Φερῶρα συνομιλεῖν ἀπέφηρευσεν, ἢ ταῖς γυναίκα; συνίειν. Οἱ δὲ κατετίθεντο, συνήσαντο ὡς ἀλλήλοισ; καὶ συνκώμαζον ἢ καιρός;. Ἀντιπάτρος δὲ, τὴν ὀργὴν τοῦ πατρὸς ὑφορώμενος, γράφει τοῖς ἐν Ῥώμῃ φίλοις, ἐπιστέλλειν Ἡρώδῃ, στέλλειν πρὸς Καίσαρα τὸν Ἀντιπάτρον. Πέμπεται γοῦν εἰς Ῥώμην μετὰ δῶρων Ἀντιπάτρος φίλων καὶ διαθήκην Ἡρώδου αὐτῷ τὴν ἀρχὴν διδοῦσαν. Εἰ δὲ φθάσει θανῶν, Ἡρώδῃ τῷ ἐκ τῆς ἀρχιερέως γενομένης θυγατρὸς. Φερῶραν δὲ μὴ ἀφιέντα τὴν γυναίκα, ἀναχωρεῖν ἐπέταττεν ὁ Ἡρώδης. Καὶ ὅς ἐπὶ τὴν τετραρχίαν ἀπέβη, ὁμόσας οὐ πρότερον ἦξειν, ἢ πύθοιτο τελευτήσασιν τὸν ἀδελφόν;. Ὅστε καὶ νοσήσαντος τοῦ βασιλέως κληθεῖς, οὐκ ὑπήκουσεν, ἵνα μὴ παραβαίῃ τὸν ὄρκον. Ἡρώδης δ' ὕστερον, Φερῶρα νοσήσαντος, ἤκε πρὸς ἐκεῖνον αὐτόκλητος, καὶ θανόντα ἐτίμησεν. Ἡ δὲ Φερῶρου τελευτῆ ἀρχὴ κακῶν τῷ Ἀντιπάλτρου ἐγένετο, τινυμένου τοῦ Θεοῦ τῆς ἀδελφοκτονίας αὐτόν;. Ἀπελεύθεροι γὰρ δύο τῶν Φερῶρ; τιμίων ἤξιον Ἡρώδην μὴ ἔασαι τὸν ἀδελφόν ἀνεκδικητόν, φαρμάκῳ διαφθάρεοντα. Ταῦτα, πιστὰ δοκοῦντα, εἰς ἐξέτασιν τὸν βασιλεῦς ἐκίνησαν; καὶ ἐθαυνοῦντο γυναῖκες; δοῦλαί; τε καὶ ἐλεύθεραι.

A sed pugnax admodum, et alios ad seditiones, 254 ad pugnax, ad iura cognationis et necessitudinis dirimenda incitare solita. Ea explorata Antipatri et Pheroræ conjunctione, Herodi ait, eorum benevolentiam in ipsius fraudem tendere. Cujus illi calumnia intellecta, quamvis clam concordiam coleant, publice autem mutuis odiis et convitiis certarent: Salomen tamen non sefellerunt, indagantem omnia, et regi nuntiantem, occulta conciliabula, computationes et concilia arcana: quæ ipse etiam pleraque intelligebat. Pharisæi vero gynæconitide sibi conciliata, homines accurata patriæ legis observatione tumidi, regi adversabantur. Nam cum cæteri omnes in fidem Cæsaris et regis Herodis jurassent, illi soli refragati sunt, sex B millium numero: et quia Pheroræ conjugi bene cupiebant, prædixerunt regnum Herodi divinitus abrogatum, Pheroræ ejusque posteris attributum esse. Ne hæc quidem Salomes improbitatem latuerunt, quin statim regi renuntiarentur. Pharisæi autem orationis illius convicti, eunuchus Bagoas, Carus quidam excellenti forma Herodis amasius, atque alii regii, tanquam arcanorum conscii, interfecti sunt. Deinde rex indicto concilio Pheroræ conjugem, multis criminibus in medium adductis, accusavit, ac denique oratione ad Pheroram conversa: *His de causis, inquit, muliercula pridem ultro tibi repudianda fuit. At nunc saltem, si fratrem meum perhiberi cupis, illius consuetudinem vitato.* Ille vero se mortem præoptare potius respondit, quam ut vivens uxorem deserat. Ex eo Herodes Antipatro et matri ejus Pheroræ consuetudinem, et mulieribus ne inter se convenirent, interdixit. Qui etsi id pollicerentur, tamen per tempus comesatum conveniebant. Antipater vero patris iram metuens, ab amicis petit ut Herodi scribant, ut se Romam mittat. Ita pater eum cum muneribus in Urbem mittit, testamentum ferentem, quo ei regnum legabatur; sin ipsi aliquid accidisset, Herodi ex filia pontificis genito. Pheroram, cum uxorem non repudiaret, discedere jussit. Is vero cum in tetrarchiam suam abiret, juravit se ante auditum fratris obitum reverti nolle. Unde factum, ut nec 255 rege ægrotante accersitus venerit, ne jusjurandum violaret. Herodes vero post, Pheroram ægrotantem ultro invisit, et mortuo honorem habuit. Cæterum Pheroræ exitium Antipatro malorum fuit initium, Numine fratricidium ejus ulciscente. Nam duo honorati Pheroræ liberti rogantur Herodem, ne fratris necem veneno sublato inultam esse pateretur. Quod cum probabile videretur, regem ad rem certius indagandam permovit: habitæ sunt quæstiones de mulieribus, una quædam nihil aliud dixit, nisi quod Deum precalata est ut Antipatri mater, malorum auctor, tali necessitate urgeretur. Ea oratio regem ad diligentiore inquisitionem pepulit: ac mulieres cruciatibus auctis, arcana omnia detexerunt, comesationes, occultos congressus, sermones Antipatri cum Pheroræ mulieribus

habitos, odium patris, lamentationes apud matrem, quod pater diutissime viveret, itaque se suavitatis imperii sensu cariturum, si quando id adipisceretur, ob urgentem jam senectutem. Hæc atque alia plura, quæ patrem quoque tangerent, mulieres referebant. Ob quæ rex, Antipatro jam apud animum suum condemnato, matrem ejus Doridem repudiat, et omnem ei mundum eripit, pretii multorum talentum. In primis tamen Herodem contra filium inflammavit Antipater procurator illius: cum alia in quæstionibus confessus, tum illud, eum Pheroræ venenum dedisse, ac mandasse ut id patri per absentiam suam, quominus suspectus esset, offerret. Pheroram autem id uxori asserendum dedisse. Mulier id fatebatur, atque ad venenum afferendum egressa, de lecto se præcipitem dedit, nec tamen illo casu mortua est. Recreata igitur, et denuo a rege interrogata, juravit, se rem omnem, ut gesta esset, exposituram. Dixit autem, se venenum a marito accepisse, ab Antipatro contra ipsum patrem præparatum: sed cum ægrotante Pherora, ipse rex fratrem coram coluisset, Pheroram, ejus benevolentia perspecta, sibi dixisse, ut venenum afferret, atque in conspectu suo cremaret. Se statim dicto audientem, maxima parte in ignem conjecta, 256 parum sibi reservasse, quo uteretur, si post mariti obitum a rege male tractaretur. Ipsam quoque pyxidem cum veneno in medium protulit. Accusata est et regis uxor, pontificis filia, quam statim ejecit ejusque filium ex testamento delevit, in quo ut regis, ejus mentio fiebat: et socero Simoni Boethi filio, pontificatu abrogato, Matthiam Theophili filium successorem dedit.

Κἀγὼ αὐτίκα ὡς ἐκεῖνος ἐνετέλλετο ἔκραττον, τὸ μὲν πλείστον κυρὶ καταδοῦσα, ταυτὴ δ' ὑπολειπομένη ὀλίγον, ἴν' αὐτῷ χρῆσαι μὴν, εἰ μεταστάντος Φερῶρου κακὰ μοι παρὰ σοῦ ἀνατεθῆ. Παρήγε δὲ εἰς τὸ μέσον τὴν πυξίδα τε καὶ τὸ φάρμακον. Κατηγορεῖτο δὲ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γυνή, ἡ τοῦ ἀρχιερέως θυγάτηρ, ὡς συνίστατο πάντων· ἦν αὐτίκα ἐξέβαλε, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἀπῆλειψε τῶν διαθηκῶν, εἰς τὸ βασιλεύσαι μεμνημένων ἐκείνου. Καὶ τὸν πενθερὸν Σίμωνα τῶν τοῦ Βοητοῦ τὴν ἀρχιερασίην ἀφείλετο, ἕτερον δὲ καθιστῆ τὸν τοῦ Θεοφίλου Μαθθίαν.

XXIV. Interea Bathylus Antipatri libertus Roma adest, patroni matri et Pheroræ venenum ferens: qui in tormentis dixit, id missum esse, ut si prius patrem non attigisset, vel hoc eum conficeret. Aferebat etiam litteras Roma ab amicis Herodis, quibus Archelaus et Philippus, Romæ studiorum gratia degentes, accusabantur, quasi patrem fraternalium cædium reum agerent, ac sibi ipsis timerent. Ex litteræ magnis largitionibus Antipatro constituerunt. Herodes vero ira occultata, eum maturare jussit, et de matre ejus quædam conquestus, eum se arbitrum sumpturum dixit, ubi redisset. Eas litteras in Cilicia accepit: sed Pheroræ obitum Tarenti cognitum ægerrime tulit, non ex benevolentia, sed quod ille Herodem non, ut receperat, ante suum obitum sustulisset. Cum in portu Augusto, cui id nomen a Cæsare est inditum, appulisset, maia sua in conspectu habuit, nemine obviam eunte, nemine alloquente. Venit autem Hierosolyma, Yaro Syriæ prætor, in concilio assidente, quem Hero-

A Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι ἐνεκατέρου ἐχευθεῖσαι, μία δὲ τις ἄλλο μὲν ἐφη οὐδὲν, θεὸν δ' ἐπεκαλεῖτο, τοιαύταις ἀνάγκαις τὴν Ἀντιπάτρου μητέρα περιπεσεῖν, ὡς κακῶν αἰτίαν. Τοῦτο εἰς πλείονα τὸν Ἡρώδη ἐκίνησεν ἐρυσαν· καὶ πάντα, σφοδρότερας βασάνους αἱ γυναῖκες περιβληθεῖσαι, πεποιθήσασιν ἔκπυστα, τοὺς κώμους καὶ τὰς χρυπτάς συνόδους, καὶ λόγους Ἀντιπάτρου πρὸς τὰς γυναῖκας γενομένους Φερῶρου, μίσος πρὸς τὸν πατέρα, ἀποφύρασις πρὸς τὴν μητέρα, ὅτι ἐπιμήχιστον ἡ ζωὴ παρατίθεται τῷ πατρὶ, ὡς μηδ' αἰσθῆσθαι τῶν τῆς βασιλείας ἡδέων, εἴποτε αὐτῷ γένηται, διὰ γῆρας ἤδη αὐτῷ ἐπιειμένον· καὶ ἄλλα δὲ πλείω, καὶ τοῦ πατρὸς καθοπτόμενα, αἱ γυναῖκες ἔλεγον. Τούτοις ἤδη καταγνοῦς Ἀντιπάτρου ὁ βασιλεὺς, ἀφαιρείται μὲν τὴν ἐκείνου, μητέρα τὴν Δωρίδα τὸν περὶ αὐτὴν πάντα κόσμον ταλάντων ὄντα πολλῶν, αὐτὴν δὲ ἀποπέμπεται. Μάλιστα δ' ἐξώτρυνε κατὰ τοῦ υἱοῦ τὸν Ἡρώδη ἐπίτροπος ἐκείνου Ἀντιπάτρος, ἄλλα τε κατεπιπῶν ἐν τῷ βασανίζεσθαι, καὶ οἱ φάρμακον δόσιν Φερῶρα, ἐνταλάμενος δοῦναι αὐτῷ πατρὶ παρὰ τὴν ἀπαθμίαν αὐτοῦ, ἴν' εἴη ἀνύποπτος μὴ παρών, καὶ τοῦτο τὸν Φερῶραν φυλάσσειν δοῦναι τῇ γυναικί. Καὶ ἡ γυνὴ δὲ ὠμολογεῖ, καὶ ἀποιῶσα κομίσει τὸ φάρμακον, ἐκ τοῦ εἴγους ἔβριψεν ταυτὴν, οὐ μὴν ἐτελεύτησε. Καὶ ἀνακτηθεῖσαν πάλιν ἠρώτα ὁ βασιλεὺς· ἡ δὲ ὠμοσε πάντα ἱεῖν, ὡς ἐπέπρακτο. Καὶ λαβεῖν ἐφη τὸ φάρμακον παρὰ τοῦ ἀνδρός, ἠτοιμασμένον ἐκ' αὐτῶν τὸν πατέρα ἴκ' Ἀντιπάτρου. Νοσήσαντος δὲ Φερῶρα, ἐπεὶ ἐλλῶν αὐτὸς ἐθεράπευε τὸν ἀδελφόν, ὄρων σου τὴν εὐνοίαν ἐκεῖνος, πρὸς ἐμὲ, ἐφη, κόμισσον, ὡ γόναι, τὸ φάρμακον, καὶ κατάκυσσον ἐκ' ὄψε ἐμῆ.

C

D ΚΑ'. Ἐν τούτῳ δὲ ἀπελευθερὸς Ἀντιπάτρου Βάθυλος ἀπὸ Ῥώμης παρήν φάρμακον κομίζων τῇ τοῦ Ἀντιπάτρου μητρὶ καὶ Φερῶρα· ὃς ἐταξόμενος, ἔλεγε πεμφοθῆναι αὐτὸ, ἴν' εἰ μὴ τὸ πρότερον ἔπιτο τοῦ πατρὸς, τούτῳ γοῦν κατεργασθῆ. Ἐπιφέρετο δὲ καὶ γράμματα παρὰ τῶν ἐν Ῥώμῃ τῷ Ἡρώδη φίλων, κατηγορίαν ποιούμενα Ἀρχελάου καὶ Φιλίππου, ἐν Ῥώμῃ διαγόντων ἐπὶ μαθήμασιν, ὡς τάχα τὸν πατέρα κατηγορούντων ἐπὶ τῷ φόγῳ τῶν ἀδελφῶν, καὶ δεοχότων καὶ περὶ ταυτοῖς. Ταῦτα δὲ μεγάλων μισθῶν τῷ Ἀντιπάτρῳ ἐγένετο. Ἡρώδης δ' ἐπικυρῆσθενος τὴν ὀργὴν, ἐκέλευε μὴ βραδύνειν, καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ μέμψεις ἐπάγων, ἐπηγγέλλετο ἀναθῆσθαι ταῦτα· ἀδῆ, ὅποτε ἀφίκοιτο. Τούτοις τοῖς γράμμασι περὶ Κιλικίαν ἐνέτυχεν. Ἐν Τάραντι δὲ τοῦ Φερῶρου μαθῶν τελευτή, δεινῶς ἤνεγκαν, οὐδὲ εὐνοίαν, ἀλλ' ὅτι μὴ φθάσας, ὡς ὑπέσχετο, τὴν Ἡρώδη ἀναίρησαι ἀπέθανε. Καταχθεὶς δὲ εἰς τὸν λεγόμενον Σαβατόν λιμένα, ἐκ' ὀνόματι τοῦ Καίσαρος οὕτω καλούμενον, ἐν προῦπτοις ἦν ἤδη τοῖς.

κακῆς, μή τινος αὐτῷ προσίντος, μήτε προσαγορευμένου. Παρῆν δ' ἐν Ἱεροσολύμοις, Οὐάρου τοῦ τῆς Συρίας ἡγεμονεύοντος συνεδρευόντος Ἡρώδης, κληθέντος ἐπὶ συμβουλῇ περὶ τῶν ἐνεσθηκότων. Καί εἰσῆει τὰ βασιλεια πορφυρίδα ἐπι φορῶν. Οἱ γοῦν ἐπὶ ταῖς θύραις δέχονται μὲν τὸν Ἀντίπατρον, τοὺς δὲ φίλους ἀνείργουσι. Ἐθορυβίετο δὲ, ἤδη κατανοῶν οἱ ἐληλύθει, ἐπει καὶ ὁ πατήρ αὐτὸν ἀσπασθαι προσίντα ἀπέσπετο, ἀδελφοκτόνον τε καλῶν καὶ ἐπίβουλον αὐτοῦ τῇ ζωῇ, ἀκροσθῆν τε τούτων καὶ δικαστῆν ἕσασθαι τὴν αὐτῶν τὸν Οὐαρον ἔλεγε. Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τοιούτοις κακοῖς ὤχετο. Ἰπαντῶσι δ' αὐτῷ ἦ τε μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ (αὕτη δὲ ἦν παῖς Ἀντιγόνου, τοῦ περὶ Ἡρώδου βασιλεύσαντος) παρ' ὧν ἅπαντα ἐκμαθῶν, πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεσκευάζετο. Τῇ δ' ἐξῆς συνήδρευον Ἡρώδης καὶ Οὐαρος. Συνῆλθον δὲ καὶ οἱ ἀμφότεροι φίλοι, καὶ οἱ συγγενεῖς Ἡρώδου, καὶ οἱ μηνυταὶ τῶν Ἀντιπάτρων μελετωμένων, καὶ δούλοι μητρῶσι τοῦ Ἀντιπάτρου, ἐπιστολὴν φέροντες αὐτῆς, μὴ ἐπανήκειν ὡς πάντων τῷ πατρὶ πιστῶν ἡγουμένων (49), μόνην τε ἂν καταφυγῆν αὐτῷ λείπεσθαι Καίσαρα, καὶ τὸ μὴ γενέσθαι τῷ πατρὶ ὑποχείριον. Ἀντιπάτρου δὲ προσπέσοντο τῷ πατρὶ, καὶ δεομένου ἀκροάσασθαι αὐτοῦ, καὶ οὕτως ψηφίσασθαι, τούτου μὲν εἰς μέσον ἀπάγειν ἐκέλευεν· αὐτὸς δὲ ὠλοφύρατο τὴν τῶν παιδῶν διάθεσιν, καὶ οὗ τὸ γῆρας αὐτοῦ περισσῆκεν εἰς Ἀντίπατρον. Τεθνηκέαι τε ἔλεγεν, ὅπως Ἀντίπατρος ἐπὶ τοιαῦτα χωρήσειε, διάδοχος μὲν τῆς ἀρχῆς γεγραμμένος, ζῶντος δ' αὐτοῦ τὰ πάντα δυνάμενος, καὶ ἀντὶ τούτων πρὸς τὸν αὐτοῦ φόνον ἐρεθίζων τοὺς συγγενεῖς. Ταῦθ' ἅμα λέγων εἰς δάκρυα τρέπεται. Καὶ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός, τοῦ βασιλέως ἐπιτρέψαντος, κατηγορεῖ τοῦ Ἀντιπάτρου, πάντα ἐξῆς δηλοῦμενος. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι κατ' Ἀντιπάτρου αὐτεπάγγελτοι ἔλεγον. Οὐαρος δὲ, Νικόλαου πωσαμένου τῶν λόγων, ἐκέλευε τὸν Ἀντίπατρον ἀπολογεῖσθαι. Ὁ δ' ἐπὶ στόμα ἔκειτο ἀνατραμμένος, τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενος ἐπιμαρτυρῆσαι αὐτῷ μηδὲν ἀδικεῖν. Ὡς δ' οὐδὲν παρ' Ἀντιπάτρου ἐλέγετο πλὴν τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Θεοῦ, τὸ φάρμακον εἰς τὸ μέσον ἐνεχθῆναι ἐκέλευσε. Καὶ κομισθέντος, τῶν ἐπὶ θανάτῳ τὶς ἐλωχέτων πίνειν κενέλευσε, καὶ πῶν εὐθὺς ἔθανε. Καὶ Οὐαρος ἐξαναστάς ἀπῆει τοῦ συνεδρίου. Ἡρώδης δὲ αὐτίκα ἔθηκε τὸν Ἀντίπατρον, καὶ εἰς Ῥώμην ὡς Καίσαρα γράμματα πέμψει περὶ αὐτοῦ.

ΚΕ'. Ἐάλω δὲ τότε καὶ ἐπιστόλιον, ὅπ' Ἀντιφίλου Δ

(49) Ὡς πάντων τῷ πατρὶ πιστῶν ἡγουμένων. Josephus: ὡς πάντων τῷ πατρὶ ἡκόντων εἰς πίστιν. Sed apud Josephum puto legendum πιστὴν per u, a πυνθάνομαι, in Zouara εκπύστων γενομέ-

A des accersierat, ut de rebus presentibus eum consultaret. Regiam ingreditur purpuratus adhuc: a janitoribus admittitur, amicis ejus exclusis. Et quo redactus esset, cogitans turbatur: praesertim cum a patre, ad quem salutandum accedebat, repelleretur, et fratricida atque insidiator vocaretur, quarum rerum auditorem et judicem postridie Varum fore. Cum in totis malis abiret, occurrunt ei mater et uxor, filia Antigoni, ejus qui ante Herodem regnavit: e quibus tanto negotio cognito, se ad iudicium parabat. Postridie Herodes et Varus conederunt, convenerunt utriusque amici, et cognati Herodis, et consiliorum Antipatri indices, et materni servi Antipatri, 257 epistolam mulieris ferentes, qua filium monebat, ne rediret, patrem enim rescisse omnia, et unum ei confugium superesse Caesarem: caveret, ne in patris manus incideret. Cum autem Antipater supplex ante patrem procubuisset, obtestans, ut se audito demum sententiam ferret: Herodes eum in medium produci jubet, ipse filiorum in se scelus et senectutem suam deplorat, quae in Antipatrum impigisset. Ac se mirari dixit, quo consilio talia facinora suscepisset Antipater, qui et successor in testamento scriptus esset, et se vivente posset omnia: ac tanta beneficia sic remuneraretur, ut cognatos ad caedem suam instigaret. Haec dicenti lacrymae eruperunt. Nicolaus vero Damascenus jussu regis Antipatrum accusavit, cunctis ordine commemoratis: sed et alii multi ultro in illum orationes habuerunt. Varus, postquam Nicolaus peroraverat, Antipatrum se defendere jussit. Ille vero pronus humi jacens, Deum invocabat, ut suam innocentiam testaretur. Cum autem nihil praeter Dei obtestationem afferret, venenum in medium afferri, et cuidam capitis condemnato dari jussit: qui eo epoto, statim exanimis concidit. Quo facto, Varus surrexit, et e concilio abiit. Herodes vero statim vinxit Antipatrum, et Romam ad Caesarem de eo scripsit.

ἐλέγετο πλὴν τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Θεοῦ, τὸ φάρμακον εἰς τὸ μέσον ἐνεχθῆναι ἐκέλευσε. Καὶ κομισθέντος, τῶν ἐπὶ θανάτῳ τὶς ἐλωχέτων πίνειν κενέλευσε, καὶ πῶν εὐθὺς ἔθανε. Καὶ Οὐαρος ἐξαναστάς ἀπῆει τοῦ συνεδρίου. Ἡρώδης δὲ αὐτίκα ἔθηκε τὸν Ἀντίπατρον, καὶ εἰς Ῥώμην ὡς Καίσαρα γράμματα πέμψει περὶ αὐτοῦ.

D XXV. Interceptum est eodem tempore epistolum, ab Antiphilo ad Antipatrum missum, in hanc sententiam: *Misi tibi Acmes epistolam, vitae tuae nulla ratione habita. Nosti enim, mihi, si deprehensus fuero, a duabus familiis imminere periculum. Tibi, quod agis, velim bene vertat.* Rege alteram Antiphilli epistolam requirente, servus illius negabat se alteram accepisse. Sed quidam conspicatus servi tunicam subsutam, illic latere epistolum recte conjectavit, quod ita habebat: *Acme*

Variae lectiones et notae.

νων. W.

(50) *Οἶσθα γὰρ ὅτι αὐθις*, etc. Abest hoc comma a cod. Collb. Sequitur αὐ δ' εὐτυχούς.

Antipatro. Scripsi patri tuo litteras quales voluisti : et exemplum litterarum, quas Salome ad dominam meam scripserit, misi : qua lecta, scio ei Salomen pœnas daturam. Epistola vero ad Herodem hujusmodi fuit : Cum in eo elaborare, ne quid earum rerum quæ contra te parantur, ignores : Salomes epistolæ ad dominum meam contra te scriptæ **258** *exemplum tibi misi, cum periculo meo, fructuque tuo. Erat autem Acme Judæa genere, sed Liviæ Cæsaris uxori serviebat : et illa agebat, magna pecunia ab Antipatro conducta. Herodes etsi concitatus erat ad Antipatrum statim tollendum, ut magnarum rerum perturbatorem, et a Salome irritabatur, quæ pectus tunderet, seque occidi juberet, si quod argumentum sibi dignum contra se deprehenderetur : tamen se repressit, et filium accersitum, nihil metuentem respondere jussit. Qui cum omnem culpam in Antiphilum conferret, ab Herode denuo per litteras apud Cæsarem accusatur, etiam Acmes fraudibus detectis, et exemplis litterarum illius adjectis. Interea rex morbo oppressus, testamentum scripsit, in quo filio nato minimo regnum reliquit, Archelao et Philippo ex Antipatri calumniis infensus. Et longiore vita desperata, cum annum septuagesimum ageret, seque contemni, ac suis infortunium lætari omnes putaret, efferatus est hujusmodi occasione. Herodes cum multa contra legem fecisset, inter alia in magno templi vestibulo auream aquilam dedicarat, lege imagines hominum aut animantium dedicari vetante. Eam aquilam Judas et Matthias Judæorum doctissimi, et plebi ob adolescentum institutionem charissimi, revelli jusserunt. Nam etsi periculum ex eo alicui crearetur, tamen beatum esse, qui pro defensione legum interiret. Cum hujusmodi sermones adolescentum auribus insusurrarent, rumor oritur de regis obitu : aquila sub meridie revellitur, securibus conciditur. Comprehenduntur multi adolescentes, et Judas ac Matthias facinoris auctores, et quasi lanistæ : ac ad Herodem perducti rogantur, an ausi fuerint suum donarium revellere ? Illi respondent, *factum esse : neque vero mirandum, si Mosis leges, divinitus edocti, ipsius decretis anteferrent.* Eos igitur victos Hierichuntem misit : et primoribus Judæorum accersitis, in lectulo recubans, suorum beneficiorum et templi ædificati memoriam refricuit, exclamans, sibi adhuc viventi contumeliam fieri detractis suis donariis, ac populum, dum sibi insultare studeat, sacrilegio se obstringere. At illi crudelitatem* **259** *ejus veriti, eos qui id ausi essent, supplicium esse meritos dixerunt. Rex cæteris clementius tractatis, pontificatum Matthiæ ademptum Jozatosuæ conjugis fratri dedit, Matthiam seditionis auctorem et quosdam ex seditiosis viventes cremavit.*

Α νουσιν οὖν τὴν ἐπιστολὴν, δηλοῦσαν ὡς Ἄκμη Ἀντιπάτρω (51). Ἐγραψα τῷ πατρὶ σου ὅσαν ἡθελες ἐπιστολὴν. Καὶ ἀντίγραφον κοίτησασα τῆς πρὸς τὴν ἔμην κυρία, ὡς παρὰ Σαλώμης ἐσταλμένης, ἐπεμψα· ὁ δὲ κελεύων ὀδοῦς τιμωρήσεται Σαλώμην. Ἡ δὲ πρὸς Ἡρώδην ἐπιστολὴ τοιαύτη ἦν· Ἐργον ἐγὼ ποιουμένη μὴδὲν σε λανθάνειν τῶν κατὰ σοῦ γενομένων, εὐρούσα ἐπιστολὴν Σαλώμης πρὸς τὴν ἔμην κυρία κατὰ σοῦ, τὸ ἀντίγραφόν σοι αὐτῆς ἐστὶ ἐπιεικῶς ἐμοί, ὡς ἐλίμωσ δὲ σοί. Ἦν δὲ ἡ Ἀκμή Ἰουδαία τὸ γένος, ἐδούλευε δὲ Λιβία (52) τῇ Καίσαρος γυναικί· καὶ ἐπρασε ταῦτα, χρήμασι πολλοῖς ὠνηθεῖσα ὑπὲρ Ἀντιπάτρου. Ἡρώδης δὲ ὤρμησε μὲν εὐθύς ἀνελεῖν τὸν Ἀντίπατρον, ὡς κύκθηθρον μεγάλων πραγμάτων· ἐξώτρυνε δὲ αὐτὸν ἡ Σαλώμη στερονοτυπούμενη, καὶ κτείνειν αὐτὴν ἀξιούσα, εἰ εὐροί πιστιν τινὰ ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτῆς ἀξιοχρεῶν. Κατασχὼν δ' ἑαυτὸν, μετεπέμψατο τὸν υἱὸν, κελεύων ἀντειπεῖν μηδὲν ὑπιδόμενον. Ὁ δὲ Ἀντιφίλῳ τὴν πάντων αἰτίαν ἀνέειπε. Ἡρώδης δ' αὖθις γράμματα πρὸς Καίσαρα ἐστειλεν ἐπὶ κατηγορίᾳ τοῦ Ἀντιπάτρου, δηλοῦντα καὶ ὅσα ἡ Ἀκμή συγκαουρήσασα εὐρητο· ἐστειλε δὲ καὶ τῶν κτείνης ἐπιστολῶν τὰ ἀντίγραφα. Εἰς νόσον δὲ μεταξὺ ὁ βραχέως ἐμπέσων, διαθήκας γράφει, τῷ νεωτάτῳ τῶν υἱῶν τὴν βασιλείαν διδοῦς, μίσει τῷ πρὸς Ἀρχέλειον καὶ Φίλιππον ἐκ τῶν Ἀντιπάτρου διαβολῶν. Ἀπενοκῶς δὲ βιώναι, εἰ περὶ ἔτος ὡν ἐδομηκτοστὸν, ἐξηγγίωτο· αἴτιον δ' ἦν ὅτι καταφρονηθεὶς ἐδόκει, καὶ ἡδισθαί πάντας ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ δυστυχίμασιν. Εἰς τοῦτο δ' ἐκ τοιοῦδε παρώρητο. Πολλὰ παρὰ τὸν νόμον Ἡρώδῃ πεποίητο, ὧν ἓν ἦν καὶ ὁ παρὰ τὸν μέγαν τοῦ ναοῦ πυλῶνα ἀνατεθεὶς χρυσῶς ἀετός. Κωλύει δὲ ὁ νόμος εἰκότων ἀναθέσεις ἢ ζῶων ἐπιτηδεύεσθαι. Τοῦτον τὸν ἀετὸν Ἰούδας καὶ Μαθθίας Ἰουδαίων λογιώτατοι, καὶ δῆμῳ προσφιλεῖς διὰ παιδείαν τῶν νεωτέρων, ἐκέλευον κατασπῆν. Κἂν γάρ τινι κίνδυνος διὰ τοῦτο γένηται, ἔλεγον· Μακάρτιός ἐστιν κτείνος ὑπὲρ τῶν νόμων θανόντων. Τοιοῦτοις οὖν λόγοις ἐπαλειφόντων τὴν νεότητα, γίνεται λόγος τεθνάναι τὸν βασιλέα. Καὶ αὐτίκα μεσοῦσης ἡμέρας κατέσπων τὸν ἀετὸν, καὶ συνέκοπτον τοῖς πελέεσι. Συλλαμβάνονται τοῖνον καὶ τῶν νέων πολλοί, καὶ Ἰούδας καὶ Μαθθίας οἱ τοῦ τολμηματος εἰσηγηταί, καὶ ἀλείπται τῶν τοῦτο ἐργασαμένων, καὶ ἀνήχθησαν πρὸς Ἡρώδην. Ὁ δὲ ἤρστο, εἰ ἐτόλμησαν καθελειν αὐτοῦ τὸ ἀνάθημα. Καὶ οἱ ἄνδρες, Πέπρακται, εἶπον, καὶ θαυμάζειν οὐ χρὴ, εἰ τῶν ὁμῶν δογημάτων τοὺς νόμους, οὐδὲ Μωσῆς ἡμῖν καταλέλοιπεν ἐκ θεοῦ διδυχθεῖς, προτιμώμεθα. Τοὺς μὲν οὖν δεδεμένους ἐπεμψεν εἰς Ἱεριχώ καλέσας δὲ τοὺς ἐν τέλει τῶν Ἰουδαίων κατακεκλιμένους ἐν κλισίῳ, τῶν εἰς αὐτοὺς εὐποιῶν ἀνεμίμησε, καὶ τῆς δομῆσεως τοῦ ναοῦ, καὶ κατέββα, ὅτι καὶ εἰ ζῶντα ἐξυθρίζοιεν, καθαίρουνται·

Variæ lectiones et notæ.

(51) Ἀκμή Ἀντιπάτρω Desunt hæc verba in cod. C. lb.

(52) Λιβία. Ita restituit Wolfius : perperam enim ms. omnes Ἰουλιᾶ.

τὰ αὐτοῦ ἀναθήματα, ὡς δοκεῖν μὲν αὐτὸν ὑβρίζειν, κατὰ δέ γε τὸ ἀληθές, ἱεροσυλεῖν. Οἱ δὲ, δεδιότες τὴν ἐκείνου ὀμότητα, τοὺς τοῦτο τολμήσαντας ἀξίους εἶναι κολάσεως ἔφασκον. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοῖς μὲν ἄλλοις πρότερον προσεφέρετο, Μαθθίαν δὲ τὸν ἀρχιερέα τὴν τιμὴν ἀφελόμενος, ἕτερον εἰς τὸ ἱερῶσαι κατέστησεν, Ἰωζάρον ἀδελφὸν (53) τῆς αὐτοῦ γυναίκος. Μαθθίαν δὲ τὸν τὴν στάσιν ἐγείραντα, καὶ τινὰς τῶν στασιαζόντων κατέκαυσε ζῶντας.

ΚΓ'. Ἡ μὲν τοι νόσος ἐπὶ μᾶλλον ἐκείνῳ ἐνεπι-
κράινετο, δίκην ὧν παρηνώμησε τίνοντι. Πῦρ γὰρ
μαλθακὸν τὰ ἐντὸς ἐκάκου αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐντέρων
ἦσαν ἐλκώσεις, καὶ μάλιστα τοῦ κώλου ἀλγήματα,
καὶ φλέγμα περὶ τοὺς πόδας ὑγρὸν τε καὶ διαυγές,
τοῦ ἥτρου τε ἄκαυσις, καὶ τοῦ αἰδοίου σήψις γε-
νώσα σκώληκας, καὶ ἐπὶ τούτοις ὀρθόπνοια, τῇ τε
ἀποφορᾷ ἀηδῆς καὶ τῷ τοῦ ἄσματος συνεχεῖ, καὶ
σπασμοὶ περὶ πᾶν αὐτοῦ μέλος ἐγίνοντο. Ὁ δὲ, καὶ
οἷω κακῶς διακειμένος, ἐν ἐλπίδι ζωῆς ἦν, οὐδὲ
ἀποτετραμμένους κεχρησθαι ἀπαναίνόμενος (54).
Πράσας δὲ καὶ τὸν Ἰορδάνην, τοῖς κατὰ Καλλίρ-
ρόην ἐχρήτο θερμοῖς, ἃ σὺν τῇ λασπῇ ἀρετῇ τυγχά-
νει καὶ πότιμα. Ἐνθα εἰς πύλον ἐλαίου πλέων παρὰ
τὸν ἰατρῶν ἐμβλήθει, ἔδοξεν ἐκλιπεῖν. Ἀνεγκιών
δὲ εἰς Ἱερουσόμτα κεκόμιστο, ἐνθα μέλαινα αὐτὸν
ἐπὶ πᾶσιν ἦρει χολή. Τελευτῶν δὲ ἀνοσίαν πράξιν
ἐπινοεῖ. Προστάγματι γὰρ αὐτοῦ ἐκ παντὸς τοῦ
ἔθνους τῶν ἐντεμοτέρων ἀφικομένων ἐκεῖ, συγκελι-
σας πάντας ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ, τῇ ἀδελφῇ Σαλώμῃ
καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Ἀλεξᾷ ἐνατέλλετο, ἐπὶν αὐτὸς
ἀφῆ τὴν ψυχὴν, τοὺς καθειργμένους ἅπαντας ἀνε-
λεῖν, Ἴνα μὴ ἐφήθουτο ἡμῶν, λέγων, οἱ δῆμιοι τῇ
τελευτῇ, μὴδ' ἐκικροτοῖεν, ἀλλ' ἐκάστων θρη-
νούτων τὰς ἐαυτῶν οὕτως καὶ αὐτὸς δόξω θρη-
νεῖσθαι. (55), καὶ πολλοῖς ἡ ἐξοδός μου τιμηθῆλη
τοῖς θάκρυσιν. Καὶ ὁ μὲν ἐπέσκηπτε ταῦτα θάκρυσιν
καὶ ποινώμενος, οἱ δὲ μὴ παραβήσεσθαι τὴν ἐνο-
λίην ἐπηγγέλλοντο. Ἐν τούτοις γράμματα ὑπὸ τῶν
ἐν Ῥώμῃ ἀπεσταλμένα κεκόμιστο, τὴν τε Ἀκμήν
ἀνηρημένην δηλοῦντα, καὶ τὰ περὶ τὸν Ἀντίπατρον
τῆ τοῦ πατρὸς γνώμην ἀνατιθέμενα. Τούτων ἀκούσας
Ἡρώδης ἤσθη, καὶ βραχὺ τι ἀνήνεγκε. Τῶν δ' ἀλγη-
δόνων εἰς μέγα ἠρμένων, ἀπέχετο μὲν σιτίων·
μῆλον δ' αἰτήσας, καὶ μάχαιραν, γνῶμης ἦν ἐαυτὸν
ἀναίρησων, καὶ πέπραχεν ἀντὶ ἐνθύμημα, εἰ μὴ τις
αὐτοῦ προγόνος κατέσχε τὴν δεξιάν· καὶ μέγα ἀνα-
κράγοντος, οἰμωγῇ τε ἦν καὶ θόρυβος μέγας, ὡς
εἰχομένου τοῦ βασιλέως. Καὶ ὁ Ἀντίπατρος, ὡς ἦδη
θανόντος, ἀνεθάρσθη, καὶ τῷ δεσμοφύλακι ἀφελαι
αὐτὸν ἤξιο, μεγάλα ὑπισχυόμενος. Ὁ δὲ τῷ βα-
σιλεὶ γνωρίζει τὴν ἐκείνου διάνοιαν· καὶ ὅς ἀνεβόησέ
τε καὶ πέμπει τινὰς, τοὺς αὐτίκα κτενοῦντας αὐτόν.
Μεταποιεῖ δὲ αὐτὸς τὰς διαθήκας, Ἀντίπα μὲν τε-
τραρχίαν διδοῦς, Γαλιλαίαν τε καὶ Περσίαν Ἀρχε-
λάῳ δ' ἀπονέμων τὴν βασιλείαν· τὴν δὲ Γαυλιανίαν

XXVI. Enimvero morbus exasperabatur, ut pœ-
nas scelerum daret; ignis enim lentus ejus viscera
torrebat : intestina exulcerata erant; in primis
coli doloribus cruciabat, et pituita mollis ac pel-
lucida pedes vexabat. Accedebat imi ventris dolor,
et pudendorum putredo vermibus scædens : necnon
orthopnœa, et fœtor teter, et crebrum anhelitum
convulsiones omnium membrorum comitabantur.
Etsi autem in tantis malis versabatur, tamen vitæ
spem alebat, nec ab ullo medicamenti genere ab-
horrebat. Itaque Jordane trajecto, calidis aquis
Callirrhœes usus est, quæ præter cæteras virtutes
etiam potui sunt. Ibi a medicis in alveum oleo
plenum injectus, animam agere visus est. Sed re-
cepto spiritu Hierichuntum perlatum, ad cætera
mala atra bilis accessit. Moriturus nefarium consi-
lium capit. Nam cum totius gentis primores edicto
convocasset, omnes in Hippodromo conclusit : et
sorori Salomæ, ac ejus marito Alexæ mandavit,
ubi animam exhalarit, ut eos omnes tollerent :
Ne, inquit, populi meam mortem sibi gratulentur,
neve applaudant : sed singulis suos deplorantibus,
ipse quoque deplorari videat, et obitus meus multis
lacrymis honoretur. Quæ cum fleus et Deum obte-
stans diceret, illi se mandatum non neglecturos
pollicentur. Interea litteræ Roma afferuntur, qui-
bus certior reddebatur, Acmen esse interfectam,
et negotium Antipatri patris arbitrio permitti.
Quibus Herodes lætatus est, et nonnihîl recreatus.
Sed doloribus in immensum auctis, cibo abstinuit :
ac malo et cultello petito, in animo habuit semet-
ipsum occidere. Ac fecisset, nisi quidam animad-
verso consilio, dexteram ejus inhibuisset : qui cum
exclamasset, gemitus et tumultus magnus fuit,
quasi rege mortuo. Eaque spe Antipater animis
receptis, a carceris custode, magnis muneribus pro-
missis, petiit se dimitti. Quo indicato, rex exclamavit,
ac 260 statim spiculatoribus missis qui
illum interficerent, testamentum denuo mutavit,
Antipæ tetrarchia Galilææ et Perzæ legata, Archelao
regno assignato; Philippo filio Archelæi fratri
tetrarchia Gulanitidis, Trachonitidis, Batanææ,
et Paneadis concessa; Jamniam vero, Azotum et
Phasaelidem Salomæ sorori donavit. His actis, ac
Cæsari et uxoris ejus Liviz muneribus multorum
talentum relictis, quinto post occisum Antipatrum

Variaz lectiones et notæ.

(53) Ἰωζάρον ἀδελφὸν τῆς αὐτοῦ γυναίκος. Josephus ἀδελφὸν γυναίκος τῆς αὐτοῦ. Ambiguum est utrum Jozari sororem in matrimonio habuerit Herodes an Mathias. W.

(54) Οὐδὲ ἀποτετραμμένους κεχρησθαι ἀπαναίνόμενος. Josephus habet : Ὅποσα φρωγὰ ὑπαγορεύσειαν χρῆσθαι ἀποτετραμμένους, quæ medici profutura dicent, ab eorum usu non abhorrebat. Verba

Zonaræ Wolfo mentiosa videntur, tametsi ita etiam præferant tres mss. Regii et Colberteus : Ἀποτετραμμένους et ἀπαναίνόμενος. Idem fere significant; sed si lectio non fallit, inquit ille, ἀποτετραμμένους posuit Zonaras pro ἀπειρημένους, remediis interdictis.

(55) Δόξω θρηνεῖσθαι. Ms. Δόξη.

die obiit. Regnavit post sublatum Antigonum annos iv et xxx, postquam a Romanis rex appellatus fuerat, xxxvii. Salome vero et Alexas, priusquam ejus mors vulgo innotesceret, eos qui in Hippodromo conclusi erant, emittunt, dicentes: regem jubere, ut in agros egressi, rebus suis fruantur, idque summam eorum in gentem beneficium exstitit. Deinde regis obitu publicato, lectum est testamentum, quod Archelao regnum assignabat. Ptolemaeus vero, cui sigillum regis erat creditum, negavit id nisi Cæsaris auctoritate ratum fore. Tum statim sublato clamore Archelaus rex est sublatus, post regi funus magnifice factum. Atque ita Herodes naturæ debitum exsolvit.

γεσία παρ' αὐτῶν εἰς τὸ ἔθνος ἐγένετο. Εἶτα ὁ θάνατος γινώσκοντο τὴν βασιλείαν ἀποκληροῦσαι τῷ υἱῷ Ἀρχελάφῳ. Πτολεμαῖος δὲ, τὸν σημαντήρα τοῦ βασιλέως πεπιστευμένον δακτύλιον, οὐκ ἄλλως ἔλεγε κυροῦσθαι τὰς διαθήκας ἢ διὰ Καίσαρος. Β. ἢ ὁ εὐθύς ἦν εὐφημούντων Ἀρχελάου βασιλεία καὶ ἐπὶ Καί. ὁ Ἡρώδης μὲν οὕτως ἀπέτισε τὸ χρεῖον.

καὶ Τραγωνίτην καὶ Βιταναίαν καὶ Πανδάρα· Φιλίππῳ πατρὶ μὲν αὐτοῦ, Ἀρχελάου δὲ ἀδελφῷ, τετραρχίαν ἀποκληρῶν· Ἰάμνεια δὲ καὶ Ἄζωτον καὶ Φασηλίδα Σαλώμῃ τῇ ἀδελφῇ χαρίζομενο· Ταῦτα πράξα· καὶ Καίσαρι καὶ τῇ ἐκείνου γαμετῇ Λιουλὴ ἑωρτάς πολυταλάντου· καταλιπὼν, ἡμέρα πέμπτη μεθ' Ἀντίπατρον κτείνεις, τελευτᾷ, βασιλεύσας μεθ' ἑνὸς ἀνεῖλεν Ἀντίγονον ἔτη τέσσαρα καὶ τριάκοντα, μεθ' ὃ ὑπὸ Ῥωμαίων ἀποδέδεικτο βασιλεὺς ἐπὶ καὶ τριάκοντα. Σαλώμῃ δὲ καὶ Ἀλεξῆς, πρὶν ἐκπυστον γενέσθαι τὸν αὐτοῦ θάνατον, τοὺς ἐν τῷ Ἰσποδρόμῳ κατακεκλεισμένους· ἐκπέμπουσι, λέγοντες τὸν βασιλέα κελεύειν ἀπιούσιν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς νέμεσθαι τὰ οἰκία. Καὶ μεγίστη αὕτη εὐφροσύνη τοῦ βασιλέως δεδημοσίευστο, καὶ αἱ διαθήκαι ἀνεκροῦσθαι τὰς διαθήκας ἢ διὰ Καίσαρος. Β. ἢ ὁ τούτοις ἡ τοῦ βασιλέως ἐκφορά ἐτελείτο πολιτεία.

LIBER SEXTUS.

I. Archelaus vero cum satis acclamationibus in templum ascendit, et in solio aureo considens, populum humaniter est allocutus; sed coronam regiam a militibus accipere recusavit, ni Cæsar prius testamentum patris confirmasset, factaque re divina convivium celebravit. Cæterum Judæi quidam congressi, Matthiam et cæteros ob revulsam auream aquilam ab Herode supplicis affectus lamentati sunt cum magno ejulatu, et, conciliabulo indicto, ab Archelao postularunt, ut punitis iis qui apud Herodem auctoritate valuissent, necem illorum ulcisceretur, ac in primis pontifici sacerdotium abrogaret, et alium secundum leges crearet, eo honore digniorem. Annuuit Archelaus, ad impetum eorum reprimendum, quauquam moleste ferens: ac per præfectum militum populo dici iussit ea nunc intemptiva esse, **261** ac tum rectius actum iri, cum sibi regnum Cæsaris auctoritate confirmatum esset. Sed illi vociferantes et tumultuantes, neque ducem neque alium quemquam dicere quidquam passi sunt, quod ad castigationem et seditio- nis repressionem pertineret; atque in festo Azymorum magna multitudo in templum confluit, seditio- nis amplificandæ studiosa. Qua territus Archelaus, tribunum cum cohorte misit, ad populi motum sedandum. Verum seditiosi, impetu in milites facto, plerosque lapidibus obruerunt, pauci admodum et tribunus vulnerati effugerunt. Cum igitur perspiceret, nisi populus concitatus reprimeretur, magnum e seditioe malum oriturum, misit omnem exercitum, a quo tribus circiter millibus cæsis, cæteri dissipati in montes confugerunt, et ex regis edicto festivitate ommissa, ad sua quique redierunt. Archelaus vero cum matre et Herodis sorore Salome Romam abiit, summa rerum interea Philippi

A. Ἀρχελάος δὲ, εἰς τὸ ἱερὸν ἀνελθὼν, καὶ εὐφημηθεὶς, ἐπὶ θρόνου τε καθίσας χρυσοῦ, ἐδεξιοῦτο τὸ πλῆθος. Τοῦ μέντοι στρατεύματος καὶ τὸ διάδημα περιτιθέντος αὐτῷ, οὐκ ἐδέξαστο, εἰ μὴ πρότερον Καίσαρ τὰς πατρικὰς διαθήκας ἐπικυρώσει, καὶ θύσας ἐπ' εὐχίαν ἐτρέπετο. Συνελθόντες οὖν τῶν Ἰουδαίων τινὲς, Ματθίαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κολασθέντας ὑπὸ Ἡρώδου διὰ τὴν τοῦ χρυσοῦ ἀετοῦ κατασπάσιον, ὠλοφύροντο, ἐπὶ μέγα τὴν οἰμωγὴν αἰρόντες· συνέδου τε αὐτοῖς γενομένης, ἤξισον τοῦ ὑφ' Ἡρώδου τιμωμένους κολάσαντα τὸν Ἀρχελάου, ἐκδικήσαι τοὺς τεθνεῶτας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὸν Ἀρχιερέα παῦσαι, ἕτερόν τε καταστήσασθαι νομιμώτερον. Τούτοις Ἀρχελάος καίπερ ἀχθόμενος, τὴν ὁρμὴν αὐτῶν ἐπέχων, ἐπένευε· καὶ τὸν στρατηγὸν τῷ πλήθει διαλεξόμενον ἐστειλεν, ὡς οὐ νῦν τούτων καιρὸς, ἀλλ' ὅτε αὐτῷ ἡ ἀρχὴ βεβαιωθῆ ἐπιναύσει τοῦ Καίσαρος. Οἱ δὲ, βοῶντες καὶ θορυβοῦντες, οὐκ εὐὼν λέγειν τὸν στρατηγὸν, σὶ δὲ τοὺς ἄλλους ἠνείχοντο, ἐπὶ σωφρονισμῷ καὶ ἀποτροπῇ τῶν στάσεων ὠρμημένον λέγειν αὐτοῖς. Ἄρει δὲ τῆς τῶν Ἀζύμων ἑορτῆς ἐνεστηκυίας, καὶ πλήθους πάντοθεν συβρέυσαντος εἰς τὸ ἱερὸν, ἐπὶ μέγα τὴν στάσιν ἐξῆραι προεθυμοῦντο. Ὁ θεὸς Ἀρχελάου, χιλιάρχον μετὰ σπείρας ἐξέπεμψε, τὴν ὁρμὴν καταστελοῦντα τοῦ δήμου τοῦ στασιάζοντος. Καὶ οἱ στασιασταὶ παραχρῆμα ἐπὶ τοῖς στρατιώταις ὠρμηκασί, καὶ κατέλευσαν τοὺς πλείστους αὐτῶν, ὄλιγοι δὲ τινε; καὶ ὁ χιλιάρχος τραυματίας διέφυγον. Ἀρχελάος δὲ, συνιδὼν ὡς, εἰ μὴ τὸ τῆς πληθύος ὁρμητικὸν κωλυθῆ, εἰς μέγα κακίαν τὰς τῆς στάσεως ἀποθήσεται, ἐκπέμπει πᾶν τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς μὴν τριχίλιους ἀνηρέθισαν, οἱ δὲ γε λοιποὶ ἐπὶ τὰ ὄρη διασχεδάζθησαν, καὶ κήρυγμα γέγονε πάντα· ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὰ οἰκία· οἱ δὲ, τὴν ἑορτὴν λιπόντες, ἀπῆσαν.

'Αρχέλαος δὲ ἐπὶ Ῥώμην ἐξέπλει σὺν τῇ μητρὶ Φιλίππῳ τῷ ἀδελφῷ πιστεύσας τὰ πράγματα· συνεξέ-
 ρξε δὲ αὐτῷ καὶ Σαλώμῃ ἡ ἀδελφῇ Ἡρώδου. Καὶ
 Ἀντίπα· δὲ ὁ Ἡρώδου υἱὸς ἐτέρωθεν ἐπὶ Ῥώμην
 ὤρμητο, καὶ αὐτὸς τῆς βασιλείας ἀντιληψόμενος, ὡς
 ἐν προτέροις διαθήκαις καταγεγραμμένης αὐτῷ·
 ἐπίρου δὲ τοῦτον πρὸς τὰς ἐλπίδας Σαλώμῃ. Ἐπει
 εἰς Ῥώμην ἀφίκοντο, καὶ παρέστησαν Καίσαρι,
 οἱ μὲν ὑπὲρ Ἀρχελάου τοὺς λόγους πεποίητο, οἱ δὲ
 ὑπὲρ Ἀντίπα, τοῦ Ἀρχελάου κατηγοροῦντες. Καίσαρ
 δεξιόθεν ὑπὲρ Ἀρχελάου βοήθην ἐπέειπε. Ἐν τούτοις
 δὲ ἀγγέλλεται Καίσαρι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος στα-
 σιάσαν, καὶ τοὺς ἐκεῖ Ῥωμαίους πολιορκοῦν. Κατὰ
 γὰρ τὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἑορτὴν μυριάδων πολλῶν
 συναθροισθεισῶν πανταχόθεν, ὑπ' αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι
 συγκατεκλείσθησαν, καὶ αὐτὸς Σαβίνος (στρατηγὸς
 δὲ ἦν οὗτος Ῥωμαίων) καὶ μάχῃ ἦν καρτερὰ, καὶ οἱ
 Ῥωμαῖοι ἐκράτουν. Περιδοῦσαντες οὖν οἱ Ἰουδαῖοι,
 ἐπιτις στοὰς ἀνήλθον τὰς ἐξω τοῦ ἱεροῦ, κἀντεῦθεν
 ἐξ ὑπερβείων βάλλοντες, μεγάλα ἔβλαπτον τοὺς
 Ῥωμαίους. Οἱ δὲ πῦρ ταῖς στοαῖς ἐνέεισι, καὶ τοῦτο
 ὑπέρεφον ὕλαις, ἐγείρειν φλόγα πεφυκυίας· καὶ
 ταχὺ ἤπτετο τοῦ ὀρόφου· καὶ οἱ ἐπὶ τῶν στοῶν οἱ
 μὲν τῷ ὀρόφῳ καταβρῆγγυμένῳ συγκατεφέροντο,
 τοὺς δὲ περιστάδων ἔβαλλον οἱ πολέμιοι, οἱ δὲ εἰς τὸ
 πῦρ ἐνέισαν ἑαυτοὺς, οἱ δὲ τοὺς ἑαυτῶν ἐκτείνοντο
 ξίφειν, ἐσώθη τε τῶν ἐν ταῖς στοαῖς ἀνελεθόντων
 οὐδ' ὀπισθοῦν. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτουν τοῦ ἱεροῦ
 θησαυροῦ· καὶ πολλὰ μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν
 εἰρηκαστο, Σαβίνος δὲ εἰς τὸ φανερόν τραχόσια
 περίσσωσε τάλαντα. Οἱ γὰρ μὴν περιλειμμένοι
 τῶν μαχομένων, τὰ βασιλεῖον περιστόντες, πῦρ ἐμ-
 βαλεῖν αὐτῷ ἠπέλιον, καὶ ἀπαντας κτείνει· εἰ δ'
 ἀπίστων, ἄδειαν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπηγγέλλοντο, καὶ
 Σαβίνῳ, καὶ πολλοὶ τῶν βασιλικῶν πρὸς αὐτοὺς ἠϋ-
 τομώθησαν. Ρούφος δὲ καὶ Γράτος, τρισχίλιους τοῦ
 Ἡρώδου στρατεύματος ἔχοντες ἄνδρας ἐβρωμένους
 ταῖς σῆμασι, Ῥωμαίοις προστίθενται. Ἰουδαῖοι δὲ
 οὐ μεθίοντο τῆς πολιορκίας, καὶ Σαβίνος ἐκαρτέρει
 πολιορκούμενος. Ἐπὶ τούτοις καὶ ἕτεροι θόρυβοι τὴν
 Ἰουδαίαν κατέλαβον. Ἰούδας γὰρ Ἐξεκίου τοῦ ἀρ-
 χιεροῦ υἱός, τοῦ ὄψ' Ἡρώδου μεγάλῳ ληφθέντος
 ἐνόησι, συστησάμενος πλῆθος, τὸ περὶ Σέπφωριν
 τῆς Γαλιλαίας ἐκίδραμε βασιλεῖν, καὶ τῶν ἐκεῖ
 κρατήσας ὅπλων, ὤπλισε τοὺς περὶ αὐτὸν, φοβερό·

τὸ ἀπαιεῖν ἦν. Ἀλλὰ καὶ Σίμων δούλος μὲν Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἀνὴρ δ' εὐπρεπής, καὶ μεγέθει σώ-
 ματος καὶ Ῥώμῃ προδύων, ἀρθεὶς τῇ ταραχῇ τῶν πραγμάτων, ἐτόλμησε περιέσθαι διάδοχον. Καὶ
 πλῆθος συστάντος περὶ αὐτὸν, βασιλεὺς καὶ αὐτὸς ἀναβρῆθαι, τὸ ἐν Ἰεριχοῦντι βασιλεῖον πύμπρησι,
 καὶ ἄλλου· δὲ τῶν βασιλικῶν οἰκῶν, διαρπάσας τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἀλλὰ τούτῳ Γράτος μάχην συνάψας, τὸ
 τε καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ πλῆθους διέφθειρε, καὶ αὐτοῦ τοῦ Σίμωνος τὴν κεφαλὴν κρατήσας ἀπέτεμε.
 Καὶ ἄλλοι δὲ στασιασταὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον ἐγένοντο, κακοῦντες καὶ Ῥωμαίους καὶ τοὺς βασι-
 λεύς.

Β. Οὐάρος δὲ, ἐν Συρίᾳ μαθὼν τὰ κατὰ τὸν Σα-
 βίνον, ἠπάγειτο τοῖς ἐν Ἰουδαίᾳ πολιορκουμένοις
 ἀλέξασθαι. Ἀθροισθεὶς δὲ ἐν Πτολεμαίδι τῆς αὐτοῦ
 δυνάμειος πάσης, μέρος τι ταύτης τῷ υἱῷ παρα-
 δούς, Γαλιλαίους ἐξέπεμψε πολεμῆν· ὃς συμβαλὼν
 ἐνίοις, ἐκράτησεν. Οὐάρος δὲ, τῷ λοιπῷ τοῦ στρα-
 τεύματος προσιὼν εἰς Ἱερουσόλυμα, εἰς δεξιάν τοὺς

A fratris fidei commissa. Alia ex parte Antipas He-
 rodis filius eodem contendebat, regnum et ipso
 vindicaturus, ut quod sibi ex priore testamento
 deberetur : eam spem ejus Salome incitante. Cum
 in urbem venissent, aliis Archelao, aliis Antipæ
 patrocinantibus, Cæsar suffragium pro Archelao
 tulit. Dum hæc geruntur, Judæorum seditio
 nuntiatur. Nam in festo Pentecostes multis milli-
 bus undique congregatis, Romani cum prætore
 Sabino sunt obsessi : et acri pugna commissa
 vicerunt. Judæi vero porticibus, quæ extra tem-
 plum sunt, occupatis, et inde telis ex superiore
 loco conjectis, multum Romanis nocuerant. At illi
 ignem porticibus injecerunt, eumque materia aluo-
 runt, quæ flammam excitare posset. Ea celeriter in
 altum elata, alii una cum tectis corruerunt, alios
 hostes circumfusi jaculis confecerunt, alii se in
 ignem conjecerunt, alii in suos enses incubuerunt :
 nemo denique ex iis qui porticus conscenderant,
 evasit. Romani autem sacro thesauro sunt potiti :
 et quanquam magna pecunia direpta a militibus,
 Sabinus tamen cocc talenta conservata in apertum
 protulit. Sed qui ex pugnantibus superfuere, r-
 giam circumdederunt, 262 eam se crematuros
 esse minati, atque omnes occisuros : sin abirent,
 impunitatem Romanis et Sabino pollicebantur, ac
 multi regil satellites ad illos defecerunt. Rufus
 autem et Gratus, qui tria millia ex Herodis exer-
 citu virorum robustorum habebant, ad Romanos
 se contulere : nec tamen obsidionem Judæ solve-
 runt, quam Sabinus fortiter toleravit. Præter hæc
 alii quoque tumultus orti sunt. Nam Judas Ezæchias
 latronum ducis filius, quem Herodes ægre ceperat,
 in Galilææ regiam juxta Sephorim facto impetu,
 armis quæ ibi erant suos instruxit, et omnibus
 fuit formidabilis. Sed et Simon Herodis regis ser-
 vus, cæterum vir pulcher, et magnitudine et robore
 corporis præcellens, rerum turbis impulsus, dia-
 dema sumere ausus, multitudinis concursu et ipso
 rex appellatus, Hierichuntiam et alias multas do-
 mos regias incendit atque diripuit. Verum Gratus
 prælio commisso, plerosque cecidit, ipsius quoque
 Simonis caput amputavit. Atque alii quoque illo
 tempore seditionibus motis, et regios et Romanos
 D infestant.

II. Varus autem cum in Syria aedivisset, quo
 iocō res Sabini essent, opem obsessis in Judæa
 ferre maturabat, et omnibus legionibus suis Pto-
 lemaide coactis, filium cum parte ad bellum in
 Galilæa gerendum ablegavit, eoque victoriam
 adeptus cum reliquo exercitu Hierosolyma pro-
 fectus, Judæis terrorem incussit, ut omnia obsi-

dione abirent. Hierosolymitani vero a Varo ob bellum factum accusati, responderunt, populi conventum ob festivitatem esse factum, bellum vero ab adventu esse excitatum. Itaque Varus militibus in agros missis, auctores seditionis inquisivit: et nonnullis repertis, ad II millia in crucem egit. Sed et alii circiter decies mille Varo contra eos ducenti se dediderunt, quorum principibus Romam missis, Herodis duntaxat cognati qui cum seditionis militabant, supplicii affecti sunt. Post hæc Judæorum legati Romam profecti sunt, qui indicto a Cæsare concilio, Judæorum circiter VIII millibus qui Romæ degobant, suffragantibus libertatem postularunt: et ad iniquitatis Herodianæ accusationem conversi, 263 cum non regem, sed tyrannum vocabant: nam cum Judaica gens sæpe graviter afflicta esset, nullas tamen ærumnas cum illis esse conferendas, quas sub illo tolerassent. Cum autem Archelaum, quem rerum potitum Herode moderatiorem fore putassent, cupide regem appellassent: cum veritum, ne non germanus Herodis filius haberetur, si mitiorem Judæis se præberet, trium millium virorum cædem in templo odidisse, idque regno a Cæsare nondum confirmato. His dictis petierunt, ut regno et id genus imperiis liberati, et Syriæ attributi, Romanorum prætoribus committi solitis, parere juberentur. Quæ cum Judæi postularent, Archelai patroni, utriusque regis, tam patris quam filii, defensione suscepta, et objectis criminibus refutatis, Judæis seditiones novarumque rerum studium objecerunt. Cæsar autem Archelaum non declaravit regem, sed paterni principatus scississe concessio, pollicitus est, si bene imperaret, se eum etiam regem appellaturum esse. Fuit autem proventus ditionis illi attributæ talentam: alterum semissem, in duas partes divisam, Antipæ et Philippo, aliis Herodis liberis, distribuit, unde hic c, ille cc talentum redditus percipiebat. Salomæ legata Herodis reliquit, et Ascalonem regiam attribuit, ex quibus omnibus LX talenta ad eam redibant. His ita ordinatis, Judæus quidam adolescens, quia Alexandro Herodis interfecto filio facie similis erat, ascito quodam populari suo, viro improbo et turbulento, Alexandrum Herodis filium se professus est. Nam cum quidam ad utrumque fratrem tollendum missi essent, alios esse interfectos, ipsos vero conservatos, et clam subductos assererat. Qua oratione imponebat hominibus, et maxima pecunia sic coacta, Romam properavit. Cæsar vero, qui non temere deceptum esse Herodem crederet, Alexandro fictitio in conspectum adducto, non deceptus est: nam facie quidem similitis erat Herodis Alexandro sed opere manuum factus asperior, et corpore rigidior, non, ut ille, delicato et molli. Cæsare

A πολιορκούντας τῶν Ἰουδαίων ἐπέβαλε, καὶ λιπόντες τὴν πολιορκίαν ἡμίεργον, ὄχοντο. Οὐάρου δὲ τοῖς Ἱεροσολυμίταις ἐγκαλοῦντος διὰ τὴν πόλεμον, ἐκείνοι τὴν τοῦ πλήθους σύνοδον διὰ τὴν ἑορτὴν ἔλεγον γεγονέναι, τὸν δὲ πόλεμον πρὸς τῶν ἐπηλύδων. Καὶ ὁ Οὐάρου, πέμψας κατὰ τὴν χώραν, ἐπέζητει τοὺς αἰτίους τῆς στάσεως, καὶ ἐθρῶν ἑνὸς ἐκόλασε· διαχθιοὶ γὰρ ἐσταυρώθησαν· καὶ ἕτεροι δὲ περὶ μυρίους Οὐάρου κατ' αὐτῶν ὠρμηθέντι παρέδωκαν εαυτούς· ὁ δὲ πρὸς Καίσαρα πέμπει τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν· Καίσαρ δὲ μόνους ἐκόλασεν, ὅσοι συγγενεῖς ὄντες Ἡρώδου συνειστέταυρον τοῖς στασιασταῖς. Εἰς δὲ Ῥώμην ἐξ Ἰουδαίας πρόσβεις ἀφίκοντο, καὶ τοῦ Καίσαρος συστησαμένου συνέδριον, οἱ πρόσβεις συνισταμένους ἔχοντες τῶν ἐπὶ Ῥώμης Ἰουδαίων περὶ ὀκτακισχιλίου, αὐτονομίαν ἤθουν, καὶ ἐπὶ κατηγορίαν τῶν Ἡρώδη τρέπονται παρανομηθέντων ὃ γὰρ βασιλεῖα, τύραννον δ' ἐκείνον ἐκάλου· Πάλλων γὰρ πολλὰς κακώσεων τῷ ἔθνει ἐφίησαν συμβεβηκυῶν, οὐδὲ μίαν ἐξισοῦσθαι τὰς αὐτῶν ἐπιτηνεγμέναις παρ' ἐκείνου κακώσεων. Οἰόμενοι οὖν πάντα τῆς βασιλείας κρατήσαντα Ἡρώδου ἴσασθαι μετρώτερον, ἀσμένως τὸν Ἀρχέλαον προσαίτιν βασιλεῖα. Ὁ δὲ, δεισας, ὥσπερ μὴ οὐχ Ἡρώδου νομίζοιτο καὶ, εἰ τοῖς Ἰουδαίοις ἡπιώτερος φαίνοιτο, τρισχιλίον ἀνδρῶν σφαγὴν κατὰ τὸ τέμενος ἐποίησεν, καὶ ταῦτα μηδέπω σοῦ, Καίσαρ, αὐτῶν τὴν ἀρχὴν βεβαιώσαντος. Καὶ ταῦτα λέγοντες, ἤξιον βασιλείας καὶ τοῖωνδε ἀρχῶν ἀπηλλάχθαι, προσθήκην δὲ γεγενῆσθαι Συρίας, καὶ τοῖς ἐκείναις σταλλομένους Ῥωμαίων στρατηγῶς ὑποκαίσθαι. Οἱ μὲν οὖν ταῦτα ἤτοδοντο, οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀρχέλαον, ἀπολογούμενοι, τοὺς τε βασιλεῖς, τὸν πατέρα λέγω καὶ τὸν υἱόν, τῶν ἐγκλημάτων ἀπέλυον, καὶ Ἰουδαίοις ἐπὶ νεκρῶν ὅστας καὶ νεωτερισμούς. Ὁ μὲντοι Καίσαρ βασιλεῖα μὲν οὐκ ἀποδείκνυσεν τὸν Ἀρχέλαον, τὸ δ' ἡμισὸν δίδωσι τῆς πατρικῆς ἀρχῆς, ἐπαγγελλόμενος ὀνομάσειν καὶ βασιλεῖα, εἰ καλῶς ἀρχοί. Ἐν δὲ τῆς αὐτῶν νεμηθείσης χώρας δασμὸς ἐτήσιος ἐξήκοντα τάλαντα. Τὴν δ' ἐτέραν ἡμισίαν μετὰ διχῆ δελῶν Ἀντίπα καὶ Φιλίππου παῖσιν ἑτέροις Ἡρώδου δίδειμα· καὶ τῶ μὲν Ἀντίπα ἡ νεμηθείσα χώρα εἰσφορὰν ἐποιεῖτο διακόσια τάλαντα, Φιλίππου δὲ ἡ παραδοθεῖσα μερὶς ἑκατὸν εἰσφέρει τάλαντα. Τῇ δὲ Σαλώμῃ ἐφ' οἷς ὁ Ἡρώδης κατέλιπε, καὶ τὸ ἐν Ἀσκάλωνι βασιλεῖον δίδωσιν· ἐκ πάντων δ' εἰσφέρετο ταῦτη δασμὸς ἐξήκοντα τάλαντα. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως διήκοντο· νεανίας δὲ τις Ἰουδαῖος εἰσφύκτισεν εαυτὸν εἰς τὴν Ἡρώδου συγγένειαν, ἐπὶ τὴν μορφήν ὁμοίωτο Ἀλέξανδρον τῷ ἀνηρημένῳ υἱῷ Ἡρώδου. Καὶ τινε παραλαβὼν ὀμόφυλον, ἀνὴρα πονηρὸν τε καὶ συγγεί (56) δυνάμενον πράγματα, Ἀλέξανδρον ὀνόμαζεν εαυτὸν τὸν Ἡρώδου υἱόν, ὃς ὑπὸ τινῶν τῶν ἀμαλῆν ἀμφω τοὺς ἀδελφοὺς ἐσταλλομένων, ἀλλῶν ἀνηρημένων, αὐτῶν δὲ περισωθέν-

Variæ lectiones et notæ.

(56) Συγγεί δυνάμενον. Turbulentum verti. Quod si quis τὸ συγγείαι pro ἀπατήται intelligere mavult, geronat *castrum*, vel *callidum*. W.

των και διακαλεσμένων. Καὶ λόγοις τοιοῦτοις ἄλλα ταῦς ἐντυγχάνοντας, κέντευθον, πλείστα συναγωγῶν χρήματα, εἰς Ῥώμην ἠπάτητο. Καίσαρ δὲ ἠπίσται μὲν βραδύως ἀπατηθῆναι Ἡρώδην, ἀγαγὼν δ' εἰς ἑσὶν αὐτῶ τὸν ψευδαλέξανδρον, οὐκ ἠπάτητο. Τὸ μὲν γὰρ εἶδος εἶχεν ἐμφερές πρὸς τὸν Ἡρώδου Ἀλέξανδρον, ὑπ' αὐτουργίας δ' ἐτετραχέωτο, καὶ πρὸς τὸ σκληρότερον αὐτῶ ἐπεφύκει τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ ἐκείνου ἐπὶ τρυφῆς μαμαλάκιστο. Ἐξήταζεν οὖν ὁ Καίσαρ περὶ Ἀριστοβούλου, καὶ ἂν εἴη φαρμένου δ' ἐκείνου ἐν Κύπρῳ καταλειψθαι, ἢ εἴ τι περὶ ἐμὲ συμβαίη θεινὸν, μὴ πάντῃ τὸ τῆς Μαρίας ἐπιλήπη γένος· κατὰ μόνας ὁ Καίσαρ τὸν ψευδαλέξανδρον ἀπολαθῶν, τὸ ἀληθές ἔρειν αὐτῶ κροστράπετο ἐπὶ μισθῶ τοῦ τυχεῖν σωτηρίας. Ὁ δὲ ἐκφαίνει τῷ Καίσαρι τὸ σκαιώρημα. Ὁ Καίσαρ δὲ ἰδρωμένον, αὐτὸν πρὸς αὐτουργίαν ὄρων, τοῖς ἔρταις συνέταξε· τὸν δ' ἐπὶ τούτοις ἐκείνῳ συμπόνια ἐκταίνειν· Ἀρχέλαος δὲ, τὴν ἰθναρχίαν παραλαθῶν, ἀφαιρείται τὴν ἀρχιερωσύνην ἐξ Ἰωακείμου τοῦ Βοηθοῦ, καὶ ἀντικαθίστασιν Ἐλεάζαρ τὸν ἐκείνου ἀδελφόν, καὶ Γλαφύραν ἀγεται πρὸς γάμον τὴν Ἀρχελάου παῖδα, Ἀλεξάνδρου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ γαμετὴν, ἀφ' οὗ καὶ τίκνα ἦν αὐτῇ, ἀπειρημένου τῷ νόμῳ ἀδελφῶν ἀγεσθαι γυναῖκας, παῖδας ἐκ τῶν τεθνεώτων ἐχούσας. Καὶ τὸν Ἐλεάζαρ δὲ μετὰ μικρὸν ἐκβαλὼν, Ἰησοῦν ἀντεισήγαγε, τὸν παῖδα Σετ'. Ἀνύων δ' ἔτος ἐν τῇ ἀρχῇ δέκατον, κατηγορήθη παρὰ Καίσαρι πρὸς τῶν ὑπηκόων, ὡς ὠμῶς καὶ τὸ δλον τυραννικῶς κεχρημένος τοῖς πράγμασιν. Ὁ τοίνυν Καίσαρ μετακαλεῖται ταχέως αὐτόν. Καὶ ἀκροασάμενος τῶν κατηγοριῶν, κτείνει, ἐκείνου μὲν φυγαδεύειν καταψηφίζεται, τὰ δὲ χρήματα ἀπηνέγκατο. Ὀνειρῶ δὲ τὸ μέλλον ἰδηλώθη τῷ Ἀρχελάῳ. Ἐδόκει γὰρ στάχυας ὄραν ἐκείναι ἐκείνου, καὶ πλήρεις σίτου, βιβρωσκομένους ἐπὶ βῶν. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλως ἐξηγοῦντο τὸν οὐνεῖρον· Σίμων δὲ τὸ μὲν γένος Ἑσσοίος, μεταβολὴν πραγμάτων ἔλαγε φέρειν Ἀρχελάῳ τὴν ἑσπιν, οὐ μόνον ἐπ' ἀγαθῶ. Τοὺς μὲν γὰρ βόας κωκοπαθείας σύμβολον εἶναι, ζῶα ἐπ' ἔργοις τλαιαπωρούμενα, καὶ δηλωτικὰ πραγμάτων μεταβολῆς, οὗτοι δὲ αὐτῶν ἀρουμένη ἡ γῆ, οὐκ ἔεται μένειν ἀκίνητος, τοὺς δὲ βόας στάχυας σημαίνειν ἐτῶν ἀριθμὸν· περιόδῳ γὰρ ἑκαυτοῦ πληροῦσθαι τούτους, καὶ ἀπαρτίζεσθαι θέρος, καὶ τὸν τῆς ἡγεμονίας χρόνον ἐξήκειν τῷ Ἀρχελάῳ. Καὶ τῇ γυναικὶ δὲ τοῦ Ἀρχελάου Γλαφύρῃ θνεῖρος τεθείαται ἔτερος. Ἀυτὴ γὰρ, ὡς ἰστορήται, Ἀλεξάνδρῳ πρότερον συνῆκει, Ἀρχελάου ὁμίμονι· ἀναιρεθίντος δ' ἐκείνου, Ἰδῶς τῷ Λιθῶν γαγάμητο βασιλεῖ· κτείνει δὲ τὴν ζωὴν μεταλλάξαντος, Ἀρχελάῳ γίνεται τὴν συνοικουσαν αὐτῷ Μαρίαν ἀποπεμφαμένην, καὶ ταῦτα παῖδας ἐξ Ἀλεξάνδρου ἔχουσα. Ἐδόκει γοῦν ἡ γυνὴ τὸν Ἀλέξανδρον αὐτῇ ἐπιστάντα, μέμψεσθαι τε αὐτῇ καὶ λέγειν· Γλαφύρα, ἀληθεύειν ἄρα τὸν λόγον ἀπέδειξας, ὅς ἀπιστοὺς εἶναι τοῖς ἀνδράσι τῆς γυναικὸς γῆσι. Παρθένος γὰρ ποὶ συνοικήσασα, καὶ παῖδας γεννήσασα ἐξ ἐμοῦ, λήθη τῶν ἐμῶν ἰσῶων, δευτέρως γίμοις συνῆμιλλησας· καὶ οὐδ' οὕτως σοι κόρος τῆς εἰς ἡμᾶς ἐγένετο ὀδύρος, ἀλλὰ καὶ τρίτον σαυτῇ νυμφίον παρακατέκλινας, καὶ ταῦτα ἐμὸν ἀδελφόν. Ἄλλ' ἐγὼ σε αἰθίς ἐμὴν κοισσάμενος, τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀπαλλάξω μισχόνης. Ταῦτα διηγησαμένη πρὸς τὰς συνθεῖς τῶν γυναικῶν, μετὰ μικρὸν τελευτᾷ.

A vero quaerente, ubi Aristobulus esset? respondit. In Cypro esse relictum, ut si quid sibi accidisset, Mariammæ genus non penitus interiret. Cæsar vero hominem seductum hortatus est, ut veritatem sibi diceret, impunitate promissa. Qui cum imposturam exposuisset, Cæsarque illum tolerando labori aptum videret, in remiges retulit: ejus vero socium occidit. Archelaus ethnarchia suscepta, sacerdotium Joazaro Boethi filio creptum, in fratrem ejus Eleazarum transfert. Et Glaphyram matrimonio sibi jungit, Archelai filiam, Alexandri fratris, e quo illa susceperat liberos. viduam. Est autem lege interdictum, ne mortuorum fratrum uxores, e quibus illi susceperint liberos, fratribus nubant. Sed et Eleazaro paulo post ejecto, Jesum Seis filium in ejus locum substituit. Decimo imperii anno accusatus est a subditis apud Cæsarem, quod crudelem ac plane tyrannum se præbret: ab eoque celeriter accessit, causa dicta, opibus ademptis in exsilium missus est: cum quidem ex somnio eum eventum ante cognovisset. Visus erat sibi decem spicas robustas, et frumento plenas videre, quæ a bobus comederentur. Id somnium aliis aliter interpretantibus, Simon professione Essæus visione illa mutationem ei portendi, eamque non felicem, dixit. Boves enim ærumnarum esse symbolum, animal quod laboribus urgeatur: et rerum vicissitudinem designare, propterea quod terra ab iis arando invertatur. Decem vero spicas totidem annos significare, quibus tanto spatio completis messis absolvatur, ætum principatus Archelai finem fore. Atque etiam Glaphyræ conjugii ejus, visum quoddam in somnis esse oblatum: quæ, ut antea dictum est, maritum habuit Alexandrum, Archelai fratrem. Eo mortuo, Jubæ Libyæ regi, qui uxorem Mariammen repudiarat, nupsit: idque cum liberos ex Alexandro suscepisset. Visus igitur est Alexander astare mulieri, et cum ea expostulare his verbis: *Utique verum illud verbum esse demonstrasti, Glaphyra. uxores infidas esse maritis. Nam tu cum mihi nupta fueris, et liberos pepereris, secundas nuptias ceperis: nec ea nostri contumelia contenta, cum tertio sponso concubuisti, eoque fratre meo. Sed ego te rursus mihi vindicatum, isto dedecore liberabo.* Hæc ubi mulieribus 265 familiaribus exposuit, paulo post decessit.

Γ. Ἡ δὲ Ἀρχελάῳ ὑπήκοος χώρα τῆς Συρίας προσσημῆθη. Ἐπέμπεθη δὲ καὶ Κυρήνιος ἀπογοργόμ-

III. Regio vero quæ Archelao parucrat, Syriæ est attributa: ac Cyrenius missus, qui Syriæ,

Ipsamque Judæam, Syriæ additamentum, describeret. Ac Judæi qui pridem ne nomen quidem descriptionis audire voluerant, suasu Joazari pontificis refragari destiterunt. Verum quidam Gaulanites, Sadoco Pharisæo ascito, bellis et latrociniiis Judæam implevit. Dicebant enim, facultatum æstimationem nihil esse aliud nisi manifestam servitutem: ac prætendebant illi quidem reipublicæ curam, sed vera pravorum emolumentorum occasiones captabant: unde seditiones et multorum cædes, principum etiam virorum, exstiterunt, partim ex intestinis bellis, partim ab hostibus. Accessit fames, urbium expugnationes, excidia, et templi conflagratio. Nam cum antiquitus tria essent apud Judæos philosophiæ genera, Essenorum, Pharisæorum, et Sadducæorum, quartum hoc et novum a Judæ et Sadoco introductum est. Nam Pharisæi, vili victu utentes, ad molliem se non deflectunt, observatores legum et rituum accurati: senibus honorem præbent, neque confidenter illorum auctoritati adversantur. Fatum esse docent, hoc tamen hominibus tribuentes, ut illius impulsus vincere possit, si serio renitentur: animos immortales, et sub terra vitæ actæ rationes reddendas esse censent. Qua de causa et apud populum plus auctoritate valent, et ad vota, ad sacra peragenda tanquam interpretes adhibentur. Sadducæi mortales esse animos arbitrantur, atque una cum corporibus interire, neque quidquam nisi leges observant: senioribus ac magistris refragari, in parte virtutis ponunt. Si qui verò illorum ad magistratus adhibentur, vel invitè assentiuntur Pharisæis, alioqui enim a populo non tolerarentur. Esseni Deo ascribent omnia, animorum immortalitatem credunt, justitiam colunt: donaria in templum mittunt, sed in eo non immolant, de expiationibus a cæteris dissentientes. Unde cum a communi sacrario arcæantur, privatim sacrificant, labores agriculturæ capessunt, res communes habent. **266** Quare dives omnium pauperrimo nihilo vivit lautius: neque uxores ducunt, neque servos emunt: hoc iniquum esse rati, illud discordiæ incitamentum; sed vitam agentes solitariam, alii aliis ministrant. Quæstores et terræ frugum, et eorum quæ aliunde afferuntur, designant. Quarta secta cum Pharisæis cætera consentit, sed libertatis alte infixum amorem gerit: cujus alumni, solum principem et Dominum Deum appellant, ea nomina tribuere homini dignantes: imo nec mortes, nec supplicia varia et atrocita recusantes, ne ab Instituto suo recedant. Hinc populus Judaicus ex amentia morbo in des-

nos τὴν Συρίαν, καὶ αὐτὴν Ἰουδαίαν προσθήκην ἐκείνης γεγενημένην. Ἰουδαῖοι δὲ, καίπερ πρότερον καὶ μέχρις ἀκοῆς τὴν ἀπογραφὴν δυσχεραίνοντες, τότε, τοῦ ἀρχιερέως Ἰωαζάρου (57) πείσαντος αὐτοῦς, ἐπέδοσαν. Γαυλανίτης δὲ τις ἀνὴρ, Σαδὼκ Φαρισαῖον προσεταιρισάμενος, πολέμων καὶ ληστειῶν τὸ ἔθνος ἐπέπλησαν; λέγοντες οὐδὲν ἕτερον εἶναι τὴν τῶν οὐσιῶν ἀποτίμησιν ἢ δουλείαν ἀντικρυς· καὶ ἐδόκουν μὲν ἐπὶ διορθώσει τῶν κοινῶν κεκινήσθαι, τῇ δ' ἀληθείᾳ οἰκείων ἐσπευδὸν καρδῶν ἀφορμάς· ἐξ ὧν στάσεις ἐφύησαν καὶ φόνος πολλῶν, καὶ αὐτῶν τῶν πρώτων ἀνδρῶν, ὁ μὲν ἐμφυλοῖς σφαγαῖς, ὁ δὲ τῶν πολεμίων, λιμός τε καὶ πείνων ἀλώσεις καὶ κατασκαφαί, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἐμπρησμός. Τριῶν γὰρ οὐτῶν ἐκ παλαιῶν τοῖς Ἰουδαίοις φιλοσοφίας ὁδῶν (ὡς καὶ πρόσθεν εἰρηται) τῆς τῶν Ἑσσηνῶν, τῆς τῶν Φαρισαίων, καὶ τῆς τῶν Σαδδουκαίων, τετάρτη αὕτη ἐπέισακτος παρὰ Σαδὼκ καὶ Ἰούδα κεκαίνισται. Οἱ μὲν γὰρ Φαρισαῖοι εὐτελῶς διαιτῶνται, οὐδ' ἐπικλίνονται πρὸς τὸ μαλακώτερον, περὶ τε τῶν νομίμων φυλακὴν εἰσὶν ἀκριβεῖς, καὶ τοῖς ἐν γῆρᾳ παραχωροῦσι τιμῆς, οὐδ' ἀντιλέγουσι θρασείως τοῖς παρ' ἐκείνων εἰσηγουμένοις. Εἰμαρμένην τε δογματίζοντες, καὶ τοῖς ἀνθρώποις διδάσκει μὴ εἶναι τὰς ταύτης ὁρμαῖς, μετὰ σπουδῆς ἀντιπράττουσιν· ἀθανάσιον τε τὰς ψυχὰς ἀπενέμουσι, καὶ δικαιοσύνης ὑποχθονίους τῶν βεβιωμένων δοξάζουσι· δι' ἃ τοῖς τε δήμοις εἰσὶ πιθανώτεροι (58), καὶ ἐνεύχαι; καὶ ποιήσασιν ἱερῶν ἐκείνοις χρωῶνται ἐξηγηταῖς. Σαδδουκαῖοι δὲ θνητὰς δοξάζουσι τὰς ψυχὰς, καὶ ταύτας τοῖς σώμασι συνδιαφθεῖσθαι λέγουσι. Καὶ ἡ τῶν νόμων αὐτοῖς οὐ παρατηρεῖται παράδοσις (59), καὶ τὸ πρὸς τοῖς γεραιτέροις καὶ τοῖς διδασκάλους αὐτοῦς ἀντιλέγειν ἀρετῆς οὐκ ἔστι. Εἰ δὲ τινες αὐτῶν εἰς ἀρχὰς ἔλθοιεν, προσχωροῦσι τοῖς τῶν Φαρισαίων λόγοις καὶ ἀκοντες· οὐ γὰρ ἄλλως ἀνεκτοὶ δοκοῦσι τοῖς πλείθεσι. Ἑσσηνοὶ δὲ ἐπὶ θεῷ τὰ πάντα πεποιήνται· ἀθανάτους ἡγήνται τὰς ψυχὰς· τοῦ δικαίου ἀντέχονται. Ἀναθήματα μὲν εἰς τὸ ἱερὸν στέλλουσιν, οὐ μὴν γὰρ καὶ θύουσι, διαφερόμενοι τοῖς ἄλλοις περὶ ἀγνισμῶν. Διὸ καὶ εὐργόμενοι τοῦ κοινῶν τεμνίσματος, ἐφ' ἑαυτῶν θύουσι· καὶ ἐπὶ πόνους γεωργικούς τρέπονται, κοινὰ τὰ χρῆματα ἔχουσιν. Ὅθεν οὐδὲν τι πλεον ὁ πλοῦσιος τῶν οἰκείων ἀπολαύει παρὰ τὸν πάνυ πανίστατον. Καὶ οὕτως γαμῆτάς· εἰσάγονται, οὕτως δούλους κτῶνται, τὸ μὲν ἀδικίαν οἰόμενοι, τὴν δὲ τῶν γυναικῶν ἐπισαγωγὴν στάσεως ἀφορμὴν· καθ' ἑαυτοῦς δὲ βιούντες, ἀλλήλοισι ὑπηρετοῦσι, καὶ ἀποδέχτας τῶν τῆς γῆς καρπῶν καὶ τῶν ἄλλοθεν κομιζομένων αὐτοῖς προχειρίζονται. Ἡ δὲ τετάρτη, ἧς ὁ Γαλιλαῖος

Variae lectiones et notæ.

(57) Τοῦ ἀρχιερέως Ἰωαζ. Ita etiam cod. Reg. et Colbert., supra etiam pro Ἰωζαρος, sed Josephus ibi Ἰωζαρος habebat, et postremus Archelai pontifex non Ἰωαζ, sed Ἰησοῦ; τοῦ Sic supra dicitur. Josephus vero iterum Joazarum appellat his verbis: Πείσαντος αὐτοῦς τοῦ ἀρχιερέως Ἰωαζάρου, Βοηθῶ δὲ ὄντο· υἱὸς ἦν. W.

(58) Πιθανώτεροι. Cod. Coll. πιθανώτεροι. Ita

infra pro γεραιτέρους, πρεβυτέρους. Et pro ἔθνος, περιπέτοιεν.

(59) Καὶ ἡ τῶν νόμων αὐτοῖς οὐ παρατηρεῖται παράδοσις. Fortasse, νομίμων παράδοσις, rituum traditiones non observant. Josephus habet: Φυλακῆς δὲ οὐδαμῶν τινῶν μεταποίησις, αὐτοῖς ἡ τῶν νόμων. Quem in vertendo secutus sum. W.

Ἰουδαίᾳ· γέγονεν ἡγεμονῶν, τὰ μὲν ἄλλα τοῖς Φαρι-
 σαίοις ὁμογνώμων ἐστὶ, τῆς δ' ἐλευθερίας αὐτῆς δρι-
 μῶς ἔρωσ ἐντέτηκεν, ἧς οἱ τρόφιμοι μόνον ἡγεμόνα
 καὶ δεσπότην τὸν Θεὸν ὀνομάζουσιν, ἀνθρώπων τῶν
 ὀνομάτων τούτων μεταδίδοναι μὴ ἀνεχόμενοι· ἀλλὰ
 καὶ θανάτους καὶ τιμωρίας ποικίλας τε καὶ δεινὰς
 ὑφίστασθαι μὴ ἀπαναινόμενοι, ἵνα μὴ τῆς σφετέρως
 ἐκταλῶν ἐνοστάσεως. Ἐντεῦθεν ἤρξατο τὸ τῶν
 Ἰουδαίων ἔθνος νοσεῖν ἐξ ἀνοίας ἀπόνειαν, Γε-
 σίου Φλώρου τοῦ ἡγεμόνος εἰς ταύτην αὐτοῦς ἐρε-
 θίσαντος ὕδρεσιν. Ὁ μὲντοι Κυρηνεὺς τῆς ἀπογρα-
 φῆς καὶ τῶν ἀποτιμῆσεων περαιωθεισῶν, αἱ ἐγέ-
 νοντο ἐν ἔτει τριακοστῷ καὶ ἐβδόμῳ μετὰ τὴν ἐν
 Ἀκρίῳ ἤτταν τοῦ Ἀντωνίου ὑπὸ τοῦ Καίσαρος,
 Ἰωάζαρον τὸν ἀρχιερεῖα καταστασιασθέντα ὑπὸ τοῦ
 πύθου, ἀφελόμενος τὴν τιμὴν, Ἄνναν τὸν Σεθεὶ (60)
 ἀρχιερεῖα καθίστησι. Κυρηνεὺς δὲ εἰς Ῥώμην ἀπά-
 ρντο·, Κοπάνιος τὴν Ἰουδαίαν διεῖπε. Τούτῳ δὲ
 δόδοχος γίνεσθαι Μάρκος Ἀμβιβούχος (61)· καὶ τὸν
 Μάρκον Ῥεύρος διαδέχεται Ἄννιος· ἐφ' οὗ δὲ ἡ τε-
 λεύτῃ Καίσαρ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ἄρξας ἔτη
 ἑπτὰ καὶ πενήκοντα, μὴνάς τε ἐξ ἐφ' ἡμέραιν
 ἑξοσίων, ἀφ' ὧν τεσσαρεσκαίδεκα ἔτη αὐτῷ συνῆρξεν
 Ἄντωνιος, ὡς εἶναι τὸν τῆς μοναρχίας αὐτοῦ χρό-
 νον ἐνιαυτοῦς τεσσαράκοντα πρὸς τρισὶ, κατὰ δὲ
 τινὰς τέσσαρσιν (62). Ἐβίω δὲ ἔτη ἐβδομήκοντα
 καὶ ἑπτὰ. Ἡ δὲ μοναρχία μετήνεκτο εἰς Τιβερίον.
 Γράτος Οὐαλλέριος εἰς Ἰουδαίαν ἔσταλτο ἡγεμῶν, ὃς
 παύσας τὸν Ἄνναν τῆς ἀρχιερωσύνης, Ἰσμαὴλ
 ἀποδείκνυσι τὸν τοῦ Φαβί. Καὶ τοῦτον δὲ μεταστήσας μετ'
 οὐ πολὺ, Ἐλάζαρ τῷ τοῦ Ἄννα υἱῷ ἀπονέμεται
 τὴν τοῦ Ἰερᾶσθαι τιμὴν, καὶ μετ' ἐνιαυτὸν ἀντιεσάγει
 Σίμωνα τὸν Καμήθου. Καὶ τούτῳ τὸν ἴσον
 χρόνον Ἰερασαμένῳ Ἰωσήφ ὁ Κατάφας διάδοχος ἔην.

Δ'. Καὶ Γράτος, ἐπὶ ἑνδεκά ἔτη τῆς Ἰουδαίας ἀρ-
 ξας, καὶ ταῦτα πράξας, εἰς Ῥώμην ὑπανεχώρησε·
 Πόντιος δ' ἔφη Πιλᾶτος τὴν ἡγεμονίαν ἀναδεξάμε-
 νος. Ὁ δὲ τετράρχης Ἡρώδης, φίλος τῷ Τιβερίῳ
 χρηματίζων πρὸ τῆς ἀρχῆς, οἰκοδομεῖ μετὰ τὴν
 μοναρχίαν πόλιν αὐτῷ ἐπώνυμον ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
 ἐπὶ τῇ λίμνῃ Γενησαρέτ, Τιβεριάδα καλέσας αὐτήν.
 Πιλᾶτος δὲ, στρατιάν ἐκ Καισαρείας μεθιδρύσας
 χειμαδιούσας ἐν Ἱεροσολύμοις, σημαίας εἰς τὴν
 πόλιν ὑπὸ νύκτα εἰσῆγαγὲν, εἰκόνας ἔχούσας Καί-
 σαρος, ἀπαγορεύοντος Ἰουδαίοις τοῦ νόμου εἰκόνας
 ἔχειν. Ἐπεί δ' ἐγνώσθη τὸ πεπραγμένον, πλῆθος
 ἄρχησεν εἰς Καισάρειαν, αἰτούμενον τὴν τῶν εἰκό-
 νων μεταθέσιν, καὶ πενήτημέρους ἰκετείας διὰ τοῦτο
 ποιήσασθαι. Μὴ συγχωροῦντος δὲ Πιλᾶτου, ὡς ἐνεῦ-
 θεν δῆθεν ὕβριζομένου τοῦ Καίσαρος, ἐπεί τὸ πλῆ-
 θος οὐκ ἀνείκε δέομενον, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν
 περιστήσας στρατιώτας ἐνόπλους σφίσι, ἠπειλεῖ
 θάνατον, εἰ μὴ παύσοιντο θορυβεῖν. Οἱ δὲ πρηνεῖς
 καταβλόντες ἑαυτοὺς, σὺν ἡδονῇ δέξασθαι τὸν θά-
 νατον ἔλαγον. Καὶ θαυμάσας Πιλᾶτος τὸ γενναῖον
 αὐτῶν καὶ πρόθυμον ἐπὶ τῆρῃσι τῶν νόμων, κα-
 ραχρήμα τὰς εἰκόνας ἐπανεκόμισεν εἰς Καισάρειαν.
 Ἰδᾶτων δ' εἰσαγωγὴν ποιούμενος εἰς Ἱεροσόλυμα,
 τὰ ἱερὰ πρὸς ταύτην ἀνήλπισε χαρήματα. Συνελθόν-

perationem est delapsus, Gesii Flori contumeliis
 irritatus. Nam Cyrenius Descriptione ac censu
 peracto, tricesimo septimo anno post Cæsaris
 Actiacam Antonii victoriam, Joazaro pontifici,
 factione populi oppresso, ademptam dignitatem in
 Annam Sethei filium contulit. Cyrenio Romam
 reverso, Coponius Judæam administravit. Ei suc-
 cessit Marcus Ambibuchus; Marco Rufus Annus,
 sub quo Romanorum imperator obiit, regni anno
 quinquagesimo septimo, mense vi, diebus ii. Col-
 legam Antonium habuit annis quatuordecim. Solus
 imperavit annos XLIII, aut XLIV, ut quidam tradunt.
 Vixit annos septuaginta septem. Monarchia vero
 translata est in Tiberium, Cæsaris ex Livia pri-
 vignum, a quo Valerius Gratus dux in Judæam
 missus est: qui pontificatu Annæ abrogato, Ismae-
 lem Fabii filium summum sacerdotem designavit.
 Et hoc etiam non multo post in ordinem coacto,
 Elcazaro Annæ filio sacerdotii honorem largitus
 est: annoque elapso, Simonem Camithi filium illi
 substituit. Huic pari tempore sacris operato, Jo-
 sephus Caiaphas successor fuit.

Ἄντωνιος, ὡς εἶναι τὸν τῆς μοναρχίας αὐτοῦ χρό-
 νον ἐνιαυτοῦς τεσσαράκοντα πρὸς τρισὶ, κατὰ δὲ
 τινὰς τέσσαρσιν (62). Ἐβίω δὲ ἔτη ἐβδομήκοντα
 καὶ ἑπτὰ. Ἡ δὲ μοναρχία μετήνεκτο εἰς Τιβερίον.
 Γράτος Οὐαλλέριος εἰς Ἰουδαίαν ἔσταλτο ἡγεμῶν, ὃς
 παύσας τὸν Ἄνναν τῆς ἀρχιερωσύνης, Ἰσμαὴλ
 ἀποδείκνυσι τὸν τοῦ Φαβί. Καὶ τοῦτον δὲ μεταστήσας μετ'
 οὐ πολὺ, Ἐλάζαρ τῷ τοῦ Ἄννα υἱῷ ἀπονέμεται
 τὴν τοῦ Ἰερᾶσθαι τιμὴν, καὶ μετ' ἐνιαυτὸν ἀντιεσάγει
 Σίμωνα τὸν Καμήθου. Καὶ τούτῳ τὸν ἴσον
 χρόνον Ἰερασαμένῳ Ἰωσήφ ὁ Κατάφας διάδοχος ἔην.

IV. Grato, cum Judææ per annos undecim præ-
 fuisset, bis actis Romam reverso, Pontius Pilatus
 successit. Herodes tetrarcha Tiberii privati adhuc
 usus amicitia, eo rerum potito, urbem de illius
 nomine Tiberiadem ad Genesarethæ lacum con-
 didit. Pilatus exercitum Cæsarea, ut Hierosolymia
 hibernaret, tracturus, noctu vexilla cum Cæsaris
 imaginibus in urbem intulit, quibus lege Judæis in-
 terdictum 267 est. Quo cognito, multitudo prope
 Cæsaream occurrit, petentes ut illa transferrentur,
 supplicatione per dies quinque continuata. Cui
 cum Pilatus refragaretur, ea enim re lædi majes-
 tatem Cæsaris, nec populus orare desisteret: die
 sexto militibus armatis circumpositis, mortem eis
 comminatus est, nisi tumultuandi finem facerent.

At illi proni prostrati, se mortem cum voluptate
 appetituros dixerunt. Pilatus igitur fortitudinem
 eorum et alacritatem observandæ legis admiratus,
 evestigio Cæsaream imagines retulit. Ad aquæ
 ductum vero Hierosolymis struendum sacram
 pecuniam insumpsit. Ob eam rem multi convenerunt,
 cum clamoribus atque etiam per convicia postu-
 lantes, ut desineret. At ille cohortes militum sub
 stolis Judaicis flagella gerentes circumire tumul-
 tuantes, atque ita Judæos abire jussit: ut verò

Variæ lectiones et notæ.

(60) Σεθεὶ. Ms. Reg. et Colbert. Σεθί.

(61) Ἀμβιβούχος. Haud scio an recte ita lega-
 tur. W.

(62) Κατὰ δὲ τινὰς τέσσαρσιν. Hæc desunt in
 cod. Collb.

maledicere cœperunt, signo militibus dato, verberibus eos castigare instituit. Illi vero quamvis inermes cæderentur, de pertinacia nihil remittebant, sed multi cadebant, multi vulneribus affecti recedebant. Hoc tempore Dominus quoque noster et Deus Jesus Christus in Judæa visus est, de quo hæc Josephi verba in xviii libro *Antiquitatum* exstant: *Nascitur hoc tempore Jesus, vir sapiens, si modo vir dicendus est. Fuit enim mirabilium operum effector, et magister hominum qui veritatem amplectuntur, ac multos Judæos, multos ex gentibus sibi conciliavit. Christus ille fuit, quem cum a principibus apud nos viris delatum cruci Pilatus affuisset, eum ii qui principio adamarant, colere non destiterunt. Nam triduo post eis vivens iterum apparuit: id quod, aliaque infinita et admiranda vates divini de eo prædixerunt. Ac natio Christianorum, nomine ex illo accepto, vel hodie non defecit.* Hæc in *Antiquitatibus* Josephus de Christo scripsit. In oratione vero sua ad Græcos, quæ et contra Platonem inscribitur, de causa universitatis, cujus etiam sanctus Joannes Damascenus in *Parallelis* suis meminit, hæc dicit: *Omnes justi et injusti ad Dei verbum adducentur. Huic enim Pater judicium dedit, atque ipse Patris voluntatem exsequens, iudex adventat, quem Christum appellamus. Neque enim Minos aut Rhadamanthus, 268 o Græci, quemadmodum vestra fert opinio, sententiam ferent: sed is, quem Deus et Pater gloria ornavit. De quo alibi subtilius disseruius ad eos qui veritatem inquireunt. Is de Patris sententia justum de unoquoque judicium faciens, jus unicuique pro factis suis reddet. Cujus judicio omnes homines, angeli et dæmones astantes, una voce clamabunt: Justum tuum est judicium. Postquam vocem, ita ut æquum est, remunerabitur utrosque eos qui virtutem rite coluerunt, æterna beatitate; improbitatis amatores, æterno supplicio. Et hos ignis æternus atque infinitus manet, et vermis quidam ignitus immortalis et corpus non perimens, cum perpetuo cruciatus e corpore erumpens, infestabit.* His alia quoque subjungit. Ac de Christo ad hunc modum Josephus scripsit.

Οὗτος τὴν Πατρὸς ἐκάστῳ δικαιοκρίσιον ποιούμενος (64), πᾶσι κατὰ τὰ ἔργα παρασκευάσει τὸ δίκαιον. Οὗ κρῖσι παραστάντες πάντες ἄνθρωποι τε καὶ ἄγγελοι καὶ δαίμονες, μίαν ἀποφθέξονται φωνήν, οὕτω λέγοντες: Δικαία σου ἡ κρίσις. Ἦς φωνῆς τὸ ἀνταπόδομα ἐξ' ἀμφοτέρων ἐπάγει τὸ δίκαιον, τοῖς μὲν εὖ πράξασιν δικαίως τὴν ἀδίκον ἀπόβλυσιν παρασχόντος, τοῖς δὲ τῶν φαύλων ἐρασταῖς τὴν αὐτίον κόλασιν ἀπορσίμαντος. Καὶ τούτοις μὲν τὸ πῦρ ἀσβεστον διαμένει, καὶ ἀτελεύτητον, σκώλης δὲ τις ἐμπυρος μὴ τελευτῶν, μηδὲ σῶμα διαφθειρῶν, ἀπαύστῳ δ' ὀδύγη ἐκ σώματος ἐκβάσσων, παραμένει. Καὶ ἄλλα δ' ἐπὶ τούτοις φησίν. Οὕτω μὲν οὖν περὶ Χριστοῦ γέγραφεν ὁ Ἰώσηπος.

V. Romæ autem Paulina quædam, et generis D splendore, et morum integritate præstans, et opibus abundans, et vultu venusto, et ætate integra, et modestia ornata, nupta erat Saturnino, viro nullo honorum genere ipsa inferiori. Hujus amore

αὐτὸς οὖν πολλοί, καταβδών Πιλάτου, παύσασθαι ἀξιούντες, τινὲς δὲ καὶ λοιδοραὶ: ἐκέχρητο κατ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ στολαῖς Ἰουδαϊκαῖς πλήθος στρατιωτῶν κεχρημένον, σκυτάλας τε ὑπὸ ταῖς στολαῖς ἔχων, περιελθεῖν κύκλῳ τῶν θορυβοῦντων ἐκέλευσε, καὶ οὕτως ἀναχωρεῖν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπέταττεν. Ὡς δ' ἤρξαντο λοιδορεῖν, τοῖς στρατιώταις δίδωσι σύνθημα. Οἱ δὲ πληγαῖς τοῦς θορυβοῦντας ἐκόλαζον. Ἐκαῖνοι δὲ, ἄσκλητοι ὄντες καὶ πληττόμενοι, οὐδὲν ἐνδόσιμον ἐφρόνουσιν, ἀλλὰ πολλοὶ μὲν ἐπιπτον, οἱ δ' ἄλλοι τραυματίζαται ἀπέθανον. Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Ἰουδαίᾳ ἐφάνη, περὶ οὗ ταῦτα κατὰ λέξιν φησὶν ὁ Ἰώσηπος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιολογίας. *Γίνεσθαι δὴ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἄνθρωπος, εἶπε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρῆ. Ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητὴς, διέσκαλος ἀνθρώπων τῶν σὺν ἡδονῇ τάληθῆ δεχομένων. Καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. Καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμημένος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσατο οἱ τὸ πρότερον αὐτὸν ἀγαπήσαντες. Ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν, πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ θαυμάσιον εἰρηκότων. Εἰσέτι τε γῦν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὠρομασμένων οὐκ ἐπέλιπε τὸ φύλον. Καὶ ταῦτα μὲν ἀρχαιολογῶν ὁ Ἰώσηπος ἔγραψε περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν δὲ τῷ πρὸς Ἕλληνας αὐτοῦ λόγῳ, ὃς κατὰ Πλάτωνος ἐπιτέγραπται (63) περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας, οὗ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνὸς μνησαν πεποηται ἐν τῇ πονηθείᾳ αὐτῷ βιβλίῳ τῇ καλουμένη Παράλληλα, ταῦτά φησι. Πάντες γὰρ δίκαιοι τε καὶ ἀδικοὶ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ λόγου ἀχθήσονται. Τούτῳ γὰρ ὁ Πατὴρ τὴν κρίσιν δέδωκε, καὶ αὐτὸς βουλὴν Πατρὸς ἐπιτελῶν, κριτῆς παραγίνεται, ὃν Χριστὸν προσαγορεύομεν. Οὐδὲ γὰρ Μίνως καὶ Ῥαδάμανθος κριταὶ καθ' ἑμᾶς, Ἕλληνας, ἀλλ' ὃν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐδόξασε. Περὶ οὗ ἐν ἑτέροις λεπτομερέστερον διηληθῆμεν, πρὸς τοὺς ζητοῦντας τὴν ἀλήθειαν.*

E. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τότε Παυλινὰ τις ἦν, καὶ γένους περιφανείᾳ καὶ τρόπων χρηστότητι διαφέρουσα καὶ πλοῦτου περιττῶς ἔχουσα, οὐσα δὲ καὶ τὴν ἕψιν χαρῆσσα, καὶ τῆς ἡλικίας ἐν ἧ γυναικί: ἀγάλλονται σωφροσύνη κεκόσμητο. Συνώκει δὲ Σατορνίνῳ,

Variæ lectiones et notæ.

(63) Ὅς κατὰ Πλάτωνος ἐπιτέγραπται. Quid si κατὰ Πλάτωνα, more Platonis. W.

(64) Οὗτος τὴν πατρὸς ἐκάστῳ δικαιοκρίσιον ποιούμενος. Mendosus videtur hic locus. W.

ἀνδρὶ μὴδὲν αὐτῆς εἰς ἕκαστον τῶν καλῶν ἀποδόντι. Αὐτῆς ἰδὼν τῷ ἔρωτι Δέκιος Μούνδος, ἐν ἀξιώματι ὦν μεγάλῳ τῶν τότε ἱππέων, καὶ ἑπειρα δώροισι. Εἴκοσι γὰρ μυριάδας δραχμῶν Ἀττικῶν εὐνῆς ἐδίδου μίση. Ἡ δὲ οὐκ ἠείχετο. Κάκεινος ἐξήπτο κλον εἰς ἔρωτα, ὥστε βρώσεως ἀποχῆ ἑαυτῷ μνηστεύεσθαι θάνατον. Ἦν δὲ τούτῳ ἀπειλευθέρα πατρῷα Ἰδὴ καλουμένη, παντοίων ἴσρις κακῶν. Αὕτη οὕτως ἔχοντα τὴν νεανίαν ἑρώσα, ἀναθαρσύνει λόγους, καὶ ἀναζωπυροῖ ὑποσχέσει, πέντε μυριάδων αὐτῇ δεήσειν λέγουσα μόνων, ὥστε τὴν πρᾶξιν αὐτῷ κατεργάσασθαι. Καὶ λαβοῦσα τὸ αἰτήθην ἀργύριον, ἐπεὶ οὐχ ἄλλωτῃν ἑώρα τὴν Παυλίαν τοῖς χρήμασι, τῇ δὲ θεραπείᾳ τῆς Ἰσιδος (θεᾶς δ' αὕτη τοῖς Ῥωμαίοις τότε νεόμιστο) ἤδει ταύτην προσκειμένην θερμύτατα, πρόβσεισι τῶν τῆς ψευδοῦς ἐκείνης θεοῦ ἱερῶν τισὶ, καὶ χρήμασιν ἀναπειθεῖ τὴν Παυλίαν ἐξαπατησάσθαι, αἷς δύναιτο μηχαναῖς, καὶ τῷ Μούνδῳ συγκατακλίνας. Οἱ δὲ, θαλχθέντες τοῖς χρήμασι, τῇ πράξει ἐπέβαλον. Καὶ αὐτῶν ὁ γεραίτατος, πρὸς τὴν Παυλίαν ἐλθὼν, καὶ ἰδίᾳ αὐτῇ ἐντυχῶν, ἔλεγεν ἦκειν πεμπτός ὑπὸ τοῦ Ἀνουίδου, κλεψύοντος τοῦ θεοῦ πρὸς αὐτὸν ἦκειν, αὐτῆς ἐρώωντα. Τῇ δὲ ὁ λόγος ἔδοξεν εὐκταίστατος, εἰ ἐρώτο ὑπὸ θεοῦ· καὶ τῷ ἀνδρὶ κοινοῦται τὸ ἀγγελθῆν, κάκεινος συνεχώρει, τὴν σωφροσύνην γινώσκων τῆς γυναϊκός. Ἀπῆλθεν οὖν εἰς τὸ τέμενος, καὶ ὡς ὑπνοῦ καιρὸς ἦν, ἔδωκ ἐν τῷ ναῷ τῇ γυναϊκῇ καθευθῆσαι ἡτολμαστο, καὶ τὰ λύχνα κατέσβεστο. Ὁ γαῦν Μούνδος (προεκέκρυπτο γὰρ ἐκεῖ) παννύχιον ἐνεφορήθη αὐτῆς, ὡς Ἀνουίδος αὐτῇ προσφερόμενος. Εἶτα ὁ μὲν ἀπῆλθεν· ἡ δὲ, πρὸς τὸν ἀνδρα φοιτήσασα, διηγεῖτο αὐτῷ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἀνουίδου, καὶ πρὸς τὰς συνήθεις ἐνελαμπρύνετο, ὡς ὀμίλιας ἀξιώθεῖσα θεοῦ. Τρίτῃ δὲ μετὰ τὴν πρᾶξιν ἡμέρᾳ συναντήσας ὁ Μούνδος αὐτῇ Παυλίαν, φησὶ, καὶ τὰς εἰκοσι μυριάδας ἔχω, καὶ σὺ μοι τούτων διηκορήσω χωρὶς. Ἄ δὲ πρὸς Μούνδον ἐξέβριζε, τούτων οὐδὲν μοι προσήπτετο, Ἀγνοεῖν ὄνομα θεμένῳ αὐτῷ. Ἐκ τούτων εἰς ἐννοίαν ἐλθοῦσα τοῦ τολμήματος ἡ γυνὴ, περιβρῆγγυται τὴν στολήν, καὶ τῷ ἀνδρὶ ἰδὼν τὸ ἐπιβούλευμα. Ὁ δὲ τῷ Τιβερίῳ προσῆλθε. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ἐξετάσας τὸ γεγονός, τοὺς μὲν ἱερεῖς ἀνεσταύρωσε, καὶ τὴν Ἰδὴν, τὸν τε ναὸν καθεῖλε, καὶ τὸ τῆς Ἰσιδος ἀγαλμα εἰς τὸν Θύβριν (65) ποταμὸν κατεπόντισε, τὸν δὲ Μούνδον φυγῆ ἔδικαλωσε, συγγνώμην νεύμας αὐτῷ, ὥστε μὴ μεῖζον κολασθῆναι διὰ τὴν βίαν τοῦ ἔρωτος. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπέπρακτο· ἐν δὲ Σαμαρείᾳ συμβέβηκε θόρυβος. Ἀνὴρ γάρ τις ἐκέλευε τοὺς Σαμαρεῖς ἐπὶ τὸ Γαρίζιν ὄρος αὐτῷ συνελθεῖν (ἀγνώστατον δὲ τοῦτο αὐτοῖς ὑπελιθῆται τῶν ὀρνῶν), καὶ ἀρικομένους ἐπηγγέλλετο ἱερὰ σκευὴ ἐμφανίσαι, κατορωρυγμένα ἐκεῖ

A captus Decius Mundus, inter equites dignitate præstans, mulieris pudicitiam muneribus sollicitabat, cc millia drachmarum Atticarum pro uno concubitu pollicens. Eaque recusante, amore magis inflammabatur, adeo ut abstinentia ciborum necem sibi consciscere institueret. Habebat autem paternam libertam nomine Iden, omnis generis malorum peritam. Ea adolescentem sic affectum verbis confirmat, et pollicitationibus refocillat, ac sibi duntaxat quinquagies mille drachmis opus esse dicit ad rem conficiendam. Quibus acceptis, cum illam pecunia non expugnari posse cerneret, sed cultui Isidis (ea tum a Romanis pro diva colebatur) esse deditissimam: quosdam falsæ illius deæ sacerdotes convenit, pecuniam offert, ut Paulinam quibus possint dolis circumventam, Mundo sui copiam facere cogant. Illi pecunia definiti, facinus aggre-diuntur: eorum natu maximus Paulinam seorsim convenit, se ab Anubide, ipsius amore capto, missum esse profitetur ut eam accerseret. Mulieri ea verba optatissima acciderunt, si a deo amaretur: et nuntium illum cum marito communicat, 269 qui gnarus modestiæ conjugis eam abire sinit. Cum in templum venisset, sub somni tempus mulieri in ipsa æde lectus paratur, lucernæ extinguuntur. Mundus jam antea ibi abditus, per totam noctem, sub Anubidis nomine libidine sua expleta, discedit. Illa reversa, Anubidis apparitionem marito narrat, apud familiares de congressu dei gloriatur. Sed tertio post id facinus die, Mundus ei obviam factus: *Paulina*, inquit, *et ducenta millia habeo, et tu mihi gratis gessisti morem. Tua vero erga Mundum injuria me non attigit, qui Anubidis nomen ipse mihi fecerim.* E quibus verbis mulier intellecto facinore, vestibus laceratis marito insidias indicat. Is apud Tiberium conqueritur. Imperator facinore comperto, sacerdotes et Iden in cruces tollit, ædem diruit; Isidis simulacrum in Tiberim demergit, Mundum in exsilium agit, pœnam graviorem ob amoris vim clementiam mōderatus. Hæc Romæ acta sunt. Samarizæ vero tumultus hac de causa exstitit. Quidam Samaritanos Garizinium montem sanctitatis opinione celeberrimum secum descendere jussit: nam ibi se eis sacra vasa a Mose defossa, ostensurum esse. Qui cum armati convenissent, Pilatus, exercitu misso, alios occidit, alios in fugam vertit, et captivorum præcipuos interfecit. Samaritani vero Vitellium Syriæ prætorem conveniunt, Pilatum ob popularium suorum cædem accusantes. Is, Marcello Judæis præposito, Romam ire Pilatum jubet, ad causam apud Cæsarem dicendam. Abit ille, cum decennium Judæis præfuisset. Sed antequam Romæ appropinquaret,

Varie lectiones et notæ:

(65) Θύβριν. Sic mss. omnes cum θ. Tiberim cesserunt. Claudianus, lib. II in Eutropium:

*Ni memor imperii Stilico, morumque priorum
Turpe relegasset defenso a Thybride nomen,*

Servatamque novo servasset crimine Romam.

Prænius in Metaphrasi Eutropii, lib. I Πρὸς τῶν τοῦ Θύμβριδος ἐμβολαῖς.

Tiberius jam obierat. Vitellius vero in festo Paschatis Hierosolymis magnifice exceptus, vectigalia frugum Hierosolymitanis remisit, et stolam pontificis in templo reponi, ac penes sacerdotes esse ut olim passus est, cum ea tempestate in Antonia servaretur. Nam primus Hyrcanus pontifex proxime templum ædificavit turrim, in qua vitam egit, stolamque pontificiam, ut quæ ad se ex officio pertineret, asservavit. Idem etiam ejus successores imitati sunt. Sed Herodes turrim illam magnificentius adornatam, de Antonii amici nomine **270** appellavit : et stolam ibi repertam in ea detinuit. Idem Archelaus fecit : idem Romani illum secuti de stola statuerunt, quæ illic sub sigillis sacerdotum et gazæ custodum reponebatur. Eam igitur, cum in festivitibus pontifici restitueretur, et post unum festi diem ibidem reponeretur, Vitellius populo concessit. Josepho vero, qui et Caiphas, pontificatum adeptum Jonathæ dedit, pontificis Annæ filio. Idem jussu Tiberii cum Artabano Parthorum rege pacem fecit, qui Darium filium cum multis muneribus obsidem miserat. Ei pacificationi Herodes quoque tetrarcha interfuit, ac ad Cæsarem quæ acta essent scripsit. Quæ cum post Vitellius quoque per litteras exposuisset, Cæsar ei rescripsit se ex Herode cognovisse omnia. Ea re Vitellius contra Herodem irritatus, clam iram aluit, eumque Calo demum imperante ultus est.

ἀποκειμένην ἐκεῖ ὑπὸ σφραγίδος τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων ὑπὸ τοῦ φρουράρχου, καὶ μετὰ μίαν τῆς ἑορτῆς ἡμέραν αὐθις ἐκεῖ ἀπετίθετο. Οὐιτέλλιος δὲ παραχωρεῖ τῆς στολῆς τῷ ἔθνει· τὸν δὲ ἀρχιερέα Ἰωσήφ, τὸν καὶ Κατάφαν, ἀφηρηκῶς τὴν ἱερωσύνην, Ἰωνάθῃ δίδωσι ταύτην τῷ Ἄννα τοῦ ἀρχιερέως υἱῷ. Κατ' ἐντολὰς δὲ Τιβερίου σπένδεται Οὐιτέλλιος Ἀρταβάνῳ τῷ Πάρθων βασιλεῖ, πέμψαντι τὸν υἱὸν Δαρειὸν μετὰ δώρων πολλῶν ὁμηρεύοντα. Παρῶν δ' ἐν ταῖς σπονδαῖς καὶ ὁ τετράρχης Ἡρώδης, ἐκπέμπει πρὸς Καίσαρα παραχρημα, γράψας τὰ γεγονότα. Εἶτα τοῦ Οὐιτέλλιου περὶ τούτων ἐπιστελλαντος Τιβερίῳ, ἐκείνος ἀντέγραψε μαθεῖν πάντα παρὰ Ἡρώδου. Τοῦτο εἰς ὄργην τὸν Οὐιτέλλιον κατὰ τοῦ Ἡρώδου κεκίνηκιν· ἔβουλομένη δὲ τὸν θυμὸν, καὶ μετέλθεν αὐτὸν Γαίου κρατήσαντος.

VI. Tunc Philippus quoque hujus Herodis frater, C diem suum obiit, vicesimo imperii Tiberii anno, cum annis xxxvii rerum potitus esset : vir quieti ingenii, moderatus erga subditos, cum paucis delectis in publicum prodire solitus. Quod si quis inter eundem opem ejus implorasset, statim eo ipso in loco sella posita (nam qui eam ferrent, sequebantur) audiebat, injurios pœnis afflictebat, iniquis criminibus circumventos absolvebat. Ditionem ejus, quia liberis orbis decesserat, Tiberius provinciæ Syriæ adjecit. Herodes vero tetrarcha Romam proficiscens, apud Herodem fratrem, ex Simonis pontificis filia Herodi regi natum, divertit : ac amore captus est Herodiadis, quam frater in matrimonio habebat, Aristobulo fratre ipsorum natam, Magni Agrippæ sororem, ac de conjugio mulierem appellavit. Illa vero se ad illum transituram pollicita est, si Aretæ filiam repudiasset. Ea pacatione inita, Romam ille proficiscitur : unde cum rediisset, uxor ejus Aretæ filia, re illa comperta, se Machæruntem (id castellum fuit in confinio ditionis Herodis et Aretæ) mitti petiit. Annuit Herodes,

A ὑπὸ Μωυσῶνος· οἱ δὲ ἡθροίζοντο, καὶ ἐν ὄπλοις ἦσαν. Πιλάτος δὲ, στρατιωτικὰ πέμψας, τοὺς μὲν ἐκτείνε, τοὺς δὲ ἐτρέψατο εἰς φυγὴν, καὶ τῶν ζωρηθέντων τοὺς κορυφαίους διέφθειρεν. Οἱ δὲ Σαμαρεῖς πρὸς Οὐιτέλλιον ἦλθον Συρίας ἡγεμονεύοντα, Πιλάτου κατηγοροῦντες ἐπὶ τῇ τῶν ὁμοφύλων σφαγῇ. Καὶ Οὐιτέλλιος, Μάρκελλον πέμψας τῶν Ἰουδαίων προνοησόμενον, ἐπὶ Ῥώμην ἀπίεναί τὸν Πιλάτον ἐκέλευεν ἐπὶ τοῦ αυτοκράτορος ἀπολογησόμενον, ἐφ' οἷς ἐγκαλεῖται. Καὶ ὁ μὲν ἀπήει· ἐπὶ δέκα ἔτεσιν ἡγεμονεύσας τῆς Ἰουδαίας. Πρὶν δὲ τῇ Ῥώμῃ ἐγγίσει αὐτὸν, ἐφθῆ Τιβερίος μεταστάς. Οὐιτέλλιος δὲ, εἰς Ἱεροσόλυμα ἐλθὼν τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς τελουμένης, ὑπεδέχθη μεγαλοπρεπῶς, καὶ τὰ τέλη τῶν γεωργουμένων, καρπῶν τοῖς Ἱεροσολυμίταις ἀνήσει, καὶ τὴν στολὴν τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὸ ἱερὸν συνεχώρησε κείσθαι, καὶ παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν εἶναι, καθάπερ καὶ πρότερον· τότε δὲ ἐν τῇ Ἀντωνίᾳ ἀπέκειτο. Τῶν γὰρ ἀρχιερέων τις, ὁ πρῶτος δηλαδὴ Ἰρκανὸς, ἐγγίστα τοῦ ἱεροῦ βάρην ἐγείρας, καὶ ἐν αὐτῇ διαιτώμενος, ἐκεῖ καὶ τὴν στολὴν τὴν ἀρχιερατικὴν εἶχεν, αὐτῷ ἀνήκουσαν ὡς ἀρχιερεῖ. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐκείνῳ καὶ τοῖς μετ' ἐκείνου ἐπράσσετο. Ἡρώδης δὲ τὴν βάρην ἐκείνην ἐπικατασκευάσας ἐπὶ τὸ πολυτελέστερον, φίλος ὢν Ἀντωνίου, ἐπὶ τῷ ἐκείνου ταύτην ὀνόματι μετωνόμασε. Καὶ τὴν στολὴν ἐν αὐτῇ εὐρηκῶς, κατέλιχεν ἐκεῖ. Τοῦτο δὲ ἐποίησε καὶ ὁ Ἀρχέλαος, καὶ μετ' ἐκείνου οἱ Ῥωμαῖοι τὰ αὐτὰ ἐπὶ τῇ στολῇ ἐπραττον,

B

C Γ'. Τότε καὶ Φίλιππος Ἡρώδου τούτου ὢν ἀδελφός· τετελεύτησεν εἰκοστῷ ἑνιαυτῷ τῆς Τιβερίου ἀρχῆς, ἄρξας ἐπτά καὶ τριάκοντα ἔτη. Ἦν δὲ τὸν τρόπον ἀπράγμων, καὶ μέτριος τοῖς ἀρχομένοις, πρόδους σὺν ὀλίγοις τῶν ἐπιλέκτων ποιούμενος. Καὶ εἰ τις προΐντι προσήει δέσμενος βοηθείας, εὐθις αὐτῷ κατὰ τὸν τόπον τοῦ θρόνου τιθεμένου (εἰποντο γὰρ οἱ τοῦτον φέροντες) καθήμενος ἤκροατο, καὶ ἐποινηλάτει τοὺς ἀδικούντας, καὶ τοὺς ἀδικῶς αἰτιωμένους ἀπέλυε. Τὴν δὲ ἀρχὴν ὁ Τιβερίος (παῖδες γὰρ Φιλίππου οὐκ ἦσαν) τῇ τῶν Σύρων ἐπαρχίᾳ προσέθετο. Ἡρώδης δὲ τετράρχης, ἐπὶ Ῥώμην στελλόμενος, κατέλυσε ἐν Ἡρώδου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὃν ἡ τοῦ Σίμωνος τοῦ ἀρχιερέως θυγάτηρ τῷ βασιλεῖ Ἡρώδῃ ἐγένετο. Ἐρασθεῖς δὲ Ἡρωδιάδος τῆς τοῦ ἀδελφοῦ γυναικὸς, θυγατρὸς Ἀριστοβούλου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν, ἀδελφῆς δὲ τοῦ μεγάλου Ἀγρίππα, λόγους περὶ γάμων πρὸς αὐτὴν ἐποίησατο. Καὶ δεξιμένη, συνίθετο μετοικήσασθαι πρὸς αὐτὸν, εἰ τὴν Ἀρέτα θυγατέρα ἐκβάλει. Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ Ῥώμῃ ἐπλεῖ ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαι· Ὡς δ' ἐπανήλυθε, γνοῦσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ, τοῦ δὲ Ἀρέτα θυγάτηρ, τὰ

πρὸς Ἡρωδιάδα συνθήκας, ἦται πρὸς Μαχαιρούντα παμφθῆναι τὸ φρούριον, (μεθόριον δὲ τοῦτο ἦν τῆς Ἀρέτας καὶ τῆς Ἡρώδου ἀρχῆς) καὶ ὁ Ἡρώδης ἐξέπεμψε, μὴ γινώσκων ὃ τί ἐστὶν αὐτῇ τὸ βουλευόμενον. Ἡ δὲ ἐκαίθεν πρὸς Ἀραβίαν πρὸς τὸν πατέρα ἐξώρμησε, καὶ τὴν Ἡρώδου διηγείτο γνώμην περὶ αὐτήν. Κάκεινος ἔσχε τοῦτο ἐχθρας ὑπόθεσιν, καὶ μάχῃ μέσον ἀμφοῖν συγκεκρότητο διὰ στρατηγῶν, καὶ οἱ Ἡρώδου ἠττήθησαν, καὶ ἅπαν τὸ ἐκείνου στράτευμα πίπτει. Ταῦτα διὰ γραφῆς Ἡρώδης μνηύει τῷ Τιβερίῳ. Ὁ δὲ γράφει πρὸς Οὐτέλλιον, πόλεμον πρὸς Ἀρέταν ποιήσασθαι, καὶ ἡ ζωγρηθέντα δέσμιοι ἀναπέμψαι εἰς Ῥώμην, ἢ ἀνηρημένου σταλαίην κεφαλῆν. Τισὶ δὲ ὑπὸ Θεοῦ τὴν Ἡρώδου στρατιάν ἐλίσθαι ἰδοῦναι, δίκας τινύνητος διὰ τὸν φόνον τοῦ προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Ταῦτα γὰρ καὶ περὶ τοῦτου κατὰ λέξιν ὁ Ἰωσήπος ἔγραψε. Κτείνει γὰρ τοῦτον Ἡρώδης ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τοὺς Ἰουδαίους κελεύοντα ἀρετὴν ἐπασκοῦντας, καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνην καὶ τὰ πρὸς Θεὸν εὐσεβείᾳ χρωμένους βαπτισμῶ συνιέναι· οὕτω γὰρ καὶ τὴν βάπτισιν αὐτῷ φανεῖσθαι ἀποδεκτὴν. Δείσας δὲ Ἡρώδης τὸ ἐπὶ τοσοῦτον πειθάνον αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις μὴ ἐπὶ στάσει φέροι τι (πάντα γὰρ ἰσχυροὶ συμβουλή τῇ ἐκείνου πράζοντες) πολὺ κρείττον ἡγεῖται, πρὶν τι νεώτερον ἐξ αὐτοῦ γενέσθαι, προλαβὼν ἀνελεῖν, τοῦ μεταβολῆς γενομένης μὴ εἰς πράγματα ἐμπαιῶν μετανοεῖν. Καὶ ὁ μὲν ὑποφίλξ τοῦ Ἡρώδου δέσμιος εἰς Μαχαιρούντα πεμφθεὶς, ταύτη κτείννεται· τοῖς δὲ Ἰουδαίοις δόξαν ἐπὶ τιμωρίᾳ τῇ ἐκείνου τὸν βλεθρον τοῦ στρατοῦ γενέσθαι, τοῦ Θεοῦ κακῶσαι Ἡρώδην θέλοντος. Οὐτέλλιος δὲ πρὸς Ἀρέταν πολεμήσων ἠπαιγετο. Ἐρημμένῳ δὲ διὰ τῆς Ἰουδαίων διέρχεσθαι, παρηγοῦντο οἱ πρότεροι αὐτῶν τὴν διὰ τῆς χώρας ὁδόν· οὐ γὰρ πάτριον εἶναι αὐτοῖς εἰκόνας φέρεσθαι διὰ τῆς χώρας αὐτῶν, πολλὰς δ' ἐπικεῖσθαι ταῖς σημαῖαις εἰκόνας. Πεισθεὶς οὖν, διὰ τοῦ μεγάλου πεδίου διεβίβαζε τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς δὲ μετ' Ἡρώδου εἰς Ἱερουσόλυμα ἀνῆγει, θύσων τῷ Θεῷ. Καὶ τρεῖς ἐπιμείνας ἡμέρας ἐκεῖ, Ἰουδαίῳ μὲν τῆς ἀρχιερωσύνης μεθίστησι, τὴν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ Θεοφίλον ἐγκαθίστησιν εἰς αὐτήν. Τῇ τετάρτῃ δὲ γραμμῶν αὐτῷ κομισθέντων περὶ τῆς Τιβερίου τελευτῆς, ὤρχισε τὸ πλῆθος εὐνοεῖν τῷ Γαίῳ, ἀνεκάλει δὲ καὶ τὸ στράτευμα. Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἀρέταν οἰωνοσκοπησάμενον φάναι ἀμύχανον εἶναι τῷ στρατῷ πολεμήσαι. Τεθνήξεσθαι γὰρ τῶν ἡγεμόνων ἢ τὸν κελεύσαντα πολεμεῖν, ἢ τὸν κελευσθέντα, ἢ καθ' ὃ τὸ κέλευσμα γέγονε.

Ζ'. Καὶ Οὐτέλλιος μὲν εἰς Ἀντιόχειαν ἀνεχώρησεν, Ἀγρίππας δὲ ὁ Ἀριστοβούλου υἱὸς ἐπὶ Ῥώμην ἔρχων ὢν, τοῦ Τιβερίου θνήσκοντος. Οὗτος γὰρ, πρὸ μικροῦ τῆς Ἡρώδου τοῦ μεγάλου τοῦ πάππου αὐτοῦ τελευτῆς ἐν τῇ Ῥώμῃ τρεφόμενος, συνήθης ἐγένετο Δρούσῳ τῷ Τιβερίου υἱῷ, καὶ Ἀντωνίᾳ τῇ Δρούσου τοῦ μεγάλου γυναίκα γνωστὸς γέγονε, Βερενίκης τῆς αὐτοῦ μητρὸς τιμωμένης παρ' αὐτῆς. Μεγαλοπρεπῆς δὲ ὢν Ἀγρίππας, καὶ δωρεῖσθαι πολυτελής, τῆς μητρὸς αὐτοῦ θανούσης, τὰ μὲν τῶν χρημάτων εἰς ἑαυτὸν ἀνάλωσεν, πολυτελῶς διαιτώμενος, τὰ δὲ εἰς δωρεάς, τὰ πλείω δ' εἰς τοὺς ἀπελευθέρους τοῦ Καίσαρος, καὶ ταχὺ ἐν ἐνδοξίᾳ ἐγένετο. Θανόντος δὲ τοῦ υἱοῦ Τιβερίου, ἀπειρήκεν ἐκαίνος εἰς ὅψιν αὐτοῦ

A ignarus quid consilii mulier cepisset. Illa vero inde in Arabiam ad patrem properavit, eique quid Herodes de se animo 271 agitaret, exposuit. Unde Aretas inimicitiarum occasionem arripuit: pugna per utriusque duces commissa, Herodiani victi sunt et omnis ejus exercitus cæsus. Quæ cum Herodes Tiberio per litteras significasset, ille Vitellio scribit, ut Aretæ bellum inferat, et aut vivente. 1. vinculis, aut interfecti caput Romam mittat. Quidam credere, Herodis exercitum ira Numinis interiisse, ob eædem prophetæ et Baptistæ Joannis. De quo Josephus his verbis scribit: Hunc Herodes interfecit virum bonum, qui Judæos virtutem colere, atque inter sese justitiæ et religioni erga Deum dare operam jussit, ac sic ad baptismum accedere, tum demum futurum acceptum. Herodes autem veritus, ne tanta ejus in vulgus auctoritas ad seditionem spectaret, quod nihil non eo mandante facturum videretur: consultius esse duxit, eum antequam res novas moliretur, e medio tollere, ne sese mutatione facta negotiis et molestiis conflictantem tarditatis suæ pœniteret. Sic ex Herodis suspicione Machæruntem missus Joannes, occiditur. Judæi vero credere, in ultionem necis ejus, exercitum periisse, Deo in Herodem animadvertente. Cæterum Vitellius bellum Aretæ illaturus, cum Judæam pertransire vellet: a Judæorum proceribus, ne per eam iret, quod in vexillis multas haberet imagines, quas per suam regionem ferri patria lege nefas esset, exoratus, copias per magnam planitiem traduxit. Ipse cum Herode Hierosolyma ascendit, ut sacrificaret Deo: ibique triduo exacto, Jonatham pontificatu movet, et fratrem ejus Theophilum in eo collocat. Quarto vero die litteris de obitu Tiberii acceptis, populo jurejurando adacto ut Caio saveret, exercitum revocavit. Ferunt Aretam quoque consultis auguriis dixisse, non posse exercitum illum bellum gerere: brevi enim moriturum esse ducem, vel qui jussisset, vel qui jussus esset, vel eum contra quem jussa esset expeditio.

D VII. Ac Vitellius Antiochiam recessit. Agrippa vero Aristobuli filius, moriente Tiberio, Romæ vixit. Ubi cum paulo ante obitum inagni Herodis avi sui educaretur, in familiaritatem Drusi, Tiberii filii, 272 atque Antoniæ Drusi majoris uxoris notitiam pervenerat, ob honorem matris suæ Berenices. Et quia magnificus atque munificentissimus erat, defuncta matre, pecunia partim in semetipsum (nam sumptuose vivebat) partim in donationes, majori tamen ex parte in Cæsaris libertos insumpta, celeriter ad egestatem est redactus. Mortuo vero filio Tiberii, is edixit, ne pueri familiares in conspectum suum venirent, ne per illos, renovata defuncti memoria, luctus suus redintegraretur.

Agrippa igitur cum ea de causa, tum ob pecuniæ inopiam afflictus, in Judæam rediit : et cum a multis creditoribus æs alienum repetentibus, nummis omnino destitutus urgeretur, de manibus sibi ipsi afferendis cogitavit. Id ejus consilium uxor Cyprus animadvertit, Phasaeli filia, Herodis regis ex fratre nepotis nata, ex Salampsione Herodis filia, quam ex Mariamme ab ipso, ut expositum est, occisa susceperat. Hæc igitur Cyprus mariti conatu inhibito, Herodiadi Herodi tetrarchæ nuptæ, Agrippæ sorori, fratris institutum nuntiat, petens ut adjuvet, maritumque ad opem ferendam exhortetur. Illi vero ei Tiberiadem habitandam tradiderunt, assignata etiam pecunia unde viveret. Aliquanto post Agrippa controversia inter ipsum et Herodem orta, ad Flaccum Syriæ prætorem migrat, a quo ob familiaritatem Romæ contractam amico est susceptus. Sed per fratris Aristobuli, a quo dissidebat, calumnias Flacci inimicitias susceptis, inde ejectus, et ad extremam inopiam reductus, in Italiam navigare statuit, ac Marsyam libertum aliunde mutuum sumere pecuniam jussit. Is Petrum Berenices Agrippæ matris libertum adit, a quo Agrippa syngrapha data de xx millibus Atticarum drachmarum, bis mille et d minus acceptis, navigaturus, ab Herennio Capitone Jannæ procuratore manere jubetur, dum ccc millia argenti, quæ Cæsari deberet, solveret. Ille se obtemperaturum simulans, noctu solvit : et Alexandriam profectus, ab Alexandro Alabarcho cc millia mutuo petit. Qui illo repudiato, eam pecuniam Cypro ejus uxori cum propter conjugalem amorem, tum ob 273 cæteras ejus virtutes dedit. Qua accepta, Agrippa in Italiam profectus, Cypro cum suis liberis in Judæam reversa, a Cæsare humaniter excipitur. Sed Capitoni Herennii litteris allatis ut fugam cepisset, cum ccc millia æris alieni ab eo poscerentur, Cæsar iratus, non prius ei aditum ad se permittit jussit, quam eam pecuniam numerasset. Qua mutuo sumpta et dissoluta, rursus Tiberii aulam frequentavit. Sed a Cæsare se ad suum nepotem conferre, eumque colere jussus, magis erga Caium propensus fuit, Antonia nepotem, Germanici et Claudii, qui post Caium imperavit, matris : et observantia sua Caii erga se amorem emeruit. Cum autem aliquando inter prodeundum Tiberii mentio incidisset, atque Agrippa Deo invocato optasset, ut Tiberius Caio quam primum imperio cederet : Ectychus libertus, iis Agrippæ verbis auditis, Cæsarem adiit, ut nuntiaturus aliquid quod ad salutem ejus pertineret. Ille vero ut lentus erat in rebus omnibus, eos etiam despiciebat, qui aliquid quod ipsius interesset, nuntiabant : neque etiam legatis celeriter respondebat, ne eis cito digressis, alii sibi negotium facerent. Nequo ducibus et procuratoribus a se missis successores dabat, nisi

φοιτῶν τοὺς συνήθεις τοὺς τοῦ πατρὸς, ἵνα μὴ δι' αὐτῶν εἰς ἀγάμνησιν ἐκείνου ἴδω, εἰς λύπην ἀνερεθίζηται. Διὰ τε γοῦν τοῦτο, καὶ οὗτοι χρημάτων ἠπόρησεν, εἰς Ἰουδαίαν κακοπραγῶν ἐπανήλθεν. Ἀποτίσαι δὲ καὶ τοῖς δανεισταῖς τὰς ὀφειλάς βιαζόμενος, πολλοὺς οὖσι, καὶ μὴ ἔχων, εἰς ἔννοιαν ἦλθεν αὐτοχειρίας. Συνῆκε δὲ τὸ ἐννόημα ἢ γυνὴ αὐτοῦ Κύπρος, ἢ θυγάτηρ ἦν Φασαίλου, τοῦ ἀδελφοπαίους τοῦ βασιλέως Ἡρώδου, ἐκ Σαλαμψιῶς αὐτῷ γεννηθεῖσα, τῆς Ἡρώδου θυγατρὸς, ἣν ἔσχεν ἐκ Μαρίας τῆς ὑπ' ἐκείνου ἀνηρημένης, ὡς δεδιχηται. Ἀυτὴ γοῦν ἢ Κύπρος (86), συνοικοῦσα τῷ Ἀγρίππῃ, καὶ αἰσθημένη τὸ βόλευμα, ἀπέργε τοῦτον αὐτοῦ. Διακίμνεται δὲ πρὸς Ἡρωδιάδα τὴν τῷ τετάρτῳ συνοικοῦσαν Ἡρώδη, Ἀγρίππῃ τυγχάνουσαν ἀδελφῆν, δηλοῦσα τὴν ἔννοιαν τοῦ συγγόνου, καὶ βοηθεῖν ἀξιούσα. καὶ τὸν οἰκίον ἄνδρα πρὸς ἑκκοῦριαν παρακαλεῖν. Οἱ δὲ μεταπειθήσαντό τε αὐτὸν, καὶ οἰκητήριον τὴν Τιβεριάδα δεδώκασι, καὶ τι καὶ ἀργύριον ἀπέταξαν αὐτῷ εἰς τὴν δίαιταν. Μετὰ καιρὸν δὲ διαφορᾶς γενομένης Ἡρώδη τε καὶ Ἀγρίππῃ, πρὸς Φλάκκον Συρίας ἡγούμενον ὁ Ἀγρίππας μεθίσταται, φιλικῶς ἐκ Ῥώμης πρὸς αὐτὸν διακείμενον, καὶ καὶ διέτριβε δεξαμένον τοῦ Φλάκκου. Ὅν δὲ ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀγρίππου ἀδελφὸς Ἀριστόβουλος, διαφερόμενός τε τῷ ἀδελφῷ διαβολαῖς αὐτὸν πρὸς Φλάκκον ἐξεπολέμωσεν, καὶ ἐξωθείται ἐκείθεν Ἀγρίππας. Ὁ δὲ, εἰς ἐσχάτην περισταῖα ἀπόριαν, εἰς Ἰταλίαν ἐκπέλειν ἐβούλετο, καὶ ἤξιον Μαρσίαν αὐτοῦ ἀπαλευθερον χρηματὰ οἱ πορίσαι ποθὲν δανεισάμενον. Ἐκεῖνος δὲ Πέτρον προσέειπεν ἀπαλευθέρω Βερενίκης τῆς Ἀγρίππου μητρὸς, καὶ ὁ Πέτρος συμβόλαιον ἔλεγε ποιησάμενον δύο μυριάδων Ἀτθίων λαθεῖν τὰς μυριάδας, πεντακοσίας καὶ διαχιλίας ἑλασσουμένας. Καὶ ὁ Ἀγρίππας συνέθετο, καὶ λαθὼν τὸ δάνεισμα ἀποπέλειν ἔμελλεν. Ἐρβένιος δὲ Καπίτων, Ἰαμνίας ἐπίτροπος, τριάκοντα μυριάδας ἀργυρίου δεδιχομένης τῷ Καίσαρι ἔπραττεν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ οὗτοι τοῦτο μένειν ἐκέλευεν Ἀγρίππας δὲ, προσποιησάμενος πείθεσθαι, συκτὸς ἦχετο. Καὶ καταπλεύσας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, Ἀλεξάνδρου δέεται τοῦ Ἀλαβάρχου, μυριάδας εἰκοσι δάνειον αὐτῷ παρασχέειν. Ὁ δ' ἐκείνῳ μὲν οὐκ ἂν, ἔφη, παρασχέειν, Κάπριον δὲ τῇ αὐτοῦ γυναικὶ παραίχε διὰ τε τὴν φιλάνθρωπιαν αὐτῆς καὶ τὴν λοιπὴν ἀρετὴν. Δεξαμένης δὲ τὸ δάνειον ἐκείνης, ὁ μὲν Ἀγρίππας εἰς Ἰταλίαν ἀπέπλευσε, Κύπρος δὲ μετὰ τῶν τέκνων εἰς Ἰουδαίαν ἀνέστρεψε. Καὶ Κίσιον Τιβερίῳ προσελθὼν, φιλανθρώπων· ἐδέχθη. Γραφῆς δὲ τοῦ Καπίτωνος Ἐρβένιου κομισθείσης τῷ Καίσαρι, ὡς ἀπέδρα Ἀγρίππας τριάκοντα μυριάδας πραττόμενος δάνειον, ὠργισθῆ· καὶ μὴ συγχωρεῖσθαι αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκέλευσεν εἰσοδόν, ἄχρι δὴ τὸ χρέος καταβαλεῖ. Ὁ δὲ, δανεισάμενος, ἀπέδοτο τὸ ὀφειλημ, καὶ αὖθις εἰσῆκε πρὸς τὸν Τιβέριον. Καὶ ὁ Καίσαρ ἐκέλευεν αὐτὸν τῷ υἱῶν αὐτοῦ παρατυγχάνειν, καὶ θεραπεύειν αὐτόν. Ἀγρίππας δὲ πρὸς Γάϊον μάλισ

Variæ lectiones et notæ.

(86) Ἀυτὴ γοῦν ἢ Κύπρις. Vide observata a Scaligero ad Eusebium, p. 162, n^o edit.

ἀπέλευεν, Ἀντωνία; τυγχάνοντα υἱωνόν, τῆς Γερμανικοῦ μητρὸς (67), καὶ Κλαυδίου, τοῦ μετὰ Γάϊον μοναρχήσαντος. Τοῦτον θεραπεύων, περιήλυτο ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ποτε συμπροιοῦσιν ἀμφότεν περὶ Τιβερίου λόγος ἐγένετο. Καὶ ὁ Ἀγρίππας, θεοκλυτῶν, τάχος ὑπεκτεῖναι Τιβέριον τῆς ἀρχῆς; Γάϊον ἐπηύχετο. Εὐτυχος δὲ ἀπελεύθερος; Ἀγρίππου τῶν λόγων ἀκροασάμενος Καίσαρι πρόσειεν, ὡς δὴ τι λέξων αὐτῷ σωτήριον. Ὁ δὲ βραδύς εἰς πάντα γενόμενος, καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τι προσαγγαλλόντων καταφρόνει. Οὕτε γὰρ πρόθεσι τάχιστα ἐχρημάτιζε, λέγων, ἵνα μὴ ἐπανόντων συντόμεις, προσίοιεν ἕτεροι, καὶ ὄχλος αὐτῷ γένοιτο· οὕτε μὴν ἡγεμόσι καὶ ἐπιτρόποις παρ' αὐτοῦ σταλαῖσι διαδόχους ἀντικαθίστα, εἰ μὴ φθάσαιεν τελευτήσαντες, αὐτάρκως τῷ χρόνῳ σόντες; κερδῶν, ἀμειλίτεροι πρὸς ἀδικήματα εἶεν. Παράδειγμά τε τραυματίαν πεποήτο, ᾧ μυλαὶ περιεκάθητο τὰς πληγὰς, καὶ τὴς οἰκτεῖρων αὐτὸν, ἀποσοθεῖν αὐτὰς ἐπιχειρεῖ· ἀποτρέψαντος δὲ ἐκείνου, ἤρετο τὴν αἰτίαν ὁ δὴ ὡκίειν τὰς μυλαὶς πειρώμενος. Ὁ δὲ γε τραυματίας, αὐτὰς μὲν, ἀπακρίνατο, τοῦ αἵματος; ἐμπλησθεῖσαι, οὐ πάνυ μοι δι' ὄχλου εἰσὶν· εἰ δ' ἀποσοθηθεῖεν αὐτὰ, ἤξουσιν νεαλαῖς, καὶ λιμώττουσαι, μᾶλλον με ὀδυνησοῦσαι. Τῆς δὲ πρὸς ταῦτα βραδύτητος τοῦ Τιβερίου, καὶ τῷ ἐμαρτύριον, ὅτι δύο καὶ εἰκοσὶν ἀνύσας ἐπὶ τῇ αὐταρχίᾳ ἐνιαυτοῦς, δύο τοῖς Ἰουδαίοις ἐξέπεμψεν ἀφροντας τοῦ ἔθνους οὐτῶν, Γράτον τε καὶ Πιλᾶτον. Τοιοῦτος ὂν τυγχάνων ἐν Ἄπαιεν, οὐδὲ τον Εὐτυχῶν ἤξεν ἀκροασίας.

Η'. Ἀγρίππας δὲ τὴν Ἀντωνίαν ἱκέτευς, παρασχευάσαι τὸν Καίσαρα, ἀκροασασθαι τοῦ Εὐτύχου. Ἢ δ' Ἀντωνία διὰ τιμῆς ἦν Τιβερίῳ, καὶ ὡς γαμετὴ γενομένη Δροῦσου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ διὰ τὸ σωφρον ὡς μάλιστα. Νέα γὰρ χρηρῶσα, τῇ χηρείᾳ κερταίμενε, καὶ γάμον ἀπόσαστο δεύτερον, καίπερ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτὸν ἐπιτρόπος· καὶ οὕτω τὴν βίον διήνυσεν, ὡς καὶ λοιπορῶν ἀνωτέρα γενέσθαι. Διὰ δὲ ταῦτα τῷ Τιβερίῳ τετιμήτο, καὶ δεῖ καὶ εὐεργετίας αὐτῷ γέγονεν, ἐπιβουλήν παρὰ πολλῶν καὶ δυνατῶν συστάσαν μηνύσασα. Ὑπὸ ταύτης οὖν ἐξισόμενος ἐξετάσαι τὸν Εὐτυχον, ἐφη, Ἰστωσαν οἱ θεοί, Ἀντωνία, ὅτι οὐ κατὰ γνώμην ἐμὴν τὰ πραχθησόμενα εἰσονται, ἐκ δὲ γε σῆς παρακλήσεως. Καὶ τὸν Εὐτυχον ἐχθρῶναι κελύει, καὶ παραστάς εἰλεγεν, ὡς Γάϊός τε καὶ Ἀγρίππας, ὡ δὲ σπορα, συνωμολογῶν. Καὶ Ἀγρίππας ἐφη· Εἴθε γὰρ ἀφλοκοῖτό ποτε ἡμέρα, ἢ μεταστάς οὕτως ὁ γέρον, χειροτονοῖ σε ἡγεμόνα τῆς οἰκουμένης· οὐδὲν γὰρ ἔσται ἡμῖν ἐμποδῶν Τιβέριος, ὁ αὐτοῦ υἱωνός, ὑπὸ σοῦ τελευτῶν, καὶ ἢ τε οἰκουμένη ἔσται ἢ μακαρία, καὶ παρὰ ταύτης ἐγώ. Ὁ Τιβέριος δὲ οἱ λόγοι ἤγγητο ἀληθεῖς· ἅμα δὲ καὶ μῆτιν Ἀγρίππας τηρῶν, ὅτι μὴ τὸν υἱωνόν αὐτοῦ θεραπεύειν εἴλετο, ὅλο; δὲ μετέπεισε πρὸς τὸν Γάϊον, ἐνὶ τῶν παρεστηκότων δῆσαι αὐτὸν ἐκέλευσε. Καὶ ἤγετο δέσμιος ἐν πορφυρίᾳ ὡς ἐτι, καὶ πρὸ τοῦ βασιλεῖος εἰστήκει, δεύδρω ὑπ' ἀθυμίας ἐπικλιθεῖς. Ἦσαν δ' ἐκεῖ καὶ ἕτεροι ἐν δεσμοῖς, καὶ ὀνέου πρὸς τὸ δένδρον ἐκείνῳ καταπατμένου (Βούβωνα τὸν ὄρνιν Ῥωμαῖοι καλοῦσι) τῶν δεσμοτῶν τις θεασάμενος; ἤρετο τὸν αὐτὸν τηρούντα στρατιώτην, ὅστις εἴη ὁ ἐν τῇ πορφυρίᾳ· καὶ μαθὼν, ἤξλωσε τὸν συνδεδεμένον αὐτῷ στρατιώτην, κλησίον ἐλθεῖν, καὶ τυχῶν, Ὡ ρευρία, φησὶν,

A illi decessissent. Idque se propter subditorum commodum facere dicebat, ut diuturnitate temporis expleta avaritia, ad injurias tardiores essent. Ac vulnerati exemplo utebatur, qui, cum quidam misericordia motus, ei muscas, ictus circumspiciens, abigere vellet, id prohibuerit: causamque rogatus dixerit, eas sanguine plenas, non adeo sibi molestas esse: quæ si abigantur, venturas recentes et famelicas, gravius afflicturas. Ac tarditatis ejus in hoc genere illud argumentum est, quod annos xxii rerum potitus, in Judæam duos duntaxat præses misit, Gratum et Pilatum. Talcm igitur in rebus omnibus se præbens, nec Eutychem audire voluit. Τοῦτο δὲ ποιεῖν ἐφασκε προμηθεῖα τῶν ὑπηρετῶν, ἵνα αὐτῶν ἀδικήματα εἶεν. Παράδειγμά τε τραυματίαν πεποήτο, ᾧ μυλαὶ περιεκάθητο τὰς πληγὰς, καὶ τὴς οἰκτεῖρων αὐτὸν, ἀποσοθεῖν αὐτὰς ἐπιχειρεῖ· ἀποτρέψαντος δὲ ἐκείνου, ἤρετο τὴν αἰτίαν ὁ δὴ ὡκίειν τὰς μυλαὶς πειρώμενος. Ὁ δὲ γε τραυματίας, αὐτὰς μὲν, ἀπακρίνατο, τοῦ αἵματος; ἐμπλησθεῖσαι, οὐ πάνυ μοι δι' ὄχλου εἰσὶν· εἰ δ' ἀποσοθηθεῖεν αὐτὰ, ἤξουσιν νεαλαῖς, καὶ λιμώττουσαι, μᾶλλον με ὀδυνησοῦσαι. Τῆς δὲ πρὸς ταῦτα βραδύτητος τοῦ Τιβερίου, καὶ τῷ ἐμαρτύριον, ὅτι δύο καὶ εἰκοσὶν ἀνύσας ἐπὶ τῇ αὐταρχίᾳ ἐνιαυτοῦς, δύο τοῖς Ἰουδαίοις ἐξέπεμψεν ἀφροντας τοῦ ἔθνους οὐτῶν, Γράτον τε καὶ Πιλᾶτον. Τοιοῦτος ὂν τυγχάνων ἐν Ἄπαιεν, οὐδὲ τον Εὐτυχῶν ἤξεν ἀκροασίας.

B VIII. Agrippa vero Antoniam oravit, ut efficeret ut Eutyclus a Cæsare audiretur. Tiberius enim eam cum ut Drusi fratris conjugem, tum ob pudicitiam multo magis honorabat. Nam cum n. aritum adolescentula amisisset, vidua mansit, 274 repudiatis secundis nuptiis, nunquam ad eas hortante Cæsare: itaque vitam exegit, ut fama de ea mentiri vereretur. Erat igitur in honore apud Tiberium tum ob hæc, tum ob beneficium indicatæ multorum potentum conspirationis. Hac rogante ut Eutychem examinaret: Testor deos, inquit Tiberius, Antonia, ea quæ fient, non ex animi mei sententia futura esse, sed propter preces tuas. Ac Eutychem adduci jubet. Is dixit: Agrippa, o domine, in colloquio cum Cæo dixit: Utinam tandem veniat dies, qua senex iste decedens, te principem orbis terrarum designet! Nam Tiberius, ejus nepos, impedimento nobis haud fuerit, si a te tollatur. Tum et orbis terrarum floreret, atque ego in primis. F. verba Tiberio vera esse visa; simul etiam Agrippæ iucensebat, quod nepotem ipsius colere noluisset, et totus se ad Caium contulisset: eumque a quodam astante vinciri jussit. Sic ille, purpuratus adhuc, vinctus abducitur. Et dum ante regiam astat, ad arborem, ubi etiam alii vincti erant, præ animi ægritudine inclinatus, bubo in eam devolat: quo captivorum quidam conspecto, militem Agrippæ custodem rogat, quis ille purpuratus esset? eoque cognito, cum a concaptivo milite ut secum propius ad illum accederet impetrasset: Adolescens, inquit, nuntio tibi celerem vinculorum liberationem, et maximæ dignitatis et potentie adeptionem. Felicem in te prædicabunt, qui nunc miserantur: in prosperitate obibis, et opes tuas liberis relinques. Sed cum

Variæ lectiones et notæ.

(67) Τῆς Γερμανικοῦ μητρὸς. Colbert. Γερμ. υἱοῦ.

istam volucrum denuo videris, te scito quinque diebus post esse moriturum. Cum autem ut nos tibi prædicimus, fortunatus fueris, nostri quoque rationem habeto, ut calamitatem cum qua nunc conficimur, effugiamus. Qui hæc dicebat, tum derisus fuit: post admiratione dignus est habitus. Agrippa vero in vinculis fuit ad menses vi. Tiberius iuvalente morbo debilitatus, Evodum libertum, quem maximi faciebat, liberos ad se adducere jussit, ut eos ante obitum alloqueretur. Neque vero habebat liberos, nam filius ejus Drusus obierat, sed nepotem ex eo habebat, Tiberium Gemellum, et nepotem ex fratre Caium Germanici filium, illius patrualem. **275** Qui jam adolescens et disciplinis eruditus, a populo et amabatur et colebatur, ob patris virtutem. Cum autem Tiberius pueros postredie mane ad se adduci jussisset, atque in animo haberet, imperium nepoti relinquere, id augurium sibi finxit, deos imperium ei tradituros, qui ad se prior accessisset: ac pædagogo nepotis mandavit, ut puerum maturius ad se adduceret. Cum autem jam diluxisset, Evodum mittit, ut puerum qui adsit intro vocet. Is Caium ante conclave inventum, ad Tiberium adducit: qui divina potentia considerata, nepotem pro perduto deplorat, et quanquam ea re turbatus, tamen Caio ait: *Fili, etsi mihi Tiberius genere proprius est, ego tamen et meopte iudicio et decorum suffragio Romanum imperium tibi trado: petoque ne ejus necessitudinis, qua Tiberio conjunctus es, obliviscaris, sed ejus ut cognati rationem habeas. Nam divina providentia non inulta ea esse patitur, quæ præter jus et æquum sunt.* Tiberius Caio principatus successore declarato, paucis post diebus obiit. Regnavit annos ii et xx, menses vii, et dies totidem.

στερός μοι ἔστιν ἢ σὺ, ἀλλ' αὐτὸς καὶ κατὰ γνώμην ἐμὴν καὶ κατὰ ψῆφον θεῶν σοὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπιχειρῶ ἀρχὴν, καὶ ἀξιῶ μὴ ἀνηγωνῆσαι τῆς συγγενείας τῆς πρὸς Τιβέριον, κηδεσθαι δὲ τούτου ὡς συγγενοῦς. Οὐ γὰρ ἀτιμώρητα τῇ θείᾳ προνοίᾳ, ὅσα παρὰ δίκην ἀράσσειο. Τιβέριος μὲν οὖν, τὸν Γάιον ἀπεδιέξατο τῆς ἡγεμονίας διάδοχον, ὀλίγα: ἐπιβιῶνς ἡμέρας, θνήσκει, ἄρξας ἐπὶ ἐνιαυτοῖς εἰκοσι καὶ δύοιν μῆνας ἑπτὰ καὶ ἡμέρας ἴσας.

IX. Caio imperatore designato, Romani præ cupiditate, Tiberii obitum credere non potuerunt, qui patricios Romanos plurimis cladibus affecerat, homo iracundus, et levissima quæque delicta capitalibus suppliciis vindicare solitus. Marsyas vero Agrippæ libertus, audita Tiberii morte, ad patronum accurrit, et Hebraico sermone leonem esse mortuum dixit. Ille vero, cum gratiam ei se habere diceret, si vera nuntiaret: centurio qui Agrippam lætum videret, suspicatus aliquid accidisse novi, rogat quid nuntiatum sit? Is jam viro familiaris factus, arcanum detegit. Ille vero voluptate cum eo communi fruens, cœnam ei apponit. Dum convivantur, adest qui dicat, Tiberium superstitum esse. Itaque centurio territus, quod captivi imperatorii consuetudine usus esset, hominem de in-

ἀπαλλαγὴν ἐπέσοι τῶν δεσμῶν ταχίστην ἐδαγελλίζομαι, καὶ προκοπήν ἐπὶ μήμιστον ἀξιώματος καὶ δυνάμεως, καὶ ὡς ζῆλωτός ἐσθ' τοῖς ἀρετικιζόμενοις σε, καὶ ἐν εὐδαιμονίᾳ τελευτήσεις, πασι τὸν δόλον λιπών. Ὅτε δ' εἰσαυθὶς τὸν ὄρνιν τοῦτον θεάσαιό, ἴσθι σου τηρικαῦτα μετὰ πάντε ἡμέρας ἐσομένην τὴν τελευτήν. Εὐδαιμονήσας μέντοι κατὰ τὴν ἡμετέραν πρόβησιν, μήτην ποιοῦ καὶ ἡμῶν, ὡς διαφευξόμεθα τὴν δυστυχίαν, ἣ τὰρ ἔν σὺντισμεν. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν, τότε μὲν γέλῳτα ἔωφλεν, ὕστερον δ' ἐφάνη θαύματος ἄξιος. Ἦν οὖν ἐν τοῖς δεσμοῖς ὁ Ἀγρίππας ἐπὶ μῆνας ἑξ. Τιβέριος δὲ, μαλακίζόμενος τῆς νόσου κραταιουμένης, Εὐδοκὸν καλεῖται, ὃς τῶν ἀπελευθέρων ἦν αὐτῷ τιμωτάτος, τὰ τέκνα προσαγαγεῖν αὐτῷ, διαλεξομένων σφίσι πρὶν τελευτᾶν. Οὐκ ἦσαν δὲ παῖδες αὐτῷ: ὁ γὰρ υἱὸς αὐτοῦ Ἀρούσος ἔτυχε τεθνεώς, υἱωνὸς δ' ἐξ ἐκείνου αὐτῷ ἦν Τιβέριος Γέμελλος, καὶ ἀδελφίδου Γάιος Γερμανικοῦ πατρὸς, συγγενῆς ὢν αὐτοῦ (68), νεανίας ἦδη, καὶ παιδείᾳ ἐσχολακῶς, καὶ παρὰ τοῦ δήμου φιλούμενος, καὶ τιμώμενος διὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἀρετήν. Καλούσας οὖν ὁ Τιβέριος ἔωθεν τοὺς παῖδας: εἰσχαγεῖν εἰς τὴν αὐρίον (ἦν δ' αὐτῷ τὸ βουλούμενον, τῷ υἱωνῷ μάλιστα καταλιπεῖν τὴν ἀρχὴν, τῶς δ' οὖν οἰώνισμα ἔθετο, εἰς ἐκείνον βούλεσθαι τὸ θάϊον περιελθεῖν τὴν ἀρχὴν, ὃς ἂν πρὸς αὐτὸν ἀφίκοιτο πρότερον) πέμπει καλεῖσθαι τὴν παιδαγωγῶν τοῦ υἱωνοῦ, πρῶτα τῶν ἀρετῶν τὸν παῖδα. Καὶ ἦδη γεγονούσας ἡμέρας, πέμπει τὸν Εὐδοκὸν, εἰσκαλεῖν τὸν παρόντα τῶν παλαιῶν. Ἐκείνος δὲ τὸν Γάιον πρὸ τοῦ δωματίου καταλαβὼν, εἰσῆγγε πρὸς Τιβέριον. Ὁ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως εἰς ἐγγύσιον ἐλθὼν, καταλωφύρατο ὡς ἐπ' ἀπολωλότι τῷ υἱωνῷ. Καίπερ δὲ διὰ τοῦτο τεταραγμένος, φησὶ πρὸς τὸν Γάιον: Ὁ παῖ, εἰ καὶ Τιβέριος συγγενέ-

σ' ἴσθις δὲ αὐτοκράτωρ περιελλείτο, ἡγγελλετο δὲ Ῥωμαίοις τοῦ Τιβέριου ἢ ἀποβίωσις, οἱ δὲ ἥκιστον τῷ λόγῳ. ὑπὸ τοῦ πάνου τὸ πρᾶγμα βούλεσθαι: κλειστός γὰρ ἐκείνος δεῖν Ῥωμαίων τοὺς εὐπατριδας εἰργάσατο, δύσσοργος ὢν, καὶ θανάτῳ καὶ τὰ κουφώτατα τῶν πταισμάτων τιμώμενος. Μαρσύας δὲ, τοῦ Ἀγρίππου ἀπελευθέρου, πυθόμενος τοῦ Τιβέριου τὴν τελευτήν, ἔδραμε πρὸς αὐτὸν, καὶ Ἑβραϊδὶ φωνῇ, Τέθρηκεν ὁ λέων, φησί. Ὁ δὲ χάριτας ὡμολόγει αὐτῷ, εἰ κατήγγειλεν ἀληθῆ, καὶ ὁ ἑκατόνταρχος, ὄρων τὸν Ἀγρίππαν ἐν χάρματι, ὑπετόπισε: εἰ γεγονέναι καινόν, καὶ ἤρετο τί ἂν ἐν τῷ ἀγγελλέν; Καὶ ὁ Ἀγρίππας, ἦδη συνήθης γενόμενος, τῷ ἀνδρὶ, τὸ ἀπόβητον ἀνεκάλυψεν. Ὁ δὲ ἐκοινοῦτο τὴν ἔδον, καὶ προτίθει δείπνον. Εὐωχομένων δὲ, παρῆν τις, περιεῖναι λέγων Τιβέ-

Variæ lectiones et notæ.

(68) Συγγενῆς ὡρ αὐτοῦ. Colbert. συγγόνου αὐτοῦ.

ρον. Καὶ ὁ ἐκατόνταρχος δέισα, ὅτι συνδρατὰς **A** διαμύκτη τοῦ αὐτοκράτορος, κελύει δῆσαι αὐτὸν, λειπυκῶς ἦδη. Τῇ δ' ὑστεραία λόγος τε ἦν πλατὺς περὶ τῆς τελευτῆς Τιβερίου, καὶ ἐπιστολαὶ παρὰ Γαίου ἀπέμψθησαν, ἡ μὲν πρὸς τὴν σύγκλητον, τὸν Τιβερίου θάνατον καταγγέλλουσα, καὶ τὴν αὐτοῦ τῆς ἡγεμονίας διαδοχὴν· ἡ δὲ πρὸς Παισωνα, τὸν τῆς πόλεως φύλακα, ἐπιτρέπουσα τὸν Ἀγρίππαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου μεταγαγεῖν εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ἣ ἦ πρὸ τοῦ δεσθῆναι ἦν. Γάιος δὲ εἰς Ῥώμην τὸν τοῦ Τιβερίου νεκρὸν ἀγαγὼν, καὶ θάψας πολυτελῶς, ἀνάικα λύσαι τὸν Ἀγρίππαν ἐβούλετο· ἡ δ' Ἀντωνία κεκώλυκεν, ὡς μίσει τοῦ λυθησομένου, φροντίζει δὲ γε τοῦ λύσαντος, ἵνα μὴ δοκῆ τῇ μεταστάσει τοῦ αὐτοκράτορος ἐφηρόμενος, ἐκ τοῦ λύσαι τὸν ἐκείνου δέσμιον τάχιστα. Ἡμερῶν δὲ τριῶν (69) παρελθουσῶν με- **B** ταπέμπεται τὸν Ἀγρίππαν, κείρει τε τὸ περιτέτον τῆς τριχῆς, καὶ μεταμυρίνυσσιν, εἶτα καὶ τὸ διάδημα περιτίθει, καὶ βασιλεία τῆς Φιλίππου τετραρχίας καθίσταται, προσθέμενος καὶ τὴν Λυσανίου τετραρχίαν εἰς αὐξήσιν, καὶ χρύσεια χαλκίων ἀλλάττει, ἀντὶ τῆς σιδηρᾶς ἀλύσειας μεθ' ἧς ἐδέδετο, χρυστὴν ἰσόρροπον αὐτῷ παρασχόμενος. Τῷ δὲ δευτέρῳ ἑνιαυτῷ τῆς μοναρχίας Γαίου, ἤξλου Ἀγρίππας ἐκχωρηθῆναι αὐτῷ, ἀφικέσθαι πρὸς τὰ οἰκία, καὶ αὐτῷς ἐπανελθεῖν κατετίθετο, οἰκονομησάμενος εἰς δέοντα τῆς ἀρχῆς· καὶ ἐνδόντος Γαίου, ἐξέπλευσε. Ἡρωδιάς δὲ ἡ αὐτοῦ ἀδελφῆ, ἐφθόνη τῆς εὐπραγίας τῷ ἀδελφῷ, καὶ μάλιστα ὅποτε μετὰ τῶν τῆς βασιλείας παρασημῶν ἔωρα αὐτὸν τοῖς πληθεσὶ χρημα- **C** τίζοντα· ἐξηρέτιζε τε τὸν ἄνδρα, ἐπὶ Ῥώμης κλεῖν, καὶ ἰσην ἀρχὴν μνηστεύσασθαι αὐτῷ. Ὁ δὲ ἡσυχάζειν ἐβούλετο· καὶ ἡ γυνὴ σφοδρότερον ἠνώχλει τάνδρῳ, πάντα πράσσειν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ κελεύουσα· καὶ οὐκ ἀνῆκεν, ἕως καὶ ἀκοντὰ τὸν Ἡρώδην αὐτῇ πεποίηκεν ὁμογνώμονα· ἀνήγατο οὖν σὺν τῇ γυναικὶ ἐπὶ Ῥώμης. Ἀγρίππας δὲ καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν Ῥώμην παρεσκευάζετο· προδραμῆ δὲ τῶν ἀπέλευθίρων ἕνα, δῶρα τῷ αὐτοκράτορι κομίζοντα, καὶ ἐπιστολάς· κατὰ τοῦ Ἡρώδου, καὶ καταλαμβάνουσι τὸν Γαίον ἐν Βαταῖς πολιχνίῳ τῆς Κάμπανίας· ἕμα τε τῷ Ἡρώδῃ εἰς θῆν ἦκεν ὁ Γάιος, καὶ ἕμα τὰς Ἀγρίππου ἐπιστολὰς· ἐπῆει, κατηγάρουσας ἐκείνου πρὸς Σηλιανὸν ὁμολογίαν κατὰ τῆς Τιβερίου ἀρχῆς, καὶ πρὸς Ἀρτέβανον αὐτῷ τὸν Πάρθον τότε κατὰ **D** τῆς αὐτοῦ Γαίου· τεκμήριον δ' ἐποιεῖτο τοῦ λόγου, ὅτιων ἀπόθεσιν ἐν ταῖς ὀπλοθήκαις Ἡρώδου, μυριάσιν ὀπλιτῶν ἀρκοῦντων ἐπτά. Ἐκινεῖτο δ' ὅπδ τῶν ἐπεσταλμένων ὁ Γάιος, καὶ ἠρώτα τὸν Ἡρώδην, εἰ ἀληθῆς ὁ περὶ τῶν ὀπλῶν λόγος; τοῦ δὲ καταθεμένου, πιστεύσας τῇ ἀποστάσει αὐτοῦ, τὴν τετραρχίαν ἀφαιρείται, καὶ τῇ βασιλείᾳ τοῦ Ἀγρίππου προστίθει, καὶ τὰ χρήματα ὁμοίως αὐτῷ διαιρεῖται, ἅδν δὲ Ἡρώδην ἀσιφυγία κατέκρινεν.

Ἡρωδιάδῃ δὲ, ὡς Ἀγρίππου ἐμαίμονι, τὰ τε χρήματα, ὅσα ἐκείνη διέφερεν, εἶδου· καὶ μὴδὲ κοινωεῖν ἐκέλευε τῆς φυγῆς τῷ ἄνδρῳ, διὰ τὸν Ἀγρίππαν. Ἡ δὲ χάριτας μὲν ὠμολόγει Γαίῳ, οὐ

legro vinciri jubet. Postridie rumor de Tiberii obitu latius manavit, et epistolæ a Caio missæ sunt: ad senatum una, Tiberii mortem, et suam imperii accessionem nuntians: altera ad Pisonem urbis præfectum, qua jubebat Agrippam e castris in eas ædes transferri, in 276 quibus fuisset antequam vinciretur. Caius vero Tiberii cadavere Romam perducto, et sumptuose sepulto, Agrippam statim solvere voluit: sed Antonia prohibuit, non odio solvendi, sed cura soluturi, ne is imperatoris decessu lætari videretur, victo illius celerrime soluto. Sed triduo elapso Agrippam accersit, promissiorum capillum tondet, alias vestes induit; deinde imposito diademate, Philippi tetrarchiæ regem constituit, additamenti vice Lysaniæ quoque tetrarchia adjuncta, et ære in aurum commutato, tanti ponderis aureum torquem ei dedit, quanti ferrea catena fuerat, quam victus gestarat. Anno autem monarchiæ Caii secundo petit Agrippa facultatem ad sua abeundi, sequæ rediturum promisit, regno suo rite constituto; ea impetrata, solvit. Herodias vero soror eam felicitatem fratris invidabat, præsertim quando eum regis insignibus ornatum cum populo agere vidit; ac maritum exstimulavit, ut Romam profectus parem honorem ambiret. Qui cum quietus esse mallet, mulier vehementius instat, regni causa nihil non facere jubens; neque destitit prius, quam Herodem, etiam invitum, in suam sententiam pertraxisset. Romam igitur cum uxore pergit. Sed et Agrippa ad idem iter se parans, unum ex libertis præmisit, imperatori munera et litteras contra Herodem afferentem. Caius vero cum Baiis in Campaniæ oppidulo degens, eodem tempore et Herodi in conspectum prodiit, et Agrippæ litteras legit, quibus ille accusabatur quod cum Sejano contra Tiberii imperium conspirasset, ac cum Artabano Parthorum rege contra ipsum Caium; argumento esse arma in armamentariis ab Herode reposita, quibus lxx virorum millia armari possint. Caius eo scripto motus, Herodem rogat, an vera essent quæ de armis dicerentur. Illo affirmante, credito defectionis crimine, tetrarchiam et pecuniam ejus Agrippæ donat, ipsum perpetuo exsilio multat. Herodiadi vero pecuniam quæ ad ipsam pertineret, concessit, neque exsilii mariti participem esse voluit, ob fratrem Agrippam. Illa vero Caio gratis actis, non æquum esse dixit, maritum in rebus adversis 277 deserere, cui rerum secundarum sociæ et particeps fuisset. Cæterum Caius, anno primo et secundo moderatius se gessit, sed temporis progressu se ipsum pro deo et haberi et coli voluit. Orta porro inter Alexandrinos, Judæos et Græcos seditione, terni ab utraque factione legati ad Caium iverunt.

Variæ lectiones et notæ.

(69) Ἡμερῶν δὲ τριῶν. Ms. μιστρίων δέ.

δικαιον δ' ἔλεγεν εἶναι, τῆς εὐδαιμονίας τῷ ἀνδρὶ κοινωνήσασαν ἐγκαταλιπεῖν ἐπὶ ταῖς δυσπραγαίαις αὐτόν. Ὁ μόντοι Γάιος τὸν μὲν πρῶτον ἐνιαυτὸν καὶ τὸν ἐφ' ἑξῆς μετριώτερον ἐχρήτη τοῖς πράγμασι· προῦν δὲ ἐξθελάσεν αὐτὸν, καὶ θεοῦν ἐπιχειρεῖ. Καὶ δὴ στάσεως γεγонуίας τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσι, τρεῖς ἀφ' ἑκατέρου μέρους παρήσαν πρὸς Γάιον πρεσβευταί.

X. Apio vero Alexandrinorum legatorum unus cum alia Judæis objecit, tum illud, cum omnes Romanæ provinciæ Caio templa et aras ædificent, divinosque honores decernant, eos solos ignominiosum ducere, eum statuis honorare, ac per ejus nomen jurare. Philonem vero Judaicæ legationis principem, virum illustrem, et philosophiæ non expertem, populares suos defendere paratum, Caius verba facere non passus, e medio excedere jussit: ac satis præ se tulit, se cladem Judæis illaturum. At Philo contumeliose habitus, Judæos qui foris astabant, bonis animis esse jussit. Caium enim non ipsis, sed ipsi Deo insultasse. Verum Imperator non ferendum ratus, si a Judæis pro deo non coleretur, Petronium Vitellio successorem mittit, et cum magna manu in Judæam profectum, suam imaginem in templo Dei collocare jubet. Quod si volentes concedere nolint, ut per vim et armis id faciat. Petronius Syriæ prætura suscepta, imperatoris exsequi jussa properabat. Sed cum Ptolemaidem venisset, Judæorum multa millia eum adierunt, orantium ne ad patria instituta violanda cogerentur. Sia nullis precibus moveretur, ut se prius interfectis, ita demum statuam collocaret. Petronius respondit, si suapte autoritate illa ageret, jure secum agi posse; sed quia Cæsar jussisset, decretis illius necessario acquiescendum esse. Illis dictis Tiberiadem venit, Judæorum animos exploraturus. Sed ibi quoque multa Judæorum millia ei occurrerunt, itidem orantium, ne sibi vim afferret, neve urbem simulacrum pollueret; qui a Petronio rogati, num bellum gesturi essent, se bellum gesturos esse negarunt, sed statim mortem appetitaros potius, quam commissuros ut patria instituta violarent, ac jugulos porrexerunt. His per dies XI actis, Aristobulus Agrippæ frater, et alii 278 delecti, Petronium precati sunt, ne rebus novandis populum ad desperationem impelleret, sed ad Caium scriberet, quemadmodum Judæi nullis rationibus ad statuam recipiendam adduci possent. Fortassis enim eum mitigatum iri, et sententiam mutaturum esse. Sin in proposito perseveraret, tum et ipse rem aggrediretur. His Petronius obsecutus, ad Caium ea de re scripsit. Regis vero Agrippæ Romæ degentis cum Caio familiaritas magis ac magis augebatur; qui convivio ab eo exceptus, et cœnæ sumptus ac magnificentiam admiratus, eum petere jussit quidquid vellet. Ibi Agrippa: *Nihil, inquit, petam, quo opes meæ augeantur: sed id, quod et tibi pietatis opinionem, et mihi gloriam parabit. Oro igitur, ut statuæ dedicationem in templo Judaico Petronio mandata, mea causa omittas.* Id Caius, coram

I'. Ἀπίων (70) δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων πρεσβίων εἷς, ἄλλα τε κατηγορεῖ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὡς πάντων τῶν ὑπὸ Ρωμαίου, βωμοὺς τῷ Γαίῳ καὶ ναοὺς ἀνιστάντων, καὶ ὡς θεῶν τιμώντων, οὗτοι μόντοι ἄδοξοι ἤγηται ἀνδριάζει τιμᾶν αὐτὸν, καὶ δροκίον αὐτοῦ ποιεῖσθαι τὸ ὄνομα. Ἐπὶ τούτοις Φίλων, τῆς τῶν Ἰουδαίων πρεσβείας προσεστηκώς, ἀνὴρ ἐνδοξος καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄπειρος, ἔτοιμος ἦν ὑπεραπολογησασθαι τῶν ὁμοειθῶν· ὁ δὲ Γάιος οὐκ ἠνέσχετο, κελύσας ἐκποδῶν ἀπελεύσεσθαι, δηλὸς τε ἦν κακώσων αὐτούς. Καὶ ὁ Φίλων ἐξεληθὼν περιυδρισμένος, φησὶ πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν Ἰουδαίους, ὡς χρὴ θαρρῆσιν, οὐ γὰρ εἰς αὐτοὺς ὁ Γάιος πεπαρόνηκεν, εἷς δὲ τὸ θεῖον αὐτό. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ δεῖνδον ἠγοούμενος, ὑπὸ Ἰουδαίων μὴ ὡς θεὸς σεβασθῆναι, Πετρῶνιον ἐκπέμπει διδόχον τῆς Οὐίτελλίου ἀρχῆς, κελύσας χεῖρ'· πολλῇ ἐμβάλειν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἰστᾶν αὐτοῦ ἀνδριάντα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ μὴ βροντῆς παραχωροῖεν, πολέμῳ κρατήσαντα τοῦτο ποίειν. Καὶ ὁ Πετρῶνιος τὴν τῆς Συρίας παρελιθῶς ἀρχὴν, ἠπειγέτο πληρώσων τὰς τοῦ Καίσαρος ἐντολάς. Καὶ εἰς Πτολεμαίδα γενομένην προσῆλθον Ἰουδαίων πολλοὶ μυριάδες, δεόμενοι μὴ βιάζεσθαι σφᾶς ἐπὶ παραβάσει τῶν πατριῶν. Εἰ δ' ἀπαράιτητος εἶ, ἔλεγον πρότερον ἡμᾶς διαχειρισάμενος, οὕτως ἴστα τὸ ἀγαθόν. Πετρῶνιος δ' ἀπεκρίνατο ὡς· Εἰ μὲν ἀφ' αὐτοῦ ταῦτ' ἐπαρτεν, δίκαιος ἦν πρὸς με ὑμῖν ὁ λόγος· Καίσαρος δὲ κελύσαντος, πᾶσα ἀνάγκη τὰ ἐκείνῳ δεδογμένα πληροῦν. Ταῦτα εἰπὼν, ἐπὶ Τιβεριάδα ἀφίκετο, κατανοήσων ὡς γνήμης ἔχουσιν Ἰουδαῖοι καὶ πολλὰ μυριάδες συνήτων αὐτῷ, ἰκετεύουσαι, μὴ εἰς ἀνάγκας αὐτοὺς καθιστᾶν, μηδὲ μαινεῖν ἀνδριάντι τὴν πόλιν. Καὶ ὁ Πετρῶνιος· ἔφη, Πολεμήσετε ἄρα; Οἱ δ' οὐ πολεμήσομεν, ἔφασαν, τεθνηξόμεθα δὲ πρότερον, ἢ παραβῆναι τὰ πάτρια· καὶ παρεῖχον αὐτοὺς ἀποσφάττεσθαι. Καὶ ταῦτα ἐφ' ἡμέρας ἐπράττετο τεσσαράκοντα. Ἀριστοβούλου; δὲ ὁ Ἀγρίππου ἀδείφου καὶ ἄλλοι τῶν ἐκκρίτων, ἰδέοντο Πετρῶνιου, μηδὲν εἰς ἑθῆνοισιν τοῦ πλήθους παρακινεῖν, ἀλλὰ γράφειν πρὸς Γάιον τὸ ἀνηκεστον αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ ἀνδριάντος ὑποδοχὴν. Ἴσως γὰρ μαλαχθέντα αὐτὸν, ἀποστῆναι τοῦ δόξαντος. Εἰ δ' ἐμμένει καὶ αὐθις τῇ ψήφῳ, τότε καὶ αὐτὸν τοῦ πράγματος αἰσθεσθαι. Πετρῶνιος δὲ πεισθεὶς, ἐπέσειλε τῷ Γαίῳ περὶ τῆς πράξεως. Ἀγρίππας δὲ ἰ βασιλεὺς ἐν Ῥώμῃ διάγων, προέκοπτε τῇ πρὸς Γάιον οἰκτιρώσει· θαυμασθεὶς τε ἐν τῷ δειπνίζειν τὸν αὐτοκράτορα τῆς πολυτελείας χάριν· καὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς, αἰτήσασθαι προετίπετο, ὅ ἂν αὐτῷ πρὸς βουλῆς. Ὁ δὲ Αἰτήσομαι σε, ἔφη, τῶν μὲν δόξαν περιποιούστων οὐδὲν, ὁ δ' ἂν σοὶ τε πρὸς δόξαν

Variae lectiones et notæ.

(70) Ἀζλων. Colb. Ἀπιών.

είσθε'ας, κάμολ πρὸς εὐκλειαν γένηται. Ἀξιῶ
 σε γάρ, τὴν τοῦ ἀνδριάντος ἀνάθειον, ἣν ποιή-
 σσθαι κελεύεις Πετρώνιον εἰς τὸ Ἰουδαίων ἱερὸν,
 εἰ ἐμὲ καταλείψαι. Γάτος δὲ αἰσχυνοίς, ἐπὶ το-
 σῶν δὲ μαρτύρων, μὴ δόξαι ψευδόμενος, συνεχώρει,
 καὶ γράφει πρὸς τὸν Πετρώνιον, εἰ μὲν ἤδη τὸν
 ἀνδριάντα ἐφθασε στήσαι, μὴ καθελείν· εἰ δὲ μήπω
 πεποίηται τὴν ἀνάθειον, μηκέτι πειράσθαι ποιήσα-
 θαι· Ὅν γάρ ἐτι βούλομαι τοῦτον στήναι, διὰ τὸν
 Ἁγρίππαν, ἀνδρα τιμώμενον παρ' ἐμοί. Γάτος μὲν
 οὖν ταῦτα πρὸς Πετρώνιον γράφει, πρὶν ἐντυχεῖν
 ταῖς ἐκείνου ἐπιστολαῖς, ἐμφαινούσαις πρὸς ἀπο-
 στασίαν τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὸν ἀνδριάντα ἐπιείγε-
 σθαι. Περιελάγησας δὲ διὰ ταῦτα, γράφει αὖθις τῷ
 Πετρώνῳ· Ἐπι σοι τὰ τῶν Ἰουδαίων δῶρα ἐν
 μείζονι γερύνασι λόγῳ τῶν ἐμῶν ἐντολῶν, σὺ
 τῶν περὶ σεαυτοῦ τὸ ποιητέον συλλογίσαι. Πα-
 ράδειγμα γάρ σε ποιήσομαι τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς
 ἐπιετα, μὴ ἀκυροῦν ἐντολὰς αὐτοκράτορος.
 Ταύτην τὴν ἐπιστολήν οὐκ ἐφθη ζῶντος Γάτου δε-
 λεγμένος Πετρώνιος, ἀλλὰ πρότερον τὰ περὶ τῆς
 ἐκείνου τελευτῆς ἰδέξαστο γράμματα, καὶ οὕτω τὰ
 πρὸς αὐτὸν τοῦ Γάτου. Ὁ μὲν οὖν Γάτος κάκιστος
 γεγονώς, ὤλετο ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνηρημένος· τὸν δὲ
 τρόπον τῆς κατ' ἐκείνου ἐπιβουλῆς, καὶ παρὰ τίνων
 διέβησι, διηγήσεται. Ἡδὴ δὲ φθαρέντος, Κλαύδιος
 κρυπτόμενος διὰ φόβου ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐξά-
 γεται, καὶ αὐτοκράτωρ ἀνακηρύσσεται, πολλὰ πρὸς τὴν
 ἀνάβρῃσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀγρίππα σπουδάζαν-
 τοσ· Ἄρτι δὲ βεβαιωθείσης τῆς αὐταρχίας αὐτῷ, τὴν τε
 ἀρχὴν ἐκύρωσε τῷ Ἀγρίππᾳ, καὶ δι' ἐγκω-
 μίων ἐποιεῖτο αὐτὸν, προσθήκην τε αὐτῷ εἴθετο
 πάσαν, ἧς ἠβξεν ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος αὐτοῦ Ἱε-
 ρώδης· ὁ δὲ καὶ τῷ ἀδελφῷ Ἡρώδῃ τὴν βασιλείαν
 Χαλκίδος παρὰ Κλαυδίου ἤτευστο, καὶ ἰδόθη ἐκεί-
 νῳ παρὰ τοῦ Καίσαρος.

ΙΔ'. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον στασιάζουσιν πρὸς
 τοὺς Ἀλεξανδρεῖς οἱ ἐκεῖ Ἰουδαῖοι. Ὅν γάρ εἰρη-
 τα. τρόπον κακῶς Γάτου διατεθέντος πρὸς αὐτούς,
 ἐκακούντο μοναρχούντος ἐκείνου παρὰ τῶν ἐν τῇ
 πόλει Ἑλλήνων. Γάτου δὲ τελευτήσαντος, ἀνεθάρ-
 σισαν, καὶ ἦσαν ἐν ὅπλοις, Κλαύδιος δὲ τῷ ἱππαρ-
 χόντι κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐπίσταις, καταστειλαί
 τὴν στάσιν. Ἐπεμψε δὲ καὶ διάταγμα ἐκ παρακλή-
 σεως τοῦ βασιλείου Ἀγρίππου τε καὶ Ἡρώδου εἰς
 Συρίαν καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ εἰς τὴν ἄλλην
 οἰκουμένην ὅση Ῥωμαίος ὑπήκοος, φράξας, ὅτι·
 Τῶν Ἰουδαίων ἀρέκαθερ Ἰσης πολιτείας τοῖς
 Ἀλεξανδρεῦσι καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν πόλεων πο-
 λιταῖς ἀξιοθέτητων, ὁ Γάτος ἐξ ἀπορίας, ὅτι μὴ
 οὐδὲν προσαγορεύειν αὐτὸν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος
 ἠθέλησθε, αὐτοὺς ἐταπεινώσεν. Ἐγὼ δὲ μηδεὶς
 διὰ τὴν ἐκείνου παραπροσύνην τῶν παλαιῶν
 δικαίων τὸ ἔθνος ἐκπεσεῖν διατάσσομαι, συντη-
 ρεῖσθαι δὲ σφίσι τὰ πρότερον δίκαια τοῖς Ἰου-
 δαίων νομίμοις ἐμμένουσι, ταῦτά με αἰτησαμέ-
 νων τῶν βασιλέων Ἀγρίππα καὶ Ἡρώδου, τῶν
 φιλεῶτων μοι. Ἐξέπεμψε δὲ καὶ Ἀγρίππαν ἐπὶ
 τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, λαμπροτέραν γεγενημένην.
 Κάκιστος ἐλθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα, χαριστήρια εἶδουσε,
 καὶ τὴν χρυσὴν ἄλυσιν τὴν ὑπὸ Γάτου δοθείσαν αὐ-
 τῷ, ὑπὲρ τὸ γαζοφυλάκιον ἀπῆρῳρσε, δειγμα τῆς
 τοῦ Θεοῦ δυναστείας, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων με-
 ταβολῆς, καὶ ὅτι καὶ τὰ μεγάλα πίπτει ποτὲ, καὶ

tam multis mentiri veritus, concessit, ac ad Petro-
 nium scripsit : Si statuam jam erexisset, ne tolle-
 ret ; sin nondum collocasset, ut eo conatu abstine-
 ret. Neque enim se amplius eam erecturum, propter
 Agrippam, virum quem magnificeret. Hæc ad Pe-
 tronium scripsit, litteris illius nondum lectis, quæ
 significabant, Judæos ob statuam illam ad seditionem
 concitatos esse. Quibus irritatus, Petronio
 rescripsit : Quoniam Judæorum munera meis man-
 datis prætulisti : tu quid tibi agendum sit, videto.
 Exemplum enim in te edam, quo et presentes et po-
 steri moneantur, edicta imperatoris non esse negli-
 genda. Has litteras vivente Caio Petronius non accepit,
 sed tum demum, cum illius obitum ex aliis
 litteris cognovisset. Caio viro pessimo per insidias
 interfecto, quarum modum et auctorem in opere
 de imperatoribus exponemus. Claudius præ metu
 occultatus, a militibus e latebris extractus est, et
 imperator salutatus : quam ad rem Agrippa quo-
 que non parvo adjumento fuit. Is recens firmato
 imperio, etiam Agrippæ regnum confirmavit, eique
 collaudato omnem eam ditionem, quam rex Herodes
 avus ejus tenuerat, adjecit : ejusdemque ro-
 gatu, fratri Herodi Chalcidis regnum concessit.

XI. Hoc tempore orta est inter Alexandrinos et
 Judæos, ibi degentes, seditio. Nam cum Caius,
 279 ita ut dictum est, erga eos affectus esset,
 illo imperante a Græcis vexabantur. Eo vero de-
 functo, cum receptis animis arma sumpsissent,
 Claudius magistro equitum Ægyptio scripsit, ut
 seditionem comprimeret. Edictumque rogatu Agrip-
 pæ et Herodis regum in Syriam, Alexandriam, et
 alias orbis partes quæ Romanis parent, misit, in
 hanc sententiam : Cum olim Judæi eodem jure, quo
 Alexandrini, et aliarum urbium cives, fruerentur,
 Caius per summam temeritatem, quod Judaica gens
 eum pro deo colere detrectasset, eos depressit. Ego
 vero, ne ea ob illius recordiam veteribus juribus
 spoliaretur, sed pristina eis privilegia, Judæorum ritus
 observantibus, conserventur, constituo, Regum
 Agrippæ et Herodis amicissimorum meorum rogatu.
 Agrippam quoque in regnum suum splendidius
 factum dimisit. Qui Hierosolyma profectus, victi-
 mas pro gratiarum actione immolavit : et auream
 catenam a Caio sibi datam, supra gazophylacium
 suspendit, divinæ potentis specimen et vicissitu-
 dinis rerum, magna labefactantis, et humilia eri-
 gentis. Sacrificio magnifice peracto, Theophilo
 Annæ sacerdotium abrogavit, et Boethi filio Si-
 moni cognomento Cantheræ honorem illum tribuit.
 Is Simon duos fratres habuit, et patrem Boethum :
 cuius filia Herodi regi, ut supra dictum est, nupta

fuit. Hierosolymitanorum erga se benevolentiam remuneratus est condonatione tributi, quod pro singulis ædibus pendebatur. Toti exercitui præfecit Silam, qui multarum ærumnarum ei particeps fuerat. Cum autem Doritani adolescentes audaces et temerarii, Caesaris statuum in Judæorum synagoga collocassent : Agrippa turbatus, statim Syriæ prætorem P. Petronium convenit, et Doritanos accusat. Is misso centurione, eos qui id faciunt ausi essent, ad se adduci jussit : et Doritanis magistratibus mandavit, ut centuriones sotes demonstrarent, nisi in eodem crimine esse vellent. Agrippa vero sacerdotium Simoni Cantheræ adeptum, rursus in Jonatham Ananiæ filium contulit. Quo ille recusato, satis sibi esse dixit, quod semel pontificatu functus fuerit : fratremque Matthiam ad eum honorem, **280** quo dignus esset, promoveri petit, idque impetravit a rege. Sila vero præfectus militum Agrippæ, fretus meritis suis, impertunæ dicendi libertati studuit, ac molestus fuit, molestæ fortunæ memoria renovanda, suoque illorum temporum studio et fide jactanda. Eam effrenem licentiam cum Agrippa ægre ferret, neque Sila quidquam de ea remitteret, rex iâ commotus, eum non modo præfectura privavit, sed etiam vinxit. Verum ita tempore mitigata, et consideratis ejus sua causa exhaustis laboribus, cum natalium suorum celebraret, hominem ad epulas invitavit. Ille vero detrectavit : *Nam ad quem, inquit, me honorem Agrippa vocat, ærestigio periturum? Num libertatem meam desisse censet? Ego vero nunc magis clamabo, e quibus eam periculis eriperim : quos labores, quæ discrimina pro ejus dignitate et salute adierim. Pro quibus officiis me vinculis et obscuro carcere remuneratur, quorum nunquam obliviscar.* Quibus rex cognitis, insanabili ingenio hominem in custodia reliquit. Beneficus fuit hic rex non minus avo Herode, qui quidem in externos liberalitatem exercuit, non etiam in Judæos : hic promiscue de omnibus benemereri studuit, omnibus se clementem præbuit. Itaque libenter Hierosolymis perpetuo vixit, et patrias leges inviolatas observavit. Exstitit tamen Simon quidam legis peritiam celebris, qui casu coacto, regem Cæsaream profectum d.erre non dubitavit. Quo cognito Agrippa illum accersitum rogat, in quo leges a se violatæ essent? quod ille cum dicere non haberet, veniam rogavit : eaque præter expectationem impetrata, donatus abiit. Pontificatum Matthiæ adeptum, Elianæo Cithæri filio contulit. Cum autem triennium toti Judææ dominatus esset in arbe Cæsarea, quæ prius Stratonis turris appellata fuit, spectacula edidit : quorum die secundo veste argentea indutus, sub auroram theatrum ingreditur, atque argentum primo solarium radiorum ortu illustratum, mirabiliter resplenduit, cum horrore quodam intuentium. Statim igitur adulatorēs alius aliunde exclamarunt, eumque deum appellarunt, utque

A ὄφουται τὰ ταπεινά. Θύσας οὖν πολυτελεῶς, θεῖον μὲν τὸν Ἄνναν τῆς ἀρχιερωσύνης μεθίστησι· τῷ δὲ Βοηθοῦ Σίμωνι, ᾧ Κανθηρᾶ; ἢ ἐπίκλησις, ἀπένειμε τὴν τιμὴν. Δύω δ' ἦσαν τῷ Σίμωνι ἀδελφοί. καὶ πατὴρ ὁ Βοηθός, οὗ τῆ θυγατρὶ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης συνήκησιν, ὡς ἱστορεῖται. Τοὺς δὲ Ἱεροσολυμίτας τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἠμείψατο, ἀρεῖς αὐτοῖς; τὰ ὑπὲρ ἐκάστης οἰκίας. Ἰκπαρχον δὲ κεντὸς τοῦ στριτευμάτος; τὸν Σίλαν ἀπέδειξεν, ἀνδραπόνων αὐτῷ συμμαχοῦντα πολλῶν. Νεανίσκοι μὲν τοῖς Δωριταῖς παράδολοι καὶ θρασεῖς; Καίσαρος ἀνδριάντα εἰς τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν κομίσαντας ἱστήσαν· τοῦτο τὸν Ἀγρίππαν ἐτάραξε· καὶ αὐτίκα πρὸς τὴν τῆς Συρίας ἡγεμονεύοντα Πούπλιον Β Περώνιον παραγίνεται, καὶ κατηγορεῖ τῶν Δωριτῶν. Ὁ δὲ ἑκατόνταρχον σταθίας, τοὺς μὲν ἐν τῷ ἄμηναι πρᾶξαντας ἐπ' αὐτὸν ἀχθῆναι προσέταξε, τοῖς δὲ τῶν Δωριτῶν ἀρχουσιν, ἐπιδείξει τῷ ἑκατόνταρχῳ τοὺς αἰτίους, ἐπέστειλεν, εἰ μὴ βούλοιντο δοκεῖν συνεργάται τῆς πράξεως. Ἀγρίππας δὲ ἀπελόμηνος τὴν Ἱερουσόλην τὸν Κανθηρᾶν Σίμωνα, Ἰωνάθην αὐτοῖς ἐπ' αὐτὸν ἤγε τὸν Ἄναντον. Ὁ δὲ πᾶρηται, ἀρκεῖσθαι λέγων ἅπασ τὴν ἀρχιερωσύνην λαχόν. τὸν δὲ ἀδελφὸν Μαθθίαν πρὸς ταύτην ἡΐου προέτασθαι, ὡς ἄξιον τῆς τιμῆς. Πεισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, τῷ Μαθθίᾳ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπένειμε. Σίλας δὲ ὁ Ἀγρίππου ἱκπαρχος, πεποιθὼς οἷς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνουκεν, ἀκαίρου παρήρησις ἀνεποκοίτο, καὶ ἦν φορητικὸς, τὰ φορητικά τῆς τύχης εἰς μνήμην ἄγων αὐτῷ, καὶ ἐαυτὸν σεμνύων ἐκ τῆς τότε σπουδῆς τε καὶ πίστεως. Ἀηδῶς οὖν πρὸς τὴν ἀταμίευστον αὐτοῦ παρήρησιαν ὁ Ἀγρίππας δέικετο, τοῦ δὲ Σίλα μὴ ἐνδιδόντος, εἰς ὄργην ὁ βασιλεὺς ἀνηρίθιστο, καὶ οὐ μόνον τῆς ἱκπαρχίας αὐτὸν μετέστησεν, ἀλλὰ μέντοι καὶ δέδεκε. Χρόνῳ δὲ τὸν θυμὸν ἀμβλυθεὶς, καὶ λογισάμενος ὄσου; ὑπὲρ ἐκείνου ἀνέτηλ πόνους, ἡμέραν κορτάζων ἑαυτοῦ γενέθλιον, ἐκάλει τὸν Σίλαν αὐτῷ συνίστιον ἐσόμενον. Ὁ δὲ οὐκ ἐπέθετο· Ἐπὶ τίνα, λέγων, ὁ βασιλεὺς ἀνακαλεῖ με τιμὴν, τὴν ὄσον ἤδη ἀπολουμένην; Ἡ πεποιθὼν με νομίσει τῆς παρήρησις; Νῦν βοήσομαι μᾶλλον ὄσον αὐτὸν ἐξεβήσασθην δεῖνόν, ἔσους ἡνεγκαι πόνους. ἐκείτω κορτάζων σιωπήσαν καὶ τιμὴν. Ὁρ γέρας μοι δεσμῶ καὶ σκότιος εἰρηκτῆ, ὡρ οὐποτε λήσομαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν, καὶ ἀνάτως συνιδὼν διακείμενον, αὐτοῖς; εἶπεν ἐν φρουρᾷ. Ἦν δὲ εὐεργετικὸς ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐν δωραταῖς; οὐδὲν ἤττον Ἡρώδου τοῦ πάππου, ἐκείνου μέντοι εἰς ἀλλοφύλου; τὸ φιλότιμον ἐπιδεικνυμένου, οὐ μὴν καὶ εἰς Ἰουδαίους· ὁ δὲ πρὸς πάντας ὁμοίως ἦν εὐεργετικὸς, καὶ τὸν τρόπον πραθῆς. Ἥθελα οὖν αὐτῷ διαταε συνεχῆς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἦν, καὶ τὰ κέρτια καθαρωῖς ἐτίθει. Καὶ δὴ τις Σίμων ἦν ἐν Ἱεροσολύμοις; ἀκριβῆς δοκῶν τὰ νόμιμα· οὗτος πλήθος ἀποστῆσας, ἐτόλμησε τοῦ βασιλέως καταειπεῖν, ἀπεδημήσαντος εἰ; Κατάρειαν. Τοῦτο τὸν Ἀγρίππαν οὐκ ἔλαθε· μετακίμπεται οὖν τὸν Σίμωνα, καὶ φησιν, εἰπέ μοι, τί τῶν γινόμενων ἐστὶ παράνομον; Ὁ δὲ μὴ ἔχων εἰπεῖν,

ἰδίῳ συγγνώμῃς τυχεῖν· καὶ ὁ βασιλεὺς παρὰ A
προδοκίαν αὐτῷ διηλλάττετο, καὶ ἐξέπεμψε δωρη-
σίματος. Τὴν ἀρχιερωσύνην δὲ Ματθίαν ἀφελόμε-
νος, Ἐλιωνάῳ τῷ τοῦ Κιθαίρου παιδί παρέσχεν
αὐτήν. Βασιλεύσας οὖν ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς τῆς
ἁγίας Ἰουδαίας, εἰς πόλιν Καισάρειαν, ἢ πρότερον
Σεράτωνος ἐκαλεῖτο πύργος, θεωρίας ἐπέλει· δευ-
τέρῃ δὲ τῶν θεωριῶν ἡμέρα στολήν ἐνδύς ἐξ ἀρ-
γύρου πεποιημένην, παρήλασεν εἰς τὸ θέατρον ἀρ-
χομένης ἡμέρας, καὶ ταῖς πρώταις τῶν ἡλιακῶν
ἀκτίων ἐπιτάλας ὁ ἀργυρὸς καταυγαυθεὶς θαυμα-
σίως ἀπέστειλε, μαρμαίρων τι φοδερὸν τοῖς εἰς αὐ-
τὸν ἀπελθούσιν. Εὐθύς τε αἱ κόλαες ἄλλοις ἄλλοθεν
ἀνεβίβων, θεὸν προσαγορεύοντες, Εὐμενῆς τε εἰς, ἢ
ἐπιλήθοντες· εἰ γὰρ καὶ μέχρι νῦν ὡς ἄνθρωπον
ἐφοβήθημεν, ἀλλὰ τοῦντεῦθεν ὁμολογοῦμεν θνητῆς B
σε φύσεως κρείττονα. Οὐκ ἐπέπληξε τοῦτοις ὁ βασι-
λεὺς, οὐδὲ τὴν κολακίαν ὡς ἀσιθεύσαν ἀπετρίψατο.
Ἀνακύψας οὖν μετ' ὄλιγον, ὄρα τὸν βουδῖνα τὸν
θρονὶ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερθεῖν. Ἄγγελόν τε
κακῶν ταῦτον ἐνανόησε τότε, ὡς ποτὲ τῶν ἀγαθῶν
μηνυτὴν· καὶ διακέρδιον ἔσχεν ὀδύνην, καὶ τῆς
κοιλίας ἀθρόον ἐπιγέγωνεν ἄλγημα. Καὶ πρὸς τοὺς
φίλους φησὶν· Ὁ θεὸς ἔπιρ ἐγὼ, ἤδη καταστρέφω τὸν βίον· καὶ ὁ κληθεὶς ἀθάνατος πῦρ ὕμων
θαλαίρ ἐπαίρομαι. Ταῦτα λέγων, τῆς ὀδύνης ἐπιτεινομένης κατεπονείτο, καὶ μετὰ σπουδῆς ἀνεω-
μίση πρὸς τὸ βασιλεῖον. Δόγῳ δὲ γενομένου θνήσκειν αὐτὸν, ἢ πληθὺς αὐτίκα σὺν γυναίξῃ, καὶ
ταῖσιν ἐπὶ σάκκῳ καθέσθαι τῷ πατρὶφ νόμῳ, τὸν θεὸν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ἔχεται, καὶ πάντας ἐθρή-
νον. Ἐν ὄψι μὲν δὲ ὁ Ἀγρίππας κατακαίμενος δοματίῳ, καὶ κάτω βλέπων αὐτοὺς προσηύ-
πτοντας, οὐδὲ αὐτοὺς ἀδακρυς ἦν. Ἐφ' ἡμέρας δὲ πέντε τῷ τῆς γαστρὸς ἀλγῆματι καταργασθεὶς,
κατέστρεψε τὴν ζωὴν, βιώσας ἑτη τέσσαρα καὶ πενήκοντα, βασιλεύσας δ' ἐπὶ ἐπὶ Γαίου μὲν τέσ-
σαρα, τρεῖς δ' ἐπὶ Κλαυδίου.

IB. Ἀγνοουμένης γε μὴν εἶ τοῖς κληθεῖσι τῆς αὐ- C
τοῦ τελευτῆς, συμφρονήσαντες Ἡρώδης ὁ ἀδελφὸς
αὐτοῦ, ὁ τῆς Χαλκίδος ἀρχων, καὶ Ἐλκίας ὁ ἑπάρ-
χος, πέμψαντες, τὸν Σίλαν ἐχθρὸν αὐτοῖς ὄντα κα-
τέσφαξαν, ὡς τάχα τοῦ βασιλέως κελεύσαντος. Οὕτω
μὲν οὖν ὁ Ἀγρίππας ἀπέβη· τρεῖς δὲ θυγατέρας, ὧν
ἡ μὲν Ἡρώδη τοῦ πατρὸς ἀδελφῷ γεγάμητο, Βερενίκη
δ' ἐπέκλητο, παρθένου δ' ἦσαν αἱ δύο Μαρίας καὶ
Αρουσία. Γνωσθέντος δὲ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως,
Καισαρεῖς καὶ Σεβαστηνοὶ, ἐπιλελησμένοι τῶν αὐτοῦ
εὐποιῶν, ἐδίασθησαν τε εἰς αὐτὸν, καὶ τὰ τῶν τοῦ
βασιλέως θυγατέρων ἀγάλματα ἀρπάσαντες εἰς τὰ
πορνεῖα ἐκόμισαν, καὶ ἀφύβριζον εἰς αὐτὰ· καὶ
πανδήμους ἱστίασεις ἐποιούν, στεφανοῦμενοι καὶ
μορζόμενοι, καὶ σπένδοντες τῷ Χάρωντι. Ὁ δὲ τῷ
τεθνεώτος υἱὸς Ἀγρίππας ἐν Ῥώμῃ τότε διήγε, παρὰ D
Κλαυδίῳ τρεφόμενος Καίσαρι, ὃν αὐτίκα πέμπειν
ἄρρητο τὴν βασιλείαν διαδεξόμενον. Ἀπήγαγον δ'
αὐτὸν τοῦ σκοποῦ οἱ περὶ αὐτὸν, σφαλερὸν εἶναι
λέγοντες, κομίδῃ νῆφ βασιλείας ἐπιτρέπειν μέγεθος
τόσον· ἀπέστειλαν οὖν Κούσπιον Φάδον τῆς Ἰουδαίας
καὶ τῆς βασιλείας ἀπάσης ἐπιτροπεύοντα, ἐντεταλ-
μένος αὐτῷ καὶ Καισαρεῖσι, καὶ Σεβαστηνοῖς· ἐπι-
κέχθαι τῆς εἰς τὸν κατοχόμενον ὑδρευῶς. Ἀφικ-
νόμενος δὲ Φάδος εἰς τὴν Ἰουδαίαν, στάσις τότε
γενομένην κατέστειλε, καὶ ληστῆρων τὴν χώραν
ἐκάθηρε, καὶ τὴν τοῦ ἀρχιερέως στολήν εἰς τὴν
Ἀντωνίαν τὸ φρούριον ἀποτέθηται προσέταξεν, ὡς

propitius esset, petiverant. Nam 281 ut hacten-
nus eum ut hominem timuissent, at in posterum
se confessuros eum natura mortali praestantiorem
esse. Ea verba rex non castigavit, neque impiam
adulationem rejecit; ac paulo post cum se erexis-
set, bubonem supra caput suum vidit, eumque
malorum esse nuntium intellexit, qui aliquando
bonorum significator exstitisset. Igitur cordis cru-
ciatibus affectus, et ventriculi doloribus subito op-
pressus, amicis ait: *En ego deus vester jam vitam
relinquo: et quem vos immortalem vocastis, ad mor-
tem rapior.* Dum haec diceret, doloribus fati-
gatus, festinanter in regiam est reportatus: orloque
rumore, eum animam agere, populum lacrymis
oppletus, statim cum uxoribus et liberis patrio
ritu saccis insidens, Deo pro rege supplica-
vit: quae Agrippa in alio conclavi decumbens neo
ipse siccis oculis spectavit ac diebus v cruciatus
ventris subactus, mortem cum vita commutavit.
Vixit annos lrv, regnavit vii, sub Caio iv, sub Clau-
dio iii.

XII. Obitu ejus vulgo adhuc incognito, Herodes
frater ejus Chalcidis princeps, et Helcias equitum
magister, Silam, cui inimici erant, quasi rex id
jussisset, occidendum curaverunt. Agrippa hoc
modo vita finita, filium Agrippam reliquit, annos
natum xvii, et tres filias quarum una Herodi ejus
patruo nupta fuit, eaque Berenice vocabatur, duae
virginæ fuerunt, Mariamme et Drusilla. Caeterum
regis obitu cognito, Caesarienses et Sebasteni be-
neficiorum obliti, eum maledictis insectati sunt,
et filiarum ejus statuas in lupanaria abreptas lu-
dibrio habuerunt: publicaue convivis coronati
et unguentis delibuti celebrantes. Charonti libave-
runt. Cum autem Agrippae defuncti filium Romae,
apud se degentem, Claudius Caesar statim ad re-
gni successionem ablegare in animo haberet: pro-
prier familiarium sermones, periculose tantum re-
gnum, admodum adolescenti committi asseren-
tium, consilio mutato, Cuspium Fadum Judææ
totiusque regni procuratorem misit, cum mandato,
ut Caesarienses et Sebastenos ob contumeliam de-
functo factam objurgaret. Fadus in Judæam pro-
fectus, seditionem tum ortam 282 compressit,
latrocinii provinciam repurgavit, et pontificis sto-
lam in Antonia castello, ut olim, reponi jussit. Sa-
cerdotes vero et proceres Hierosolymitani refraga-
ri non ausi, rogarunt, ut sibi liceret eam rem a
Caesare petere: quo concesso, legati Romam
profecti, intercessione junioris Agrippæ, quod

voluere, a Claudio datis ad Fadum litteris, imperarunt. Herodes quoque Agrippæ frater, Chalcidius princeps, a Cesare templi potestatem, sacraque pecuniæ, et creandi Pontificis auctoritatem obtinuit: atque ab illo omnibus ejus posteris ea potestas usque ad urbis excidium mansit. Igitur loco moto Canthera, Josepho Cami filio pontificatum tribuit.

ρηθῆναι τοῖς Ἰουδαίοις ἔχειν τὴν ἱερὰν στολὴν. Καὶ ὁ Κλαύδιος συγχώρησε, καὶ τῷ Φάδῳ περὶ τούτων ἐπέστειλε. Καὶ Ἡρώδης δὲ ὁ τοῦ Ἀγρίππου ἀδελφός, τῆς δὲ Χαλκιδίος ἀρχῶν, ἠτήσατο παρὰ Καίσαρος τὴν τοῦ νῦν ἔξουσίαν, καὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων, καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων χειροτονίαν. Καὶ ἔτυχε τῆς αἰτήσεως, καὶ ἐξ ἐκείνου πάσι τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ ἡ ἐξουσία παρέμεινε, μέχρι τῆς τῶν Ἰεροσολύμων ἀλώσεως. Καὶ δὴ μεθίστησι τῆς ἀρχιερωσύνης τὸν Κανθηρᾶν, Ἰωσήφ ἀντεισαγαγὼν τὸν τοῦ Καμεῖ.

XIII. Hoc tempore Adiabenorum regina Helena, et filius ejus Izates, religionem Judaicam sunt amplexi. Monabazus enim Adiabenorum rex, cognomento Bazæus, Helenam sororem amore captus uxorem ducit: ac aliquando cum ea prægnante cubans, manum ejus ventri imposuit, ac sopitus audire vocem visus est, quæ manum a ventre tollere juberet, ne infantem qui eo gestaretur, læderet, Dei providentia et regnaturum, et felicem finem consecuturum. Ea voce turbatus, uxori quid audisset, narrat: et natum filium Izaten vocat, quem præ aliis omnibus tum ex Helena, tum ex aliis mulieribus ante eum susceptis liberis, tanquam unicum dilexit. Ac fratrum ejus invidiam veritus, adolescentem ad Abennerigum Spasini valli regem misit: a quo amanter susceptus, et gener ascitus est, assignata ditione. Monobazus autem cum senuisset, Izaten ante obitum suum videre desideravit: eique ditionem attribuit, in qua is usque ad patris obitum vitam egit. Quo defuncto, Helena regina magnatibus et satrapis accersitis; *Non vos latet, inquit, maritum meum, Izaten regni successorem designasse. Sed cum beatum esse sciam, non qui ab uno, sed qui a pluribus iisque volentibus regnum acceperit: negotium hoc vestro quoque judicio permitto.* Illi statim regis judicium amplectendum esse, acque ulro Izati, recte et votis omnium fratribus prelato, parere velle, et fratres ac cognatos eius, ut secure imperaret, in primis occidendos **283** esse, dixerunt. Helena vero sententiam de cæde cognatorum differendam esse censuit, donec ille venisset, ac eandem comprobasset. Proceres vero illos interea in vinculis habendos esse monuerunt, donec ille venisset. Regina vero filium natum maximum summæ rerum præfecit, paterni sigilli annulo dato, qui Izati reverso regno cessit. Sed Judæus quidam nomine Ananias, Izati peregre agenti familiaris factus, doctrinam de Deo et Judæorum legibus tradidit. Accidit porro, ut et Helena ab alio Judæo instituta, Judæicas caeremonias amplecteretur. Izates cum venisset, id ægre tulit: ac solutus, ne suspecti essent, partim obsides Romam mi-

A καὶ πρότερον. Οἱ δ' ἱερεῖς· καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀντιλέγειν μὲν οὐκ ἐτόλμων· παρακάλουν δὲ δημοῦς ἐπιτρέψαι αὐτοῖς πρέσβεις πάμφοι πρὸς τὸν Καίσαρα, τοὺς αἰτησομένους τὴν ἱερὴν στολὴν παρ' αὐτοῖς εἶναι· καὶ ἐπατρόπησαν. Παραγενομένων δὲ εἰς τὴν Ῥώμην τῶν πρέσβων, καὶ ὁ τοῦ Ἀγρίππου παῖς ὁ νεώτερος, Ἀγρίππας ἐκεῖ διαγῶν, ὡς εἴρηται, παρεκάλεσε τὸν Καίσαρα, συγχω-

II. Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἡ τῶν Ἀδιαθηῶν βασιλις· Ἑλένη, καὶ ὁ παῖς αὐτῆς Ἰζάτης, εἰς τὰ Ἰουδαίων τὴν διαγωγὴν μετέβαλον νόμιμα. Μονόβαζος γὰρ ὁ τῶν Ἀδιαθηῶν βασιλεὺς, ᾧ καὶ Βαζαῖος ἐπικλήσις ἦν, τῆς ἀδελφῆς Ἑλένης ἀλοῦς ἔρωτι, ἀγεται ταύτην. Καὶ ποτε συγκαθεύδων αὐτῇ οὕτῃ ἐγκύμονι, τῇ ἐκείνης γαστρὶ τὴν χεῖρα ὑπερέθετο. Καὶ ὑπόσας ἔδοξεν ἀκρύειν φωνῆς, ἀραι κελουούση· ἐκ τῆς νηδύος τὴν χεῖρα, καὶ μὴ θλίβειν τὸ ἐν αὐτῇ βρέφος, Θεοῦ προνοίᾳ καὶ ἄρξον, καὶ τέλους τευξόμενον εὐτυχούσ. Ταραχθεὶς οὖν ὑπὸ τῆς φωνῆς, ἔφραζε ταῦτα τῇ γυναικί· καὶ τὸν υἱὸν τεχθέντα Ἰζάτην ὠνόμασεν. Ἦν δ' ἕτερος τούτου πρεσβύτερος ἐκ τῆς Ἑλένης αὐτῷ γεννηθείς, ἄλλοι τε παῖς· ἐκ γυναικῶν ἑτέρων, ἑσπεργε δὲ τὸν Ἰζάτην ὡσπερ μονογενῆ. Ἐφθόνουν τοίνυν οἱ ἀδελφοί. Ὁ δὲ πατήρ, δεδοκῶς περὶ τούτῳ, ἐκπέμπει πρὸς Ἀβεννήριον τὸν Σπασίνου χάρακος βασιλέα. Καὶ δεῖ ἀτρέμων· τὸν Ἰζάτην ἐδέξατο, καὶ κηδετὴν ἐπὶ θυγατρὶ ἐποίησατο, καὶ χίωραν αὐτῷ παρίσχευ. Γεγηρηκῶς δὲ ὁ Μονόβαζος, ἰδεὶν ἐπαθύμει· τὸν Ἰζάτην πρὸ τοῦ θανεῖν. Μεταπεμφάμενος οὖν αὐτῷ ν. φιλοφρόνως ἀσπάζεται, καὶ χίωραν αὐτῷ ἀπεκλήρωσεν, ἐν ἧ καὶ διέτριψε μέχρι τελευτῆς τοῦ πατρὸς. Ἐκλιπόντος δὲ Μονόβαζου, ἡ βασιλις Ἑλένη μετεπέμφατο τοὺς μεγιστάνας καὶ τοὺς Σατράπας· οἷς ἀφικόμενος, Ὁδὲ λέληθεν, εἰπεν, ὑμῖς δεῖ ὁ ἀνὴρ ἐμὸς τὸν Ἰζάτην ἤθελε τῆς βασιλείας γετέσθαι διάδοχον. Ἐδύϊα δὲ μακάριον τὸν μὴ παρ' ἐνός, ἀλλὰ τῶν πλείονων, καὶ τούτων ἐκόντων τὴν βασιλείαν λαμβάνοντα, καὶ ὑπὸ τῆν ὀμῶν τὸ πρᾶγμα κρίσειν ἀποθίμαι. Οἱ δ' αὐτίκα καὶ τὴν τοῦ βασιλέως κρίσιν ἀσπασαν ἤγεισθαι (11) ἔλεγον, καὶ ὑπέβηεν ἐκόντες· Ἰζάτη, δικαίως προκακριμένῳ τῶν ἀδελφῶν, καὶ κατὰ τὰς ἀπάντων εὐχὰς, καὶ δὲ ν. προσηκουεῖναι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τοὺς συγγενεῖς, ἵν' ἀσφαλῶς ἐκείνος ἀρχοί. Ἦ δὲ βασιλις τὴν περὶ τῆς ἀναίρεσεως τῶν προσηκόντων τῷ Ἰζάτῃ γνώμην ἐπισχεῖν συνεβούλευε, μέχρις ἂν ἐκείνου συνοκίματῃ παραγενόμενος. Οἱ δὲ δεσμεῖν τέως αὐτοῦ παρήκοντες μέχρι τῆς ἐκείνου ἐπιδημίας. Καθίστησι δὲ τὸν πρεσβυτάτον υἱὸν ἡ βασιλισσα ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἕως ἂν ἐπαπέλη ὁ ἀδελφός, δίδωσι δὲ καὶ τὸν τοῦ πατρὸς σημαντήρα

Variæ lectiones et notæ.

(71) Ἀσπασίω ἠγείσθαι. Colb. β. 6. 10. 11. pro his verbis habet.

δακτύλιον. Ἦκεν οὖν ὁ Ἰζάτης, καὶ ὁ ἀδελφεὸς ὑπα-
 ῶσατο, καὶ ὑπεξέστη αὐτῷ τῆς ἀρχῆς. Ὅντι δ'
 αὐτῷ ἐν τῇ ἀποθνήσκῃ, Ἰουδαίους τε· Ἀνανίας κα-
 λούμενος, γυναικὸς γεγονῶς, ἐδίδασκεν αὐτὸν τὸν
 Θεόν, καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων νόμιμα. Συνέβη δὲ καὶ
 τὴν Ἑλένην ὑφ' ἐτέρου Ἰουδαίου καταχρηθεῖσαν εἰς
 τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθνη μετατεθῆναι. Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰζάτης,
 καὶ δεδεμένους τοὺς συγγενεὺς εὐρηκῶς, ἐδυσχέρανε·
 καὶ ἔλυσε μὲν, ἐπεμψε δὲ, ἵνα μὴ ὑποπτοὶ παρόντες
 εἶεν, τοὺς μὲν εἰς Ῥώμην ὀμνηρεύοντας, τοὺς δὲ
 πρὸς Πάρθους. Γνοὺς δὲ τὴν μητέρα τὰ Ἰουδαίων
 ἀσπασαμένην, ἔπευσε καὶ αὐτὸς εἰς ἐκεῖνα μετατε-
 θῆναι, καὶ περιτμηθῆναι ἔτοιμος ἦν. Ἡ δὲ μήτηρ
 ἐκώλυε, λέγουσα, εἰς δυσμείνειαν τοὺς ὑπάρχους
 διὰ τοῦτο εἰθεῖν, οὐκ ἀνέξιθαί τε ὑπὸ Ἰουδαϊζήσεως
 βασιλεύεσθαι. Ὁ δὲ εἰς τὸν Ἀνανίαν παρόντα τοὺς
 λόγους ἀνέφερε· τούτου δὲ τὰ αὐτὰ συμβουλευόμενος,
 ἐπειθὴ μὲν τότε ὁ βασιλεὺς ἕτερος δ' αὖθις ἐκ
 Γαλιλαίας Ἰουδαίος Ἐλεάζαρ ἀφικόμενος, καὶ κα-
 ταλαβίων αὐτὸν τὸν Μωσίδιος νόμον ἀναγιγνώσκοντα,
 οὐ λόγους μόνον ἀναγιγνώσκειν σε δεῖ, βασιλεῦ,
 ἔφη, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν διατεταγμένα ποιεῖν·
 μέχρι τίνος ἀπερίτμητος μένεις; Ὁ δὲ οὐχ
 ὑπερέβαλε τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ περιετμήθη· καὶ τῇ
 μητρὶ καὶ τῷ Ἀνανίᾳ πεπρωθῆναι τὸ ἔργον ἐδήλου.
 Οἱ δ' εἰς φόβον ἐπέπεσον, μὴ καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ
 αὐτοὶ κινδυνεύσωσιν. Ὁ δὲ Θεὸς τὸν φόβον ἐλθεῖν
 εἰς τέλος οὐ συναχώρησεν. Ἐλένη δὲ ἐπιθυμίαν ἔσχεν
 εἰ, Ἱεροσόλυμα ἀρκεῖσθαι, καὶ προσκυνῆσαι τὸ τοῦ
 Θεοῦ ἱερόν. Καὶ τοῦ υἱοῦ ἐπιτρέψαντος, καὶ χρήματα
 πλεῖστα ὄντο, ἀπεισιν εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ λιμῶ
 φειδωμένους, πολλοὺς εὐρούσα ἐκαί, σιτόν τε ἐξ
 Ἀλεξανδρείας ἐκόμιζε, καὶ ἰσχυρίων φόρτον ἐκ Κύ-
 πρου πολλῶν χρημάτων πριαμένη, τοὺς ἀπορούμενους
 διένεμε. Καὶ ὁ παῖς δὲ αὐτῆς, πολλὰ χρήματα τοῖς
 πρώτοις τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐπεμψεν, ἵν' οἱ λιμῶν-
 τόντες διὰ τούτων, ὡς ἐνδόν, ἐπικουρηθῶσι. Καὶ
 οὕτως μὲν οὕτως Ἀρταβάνης δὲ τῶν Πάρθων ὁ
 βασιλεὺς, ἐπιβουλήν γνοὺς τοὺς σατραπίας κατ' αὐ-
 τοῦ μελετήσαντας, ἀρκείνεται πρὸς Ἰζάτην, συγγε-
 νῶν τε καὶ οἰκετῶν περὶ χιλίους ἐπαγόμενος. Καὶ
 καθ' ὅδον τῷ Ἰζάτῃ ἐνέτυχε, καὶ φησὶ· Μὴ με παρι-
 δῆς, ὦ βασιλεῦ, ταπεινὸν ἐκ μεταβολῆς γεγονό-
 τα, καὶ ἰδιώτην ἐκ βασιλείας, ἀλλ' ἐπικουρήσον.
 Ταῦτα οὖν δάκρυσιν ἐλέγξεν. Ὁ δὲ Ἰζάτης, ἀκούσας
 τὸ ὄνομα, κατεπήδησε τοῦ ἵππου, καὶ, θάρσει, ἔφη,
 ὦ βασιλεῦ· ἡ γὰρ εἰς τὴν Πάρθων βασιλείαν σε
 ναταστήσω, ἢ τῆς ἐμῆς σοὶ ἐκστήσομαι. Ταῦτα
 εἶπε, καὶ ἐπὶ τὸν ἵππον αὐτὸν ἀνεβίβασεν, αὐτὸς δὲ
 πεζῶς παρεΐπετο. Καὶ ὁ Ἀρταβάνης ὤμοσεν, εἰ
 μὴ κίκενος ἀναβαίη τὸν ἵππον, καὶ προηγοίτο,
 ἀποθήσεσθαι καὶ αὐτὸς. Πείθει δὲ ὁ Ἰζάτης, ἐπὶ
 τὸν ἵππον ἦλατο, καὶ πᾶσαν τιμὴν ἀπένευμε τῷ
 Πάρθῳ εἰς τὴν βασιλείαν ἀγαγών. Γράφει τε πρὸς τοὺς
 Πάρθους, τὸν Ἀρταβάνην δεῖξασθαι. Τῶν δὲ Πάρθων
 δεῖξασθαι μὲν συντεθειμένων, μὴ δύνασθαι δὲ καὶ τὴν
 ἀρχὴν ἀπονεῖμαι, ἥδη ἐτέρῳ πεπιστευμένην, ὁ
 Κινάμωμος (οὗτω γὰρ ὄνομαστο ὁ τὴν βασιλείαν
 περιεληφώς) γράφει τῷ Ἀρταβάνῳ (ὑπ' αὐτοῦ γὰρ

sit, partim ad Barthos, et quia matrem Judaismo
 studere videbat, ipse quoque eodem ritus susci-
 pere properabat, etiam circumcidi paratus. Sed
 mater id prohibuit : subditorum enim odium sus-
 cepturum, neque laturos imperium regis ju-
 daizantis. Cumque eam orationem cum Anania qui
 tum aderat, communicasset, isque idem suaderet,
 tum quidem paruit. Post cum alius ex Galicea
 Judæus venisset Eleazarus, eumque legem Mosai-
 cam legentem deprehendisset : *Non verba tantum,*
rex, inquit, legenda tibi sunt, sed mandata etiam,
quæ illis continentur, exsequenda. Quandiu tandem
incircumcisus mauebis? Rex igitur nulla interposita
 mora, circumcisus est. Quod cum matri et Ananie
 significasset, veriti sunt, ne ex ea re et sibi et regi
 pericula crearentur : sed eum metum Deus avertit.
 Helena porro visenti Hierosolyma et sancti Dei
 templi adorandi cupida, permissu filii cum maxima
 pecunia in urbem proficiscitur. Ubi cum multos
 fame pereuntes invenisset, frumentum Alexandria
 advectum, et sarcinas sicut in Cypro omptas,
 inter egentes distribuit. Filius quoque ejus, princi-
 pibus Hierosolymitanis multam pecuniæ misit, quo
 pauperes juvantur : atque hæc ita gesta sunt.
 Artabanus autem Parthorum rex, cognitis insidiis,
 quas sibi pararent satrapæ, ad Izaten venit, cum
 cognatis et famulis circiter mille. Atque in itinere
 illum adeptus : *Ne me, inquit, rex, mutata*
284 fortuna depressum, et e regio fastigio ad privatam
*conditionem redactum neglexeris, sed opem ser-
 tuo.* Quæ illò cum lacrymis dicente, Izates, ejus nomine
 audito, equo desiluit, ac : *Bono, inquit, animo*
esto, rex. Aut enim in Parthorum regnum te redu-
cam, aut mea tibi cedam. Illis dictis illum in equum
 sustulit, ipso pedes secutus est. Artabanus vero
 juravit, nisi et ille equum conscendisset, atque
 anteciret, se quoque descensurum. Izates igitur et
 obscondit, in equum insiluit, et Partho in regiam
 perducto omnem honorem habuit. Scripsit etiam
 ad Parthos, ut Artabanum recipiant. Qui cum so-
 illum quidem recepturos, sed in regnum restituere
 non posse, jam alteri creditum, responderent : Ci-
 namomus (id enim ei nomen erat, qui regnum
 susceperat) vir bonus, Artabanum a quo educatus
 fuerat, per litteras hortatus est, ut sua fide veniat,
 atque imperium recipiat. Artabano redeunti ob-
 viam progreditur, eum adorat, regem appellat :
 diadema suo capiti demptum, illius imponit. Sic ab
 Izate sex annis in regnum restitutus Artabanus,
 meritum ejus non sinit immemor, sed ea remun-
 neratus est. Verum aliquanto post eo mortuo, Bar-
 danes ejus illius regno potitus, ad Izatem venit, ab
 eoque petit ut secum belli societatem contra Ro-
 manos coiret. Qui cum refragaretur, eumque hor-
 taretur ut illam expeditionem omitteret, neque res
 aggrediretur quæ fieri non possent : Bardanes
 bellum Izati indicit, sed Parthi ejus consilio intel-
 lecto, eum occidunt, et regnum fratri ejus Icotardæ
 deserunt : cui per insidias caso, Vologeses fratres

succedit. At Izatis frater Monobazus, et cognati, A
 Judaismi amore capti, cum desiderium suum ex-
 plevisent, subditi re animadversa, Abiæ Arabum
 regi per litteras magnam pecuniam promiserunt,
 si regi bellum inferret: eum se quoque in primo
 congressu relicturos polliciti. Paret Arabs, et cum
 magnis copiis Izaten adoritur: qui in primo con-
 gressu a suis ex composito desertus, tergis obversis
 fugientibus, magnatum prodicione cognita, in ca-
 stris recedit, auctoribus sceleris supplicio affectis.
 Postridie Arabes vincit, fugatique: et **285** regem
 eorum in castellum quoddam compellit, qui ne in
 hostium manus veniret, ipse sibi necem conscivit:
 quo castello capto atque direpto, Izates ad sua
 rediit. Cæterum cum Adiabenorum satrapæ a Volo-
 gesæ Parthorum rege per litteras petiissent, ut Izate
 interfecto, dynasten Parthicum sibi præsticeret: se
 enim odisse regem suum peregrinam superstitionem
 amplexum, Parthus statim cum maximis copiis
 irruiit, Izates ex adverso castra locat. Ei quidam
 a Partho missus narrat, quantæ sint Parthorum
 vires, et ut Vologeses minitetur, se pœnas ab
 eo exacturus ingrati animi erga dominos: ac ne
 Deum quidem quem colat, eum e manibus Vologes-
 is eripere posse. Ad hæc Izates, se Parthorum
 nosse vires, respondet: sed Deum hominibus po-
 tentiorem esse, scire. His dictis, supplicavit Deo.
 Vologeses autem ea nocte per litteras edoctus,
 hostes Parthiam vastare, statim re infecta discessit.
 Sic Izates providentia Dei, Parthi minis evitatis,
 aliquanto post moritur, anno ætatis LV, regni XXIV,
 relictis XXIV filiis, et totidem filiabus, regno vero
 patri Monobaso relicto.

φυγήν τοῦ Ἀραβῆς ἑστρεψε, τὸν δὲ βασιλεὺς αὐτῶν εἰς
 ἀνείλεν, ἀλισκόμενος ἤδη. Τὸ δὲ φρούριον ἐλάω, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διεπράξα, καὶ Ἰζάτης εἰς τὰ οἰκίαι
 ὑπέστρεψεν. Οἱ δὲ τῶν Ἀδιαθηῶν μεγιστάνες Οὐολογίστη τῷ Πάρθων γράφουσι βασιλεῖ, καὶ εἰσεῖ-
 αιν ἀποκτείνει μὲν τὸν Ἰζάτην, καταστήσει δὲ σφίσι δυνάστην ἐκ Πάρθων· μετὲν γὰρ τὸν ἐκεῖ τῶν βασι-
 λεία ξένη θρησκεία προσηλυτεύσαντα. Ὁ γοῦν Πάρθος αὐτίκα μετὰ πλείστης δυνάμεως ὤρμησε,
 καὶ ὁ Ἰζάτης ἀντεστρατοπεδίστατο. Σταλαὶ δὲ τὶς ἐκ τοῦ Πάρθου, ἔλεγε τῷ Ἰζάτη, ὅτι οὗτος ἐστὶ τῶν
 Πάρθων ἡ δύναμις, καὶ ὡς Οὐολογίστης ἀπειλεῖ, δίκας εἰσπράξειν αὐτὸν, ἀχάριστον περὶ δεσπότητος γενόμε-
 νον· ῥύσασθαι γὰρ αὐτὸν τῶν αὐτοῦ χειρῶν οὐδὲ τὸν Θεὸν ὃν σέβει δυνατὸν εἶναι· πρὸς ταῦτα ὁ Ἰζάτης, τὴν
 μὲν δύναμιν τῶν Πάρθων γινώσκων, ἀνταπεκρίνατο, εἰδέναι δ' ἀνθρώπων τὸν Θεὸν δυνατώτερον. Ταῦτα
 εἶπε, καὶ ἰκέτευε τὸν Θεόν. Κατ' ἐκείνην οὖν τὴν νύκτα ἐπιστολὰς Οὐολογίστης δεξάμενος, πολεμίου
 ἐμβελόντας τῇ Παρθουγῇ, ταύτην πορθεῖν, αὐτίκα σπεύδων ἀνέβησεν ἀπρακτος. Καὶ οὕτως Ἰζάτης
 προμηθεὶς Θεοῦ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Πάρθου διεφυγε. Μετὰ δὲ τινα χρόνον θνήσκει, πενήτην καὶ πέντε
 ζήσας ἐνισυτούς, εἰσοσι δὲ καὶ τέσσαρας ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ· θνήσκει δ' ἐπὶ παισὶν εἰκοσιν καὶ τέσσασιν
 ἔρρησσι, καὶ τοσαύταις θηλείαις. Τὴν δ' ἀρχὴν τῷ ἀδελφῷ Μονοβάζῳ κατέλιπεν (72).

XIV. Fado Judæam procurante, quidam impostor D
 Theudas maximæ turbæ persuasit, ut possessioni-
 bus secum acceptis, se, qui vates sit, et suo jussu
 fluvium scindere possit, ad Jordanem sequantur:
 ac plurimos seduxit. Fadus vero, turmis equitum
 la eos immissis, multos occidit, plures cepit. ip-
 sumque Theudam, cujus caput amputatum et Hier-
 osolyma perlatum est. Fado Tiberius Alexander
 successit, Alexandri Alabarchi Alexandrini filius.

ἐπέπρακτο, καὶ ἦν ἀγαθῶς) περιπαλῶν αὐτὸν ἀφι-
 κίσθαι πιστεύσαντα, καὶ τὴν ἀρχὴν παραλήψεσθαι.
 Καὶ ὁ Ἀρτάβανος πιστεύσας ἀπήει. Ὑπήνεα οὖν
 αὐτῷ ὁ Κινάμωμος, ὃς δὴ προσκυνήσας καὶ βασιλεία
 προσαγορεύσας, περιτίθειν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὸ
 διάδημα, τῆς ἑαυτοῦ ἀφελόμενος. Οὕτω δὲ χρόνον
 ἔξετελει εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποκαταστάς ὁ Ἀρτάβανος,
 οὐκ ἠμνημόνησε τῶν Ἰζάτου καλῶν, ἀλλ' ἀμείβεται
 τοῦτον. Μετὰ δὲ τινα χρόνον Ἀρταβάνου θανόντος,
 Οὐαρθένης ὁ παῖς· ἐκείνου τὴν βασιλείαν περιζώσατο
 καὶ πρὸς Ἰζάτην ἰλθὼν, συμμαχήσει αὐτῷ ἡξίου
 κατὰ Ῥωμαίων. Ὁ δὲ οὐκ ἐπαίθετο, ἀλλὰ καὶ συν-
 βούλευε πύσασθαι τῆς ἐπ' ἐκείνους στρατείας, καὶ
 μὴ ἀδυνάτους ἐπιχειρεῖν. Ὁ δὲ πόλεμον τῷ Ἰζάτη
 μὴ παιδομένην καθήγγειλεν. Ἄλλ' οἱ Πάρθοι μαθόντες,
 B ὡς ἐπὶ Ῥωμαίων στρατεύσειν βούλονται, αὐτὸν μὲν
 ἀνακρούσει, τὴν δὲ βασιλείαν τῷ ἀδελφῷ Ἰκοτάδῳ
 διδόναι, ὃν ἐξ ἐπιβουλῆς τ' ἐπιτήσαντα διαδέχεται
 Οὐολογίστης ὁ ἀδελφός. Ὁ δὲ τοῦ Ἰζάτου ἀδελφός
 Μονόβαζος, καὶ οἱ συγγενεῖς Ἰουδαῖοι καὶ αὐτοὶ
 ἐπεθύμησαν, καὶ τὴν ἔφεσιν εἰς ἔργον ἐξήνεγκαν.
 Γίνεται δ' ἡ πρῆξις αὐτῶν τοῖς ὀπηλείοις κατάφορος.
 Καὶ γράφουσι πρὸς Ἄβλιαν τῶν Ἀράβων βασιλεῖ,
 εἰ στρατεύσοιτο κατὰ τοῦ σφετέρου βασιλέως, χρημα-
 τα πολλὰ παρασχέιν αὐτῷ, ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν
 πρώτην συμβολὴν καὶ αὐτοὶ καταλείπειν αὐτὸν. Πείθε-
 τα· τοῦτοι· ὁ Ἀραφ· καὶ πολλὴν ἐπαγόμενος δύναμιν,
 ἦκει ἐπὶ τὸν Ἰζάτην. Καὶ συμβολῆς γενόμενης,
 καταλείπουσι τὸν Ἰζάτην οἱ αὐτοῦ, ἐκ συνθήματος.
 καὶ νῦνα τρέφοντες ἐφρουρον. Γνοὺς δὲ τὴν προδοσίαν
 C Ἰζάτης γενομένην ὑπὸ τῶν μεγιστάνων, εἰς τὸ
 στρατόπεδον ὑπεχώρησε, καὶ εὐρών τοὺς αἰτίους
 ἐκώλασε. Τῇ δ' ἐπιούσῃ συμβαλὼν νικᾷ, καὶ εἰς
 φρούριόν τι συνήλασε διακόμενον. Καὶ ὁ μὲν ἐκεῖθεν
 ἀνείλεν, ἀλισκόμενος ἤδη. Τὸ δὲ φρούριον ἐλάω, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διεπράξα, καὶ Ἰζάτης εἰς τὰ οἰκίαι
 ὑπέστρεψεν. Οἱ δὲ τῶν Ἀδιαθηῶν μεγιστάνες Οὐολογίστη τῷ Πάρθων γράφουσι βασιλεῖ, καὶ εἰσεῖ-
 αιν ἀποκτείνει μὲν τὸν Ἰζάτην, καταστήσει δὲ σφίσι δυνάστην ἐκ Πάρθων· μετὲν γὰρ τὸν ἐκεῖ τῶν βασι-
 λεία ξένη θρησκεία προσηλυτεύσαντα. Ὁ γοῦν Πάρθος αὐτίκα μετὰ πλείστης δυνάμεως ὤρμησε,
 καὶ ὁ Ἰζάτης ἀντεστρατοπεδίστατο. Σταλαὶ δὲ τὶς ἐκ τοῦ Πάρθου, ἔλεγε τῷ Ἰζάτη, ὅτι οὗτος ἐστὶ τῶν
 Πάρθων ἡ δύναμις, καὶ ὡς Οὐολογίστης ἀπειλεῖ, δίκας εἰσπράξειν αὐτὸν, ἀχάριστον περὶ δεσπότητος γενόμε-
 νον· ῥύσασθαι γὰρ αὐτὸν τῶν αὐτοῦ χειρῶν οὐδὲ τὸν Θεὸν ὃν σέβει δυνατὸν εἶναι· πρὸς ταῦτα ὁ Ἰζάτης, τὴν
 μὲν δύναμιν τῶν Πάρθων γινώσκων, ἀνταπεκρίνατο, εἰδέναι δ' ἀνθρώπων τὸν Θεὸν δυνατώτερον. Ταῦτα
 εἶπε, καὶ ἰκέτευε τὸν Θεόν. Κατ' ἐκείνην οὖν τὴν νύκτα ἐπιστολὰς Οὐολογίστης δεξάμενος, πολεμίου
 ἐμβελόντας τῇ Παρθουγῇ, ταύτην πορθεῖν, αὐτίκα σπεύδων ἀνέβησεν ἀπρακτος. Καὶ οὕτως Ἰζάτης
 προμηθεὶς Θεοῦ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Πάρθου διεφυγε. Μετὰ δὲ τινα χρόνον θνήσκει, πενήτην καὶ πέντε
 ζήσας ἐνισυτούς, εἰσοσι δὲ καὶ τέσσαρας ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ· θνήσκει δ' ἐπὶ παισὶν εἰκοσιν καὶ τέσσασιν
 ἔρρησσι, καὶ τοσαύταις θηλείαις. Τὴν δ' ἀρχὴν τῷ ἀδελφῷ Μονοβάζῳ κατέλιπεν (72).

XV. Φάδου μέντοι τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος,
 ἀνὴρ τις γόης, Θεουδᾶς βνομα, πείθει τὸν πλείστον
 ὄχλον, ἀναλαβόντα τὰς κτήσεις, ἔπεσθαι πρὸς τὸν
 Ἰορδάνην αὐτῷ· προφήτης γὰρ ἔλεγεν εἶναι, καὶ ἰσχύ-
 σαι τὸν ποταμὸν προσταγμάτι δύνασθαι, καὶ πλεί-
 στους ἡπάτησει. Πέμψας δ' ἐπ' αὐτοὺς Ἰαν ἰππέων
 ὁ Φάδος, πολλοὺς μὲν ἀνείλεν, οὐ μείζους δ' ἐζώργησε,
 καὶ αὐτὸν τὸν Θεουδᾶν, οὗ τὴν κεφαλὴν ἐκτεμόντας,
 ἐκόμισαν εἰς Ἱεροσόλυμα. Φάδον δὲ Τιβέριος Ἄλλ-

Variæ 'ecliones et notæ.

(72) Τὴν ἀρχὴν τῷ ἀδελφῷ Μονοβάζῳ κατέλιπεν. Hæc verba supplevimus ex mss.

Ξάνθος δεδέξατο, Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀλιβαρχήσαντος ἂν Ἀλεξανδρείᾳ υἱός. Καὶ οἱ παῖδες δὲ τοῦ Γαλιλαίου Ἰουδαί, Ἰάκωβος καὶ Σίμων, τοῦ τὸν λαὸν ἀποστατήσαντο; Κυρηναίου τιμητεύοντος, ἀνῆρέθησαν, οὐδ' ἀνισταύρωσαν ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ δὲ τῆς Καλιχίδος βασιλεύων Ἡρώδης μεταστῆσας τῆς ἀρχιερωσύνης Ἰωσήφ τὸν τοῦ Κεμεθῆ, Ἀνανίαν τῷ τοῦ Νεδεβαίου (75) παρέσχεον αὐτῇ Τιβαρίφ δὲ Ἀλεξάνδρω Κούμανος ἦλθε διάδοχος. Ἐν ὀγδόῳ δ' ἔστι τῆς Κλαυδίου μοναρχίας, Ἡρώδης ὁ τοῦ μεγάλου Ἀγrippῆ ἀδελφός τελευτᾷ ἐφ' υἱέσι τρισί, τὴν δ' ἀρχὴν αὐτοῦ τῷ νεωτέρῳ Ἀγrippῆ δίδωκε Κλαύδιος. Κουμάνου δὲ τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος, πλῆθος κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς Ἱερουσόλυμα ἤθροιστο. Ἦν γοῦν μὴ τι νεωτερισθεῖη παρὰ τοῦ πλῆθους ὄντος πολλοῦ, στρατιώτας ἐνόησεν ἐπι τῶν τοῦ ἱεροῦ στοῶν ὁ Κούμανος ἔστησε, καταστελόντας; τὸν θόρυβον εἰς γένηται· τούτο δὲ καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐποίησαν. Τατάρτη δ' ἡμέρᾳ τῆ; ἑορτῆ; στρατιωτῆς τῶν ἐν ταῖς στοαῖς ἀνακαλυψάμενος τῆς αἰδῶ, τοὺς πλῆθυσιν ἐπεδικύων. Οἱ δ' ἐθυμοῦντο, ὡς εἰς τὸν θεὸν τοῦ στρατιωτοῦ ἡσαθεκόςτος, καὶ οἱ θρασύτεροι τὸν Κούμανον ἐβλασφημοῦσαν. Καὶ δ; πρὸς τὰς βλασφημίας ἤρθειστο, καὶ κελεύει τὸ στρατεύμα πᾶν ἕλκειν εἰς τὴν Ἀντωνίαν, τὸ φρούριον τῷ ἱερῷ ἐπιτεμένον. Τὸ πλῆθος οὖν τοὺς ὀπίστας θεασάμενον, εἰς φυγὴν ὤρμησε, καὶ τῶν ἐξόδων στενῶν οὐσῶν συνοδοῦμενοι κατὰ τὴν φυγὴν, πολλοὶ ὑπ' ἀλλήλων συνθλιβόμενοι καὶ συμπατούμενοι διεφθάρησαν, ὡς εἰς δύο μυριάδας ἀριθμηθῆναι τοὺς τότε διασπαρέντας; καὶ πένθος ἦν ἀντὶ πανηγύρεως. Ὀψωπὸν τὸ πένθος τοῦτο κατηύναστο, καὶ κακῶν προσέδεται ἔτερον. Τινὲς γὰρ τῶν ἐπι νεωτερισμοῖς ἡδομένων, Στέφανόν τινα θεοῦλον τοῦ Καίσαρος ὀδοποροῦντα ληστεύσαντες, ἀπασαν αὐτοῦ τὴν κτήσιν ἀρπάξουσι. Αὐτὸ πέμπει στρατιώτας; ὁ Κούμανος, κελεύσας αὐτοὺς τὰς πλησίον χώρας λητσασθαι, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους αὐτῶν δεσμολοῖς ἐπ' αὐτὸν ἀγαγεῖν. Τῆς δὲ τῶν χωρίων ἐκείνων παρθήσεως γινομένης, νεανίας τις τῶν στρατιωτῶν θρασύς καὶ ἀτάσθαλος, τοὺς Μωσαίως ἐντυχῶν νόμοις, ἐν τινι κώμῃ σεβασμῶς κειμένους, ἐπ' ὕψει πολλῶν δέβρηξεν, αὐτοὺς βλασφημῶν (76) καὶ κατακερτομῶν. Προσάσιν οὖν τῷ Κουμάνῳ οἱ Ἰουδαῖοι, ἵκετεύοντες, μὴ αὐτοῦ; ἀλλὰ τὸν θεόν, οὐπερ οἱ νόμοι καθυβρίσθησαν, ἐκδικῆσαι. Καὶ ὁ Κούμανος δεῖσας, μὴ τὸ πλῆθος πάλιν νεωτερίσειε, τὸν ἐνουβρίσαντα τοὺς νόμοις πελεκίσας, τὴν στάσιν κατέπαυσεν.

Jacobus quoque et Simon; Judæ Galilæi filii. A quo populus ad defectionem impulsus fuerat, Cyrenio censore interfecit sunt, quod Alexander in cruce sustulit. Heredes Chalcidæ rex Josepho Cemedi F. Pontificatum ademptum Ananiæ Nedebei filio tribuit. Tiberio Alexandro Cumanus successor datus est. Octavo monarchiæ Claudii anno, Herodes majoris Agrippæ frater obiit, tribus filiis relictis: sed ejus principatum Claudius juniori Agrippæ dedit. Cumanns Judææ procurator, multitudine Paschatis in festo Hierosolymis congregata, ad res novas cavendas, tumultumque sedandum, milites armatos in templi porticibus 286 dispersit, id quod et decessores ejus fecerant. Quarto autem festi die, eorum militum quidam pudenda palam ostendit. Eam ob rem populi ira, quasi in Deum miles impius exstitisset, atque audaciorum conviciis Cumanus irritatus, omnem exercitum in Antoniam castellum, templo imminens, convocavit. Quibus conspectis, populus in fugam se dedit: in qua propter exitus angustias ad xx millia oppressa et conculcata sunt, festivitate in lamentationem conversa. Qua nondum finita, malum aliud accessit. Nam cum quidam novis rebus gaudentes, Stephano Cæsaris servo in itinere insidiis excepto, omnia bona eripuissent: Cumanus militis e vicinis agris prædas agere, et clarissimos quosque in vinculis ad se adducere jubet. Quod cum fieret, miles quidam, adolescens audax et temerarius, leges Mosis in pago quodam venerabiliter repositas, in conspectu multorum cum convitiis et ludibriis discerpit. Quamobrem Judæi Cumanum adiere, supplicantes, ut contumeliam non sibi, sed Deo factam vindicaret. Is, veritus ne populus denuo concitaretur, milite illo securi percusso, motum illum compressit.

IF. Ἀλλὰ καὶ Σαμαρείταις ἐχθρα πρὸς Ἰουδαίους ἐγένετο, ἥ δ' οἷα ἦν αὕτη. Γαλιλαῖοι εἰς Ἱερουσόλυμα πορευόμενοι, διὰ τινος κώμης ὄδουον τῶν Σαμαρειτῶν· καὶ τινες αὐτοὶ; ἐπιθέμενοι, πολλοὺς ἀνέβλον. Οἱ πρῶτοι τοῖνον τῶν Γαλιλαίων τῷ Κουμάνῳ προσάσιν, παρακαλοῦντες τοὺς ἀνηρημένους ἐκδικηθῆναι. Ὁ δὲ δωροδοκηθεὶς, τῆς ἐκδικήσεως οὐκ ἐφρόντισεν. Ἀγανακτήσαντες οὖν οἱ Γαλιλαῖοι, πρὸς ὅπλα ἐχώρησαν, καὶ κώμας τινὰς τῶν Σαμαρείων ἐμπρήσαντες, διαρπάξουσι. Κούμανος δὲ σὺν θανάμει τοῖς Γαλιλαίοις ἐπῆλθε, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἔκτεινε, πλείους δὲ ζώντας εἶλεν. Οἱ πρῶτοι δὲ γε τῶν Ἱερουσόλυμων μεταμφιεζάμενοι σάκκους,

XV. Sed et Samaritani cum Judæis inimicitias exercuerunt, tali de causa. Cum Galilæi Hierosolyma iter habentes, per quemdam Samaritanorum pagum transirent, eorum complures quidam ex insidiis adorti occiderunt. Principes vero Galilæorum a Cumano petierunt, ut necem illorum ulcisceretur: quod illo muneribus corrupto negligente, indignati, sumptis armis aliquot Samaritanorum pagos diripuerunt atque incenderunt. Eos Cumanus cum exercitu adortus, multos occidit, plures cepit. Hierosolymitani vero principes sacces induti, et capitibus cinere conspersis, precibus a seditiosis impetrarunt, ut mutatis consiliis, abj-

Variæ lectiones et notæ.

(75) Nedeβαλου. Ms. Nedeβαλου.
 (76) Αὐτοὺς βλασφημῶν. Abest vox αὐτοὺς in Colb.

etisque armis quiescerent : quibus dispersis, regio latrocinii infestata est. Samaritani porro Judæos apud Quadratum Syriæ prætorem de incensis pagis accusarunt : quos Judæi contra, ut seditionis auctores criminati sunt, ac Cumanus in primis, qui largitionibus delinuit, necem interfectorum non vindicasset. Qna Iratus **287** judicio dilato, se in Judæam venturum, et cognita veritate pronuntiatum esse dixit. Samariam profectus, rebus inquisitis, Samaritanos torbarum auctores esse comperit : Judæos, quos Cumanus in vinculis tenebat, ut novas res molitos, in cruces egit : Ananiam pontificem, et Ananum ducem exercitus, victos Romam misit, ad actorum suorum rationem Claudio reddendam. Samaritanorum quoque et Judæorum principes, Cumanum præsidem et Celerem tribunum ad imperatorem ire jussit, ut ibi controversias suas disceptarent. Claudius cum pro tribunali sedens, Samaritanos malorum existisse auctores cognovisset, eos qui venerant, occidi, Cumanum exulare, Celerem tribunum Hierosolyma reduci, et in conspectu omnium per urbem tractum ita demum occidi jussit : et Felici procuratorem Judææ manlavit. Agrippæ, Chalchide quam annos iv tenuerat, erepta, Philippi tetrarchiam, Batanæam et Trachonitidem cum Abella, quæ Lysaniæ tetrarchia fuerat, donavit. Agrippa vero Drusillam sororem Azizo Emesarum regi, circumcissionem non recusanti, in matrimonium collocat, nuptiis ejus ab Antiocho Epiphane ritus Judaici odio repudiatis. Mariammen Archelao Helciæ filio despondit, a patre Agrippa olim promissam. Felix Judææ procurator Drusillæ excellenti pulchritudine captus, mulieri persuadet ut marito relicto sibi nubat : quæ filium ex eo susceptum Agrippam nominavit. Fertur autem, Titii temporibus cum eo adolescente in Vesuvio monte ignifero, ac tum magis inflammato, periisse. Berenice altera Agrippæ soror, Herode patruo et marito defuncto, Polemoni, cum circumcisis esset, nupsit, ad abolendam incestus, cum fratre calumniam : sed diuturnum conjugium non fuit, Polemone a Berenice deserto. Claudius Cæsar mortuus est anno imperii decimo tertio, mense octavo, die vicessimo, veneno, ut ferebatur, ab uxore Agrippina sublatus, quæ patrem habuit Germanicum, Cæsaris fratrem : maritum Domitium Ænobarbum, virum Romæ illustrem : quo defuncto, eam viduam Claudius duxit, cum filium haberet Domitium patri cognominem. **288** Nam Messalinam uxorem ex zelotypia sustulerat, e qua liberos habebat Britannicum et Octavium : et filiam Octaviam natu maximam ante hos ex alia conjuge susceptam, quam Neroni (id enim nomen Agrippinæ filio Domitio Cæsar pater adoptivus fecit) despondit. Cui ut mater imperium acquireret, Claudium veneno sustulit. Sed hæc suo loco et tempore referentur. Nunc institutam historice seriem proseguamur.

A καὶ τὰς κεφαλὰς σποδῶ καταπίσαντες, περιέκλουν τοὺς ἀφροσύτας μεταθέσθαι τὸν λογισμὸν, καὶ τὰ ὄπλα βέβηκτας ἤρμεϊν· καὶ ἐπισσαν. Οἱ μὲν οὖν διελύθησαν, ἡ χώρα δ' ἐξ ἐκείνου ἰηστηρίων πεπλήρωτο. Σαμαρεῖς δὲ πρὸς Κουαδράτῳ τῆς Συρίας ἡγεμονεύοντα κατηγοροῦν τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἐμπρησάντων κώμας αὐτῶν. Ἰουδαῖοι δὲ Σαμαρεῖς ἠτιῶντο, ὡς αἰτίους τῆς στάσεως, καὶ πρὸ αὐτῶν Κούμανον, ἄσπυρον διεσθαρμένον, καὶ τοὺς ἀνηρημένους μὴ ἐκδικήσαντα. Κουαδράτος δὲ ὑπερέβατο τὴν κρίσιν, εἰπὼν, ἤξιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, κάκει τὴν ἀλήθειαν γνοῦς, ἀποφύησθαι. Ἦκεν οὖν εἰς Σαμαρείαν, καὶ ἐξέτασα· τὰ πεπραγμένα, αἰτίους τῆς παραγῆς διέγνω τοὺς Σαμαρεῖς· Ἰουδαίους δὲ οὐς δεδεδμένους· εἶχεν ὁ Κούμανος, ἀνεσταύρωσεν ὡς νεωπερίσαντας. Τοὺς δὲ περὶ Ἀνανίαν τὸν ἀρχιερέα καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀνανιον δῆσας, εἰς Ῥώμην ἀπέστειλε, λόγον περὶ τῶν πεπραγμένων Κλαυδίῳ ὑφίξοντας. Κελεύει δὲ καὶ τοῖς Σαμαρέων καὶ Ἰουδαίων πρώτοις, καὶ Κουμάνῳ τῷ ἡγεμόνι, καὶ τῷ χιλιάρχῳ Κέλερι, ἀφικέσθαι καὶ αὐτοὺς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, κριθησομένους περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους ζητήσεων. Ἀπελθόντων δὲ, δικατῆς καθίσας ὁ Κλαύδιος, καὶ γνοῦς τοὺς Σαμαρεῖς τῶν κακῶν ἀρχηγούς, τοὺς ἀναθάντας πρὸς αὐτὸν ἀναίρεθῆναι προσέταξε. Φυγὴν δὲ τοῦ Κουμάνου κατ' ἐρησίαν τὸν μόνον Κέλερα τὸν χιλιάρχον εἰς Ἱερουσόλυμα ἀπαχθῆναι ἐκέλευσε, καὶ συρέντα πάντων ὁρώντων διὰ τῆς πόλεως, οὕτως ἀναίρεθῆναι. Πέμπει δὲ ὁ Καίσαρ Φήλικα τῶν Ἰουδαίων ἐπιτροπεύοντα· Ἀγρίππᾳ δὲ δωρεῖται τὴν Φιλίππου τετραρχίαν, καὶ Βιταναιῖν, καὶ τὴν Τραχωνίτιν σὺν Ἀβέλλᾳ· αὐταὶ δὲ Λυσανίου ἦσαν τετραρχίαι. Τὴν δὲ Χαλκίδα ἀφαιρεῖται αὐτὸν, ἔτη τέσσαρα ταύτης ἄρξαντα. Ὁ δὲ Ἀγρίππας ἐκδίωκε πρὸς γάμον Ἀζίζῳ τῷ Ἐμεσῶν βασιλεῖ, περιτμηθῆναι θελήσαντι, Δρουσίλλαν τὴν ἀδελφὴν, τοῦ Ἐπιφανοῦς· Ἀντιόχῳ παραιτησαμένου τὸν γάμον, οὗ μὴ Ἰουδαῖοι ἐθούλοτο. Καὶ Μαριάμ κατηγορήσεν ἀρχελάῳ τῷ Ἐλκίου παιδί, ὑπ' Ἀγρίππᾳ τοῦ πατρὸς πρώτῃν μνηστευθεῖσαν αὐτῷ. Φήλιξ δὲ τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύων, καὶ τὴν Δρουσίλλαν ἰδὼν κάλλους περιττῶς ἔχουσαν, ἐάλω τῷ ταύτης ἔρωτι, καὶ πείθει καταλιπούσαν τὸν ἄνδρα, αὐτῷ γαμηθῆναι. Τεκοῦσα δ' ἐξ αὐτοῦ παιδα, Ἀγρίππᾳ αὐτὸν ὠνόμασε. Λέγεται δὲ κατὰ τοῦ Τίτου χρόνους ἡ γυνὴ σὺν τῷ πατρὶ νεανία γεγεννημένη ἀφανισθῆναι κατὰ τὸ Βεσβιον ὄρος, πυρφόρον ὄν, καὶ οὕτως μάλλον ἐκπυρωθῆναι. Βερενίκη δὲ ἑτέρα ἀδελφὴ τοῦ Ἀγρίππου, συνοικοῦσα Ἡρώδῃ τῷ τρίτῳ, θανόντος ἐκείνου, Πολέμωνι συνηρμόσθη, περιτμηθῆναι θελήσαντι· διὰ τὴν φήμην, τὴν λέγουσαν αὐτὴν τῷ ἀδελφῷ συνίναί κατ' ἔρωτα, ἔν' οὕτως τὴν διαβολὴν ἀποφύηη ψευδῆ. Οὐ μὲν ἔμεινεν ὁ γάμος ἐπὶ πολὺ, τῆς Βερενίκης καταλιπούσης τὸν Πολέμωνα. Τελευτᾷ δὲ Κλαύδιος Καίσαρ, βασιλεύσας ἔτη τρισκαίδεκα, καὶ μῆνας ἑκτὸς, ἐφ' ἡμέραις εἰκοσι. Ἀγός δὲ ἦν, ὡς ὑπὸ τῆς γυναικὸς Ἀγριππίνης φαρμάκοις ἀνήρητο, ἧς πατὴρ ἦν Γερμανικός, ὁ Καίσαρος ἀδελφός, ἀνὴρ δὲ Δομέτιος

Αἰνόδαρος (75) τῶν ἐπισήμων ἐν Ῥώμῃ· οὗ τελευταῖαντος, χηρεύουσαν αὐτὴν ὁ Κλαύδιος ἄγεται, ἔχουσαν καὶ παῖδα Δομέτιον ὀνόματον τῷ πατρὶ. Προαηρήκει γὰρ τὴν γυναῖκα Μεσαλίαν διὰ ζηλοτυπίαν, ἐξ ἧς παῖδας εἶχε Βρετανικὸν καὶ Ὀκταβίον. Καὶ Ὀκταβίαν δὲ πρεσβυτάτην τῶν ἀδελφῶν ἐκ προτέρως ἑτέρας γυναικὸς εἶχε, ἣν τῷ Νέρωνι ἤρμοσε· τοῦτο γὰρ τὸν τῆς Ἀγριππίνης υἱὸν τὸν Δομέτιον μετωνόμασε· ὕστερον ὁ Καῖσαρ, εἰσποιησάμενος αὐτόν. Ἵνα τοίνυν τοῦτω τὴν αὐταρχίαν περιποιησται ἡ μήτηρ Ἀγριππίνα, κτείνει φαρμάκῳ τὸν Κλαύδιον. Ἄλλα ταῦτα μὲν ἐν τοῖς οἰκείοις καιροῖς καὶ τόποις εἰρήσεται. Ὁ δὲ λόγος τῆς ἀκολουθίας ἐχέσθω.

17. Εἶπε μὲν οὖν ὁ Νέρων μετὰ Κλαυδίου τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐπεδίδου πρὸς τὸ χεῖρον διηγεκῶς, καὶ ληστῆριων ἡ χώρα ἐμπέπηστο, καὶ γοήτων, ἀπατώντων τὸν ἔχλον, ὧν πολλοὺς ὁ Φήλιξ συλλαμβάνων ἀνήρει. Ἐχόν δὲ ἀπεχθῶς πρὸς Ἰωνάθην τὸν ἀρχιερεῖα ὁ Φήλιξ, πολλάκις αὐτὸν νοθετοῦντα περὶ τοῦ κρεῖτότως προϊστασθαι τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, πρόφασιν ἐζήτηε, δι' ἣν τὸν ἐνοχλοῦντα συνεχῶς μεταστῆσεται, καὶ διὰ τῶν ληστῶν αὐτὸν ἀναίρει· οἱ ἐν τῷ ναῷ παραγεγονότες ὡς προσκυνήσοντας, καὶ ξιφίδια φέροντες ὑπὸ τὰς ἰσθῆτας, ἀνεμίχθησαν τῷ πλήθει, καὶ τὸν Ἰωνάθην ἀνεῖλον. Ἀνεκδικήτου δὲ τοῦ τολμήματος μείναντος, ἀδεῶς οἱ λησταὶ ἀναβαίνοντες, οὓς μὲν οἰκίους ἐχθροὺς ἀνήρουν, οὓς δ' ἑτέρων ἐπὶ μισθῷ. Γόητες δὲ καὶ ἀπατεῶνες ἄνθρωποι τὸν ἔχλον ἀνέπειθον, ἵπασθαι σφίσιν εἰς τὴν ἐρημίαν, δεῖξουσιν ἐνάργη σημεῖα καὶ τέρατα γινώμενα ἐκ θεοῦ· ὧν πολλοὺς ὁ Φήλιξ ἐκόλαζεν· οἱ δὲ γε λησταὶ τὸν δῆμον εἰς τὸν πρὸς Ῥωμαίους ἠρέθιζον πόλεμον· θέλοντες μὴ ὑπακούειν αὐτῶν, καὶ τὰς τῶν μὴ πειθόμενων κώμας ἐμπιπρῶντες διέφθειρον. Σύρων δὲ καὶ Ἰουδαίων τὴν Καισάρειαν οἰκούντων, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι πρωτεύειν ἤξιον, ὡς Ἡρώδου τοῦ σφῶν βασιλέως τὴν πόλιν ἐγείραντος· Σύροι δὲ τὰ μὲν περὶ τὸν Ἡρώδην ὠμολόγησαν, ἔφασαν δὲ καὶ πρῶτον, πᾶσιν εἶναι Στράτωνος καλουμένην πύργον, καὶ μηδένα τῆς πόλιν Ἰουδαίων οἰκεῖν. Διὰ ταῦτα τοίνυν τῶν Καισαρέων στασιαζόντων, οἱ τῆς χώρας ἐπιμελούμενοι πληγαῖς τοὺς αἰτίους ἤκισαντο, καὶ πρὸς ὀλίγον τὸν θόρυβον κατεκόμισαν. Πλοῦτω δὲ τῶν Σύρων οἱ Ἰουδαῖοι προσέχοντες, καὶ διὰ τοῦτο καταφρονούντες· αὐτῶν, ἐδρασθήμουν αὐτούς. Οἱ δὲ χρήμασι μὲν ἠττώμενοι, θαρρόντες δὲ ὅτι πλείστοι τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους στρατευομένων Καισαρεὶς ἦσαν, μέχρι μὲν τινος καὶ αὐτοὶ λόγοις τοὺς Ἰουδαίους ἀνθύβριζον· εἶτα λίθοις ἀλλήλους ἐβάλλον, ἕως πολλοὶ ἐτρώθησάν τε καὶ ἔπεσον ἀμφοτέρωθεν· νικῶσι δὲ Ἰουδαῖοι. Ὁ μὲντοι Φήλιξ παύσασθαι τοὺς Ἰουδαίους ἐκέλευε, καὶ μὴ πειθομένους τοὺς στρατιώτας ἐπαφῆσι· καὶ πολλοὺς μὲν ἀνέλε, πλείους δὲ ζώντας συνέσχε, καὶ οἰκίας διαρπάξεν τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψεν. Οἱ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐπιεικέστεροι καὶ οἱ προσέχοντες, παρεκάλουν τὸν Φήλικα τοὺς στρατιώτας ἀνακαλέσασθαι, καὶ φείσασθαι αὐτῶν, δύναντα ἐπὶ τοῖς πεπριγμένοις μετάνοιεν. Καὶ ὁ Φήλιξ ἐπέισθη. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀγρίππας εἰδῶσι τὴν ἀρχιερωσύνην Ἰσμαὴλ υἱῷ τοῦ Φαβελ. Ἐσχόν δὲ πρὸς ἀλλήλους ἔχθραν οἱ τε ἀρχιερεῖς σὺν τοῖς πρώτοις τῶν

XVI. Post Claudii interitum, Nerone imperium adepto, res Judaicae continenter in deterius sunt prolapsae, provincia latrocinii et impostoribus populum seducuntibus repleta, quorum multos Felix sustulit : qui Jonathæ pontifici ob crebras ejus, ut Judæam melius gubernaret, admonitiones infensus, occasionem tam molesti interpellatoris tollendi quaeritans, curat ut latrones per speciem adorandi, turbæ hominum in templo immisti, sicas sub vestibus gestantes, Jonatham occidant. Quo facinore non vindicato, sicarii citra metum urbem ingressi, tum suos tum aliorum inimicos mercede peremerunt. Ad hæc præstigiatores et impostores turbæ persuasores, ut se in loca deserta sequerentur, evidentia signa et miracula divinitus edita ostensuros : quorum multos Felix suppliciiis affecit. Latrones vero plebem ad bellum Romanis, quibus parere detrectabant, inferendum concitabant : eorumque pagos, qui parere nollent, incendebant. Cæsareæ vero, quam Judæi et Syri inco lebant, principatum Judæi hæc ratione sibi vindicabant, quod eam urbem Herodes rex suus instaurasset. Quod etsi confitebantur Syri, tamen prius quoque urbem fuisse Stratonis turrem asserebant, nemine tum ibi Judæo degente. Hac de causa Cæsariensibus tumultuantibus provinciae præsidis, sontibus flagris cæsis, tumultum nonnihil represserunt. Cæterum Judæi, opibus superiores, Syros contemnebant, et convitiis incessebant. Illi vero ut minus, pecunio si, ita eo freti, quod plurimi Cæsarienses sub Romanis stipendia mererent, aliquandiu verborum contumelias in Judæos regesserant. Inde ad lapides ventum, donec utrinque multivulnerati sunt, multi occubuerunt, victoria tamen penes Judæos fuit. Quos cum Felix frustra monuisset ut desinerent : militibus immissis multos occidit, plures vivos comprehendit, eorumque demum diripi jussit. Sed qui moderatiores inter Judæos erant, ab illo precibus impetrarunt, ut revocatis militibus populo parceret, delictorum venia concessa. Agrippa rex pontificatum Ismaeli Fabii filio dedit. Cum autem inter pontifices et sacerdotes atque primos civitatis Hierosolymitanæ inimicitiae intercederent, et convitiis et lapidibus est certum, neque qui eos castigaret, aut seditionem premeret, quisquam fuit. Ac pontifices eo impudentiæ sunt progressi, ut ministris suis in areas missis, decimas sacerdotibus debitas raperent. Unde sacerdotes tenuiores ad egestatem redacti,

Variae lectiones et notæ.

(75) Αἰνόδαρος. Colb. 320ῶσος.

fame perierunt. Porcio Festo a Nerone Felici successore dato, Judæi Casarienses Felicem apud imperatorem accusarunt: ac dedisset ille forte pennis injuriarum, nisi frater ejus Pallas, qui gratia multum valebat, Neronis iram mitigasset. Sed et Casarienses Syri Beryllo Neronis pædagogō pecunia conciliato, litteras impetrarunt, quibus Judæis æquale jus Casariensis civitatis adinebatur. Unde mala quæ gentem post oppresserunt, ortum habuerunt. Ob eas enim litteras Judæi seditionem contra Syros magis nrserunt, donec bellum exarsit.

πρῆγῆσάτο. Καὶ οἱ ἐν Καισαρείᾳ δὲ Σύροι Βήρῳλον τὴν Νέρωνος παιδαγωγῶν δεξιοσάμενοι χρήμασιν, ἐπιστολὴν κομίζονται Καισαρὸς δι' αὐτοῦ τὴν Ἰουδαίαν ἰσοπολιτείας τοῖς ἐν Καισαρείᾳ Σύροις ἀκυρον πρὸς τοὺς Σύρους μᾶλλον στάσιως εἶχοντο, μέχρις ἂν ἀνήφθῃ ὁ πόλις.

XVII. Festus autem Judeam latrociniiis afflictam reperit. Nam Sicarii aucti numero, ensiculos curvos gestantes, in festivitatibus populo immisti, facile quos libitum erat perimebant, pagosque et diripiebant et incendebant. Porro cum præstigiator quidam salutem iis polliceretur, qui se usque ad desertum comitari vellent: Festus et ipsum, et eos quos seduxerat, copiis inmissis interfecit. Agrippam vero regem ex magno domicilio quod in regia ædificarat, quidquid in templo agere dicitur spectare, cives ægre ferentes, murum struxerunt, quo non tantum regis conspectus, sed et occidentalis porticus, ubi Romani propter templum in festivitatibus custodias habebant, intercipiebatur. Id ægre Agrippa, Festus ægrius tulit, ac murum diruere voluit. Sed rogata civium 290 permisit, ut principes viros una cum Ismaele pontifice et Helcia thesauri custode ad Neronem de ea re ablegarent: qui in gratiam Poppæe uxoris pro Judæis intercedentis, ædificium id manere jussit. Poppæa porro cæteris dimissis, Ismaelem et Helciam obsides retinuit. Quo Agrippa rex audito, Josepho Decabizo Simonis viri pontificis filio, deinde eodem ejecto Anano Anani filio pontificatum confert. Is junior Ananus pontificatu suscepto, homo confidens et temerarius, Festo mortuo, ejusque successore Albino nondum in Judæam profecto, indicto concilio, ut Josephi verbis utar, Jacobum Jesu, qui Christus dicitur, fratrem, et alios quosdam in medium productos, violatarum legum reos facit, et lapidandos curat. Id factum modestissimi quique, et legum observantissimi cives ægre tulerunt, eumque et apud Albinum et apud Agrippam detulerunt. Quamobrem rex ei pontificatum, tres menses eo functo, ereptum, Mnasæ filio Jesu tradidit. Albinus vero cum Hierosolyms venisset, operam dedit ut provincia pacata esset, multis sicariis interfecit. Agrippa Jesu pontifici Mnasæ filio successorem dat Jesum Gamalielis filium. Unde inter pontifices, quorum uterque audacissimos sibi homines scævit, orta seditio, a conviciis usque ad lapidationem est progressa. Ab eo tempore Hierosolymitana urbs pessime habere, atque omnia in pejus ruere cœperunt. Albinus vero cum didicisset Gessium

Ἱεροσολυμιτῶν, καὶ ἐκκολογῶν ἀλλήλους, καὶ λόγοις ἰσθῶν, καὶ ὁ ἐπιπλήξων καὶ τὴν στάσιν κολύσων οὐκ ἦν. Ἐς τοσοῦτον οἱ ἀρχιερεῖς ἦνα: δεύσαντο, ὡς καὶ πέμπαι ἐπὶ τὰς ἄλλωνας, καὶ βίβλα λαμβάνειν τὰς τοῖς ἱερέουσιν ὀφειλομένας δεκάτας, ὅθεν οἱ ἄποροι τῶν ἱερέων ὑπ' ἐνδεΐας ἀπέθνησκον. Πορκίου δὲ Φήστου ὑπὸ Νέρωνος σταλέντος διαδόχου τῷ Φήλικι, οἱ Καισαρεῖς Ἰουδαῖοι κατηγορήσαν τῷ Φήλικος παρὰ Νέρωνι· καὶ τάχα ἂν ἔτισσε δίκαι, τῶν εἰς αὐτοὺς ἀδικημάτων, εἰ μὴ Πάλλας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μέγα δυνάμενος παρὰ Νέρωνι, τὴν αὐτοῦ ὀργὴν ἀναπέσειπεν.

B 17. Φήστος δὲ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, κακουμένην ταύτην εὐρὴν ὑπὸ ληστῶν. Καὶ οἱ Σικάριοι γὰρ καλούμενοι (λησταὶ δὲ καὶ οὗτοι ἦσαν) τότε μᾶλλον εἰς πλῆθος συνίστησαν, χρώμενοι ξιφιδίοις ἐπιχαμπέσι, καὶ ὁμοίως ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίων καλουμέναις σικαῖς, ἀφ' ὧν καὶ Σικάριοι ὠνομάσθησαν· οἱ κατὰ τὰς ἑορτάς τῷ πλήθει ἀναμιγνύμενοι, οὐδ' ἐβούλοντο βρῆδῶς ἀπέσφραττον, καὶ τὰς κόμας δὲ διήρπαζόν τε καὶ ἐνεπέμπρασαν. Πέμπαι δὲ Φήστος δύναιμι ἐπὶ τοὺς ἀπατηθέντας ὑπὸ τινος γόητος, σωτηρίαν ἐπαγγελλομένου τοῖς Ἰσραῖταις· ἔλεουσι μέχρι τῆς ἐρημίας αὐτῶν, κἀκεῖνόν τε τὸν ἀπατάωντα καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας οἱ πεμφθέντες διέφθειραν. Ὁ μέντοι βασιλεὺς Ἀγρίππας οἰκημὰ τι μέγα δομησάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις ἐκείθεν ἐθεάτο τὰ ἐν τῷ ἱερῷ ἐνεργούμενα. Πρὸς τοῦτο δ' ἐγαλέπαινον οἱ τῆς πόλιως. Τοίχον οὖν ἐγείρουσιν, ὃς οὐ τῆς βασιλικῆς οἰκίας μόνης τὴν ἀποψὴν ὑπετέμενετο, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς δύσιν στοᾶς, ἐνθα τὰς φυλακὰς οἱ Ῥωμαῖοι ταῖς ἑορταῖς ἱποιοῦντο διὰ τὸ ἱερὸν. Ἐπὶ τούτοις ἠγανάκτησεν Ἀγρίππας, καὶ πλεόν ὁ Φήστος, καὶ καθελίεν τὸν τοίχον ἐβούλετο. Οἱ δὲ παρεκάλεσαν ἰνδοθῆναι αὐτοῖς, δεηθῆναι τοῦ Καισαρος. Καὶ συγχωρησάντος Φήστου, πέμπουσι δέκα ἐκ τῶν πρώτων πρὸς Νέρωνα, καὶ Ἰσμαῆλ τὸν ἀρχιερέα, καὶ Ἐλκίαν τὸν γασφύλακα. Καὶ ὁ Νέρων τῇ γυναικὶ Ποππαίᾳ ὑπὲρ Ἰουδαίων ἀξίωση χαριζόμενος, ἐκέλευσεν ἔξῃ τὴν οἰκοδομήν. Καὶ ἡ Ποππαία τοὺς μὲν ἄλλους ἀφήκεν ἐπανελθεῖν, τὸν δὲ Ἰσμαῆλ καὶ τὸν Ἐλκίαν κατέσχευε κατ' αὐτῆς ἡμερεύοντας. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀγρίππας ταῦτα πυθόμενος, δίδωσι τὴν ἀρχιερωσύνην Ἰωσήφ τῷ καλουμένῳ Δεκαβίζῳ, υἱῷ τοῦ ἀρχιερατεύσαντος Σίμωνος· εἶτα τῷ Ἀνάψῳ, υἱῷ τοῦ Ἀνα ταύτην, ἐξ Ἰωσήφ ἀφελόμενος προσεκληθῶσεν. Οὗτος οὖν ὁ νόος ἄνας τὴν ἀρχιερωσύνην παρεληφώς, τοιμητίας ἦν καὶ θρασύς. Φήστος τοίνυν θανάτος, καὶ Ἀλβίνου μήπω καταλαθόντος τὴν Ἰουδαίαν, ὃς ἀντὶ Φήστου παρὰ Νέρωνος ἐστάλη τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπος, καθίσας συνέδριον, ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἰωσήφου χρήσμαι βήμασι, παράγει τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ, Ἰάκωθος βνομα αὐτῶν, καὶ τινες ἑτέρους, ὡς παρανομητάντων κατηγορῶν αὐτῶν, καὶ παρέδωκε λευσοθησόμενος. Ὅσοι δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐδύσκουν ἐπιεικτέστατοι, καὶ περὶ τοὺς νε-

μωσ ἀκριβείς, βαρῶς ἤνεγκαν ἐπὶ τούτῳ, καὶ κατ-
 εἶπον αὐτοῦ καὶ πρὸς Ἀλβῖνον καὶ πρὸς Ἀγρίππαν.
 Διὲ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀφελόμενος ὁ βασιλεὺς ἐξ αὐ-
 τοῦ, μῆνας ἄρξαντος τρεῖς, Ἰησοῦν τὸν τοῦ Μνασία
 κτίστησεν. Ἀλβῖνος δ' ἰθὺς εἰς Ἱεροσόλυμα,
 σπουδῆν εἰσῆνεγκεν εἰρηνεύειν τὴν χώραν, καὶ πολ-
 λούς τῶν Σικαρίων διεφθείραν. Ἀγρίππας δὲ διδώσι
 τὴν ἀρχιερωσύνην Ἰησοῦ τῷ τοῦ Γαμαλιήλ, παύσας
 τὸν τοῦ Μνασία Ἰησοῦν, στάσις οὖν τῶν ἀρχιερίων
 ἐγένετο, προσεταιρισμένων τοὺς θρασυτάτους, καὶ
 μέχρι λίθων ἢ στάσις ἐξ ὕβρων τῶν πρὸς ἀλλήλους
 προύργησεν. Ὅθεν ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου μάλιστα
 κακῶς ἔχειν τὴν τῶν Ἱεροσολύμων πόλιν συμβέβηκε,
 καὶ πάντα ἐπὶ τὸ χειρὸν προέκοιτο. Ἀλβῖνος δὲ
 Γέσιον Φλώρον μαθὼν ἀφικνεῖσθαι οἱ διάδοχον, προ-
 αγωγῶν τοὺς δασμώτας, ὅσοι ἦσαν αὐτῷ προδήλιως
 θακῆν ἀξιοί, τούτους μὲν ἀνααιρεθῆναι προσέταξε·
 τοὺς δ' ἐκ μικρῶν αἰτιῶν καθειργμένους, χρήματα
 λαμβάνων ἀπέλυε. Καὶ οὕτως ἡ μὲν εἰρὴ τῶν
 δασμωτῶν ἐκενώθη, ἡ χώρα δὲ ληστῶν ἐπληρώθη.
 Ὁ δ' Ἀγρίππας τὸν τοῦ Γαμαλιήλ Ἰησοῦν τῆς ἀρ-
 χιερωσύνης ἐκβαλὼν Μαθίᾳ τῷ Θεοφιῶ προσένει-
 μιν, ἐφ' οὗ ὁ πρὸς Ῥωμαίους ἤρξατο πόλεμος. Ἠρ-
 ξατο μὲν οὖν ἡ ἀρχιερωσύνη ἐξ Ἀφρών· τελευτή-
 σαντος δὲ ἐκείνου οἱ παῖδες αὐτοῦ αὐτὴν διεδέξαντο,
 καὶ ἐξ ἐκείνων τοὶς ἀπ' αὐτῶν διεμίμεν ἡ τιμή.
 Ὅθεν πάτριον ἦν Ἰουδαίσι, μὴδένα τὴν ἀρχιερωσύ-
 νην λαμβάνειν, κἰν βασιλεὺς ἦν αὐτῆς ἐπιέμενος,
 εἰ μὴ τοὺς ἐξ αἱμάτων Ἀαρῶν· εἰ καὶ οὐ μέχρι παντός·
 ἀπὸ Ἀαρῶν μὲχρι Φινῆς τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν
 στασιασάντων ἀναδειχθίντος, ὀγδοήκοντα καὶ
 τρεῖς. Γέσιος δὲ Φλώρος, εἰς Ἰουδαίαν Ἀλβῖνον διάδοχος ἀφικόμενος, πολλῶν ἐνέπλησεν Ἰουδαίους
 κακῶν. Τοσοῦτον δὲ γέγονε κακίστος, ὥστε διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς αὐτοῦ κακίας ἐπαινεῖσθαι τὸν Ἀλβι-
 νῶν ὡς εὐεργέτην. Ὁ μὲν γὰρ τὴν πονηρίαν ἐπέκρυπτε, καὶ ἀδικῶν, μὴ γίνεσθαι καταζῶρος ἔσκευθε·
 Φλώρος δὲ ἀπαρακαλύπτως καὶ ἀναιδῶς τὰς εἰς τὸ ἔθνος παρανομίας ἐποίει, ὥσπερ ἐπιεικνύμενος.
 Καὶ εἰ δεῖ τῶν ἐκείνου κακῶν ἀπαριθμῶν τὸ καθ' ἕναστος; Τοσοῦτον δ' εἰπὼν δηλώσω τὸ πᾶν, ὅτι
 ὁ τοὺς Ἰουδαίους τὸν πρὸς Ῥωμαίους ἄρασθαι πόλεμον βιασάμενος Φλώρος ἦν. Ἐλαβε δὲ τὴν
 ἀρχὴν ὁ πόλεμος δευτέρῳ μὲν ἔτει τῆς Φλώρου ἐπιτροπῆς, δωδεκάτῳ δὲ τῆς μοναρχίας τοῦ Νέ-
 ρωνος.

III. Ἐντεῦθεν οὖν ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀποστασία εἰς
 προῦπτον ἀναβράγη, καὶ ὁ πόλεμος ἤρξατο. Δηγή-
 σασθαι δὲ τούτου ἕκαστα, πλείονος ἂν γένοιτο πρα-
 γματείας ἢ κατὰ τὴν παρούσαν ἐγγεγρασιν. Ἀλλὰ
 τὰ μὲν ἄλλα εἰσαὶ μοι κέρριται, μόνα δ' ἐπιτεμεῖν
 τὰ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων αὐτῶν.
 Οὐεσπασιανὸς γὰρ παρὰ Νέρωνος, μαθόντος τὴν
 Ἰουδαίων ἀποστασίαν, τὴν τοῦ πολέμου διοίκησιν
 πιστευθεὶς, οὐ πρώτοις τοῖς Ἱεροσολύμοις προσέβα-
 λεν, ἀλλὰ τὰς ὑπὸ τὴν μητρόπολιν ἔσπευσε πρότε-
 ρον εἰλεῖν πόλεις, καὶ οὕτως αὐτὴν χειρώσασθαι τὴν
 μητρόπολιν. Καταλαβὼν οὖν τὴν Πτολεμαίδα, καὶ
 ἐνωθεὶς ἐν αὐτῇ τῷ υἱῷ Τίτῳ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀφ-
 ικνήσκει, καὶ τὸ πεντακιδέκατον τάγμα κομίζοντι,
 σταλόντι παρ' αὐτοῦ ἐξ Ἀχαΐας, ὅπου τοῦ πολέμου
 στρατηγὸς χειροτόνητο παρὰ Νέρωνος (ἐν Ἀχαΐᾳ
 γὰρ ἐτύγχανεν ὢν ἐκεῖνος, ὅτε ἡ τῶν Ἰουδαίων
 ἀποστασία κατηγγέλθη αὐτῷ) κατὰ τῆς Γαλιλαίας
 πρότερον ὤρμησε, καὶ εἴη πόλεις τῶν Ἰωταπάτων
 πρώτη προσβαλὼν, καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα πολιορκή-
 σαι· ἡμέρας, κορβαὶ μὲν αὐτὴν, αἰρεῖ δὲ τὸν Ἰωση-

A Florum sibi successorem datum, productis vincitiis,
 eos qui manifeste necem meruerant, occidi iussit ;
 qui vero ob parva crimina in carcerem compacti
 fuerant, eos accepta pecunia dimisit. Ita carcer na-
 lefficus factus est vacuus, regio latronibus referta.
 Agrippa, Jesu Gamalielis filio ejecto, pontificatum
 Matthiae Theophilo assignavit, sub quo bellum Ro-
 manum coepit. At pontificatus initia sunt ab Aarone
 profecta, cui defuncto filii eorumque posterii in eo
 honore successerunt. Unde receptum apud Judaeos
 fuit, ne cui vel regi pontificatus expetenti tribue-
 retur, nisi iis qui essent ex sanguine Aaronio :
 etai ea consuetudo non perpetuo observata est.
 Pontifices ab Aarone usque ad Phineem, in bello
 a seditiosis declaratum, 291 III et LXXX fuerunt.
 B Geius autem Florus Albini successor, Judaeos
 plurimis oppressit malis : nam tantum improbitate
 excelluit, ut propter insignem ejus maleficientiam,
 Albini beneficentia celebretur. Nam hic quidem
 malitiam suam occultare studuit, ac sollicite cavet,
 ne suae injuriae deprehenderentur. Florus autem
 palam atque impudenter iniquitatem in populum,
 et quasi per ostentationem exercuit. Sed quorsum
 attinet ejus scelera singulatim recensere, cum res
 raris expediri queat : qui Judaeos bellum Romanis
 inferre coegerit, Florum fuisse? Id vero bellum
 coepit secundo anno procurationis Flori, monar-
 chiae Neronis duodecimo.

Εγένοντο οὖν πάντες· τὸ ἔθος τοῦτο τετήρητο. Ἐγένοντο οὖν πάντες·
 ἀπὸ Ἀαρῶν μὲχρι Φινῆς τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν στασιασάντων ἀναδειχθίντος, ὀγδοήκοντα καὶ
 τρεῖς. Γέσιος δὲ Φλώρος, εἰς Ἰουδαίαν Ἀλβῖνον διάδοχος ἀφικόμενος, πολλῶν ἐνέπλησεν Ἰουδαίους
 κακῶν. Τοσοῦτον δὲ γέγονε κακίστος, ὥστε διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς αὐτοῦ κακίας ἐπαινεῖσθαι τὸν Ἀλβι-
 νῶν ὡς εὐεργέτην. Ὁ μὲν γὰρ τὴν πονηρίαν ἐπέκρυπτε, καὶ ἀδικῶν, μὴ γίνεσθαι καταζῶρος ἔσκευθε·
 Φλώρος δὲ ἀπαρακαλύπτως καὶ ἀναιδῶς τὰς εἰς τὸ ἔθνος παρανομίας ἐποίει, ὥσπερ ἐπιεικνύμενος.
 Καὶ εἰ δεῖ τῶν ἐκείνου κακῶν ἀπαριθμῶν τὸ καθ' ἕναστος; Τοσοῦτον δ' εἰπὼν δηλώσω τὸ πᾶν, ὅτι
 ὁ τοὺς Ἰουδαίους τὸν πρὸς Ῥωμαίους ἄρασθαι πόλεμον βιασάμενος Φλώρος ἦν. Ἐλαβε δὲ τὴν
 ἀρχὴν ὁ πόλεμος δευτέρῳ μὲν ἔτει τῆς Φλώρου ἐπιτροπῆς, δωδεκάτῳ δὲ τῆς μοναρχίας τοῦ Νέ-
 ρωνος.

XVIII. Hinc igitur Judaeorum defectio palam
 erupit, bellumque coepit : cujus singulos veluti
 actus referre, majoris operae fuerit, quam instituta
 brevitatis patitur. Quare caeterisq; omissis, Hierosoly-
 morum duntaxat excidium compendio referre de-
 crevi. Nam cognita Judaeorum defectione, Vespasi-
 anus, cui Nero belli administrationem crediderat,
 non Hierosolyma invasit primum, sed urbibus
 metropoli subjectis prius expugnatis, tum demum
 ipsam quoque domare instituit. Occupata igitur
 Ptolemaide, cum filio Tito, qui ab eo ex Achaia
 missus, ubi a Nerone belli dux designatus fuerat,
 legionem decimam quintam Alexandria aduxer-
 rat, se conjunxit. Neroni enim in Achaia degenti,
 Judaeorum defectio nuntiata fuit. Ac Galilaeam pri-
 mum aggressus, Jotapatis diebus XL expugnatis,
 Josephum Galilaeae ducem, ejus urbis defensorem
 cepit. Inde alia castella atque oppidula, partim de-
 ditione, partim obsidione Romanis parere coegit.
 Iis jam confectis, ad ipsam metropolim obsiden-
 dam se accingebat, seditionibus et factionibus

adeo amittam, ut civili bello et mutuis cædibus inter sese grassantes, homines bellicosos interirent. Verum id ejus consilium nuntius de Nerone, qui amisso imperio clam Roma profugisset, atque ipse sibi manus attulisset, repressit. Deinde cum Galbam imperio potitum esse cognovisset, Titum misit ad eum salutandum, et percontandum quid de Judæa fieri vellet? **292** Sed Titus in itinere Galbæ quoque cæde cognita, ad patrem est reversus: neque Hierosolymorum obsidionem tentarunt, ob incertum Romani imperii statum, sed Cæsareæ quieverunt. Galba sublato, Otho factus imperator, contra Vitellium, quem Germanicæ legiones imperatorem salutarant, copias misit: quibus superatis, sibi ipsi manus attulit. Vitellius adjunctis etiam Othoniis, Romam cum legionibus abiit. Vespasianus vero, si qua Judaica oppidula nondum expugnata supererant, ea quoque vastavit, ut tota Hierosolyma Romanis expugnanda restarent: quæ quidem, ut diximus, pessime se habebant. Foris enim Simon cum sua factione Judæis formidabilior erat quam Romani. Intus vero ii qui se Zelotas a studio religionis jaectabant, eorumque dux Joannes, et Romanis et Simone graviores erant: atque urbanos eo necessitatis adegere, ut populus Simonem cum sua turba in urbem accerseret, spe ille quidem reprimendæ Zelotarum tyrannidis: sed non animadvertit, se graviorem suis cervicibus tyrannum imposituisse. Dum hæc Hierosolymis geruntur, Vitellius Romam profectus imperator appellatur: quem cum Vespasianus, eo nuntio minime delectatus, dominum habere recusaret, a suis ducibus et militum consensu imperator salutatur.

καὶ τοῦ Σίμωνος χαλεπότεροι. Σφοδρότατα δὲ βιαζομένων τοὺς ἐν τῇ πόλει τῶν ζηλωτῶν, ἠναγκασθήσαν οἱ τοῦ δήμου τὸν Σίμωνα μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν πλῆθους εἰς τὴν πόλιν παρακαλοῦντας εἰσαγαγεῖν, ὡς τάχα τῆς τῶν ζηλωτῶν τυραννίδος αὐτοὺς ἀπαλλάξοντα. Ἐλαθον δὲ χεῖρονα καὶ ἐαυτῶν εἰσεβήμενοι τύραννον. Τούτων δ' ἐν Ἱεροσολύμοις πραττομένων, Οὐδέλλιος τὴν Ῥώμην κατέλαβεν, αὐτοκράτωρ ἀναβήσας. Οὐδεσπασιανῶν μαθόντι ταῦτα οὐκ ἤρесе, καὶ ἀπῆλθον δεσπότην ἔχειν τὸν Οὐδέλλιον. Οἱ δ' ἠγεμόνες τῶν σὺν αὐτῷ ταγμάτων, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ στρατιῶται συνελθόντες, ἀναγορεύουσι τὸν Οὐδεσπασιανὸν αὐτοκράτορα.

XIX. Soluturus, filio Tito Hierosolymorum obsidionem mandat: qui contractis in unum copiis Hierosolyma contendit, et xxx ab urbe stadiis castrametatus, ac equitibus assumptis ad urbem speculandam et animos hostium periclitandus abit. Statim vero infiniti ex urbe procurrunnt: ac plurimi ex Titi equitibus, furiosum Judæorum impetum cæmentæ, substiterunt. Ipse vero cum paucis, avulsus a cæteris, undique ab hostibus circumventus, animadverso periculo convertit equum, et suis sequi jussis in Judæos irruit: ac obvius quibusque gladio propulsatis, salvus in castra revertitur, duobus duntaxat comitum snorum cæsis. Postridie consensu loco qui speculator dicitur, vii stadiis ab urbe distans, unde et urbs et templum spectatur, castra muniti jubet. Urbani vero subinde prius inter **293** se dimicare soliti, ob ingentem externi belli

πὸν στρατηγούντα τῆς Γαλιλαίας, καὶ τῆς εἰρημίνης ὑπερμαχοῦντα πόλεως. Ἐκείθεν δὲ καθ' ἑτέρων ἐχώρει φρουρίων καὶ πολισιμάτων, καὶ τὰ μὲν ὀμολογῆ, τὰ δὲ πολιτικῆ ὑπὸ Ῥωμαίους ποιήητο. Καὶ ταῦτα ἤδη κατεργασάμενος, ἡτοιμάζετο καὶ αὐτῇ προσμῆξει τῇ μητροπόλει, διακειμένη κακῶς ἐκ τοῦ πρὸς ἀλλήλους στασιάζειν τοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ εἰς ἐμυλλίους ἐκκυλισθῆναι μάχας καὶ ἀλλήλων σφαγὰς, κἀντεῦθεν τὸ μάχιμον διασφαιρῆσθαι. Ἐπέσχε δὲ τῷ Οὐδεσπασιανῷ τὴν ὁρμὴν ἀγγελεῖς ὁ Νέρων τῆς αὐταρχίας ἐκπεπωκῶς, καὶ τῆς Ῥώμης λαθραῖως ἐκδράς, καὶ ἐαυτὸν ἀνελών. Εἶτα Γάβριον μαθὼν γενόμενον αὐτοκράτορα, Τίτον πέμπει πρὸς αὐτὸν, προσαιρουντά τι καὶ ὅ τι περὶ Ἰουδαίων κελεύει πευσόμενον. Ἐτι δὲ καθ' ὅδον ἐντος Τίτου, καὶ ὁ Γάβριος ἀνήρητο. Ὅπερ ἀκούσας ὁ Τίτος, πρὸς τὸν κατέρα παλιννοστῆ, καὶ διὰ τὸ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀμφίβολον οὐκ ἐπαγγέλλου τῇ κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ προσβολῇ, ἀλλ' ἠρέμου ἐν Καισαρείᾳ. Γάβριον δὲ ἀνηρημένον, Ὄθωνα τὴν ἀρχὴν διεδίδετο. Τὰ δὲ ἐν Γερμανίᾳ τυγχάνοντα τάγματα Οὐδέλλιον ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα. Στελλας οὖν Ὄθων ἐπέμει Οὐδέλλιον. Ἐστημένων δὲ τῶν ἀπεσταλμένων, Ὄθων ἐαυτὸν διεχρήσατο. Καὶ Οὐδέλλιος εἰς Ῥώμην ἀπῆει σὺν τοῖς στρατεύμασιν· ἤδη γὰρ αὐτῷ καὶ οἱ τοῦ Ὄθωνος προσεχώρησαν. Οὐδεσπασιανὸς δὲ, εἰ τινα ἦσαν περιλοιπα τῶν Ἰουδαίων πολέμια μήπω ἐλαυκῶτα, στελλας ἐπέδρα καὶ ταῦτα, ὡς μόνην ἤδη τὴν τῶν Ἱεροσολύμων πόλιν σκοποῦν Ῥωμαίους περιεμπένεσθαι. Ἐνόησι δὲ δευνῶς, ὡς εἰρηται, τὰ τῆς πόλεως. Ἐξωθεν μὲν γὰρ ὁ Σίμων καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις Ῥωμαίων ἐτύγγων φοβερώτεροι· ἔνθεν δ' οἱ ζηλωταὶ καλούμενοι, καὶ ὁ τούτων ἐξάρχων Ἰωάννης, καὶ Ῥωμαίων ἦσαν

ΙΘ'. Ὁ δὲ, μέλλων ἤδη ἐκπελεῖν, τῷ υἱῷ Τίτῳ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων πόλιν ἀπέβητο. Ὅς τὰς δυνάμεις συναγαγὼν, ἀπῆει πρὸς τὰ Ἱεροσολύμα, καὶ πρὸς τριάκοντα σταδίων ἐστρατοπεδεύκως, ἐκείθεν ἐξακοσίους τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων παραλαβὼν, ἦει τὴν πόλιν κατασκεψόμενος, καὶ τὰ φρονήματα τῶν ἐντός. Ἐπεκθόουσι δὲ τῆς πόλεως ἀπειροί, καὶ οἱ μὲν πλείστοι τῶν μετὰ Τίτου, μανιώδη τὴν ὁρμὴν τῶν Ἰουδαίων ὀρώντες, ἀνεκόπησαν τοῦ πρόσω χωρεῖν. Ὁ Τίτος δὲ, μετ' ὀλίγων τῶν ἄλλων ἀποτηρηθεῖς, εἰς μέσους τοὺς ποταμούς ἐμπεριεβλήθη. Καὶ γνοὺς ἐν κινδύνῳ κατ' αὐτὸν, ἐπιστρέφει τὸν ἱππον, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐμβοήσας ἔπεσθαι, ἐμβάλλει τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τῷ εἶπει τοὺς ἐπίστας ἀναστῆλθων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, διασώζεται, δὴ πεσόντων ἐκ τῶν ἐπομένων αὐτῷ. Μεθ' ἡμέραν οὖν ἐπὶ τὸν σκοπὸν ἔλθων (τόπος δ' ἐστὶν οὗτος καλούμενος, διέχων τῆς πόλεως σταδίους ἑπτὰ, ὅθεν ἦ τι

πύλας· καὶ ὁ ναὸς καταρτίζεται) περιβαλεῖσθαι κελεύει στρατόπεδον. Τῶν δ' ἐν τῇ πόλει συρτήγνυμένων ἀλλήλοις ἀεὶ, τότε πολὺς ἐπελθὼν ὁ ἔξωθεν πῦρρος, τὴν ἔριν ἀνέπαυσε. Ἐμάχοντο οὖν τοῖς βαλλομένοις στρατόπεδον οἱ Ἰουδαῖοι, τῆς πόλεως ἐκτρέφοντες, καὶ ἐκάκουν τοὺς ἐναντίους, μᾶλλον δ' ἐκακοῦντο αὐτοί. Ἀωφῆσαντος δὲ πρὸς βραχὺ τοῦ θύραθεν πολέμου, πάλιν τοῖς ἔνδοσιν ἡ στάσις ἤγειρετο. Καὶ ὅλιγον τὸ ἱερὸν ὁ Ἰωάννης σὺν τοῖς ζήλωταις κατασχών, πολλῶν ἀνατρεθέντων, κατεθάρρει τοῦ Σίμωνος. Ὁ δὲ Τίτος ἐξομαλίσαι προσέταξε τὸ ἀπὸ τοῦ Σκοποῦ μέχρι τοῦ τείχους διάστημα· καὶ τὸ μὲν ἔγινετο, Ἰουδαίους δὲ κατὰ Ῥωμαίων ἐνέδρατις μεμηχάνητο. Οἱ γὰρ τολμηρότεροι τῶν στασιαστῶν, προσελθόντες τῆς πόλεως, ὡς ἐκβεβλημένοι δῆθεν ὑπὸ τῶν τὰ εἰρηνικὰ φρονούντων, περὶ τὸ τεῖχος ἦσαν εἰλούμενοι· ἄλλοι δὲ, στάντες ἐπὶ τοῦ τείχους, ὡς ἐκ τοῦ δήμου τυγχάνοντες, εἰρήνην ἔδωκαν, καὶ δεξιὰν ἤτοῦντο, καλοῦντες τοὺς Ῥωμαίους, ὡς τὰς πύλας ἀνοίξοντες. Τοῖς μὲν οὖν στρατιώταις οὐδὲν ὑπαπεύετο, καὶ ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἔργον, Τίτω δὲ οἱ ὑπόψιας ἦν τῆς ἐπιπέδησε, τὸ παράλογον. Πρὸ μιᾶς γὰρ ἡμέρας διὰ τοῦ Ἰουσήπου ἐπὶ συμβάσεις αὐτοὺς προκαλοῦμενος, οὐδὲν φρονούντα· εὐρισσε μέτρον. Μένειν οὖν κατὰ χώραν τοὺς στρατιώτας ἐκέλευε. Φθασάντων δὲ τινων πρὸς τὰς πύλας ὄρμεν, τὸ μὲν πρῶτον οἱ ἐκβεβληθεῖς δοκοῦντες ὑπέφευγον· ὡς δὲ μεταξὺ τῶν τῆς πόλεως ἐγένοντο πύργων, ἐξέβησαν, καὶ ἐκύκλουν αὐτοῦ. Καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ τείχους βέλη κατ' αὐτῶν ἤφισαν, καὶ λίθους ἤκοντες, καὶ ἀνέλιον συχνοῦς, καὶ πλείους κατέτρωσαν. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐσκήρτων τοὺς θυρεοὺς ἀνασειόντες, τοῖς δὲ στρατιώταις ὁ Τίτος ἠπέλειε, καὶ οἱ ταξίλαρχοι. Ἦδη δὲ τοῦ πρὸ τῶν τειχῶν χώρου ἐξισυθέντος, ἐκεῖ μεταθεῖναι βουλόμενος τὸ στρατόπεδον, τὸ καρτερώτατον τῆς δυνάμεως ἀντιπαρεθέτειν τῷ τείχει, καὶ οὕτω πεπραγμένων Ἰουδαίους τῶν ἐκδρομῶν, ἐστρατοπεδεύσαντο οἱ Ῥωμαῖοι ἐκεῖ. Τρεῖς δὲ ταίχεσιν ἡ πόλις περιεβέβλητο· ὅπου δ' ἡ φύσις τοῦ τόπου αὐτήν ὠχύρου, ἐνὶ περιβάλλῳ διέζωστο· οὕτω δ' ἐχούσης τῆς πόλεως, ἀπορος ἔδοκε τῷ Τίτῳ ἡ προσβολή. Τέως δ' οὖν ἔδοξε κατὰ τὸ Ἰωάννου τοῦ ἀρχιερέως μνημεῖον προσβάλλειν, καὶ τοῖς τάγμασι δρῶν τὰ πρὸ τῆς πόλεως ἐγκελεύεται, συμφορεῖν τε τὴν ὕλην, ἵν' ἐγείρωσιν χώματα. Καὶ οἱ μὲν εἰς ἔργον ἤγον τὸ κέλευσμα· τῶν δὲ χωμάτων ἐγγερμένων, προσάγειν τοὺς κριοὺς ὁ Τίτος προσέταξε, καὶ οὕτως τὸ τεῖχος. Ἦδη τῶν κριῶν ἠργμένων τριχόθεν, ἐξαισίου τε κτύπου τὴν πόλιν περιεχίζαντο, κραυγὴ παρὰ τῶν ἔνδοσιν ἤρθη, καὶ οἱ στασιασταί, δεισαντες, ὁμονόησαν, κοινήν τὴν ἀμυνὰν πρὸς τοὺς πολέμιους ποιεῖσθαι συνθέμενοι. Τῶν γε μὴν κριῶν τυπτόντων, οὐκ ὑπεδίδου τὸ τεῖχος πληττόμενον. Γωνία δὲ τις μόνον ἐνὸς τῶν πύργων παρακεκλήνητο, τὸ δὲ τεῖχος ἀέρατιον ἦν. Ἰουδαῖοι δὲ, τοὺς Ῥωμαίους ἔσχεδασμένους παρατηρήσαντες κατὰ τὸ στρατόπεδον, ἐκθέουσι πάντες, πύργους μηχαναῖς ἐπιφέροντες. Δεινὴ δὲ περὶ τὰς ἐλεπτοὺς μάχη συνέπεσε, τῶν μὲν ὑποπιμπρῶν, τῶν

A procellam d' rempta lite urbe excurrunt, cum iis qui vallum munivert dimicant: et dum hostes cladibus afficiunt, pluribus ipsi afficiuntur. Externo bello paulisper quiescente, seditio rursus exoritur: et Joannes cum Zelotis templo multis caesis per dolum occupato, Simoni se opponere ausus est. Dum autem intervallum, quod a speculatore ad moenia pertinet, Titii jussu exaequatur, Judæi Romanis insidias struunt. Nam audaciores e seditiosis, urbem egressi, quasi a pacis studiosis ejecti essent scilicet, juxta moenia versabantur: alii in moenibus stantes quasi ex plebe homines, pacem clamabant, et dexteram petebant, Romanoaque vocabant, quasi portas aperturi essent. Ac milites quidem nihil suspicati, opus aggrediebantur: Titus autem inexpectatam vocalionem suspectam habebat. Nam cum eos pridie per Josephum ad pactiones provocasset, nihil moderati responsi acceperat. Milites igitur suo loco manere jussit. Sed cum quidam ad portas jam procurrissent, ii qui se ejectos esse sinebant refugiebant: ut vero intra urbis turre illi pervenerant, excurrerunt, eosque circumvenerunt. Qui vero in moenibus erant, tela et saxa contra eos jaculantes, occiderunt multos, plures convulnerunt. Quo successu Judæi exultabant, et scuta concutiebant: Titus vero et centuriones milites castigabant. Eo spatio quod ante moenia est complanato, copiarum robur ad muros extendit: obstructisque Judæorum excursionibus, castra ibi posuit. Urbs triplici muro circumdata fuit, ubi vero situ ipso muniabatur, simplici duntaxat: quod cum ita esset, oppugnatio difficillima Tito videbatur. Sed tamen visum est, juxta Joannis pontificis monimentum eam adoriri: idque legionibus indicari jubet, ut materiam ad excitandos aggeres comportarent. Quo facto, et aggeribus exstructis, arietes expediri jussit. Qui cum moenia trifariam percussissent, et inusitatus fragor urbem circumsonnisset: clamore ab obsessis sublato, seditiosi territi, se hostes communi ope propulsaturos esse pepigerunt. Murus tamen ictibus arietum non cessit, angulo duntaxat **294** turris unius emoto, muro incolumi. Judæi vero cum Romanos in castris dissipatos observassent, excurrunt omnes, et ignem machinis injiciunt: ubi atrox pugna exorta est, his eas incendere, illis incendium cohibere conantibus. Sed Judæi ex desperatione superiores fuerunt, et machinae jam ardebant: ac nisi Titus cum equitibus subsidio venisset, conflagrassent. Nunc vero propugnatoribus Judæorum circiter XII caesis, reliqui in urbem sunt compulsi: et unus Judæus vivas captus, ante moenia in crucem actus est, ut eo aspectu perculti ceteri se dederent. Sed cum Titus ligneas turres singulas cubitum in aggeribus collocasset, Judæi arietum impetum non amplius prohiberunt, cum ex illis ferirentur, ac male tractarentur. Jam vero muro etiam a Nicone (sic enim ipsi Judæi Romanorum maximam vocabant machinam) labefactato, plerique debilitatis animis

recesserunt : eodemque a Romanis occupato, in alterum murum confugerunt. Muro primo xv diebus capto, secundus etiam adducta machina oppugnari cœptus : ac turri quadam labefactata, alii fugerunt.

ηλάθησαν εις την πόλιν. Ζωγγρηεὶς δὲ τῶν Ἰουδαίων εἰς, πρὸ τοῦ τείχους ἀνεσταυρώθη, εἰ πρὸς τὴν ἔσιν οἱ λοιποὶ καταπλαγέντες ἐνόησαν. Πύργους δὲ πεντήκοντα πήχων ἔκαστον ἐκ ξύλων τοῦ Τίτου κατασκευάσαντος, καὶ τοῖς χῶμασιν αὐτοὺς ἐπιστήσαντος, οὐκ εἴτε ἐκώλων Ἰουδαῖοι τὰς ἐμβολὰς τῶν κριῶν, ἐκ τῶν πύργων βαλλόμενοι καὶ κακούμενοι. Ἦδη δὲ τῷ Νίκωνι τοῦ τείχους ἐνδιδόντος (αὐτοὶ γὰρ Ἰουδαῖοι τὴν μέγιστην ἐπέπολιν τῶν Ῥωμαίων οὕτως ἐκάλεσαν), μαλακισθέντες ἀνεχώρουν οἱ τοῖλοι. Καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐπιβάντων αὐτοῦ, πάντες εἰς τὸ δεύτερον ἀναφεύγουσι τείχος. Καὶ οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ πρώτου τείχους ἐν πεντεκαίδεκα ἡμέραις ἐκράτησαν. Ἐνταῦθεν αὐτοῖς κατὰ τοῦ δευτέρου τείχους ἐγένοντο προσβολαί, καὶ προσάγεται ἡ ἐπέπολις· σαλευομένου δὲ τοῦ πύργου, καθ' οὗ τὰς ἐμβολὰς ἐποιεῖτο, οἱ μὲν ἄλλοι πεφεύγασιν.

XX. Castor vero quidam, homo impostor, cum aliis x suppliciter extentis manibus Titum vocat : cui ille fide adhibita, machinæ ictum inhibuit. Castor se descensurum professus est, ad petendam dexteram. Illi vero x partim supplicem cum eo gestum simulabant, partium se nunquam Romanis servituros clamitabant. Quare dum tempus teritur, Castor Simonein monet, ut quid facto sit opus deliberet, dum ipse Romanorum impetum inhiberet atque eluderet. Dolo tandem animadverso, Romani concitati, maioreque vi machinis impulsis, etiam secundum murum quinto post primum die ceperunt. Titus ingressus, vetuit, ne comprehensi caderentur, neve ædes incederentur, neque etiam magnam partem muri dirui voluit. Malebat enim urbem sibi, templum urbi conservare. Seditiosi vero Romanos urbem ingressos adorti, alii in angiportis, alii ex ædibus, alii ex mœnibus seriebant : itaque præsidarii e turribus desilientes, in castra revertebantur. Judæi vero cum ex notitia angiportuum multos vulnerassent, et Romanos post secundum quoque murum captum fortiter repulissent, sustulerunt animos, ac fame jam per urbem serpente, multorum bonorum virorum ex annonæ penuria interitu seditiosi delectabantur, eos solos salvos esse cupientes, qui pacem aversarentur, aliorumque perniciem suam salutem interpretabantur. Romanis vero secundum murum denuo occupare studentibus, triduum restiterunt : quarto die impetum eorum non ferentes, in interiorem transierunt. Titus iterum potitus mœnibus, quantum ad septentrionem spectat diruit : reliquis partibus præsidio imposito, ad tertium oppugnandum se paravit, et legiones bifariam dispertitus, aggeres excitare cœpit. Ex iis qui intus erant, seditiosi pertinaciter resistebant : populus vero transfugium spectabat, ac multi sane clam transfugiebant. Quod qui in animo habere videbantur, aut umbram tantum suspicionis præbebant, jugulabantur statim, eorumque bona diripiebantur : locupletes vero, etiam falso transfugii crimine confecto, statim cædebantur, ut res eorum familiaris prædæ esset. Eam seditiosorum crudelitatem fames augebat. Nam ob cibiorum penuriam in ædes insiliebant, easque pervestigabant : quarum habitatores se habere ne-

K'. Κάστωρ δὲ τις ἀνὴρ γόης, μεθ' ἑτέρων δέκα προτείων τὰς χεῖρας ὡς ἐκατεύων, ἐκάλει τὸν Τίτον. Ὁ δὲ, πιστεύσας, ἐπέχει τὴν ἐμβολὴν τοῦ κριῦ, καὶ ὁ Κάστωρ καταθέτει βούλοσθαι ἐπὶ δεξιᾷ ἔλεγε, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δέκα οἱ μὲν τὴν ἑκείαν συναπεκρίνοντο, οἱ δ' οὐκ ἂν ποτε δουλεύσιν Ῥωμαίοις ἰδῶν. Τριβομένης δ' ἐν τούτοις τῆς ὥρας, ὁ Κάστωρ ἰδήλου τῷ Σίμωνι, περὶ τῶν ἐπιγόντων βουλεύεσθαι, ὡς ἐμπαίζοντος Ῥωμαίοις αὐτοῦ, καὶ τῶν σῶν ἐπέχοντος ὄρημα. Τέλος δὲ γνωσθεὶς ἀπάτη τὸν καιρὸν παρέλκων, παρῶξινε τοὺς Ῥωμαίους τὰς ἐμβολὰς τοῦ κριῦ ποιεῖσθαι δυνατωτέρας. Ἐάλω τὸν καὶ τὸ δεύτερον τείχος ἡμέρᾳ πέμπτῃ μετὰ τὸ πρῶτον. Παρελθὼν δ' ἐντὸς ὁ Τίτος, κτείνειν τι τοὺς καταλαβανομένους ἐκώλους, καὶ μὴδὲ τὰς οἰκίας ὑποκιμπερῆν τελεῖ στρατιωταῖς ἐπέλευσεν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ τείχους πολλοὺς κρατοὺς καθαιρεθῆναι ἤβηλασιν· περὶ κλεινοῦς γὰρ ἐποιεῖτο τὴν μὲν πόλιν ἑαυτῷ περιῶσαι, τὴν πόλιν δὲ τὸν ναόν. Ἐπιτίθενται τὸν οἱ στασιασταὶ τοὺς ἐπελθοῦσιν εἰς τὴν πόλιν Ῥωμαίοις, καὶ οἱ μὲν κατὰ τοὺς στενωποὺς, οἱ δ' ἐκ τῶν οἰκιῶν, οἱ δ' ἐκ τοῦ τείχους αὐτοὺς ἔβαλλον. Καὶ οἱ τούτου φρουροὶ Ῥωμαῖοι, καθαλλόμενοι τῶν πύργων, ἀνεχώρουν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἰουδαῖοι δὲ κατ' ἐμπειρίαν τῶν στενωπῶν ἐτίτροσκόν τε κολοῦς, καὶ προσπίπτοντες ἐξώθουν. Ῥωμαῖοι μὲν σὺν κρατήσαντι, καὶ τοῦ δευτέρου τείχους, αὖθις ἐβήσθησαν, ἐπῆρτο δὲ τοὺς στασιασταῖς τὰ φρονήματα. Ἦδη δὲ καὶ ὁ λιμὸς ὑφέρων τὴν πόλιν, πολλοὺς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐνδείξ τῶν ἐπιτηδείων διέφθειρε. Τοῦτο δὲ τοὺς στασιασταῖς καταθύμιον ἦν, μόνους ἀξιοῦσι τοῦ σώζεσθαι, τοὺς μὲν εἰρήνην μὴ θέλοντας, τὴν δὲ τῶν ἄλλων φθορὰν εὐμένους κουφισμὸν ἑαυτῶν. Ῥωμαῖοι δὲ αὖθις ἀπειρώοντο κατασχῆναι τὸ τείχος τὸ δεύτερον : οἱ δὲ διεκώλυνον, καὶ ἐπὶ τρισὶ μὲν ἡμέραις ἀντέσχον· τῇ δὲ τετάρτῃ μὴ ἐνεγκόντες τὴν προσβολήν, εἰς τὸ ἐνδότερον μεταχώρησαν. Καὶ ἄλιν ὁ Τίτος τοῦ τείχους κράτησας, αὐτίκα τούτου καθήρξε τὸ προσάρκτιον· τῷ λοιπῷ δ' ἐγκαταστήσας φρουρὰν, τῷ τρίτῳ προσβαίνειν ἡτοιμάζετο. Καὶ διχῆ τὰ τάγματα διελθόν, ἐγείρειν ἤρχετο χῶματα. Τῶν δ' ἐντὸς οἱ μὲν στασιασταὶ ἦσαν ἀεγχετοὶ καὶ ἀνένδοτοι· ὁ δὲ δῆμος πρὸς αὐτομολίαν κενήντο, καὶ πολλοὶ λανθάνοντες ἠδ' ὁμόλιον. Οὕς δὲ τοῦτο βουλομένους οἱ στασιάζοντες;

ἔγων, ἢ καὶ μὴν ἔχον υπονομίας σκάν, εὐθόω; A ἀξίωσταιον· τοῖς δ' εὐπόροις καὶ ψευδῆ τὴν τῆς αὐτομολίας κατηγορίαν προσάπταντες, τοὺς μὲν αὐτίκα διέφθειρον, τὰς δὲ ἐκείνων οὐσία; διήρπαζον. Ὁ λιμὸς δ' ἀκμάζον τὴν τῶν στασιαστῶν ὠμότητα ἤβρυνε. Δι' ἐνδοίαν γὰρ τῶν τροφῶν εἰσπιδῶντες, εἰς οἰκίας ἤρουναν, καὶ τοὺς οἰκοῦντας; ἀρνούμενους ἔχειν, εἰ μὲν εὐρισκον, ἤκίζον· εἰ δὲ οὐκ εὐρισκον, ὡς κρύψαντας ἐπιμελέστερον ἤταζον. Ἐποιοῦντο μέντοι τοῦ ἔχειν τροφάς, ἢ μὴ, τὰ σώματα τῶν ἀλλίων τεκμήριον. Οἷς μὲν γὰρ ἔτι μετῆν ἰσχύος, ἔχειν ἰδύκουν, οἷς δ' ἔξτάκῃ τὰ σώματα, παρωδεύοντο. Εἰ δὲ τῆς εὐπόρουσε πυρῶν ἢ κριθῶν, κατακλείσας τὴν οἰκίαν ἤσθαι· τινὲς δ' ὑπὸ βίας τῆς τοῦ λιμοῦ, καὶ ἀνέργαστον τὸν σίτον προσάειον· καὶ ἀήρπαζον ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τὰς τροφάς μῆ- B τέρεις βρεφῶν, παιδῶν πατέρων, γυναῖκας ἀνδρῶν. Καὶ οὕτω δ' ἐσθίοντες, ὁμοῦ τοὺς στασιαστά; οὐκ ἔλάνθανον. Ὅπου δὲ κεκλεισμένη οἰκίαν κατιδοίεν, ἢ καπλὴν ἀποθρόσκοντα, σημεῖον ταῦτ' ἐποιοῦντο τῶ τοὺς ἐντὸς ἐσθίειν, καὶ βήσσοντες τὰς θύρας, ἐκ τῶν φαρύγγων αὐτῶν ἀνέφερον τὰς τροφάς· οὐδὲ τῆς ἢ οἰκτος ἢ πολιᾶ; ἢ κούτης. Τοῖς δὲ, φθάσαι προθεβρωκίαι τὸ ἐσθίόμενον, δεινὰς ἐπιήγον ὡς ἀδικούσαι καὶ ἀπηνεῖς τιμωρίας, ὀρθοὺς τοὺς αἰδολοῦν πόρους ἐμφράττοντες, καὶ τὰς ἑδρας βάβδοις ὀξείαις ὠμῶς ἀνακαίροντες. Τὰ φρικτὰ δὲ καὶ ἀκοαῖ; ἔπασχέ τῆς εἰς ἐνὸς ἄρτου ἐφομολόγησιν, ἢ ἵνα δράκα μίαν ἀλαφίων τοῖς λῆσταῖς καταπρόσται. Καθ' ἕκα- C στον μὲν οὖν ἐπεξίναται τὰ τότε γινόμενα δυσχερὲς ἢ καὶ ἀδύνατον· συναλόντα δ' εἶπαι, μῆτε πόλιν ἄλλην τοιαῦτα παθεῖν, μῆτε γένος ἑτέρον ἐξ αἰῶνος γενέσθαι κακίας γονιμώτερον. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἔπα- ερον Ἰουδαῖοι.

ΚΑ'. Τίτω δὲ τὰ χῶματα προῦκοπτε, καίτοι κα- C κουμένον ἀπὸ τοῦ τείχους τῶν στρατιωτῶν. Οἱ δὲ πρὸς συλλογὴν ἐξιδόντες τροφῆς ἐνηδρῶντο. Ἦσαν δὲ οὐ δημόσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μαχιμῶν τινὲς, οὐκ εἰ τὰς ἄρπαγαῖ; ἀρκοῦμενοι, καὶ συλλαμβανόμενοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, μετὰ πᾶσαν βάσανον πρὸ τοῦ τείχους ἀνεσταυροῦντο. Τίτω μὲντοι οἰκτρὸν τὸ πάθος; ἔδοκει, πεντακοσίων ἐκάστης ἡμέρας ἢ καὶ πλείονων ἀλίσκομένων. Οὕτε δὲ φυλάττειν αὐ- τοῦ; οὐτ' ἀρίνηαι ἔκρινεν ἀσφαλὲς, καὶ ἅμα πρὸς τὴν ἔψιν ἐνδοῦναι τοὺς λοιποὺς ἤλαπιζεν. Οἱ στα- C σιασταὶ δὲ τοὺς τῶν αὐτομολῶν οἰκίους ἐπὶ τὸ τεί- χος; ἄκοντες, καὶ τῶν δημότων τοὺς ἐπὶ πίστιν ὠρμημένους, οἷα πάσχουσιν, οἱ Ῥωμαῖοι προσφεύ- γοντες, ἐπαδεικνυον, καταψευδόμενοι καὶ τῶν πολε- μίων καὶ τῶν οἰκείων. Ἐβῆ δὲ τῶν χωμάτων συντε- D λεσθέντων, αἱ ἐλεπόλεις προσήγοντο· ὑπορῶντες δ' ἐνδοθεν Ἰουδαῖοι τὸ κατὰ τὴν Ἀντωνίαν μέχρι τῶν χωμάτων διάστημα, καὶ τοὺς ὑπονομούς; ξύλοις ὑποστηρίζαντες, μετέωρα τὰ χῶματα πεποιήκασιν. Ἐἴτα ὕλης τὸ δρυγμα κλήσαντες, πῦρ τῇ ὕλῃ ἐνέβα- λον, καὶ τῶν ὑποστηριζόντων ξύλων καυθέντων, ἢ διώρυξ ἀθρόον ἐνέδωκε, καὶ κατεταίσθη τὰ χῶματα, καὶ τοῖς Ῥωμαῖοις ἐκπληξί; καὶ ἀθυμία πρὸς τὴν ἐπίνοιαν γίνεται. Κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ τὰς ἐλεπόλεις οἱ Ῥωμαῖοι προσάγοντες, διέσειον τὸ τεῖχος. Ἀλλά τινες παραβόλως ὀρμήσαντες, κατ' αὐτῶν πῦρ ἐνή- καν, καὶ πάντα κατέπρησαν. Διεφθαρμένων δὲ τῶν

gantes, si quid reperiebant, excruciabant; si nihil, torquebant, quasi accuratius occultassent; ac utrum miseri alimoniam haberent, necne, e corporibus eorum conjecturam capiebant. Nam quibus adhuc aliquid virium supererat, habere putabantur: quorum vero corpora contabuerant, præteribantur. Si cui vero triticum aut hordeum suppetebat, is eo clausis ædibus vesceretur. Aliqui etiam ob famis violentiam, rude triticum comedeabant: cibosque ex ore infantium matres, liberi parentum, uxores maritorum rapiebant: et cum ita ederent, tamen seditiosos latere non poterant. Sicubi enim clausam domum aut fumum exsilientem conspexissent, id argumentum putabant edentis familie: perfractaque foribus cibos ex ipsis faucibus extrahiebant, nulla ullius ætatis misericordia affecti. Si qui vero cibum jam deglutierant, eos acerbis dirisque supplicis ut 296 injurias persequerentur, orobis pudendorum mestus obturantes, et sedes virgis acutis perforantes. Eaque perfererat aliquis, quæ auditu quoque horrenda fuerint, ut se vel unum habere panem constiteret, aut unum farinæ pugillum prædonibus daret. Ac quæ tum facta sunt, singulatim commemorari difficulter, ac potius nullo modo queant: sed illud compendio dici potest, neque aliam urbem talia perpessam esse, neque gentem ullam ab omni ævo sceleratorem exstitiasse.

XXI. Dum ita cum Judæis agitur, Titi aggeres promovebantur, quamvis milites de muris affligerentur. Qui vero ad conquiendum cibum egrediebantur, non plebei duntaxat, sed etiam ex belliciosis aliquot, rapinis haud contenti, insidiis excepti a Romanis post omnia cruciatuum genera pro mœnibus in cruces tollebantur. Ea calamitas etsi Tito miseranda videbatur, cum in dies quingeni, aut plures etiam caperentur, tamen nec custodiri eos, nec dimitti tutum putabat: simul etiam cæteros, iis conspectis facilius deditionem facturos, opinabatur. Verum seditiosi transfugarum necessarils in muros pertractis, ut tractarentur ii qui ad Romanos confugerent, ostendebant: tam de hostibus quam de suis mentientes. Aggeribus absolutis, machinæ producebantur. Judæi vero eo spatio quod inter Antoniam et aggeres interjacet, suffosso, et cavernis lignis suffultis: aggeres pensiles reddiderunt, qui, fossa materia impleta, et injecto igne fulcris combustis subito cedente, corruerunt. Romani ea solertia obstupesci et consternati, machinis alibi adductis, muros labefactarunt. Sed quidam præcipiti audacia eas omnes cremarunt. Aggeribus collapsis, Romani tristes fuerunt. Titus vero cum ducibus deliberavit, quorum alii aggeres alios excitandos, alii sine his assidendum, et Judæorum eruptiones et comæatus importationes observandas censebant. Ita enim urbem fame expri-

geatum iri. Erant etiam qui suaderent, ut omnibus copiis adductis, mœnia tentaret: Judæos enim impetum earum non laturos. Titus vero, qui nihil horum probaret, muro urbem circumdare **297** statuit, ut obsessis omnem exitum obstrueret, eumque laborem inter milites distribuit: qui contentione quadam: divinoque impetu concitati, celeriter opus absolverunt. Ita clausa civitate primas noctis excubias Titus ipse obibat, ac lustrabat: reliquas aliis mandabat, militibus sortito dormientibus. Judæis vero exitu intercluso, spes etiam salutis una est interclusa, fame totas domos atque familias depascente. Ac aedes quidem mulierum et puerorum viribus defectorum, angiportus senibus mortuis referti erant. Pueri et adolescentes tumefacti, simulacrorum instar in foris circuibant: et quocunque loco vires defecerant, occumbebant. Mortuos cognati sepelire non poterant, et multi inter sepeliendum emoriebantur. Seditiosi vero etiam famis cladibus sæviores, sepulcra effodiebant, et aedes spoliabant. Ac principio ex ærario mortuos sepeliri jubebant, ob fetorem intolerabilem: deinde in valles ex muris præcipitabant. Quas cum circuitet Titus, et cadaveribus plenas, e quibus putrescentibus copiosa manabat sanies, videret, ingemuit: sublatisque manibus Deum testatus est, id sua voluntate non fieri. Denique aggeres instituit: etsi materiâ ægre xc stadiis comportabatur, multis interim et populo transfugientibus, qui partim de muris se dejiciebant, partim saxa veluti ad pugnam parati manibus gestantes Romanorum fidei se committebant, et tamen sic etiam majori ex parte interibant. Nam famelici ciborum copiam insatiabiliter ingerentes runpebantur. Accidit etiam aliud, quod exitium transfugis afferebat. Nam eorum quidam ad Romanos confugituri, aurum quod habebant, deglutiebant, ne capti eo spoliarentur, idque in castris cum excrementis ejectum colligebant. Quo in uno deprehensio, famaque in castris sparsa, transfugas auro plenos venire, miserorum ventres dissecabantur. Qua de causa plurimi, unaque nocte tria millia et amplius perierunt. Quod ne fieret, etsi Titus interdicebat, tamen ejus minæ parum aut nihil miseris commodarunt: et cum in paucis nummi reperirentur, cæteros præda:

spes perdebat. Ferunt autem pauperum, qui per portas civitatis elati et projecti **298** sint, de fuisse millia aliorum numerum inexplicabilem, frumentique medimnum talentis venisse.

XXII. Urbe autem, ut supra diximus, a Romanis muro circumdata, cum non amplius herbas col-

A χωμάτων, Ῥωμαῖοι μὲν τῶν μούρων, Τίτος δὲ μετὰ τῶν ἡγεμόνων ἐβουλεύετο· καὶ οἱ μὲν αὖθις ἕτερα ἐγείρειν ἐκέλευον· οἱ δὲ χωμάτων ἀνευ προσκαλέεσθαι, καὶ φυλάττειν τὰς ἐξόδους αὐτῶν, καὶ τὰς τῶν ἐπιτηδίων εἰσαγωγὰς, καὶ οὕτως ἔλεγον λιμῶ τὴν πόλιν ἐσθαι ἀλωτὴν. Τοῖς δὲ πᾶσαν εἶδοκε προσάγειν τὴν δύναμιν, καὶ ἀποπειρᾶσθαι τοῦ τείχους· μηδὲ γὰρ οἴσαιν Ἰουδαίους τὴν ἐφοδὸν. Τῷ γε μὴν Τίτῳ τούτων οὐδὲν ἤρεσκεν· εἶδοκε δὲ περιδῶν τὴν πόλιν κυκλῶσαι, ἐν οὕτῳ πᾶσαν ἐμφορᾶν τοῖς ἔνδοξοις διέξοδον, καὶ τὸ ἔργον τῆ στρατιᾶς κατεμέρισε. Τοῖς δὲ τις ἔρις ἐμπίπτει ἐπὶ τὴν ἐργασίαν καὶ ὀρμὴ τις δαιμόνιος, ταχύ τε τὸ ἔργον ἐξφοκοδόμητο. Περικλείσας δὲ τῷ τείχει τὴν πόλιν, τὴν μὲν πρώτην φυλακὴν τῆς B νυκτὸς· περιὼν αὐτὸς ἐπεσκέπειτο, τὰς δὲ λοιπὰς ἑτέροις ἐπέτρεψε· διεκλήρουτο δὲ τὸν ὕπνον οἱ φύλακες. Ἰουδαῖοι δὲ μετὰ τῶν ἐξόδων ἀπεκλείσθη πᾶσα σωτηρίας ἐλπίς, καὶ ὁ λιμὸς κατ' οἴκους καὶ γενεὰς τὸν δῆμον ἐδόσκειτο, καὶ τὰ μὲν τέγγη γυναικῶν καὶ βρεφῶν ἐκλελυμένων πεπληρωτο, οἱ στενωποὶ δὲ γερόντων νεκρῶν· παῖδες δὲ καὶ νεανῖαι διωθηκότες ὡς εἰδωλὰ κατὰ τὰς ἀγορὰς περιήεσαν, καὶ κατέπιπτον ὅπῃ ἕκαστος ἄνοιγσας ἔτυχε· θάπτειν δὲ τοὺς προσηκόντας· οἱ ἔτι ζῶντες οὐκ ἴσχυον· πολλοὶ δὲ καὶ θάπτειν ὀρμήσαντες τοῖς θαπτομένοις ἐπαπέδοντο. Οἱ δὲ στασιασταὶ καὶ τῶν ἐκ τοῦ λιμοῦ κακῶν γίνοντο χαλεπώτεροι, τυμδωροχούντες, καὶ τὰς οἰκίας σὺλῶντες. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ C δημοσίου θησαυροῦ θάπτειν ἐκέλευον τοὺς νεκροὺς, τὴν δὲ συσώδιαν μὴ φέροντες· εἰτ' ἐβρίπτουν αὐτοὺς ἐκ τῶν τειχῶν εἰς τὰς φάραγγας. Περιὼν δ' ὁ Τίτος, καὶ θεασάμενος νεκρῶν πεπληρωμένους αὐτὰς, καὶ βαθὺν ἰχῶρα μυδιόντων σωμάτων ἐκρέοντα, ἐστὲναζε, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας, ἐμαρτύρετο τὸν Θεόν, ὡς οὐκ εἴη τὸ ἔργον αὐτῷ πρὸς βουλήν. Καὶ πάλιν ἔπειτο χωμάτων, χαλεπῶ· αὐτῷ τῆς ὕλης πορίζομένης· πρὸ γὰρ σταδίων κεκόμιτο ἐνενηκόντα. Πολλοὶ δ' ἠτομόλουν τοῦ δήμου, οἱ μὲν ἐκ τῶν τειχῶν κρημνίζοντες ἑαυτοὺς, οἱ δὲ προσιόντες ὡς ἐπὶ μάχην μετὰ χειρᾶδων, πρὸς Ῥωμαίους κατέφευγον· καὶ οὕτω δ' οἱ πλείους ἀπώλλυντο. Λιμῶντες γὰρ καὶ ἀφθονῆς τροφῶν ἐντυγχάνοντες, ἀπλήστως τε κορεννύμενοι, διεβρόγγυντο. Συνέδη δὲ τι D καὶ ἕτερον τοὺς αὐτομόλους φθείρον. Τινὲς γὰρ αὐτῶν κεκτημένοι χρυσοῦς, ἐν τῷ μέλλειν πρὸς Ῥωμαίους αὐτομόλειν, κατέπινον σπᾶ, ἵνα μὴ ἄλλοις ἀφαιρεθῶσιν αὐτοῦς. Παρὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις γενόμενοι, τοῖς τῆς γαστέρας σκεδάλοις τοὺς χρυσοῦς συνεξέκρινον, καὶ ἐκλέγοντες αὐτοὺς ἐλάμβανον. Φωρᾶται τοῖνον τῶν αὐτομόλων τις τοῦτο πικρῶν· καὶ φήμης γεγονῆσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον, ὡς μεστοὶ χρυσοῦ προσιᾶσιν οἱ αὐτομόλοι, ἀνετέμνοντο τὰς γαστέρας οἱ ἄθλιοι, ὡς ἐντεῦθεν πολλὴν γενέσθαι τῶν Ἰουδαίων φθορὰν· μαρὰ γὰρ νυκτὶ ὑπὲρ τρισχιλίου ἀνασχισθῆναι συνέδη. Ὁ γὰρ Τίτος, ἠπέλιξε τῷ στρατεύματι· ἀλλὰ μικρὸν ἢ οὐδὲν τοῖς αὐτομόλοις ἐπήμυνεν ἡ τοῦ Τίτου ὀργή. Ἐν ὀλίγοις δ' εὗρίσκειτο τὰ ἀργύρια, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐλπίδας μόναι ἀπώλλυντο. Λέγεται δὲ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως διὰ τῶν πυλῶν ἐκχομιζόμενους, κατέφιπτοντες νεκροὺς τῶν ἀπύρων, γενέσθαι μυριάδας ἐξήκοντα, τῶν δ' ἄλλων ἀνεξεύρετον εἶναι τὸν ἀριθμὸν, τοῦ μὲν τοῖ σίτου τὸ μέδιμον παραθῆναι ταλάντων.

ΚΒ'. Περιτεχιθεῖσι δὲ τῆς πόλεως παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἄνω μοι εἴπεται, οὐδὲ πολυλοοεῖν οὐκ

τε ἦν ὄθεν τὰς τῶν ζώων κόπρους τὰς παλαιὰς ἀνερευώντες, ἵποσι τοὺς τροφῆν. Ῥωμαῖοι δὲ ἤδη ἠγέρθη τὰ χώματα, καὶ ταῖς ἐλεπόσει τὸ τεῖχος τῆς Ἀντωνίας ἐτύπτετο, οὐ μὴν καθήρξαι τυπόμενον. Τινὲς δὲ τῶν στρατιωτῶν, ὑπὲρ τῶν σωμάτων τοῖς θυρεοῦς ὀρωρῶσαντες, μοχλεῖς τοῦς θεμελίους ὑπώρυττον, καὶ τέσσαρας τῶν λίθων ἐξέσεισαν. Νύξ δ' ἐπελοῦσα τοὺς πολέμους ἐκατέρωθεν ἔπαυσε· καὶ τὸ τεῖχος ὑπὸ τῶν κρούων σαλευθὲν, κατ' αὐτὴν αἰνίδιον κατερείπεται. Ὄψθη δ' ἄλλο τεῖχος ἀνωκδομημένον ἐν τῷ, ὃ τὴν ἐπὶ τῷ περὶ τὸν χαρὰν τοῖς Ῥωμαῖοις εἰς ἀθυρίαν μετέβαλεν. Ὁ Τίτος δὲ τοῖς στρατιωταῖς διαλεχθεὶς, ἐπήγειρεν αὐτῶν τὰ φρονήματα. Καὶ τὶς ἀπὸ Συρίας ἀνὴρ, Σαθίνος τὸ ὄνομα, ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τῆ λαίψ τὸν θυρεὸν ἐπανατινάμενος, τῆ ἄξιᾳ δὲ τὸ ξίφος σπασάμενος, ἐπὶ τὸ τεῖχος ἐχώρησεν· εἶποντο δὲ αὐτῷ καὶ ἕτεροι ἔνδεκα, τὴν ἀνδρίαν ζηλώσαντες. Οἱ δ' ἐν τῷ τείχῃ κατακόντιζόν τε αὐτοῦς, καὶ βίβλεσιν ἐβαλλον, καὶ λίθους ὑπερμεγέθεις ἐκύλιον, δι' ὧν ἔνδεκα παρῆσαν ἔνιοι. Ὁ δὲ Σαθίνος οὐ πρότερον ἐπέσχε τὴν ἑρμῆν, ἢ ἀνελθεῖν εἰς τὸ τεῖχος, καὶ τρέψασθαι τοὺς πολεμίους. Ὅτε γοῦν ἐκράτησε τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐσφάλη προσπαλαῖας πέτρα τινα καὶ πρηνῆς ἐν αὐτῇ μετὰ φόρου τῶν ὀπλων κατέπεσε. Πρὸς γοῦν τὴν φόρον ἐπιστραφέντες οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ μόνων αὐτῶν ἰδόντες καὶ κείμενον, ἐβαλλον πάντοθεν. Ὁ δ' εἰς γόνυ διαναστάς· ἡμύνητο, ὑπὸ δὲ πλήθους τραυμάτων παρεῖθη τὴν δεξιάν, καὶ κατεχώσθη τοῖς βίβλεσι. Τῶν δὲ λοιπῶν, τρεῖς μὲν ἤδη πρὸς τοῖς ἄκροις γενομένου, τοῖς λίθοι ἀπέκτειναν· οἱ δ' ὑκτώ τραυματῆται πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐκομισθήσαν. Μετὰ δὲ δύο ἡμέρας, νυκτὸς τινὲς ἤσυχθ' ἐπὶ τῶν ἐρειπίων εἰς τὴν Ἀντωνίαν προσβαίνουσι, καὶ τοὺς ἐκεῖ φρουρούνας ἀποσφάζοντες κοιμημένους, ἐσάλπισαν, καὶ φυγῆ τῶν ἄλλων φρουρῶν ἦν. Τίτος δὲ μετὰ τῶν ἐπιπέτων ἀνέβη, καὶ τὰ τάγματα εἶπετο. Τῶν Ἰουδαίων δὲ καταπεφυγότων εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ οἱ τοῦ Τίτου εἰσέπιπτον διὰ τῆς διώρυγος, ἦν ὑπὸ τῶν χώματα τῶν Ῥωμαίων ὑπώρυξαν. Συρρήγγονται δὲ περὶ τὰς εἰσόδους μάχη καρτερὰ, καὶ τὰ ξίφη σπασάμενοι συνεπλέκοντο· φόνο· δὲ ἦν πολὺς ἐκατέρωθεν. Κλινομένης δὲ ἤδη τῆς Ῥωμαϊκῆς παρατάξεως, Ἰουλιανὸς τι· ἑκατοντάρχης, ἀριστος ἀνὴρ, προπηδᾷ, καὶ νικῶντας τοὺς Ἰουδαίους τρέπεται μόνος. Ἐφρουγε δὲ τὸ πλῆθος, καὶ διεσκέδαστο. Καταδιώκων οὖν τοὺς σκεδανυμένους ὀγενναῖοι· ἐκεῖνος· ἀνὴρ, καταλιπθεῖναι κατὰ τοῦ λιθοστρώτου, ἦλους πυκνοῦς εἰν τοῖς ὑποδήμασιν ἔχων, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται. Καὶ Ἰουδαῖοι περιστάντες αὐτόν, ἐτίρωσκον πάντοθεν. Ὁ δὲ καὶ κείμενος ἡμύνητο, μέγχι κατατρῶθει· ἐνίδωκε, καὶ τοῖς πολεμοῖς αὐτοῖς θαυμαζόμενος. Ἰουδαῖοι μὲν οὖν τοὺς Ῥωμαίους ὠτάμενοι, κατακλείουσιν εἰς τὴν Ἀντωνίαν. Ὁ Τίτος δὲ, πολλὰ καὶ διὰ Ἰωσήπου παρακαλέσας τοὺς στασιαστάς· καὶ δι' ἑαυτοῦ, ὡς ἀμειλίχτους ἔωρα, πάλιν ἐχώρει καὶ ἄκων πρὸς πόλεμον. Καὶ τοὺς ἀριστοὺς ἐπιλεξάμενος, περὶ ὧραν τῆς νυκτὸς ἐνάτην ταῖς φυλακαῖς ἐπέθεσθαι προσέταξεν· οὐ μὴν κοιμησά-

ligere liceret, animantium stercorea vetera inquinantes comedebant. Aggere jam a Romanis excitato, cum Antonia: murus machinis feriretur illo quidem, sed nullis ictibus everteretur, milites aliquot clypeis in humeros rejectis, actaque testudine fundamentis suffossis, quatuor saxa vectibus amoliti sunt. Nox praelium utrinque diremit: caque murus machinis quassatus subito corruit. Sed alius murus post illum ædificatus, Romanorum lætitiā e prestrato conceptam in mororem convertit. Titus autem habita concione militum animos excitavit. Et quidam ex Syria Sabinus, scuto in caput elato, dextraque strictum ensem tenens, mionibus successit, cujus virtutem xi alii sunt æmulati: propugnatores vero jaculis et telis, saxisque præggrandibus subeuntes propulsantibus, aliquot ex xi dejecti sunt. Sabinus vero non destitit prius, quam muro superato fugasset hostes. Sed cum saxo impigisset, et pronus in eo concidisset, Judæi ad sonitum armorum conversi, cum solum jacentem undique petiverunt. Is vero in genu consurrexit, seque defendit: donec dextera vulnerum multitudine laxata, telis est obrutus. E cæteris, tres qui jam ad summum evaserant, lapidibus occisi: octo vulnerati, in castra sunt relati. Biduo post quidam tacite per ruinas ad Antoniam progrediuntur, et custodibus qui obdormierant cæsis, tuba cecinerunt. Cæteris autem defensoribus fugientibus, Titus cum delecta manu, sequentibus legionibus, ascendit. Judæis ad templum confugientibus, Titi milites per fossam quam hostes subter aggeres excavarant, irruunt: ibique acris pugna strictis gladiis committitur, cadunt utrinque multi. Sed Romana acie jam inclinata, Julianus centurio, vir fortissimus, assilit, ac Judæos victores solus in fugam vertit: quos dum fugientes et palantes persequitur, in solo constrato lapidibus (in calcæis enim crebris clavos, ut et cæteri milites, 299 infixos habebat) prolapsus, et a Judæis circumventus, undique convulneratur, sed et jaceus se defendit, donec confossus interiit, etiam hostibus admirabilis. Judæi Romanos propulsatos in Antoniam concluserunt. Titus vero seditiosos et per Josephum et per semetipsum cohortatus, ut nulla re molliri videret, invitum bellum repetiit: delectaque ex optimis habito, sub noctis horam nonam custodes aggredi jussit, qui cum vigilarent, animadversa aggressionē, clamoribus cæteros quoque advocarunt. Ac praelium a nona hora noctis usque ad quintam commissum anceps fuit, victoria in neutram partem inclinante: itaque tum diremptum est. Reliqua vero pars Romanorum vii diebus Antonia: fundamentis eversis, latam ad templum viam munivit. Tum legiones muro primo appropinquantes, aggeres moliri cæperunt, qui magno cum labore erigebantur. Judæi porticum quæ a septentrione et occasu Antonia: conjungitur, incensam ad cubitos xx interruperunt, suis manibus sacra aditaurere aggressi. Romani quoque vicinam porticum

incenderunt : flamma vero ad cubitos xv progressa, Judæi tectum resecurerunt. Seditiosi qui in templo erant, et aperte milites in aggere versantes sunt aggressi, et dolis eos propulsarunt. Sed fame infinita multitudo periit : superstites eæ clades oppresserunt, quæ et dictu sunt horrendæ, et auditu incredibiles, quarum unam recensebo. Mulier quædam trans Jordanem habitans, et genere et opibus haud obscura, Hierosolymis, quo confugerat, obsidionem tolerabat. Ea sibi cibos paratos sæpe ab urbanis latronibus eripi, iniquo animo ferens, iraque et fame percita, puerum lactentem mactatum atque assum, partim voravit, partim in aliud tempus asservavit. Seditiosi vero nidorem odorati, statim adsunt : nisi det quod pararit, mortem minitantur. Illa pueri reliquias reteggit, quibus latrones visis, obstupefacti exhorruerunt, ac trementes recesserunt, vix eo cibo matri concesso. Aggeribus jam perfectis, adducuntur arietes : sed ea erat muri firmitas, ut nihil inde læderetur. Alii fundamenta suffodiebant, sed ne sic quidem est dejectus. **300** Cæteris igitur desperatis, scalas porticibus admoverunt. Id Judæi non antevertent, sed cum iis qui ascenderant dimicarunt : neque parva cædes est edita.

πλουτων οὐκ ἄσημος, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καταφυγούσα συνεπολιορκεῖτο. Ταύτης πολλάκις καυτῆ τροφῆς ποριζομένης, οἱ ἀηστεύοντες ἐν τῇ πύλῃ ταύτας διήρπαζον. Ἡ δὲ, πρὸς ταῦτα ἀγανακτοῦσα, θυμῷ τε καὶ λιμῷ στρατηγούμενη, ὃ ἦν αὐτῇ ὑπομάζιον τέκνον καταθύσασα καὶ ὀπτήσασα, τὸ μὲν ἔφαγε, τὸ δὲ λοιπὸν εἰς δευτέραν ἐτήρει τροφήν· οἱ δὲ στασιασταὶ τῆς κνίσεως προσβαλλούσης αὐταίς, παρήσαν εὐθύς, καὶ εἰ μὴ βόητ' τὸ παρασκευασθῆν, ἀποσφάζειν ἠπέλιον αὐτήν. Ἡ δὲ τὰ τοῦ παιδὸς ἀνιχάλυψε λεῖψανα· κἀκείνοι ἐξέστειλάν τε πρὸς τὴν θῆαν καὶ ἐφριξαν, καὶ τρέμοντες ὑπεχώρησαν, μόλις ταύτης· τῆς δὲ τροφῆς παραχωρήσαντες τῇ μητρὶ. Ἡδὲ δὲ τῶν χωμάτων τετελεσμένων προσήγοντο οἱ κριοὶ ἦνυον δ' οὐδὲν διὰ τὴν τοῦ τεύχους στεβρότητα. Ἐτεροι δὲ τοὺς θεμελίους ἐπέδρυνον, καὶ οὐδ' οὕτως τὸ τεῖχος κατασείσειτο. Ἀπογόντες οὖν τῶν ἄλλων, κλίμακας προσέφερον ταῖς στοαῖς. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι κωλύσαι μὲν οὐκ ἔφθισαν, τοῖς δ' ἀναβάσει συμπεσόντες ἐμάχοντο, καὶ ἦν οὐκ ὀλίγος αὐτῶν φόνος.

XXIII. Titus, qui templi reverentiam militibus esse noxæ cerneret, portis jussit admoveri ignem : unde argento liquefacto, quo devinctæ erant, flamma ligna corripuit, atque inde ad porticus evasisit. Judæi circumcirca igne conspecto, et animis et corporibus defecerunt. Ac illo die, secutaque nocte ignis grassatus est, sed in partibus : nec enim omnes porticus simul incendere valuerunt. Postridie Titus parte copiarum restinguere incendium jussa, viamque ad portas parare, ut legiones expeditius ascenderent, vi præcipuis ducibus advocatis, de templo deliberavit. Ibi alii censuerunt, belli jure utendum, nec ulli rei parcendum. Alii monuerunt, si Judæi eo conscenso bellarent, comburendum esse : neque jam templum, sed castellum habendum : s n minus, conservandum esse. Titus vero, etsi Judæi eo occupato repugnarent, tamen se loco virorum res inanimatas ultimum esse negavit, aut tantum opus crematurum, cujus vastatio Romanis damno, conservatio ornamento futura esset. Ac Titus in animo habuit, postridie cum omnibus copiis impressione facta templum occupare. Sed Deus jam olim ejus excidium decreverat. Nam cum Titus ex Antiochia vidisset templi exterioris custodes,

Α νους εὐρών τοὺς φύλακας, ἀλλὰ γνόντες τὴν ἐπιθεσιν συνεπλέκοντο, καὶ πρὸς τὴν βοήθ' καὶ οἱ ἄλλοι συνήσαν. Ἐξ ἐνάτης δὲ τῆς νυκτὸς ὥρως εἰς πέμπτην τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου συνισταμένου ἀγχώματος ἦν ἡ μάχη, μηδὲν τῆς νίκης ἐπιδοσιάζεις, καὶ οὕτως τότε διελύθησαν οἱ μαχόμενοι. Τὸ δὲ λοιπὸν τῆς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως ἡμέρας ἐπὶ τοὺς τῆς Ἀντωνίας θεμελίους καταστρεψάμενον, πιατελαν πρὸς τὴν ἱερὴν ἠύτρεπταν ἄνοδον. Καὶ πλησιάζαντα τῷ πρώτῳ περιθόλῳ τὰ τάγματα, χωμάτων καθήρχετο· καὶ ταῦτα μὲν ἠγείρετο σὺν μάχῃ πολλῇ. Οἱ Ἰουδαῖοι δὲ τῆς βορείου καὶ κατὰ δύσιν στοαῖς τὸ συνεχὲς πρὸς τὴν Ἀντωνίαν ἐμπρήσαντες, ἀπέβρῆξαν ὅσον πῆχεις εἴκοσι, ταῖς ἐκυτῶν χειρῶν ἀρξάμενοι καλεῖν τὰ ἅγια. Ὑποπιμπράσει δὲ καὶ

Β Ῥωμαῖοι τὴν πλησίον στοάν, καὶ μέχρι πεντεκαίδεκα πῆχειν προκόψαντος τοῦ πυρὸς, ἀποκόπτουσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ὄρεφῆν. Οἱ δ' ἀνὰ τὸ ἱερὸν στρασιασταὶ καὶ φανερώς τοῖς ἐπὶ τῶν χωμάτων ἐπετίθεντο στρατιώταις, καὶ μετὰ δόλων ἠμύοντο. Ὑπὸ δὲ τοῦ λιμοῦ ἀπειρόν τι πλῆθος ἦσαν οἱ θνήσκοντες. Πάθῃ δὲ τοῖς περιούσιον ἔτι συνάβαινε, καὶ φρικτὰ διηγήσασθαι, καὶ δύσπιστα τοῖς ἀκούουσιν, ὧν ἐν διηγήσομαι. Γυνή τις ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην διὰ γένος καὶ ΚΓ'. Ὁ δὲ γε Τίτος ὡς ἑώρα τὴν ἐπὶ τῷ ἱερῷ φειδῶ πρὸς βλάβης γινομένην τοῖς στρατιώταις, τὰς πύλας ὑπάπτειν προσέταξε. Προσαχθέντος δ' αὐταῖς τοῦ πυρὸς, τηχόμενος ὁ ἀργυρὸς ᾧ ἐνεδέδεκτο, πειρῶντες τῇ φλογὶ τῶν ξύλων ἐφάπτεσθαι, κἀντεῦθεν ἐπελαμβάνοντο τῶν στοῶν. Τοῖς δὲ Ἰουδαῖοις ὁρῶσι τὸ πῦρ ἐν κ' κλίμῳ, μετὰ τῶν σωμάτων παρεῖθισαν αὐτοὺς ψυχαί. Ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα τὸ πῦρ ἐπεκράτει, παρὰ μέρος δὲ, οὐχ ὁμοῦ πάντοθεν ἰσχυρὰν ὑπάψαι τὰς στοὰς. Τῇ δ' ἐπιούσῃ, μέρος τῆς δυνάμεως ὁ Τίτος σδινύειν τὸ πῦρ κελεύσας, καὶ παρὰ τὰς πύλας ὀδοποιεῖν, εἰς εὐμαρτέστραν τῶν ταγμάτων ἄνοδον, αὐτὸς ἐξ τοῦς κορυφαιωτάτους τῶν ἡγεμόνων προσκαλεσάμενος, περὶ τοῦ ναοῦ ἐβουλεύετο. Τοῖς μὲν οὖν ἑδόκει, τῷ τοῦ πολέμου κερῆσθαι νόμῳ, καὶ μὴ τινοσ φειδεσθαι· τινὲς δὲ παρήνουν, εἰ μὲν πολεμοῖεν ἐπιδάντες αὐτοῦ Ἰουδαῖοι, καταφλέγειν φροῦρῖον γὰρ καταφλεγῆσθαι, καὶ οὐκέτι ναόν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, σώσειν. Ὁ δὲ Τίτος οὐδ' ἂν ἐπιθάντες ἐπ' αὐτοῦ πολεμῶσιν Ἰουδαῖοι ἐφησῖν, ἀντιτῶν ἀνδρῶν τοῖς ἀψύχοις ἐπάγειν τὴν ἀμυναν, οὐ δὲ καταφλέγειν τηλικούτον ἔργον Ῥωμαῖοι· γὰρ ἔσεσθαι πρὸς βλάβην φθορῖν, ὡσπερ καὶ κῶλυον

της ηγεμονίας, ει σώζοιτο. Τῷ μὲν οὖν Τίτῳ σκοπῆς ἦν τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ μετὰ πάσης ἐμβάλειν τῆς δυνάμεως, καὶ τὸν ναὸν περικατασχῆν. Τοῦ δὲ ἄρα πάλαι ὁ Θεὸς φθορὰν κατεψήφιστα. Οἱ γὰρ στασιασταὶ ἐπιτίθενται τοῖς φύλαξι τοῦ ἔξω ἱεροῦ· οἱ δὲ πλήθει τα τῶν ἐκτρεχόντων καὶ θυμοῖς ἠττώμενοι ἐνεδίδωσαν. Καὶ ὄρων ταῦτα Τίτος ἀνωθεν ἐκ τῆς Ἀντωνίας, ἐπαμύνει μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ἱερέων. Καὶ Ἰουδαίῳ τὴν ἐφοδὸν οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔνδον συνεκλείσθησαν ἱερῶν. Ὑποχωρίζαντες δὲ Τίτου πρὸς ὀλίγον λωφῆσαντες οἱ στασιασταὶ πάλιν Ῥωμαίοις ἐπιτίθενται· καὶ τρεψάμενοι αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, μέχρι τοῦ ναοῦ παρήλθον. Καὶ τις τῶν στρατιωτῶν ἐκ τῆς φλεγομένης ὕλης μέρος διαρπάσας, καὶ ὑφ' ἑτέρου ἀνακουφισθεὶς στρατιώτου, ἀνήγει τὸ πῦρ θυρίδι χρυσοῦ. Αἰρωμένης δὲ τῆς φλογὸς, Ἰουδαίων μὲν ἐγείρεται κρυγῆ, καὶ συνέθεον πρὸς τὴν ἄμυναν. Τίτος δὲ γνοὺς, εἶθι πρὸς τὸν ναὸν κωλύσων τὸ πῦρ, καὶ τῆς γωνίῃ καὶ τῇ δεξιᾷ διεσήμενε τοὺς μαχομένους τὸ πῦρ σθενύουσιν. Οὕτω δὲ ῥωίντος ἤκουον, οὕτω τῆς χειρὸς προσείχον τοὺς νεύμασι. Τὰ δὲ τάγματα εἰσιόντα καὶ τῷ ναῷ πλησιάζοντα τῶν μὲν τοῦ Τίτου παραγγελμάτων προσεποιούντο μὴδὲ ἀκούειν, τοὺς πρὸ αὐτῶν δὲ πῦρ ἐνίνατι παρεκλεύοντο· ἐμπραγνία δ' ἦν τοῖς στασιασταῖς, ἀπειρηκῆσαι πρὸς ἄμυναν, καὶ φόνοσ πανταχοῦ καὶ τροπῆ. Τίτος γε μὴν ὡς οὕτε τὰς ἐρμάς τῶν στρατιωτῶν ἐνθουσιῶντων, οἷός τε ἦν κατασχεῖν, καὶ τὸ πῦρ ἐπεκράτει, κεραιδῶν μετὰ τῶν ἡγεμόνων ἐθεάσατο τοῦ Θεοῦ τὸ ἄγιον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ· τῆς δὲ φλογὸς οὐδέπω διακουμένης εἶσα, τοὺς δὲ περὶ τὸν ναὸν νεκρομένης οἴκουσ, εἶτι δύνασθαι τὸ ἔργον σωθῆναι οἰόμενος, αὐτὸς τε παρακαλεῖν ἐπειράτο τοὺς στρατιώτας τὸ πῦρ σθενύουσιν, καὶ τινα τῶν περὶ αὐτὸν ξύλοις κλοντα τοῦσ ἀπειθοῦντας ἐκέλευσεν εἰργεῖν. Οἱ δὲ νυκόμενοι τῷ θυμῷ, καὶ τῷ πρὸς Ἰουδαίους μίσει, οὕτε τῇ πρὸς Τίτον αἰδοὶ ἀνεκόπτοντο οὕτε φόβῳ τῷ τοῦ κωλύοντος. Τοὺς δὲ πολλοὺς καὶ ἑλίπς παρέθηγεν ἀρπαγῆς, μετὰ χρημάτων εἶναι τὰ ἔνδον δοξάζοντας. Ἐφθῆ δὲ τις καὶ εἰς τοὺς στρατοφύλακας τῆς πόλης πῦρ ἐμβάλλων, καὶ φλογὸς ἐνδοθεν ἐκφανείσης ἐξάπινα, οἱ τε ἡγεμόνες ἀνεχώρουν καὶ ὁ Τίτος αὐτὰς, καὶ τοὺς ὑφάπτοντασ· οὐδεὶς εἶτι ἐκώλυεν. Ὁ μὲν οὖν ναὸς οὕτωσ τὸ πῦρ εἰδέξατο, τῶν ἐν αὐτῷ αὐτὰ κολαστήριον. Θαυμάσειε δ' ἂν τις ὅτι καὶ μὴν ὁ αὐτὸς καὶ ἡμέρα συνέπεσε τῷ ἐμπρησμῷ τοῦ ναοῦ, καθ' ἣν καὶ ὁ πρότερος ὑπὸ Βαβυλωνίων κατεφλέγη ναός. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς πρώτης οἰκοδομῆς ἦν Σολομῶν ἐποίησατο μέχρι τῆς ἱστορουμένης νῦν καθαιρέσεως, ἣ γέγονεν εἶτι δευτέρῳ τῆς Οὐεσπασιανῶ μοναρχίας, εἴτη γίνεται χιλία καὶ ἑκατὸν τριάκοντα, καὶ μῆνες ἐπὶ τὰς ἡμέραισ τε πεντεκαίδεκα· ἀπὸ δὲ τῆς ὑστερον, ἦτεισ εἶτι δευτέρῳ τῆς Κύρου βασιλείας ἤρξατο γίνεσθαι μέχρι τῆς τελευταίας ἀλώσεως, εἴτη ἑξακόσια καὶ τριάκοντα καὶ ἑννία καὶ ἡμέραισ πέντε καὶ τεσσαράκοντα.

A multitudini et furori excurrentium Judæorum cessisse, cum delecti equitibus opem illis tulit : cujus impetu Judæi reformidato, se in templo interiori concluderunt, Regresso Tito, seditiosi cum paulisper quievisset, denuo Romanos invaserunt : quibus Romani pulsis, usque ad templum penetrarunt, et milles quidam torre correpto, atque ab alio sublevatum ignem per fenestram auream injecit. Excitata flamma, Judæi exclamantes ad defensionem concurrunt. Quo Titus cognito, ad templum ignis prohibendi causa et ipse appropereans, pugnantibus et voce et manu significat, ut incendium restinguant. Sed illi nec vocem ejus exaudiverunt, nec manus signum observarunt. Legiones quoque ingressæ, cum templo appropinquant, Titi mandata se audire dissimulabant : et eos qui præcedebant hortabantur, ut ignem injicerent. Itaque seditiosi propulsando hoste fatigati, consilii inopes, passim fugiebant, et cædebantur. Titus vero cum impetum militum furore quodam irruentium reprimere non posset, atque incendium augeretur, cum ducibus Dei sanctuarium, et quidquid in eo fuit, spectavit : et quia flamma nondum introrsum penetrasset, sed ædes quæ in templi circuitu sunt, depascebat, opus illud adhuc conservari posse ratus, operam dedit, ut milites ad restinguendum incendium exhortaretur, et quosdam fuste contumaces coercere jussit. At illi iracundia et odio Judæorum victi, nec verecundia Titi, nec ejus qui prohibebat metu desistebant. Multos etiam rapinæ spes incitabat, interiora pecuniis referta esse existimantes. Ac jam quidam portæ cardinibus ignem injecerat : unde cum subito flamma emicuisset, et duces et Titus ipse recesserunt. Neque quoque amplius eos qui ignem injiciebant prohibente, flamma templum corripuit, sive nefariorum sacrorum lustratio, sive sacerdotum poena. In quo illud mirari possis, quod conflagratio in eundem et mensem et diem incidit, quo prius templum a Babylonis exustum fuerat. A prima Salomonis substructione usque ad vastationem, quæ secundo monarchiæ Vespasiani anno accidit, intercesserunt anni mxxix, menses vii, dies xv. A posteriore, quæ anno ii Cyri coepit, usque ad extremum excidium, anni dcxxxix, dies xiv.

D XXIV. Templo ardente, obviam quædam turba sunt, et qui deprehendi potuerunt occisi, neque usquam solum præ cadaveribus videri potuit ; sed milites per acervos cæsurorum, fugientes persequabantur. Latronum vero multitudo perruptis Romanorum agminibus in urbem evasit, reliquæ popularis turbæ in exteriorem porticum confugerunt. Ex sacerdotibus aliquot murum viii cubitos latum

consecraverunt, duo insignes in ignem insilierunt, et una cum templo conflagravit. Tum Romani vicinis aedificiis frustra parci existimantes, ipso templo ardente, omnibus **302** ignem injecerunt: qui etiam gazophylacia comprehendit, in quibus infinita pecuniarum multitudo reposita fuit, infinitae pretiosae vestes, et alia ornamenta. Ibi enim omnis Judaeorum opulentia in unum veluti cumulum congesta erat, tanquam in tutum aerarium. Ibi etiam infinita multitudo plebis perierit, pseudoprophetae seducta concionibus, qui praedicarat, jubere Deum eos in templum ascendere, signa salutis accepturos. Subornabantur autem multi tales a tyrannis, ut populus minus transfugeret: per quos deceptus, evidentibus portentis tanquam attonitus non movebatur, quorum multa acciderunt. Nam supra urbem astrum stetit gladio simile, cometa per annum apparuit, et aliquando lux ante bellum noctu aram tam clara per dimidiam horam circumfulsit, ut dies esse videretur. Bos ad sacrificium adducta, agnum peperit. Porta orientalis aerea, itaque robusta, ut a viris viginti vix clauderetur atque aperiretur, cum vectes et pessulos profundissimos haberet, noctu ultro patuit: quae securitatem templi sublatam esse declarabat, et facilem in id hostium ingressum. Alio tempore visum est ante occasum solis spectrum mirabile, currus in sublimi omnem regionem peragrantes, et phalanges armatae huc atque illuc in nubibus saltantes. In festo Pentecostes sacerdotes interiori ingressi templum, motum et sonitum senserunt. Deinde vocem audiverunt, dicentem: *Migremus hinc*. Quadriennio ante bellum in Tabernaculorum festo Jesus quidam homo rusticus, ad festivitatem profectus, exclamavit: *Vox ab oriente, vox ab occidente, vox a quatuor ventis, vox super Hierosolyma et templum, vox super sponsos et sponsas, vox super omnem populum*. Haec vociferans, noctu atque interdiu circuebat urbem: et quanquam ob voces mali ominis verberaretur, tamen eandem perpetuo cautilenam canebat. Adductus ad Romanum provinciae praesidem, et flagris caesus, neque supplicavit, neque lacrymavit: sed voce luxuribriter inflexa, ad singulas plagas: *Vae, Vae, Hierosolymis*, clamavit, donec Albinus (is enim tum Judaeae procurator erat) hominem absolvit, insanire ratus. **303** Ille vero ab eo tempore usque ad bellum: *Vae, Vae, Hierosolymis*, lamentabatur: sed in festivitatis praecipue triste illud augurium proclamabat, idque fecit annos septem, et quinque menses: donec in obsidione in mœnibus obambulans, rursus: *Vae, vae urbi et templo et populo*, contenta voce clamavit. Et ut postremo adjecit, *Vae etiam mihi*, tapide ex balista excusso ictus occubuit.

Εν δὲ ταῖς ἑορταῖς μάλιστα τὴν σκυθρωπὴν ἐκεκράγει κληθόνα, καὶ τοῦτ' ἔποιε ἐπὶ ἑτῆ ἑπτὰ καὶ μῆνας πέντε, μέχρις οὗ κατὰ τὴν πολιορκίαν περιῶν ἐπὶ τοῦ τείχους, Αἰ, αἰ πάλιν τῇ πόλει, καὶ τῷ ναφ, καὶ τῷ λαφ, διαπρυσίως ἔβόα. Ὡς δὲ τελευταῖον προσέθηκεν, Αἰ, αἰ κάμοι, λίθος ἐκ τοῦ πετροβλίου πλῆξας αὐτὸν ἔκτεινε.

XXV. Romani, cum seditiosis in urbem compul-

σιν ἐπὶ τὸν τείχων ἀναχωρήσαντες, ὄντα τὸ εὖρον δάκτυλόν, ἔμενον. Δύω γε μὴν τῶν ἐπιστῆμων βίβαντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ πύρ, συγκατεζέγγησαν τῷ ναφ. Ῥωμαῖοι δὲ καταλαν τὴν ἐπὶ τοῖς περίε τοῦ ναοῦ φειδῶ κρίναντες, ἦδη αὐτοῦ φλεγόμενου, πᾶσιν ἐπήγον τὸ πύρ· τὸ δὲ καὶ τῶν γαστροφυλακίων ἐπιλαμβάνεται, ἐν οἷς ἄπειρον μὲν τὸ πλῆθος, τεθησαύριστο χρημάτων, ἄπειροι δ' ἐσθῆτες πολυτελεῖς, καὶ ἄλλα κεμήλια. Ἄσας γὰρ ὁ Ἰουδαίων κλοῦτος πανταχόθεν ἐκεῖ σεσωρεύεται, τῶν κεκτημένων ἀποτιθεμένων ταῦτα ὡς ἐπ' ἀσφαλούς ταμείου. Ἄπειρον δὲ τι πλῆθος διεφθάρη δημοτικόν, οἷς αἰτίας ἀπωλείας ἐγένετό τις ψευδοπροφήτης, κηρύξας τοῖς ἐν τῇ πόλει, ὡς ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸ ἱερὸν ἀναθῆναι κελεύει, δεχομένους τὰ σημεῖα τῆς σωτηρίας. Πολλοὶ δὲ τοιοῦτοι παρὰ τῶν τυράννων ταῦτα λέγειν κηθιάντο, ἐν ᾗ τῆτον αὐτομολοῖεν· εἰ ὧν ἔδειλαιος ὄχλος παρασχοκολλόμενος, τοῖς ἐναργεῖσι σημεῖοις ὡς ἐμβρόντητοι οὐκ ἐπίστευον. Πολλὰ δὲ σημεῖα γέγοναν· ἔστη μὲν ὑπὲρ τὴν πόλιν ἄστρον, βομφαῖα παραπλήσιον, καὶ κομήτης φανεί· παρεθήθη ἐπ' ἐνιαυτόν. Καὶ φῶς πρὸ τοῦ πολέμου παρὰ τὸν ναὸν καὶ τὸν βωμὸν περιέλαμψεν, ὡς δοκεῖν ἡμέραν εἶναι λαμπρὰν, παραμείναν ἐπὶ ἡμισεῖαν ὥραν. Καὶ βούς εἰς θυσιαν ἀναχθεῖσα, ἔτεκεν ἄρνα. Ἡ δὲ ἀνατολικὴ πύλη τοῦ ἐνδοτέρου ναοῦ, χαλκῆ οὖσα καὶ στιβαρὰ, ὡς μόλις ὑπὸ ἀνδρῶν εἰκοσιν ἀνοίγνυσθαι τε καὶ κλειεσθαι, καὶ μοχλοῦς καὶ καταπήγας ἔχουσα βαθυτάτους, ὤφθη νύκτωρ αὐτομάτως ἠνεψγμένη. Ἐβήλου δὲ, λυομένην τὴν τοῦ ναοῦ ἀσφάλειαν, καὶ τοῖς πολεμίοις ἰσομένην τὴν εἴσοδον εὐμαρῆ· καὶ φάσμα τι δαιμόνιον ἄλλοτε ὤφθη πρὸ ἡλίου δυσμῶν, ἄρματα κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν διόντα μετώρα, καὶ φάλαγγες ἐνοπλοὶ διάττουσαι τῶν νεφύων. Κατὰ δὲ τὴν τῆς Πεντηχοστῆς ἑορτὴν εἰς τὸ ἐνὸν ἱερὸν οἱ ἱερεῖς παρελθόντες, κινήσεως ἤσθηοντο, καὶ κτύπου· εἶτα φωνῆς ἤκουσαν λεγούσης, *Μεταβαίνομεν ἐντεῦθεν*. Πρὸ δὲ τεσσάρων ἐνιαυτῶν τοῦ πολέμου, ἐν τῇ τῆς Σκηνοπηγίας ἑορτῇ Ἰησοῦς τις ἀγροικὸς ἀνὴρ ἔλθων εἰς τὴν ἑορτὴν, βοᾶν ἤρξατο· *Φωνὴ ἀπὸ ἀνατολῆς, φωνὴ ἀπὸ δύσεως, φωνὴ ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, φωνὴ ἐπὶ Ἱερουσόλυμα καὶ τὸν ναὸν, φωνὴ ἐπὶ τυμφίους καὶ νύμφας, φωνὴ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν*. Καὶ περιῆει τὴν πόλιν, ταῦτα κεκραγῶς μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ· παιόμενος δὲ διὰ τὴν κακὸφημον, ὁ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὰς αὐτὰς ἔβόα φωνάς. Ἀναχθεῖς δὲ καὶ πρὸς τὸν τῆς χώρας ἐπιτροπεύοντα τότε Ῥωμαίων, καὶ καταξανθεὶς μάστιξιν, οὐθ' ἰκέτευεν, οὐτ' ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ τὴν φωνὴν ὀλοφυρτικῶς, παρακλιῶν, πρὸς ἐκάστην πληγὴν, Αἰ, αἰ, Ἱεροσολύμοις, ἔβόα· μέχρι καταγνοῦς μανίαν αὐτοῦ ὁ Ἄδθινος (οὗτος γὰρ ἐπετροπεύεε τότε) ἀπέλυσε αὐτόν. Ὁ δ' ἔκτοτε μέχρι τοῦ πολέμου, Αἰ, αἰ, Ἱεροσολύμοις, ἔβόα καὶ ἐθρήνει. Ἐν δὲ ταῖς ἑορταῖς μάλιστα τὴν σκυθρωπὴν ἐκεκράγει κληθόνα, καὶ τοῦτ' ἔποιε ἐπὶ ἑτῆ ἑπτὰ καὶ μῆνας πέντε, μέχρις οὗ κατὰ τὴν πολιορκίαν περιῶν ἐπὶ τοῦ τείχους, Αἰ, αἰ πάλιν τῇ πόλει, καὶ τῷ ναφ, καὶ τῷ λαφ, διαπρυσίως ἔβόα. Ὡς δὲ τελευταῖον προσέθηκεν, Αἰ, αἰ κάμοι, λίθος ἐκ τοῦ πετροβλίου πλῆξας αὐτὸν ἔκτεινε.

ΚΕ'. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν μὲν στασιαστῶν καταπε-

φουγῶτων εἰς τὴν πόλιν, κλισμένου δὲ τοῦ ναοῦ A
καὶ τῶν περὶ ἀπάντων, κομίσαντες τὰς σημαίας
εἰς τὸ ἱερὸν, μετὰ μεγίστων εὐφημιῶν τὸν Τίτον
ἀπέφηναν αὐτοκράτορα. Οὕτω δὲ ταῖς ἀρπαγαῖς
οἱ στρατιῶται πάντες ἐχρημάτισαντο, ὥστε κατὰ
τὴν Συρίαν πρὸς ἡμισυ τῆς πάλαι τιμῆς τὴν σταθ-
μὸν τοῦ χρυσοῦ πιπράσκεισθαι. Οἱ δὲ ἀνὰ τὴν
τοῖχον τοῦ ναοῦ, ὡς εἴρηται, ἀναλθόντες ἱερεῖς,
ἐπὶ πάντε ἡμέραις προσκαρτερήσαντες καὶ λιμώ-
σαντες, κατέβησαν, ἰκετεύοντες τυχεῖν σωτηρίας.
Ὁ δὲ Τίτος καὶ τὴν τῆς συγγνώμης καιρὸν πα-
ρελθεῖν ἐφῆσε καὶ τοῦ ναοῦ οἰχομένου καὶ τοὺς ἱερεῖς
συναπολέσθαι αὐτῷ εἶναι εἰπὼν, κολασθῆναι τοὺς
ἔδρα· ἐκέλευσεν. Οἱ δὲ περὶ τοὺς τυράννους
διεδράναι μὴ ἰσχύοντες, προσκαλοῦνται τὸν Τίτον B
εἰ λόγους. Καὶ ὅς ἦκε, καὶ τὴν ἀπόνοιαν αὐτοῖς
ἐκυνεῖδιζε, καὶ βίβασι τὰ ὄπλα καὶ παραδοῦσι τὰ
σώματα χαρίζεσθαι τὴν ζωὴν ἐπηγγέλλετο. Καὶ οἱ
λησται δεξιὰν μὲν μὴ δύνασθαι παρ' αὐτοῦ λαθεῖν
ἐφῆσαν, ὁμοιωκῶτες μηδέποτε τοῦτο ποιήσειν.
Ἐξῶθεν δὲ ἤτοιόντο, μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων,
καταλείπειν τὴν πόλιν αὐτῷ. Ἠγανάκτησε πρὸς
ταῦτα ὁ Τίτος, καὶ μήτε αὐτομολεῖν ἐτι τινα σφῶν
ἐκέλευσε μήτε δεξιὰς ἐλπίζειν τυχεῖν (φείσεσθαι
γὰρ οὐδενός), μάχεσθαι δὲ καὶ σώζειν ὡς δύναιντο
ἐντοῦς. Τοῖς δὲ στρατιώταις ἐμπροσθὴν τὴν πόλιν
καὶ διαρπάζειν ἐκέλευσεν· οἱ δὲ τὸ πῦρ ἐνέεισαν
πανταχοῦ. Οἱ στασιασταὶ δὲ ἐπὶ τὴν βασιλικὴν
οἰκίαν ὀρμήσαντες, εἰς ἣν δι' ὄχυρότητα πολλοὶ τὰς
κρήσεις ἀπέθεντο, τοὺς τε Ῥωμαίους ἀπ' αὐτῆς C
τρέπονται· καὶ τὸ συνηθροισμένον αὐτῶν τοῦ δήμου
πῖν φωνεῖσαντες, εἰς ὀκτακισχιλίους καὶ τετρακο-
σίους ἀριθμουμένους, τὰ χρήματα διήρπαξαν. Τῆ
δ' ἐξῆς Ῥωμαῖοι, τρεψάμενοι τοὺς ληστὰς ἐκ τῆς
κίβητος πόλεως, τὰ μέχρι τοῦ Σιλωάμ πάντα ἐνέπρη-
σαν. Καιομένην δὲ τὴν πόλιν ὀρῶντες οἱ στασιασταί,
ἐπὶ τοῖς προσώποις εὐθυμοὶ τὴν τελευταίην προσ-
έχεισθαι ἔλεγον. Οὕτε δὲ παραδοῦναι ἑαυτοὺς ὑπέ-
μενον, οὔτε πολεμεῖν Ῥωμαῖοις οἷοι τε ἦσαν·
σκιδόμενοι δὲ κατὰ τὰ ἐμπροσθεν τῆς πόλεως, εἰ
τινας αὐτομολεῖν ἐθέλοντας εὐρισκόν, ἀπέσφαττον·
καὶ οὐδεὶς ἐν τῇ πόλει τόπος γυγόμενον, ἀλλ' ἕπας
ἢ λιμὸν νεκρὸν εἶχαν, ἢ στάσεως. Ἐθαλε δὲ τοὺς
τε τυράννους καὶ τὸ σὺν αὐτοῖς ληστρικὸν ἐλπίς D
ἐσχάτη τῶν ὑποκόμων, εἰς οὗς εἰ καταφύγειον, οὐ
προσέδωκον ἐρευνηθῆσεσθαι. Ἀναξευξάντων δὲ τῶν
Ῥωμαίων, ἐθαύρουσαν τε καὶ ἀπεδράναι·
τὸ δὲ ἦν ἄρα θνητός· οὔτε γὰρ τὴν θεὸν, οὔτε Ῥωμαῖοις
λήσειν ἐμελλον. Ἦν δὲ καὶ πρὸς ἀλλή-
λους ἐν ταῖς ἀρπαγαῖς πόλεμος αὐτοῖς. Καῖσαρ δὲ,
ὡς ἀμήχανον ἦν τὴν ἀνω πόλιν εἶναι χωμάτων
ἄτε, ὄσαν περικρημνον, διανέμει τοῖς ἔργοις φῆν δύναμι.

KG. Κατὰ ταύτας οὖν τὰς ἡμέρας οἱ τῶν Ἰδου-
μαίων ἡγεμόνες πέμπσαντες ἀνδρας πέντε πρὸς
Τίτον, ἰκέτευον δοῦναι αὐτοῖς δεξιάν. Ὁ δὲ καὶ τοὺς
τυράννους ἐνόησεν ἐλπίσας ἀποσπασθέντων τῶν
Ἰδουμαίων, κατανεύει τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς. Καὶ
ὁ Σίμων, γνοὺς τὴν γνώμην αὐτῶν, τοὺς μὲν πέντε
τοὺς ἐντυχόντας τῷ Τίτῳ αὐτίκα ἀναίρει, τοὺς δ'
ἡγεμόνας συλλαβῶν εἰργνυσιν· Ἰδουμαίους δὲ οὐκ
ἀφυλάκτους εἶχε, καὶ τὸ τοίχος φρουραῖς ἐπιμελε-
στῆρας διελάμβανε, διὰ τοὺς αὐτομολούντας. Πελ-

sis. templum, et quæ circum templum erant, arde-
rent omnia, signis in templum illatis, Titum cum
faustissimis acclamationibus imperatorem designa-
runt. Milites tantum ex rapinis pecuniæ coacer-
varunt, ut in Syria pondus auri dimidio minoris
quam olim venderetur. Sacerdotes, qui, ut dictum
est, murum templi conscenderant, cum quinque
dies ibi exegissent, fame confecti descenderunt:
utque sibi parceretur, supplicarunt. Quibus Titus
respondit: Veniæ tempore jam præterito, sacerdo-
tibus cum templo pereundum esse, et hominibus
supplicii affici jussit. Tyranni qui effugere non
poterant, Titum ad colloquium evocant: qui cum
venisset, eisque recordiam objecisset, vita se
illos donaturum promisit, si abjectis armis se dede-
rent. Latrones vero se dextram ab eo accipere
posse negarunt, jurasse enim se id nunquam fa-
cturos: sed petiverunt, ut cum uxoribus et liberis
urbe excedere liceret. Quamobrem Titus iratus,
edixit, ne quis eorum amplius transfugeret, aut
spem dextræ haberet, se enim parsurum esse ne-
mini: pugnantem igitur, ac salutis suæ pro viribus
consulerent. Milites urbem incendere ac diripere
jussit: qui cum incendia ubique spargerent, latro-
nes ad regiam decurrerunt, in quam ob loci muni-
tionem multi suas opes contulerant: ac Romanis
inde pulsis, et cœtu plebis ibi congregatæ ad viii
millia et cccc omni interfecto, pecuniam diripue-
runt. Postridie Romani latronibus ex inferiore
urbe profligatis, usque ad Siloam omnia incende-
runt. Seditiosi cum ardere urbem viderent, hilari
vultu se alacres obituros dixerunt, cum se neque
Romanis dedere vellent, neque repugnare possent:
sed ante urbem dispersi, quos transfugere volentes
deprehendebant, jugulabant: neque ullus urbis
erat locus, qui non fame aut seditione peremptos
haberet. Tyrannos una spes reliqua subterraneorum
meatum fovebat: quò si confugissent, se non in-
dagatum iri stulta opinione putabant. Nam cum
Romani castra moverent, progredi atque aufugere
ausi, neque Deum neque Romanos latere poterant,
et inter se de rapinis bellum gerabant. Cæsar vero
cum urbs superior in præcipiti sita loco, sine aggeribus
capi non posset, copiis opus distribuit.

XXVI. Iis diebus Idumæorum principes v lega-
tis ad Titum missis, supplices pacem petierunt:
qui etiam tyrannos, Idumæis avulsis, pertinaciam
abjecturos sperans, incolumitatem illis promisit.
At Simon eorum consilio cognito, v legatos statim
occidit, duces in carcerem compingit, Idumæos ob-
servari jubet, et mœnia presidii accuratioribus
munit, propter transfugas. Sed quamvis multi oc-
ciderentur, plures erant qui diffugerent, atque a
Romanis ob cædium satietatem et lucri spem sus-

ciperentur. Nam s. lis plebeiis retentis, ceteros cum uxoribus et liberis minimo vendebant, ob mancipiorum multitudinem, et emptorum paucitatem. Eorum qui venditi sunt, multitudo infinita fuit, e plebeiis ultra xl millia sunt conservati. Quidam sacerdos nomine Jesu, pacta incolumitate, duo candelabra tradidit, mensam, crateres et phialas, ex solido auro omnia, nec non aulæa, pontificias vestes, et multa alia vasa. Sacri thesauri custos Phinees comprehensus, tunicas et cingula pontificia, ac plures alias res pretiosas demonstravit. Aggeribus jam confectis, Romani machinas ad muros adduxerunt. At seditiosi partim in arcem recedebant, partim in subterraneis meatibus se abdebant, multi propugnabant. Sed muri parte abrupta, etiam tyrannus metus incessit, ut fugæ consilia agitent. Cum enim eos quorum fideli opera pridem usi fuerant, non haberent (nam dispersi erant) et hostes in propinquo esse nuntiarentur: in faciem prolapsi, vecordiam suam deplorarunt, atque ultro e turribus descenderunt, 305 e quibus vi nunquam, sed sola fame depelli potuissent: et in vallem Siloam confugerunt, deinde meatus subierunt. Romani mœnibus citra sanguinem potiti, deprehensus trucidabant, atque ædes incendebant: sed ante vesperam desierunt. Postridie Titus urbem ingressus, et munitiones ac turres admiratus: *Deo*, inquit, *juvante bellum gessimus; Deus fuit, qui Judæos munitionibus intactis expulserit*. Cum autem urbem alibi deleteret, et mœnia everteret: eas turres fortunæ suæ monumentum reliquit, quæ adjutrice iis potitus esset, quæ expugnari non possent. Totius belli tempore virorum capta sunt ad nonaginta septem millia, totius obsidionis tempore undecies centena hominum millia periērunt: quorum major pars ejusdem gentis, sed non ejusdem nationis fuit. Nam e tota provincia ad festum Azymorum congressos, bellum subito oppresserat, et viris plenam urbem circumvallarat. Romani cum ex manifestis alios sustulissent, alios percipissent, in cavernis delitescentes indagabant, perrupioque solo obvios quosque trucidarunt. Sed et ibi cadaverum ultra duo millia sunt reperta: ac subeuntibus teter occurrit fœtor, ut multi recederent, sed alii præ avaritia intrabant, mortuorum cumulos calcantes. Nam in iis cavernis multa ornamenta reperiebantur: multi etiam educabantur et dimittebantur, quos tyranni captivos tenebant. Ex iis patriæ pestibus, Joannes cum fratribus in cavernis esuriens, pacem a Romanis suppliciter petiit. Simon postea comprehensus est, Tito Cesareæ Philippi degente. Nam cum Hierosolyma considerentur, atque urbem Romani intrassent, in superiore ejus parte degens Simon, assumptis amicorum intimis, unaque lapicidii et ferramentis idoneis, in quamdam cavernam se demisit, et vetere fossa perambulata, terram excavavit, ut cuniculis longe promotis tuto loco emergerent. Sed paulum progressis metallicis, commatu destitutus, candida

λῶν δὲ φουεουμένων, πλείους ἦσαν οἱ διαφεύγοντες. Ἐδίχοντο δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πάντας κέρψ τοῦ κτείνεσθαι καὶ κέρδους ἐλπιδί. Τοὺς γὰρ δημοτικούς ἰώντες μόνους, τοὺς ἄλλους ἐπώλουν οὐν γυναίξ καὶ τέκνοις, ἐλαχίστης τιμῆς ἕκαστον, διὰ πλῆθος τῶν πωλουμένων, καὶ ὀλιγότητα τῶν ὠνουμένων. Τῶν μὲν ἀπεμποληθέντων ἀπειρόν τι πλῆθος ἦν· οἱ δημοτικοὶ δὲ διεσώθησαν ὑπὲρ τετρακισμυρίους. Τῶν ἱερῶν δὲ τις ἵνομα Ἰησοῦς, λαθῶν περὶ σωτηρίας ὄρκεν ὥστε τινα παραδοῦναι τῶν κειμηλίων, ἔξεισαι, καὶ παραδίδωσι λυχνίας δύο, τράπεζάν τε καὶ κρατήρας, καὶ φιάλας, πάντα ἐλόχρυσα, καὶ τὰ καταπετάσματα, καὶ τὰ τῶν ἀρχιερέων ἐνδύματα, καὶ πολλὰ τῶν σκευῶν ἕτερα. Ὁ δὲ γε γαζοφύλαξ τοῦ ἱεροῦ Φινεὺς συλληφθεὶς, τοὺς τε γιτώννας, καὶ τὰς ζώνας τῶν ἀρχιερέων ὑπέδειξε, καὶ τῶν ἄλλων κειμηλίων πολλά. Συντετελεσμένων δὲ ἤδη τῶν χωμάτων, προσῆγον οἱ Ῥωμαῖοι τῷ τείχει τὰς μηχανάς. Τῶν δὲ στασιαστῶν οἱ μὲν ἀνεχώρουν εἰς τὴν ἄκραν, οἱ δ' ἐγκατεδύοντο τοῖς ὑπονόμοις, πολλοὶ δὲ καὶ ἡμύοντο. Ὡς δὲ περιεβράβη μέρος τοῦ τείχους, θεός καὶ τοῖς τυράννοις ἐμπίπτει, καὶ μετέωροι πρὸς φυγὴν ἦσαν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν πάλαι πιστοὺς οὐκ εἶχον (ἐσκαθάσθησαν γὰρ), οἱ δὲ πολέμιοι πλησίον εἶναι ἠγγέλλοντο, ἐπὶ στόμα πεσόντες ἀψώμωξαν τὴν ἑαυτῶν φρενοδράβαιαν, καὶ τῶν πύργων ἐκόντες κατέβησαν, ἀφ' ὧν βίβλ μὲν οὐδέποτε ἀλώναι ἠδύναντο, λιμῶ δὲ μόνῃ, καὶ εἰς τὴν Σιλωὰμ φάραγγα καταφεύγουσιν, εἶτα κατέδυσαν εἰς τοὺς ὑπονόμους. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν τειχῶν κρατήσαντες ἀναιμῶτι, τοὺς καταλαβανομένους ἐφόνευον, καὶ τὰς οἰκίας ὤφθητον. Ἐπαύσαντο δὲ πρὸς ἐσπέραν τῆ δ' ἐπιούσῃ παρελθὼν ὁ Πίτο· εἶσω, τῆς τε ὀχυρότητος τὴν πόλιν καὶ τῶν πύργων ἐθαύμασε, καὶ *Ὑν Θεῷ ἐπολεμήσαμεν*, ἔφη, *καὶ Θεός ἦν ὁ τῶνδε τῶν ἐρυμάτων Ἰουδαίους καθαιρών*. Τὴν ἄλλην τε πόλιν ἀφανίζων, καὶ τὰ τείχη κατασκάπτων, τοῦτους τοὺς πύργους κατέλιπε μνημεῖον εἶναι τῆς αὐτοῦ τύχης, ἣ συστρατιωτικῆ χρησάμενος, ἐκράτησε τῶν ἀλῶναι μὴ δυναμένων. Τῶν μὲν οὖν αἰχμαλώτων πάντων, οἱ δ' ὄλου τοῦ πολέμου ἐλήφθησαν, ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑννέα μυριάδας καὶ ἑπτακισχιλίους συνήχθη· τῶν δὲ ἀπολλυμένων κατὰ πᾶσαν τὴν πολιορκίαν, μυριάδες ἑκατὸν καὶ δέκα. Τούτων τὸ πλεόν ἐμόφυλον μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐπιχώριον· ἀπὸ γὰρ τῆς χώρας ὅλης ἐπὶ τὴν τῶν Ἀζύμων ἑορτὴν συνελθλυθότες, ἐξᾠπίνης τῷ πολέμῳ περιεσχέθησαν, καὶ μεσθὴν ὁ πόλεμος τὴν πόλιν ἀνδρῶν ἐκυκλώσατο. Ἐπεὶ δὲ τῶν φανερῶν οὐς μὲν ἀνεῖλον, οὐς δ' ἔχμαλώτισαν Ῥωμαῖοι, τοὺς ἐν ταῖς ὑπονόμοις ἀνηρέων, καὶ ἀναβρῆγγύντες τὸ ἕδαφος, ὅσους ἐνετύγχανον, ἔκτεινον. Εὐρέθησαν δὲ κακάι νεκροί, δισχίλιων ἐπέκεινα· ἐσθὴν δὲ ὕψητα τοῖς ἐπικύπτουσι τῶν σωμάτων ὁδμῆ, ὡς πολλοὺς εὐθέως ἀναχωρεῖν· ἄλλοι δ' ὑπὸ πλεονεξίας εἰσεδύοντο, σωρείαις ἐμπαιτούντες νεκρῶν. Εὐρισκον γὰρ πολλὰ τῶν κειμηλίων ἐν ταῖς διώρυξιν. Ἀνήγοντο δὲ καὶ πολλοὶ ὑπὸ τῶν τυράννων κατεχόμενοι δεσμῶται, καὶ ἀπελύοντο. Τούτων δὲ τῶν ἀλαστῶρων ὁ μὲν Ἰωάννης ἐν τοῖς

ὑπονόμοις μετὰ τῶν ἀδελφῶν λιμώτιον, δεξιάν A παρὰ Ῥωμαίων λαβεῖν ἐκέλευε. Σίμων δὲ μετέπειτα συνελήφθη, τοῦ Τίτου διάγοντος εἰς τὴν Φιλίππου λεγομένην Καισάρειαν. Πολιορκουμένων γὰρ Ἱεροσολύμων, ἐπὶ τῆς ἄνω πόλεως ὦν, τῶν Ῥωμαίων ἐντὸς γενομένων τῆς πόλεως, ὁ Σίμων τοὺς πιστοτάτους παραλαβὼν τῶν φίλων, καὶ σὺν αὐτοῖς λιθοτόμους, καὶ τὸν πρὸς τὴν ἐργασίαν ἐπιτῆδειον τοῖσι σίδηρον, εἰς τινα τῶν ὑπονόμων σὺν ἐκείνοις καθήσιν ἑαυτὸν, καὶ τὸ παλαιὸν δρυγμα διαλθῶν, τὴν γῆν ὑπενόμαυεν, ἵνα πορρωτέρω προσελθόντες ἐν ἀσφαλείᾳ ποιήσονται τὴν ἀνάδυσιν. Ὀλίγον μέντοι τῶν μεταλλουμένων προωρησάντων, ἡ τροφή αὐτοὺς ἐπιέλοιπε. Τότε δὲ λευκοὺς ἐνδύεται χιτωνίσκους, καὶ χλαμύδα πορφυρᾶν ἐμπερονησάμενος, ἀνέδυσεν τῆς γῆς κατ' ἐκείνον τὸν τόπον, ἐν ᾧ πρόσθεν τὸ ἱερὸν ἦν. Πρῶτον μὲν σὺν θάμβος τοῖς Ἰδοῦσι προσέπεσεν, εἶτα δ' ἄγγυτέρω προσιόντας, ὅτις εἶη ἡρώτων. Σίμων δὲ καλεῖν τὸν ἄρχοντα σφῶν προσέτατε, καὶ ἤκε κληθεῖ· Τερέντιος Ῥούφος, ὃς ἄρχων τῆς Σίμων, συνελήφθη, καὶ δεσθεὶς ἐφυλάττετο. Τῇ δὲ γε Τίτῳ ἡ σύλληψις αὐτοῦ ἐδηλώθη, καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν θρῆμβον ἐτρεῖτο, καθ' ὃν καὶ ἀνηρέθη ἀγχόνη, σურεὶς ἐν τῇ κατὰ τὴν Ῥώμην ἀγορᾷ, ὅπου κτελεῖται Ῥωμαίοις εἰθίσται τοὺς ἐπὶ κακουργίᾳ θανατουμένους. Τοῦτο μὲν σὺν γέγονε τέλος τῷ τοῦ Γιώργου Σίμωνι. Ἰωάννης δὲ, ἡ λοιπὴ τῶν Ἰουδαίων ἐρινύς, δεσμὰ κατεκρίθη διγενεῆ. Τὸ δὲ τῶν αἰχμαλώτων πλῆθος τὸ μὲν εἰς τὰ κατ' Αἴγυπτον ἔργα ἐστάλη, τὸ δὲ ἐν ταῖς κατὰ πόλεις τελομέναις θεωρίαις ἐφθείρετο, ἢ θηριομαχίαις ἐκδιδόμενον, ἢ ἀλληλοκτονούμενον. Ἡ δὲ τοῦ Σίμωνος γῆθεν ἀνάδυσις, καὶ τῶν ἄλλων στασιαστῶν πλῆθος εὐρίσκεισθαι κατὰ τοὺς ὑπονόμους ἐποίησεν, ὡς ἐντεῦθεν, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ ἀνορυχθῆναι θεμέλια.

KZ'. Οὐ μόνον δὲ τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίοις ἐπήνεκτο κίνδυνος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι. Πάντα δὲ διηγῆσασθαι δύσεργον· τὰ δὲ ἐπ' Ἀντιοχείας τοῖς ἐκείνην οἰκοῦσιν Ἰουδαίοις συμβεβηκότα, διηγητέον. Πολὺ μὲν γὰρ ἀνά παῖσαν τὴν οἰκουμένην τὸ Ἰουδαίων ἔθνος κατέσπαρται, πολλάκις αἰχμαλωτισθὲν, ὡς ἤδη ἱστορήται, καὶ σκεδασθὲν πανταχοῦ· πλείστον δὲ τῇ Συρίᾳ ἐγκαταμέμικται κατὰ τὴν γειτνίασιν, μᾶλλον δὲ τῶν ἄλλων ταύτης πόλεων Ἀντιόχεια κατοίκους Ἰουδαίους ἐπέκτητο, διὰ τε τῆς πόλεως μέγεθος, καὶ ὅτι ἀεὶ τὴν κατοικήσιν ἐν αὐτῇ παρέσχον αὐτοῖς οἱ μετ' Ἀντιόχου βασιλεῖς. Ὁ μὲν γὰρ Ἐπιφανῆς Ἀντιόχος τὰ τε Ἱεροσόλυμα ἐξέπόρθησε, καὶ τὸν ναὸν ἐσύλησεν. Οἱ δὲ μετ' αὐτὸν βασιλεῖς ἐξίσου τοῖς Ἕλλησι μετέχειν τῆς πόλεως αὐτοῖς συνεχώρησαν. Διὸ καὶ εἰς πλῆθος ἐπέδωκαν, πολὺ πλῆθος Ἕλλήνων προσαγόμενοι τῇ θρησκείᾳ. Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ὁ τῶν Ἱεροσολύμων πόλεμος ἐξεβράγη, καὶ εἰς τὴν Συρίαν κατέπευσεν Οὐέσπασιανός, τὸ δὲ μῖσος κατὰ τοῦ ἔθνους παρὰ πᾶσιν ἤκμαζε, τότε δὲ τις Ἰουδαῖος Ἀντιόχος, υἱὸς τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας Ἰουδαίων τοῦ πρώτου, εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀντιοχείων παρελθὼν, κατηγορεῖ μὲν τοῦ πατρὸς, κατηγορεῖ δὲ καὶ τῶν λοιπῶν Ἰουδαίων, ὅτι καταπρήσαι τὴν πόλιν ἅπασαν ἐβουλεύσαντο, καὶ παρεδίδου ξένους Ἰουδαίους τινὰς ὡς τοῦ βουλεύματος κοινωνοὺς. Τὸ δὲ τῶν Ἀντιοχείων δημοτικῶν τοὺς μὲν παραδοθέντας αὐτίκα κατέκασαν, κατὰ δὲ τῶν αὐθιγενῶν Ἰουδαίων ὠρμηγτο κάκεινους τιμωρησόμενοι. Ὁ δὲ τῶν ὁμοτύλων καθήγορος Ἀντιόχος, ἀποστῆναι τῆς

indutus tunica, et ehlamyde purpurea infibulatus, eo in loco e terra emerit, ubi templum dudum fuerat. Quem qui viderunt, primum stupore correpti sunt, deinde propius accesserunt, 306 interrogantes quis esset? Simon cum ducem vocari jussisset, Terentius Rufus (hunc enim Titus exercitui praefererat) accersitus, Simonem, audito ejus sermone, in vincula conjecit, Titi jussu ad triumphum asservavit: in quo, laqueo enectus est, per id forum tractus, ubi de maleficis supplicium sumitur. Hic fuit exitus Simonis Gioræ. Joannes vero, altera Judæorum furia, ad perpetuum carcerem est damnatus. Captivorum multitudo partim ad Ægyptia metalla missa est, partim in spectaculis urbium interfecta, seu cum feris, seu inter sese dimicando. Simonis ex terra emersio in causa fuit, ut cæterorum etiam seditiosorum magna turba in meatibus inveniretur: unde etiam templi fundamenta sunt suffossa.

στρατιᾶς κατελέλιπτο· ᾧ γνωρίσας ὅστις ἦν ὁ Τίτῳ ἡ σύλληψις αὐτοῦ ἐδηλώθη, καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν θρῆμβον ἐτρεῖτο, καθ' ὃν καὶ ἀνηρέθη ἀγχόνη, σურεὶς ἐν τῇ κατὰ τὴν Ῥώμην ἀγορᾷ, ὅπου κτελεῖται Ῥωμαίοις εἰθίσται τοὺς ἐπὶ κακουργίᾳ θανατουμένους. Τοῦτο μὲν σὺν γέγονε τέλος τῷ τοῦ Γιώργου Σίμωνι. Ἰωάννης δὲ, ἡ λοιπὴ τῶν Ἰουδαίων ἐρινύς, δεσμὰ κατεκρίθη διγενεῆ. Τὸ δὲ τῶν αἰχμαλώτων πλῆθος τὸ μὲν εἰς τὰ κατ' Αἴγυπτον ἔργα ἐστάλη, τὸ δὲ ἐν ταῖς κατὰ πόλεις τελομέναις θεωρίαις ἐφθείρετο, ἢ θηριομαχίαις ἐκδιδόμενον, ἢ ἀλληλοκτονούμενον. Ἡ δὲ τοῦ Σίμωνος γῆθεν ἀνάδυσις, καὶ τῶν ἄλλων στασιαστῶν πλῆθος εὐρίσκεισθαι κατὰ τοὺς ὑπονόμους ἐποίησεν, ὡς ἐντεῦθεν, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ ἀνορυχθῆναι θεμέλια.

XXVII. Neque vero Hierosolymitani duntaxat Judæi discrimina subierunt, sed aliarum quoque urbium incolæ: quæ difficile fuerit recensere omnia, unum tamen exponendum est quomodo cum Antiochenis Judæis actum fuerit. Nam multum Judæicæ gentis per totum orbem terrarum est dispersum: sæpe capta est, et ubique dissipata, ut jam exposuimus: maxima tamen pars Syriæ propter vicinitatem est immista: et Antiochia cum orbis amplitudinem, tum propter liberam ibi habitandi facultatem, ab Antiochi successoribus impetrata, plures Judæos inquilinos habuit, quam aliam civitates. Nam Antiochus Epiphanes Hierosolyma vastavit, et templum spoliavit. Qui autem secuti sunt reges, eis concesserunt, ut ex æquo cum Græcis participes urbis essent. Itaque in magnam multitudinem excreverunt, multis subinde Græcis ad suam religionem perductis. Cæterum quo tempore bellum Hierosolymitanum erupit, et Vespasianus in Syria appulit, omnibus Judæorum odio flagrantibus: tunc Judæus quidam Antiochus, Judæorum Antiochenorum principis filius, in concionem Antiochenorum progressus, et patrem et cæteros Judæos accusavit, eos se incendenda tota urbe deliberasse: et peregrinos quosdam Judæos, ut ejus consilii conscios, tradidit. Plebs Antiochena traditos Judæos 307 statim exussit, ad indigenas quoque Judæos puniendos concitata. Sed Antiochus popularium suorum accusator, se patriam religionem reliquisse professus, more Græco immolavit: et populum hortatus est, ut cæteros etiam idem

facere cogeret. Nam ita insidiatores deprehensum iri, si religionem suam egerare nollent. Ejus rei cum Antiocheni periculum fecissent, pauci cessarunt: qui Græcum ritum repudiarent, interfecti sunt. Idem Antiochus militibus etiam a Romano præside acceptis, sævum se popularibus suis præbuit, otium diei septimi eos agere non passus, eoque necessitatis redegit, ut Sabbati ignavia, non Antiochiæ duntaxat, sed in aliis quoque urbibus ad tempus abrogaretur. Neque vero hæc duntaxat. Antiochenis Judæis acciderant, sed et alia calamitas accessit. Accidit ut quadratum urbis forum, prætorique et tablina cremarentur, cujus incendii idem Antiochus Judæos criminabatur; et Antiochenos jam ante male suspicantes, contra eos concitavit, ut furiosorum instar omnes contra accusatos ruerent, et ægre a quibusdam reprimerentur, suadentibus ut causam eam Tito disceptandam reservarent. Interea quidem re diligenter inquisita, gentem Judaicam insontem reppererunt: et ejus facinoris auctores esse homines improbos ob æris alieni necessitatem, ratos, si curias et publica tablina incendissent, fore neminem a quo appellarentur. Interea Titum Antiochiam proficiscentem, populus Antiochenus obviam egressus, lætis omnibus excipit, mistis precibus de Judæis urbe pellendis. Is vero tum ea verba placide dissimulans præteribat. Deinde rursus Antiochenis idem acriter flagitantibus: *At, inquit, patria eorum, quo revertendum illis esset, eversa est, neque ullus locus est quo recipiantur.* Hac postulatione frustrati, ad aliam convertuntur, petentes ut æræ tabulæ, quibus jura Judaica inscripta erant, tollerentur. Sed ne id quidem Titus concessit, Judæos Antiochenos omnia quæ prius habuerant, tenere passus. Inde Alexandriam profecturus, cum Hierosolyma præteriret, miseratus est urbis excidium, et defectionis auctores **308** detestatus, ut excidii quoque urbis antiquæ et felicitis auctores, in cujus ruinis etiam partes ingentis opulentia reperiebantur: Romanis multa effodientibus, captivis plura demonstrantibus, quæ possessores ob incertos belli casus terræ mandarant.

ἀνδρειαν ἀπιών, καὶ κατὰ τὴν πορείαν τὰ Ἱεροσόλυμα θεατὰμενος, ἔκτειρος τὸν τῆς πόλεως διεθρον, ἐπαρώμενος τοῖς αἰτίοις τῆς ἀποστάσεως, ὡς αἰτίοις τῆς τῆς πόλεως ἐρημώσεως, πόλεως ἀργαίας τε καὶ εὐδαίμονος. Εὐρίσκοντο δ' ἔτι καὶ τοῖς ἑρατοῖς αὐτοῖς, μέρη τοῦ βαθυτάτου πλοῦτου αὐτῆς. Πολλὰ μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέσκαπτον, τὰ πλείω δὲ οἱ αἰχμαλώτοι ὀπιδεδεικνοντο, ἅπερ οἱ κεκτημένοι πρὸς τὰς ἀθήλους τοῦ πολέμου βοπάς κατὰ γῆς ἐθησαυρίζον.

XXVIII. Titus ex Ægypto et Alexandria in Italiam navigaturus, captivorum duces Joannem et Simonem, atque alios septingentos viros proceritate et elegantia corporum præstantes, statim in Italiam duci jussit, ad explendam triumphi pompam. Tito Romam reverso, Lucius Bassus prætor in Judæam missus, castello Herodio deditione capto, omnes ejus provinciæ copias contra Machabruntem castellum munitissimum parat. Est enim in petroso tumulo situm, mœnibus abseptum, itaque a natura paratum, ut nec accessus in id

πατρῖου λέγων θρησκείας, εἴθυσεν ὡς νόμος τοῖς Ἕλλησι, παρῆναι δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖν ὁμοίως βιάζεσθαι. Ἔσεσθαι γὰρ φανεροῦς τοὺς ἐπιβουλεύσαντας, τῷ μὴ τὴν σφετέραν θρησκείαν ἀπόμυυσθαι. Χρυσόμενος δὲ τῆ παῖρα τῶν Ἀντιοχέων, ἄλλοι μὲν ὑπέκλυον· οἱ δὲ μὴ ἔλληγίζαι ἀνασχόμενοι διεφθάρησαν. Ὁ δ' εἰρημένος Ἀντιόχος καὶ στρατιώτας παρὰ τοῦ Ῥωμαίων ἡγεμόνος λαβὼν, χαλεπὸς ἦν τοῖς ὁμοφύλοις, ἀργεῖν τὴν ἐβδόμην οὐκ ἐπιτρέπων· οὕτω τε τὴν ἀνάγκην ἔθετο ἰσχυράν, ὡς μὴ μόνον ἐπ' Ἀντιοχείας τὴν τοῦ Σαββάτου ἀργίαν καταλειθεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον τοῦτο ἐπικρατῆσαι. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ συμβέβηκεν Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ δευτέρα προσεγγίνετο συμφορὰ. Συνίδη μὲν γὰρ καταπρησθῆναι τὴν τῆς πόλεως τετραγώνων ἀγοράν, ἀρχεῖά τε καὶ χαρτοφυλάκια. Ὁ δ' εἰρημένος Ἀντιόχος τοῖς Ἰουδαίοις προσῆπτε τὸν ἐμπρησμὸν, καὶ τοῦ Ἀντιοχείς ὑπόπτου· ἔχοντας ἤδη αὐτοὺς, ἡράθισα κατ' αὐτῶν, καὶ ὡσπερ ἔμμανεῖς, πρὸς τοὺς διαβηθλημένους ἅπαντες ὤρμητο. Μόλις δ' αὐτοὺς κατέσχον τινὲς, συμβουλεύσαντες, τίτω τὴν ὑπόθεσιν ἀναθεῖναι. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τινες ποιοῦμενοι ἐπιμελῆ τῷ πράγματι ζήτησιν, εὖρον τὸ μὲν τῶν Ἰουδαίων γένος ἀνάτιον, πονηροῦς δ' ἀνθρώπους τὸ ἔργον τολμήσαντας διὰ χρωῶν ἀνάγκας, οἰηθέντας, εἰ τὴν ἀγοράν καὶ τὰ δημόσια γραμματεῖα ἐμπρησειαν, ἔξιν ἀπαλλαγὴν τῆς εἰσπράξεως. Ἐν τοῦτοις δὲ καὶ ὁ Τίτος ἀφικνεῖτο εἰς Ἀντιοχείαν, καὶ ὁ τῶν Ἀντιοχέων δῆμος προῦπήντα αὐτῷ, καὶ εὐφραμεῖ· ταῖς δ' εὐφημαῖς συνέτριβε καὶ δέησιν, ἐκβαλεῖν ἀξιοῦσιν τοὺς Ἰουδαίους τῆς πόλεως. Ὁ δὲ τίτε τῶν λεγομένων ἡσυχῇ κατακούων, παρῆαι. Ὑστερον δ' εὐθὺς σφόδρα λιπαρῶς ἐγκειμένον τῶν Ἀντιοχέων, ἐξελαθῆναι τοὺς Ἰουδαίους τῆς πόλεως, Ἄλλ' ἢ γε πατρὶς αὐτῶν, ἔφη, εἰς ἣν ἀναχωρεῖν αὐτοὺς ἐχρήν, ἀνήρηται, καὶ δέξαιτ' ἄν αὐτοὺς οὐδεὶς ἐπι τόπος. Ἀποτυχόντες οὖν τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἐπὶ δευτέραν ἐτράποντο, καὶ τὰς χαλκὰς ἤξιον δέλτους ἀναيرهθῆναι, αἷς τὰ δίκαια τῶν Ἰουδαίων ἐγγράπτω. Ἄλλ' οὐδὲ πρὸς τοῦτο Τίτος ἐπένευσε. Πάντα δὲ τοῖς ἐπ' Ἀντιοχείας Ἰουδαίοις εἴασεν, ὡς πρότερον εἶχον αὐτὰ. Αὐτὸ δ' εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ τὴν πορείαν καὶ κατὰ τὴν πορείαν τὰ Ἱεροσόλυμα θεατὰμενος, ἔκτειρος τὸν τῆς πόλεως διεθρον, ἐπαρώμενος τοῖς αἰτίοις τῆς ἀποστάσεως, ὡς αἰτίοις τῆς τῆς πόλεως ἐρημώσεως, πόλεως ἀργαίας τε καὶ εὐδαίμονος. Εὐρίσκοντο δ' ἔτι καὶ τοῖς ἑρατοῖς αὐτοῖς, μέρη τοῦ βαθυτάτου πλοῦτου αὐτῆς. Πολλὰ μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέσκαπτον, τὰ πλείω δὲ οἱ αἰχμαλώτοι ὀπιδεδεικνοντο, ἅπερ οἱ κεκτημένοι πρὸς τὰς ἀθήλους τοῦ πολέμου βοπάς κατὰ γῆς ἐθησαυρίζον.

KH. Τίτος δ' ἐπ' Αἴγυπτον πορευθεὶς, καὶ κατὰ τὴν πορείαν τὰ Ἱεροσόλυμα θεατὰμενος, ἔκτειρος τὸν τῆς πόλεως διεθρον, ἐπαρώμενος τοῖς αἰτίοις τῆς ἀποστάσεως, ὡς αἰτίοις τῆς τῆς πόλεως ἐρημώσεως, πόλεως ἀργαίας τε καὶ εὐδαίμονος. Εὐρίσκοντο δ' ἔτι καὶ τοῖς ἑρατοῖς αὐτοῖς, μέρη τοῦ βαθυτάτου πλοῦτου αὐτῆς. Πολλὰ μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέσκαπτον, τὰ πλείω δὲ οἱ αἰχμαλώτοι ὀπιδεδεικνοντο, ἅπερ οἱ κεκτημένοι πρὸς τὰς ἀθήλους τοῦ πολέμου βοπάς κατὰ γῆς ἐθησαυρίζον.

συναγωγῶν, ἐπὶ Μαχαιρούντζα στρατεύει. Ἦν δὲ τὸ φρούριον τοῦτο λίαν δυσάλωτον, πετρῶδης ὦν ἐχθρὸς ἐπιχειρησόμενος· οὕτω δ' ὑπὸ τῆς φύσεως κατεσκευάσθη, ὡς μὴδὲ προσεὶδὸς εἶναι· φάραγγι γὰρ πάντοθεν βαθείαις ἐτετάφρευτο. Οὕτω δ' ἄχυρῶτος ἔχον, καὶ βασιλεῖον εἶχεν ἐντὸς μεγέθει τε καὶ κάλλει τῶν οὐκίστων θαυμαστὸν, πολλὰς δὲ καὶ δεξιμένας εἰς ὑποδοχὴν ὕδατος ἐν τοῖς ἐπιτηδαιοτάτοις τῶν τόπων ἐπέκτειτο. Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἐν τοῖς βασιλείαις καὶ πηγῶν ἦν, ἄξιον διὰ μέγεθος θαύματος· συκῆς γὰρ οὐδὲ μίαν ὑψους καὶ πάχους ἐλείπετο· λόγος δ' ἦν ἀπὸ τῶν Ἡρώδου χρόνων αὐτὸ διαρκέσαι, καὶ ἐπὶ κλειστον ἴσως ἔμειναν ἂν, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν παρλαθόντων ἐν τῷ τόπῳ Ἰουδαίων ἐκκέκοπτο. Ἐν δὲ τῇ κτιὰ τὴν ἄρκετον τοῦ φρουρίου φάραγγι ὀνομάζεσθαι τις τόπος Βαάρ, καὶ φασὶν ῥίζαν ὀμωνύμως καλουμένην αὐτῇ. Αὕτη φλογὶ μὲν ἴσικα τὴν χροιάν· περὶ δὲ τὰς ἑσπέρας σέλας ἀπαστρέπτει· τοῖς δὲ βουλομένοις λαθεῖν αὐτὴν οὐκ ἔστιν εὐχειρωτός, ἀλλ' ὑπερβύγει, καὶ οὐ πρότερον ἴσταται, πρὶν ἂν τις οὖρον γυναικὸς ἢ τὸ αἷμα τὸ ἐμμηθὸν καταχέῃ αὐτῆς, καὶ τότε δὲ τοῖς ἀψάμενοις θάνατός ἐστι προφανής, εἰ μὴ τύχη τις αὐτὴν ἐκείνην ἀπενεγκάμενος τὴν ῥίζαν ἀπηρητημένην ἐκ τῆς χειρὸς. Ἄλισκεται δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἀκινδύνως. Κύκλω γὰρ αὐτὴν περιούρυσσουσιν, ὡς εἶναι τῇ γῆ κρυπτόμενον τῆς ῥίζης βραχύτατον, εἰς τὴν αὐτῆς ἀποδοῦσι κύνα, καὶ κείνου τῷ δῆσαντι συνακολουθεῖν ὀρμήσαντες, ἢ μὲν ἀνασπᾶται ῥάδιως· θνήσκει δ' εὐθύς ὁ κύων, φόβος δ' οὐδαμῶς τοῖς μετὰ ταῦτα λαμβάνουσιν. Ἔσται δὲ διὰ μίαν ἰσχύον περιουδαστος. Τὰ γὰρ καλούμενα δαιμόνια καὶ τισιν εἰσδύμενα, αὕτη ταχέως ἐξελαύνει, πᾶν μόνον τοῖς νοσοῦσι προσενεχθῆ. Τοῦτο τὸ φρούριον ὁ Βάσσιος παραστήσασθαι θέλων, τὴν πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ φάραγγα χῶσας ἀπεπειράτο. Οἱ δ' ἐναπειληγμένοι τῶν Ἰουδαίων, ἔνθεν ἀπὸ τῶν ἑθνῶν διακριθέντες, κείνου μὲν ἠνάγκασαν ἐν τῇ κάτω πόλει παραμένειν, τὸ δ' ἄνω φρούριον εἶχον αὐτοί. Ἐποιοῦντο μέντοι τὰς ἐξόδους προθύμως ἀνάπτεσαν ἡμέραν, καὶ τοῖς τυχοῦσι συμπλεκόμενοι, πολλοὶ μὲν ἔθνησκον, πολλοὺς δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀνέβρουν, πονοῦντας ἐπὶ τοῖς χώμασιν. Ἐκ δὲ τινος συντυχίας ἢ τοῦ φρουρίου παράδοσις γέγονε, καὶ τῶν χωμάτων χωρὶς. Νεανίας τις ἦν ἐν τοῖς πολιτοποιούμενοις, τολμῆ θρασύς, καὶ κατὰ χεῖρα δραστήριος, Ἐλεάζαρ καλούμενος, ὃς ἐξέιναι καὶ κωλύειν τὴν χῶσιν παρακαλῶν τοὺς πολλοὺς, ἐν ταῖς μάχαις ἐπιφανέστατος γέγονε, πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους διατιθείς. Καὶ ποτὲ τῆς μάχης διακριθείσης, αὐτὸς μένων ἐξω τῶν πυλῶν, τοῖς ἐπὶ τοῦ τείχους ὤμλει. Ρούφος δὲ τις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου, τὸ γένος Αἰγύπτιος, ἐξαίφνης ἐπιδραμών, σὺν ὄπλοις αὐτοῖς τὸν Ἐλεάζαρ ἀράμενος, φθάσει μεταθείς εἰς τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον. Τοῦ δὲ στρατηγοῦ γυμνωθῆναι καλεῖσαντος αὐτὸν, καὶ μαστιγέσθαι, βλεπόντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως, ἀθρόον ἢ πόλις ἀνέμωξε. Τοῦτο κατὰ τῶν πολεμίων ὁ Βάσσιος στρατήγημα ἐποίησεν, καὶ σταυρὸν προσέταξε καταπύγνυσθαι, ὡς αὐτίκα ἀρεμάτων τῶν Ἐλεάζαρον. Οἱ δ' ἀπὸ τοῦ φρου-

A pateat, profundis vallibus tanquam fossis cinctum. Neque vero munitione duntaxat, sed et ab regiam, magnitudine et elegantiâ conclavium insignem, admirandum fuit, et multas cisternas idoneis locis ad pluviam aquam excipiendam habuit. In regia quoque rula fuit miræ magnitudinis, nulla sicut vel altitudine vel crassitudine inferior, quæ ab Herodis durasse temporibus ferebatur: et longissimo forsân tempore mansisset, nisi a Judæis, qui locum illum occuparant, excisa fuisset. In castelli valle septentrionali Baar locus est, qui radicem gignit ejusdem nominis, colore flammæo vesperi jubar quoddam ejaculantem, sed capta difficillimam. Refugit enim, neque prius consistit, quam urinam mulieris, aut sanguinem menstruum affuderis: ac tum eam attingentibus indubia mors imminet, nisi quis eam radicem de manu suspensam abstulerit. Capitur etiam alia ratione citra periculum. Nam undique eam circumfodiunt, ut ejus quam minimum terra tegatur: deinde canem ei alligant, qui cum dominum suum comitari cupit, illa facillime evulsa, statim moritur: accipientibus vero eam post, nihil est periculi. Expetitum autem ob unam virtutem. Nam quæ dæmonia vocantur, et quosdam intrant, si modo ægrotantibus admoveatur, facile expellit. Id castellum Bassus subigere cupiens, vallem orientalem aggesta terra explorare instituit. Judæi obsessi, a peregrinis separati, illos in urbe inferiore manere coegerunt: superius castellum ipsi tenebant, ac nihilo secius quotidianas eruptiones fecerunt, et cum obviis congressi sunt. Nec ipsorum duntaxat multi perierunt, sed et Romanos multos in aggeribus laborantes occiderunt. Casu tamen quodam factum est, ut castellum sine aggeribus dederetur. Inter obsessos adolescens fuit Eleazarus, animo confidens, et manu strenuus, qui populum ad eruptiones et aggerem prohibendum hortari solitus, in præliis illustrissimus evaserat, Romanisque multas clades intulerat. Aliquando autem cum prælio dirempto extra portas cum iis qui in muro erant colloqueretur, Rufus quidam Romanus miles, genere Ægyptius, subito occurrit, et Eleazarum cum ipsis armis sublatum, celeriter in castra Romanorum transfert. Quem cum dux nudari, et in conspectu civium flagris cædi jussisset, universa civitas ingemuit. Ea re Bassus opportune contra hostes usus, crucem defigi jussit, quasi Eleazarum statim in eam vellet tollere. Quo conspecto, ii qui in castello erant, magis doluerunt, maximis suspiriis editis. Eleazarus quoque eos rogavit, ne se ita mori sinerent, et sum ipsorum salutis memores, Romanorum viribus et fortunæ cederent. Illi et Eleazari verbis fracti, et multorum pro eo deprecantium precibus (erat enim ex magna et populosa familia) adducti, ad commiserationem deflexerunt: missisque legatis castelli deditionem promiserunt, si accepto Eleazaro salvus scedere liceret. Quam conditionem ubi dux acce-

perat, qui inferiorem urbem tenebant, audita Judæorum privata pactione, fugam noctu capessere statuerunt: et cum portas aperuissent, ab iis qui cum Basso pepigerant, proditi sunt, ac fortissimi quique evaserunt: intus vero deprehensi ad mille octo sunt occisi, mulieres et pueri sub corona venierunt. Deditiis vero Bassus fidem servavit, ipsis dimissis, et Eleazar reddito. His confectis, ad Jardium saltum, properavit, quo multi ex prioribus obsidionibus elapsi se contulerant. Eum igitur **310** locum equitibus undique circumdat, pedites arbores succidere jubet. Judæi vero qui illo contugerant, conferti cum clamore in Romanos irruerunt: a quibus cum fortiter excepti essent, non parum temporis in pugna tractum est, sed

eventus ejus adversis partibus non ex æquo respondit. Nam ex Romanis duodecim ceciderunt, pauci vulnerati sunt, Judæorum nullus evasit: et cum non infra tria millia capta essent, omnes perierunt. Bassus et Liberius Maximus procurator, a Cæsare omnem Judæorum terram vendere jussi sunt: octingentis duntaxat emeritis Emmanuentem castellum, triginta stadia Hierosolymis dissitum, incolendum tradidit. Et Judæos ubicunque degentes, quotannis binas quemque drachmas in Capitolium inferre jussit, quemadmodum prius in templum Hierosolymitanum conferre consueverunt.

καρτερώς αὐτοὺς ἐκείνοι ἐδέχοντο, χρόνος μὲν οὐ τοῖς ἐναντίοις ἀπέθη μέρεσι. Ῥωμαίων μὲν γὰρ ἔπεισον δώδεκα, ὀλίγοι δ' ἐτρώθησαν. Τῶν δὲ Ἰουδαίων ἐκ τῆς μάχης ταύτης οὐδεὶς διέφυγεν· ἄλλοι δὲ καὶ τρισχιλίων οὐκ ἦντοι, πάντες ἀπέθανον. Βάσσο μόντοι, καὶ Λιβέρτιος Μίξιμος, ὃς ἦν ἐπίτροπος, πᾶσαν τὴν γῆν ἀποδόσθαι τῶν Ἰουδαίων παρὰ Καίσαρος ἐκελεύσθησαν· ἕκαστος δὲ μόνος ἀπὸ τῆς στρατείας διαφιεμένος, χωρὶον ἔδωκεν εἰς κατοίκησιν, ὃ καλεῖται μὲν Ἐμαοὺς· ἀπέχει δὲ τῶν Ἱεροσολύμων σταδίου τριάκοντα. Φόρον δὲ τοῖς ἑπουδήποτε οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέταξε, δύο δραχμὰς ἕκαστον ἐτησίως· εἰσφέρειν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὡσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν συνετέλου.

XXIX. Basso defuncto, Flavius Silva provincia Causcripta, Masadam castellum, solum adhuc ex iis quæ defecerant reliquum, obsidere instituit. Tenebatur autem a sicariis, qui... us vir potens præerat Eleazarus, ex Judæa posteritate, qui sub Cynenio multis persuaserat, ne descriptionibus parent: ac regione statim politus, ipsum castellum muro circumdedit, ad fugam intercludendam. Deinde ad oppugnationem conversus, et qua poterat aggere exciatio (castellum enim in alto saxo erat exstructum, vallibus infinitæ profunditatis coronatum) machinis adductis muri partem perfregit. Sed alium sicarii intus extruxerant, qui ictibus arietum cessurus non esset. Constat enim ex lignis duplici serie inter se connexis, in quorum medium terram ingerebant. Quem cum

ῤουρὸν ὄρωντες, ὠδυνῶντο μᾶλλον, καὶ ἀνὸμωζον διωλύγιον. Καὶ ὁ Ἐλεάζαρ ἰκέτευσε σφᾶς, μήτ' αὐτὸν περιδεῖν οὕτω θνήσκοντα, καὶ ἑαυτοῖς τὴν σωτηρίαν προμηθεύσασθαι, εἴξαι τῇ Ῥωμαίων ἰσχυρῇ καὶ τύχῃ. Οἱ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐκείνου κατακλῶμενοι λόγους, καὶ πολλῶν ἔνδον ὑπὲρ αὐτοῦ δεομένων (ἦν γὰρ ἐκ μεγάλης καὶ σφόδρα πολυανθρώπου συγγενείας;) εἰς οἶκτον ἐνέδωκαν. Καὶ στείλαντες, τὴν τοῦ φρουρίου παράδοσιν ἐπηγγέλλοντο, ἵνα ἀδειεῖ· ἀπαλλάττωνται, τὸν Ἐλεάζαρ λαθόντες. Δεξαμένου δὲ τοῦ στρατηγοῦ ταῦτα, οἱ ἐν τῇ κάτω πόλει τὴν γινομένην ἰδίᾳ τοῖς Ῥωμαίοις πυθόμενοι σύμβατιν, ἀποδράναι νυκτὸς αὐτοὶ ἐβουλεύσαντο. Καὶ τὰς πύλας αὐτῶν ἀνοιξάντων, παρὰ τῶν τὴν ὁμολογίαν πεποιημένων πρὸς τὸν Βάσσο ἦκε μήνυσις. Οἱ μὲν οὖν τῶν ἐξιόντων ἐβρῶμενέστατοι ἐφθασαν διεκπεσεῖν, τῶν δ' ἔνδον καταληφθέντων ἄνδρες μὲν ἀνηρέθησαν ἐπὶ χιλοῖς ἑπτακόσιοι, γυναῖκα δὲ καὶ παῖδες ἠνδραποδίσθησαν. Τὰς δὲ πρὸς τοὺς παραδόντας τὸ φρούριον ὁμολογίας φυλάσσω ὁ Βάσσο, αὐτοὺς τε ἀφήκε, καὶ τὸν Ἐλεάζαρ ἀπέδωκε. Ταῦτα διεπραξάμενος, ἠπαίετο ἐπὶ τὸν λεγόμενον Ἰάρθην δρυμῆν· πολλοὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν ἦσαν τῶν κατὰ τὰς πολιορκίας πρότερον ἀποδράντων. Ἐλθὼν οὖν ἐπὶ τὸν τόπον, κυκλοῦται αὐτὸν τοῖς ἰππεύσιν ἅπαντα, τοὺς δὲ πεζοὺς δενδροτομεῖν τὴν ὕλην ἐκέλευσεν. Οἱ δ' ἐκεῖ προσπεφευγότες Ἰουδαῖοι ἀθρόοι μετὰ βοτῆς ἀΐξαντες, ἐνέπιπτον τοὺς κυκλωσαμένους αὐτοὺς. Ὡς δὲ

βραχὺς τῇ μάχῃ ἐτέτριβη· τίλους δὲ αὐτῇ οὐκ ὅμοιον ἐπείθησαν. Τῶν δὲ Ἰουδαίων ἐκ τῆς μάχης ταύτης οὐδεὶς διέφυγεν· ἄλλοι δὲ καὶ τρισχιλίων οὐκ ἦντοι, πάντες ἀπέθανον. Βάσσο μόντοι, καὶ Λιβέρτιος Μίξιμος, ὃς ἦν ἐπίτροπος, πᾶσαν τὴν γῆν ἀποδόσθαι τῶν Ἰουδαίων παρὰ Καίσαρος ἐκελεύσθησαν· ἕκαστος δὲ μόνος ἀπὸ τῆς στρατείας διαφιεμένος, χωρὶον ἔδωκεν εἰς κατοίκησιν, ὃ καλεῖται μὲν Ἐμαοὺς· ἀπέχει δὲ τῶν Ἱεροσολύμων σταδίου τριάκοντα. Φόρον δὲ τοῖς ἑπουδήποτε οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέταξε, δύο δραχμὰς ἕκαστον ἐτησίως· εἰσφέρειν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὡσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν συνετέλου.

ΚΘ. Βάσσο δὲ τελευτήσαντος, Φλάβιος Σίλβας διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. Ὡς ἐπὶ Μασάδαν τὸ φρούριον ἰσχυροῦς, μόνον ἔτι τῶν ἀφεισηκότων περιλειφθέν· κατεῖχον δὲ τοῦτο σικάριοι, ὧν προειπτεῖται δυνατός ἀνὴρ Ἐλεάζαρ, ἀπόγονος Ἰουδα, τοῦ πείσαντος πολλοὺς Ἰουδαίων μὴ πείθεσθαι ταῖς ἀπογραφαῖς ἐπὶ Κυρηνίου. Καὶ τῆς μὲν χώρας εὐθὺς ἐκράτει, τὸ δὲ φρούριον ταίχει περιεκύκλωσε, τὴν εἰς φυγὴν ἔξοδον τοῖς ἔνδον ἀποφραγνύς. Εἶτα πρὸς πολιορκίαν ἐτρέπετο, καὶ χῶμα χῶσας ἔνθα δυνατόν ἦν (ἐπὶ πέτρας γὰρ ὕψηλῆς τὸ φρούριον ἐκδομήτο, φάραξι βάθος ἐχούσας ἀπειρον ἐσπεφανωμέναις) ἐπήγαγε τὴν ἐπέποιν, καὶ διέβρηξε μέρος τοῦ τεύχους. Ὄφθη δ' ἔτερον ἐντὸς ὑπὸ τῶν σικαρίων ἀνεοικοδομηθὲν, τοιοῦτον ὅσον μὴδὲ ταῖς ἐμβολαῖς εἴξειν μέλλον τῶν ἐπεπόλων. Ἐκ ξύλων γὰρ ἦν, δύο στήχους παραλλήλους ἐχόντων, ὧν μέσον συνεφόρου τὸν χοῦν. Αἱ γοῦν τῶν μηχανημάτων ἐμβολαὶ οὐ μόνον οὐ διεβρήγγυον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ στερρότερον τῷ σάλῳ συνίξανον εἰργάζοντο· διὸ τοῖς στρατιώταις ὁ Σίλβας λαμπάδας καιομένας ἀκοντίζειν ἀθρόους παρεκλεύσατο. Τὸ δὲ πεποιημένον ἐκ ξύλων τοῦ πυρὸς ἀντελάβετο, καὶ φλόγα πολλὴν ἀνῆκε. Τὸ μὲν

ὧν πρῶτον πνέων βορρᾶς ἄνωθεν εἰς τοὺς Ῥω-
 μαίους τὴν φλόγα ἐπήλαυσε, καὶ μικροῦ τῶν μηχαν-
 ημάτων ἤφατο αὐν. Ἐπειτα ἄτος ἀντιπνεύσας πο-
 λὺς, τῷ τείχει ταύτην προσέβαλε, καὶ ἅπαν ἤδη
 κατέφλεκτο. Ἐπὶ τούτοις οἱ μὲν Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν
 ἐπιούσαν τοῖς πολέμοις ἐπιχειροῦν ἐμελλον· Ἐλεά-
 ζαρ δὲ τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ διαλεχθεὶς, ἐπεισε πάν-
 τας, τὰς τε γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα ἀνηρω-
 χότας, ἐκείνοις, ἐπαπελθεῖν ἕκαστον. Καὶ δὴ τούτου
 διέξαντες, ὁμοῦ τε τὰς γυναῖκας ἠσπάζοντο, καὶ τὰ
 τέκνα προσηγαλιζοντο, τοῖς φιλήμασιν ἐμφοσμένοι
 καὶ διακρύοντες, καὶ διεχειρίζοντο τὰ φιλτάτα ταῖς
 χερσίν, ὡς μὴ τι σφίσι προσήκοντα. Ἐἶτα τὴν κτή-
 σιν ἔπασαν συναθροίσαντες, πῦρ ἐνέβαλλον εἰς αὐ-
 τήν. Κλήρω δ' ἐλόμενοι δέκα τοὺς ἐσομένους σφαγεῖς
 ἀπάντων, ὅπ' αὐτῶν ἕκαστος ἐπὶ τοῖς φιλότατοις ἐκ-
 τίνοντο. Ἐἶτ' αὖθις ὁ κλήρω λαγῶν τοὺς ἐννέα δια-
 γρησάμενος, καὶ κύκλω περιαθρόσας, μὴ πού τις
 ζωῆς περιλείπεται, ὡς ἔγω πάντας ἀνηρημένους,
 πῦρ μὲν τοῖς βασιλείοις ἐνήσιν, ὄλον δὲ τὸ ξίφος
 ἐλάσας δι' αὐτοῦ πλησίον τῶν οἰκίων κατέπεσε.
 Καὶ οἱ μὲν ἐτεθνήκεσαν, ὑπελιθόφρονες μὴ τινα ζῶντα
 καταλειφθῆναι. Ἐλαθε δὲ γυνὴ πρεσβύτις, καὶ τις
 ἑταῖρα, καὶ πέντε παῖδιά τοῖς ὑπονόμοις κατακρυ-
 φέντα. Ἦν δὲ τὸ τῶν σφαγέντων πλῆθος, σὺν γυ-
 ναιξὶ καὶ παισὶ, διακόσιοι πρὸς ἑξήκοντα. Οἱ δὲ
 Ῥωμαῖοι προσβολὴν ἔωθεν ἐποιούντο. βλέπτοντες δ'
 οὐδένα τῶν πολεμίων, πολλὴν δ' ἔνδον ἠρεμίαν, καὶ
 πῦρ ἀναπτόμενον, διηπόρουν. Καὶ τέλος ἠλάλαξαν,
 εἰ τινα τῶν ἐντὸς προσκαλέσαιντο. Τῆς δὲ βοῆς
 ἀσθητοῖς τοῖς γυναῖκοις ἐγένετο, κίχ τῶν ὑπονόμων
 ἀναδύσαι. τὰ πραχθέντα τοῖς Ῥωμαίοις ἐμήνουν.
 Οἱ δ' ἠπίστουν. Ὡς δὲ τῶν βασιλείων παρήλθον ἔν-
 δον, καὶ τοῖς ἀνηρημένοις ἐνέτυχον, ἐθαύμαζον τὴν
 γενναίότητα τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ θανάτου τὴν
 καταφρόνησιν. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ τῆς Μασάδας
 ἐγένετο ἄλωσις. Καὶ κατὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξάν-
 δρειαν πολλοὺς ἀποθανεῖν Ἰουδαίους συμβέβηκεν. Οἱ
 γὰρ ἐκ τῆς στάσεως τῶν σικαρίων καταφυγόντες
 ἐκεῖ, πολλοὺς τῶν ὑποδεξαμένων ἐπειθον. τῆς ἐλευ-
 θερίας ἀντιπνείσθαι. Εἰ δὲ τινες αὐτοῖς τῶν οὐκ
 ἀφικνῶν Ἰουδαίων ἀντίθεινον, τοὺς μὲν ἔκτεινον,
 τοὺς δ' ἄλλους πρὸς ἀποστασίαν προσκαλοῦντο. Οἱ
 δὲ τῆς γερουσίας προτεύοντες εἰς ἐκκλησίαν τοὺς
 Ἰουδαίους ἀθροίσαντες, ἤλεγχον τὴν τῶν σικαρίων
 ἀπόνοιαν, καὶ φυλάξασθαι τὸ πλῆθος παρεκάλουν
 τὸν ἐξ αὐτῶν διεθρον. παραδοῦναι δὲ Ῥωμαίοις
 ἐαυτούς. Ἐπίσθη τοῖσιν τὸ πλῆθος τοῖς λεγομένοις,
 καὶ πρὸς τοὺς σικαρίους ἀξίαντες, συνήρπαζον αὐ-
 τοὺς, καὶ ἐλάσσαν μὲν περὶ ἑξακότους. Ὅσοι δὲ
 τότε διεφύγον, οὐκ εἰς μακρὰν συλληφθέντες ἐπαν-
 ἤχθησαν, καὶ πάσης αὐτοῖς ἐπενεχθείτης βασάνου,
 ὅπως Καίσαρα δεσπότην ὁμολογήσωσιν, οὐδεὶς ἐνέ-
 δωκεν, ἀλλὰ πάντες τὴν γνώμην ὑπερτέραν τῆς
 ἀνάγκης ἐτήρησαν. Μάλιστα δ' ἡ τῶν παιδῶν ἡλικία
 τοὺς θεωμένους ἐξέπλησσαν· οὐδὲ γὰρ ἐκείνων τις
 ἐξεκινήθη. Καίσαρα δεσπότην ἐξονομάσαι. Ἦφατο
 δὲ καὶ τῶν περὶ Κυρήνην πόλεων ἡ τῶν σικαρίων
 ἀπόνοια. Διεκπεσὼν γὰρ εἰς αὐτὴν Ἰωνάθης, πονη-

A deret. Deinde vehemens auster contra exortus,
 eandem ad murum rejectit. Quo penitus consumptio,
 cum Romani **311** postridie hostes aggressuri
 essent, Elcazarus militibus suis persuasit, ut
 quisque uxoribus et liberis suis interfectis, ipsi
 quoque sibi manus afferret. Eo consilio probato,
 simul uxores salutarunt, et liberos amplexi sunt,
 oculis eorum cum fletu inhærentes, simul charis-
 simos suos suis manibus tanquam alieni pereme-
 runt. Deinde opes universas congestas in ignem
 conjecerunt, et decem viris sorte delectis a quibus
 omnes maclarentur, quisque super charissimis suis
 occubuit. Deinde unus cui id sorte evenerat,
 novem sociis interfectis, lustratisque angulis om-
 nibus, ne quis forte vivus relictus esset, ut Intel-
 lexit omnes occisos esse, regiam incendit: et
 adacto per totum corpus ense, prope suos occidit.
 Quamvis autem putaret, neminem viventem reli-
 ctum esse: tamen anus quædam, et meretricula,
 et quinque pueri in cavernis abditii, eos latuerant.
 Interfectorum cum mulieribus et pueris suere cccx.
 Romani cum mane impetum in castellum facerent,
 nec ullum hostem cernerent, intus autem tran-
 quilla essent omnia, et ignis arderet: animi dubii,
 tandem clamorem sustulerunt, ut aliquem elice-
 rent. Quo clamore muliercula e cavernis excitatæ,
 Romanis quid actum esset exposuerunt. Neque
 vero illi crediderunt, donec regiam ingressi, visis
 interfectis, generosam virorum indolem, et mortis
 contemptum sunt admirati. Ac ad hunc modum
 expugnata est Masada. Accidit autem ut Alexandria
 quoque in Ægypto multi Judæi cæderentur. Nam
 factio sicariorum eo profuga, multis hospitem
 suorum persuaserat, ut se in libertatem assererent.
 Si qui vero ex Judæis haud ignobilibus refragaver-
 unt, illis occisis, cæteros ad defectionem hortab-
 antur. Principes vero senatus, Judæis ad con-
 cionem vocatis, sicariorum desperationem argue-
 bant: et populum hortabantur, ut exitium ab illis
 imminens caverent, seque Romanis dederent.
 Paruit multitudo, et in sicarios impetu facto ad oc-
 eorum comprehendit. Qui vero tum effugerant, non
 multo post capti, reductique sunt: et cum omnis
 generis tormentis excruciantur, a nullo extor-
 queri potuit, ut Cæsarem **312** dominum agnos-
 cerent, sed omnes animos necessitate superiores
 conservarunt. In primis tamen puerorum ætas
 spectaturos obstupescit. Nam ne ab illorum qui-
 dem ullo exprimi potuit, ut Cæsarem dominum
 appellarent. Sicariorum desperationis contagium
 etiam Cyrenem invasit. Nam cum Jonathas, vir
 improbissimus, arte texor, eo evasisset, aliquot
 pauperes sibi conciliatos in desertum eduxit,
 prodigia et signa editurum pollicitus. Eam rem
 Cyrenensium Judæorum proceres, Catyllu præsi-
 dentiarunt: qui militibus missis, Jonathæ conju-
 ratos comprehendit. Ipse Jonathas tum quidem
 effugit, sed diligenti inlustratione captus, et ad
 præsidem perductus, id confecit, ut ipse applli

cinum offugeret, et Catylo iniquorum emolumentorum ansas præberet : ditissimos enim Judæos eorum facinorum sibi anctores extitisse falso asserebat. Quas calumnias præses alacriter amplexus, præter eam credulitatem sicarios eandem calumniam edocebat : qui ab illo subornati, multos accusarunt. Ac Judæorum calamitates tum hunc finem habuerunt, Hierosolymis a Romanis extremum eversis. Post, sub Ælio Adriano imperatore rursus per seditionem arma contra Romanos ceperunt : sed tum quoque victi, attritique sunt, multis millibus interfectis, præpaucis superstitionibus : id quod suo loco referetur. Jam cum Romanorum mentionem fecerit historia, eisque potentiam invictam tribuerit : omnino necessarium est dicere ac docere, aut admonere lectores, qui sint Romani, quæ gentis origo, unde nomen habeat, quibus rerum publicarum formis usa, quibus casibus jactata sit, quibus rationibus ad summam felicitatem ascenderit, ut toti fere terrarum orbi imperarit, suamque potestatem ad omnes præne propagarit : et ut principio regibus paruerit, ac post ad optimatum potestatem, sive dictaturam et consulatum reciderit : deinde rursus ad democraticam devoluta, mox ad monarchiam sit reversa. De his igitur etiam dicendum est, prolixitate narrationis, quantum fieri potest, in compendium contracta, vitataque verborum multitudine : ut historia et facile intelligi, et memoria teneri queat.

καὶ οἷαι τύχαι ἐνέκυρος, καὶ ὅπως προῦκοψεν εἰς εὐδαιμονίας ἀκρότητα, ὡς μικροῦ κυριεῦσαι τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, καὶ τὸ κράτος κατὰ πάντων σχεδὸν ἀναδῆσασθαι, καὶ ὅπως βασιλευθὲν ἐξ ἀρχῆς, εἰς ἀριστοκρατίαν ἦτοι δικτατορίας καὶ ὑπατείας μετέπεσε, καὶ εἰς δημοκρατίαν αὖθις μετήνεκτο, εἶτα εἰς μοναρχίαν ἐπανέληθε. Ἔρητόν μοι τοίνυν καὶ περὶ τούτων, καὶ διηγητέον, ὡς ἐνδὸν ἐπιπέμνοντι τὸ πλάτος τῆς διηγήσεως, καὶ τὴν μακρηγορίαν συστέλλοντι, ἐν εἰς ἐὺσύνοπτα τὰ τῆς ἱστορίας, καὶ τὴν τῶν ἐπιόντων ταῦτα μνήμην μὴ διαφεύγοιεν.

ρότατος ἀνθρώπου, τὴν εἰρηγὴν ὑφάντης. τινὲς τῶν ἀπύρων ἀνέπεισε προσέχειν αὐτῷ, καὶ προήγαγεν εἰ, τὴν ἔρημον, σημεῖα δείξειν καὶ τέρατα ὑπείσχυόμενος. Οἱ δὲ τῶν ἐπὶ Κυρήνης Ἰουδαίων πρωτεύοντες, Κατύλλω τῷ τῆς Κυρήνης ἡγεμόνι ταῦτα ἀγγέλλουσι. Ὁ δὲ στρατιώτας ἀποστελάς, συνέσχε τοὺς μετὰ Ἰωνάθου. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωνάθης τότε μὲν διέφυγεν· ἐπιμελῶς δὲ ζητηθεὶς ἦλω, καὶ ἀναχθεὶς πρὸς τὸν ἡγεμόνα, αὐτῷ μὲν ἐμηχανάτο τῆς τιμωρίας ἐξάλυξιν· τῷ Κατύλλω δὲ ἀφορμὰς ἀδίκων κερδῶν περιποιήσατο. Τοῖς γὰρ πλουσιωτάτους τῶν Ἰουδαίων ἔλεγε, καταψευδόμενος αὐτῶν, διδασκάλους αὐτῷ τῶν δρωμένων γενέσθαι. Καὶ ὁ ἡγεμὼν προθύμως ἐδέχετο τὰς διαβολὰς· πρὸς δὲ τῷ πιστεύειν βελίως, καὶ τὴν ψευδῆ κατηγορίαν τοὺς σικαρίους ἐδίδασκε, καὶ πολλὸν κατέπειον, ὅπ' ἐκείνου ὑποδαλόμενοι. Ἐνταῦθα μὲν ὄντων τότε τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐτελεύτησε πάθῃ, ὑπὸ Ῥωμαίων τῆς Ἱερουσαλήμ τὴν τελευταίαν ὑποστάσης, ἄλωσιν. Καὶ αὖθις δὲ Αἰλίου τῶν Ῥωμαίων κρατοῦντος Ἀδριανοῦ ἐστάσασαν Ἰουδαῖοι, καὶ κατὰ Ῥωμαίων ὠπλίσθησαν. Ἀλλὰ καὶ τότε ἠττήθησάν τε, καὶ ἐξετριβήσαν, πολλῶν φθαρειῶν μυριάδων, ὡς λίαν περιλειρηθῆναι βραχεῖς, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις ἱστορηθήσεται. Ῥωμαίων δὲ μνηθείσης τῆς ἱστορίας, καὶ τοῖς κράτος ἀναθεμένους ἀήτητον, ἀναγκαῖον πάντως εἰπεῖν καὶ διδάξαι ἢ ἀναμνησαί τοὺς ἐντετυχημένους τούτῳ δὴ τῷ συγγράμματι, τίνας τε οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὅθεν τούτων ἔθνος συνέστηκε ἐξ ἀρχῆς, καὶ πόθεν τὴν κλησὴν ἔσχε, καὶ τίσι πολιτείας ἐχρήσατο,

313 LIBER SEPTIMUS.

I. Æneas post Trojanum bellum ad Aborigenes venit, qui eam regionem, in qua Roma sita est, olim tenebant, Latino Fauni filio regnante : et Laurenti juxta fluvium Numicium appellit, ubi ex oraculo quodam considerare voluit. Quod ejus loci rex Latinus prohibitorius, commisso prælio vincitur. Deinde per somnia, quæ uterque viderant, reconcillati sunt : ac Latinus concessio habitandi loco, filiam Laviniam Æneæ in matrimonium collocat, de cujus nomine urbem a se conditam Æneas Lavinium nominat : regio Latium, populus Latini appellati. Rutuli gens finitima, urbe Ardea oriundi, ante infensi Latinis, tum quoque bellum intulerunt, adjuvante Turno viro illustri, cognato Latini, cui ob Lavinia nuptias iratus erat, sibi prius desponsæ. Pugna inita et Latinus et Turnus cadunt, Ænea et victoriam et soceri regnum adeptio. Aliquanto post Rutuli, ascitis Tyrrhenorum auxiliis, Æneam vi-

A'. Αἰνεῖας μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον πρὸς Ἀβορρίγιναις ἀφίκετο, οἱ πρῶν τὴν χώραν ἔχοντες, καθ' ἣν ἡ Ῥώμη πεπλάσεται, Λατίνου τοῦ Φαύνου τότε τὴν τούτων ἀρχὴν ἔχοντος· καὶ προσέσχε Λαυρέντην κατὰ τὸν Νουμίκιον ποταμὸν, ἐνθα κατὰ τὴν θεοπρόπιον λέγεται παρασκευάζεσθαι ποιήσασθαι τὴν κατοικίησιν. Ὁ δὲ τῆς χώρας ἀρχὸν Λατίνος ἀπέληγε τῷ Αἰνεῖα τὴν ἐν τῇ χώρᾳ καθέδρουν, καὶ συμβαλῶν ἠτιτάει. Εἶτα δι' ὄνειράτων φανέντων ἀμφοῖν καταλλάττονται, καὶ τῆς κατοικίσεως αὐτῷ παραχωρεῖ· καὶ τὴν θυγατέρα Λαουίνιαν εἰς γάμον ἐκδίδωσιν. Ἐνθα πόλιν ὁ Αἰνεῖας οἰκοδομήσας, ὠνόμασε Λαουίνιον· ἦτε χώρα Λατίνον ἐπεκλήθη, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκεῖ Λατῖνοι προσσηγορεύθησαν. Ῥουτοῦλοι δὲ ὁμορῶντες τῇ χώρᾳ ἐκ πλείως Ἀρδέας ὀρμώμενοι, καὶ πρόσθεν δυσμενῶς ἔχοντες πρὸς Λατίνους, καὶ τότε πόλεμον ἤραντο, ἐπαρτήγοντο· αὐτοῖς καὶ Τούρνον, ἀνδρὲς ἐπιφανοῦς, καὶ

τῷ Λατίνῳ προσήκοντος, ὃς δι' ἔργῃς τὸν Λατίνον Α
 πεποίητο διὰ τὸν Λαουινίαν· γάμον ἔκεινῳ γὰρ ἡ
 κόρη προωμολόγητο. Μάχης οὖν γενομένης, πίπτου-
 σιν ὁ τε Τούρνος καὶ ὁ Λατίνος· τὴν δὲ νίκην ὁ Αι-
 νεΐας κερδίζειτο, καὶ τὴν τοῦ πενθέρου βασιλείαν.
 Μετὰ δὲ τινα χρόνον συμμαχίας ἐκ Τυρσηνῶν οἱ
 Ρουτόλλοι τυχόντες, ἐπήλθον τῷ Αἰνεΐ, καὶ τὸν
 πύλεμον νενικήρασιν. Ἄφανῃς δὲ ὁ Αἰνεΐας γενό-
 μενος (ὅσπερ γὰρ ζῶν ὤφθη ἔτι, οὔτε μὴν τεθνεώς)
 ὡς θεὸς παρὰ Λατίνους τετίμητο. Ἐντεῦθεν καὶ
 τοῖς Ῥωμαίοις τοῦ σφετέρου γένους ἀρχηγέτης νέ-
 ωμίσται, καὶ Αἰνεΐαδαι καλεῖσθαι ἀρχοῦσι. Τὴν δὲ
 τῶν Λατίνων ἀρχὴν ὁ ἐκείνου υἱὸς Ἀσκανίος διεδέ-
 ξητο, ὃς οἰκοθεν συνείπατο τῷ πατρὶ· οὐδέπω γὰρ ἐκ
 τῆς Λαουινίας· παῖδα ἐγένετο, ἔγκυον δ' αὐτὴν κα-
 τὰ λήλοισα. Τὸν δὲ Ἀσκανίον κατακλίσαντες οἱ
 πόλεμοι, ἐπολιόρχουν· νυκτὸς δ' οἱ Λατῖνοι αὐτοῖς
 ἐπιπέμνοι, τὴν τε πολιορκίαν ἔλυσαν καὶ τὸν πόλε-
 μον. Χρόνου δὲ διεληλυθότες πληθυνθέντες οἱ Λατῖ-
 νοι, τὴν μὲν πόλιν τῷ Λαουίνιῳ οἱ πλείονες ἐκλε-
 λοίκασι, ἑτέραν δ' ἐν ἀμείνῳ χωρᾷ ἀντοφροδόμη-
 σαν, ἣν Ἄλθαν ἐκ τῆς λευκότης, καὶ ἀπὸ τοῦ
 μήκους Λόγγαν ἐπωνόμασαν, εἴποιεν ἂν Ἑλληνες
 λευκὴν καὶ μακράν. Ἀσκανίου δὲ τελευτήσαντος,
 οἱ Λατῖνοι τὸν ἐκ τῆς Λαουινίας τῷ Αἰνεΐ υἱὸν εἰς
 τὴν βασιλείαν προετίμησαν τοῦ Ἀσκανίου παι-
 ῶς, διὰ τὸν πάππον τὸν Λατίνων τοῦτον προκρίναν-
 τες, Σιλοῦτον κεκλημένον. Ἐκ Σιλοῦτου δὲ ἐτέχθη
 Αἰνεΐας, ἐξ Αἰνεΐου δὲ Λατίνος ἐγένετο, Λατίνον δὲ
 διεδέξατο Πάσις (76). Τιβερῖνος δ' ἄρξας μετὰ C
 πέντε, ἐν ποταμῷ καλουμένῳ Ἀλβούλῳ πεσὼν, δι-
 εφθάρη· ὃς δὴ ποταμὸς Τίβερις ἐξ ἐκείνου μετωνο-
 μίσθη, ῥέων διὰ τῆς Ῥώμης, καὶ ὧν τῆ πόλις
 κλυταρχέστατος, καὶ Ῥωμαίοις ἐς τὰ μέγιστα χρ-
 σιμώτατος. Ἐκγονος δὲ τοῦ Τιβερῖνου Ἀμούλιος,
 ἐς ὑπερφρονήσας καὶ θεοῦν ἑαυτὸν τολμήσας, ὡς
 βροντὰς τε ταῖς βρονταῖς, ἐκ μηχανῆς ἀντεπάγειν,
 καὶ ἀνταστράπτειν ταῖς ἀστραπαῖς, ἐνοσκήπειν τε
 κερανοῦς, διεφθάρη, τῆς λίμνης παρ' ἣ τὰ αὐτοῦ
 βασιλεία Ἰδρυτο ἐπιβύσεσις αἰφνίδιον, καὶ κατα-
 ποτισθείσης χάκεινον καὶ τὰ βασιλεία. Λουεντίνος δὲ
 ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν πολέμῳ ἀπέθανε. Καὶ ταῦτα μὲν
 περὶ Λαουίνιου καὶ Ἄλθανων. Τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων
 ἀρχὴν ἐσχίκασι τὸν Νομίτορα τε καὶ τὸν Ἀμού-
 λιον, οἱ Λουεντίνου μὲν ἐγένοντο υἱοὶ, τοῦ δ' Αἰ-
 νεΐου ἀπόγονοι. Τῆς γούν ἐν Ἄλθῃ βασιλείας
 κατὰ διαδοχὴν περιελθούσης αὐτοῖς, νείμασθαι ταύ-
 την ἠθέλησαν καὶ τὰ χρήματα. Τοῦ Ἀμούλιου τοί-
 νυν ἰδία μὲν τὰ χρήματα θέντος, ἰδίᾳ δὲ γε τὴν
 βασιλείαν, καὶ ἐξ ἀμφοῖν τὸν ἀδελφὸν προτρεψάμε-
 νου, ὁ πρὸς βουλῆς αὐτῷ ἐπιέλασθαι, τὴν βασιλείαν
 εἴσατο ὁ Νομίτωρ, ἅτε καὶ πρεσβύτερος ἀδελφός.
 Λαβὼν δὲ τὰ χρήματα ὁ Ἀμούλιος, καὶ δυνάμει ἐκ
 τούτων περιβαλλόμενος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀρξάμε-
 νος. Συγατρὸς δὲ τῷ Νομίτωρι οὖσης, δεδιώς μὴ παῖδες
 ἐξ αὐτῆς γένοιτο, καὶ κατεξανασταλεν αὐτοῦ, ἰε-
 ρεῖαν τῆς Ἑστίας· ἐκείνην ἀπέδειξεν, ἄγαμον διὰ τοῦτο,
 καὶ παρθένον διὰ βίου μέλλουσαν ἑσέσθαι.
 Ἡ δὲ κύουσα ἐφωρᾶθη μετέπειτα ὑπὸ Ἄρειος, ὡς
 μυθεύεται, ὑπ' ἀνθρώπων δὲ πάντως τινός. Εἰργχῆ

cerunt : qui cum neque vivens neque mortuus ne-
 quam videretur, a Latinis pro deo cultus est. Hic
 Romanae quoque gentis auctor perhibetur, Ænea-
 dum appellationem honorificam sibi ducentis.
 Æneæ in regno Latinorum Ascanius filius, Troja
 patrem secutus, successit. Necdum enim filium ei
 Lavinia pepererat, prægnans relicta. Cum Ascanium
 hostes obsiderent, Latini eos noctua adorti, et ob-
 sidionem et bellum propulsarunt. Annis aliquot
 elapsis, abundante Lavinii multitudine, plerique co-
 relicto, Albam longam in loco meliore condiderunt.
 Ascenio defuncto, Latini Sylvium Æneæ ex Lavi-
 nia filium, in regno, Ascenii filio propter avi La-
 tini memoriam, prætulerunt. Sylvius Æneam creal,
 is deinde Latinum, Latino successit Pady. Tiberi-
 nus, qui post regnavit, in fluvio Albulâ submersus
 est : qui fluvius Romam perfluens, et urbi ad plu-
 rimos usus opportunus atque utilissimus, ab illo
 Tiberis nomen accepit. Et Tiberini posteris ortus
 est Amulius, homo superbus, seque pro deo ven-
 ditare ausus : qui cum machinis 314 quibusdam
 tonitrua tonitribus, fulgura fulguribus referret, ac
 fulmina jacularetur, subita inundatione paludis,
 ad quam habitabat, periit, una cum regia demer-
 sus. Luentinus filius ejus in bello casus est. Atque
 hæc de Lavinio et Albanis. Romani vero ortum
 duxerunt a Numitore et Amulio Luentini nepoti-
 bus, Æneæ posteris. Ad quos cum Albini regni
 successio pertineret, regnum et pecuniam dividere
 voluerunt. Amulius igitur regno seorsim posito,
 ac pecunia itidem, optione, fratri, alteriusvtrius
 data, Numitor, ut natu major, regnum elegit.
 Amulius vero pecunia accepta, comparatisque
 copiis, etiam regnum sibi vindicavit. Numitoris
 filia, veritus ne ex ea nati filii contra se Insurge-
 rent, cum eam Vestalem legisset, perpetua virgi-
 nitate spem partus adimit. Sed post compressa a
 Marte, ut fabulantur, ab homine utique aliquo, et
 in custodiam data, ne foetum clam ederet, gemel-
 los magnos et elegantes peperit. Quæ re magis
 territus Amulius, infantes exponi jussit : quos mi-
 nister alveo impositos, in Tiberim fluvium abjicit.
 Cæterum alveo in locum mollem delato, lupam
 ferunt infantibus mammæ præbuisse, et Picum
 D martium custodem accessisse, qui eis bolos in ora
 ingesserit. Infantes illic sitos, Faustulus Amulii
 subulcus clam sublato, uxori Laurentiæ educa-
 dos dedit : alterumque Romulum, alterum Ru-
 mum appellavit. Quidam asserunt (idque proba-
 bilius, atque adeo verius est) non lupam eorum
 nutricem fuisse, sed Laurentiam vulgato corpore
 lupam vocatam, locum fabulae dedisse.

Variae lectiones et notæ.

(76) Πάσις. Codd. Regg. et Colb. Πάσις.

εὖν διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ λάθῃ τεκοῦσα, καὶ ἔτεκε διδύμους· παῖδας, μεγάλους τε καὶ καλοὺς. Μᾶλλον δὲ φοβηθεὶς ὁ Ἀμούλιος, ἔειπεν τὰ βρέφη βίβηται. Καὶ ὁ ταῦτα λαθῶν σκάφη ἐνθήμενος, ἐμβάλλει ἐν τῷ ποταμῷ τῷ Τιβέριδι. Παρασύραν δὲ τὴν σκάφην τὸ ρεῦμα, εἰς τινα χῦρον κατήνγχε μαλθακόν. Ἐνθα κειμένους τοὺς βρέφεις, λύκαιναν ἱστοροῦσι προσιοῦσαν θηλὴν παρέχειν αὐτοῖς, καὶ ὄρνιν ὄρνυ-κολάπτῃν παρεῖναι ταῦτα ψωμίζοντα καὶ φυλάττοντα. Ἐκεῖ δὲ κείμενα τὰ βρέφη λαθῶν ἀφείλετο τις Ἀμούλιου συφοροδὴς, Φαυστοῦλος, καλούμενος, καὶ παρὰ τῆς ἐκείνου ἐτράφησαν γυναῖκας, ἢ ὄνομα Λαρεντία· καὶ ὁ μὲν Ῥωμύλος, ὁ δ' ἕτερος Ῥώμος· ἐκλήθησαν. Τινὲς δὲ μὴ λύκαιναν εἶναι φασὶ τῶν τῶν παίδων τροφόν, ὃ καὶ πιθανώτερον, ἢ ἀληθέστερον μάλιστα, ἀρχὴν δὲ τὸν λόγον οὕτω λαβεῖν· Λούπας καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὰς τε λύκαινας, καὶ τὰς ἑταῖρας· πορνευομένην δ' ἢ Λαρεντία ἢ τοὺς παῖδας ἐθρίψατο, καὶ λούπα διὰ τοῦτο καλουμένην, χώραν τῷ μύθῳ παρίσχετο.

II. Cum primum adolevit ætas, ambo ani- A
mosi et sortes evaserunt: sed Romulus ing-
nium præstare visus, et ad imperandum quam ad
obtemperandum aptior habitus est. Exorta igitur
inter Numitoris et Amulii pastores rixa, fratres
illos cædunt, et magnam armenti partem abigunt.
Postridie Numitoris pastores Remum cum paucis
aliis ambulantem ex insidiis adorti, ad Numitorem
pertrahunt: qui Amulium fratrem precatus est,
ut sibi jus suum tribueretur, 315 ab illius do-
mesticis insigni affreto injuria. Is Numitori Remum
ad supplicium dedit. Qui domum regressus, cum
adolecentem magnitudine et robore præstantem
videret, ejusque fidentiam, et minime servilem
indolem miraretur, leni voce, qui et unde natus
esset, rogat. Ille interritus respondet, se geminos B
fratres esse: natales suos arcanos esse, nu-
tricationem et alimoniam mirabiles memorari,
ferarum et volucrum ministerio, cum juxta
magnum flumen in alveo jacerent, qui adhuc
exstaret, æreis laminis devinctus, obscuris litteris
incisis. Numitori ex Remi verbis et vultu tetigit
animum memoria filiorum Iliæ, qui expositi fuis-
sent. At Faustulus Remi captivitate cognita, Ro-
mulum ad opem fratri serendam hortatur: aper-
teque docet, ut nati essent. Nam prius per ambages
id significarat, ne humilibus essent animis: ipse
cum alveo ad Numitorem territus properat. Cum
autem custodibus ædium Amulii suspectus esset,
ac in responsionibus vacillaret, et alveum veste
tegere satageret, latere illos non potuit: quin C
eum furtivi aliquid ferre opinati, alveum in me-
dium proferrent. Tum autem ibi quidam eorum
aderat, qui pueros exposuerant: qui alveo agnito,
ad Amulium accurrit, et rem nuntiat. Faustulus a
rege interrogatus, pueros incolumes esse respondit,
sed procul ab Alba pecudes pascere. Alveum vero
se afferre Iliæ puerorum matri, eum videre deside-
ranti. His turbatus Amulius, quemdam ad Numi-
torem mittit, percontatum, an superstites esse
pueros audivisset? Is vero, quem miserat, Numi-
toris amicus erat: qui cum senem in Remi am-
plexu invenisset, eis animos addidit, et rem matu-
rare jussit: atque ipse etiam adjumento fuit. Jam
Romulus quoque aderat in proximo, cum magna D
agrestium manu: ad quem civium quoque non
pauci, odio Amulii se contulerant. Hoc rerum
statu Amulius, nihil salutaris consilii operisve
molitus, occiditur.

B. Ἀξυανόμενοι δὲ θυμοειδεῖς ἦσαν, καὶ ἀνδρώεεις
ἀμφότεροι. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐδόκει συνέσει διαφο-
ρώτερος, καὶ ἡγεμονικὸς μᾶλλον τὴν φύσιν, ἢ πι-
θαρχικό. Γενομένης δὲ ποτε πρὸς τοὺς Νομίτορος
βουκόλους τοὺς τοῦ Ἀμούλιου διαφορὰς, συγκόπτου-
σιν αὐτοὺς οἱ ἐμαίμονες, καὶ τῆς ἀγέλης συχὴν
ἀποτέμνονται μίτραν. Μίσω δὲ τῷ Ῥώμῳ μεθ' ἡ-
μέρας σὺν ὀλίγοις ἄλλοις βαδίζοντι, οἱ τοῦ Νομίτο-
ρος βουκόλοι λοχίσαντες, συνέλαβον αὐτὸν, καὶ
ἀπήγαγον πρὸς Νομίτορα· καὶ ὅς πρὸς Ἀμούλιον
ἐλθὼν, εἶδετο τυχεῖν δίκης, ἀδελφὸς ὢν καὶ ὕψῃ τῶν
οἰκείων αὐτοῦ ὑβρισμένος. Ὁ δὲ παραδιδῶσι τῷ
Νομίτορι τὸν Ῥώμον, ὡς βούλοιο χρῆσασθαι. Ὁ
οἶκοι ἐλθὼν, καὶ τὸν νεανίσκον ὄρων ὑπερφέροντα
μεγέθει καὶ ῥώμῃ, καὶ τὸ θαρβύλεον αὐτοῦ, καὶ
ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς θαυμάζων, ἀνέκρινεν ὅστις
εἴη, καὶ ὅθεν γένοιτο, φωνῇ πραεῖ· ὁ δὲ θαρβύλων
ἔλεγεν, ὡς Δίδυμοι ἔσμεν ἀδελφοί· γοναὶ δὲ ἡμῶν
ἀπόρρητοι λέγονται, καὶ τροφαὶ καὶ τιθνηήσεις
θαυμασιώτερες, ἠθροῖς καὶ οἰωνοῖ· τραφέντων παρὰ
τὸν μέγαν ποταμὸν, ἐν σκάφῃ τινὶ κειμένων, ἢ εἰ
σώζεται, χαλκοῖς ὑποζώμασι γραμμάτων ἀμυδρῶν
ἐγκεχαραγμένων. Ὁ μὲν οὖν Νομίτωρ τοῖς τε λό-
γοις τοῦ Ῥώμου, καὶ τῇ ὄψει πρὸς ἑνοσίαν τῆς ἐκ-
θέσεως τῶν τῆς θυγατρὸς ἐνήγετο παίδων. Ὁ δὲ
Φαυστοῦλος τὴν τοῦ Ῥώμου μεθῶν σύλληψιν, τὸν
μὲν Ῥωμύλον βοηθεῖν παρεκάλει, τότε σαφῶς δι-
δάξας αὐτὸν περὶ τῆς γενέσεως. Πρῶτερον γὰρ
ὑπηγγίτετο, ὥστ' αὐτοὺς μὴ μικροφρονεῖν. Αὐτὸς δὲ
τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν Νομίτορα,
σπουδῆς καὶ δέου· μεστός. Τοῖς δὲ περὶ τὰς πύλας
τοῦ Ἀμούλιου φρουροῖς ὑφορώμενος, καὶ ταρατό-
μενος περὶ τὰς ἀποκρίσεις, οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην
τῷ χλανιδίῳ περικαλύπτων. Ὑπολαβόντες δὲ κλο-
πιμαλὸν τι φέρειν αὐτὸν, εἰς μέσον τὴν σκάφην
προήγαγον. Ἐτυχε δὲ τις παρῶν ἐκεῖ τῶν τὰ πα-
δάρια ἐκθεμένων, ὅς τὴν σκάφην γνωρίσας, δραμῶν
φράζει τῷ Ἀμούλιῳ. Καὶ ὁ Φαυστοῦλος ἀνακρινό-
μενος παρὰ τοῦ βασιλέως, σῶζεσθαι μὲν τοὺς παῖ-
δας κατέθετο, πόρρω δὲ τῆς Ἰλίας κομίζεσθαι τὴν
τῶν σκάφην πρὸς τὴν Ἰλίαν κομίζεσθαι τὴν τῶν
παίδων μητέρα, ποθοῦσαν ἰδεῖν. Τεταραγμένος δὲ
τούτοις Ἀμούλιος ἀνδρα πρὸς τὸν Νομίτορα πι-
πομφε, πυθανόμενος εἰ τι μάθοι περὶ τῶν παίδων
ὡς περιόντων· ἦν δὲ τῶν φίλων ὁ πεμφθεὶς τῷ Νο-
μίτορι. Ἀπελθὼν οὖν, καὶ ἐν περιπλοκαῖς τοῦ Ῥώ-
μου εὐρηκῶς τὸν Νομίτορα, παραθάρβησεν τε, καὶ
μὴ μέλλειν αὐτοῖς συνεβούλευε, καὶ αὐτὸς δὲ συ-
έπραττεν. Ἄσσι δὲ καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐγγύς ἦν, χεῖρα

συχὴν ἀγοροικίην ἐπαγόμενος, καὶ τῶν πολιτῶν δὲ αὐτῷ οὐκ ὀλίγοι προσήσαν, μίσει τοῦ Ἀμου-
λλου, ὃς οὕτω τῶν πραγμάτων συνενεχθέντων, οὐδὲν οὔτε πράξις, οὔτε βουλεύσας σωτήριον, ἀνῆρέθη.

Γ'. Ῥωμύλος μέντοι καὶ Ῥώμος, τὴν τῆς Ἀλβῆς A · III. Romulus et Remus, Albana re Numitori avo
ἡγεμονίαν τῷ μητροπτόρι νεύμαντες, καὶ τῇ μητρὶ
τιμὴν πρότερον, καὶ ἑαυτοὺς εἶναι ἔκριναν (οὔτε
γὰρ ἠείνοντο ἀρχεσθαι) καὶ πόλιν ἀναστήσαι ἐνόθα
προετρόφησαν ἤθελον. Ὀρμημένοις δὲ πρὸς τὴν
τῆς πόλεως ὁμίσειν διαφωρὰ συνέβη τοῖς ἀδελφοῖς,
περὶ τε τῆς ἀρχῆς, καὶ περὶ τῆς πόλεως, καὶ διὰ
μάχης ἐχώρησαν, ἐν ἧ ὁ Ῥώμος ἀπέθανεν. Ἐτερος
δὲ λόγος ἔχει, ὡς τοῦ Ῥωμύλου ἦδη τάφρον ἔρρύ-
πτοντος. ἢ τῆς πόλεως εἶναι προτείχισμα ἐμελλε,
πῆ μὲν ἀπέτρεγε τὸ ἔργον ὁ Ῥώμος, πῆ δὲ ἔγχευ-
ζε, καὶ τέλος διαλλόμενον αὐτὴν, ὡς εὐεπιχειρήτων,
οἱ μὲν Ῥωμύλου πατάζοντες· οἱ δ' ἐτέρου τινὸς
ἱστοροῦσι πεσεῖν. Ὅθεν καὶ ἐνομισθῆ, τὸν στρατο-
πέδου τάφρον τολμήσαντα διελθεῖν παρὰ τὰς συν-
τθεῖς ὁδοὺς, θανατοῦσθαι. Ὁ δὲ Ῥωμύλος θάψας B
τὸν ἀδελφόν, φέριξε τὴν πόλιν, καὶ βοῦν Ἰρρένα συ-
ζεύξας θηλαίη, καὶ ἀρότρῳ ὕνιν χαλκίην ἐμβάλων,
αὐτὸς μὲν ἀβλακα βιβείαν κυκλοτερῆ περιέγραψεν,
οἱ δ' ἐπόμνοι τὰς βιούλους, ἃς ἀνίστη τὸ ἀροτρῶν,
εἰσα πάσας τῆς ἀβλακας περιέστρεψον, καὶ ὅπου
μὲν ἐμελλε τὸ τεῖχος ἀνίστασθαι, καθὼς εἰρηται, ἢ
ἀβλαξ ἐτέτμητο. Ἐνόθα δὲ πύλας αἵησαι διανοοῦντο,
διάλειμμα ἐποιοῦντο τῆς ἀβλακας, τὸ ἀροτρῶν ἀνέ-
χοντες ὑπερβεν. Πᾶν μὲν γὰρ τεῖχος νομίζουσιν
ἱερόν. Τὰς δὲ πύλας αἵηρη ἤγητο ἱεράς, οὐκ ἦν τὰ
μὲν δι' αὐτῶν εἰσάγειν, τὰ δὲ ἀποπέμπειν τῶν
ἀναγκαίων, καὶ μὴ καθαρῶν. Ἡ δὲ κτίσις τῆς πό-
λεως ταύτης ἡμέρῃ τετέλειστο τῇ πρὸ ἔνδεκα κα-
λανῶν Μαίων, ἢ ἀν εἰη εἰκοστῇ Ἀπριλλίου· καὶ C
τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον
τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Ὀκτωκαιδέκα δ' εἶναι
Ῥωμύλος ἐνιαυτῶν ἀναγράφεται, ὅτε τὴν Ῥώμην
συνέκτισεν. Ἐκτίσε δὲ αὐτὴν περὶ τὴν τοῦ Φαυ-
στούλου οἰκίαν· ὀνόμαστο δ' ὁ χώρος Παλάτιον.
Κτισθείσης μὲντοι τῆς πόλεως, ὅσον μὲν ἐν ἡλικίᾳ
στρατευσίμῳ πλῆθος (77) ἐτύγγανεν, εἰς στρατιω-
τικὰ διεῖλε συντάγματα, ἕκαστον δὲ σύνταγμα πε-
ζῶν τρισχιλίων ἦν καὶ τριακοσίων ἱππέων. Ἐκλήθη
δὲ λεγεών, ὅτι λογάδες ἦσαν ἐκ πάντων οἱ μάχιμοι.
Τοῖς δ' ἄλλοις δῆμῳ ἐπέχρητο, καὶ τὸν δῆμον πο-
πούλους ὀνόμασεν, ὅθεν καὶ παρὰ ταῖς βίβλοις ταῖς
νομικαῖς ποπούλᾳ κέκληται ἢ δημοτικῇ ἀγω-
γῇ (78). Τῶν μὲντοι περιφανεστέρων γένει τε καὶ
συνέσει, καὶ βίου αἰρέσει, ἕκαστον ἀπέδειξε βουλευ-
τῆς, πατρικίους ὀνομάσας αὐτοὺς (79)· τὸ δὲ σφῶν
λοιπὸν σύστημα σενάτων προσηγόρευσεν, ὃ ἐστὶ
γερούσιαι. Πατρικιοὶ μὲντοι οἱ βουλευταὶ ἐπεκλήθη-
σαν, ἢ ὅτι παίδων ἦσαν γνησίων πατέρες, ἢ μᾶλλον
ὅτι αὐτοὶ πατέρας ἑαυτῶν ἀποδεικνύειν ἠδύνατο,

Variae lectiones et notæ.

(77) Πλήθει. Regii et Colb. πλῆθος, atque ita emendavimus.

(78) Ποπούλᾳ κέκληται ἢ δημοτικῇ ἀγωγῇ. Miror doctum Interpretem ignorasse vocis ἀγωγή notionem hoc loco, ubi educationem vertit, cum sit actio popularis, ac proinde vox jurisconsultorum. Glossæ Basilic. ποπούλᾳ, δημοτικῇ πό-

πούλῃ, ὁ δῆμος. Sunt autem *Actiones populares, quæ sunt jus populo tuentur*, ut ait Paulus, in lib. 1. 1. *De populari act.*

(79) Βουλευτῆς πατρικίους ὀνομάσας αὐτοὺς. Livius aliter: *Patres certe ab honore, Patriciique progenies eorum appellati.*

tur. Sed quia convenæ ob stirpem inopem atque obscuram a vicinis populis spernebantur, consilium inirapto paradidi conjuges suis civibus : et rem divinam, ludæamque celebritatem indicit, quasi ara novi dei inventa esset. Quo cum multi convenissent, ipse eum optimatibus præsidens, purpura conspicuus, eam populo tesseram dedit, ut cum purpuram explicasset, ac rursus complicasset, rem aggrederentur. Quo facto, strictis ensibus, et cum clamoribus impetu facto, Sabinorum filias virgines, nullas autem uxores rapiebant. Ob id facinus Sabini, populosa gens, et bellicosa, quæque ob animorum magnitudinem, ut Lacedæmoniorum colonos par est, pagos sine muris incolebat, per legatos a Romulo petierunt, ut violentia rescissa, voluntate et lege amicitia inter ipsos, et affinitas contraheretur. Romulo vero puellas non reddente, sed postulante, ut Sabini conjugia probarent : aliis consulando tempus trahentibus, Acron Ceninensium rex, vir iracundus et bellicosissimus, prior armis arreptis magnas copias contra Romulum ducit. Cum ambo in propinquo essent, utrumque alterum ad pugnam provocat, quiescentibus exercitiis. In eo singulari certamine Romulus Acronem obruncat : commissoque prælio, ejus exercitum fundit, fugatque, urbem capit : neque tamen cives alia clade afflicti, quam quod dirutis ædibus, se Romam sequi jussit, cives futuros, et æquo jure viros. Deinde etiam alii Sabini Romanos bellis aggressi, et superati, demum Tatio duce creato, Romæ bellum intulerunt : et Capitolium a Tarpeia, ejus qui arci præerat filia, proditum ceperunt. Quæ cum aquam petitum extra mœnia ivisset, ad Tatium perducta, persuaderi sibi sivit, ut arcem prodaret : Sabinosque aureas armillas, quas lævo brachio habebant, pacta, una porta accipit. Tatio ingressus, suos **318** quidquid læva gestarent, Tarpeiam dare jussit, ac ipse primus armillam et scutum in eam conjecit : quod cum omnes facerent, æuri scutorumque multitudine oppressa exspirat. Hic igitur re ipsa declaravit, quod Cæsar et Antigonus post sermone usurparunt. Nam alter se proditoriæ amare, proditores odisse : alter, qui prodant, benigne admittere, qui prodiderint, se aversari dixit.

ἄλλοι τῶν Σαβίνων τοῖς Ῥωμαίοις ἐμαχέσαντο, καὶ ἠττήθησαν. Ἐπὶ τούτοις οἱ λοιποὶ τῶν Σαβίνων, τὸν Τάτιον στρατηγὸν ἀποδείξαντας, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν, καὶ τὸ Καπιτώλιον εἶλον προδομένου ὑπὸ Ταρπηίας τῆς θυγατρὸς τοῦ φρουράρχου. Ἐκεῖνη γὰρ ἐφ' ὕδωρ κατελθοῦσα, συνελήφθη, καὶ ἤχθη πρὸς Τάτιον, καὶ ἀνεπέσθη προδοῦναι τὸ ἔρυμα, τῶν χρυσῶν βραχιονιστῆρων ἔρασθεισα, οὗς ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἐφύρουσαν χερσὶν οἱ Σαβίνοι, καὶ μισθὸν ὑπὲρ τῆς προδοσίας αὐτοῦς λαβεῖν ἀπαιτήσασα. Συνθέντων δὲ τοῦ Τατίου, νύκτωρ μίαν πύλην ἀνοίξασα, τοὺς Σαβίνους ἐδέξατο. Εἰσελθόντων δὲ ὁ Τάτιος ἐπέλευσε τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὄσα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσὶν ἔφερον διδόναι αὐτῇ· καὶ πρῶτος αὐτὸς τὸν βραχιονιστῆρα τῆ Ταρπηίας ἐπέρριψε, καὶ τὸν θυρεόν. Πάντων δὲ ὁμοίως ποιοῦντων, βεβλημένη τε τῷ χρυσῷ, καὶ καταχρωθεῖσα τοῖς θυρεοῖς, ὑπὸ πλῆθους καὶ βάρους ἀπέθανεν. Ἐργῶ οὖν οὗτος ἐποίησεν, ὃ λόγους ὑστερον εἶπον ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντίγονος· ὁ μὲν γὰρ προδοσίαν, ἔφη, φιλεῖν, προδότην δὲ μισεῖν· ὁ δὲ Ἀντίγονος, προδιδόντας μὲν ἀσπασίως εἶπε προσεῖσθαι, προδεδωκόσι δὲ ἐπιγυνοῦσθαι.

Ἐκαστος ἐκ γένους ὄντας γνωρίμου· ἢ ἀπὸ τῆς πατρωνίας· οὕτω δ' ἐχάλουσαν τὴν προστασίαν, πάτρινας γὰρ τοὺς κηδεμονικούς καὶ βοηθητικούς προσηγόρευον. Μάλιστα δ' ἄν τις κατατοχόσαστο τῆς τοῦ Ῥωμύλου διανοίας, εἰ οἴοιτο διὰ τῆς κλήσεως ταύτης ἐμφαίνειν, χρῆναι τοὺς πρῶτους καὶ δυνατωτάτους τῆς πόλεως πατρικῆ κηδεμονίᾳ κηδεσθαι τῶν ταπεινοτέρων, ἅμα δὲ καὶ τὸν δῆμον ἐνάγειν διὰ τῆς τῶν πατρικίων προσηγορίας εἰς τὸ μὴ ἀχθεσθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλ' εὐνοικῶς διακείσθαι, νομίζοντας πατέρας αὐτοῦς, καὶ προσαγορεύοντας. Πολλῶν δὲ τῆ πόλει ἐνοικισθέντων, ὧν οἱλίγοι γυναῖξιν συναζεύγνυοντο, φρονεῖς τῷ Ῥωμύλῳ ἐγένετο, ἵνα κάκεινοι γυναῖκας ἑαυτοῖς συνοικίωσιν. Σύγκλυδες δὲ καὶ ἐξ ἀπόρων ὄντας, καὶ ἀφανῶν, ὑπερερωῶντων πρὸς κῆδος παρὰ τῶν γειτνιώντων ἔθνων. Βούλεται τοίνυν ἐξ ἀρπαγῆς λαβεῖν γυναῖκας τοὺς πολίτας αὐτοῦ, καὶ κηρύτσει βουσίαν καὶ ἄγωνα καὶ θέαν μέλλειν ἐπιτελεῖν πανηγυρικῆν, ὡς βωμοῦ εὐρημένου θεοῦ καινοῦ. Καὶ πολλοὶ συνῆλθον, αὐτὸς δὲ προῦκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων, ἀλουργίδι κεκοσμημένος. Δέδωκε δὲ τῷ δήμῳ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον, τὴν τῆς ἀλουργίδος διάπτυσιν, καὶ αὐθις ταύτης περιβολῆν. Οὗ γενομένου σπασάμενοι τὰ ξίφη, μετὰ βοῆς, ὤρμησαν, καὶ ἤρπαζον τὰς θυγάτερας τῶν Σαβίνων παρθένους, οὐ μέντοι γυναῖκας τινας. Τολμηθείσης δὲ τῆς ἀρπαγῆς, οἱ Σαβίνοι, πολλοὶ καὶ πολεμικοὶ ὄντες, καὶ κόμης ἀτειχίστους οἰκοῦντες, διὰ τὸ μέγα φρονεῖν, ὡς Λακεδαιμονίων ἀποικοὶ, κρεσδεῖαν πρὸς τὸν Ῥωμύλον τεοίησται, λύσαι τὸ τῆς βίης ἔργον ζητούντες, κειθῶ δὲ καὶ νόμῳ πράττειν εἰς γένεσι φιλίαν καὶ οικειότητα. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προεῖμένου, ἀξιοῦντος δὲ τὴν κοινωνίαν δεχέσθαι τοὺς Σαβίνους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι διέτριβον· Ἄκρων δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Καινηνιτῶν, θυμοειδὴς ἀνὴρ καὶ πολεμικώτατος, προεξανέστη, καὶ μετὰ πολλῆς ἐχύρας δυνάμεως ἐπὶ τὸν Ῥωμύλον· Ὅμοι δὲ γεγονότος, ἀλλήλους προσκαλοῦντο μάχεσθαι, ἀτρεμοῦντων τῶν στρατευμάτων. Τῆς γοῦν μονομαχίας ἀμφοῖν γενομένης, καταβάλλει μὲν ὁ Ῥωμύλος τὸν Ἄκρωνα, τρέπεται δὲ καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα, μάχης συγκροτηθείσης· καὶ τὴν πόλιν αἰρεῖ, οὐ μέντοι ἐν αὐτῇ κακόν τι διέθετο, ἀλλ' ἢ μόνον ἐπέλευσε τὰς οἰκίας καθελόντας, ἀκολουθεῖν εἰς Ῥώμην αὐτῷ, ὡς πολίτας ἐπομένους, καὶ τῶν ἴσων ἀξιώθησομένων. Εἶτα καὶ

Α. Ληφθείσης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, ἡ μάχη καρτερὰ συνεβράβη μέσον αὐτῶν καὶ Ῥωμαίων, ἐν ἣ πολλοὶ μὲν ἔπεσον· ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπιληγὴ λίθῳ τὴν κεφαλὴν. Ἐτι δὲ μάχεσθαι παρασκευασμένους τοὺς Σαβίνους ἐπέσχον αἱ ἠρπασμένοι θυγατέρες αὐτῶν, ἄλλοθεν ἄλλαι μετὰ βοῆς καὶ δολογμοῦ ὄφθεισαι αὐτοῖς, αἱ μὲν νήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλας κομίζουσαι, αἱ δὲ τὴν κόμην προϊσχύμεναι λελυμένην, πᾶσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλιτάτοις ὀνόμασι ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεκλάσθησαν οὖν οἱ ἐναντιοί, καὶ διέστησαν αὐταῖς ἐν μέσῳ στήναι τῆς παρατάξεως, καὶ κλαυθμὸς ἅμα διὰ πάντων ἐχώρει. Διαλεχθέντων δὲ τῶν γυναίων, συνῆλθον εἰς λόγους οἱ ἡγεμόνες, καὶ συνέθεντο τῶν μὲν γυναικῶν, αἱ βούλονται, τοὺς ἔχουσι συνοικεῖν, παντὸς ἔργου καὶ πάσης λατρείας πλὴν θαλασσίας ἀφαιρέμεναι, οἰκεῖν δὲ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους κοινῇ, καὶ καλεῖσθαι αὐτὴν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἐπὶ τῇ Τατίου πατρὶδι Κυρίτα· βασίλευειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἄμφοτέρουσ. Ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔθεντο, καλεῖται Κομίτιον, τόπος δηλαδὴ συνελύσεω· κόμιρε γὰρ Ῥωμαίοις τὸ συνελθεῖν λέγεται. Προσκατελέχθησαν δὲ τοῖς πατρικίοις ἐκ τῶν Σαβίνων ἕτεροι ἑκατόν. Ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθύ· ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἐξάτερους πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατόν, εἶτα εἰς τὸ αὐτὸ πάντες συνήγοντο. Ἐτεὶ δὲ πέμπτῳ τοῦ Τατίου Ῥωμύλῳ συμβασιλεύειν, συγγενεὺς αὐτοῦ πρέσβεισι κατ' ὄδον ἐντυχόντες, εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λαυρέντου βαδίζουσιν, ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι βίβια τὰ χρήματα δὲ ἐπήγοντο, καὶ μὴ προῖεμένους, ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνείλον. Ὁ μὲν οὖν Ῥωμύλος κολάσαι τοὺς ἀδικήσαντας ἐψηφίζετο· ὁ δὲ Τατίος ἐξέκρουε καὶ παρήγε, καὶ τοῦτο μόνον ὑπῆρξεν αἰτίῳ σφίσι διαφορᾶς ἐμφανοῦς. Οἱ δὲ τῶν ἀνηρημένων οἰκετοὶ μὴ τυγχάνοντες δικῆς, ἐν Ἀλδάνῳ θύοντα μετὰ Ῥωμύλου τὸν Τατίου προσπεσόντες χτιννύουσι, τὸν δὲ Ῥωμύλον ὡς δίκαιον ἄνδρα σὺν εὐφημίαις προέπεμψαν. Οὐ μὴν ἐτάραξε τοὺς Σαβίνους ὁ φόνο· τοῦ ἄρχοντος σφῶν, ἀλλ' οἱ μὲν εὐνοίᾳ τῇ πρὸς Ῥωμύλον, οἱ δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως εἰκοντες διετέλουν. Εἶτα λοιμὸς ἐμπέπτει τῇ Ῥώμῃ, θανάτους αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἐκ πῆρων νόσων χωρὶς, καὶ ἀφορία καρπῶν, καὶ θρεμμάτων ἀγονία· ὕσθη δὲ καὶ σταγόσιν αἵματος.

IV. Arce a Sabinis capta, pugna vehemens inter eos et Romanos exarsit, in qua multi ceciderunt; Romulus lapide caput ictus est. Sabinos vero ad urgendum praelium paratos, raptæ ipsorum filiae inhibuerunt, aliae aliunde cum clamore et ululatu progressæ, partim infantes in ulnis gestantes, partim passum capillum prætendentes: omnes vero suavissimis nominibus, nunc Sabinos, nunc Romanos inclamantes. Movit ea res hostes, ut dirempta acie mulieres in medio stare paterentur, nemine non plorante. Ac mulierum verbis adducti duces, colloquio habito, pepigerunt, ut matronæ quæ apud maritos manere vellent, omnis operis, omnisque ministerii, præterquam lanificii, immunæ essent, et Sabini æquo jure cum Romanis viverent: ipsaque urbs a Romulo Roma, populus Quirites, a Curibus Tatii patria, vocaretur: et ambo regnum ac militare imperium consociarent. Locus in quo sædus ictus est, a cocundo, seu commeando, comitium appellatur. Ex Sabinis c in patricios lecti sunt. Reges vero non statim communiter, sed cum suis uterque centum patribus seorsim deliberarunt: deinde in locum unum omnes convenere. Anno quinto Tatii cum Romulo regnantis, propinqui regis Tatii, Laurentium legatos Romanos ituros in itinere spoliare aggressi, repugnantes, et se suaque defendentes occiderunt. Ac Romulo injuricus puniendos esse decernente, Tatius poenam eludente et differente, reges hac una in re aperte dissenserunt. Cæсорum propinqui, jure negato, Tatium in Albano cum Romulo sacrificantem, concursu facto interficiunt: Romulum, ut virum justum, laudibus prosequentes. Sabinos sui ducis cædes non turbavit, 319 quominus partim benevolentia erga Romulum, partim ejus potentia metu, parerent. Deinde Romæ pestilentia laboratum, hominibus sine morbis repente morientibus, ac sterilitate agrorum et pecudum, et sanguinea gutta depluerunt. Cum Laurentibus etiam similia accidissent, opinio fuit, numen cædis Tatii et legatorum, quos Sabini trucidassent, exigere poenas. Homicidis ad supplicium deditis, mala illa desierunt. Crescentibus Romanorum viribus, ex finitimis populis imbecilliores cedebant. Potentibus vero non connivendum esse ratis, sed incrementa prohibenda, primi Tyrrhenorum Veii occupant bellum facere. Congressi, multisque amissis, pactione inducias in c annos impetrarunt, Lex optimatibus obsidibus datis. His superatis Romulus elatior et gravior factus, relicta mutataque populari consuetudine, se ad odiosæ et molestæ monarchiæ habitum conformavit, tunicam purpuream, et togam prætextam induere, et rubris calceis uti solitus, et in solio reclinatus respondere: multosque juvenes, quos Celeres vocabat, semper juxta se habuit, et victores ante se, baculis turbam submoventes, et lora gerentes, quibus vincirent homines, jussi a rege. Ut autem avo Numitore

mortuo, Albanoque regno ad ipsam pertinente, A rempublicam ad conciliandos populi animos libertate donavit, et quotannis principem Sabinis designavit: Romani proceres ad cupiditatem popularis libertatis reipublice sunt incitati. Neque enim patriciorum ulla erat in rebus gerendis auctoritas, sed nomen duntaxat et habitum regi accommodabant: cum consuetudinis potius ergo, quam sententiæ dicenda causa in curiam vocati, Romulum decernentem taciti audirent: nulla re superiores cæteris, nisi quod quæ ille decrevisset, primi audiebant. Ea re cum dignitatem senatus imminuere videretur, ac paulo post in terris esse desiisset, patres suspicione haud caruerunt. Nam cum ad Capræ paludem concionem haberet, fertur obscurato sole nox exstitisse, cum horrendis tonitribus et procellis. Interea turbam diffusisse, 320 proceres vero sese conglobasse; tempestate sedata, populoque rursus congregato, quæsitum esse Romulum: sed potentes de eo quæri vetuisse, atque omnes hortatos esse, ut eum ad deos raptum venerarentur et colerent, deum pro bono rege futurum. Ac vulgus his verbis acquievit, spe bona præditum. Quidam autem suspectos habuere patres, et exagitavere, ut qui vulgo inane commentum persuaderent, cum ipsi Romulum discerpissent. Ac ii negotium facessissent potentibus, nisi Proculus Julius eques, et genere et moribus probatissimis, ac Romulo fidus, pro concione iurejurando affirmasset, Romulum sibi augustiorem solito, in armis splendidis atque fulgentibus apparuisse: seque illum percontatum esse, *Quamobrem senatum in atrocita crimina, civitatem in lucium coniecisset?* eum vero respondisse: *Diis ita visum, ut tantum temporis inter mortales esset, atque in cælum, unde venisset, reverteretur. Abiret, ac nuntiaret Romanis, si modestiam et rem militarem colerent, ad summum humanæ potentia fastigium ascensus: se vero eis propitium fore Quirinum.* Hæc dicenti, tum ob iurandum, tum ob auctoritatem viri, tanta fides fuit, ut nemo refragaretur. omnique suspicione et calumnia amota, Quirino vota facerent, numine ejus invocato. Hoc autem cognomentum Romulo factum traditur, vel ob cives, qui Quirites appellabantur, vel ab hasta, quam veteres quirim vocitarunt. Quirinus igitur deus appellatus est, ut bellicosus et hastatus. Fertur annos vixisse LIV et anno regni xxxviii c conspectu hominum sublatum esse.

ἐν πένθει προλέλοιπας; Ἐκείνος δὲ πρὸς ταῦτα ἀμείψατο ἑοσὶς ἔδοξεν, ὃ Πρόκλε, τοσοῦτον χρόνον ἡμᾶς γενέσθαι μετ' ἀνθρώπων, αὐθις δ' οὐρανὸν οἰκεῖν, ἐκείθεν ὄντας. Ἀλλὰ χαῖρε, καὶ φράζε Ῥωμαίους, ὅτι σωφροσύνην καὶ ἀνδρίαν ἀσκοῦντες, ἐπὶ πλείστον δυνάμειος ἀνθρωπίνης ἀρξίζονται. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν εὐμενῆς ἔσομαι Κυρίνος. Ταῦτα διὰ τε τὸν ὄρκον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν τρόπον, πιστὰ Ῥωμαίοις ἔδοκει τοσοῦτον, ὡς μὴ τινα ἀντειπεῖν· πάσης δὲ ἀφεμένους ὑποφίας τε καὶ διαβολῆς, εὐχεσθαι Κυρίνω, καὶ θεοκλυτεῖν. Ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν φασὶ τῷ Ῥωμύλῳ γενέσθαι, ἥ ὅτι τοὺς πολῖτας Κυρίτας ὠνόμαζον, ἥ ὅτι τὴν αἰχμὴν ἣ τὸ δόρυ Κυρίνον ἐκάλουν οἱ παλαιοί· ὡς οὖν ἀρξίην τινα τὸν Ῥωμύλον ἣ αἰχμητὴν θεὸν ὀνομασθῆναι Κυρίνον. Λέγεται δὲ τέσσαρα μὲν βῆτα καὶ πεντήκοντα βιώναί, ὄχθον δ' ἐπὶ τριακοστῷ βασιλείων ἐνταυτὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι.

αὐτυχίαις, καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώματος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττε, καὶ εἰς ἐπαχθῆ μοναρχίαν, καὶ λυπούσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος αὐτὸν ἐσχματίζεν. Ἀλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα, καὶ τῆθενον ἠμπέλισχετο περιπόρφυρον, καὶ πεδλοῖς ἐκέχρητο ἐρυθροῖς, καὶ ἐν θρόνῳ ἀνακλιτῶ καθήμενος ἐχρημάτιζεν. Ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν αἰεὶ καὶ τῶν νέων συχνοί, οὓς Κέλερας προσηγόρευεν, ὃ κατὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων διάλεκτον ὁλοὶ τοὺς ταχεῖς· καὶ πρόσθεν ἐδάδιζον ἕτεροι βακτηρίαις τὴν ὄχλον ἀνείργοντες, ὑπαζωσμένοι ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν οὓς κελευσθῶσιν. Ἐπεὶ δὲ Νομίτορος τοῦ πάππου αὐτοῦ ἐν Ἄλβη τελευτήσαντος Ῥωμύλῳ προσηκούσης τῆς βασιλείας, αὐτὸς εἰς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς Σαβίνοις, ἠρέθισε τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς ἀβασίλευτον ζητεῖν καὶ αὐτόνομον πολιτεῖαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι πατρίκιοι πραγμάτων μετέειχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα ἦν αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀθροισζομένοις εἰς τὸ βουλευτήριον· εἶτα Ῥωμύλου πρᾶττοντος ἠκροῶντο σιγῇ, καὶ τὸ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ δεδογμένον ἐκείνῳ μαθεῖν πλέον ἔχοντες τῶν λοιπῶν, ἀπηλλάττοντο. Ὅθεν ἔδοκει τὴν γερουσίαν προπληκίσειν· διὸ αὕτη ὑποπτος ἔδοξε, μετ' ὀλίγον ἀφανοῦς γενομένου Ῥωμύλου. Λέγεται γὰρ, ἐκκλησίαν ἄγοντος αὐτοῦ περὶ τὸ καλούμενον Αἰγὸς ἔλος, τοῦ μὲν ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλείπειν, νύκτα δὲ κατασχεῖν, βροντάς τε θεινάς συμθεῖναι, καὶ πνοάς ἀνέμων ζάλην ἐλαυνούσας· ἐν δὲ τούτῳ τὸν μὲν ὄχλον φεύγειν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφῆναι μετ' ἀλλήλων· τῆς δ' ἐν τῷ ἀέρι ταρχῆς λωφισάσης, καὶ αὐθις πολλῶν ὄμου γενομένων, ζητεῖσθαι τὸν βασιλέα, τοὺς δὲ δυνατοὺς οὐκ εἶν ἐξετάζειν περὶ αὐτοῦ, τιμῆν δὲ παρακελεύεσθαι πᾶσι, καὶ σέβεσθαι Ῥωμύλον ὡς ἀνηπραγμένον εἰς θεοῦς, καὶ θεὸν ἐσόσμενον σφίσιν ἀντὶ χρηστοῦ βασιλέως. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πεπεισμένοι τοῖς λόγοις ἀπηλλάττοντο, ἐλπίζοντες ἀποφύγειν αἰωρούμενοι. Ἔνιοι δὲ ἐν ὑπόνοιας τοῦ πατρικίους πεποιήντο, καὶ ἐπράττοντο ὡς τὸν δῆμον ἀβέλτερα κείθοντας, αὐτοὺς τοῦ βασιλέως γενοτάς αὐτόχειρας. Καὶ πράγματα ἂν παρέσχον τοῖς δυνατοῖς, εἰ μὴ τις τῶν ἱππέων Ἰούλιος Πρόκλος, γένει τε δοκιμώτατος, καὶ ἦθει χρηστός, καὶ Ῥωμύλῳ πιστός, εἰς ἀγορὰν ἔλθων, ἐνέφικε· εἶπεν, ὡς ὄφθει Ῥωμύλος αὐτῷ καλὸς καὶ μέγας, ὡς οὐποτε πρόσθεν, καὶ ὄλοις λαμπροῖς κοσμημένως, καὶ φλέγουσι, καὶ ὡς αὐτὸς μὲν πύθειτο, Τὶ δὴ παῦλον, ὃ βασιλεῦ, ἡμᾶς μὲν ἐν αἰεταῖς πεποίησας πονηραῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ἀμείψατο ἑοσὶς ἔδοξεν, ὃ Πρόκλε, τοσοῦτον

Ε. Τούτων δὲ περὶ τῶν Ῥωμύλων συμβεβηκότων. Ἀ βασιλεύσασθαι μὲν ἰδοῦσι πᾶσιν· ἕρις δὲ τις καὶ στάσις ἐφύετο τοῖς ἐν Ῥώμῃ οὐκ ὅπερ ἀνδρῶν· μόνον ἡγεμονεύοντος, ἀλλὰ καὶ πότερον τῶν γενῶν παρεῖξαι τὸν ἀρξοντα. Τοῖς τε γὰρ μετὰ Ῥωμύλον πρώτοις συνοικίσασι τὴν πόλιν οὐκ ἀνεκτὸν ἰδοῦσι, παρ' αὐτῶν προσληφθέντας τοῦ; Σαβίνους εἰς πολιτείαν, ἄρχειν τῶν δεξαμένων βιάζεσθαι. Οἱ Σαβίνοι δὲ ἐτέρωθεν οὐ τοῦ Τατίου θανόντος μόνον εἶσαν τὸν Ῥωμύλον ἄρχειν, ἐξ ἑαυτῶν ἤξιον αἰρεθῆναι τὸν ἀρξοντα. Ἡρίζον μὲν οὖν οὕτω τὰ μέρη ἑκάτερα. Μετεώρου δ' ἐπὶ τούτοις ὄντος τοῦ πολιτεύματος, οἱ πατριῖοι παντῆροντα καὶ ἑκατὸν ὄντας ἑταζαν ἑκαστον ἐν μέρει τοῖς βασιλικῶς παρασημοῖς κοσμούμενον, θύειν τε τοῖς θεοῖς, καὶ χρηματίζειν, ἐξ μὲν τῆς νυκτὸς ὥρας, ἐξ δὲ τῆς ἡμέρας. Ἡ γὰρ διανομὴ τῶν καιρῶν κατὰ τὸ ἴσον ἑκάστου, καὶ πρὸς τοῦς ἀρχομένους αὐτοῦ; ἀφήρει γὰρ τὸν φόβον ἢ ταχίστη τῆς ἐξουσίας ἀπόδοσις, ὁρώντων τῶν ἀρχομένων τῆς αὐτῆς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλείας γινόμενον. Οὐδὲ μὲν οὖν καὶ ἑτερά τινὰ περὶ τῆς τοιαύτης εἰρημῆνα ἀρχῆς, ἀλλ' αὐτοῖς τῷ πιθανωτέρῳ ἐθέμην. Τὸ δὲ σχῆμα τῆς ἀρχῆς τοῦτο μισθασιλία τοῖς Ῥωμαίοις ὠνόμαστο, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐξ ὑπονοίας; ἐξ ὄνοιο ὄρθουσι, ὑποκτενομένων τῶν πατρικίῳ εἰς ὀλιγαρχίαν τὴν πολιτείαν περιεπιτῆν, καὶ μὴ βούλεσθαι βασιλεύσασθαι, ἐκ ἐκ τούτου κατεστασίαζον. Ὁμονοησάντων δὲ πάντων αἰρεθῆναι τὸν βασιλεύοντα, οἱ Σαβίνοι τοῖς Ῥωμαίοις προτέροι; τὴν ἀρεσίαν εἶσαν. Οἱ δ' ἐκ Σαβίνων εἶσαντο Νομᾶν Πομπίλιον, ἀνδρα γινώριμον ὄντα ἄδει δὲ ἀρετήν. Στέλλονται γοῦν πρὸς ἑαίνοιον ἐκ Ῥώμης πρέσβεις· οὐ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ μετῴκιστο, ἀλλ' ἐν Σαβίνοι; ἦν, καὶ πόλιν ἔκει τῶν Κυριτῶν, πατρῶ; ὄν Πομπωνίου ἀνδρῶ; εὐδοκίμου, πᾶσαν ἀρετήν φύσει τε καὶ παιδείῃ ἐξσηκῆμένος. Ὅθεν καὶ νομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὡς καὶ Τατίου τὸν τῷ Ῥωμύλῳ συμβασιλύσαντα κηδεσθῆναι αὐτὸν ἐπὶ Τατίῳ θέσθαι τῇ θυγατρὶ, ἣν μίαν ἔκεινος ἐγάινετο· ἢ δέκα ἐπὶ τριῶν ἐνιαυτοῦς τῷ Νομᾷ συνοικήσασα, μετήλλαξε τὴν ζωὴν. Ὁ δὲ Νομᾶ; ἐκλείπων τὰς ἐν ὄψει ἐιατριβὰς, ἀγραιοῖν τὰ πολλὰ, καὶ διατριβῆν ἤθελεν ἐν λιμῶσι καὶ ἀλοεσίαι. Ἦκον οὖν ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις, καλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτὸν ἤδη τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀνύοντα· ὁ δὲ ἀπέπατο. Οἱ πρέσβεις δ' ἐνέκειντο, πάντα τρόπον πείσειν αὐτὸν μηχανώμενοι, καὶ δεόμενοι μὴ τὴν πόλιν αὐθι; εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν, καὶ ἐμφύλιον πόλεμον, οὐκ ὄντος ἐτέρου, πρὸς ὃν ἀμφω τὰ μέρη συννεύουσιν. Ἰδίῳ μὲντοι καὶ ὁ πατὴρ παρεκίπει τὸν Νομᾶν δεξασθαι τὴν ἀρχήν, ὡς θεῖον δῶρον, καὶ ὑπηρεσίαν θεοῦ, καὶ πράξεων καλῶν καὶ μεγάλων ἀνδρὶ φρονίμῳ τε καὶ χρηστῷ ἐσομένην αἰτίαν, σύνδεσμόν τε τῇ πατρίδι, καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνεϊ εὐνοίας τε καὶ φιλίας πρὸς πόλιν δυνατὴν καὶ ἀκμάζουσαν. Τούτοι; ἐνδεδωκῶ; ὁ Νομᾶ; θύσας τοῖς θεοῖς, προῆγεν εἰς Ῥώμην· ὑπήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δήμος εὐφημοῦντες καὶ χαίροντες. Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν εἰ;

V. Cum hæc Romulo accidissent, regem volebant omnes : sed Romanorum animos certamen et seditio versabat, non de viri tantum, qui principatu potiretur : sed etiam de gente ultra principem præberet. Nam et Romanis, primis urbis cum Romulo conditoribus, non ferendum videbatur, ut Sabini in civitatem asciti, regnum sibi in eos, a quibus recepti essent, per vim vindicarent : et Sabinis ex altera parte contendentibus, quia, Tatius mortuo, Romulum regnare passi essent, sui corporis regem **321** creandum esse. Factionibus inter sese ita certantibus, cum civitas sine imperio, exercitus sine duce esset, patricii numero ceteri constituerunt, ut quilibet regis insignibus ornatus, et diis immolaret, et jura diceret, senis horis noctu, et totidem interdiu. Hæc enim temporum distributio, propter æquabilitatem et sp̄is magistratibus et populo conmoda videbatur : et celeritius magistratu abitus invidiæ minimum habebat, cum subditi eundem eodem die, eademque nocte et regem et privatam cerneret. Haud nos præterit, de hac imperii forma, quæ interregnum dicitur, alia quoque jaclata esse : ego vero ea sum secutus : quæ mihi probabiliora videbantur. Fremere tamen nihilominus plebs, multiplicatam servitutem, multos pro uno dominos factos. Sed tumultu sedato, cum omnes regem creandum esse consensissent, ac Sabini ejus eligendi potestatem Romanis detulissent, Numam Pompilium, cujus inclaya virtus apud omnes erat, electum per legatos accersiverunt. Nec enim Romæ habitabat, sed in Sabinis, in Quiritum urbe habitans, patre natus Pomponio, probato viro, omni genere virtutis et natura et disciplina excultus. Unde tantum nomen et gloriam consecutus fuit, ut Tatius, Romuli regis collega, Tatiam si filiam unquam desponderet : quæ cum ei annos xiii nupta fuisset, vitam cum morte commutavit. Numa vero, relicta urbana vita, ruri plerumque in præis et saltibus degere malebat. Cumque Romani legati ad eum venissent xi ætatis annum agentem, regnum offerentes, recusavit. Sed cum instarent, et nihil non ad persuadendum adhiberent, orantes ne civitatem denuo in seditionem et bellum intestinum conjiceret (neque enim esse alium, in quem ambæ partes consentirent), Numam pater quoque seorsim hortatus est, ut principatum tanquam divinum donum, et numinis obsequium, quique viro bono et prudenti honestas inagnasque res gerendi occasionem præberet, et vinculum futurum esset, quo patria et omnis Sabinorum natio benevolentia et amicitia cum urbe potenti et florente jungerentur. His Numæ victo, et re **322** divina peracta, Romam proficiscenti, senatus populusque Romanus cum lætis acclamationibus obviam egreditur. Cum in forum deducto insignia regni afferrentur, differre, ac de se regni firmandi causa deos consuli jussit : et re divina in Capitolio peracta, indutaque veste regia, descendit. Principatu suscepto, primum ccc armatos, quos

Romulus ad custodiam corporis semper habuerat, A amovit. Nec enim decere, iis diffidere, qui ipsi fiderent: neque diffidentibus imperandum esse. Deinde urbem e dura et bellicosa mitiorem et pacis amantiorem reddere aggressus est: edixitque ne imaginem Dei vel humana, vel alterius animantis forma erigerent. Itaque annis c et lxx quamvis templa conderent, nullum tamen in iis neque pictum, neque fictum simulacrum collocarunt: quod nefas esset, præstantiores deterioribus similes facere, neque Deus aliter nisi mente comprehendi posset. Victimam incruentam farris et libationis civibus suis edixit. Deos enim pacis et justitiæ custodes, a cæde pueros esse oportere. Neque divini quidquam obiter et negligenter audiendum aut videndum præcepit: sed otium agendum a cæteris B rebus, et religioni, ut rei maximæ animos intendendos. His rationibus, et aliis pluribus, quas ob multitudinem prætermisimus, civium suorum animos ad pietatem assuefecit. Ipse autem spem suam ita in Deo collocasse fertur, ut cum ei aliquando sacrificanti hostium adventus nuntiaretur, subridens dixerit: Ego vero sacrifico. Agrum a Romulo bello partum, inter inopes cives distribuit: ut inopiam scelerum parentem tolleret, et agricultura ferum populum domaret, quæ acrem pacis amorem in animis excitare posset. Feruntur ab eo C Januarius et Februarius reliquis mensibus adjecti esse, et annus ad cursum lunæ in xii menses descriptus, cum x ante mensium habitus esset: ut apud nonnullos barbaros trimestris habetur, et inter Græcos apud Arcades iv, apud Acarnanes vi mensium. Apud Ægyptios vero menstruus fuit annus, deinde quadrimestris. Unde antiquissimi falso habentur, cum in genealogiis inexplicabilem 323 annorum numerum recensent, quippe mensibus annorum loco ponendis. Januarium vero Numa caput anni esse voluit: qui cum ad justitiam et pietatem subditos ita consuefecisset, omnes bellorum motus conquieverunt. Neque enim populus Romanus duntaxat æquitate et mansuetudine regis factus est humanior: sed et circumcirca finitimas civitates, mutatis moribus, pacis et justitiæ, colendæ terræ, liberos in tranquillitate educandi, deosque venerandi cupido cepit. Neque enim bellum, aut seditio, aut novarum rerum studium, Numa regnante, exstitit. Neque etiam invidia, inimicitia, aut conspiratio, atque insidiæ ex cupiditate regni contra Numam comparatæ usquam narrantur. Filiam Pompliam Martio despondit, ex qua ei Ancus Martius nepos est genitus, qui post Tullum Hostilium regnavit: quo Numa quinquenni relicto, decessit, cum paulatim senio et leni morbo defecisset. Vixit annos lxxxiii, regnavit xlii.

μοῦς, οὐτε στάσις, οὐτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείας ἱσθόρηται Νομῶ βασιλεύοντος. Οὐδ' ἐπ' ἐκείνους τι φθόνος, ἢ ἔχθρα, ἢ σύστασις ἀνδρῶν, καὶ ἐπιβουλὴ δι' ἔρωτα βασιλείας γενέσθαι ποι ἀναγέγραπται. Θυγατέρα δ' ἐσχληκῶς Πομπιλίαν, Μαρκίω ταύτην ἐξέδοτο, ἐξ ἧς Μάρκιο· Ἄγχο· θυγατριδοῦς ἐτιχθη αὐτῷ, ὃς μετὰ Τοῦλλον Ὀστίλλιον ἐβασίλευσε. Τοῦτον πενταέτη καταλιπὼν ὁ Νομῶς ἐτελεύτησε, κατὰ μικρὸν ὑπὲρ γήρωσ καὶ νόσου. μαλακῆς ἀπομαραίνόμενος, χρόνον τριετῆ τοῖς ὀφθόμοις προσβιώσας. Στενωθεὶς ἐτι ἐπὶ τρισὶ τεσσαράκοντα.

τὴν ἀγορὰν προσφερομένων αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρασήμων, ἐπισχέειν καλεῦσας, ἔφη δεῖσθαι καὶ τοῦ Θεοῦ, τὴν βασιλείαν ἐμποδοῦντος αὐτῷ. Ἄνεισιν οὖν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ θύσας, οὕτω δὲ τὴν βασιλικὴν ἀναλαδὼν ἐσθῆτα, κατέβαινε. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν πρώτων μὲν τῶν τριακοσίων διέλυσε σύστημα, οὐς περὶ τὸ σῶμα εἶχε Ῥωμύλος ἀεὶ· οὐ γὰρ δεῖν ἀπιστεῖν πιστεύουσιν ἔλεγεν, οὐδὲ βασιλεύειν ἀπιστούντων ἡξίου. Ἐἶτα τὴν πόλιν ἐκ σκληρῶς καὶ πολεμικῆς ἐπεχείρει· μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ εἰρηνικωτέραν, ἀνθρωποειδῆ τε καὶ ζωόμορον εἰκόνα Θεοῦ ἀνίστασθαι Ῥωμαίοις ἀπέληκεν. Ὅθεν οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν οὔτε πλαστὸν εἶδος Θεοῦ. Ἐν ἑκατὸν δὲ πρὸς ἑβδομήκοντα ἔτεσι ναῦν αὐτοῖς ἀνεγειρομένων, οὐδὲν ἑμμορφον ἐποίησεν ἀφιδρυμα, ὡς οὔτε ὄσιον ἀφομοιοῦν τοῖς χεῖροσι τὰ βελτίονα, οὔτε ἐφάπτεσθαι ἄλλως Θεοῦ δυνατὸν ἢ νοῆσαι. Καὶ τὰς θυσίας δὲ ἀναιμάκτους ποιῆσθαι ἐθέσπισε δι' ἀλφίτων τε καὶ σπονδῆς· δεῖν γὰρ τοῦς Θεοῦς, εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης φύλακας ὄντας, φόνου καθαρῶς εἶναι· μήτε δὲ ἀκούειν τι τῶν θείων, μήτε ὄραν ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἀγνοῦντας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστη τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν. Ἐκ δὲ τούτων καὶ ἄλλων πλείων, ἃ διῆ τὸ πλῆθος παρήκαμεν, διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον τοῖς τότε ἀνθρώποις ἐξ ἐθισμού ὁ Νομῶς ἐνεποίησεν. Αὐτὸν δὲ οὕτω φασὶν εἰς τὸ θεῖον ἀνηρτησθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε προσαγγελίας αὐτῷ θύοντι ποτὲ γενομένης ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, μετιδίασαι καὶ εἰπεῖν, Ἐγὼ δὲ θύω. Καὶ τὴν χώραν δὲ ἦν αἰχμῇ Ῥωμύλος ἐκτήσατο, διένειμεν οὕτως τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀφαιρῶν ἐξ αὐτῶν τὴν ἀπορίαν, ὡς ἀνάγκη τῆς ἀδικίας ποιητικῆς, καὶ τρέπων εἰς γεωργίαν ὡς ταύτης ἐξημερούσης τὸν δῆμον, καὶ δριμύν εἰρήνης δυναμένης ἐμποιεῖν ἔρωτα. Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον παρ' αὐτοῦ τοῖς μῆσι προστεθῆναι, δωδεκάμηνον κατὰ τὸν τῆς σελήνης δρόμον νομοθετήσαντος· λογίζεσθαι τὸν ἐνιαυτὸν, δεκάμηνον πρόσθεν ὄντα, ὡς ἐνίοις τῶν βαρβάρων τρίμηνον, καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀρκάσι μὲν τετράμηνον, τοῖς δὲ Ἀκαρνανῶσιν ἐξάμηνον. Αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτός, εἶτα τετράμηνος· διὸ καὶ ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καίτοι μὴ ὄντες, πλῆθος ἀμύχανον ἐτῶν ἐπιταῖς γενεολογίαις εἰσάγοντες, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας εἰς ἐτῶν τιθέμενοι ἀριθμῶν. Καὶ τὸν Ἰανουάριον δὲ Νομῶς εἰς ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἀπένειμεν. Οὕτω δὲ δικαιοσύνη καὶ εὐσεβεῖα συνεθίσαντος τὸ ὑπῆκουσ, ἐξήρητο πάντα τὰ τοῦ πολέμου. Οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἡμέρωτο τῇ τοῦ βασιλέως εὐνομίᾳ καὶ τῇ πραότητι, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλω πόλεις ἀρχῇ μεταβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθο· εἰσεβύθη πάντας εἰρήνης· καὶ τοῦ δικαίου, γῆν φυτεύειν, καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ εὐδεσθαι θεοῦς. Οὕτω γὰρ πόλις

Γ'. Τοῦ δὲ Νομᾶ τελευτήσαντος, καὶ μηδένα κα-
 τὰ ἱππότου διάδοχον, Ὀστίλλιος Τοῦλλος ἤρθη παρὰ
 τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς· ὃς τὰ πλείεστα τῶν τοῦ
 Νομᾶ χλευάσας ἠθῶν, τὸν Ῥωμίον ἐζήλωσε, καὶ
 πρὸς μάχας αὐτὸς τε ὤρμα, καὶ τὸν δῆμον ἠρέθι-
 ζεν. Ἀρπαγῆς γούν γενομένης παρὰ Ῥωμαίων ἐξ
 Ἀλθανῶν, ὤρμησαν πρὸς μάχην ἐκάτεροι. Πρὸ δὲ
 τῷ συμβαλεῖν κατηλλήθησαν, καὶ ἐς μίαν πόλιν ἀμ-
 φότεν ἔδδοκει συνοικῆσαι τοῖς γένεσιν. Ἐκάστου δὲ
 τῆς οικείας ἐχομένω, καὶ τὸ ἕτερον εἰς ταύτην ἀξι-
 ούντος μεταναστεῦσαι, ἀπέστησαν τοῦ σκοποῦ. Εἶτα
 περὶ τῆς ἡγεμονίας διηρέθησαν· ὡς δὲ οὐδεὶς τῶ
 ἐτέρῳ παρεχώρει αὐτῆς, ἀγωνίσασθαι συνέθεντο
 περὶ τῆς ἀρχῆς. Οὐτε δὲ τοῖς στρατοπέδοις ὄλοις
 ἔδοκει μαχέσασθαι, οὐτε μὴν μονομαχίᾳ κριθέσε-
 σθαι. Ἦσαν δὲ παρ' ἀμφοῖν τριῖδυμοι ἀδελφοί, ἐκ
 μητέρων γεγονότες δ.δύμων, Ἰσθλίκης τε καὶ Ἰσπα-
 κίης τὴν ἰσχύν. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ μὲν τῶν Ῥωμαίων
 Πουκλιόρα·ιοι, οἱ δὲ τῶν Ἀλθανῶν Κουρίαται. Τοῦ-
 τούς εἰς μάχην προεβάλοντο, παρ' οὐδὲν τὴν πρὸς
 ἀλλήλους αὐτῶν συγγένειαν θέμενοι. Οἱ δὲ ὕπλισά-
 μενοι, καὶ ἐν τῷ μεταχειρμῆ τῶν στρατοπέδων ἀντι-
 παρταξάμενοι, θεοὺς τε ὀμογόνους ἀνεκαλοῦντο, καὶ
 συνεχῶς ἀνέθλεπον πρὸς τὸν ἥλιον. Συμβαλόντες δὲ
 ποτὲ μὲν ἀθρόοι, ποτὲ δὲ καὶ καθ' ἓνα ἐμάχοντο.
 Τέλος δὲ τῶν μὲν τῶν Ῥωμαίων δύο πεσόντων,
 τῶν δὲ Ἀλθανῶν ἀπάντων τρωθέντων, ὁ Ὀράτιος ὁ
 κατάλοιπος, ὅτι τοῖς τρισὶν ἅμα, εἰ καὶ ἄτρωτος ἦν,
 οὐκ ἠδύνατο ἀντιτάξασθαι, ἐνέκλιεν, ὡς ἂν διώκον-
 τες αὐτὸν σκεδασθῶσι, κάπειδῃ πρὸς τὴν διώξιν διε-
 σπάρησαν, ἐκάστῳ ἐπιτιθέμενος ἅπαντα· διεσπάρ-
 εσα, κἀντεῦθεν τετίμητο. Ὅτι δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν
 φροσπεκτείνεν, ὀλοφυρομένην ἐπεὶ τὰ τῶν ἀνε-
 ψίων σκόλα ἔωρα φέροντα τὴν Ὀράτιον, φόνου
 ἐπιβῆ· εἰς δὲ τὸν δῆμον ἐκκλήτων αἰτήσας, ἀφείθη.
 Οἱ δὲ Ἀλθα·οὶ τότε μὲν ὑπήκοοι τῶν Ῥωμαίων
 ἔγένοντο· ὕστερον δὲ τὰς συνθήκας ἀθετήσαντες, καὶ
 ὡς ὑπήκοοι πρὸς συμμαχίαν κληθέντες, μετατίθειαι
 δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης ἐπι-
 χειρήσαντες, καὶ συνεπιθέσθαι Ῥωμαίοις, γνωσθέν-
 τες ἐκολάσθησαν, καὶ πολλοὶ μὲν ἐκτάνθησαν, καὶ ὁ
 αὐτῶν ἐξηγούμενος Μέντιος· οἱ ἄλλοι δὲ μετινάστα-
 σιν ἐπιβόν. Καὶ ἡ πόλις αὐτῶν Ἀλθα κατεσκάφη, πεντακισία που ἐτῆ Ῥωμαίοις νομισθεῖσα μητρο-
 πόλις. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς πολεμίους ὁ Τοῦλλος, κράτιστος ἔδοξεν, τοῦ Θείου δὲ παρημέλει. Νόσου δ' ἐν-
 σκιφάσης λοιμώδους, καὶ αὐτὸς νοσήσας, εἰς δεσποδαμονίαν ἀπέκλιεν. Ἐσχηκέναι μίντοι τοῦ βίου
 λέγεται τέλος, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν, ἢ ἐπιβουλεύθεις ὑπὸ Μαρκίου Ἀγκου, ὃς θυγατρὸς
 ἔγγυανεν, ὡς εἴρηται, τοῦ Νομᾶ. Ἐβασίλευσε δὲ Ῥωμαίων ἐτη δύο ἐπὶ τριάκοντα.

Ζ'. Ἐπεὶ δὲ Ὀστίλλιος ἐτελεύτησε (80), διεδέ-
 ξητο τὴν βασιλείαν ὁ Μάρκιος, παρ' ἐκόντων τῶν
 Ῥωμαίων ταύτην λαβῶν. Ἦν δὲ τὴν χεῖρα οὐκ ἄρ-
 τος τὴν γὰρ ἀγκύλην πεπήρωτο, ὅθεν καὶ Ἀγκος
 ἐπώνυμον ἔσχηκεν. Ἐπεικῆς δὲ ὢν, ἰναγκάσθη
 μεταδύσθαι, καὶ πρὸς στρατείαν ἐτρέπετο. Οἱ γὰρ
 λοιποὶ Λατῖνοι διὰ τε τὸν τῆς Ἀλθῆς βλεθρον, καὶ
 περὶ αὐτῶν δεδοικότες, μὴ τι πάθωσιν ὁμοίον, δι'

VI. Numa sine successore defuncto, Tullus Ho-
 stilius a senatu populoque Romano rex electus,
 institutis Numæ plerisque derisis, Romulum magis
 est æmulatus, ad bella et ipse propensus, et populi
 concitator. Cum igitur forte evenisset, ut Romani
 ex Albano agro prædas egissent, uterque populus
 ad bellum spectavit. Sed ante congressum recon-
 ciliati pepigerunt, ut unam urbem incolerent.
 Utrouque autem suam defendente, et ut in eam
 migraretur postulante, id consilium repudiarunt.
 Post etiam de principatu orta controversia, cum
 neuter alteri cederet, convenit ut inter se dimi-
 carent, non totis copiis, neque singulari certamine.
 Sed erant apud utrosque tergemini fratres, gemel-
 lis orti matribus, nec ætate nec viribus dispa-
 res : quorum Romani, P. Horatii, Albani Curiatii voca-
 bantur : eos ad pugnam destinant, non habita ratione
 cognationis. Qui armati, et in medio duorum
 exercituum instructi, deos patrios invocarunt, et
 subinde solein intuiti sunt. Inter se congressi, alias
 conferti, alias singulatim dimicarunt. Tandem
 duobus Romanis prostratis, et Albanis omnibus
 vulneratis, Horatius superstes, 324 cum quamvis
 integer tribus par esse non posset, capessit fugam,
 ut persequendo segregarentur. Quo facto, singulis
 aggressus, omnibus interfectis, insigni victoria
 potitur. Sed quia sororem quoque interfecerat, ob
 visa in humeris ipsius, consobr. norum spolia la-
 mentantem, cædis actus est reus : sed provoca-
 tione ad populum facta, absolutus. Albani tum
 Romanorum imperium subierunt. Post pacis viola-
 tatis, cum ut subditi ad belli societatem evocati,
 pugnae tempore se ad hostes conferre, ac in Ro-
 manos impetum facere voluisse comperti essent,
 multi occisi sunt, et dux eorum Metius : cæteri
 Romam migrare jussi, Alba diruta, quæ ad annos
 5 Romanorum fuerat metropolis. Tullus bellator
 optimus, sed numinis cultor negligens, cum in
 pestilentia ipse quoque ægrotasset, ad superstitionem
 deflexit. Dicitur fulmine conflagrarse : aut
 Anci Marcii insidiis, nepotis Numæ, ut dictum est,
 periisse. Regnavit annos 11 et xxx.

penτακισία που ἐτῆ Ῥωμαίοις νομισθεῖσα μητρο-
 πόλις. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς πολεμίους ὁ Τοῦλλος, κράτιστος ἔδοξεν, τοῦ Θείου δὲ παρημέλει. Νόσου δ' ἐν-
 σκιφάσης λοιμώδους, καὶ αὐτὸς νοσήσας, εἰς δεσποδαμονίαν ἀπέκλιεν. Ἐσχηκέναι μίντοι τοῦ βίου
 λέγεται τέλος, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν, ἢ ἐπιβουλεύθεις ὑπὸ Μαρκίου Ἀγκου, ὃς θυγατρὸς
 ἔγγυανεν, ὡς εἴρηται, τοῦ Νομᾶ. Ἐβασίλευσε δὲ Ῥωμαίων ἐτη δύο ἐπὶ τριάκοντα.

VII. Mortuo Tullo, regnum a Romanis Marcio
 est delatum : qui ob virum manus, quod cubitum
 flectere non poterat, Anci cognomentum habuit :
 et cum leni esset ingenio, necessario ad bella
 gregenda se contulit. Nam reliqui Latini tum ob
 Albæ excidium, tum similis cladis metu, irati qui-
 dem Tullo superstite Romanis erant : sed virum
 strenuum metuentes, iras reprimabant. Marcium

Variæ lectiones et notæ.

(80) Ἐπεὶ δ' Ὀστίλλιος ἐτελεύτησε. Ita etiam alter e. cod. i. Reg., et alter pro his verbis habet
 διεξήγαγε δὲ αὐτὴν ὁ Μάρκιος.

vero ob pacis studium, injuriis opportunum esse rati, prædas ex agris egerunt. Ille vero gnarus, pacis causam esse bellum, invadit eos, a quibus invadebatur, atque ulciscitur, urbes expugnat, quarum unam evertit : et captivis, quos multos ceperat, pro mancipiis utitur, multos etiam in civitatem Romanam mittit. Romani, cum finitimi potentiam eorum, et ditionem crescere ægre ferentes, hostes se professi essent, Fidenas obsidione ceperunt ; Sabinos affixerunt, dispersos aggressi ; et castris eorum captis, alios terrore injecto vel invitos pacem servare coegerunt. His rebus gestis, Marcus mortem obiit, anno regni xxiv exemplo avi religiosus deorum cultor.

καὶ τὸ σφῶν ἄλλοις στρατόπεδον ἑτέρους δ' ἐκποθήσαντες, εἰρηναίειν καὶ ἀκοντας παρεσκευάσαν καὶ ἐπὶ τούτοις Μαρκίῳ ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, εἰκοσιν ἑνιαυτούς καὶ τέσσαρας ἄρξαντι, καὶ πολλὴν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν πάππον Νομῶν ποιουμένην τὴν ἐπιμέλειαν (81).

VIII. L. Tarquinius Demarati Corinthii exsulis, qui Tarquinius 325 Tyrreniæ urbem migrarat, ex indigena muliere filius, Lucamon vocatus, regnum sibi vindicavit. Is cum amplum patrimonium suscepisset, nec tamen ut advena a Tarquiniensibus ad summos honores eveheretur, Romam migrat : mutatoque nomine, ab urbe in qua habitarat, L. Tarquinius appellatur. Fertur autem, cum sedem mutaret, aquila devolasse, raptoque pileo, quom capite gerebat, subvolasse ac magno clangore edito, eundem capiti apte reposuisse. Unde nihil humile animo conceperit, et alacriter Romæ con-sederit, ubi non multo post in primis est numeratus. Nam cum opibus haud parce uteretur, prudentia et urbanitate potentioribus sibi conciliatis, a Marcio in patricios et senatum lectus est, et dux exercitus designatus, credita etiam liberorum et regni tutela. Nam se bonum virum præbebat, pecuniam egentibus impertiebat, rogantibus libenter ferebat opem, malum faciebat dicebatve nemini, accepta beneficia exaggerabat. Offensas vel dissimulabat, vel extenuans oblivioni mandabat : eos a quibus læsus esset, adeo non ulcisciebatur, ut etiam beneficis demereretur. His moribus et Marcium ipsum, et regio amicos sibi devinxit, existimationem viri boni et sapientis consecutus, quam non perpetuo conservavit. Marcii namque defuncti duobus filiis iniquum se præbuit, erepto regno, quod cum illis senatus populusque delaturus esset, illi senatoribus potentissimis sibi adjunctis, et adolescentibus procul ad venationem ablegatis, nihil non et dixit et fecit, donec regnum impetrasset : id se pueris, ubi adoleviscent, redditurum professus. Rerum autem potitus Romanos ita tractavit, ut regio adolescententes nunquam ipsi prælaturi essent, quorum animos et corpora assuetudine ignaviæ per benignitatis speciem corruptit.

ἀρχῆς μὲν εἶχον Ῥωμαῖοι· τοῖς δὲ περιῆν ὁ Τούλης, δεδιότες ἑκείνον ὡς μάχιμον, συνεστῆλλοντο. Τὸν δὲ Μάρκιον εὐεπίθετον ἠγησάμενοι διὰ τὸ εἰρηναῖον τῆς γλώμης, τῇ τε χώρᾳ ἐπήλαον, καὶ αὐτὴν ἐληήσαντο. Συναῖς δ' ἑκείνος εἰρήνης εἶναι τὸν πόλεμον αἴτιον, ἐπιτίθεται τοῖς ἐπιθεμένοις, καὶ ἀνημόνατο, καὶ πόλεις εἶλεν αὐτῶν, ὧν μίαν κατέσκαψε, καὶ πολλοῖς τῶν ἄλλόντων ὡς αἰχμαλώτοις ἐχρήσατο, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην δὲ συχνοὺς ἑτέρους μετόπισεν. Ἀξαναομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῆς χώρας σφοῖς προστιθεμένης, οἱ πλησιόχωροι ἤχθοντο, καὶ αὐτοὺς Ῥωμαῖοι ἐξεπολέμωσαν· ὅθεν αὐτῶν Φιδηνάτας μὲν πολιορκίᾳ ἐκράτησαν, Σαβίνους δ' ἐκάκωσαν, αὐτοῖς τε προσπασόντες ἐσκειασμένοις.

H. Λούκιος δὲ Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν φεικώσατο, δὲ Δημαράτου μὲν ἦν παῖς Κορινθίου, φυγόντος· δὲ καὶ εἰς πόλιν Τυρσηνίδα Ταρκυνίαν ἐγκατοικήσαντος· ἐξ αὐθιγενοῦς γυναικὸς ἐκαίῳ ἐτέχθη, Λουκούμων ὀνομασθεὶς. Πολλὰ μὲντοι πατρῶθεν διαδεξιμένος, ὅτι μὴ τῶν πρωτείων παρὰ τῶν Ταρκυνισίων ὡς ἐπῆλος κατηξίωτο, πρὸς τὴν Ῥώμην μεταναστεύει, καὶ τὴν κλήσιν συμμεταθέμενος, καὶ μετωνομάσθη Λούκιος Ταρκύνιος ἐκ τῆς πόλεως ἐν ἣ παρῆκε. Αἰγεται δὲ μετοικιζομένου ἀετὸς καταπὰς ἀράσσει τὸν πῖλον, ὃν εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ μετεωρισθεὶς καὶ κλάγας ἐπὶ πόλι, ἀυθὺς αὐτὸν ἐπαρμόσαι τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ, ὡς ἐντεῦθεν μὴδὲν ἐλπίσαι· μικρὸν, καὶ προθύμως τῇ Ῥώμῃ ἐγκατοικήσαι, ὅθεν τοῖς πρώτοις οὐ μετὰ πολὺ συνηριθμητο. Τῷ δὲ γὰρ πλούτῳ χρώμενος ἀφαιδέστερον, συνέσει τε καὶ εὐτραπέλλᾳ τοὺς δυνατοὺς οικειούμενος, ἐς τοὺς εὐπατριδας καὶ τὴν βουλήν κατελέχθη παρὰ Μαρκίου, καὶ στρατηγὸς ἀπεδείχθη, καὶ τὴν τῶν παίδων ἐκείνου ἐπιτροπείαν, καὶ τῆς βασιλείας πεπίστευτο. Ἐδείκνυε γὰρ αὐτὸν ἀγαθὸν ἄνδρα, χρημάτων τε τοῖς διομένοις μεταδίδους, καὶ αὐτὸν ἴτοιμον παρέχων εἰ τις δόκιο αὐτοῦ εἰς βοήθειαν· φαῦλον δὲ (82) τι οὐτ' ἔπραττεν, οὐτ' ἔλεγεν οὐδενί. Καὶ εἰ τι πρὸς τινων εὐ ἐπασχεν, ἐξῆρε τὸ γινόμενον· εἰ δὲ τι καὶ ἐπαχθέστερον αὐτῷ γένοιτο, ἢ οὐδ' ἐλογίζετο τὸ λυποῦν, ἢ καὶ φαυλίσως παρελογίζετο· οὐ μόνον τε οὐκ ἠμόνατο τὸν λευπηκότα, ἀλλὰ καὶ εὐηργέται. Τούτοις αὐτὸν τε τὸν Μάρκιον, καὶ τοὺς παρὶ αὐτὸν ἔχε·ρώσατο, καὶ ὄξεν ἄνδρὸς ἐκτέησατο σοφοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ· ἀλλ' οὐ προσέμεινε μέχρι τέλους αὐτῷ ἢ ὑπόληψις. Τοῦ Μαρκίου γὰρ τελευτήσαντος, κακῶς περὶ τοὺς ἐκείνου διετίθη δῶα υἱεῖς, καὶ τὴν βασιλείαν ἐσφατερίσατο. Τῆς τε γὰρ βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τοὺς τοῦ Μαρκίου παῖδας χειροτονεῖν μελλόντων, ἐκείνος τῶν βουλευτῶν τε τοὺς δυνατωτάτους μετήλαθε, καὶ τοὺς ὄρφανους πόρρω

Variæ lectiones et notæ.

(81) καὶ πολλὴν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν πάππον Νομῶν ποιουμένην τὴν ἐπιμέλειαν. Desunt hæc verba in codd. Reg. et Collb.

(82) φαῦλον δέ. Ex Dionis lib. 1, in Excerptis Valesianis.

ποι πέμψας εἰς θήραν, οἷς τε εἶπε, καὶ οἷς ἔπρα-
 ξεν, αὐτῷ τὴν βασιλείαν ψηφίσασθαι παρεσκεύασεν,
 ὡς ἀνθρωθεῖσιν αὐτὴν δῆθεν τοῖς παισὶν ἀποδώσονται.
 Ἐγκρατὴς δὲ καταστάς τῶν πραγμάτων, οὕτω τοὺς
 Ῥωμαίους διέθετο, ὥστε μηδέποτε θελήσειεν ἀνθε-
 λίσσασθαι τοὺς παῖδας ἐκείνου· καὶ τὰ μειράκια δὲ
 πρὸς βρασιάνην ἐθίζων, τὰς τε ψυχὰς αὐτῶν, καὶ τὰ
 σώματα σὺν χάριτι δὴ τινι ἐφθεῖρε. Δεδιώξαι δὲ καὶ
 οὕτως ἔχων, ἰσχὺν αὐτῷ ἐν τῷ συνεδρίῳ περιεποιή-
 σατο. Τοὺς γὰρ φίλους αὐτῷ ἐκ τοῦ δήμου διαχει-
 μένους· περὶ διακοσίους ἐς τοὺς εὐπατρίδας ἐνέγραψε,
 καὶ βουλευτάς· καὶ οὕτω τὴν τε γερουσίαν ὑφ' αὐ-
 τὸν, καὶ τοὺς πολλοὺς ἐποίησατο, καὶ τὴν στολήν
 πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἤμειψεν. Ἡ δὲ ἦν ἱμά-
 τιον καὶ χιτῶν διοπόρφυρα καὶ χρυσοπάσσα, στέφα-
 νός τε λίθων χρυσοδέτων, καὶ σκήπτρον, δίφρος τε
 ἐλεφάντινος, οἷς καὶ οἱ μετὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι, καὶ
 οἱ τὴν αὐτοκράτορος ἔχοντες ἡγεμονίαν ἐχρήσαντο.
 Καὶ θεορίππῳ ἐν τοῖς· ἐπινοήσας ἐπόμπευσε, καὶ
 βαδούχους διὰ βίου δώδεκα ἔσχε. Πάντως δὲ καὶ
 ἄλλα πλείω ἐκαινοτόμησεν ἄν, εἰ μὴ τις ἄττος
 Ναούτος τὰς φυλάς αὐτὴν βουλευθέντα μετακοιμήσας
 κελώλυκεν, ὃς οἰωνιστὴς ἦν, οἷος οὐχ ἕτερος γέγονε.
 Τοῦτον ἐνουβρίσαι, διὰ τὴν ἐναντίωσιν ὀργισθεῖς, καὶ
 τὴν ἐσχὴν ἐξουθενῆσαι διεμελέτησεν ὁ Ταρκύνιος.
 Λαβὼν οὖν ἐν τῷ κόλπῳ ἀκόνην τε καὶ ξυρῶν, ἐς τὸν
 δῆμον παρῆλθεν, ἔχων ἐν νῷ τμηθῆναι τῷ ξυρῷ
 τὴν ἀκόνην, πρῶγμα τῶν ἀδυνάτων, εἰπὼν τε ὅσα
 ἰβούλετο, ἐπεὶ ἄττος ἀντέλεγεν ἐντονώτατα, μη-
 ἐν ὑφίμενος· *Εἰ μὴ φιλοσεϊκῶς ἀντιλέγεις*, ἔφη,
 ἀλλ' ἀληθῆ λέγεις, ἐπὶ πάντων τούτων ἀπόκριται
 μί, εἰ δὲ κατὰ νοῦν ἔχω κοιῆσαι, γρηῃσται. Ὁ
 δὲ ἄττος αὐτοῦ που οἰωνισάμενος παραυτίκα, καὶ
 πάνυ γε, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, δὲ διανοῆ, εἴσται ἐπιτε-
 λές. Ὁκούν, ἔφη, τὴν ἀκόνην ταύτην λαβὼν, τῷ ξυρῷ
 τούτῳ δίατμε· τοῦτο γὰρ γενέσθαι διανενοῆμαι. Ὁ
 δὲ ἐλαβὲ τε αὐτὴν εὐθύς καὶ δίακαψε. Θαυμάσας δὲ ὁ
 Ταρκύνιος, ἄλλας τε τιμὰς ἐκείνῳ παρέσχε, καὶ
 χαλκῆς εἰκόνας ἤξίωσε, καὶ οὐδὲν εἰς τῆς πολιτείας
 ἡλλοίωσε, πρὸς πάντα τε τῷ ἄττι συμβούλῳ ἐκέ-
 χρητο. Μαχεσάμενος δὲ Λατίνοις ἀποστατήσασιν,
 ἔπειτα καὶ Σαβίνοις ἐς τὴν Ῥωμαίδα ἐμβαλοῦσι
 συμμαχοῦμένοις ὑπὲρ Τυρσηνῶν, ἀπάντων ἐκράτησε.
 Τῶν δὲ τῆς Ἑστίας ἱερειῶν ἄς παρθενεῦσιν διὰ
 βίου κνόμεσται, φωράσας τινὰ συμφορεῖσαν ἀνδρὶ,
 ὑπόχτων τινα κατασκευάσας ὑποδρομὴν προμήκη,
 κίβηθιν τε θεῖς ἐν αὐτῇ, καὶ λύχρον, καὶ τράπεζαν
 στείων ὑπόπλεων, ἐκεῖ τὴν φθαρῆσαν προπεμπο-
 μένην ἐκέμισε· καὶ ζώσαν εἰσαγαγὼν, ἐγκατωκοδό-
 μησε, καὶ οὕτω τὰς τὴν παρθενίαν μὴ τηρησάσας
 τῶν ἱερειῶν ἐξ ἐκείνου τιμωρεῖσθαι κεράτηκεν. Οἱ
 δὲ ταύτας αἰσχύνοντες, εἰς ξύλον τὸν αὐχένα δίκρουν ἐμβάλλονται ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ μετὰ τοῦτο γυμνοὶ αἰ-
 κιζόμενοι ἀποψύχουσιν. Ἐπέθεντο μέντοι τῷ Ταρκυνίῳ οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες, ἐπεὶ μὴ τῆς ἀρχῆς
 αὐτοῖς παρεχώρει, ἀλλὰ τινα Τούλλιον τεχθέντα οἱ ἐξ αἰχμαλωτίδος προῆγε πάντων· ὃ δὲ, μάλιστα τοὺς
 εὐπατρίδας ἐλύπει, ὧν τινὰς προσεταιριζάμενοι, αὐτῷ ἐπιβούλευσαν, δῶα τινὲς χωριτικῶς ἐσταλ-
 μένους ἀξίνας· καὶ δρεπάνους ὀπλισμένους, αὐτῷ ἐπιθέσθαι παρεσκεύασαντες. Οἱ ἐπεὶ μὴ ἀγοράζοντι
 τῷ Παρκυνίῳ ἐνέτυχον, ἐπὶ τὰς θύρας τῶν βασιλείων ἦγον, ἀλλήλοισ δῆθεν διαμαχόμενοι, καὶ οἱ ἐς δῆριν
 ἔλθειν εἰδόντες, καὶ τυχόντες τούτους εἰς λόγους ἀλλήλοισ ἀντιμαχόμενοι, καὶ δεικνυμένους τῷ

A Cum autem eos etiam sic metueret, suas opes in
 concilio auxit, et ex plebe amicis in patricios et
 seniores lectis : quo pacto et senatum et plebem
 subegit. Habitum etiam magnificentiorem sumpsit,
 tunicam et vestem purpuream auro distinctam,
 coronam auream gemmis ornatam, sceptrum, et
 sellam eburneam : quibus 326 et secuti reges,
 et imperatores quoque Romanorum sunt usi. Victis
 hostibus, quadrigis magnifice est invehctus, et li-
 ctiores per omnem ætatem XII habuit. Omnino etiam
 alia innovaturus fuit, nisi ei tribus mutaturis
 Actius Navius augur præstantissimus obstulisset.
 Ei cum ob adversationes iratus illudere, et artem
 eludere studeret, cotem et novaculam in sinu
 gestans, ad populum prodiit, id animo agitans, ut
 B cos novacula discinderetur, quod fieri nequaquam
 posset. Cumque dixisset quæ voluerat, Actio acer-
 rime adversante, ac minime cedente : Nisi, inquit,
 adversandi studio refragaris, et vera dicis, coram
 omni populo mihi respondeo, num id quod in animo
 habeo, possit fieri. Cum ille in augurio rem statim
 expertus, profecto futuram dixisset : Atqui hoc
 animo agitavi, inquit, te novacula cotem discissurum.
 Tum illum haud cunctanter discidisse cotem fer-
 runt. Id admiratus Tarquinius, tum alios honores
 Actio habuit, tum æneam statuam erexit : et rei-
 publicæ ordine non mutato, consilii eius usus est
 ad omnia. Latinorum defectionem compescuit.
 Sabinos, qui Tyrrhenis adjutoribus in Romanum
 agrum impressionem fecerant, superavit. Unam e
 Vestalibus, quibus perpetua servanda est virginita-
 tas, a quodam stupratam, in subterraneo specu
 oblongo excavato, ibique lectulo, lucerna, et mensa
 cibariis plena, collocatis, multis stupratam eo de-
 ducentibus, viventem obstruxit. Et sic ab illo tem-
 pore de inæstis Vestalibus pœnas sumi, receptum
 est. Qui vero illas violarint, collo furcæ in foro in-
 sertis, nudi flagris cæduntur, donec exspirarint.
 Cæterum Marci liberi, cum regnum eis non resti-
 tueret, sed Tullium quemdam serva sibi natum
 omnibus antiferret, idque patricii quoque ægerrime
 paterentur, quibusdam illorum ascitis, insidias ei
 parant : subornatis duobus, qui agræstium more
 ascitis et falcibus armati, eum aggredierentur. Qui
 D cum Tarquinium in foro non invenissent, ad re-
 gias fores venerunt, inter sese rixantes, et se ad
 regem admitti postulantes. Quo impetrato, cum in-
 vicem dicerent, rex in alterum causam dicentem
 intentus, ab altero cecidit. 327 Hic Tar-
 quinii fuit exitus, cum annos VIII et XXX re-
 gnasset.

ἐνὶ προσέχοντα τὸν Ταρκύνιον ὁ ἕτερος κατεργάσατο. Ὁ μὲν οὖν Ταρκύνιος τοιοῦτον ἔσχε τέλος, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ βασιλεύσας ἐνιαυτούς (83).

IX. Regnum autem Romanorum Tullius opera A Tanaquilis, Tarquini uxoris, est adeptus. Hunc Ocrisia quædam, Servii Tullii Latini conjux, bello capta, et Tarquinio tradita, sive domo uterum ferens, sive post captivitatem gravidam facta (utrumque enim fertur) peperit. Ei puero interdium in sella dormienti magnam e capite flammam emicuisse tradunt : qua visa a Tarquinio, diligenter sit educatus, et per ætatem in patricios et Senatium lectus. Tarquini percussoribus comprehensus, uxor ejus et Servius, compertis insidiis, mortem regis principio celant : sublaturumque tanquam adhuc viventem, se curare simulant : et interim paciscuntur, ut Tullius regno illis, ubi adoleverint, cedat. Cum autem clamor impetusque multitudinis vix sustineri posset, Tanaquil ex superiore parte ædium, *Populum bono animo esse jubet, maritum enim suum vivere, propediem ipsum eos visuros. Ut autem per otium curari possit, neque tamen rerum administratio, eo ægrotante, langueat, interim Tullio munia regis mandasse.* Quæ cum dixisset, Tullium ob virtutis opinionem haud inviti admiserunt. Is suscepta reipublicæ procuratione, pleraque se de Tarquinii facere sententia simulabat : cumque sibi populum in omnibus dicto audientem esse cerneret, percussores Tarquini, quem forte adhuc vivere dixit, propter insidias factas ad Senatium adductos, et captiis damnatos occidit. Cum vero Marcii filii metu ad Volscos confugissent, tum denum Tarquini mortem palam fecit, aperteque regnum tenuit : ac primum præ se tulit, se tutorio nomine filiorum Tarquini, principatum administraturum. Deinde ad plebis animos conciliandos conversus, quod ea facilius quam patres cessura esset, pecuniam distribuit, agros singulis assignavit, et servos manumittendos et in tribus referendos curavit. Quæ cum potentes ægre ferrent, constituit, ut liberti patronis quædam officia vicissim præstarent. Patriciis autem ei succensentibus, et præter alia illud quoque dicentibus, eum nemine auctore potiri rerum : pro concione **323** multa populo grato locutus effecit, ut statim integrum sibi regnum ab eo decerneretur. Pro quo ut gratiam referret, cum alia plebi donavit, tum nonnullos eorum in senatum legit : qui cum olim plurimis rebus deteriori conditione essent, quam patricii, progressu temporis (interregno et sacerdotiis quibusdam exceptis) par cum illis jus obtinuerunt, neque præter calceos quidquam ab illis diversum habuerunt. Nam patricii calceos urbanos gestarunt, et corrigiarum implexione et forma litteræ adornatos,

Θ'. Τὴν δὲ τῆς Τρώης βασιλείαν ὁ Τοῦλλιος διεδέξατο, συνεργία τῆς τοῦ Ταρκυνίου γυναικός, Τανακυλίδος. Τοῦτον δὲ γυνὴ τις Ὀκρισία καλουμένη, Σερούλου Τοῦλλίου (84) ἀνδρὸς Λατίνου εὐνητεία ἐν τῷ πολέμῳ ἀλούσα, καὶ τῷ Ταρκυνίῳ ἐξαιρηθεῖσα, τέτοκεν, ἢ ἐγκύμων οἰκοθεν οὔσα, ἢ συλλαβοῦσα μετὰ τὴν ἄλωσιν· λέγεται γὰρ καὶ ἐμφοτέρα. Οὗτος ἐξ παιδᾶς ἤδη τελῶν ἐπὶ διφρου μὲθ' ἡμέραν κατέδραβε, καὶ πῦρ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πολὺ ἐδόκει ἐξάλλεσθαι. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, διὰ σπουδῆς ἤγε τὸν παῖδα, καὶ εἰς ἡλικίαν ἀφιγμένον τοῖς εὐπατρίδαις καὶ τῇ γερούσια συνέταξε. Συλληφθέντων οὖν τῶν τοῦ Ταρκυνίου φονέων, μαθοῦσα ἢ ἐκείνου γυνὴ καὶ ὁ Τοῦλλιος τὴν παρασκευὴν τῆς ἐπιβουλῆς, οὐ φανερὸν αὐτίκα τὸν τοῦ Ταρκυνίου θάνατον ἔθεντο, ἀλλ' ἀνελόμενοι αὐτὸν ὡς ἐτι ἐμπνέοντα ἐθεράπευον δῆθεν, κἀν τούτῳ πίστεις ἀλλήλοις ἔδοσαν, ὥστε τὸν Τοῦλλιον τὴν ἀρχὴν εἰληφῶτα, τοῖς παισὶν αὐτῆς· ἀνδρωθεῖσιν ἐκστῆναι ταύτης. Ἐπει δὲ τὸ πλῆθος συνδριμῶν ἐθορύθει, προκύψασα ἐκ τῶν ὑπερῶν ἢ Τανακυλίδος. *Μὴ φοβείσθε, ἔφη, ὁ γὰρ ἀνὴρ μου καὶ ζῆ, καὶ ὑμῖν μετ' ἄλλῳ ὀφθήσεται. Ἴνα δὲ αὐτὸς τε σχολάζων ὄνησθῆ, καὶ μὴ τι τοῖς κρήμασιν ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀσθενείας εἴη ἐμπόδιον, Τουλλίῳ κατὰ γε τὸ παρὼν τὴν τῶν κοινῶν ἐπιτρέπει διοίκησιν.* Ἐπειν ἐκείνη ταῦτα. Οἱ δὲ τὸν Τοῦλλιον οὐκ ἀκουσίως ἐδέξαντο, ἀγαθὸς γὰρ ἀνὴρ ἐδόκει. Ἐγχειρισθεῖς οὖν ἐκεῖνος τὴν τῶν κοινῶν οἰκονομίαν, **C** τὰ πλεῖω κατ' ἐντολὰς δῆθεν διώκει τοῦ Ταρκυνίου. Ὡς δ' ἐν πᾶσιν ἔωρα πειθαρχοῦντας αὐτῷ, τοὺς ἀυτόχειρας τοῦ Ταρκυνίου πρὸς τὴν γερούσιαν παρήγαγε, διὰ τὴν ἐπιβουλήν τάχα· ἐτι γὰρ ζῆν ἐκείνου προσεποιεῖτο, καὶ οἱ μὲν καταψηφισθέντες ἀπέθανον. Οἱ δὲ τοῦ Μαρκίου υἱοὶ φοβηθέντες, εἰς Οὐολόσκους (85) κατέφυγον, κάκεινος τότε τὸν τε θάνατον τοῦ Ταρκυνίου ἐξέφηνε, καὶ φανερῶς τῆς βασιλείας ἐκεληπτο· καὶ πρῶτον μὲν τοὺς τοῦ Ταρκυνίου παῖδας προῦβάλλετο, ὡς αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτροπαύων· εἶτα πρὸς θεραπείαν τοῦ δήμου ἐτρέπετο, ὡς ῥῆστα μᾶλλον τὸν δμίλον ἢ τοὺς εὐπατρίδας ὑποποιησόμενος, χρήματά τε αὐταῖς εἶδου, καὶ γῆν ἐκάστω προσένειμε, καὶ τοὺς δούλους ἐλευθεροῦσθαι καὶ φυλετεύσθαι (86) παρασκεύασεν. Ἀγθομένων **D** δ' ἐπὶ τούτοις τῶν δυνατῶν, ἐταξέ τινα τοὺς ἐλευθερωθέντας τοῖς ἐλευθερώσασιν σφᾶς ἀνθυπουργεῖν. Ὡς δὲ χαλεπῶς ἔχον οἱ εὐπατρίδαι αὐτῷ, καὶ διεθρόνον ἄλλα τε, καὶ ὅτι μηθεὺς αὐτὸν ἐλομένου τὴν ἀρχὴν ἔχει, συναγαγῶν τὸν δῆμον ἐδημηγόρησε· καὶ πολλὰ ἐπαγωγὰ διαλεχθεῖς αὐτῷ, οὕτω διέθετο, ὡς αὐτίκα πᾶσαν αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἐπιψηφίσασθαι. Ὁ δὲ

Variae lectiones et notæ.

(83) Ἐνιαυτούς. Addunt Reg. et Colb. : Οὐ μὲν τῆς βασιλείας οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες ἐδέξαντο, ἀλλ' ὁ Τοῦλλιος ταύτην ἔσχε τῆ συνεργία, etc.

(84) Ἐπουρίου Τοῦλλίου. Sic mss. Legendum forte Σπουρίου, vel potius Σεργίου.

(85) Οὐολόσκους. Cod. Colb. Οὐελέσκους.

(86) Φυλετεύσθαι. Sic præter Viennensem, Regii et Colberteus. Alius φυλάττεσθαι perferam habuit.

αυτοὺς ἀμειβόμενος, ἄλλα τε ἐφιλοτιμήσατο, καὶ ἐς Α τὸ συνέδριόν τινας αὐτῶν ἐνέγραψεν, οἳ πάλαι μὲν ἐν κλειστοῖς ἦσαν ἔφερον τῶν εὐπατριδῶν. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, πλὴν τῆς μεσοβασιλείας καὶ τινῶν ἱερῶν συνῶν, τῶν ἰσῶν μετεῖχον τοῖς εὐπατριδαῖς, καὶ διέφερον ἀνευ τῶν ὑποδημάτων οὐδέν. Τοῖς γὰρ εὐπατριδαῖς τὰ ὑποδήματα ἀστυκὰ, καὶ τῇ τε ἐπαλλαγῇ τῶν ἱμάντων, καὶ τῷ τύπῳ τοῦ γράμματος ἐκεκόσμητο, ἴν' ἐκ τούτων δοκοῖεν, ἀπὸ τῶν ἑκατῶν ἀνδρῶν τῶν κατ' ἀρχὰς βουλευσάντων κατιέναι. Τὸ γράμμα δὲ βῶ (87) φασι εἶναι, ἣ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκατῶν ἑκείνων ἀνδρῶν δηλωτικὸν εἶναι, ἣ ὡς τοῦ τῶν Ῥωμαίων κατάρχον δόματος. Τὸν μὲν οὖν διελόν οὕτως ὁ Τοῦλλιος ψικεῖωσατο. Δείσας δὲ μή τις στάσις συμβῆ, τὰ πλείστα καὶ ἰσχυρότατα τῶν κοινῶν τοῖς δυνατωτέροις ἐπέτρεψε· καὶ οὕτω σφίσι αὐτοὶ συνεφέρθησαν, καὶ τὸ δημόσιον διέγαγον ἀριστα. Καὶ πολέμους δὲ τινας πρὸς τε τοὺς Οὐζίντας, καὶ πρὸς ἄπαντας τοὺς Τυρσηνοὺς ἐπολέμησεν, ἐν οἷς οὐδὲν ἐπράχθη συγγράμματος ἀξίον. Τοὺς Λατίνους δ' ἐπὶ μᾶλλον Ῥωμαίοις βουλευθεὶς οικειώσασθαι, νεῶν τινα ἐκ χρημάτων κοινῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ κατασκευάσαι πεποίηκε, καὶ τοῦτον ἀνέθεσαν τῇ Ἀρτέμιδι. Περὶ δὲ τῆς νεωκορίας αὐτοῦ διεφέροντο, καὶ τούτῳ Σαβῖνος ἀνὴρ βοῦν ἤγε περικαλλῆ πρὸς τὴν Ῥώμην, ὡς ἐκ τινος χρησμοῦ θύσων αὐτὴν τῇ Ἀρτέμιδι. Ὁ δὲ χρησμός τὸν ἐκείνην θύσαντα εἶπε τὴν πατρίδα ἐπαυξήσασθαι. Τοῦτο δὲ τις τῶν Ῥωμαίων μαθὼν, προσῆλθεν αὐτῷ, καὶ πρότερον εἶπε εἶναι ἐν τῷ ποταμῷ ἀγνισθῆναι, καὶ εἰπὼν ἔπισσε, καὶ πείσας ἔλαθε, τὸν βοῦν ὡς φυλάξων, καὶ λαβὼν ἔθυσεν. Ἐκφάναντος δὲ τοῦ Σαβῖνου τὸ λόγιον, οἱ Λατίνοι καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ προστασίας τοῖς Ῥωμαίοις ἐξίστησαν, καὶ ἐς τὰλλα ὡς κρείττονα σφῶν ἐτίμων αὐτούς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ὁ Τοῦλλιος δὲ τοῖς Ταρκυνίοις τὰς θυγατέρας συνέψικσε, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς ἀποδώσειν ἐπαγγελλόμενος, ἄλλοτε ἔλοπι προφασιζόμενος ἀνεβάλλετο. Οἱ δὲ οὐδὲν ὕγιε ἔβρῶνον, ἀλλὰ ἤχθοντο. Ὁ δ' ἐν οὐδενὶ λόγῳ τού-

ut a primis senatoribus orti esse viderentur. Litteram autem R fuisse tradunt, sive quod ea apud Græcos centenarium numerum significet, sive quod prima nominis Romani sit littera. Plebe sic conciliata, veritus Tullius, ne qua seditio oriretur, plurima et maxima quæque negotia opulentissimis mandavit. Sic inter sese consentientes, rempublicam optime gesserunt. Bella quædam cum Veientibus et cæteris Tyrrhenis omnibus gessit, in quibus nihil accidit memoratu dignum. Cum autem Latinos magis etiam Romanis devincere cuperet, auctor fuit ut communibus sumptibus Romæ fanum Dianæ facerent. Sed cum de antistite controversia esset, Sabinus quidam bovem insignem ex oraculo Dianæ immolaturus adduxit. Cecinerant enim vates, qui eam immolasset, patriæ suæ opes aucturum esse. Quo Romanus quidam cognito, illi persuasit, ut vivo proprio lumine perfunderetur: atque ipse interim acceptam bovem, tanquam asservaturus, mactavit. Oraculo vulgato, Latini Romanis et templi patrociniis cesserunt: et aliis in rebus, ut præstantioribus, honorem habuerunt. Atque hæchactenus. Tullius autem cum Tarquinii filias suas despondisset, ac regiam se eis redditurum pollicitus, alias aliud causando procrastinaret: illi moram ægre ferentes, mæ cogitabant. Quod rege nihil curante, sed Romanos ad democratiam et libertatem magis assuefaciente, Tarquinii magis etiam indignabantur. Ac junior eam molestiam concoquebat: sed natu major Tullium diutius non ferens, quia uxorem et fratrem suum conatum non probare videbat: uxorem suam ipse, fratrem per illas 329 uxorem veneno tollit: ductaque fratris conjuge, illa adjunctrice Tullio insidiatur: et cum multis senatoribus ac patriciis, quibus invidus erat Tullius, conspiratione inita, ex improviso curiam ingreditur, etiam Tullia uxore comitante multa locutus, eos qui aderant patriæ dignitatibus commonefecit, Tullium autem multis probris

Variae lectiones et notæ.

(87) Τὸ γράμμα δὲ βῶ, etc. Scribit Zonaras, ex Dione, patricios Romanos, quo a cætera plebe dignoscerentur, calceos corrigiarum implexione, et forma litteræ P̄ω insignitos induisse: quæ quidem, inquit, centenarium numerum significaret, totidem enim erant patricii, vel quod sit prima littera Romani nominis; quæ quidem minime hic cohærent. Nam patriciorum lunati erant, quos vocabant, calcei, quibus scilicet assuta erat lunula, quod pridem docuere Rosinus, Dempsterus, Salmasius ad Polionem, et ad Inscriptionem Herodis, Benedictus Balduinus in *Calceo antiquo*, et alii criticorum filii; quæ quidem lunula formam refert characteris Latini C, quo centenarius numerus ellungi solet, ita ut patriciorum centenarium numerum in calceis adumbrare potuerit. At quod Zonaras de littera P̄ω hic commentatur, prorsus absurdum est, quod alii notarunt, cum nusquam P littera Græca calceis patriciorum afficta fuerit, neque primum vocis Romæ elementum retulerit. Unde jure idem Balduinus cap. 9, quod hic de littera P habetur, superfluum glossemâ, et a quodam Græculo in textum

Zonaræ immistum esse arbitrat; nisi ipsemet Zonaras, non intellecto, quem exscribebat, Dione, erraverit: quod licet existimare, cum id ipsum præferant codices omnes mss. Scripserat nempe Dio litteram C in patriciorum calceis centenarium ellingere (quod scribit Isidorus lib. xix cap. 14); addideratque idem valere quod P̄ω apud Græcos; quemadmodum Joannes Gazensis in libro *Περὶ ἀρχαιολογίας*, ait Numam regem ἐν τοῖς ὑποδημασὶ Ῥωμαίων τῶν πατριῶν τυποῦσθαι τὸ Ῥωμαϊκὸν Κάππα, ὃ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐστὶ Π̄ω, etc. Nam Romanum Κάππα est C Latinum, eundemque numerum refert quod P apud Græcos. Cod. Reg. 2431, fol. 212: Περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἐπαρχοῦ· Ὁ Ἐπαρχος παρὰ Ῥωμαίοις, καὶ ἱερεὺς ἦν, καὶ πρῶτος τῆς βουλῆς, ἐπὶ αὐτῶν βουλευτὰ ἦσαν ἑκατὸν, οὗτος δὲ ὁ ἀριθμὸς διὰ τοῦ Κάππα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ χαρακτηρίζεται: τούτου χάριν τὸ Κάππα σῆμα φέρει αὐτῶν ὑπόδημα, ἐξ οὗ ὀνομάζεται Καππαρίον, οἷον οὗτός ἐστιν ὁ πρῶτος τῶν ἑκατῶν τῆς βουλῆς. Adde Suidam in v. Χλαμύς.

affecit. Qui cum trepido nuntio excitatus sermone intervenisset, atque aliquid dixisset, Tarquinius senem medium arripit, elatumque e curia, in inferiorem partem per gradus dejecit. Ille ad Tarquiniū audaciam, eoque magis quod ab omnibus destitutus esset, consternatus, nihil amplius neque dixit, neque fecit. Tarquinius vero statim regnum a patribus accepit, et per quosdam Tullium domum se recipientem sustulit. At ejus filia maritum in curia deosculata, regem salutavit: atque in regiam abiens, per patris corpus carpentum egisse fertur. Sic Tullius rempublicam administravit, sic vitam finit, cum annos XLIV regnasset.

τῆς γυναικὸς Τουλλίας· καὶ πολλὰ μὲν εἶπε, τῆς τοῦ πατρὸς ἀξίας τοὺς παρόντας ἀναμνησκων, πολλὰ δ' ἀπέσκωψε πρὸς τὸν Τούλλιον. Ἐπεὶ δ' ἐκαίνοσ ταῦτα μαθὼν ἐπίστη σπουδῆ, καὶ τι θεὸν καὶ ἐφθίγγετο, συνήρπασεν αὐτὸν, καὶ ἐξάρας ὡσεὶ κατὰ τῶν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἀναβαθμὸν. Καὶ ὁ μὲν παραχθὲς πρὸς τὴν τοῦ Ταρκυνίου τόλμαν, καὶ ὅτι οὐδὲ τις αὐτῷ ἐπεκουρήσεν, οὐτ' εἶπεν εἰτι οὐδὲν εὖτ' ἐποίησε. Ταρκύνιος δὲ τὴν τε βασιλείαν εὐθύσ παρὰ τῆς βουλῆς ἐλαθε. Καὶ πέμφας τινὰς, τὸν Τούλλιον κομιζόμενον οἰκαδε διεχρήσατο. Ἡ δὲ θυγάτηρ ἐκείνου τὸν ἄνδρα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καταφιλῆσασα, καὶ βασιλέα προσαγορεύσασα, καὶ ἀπιούσα πρὸς τὰ βασιλεία, τὸ δῆγμα κατὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ πατρὸς ὡς εἶχεν ἐπήλασεν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Τούλλιος ἦρξε, καὶ οὕτως ἀπέθανε, βασιλεύσας τέσσαρας ἐνιαυτούσ ἐπὶ τεσσαράκοντα.

X. Tarquinius regno suscepto, Romuli more armatis corpus circumsepsit: quibus et noctu et interdiu, domi et foris usus est. Nam quod ipse erga socerum, uxor erga patrem ita se gessissent, timuit ne a seipso adversus se exemplum caperetur. Jam quia metu regnum tutandum erat, potentissimos senatores et cives comprehensos occidebat: alios palam, quibus aliquid crimini dare poterat, alios clam: nonnullos in exsilium mittebat. Neque vero Tullii studiosos duntaxat, sed etiam tyrannidis suæ adjutores perdidit. Ita optimis quibusque senatorii et equestris ordinis sublatis, cum se omni populo invisum esse crederet, statuit nullos in patres legere: sed senatum penitus tollere aggressus, neque ullum senatorem substituit: neque cum iis qui restabant, quidquam quod alicujus momenti esset, communicavit. Quamvis enim eos convocaret, non tamen ideo faciebat, ut alicujus rei gerendæ adjutores essent: sed ut visa eorum paucitate, ab omnibus contemnerentur: pleraque vero per se aut filios administrabat. Fuit aditu affatuque difficilis, superbia et crudelitate ex æquo erga omnes **330** usus: ac more tyrannico tam ipse, quam liberi ejus cum omnibus egerunt. Quamobrem satellitibus etiam diffinis, conciliataque sibi Latinorum custodia, et in Romanorum ordines inserta, id spectavit, ut Latinos Romanis æquatos, suo sibi beneficio obstrictos haberet, et Romanos adjunctis exteris minus formidaret. Gabinos, armis infeliciter adortus, dolo superavit. Nam Sextum filium transfugere Gabios jussit: cujus facti ut justam habere causam videretur, patrem aperte ut tyrannum et sœdifragum est insectatus, atque a patre vicissim flagris cæsus. Deinde cum ex composito ad Gabinos cum pecuniis et sociis transfugisset, illi ut ei commentum crederent, et Tarquiniū crudelitate, et multis Sexti veris

τους πηλοῖητο, καὶ τοὺς Ῥωμαίους πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἐνήγχε καὶ τὸ ἐλεύθερον. Ἐτι δὲ μάλλον ἐπὶ τούτοις ἤσχαλλον οἱ Ταρκύνιοι. Ἄλλ' ὁ μὲν νεώτερος, κἀν ἐγαλέπαιων, ἔφερε, τῷ δὲ χρόνῳ προήκοντι οὐκέτι τοῦ Τουλλίου ἐδόκει ἀνέχεσθαι. Ἐπεὶ δὲ μὴ συνευδοκοῦσαν εὕρισχε τὴν γυναίκα, καὶ τὴν ὀμάλιμονα, αὐτὸς μὲν τὴν γυναίκα, τὴν δ' ἀδελφὸν διὰ τῆς γυναικὸς ἐκείνου φαρμάκοις ἀνείλε, καὶ συναφθεὶς τῇ συνεύῳ τοῦ ἀδελφοῦ, τῷ Τουλλίῳ σὺν αὐτῇ ἐπεβούλευε. Καὶ πολλοὺσ τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν εὐπατριδῶν αἰτίας ἔχοντας κατὰ τοῦ Τουλλίου πείσας συνάρασθαι οἱ, ἐξαπιναιῶσ μετ' αὐτῶν εἰς τὸ συνίδριον παραγγέγονεν, ἐπομένησ αὐτῷ καὶ

Γ. Ὁ Ταρκύνιος δὲ τὴν βασιλείαν παρεληφθὼσ, δορυφόρους κατὰ Ῥωμίον ἐαυτῷ περιέστησε, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αὐτοῖσ καὶ οἰκουρῶν καὶ ἀγοράζων ἐκέρητο. Ἐξ ὧν γὰρ αὐτῆσ εἰς τὸν κηδεστήν, καὶ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν πατέρα ἐποίησαν, καὶ τοὺσ λοιποὺσ ἐδεδείσαν. Ἐπεὶ δὲ ὡσ τυραννήσων παρεσκευάσατο, τοὺσ δυνατωτάτοὺσ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἄλλων συλλαμβάνων ἐκίνυνεν, οἷσ μὲν αἰτίαν εἶχεν ἐπενεγκεῖν, φανερώσ ἀναίρων, οὓσ δὲ λάθρα, ἐνόουσ δὲ γε καὶ ὑπερώριζεν. Οὐ γὰρ τοὺσ τῷ Τουλλίῳ προσκειμένοὺσ μόνουσ, ἀλλὰ καὶ τοὺσ πρὸς τὴν μοναρχίαν συναραμένοὺσ αὐτῷ προσαπώλυε. Καὶ οὕτω τὸ κράτιστον τῆσ βουλῆσ, καὶ τῆσ ἰκπάδοσ ἀνάλωσε, μισείσθαι τε ὑπὸ παντὶ τῷ δήμῳ ἐπίστανε. Αὐτὸ οὐδὲ ἀντικαθίστη τὸ παράπαν ἀνεὶ τῶν ἀπολλυμένων τινὰσ, ἀλλὰ καὶ τὴν γεροσσίαν καταλῦσαι πανταλῶσ ἐπιχειρήσασ, οὐτε ἀντισσῆγεν ἐσ αὐτὴν οὐδένα, οὐτε τοῖσ οὖσιν ἐπεκείνου τι λόγου ἄξιον. Συνεκάλει μὲν γὰρ αὐτοὺσ, οὐ μὴν ὡστε τι τῶν ἀναγκαλῶν συνοδοικεῖν, ἀλλ' ἵνα δῆλη αὐτῶν ἡ βραχύτης γίνοιτο ἅπασι, κἀντεῦθεν καταφρονεῖντο. Τὰ δὲ πλεῖστα καθ' ἐαυτὸν, ἡ καὶ μετὰ τῶν υἱῶν ἐπραττε. Δυσπρόσῆτοσ τε καὶ δυσπροσῆγοροσ ἦν καὶ τῇ ὑπεροφίᾳ καὶ τῇ ὀμότητι ὀμολῶσ ἐχρήτο πρὸς ἅπαντα, καὶ τυραννικώτερον αὐτόσ τε καὶ οἱ παῖδεσ αὐτοῦ προσσφέροντο ἅπασι. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ τοὺσ δορυφόρουσ ὑπόπτοὺσ ἔχων, ἐκ τῶν Λατίνων προσσηταιρίσατο δορυφορικὸν, καὶ ἐσ τὰσ τῶν Ῥωμαλῶν τάξεισ Λατίνουσ ἐνέμιξεν, ἵνα οἱ μὲν Λατῖνοι ἰσομοιρίασ τοῖσ Ῥωμαλοῖσ τυχόντεσ, εὐνοεῖν αὐτῷ ἐντεῦθεν ὀφείλωσι, καὶ οἱ Ῥωμαλοῖσ ἤττον ἐκφοβῶσιν αὐτὸν, μηκέτι κατὰ σφὰσ ὄντεσ, ἀλλὰ τοῖσ Λατῖνοῖσ συνοπλιτεύοντεσ. Γαουῖνοσ δὲ μάχην συνῆψε, καὶ κακῶσ μὲν ἠγωνίσατο, ὀδῶν δὲ αὐτόσ ἐχειρώσατο. Αὐτομολῆσαι γὰρ αὐτοῖσ Εἰξῆσ ὑπέθετο τῷ υἱῷ· ἵνα δ' εὐπρόσῳποσ αὐτῷ τῆσ αὐτομολίασ πρόφασισ γένηται, ἐκαίνοσ μὲν φανερώσ

τὸν πατέρα ὡς τύραννον καὶ παράσπονδον ἐλοιδορή- A
σεν. Ὁ δὲ τὸν υἱὸν ἐμαστίγασέ τε καὶ ἀντημόνατο, εἶτα κατὰ συνθήκας πρὸς Γαουίνους ἐψευδαυτομό-
λησε, χρήματά τε καὶ ἑταίρους παρειληφώς. Οἱ δὲ
πιστεύσαντες τῇ σκηπῇ διὰ τε τὴν τοῦ Ταρχυνοῦ
ὠμότητα, καὶ ὅτι τότε πολλὰ καὶ ἀλήθῃ τὸν πατέρα
ἐκακηγόρει, κἀντιῦθεν ἐκπεπολεμῶσθαι αὐτῷ ἰδοῦσι,
ἰδὲξαντό τε αὐτὸν ἀσμενέστατα; καὶ τινὰς ἐπιλεύ-
σεις κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας οὖν αὐτῷ ἐποίη-
σαντο, καὶ οὐ μετρίως αὐτῇ ἐλυμήναντο. Διὰ ταῦτα
γούν καὶ ὅτι καὶ χρήματα ἰδίᾳ τῷ πατρὶ παρείχε, καὶ
ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε δαψιλῶς, ἠρέθη παρ' αὐτῶν
στρατηγός, καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν ἐν αὐτοῖς πραγ-
μάτων ἐπετρέπη διοικῆσιν. Ἐπὶ τούτοις λάθρα
πίμπας τινὰ, τὰ συμβάντα τε ἠγνώρισεν τῷ πατρὶ,
καὶ πρὸς τὸ μέλλον γνώμην ἤτησεν ἐξ αὐτοῦ. Ὁ δὲ B
εἶπε μὲν τῷ πεμφθέντι οὐδὲν, ἵνα μὴ ἴσως γνωσθεῖ,
ἐκὼν τῇ ἄκων ἐξείποι. Εἰς δὲ κῆπον εἰσαγαγὼν
αὐτὸν, ἐν ᾧ μήκωνες ἦσαν, τὰς κωδύας (87') αὐτῶν
κατ' ὑπερέχουσας ῥάβδῳ κατέκλασε, καὶ εἰς γῆν
καταστόρησε, καὶ οὕτω τὸν ἀγγελιαφόρον ἀπέπεμψε.
Καὶ ὁ μὲν τὸ πραχθὲν τῷ Σέξτῳ ἀπήγγειλεν, ἀσυν-
έτως ἔχων τῆς πράξεως. Ὁ δὲ τὸν νοῦν συνῆκε τῆς
ὀποθέσεως, καὶ τοὺς ἀξιολογώτερον τῶν Γαουίνων
τοὺς μὲν λάθρα φαρμάκοις διέφθειρε, τοὺς δὲ διὰ
τινῶν θῆθεν ληστῶν, ἄλλους δὲ ἐκ-δικαστηρίων ἀ-
πέκτεινε, συκοφαντίας κατ' αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα
προδοσίας πλαττόμενος. Ὅμοιον δὲ τι τοῦτω καὶ
ὁ Ἡρόδοτος (88) ἱστορεῖ. Περιάνδρον γὰρ τὸν Κυ-
φίλου τύραννον Κορίνθου γενόμενον φησὶ πρὸς C
Θρασύβουλον τὸν Μιλήτου τύραννον διαπέμψασθαι
πυθαγόρην, ὅπως αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ἀσφαλῶς
ἔξει. Τὸν δὲ Θρασύβουλον τῷ ἀπαγγελλάντι ταῦτα μι-
δὲν ἀποκρίνασθαι ἀπαγαγόντα δ' εἰς λήθιον, τῶν ἀστα-
χῶν τοὺς ὑπερέχοντας ἐκτέμνειν τε καὶ ῥιπτεῖν, καὶ
οὕτως ἀποπέμψαι τὸν ἐσταλμένον. Τὸν δὲ ἐπανελ-
θόντα, καὶ τὴν τοῦ Θρασύβουλου συμβουλήν ἐρωτώ-
μενον, εἰπεῖν, εἰ; παραπλήγα πεμφθῆναι, καὶ διηγεῖ-
σθαι ὅσα ἐκεῖνος ἐποίησε, μὴ τι πρὸς δ' ἠρωτήθη φθεγξάμενος· τὸν δὲ γε Περιάνδρον συνεικῆναι τὸν τοῦ Θρα-
συβούλου λογισμὸν, καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Κορινθίων ἅπαντας ἀπολέσαι. Καὶ ὁ Σέξτος οὖν οὕτω τοὺς
Γαουίνους; μετῆλθε, καὶ τοὺς μὲν κρείττους ἀπόλλυε, τῷ κλήθει δὲ τὰ σφῶν διένεμε χρήματα. Καὶ μετὰ
τοῦτο τῶν μὲν διαφθαρέντων ἦδη, τῶν δὲ λοιπῶν ἠπατημένων, καὶ πάντα πιστεύοντων αὐτῷ, μετὰ τῶν
αἰχμαλώτων Ῥωμαίων, καὶ τῶν αὐτομόλων, οὐκ πολλοῦ; διὰ τοῦτο συνήθροισε, κατέσχε τὴν πόλιν, καὶ τῷ
πατρὶ παραδίδωκε. Καὶ ὅς ἐκεῖνος τῷ υἱῷ παρέχῳρησεν, αὐτὸς δὲ πρὸς ἄλλα ἐπολέμησεν ἔθνη.

IA'. Τοὺς δὲ τῆς Σιβύλλης χρησμούς; Ῥωμαίοις D
καὶ ἄκων προσεποιήσατο. Γυνὴ γάρ τις θεόμαντις,
ἦν Σιβύλλαν ὀνόμαζον, ἐς τὴν Ῥώμην ἐλήλυθε, βί-
βλια τρία ἢ ἐννέα φέρουσα, καὶ ταῦτα πρῆσθαι τῷ
Ταρχυνίῳ ἰδίῳ, καὶ τὴν τιμὴν τῶν βιβλίων ὀρί-
σατο. Ἐκεῖνος δὲ μὴ προσεσηχότος αὐτῇ, τὸ ἐν ἡ
τὰ τρία τῶν βιβλίων κατέκαυσεν. Ὡς δ' αὐθις κα-
τωλιγῳρεῖ αὐτῆς ὁ Ταρχύνιος, κακὰ τῶν λοιπῶν
ἐμοίως διέφθειρε. Μελλούσης δὲ καὶ τὰ ἐτι λοιπὰ
καταφλέξειν, ἠνάγκασαν αὐτὸν οἱ οἰωνισταί, τὰ γούν
σωζόμενα πρῆσθαι. Καὶ ὠψάσατο ταῦτα, ὅσου τὰ

in patrem maledictis adducebantur : a quo cum
eum hostili odio dissidere crederent, hominem
benignissime susceperunt, et aliquot cum eo in
Romænum agrum impressiones magna clade illata
fecerunt. His igitur de causis, et quod pecuniam
aliquibus privatim dabat, et in publicum liberaliter
conferebat, dux ab eis creatus est, urbanarum
etiam rerum administratione commissa. Post hæc,
per quemdam patri statum rerum suarum nuntiat,
quid se facere velit, sciscitatur. Ille vero nihil
respondet nuntio, ne cognitus vel volens vel invi-
tus arcanum prodatur : sed in hortum ædium transit,
sequente illo, et summa papaverum capita baculo
decutit, itaque nuntium dimittit : qui re non intel-
lecta, quid actum esset. Sexto renuntiat. Is vero
animadverso patris consilio, Gabinorum primores
partim clam veneno sustulit, partim per sicarios
interfecit : alios in iudicio calumniis oppressos,
quasi urbem patri suo prodere vellent, amovit.
Simile quoddam Herodotus de Periandro Cypseli
filio, Corinthi tyranno, scribit : qui cum a Thra-
sibulo Mileti tyranno consilium firmandi imperii
petlisset, Thrasybulum nuntio voce nihil respon-
disse : sed eo in segetem deducto, culmis eminentioribus,
resectis et abjectis, hominem dimisisse. Qui reversus,
deque illius consilio rogatus, dixerit, se ad hominem
emotæ mentis esse missum, neque enim ad interrogata
quidquam 331 respon-
disse, ac quid ille fecisset, narrarit : at Periandrum,
intellecta Thrasybuli ratione, omnes Corinthiorum
principes sustulisse. Ad eundem modum Sextus
etiam cum Gabinis egit : et melioribus occisis,
eorum pecunias vulgo distribuit. Deinde illis de-
letis, reliquis deceptis, et omnia credentibus,
cum Romanis captivis et transfugis, quos ea de
causa multos coegerat, urbem occupavit, patrique
tradidit. Sed is, ea filio concessa, cum aliis populis
bellum gessit.

XI. Cæterum oracula Sibyllina vel invitus po-
pulo Romano comparavit. Mulier enim quædam
fatidica, quam Sibyllam nominabat, Romam, ut aut
ix libros allatos, Tarquinio certo pretio venales,
proposuit. Illo vero eam negligente, vel unum vel
tres libros exussit. Ut iterum a rege despecta
est, ex reliquis totidem abolevit. Cum autem eos
etiam qui restabant crematura esset, augures eum
reliquos emere coegerunt : idque tanti, quanti
universos parare potuisset. Eos libros duobus so-
natoribus asservandos tradidit : quique scripta

Varie lectiones et notæ.

(87') Κωδύας. Vide Henric. Valesium ad Harpocratonem, pag. 301, ubi de hac voce.

(88) Ἡρόδοτος. Lib. 1, p. 9.

illa non satis assequerentur, duos viros e Græcia A mercede accersiverunt, qui eos legerent, atque interpretarentur. Finitimi autem cognoscendi avidi, quid iis libris contineretur, altero custodum M. Aquilio largitionibus corrupto, quædam transcripserunt. Quo facinore cognito, Marcus culeo insutus, atque submersus est. Id supplicii genus post in parricidis observatum : ut neque terra, neque aqua, neque sol eorum morte inquinaretur. Templum in monte Tarpeio ex patris voto ædificavit. Cum vero terra ad fundamenta jacienda effodere- tur, viri recens mortui capite invento, quod sanguis nondum destituerat, Romani Tyrrhenum va- tem percontati sunt, quid portenderet? At ille id signum in Tyrrheniam translaturus, certum in terra spatium designavit : in eoque Romæ situ et Tar- peio monte iucloso, legatos rogavit, *An ea Roma esset? an is mons esset? an caput ibi inventum esset?* ut illis nihil suspicantibus, et ita esse affirmanti- bus, illius portenti vis in eum locum, in quo de- scriptio facta esset, transferretur. Sed 332 legati ab illius filio fraudem prius edocti, cum rogarentur : *Non hic, inquit, Roma colitur, sed in Palatio : et mons Romæ est, et caput in monte illo inventum est.* Vatis calliditate hac ratione elusa, omnem veritatem didicerunt, et civibus suis renuntiarunt, eos fore potentissimos, et plurimis imperaturos. Igitur hæc quoque res fiducia illorum auxit, et mons ex eo Capitolium est appellatus. Quia vero Tarquinius ad templi exædificationem pecunia age- bat, Ardeatibus illato bello, neque pecuniam ac- quisivit, et regno exclidit. Quæ calamitas ex prodigiis est præsignificata. Nam et vultures ex hortis ejus pullos aquilarum expulerunt : et anguis ingens e conclavi, in quo cum amicis convivabatur, et ipsum et convivas fugavit. Iis de causis Titum et Aruntem filios, Delphos misit. Quibus cum Apollo respondisset, tum eum imperium amissurum, cum cini : humana voce loqueretur, spe bona sibi blanditus est, nunquam id oraculum eventurum ratus. Erat autem L. Junius, sororis Tarquinii filius, cujus patrem et fratrem tyrannus sustulerat. Is vitæ suæ timens, stultitiam simulavit, cujus numine tutior esset : unde Bruti nomen est adeptus, quod fatuum significat. Ob eam stultitiæ simulationem a Tarquinii Delphos ductus, ludibrium verius quam comes : etsi profitebatur se deo baculum dono laturum, in quo cum nihil appareret boni, ea quoque de causa ridebatur. Verum ea re per ambages effugium quendam ingenii sui repræsen- tabat. Nam eo excavato, clam aurum infuderat : ut ostenderet, ingenium quoque suum integrum et honorabile sub ignominioso stultitiæ velamento delitescere. Adolescentibus porro interrogantibus, quis patri successurus esset? Respondit deus, eum qui matrem prius oscularetur, rerum potiturum. Quo Brutus intellecto, terram, quasi fortuito pro- lapsus, deosculatus est. quam communem omnium matrem esse recte judicavit. Idem Brutus Tarqui-

πάντα κτήσασθαι ἐμελλε, καὶ δύο βουλευταῖς ἀν- δράσι φυλάσσειν παρέδωκεν. Ὡς δ' οὐ πάνυ τῶν γε- γραμμένων συνίεσαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα στελιαντες, δύο ἄνδρας ἐκεῖθεν μισθοῦ ἤγαγον, τοὺς ἀναγνωσκ- μένους τὰυτὰ καὶ ἐρμηνεύσοντας. Οἱ δὲ περίοικι- μαθεῖν ἐθελήσαντες, ὅ τι ποτὲ τὸ διὰ τῶν βιβλίων εἶη δηλούμενον, τὸν ἕτερον τῶν φυλασσόντων οὐτὰ Μάρκον Ἀκίλλιον χρήμασι ἀναπέρισαντες, μετεγρά- φαντό τινα. Γνωσθέντος δὲ τοῦ ἔργου, ὁ Μάρ- κος δύο βύρσαις σὺρραφείσαις ἐμβληθείς, κατεπον- τώθη, ὃ ἐξ ἐκείνου μετέπειτα κατὰ τῶν πατροκτό- νων ἐπεκράτησε γίνεσθαι, ἵνα μήτε ἡ γῆ, μήτε τὸ ὕδωρ, μήτε ὁ ἥλιος μισθῆ αὐτοῦ θνήσκοντος. Τὸν δὲ νεὼν τὸν ἐν τῷ Ταρπείῳ θρεῖ κατὰ τὴν τοῦ πα- τρός εὐχὴν ἐκκόδομι. Τῆς δὲ γῆς εἰς τὴν τῶν θεμε- λίων καταβολὴν ἀναβήγγυμένης, ἀνδρὸς νεοθητός κεφαλὴ ἀνεφάνη ἑναίμος ἐτι. Ἐπεμφαν οὖν Ῥω- μαῖοι πρὸς ἄνδρα Τυρσηνὸν τερατοσκόπον, ἐρω- τῶντες τὸ διὰ τοῦ φανεύτος δηλούμενον. Ὁ δὲ τὸ σημεῖον εἰς τὴν Τυρσηνίδα μεταθεῖναι μηχανησάμε- νος, διάγραμμα ἐπὶ τῆς γῆς ἐποίησατο, καὶ εἰς αὐτὸ τὴν τε τῆς Ῥώμης θέσιν ἐντείνας, καὶ τὸ Ταρ- πεῖον ὄρος, ἐμελλε τοὺς πρέσβεις ἀνερίσθαι, Ἡ Ῥώμη αὕτη ἐστὶ ; τὸ ὄρος τοῦτό ἐστι ; ἡ κεφαλὴ ἐνταῦθα εὐρέθη ; Ἰν' ἐκείνων μὴδὲν ὑποσησάντων καὶ συμφησάντων ἡ δύναμις τοῦ σημείου εἰς τὸ χω- ριον, ἐν ᾧ διεγέγραπτο, μετασταίη. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἐτεχνήσατο ὁ δὲ πρέσβεις παρὰ τοῦ υἱέος ἐκείνου μαθόντας τὸ τέχνησμα, ἐρωτῶμενοι Ὁὐκ ἐνταῦθα οἰκείται ἡ Ῥώμη, ἀλλ' ἐν τῷ Παλατίῳ, καὶ τὸ ὄρος ἐν τῇ Ῥωμίων ἐστὶ, καὶ ἡ κεφαλὴ ἐν τῷ θρεῖ ἐκεῖνον εὐρέθη. Οὕτω δὲ τῷ τερατοσκό- πῳ διακρουσθέντος τοῦ μηχανήματος, πᾶσαν ἐκει- νοὶ τὴν ἀλήθειαν ἔμαθον, καὶ τοὺς πολιταῖς ἀνήγγει- λαν, οἱ κράτιστοι ἔσονται, καὶ πλείστον ἀρξουσιν. Ἐλπὶς οὖν κακ. τοῦτογ αὐτοῖς προσεγένετο, κἀντεῦ- θεν τὸ ὄρος μετωνομάσθη παρ' αὐτῶν Καπιτώλιον. Καίτε γὰρ τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ ἡ κεφαλὴ ὀνο- μάζεται. Δεηθείς δὲ χρημάτων εἰς τὴν οἰκοδομήν ναοῦ ὁ Ταρχυνίος, Ἀρδεάταις ἐπήνεγκε πόλεμον, ὅθεν οὐτε χρήματα προσεκτήσατο, καὶ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε. Γεγόνασι δ' αὐτῷ καὶ σημεῖά τινα δηλω- τικά τῆς ἐκπτώσεως. Ἐκ τε γὰρ τοῦ κήπου αὐτοῦ γῦπες νεοσοῦς ἐξήλασαν ἀετῶν καὶ ἐξ ἀνδρῶν. D ἐν ᾧ συνεισιδίδο φλοις, ὄφις μέγας ἐπιφανεὶς αὐ- τὸν τε καὶ τοὺς συσσίτους ἐξέβαλε. Διὰ τοι ταῦτα ἔ- Δελφούς Τίτον τε καὶ Ἀρβούντα τοὺς υἱοὺς ἐπεμφε. Τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος χρήσαντος τότε τῆς ἀρχῆς ἐκ- πεσεῖσθαι αὐτὸν, ὅτε κῶν ἀνθρωπίνῃ φωνῇ χρήσατο, ἀγαθαῖς ἐλπίσιν ἠώρητο, μὴ οἰηθείς ποτε γενέσθαι τὸ μάντευμα. Ἦν δὲ Λούκιος Ἰούνιος ἀδελφῆς τοῦ Ταρχυ- νίου υἱός, οὗ τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ταρχυ- νίος ἐκτενεύεν. Οὗτος οὖν, καὶ περὶ ἑαυτῷ δεδοικώς, μωρίαν προσεποιήσατο, ταύτην ἑαυτοῦ προσησά- μενος σώτειραν. Διδ καὶ Βροῦτος ἐπεκλήθη ὁ τοῦ γὰρ εὐθελείας οὕτω τοῖς Λατίνοις εἶθος καλεῖν. Πλατ- τόμενος οὖν τὸν μωραίνοντα, τοῖς τοῦ Ταρχυνίου παισὶν εἰς Δελφούς ἀπίουσι συμπαραλήφθη ὡς ἄθωρ- μα. Ὁ δὲ καὶ ἀνάθημα φέρειν ἔλεγε τῷ Θεῷ τὸ δ'

ἦν βάκτρον τι μὴδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν. Ἄνθρωπος, ob stuprum Lucretiæ oblatum, urbe ejecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor 333 Tarquini Collatini viri illustris, elegantia formæ et castitate celeberrime. Hujus stuprandæ libido Sexto Tarquinio inaccessit, non tam ob pulchritudinem, quam ut ejus famæ ac pudicitie labem aspergeret. Itaque captâ Collatini absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde vi, cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contemneret dicit se servum cum ea positurum, et ambos occisurum: eamque causam cædis editurum, quod eos in concubitu deprehensos perenisset. Hoc Lucretiam commovit; ac verita, ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta, pugionem sub cervicali posuit: accersitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cum fletu et suspiriis exposuit. Deinde subjecit: *Ego quæ me decent, faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscimini, et vosmetipsos in libertatem vindicatis: ac tyrannis ostendetis, quales viros qualemque matronam violarint.* Hæc elocuta, statim pugione clam arrepto seipsam interemit. Quibus illi auditis et visis, ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publii consilio et alacri opera usus, matronam multis e populo jacentem ostendit: et apud cæteros habita concione fecit, ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe aliis commissa, in castra equitavit, eademque militibus quæ populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, et cum liberis cæterisque aminis Tarquinius confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinius regno pulsus est, quod per annos xxv violentier administrarat.

ἦν βάκτρον τι μὴδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν. Ἄνθρωπος, ob stuprum Lucretiæ oblatum, urbe ejecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor 333 Tarquini Collatini viri illustris, elegantia formæ et castitate celeberrime. Hujus stuprandæ libido Sexto Tarquinio inaccessit, non tam ob pulchritudinem, quam ut ejus famæ ac pudicitie labem aspergeret. Itaque captâ Collatini absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde vi, cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contemneret dicit se servum cum ea positurum, et ambos occisurum: eamque causam cædis editurum, quod eos in concubitu deprehensos perenisset. Hoc Lucretiam commovit; ac verita, ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta, pugionem sub cervicali posuit: accersitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cum fletu et suspiriis exposuit. Deinde subjecit: *Ego quæ me decent, faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscimini, et vosmetipsos in libertatem vindicatis: ac tyrannis ostendetis, quales viros qualemque matronam violarint.* Hæc elocuta, statim pugione clam arrepto seipsam interemit. Quibus illi auditis et visis, ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publii consilio et alacri opera usus, matronam multis e populo jacentem ostendit: et apud cæteros habita concione fecit, ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe aliis commissa, in castra equitavit, eademque militibus quæ populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, et cum liberis cæterisque aminis Tarquinius confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinius regno pulsus est, quod per annos xxv violentier administrarat.

ἦν βάκτρον τι μὴδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν. Ἄνθρωπος, ob stuprum Lucretiæ oblatum, urbe ejecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor 333 Tarquini Collatini viri illustris, elegantia formæ et castitate celeberrime. Hujus stuprandæ libido Sexto Tarquinio inaccessit, non tam ob pulchritudinem, quam ut ejus famæ ac pudicitie labem aspergeret. Itaque captâ Collatini absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde vi, cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contemneret dicit se servum cum ea positurum, et ambos occisurum: eamque causam cædis editurum, quod eos in concubitu deprehensos perenisset. Hoc Lucretiam commovit; ac verita, ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta, pugionem sub cervicali posuit: accersitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cum fletu et suspiriis exposuit. Deinde subjecit: *Ego quæ me decent, faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscimini, et vosmetipsos in libertatem vindicatis: ac tyrannis ostendetis, quales viros qualemque matronam violarint.* Hæc elocuta, statim pugione clam arrepto seipsam interemit. Quibus illi auditis et visis, ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publii consilio et alacri opera usus, matronam multis e populo jacentem ostendit: et apud cæteros habita concione fecit, ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe aliis commissa, in castra equitavit, eademque militibus quæ populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, et cum liberis cæterisque aminis Tarquinius confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinius regno pulsus est, quod per annos xxv violentier administrarat.

ἦν βάκτρον τι μὴδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν. Ἄνθρωπος, ob stuprum Lucretiæ oblatum, urbe ejecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor 333 Tarquini Collatini viri illustris, elegantia formæ et castitate celeberrime. Hujus stuprandæ libido Sexto Tarquinio inaccessit, non tam ob pulchritudinem, quam ut ejus famæ ac pudicitie labem aspergeret. Itaque captâ Collatini absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde vi, cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contemneret dicit se servum cum ea positurum, et ambos occisurum: eamque causam cædis editurum, quod eos in concubitu deprehensos perenisset. Hoc Lucretiam commovit; ac verita, ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta, pugionem sub cervicali posuit: accersitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cum fletu et suspiriis exposuit. Deinde subjecit: *Ego quæ me decent, faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscimini, et vosmetipsos in libertatem vindicatis: ac tyrannis ostendetis, quales viros qualemque matronam violarint.* Hæc elocuta, statim pugione clam arrepto seipsam interemit. Quibus illi auditis et visis, ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publii consilio et alacri opera usus, matronam multis e populo jacentem ostendit: et apud cæteros habita concione fecit, ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe aliis commissa, in castra equitavit, eademque militibus quæ populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, et cum liberis cæterisque aminis Tarquinius confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinius regno pulsus est, quod per annos xxv violentier administrarat.

ἦν βάκτρον τι μὴδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν. Ἄνθρωπος, ob stuprum Lucretiæ oblatum, urbe ejecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor 333 Tarquini Collatini viri illustris, elegantia formæ et castitate celeberrime. Hujus stuprandæ libido Sexto Tarquinio inaccessit, non tam ob pulchritudinem, quam ut ejus famæ ac pudicitie labem aspergeret. Itaque captâ Collatini absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde vi, cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contemneret dicit se servum cum ea positurum, et ambos occisurum: eamque causam cædis editurum, quod eos in concubitu deprehensos perenisset. Hoc Lucretiam commovit; ac verita, ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta, pugionem sub cervicali posuit: accersitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cum fletu et suspiriis exposuit. Deinde subjecit: *Ego quæ me decent, faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscimini, et vosmetipsos in libertatem vindicatis: ac tyrannis ostendetis, quales viros qualemque matronam violarint.* Hæc elocuta, statim pugione clam arrepto seipsam interemit. Quibus illi auditis et visis, ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publii consilio et alacri opera usus, matronam multis e populo jacentem ostendit: et apud cæteros habita concione fecit, ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe aliis commissa, in castra equitavit, eademque militibus quæ populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, et cum liberis cæterisque aminis Tarquinius confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinius regno pulsus est, quod per annos xxv violentier administrarat.

ἦν βάκτρον τι μὴδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν. Ἄνθρωπος, ob stuprum Lucretiæ oblatum, urbe ejecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor 333 Tarquini Collatini viri illustris, elegantia formæ et castitate celeberrime. Hujus stuprandæ libido Sexto Tarquinio inaccessit, non tam ob pulchritudinem, quam ut ejus famæ ac pudicitie labem aspergeret. Itaque captâ Collatini absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde vi, cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contemneret dicit se servum cum ea positurum, et ambos occisurum: eamque causam cædis editurum, quod eos in concubitu deprehensos perenisset. Hoc Lucretiam commovit; ac verita, ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta, pugionem sub cervicali posuit: accersitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cum fletu et suspiriis exposuit. Deinde subjecit: *Ego quæ me decent, faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscimini, et vosmetipsos in libertatem vindicatis: ac tyrannis ostendetis, quales viros qualemque matronam violarint.* Hæc elocuta, statim pugione clam arrepto seipsam interemit. Quibus illi auditis et visis, ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publii consilio et alacri opera usus, matronam multis e populo jacentem ostendit: et apud cæteros habita concione fecit, ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe aliis commissa, in castra equitavit, eademque militibus quæ populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, et cum liberis cæterisque aminis Tarquinius confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinius regno pulsus est, quod per annos xxv violentier administrarat.

ἦν βάκτρον τι μὴδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν. Ἄνθρωπος, ob stuprum Lucretiæ oblatum, urbe ejecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor 333 Tarquini Collatini viri illustris, elegantia formæ et castitate celeberrime. Hujus stuprandæ libido Sexto Tarquinio inaccessit, non tam ob pulchritudinem, quam ut ejus famæ ac pudicitie labem aspergeret. Itaque captâ Collatini absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde vi, cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contemneret dicit se servum cum ea positurum, et ambos occisurum: eamque causam cædis editurum, quod eos in concubitu deprehensos perenisset. Hoc Lucretiam commovit; ac verita, ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta, pugionem sub cervicali posuit: accersitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cum fletu et suspiriis exposuit. Deinde subjecit: *Ego quæ me decent, faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscimini, et vosmetipsos in libertatem vindicatis: ac tyrannis ostendetis, quales viros qualemque matronam violarint.* Hæc elocuta, statim pugione clam arrepto seipsam interemit. Quibus illi auditis et visis, ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publii consilio et alacri opera usus, matronam multis e populo jacentem ostendit: et apud cæteros habita concione fecit, ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe aliis commissa, in castra equitavit, eademque militibus quæ populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, et cum liberis cæterisque aminis Tarquinius confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinius regno pulsus est, quod per annos xxv violentier administrarat.

Variae lectiones et notæ.

(89) Ἐρός. Deest in Reg.

(90) Καὶ πρῶτον μέρ. Dionis excerpta Valesiana, lib. 1, p. 574.

(91) Τῆν πόλιν ἐπεχθεις. Alter e Reg. cod. J. et Colb. ἐπεχθεις. Alter Reg. ἐπεχθεις.

missi, tum re infecta discesserunt. Post reversi retulerunt, si bona sua ipsi, amicis et necessariis redderentur, unde exsillium tolerarent, eum regno cessurum, et bellum depositurum esse. Qua petitione cum multi flecterentur, atque ipse adeo Collatinus, Bruti collega : Brutus e curia in forum excurrit, Collatinum proditorem appellat, qui belli et tyrannidis instrumenta largiretur. Legati per speciem repetendæ pecuniæ Romæ commorati, nobiles aliquot adolescentes corrumpere, atque inter alios, etiam Bruti filios duos ad proditorem impellere studuerunt. A quibus benigne accepta oratione, visum est pacta jurejurando sancire : eaque de causa in ædes pene desertas et obscuras ingressi, non animadverterunt ibi esse Vindicium servum, qui non de industria, sed forte fortuna ibi delitescens, spectator actorum, et auditor sermonum fuit : quæ omnia ad cædem consulum et proditorem urbis spectabant, additis etiam ad Tarquinium litteris. Conjuratis digressis, servus omnia desert. Illi capiuntur, litteræ afferuntur. Dedicantur in forum : astante Vindicio, litteræ recitantur. Aliis mœstum silentium tenentibus, Brutus nominatim utrumque filium allocutus : *Non depellit, inquit, crimen ?* Illis tacentibus, ad lictores conversus : *Quod restat, ait, vestri muneris est.* Ii adolescentes arreptos flagris ceciderunt : quorum misericordia cum alii moverentur, pater neque oculos alio avertit, neque ullum misericordiæ signum dedit, quoad securi percussi sunt. Hoc factum neque laudare neque vituperare promptum est. Aut enim virtutis altitudo perturbationes omnes in ejus animo oppressit, aut calamitatis magnitudo ei stuporem attulit. Neutrum vero exiguum est, aut humanum : sed aut divinitatis, aut belluinæ immanitatis. His interfectis, a Bruto postulatam est, ut de cæteris quoque pronuntiaret. Ad quæ ille : *Liberis, inquit, meis idoneus sui iudex ; de cæteris vero civibus jam liberis suffragia ferenda permitto.* Sententiis latis, omnes securi sunt percussi, atque inter alios cognati aliquot Collatini : ob quos cum irasceretur, populi a Bruto concitati manibus pene discerptus esset. Magistratus tamen ei est abrogatus, P. Valerio successore dato : cui a cultu et observantia populi, Publicolæ cognomentum fuit. Tarquinius desperata per proditorem regni recuperatione, ad Tyrrenos se contulit. A quibus cum magnis copiis rediret, consules in aciem Romanos eduxerunt. Ac pugne principio Aruns Tarquinii filius, et Brutus consul Romanus, adeo infestis animis inter se concurrerunt, ut neuter, dum hostem vulneraret, sui prolegendi corporis memor, uterque ictu contario transigeretur. Acri orto prælio, et multis utriusque cæsis, incerta victoria fuit. Sub noctem

A Ταρχυνίου πρόσβεις εἰς Ῥώμην ἦγον, περὶ καθόδου διαλεγόμενοι· ὧς δ' οὐδὲν ἦνουν, ἕτεροι εὐθὺς ἐπέστησαν, ἀφίστασθαι τῆς βασιλείας, καὶ παύειν τὸν πόλεμον λέγοντες τὸν Ταρχύνιον, εἰ τὰ χρήματα δοθεῖεν αὐτῷ, καὶ τοῖς φίλοις, καὶ τοῖς οἰκείοις, ἀφ' ὧν διαβίωσονται φεύγοντες. Ἐπικλωμένων δὲ πολλῶν, καὶ αὐτοῦ Κολλατίνου τοῦ τῷ Βρούτῳ συνάρχοντος, εἰς ἀγορὰν ὁ Βρούτος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου ἐξέβραμε, προδότην τὸν Κολλατίνον ἀποκαλῶν, πολέμου καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαρίζομενον. Οἱ πρόσβεις δὲ ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει τῆς Ῥώμης ἐνδιατρίβοντες, ἰσχυσαν διαφθεῖραι τῶν ἐπιστήμων τινὰς, μεθ' ὧν καὶ δύο τοῦ Βρούτου παῖδας ἐπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι. Ὡς οὖν συνέπεισαν τὰ μετράκια, ἔδοξεν καὶ ὄρκον προθεῖναι καὶ ἐπὶ τούτοις εἰς οἰκίαν συνηλθον. Ἦν δὲ ὁ οἶκος ὑπέρημος καὶ σκοτώδης. Ἐλαθεν οὖν ἕνθον ὧν οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλὰ τυχαίως, οἰκίτης ὄνομα Οὐνδίκιος (92), καὶ καταρυφθεὶς ἐκεῖ, θεατῆς τε τῶν δρωμένων ἦν, καὶ τῶν βεβουλευμένων ἐπήκοος· ἀπερ ἦσαν, τοὺς πάτους ἀνελεῖν, καὶ τὴν πόλιν προδοῦναι, καὶ ταῦτα τῷ Ταρχυνίῳ διὰ τῶν πρόσβειων ἐπιστάλλασαν. Ἀπαλόθωντων δὲ τοῦ οἰκῆματος τῶν συνωμοτῶν, ἐξελθὼν ὁ οἰκίτης ἅπαντα κατέμηνυσε, καὶ οἱ τε τὴν προδοσίαν μελετήσαντες συνέληφθησαν, καὶ τὰ γράμματα ἰκομίσθησαν, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν προαχθέντων αὐτῶν, καὶ τὸν Οὐνδικία παρεστήσαντο, τὰ τε γράμματα ἀνεγνώσθησαν. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐν κατηφείᾳ ἦσαν, καὶ σιωπῇ· ὁ δὲ Βρούτος ὄνομαστί τῶν υἱῶν ἑκάτερον προσεπικῶν, *Οὐκ ἀπολογεῖσθε*, εἶπεν, *πρὸς τὴν κατηγορίαν* ; τῶν δὲ σιωπῶντων, στραφεὶς πρὸς τοὺς ὑπὲρτάς, *Ἐμμέτρον*, εἶπεν, *ἦδη τὸ λοιπὸν ἔργον*. Οἱ δὲ συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, ῥάβδοις κατέξαινον· καὶ τῶν ἄλλων ἐπικλωμένων τοῖς πάσχουσιν, ὁ πατήρ οὐτ' ἀλλάξασε τὰς βίβεις ἀπήγαγεν, οὔτε μὴν οἰκτου τε ἐνεδείξατο, μέχρι πελέκει τὰς κεφαλὰς τῶν παιδῶν ἀπέκοψαν. Τοῦτο δὲ οὐτ' ἐπαινεῖν, οὔτε ψέγειν ἐστὶ ῥάδιον. Ἡ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέστησεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ἢ πάθος μέγεθος εἰς ἀναληγίαν. Οὐδέτερον δὲ μικρὸν οὐδ' ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον, ἢ θηριώδες. Οὕτω δὲ τούτων θανόντων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν ψῆφον ἐνεγκεῖν ὁ Βρούτος ἀπήτητο. Ὁ δὲ, *Τοῖς μὲν υἱέσιν*, εἶπεν, *αὐτὸς ἀποχρῶν εἰμι δικαστῆς· περὶ δὲ τῶν ἄλλων, τοῖς πολιταῖς ἔλευθέροις οὐδὲ τῆς ψήφου παραφωρῶ*. Ψήφου τοίνυν δοθείσης, πάντες ἐπέλεκισθησαν. Ἦσαν δὲ τούτων τινὲς τῷ Κολλατίνῳ προσήκοντες, δι' οὓς καὶ ὠργίζετο. Ὅθεν ὁ Βρούτος οὕτω κατ' αὐτοῦ τὸν δῆμον παρῶσεν, ὧς μικροῦ δεῖν καὶ αὐταγείρᾳ αὐτὸν ἀνελεῖν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν, τὴν δ' ἀρχὴν ἠνάγκασαν αὐτὸν ἀπειπεῖν. Ἐβίοντο δὲ ἀντ' ἐκείνου συνάρχοντα Πόπλιον Οὐαλέριον, δὲ Πειπλικόλας προσωνομάσθη, δηλοῖ δ' ἢ κλησὶς ἐξελληνισμένη Δημοκιδῆ, ἢ Δημοτικῶτα -

Variæ lectiones et notæ.

(92) Οὐνδίκιος. Ita unus e Rég. At alter et Colb. Ἰουνδίκιος præferunt.

των. Ταρκύνιος δὲ, ἀπογνοὺς τὴν ἐκ προδο-
 σίας τῆς βασιλείας ἀνάληψιν, προσῆει τοῖς Τυρση-
 νοῖς. Οἱ δὲ δυνάμει βαρεῖα κατήγον αὐτόν. Ἀντεξ-
 ἦγον δὲ καὶ τοὺς Ῥωμαίους οἱ ὕπατοι. Ἀρχομένης
 δὲ τῆς μάχης, Ἀρβύων ὁ Ταρκυνίου παῖς, καὶ Βρού-
 το· ὁ Ῥωμαίων ὕπατος, ἀλλήλοις περιπεσόντες ἐμά-
 χοντο· καὶ ἀφειδήσαντες ἀπὸ θυμοῦ ταυτῶν συναπ-
 έθανον. Μεγάλῃς δὲ τῆς μάχης γενομένης, καὶ πολ-
 λῶν ἑκατέρωθεν πεσόντων, ἀκριτος ἦν ἡ νίκη. Νυ-
 κτός δ' ἐπελεύσεως λέγεται σεισθῆναι τὸ ἄλσο· παρ'
 ᾧ ἑστρατοπεδεύοντο, καὶ φωνὴν ἐκπεσεῖν ἐκείθεν
 μεγάλην, φράζουσαν, ἐνὶ πλείους τεθνάναι Τυρρῆ-
 νῶν ἢ Ῥωμαίων. Ἄμα δὲ τῇ φωνῇ Ῥωμαῖοι μὲν
 μέγα καὶ θρασάλων ἠλάλαξαν. Πτοία δ' ἐνέπεσε
 Τυρρῆνοῖς, καὶ θοροθηθέντες τοῦ στρατοπέδου ἐξ-
 έπεσον. Ἐβλον ὄοι Ῥωμαῖοι τοῦτο, καὶ διερχάσκασιν.
 Ἀριθμηθέντες δὲ οἱ νεκροὶ τῶν ἐν τῇ μάχῃ θανόν-
 των, εὐρέθησαν οἱ μὲν τῶν Τυρρῆνῶν ἐπὶ μυρίοις
 χίλιοι καὶ τριακσίσι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παρ' ἑνα
 ποσούτοι. Ἐθριάμβευσε δὲ Οὐαλέριος Ποπλικόλας
 πρῶτος ὕπατεύων. Ὁ δὲ Ταρκύνιος μετὰ τὴν με-
 γάλῃν μάχην, ἐν ἣ καὶ τὸν υἱὸν ἀπέβαλε μαχεσάμε-
 νον Βρούτην, καταφυγὼν εἰς τὸ Κλούσιον, ἐκέλευε
 Λάρτην Πορσίναν, ἀνδρα μεγίστην ἔχοντα δύναμιν
 τῶν Ἰταλικῶν βασιλέων. Καὶ ὅς αὐτῷ βοηθήσειεν ὑπ-
 έσχετο. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπεμψεν εἰς Ῥώμην, κε-
 λέυων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον. Ὡς δὲ οὐχ ὑπήκου-
 σαν, ἀφίκετο μετὰ βαρέας δυνάμεις. Ποπλικόλας
 δὲ Οὐαλέριος εἰς ἀρχὴν τὸ δεύτερον αἰρεθείς, καὶ μά-
 χην συνάψας, καὶ τραυματισθεὶς, φοράδην τῆς μάχης
 ἐξεκομίσθη. Ἐπικειμένου δὲ τοῦ Πορσίνα τῇ πόλει,
 λιμὸς ἤπιετο τῶν Ῥωμαίων. Ἐκ τίνος δὲ συμβε-
 δηκότος, ἢ μᾶλλον ἐκ προνοίας γενομένου, ὁ Πορσί-
 νας τὸν πρὸς Ῥωμαίους κατέλυσε πόλεμον. Ἀνὴρ
 γάρ τις Μούκιος Κόρδος, εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθός,
 ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος, Σκαϊόλας τὴν ἐπίκλη-
 σιν, ὁ δὲ ἠλοῖ τὸν μονόχρησθα, ἢ μὴ ἀρείχρησθα, τὸν
 Πορσίναν ἀνελεῖν βουλευσάμενος, παρηθλῆεν εἰς τὸ
 ἐκείνου στρατοπέδον, Τυρσηνίδα φορῶν ἐσθῆτα, καὶ
 ὁμοίᾳ κεχρημένος φωνῇ. Καὶ σαφῶς μὲν τὸν Πορσί-
 ναν οὐκ εἰδώς, ἔρπασθαι δὲ δεδιώς, τὸν γραμματέα
 αὐτοῦ συγκαθήμενον αὐτῷ, καὶ ὁμοίως ἔχοντα τῆς
 στολῆς, σπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινε, καὶ συλλη-
 φθεὶς ἀνεκρίνετο. Ἐσαχίδος δὲ τίνος τῷ Πορσίνα
 μέλλοντι θύειν τότε κεκοσμημένης, ὑποσχῶν τὴν
 χεῖρα καιομένης τῆς σαρκὸς εἰστήκει, πρὸς τὸν Πορ-
 σίναν ἀποδλέπων ἀτρέπτω προσώπῳ, ὄθεν αὐτῷ τῆς
 χειρὸς· φθαρσίσης ἔγένετο ἢ ἐπίκλησις, μέχρι θαν-
 μάσας ἐκείνου· ἀφῆκεν αὐτόν. Ὁ δὲ Σκαϊόλας ἔτερον
 τρόπον ἐσοφίσαστο τὸν ἐχθρὸν, καὶ εἶπε· Τὸν φόβον
 σοῦ Ἐπορσίνα, γενικηκώς, ἤτημαί σου τῆς ἀρε-
 τῆς, καὶ χάριτι μὴνύω, ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἄν
 ἐξηγέρσενσα. Τριακσίσι Ῥωμαίων τὴν αὐτὴν ἔμοι γνῶμην ἔχοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ σου δια-
 τριβούσιν, ὡν ἐγὼ προσχιγηρήσας κληρῶ λαχὼν, οὐκ ἀχθομαι τῇ τύχῃ, διαμαρτῶν ἀνδρὸς
 ἀγαθοῦ καὶ φίλου μᾶλλον ἢ πολεμίου Ῥωμαίους εἶναι προσήκοτος. Ἐντεῦθεν ὁ Πορσίνας πρὸς τὰς
 συμβάσεις ἐγένετο προθυμότερος. Ὁ δὲ Ποπλικόλας τὸ τρίτον ὕπατεύων τότε, προὐκαλεῖτο συνεχῶς τὸν
 Ταρκύνιον ἐπὶ δίχῃ, ὡς ἐξελέγξων κάκιστόν, καὶ ἐκπεπωκότα τῆς ἀρχῆς ἐνδικώτατα, τοῦ Πορσίνου
 δικάζοντος. Ἀποκρινάμενος δὲ Ταρκύνιος, μὴ αἰρεῖσθαι Πορσίναν διατητῆν, εἰ σύμμαχος ὢν μετα-
 βάλλεται. Καταγνοὺς ὁ Πορσίνας, τὸν πόλεμον κατέλυσατο. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πολλάκις μὲν ἐπεχείρη-

A concusso luco. juxta quem castra erant posita, in-
 gens vox edita est, quae diceret uno plus Etru-
 scorum cecidisse in acie, vincere bello Romanum.
 Unaque cum ea voce Romani magno et confidenti
 clamore sublato, terrorem incusserunt Tyrrenhis,
 ut per tumultum castra desererent, quae a Roma-
 nis capta et direpta sunt. Numeratis interfectorum
 cadaveribus, Tyrrenhorum xi millia ccc sunt
 reperta, Romanorum uno minus totidem. Valerius
 Publicola primus in consulatu triumphavit. Tar-
 quinius post magnam illam pugnam, in qua filium
 quoque amiserat, a Bruto interfectum, Clusium
 supplex confugit ad Lartem Porsenam, Italicorum
 regum potentissimum : qui, auxiliis promissis, cum
 primum per legatos a Romanis, ut Tarquinium
 recipere, non impetrasset, cum magno venit exer-
 citu. Valerius Publicola denuo consul creatus, vul-
 neribus acceptis, lectica ex pugna elatus est. Por-
 sena urbem premente, Romanos annonae penuria
 afflixit : sed casu quodam, ac potius divino consilio
 factum est, ut Porsena bellum omitteret. Nam qui-
 dam Mutius Cordus, cum omni virtute praestans,
 tum militari fortitudine praestantissimus, cogno-
 mento Scævola, Tyrreno habitu, sermonem etiam
 Tyrrenhorum imitans, hostium castra ingressus,
 cum Porsenam non satis nosset, nec rogare aude-
 ret, scribam cum rege sedentem pari ornatu,
 stricto ense interfecit. Compræhensus, cum inter-
 rogaretur, dextra accenso ad sacrificium foculo
 injecta, interim dum caro uritur, intrepido vultu
 Porsenam intuens astiit (unde a clade manus, id
 ei cognomentum est inditum), donec eum rex,
 prope attonitus miraculo, dimisit. 336 Tum
 vero hostem alio modo sefellit, his verbis : Victo
 tui metu, virtuti tuae succubui, ac beneficio a me
 ferens, quod minis nequiritasses; ccc Romani, tandem
 præditi animis, in castris tuis versantur : mea
 prima sors fuit. Neque fortuna succenseo, quod a
 bene viro aberrarim, digniore qui Romanorum sis
 amicus, quam hostis. Ex eo Porsena propensior ad
 pacis conditiones evasit. Publicola vero tum ter-
 tium consul Tarquinium subinde ad juv vocavit :
 ut ejus improbitate declarata, vel Porsena judice,
 justissimo exsilio multatus existimaretur. Sed cum
 Tarquinium respondisset, se Porsenam non admit-
 tere arbitrum, si belli socius esse desineret, Por-
 sena causa ejus improbata, bellum deposuit. Tar-
 quinii vero post etiam auxiliis finitimarum gen-
 tium, regnum saepe recuperare conati, omnes in
 præliis occubuerunt : præter senem, qui Superbus
 dicebatur. Sed et ille tandem Cumis apud Opicos
 periit.

Τριακσίσι Ῥωμαίων τὴν αὐτὴν ἔμοι γνῶμην ἔχοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ σου δια-
 τριβούσιν, ὡν ἐγὼ προσχιγηρήσας κληρῶ λαχὼν, οὐκ ἀχθομαι τῇ τύχῃ, διαμαρτῶν ἀνδρὸς
 ἀγαθοῦ καὶ φίλου μᾶλλον ἢ πολεμίου Ῥωμαίους εἶναι προσήκοτος. Ἐντεῦθεν ὁ Πορσίνας πρὸς τὰς
 συμβάσεις ἐγένετο προθυμότερος. Ὁ δὲ Ποπλικόλας τὸ τρίτον ὕπατεύων τότε, προὐκαλεῖτο συνεχῶς τὸν
 Ταρκύνιον ἐπὶ δίχῃ, ὡς ἐξελέγξων κάκιστόν, καὶ ἐκπεπωκότα τῆς ἀρχῆς ἐνδικώτατα, τοῦ Πορσίνου
 δικάζοντος. Ἀποκρινάμενος δὲ Ταρκύνιος, μὴ αἰρεῖσθαι Πορσίναν διατητῆν, εἰ σύμμαχος ὢν μετα-
 βάλλεται. Καταγνοὺς ὁ Πορσίνας, τὸν πόλεμον κατέλυσατο. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πολλάκις μὲν ἐπεχείρη-

σαν οἱ Ταρκύνιοι τὴν βασιλείαν ἀναλαβεῖν, τοῖς ἄποροις: Ῥωμαῖοις ἔθνεσι συμμαχοῦμενοι· πάντες δὲ ἐν ταῖς μάχαις διεφθάρησαν, πλὴν τοῦ γέροντος, ὃς καὶ Σούπερδος ἐκαλεῖτο, εἶποι ἂν τις Ἕλληνας ἀνὴρ Ὑπερήφανος. Κάκεινος δὲ μετέπειτα εἰς Κύμην τὴν ἐν ὀπίκῳ γενόμενος, ἐτελεύτησεν.

XIII. Tarquiniorum res eo denique redierunt. A III. Ὁὗτοι μὲν οὖν ταῖς Ταρκυνίους τὰ πράγματα ἐπεράνησαν. Ἐκείνων δ' ἐξωσθέντων τῆς βασιλείας, ὕπατοι, ὡς εἴρηται, παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἠρέθησαν. ὧν εἷς ἦν καὶ Πόπλιος Οὐαλέριος, ὃς τετράκις ὑπάτευσεν, ὁ καὶ Πόπλικόλας ἐπικληθεὶς. Οὗτος οὖν μόνος; ἄρχων. καὶ μὴ συνάρχοντα εἰληφώς, Ῥωμαῖοις προσέκρουσε, λέγουσι μὴ τῆς τοῦ Βρούτου κληρονομίας ὑπάτειας εἶναι, τῆς δὲ τοῦ Ταρκυνίου τυραννίδος διάδοχον, ὑπὲρ βάρδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελέεσι προϊόντα ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. Καὶ γὰρ πολυτελεστέραν εἶχεν οἰκίαν, ἐπικειμένην τῇ ἀγορᾷ. Ταῦτα ὁ Ποπλικόλας μαθὼν, τεχνίτας πλείστους συναγαγὼν, νυκτὸς κατέβαλε τὴν οἰκίαν, καὶ ταύτην κατέσκαψεν· ὥστε μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαῖοις βλέποντας τὸ γενόμενον, τὴν μὲν τοῦ ἀνδρὸς μεγαλοφροσύνην θαυμάζειν, ἄχθεσθαι δ' ὑπὲρ τῆς οἰκίας, διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. Καὶ τοὺς πελέεις δὲ τῶν βάρδων ἀπέλυσεν, αὐτάς τε τὰς βάρδους εἰς ἐκκλησίαν παριῶν ἀφῆκε τῷ δήμῳ· καὶ τὴν τῶν χρημάτων διοίκησιν ἄλλοις ἀπένειμεν, ἵνα μὴ τούτων ἔγκρατεις ὄντες οἱ ὑπατεύοντες μέγα δύνωνται, ὅτε πρῶτον οἱ ταμίαι γίνεσθαι ἤρξαντο, κοιλίστορας δ' ἐκάλουσαν αὐτούς. Οἱ πρῶτον μὲν τὰς θανάσιμους δίκας ἐδίκαζον, ὅθεν καὶ τὴν προσήγοριαν ταύτην διὰ τὰς ἀνακρίσεις ἐσχίσθησαν, καὶ διὰ τὴν τῆς ἀληθείας τῆς ἐκ τῶν ἀνακρίσεων ζήτησιν. Ὑστερον δὲ καὶ τὴν τῶν κοινῶν χρημάτων διοίκησιν ἔλαχον, καὶ ταμίαι προσωνομάσθησαν. Μετὰ ταῦτα δ' ἑτέροις μὲν ἐπετρέπη τὰ δικαστήρια· ἐκείνοι δὲ τῶν χρημάτων ἦσαν διοικηταί. Ἀπέδειξε δὲ αὐτῷ συνάρχοντα τὸν τῆς Λουκρητίας πατέρα Λουκρήτιον. Ταχὺ δὲ τούτου θανάτου, ἠρέθη Μάρκος Ὀράτιος συνάρχειν αὐτῷ τὸν ὑπόλοιπον καιρὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ. Αἰρεθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ὑπάτος ὁ Ποπλικόλας, ἔσχε συναπατεῦντα Τίτον Λουκρήτιον. Μετὰ δὲ ταῦτα Σαβίνων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν, ὑπάτος ἀνεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος, ἀδελφὸς Ποπλικόλας, καὶ Ποστούμιος Τούβερος; (95). Πραττομένῳ δὲ τῶν πολέμων γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ τοῦ Ποπλικόλας, δυσὶ μάχαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν, ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀποβαλὼν, τρισχιλίους ἐπὶ μυριοῖς τῶν πολεμίων ἀνείλε. Τῷ δ' ἐξῆς ἔπειτα πάλιν ὑπάτευσεν Ποπλικόλας, καὶ προσεδόκατο Σαβίνων τε καὶ Λατίνων ὁμονοησάντων κατὰ τῆς Ῥώμης προσέλασις. Ἦν δ' ἐν Σαβίνοις ἀνὴρ Ἄππιος Κλαύδιος, ἐν τῇ χρημασίᾳ καὶ σώματι βώμῃ πρωτεύων, ἐν ἀρετῇ δὲ μάλιστα δόξῃ ἐπιφανής, καὶ λόγου δεινότητι. Καὶ διὰ ταῦτα φθονοῦμενος ἐπεβουλεύετο παρὰ τῶν ἄρχων, ὅτι συνεβούλευε καταπαύειν τὸν πόλεμον. Διδὸν αὐτῷ τε τῇ Ῥώμῃ προσεληλύθει, καὶ πολλοῖς τῶν φίλων τε καὶ οἰκίῳ συνέπεσθαι οἱ συνέπεισεν. Οὗς Ποπλικόλας; φιλοφρόνως ἐδέξατο, τῇ βουλῇ τῶν

Variæ lectiones et notæ.

(95) Ποστούμιος Τούβερος. Ita duo codd. Reg. et Colb. Livius, lib. II, M. Valerius P. Postumium adjungit. W.

Κλαύδιον προσγραφάμενος. Ὅθεν ἐμφρόνως πολι- A
 τεύμενος ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ γέ-
 νο; μέγα τὸ Κλαυδίων κατέλιπεν ἐπὶ πλείστον ἀνθῆ-
 σαν, καὶ προεληλυθὼς εἰς δόξης ἀκρότητα. Οἱ δὲ
 Σαβίνοι, καὶ τοῦτο τοῦ πολέμου ποιησάμενοι πρόφα-
 σιν, στρατῷ μεγάλῳ κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπέηλασαν· οἷς
 τοὺς Ῥωμαίους ὁ Ποπλικόλας ἀντεπαγαγὼν, καὶ
 στρατηγήσας ὡς ἀριστα, μικροῦ πάντας ἀπέωλεσε,
 καὶ τὸν δῆμον ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων
 ὠφέλησεν. Ἄγαθὸν δ' ἐπὶ τῇ νίκῃ θρίαμβον, καὶ
 τοὺς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις παραδοὺς τὴν πόλιν, εὐθύς
 ἐτελεύτησε, δημοσίᾳ ταφῇ, καὶ θρηνηθεὶς ἐφ' ὄλον
 ἐνιαυτόν. Οἱ μάλιστα Σαβίνοι δι' ὄργην ὧν ἔπαθον,
 οὐδὲ τὴν χειμῶνα ἠρέμησαν, ἀλλὰ τὴν Ῥωμαίδα
 χώραν κατέδραμον, καὶ τὸν Ποστούμιον ἐκάκωσαν
 τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα· καὶ εἶλον ἂν αὐτὸν πανου- B
 δι, εἰ μὴ Μενήκιος Ἀγρίππας ὁ συνάρχων αὐτῷ ἐπε-
 κοῦρησε. Προσπεσόντες δὲ αὐτοῖς, πολλοὺς ἐφθειρα-
 νον, ὥστε τοὺς λοιποὺς ἀναχωρήσας. Μετὰ δὲ ταῦτα
 Σπούριός τε Κάσσιος καὶ Ὀπιτινίος Οὐαργίνιος
 ὑπατεύοντες τοῖς Σαβίνοις ἐτελεύτησαντο. Καμρίνον δὲ
 τὸ ἔστυ ἐλόντες, τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτειναν, τοὺς
 δὲ λοιποὺς ζωγράφαντες ἀπέδοντο, καὶ τὴν πόλιν
 κατέσκαψαν. Ποστούμιος δὲ Κομίνιος καὶ Τίτος Λάρ-
 κιος δούλους τινὰς ἐπὶ καταλήψει τοῦ Καπιτωλίου
 συνωμοσίαν θεμένους συλλαβόντες, ἐφθειραν. Σε-
 ρουῖός τε Σουλπίκιος καὶ Μάρκος Τούλλιος ἐτέραν
 αὐθις συνωμοσίαν δούλων, καὶ ἄλλων δὴ τινων
 συστάντων αὐτοῖς προκατέλαβον, ἀγγελθεῖσαν αὐ-
 τοῖς πρὸς τινων τῶν τῆς ἐπιβουλῆς μετεχόντων, οὓς
 καὶ συσχόντες περιστάδην κατέκοψαν, τοὺς δὲ μνηυ- C
 τας ἄλλα τε καὶ πολιτεία ἐδόθη. Αὐθις δὲ πολέμου
 παρὰ Λατίνων κατὰ Ῥώμης κεινημένου, οὐκ ἤθε-
 λον οἱ πολλοὶ τὰ ὄπλα λαβεῖν, ἀποκοπήν τῶν χρεῶν
 ἐπιβύοντες γενέσθαι καὶ εἰς αὐτοῦ καινὴν τινα ἀρχὴν
 ἐκ ἀμφοτέρους αὐτοῖς τότε πρῶτον οἱ δυνατοὶ κατε-
 στήσαντο· δικτάτωρ δὲ ταύτης ἡξιωμένους ὠνόμαστο
 ἡδύνατο δὲ ἐξ Ἰσου πάντα τοῖς βασιλευσῖ. Τὴν μὲν
 γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν διὰ τοὺς Ταρκυνίους,
 ἐμίσησαν· τὴν δ' ἐκ τῆς μοναρχίας ὠφέλειαν θέλον-
 τε, ὡς πολὺ ἰσχυροῦσης ἐς τὰς τῶν πολέμων καὶ τῶν
 στάσεων περιστάσεις, ἐν ἄλλῳ ταύτην ὀνόματι εἶλοντο.
 Ἦν μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, ἡ δικτατωρία κατὰ
 γε τὴν ἔξουσίαν τῇ βασιλείᾳ ἰσόβροπος, πλὴν ὅτι μὴ, ἐφ'
 ἵππον ἀναβῆναι ὁ δικτάτωρ ἡδύνατο, εἰ μὴ
 ἐκστρατεύεσθαι ἐμελλεν, οὔτε ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων
 ἀναλωσά τι ἐξῆν αὐτῷ, εἰ μὴ ἐψηφίσθαι.
 Δικάζειν δὲ καὶ ἀποκτείνειν καὶ οἶκοι καὶ ἐν στρατείαις
 ἡδύνατο, καὶ οὐ τοὺς τοῦ δήμου μόνους, ἀλλὰ
 καὶ ἐκ τῶν ἱππέων, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς βουλῆς. Καὶ οὐτ'
 ἐγκαλέσαι τις αὐτῷ, οὐτ' ἐναντίον τι διαπράξαι
 ἴσχυεν, οὐδὲ οἱ δήμαρχοι, οὔτε δίκη ἐφέτιμος ἐγένετο
 ἀπ' αὐτοῦ. Οὐκ ἐπὶ πλέον δὲ τῶν ἐξ μηνῶν
 ἢ τῆς δικτατωρίας ἀρχὴ παρετείνατο, ἵνα μὴ τι
 αὐτῶν ἐν τοσοῦτῳ κράτει καὶ ἐξουσίᾳ ἀκράτῳ χρο-
 νίσας, ὑπερφρονήσῃ, καὶ πρὸς ἔρωτα μοναρχίας ἐκκυλι-
 σθῇ· ὅπερ ἐς ὕστερον καὶ ὁ Καίσαρ Ἰούλιος
 ἐπαθεν, ἐπεὶ παρὰ τὰ νενομισμένα τῆς δικτατωρίας
 ἡξίωτο.

Τότε μὲν οὖν δικτάτωρ; γενομένου Λαρκίου, D
 οὐδὲν ὁ δῆμος ἐνεωτέρεισεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις
 ἐγένοντο· τῶν δὲ Λατίνων ἡσυχίαν ἀγόντων ἐπὶ συν-
 θήκαις, οἱ δανεισταὶ τοῦ ὀφειλέτας μετεχειρίζοντο
 βιαιότερον, καὶ ὁ δῆμος αὐθις ἐστασίαζε διὰ τοῦτο,
 ὥστε καὶ εἰς τὸ Συνέδριον συνδραμεῖν, καὶ πάντες
 ἂν ὑπὸ τῶν εἰσπεσόντων ἐν αὐτῷ διεφθάρησαν, εἰ
 μὴ τινες τοὺς Οὐολούσκους εἰς τὴν χώραν ἐμβάλειν
 ἤδη κατήγγειλαν. Πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην ἀγγελίαν ὁ

obiit, publicis sumptibus elatus, annuo matrona-
 rum luctu. Cæterum Sabini ex dolore acceptæ elad-
 is, ne hiberno quidem tempore quieverunt, sed
 incursione in Romanum agrum facta, Posthumium,
 iterum consulenti, affixerunt; eumque cum exer-
 citu cepissent, nisi Menenius Agrippa collega ei
 auxilio venisset. Tum vero uterque consul, facto
 in hostes impetu, multos occidit, reliquos profliga-
 vit. Post hæc Spurius Cassius et Opitor Virginius
 consules, pacem cum Sabinis fecerunt: et Came-
 rino capto, plerosque occiderunt: reliqui, oppido
 everso, vœnierunt. Posthumius Cominius et T.
 Largius aliquot servos, qui de occupando Capitolio
 conjurarent, occiderunt: quemadmodum Servius
 338 Sulpicius et M. Tullius post, aliam quoque
 conjurationem servorum oppresserunt, a conscis
 quibusdam indicatam, et conjuratos corona circum-
 datos trucidarunt. Indicibus cum alia præmia, tum
 civitas data. A Latinis iterum bello moto, plebs
 arma capere noluit, novas tabulas flagitans. Qua-
 propter locupletiores novum magistratus genus
 crearunt, pari in omnes auctoritate, potentia regia
 præditum, quem dictatorem vocarunt. Nam cum
 regis cognomentum propter Tarquinius odissent,
 ac monarchiæ utilitates magna vi ad bella et sedi-
 tionum tumultus præditæ expeterent: verbo re-
 jecto, rem ipsam sub alio nomine sunt amplexi.
 Fuit igitur, ut dixi, dictatura potestate regno par:
 præterquam quod ei equum conscendere non lice-
 bat, nisi ad bellum ituro, neque ullos ex æratio
 sumptus facere sine decreto, sed jus dicere, et ca-
 pite plectere domi et militiæ, non plebeios dun-
 taxat, sed et equestris et senatorii ordinis licuit,
 nemine eum vel accusare, vel intercedere audente,
 ac ne ipsis quidem tribunis plebis: neque ab eo
 provocatio fuit. Dictatura tamen ultra vi menses
 non extendebatur, ut ne quis in tanta potestate
 et auctoritate maxima diutius immoratus, per su-
 perbiam in monarchiæ cupiditatem delaberetur:
 id quod post Julio Cæsari accidit, dictaturam con-
 tra morem majorum consecuto.

Ἦν μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, ἡ δικτατωρία κατὰ
 γε τὴν ἔξουσίαν τῇ βασιλείᾳ ἰσόβροπος, πλὴν ὅτι μὴ,
 ἐφ' ἵππον ἀναβῆναι ὁ δικτάτωρ ἡδύνατο, εἰ μὴ
 ἐκστρατεύεσθαι ἐμελλεν, οὔτε ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων
 ἀναλωσά τι ἐξῆν αὐτῷ, εἰ μὴ ἐψηφίσθαι.
 Δικάζειν δὲ καὶ ἀποκτείνειν καὶ οἶκοι καὶ ἐν στρατείαις
 ἡδύνατο, καὶ οὐ τοὺς τοῦ δήμου μόνους, ἀλλὰ
 καὶ ἐκ τῶν ἱππέων, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς βουλῆς. Καὶ οὐτ'
 ἐγκαλέσαι τις αὐτῷ, οὐτ' ἐναντίον τι διαπράξαι
 ἴσχυεν, οὐδὲ οἱ δήμαρχοι, οὔτε δίκη ἐφέτιμος ἐγένετο
 ἀπ' αὐτοῦ. Οὐκ ἐπὶ πλέον δὲ τῶν ἐξ μηνῶν
 ἢ τῆς δικτατωρίας ἀρχὴ παρετείνατο, ἵνα μὴ τι
 αὐτῶν ἐν τοσοῦτῳ κράτει καὶ ἐξουσίᾳ ἀκράτῳ χρο-
 νίσας, ὑπερφρονήσῃ, καὶ πρὸς ἔρωτα μοναρχίας ἐκκυλι-
 σθῇ· ὅπερ ἐς ὕστερον καὶ ὁ Καίσαρ Ἰούλιος
 ἐπαθεν, ἐπεὶ παρὰ τὰ νενομισμένα τῆς δικτατωρίας
 ἡξίωτο.

Tunc igitur Largio dictatore creato, popu-
 lus novarum rerum studio repudiato, in armis
 fuit. Sed Latino bello pactionibusposito, cum cie-
 ditores nomina sua violentius tractarent, tanta ple-
 bis orta est indignatio, ut in curiam concursus fie-
 ret, ac in eo tumultu patres occisi essent, nisi
 quidam nuntiassent Volscos infesto exercitu ad
 urbem oppugnandam venire. Ad eum nuntium
 plebs quievit, non reverentia senatus, sed exspi-

catlone, ut is statim ab hostibus interiret. Quare neque mœnia custodierunt, neque opis quidquam attulerunt, donec Servilius ob æs alienum nexos solvit, et ne debitor quisquam expeditionis tempore appellaretur, edixit, seque levaturum æs alienum promisit. Tum igitur his promissis excitati **339** hostes vicerunt. Sed, cum deinde nec ære alieno levarentur, nec ulla æquitate tractarentur, rursus ab iratis tumultuatum, et contra senatum et consules mota seditio. Verum denuo exorto bello, consules novas tabulas decreverunt: sed aliis adversantibus, M. Valerius, Publicolæ gentilis, homo apud plebem gratus, dictator est creatus. Ac tantus ad eum et tam alacer, stipendio promisso concursus factus, ut et Sabinos vinceret, et Volcos Æquosque illorum fœderatos. Ob id ei cum alios honores, tum Maximi cognomentum decreverunt. Qui cum multa in senatu in populi gratiam disseruisset, neque quidquam impetrasset, iratus e curia se proripuit: et cum apud plebem in concione senatum nonnihil perstrinxisset, dictatura se abdicavit. Plebs vero magis ad seditionem irritata est. Nam creditores in alieno repetendo summum jus urgentes, neque ulla æquitate contra debitores utentes, nec id quod debebatur exegerunt, et in alia plura incommoda inciderunt. Inopia enim, atque inde orta desperatio, malum est admodum violentum, et si multitudinem sibi asciverit, pene inexpugnabile. Tum igitur locupletum erga pauperes severitas, plurimorum malorum Romanis causa fuit. Ut enim militis expeditionibus premebantur, et in multis sæpius evidenter decepti fuerant, et debitores a fœneratoribus et contumelias et flagra perpetiebantur: tanta iracundia exarserunt, ut inopum multi urbe excederent et castra desererent, et ex agro Romano hostium instar commeatu peterent. Quo facto, cum multi ad eos qui secessionem fecerant, confluerent, senatores voriti, ne et hi magis exasperarentur, et civitatem factionibus distractam finitimi invaderent, per oratores plebi polliciti sunt se facturos quidquid ipsa vellet. Ea vero maxime fremente, et nullas rationes admittente, Menenius Agrippa unus ex oratoribus petiit, ut fabulam audirent, et audientiam impetrata, dixit: *Orta aliquando contra ventrem ceterorum membrorum seditione, dixisse oculos, manus et pedes sua opera in officio esse; linguam et labia, per se animorum sensus annuntiari; aures* **340** *suo ministerio aliorum sermones ad mentem pervenire; manus, suo labore parari res necessarias; pedes, totum corpus a se sustentari, neque sive iter, sive opus fiat, sive stetur, fatigari. Ventrem vero solum omnium muneris et laboris expertem, ministeriis omnium tantquam regem uti, et sudoribus illorum partis frui facultatibus. Ventrem hæc in se habere confessum, si videretur, nihil sibi tribui, nihil ministrari jussisse. Membra communiter decrevisse, ne quid deinceps ventri suppeditaretur. Qui cum nullum cibum acci-*

A δῆμος ἠρέμησεν, οὐχὶ φεισάμενος τῆς βουλῆς, ἀλλ' ὡς παρὰ τῶν πολεμίων ὅσον οὕτω φθαρτομένης. Δὲ οὐτε τοῦ ταίχους ἔθεντο φυλακὴν, οὐτε τινὰ παρεῖχον βοήθειαν, μέχρις ὃ Σερουίλιος τοὺς τε ἐξ ὑπερημερίας κρατούμενους ἀφήκε, καὶ ἄδειαν τῶν εἰσπράξεων καθόσον στρατεύοιντο, ἐψηφίσατο, καὶ κουφίσαι τὰ χρεῖα ὑπέσχετο. Τότε μὲν οὖν διὰ ταῦτα τοῖς πολεμίοις ἐπιελαθόντες, ἐνίκησαν. Μῆτε δὲ τῶν χρεῶν κουφισθέντες, μήτε ἄλλου μηδενὸς τυχόντες ἐπεικούσιν, καὶ πάλιν ἰσορροῦν τε καὶ ὀργίζοντο, καὶ κατὰ τῆς βουλῆς καὶ κατὰ τῶν στρατηγῶν ἐτασίσαν. Πολέμου δὲ αὐθις ἐπινοηθέντος, οἱ μὲν στρατηγοὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐψηφίζοντο, ἠφαντιώθησαν δ' ἑτεροί· διὸ καὶ δικτάτωρ ἐβρόθη. Οὐαλλέριος Μάρκος, ἐκ τῆς τοῦ Ποπλικόλα συγγενείας γενόμενος, καὶ τῷ πλῆθει φιλούμενος· ἐνθεν τοι τοσοῦτοι καὶ οὕτω προθύμως, ἐπεὶ αὐτοῖς καὶ ἄθλα ὑπέσχετο, συναλέγησαν, ὡς καὶ τῶν Σαβίνων κρατῆσαι, καὶ τῶν συμμαχοῦντων αὐτοῖς Οὐλοούσκων καὶ Αἰκουῶν. Ἐπὶ τούτοις ἄλλας τε τῷ Οὐαλλερῖῳ ὁ δῆμος τιμὰς ἐψηφίσατο, καὶ Μάρκιον ἐπαινώμασεν, ἐξείλην δὲ μὲν οὐδὲ Μήγιστον σημάειν τὸ θυομα. Ὁ δὲ ὄθλων τῷ δῆμῳ χάρισσασθαι, πολλὰ διελέχθη τῇ Γερουσίᾳ, ἀλλ' οὐκ ἔσχε ταύτην πειθῆναι. Διὸ σὺν ὀργῇ ἐκπηδήσας τοῦ Συνεδρίου, διμηγορήσας τε πρὸς τὸν δῆμόν τινα κατὰ τῆς βουλῆς, τὴν ἡγεμονίαν ἀπέπατο. Καὶ ὁ δῆμος ἐτι μᾶλλον εἰς στάσιν ἠρέθιστο. Οἱ γὰρ δανείσται τῆς περὶ τὰ συμβόλαια ἀκριβείας ἐχόμενοι, καὶ μηδὲν τοῖς θελοῦσιν ἐκδιδόντες, τῷ ἀκριβοῦς τε διήμαρτον, καὶ πολλῶν ἐτέρων ἀπέτυχον. Ἡ γὰρ πένια, καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπόνοια κακὸν ἔστι βίαιον· εἰ δὲ καὶ τὸ πλῆθος προσλάβοι, καὶ δυσμαχότατον. Πλείστον γοῦν δεινῶν τοῖς Ῥωμαίοις αἰτία ἡ τότε τῶν δυνατωτέρων πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους ἀκριβεία γέγονεν. Ὡς γὰρ ταῖς στρατείαις; τε τὸ στρατιωτικὸν ἐπέζετο, καὶ πολλὰ πολλάκις ἐπίσσαν σαφῶς ἐξηπάτητο, καὶ παρὰ τῶν δανειστῶν οἱ ὀφειλέται ὑδρίοντο καὶ ἠκίζοντο, ἕς τοσοῦτον ὀργῆς ἐξεκαύθησαν, ὡς καὶ τὴν πόλιν τῶν ἀπόρων συχνούς ἐκλείπειν, καὶ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἀναχωρῆσαι, καὶ ἐκ τῆς χώρας ὡς πολεμίους τὰς τροφὰς ἐρνιζεσθαι. Οὕτω δὲ τούτων συνενεχθέντων, ἐπεὶ πολλοὶ πρὸς τοὺς ἀποστάντας συνέβηον, δεισαντες οἱ βουλευταὶ, μὴ ἐπὶ πλέον οὗτοι τε ἐκπολεμωθῶσι, καὶ τῇ στάσει συνεπιθῶνται οἱ περὶοικοὶ, διακηρυκέσαντο πρὸς αὐτοὺς, ὅσα πρὸς βουλῆς ἦσαν αὐτοῖς ποιεῖν ὑπισχνόμενοι. Ὡς δὲ μάλιστα ἐθρασύνοντο καὶ οὐδένα λόγον ἰδέγοντο, εἰς τῶν πρίσθεων Ἀγρίππας Μενήνιος, μύθου τινὸς σφᾶς ἀκοῦσαι ἔβησεν, καὶ τυχὸν εἶπε· Στασιδοῖσι πρὸς τὴν γαστέρα πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ φῦναι τοὺς ὀφθαλμούς, ὥς ἡμεῖς τὰς τε χεῖρας ἐνεργούεις εἰς ἔργα, καὶ τοὺς πόδας πρὸς πορείαν τίθημεν· τὴν γλώσσαν δὲ καὶ τὰ χεῖλη, οὗτοι δὲ ἡμῶν τὰ τῆς καρδίας βουλευμάτων ἐξαγγέλλονται· τὰ ὤτα δ' αὖ, ὡς δὲ ἡμῶν οἱ δὲ ἐτέρων λόγοι τῷ νοῦ παρακείμενον· τὰς δὲ χεῖρας, οὗτοι ἐργάτιδες οὖσαι ἡμεῖς περιποιούμεθα πορισμούς· τοὺς πόδας δ' αὖθις, οὗτοι ἔσονται ἡμεῖς τὸ σῶμα φέροντες, κοπιώμεν κἄν ταῖς

πορείαις κἀν ταῖς ἀργασίαις, κἀν ταῖς ἀστάσεσιν. **A** peret, neque manus ad opus fuisse agiles, ob ventris inediam defectas viribus: neque pedes valuisse, neque ullum aliud membrum suum munus citra offensam obisse: sed omnia fuisse ignava, agra aut penitus immobilia. Tum vero intellectum esse, ea quae ventri praebentur, non magis ipsi quam omnibus membris suppeditari, ac ea singula fructum inde suum percipere. Ex eo sermone multitudo intellexit, locupletum facultates etiam pauperibus esse utiles. Quod si illi suas opes ex mutuis pecuniis augeant id tamen in populi detrimentum non cedere. Nam si nihil haberent locupletes, neque pauperes necessariis temporibus habituros, unde mutuentur, atque urgente necessitate perituros. Hac oratione mitigati, decreta a senatu levatione debitorum, et nexorum ob aes alienum solutione, in gratiam cum patribus redierunt.

B nexorum ob aes alienum solutione, in gratiam cum patribus redierunt. Τούτοις τοῖς λόγοις τὸ πλῆθος συνήκεν, ὡς αἱ τῶν εὐπόρων οὐσίαι καὶ τοῖς πένησιν εἰσιν εἰς ὠφέλειαν. Καὶ εἰ κάκεινοι ὠφελοῖντο ἐκ δανεισμάτων, καὶ τὰς οὐσίας ἀξιοῦσιν, οὐκ εἰς βλάβην τοῦτο τῶν πολλῶν ἀποβαίνει; ὡς εἰ γε μὴ ἔχουσιν οἱ πλουτοῦντες, οὐδ' οἱ πένητες ἂν ἐν καιροῖς ἀναγκαίοις ἔξουσιν τοὺς δανείσοντας, καὶ ἀπολοῦνται χρεῖας καταπειγούσης. Ἐνεσθὲν ἠπιώτεροι γενόμενοι κατηλλάγησαν, κουφισμὸν τῶν ὀφειλῶν, καὶ τῶν ὑπερημεριῶν ἀφαισιν τῆς βουλῆς ψηφισαμένης αὐτοῖς.

IE' Φοβηθέντες δὲ μὴ, σκεδασθείσης αὐτοῖς τῆς συστάσεως, ἢ τὰς συνθήκας οὐκ ἐπιτελεῖς ἔξουσιν, ἢ κακωθῶσι διαλυθέντες, καὶ ἄλλος κατ' ἄλλην πρόσφασιν κολάζοιτο συνεχόμενος, συνέθεντο ἐπαρῆγειν ἀλλήλοις, ἂν τις τι ἀδικοῖτο· καὶ ὄρκους ἐπὶ τούτῳ ὑπέσχον, καὶ προστάτας αὐτίκα ἐξ ἐαυτῶν δύο προ- **C** χειρίσαντο, εἴτε καὶ πλείους, ἵν' εἰεν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθοὶ (94) τε καὶ τιμωροί. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπαξ ἐποίησαν, ἀλλ' ἔκτοτε τὸ πρῶτον ἀρξάμενοι, οὕτω προέβησαν, καὶ ἐπ' ἐναυτῶν τοὺς προστάτας; ὡς ἀρχὴν τινα ἀπεδείκνυσαν, τῇ μὲν τῶν Δατίων γλώσση καλουμένους τριβούνους (οὕτω δὲ οἱ Χίλιαρχοι κέκληνται), δημάρχους δὲ προσαγορευόμενους; τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ ἵνα δὲ διαστέλληται ἡ τῶν τριβούνων προσηγορία, τοῖς μὲν τὸ τῶν στρατιωτῶν, τοῖς δὲ τὸ τοῦ πλῆθους προσέθεντο πρόσρημα. Οὗτοι δὲ τοῦ πλῆθους οἱ τριβούνοι ἢ δῆμαρχοὶ μεγάλων κακῶν αἰτίαι τῇ Ῥώμῃ γεγόνασι. Τὸ μὲν γὰρ τῶν ἀρχόντων ὄνομα οὐκ ἔσχον εὐθὺς, ἰσχύιν δ' ὑπερ πάντας τοὺς ἄλλους ἐκτήσαντο, ἡμῶν τε **D** δαιμόνῳ παντὶ, καὶ πάντα τὸν ἐπιβοησάμενον σπᾶς ἀφροῦντο, οὐκ ἐκ μόνων ἰδωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχόντων, πλὴν τῶν δικτατόρων. Εἰ δὲ τις καὶ ἀπόντας αὐτοὺς ἐπεκώλεσατο, κάκεινος ἀπὸ τοῦ συνέχοντος αὐτὸν ἀπηλλάττετο; καὶ ἢ ἐς τὸ πλῆθος ὑπ' αὐτῶν εἰσῆγετο, ἢ καὶ ἀπέλυετο. Ἄλλὰ καὶ εἰ τί που ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ γενέσθαι, ἐκώλυον, κἀν ἰσχύος ἦν ὁ ποιῶν, κἀν ἀρχων, κἀν ὁ δήμος, κἀν ἡ βουλή πράττειν ἐμελλέ τι, κἀν ψηφίζεσθαι, εἰς δὲ τις ἠναντίωτο δῆμαρχος, ἀπρακτος καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ψήφος ἐγίνετο. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ τὴν

Variæ lectiones et notæ.

(94) Ἴν' εἰεν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθοί. Ut singulae classes suos patronos haberent, sequitur numerum tribunorum ad decem esse auctum:

classes autem a Servio Tullio institutæ fuerunt sex. W.

sunt, aut ab ipsis usurpata. Nam multa quæ eis non licebant adversationibus illis invictis contra omnia quæ agerentur, obtinuerunt. Etenim leges rogabant, quibus is, sive privatus, sive magistratus, a quo dirto factove offensi essent, sacer esset, ac piaculo obstrictus. Sacrum autem esse, idem erat quod perisse. Sic enim omnia quæ instar victimæ ad cædem destinata sunt, appellantur. Ipsos etiam tribunos plebis sacrosanctos dixit plebs, tanquam sacra mœnia eorum a quibus implerentur. Proinde multa sunt ab eis absurde facta, ut consules in carcerem ducti, ut quidam indicta causa occisi. Neque eis adversari quisque audebat, alioqui et ipso sacer erat. Si qui tamen non ab omnibus tribunis damnarentur, operi dissentientium implorabant: itaque causam dicere, sive apud eos ipsos, sive apud alios iudices, sive apud populum licebat, plurimum suffragiis vel condemnandis, vel absolvendis. Tribunorum numerus tandem a denos usque auctus est: unde vires eorum multum sunt imminutæ. Nam collegiarum in magistratibus cum natura quodammodo, tum magis ex invidia societas infida est, nec temere fit ut multi, præsertim potentes, consentiant. Eo accedebat, quod alii vim eorum enervare studentes, motus excitabant, ut dissidentium robur infringeretur, aliis ad alios se conferentibus. Uno tamen eorum intercedente, 342 cæterorum sententiæ reddebantur irritæ. Principio curiam non ingrediebantur, sed in aditu sedentes, quid fieret observabant. Ac si quid displicebat, evestigio refragabantur. Post intro vocati sunt, et ad senatoriam quoque dignitatem admissi. Denique ex senatoribus quidam tribunatum expetiverunt, modo ne patricii essent. Plebs enim patricios non admittebat: contra quos cum triumphi creati essent, et ad tantam provecti potestatem, verebantur, ne quis ea potestate in ipsam plebem abuteretur. Si quis autem ejerata familiæ dignitate ad plebecios transibat, benigne admittebatur. Itaque multi ex nobilissimis, magnæ potentie cupiditate, nobilitate repudiata, tribunatum gesserunt. Ac tribunorum potestas hunc ortum habuit: quibus duo ædiles sunt adjuncti, quorum ministeriis ad litteras uterentur. Qui cum omnia decreta, omnia plebiscita et senatusconsulta acciperent, at-

que asservarent, nihil eos, eorum omnium quæ agebantur, latebat. Olim igitur his de causis, dicundique juris ergo creabantur. Post autem cum alia, tum rerum venalium forum eis commissum: unde a Græcis Agoranomi appellantur.

XVI. Prima Romanorum seditione ad hunc modum sedata, finitimorum, quorum multi ob eam secessionem contra eos concitati erant, post reditum in gratiam, multa gravia bella sustinuerunt, victis omnibus. Sed cum Coriolos obsiderent, parum ab-

A γερούσιαν ἀθροΐζειν, καὶ ζημιούην τὴν μὴ πειθαρχούντα, καὶ μαντείᾳ χρῆσθαι, καὶ δικάζειν ἐπιτρέπτησαν, ἢ ἐαυτοῖς ἐπέτρεψαν. Καὶ ὁ γὰρ ποιεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐξῆν, κατώρθουν ἐκ τῆς ἀνταγωνίστου πρὸς πᾶν τὸ πραττόμενον ὑφ' ἐτέρων, ἐναντιώσεως. Καὶ γὰρ καὶ νόμους εἰσήγαγον. Ἰν' ὅστις αὐτοῖς ἔργῳ ἢ λόγῳ προσκρούσῃ, κἄν ἰδιώτης εἴη, κἄν ἀρχῶν, ἱερός τε ἦ, καὶ τῷ ἄγει ἐνέχεται. Τὸ γὰρ ἱερὸν εἶναι ἀπολλῶναι ἦν. Οὕτω γὰρ πᾶν ὅπερ ἂν ὡσπερ τι θῦμα εἰς σφαγὴν καθιερώθῃ, ὠνόμαστο. Καὶ αὐτοῦς δὲ τοὺς δημάρχους τὸ πλῆθος σακρῶσάτους ὠνόμασαν, οἷον τελεχὴ ἅγια εἰς φρουρὰν τῶν σφᾶς ἐπικαλουμένων τυγχάνοντες. Σάκρα γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὰ τελεχῆ, καὶ σάκρα τὰ ἅγια. Ἐθῶρων οὖν πολλὰ ἄτοπα· καὶ γὰρ καὶ ὑπάτους ἐβαλλον εἰς τὸ δεσμοκτήριον, καὶ ἐθαναιωθῆναι ἐτόλμα· εἰ δὲ μὴ, καὶ αὐτοῖς ἱερός ἐγίνετο. Εἰ μένοι τινὲς μὴ παρὰ πάντων τῶν δημάρχων κτεροδικάζοντο, τοὺς μὴ ὁμογνωμονοῦντας ἐπεκαλοῦντο εἰς ἀρωγὴν, καὶ οὕτως εἰς δίκην καθίσταντο ἢ παρ' αὐτοῖς ἐκείνοις, ἢ παρὰ τισὶ δικισταῖς, ἢ καὶ παρὰ τῷ πλήθει, καὶ τῆς νικώσης ἐγίνοντο. Εἰς δέκα δὲ προδόντος τοῦ χρόνου, οἱ δημαρχοὶ κατέστησαν. Ὅθεν αὐτοῖς τὸ πολὺ τῆς ἰσχύος κατέβηλετο. Φύσει γὰρ ὡσπερ, φθόνῳ δὲ μᾶλλον, ἀλλήλοις οἱ συνάρχοντες διαφέρονται· καὶ χαλεπὸν πολλοὺς, ἐν δυνάμει μάλιστα ἔντας, συμφρονησαι. Ἄμα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι διασπῆν τὴν αὐτῶν μηχανώμενοι δύναμαι, ὅπως ἀσθενέστεροι ἐιχογνωμονοῦντες ὦσιν, ἰστασιάζον· καὶ οἱ μὲν τοῖσδε, οἱ δὲ τοῖσδε προσετίθεντο. Εἰ δὲ καὶ εἰς σφῶν ἀνταίπει, τὰς τῶν ἄλλων διαγνωσεῖς ἀπράκτους ἀπέβαινε. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐκ εἰσήσαν εἰς τὸ βουλευτήριον, καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τὰ προιούμενα παρετήρουν· καὶ εἰ τι μὴ αὐτοῖς ἤρεσκε, παραχρήμα ἀνθίσταντο. Ἔπειτα καὶ εἰσεκαλοῦντο ἐντός. Εἰσέπειτα μένοι καὶ μετέλαβον τῆς βουλευτικῆς οἱ δημαρχήσαντες, καὶ τέλος καὶ τῶν βουλευτῶν τινες ἐξέωσαν δημαρχεῖν, εἰ μὴ τις εὐπατριδῆς ἐτύχαιεν· οὐ γὰρ ἐδέχετο τοὺς εὐπατριδᾶς ὁ δῆμος. Κατὰ γὰρ τῶν εὐπατριδῶν ἔλδομενοι τοὺς δημάρχους, καὶ πρὸς τοσαύτην παραγαγόντες ἰσχύον, ἐδεδόικεσαν, μὴ τις αὐτῶν τῆ ἰσχύϊ ἐς τοῦναντίον κατ' αὐτῶν χρῆσται. Εἰ δὲ τις τὸ γένους ἀξίωμα ἐξωμάσατο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πλῆθους μετέστη νόμισιν, ἀσμένως αὐτὸν προσεδέχοντο. Καὶ συνηοὶ τῶν σφόδρα εὐπατριδῶν ἀπέπαντο τὴν εὐγένειαν, ἔρωτι τοῦ μέγα δυναθῆναι, καὶ ἐδημάρχησαν. Οὕτω μὲν οὖν ἡ τῶν δημάρχων δυναστεία συνέστη, οἷς καὶ ἀγορανόμους δύο προσεβίοντο, οἷον ὑπρέτας σφίσι ἐσομένους πρὸς γράμματα. Πάντα γὰρ τὰ τε παρὰ τῷ πλήθει καὶ τὰ παρὰ τῷ δήμῳ καὶ τῆ βουλῆ γραφόμενα λαμβάνοντες, ὥστε μὴ ἐν σφᾶς τῶν πραττομένων λανθάνειν ἐφύλασσον. Τὸ μὲν οὖν ἀρχαῖον ἐπὶ τούτῳ ἦρουντο, καὶ ἐπὶ τῷ δικάζειν, ὕστερον δὲ καὶ ἄλλ' ἅττα, καὶ τὴν τῶν ὠνίων ἀγορὰν ἐπιτρέπτησαν, ὅθεν καὶ ἀγορανόμοι τοῖς ἑλληνίζουσιν ὠνομάσθησαν.

17. Ἡ μὲν οὖν στάσις ἡ πρώτη οὕτω τοῖς Ῥωμαίοις, κατέπαυσεν. Ἐκ δὲ τῶν περιοικῶν σφίσι διὰ τὴν στάσιν πολλῶν κατ' αὐτῶν κινηθῆναι, μετὰ τὴν σύμβασιν ὁμονοήσαντες, ἐβρωμένους τοῦ ἐξ ἐκείνων πολέμου διήνεγκαν, καὶ πάντας ἐνίκησαν.

Ὅτι καὶ Κοριόλου· πολιορκούντες, ἐκπέσειν καὶ τοῦ στρατοπέδου μικροῦ κινδύνουον, εἰ μὴ Ἴνατος Μάρκιος, εὐπατριδῆς ἀνὴρ, ἠρίστευσε, καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀπώτατο, δὲ διὰ τοῦτο ἄλλως τε ἐδοξάσθη, καὶ Κοριολάνο· ἐκ τοῦ ἔθνους, δ' ἐτρέψατο, ἐπεκλήθη. Καὶ τότε μὲν οὕτω· ἤρθη. Οὐ πολλῶ δ' ὕστερον στρατηγήσαι σπαύδων, καὶ μὴ τυχῶν, ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ ὄμιλου, καὶ τοὺς δημάρχους· ἐβαρύνετο. Οἱ οὖν δήμαρχοι, οὓς καταλῦσαι ἐγλίχεται, αἰτίας τινὰς κατ' αὐτοῦ συμφορήσαντες, τυραννίδος αὐτῷ προσήψαν αἰτίαιμα, καὶ τῆς Ῥώμης ἐξήλασαν. Ἐκπεσῶν οὖν, τοὺς Οὐλοῦσχοις εὐθύς προσεχώρησεν· ὦν οἱ μὲν πρῶτοι, καὶ οἱ ἐν τοῖς τέλεισιν αὐτῶν ὄντες· ἔχαρῶν τε αὐτῷ, καὶ αὐθις πρὸς πόλεμον ἱτοιμάζοντο, Ἀττίου Τουλίου πρὸς τοῦτον ἐριθίζοντος ἄπαντας. Ὁ δὲ ὄμιλος ἀπρόθυμος ἦν. Ὡς οὖν οὐτε παραινοῦντες, οὐτ' ἐκφοδοῦντες αὐτοὺς οἱ δυνατοί, κινήσαι πρὸς ὄπλων ἄρσιν ἠδύνατο, τοῖνδε ἐμπαρήσαντο. Ἱπποδρομίαν τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων, εἶλον τε τῶν προσχώρων αὐτοῖς καὶ Οὐλοῦσχοι κλήθει πολλῶ κατὰ θέαν συνήλθασαν. Ὁ δὲ Τούλλιος τοὺς τῶν Ῥωμαίων στρατηγούς ἐπεισεν, ὡς εὐνοῶν δίδεν αὐτοῖς, τοὺς Οὐλοῦσχοις φυλάσσεσθαι, παρεσκευασμένους ἐπιθέσθαι σφισιν ἀνεπίστως ἐν τῇ Ἱπποδρομίᾳ. Οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸ μήνυμα κοινωσάμενοι, τοὺς Οὐλοῦσχοὺς αὐτίκα πρὸς τοῦ ἀγῶνος ἄπαντας ἐξεκήρυξαν. Οἱ δὲ δυσνασχετήσαντες, οἱ μόνοι ἐκ πάντων ἐξήλθοντο, ἑτοιμοὶ πρὸς μάχην ἐγένοντο. Καὶ προστησάμενοι τῷ Κοριολάνο τε καὶ τὸν Τούλλιον, ἐπὶ τὴν Ῥώμην, καὶ τοὺς Λατίνους προσεληφότες, κλήθει ἐχώρησαν πλείονα. Ὁ οἱ Ῥωμαῖοι πυθόμενοι πρὸς τὰ ὄπλα μὲν οὐκ ἐξώρμησαν, ἐν αἰτίας δ' ἄλλήλους πεποιήνω, οἱ μὲν τοῦ ὄμιλου τοὺς εὐπατρίδας, ὅτι ἐξ αὐτῶν ὁ Κοριολάνος τυγχάνων, μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τὴν πατρίδα στρατεύοιτο· οἱ δὲ τὸν ὄμιλον, ὅτι μὴ ἐνδικῶς αὐτὸν ἐξέλασαντες, πολέμιον πεποιήκασιν. Οὕτω δὲ στασιάζοντες, ἐς μέγα τι κακὸν ἐνέπεσον ἂν, εἰ μὴ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῖς ἐπακούρησαν. Ὡς γὰρ ἡ γερουσία κάθοδον τῷ Κοριολάνῳ ἐψηφίσαστο, καὶ ἐπὶ τούτῳ πρῶτοι πρὸς κείνον ἐστάλησαν, κείνος καὶ τὴν χώραν τοῖς Οὐλοῦσχοις ἀποδοθῆναι ἀπήτει, ἥς ἐν τοῖς πρὶν πολέμοις ἐστέργητο. Τὸ δὲ κλήθος τῆς χώρας οὐ μελίετο. Πάλιν οὖν ἑτέρα πρῆσβια. Ὁ δὲ περιθύμως ἔφερεν, ὅτι καὶ περὶ τῆς ἐαυτῶν κινδυνεύοντες, οὐδ' ἐν τῶν ἄλλοτρῶν ἀφίστανται. Καὶ τοῦτων δὲ ἀγγελθέντων αὐτοῖς, οὐδ' ἔτι κινήθη, οὐδ' ὑπὸ τῶν κινδύνων οἱ ἄνδρες τοῦ στασιάζειν ἐξίσταντο. Αἱ τε γυναῖκες, ἡ τε γαμετὴ τοῦ Κοριολάνου Οὐλομνία, καὶ ἡ μήτηρ Οὐετουρίνα· καὶ τὰς λοιπὰς τὰς ἐπιφανιστάτας παραλαβοῦσαι, ἤλθον ἐς τὸ στρατόπεδον πρὸς αὐτὸν, καὶ τὰ παιδάρια αὐτοῦ ἐπαγόμηναι. Καὶ αἱ μὲν ἄλλαι εὐωπῶσαι ἐδάκρυον· ἡ δὲ Οὐετουρίνα· Ὅχι ηὔτομολήκαμεν, ἔφη, τέκνον, ἀλλ' ἡ πατρίς ἡμῶς ἐκαμψέ σοι. Εἰ μὲν κείθοιο, μήτέρα καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα· εἰ δὲ μὴ, λάφυρα. Καὶ εἰ καὶ οὖν εἰ ἐγγίγη, πρῶτας ἡμῶς ἀπόκεινον. Καταλλάγηθ', καὶ μηκέτι ἐγγίξου τοῖς πόλεμοις, τοῖς φίλοις,

fuit, quin castris exuerentur, nisi virtus Cneii Mar-
 tij, viri patricii, prodigatis hostibus, obstitisset,
 qui cum aliis honoribus est affectus, tum Coriolani
 cognomentum, a devicto a se populo consecutus.
 Ac tum ita in altum est evectus: non multo autem
 post cum 'ei petenti prætura negata, iratus populo,
 tribunitiam potestatem insectatus, et abrogare co-
 natus esset, a tribunis plebis, quibusdam crimini-
 bus confectis et affectati regni calumnia instructa,
 in exsilium actus est. Exsul statim ad Volscos se
 contulit, quorum principes et magistratus, ad-
 ventu illius læti, Actii Tullii impulsu rursus ad bel-
 lum se parabant. Quod cum populo minime plac-
 eret, qui a potentibus neque admonendo, **343** ne-
 que terrendo [ad] arma sumenda commoveri pos-
 set, hac arte sunt usi. Cum ludis circensibus cum
 alii ex finitimis, tum magna Volscorum multitudo
 Romam ad spectaculum convenisset, Tullius per
 benevolentiam speciem Romanorum consulibus per-
 suasit, Volscos cavendos esse, paratos ad impetum
 in eos circo faciendum. Consules eo indicio etiam
 communicato, Volscos ante ludos statim civitate
 excedere præconio jusserunt. Illi vero graviter se-
 rentes, se solos ex omnibus esse pulsos, ad bellum
 irritati, imperatoribus lectis Coriolano et Tullio,
 ac Latinorum auxiliis acitis, majore numero con-
 tra Romanos sunt profecti. Quo illi audito non
 statim arma corripuerunt, sed inter se criminibus
 certarunt. Plebei cum patriciis, quod ex eo ordine
 Coriolanus cum hostibus patriam oppugnatum
 iret: illi cum plebe, quod eundem iniquo exsilio
 multatum, hostem reddidissent. Ea contentio in
 magnum malum evasisset, nisi matronæ tulissent
 opem. Nam cum senatus Coriolano reditum decre-
 visset, ac legatos ad eum propterea misisset, et
 ille, ut agri superioribus bellis adempti Volscis
 redderentur, postulasset, multitudine de agris
 non assensæ, rursus alia legatio mittitur. Quam
 ille iracunde tulit, quod qui de suis agris periculi-
 tarentur, nec sic quidem cederent alienis. Quibus
 nuntiatis cum plebs nihil moveretur, neque vel
 periculis admonita, a seditione recederent viri,
 matronæ, Coriolani uxor Volumnia, et mater Ve-
 turia, clarissimis quibusque mulieribus assumptis,
 in castra hostium sunt profectæ, liberis etiam Co-
 riolani adductis. Cæteris autem tacite plorantibus,
 Veturia: *Non transfugimus, inquit, fili: sed nos
 patria misit. Si parueris, matrem, uxorem et libe-
 ros: sin minus prædam. Quod si tua nondum de-
 sævit iracundia, nos primas occidit. Reconciliare
 omissa ira civibus, amicis, sacris, monumentis. Noli
 excindere patriam, in qua natus es, et educatus, et
 magnam illud Coriolani cognomentum adeptus. Ne
 me voti impotem dimiseris, ne meis manibus inter-
 sectam me videas.* His dictis ejulans, et mammais
 ostensis, et ventre **344** attractato: *Illic te genuit,*
 inquit, *hæc te lactaverunt.* Deinde ab uxore et libe-
 ris ejus, cæterisque mulieribus fleta orto, ille quo-
 que ad luctum commotus et vix sibi redditus na-

trem amplectitur, et inter oscula : Em tibi, inquit, mater pareo. Tum enim me vincis : tibi gratiam istam debebunt omnes. Ego vero ab eorum etiam conspectu abhorreo, qui pro tantis beneficiis talem mihi gratiam retulerunt. Verum tu meo loco patriam teneto, quando ita voluisti ego recedam. Hæc locutus, repudiato in patriam reditu, in Volscos recessit, ibique senex obiit.

παιδάρια, καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες συνεθρήνησαν, ὥστε κίκενον εἰς πένθος κινήσαι. Μόλις δ' ἀνεγκών, περιέπλεξε τὴν μητέρα, καὶ φιλῶν ἄμα· Ἴδσ, ἔφη, μήτηρ, πειθομαί σοι. Σὺ γὰρ με ρικῆς, καὶ σοὶ ταύτην ἔτη χάριν πάντες ἐχέτωσαν. Ἐγὼ γὰρ οὐδὲ ἴθειρ αὐτοὺς ὑπομένω, οἱ τηλικαῦτα παρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντες, τοιαῦτά μοι ἀνταπέδωκαν. Οὐδ' ἀφιξομαι εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ σὺ μὲν ἀπὸ ἐμοῦ τὴν πατρίδα ἔχε, δεῖ τοῦτο ἠθελήσας· ἐγὼ δὲ ἀπαλλαγίσομαι. Ταῦτα εἰπὼν, ἀκινύστη, καὶ οὐδὲ τὴν κάθοδον κατεδέξατο. Ἀναχωρήσας δὲ εἰς

XVII. Tribuni plebis agrum hostibus ademptum, populo dividi postulantibus, Romani et inter sese, et ab hostibus multa detrimenta cœperunt. Nam divites cum plebem aliter continere non possent, bella ex bellis de industria severunt, ut iis occupati, legis Agrariæ obliviscerentur. Quo consilio tandem a nonnullis animadverso, non passi sunt utrunque consulem a potentibus designari : sed et ipsi alterum ex patriciis eligere voluerunt. Eo impetrato, Spurium Furium elegerunt : quo duce omnia quæ aggressi sunt, sedulo confecerunt. Sed qui cum ejus collega Cæsone Fabio exierant, adeo se viros fortes non præbuerunt, ut castris relictis in urbem reversi, tumultum excitarent : donec Tyrrheni ea re cognita, illos invaserunt : ac non tum quidem prius sunt egressi, quam tribuni quidam patriciis assensu essent. Tum vero strenue pugnarunt : ac multis hostibus cæsis, ipsorum quoque non pauci ceciderunt. Cecidit etiam alter consul Manlius. Plebs vero consulem alium creavit. Orto rursus a Tyrrhenis bello, Fabii Romanis, quomodo resisti posset hostibus, sollicitis opem tulerunt. Qui vi et ccc numero, quia populum anxium, nihil quod in rem esset deliberantem, ac desperantem omnia videbant, Tyrrhenum bellum suis et corporibus et sumptibus gerendum sibi depoposcerunt : et opportuno loco præsidium communierunt, unde infesta hostium omnia fecerunt, Tyrrhenis acie decernere aut non sudentibus, aut si ausi essent, Iurpiter prodigatis. Sed sociis ascitis, et insidiis in saltu quodam collocatis, Fabios ob crebras victorias incautos circumvenerunt, et occiderunt omnes. Ac eorum familia internecione perisset, nisi unus ob teneriorem ætatem domi relictus fuisset, a quo instaurata, deinceps quoque floruit. Cum hæc clades accepta esset, Romani a

τοῖς Ἰεροῖς, τοῖς ἑσφοῖς. Μηδὲ ἐκπολιορκήσης τὴν πατρίδα, ἐν ἣ ἐγεννήθης καὶ ἐτρέφης, καὶ τὸ μέγα τοῦτο δρομὸν Κοριολάνος ἐγένου. Μῆτε ἀπρακτον ἀποπέμψης, ἵνα μὴ νεκρὰν με αὐτοχειρίᾳ θάσῃ. Ἐπὶ τοῦτοις ἀνέκλαυσε, καὶ τοὺς μακτοὺς προδιέλασσε, τῆς τε γαστρὸς ἀζαμένη. Αὐτῆ σσ ἔτεκεν, ἔφη, τέκνον, οὐτοὶ σσ ἐξέθρεψαν.

Ἡ μὲν εἶπε ταῦτα. Ἡ γαμετὴ δὲ αὐτοῦ, καὶ τὰ παλαιὰ, καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες συνεθρήνησαν, ὥστε κίκενον εἰς πένθος κινήσαι. Μόλις δ' ἀνεγκών, περιέπλεξε τὴν μητέρα, καὶ φιλῶν ἄμα· Ἴδσ, ἔφη, μήτηρ, πειθομαί σοι. Σὺ γὰρ με ρικῆς, καὶ σοὶ ταύτην ἔτη χάριν πάντες ἐχέτωσαν. Ἐγὼ γὰρ οὐδὲ ἴθειρ αὐτοὺς ὑπομένω, οἱ τηλικαῦτα παρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντες, τοιαῦτά μοι ἀνταπέδωκαν. Οὐδ' ἀφιξομαι εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ σὺ μὲν ἀπὸ ἐμοῦ τὴν πατρίδα ἔχε, δεῖ τοῦτο ἠθελήσας· ἐγὼ δὲ ἀπαλλαγίσομαι. Ταῦτα εἰπὼν, ἀκινύστη, καὶ οὐδὲ τὴν κάθοδον κατεδέξατο. Ἀναχωρήσας δὲ εἰς τοὺς Οὐολοῦσκους, ἐκεῖ γηράσας, ἀπῆλλασεν.

XVIII. Οι δὲ δημαρχοὶ χώραν ἐκ πολεμίων προσκτηθεῖσαν Ῥωμαίοις, ἀπῆτουν διανεμηθῆναι τῷ πλῆθει· ὅθεν πρὸς ἀλλήλων τε καὶ πρὸς τῶν πολεμίων πολλὰ ἐκαχώθησαν. Οι γὰρ δυνατοὶ μὴ ἄλλως κατέχειν αὐτοὺς δυνατόν, πολέμους ἐκ πολεμίων ἐξεπίτηδες ἐκίνουν, ἐν αὐτοῖς ἀσχολούμενοι, μὴδὲν περὶ τῆς γῆς πολυπραγμανοῦσι. Χρόνῳ δὲ ποτε ὑποτοπήσαντες τινες τὸ πρακτόμενον, οὐκ εἶων καὶ ἀμφω τοῦ ὑπάρχοντος ἢ στρατηγούς ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποδεικνύσθαι, ἀλλ' ἤθελον καὶ αὐτοὶ τὸν ἕτερον ἐκ τῶν εὐπατριδῶν αἰρεῖσθαι. Ὡς δὲ τοῦτο κατεργάσαντο, προελόντο Σπούριον Φούριον (95)· καὶ μετ' ἐκείνου στρατεύσάμενοι, πάντα ἐφ' ὅσα ὄρημασαν, προθύμως κατέπραξαν. Οι δὲ τῷ συνάρχοντι αὐτοῦ Φαβίῳ Καίσωνι συνεξελθόντες, οὐ μόνον οὐκ ἐβρώθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκλιπόντες, εἰς τὴν πόλιν ἤλυθον, καὶ ἐθορύβουν, ἕως οἱ Τυρσηνοὶ, τοῦτο μαθόντες, ἐπεχείρησαν αὐτοῖς. Καὶ τότε μέντοι οὐ πρότερον ἐξῆλθον τῆς πόλεως, πρὶν τῶν δημαρχῶν τινὰς συμφρονῆσαι τοῖς δυνατοῖς. Ἦγωνίσαντο δὲ προθύμως, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων διέφθειραν, συγχωροὶ δὲ καὶ αὐτῶν ἀπέθανον. Ἔπεισε δὲ καὶ ὁ εἰς τῶν ὑπάρχων ὁ Μάλιος (96). Ὁ δὲ δμίλος στρατηγὸν ἕτερον (97) εἶλετο, καὶ πόλεμος αἰθῆς αὐτοῖς ἐπένηκετο πρὸς τῶν Τυρσηνῶν. Ἀθυμοῦσι δὲ Ῥωμαίοις, καὶ ἀποροῦσι, πῶς τοῖς ἔχθροῖς ἀντικαταστήσωσι, οἱ Φάβιοι ἐπιχώρησαν. Ἐξ γὰρ οὐκ εἰς τριακόντοις, ὡς ἀθυμοῦντας εἶδον αὐτοὺς, καὶ μῆτε τι βουλευομένους λυσιαῖκῃ, καὶ ἀπογινώσκοντας ἅπαντα, τὸν πρὸς τοὺς Τυρσηνοὺς ὑπεδέξαντο πόλιν, αὐτοὶ δ' ἐαυτῶν προθυμῶντες μαχεῖσθαι καὶ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι. Καὶ τὴν χωρίον καταλαβόντες ἐπικαίρον, ἐπειλοῦσαν, ὅθεν ὁρμώμενοι, πάντα τὰ τῶν πολεμίων ἦγον, τῶν Τυρσηνῶν μὴδὲ ἐς χεῖρας αὐτοῖς ἵνα ταρβούντων, εἰ δὲ καὶ ποτε συμμίξειαν, ἐλαττουμένων παρὰ πάλιν. Προσλαβόμενοι δὲ καὶ σὺμμάχους οἱ Τυρσηνοὶ, ἐν

Variae lectiones et notæ.

(95) Φούριον. Φορούριον, tres mss. Regii habent.

(96) Ὁ Μάλιος. Sic tres mss. Regii.

(97) Στρατηγὸν ἕτερον. Sic reposuimus ex duobus Regii mss. ubi Wolfius, alter Reg. et Colbert. τὸ τρίτον τὸν Μάλιον εἶλετο. Ubi obiter observandum apud Zonaram, cum de rebus Romanis agit, consules, ut hoc loco, στρατηγούς appellari, et στρατηγήσαι pro consulatum inire, usurpari. Quod ex hisce verbis in hac sectione descriptis vel col-

igitur : Ἄμφω τοῦς ὑπάρχοντες, ἢ στρατηγούς. Consules enim postmodum dici cœpere, qui antes prætores vocabantur, ut ex Dione, n. 19, scribit Zonaras : Τότε γὰρ λέγεται πρῶτον ὑπάρχοντες αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, στρατηγούς καλουμένους πρότερον. Atque ita variis in istius libri locis, consules, reposuimus, ubi Wolfius ducæ, vel prætores, posuerat.

ὁλώθει χωρὶς ἐλόγησαν, καὶ ἀφυλάκτους ἐπιελθόντας Α αὐτοῖς τὸς Φαβίους ὑπὸ τοῦ πάντα νικῆν, περιετοχίσαν, καὶ πάντας ἐφόνησαν· καὶ παντελῶς τὸ γένος αὐτῶν ἐξέλιπεν ἂν, εἰ μὴ εἰς τις οἴκοι καταλείφθη διὰ νόστητα, ἀπ' οὐπερ αὐθις εἰσπίπεται ἤθησαν. Τῶν δὲ Φαβίων οὕτω φθαρέντων, εἰ Ῥωμαῖοι μάλα παρὰ τῶν Τυρσηνῶν ἔκακώθησαν. Ἔϊτα πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους ἐπονδὰς ἐποιήσαντο. Τραπεζόμενοι δ' ἐπ' ἀλλήλους ἔκραξαν πολλὰ δεινὰ, ὡς μὴδὲ τῶν στρατηγῶν ἀποσχέσθαι τὸ πλῆθος. Τοῦς τε γὰρ ὑπερήτας αὐτῶν ἔπαιον, καὶ τὰς ῥάβδους κατέκλων, αὐτούς τε τοὺς στρατηγούς ὑπ' εὐθύνην ἤγον ἐπὶ πάσῃ προφάσει καὶ μεζῶνι καὶ ἰλάττονι. Ἄππιον οὖν Κλαύδιον καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ δεσπομῆριον ἐμβάλειν ἐβουλεύσαντο, ὅτι τε αὐτοῖς ἐναντιοῦτό εἰς ἅπαντα, καὶ ὅτι τοὺς συστρατευσα- Β μίνους αὐτῶν ἰδεκίτευσεν, ἐπειδὴ τοῖς Οὐολοῖοις ἐν μάχῃ ἐνίδουσαν. Ἡ δεκάτευσις δὲ τοῖνδε τι ἦν. Ὅτε τι οἱ στρατιῶται μέγα ἡμάρτοσαν, ὁ στρατηγός εἰς δεκάδας αὐτοὺς ἀριθμῶν, ἕνα λαβὼν ἐξ ἑκάστης δεκάδος τὸν κλήρω λαχόντα, θανάτῳ ἐκόλαζεν. Ἄπελθόντα δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν Κλαύδιον, εὐθὺς οἱ εὐ πλῆθους εἰς ἀγῶνα κατέστησαν, καὶ οὐ κατεψύφισαντο μὲν, τὴν ψῆφον δὲ ὑπερθέμιναι, ἐς ἀνάγκην αὐτὸν αὐτοχειρίας κατέστησαν. Καὶ τινες δὲ τῶν δημάρχων ἄλλα τε κατὰ τῶν εὐπατριδῶν συνέγραψαν, καὶ τὸ ἐξείναι τῷ πλήθει, καὶ καθ' ἑαυτὸ συνίμναι, καὶ ἄνευ ἐκείνων βουλευέσθαι, καὶ χρηματίζειν πάνθ' ὅσα ἂν ἐβέλθη. Κἄν τις ἐφ' αἰτίῃ τινὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν προστιμωθῆ, ἐκκληθεὶν ἐπὶ C τούτοις τὸν δῆμον δικάζειν ἔταξαν. Καὶ τοὺς ἀγορανόμους δὲ καὶ τοὺς δημάρχους ἐκηρύχσαν, ἵνα κλείεσθαι τοὺς αὐτῶν προϊσταμένους ἔχωσι. Πραττομένους δὲ τούτων οἱ εὐπατριδαὶ φανερῶς μὲν οὐ πάνυ ἀντίπραττον, πλὴν βραχέως, λάθρα δὲ συγχοῦς τῶν θρασυτάτων ἐφίνεον. Ἄλλ' οὕτε τοῦτο τοὺς λοιποὺς ἐπέσχευεν, οὐθ' ὅτι ποτὶ ἐννεα δημάρχοι περὶ ὑπὸ τοῦ δήμου παρεδόθησαν. Οὐ μόνον γὰρ οἱ μετὰ ταῦτα δημαρχοῦντές οὐκ ἡμδύοντο, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἀδρασύοντο· εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν προήχθη ὁ ὄμιλος. Οὕτε γὰρ στρατεύειν ἐπαίθοντο πολέμων ἐπιχειρέμενων, εἰ μὴ ὦν ὠρέγοντο ἔτυχον· καὶ εἰ ποτε δ' ἐξῆλθον, ἀπροθύμως ἐμάχοντο, εἰ μὴ πᾶνθ' ὅσα ἐβούλοντο ἤνυσαν. Κάνεσθαι πολλοὶ τῶν D προσοικῶν αὐτοῖς τῆ ἐκείνων διχοστασίῃ, ἢ τῆ ἐαυτῶν θαρρόντες ἰσχυρῶ, ἐνεατέρισαν. Ὅν ἦσαν καὶ Αἰκιοῖ, οἱ Μάρκον Μινούκιον στρατηγούντα τότε νικήσαντες, ἐφρονηματίσθησαν. Μαθόντες δὲ τὸν Μινούκιον (98) ἠτητημένον οἱ ἐν τῆ Ῥώμῃ, δικτάτορα Λούκιον Κόριντιον ἐίλοντο, πέννητα μὲν ἄνδρα, καὶ γεωργία συναζήκοτα, ἐς ἀρετὴν δὲ καὶ σωφροσύνην διακρεπῆ, καίτοι τὰς κόμας ἐς πλοκάμους ἀνιέντα, ὅθεν καὶ Κικινάτος ὠνόμαστο, οἷοι νῦν πολλοὶ περὶ τὰ βασιλεία (99). Ἐκείθεν δὲ τοῦ κακοῦ παρεισθο-

Tyrrhenis graviter vexat, pace cum hostibus facta, in semetipsos conversi, mutuis se cladibus affecerunt : nec ipsis consulibus multitudo abstinuit. Nam et ministros eorum verberarunt, et fasces confregerunt, et ipsos consules per quamvis causam, sive magna ea, sive parva esset, reos fecerunt. Appium Claudium in ipso etiam magistratum in carcerem ducere voluerunt : quod is populi in omnibus adversator, legiones suas decimarat, quod Volscis in praelio cessissent. Decimatio vero hujusmodi fuit. Cum milites graviter deliquerant, imperator omnibus in decurias distributis, decimum quemque cui sors obvenerat, accidebat. Appio, deposito magistratu, plebeii statim diem dixerunt, nec damnarunt tamen : sed die producta, in eam necessitatem adegerunt, ut ipse sibi manus offerret. Ad hæc quidam tribuni plebis cum alia contra patres scripserunt, tum illud, ut populo per se inire concilium, et absque illis deliberare liceret. et suo arbitratu decernere omnia. Quod si quis ob crimen aliquod a consulibus multetur, ei provocationem esse ad populum. Ædiliūque et tribunorum potestatem ampliaverunt, ut quamplurimos patronos haberent. Quæ cum agerentur, patricii aperte non nisi in paucis adversabantur, clam vero multos ex audacissimis tollebant. Sed nec id cæteros coercebat : nec illud, quod semel novem tribuni a plebe cremati sunt. Quorum exemplo insecti tribuni, adeo non facti sunt moderatiores, ut magis etiam exivissent. Eo populus a patribus est redactus. Nam bellis exortis militare noluerunt, nisi optatis eorum satisfaceret : aut egressi pugnarunt segniter, nisi quæ voluissent, omnia impetrassent. Unde multi ex finitimis, non tam suis freti viribus, quam illorum dissensionibus, bella moverunt. Quorum e numero Æqui, M. Minutio 346 consule victo, animos sustulerunt. Qua clade cognita, Romani Lucium Quintium, pauperem illum quidem, et agriculturæ deditum, sed virtute et temperantia præstantem, dictatorem dixerunt, qui ob comam in cincinnos implexam, Cincinnatus est appellatus, cujusmodi aunc multi in regia versantur : eoque malo in rempublicam invecto, Cincinnatos ubique videre licet. Is igitur dictator creatus, eodem die ducto exercitu, celeritate citra temeritalem usus, una cum Minutio impetu in Æquos facto, plurimos occidit, cæteros vivos cepit, ac sub jugum missos dimisit. Quæ res hujusmodi erat : Duo recta ligna terra defigebantur, quibus unum obliquum superne imponebatur, per hæc media captivi nudi traducebantur : quod victoribus magnæ gloriæ, victis tanto dedecori erat, ut quidam ei ignominie mortem anteferrent. Corvino urbe capta, et Minutio ob cladem consulatu abrogato,

Varie lectiones et notæ.

(98) Μαθόντες δὲ τὸν Μινούκιον. Dionis' excerpta Valesiana, p. 578.

(99) Ὅλον τῶν πολλοὶ περὶ τὰ βασιλεία. Nobi-

Hum Palatinorum suæ ætatis mores hic carpit Zonaras, qui capillos nutriebant, et cincinnati haberi volebant, cum cæteri e Græcis capillos raderent.

domum rediit, atque ipse etiam se magistratu A ρέντος εις τὸ πολίτευμα, καὶ ἀπανταχοῦ κικινάτου; abdicavit.

Ἔστιν ἔργον. Οὗτος οὖν δικτάτωρ προχειρισθεὶς, καὶ αὐθιμερὸν ἐκστρατεύσας, καὶ τάχτι σὺν ἀσφαλείᾳ χρησάμενος, καὶ τοῖς Αἰκουοῖς προσθαλῶν μετὰ τοῦ Μινουκίου, πλείστους μὲν διέφθειρε, τοὺς δ' ἄλλους ἐξώρησεν, οὓς ὑπὸ ζυγὸν διαγαγὼν ἀφῆκεν. Ἦ δὲ πρῆξις ἢ τοῦ ζυγοῦ τοιάδε τις ἦν· σταυρούς δύο ὄρθια δηλαδὴ ξύλα διέχοντα ἀλλήλων, εἰς τὴν γῆν καταπέφνωον, καὶ αὐτοῖς ἐπιτίθουν ἐγκάρσιον ἕτερον, καὶ διὰ μέσου τούτων τοὺς ἀλόντας διήγον γυμνοὺς, ὃ τοῖς μὲν ὀρθῶσι λαμπρότητα, πολλὴν δ' ἀτιμίαν τοῖς πάσχουσιν ἔφερεν, ὥστε τινὰς τοῦ τοιοῦτον τι παθεῖν προαιρέσθαι θανεῖν. Καὶ πόλιν δὲ αὐτῶν Κοροῦνον καλουμένην ἔλων, ἐπανῆλθε, καὶ τὸν Μινουκίον διὰ τὴν ἤτταν τὴν στρατηγίαν ἀφελετο, καὶ αὐτὸς ἀπέθετο τὴν ἀρχήν.

XVIII. Deinde Romani domestico bello sunt conflictati, a servis et exulibus confiato, qui noctu subita impressione Capitolium occuparunt. Sed plebs tum quoque non prius arma cepit, quam patriciis aliquid detraxisset. Ac seditiosos oppreserunt: sed multos suorum amiserunt. His igitur de causis Romani et prodigiis quibusdam impulsī, omissis mutuis criminationibus, rempublicam æquabiliorem efficere decreverunt. Ac tres viros in Græciam, ad illorum leges et instituta cognoscenda, ablegarunt: quibus allatis, tribunatum et alios quosdam magistratus abrogarunt, eorumque loco viros VIII principes delegerunt: illoque anno Appium Claudium et Titum Genutiam consules cum summo imperie crearunt, data potestate condendi leges, cum appendice, ne ab eis provocatio esset. Id quod prius non nisi dictatoribus concessum fuit. Illi per vices Imperarunt, singuli in dies singulos magistratus insignibus ornati. Et leges a se conscriptas in foro proposuerunt: quas cum omnibus probassent, ad populum tulerunt, sancitasque in x tabulas retulerunt. Quæ enim digna custodia 347 judicabant, in tabellis asservabant. Ac illi anno exacto, magistratu abierunt. Quibus alii x cum successissent, ita gesserunt, quasi evertendæ reipublicæ causa delecti essent. Omnes enim simul ex æquo imperabant: acsitisque nobilium adolescentum audacissimis, per vim multa egerunt. Sero tandem, sub anni fere finem, pauca quædam in duabus tabulis suapte auctoritate ascripserunt, non ad concordiam, sed ad majores dissentiones pertinentia. Duodecim igitur tabule sic confectæ sunt. Decemviri autem non hæc tantum egerunt, sed et tempore magistratus eorum elapso, adhuc in rebus gerendis sunt versati, republica vi oppressa, neque senatu neque populo convocato, ne successores sibi darentur. Cum autem Æqui et Sabini Romanis arma inferrent, per idoneos homines effecerunt, ut sibi belli administratio mandaretur. Itaque ex decemviris Servius Opπιος et Appius Claudius suum pristinum locum retinuerunt: cæteri octo contra hostes sunt profecti. Ita factum, ut cum et in urbe et in castris turbarentur omnia, denuo seditio oriretur. Nam cum prætores in Sabinorum agrum impressionem fecissent, L. Sicium rei bellicæ peritissimum, et præcipuæ apud plebem auctoritatis virum, cum aliis ad occupandum castrum quoddam missum per comites ejus peremerunt. Rumore in castris sparso, cum una cum aliis ab hostibus

III'. Οἱ μέντοι Ῥωμαῖοι οἰκτεῖον ἐσχῆκασιν κλέμεον, ὃς ἐκ δούλων συνέστη καὶ φυγάδων τινῶν, οἱ, νυκτὸς ἐπελθόντες ἐξαπιναιῶς, τοῦ Καπιτωλίου ἐκράτησαν. Ὁ δ' ὄμιλος καὶ τότε οὐ πρότερον ἐν ὄπλοις ἐγένετο, πρὶν τι πλέον σχεῖν τῶν εὐπατριδῶν. Ἐπελθόντες δὲ γε τοῖς στασιάζουσιν, ἐκράτησαν μὲν αὐτῶν, πολλοὺς δὲ τῶν σφετέρων ἀπέβαλον. Διὰ ταῦτα τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ διὰ τίνα σημαὶ ἐλλαθηθέντες, τῶν τε πρὸ; ἀλλήλους ἀπηλλάγησαν ἐγκλημάτων, καὶ τὴν πολιτείαν ἰσοτέραν ποιήσασθαι ἐψηφίσαντο. Καὶ τρεῖς ἀνδρας εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ παρ' ἐκείνοις ἔθη πετόμφασιν· καὶ κομισθέντων αὐτῶν, τὰς τε ἄλλας ἀρχὰς καὶ τὰς τῶν δημάρχων κατέλυσαν, καὶ ἀνδρας ὀκτώ ἐκ τῶν πρώτων ἀνεῖλοντο. Καὶ Ἀππιον Κλαύδιον, Τίτον τε Γενούκιον ἀπέδειξαν κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκείνον στρατηγούς αὐτοκράτορας, καὶ νόμους αὐτοῖς συγγράψαι ἐπέτερεψαν, μηδὲ μίαν τε δίχην ἐφέσιμον ἀπ' αὐτῶν γενέσθαι προσεψήφισαν, ὃ πρῶτην οὐδενὶ τῶν ἀρχόντων πλην τῶν δικτατόρων ἐδέδοτο. Ἦρξάν τε οὗτοι ἡμέραν ἑκαστος, ἐναλλάξ τὸ πρόσχημα τῆς ἡγεμονίας λαμβάνοντες· καὶ νόμους συγγράψαντες, εἰς τὴν ἀγορὰν ἐξέθησαν, οἱ, ἐπει πᾶσιν ἤμεσαν, ἐς τὸν δῆμον εἰσῆχθησαν, καὶ κυρωθέντες, σανίσι ἐνεγράφησαν δέκα· ὅσα γὰρ φυλακῆς ἐκρίθησαν ἄξια, ἐν σανίδοις ἐθησαυρίζοντο. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, τὸν ἐνιαυτὸν ἀνούσαντες, ἀφῆκαν τὴν ἀρχήν. Ἔτεροι δ' αὖθις ἀπεθίντες δέκα, ὥσπερ ἐπὶ καταλύσει τῆς πολιτείας χειροτονηθέντες ἐξιοκείλαν. Πάντες γὰρ ἅμα ἀπὸ τῆς ἰσῆς ἤρχον, καὶ νεανίσκους ἐκ τῶν εὐπατριδῶν θρασυτάτους ἐκλεξάμενοι, πολλὰ δὲ αὐτῶν ἔποιον, καὶ βίαια. Ὅψά δὲ ποτε ἐπ' ἐξόφῃ, τοῦ ἔτους ὀλίγα ἄττα ἐν δύο σανίσι προσέγραψαν, ἐς πάντα δὲ αὐτογνωμονήσαντες, ἀφ' ὧν οὐχ ὁμόνοια, ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ μελζουσ· Ῥωμαῖοις γενήσεσθαι ἐμελλον. Αἱ μὲν οὖν λεγόμεναι Δώδεκα θέλτοι οὕτω; τότε ἐγένοντο. Οἱ δὲ νομοθέται ἐκεῖνοι οὐ μόνον ταῦτ' ἐπραξαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς διελθόντος, ἐτι τοῖς πράγμασιν ἐνέμειναν, βία τὴν πόλιν κατέχοντες, καὶ μηδὲ τὴν βουλήν ἢ τὸν δῆμον ἀθροίζοντες, ἵνα μὴ συναλλόντες παύσωσιν αὐτοὺς. Αἰκουῶν δὲ καὶ Σαβίνων κλέμεον αἰρομένων κατὰ Ῥωμαίων, τότε τοὺς ἐπιτηδείους αὐτοῖς παρασκευάσαντες, διεπράξαντο σπρῖσι τοὺς πολέμους ἐπιτραπήναι. Ἐκ γοῦν τῆς δεκαρχίας αὐτῶν Σερούτιος μὲν Ὀππιος καὶ Ἀππιος Κλαύδιος κττὰ χώραν ἔμειναν, οἱ δὲ ὀκτώ ἐπὶ τοῦ; πολεμίους ἐστράτευσαν. Πάντα μὲν ἀπλῶς καὶ τὰ ἐν τῷ ἄσπει καὶ τὰ ἐν τοῖς στρατοπέδοις τετάρτακτο, κάντεῦθεν στάσις αὖθις συννήθη. Ἐμβαλόντες γὰρ

εις την τῶν Σαβίνων γῆν οἱ στρατιάρχου, Λούκιον A τινά Σίκιον (1), ἄφροντα τὰ πολέμια καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ ὀμίλου καταριθμούμενον, μεθ' ἐτέρων ὡς τι χωρίον καταληφόμενον ἔπεμψαν, καὶ διὰ τῶν συνεκπεμφθέντων αὐτῶ τὸν ἄνδρα εἰσέφθειραν. Λόγου δ' εἰς τὸ στρατόπεδον γενομένου, ὡς παρὰ πολέμων τοῦ ἀνδρός σὺν ἄλλοις ἀνηρημένου, οἱ στρατιῶται, ἀνελεύσθαι τοὺς νεκροὺς ὀρησαντες, οὐδὲν σῶμα τῶν ἐναντίων εὐρήκασι, συγχούους δὲ τῶν ὀμοφύλων, οὗς ὁ Σίκιος ἐπιθεμένους αὐτῶ ἀπέκτεινεν ἀμυνόμενος. Ὡς οὖν κύκλω τε αὐτοῦ κειμένους καὶ τετραμμένους πρὸς αὐτὸν εἶδον, ὑπέστησαν τὸ γινώσκον, καὶ μέντοι καὶ ἐθορόθησαν. Πρὸς δὲ τοὺς καὶ διὰ τι τοιοῦτον Ἰουλιὸς τις Ὀβεργίνιος, ἐκ τοῦ πληθους ὢν, καὶ θυγατέρα ἔχων περικαλλῆ, B Λουκίῳ Ἰκίλλῳ τῶν ὀμοίων αὐτῶ ἐκδώσειν ἔμελλε. Ταύτης ὁ Κλαύδιος ἐρασθεὶς, καὶ μὴ τυχὼν, παρακαίεται τινὰς δουλαγωγῆσαι αὐτήν. Ἐλθὼν δ' ἐπὶ κόρης πατὴρ ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ἐδικαιολογεῖτο. Ὡς δὲ ὁ Κλαύδιος ταύτης καταψηφίσαστο, καὶ τοὺς δουλαγωγῶσιν αὐτήν ἢ κόρη παρεβίβη, καὶ οὐδαίς ἐπήμυεν, ὑπερήχησεν ὁ ταύτης πατήρ, καὶ τὴν θυγατέρα κοπίδι διαχειρισάμενος, πρὸς τοὺς στρατιώτας, ὡς εἶχεν, ἐξώρμησεν. Οὗ οὐδὲ πρὶν εὖ διακειμένους οὕτως ἐτάραξεν, ὥστε εὐθύς ἐπὶ τὴν πόλιν πρὸς τὴν Κλαύδιον ἐπειχθῆναι. Καὶ οἱ ἑτέροι δὲ οἱ ἐπὶ τοῖς Σαβίνοις ἐστρατευμένοι, ἐπὶ τοῦ ἔμαθον, τὸ τε τάφρομα ἐξέλιπον· καὶ συμμειξαντες τοῖς λοιποῖς, ἄνδρας εἰκοσιν ἑαυτῶν προσέστησαν, καὶ οὐδὲν μικρὸν ἐλογίζοντο πράξειν. C Καὶ τὸ ἄλλο δὲ πλῆθος τῶ ἐν τῇ πόλει προσεχώρησεν αὐτοῖς, καὶ μετ' αὐτῶν ἐθορόθει. Ἐν τούτοις ὁ μὲν Κλαύδιος φοβηθεὶς ἐκρύβη. Ὅπτιος δὲ τὴν τε βουλήν ἤθροισε, καὶ πέμψας ἐπέυθε τοῦ πληθους, τί βούλονται. Οἱ δὲ τὸν Οὐαλλέριον Λούκιον καὶ τὸν Ὀράτιον Μάρκον, ἄνδρας ἐκ τῶν βουλευτῶν αὐτοῖς προσκειμένους, πέμψθησαν σφίσι ἐξήτουν, ὡς τι δι' ἐκείνων ἀποκρινόμενοι. Ἐπει δὲ οὐκ ἐπέμψθησαν, φοβηθέντων τῶν δέκα ἀρχόντων (ἢ ἡ γὰρ πάντες παρῆσαν) μὴ στρατηγούς αὐτοῖς κατ' αὐτῶν γρήσαιντο, εἰ μᾶλλον ὀργίζοντο. Φόβος οὖν τοῖς βουλευταῖς ἐπέπεσεν οὐ μέτριος ἐντεῦθεν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρὰ γνώμην τῶν ἀρχόντων τὸν τε Οὐαλλέριον σφίσι καὶ τὸν Ὀράτιον ἐπέμψαν, καὶ τούτου, συναλλαγῆς γενομένης, τοῖς μὲν θορυβήσασιν ἀδεια τῶν παραχθέντων ἐδόθη, καὶ ἡ δικαρχία κατελύθη· αἱ δὲ ἐπίτειοι ἀρχαί, αἱ τε λοιπαὶ καὶ αἱ τῶν δημάρχων ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προνομίαις ἐπανήλθον, ἐφ' οἷς πρῶην ἦσαν. Ἀποδείχθεις δὲ ἄφροντες ἄλλοι τε καὶ Ὀβεργίνιος, τὴν μὲν Ὀπτιον τὸν τε Κλαύδιον εἰς δεσποτικὸν ἐπέβαλον, οἱ πρὶν εὐθυνοῦναι ἑαυτοῦς διεχειρίζοντο, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐγράφαντο, καὶ ἐλόντες ἐξήλασαν.

18. Οἱ δ' ὑπατοὶ (τότε γὰρ λέγεται πρῶτον D καλεῖται αὐτοῦς προσαγορευθῆναι, στρατηγούς καλούμενους τὸ πρότερον) ἦσαν δὲ Οὐαλλέριος καὶ Ὀράτιος, καὶ τότε καὶ μετέπειτα τῶ πληθους προσέειπεν, καὶ μᾶλλον αὐτοῦς ἢ τοὺς εὐπατριδας ἐκράτουναν. Ἐλαττούμενοι οὖν οἱ εὐπατριδαὶ οὕτως ῥάβδον συνέλεγοντο, οὕτως τὰ πράγματα ἐπ' αὐτοῖς ἐποιοῦν παντάπασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δημάρχους ἀνωσκοῦσι ἐν συλλόγοις χρῆσθαι δεδιώκασιν, ὁ δὲ

cacsum esse : milites ad cadavera tollenda profecti. cum nullum hostile corpus, sed civium complura undique circa Siccium jacentia, et ad eum conversa viderent, quos se defendendo occiderat suspicati, quid actum esset, et tumultuati sunt. Iluc aliud facinus accessit. Lucius Virginius homo plebeius, virginem formosissimam L. Icilio ejusdem ordinis viro desponderat : quam cum Claudius deperiret, nec tamen ea potiri posset, quibusdam negotium dedit virginis in servitute m ascendendæ. Quam cum pater e castris reversus defenderet, Claudius autem accusatoribus, nemine opitulante, addiceret : pater dolore commotus, filia cultro interfecta, statim ad milites properat : quos nec ante bene affectos sic perturbavit, ut C mox in 348 urbem contra Claudium occurrerent. Alii quoque, qui contra Sabinos pugnabant, ea re cognita, vallo deserto congressi cum reliquis, viris xx summa rerum mandata, nihil modicum cogitarunt. Accessit etiam urbana multitudo, ac tumultum auxit. Interea Claudius præ metu se abscondit. Oppius vero, coacto senatu, per inter nuntios multitudine percunctatur, quid sibi velit. Quæ cum L. Valerium et M. Horatium senatorii ordinis, sed homines populares, ad se mitti postularret, per quos responsum datura esset, iique missi non essent : veritis decem viris, ne contra se consules crearentur (jam enim omnes aderant) major indignatio populi est exorta. Qua territus senatus, vel invitis decemviris, Valerium et Horatium ablegavit : compositaque controversia, tumultus auctoribus data est impunitas, decemviratu abrogato. Annui vero magistratus cum alii, tum tribunorum, iisdem conditionibus, quibus prius steterant, sunt revocati. Lecti cum alii, tum Virginius, Oppius et Claudium in carcerem compegerunt : qui antequam causam dicerent, sibi ipsæ manus attulerunt. Reliquos accusatos et damnatos in exsilium ejecerunt.

XIX. Consules vero (quibus tum primum id nomen factum esse fertur, cum ante prætores vocarentur) Valerius et Horatius, et tum deinceps multitudini addicti, plebeiorum opes magis quam patrum firmarunt. Itaque patres immunita auctoritate neque facile conveniebant, neque ullarum rerum potestatem prorsus sibi vindicabant. Quin tribunis etiam in conventibus, auspiciis utendi facultatem per honoris speciem concesserunt (id enim munus ab

Variis lectiones et notæ.

(1) Λούκιον τὸν Σίκιον. Hinc emendandus Ammianus Marcellinus, lib. xv, qui Sicinium vocat : Sicinium Dentatum adjiciat, ornatum militarium

multitudine coronarum. Siccium etiam vocat Dion. Halicarnassæus.

antiquissimis temporibus ad solos patricios pertinebat) cum revera id agerent, ne tribuni et multitudo quidvis temere agerent, sed per causam auspicio- rum aliquando impedirentur. Patricii et senatus irati consulibus, ut populi sutoribus, nec triumphum decreverunt, quamvis uterque hostes vicisset, et neutri diem de more assignarunt : sed multitudo et biduum ferias celebravit, et triumphum illis decrevit. Ea discordia freti hostes, receptis **349** animis Romanos invaserunt. Anno sequente, Marco Genutio et C. Curtio consulibus, contentiones retindegrotas sunt. Nam plebeis consulatum expetentibus, quod patricii ad plebem transeuntes tribunatum gererent : patriciis vero acriter defendentibus, multa violenter invicem et dicta et facta sunt. Ne quid vero deterius sequeretur, locupletes magistratum ipsum plebi concesserunt, sed nomen non communicarunt : dixeruntque tribunos militares pro consulibus, ne honoratum vocabulum a promiscua turba inquinaretur. Placuit igitur ternos ab utraque factione tribunos deligi, duorum consulum loco. Neque tamen horum nomen penitus defecit, cum alias tribuni crearentur. Atque hæc ita esse acta traditum est. Dictatores autem non soli consules (quamvis eorum auctoritas, illorum magistratu multo minor esset) sed tribuni etiam aliquando designarunt. Fertur tamen nullus unquam tribunus triumphasse, quamvis multi sæpe hostes vicissent. Ac tribuni tum hoc modo creati sunt. Censores vero anno sequente, Barbato et M. Macrino coss. designati sunt L. Papyrius, et L. Sempronius. Eorum creandi causa fuit, quod consules ob multitudinem omnia negotia exsequi non poterant. Nam jura censoribus attributa ad id usque tempus tenuerant. Ac principio bini fuere censores patricii, qui initio et postremo ad quinquennium imperarunt : interjecto vero tempore, menses xviii ipsisque consulibus quamvis parte duntaxat potestatis eorum accepta, superiores evaserunt. Muneris eorum fuit, publica vectigalia elocare, vias et publica ædificia curare, eujusque facultates describere, mores civium observare et explorare : ac laude dignos, in tribus, in ordinem equestrem, in senatum referre, pro cujusque meritis : improbas vitæ homines eodem modo ex albo delere. Id quod majus erat his omnibus, quæ consulibus relinquebantur. Dabant autem in unoquoque jusjurandum, se nec gratia nec odio quidquam acturos : sed sincero animo, ea quæ e republica essent, et delibaturus, et acturos. Populum item ad rogandas leges, **350** aliaque munia convocabant : et majorum magistratum ornamentis, lictoribus exceptis, utebantur. Ac tale censorum munus fuit. Qui vero, cum census agebatur, sua nomina et facultates professi non erant, eorum facultates a censoribus, ipsi a consulibus vendebantur. Et hæc ad tempus aliquod sic acta sunt. Post constitutum est, ut qui semel in senatum

Α γω μὲν τιμὴν αὐτοῖς ἔφερε καὶ ἀξίωμα, (μόνοις γὰρ τοῦτο ἐκ πάντων ἀρχαῖοι τοῖς εὐπατριδαῖς ἐπιτέτραπτο) Ἐργῶ δὲ κώλυμα ἦν, ἵνα μὴ βεβίως οἱ δῆμαρχοι καὶ τὸ πλῆθος ὅσα βούλοιντο πράττειεν, ἀλλὰ προφάσει τῆς οἰωνοσκοπίας ἔστιν οὗ ἐμποδίζοντο. Ἀθρόμοι δὲ τοῖς ὑπάτοις οἱ τε εὐπατρίδαι καὶ ἡ βουλή, ὡς τὰ τοῦ πλῆθους φρονούσιν, οὐκ ἐψηφίσαντο σφίσι τὰ ἐπινομία, πόλεμον ἑκατέρου νικήσαντος, οὐδ' ἡμέραν ἑκάστῳ ἀπένειμαν ὡσπερ εἴθιστο, τὸ μέντοι πλῆθος ἐπὶ δύο τε ἡμέρας ἐώρτασε, καὶ τοῖς ὑπάτοις τὰ νικητήρια ἐψηφίσαντο. Οὕτως οὖν ἐς διαφορὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλθόντων, οἱ ἐναντίοι, σφίσι, ἀναθαρσῆσαντες, ἐψηφισαν αὐτοῖς. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει Μάρκῳ Γενουκίῳ καὶ Γαῖῳ Κουρτίῳ ὑπατεύοντων, ἐπ' ἀλλήλους ἐτράποντο. Οἱ τε γὰρ τοῦ πλῆθους καὶ ὑπατεύειν ἤθελον, ἐπαίτερ ἑδημάρχων οἱ εὐπατρίδαι πρὸς αὐτοῦς μεθιστάμενοι. Καὶ αἱ εὐπατρίδαι λίαν τῆς ὑπάτου ἀρχῆς περιείχοντο, καὶ πολλὰ κατ' ἀλλήλων καὶ βίατα ἐλεγόν τε καὶ ἔπραττον. Ἴνα δὲ μὴ πρὸς τι χειρὸν χωρήσωσι, τοῦ μὲν ἔργου τῆς ἡγεμονίας οἱ δυνατοὶ αὐτοῖς παραχώρησαν· τοῦ δὲ ὀνόματος οὐ μετίδωκαν, ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων χιλιάρχους ὀνόμασαν, ἵνα μὴ τὸ τῆς κλήσεως ἐντιμον τῷ σύρρακι ὁμίλῳ καταρρυπαίνοντο. Καὶ τρεῖς ἀπ' ἑκατέρων χιλιάρχους ἀντὶ τῶν δύο ὑπάτων αἰρεῖσθαι συνέδοξεν. Οὐ μέντοι τὸ τῶν ὑπάτων ἐξέλιπε τέλος ὄνομα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὑπατοὶ καθίσταντο ποτὲ δὲ γε χιλιάρχοι. Οὕτω μὲν ταῦτα παραδίδονται γίνεσθαι, καίτοι οὐ μόνον τῶν ὑπάτων δικτάτορας ἀνειπόντων, καὶ ταῦτα πολλὴ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐλαττωμένον, ἀλλὰ καὶ χιλιάρχων τοῦτο πεποιηκότων ἐπίστα. Λέγεται δὲ, ὅτι οὐδεὶς τῶν χιλιάρχων, καίτοι πολλῶν πολλὰκις νικησάντων, ἐπινομία ἔλαμψεν. Οἱ μὲν οὖν χιλιάρχοι οὕτω τότε ἠρέθησαν. Οἱ δὲ τιμηταὶ τῷ ἐχομένῳ ἔτει Βαρβάτου καὶ Μάρκου Μακρίνου ὑπατεύοντων, κατεδείχθησαν καὶ ἠρέθησαν Λούκιος τε Παπαίριος καὶ Λούκιος Σεμπρόνιος. Καχειροτόνηντο δὲ, ὅτι οἱ ὑπατοὶ ἀδύνατοι ἐπὶ πάντα διὰ τὸ πλῆθος ἐφαρκεῖν ἦσαν. Τὰ γὰρ τοῖς τιμηταῖς ἀπονεμηθέντα προνομία ἐκείνῳ μέχρι τότε ἴσχυον· Δύο τε ἦσαν οἱ τιμηταὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν. Ἦρχον δὲ τὰ μὲν πρῶτα καὶ τὰ τελευταῖα ἐπὶ πενταετίαν. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ χρόνῳ ἐπὶ τρεῖς ἑξαμήνου, καὶ ἐγένοντο τῶν ὑπάτων μείζους, καίτοι μέρος τῆς ἐκείνων λαβόντες ἀρχῆς. Ἐξῆν δὲ αὐτοῖς τὰς τε προσόδους τὰς κοινὰς ἐκμισθοῦν, καὶ τῶν ἑδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰς ἀπογραφὰς τῆς ἐκάστου εὐπορίας διατελεῖν, καὶ τὸν βίον τῶν πολιτῶν ἐπισκοπεῖν τε καὶ ἐβελτεῖν, καὶ τοῖς μὲν ἀξίους ἐπαίνοιο ἐς τὰς φυλάδας καὶ ἐς τὴν ἰκπῆδα καὶ τὴν γερουσίαν ἐγγράφειν, καθὼς ἐκάστοις προσήκειν ἐνομίζετο· τοὺς δ' οὐκ εὖ βιοῦντας, ἀπανταχθὲν ὁμοίως ἀπελαίφειν. Ὁ μείζων πάντων ἦν τῶν τοῖς ὑπάτοις καταλειφθέντων. Πίστασι δ' ἄνδρους ἐπ' ἑκάστῳ πεποιήντο, ὡς οὐτε πρὸς χάριν, οὐτε πρὸς ἔχθραν τι ποιῶσιν, ἀλλ' ἐξ ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα τῷ κοινῷ καὶ σο-

πῶσι καὶ πρῆττοι. Καὶ τὸν δῆμον ἐπὶ τε νόμων εἰσφοραῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις συνθήροισιν, καὶ τῷ τῶν μαιζόνων ἀρχῶν κόσμῳ, πλὴν βαβδούχων ἐχρῶντο. Ταυτὴ ἡ τῶν τιμητῶν ὑπῆρχεν ἀρχή. Τῶν μέντοι μὴ ἀπογραφασμένων τὰς οὐσίας ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς καὶ ἑαυτοῦς, τὰς μὲν οὐσίας οἱ τιμηταί, αὐτοὺς δ' ἐκείνους οἱ ὑπατοὶ ἐπίπρασκον. Χρόνῳ μὲν οὖν τινὶ ταῦθ' οὕτως ἐπράχθη. Ὑστερον δὲ τὸν ἀπαξ τῆ βουλῆ καταλεχθέντα, διὰ βίον βουλευεῖν ἔδοξε μὴδ' ἀπαλείφεσθαι, εἰ μὴ τις ἀδικήσας καὶ κριθεὶς ἠέμιωτο, ἢ κακῶς ζῶν ἠλέγχθη. Τοὺς γὰρ τοιοῦτους ἀπῆλειπον, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἑτέρους ἐνέγραφον. Τῶν δὲ προσκλειρωῶν ἀρχόντων πρᾶσι μὲν ἰδίῳ τοῖς δικτάτορσι, δευτέρῳ δὲ γε τοῖς τιμηταῖς, ἢ δὲ τρίτῳ τάξιν τοῖς ἱππέσιν ἐνέμετρο. Καὶ οὕτως ἀπῆλλαγσαν. Εἰ γὰρ τις ἔκ μείζονος ἀρχῆς εἰς ὑποδεεστέρην κατέστη, τὸ τῆς προτέρας ἀξίωμα εἶχεν ἀκέραιον. Εἰς δὲ τις, ὃν πρίγκιπα μὲν τῆς πρίγκριτος, συμπάντων προεῖχε τὸν χρόνον ὃν χειρίζετο, καὶ προέφερε τῶν ἄλλων τῷ ἀξίωματι οὐ μὴν καὶ δυνάμει ἐχρήσθη τινι.

Κ'. Χρόνον μὲν οὖν τινα εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς περικύκλους ἤγαγον. Εἶτα λιμῶν ἐπικρατήσαντος, ὥστε τινὰς καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἑαυτοῦς ἐμβαλεῖν, μὴ φέροντας τὸν λιμὸν ἐστρασίαν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς εὐπόρους ὡς περὶ τὸν σίτον κακουργούντας ἐν αἰτίᾳ πεποίητον, οἱ δὲ τοὺς πίνητας ὡς τὴν γῆν μὴ βουλευομένους ἐργάζεσθαι. Ἰδὼν δὲ τοῦτο Σπούριος Μάλλιος, ἀνὴρ ἱππεὺς πλούσιος, τυραννίδι ἐπιχειρήσει, καὶ σίτον ἐκ τῆς περιχώρου πριάμενος, πολλοὺς μὲν ἐπευωνίζων, πολλοὺς δὲ καὶ προεῖχε τῶν πόλεως, καὶ τούτου συχνοὺς προσπεκνωσάμενος, ὅπλα τε ἐπορίσασθαι καὶ φρουροὺς, καὶ ἐκράτησεν ἂν τῆς πόλεως, εἰ μὴ Μινούκιος Αἰγούριος, ἀνὴρ εὐπατριδῆς, ἐπὶ τῇ σιτοδοσίᾳ τεταγμένος, καὶ αἰτιώμενος ἐπὶ τῇ σιτιδίᾳ, εἰσῆγγεῖλαι τῇ βουλῇ τὸ πρατόμενον. Ἡ δὲ γερούσια, μαθούσα τὸ μῆνυμα, δικτάτορα παρατίθει ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀνείπε τὸν Κύντιον τὸν Λούκιον τὸν Κικινάτον, καὶ ταῦτα παρήλικα ἔειπε (ἀγδοκοντοῦτης γὰρ ἦν). Κάκει τὴν ἡμέραν πᾶσαν ἀνάλωσαν συγκαθήμενοι, ὡς τι δὴ βουλευόμενοι, ἵνα μὴ τὸ γεγονός ἐκφοιτήσῃ. Νυκτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ τὸ Καπιτώλιον καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπιχειρήματα διὰ τῶν ἱππέων προκαταλάβων, ἔωθεν ἐπὶ τὸν Μάλλιον ἐπεμφε Γάτον Σερούλιον τὸν ἱππαρχον, ὡς δι' ἄλλο τι εἰκίνον μετακαλούμενος. Ὅ δὲ ὑποοπήσαντός τι τοῦ Μάλλιου, καὶ διαμέλλοντος δόσεως, μὴ ὑπὸ τοῦ κλήθους ἐξαρπασθῆ (ἤδη γὰρ συνέτρεγον) ἔκτεινε τὸν ἄνδρα, ἢ αὐτογνωμονήσας, ἢ τοῦτο κακλαυσμένος πρὸς τοῦ δικτάτορος. Θορυβηθέντος δ' ἐπὶ τούτῳ τοῦ κλήθους, ὁ Κύντιος ἐδημηγορήσας, καὶ σίτον σφίσι παρασχών, καὶ μὴ τινα ἕτερον ἢ κολάσεως, ἢ ἐπαιτιασάμενος, τὸν θόρυβον ἔπαυσε. Πολέμων δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ διαφόρων ἔθνων ἐπεννηγμένων, τοὺς μὲν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐνίκησαν, τοὺς δὲ Τυρσηνοὺς ἐπὶ μακρῶν ἐπολέμησαν. Ποστούμιου δὲ νενικηκότος τοὺς Αἰκουοὺς, καὶ μεγάλην πόλιν ἐλόντο αὐτῶν, ὅτι μῆτ' ἐκείνην οἱ στρατιῶται εἰς προνομὴν ἐξεχωρήθησαν, μῆτε τι τῆς λείας αἰτήσαντες ἔλαβον, τὸν τε ταμίαν τὸν διατιθέμενον αὐτῇν παρίσταντες ἐφόνευσαν, καὶ τὸν

lectus esset, per omnem aetatem in eo maneret: neque deleteretur ex albo, nisi ob facinus ignominioso iudicio condemnatus esset, aut improbae vitae convictus. Talibus enim in ordinem coactis, alios in eorum locum substituebant. In magistratibus temporum causa institutis, principem obtinebant locum dictatores, proximum censores, tertium magistri equitum: qui ordo, sive in magistratu essent, sive eo abissent, observabatur. Quod si ad humilium munus descendissent, priorem dignitatem inviolatam obtinebant. Unus quidam princeps senatus per id tempus, dum is honos durabat (neque enim perpetuus erat) omnibus dignitate, non potentia praestabat.

ταῦτα ἐτίτακτο, καὶ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἦσαν, καὶ γερούσιας ὀνόμαζον (λέγοιτο δ' ἂν καθ' Ἑλληνας προεκρίνετο (οὐ γὰρ διὰ βίον τις εἰς τοῦτο προεκρίνετο) οὐ μὴν καὶ δυνάμει ἐχρήσθη τινι.

B XX. Ad hunc modum pace ad tempus domi et foris constituta, tanta fames urbem oppressit, ut quidam inedia non ferentes, in flumen se praecipitarent. Unde orta seditione, pauperes divitibus annonae suppressionem, divites pauperibus agriculturalis neglectum crimini dabant. Qua de causa Spurius Melius eques, homo dives, coemptum a finitimis frumentum, aliis minoris vendidit, aliis gratuito dedit. Eaque re multis sibi conciliatis, spe regni concepta, arma et satellites comparavit. Atque urbe potitus esset, nisi Minatius Augurinus, vir patricius, rei frumentariae praefectus, cum ob annonae penuriam accusaretur, rem ad senatum detulisset. Qui statim L. Quintium Cincinnatum dictatorem dixerunt virum exactae aetatis, annum agentem LXXX, atque in curia totum diem deliberantium specie consederunt, ne id decretum foras eliminaretur. Noctu dictator Capitolium et alia opportuna loca per equites occupat. Mane C. Servilium magistrum equitum ad Melium mittit, quasi per aliam causam accersendum. 351 At ille Melium aliquid suspicantem et tergiversantem, veritus ne concursu populi eriperetur, interfecit, sive suopte consilio, sive dictatoris jussu. Ob quod factum tumultuante multitudine, Quintius concione habitus, et frumento distributo, accusato multatogue nemine, motum eum sedavit. Deinde Romani bellis petiti a diversis gentibus, caeteras paucis diebus vicerunt, sed cum Tyrrhenis longo tempore decertarunt. Milites, cum Posthumius victis Aequis magoam eorum urbem expugnatam, non diripiendam dedisset, neque ex manubiis quidquam concessisset, quaestorem primum, deinde ipsum etiam Posthumium, objurgantem, et caedis auctorem ad supplicium postulantem, occiderunt: neque recens captum duntaxat, sed omnem publicam agrum sibi vindicarunt. Ac diuturna fuisset illa seditio, nisi belli ab Aequis redintegrati terrore quievisset. Caedium poena in paucis consumpta, hostes vicerunt. Quamobrem potentes et manubias

inter eos distribuerunt : et pediti, deinde etiam A equiti stipendia decreverunt. Nam ad id usque tempus sine mercede, ac suis impensis militabant : ac tum demum stipendia merere cœperunt. Bello adversus Veientes orto, dum illi suo Marte pugnabant, a Romanis sæpe victi, et intra mœnia compulsi sunt. Sed sociorum viribus aucti, eruptione ex urbe facta, Romanos profligarunt. Interea lacus Albanus, tumulis undique septus, cum nullum haberet aqua exitum, dum Veii obsidebantur, ita inundavit, ut aqua ultra montes evoluta, ad mare decurreret. Quo cum Romani divinitas portendi aliquid crederent, Delphicum oraculum consuluerunt. Erat et apud Veientes Tyrrhenus vates, qui cum Pythia consentiebat. Ambo enim urbem expugnatum iri affirmabant, si quæ exundasset aqua, in mare non decurreret, sed alibi consumeretur : et quædam sacra fieri jusserunt. Verum Apollo nec quibus diis, nec quo ritu immolandum esset, declaravit. Tyrrhenus autem cum ea scire videretur, celabat. Itaque Romani circa mœnia, ubi cum eo colloqui solebant, dispositi, simulata amicitia, cum aliis in rebus 352 cum bono animo esse jusserunt, tum impune in castra exire permiserunt : et comprehensum, omnia quæ facio essent opus, effari coegerunt, ex illius igitur præceptis rem divinam fecerunt : perfossoque tumulo, aquam redundantem oculis meatibus in campum emiserunt, in quo omnis consumpta est, nec in mare quidquam influxit.

σαν ἐμπέση, ἀλλ' ἀναλωθεῖν ἐτέρωθι. Καὶ τινὰς ἐρουρηγίας διὰ τοῦτο γενέσθαι ἐκέλευσαν. Ἄλλ' ἡ μὲν Πύθιο; οὐτε τίσι θεῶν, οὐθ' ὅπως αὐτὰς ποιήσονται διασάφισεν· ὁ δὲ Τυρσηνὸς ἐφίκει μὲν εἰδέναι, οὐδὲν δὲ εἰδῆλου. Οἱ γοῦν περὶ τὸ τεῖχος, ὅθεν ἐκεῖνος ὤμιλει, τεταγμένοι Ῥωμαῖοι, φίλιαν πρὸς ἐκεῖνον ὑπεκρίθεντες, τὰ τε ἄλλα θαρρῆν αὐτῷ ἐνεδίδουν, καὶ ἀδειῶς ἐπέτρεπον ἐκφορεῖν· καὶ οὕτω συλλαβόντες αὐτὸν, πάντα τὰ καθήκοντα ἠνάγκασαν θυσίας ἐποιήσασιν, καὶ τὸν λόφον διέτρησαν, καὶ τὸ πλεονάζον ὕδωρ εἰς τὸ πεδῖον κρυπτῇ θύρῳρῃ μὲτωχέτευσαν, ὡσθ' ἅπαν ἐν αὐτῷ ἀναλωθεῖσθαι, καὶ

XXI. Hoc peracto, M. Furius Camillus dictator G creatus, cum impetu in mœnia facto nihil profecisset, a longinquo auspiciatus, cuniculo in arcem acto, et militibus a Roma voluntariis auctus, urbem corona circumdedit : et civibus in mœnia dispersis, alii per cuniculum clam in urbem penetrarunt. Cum urbem captam diripi videret, illacrymasse, et cum suspirio dixisse fertur : *O dii, si quæ Romanis divina incumbit ultio, eorum contraria felicitati, precor ut in me illa desinat.* Tum vero prædæ decimam, invitatis militibus, voto concepto Apollini dicavit. Præterea etiam craterem aureum, ex mulieribus ornamentis conflatum. Pro quo statim eis honos decretus est, ut curribus ad solemniam festa veherentur, ad quæ pedibus prius ire solitæ erant. Camillum autem indignatio atque invidia populi suscepit, tum ob decimam Apollini

Ποστούμιον ἐπιτιμῶντα αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ζήτοῦντα τοὺς αὐτοχείρας, προσάπεκτειναν, καὶ τὴν χώραν οὐ τὴν ἀιχμάλωτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν προσένειμαν ἑαυτοῖς; τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ τότε τυγχανούσαν. Κλν ἐπὶ πλείστον ἡ στάσις διήρκεσεν, εἰ μὴ πόλεμος αὐθις Ῥωμαῖοις παρὰ τῶν Αἰκουῶν ἐπενήνεκτο. Φοβηθέντες γὰρ διὰ τοῦτο ἡσυχασασι, καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν φόρων εἰς ὀλίγους ἐλθοῦσαν ὑπέμειναν, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις στρατεύσαντες, μάχῃ αὐτοῖς νενικήκασιν. Διδ τὴν τε λείαν αὐτοῖς; οἱ δυνατοὶ διέδοσαν, καὶ μισθὸν τοῖς πτωχοῖς, εἴτα καὶ τοῖς ἱππεύσιν ἐψηφίσαντο. Ἄμισθι γὰρ μέχρι τότε καὶ οἰκόσιτοι (2) ἐστρατεύοντο, τότε δὲ πρῶτον μισθοφορεῖν ἤρξαντο. Πολέμου δὲ αὐτοῖς πρὸς Οὐιέντας συστάτος, ἕως μὲν κατὰ σφᾶς ἐπολέμουν ἐκεῖνοι, πολλάκις αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν, καὶ ἐς πολιορκίαν κατέστησαν. Προσγενομένων δὲ αὐτοῖς συμμάχων, ἐπεξήλθον τοῖς Ῥωμαῖοις, καὶ ἐπεκράτησαν. Ἐν τούτοις δὲ καὶ πρὸς τῷ ὄρει τῷ Ἀλβανῷ οὐσα λίμνη ὑπὸ τῶν πέριξ αὐτῆς περικλειομένη λόφων, καὶ μὴ ἔχουσα ἐκροτὴν, κατὰ τὸν τῆς πολιορκίας τῶν Οὐιέντων καιρὸν ἐς τοσοῦτον ἐπλημύρθησεν, ὡς ὑπερεκχεῖσθαι καὶ τῶν ὄρων, καὶ κατεῖναι πρὸς θάλασσαν. Κρίναντες δ' οἱ Ῥωμαῖοι πάντως τι διὰ τοῦτου θεῖον σημαίνεσθαι, ἐπεμψαν εἰς Δελφοὺς περὶ τοῦτου χρησόμενοι. Ἦν δὲ τις καὶ παρὰ τοῖς Οὐιένταις Τυρσηνὸς ἀνὴρ μαντικὸς; Ἐταυτὸν οὖν ἡ τε Πυθία καὶ ἡ ἐκεῖνου μαντεία συνέδραμον· καὶ ἄμφω γὰρ ἀλώσεσθαι τὴν πόλιν εἶπον, ὅταν τὸ ὕδωρ τὸ πλημμυρήσασιν μὴ ἐς θάλασσαν ἐρουρηγίας διὰ τοῦτο γενέσθαι ἐκέλευσαν. Ἄλλ' ἡ

ΚΑ'. Ἄρτι μὲν οὖν τοῦτο ἐγένετο, καὶ δικτάτωρ ἠρέθη Μάρκος Φούριος Κάμιλλος, ὃς προσβαλὼν τῇ πόλει, ἐπὶ οὐδὲν ἤνυσεν, ὑπὸ γείον ὠρύξατο διόδον πύρρωθεν ἀρξάμενος, ἐς τὴν ἀκρόπολιν φέρουσαν. Παρασκευασμένου δὲ ἡδη τοῦ ὑπονόμου, ἐπὶ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης αὐτῷ προσεχώρησαν ἄθελονται, παραλαβὼν κάκεινους, προσέβαλε τῇ πόλει, καὶ πανταχόθεν τὸ τεῖχος ἐκύκλωσε. Τῶν δ' ἐντὸς περὶ πάντα τὸν περιβάλλον σχεδασθέντων, ἐλαθον ἑταροὶ διὰ τῶν ὑπονόμων γαγονότες ἐντὸς. Ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως, καὶ τῶν Ῥωμαίων διαρπαζόντων τὰ ἐν αὐτῇ, ὄρων ἀπὸ τῆς ἀκρας ὁ Κάμιλλος τὰ πρατόμενα, ἐστέναζε, καὶ ἐδάκρυσε. Καὶ, Ὡ θεοὶ, ἔφη, εἰ τις Ῥωμαῖοις δεσβεται νέμισις, τῆσδε τῆς σύπραγίας ἀντίστροφος, εδοχομαι ταύτην (3) εἰς δαυτὸν ἐλευθεύσασιν. Τὴν δὲ τῆς λείας δεκάτην ἐξελῶν, ἀκόντων τῶν στρατωτῶν, ἀνέθετο τῷ Ἀπό-

Varie lectiones et notæ.

(2) Οἰκόσιτοι. Suidas : Οἰκόσιτος, ὁ ἐαυτὸν τρέφω, μισθωτός.

(3) Εδοχομαι ταύτην. Hæc reposuimus ex duobus

Reg. et Colbert., cum Wolf. edidisset, εδοχομαι ταύτην εὐχὴν τοῦτο πρὶν ποιησάμενος, ἀνέθετο δὲ καὶ κρατῆρα χρυσοῦν, εἰς.

λωνι, εὐχὴν τοῦτο πρὶν ποιῆσάμενος. Ἀνέβητο δὲ ἅπασαν κραιπνὰ χρυσοῦν, ἐκ τῶν τῶν γυναικίων κόσμου πεποιημένον, ἀνθ' οὗ τιμὴ αὐταῖς παρακρήμα ἐψηφίστο. Ἦ δὲ ἦν, τὸ ἐπ' ὀχημάτων αὐτάς ἐ; τὰς παηγύρεις φοιτᾶν, αὐτοποδίζε βαδίζούσαις πρότερον ἐς αὐτάς. Τῷ δὲ Καμίλλῳ προσώχθισεν ὁ δῆμος, καὶ ἐνεμέσσηε τὸ μὲν, ὅτι τὴν δεκάτην τῶν λαφύρων οὐκ ἐν τῷ διαρπάζεσθαι ταῦτα, ἀλλὰ καιροῦ παρελθόντος ἐξείλετο τῷ Θεῷ· τὸ δ' ὅτι τὰ τε ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε, καὶ πρῶτος Ῥωμαίων λευκῷ τεθρίππῳ τὰ ἐπινίκια ἐπεμφεν. Ἦ δὲ τῶν ἐπινικίων κομπή, ἣν καὶ Ὀρλαμθον ἐκάλοιο, τοιαύτε τις ἐγένετο. Ὅτι τι κατωρθώθη μέγα, καὶ ἐπινικίων ἐπάξιον, αὐτοκράτωρ αὐτίκα ἑστρατηγὸς ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν ὠνομάζετο, καὶ κλῶνας δάφνης περιέδει ταῖς βράβδαις, καὶ τοῖς δρομοκῆ-^B ρυξί (4) τοῖς τὴν νίκην καταγγέλλουσι τῇ πόλει, κομίζεσθαι ἐίδου. Ἐλθὼν δὲ οἰκαδὲ τὴν γερουσίαν συνήθροισε, καὶ ἦεν ψηφισσάσθαι οἱ τὰ ἐπινίκια. Καὶ εἰ ἔτυχε ψήφου παρὰ τε τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, ἔδεδαιούτο αὐτῷ καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ αὐτοκράτορος. Καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ ἦν ἔτι, ἐν ἣ τυγχάνων ἐνίκησε, ταῦτη καὶ πανηγυρίζων ἐπέχρητο. Εἰ δ' ὁ χρόνος παρελήλυθε τῆς ἀρχῆς, ἄλλο τι πρόσφορον αὐτῇ ἐλάμβανε ὄνομα. Ἰδιώτῃ γὰρ νικητήρια πύμψαι ἀπέριπτο. Ἐντευχασάμενος δὲ τῇ ἐπινικίῳ σκευῇ, καὶ περιθραχίονα λαβὼν, στέφανόν τε δάφνης ἀναδυσάμενος, καὶ κλάδον κραιπνῶν ἐν τῇ δεξιᾷ, τὸν δῆμον συνεκάλει· καὶ ἐπαινίσας τοὺς συστρατεύσαμένους· αὐτῷ καὶ κοινῇ, καὶ ἰδίῃ τινάς, ἔδωκετο μὲν σφίσι χρήματα, ἔτιμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιθραχίονά τε τιτι, καὶ θύρατα ἀσίδηρα παρείχε, καὶ στεφάνους τοῖς μὲν χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐίδου, τοῦνομα δὲ ἐκάστου καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας, τὸ ἐκτύπωμα. Εἰ γὰρ ταίρου; τις πρῶτο; ἐπέθη, καὶ ταίρου; ὁ στέφανος εἶδος ἐφέρετο ἢ καὶ ἐξεπολιόρχοι τι, καὶ τοῦτο κάκεινο εἰκόμιστο. Ἐναυκράτησέ τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκακόμιστο. Ἰπποκράτησέ τις, ἱπποκόν τι ἐξετετύπωτο. Ὅ δὲ πολίτην τινα ἐκ μάχης, ἢ ἐτέρου κινδύνου, ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας, μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυός, ὅς ποτὶ πάντων καὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προτετίμητο. Καὶ οὐ κατ' ἀνεκὰ μόνον ἀριστεύσαντα ταῦτα ἐίδουτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις, καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρέχετο. Καὶ τῶν λαφύρων πολλὰ μὲν τοῖς στρατεύσαμένοις διανεμέμετο. Ἦδη δὲ τινες καὶ παντὶ τῷ δήμῳ διέδοσαν, καὶ ἔδαπάνων εἰς τὴν πανηγυριν, καὶ ἐδημοσίεον. Καὶ εἰ τι περιελέλιπτο, εἰς ναοὺς, εἰς στοάς, ἢ καὶ τι ἕτερον δημόσιον ἔργον ἀνήλισκον. Ταῦθ' ὁ κομπηδὸς ποιήσας, εἰς τὸ ἄρμα ἀνάβαινε. Τὸ δὲ ἦν ἄρμα οὐτ' ἀγωνιστηρίῳ, οὐτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμπερές, ἀλλ' ἐ; πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξεύργαστο. Καὶ οὐ μόνος ἦν ἐν τῷ ἄρματι, ἀλλ' ἄν γε καὶ παῖδας ἢ

non in direptione urbis, sed tempore claspo exemplam: tum quod in triumpho, præter cætera insolentius acta, candidos equos currui junxisset. Fuit autem triumphî hujusmodi ratio. Re bene gesta, justaque parta victoria, dux statim a militibus imperator appellatus, fasces laureatos per cursores in urbem mittebat. Domum reversus, convocato senatu, decerni sibi triumphum petebat: ac suffragiis a senatu populoque impetratis, imperatoris cognomen tum ei confirmabatur. Quod si adhuc magistratum gerens aliquem, vicerat, eo etiam in celebritate utebatur. Sin tempus exierat, aliud nomen sibi accommodatum assumebat. Privato enim triumphare non licebat. Triumphali habitu ornatus, armillis sumptis, laurea redimitus, et ramum dextra tenens, populum convocabat. Et militibus publice, quibusdam etiam seorsim laudatis, pecuniam donabat, et ornamenta: **353** ut armillas, hastas sine ferro, et coronas aliis aureas, aliis argenteas, expresso in iis nomine et facinore viri. Nam qui murum primum conscenderat, aut castellum expugnarat, ei muralis et obsidionalis dabatur. Qui classe vicerat, ejus corona specie navium erat. Si equestri pugna vicerat, aliquid equestre effin gebatur. Qui vero civem in prælio, obsidione, aliove periculo liberarat, cum summam laudem assequabatur, tum quernam coronam accipiebat, cujus honos omnibus argenteis et aureis præferebatur. Hæc dona non viritim tantum, sed et cohortibus et exercitibus totis præbebantur. Spoliorum magna pars inter milites distribuebatur. Fuerunt etiam, qui toti sumptus ad specula publica largirentur. Quod supererat, in fana, in porticus, et alia publica opera conferebant. In triumphator peractis, currum conscendebat, neque bellicis, neque iis similem, quorum in ludis usus est, sed instar turris rotundæ confectum. Neque solus eo vehebatur, sed si liberos, aut cognatos aliquos habebat, vel suas vel illorum puellas et puellios in eo collocabat, grandiores equis jugalibus et anterioribus imponebat. Si plures erant, equis singularibus victorem comitabantur. Cæterorum civium equitabat nemo, sed laureati omnes sequebantur. Unus item publicis minister in ipso curru vehebatur, coronam auream gemmis interpolatam supra caput ejus tenens, et retro videre jubens: quo monebat, ut reliquæ vitæ cursum provideret, nec eo honore elatus superbiret. Appensa quoque erat currui nola et flagellum, quæ innuebant, eum in tantas calamitates posse incidere, ut aut flagris cæderetur, aut capitis damneretur. Nam qui ob facinus extremo supplicio affliciebantur, nolas gestare solebant: ne quis inter cundum, contactu illorum piaculo se obstringeret. Sic autem exornati urbem ingrediebantur, spoliis et victoriæ insignibus antecedentibus, in quibus

Variæ lectiones et notæ.

(4) *Δρομοκῆρυξι*. *Tabellariis*, qua voce rursus utitur infra, lib. ix, sect. 8. Vide Henric. Valesium ad Hierogeneration. p. 272.

utitur infra, lib. ix, sect. 8. Vide Henric. Valesium

expressa erant castella, urbes, montes, fluvii, paludes, maria, denique omnia quæ capta erant. Quod si pompa uno die peragi non poterat, secundus et tertius sumebatur. Iis rebus præmissis, triumphator in forum **354** Romanum delatus, aliquot captivis in carcerem duci occidique jussis, in Capitolium invehebatur: ibique aliquot cæremoniis peractis, et donariis dedicatis, cum in porticibus ibi cœnatus esset, vesperi tibiis et fistulis antecedentibus domum redibat. Ac triumphus olim hujusmodi fuit: sed seditones et factiones plurima in eis innovarunt.

ἀπέρητο, καὶ μάλιστα τοῦ ἄρματος, ἐνθουσιαστικὰ τοῦ καὶ θυσιάζεσθαι αὐτὸν δύνασθαι, ὥστε καὶ αἰκισθῆναι, ἢ καὶ δικαιωθῆναι θανεῖν. Τοὺς γὰρ ἐπὶ τινὶ ἀτοπήματι καταδικασθέντας θανεῖν, νενομιστο κωδωνοφορεῖν, ἢνα μὴδεῖς βλαδίζουσιν αὐτοὺς; ἔγγυρμπτόμενος μίσματος ἀνακίμπληται. Οὕτω δὲ σταίέντες εἰσήσαν εἰς τὴν πόλιν, ἔχοντες προπύματα σφῶν τὰ σκύλα τε καὶ τὰ τρόπαια, καὶ ἐν εἰκόσι τὰ τε αἰχμάλωτα φρούρια ἠσκημένα, πόλεις τε καὶ ὄρη, καὶ ποταμούς, λίμνας, θαλάσσας, τὰ τε σύμπαντα ὅσα ἐκάλωκισαν. Καὶ εἰ μὲν μία ἡμέρα ἦν ἐξαρκούσα πρὸς τὴν τοῦτων πομπήν· εἰ δὲ μὴ καὶ ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἐπέμπετο. Προβιολθόντων δ' ἐκείνων, οὕτως ὁ πομπεύς εἰς τὴν Ῥωμαίων κομισθεὶς ἀγορᾶν, καὶ τῶν αἰχμάλωτων τινὰς εἰς τὸ δεσποτικὸν ἀπαχθῆναι καὶ θανατωθῆναι κελεύσας, ἀνήλαυεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ τινὰς ἐκεῖ τελετὰς πληρώσας, καὶ προσαγαγὼν ἀναθήματα, καὶ παρὰ ταῖς ἐκεῖ δευτησίας στοαῖς, πρὸς ἐσπέραν οἰκάδε μετ' αὐτῶν καὶ συγγενῶν ἀπήρχετο. Τοιαῦτα μὲν ἦσαν πάλαι τὰ νικητήρια· αἰ δὲ στάσεις· αἰ τε δυναστεῖαι· κλειστότα ἐνωτέρισαν ἐπ' αὐτοῖς.

XXII. Etsi autem plebs, ut jam dictum est, **CAB KB**. Et δὲ καὶ, ὡς ἤδη ἱστορήται, ὁ δῆμος ἐμίσητο τὸν Κάμιλλον, ἀλλ' ὁ πρὸς Φαλισκῶν πόλεμος ἠνάγκασε χιλιάρχον ψηφισθῆναι αὐτόν. Καὶ αὐτοὺς μὲν ἐνίκησαν μαχεσάμενοι. Πολιουρχοῦντες δὲ πόλιν αὐτῶν ἐρυμνήν, Φαλεριούς (6') ὀνομασμένην, οὐδὲν ἤνυσον. Οὕτω γὰρ τῆς πολιορκίας οἱ τῆς πόλεως κατεφρόνουν, ὡς καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν παρὰ τὰ τεῖχη περιπατήσοντας μετὰ τοῦ διδασκάλου, καὶ γυμναζομένους φοιτῶν. Κἂν ἀπέστησαν τῆς πολιορκίας, εἰ μὴ τι συμβέβηκεν. Οὕτως γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιβουλεύων τοῖς πολιταῖς, ἢ δι' ὀργὴν τινα, ἢ κερδοῦς ἐλπίδι, ἡμέρας· ἐκείστας ἐξῆγε τοὺς παῖδας ἐπὶ τῆς τεύχος ἔγγυς τὸ πρῶτον, κατεσηγῆσαν αὐτοῦς γυμνασάμενους εὐθύς. Τέλος δ' εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐπέβαλεν ἅπαντας, καὶ ἀγειν ἐκέλευσε πρὸς τὸν Κάμιλλον. Καὶ παραστάς αὐτῶ, πᾶσαν εἶπε παραδίδόναι τὴν πόλιν διὰ τῶν παίδων. Ἐπειὸς δὲ δεῖνόν τὸ ἔργον ἡγησάμενος, καὶ ἀρετῇ φήσας ἰδίᾳ τὸν μέγαν στρατηγὸν, ἀλλ' οὐκ ἄλλοτρίῃ κακίᾳ θαρβύοντα χρῆναι στρατεύειν, προσέταξε γυμνωθῆναι μὲν τὸν διδάσκαλον, καὶ δεσμεῖσαι τὰς χεῖρας ὅπισθεν, τοῖς δὲ καιροῖς βάδους δοῦναι, καὶ μάστιγας, ἢνα ταῦταις τὸν προδότην δῆσαντες καὶ τύπτοντες, εἰς τὴν πόλιν ἐλαύνωσι. Τῶν δὲ πολιτῶν ἄρτι γόνων τὴν προδοσίαν, δρόμος ἦν ἐπὶ τὰ τεῖχη, καὶ θρήνος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Οὕτω δὲ διακειμένων αὐτῶν, προσήγον οἱ παῖδες γυμνὸν τὸν διδάσκαλον. Ὅτι περ ἰδόντες οἱ Φαλισκοὶ, καὶ μαθόντες ὅπως ἐγένετο, φέροντες αὐτοὺς ἐθελονταὶ τῷ Καμίλλῳ παρέδωκαν, τὴν ἤτταν ἀγαπήσαι πρὸ τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λέγοντες. Χρήματα οὖν λαβὼν, καὶ σπεισά-

Variæ lectiones et notæ.

(5) Παῖδας ἢ συγγενεῖς. Vide Henric. Valesium ad Nicolai Damasceni Excerpta, pag. 71.

(6) Καὶ κώδων. Vide Henricum Valesium ad

Harprocratorem.

(6') Φαλεριούς. Dionis excerpta Valcsiana, pag. 578.

μνο, ἀνεχώρησεν. Οἱ δὲ στρατιῶται διαρπάσειν ἅ
προδοκῆσαντες τοὺς Φαλερίους, ὡς μισοδήμου κατη-
γόρου αὐτοῦ. Φθονηθεὶς δ' ἐπὶ πλείον κατηγορήθη,
ὡς μηδὲν τὸ δημόσιον ἐκ τῶν Τυρρηνικῶν ὠφελήσας
χρημάτων, αὐτὰς δ' ἐκ τούτων σφετερισάμενος. Οὕτω
δὲ ὄργιζοντο κατ' αὐτοῦ, ὡς μὴδ' οἶκτον αὐτοῦ τινα
λαβεῖν ἐπὶ τῇ συμβάσει αὐτῷ συμφορᾷ. Τέθνηκε
γὰρ αὐτοῦ νοσήσας ὁ Ἴταρος τῶν υἱῶν. Διδόμενος δὲ
τῶν φίλων, μὴ περιθεῖν αὐτὸν ἀδίκως κατακρινόμε-
νον, ἱπταίπερ ἐκείνοι πρὸς μὲν τὴν ψήφον αὐτῷ
βοηθήσειν ἀπαίταντο, τὴν δὲ ζημίαν ἔβλοντι συνεκτίσειν ὑπέσχοντο, οὐκ ἀνασχόμενος ἔγνω φυγεῖν ἐκ
τῆς πόλεως, καὶ ἐξίωσεν ἠέξαστο, εἰ μὴ δίκαιως, ὄφρα
αὐτοὺς πολλὰς αὐτοῦ δεηθῆναι, καὶ ζητήσῃ αὐτόν.
Ἐκείνος μετὰ οὖν πρὸς Ῥουτοῦλους μετέστη, ἐργα-
μίων δ' ἐάλω, καὶ ψήφος ἠνέχθη κατ' αὐτοῦ τιμῆμα
μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσαρτῶν ἔχουσα, ὃ γί-
νεται πρὸς ἀργυρίου λόγον δραχμαὶ χίλια πεντακσίαι.

ΚΓ'. Οἱ δ' Εὐρωπαῖοι Γαλάται, ὧν οἱ Ἀσιάται νο-
μίζοντα ἔπαικοι, Καλιεῖκόν θνητὸς γένος, λιπόντες
τὴν ἑαυτῶν, ὡς οὐκ αὐτάρκη τρέφειν αὐτούς, οἱ
μὲν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ῥιπαία ὠρμήκεσαν· οἱ δὲ τῶν
Ἄλπεων ἰβρυθίντες ἄγγυς, χρόνον ἐκαὶ διήγαγον
κλειόνα. Τότε δὲ οἴνου κομισθέντες ἐξ Ἰταλίας,
τοῦτο γευσάμενοι, καὶ ὑπερθαυμάσαντες, ἀράμενοι
τὰ ὄπλα καὶ γενεάς ἐπαγόμενοι τὴν γῆν ἐκείνην
ἰζήσαν, ἢ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδιδῶσι. Καὶ πρὸς
πλείων Τυρρηνίαν, Κλοῦσίον καλουμένην, στρατεύ-
σαντες, ἱπολόκοι αὐτήν. Οἱ δὲ Κλοῦσην πρὸς
τοὺς Ῥωμαίους, κατέφυγον, αἰτοῦντες βοήθειαν.
Πρέσβεις δ' ἐκ Ῥώμης πρὸς ἐκείνους ἐπέμφθησαν,
οὓς οἱ Γαλάται διὰ τὸ τῶν Ῥωμαίων ὄνομα ἐντίμως
ἰδέσθαι, καὶ τοῦ τειχομαχεῖν παυσάμενοι, εἰς λό-
γους συναληθύσαν. Ἐν τούτοις δὲ λοχίσαντες οἱ
Κλοῦσην μετὰ τῶν ἐκ Ῥώμης πρέσβιων, ἐπέθεντο
τοῖς Γαλάταις. Ὁ δὲ τῶν Γαλατῶν βρασιλεύς Βρέν-
νος, ὄργισθεὶς ἐπὶ τούτῳ, τῶν Κλοῦσην ἁμαλήσας,
εἰδὼς, ὡς εἶχε, τὸ στράτευμα κατὰ τῆς Ῥώμης· ἐπί-
θοντο, ἐπὶ μὴ ἐπὶ τιμωρίᾳ οἱ πρέσβεις αὐτῷ ἐξιδί-
δοντο· καὶ τοσοῦτον μάχη ἐχρήσαστο, ὥστ' ἐπέθεθεν
αὐτοῖς τῇ πόλει, τῆς προπαθόντων Ῥωμαίων τὴν
ἐφοδόν. Τὸ μένειν δαιμόνιον προαγγελῆαι αὐτοῖς
τὴν ἐφοδὸν λέγεται. Μάρκος γὰρ Καίδικος νυκτὸς
καὶ βασιζῶν, φωνῆς ἤκουσε λεγούσης, Γαλάται ἔρ-
χονται. Εἰρηχότος δὲ τοῦτο Μάρκου τῷ δήμῳ καὶ
τῇ βουλῇ, ἐν παιδιᾷ τὸν λόγον ἐποιούοντο, καὶ γέλωτι,
ὡς αὐτάγγελος οἱ Γαλάται σφῶν πλησίον ἔγενοντο.
Τότε δὲ σπουδῇ ἐξεληθόντες, καὶ ἀτάκτως ἀγωνισά-
μενοι, ἀσχερτάτα ἤτηντο. Καὶ πολλοὶ μὲν ἐν τῇ
μάχῃ πεπνέκασαι, πολλοὶ δὲ φεύγοντες ἔθνησκον κα-
ταλαμβανόμενοι, κλειστοὶ δὲ καὶ εἰς ποταμὸν τὸν
Τίβερην συνωθήθησαν καὶ ἐφθάρησαν. Οἱ δὲ λοιποὶ
συνασθέντες, οἱ μὲν εἰς τὴν Ῥώμην ἔλθειν ἠδου-
νήθησαν, οἱ δὲ ἄλλαχού. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ γινόντες
τὸ γεγονός, ἐν ἀμηχανίᾳ ἔγενοντο. Καὶ ἀπογνόντες,
οὕτω τῶν τευχῶν φυλακὴν ἔθεντο, οὕτω τῆς πόλεως
τὰς πόλια· ἔκλεισαν, ἀλλ' οἱ μὲν αἰτὴν ἐκλιμπάνοντες
ἐφευγον, οἱ δὲ σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις ἀνέδραμον
εἰς τὸ Καπιτώλιον. Μόνον δὲ ὀδοήκοντα ἄνδρες, οὓς
οἱ μὲν ἱερεῖς εἶναι φασιν, οἱ δὲ τοὺς πρώτους Ῥω-
μαίων καθ' ἡλικίαν καὶ πλοῦτον καὶ γένος, ἐνδύοντες
ἱερὰ· ἢ πολυτελεστάτας στολὰς· ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν ἐλε-

nulla ratio haberetur. Cumque amicos rogasset, ut
sibi per injuriam damnato opem 355 ferrent, illi
vero contra suffragia judicum, auxilia ei negarent,
sed ad multam solvendam stipem promitterent: ea
conditione repudiata, cum exsulatum abiret, pre-
catur, si nulla sua culpa, sed injuria et invidia
populi pelleretur, ut sui cives sua opera celeriter
egerent, seque desiderarent, ad Rutulos se con-
tulit: indictaque causa damnatus est xv millibus
aeris, quae drachmas 1000 argenti valent.

XXIII. Ceterum Europaei Galli, quorum coloni
perhibentur Asiatici, terra sub agrorum penuriam
relicta partim ad Riphaeos montes sunt profecti,
partim prope Alpes dia consederunt. Tum vero
Italico vino gustato, admiratione tantae suavitatis,
sumptis armis, cum uxoribus et liberis, terram
illam, quae telem liquorum gigneret, quærentes,
Clusium Tyrrheniae oppidum obsederunt. Clusini
cum a Romanis supplices auxilia peterent, Galli
Romanos legatos ob nomen populi honorifice sus-
ceperunt: et oppagnatione omissa, ad colloquium
venerunt. Interea Clusini cum Romano legatis
Gallos ex insidiis invaserant. Quod Brennus Gallo-
rum rex indigne ferens, Clusinis neglectis, eve-
stigio Romam versus duxit exercitum, cum ei legati
ad supplicium non dederentur, tanta celeritate,
ut Urbem invaderet, priusquam eorum accessum
Romani cognovissent, quanquam divinitus præ-
nuntiatum. Marcus enim Cædicus fertur, nocte
iter faciens, vocem audivisse, quæ diceret: *Galli
veniunt*. Quam cum senatui populoque narrasset,
verba ejus cum ludibrio et risu excepta sunt, donec
Galli ipsi in propinquo suum adventum nuntiarent.
Tunc estinanter egressi, temere commisso prælio,
sunt turpissime superati, multi in pugna, multi
in fuga comprehensi: plurimi in Tiberim flumen
præcipitati perierunt. Reliqui dissipati, partim
Romam pervenerunt, partim alio. Qui in Urbe
erant, cladem eam Deplorantes, inopes consilii,
et desperandi, nec mœnia custodiverunt, nec
portas clauserunt: sed alii fugam ceperunt, alii cum
uxoribus et liberis Capitolium occuparunt. Soli lxx
viri (quos alii sacerdotes fuisse memorant, alii Ro-
manorum ætate opibus et genere 356 principes) si-
ve pretiosissimis stolis induti, in sellis eburneis in
foro cum majestate consederunt, imminentem fortu-
nam exspectantes. Postridie Galli ad Romam vene-
runt: sed cum portas aperitas, et mœnia præsidii va-
cua viderent, restitere, nec ingressi sunt, subesse
insidias suspicati. Tertio die, sumpta fiducia, impetu
facto urbem ceperunt. Barbarorum rex Capitolium
præsidio sepsit: forumque parambulans, senatus
illorum tranquillum et tacitum concessum est mi-
ratus. Gallos etiam stupor invasit, ob inusitatum

spectaculum ad eos accedere non ausos. Tandem quidam unum aggressus, promissam ejus barbam deorsum traxit; et senem, qui baculum ejus capiti illiserat, stricto ense occidit, eodemque modo reliqui a barbaris cæsi sunt, ædēs diriptæ et incensæ. Deinde Capitolio per multos dies frustra oppugnato, alii in præsidio manserunt, alii ad communitatem petendam agros populati sunt, dispersi, ac nullo ordine, elati successibus, et præ ebrietate titubantes. Nam vini magna copia reperta, avide se ingurgitarant, ut qui prius similem potum non gustassent. Quos ubi Camillus sic affectos vidit (nam Ardeatem quoque agrum infestabant) cum Ardeatium justa multitudo esset, sed ob belli gerendi imperitiam non satis audaciæ haberet: apud juniores sermonem iniecit, successus illos non fortitudini barbarorum, sed infelicitati Romanorum esse ascribendos. Quod si strenuam operam imperterriti navare vellent, citra periculum hostes superaturos affirmavit. Sic persuasis adolescentibus, mox etiam cæteris, ætate florentes armati: et profunda nocte barbaros aggressus, plerosque illic cecidit. Si qui vero in tenebris effugerunt, eos interdum equites comprehensos occiderunt. Eam victoriam cum fama celeriter passim vulgasset, Romani qui ex prima pugna Gallica evaserant, sumptis armis ad Camillum se contulerunt, petentes, ut imperium in se exercere vellet. Id ille recusavit, priusquam ab iis qui in Capitolio incolentes essent, decerneretur. Cum nemo esset, qui id in Capitolium nuntiaret, quidam adolescens Pontius **357** Cominius, gloriæ cupiditate id discrimen adiit, perque medios hostes clam ad tumulam Capitolinum evasit: et cum ægre nunc pronus, nunc supinus arrepsisset ab excubitoribus ad magistratus est perducitur: nuntiataque victoria, et militum voluntate exposita, eos hortatus, ut imperium Camillo confirmarent. Qui cum ab eis dictator dictus esset, Romanorum qui foris erant ad xx millia, et magnis sociorum auxiliis comparatis, ad pugnam se paravit. At barbari cum interdum circumuevantes animadvertissent, ubi Pontius in Capitolium conscendisset (id vero ex abruptis petrae fragmentis, et herba, quæ multa in ea erat, partim evulsa, partim conculcata, conjectabant) illic et ipsi noctu ascendere statuerunt: et rem aggressi, ægre illi quidem, sed ascenderunt tamen. Ac propugnacula attigissent et vigiles oppressissent, nisi anseres, qui in æde Junonis alebantur, cum natura sensus excitatos habeant, et ad quemvis strepitum expavescant, celeriter Gallorum adventu animadvertens, cum turbulento strepitu fugientes, vigiles cæterosque omnes excitassent. Sic Romani, iis qui ascenderant partim occisis, partim de petra dejectis, id periculum evitarent. Ex eo Gallis imminenti sunt animi, cum oppugnationis arripnas septem mensibus tolerassent. Itaque duce Barbarorum Brenno, et Romanorum tribuno Sulpitio, de pacificatione tractantibus, convenit, ut Romani Gallis mille pondo auri numerarent: Galli

Α φανείνων δὲ φρων ἐκάθοντο, τὴν ἐπιούσαν προσμίνοντες τύχην. Οἱ δὲ Γαλάται τῇ ὕστεραίᾳ ἤλθον μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην. Ἰδόντες δὲ τὰς πύλας ἡνεωγμένας, καὶ τὸ τεῖχος ἀφύλακτον, ἐπέτρχον, καὶ οὐκ εἰσῆεσαν, ἐνέδραν ὑποτοπήσαντες. Τῇ δὲ τρίτῃ θάρσησαντες εἰσεπήθησαν, καὶ εἶλον τὴν πόλιν. Καὶ τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν ὁ τῶν βαρβάρων ἐπέστησε βασιλεὺς· αὐτὸς δὲ διῶν τὴν ἀγορὰν, ἐθαύμαζε τοὺς προκαθημένους ἐκαίνους ἀνδρας, ὁρῶν ἐν κόσμῳ αὐτοὺς ἀτρεμοῦντας, καὶ σιωπῇ. Τοὺς δὲ Γαλάτας εἶχεν ἐκπληξίς πρὸς τὸ ἄστοπον, ὠκνοῦν δὲ αὐτοῖς προσελεθεῖν. Ὅψι δὲ τολμήσας τις ἐνὶ παρέστη, καὶ τῆς ὑπῆνης ἀψάμενος τοῦ ἀνδρός, κατήγε ταύτην βαθεῖαν οὔσαν. Ὁ δὲ τῇ βακτηρίᾳ τὴν κεφαλὴν ἐκαίνου ἐπάταξε, καὶ ὁ βάρβαρος σπατάμενος τὴν μάχαιραν, τὸν ἀνδρα κατέκτεινεν. Οὕτω δὲ τοὺς λοιποὺς ἀνήρουν οἱ βάρβαροι, προσπεσόντες αὐτοῖς, καὶ τὰ οἰκίας ἐπόρθουν καὶ κατεπίμπρασαν. Εἶτα καὶ τῷ Καπιτωλίῳ προσέβαλον. Ὡς δ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐπιχερούοντες; οὐδὲν ἦνουν, οἱ μὲν ἐφρούρου τὸ Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν κατέτρεχον, τροφὰς ποριζόμενοι, σκιδνάμενοι καὶ σποράδην ἐπιόντες, ἀλλ' οὐχ ἑμοῦ, εἶτα μέγα φρονοῦντες τῷ εὐτυχήματι, καὶ ὑπὸ μέθης ἐσφάλλοντο. Οἶνον γὰρ ἐντυχόντες πολλῶ ἀκρατέστερον ἐχρῶντο αὐτῷ, μήπω πρόβρον πόματος τοιοῦτου γευσάμενοι. Οὕτω δ' ἔχοντας ὁρῶν τοὺς Γαλάτας ὁ Κάμιλλος, ἐπεὶ καὶ τὴν τῶν Ἀρδεατῶν ἐληίζοντο χώραν, αὐτοὺς δὲ τοῦ; Ἀρδεάτας πληθεῖ μὲν ἰκινούς ἔντας, τόλμης δὲ δεομένου; δὲ ἀπειρίαν καὶ τὸ πρὸς μάχας ἀνάσκητον, λόγους πρὸς τοὺς νεωτέρους ἐπέβαλεν, ὡς οὐκ ἀνδρία τῶν βαρβάρων τὴν εὐπραγίαν αὐτῶν ἐπιγράφεσθαι δεῖ, ἀλλ' ἀτυχία Ῥωμαίων, καὶ εἰ προθυμοῖντο καὶ θαρροῦσιν αὐτοὶ, ἀκινδύνως νικήσειν τοὺς πολεμίους δισχυρίζετο. Οὕτω πείλας τοὺς νέους, εἶτα καὶ τοὺς λοιποὺς, ὡπλίσας τοὺς ἐν ηλικίᾳ, καὶ νυκτὸς βαθύτας μεθύουσιν αὐτοὺς μετὰ τῶν Ἀρδεατῶν τοῖς βαρβάρους προσέμιξε, καὶ τοὺς πλείονας ἐκεῖ κατέκοψεν. Εἰ δὲ τινες καὶ φυγεῖν ἠδυνήθησαν ἐν τῷ σκότει, μεθ' ἡμέραν διέφθειρον αὐτοὺς ἰπταῖς καταλαμβάνοντες. Τῆς δὲ φήμης ταχὺ κηρυξάσης, ἀπανταχοῦ τὸ κατόρθωμα, ὅσοι τῶν Ῥωμαίων φυχόντες ἐκ τῆς πρώτης πρὸς τοὺς Γαλάτας μάχης ἐσώζοντο, τῆ ὄπλα λαβόντες, ἀπήεσαν πρὸς τὸν Κάμιλλον, δέχεσθαι δεόμενοι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. Ὁ δ' οὐκ ἔφη πεισθασθαι, μὴ πρότερον τῶν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ σωζομένων, ψηφισαμένων αὐτῷ τὴν ἀρχὴν. Ἦν δὲ ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος; τ.ῆ; εἰς τὸ Καπιτώλιον. Εἰς δὲ τις τῶν νέων Κομήνιος Πόντιος, δόξης ἔρων, ὑπέστη τὸν ἄθλον, καὶ λαθὼν δὴ μέσων διέβη τῶν πολεμίων, καὶ τῷ λόφῳ τοῦ Καπιτωλίου προσπελάσας, καὶ χαλεπῶς ἀνερπύσας, μόλις τε ἀναβρίχησάμενος, πρὸς τοὺς ἐν τέλει τῶν Ῥωμαίων παρὰ τῶν φυλακτόντων εἰσῆλθον, καὶ τὴν τε νίκην τοῦ Καμίλλου κατήγγειλε, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς στρατιώταις; εἰπόν, βεβαιῶσαι τῷ Καμίλλῳ τὴν ἀρχὴν παρακάλει. Οἱ δὲ Δικτάτορα τὸν Κάμιλλον ἐψηφίσαντο. Καὶ δ; τοὺς ἔξω ἔντας Ῥωμαίους περὶ διασυρίους συναγαγῶν, καὶ ἀπὸ τῶν

συμμάχων πολλούς, παρεσκευάζετο πρὸς ἐπίβασιν. Αὐτοὶ δὲ Βάρβαροι μεθ' ἡμέραν διόντες, καὶ καταμαθόντες ὅθεν ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ (τοῦτο δ' ὑπετόπασαν ἐκ τε τῶν ἀπερρωγῶτων τῆς πέτρας Ἰρτυμάτων, καὶ τῆς πύρας, ἣ πολὺ ἔκ' αὐτῆς ἦν, τῆς μὲν ἀνεσπασαμένης, τῆς δὲ συμπεπιπυμένης), ἐκείθεν ἀναβῆναι νυκτὸς καὶ αὐτοὶ ἐβουλεύσαντο· καὶ ἐπεχείρησαν τῷ ἔργῳ, καὶ δυσχερῶς μὲν ἀνέστησαν ὁ ὄμως, καὶ ἔλαβον ἂν ἡμέμενοι τοῦ προτειχίσματος, καὶ τῆς φύλαξιν ἐπιθέμενοι, εἰ μὴ χῆνες ἦσαν περὶ τῶν νείων τῆς Ἑρας τρεφόμενοι, αἱ φύσαι ὄντες εὐαίσθητοι καὶ ψευθεαίς, ταχὺ τῶν Γαλατῶν τὴν ἔφοδον ἤσθοντο, καὶ παραχῶδαι κλαγγὴ φερόμενοι πρὸς τοὺς φύλακας, ἐπήγειραν ἄπαντας. Οὕτω δὲ τοῖς ἀνιούσιν οἱ Ῥωμαῖοι προσμίζαντες, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ κατὰ τῆς πέτρας ἀπώσαντο, καὶ τὸν κίνδυνον ἐκπεμύχασαν. Ἐντεῦθεν ἦσαν οἱ Κελτοὶ ἀθυρότεροι, ἐφ' ἑπέτα μῆτι τῇ πολιορκίᾳ τάλαιπωροῦμενοι. Διὸ καὶ περὶ συζήσεων ὁ τε τῶν Βαρβάρων βασιλεὺς Βρέννος, καὶ ὁ τῶν Ῥωμαίων χιλιάρχος ὁ Σουλπίκιος ἐπαλέθησαν· καὶ συνέδοξε χιλίας λίτρας χρυσοῦ τοῖς Γαλάταις τοὺς Ῥωμαίους καταβαλεῖν, τοὺς δὲ τὸ χρυσοῖον λαβόντας αὐτίκα τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας ἀπαναστήσαι. Κομισθέντος δὲ τοῦ χρυσοῦ, καὶ τῶν Βαρβάρων περὶ τῶν σταθμῶν κακουργούντων λάβρα, ὁ Βρέννος, τὸ ξίφος ἅμα καὶ τὸν ζωστήρα λύσας, ἐπέθηκε τοῖς σταθμοῖς. Πυθόμενοι δὲ τοῦ χιλιάρχου, τί τὸ γινόμενον; *Τί ἄλλο*, εἶπεν, *ἢ τοῖς γενικημένοις ἐδύνη;* Ἐν τούτοις ὁ Κάμιλλος ἄγων τὸν στρατὸν, τὰς πύλας ἐπίστρεψεν τῆς πόλεως· καὶ μαθὼν τὰ γινόμενα, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπαιγόμενος ἐπορεύετο. Καὶ ἰδὼν, τὸ μὲν χρυσοῖον ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ, τοῖς ὑπηρέταις ἔδωκε, τὸν ζυγὸν καὶ τὰ σταθμὰ τοῖς Κελτοῦς λαβόντας ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν, εἰπὼν ὡς *Σιδήρω πατρίῳ ἐστὶ Ῥωμαίοις, καὶ οὐ χρυσῷ, τὴν πατρίδα σώζειν.* Τοῦ δὲ Βρέννου ἀδικεῖσθαι φάσκοντος, λυομένης τῆς ὁμολογίας, ἀντίειπεν ὁ Κάμιλλος, μὴ κυρία εἶναι τὰς συνθήκας αὐτοῦ μὴ συμπράξαντος, ἤδη δικτάτορος ἡρημένου. Παραχθὲς οὖν ὁ Βρέννος μέχρι ξιφουλκίας προήλθεν, ὄμως δὲ εἰς τὸ στρατοπέδον προήγαγε τοὺς Κελτοὺς· εἶτ' ἐκλιπὼν τὴν πόλιν, καὶ σταδίους ἐξήκοντα προσελθὼν, ἐστρατοπέδευσεν. Ἄμα δ' ἡμέρα παρῆν ὁ Κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν, τεθαρρήκως ἤδη ἐκτρέφόμενος τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τρίπετα τοῦ Βαρβάρου φόνω καλλῶ, καὶ λαμβάνει σφῶν τὸ στρατοπέδον. Οὕτως ἡ Ῥώμη παραλόγως ἦλω, καὶ ἐσώθη παραλογώτερον· ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε. Τῆς οὖν πόλεως διεφθαρμένης παντάπασιν, τὸ πλῆθος ἀνοικοδομεῖν αὐτὴν οὐκ ἠβούλετο, οὕτε χρήμασιν οὕτε σωμασιν ἐβρώμενοι, καὶ μικροῦ ἐξέλιπον ἂν αὐτήν. Οὐδὲ γὰρ ἐπαίθοντο οὕτε τοῖς ἐν τέλει, οὕτε τῇ γεροσίᾳ, παρακαλοῦσι καὶ συμβουλεύουσι μὴ ἐκλιπεῖν τὸ ἔστυ, δὲ τῶν πολέμιων ἤδη ἐσίσωστο, εἰ μὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ πάντων περὶ τούτου βουλευομένων, ἑκατόνταρχος φρουρὰν ἄγων τινὰ, καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν διῶν τυχαίως, Ἐσταῦθα στήτε, πρὸς τοὺς αὐτῶ ἐπομένους ἐβόησεν· *ἐσταῦθα γὰρ δεῖ ὁμᾶς μείναι.* Θεία γὰρ προνοία ἐνώμισαν ταῦτ' εἰρησθαι, καὶ τοῦ μεταναστεύσαι ἀπέσχοντο. Πρὸς δὲ τὸν ἀνακαινισμὸν τῆς Ῥώμης οὖν προθυμῶς ἐτρέποντο, καὶ τὰ τε τελεῖα καὶ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας ἰνδὸς ἐνιαυτοῦ ἀνεκαίνισαν.

ΚΑ'. Οὕτω δὲ τῆς περὶ ταῦτα καυθεσίαν ἀσχολίας, πόλεμοι προσέπεσον διαφόρων ἔθνῶν. Αἰκουῶν τε, καὶ Θυλοούσκων, καὶ Λατίνων. Τυρρήνοι δὲ Σούτριον ἐπολιόρχουν, συμμαχίᾳ Ῥωμαίων πόλιν. Ἀποδείκνυται οὖν τὸ τρίτον δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος, καὶ ἐστρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς, κατετροπώσατο τοὺς λοιπούς, ἐπὶ δὲ τὸ Σούτριον ἦγε τὴν στρατείαν. Οἱ δὲ Σούτρινοὶ (ἔτυχον γὰρ τὴν πόλιν τοῖς πολέμοις ἐκ-

A vero, auro accepto, statim urbe agroque Romano excederent. Auro allato, Barbaris in pensando clam fraudem struentibus, Brennus ensem et balteum lateri demptum ponderibus imposuit. Rogante tribuno, quid id esset? *Quid aliud, inquit, nisi vicis dolor?* Interca Camillus cum exercitu ad portas urbis accessit: et statu rerum cognito, propere ad Romanos abit, aurum de lancibus sublatum ministris dat auferendum, Gallos cum lancibus et ponderibus abire jussit: *Romani enim moris esse ferro, non auro patriam tueri.* Brenno conquerente, injuriam sibi fieri, si pacta rumperentur, Camillus respondit, pacta irrita esse, ut quae facta fuissent absque suo assensu, qui jam dictator creatus esset. Quo sermone turbatus Brennus, parum abfuit quin ensem stringeret. Sed tamen Gallo in castra duxit: eaque deinde, relicta urbe, ad stadia i.x. promovit. Cum primum diluxisset, adest Camillus, Romanos jam fidentes adducit: et Barbaris cum multa caede profligatis, castra occupat. Sic Roma capta mirabiliter, et majore miraculo liberata, Camillus triumphavit. Sed multitudo urbem penitus eversam instaurare noluit, ob inopiam pecuniae, et corporum imbecillitatem. Ac parum abfuit quin ea desereretur: ac neque senatui, neque aliis magistratibus, ab deserenda urbis consilio, profligato hoste, revocantibus parvisset plebs, nisi cum in foro ea de re omnes deliberarent, centurio quidam ex praesidio revertens, dum forte agmine forum transiret, in comitio exclamasset: *Hic stete, hic vobis manendum est.* Ea enim verba divinitus prolata arbitrati, migrationem consilium abjecerunt: et ad Romae instauracionem alacriter conversi, tum noenia, tum privatas aedes annuo spatio refecerunt.

D XXIV. Verum ea occupatione nondum defunctos, bella variarum gentium instaurant, Aequorum, Volscorum et Latinorum. Tyrrheni Sutrium, sociam populi Romani urbem, obsederunt. Igitur Camillus tertium dictator dictus, caeteris profligatis, exercitum contra Sutrium duxit. Enimvero Sutrini, dedita hostibus urbe, cum uxoris et liberis Camillo in itinere obviam facti sunt. Qui-

his visis, Camillus, eorumque casibus cognitis, statim, ut erat, Sutrium properat : ac subito aggressus, urbem nulla munitam custodia, civibus incolumem eodem die restituit. His rebus gestis triumphavit, magnam gloriam adeptus. Marcus vero Manlius, qui primus Gallos Capitolio depulit, unde Capitolini nomen est adeptus, præ cæteris Camillo invidens, regnum affectavit : eaque de causa plebe sibi obsequiis devincta, in cujus gratiam nihil non faciebat, a factione sua ad Capitolium occupandum dictus est. Quare Camillus quartum dictator est dictus. Senatu autem et magistratibus cæteris admodum consternatis, et quid agendum **359** esset dubitantibus, servus quidam promisit, se Capitolinum eis viventem traditurum. Acceptisque armatis, et clam per insidias sub Capitolio collocatis, transfugæ specie se ad illum confert : ejusque facto collaudato, a conservis suis auxilia pollicetur. Quæ cum diceret, virum paulo longius a circumstantibus, ut arcani aliquid diciturus, in eum Capitolii locum, quo insidiæ collocatæ erant, perductum, præcipitat. Ita captus in prætorium abducitur : ubi cum res suas gestas commemoraret, et Capitolio iudicibus ac circumstanti coronæ (ex eo enim loco videri poterat) ostenso, ut et arcem, et eos qui illuc confugerant, conservasset, in memoriam revocaret : iudices, miseratione adducti, eum neque absolutum, neque damnatum ampliarent. Eo Camillus cognito, iudices in alium locum traduxit, unde Capitolium conspici non poterat. Ubi condemnatus, et in Capitolium perductus, de rupe Tarpeia precipitatur, unde Gallos ipse profligarat. Deinde multa bella partim ipsi urbi, partim subjectis civitatibus illata, Romani et per Camillum, et eo jam senio effecto, per alios omnia propularunt : et summo otio ab exteris hostibus potiti, inter sese certarunt. Nam cum M. Fabius patricius, duarum filiarum pater, natu majorem Licinio Stoloni, homini longe inferioris conditionis, juniorem Sulpicio Rufo, sui loci viro, despondisset : interim cum Rufus tum tribunus in foro versatur, soror uxorem ejus invisit. Illo revertente, cum lictor veteri quadam consuetudine fores pulsaret, ad eum strepitum mulier, illius rei insolens, expavescit : eaque de causa risu et a sorore et a cæteris orto, ut plebeia muliercula, deridetur. Quam illa rem iniquo animo ferens, maritum ad petendos honores incitat : cujus impulsu Stolon, re cum L. Sexto sui ordinis homine communicata, per vim tribunatam uterque expoliverunt, confuso republicæ ordine, ut per annos quatuor nulla esset populi obedientia, patriciorum comitiis interruptis. Auctaque turba illa esset, nisi nuntiatum fuisset, Gallos de novo Romam invasuros. Omnia igitur omni inter se contentione, Camilloque **360** quintum dictatore dicto, contra hostes sunt profecti. Sed antequam prælium committeretur, singulare certamen est initum. Titus enim Manlius, vir pa-

A *δεδωκότες, και ταύτης αποχωρήσαντες) καθ' ἑξῆς* *ἔτι ὄντι τῷ Καμίλλῳ μετὰ γυναικῶν και τέκνων ὕπητων. Οὗς ἰδὼν ὁ Κάμιλλος, και τὰ συμβεβηκότα πυθόμενος, αὐτίκα πρὸς τὸ Σούτριον, ὡς εἶχεν, ἠπάγειτο, και ἀπροσδοκῆτως αὐτῷ προσβαλὼν, ἀφύλακτόν τε εὐρών, ἀπαθῆς κακῶν αὐθημερόν τοις πολιταῖς αὐτὸ ἀνεώσατο. Ἐθριβόμευσεν οὖν ἐπὶ τούτοις, ἀγων τὰ ἐπινίκια, και ἐπὶ μέγα δόξῃς ἤρετο. Μάρκος δὲ ὁ Μάλλιος πρῶτος τοὺς Κελτοὺς τῷ Καπιτωλίῳ προσβαλόντας ἐκ τῆς ἀκρας ὠσάμενος, ἔθεν και Καπιτωλίνοσ προσηνομάσθη, φθονῶν τῷ Καμίλλῳ μᾶλλον τῶν ἄλλων, τυραννίδι ἐπέθετο. Καὶ διὰ τοῦτο φρακιοῦτόν τὸν ἄμιλον δημογυγῶν, και πάντα πράττων εἰς θεραπειαν αὐτοῦ. Παραλαβὼν οὖν αὐτὸν τὸ πλῆθος ἀνήγαγεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, και κατέσχον αὐτό. Δὲ και δικτάτωρ τὸ τέταρτον ἠρόθη ὁ Κάμιλλος. Τῶν δὲ τῆς γερουσίας και τῶν ἐν τέλει ἐς μέγα βίος ἐμπειπωκότων, και ἀπορούτων τί ἂν πρῆξαιεν, δοῦλόσ τις αὐτοῖσ προσελθὼν, ζῶντα τὸν Καπιτωλίον σφίσι παραδώσειν ὑπέσχετο. Λαβὼν οὖν ὄπλιτασ, και τάξασ αὐτοὺσ ἀφανῶσ ἐνεδρῦσεν ὑπὲρ τὸ Καπιτώλιον, ὡσ αὐτόμολοσ τῷ Καπιτωλίῳ προσεχειρήθει, ἐπήνει τε αὐτὸν τῆσ ἐπιχειρήσεωσ, και βοήθειαν παρὰ τῶν δημοδούλων αὐτῷ ἐπηγγέλλετο. Καὶ ταῦτά οἱ διαλεγόμενοσ, ἀπήγαγε τὸν ἀνδρα πόρρω τῶν περιστηκότων, ὡσ δὴ τι κοινολογούμενοσ αὐτῷ ἰδιαίτατα, και ἡρέμα κατ' ἐκείνο τοῦ Καπιτωλίου προσήει, καθ' ὃ ἡ ἐνέδρα ἐλελόχιστο, κακείθεν αὐτὸν κάτω ἀπέωσατο, δσ και ληροθεῖσ ἀποκακόμιστο πρὸς τὸ δικαστήριον. Ὁ δὲ τάσ τε ἀριστίας κατέλεγε, και τὸ Καπιτώλιον τοῖσ τε δικάζουσι και τοῖσ περιεστώσιν ἰδεικνύ, ἀποπτον δν ἐκαίθεν, και τῆσ σωτηρίας αὐτοῦ τε και τῶν ἐν αὐτῷ προσφευγέστων πολιτῶν ἀνεμίμησεν, ὡσ ἐντεῦθεν κατακλῆσθαι τοὺσ δικαστάσ, και ὀκαρτίθεσθαι τῆν ψήφον, μήτ' ἀφίεντασ, μήτε καταδικάζοντασ. Τοῦτο δὴ νοήσασ ὁ Κάμιλλοσ, εἰσ ἄλλον τόπον τὸ δικαστήριον συνεστήσατο, ἔθεν οὐκ ἦν τὸ Καπιτώλιον ἀποπτον και καταψηφισθεῖσ ὁ Καπιτωλίνοσ ἐκαί, ἀπήγη τε εἰσ τὸ Καπιτώλιον, και κατὶ τῆσ πέτρασ ὡσθεῖσ ἀπέωλετο, καθ' ἧσ ἐκαίνοσ τῶν Κελτῶν κατεκρήμνισεν. Ἐἴτα πολλῶν πολέμων κατὰ τε τῆσ Ῥώμησ αὐτῆσ, και τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ πύλων κινήθέντων ἐπεξεληθέντασ τοὺσ ἐναντίοισ οἱ Ῥωμαῖοι, διὰ τε τοῦ Καμίλλου και δι' ἑτέρων ἤθη ἐκαίνοσ ὑπεργηράσαντοσ, τοὺσ τε πολέμοουσ κατέπαυσαν, και εἰρήνην βαθείαν ἔσχον πρὸς τοὺσ ἐκτόσ, πρὸσ ἀλλήλοουσ δὲ ἑστασίαζον. Μάρκοσ γάρ τις Φάβιοσ εὐκατρίθεσ, θυγατέρων δύο τυγχάνων πατήρ, τῆν μὲν προσδυτέραν Λικιννίῳ τινὶ Στόλωνι κατηγγύησε, πολὺ αὐτοῦ καταδεσετέρω. τῆν δὲ νεωτέραν Σουλπίκιῳ Ῥούφῳ ἀνδρὶ ὀμοτίμῳ συνήμισι. Χίλιαρχοῦντοσ οὖν τοῦ Ῥούφου, και ἐντοσ ἐν ἀγορῇ, πρὸσ τῆν γυναῖκα αὐτοῦ ἡ ἀδελφῆ αὐτῆσ παραγέγονεν. Ἀφικόμενου δ' ἐκαίνοσ, τῆν θύραν ὁ βαβδούχοσ κατὰ τὸ ἔθοσ ἀρχαίον ἐκρουσε. Διαεπιθῆθη δὲ πρὸσ τὸν πάταγον ἡ γυνή οὐπω τούτου πεπειραμένη. Καὶ γέλωσ ἐπὶ τούτῳ και περὶ τῆσ ἀδελφῆσ και τῶν παρόντων ἐγένετο, και ὡσ ἰδιῶτισ ἐσκόφθη. Τῆ δὲ*

εν δεινῷ τὸ πρῶγμα πεποιήτο, καὶ τὸν ἄνδρα ἐς ἀρ-
 χὴν παραγγεῖλαι ἠρέθιζεν. Ὁ γοῦν Στόλων, ὅπ' τῆς
 γυναικὸς παρακινήθει, Λουκίῳ τινὶ Σεξτίῳ ἀνδρὶ
 τῶν ὁμοίων τὰ τοῦ πράγματος κοινωτάμενος, ἄμφω
 ἡμαρτήσαι καταβίβασατο, καὶ τὸν κόσμον τῆς πο-
 λιτείας συνέχεον, ὡς καὶ ἐπὶ τέσσαρασι ἔτεσιν ἀναρ-
 χίαν γενέσθαι τῷ δήμῳ. Τὰς γὰρ τῶν εὐπατριδῶν
 ἀρχαιεσίας ἐνεπέδωζον, καὶ ἐπὶ πλείον ἂν εἴη τοῦτο
 ἐγένετο, εἰ μὴ τις ἀγγελία κακόμιστο, ἐπὶ τὴν Ῥώ-
 μην αἰθίς ἐλαύνει τοὺς Κελτοὺς. Ἄκην οὖν πρὸς
 ἀλλήλους ἀπέντα· διάφορον, δικτάτορα τὸ πέμπειν
 τὸν Κάμιλλον ἐλθοντο, καὶ πρὸς τοὺς Βαρβάρους
 ἰσράττεισαν· οὐ μάχη μέντοι κοινή, μονομαχία δὲ
 γίγνετο πρότερον. Πτεος γὰρ· τὴν Μάλλις ἀνὴρ εὐ-
 πατριδῆς, προακρονοῦς· τῷ πατρὶ παρημελεῖτο
 καὶ διέτριβεν ἐν ἀγρῷ. Εἶτα τῷ πατρὶ διηλλάγη,
 καὶ χιλιάρχος στρατοπέδου γενόμενος, τῷ τε προκαλουμένῳ Κελτῷ πρὸς μονομαχίαν ἀνέστη, καὶ
 νικήσας αὐτὸν, τὸν στρεπτόν αὐτοῦ χρυσοῦν δντα ἐσχύλευσε, καὶ Τουρκουάτος φορῶν αὐτὴν ἐκπέ-
 κλητό. Συμμιξάντων δὲ καὶ τῶν στρατευμάτων, ἤτηντο οἱ Κελτοὶ, καὶ τῆς μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἔρ-
 μῆς ἀπέσχοιτο, τὴν δ' Ἀλβανίδα ἐσηλάτου. Ἐξίσταντες οὖν αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι διαρπάσαι τὴν χώ-
 ραν, ὡς κατακορεῖς γενόμενοι βρωμάτων καὶ μέθης εὐεπιχειρητότεροι εἶεν, ἐπέθεντο σφίσι, καὶ αὐτῶν
 κ πολλοὺς εἰσέθειραν, καὶ τὸ αὐτῶν εἶλον στρατοπέδον. Ὁ δὲ Κάμιλλος εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελθὼν,
 ἐπέθετο τὴν ἀρχὴν. Ἐκτος οὖν οἱ μὲν χιλιάρχοι εἰ ἀντὶ τῶν ὑπάτων ἐγίνοντο, ἐσχολάσασιν, ὑπατοὶ δὲ
 ἐπαδείκνυντο, ἐνίοτε μὲν εὐπατρίδαι, ἐκ δὲ τοῦ πλεθους ἐνίοτε, ποτὲ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ὁμοῦ. Νόσου
 δ' ἐνοκλήσθη τῇ Ῥώμῃ, καὶ ὁ Κάμιλλος· τέθνηκε, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πλείοτα θανόντος τοῦ ἀνδρός ἠνιά-
 θησαν.

ΚΕ. Μετὰ δὲ ταῦτα, καὶ τι συμβῆναι πάθος περὶ
 τὴν Ῥώμην ἰστέρηται. Διαστῆναι γὰρ τὸ πεδίον
 λέγεται τὸ μεταξὺ τοῦ Παλατίου, καὶ τοῦ Καπιτω-
 λίου ἐξάπινα, μήτε σεισμοῦ προσηγαμένου, μήτ'
 ἄλλου τινὸς οἷα συμβαίνειν εἰσθε φυσικῶς ἐπὶ τοιοῦ-
 ταις παθήμασι. Καὶ ἦν τὸ χάσμα διαμένον ἐπὶ μα-
 κρῆν, οὐτε συναρχόμενον οὐδὲ δὴποτε, οὐτε μέντοι
 κληρόμενον, καὶ ταῦτα χούνη τῶν Ῥωμαίων ἐ· αὐτὸ
 συμφοροῦντων κολῶν, καὶ λίθους, καὶ ἄλλην ὕλην
 παντοδαπήν. Ἀπορούσιν οἱ ν τοῖς Ῥωμαίοις χρη-
 σμὸς εἶδθθ, μὴ ἄλλως τὸ διστάως συναλθεῖν, εἰ μὴ τὸ
 κρεῖττον αὐτῶν, καὶ δι' οὐ μάλιστα πλείστον ἰσχύου-
 σιν, εἰς τὸ χάσμα ἐμβάλλουσιν· οὕτω γὰρ ἐκείνῳ τε
 πύσσεται, καὶ τῇ πόλει ἔσεται δύναμις ἀκατάλυτος.
 Ἐμεινεν οὖν καὶ πάλιν τὸ ἄπορον ἀπορούμενον, ἀσα-
 φοῦς τυγχάνοντος τοῦ χρησμοῦ. Μάρκος δὲ Κούρτιος,
 ἀνὴρ εὐπατριδῆς, νέος τὴν ἡλικίαν, ὠριότατος τὴν
 μορφὴν, βρώμαλεώτατος τὴν ἰσχύν, ἀνδρείοτατος τὴν
 ψυχὴν, φρονήσει διαπρητής, τὸν νόον συνεί-
 δ' χρῆσμοῦ, παρελθὼν εἰς μέσον ἰδημηγόρησε, λέ-
 γων· Π τῶν λογίων ἀσάφειαν, ὧ Ῥωμαῖοι, ἡ ἀμα-
 θίαρ ἡμῶν αὐτῶν καταψήφισμαθα· Ἡμεῖς ἔσμεν
 τοῦτο διή τὸ ζητούμενον τε καὶ ἀπορούμενον. Οὐ
 γάρ τι ἀψυχον ἐμφύχου λογισθήσεται βέλτιον,
 οὐδὲ τοῦ ἔννου καὶ ἐμφορος καὶ λόγῳ κερκοσημη-
 του τὸ ἀποθν, ἀλογόν τε καὶ ἀπρον προτιμηθή-
 σεται. Π γὰρ ἂν τις ἀνθρώπου προκρίνοισεν, ἵνα
 τοῦτο ἐς τὴν τῆς γῆς βαλόττες διάστασιν, αὐτὴν
 συνιγήμεν· Οὐκ ἔστιν οὐδὲν ζῶον θνητὸν οὐδ'
 ἀμεινον, οὐδ' ἰσχυρότερον ἀνθρώπου. Εἰ γάρ
 τι θεῖ καὶ ὀρυονόμενον εἰσπίν, οὐτ' ἀνθρώπου
 οὐδὲν ἄλλο ἔστιν ἢ θεὸς σώμα θνητὸν ἔχων, οὐτε
 θεὸς ἄλλο τι ἢ ἀνθρώπος ἀσώματος, κἀντεῦθεν

A tricinius, offenso patre, neglectus in agro versaba-
 tur. Cui deinde reconciliatus, factusque tribunus
 militum, Gallum a quo provocatus surrat, vicit :
 et aureum torquem illi detractum gestare solitus.
 Torquati cognomentum invenit. Exercitibus quoque
 congressis Galli superatū, Romano itinere omisso,
 Albanum agrum populabantur. Id Romani probi-
 bere noluerunt, donec mero et crapula distentos
 minore periculo aggressi, multos occiderunt, eos-
 que castris exuerunt. Camillus Romam reversus,
 magistratum deposuit. Ab eo tempore tribunus mi-
 litum, qui in consulum successerant locum abro-
 gatis, consules designari cœperunt, alias patricii,
 alias plebei, nonnunquam utriusque ordinis simul.
 Lue Romæ grassante, Camillus etiam est mortuus,
 B cujus obitus plurimum tristitiæ Romanis attulit.

XXV. Post hujusmodi, malum Romanos invasissu
 fertur, ut ea planicies, quæ intra palatium et Capi-
 tolium est, subito hiatu, neque terræ motu,
 neque alia re, unde talia natura oriuntur, ante-
 gressa, discesserit, ac ita permanserit diu. Qui
 cum neque coiret ullo modo, neque expleretur :
 quamvis Romanis multum et terræ, et saxorum,
 et alterius materiæ omnis generis eo congerenti-
 bus : oraculum consultum respondit, voraginem
 illam non expleri posse, priusquam res optima,
 quaque plurimum Romani possent, in eam conji-
 ceretur. Sic enim et spe cum illum desiturum, et
 urbis imperium nunquam eversum iri. Hoc respon-
 so non explicata est difficultas, propter obscurita-
 tem. Verum Marcus Curtius, vir patricius, ætate
 integra, forma pulcherrima, viribus maximis, ani-
 mo fortissimo, prudentia ornatissimus, oraculo in-
 tellecto, pro concione dixit : Quid obscuritatem
 oraculi, Quirites, aut tarditatem ingeniorum nostro-
 rum accusamus ? Nos id sumus quod quaeritur,
 omnesque suspensos tenet. Neque enim inanima
 præferenda sunt animatis : neque ea quæ mente et
 intelligentia prædita sunt, et sermone ornata, brutis
 361 rationis et prudentiæ expertibus postponenda.
 Nam quid homini anteponatis, quo injecto hiatus
 illum contrahamus ? Non est ullum mortale ani-
 mantis genus homine præstantius, aut fortius. Quod
 si audacius loquendum sit, quid est homo, nisi
 Deus corpore mortali circumseptus ? aut quid Deus
 est, nisi homo omnis ex materia concretionis expertus,
 atque immortalis ? Neque nos longe a divina poten-
 tia absumus. Hæc mihi persuasa sunt, quæ vobis
 etiam persuasa esse velim. Neque vero quisquam

361

existimet me sortem ducturum, aut virginem puerumve immolari iussurum. Nam ego ipse me pro nobis deoveo, ut me hodie statim caduceatorem et oratorem ad deos Manes ablegatis, semper patronum vestrum et adiutorem futurum. His dictis, arma induit, equum conscendit. Cæteri, inter lætitiā et mœrorem ambigui, ornamenta quædam partim ad eum ipsam pro heroe excolendum, partim quæ in hiatum conjicerentur, attulerunt. Qui cum primum equo insidens, se in specum immisit, hiato illo expleto, neque voraginem, neque Curtium quicumquam vidit. Hæc ita narrantur a Romanis: quæ si enī fabulosa et a fide veri aliena videbuntur, non postulo ut multum eis tribuat. Deinde Romanis alia bella et a Gallis et ab aliis gentibus sunt illata, sed propulsata omnia, vel a consulibus vel a dictatoribus, quo tempore hujusmodi quiddam accidit. Lucius Camillus dictator dictus, cum Galli suburbanum agrum incursarent, educto exercitu, in animo habuit ducere bellum, neque decertare cum hominibus, temere in perniciem suam ruentibus, quos facilius et tutius penuria commeatus domiturus esset. Gallo autem cuidam ex Romanis aliqueum ad singulare certamen provocanti, restitit M. Valerius tribunus militum, ex Maximi illius posteritate. Certamen illustre fuit. Nam alter prudentia et arte superior erat, Gallus audacia et viribus: sed illud mirabilius, quod in Valerii galea corvus crocicans cœdit, in hostem versus, cujus os oculosque rostro et unguibus appetere, illiusque impetum retardare non destitit, donec obrucaretur. Galli, se ab alite victos indignati, statim Romanos iracunde invaserunt; sed male tractati recesserunt. Valerius ab illo **362** corvi auxilio Corvinus est appellatus. Deinde orta inter exercitus dissensionem, ac bello civili imminente, seditio compressa est: cum hæc leges essent lætæ, ut neque invitus quisquam ex albo militum diceretur, neque tribunus centurio fieret, ut consulem utrumque ex plebe creari liceret, ut idem binos eodem tempore magistratus non gereret, nec eundem bis intra x annos.

τῶν στρατευμάτων στασιασάντων, καὶ ἐμφυλίου πολέμου γενέσθαι μέλλοντος, κατηλλάγησαν οἱ στασιάσαντες, νόμων τεθέντων, μήτ' ἄκοντά τινα τοῦ καταλόγου ἀπαλείφεσθαι, μήτε τὸν χιλιάρχησαντα ἐκτονταρχεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ ἄμφω ἐξὸν εἶναι, καὶ ἐκ τοῦ πληθους καθίστασθαι, καὶ τὸν αὐτὸν μήτε δύο ἅμα ἀρχεῖν, μήτε τὴν αὐτὴν δις ἐντὸς δέκα ἄρχειν ἐτών.

XXVI. Post hæc Latini socii, quia pube continentibus expeditionibus egregie exercitata abundabant, elati animis defecerunt, et Romanis bellum intulerunt. Quibus Torquatus tertium et Decius lecti consules obviam profecti sunt, et atrox prælium commissum: utraque acie existimante, eo die et virtutis et fortunæ suæ illustre specimen edituram. Ea pugna eventu quodam facta est celebrior. Cum enim Latinis eodem armorum genere, eademque lingua, qua Romanis, consules uti viderent: veriti ne qui militum discrimine hostium et suorum non facile observato, errarent: præter alia diligenter observanda, illud etiam edixerunt,

Α ἀθάνατος. Καὶ οὐ πόρρω τῆς θείας δυνάμεως ἀπηρτήμεθα. Ταῦτα ἐγὼ, ἐν οὕτω φρονῶ ἀξίω δὲ καὶ ὑμᾶς τῇ γνώμῃ προσθέσθαι ταύτη. Καὶ μὴ τις οἰήσαιο, ὅτι κλῆρον ποιήσομαι, ἢ κίρη κελύσω θανεῖν, ἢ μειράκιον· αὐτὲς γὰρ ἐγὼ ἐκὼν ἑμαυτὸν ὑμῖν ἐπιδίδωμι, ἵνα σήμερον αἰτίκα κήρυκα κέμψητέ με καὶ πρῶσθευτήν τοῖς χθονίοις θεοῖς, ἐσόμενος δὲ ὑμῶν προστάτην καὶ σύμμαχον. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Κούρτιος, τὰ ὄπλα ἐνεδιδύσκετο, εἶτα καὶ τοῦ ἵππου ἐπέβη. Οἱ δ' ἄλλοι περιάλγει; ἐγίνοντο, καὶ περιχαρεῖς, καὶ κόσμηματὰ τινα συμφρονήσαντες, οἱ μὲν αὐτὸν ἐκείνον αὐτοῖς; ἐκόσμου ὡς ἥρωα, οἱ δὲ τινα καὶ ἐς τὸ χάσμα ἐνέβαλλον· ἄρτι δ' ἐς αὐτὸ ἐνήλατο ὁ Κούρτιος ἔφιππος, καὶ ἡ τῆς γῆς συνήχθη διάστασις, καὶ οὐδεὶς οὐκέτι οὔτε τὸ χάσμα οὔτε τὸν Κούρτιον ἐθεάσατο. Ταῦθ' οὕτω τοῖς Ῥωμαίοις ἱστορεῖται· εἰ δὲ τῶν μυθῶν κριθεῖη, καὶ μὴ πιστὰ, ἐξεστίν οἱ μὴ προσέχειν αὐτοῖς. Τοῖς Ῥωμαίοις δὲ πόλεμοι αὐθις καὶ παρὰ Γαλατῶν, καὶ ὑπ' ἐτέρων ἐθνῶν ἐπηνέχθησαν, ἀλλ' ἀπεκρούσαντο πάντας πῆ μὲν ὑπάτους, πῆ δὲ δικτάτορας ψηφίζόμενοι· ὅτε καὶ τι τοιοῦτον συμβέβηκε· δικτάτωρ ἐλέχθη Λούκιος Κάμιλλος, Γαλατῶν κατατρεχόντων τὰ ὑπὸ Ῥώμῃ. Ὁς ἐπὶ τοῖς Βαρδάρους ὀρηκῶν, γνώμην εἶχε τρέβειν τὴν κайρὸν, καὶ μὴ διακινδυνεύειν πρὸς ἀνθρώπους ἀπονοία χρωμένους. Ῥῶν γὰρ αὐτοὺς καὶ ἀσφαλέστερον ἀπορίε τροφῶν ἐκτροχῶσειν ἤλιπαι. Γαλιῆς δὲ τις εἰς μονομαχίαν τινὰ τῶν Ῥωμαίων προσκαλεῖτο, καὶ ἀντίστη αὐτῷ Οὐαλλέριος Μάρκος χιλιάρχων, ὁ τοῦ Μαξίμου ἐκείνου ἑγγονος. Καὶ λαμπρὰ μὲν ἡ μάχη προέβη ἀμφοῖν· ὁ μὲν γὰρ τῇ σφίρα καὶ τῇ περιτεχνήσει προέφερεν, ὁ δὲ Γαλιῆς τῇ ἰσχύϊ καὶ τῇ τόλμῃ· ἐπὶ πλέον δ' ἐθαυμαστώθη, ὅτι τῷ Οὐαλλερῖου κράνη κόρως ἐπιπταμένους καὶ κρώζων, εἰς τὸν Βάρβαρον ἐνεχρίμπετο, καὶ τὴν τε ὄψιν αὐτοῦ ἐπετάρασε, καὶ τὴν ἐρμῆν ἐνεπόδισε; μέχρι; οὐ κατεργάσθη. Διὸ ἀγανακτήσαντες οἱ Γαλάται ὡς ὑπὸ θρυθοῦς ἠλαττωμένοι, θυμῷ αὐτίκα συνέμιξαν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ κακῶς ἀπηλλάγησαν· ὁ δ' Οὐαλλέριος ἀπὸ τῆς τοῦ κόρακος συμμαχίας, Κορουίνους ἀπωνομάσθη. Εἰσέπειτα δὲ

ΚΚ'. Λατίνοι δὲ καὶ παρ' ἐνσπονδοῖ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντες, ἀπέστησαν, καὶ πόλεμον ἤρανον, ἐν φρονήματι; γεγονότες, ὅτι τε νεότεροι ἤκμαζον, καὶ τὰ πολεμικὰ ἐκ τῆς αἰὲ συν αὐτοῖς στρατείας ἀκριβῶς ἥσκητο. Οἱ δὲ τοῦτο γινόντες ἐξῆλθον, ὑπάτον τὴν τε Τουρκουάτον τὴ τρίτον ἐλόμενοι, καὶ τὸν Δέκιον, καὶ ἐμαχέσαντο αὐτοῖς κραταιὰν μάχην, κρίσιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκότεροι νομίζοντες ἀκριβῆ τῆς σφετέρης τύχης καὶ τῆς ἀρετῆς. Ἐδοξε δὲ περιφανέστερα ἡ μάχη καὶ διὰ τι συμβέβηκε. Τοῖς γὰρ Λατίνοι; οἱ ὑπάτοι καὶ ὁμοσχεῖους καὶ ὁμοφώνους τοῖς Ῥωμαίοις ἐρώντες; ἐφοβήθησαν μὴ τῶν στρατιωτῶν τινες σφαλῶσι,

τό τε οίκειον καί το πολέμιον μή βῆσται διαγινώσκον· Α
 τες. Καί διὰ τοῦτο προείπον σφίσι τά τε ἄλλα
 παρατηρεῖν ἀκριβῶς, καί καθ' ἑαυτὸν μηδένα
 μὴδενί τῶν ἐναντίων συμβαλεῖν. Τοῦτο δὴ τὸ παρ-
 ἄγγελμα οἱ μὲν ἐτήρησαν, ὁ δὲ τοῦ Τουρκουά-
 του καί, στρατευόμενος ἐν τοῖς ἵππευσι, καί πεμ-
 φθεῖς πρὸς κατασκοπὴν τῶν ἐναντίων, παρεῖδεν οὐκ
 αὐθαδέϊα, ἀλλὰ μέντοι φιλοτιμία. Ἐπεὶ γάρ ὁ ἵπ-
 παρχος τῶν Λατίνων, ἰδὼν αὐτὸν προσόντα, πρὸς
 μονομαχίαν προσκαλέσαστο, καί μὴ δεξιόμενον ταύ-
 τῃν διὰ τὴν πρόδρῃσιν, παρῶζονεν εἰπὼν· Οὐ σὺ
 μέντοι Τουρκουάτου υἱὸς εἶ; Οὐ σεμνύρη τῷ
 στρατῷ τοῦ πατρός; ἢ πρὸς μὲν Γαλιτάς ἀν-
 θρώπους φόβους ἔβρωσθε καὶ ἀνδρίζεσθε, τοὺς
 ἐξ δὴ Λατίνους ἡμῶς φοβείσθε; Τί οὖν ἀρχεῖν
 ἡμῶν ἄξιούτε; τί δ' ὡς χεῖροσιν ὄμων ἐπιτάσ-
 σετε; Ἐκφρωνδῆγέ·ετο ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, καί τῆς παρ-
 αγγέλωσ; ἐκὼν ἐπαλάθετο, καί μονομαχίᾳς ἐπι-
 κησε, καί τὰ σκύλα μεγαφρονῶν ἐκόμισε τῷ πα-
 τρι. Καί ὁ; ἀθροίσας τὸ στράτευμα, Γενναίως
 μὲν, ἔφη, ὦ παῖ, ἐμαχέσσω, καί διὰ τοῦτό σε στρα-
 φασώσω· δεῖ δὲ τὸ προσταχθῆν οὐ παρετίρη-
 σαι, καίτοι καί ὡς υἱὸς κειθαρχεῖν καί ὡς στρα-
 τωτικῆς ἀναγκαζόμενος, διὰ τοῦτό σε δικαίως ἔ-
 να καί τὸ τῆς ἀριστείας ἄλλων, καί τὸ τῆς ἀν-
 ηκουστικῆς τιμημα λήψῃ. Ταῦτ' εἰπὼν, ἅμα τὴν τε
 στίφνον τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐπέθετο, καί αὐτὴν
 ἐκείνην ἀπέτεμεν. Εἶτα ὄναρ ἀμφοῖν τοῖς ὑπάτοι; ἐν
 τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὁμοίως φανὲν ἔδοξε λέγειν. τῶν ἐναν-
 τίων κρατήσαιν, ἂν ὁ ἕτερος τῶν ὑπῆτων ἑαυτὸν
 ἐπέθῃ. Μεθ' ἡμέραν οὖν ἀλλήλοισ τὸ ὄναρ διηγη-
 σίμενοι, συνέθεντο θεῶν εἶναι, καί πεισθῆναι δεῖν
 αἰτῶ ὠμολόγησαν. Ἡμρισηθήσαν δὲ πρὸς ἀλ-
 λήλους, οὐχ ὁ; ἂν σωθεῖν, ἀλλ' ὁ; ἂν μᾶλλον ἑαυτὸν
 ἐπέθῃ. Καί παρὰ τοῖς πρώτοις τοῦ στρατοπέδου
 ἐκκασιολογήσαντο. Καί τέλος ἤρσαε σφίσι, τὸν μὲν
 ἐπὶ τοῦ δεξιῶ κέρως, τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ λαίω παρα-
 τάσασθαι, καί ὀπίτερον ἂν ἐκείνων ἐλαττωθῇ, τὸν
 ἐπ' αὐτῷ τεταγμένον ἀποθανεῖν. Τοσαύτη δ' ἦν
 φιλοτιμία αὐτοῖς περὶ τῆν ἐπίδοσιν, ὡς εὐχεσθαι
 ἑαυτῶν τῶν ὑπῆτων ἠττηθῆναι, ἵνα τύχη τῆς ἐπιπέ-
 σεως, καί τῆς εὐκλείας τῆς ἐξ αὐτῆς. Συμβαλόν-
 τες δὲ τοῖς Λατίνοις, μέχρι μὲν πολλοῦ ἰσοκαλῶς
 ἠγωνίσαντο· εἶτα κατὰ τὴν δέξιον κέρως μικρὸν τι
 τοῖς Λατίνοις ἐνέκλινεν. Ὁ γνοὺς ὁ δάκιος, ἑαυτὸν
 ἐπέδωκε, καί τὰ ὄπλα ἐκδύς, τὴν ἐσθῆτα ἐνέδου
 τὴν περιπέφυρον. Καί οἱ μὲν οὕτω φασίν ἐφ' ἵπ-
 των ἀναπερῆσθαι αὐτόν, καί εἰσελάσαι πρὸς τοὺς
 πολεμίους, καί ὑπ' ἐκείνων ἀποθανεῖν· οἱ δὲ ὑπὸ
 συστρατιῶτου πολιτιμῶ σφαγῆναι. Τέως δὲ τελευ-
 τήσαντος τοῦ δεξιου τοῖς Ῥωμαίοις ἡ νίκη καθα-
 ρῶς συνήχθη, καί οἱ Λατίνοι πόντες ἐτράπησαν,
 οὐκ ἄντως δὲ διὰ τὴν θάνατον τοῦ δεξιου· πῶς γάρ
 ἂν τις πιστεύσειεν, ἐξ ἐνός ἀνδρός τοιαῦτα τελευ-
 τῆς τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων τὸ μὲν φαρῆναι,
 τὸ δὲ σωθῆναι καί νικῆσαι περιφανῶς; Οἱ μὲν, οὖν
 Λατίνοι οὕτως ἠττηντο, ὁ δὲ γε Τουρκουάτος καί
 τὸν υἱὸν ἀποκτείνας, καί τοῦ συνάρχοντος τεθυνη-
 νότος; ἐώρασαν ὅμως τὰ ἐπιπέσια. Εἶτ' αὐτοῖς αὐ-

ne quis extra ordinem in hostem pugnaret. Ei edi-
 cto ceteri paruerunt. Sed Torquati filius, qui in-
 ter equites militabat, ad explorandos conatus ho-
 stium missus, id non tam ex contumacia quam
 ambitione neglexit. Nam Latinorum equitum ma-
 gister eum accedentem conspicatus, ad singu-
 lare certamen provocavit; idque illo propter pa-
 tris edictum detrectante, dixit: Non tu Torquati
 filius es? non torque parentis gloriaris? An con-
 tra Gallos homines perditos tantum riri sortes estis,
 nos vero Latinos formidatis? Cur ergo nobis imperi-
 tare vultis? cur ut deterioribus prescribitis? Mau-
 lius vero, prae iracundia vix mentis compos, et pa-
 terni edicti ultro oblitus, hostem vincit, detracta-
 que spolia magno animo parentis affert Is, convo-
 cato exercitu: Fortiter sane, inquit, fili, dimi-
 cisti, eaque de causa te corona donabo: sed qui
 neque imperium consulare, neque majestatem pa-
 triam verius es. ea moderatione adversus te
 utar, ut et virtutis fructum percipias, et contumā-
 ciae poenas des. Haec dicens, simul et coronam
 capiti ejus imposuit, et caput amputavit. Deinde
 363 eadem nocte uterque consul in somnis
 vocem audire sibi visus est, dicentem superiores
 fore hostibus, si alter consul se devoveret. Cum
 diluxisset, uterque alteri somnium narrat: divi-
 num id esse, ideoque obtemperandum consentiunt.
 De eo tantum controversia est, non uter maneat
 incolumis, sed uter se devoveat. Causa apud exercitus
 principes discipitata, tandem convenit; alterum in
 dextro, alterum in sinistro cornu statuendum esse, et
 utrum prius inclinarit, ejus duell' oppetendam esse
 mortem. Tantaque fuit ejus decoris cupiditas, ut
 uterque se succumbere optaret, ut et devotionis
 et gloriae consecuturæ composit redderetur. Exer-
 citibus congressis, pugna diu anceps fuit. Deinde
 cornu Decii Latinis nonnihil cessit. Quo ille co-
 gnito, se devovit, atque armis positis, togam pra-
 textam induit. Itaque cum nonnulli in equum in-
 siluisse, ac in medios hostes invectum occubuisse:
 alii a commilitone immolatum esse ferunt. Decio
 defuncto, victoriam Romani haud dubiam sunt
 adepti, Latinis omnibus in fugam versis, non uti-
 que ob Decii mortem. Quis enim credat tali unius
 viri interitu, tantam multitudinem hinc casam,
 illinc conservatam, et illustri politam esse victo-
 ria? Latinis ita superatis, Torquatus quamvis et
 filio occiso, et collega mortuo, tamen triumphum
 duxit. Deinde populus Romanus Latinos rebellantes
 devicit, et alias gentes nunc per consules, nunc
 per dictatores armis subegit; quorum e numero
 fuit L. Papirius, Cursoris cognomentum a celeritate
 pedum, currendique studio, adeptus. Qui dic-
 tator cum Fabio Rufo equitum magistro contra
 Samnites missus, eos devictos in sua verba pacem
 facere coegit. Sed cum magistratu abiisset, rursus
 illi se commoverunt: et ab Aulo Cornelio dictator
 rursus debellati, legatos de pace Romam miserunt,
 captivis quos habebant omnibus redditis, causaque

belli in Rutulum vicum apud se potentem translata : cujus ossa, quoniam sibi consciscere necem maturarat, disjecerunt. Eis Romani, ut sœdifragis, pacem non dederunt : sed, quanquam captivis receptis, bellum irreconciliabile **364** indixerunt : ac dum elati successibus, se illos omnes primo impetu captivos sperant, in magnam cladem inciderunt. Nam Samnites, perterriti et anxii ob negatam pacem, ex desperatione in pugnam ruebant : et, collocatis in angusta valle insidiis, castra ceperunt, totumque Romanum exercitum sub jugum miserunt (que res cujusmodi fuerit, supra exposuimus), neminem tamen occiderunt, sed armis, equis, cæterisque omnibus, una veste duntaxat relicta, ademptis dimisere nudos, ea conditione, ut agro illorum excederent, et æquo jure societatem colerent. Quæ pacta, ut etiam senatus auctoritate rata essent, ut equites obsides retinuerunt. Consules vero Spurius Postumius et Tiberius Calvinus cum exercitu statim recesserunt : nocturne et ipsi, et præcipue cæteris Romam sunt ingressi, reliqui in agris dispersi. Qui in urbe erant, clade cognita, neque militum salute delectati sunt, neque dolere potuerunt. Nam ut adversum casum dolentissime tolerunt, præsertim a Samnitibus illatum : sic, cum reputarent, si omnes periissent, se in extremo discrimine futuros, salute illorum sunt gavisi. Sed gaudio interim dissimulato, nihil more solito administrarunt, nec in præsentia, neque post, donec victoriam recuperarunt. Consulibus magistratus statim abrogatus est : aliisque lectis, deliberatum de pactis rescindendis. Quod quia fieri non poterat, nisi crimine in auctores illorum translato : inviti faciebant, ut consules et cæteros magistratus qui cum iis fuerant, condemnarent : neque committendum putabant ut, iis absolutis, crimen violati sœderis in semetipsos redundare paterentur. Re igitur cum ipsis consulis communita, primum Postumium sententiam dicere jusserunt, ut ipse contra sese pronuntiaret, ex verecundia, ne omnes dedecoris impleverentur. Is in mediana progressus, negavit probanda esse a senata populoque, quæ ne ipsi quidem sua sponte, sed ab hostibus, non virtute, sed dolo atque insidiis coacti, egissent. Qui igitur dolum priores usurparint, ii si dolo vicissim circumventi fuerint, non habere quod querantur. Hæc et hujus **365** generis plura cum dixisset, a senatu animi dubio quid agendum esset : cum Postumius et Calvinus omnem culpam in semetipsos transtulissent, decretum est pactis rescissis illos dedendos esse. Consules igitur ambo, cæterique magistratus qui pacificationi adfuerant, Samnium abducti sunt. Samnites autem captivos omnes repetentes, deos testati, dedititios rejecerunt. Quibus Romani cupide receptis, iracunde cum Samnitibus pugnarunt, adeptisque victoriam eodem plane modo eos tractarunt : itidemque sub jugum missos, nulla alia illata injuria dimiserunt, receptis absque noxa

Α τούς τε τούς Λατίνους ἐπαναστάντας κατακλιμαξάν, καὶ ἑτερα ἔθνη μάχαις ὑπέταξαν ποτὲ μὲν ὑπάτοις κερημένοι, ποτὲ δὲ δικτάτορσιν, ὧν εἷς ἦν καὶ Λούκιος Παπαίριος, ὁ καὶ Κούρσορ ἐνομαζόμενος· διὰ τε τὴν ἔξιν (ἦν γὰρ δρομικώτατος) καὶ διὰ τὴν ἀσχησιν τὴν τοῦ δρόμου. Μετὰ δὲ ταῦτα δικτάτωρ ὁ Παπαίριος ἐπὶ τούτοις Σαμνίτας ἐξεπέμφθη, μετὰ Φαβίου Ρούλλου ἱππάρχου, καὶ ἠτήσας, αὐτούς ἠνάγκασεν ἐπὶ συνθήκαις συμφέλαι, αἷς ἐκείνοι· ἐβούλετο. Ἀποδεμένοι δὲ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ἐπανεστῆσαν αὐτίς. Ἐπὶ δὲ Κορνηλίου Αἰδίου δικτάτορος καὶ πάλιν πολεμήθοντες καὶ ἠτηθόντες, δικηρυκεύσαντο πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ρώμῃ, τοὺς αἰχμαλώτους τε ὅσους εἶχον πέμφαντες αὐτίς, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου Ρουτούλῳ ἀνδρὶ δυνατῷ περὶ αὐτοὺς ἐπιγράφοντας, οὗ τὰ ὁσπῆ, ἐπεὶ φθάσα· ἐκείνοι δὲ χεῖρῖσιν αὐτῶν, διέβριψαν· οὐ μόνον καὶ ἔτυχον τῆς εἰρήνης ὡς ἄπιστοι, ἀλλ' ἀσπονδὸν σφίσι ἐψηφίσαντο κλέμενον, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους λοβόντες. Ἐπαραυχήσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ αὐτοβοαί πάντας αὐτοὺς αἰρήσαν ἐλπίσαντες, δεινῷ παθήματι περιέπεσον. Ἐπρδείσαντες γὰρ οἱ Σαμνίται, καὶ ἐν συμφορᾷ ποιούμενοι τὸ μὴ σπείσασθαι, καὶ ὡς ἀπεγνωσμένοι μαχόμενοι, καὶ λοχισαίους ἐν τινὶ χώρῃ κοιλοτέρῃ καὶ στενῇ, τὸ τε στρατόπεδον εἶλον, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐζώγρησαν πανσυδί, καὶ πάντας ὑπέγαγον ἐπὶ τὴν ζυγὴν (τὴ δ' ἦν τὸ τοῦ ζυγοῦ, ἦδη μοι ἀνωθὶ περὶ ἰσοδότηται), οὐδένα μόνον ἀπέκτειναν, ἀλλὰ τὰ τε δπλα καὶ τοὺς ἴκτους, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἶχον, πᾶν ἐνὸς ἡμετέρου, ἀφελοντο, καὶ γυμνοὺς ἑαδᾶ ἀφήκαν ἐπὶ συνθήκαις, τοῦ τε τὴν χώραν αὐτῶν ἐκλ. πάλιν, καὶ συμμάχους σφίσι ἀπὸ τῆς ἰσῆς εἶναι. Ἴνα δὲ τὰ τῆς ὁμολογίας καὶ παρὰ τῆς γερονσίας βεβαιωθῶσι, τῶν ἰσίων ἐξακοσίου εἰς ὀμηρεῖαν κτείσχον. Οἱ δ' ὕπατοι Σπούρβις τε Ποσθούμιος καὶ Τιθέριος· Καλουίνος μετὰ τῆς στρατιᾶς εὐθύς ἀνεχώρησαν, καὶ νυκτὸς αὐτοὶ τε καὶ τῶν ἄλλων οἱ ἀξιολογώτατοι εἰς τὴν Ρώμην ἐσθλῆθσαν· οἱ δὲ λοιποὶ στρατιώται κατὰ τοὺς ἀγρούς ἐκεκείσθησαν. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τὰ πεπραγμένα καθόντες, οὐτε ἠσθῆναι τῇ τῶν στρατιωτῶν σωτηρίᾳ, οὐτ' ἀχθῆσθῆναι ἠδύναντο. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ δεινὸν ὑπερήλθον, καὶ ὅτι παρὰ τῶν Σαμνιτῶν τοιαῦτα κενύθασαι, μείζον σφίσι τὸ ἄλγος ἐγίνετο. Λογιζόμενοι δὲ, ὡς εἰ πάντας ἀπολλέσθαι συνέθη, καὶ περὶ πάντων ἀνελκύνουσταν, ἐπὶ τῇ σφῶν ἦδοντο σωτηρίᾳ· ἐπικρύπτοντες δὲ τῶς τὸ ἠδῆσθαι, πίνθος ἐπιποιήσαν, καὶ οὐδὲν ἐν τῷ καθεστῆχότι τρήψῃ ἔπραξαν, οὐτ' αὐτίκα, οὐδ' ὕστερον, ἕως ἀντεπεκράτησαν· τοὺς δ' ὑπάτους μὲν παραυτίκα ἔπαυσαν, ἐτῆρους δ' ἀνολεόμενοι βουλήν ἐποίησαν, καὶ ἔδοκει μὲν σφίσι μὴ δέξασθαι τὴν σύμβασιν. Ἐπεὶ δὲ ἀδύνατον ἦν τοῦτο δρᾶσαι, μὴ οὐχὶ πρὸς τοὺς πράξαντας αὐτὴν τρήψοντας τὴν αἰτίαν, ὠκνον μὲν τῶν ὑπᾶτων καταψηφίσασθαι, καὶ τῶν ἄλλων οἱ μετ' αὐτῶν ἀρχᾶς τινὰς ἀρχοντες τὰς σπονδὰς ἐποίησαντο. Ὀκνον δὲ καὶ ἀρεῖναι, ἵνα μὴ ἐφ' ἑαυτοὺς τὸ παρασπόνδημα περιστήσῃσιν. Αὐτοὺς οὖν ἐκείνοι· τοῖς

ἑκάτοισ ἐπικοινώσαντο, καὶ πρῶτον γε τῷ Ποστού- *A* *a* *equilibus suis, quos illi pacis obsides retinuerunt* τὴν ψῆφον ἐπέγαγον, ὅπως οὐδὲ καθ' ἑαυτοῦ γανί. γυώμην ἀποφήνησαι, αἰσχύνῃ τοῦ μὴ πάντα ἀδοξίας ἀναπληρῶσαι. Ὁ δὲ παρελθὼν εἰς τὸ μέσον, ἐφη μὴ δεῖν κυρωθῆναι τὰ ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένα παρὰ τῆς γεροντίας καὶ τοῦ δήμου· μηδὲ γὰρ αὐτοῦς ἐκουσίως πράξει αὐτὰ, ἀλλ' ἀνάγκη συνεχόμενους, ἦν αὐτοῖς ἐπέγαγον οἱ πολέμιοι οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ἀλλ' ἐκ δόλου καὶ ἐξ ἐνέδρας. Οἱ γοῦν ἀπατήσαντες εἰ ἀντηπατήθησαν, οὐκ ἂν δύναιντο δικαίως ἐγκαλεῖν τοῖς ἀνταπατήσασιν. Ταῦτα τοίνυν εἰπόντος καὶ τριαῦτα πολλὰ, ἐν ἀμυχανίᾳ ἡ γεροντία ἐγένετο τοῦ δὲ Ποστούμιου καὶ τοῦ Καλοῦνιου εἰς ἑαυτοὺς τὴν αἰτίαν ἀναδεχομένων, ἐψηφίσθη μήτε κυρωθῆναι τὰ ὁμολογημένα, ἐκείνους τε ἐκδοθῆναι. Ἀπήχθησαν οὖν καὶ ἄμφω οἱ ὕπατοι, καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες, οἱ ἐπὶ ὄρκοις παρουσιάσαντες, εἰς τὴν Σάμνιον (6^α). Οὐ μόντοι αὐτοῦς οἱ Σαμνῖται ἐδέξαντο, ἀλλὰ τοὺς ἄλλοντας ἀπήθουν ἅπαντας, καὶ τοὺς θεοὺς ἐπεβοῶντο καὶ ἐπαιθίζον, καὶ τέλος τοὺς ἐκδοθέντας ἀντέπειψαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκείνους μὲν ἀσμένως ἀπέλαβον, τοῖς δὲ Σαμνῖταις ὄργῃ τὴν μάχην ἐπέγαγον. Καὶ κρατήσαντες, τὰ ἅμια σφίσι ἐποίησαν, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτοῦς ἀνυπόηγαγον, καὶ ἀφήκαν, μηδὲν ἄλλο κακὸν δράσαντες. Καὶ τοὺς σφετέρους ἱκπιεῖς, οὐς ὡς ὁμήρους καταῖχον· οἱ Σαμνῖται, ἀκαθεῖς ἔκουσίσαντο.

Variae lectiones et notae.

(6^α) Σάμνιον. Colbert. Σάννιον, ut Σαννίται, infra.

LIBER OCTAVUS.

A. Μετὰ δὲ χρόνους κλειόνας, αὐθις τοῖς Σαμνῖταις *B* *I*. Pluribus annis post, Romani iterum cum Samnitibus Calo Junio duce congressi, cladem acceperunt. Nam cum is agros eorum vastaret, Samnites res suas in silvas altissimas et densissimas, quo nec aves ad volare dicuntur, contulerunt, atque inde gregibus sine pastoribus et praesidiis emissis, et transfugis subornatis, hostes tanquam ad paratam praedam pellexerunt. Sed cum in silvam penetrassent, non prius eos circumventos caedere destiterunt, quam plane viribus destituti essent. Sed et aliam saepe Samnites a Romanis victi, non quieverunt: sed cum aliis, tum Gallis sociis ascitis, itase pararunt, quasi ipsam urbem oppugnaturi essent. Quo Romani cognito territi sunt, etiam prodigiis multis admoniti. Nam ex Jovis Capitolini ara tribus diebus, uno sanguis, altero mel, tertio lac emanasse fertur, si haec credere fas est: et in foro Victoriae simulacrum aereum in solo marmoreo positum, repertum est ultro humifans, vultu eo converso, unde Galli adventabant. Quae cum per se terrerent populum, terror is ab aruspibus dira canentibus augebatur. Sed Manius quidam Tyrrhenus genere, eos confirmavit. Nam etsi, inquit, Victoria descendit, tamen cum progressa sit, et firmius in terra defixa, victoriam denuntiat. Quod autem sanguis ex ara Jovis Capitolini emanarit, indicio esse, 365 multas victimas diis immortalibus immolatum iri. Aras enim, praesertim Capitolinas, in quibus triumphantes sacrificare soleant, rebus secundis potius quam adversis cruentari solere. Ex his igitur eos laeta expectare jubebat. Melle autem morbum, quod aegrotantibus eo sit opus, lacte sanctum portendi, aiebat. Ad tantam enim penuriam redactum iri, ut eum victum quaesituri essent, qui sponte proveniat citra humanam operam. Manius prodigia sic interpretatus, cum ipse eventus praedictionem postea comprobasset, sapientiae ac praescientiae gloriae est adeptus. Volumines ad bellum Samniti-

πολεμοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι, Γαίου Ιουνίου ἡγουμένου αὐτῶν, συμφορᾷ περιέπεσον. Πορθοῦντο; γὰρ τοῦ Ιουνίου τὴν χώραν αὐτῶν, εἰς τὰς ὕλας τὰς Ἀόρωνος, τὰ προσόντα οἱ Σαμνῖται ἀνεκομίσαντο, ὅστω κλυομένας ὑπὸ τοῦ μηδ' ὄρνις εἰσπέτεσθαι εἰς αὐτὰς τῇ τῶν δένδρων πυκνότητι. Ἐκεῖ δὲ ὄντες, πεινιὰ τινα ποιμένων ἢ φρουρῶν ἀνευ προκαθιπτόντων, καὶ ψευδοτυμολογῶν ὑποπέμποντες, ὡς ἐφ' ἐτοίμην λείαν αὐτοῦς ὑπηγάγοντο. Εἰσω δὲ γενομένων τῆς ὕλης περιέσχον τε σφᾶς, καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσαντο κτείναντες, πρὶν τέλειον ἐκκαμεῖν. Καὶ ἄλλοτε δὲ πολλᾶκις τοῖς Ῥωμαίοις πολεμήσαντες· οἱ Σαμνῖται, καὶ ἡττηθέντες, οὐκ ἐφησύχασαν, ἀλλὰ καὶ συμμάχους ἄλλους τε προσλαβόμενοι, καὶ Γαλάτας, ὡς καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην αὐτὴν ἐλάσσοντες *C* *C* *et in foro Victoriae simulacrum aereum in solo marmoreo positum, repertum est ultro humifans, vultu eo converso, unde Galli adventabant. Quae cum per se terrerent populum, terror is ab aruspibus dira canentibus augebatur. Sed Manius quidam Tyrrhenus genere, eos confirmavit. Nam etsi, inquit, Victoria descendit, tamen cum progressa sit, et firmius in terra defixa, victoriam denuntiat. Quod autem sanguis ex ara Jovis Capitolini emanarit, indicio esse, 365 multas victimas diis immortalibus immolatum iri. Aras enim, praesertim Capitolinas, in quibus triumphantes sacrificare soleant, rebus secundis potius quam adversis cruentari solere. Ex his igitur eos laeta expectare jubebat. Melle autem morbum, quod aegrotantibus eo sit opus, lacte sanctum portendi, aiebat. Ad tantam enim penuriam redactum iri, ut eum victum quaesituri essent, qui sponte proveniat citra humanam operam. Manius prodigia sic interpretatus, cum ipse eventus praedictionem postea comprobasset, sapientiae ac praescientiae gloriae est adeptus. Volumines ad bellum Samniti-*

D

αἰμάττεσθαι. Ἐκ μὲν οὖν τούτων ἀγαθὸν τι σφᾶς ἐπέκειε προσδοκῶν· ἐκ δὲ τοῦ μέλλουσιν νό-

cum ire jussus. Contra Gallos eorumque fœderatos, designati consules, Rullus Fabius Maximus, et P. Decius : qui cum celeriter in Tyrrheniam venissent, et Appii castra duplici vallo munita vidissent, vallis revulsis et disiectis, milites spem salutis in armis habere docuerunt. Interim vero dum contra hostes pergunt, lupus cervam persequens, inter utramque aciem delatus, juxta Romanos evasit : eosque confirmavit, existimantes id faustum sibi omen esse, ob Romulum a lupa nutritum, quemadmodum est expositum. Cervam vero cum ad hostes fugisset, tellis confecta, et timorem eis et ejusdem cladis eventum reliquit. Congressis exercitibus, Maximus in suo cornu facile vicit, Decius succuluit. Verum facti paterni recordatus, ad quod ille somnio impulsus fuerat, suum et ipse caput eodem modo devovit, consilio cum nemine communicato. Ipso cæso, milites partim ejus verecundia, qui ultro mortem pro ipsis oppetiisset, partim certa spe victoriæ ex eo facto concepta, fugere desierunt, et persequentibus fortiter restiterunt. Interim Maximus quoque a tergo hostes aggressus, multos occidit, reliqui in fuga perierunt. Decii cadaver Fabius Maximus una cum spoliis cremavit, petentibus pacem dedit. Sequenti anno Attilius Regulus denuo cum Samnitibus pugnavit, aliquandiu æquo Marte. Deinde victi Romani, Samnites vicissim superatos, et sub jugum missos dimiserunt. Quam ignominiam iniquis ferentes animis, extrema experiri decreverunt, aut victuri, aut perituri : mortem comminati, **367** si quis mansisset domi. Cum igitur in Campaniam irruerent, consules Samnium militibus vacuum vastarunt, et oppida aliquot ceperunt. Samnites, Campania relicta, domum reducti, et cum altero consule congressi, atque arte quadam superati, graviter in fuga impeerunt, et castris et oppido, cui suppetias veniebant, amissis. Consul triumphavit : et quidquid ex præda rodegere, in ærarium intulit. Alter vero consul qui cum Tyrrhenis pugnavat, cum eos brevi tempore comperuisset, frumentum et pecuniam eis imperatam, partim militibus distribuit, partim in ærarium intulit. Cum autem urbs gravi pestilentia laboraret, Samnites et Falisci Romanis, cum ob morbum, tum propter consules non ex virtute creatos, ut pacatis temporibus fieri solet, spreto, in votu fuerunt. Quo cognito, Carvilius Junio Bruto; Quinto Fabio patrem Rullum Maximum legatos decreverunt. Ac Brutus Faliscos vicit, eorumque et cæterorum Tyrrhenorum agros populatus est. Sed Fabius, quod Samnites Campaniam infestare audiebat, prope ante patrem Roma profectus, cum aliquot eorum speculatores maturare abitum videret, omnes ibi hostes esse

σορ, δι' αὐτοῦ οἱ κάμνοντες δέονται· καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος λιμὸν. Ἐς γὰρ τὸσαύτην σιτοδείαν ἀφιέσθαι, ὥστε καὶ τὴν αὐτόφυτον, τὴν τε αὐτόνομον ζητῆσαι τροφήν. Ὁ μὲν οὖν Μάνιος οὕτω τὰ τῶν σημείων ἠρμήνευσε· καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὁ εὐσύτερον τῆς αὐτοῦ μαντείας ἐκδίωξε, σοφίας ἐκομισατο δόξαν, καὶ προγνώσεως. Ὁ δὲ Οὐλοῦμνιος τοὺς Σαρνίταις πολεμεῖν ἐκελεύσθη, τοῖς δὲ Γαλάταις καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς μετ' αὐτῶν ἀντικαταστήναι. Ὑπατοὶ αἰρεθέντες ἐπέμψθησαν, ὁ τε Πούλλος (7) ὁ Φάδιος ἢ Μάξιμος, καὶ ὁ Δέκιος· ὁ Πούπλιος· οἱ πρὸς τὴν Τυρρηνίδι σπουδῇ ἀφικόμενοι, καὶ τὸ Ἄπκιον στρατόπεδον ἰδόντες διπλῶ σ' αὐρώματι κατοχυρωμένοι, τοὺς σταυρούς ἀνέσπασάν τε καὶ διεφύρθησαν, ἐν τοῖς ὅπλοις πικρῶσαι τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοὺς στρατιώτας διδάσκοντες. Προσέβαλον οὖν τοὺς πολεμίους· κἀν τούτῳ λύκοι· ἔλαφον διώκων εἰς τὸ μεταλίχμιον εἰσέσπων, αὐτὸς μὲν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὀρμητικῶς διεξῆλθε, καὶ αὐτοὺς ἐπεθάρσεν, προσήκειν αὐτὸν νομίζοντας ἑαυτοῖς, ὡς λυκαίνης ἠρεψαμένης τὸν Ῥωμύλον, καθάπερ ἱστορήται· ἢ δ' ἔλαφος ἐς τοὺς ἐτίρους χωρήσασα, κατεκόπη, καὶ τὸν τε φόβον αὐτοῖς, καὶ τὴν συντυχίαν τοῦ πάθους κατέλιπε. Συμπεσόντων οὖν τῶν στρατευμάτων, ὁ μὲν Μάξιμος βῆεν τοὺς κατ' αὐτὸν ἐνίκησαν, ἤττητο δὲ γὰρ ὁ Δέκιος. Ἐνθυμηθεὶς δὲ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ πατρὸς, ἦν διὰ τὸ ἐνύπνιον ἐποίησατο, ἐζυτὸν ὁμοίως ἐπέδωκε, μὴ τι περὶ τῆς πράξεως κοινοστῆσαν· ἄρτι δὲ ἔσφακτο καὶ οἱ συνεταγμένοι αὐτῷ, τὸ μὲν ἐκείνου αἰδοί, ὡς δὲ αὐτοῖς θανάτος ἐθέλοντοῦ, τὸ δὲ καὶ ἐλπίδι τοῦ πάντως ἐκ τούτου κρατήσιν, τῆς τε φυγῆς ἐπέσχον, καὶ τοὺς διώκουσι σφῆ· γενναίως ἀντικατέστησαν. Κἀν τούτῳ καὶ ὁ Μάξιμος κατὰ νότον τε αὐτοῖς προσέπεισε καὶ παμπύλιον· ἐφάρσεν (8). Οἱ δὲ περιλειφθέντες ἀποδιδράσκοντες διεφάρσαν. Μάξιμος δὲ Φάδιος τὸν μὲν τοῦ Δεκίου νεκρὸν κατέκτανε σὺν τοῖς σκύλοις, τοῖς δὲ εἰρηγῆς δεσθεῖσι σπονδὰς ἐποίησατο. Τῷ δ' ἐξῆ· ἔπει αὖθις τοὺς Σαρνίταις ἐπωλέμησεν Ἀττίλιος Πάγγουλος (9), καὶ μέχρι μὲν τινος ἰσθμῶπιος ἐμάχοντο· εἰτα κρατησάντων τῶν Σαρνιτῶν, αὖθις οἱ Ῥωμαῖοι ἀντεπεκρίθησαν. Καὶ ἰδόντες αὐτοὺς, ὑπήγαγον ὑπὸ τὸν ζυγὸν, καὶ οὕτως ἀφήκαν. Σαρνίταις δὲ ἐπὶ τοῖς γεγενησὶν ἀγανακτήσαντες, πρὸς ἀπό·ο·αν ὄρησαν, ὡς ἢ κρατήσοντας, ἢ παντελῶς ἀπολούμενοι, θάνατον ἀπειλήσαντες τῷ ὄκκο· μενοῦντι· καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν Καμπανίαν ἐπέβαλον, οἱ δ' ὕπατοι ἔρημον δι' στρατιωτῶν τὸ Σάμνιον ἐπέρθησαν, καὶ πόλεις εἰδὸν τινὰς. Ὅθεν οἱ Σαρνίταις τὴν Καμπανίαν λιπόντες, εἰς τὴν οἰκίαν ἠπειχθησαν, καὶ τῷ ἐνὶ τῶν ὑπάρων συμμίξαντες, ἐκ τινος ἤττητο στρατηγῆματος, καὶ φεύγοντες δαινῶς ἔπρσιον, καὶ τὸ στρατόπεδον ἀπέβαλον, πρὸς δὲ καὶ τὸ πόλισμα ᾧ ἐπεδοθήσαν. Ὁ δὲ ὕπατος τὰ τε ἐπινίκια ἐπέμψε, καὶ τὰ ἀθροισθέντα

Variae lectiones et notæ.

(7) Πούλλιος. Ita infra Πούλλον Μάξιμον. Sic etiam tres mss. Regii et Colbert.

(8) Διεσπάρησαν. Sic etiam tres mss. Alter apud Wolfium διεσπάρησαν.

(9) Ἀττίλιος Πάγγουλος. Alter e Reg. et Colbert. Ἀτίλιος. duo alii Regii Ἀντίλιος. Latinis scriptoribus Attilius Regulus.

ἐκ τῶν λαφύρων ἐδημοσίευσεν· ὁ δ' ἕτερος ὑπατοῦς ἄκατὰ τῶν Τυρσηνῶν στρατεύσας, καὶ καταστῆσας αὐτοὺς δι' ὀλίγου, σφόδρ τε καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν εἰσπράξας, τὰ μὲν τοῖς στρατιώταις διέδωκε, τὰ δ' εἰσηνεγκεν εἰς τοὺς θησαυρούς. Συμβεβηκότος δὲ λοιμοῦ ἰσχυροῦ, οἱ Σαμνῖται καὶ Φάλισκοι καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων διὰ τε τὴν νόσον, καὶ ὅτι τοὺς ὑπάτους οὐ κατ' ἀρετὴν ἤρηντο, ὡς μὴ πολέμων ὄντων, παρεκίνησαν. Μαθόντες οὖν τοῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι, Ἰουλίῳ μὲν Βρούτῳ τὸν Καρούλιον, Κύντιῳ δὲ Φαβίῳ τὴν πατέρα τὸν Ῥούλλον τὸν Μάξιμον ὑποστρατήγους ἤ, πρεσβευτάς, συνεξέπεμψαν. Ὁ μὲν οὖν Βρούτος Φάλισκούς ἐνίκησε, καὶ τὰ τούτων καὶ τὰ τῶν ἄλλων Τυρσηνῶν ἐληΐζετο. Φίλιος δὲ τῆς Ῥώμης πρὸ τοῦ πατρὸς ἐξελάσας, καὶ τοὺς Σαμνῖτας ληΐζεσθαι τὴν Καμπανίδα πυθόμενος, ἠπάγειτο, προσκόποι; τέ τισιν αὐτῶν ἐντυχῶν, καὶ ταχέως ἀποχωροῦντας σφᾶς θεασάμενος, πάντας τε πολεμίους ἐκεῖ τυγχάνειν ἐνέμισε, καὶ φεύγειν ἐπιστευσεν· κακ' αὐτοῦ σπεύσας αὐτοῖς συμβαλεῖν πρὸ τοῦ τὴν πατέρα αὐτοῦ ἀφικέσθαι, ἐν' αὐτοῦ τὴν κατόρθωμα, ἀλλὰ μὴ ἐκείνου δοκῆ, προσχώρησεν ἀσυντάκτως· καὶ περιπεσὼν ἀβρόχοις τοῖς πολεμίσι; πανσῶδ' ἂν διεσθάρη, εἰ μὴ νύξ ἐγένετο. Πολλοὶ δ' οὖν καὶ μετὰ ταῦτα τεθνήκασιν, μὴτ' ἱατροῦ μὴτ' ἐπιτηδείου τ.ν.ς παρόντος, διὰ τὸ πολὺ πρὸ τῶν σκευοφόρων αὐτοῦς ἐπιχειρῆσαι ὧ; αὐτίκα νικησόντας· καὶ πάντως ἂν καὶ ἀπώλοντο τῆς ὑστεραίας, εἰ μὴ οἱ Σαμνῖται τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐγγύς εἶναι νομίζαντες, ἐξεῖσάν τε καὶ ἀνεχώρησαν. Πυθόμενοι (10) δὲ τοῦθ' οἱ ἐν τῷ ἄστυ, δαινώς ἠγανάκτησαν· καὶ μεταπεμψάμενοι τὸν ὑπατον, εὐθύνειν ἤθελον. Ὁ δὲ γέρων ὁ τούτου πατήρ, καταριβήσας τὰ τε οἰκεία καὶ τὰ τῶν προγόνων ἀνδραγαθήματα, καὶ ὑποσχόμενος, μηδὲν αὐτῶν πράξειν ἀνάξιον τὸν υἱόν, καὶ τὴν τούτου νεότητα πρὸς τὸ ἀτύχημα προβαλόμενος, τῆς ὀργῆς αὐτοῦς αὐτίκα παρέλυσε, καὶ οἱ συνεξελθὼν, μάχῃ τοὺς Σαμνῖτας ἐνίκησε, καὶ τὸ στρατοπέδον αὐτῶν εἴλε· τὴν τε χώραν ἐπόρθησε, καὶ λείαν πολλὴν ἤλασε· καὶ τὰ μὲν αὐτῆς ἐδημοσίευσεν, τὰ δὲ τοῖς στρατιώταις κατένειμε. Διὰ τοι ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι ἐκείνῳ τε ἐμεγάλυνον, καὶ τὸν υἱὸν καὶ εἰς τὸ ἔπειτα ἀντὶ ὑπάτου ἀρξαι ἐκέλευσαν, ὑποστρατήγῳ καὶ τότε τῷ πατρὶ χρώμενον. Καὶ ὧ; πάντα μὲν αὐτὸς διώκει, καὶ διηγῆ μηδὲν τοῦ γήρω; φειδόμενος, οὐ μέντοι καὶ ἐνδηλος ἦν δι' αὐτοῦ τὰ πράγματα· πράττων, ἀλλὰ τὴν δόξαν τῶν ἔργων τῷ παιδί προσῆπτε.

Β'. Μετὰ δὲ ταῦτα δημάρχων τινῶν χρεῶν ἀποκοπήν εἰσηγησαμένων, ἐπαὶ μὴ καὶ παρὰ τῶν θανείσων αὐτῆ ἐδίδοδο, ἰστασίασε τὸ πλῆθος· καὶ οὐ πρότερον τὰ τῆς στάσεως κατηνύσθη, ἕως πολεμιοὶ τῇ πόλει ἐπέληθσαν. Ἠρξαν δὲ τῶν πολέμων οἱ Ταραντῖνοι, Τυρσηνοὺς, καὶ Γαλάτας, καὶ Σαμνῖτας, καὶ ἄλλους προσεταιρισάμενοι πλείονας. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄλλους οἱ Ῥωμαῖοι συμβαλόντες διαφόροις μάχαις ἐνίκησαν, καὶ ὑπάτοις ἄλλοτε ἄλλοις. Οἱ δὲ Ταραντῖνοι, καίτοι αὐτοὶ τὸν πόλεμον παρασκευάσαντες, ὁμῶς ὀπισθὸν πρὸς μάχην ἀντεκατέστησαν φανερώς. Ναυαρχοῦντος δὲ Λουκίου Οὐαλερίου, καὶ τήρῃσι προσορμίσαι βουλευθέντος ἐς Τάραντα, ἐπαὶ ἀπέμει ὅτι σὺν αὐταῖς ἀπεστάλη, φίλιον τὴν χώραν ἠγούμενος· οἱ Ταραντῖνοι κατ' αὐτῶν ὑποτοπήσαντες τὸν Οὐαλλέριον πλεῖν ἐκ τοῦ συνειδῶτος ὧν ἐβρων, μετ' ὀργῆς ἀνανήχθησαν, καὶ προσπεσόντες αὐτῷ μηδὲν πολεμίον ἐλπίσαντι, κατέβυσαν ἐκείνῳ τε καὶ ἄλλους πολλούς· καὶ τοὺς ἄλόντας, τοὺς μὲν καθεῖραν, τοὺς δὲ καὶ ἐπέκτειναν. Πυθόμενοι δὲ

ratus, ac fugere : ante patris adventum manus conserere properans, ut suum esset decus, nullo ordine processit; et in confertos hostes delapsus, cum exercitu cæsus esset, nisi mox supervenisset. Multi etiam post prælium perierunt, neque medicum neque quidquam valetudini curandæ aptum habentes : quod impedimentis longe anteverterant, spe victoriæ statim adipiscendæ; ac nisi patrem ejus in propinquo esse rati Samnites metu recessissent, omnino postridie quoque eos occidissent. Quæ cum in urbem nuntiata essent, magna indignatione orta, et consuli revocato die dicta, pater ejus senex, tum suis, tum majorum suorum rebus præclare gestis commemoratis, filium nihil illis indignum facturum pollicitus, acceptamque cladem ætati imputans, ira populi mitigata, cum eo profectus, Samnites victos castris exiit, agros vastavit : et prædam, quæ magna erat, partim in ærarium retulit, partim militibus **368** distribuit. Ea de causa cum ipsi Fabio honos est habitus : tum filio permissum, ut etiam deinceps pro consule impetraret, tum quoque patre legato utens, qui, nihil se necuti suæ parcens, ipse administravit omnia : sed dissimulanter, ut a filio acta esse viderentur.

C II. Post hæc, cum tribuni plebis legem de novis tabulis rogarent, cui creditores intercesserunt, orta seditio non conquievit prius, quam hostes urbem invaserunt. Belli ejus principium a Tarentinis ortum est, qui se Tyrrhenis, Gallis, Samnitibus, et pluribus aliis conjunxerunt. At Romani cæteros, per alios atque alios consules devicerunt. Tarentini autem, quamvis belli auctores, tamen aperte in aciem nondum descenderant. Cæterum L. Valerium classis præfectum, dum ibat quo missus erat, Tarenti appulsurum (eam enim urbem populi Romani amicam esse putabat), ex conscientia facinorum suorum contra se esse missum suspicati, iracunde impetu facto, nihil hostile metuentem, cum multis aliis demerserunt : captos partim in carcerem conjecerunt, partim occiderunt. Quo Romani audito, etsi graviter eam injuriam ferebant, tamen per legatos cum eis expostularunt : quibus non modo nihil æqui responsum est, sed etiam contumelia facta, L. Posthumii legatorum principis veste

Varie lectiones et notæ.

(10) Πυθόμενοι. Vide Excerpta Dionis Valesiana, p. 586.

sordibus inquinata. Eam ob rem tumultu orto, ac A Tarentinis cacinnantibus, Posthumius : *Ridete*, Inquit, *ridete dum vobis licet : nam longissimo tempore plorabitis, cum vestem hanc sanguine vestro elutis*. Eam contumeliam iniquis animis Romani ferentes, bellum Tarentinum L. Emilio consuli decreverunt. Qui cum eo appellisset, idoneis verbis animos eorum tentavit, æquis conditionibus pacem amplexturos ratus. Sed dissensione intercives orta, senioribus et divitibus pacem expellentibus, juvenibus et iis qui vel parum vel nihil habebant bellum flagitantibus, juniorum sententia vicit. Sed suis diffisi viribus, Pyrrhum Epirotam ad belli societatem accersendum duxerunt, legatis et muneribus ad eum missis. Quæ Emilio cognito, agrum populatur et vastat : eosque in aciem C ogressos profligat, ut Romani deinceps 369 impune prædas agerent, et quædam castella caperent. Cum autem captivos diligenter curaret Emilio, et aliquot ex potentioribus dimississet, Tarentini et humanitatem ejus admirati, et in spem pacis impetrandæ erecti, Agidem Romanis amicam ducem cum summo imperio creaverunt. Qui cum vix magistratum iniisset, Cineas legatus a Pyrrho præmissus, eam rem impediit. Nam Pyrrhus, Epiri rex, tum ingenii dexteritate, tum institutionis accuratone, tum usu rerum omnibus præstans, maxima Græciæ parte vel beneficiis vel terrore sibi adjuncta, Tarentinorum societatem peropportunam sibi fore existimans, cum longo jam tempore Siciliam, Carthaginem et Sardiniam subire cuperet, et tamen Romanos armis læssere vereretur, legatis auxilia pollicitus est. Sed ne ob loca quæ diximus suspectus esset, se statim rediturum esse domum dixit : et in soderibus excepit, ne diutius quam opus esset, ab eis in Italia detineretur. Hæc pactus, majorem legatorum partem, ut in colligendo milite operam navaturos, obsidum vice retinuit : paucos et Cineam cum exercitu præmisit. Quorum adventu confirmati Tarentini, pacificatione repudiata, imperium Agidi abrogatum, uni ex legatis detulerunt. Non multo post, Milonem cum exercitu, ad arcem in adventum suum occupandam, et mœnia custodienda, misit Pyrrhus. Gratum id Tarentinis fuit, quod neque in præditiis D et neque quidquam laboris capere cogerentur. Itaque mille cibaria præbuerunt, Pyrrho pecuniam miserunt. Emilio, qui ad id tempus in castris se tuerat, Pyrrhi militum adventu cognito, cum per hiemem oppugnare urbem non posset, in Apuliam abire statuit. Sed cum Tarentini, angustis quibusdam faucibus occupatis, per quas transire necesse habebat, iter ei sagittis, jaculis et fundis interclusissent, captivos eorum præmisit. Illi vero, vestri ne suos pro Romanis conficerent, destite-

ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι, ἠγανάκτησαν μὲν, πρέσβεις δ' ὀμῶς ἀπίστανται, ἐπιγκαλοῦντες αὐτοῖς καὶ δίκαις ἀπαιτοῦντες. Οἱ δὲ οὐ μόνον αὐτοῖς ὠδὴν ἐπικαιρῆς ἀπεκρίθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐτωθάζον, ὡς καὶ τὴν ἐσθῆτα τοῦ Λουκίου Ποστούμιου τοῦ προέχοντος κηλιδῶσαι (11) τῶν πρέσβων. Θεοῦδου δὲ ἐπὶ τούτῳ γενομένου, καὶ τῶν Ταραντίνων ἐπικαγαζόντων, ὁ Ποστούμιος, Γελᾶτε, ἔφη, γελᾶτε, ὥς ἐξεστὶν ἡμῖν κλυδῶσθε γὰρ ἐπὶ μακρότατον, δεῖν τὴν ἐσθῆτα ταύτην τῷ αἵματι ὁμῶν ἀποκλύθητε. Ἐπανελθόντων οὖν τῶν πρέσβων, οἱ Ῥωμαῖοι, τὰ πραχθέντα μαθόντες, ἤλησαν, καὶ στρατεύσαι ἐπὶ τοὺς Ταραντίνους Λούκιον Αἰμίλιον τὸν ὑπατον (12) ἐψηφίσαντο. Ὅς εἰς Τάραντα προσχωρήσας, λόγους αὐτοῖς ἐπιτηδεύεις ἐπέμψε, νομίζων ἐπὶ τισὶ μετέροισι εἰρήνην ἀρῆσσεσθαι. Οἱ δὲ ταῖς γνώμαις ἀλήλοισι ἠγαντιώθησαν, καὶ τῶν μὲν προσδωτέρων καὶ εὐπόρων τὴν εἰρήνην σπειυδόντων, τῶν δ' ἐν ἡλικίᾳ καὶ ὀλίγα ἢ μηδὲν ἔχόντων πόλεμον αἰρουμένων, ἐκράτησαν οἱ νεώτεροι. Φοβούμενοι δὲ ὁμῶς, τὸν Πύρρον τὸν Ἠπειρωτὴν εἰς συμμαχίαν ἰδουλεύσαντο προσκαλέσασθαι, καὶ πρέσβεις αὐτῷ καὶ δῶρα πεπόμφεσαν. Αἰμίλιος δὲ, ταῦτα μαθὼν, τὴν χώραν αὐτῶν ἐληλάται καὶ ἐφθεῖρεν. Οἱ δὲ ἐπεξήληθον μὲν, ἀλλ' ἐτράπησαν, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους τὴν τε χώραν αὐτῶν ἀδιδῶς πορθῆσαι, καὶ τινα χειρῶσασθαι φρούρια. Πολλὴν δὲ τὴν τῶν ἀλόντων τοῦ Αἰμιλίου πεποιηκότος ἐπιμέλειαν, καὶ τινας τῶν δυνατωτέρων ἐλευθερώσαντος, οἱ Ταραντῖνοι, τὴν τε φιλανθρωπίαν αὐτοῦ θαυμάσαντες, καὶ εἰς ἀπίθειαν προαχθέντες σπονδῶν. Ἄγιν, τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτηδεῖον ὄντα, εἶλοντο στρατηγὸν αὐτοκράτορα. Ἄρτι δ' οὗτος χειροτόνητος, καὶ Κινέας, ὑπὸ τοῦ Πύρρου προπεμφθεὶς, ἐμποδῶν τοῖς πραττομένοις ἐγένετο. Ὁ γὰρ Πύρρος τῆς καλυμμένης βασιλείων Ἠπειροῦ φύσως τε δεξιότητι, καὶ παιδείας ἰσχυρῇ, καὶ ἐμπειρίᾳ πάντων προέφερε καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ τὸ κλειστόν τὸ μὲν εὐπείαις, τὸ δὲ φόβῳ προσεπειποίητο. Οὗτος τοίνυν, τοῖς τῶν Ταραντίνων πρέσβεισιν ἐντυχῶν, ἔρμαιον τὴν συμμαχίαν ἤγησάτο, ἐκ πλείονος τῆς Σικελίας καὶ τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Σαρδῶν ἐπιέμενος ὀκνῶν δ' ὁμῶς αὐτοῖς ἔχθρα πρὸς Ῥωμαίους προκατάρχασθαι, καὶ βοηθήσειν μὲν αὐτοῖς ἐπηγγελάτο· ἵνα δὲ μὴ ὑποπτευθεῖν δι' ἄπερ εἰρηται, ὁκαθε αὐτίκα ἀνακομισθήσεσθαι ἔφη, καὶ ἐν ταῖς συνθήκαις προστεθῆναι πιποίηκε τὸ μὴ περαιτέρω τῆς χρεῖας ἐν τῇ Ἰταλίᾳ παρ' αὐτῶν κατασχεθῆναι. Συνθέμενος δὲ ταῦτα, τοὺς μὲν πλείους τῶν πρέσβων ὡς τὰ στρατεύματα αὐτῷ συμπαρασκευάζοντας, ἐν ὁμηραῖα κατέσχευ, ὀλίγους δ' ἐξ αὐτῶν καὶ τὸν Κινέαν προέπεμψε σὺν στρατῷ. Ἐλθόντων δ' αὐτῶν, οἱ Ταραντῖνοι, θαρσύναντες, τῶν τε καταλλαγῶν τῶν πρὸς Ῥωμαίους ἀπέσχοντο, καὶ τὸν Ἄγιν παύσαντες τῆς στρατηγίας, ἕνα τῶν πρέσβων χειροτόνησαν στρατηγόν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ Μιλῶν,

Varia lectiones et notæ.

(11) Κηλιδῶσαι. Ita alter e Regii et Colbert. Duo alii Regii, κηδος δῶσαι. Vide Gloss. med. Lat. in Genitius.

(12) Λούκιον Αἰμίλιον τὸν ὑπατον. Sic tres mss. Alter co. lex apud Wolfium Λούκιον Μαντιανὸν habuit.

ὑπὸ τοῦ Πύρρῳ σὺν δυνάμει πεμφθεὶς, τὴν τε ἀκρό-
 πολιν αὐτῶν ἐς τὴν ἐκεῖνου ὑποδοχὴν κατελήφει,
 καὶ τὴν τοῦ τείχους φρουρὰν ὑφ' αὐτὸν ἐποίησατο·
 καὶ οἱ Ταραντῖνοι ἐπὶ τούτοις ἔχαιρον, ὡς μῆτε
 φρουρεῖν, μῆτε ἄλλο τι ἐπίπονον ὑπομένειν ἀναγκα-
 ζόμενοι. Καὶ αὐτοῖς τροφὰς ἐχορήγουν, καὶ τῷ
 Πύρρῳ χρήματα ἐπέμπον. Ὁ οὖν Αἰμίσιος· τίως
 μὲν κατὰ χώραν ἔμεναν, ἐπεὶ δὲ τοὺς τε Πυρρῆους
 ἤκοντας ἔγνω, καὶ διὰ τὸν χειμῶνα προσκαρτερεῖν
 οὐχ οἶδ'· τετὴν, ἐς Ἀπουλίαν ὤρμησεν. Οἱ δὲ Ταραν-
 τῖνοι ἐν τινι στενοπόρῳ χωρίῳ, δι' οὗ διελθεῖν ἀνάγκη
 εἶχε, λοχῆσαντες, ἔμπορον αὐτῷ τὴν πορείαν
 ἐποιοῦν τοξεύμασιν, ἀκοντίσμασι τε καὶ σφενδοθή-
 μασιν. Ὁ δὲ τοὺς αἰχμαλώτους σφῶν, αὐς ἐπήγατο,
 προήγαγε. Φοβηθέντες δ' οἱ Ταραντῖνοι μὴ τοὺς
 σφετέρους ἀντὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπολέσωσιν, ἐπύ-
 σαντο. Ὁ δὲ Πύρρος, οὐδὲ τὸ ἐὰρ ἀναμείνας, ἀπῆει,
 στράτευμά τε πᾶν καὶ ἐκκρίτον ἐπαγόμενος, καὶ
 ἑλίφαντας εἴκοσι, ζῶα μῆκω πρότερον τοῖς ἐν τῇ
 Ἰταλίᾳ ἐθθέντα, ὅθεν ἐξεπέλησσαντο καὶ ἐθαύμαζον·
 χειμῶνι δὲ περιπετῶν τὸ Ἴόνιον περαιούμενος, πολ-
 λούς ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, οἱ δὲ λοιποὶ τῷ
 κλύδωνι ἐκεδέσθησαν. Μόλις δ' οὖν παζεύσας ἤλθεν
 εἰς Τάραντα, καὶ αὐτίκα τοὺς μὲν ἀκμάζοντας τοὺς
 αὐτοῦ στρατιῶται· συνέταξεν, ὅπως μὴ καθ' αὐ-
 τοὺς λελαχισμένοι νεωτερίσωσι· καὶ τὸ θέατρον
 ἐκλίσειε τάχα διὰ τὸν πόλεμον, ὅπως μὴ, ἐς αὐτὸ συν-
 ερχόμενοι, νεοχμῶσασί τι. Ἀπαίτε δ' αὐτοῖς· καὶ
 πρὸς συμπόσια καὶ κώμους ἀθροῖσθαι, καὶ τοὺς νεωτέρους
 ἐν τοῖς ὅπλοις ἀσκεῖσθαι ἐκέλευεν, ἣ
 διημερεῖεν κατὰ τὴν ἀγοράν. Ὡς δὲ τινες ἀχθόμενοι
 τούτοις ὑπεχώρησαν, φρουροὺς ἐκ τῶν οἰκείων
 κατέστησαν, ὥστε μὴδένα ἐξίναμι τῆς πόλεως. Οἱ δὲ,
 τούτοις τε καὶ τῇ χορηγίᾳ τῶν τροφῶν βαρυνόμενοι,
 καὶ τοὺς θορυφῆρους αὐτῶν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν ἀναγκα-
 ζόμενοι δέχεσθαι, ἡμετηγίνωσκον, δεσπότου
 καὶ οὐχὶ συμμάχου τοῦ Πύρρου περιώμενοι. Ὁ δὲ διὰ
 ταῦτα μὴ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀποκλίνουσι φο-
 βηθεὶς, τῶν τὰ πολιτικὰ δυναμένων πράττειν, καὶ
 προστατεῖν τοῦ ὄμιλου, τοὺς μὲν εἰς τὴν Ἠπειρὸν
 πρὸς τὸν υἱὸν ἐπὶ τισὶ προφάσεσιν ἐπέμπε, τοὺς δὲ
 καὶ ἀφανῶς διώλλυεν. Ἀριστάρχον δὲ τινα ἐν τοῖς
 ἀρίστοις τῶν Ταραντίνων ἕξεταζόμενον, καὶ εἰπεῖν
 πιθανώτατον, προσηταιρίσατο, ἐν ὑποπτῶ τῷ δῆμῳ,
 ὡς τὰ τοῦ Πύρρου φρονῶν, γένηται· ὧς δ' εἴπε
 πιστεύον ἐκεῖνον τὸ πλῆθος· ἑώρα, ἐπεμπεν αὐτὸν
 εἰς τὴν Ἠπειρὸν. Καὶ ὡς ἀντεπαῖν μὴ θάρβῶν,
 ἐξέπλευσε μὲν, ἐς δὲ τὴν Ῥώμην ἀφίκετο· καὶ
 τοιαῦτα μὲν ὁ Πύρρος τοῖς Ταραντῖνοις ἐποίησε.

Γ'. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ κατέβησαν, μαθόντες τὸν
 Πύρρον ἐλθόντα εἰς Τάραντα, τῷ τε ἐκπεπολεμῶ-
 σθαι τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ αὐτοῖς, καὶ τῷ θρυλλεῖσθαι
 ἐκεῖνον εὐπολεμὸν τε τυγχάνειν, καὶ δυνάμιν ἔχειν
 ἀνανταγώνιστον. Στρατιώται· τε σὺν κατέλεγον, καὶ
 χρήματα ἡθροίζον, φρουροὺς τε ἐς τὰς συμμαχί-
 δας πόλεις· διέπεμπον, ἵνα μὴ καὶ ἐκεῖναι ἀπιστώσι.
 Καὶ τινὰς προαισθημένοι νεωτεριοῦντας, τοὺς πρώτους
 αὐτῶν ἐκόλασαν, καὶ τινὰς τῶν Πραίνεστηνῶν ἐς τὴν
 Ῥώμην ἀχθέντες, περὶ δεληγὰν ὄψαν εἰς τοὺς θησαυ-
 ροὺς· ἐπὶ φυλακῇ ἐνεδήσθησαν. Καὶ τινες αὐτοῖς·
 ἐκ τούτου χρησμὸς ἐκπεπλήρωτο· ἐχρησθη γὰρ αὐτοῖς
 ποτε, ὅτι τοὺς τῶν Ῥωμαίων καθέξουσι θησαυροὺς.
 Καὶ ὁ μὲν χρησμὸς εἰς τοῦτο ἀπέδη· ἐκεῖνοι δὲ καὶ
 ἀπώλοντο. Οὐαλλέριον δὲ Λαουτίνιον ἐπὶ τὸν Πύρρον
 καὶ τοὺς Ταραντῖνους, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς σὺν αὐ-
 τοῖς ἀπεστάλαξεν, καὶ τι καὶ ἐν τῷ ἄστει τοῦ στρα-
 τεύματος κατέσχον. Ὁ γοῦν Λαουτίνιος εὐθύς ἐξε-
 στράτευσεν, ἵνα παρῆρῳ τὸν πόλεμον τῆς οἰκείας
 ποιήσῃται· καὶ τὸν Πύρρον καταπλήξειν ἤλπισεν, εἰ

runt. At Pyrrhus vere non exspectato, cum magno
 lectissimoque exercitu abiens, et xx elephantis
 (quæ animalia non prius in Italia conspecta, stu-
 pore meta: admirationem hominibus attulerunt), 370
 dum Ionium trajecit, tempestate orta, multis amis-
 sis, cæteris dissipatis, pedestri itinere Tarentum
 ægre pervenit, ac urbem statim suis militibus in-
 seruit, ne, scorsim instructi, belli tempore novis
 rebus studerent. Eademque forsitan de causa
 theatrum clausit, et conviviorum commessatio-
 numque cæcibus interdictis, adolescentes aut in
 armis exerceri, aut per totos dies in foro agere jus-
 sit. Quorum rerum molestia quibusdam se subdu-
 centibus, suos portis præfecit, qui neminem exire
 paterentur. His igitur rebus et commestus suppe-
 ditatione, et satellitum in sedes receptione onera-
 tos, sera pœnitentia Tarentinos invasit, quod non
 socium, sed dominum accivissent. Pyrrhus vero, ne
 ad Romanos his de causis inclinarent veritus, rei-
 publicæ gerendæ, tractandoque populo idoneos,
 partim per causas aliquas in Epirum ad filium mi-
 sit, partim clam sustulit. Aristarchum vero sum-
 mum apud illos virum, et eloquentia præstantem,
 sibi conciliavit, ut ob suam familiaritatem populo
 suspectus esset. Sed cum ei nihilominus fideus esse
 cerneret, in Epirum ire jussit, qui cum refragari
 non auderet, se illo navigaturum simulans, Romam
 est profectus.

III. Quæ cum Tarenti agerentur, Romani, Pyrrhi
 adventu minime læli, tum quod Italiam infestam
 haberent, tum quod illum bellicosum et invictis
 munitum esse copiis fama ferebat, delectibus ha-
 bitis, coactaque pecunia, sociis civitatibus præsi-
 dia imposuerunt, ne illæ quoque deficerent; et
 quas novis rebus studere velle præsenferant, ea-
 rum principes multarunt, Prænestinos autem
 quosdam vesperi in urbem adductos, ærario custo-
 diæ causa incluserunt; ut vetus oraculum quod-
 dam impleretur, quo prædictum fuerat, illos Ro-
 manum ærarium occupaturos, cujus hic eventus
 fuit, ut ibi necarentur. Contra Pyrrhum, Tarenti-
 nos, eorumque socios Valerium Levinum miserunt,
 parte exercitus in urbe præsidii causâ retenta. Is
 statim Roma profectus est, ut bellum quam longis-
 sime e patria gereret, et terrorem Pyrrho incute-
 ret; qui ab iis ultro laceaseretur, quorum se mœ-
 nia oppugnaturum 371 opinabatur. Captoque mu-
 nito et opportuno castello, præsidium in Lucanis

reliquit, ne ad hostes se conferrent. Pyrrhus, Levinum adventu cognito, eductis copiis tempus terere, dum auxilia convenissent, cupiens, superbas et minaces Levino litteras scripsit, in hanc sententiam: *Rex Pyrrhus Levino salutem. Audio te exercitum contra Tarentinos adducere. Caterum eo dimisso, ipse cum paucis ad me venito. Nam si qua inter vos, controversia est, ego jus vobis dicam: et invitos ea quae aqua sunt, praestare cogam.* Ei Levinus hoc modo respondit: *Omnino mihi, Pyrrhe, insanire videris, qui te inter nos et Tarentinos judicem constituis, priusquam nobis pœnas dederis ingressus in Italiam tui. Itaque cum toto exercitu veniam, et de te et Tarentinis pœnas sumam. Quid enim verbis et nugis mihi opus est, cum Marte iudice, auctore nostri generis, causam disceptare liceat?* Hoc responso dato, properat; et flumine interjecto castris positus, speculatores aliquot, comprehendit; quos per castra circumductos, seque alium longe majorem habere exercitum gloriatus, dimisit. Quo facto percussus Pyrrhus, pugnam detrectavit, tum quod foederati eius nondum convenissent, tum quod Romanos in hostili agro commeatus penuria laboraturos sperabat. Eodem Levinus quoque reputans, consilgere quamprimum statuit: et quia milites et Pyrrhi famam, et elephantis timebant, convocato exercitu, et longa oratione ad confirmandos militum animos habita, ita se parat, ut cum Pyrrho vel invito pugnaturus. Qui quamvis a pugna abhorreret, tamen ne Romanos formidare videretur, et ipse milites suos ad pugnam cohortatus, Levinum flumen juxta castra transire conantem, prohibuit. Is igitur cum peditatu ibi se continens, equitibus per speciem praedae petendae ablegatis, mandat ut, longe proveccti, trajiciant. Qui cum ex improvviso terga hostium invasissent, et ordines turbassent, Levinus amae superato, praelium et ipse init. Sed Pyrrhus dum suis fugientibus suppetias venit, equo ex vulnere amisso periisse putabatur: unde Epirotis animi imminuti sunt, Romanis creverunt, matata praelii facie. Quo rex intellecto, vestem insignem dat Megaclei induendam, eumque passim circumvehi jubet, ut se vivere arbitrati hostes terre-rentur, sui confirmarentur, ipse privati habitu cum toto exercitu, elephantis exceptis, in Romanos invehitur, et ubique laborantibus succurrens, suos multum juvat. Pugna igitur initio magna diei parte anceps fuit, donec quidam Megacle occiso, se Pyrrhum occidisse ratus, effecit ut hostes idem crederent. Tum vero et Romanis aucti sunt animi, et hostes cesserunt. Pyrrhus autem, abjecto pileo, nudo capite circumiens, pugnae fortunam mutavit. Et cum Levinus equites, quos extra aciem in insidiis habebat, a tergo in hostes incurrare jussisset, signum elephantis sustulit. Ibi ex inusitato belluarum conspectu, et horrendo barritu, armorumque sonitu, quem qui in turribus ferebantur, edebant: tum ipsi Romani perterriti sunt, tum equi perturbati, sessoris partim exultantes, partim ve-

αὐτοῖς ἐθέλοντα: ἐπίοιεν, οὓς ἐκείνος πολιορκεῖν προσεδόκησε. Καὶ ἀπιὼν χωρίον τι τῶν Λευκανῶν εἶλεν ἰσχυρὸν καὶ ἐπικαιρὸν, καὶ δύνάμιν τινα ἐν τῇ Λευκανίᾳ κατέλειπεν, εἰρξουσάν αὐτοῦς τοῦ ἐπαρῆσαι τοῖς ἐναντίοις. Καὶ ὁ Πύρρος: μαθὼν πλησιάζοντα τὸν Λαουίνιον, προεξώρμησε. Καὶ στρατοπεδευσάμενος, τρίβειν ἤθελε τὸν καιρὸν, ἀναμένων τοὺς συμμαχῆσοντας. Καὶ τῷ Λαουίνιῳ ἐπέστειλεν ὑπερφάως, ὡς καταπλήξων αὐτὸν, εἶχε δὲ ἡ γραφὴ ὧδε· *Βασιλεὺς Πύρρος Λαουίνιῳ χαιρεῖν. Πυρρόδομαί σε στρατεύεαι ἐπὶ Ταραντίνους ἀγειρ. Τὸ μὲν οὖν ἀπόπεψον, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγων ἤματις ἐμὲ. Διχάσω γὰρ ὑμῖν ἐγὼ. εἰ τι ἀλλήλοισι ἐγκαλεῖτε, καὶ ἀκορτας τὰ δίκαια ποιεῖν ἀναγκάσω.* Λαουίνιος δὲ τὰδε τῷ Πύρρῳ ἀντέγραψε· *Πάνυ μοι δοκεῖς, ὦ Πύρρε, τετυφῶσθαι, δικαστὴρ ἡμῶν ἐαυτὸν καθιστὰς καὶ Ταραντίνους, πρὶν δίκην ἡμῖν ὑποσχεῖν, ὅτι καὶ τῆν ἀρχὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπεραιώθης. Ἦξω τε οὖν μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν καὶ παρὰ Ταραντίνων καὶ παρὰ σου λήψομαι. Τί γὰρ δέ μοι λήρον καὶ φλυαρίαν, ἐξόν παρὰ τῷ Ἄρει τῷ προπάτορι ἡμῶν κριθῆναι; Τοιαῦτα ἀντεπιστεῖλας, ἠπίεγες, καὶ ὑλλίσαστο διὰ μέσου τὸ βέβημα τοῦ ἐκεῖ ποταμοῦ ποιησάμενος. Κατασχόπου; τί τινος συλλαβῶν, δειξας τὴν δύνάμιν αὐτοῖς, καὶ ἐπειτῶν πολλαπλασίαν ἄλλην ἔχειν, ἀπέπεψες. Ἐπὶ τούτοις ὁ Πύρρος καταπλαγείς, οὐ μάχεσθαι ἤθελεν, ὅτι καὶ τῶν συμμάχων οὐπω τινὰς συνῆλθον αὐτῷ, ἐπιελθεῖν τε τοῖς Ῥωμαίοις τὰ ἐπιτήδεια ἠλπίζεν ἐν πολέμῳ διάγουσι. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ Λαουίνιος λογίζομενος, ἔσπευσε συμμίξει. Τῶν δὲ στρατιωτῶν πρὸς τὴν τοῦ Πύρρου φήμην καὶ διὰ τοὺς ἐλέφαντας ἐκπεληγμένων, συγκαλέσας αὐτοὺς, πολλὰ πρὸς θάρσος παρακαλοῦντα ἐδημηγόρησε, καὶ παρεσκευάζετο καὶ ἀκονεῖ τῷ Πύρρῳ συμμίξει. Ὁ δὲ γνώμην μὲν οὐκ εἶχε μάχεσθαι· ὅπως δὲ μὴ δόξη τοὺς Ῥωμαίους φοβεῖσθαι, καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις διαλεχθεῖς, ἐπώρυνεν εἰς τὸν πόλεμον. Λαουίνιος δὲ, τὸν ποταμὸν κειρώμενος κατὰ τὸ στρατόπεδον διαβῆναι, ἐκωλύθη· ἐπαναγαῶν οὖν αὐτὸς μὲν κατὰ χώραν μετὰ τοῦ πεζοῦ ἔμεινε, τοὺς δ' ἔππελς ὡς ἐπὶ λίαν τάχα τινὰ ἐπεμψεν, ἐντειλάμενος, πόρρω ποι βαδίσαντας περαιωθῆναι. Καὶ οὕτως ἐκείνοι τε κατὰ νότου τοῖς πολέμοις προσέπεσον ἀπροσδόκητοι. Καὶ ὁ Λαουίνιος ταραχθέντων αὐτῶν τὸν τε ποταμὸν διέβη, καὶ τῆς μάχης συνεπέλαθετο. Φεύγουσιν οὖν τοῖς ἑαυτοῦ, ὁ Πύρρος ἐπικουρήσας, τρωθέντα τὸν ἵππον ἀπέβαλε, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς τεθνηκέναι. Κάκ τούτου τῶν μὲν ἀθυμησάντων, τῶν δὲ καταφρονησάντων, τὸ ἔργον ἠλλοίωτε. Συνεῖς δὲ τοῦτο τὴν μὲν σολὴν ἐκπεπαστέραν τῶν ἄλλων οὖσαν ἔδωκε Μεγακλεῖ, κελεύσας ἐνδύσαι αὐτὴν, καὶ πανταχόσε περιελαύνειν, ὅπως, σῶζεσθαι αὐτὸν νομίσαντες, οἱ μὲν ἐναντίοι πρὸς δέος, οἱ δ' οἰκείοι πρὸς θάρσος ἀρίκωνται· αὐτὸς δὲ, στείλάμενος ἰδιωτικῶς, συνέμιξεν αὐτοῖς παντὶ τῷ στρατῷ, πλην ἐλεφάντων, καὶ τοῖς ἀεὶ πονουμένοις ἀπαμύνων, πλείστον τοὺς σφετέρους ὠφέλησε. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας ἰσθρόπως ἐμα-*

χοντο ὡς δὲ τὸν Μεγακλέα τις ἀποκτείναι, φήθη Ἄβεντες fugerunt. Itaque abjectis animis in fugam
 τὸν Πύρρον ἀπεκτονέσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις δίκην τούτου παρέσχεν, οἳ τε Ῥωμαῖοι ἐπερρώσθησαν, καὶ οἱ ἐναντίοι ἐνέδουσαν. Γνοῦς δὲ ὁ Πύρρος τὸ γινόμενον, τὸν πῖλον ἀπέρριψε, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ περιήκει, καὶ εἰς τοῦναντίον περιέστη ἡ μάχη. Ἰδὼν δὲ τοῦτο ὁ Λαουίνιος, καὶ ἱππέας ἔχων ἐνεδρευόντάς που τῆς μάχης ἐκτός, κατὰ νότου προσπεσεῖν αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις ἐκέλευσε. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀντιστρατηγῶν ὁ Πύρρος, τὸ σημεῖον τοῖς ἐλέφασιν ἤρην, ἐνόησεν ἃς τῆς τῶν θηρίων θείας ἀλλοκτότου οὐσίας, καὶ τῆς βῆς φρικώδους, καὶ ἐκ τοῦ τῶν ὕπλων πατάγου, ὃν οἱ ἐπιβεβηκότες ἐποιοῦν ἐν τοῖς κύρροις φερόμενοι, αὐτοὶ τε οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεπλάγησαν, καὶ οἱ σφῶν ἵπποι ἐκταραχθέντες οἱ μὲν ἀποσειόμενοι τοὺς ἀνιδάτας, οἱ δὲ καὶ φέροντες ἔφευγον. Ἄθυμῆσαν οὖν ἐκ τούτων τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐτρέπετο στράτευμα, καὶ φεύγοντες ἀνηροῦντο οἱ μὲν παρὰ τῶν ἐν τοῖς κύρροις ἀνδρῶν τοῖς ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ δὲ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν θηρίων ταῖς προβοσκίαις καὶ τοῖς κέρασιν ἢ ὀδοῦσι φθειρόντων πολλοὺς· καὶ τοῖς ποσὶ δὲ οὐ μείους κατηλώων (13) συμπατουμένους. Καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ ἐφεπόμενοι πολλοὺς ἐφθειρον, οὐδ' ἂν εἰς ὑπελείφθη, εἰ μὴ ἐλέφας τρωθεῖς αὐτὸς τε ἐσφράδαζεν ἐκ τοῦ τραύματος, καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τὰς ἐκείνου βῆς ἐπαράσσοντο. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Πύρρος ἐπέεχε τὴν δίωξιν, καὶ οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι, διαβεβηκότες τὴν πεταμὸν, εἰς Ἀπουλίαν πόλιν τινὰ ἀπεσώθησαν. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τοῦ Πύρρου στρατιωτῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων πεπιτώκασι, ὥστε, συγχαίροντων αὐτῷ τῆς νίκης τινῶν· *Εἰ καὶ αὐθίς ποτε ὁμοίως*, ἔφη, *κραιτέριστον, ἀπολούμεθα*. Τοὺς μὲντοι Ῥωμαίους καὶ νικηθέντας ἐθαύμασεν, εἰπὼν, *ὅτι, Τῆν οἰκουμένην ἂν κῆσαν ἐχειρωσάμεν, εἰ Ῥωμαίων ἐδασίλευον*. Ὁ μὲν οὖν Πύρρος ἐπὶ τῇ νικῇ μέγα ἔσχηκεν ἄνομα, καὶ πολλοὶ αὐτῷ προσεχώρησαν. Ὅς τε σύμμαχοι ἀφίκοντο πρὸς αὐτόν· οἷς, ὀλίγα ἐπιτιμήσας διὰ τὴν μέλλουσαν, τῶν σκύλων μετέδωκεν.

Δ'. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἤλγησαν ἐπὶ τῇ ἡττῇ, τῷ C
 δὲ γε Λαουίνιῳ στράτευμα ἐπέμφαν, καὶ τὸν Τιβέριον ἐκ τῶν Τυρσηνῶν μετεπέμφαντο, καὶ τὴν πόλιν διὰ φυλακῆς ἵποισάντο, πυνθανόμενοι ἐπ' αὐτὴν τὴν Πύρρον ἐπέλθουσαν. Ὁ μὲντοι Λαουίνιος, τοὺς οἰκείους τε τραυματίας ἐξελασάμενος, καὶ τοὺς σκεδασθέντας· συναγαγὼν, ἤδη καὶ τῶν ἐκ Ῥώμης πεμφθέντων ἀφικομένων, τὸν Πύρρον παρεπόμενος· ἐλύπει· καὶ τὴν Καπύνην μαθὼν εἰεῖν γλῆχόμενον, προκατέλαβε, καὶ ἐφύλαξεν. Ἀμαρτῶν δ' ἐκείνης ὁ Πύρρος, ἐπὶ τὴν Νεάπολιν ὤρμησεν. Ὡς οὐδὲν οὐδ' ἐν αὐτῇ δρᾶσαι ἔσχυσε, σπεύδων τὴν Ῥώμην καταλαβεῖν, καὶ διὰ τῆς Τυρσηνίδος παριῶν, ὡς κάκεινους προσλάβοι, ἐπὶ ἔμαθεν αὐτοῦ· τε τοῖς Ῥωμαίοις ὁμολογίας πεποιημένου, καὶ τὸν Τιβέριον αὐτῷ ἀντιπροσίδντα, τὸν τε Λαουίνιον ἐφεπόμενον, ἐφοβήθη μὴ ὅπ' αὐτῶν πανταχόθεν ἐν χωρίοις ἀγνώστοις ἀποληφθῆ, καὶ παραιτέρω οὐ προσχώρησεν. Ὡς δὲ ἀναχωροῦντι καὶ γανομένην περὶ Καμπανίαν ὁ Λαουίνιος ἐπεφάνη, καὶ τὸ στράτευμα αὐτοῦ πολλῷ πλείον τοῦ πρόσθεν ἦν, Ἰδὼν δὲ τὴν δίκην τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων κοπιόμενα ἀναφύεσθαι. Καὶ ἀντιπροσέταξεν μὲν, οὐκ ἐμαχέσασθαι δὲ, ὅτι ἐκέλευσεν, ὡς καταπλήξων πρὸ τῆς συμπλοκῆς τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς ἑαυτοῦ στρατιωτὰς τὰς ἀσπίδας τοῖς δόρασι πλήξαντας ἐκδοῦσαι, καὶ τοὺς σάλ-

hentes fugerunt. Itaque abjectis animis in fugam versi, partim a viris qui in elephantorum turribus erant, occidebantur : partim ab ipsis belluarum manibus et dentibus multi conficiebantur, neque pauciores pedibus illarum proterebantur. Multos etiam equites insevuti sustulerunt : neque ullus evasisset, nisi elephantus vulneratus retrocessisset, et barritu suo caeteros turbasset. Nam cum ea de causa Pyrrhus a persequendo desitisset, Romani flumine superato in urbem quamdam Apuliae pervenerunt. Multi etiam ex Pyrrhi militibus et ducibus ceciderunt. Quare cum ei quidam victoriam gratularentur : *Si deuno, inquit, ita vicimus, actum de nobis erit*. Et Romanis quamvis victos admiratus : *Si Romanis, ait, imperarem, universum orbem subjugarem*. Ex ea victoria magnum nomen adeptus est, ac multi se ad eum contulerunt. Sociis, cum venissent, ob moram nonnihil castigatis, partem manubiarum dedit.

IV. Qui Romae erant, ob acceptam cladem maestis, Levino supplementam miserunt : et Tiberio ex Etruria revocato, urbem praesidijs firmarunt ; nam Pyrrhum ad eam tendere audierant. Levinus vero, sauciis curatis, et dispersis recollectis, acceptisque missis ex 373 urbe militibus, Pyrrhum assecundo vexavit ; et Capuam, cujus illum capiendae esse cupidum audierat, occupatam defendit. Eo consilio frustratus Pyrrhus, Neapolim contendit, qua cum potiri non possit, ad Romam occupandam properans, et per Etruriam transiens, ut eam quoque gentem sibi adjungeret, ubi eos cum Romanis foedus peremississe didicit, et Tiberium sibi obviam ire, Levinum a tergo sequi, ne ab eis in regione ignota circumveniretur timens, ulterius non est progressus. Ut vero recedenti et Campaniae fines ingresso, Levinus cum exercitu longe majore quam prius habuerat, se ostendit : *Hydrae instar*, inquit, *Romanorum legiones caedendo renascuntur*. Et aciem instruxit ille quidem, sed non commisit praelium. Nam cum suos milites clypeos hastis pulsantes, clamorem tollere, et classica canere, et elephantos barrire jussisset, ut Romanos ante congressum perterrefaceret, illi autem longe ferocius reclamarent, ut ipsius milites consternarentur ; pugnam inire, sacra inauspicata causatus, noluit, sed

Variæ lectiones et notæ.

(13) Κατηλώων. Ita Regii quatuor et Colbert. Alius apud Wolfium κατηλώφρον. Vide Henric. Va-

lesium ad Harpocratonem, pag. 232, ubi de hac voce.

captivos Tarentum reduxit, ibique Romanorum legatos pro captivis redimendis missos, Fabricium et ceteros, honorifice benigneque excepit, sperans eos pacem petituros, et ut victos leges accepturos. Ceterum Fabricio pro captis in bello id pretium offerente, quod utrinque convenisset: quia pacis nullam mentionem fecerat, animi dubius seorsim, ut solebat, cum amicis, de reddendis captivis deque bello administrando deliberavit. Milone autem suadente, ut neque captivos redderet, neque pacem faceret, sed Romanis jam victis, etiam reliquias belli persequeretur, Cyneas plane contrarium censuit. Nam et captivos gratis esse reddendos, et legatos atque pecuniam Romanis mittendos, pacis et lætæ impetrandi causa, cujus sententiæ et cæteri et ipse Pyrrhus assensi, legatis accersitis: *Neque prius, inquit, Romani, mea sponte vobis bellum intuli, neque nunc inferam. Amicus enim vester esse cupio. Itaque captivos gratis vobis reddo, et ut pacem mecum faciatu peto. Hæc cum legatis omnibus dixisset, et pecuniam partim 374 dedisset, partim promisisset, cum Fabricio seorsim hoc modo egit: Cum omnium Romanorum amicitiam expeto, tum vero tuam, quem virum bonum esse video, et ut pacem mihi conficias peto. Hæc cum diceret, munera quoque multa ei obtulit. At ille: Pacis, inquit, studium in te, Pyrrhe, laudo, et pacem, modo ea vobis prosit, tibi conficiam: neque enim postulabis cum me bonum virum esse dicas, ut aliquid agam contra patriam. Sed nihil munerum illorum quæ mihi offers, accipiam. Numquid enim me vere bonum virum esse censes, an non? Nam si malus sum, cur munera mihi largiris? Sin bonus, cur ea me accipere jubes? Scito autem me abundare opibus, sorte mea contentum, neque plura desiderantem. Te vero, etsi ditissimus es, extrema inopia laborare. Nam neque Epiro, neque cæteris quæ habes relictis huc trajecisses: si, illis contentus, plura non desiderares. His dictis, legati captivis receptis abierunt. Pyrrhus autem Cyneam cum multo auro et ornamentis muliebribus omnis generis Romam misit; ut etsi ex viris aliqui adversarentur, at uxores eorum ornamentis illectæ viros etiam corrumpere. Romanis profectus Cyneas, non statim senatum adiit, sed alias aliud causando moratus, potentum ædes circumiit, eosque et verbis et muneribus sibi conciliavit. Cum jam multos sibi devinxisset, curiam ingressus, dixit: Pyrrhus rex se venisse ait, non ut bellum vobiscum gereret, sed ut Tarentinos supplices sibi factos reconciliaret. Præterea captivos sine pretio vobis restituit: et cum agrum vestrum vastare, et urbem oppugnare potuisset, se in numerum amicorum et sociorum vestrorum inscribi petit. Jam quamvis sibi vos multum commodatus credit, plura se tamen et majora in vos beneficia collocaturum existimat. Hæc cum maximæ senatorum parti ob largitiones et captivos redditos placerent, tamen nullo responso dato, plures dies in deliberando consumpserunt; cumque varia dicerentur, sententia de pace fa-*

πικράτως καὶ τοὺς ἐλέφαντας συνηχῆσαι. Ἐπει δὲ κάκεινοι πολὺ μείζον ἀντεβόησαν, ὡς ἐκπλαγῆται τοὺς τοῦ Πύρρου, οὐκ ἔτ' ἠθέλησε συμμίξει, ἀλλ' ὡς δυσιστῶν ἐπανεήγαγε, καὶ ἀφίκετο ἐς Τάραντα, ἔνθα πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀφίκοντο ἄλλοι τε καὶ ὁ Φαθρικός· οὗς φιλοτίμως ἐξένισε, καὶ ἐδεξιώσατο, ἐλπίζων αὐτοὺς σπείσασθαι, καὶ ἠμολογῆσαι ὡς ἠτημένους ποιήσασθαι. Τοῦ δὲ Φαθρικού τοὺς ἐαλωκότας ἐν τῇ μάχῃ κομισσασθαι αἰτεῦντος ἐπὶ λύτραις τοῖς ἀμφοῖν συναρτίουσι, διηπαρήθη δὲ μὴ καὶ περὶ εἰρήνης πρᾶσθαι· ἐξῆ, καὶ ἰδίᾳ μετὰ τῶν φίλων ἐβουλεύετο, ὡς εἰθῆναι περὶ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀποδόσεως, καὶ περὶ τοῦ πολέμου, καὶ ὅπως τοῦτον μεταχειρίζεται. Ὅ μὲν οὖν Μίλων, μήτε τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδόσθαι, μήτε σπείσασθαι συνεβούλευεν, ἀλλ' ἤδη τῶν Ῥωμαίων ἠτημένων, καὶ τὰ λοιπὰ πόλεμῳ προσκατεργάσασθαι. Ὁ δὲ Κινέας τούναντιον ἀπὸν αὐτῷ συνεβούλευε· τοῦς τε γὰρ αἰχμαλώτους προίκα ἀποδοῦναι συνήγει, καὶ πρέσβεις εἰς Ῥώμην καὶ χρήματα πέμψαι τῆς εἰρήνης ἕνεκα καὶ σπονδῶν. Ὁ δὲ τῇ γνώμῃ καὶ οἱ λοιποὶ συνετίθεντο· οὕτω δὲ φρονῶν καὶ ὁ Πύρρος ἐτύχχανε. Καλέσας οὖν τοὺς πρέσβεις· Ὅντε πρόην, ὦ Ῥωμαῖοι, ἴσθη, ἐκὼν ὑμῖν ἐπολέμησα, ὅντε τὸν πολεμήσομαι· φίλος γὰρ ὑμῖν γενέσθαι βεβούλημαι· διὸ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ὑμῖν ἀνευ λύτρων ἀφίημι, καὶ σπείσασθαι ἀξιώ. Ταῦτα μὲν πᾶσιν εἰρήκει τοῖς πρέσβεισι, καὶ χρήματα σφίσι τὰ μὲν δίδωκε, τὰ δὲ ἐπαγγεῖλατο· τῷ δὲ Φαθρικῷ κατὰ μόνας διαλεχθεὶς, Φίλος, εἶπεν, ἠδῶς καὶ πᾶσιν ἄν Ῥωμαίοις γενόμην, μάλιστα δὲ σοί. Ὅρῳ γὰρ σε ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ εἴην εἰρήνην συμπαρᾶσαι μοι ἀξιώ. Ταῦτα λέγων, καὶ δῶρα αὐτῷ πολλὰ ἰδίῳ. Ὁ δὲ, Ἐπαῖώ σε, εἶπεν, ὦ Πύρρε, δὲ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμεῖς, καὶ σοὶ αὐτῆν, ἄν γε συμφέρη ἡμῖν, καταπαρᾶσαι. Ὁ δὲ γὰρ κατὰ τῆς πατρίδος τὴν παρᾶσαι με, ἀγαθὸν, ὡς φῆς, ἄνδρα ὄντα, ἀξιώσεις. Ἄλλ' οὐδὲ τούτων ἄν δίδως τι λάσοιμι ἄν. Πυνθάνομαι γὰρ σου, πύτερον ἐλλύγιμόν με ὡς ἀληθῶς νομήσεις ἄνδρα, ἢ σὺ. Εἰ μὲν γὰρ φαῦλός εἰμι, πῶς με δῶραι ἄξιον κριταίς; εἰ δὲ χρηστός, πῶς με λαβῶν αὐτὰ καλέσεις; Ἴσθη γοῦν, ὡς ἐγὼ καὶ ἄνθρωποι πολλὰ ἔχω, τοῖς κινουμένοι ἀρκούμενος, ὁ δὲ πλείων ὀν δέομαι· οὐ δ' εἰ καὶ σφέδρα πλουταίς, ἐν πειρία μυρία καθέστηκας. Ὁ δὲ γὰρ ἄν οὕτω τὴν ἠπειρον, οὕτω τὰ ἄλλα ἃ ἔχεις καταλιπὼν, δεῦρο ἐπαραιώθης, εἴγε ἐκείνοις ἠρκυῖ, καὶ μὴ πλείων ὄντος. Τούτων οὕτω λεχθέντων, οἱ πρέσβεις τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες ἀπήσαν. καὶ ὁ Πύρρος τὸν Κινέαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε μετὰ χρυσίου πολλοῦ, καὶ κόσμου γυναικείου παντοδαποῦ, ἵνα, εἰ καὶ τινες τῶν ἀνδρῶν ἀντίστοιχον, ἀλλ' αἱ γυναῖκες αὐτῶν, τοῖς κόσμοις ἀναπεισθῆσαι, κάκεινους συνδιαφθείρωσιν. Ἐλθὼν δὲ πρὸς τὴν πόλιν ὁ Κινέας, οὐ προσήει τῇ γερουσίᾳ, ἀλλὰ διήγειν ἄλλοτε ἄλλην αἰτίαν σκηπτόμενος. Περιφοιτῶν δὲ καὶ τὰς τῶν δυνατῶν οἰκίας, λόγοις τε σφᾶς καὶ δῶροις ὑπήγετο· καὶ ἐπειδὴ πολλοὺς φικεύσατο, εἰσῆλθεν εἰς

τὸ συνέδριον, καὶ εἶπεν, ὡς Πύρρος ὁ βασιλεὺς ἀπολογεῖται· ὅτι οὐχ ὡς κολεμησῶν ὑμῖν ἦκεν, ἀλλ' ὡς καταλλάξων Ταραντίνους αὐτὸν ἰκετεύοντας· ἀμέλει καὶ τοὺς διλόγους ὑμῶν λυτρῶν ἀζητήσας ἀπερ· καὶ θυράματα κορθήσας τὴν χώραν, καὶ τῇ πόλει προσβαλεῖν, ἀξιοὶ τοῖς φίλοις καὶ τοῖς συμμάχοις ὑμῶν ἐγγραφήσασθαι, πολλὰ μὲν ἀφελήσεσθαι ἀπ' ὑμῶν ἐπιπέσων, πλείω δ' ἔτι καὶ μισθὸν εὐεργετήσασθαι ὑμᾶς. Ἐπὶ τούτοις οἱ πλείους τῶν βουλευτῶν ἠρέσκοντο διὰ τὰ δῶρα, καὶ διὰ τοὺς αἰχμαλιώτους, οὐ μόντοι καὶ ἀπεκρίναντο· ἀλλ' ἰσχυροὶν ἔτι πλείους ἡμέρας ὅ τι χρὴ πράξαι· καὶ πολλὰ μὲν ἐλέγετο, ἐπακράτει δ' ὁμοῦ σκοπεύεσθαι. Μαθὼν δὲ τοῦτο Ἄππιος, ὁ τυφλὸς, ἐκομισθὲν ἐπὶ τὸ βουλευτήριον (ὅπερ γὰρ τοῦ γήρους καὶ τοῦ πάθους οἰκουρῶν ἦν), καὶ εἶπε μὴ συμφέρον τὰς πρὸς τὸν Πύρρον συμβάσεις τῇ πολιτείᾳ. Παρήνευσεν δὲ, καὶ αὐτίκα τὸν Κιννίαν ἐξέλασαι τῆς πόλεως, καὶ δι' αὐτοῦ δηλώσαι τῷ Πύρρῳ οὐκ εὐδαιμονοῦν ἀναχωρήσαντα, ἐκείθιν ἐπιπρυκεύεσθαι περὶ εἰρήνης αὐτοῖς, ἣ καὶ περὶ ἐτέρου· ἐτοῦ δέοτο. Ταῦτα δ' Ἄππιος συνθεύλασεν· Ἥ ἐστὶν ἡγεμονία οὐκ ἐτι ἐμύλησεν, ἀλλ' εὐθὺς ἐμοθυμαδὸν ἐψηφίσαντο αὐθιμαρὸν τὸν Κιννίαν ἐξω τῶν ὄρων ἐκπέμψαι, καὶ τῷ Πύρρῳ πόλεμον ἀκήρυκτον, ἕως ἂν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διαίτη, ποιήσασθαι. Τοῖς δ' αἰχμαλιώτοις ἀπέμψαν τινὰ ἐν ταῖς στρατείαις· ἐπέθεσαν, καὶ οὕτως πρὸς τὸν Πύρρον αὐτοῖς ἔτι ἐχρήσαντο, οὐδ' ἄλλοι ποι ἀθρόοις, ἵνα μὴ τι ὁμοῦ ὄντες νεωτερίσωσιν, ἀλλ' ἄλλους ἄλλη φρουρήσοντας ἐπέμψαν. Ἐν μὲν οὖν τῷ χειμῶνι παρεσκευάζοντο ἄμφω.

Ε. Ἐπαρὸς δ' ἦδη ἐφειστηκότος, ὁ Πύρρος εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐνέβαλλε, καὶ πολλὰ μὲν βία, πολλὰ δὲ ἐμολογία προσεποιήσατο, μέχρις οὗ Ῥωμαῖοι πρὸς Ἀσκούλῳ πόλει ὄντι αὐτῷ ἐπελθόντες, ἀντιστρατοπεδεύσαντο. Ἐπὶ πλείους δ' ἡμέρας διέτριψαν ἐκποῦντες ἀλλήλους. Οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι τοὺς προνικηκότας οὐκ ἐθάβρουν, οἱ δὲ ὡς ἀπονενοημένους ἰδεύεσαν τοὺς Ῥωμαίους· κἀν τούτῳ λογοποιούντων τινῶν, ὅτι ὁ Δέκιος ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν κατὰ τὸν πατέρα, καὶ τὸν πάππον (1) ἐτοιμάζοντο, καὶ τοὺς τοῦ Πύρρου θεινῶς ἐκροβούοντων, ὡς ἐκ τοῦ θανεῖν ἐκείνων πάντως ἀπολουμένους, συνήγαγε τοὺς στρατιώτας ὁ Πύρρος, καὶ διελέχθη περὶ τούτου, συμβουλευσάντων, μήτε ἀθυμαῖν, μήτε ἐκκλητεσθαι τοιοῦτοις λόγοις· μήτε γὰρ ἕκα ἀνθρωπῶν δύνασθαι θηήσκοντα πολλοὺς καταγωνίσασθαι, μήτε ἐπαθῆν ἢ μαγγυρεῖαν τινὰ κρείττω τῶν ὀπλων καὶ τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι. Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ λογισμοῖς ἐπακρατώντας τοὺς λόγους ὁ Πύρρος, τὸ οἰκεῖον ἐθάβρουνε στρατεύματα· καὶ πολυπραγμονήσας, τὴν στολήν ἣ ἐχρήσαντο οἱ Δέκιοι ἐπιδιβόντες ἑαυτούς, παρήγγειλε τοῖς οἰκίαις, ἂν τινα οὕτως ἐσκαυμένον ἴδωσι, μὴ κτείνειν αὐτὸν, ἀλλὰ ζυδὸν συλλαβεῖν· τῷ δὲ Ἀσκῷ πέμψας ἔφη, οὕτως προχωρήσειν αὐτῷ τούτω πράξαι θελήσαντι, καὶ ζωγρηθέντα κακῶς ἀπολεῖσθαι ἠπιήσομαι. Πρὸς ἄπειρ οὐ βίατοι ἀπεκρίναντο, μηδενὸς τοιοῦτου σφᾶς ἔργου δεῖσθαι· πάντως γὰρ αὐτοῦ καὶ ἄλλως κρατήσασθαι. Ποταμοῦ δὲ διὰ μέσου τῶν στρατοπέδων οὐκ εὐδιαβάτου βίοντος, ἤροντο, πότερον αὐτὸς παραιωθῆναι βούλεται ἀδελφῶν, αὐτῶν ἀναχωρησάντων, ἢ ἐκείνοις ἐπιτρέψαι τοῦτο ποιῆσαι, ἢ ἐξ ἀντιπέλου μάχης ἀκέραιων τῶν θυ-

cienda vicit. Quo Appius cæcus cognito, in senatum delatus, (nam ob ætatem et cladem oculorum domi se continere solebat) negavit e republica esse ut pax cum Pyrrho fieret, et monuit Cyneam statim urbe pellendum esse, per eumque Pyrrho significandum ut domum reversus, sive **375** de pace, sive quid aliud vellet, legatos mitteret. Hæc Appio locutus, senatus, nihil cunctatus, statim consentientibus animis decrevit Cyneam eodem die extra fines ablegandum : et Pyrrho, dum in Italia versaretur, bellum irreconciliabile indicendum esse. Captivos vero militari quadam ignominia notarunt, iis neque contra Pyrrhum nisi, neque usquam alibi universis, ne quid conjuncti novarum rerum molirentur, sed alios in alia præsidia miserunt. Per hiemem utrinque se instruxerunt.

V. Vere instante Pyrrhus, impressione in Apuliam facta, multa vi, multa deditione occupavit : donec Romani ad Asculum oppidum contra eum castra posuerunt, ac dies complures mutuo metu quieverunt. Nam Romani Epirotas ut victores timebant, Epirotæ Romanos ut desperatos. Interea cum nonnulli rumore sparso, Decium ad devovendum semetipsum exemplo patris et avi paratum esse, Epirotas perterrefacerent, ex illius enim obitu omnes perituros, Pyrrhus suos milites hortatus est : *Ne desperarent, aut percellerentur hujusmodi verbis. Neque enim unius hominis obitu multos debellari posse : neque incantationem, aut præstigias ulla, plus quam viros et arma valere.* Quæ eum dixisset, et orationem suam rationibus approbasset, exercitum confirmavit : Indagatoque habitu, quo Decii se devovissent, monuit, si quem ita ornatum cernerent, ne eum occiderent, sed viventem comprehenderent. Decio vero nuntiarı jussit, facinus illud ei non successurum : et si vivus caperetur, male perituro esse minatus est. Ad quæ consules responderunt, nulla re tali sibi opus esse. Se enim alioquj omnino superiores illo futuros. Et cum profundum flumen castra medium dirimeret, seiscitati sunt, utrum ipse impune transire, se digressis, an sibi transeundi potestatem dare mallet : ut æquali pugna, utrisque copiis integris congressis, de fortitudine certum fieri judicium posset. Hanc optionem Romani Pyrrho terroris incutiendi causa dedissent : ille, multum elephantis fretus, eos flumen transire passus est. Romani vero cum alia præpararent, tum adversus elephantos ferratas

Varie lectiones et notæ.

(1) Πάππος. Ita mss. codd.

hastas, antennarum **376** instar carribus insertas, et undique eminentes pararunt, ut eam alia tum ignem inde ejaulantes, belluas repellerent. Cum ad manus ventum esset, Romani Græcos sero quidem, sed tandem pepulerunt, donec Pyrrhus elephantia in auxilium, non qua falcati currus stabant, sed in alteram partem adductis, equitatum Romanum terrore belluarum ante congressum profligavit, sed peditibus parum incommodavit. Interea quidam Apuli, Epirotarum castra aggressi, causa victoria Romanis existerunt. Nam cum Pyrrhus aliquot ex iis qui pugnabant, contra eos misisset, reliqui omnes turtati, et tentoria capta esse, et illos fugere opinati, inclinarunt, eorumque multi cæsi sunt: Pyrrhus ipse, et ex præcipuis complures vulnerati, ac post eum ob comitatus, tum medicamentorum inopiam graviter afflicti. Quamobrem Tarentum discessit, antequam id Romani sensissent. Consules, etsi flumen pugnandi causa transierunt, tamen cum audissent hostes omnes dissipatos esse, in urbes Apulie hybernatum reversi, propter vulneratos milites, illos persequi non potuerunt. Pyrrhus vero cum alia instruxit, tum milites et pecunias domo advehi jussit: sed cum Fabricium et Pappum consules lectos in castra pervenisse cognovisset, in ea sententia non permansit. Nicias vero quidam, qui fidus illi esse credebatur, ad Fabricium se contulit, se Pyrrhum dolo interfecturum pollicens. Quod faciens, indigne ferens Fabricius (virtute enim et viribus, non dolo superandos hostes, quemadmodum Camillus, censebat) insidias Pyrrho indicavit. Qua re illum ita obstupescit, ut denuo Romanis captivos gratis restitueret, et per legatos pacem peteret. Ut autem Romani de pace nihil respondebant, sed eum tum quoque, cum Italia excessisset, de pace agere jubebant, et urbes ei fœderata infestabant et expugnabant: animi dubium ea res erexit, quod a Syracusanis quibusdam (nam ex quo Agathocles decesserat, seditionibus agitabantur) accersebatur, et urbem et semetipsos illius fidei permittentibus. Concepta enim spe totius Siciliæ potiundæ, Milonem ad Tarentum, **377** cæteraque tutanda in Italia reliquit: ipse, ut brevi reversurus, discessit. Et a Syracusanis exceptus, summa rerum ipsi permissa, rursus brevi spatio temporis tantus evasit, ut Carthaginienses illius metu ex Italia militem conducebant. Sed celeriter ea fortuna mutata est in contrarium: quod multos ex primoribus sibi suspectos partim pellebat, partim necabat. Carthaginienses enim, cum eum nec privatis viribus valere, neque popularium habere studia cernerent, bellum sternæ administrarunt, eumque Syracusanorum exulibus suscipiendis, male tractarunt. Unde non Syracusæ duntaxat, sed totam Siciliam descriuit.

τῶν Συρακουσίων δεξαμένων αὐτὸν, καὶ πάντα αὐτῷ ἀναθεμένων, μέγας ἐν βραχεὶ αὐθις ἐγένετο, ὥστε τοὺς Καρχηδόνιους φοβηθέντας μισοφόρους ἐκ τῆς Ἰταλίας προσλαβεῖν. Ἄλλα ταχὺ πρὸς τὸναντίον αὐτῷ περιέστη τὰ πράγματα, τῷ τε πολλοῦς τῶν ἐν τέλει τοῦ μὲν ἐξελάσαι, τοὺς δὲ διαφθεῖραι ὑποπευομένους αὐτῷ. Οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι ἰδόντες αὐτὸν μῆτε ταῖς οἰκείαις δυνάμεσιν ἐρ-

νάμεων εἰς χεῖρας ἐλθούσων. ὁ τῆς ἀνδρείας ἐλεγχος γένοιτο ἀκριβής. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι πρὸς κατάπληξιν τὸν λόγον ἐποίησαν. Ὁ δὲ Πύρρος αὐτοῖς ἀφῆκε διαβῆναι τὸν ποταμὸν, μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς ἐλέφασιν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ τε ἄλλα παρεσκευάσαντο, καὶ πρὸς τοὺς ἐλέφαντας κεραίας ἐφ' ἀμαξίων σσειδηρωμένας καὶ παντεχοθὲν προεχούσας ἠτοίμασαν, ἵνα τοξέουτες ἀπ' αὐτῶν ἄλλα τε καὶ πῦρ, ἐμποδῶν σφίσι γίνωνται. Προσμίξαντε; δὲ χρόνῳ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Ἕλληνας, ἐώσαντο δ' οὖν, μέχρις ὁ Πύρρος τοὺς ἐλέφασιν οὐ κατὰ τὰς ἀμάξια, ἀλλ' ἐπὶ θάτερα προσσηθῆσας αὐτοῖς; τὴν ἵππον σφῶν καὶ πρὶν προσμῖξαι φέθω τῶν θηρίων ἐπέψατο, τῷ μόντοι περὶ οὐδὲν μέγα ἐλυμήνατο· καὶ τούτῳ τῶν Ἀπολλῶν τινας ἐπὶ τὸ τῶν Ἱπαιρωτῶν ὠρμηχότες στρατόπεδον, τῆς νίκης αἵτιοι τοῖς; Ῥωμαῖοις ἐγένοντο. Τινὰς γὰρ τῶν μαχομένων ἐπ' αὐτοῦς τοῦ Πύρρου πέμφαντος, πάντες οἱ λοιποὶ ἐταράχθησαν, καὶ τὰς τε σκηνὰς ἐκλωκέναι, καὶ ἐκεῖνους φεῦγειν ὑποτοπήσαντες, ἐνέδοσαν, καὶ συγχυτῶν αὐτῶν ἐπεσον· ὁ τε Πύρρος; καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει πολλοὶ ἐτρώθησαν, καὶ μετὰ ταῦτα διὰ τε τὴν τῆς τροφῆς καὶ τὴν τῶν ἐπιτηδείων πρὸς ἀκείνους ἀπορίαν, σφόδρα ἐκκωλύθησαν. Ὅθεν ἀπῆρεν εἰς Τάραντα, πρὶν τοῖς; Ῥωμαῖοις αἰσθῆσθαι. Οἱ δ' ὑπατοὶ διέευσαν μὲν τὸν ποταμὸν ἐπὶ μάχῃ. Ὡς δὲ πάντας ἐσκατάσθαι ἐπίθοντο, εἰς τὰς οἰκείας ἀνεχώρησαν πόλεις· ἐπιδιώξαι γὰρ διὰ τοὺς σφετέρους· τρυμπτίας οὐκ ἔδυνήθησαν. Ἐἶτα οἱ μὲν εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐχειμάσαν· ὁ δὲ Πύρρος; τὰλλα τε ἠτοιμάζετο, καὶ οἰκοθὲν στρατιώτας; καὶ χρήματα μετεπέμφατο· μαβῶν δὲ τὸν Φαβρίκιον καὶ τὸν Πάππον ὑπάτους; ἡρημένους, καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφικμένους, οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μεμένηκε γνώμης. Ἥδη δὲ τῶν βηθέντων ὑπάτων ἐν τῷ στρατεύματι ὄντων, Νικία; τις τῶν Πύρρῳ πιστῶν δοκούτων, ἦλθε πρὸς τὸν Φαβρίκιον, καὶ ἀπέσχετο αὐτῷ τὸν Πύρρον δολοφονῆσαι. Αὐτοχεράνας; οὖν ἐπὶ τούτῳ ἐκείνο; (ἀρετῇ γὰρ καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἡξίου τῶν πολεμίων κρατεῖν, ὡς ὁ Κάμιλλος), κατεμήνυτε τῷ Πύρρῳ τὸ ἐπιβούλευμα. Καὶ οὕτως; αὐτὸν ἐκ τούτου κατέπληξεν, ὥστε καὶ τοὺς ἐκλωκῆστας τῶν Ῥωμαίων προῖκα αὐθις; ἀφείναι, καὶ πρέσβεις; πάλιν ὑπὲρ εἰρήνης ὅπισθεσθαι. Ἐπεὶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τῆς εἰρήνης οὐδὲν ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τότε ἀπάραι τῆς Ἰταλίας; ἐκέλευον, καὶ οὕτως αὐτοῖς διακηρυκεῖσθαι, καὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῷ πόλεις κατέτρεχόν τε καὶ ἦρουν, ἐν ἀμχανία ἐγένετο, πρὶν δὲ Συρακουσίων τινας (ἐτύγχανον δὲ, εἰς οὗ Ἀγαθοκλῆς ἐτελεύτησε, στασιάζοντες) ἐπεκαλέσαντο αὐτὸν, παραδιδόντες οἱ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν. Ἀναπνεύσας γὰρ ἐπὶ τούτῳ, καὶ προσελπίσας πᾶσαν τὴν Σικελίαν καταστρέψασθαι, τὸν μὲν Μίλωνα ἐν Ἰταλίᾳ κατέλιπεν, ἐν φυλακῇ τὸν τε Τάραντα καὶ τὰ ἄλλα ποιησόμενον· αὐτὸς δὲ ὡς διὰ βραχείας ἐπανήξων ἀπέπλευσε. Καὶ

ρῶμενον, μήτε τοὺς ἐπιχωρῶντες δι' εὐνοίας ἔχοντα, τοῦ πολέμου προθύμως ἀντελάβοντο, καὶ τοὺς ἐκπίπτοντας τῶν Συρακοσίων δεχόμενοι, δεῖνὰ αὐτὸν εἰργάσαντο, ὥστε μὴ τὰς Συρακοῦσας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Σικελίαν ἐκλιπεῖν.

Γ'. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ πυθόμενοι ἀνεθάρσθησαν, καὶ πρὸς ἀμυναν τῶν ἐπικαλεσαμένων αὐτὸν ἐτρέπησαν· καὶ τοὺς Ταραντίνους εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπερβίμενοι, εἰσέβαλον εἰς τὸ Σάμνιον μετὰ ὑπάτων τοῦ Ρουφίνου καὶ τοῦ Ἰουνίου, καὶ τὴν τε χώραν ἐπόρθουν, καὶ τεῖχη τινὰ ἐκλειφθέντα ἔλαβον. Οἱ γὰρ Σαμνῖται εἰς τὰ ὄρη τὰ Κρανιτὰ (15) λεγόμενα, ὅτι κρανίαν πολλὴν ἔχουσι, τὰ τε φλιτᾶα καὶ τὰ τιμιώτατα ἀνεκόμεσαν. Καταφρονήσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, εἰς τὰ εἰρημνῆα ὄρη ἀναβῆναι ἐτόλμησαν. Δασκῶν οὖν αὐτῶν, καὶ δυσπροβάτων ὄντων, πολλοὶ μὲν ἀπέθανον, πολλοὶ δὲ καὶ ἐάλωσαν. Οἱ δ' ὑπατοὶ οὐκέτι κοινῇ τὸν πόλεμον ἐποιήσαντο, ἀλλήλοις αἰτιώμενοι διὰ τὸ ἀτύχημα, ἀλλ' Ἰούνιος μὲν ἰδοῦν ἕμερος τι τῆς Σαμνιτικῆς, Ρουφίνος δὲ Λευκανεῖς καὶ Βρεττιοὺς ἐλυμήνατο, καὶ ἐπὶ Κρότωνᾶ ὄρη μνησεν ἀποστάνας Ῥωμαίων, μεταπεμφθέντων αὐτῶν τῶν ἐπιτηδεύων, φρασάντων δὲ τῶν λοιπῶν ἐπαγαγέσθαι παρὰ τοῦ Μιλωνῶς φρουρᾶν, ἥ ἦρχε Νικόμαχος. Ἀγνοήσας οὖν τοῦτο, καὶ ἀμελῶς τοῖς τεύχεσι προσίων ὡς πρὸς φίλους, ἔπειτασεν, ἐξαιφνης ἐπεκδραμόντων αὐτῷ· εἰτὰ τι ἐπινοήσας στρατήγημα, τὴν πόλιν ἔλε. Δύω γὰρ ἄνδρας ψευδοτομῆλους αἰχμαλώτους ἐς τὸν Κρότωνᾶ ἐπεμφέντων μὲν εὐθὺς λέγοντα ὅτι, ἀπεργνωκῶς τὴν ἄλωσιν αὐτῶν, ἐς τὴν Λοκρίδα προδιδομένην αὐτῷ μέλλει ἀπαίρειν· τὸν δ' ἕτερον μετὰ τοῦτο, ὡς ἐν ὁδῷ ἔστι διαβεβαιούμενον. Καὶ γὰρ ἵνα πιστὸν ἔχη λόγος, ἀνισκουάσατο, καὶ προσεποιεῖτο ἐπείγεσθαι. Ὁ γοῦν Νικόμαχος πιστεύσας τοῦτους (καὶ οἱ κατάσκοποι γὰρ τὰ αὐτὰ ἀνήγγελλον), τὸν Κρότωνᾶ λιπών, ἐς τοὺς Λοκροὺς ἀπῆει σπουδῇ δι' ἐπιτομωτέρας ὁδοῦ. Καὶ ἐν τῇ Λοκρίδι γενομένου αὐτοῦ, ὁ Ρουφίνος ὑπέστραψε πρὸς τὸν Κρότωνᾶ, καὶ λαθῶν διὰ τε τὸ ἀπροδόκητον, καὶ δι' ὀμίληχον τότε συμβῆσάν, ἔλε τὴν πόλιν. Μαθῶν δὲ τοῦτο Νικόμαχος, ἀπῆει εἰς Τάραντα· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ τῷ Ρουφίνῳ περιπεσών, πολλοὺς ἀπέβαλε, καὶ οἱ Λοκροὶ τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησαν. Τῷ δ' ἔξῃ· ἔπειτα Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν εἰς τὸ Σάμνιον, καὶ ἐς Λευκανίδα, καὶ Βρεττιοὺς ἐπολέμησαν. Ὁ δὲ Πύρρος τῆς Σικελίας ἐκπεσών, καὶ ἐκανελθὼν ἤδη, δεῖνῶς αὐτοῦς ἔλυπει, καὶ τοὺς μὲν Λοκροὺς ἐκομίσαστο (τὴν γὰρ φρουρᾶν τῶν Ῥωμαίων ἀποκτείναντες μετέστησαν) ἐπὶ δὲ τὸ Πήγιον στρατεύσας ἀπεκρούσθη, καὶ αὐτὸς ἐτρέθη, καὶ πηλίστους ἀπέβαλε. Μεταστάς δὲ εἰς τὴν Λοκρίδα, καὶ τῶν αὐτῶν ἐναντία φρονησάντων δικαιοῦσας τινὰς, παρὰ τῶν λοιπῶν σίτων καὶ χρήματα ἔλαβε, καὶ εἰς Τάραντα ἀνεκομίσθη. Κακῶς δὲ πάσχοντες ἀπὸ Ῥωμαίων οἱ Σαμνῖται, ἐξαναστῆναι αὐτὸν ἐποίησαν. Ἐλθὼν δὲ εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν, ἐτρέπη. Τρωθέντος γὰρ πύλου ἔλεφαντος, καὶ ἀποσεισμέ-

VI. Romani vero per ejus absentiam confirmatis animis, ad ultionem eorum, a quibus accersitus fuerat, conversi, Tarentinorum vindicta in aliud tempus dilata, Rufini et Junii consulum ductu et auspiciis Samnium invaserunt: agrisque vastatis, castella quaedam ab incolis deserta occuparunt. Samnites enim in montes Cranitas, qui a cornorum frequentia sic dicuntur, charissima pigra, et pretiosissima quæque contulerunt. Romanis igitur per contemptum eos moentes conscendere ausis, asperos atque arduos, multi occubuerunt, multi capti sunt. Ejus cladis culpam consules alter in alterum conferebant, de communi sententia bellum gerere destiterunt. Ac Junius partem Samniticæ ditionis vastavit: Rufinus Lucanos et Bruttios affixit: et ad Crotonem recuperandam profectus est, quæ defecerat a Romanis, accersitus a familiaribus suis. Sed cæteri ante adventum ejus, præsidium, cui Nicomachus præerat, a Milone accersiverant. Cujus rei ignarus, cum, ut ad amicorum mœnia negligentius accessisset, subita hostium eruptione cladem accepit: deinde arte quadam urbe potitus est. Duos enim captivos, transfugarum titulo Crotonem misit: quorum alter diceret, eum, desperata urbis expugnatione, Locridem, quo a proflitoribus vocetur, discessurum: alter deinde affirmaret, cum jam in itinere esse. Quæ oratio ut esset probabilior, sarcinis collectis se properare simulavit. Id Nicomachus verum esse ratus (nam speculatores 378 idem renuntiabant) Crotonem deserta, per viam breviorē celeriter Locros contendit. Quo cum pervenisset, Rufinus converso ad Crotonem itinere, animadvertente nemine, quod et præter expectationem aderat, et nebula conspectum eriperet, urbem cepit. Quo Nicomachus cognito, Tarentum rediit, cum in itinere in Rusinum incidisset, multos amisit: Locri ad Romanos se contulerunt. Sequente anno Romanis, expeditione contra Samnium et Leucadem suscepta, belloque Bruttios adortis, Pyrrhus Sicilia expulsus, et in Italiam reversus, permolestus fuit. Locros, qui Romano præsidio casso defecerant, recepit: sed a Rhegii oppugnatione repulsus, et ipse vulneratus est, et multos milites amisit. Inde in Locridem profectus, et quibusdam adverse factionis multatis, frumentoque et pecunia a cæteris acceptis, Tarentum rediit. A Samnitibus, quos Romani graviter urgebant, in auxilium evocatus, in fugam versus est. Nam cum pulvis elephanti vulneratus, sensoribus excussis, matrem passim quaereret, eaque perturbata etiam cæteri elephanti concitati essent, sine discrimine permista sunt om-

Variæ lectiones et notæ.

(15) Κρανιτὰ. Nos esse montes prope Tibur, putat Ortelius, quos Dionysius Halicarnasseus, lib. 1 corniclos, seu corniculos vocat, de quibus sat

multa habet Cluverius, lib. 11 *Italia antiquæ*, pag. 661, qui de Cranitis Zonære siliit.

nia : sed tandem Romani multis occisis, et viii elephantis captis, castris etiam potiti vicerunt. Pyrrhus vero cum paucis equitibus Tarentum refugit, atque inde in Epirum navigavit, ut rediturus, Milone cum præsidio Tarenti relicto : dataque sella, quæ loris e Niciæ ob prodicionem occisi pelle constricta erat. Ac Niciam quidem ita ultus est. Tarentinos autem aliquot adolescentes ob dicitia quædam puniturus, rogavit, cur ea petulantia usi essent. Qui cum respondissent : *Se longe plura et acerbiora in eum fuisse dicturos, nisi vinum defecisset* : eos cum risu dimisit. Pyrrhus igitur illustrissimus imperator, qui multum terroris Romanis ejecit, quinto anno relicta Italia, et in Græciam expeditione suscepta, non multo post Argis periit. Mulier enim quædam, ut fertur, eum prætereuntem videre cupiens, e superiore loco delapsa, occidit. Eodem anno Fabricius et Pappus censores facti, cum alios equites et senatores, tum Rufinum, quamvis dictatorum, atque

379 iterum consularem, notarunt, quod decem pondo argentea vasa habebat. Ita Romani paupertatem non in parum habendo, sed in multum concupiscendo, positam esse crediderunt : eaque de causa magistratibus et aliis ob rempublicam peregre abeuntibus, viaticum et annulus e publico dabatur. Tarentini quidam Milonem, a quo male accepti fuerant, Nicoue duce aggressi, cum nihil profecissent, castello quodam suæ ditionis occupato, eum infestarunt. Et cum didicissent Romanos contra se bellum moliri, legatis Romam inmissis, pacem impetrarunt. Ptolemæus item Philadelphus, ~~Egypti rex~~, Pyrrhi cladibus et Romanorum incrementis cognitis, et munera eis misit, et amicitiam pepigit. Quo Romani delectati, vicissim legatos ad illum miserunt : qui magnifice ab illo donati; munera in ararium referre voluerunt, sed ea senatus non admissa ipsos habere iussit. Post hæc Samnites per Carvilium subegerunt, Lucanos et Brutios per Papyrium vicerunt. Idem Papyrius etiam Tarentinos domuit. Qui cum Milonem ægre paterentur, et a suis Miloni, ut dictum est, infestis urgerentur, Carthaginiensium opem implorarunt, Pyrrhi cognito interitu. At Milo, in angustias redactus, Romanis

terra, Carthaginiensibus mari prementibus, arcem Papyrio ea conditione tradidit, ut sibi cum pecuniis et millibus incolumi discedere liceret. Inde Carthaginienses, ut Romanis fœderati, recesserunt : Urbs Papyrio deditionem fecit, armis et navibus traditis, murisque dirutis, et tributo imposito. Tarentinis subactis, Romani Rhegium invaserunt : quod Crotonem prodicione captam evertissent, et Romanos in urbe deprehensus occidissent. Mamertinos Messanæ habita-

νου τὸς ἀναβάτας, περιπλανωμένου τε κατὰ ζήτησιν τῆς μητρὸς, κάκεινθς ἐπὶ τούτῳ παραχθείσης, καὶ τῶν ἄλλων ἐλεφάντων θορυθηθέντων, φύρδην ἀνεμίχθησαν ἅπαντα. Τέλος δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεκράτησαν, συγχοῦς ἀποκτείναντες, καὶ ὅκτω ἑλόντες ἐλέφαντας, καὶ τὸ χαράκωμα κατέσχον αὐτῶν. Ὁ δὲ Πύρρος σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσι διέφυγεν εἰς τὸν Τάραντα, ἐκείθεν δὲ εἰς τὴν Ἠπειρον ἀπέκλεισεν, ὡς αὐθις ἐπανήξων, τὸν Μίλωνα μετὰ φρουρᾶς εἰς Τάραντα καταλείψας, δοὺς αὐτοῖς δίφρον (16) ἰμάσιον ἐκ τοῦ ἐξέρματος τοῦ Νικίου ἐνδεδεμένον, ὃν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ ἀπέκτεινεν. Τὸν μὲν οὖν Νικίαν οὕτως ἐτιμωρήσατο. Νεανίσκους δὲ τινὰς ἐν συμποσίῳ σκώφοντας αὐτὸν, τιμωρήσασθαι ἐμελλεν. Ἐρωτήσας δ' αὐτοὺς, διὰ τί ἐσκώπτουν, ἐπεὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι, Πολὺ πλείω καὶ χαλεπώτερα εἰρήκειμεν ἂν, εἰ μὴ ὁ οἶνος ἡμῶς ἐπιπέλοιπε, γελᾶσας ἀφήκεν αὐτούς. Πύρρος μὲν οὖν ἐπιφανέστατος ἐν στρατηγούσι γένεσθαι, καὶ φθόνον πολλὸν τοῖς Ῥωμαίοις ἐμβάλων, καὶ πέμπτω ἐπέτι τὴν Ἰταλίαν λιπῶν, καὶ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύσας, οὐ πολλῶ ὕστερον ἐν Ἄργει ἀπέθανε. Γυνὴ γάρ τις, ὡς λόγος ἔχει, παρίοντα αὐτὸν ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ τέγους ἐπιθυμήσασα ἐσφάλη, καὶ ἐμπροσθεῖα διέφθειρεν αὐτόν. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ὁ τε Φαβρίκιος καὶ ὁ Πάππος ἐτιμωρήσαν, καὶ ἄλλους τε τῶν ἱππέων ἀπήλειψαν, καὶ τῶν βουλευτῶν, καὶ τὸν Ῥουφίον καίπερ δικτατορεύσαντα, καὶ διέῤῥησαντα. Αἰτίον δ' ὅτι σκευὴ ἀργυρᾶ λιτρῶν δέκα εἶχεν· οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι κενίαν οὐ τὸ μὲν πολλὰ κακῆθησθαι, ἀλλὰ τὸ πολλῶν δεῖσθαι, ἐνόμιζον. Καὶ διὰ τούτου τοῖς τε ἄρχουσι τοῖς ἐκδημοῦσι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ τὴν πράγμα τῇ πόλει διαφέρον ἐξήουσ· τὰ τε ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δακτύλιος ἐκ τοῦ δημοσίου ἐδίδοτο. Τῶν Ταραντίων δὲ τινὰς κακωθέντας ὑπὸ τοῦ Μίλωνος, ἐπέθεντο αὐτῷ, Νίκωνα προστησάμενοι. Ὡς δ' οὐδὲν ἦνυσαν, τείχεος τι τῆς σφετέρας χώρας κατέσχον, κάκειθεν ὀρμώμενοι τῷ Μίλῳ ἐπήσαν. Ἐπεὶ δὲ ἦσθοντο τοὺς Ῥωμαίους πολεμήσας σφίσι βουλομένους, πρόσθεις εἰς τὴν Ῥώμην ἐστειλαν, καὶ εἰρήνης ἔτυχον. Καὶ Πτολεμαῖος δὲ ὁ Φιλάδελφος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, τὸν τε Πύρρον κακῶς ἀπηλλαγότα μαθὼν, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἀξαναμένους, δῶρὰ τε αὐτοῖς ἐπέμψε, καὶ ὁμολογίαν ἐποίησατο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τούτῳ ἠσθάντες, πρόσθεις πρὸς αὐτὸν ἀνέπεστειλάν, οἱ μεγαλοπρεπῆ δῶρα παρ' ἐκείνου λαβόντες, εἰς τὸ δημόσιον ταῦτα εἰσήγον. Ἡ δὲ βουλή οὐ προσήκατο, ἀλλ' εἶασεν αὐτοὺς ταῦτα ἔχειν. Μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς τε Σαμνίτας διὰ Καρουαίου ὑπέταξαν, καὶ Λευκανῶν καὶ Βρεττίων διὰ Παπειρίου ἐκράτησαν. Καὶ τοὺς Ταραντίους ὁ αὐτὸς Παπείριος ἐχειρώσατο. Ἀχθόμενοι γὰρ τῷ Μίλῳ, καὶ πρὸς τῶν σφετέρων κακοῦμενοι, τῶν, ὡς εἰρηται, ἐπιθεμένων τῷ Μίλῳ, Καρχηδονίους ἐπεκαίλεσαν, ἐπεὶ καὶ τὸν Πύρρον τεθνήαι ἔμαθον. Ὁ δὲ Μίλων ἐν

Variæ lectiones et notæ.

(16) Δοὺς αὐτῷ δίφρον, etc. Huc spectant ista Marcellini, lib. xxiii, extr. Nam quod supersedere

solio damnati ob iniquitatem iudicis alius cogebatur, aut finxit vetustas, aut olim consuetudo cessavit.

στανῶ ταυτῶ τὰ πράγματα συνενγυμένα ἐρών, τῶν Ἀ
 Ῥωμαίων ἐκ τῆς Ἠπειροῦ ἐπεδρευόντων, τῶν δὲ
 γε Καρχηδονίων ἐκ τῆς Θαλάσσης, παρέδωκε τῷ
 Παπειρῶ τὴν ἄκραν, ἐπὶ τῷ ἀβλαθῆς μετὰ τῶν
 περὶ αὐτὸν καὶ τῶν χρημάτων ἀποχωρῆσαι. Ἐνταῦ-
 θεν οἱ μὲν Καρχηδόνιοι, ὡς ἐνσπενοῖ τοῖς Ῥωμαίοις,
 ἀπέπλευσαν. Ἡ δὲ πόλις προσεχώρητε τῷ Παπει-
 ρῶ, καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰς ναῦς αὐτῷ παρέδωκεν, καὶ
 τὰ τεῖχη καθέλιον, καὶ δασμοφορεῖν ὠμολόγησαν.
 Ὡς τῶ δὲ τοὺς Ταραντίνους ὑφ' αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι
 ποιησάμενοι, ἐτρέποντο πρὸς τὸ Ῥήγιον, ὅτι τὸν
 Κρότωνά προδοίε λαβόντες, τὴν τε πόλιν κατέσκα-
 ψαν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ Ῥωμαίους διέφθειραν. Τοὺς
 μὲν οὖν Μεζμερτίνους, τοὺς τὴν Μεσσήνην ἔχοντας,
 ὡς συμμάχους οἱ ἐν Ῥήγιῳ προσεδέχοντο, ὁμολογίᾳ
 διεκρούσαντο (17). Ἐκακοπάθησαν δὲ πολιορκουῖτες,
 τὸ Ῥήγιον σπάνει τε τροφῆς, καὶ ἄλλοις τισίν, ἕως
 Ἰέρων ἐκ Σικελίας στίον τε Ῥωμαίοις πέμψας, καὶ
 ἔλιν ἢ τοῖς περιούσι τῶν ἀρχαίων πολιτῶν ἀπεδόθη, οἱ δ'
 ἐπιβουλεύσαντες αὐτῇ ἐκολάσθησαν. Ὁ δὲ γε
 Ἰέρων οὐτε πατρόθεν ἐπιφάνειαν ἔχων τινα, μητρόθεν δὲ
 καὶ δουλείᾳ προσήκων, Σικελίας ἀπάσης ἤρξε
 μικροῦ, καὶ φίλο; Ῥωμαίοις ἐπὶ μάλιστα, καὶ σύμμαχο;.
 Οὗτος οὖν τῶν Συρακουσίων κρατήσας, μετὰ
 τὴν τοῦ Πύρρου φυγὴν, καὶ τοὺς Καρχηδονίους
 εὐλαβηθεὶς ἐγκειμένους τῇ Σικελίᾳ, πρὸς τοὺς Ῥω-
 μαίους ἀπέκλινε, καὶ πρῶτην χάριν αὐτοῖς τὴν εἰρημένην
 συμμαχίαν, καὶ τὴν σιτοπομπίαν ἀπέπειμε.
 Μετὰ ταῦτα δὲ χειμῶνος γεγονότος πολλοῦ, ὥστε τὸν
 Τίβεριν εἰς πολὺ τοῦ βάθους κρυσταλλωθῆναι
 καὶ ἀσπυθῆναι ἐκ δένδρων, οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἰταλαιπύ-
 ρησαν, καὶ τὰ βοσκήματα τῆς πόας ἐπιλιπούσης
 ἐφθάρησαν.

Ζ'. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτι Λόλιος τι; ἀνὴρ Σαμνίτης C
 ἰμριεύων ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐκδράς, δύναμιν συνελέ-
 ξασε, καὶ καρτερόν χωρίον τι ἐν τῇ οἰκίᾳ κατα-
 λαβῶν, ἐλήστευεν. Ἐφ' ὃν Κύντιος τε Γάλλος καὶ
 Γάιος Φάβιος στρατεύσαντες, αὐτὸν μὲν καὶ τοὺς
 σὺν αὐτῷ σύγκλυδα; καὶ ἀόπλους τοὺς πλείονας
 ὄντας συνέσχον· χωρήσαντες δ' ἐπὶ Καρικίονους,
 πρὸ οὗς τὴν λείαν ἐκείνοι ἀπέτιθεντο, πράγματα
 ἔχον, καὶ τέλος νυκτὸς ὑπ' αὐτομόλων, ὑπερ-
 δάντες (18) πη τοῦ τεύχους, ἐκινδύνευσαν ἀπο-
 λίσθαι διὰ σκότος, οὐχ ὡς ἀσέλγητος τῆς νυκτὸς
 ὄψεως, ἀλλ' ὅτι σφοδρότατα ἐνίφην· ἐφανερίσθη δὲ
 τῆς σελήνης, ἀθρόον ἐκράτησαν τοῦ χωρίου. Πολλὰ
 δὲ χρήματα τότε τῇ Ῥώμῃ ἐγένοντο, ὥστε καὶ
 ἀργυραῖ; δραχμαῖ; χρῆσασθαι· εἶτα εἰς τὴν νῦν
 καλουμένην Καλαβρίαν ἐστράτευσαν, προφάσει D
 μὲν ὅτι τὸν Πύρρον ὑπεδέξαντο, καὶ τὴν συμμαχίαν
 κατέπραχον· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅτι ἐβούλοντο οἰκειώ-
 σασθαι τὸ Βρεντέσιον, ὡς εὐλίμενον, καὶ προσβολὴν
 καὶ κάταρσιν ἐκ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος
 τοιαύτην ἔχον, ὥσθ' ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος καὶ
 ἐξανάγεσθαι τινας, καὶ καταίρειν. Καὶ εἶλον αὐτό,
 καὶ ἀποίκους ἐπέμψαν εἰς αὐτό τε καὶ εἰς ἕτερα.
 Ταῦτα δὲ διανύοντες, καὶ ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι (19),
 οὐχ ὑπερφερόντων· ἀλλὰ Κύντιον Φάβιον βουλευτήν
 Ἀπολλωνιάταις τοῖς ἐν τῷ Ἰονίῳ πόλιν ἐξέδωκεν,
 ὅτι πρὸς αὐτῶν ὕβρισαν. Οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν,

tores, a Rheginis ad belli societatem evocatos,
 pactione eluserunt. Sed dum Rhegium obsident,
 et cibariorum penuria et aliis incommodis sunt
 conflictati : donec ab Hierone frumento et milite
 adjuti, urbem expugnatam, veterum civium reli-
 quii reddiderunt : de iis qui eam per insidias
 opprresserant, supplicium sumptum est. At Hieron
 neque patrio genere nobilis, et matre ancilla na-
 tus, toti pene Siciliae imperavit, Romanorum 380
 amicus et socius appellatus. Qui cum post Pyrrhi
 fugam Syracusis potitus, Carthaginienses insulae
 imminentes formidaret, ad Romanos inclinavit,
 eosque primo illo beneficio frumenti et auxiliorum
 demeruit. Post haec saevissima hieme Tiberis in
 magnam altitudinem conglaciavit, arbores arue-
 runt, Romani afflicti sunt, jumenta ex pabuli
 inopia perierunt.

VII. Anno sequente Lollius Samnis Romae obses,
 fuga elapsus : manumque facia, et munito suae re-
 gionis castello occupato, latrocinium exercuit. Eum
 cum suis, qui convenae erant, et inermes majori
 ex parte, Q. Gallus et C. Fabius comprehenderunt.
 Sed Cariciorum oppugnatio, apud quos praedam
 reposuerant, difficilis fuit. Denique vero transfu-
 garum opera, noctu superato muro, in tenebris
 pene caesi fuissent, non ob noctem illum, sed
 propter nivium procellas. Cum autem luna illuxis-
 set, subito castellum expugnarunt. Eo tempore
 auctis opibus, Romani drachmas argenteas usur-
 pare coeperunt. Deinde Calabriae arma intulerunt,
 id crimini dantes quod, Pyrrhum recepissent, et
 socios infestassent : sed revera ob eam causam, ut
 Brundisium subigerent, propter portuum commo-
 ditatem, et facilem in Illyriam et Graeciam trajectum.
 Eodem enim vento spirante, ex eo portu et solve-
 re, et in eundem appellere licebat. Voti compotes
 facti, colonos non modo Brundisium, sed et in alia
 loca miserunt. Quae cum perfecissent, et altius
 ascenderent, non sunt elati ; sed Q. Fabium sena-
 torem, ob contumeliam legatis factam, Appollonia-
 tibus, qui in sinu Ionio habitant, dederunt, quem
 illi acceptum, iucolumem donum remisere.
 Q. Fabio et Emilio consulibus ad libertatem
 Ulsineis foederatis suis restituendam, militarunt :

Variae lectiones et notae.

(17) Ὁμολογίᾳ προσεδήσαντο. Pactione ob-
 tinuerunt, vel ad deditionem compulerunt. Alter
 cod. Wolfianus, ut et Regii et Colbert. διεκρού-
 σαντο, pactione eluserunt.

(18) Ὑπερδάντες ὑπ' αὐτομόλων. Hic a librario

quidpiam omissum rebatur Wolfius. Sic tamen
 omnes mss.

(19) Ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι. Sic ms. Dionis ex-
 cerpta, διαίρουμένοι. Sed Valesius Zonaræ lectio-
 nem magis probat.

qui cum Tyrrhenorum antiquissimi essent, et potentiam et mœnia fortissima sibi pararant, et republica bonis ornata legibus utebantur. Quibus de causis aliquando bello suscepto, Romanis longissimo tempore restiterunt. Sed subacti, atque in delicias delapsi, reipublicæ administrationem, et bella fere gerenda, servis commiserunt: eosque tandem eo evexerunt, ut opibus 381 atque animis clati, ipsi sese in libertatem assererent, et dominas suas uxores ducerent, et dominis succederent, atque in senatum legerentur, et magistratus inirent, et ipsi omnem auctoritatem obtinerent, ceteraque omnia. Injurias a dominis sibi factas, majore petulantia in illos regresserunt. Veteres igitur cives, cum eos neque ferre, neque suis viribus ulcisci possent, clam legatos Romam miserunt, qui precibus secreto impetrarunt, ut senatus, ne res palam fieret, in privatis ædibus conveniret. Ac illi quidem, ut nemine audiente, deliberabant. Samnis autem quidam, ædium domini hospes, ægrotans, per incuriam sibi relictus, cognito senatusconsulto, monuit eos qui accusabantur. Illi igitur questionibus habitis de legatis, cum quid ageretur intellexissent, et illos et primores civitatis occiderunt. Quapropter Fabius a Romanis contra eos missus, omnes qui in aciem descenderant, profligavit, in fuga multos occidit, reliquos in urbem compulsos oppugnavit. Ubi eam ex vulnere occubuisse, servi resumpta fiducia eruperunt: sed victi, atque obsidione ad famem redacti, deditionem fecerunt. Consul eos qui suis dominis magistratus eripuerant, excruciatos necavit, urbem evertit: indigenas, et servos qui in dominorum fide manserant, alibi collocavit.

αὐτῶ ἐξ ἐκείνων ἐτρέφαστο, καὶ πολλοὺς ἐν τῇ φυγῇ φθείρας, κατέλειπε τοὺς λοιποὺς εἰς τὸ τεῖχος, καὶ προσέβαλε τῇ πόλει. Καὶ ὁ μὲν ἐνταῦθα τρωθεὶς ἀπέθανε. Θαρσίσαντας δ' ἐπὶ τούτῳ ἐπεξήλθον, καὶ ἤτηθέντες αἰθῆς ἀνεχώρησαν, καὶ ἐπολιορχοῦντο· καὶ εἰς ἀνάγκην λιμοῦ ἐμπιστόντες, παρέδωκαν ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ ὑπατὴς τοὺς μὲν ἀφελομένους τὰς τῶν κυρίων τιμὰς, αἰκισάμενος ἔκτεινε, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψε· τοὺς δὲ αὐθιγενεῖς, καὶ εἰ τινες τῶν οἰκιστῶν χρηστοὶ περὶ τοὺς δεσπότης ἐγένοντο, ἐν ἑτέρῳ κατόπισε τόπῳ.

VIII. Ab eo tempore Romani transmarina bella gerere sunt aggressi, prius classis instruendæ plane rudes. Cum autem in mari versari cœpissent, in insulas, aliasque continentes trajecerunt. Sed cum Carthaginensibus primum sunt congressi, nihilo neque opibus neque agri bonitate inferioribus, et in re nautica exercitatissimis: qui præterea pedestribus equestribusque copiis, et elephantis pollebant, et Libyæ, Sardinia, ac magnæ parti Sicilia imperabant: unde in spem Italia quoque subigendæ erigebantur. Nam præter alia superbix incitamenta, immoδica quoque libertas animos eis faciebat. Eorum enim rex, annui magistratus, non diuturnæ potestatis auctoritatem habebat, et quasi rationibus suis consulere, ad id summa alacritate

ἀπέπεμφαν οὐκ ἄπαθῆ. Ἐπὶ δὲ Κύντου Φαβίου (20) καὶ Αἰμιλίου ὑπάτων πρὸς Οὐλαινίους ἐστράτευσαν ἐπ' ἐλευθερίᾳ αὐτῶν. Ἐνσπονδοὶ γὰρ ἦσαν αὐτῶν, οἱ ἀρχαιοτάτοι τῶν Τυρσηγῶν ὄντες, ἰσχύν τε περιεποιήσαντο, καὶ τεῖχος κατεσκευάσαν ὀχυρώτατον, πολιτείᾳ τε εὐνομούμενῃ ἐκέχρητο, καὶ δι' αὐτὰ πολεμοῦντές ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιπλείστον ἀντέσχον. Ὡς δ' ἐχειρώθησαν, αὐτοὶ μὲν ἐξόκειλαν εἰς ἀδρότητα, τὴν δὲ διοίκησιν τῆς πόλεως τοῖς οἰκέταις ἐπέτρεψαν, καὶ τὰς στρατείας δι' ἐκείνων ὡς τὸ πολὺ ἐποιούντο· καὶ τέλος εἰς τοῦτο προήγαγον σφᾶς, ὡς καὶ δύναμιν τοὺς οἰκέτας καὶ φρόνημα ἔχειν, καὶ ἐλευθερίας ἑαυτοῦς ἀξιοῦν. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἔτυχον ταύτης δι' ἑαυτῶν, καὶ τὰς σφῶν δεσποίνας ἠγάγοντο, καὶ τοὺς δεσπότης διεδέχοντο, καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐνεγράφοντο, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐλάμβανον, καὶ αὐτὰ τὸ σύμπαν κύρος εἶχον, καὶ τὰ τε ἄλλα καὶ τὰς ὕβρεις τὰς ὑπὸ τῶν δεσποτῶν αὐτοῖς γινομένης ἰταμώτερον εἰς αὐτοὺς ἐκείνους ἀνταπεδείκνυοντο. Οὕτ' οὖν φέρειν σφᾶς οἱ ἀρχαῖοι πολῖται, οὐκ καθ' ἑαυτοὺς δεδυνημένοι ἀμύνεσθαι, λάθρα πρόσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἀπίστευαν, οἱ καὶ δι' ἀπορήτων νυκτὸς τὴν γερουσίαν εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν ἐλθεῖν, ὅπως μὴδὲν ἐξαγγελθῆ, παρεκάλεισαν, καὶ ἔτυχον. Καὶ οἱ μὲν ὡς οὐδενὸς ἐπακούοντος ἔβουλεύοντο· Σαμνίτης δὲ τις, παρὰ τῷ κυρίῳ τῆς οἰκίας ἐπιξενούμενος καὶ νοσῶν, ἔλαθε κατὰ χώραν μενίας, καὶ ἔμαθεν ἃ ἐψηφίσαντο, καὶ ἐμήνυσε τοῖς τὴν αἰτίαν ἔχουσι. Κάκεινοι τοὺς πρόσβεις ἐπανόντες κατέσχον, καὶ ἐθασάνεισαν· καὶ μαθόντες τὰ δρώμενα, αὐτοῦς τε ἀπέκτειναν, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς πρώτους. Δι' οὖν ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Φέβιον ἐπ' αὐτοὺς ἔστειλαν· καὶ ὁ τοὺς τε ἀπαντήσαντας

H'. Ἐντεῦθεν ἤρξαντο οἱ Ῥωμαῖοι διαποτιῶν ἀγῶνων· ναυτικῶν γὰρ οὐ τι πᾶνυ πεπείρατο. Θαλαττουργοὶ δὲ γενόμενοι, καὶ ἐπὶ τὰς νήσους, τὰς τε ἄλλας ἠπειροὺς ἐπεραιώθησαν. Καρχηδονίους δὲ πρώτους ἐπολέμησαν, οὐδὲν αὐτῶν οὐσιν ἤττοιον οὔτε πλοῦτω, οὔτε ἀρετῇ χώρας, καὶ ἠσκημένως τὰ ναυτικά εἰς ἀκρίθειαν, καὶ παρεσκευασμένοι· ἰππικὰς τε δυνάμεις· καὶ πεζαῖς, καὶ ἔλεφασιν, καὶ ἀρχουσι Λιβύων, τὴν τε Σαρδῶν καὶ τῆς Σικελίας τὰ πλείω κατέχουσιν· ὅθεν καὶ τὴν Ἰταλίαν χειρώσασθαι δι' ἐλπίδων πεποίητο. Τὰ τε γὰρ ἄλλα σφᾶς φρονηματίζεσθαι ἐπειθον, καὶ τῷ αὐτονόμῳ λίαν ἐτύγχανον ἐπαίρομενοι. Τὸν γὰρ βασιλεὺς ἑαυτοῖς κλήσιν ἐτρήσου ἀρχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ χρόνῳ δυναστεία προὔβειλλοντο. Καὶ ὡς αὐτοῖς κινούμενοι,

Varia lectiones et notæ.

(20) Κύντου Φαβίου. Excerpta Dionis Valesiana, p. 590.

προθυμότητα ὤργων (21). Σχίψεις δὲ τοῦ πολέμου ἰγένοντο Ῥωμαῖοι μὲν ὅτι Καρχηδόνιοι τοῖς Ταραντινοῖσι ἐβοήθησαν, Καρχηδόνιοι δὲ ὅτι φιλίην Ῥωμαῖοι συνέθεντο τῷ Ἴερωνι. Τὸ δ' ἀληθές ὅτι ἀλλήλους ὑπεωρῶντο, καὶ μίαν σωτηρίαν τῶν οἰκίων ἐκάτεροι φρόντο, εἰ τὰ τῶν ἄλλων προσκρίσταιντο. Οὕτω διανενομένοι· αὐτοῖς συμπεσόντι τὰς σπονδάς τε διέλυσε, καὶ εἰς τὸν πόλεμον εὐθύς ἐξήρθησε. Τὸ δ' ἦν τοιοῦτον. Οἱ Μαμερτίνοι, ἐκ Καμπανίας ποτὲ πρὸς Μεσσηνὴν ἀποικίαν ἀεικέλιμοι, τότε δ' ὑπὸ Ἴερωνος πολιορκούμενοι, ἐπεκαλίσαντο τοὺς Ῥωμαῖους, οἷα σφίσι προσήκοντας. Κίσεινοι ἐτοιμῶς ἐπικουρήσαι αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, εἰδότες ὅτι, ἂν τῆς συμμαχίας αὐτῶν οἱ Μαμερτίνοι μὴ ταύψωνται, πρὸς τοὺς Καρχηδόνιους τραπήσονται, κάκεινοι τῆς τε Σικελίας ὅλης κρατήσουσι, καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐξ αὐτῆς διαθήσονται. Ἡ γὰρ νῆσος αὕτη βραχὺ τῆς ἠπείρου διέχει· ὡς μυθεύεται ὅτι ποτὲ καὶ αὕτη ἠπείρωτο. Ἡ τε οὖν νῆσος, οὕτω τῇ Ἰταλίᾳ ἐπικειμένη, ἐδέχετο τοὺς Καρχηδόνιους ἐκκαλίεσθαι, καὶ τῶν ἀντιπύρρων ἀντιποιήσασθαι, ἂν γε ταύτην κατέσχωσι, κατὰ τὴν Μεσσηνὴν κρείετο· κρατύσιν αὐτῆς καὶ τοῦ πορθμοῦ κυρμεύειν. Ψηφισάμενοι δὲ βοήθειαν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Μαμερτίνοις, οὐ ταχέως αὐτοῖς ἐπεκούρησαν διὰ τῆς ἐπισυμβάσας αἰτίας. Ὅθεν, ἀνάγκη πιεζόμενοι οἱ Μαμερτίνοι, Καρχηδόνιους ἐπεκαλίεσαντο. Οἱ δὲ καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἐπικαλίεσάμενοις εἰρήνην καταγράψαντο πρὸς Ἴερωνα, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τὴν νῆσον περαιωθῶσι, καὶ τὸν πορθμὸν δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐφύλασσον, Ἄννωνος σφῶν ἡγουμένου. Κάν τῷ τῷ Γάϊος Κλαύδιος χιλιαρχῶν, ναυσὶν ὀλίγαις ὑπὸ Ἀππίου Κλαυδίου προπεμφθεῖς, εἰς τὸ Ῥήγιον ἐβίητο. Διαπλεῦσαι δὲ οὐκ ἐθάβρησε, πολὺ πλείον τῶν Καρχηδόνιων ὄρων ναυτικόν. Ἀκατίφ δ' ἐμβάς, προέσχε τῇ Μεσσηνῇ, καὶ διελέχθη αὐτοῖς ὅσα ἐ καίρως εἶδου. Ἀντιπόντων δὲ τῶν Καρχηδόνιων, τότε μὲν μηδὲν πρὸς ἀνεκομισθῆ· μετὰ ταῦτα δὲ, γνοὺς τοὺς Μαμερτίνοις ἐν στάσει ἵντας, (ὅτε γὰρ τοῖς Ῥωμαῖοις σπείκειν ἐδοῦλοντο, καὶ τοὺς Καρχηδόνιους ἰθαρόντο) ἐπλευσεν αὐτοῖς, καὶ ἄλλα τε εἶπεν ἐπαγωγὰ, καὶ ὡς ἐπ' ἐλευθερώσει τῆς πόλεως ἦκει, καὶ ἐπειδὴν κατασταίεν τὰ πράγματα, ἀποπλεύσει, καὶ τοὺς Καρχηδόνιους ἢ ἀπογρήσσει ἐκέλευσεν, ἢ εἰ τι δίκαιον ἔχαιεν, τοῦτο εἰπάιν. Ὡς δ' ὅτι τῶν Μαμερτίνων τις ὑπὸ δέους ἐφθέγγετο, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, βία τὴν πόλιν κατέχοντες, οὐδὲν αὐτοῦ ἐφρόντιζον. Αὐταρχας, ἐφη, μισθῶσιον παρ' ἀμφοτέρων ἢ σιωπῆ, τῶν μὲν ὅτι ἀδικούσιν, (εἰ γὰρ τι ὄγκος ἐφρόνον, ἰδουλοῦσαντο ἂν) τῶν δὲ, ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἐπλήρται. Ἐκυβήρησάνσαντο γὰρ ἂν, εἰ τὰ τῶν Καρχηδόνιων προήρητο, καὶ ἐπηγγέλλοντο βοηθήσειν αὐτοῖς. Θορύβου δὲ καὶ ἐπαίνου παρὰ τῶν Μαμερτίνων ἐπὶ τούτοις γενομένου, εὐθύς ἀνέπλευσε πρὸς τὸ Ῥήγιον, καὶ μετ' ὀλίγον παντὶ τῷ ναυτικῷ

seriebantur. Belli causæ prætendebantur, a Romanis, quod Carthaginienses Tarentinis opem tulissent : a Carthaginiensibus, **382** quod Romani cum Hierone amicitiam iniissent. Sed vera causa illa erat, quod invicem se suspectos habebant : et utrique incolamitatem suam in eo sitam esse putabant, si alteros subegissent. Cum sic affecti essent, huiusmodi occasio solvendæ pacis, et auspicandi belli incidit. Mamertini, qui olim ex Campania colonia Messanam deduxerant, tum autem ab Hierone obsidebantur, opem Romanorum, ut quos cognatione attingerent, implorarunt : quibus alacriter auxilia sunt decreta. Neque enim obscurum erat, Mamertinos ad Carthaginienses transituros, si a Romanis destituerentur : qui, subacta tota Sicilia, inde in Italiam transituri essent. Ea enim insula parum a continente distat : unde olim Italia fuisse junctam fabulantur. Ob situm igitur Italiae tam propinquum, Carthaginienses invitare videbatur : ut, ea occupata, etiam oppositam continentem sibi vindicarent. Et qui Messanam tenebant, etiam fretum illud angustum in potestate habebant. Romani vero auxilia Mamertinis decreta, ob causas quasdam non statim miserunt. Quare illi, urgente necessitate, Carthaginienses implorarunt. Qui et supplicibus et sibi ipsis pacem cum Hierone confecerant, ne Romani in insulam trajicerent, et urbem atque fretum Hannone duce custodiverunt. Interea C. Claudius, tribunus militum, ab Appio Claudio cum paucis navibus præmissus, Rhegium venit. Sed cum hostilem classem longè majorem videret, trajicere non ausus, navicula cœnscensa Messanam appulit : et cum Mamertinis ea colluctus est, quæ tempus ferebat. Sed Carthaginiensibus refragatis, tum quidem rebus infectis recessit. Post autem, cum Mamertinos in motu esse cognovisset (neque enim Romanis parere volebant, et Carthaginienses ægre patiebantur) rursus navigavit : et præter alia ad persuadendum apta, se liberandæ civitatis ergo adesse dixit, et rebus integram restitulis recessurum. Carthaginienses vero aut recedere, aut quam justam manendi causam haberent, exponere jussit. Cum vero neque Mamertinus quisquam præ metu loqueretur, et Carthaginienses **383** urbem vi tenentes, nihil eum curarent : *Satis, inquit, argumenti est utrorumque silentium, alteros injuste agere (nam si causa freti essent, se defenderent) alteros libertatis esse cupidos. Si enim Carthaginiensibus studerent, libere illis auxilia promitterent.* Quæ verba cum Mamertini cum plausu et laudibus excepissent, Rhegium statim rediit : ac paulo post cum tota classe vi trajicere conatus, partim ob multitudinem et solertiam Carthaginiensium, partim ob freti sævitiam, et tempestatem subito exortam, triremibus aliquot amissis, cum reliquis ægre tenuit Rhegium.

Varie lectiones et notæ.

(21) Αὐτοῖς προθύμιοι προθυμότητα ὤργων. Mss. vul. πονούμενοι προθυμότητα ὤργων.

βιασάμενος τὸν διάπλουον, τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ τῆς τέχνης τῶν Καρχηδονίων, τὸ δὲ πλείστον διὰ τὴν τοῦ βουῦ χαλεπότητα, καὶ χαιμῶνα ἐξαίφνης γινόμενον, τινὰς τε τῶν τριήρων ἀπέβαλε, καὶ ταῖς λοιπαῖς μόλις εἰς τὸ Ῥήγιον ἀπεσώθη.

IX. Neque tamen ob eam cladem Romani mari abstinerunt ; sed Claudius naves refecit. Hanno causam rupti fœderis Romanis ascripturus, etiam captas triremes Claudio remisit, captivosque restituit, eumque ad pacem provocavit. Sed cum ille nullas condiciones admitteret, minatus est, se non passurum ut Romani vel manus in mari abluerent. Claudius vero freti natura considerata, captavit refluxum ejus et ventum simul ex Italia in Siliciani ferentes : itaque in insulam trajecit, prohibente nemine : et Mamertinis in portu inventis (nam Hanno cum cives suspectos haberet, arcem tuebatur) pro concione persuasit, ut Hannonem accerserent. Qui etsi descendere volebat, tamen veritus ne Mamertini de injuriis sibi factis conquerentes, non aliquid molirentur, in concionem venit : et multis verbis utrinque frustra factis, a quodam Romano comprehensus, in carcerem conjicitur, Mamertinis approbantibus. Sic ille tota Messana necessario relicta, a Carthaginiensibus multatus est : et una cum exercitu caduceator ad Romanos missus, per quem edicebant, ut Messanam relinquerent, et intra certum diem tota Sicilia excederent. Romanis vero non obtemperantibus, Italos, qui apud ipsos stipendia merebant, occiderunt : et Hierone adjuvante, impetu facto Messanam obsederunt : ac fretum custodierunt, ut neque milites neque frumentum ad eos importarentur. Quo consul jam appropinquans animadverso, ut milites ubique in portu per causam mercaturæ faciendæ versantes invenit, eos decepit, **384** ut quam minimo cum periculo fretum transiret : noctuque clam in Sicilia non procul a castris Hieronis apulit, eumque statim aggressus est, se improvisa impressione maximum illis terrorem illaturum ratus. Verum equites ejus succubuerunt, sed gravis armaturæ milites superiores evaserunt. Hieronum in montes, post Syracusas se contulit : quo Claudius amoto, Mamertinis sua præsentia recreatis, Carthaginienses jam destitutos invadit, impetu in eorum castra facto, quæ quodammodo peninsulæ instar erant, hinc mari, illinc profundis cincta paludibus. Angustissimæ autem fauces, qua solum patebat aditus, muro intercludebantur. Quo dum vi per multas ærumnas penetrare Romani student, telis profligati recedunt. Afros vero auctis animis, ex angustis faucibus eruptione facta, tanquam fugientes persecuturis, Romani conversi repulerunt, multis occisis, ut non amplius castris egredierentur, quamdiu Claudius Messanæ fuit. Qui cum eos vi elicere non auderet, ad Syracusas et Hieronem convertit animum, præsidio Messanæ relicto. Et ut ipse urbem oppugnabat, sic cives aliquando erumpebant, nunc his, nunc illis favente victoria. Et consul aliquando in angustias redactus, captus esset, nisi antequam circumveniretur, ad

A **Θ.** Οὐ μέντοι τῆς θαλάσσης οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τὴν ἤτταν ἀπέσχοντο· ἀλλ' ὁ μὲν Κλαύδιος τὰς ναῦς ἐπεσκεύαζεν. Ἄνων δὲ, τὴν αἰτίαν τῆς τῶν σπονδῶν διαλύσεως εἰς τοὺς Ῥωμαίους τρέφει βουλόμενος, καὶ τὰς ἀλούσας τριήρεις τῷ Κλαυδίῳ ἐπεμφε, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέδιδου, καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην προσκαλεῖτο αὐτόν. Ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἐδέξατο, ἤπλησέ μιν ἀπονιφάσασθαι τὰς χεῖράς ποτε ἐν τῇ θαλάσσῃ τοὺς Ῥωμαίους ἔδειαι. Ὁ Κλαύδιος δὲ, τὴν τοῦ πορθμοῦ φύσιν κατανοήσας, ἐτήρησε τὸν βουνὸν καὶ τὸν ἄνεμον ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Σικελίαν ἄμα φέροντας· καὶ οὕτω διέπλευσεν εἰς τὴν νῆσον, μηδενὸς ἐναντιωθέντος. Εὐρῶν οὖν ἐν τῷ λιμένι τοὺς Μαμερτίνοις (ὁ γὰρ Ἄνων, προὔποπτεῦσας αὐτοὺς, ἐν τῇ ἀκροπόλει καθῆστο, φυλάττων αὐτήν) ἐκκλησίαν συνήγαγε, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς ἔπεισε μεταπέμψασθαι τὸν Ἄνονα. Ὁ δὲ καταβῆναι οὐκ ἤθελε· φοβηθεὶς δὲ, μὴ οἱ Μαμερτίνοι ὡς ἀδικούντος αὐτοῦ νεωτερίσωσιν, ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ πολλῶν ὑπ' ἀμφοῖν μάτῃν λεχθέντων, συνήρπασί τις τῶν Ῥωμαίων αὐτόν, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ δεσμοτήριον, συνεπαινούτων τῶν Μαμερτίνων. Καὶ ὁ μὲν οὕτως δλην ἀνάγκη τὴν Μεσσηνὴν ἐξέλιπεν. Οἱ Καρχηδόνοι δὲ ἐκόλασαν μὲν τὸν Ἄνονα, κήρυκα δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπεμφαν, τὴν τε Μεσσηνὴν ἐκλεπεῖν κελεύοντες, καὶ ἐκ πάσης ἀπελθεῖν Σικελίας ἐν ἡμέρᾳ βῆτῃ· καὶ στρατιάν ἀπεστάλκασιν. Ὡς δ' οὐκ ἐπέθοντο οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς τε μισθοφοροῦντας παρ' αὐτοῖς ἐξ Ἰταλίας ἀπέκτειναν, καὶ τὴν Μεσσηνὴν προσέβαλον. Συνῆν δὲ καὶ ὁ Ἰέρων αὐτοῖς, καὶ τὴν πόλιν ἐπολιόρκουν, καὶ τὸν πορθμὸν ἐφύλασσον, ὡς μήτε στρατεύμα, μήτε οἶτος αὐτοῖς κομισθῆ. Ὁ μαθὼν ὁ ὑπατος ἦδη πλησιάζων, ὡς εὖρε συγνοῦς αὐτῶν πολλαχῆ κατὰ πρόφασιν ἐμπορίας ἐλλιμενίζοντας, ἐξηπάτησε σφᾶς ὅπως εἰδέθη τὸν πορθμὸν ἀσφαλίστατα· καὶ ἔλαθε νυκτὸς τῇ Σικελίᾳ προσορμισάμενος. Καὶ προσπλεύσας εὐπέρῳ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἰέρωνος, αὐτίκα συνέμιξε, νομίζων φοβερώτατος αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἄθροῦ φανήσεσθαι. Ἀντεπεξεληθόντων δ' αὐτῶν, τὸ μὲν Ῥωμαίων ἱππικὸν ἠλαττήθη, τὸ δ' ὀπλιτικὸν ὑπερίσχε. Καὶ ὁ Ἰέρων τότε μὲν εἰς τὰ ὄρη, ἐς δὲ τὰς Συρακούσας ὑστερον ἀπεχώρησεν. Ὁ οὖν Κλαύδιος, ἀποχωρήσας τοῦ Ἰέρωνος, καὶ τῶν Μαμερτινῶν διὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἀναθαρσησάντων, ἐπῆλθε τὰς Καρχηδονίους μονωθεῖσιν ἦδη· καὶ τῶ σφῶν προσέβαλε χαρακώματι, ὅντι οἶον ἐν χερρόνησῳ. Ἐνταῦθεν μὲν γὰρ ἡ θάλασσα τοῦτο συνείχεν, ἐντεῦθεν δ' ἢ ἢ τινὰ δυσδιάβατα· ἐπὶ δὲ τὸν ἀγχένα, δι' οὐκ ἐπὶ μόνου εἰσῆσαν, στενωπώτου τυγχάνοντος, (ἐπιπολήτο δὲ αἰετίζημα) βιαζόμενοι οὖν πρὸς ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, ἰταλιπώρησαν, καὶ βαλλόμενοι ἀνεχώρησαν. Οἱ δὲ Αἰθῶες θαρσήσαντες ἐπεξῆλθον· καὶ ὡς φεύγοντας ἐπιδιώκοντες, ἔξω προεληλύθασιν τῶν στενῶν. Κἀνταῦθα ἐπιστραφέντες οἱ Ῥωμαῖοι, αὐτοὺς ἐτρέφαντο, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν, ὥστε αὐτοὺς μηκέτι τοῦ στρα-

τραπεζοῦ προελθεῖν, παρ' ὅσον ἦν ἐν Μεσσηνίᾳ ὁ Κλαύδιος. Ὁ δὲ βιάσασθαι τὴν πρόδοον μὴ τολμῶν, πρὸς τὰς Συρακούσας καὶ τὸν Ἴέρωνα ἐτρέπετο, φυλακὴν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ καταλιπών. Καὶ προσέβαλέ τε αὐτὸς τῷ ἄστυ, κάκεινοι ποτὲ ἐπεξήσαν· καὶ ὁ τὲ μὲν ἐκράτου, ἐπὶ δ' ἐκρατοῦντο ἐκάτεροι. Καὶ ποτὲ ἐν χωρίῳ στενωπῷ ὁ ὑπατος γεγωνῶς, ἄλαυ ἄν, εἰ μὴ πρὸ τοῦ περισχεθῆναι ἐπεμψε πρὸς τὸν Ἴέρωνα, εἰς συμβάσεις δὴ τινὰς αὐτὸν προσκαλούμενος. Οὕτω, γὰρ ἐλθόντος τινός, πρὸς δὲν ἐμελλε συμβῆσθαι, διελέγετό τε αὐτῷ, καὶ ὑπαπῆει, μέχρις οὗ πρὸς τὸ ἀσπυρῶν ἀπεχώρησε. Τῆς δὲ πόλεως βραδίως ἀλῶναι μὴ δυναμένης, καὶ τῆς προσεδρίας ἀπόρου διὰ πάντων οὐσης σιάνων, καὶ διὰ νότου τῆς στρατιάς, ἀπάνεστη. Καὶ οἱ Συρακούσιοι εἶποντο, καὶ ἐς λόγους τοῖς σχετιανυμένοις ἦσαν. Καὶ ἐστειλάντο δὲν, εἰ καὶ ὁ Ἴέρων συμβῆναι ἠθέλησεν. Ὁ δὲ ὑπατος, φρουρὰν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ καταλιπών, ἀπέπλευσεν εἰς τὸ Ῥήγιον. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ, ἐπεὶ τὰ Τυρσηνικὰ καθίσταται, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀκριδῶς εἰρήνουν, τὰ δὲ τῶν Καρχηδονίων ἐπιπλέον συνίστατο, ἄμφω τοὺς ὑπάτους ἐς τὴν Σικελίαν ἐστρατεύσαι ἐκέλευσαν. Παραιωθέντες οὖν ὁ τε Μάξιμος Ὑαλέριος καὶ ὁ Ὑκτακίλιος Κράσσος, καὶ διὰ τῆς νήσου ἰμοῦ τὴν πορευόμενοι, καὶ διχῆ, πολλοὺς ὁμολογίᾳ παρεστῆσαντο. Ὁ δὲ τὰ πλείω ψείωντο, πρὸς τὰς Συρακούσας ὤρμησαν. Καὶ ὁ Ἴέρων φοβηθεὶς, διεκρηκεύσατο σφίσι τὰς πόλεις τε ἃς ἀφήρητο, ἀποδιδούς καὶ χρήματα ὑπισχυόμενος, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερῶν, καὶ ἔτυχεν ἐπὶ τούτοις σπονδῶν. Οἱ γὰρ ὑπατοὶ ῥῆον μετ' αὐτοῦ καταστρέψασθαι τοὺς Καρχηδόνιους ἐνόμισαν. Συμβάντες δ' αὐτῷ, πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις ὑπὸ Καρχηδονίων φρουρουμένης ἐτρέποντο. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἀπεκρούσθησαν, Ἐγεσταὶ δ' ἐκουσίαν ἔλαβον. Διὰ γὰρ τὴν πρὸς Ῥωμαίους οἰκειώσιν οἱ ἐν αὐτῇ, ἀπὸ τοῦ Ἀλυσίου λέγοντες γεγενῆσθαι, προσεχώρησαν αὐτοῖς τοὺς Καρχηδόνιους φονεύσαντες.

Κ. Καὶ οἱ μὲν ὑπατοὶ διὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὸ Ῥήγιον ἀπῆραν. Καρχηδόνιοι δὲ εἰς Σαρδῶν τὸ πλεῖον ἐνόμισαν τοῦ στρατοῦ, ἐν ἑκείθιν τῇ Ῥώμῃ ἐπίθωνται, καὶ ἡ τέλειον οὕτω τῆς Σικελίας ἐκστήσωσιν, ἢ διαπαραιωθέντας ἀσθενεστέρους ποιήσωσιν. Ἄλλ' οὐτε τοῦτου, οὐτε μὴν ἐκείνου ἐπέτυχον. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι τὴν τε οἰκειάν ἐφύλαττον, καὶ ἀξιόμαχον εἰς Σικελίαν δύναμιν ἐπεμψάν μετὰ Ποστουμίου Ἀλβίνου, καὶ μετὰ Αἰμιλίου Κυνίου. Ἐλθόντες δὲ εἰς Σικελίαν οἱ ὑπατοὶ, ἐπ' Ἀκράγαντα ὤρμησαν, πάνταυθα Ἀννίδαν τὸν Γίσκωνος ἐπολιόρχουν. Οἱ ἐν Καρχηδόνι πυθόμενοι, Ἄνωνα αὐτῷ σὺν πολλῇ χειρὶ συμμαχῆσονται ἐπεμψάν. Ὁ δὲ ἐς Ἠράκλειαν ἐλθὼν, οὐ πρόβω οὖσαν Ἀκράγαντος, ἐπολέμα. Καὶ μάχαι πλείους καὶ μεγάλας δ' ἐγίνοντο· καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὁ Ἄνων τοὺς ὑπάτους προύκαλεῖτο εἰς πόλεμον, εἰθ' ὕστερον ἐκείνους οἱ Ῥωμαῖοι προὐκέκληντο. Ἔως μὲν γὰρ ἀφθονὸν εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι τροφήν, οὐκ ἐτόλμων μαχέσασθαι, τῷ κλήθει ἐλαττονούμενοι, λιμῶν δὲ τὴν πόλιν ἀιρήσιν ἤλαττον. Ἐπεὶ δὲ σίτου ἐσπίνιζον, αὐτοὶ μὲν ἀποκινδυνεύσειν προεθυμοῦντο. Ὁ δὲ Ἄνων ὤκει, ὑποπεύσας διὰ τὴν προθυμίαν ἐνεδρευθήσεσθαι. Διὸ οἱ τε ἄλλοι τὰ τῶν Ῥωμαίων θεραπεύειν ἤξιον ὡς ἀκρὴν νενικηκότων, καὶ ὁ Ἴέρων ἀπροθύμως

Hieronem de pacis conditionibus legatum misisset. Nam cum quidam venisset, cum quo de pace tractaret, inter colloquendum paulatim recessit, donec in tutam pervenit. Et quia urbs facile capi non poterat, et obsidio cum ob penuriam commeatu, tum propter luem in exercitu grassantem, facultatem non habebat, recessit Syracusani autem sequentes, cum dispersis colloquebantur: ac pacem fecissent, si etiam Hieron consentire voluisset. Consul praesidio Messanae relicto, Rhegium trajecit. Romani Hetruriae rebus compositis, atque Italia plane pacata, Carthaginiensium autem viribus crescentibus, utrumque consulum in Siciliam ire iusserunt. Igitur Valerius Maximus et Octacilius Crassus, tam seorsim quam una insulam peragrantes, multos in deditionem acceperunt: ac locis plerisque adjunctis, Syracusas contenderunt. Quorum successibus **385** Hieron territus, redditus urbibus quas eis ademerat, promissaque pecunia, et captivis dimissis, pacem petiit, atque impetravit: quod consules, ejus opibus adjunctis, Carthaginienses a se facilius debellari posse rebantur. Pactis firmatis, ad alias urbes, in quibus Punica praesidia erant, conversi, aequae ceteris repulsi, Segestam ultro se dedentem acceperunt. Cives enim ob necessitudinem sibi cum Romanis intercedentem (nam suum quoque ortum ad Aeneam auctorem referebant) Carthaginiensibus cæsis, illorum fidei se commiserunt.

X. Consulibus ob hibernum tempus Rhegium reversis, Carthaginienses majorem copiarum partem in Sardiniam transtulerunt, ut inde Romanos aggredierentur: atque aut penitus Sicilia pellerent, aut si trajecissent, vires eorum carperent. Sed neutrum eis successit, Romanis et sua tuentibus, et Siciliam cum justis copiis, Posthumii Albini et Q. Aemilii ductu atque auspiciis, defendentibus. Qui cum in insulam venissent, Hannibalem Gisco nis filium Agrigenti obsederunt. Quo Carthagine audito, Hanno cum magna manu auxilio missus, Heracleæ, quæ parum Agrigento distat, bellum gessit: ac multa magnaque prælia sunt commissa, primum Hannone consulibus, deinde consulibus Hannonem provocantibus. Nam dum Romani copiarum cibariarum habebant, numero militum inferiores, pugnam detrectabant, se fame urbem expugnatos sperantes: cum vero frumento deficerent, ad decertandum alacres facti sunt. Hanno vero pugnandi copiam eis facere noluit, veritus ne alacritate illa in insidias pelliceretur. Unde factum est, ut et alii Romanis tanquam victoribus starent: et Hieron ante segniter auxiliari solitus, tum frumentum submitteret, unde Romani animos acceperunt. Hanno quoque pugnam committere insti-

teit, etiam Annibalem eruptione facta Romanos a tergo cæsurum sperans. Quo consules animadverso cum quiescerent, et Hanno per contemptum usque ad vallum accessisset, aliquot miserunt, qui ei a tergo insidiarentur. Illoque sub vesperam secure et contemptim **386** exercitum reducete, Romani tam ex vaño, quam ex insidiis eum aggressi, multam et hominum et elephantorum cædem ediderunt. Interea Annibal Romanorum castra adortus est, sed repulsus a custodibus. Hanno castris desertis Heracleam confugit. Annibal noctu Agrigento profugiendi capto consilio, ipse quidem clam evasit: cæteri autem deprehensi, partim a Romanis, multi ab Agrigentinis sunt occisi: qui tamen ea re veniam non impetrarunt, sed opibus direptis omnes vanierunt. Consules Messanam in hiberna concesserunt. Carthaginienses Hannoni irati, Amilcarem Barchinum successorem dederunt, imperatorem, Annibale filio excepto, inter suos præstantissimum: qui cum Siciliam ipse lueretur, Annibalem classi præfectum in Italiam, oræ maritimæ infestandæ causa misit, ut consules ad se retraheret. Sed sefellit eum opinio. Nam præsidiis ubique in mari collocatis, in Siciliam profecti, nihil memorabile gesserunt. Amilcar vero, metuens ne Galli milites, ob stipendia non integra munerata indignantes, cum Romanis se conjungerent, ad quamdam Romanam urbem per proditorem scilicet occupandam et diripiendam eos misit: subornatis transfugis, qui consulibus Gallorum adventum nuntiarent. Ita illi omnes insidiis excepti perierunt: sed et Romanorum multi occubuerunt. Consulibus domum reversis; Amilcar etiam Italiæ oram classe vastavit; et quasdam Siciliæ urbes subegit. Quo Romani audito, classem instruxerunt, cui consulum alter Cneius Duillius est præfectus, collega ejus Cneius Cornelius in Siciliam missus: qui cum bello terrestri, quod mandatum ei fuerat, neglecto, navibus quas habebat, Liparæ, spe proditiois dolo Carthaginensium facta, appulisset, a Bode Annibalis legato est circumventus. Cum autem ad defensionem se pararet, ille Romanorum audaciam veritus, eos ad pacis condiciones provocavit. Cumque consuli et tribunis militum persuasisset, ut ipsius trirrem conscenderent, quo eum præfecto classis colloquerentur, eos Carthaginem misit, cæteros non repugnantes cepit.

387. XI. Annibal deinde Italiam vastavit: Amilcar Segestam petiit, ubi maxima pars Romani pedilatus erat: et C. Cæcilio tribuno militum opem illis ferre volenti, per insidias multos milites occidit. His Romani cogitis, præfectum urbis statim

αὐτοῖς συναίρημενος πρότερον, τότε σφον αὐτοῖς ἐπεμψεν, ὡς τε καὶ τοὺς ὑπάτους ἀναθαρσῆσαι. Ἄνων δὲ ἐπεχείρησε μάχην συνάψαι, ἑλπίσας, καὶ τὸν Ἄννιβαν ἐκ τοῦ τείχους κατὰ νότου τοῖς Ῥωμαίοις προσπεισεῖσθαι. Ὁ μαθόντες οἱ ὑπατοί, ἡσύχαζον, ὡς τε τὸν Ἄνωννα καταφρονήσαντα τῷ ταφρέματι προσελθεῖν. Ἐπεμψαν δὲ τινὰς κατόπιν αὐτοῦ ἐνεδρεύσοντας. Ἐκείνου δὲ πρὸς ἐσπέραν ἀδαῶς καὶ καταφρονητικῶς ἐπανάγοντος, ἐκ τε τῆς ἐνέδρας καὶ τοῦ χαρακώματος αὐτῷ οἱ Ῥωμαῖοι συνέμειξαν, καὶ φόνον πολλὸν καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐλεφάντων εἰργάσαντο. Ὁ δ' Ἄννιβας ἐν τούτῳ ταῖς σκηναῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπελθὼν, ἐξεκρούσθη ὑπὸ τῶν φυλαττόντων αὐτάς. Ὁ δ' Ἄνων εἰς τὴν Ἡράκλειαν κατέφυγε, τὸ στρατόπεδον ἐκλιπὼν, καὶ ὁ Ἄννιβας νυκτὸς ἐκδράναι τοῦ Ἀκράγαντος βουλευσάμενος, αὐτὸς μὲν ἔλαθεν· οἱ δ' ἄλλοι γνωσθέντες, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, συχνοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀκραγαντινῶν ἐκτάνθησαν. Οὐ μένοι συγγνώμης ἔτυχον οἱ Ἀκραγαντινοί, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα σφῶν διηρηπάσθησαν, καὶ αὐτοὶ ἐπράθησαν ἄπαντες. Καὶ οἱ μὲν ὑπατοὶ πρὸς τὴν Μεσήνην διὰ τῶν χειμῶνα ἀνεχώρησαν. Ἐρχίζοντο δ' οἱ Καρχηδόνιοι κατὰ Ἄνωνος, καὶ Ἀμίλικαν ἀντ' αὐτοῦ τὴν Βαρχιδὴν ἀπέστειλαν, ἄνδρα τῶν ἰομοφύλων, πλὴν τοῦ Ἄννιβα τοῦ υἱοῦ, ἐν στρατηγίᾳ κρείττονα· καὶ αὐτὸς μὲν τὴν Σικελίαν ἐφύλαττεν· Ἄννιβαν δὲ ναυαρχοῦντα ἐς Ἰταλίαν ἐπεμψε, τὰ παράλια αὐτῆς κακουργήσοντα, ἵνα τοὺς ὑπάτους πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσῃται. Ἄλλ' οὐκ ἔτυχε τοῦ σκοποῦ. Καταστήσαντες γὰρ ἐκεῖνοι φρουρὰς ἐκασταχθεῖ τῆς παραλλίας, εἰς Σικελίαν ἦλθον, οὐδὲν δὲ μνήμης ἔπραξαν ἄξιον. Ὁ δὲ Ἀμίλικας τοὺς Γαλάτας τοὺς μισθοφόρους, ὅτι μὴ ἐντελεῖ δέδωκεν αὐτοῖς τὸν μισθὸν, ἀγανακτήσαντας, φοβηθεὶς μὴ προσχωρήσῃσι τοῖς Ῥωμαίοις, διέφθειρε, πέμψας αὐτοὺς εἰς τινα τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους πόλιν παραληψομένους αὐτὴν, ὡς τάχα προδιδόμενην, καὶ διαρπάσαι αὐτὴν ἐπιτρέψας. Στεφίαις δὲ πρὸς τοὺς ὑπάτους ψευδαυτομόλους, τὴν τῶν Γαλατῶν προμηθύοντας ἔλευσιν· ὅθεν οἱ Γαλάται μὲν πάντες ἐνεδρευθέντες ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπέθανον. Ἀπελθόντων δὲ τῶν ὑπᾶτων οἰκαδὲ, ὁ Ἀμίλικας καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐκέρθει, προσπλέων, καὶ ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλεις τινὰς ὑπηγάγετο. Πυθόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, ναυτικὸν συνεστήσαντο, καὶ Γάτον αὐτῷ Δουλίῳ τὸν ἕτερον τῶν ὑπᾶτων ἐπέστειλαν, τὸν δὲ τούτου συνάρχοντα Κορήλιον· Γάτον εἰς Σικελίαν ἐπεμψαν, ὃς κατὰ γῆν πολέμου ὄν ἐκεκλήρωτο ἀμείψας, ταῖς προσούσαις αὐτῷ ναυσὶν ἐς Λιπάραν ἔβλευσεν, ὡς προδιδόμενην αὐτῷ, τούτο δ' ἐκ δόλου τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο. Ὡς οὖν ἐς τὴν Λιπάραν καθωρμίσατο, Βόδης αὐτὸν ὁ τοῦ Ἄννιβου περιεστολίσσευ ὑποστράτηγος. Παρασκευαζομένου δὲ τοῦ Γάτου πρὸς ἄμυναν, δεισας ἐκείνος τὴν ἀπόνοιαν αὐτῶν, προεκαλέσατο αὐτοὺς εἰς σπονδὰς· καὶ πέσας ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ τριήρη τὸν τε ὑπάτον καὶ τοὺς χιλιάρχους, ὡς τῷ ναύαρχῳ ἐνευξομένους. Καὶ τούτους μὲν εἰς Καρχηδόνα ἀπέπεμψαν, τοὺς δὲ λοιποὺς οὐδὲ ἀραμένους τὰ ὄπλα εἶλον.

387. XI. Annibal deinde Italiam vastavit: Amilcar Segestam petiit, ubi maxima pars Romani pedilatus erat: et C. Cæcilio tribuno militum opem illis ferre volenti, per insidias multos milites occidit. His Romani cogitis, præfectum urbis statim

ΙΑ'. Εἶτα Ἄννιβας μὲν τὴν Ἰταλίαν ἐκέρθει, Ἀμίλικας δὲ εἰς Ἐγέστην ἰσθράτευσεν, ἐν ἣ τὸ πλεῖστον τοῦ πεζοῦ τοῖς Ῥωμαίοις ἦν, οἱ ἐπιχειρῆσαι Γάτον Καίχιλιον χιλιάρχον ἐβελήσαντα λοχήσας, πολλοὺς ἐφόνευσεν τῶν αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ μαθόν

τας οι εν τη Ρώμη, τὸν μὲν ἀστυνόμεον εὐθύς ἐξεπέμφαν, καὶ τὸν Δουλίον ἐπέστειψαν. Ὁ δὲ ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθὼν, καὶ καταμαθὼν τὰς ναῦς τῶν Καρχηδονίων τῇ μὲν παχύτητι καὶ τῷ μεγέθει τῶν σφῶν ἐλαττωμένας, τῷ τάχει δὲ τῆς εἰρσείας καὶ τῇ ποιικιλίᾳ τοῦ πλοῦ προεχούσας, μηχανὰς ἐπὶ τῶν τριήρων, ἀγκύρας τε καὶ χεῖρας περικόντους σιδηρὰς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατέσκευασαν, ὅπως ταῖς πολεμιαῖς ναυσὶν ἐπιβριπτοῦντες αὐτὰ συνάπτοιτο σφίσι, καὶ μεταβαίνοντες εἰς αὐτάς, εἰς χεῖρας ἴσταν τοῖς Καρχηδόνιοις, καὶ ὡς ἐν περὶ μάχῃ τούτοις; σὺρβήγνυνται. Συμμιξαντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι ταῖς τῶν Ῥωμαίων ναυσὶ, περιέπλεον σφᾶς, συντόνῳ χρώμενοι εἰρσεία, καὶ ἐκ τοῦ αἰφνιδίου προσέβαλλον. Χρόνον μὲν οὖν τινα ἰσπαλῆς ἡ ναυμαχία ἐγένετο. Εἶθ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι γεγονότες, πολλοὺς μὲν κατέδυσαν, συνίσχον δὲ καὶ πολλοὺς. Ὁ δ' Ἀννίβας ἐπὶ ἐπιτήρως ναυμαχῶν, σοσχηθείσης τῆς αὐτοῦ νηὸς; τρήρει τινὶ, μὴ ἀλῶ φοβηθεῖς, τὴν ἐπιτήρησιν τε ἀγκατέλιπε, καὶ μεταβάς εἰς ἕτεραν δέφυγε. Τῆς μὲν οὖν ναυμαχίας τοῦτο τέλος ἐγένετο, καὶ λάφυρα πολλὰ ἐλήφθη. Τὸν δ' Ἀννίβαν οἱ Καρχηδόνιοι διὰ τὴν ἤτταν ἀπέκτειναν ἂν, εἰ μὴ εὐθύς ἐπηρώτησε σφᾶς, ὡς ἀκεραίων ἔτι τῶν πραγμάτων ὄντων, εἰ ναυμαχῆσαι καλεούσιν, εἰ μὴ; Συνθεμένῳ γὰρ αὐτῶν ναυμαχῆσαι, ὡς τῷ ναυτικῷ πρόχειν ἐπαρομένῳ, ὑπέλειπεν, ὅτι, *οὐδὲν ἄρα ἠδίκηκα, ὅτι ταῦτά ἄμῃν ἐλλείσας συνέβαλον τῆς γὰρ γλώμης, ἀλλ' οὐ τῆς τύχης ἐστὺν ἄριστος κύριος.* Καὶ ἡ μὲν ἐσώθη, τὴν δὲ ἡγεμονίαν ἀφῆρηθῆ. Δουλίος δὲ τὸ πᾶν προσλαβὼν, τοὺς τε Ἑγεσταίους ἐβρύσατο, μὴδ' εἰς χεῖρας αὐτῶν τοῦ Ἀρβλα ἐλθεῖν ὑπομείναντος, καὶ τὰ φίλια τὰ ἄλλα ἰδεοκώσατο, καὶ εἰς τὴν Ρώμην τοῦ ἔθρους παρελθόντος ἀνεκομίσθη. Ἀπάραντος δ' αὐτοῦ, ὁ Ἀμιλικὸς τὸ τε Δρέπανον κεκλημένον (ἔστι δὲ λιμὴν ἐπίκαιρος) ἐκράτυνατο, καὶ ἐκ αὐτῶν πλείστου κατέθετο ἔξια, καὶ τοὺς Ἑρμηκίους ἀπαντας μετανέστησε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν κατέσκαψεν, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι καρτερὰν αὐτὴν οὖσαν καταλαθόντες, ἐρμηκίτηρον τοῦ πολέμου ποιήσωσιν; καὶ πόλεις εἰς εἰς τὰς μὲν βία, τὰς δὲ προδοσίᾳ. Καὶ εἰ μὴ Γάιος Φλώρος αὐτὸν ἐπέσχεεν, ἐκεῖ χειμάσας, τὴν Σικελίαν ἂν κατεστρέφατο ἔπασαν. Λούκιος δὲ Σκιπίων ὁ συνάρχων αὐτοῦ, ἐπὶ Σαρδῶν καὶ ἐπὶ Κύρνον ἐστράτευσε (καίενται δὲ ἐν τῷ Τυρρητικῷ πελάγει, ὄλιγον ἀλλήλων ἀπέχουσαι, ὡς μίαν αὐτὰς πόρρωθεν εἶναι δοκίμην) καὶ προτέρῳ τῇ Κύρνον προσβαλὼν, τὴν μὲν Ὀδαλερίαν τὴν κρατίστην αὐτῆς πόλιν βία εἰλεν, ἀπόνως δὲ τὰ λοιπὰ ἐχειρώσατο. Ἐς δὲ τὴν Σαρδῶν πόλιν, κατεῖδε τι ναυτικὸν Καρχηδόνιον, καὶ ἐπ' αὐτὸ ἐστράτευτο, καὶ οἱ μὲν ἐφυγον πρὶν ἡ συμμίξαι. Αὐτὸς δ' ἐπὶ πόλιν Ὀλιβίαν ἤλθεν. Ἐνθα τῶν Καρχηδονίων ὑστὲρ τῶν νεῶν ἐπιφανέντων φοβηθεὶς (οὐδὲ γὰρ ἴχε τὸ πᾶν ἀξιόμαχον) ἐπ' οἴκου ἀπήρην. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ ἄλλοι τε τῶν ἀδόντων, καὶ ἐν τῷ ἔσται δουλεύοντων, καὶ οἱ Σαρμῆται (συχνολὸι γὰρ πρὸς τὴν τοῦ ναυτικοῦ παρασκευὴν ἀφικόντες) συνέθεντο τῇ Ρώμῃ ἐπιβουλεύσαι. Μα-

ablegarunt, et Duillium maturare jusserunt. *Quod cum in Siciliam venisset, navesque Carthaginiensium crassitudine et magnitudine Romanis inferiores, sed celeritate remigii, et navigandi varietate superiores esse vidisset: machinas quasdam, ancoras, manus ferreas longis contis praefixas, aliaque ejus generis fabricavit, quibus hostiles naves attraherentur: ac transitu in illas facto, sui cum Carthaginiensibus, veluti in terrestri pugna, cominus dimicarent.* Carthaginienses cum Romanas naves crebra remigatione circumdatas, subito invarissent, aliquandiu aequo marie certatum est: deinde vero Romani superiores facti, multos demerserunt, multos ceperunt. Annibal septiremi, in qua pugnat, cum triremi commissa, veritus ne caperetur, in aliam navim saltu facto, evasit. *Hoc navalis praelii exitu Romani multis spoliis aucti sunt. Carthaginienses vero Annibalem ob acceptam cladem occiderunt, nisi eos statim, veluti rebus adhuc integris, percontatus esset: Utrum navali praelio decertare juberent, necne. Cum assensi essent, ut qui classibus gloriarentur, subjecit, Nullum suum peccatum esse, qui eadem spe, qua ipsi, pugnam iniisset. Consilium enim in qua potestate, eventum penes fortunam fuisse.* Sic illi vita concessa est, imperium abrogatum. Dallius peditatu sibi adjuncto, Segestanos liberavit, Amilcare nec ad manus venire auso: et sociis civitatibus firmatis, elapsa aetate Romam rediit. Post ejus abitum Amilcar Drepanum (est autem portus opportunus) munit, eoque res maximi pretii contulit: et Erycinis omnibus expulsis, atque urbe eversa, ne locus munitissimus Romanis ad bellum gerendum usque esset, urbes alias vi, alias proditione cepit: ac nisi a C. Floro, qui ibi hibernabat, coercitus fuisset, totam Siciliam subegisset. L. Scipio ejus collega exercitum in Sardiniam et Corsicam ~~duxit~~ duxit, insulas in Tyrrhenomari sitas, tam exiguo intervallo separatas, ut ex longinquo pro una habeantur. Ac primum Corsicæ principe urbe Valeria vi capta, reliquis citra laborem est potitus. In Sardiniam navigaturus, cum classem Carthaginiensem conspexisset, in eam impetum fecit. Sed cum illa, priusquam ad manus veniretur, fugisset, Olbiam urbem invasit. Ubi navium Carthaginiensium conspectu territus (nec enim a peditatu satis ad pugnam paratus erat), domum versus iter intendit. Eo tempore cum alii captivi, tum Samnites, quorum complures ad nave instructionem venerant, Romæ insidiari deceverunt. Quo Erius Potilius auxiliorum dux cognito, se eis assentiri simulavit, ut omnia eorum consilia cognosceret. Quia vero illa deferre non poterat, a Samnitibus undique circumdatus, eis persuasit, ut cum senatus haberetur, in foro congressi, vociferarentur, in demetiendo frumento fraudem sibi esse factam. Quod cum illi lesissent accersitus, ut tumultus auctor, insidias expressit: ac tum quidem seditione sopita, illi sunt dimissam. Noctu vero, cum quique domini servos suos com-

prehendissent, omnis conjuratio dissipata est. Sequenti ætate Romani et Carthaginienses simul et in Sicilia et in Sardinia bellum gesserunt. Deinde cum Attilias Latinus in Siciliam venisset, atque Multistratum urbem a Floro obsessam invenisset: copiis illius usus, cum mœnia oppugnaret, oppidani principio cum Carthaginensibus ei fortiter restiterunt. Sed uxoribus et liberis lamentantibus, ommissa defensione, Carthaginensibus noctu digressis, primo diluculo portas ultra aperuerunt. Verum Romani ingressi, nemini pepercuerunt: donec Attilius prænuntiari jussit, prædam et homines ejus fore qui cepisset. Tum demum reliquis captis, urbem directam incenderunt.

Καὶ μετὰ τοῦτ' Ἀττίλιος Λατίνος ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθὼν, καὶ Μουτίστρατον πόλιν ὑπὸ τοῦ Φιλύρου πόλιουρκουμένην εὐρῶν, τῇ παρασκευῇ ἐκείνου ἐχρήσατο. Καὶ προσβολὰς περὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ ποιοῦμένου, πρῶτον μὲν οἱ ἐπιχώριοι μετὰ τῶν Καρχηδονίων ἡμίοντο κραταιῶς. Τῶν δὲ γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν ἐς δάκρυα καὶ ἐς σιμωγὰς προαχθέντων, οὐκ ἀντέσχον. Ὑπεξεληθόντων δὲ νυκτὸς τῶν Καρχηδονίων, ἅμα τῇ ἑρ τὰς πύλας ἐθέλονται οἱ ἐπιχώριοι ἀνεπέτασαν. Εἰσελθόντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πάντα ἐφόνεον· ἕως ἐκέρυξεν ὁ Ἀττίλιος, τὴν λοιπὴν τε λείαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαβόντος εἶναι. Ἐκτοτε γὰρ τοὺς λοιποὺς τε ἐξώγρησαν, καὶ τὴν πόλιν προδιάρπασαντες κατέκρησαν.

XII. Inde Camarinam incircumspecte aggressi, atque in loca insidiis occupata delapsi, omnes perierunt, nisi M. Calphurnius, tribunus militum, calamitatem eam arte correxisset. Nam cum ex omnibus unum tumulum ob præcipitium non occupatum vidisset, ccc 389 a consule milites petiit: quos cum propere illo adduxisset, ut hostibus in se conversis, cæteri effugerent, non deceptus est. Nam hostes eorum impetu perculsi, consule cum suis ut jam captis relictis, contra Calphurnium concurrerunt: et atroci pugna commissa, multi etiam ex illis, sed illi omnes perierunt, præter unum Calphurnium: qui cum præ vulneribus instar mortui inter cadavera jacuisset, vivens repperit, evasit incolumis. Interea vero dum ccc pugnant, etiam consul Attilius, evitato periculo, Camarina et aliis urbibus partim vi, partim ditione subactis, ad Liparam proficiscitur: quam cum Hamilear clam noctu occupasset, subita eruptione facta, multos cæcidit. Caius vero Sulpitius non modo Sardinia: pleraque loca infestavit: sed successibus elatus, etiam contra Libyam iter intendit. Ac Carthaginenses cum Annibale solverunt, patriæ ineluentes: sed vento adverso repulsi, ambo recesserunt. Deinde Attilius Annibalem per subornatos transfugas, tanquam denuo in Africam navigaturus, deceptit. Cum igitur celeriter e portu solvisset, Sulpitius contra eum invectus, plerasque naves ejus, præ caligine diu ignorantes quid rei esset, ac turbatas, demersit: reliquæ ad terram profugerunt, atque inanes captæ sunt. Nam Annibal cum portum non tutum esse videret, iis relictis, in urbem Sulcos se contulit: ibique orta contra cum seditione Carthaginensium, cum solus ad eos prodississet, periit. Ex eo tempore Romani securius agros populantes, ab Hannone victi sunt. Hæc eo anno gesta sunt: et continenter lapides de cælo simul plures, grandinis instar, Romæ deciderunt.

Ὅων δὲ τοῦτο Ἐρίος Ποτλίος, ὁ τῆς βοήθειας ἀρχῶν προσεποίησατο συμφρονεῖν αὐτοῖς, ἵνα ἀκριβῶς πᾶν τὸ δεδομένον αὐτοῖς, καὶ ἐπεὶ μὴ οἶδ' ὅς τε ἦν καταμηνῦσαι τὸ βούλευμα (πάντες γὰρ περὶ αὐτὸν ἦσαν οἱ Σμυνίται) ἐπεισεν αὐτοὺς βουλῆς ἀγομένης εἰς τὴν ἀγορὰν ἀθροισθῆναι, καὶ καταβοῆσαι αὐτοῦ, ὡς περὶ τὸν σίτον ἀδικουμένους, ὄνπερ ἐλάμβανον. Τῶν δὲ τοῦτο ποιησάντων, μεταπεμφθεὶς, ὡς αἴτιος τοῦ θορύβου, ἐξέφηγεν αὐτοῖς τὴν ἐπιβουλὴν. Καὶ τότε μὲν ἠσυχάσαντας ἀπέπεμψαν. Νυκτὸς δὲ συνέλαβον ἕκαστος τινὰς ἐχόντων δούλους ἐξ αὐτῶν, καὶ οὕτως ἡ πᾶσα διελύθη συνωμοσία. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ θέρει ἔν τε τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Σαρδίᾳ ἅμα ἐπολέμησαν οἱ Ῥωμαῖοι τε καὶ οἱ Καρχηδόνιοι.

ἐλθὼν, καὶ Μουτίστρατον πόλιν ὑπὸ τοῦ Φιλύρου πόλιουρκουμένην εὐρῶν, τῇ παρασκευῇ ἐκείνου ἐχρήσατο. Καὶ προσβολὰς περὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ ποιοῦμένου, πρῶτον μὲν οἱ ἐπιχώριοι μετὰ τῶν Καρχηδονίων ἡμίοντο κραταιῶς. Τῶν δὲ γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν ἐς δάκρυα καὶ ἐς σιμωγὰς προαχθέντων, οὐκ ἀντέσχον. Ὑπεξεληθόντων δὲ νυκτὸς τῶν Καρχηδονίων, ἅμα τῇ ἑρ τὰς πύλας ἐθέλονται οἱ ἐπιχώριοι ἀνεπέτασαν. Εἰσελθόντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πάντα ἐφόνεον· ἕως ἐκέρυξεν ὁ Ἀττίλιος, τὴν λοιπὴν τε λείαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαβόντος εἶναι. Ἐκτοτε γὰρ τοὺς λοιποὺς τε ἐξώγρησαν, καὶ τὴν πόλιν προδιάρπασαντες κατέκρησαν.

IB' Ἐκείθεν δ' ἐπὶ Καμερίναν ἀπερισκέπτως γινόμενοι ἐς χωρία προελοχισμένα ἐνέπεσον· καὶ πανουθὶ ἂν ἐφθάρησαν, εἰ μὴ Μάρκος Καλπούρνιος χιλιαρχῶν σοφίᾳ μετήλαθε τὸ δυστύχημα. Ἰδὼν γάρ τινα τῶν περὶ εἰς λόφων μόνον ὑπὸ τοῦ κρηνώδους μὴ προκατεληγμένον, ἐπὶ τὰς τριακοσίους παρὰ τοῦ ὑπάτου ἦτήσατο, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐπ' ἐκεῖνον ὤρμησεν, ἵν' οἱ πόλεμοι πρὸς αὐτοὺς τράπωνται, κλντεῦθεν οἱ λοιποὶ διαφύγασιν· καὶ ἔσχεν οὕτως. Ὡς γὰρ τὴν ὄρμην αὐτῶν εἶδον οἱ ἐναντιοί, ἐκπλαγέντες, τὸν μὲν ὑπατον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς ἤδη ἐαλωκότας, κατέλιπον, ἐπὶ δὲ τὴν Καλπούρνιον συνέδραμον. Καὶ μάχης ἰσχυρᾶς γεγονυίας, πολλοὶ μὲν κἀκείνων, πάντες δ' οἱ τριακόσιοι ἐπεσον· μόνος δὲ περισέσωστο ὁ Καλπούρνιος, τρωθεὶς μὲν λαθὼν δ' ἐν τοῖς νεκροῖς κείμενος ὑπὸ τῶν τραυματίων, ὡς τεθνηκώς, ἔνθα ζῶνς εὐρεθεὶς ἐσώθη. Ἐν ᾧ δ' οἱ τριακόσιοι ἐμάχοντο, ὁ ὑπατος ἀπεχώρησε. Διάφυγών δ' οὕτως, τὴν τε Καμαρίναν καὶ ἄλλας πόλεις τὰς μὲν βίᾳ, τὰς δὲ καὶ ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν Λιπάραν ὤρμησεν ὁ Ἀττίλιος. Νυκτὸς δὲ λαθὼν προκατέσχευ αὐτὴν ὁ Ἀμίλκας· καὶ ἐπεξεληθὼν αἰφνιδίως, πολλοὺς διεφθείρε. Γάτος δὲ Σουλπίκιος τῆς τε Σαρδοῦς τὰ πλεῖστα κατέδραμε, καὶ ὑπερφρονήσας ἐκ τούτου, ὤρμησεν ἐπὶ τὴν Λιβύην. Καὶ ἀπήραν μὲν καὶ οἱ Καρχηδόνιοι σὺν τῷ Ἀννίβῳ, περὶ τοῖς οἰκοὶ δεδότες. Ἀντιπνεύσαντος δὲ πνεύματος σφίσι, ἄμψω ὑπεχώρησαν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἔσφηλε διὰ τινῶν ψευδαυτομόλων τὸν Ἀννίβαν ὁ Ἀττίλιος, ὡς ἐς τὴν Λιβύην αἰθὶς πλευσόμενος. Σπουδῇ τε σὺν αὐτῷ ἐξαναχθέντι ἐπιπλεύσας ὁ Σουλπίκιος, τὰς μὲν πλείους τῶν νεῶν ἀγνοούσας ὑπὸ ὀμίχλης ἐπὶ πάλυ τὸ γινόμενον, καὶ ταρρατομένας κατέδυσσε· τὰς δὲ λοιπὰς καταφυγούσας ἐς τὴν γῆν κενὰς εἶλεν. Ὁ γὰρ Ἀννίβας, ὡς ἄσφαλλῆ τὸν λιμένα ὄρων, καταλειπὼν αὐτὰς ἀνεχώρησεν εἰς πόλιν Σουλκούς. Ἐνθα στασιασάντων πρὸς αὐτὸν Καρχηδονίων, προῆλ-

ὅτε ἐς αὐτοὺς μόνος, καὶ ἀπώλετο. Ἀδεϊστερον δ' ἄνθρωπος ἐκ τούτου τὴν χώραν κατατρέχοντας οἱ Ῥωμαῖοι, ἠτήθησαν ὑπὸ Ἄννωνος. Ταῦτα ἐν τῷ ἔτει τούτῳ ἐγένετο. Καὶ συνελθὼς λίθοι ἐξ οὐρανοῦ ἐς τὴν Ῥώμην ἅμα πολλοί, ὡς καὶ χαλὰζή τοικένοι, ἔπεσον. Καὶ ἐς τὸ Ἀλθανὸν καὶ ἄλλοι λίθοι ὁμοίως συνελθὼν κατενεχθῆναι. Οἱ δ' ὑπατοὶ, ἐπὶ Σικελίαν ἐλθόντες, ἐπὶ Λιπάραν ἐστράτευσαν. Ἐπεὶ δ' ὑπὸ τὴν ἄκραν τὴν Τυνδαρίδα καλουμένην ναυλοχοῦντας ἦσθοντο τοὺς Καρχηδόνιους, διχῆ τὸν πλοῦν ἐποιούνο. Καὶ θατέρου τῶν ὑπάτων τῷ ἡμίσει τοῦ ναυτικοῦ τὸ ἀκρωτήριον περιβαλόντες, νομισαὶ ὁ Ἀμύκας μόνους εἶναι, ἐξανήχθη. Ὡς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπεγέροντο, πρὸς φυγὴν ἐχώρησε, καὶ τοῦ ναυτικοῦ πλείστον ἀπέβαλεν. Ἐπαρθέντες δ' οἱ Ῥωμαῖοι, Σικελίαν μὲν, ὡς ἔδη σφετέραν οὖσαν, κατέλιπον, τῇ δὲ Λιβύῃ τῇ τε Καρχηδόνι ἐπιχειρήσαι ἐτόμησαν. Ἦγούνο δὲ αὐτῶν ὁ τῆς Ῥηγούλος ὁ Μάρκος, καὶ Λούκιος Μάλιος, ἐξ ἀρετῆς προκριθέντες. Καὶ οἱ μὲν, εἰς τὴν Σικελίαν πλεύσαντες, τὰ ἐκείσε καθίστων, καὶ τὸν ἐς τὴν Λιβύην ἡγέρπειζον πλοῦν. Καρχηδόνιοι δὲ οὐκ ἀνέμεναν αὐτοὺς ἐπιπλεῦσαι σφίσι, ἀλλὰ παρασκευασάμενοι πρὸς Σικελίαν ἠπειχθησαν, καὶ παρὰ τῇ Ἡρακλειώτιδι ἐς χεῖρας ἀλλήλοις ἦλθον. Ἰσορρόπου δὲ τῆς ναυμαχίας ἐπὶ πολλὴ γινομένη, τέλος ὑπέρεσχον Ῥωμαῖοι. Ἀμίλκας δὲ ἀντιστήναι αὐτοῖς οὐκέτι ἐτόλμα. Ἄνωνα δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐπεμφεν, ὡς ὑπὲρ εἰρήνης, βουλόμενος τὸν καιρὸν τριβειν (ἤλπιζε γὰρ στρατεύματι οἱ πεμφοθήσασθαι οὐκ ὅθεν), Ἄννων δὲ βοῶντων τινοῦν συλλαβεῖν αὐτὸν, ὅτι καὶ Καρχηδόνιοι ἀπάτη συνέλαβον τὸν Κορονήλιον. Ἄν τούτου ποιήσῃ, εἶπεν, οὐδὲν ἔτι κρείττους τῶν Λιβύων ἔσονται. Ἐκείνος μὲν οὐκ εὐκαιρότατα θαπέυσας αὐτοὺς, οὐδὲν ἔπαθεν, οἱ δὲ καὶ αὖθις τοῦ πολέμου εἶχοντο. Καὶ οἱ μὲν ὑπατοὶ ἐκ τῆς Μεσσηνίας ἔπλεον, Ἀμίλκας δὲ καὶ Ἄννων διαίρεθέντες, ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς περισχέιν ἐμελέτων. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἄννων οὐχ ὑπέστη προσιόντας αὐτοὺς προκαταπεύσας δ' εἰς Καρχηδόνα, ταύτην ἐφίλασεν. Ὁ δὲ Ἀμίλκας, πυθόμενος τοῦτο, κατὰ χώραν ἔμενον. Ἐκβάντες δ' εἰς τὴν γῆν οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπὶ τὴν Ἀσπίδα τὴν πόλιν ἐχώρησαν. Οὐδ' ἰδόντες προσιόντας οἱ ἐπιχώριοι, προὔπεξῃθον, καὶ ἀμαχεὶ κατασχόντες αὐτὴν οἱ Ῥωμαῖοι, τοῦ πολέμου ὀρμητήριον ἐποίησαντο. Κάντεῦθεν τὴν τε γῆν ἐπόρθον, καὶ πόλεις τὰς μὲν ἰθελουσίας, τὰς δὲ φόβῳ προσεκτύοντο, λείαν τε πολλὴν ἐλάμβανον, καὶ αὐτομόλους πλείστους ἐδέχοντο, καὶ τῶν οὐκ ἐλαίων συχνοὺς τῶν ἐν τοῖς πρὶν ἄλλοιων πολέμοις ἐκομίζοντο.

II. Χειμῶνος δὲ ἐπιγενομένου, Μάλιος μὲν εἰς Ῥώμην σὺν τῇ λαῖᾳ ἀπέπλευσε, Ῥηγούλος δ' ἐν τῇ Λιβύῃ ὑπέμεινε. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐν παντὶ κακῶ γέγονασι, τῆς χώρας τε πορθουμένης αὐτῶν, καὶ τῶν περιόρων ἀλλοτριουμένων, καὶ κατελιθθέντες εἰς τὸ τεῖχος ἠσύχαζον. Ῥηγούλος δὲ παρὰ τὸν Βαγρὰδαν ποταμὸν στρατοπεδουόμενος, δράκων ἐπεφάνη ὑπερμεγέθης, οὗ τὸ μήκος λέγεται εἶναι πῶδες ἑκατὸν πρὸς εἴκοσι· καὶ γὰρ ἡ λεθρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην κεικόμενος δι' ἐπίδειξιν. Ἀνάλογον δὲ καὶ τὸν ἄλλον ὄγκον τοῦ σώματος εἶχεν· ὅς συχνοὺς τῶν στρατιωτῶν τοὺς μὲν πελάζοντας αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ πίνοντας· ἐκ τοῦ ποταμοῦ διέφθειρε. Κατεργάσατο δ' αὐτὸν ὁ Ῥηγούλος πληθύει στρα-

Idem in Albano, et alibi quoque factum. Consules in Sicilia profecti, Liparam oppugnarunt. Cum autem sub Tyndario promontorio Carthaginienses in insidiis esse cognovissent, naves diviserunt. Et cum alter consul remissa classis promontorium circumdedisset, ratus Hamilcar eum solum esse, naves suas contra eduxit. Sed reliquis etiam se ostendentibus, in fugam versus, maximam navium partem amisit. Hoc successu elati Romani, Sicilia, ut jam suæ ditionis, relicta, 390 Libyam et Carthaginem petere ausi sunt, ductu et auspiciis M. Reguli et L. Manlii : qui ob virtutem prælati cæteris, cum in Sicilia appulissent, insula ordinata, navigationem Libyam adornarunt. Verum Carthaginienses eorum adventu non exspectato, classe celeriter comparata, juxta Heracleam cum eis congressi sunt. Cumque diu æquo Marte pugnatum esset, Romani tandem vicerunt. Amilcar vero non amplius eis resistere ausus, et cum spem haberet, domo sibi missum iri exercitum, tempus extrahere cupiens, Hannonem ad eos per speciem petendæ pacis misit. Quem cum quidam comprehendendum esse clamitarent, quod etiam Carthaginienses Cornelium fraude cepissent : Si istud, inquit, feceritis, Afris nihilo jam præstantiores eritis. Ea tam opportuna adulatione incolumis evasit. Illi vero rursus in bellum incubuerunt. Ac consules Messana profectos Hamilcar et Hanno divisim copias utrinque circumdare statuerunt. Sed Hanno eorum accessu non exspectato, ad Carthaginem tutandam properavit. Quo Amilcar cognito, eodem loco mansit. Cæterum Romani exscenu in terram facto, Aspidem urbem invaserunt : quos cum cives accedere vidissent, e medio excesserunt. Ita urbem Romani vacuum ceperunt : eaque ad belli gerendi commoditatem usi, atque inde erumpere soliti, agros vastarunt ; et alias urbes vi, alias deditione subegerunt, magnamque prædam ceperunt : et transfugas, suorumque plurimos, bellis prioribus captos, recaperunt.

XIII. Cum hiems supervenisset, Manlius cum manubiis Romam navigavit. Regulus in Africa mansit Carthaginienses vero omnis generis malis conflictantes (nam et ager vastabatur, et finitimi alienabantur) intra mœnia conglobati se continuerunt. Regulo ad Bagradam flumen castrametato, draco ingens visus est, cujus longitudo pedum cxx fuisse perhibetur, et pellis ostentationis causa Romam perlata esse. Longitudini tantæ totius moles corporis respondit. Eum post multos milites, qui vel propius accesserant, vel e flumine biberant, devoratus, Regulus militum copiis et catapulitis confecit. 391 Amilcarem autem in silvoso tumulo castra habentem noctu aggressus, multos in cu-

libibus, multos expectatos occidit: si qui vero evaserant, ab iis qui vias custodiebant, excepti perierunt. Sic magna pars Carthaginensium est absumpta, et multæ urbes ad Romanos defecerunt. Itaque ii qui in urbe erant, veriti ne caperentur, caduceatores ad eum miserunt: ut eo tolerabili aliqua pactione amoto, imminens malum subterfugerent. Cum autem multa perquam molesta postularct, ut pacis condiciones nihil aliud quam excidium iudicaret, paci bellum prætulērunt. Regulus enim ad id usque tempus prospera fortuna usus, animis et fastu adeo plenus fuit, ut Romani scriberet, se metu obsignatas habere Carthaginis portas. Idem affectus et ejus militum, et civium Romanorum fuit: unde factum est, ut impingerent. Nam Carthaginensibus cum alii, tum Xanthippus Lacedæmonius auxilio venerunt. Qui imperator creatus (nam ei et populus cupide summam rerum delulit, et Amilcar cæterique principes ultro cesserunt) cum alia præ ordinavit, tum Carthaginensens a tumulis, in quibus præ metu agebant, in planitiem deduxit, ubi et equitatus eorum et elephantes plurimum poterant. Hic aliis temporibus quietus, exspectavit dum Romani castra negligenter tuerentur. Elati enim victoria, Xanthippum ut Græculum (quo nomine per contemptum utuntur) nihil facientes, securi agitabant. Sic affectos Romanos adortus, eorumque equitatu per elephantes profligato, multos occidit, multos cepit, atque ipsum Regulum. Qua victoria Carthaginensens etsi animos receperant, tamen captivos conservarunt: ne ii quoque, quos pridem Romani ceperant, occiderentur. Ac cæteros quidem benè tractarunt, Regulum autem omnibus modis amiserunt. Nam et tantum cibi præbebant, unde vitam sustentare posset, et continenter elephantum ad eum adducebant: a quo territus, neque animo neque corpore conquiesceret. Denique post has vexationes eum in carcerem conjecerunt. Suos etiam fœderatos crudelissimo tractarunt. Nam cum ea quæ promiserant præstare non possent, eos dimiserunt, ut stipendia non multo post persoluturi. Sed vectores eorum jusserunt, iis in deserta quadam insula expositis, clam discedere. Xanthippum alii submersum ab iis ferunt, abeuntem persecutis. Alii navem ei datam veterem, et ruinarum plenam, extrinsecus recens pietam, ut in ea per se submergeretur: quo is animadverso, alia navi conscensa evaserit. Id vero factum, ne ab illo conservati viderentur. Putabant enim, eo sublato, etiam rerum gestarum gloriam una perituram. **392** δούναι αὐτοῖς ἃ προὔπτεοντο, ἀπέπεμψαν αὐτούς, ὡς καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῖς οὐκ ἐς μακρὰν ἀποδώσαντες. Ἐκέλευσαν δὲ τοῖς κομιζοῦσι σφᾶς εἰς ἐρήμην τινὰ νῆσον ἐκβιβάσαι, καὶ λάθρα ἀποπλευσαι. Καὶ τὴν Σάνθιππον δὲ οἱ μὲν φασὶ καταποντίσαι αὐτοῦς ἀποπλευσαντι ἐπιπλευσαντας· οἱ δὲ ναῦν αὐτῷ δοῦναι καλαιάν, μηδὲν στέργουσαν, νέον καταπιπτώσαντες ἐξωθεν, ἴν' αὐτῇ ἐφ' ἑαυτοῦ καταποντίσθῃ· τὸν δὲ γνότα τοῦτο εἰς ἑτέραν ἐμβῆναι, καὶ οὕτω διασωθῆναι. Ταῦτα δ' ἐπίσταν, ἵνα μὴ δοκοῖεν πρὸς ἐκείνου εἰσῶσθαι. Ἐνόμισαν γὰρ, ἀπολωλότος αὐτοῦ, καὶ τὴν τῶν ἔργων δόξαν συναπολέσθαι.

11V. Romanis ea clade castis, illud dolorem

11'. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἤλγουν μὲν διὰ τὸ συμβῆναι,

καὶ πλέον οὐ τοὺς Καρχηδόνιους ἐπὶ τὴν Ῥώμην αὐτῆς προσεδόκων ἀποπλευσεῖσθαι. Διὰ ταῦτα τὴν τε Ἰταλίαν ἐν φυλακῇ ἵποῖσαντο, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν Σικελίᾳ τῇ τε Λιβύῃ ὄντας Ῥωμαίους σπουδῆ τοῦ ὑπάρχοντος ἐπεμφαν, Μάρκον Αἰμίλιον καὶ Φούλιον Πλατίνιον. Οἱ ἐς Σικελίαν πλεύσαντες, καὶ φρουρήσαντες, τὰ ἐκεῖ, πρὸς Λιβύην ὠρμήκεσαν. Καὶ χειμῶνι ληφθέντες, κατηνέχθησαν ἐς Κόρσουραν. Πορθήσαντες δὲ τὴν νῆσον, καὶ φρουρὰ παραδόντες, ἐπλεον αὐτοῖς. Κἂν τούτῳ ἰσχυρὰ ναυμαχία πρὸς Καρχηδόνιους ἐγένετο. Ἠγωνίζοντο γὰρ οἱ μὲν παντελῶς τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς οἰκείας ἐκβαλεῖν. Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς ἐγκαταλειφθέντας σφῶν ἐν τῇ πολέμῳ ἀνασώσασθαι. Ἀγχωμῶν δὲ μαχομένων, οἱ ἐν τῇ Ἀσπίδι ὄντες Ῥωμαῖοι κατὰ νότου τοὺς Καρχηδόνιους, ἐξαίφνης ἐπέπλευσαν· καὶ ἀμφιδόλους αὐτοὺς καταλαβόντες, ἐνίκησαν. Καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῷ περὶ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ ἐλλοι πολλοὺς, οὓς διὰ τὸν Ῥήγουλον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὄλοντας περισώσαντο. Ἀρκαγὰς δὲ τινὰς ποιησάμενοι, ἐς Σικελίαν ἐπλεον. Χειμῶνι δὲ περιπεσόντες, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, οἰκοὶ ταῖς ναυαῖς ἐπὶ περιωθήσεσι ἀπέπλευσαν. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι καὶ τὴν Κόρσουραν ἔλαβον, καὶ ἐς Σικελίαν ἐπεραιώθησαν. Καὶ εἰ μὴ τὸν Κολλατίνιον καὶ Γναῖον Κορνήλιον ἔμαθον πολλῶν προσπλέοντας ναυτικῶν, πᾶσαν ἐν αὐτῇ ἐχίρωσαντο. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι ναυτικὸν τε ἄριστον ταχέως ἐξήρτυσαν, καὶ καταλόγους βελτίστους ἐπαποίησαν. Καὶ οὕτως ἐβρώσθησαν, ὥστε τρίτῳ μηνὶ ἐς τὴν Σικελίαν ἐπανελαθεῖν. Πεντακοσιοστὸν δ' ἦν ἔτος, ἀφ' οὗπερ ἡ Ῥώμη συνέστη. Καὶ τὴν μὲν κάτω τοῦ Πανόρμου πόλιν οὐ χαλεπῶς εἶλον, τῇ δὲ ἄκρα προσεδρεύοντες ἐκακοπάθησαν, μέχρις οὐ τοὺς ἐν αὐτῇ ἐπέλιπεν ἡ τροφή. Τότε γὰρ προσεχώρησαν τοῖς ὑπάρχουσιν. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὰς ναῦς αὐτῶν οἰκάδε πλεούσας τήρησαντες, εἶλον συχνὰς χρημάτων μεσάς. Ἐἶτα Σερουλίος τε Καίπιων καὶ Γάιος Σαμπρόνιος ὕπατοι, τοῦ μὲν Αἰλυθαίου πειράσαντες ἀπεκρούσθησαν, ἐς δὲ τὴν Λιβύην ἐπεραιώθησαν, καὶ τὴν παραλίαν ἐπόρθουν. Ὡς δ' ἐκομίζοντο οἰκάδε, χειμῶνι ἐνέτυχον καὶ ἐβλάθησαν. Διὸ νομίσας ὁ δῆμος, ἐξ ἀπειρίας τῶν ναυτικῶν βλάπτεσθαι, τῆς μὲν ἄλλης θαλάσσης ἀπέχεσθαι ἐψηφίσαντο, ναυαῖς δ' ὀλίγαις τὴν Ἰταλίαν φρουρεῖν παρεσκεύαζον. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ ἔτει· Πούπλιος Γάιος καὶ Δύρρηλιος Σερουλίος· ἐς τὴν Σικελίαν ἦλθον, καὶ ἄλλα τε τινα κατεστρέψαντο, καὶ ἡμέραν· οὐ μόνον τινὰ συνέσχον τῶν ἐν αὐτῇ· νυκτὸς γὰρ αὐτοῦ· οἱ Καρχηδόνιοι ἐξεκόμισαν. Μετὰ δὲ τοῦτο Δύρρηλιος ναῦς τε πρὸς Ἰέρωνος εὐληφῶς, καὶ ὅσοι τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐκεῖ συμπαραλαβὼν, ἐπλευσεν εἰς Λιπάραν, καὶ ἐν αὐτῇ χιλιάρχον Κυντιον Κάσιον καταλιπὼν, προσεδρεύοντα μάχης ἀνευ, ἀπῆρεν οἰκάδε. Κυντιος δὲ μὴ φροντίσας τῆς ἐντολῆς, προσέμιξε τῇ πόλει, καὶ πολλοὺς ἀπέβαλεν. Ὁ μόνον Δύρρηλιος μετὰ ταῦτα ἐκείνους ἔδων, πάντα ἀπέκτεινε, καὶ τὸν Κάσιον τῆς ἀρχῆς ἐπαυσε. Καρχηδόνιοι δὲ τὰ ὄξαντα τοῖς Ῥωμαίοις περὶ τοῦ

anxit, quod Carthaginienses ad ipsam urbem navigaturos arbitrabantur. His de causis et Italiam praesidiis munierunt, et consules M. Aemilium et Fulvium Platinum ad Romanos, qui in Sicilia et Libya erant, celeriter miserunt. Qui cum Sicilia praesidiis firmata, in Africam navigarent, tempestate ad Corsuram delati, vastata insula, et praesidiis munita, perrexerunt. Ac tum acre praelium in mari commissum est cum Carthaginiensibus. Hi enim annitebantur, ut Romanos e sua ditioe penitus eiecissent: Romani vero, ut suos ex hostili terra recuperarent. Ancipiti pugnae eventu, Romani qui Aspide erant, a tergo Carthaginienses ex improvise adorti, utrinque circumventos vicerunt. Deinde Romani, etiam pedestri praelio victores, ceperunt multos, quos propter Regulum et concap: vos ejus conservarunt: abactaque praedia, in Siciliam redierunt. Sed tempestate conflictati, multis amissis, cum reliquis navibus domum redierunt. Carthaginienses autem et Corsuram receperunt, et in Siciliam trajecerunt. Ac nisi Collatinum et Cneium Cornelium cum magna classe adventare cognovissent, eam totam subegissent. Romani enim optimam classem celerissime compararunt, et delectus fortissimorum virorum habuerunt: itaque firmati sunt, ut tertio mense in Siciliam redirent. Id factum anno ab Urbe condita quingentesimo. Ac Panormi urbem inferiorem facile ceperunt: sed in arcis obsidione difficultatibus conflictati sunt: donec praesidarii comantu destituti, consulibus deditio-nem fecerunt. Carthaginienses autem, observatis navibus eorum domum redituris, multas pecuniae plenas ceperunt. Deinde Servilius Caeptio et C. Sempronius coss. Lilybaeo frustra tentato, in Africam transvecti, oram maritimam infestarunt: in reditu incommodum ex tempestate ceperunt. Itaque populus existimans detrimenta illa ex rei navalis imperitia capi, reliquo mari abstinere, et Italiam duntaxat paucis tueri navibus decreverunt. Anno sequenti, P. Cuius et Aurelius Servilius in Siciliam profecti, cum alia loca, tum Himeram ceperunt, sed vacuam civibus, quos Carthaginienses noctu deportarant. Post haec Aurelius, navibus ab Hierone acceptis, et Romanis omnibus qui in insula erant assumptis, Liparam trajecit: ibique Q. Cassio tribuno militum relicto, qui eam sine pugna obsideret domum rediit: sed Quintus mandato consulis neglecto, urbem aggressus, multos amisit. Quae deinde Aurelius expugnata, omnes occidit, et Cassio magistratum abrogavit. Carthaginienses decreto Romanorum de re navali cognito, classem speciosam totius Siciliae potiundi miscerunt. Ac dum ambo coss. Caecilius Metellus et C. Furius aderant, quiverunt. Sed cum Furius Romam rediisset, Metello contempto, ad Panormum accesserunt. Metellus, cognita exploratorum praesentia, omnibus qui in urbe erant convocatis, pro concione edixit, ut sese invicem prehensarent: et quemvis rogando quis esset, quidque ageret, hostes deprehendit.

Carthaginiensibus autem ad pugnam se parantibus, A per dies complures motu simulato, effecit, ut elati animis audacius incenia oppugnarent. Signoque dato, Romanis subito portis omnibus erumpere jussis, facile vicit in angustias redactos : unde cum evadere non possent, in tanta et virorum et elephantorum multitudine, turbabantur. Sed interea classis Punica appellens, exitii causa in primis eis fuit. Nam dum naves conscendere contendunt, partim in mari perierunt, partim ab elephantis et sese et homines urgentibus conculcati, partim a Romanis occisi sunt. Capti etiam multi et viri et elephantēs : qui cum magistros suos non **394** habentes exasperarentur, Metellus captivis, qui eos cepissent, salutem et impunitatem praconio promitti jussit. Sic illi mansuetissimis et notis captis, etiam ceteros attraxerunt : qui cxx, numero sic per fretum Romam sunt traducti. Dolia multa inter scese devinxeerunt, et lignis insertis ita distinxerunt, ut neque separarentur, neque coirent : eaque trabibus constrata, sarmentis et terra ingesta, circumsepserunt, ut structura illa stabuli instar esset : in eamque introductos, sine sensu navigationis trajecerunt. Hac victoria poito Metello, Asdrubal dux tum quidem evasit : sed post a Carthaginiensibus revocatus, atque in crucem actus est.

δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐκτεινοντο, πολλοὶ δὲ καὶ ζῶντες ἐάλωσαν, ἄνδρες τε καὶ ἐλέφαντες. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνευ τῶν συνήθων σφίσιν ἀνδρῶν ὄντες ἠγριαίνοντο, κήρυγμα τοῖς αἰχμαλώτοις ὁ Μέτελλος ἐποιήσατο, σωτηρίαν καὶ ἄδειαν τοῖς συλλαβοῦσιν αὐτοὺς διδοῦν· καὶ οὕτως προσελθόντες τοῖς σφῶν πρασιότοις, ἐκείνους τε διὰ τὴν συνήθειαν χειρώσαντι καὶ τοὺς ἄλλους προσεσπεπασμένους, οὗς καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισαν, ἑκατὸν ὄντας καὶ εἰκοσίν, οὕτως αὐτοὺς τὸν πορθμῶν περαιώσαντες. Πίστους πολλοὺς συνθήσαντες ἀλλήλοις, καὶ ξύλοις διαλαθόντες σφῶς, ὥστε μήτ' ἀπαρτῆσθαι σφῶς, μήτε συμπίπτειν, δοκοῦς ἐπ' αὐτῶν ἐπέτειναν, καὶ ὕλην καὶ γῆν ἐπεφόρησαν, φράξαντες τε περίρι τὸ χωρίον, ὡς αὐτῇ τιμὴ ἐοικέναι· εἰς τοῦτο αὐτοὺς ἐπέβησαν, καὶ διεπύρθησαν, οὐδ' αἰσθανομένους ὅτι πλείοιεν. Ὁ μὲν οὖν Μέτελλος· οὕτως ἐνίκησεν· ὁ δ' Ἀσδρούβας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς σφῶς τότε, ὕστερον ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἐκλήθη, καὶ ἀνεσκολοπίσθη.

XV. Carthaginienses cum aliis de causis, tum ob C captivorum multitudinem, Romam legatos miserunt, adjuncto Regulo, quem propter virtutem et auctoritatem nihil non impetraturum arbitrabantur, jurejurando obstrictum, ut rediret. Is et alii in rebus se pro Carthaginiense gessit, neque uxorem ad colloquium admisit : neque urbem, quamvis vocaretur, ingressus est. Sed senatu extra urbem coacto (ita enim respondere legalis hostium moris erat) in concilium introductus, dixit : *Nos, P. C. Carthaginienses ad vos miserunt (nam ego quoque jure belli servus eorum factus sum) petentes in primis, ut pax iis conditionibus, quas utrinque probaveritis, fiat : sin id nolitis, ut saltem captivi permulentur.* Hæc locutus, cum legatis secessit, ut Romani soli deliberarent. Cum autem a coss. interese deliberationi juberetur, non paruit, priusquam id Carthaginienses permisissent. Ac tacitus assidens, cum sententiam rogaretur, ait : *Ego, P. C. si vel milies captus fuero, vestrum unus sum. Nam meum corpus penes Carthaginienses est, animus vero meus vobiscum. Ac illud quidem alienatum a vobis : hic, quo minus Romanorum sit, efficere nemo potest : ac ut captivus, ad*

ναυτικοῦ μαθόντες, ἐπεμφαν εἰς Σικελίαν, πᾶσαν ὑποτάξει τότε ἐλπίζοντες. Καὶ ἔως μὲν ἀμφω παρῆσαν οἱ ὑπατοὶ Κακκίλιος Μέτελλος καὶ Γάτο· Φούριος, ἡρέμουν. Ὡς δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἀπῆρην ὁ Φούριος, κατεφρόνησαν τοῦ Μετέλλου, καὶ πρὸς τὸ Πάνορμον ἤλθον. Ὁ δὲ Μέτελλος κατασκέπους ἐλθεῖν μαθὼν ἐκ τῶν πολεμίων, ἤθροισε τοὺς ἐν τῇ πόλει πάντας, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς, ἀλλήλων λαβέσθαι σφίσιν ἐκέλευσε. Καὶ οὕτως ἕκαστον ἀνακρίνων δοτις τε εἴη καὶ ὅ τι πράττοι, κατεφώρασε τοὺς πολεμίους. Καρχηδόνιοι δὲ παρετάξαντο, ὡς μαχοῦμενοι, καὶ Μέτελλος διδιδίναί προσηποιοῖτο. Τοῦτου δ' ἐπὶ πλείους ἡμέρας γινομένου, οἱ Καρχηδόνιοι ἐφρονηματίσθησαν, καὶ προσέβαλλον θρασύτρον. Καὶ τότε ὁ Μέτελλος σημείον τοῖς Ῥωμαίοις ἤρε· κακ τοῦτου

B ἐξαπναλως, ἐκείνοι κατὰ πάσας τὰς πύλας ἐπεκδραμόντες, ῥάδιος ἐκράτησαν, καὶ ἐς στενὸν αὐτοῖς κατέκλεισαν, ὥστε μηκέτ' ἀναχωρῆσαι δι' αὐτοῦ δυναθῆναι. Στενοχωροῦμενοι γὰρ ἄτε καὶ ζύτοι πολλοὶ ὄντες, καὶ πολλοὺς ἐλέφαντας ἔχοντας ἐπαράτοντο. Κάν σφῶν τὸ ναυτικὸν τὸ Λιθυκὸν προσκέλασαν αὐτοῖς ἔγένετο φθορᾶς αἰτιώτατον. Ἰδόντες γὰρ τὰ ναῦς, ὤρμησαν εἰς ἀβάς, καὶ ἐμβαίνειν ἐξεβιάζοντο, καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέπιπτον, καὶ ἐφθείροντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ἐλεφάντων ἐμπελαζομένων ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπώλλυντο· οἱ

IE. Oά Καρχηδόνιοι δὲ διακηρυκίσαντο τοῖς Ῥωμαίοις διὰ τε ἄλλα, καὶ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τοῖς πρέσβεισι καὶ αὐτὴν τὸν Ῥηγοῦλον συνεπέμφαν, πᾶν δ' αὐτοῦ οἰθηθέντες κατωρθωκίνας διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός. Ἀρκωσάν τε αὐτὸν, ἢ μὴν ἐπανήξειν. Καὶ ὅς τὰ τε ἄλλα ὡς εἰ· τῶν Καρχηδονίων ἐκρατε, καὶ οὕτε τὴν γυναῖκα εἰς λόγους ἐδέξατο, οὕτε τὴν πόλιν εἰσήλθε, καὶ ταῦτα κλοῦμενος, ἀλλ' ἔξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης (ὡς ἔθος ἦν χρηματίζειν τῶν πολεμίων τοῖς πρέσβεισι) εἰσαχθεὶς εἰς τὸ συνέδριον, εἶπεν· Ἡμᾶς, ὦ πατέρες, πρὸς ὑμᾶς Καρχηδόνιοι ἐπεμφαν (ἐκείνοι γὰρ με ἐστάλακται, ἐπεὶ δούλος αὐτῶν νόμῳ πολέμου γεγέννημαι) καὶ ἀξιοῦσι μάλιστα μὲν καὶ τὸν πόλεμον λύσασθαι ἐπὶ συνθήκαις ταῖς δοκούσαις ἀμφοῖν, εἰ δὲ μὴ τῶν αἰχμαλώτων κοίησασθαι ἄλλαγμα. Ταῦτα εἰπὼν, μετέστη μετὰ τῶν πρέσβειων, ὡς ἦν καθ' αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι βουλευσῶνται. Κελευσῶντων δὲ αὐτὸν τῶν ὑπᾶτων συμμετασχεῖν σφίσι τῆς διαγνώμης, οὐ πρὶν ἐπέισθη, πρὸ τοῦ ἐπιτραπέηνα· παρὰ τῶν Καρχηδονίων. Ὁ δὲ τῶς μὲν ἐρώπα. Ἐπαι δ' οἱ βουλευταὶ εἶπαι αὐτὸν γῶμην ἐκέλευον, εἶπαι· Εἰμι

μὲν εἰς ἐξ ὁμῶν, ὧ πατέρες, κἄν μυριάκις ἀλώ. Τὸ μὲν γὰρ σῶμά μου Καρχηδονίων, ἡ δὲ ψυχὴ μου ὑμέτερά ἐστίν. Ἐκείνο μὲν γὰρ ὁμῶν ἡλλοτριῖται, ταύτην δὲ οὐδαὶς δύναται μὴ οὐχί Ῥωμαίων εἶναι ποιῆσαι· καὶ ὡς μὲν αἰχμάλωτος Καρχηδονίοις προσήκω. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἐκ κακίας, ἀλλ' ἐκ προθυμίας ἐδυστύχησα, καὶ Ῥωμαῖός εἰμι, καὶ φρονῶ τὰ ὑμέτερα, καὶ οὐδ' ἐξ ἐνός τρόπου λυσιτελεῖν ὑμῖν τὰς καταλλαγὰς νομίζω. Ταῦτα ὁ Ῥηγούλος εἰπὼν, καὶ τὰς αἰτίας προσέθηκε, δι' ἃς τὰς συμβάσεις ἀπηγόρευε. Καὶ ἐπήγαγεν ὡς, Ὀίδα μὲν δεῖ μοι προὔπτος δλεθρος πρόκειται. Ἀδύνατον γὰρ λαθεῖν ἀποτὸς ἄ συνεβούλευσα, ἀλλὰ καὶ οὕτως τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας τὸ κοινῇ συμφέρον προτίθημι. Εἰ δὲ τις φήσει· Τί οὖν οὐκ ἐκδιδράσκεις, ἡ ἐνταῦθα καταμένεις; ἀκούσεται, δεῖ ὁμώμοκα αὐτοῖς ἐπυρήσειν, καὶ οὐκ ἂν παραβαίην τοὺς ὅρκους, οὐδ' εἰ πρὸς πολεμίους γεγόνασιν, καὶ δι' ἄλλα, μάλιστα δὲ δεῖ τὸ δεῖνὸν ἐμπεδροκῆσας μὲν μόνος πείσομαι· ἂν δ' ἐπισηκῶσω, πᾶσα ἡ πόλις ἀναπλησθήσεται. Ἡ γερούσια δὲ τῆς ἐκαίνοῦ σωτηρίας ἔνεκεν, καὶ τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι, καὶ τοὺς αἰχμάλωτους ἀντιδοῦναι προτεθύμητο. Γνοὺς οὖν τοῦτο ἀτόξ, ἵνα μὴ τὸ συμφέρον δι' αὐτὸν καταπρόνται, ἐπέλαστο πεπωκέναι φάρμακον δηλητήριον, καὶ μέλλειν πάντως δι' αὐτοῦ ἀπολέσθαι. Καὶ οὕτε ἡ σύμβασις γέγονεν, οὕτε τῶν αἰχμάλωτων ἡ ἀμοιβή. Ἀπίοντος δ' αὐτοῦ σὺν τοῖς πρέσβεσιν, ἀντιλάθοντο ἄλλοι τε καὶ οἱ παῖδες καὶ ἡ γυνή. Οἱ δ' ὑπάτοι μῆτ' ἐθέλοντα καταμείναι αὐτὸν ἐκδώσειν ἔφασαν, μῆτ' ἀπίοντα κατασχεῖν. Καὶ οὕτω προτιμήσας μὴ παραβῆναι τοὺς ὅρκους, ἀνεκομισθῆ· καὶ αἰκισθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὡς ἡ φήμη λέγει, ἀπέθανε. Τὰ γὰρ βλέφαρα αὐτοῦ περιτεμόντες, καὶ χρόνον τινὰ ἐν σκότει καθείρξαντες, εἶτα εἰς σκευὴς τι σύμπηκτον κέντρα πανταχόθεν ἔχον ἐμβαλόντες αὐτὸν, καὶ τρέψαντες πρὸς τὸν ἥλιον, οὕτως ὅπῃ κατορθώσασθαι, καὶ ἀγρυπνίας μὴ δυνάμενόν πη κλιθῆναι διὰ τὰ κέντρα, διέφθειραν. Ἄ πυθόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι (22), τοὺς πρώτους τῶν παρ' αὐτοῖς αἰχμάλωτων παρέδοσαν τοῖς ἐκαίνοῦ παῖσι καὶ ἀναικισσασθαι, καὶ ἀναποκτεῖναι. Τοὺς δ' ὑπάτους ἐς τὴν Λιβύην στρατεύσασθαι ἐψηφίσαντο, τὸν τε Γάϊον Ἀτίλιον τὸν τοῦ Ῥηγούλου ἀδελφόν, καὶ τὸν Μάλιον τὸν Λούκιον. Οἱ ἐς τὴν Σικελίαν ἔλθοντες, τῷ Αἰλυδαίῳ προσέβαλον, καὶ τι μέρος τῆς τάφρου συγχῶσαι εἰς τὴν τῶν μηχανημάτων προσαγωγὴν ἐπεχείρησαν. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ὑπορύσσοντες, τὸν χοῦν ὑφέιλκον. Ἐπεὶ δ' ἤλαττοῦντο τῇ πολυχειρίᾳ, τείχος ἔσπερον ἔθεν μηνιοῖδῃ· φλοδύμησαν. Καὶ οἱ μὲν ὑπονόμους ὅπῃ τὸν κύκλον εἰργάζοντο, ὅπως κατὰ τὸ διάκενον αὐτῶν ἰζήσαντος τοῦ τείχους, ἠσπίσωσιν. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ἀντορύσσοντες, πολλοὺς μὲν ἀγνοοῦντας τὸ γινόμενον ἐπεδεχόμενοι ἔκτεινον, πολλοὺς δὲ καὶ πῦρ ἐν φρυγάνοις εἰς τὰ

A Carthaginienses pertineo. Cum autem nulla improbitate, sed rei bene gerendæ studio cladem acceperim, Romanus sum : vobisque consultum cupio, et pacificationem nullo modo e re vestra esse ducō. His dictis, suæque sententiæ rationibus adductis, subiecit : Scire se, haud dubium exitum sibi instare : neque enim Carthaginiensibus clam esse passe, quid suaserit. 395 Sed sic quoque reipublicæ commodum privata incolumitate sibi esse antiquius. Quod si quis dixerit, Cur non aufugiat, aut Romæ maneat ? ei se responsurum, se jurejurando reditum promississe : id se hostibus etiam cum ob alia servaturum esse, tum quod servata fide, solus ærumnam passurus esset ; violata, tota civitas perjurii crimine obstringeretur. Senatu autem salutis illius causa, tum ad pacem faciendam, tum ad permutandos captivos parato : ne a ratione utilitatis sua causa decederent, venenum sibi datum esse finxit, ex quo omnino periturus esset. Ita neque pace neque captivorum permutatione facta, cum eum cum legatis abeuntem, præter alios uxor et liberi retinerent : consules neque manere volentem dedituros, neque abiturum detenturos esse dicerent, jurisjurandi religione privatis affectibus anteposita, discessit. Et a Carthaginiensibus per cruciatum, ut aiunt, interfectus est. Nam palpebris præcisus, eum aliquandiu in tenebris concluserunt. Deinde in vas quoddam refertum stimulis conjectum, et ad solem conversum, doloribus et vigiliis, cum nusquam inclinare se posset, peremerunt. Quibus Romani auditis, principes captivorum ejus liberis vicissim et excrucianos et necandos tradiderunt : et coss. C. Attilio, Reguli fratri, et L. Manlio, bellum Africanum decreverunt. Qui cum in Sicilia Lilybæum oppugnarent, et fossæ partem ad machinas adducendas explere aggressi essent, Carthaginienses subterfodientes terram subtraxerunt : sed cum operarum multitudine vincerentur, alium murum intus lunatum struxerunt. Romanis autem cuniculos subter muros agentibus, ut iis in cavernas desidentibus, irruerent : Carthaginienses contra fodientes, multos id ignorantes exceptos trucidarunt, multos igni sarmentis injecto in fossis cremarunt. Sed cum quidam e sociis moram obsidionis, et stipendia non integrâ numerata ægre ferentes, de oppido prodendo cum Romanis agerent : Amilcar eo consilio animadverso, sed dissimulato, ne illi palam dedicerent, pecunia magistratibus data, multitudini promissa, sic eos reconciliavit, ut proditionem non inficiati, postremos legatos redeuntes non reciperent : qui ad consules 396 profugi, agro in Sicilia et aliis rebus donati sunt. Carthaginienses qui domi erant, bis auditis, Ardebam cum plurimis navibus, frumentum et pecunias Lilybæum advehentibus miserunt. Is tempestate observata appulit. Quod deinde alii

Varie lectiones et notæ.

(22) Ἀπυθόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι. Vide Excerpta ex Diodoro Siculo, p. 274, 276.

plurimi imitari ausi, partim successum habuerunt, partim perierunt. Dum ambo consules aderant, æquo Marte pugnabatur. Sed cum morbo et fame premerentur, iisque de causis alter suos milites domum reduceret, Amilcar erumpere ausus, machinas incendit, defensores earum occidit: et equitatu Deprano emisso, Romanos pabulatione et comestatu prohibendo, eorumque socios infestando, Ardeba interim alias Siciliæ, alias Italiæ oram populante, ad summam inopiam redegit. Sed Lucio Junio classem parante, Claudius Pulcher Lilybæum propere abiit: et militibus in naves impositis, Hannodem Carthaginensem in quinqueremi navigantem comprehendit: unde Romani exemplum fabricandarum navium petiverunt. Sed cum classes sæpe periclitarentur, quanquam crebro tot navium, in quibus multi viri et pecuniæ erant, interitu dolebant: tamen non cesserunt, sed quemdam in senatu de pace cum Carthaginensibus facienda locutum occiderunt, et dictatorem dixerunt Collatinum, magistrum equitum Metellum: nihil tamen memorabile gesserunt. Interea Junius Ericem subegit: et Carthalo Ægithalo potius, Junium cepit.

μήνη, τὰ τε ἐπιτήδεια κομίζεσθαι τοὺς Ῥωμαίους ἐκόλυε, καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέτρεχε, καὶ ὁ Ἀρδέβας ποτὲ μὲν τῆς Σικελίας, ποτὲ δὲ τῆς Ἰταλίας τὰ παράλια ἐκείρην, ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν ἀπορίᾳ κατέστησαν. Τῶς μέντοι Λούκιος Ἰούνιος ἠτοίμαζε ναυτικόν, Κλαύδιος δὲ Πούλχρος εἰς τὸ Λιλύθειον ἐπιχειρεῖ, καὶ τριήρεις πληρώσας, συνέλαβε δι' αὐτῶν Ἄνωνα τὸν Καρχηδόνιον ἐκπλέοντα πεντήρη, καὶ παράδειγμα τοῖς Ῥωμαίοις τῆς κατασκευῆς τῶν νεῶν ἐγένετο. Πολλὰκις δὲ τοῦ ναυτικοῦ κινδυνεύοντος, ἐβαρύνοντο οἱ Ῥωμαῖοι τῆ συνεί τῶν νεῶν φόρῳ. Ἄνδρας γὰρ συχοῦς καὶ χρέματα πλείους ἐν ταύταις ἀπόλλυσαν. Οὐ μέντοι γὰρ καὶ ἐπέδοσαν, ἀλλὰ καὶ τινα φευγξάμενον περὶ καταλλαγῶν πρὸς Καρχηδόνιους ἐν τῆ βουλῇ διεχρήσαντο, καὶ λεχθῆναι δικτάτορα ἐψηφίσαντο. Καὶ δικτάτωρ μὲν ὁ Κολλατίνος ἐλέχθη, ἠπάργησε δὲ ὁ Μέτελλος: οὐδὲν δὲ μνήμης ἐπραξαν ἄξιον. Ἐν ᾧ δὲ Κολλατίνος δικτάτωρ ἐλέγτο, ἐν τούτῳ τὸν Ἐρρικὰ παρεστήσατο ὁ Ἰούνιος, καὶ ὁ Καρθάλων κατέσχεν Αἰγίθιον, καὶ ἐζώγησε τὴν Ἰούνιον.

XVI. Sequenti anno C. Aurelius et P. Servilius, C magistratu inuito, Lilybæum et Drepanum instantes, terra Carthaginensibus prohibuerunt, eorumque socias civitates afflixerunt. Carthalo cum variis rationibus contra eos tentatis nihil effectisset, in Italiam abiit, ut aut consules eo traduceret, aut interea agros vastaret, et urbes caperet: sed ne ibi quidem ei quidquam successit. Nam cum Strategum ædilem adventare didicisset, in Siciliam rediit. Ubi cum conductitius miles ob stipendium tumultuaretur, multos in desertis insulis expositos reliquit, multos Carthaginem misit. Quo cæteri cognito indignati, res novæ spectabant. Sed Amilcar, successor Carthalonis 397 datus, multos eorum noctu occidit, multos in mari demersit. Interea Romani perpetuam cum Hierone amicitiam sanxerunt, remissis tributis annuis. Sequenti anno bello navali propter crebras clades et impensas, publice abstinerunt. Sed quidam privatim navibus postulatis, quas restituerent, et prædam sibi vendicarent, cum alias clades hostibus intulerant, tum Hipponem urbem Libycam ingressi, navigia omnia et multas ædes cremarunt. Et cum cives portus aditum catenis clausissent, ex magno

ἄρδύγματα ἐμβαλόντες, ἐφθειρον. Ἐπεὶ δὲ τινες τῶν συμμαχῶν τῆ τε παρατάξει τῆς πολιορκίας ἀχθόμενοι, καὶ τῷ μὴ τὸν μισθὸν αὐτοῖς ἐντελεῖν καταβάλλεσθαι, προδοῦναι τὸ χωρίον τοῖς Ῥωμαίοις διακηρυκούντο, ἐφώρασεν ὁ Ἀμιλκας τὸ βουλευόμενον, οὐκ ἐξέφηνε δὲ, ἵνα μὴ πολεμίῳ αὐτοῦ, χρήματα δὲ τοῖς ἀρχουσιν αὐτῶν παρισχῶν, καὶ τῷ πληθεὶ προσυποσχόμενος: ἕτερα, οὕτως αὐτοῖς φεικώσατο, ὥστε μὴδ' ἀρνήσασθαι τὴν προδοσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τελευταίους πρέσβεις ἐπανένοντας ἀπέστειλε: οἱ πρὸς τοὺς ὑπάτους αὐτομαλήσαντες, γῆν τε ἐν Σικελίᾳ καὶ ἕτερ' ἅτα ἔλαβον. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ οἰκοὶ Καρχηδόνιοι, πέμπουσιν Ἀρδέβαν σὺν ναυσὶ πλείσταις εἰς τὸ Λιλύθειον, αἶτον ἀγούσας, καὶ χρέματα. Καὶ ὃς χειμῶνα ἐπιτηρῶσα, εἰσέπλευσε. Καὶ τούτου καὶ ἄλλοι συχνοὶ καταίρειν ὁμοίως ἐτόλμων, καὶ οἱ μὲν ἐπετύγγανον, οἱ δὲ ἀπόλλυντο. Ἔως μὲν οὖν ἄμφω παρήταν οἱ ὑπᾶτοι, ἰσοπαλεῖς οἱ ἀγῶνες ἐγένοντο. Νόσου δὲ καὶ λιμοῦ τρυχόντων αὐτοῖς, καὶ τοῦ ἐτέρου οὐκ ἔδε ταῦτα σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἰσρατιώταις ἀναχωρήσαντος, Ἀμιλκας θαρρῆσας ἐπέβη, καὶ τὰς μηχανὰς ἐνεπέμπρα, καὶ τοὺς ἐπαμύνοντα: αὐταῖς ἐφθειρα, καὶ ἡ ἴππος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Δρεπάνου ὄρμω-

σας, εἰσέπλευσε. Καὶ τούτου καὶ ἄλλοι συχνοὶ καταίρειν ὁμοίως ἐτόλμων, καὶ οἱ μὲν ἐπετύγγανον, οἱ δὲ ἀπόλλυντο. Ἔως μὲν οὖν ἄμφω παρήταν οἱ ὑπᾶτοι, ἰσοπαλεῖς οἱ ἀγῶνες ἐγένοντο. Νόσου δὲ καὶ λιμοῦ τρυχόντων αὐτοῖς, καὶ τοῦ ἐτέρου οὐκ ἔδε ταῦτα σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἰσρατιώταις ἀναχωρήσαντος, Ἀμιλκας θαρρῆσας ἐπέβη, καὶ τὰς μηχανὰς ἐνεπέμπρα, καὶ τοὺς ἐπαμύνοντα: αὐταῖς ἐφθειρα, καὶ ἡ ἴππος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Δρεπάνου ὄρμω-

IG. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει Αὐρήλιος Γάτος καὶ Σερούλιος Πούπλιος τὴν ἀρχὴν λαβόντες τότε Λιλύθειον, καὶ τὸ Δρέπανον ἐλύπου, καὶ τοὺς Καρχηδόνιους τῆς γῆς ἀπέειργον, καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέκειρον. Ὁ οὖν Καρθάλων πολυτρόπως ἐπιχειρήσας κατ' αὐτῶν, ὡς οὐδὲν ἤνυσεν, εἰς Ἰταλίαν ὄρμησεν, ἵν' οὕτω τοὺς ὑπάτους μεταγάγῃ ἐκεῖ, εἰ τῶς τὴν χώραν κακώσῃ, καὶ πόλεις αἰρήσῃ. Ἄλλ' οὐδ' ἐν ταῦθ' αὐτῷ προσεχώρησε: τὸν γὰρ στρατηγὸν τὸν ἀστυνόμον μαθὼν πλησιάζοντα, εἰς Σικελίαν ἀνέπλευσεν. Ἐνθα τῶν μισθοφόρων στασιάζοντων διὰ τὸν μισθὸν, συχοῦς μὲν ἐ; νήσου, ἐρήμους ἐβιάσας κατέλειπε, πολλοὺς δὲ καὶ ἐς τὴν Καρχηδόνια ἀπέστειλεν. Ὁ γινόμενος οἱ λοιποὶ ἠγανάκτησαν, καὶ νεωτερίσειν ἐμελλον. Ὡν Ἀμιλκας διαδοξάμενος τὸν Καρθάλωνα, πολλοὺς μὲν νυκτὸς κατέκοψε, πολλοὺς δὲ καὶ κατεπόντωσεν. Ἐν τοσοῦτῳ δ' οἱ Ῥωμαῖοι φίλιον αἰδίον πρὸς Ἰέρωνα διεπράξαντο, καὶ προσεζήτησαν παρ' αὐτοῦ ἐπειρώξαι ἐλάμβανον. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει τοῦ θαλαττικοῦ πολέμου δημοσίᾳ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέσχοντο διὰ τὰ ἀναλώματα. Ἰδίᾳ δὲ τινες νῆας αἰτήσαντες, ὥστ' ἐκείνας μὲν ἀποκαταστήσαι, τὴν λείαν δὲ οἰκειώσασθαι, ἀλλὰ τε τοὺς πολεμίους ἐκάκωσαν, καὶ ἐς Ἴππώνα Λιθυκὴν πόλιν εἰσπλεύσαν-

τες, τὰ τε κλίτα πάντα καὶ πολλὰ τῶν οἰκοδομημάτων κατέπηραν. Τῶν δ' ἐπιχωρίων τὸ στόμα τοῦ λιμένος διαλαβόντων ἀλύτσειν, ἐν περιστάσει ἐγένοντο, σοφίᾳ δὲ καὶ τύχῃ περιεγίνοντο. Σπουδῇ γὰρ ταῖς ἀλύτσεισι προσπεσόντες, ἐπεὶ προσάψασθαι αὐτῶν ἑμαλλον οἱ ἑμβόλοι τῶν νηῶν, μετέστησαν, ἐς τὰς πρύμνας οἱ τοῦ κληρώματος· καὶ οὕτως αἱ πύρρι, κουφισθεῖσαι, ὑπερῆραν τὰς ἀλύτσεις. Αὐθις δ' ἐς τὰς πρύμνας αὐτῶν μεταπηδησάντων. αἱ πρύμνας τῶν σκαφῶν μεταωρίσθησαν, καὶ διεξείδραμον. Καὶ μετὰ τοῦτο περὶ τὸ Πάνορμον ναυαὶ Καρχηδόνιους ἐνίκησαν. Οἱ δ' ὑπατοί, Μάτελλος μὲν Καικίλιος περὶ τὸ Διλύθειον ἦν, Νουμίριος δὲ Φάβιος τῷ Δρεπάνῳ προσέδραυε, καὶ ἐπεβούλευσε τῇ νησίδι τῇ Πελιάδι καλουμένην, προκατειλημένην παρὰ Καρχηδονίων, στρατιώτας κίμψας νυκτὸς, οἱ τοὺς φρουροὺς κτείναντες, τὴν νῆσον εἶλον. Ὁ μαθὼν Ἀμίλικας, ἔωθεν τοὺς διαβεθεκώσιον ἐπέθετο· οἷς οὐκ ἔχων ἀμύνασι ὁ Φάβιος, τῷ Δρεπάνῳ προσέμιενε, ὡς ἢ τὴν πόλιν δι' ἑρημίαν αἰρήσων, ἢ τῆς νῆσου τὸν Ἀμίλικαν ἀπάξων. Καὶ ἠνύσθη τὸ ἐν· φοβηθεὶς γὰρ ὁ Ἀμίλικας, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ τείχος. Καὶ ὁ Φάβιος τὴν Πελιάδα κατέσχε, καὶ τὸ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἡπείρου στενὸν καὶ τεναγῶδες τυγγάνον συγχώσας ἡπείρωσε, καὶ βῆλον προσεκόλλησε τοῦ τείχους ἐκεῖ (25) ὄντος ἀσθενεστεροῦ. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι συχνὰ παρελύπουσι αὐτοὺς, εἰς Σικελίαν τε περιπελόντες, καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν περαιούμενοι. Τοὺς δ' ἀιχμαλώτους ἀλλήλων ἐνδρα ἀντ' ἀνδρὸς ἠλλάξαντο· τοὺς δὲ λοιποὺς, ἐπεὶ μὴ ἦσαν ἰσοπληθεῖς, ἀργυρίου οἱ Καρχηδόνιοι ἐκομίσαντο. Ἐκτοτε δὲ διάφοροι μὲν ὀπάτησαν, οὐδὲν δὲ ἱστορίας ἐπραξαν ἔξω· μέγιστον γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἐσφάλλοντο, οἱ κατ' ἐνιαυτὸν ἄλλους, εἰδ' ἐτέρους ἀρχοντας ἐκμικρον· ἀρεὶ δὲ τὴν στρατηγίαν μανθάνοντας, τῆς ἀρχῆς ἔπαυον, ὡσπερ εἰς ἀσκήσιν σφῆς, ἀλλ' οὐκ εἰς χρῆσιν αἰρούμενοι. Οἱ Γαλάται δὲ, τοὺς Καρχηδόνιους συμμαχοῦντες, καὶ μισοῦντες αὐτοὺς, οἱ κακῶς μεταχειρίζοντο σφῆς, φρουρίου τινὸς φυλακῆν ἐμπιστευθέντες, τοὺς Ῥωμαίους αὐτὸ πρόφικαντο ἐπὶ χρήμασι. Μεταστάντας δὲ ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων Γαλάτας, καὶ ἄλλους τῶν σφῶν συμμαχῶν τινὰς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσελάθοντο, μήπω πρότερον τρέφοντες ξενικόν. Τοῦτοις οὖν ἐπαρσόμενοι, καὶ οἱ τὰς ναῦς ἔχοντας ἰδιώται τὴν Λιβύην ἐπόρθησαν, οὐκέτι ἀμελεῖν τῆς θαλάσσης ἤθελον, ἀλλὰ καὶ αὐθις ναυτικὴν συνεστήσαντο.

ΙΖ'. Καὶ Λουκῆτιος Κατύλος ὑπάτος ἤρθη, καὶ τοῦτω συνεξέπεμψε Κύντος Οὐαλέριοιο Φλάκκος ἀστυνομῶν. Οἱ, ἐς Σικελίαν ἰλλόντες, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν τῷ Δρεπάνῳ προσέβαλον, καὶ τὸ τοῦ τείχους κατήρριψαν· καὶ εἶλον ἀν αὐτὸ, εἰ μὴ, τοῦ ὑπάτου τρωθέντος, περὶ ἐκείνου οἱ στρατιώται ἀπησχολήθησαν. Κἄν τοῦτω μισθόντες τοὺς πολεμίουσ ἐκώθεν ἤκειν ναυτικῶ πλῆθει, Ἄννωνος ναυαρχοῦντος, πρὸς ἐκεῖνου, ἐτρέποντο. Καὶ ἀντιπαρταξαμένων αὐτῶν, ἀστρον τε λαμπαδῶδες, ὑπερθεν τῶν Ῥωμαίων φανέν ἐξ ἀριστερᾶς, εἰς τοὺς Καρχηδόνιους ἀρῆθν ἐγκατέσκηψεν. Ἐγένετο δ' ἡ ναυμαχία καὶ ἐπ' ἀμφοῖν καρτερὰ, δι' ἄλλα τε καὶ ἵνα οἱ μὲν Καρ-

A periculo arte et fortuna evaserunt. Nam festinanter in catenas invecit, cum eas rostra navium jamjam attingerent, in puppes transierunt: ita proræ levatæ catenas superarunt. Cumque rursus in proras transilissent, puppes levatæ transierunt. Post hæc ad Panormum Carthaginienses vicerunt. Consulum alter Cæcilius Metellus ad Lilybæum fuit, alter Numerius Fabius Drepanum obsedit, et insulæ Columbariæ, a Carthaginiensibus præoccupatæ, noctu missis militibus est insidiatus, qui occiso præsidio insulam occuparunt. Cum autem, Amilcare mane contra illos profecto, Fabius illis opem ferre non posset, Drepanum invasit, ut aut urbem per ducis absentiam caperet, aut illum ab insula abstraheret. Horum alterum ei successit.

B Amilcar enim territus, in munitionem se recepit. Fabius Columbariam tenuit: et angustias paludesque interjectas aggeribus continentî junxit. Ita facilius facta oppugnatio, cum ibi murus esset infirmior. Carthaginienses autem eis crebra detrimenta inferabant, nunc in Siciliam, nunc in Italiam trajiciendo. Captivos viritum permutarunt: cæteros, quia tantum numerum non habebant, Carthaginienses pecunia redemerunt. Ab eo tempore diversi consules fuerunt, sed nihil historia dignum gesserunt. Nam illud maximo detrimento Romanis fuit, quod duces quotannis mutabant, eosque qui imperatoria munia adhuc discabant, revocabant: quasi non rei gerendæ, sed exercendæ causa ablegatos. Galli Carthaginiensibus sociis infensi, quod ab eis male acciperentur, præsidium quoddam suæ fidei commissum, Romanis pecunia prodiderunt: ab eisque una cum aliis qui a societate Carthaginiensium defecerant, stipendio conducti sunt, cum prius peregrinum alere militem Romani non consuevissent. His freti, et classe privatorum hominum Africam infestantium, mare diutius negligere nolentes, deuno naves compararunt.

C XVII. Luciatius Catulo consuli designato, collega adjunctus est Q. Valerius Flaccus ædilis. Qui in Siciliam profecti, et terra marique Drepanum aggressi, partem muri dejecerunt: oppidumque cepissent, nisi consule vulnerato, milites circa illum occupati fuissent. Interea cognito hostium adventu, Hannonne magnam turbam domo adducente, contra illos se converterant. Acie utrinque instructa, astrum quoddam, facis instar, supra Romanos ad lævam exortum, versus Carthaginienses acumen direxit. Pugna atrox commissa est ab utrisque, tum ob alia, tum quod Carthaginienses Romanos ad extremam bellorum navalium despe-

Varie lectiones et notæ.

(25) Τοῦ τείχους ἐκεῖ, etc. Mutilum locum putabat Wolfus: sic tamen omnes mss.

PATROL. GR. CXXXIV.

22

rationem adigere voluerunt. Romani prius acceptas clades resarcire studuerunt. Sed penes hos victoria fuit. Nam Carthaginensium naves; præter alias sarcinis, frumentum et pecuniam vehentes, gravabantur. Hanno elapsus, statim Carthaginem properavit. Sed a civibus iracundia et metu commotis, in crucem actus est, et legati de pace ad Catulum missi. Qui quod et annus ejus jam pene exierat, neque brevi tempore Carthaginis excindendæ spem habebat, et successoribus gloriam laborum suorum invidabat, a pace non abhorrens, inducias fecit, pecunia, frumento et obsidibus acceptis, ut Romani legatos mitterent; ea conditione, ut tota Sicilia et omnibus circumjacentibus insulis Romanis cederent, neque Hieronem lacesserent: et pecuniam partim pace facta statim, partim post numerarent: et Romanos captivos gratis redderent, suos vero redimerent. Tali pactione facta (solam enim sub jugum missionis ignominiam Amilcar deprecatus est) militibus e munitionibus eductis, domum rediit, priusquam jusjurandum daretur. Qui Romæ erant, victoria celeriter cognita, ita sunt animis elati, quasi plane debellatum esset: legatisque præsentibus, se non amplius continere potuerunt, spe totius Africæ occupandæ concepta. Itaque conditionibus a conulibus propositis non acquiescentes, et pecuniam promissa longe majorem postularunt: et interdixerunt, ne longis navibus vel ad Italiam, vel ad alias socias provincias accederent, aut conductitiis inde militibus uterentur. Atque ita primo bello Punico, anno quarto et vicesimo a Romanis confecto, Catulus triumphavit. Quintus vero Lutatius, post consulatum in Siciliam profectus, cum fratre Catulo omnia ibi ordinavit. Siculis arma adempta: tota insula, Hieronis excepto imperio, a Romanis subacta, et amicitia cum Carthaginensibus constituta. Sed utrique paulo post seorsim alia gessere bella. Nam Carthaginenses, reliqui eorum stipendiarii, et servitia civitatis, et multi ex finitimis, adversa illorum fortuna freti, invaserunt. Romani cum ab hostibus illorum accerserentur, adeo non assenserunt, ut cum per legatos reconciliare illos non possent, omnes Carthaginensium captivos gratis dimitterent, frumentum mitterent, e sociis provinciis conscribendi militis potestatem darent, clementiæ laudem magis occupantes, quam suis rationibus consulentes. Unde post in negotia inciderunt. Amilcar enim Barchinus ille, victis hostibus, Romanos, quanquam eis infensissimus, bello petere non ausus, contra magistratum voluntatem in Hispaniam abiit. Sed hæc post facta sunt.

δσους εἶχον, ἀφήσαν προίκα, καὶ σίτον ἐπέμψαν, καὶ ἀγαγέσθαι ἐπέτρεψαν, ὄξαν ἐπισκείας θηρώμενοι ἔθεν πράγματα ἴσχυον εἰσέπειτα. Ὁ γὰρ Ἀμιλικας ἐκείνος δὲ Βαρχιδης, ἐπεὶ τοὺς Ῥωμαίους, καὶ περ κάρτα μισῶν αὐτοὺς, οὐκ ἐτόλμησε στρατεύσασθαι, ἐς δὲ τὴν Ἰβηρίαν παρὰ γνώμην τῶν οἰκιστῶν ἀπήρεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐγένετο ὑστερον.

XVIII. Tum autem Romani cum Faliscis bellum gesserunt, Manlio Torquato agrum illorum urente:

Α χηρόνιοι ἐς τελείαν ἀπόγωνσιν τοὺς Ῥωμαίους τοῦ ναυτικοῦ καταστήσωσιν· οἱ δ' ἵνα καὶ τὰς προτέρας ἀνακαλέσωνται συμφοράς· ὁμοῦ δ' οὖν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν νίκην ἤραντο. Τὰ γὰρ τῶν Καρχηδονίων σκάφη, φορτία φέροντα πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ σίτον, καὶ χρήματα, ἔβαρύνοντο. Ὁ δ' Ἄνων, διαφυγὼν, εὐθύς εἰς τὴν Καρχηδόνα ἠπέιχθη. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ θυμῷ ληφθέντες, καὶ φόβῳ, τὸν μὲν ἀνεσταύρωσαν, πρέσβεις δὲ πρὸς εἰρήνην τῷ Κατύλῳ πέτόμψασιν. Καὶ τῷ πρὸς βουλήν ἦν τὸν πόλεμον καταλύσασθαι, ὅτι ἐπὶ ἐξέδῳ οὐσης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς οὐτε δι' ὀλίγου ἐξαιρῶσιν τὴν Καρχηδόνα ἠλπίζον, οὐτε τοῖς διαδόχοις τὴν ὄξαν τῶν αὐτοῦ πόνων καταλιπεῖν ἤθελε. Διὸ ἀνακωχὴν ἐποιήσατο, καὶ χρήματα καὶ σίτον καὶ ὀμήρους αὐτῷ δόντες, ἵν' ἐς τὴν Ῥώμην πρεσβεύσωσιν ἐπὶ τῷ Σικελίας τε αὐτοὺς πάσης· ἐκοτῆσαι Ῥωμαίους, καὶ πάσας τὰς περὶ νήσους ἐκλεπίειν, καὶ μῆτε τῷ Ἴερωνι πολεμεῖν· καὶ χρήματα τὰ μὲν ἅμα τῷ στείλασθαι δοῦναι, τὰ δὲ καὶ ὑστερον· καὶ τοῦ· μὲν ἐκείνων αὐτομβλους καὶ αἰχμαλώτους προίκα ἐκπέμψαι, τοὺς δ' αὐτῶν πρῆσθαι. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ σύμβασις ὡμολόγητο (μὴν γὰρ τὴν τοῦ ζυγοῦ ἀτιμίαν ὁ Ἀμιλικας παρητήσατο)· καὶ ὁ μὲν ταῦτα συνθέμενος, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκ τῶν τευχῶν ἐξαγαγὼν, ἀπέπλευσεν οἰκᾶδε, πρὶν τοὺς ἄρκους ἐπανεχθῆναι. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὴν τε νίκην δὲ βραχείῳ ἔμαθον καὶ ἐπὶ ῥησαν ὡς παντάπασιν κεραιηκότες. Καὶ τῶν πρέσβων ἐλθόντων, οὐκέτι κατέχειν αὐτοὺς ἠδύνατο, καὶ τὴν Λιβύην εἶναι ἄπασαν ἠλπίζον. Διὸ οὐδὲ ταῖς τοῦ ὑπάτου ὁμολογίαις ἐνέμειναν, ἀλλὰ καὶ χρήματα αὐτοὺς πολλὰ πλείω τῶν ὑπεσχημένων ἐπράξαντο· καὶ ἀπηγόρευσαν σφίσι μῆτε τὴν Ἰταλίαν, μῆτε τὴν ἐξω συμμαχίδα σφῶν μακρὰς ναυσὶ παρακλεῖν, ἢ μισθοφόροις τισὶν ἀπ' αὐτῶν κεχρησθαι. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος τοῖς Καρχηδονίοις πόλεμος τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τοῦτο κατέληξε τετάρτῳ ἔτει καὶ εἰκοστῷ, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤγαγεν ὁ Κατύλος τὰ ἐπινίκια, Κύνιος δὲ Λουάτιος ὑπατεύσας, ἀπῆλθεν ἐς Σικελίαν, καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κατύλου πάντα τὰ ἐκεῖ κατεστήσατο, καὶ τὰ ὄπλα τῶν ἐν αὐτῇ ἀφελόντο. Σικελία μὲν οὖν οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων δεδούλωτο πλὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἴερωνος· ἐκ δὲ τούτου πρὸς τοὺς Καρχηδονίους φίλια ἦν αὐτοῖς. Ἄμφω δ' αὐθις εἰς πολέμους ἐτέρους χωρὶς μετ' ὀλίγον κατέστησαν. Τοῖς γὰρ Καρχηδονίοις οἱ τε περιλοιποὶ τῶν μισθοφορησάντων σφίσι, καὶ τὸ δουλεῖον τὸ ἐν τῇ πόλει, καὶ τῶν ὁμορῶντων πολλοὶ πρὸς τὰς συμφοράς· αὐτῶν συνεπέθετο. Οἱ γὰρ μὴν Ῥωμαῖοι, ἐπικαλεσαμένων αὐτοὺς τῶν πολεμούντων ἐκείνοις, οὐδ' ὑπήκουσαν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπρεσβευσάμενοι, καὶ μὴ θυγηθέντες καταλάξαι αὐτοὺς, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Καρχηδονίων ἀγαγέσθαι ἐπέτρεψαν, ὄξαν ἐπισκείας θηρώμενοι ἔθεν πράγματα ἴσχυον εἰσέπειτα. Ὁ γὰρ Ἀμιλικας ἐκείνος δὲ Βαρχιδης, ἐπεὶ τοὺς ἑναντίους ἐνίκησεν, ἐπὶ μὲν τοὺς Ῥωμαίους, καὶ περ κάρτα μισῶν αὐτοὺς, οὐκ ἐτόλμησε στρατεύσασθαι, ἐς δὲ τὴν Ἰβηρίαν παρὰ γνώμην τῶν οἰκιστῶν ἀπήρεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐγένετο ὑστερον.

III. Τότε δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι Φαλίσκους ἐπολέμησαν, καὶ Μάλιος Τουργάτος τὴν χώραν αὐτῶν

ιδίως· καὶ συμμίζας αὐτοῖς, ἐσφάληκεν τῷ ὄπλι-
 τικῷ τοῖς δ' ἱππεύσιν ἐκράτησε, καὶ αὖθις αὐτοῖς
 μαχεσάμενος ἐνίκησε· καὶ τὰ τε ὄπλα αὐτῶν, καὶ
 τὴν ἱππον καὶ τὰ ἐπιπλά καὶ τὸ δουλεῦον καὶ τὸ
 ἡμισυ τῆς χώρας ἀπέλιπετο. Ὑπερον δὲ ἡ μὲν ἀρ-
 χαιὰ πόλις, εἰς ἕως ἐρυμνὸν ἰδρυμένη, κατεσκάφη·
 ἑτέρα δ' ὠκεδομήθη εὐέφοδος. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐπιλέ-
 μησαν αὖθις πολέμους πρὸς Βουρούς, καὶ πρὸς
 Γαλάτας ἐκείνοις πλησιοχώρους, καὶ πρὸς Λιγύων
 τινάς. Τοὺς μὲν οὖν Λίγυας Σιμπρόνιος Γράκχος
 μάχη νίκησε· ἐκάκου. Καὶ τοῖς Γαλάταις Πούπλιος
 Οὐάλλεριος συμβαλὼν τὸ μὲν πρῶτον ἠτήθη· εἰτα
 πυθόμενος εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ τινὰς ἐκ τῆς Ῥώ-
 μης ἦκειν, ὁμῶς αὖθις τοῖς Γαλάταις ἐχώρησεν·
 ἢ ἢ καθ' αὐτὸν νίκησει, ἢ ἀποθάνοι. Τοῦτο γὰρ
 μᾶλλον ἢ ζῶν αἰσχύνῃν ὄφειλεν προελεῖτο· καὶ πως
 κατὰ τύχην ἐκράτησε. Τότε μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως τοῖς
 Ῥωμαίοις συνήνησαν, καὶ Σαρδῶν (24) παρὰ τῶν
 Καρχηδονίων ἀμαχεῖ, χρήματά τε αὐτῶς ἔλαβον,
 ἐγκαλέσαντες αὐτοῖς βλάπτειν σφῶν τοὺς πλείοντας·
 οὕτω γὰρ κρατυνθέντες οἱ Καρχηδόνιοι, τὰς ἀπειλὰς
 αὐτῶν ἐδοίκεσαν. Τῷ δ' ἐξῆς ἔπειτα Λούκιος Λέν-
 τούλος καὶ Κύντος Φλάκκος ἐπὶ τοὺς Γαλάτας στρα-
 τεύσαντες, ἕως μὲν ὁμοῦ διήγον, ἦσαν ἀνανταγώνι-
 στοι· ἐπὶ δὲ διχῆ κορθεῖν τινα ἤρξαντο, ὡς οὕτω
 πλείω λείαν περιβαλούμενοι, ἐς κίνδυνον τὸ τ.ϋ
 Φλάκκου κατέστη στρατόπεδον, νυκτὸς κυκλωθέν.
 Ἄλλὰ τότε μὲν οἱ βάρβαροι ἀνεκόπησαν, προσλαθό-
 μενοι δὲ συμμάχους, χειρὶ πολλῇ αὖθις ἐπὶ τοὺς Ῥω-
 μαίους· ἐχώρησαν. Ἀπαντησάντων δὲ ἐπίτα Πουπλίου
 τε Λεντούλου καὶ Δικιννίου Οὐάρου ἤλπισαν αὐτοῖς
 δὲ τὸ πλῆθος τὸ σφέτερον καὶ ἀνευ μάχης κατα-
 πλῆξαι· καὶ πέμψαντες, τὴν τε χώραν τὴν περὶ τὸ
 Ἀρίμενον ἀπήτουν, καὶ τῆς πόλεως, ὡς αὐτῶν οὐ-
 σης, ἐφοικισθῆναι ἐκέλευον. Οἱ δ' ὑπατοὶ, μήτε συμ-
 βλεῖν θαρρόντες· δι' ὀλιγότητα, μήτε πρεσθεῖναι
 τολμῶντες, ἀνοχὰς ἐπραξαν, ὡς ἐς τὴν Ῥώμην
 πρεσβεύσονται. Οἱ δ' ἐπὶ τὴν βουλὴν ἰλθόντες τὰ
 εὐτὰ εἶπον. Ὡς δ' οὐδενὸς οἱ πρέσβεις ὦν ἦτον
 ἐτύγχανον, εἰς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν, καὶ
 εὖρον βεβαρμένα σφίσι τὰ πράγματα. Τινὲς γὰρ
 τῶν συμμάχων αὐτῶν, μεταγνόντες, καὶ διὰ φόβου
 τοὺς Ῥωμαίους πεπονημένοι, ἐτρέποντο ἐπὶ τοὺς
 Βουρούς, καὶ συχνοὶ ἀπώλοντο ἀμφοτέρωθεν. Κάν-
 τῦθεν ἀπῆλθον οἰκιστὲ οἱ λοιποὶ, καὶ οἱ Βουροὶ σπον-
 δὰς ἐπὶ μέρει πολλῇ τῆς χώρας σφῶν ἐποίησαντο.
 Ἦθη δὲ τῶν Γαλατικῶν λυθέντων πολέμων, ὁ Λέν-
 τούλος ἐστράτευεν ἐπὶ Λίγυας, καὶ τοὺς προσπι-
 πτοντας ἡμίονετο, καὶ τινα ἐρύματα παρεστήσατο.
 Οὐάρος δὲ, ἐπὶ Κύρνον ἀρχήσας, καὶ μὴ δυνηθεὶς
 ἀπορίᾳ πλοίων περαιωθῆναι, Κλινίαν Κλαυδίον τινα
 σὺν δυνάμει προέπεμψε. Κάκκιος, τοὺς Κυρνίους
 καταπλήξας, ἐς λόγους ἤλαθε, καὶ ὡς αὐτοκράτωρ
 τυγῆων ἐπέστατο. Οὐάρος δὲ τῶν συνθηκῶν μὴ

A qui cum eis congressus peditatu surcubuit, equi-
 tatu victor. Deinde repetita pugna, eos domuit,
 armis, equis, supellectilibus, servitiis, et agri
 misisse multatos. Tandem etiam antiqua arbs, in
 arduo sita monte, eversa : aliaque condita in pla-
 nitie, oppugnata facilis. Post, alia bella cum Boiis
 et Gallis eorum vicinis et Liguribus quibusdam
 gesserunt. Ac Ligures Sempronius Gracchus vi-
 ctor afflixit. P. Valerius, a Gallis principio supe-
 ratus, cum auxilia sibi mitti Roma audisset, Gallos
 denuo 400 est aggressus : ut aut per se victoria
 potiretur, aut mortem oppeteret, quam vitæ igno-
 miniosæ præfererat : ac fortuna quadam vicit.
 Tum igitur ita cum Romanis actum : eisque Sar-
 dinia citra pugnam, et pecuniæ rursus datæ a
 Carthaginiensibus : qui cum negotiatores Romanos
 in mari male tractasse accusarentur, nondum arma
 in opibus, minas illorum timuerunt. Sequenti
 anno P. Lentulus et Q. Flaccus, bello contra Gal-
 los suscepto, dum una agebant, insuperabiles erant.
 Sed cum separati, loca quædam, majoris prædæ
 cupiditate, vastare cœpissent, Flacci castra noctu
 circumdata, in periculo fuerunt. Barbari vero tum
 repulsi, multis sociis ascitis, cum magna manu
 denuo Romanos invaserunt. Et P. Lentulo et Lici-
 nio Varo se ob multitudinem suam vel sine pugna
 terrorem incussuros arbitrati, per legatos Arimi-
 nensem agrum repetierunt : et eos ipsa urbe, quæ
 sua esset, cedere jusserunt. Consules vero nec ob
 paucitatem configere, neque illa concedere ausi,
 inducias fecerunt, ut iis de rebus legati a Gallis
 Romam mitterentur. Qui cum apud senatum eadem
 postulassent, neque quidquam impetrassent, in
 castra reversi, res suas perditas reppererunt. Qui-
 dam enim ex eorum sociis, mutata sententia, Ro-
 manos timentes, Boios sunt aggressi : ac utrinque
 multi ceciderunt. Unde reliqui domum redierunt :
 Boii per pactiones magna agri sui parte sunt mul-
 tati. Gallicis bellis jam confectis, Lentulus contra
 Ligures arma cepit : et iis qui occurrebant profligatis,
 castella quædam subegit. Varus Corsicam
 petiturus, cum propter navigiorum penuriam tra-
 jicere non posset, Claudium Clniam cum copiis
 præmisit : qui Corsis territis. In colloquium venit,
 et pro auctoritate pacem cum eis fecit. Varus autem
 nulla pactionis habita ratione, eos oppugnare
 non destitit, donec subegisset. Romani vero id
 crimen violati fœderis a sese amoventes, Claudium
 eis dederunt : non receptum expulerunt. Bellum
 adversus Carthaginienses, ob mercatorum suorum
 injurias susceptum, deposuerunt : exactaque pecu-
 nia fœdus renovarunt, ne sic quidem diu duratura-
 rum. Ac 401 Carthaginiensi bello dilato, Sardos
 dicto non audientes aitori vicerunt : qui deinde a

Varis lectiones et notæ.

(24) Καὶ Σαρδόνιοι. Ita mss. Reg. et Colb. At
 Wolfius legendum censebat Σαρδῶν. Neque enim,
 inquit, Sardi a Carthaginiensibus pecuniam extor-

serunt, sed Romani et pecuniam et ipsam Sardi-
 niam.

Carthaginiensibus clam ad rebellionem incitati sunt. Defecerunt et Corsi : nec Ligures quieverunt. Sequenti anno Romani copiis trifariam divisit, ut hostes simul bello infestati, auxilia invicem ferre non possent, Posthumium Albinum in Ligusticum, Sp. Carvilium contra Corsos, in Sardiniam P. Cornelium adilem miserunt. Consules licet haud citra laborem, citra moram tamen mandata exsecuti sunt. Sardos nihil modicum animis agitant, Carvilius ingenti prælio subegit. Cornelius enim et multi milites morbo perierunt. Romanis digressis, Sardi et Ligures de integro defecerunt. Contra Ligures missus est Q. Fabius Maximus, in Sardiniam Pomponius Mauus. Carthaginienses, ut eorum bellorum auctores, hostes judicati, jussi numerare pecuniam, et omnibus cedere insulis, ut quæ Romanorum essent. Et ut sententiam suam magis declararent, hastam illis et caduceum miserunt, optione data, utrum mallet. Sed Carthaginienses nihil territi, tum ad alia responderunt asperius, tum se neutrum velle dixerunt, sed illud alacriter accepturos, quod legati reliquissent. Hic mutuis odiis conceptis, neutri bellum auspiciari sunt ausi. Contra Sardos autem denuo tumultuantes, ambo coss. M. Malleolus et M. Æmilium missi, magnam prædam ceperunt : quæ eis a Corsis, cum eo appulissent, est erepta. Qua de causa post Romani atrocique invaserunt. M. Pomponius, qui Sardos infestabat, cum eorum plurimos in saltuos specubus abditos indagare non posset, sagaces canes ex Italia accersivit : per eosque tramitibus hominum et pecudum investigatis, multos inde extraxit. Caius vero Papirius Cursor planities pulsos, cum in montes adgisset, per insidias multos amisit : et præ siti plures amisisset. ni sero tandem aqua inventa, Corsis ut deditiorem facerent, persuasisset.

λούς, ὡκνον δὲ πολέμου κατέρχασθαι. Κινηθέντων δ' ἐστράτευσεν, Μάρκος δὲ Μαλλέολος καὶ Μάρκος Αἰμίλιος· καὶ πολλὰ μὲν λάφυρα ἔλαβον. Παρὰ δὲ τῶν Κυρνίων προσχόντες, αὐτοῖς αὐτὰ ἀφηρέθησαν. Διὸ μετὰ ταῦτα ἐπ' ἀμφοτέρους· οἱ Ῥωμαῖοι ἐτρέποντο· καὶ Μάρκος· μὲν Πομπώνιος Σαρδόνιας (25) ἔφερε, καὶ μαθὼν τοὺς κλεινοῦς αὐτῶν ἐς σπήλαια ὀλόδη καὶ δυσεξεύρετα καταδύντας, μὴ δυνάμενός τε αὐτοὺς εὐρεῖν, κύνας ἐκ τῆς Ἰταλίας μετεπέμψατο εὐρινάς, καὶ δι' ἐκείνων τὴν στίβον καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν βοσκημάτων εὐρών, πολλὰ ἀπέτέμετο. Γάτος δὲ Παπίριος· ἐκ μὲν τῶν πεδίων τοὺς Κυρνίους ἀπήλασε· βιαζόμενος δὲ πρὸς τὰ βρη, συκῶς ἐξ ἐνίδρα· ἀπέβαλε, κλεινοὺς τε ἂν ὕδατος ἀπορία ἀπόλεσεν, εἰ μὴ που ὕδωρ ἐνέ ποτε ἀνεφάνη, καὶ ἔπεισε τοὺς Κυρνίους ὁμολογήσαι.

XIX. Sub hoc tempore Amilcar dux Carthaginiensium, ab Hispanis victus occubuit. Nam cum aciem contra eos instruxisset, illi currus facibus et pice plenos ante 402 copias Carthaginiensium produxerunt : cumque prope ventum esset, iis incensis, jumenta incitata in rabiem egerunt : eaque re adversarios turbatos, divulsos, et in fugam versos assectati, et ducem et plurimos alios ceciderunt. Amilcari post diuturnam felicitatem ad hunc mo-

α φροντίσας ἐπολέμησε τοῖς Κυρνίοις, ἕως αὐτοῖς ἐχειρώσατο. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὸ παρασπόνδημα ἀποπροσκοπιόμενοι ἐπεμψαν αὐτοῖς· ἐκδιδόντες τὸν Κλαύδιον. Ὁ δ' οὐκ ἰδέχθη, ἐξήλασαν αὐτόν. Ἐπὶ δὲ Καρχηδονίους μέλλοντες στρατεύουσιν, ὡς τοῖς σπῆν ἐμπόροις λυμαινομένων, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν, χρήματα δ' ἐπιπραξάμενοι, ἀνεναίωσαντο τὰς σπονδὰς· ἔμελλον δὲ μὴδ' ὡς ἐς μακρὰν αἰ συνθήκαι μένειν. Τὰ μὲν οὖν τῶν Καρχηδονίων ἀνεβέβητο· ἐπὶ δὲ τοὺς Σαρδόνιους μὴ πειθομένου· αὐτοῖς ἐστράτευσεν καὶ ἐνίκησεν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπεισεν τοὺς Σαρδόνιους· οἱ Καρχηδόνιοι κρύφα τῶν Ῥωμαίων ἐπαναστήναι, καὶ τούτοις οἱ Κύρνιοι προσαπέστησαν, καὶ οἱ Ἀίγυες οὐκ ἤσυχασαν. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ ἔται πριχῆ τὰς δυνάμεις διελόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι, ἐ' ἅμα πολεμοῦμενοι πάντες μὴ συμβοηθεῖν ἀλλήλοις, Ποστούμιον μὲν Ἀλθῖνον εἰς τὴν Αἰγυπτίαν, Σπούριον δὲ Καρούλιον ἐπὶ τοῦ Κυρνίου, ἐς δὲ τὴν Σαρδῶν ἀστυνόμον Πούπλιον Κορνήλιον ἐπεμψαν. Καὶ οἱ μὲν ὑπατοὶ οὐκ ἀπόνω· μὲν, οὐ βραδείως δὲ τὰ προσταχθέντα σφίσι κατέπραξαν. Τοὺς δὲ Σαρδόνιους μὴ τι μέγιστον φρονούντας ἰσχυρῶς μάχη Καρούλιος κατατρέψατο· ὁ γὰρ Κορνήλιος καὶ τῶν στρατιωτῶν πολλοὶ ὑπὸ νόσου ἐφθάρησαν. Ἐπει δ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἀπηλλάγησαν, ἀπέστησαν αὐτοῖς οἱ Σαρδόνιοι καὶ οἱ Αἴγυες. Κύνιος μὲν οὖν Φέδιος· Μάξιμος ἐπέμψθη πρὸς Αἴγυα·, ἐς δὲ γε τὴν Σαρδῶν Πομπώνιος· Μάνκος. Τοὺς γε μὴν Καρχηδονίους, ὡς αἰτίους αὐτοῖς τῶν καλέμων ὄντας, κολέμιους ἔκριναν, καὶ πέμψαντες πρὸς αὐτοῦς, χρήματά τε ἀπήτην, καὶ ἀπατῶν ἐκπεῖν τῶν νήσων ἐπέτατον, ὡς αὐτοῖς διαφεροῦσῶν. Ἐκφαίνοντες δὲ καὶ τὴν σφετέρην δεινόειαν, ὄρου αὐτοῖς ἐπέστελλαν, καὶ κηρύκτιον, ἐν ἐλάσθαι καλεούοντας ὅποιον ἂν ἐθελήσωσιν. Οἱ δὲ, μηδὲν ὑποπτήζοντες, τὰ τε ἄλλα τραχύτερον ἀπεκρίναντο, καὶ τῶν πεμφθέντων σφίσι ἀιρεῖσθαι μὲν εἶπον οὐδέτερον, δέχεσθαι δ' ἐτοιμὰς ὀπίθερον καταλείψουσιν. Ἐντεῦθεν μὲν ἔμεινον ἄλλοι αὐτοῖς τῶν Σαρδόνιων, ἐπ' αὐτοῖς οἱ ὑπατοὶ ἄμφω

16'. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Ἀρμλικαὸς ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς πρὸς Ἰθέρων νικηθεὶς ἔθανεν. Ἀντιπαραταξιμένου γὰρ σφίσι, ἀμάξια ὄβρων καὶ πίσσης μεστὰ· πρὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Καρχηδονίων προήγαγον, καὶ πλησιάζαντες ἀνήψαν αὐτοῖς, καὶ τὰ ἔλκοντα αὐτὰς ὑποζύγια ἐπισπέρχοντες ἐίστηρσαν. Κάκ τούτου συνταραχθέντων τῶν ἐναντίων, διασπασθέντων τε καὶ τραπομένων, ἐδόμνο· κάκτινον καὶ ἄλλους πλείστους ἐφόνευσαν. Καὶ ὁ μὲν, ἐπὶ

Variæ lectiones et notæ.

(25) Σαρδῶνας. Mss. omnes Σαρδῶνα; habent.

πλειστον ἀγθήσας, οὕτως ἐτελεύτησας. Τελευτήσαντα A
 ἐὶ αὐτὸν Ἀσδροβίδας ὁ Γαμβρός διεδέξατο, καὶ τῆς
 Ἰβηρίας πολλὰ προσηκτέσαστο, πόλιν τε ἐν αὐτῇ
 Καρχηδόνα ὁμώνυμον τῇ πατρίδι ἔκτισε. Τῶν δὲ γε
 Ρωμαίων καὶ τῶν ἄλλων Γαλατῶν πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα,
 πλείστους δὲ καὶ ἀγχαλώτους πωλοῦντων, δεισαντας
 οἱ Ῥωμαῖοι μήποτε κατ' αὐτῶν τοῖς χρήμασι χρῆ-
 σονται, ἀπαίτων μηδένα ἀπὸ τῆς Γαλάτῃ μήτ' ἀργύριον
 μήτε χρυσίον δίδναι. Ἐνταῦθεν οἱ Καρχηδόσιοι
 μιδόντας τοὺς ὑπάτους Μάρκον Διμίλιον καὶ Μάρκον
 Ἰόνιον εἰς τὴν Ἀγρυστικὴν ἀπάραντας, παρασκευά-
 ζοντο εἰς τὴν Ῥώμην ἰλάσασθαι. Γνόντων δὲ τοῦτο τῶν
 ὑπάτων, καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἀθρόον ὄρησκότων, ἐξεπέλα-
 γησαν, καὶ ἀπήρτησαν αὐτοῖς ὡς φίλοι. Κάκεινοι δὲ
 ὑπεκρίθησαν οὐκ ἐπ' ἐκείνους ἀπήρτησαν, ἀλλὰ
 διὰ τῆς χώρας αὐτῶν εἰς τοὺς Λίγυρας. Ῥωμαῖοι δὲ B
 τὴν τε Ἰόνιον ἐπερασιώθησαν, καὶ τῆς Ἰπαιρου τῆς
 ἑλληνικῆς ἤψαντο· πρόφασιν δ' αὐτοῖς τοῦ πλοῦ
 ἐγένετο ἡδε. Ἰσσα νῆσός ἐστιν, ἐν τῇ Ἰονίῳ κώλη
 κειμένη. Οἱ γοῦν ταύτης κάτοικοι Ἰσσαῖοι καλούμε-
 νοι, ἰδελονταὶ τοῖς Ῥωμαίοις παραδεδώκασιν ἑαυ-
 τοὺς, τῶ σφῶν κρατοῦντι ἀγθόμενοι Ἀχρώνι τῷ τῶν
 Σαρδιαίων βασιλεῖ, γένους Ἰλλυρικοῦ. Πρὸς δὲ οἱ
 ὑπάτοι πρόσθεσις ἐπαμφαν. Ἐκείνου δὲ τεθνεώτος,
 ἐπὶ υἱῷ διαδόχῳ παιδί ἔτι ἡ ἐκείνου γυνή, τοῦ δὲ
 παιδὸς μητρικὰ, τὴν τῶν Σαρδιαίων (26) διεῖπεν ἀρ-
 χὴν ἢ τοῖς πρόσθεσιν οὐδὲν μέτριον ἐχρημάτισε.
 Ἐβήθησασσάμενός ἐστι τοὺς μὲν ἔδωκε, τοὺς δὲ ἀπ-
 ἔκτισε. Τῶν δὲ Ῥωμαίων πόλεμον ψηφισάμενων
 αὐτῇ, κατέπηξε, καὶ τοὺς τε σωζομένους τῶν πρό-
 σθεων ἀποδώσειν ὑπέσχετο, καὶ τοὺς θανόντας ἔλα-
 γην ὑπὸ ληστῶν πεφονεύσθαι. Τῶν δὲ Ῥωμαίων τοὺς
 αὐτόχειρας ἐξαιτησάμενων, οὐτε τινα ἐδώσειν ἔφη,
 καὶ ἐπὶ τὴν Ἰσσαν ἰσταίτε στρατεύματα. Ἐἶτα αὐτῆς
 ἕισασα, Δημητρίον τινα πρὸς τοὺς ὑπάτους ἐπαμ-
 φαν, ὡς ἐτοίμη πρὸς πᾶν ὑπακούσαι αὐτῶν. Καὶ
 σπονδαὶ πρὸς τὸν πεμφθέντα ἐγένοντο, τὴν Κέρκυ-
 ραν αὐτοῖς παρασχόμενον. Τῶν δὲ πρὸς τὴν νῆσον
 περαιωθέντων, ἀνεθάρσησεν αὐτῆς, οἷα γυνὴ κούφην
 ἔλυσσα γνώμην, καὶ εὐμετάβολον, καὶ πρὸς Ἐπίδα-
 μνον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐξέπεμψε στρατιάν. Τῶν δὲ
 Ῥωμαίων τὰς πόλεις τε ῥυσαμένων, καὶ πλοῖα αὐ-
 τῆς κατασχόντων μετὰ χρημάτων ἐκ Πελοποννήσου
 προσπέλοντα, καὶ τὰ χωρία πορθησάμενων τὰ πά-
 ραλα, καὶ τοῦ Δημητρίου διὰ τὴν ἐμπληξίαν ἐκείνης D
 πρὸς Ῥωμαίους μεθεστηκότος, καὶ ἄλλους αὐτομο-
 λῆσαι πεπεικότος, κατέπηξε, καὶ ἀπέσχετο τῆς
 ἀρχῆς, καὶ τὴν μὲν ὁ Δημήτριος, ὡς τῷ παιδί ἐπι-
 τροπέωσαν εἰλήφει. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διὰ ταῦτα παρὰ
 Κορινθίων ἐπηνέθησαν, καὶ τοῦ Ἰσθμικοῦ μετέσχον
 ἄγωνος. Καὶ στάδιον ἐν αὐτῷ ὁ Πλάυτος ἐνίκησε.
 Καὶ πρὸς Ἀθηναίους δὲ φίλων ἐπεποιήκασαν, καὶ
 τῆς πολιτείας σφῶν, τῶν τε μυστηρίων μετέσχον.
 Τὸ δ' Ἰλλυρικὸν ὄνομα κάλαι μὲν ἐν ἄλλοις ἐπεκεί-
 κητο, ὕστερον δὲ ἐς τὴν ἀνω μεταβέβηκεν ἡπειρον,

dum interfecto, gener Asdrubal successit: ac
 multis Hispaniæ urbibus subactis, Carthaginem pa-
 triæ cognominem condidit. Boiis cæterisque Gallis
 ex venditione tum aliarum rerum, tum plurimorum
 captivorum, magnam pecuniam facientibus, veriti
 Romani, ne iis opibus contra se uterentur, edixe-
 runt, ne quis homini Gallo vel aurum vel argen-
 tum daret. Deinde Carthaginenses M. Æmilii et
 M. Junii in Ligusticum expeditione cognita, se ad
 Romam invadendam paraverunt. Quo consules intel-
 lecto, ex improvise eos adorti terruerunt, ut per
 amicitiam speciem eis obviam egréderentur. Simu-
 larunt illi quoque se non contra illos esse profec-
 tos, sed per eorum agrum in Lignriam ituros.
 Romani sinu Ionio transmissi, ad Græciæ conti-
 nentem hac de causa appulerunt. Issa insula in
 Ionio sinu sita est: cujus incolæ Issæi Romanis
 ultro se dederunt, suo domino Agroni Sardiario-
 rum regi, gentis Illyricæ irati. Ad eum consules
 legatos miserunt. Sed illo mortuo, filio adhuc im-
 pubi hærede relicto, uxor ejus pueri necerunt, a
 Sardiario imperium administravit, per uxoræ
 æquum legatus responsum dedit. Qui cum liberius
 locuti essent, alios occidit, alios vinxit. Cum autem
 Romani bellum ei decrevisset, territa, seet in colu-
 mas legatos reddituram pollicetur. et mortuos ala-
 tronibus esse caesos ait. Romanis vero cædium auc-
 tores poscentibus, neque se quemquam dedituram
 esse dixit, et Issam exercitum misit. Deinde rursum
 territa, Demetrium ad consules misit, tanquam per
 omnia morem eis gestura. Et pax facta est cum
 legato, Corcyra ab eo accepta. Sed cum Romani
 ad insulam trajecissent, resumpta fiducia, ut
 mulier levi et mutabili prædita ingenio, ad
 Epidamnum et Apolloniam misit exercitus. Ve-
 rum quia Romani iis urbibus liberatis, illiusque
 navibus cum pecunia ex Peloponeso 403 venien-
 tibus, captis, oram maritimam vastabant: Deme-
 trius autem ob mulierculæ vecordiam ad Romanos
 se contulerat, multis transfugis secum adductis:
 abjecto animo, imperio abstinuit, quod Demetrius
 tutorio nomine suscepit. Hac de causa Romani a
 Corinthiis laudati sunt, et ad Isthmicos ludos
 admissi, in quibus Plautus stadium vicit. Inita cum
 Atheniensibus quoque amicitia, civitate donati, et
 ad initia sunt admiasi. Illyrici nomen olim aliis
 locis attributum. post in superiorem continentem
 supra Macedoniam et Thraciam, intra Hæmum et
 Rhodopen transit: sitaque est Illyria in medio ho-
 rum montium et Alpium, et intra Hæmum fluvium,
 et Istrum, usque ad Pontum Euxinum: alicubi
 etiam ultra Istrum evagatur. Cum aliquando Ro-
 manis oraculum esset redditum, Græcos et Gallos
 urbem occupaturos, duos Gallos et totidem Græcos
 utriusque sexus in medio foro vivos defoderunt: ut

Varie lectiones et notæ.

(26) Σαρδιαίων. Ita miss. Reg. et Colb. at Hen-
 ric. Valesius ad Dionis Excerpta, Ἀρδιαίων legen-

dum observat, ex Strabone, lib. vii, Arpagiano in
 Illyrico, et Stephano.

ita satis satisfactum esse, itaque defossi, partem
urbis aliquam tenere viderentur. Sardi perpetuam
Romani prætoris præsentiam ægre ferentes, se-
ditionem moverunt: sed denique subacti sunt.

Εὐξείνου Πόντου, καὶ πῆ καὶ ἐπίκαινα τοῦ Ἰστρου
καὶ Ἑλλήνας καὶ Γαλάτας τὸ ἄστυ καταλήψεσθαι,
καὶ τοῦ θήλαος γένους ζῶντας ἐν τῇ ἀγορᾷ καταρῶρησαν, ἐν
δοκῆ, καὶ τι κατέχειν τῆς πόλεως κατορωρυγμένοι νομίζονται. Μετὰ δὲ
τοῦτο Σαρδόνιοι ἐν δευτέρῳ ποιοῦ-
μενοι, ὅτι στρατηγὸς Ῥωμαίων ἀεὶ καθιστῆται

XX. Cum Insubres Gallica gens, auxiliis a trans-
alpiniis popularibus accersitis, Romanis arma in-
tulissent, et quædam loca populati essent: tandem
noctu magna tempestate orta, deos sibi infestos
case rati, abjectis animis, trepidi fuga salutem que-
rere instituerunt. Regulus vero eos persecutus, et
extremum agmen aggressus, victus occubuit.

Æmilius cum tumulum quemdam occupasset, Galli
idem imitati, per dies aliquot quieverunt. Deinde
illi cladis acceptæ dolore, Barbari victoriæ insolentia
impulsi, de tumulis decurrerunt. Cumque diu
æquo Marte certatum esset, Romani denique eos
equitatu circumdatos occiderunt, castris direptis,
et spolis recuperatis. Post hæc Æmilius Boils su-
peratis triumphans, captivorum principes armatos
in Capitolium perduxit, insolentiam eorum irridens,
quod se thoraces non prius exulturos jurasset, quam
in Capitolium venissent. Ab eo tempore Boiorum ter-
ram omnem occuparunt: et tum primum Eridano su-
perato.

405. Insubres invaserunt, eorumque agros
vastarunt. Interea Roma prodigiis perterrita est. Nam
et in Piceno flumen sanguine manavit, et in Etru-
nia magnus cœli tractus ardere visus, et Arimini lux
nocturnæ instar diei fulsit, et alibi in Italia tres lunæ no-
ctæ apparuerunt, et vultur in foro per dies complu-
res sedit. Consules igitur, tum ob hæc prodigia, tum
quod vitio creati dicerentur, accersiti sunt. Verum
non statim litteras legerunt: sed cum modo in
asium descendissent, commisso prius prælio vice-
runt. Epistola post pugnam lecta, Furius haud gra-
vatim parat: sed Flaminius victoria elatus, eam
argumento esse aiebat, se rite creatos esse, et opti-
mates ex invidia etiam diis affingere mendacia ase-
verabat. Nec igitur, nisi rebus omnibus confectis,
recedere voluit: et se cives suos edocturum esse
dixit, ne vel avium vel ullius alterius rei observa-
tione fallerentur. Itaque manere, et collegæ idem
persuadere instituit. Quod cum ille detrectaret,
Flamini milites veriti, ne a cæteris destituti, ab
hostibus male tractarentur, precibus ab eo impetra-
runt, ut dies aliquot maneret, sed nihil rei gessit.

Flaminius autem regionem ubique pervagatus,
agros vastavit, et aliquot castella cepit: et militi-
bus, ut eos sibi conellieret, omnes manubias dona-
vit. Sero domum reversis, contumaciæ crimen a
senatu est objectum: et ob iram in Flaminius,

Variæ lectiones et notæ.

(27) Αἰμου ποταμοῦ. Sic tres mss. Reg. Asteri-
scum apposuit Wolfius, quod fluvius huiusce nomi-
nis non occurrat apud geographos. Cum vero dicat

καὶ ὑπὲρ τὴν Μακεδονίαν, τὴν τε Θράκην τὴν ἐντὸς
τοῦ Αἰμου, καὶ τὴν πρὸς τῇ Ῥοδόπῃ, καὶ ἴσθιν ἐν τῷ
μέσῳ τούτων τῶν ὄρων καὶ τῶν Ἀλπίων, τοῦ τε
Αἰμου ποταμοῦ (27), καὶ τοῦ Ἰστρου μέχρι τοῦ
νέμεται. Λογίου δὲ ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἔλθόντος,
Γαλάται δὴ καὶ Ἕλληνες ἕτεροι ἐκ τε τοῦ ἀρρένος
καὶ τοῦ θήλαος γένους ζῶντας ἐν τῇ ἀγορᾷ καταρῶρησαν, ἐν
δοκῆ, καὶ τι κατέχειν τῆς πόλεως κατορωρυγμένοι νομίζονται. Μετὰ δὲ
τοῦτο Σαρδόνιοι ἐν δευτέρῳ ποιοῦ-
μενοι, ὅτι στρατηγὸς Ῥωμαίων ἀεὶ καθιστῆται

αὐτοῖς, ἐκάνεστησαν· αὐτοὶ δὲ ἐδουλώθησαν.
Κ'. Ἰνσοῦδροι δὲ Γαλατικὸν γένος, συμμάχους ἐκ
τῶν ὑπὲρ τὰς Ἀλπεὶς ὀμοφυλῶν προσειληφότες,
ὄπλα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήνεγκαν· διὸ καὶ αὐτοὶ ἠ-
τρεπίζοντο. Αἰῶσαμένων δὲ τῶν βαρβάρων τινα, τε-
λευταίον χειμῶνος μεγάλου νυκτὸς συμβάντος, ὑ-
πέστησαν τὸ θεῖον ἐναντιοῦσθαι αὐτοῖς καὶ ἠθύμησαν
καὶ κατακτῆσαντες φυγῆ τὴν σωτηρίαν πορίζεσθαι
ἐπαίρησαν. Καὶ ὁ Ῥηγυλλος αὐτοῖς κατέδωκε,
καὶ τοὺς ὀπισθοφυλακοῦσι προσμύξας, ἠτήθη τε καὶ
ἀπέθανεν. Αἰμίλιος δὲ, λόφον τινα κατασχών, ἡσύχα-
ζεν. Ἀντικατασχόντων δὲ καὶ τῶν Γαλατῶν ἕκτρον,
ἐπὶ τινὰς μὲν ἡμέρας ἤρεμον· ἔπειτα οἱ μὲν ὄργῃ
τοῦ γεγονότος, ἀρχήματι δὲ τῆς νίκης οἱ βάρβαροι,
καταδραμόντες· ἀπὸ τῶν μετεώρων συνέβαλον. Καὶ
ἐπὶ πολὺ μὲν ἰσορρόπως ἐμάχοντο· τέλος δ' οἱ Ῥω-
μαῖοι, τῷ ἱπικῷ περισχόντες, αὐτοῖς κατέκοψαν,
καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἶλον, καὶ τὰ λάφυρα ἐκο-
μίσαντο. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς τῶν Βοοιωτῶν ὁ Αἰμί-
λιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐκινίχια ἤγαγε, τοὺς τε

κράτους τῶν ἄλλων ὠκλισμένους· ἐπὶ τὸ Καπιτώ-
λιον ἀνεκίμασεν, ἐπισκώπτων αὐτοῖς ὡς ὀμομοκίσι
μὴ πρότερον τοὺς θώρακας ἀποδύσασθαι πρὶν ἀνελ-
θεῖν εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ἐκ δὲ τούτου τὴν τε τῶν
Βοοιωτῶν ἄπασαν προσεκτῆσαντο, καὶ τὸν Ἑριδιανὸν
τότε πρώτων ἐπὶ τοῖς Ἰνσοῦδροις διέβησαν, καὶ τὴν
χώραν αὐτῶν ἐπέβησαν. Τεράτων δ' ἐν τούτῳ γενο-
μένων, ἕως μὲν ἰσορρόπως ἐμάχοντο· τέλος δ' οἱ Ῥω-
μαῖοι, τῷ ἱπικῷ περισχόντες, αὐτοῖς κατέκοψαν,
καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἶλον, καὶ τὰ λάφυρα ἐκο-
μίσαντο. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς τῶν Βοοιωτῶν ὁ Αἰμί-
λιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐκινίχια ἤγαγε, τοὺς τε
κράτους τῶν ἄλλων ὠκλισμένους· ἐπὶ τὸ Καπιτώ-
λιον ἀνεκίμασεν, ἐπισκώπτων αὐτοῖς ὡς ὀμομοκίσι
μὴ πρότερον τοὺς θώρακας ἀποδύσασθαι πρὶν ἀνελ-
θεῖν εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ἐκ δὲ τούτου τὴν τε τῶν
Βοοιωτῶν ἄπασαν προσεκτῆσαντο, καὶ τὸν Ἑριδιανὸν
τότε πρώτων ἐπὶ τοῖς Ἰνσοῦδροις διέβησαν, καὶ τὴν
χώραν αὐτῶν ἐπέβησαν. Τεράτων δ' ἐν τούτῳ γενο-
μένων, ἕως μὲν ἰσορρόπως ἐμάχοντο· τέλος δ' οἱ Ῥω-
μαῖοι, τῷ ἱπικῷ περισχόντες, αὐτοῖς κατέκοψαν,
καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἶλον, καὶ τὰ λάφυρα ἐκο-
μίσαντο. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς τῶν Βοοιωτῶν ὁ Αἰμί-
λιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐκινίχια ἤγαγε, τοὺς τε

κράτους τῶν ἄλλων ὠκλισμένους· ἐπὶ τὸ Καπιτώ-
λιον ἀνεκίμασεν, ἐπισκώπτων αὐτοῖς ὡς ὀμομοκίσι
μὴ πρότερον τοὺς θώρακας ἀποδύσασθαι πρὶν ἀνελ-
θεῖν εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ἐκ δὲ τούτου τὴν τε τῶν
Βοοιωτῶν ἄπασαν προσεκτῆσαντο, καὶ τὸν Ἑριδιανὸν
τότε πρώτων ἐπὶ τοῖς Ἰνσοῦδροις διέβησαν, καὶ τὴν
χώραν αὐτῶν ἐπέβησαν. Τεράτων δ' ἐν τούτῳ γενο-
μένων, ἕως μὲν ἰσορρόπως ἐμάχοντο· τέλος δ' οἱ Ῥω-
μαῖοι, τῷ ἱπικῷ περισχόντες, αὐτοῖς κατέκοψαν,
καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἶλον, καὶ τὰ λάφυρα ἐκο-
μίσαντο. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς τῶν Βοοιωτῶν ὁ Αἰμί-
λιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐκινίχια ἤγαγε, τοὺς τε
κράτους τῶν ἄλλων ὠκλισμένους· ἐπὶ τὸ Καπιτώ-
λιον ἀνεκίμασεν, ἐπισκώπτων αὐτοῖς ὡς ὀμομοκίσι
μὴ πρότερον τοὺς θώρακας ἀποδύσασθαι πρὶν ἀνελ-
θεῖν εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ἐκ δὲ τούτου τὴν τε τῶν
Βοοιωτῶν ἄπασαν προσεκτῆσαντο, καὶ τὸν Ἑριδιανὸν
τότε πρώτων ἐπὶ τοῖς Ἰνσοῦδροις διέβησαν, καὶ τὴν
χώραν αὐτῶν ἐπέβησαν. Τεράτων δ' ἐν τούτῳ γενο-
μένων, ἕως μὲν ἰσορρόπως ἐμάχοντο· τέλος δ' οἱ Ῥω-
μαῖοι, τῷ ἱπικῷ περισχόντες, αὐτοῖς κατέκοψαν,
καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἶλον, καὶ τὰ λάφυρα ἐκο-
μίσαντο. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς τῶν Βοοιωτῶν ὁ Αἰμί-
λιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐκινίχια ἤγαγε, τοὺς τε

Zonaras, Illyricum intra Hæmum fluvium et Istrum
usque ad Pontum Euxinum contineri, videtur in-
tellexisse aut Dravum aut Savum fluvios.

νιν ἤθελε, καὶ τὸν συνάροντα κατέχειν ἐπειράτο· φούριος δ' οὐκ ἐπιθετο. Τῶν δὲ μετὰ τοῦ Φλαμίνιου μιλόντων καταλειφθήσεσθαι, φοβηθέντων μὴ μονωθέντες πάθωσι· τι παρὰ τῶν ἐναντίων, καὶ δεηθέντων ἡμέρας τινὰς προσμείναι, ἐπέστη, οὐ μέντοι καὶ ἔργου ἤψατο. Φλαμίνιος δὲ περινοστών τὴν χώραν ἔεργε καὶ ἐρύματά τινα κατεστρέψατο, τὰ τε λάφυρα πάντα τοῖς στρατιώταις, θέρακιῶν αὐτοῦς, ἔχαριετο. Ὡς δ' ὄκαθε ἐπανελθόντες, ὅπερ μὲν τῆς γερούσιας τὴν αἰτίαν τῆς ἀπειθείας ἔσχον· διὰ γὰρ τὴν πρὸς τὸν Φλαμίνιον ὀργὴν ἠτίμασαν καὶ τὸν φούριον (28)· τὸ δὲ πλῆθος, ἀντιφιλονεικῆσαν ὅπερ τοῦ Φλαμίνιου, ἐψηφίσαντο τὰ νικητήρια, καὶ ἀγαγόντες αὐτὰ, ἐξέστησαν τῆς ἀρχῆς. Ἄλλοι δὲ ὕπατοι Κλαύδιος Μάρκελλος καὶ Γνάτιος Σκιπίων, ἀνθαιρθίντες, ἐστράτευσαν ἐπὶ τοῖς Ἰνσούβροις· εἰρήνην γὰρ αὐτοῖς αἰτήσασιν οὐκ ἐψηφίσαντο· καὶ ἀμφω μὲν πρῶτον πολεμοῦντες· τὰ πλεῖστα ἐκράτουν. Ἐπειτα, τὴν συμμαχίδα λεηλατούμενην μαθόντες, διηρέθησαν. Καὶ Μάρκελλος μὲν, ἐπὶ τοὺς ληζόμενους τὴν σύμμαχον διὰ ταχῶν ἐλθὼν, οὐ κατέλαβε σφῆς ἐκεῖ, φεύγοντας δ' ἐπέδιωξε, καὶ ὑποστάνας ἐνέκησε· Σκιπίων δὲ, κατὰ χώραν μέινας, Ἀκίρας ἐπολιόρκει· καὶ λαβὼν αὐτὰς ὀρμητήριον τοῦ πολέμου πεποικῆκεν, εὐσας ἐπιχαίρους καὶ εὐερχαίς· Κάντευθεν ὀρμώμενος τὸ τε Μεδιόλανον καὶ κωμόπολιν ἑτέραν ἐχειρώσαντο. Ἄλλωντων δὲ τούτων, καὶ ἄλλοι ποῖοι Ἰνσούβροι ὀμολόγησαν αὐτοῖς, χρήματα καὶ μέρος τῆς γῆς δόντες. Εἶτα Πούπιος τε Κορνήλιος καὶ Μάρκος Μινούτιος ἐπ' Ἰστρου (29) ἐστράτευσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖ ἐθνῶν τὰ μὲν πολέμῳ, τὰ δὲ ὀμολογίαις ὑπέταξαν. Λούκιος δὲ Οὐετούριος καὶ Γάιος Λουάτιος ἦλθον μέχρι τῶν Ἄλπειων, ἀνευ δὲ μάχης πολλοὺς φκείωσαντο. Ὁ μόνος τῶν Σαρδιαίων ἀρχων Δημήτριος, ὡς ἀνευ ποῦ εἰρηται, τοῖς ἐπιχωρίοις ἐπαχθῆς· ἦν καὶ τὰ τῶν πλησιοίκων ἐκακώργει, καὶ ἰδοὺς τῇ Ῥωμαίων φιλῆ ἀποχρώμενος ἀδικεῖν. Δισθόμενοι δὲ τοῦτο οἱ ὕπατοι Αἰμίλιος Παῦλος καὶ Μάρκος Λιούτιος, μεταπέμφαντο αὐτὸν. Ὡς δ' οὐκ ὑπήκουσεν ἀλλὰ καὶ τῆς συμμαχίδος σπῶν ἤκατο, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἰσση θύα. Καὶ προμαθόντες ὅτι ὀφάρμει ποῦ τῶν κατάρσιων, μέρος τῶν νεῶν εἰς τὰ ἐπιθάτερα τῆς νήσου προσμίξει ἐπεμφαν. Κάκ τούτου τῶν Ἰλλυρίων ἐπ' ἐκείνους ὡς καὶ μόνους ὄντας τραπομένων, αὐτοὶ κατὰ σχολὴν προσπλεύσαντες ἐν ἐπιτηδείῳ τὰ ἐστρατοπεδεύσαντο καὶ προσπεσόντας σφίσιιν αὐθημερὸν τοὺς ἐπιχωρίους ὀργῆ τῆς ἀπάτης ἀπέσωσαντο. Τοῦ δὲ Δημητρίου ἐς Φάρον ἑτέραν νῆσον διαφυγόντος, καὶ ἐπ' ἐκείνην ἐπλευσαν, καὶ τῶν ἀντικαταστάτων ἐκράτησαν καὶ τὴν πᾶσιν ἐκ προδοσίας εἶλον, τοῦ Δημητρίου διαδράντος. Ὅς, τότε μὲν εἰς Μακεδονίαν μετὰ πολλῶν χρημάτων πρὸς Φιλίππον τὸν βασιλεῖα αὐτῆς ἐλθὼν, ὑπ' ἐκείνου μὲν οὐκ ἐξέβη, πρὸς δὲ τοὺς Ἰλλυρίους ἐπανελθὼν συνελήφθη ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ ἐδικακώθη.

ΚΑ'. Τῷ δ' ἐχομένῳ ἔτει περιφανῶς οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Καρχηδονίοις ἐξεπολεμώθησαν, καὶ ὁ πόλεμος ὅστος τῷ μὲν χρόνῳ πολὺ ἐλάσσων τοῦ προτέρου συμβέθηκε, τοῖς δ' ἔργοις τοῖς τε παθήμασι καὶ μέζων καὶ χυλεπώτερος. Ἐπῆρε δὲ τούτων μάλιστα ὁ Ἄννιβας στραταρχῶν τῶν Καρχηδονίων. Ὁ δ' Ἄν-

A etiam Furio negatus honos. Sed a multitudine patribus pro Flaminio adversata, decreto actoque triumpho, magistratum deposuerunt: alique consules creati, Claudius Marcellus, et Cn. Scipio, Insubribus arma intulerunt; pace quam petierant haud concessa: ac principio belli ambo rem fere bene gesserunt. Deinde cum sociæ civitates infestarentur, divisi, Marcellus contra prædatores celeriter profectus, cum eos ibi non invenisset, fugientes persecutus est, commissaque pugna superavit. Sed Scipio castris non motis, Acerrâs obsedit: iisque expugnatis (erant enim opportuno loco sitæ et munitæ) ad gerendi belli commoditatem usus est. Inde profectus, Mediolanum, et aliud oppidum cepit: quibus expugnatis, cæteri quoque Insubres 405 deditionem fecerunt, pecunia et agri parte multati. Deinde P. Cornelius et M. Minutius ad Istrios duxerunt exercitum, et multas illius loci gentes partim vi, partim deditione subegerunt. L. vero Veturius et C. Luctatius usque ad Alpes progressi, citra pugnam sibi multos adjanxerunt. Demetrius autem, cujus supra facta est mentio, Sardinorum princeps, popularibus suis gravis, etiam finitimos vexabat: ac Romanorum amicitia fretus, injurius esse videbatur. Quo consules Paulus Æmilius et M. Livius animadverso, eum accersiverunt. Ut vero non parebat, sed eorum socios quoque offendebat, Issam contra eum sunt profecti: edoctique, eum alicubi in portibus insidias collocasse, navium partem ad alterum latus insulæ miserunt. Quo factum, ut Illyrijs contra illos, tanquam soli essent, conversis, cæteri per otium portu occupato, et castris idoneo loco positus, insulares eodem die ex impostura iracundia irruentes profligarent. Demetrium in aliam insulam Pharium persecuti, hostibus superatis, urbem proditione cepit. Demetrius ad Philippum Macedoniæ regem cum magna pecunia confugit. Nec ab illo deditus est: sed in Illyrijs reversus, et a Romanis captus, pœnas dedit.

XXI. Sequenti anno Romanorum et Carthaginiensium inimicitia aperte eruperunt: ac id bellum, ut tempore longe prioræ minus, sic operibus et eladibus longe majus fuit, et gravius. Ejus autem belli potissimus auctor fuit Annibal dux Carthaginiensium, Amilcaris Barehini filius, statim a

Variæ lectiones et notæ.

(28) Φούριος. Φρούριος: habent mss. omnes.
(29) Ἐπ' Ἰστρου. Ita mss. codi. sed ἐπ' Ἰστρου: reponendum ex Eutropio lib. iii. et aliis observat Henricus Valesius ad Joannem Antiochenum, qui

Ἰστρου: ἀνοῖς: habet. Ita Dio, lib. xxxviii, p. 66. Ἐπὶ τῆσθ (πρὸς) τῇ τῶν Ἰστριανῶν πόλει πρὸς τῶν Σκύθων τῶν Βασταρῶν, ubi interpres, ad Istrum nam urbem.

puero contra Romanos exercitatus. Aiebat enim Amīcar se omnes filios, tanquam catulos quosdam contra illos alere. Illum autem quem ingenio longe ceteris antecellere videret, jurejurando adigit, se hostem fore populo Romano. Ea de causa cum aliis eum disciplinis, tum in re militari diligenter erudit, usque ad annum ætatis decimumquintum. Unde patri in imperio succedere non potuit : sed post Asdrubalis obitum, annum tum sextum et vicesimum agens, nihil cunctatus, Hispaniensem exercitum statim occupavit. Et imperator a militibus salutat, effecit ut etiam ab 406 urbanis magistratibus sibi principatus confirmaretur. His perfectis, speciosum quærebat titulum invadendi Romanos, quem ei Zacynthiorum coloni in Hispania suppeditarunt. Qui cum non procul ab amne Ibero habitarent, paulum a mari remoti, Romanos magno studio et honore colebant, atque in Carthaginensi fœdere excepti erant. Ea de causa bellum eis intulit Annibal, haud ignarus, Romanos aut opem eis laturos, aut clades eorum ulturos. Eo accedebat, quod eos magnas opes habere norat, quibus in primis egebat : et aliis rationibus, quæ contra Romanos etiam ei profutura erant, adductus, Saguntinos est adortus. Hispania vero, in qua illi habitant, cum finitimis locis omnibus in Europa versus Occidentem sita, ad mare interius, et Herculis columnas et Oceanum longe excurrit, atque etiam continens longissimo tractu usque ad montes Pyrenæos occupat : qui a mari, quod olim Bephyricum dicebatur, post Narbonense appellatum est, usque ad exterius mare magnum pertinent, totamque Hispaniam a Gallia finitima dirimunt. Intra eos multæ diversæ gentes consederunt, nec lingua eadem, nec forma reipublicæ utentes : unde nec eodem nomine appellantur. Nam Romani Hispanos, Græci ab Ibero amne Iberos vocant. Saguntini cum obsiderentur, auxilia et finitimorum et Romanorum implorarunt : ac illos prohibuit Annibal. Romani autem legatis ad eum missis, postularunt, ut Sagunto abstineret. Quod ni faceret, minabantur, se Carthaginem statim ad eum accusandum navigaturos. At Annibal ex Hispanis quosdam misit, qui per fidei et amicitie speciem legatis appropinquantibus dicere, non adesse ducem, procul in loca quædam incognita profectum : monerentque, ut quamprimum discederent, ne adventu illorum cognito, per imperatoris absentiam ab æffrenatis militibus interirent. Legati vera illa esse rati, Carthaginem abierunt. Indictioque concilio, Carthaginensium alii pacem suaserunt ; factio vero Annibalis, Saguntinos esse injurios, et Romanos ea quæ nihil ad ipsos attingerent, curiose complecti asserebat. Denique in eorum 407 sententiam itum est, qui belli Romanis inferendi auctores erant. Interea dum Annibal

Α νίδας ούτος καίς τοῦ Ἀμιλκου τοῦ Βαρχίδου ἐγένετο, καί ἐκ παίδων εὐθύς ἐπὶ τοῦς Ῥωμαίους ἠσκήθη. Πάντας γάρ τοὺς υἱοὺς ὁ Ἀμιλικας ὡσεὶ τινὰς σκύμους ἐπ' αὐτοὺς τρίψαιν εἶλεν, ἐκείνον δὲ, καὶ τῆ φύσει προφέροντα ὄρων, καὶ ὥρως πολέμῃσιν αὐτοῖς. Καί διὰ τοῦτο τὰ τε ἄλλα καὶ τὰ πολέμει ἐπιμάλλον αὐτὸν ἐξεδίδασκε, πεντεκαιδεκάτῃ ἔτι. Ὄθεν οὐκ ἤδυνήθη, θανόντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς, τὴν στρατηγίαν διαδέξασθαι. Ἐπει δὲ ὁ Ἀσδρούβας ἐπελιύτησεν, οὐκ ἐτι ἐμύλησεν, ἐξ καὶ εἰκοσιν ἔτων τότε γεγονώς, ἀλλὰ τὸ τε στρατεύμα ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ αὐτίκα προσκατέλαβε (50), καὶ στρατηγὸς ὄν' αὐτῶν ἀναδειχθείς, διαρκήσασα καὶ παρὰ τῶν οἰκιστῶν βεβαιωθῆναι αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν. Πράξας δὲ ταῦτα, προφάσεως εὐπρεποῦς εἶδειτο εἰς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ὄρμη, καὶ ταύτην ἐποιήσατο τοῦς ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ Ζακυνθίους. Οἷτοι γάρ, οὐ πόρρω τοῦ ποταμοῦ οἰκούντες τοῦ Ἰβηρὸς ἄνω τῆς θαλάσσης βραχὺ, τοῖς Ῥωμαίοις προσέκειντο, καί κεινοι καὶ ἱτέριον αὐτοὺς καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Καρχηδονίους συνθήκαις ἐξαιρέτους ἐπεποιήθησαν. Διὰ ταῦτ' οὖν ὁ Ἀννίδας πόλεμον ἤρατο πρὸς αὐτούς, εἰδὼς ὅτι ἡ ἐπικουρήσουσιν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Ζακυνθίοις ἢ καὶ τι παθοῦσι τιμωρήσουσι. Διὰ τε οὖν ταῦτα καὶ ὅτι καὶ μέγαν πλοῦτον κατεῆσθαι αὐτοὺς ἔγινωσκεν, ὃ καὶ μάλιστα ἐχρηζε, καὶ δι' ἑτερα αἴτια καὶ κατὰ Ῥωμαίων αὐτῷ συμβαλλόμενα, τοῖς Ζακυνθίοις ἐπέθετο. Ἡ δ' Ἰβηρία, ἐν ἧ ὁ Ζακύνθιοι οἰκοῦσι, καὶ ἡ προσεχὴς αὐτῇ πᾶσα ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ πρὸς δυσμὰς ἐστὶ, καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν παρὰ τὴν ἑσπέρην θάλασσαν, καὶ παρὰ τὰς Ἡρακλείους στήλας τὸν τε Ὀκεανὸν αὐτὸν προήκει, καὶ προσετι καὶ τὴν ἠπειρον τὴν ἄνω διὰ πλείστου μέχρι τοῦ Πυρρηναίου νέμεται. Τὸ γὰρ ὄρο; τοῦτο, ἐκ τῆς θαλάσσης τῆς πάλαι μὲν Βεθύρων, ὕστερον δὲ Ναρβωνησίων ἀρξάμενον, ἐς τὴν ἔξω τὴν μεγάλην διατείνεται, πολλὰ μὲν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ σύμμικτα ἔθνη ἔχον, πᾶσαν δὲ τὴν Ἰβηρίαν ἀπὸ τῆς προσοικίας Γαλατίας ἀπορίζον. Οὐτε δ' ὁμόφωνοι ἦσαν, ὅτε κοινῇ ἐπολιτεύοντο, ὅθεν οὐδὲ εἰς ἐν ὄνομα ἐτέλουν. Οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι Ἴσπανοὺς, οἱ δ' Ἕλληνας Ἰβηρας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἰβηρὸς αὐτοὺς ἐπεκάλεσαν. Οἱ μὲν οὖν Ζακύνθιοι οὗτοι ἐπολιτοῦκοντο, καὶ ἐπεμψαν πρὸς τοὺς περιοίκους καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπικουρίας δεόμενοι. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ὁ Ἀννίδας ἐκάλυπεν· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, πρὸς αὐτοὺς πρὸς ἐκείνον πέμψαντες, μὴ πελάζειν τοῖς Ζακυνθίοις; ἐκέλευον, καὶ εἰ μὴ παύοιτο, ἐς τὴν Καρχηδὸνα πλεῦσαι εὐθύς καὶ καταγροῖσαι αὐτοῦ ἐπιπέλησαν. Ὁ δ' Ἀννίδας, ἐκ τῶν ἐπιχωρίων πέμψας τινὰς ἐξ εὐνοίας τηρούντας τοῖς πρὸς αὐτοὺς ἦδη πλησίον οἰοῖ, παρεσκέυασε λέγειν αὐτοῖς μὴ παρῆναι τὸν στρατηγὸν, πόρρω που ἐς ἀγνωστα χωρία ἀποδημήσαντα, καὶ παρῆνον ἀπαλλαγῆναι ὡς τάχιστα, πρὶν καταγγελλεῖν ὡς πάρεισιν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀναρχίαν, τοῦ στρατηγοῦ μὴ παρόντος, ἀπόλωται. Οἱ μὲν οὖν πιστεύσαντες αὐτοῖς εἰς τὴν Καρχηδὸνα

Variæ lectiones et notæ.

(50) Αὐτίκα προσκατέλαβε. Alter codex Wolfii, προσέλαβε duo Reg. et Colb. προσκατέλαβε.

ἐπηρεσαν. Γενομένης δὲ ἐκκλησίας, οἱ μὲν τῶν Καρ- A
 χθονίων εἰρήνην ἔχειν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους συν-
 εβούλευον, οἱ δὲ τῷ Ἀννίβᾳ προσκειμένοι (31), τοὺς
 μὲν Ζακυνθίους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ Ῥωμαίους τὰ μηδὲν
 σφίσι προσήκοντα πολυπραγματεῖν ἔλεγον. Καὶ τέ-
 λος ἐπεκράτησαν οἱ πολεμῆσαι σφᾶς ἀναπαύθοντες.
 Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἀννίβας σπουδῆ τὰς προσβολὰς τῆς
 τειχομαχίας ἐποιεῖτο. Πολλῶν δὲ πιπτόντων, καὶ
 κλεινῶν τετρασωκόμενων ἐκ τῶν τοῦ Ἀννίβου, καὶ
 ποτε τῶν Καρχηδονίων κατασεισάντων ἐν τῷ περι-
 βάλῳ καὶ κατὰ τὸ βῆγμα εἰσελθεῖν τοιμησάντων,
 ἐπεξιδραμον οἱ Ζακύνθιοι καὶ ἀπισθῆσαν σφᾶς·
 ἔθεν αὐτοὶ μὲν ἐπεβρώθησαν, οἱ Καρχηδόνιοι δὲ
 ἐνέβησαν ἀθυμήσαντες. Οὐκ ἀπίσθησαν δὲ πρὶν τὴν
 πόλιν εἶλθαι, καίτοι ἐπ' ἐγδοὺς μῆνας τῆς πολιορκίας
 παρατεθείσης, ἐν οἷς ἄλλα τε πολλὰ συνηγήθη καὶ B
 ἄποκα, καὶ ὁ Ἀννίβας δεινῶς ἐτρώθη. Ἦλθε δὲ οὕ-
 τως· μηχανήματα τῷ τεχεῖ προσήγαγον, πολὺ τε αὐ-
 τοῦ ὑπεραίρον, καὶ ἑκάστας τοὺς μὲν ἐμφανεῖς ἔχον,
 τοὺς δὲ λανθάνοντας. Τῶν οὖν Ζακυνθίων τοὺς ὀρω-
 μένους ὧ· μένοι οὐσι μαχομένων ἰβρωμνίστερον,
 οἱ κεκρυμμένοι τὸ τελεῖον ὑπερούξαντες εἰσεδίξαντο
 καὶ ἔθεν ἐγένοντο. Τῷ γοῦν παραδόξῳ οἱ Ζακύνθιοι
 ἐκπλαγέντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐνέδραμον, καὶ εἰς
 λόγους ἤλθον, εἰ πως ἐπιτακτεῖ τι ἐμολογῆσαι περι-
 σθελεῖν. Ὡς δ' οὐδὲν ὁ Ἀννίβας προσηγορεῖ μέτριον,
 οὐτε τις αὐτοῖς ὀφείλια πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἐγίνετο,
 ἐπισχεθῆναι τὰς προσβολὰς ἐξητήσαντο, ὡς τε
 καὶ τὰ τιμώτατα συμφορήσαντες τῶν χρημάτων ἐς
 πῦρ ἐνέβαλον. Καὶ οἱ μὲν ἀπόμαχοι διαχειρίσαντο
 ταυτοῦς· οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ ἄβροιο πρὸς τοὺς ἐναν-
 τίους ὤρμηκεσαν καὶ προθύμως ἀγωνιζόμενοι κατακόπησαν.

ΚΒ. Καὶ δὲ αὐτοῦς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι C
 ἐπολέμησαν. Ὁ γὰρ Ἀννίβας, καὶ συμμάχους
 συνητοῦς προλαβὼν, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἤπειγεται. Πυ-
 θόμενοι δὲ ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι συνήλθον εἰς τὸ συν-
 ἔδριον, καὶ ἐλέγθη μὲν πολλά. Δούκιος δὲ Κορνῆ-
 λιος Λέντουλος ἰδημηγόρησε καὶ εἶπε μὴ μέλλειν,
 ἀλλὰ πολεμον κατὰ τῶν Καρχηδονίων ψηφισασθαι,
 καὶ δεχθῆ διελθεῖν καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ τὰ στρατεύ-
 ματα· καὶ τοὺς μὲν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, τοὺς δὲ εἰς τὴν
 Λιβύην πέμψαι, ἐν ὅπῳ τὸν αὐτὸν χρόνον ἦ τε χώρα
 αὐτῶν πορθῆσαι καὶ οἱ σύμμαχοι κακουργῶνται, καὶ
 μήτε τῇ Ἰβηρίᾳ βοηθῆσαι δύνανται μήτ' ἐκείθεν αὐτοὶ
 ἐπικουρηθῶσι. Πρὸς ταῦτα Κύντιος Φάβιος Μάξιμος
 ἀνέθετο, μὴ οὕτως ἐκ πενήτεος τρόπου τὸν πολεμον δεῖν
 ψηφισασθαι, ἀλλὰ προσβεῖε χρήσασθαι πρότερον. Κἂν
 μὲν κίσεισιν οὐ οὐδὲν ἀδικήσιν, ἡσυχίαν ἔχειν· D
 ἀν δ' ἀδικήσιν ἄλλωσι, τότε πολεμῆσαι αὐτοῖς, ἵνα
 καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου ἐς αὐτοὺς ἀπισώμεθα.
 Αἱ μὲν οὖν ἀμοφοὶ δόξαι τοιαῦται ἦσαν, ὡς ἐν κε-
 φαλαίῳ εἶπεν. Τῇ δὲ βουλῇ παρασκευάζεσθαι μὲν
 ἔδοξε πρὸς τὴν μάχην, πρίσθεος δὲ εἰς τὴν Καρχη-
 δόνα στελλαι, καὶ τοῦ Ἀννίβου κατηγορησῶσι. Καὶ εἰ
 μὲν μὴ ἐπαυσιλεῖν τὰ πράχθηνα, δικάσαι· εἰ δ' εἰς
 ἐκείνον αὐτὰ ἀναφύροισιν, ἐξαιτήσασθαι αὐτὸν· κἂν
 μὴ ἐκδώσι, τὸν πολεμον ἐπαγγεῖλαι αὐτοῖς. Τῶν
 γοῦν πρέσβων ἀπειθόντων, οἱ Καρχηδόνιοι τὸ ποιη-

A sedulo mœnia oppugnat, multi ex ejus militibus
 cadunt, pluribus vulneratis : et cum aliquando
 Carthaginienses muri partem dejecissent, et per
 ruinas penetrare conarentur, a Saguntinis eru-
 ptione facta, repulsi cesserunt : imminuis audacia,
 oppidanorum vero animi aucti sunt. Neque tamen
 ab obsidione destiterunt, in mensem octavum us-
 que prorogata : quo temporis spatio cum alia
 multa, eaque incommoda evenerunt, tum Annibal
 graviter vulneratus est. Urbs autem sic capta est.
 Machinam adduxerunt, quæ mœnia impitum supe-
 raret, armatis partim conspicuis, partim occultis
 referant. Dum autem Saguntini cum iis duntaxat
 quos videbant, acrius pugnant, solos eos esse opi-
 nati, occulti suffosso muro, vi in urbem penetra-
 runt. Saguntini re inopinata perterriti, in arcem
 accurrerunt : habituque colloquio, tolerabilibus
 conditionibus salutem impetrare studuerunt. An-
 nibale vero nihil moderati postulante, neque Ro-
 manis quidquam opis ferentibus, effugatarunt, ut
 oppugnatione intermissa, rebus suis consulendi
 spatium daretur. Interes pretiosissimis quibusque
 rebus igni absumptis, homines imbelles sibi ipsi
 manus attulerunt : qui erant ætate integra, subito
 in hostes impetu facto, strenue dimicantes occu-
 buerunt.

XXII. Hæc Romanis et Carthaginiensibus belli
 causa fuit. Nam cum Annibalem multis sociis as-
 citis in Italiam properare Romani audivissent, in-
 dicto concilio multa verba facta sunt. Verum
 L. Cornelius Lentulus pro concione dixit, non esse
 cunctandum, sed bellum contra Carthaginienses
 decernendum, et tam consules quam exercitus bifa-
 riam dividendos, et alterum in Hispaniam, alte-
 rum in Lybiam mittendum : ut eodem tempore et
 ager eorum vastaretur, et socii vexarentur : neque
 Hispaniæ opem ferre, neque inde auxilia exspectare
 hostes possent. Ad hæc Q. Fabius Maximus re-
 spondit, non adeo præcipitanter bellum esse de-
 cernendum, sed legatos prius mittendos. Quod si
 crimina purgarint, quiescendum : sin injuriarum
 convincantur, 408 tum domum bello petendos
 esse, ut etiam causa belli in illos transferatur. Ac
 utriusque sententia summam hæc fuit : senatui
 autem placuit, se et ad bellum parare, et legatis
 Carthaginem missis Annibalem accusare. Quod si
 illa improbarent, jure agendum : sin illi imputa-
 rent, eum deponendum : si non dederent, bellum
 eis indicendum. Legatis digressis, Carthaginienses
 quid agendum esset deliberabant. Asdrubal vero
 natus ex iis quos Annibal subornarat, auctor fuit
 veteris libertatis recuperandæ : et servitutis, quam

Varia lectiões et notæ.

(31) Προσκειμένοι. Ita reposuimus ex mss., ubi Wolfius προσκειμένοι ediderat.

pax attulisset, tum pecuniis, tum copiis, tum sociis comparatis repudiandæ; subjectique: *Si vel soli Annibali suo arbitrata rem gerere permisissent, omnia rite administratum iri, et ipsos omni laboris molestia carituros.* Illo hæc locuto, magnus Hanno contra, non temere, neque ob parva et aliena crimina bellum in rempublicam retrahendum esse censuit, cum alia purgare, alia in auctores transferre liceat. Qui cum dicendi finem fecisset, Carthaginiensium seniores, primique belli memores, illi sunt assensu: cæteri adolescentes, lique potissimum qui Annibalis causam agebant, acriter adversati sunt. Ut autem nihil certi responsi dederunt, legatosque neglexerunt, M. Fabius sinu ex longa facta: *Hic, inquit, vobis bellum et pacem porto: utrum placet, sumite.* Cum respondissent se neutrum quidem sumere, sed utrum dedisset alacriter accepturos, bellum eis statim indixit. Hoc igitur modo, et his de causis inter Carthaginienses et Romanos alterum bellum est conflatum, futuraque divinitus denunciata sunt. Nam Romæ bos humana voce locutus est; et alius ludis Romanis ex ædibus se in Tiberim præcipitavit, ac periit; fulmina multa sunt delata; sanguis tum e statuis manavit, tum e militis cujusdam clypeo; alterius ense lupus ex ipsis castris rapuit. Annibali vero multæ ignotæ bestię Iberum transeunti, veluti viam monstrarunt; et somnium hujusmodi apparuit. Aliquando sibi visus est a diis in concilio sedentibus accersi, et quamprimum in Italiam exercitum ducere juberi: ab eisque ducem itineris accepisse, quem non respectans sequeretur. Sed cum se **409** convertisset, magnam ingruere tempestatem vidisse, draconemque sequi ingentis magnitudinis. Quæ cum miraretur, ductorem rogasse, quidnam ea sibi vellent? qui responderit: *Ea illi ad vastitatem Italiæ adjumento futura esse.*

καθημένους; μεταπέψασθαι τὸ αὐτὸν καὶ στρατεύσαι δι: τάχιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν προστάξει, καὶ λαβεῖν παρ' αὐτῶν τῆς ὁδοῦ ἡγήμονα, καὶ ἀμεταστρεπτεῖ ὑπ' αὐτοῦ καλεῖσθῆναι ἐπισθαί. Μεταστραφῆναι δὲ καὶ ἰδεῖν χιμῶνα μέγαν χωροῦντα, καὶ δράκοντα αὐτῷ ἐπακολουθοῦντα ἀμύχανον, καὶ θαυμάσαι ἐπισθαί τε τὸν ἀγωγόν, τί ταῦτα εἶεν· καὶ τὸν εἰπεῖν· *Ὁ Ἀννίβα, ταῦτα συμποροθήσονται σοι τὴν Ἰταλίαν ἔρχεται.*

XXIII. Hæc bonam spem Annibali, Romanis magnum timorem attulerunt. Qui copiis et consubisariam distributis, Sempronium Longum in Siciliam miserunt, in Hispaniam P. Scipionem. Annibal vero impressionis in Italiam primo quoque tempore faciendæ cupidus, iter acceleravit: ac Galliam, quæ intra Pyrenæum et Rhodanum est, citra dimicationem transiit: neque quisquam cum eo congressus est, priusquam ad Rhodanum venisset. Ibi se illi ostendit Scipio: et quanquam ejus copię nondum advenissent, tamen cum popularibus, eorumque finitimis, naves quæ in flumine erant, communivit, alveumque custodivit. Annibal, cisi temporis aliquid instruendis ratibus, scaphis et litribus consumpsit, tamen omnia ad trajectum necessaria, multitudine operarum prius paravit, quam Scipioni suæ legiones advenissent. Fratrem

Α τὸν ἐσκόπων. Καὶ τὶς Ἀστρούβας, εἰς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου προκατασκευασμένων, συνεβούλευσε σφίσι χρῆναι τὴν τε ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἀνακτήσασθαι, καὶ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης δουλείαν ἀποτρέψασθαι καὶ χρήμασι, καὶ δυνάμει, καὶ συμμάχοις συγκροτημένοις, ἐπαγαγῶν δι: *Κἄν τῷ Ἀννίβῳ μόνῳ δσα βούλεται πράξει ἐπιτρέψῃτε, καὶ τὰ προσήκοντα ἔσται, καὶ οὐδὲν αὐτοὶ ποθήσετε.* Τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, Ἄνων ὁ μέγας ἐναντιούμενος τοῖς τοῦ Ἀστρούβου λόγοις, γνώμην εἰσήνεγκε, μήτε βραδίως, μήτε μικρῶν καὶ ἀλλοτρίων ἐγκλημάτων ἕνεκα τὸν πόλεμον ἐφ' ἑαυτοῦ ἐπιστάσασθαι, παρὶν τὰ μὲν λύσαι, τὰ δὲ ἐς τοὺς δράσαντας αὐτὰ τρέψαι. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. Τῶν δὲ Καρχηδονίων οἱ μὲν πρεσβύτεροι καὶ τοῦ πρὶν μνημένοι πολέμου, αὐτῷ συνετίθεντο· οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ, καὶ μάλιστα ὅσοι τὰ τοῦ Ἀννίβου ἔπραττον, ἰσχυρῶς ἀντέλεγον. Ὡς δ' οὐδὲν σαφὲς ἀπακρίναντο, καὶ ἐν ὀλιγορῆ τούτοις πρὸς τοὺς εἰχόν, ὁ Μάρκος ὁ Φάβιος, τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸ ἱμάτιον ὑποβαλὼν, καὶ ὑπτιάσας αὐτάς, ἔφη· *Ἐγὼ μὲν ἐνταῦθ', ὃ Καρχηδόνιοι, καὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην φέρω ὑμῖς δ' ὀκότερον αὐτῶν βούλεσθε εἰσθε.* Ἀποκριθέντων δὲ μηδέτερον μὲν αἰρεῖσθαι, δέχασθαι δ' ἑτοίμως ὀκότερον καταλείψουσιν· ἐπήγγειλεν αὐτοῖς αὐτίκα τὸν πόλεμον. Οὕτω μὲν καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι τὸ δεύτερον ἐπολέμησαν, καὶ τὸ δαιμόνιον τὰ γενησόμενα προεσήμηνεν. Ἐν γὰρ τῇ Ῥώμῃ ἀνθρωπίνως ἐλάλησε βῶς, καὶ ἔτερος ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει ἐξ οἰκίας εἰς τὸν Τίβεριν ἑαυτὸν ἐβρίμει, καὶ ἐφθάρη, κεραυνοὶ τε πολλοὶ ἐφέροντο, καὶ αἷμα τὸ μὲν ἐξ ἀγάλμάτων ὤφθη, τὸ δὲ ἐξ ἀσπίδος στρατιώτου ἐβρύθη, ἑτέρου τε ἕξιο; ἐξ αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου λύκος ἤρπασε. Τῷ δ' Ἀννίβῳ θηρία πολλὰ καὶ ἀγνωστα τὸν Ἰθῆρα διαβαίνοντι προκαθηγήσατο, καὶ ὅπως ὀνειρού ἐφάνη. Ἔδοξε γάρ ποτε τοὺς θεοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ

ΚΓ'. Ταῦτα τῷ μὲν Ἀννίβῳ χρηστὴν ἐλπίδα τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δαινήν ἐνεποίη: ἐκφρόθησιν. Διχῆ δὲ τὰς δυνάμεις οἱ Ῥωμαῖοι διελόντες, καὶ τοὺς ὀπάτους Σεμπρόνιον μὲν Ἀβγγον ἐς Σικελίαν ἐπέμφαν, ἐς δὲ τὴν Ἰθῆριαν Σκιπίωνα Πούπλιον. Ὁ δὲ Ἀννίβας, εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς τάχιστα ἐπιθυμῶν εἰσβαλεῖν, σπουδῆ ἔχων, καὶ πᾶσαν τὴν Γαλιτίαν τὴν μεταξὺ τοῦ Πυρρηναίου καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ οὖσαν ἀμαχεῖ διῆλαθε, καὶ μέχρι μὲν τοῦ ποταμοῦ Ῥοδανοῦ αὐδεῖς εἰς χεῖρας ἤκεν αὐτῷ. Ἐκεί δ' ὁ Σκιπίων ἐπαφάνη, καίπερ μὴ παρούσης αὐτῷ τῆς δυνάμει; ὁμῶς μετὰ τῶν ἐπιχωρίων καὶ τῶν αὐτοῖς προσοικῶν τὰ τε πλοῖα τὰ ἐν τῷ ποταμῷ προδιέφθειρε, καὶ τὸ βεῦμα αὐτοῦ διὰ φυλακῆς ἐποίησατο. Ὁ οὖν Ἀννίβας ἔτριψε μὲν τινα χρόνον, καὶ σχεδίας, καὶ σκάζη, ἄλλα τε καὶ μονόξυλα κατασκευάζων. Ἐφθῆ δ' οὖν ὑπὸ πολυχιρίας τὰ πρὸς περαιώσιν

ἀναγκαία πάντα, πρὶν τῷ Σκιπίωνι τὸ οἰκεῖον ἀφ-
 ικίσθαι στρατεύματα, προετοιμασμένοι, καὶ τὸν ἀδελ-
 φὸν Μάγωνα σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ φίλοις τισιν, ἧ
 σκεδάννυται ὁ ποταμὸς ἐπὶ πολλὰ καὶ νήσοις διαλαμ-
 βάνεται, διαθησόμενον ἐπιμψεν. Αὐτὸς δὲ κατὰ τὸν
 ἐμφανῆ πόρον ἰχώρει δῆθεν, ἴν' οἱ Γαλάται ἀπατη-
 θείεν, πρὸς αὐτὸν ἀντιτατούμενοι, καὶ ἀμελέστερον
 ἐν ἄλλοις τοῦ ποταμοῦ τὴν φυλακὴν θῶνται. Ὁ καὶ
 γέγονε. Καὶ ὁ Μάγων διέβη τὸν ποταμὸν ὁ δὲ
 Ἄννιβας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ τὸν πόρον ἐπαιρ-
 οῦντο· καὶ γενόμενοι κατὰ τὸ μέσον, ἠλάλαξαν, καὶ
 οἱ σαλπικταὶ δὲ συνήχησαν· καὶ ὁ Μάγων κατὰ νότον
 τοῖς ἀνθεστηκόσι προσέειπε, καὶ οὕτως οἱ τε ἄλλοι
 καὶ οἱ ἐλέφαντες ἀκινδύως ἐπαιρώθησαν. Ἄρτι
 δὲ περαιωθέντων αὐτῶν, καὶ τῷ Σκιπίωνι οικεῖα
 ἀφίκατο δύναμις. Πέμψαντες οὖν εἰς προσκοπήν
 ἱπκία· ἀμφότεροι, τοιοῦτω τέλει τῆς ἱππεμαχίας
 ἰχρήσαντο, ἕκαστον ὁ σύμπαξ ἰσχυρὸς πόλεμος. Οἱ γὰρ
 Ῥωμαῖοι καὶ Ἐλαττον τὴν πρώτην ἐνεγέμενοι, καὶ
 συχνούς ἀποβαλόντες ἐνίκησαν· ἐντυθεὶν Ἄννιβας,
 ἀπίναί πρὸς Ἰταλίαν σπειδῶν, ὀποπεύων δὲ τὰς
 ἐπιτομωτέρας τῶν ὁδῶν, ἐκίνα· μὲν παρεβήθην,
 ἐτέραν δὲ πορευθεὶς ἰσχυρὸς ἐπόνθη· τὰ τε γὰρ
 ὄρη ἐκίνα ἀποτομωτάτα ἐστὶ, καὶ ἡ χιῶν πολλὴ
 γενομένη, καὶ τὰς φάραγγας ὀπ' ἀνέμων κληρώσασα,
 καὶ ὁ κρύσταλλος ἰσχυρότατα παγεῖς, δευτέρως σφᾶς
 ἰταλικώρησι· καὶ πολλοὶ τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν
 ὄπῃ τε τοῦ χειμῶνος, καὶ ὄπῃ σιτοδείας ἀπώλοντο,
 πολλοὶ δὲ καὶ οἰκαδὲ ἀνεχώρησαν. Ἔχει δὲ λόγος
 οὗτι καὶ αὐτὸς ἀνέστρεψεν ἄν, εἰ μὴ κλειῶν καὶ ἀπο-
 ρωτέρα ἢ προδιηνοσμένη ὁδὸς· τῆς λειπομένης ἐτύγ-
 χανε. Διὰ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ ἀπετρέπετο· ἐξαπίνης
 δὲ ἐκτὸς τῶν Ἄλπεων ἐκράνει, θαῦμα καὶ δέος
 τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέβαλε. Καὶ ὁ μὲν προεχώρει τὰ ἐν
 ποσὶ προσκοιούμενος. Σκιπίων δὲ τὸν μὲν ἀδελφεὶ
 Γάτων Σκιπίωνα ὑποστρατηγούοντα αὐτῷ εἰς τὴν
 Ἰβηρίαν ἐπιμψεν, ὡς καταληψόμενον αὐτὴν ἢ τὸν
 Ἄννιβαν ἐπανάξοντα. Αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν Ἄννιβαν
 ἦλασε, καὶ ἡμέρας μὲν τινὰς ἐπίσχυον, ἔπειτα ἀμφω
 πρὸς τὴν μάχην ὤρμησαν. Πρὶν δὲ δὴ ἔργου ἔχασθαι,
 συγκαλέσας ὁ Ἄννιβας τοὺς στρατιώτας, παρήγαγε
 τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς κατὰ τὴν ὁδὸν εἰλήφει, καὶ
 ἤρετο αὐτοὺς πότερον δεδέσθαι καὶ δουλεύειν κακῶς
 βούλοιντο, ἢ μονομαχῆσαι ἀλλήλοισι, ὥστ' ἀφεθῆναι
 πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ ὡς τὸ δευτερον εἴ-
 λοντο, συνέβαλεν αὐτοὺς, καὶ μαγεσαμένων ἰδημη-
 γόρησι, τοὺς οἰκεῖους στρατιώτας ἐπιρωννύς καὶ
 παραθήγων εἰς πόλεμον. Τοῦτο δ' ἐτέρωθεν καὶ ὁ
 Σκιπίων ἐποίησεν. Εἰς τὰ συνήλθον μὲν ὡς δλοῖς τοῖς
 στρατοπέδοις μαχοῦμενοι. Ὁ Σκιπίων δὲ, προτυμ-
 μίας τῷ ἱπτικῷ καὶ ἡτηθείς συχνούς τε ἀποβαλὼν καὶ αὐτὸς τρωθεὶς, ἀποθανὼν τ' ἄν, εἰ μὴ περ αὐτῷ
 Σκιπίων ὁ υἱός, καίπερ ὢν ἑπτακαίδεκάτης, ἐπήμυνε, κατέδεισε μὴ καὶ τῷ πατρὶ φθαλῆ, καὶ αὐτίκα
 τε ἐπανήγαγε καὶ τῆς νυκτὸς ὑπαχώρησεν.

ΚΑ'. Ἄννιβας δὲ μεθ' ἡμέραν τὴν ἀποχώρησιν
 αὐτοῦ μαθὼν, πρὸς τὸν Ἡριδανὸν ἦλασε, καὶ μῆτε
 τραχέας ἢ πλοῖα εὐρών (ἐναπέπρηστο γὰρ παρὰ τοῦ
 Σκιπίωνος), τὸν μὲν ἀδελφὸν Μάγωνα σὺν τοῖς ἱπ-
 πεῦσι διανήξασθαι καὶ ἐπιδιώξαι τοὺς Ῥωμαίους
 ἐκλεισεῖν· αὐτὸς δὲ, ἄνω πρὸς τὰς πηγὰς χωρήσας
 τοῦ ποταμοῦ, τοὺς ἐλέφαντας κατὰ τὸν ἐπίβρονον

que Magonem cum equitibus et velitibus nonnullis,
 qua amnis late spargitur, et insulis distinguitur,
 trajicere jussit. Ipse ad evidens vadum contendit:
 nimirum ut Galli, dum ipsi obsisterent, fallerentur,
 et in aliis ripis fluminis negligentius custodias ha-
 berent. Itaque contigit. Cum Magon flumen trans-
 misisset, Annibal sui que vadum ingressi, ubi ad me-
 dium pervenere, clamorem sustulerunt et classico
 cecinerunt: et Magone adversarios a tergo adorti,
 et cæteri et elephantés citra periculum transferunt.
 Vix transferant, cum Scipionis copię advenierunt.
 Cum igitur utrinque speculatum equitēs misissent,
 is equestris prælii fuit exitus, qui belli totius. Ro-
 mani enim principio inferiores, multis amissis, vi-
 cerunt. Inde Annibal in Italiam properans, cum vias
 compendiosiores suspectas haberet: illis vitatis,
 atque aliis tramitibus quæsiis, magnas ærummas
 toleravit. Nam et montes admodum prærupti, et
 valles flatu ventorum profundis nivibus expletæ, et
 glacies densissima 410 graviter exercitum affli-
 xerunt: multique milites vel hieme, vel inedia
 perierunt: multi etiam domum redierunt. Fertur
 et ipse Annibal reverti voluisse, nisi confectum
 iter longius et difficilius fuisset eo quod restabat.
 Ea que de causa coëptis non destitit: ac subito ex-
 tra Alpes conspectus, admirationem simul et ter-
 rorem Romanis injecit, interque progrediendum
 obvia quæque subegit. Scipio fratrem C. Scipionem,
 legatum suum, in Hispaniam misit, ut aut eam oc-
 cuparet, aut Annibalem eo retraheret: ipse con-
 tra Annibalem est profectus. Ao dies quidem ali-
 quot quieverunt, deinde autem ambo pugnam se-
 pararunt. Sed priusquam ad manus veniretur,
 Annibal, militibus convocatis, in itinere captos
 produxit in medium, rogans utram victi duram
 perpeti servitutem mallent, an inter sese singula-
 ri certamine congredi, ut victores gratis manu-
 mitterentur? Ut postea prætulerunt, eos inter
 sese commisit: peractoque certamine, militum
 suorum animos pro concione confirmavit, atque
 ad bellum acuit. Idem et Scipio ex altera parte
 fecit. Deinde ita congressi sunt, quasi cum totis
 exercitibus conflicturi essent. Sed Scipio equestri
 prælio in primis tentato, multis amissis victus et
 vulneratus, atque adeo perimendus, nisi a filio se-
 ptemdecim annos nato protectus, esset: timens ne
 pedites etiam succumberent, statim recepti cœci-
 nit, ac noctu recessit.

XXIV. Annibal, ejus discessu mane cogito, ad
 Eridanum venit: ubi cum ne unam quidem ratem
 invenisset (cremarat enim omnia navigia Scipio),
 fratrem Magonem cum equitibus tranare jussit,
 Romanosque persequi: ipse sursum ad fontes
 amnis profectus, elephantés, qua flumen concita-
 tius fertur, traducit: et aqua in belluarum mole

resistente et sparsa, facilius infra eos transit. Scipio ab hostibus deprehensus, se loco non movit. Ac pugnam iniisset, nisi Gallica auxilia noctu ad hostes transfugissent. Ea re turbatus, et dolore vulneris vexatus, sub noctem castra in editiorem locum transtulit, vallumque communiit, persequente nemine. Deinde Carthaginenses venerunt, et flumine interjecto **411** castrametati sunt. Dum Scipio tum ex dolore vulneris, tum ob acceptam cladem sese continens, plures copias expectat, Annibal multis frustra tentatis; ut eum ad pugnam eliceret, cum penuria comestus laboraret, castellum quoddam est adortus, in quo Romani multum frumenti repositum habebant: et quia vi nihil proficiebat, castellanum pecunia corrumpit, ut id sibi prodaret: quo occupato, etiam cæteris partim vi, partim auro se positurum speravit. In terra Longus, Siciliam legato credita, accessit ad Scipionem venit: nec multo post ex ambitione, et quod prædatores quosdam superarat, dum in pugnam ruit, in insidiis delapsus impingit, et ab Annibale cum equitibus et elephantis in fugam convertitur: in qua multi cæsi, multi temere in fluvium precipitati perierunt, pauci cum Longo evasere. Annibal vero ea victoria non est lætatus, quod et milites multos et elephantos omnes præter unum, frigore et vulneribus confectos amiserat. Factis igitur sine fœdere induciis, utriusque ad socios se contulerunt, et in eorum urbibus hibernarunt. Ac Romanis comestus abunde suppetebat. Annibal autem cum ea quæ socii dabant, satis non essent, Romanorum pagos et oppida invadendo, alias vincebat, alias repellebatur: aliquando equestri certamine a Longo victus, vulnus accepit. Unde quidam ex Romanis sumpta fiducia, per sese contra eum mœnia oppugnantem, eruperunt. Sed et illi cæsi sunt, et oppidum facta deditione eversum: et ex captivis Romani omnes interfecti, cæteri dimissi. Eandem rationem in omnibus captivis observavit, ut per eos urbes sibi conciliaret. Quin ex reliquis etiam Gallis, Liguribus et Etruscis multi, Romanis in suis oppidis partim occisis, partim deditis, defecerunt. Annibal in Etruriam iturus, a Longo magna tempestate lacessitus est: et multis utrinque cæsis, in Liguriam profectus, diu ibi se continuit, suos quoque suspectos habens, nemini clamere credens: sed et veste mutata et coma apposita utens, et alias alia lingua loquens (plures enim norat, ipsamque Latinam) et noctu et interdum plurima et videbat **412** et audiebat: quædam etiam loquebatur, persona sua dissimulata.

Πεσόντων δὲ ἀμφοτέροις πολλῶν, ὁ Ἀννίβας, ὁ καὶ τοὺς σφετέρους, οὐδενὶ βραδίως ἐπίστανεν, ἀλλὰ τὴν ἐσθῆτά τε μεταβάλλον καὶ κόμαις χρώμενος περιθότοις, τὴν τε διάλεξιν ἄλλοτε ἄλλην ποιούμενος (ἦδει γὰρ κλειούς, καὶ τὴν τῶν Λατινῶν) καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν πολλὰ ἐπισκόπει ἤκουε τε πλεῖστα ὡς οὐκ Ἀννίβας, καὶ τίνα ὡς ἑτεροῦς τις ἐφθέγγετο.

XXV. Dum hæc in Italia geruntur, alter Scipio Cains in Hispaniis appulit: et oram ejus maritima omnem usque ad Iberum, multa etiam supe-

Α διαβῆναι προσέταξε. Καὶ οὕτω τοῦ ὕδατος περὶ τοὺς ἔγκλιους τῶν ζώων ἐμποδιζομένου, καὶ σχεδανυμένου ῥῆον κάτω σφῶν διεπαραυῶθη. Καταληφθεὶς οὖν ὁ Σκιπίων κατὰ χώραν ἔμεινε. Καὶ ἐμαχίστα ἄν, εἰ μὴ νυκτὸς οἱ Γαλάται, οἱ μετ' αὐτοῦ ἠτομοῦσαν. Ὁ δ' οὖν Σκιπίων, ἐπὶ τούτῳ παραχθὲς, καὶ ὑπὸ τοῦ τραύματος ταλαιπωρήσας, ὑπὸ νύκτα αὐθις ἐξάνεστη, καὶ ἐπὶ μεταώρου τὸ τάφρουμα ἐποίησατο. Δίωξις δὲ αὐτοῦ οὐκ ἐγένετο. Μετὰ δὲ τούτῳ ἀφίκοιτο καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ τὸν ποταμὸν διὰ μέσου ποιησάμενοι, ἑστρατοπεδεύσαντο. Ὁ μὲν οὖν Σκιπίων διὰ τε τὸ τραῦμα καὶ διὰ τὰ συμβεβηκότα ἀνεῖχε καὶ δύναμιν μετεπέμπετο. Ἀννίβας δὲ, πολλὰ πειράσας παρακινήσας πρὸς μάχην αὐτὸν, ἐπὶ οὐτε τούτ' ἠδυνήθη, καὶ τροφῆς ἐπέναισε, φρουρίῳ προσέβαλεν, ἐν ᾧ ἔστος: πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων ἔκλειτο. Καὶ μηδὲν παραίτων, τὸν φρούραρχον διεφθεῖρε χρήμασι, κάκεινί τε προδοθὲν ἔλαβε, καὶ τὰ ἄλλα σχεῖν ἐὰ μὲν ὄλοιο, τὰ δὲ χρυσίῳ ἐπῆλπισε. Κάν τούτῳ ὁ Ἀλέγγος, τὴν Σικελίαν τῷ ὑποστρατήγῳ πιστεύσας, πρὸς τὸν Σκιπίωνα κεκλημένος ἀφίκοιτο: καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ φιλοτιμίας, καὶ οὐτινὰς κατατρέχοντας τὴν χώραν ἐκράτησεν, εἰς παράταξιν ὤρμησε, καὶ ἐσφάλῃ ἐνέδραϊς περιπεσὼν καὶ τοῦ Ἀννίβα ἐπαξελθόντος μετὰ τῶν πατρῶν καὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ μετ' αὐτοῦ ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, καὶ πολλοὶ διεφθάρσαν φόνῳ, πολλοὶ δὲ καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἀπερισκέπτως ἐμπροσθέντες ἐπνίγησαν, ὡς δίλιγος μετὰ τοῦ Ἀλέγγου περιουθῆναι. Νικήσας μέντοι ὁ Ἀννίβας, οὐκ ἔχαιρεν, οὐτι στρατιώτας τε πολλοὺς καὶ τοὺς ἐλέφαντας πλην ἐνὸς ὑπὸ τοῦ χαμῶνος καὶ τῶν τραυμάτων ἀπέβαλεν. Ἀνοχὴν οὖν ἀσπονδὸν ποιησάμενοι, πρὸς τὴν συμμαχίδα σφῶν ἑκάτεροι ἐχώρησαν, κἀν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν ἐχέμαζον. Καὶ τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ἀρθονα ἔφοιτα τὰ ἐπιτήδεια: Ὁ δ' Ἀννίβας, οὐκ ἀρκούμενος τοῖς παρὰ τῶν συμμάχων διδομένοις, ταῖς τε κόμαις καὶ ταῖς πόλεσι τῶν Ῥωμαίων προσέκλιτων, τὰ μὲν ἐκράτει, τὰ δ' ἀπεκρούετο, καὶ ποτε τῷ ἱπικῷ ὑπὸ τοῦ Ἀλέγγου νικηθεὶς ἐτρέωθη. Θαρσῆσαντες οὖν ἐκ τούτου τινὲς τῶν Ῥωμαίων, καὶ καθ' ἑαυτοὺς προσβάλλοντι αὐτοῖς ἐπεξήλθον, κάκεινους τε ἐφθεῖρε, καὶ τοῦ χωρίου ὀμολογῆσά ἐκράτησε. Καὶ αὐτὴ μὲν κατέσκαψε τῶν δ' αἰχμαλώτων τοὺς μὲν Ῥωμαίους ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἄλλους ἀφῆκε. τούτῳ δὲ ἐφ' ἅκασι τοῖς ζωγρουμένοις ἐποίησε, τὰς πόλεις δὲ αὐτῶν οἰκειούμενος. Ἀμείλει καὶ τῶν λοιπῶν Γαλατῶν πολλοὶ καὶ Αἰγύων καὶ Τυρσηνῶν τοὺς Ῥωμαίους τοὺς παρ' αὐτοῖς ὄντας οἱ μὲν φονεύσαντες οἱ δὲ ἐκθόντες μετέστησαν: ἐς δὲ τὴν Τυρσηνίδα τῷ Ἀννίβᾳ πορευομένῳ ὁ Ἀλέγγος ἐπέβητο, χαμῶνος πολλοῦ γενομένου ἐς τὴν Αἰγυπτίαν ἰλθῶν, ἐνδιέτριψεν ὑποπτεῶν

ΚΕ'. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ἰταλίᾳ ταῦτα ἐγένετο. Ὁ δ' ἑτεροῦς Σκιπίων ὁ Γάιος εἰς τὴν Ἰβηρίαν περιπλευσε, καὶ τὰ παραθαλάσσια αὐτῆ; μέχρι τοῦ Ἰβῆ

ρος πάντα καὶ τῶν ἄνω συγὰ τὰ μὲν βίη, τὰ δ' ἄνω
 ἐκόντα προσέληθε, καὶ τὸν Βανῶνα (32) μάχη νι-
 κτῆς ἐξώγησεν. Ὁ δὲ τοῦ Ἀννίβου θυμῶν
 Ἀσρούδας, μαθὼν ταῦτα, διέβη τὸν Ἰβήρα, καὶ
 τῶν μεταστάντων τινὰς ἐπηγάγετο· τοῦ δὲ Σχιπίων-
 ο; ἐκαθόντος αὐτῷ, ἀνεχώρησεν. Οἱ δ' ἐν τῇ
 Ῥώμῃ τὸν Φλαμίνιον καὶ τὸν Γάϊον αὖθις ὑπάτους
 εἶλοντο. Ἀννίβας δ' ἄρτι τοῦ ἔαρος ἐπιστάτης, ὡς
 ἔγνω τὸν Φλαμίνιον μετὰ τοῦ Σερούλιου Γεμίνου
 χειρὶ κολλῆ ἐπ' αὐτὸν ἰόντα, πρὸς ἐξαπτότην αὐτῶν
 ἐπέβη, καὶ πλαττόμενος ἐνδιαιτρίφειν ἐκεῖ καὶ μά-
 χην συνάγειν, ἐπεὶ νομίσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι
 κατὰ χώραν μένειν, ἀμείως τῶν ὁδῶν ἔσχον, ἐπὶ
 τοῦ στρατοπέδου τοὺς ἱππέας κατέλιπον. Αὐτὸς δ'
 ὑπὸ νύκτα ἄρας τὰ τε στενὰ πορὰ μὲν ἡσυχίας
 ἐπῆλθε καὶ πρὸς Ἀρίτιον ἤπειλετο. Καὶ οἱ ἱππεῖς,
 ἐπεὶ πολὺ προῆλθεν, ἀπήρσαν αὐτῷ ἐφεσόμενοι· οἱ
 δ' ὕστατοι, γνόντες ἠκατημένιοι, Γεμίνου μὲν αὐτοῦ
 ὑπέμεινε, τοὺς δ' ἀπεστηκότας· κακώσων καὶ κωλύ-
 σων ἐπεκουρῆσαι Καρχηδονίους· Φλαμίνιος δὲ μόνος
 ἰδίωκεν, ἐν' αὐτοῦ μόνου τὸ ἔργον τῆς νίκης, ὡς
 ἔμετο, γίνηται, καὶ τὸ Ἀρίτιον προκατέλαθεν. Ὁ
 γὰρ Ἀννίβας, συντομωτέραν τροπόμενος, δυσόδοις
 ἐνέτυχε, καὶ ἀνθρώπους συχνοὺς, καὶ πολλὰ ὑπο-
 ζύγια, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἀπέβαλεν. Ὁ δὲ
 εὖν πρὸς τὸ Ἀρίτιον ἰδὼν, καὶ εὐρῶν ἐκεῖ τὸν
 Φλαμίνιον, καταφρόνησεν αὐτοῦ, καὶ μάχη μὲν οὐ
 συνέβαλε (τὸ γὰρ χωρίον ἀνεπιτήδειον οἱ ἰδόναι),
 παύσαν δὲ αὐτοῦ ποιούμενος, ἔκειρε τὴν χώραν κἄν
 τοῦτο ἐπεκδραμόντων τῶν Ῥωμαίων, ἐπανήγαγεν,
 ἵνα φοβῆσθαι δόξη. Τῆς δὲ νυκτὸς ἐξαναστὰς, ἐπι-
 τήδειν τι χωρίον πρὸς τὴν μάχην εὐρῶν, ἔμεινε. Καὶ
 τοῦ μὲν παύσαι τὸ πλεῖον κατὰ τὰ ὄρη λογῆν ἔταξε,
 τὸ δ' ἱππικὸν σύμπαν ἐξω τῶν στενῶν ἀφανῶς ἐφ-
 ερεύσειν ἐκέλευσε, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ γηλόφου μετ'
 ὀλίγων ἱστρατοπεδεύσατο. Ὁ δὲ Φλαμίνιος ἐν προ-
 νήματι ὄν, καὶ ἐπὶ μετεώρου σὺν ὀλίγοις αὐτὸν ἰδὼν,
 τὴν τε λοιπὴν στρατιὰν πόρρω ποιησάμενος νομί-
 σεις, βρόδῳ μεμονωμένον αἰρήσειν ἤλαττε, καὶ
 ἐς τὸ στενὸν ἀπερισκέπτως εἰσῆλθε, κἀναυθα (ὁ δὲ
 γὰρ ἦν) ἠύλισατο, καὶ ὑπὸ μίσας νύκτας ὑπὸ κατα-
 φρονησῆς αὐτοῦ ἀφυλάκτους καθυβόντας παντα-
 χόθεν ὁμοῦ περιέσχον οἱ Καρχηδόνιοι καὶ πόρρω-
 θεν ἀκοντίοις καὶ σφενδόταις καὶ τοξόμοις, τοὺς
 μὲν ἐναξομένους ἔτι, τοὺς δὲ τὰ δόξα λαμβάνοντας
 ἔτανον, αὐτοὶ μὲν τι θαινὸν ἀντιπάσχοντες· οἱ γὰρ
 Ῥωμαῖοι, μηδὲν αὐτοῖς συμπλεκόμενοι, σκότους
 τε καὶ ὁμίλης ὄψεως, οὐκ εἶχον τῇ σφετέρᾳ χρή-
 σεσθαι ἀρετῇ. Τοσοῦτος δ' ἐγένετο θόρυβος, καὶ
 τοσαύτη παραχώδης ἐκπληξίς, κατέσχευ αὐτοὺς, ὡς
 μηδὲ τῶν σεισμῶν τῶν τότε γενομένων αἰσθῆσθαι,
 καίπερ πολλὰ μὲν οἰκοδομήματα κατεβράβη, πολλὰ
 δὲ καὶ τῶν ὄρων τὰ μὲν διέσχε, τὰ δὲ καὶ συνέπε-
 σεν, ὡς καὶ τὰς φάραγγας ἐμπράξαι, καὶ ποταμοὶ
 δὲ τῆς ἀρχαίας ἐξόδου ἀποκλιισθέντες ἄλλην ἐπέ-
 κωντο. Τοιοῦτοι σεισμοὶ μὲν τὴν Τυρσηνίδα κατ-

A riora loca, partim vi, partim deditione, Banno-
 nem quoque praelio victum cepit. Quibus Andrubal
 frater Annibalis cognitis, Ibero superato, et qui-
 busdam ex iis qui defecerant receptis, Scipioni
 contra se eunti cessit. Romani Flaminium et Caium
 denuo consules crearunt. Annibal ubi ineunte vere,
 Flaminium et Servilium Geminum cum magna
 manu adventare cognovit, ad eos decipiendos con-
 versus, aeque ibi moraturum et pugnae copiam
 illis facturum simulando, dum Romani verum id
 esse rati, vias negligenter custodiunt, equitibus
 in castris relictis, noctuque sarcinis collectis, et
 angustiis per otium superatis, Aretium contendit :
 equitibus etiam, cum longe processisset, consecutis.
 Consules ut se deceptos esse senserunt, Geminus
 ibi mansit, ut eos qui defecerant vexaret, et Car-
 thaginiensibus opem ferre prohiberet. Flaminium
 vero solus abeuntes persecutus, ut victoria scilicet
 sui unius esset, Aretium ante occupavit. Nam An-
 nibal dum compendia quaerit, in invia incidit ;
 multosque mortales, multa jumenta, et alterum
 oculum amisit. Sero tandem ad Aretium progres-
 sus, Flaminium illic inventum contempsit : ac pu-
 gna quidem abstinuit (locus enim incommodus vi-
 debatur), sed hominis ingenium periclitans, agrum
 vastavit. Cum vero Romani excurrissent, simulato
 metu reduxit exercitum : et noctu castris promo-
 tis, locoque pugnae idoneo capto, peditem partem
 maximam in montibus in insidiis collocavit, equi-
 tatum omnem extra angustias clam in subsidiis
 esse jussit, ipse in tumulto cum paucis castra ha-
 buit. At Flaminius sibi fidens, cum eum cum pau-
 cis in collo vidisset, et longe ablegasse reliquum
 exercitum putaret, spe ejus ita destituti facile ca-
 piendi concepta, temere angustias est ingres-
 sus, ibique (serum enim diei erat) quievit. Sub
 noctem mediam Carthaginienses eos sine excu-
 biis (adeo sibi praedebant) dormientes, cum
 413 eodem tempore ab omni parte circumdede-
 runt : atque eminus jaculis, fundis, sagittis, alios
 cubantes adhuc, alios arma induentes, impune oc-
 ciderunt. Romani enim in tenebris et nebula ne-
 mine cominus congresso, virtute sua uti non po-
 tuerunt. Tantus autem tumultus fuit, tanta per-
 turbatio, tantus terror eos invasit, ut terræmotus
 qui tum fiebant, non sentirent, quamvis multa ædi-
 ficia corruerent, multi montes partim viderentur,
 partim collapsi valles complanarent, et flumina
 veteribus alveis exclusa, alio verterentur. Quia
 cum in Etruria fierent, a pugnantibus non sunt ani-
 madversa. Cecidit ipse Flaminus, et maxima mul-
 tudo : complures etiam tumulto quodam occupato.
 ubi diluxit, fuga salutem quaesituri, capti, arma et
 semetipsos, impunitate promissa, dederunt. Sed
 Annibal jurisjurandi parum memor, omnes capti-
 vos qui in castris erant, ex subditis et sociis Ro-

Variae lectiones et notæ.

(32) Βανῶνα. Ita Regii et Colbert. Wolfius Βανῶνα ediderat.

manorum dimisit : Romanos ipsos in vinculis asser-
 vavit. His actis, itinere Romam intento, Narniam
 usque agros vastando, et urbes subigendo, Spo-
 leto excepto, progressus, C. Centenium prætorem
 circumventum, evitatis ejus insidiis, occidit. A Spo-
 leto repulsus, cum pontem Naris dejectum vidis-
 set, idemque cæteris fluminibus, quæ transire ne-
 cesse habebat, esse factum audisset : omisso Ro-
 mano itinere, in Campaniam se convertit, cujus
 solum fertilissimum, et urbem Capuam maximam
 esse audiebat. Quas si occupasset, se cætera brevi
 tempore adjecturum putabat. Romani clade audita
 mœsti atque anxii, et semetipsos et cæcos inge-
 tes, pontes Tiberis, præter unum, dejecerunt, et
 mœnia multis in locis ruinosa celeriter refecerunt,
 et dictatorem in concione dixerunt : ac bene secum
 agi existimantes, si ipsi manerent incolumes, nulla
 sociis auxilia miserunt. Sed Annibalis in Campa-
 niam protectione audita, etiam sociis opem ferre
 decreverunt. Annibali dictatorem Fabium et M.
 Minutium magistrum equitum opposuerunt : qui
 cum eo venissent, cum illo non congressi sunt,
 sed tergis inherentes, observarunt quando se pu-
 gnæ offerret occasio. Fabius enim cum militibus
 trepidis et victis contra **414** plures, et victores,
 Martis aleam experiri noluit : simulque putabat,
 quo magis agrum vastassent, eo citius commeatus
 penuria laboraturos. His rationibus adductus, ne-
 que alteri regioni ulli, neque Campaniæ opem tulit :
 et omnes hostes in Campania conclusos, et
 undique ignorantes circumdatos observavit. Nam
 ipsi quidem et ex mari et ex sociis civitatibus
 commeatus abunde suppetebat : illis vero nihil esse
 nisi ex agrorum vastatione norat. His de causis
 moram æquo ferebat animo, et a civibus non sine
 querelis Cunctator dicebatur.

τημένοι, πρὸς πλείους καὶ νενικηκότας οὐκ ἤθελε, καὶ ἅμα δοῦν μᾶλλον τὴν χώραν κακώσαιαν, τοσοῦτον
 θάσσον ἀπορῆσαι τροφῆς αὐτοῦς ἤλασι. Τοιοῦτος χρώμενος λογισμοῖς, οὐτ' ἄλλη χώρα ἐπήμυεν,
 οὔτε τῇ Καμπανίᾳ· κατέκλεισεν οὖν διὰ ταῦτα πᾶν τὸ πολέμιον εἰς τὴν Καμπανίαν. Περισχὼν γὰρ αὐ-
 τοῦς ἀπανταχόθεν οὐκ εἰδότας ἐν φυλακῇ ἐποίησεν. Αὐτοῦς μὲν γὰρ κακὴ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς συμ-
 μαχίως τῶν ἐπιτηδείων εὐπορεῖ· ἐκείνοις δὲ μόνα τὰ ἐκ τῆς γῆς ἦν ἐκείρον, ὑπάρχοντα ἦδει. Καὶ δια-
 τοῦτο ἀνεῖχε καὶ τῆς μελλήσεως οὐκ ἐφρόντισε. Διὸ καὶ παρὰ τῶν πολιτῶν αἰτίαν εἶχεν ὡς καὶ Με-
 λλητῆς ἐπωνομασθῆναι.

XXVI. Annibal autem, instante hieme, cum ob
 commeatus penuriam eo loco hibernare non pos-
 set, et varias rationes Campaniæ exeundi frustra
 tentasset, hujusmodi consilium cepit. Captivos om-
 nes convocatos, ne quis eorum effugeret, et quid
 agereitur Romanis significaret, occidit : et boum,
 quos in castris habebat, cornibus faces alligavit,
 noctuque ad Samniticos montes profectus, facibus
 incensis boves extimulavit, qui igni et verberibus
 in rabiem acti, multis in locis silva incensa, facili-
 tem ei transitum præbuerunt. Nam Romani qui in
 castris et collibus erant, insidias veriti, se non
 commoverunt. Sic Annibal ad Samnites pervenit.
 Ea re Fabius mane cognita, abeuntes persequens,
 ils qui ad hostes repellendos in via relicti erant,
 agatis, eorumque sociis superatis : non procul a

σπον, οὐ μέντοι καὶ οἱ μαχόμενοι ἐν ἐννοίᾳ σφῶν ἐγι-
 νοντο. Αὐτὸς τε οὖν ὁ Φλαμίνιος, καὶ ἄλλοι παμ-
 πληθεῖς ἔπεσον· συγχωρὸν δὲ ἐπὶ τινὰ λόφον ἀνέβησαν·
 ἐπὶ δ' ἡμέρᾳ ἐγένετο, εἰς φυγὴν ὄρησαν, καὶ κα-
 ταληφθέντες, τὰ τε ὅπλα καὶ ἑαυτοὺς ἐπ' ἀβεία παρ-
 ἔδωσαν. Ὁ γὰρ μὲν Ἀννίβας βραχὺ τῶν ὁμωμοσμέ-
 νων ἐφρόντισε, πάντων δὲ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 ἄλόντων, τὸ μὲν ὑπέκρινεν, τὸ τε συμμαχικῶν τῶν
 Ῥωμαίων ἀφῆκεν, αὐτοὺς δὲ ἐκείνους δῆσας ἐφύ-
 λασσε. Πράξας δὲ ταῦτα, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἠκαίγετο,
 καὶ μέχρι μὲν Ναρνιδίης τὴν τε γῆν τέμνων, καὶ τὰς
 πόλεις προσαγόμενος πλὴν Σκολιτίου, προῆλθε.
 Γάτιν τε ἐνταῦθα Κενθητίων στρατηγὸν ἐναδρεύοντα
 περισχὼν ἔκτανεν. Ὡς δὲ τῷ Σκολιτίῳ προσβαλὼν
 ἀπεκρούσθη, καὶ τὴν τοῦ Νασίρου γέφυραν καθ-
 ἤρημένην εἶδε, καὶ περὶ τοὺς ἄλλους ποταμοὺς, οὓς
 ἀναγκάζον διελθεῖν, τοῦτο γεγονός ἐπίσθετο, τῆς μὲν
 ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆς ἐπέσχε· ἐς δὲ τὴν Καμ-
 πανίαν ἐτρέπετο, τὴν τε χῆραν ἀρίστην καὶ τὴν πό-
 λιν τὴν Καπῶνιν μεγίστην οὖσαν ἐκρούων, ἐνόμιζεν.
 εἰ σφᾶς προκαταλάβοι, καὶ τᾶλλα δι' ὀλίγου προσ-
 κτήσεισθαι. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι περὶ τῆς
 ἤτητος ἤλγησαν καὶ διὰ ἐκείνους καὶ δι' ἑαυτοὺς ὀδυρ-
 μένοι καὶ ἐν ἀπόρῳ ἦσαν τὰς τε γεφύρας τοῦ Τιβέριδος
 πλὴν μιᾶς καθέλιον, καὶ τὰ τεύχη πολλὰ χῆρα παπονχῆρα
 σπουδῇ ἔπεσευάζον. Δικτάτορά τε προχειρίσασθαι
 βουληθέντες, αὐτοὶ ἐν ἐκκλησίᾳ αὐτὸν ἀνεῖπον. Ἀγα-
 πῶντες δὲ εἰ αὐτὸ μόνον σθεθεῖεν, οὐκ ἔσπειλαν τοῖς
 συμμαχοῖς βοήθειαν. Πυθόμενοι δὲ τὸν Ἀννίβαν ἐς
 Καμπανίαν ὀρηθῆσαν, τὸ τε καὶ τοῖς συμμαχοῖς
 ἐπικουρῆσαι ἐβωσαν· τῷ δ' Ἀννίβᾳ τὸν δικτάτορα
 τὸν Φάβιον, καὶ τὸν Ἰππαρχον τὸν Μάρκον τὸν Μι-
 νούκιον ἀντικατέστησαν. Οἱ ἐπ' ἐκείνον ἰδόντες, ἐς
 μὲν χεῖρας αὐτῷ οὐκ ἦσαν· παρεπόμενοι δὲ ἐπιστή-
 ρουν, εἶπου καιρὸς μάχης παραπίσει· ἀποκινδυνεύ-
 σαι γὰρ ὁ Φάβιος κατεπιτηχόσι στρατιώταις καὶ ἡ-
 τήτοις ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς συμ-
 μαχίως τῶν ἐπιτηδείων εὐπορεῖ· ἐκείνοις δὲ μόνα τὰ ἐκ τῆς γῆς ἦν ἐκείρον, ὑπάρχοντα ἦδει. Καὶ δια-
 τοῦτο ἀνεῖχε καὶ τῆς μελλήσεως οὐκ ἐφρόντισε. Διὸ καὶ παρὰ τῶν πολιτῶν αἰτίαν εἶχεν ὡς καὶ Με-
 λλητῆς ἐπωνομασθῆναι.

ΚΓ'. Ὁ δ' Ἀννίβας ἐπὶ πρὸς χειμῶνα ἐγένετο,
 καὶ οὔτε κατὰ χώραν χειμάσαι σπάνει τῶν ἀναγκαι-
 ῶν ἠδύνατο, καὶ πολλὰ χῆρα κείρας ἐξίναει τῆς
 Καμπανίας κακώλυτο, τοιοῦτόν τι ἐμχανήσασα.
 Τοὺς αἰχμαλώτους πάντας, ἵνα μὴ τις αὐτῶν δια-
 φύγη, καὶ τὸ γινόμενον γνωρίσῃ τοῖς Ῥωμαίοις,
 κειράσασα· καὶ τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ βοῦς ἀβρό-
 σας, δάδας τοῖς αὐτῶν προσέδωκε κείρας, καὶ πρὸς
 τὰ κατὰ τοὺς Σαμνίτας ὄρη, ὅπως νύκτα χωρήσει,
 τὰς τε δάδας ἀνήψε καὶ τὰς βοῦς ἐκείραςεν. Οἱ-
 σθηθεῖσαι δ' ἐκείναι διὰ τὸ πῦρ καὶ τὴν ἔλασιν,
 πολλὰ τὴν ἕλην ἐνέπρησαν, κακὴν τοῦτου βλάβην
 παρέσχον αὐτῷ τὴν ὑπέρβασιν. Οἱ γὰρ ἐν τῷ πεδίῳ
 Ῥωμαῖοι καὶ οἱ ἐν τοῖς μεταώροις, ἐνέδρας ποι-
 θέντες, οὐκ ἐκινήθησαν. Καὶ οὕτως ὁ Ἀννίβας
 διήλθε, καὶ ἐς τὴν Σαμνιτικὴν ἐκομίσθη. Ὁ οὖν Φά-

βίω, μεθ' ἡμέραν τὸ γενόμενον γινώσκων, κατεδίωξε, καὶ τοὺς τε καταλειμμένους ἐν τῇ δόμῳ ἵνα σφᾶς εἰρξαι τραπεζόμενοι, καὶ τοὺς βοηθήσαντας αὐτοῖς κρατήσας, ἐστρατοπεδεύσατο μὲν οὐ πόρῳ τῶν πολεμίων, οὐ μόνον καὶ ἐς χεῖρας ἐκείνοις ἦλθεν, ἀλλ' ἀποσχιδέναι τε αὐτοὺς καὶ προνομεῖν ἐκώλυεν. Ὅστε τὸν Ἀννίβαν, ἀπορήσαντα, τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὀρμηθεῖν ὡς δ' οὐκ ἐμάχετο, δι' ἡσυχίας δὲ παρηκολούθει ὁ Φάβιος, αὐτὸς ὑπέστρεψεν εἰς τὸ Σάμνιον. Καὶ ὁ Φάβιος αὐτῷ ἐπεσπόμενος δι' ἀσφαλείας προσήδραυε προμηθοῦμενος μήτε τῶν οἰκείων ἀποβαλεῖν τινας, καὶ αὐτὸς μὲν ἐν εὐπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων τυγχάνων, ἐκείνῳ δὲ τῶν ὅλων ἐκτὸς οὐδὲν προσεῖναι ὄρων, καὶ μὴδ' οἰκονομεῖν προσιούσαν ἐπιχειροῦσαν. Οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι καὶ ἐν γέλωτι αὐτὸν ἐποιούντο, γράφοντα εἰς πρᾶττειν καὶ πολλὰ κατορθοῦν, καὶ στρατιωτικᾶς καρ' αὐτῶν αἰτούντα, καὶ χρήματα, λέγοντες μὴ συμφωνεῖν τὰς αἰτήσεις ταῖς κατορθώσεσι. Τοὺς γὰρ νικῶντας προσήκει καὶ τῷ παρόντι ἀρκεῖσθαι στρατεύματι, καὶ χρήματα στέλλειν οἰκασθε, ἀλλ' οὐ προσαιτέειν. Ἔως μὲν οὖν ἐνεθῆμαι ὁ Φάβιος, δεῖνόν οὐδὲν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένετο ὡς δ' ἐκείνος εἰς τὴν Ῥώμην ἀπήγε κατά τι δημόσιον, ἐπαισαίν. Ὁ γὰρ Ρούφος ὁ ἱππαρχος, φρόνημα κενὸν ὑπὸ νεότητος ἔχων καὶ τῶν πολεμικῶν σφαλμάτων ἀπερίοπτος ὢν καὶ τῇ μελλήσει τοῦ Φαβίου ἀχθόμενος, ἐπὶ τὴν προστασίαν τῆς στρατιᾶς μόνος ἔσχε, τῶν μὲν ἐντολῶν τοῦ δικτάτορος ὠλιγώρησεν ὀρμήσας δ' εἰς παράταξιν, τὸ μὲν πρῶτον νικᾶν ἔδοξεν, εἴτα ἠτήθη. Κἂν πανσοῦδι διεφθάρη, εἰ μὴ τινας Σαμνιτῶν κατὰ τύχην τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιχειροῦσιν ἀφικνούμενοι. διέξαν τοῖς Καρχηδόνιοις παρέσχον προσεῖναι τὸν Φάβιον. Ἀναχωρησάντων οὖν διὰ τοῦτο, κεκρατηκέναι ἐνόμισε, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην τὸ ἔργον μεγαλύνων καὶ τὸν δικτάτορα προσδιαβάλλων ἐπέστειλεν, ἀνηρόν καὶ Μελλητὴν αὐτὸν καλῶν, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων φρονούοντα. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ νενικηκέναι τὸν Ρούφον ὄντως ἐνόμισαν, καὶ οἷα παρὰ δόξαν θαρσήσαντες, καὶ ἐπήνουν αὐτὸν καὶ ἐτίμων. Καὶ τὸν Φάβιον ἐν ὑποψίᾳ σχόντες διὰ ταῦτα, καὶ ὅτι τὰ ἐν Καμπανίᾳ χωρία αὐτοῦ οὐκ ἔδησαν, μικρὸν καὶ τῆς ἀρχῆς ἀν παρέλυσαν. Ἄλλ' ἐκείνον μὲν χρῆσιμον νομίζοντες εἶναι, οὐκ ἔπαυσαν, τῷ δ' ἱππαρχῷ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προσέειπεν, ὥστε ἄμφω ἀπὸ τῆς ἰσῆς ἀρχεῖν. Δοξάντων δὲ τούτων, ὁ μὲν Φάβιος οὐτε τοῖς πολιταῖς, οὐτε τῷ Ρούφῳ ἔσχεν ὄργην. Ὁ δὲ Ρούφος, οὐδὲ πρὶν ὀρθῶς φρονῶν, τότε μάλιστα ἐπεφύσητο, καὶ κατέχειν αὐτὸν οὐκ ἔδύνατο, ἀλλ' ἡμέραν ἡξίου παρ' ἡμέραν ἦ καὶ πλείους ἐπεσῆξεν ἐναλλάξ μόνος ἀρχεῖν. Δεῖσας δ' ὁ Φάβιος μὴ τι κακὸν ἐξεργάσεται, εἰ πάσης τῆς δυνάμεως γένοιτο ἐγκρατής, πρὸς οὐδέτερον αὐτῷ συνήνεσεν, ἀλλ' ἐνεῖματο τὸ στρατόπεδον, ὥστε τοῖς ὑπᾶτοῖς ἐπίσης ἰλίαν ἐκείτερον ἰσχὺν ἔχειν· καὶ παραχρῆμα ὁ Ρούφος ἀπεστρατοπεδεύσατο, ἵνα διάδηλος ἦ ὅτι καδ' αὐτὸν ἀρχεῖ, ἀλλ' οὐκ ὑπὸ τῷ δικτάτορι. Ὁ οὖν Ἀννίβας, τοῦτο αἰσθόμενος, ἐς μάχην αὐτὸν ὀπηγάγετο, ὡς ἐπὶ καταλήξει τοῦ χωρίου προσελθὼν· καὶ περιστοι-

A Poënis castra posuit, sed pugna detrectata, eos vagari et prædas agere prohibuit. Itaque Annibal ob cibariorum penuriam Romam invadere statuit. Ut autem Fabius pugnae copia negata, eum pedetentim assectabatur, in Samnium rediit: dictatore nunquam ab eo discedente, atque in id intento, ne quos suorum amitteret, utque ipse comento abundaret: ille autem præter arma nihil haberet, neque domo auxilia acciperet. Nam Carthaginenses eum deridebant, scribentem se bene rem gerere, et prosperis uti successibus, et tamen pecuniam et milites flagrantem: neque enim petitiones cum successibus consentire. Victores enim decere, exercitibus quos habeant contentos, pecuniam domum mittere, 415 non emendicare. Ac dum Fabius apud exercitum fuit, nihil adversi Romanis accidit. Eo autem Romam ob publica negotia profecto, impeerunt. Rufus enim magister equitum juvenili audacia exsultans, bellique casus non prospiciens, et Fabii cunctationem ægre ferens, cum solus imperium adeptus esset, mandatorum dictatoris immemor, acie cum hoste congressus principio bene pugnavit, sed tandem succubuit: ac interpeccione deletus esset, nisi forte fortuna Samnitum auxilia ad Romanos accedentia Carthaginensibus adventus Fabii opinionem attulissent. Qui cum hac de causa recessissent, se victorem esse arbitratus, Romam litteras misit, quibus et rem gestam exaggerabat, et dictatorem, ut ægrem et cunctatorem et hostium studiosum criminabatur. Romani vere vicisse Rufum opinati, præter expectationem receptis animis, eo collaudato et honorato, Fabium et ob calumniam eam, et quod hostes ejus prædia in Campania non incendissent, suspectum habentes, parum abfuit quin magistratu privarent. Sed cum eum usui reipublicæ esse putarent, id quidem non fecerunt, sed magistro equitum eandem potestatem dederunt, : ut ambo ex æquo imperarent. His decretis, Fabius neque civibus neque collegæ succensuit. Rufus vero jam ante parum prudens, tum magis etiam inflatus, temperare sibi non potuit, quin postularet ut diebus alternis, aut etiam pluribus diebus per vices solus imperaret. Fabius autem veritus, ne totius exercitus accepto imperio rem male gereret, neutrum concessit, sed divisit exercitum, ut more coss. uterque ex æquo privatas vires haberet. Rufus igitur statim castra transtulit, ut appareret, se suapte auctoritate imperare, non subesse dictatori. Quo Annibal animadverso, eum ad pugnam elicuit per speciem ejus loci occupandi: et undique per insidias circumventum, in discrimen adduxit totius amittendi exercitus, nisi Fabius hostem a tergo adortus obstitisset. Hac plaga accepta, Rufus mutavit animum: et reliquis exercitus statim ad Fabium adductis, imperium una, non expectatis populi suffragiis, ultro ei tradidit, 416 quod solus ex magistris equitum acceperat: quo nomine ab omnibus est laudatus. Idque Fabius statim citra ullam dubi-

tationem universum recepit, approbante populo. Deinde milites cautissime duxit, et magistratu abiturus, consules, tradito exercitu, candidissime de omnibus rebus monuit: qui confidenter nihil, sed ex Fabii consiliis omnia administrarunt, quamvis Geminus rem bene gesserat. Nam cum classem Carthaginiensium tendere in Italiam, sed ob Romanorum instructionem non appellere vidisset, inter navigandum Corsicam et Sardiniam firmavit: et excensu in Africa facto, ex ora maritima prædas egit. Quæ cum egisset, non tamen elatus fuit, ut temere Annibalem aggrediretur: sed Fabii mandatis paruit. Unde urbes non tam facile ut prius ad Carthaginienses defecerunt, metuentes, ne Annibale Italia pulso, a Romanis finitimis male tractarentur. Ac plerique futura considerabant, sed pauci ad Romanorum societatem redibant, quidam etiam donaria miserunt. Ex multis autem Hieronis muneribus, frumentum duntaxat et victoriæ signum acceperunt: quanquam adeo pecuniæ inopes, ut argenteum nummum prius impermistum et purum, ære administro adulterarent.

παράλλαν αὐτῆς. Ταῦτα μὲν ἔπραξεν, οὐ μέντοι δι' αὐτὰ ἐπιφύσητο ὥστε πρὸς τὸν Ἀννίβαν διακινδυνεύσαι, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Φαβίου ἐνέμεινε. Ὅθεν περ καὶ αἱ πόλεις οὐκ ἄν ὁμοίως τοῖς Καρχηδονίοις προσετίθεντο. Ἐφοδοῦντο γὰρ μὴ ὁ Ἀννίβας τῆς Ἰταλίας ἐκπέσῃ, καὶ κακὸν τι αὐτοῖς ἐπὶ Ῥωμαίων ἕτε προσοίκαν πάθωσι. Καὶ οἱ μὲν πλείους τὸ ἀποθησόμενον ἐσκόπον, ὀλίγοι δὲ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὐτὸς μετέστησαν, καὶ ἀναθήματα τινες αὐτοῖς ἐπέμψαν. Καὶ τοῦ Ἰέρωνος πολλὰ πεπομπότος, οἶνον καὶ νίκης ἀγάλμα οἱ Ῥωμαῖοι μόνον ἔλαβον, καί περ ἐν ἀρχηματαῖς ὄντες, ὥστε τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, ἀμυγῆς καὶ καθαρὸν γινόμενον πρότερον, χαλκῶ προσμίζεται.

Variae lectiones et notæ.

(33) *Μόρος ἱεραρχῶν*. Excerpta Dionis Valesiana, p. 597.

LIBER NONUS.

I. Hæc tam in Italia acta sunt, ac Romæ servilis C conjuratio mature oppressa. Explorator quidam in urbe deprehensus, amputatis manibus dimissus est, ut ipse Carthaginiensibus suæ cladis nuntius easset. In Hispania Scipio navali prælio, ad Iberi ostia vicit. Nam cum pugna principio anceps esset, velis navium refectis, suos ad promptissimum dimicandum cohortari voluit: nec agros duntaxat vastavit, sed etiam multa loca munita subegit: et per fratrem P. Scipionem urbes Hispanicæ Romano imperio adjecit. Abulus enim quidam Hispanus, cum Carthaginiensibus fidus esse crederetur, revera Romanis favens, persuasit ei qui obsides Hispanorum custodiebat, ut eos domum abire sineret, quo facilius civitates ad benevolentiam adducerentur. Quos cum, ut illius consilii 417 auctor, legatis prius ad Scipionem missis, et communicatis iis quæ volebat, noctu abduceret, captus est scilicet: Romani iis domum remisissis, patrias eorum in dedicationem acceperunt. Quæ cum feliciter succederent, in eam cladem inciderunt, qua nec ante nec post gravicrem senserunt: eaque prodigiis præsignifi-

χισάμενος ἐξ ἐνέδρας, εἰς κίνδυνον κατέστησεν, ὡς πανοστρατιᾷ ἐξελεῖν, εἰ μὴ ὁ Φάβιος κατὰ νότου αὐτῷ προσκίπων ἐκάλυσε. Παθὼν οὖν τοῦτο ὁ Ῥούφος, μετεβάλετο, καὶ τὸ στράτευμά τε τὸ περιλοιπὸν ἐς τὸν Φάβιον εὐθὺς ἤγαγε, καὶ τὴν ἀρχὴν παραδίδωκεν, οὐδ' ἀνέμεινε τὸν δῆμον ἀναψήφισσασθαι, ἀλλ' ἐθελοντῆς τὴν ἡγεμονίαν, ἣν παρ' αὐτοῦ μόνος ἱεραρχῶν (33) ἔλαβεν ἀπέηκε· καὶ αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ πάντες ἐπήνεσαν. Καὶ ὁ Φάβιος αὐτίκα, μηδὲν ἐνδοιάσας, πᾶσαν ἰδέξατο, καὶ ὁ δῆμος αὐτὸ ἀπαρίεζετο. Καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸς τε ἀσφαλέστατα πρόσθη τῷ στρατεύματι· καὶ μέλλων ἀπαλλαγῆσθαι τῆς ἀρχῆς, τοὺς ὑπάτους μετεπέμψατο, καὶ τὸ στράτευμα σφίσι παρέδωκε, καὶ πάνθ' ὅσα πραχθῆναι ἐχρήν παρήνεσεν ἀφρονότατα· κἀκεῖνοι θρασείως οὐδὲν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Φαβίου ἅπαντα ἔπραξαν, καί περ ὁ Γεμίος καὶ προκατωρθώκει τι. Τὸ γὰρ ναυτικὸν τῶν Καρχηδονίων ἰδὼν ὁρμήσαν μὲν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, διὰ δὲ τὴν ἀντιπαρασκευὴν αὐτῶν μὴ προσμίζαν αὐτῇ, ἐπακκλεύσας τὰ τε τῶν Κυρηνίων, καὶ τὰ τῶν Σαρδονίων ἐν τῷ παράλλῳ ἐβιβάζωσατο. Καὶ ἐς τὴν Λιβύην ἐκβάς, ἐληλάττησε τὴν

παράλλαν αὐτῆς. Ταῦτα μὲν ἔπραξεν, οὐ μέντοι δι' αὐτὰ ἐπιφύσητο ὥστε πρὸς τὸν Ἀννίβαν διακινδυνεύσαι, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Φαβίου ἐνέμεινε. Ὅθεν περ καὶ αἱ πόλεις οὐκ ἄν ὁμοίως τοῖς Καρχηδονίοις προσετίθεντο. Ἐφοδοῦντο γὰρ μὴ ὁ Ἀννίβας τῆς Ἰταλίας ἐκπέσῃ, καὶ κακὸν τι αὐτοῖς ἐπὶ Ῥωμαίων ἕτε προσοίκαν πάθωσι. Καὶ οἱ μὲν πλείους τὸ ἀποθησόμενον ἐσκόπον, ὀλίγοι δὲ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὐτὸς μετέστησαν, καὶ ἀναθήματα τινες αὐτοῖς ἐπέμψαν. Καὶ τοῦ Ἰέρωνος πολλὰ πεπομπότος, οἶνον καὶ νίκης ἀγάλμα οἱ Ῥωμαῖοι μόνον ἔλαβον, καί περ ἐν ἀρχηματαῖς ὄντες, ὥστε τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, ἀμυγῆς καὶ καθαρὸν γινόμενον πρότερον, χαλκῶ προσμίζεται.

Α'. Ταῦτα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τότε ἐπράχθη. Καὶ ἱερεῖς δοῦλοι συνωμοσίαν ἐπὶ τῇ Ῥώμῃ πεποιηχότες προκατέληφθησαν. Κατάσκοπός τε τις ἄλλος ἐν αὐτῇ τὰς χεῖρας ἀπέκρηψε, καὶ ἀπειθή, ἵνα τοῖς Καρχηδονίοις γένηται τοῦ κάθους αὐτάγγελος. Ἐν δὲ τῇ Ἰβηρίᾳ, ναυμαχίᾳ πρὸς τῇ τοῦ Ἰβήρος ἐκβολῇ ὁ Σκιπίων ἐνίκησεν. Ἰσοκαλῶς γὰρ ἀγωνιζόμενον, τὰ ἰστία τῶν γέων ὑπετίμητο, ὅπως ἀπογόνους προθυμότερον ἀγωνίσωνται, καὶ τὴν τε χώραν ἐπέβησε, καὶ τειχὴ συχνὰ ἐχειρῶσατο, καὶ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πουκλίου Σκιπίωνος πόλεις τῶν Ἰβήρων προσεκτήσατο. Ἄβελος γὰρ τις Ἰβηρ δοκῶν μὲν τοῖς Καρχηδονίοις πιστὸς, τὰ τῶν Ῥωμαίων δὲ θορυπιῶν, ἀνέπειπε τὸν φρουροῦντα τοὺς τῶν Ἰβήρων δμηρούς, οἵκαδε αὐτοὺς ἀποπέμψαι, ἵν' ἐς εὐνοίαν τάχα ὑπ' αὐτῶν αἱ πόλεις ὑπαχθῶσι· καὶ παραλαβὼν σφᾶς ἄτε καὶ τῆς ἐπινοίας εἰσηγητῆς γεγονῶς, πρὸς τοὺς Σκιπίωνάς τὸ πρότερον πέμψας, καὶ κοινολογησάμενος περὶ ὧν ἤξιστο, εἶτα νυκτὸς ὑπεκκομίζων αὐτοὺς, ἐάλω δῆθεν· καὶ οὕτως ἐκείνων τε ἐγκρατεῖς ἐγένοντο οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰς πατρίδας αὐτῶν ἀνακομισθέντων οἵκαδε κατεπέ-

σαντο. Ἐν μὲν οὖν τούτοις εὐτόχου, συμφυρῆ δ' αὖ περιέπεσον ἤ; οὕτε πρόσθεν οὐθ' ὕστερον δεινότερα οὐδὲ μίση. Προηγήσατο δὲ ταύτης καὶ τινα τέρατα καὶ τὰ τῆς Σιδύλλης λόγια, ἧτις πρὸ τούτων ἐτῶν τὴν συμφορὰν αὐτοῖς ἐμαντεύατο. Θαυμαστὸν δὲ καὶ τὸ τοῦ Μάρκου προμάντευμα· χρησμολόγο; γάρ τις καὶ οὗτος γενόμενος· ἐν τῷ Διομηδεῖω πεδίῳ πείσειν αὐτοὺς ἄτε καὶ Τρώας τὸ ἀρχαῖον ὄντας ἐφοίτασε. Τοῦτο δ' ἐν Ἀπουλίᾳ τῇ Δαυνίων ἐστὶ, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς τοῦ Διομήδους κατοικήσεως, ἣν ἐκεῖ ἀλητεύσας ἐποίησατο, ἔσχηκεν. Ἐν γὰρ τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ καὶ αἱ Κάνναι, ἐνθα τότε ἐδυστύχησαν, παρά τε τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ, καὶ περὶ τὰς τοῦ Αὐφιδίου ἐκβολὰς εἰσιν. Ἡ δὲ Σιδύλλα φυλάττεσθαι μὲν τὸ χωρίον παρήγγασεν, οὐ μόντοι καὶ πλείον τι γενήσεσθαι ἔφη, οὐδ' εἰ δὲ πάσης αὐτὸ ποιήσαιντο φυλακῆς. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἦσαν τὰ χρησμοδοτήματα, τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων συμβάντα οὕτως ἐγένετο. Ἔργον μὲν Παῦλος Διμηλιος καὶ Τερέντιος Οὐάριων, ἄνδρες οὐχ ὁμοῖοι· Ὁ μὲν γὰρ ὑπατρίδης ἦν καὶ παιδείᾳ κεκόσμητο καὶ τὸ ἀσφαλὲς προετίμα τοῦ προσηγορευτοῦ Τερέντιος δὲ ἐν τῷ ὀμίῳ ἐτίθραπτο καὶ ἐν βαναυσικῇ θρασύτητι ἤσκητο, καὶ ἄλλα τε ἐξεργάσθη, καὶ τὴν ἡγεμονίαν μόνος ἔχειν ἤγειτο διὰ τὴν τοῦ συνάρχοντος ἐπιείκειαν. Ἦλθον οὖν ἀμφω εἰς τὸ στρατόπεδον εὐκαιρότατα. Οὕτε γὰρ τροφῆ ἐτι ἦν τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ τὰ τῶν Ἰθέρων κειμήλια, τὰ τε τῶν συμμάχων αὐτοῦ ἡλόριοιτο· καὶ εἰ γε καὶ τὸ βραχύτερον ἐπισχίκεσαν, ἀπόνως ἐκράτησαν ἂν. Νῦν δὲ γε τοῦ Τερέντιου τὸ ἀπεριτονον καὶ τὸ τοῦ Παύλου ἐπιεικὲς ἤτησεν αὐτοὺς. Ὁ γὰρ Ἀννίβας ἐπιχειρήσει μὲν καὶ παραχρήμα πρὸς μάχην αὐτοὺς ὑπαγαγέσθαι, καὶ σὺν ὀλίγοις προσπελάσας αὐτῶν τῷ ἐρύματι, ἐπεὶ ἐκδρομὴ ἐγένετο, ἐκίον ὑπεχώρησεν, ὅπως δεδιέναι νομισθεῖ, ἐπισπάσταιτο μᾶλλον αὐτοὺς εἰς παράταξιν. Τοῦ δὲ Παύλου τοῖς οὐκ εἰσὶν στρατιώταις ἐπισχόντο; τὴν δὲ οὐκ εἰς Ἀννίβας προσηγορεύσατο φοβέσθαι· καὶ τῆς νυκτὸς ἀνασκευασάμενος· ὡς ἀπίων, σκευὴ τε συχὰ κατέλιπεν ἐν τῷ χαρακώματι, καὶ τὰ λοιπὰ ἀμελέστερον κομιζέσθαι ἐνετείλατο, ἵνα τῶν Ῥωμαίων ἐφ' ἀρπαγὴν αὐτῶν τραπομένων ἐπιθῆται σφίσι. Καὶ εἰς ἔργον ἂν τὸ βούλεσθαι ἔγγαγεν, εἰ μὴ ὁ Παῦλος καὶ ἀκοντὰς κατεσχίκει τοὺς στρατιώτας καὶ τὸν Τερέντιον. Ὁ οὖν Ἀννίβας, καὶ τούτου διαμαρτῶν, νυκτὶς πρὸς τὰς Κάννας ἀφίκετο. Καὶ γνοὺς τὸ χωρίον καὶ πρὸς ἐνέδρας, καὶ πρὸς παράταξιν ἐπιτίθειον, ἐστρατοπεδεύσατο καὶ προήρσσε πάντα τὸν τόπον ὑπόψαμμον ὄντα, ἵνα κοινορτὸς ἐν τῇ μάχῃ ἀρθῆ. Τὸν γὰρ ἀνεμορτὸς ἐν θέρμῃ ἐκείνῃ περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰώθει γίνεσθαι, κατὰ αὐτότου ἔχειν ἐμνησθήσατο. Οἱ δὲ ὑπατοὶ ἔωθεν κενὸν ἀνδρῶν ἰδόντες αὐτοῦ τὸ χαρακώμα, πρῶτον μὲν ἐπέσχον, ἐνεδρεύεσθαι ὀφείντες· εἶτα μετ' ἡμέρας πρὸς τὰς Κάννας ἀφίκοντο, καὶ παρὰ τῷ ποταμῷ ἐκάτερος ἰδίᾳ ἑτάθησαν. Οὐκ ὄντες γὰρ ὁμοῖοι τὴν πρὸς ἀλλήλους συνουσίαν ἐξέκλειον. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος ἠσούσασεν, ὁ δὲ γε Τερέντιος ἤθελε συμβαλεῖν· ἀμβλυτέρους δὲ τοῖς στρατιώταις ἔρων, ἀνεκόπτετο. Ὁ

A cata est, et Sibyllinis oraculis tect ante a-tatibus prædicta. Mirabilis fuit et Marci vatis divinatio, qui eos, quippe a prima stirpe Trojanos, in campo Dioniedæo cladem accepturos prædixit. Is vero in Apulia Dauniorum est, nomen ab habitatione Dioniedis sortitus, cum illic oberraret. In eo enim campo Cannæ sunt, ubi cæsi fuerunt, juxta sinum Ionium, et Aufidi ostia. Sibylla autem monuit et cum locum caverent, neque tamen quidquam cautione vel diligentissima profecturos adjecit. Actalia fuerunt oracula: res autem ita gesta est. Legionibus præerant Paulus Æmilius et Terentius Varro, viri dissimilibus ingeniiis. Nam alter patricius erat, doctrina ornatus, tutasque rationes audacie præponebat. Terentius vero inter plebeios educatus, et importunæ audaciæ assuetus, tum aliis de rebus perperam sentiebat, tum se solum habere imperium ob collegæ moderationem opinabatur. Ambo autem perquam in tempore in castra venerunt. Neque enim comæteum habebat Annibal, et res Hispanicæ turbatæ erant, et socii ab eo alienabantur. Quod si perpussillum morati essent, citra laborem vicissent. Nunc Terentii temeritas et Pauli moderatio causæ cladis exstiterunt. Nam Annibal statim eos ad pugnam elicere studens, cum paucis munitionem aggressus est: factaque excursionē, sponte recessit, ut timore simulato facilius eos in prælium attraheret. Cumque Paulus suos milites ab hoste persequendo revocasset, timore simulato, vasis noctu collectis, tanquam abiturus, multa in vallo reliquit, cæteraque negligentius portari jussit, ut Romanos in rapinam intentos aggredieretur: ac id omnino accidisset, nisi Paulus milites et Terentium vel invitos cohuisset. Annibal, etiam hoc consilio frustratus, noctu ad Cannas venit: cognitoque loci situ, et ad parandas insidias, et ad prælium committendum idoneo, castra ibi posuit, ac omnem eum agrum subarenosum aratro proscidit, ut in pugna pulvis tolleretur: id machinatus, ut ventum qui ibi sub meridiem flare consuevit a tergo haberet. Coss. cum mane castra viris vacua vidissent, primum se represserunt, insidias veriti. Postridie ad Cannas venerunt, juxta flumen uterque seorsim castrametatus. Ob morum enim diversitatem alter alterius consuetudinem declinabat. Paulo quiescente, Terentius confingere voluit: nec tamen fecit, cum milites parum esse alacres vidisset. At Annibal vel invitos ad pugnam eliciens, aquatione prohibebat, nec palari sinebat, et cadavera cæcorum supra in profluentem ante vallum eorum projiciebat, ut a potu abhorrent. His rebus Romani concitati, aciem instruxerunt. Quo Annibal præcognito, insidiis sub tumulis collocatis, et reliquo exercitu ordinato, nonnullos transfugas subornavit, quos signo dato clypeis, hastis et ensibus gravioribus abjectis, solos pugiones retinere jussit, ut ab adversariis pro incertibus accepti, eos ex improviso aggredierentur. Romani, cum Annibalis exercitum mane in prociectu

stare viderent, armis captis et ipsi instructabantur. **Classicia** igitur utrinque canentibus, collatisque signis, varie et usque meridiem ancipiti Marte pugnaverunt. Ut autem ventus est exortus, et scititii transfugæ pro inermibus accepti, post Romanos steterunt, ne scilicet a Carthaginensibus opprimerentur: tunc qui in insidiis erant, utrinque consurrexerunt, et Annibal a fronte cum equitibus, et hostes, nec minus ventus et pulvis in facies eorum violenter incidentes, Romanos uidiue turbabant, et creber ex fatigatione anhelitus, ut -et visu et voce privati, promiscue nulloque ordine cæderentur. Tanta igitur multitudo cecidit, ut Annibal vulgi inire numerum ne tentarit quidem: equitum autem et senatorum numerum ad senatum Carthaginensium non scripserit, sed per modios annulorum demonstrarit. Soli enim senatores et equites annulis cælebantur. Multi tamen cum Terentio tam quoque evaserunt, sed Paulus occubuit. At Annibal fugientes **419** non persecutus est, neque Romam properavit. Nam cum vel totum exercitum, vel partem ejus evestigio Romam perducere, atque in urbe bellum gerere potuisset, non tamen fecit, quamvis suadente Maharbale. Quare probro ei datum est, quod vincere possit, sed uti victoria nesciat. Rem sane tum neglectam postea nunquam resarcire potuerunt: et Annibalem cessationis ita pœnituit, ut continenter exclamaret: *O Cannæ! Cannæ!*

ρημένοι μὲν τῆς ἕψεως, ἀπεστερημένοι δὲ καὶ φωνῆς, φύρδην καὶ ἐν οὐδενὶ κόσμῳ ἐφθείροντο. Κατὰ τοσοῦτον ἔπεσε πλῆθος ὥστε τὸν Ἀννίβαν τῶν μὲν ἐκ τοῦ ὀμίλου μὴδὲ πειραθῆναι ἐξευρεῖν ἀριθμὸν, περὶ δὲ τῶν ἰππέων καὶ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἀριθμὸν μὲν μὴ γράψαι τοῖς οἴκοι Καρχηδονίαις, διὰ δὲ τῶν δακτυλίων ἐνδείξασθαι τοῦτον· χροίνε γὰρ σφᾶς ἀπομετρήσας ἀπέστειλε. Μόνου γὰρ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ἰππεῖς δακτυλοῖς ἐπέχρητο. Συχοὶ δ' οὖν ἔμωσ καὶ τότε διέφυγον, καὶ ὁ Τερέντιος· ὁ γὰρ Παῦλος ἀπίθανεν. Ὁ δ' Ἀννίβας οὐκ ἐπέδωξεν, οὐδ' εἰς τὴν Ῥώμην ἠπέλοθη. Δυνάμενος γὰρ ἢ παντὶ τῷ στρατεύματι, ἢ καὶ μέρει τούτου πρὸς τὴν Ῥώμην παραυτίκα ὀρμήσει. καὶ ταχέως διαπλεμήσει, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, καίτοι τοῦ διαύρου συναυνοῦντος τοῦτο ποιῆσαι. Διδ καὶ αἰτίαν ἔσχον ὡς νικᾶν μὲν δυνάμενος, χρῆσθαι δὲ ταῖς νίκαις οὐκ ἐπιστάμενος. Ἐπει δὲ τότε ἠμέλισαν, οὐκέτι οὐδ' αὐτοῖς ἠπέλοθησαν. Διδ καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἀμαρτῶν μετεμέλετο, συνεχῶς ἀναβοῶν, Ὡ Κάρραι, Κάρραι.

II. Romanū autem excidio proximi, victoriam **C** per Scipionem recuperarunt. P. Scipionis in Hispania bellum gerentis filium, qui patrem vulneratum defenderat. Tum vero miles Canusium fugit, adeptusque gloriam ab iis qui eodem se receperant, imperium ultro delatum accepit, et rebus ibi constitutis præsidia misit finitimis, in rebus et delibelandis et gerendis dexter. Qui Romæ erant, cladem audiverunt, sed non crediderunt; cum credidissent, luxerunt, et in curia congressi, rebus infectis recedebant: donec tandem Fabius dixit, exploratores esse mittendos, qui et rem gestam, et quid ageret Annibal, nuntiarent. Ispis vero nonplorandum esse, sed pedetentim procedendum, ut ea quæ facta essent opus, tempestive gererentur: et copias quantæ possint maximæ conscribendas esse, et finitimorum opem implorandam. Posthæc cum Annibalem in Apulia esse cognovissent, et a Terentio litteras accepissent de salute et actis ejus, nonnihil receptis animis, dictatorem Marcum Ju-

A δὲ Ἀννίβας, καὶ ἄκοντα· αὐτοῦς εἰ· μάχην παρακινῶν, τῆς τε ὑδρίας εἶργε, καὶ ἀποσκειδάννουσθαι σφᾶς ἐκώλυε, καὶ τὰ σώματα τῶν φονευομένων ἄνω πρὸ τῶν ταφρευμάτων ἐνέβαλλεν, ὅπως σφίσι τὸ ποτὸν δυσχεραίνηται. Κάντεῦθεν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς παράταξιν ὤρμησαν. Τοῦτο δὲ προγνοῦς ὁ Ἀννίβας, λόχου· μὲν ὑπὸ τοῦς δχθους ἐκάθισε, τὴν δὲ λοιπὴν στρατιάν συνέταξε, καὶ τινὰς ψευδαυτομολῆσαι, ἔταν σμήνην, ἐκέλευσε τὰς μὲν ἀσπίδας καὶ τὰ δόρατα, καὶ τὰ μείζω τῶν ξιφῶν ἀπορήψαντας, τὰ δ' ἐγχειρίδια φέροντας κρύφα, ἔτα, δεξιμένων αὐτοῦς τῶν ἀντικαθεστηκότων ὡς ἀόπλους, ἐπιθῶνται αὐτοῖς ἀπροσδοκῆτως. Οἱ δὲ ἔη Ῥωμαῖοι, ἰδόντες πρώθεν τοὺς περὶ τὸν Ἀννίβαν παρατεταγμένους, ὠπλίζοντό τε καὶ παρετάσσοντο· καὶ **B** οἱ σαλπικταὶ ἀμφοτέρους ἐξώτρυναν, καὶ τὰ στήμια ἤρθη, καὶ συμπεσόντες πολυτρόπως ἠγωνίσαντο, καὶ μέχρι τῆς μεσημβρίας οὐδετέρους τὸ κράτος ἀπενενέμητο. Ἐπει δὲ τὸ πνεῦμα ἐπῆλθε, καὶ οἱ ψευδαυτομολοὶ δεχθέντες ὡς ὀπλων γυμνοὶ ὄπισθεν τῶν Ῥωμαίων ἐγένοντο, ἵνα μὴ σφίσι ἐπιτεθῶσι· ὄθηεν οἱ Καρχηδόνιοι, τότε καὶ οἱ λόχοι ἐκατέρωθεν ἐπανέστησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας κατὰ πρόσωπον σὺν τοῖς ἰππεῦσι προσέμιξε, καὶ οἱ τε πολέμοιο τοὺς Ῥωμαίους παντιχόθεν ἐθορούβουν, καὶ ὁ ἄνεμος ὁ τε κυριορτὸς ἐς τὰς ἕψεις αὐτῶν βιαίως ἐμπέπτων ἐτάραττε, καὶ τὸ ἄσθμα γινόμενον συνεχῶς ἐκ τοῦ καμάτου ἀπέφραττεν, ὥστ' ἀπεστερημένοι μὲν τῆς ἕψεως, ἀπεστερημένοι δὲ καὶ φωνῆς, φύρδην καὶ ἐν οὐδενὶ κόσμῳ ἐφθείροντο. Κατὰ τοσοῦτον ἔπεσε πλῆθος ὥστε τὸν Ἀννίβαν τῶν μὲν ἐκ τοῦ ὀμίλου μὴδὲ πειραθῆναι ἐξευρεῖν ἀριθμὸν, περὶ δὲ τῶν ἰππέων καὶ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἀριθμὸν μὲν μὴ γράψαι τοῖς οἴκοι Καρχηδονίαις, διὰ δὲ τῶν δακτυλίων ἐνδείξασθαι τοῦτον· χροίνε γὰρ σφᾶς ἀπομετρήσας ἀπέστειλε. Μόνου γὰρ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ἰππεῖς δακτυλοῖς ἐπέχρητο. Συχοὶ δ' οὖν ἔμωσ καὶ τότε διέφυγον, καὶ ὁ Τερέντιος· ὁ γὰρ Παῦλος ἀπίθανεν. Ὁ δ' Ἀννίβας οὐκ ἐπέδωξεν, οὐδ' εἰς τὴν Ῥώμην ἠπέλοθη. Δυνάμενος γὰρ ἢ παντὶ τῷ στρατεύματι, ἢ καὶ μέρει τούτου πρὸς τὴν Ῥώμην παραυτίκα ὀρμήσει. καὶ ταχέως διαπλεμήσει, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, καίτοι τοῦ διαύρου συναυνοῦντος τοῦτο ποιῆσαι. Διδ καὶ αἰτίαν ἔσχον ὡς νικᾶν μὲν δυνάμενος, χρῆσθαι δὲ ταῖς νίκαις οὐκ ἐπιστάμενος. Ἐπει δὲ τότε ἠμέλισαν, οὐκέτι οὐδ' αὐτοῖς ἠπέλοθησαν. Διδ καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἀμαρτῶν μετεμέλετο, συνεχῶς ἀναβοῶν, Ὡ Κάρραι, Κάρραι.

B' OI δὲ δὴ Ῥωμαῖοι, παραβραχὺ κινδυνεύσαντες ἀπολέσθαι, ἀντεπακράτησαν διὰ τοῦ Σκιπίωνος, δὲ υἱὸς μὲν ἦν τοῦ Πουπλίου τοῦ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ, καὶ τὸν πατέρα, ὅτε ἐτρώθη, περίεπιωσε· τότε δὲ στρατευόμενος, εἰς τὸ Κανύσιον ἔφυγε, καὶ ὑπερον εὐδοκίμησε. Παρ' ἐκόντων γὰρ τῶν συμφυγόντων εἰς τὸ Κανύσιον τὴν ἡγεμονίαν λαβὼν, τὰ τε ἐκεῖ καταστήσαστο καὶ τοῖς πλησιόχωροις φρουρὰς ἐπέμψεν καὶ πάντα καλῶς ἐβούλευσέ τε καὶ ἐπραξεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὴν ἥτταν μὲν ἤκουσαν, οὐ μὴν καὶ ἐπιστευον. Πιστεύσαντες δ' ἐπέθενον, καὶ συνόντες εἰς τὸ συνέδριον, μὴ τι πράσσοντες ἀπηλλάσσοντο. Ὅψὲ δ' οὖν ὁ Φάβιος γνώμην ἔδωκε κατατκόπως πέμψαι τοὺς ἀγγελοῦντας τὸ γεγονός καὶ τί ὁ Ἀννίβας πράττει. Αὐτοῦ δὲ μὴ κλαίειν, σιγῇ δὲ βαδίζειν, **D** ἵ' ἐν καιρῷ τὰ προσήκοντα γίνοντο· δύναμιν τε συλλέξει δσην ἂν δύναιντο, καὶ τοὺς περιοίκους ἐπικαλέσασθαι. Μετὰ δὲ ταῦτα ὡς τὸν Ἀννίβαν ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ εἶναι ἔμαθον, καὶ γράμματα παρὰ τοῦ Τερεντίου ἰδέξαντο, ὅτι περίεπι καὶ ὅσα πράττει·

μικρὸν ἀναθάρτησαν· καὶ δικτάτωρ μὲν Μάρκος Ἀ
 Τούκιος, Ἰππαρχος· δὲ Τιβέριος Σεμπρώνιος Γράχχος
 ἐπέβησαν. Καὶ παραχρῆμα τῶν τε πολιτῶν οὐ τοὺς
 ἰδῶντα· μόνον, ἀλλὰ καὶ παρηγηκότας ἤδη κατέλε-
 ξαν, καὶ δεσμώτας ἐπ' ἀδείξ, καὶ δούλους ἐπ' ἔλευ-
 θερίξ, ληστὰς· τε τινὰς προσελάθοντα, καὶ τοὺς συμ-
 μάχους προσπαρεκάλουν, ἀναμνησκόντες εἰ τί που
 εὐηργέτηντο, καὶ προσυπισχνούμενοι δώσειν τοῖς
 μὲν στρον, τοῖς δὲ ἀργύρια, ὅπερ οὐπω πρόσθεν
 ἐποίησαν· καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα πεπόμφασιν, ἣ πεί-
 σοντες τινὰς συμμαχῆσαι αὐτοῖς, ἣ μισθωσόμενοι.
 Ἀννίβας δὲ συνεστηκέναι τοῖς Ῥωμαίοις· καὶ
 παρασκευάζεσθαι μαθὼν, ἐν ταῖς Κάνναις διέτριβε,
 τὴν ἐξ ἐπιδρομῆς ἄλωσιν ἀπεγνωνκῶς· καὶ τῶν
 αἰχμαλώτων τὸ μὲν συμμαχικὸν ἀνευ λύτρων ἀφή-
 ξεν, ὡς καὶ πρότερον, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐτήρει,
 ἀποδοῦναι ἐλπίζων αὐτοῖς, ἐν ταύτῃ εὐπρωτέρου.
 Ἐπει δὲ μηδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀφίκετο τοὺς αἰχμαλώ-
 τούς ζητῶν, ἐκέλευσεν αὐτοῖς πέμψαι τινὰς οἰκαδε
 ἐπὶ λύτρα, προομῶσαντας ἐπαρήξαι. Ὡς δὲ οὐδ' οὕτω
 λύσασθαι σφλ, ἰθὺλῆσαν, τοὺς μὲν λόγου τινὸς ἀξίους
 ἐς τὴν Καρχηδόνα ἀπέστειλε, τῶν δ' ἄλλων τοὺς
 μὲν αἰκιστάμενος ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ μονομαχῆσαι
 ἰνάγκασε, τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀλλήλοις
 συμβαλῶν. Οἱ δὲ πεμφθέντες ἐπὶ τὰ λύτρα, ἐπανε-
 θέντες, ἐν εὐερχήσασιν, φυγόντες δὲ μετὰ τοῦτο,
 αἱμοὶ ὑπὸ τῶν τιμητῶν ἐγένοντο, καὶ ἑαυτοὺς
 διερχήσαντο (34). Μάγωνα δὲ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ἀννίβας
 ἀγγελοῦντα τοῖς Καρχηδονίοις ἐπέμψε τὰ γινόμενα,
 καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν καὶ δυνάμεις αἰτήσαντα·
 καὶ ὁ μὲν ἀπελθὼν τοὺς τε δακτυλοὺς ἠρίθμησε,
 καὶ ἐπὶ μείζονα ἐξήρα δὴ τὸ κατόρθωμα, καὶ ἐψηφί-
 σθη πάντα ὅσα ἠτήσαντο· τῷ γὰρ Ἀννωνί τάναντία
 λέγοντι, καὶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἕως καθυ-
 πέρτεροι δοκοῦσι, συμβουλεύοντι, οὐκ ἐπαισθήσαν·
 οὐ μέντοι τὰ ψηφισθέντα καὶ εἰς ἔργον ἤγαγον, ἀλλ'
 ἠμείλῃσαν. Ἀννίβας δ' ἐν τούτῳ εἰς τὴν Καμπανίαν
 προχώρησε, καὶ πόλισμά τι εἰς Σαμνιτικὸν, καὶ
 ἐπὶ Νέαν ὤρμησε πόλιν, προπέμφας μετὰ τῆς λαίας
 ἀλίγους τινὰς· πρὸς οὓς ὡς μόνους ὄντας τῶν τῆς
 πόλεως, ἐκδραμόντων, ἐπεβάνη αὐτοῖς· ἀπροδόκητος,
 καὶ συχνούς ἀπέκτεινε, τὴν δὲ πόλιν οὐκ εἶλεν, οὐτ'
 ἐπὶ πολὺ ταύτῃ προσήδρευεν. Οἱ γὰρ τὴν Καπύην
 οἰκοῦντες Καμπανοί, οἱ μὲν τῇ Ῥωμαίων φίλι
 ἐνέμεναν, οἱ δὲ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἀπέκλιναν. Ἐπει
 δὲ ἐν ταῖς Κάνναις εὐτύχησε, καὶ τινες ἀνδρες αὐ-
 τῶν ἀλόντες ἀρέθησαν, τὸ μὲν πλήθος ὤρμησε
 μεταστήναι πρὸς τὸν Ἀννίβαν· οἱ δὲ δυνατοὶ χρό-
 νον μὲν τινα ἐπέσχον. Ἐπεὶ ἐπ' αὐτοὺς τὸ πλήθος
 ὄρμησαν συνηγμένους ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, πάντας
 ἀν κατεχρήσαντο, εἰ μὴ τις ἐκ τοῦ πλήθους τὸ μέγε-
 θος συνιδῶν τοῦ κακοῦ, κατηγόρησε μὲν τῶν βου-
 λευτῶν ὡς πάντως φθαρῆναι ἀξίον· ἴση δὲ πρότερον
 ἄλλους ἀνε' ἐκείνων ἀνθελεῖσθαι προσήκειν, τὴν γὰρ
 πόλιν μὴ θύνασθαι, μὴ προβουλεύοντων τινῶν ὡ-

nium, Tiberium Sempronium Gracchum magistrum
 equitum dixerunt. Et evestigio non juvenes dun-
 taxat, sed etiam effetos senes conscripserunt : et
 carcere aperto maleficis impunitate, servis libertate
 promissa, etiam latrones aliquot in militum cata-
 logus retulerunt. Ad hæc socios accersiverunt,
 beneficiorum quæ accepissent admonitos, aliis fru-
 mentum, aliis argentum polliciti, quod prius facere
 non soliti erant : et in Græciam miserunt, auxilia
 vel impetraturi, vel mercede conducturi. Annibal,
 Romanorum conspiratione et apparatu cognito, in
 Cannis se tenuit, desperata repentina urbis expu-
 gnatione, et fœderatos, ut prius etiam, gratis di-
 misit, Romanos 420 vero spe venditionis asser-
 vavit, ut ea re suas opes augetet, Romanorum
 imminueret. Sed cum nemo veniret qui captivus
 requireret, eos aliquot domum mittere jussit, af-
 ferendæ pecuniæ causa, prius jurejurando adactos
 se redituros esse. Sed cum eos ne tum quidem re-
 dimere vellent, eos qui nominis alicujus erant,
 Carthaginem misit. Cæteros partim excruciatos
 necavit, partim inter sese dimicare coegit, amicis
 et cognatis inter se commissis. Qui vero petendæ
 pecuniæ causa missi fuerant, reversi, ut jurejurando
 satisfacisse viderentur, et post fuga elapsi, a cen-
 soribus notati, semetipsos peremerunt. Annibal,
 fratre Magone Carthaginem res gestas nuntiatum
 misso, et ad pecuniam militesque petendis, cum
 is exaggerasset omnia et annulos adnumerasset,
 decreverunt omnia quæ petierat. Hannoni enim
 belli deponendi, et dum superiores essent, faciendæ
 pacis auctori, non ausculturunt : non tamen de-
 creta executi sunt, sed neglexerunt. Interim
 Annibal in Campaniam processit, et oppido quodam
 Samnitico capto, Neapolim contendit, paucis cum
 præda præmissis, contra quos oppidani, ut solos,
 excursionem facta, improvise illius adventu, cæsi
 sunt magna ex parte : urbem tamen non cepit,
 neque obsidioni illius diu immoratus est. Nam
 Capuani cum partim Romanorum amicitiam cole-
 rent, partim Annibali studerent, postquam is in
 Cannis victor, aliquot eorum cives captos dimise-
 rat : multitudo ad eum deficere voluit, optimates
 autem aliquandiu distulerunt. Deinde cum in curia
 convenisset, impetu populi omnes occisi essent,
 nisi quidam ex plebe, considerata mali magnitu-
 dine, senatores ut exitio dignos accusasset, sed
 prius alios eis subrogandos esse dixisset, quod urbs
 sine consilio salva esse non posset. Cui cum Ca-
 puani obtemperassent, singulis e curia ejiciendis
 multitudinem rogabat, quosnam illorum loco crea-
 rent, et cum exiguo tempore alios sufficere non
 possent, omnes illos ut necessarios dimiserunt :
 et inter se reconciliati, pacem cum Annibale fece-
 runt. Qui celeriter, relicta Neapoli, Capuam venit,
 et pro concione post multa 421 alia grata auri-

Varis lectiones et notæ.

(34) Ἐαυτοὺς κατεχρήσαντο. Κατεχρήσασθαι pro διερχήσασθαι: usurpat crebrius Zonaras.

bus, Italiae principatum eis promisit, ut spe erecti, se pro semetipsis laborare alacrius pugnarent. Post Capuae defectionem etiam reliqua Campania in motu fuit: cujus defectionem Romanis ægre ferentibus, Annibal Nucerinis oppugnavit. Qui cum obsiderentur, inutilem ætatem ob cibarium penuriam expulerunt: quos Annibal non recepit, neque alio quam in urbem redeundi potestatem dedit. Quamobrem cæteri quoque cum una veste se urbe excessuros cepigerunt. At ille urbe potitus, senatores in balneis inclusos suffocavit: reliquos cum discedere quo vellent jussisset, multos in itinere interfecit: sed tamen eorum multi in silvas profugi evaserunt. Ea crudelitate cæteri territi, non amplius ejus fidei se permiscerunt, sed resistebant dum poterant. Nolanique de facienda deditione consultantes, illo facinore viso, Marcellum clam accersiverunt, Annibalem ab urbis oppugnatione repulso. Inde digressus, Acerranos fame domuit, iisdem quibus Nucerinis conditionibus, eodemque tractavit modo. Deinde Basilinas est aggressus, quo Romani eorumque socii circiter μ confugerant, qui civibus proditionem molientibus occisis, Annibaleque sæpe profligato, famem quoque fortiter tolerarunt. Cum autem comæatus defecisset, quemdam in utre ad dictatorem miserunt: qui noctu dolia farina plena in flumen conjecta, eos in tenebris observare jussit. Hoc modo clam eos ad tentorium aluit: sed tandem uno dolio ex allisionem contracto, Carthaginenses re animadversa catenis fluvium munerunt. Ut autem fame et vulneribus multi perierunt, altera urbis parte deserta et ponte ininterrupto, in altera obsidionem tolerarunt. Postea semen raporum in quemdam locum extra murum abjecerunt, ut hostes eos diu habiuros crederent unde viverent. Qua eadem opinione deceptus Annibal, eorumque fortitudinem admiratus, eos ad pactionem provocatos pecunia vendidit: quos Romani non modo cupide redemerunt, sed etiam honorarunt.

ποταμὸν, ἐντεταμένους αὐτοῖς παρατηρεῖν ἐν τῷ οὕτως τροφῆ; αὐτοῖς χρησιγῶν. Ἐπειτα πίθου τινὸς προσραγέντος ποι, καὶ συντριβέντος, ἔγνωσαν ἡ καρχηδόνιοι τὸ γινόμενον, καὶ ἀλύσει τὸν ποταμὸν διεκλήψαν. Ὡς δὲ τῷ λιμῷ καὶ τοῖς τραύμασι συχνοὶ διεθάρησαν, τὸ ἕτερον μέρος τῆς πόλεως ἐξέλιπον, κἀν τῷ λοιπῷ διεκαρτέρουν, τὴν γέφυραν διακλύσαντες. Εἶτα σπέρμα γογγυλίδου ἀπὸ τοῦ τείχους εἰς τὴν χωρίον ἐξώθεν αὐτοῦ κατέβαλον. Ἐποίησαν δὲ τοῦτο ἵνα καταπλήξωσι τοὺς πολέμιους ὡς καὶ ἐπὶ πολὺν αὐταρχέουσας. Ὅθεν ὁ Ἄννιβα, ἀφθονὸν αὐτοῖς ἔχειν τὴν τροφήν οἰήσας, καὶ ἐπὶ τῇ καρτερίᾳ θαυμάσας, εἰς ἐμολογίαν προκαλέσαστο, καὶ χρημάτων ἀπίδοτο σφᾶς. Ἐλύσαντο γὰρ αὐτοῖς οἱ ἔξω Ῥωμαῖοι ἀσμένως, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐμίησαν.

III. Dum hæc geruntur, legati Delphis reversi nuntiant, jubere Pythiam ut, repudiata ignavia, bello sint intenti. Ex eo confirmati atque assecuti Annibalem, juxta eum castra posuerunt, ut quid ageret observarent. Ac Junius dictator, que Carthaginenses facere jubebantur, eadem

Α ζεσθαι. Περισθέντων δὲ τῶν ἐν τῇ Καπύῃ, ἐκβάλλων ἕνα ἕκαστον ἐκ τοῦ συνεδρίου, ἠρώτα τὸ πᾶθος, ὅντινα αὐτοῦ ἀνοαιρεῖται: καὶ οὕτω μὴ δυνηθέντων αὐτῶν ἑτέρους δι' ὀλίγου ἀνθελίσθαι, πάντας ἐκείνους ὡς ἀναγκαίους ἀφήκε, καὶ καταλαγένας ἀλλήλοις, ἐσπέισαντο τῷ Ἄννιβα. Καὶ δε διὰ ταχέων ἔπαναστάς ἐκ τῆς Νεαπόλεως ἦλθεν εἰς τὴν Καπύην· καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς ἄλλα τε πολλὰ εἶπεν ἐπαγωγὰ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν σφίσι τῆς Ἰταλίας δώσειν ὑπέσχετο, ἐν' ἐν ἐλπίσι γενόμενοι, ὡς καὶ ἑαυτοῖς πονήσαντες, προθυμότερον ἀγωνίσωνται. Μεταστάσας δὲ τῆς Καπύης, καὶ ἡ ἄλλη Καμπανία κεινήτο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, τὴν ἀπόστασιν αὐτῆς μαθόντες, ἔκχθησαν. Ὅ γε μὴν Ἄννιβας ἐπὶ Νουκερίνους (35) ἐστράτευσεν· οἱ δὲ πολιορκούμενοι τὴν ἀχρηστον σφῶν ἡλικίαν ἀπορία τροφῶν ἐξεώσαντο· οὗς ὁ Ἄννιβας οὐ προσήκατο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀποῦσι μόνον ἀσφάλειαν ἔδωκε. Διὸ καὶ οἱ λοιποὶ μεθ' ἐνὸς ἡμετέριου ἐκχώρησαν τοῦ ἄστεως ὁμολόγησαν. Ἐπεὶ δ' ἐγκρατῆς αὐτῶν ἐγένετο, τοὺς μὲν βουλευτάς ἐς βιλανεία κατακλείσας ἀπέπνιξε· τοὺς δ' ἄλλοις ἀπέλθειν ἐπιπὼν ὅπη βούλοιντο, πολλοὺς ἐν τῇ ἰδῷ κἀκείνων ἐφόνευσε. Συχνοὶ δ' οὖν αὐτῶν καὶ περιεγένοντο εἰς ὕλας προκαταφυγόντες. Ἐκ τούτου δὲ οἱ λοιποὶ φοβηθέντες οὐ συνέβαινον εἶτι αὐτῷ, ἀλλ' ἀντειχον ἔως ἡδύναντο. Καὶ οἱ Ἄνωλοι βουλευόμενοι προσχωρῆσαι αὐτῷ, ἐπεὶ τὸ εἰς ἐκείνους εἶδον παραθῆν, ἐπηγάγοντο λάθρα τὸν Μάρκελλον, καὶ τὸν Ἄννιβαν προσβαλόντα μετὰ ταῦτα τῇ πόλει ἀπέσταντο. Ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς Νώλης, Ἀκεράνους (36) εἶλε λιμῷ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς τοῖς Νουκερίνοις συνθήκαις, καὶ τὰ αὐτὰ εἰργάσατο καὶ αὐτοῖς.

Εἶτα καὶ ἐπὶ Βασιλίαν ἐστράτευσεν, ἐν τῷ Ῥωμαῖοι τε καὶ συμμάχων ὡσεὶ χίλιοι συγκατέφυγον. Οἱ τοὺς μὲν ἐπιχωρίους προδοῦναι σφᾶς μαλετήσαντας ἀπέκτειναν, καὶ τὸν Ἄννιβαν πολλάκις ἀπέσταντο, καὶ πρὸς λιμὸν γενναίως διεκαρτέρησαν· ἐπιλιπούσης δὲ τῆς τροφῆς αὐτοῖς, ἐπ' ἀσχοῦ τινα διὰ τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸν δικτάτορα ἐπεμψαν. Ὁ δὲ πίθους ἀλεύρων πλήρεις νυκτὸς ἐνέβαλλεν εἰς τὸν σκότει τὸ βέσμα· καὶ χρόνον μὲν τινα ἐλάθανεν

Γ. Ἐν τῷ δὲ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ἐκ' Ἀλεξάνδρου οἱ πεφθόντες ἀνεκομισθήσαν, λέγοντες τὴν Ἡυθίαν χρῆσαι αὐτοῖς παύσασθαι τῆς βάρβαρις, καὶ τῷ πόλεμῳ προσέχειν. Ἐντεῦθεν ἀνεβρώσθησαν, καὶ κατέλαβον τὸν Ἄννιβαν, καὶ οἱ παρεστρατοπεδεύσαντο, ὅπως τὰ πραττόμενα παρ' αὐτοῦ παρατηρῶσι. Καὶ ὁ

Variae lectiones et notæ.

(35) Νουκερίνους. Excerpta Dionis Valesiana, p. 598, 601.

(36) Ἀκεράνους. Vide Excerpta Dionis Valesiana, p. 601.

γα Τούνοις ἔδικτάτωρ τὰ τοῖς Καρχηδονίοις παραγ-
γελλόμενα, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ποιεῖν ὁμοίως ἐκέ-
λευς, καὶ σίτα καὶ ὕπνον ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ ἤρουντο,
καὶ τὰς φυλακὰς ὁμοίως ἐπεσκόπων, καὶ τέλλα
ἐπίσης ἔπραττον. Καταμαθῶν οὖν τοῦτο Ἀννίβας
χειμῆριον ἐτήρησε νύκτα, καὶ τοῖς μὲν τῶν στρατιω-
τῶν ἐπ' ἐξόδον ἀρ' ἐσπέρας ἀνέπει. Τοῦ δὲ Τουνίου
τὸ αὐτὸ ποιήσαντος, ἐκ διαβολῆς ἄλλοτε ἄλλοις αὐτῷ
προσβάλλειν ἐκέλευσεν, ἔν' ἐν συνεχεῖ πίνῃ ἐκ τῆς
ἀγρυντίας καὶ τοῦ χειμῶνος εἴησαν· αὐτὸ δὲ μετὰ
τῶν λοιπῶν ἀνεπαύετο. Ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἐπιλάμψειν
ἔμελλε, τὸ στράτευμά τε δῆθεν ἀνεκαλέσατο, καὶ
τῶν Ῥωμαίων τὰ ὄπλα ἀποθεμένον, καὶ πρὸς ἀνά-
κτυλον τραπομένον, ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἄφνω, καὶ
συχνοῦς ἀπέκτεινε, καὶ τὸ τάφρουμα ἐκλείφθην εἴλε.
Τὰ δ' ἐν τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Σαρδίᾳ ἐκινεῖτο, οὐ μὲν-
τοι καὶ ἐπιστροφῆς τινος παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἔτυχον.
Ἵππιοι δὲ ὁ τε Γράκχος ὁ Ἰππαρχος καὶ Ποστούμιος
Ἀιθίους ἠρέθησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀιθίους μετὰ παντὸς
τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Βουούλων ἐφόρη, δι' ἄφρους ὀνό-
δους πορευόμενος· καὶ ἐνεδρευθεὶς, οὐ τὴν κεφαλὴν
ἀποτεμόντες οἱ βάρβαροι, καὶ ἐκκαθάραντες καὶ
περικυσώσαντες, πρὸς τὰ ἰσρὰ αὐτῶν ἀντὶ φιλίας
ἐκίχρηστο. Γεγόνασι δὲ τότε τέρατα· βούς τε γὰρ
ἴππων ἔτεκε, καὶ ἐν θαλάσῃ ἐξέλαμψε πῦρ. Οἱ δ'
ὑπατοὶ Γράκχος καὶ Φάβιος, στρατοπεδεσάμενοι,
τόν τε Ἀννίβαν ἐν Καπύῃ ὄντα ἐπετήρουν, ὁ τι
πράσσει. Καὶ διεπέμποντο ἐκασταχόσε, τοῖς τε συμ-
μάχοις ἐπιμυνον, καὶ τοὺς ἀφαστηχότας οἰκισιού-
σθαι ἐπειρώντο, τὰ τε τῶν ἀντισταμένων ἐκίχουν. C
Ὁ δ' Ἀννίβας, ἕως μὲν τῆς τροφῆς ἐνδεὴς ἤυπόρει,
καὶ διακινδυνεύων, σωφρόνως μετὰ τοῦ στρατοῦ διή-
γεν· ὡς δὲ τὴν Καπύην ἔλαβον, καὶ πολλοὺς ἐπιτη-
θείους ἐν βραστῶνι διεχείμασαν, τὴν τε ἰσχυρὴν τῶν
σωμάτων μὴ πονοῦμενοι, καὶ τὴν βύμην τῆς
γνώμης ὑπὸ τῆς εὐθυμίας ἠλαττώθησαν, καὶ τὴν
κἀτριον ἀμειψάντες διαίταν, μετέμαθον ἠτιᾶσθαι
μαχόμενοι. Ἐπεὶ δὲ ὁ πόλεμος ἤδη ἐπέκειτο, ἐς ὄρη
μετίστη, καὶ ἐγύμναζε τὸ στράτευμα. Οἱ δ' οὐχ οἶοί
τε δι' ὀλίγου βωσθῆναι γεγόνασι. Βοηθείας δὲ αὐτῷ
ἀκχοθεν ἄλλης τε καὶ ἐλεφάντων ἐλθούσης, ἀνεθάρ-
σθη· καὶ ἐπὶ τὴν Νώλαν, ὡς αἰρήσων αὐτὴν, ἢ τὸν
γε Μάρκελλον τὴν Σαμνίτιδα πορβοῦντα, ταύτης
ἀπάξων, ὤρμησεν. Ὡς δ' οὐδὲν ἐπέκρανε, τῆς μὲν
πώλεως ἀπέστη· τὴν δὲ χώραν ἔκειρε, μέχρι· οὐ D
μάχη κατὰ τὸ ἰσχυρὸν ἠττήθη, ἐφ' ᾧ καὶ ἤλγησε.
Ποῖλοι μὲν γὰρ Ἴθηρες, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Λιβύων
ἐγκατέλιπον αὐτὸν, καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἠύκο-
μολησαν, ὁ οὖτω πρὶν ἔπαθε. Καταγούς δ' ἐκ
τούτου καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν, πᾶσαν τὴν
γῆν ἐκείνην ἐξέλιπε, καὶ εἰς τὴν Καπύην ἀνεχώρη-
σεν· εἴτα κόκκιθεν μετίστη. Οἱ δὲ Σικιπῶνες τὸν
τε Ἴθηρα ποταμὸν δέβησαν, καὶ τὴν χώραν ἐπόρ-
θουσαν, καὶ πόλεις προσήγοντο, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν
διὰ ταῦτα σπουδῆ ἐπὶλθόντα μάχῃ ἐνίκησαν. Οἱ
Καρχηδόνιοι δὲ, ταῦτα μαθόντες, καὶ νομίσαντες
πλείονος τὸν Ἀσδρούβαν ἢ τὸν Ἀννίβαν δεῖσθαι
βοηθείας, καὶ φοβηθέντες μὴ καὶ ἐς τὴν Λιβύην οἱ
Σικιπῶνες διαβῆναι ἐπιχειρήσωσι, τῷ μὲν Ἀννίβῃ

A sua et ipse observare atque facere jubebat. Itaque
et cibum et somnum eodem tempore capiebant,
excubias eodem modo visebant, ceteraque ex aequo
faciebant. Quo Annibal cognito, tempestuosa nocte
captata, parti militum a vespera profectionem de-
nuntiat. Junio id imitato, per vices alios atque alios
impetum in Romanos facere jussit, ut continenter
vigiliis et tempestate fatigarentur: ipse cum reliquis
quievit. Cum lucesceret, exercitu revocato, Romanos
qui armis positos ad quietem se conferebant, subito
aggressus, multos occidit, et vallum ab eis deser-
tum cepit. Sardinia et Sicilia quamvis in motu es-
sent, a Romanis non curabantur. Coss. creati sunt,
Gracchus magister equitum et Posthumius Albinus:
quorum hic cum omni exercitu a Boiis caesus est,
in transitu silvosi montis insidiis exceptus. Cujus
capite barbari excavato, auroque inducto, pro phiala
in sacris usi sunt. Prodigia tum fuerunt. Nam bos
equum peperit, et flamma e mari eni-
cuit. Coss. Gracchus et Fabius, quid Annibal Capuae
ageret, observantes, quolibet legatos mittebant,
sociis opem ferebant, eos qui defecerant reconciliare
conabantur, et resistentium agros populabantur.
Annibal vero dum commutato eoque armis pario non
abundabat, modeste cum exercitu vivebat. Ut vero,
Capua occupata, in magna rerum affluentia otiosi
hibernarunt: et vires corporum desidia, et robur
animorum deliciis sunt imminuta: mutatoque victu
patrio, in praeliis vincti didicerunt. Bello jam
instante, in montes transiit, et milites exercuit:
sed cum exiguo tempore firmari non possent, elephanti
aliisque militibus domo advectis, animum recepit.
Nolentique oppugnavit, ut vel urbem caperet, vel
Marcellum a Samnii vastatione revocaret. Cum nihil
proliceret, urbe relicta, agros vastavit, donec justo
praelio vi superatus, ex Hispanorum et Afrorum
crebra ad Romanos defectione (quod ei prius nuntiatum
423 quam acciderat) magnum dolorem cepit: et sibi
ipsi ac militibus diffusus, omni illa provincia
relicta, Capuam rediit, atque inde etiam post dis-
cessit. At Scipionibus, Ibero amne jam superato,
agros vastantibus et urbes capientibus, etiam As-
drubale, qui ad ea prohibenda festinanter accurrerat,
acie victo, Carthaginenses majoribus auxiliis
Asdrubali, quam Annibali, opus esse rati, et ne
Scipiones in Africam trajicerent veriti, Annibali
parvis supplementis missis, maximam copiarum
partem cum Magone quam celerrime in Hispaniam
ablegarunt: jubentes ut, rebus illic constitutis,
ipse in praesidiis esset, Asdrubal autem cum exercitu
in Italiam proficisceretur. Quo cognito, Scipiones
pugna abstinerunt, ne forte victor Asdrubal in
Italiam prosperaret. Cum autem socii Romanorum a
Carthaginensibus vexarentur, Publius cum hostibus
congressus, vicit: Cneus e pugna abeuntes, exceptos
occidit. Ob eam cladem, et frequentem urbium
defectionem, etiam Afris aliquot ad Romanos transeun-
tibus, Asdrubal opinione sua

diutius mansit. Scipiones iis qui ad se defece-
rant statim in Italiani missis, res Hispanicas constitu-
bant: et Saguntinorum subditis, et belli et cala-
mitatis illius, auctoribus captis, oppidum everte-
runt, homines vendiderunt, ac Saguntum veteri-
bus civibus reddiderunt. Circa manubias tam accu-
rati fuerunt, ut plus militibus quam sibi conceden-
tes, nihil ex iis domum mitterent, nisi liberis suis
talos. Itaque Cneo veniam domum eundi petenti,
ut filia núbili dote colligeret, senatus dotem ex
publico decrevit.

μάχης ὀπλοθῶν, προεδιέφοισιν. Ἐκ δὲ τῆς συμφορᾶς ταύτης, καὶ ὅτι καὶ πόλεις συχναὶ πρὸς τοὺς
Ῥωμαίους μολισταντο, καὶ τῶν Ἀθύων τινὲς αὐτοῖς προσεχώρησαν, πλείον ἢ διανοεῖτο ὁ Ἀσδρούβας κα-
τέμειναι. Οἱ δὲ Σκιπίωνες εἰς τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς τοὺς προσχωρήσαντας ἔστειλαν. Αὐτοὶ δὲ τὰ ἐν τῇ
Ἰθέρῳ καθίστων, καὶ τοὺς τῶν Ζακυνθίων ὑπήκτους, τοὺς καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς συμφορᾶς αἰ-
τίους αὐτοῖς γενομένους, ἐλόντες, τὸ τε πῶσιμα κατέσκαψαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπώλησαν, καὶ
τὴν Ζακυνθον μετὰ τοῦτο κομισάμενοι, τοῖς ἀρχαίοις πολιταῖς ἀπέδωκαν· τοσαύτη τε ἀκριβεία
περὶ τὴν λείαν ἐχρήσαντο, ὡς μηδὲν οἴκοι πέμψαι. Τοῖς μὲν γὰρ στρατευομένοις ἐπέτρεπον τοῦτο ποιεῖν,
αὐτοὶ δὲ ἀστραγάλους τοῖς τέκνοις ἐπέμψαν· ἔθεν ἡ γερούσια (37), παραιτουμένου τοῦ Γναίου, ἢ
ἀπαλθῶν σκαθαὶ προῖκα τῇ θυγατρὶ ἐρανίσῃ, ὡραία ὄσση ἀνδρὸς, ἐψηρίσαντο ἐκ τοῦ δημοσίου προῖκα
δοθῆναι αὐτῷ.

IV. Eodem tempore Sardinia et Sicilia plane
alienatæ facile sub jugum reductæ sunt, Asdru-
bale qui opem eis ferebat, capto, totaque pene
Sicilia per Manlium Torquatum subacta. Neque
tamen insulæ res diu tranquillæ manserunt. Philip-
pus autem, Macedoniae rex, apertissime Carthaginien-
sium amicitiam coluit. Nam cum Græciæ imperare
cuperet, fœdus cum Annibale percussit, ut commu-
nibus opibus bellum gerentes Carthaginienses Ita-
liam haberent, ipse vero Græciam, Epirum et in-
sulas. Hac pactione Romani cognita (intereceperant
424 enim Philippi caduceatorem ad Annibalem
euntem), statim Marcum Valerium Lavinium præ-
torem contra eum miserunt, ut suo regno timens,
domi maneret. Inaque factum est. Nam Corcyram
usque progressus, ut in Italiani navigaret, cum
Lavinium Brundisium venisse didicisset, domum
rediit. Lavinio autem Corcyram usque progresso,
impetu in socios Romanorum facto, Noricum cepit,
et Apolloniam obsedit. Sed Lavinius ductis adver-
sus eum copiis, et Noricum recepit, et Apolloniam
hiberavit. Unde Philippus navibus, quibus usus fue-
rat, incensis, pedes domumrediit. Romæ consules
creati Fabius et Marcellus bellum adversus Anniba-
lem, Calabriam et finitima loca circumceuntem,
Græcho decessori suo mandarunt. Is Hannone, qui
e Brutis circa Beneventum occurrat, profligato,
ulterius progressus, Annibalem observabat: eorum-
que qui defeceant agris vastatis, urbes nonnullas
recepit. Ipsi vero coss. in Campaniam se converte-
runt, ut ea subacta, nihil a tergo hostile habentes,
hæc demum Annibalem aggrederentur. Posita divisi

ἄ βραχεῖαν δύναμιν ἐπαμφαν, τὴν πλείστην δὲ μετὰ
Μάγῳος εἰς τὴν Ἰθέρῳν τάχιστα ἀπεστάλαξαι,
κελεύσαντες μετὰ τὴν τῆς Ἰθέρῳς κατάστασιν τὸν
μὲν ἐπὶ τῇ τῶν ἐκεῖ φυλακῇ καταμείναι, τὸν δὲ
Ἀσδρούβαν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν σὺν δυνάμει σταλῆναι.
Ὅ γνόντες οἱ Σκιπίωνες οὐκέτι ἐμαχέσαντο, ἵνα μὴ
κρατήσας ἴσως ὁ Ἀσδρούβας εἰς τὴν Ἰταλίαν
ἐπειχθῆ. Ὡς δὲ τὸ τῶν Ῥωμαίων φίλιον ἐκάκουν
εἰ Καρχηδόνιοι, Πούπλιος μὲν ὁμοίως τοῖς προσπε-
σοῦσιν αὐτῶ τῶν ἐναντίων ἐχώρησέ τε καὶ ἐπακρά-
τησε· Γναῖος δὲ, τοὺς ἀποχωροῦντας σφῶν ἐκ τῆς

Δ'. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ, καὶ ἡ Σικελία καὶ ἡ
Σαρδῶ ἀντικρυς ἐπολεμώθησαν. Καὶ τὰ μὲν ἐν
ταύταις δι' ὀλίγου κατέστη, καὶ ὁ Ἀσδρούβας ἐπι-
κουρῶν αὐταῖς ἐάλω, καὶ τὴν νῆσον μικροῦ πάσαν
ἀνεκτήσατο Μάλιος Τουρκουάτος. Καὶ τότε μὲν τὰ
ἐν τῇ Σικελίᾳ ἡσυχασε, μετὰ δὲ ταῦτα ἐταράχθη.
Ὅ δὲ τῆ Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος φανερώ-
τατος τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο σπουδαστής. Τῆς
γὰρ Ἑλλάδος προσεπάρξει θέλων, συνθήκας πρὸς
τὴν Ἀννίδαν ἔθετο, ὥστε κοινῇ πολεμῆσαι, καὶ τὴν
μὲν Ἰταλίαν τοὺς Καρχηδονίους λαβεῖν, τὴν δ' Ἑλ-
λάδα καὶ τὴν Ἠπειρον μετὰ τῶν νήσων ἐκείνων.
Ἡ μὲν οὖν ἡμολογία ἐπὶ ταύταις ἐγένετο. Τοῦ
δὲ κήρυκος τοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πεμφθέντος πρὸς
τὸν Ἀννίδαν ἀλόντος, ἔμαθον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ γι-
νόμενον, καὶ παραγρημα στρατηγὸν ἐπ' αὐτὸν Μάρ-
κον Οὐαλέριον Λαουίνιον ἔστειλαν, ὅπως περὶ τοῖς
οἴκοι δέσας κατὰ χώραν μείνῃ. Καὶ ἔσχεν οὕτως.
Προῆλθε μὲν γὰρ μέχρι τῆς Κερκύρας ὁ Φίλιππος,
ὡς ἐς τὴν Ἰταλίαν πλευσοῦμενος, μαθῶν δὲ τὸν
Λαουίνιον ἐς τὸ Βρεντέσιον ἤδη παρόντα, οὐκ αὖτε
ἀνεκομίσθη. Τοῦ Λαουίνιου δὲ μέχρι τῆς Κερκύρας
πλευσαντος, εἰς τοὺς τῶν Ῥωμαίων συμμαχῶς
ὄρησε, καὶ εἰς τὸν Νώρικον, Ἀπολλωνίαν τ' ἐπολιόρ-
κει. Ἐπιστρατεύσας δ' αὖθις αὐτῷ Λαουίνιος, καὶ
Νώρικον ἀνεκτήσατο, καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἐβύσατο.
Κάντε ὑθεν ὁ Φίλιππος τὰς ναῦς αἷς ἐπέχρηστο κα-
ταπρήσας, περὶ ἐπ' οἴκου ἀνεχώρησεν. Οἱ δ' ἐν τῇ
Ῥώμῃ ὑπάτους ἐίλοντο τὸν Φάβιον, καὶ τὸν Μάρ-
κελλον, οἱ τὸν μὲν Ἀννίδαν τὴν νῦν καλουμένην
Καλαβρίαν, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν περιπορευόμενον, τῷ
Εἰράκῳ τῷ πρὸ αὐτῶν ἀρξάντι ἐπέταξαν. Καὶ ἐς

Variæ lectiones et notæ.

(37) Ὅθεν ἡ γερούσια. Ammianus, lib. xiv: Et
dantur ex ærario filia Scipionis, cum nobilitas floret
a: illas virginis diuturnam absentiam erubesceret

patris. Vide Valerium Maximum, lib. iv, cap. 4. Id
hausit a Dione Zonaras, quod siluit Titus Livius.

Ἄνωνα περὶ Βενεθεντῶν ἀπαντήσαντά οἱ ἐκ Πρωσιῶν ἐπέφρατο. Κάντευθεν προΐων, τὸν τε Ἀννίδα πρὸςφύλαττε, καὶ τὰ τῶν ἐφεστῆκῶν ἐπόρθει, πόλεις τε τινὰς ἀνεσώσατο. Αὐτοὶ δὲ οἱ ὕπατοι πρὸς τὴν Καμπανίαν ἐτρέποντο, ἐν αὐτὴν χειρωσάμενοι μηδὲν κατόπιν πολέμιον ὑπολίπωσιν, οὕτω τε ἐπὶ τὸν Ἀννίδα χωρήσωσιν· εἶτα διαιεθέεντες, Φάβιος μὲν τὰ τε ἐκείνων, τὰ τε τοῦ Σαμνίου κατέτρεχε· Μάρκελλος δὲ εἰς τὴν Σικελίαν ἐπεραιώθη, καὶ τὰς Συρακούσας ἐπολιόρχει, προσχωρησάσας μὲν αὐτῷ, εἰς ἀποστάσας δὲ ἄλλω τινῶν ὑπὸ ψευδοῦς ἀγγελίας, καὶ δι' ἐλαχίστου ἀνσῶτος χειρωσάτο, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἅμα προσβαλὼν τῷ τείχει, εἰ μὴ ὁ Ἀρχιμήδης μηχαναῖς ἐπὶ πλείστον αὐτοὺς ἐποίησεν ἀντισχεῖν· καὶ λίθους γὰρ καὶ ὀπίλους μηχανήμασιν ἀπαρτῶν, καθίει τε ἐξαπινάϊως αὐτοῦς, καὶ ἀνέσπα δι' ὀλίγου. Ταῖς δὲ ναυσι· καὶ ταῖς πυρροφόροις ἐτέρας· ἐπιβρίπτων, ἀνείλικε τε αὐτάς, καὶ μετεωρίζων ἀθρόω· ἤφει, ὥστε ἐμπιπτούσας εἰς τὸ ὕδωρ ῥύμη βαπτίζεσθαι. Καὶ τέλος σύμπαν τὸ ναυτικὸν τῶν Ῥωμαίων περιδόξως κατέπηρε. Κάτοπρον γὰρ τι πρὸς τὸν ἥλιον ἀνεκτείνας, τὴν τε ἀκτῖνα αὐτοῦ ἐς αὐτὸν εἰσεδέξατο, καὶ τὸν ἀέρα ἀπ' αὐτῆς τῆς πυκνότητι καὶ τῆς λειότητι τοῦ κατόπτρου πυρώσας, φλόγα τε μεγάλην ἐξέκαυσε, καὶ πᾶσαν αὐτὴν ἐς τὰς ναῦς ὑπὸ τὴν τοῦ πυρὸς ὀδὸν ὀρμούσας ἐνέβαλε, καὶ πᾶσας κατέκαυσε. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Μάρκελλος τὴν πόλιν αἰρήσασιν διὰ τὸ τοῦ Ἀρχιμήδους εὐμήχανον, λιρῶν αὐτοὺς κατασχεῖν ἐκ προσεδρίας διεμελέτησε· καὶ ταύτας μὲν τῷ Πούλγρῳ ἐπέτρειψε, αὐτὰς δ' ἐπὶ τοὺς συναποστάντας σφίσειν ἐτρέπετο· καὶ τοῖς μὲν γνωσιμαχοῦσι συγγνώμην ἐνεμε, τοὺς δ' ἀνθισταμένους μεταχειρίετο χαλεπῶς, καὶ συχνὰς μὲν τῶν πόλεων βίβ, τινὰς δὲ καὶ προδοσίᾳ ἤρει. Ἐν τούτοις δ' Ἰμλικῶν ἐκ Καρχηδόνας σὺν στρατῷ ἦκε, τὸν Ἀκράγαντά τε κατέσχε, καὶ τὴν Ἡράκλειαν, καὶ πρὸς Συρακούσας ἐλθὼν, ἠτήθη τε καὶ ἀντεπεκράτησε· καὶ τοῦ Μαρκελλίου ἐξαπίνης αὐτῷ προσπεσόντος, αὐθις ἐνικήθη.

Ε'. Ἐντεῦθεν ὁ Μάρκελλος ταῖς Συρακούσας ἐφῆδρευσεν· ὁ δ' Ἀννίδα· ἐν τῇ Καλαβρίᾳ διέτριβεν. Οἱ μὲντοι Ῥωμαῖοι πολλὰ αἰθις καὶ δυσχερῆ πεπόνθασιν· οἱ τε γὰρ ὕπατοι πρὸς τῇ Καπύῃ ἐπταίσαν, καὶ ὁ Γράκχος ἐν τῇ Λευκανίᾳ ἀπώλετο, καὶ οἱ Ταραντῖνοι καὶ ἄλλαι πόλεις ἀπέστησαν· καὶ ὁ Ἀννίδα, κατεπετηχῶς πρότερον, ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τε ἔρεινε, καὶ ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσεν, καὶ οἱ Σκιπίωνες ἔμφωδιώλοντο. Ἐπερθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Ἀννίδα ἐπεχείρησε τῇ Καπύῃ βοηθῆσαι, καὶ ἤλθε μέχρι Βενεθεντοῦ. Τὸν δὲ Κλαύδιον εἰς τὴν Λευκανίαν ἐκ τοῦ Σαμνίου διὰ τὸν τοῦ Γράκχου θάνατον ἀπεληλυθέναι πυθόμενος, καὶ φοβηθεὶς μὴ τινα αὐτῆς σφετερίσθαι, οὐκέτι περαιτέρω προσεχώρησεν· ἐπ' ἐκείνῳ δ' ἐτρέπετο. Τῶν Σκιπίωνων δὲ θανόντων, πᾶσα ἡ Ἰβηρία τετέρακτο. Καὶ οἱ μὲν ἐκουσίως πρὸς τοὺς Καρχηδόνας ἀπέκλινον, οἱ δὲ καὶ ἀναγκάζομενοι, εἰ καὶ ὕστερον αὐθις πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπένευσαν. Ὁ δὲ Μάρκελλος, ἐπεὶ μηδὲν προσβάλλων ταῖς Συρακούσας ἐπέρινε, τοιοῦτόν τι ἐπανόησεν. Ἦν τι τοῖς Συρακούσας τοῦ τεύχους ἐπίμαχον, ὁ Γαλεάτταν ὠνόμαζον, ὁ πρῖν μὲν ἐλάνθανε τοιοῦτον ὄν, τότε δὲ ἐφωράθη. Τηρήσας οὖν τοὺς Συρακούσας παννυχίδα τῇ Ἀρτέμιδι ἄγοντας πενήμηι, ἐκείλευσε στρατιώταις τισὶ κατ' ἐκείνο τὸ

A Fabius Campaniam et Samnium vastavit. Marcellus in Siciliam profectus, Syracusas obsedit. Quæ cum deditionem fecissent, dolo eujusdam propter falsum nuntium denuo defecerunt: ac iis, terra marique mœnia adortus, facillime potitus esset, nisi Archimedis machinæ obstiissent. Nam et lapides, et milites inde suspensos, subito et demittebat, et paulo momento retrahabat. Aliis quoque machinis injectis, naves et turres attrahebat: et in altum eductas subito demittebat, ut cum impetu in aquas relapsæ mergerentur. Denique totam Romanorum classem miraliter exussit. Speculo enim quodam versus solem suspenso, radios excepit: ac nequæ ob densitatem et levitatem speculi ex iis radiis incenso, effecit, ut ingens flamma recta in naves illata omnes eas cremaret. Marcellus igitur, ob Archimedis ingenium expugnatione desperata, diuturnitate obsidionis et fame urbem domare statuit, easque Pulchro mandata, ipse ad defectionis eorum socios se convertit: ac pœnitentibus concessa venia, 425 resistentes asperè tractavit: multas urbes vi, quasdam proditione cepit. Interim Himilco Carthagine cum exercitu profectus, et Agrigento et Heraclea occupatis, ad Syracusas progressus, et victus est, et vicissim vicit: et subito Marcelli superventu denuo succubuit.

V. Dehinc Marcellus Syracusis assedit, Annibal in Calabria versante: Romani autem denuo multas clades acceperunt. Nam et coss. ad Capuam impeerunt, et Gracchus in Lucania perffit, et Tarentini atque aliæ urbes defecerunt: et Annibal dudum territus, in Italia mansit, et contra Romam est profectus: et ambo Scipiones perierunt. His rebus elatus Annibal, opem ferre Capuæ statuens, Beneventum usque processit. Sed cum audisset Claudium ob Gracchi mortem e Samnio in Lucaniam transisse, veritus nè qua illic loca alienaret, omisso itinere, contra illum se convertit. Scipionum interitu tota Hispania est turbata: alii ultro, alii vi coacti, cum Carthaginensibus se conjunxerunt, qui post ad Romanorum amicitiam redierunt. Marcellus cum Syracusas oppugnando nihil proficeret, hujusmodi rem machinatus est. Erat Syracusanæ muri pars parum firma, quam Galeagram vocabant: quod cum prius ignoratum esset, tum animadversum est. Toto igitur populo Syracusano nocturnis Dianæ sacris operante, milites aliquot murum illum transcendere jussit. Qui cum portas aliquot aperuissent, atque alii quoque intrassent, simul omnes, tam qui intus quam qui foris erant, ex composito clamorem sustulerunt, hastis clypeos pulsar-

tes, et classica cecinerunt. Quibus rebus Syracusanis jam vino gravibus, subito exterritis, urbs capta est, præter Acradinam et Insulam. Marcellus partes captas diripit, reliquas oppugnat: et quanquam cum labore et tarde, tamen capit. Quibus Romani potiti, præter alios multos, etiam Archimedem occiderunt. Nam cum figuram quamdam delinearet, et hostes adesse audiret: *Caput*, inquit, *petant*, *lineam non petant*; ac militem jam astantem parum curavit, ab eoque, quod a linea descedere jussisset irato, cæsus est. Marcellus, Syracusanis expugnat, et magna **426** Siciliæ parte recuperata, magnam laudem assecutus est, et eos designatus. Nam Torquatium illi quidem, filii sui interfectorem, elegerrant: sed cum ille recusasset (neque enim se populi mores, neque populum ipsius imperium pati posse), Marcellum et Valerium Lavinium coss. creaverunt.

Ἀπόστηθε, ἄνθρωπε, ἀπὸ τῆς γραμμῆς, παρῶσυνέ τε αὐτὸν, καὶ κατεκόπη. Ὁ μὲν οὖν Μάρκελλος τῆς Συρακούσας ἔλθων, καὶ τῆς ἄλλης Σικελίας τὰ πλείω προσαγαγόμενος, καὶ ἐπηρείτο μεγάλως, καὶ ὑπατος ἀποδέδεικτο. Προεβάλοντο μὲν γὰρ τὸν Τουρκοῦτον, ὃς ποτε τὸν υἱὸν ἀπέκτεινεν· ἐπεὶ δὲ χεῖνός ἀπηνήγατο, εἰπὼν ὡς Οὐεῖ· ἰὼν ἐγὼ τὰ ὑμέτερα ἀμαρτήματα, οὐεῖ ἂν ὑμεῖς τὴν ἐμὴν ἀκριβείαν ἐνέγγαυτε, τὸν Μάρκελλον καὶ Λαουίνιον τὸν Οὐαλέριον ἔχειροτόνησαν.

VI. Marcello ex Sicilia digresso, Copias equestres in campum misit Annibal, misere et Carthaginenses: et præliis aliquot victores, civitates quoque subegerunt, ac ni Cornelius Dolabella prætor supervenisset, totam Siciliam subegissent. Tum Capua quoque a Romanis capta est: quanquam Annibale per Latium Romam cunte, ut eos ab ejus urbis obsidione repelleret, et usque ad Tiberim progresso, et suburbanum agrum vastante. Romani autem, quamvis territi, tamen alterum consulem manere Capuæ, alterum Urbem defendere jusserunt. Ac Claudius Capuæ mansit (vulnus enim acceperat), Flaccus Romam properavit. Cæterum Annibale excursiones subinde in oculis civium faciente, et multa crudelia facinora edente, alio tempore satis habuerunt ipsam urbem tueri. Sed cum eodem tempore et in mœnia et in castra impetum facturus esset, alea jacta, ut aiunt, excurrerunt. Cum autem jam eminus dimicarent, serenitas in tempestatem ingentem cum turbine maximo, tonitribus, grandine et fulguribus est conversa: ut ambo exercitus, velut ex composito, cupide eo refugerent unde venerant. Vix arma posuerant, cum serenitas rediit. Annibal quamvis illa, ipsius conflictus tempore, non sine numine accidisse rebatur, tamen ab obsidione non desistit: sed cum denuo conflare instituisset, eademque acciderent, pertimuit: etiam eo obstupefactus, quod Romani in tanto discrimine constituti, neque Capuam relinquerent, et prætorem cum militibus in Hispaniam missuri essent: et quod pecunia egentes, præter alia, illud etiam solum publici agri, in quo castra habebat, vendidissent; desperataque expugnatione recessit, subinde exclamans, *O Cannæ! Cannæ!* ac ne Capuæ quidem open amplius ferre voluit. Capuani vero, quanquam ad summas angustias **427** redacti, tamen desperata venia resisterunt, auxilio Annibalis per litteras im-

χωρίον ὑπερβήναι: τὸ τεῖχος. Κάκ τούτου πύλαι τί τινες ὑπ' αὐτῶν ἀνεψόθησαν, καὶ εἰσελθόντων καὶ ἐτέρων, ἅμα πάντες ἀπὸ σημείου, καὶ οἱ ἔσω καὶ οἱ ἔξω, συνεβόησαν καὶ τοῖς δόρασι τὰ ἀσπίδας συνέκρουσαν, καὶ οἱ σάλπιγγαί τε προσεπήχθησαν, ὥστε ἀθρόαν τὴν ἐκπλήξιν τοῖς Συρακούσαιοις μὴ ἄλλως εὖ ἔχουσιν ὑπὸ μέθης συμβῆναι, καὶ τὴν πόλιν ἀλῶναι, πλὴν τῆς Ἀγραδινῆς καὶ τῆς Νήσου κλουμένης. Ὁ οὖν Μάρκελλος τὰ τε ἐκλωκῶτα διήρπασε καὶ τοῖς μὴ ἀλοῦσι προτέβαλε, καὶ οὖν πόνω μὲν καὶ χρόνῳ, ὅμως δ' οὖν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Συρακούσης ἐκράτησεν. Ἐγκρατεῖς δὲ τούτων οἱ Ῥωμαῖοι γενόμενοι ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ τὸν Ἀρχιμήδην ἀπέκτειναν. Διάγραμμα γὰρ τι διαγράφων, καὶ ἀκούσας τοὺς πολέμους ἐπίστασθαι, *Παρά κεν γαλλόν*, ἔφη, *καὶ μὴ παρὰ γραμμάν*. Ἐπιπτόντας δὲ αὐτῷ πολέμου, βραχὺ τε ἐφρόντισε, καὶ εἰπὼν,

Γ'. Ἀπελθόντος δὲ τοῦ Μαρκέλλου ἐκ Σικελίας, δύναμιν ἱππέων ἐς αὐτὴν ὁ Ἀννίβας ἀπέστειλε, καὶ ἐτέραν οἱ Καρχηδόιοι ἐπεμψαν, καὶ μάχαις τισὶν ἐνίκησαν καὶ πόλεις προσεποιήσαντο· καὶ εἰ γε μὴ Κορνήλιος Δολοβέλλας στρατηγὸς ἐπεκλήλυθε, πᾶσαν τὴν Σικελίαν ἔχειρώσαντο ἂν. Καὶ ἡ Καπύη δὲ τότε ἔλω παρὰ Ῥωμαίων, καίτοι τοῦ Ἀννίβου ἐς τὴν Ῥώμην ἐρμήσαντος ἔν' ἀπὸ τῆς Καπύης τοὺς πολιορκούντας αὐτὴν ἀπέξη, καὶ διὰ τῶν Λατίνων ἐλάσαντος καὶ πρὸς τὸν Τίβεριν ἐλθόντος; καὶ πορθοῦντος τὰ πρὸ τοῦ Ἄστους. Οἱ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐφοβήθησαν μὲν, ἐψηφίσαντο δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐν Καπύῃ μείναι, τὸν δ' ἕτερον αὐτοῖς ἐκαμῦναι. Καὶ Κλαύδιος μὲν ἐν τῇ Καπύῃ κατέμεινε (ἐτέτρωτο γάρ), Φλάκκος δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἠπέλχθη. Τοῦ δ' Ἀννίβου τὰς τε καταδρομὰς ἐν ταῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν αἰε ποιοῦμένου καὶ πολλὰ δεινὰ δριϋντος, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἠγάπων εἰ τὰ γε ἐντὸς τῶν τειχῶν περισώσαιντο. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς στρατοπέδοις ἅμα προσβαλεῖν ἐμελλεν, ἀνεβρίψαντο, τὸ τοῦ λόγου, κύβον, καὶ ἐπεξέδραμον. Καὶ ἀκροβολιζομένων ἤδη χειμῶν ἐξ αἰθρίας ἐξαισιος ἐπαγένετο μετὰ πνεύματος ἀμυγῶνος, βροντῶν τε καὶ χαλάζης καὶ ἀστραπῶν, ὡς ἀμφω ἀγαπητῶς ὡς ἐκ συνθήματος ἀναφυγεῖν ἔθεν ὤρμησαν, ἄρτι τε τὰ ἔπλα κατετίθεντο, καὶ αἰθρία ἐγένετο. Ὁ γοῦν Ἀννίβας, καίτοι οὐκ ἀθεοὶ λογισάμενος παρὰ τὸν τῆς συνόδου καιρὸν συνενεχθῆναι τὰ γεγονότα, ὅμως οὐκ ἀπέστη τῆς πολιορκίας, ἀλλὰ καὶ αὐθις μετὰ τοῦτο συμβαλεῖν ἐπεχειρήσεν. Ὡς δὲ καὶ τότε τὰ αὐτὰ συμβῆθι, κατέδεισε· καὶ προσεκπλαγείς ὅτι ἐν τηλικούτῳ κινδύνῳ ὄντες, οὔτε τῆς Καπύης ἀπέστησαν, καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν καὶ στρατιώτας καὶ στρατηγῶν πέμψειν ἐμελλον, καὶ ὅτι χρημάτων δεηθέντας ἐπώλησαν ἅλλα τε καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύετο, δημόσιον ὄν, καὶ ἀπογνοὺς ἀπανεστή, πολλὰ κίς ἀναβοήσας, *Ὁ Κάνναι, Κάνναι*, καὶ οὐδὲ τῇ Κ-

τῆ ἐτ' ἐπικουρῆσαι ἠθέλησεν. Οἱ δὲ, καίπερ ἐν ἀσθε-
 νστάτοις ὄντες, ὁμῶς ἀπογόνους ὡς οὐ τευξόμενοι
 συγγνώμης παρὰ Ῥωμαίων, ἀντείχον, καὶ τῷ Ἄν-
 νίβῃ ἐπέστειλαν βοηθήσειν αὐτοῖς· ἀξιούντες. Συλλη-
 φθέντες δὲ οἱ τῶν ἐπιστολῶν κομισταὶ παρὰ τοῦ Φλάκ-
 κου (ὁ γὰρ Κλαύδιος ἔφη τεθνηκώς ἐκ τοῦ τραύματος)
 τὰς χεῖρας ἀπέτριψθησαν. Οὐδ' ἰδόντες οἱ Καμπανοὶ
 δευνῶς καταπλήγησαν, καὶ ὅτι πράξουσιν ἐβουλεύον-
 το. Λεχθέντων δὲ πολλῶν, Ἰουδίῳ τι· Οὐρύριος ἐν τοῖς
 πρώτοις αὐτῶν ὢν καὶ τῆς ἀποστάσεως αἰτιώτατος,
*Μία ἡμῖν ἔστιν, ἔφη, καταφυγὴ καὶ ἐλευθερία, ὁ
 θάνατος. Καὶ μοι ἀκολουθήσατε οἰκαδὲ· ἔχω γάρ
 τι φάρμακον καρσικευασμένον.* Καὶ ὁ μὲν, παρα-
 λαβὼν τοὺς ἀδελφούς, ἐκουσίως ἀπέθανε σὺν
 αὐτοῖς, καὶ οἱ λοιποὶ τὰς πύλας τοῖς Ῥωμαίοις
 ἀνέψαξαν. Ὁ δὲ Φλάκκος τὰ τε ὄπλα αὐτῶν καὶ τὰ
 χρήματα πάντα ἀφείλετο, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν κο-
 ρυφαίων τοῖς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐς τὴν Ῥώμην
 ἐπέμφε. Μόνων δ' ἀπέσχετο τῶν ἐκ τοῦ ἡμίλου περι-
 λειφθέντων, ἐπὶ τῷ καὶ ἀρχοντα αὐτοῦς Ῥωμαίων
 λαμβάνειν, καὶ μήτε βουλήν ἔχειν, μήτε σύνοδον
 ποιεῖσθαι. Ὑστερον δὲ καὶ ἄλλα τινὰ προσεπύθλον,
 κατηγορεῖσθαι τοῦ Φλάκκου τολμήσαντες. Ἐπεχείρη-
 σαν δὲ καὶ οἱ Καμπανοὶ τοῦ Φλάκκου κατηγορεῖσθαι,
 καὶ τοῦ Μαρκελλοῦ οἱ Συρακούσιοι ὑπατεύοντος ἤδη,
 καὶ ἀπελογήσατο. Οὐ γὰρ ἠθέλησε πρῶτα τι τῶν τῆ
 ἀρχῆ προσηκόντων, πρὶν ἀπολογησασθαι. Οἱ Συρα-
 κούσιοι δὲ, καταστάντες εἰς λόγους, οἰκονομικώτερον
 τῆ διαλέξει ἐχρήσαντο, οὐκ εἰς κατηγορίαν τοῦ
 Μαρκελλοῦ, ἀλλ' εἰς ἰκετεῖαν τραπέντες καὶ ἀπο-
 λόγιαν τοῦ μὴ ἐκόντες ἀποστῆναι Ῥωμαίων καὶ
 συγγνώμης τυχεῖν ἀξιούντες. Καὶ ταῦτα λέγοντες,
 εἰς τὴν γῆν πεσόντες ὠλοφύροντο. Καὶ διαγνώμης
 γενομένης, ἔροξε τὸν Μαρκελίον μὲν μηδὲν ἀδι-
 καίειν, τοὺς μὲντοι Συρακούσιους φιλοφρονεῖν τινὸς
 ἀξίους εἶναι, οὐκ ἐξ ὧν ἐποίησαν, ἀλλ' ἐξ ὧν εἰπόν-
 τε καὶ ἰκέτευσαν. Τοῦ δὲ Μαρκελλοῦ παραιτησαμέ-
 νου τὸ ἀπελθεῖν εἰς Σικελίαν, τὸν Λαουίνιον ἐπέμ-
 ψαν. Καὶ οἱ μὲν Συρακούσιοι οὕτω συγγνώμης ἔτυ-
 χον. Οἱ δὲ Καμπανοὶ ὑπ' ἀπαίδευσίας θρασύτερον τῆ
 κατηγορίᾳ χρῆσάμενοι, καὶ ἐπετριμῆθησαν, μηδὲ
 κερντος τοῦ Φλάκκου, ἀλλὰ τινος τῶν ὑπεστρατη-
 γηκῶν αὐτῷ ἀπολογησαμένου. Ἀλουσὺς δὲ τῆς
 Καπύης, καὶ τὰλλα τὰ πέραξ πόλισματα τοῖς Ῥω-
 μαίοις προσεχωρήκασιν, πλὴν Ἀτελανῶν. Οὗτοι

Δ
 γὰρ, ἐκλιπόντες τὴν πόλιν αὐτῶν, πανδημεὶ πρὸς τὸν
 Ἄννιβαν ἐχώρησαν. Καὶ ἡ ἄλλη δὲ Ἰταλία ἡ τὰ τῶν
 Καρχηδονίων φρονούσα ἠλοιοῦτο. Καὶ περιόντες
 οἱ ὕπαιτοι προσεποιούοντο αὐτήν. Ταραντῖνοι δὲ φανερώς μὲν οὐδέπω τὰ τῶν Ῥωμαίων ἤρουντο· λάθρα
 δὲ τοῖς Καρχηδονίοις ἤχθοντο. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ διεκηρευεύσαντο τῷ Ἄννίβῃ ἀναπόδοσιν τῶν αἰχμα-
 λῶτων ποιήσασθαι, οὐ καταλλάξαντο δὲ αὐτούς, ἐπεὶ οὐκ ἰδέξαντο τὸν Καρθάλωνα τοῦ τεύχους
 ἐντὸς, ὡς πολέμιον. Οὐδ' ἐς λόγους γὰρ αὐτοῖς ἔλθειν ἠθέλησαν, εὐθύς δὲ ὠργισμένος ἀνέστρεψε.
 Τότε μὲντοι καὶ ὁ Λαουίνιος τοὺς Αἰτωλοὺς συμμαχοῦντας Φιλίππῳ προσεταιρίσατο, καὶ τὸν Φί-
 λιππον μέχρι Κερκύρας προχωρήσαντα αὐτοῖς ἐξεφώδισεν, ὥστε καὶ ἐς τὴν Μακεδονίαν τάξει ἐπαυλοῦσθαι.

Ζ'. Οἱ δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ Γάτων Κλαύδιον Νέρωνα
 εἰς τὴν Ἰβηρίαν μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπέμφαν, καὶ
 δ' περιεκομίσθη τῷ ναυτικῷ μέχρι τοῦ Ἰβήρου.
 Ἔνθα καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα εὐρηκῶς, ἐπῆλθε
 τῷ Ἀσρούβῃ, πρὶν γνωσθῆναι· ὅτι πάρεστι· Καί

A plorato. Sed tabellarii a Flaceo comprehensi (nam
 Claudius ex vulnere jam decesserat), manibus trun-
 cati sunt : quo Capuani viso perculsi, de summi a
 rerum deliberabant. Multis verbis factis, Juvius Vi-
 rius, vir princeps, defectionis præcipuus auctor :
Unum, inquit, nobis confugium et libertas est, mors.
Vos me domum sequimini, venenum enim præparatum
habeo. Sic abductis iis secum, quibus ea sententia
 placebat, una cum illis ultro periiit, cæteri portas
 Romanis aperuerunt : quibus Flaccus arma omnia
 et pecuniam omnem ademittit : et principum virorum
 alios occidit, altos Romam misit, soli turbæ ex
 plebeis reliquæ iis conditionibus pepercit, ut præ-
 tori Romano parerent, ut nullum senatum, nullum
 concilium haberent. Post etiam aliæ multæ imposi-
 titæ, cum Flaccum accusare ausi essent, Campani
 quoque eundem accusare instituerunt, et Syracusani
 Marcellum jam consulem. Is se defendit, nec ante
 eam defensionem quidquam pro auctoritate imperii
 potere voluit. Verum Syracusani, dicendi pote-
 state data, causam suam artificiose egerunt ; omisa-
 que Marcelli accusatione, ad preces conversi, se
 non ultro defecisse asserentes, veniam petiverunt.
 Quæ cum perorassent, in terram prolapsi et lamen-
 tati sunt. Suffragiis latis, Marcellus crimine solutus
 est : et decretum, Syracusanos clementius tractan-
 dos esse, non ob facta eorum, sed propter verba
 et supplicationes. Marcello redire in Siciliam recu-
 sante, Lavinium miserunt. Cum Syracusani hoc
 modo veniam impetrassent, Campani ex inscitia in-
 solventium in consulem invecti, etiam objurcati et
 gravius mullati sunt, absente Flacco, et quodam ex
 ejus legatis causam dicente. Capta Capua, etiam
 finitimæ civitates Romanis accesserunt, præter
 Atellanos. Hi enim, urbe deserta, cum uxoribus et
 liberis Annibalem adierunt. Etiam reliquæ Italiæ
 partes, Carthaginensium studiosæ, mutabant ani-
 mos, et a consulibus passim circumeuntibus reci-
 piebantur. Tarentini autem nondum aperte cum
 Romanis faciebant, sed clam Carthaginensibus
 428 succensebant. Romani petitam ab Annibale
 captivorum permutationem non impetrarunt, ob
 Carthalonem, ut hostem, intra moenia non recep-
 tum. Quamobrem is iratus, colloquio detrectato,
 etiam fecisset. Hoc tempore Lavinium Ætolos Phi-
 lippi socios sibi conciliavit, et Philippum usque ad
 Corcyram progressum ita terruit, ut trepidus in
 Macedoniam se reciperet.

VII. C. Claudius Nero cum militibus in Hispaniam
 missus est, et classe usque ad Iberum ve-
 ctus : ubi cæteris etiam legionibus inventis. As-
 drubalem, priusquam eum a lesse nosset, oppres-
 sum circumvenit : sed deceptus est. Videns enim

Asdrubal se irretitum esse, cadoceatoribus ad Neronem missis, se ea conditione dimitti petit, ut tota Hispania excederet. Quam cum ille cupide accepisset, pactiones procrastinando, alios in alios montes dimisit. Qui cum evasissent, Romanis spe pacis excubiis non habentibus, postridie ad Neronem in colloquium venit. Sed totum diem consumpsit, priusquam quidquam confirmaretur. Itidemque noctu alios dimisit, et sic aliis quoque diebus fecit, subinde aliquid in pactis cavillando. Denique et ipse cum equitatu et elephantis se subduxit, et Neroni formidabilis exstitit. Quo Romæ cognito, successor Neroni datus est. Cum autem dubitaretur, quis ejus loco mittendus esset (neque enim res quemlibet postulabat), et multi clade Scipionum deterrentur: P. Scipio, is qui patrem vulneratum conservavit, ultro se ad illam expeditionem obtulit, juvenis virtute præstantissimus, et optime institutus: statimque est electus. Sed cum non multo post ejus iudicii populorum pœnituisset, tum ob ætatem (annum enim quartum et vicesimum agebat), tum propter dovum ejus, patris et parvi interitu funestam: denuo in publicum progressus, pro concione patribus conscriptis ita satisfacit, ut imperium ei non adimerent, sed M. Junium, virum senem, collegam adjungerent. Post hæc res Romana non citra ærumnas in melius mutari cœpit. Marcellus enim, cum absolutus esset, Annibalem aggressus, pleraque caute administravit, cum desperatis 429 hominibus certare veritus. Sed si quando configere necesse erat, prudentia magnanimitatem temperata, superior evadebat. Annibal autem tum ea de causa, tum quod ab aliis sociis civitatibus desertus, ab aliis deserendus erat, tum propter alia quædam, ea loca quæ iuri nequibat, vastare instituit. Cumque multos vexasset, a pluribus desereretur. In urbe autem Salapia tale quiddam accidit. Duo viri summæ rerum ibi præerant, inter se dissentientes. Nam Alinius Carthaginensibus, Plautius Romanis studebat, et cum Alinio de urbe Romanis tradenda collocutus erat. Quod cum ille statim ad Annibalem detulisset, in jus adductus est Plautius. Annibale autem cum iis qui in consilio aderant, de ejus supplicio deliberante, ausus est. In conspectu Pœni cum Alinio denuo de eadem re agere. Illo vero exclamante, *Ecce ecce, nunc etiam de proditione mecum agit*: propter rei absurditatem Annibal non credidit, eumque ut calumnia petitum absolvit. Absoluto eo, ambo consenserunt: et accersitis a Marcello militibus, Punicoque præsidio cæso, Romanis urbem tradiderunt. Hoc Italicarum rerum statu, Siculi nihilo plus faventes Carthaginensibus, ad Lavinium consulem se conferebant. Carthaginensibus qui in Sicilia erant Hanno præerat, sub eoque Mutinas militabat: qui cum primam Annibali familiaris, ob magna virtutis opera edita, invidiam suscepisset, in Siciliam fuerat

Α περιτοχοισάμενος αὐτὸν, ἠπατήθη. Ἰδὼν γὰρ ὁ Ἀσδρούβας, ὡς ἀπειληπται, προεκρηκεύετο πρὸς τὸν Νέρωνα, ὥστε τὴν Ἱβηρίαν πᾶσαν ἀφθεῖς ἐκλιπεῖν. Ὡς δ' ἐκεῖνος τοὺς λόγους ἀσμένως ἐδέξατο, ἀναχθλλόμενος ἐν τὰς συνθήκας τῆ ὑστεραὶ ποιήσεται, ὑπεξέπεμψε τῆς νυκτὸς ἄλλου: ἄλλη τῶν ὄρων. Διεξελθόντων δ' ἐκείνων, ἄτε μὴ φυλακῆς οὐσης: παρὰ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὰς τῶν σπονδῶν ἐλπίδος, ἦλθε μὲν τῆ ἐπιούσῃ ἐς λόγους τῷ Νέρωνι, κατέτριψε δὲ πᾶσαν αὐτὴν, πρὶν τι ἐπικυρωθῆναι. Καὶ αὖθις ἄλλους τῆς νυκτὸς ὁμοίως ἀπέπεμψε. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἁλλαις τισὶν ἡμέραις ὁμοίως πεποίηκεν, ἀμφισθητῶν τινα ἐν τῆ συμβάσει. Προελθόντων δὲ τῶν πεζῶν ἀπάντων, τέλος καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἐπιπεύσι καὶ τοῖς ἐλέφασιν ὑπεξεχώρησε: καὶ διασωθεὶς Β φοβερῶς αὖθις τῷ Νέρωνι ἐγένετο. Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ ἐν τῆ Ῥώμῃ τοῦ Νέρωνος μὲν κατέγων, ἄλλω δὲ τινι τὴν ἡγεμονίαν ἐψηφίσαντο ἐγχειρίσαι. Ἀπορούτων οὖν τίνα ἀν ἀποστείλωσιν (οὐ γὰρ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς εἶδετο τὰ πράγματα), καὶ πολλοὶ τοῦτο διὰ τὸ τῶν Σκιπίωνων πάθος ἐξίσταντο, ὁ Σκπιων (58) ἐκείνος ὁ Πούπλιος, ὁ τὸν πατέρα τρωθέντα σώσας, ἐαυτὸν ἐθελοντῆς εἰς τὴν στρατείαν ἐπέδωκεν. Ἦν δὲ καὶ ἀρετῇ κράτιστος καὶ παιδείᾳ λογισμώτατος: καὶ παραχρῆμα μὲν ἠρέθη. Μεταμέλον δὲ οὐ πολλῶ ὕστερον διὰ τε τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ (τέταρτον γὰρ καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς ἦγε) καὶ ὅτι καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ διὰ τὸν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θεοῦ δλεθρον ἐπέπθει, ἦλθεν αὖθις εἰς τὸ κοινὸν καὶ ἐδημηγόρησε, καὶ οἷς εἶπε καταδέσας τοὺς τῆ βουλῆς, τὴν μὲν ἀρχὴν οὐκ ἀφῆρέθη. Μάρκος δὲ Ἰούσιος, ἀνὴρ γηραιὸς, προσεπέμψθη αὐτῷ. Τοῖς Ῥωμαίοις: δὲ μετὰ ταῦτα τὰ πράγματα οὐκ ἀταλαιπώρως ἐχώρησεν εἰς τὸ βέλτιον. Ὁ γὰρ Μάρκελλος, ἐπειδὴ κατηγορηθεὶς ἀπελύθη, ὤρμησεν ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν, καὶ τὰ μὲν πλεῖστα δι' ἀσφαλείας ἐποιεῖτο, δεδιώς πρὸς ἀπονεομημένους ἀποκινδυνεύσαι: εἰ δὲ ποτε ἠναγκάσθη προσμῆξαι, κρείττων ἐκ φρονήσεως εὐτολμία κεκραμένης ἐγένετο. Ὁ οὖν Ἀννίβας διὰ ταυτα, καὶ ὅτι αἱ πόλεις αἱ συμμαχοῦσαι αὐτῷ αἱ μὲν ἐγκαταλειπίσσαν αὐτὸν, αἱ δὲ διενοῦντο, καὶ δι' ἕτερον ἄττα, κακῶσαι τὰ χωρία ἃ μὴ κατέχειν οἷος ἦν ἐπαχέρισε, καὶ πολλοὺς ἐλυμήνατο, καὶ πλείους οὐκ αὐτοῦ ἀφίσταντο. Περὶ δὲ Σαλαπίαν πόλιν τοιοῦτον δὲ τι συνέπεσε. Δύο ἄνδρες τὰ πράγματα αὐτῶν εἶχον, διάφοροι τε ἀλλήλοισ ἦσαν. Καὶ Ἀλίνιος μὲν τὰ τῶν Καρχηδονίων ἐφρῖνει, Πλαύτιος δὲ τὰ τῶν Ῥωμαίων, ὅς καὶ διελέχθη τῷ Ἀλίνιω περὶ προδοσίας τῆς εἰς Ῥωμαίους. Μηνύσαντός τε εὐθὺς ἐκείνου τῷ Ἀννίβᾳ ταῦτα, ἐς δικὴν ὕψηθη ὁ Πλαύτιος. Βουλευομένου δὲ τοῦ Ἀννίβου μετὰ τῶν συνέδρων, ὅπως αὐτὸν κολάσει, ἐτόλμησεν ἐπ' ἑβῆ αὐτοῦ τῷ Ἀλίνιω πέλας που ὄντι περὶ προδοσίας: αὐτοῖς εἶπεν. Ἀναβήσαντος δ' ἐκείνου, Ἰδε, ἰδε, καὶ νῦν μοι περὶ αὐτοῦ τοῦτου λαλεῖ: οὐκ ἐπίσταυσεν ὁ Ἀννίβας διὰ τὸ ἀποπον, ἀλλὰ καὶ ὡς συκοφαντούμενον αὐτὸν ἀπέλυσεν. Ἀπεθίντος δὲ, ὁμο-

Variae lectiones et notæ.

(58) Ὁ Σκπιων. Excerpta Dionis Valesiana, p. 602.

ἄησαν ἔμψω· καὶ στρατιώτας παρὰ τοῦ Μαρκέλλου Α ἀπαγαγόμενοι, τὴν τε φρουρὰν τῶν Καρχηδονίων κατέκοψαν, καὶ τὴν πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις παρέδωσαν. Καὶ οὕτω μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔσχον τοῖς Καρχηδονίοις τὰ πράγματα, καὶ οὐδ' ἡ Σικελία ἦν εὐνοῦσα αὐτοῖς, ἀλλὰ τῷ ὑπάτῳ τῷ Λαουίνῳ προσεχώρουν. Ἦγετο μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ Καρχηδονίων Ἄννων· συνστραταύετο δὲ αὐτῷ καὶ Μουτίνας. Ὁ; συνῶν τῷ Ἄννῳ πρίστην, καὶ φθονηθεὶς, ὅτι μεγάλα ἔργα ἀρετῆς ἐπέδεικνυτο, ἐς Σικελίαν ἐπέμφθη. Ὁ; οὖν κάκει λαμπρῶς ἱππάρχει, φθόνον καὶ πρὸς τοῦ Ἄννωνος ὄψε, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱππαρχίας ἐπαύθη. Περιαλγῆς γοῦν διὰ ταῦτα γενόμενος, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλις. Καὶ πρῶτον μὲν προδοσίαν Ἀκράγαντος συνέπραξε σφίσι. Ἐἶτα καὶ ἄλλα συγκαταεργάσατο, ὥστε πᾶσαν αὖθις τὴν Σικελίαν ὑπ' αὐτοῦ ἔνευ μεγάλου πόνου γενέσθαι.

Η'. Ὁ δὲ Φάβιος καὶ ὁ Φλάκκος, ἄλλας τε πόλεις πολλὰς, καὶ τὸν Τάραντα, τοῦ Ἄννιβου κατέχοντος αὐτὸν, ἐχειρῶσαντο. Κελεύσαντες γὰρ τισι τὴν Βρεττίαν κατατρέχειν, ἵν' ὁ Ἄννιβας εἰς ἐπικουρίαν αὐτῆς ἀπάρῃ ἐκ Τάραντος, ἐπὶ τοῦτο ἐγένετο, Φλάκκος μὲν ἔκεινον ἐπετήρει, Φάβιος δὲ ἐν τοῦτω νυκτὸς τῷ Τάραντι ταῖς τε ναυσὶν ἔμα καὶ τῷ πεζῷ προσβαλὼν, τῇ τε προσβολῇ καὶ τῇ προδοσίᾳ εἰς τὴν πόλιν. Ὁ οὖν Ἄννιβας διὰ τὴν ἀπάτην ἀχθόμενος, ἀντεπεδουλεύεται τῷ Φαβίῳ ἱσχυρότατα. Καὶ ἐπιστολὴν αὐτῷ ἐκ Μεταποντίου ὡς παρὰ τῶν ἐπιχωρίων ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πόλεως ἐπεμψεν, ἐπισίας ἀπερικέπτως αὐτὸν προσιόντα ἐνεδρεύσειν. Καὶ δὲ ὑπερόπησε τὸ πρᾶττόμενον, καὶ παραβαλὼν τὰ γράμματα ταῖς ἐπιστολαῖς ἄς τοῖς Ταραντίνοις ποτὲ ἐγγράφει, καταφώρῃσεν ἐκ τῆς αὐτῶν ὁμοιοτήτος τὸ ἐπιβόλημα. Σκιπίων δὲ τὸν ἄλλον χρόνον, εἰ καὶ τιμωρῆσαι τῷ πατρὶ καὶ τῷ θεῷ ἐγλίχεται, καὶ τῆς τοῦ πολέμου ὁδοῦ ὠρέγεται, ἀλλ' οὐκ ἠπέλγετο διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων. Ἐπειδ' ἤθετο αὐτοῦς χειμάζοντας πόρρω ποι, ἔκεινον; μὲν εἶτα, ἐς δὲ τὴν Καρχηδόνα τὴν ταύτη ὄρμησεν· οὐ μόντοι τις τὸ παράπαν τὴν ὄρμην αὐτοῦ ἔγνωκε πρὶν πρὸς αὐτῇ τῇ Καρχηδόνι γενέσθαι, καὶ ἔλαβε σὺν πόνῳ τὴν πόλιν. Ἀλούσης δὲ τῆς Καρχηδόνας, στάσις μεγίστη μικροῦ τῶν στρατιωτῶν ἐγένετο ἄν. Τοῦ γὰρ Σκιπίωνος στέφανον ὑποσχόμενον δώσειν τῷ πρῶτῳ τοῦ τείλους ἐπιβάντι, δύο ἄνδρες, ὁ μὲν Ῥωμαῖος, ὁ δ' ἐκ τῶν συμμάχων περὶ αὐτοῦ ἠμφισβήτησαν. Διαφερομένων δ' ἐκείνων, καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἐδορυθήθη, καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἐταράχθησαν, ὥστε καὶ αὐτὸν τι δρᾶσαι, εἰ μὴ ὁ Σκιπίων καὶ ἄμψω ἑσπεράνωσε, καὶ συχνὰ μὲν τοῖς στρατιώταις; διέδωκε, συχνὰ δὲ καὶ τοῖς δημοσίοις προσέειπε, καὶ τοὺς ἐκεῖ κατεχομένους ἠμῆρους προῖκα πάντας τοῖς οἰκείοις ἀπέδωκεν. Ὅθεν πολλοὶ μὲν δῆμοι, πολλοὶ δὲ καὶ δυνάσται αὐτῷ προσεχώρησαν, καὶ τὸ τῶν Κελτιβήρων ἔθνος πρὸς τοῖς λοιποῖς. Παρθένον γὰρ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις λαβὼν κάλλι ἐπιφανῆ, ἠνομήθη μὲν ἔσεσθαι αὐτῆς ἐν Ἑρωτι· μαθὼν δὲ ὅτι τινὶ τῶν ἐν τέλει Κελτιβήρων ἐγγεγύηται, μεταπέμψατο αὐτὸν, καὶ τὴν νεῖον παραδέδωκε, προσεπιούδης καὶ τὰ λύτρα ἃ οἱ προσήκοντες; αὐτῇ προσεκόμισαν. Κάκ τοῦτου καὶ ἐκείνους καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνηρετήσατο. Μαθὼν δὲ τὸν Ἀσδρούβαν τὸν τοῦ Ἄννιβου ἀδελφὸν σπουδῆ ἰκρίνα, καὶ ἀγνοοῦντα ἴτι τὴν τῆς πόλεως; ἄλωσιν,

A ablegatus. Sed ne ibi quidem magister equitum rebus praeclare gestis, Hannonis invidia evitata, magistratu abire coactus est. Quibus injuriis exacerbatu ad Romanos se contulit : ac primum adjuvamento fuit, ut eis Agrigentum proderetur. Deinde in aliis quoque rebus navavit operam, ut totam Siciliam absque magno labore recuperarent.

Ἔργα ἀρετῆς ἐπέδεικνυτο, ἐς Σικελίαν ἐπέμφθη. Ὁ; οὖν κάκει λαμπρῶς ἱππάρχει, φθόνον καὶ πρὸς τοῦ Ἄννωνος ὄψε, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱππαρχίας ἐπαύθη. Περιαλγῆς γοῦν διὰ ταῦτα γενόμενος, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλις. Καὶ πρῶτον μὲν προδοσίαν Ἀκράγαντος συνέπραξε σφίσι. Ἐἶτα καὶ ἄλλα συγκαταεργάσατο, ὥστε πᾶσαν αὖθις τὴν Σικελίαν ὑπ' αὐτοῦ ἔνευ μεγάλου πόνου γενέσθαι.

VIII. At Fabius et Flaccus, cum alias urbes, tum Tarentum, tenente tum Annibale, subegerunt. Nam cum Brutios incursare quosdam jussissent, eaque de causa Annibal, relicta urbe, illis suppetias iret, Flaccus illum observat : Fabius interim noctu impetu terra marique facto, partim vi, partim proditione Tarentum cepit. Quem dolum 430 ægre ferens Annibal, pari dolo Fabium ulcisci statuit, eique litteras Metapontinorum civium nomine scribit de prodenda civitate : eum temere accedentem, in insidias delapsurum esse ratus. Verum ille suspicatus quid rei esset, litteris lris cum illis comparatis, quas aliquando Tarentinis scripserat, insidas ex earum similitudine deprehendit. Enimvero Scipio, quamvis et patris et patrui eandem ulcisci cupiens, et belli gloriam expetens, non tamen properavit, ob hostium multitudinem : sed cum eos longe in hibernis abesse cognovisset, omissis eis, tanta celeritate et circumspeditione novam Carthaginem contendit, ut ejus adventus non prius resciretur quam adesset, urbemque non sine labore cepit. Ea expugnata, pene maxima inter milites orta esset seditio. Nam cum Scipio ei qui primus murum conscendisset, coronam pollicitus esset, duo viri, alter Romanus, alter ex sociis, eam sibi laudem vindicarunt ; ac studiis multitudinis contentio ad maximum tumultum processit. Et haud dubie gravius aliquid accidisset, ni Scipio utrumque coronasset. Idem multa militibus, multa rebus publicis largitus est ; et obhides, qui ibi tenebantur, omnes suis sine pretio reddidit. Quo factum, ut multæ civitates, multi dynastæ se ad fidem ejus contulerint, et præter cæteros Celtiberi. Nam cum inter captivos virginem excellenti forma cepisset, eam adamaturus putabatur. Sed cum principi cuidam apud Celtiberos desponsam esse cognovisset, accito sponso, puellam ei tradidit, una cum pecunia, quam ejus necessarii pro ea redimenda contulerant. Quo facto, et illos et cæteros sibi conciliavit. Asdrubali fratri Annibalis, quem prope adventare cognorat, captam esse urbem adhuc ignoranti, et nihil in itinere hostile timentæ, occurrit ; eoque superato et castris ejus occupatis, multos illius loci ad suam amicitiam pellexit. Nam in re bellica acer erat, in familiaribus congressibus lenis, resistentibus fore-

midabilis, cedentibus. perquam humanus. Verum ob illud maxime ab omnibus honorabatur, quod veluti numine afflatus prædixisset, se in hostili agro castrametaturum **431** esse. Ab Hispanis autem rex magnus appellabatur. Asdrubale, desperata Hispania, in Italiam abituro, et hieme collectis vasis discedente, ejus collegæ, loco non mutato, negotium Scipioni facessebant, ut neque Asdrubalem persequeretur, neque in Italiam profectus, Romanos belli parte levaret, neque Carthaginem trajiceret. Scipio Asdrubalem abeuntem non est persecutus, sed per cursores ejus adventu Romanum nuntiatio, ea quæ tempus postulabat administravit. Et quia videbat, hostes in provincia variis locis dispersos esse, veritus ne ab aliquo omnes eorum copiæ in unum conducerentur, ipse contra Asdrubalem Gisgonis filium est profectus, Sillanum in Celtiberiam contra Magonem, L. Scipionem fratrem in Basitaniam misit; qui et illam bello cepit, et Magonem vicit; eumque ad Asdrubalem fugientem persecutus, ad Scipionem rediit, qui nondum quidquam gesserat. Cum Mago ad Asdrubalem, Lucius ad fratrem Scipionem venisset, primum equitatu in campos decurrentes dimicabant. Deinde totos exercitus instruxerunt, nec iam ad manus ventum est; idque per dies complures factum. Sed aliquando pugna commissa, Carthaginensibus eorumque sociis victis, captaque munitione, Romani commeatu ibi invento usi sunt, id quod Scipio triduo ante vaticinatus esse fertur. Nam cum relus necessariis destituerentur, prædixit (qua vero arte, ignoratur) se in eum diem hostium cibariis usuros esse. Post hæc, Sillano contra hostium reliquias relicto, alias urbes multas sibi adjunxit; ordinatisque rebus, in Hispania hibernavit, L. fratrem Romam misit, ut et res gestas nuntiaret, et captivos eo adduceret, eademque opera exploraret, quæ de se Romanorum esset opinio. Ρωμαῖοι ἐχρήσαντο, ὃ πρὸς τριῶν ἡμερῶν ὁ Σκιπίων, ὡς λόγος ἐστίν, ἐπεφοίτασεν. Ἐπιλιπόντων γὰρ αὐτοῖς τῶν πρὸς τροφήν προείπεν (ὅθεν δ' ἠγνόηται) ὡς κατὰ τήνδε τὴν ἡμέραν τοῖς τῶν πολεμίων χρῆσόμεθα. Μετὰ ταῦτα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι τῶν ἐναντίων τὸν Σιλανὸν καταλιπόντων, αὐτοῖς πρὸς τὰς ἄλλας ἀπῆει πόλεις, καὶ πολλὰς προσηγάγετο. Καταστήσας δὲ τὰ ἐλαχίστα, αὐτοῖς μὲν ἐκεῖ διεχρίμασε τὸν δὲ Λούκιον τὸν ὁμαίμονα ἐπὶ Ῥώμην ἀπέστειλε καταγγελοῦντά τε τὰ γενόμενα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους κομίζοντα καὶ ὅπως οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ φρονοῦσι περὶ αὐτοῦ πολυπραγμανοῦσόντα.

IX. Verum Italiam morbus vexabat, et pugnae afflixerant, ob motus Tyrrhenorum quorundam; sed majorem luctum attulerat Marcelli interitus. Nam cum ambo coss. contra Annibalem Locris agentem exercitum ducerent, per insidias circumventi sunt, et Marcellus statim occubuit, Crispinus non multo post ex vulnere decessit Annibal vero, Marcelli cadavere **432** invento, et ejus sigillo accepto, litteris ejus nomine ad urbes scriptis, quidquid volebat obtinuit; donec Crispinus, eo cognito, illos monuit, ut sibi caverent. Unde res Annibali vertit in contrarium. Nam cum Salapianis per transfugam scripsisset, Marcellum noctu ad mœnia accedere, et Romana lingua una cum aliis eam

καὶ μὲν προσδοκῶντα κατὰ τὴν πορείαν πολεμίων προῦπήνησεν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ κρατήσας ἐνηυλίσαστο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ προσεποίησαστο. Ἦν μὲν γὰρ ἐν ταῖς στρατηγίαις δεινός, ἐν δὲ ταῖς ὁμιλίαις ἐπιεικής, καὶ ἐς μὲν τοὺς ἀντισταμένους φοβερὸς, ἐς δὲ τοὺς ὑπέκοντας καὶ μάλα φιλόφρωνος. Μάλιστα δ' ὅτι καὶ ἐθέλασε, πρῆειπὼν ὡς ἐν τῇ τῶν πολεμίων στρατοπεδεύοιτο, πάντες ἐτίμων αὐτόν. Οἱ δ' Ἴθρηες καὶ βασιλεῖα μέγαν ὀνόμαζον. Ὁ δ' Ἀσδρούβας ἀπαλπίσας τὴν Ἰθηρίαν ἀπάραι πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἐβούλετο. Καὶ ἐν τῷ χειμῶνι συσνευστάμενος ὁ μὲν ὄρητος, οἱ δὲ συστράτηγος αὐτοῦ κατὰ χῶρον μέιναντες, ἀσχολῶν τῷ Σκιπίωνι παρείχον, ὥστε μὴ τὸν Ἀσδρούβαν ἐπιδιῶξαι, μήτε τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Ῥωμαῖοις ἐπικουφίσαι τὸν πόλεμον γινομένους ἐκεῖ, ἢ πρὸς τὴν Καρχηδῖνα πλεῦσαι. Ὁ δὲ Σκιπίων τὸν μὲν Ἀσδρούβαν οὐκ ἐπιδιῶξε· πέμψας δὲ δρομοκλήρυκας, τὴν πρόσοδον αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ δὲ αὐτῶν προεκήρυξεν, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐν χερσὶν εἴχετο. Καὶ ὄρων τοὺς ἐναντίους πολλαχῆ τῆς χώρας ὄντας, ἐδέδει μὴ τισιν αὐτῶν προσμίξας εἰς ἐν ἅπαντας συναγάγη ἄλλοις ἐπικουρήσοντας. Αὐτοῖς μὲν οὖν ἐστράτευσαν ἐπ' Ἀσδρούβαν τὸν Γίσγωνος· Σιλανὸν δὲ ἐς Κέλτηθρηίαν ἐπὶ Μάγωνα, καὶ Λούκιον Σκιπίωνα ἐν ἀδελφῶν ἐς Βασσιτανίαν ἐπεμψεν, ὃς ἐκεῖνην τε πόλεμον κατέσχε, καὶ τὸν Μάγωνα ἐνίκησε. Καὶ φεύγοντι αὐτῷ πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν ἐπακολουθήσας, ἦλθε πρὸς τὸν Σκιπίωνα, μήπω μὲν διαπέπραγμένον. Ἐλθόντων οὖν τοῦ τε Μάγωνος πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ τοῦ Λουκίου πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν Σκιπίωνα, τὰ μὲν πρῶτα τῷ ἱππικῷ καταθέοντες εἰς τὰ πεδία διεμάχοντο· εἶτα καὶ ὅλη τῷ στρατεύματι ἀντιπαρετάσσοντο, οὐ μὴν καὶ ἐμάχοντο, καὶ ἐπὶ πλείους ἡμέρας τοῦτο ἐγένετο. Συμβολῆς δὲ ποτε γινομένης, οἱ τε σύμμαχοι τῶν Καρχηδονίων καὶ αὐτοὶ ἐκαίνοι ἠττήθησαν, καὶ τὸ ἔρυμα αὐτῶν παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐτάλω, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἐπιτηδείοις οἱ

Θ. Οἱ δ' ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἐκ νόσου ἐπόνθησαν, καὶ μάχαις ἐταλαιπώρησαν, Τυρσηνῶν νεωτερισάντων τινῶν. Μείζον δὲ τῶν ἄλλων αὐτοὺς ἐλύπησεν ὅτι τὸν Μάρκελλον ἀπέβλανον. Ἐπιστρατεύσαντες γὰρ κατὰ τοῦ Ἀννίβου τυγχάνοντες ἐν Λοκροῖς, καὶ ἄμφω οἱ ὑπατοὶ ἐξ ἐνέδρας περιστοιχισθέντες, ὁ μὲν Μάρκελλος αὐτίκα ἀπέλατο· Κρισπίνος δὲ τραχίως ἀπέθανεν οὐ μετὰ πολὺ. Εὐρηκῶς δὲ τὸ τοῦ Μάρκελλου σῶμα ὁ Ἀννίβας, καὶ τὸν δακτύλιον αὐτοῦ εἰληφώς, ᾧ ἐκεῖνος τὰς γραφὰς ἐπισφράγιζε, γράμματα ἐς τὰς πόλεις ὡς παρ' ἐκείνου στελλόμενα ἐπεμπε, καὶ ὅσα ἐβούλετο διεπράττετο· μέχρις οὖν τοῦτο γνοὺς ὁ Κρισπίνος, ἀντιπαρήγγειλεν αὐτοῖς φυλάσσεσθαι, ὅθεν ἀντιπεριέστη τῷ Ἀννίβῃ τὸ

πρόγραμμα. Ἐπεὶ γὰρ τοῖς ἐν τῇ Σαλπία δὲ αὐτομόλου ἄσθεν ἦν ἐπιστελλας ὡς ὁ Μάρκελλο; νυκτὸς προσ-
 ἔκειτο τοῖς; τείχεσι, τῇ τε τῶν Ἀσίνων κεκρημένος
 ζωῇ σὺν ἄλλοις ἐπισταμένοις αὐτῇ, ἵνα Ῥωμαῖοι
 ὀξέωσιν εἶναι. Μαθόντες δὲ οἱ Σαλπῆνοι τὴν ἐπιτε-
 χησίαν αὐτοῦ, ἀντετεχνήσαντο πιστεύειν ὅτι; προσ-
 εἶναι τὸν Μάρκελλον. Καὶ ἀνασπάσαντες; τὸν
 καταβράκτην, εἰσῆγαγον ὄσους αὐτοῖς ἔδοξεν ἱκανοῦς
 εἶναι κατεργασθῆναι παρ' αὐτῶν, καὶ πάντας ἀπί-
 κτειναν. Ὁ δὲ Ἀννίβας ἀπῆρεν αὐτίκα, μαθὼν
 τοὺς Λοκροὺς πολιορκουμένους παρὰ Ῥωμαίων ἐκ
 Σικελίας ἐπιπλευσάντων. Καὶ Πούπλιος δὲ Σουλπί-
 κιος μετὰ Αἰτωλῶν καὶ συμμάχων ἑτέρων πολλὰ τῆς
 Ἀχαιας ἐπόρθησε. Τοῦ δὲ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα
 τοῖς Ἀχαιοῖς συμμαχῆσαντος, παντελῶς ἀν τῆς
 Ἑλλάδος ἐξηλάθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, εἰ μὴ αὐτοῦ κρά-
 νους τοῦ Φιλίππου περιβρύχοντος, οἱ Αἰτωλοὶ τοῦτο
 ἔσχον, καὶ φήμης εἰς τοὺς Μακεδόνας γενομένης ὡς
 τέθηκα, στάσις τε γέγονεν ἐκεῖ, καὶ ἐφοβήθη μὴ
 τῆς βασιλείας στερηθῆ, καὶ πρὸς Μακεδονίαν ἠπει-
 χθη. Ἐντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι τῇ Ἑλλάδι προσέμειναν,
 καὶ τινῶν ἐκράτησαν πόλεων. Τῷ δ' ἐπιόντι κτεῖ,
 ὡς ὁ Ἀσδρούβας ἠγγέλλετο προσίων, οἱ ἐν τῇ
 Ῥώμῃ τὰς δυνάμεις τε ἤθροίζον, καὶ τοὺς συμμά-
 χους; σφῶν μετεπέμποντο, ὑπάτους Κλαυδίον τε
 Νέρωνα καὶ Λιούτιον τὸν Μάρκον ἐλόμενοι. Καὶ Νέ-
 ρωνα μὲν ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν, Λιούτιον δὲ ἐπὶ τὸν
 Ἀσδρούβαν ἐπεμψαν, ὃς αὐτῷ πρὸς τῇ Σίγῃ τῇ
 πόλει ἀπήκτισεν. Οὐ μέντοι καὶ εἰς χεῖρας εὐθὺς
 ἦλθεν, ἐπὶ πολλὰ; δὲ ἡμέρας κατὰ χώραν ἐμεινεν.
 Ἄλλ' οὐδὲ ὁ Ἀσδρούβας τὴν μάχην κατήπειξεν,
 ἠτύχασε δὲ τὸν ἀδελφὸν ἀναμένων. Ὁ Νέρων δὲ καὶ
 ὁ Ἀννίβας εἰς Λευκανίαν ἐστρατοπεδεύοντο, καὶ
 οὐδέτερος; πρὸς παράταξιν ὤρμησεν, ἄλλως δὲ ἐς
 χεῖρας ἀλλήλοισι; ἦσαν. Καὶ ὁ Ἀννίβας πυκνὰ
 μετακίετο, καὶ ὁ Νέρων ἀκρίβως; αὐτῶν παρετή-
 ρει. Κρείεττον οὖν αἶε αὐτοῦ γινόμενος, καὶ τὰ
 γρίμματα τὰ παρὰ τοῦ Ἀσδρούβου αὐτῷ πεμ-
 φθέντα εἰδὼν, τοῦ μὲν Ἀννίβου κατεφρόνησε; δαίσας
 δὲ μὴ τὸν Λιούτιον ὁ Ἀσδρούβας τῷ πλήθει κατα-
 διάσσειν, μέγα πρᾶγμα ἐτόλμησε. Καὶ κατέλιπε
 μὲν μόλιον; κεί, ἀποχωρῶσαν εἰργεῖν τὸν Ἀννίβαν
 εἰ πῃ κινήσει, ἐντειλάμενος πάντα ποιεῖν ἵνα καὶ
 αὐτὸς νομίζοιτο ἐνοῖ, μὲν τὸ δὲ καθαρῶτατον τοῦ
 στρατοῦ ἀπολίξας, ὤρμησεν ὡς πλησιοχώρῳ πόλει
 ἐπὶ προσμίξων, οὐδ' ἤδει τὰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ.
 Καὶ ἠπείχθη ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ ἀφίκετο νυ-
 κτὸς; πρὸς τὸν συνάρχοντα, καὶ ἐν τῇ ταφρεῖα τῇ
 αὐτοῦ συνεσκήνησε. Καὶ παρεσκευάζοντο ἀμφω, ἵν'
 αἰφνιδίον αὐτῷ συνεπίθωνται. Οὐκ ἔλαθον δὲ, ἀλλ'
 ἐσεκμήρατο τὸ γεγενημένον ὁ Ἀσδρούβας ἀπὸ τῶν
 παραγγέλων διττῶν γινομένων. Ἰδίᾳ γὰρ ἕκαστος
 τῶν ὑπᾶτων παρήγγελλε τι τοῖς ἑαυτοῦ. Ὑποπτέ-
 σας οὖν ἠτήσθη τὸν Ἀννίβαν καὶ ἀπολέσθαι (περι-
 ὄντος γὰρ ἕκείνου οὐκ ἂν ἐπ' αὐτὸν ὀρηξῆσαι τὸν
 Νέρωνα ἐλογίζετο), ἔγνω πρὸς τοὺς Γαλάτας ἀπανα-
 χωρῆσαι, καὶ ἐκεῖ τὰ περὶ τὸν ἀδελφὸν ἀπερῶσα-
 σθαι καὶ οὕτω κατὰ σχολὴν πολεμῆσαι. Καὶ ὁ μὲν
 παραγγέλλας τῇ στρατεύματι ἀναστῆναι, νυκτὸς;

scientibus uteretur, ut pro Romanis haberentur;
 Salapiani, ejus artificio cognito, hac arte vicissim
 usi sunt, ut se Marcellum adesse credere simula-
 rent; clathrisque attractis, tot in urbem admise-
 runt, quot vincendis se pares esse rebantur, eos
 que omnes occiderunt. Annibal vero, cum Leeros
 a Romanis ex Sicilia profectis obsideri audisset,
 statim recessit. P. Sulpicius autem cum Aetolis et
 aliis sociis magnam Achaiae partem vastavit. Sed
 cum Philippus Achæis opem tulisset, Romani tota
 Græcia pulsi essent, nisi, Aetolis galea Philippi po-
 sitis, de ejus interitu rumor apud Macedones spar-
 sus esset, ortaque ibi seditio. Veritus enim, no
 regno privaretur, in Macedoniam properavit. Ita
 factum, ut Romani in Græcia perseverantes, urbi-
 bus aliquot potirentur. Sequenti anno, cum Asdrubalis
 adventus nuntiaretur, Romani legiones con-
 vocabant, et socios suos accersebant, Claudio Ne-
 rone et Marco Livio cons. creatis. Ac Neronem
 contra Annibalem, Livium contra Asdrubalem mi-
 serunt, qui ei circa Senam urbem occurrit; non
 tamen statim ad manus venit, sed per dies com-
 plures in castris se continuit. Neque Asdrubal pug-
 nam ursit, quietus fratrem exspectans. Nero au-
 tem et Annibal in Lucania castra habentes, non
 justa acie, sed tumultuariis duntaxat pugnis sunt
 congressi. Annibalem autem locum subinde mu-
 tantem, accurate observavit Nero, semper eo su-
 perior; et litteris fratris ejus Asdrubalis interce-
 ptis, Annibalem contempto, veritus ne Asdrubal mul-
 titudine hominum Livio vim faceret, magnum fa-
 cinus ausus est. Relicta enim ibi tanta militum
 parte, quanta ad reprimendum Annibalem satis es-
 set, si quid movisset, mandavit, ut omnia ita age-
 rent, ut ipse præsens esse putaretur. Assumptaque
 lectissima parte exercitus, quasi finitimum oppidum
 oppugnaturus, **433** nemine consilii conscio, ad-
 versus Asdrubalem properans, noctu ad collegam
 venit, in ejusque vallo pernoctavit; amboque se
 parantes, ut hostem ex improvise aggredierentur,
 Asdrubalem non latuerunt. Cum enim uterque con-
 sul milites suos æorsim cohortaretur, animadvertit
 quid rei esset; et Annibalem victum cæsumque
 esse suspicatus (illo enim superstite, Neronem con-
 tra se nunquam iturum fuisse), ad Collos abire sta-
 tuit, et illic statu fratris explorato, bellum per
 otium administrare. Itaque militibus itinere de-
 nuntiato, noctu discessit. Id consules ex tumultu
 suspicati, non tamen propter tenebras se statim
 commoverunt; sed sub auroram equitibus ad eum
 persequendum præmissis, ipsi subsequuti. Asdruba-
 lem equites aggressum (solos enim eos esse puta-
 bat) superventu suo in fugam verterunt, et fugien-
 tes persecuti, multos occiderunt, ab elephantis vi-
 hil adjutos. Horum enim aliqui vulnerati, cum plus
 mali eis darent quam hostes, Asdrubal sessores
 eorum monuit, ut vulneratos statim occiderent, id
 quod facile fiebat, cum ferreo aculeo sub aure pun-
 gebantur. Sic bellum a Carthaginensibus, viri a

Romanis occidebantur; tantaque multitudo cecidit, ut Romani cæditus satiati, cæteros nolent persequi. Atque adeo non modo aliis plurimis, sed etiam Asdrubale interfecto, spoliis plurimis captis, et captivis Romanis ultra quatuor millia in castris repertis, cladem Cannensem abunde pensatam esse credebant. His gestis, Livius suo loco mansit. Nero sexto die in Apuliam reversus, abitu suo ad id usque tempus celato, captivos aliquot in castra Annibalis misit, qui ei quid actum esset narrarent; et caput Asdrubalis in propinquo cruci affixit. Annibal, clade et cæde fratris cognita, Neronisque victoris reditu, in magno luctu et mœrore fuit; sæpe de fortuna questus est, sæpe Cannas inclamavit. Atque in Brutios regressus, ibi quie-

διχορεῖς τοῦ φόνου γενομένους μὴ θελῆσαι τοὺς ἄλλους ἐπιδιώξει, φθειραντές τε ἄλλους πολλοὺς καὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ λάφυρα πλεῖστα λαβόντας καὶ Ῥωμαίους ἀιχμαλώτους ἐς τετρακισχιλίους ἐν τῷ στρατοπέδῳ εὐρόντας, ἰκανῶς τὴν Καννησίδα συμφορὰν ἀνεληφέναι ἐνόμισαν. Πραχθέντων δὲ τούτων, ὁ μὲν Διούτις κατὰ χώραν ἐμεινεν· ὁ δὲ Νέρων ἐκταῖος εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐπανετήλυθε, λαθῶν μίχρη τότε ὡς ἀπεδήμησε. Καὶ τῶν ἀλόντων τινὰς ἐς τὸ Ἀννίθου στρατοπέδον ἐπεμφε, τὰ πεπραγμένα δηλώσοντας, καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀσδρούβου πλησίον που ἀνεσταύρωσε. Μαθὼν ὅτι ἐκεῖνος τὸν τε ἀδελφὸν ἡττημένον καὶ τεθνηκότα, καὶ τὸν Νέρωνα νενικηκότα καὶ ἐπανήκοντα, πολλὰ μὲν ὠλοφύρατο, πολλάκις δὲ καὶ τὴν τύχην καὶ τὰς Κάννας ἀνεκάλεσε. Καὶ ἐξ τὴν Βρεττίαν ἀνεχώρησε, κίχρη δὲ τὴν ἡσυχάζων.

X. At Scipio Hispaniæ præesse jussus, donec ibi omnia composuisset, primum in Africam duabus quinqueremibus navigavit, eodemque forte fortuna etiam Asdrubal Gisgonis filius appulit. Quos cum 434 Syphax ambos humaniter accepisset (erat enim Carthaginensibus fœdere junctus, et Africæ parti imperabat) et reconciliare inter se studeret, Scipio respondit sibi nullas cum Asdrubale privatas esse inimicitias, neque reipublicæ nomine faciendæ pacis auctoritatem habere. Reversus in Hispaniam, cum Ilitergitanis bellum gessit: quod Romanos post Scipionum cædem ad se profugos Carthaginensibus dedissent. Neque prius urbem cepit, quam ipse mœnia conscendere ausus, vulneratus est. Milites enim verocundantes, et illi metuentes, promptius subierant: et potiti victoria, hominibus omnibus occisis, totam urbem incendunt. Qua re territi multi, ultro deditiōnem fecerunt, multi vi subacti sunt: multi, cum obsiderentur, urbes cremarunt, semetipsos et suos jugularunt. Maxima parte Hispaniæ subacta, Scipio Carthaginem rediit, ubi in honorem patris et patrui funebres ludos in arinis edidit: in quibus, præter alios, duo fratres, de regno inter sese contententes, pacificatione frustra a Scipione tentata, decertarunt: et major natu minorem, licet validiorem, interfecit. Postea Scipione ægrotante, Hispani res novas moliti sunt. Nam exercitus Scipionis, qui circa Soncronem hibernabat, se commovit. Et cum prius etiam parum dicto audiens esset, nec tamen defectionem plane præ se ferret, tum cognito morbo Scipionis, dilata etiam stipendiorum solutione, aperte defecit, pulsæque tribunis, sibi consules elegit. Fuerunt autem circiter viii millia. Qua de

ἀπήρεν. Οἱ δ' ὕπατοι ἐκ τοῦ θοροῦ ὑπώπτευσαν ἐφ' γινόμενον, οὐ μέντοι εὐθὺς ἐκινήθησαν διὰ τὸ σκότος. Ἀμὰ δ' ἦτοί τοὺς τε ἱππέας προέπεμψαν ἐπιδιώξει αὐτοὺς, καὶ αὐτοὶ ἔπροντο. Καὶ τοῦ Ἀσδρούβου τοῖς ἱππεῦσιν ἀντιταξαμένου ὡς μόνους οὖσιν, οἱ ὕπατοι ἐπελάθοντες, τροπὴν αὐτοῦ ἐποιήσαντο. Καὶ φεύγουσιν ἐπακολουθήσαντες πολλοὺς ἐφόνευσαν· καὶ οὐδ' οἱ ἐλέφαντες αὐτοῖς ἐδοθήσαν. Ὅτι γὰρ τινες αὐτῶν τραυματισθέντες κακὰ πλείω τοῦς ἐπιτεταγμένους σφίσι ἐδρων ἢ οἱ πολέμιοι, παρήγγειλαν ὅτι Ἀσδρούβας ταῖς ἐπ' αὐτῶν καθημένοις, τοὺς τιτρωσσκομίους τῶν θηρίων παραυτίχῃ σφάζειν· ῥῆστα δὲ σιηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὸ οὖς νυτίζεμενοι ἐκιννύοντο. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ ἄνδρες δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐφθα-

ῖοντο. Ἐπεσον δὲ τοσοῦτοι, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους:

I. Ὁ δὲ Σκιπίων, μέχρις ἂν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καταστήσῃ, ἀρχὴν τῶν ἐκεῖ προσετάχθη. Καὶ πρῶτον μὲν ἔς τὴν Λιθίην δὴ πενήτησιν ἐπέλευσε, καὶ ὁ τοῦ Γίσιωνος Ἀσδρούβας ἐκεῖ κατὰ τύχην αὐτῷ συκατήρε. Δεξιούμενου οὖν καὶ ἀμφω τοῦ Σύφακος (ἐνοσπονδοῦ γὰρ τοῖς Καρχηδονίοις ἐγένετο, μέρος τῆς Λιθύης βασιλεύων) καὶ καταλλάσσουντο, σφῆς, ὁ Σκιπίων οὐκ ἴδιαν ἐχθρὰν ἔχειν εἶπεν, οὕτως μὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν δύνασθαι καθ' ἑαυτὸν καταδέσασθαι. Ἐπανήλθεν οὖν αὐθις, καὶ Ἰλιτεργίτας ἐπολέμησεν, ὅτι τοὺς πρὸς αὐτὸν καταφυγόντας Ῥωμαίους μετὰ τὸν τῶν Σκιπιῶνων θάνατον τοῖς Καρχηδονίοις ἐξέδωκαν. Καὶ οὐ πρότερον τῆς πόλεως αὐτῶν ἐκράτησε, πρὶν αὐτῷ τοῦ τεύχους ἐπιδοθῆναι ἐτόλμησε, καὶ ἐτρώθη. Αἰδοσθέντες γὰρ οἱ στρατιῶται, καὶ δεισάντες περὶ ἐκείνῳ, τότε προσέβαλον κερθυμότερον. Καὶ κρατήσαντες τοὺς μὲν ἀνθρώπους πάντας ἀπέκτειναν, τὴν δὲ πόλιν κατέπρησαν ἄκασαν. Καὶ τῷ φόβῳ τούτῳ πολλοὶ μὲν ἐκόντες αὐτῷ προσεχώρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ βίᾳ κείρωντο· τινὲς δὲ πολιορκούμενοι τὰς τε πόλεις ἐκυτῶν ἔκτειον, καὶ τοὺς οἰκίους ἐφόνευσον, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἐκυτούς. Τὰ πλείω δὲ κα-αστραφίμενος ὁ Σκιπίων, εἰς Καρχηδὸνα ἀνέστρεψεν, ἔνθα τῷ τε πατρὶ καὶ τῷ θεῷ ἐπιταφίους ἀγῶνας ὀπλομαχίαις εἴθετο. Ὅτε πολλοὶ μὲν καὶ ἑσπεροὶ ἠγωνίσαντο, καὶ ἀδελφοὶ δὲ δύο περὶ βασιλείας διαφερόμενοι, καίτοι τοῦ Σκιπιῶνος συναλλάξαι αὐτοὺς ἐπουδάσαντο· καὶ ὁ προσδύτερος τὸν νεώτερον, καίτοι ἰσχυρότερον ὄντα, ἀπέκτεινεν. Ἡρῶστῆς δὲ μετέπειτα ὁ Σκιπίων, κ' ἐν τούτῳ ἐνεσώτησαν Ἰβήρας. Σπράττωμα γὰρ τοῦ Σκιπιῶνος περὶ Σογκρῶνα χειμᾶζον ἐκινήθη. Καὶ πρῶτην οὐκ εὐπειθεῖς ὄν, οὐ μὴν φανεράν ἀποστᾶσιαν ἐπιειξάμενον, τότε δ' αἰσθόμενον τὴν

Σκιπίωνα κάμνοντα, ἐπεὶ καὶ ἡ μισθοφορὰ αὐτοῖς ἄθραδύθη, ἀναφανδὸν ἀπέστησαν· καὶ τοὺς χιλιάρχους σφῶν ἀπέλασαν· ὑπάτους ἑαυτοῖς χειροτονήσαν· ἦσαν δὲ ὡς ὀκτακισχίλιοι. Γινόντες οὖν ταῦτα οἱ Ἰβήρες, ἀφίσταντο προχειρότερον, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων ἐκάκουν· καὶ ὁ Μάγων, ἐκλιπεῖν ἤδ', τὰ Γάδειρα βουλευθεῖς, οὐτ' ἐξέλιπε, καὶ εἰς τὴν ἡπειρον διαβαλὼν πολλὰ ἐκκυόργει. Μισθῶν δὲ ταῦθ' ὁ Σκιπίων, πέμψας πρὸς τὸ ἀποστατήσαν στρατόπεδον, ἐπέστειλεν αὐτοῖς συγγνωμονῶν δῆθεν ὅτι διὰ ἐνδειαν τῶν ἀναγκαίων ἐνεωτέρισαν, καὶ μηδὲν ὑποποιεῖσαι διὰ τοῦτο ἀξίων, ἐπαυῶν δὲ καὶ τοὺς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀναδεξαμένους, ἵνα μηδὲν δεινὸν ἢ πάθωσιν ἢ δράσωσι διὰ ἀναρχίαν. Τοιαῦτα τοῦ Σκιπίωνος γράψαντο, εἰ στρατιώται μαθόντες ὅτι περιεῖη καὶ οὐδ' ὀργίζοντο σφίσι, οὐδὲν ἔτι διεκίνησαν. Ὅς δ' ἀνεβρώσθη, τραχὺ μὲν οὐδὲ τότε αὐτοῖς ἐπηπείλησε· πέμψας δὲ τὴν τε τροφὴν ἀποδώσειν ὑπέσχετο. Καὶ πάντας πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι ἐκάλεσεν ὡς ἂν βούλωνται, ἢ ἄθροοι ἢ ἐν μέρει κατὰ διαδοχάς. Οἱ δὲ γε στρατιώται κατ' ὀλίγους ἀπελθεῖν οὐκ ἐθάρτησαν, ἢ μὲν δ' ἀπῆλθον. Καὶ ὁ Σκιπίων ἔξω τοῦ τεύχους αὐτοῦ ἀλλίσασθαι (πρὸς ἐπέτραν γὰρ ἦν) διετάξατο, καὶ παρέσχεν αὐτοῖς ἀφθόνως τὰ ἐπιτήδεια. Καὶ οἱ μὲν ἐστρατοπεδεύοντο· αὐτὸς δὲ τοὺς θρασυτέρους αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν κατεσκεύασε, καὶ τῆς νυκτὸς αὐτοὺς κατασχὼν ἔδησε. Ἄμα δ' ἡμέρῃ, ὡς ἔξω που στρατεύουσιν, πάντα τὸν αὐτοῦ στρατὸν προεξέπεμψεν. Εἶτα τοὺς ἄρτι ἐλθόντας εἰς τὸ τεύχος ἀνευ τῶν ὀπλῶν ἐκάλεσεν, ἵν' οὕτῃ συστρεψώσωνται, λαβόντες τὸ σιτηρέσιον. Καὶ οὕτως εἰσελθόντων αὐτῶν, ἐσημνησε τοῖς ἐκκαχωρηκόσιν ὡσπερ εἶχον ἐκπαιθεῖν. Καὶ περισχὼν αὐτοὺς, πολλὰ καὶ ἄνειδισε καὶ ἠπειλήσε. Καὶ τέλος, Πάντες μὲν, ἔφη, θανεῖν ὅστε ἀξιοί, οὐ μόντοι πάντας θανατώσω αὐτοὺς, ἀλλ' ὀλίγους οὐκ καὶ ἤδη συνείληφα, δικαίωσω, τοὺς δὲ ἄλλους ἀρήμι. Ταῦτα εἰπὼν εἰς τὸ μέσον τοὺς δεδεμένους παρήγαγε, καὶ σταυροὺς προσθήσας· καὶ αἰκισάμενος ἀπέκτεινε. Ὅς δὲ τινες τῶν παρεστηκότων ἀνανακτήσαντες ἐθορύβησαν, συκνοῦ, καὶ ἐκείνων ἐκώλασε. Καὶ μετὰ τοῦτο τὴν μισθοφορὰν τοῖς ἄλλοις δοῦς, ἐπὶ τὸν Ἰνδιδίλιν (39) καὶ ἐπὶ τὸν Μανδόνιον ἐστράτευσεν. Καὶ μὴ τολμώντων ἐκείνων συμμείξας αὐτῷ, αὐτὸς ἐπέθετο καὶ ἐνίκησεν. Ὁμολογησάντων δ' ἐκείνων, καὶ τῆς ἄλλης Ἰβηρίας τὰ πλεῖα αὐδὶς ἐδουλώθη, καὶ ὁ Μάγων τὰ Γάδειρα ἐξέλιπε, καὶ ὁ Μασινίσας· τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησεν· οἱ Καρχηδόνιοι γὰρ, τελευτήσαντες Ἀστροῦδα τοῦ Ἀννίου ὀμαιονοῦ, ἐψηφίσαντο μὲν τῆς Ἰβηρίας ἐκστῆναι, τὰ δὲ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀνακτῆσθαι. Καὶ ἐπεμψάν ἀργύριον τῷ Μάγωνι, ἵν' ἐπικουρικῶν ἀθροίσας στρατεύσῃται ἐπ' αὐτήν. Καὶ ὅς πρὸς τὴν Ἰταλίαν αὐδὶς ὁρμήσας ἀφίκετο πρὸς τὰς Γυμνησίας νήσους. Καὶ τῆς μὲν μείζονος ἡμαρτε, μὴ δυναθεῖς εἰς αὐτὴν καταβῆαι (οἱ γὰρ ἐπιχώριοι πῶρρωθεν εἰς τὰς ναῦς ἐσφενδύων, κράτιστοι τοῦτο ποιεῖν οὐκ ἐντε), εἰς δὲ τὴν μικροτέραν προσορμισάμενος, ἐκεῖ διὰ τὸν χαίμωνα

A causa Hispani etiam ad deserendam fidem facti promptiores, socias civitates affixerunt : et Mago Gades jamjam relicturus, neque reliquit, et in caeteraneis multum detrimenti attulit. Quo Scipio intellecto, exercitui per litteras veniam promissit, quod rerum necessariorum penuria coacti, rebus novis studuissent : petens, ne quid ex eo mali suspicarentur : collaudatis iis qui magistratum eorum gessissent, ne sine imperio gravius aliquid vel designarent, vel perirentur. Post has Scipionis litteras, ejus incolumitate et placabilitate cognita, nihil amplius commoverunt. Ubi vero convaluit, ne tum **435** quidem asperius eis est comminatus : frumentoque promisso, omnes ad se venire jussit, sive singulos per vices, sive universos simul, utrum ipsi mallet. Milites vero singulatim se ei credere non ausi, omnes una venerunt. Quos Scipio (serum enim erat) extra moenia manere jussit, commeatu abunde suppeditato : curavitque, ut eorum audacissimi in urbem venirent, eosque noctu comprehensos vinxit. Ubi diluxit, omnem exercitum, tanquam expeditione instituta, praemisit. Deinde milites, qui recens venerant, inermes in urbem ad se vocavit, ut acceptis stipendiis una militarent. Quibus ita ingressis, iis qui exierant significavit, ut evestigio redirent. Ita seditiosis circumventis, multa exprobravit, multa minatus est. Denique dixit : *Eos omnes exilium esse meritos : sed se de paucis duntaxat, quos jam comprehendisset, poenas sumpturum, absolutis reliquis.* Haec locutus, viictos in medium produxit : et palis alligatos, per cruciatum necavit. Ut vero quidam ex astantibus indignati ac tumultuati sunt, eorum quoque complures supplicii affecit. Postea stipendio reliquis dato, contra Indibilim et Mandonium est profectus : eosque pugnam detrectantes aggressus, superavit. Qui cum dedicationem fecissent, major Hispaniae pars est subacta, et Mago Gadibus discessit, et Masinissa cum Romanis se conjunxit. Nam Carthaginenses post Astrubalis fratris Annibalis caedem, Hispaniam deserendam esse decreverunt, et Italiam recuperandam : Magoni pecunia missa, ut conductis auxiliis eam invaderet. Is igitur in Italiam tendens, ad Gymnesias insulas venit : ac in majori appellere non potuit, quod insulares, fonditores exercitatisimi, eimius lapides in naves jaculabantur : sed in minori hibernavit. Insulae vero haec continenti versus Iberum imminet, et a Graecis Romanisque Gymnesia communiter appellantur. Hispani vero Valerias et Hyassusas, et peculiari quamque nomine, unam Ebesum, alteram Majoricam, tertiam Minoricam rectissime nominant. Romani vero Gades occuparunt.

Variae lectiones et notae.

(39) Τὸν Ἰνδιδίλιν. Ita Livio, quem Ἀνδοβάλῃ Polybius.

κατέμεινεν. Αἱ νῆσοι δ' αὐταὶ τῆ περι τὸν Ἴδριαν ἠπείρω ἐπέκεινται. Εἰσὶ δὲ τρεῖς, ἃ· Ἕλληνες μὲν καὶ Ῥωμαῖοι κοινῇ Γυμνησία· καλοῦσιν, Οὐαλαρίας δὲ καὶ Ἰασσοῦσας οἱ Ἴβηρες, ἰδία δ' ἐκάστην, τὴν μὲν Ἐβερσον, τὴν δὲ Μελζω, Μικροτέραν δὲ τὴν τρίτην φερωνυμώτατα. Τὰ Γάδιρα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι κατέσχον.

XI. Masinissa porro, vir inter præstantissimos, A in re militari et 436 manu et consilio promptissimus, tali de causa a Carthaginiensibus ad Romanos defecit. Asdrubal, Gisgonis filius, amicus ei erat, et Sophonisbam filiam desponderat. Sed cum Syphacem Romanis studere sensisset, abdicata Masinissæ affinitate, ut Syphacem Carthaginiensibus reconciliaret, non minime potentis principem, adiumento fuit, ut Masinissæ principatu, cujus pater regens obierat, potiretur: et Sophonisbam in matrimonium dedit, excellenti forma mulierem, in litteris et musica exercitatissimam, adeo urbanam, facundam et venustam, ut solo aspectu audituve hominem etiam severissimum in sui amorem pertrahere posset. His de causis Syphax ad Carthaginienses se contulit. Masinissa Romanos est secutus, quibus per omnem ætatem strenuam navavit operam. Scipio cum omnia quæ intra Pyrenæos montes sunt, partim vi, partim deditione cepisset, trajicere in Africam statuit. Romani autem, partim ex invidia successuum ejus, partim veriti, ne per superbiam regnum affectaret, duos ei successores dederunt. Sic Scipio imperium deposuit. Sulpicius autem cum Attalo eodem tempore Oreum proditione, Opuntem vi occupavit. Philippus enim eis mature opem ferre non potuit, viis qua transeundum erat, ab Ætoliis insessis. Sed sero tandem cum venisset, Attalo in naves suas compulso, pacem cum Romanis facere veluit. Sed cum post multa verba conditiones non placuissent, pace repudiata, Ætोलοι a Romanorum amicitia ad se traduxit. Annibal autem interea quevit, sua tueri sat habens: neque a coss. est laecessus, eum citra dimicationem subactum iri putantibus. Sequenti anno P. Scipio et Licinius Crassus coss. facti: quorum hic in Italia mansit, altero in Siciliam et Africam ire jusso: ut si Carthaginiem non caperet, saltem Annibalem ex Italia avocaret. Sed nec justus exercitus, nec sumptus ad parandam classem, ex rei bene gestæ invidia, datus est, vix summe necessariis suppeditatis. Nihilominus tamen cum classe sociorum, et quibusdam ex populo voluntariis discessit. διαγο ex insula in Liguriam profectus, exscensum fecit. Crassus 437 in Brutis Annibalem observavit. Philippus cum P. Sempronium cum magnis copiis Apolloniam venisse didicisset, cupide pacem fecit. Scipio vero cum ex Italia solvisset, se ut in Siciliam trajiceret parans, id facere non potuit, quod nec justas, nec exercitatas copias haberet. Quare totam hiemem ibi exegit, ut et milites quos habebat exerceret, et novis delectas haberet. Trajecturo nuntiatum est a Rheginis, Locrenses quendam urbem proditoris esse. Nam cum ab Annibale contra præsidii præfectum vociferantes, negligenter ad Romanos inclinarent. Missa igitur parte copiarum,

IA'. Ὁ δὲ Μασινίσσας ἀνὴρ ἦν ἐν τοῖς κρατίστοις· ἐξεταζόμενος· καὶ χειρὶ γὰρ καὶ βουλευμασιν ἀριστος ἐτύχχανε τὰ πολέμια. Πρὸς δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῶν Καρχηδονίων ἐξ αἰτίας τοιαύδα μετήνεκτο. Ὁ Ἀσδρούβας τοῦ Γισγώνος φίλος τε ἦν αὐτῷ, καὶ Σοφωνίδα τὴν αὐτοῦ θυγατέρα αὐτῷ ἐνγγύησε. Τῷ Σύφακι δὲ συγγενόμενος, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν φρονούντα αἰσθόμενος, οὐκέτι τὰ ὁμολογημένα πρὸς τὸν Μασινίσσαν ἐφύλαξεν· ἀλλὰ θέλων τοῖς Καρχηδονίοις τὸν Σύφακα προσποιήσασθαι, οὐκ ἐλαχίστης δυνάμει ἀρχόντα, τὴν τε ἀρχὴν αὐτῷ συγκατέπεραξεν, ἢ τῷ Μασινίσσῃ προσῆκε, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τότε θανόντος, καὶ τὴν Σοφωνίδα συνέφικισεν. Ἡ δὲ τότε τὰ κάλλος ἐπιφανῆς ἦν, καὶ παιδείᾳ πολλῇ καὶ γραμμάτων καὶ μουσικῆς ἡσκητο· ἀστία τε καὶ αἰμύλος ἦν, καὶ οὕτως ἐπαφροδίτης, ὡς ἐθεῖσα ἢ καὶ ἀκουσθεῖσα μόνον καὶ τὸν πᾶν δυσέρωτα κατεργάσασθαι. Ὁ μὲν οὖν Σύφαξ διὰ ταῦτα τοῖς Καρχηδονίοις προσέθετο· καὶ ὁ Μασινίσσας τὰ τῶν Ῥωμαίων ἀνθελίετο καὶ χρησιμώτατος αὐτοῖς· διὰ πάντων ἐγένετο. Σχιπίων δὲ, πάντα τὰ ἐντὸς τοῦ Πυρρηναίου τὰ μὲν βίβλ., τὰ δὲ ὁμολογία προσποιησόμενος, ἐς τὴν Λιβύην στελλασθαι ἠτοιμάζετο. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰ μὲν φθόνῳ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, τὰ δὲ φόβῳ μὴ ὑπερφρονησας τυραννήσῃ, ἀνεκάλεσαν αὐτὸν, δύο τῶν στρατηγῶν διαδόχους αὐτῷ πέμφσαντες. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τῆς ἀρχῆς ἐπαύθη. Ὁ δὲ γὰρ Σουλπίκιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Ἄρεθον μὲν προδοσίᾳ, Ὀποῦντα δὲ ἰσχυρῶς κατέσχεν. Ὁ γὰρ Φίλιππος οὐκ ἠδυνήθη αὐτοῖς· ἐπαμῦναι διὰ ταχέων, τὰς διόδους προκατασχόντων τῶν Αἰτωλῶν. Ὅψι δὲ ποτε ἐπελθὼν, εἰς τὰς ναῦς αὐτοῦ τὸν Ἀττάλον καταφαγεῖν ἐδόξατο. Ὁ μὲντοι Φίλιππος στελλασθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἠθέλησε· καὶ τινῶν λόγων αὐτοῖς γενομένων, τὰ μὲν τῆς εἰρήνης ἀφείθη, τοὺς δ' Αἰτωλοὺς ἀπὸ τοῦ συμμαχεῖν τοῖς Ῥωμαίοις μεταθέμενος, φίλους αὐτοῦ ἐποίησατο. Ὁ δ' Ἀννίβας τέως ἡσυχίαν ἤγεν, ἀγαπῶν εἰ τὰ ὑπάρχοντά τι διασώζαιτο. Καὶ οἱ ὕπατοι νομίζοντες αὐτὸν καὶ ἀνευ μάχης ἐκτροχυθῆναι, ἀνεῖχον. Τῷ δ' ἐπίοντι ἔπειτα, ὃ τε Σχιπίων ὁ Πούπλιος καὶ Λικίνιος· Κράσσο· ὑπάτευσαν. Καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐμεινεν, ὁ δὲ Σχιπίων ἐς Σικελίαν ἀπελθεῖν καὶ ἐς Λιβύην προστέτακτο, ἵνα, εἰ μὴ τὴν Καρχηδόνα εἰρήσει, τὸν γὰρ Ἀννίβαν τέως ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἀνθελκυσῃ. Ὅτε δὲ στρατεύματα ἀξιόλογον οὔτε πρὸς τριήρεις ἀνάλωμα ἔλαβε, διὰ τὰς ἀριστείας φθονόμενος· μόλις δὲ καὶ τὰ πᾶν ἀναγκαῖα παρέσχον αὐτῷ. Καὶ ὁ μὲν σὺν τῷ ναυτικῷ τῶν συμμάχων καὶ τισιν ἐβαλονταῖς ἐκ τοῦ δήμου ἀπῆρεν· ὁ δὲ Μάγων, ἐκ τῆς νῆσου παραπλεύσας, εἰ, τὴν Λιγυστικὴν ἀπέβη. Ὁ Κράσσο δ' ἐν τῇ Βρετανίᾳ τῷ Ἀννίβῃ προσέδραμεν. Ὁ μὲντοι Φίλιππος κατὰ πλάγην Ῥωμαίων· Πούπλιον γὰρ Σεμπρώνιον εἰς Ἀπολλωνία ἐλθόντα σὺν πολλῇ δυνάμει αἰσθόμενος, ἀμέ-

ως ἐπέισατο. Σκιπίων δ' ὁ ὑπατος ἐξ Ἰταλίας· (40) ἄπαρς, παρεσκευάζετο μὲν ὡς ἐς Σικελίαν πλεύσων, ὡς ἤδυνήθη δὲ, μήτε δύναμιν ἐνταλῆ, καὶ αὐτὴν ἀσυχρότερον ἔχων. Διὰ πάντα τὸν χειμῶνα ἐκείσε διήγαγε, τοὺς σὺν αὐτῷ ἐξασκῶν, καὶ ἄλλους προσκαταλέγων. Μέλλοντι δὲ περαιώσασθαι, ἀγγελία αὐτῷ ἐκ Ῥηγίου ἦκε, τὴν πόλιν τὴν τῶν Λοκρῶν τινὰς προβύσειν. Τοῦ γὰρ φρουράρχου καταβήσαντες, καὶ μηδεμιᾶ· ἐκδικία· παρὰ τοῦ Ἀννίβου τυχόντες, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλιναν. Δύναμιν σὺν πέμψαι· ἐκεῖ, πολλὰ τῆς πόλεως· νυκτὸς μετὰ τῶν προοδόντων κατέλαβε. Τῶν δὲ Καρχηδονίων εἰς τὴν ἄκραν συνειληθέντων, καὶ τὸν Ἀννίβαν μετακαλεσαμένων, κατὰ τάχος ἐξανήχθη καὶ ὁ Σκιπίων, καὶ πλησιάσαντα τῇ πόλει αἰφνιδίῳ ἐπιχειρομῇ ἀπέωσατο. Εἶτα λαβὼν τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐπιτρέψας τὴν πᾶσιν πόλιν ὄσω χιλιάρχοι· ἀνέπλευσαν· οὐκ ἤδυνήθη μόντοι τῇ Λιβύῃ προσπλεύσαι. Οὕτω δ' οἱ Καρχηδόνιοι τὴν ὄρμην αὐτοῦ εἰδέντες, ὥστε χρήματα μὲν τῷ Φιλίππῳ στείλαι, ἵν' εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ, καὶ τῷ Ἀννίβῳ καὶ σίτον πέμψαι, καὶ στρατιώτας, καὶ ναῦς τῷ Μαγῶνι καὶ χρήματα ἵνα τὸν Σκιπίωνα κωλύσῃ περαιωθῆναι. Ἐκ δὲ σημείων τινῶν νίκην οἱ Ῥωμαῖοι λαμπρὰν ἐλπίζαντες, τὴν τε ἐν τῇ Λιβύῃ στρατικὴν τῷ Σκιπίωνι καὶ δύναμιν ἄλλην ὡς ἂν ἐθελήσῃ, καταλέξασθαι οἱ ἐπέτρεψαν. Τῶν γὰρ ὑπάτων Μάρκον μὲν Κέθηγον τῷ Μαγῶνι, Πούπλιον δὲ Σεμπρώνιον τῷ Ἀννίβῳ ἀντέταξαν.

IV. Οἱ δὲ γε Καρχηδόνιοι δεισαντες τὸν Μασινίσαν μὴ Σκιπίωνι πρόδοθῆναι, ἐπέισαν τὸν Σύφακα τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἀποδοῦναι, ὡς καὶ αὐτὸς αὐτὴν ἀνακτησόμενος. Ὁ σὺν Μασινίσσας ὑπώπτευσεν μὲν τὸν πραττόμενον· κατηλλάγη δὲ δῆθεν, ἵνα πιστὸς νομισθεὶς μέγα τι· σῆλαι· αὐτοῦς δυνήσῃ. Μᾶλλον γὰρ ὑπὲρ τῆς Σαφονίδος, ἢ τῆς βασιλείας ὠργίζετο. Ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥωμαίους προσέειπε, ὑποκρινόμενος· τὰ τῶν Καρχηδονίων αἰρεῖσθαι. Ὁ δὲ Σύφαξ τὰ τῶν Λιβύων πράττων ἐπλάττετο Ῥωμαίους ἐνοσπονδοῦναι. Καὶ στείλας πρὸς τὸν Σκιπίωνα παρήγει μὴ ποιήσασθαι τὴν διάδοσιν. Ἀκούσας δὲ ταῦτα δι' ἀποβήτων ὁ Σκιπίων, ἵνα μὴ γνῶσιν οἱ στρατιῶται, τὸν τε κήρυκα αὐθήμερον ἀπέπεμψε, μηδὲν ἄλλο προσομιλήσαντα. Καὶ τὸ στρατεύμα συγκαλέσας, ἐπέπευδε τὴν διάδοσιν, ἔτι τοὺς Καρχηδονίους· ἀπαρτακτούς λέγων εἶναι, καὶ πρότερον μετὰ τὸν Μασινίσαν, τότε δὲ καὶ τὸν Σύφακα μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς καὶ χρονίζουσιν ἐγκαλεῖν. Ταῦτα εἰπὼν μηδὲν ἔτι μελλήσας ἐξανήχθη, καὶ πρὸς τὸ ἄκρωτήριον τὸ καλούμενον Ἀπολλώνιον προσορμίσας τὰς ναῦς ἐστρατοπεδεύσατο, καὶ τὴν χώραν ἐπόρθη, προσέμισγέ τε ταῖς πόλεσι, καὶ εἰλε τινὰς. Ἐγχειμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων τῇ χώρᾳ, Ἄνων ἐκπαρηχοῦ, υἱὸς ὢν τοῦ Ἀσδρούβου τοῦ Γίσγωνος, ἀνεπέισθη πρὸς τοῦ Μασινίσσου ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. Ὁ σὺν Σκιπίωνι πειρίας πέμψας τινὰς χωρὰ πρὸς καταδρομὴν ἐπιπέσεια ἐληίζετο, ἵν' ὑποφεύγοντες ἐπισπάσωνται ἐπιδιώκοντα. Τῶν σὺν Καρχηδονίων ἐπισπομένων αὐτοῖς· κατὰ τὰ συγχείμενα τραπομένοις, ὁ Μασινίσσας τε κατὰ νότου γενόμενος μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπέθετο τοῖς διώκουσι, καὶ ὁ Σκιπίων ἐκ τοῦ λόχου

magnam urbis partem proditorum opera occupavit. Cum autem Carthaginienses in arce conglobati, Annibalem accersivissent, eum Scipio, celeriter converso cursu, eruptione facta, ad urbem arcedentem repulit. Deinde arce potitus, totaque urbe duobus tribunis militum mandata, solvit: verum in African appellere non potuit. Sic autem Carthaginienses adventum ejus intuerunt, ut pecunia missa Philippum ad bellum Italiam inferendum concitarent, et Annibali frumentum et milites mitterent, Magoni classem et pecuniam, ut a trajectu Scipionem prohiberet. Romani autem ex ostentis quibusdam illustris victoriae spe concepta, legiones Africanas, et novos militum delectus, quot vellet, Scipioni decreverunt. Ex consulibus vero Cethe-

B gum Magoni, Sempronium Annibali opposuerunt.

XII. Carthaginienses autem metuentes, ne se Masinissa cum Scipione conjungeret, Syphaci persuaserunt ut illi principatum restitueret, facile eundem recepturus. Masinissa fraudem intelligens, reconciliationem ipse quoque simulavit, ut eos magna clade afficeret: ob Sophonisbam, quam propter principatum amisum, iratior. Itaque Romanis studuit, quamvis se partes Carthaginiensium fovere profiteretur. Contra Syphax, cum Afris consultum vellet, se Romanum foedus colere praevidebat: a quo Scipio admonitus, ne traiceret, caduceatore eodem die clam ablegato, ut cum nemine colloqui posset, ne id resciscerent milites, convocato exercitu, trajectum maturavit: Carthaginienses adhuc imparatos esse dicens, eosque pridem Masinissam, nunc Syphacem accersisse, eorumque moram accusare. Illis digitis, nihil amplius cunctatus solvit: et classe ad Apollonium promontorium subducta, castrisque positis, agros vastavit, et oppida quaedam cepit. Tum Masinissa Hannoni, Asdrubalis Gisgonis filio, Magistro equitum, persuasit ut Romanos adoriretur. Scipio igitur, missis equitibus, quaedam idonea loca populatur, ut ii refugiendo persequentes attraherent. Qui cum ex composito in fugam versi, a Carthaginiensibus urgerentur, Masinissa a tergo adortus est Afros, et Scipio ex insidiis impetum in eos fecit: ac multis caesis, multi cum ipso Hannone capti sunt, quem Asdrubal cum Masinissae matre permutatum redemit. Deinde Syphax, Romanae amicitiae simulatione abjecta, palam Carthaginiensibus opem tulit. Romani vero et agros populabantur, et multos qui ab

Variæ lectiones et notæ.

(40) *Εἰς Ἰταλίαν*. Sic Regii mss. Colberteus vero, εἰς Ἰταλίαν ἀπάραξ. Sed legendum ἐξ Ἰταλίας.

Annibale ex Italia in Africam mittebantur, recipiebant, et in hibernis ibi manserunt. Post hæc, Cneo Scipione, et Caio Servilio consulibus, Carthaginienses bello fatigati, pacem expetiverunt, et Mago atque Annibal Italia exciderunt. Consulibus enim Annibali et Magoni resistentibus, in Africam Scipio grassans, urbes oppugnavit. Interim navem Carthaginiensem captam, cum vectores se legatos ad illum ire simularent, missam fecit: non ignorantie commenti, sed ne infamia violatæ legationis aspergeretur. Syphace de conditionibus agente, ut Scipio Africa, Italia excederet Annibal, assensus est: non quod illi fidem haberet, sed ut Barbarum in fraudem illiceret. Nam cum per induciarum licentiam alias aliis militibus in Carthaginiensium et Syphacis castra missis, omnem illorum apparatus explorasset: probabilibus de causis, eaque potissimum, quod Syphacem Masinissæ insidiatum esse constabat, pacta rescidit, noctuque in eorum castra venit, parvo disjuncta intervallo, et Asdrubalis, passim ignem iniecit. Quæ cum facillime incensa essent (nam tabernacula ex culmis et frondibus confecta erant) et Carthaginienses male tractati sunt, et Syphacis milites opem laturi, a Romanis in prociectu stantibus occisi, eorum quoque castris succensis, in quibus multi et equi et homines perierunt. Romani cum hæc noctu perpetrassent, nihil incommodi acceperunt; sed mane, Hispani qui Carthaginiensibus recens auxilio venerant, ex improvise impetu in illos facto, multos occiderunt. Inde Asdrubal statim Carthaginem, Syphax domum rediit. Scipio vero Syphaci Masinissam et C. Laelium opposuit, ipse contra Carthaginienses est profectus. Illi vero ad munitionem castrorum, in quibus Romani hibernarant, quoque omnia sua contulerant, naves miserant, ut aut eas caperent, aut Scipionem a sese removerent: nec frustrati sunt. Eo enim cognito, obsidione relicta, prope stationem navium custodivit. Primo die hostes facile propulsarunt Romani: postridie longe inferiores fuerunt. Nam Carthaginienses ferreis manibus iniectis, naves aliquot eorum revellerunt. Sed in terram excendere non ausi, navibus domum reductis, imperium Asdrubali abrogatum, Hannoui cuidam tradiderunt. Inde Asdrubal servis et transfugis susceptis, suapte auctoritate copias non imbecilles coegit: et Hispanis, qui in castris Scipionis militabant, sibi clam conciliatis, noctu castra ejus ex insidiis adoriri instituit. Ac effecisset aliquid, nisi et augures auspiciis turbati, et Masinissæ mater divino quodam ællatu, effecissent, ut quaestiones de eis haberentur. Sic illis ante perpetratum facinus supplicio affectis, Scipio rursus ad Carthaginem, adimolo exercitu, agium ussit. Ηλαττώθησαν. Καί ναῦς γάρ τῶν Ῥωμαίων χειρῶν γήνη οὐκ ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἀναπλεύσαντες οὐκ ἄνευ θείων παραλαβῶν, δύναμιν οὐκ ἐσθενῆ συνεκρότησε, καί τινος τῶν Ἰθέρων πῦν συστρατευομένων τῷ Σικιτιῶνι κρούει ἀναπίπτας, ἐπιχείρησε νυκτὸς ἐπιβουλεύσαι τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ. Κἄν ἐξειργασθεῖ

Ἄ ἐπιβουλεύων προσέμιζεν αὐτοῖς. Καί πολλοί μὲν ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἐάλωσαν, καὶ ὁ Ἄντων αὐτό. Αἰδὸ δ' Ἀσδρούδα· τὴν μητέρα τοῦ Μασινίσσου συνέλαθε, καὶ ἀνταπεδόθησαν. Ὁ δὲ Σύφαξ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας τὴν δόκησιν ἀπεικῶν, φανερώς τοῖς Καρχηδονίοις συνήρατο. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ ἐληίζοντο τὴν χώραν, καὶ συγχούς τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου πρὸς τὴν Αἰθῶν πεμφθέντων ἀνεκομίσαντο, καὶ κατὰ χώραν ἐχείμασαν. Μετὰ δὲ ταῦτα, Γναίου Σικιτιῶνος, καὶ Γαίου Σερούλιου ὑπατευσάντων, οἱ τε Καρχηδόνιοι ἐλαττωθέντες τῷ πολέμῳ, συμβῆναι ἐθέλησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας καὶ ὁ Μαγῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐξέπεσον. Οἱ μὲν γὰρ ὑπατοὶ τῷ Ἀννίβῳ καὶ τῷ Μαγῶνι ἀντικαθίσταντο, Σικιτιῶν δὲ τὴν τε Αἰθῶν ἐκάκου, καὶ ταῖς κώλεσι προσέβαλλε. Κἄν τοῦτ' ἐν ναῦν Καρχηδονίαν λαβῶν, ἀφῆκεν, ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ πρεσβείᾳ ἀφικνεῖσθαι ἐπλάσαντο. Ἡβῆι μὲν γὰρ τὸ πλάσμα, προτιμῆσε δὲ τὸ μὴ διαβληθῆναι, ὡς πρέσβεις πατεσχῶς. Καὶ τοῦ Σύφακος πρᾶττοντος ἐτι διαλλαγᾶς, ὥστε καὶ ἐκ τῆς Αἰθῶς μὲν τὸν Σικιτιῶνα, τὴν δ' Ἀννίβαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀπάραι, ἐδέξατο τὸν λόγον, οὐχ ὡς πιστεύων αὐτῷ, ἵνα δὲ σφῆλη αὐτόν. Τῶν γὰρ στρατιωτῶν ἄλλοτε ἄλλους κατὰ τὴν τῶν σπονδῶν πρόφασιν ἐς τὸ στρατόπεδον τῶν Καρχηδονίων πέμπων, καὶ τὸ τοῦ Σύφακος, ἐπεὶ ἐκείνι πάντα τὰ παρ' αὐτοῖς κατεσκέψαντο, τὴν σύμβασιν ἀπ' εὐλόγου δὴ τινος στήψεως, ἄλλως τε καὶ ὅτι ὁ Σύφαξ ἐπιβουλεύων ἐφωράθη τῷ Μασινίσσῳ, διεκρούσατο. Νυκτὸς δ' ἦλθεν εἰς τὰ στρατόπεδα αὐτῶν, οὐ πάνυ ἀλλήλων διεχόντα, καὶ πῦρ ἐς τὸ τοῦ Ἀσδρούδου πολλὰ γόθεν ἅμα ὑπέβαλε. Καὶ ἐμπρησθέντος βῆστα αὐτοῦ (ἐκ γὰρ καλάμης καὶ ἐκ φυλλίδων ἐπιπολιήτο αὐτοῖς αἱ σκηναί), οἱ τε Καρχηδόνιοι κακῶς ἀπῆλλαξαν, καὶ οἱ περὶ τὸν Σύφακα, βοηθήσει αὐτοῖς ἐθέλησαντες, τοῖς τε Ῥωμαίοις τοῖς περιέχουσιν περιέπεσον, καὶ αὐτοὶ ἀπώλοντο, καὶ τὸ στρατόπεδον προσεενεπρήσθη αὐτῶν, καὶ ἐφθάρησαν πολλοὶ καὶ ἴσποι καὶ ἄνθρωποι. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ταῦτα πεποιηκότες, νυκτὸς μὲν οὐδὲν ἔπαθον. Ἡμέρας δ' ἐπιφασάσης, Ἰθῆρες ἄρτι Καρχηδονίους ἐπὶ συμμάχῳ ἐλθόντες, προσέπεσον αὐτοῖς ἀπρισδόκητα καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν. Εὐθύς οὖν Ἀσδρούδας μὲν εἰς τὴν Καρχηδόνα, Σύφαξ δὲ οὐκ ἄνευ ἀπεχώρησαν. Ὁ δὲ γὰρ Σικιτιῶν Σύφακι μὲν τὸν Μασινίσσαν καὶ Γαίον ἀνένταξε Δαίλιον· αὐτὸς δ' ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους ἦλασεν. Οἱ δ' αὖ Καρχηδόνιοι πρὸς τὸ ἔρυμα τῶν Ῥωμαίων, ὧ χεῖμαδιῳ ἐχρῶντο, καὶ ἐς ὃ ἀπεσθέντο πάντα, ναῦς ἐπαμφαν, ἵνα ἢ αὐτὸ ἀιρήσωσιν, ἢ ὅφ' αὐτῶν ἀπάξωσι τὸν Σικιτιῶνα· καὶ ἔσχεν οὕτως. Μαθῶν γὰρ τὸ γινόμενον ἀπένεστη, καὶ ἐπιχειθεὶς πρὸς τὸν ναύσταθμον, διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἐποίησατο. Καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρῃ βραδίας τοὺς προσμίξαντας αὐτοῖς ἀπέωσαντο οἱ Ῥωμαῖοι, τῇ δ' ὑστερατῆ κατὰ σιδηρῶν ἐπιβολῆ ἀπέπεσαν. Ἀποθῆναι δ' ἔς τὴν Ἀσδρούδαν ἀπεχειροτόνησαν· Ἄνωνα δὲ τινα ἀνθρώπου δούλους τινὲς καὶ αὐτομόλους παραλαβῶν, δύναμιν οὐκ ἐσθενῆ συνεκρότησε, καί τινος τῶν Ἰθέρων πῦν συστρατευομένων τῷ Σικιτιῶνι κρούει ἀναπίπτας, ἐπιχείρησε νυκτὸς ἐπιβουλεύσαι τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ. Κἄν ἐξειργασθεῖ

τι, εἰ μὴ οἷτε μάνται; ὅπῃ ὀρθίῳν ἐκταραχθέντες καὶ ἡ τοῦ Μασινίστου μήτηρ θείασαα ζήτησιν αὐτῶν γενέσθαι ἐπόησαν. Καὶ οἱ μὲν προκαταληφθέντες ἐκολάσθησαν, καὶ ὁ Σκιπίων εὐθὺς ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα ἰσπεράτους καὶ τὴν γῆν αὐτῶν ἰδίου.

Η'. Σύφαξ δὲ ἐπολέμει τοῖς περὶ τὸν Ἀσλίον. Α καὶ χρόνον τινὰ ἀνέτεγον, εἶτα ὑπερέσχον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ ἐξώγησαν, καὶ τὸν Σύφακα εἶλον. Καὶ τὴν Κίρταν, τὰ βασίλεια αὐτοῦ, παρέλαβον ἀμάχους, τοῖς ἔνδοξοις δεδεμένον αὐτὸν ἐπιδαίξαντας. Ἦν δ' ἔκει καὶ ἡ Σοφωνίς (41)· καὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Μασινίσσας εὐθὺς εἰσπέθεσε, καὶ περιλαβὼν αὐτὴν, Ἔχω μὲν Σύφακα, εἶπες; τὸν ἀπαράσταντα σε, ἔχω δὲ καὶ σέ. Ἀλλὰ μὴ δέδοθι· οὐδὲ γὰρ αἰχμάλωτος γέγονας, ἐμὲ σύμμαχον ἔχουσα. Ταῦτ' εἰπὼν, ἔγρημεν αὐτὴν παραγῆμα, προκαταλαβὼν τοὺς Ῥωμαίους, μή πως αὐτῆς ἀμάρτη, γενομένης ἐν τοῖς λαφύροις. Εἶτα καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ Σύφακος προσσηύετο, καὶ πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἦλθον, ἀγοντες τὰ τε λικὰ καὶ τὸν Σύφακα. Καὶ δὲ ἰδὼν αὐτὸν δεξιμῶν οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλὰ τῆς παρ' αὐτῷ μνημονεύσας ξενία, καὶ τὰ ἀνθρώπεια ἀναλογισάμενος, ἀνεκίθεσαν ἐκ τοῦ δίφρου, εὐσεῖ τε αὐτὸν, καὶ ἰδεξιώετο, καὶ ἐντιμῶς ἤγε. Καὶ ποτε ἤστρο· Τί σοι ἔδειξάν ἐπολέμησας ἡμῖν; Ὁ δὲ αὐτὸν τὴν ἐσοφῆν; ἐξητήσατο ἕνα, καὶ τὸν Μασινίσσαν ἠμύνατο, εἰπὼν, αἰτίαν αὐτῷ τὴν Σοφωνίδα γενέσθαι. Τῷ γὰρ πατρὶ τῷ Ἀστρούδα χαρίζομένην, καταδῆσαι αὐτὸν μαγανισίας, ὥστε καὶ ἀνοχτα τὰ τῶν Καρχηδόνων κρῆσαι. Ἀλλ' ὅτι ὀπὸ γυναικὸς ἠπάτημαι, ἀξίαν ἔωκα εἶπην. Ἔγω δ' οἶν ἐν ἐκκαλοῖς παραμύθειον, ὅτι ὁ Μασινίσσας αὐτὴν ἔγρημε· πάντως γὰρ καὶ ἐκείνων ὁμοίως διόλεσε. Ὁ δὲ Σκιπίων ὀπτεύσας ταῦτα περὶ τοῦ Μασινίστου ἐκάλεσε τε αὐτὸν καὶ ἠτίαστο ὅτι γυναικα πολέμιαν καὶ αἰχμάλωτον ἕνα τῆς αὐτοῦ γυναικὸς οὕτω ταχῆς ἔγρημε καὶ παραβούνα τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὴν ἐκέλευεν. Ὁ δὲ παραλήσας μὲν, εἰσπεθήσας δ' εἰς τὴν σκηνὴν, ἔφη τῇ Σοφωνίδι· Εἰ μὲν αἰὸς τ' ἦν τῷ ἔμμετοῦ θανάτῳ ἐλευθέρην βουλᾶσαι σε καὶ ἀνδρῖστον, προθύμως ἄν σου ὑπεραπέθανον. Ἐκεῖ δὲ τοῦτο εἰδύρατον, προκίμνω σε, ἔρθα κἀγὼ καὶ ἀπαρτες ἀρεξόμεθα. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φάρμακον αὐτῇ ὄρεξεν. Ἡ δὲ οὐτ' ἀνωλοφύρατο οὐτ' ἰστέναξεν· ἀλλὰ καὶ πᾶν γυναικῶς, Εἰ τοῦτό σοι, ἔφη, ἄνερ, δοκεῖ, κἀγὼ κείθομαι. Τῆς γὰρ ψυχῆς μου μετὰ σέ σὸδεῖς ἄλλος κυριεύσει. Εἰ δὲ τοῦ σώματος μου Σκιπίων δεῖται, γακρόν αὐτὸ λαβέτω. Καὶ ἡ μὲν οὕτως ἀπέθανε. Σκιπίων δὲ τὸ ἔργον ἰθαύμασεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, τοῦ Ἀσλίου τὸν Σύφακα καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου Οὐσρημίαν ἀγαγόντος ἔκει, καὶ τῶν ἄλλων τινὰς τῶν πρώτων, τὸν μὲν Σύφακα εἰς τὴν Ἀλβαν κατέθαντο, καὶ τελευτήσαντα δημοσίῳ ἔθαψαν. Τῷ δὲ Οὐσρημίῳ τὴν βασίλειαν τοῦ πατρὸς ἐπεκύρωσαν καὶ τοὺς ὑποφθίνοντας νομόδας ἔχαρισαντο. Οἱ δὲ Καρχηδόνοι περὶ σπινθῶν ἐπιχειρουσάμενοι τῷ Σκιπίωνι χρηματὰ τε εὐθὺς

XIII. Syphax cum Laelio ad tempus restitisset, tandem Romani superiores evaserunt, multis occisis, multis captis, atque ipso Syphace; quem cum vinciam ostendissent iis qui Cirtam regiam ejus tuebantur, urbem citra pugnam occuparunt, in eaque Sophonisbam deprehenderunt. Ad quam Masinissa statim insiliit; et mulierem amplexus: *Habeo*, inquit, *Syphacem, qui te mihi rapuit: habeo et te. Sed timere noli: neque enim capta es, me socio.* Haec locutus, statim eam uxorem duxit; veritus, ne si Romanos exspectasset, illa in manubias relata excederet. Deinde reliquis oppidis subactis, praeter alia, Syphacem ad Scipionem viactum adduxerunt. **550** Quod ille spectaculum non tulit: sed memor ejus hospitii, et humanorum casuum, cuncta exsilii eumque solatum, porrecta dextera, honorifice habuit. Cum autem eum aliquando rogasset, quo consilio bellum Romanis intulisset? ille pari calliditate et seipsam excusavit, et Masinissam ultus est. Id enim Sophonisbae impulsam factum esse dixit, a qua in patris Adrubalis gratiam praestigiis quibusdam fuerit irretitus, ut vel invitus staderet Carthaginiensibus. Etsi autem muliebris imposturae justas poenas lueret, tamen id in malis se habere solatii, quod Masinissa, ea ducta, omnino in simile exitium praecipitandus esset. Ea suspicione motus Scipio, cum Masinissa statim exposulat, quod mulierem hostem et captivam, se inscio, tam prope- ranter duxisset, eamque tradi Romanis jubet. Quibus verbis ingenti dolore affectus Masinissa, subito in tabernaculum insiliens, Sophonisbae ait: *Si meo ipseu interitu te liberam et impioletam tueri posseim, cupid: pro te mortem oppeterem. Verum quia id fieri non potest, eo te praemitto, quo et ego et omnes pervenimus.* Haec dictis, ei venenum porrigit. Illa vero citra ejulatam et gemitum, generoso animo respon- det: *Si tibi istud, marite, placet, pareo. Nam animo quidem meo nemo alius dominabitur. Si autem Scipio corpus meum requirit, mortuum id accipiat.* Atque illa sic obiit. Id porro factam mulieris admiratus est Scipio. Romani, Syphace, ejus filio Vermina, et aliis principibus a Laelio in urbem perdu- ctis, Syphacem Albæ asservarunt; et defunctum, publice sepeliverunt. Verminae paternam regnum confirmarunt, captivis Numidis dono data. Carthaginienses autem sadoceatoribus de pace missis, statim pecuniam Scipioni dederunt; captivisque omnibus redditis, caeteris de rebus legatoꝝ Romani miserunt, qui tum a Romanis admissi non sunt. Negabant enim, moris majorum esse, ut eorum de pace legatos audirent, qui castra haberent in Italia. Post discessum autem Annibalis et Magonis, iis au- ditis, pacis conditiones acceperunt. Illi porro Italia

Variae lectiones et notae.

(41) Σοφωνίς. Ita mag. quam Σοφόνδα, excerpta Diodori Siculi, p. 389, alii Sophonisbam vocant.

cesserunt, non propter pacificationem, sed ad bellum domesticum properantes. At **441** Carthaginenses, cum prius etiam pacem minime cogitarent, nec eam alio consilio petiissent, nisi ut tempus terrerent, dum veniret Annibal; ejus adventu recreati, Scipionem terra marique invaserunt. Illo vero expostulante, neque quidquam moderati legatis responderunt; et abeuntes per insidias occidissent, nisi fortuito vento exorto essent conservati. Itaque Scipio senatusconsultum de pace interim allatum, non ratum habuit. Carthaginenses vero, Magone in Italiam remisso, Annibalem exercitui cum summo imperio præfecerunt, repudiato Hannone, et Asdrubale capitis damnato. Qui cum ultro venenum hausisset, in cadaver ejus est sævitum. Annibal, omni potestate accepta, Masinissæ regnum populatus, se ad committendum cum Romanis prælium parat. Idem et a Scipione factum. ἐπεβούλευσαν αὐτοῖς ἀποπλεύσαι· καὶ εἰ μὴ πνεῦμα ὄθεν καὶ ὁ Σκιπίων ἐν τούτῳ τῆς ψήφου τῆς περὶ τῆς εἰρήνης κομισθείσης; οὐκέτι αὐτὴν ἐποίησατο. Οἱ οὖν Καρχηδόνοι τὸν μὲν Μαγῶνα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπεμψαν, τὸν δ' Ἀννίβαν αὐτοκράτορα στρατηγὸν ἀπέδειξαν, τὸν Ἄννωνον τῆς ἀρχῆς παύσαντες. Τὸν δ' Ἀσδρούβαν καὶ ἀποκτείνειν ἐψηφίσαντο, φαρμάκῳ δὲ ἐκούσῳ; φθάρντα, καὶ νεκρὸν ἤλκισαντο. Ἀννίβας μὲν οὖν πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν λαβὼν, εἰς τὴν Μασινίσσου χώραν ἐνέβαλε καὶ ἐκάκου αὐτήν, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις μαχίσασθαι ἠτοιμάζετο. Ἀθητοῖμαζοντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Σκιπίωνος.

XIV. Romanos autem pœnituit, quod Annibalem Italia emisissent; quem ut in Africa rem gerere didicerunt, denuo haud mediocriter perterriti, alterum consulum Cl. Neronem contra eum miserunt, Marco Servilio Italiæ defensionis mandata. Verum Nero propter hiemem in Italia et Sardinia moratus, in Africam pervenire non potuit. Deinde ne ultra Siciliam quidem processit, audita Scipionis victoria, qui veritus ne, si antevertisset Nero, laborum suorum gloriam interciperet, primo vere Annibalem, audita Masinissæ clade, invasit. Annibal vero Scipionis adventu cognito, et ipse ei occurrit. Ita castris e regione positis, non statim ad manus venerunt, sed dies complures morati, uterque milites suos ad pugnam est cohortatus. Ut autem Scipioni tempus non diutius terere visum est, et Annibalem vel invitum ad certamen elicere, Uticam iter intendit; ut cum timere et fugere crederetur, rei gerendæ occasionem haberet: idque factum est. Annibal enim eum fugere opinatus, majoreque fiducia inde sumpta, cum solis equitibus cum a tergo est persecutus, quibus Scipio præter expectationem restitit, iisque prodigatis, persecutione omissa, impedimentum quæ in via erant interceptit omnia. Hæc turbarunt Annibalem, atque illud etiam, **442** quod Scipio tres exploratores in castris suis deprehensos, impune dimiserat. E quorum uno cum didicisset, quid in castris actum esset (duo enim ultro apud Romanos manserant) percussus est, neque amplius decertare ausus, quamprimum pacem facere decrevit, ut, ea non impetrata, mora saltem aliqua et induciæ intercederent. Masinissa igitur, ut populari suo intercessore, cum Scipione collocutus, nihil impetravit. Nam Scipio

ἔβασαν καὶ τοὺς ἀγματούτους πάντας ἀπέδωκαν καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν πρεσβεῖαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν. Τοὺς δὲ γε πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι τότε οὐ προεδέξαντο, λέγοντες οὐκ εἶναι πάτριον σφίσι, στρατοπέδων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὄντων τισὶ πρεσβεῖαν προσεῖσθαι ἐξ αὐτῶν καὶ χρηματίζειν ὑπὲρ εἰρήνης. Ὑστερον δὲ ἀπάραντος τοῦ τε Ἀννίβου καὶ τοῦ Μαγῶνος, λόγου σφίσι μετέδωκαν καὶ ἐψηφίσαντο τὰς σπονδάς. Ἐξεχώρησαν δὲ τῆς Ἰταλίας ὁ τε Ἀννίβας καὶ ὁ Μαγῶν, οὐ διὰ τὴν σύμβασιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν οἴκου πόλεμον ἐπιειγόμενοι. Οἱ δ' ἐν τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνοι οὐδὲ πρότερον εἰρηναῖόν τι φρονούντες, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπὶ τῇ τοῦ χρόνου τριβῇ διὰ τὴν τοῦ Ἀννίβου παρουσίαν ἐπιπικροκευσάμενοι, ὡς τὸν Ἀννίβαν πλησιάζοντα ἔμαθον, ἀνεθάρσυσαν, καὶ ἐπέθεντο τῷ Σκιπίωνι κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν. Κάκειου περὶ τούτου αὐτοῖς ἐγκαλέσαντο, ὅτε μέτριόν τι τοῖς πρέσβεισιν ἀπεκρίναντο, καὶ τυχαίως συμβῆν αὐτοῖς ἐβοήθησαν, ἀπώλοντο ἄν ὄθεν καὶ ὁ Σκιπίων ἐν τούτῳ τῆς ψήφου τῆς περὶ τῆς εἰρήνης κομισθείσης; οὐκέτι αὐτὴν ἐποίησατο. Οἱ οὖν Καρχηδόνοι τὸν μὲν Μαγῶνα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπεμψαν, τὸν δ' Ἀννίβαν αὐτοκράτορα στρατηγὸν ἀπέδειξαν, τὸν Ἄννωνον τῆς ἀρχῆς παύσαντες. Τὸν δ' Ἀσδρούβαν καὶ ἀποκτείνειν ἐψηφίσαντο, φαρμάκῳ δὲ ἐκούσῳ; φθάρντα, καὶ νεκρὸν ἤλκισαντο. Ἀννίβας μὲν οὖν πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν λαβὼν, εἰς τὴν Μασινίσσου χώραν ἐνέβαλε καὶ ἐκάκου αὐτήν, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις μαχίσασθαι ἠτοιμάζετο. Ἀθητοῖμαζοντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Σκιπίωνος.

IV. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ μεταμέλοντο ὅτι μὴ ἐκώλυσαν τὸν Ἀννίβαν ἐκπλεύσαι. Ὡς μέντοι τὰ ἐν τῇ Λιβύῃ συκροτούνη αὐτὸν ἔμαθον, οὐ μετρῶς αὐτοῖς ἐδεδίεσαν· διὰ καὶ Κλαύδιον μὲν Νέρωνα τὸν ἕτερον τῶν ὑπᾶτων ἐπ' αὐτὸν ἐπέμψαν, Μάρκῳ δὲ Σερούλιῳ τὴν τῆς Ἰταλίας φυλακὴν προσεκλήρωσαν. Ἄλλ' οὐκ ἠδυνήθη ὁ Νέρων εἰς Λιβύην λαθεῖν, ὑπὸ χειμῶνος ἐν Ἰταλίᾳ χρονίσας, καὶ ἐν Σαρδίᾳ. Ἔπειτα οὐδὲ πραιτέρω τῆς Σικελίας ἐχώρησε, κεντραχότα μαθὼν τὸν Σκιπίωνα. Ὁ γὰρ Σκιπίων δεισας μὴ ἐπιχθελὶς ὁ Νέρων τῶν αὐτοῦ πόνων τὴν εὐκλειαν σφετερίσεται, τοῦ ἕαρος ἐπιλάμψαντος, ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν ἐχώρησε, μαθὼν ὅτι τὸν Μασινίσσαν ἐνίκησε. Καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἦσθετο προσιόντα τὸν Σκιπίωνα, προαπήγνησεν αὐτῷ. Καὶ ἀντιστρατοπέδωσάμενοι οὐκ εὐθύς εἰς χεῖρας ἤλθον. Συχνὰς δ' ἡμέρας διέτριψαν, καὶ ἕκαστος τῷ οἰκείῳ διειλέχθη στρατεύματι, καὶ πρὸς τὴν μάχην αὐτῷ παρεθέβρουνεν. Ὡς δ' ἔδοξε τῷ Σκιπίωνι μὴ διατρίβειν ἐτι, ἀλλὰ καὶ ἄκοντα τὸν Ἀννίβαν εἰς τὸν ἀγῶνα προεγαγεῖν, ἐπὶ τὴν Οὐτικὴν ὤρμησεν, ἵνα δεδιέναι καὶ φεύγειν δόξας, σχοιῆ καιρὸν ἐπιθέσεως, ὃ καὶ ἐγένετο. Ὁ γὰρ Ἀννίβας φεύγειν αὐτὸν οἰηθεὶς, καὶ ἐπιπλέον ἐντευθέν θαρσῆσας, ἐπεδίωξε μόνους τοῖς ἵπποισι κατὰ νότον. Καὶ ὁ Σκιπίων ἀντίστη τῆς αὐτοῦ παρὰ θέξας καὶ συμβαλῶν ἐνίκησε. Τρέψας δ' αὐτοῖς οὐκ ἐπὶ τὸ διώκειν σφᾶς, ἀλλὰ ἐπὶ τὰ σκευοφόρα αὐτῶν καθ' ὅδον τυγχάνοντα ὤρμησε, καὶ πάντα συνέλαβε. Ταῦτα τὸν Ἀννίβαν ἐτάραξε, καὶ ἐτι ὅτι κατασκότους αὐτοῦ τρεῖς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὁ Σκιπίων εὐρών, οὐδὲν δεινὸν αὐτοῖς πιποίηκεν. Μαθὼν γὰρ παρ' ἐνὸς αὐτῶν ὁ Ἀννίβας τὸ πεπραγμένον (οἱ γὰρ δύο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις μείναι τῆθελσαν) κατεπλάγη, καὶ διακινδυνεύσαι οὐκέτι

θαρήσας, σπείσασθαι ἔτι τάχιστα ἔγωγε, ἢ εἰ μὴ ἅ
 τούτο συμβαίη, τριβὴν τέως τινα πορήσεται καὶ
 διαωχῆν. Πέμψας οὖν πρὸς τὸν Μασινίσαν, δὲ
 ἐκείνου ὡς ὁμοφύλου τὰς σπονδὰς ἤησε· καὶ ἤθε
 μὲν ἐς λόγους τῷ Σκιπίωνι, ἔπραξε δὲ οὐδέν. Ὁ
 γὰρ Σκιπίων οὕτε τραχὺ οὕτε τι σαφὲς ἀπεκρίνατο,
 ἀλλὰ τὴ μὲν ὄλον ἐμέσυσεν, ἐπιεικτέστερον δ' ὁμοῦ
 διεiléθη, ὅπως αὐτὸν ὡς καὶ σπεισόμενος εἰς ἀμέ
 λειαν προαγάγῃ, ὃ καὶ συμβέβηκε. Μάχης μὲν
 γὰρ περὶ οὐδὲν ὁ Ἀννίβας ἐνενόησε, μεταστρατοπε
 δεύσασθαι δὲ εἰς χωρὶν ἐπιτηδεύτερον τι ἠθέλησεν.
 Ἐξ αὐτομόλου δὲ τούτου μαθὼν ὁ Σκιπίων, προεξ
 ανίστη νυκτὸς, καὶ κατέσχε τὸν τόπον εἰς ὃν ἐκείνος
 ἤπαιγετο. Ἐν χωρίῳ δὲ τινὶ κοίτην καὶ ἀνεπιτηδεύειν
 πρὸς στρατοπέδουσιν γενομένους τοῖς Καρχηδόνοις
 ἐπεφάνη αἰφνίδιον. Ὁ δ' Ἀννίβας συμβαλεῖν οὐκ
 ἠέλησε. Στρατοπεδούμενος δ' ἐκεῖ καὶ φερωρυχῶν
 ἐταλαιπώρησε διὰ πάσης τῆς νυκτὸς, καὶ οὕτως κα
 κῶς αὐτοὺς ἔχοντας ὅπῃ καμάτου καὶ δίψης, κατ
 ηνάγκασε καὶ ἀκοντας ὁ Σκιπίων συμμίξει αὐτῷ.
 Συνέβηλον οὖν οἱ μὲν Ῥωμαῖοι συντεταγμένοι καὶ
 πρῆθυμοι, Ἀννίβας δὲ καὶ οἱ Καρχηδόνοι ἀπρόθυμοι
 τε καὶ καταπληγμένοι, καὶ δι' ἕτερα καὶ οὐκ ἐκεῖ
 ὁ ἥλιος σύμπαρ ἐξέλιπεν. Ἐκ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ
 τούτο οὐκ αἰσιόν τι προμηνύειν σφίσι δ' Ἀννίβας
 ὁπώπευσεν. Οὕτω δ' ἔχοντας τοὺς ἐλέφαντας ἑαυτῶν
 προεβίλοντο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι μέγα ἐξαίφνης καὶ
 καταπληκτικὴν ἀνεβόησαν, καὶ τὰς ἀσπίδας τοῖς
 ἕρπαι προύσαντες θυμῷ καὶ δρόμῳ ἐπὶ τοὺς ἐλέ
 φαντας ὤρμησαν. Ὅψ' ὧν παραχθέντες ἐκείνοι οἱ
 μὲν πλείους οὐκ ἐδέξαντο σφᾶς, ἀλλ' ἀπετράποντο,
 καὶ τιτρωσόμενοι μεῖζω τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἐνε
 κλίον τὸν θόρυβον. Οἱ δὲ καὶ ὁμοῦσιν σφίσι χωρή
 σαντες, τῶν Ῥωμαίων διισταμένων, διὰ μέσου αὐτῶν
 διεξέτρεχον, καὶ περιόντες ἐβάλλοντο τε καὶ ἐχχειρὸς
 ἐτιτρώσκοντο. Καὶ ἐπὶ τινὰ μὲν χρόνον ἀντέσχεον
 οἱ Καρχηδόνοι. Ἐπειτα τοῦ Μασινίσου καὶ τοῦ
 Λαίλου τοῖς ἱππεῦσι προσπισόντων αὐτοῖς, πάντες
 ἔφυγον· οἱ δὲ πλείους ἐφθάρησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας
 μικροῦ ἂν ἀπόλωτο. Φεύγοντα γὰρ αὐτὸν ὁ Μασινί
 σος ἐπεδίωκεν ἀκρατῶς τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ ὑπενδι
 δούς. Μεταστραφείς δ' ὁ Ἀννίβας, καὶ ἰδὼν αὐτὸν
 οὕτω διώκοντα, ἠρέμα ἐξέκλινε, καὶ τὸν δρόμον
 ἐπέσχεσε, καὶ οὕτω παρελάσαντα τὸν Μασινίσαν
 κατὰ νότον γενομένου ἔρωσε, καὶ τούτου μετ' ὀλί
 γων ἐξέφυγε. Σκιπίων δὲ νικήσας, ἐπὶ τὴν Καρ
 χηδόνα ἠπέληθη, καὶ ἐπολιόρκει αὐτὴν ἐκ γῆς ἅμα
 καὶ θαλάσσης. Οἱ δ' αὖ Καρχηδόνοι πρῶτον μὲν ὡς
 τὴν πολιόρκιαν καρτερήζοντες ἠτοιμάζοντο. Ἐπειτα
 διαπρηθέντες πρὸς τὸν Σκιπίωνα διεκρηκυέσαντο,
 καὶ ὁ Σκιπίων τοὺς λόγους σφῶν προσεδέξατο, καὶ
 περὶ τῶν συνθηκῶν διεiléθη αὐτοῖς. Ἦν δὲ τὰ ὁμο
 λογημένα, ὁμήρους τε παρὰ τῶν Καρχηδονίων, καὶ
 τὸς ἀγμάλωτους καὶ τοὺς αὐτομόλους δοθῆναι· καὶ
 πᾶντας μὲν τοὺς ἐλέφαντας, τὰς δὲ τριήρεις πλὴν
 δέκα πρὸς τοὺς ἑπτὰ καὶ τοῦ λοιποῦ μήτε ἐλέφαντας,
 μήτε ναῦς μακρὰς πλείους τῶν δέκα ἔχειν, καὶ μή
 τε πόλεμον παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην πρὸς
 μηδὲν ποιέσθαι· καὶ τινὰ ἕτερα. Τοιούτων δὲ γε

neque asperè neque perspicue respondit; sed quam
 vis omnino medium quoddam teneret, tamen hu
 manius disseruit, ut eum spe pacis negligentiorè
 redderet, idque accidit. Cum enim Annibalem de
 pugna minime cogitantem, castra in locum commo
 diorem transferre velle ex transfugis intellexisset,
 noctu loco eo, quo ille properabat, præoccupato,
 Carthaginiensibus in convalle, castris haud idonea,
 versantibus, ex improvise se ostendit. At Annibal
 detrectata pugna, castris ibi muniendis et puteis
 fodiendis per totam noctem fuit occupatus, qua
 ærumna fatigatos et sitientes Scipio vel invitos inire
 prælium coegit. Congrediuntur inter sese, Romani
 instructi et alacres, Annibal et Carthaginienses in
 viti, et præter alia etiam defectu solis integro ter
 riti; quem præter cætera nihil sibi fausti porten
 dere Pœnus arbitratus, elephantès in prima acie
 collocat. Romani vero subito ingenti et terribili cla
 more sublato, et clypeos hastis pulsantes, ira et
 cursu incitati, belluas impetu illo territas dissiparunt
 atque everterunt; quæ vero vulnerabantur,
 suis magis incommodabant. Jam ut aliquæ in hostes
 irent, tamen Romanis spatium præbentibus, per
 mediam aciem transcurrentes, inter prætereundum
 et jaculis et gladiis vulnerabantur. Ac ad tempus
 aliquod Carthaginienses restiterunt. Deinde Masi
 nissæ et Lælii equitatu inveccto, fugerunt omnes,
 plures ceciderunt, ipso etiam Annibale pene inter
 fecto. Nam cum fugiens Masinissam laxis habenis
 acerrime persequi conversus vidisset, ejus impetu
 nonnihil declinato, cursuque inhibito, prætervec
 tum a tergo adortus vulneravit; itaque cum pau
 cis evasit. Scipio victoria positus, prope Cartha
 ginem terra marique obsedit. Carthaginienses
 principio se ad tolerandam obsidionem parantes,
 tandem rebus desperatis, caduceatores ad illum
 miserunt, cum quibus Scipio de pacis conditioni
 bus egit, quæ hujusmodi fuerunt: ut Carthaginien
 ses obsides darent, captivos et transfugas omnes
 restituerent, elephantos omnes et triremes, decem
 exceptis, traderent. In posterum neque elephantos
 neque longas naves plures quam denas haberent,
 neque bellum cum quoquam nisi de sententia Ro
 manorum susciperent. Adjecta sunt et alia quæ
 dam. His conditionibus propositis legati Romam
 missi, sed parum alacriter a senatu suscepti sunt;
 aliis aliud censentibus, ac inter sese rixantibus.
 Verum populus pacem magno consensu decrevit,
 acceptis conditionibus, decemque legatis missis,
 qui una cum Scipione omnia administrarent. Pacis
 firmatis, triremes traditæ, crematæque sunt;
 elephantorum major pars Romam missa, reliqui
 Masinissæ donati, Africam Romani, Carthaginienses
 Italianam reliquerunt. Hic secundi belli Punicum post
 annos sexdecim exitus fuit. Scipio autem, magna
 parta gloria, cognomentum Africani tulit. (Jam tum
 enim Carthagini finitima Libya, Africa vocabatur)
 et multis captivis civibus receptis, liberator a mul
 tis dictus, in summo honore fuit. Annibal contra a

suis civibus accusatus est, quod Romam capere potuit, nec voluerit; et manublis in suum peculium conversis, republicanam fraudarit. Sed absolutus est; nec multo post, summum Carthaginensium magistratum adeptus.

καὶ τὰς ὁμολογίας; ἐδέξαντο· καὶ ἐπεμφαν δέκα ἄνδρας, ἵνα μετὰ τοῦ Σικελίωτος ἅπαντα διοικήσωσι. Καὶ αἱ συμβάσεις ἐπράχθησαν, καὶ αἱ τριήρεις ἐδόθησαν, καὶ ἐκαύθησαν, καὶ τῶν ἐλεφάντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέχθησαν· τῶν Μασινίσσας δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐδώρηθησαν. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τὴν Λιβύην ἐξέλιπον, τὴν δ' Ἰταλίαν οἱ Καρχηδόνιοι. Ὁ μὲν οὖν δεύτερος πόλεμος τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ ἐκκαίδεκάτῳ εἰς τοῦτο κατήγησε. Κάνταυθεν ὁ Σικελίωτος λελάμπρυστο καὶ Ἀφρικανὸς ἐπεκέκλητο (Ἀφρικὴ (42) γὰρ ἦδη ἡ περὶ Καρχηδῶνα Λιβύη ὠνόμαστο), πολλοῖς δὲ καὶ ἐλευθέρως προσηγγόρευτο, πολλοὺς πολίτας κομισάσας αἰμαλώτους. Καὶ ὁ μὲν μέγας ἐκ τούτων ἦρετο, Ἀννίβας δὲ κατηγόρητο παρὰ τοῖς οἰκείοις, ὡς εἶναι τὴν Ῥώμην λαβεῖν δυνήσεις, καὶ μὴ θελήσας, καὶ τὴν λεῖαν τὴν ἐκ τῆς Ἰταλίας σφετερισάμενος. Οὐ μὴν καὶ ἰδῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγίστην τῶν Καρχηδονίων ἀρχὴν οὐκ εἰς μακρὰν ἐπέτραιπη.

XV. Hoc bello confectio, Romani aliis adversus Philippum Macedonem et Antiochum sunt implicati. Nam Punicis adhuc certaminibus districti, Philippum quamvis parum amicum, tamen colebant, ne Carthaginenses adjutaret, aut Italiam invaderet. Pace autem cum illis constituta, nihil cunctati, bellum aperte cum eo gesserunt. Cum enim per legatos multa questi, nihil eorum quæ postularant, impetrassent, bellum decreverunt: eam causam prætexentes, quod Græciam invasisset, sed revera ob priores injurias illi infensi: et antevertere cupientes, ne, Græcis subactis, Pyrrhi exemplo bellum in Italiam transferret. Bello decreto cum alia rite præpararunt, tum L. Apustium classi præfectum Sulpitio Galbæ adjunxerunt, qui cum sinu Ionio occupato diu ægrotaret, præfectus ille, et Claudius Cento legatus, omnibus copiis acceptis, hic quidem Athenas a Macedonibus obsessas classe liberavit; et Chalcidem, quam iidem tenebant, vastavit: et Philippum, qui Athenas interim invaserat, regressus iterum atque iterum depulit. Apustius autem Philippo in Græcia occupato, impressione in Macedoniam facta, agros vastavit, et castella atque oppida subegit. Qua de causa Philippus animo æstuans, sursum deorsum aliquandiu cursitavit, alias aliis opem ferens. Cæterum Apustio regionem graviter urgente et Dardanis finitimam sibi Macedoniam vexantibus (habitant autem supra Illyrios et Macedones) cum Illyrii quoque atque Amynder Athamaniam Thessalicæ gentis regulus, dudum ejus fœderati, ad Romanos defecissent, etiam Ætolos suspectos habens, et rebus suis metuens: cum majori copiarum parte in suum regnum properavit. Cujus adventu cognito, Apustius, hieme instante recessit. Galba ex morbo recreatus, pluribus copiis comparatis, sub veris initia in Macedoniam properavit. Cumque castra in propinquo haberent, levis certamina inter equites et velites facta sunt. Romanis autem in locum quemdam digressis, unde com-

νομένων τῶν ὁμολογίων, πρόσβεις ἐπὶ Ῥώμην οἱ Καρχηδόνιοι ἐτάλασαν. Καὶ οἱ μὲν ἀπῆλθον, οὐ μὲντοι καὶ ἡ γερουσία τὴν πρεσβειαν ἐτοιμῶς ἐδέξατο, ἀλλ' ἐπὶ πολλῷ ἠμφισβήτησαν, ἀλλήλοις ἐναντιούμενοι. Ὁ δὲ δῆμος τὴν εἰρήνην ὁμοθυμαδὸν ἐψηφίστατο,

καὶ μετὰ τοῦ Σικελίωτος ἅπαντα διοικήσωσι. Καὶ αἱ συμβάσεις ἐπράχθησαν, καὶ αἱ τριήρεις ἐδόθησαν, καὶ ἐκαύθησαν, καὶ τῶν ἐλεφάντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέχθησαν· τῶν Μασινίσσας δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐδώρηθησαν. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τὴν Λιβύην ἐξέλιπον, τὴν δ' Ἰταλίαν οἱ Καρχηδόνιοι. Ὁ μὲν οὖν δεύτερος πόλεμος τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ ἐκκαίδεκάτῳ εἰς τοῦτο κατήγησε. Κάνταυθεν ὁ Σικελίωτος λελάμπρυστο καὶ Ἀφρικανὸς ἐπεκέκλητο (Ἀφρικὴ (42) γὰρ ἦδη ἡ περὶ Καρχηδῶνα Λιβύη ὠνόμαστο), πολλοῖς δὲ καὶ ἐλευθέρως προσηγγόρευτο, πολλοὺς πολίτας κομισάσας αἰμαλώτους. Καὶ ὁ μὲν μέγας ἐκ τούτων ἦρετο, Ἀννίβας δὲ κατηγόρητο παρὰ τοῖς οἰκείοις, ὡς εἶναι τὴν Ῥώμην λαβεῖν δυνήσεις, καὶ μὴ θελήσας, καὶ τὴν λεῖαν τὴν ἐκ τῆς Ἰταλίας σφετερισάμενος. Οὐ μὴν καὶ ἰδῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγίστην τῶν Καρχηδονίων ἀρχὴν οὐκ εἰς μακρὰν ἐπέτραιπη.

IE'. Εἰς ἑτέρους δ' αὖθις πολέμους οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν, γενομένους πρὸς Φιλίππον τὸν τῶν Μακεδόνων καὶ τὸν Ἀντιόχου. Μέχρι γὰρ ἡ πρὸς Καρχηδονίους ἡμίκατε μάχη, κἀν μὴ φιλία σφίσι τὰ περὶ τὸν Φιλίππον ἦν, βεβραμένον αὐτὸν, ἵνα μὴ τοῖς Καρχηδονίοις συνάροίτο, ἢ εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατεύοιτο. Ἐκεῖ δὲ τὰ κατ' ἐκείνους ἡρέμεσαν, οὐκ ἐμείλλησαν, ἀλλ' ἐς πόλεμον αὐτῶν κατέστησαν φανερόν πολλὰ ἐγκαλοῦντες αὐτῶν. Πρόσβεις οὖν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτὸν πέμφαντες, ἐκεῖ μὴδὲν ὦν ἐπετάττετο ἔκραττε, τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, χρώμενοι μὲν τῇ τῶν Ἑλλήνων ἐπιθασίᾳ λαβῆ, τὸ δ' ἀληθὲς ἀγαπητούμενοι, ἐφ' οἷς ἰδεδράζει, καὶ προκαταλαμβάνοντες αὐτὸν, ἵνα μὴ καταδουλωσάμενος ἐκείνος, ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ κατὰ τὸν Πύρρον. Ψηφισάμενοι δὲ τὸν πόλεμον, τὰ τε ἄλλα παρασκευάσαντο εὖ, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ Λούκιον Ἀπούστιον Σουλπικίῳ Γάλβᾳ δεδώκασι. Καὶ ὁ Γάλβας τὸν Ἰόνιον κόλπον διαλαβὼν ἐπὶ πολλῷ ἐνόησε. Παραλαβόντες οὖν τὴν δύναμιν πᾶσαν ὃι τε βηθεῖς στρατηγῶν καὶ Κλαυδίου Κέντων ὁ ὑποστράτηγος, αὐτὸς μὲν τῶν ναυτικῶν τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τῶν Μακεδόνων πολιορκουμένας ἐβρόύσατο, καὶ Χαλκίδα κατεχομένην ὑπ' αὐτῶν ἐπόρθησε. Κἀν τούτῳ Φιλίππου τῆς Ἀθῆναις ἐπιστρατεύσαντος, ἐπανελάθον τὸτε αὐτὸν ἀπεώσατο, καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις προσεβλήοντα ἀπεκρούσατο. Ἀπούστιος δ' ἐς τὴν Μακεδονίαν, ἀσχόλου περὶ τὴν Ἑλλάδα τοῦ Φιλίππου ὄντος, ἐμβάλων, τὴν τε γῆν ἐληίζετο καὶ φρούρια καὶ πόλεις ἐχειρῶσατο. Φιλίππος δὲ διὰ ταῦτα ἐν ἀμυχάλῳ γενόμενος, τῶς μὲν ἦεν καὶ κάτω περιέθει, εἰλοθεῖς ἄλλοις ἁμύνων. Ὁ δὲ ὁ Ἀπούστιος τῇ χώρᾳ αὐτοῦ ἰσχυρῶς ἐπέκειτο, καὶ οἱ Δάρδανοι τὴν πρόσορον σφίσι Μακεδονίαν ἐκακούργουν (οἰκοῦσι δ' οὗτοι ὑπέρθε Ἰλλυρίων καὶ ὑπὲρ Μακεδόνων), Ἰλλυριοὶ δὲ τινες καὶ Ἀρμόνιοι, Ἀθαμανία; Θεσσαλικῶν γένους βασιλεῦς ὢν, σύμμαχοι πρότερον ὄντες αὐτοῦ, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μετέστησαν· ἐκ τούτου καὶ τὰ τῶν Αἰτωλῶν ὑπώπτευσεν, καὶ περὶ τοῖς οἰκοῖς ἐδέσατο, καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ πλείονος στρατεύματος

Variae lectiones et notæ.

(42) Ἀφρικὴ γὰρ. Eunapius in Maximo: Καὶ τις τῶν ἐκ Λιβύης, ἣν Ἀφρικὴν καλοῦσι Ῥωμαῖοι κατὰ τὸ πάριον τῆς γλώττης.

έσπευσε. Γνωὸς δὲ τὴν πρόσοδον αὐτοῦ ὁ Ἀπούστιος A ἀνεχώρησεν· ἦδη γὰρ καὶ χειμῶν ἦν. Ραίσας δ' ἐκ τῆς νόσου ὁ Γάλβας πλείω παρεσκευάσατο δύναμιν, καὶ ἄμα ἔαρι εἰς τὴν Μακεδονίαν ἠπειγέτο. Ἐπεὶ δ' ἐκλήσασαν ἄλλήλοις ἀντεστρατοπεδεύσαντο, καὶ ἀκροβολισμοῖς ἐχρῶντο τῶν ἱππέων καὶ τῶν ψιλῶν. Μεταστάντων δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰς τι χωρίον ὄθεν βῆον ἦν αὐτοῖς ἐπισπίσασθαι, νομίσας ὁ Φίλιππος ὡς φοβούμενους αὐτὸν μεταστῆναι, ἐπῆλθεν αὐτοῖς ποιούμενοι· ἀρπαγὰς ἀπροσδόκητος, καὶ τινὰς διέφθειρε. Καὶ ὁ Γάλβας τοῦτο αἰσθόμενος, ἐπεξέδραμεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ προσέκεινεν αὐτῷ πολλῶν κλειῶν ἀντεπίκτεταιν. Ὁ δὲ γὰρ Φίλιππος ἤττηθείς, καὶ τραυθεὶς ὑπὸ νόκτα ἀπάνεστη. Οὐ μόνον αὐτὸν ὁ Γάλβας ἐδίωξεν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ἀνεκομίσθη. Καὶ Ἀπούστιος δὲ μετὰ τῶν Ῥοδίων καὶ τοῦ B Ἀττάλου περιπλέων, νήσους συχνὰς χειρώσατο. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τὶς Ἀμύκλας Καρχηδονίας τῷ Μαγῶνι συστρατεύσας ἐν Ἰταλίᾳ, κάκει ὑπομείνας, τέως μὲν ἡσυχίαν ἤγεεν. Ὡς δ' ὁ Μακεδονικὸς πόλεμος ἐνέστη, τοῦς τε Γαλάτας τῶν Ῥωμαίων ἀπέστησε· καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ Λίγυας στρατεύσας, τινὰς κάκεινων προσεποίησατο. Λουκίῳ δὲ Φουρίῳ στρατηγούντι πολεμηθέντες ἠττήθησαν, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπροσθεύσαντο. Καὶ οἱ μὲν Λίγυες ἐτυχῶν αὐτῶν, τοῖς ἄλλοις δὲ οὐκ ἐδόθησαν· ἀλλ' ἀντεστράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς Διόφλιος ὁ ὑπάτος, φθονήσας τῆς νίκης τῷ στρατηγῷ. Τῷ δ' ἐξῆς ἔπει πρὸς τοῦ Ἀμύκλου καὶ τῶν Γαλατῶν συνηρέθη πολλὰ καὶ δευὰ. Γναίον τε γὰρ Βαίβιον (43) στρατηγὸν ἐνέκησαν, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων κατέτρεχον, καὶ ἔλόντες κατέσκαψαν.

IC. Ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Μακεδονίᾳ Πού- C κλιος Οὐάλιος (44) ὁ ὑπάτος ἀντεκάθητο τῷ Φίλιππῳ, τὰ τῆς Ἠπειροῦ προκαταλαβόντι στενὰ, δι' ὧν εἰς τὴν Μακεδονίαν εἰσὶν εἰσβολαί. Μετὰ δὲ τὸν χειμῶνα Τίτος Φλαμίνιος ὑπάτος, τοῦ Φιλίππου πᾶν τὸ μεταξὺ τῶν ὄρων διατειχίσαντος, καὶ ὄντος δυσπολεμήτου, διὰ τίνος ἐκπεριήλθε στενῆς ἀτραπῶς μετ' ὀλίγων τὸ περιτειχίσμα. Καὶ φανεὶς ἐξ ὑπερδείων αἰφύβιδων ἐφόδησε τὸν Φίλιππον, νομίσαντα πᾶν τὸ τοῦ Τίτου στρατεύμα εἶσθαι τῶν στενῶν παραλθεῖν, ὄθεν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπῆρ· ἐν εὐθείᾳ. Ὁ δ' ὑπάτος ἐκείνον μὲν οὐκ ἐδίωξε, τὰς δ' ἐν τῇ Ἠπειρῷ πόλεις προσεποίησατο· καὶ ἐς Θεσσαλίαν ἐλθὼν πολλὰ παρεσπάσατο τοῦ Φιλίππου, καὶ εἰς τὴν Φωκίδα τὴν Βοιωτίαν τε ἀνεχώρησε· καὶ ὁ μὲν Ἑλλά- D τειαν ἐπολιόρχει, Λούκιος δὲ Φλαμίνιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀττάλου καὶ τῶν Ῥοδίων τὰς νήσους ἐχειροῦτο. Καὶ τέλος Κέγγρειαν ἐλόντες, καὶ πυθόμενοι πρὸς τοὺς Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἐπὶ συμμαχίᾳ πεπέμφθαι, ἀπέστειλαν καὶ αὐτοὶ, καὶ Ἀθηναῖοι συνεπροσθεύσαντο. Καὶ πρότερον μὲν ἐμερίσθησαν αἱ γινῶμαι τῶν Ἀχαιῶν, τῶν μὲν τῷ Φιλίππῳ τῆς συμμαχίας ψηφισομένῳ, τῶν δὲ τοῖς Ῥωμαίοις. Ὁ δ' ἐπὶ οὐκ ἐπὶ τὴν βοήθειαν αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, καὶ ἐπὶ τὴν Κορινθίων συνεστράτευσαν, καὶ τοῦ μὲν τεύχους καθρέψαντι τινὰ· πονήσαντες δ' ἐπ' ἐκδρομαῖς, ἀπάνεστησαν. Ἐἶτα δαίσας ὁ Φίλιππος μὴ πολλὰὶ πόλεις ἀλώσιν, ὑπὲρ εἰρήνης πρὸς τὸν ὑπάτον ἐπεκηρυκέυσατο. Καὶ δὲ ἐδέξατο

meatus facilius suppeteret, Philippus eos sui metu fugiesse ratus, ex improviso prædatorēs aliquot occidit. Quo Galba animadverso, e castris eruptione acta, longe plures interfecit; Philippum vero victum et saucium noctu recedentem non est persecutus, sed Apolloniam rediit, Apustio interim cum Rhodiis et Attalo mare peragrante, et complures insulas subigente. Sub ideim tempus Carthaginiensis quidam Amilcar, Magonis in Italia commilito, qui ad tempus quietus ibi remanserat, exortio Macedonico bello, Gallos ad defectionem impulit, cum lisque Ligures bello adortus, eorum etiam nonnullos sibi adjunxit. Sed a L. Furio prætoris acie victi, legatos de pace miserunt. Ea Liguribus data est: cæteri nihil impetrarunt. 445 Nam Aurelius consul prætori victoriam invidens, eos vicissim bello est adortus. Sequenti anno Amilcar et Galli multas clades Romanis intulerunt. Nam et Cn. Bobium prætorem superarunt, et socias civitates incursarunt, et Placentiam expugnatam everterunt.

ἀπέστησε· καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ Λίγυας στρατεύσας, τινὰς κάκεινων προσεποίησατο. Λουκίῳ δὲ Φουρίῳ στρατηγούντι πολεμηθέντες ἠττήθησαν, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπροσθεύσαντο. Καὶ οἱ μὲν Λίγυες ἐτυχῶν αὐτῶν, τοῖς ἄλλοις δὲ οὐκ ἐδόθησαν· ἀλλ' ἀντεστράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς Διόφλιος ὁ ὑπάτος, φθονήσας τῆς νίκης τῷ στρατηγῷ. Τῷ δ' ἐξῆς ἔπει πρὸς τοῦ Ἀμύκλου καὶ τῶν Γαλατῶν συνηρέθη πολλὰ καὶ δευὰ. Γναίον τε γὰρ Βαίβιον (43) στρατηγὸν ἐνέκησαν, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων κατέτρεχον, καὶ ἔλόντες κατέσκαψαν.

XVI. In Græcia et Macedonia P. Villius consul contra Philippum in procinctu erat, qui Epiri angustias occuparat, per quas in Macedoniam patebat aditus. Hieme elapsa, T. Flaminius Cos. cum Philippus, ob omne illud spatium, quod inter montes interjacet, muro obseptum, oppugnatum difficilis esset, cum paucis per angustum callem munitionem circumfuit, et ex superiore loco subito conspectus, terrorem incussit Philippo, omnem ejus exercitum angustias superasse opinanti, ut statim in Macedoniam recederet. Consul vero illum non persecutus, Epiri urbibus est potitus: atque inde in Thessaliam transgressus, multis a Philippo alienatis, in Phocidem et Bœotiam se contulit. Ubi dum Elatiam obsidet, L. Flaminius, frater ejus cum Attalo et Rhodiis insulas subigunt. Denique Cenchreis etiam potiti, cum audissent societatem Achæorum a Philippo petitam esse, legatos et ipsi una cum Atheniensibus ad illos miserunt. Initio divisæ fuerunt Achæorum sententiæ, aliis Philippo, aliis Romanis auxilia decernentibus. Sed sero tandem societate inita, Corinthi oppugnandæ adjutores, parte muri dejecta, crebris eruptionibus fatigati, recesserunt. Deinde veritus Philippus, ne multæ urbes caperentur, caduceatores ad consulem de pace misit. Qui cum ejus postulatis annuisset, et ipsi et socii convenerunt: sed nihil actum est aliud, nisi quod Philippo legatos Romam mittere esset concessum: ac ne ibi quidem quidquam impo-

Varie lectiones et notæ.

(43) Βαίβιον. Ita Regii duo, Colbert. Βαίβιον.

(44) Οὐάλιος. Duo Regii et Colbert. Οὐάλιος.

tratum. Nam Græcis postulanti- bus, ut Corintho, A Chalcide et Thessalica Demetriade cederet; Philippi legati nihil de iis urbibus in mandatis se habere affirmantes, rebus infectis discesserunt. Romani vero Græciæ provinciam, et bellum Philippi cum Flaminio, in sequentem etiam annum prorogarunt. Qui cum ibi mansurus esset, ad bellum se paravit: 446 eoque magis, quod Nabis, Lacedæmoniorum tyrannus, quanquam Philippi, ob Argos ab eo acceptum, amicus, pacem cum ipso fecerat. Nam quia Macedo multa simul curare non poterat, eam urbem, veritus ne a Romanis caperetur, Nabidis fidei, depositi instar, commisit. Ælio Pato consule bellum cum Gallis gerente, etsi multi utrinque in conflictibus ceciderunt, nihil tamen memorabile gestum est. Obsides Carthaginensium, eorum servi et captivi venundati, urbes in quibus quique debebant, occupare ausi, multis civibus interfectis: a Cornelio Lentulo prætore sunt oppressi, prius quam gravius aliquid committeretur. At Galli successibus elati, cum Romanos obiter secum bellare animadvertent, ita se parabant, quasi ipsam urbem oppugnaturi. Quo conatu Romani territi, utrumque consulem Cornelium Cethegum et Minutium Rufum, contra Gallos miserunt: qui inter se divisi, alius aliam regionem vastavit. Ut consules, ita etiam hostes divisi. qui cum Amilcare fuerunt, victi a Cethego, pacem impetrarunt: reliqui ea clade territi, cum Rufo agros impune vastante non sunt congressi, nec tamen ab armis recesserunt. Tunc etiam Flaminium cum Attalo totam Bœotiam subegit. Ac Attalus dum concionem ad Bœotios habet, præsenio offlavit animam. At Flaminium in Thessaliam profectus, equestri prælio cum Philippo decertavit: neque enim locus majori pugnae fuit idoneus. Quare ambo in tumultum quemdam, cujus cacumen Cynoscephale, a canini capitis similitudine dicitur, recesserunt: diverseque castris positus, inter se totis exercitibus congressi, æquo Marte discessissent, nisi Ætolorum auxilia victoriam Romanis peperissent. Philippus victus et profligatus, cum Larissam et circumjacentes civitates in victoris partes concessisse audisset, caduceatoribus missis, pecuniaque; et præter alios filio Demetrio obside dato, inducias a Flaminio impetravit, et legatos Romam pro pace misit. Dum hæc geruntur, etiam Androsthenes ab Achæis victus, Corinthum amisit. Lucius Flaminium classis præfectus, cum Acarnanes a Philippo societate 447 abstrahere non posset, Leucadem obsidione cepit: eosque, ubi Philippi cladem audire, facilius subegit. Sic Macedonicum bellum est solutum, et Romani pacem cum Philippo minime gravatim fecerunt; his conditionibus, ut captivos et transfugas omnes restitueret, ut elephantos et triremes, præter quinque et prætoriam quæ 16 remorum erat, et pecuniam partim presentem, partim certis pensionibus daret: ut soli Macedoniæ imperaret, neque milites ultra

τούς λόγους αὐτοῦ, καὶ συνῆλθον αὐτοὶ καὶ οἱ σύμ- μαχοι. Ἐπράχθη δ' οὐδέν, ἢ ὅτι πρέσβεις εἰς Ῥώμην πέμψαι τῷ Φιλίππῳ ἐπετρέπη, καὶ οὐδὲ ἐκεῖ τι ἐγένετο. Τῶν γὰρ Ἑλλήνων ἀποστῆναι αὐτὸν ἀξιοῦντων τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Χαλκίδος, τῆς τε Δημητριάδος τῆς Θεσσαλικῆς, οὐδέν περὶ τούτων οἰοῦ τοῦ Φιλίππου πρέσβεις ἐντετάλλοι ἐφασαν, καὶ ἀπρακτοὶ ἀπηλλάγησαν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Φλαμίνιῳ τὴν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡγεμονίαν καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν ψηφισάμενοι ἔτος, αὐτῷ ἀνέθεντο καὶ τὰ κατὰ Φιλίππον. Ὅ δὲ ὅτι κατὰ χώραν ἐμελλε μένειν, πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ Νάβις ὁ Λακεδαιμονίων τύραννος ἐσπέισατό οἱ, καίτοι φίλος ὢν τοῦ Φιλίππου, καὶ τὸ Ἄργος λαβὼν παρ' αὐτοῦ. Ἀδυνατῶν γὰρ ὁ Μακεδὼν πολλὰ διέπειν ἐμοῦ, καὶ δεισὼς μὴ τοῖς Ῥωμαίοις ἢ πόλις ληφθῆ, τῷ Νάβιδι αὐτὴν, ἐν αὐθις ἀποδοίη, παρακατέθετο. Ἄλλου δὲ Πέτου τοῦ ὑπάτου στρατεύσαντος ἐπὶ τοῦς Γαλάτας, πολλοὶ ἀπ' ἀμφοτέρων ἀκόλλυντο, προσμιγνύντες ἀλλήλοις, κείριον δὲ τι ἐπράχθη οὐδέν. Οἱ δ' ἔμνηροι τῶν Καρχηδονίων, οἱ τε δούλοι οἱ μετ' αὐτῶν, καὶ οἱ εἰσι πεπραμένοι αἰχμάλωτοι, κατασεῖν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἔλαστοι τὰς διατριβὰς ἐποιούοντο τολμήσαντες, καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιχωρίων φονεύσαντες, καθυρέθησαν ὑπὸ Κορνηλίου Λεντούλου στρατηγοῦ, πρὶν μείζον τι ἐξαργάσασθαι. Οἱ μόντοι Γαλάται εὐτυχίαις τε ἐπαιρόμενοι, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐν παρέργῳ σφίσι πολεμούντας αἰσθόμενοι, παρεσκευάσαντο ὡς καὶ ἐπὶ τῶν Ῥώμην ἐλάσαντες. Δείσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, ἄμφω τοὺς ὑπάτους; Κορνήλιον Κέθηγον καὶ Μινούκιον Ῥούφον ἐπὶ τοῦς Γαλάτας ἐπερψαν· οἱ διατρεθέντες ἄλλος ἄλλην ἐπόρθουν χώραν. Πρὸς οὖν τοὺς ὑπάτους καὶ οἱ πολέμιοι διηρέθησαν, καὶ οἱ μὲν τῷ Κεθῆγῳ μετὰ τοῦ Ἀμιλίου συμβαλόντες, ἡτήθησαν. Οἱ λοιποὶ δὲ τοῦτα γνόντες, ἀπεδείλασαν καὶ οὐκέτι τῷ Ῥούφῳ συνέβαλον, ἀλλ' ἀδεῶς ἐκεῖνος τὴν χώραν κατέτρεχε. Καὶ οἱ μὲν τῷ Κεθῆγῳ πολεμήσαντες σπονδὰς ἐποίησαντο, οἱ δ' ἄλλοι ἐν τοῖς ὅπλοις ἔτι ἐτύγγανον. Τότε δὲ καὶ ὁ Φλαμίνιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου τὴν Βουωτιαν ἀπασαν ὑπηγάγετο. Καὶ ὁ μὲν Ἀττάλος ἐν τῷ δημηγορεῖν αὐτοῖς ὑπὸ γῆρῳ; ἀπέψυξεν. Ὅ δὲ γε Φλαμίνιος; ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἐλθὼν, τῷ Φιλίππῳ προσέμιεε, καὶ ἵππομαχίαν ἐποίησαντο· τὸ γὰρ χωρίον οὐκ ἐπιτρέθειον πρὸς μείζω μάχην ἦν. Δὴ καὶ ἄμφω ἀπανάστησαν, καὶ πρὸς τινα λόφον γενόμενοι, οὗ τὴν ἀκρωνυχίαν Κυνὸς κεφαλὴν ὀνομάζουσιν, οἱ μὲν ἐνόησαν, οἱ δ' ἐκείθεν ἠύλισαντο· καὶ μαχεσάμενοι τοῖς στρατεύμασιν ἅπαντι, ἰσοπαλεῖς ἀναπαλλάγησαν, εἰ μὴ οἱ Αἰτωλοὶ ἐπικρατεστέρους τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν. Ἡττηθεὶς οὖν ὁ Φίλιππος καὶ φυγῶν, εἶτα μαθὼν τὴν τε Λάρισσαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν πόλεις τὰ τοῦ νικῆσαντος ἱρημένας, ἐπέκρηκεύσατο τῷ Φλαμίνιῳ· καὶ δεῖ ἐσπέισατο, χρήματά τε τοῦ Φιλίππου δόντο; καὶ ὀμήρους ἄλλους τε καὶ τὸν οἰκείον υἱὸν Δημήτριον, καὶ πρέσβεις; ὑπὲρ τῆς εἰρήνης εἰς Ῥώμην ἐκπέμψαντος. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ Ἀνδρροσθένης ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τὴν Κόρινθον ἀπέβαλε. Καὶ ὁ Φλαμίνιος ὁ Λούκιος ἐπὶ τοῦ

νυκτοῦ ὦν, ἐπεὶ μὴ ἐπιθεῖς τοὺς Ἀχαρνάνες· A quinquies mille aleret, neque ulli extra regnum
 μὲν συμμαχεῖν τῷ Φιλίππῳ, τὴν τε Ἀσυκίδα πολιο-
 ρική εἶλε, κάκεινους μετὰ τοῦτο τὴν ἤτταν τοῦ
 Φιλίππου γνόντας βῆον συμπαρεστήσατο. Οὕτω μὲν
 ὁ Μακεδονικὸς ἐλέλυτο πόλεμος, καὶ οἱ ἐν τῇ Πρώμῃ
 τῷ Φιλίππῳ ἐτοιμότητά συναλλάγησαν ἐπὶ τῷ τοὺς
 αἰχμαλώτους· καὶ τοὺς αὐτομόλους ἀποδοῦναι· καὶ
 τοὺς ἐλέφαντας· τὰς τε τριήρεις, πλὴν πάντες καὶ τῆς
 στρατηγίδος αὐτῆς οὖσης· ἐκκαίδεκτρούς· καὶ
 χρήματα μὲν αὐτίκα δοῦναι, τὰ δὲ καὶ ἐν τάξει τισι· καὶ
 μόνης τῆς Μακεδονίας βασιλεύειν, μὴ
 πλείους τ' ἔχειν στρατιώτας τῶν πεντακισχιλίων, μήτε
 πόλεμον ἔξω τῆς ἑαυτοῦ χώρας ποιεῖσθαι
 τι. Τὰς γὰρ ἄλλας πόλεις τὰς τε ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ
 Εὐρώπῃ, τὰς πρὶν δουλευούσας αὐτῷ, ἐλευθέρως
 ἀρῆξαν. Οἱ δ' ὕπατοι τοῖς Γαλάταις αὐθις οὐκ ἀταλαιπώρω·
 ἐπολέμησαν, ὅμως μέντοι καὶ τούτους
 ὑπέταξαν.

IZ. Πορκίου δὲ Κάτων ὕπατος αἰρεθείς τὴν Ἰβη-
 ρίαν μικρὸν πᾶσαν ἀλλοτριώθεισαν ἀνεκτήσατο,
 ἀνὴρ ἀρετῇ πάσῃ τοῦ· τότε νεκρῶν. Νόμου δὲ τεθέν-
 τος μετὰ τὴν ἐν Κάνναις τοῖς Ῥωμαίοις συμβῆσαν B
 ἤτταν, μὴ χρυσοφορεῖν τὰς γυναῖκας· μήτε διαφο-
 ρορεῖσθαι, μήθ' ὄλωι ἐσθῆτι κατασκευῆ κεχρη-
 σθαι, ὁ δῆμος, εἰ χρὴ καταλύσαι τὸν νόμον, βουλὴν
 ἐποίητο, καὶ περὶ τούτου ὁ Κάτων ἐδημηγόρησε,
 δεῖν κατασκευάζων τὸν νόμον κρατεῖν, καὶ τέλος
 ταῦτα ἐπιγχαγε· Κοσμησώσων οὐρ αἱ γυναῖκες,
 μήτε χρυσοῦ μνηδὲ λίθους ἢ τισιν ἀνθηροῖς καὶ
 ἀμοργίνοις ἐσθήμασιν, ἀλλὰ σωφροσύνη, φιλαν-
 δρία, φιλοτεκνία, παιθοί, μετριότητι, τοῖς νόμοις
 τοῖς κειμένοις, τοῖς δαλοῖς τοῖς ἡμετέροις, ταῖς
 νίκαις, τοῖς τροπαίοις. Λούκιος δὲ Οὐαλέριος δῆ-
 μαρχος ἀντιλέγων τῷ Κάτωνι διεκλήθη, ἀποδοθῆναι
 συμβουλεύων ταῖς γυναῖξι τὸν κόσμον τὸν πατριον,
 καὶ πολλὰ περὶ τούτου πρὸς τὸν δῆμον εἰπὼν,
 εἶτα πρὸς τὸν Κάτωνα τὸν λόγον ἀπέτεινε, καὶ ἔφη· C
 Σὺ δ', ὦ Κάτων, εἰ ἀχθῇ τῷ κόσμῳ τῶν γυναι-
 κῶν καὶ βούλῃ φιλόσοφόν τι ποιῆσαι καὶ μεγα-
 λοπρεπέες, ἀπόκιρον αὐτὰς περιτρόχαλα, καὶ
 γιγνωσκουσ καὶ ἐξωμίχας ἐνδυσον, καὶ τῇ Δία
 σύ γε καὶ δαλισον, ἐφ' Ἰππους τε ἀναδιδασον,
 καὶ εἰ δοκεῖ σοι, καὶ εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἀνάγαγε,
 ὅπως τε καὶ τῶν ἐκκλησιῶν κοινοῦσιν ἡμῖν.
 Καὶ δεῦρο αὐτὰς εἰσφερόμεθα. Καὶ ὁ μὲν Οὐα-
 λέριος ταῦτα ἐπισκώπτων εἶπεν· ἀκούσασι δὲ αἱ
 γυναῖκες (ἐγγὺς γὰρ τῆς ἀγορᾶς πολλὰι διετρίβον,
 πολυπραγμονοῦσαι τὸ γενησόμενον) εἰσπηθήσαν
 εἰς τὴν ἐκκλησίαν καταβούσας τοῦ νόμου. Καὶ
 οὕτω σπουδῇ λυθέντος αὐτοῦ ἀνεδήσαντο εὐθὺς
 ἐκεῖ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κόσμον τινὰ, καὶ ἐξῆλθον χο-
 ρεύουσαι. Ὁ δὲ Κάτων ἀποπλεύσας εἰς Ἰβηρίαν
 ἀφίκετο, καὶ μαθὼν πάντας τοὺς μέχρι τοῦ Ἰβηρος
 οἰκούντας συνεστράφθαι ἵνα καθ' ἐν αὐτῷ πολεμή-
 σωσι, συγκροτήσας τὸ στράτευμα προσέβαλε σφίσι,
 καὶ ἠτήσας αὐτοὺς, ἠνάγκασε προσχωρῆσαι οἱ, φο-
 βηθέντας ἵνα μὴ καὶ τὰς πόλεις αὐτοβοεῖ ἀποβάλωσι.
 Καὶ τότε μὲν δεῖνδρον οὐδὲν αὐτοῖς εἰργάσατο. Ὑστε-
 ρον δὲ ὑπέκπτων τιῶν γενομένων, τὰ τε ὅπλα πάν-
 των ἀφείλετο, καὶ τὰ τελεχῆ σφῶν δι' αὐτῶν τῶν
 ἐπιχωρίων κατέσκαψε. Γράμματα γὰρ ἑκαταχόσας
 διεπέμψας, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄπασιν αὐτὰ
 ἀποδοθῆναι κελύσας, προσέταξε τοὺς περιβόλους
 αὐθήμερον καθελεῖν, θάνατον ἀπειλήσας τοῖς ἀπει-
 θήσασιν. Ἄ ἀναγόντες οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντες, καὶ

XVII. Porcius Cato consul designatus Hispan-
 nam pene totam alienatam recuperavit, vir illis
 temporibus omnibus virtutibus præstantissimus.
 Cum autem post Cannensem cladem lex esset lata,
 ne mulieres aurum gestarent, neve vehiculis aut
 varia veste uterentur, et populus utrum ea abro-
 ganda esset, necne, deliberaret, Cato pro concione
 eam retinendam esse suavit, cum hac conclusione :
Ornentur igitur mulieres, non auro, non gemmis,
non acupictis aut byssinis vestibus, sed modestia, ma-
ritorum observantia, liberorum amore, obedientia,
moderatione, legibus civitatis, armis nostris, victoriis,
triumphis. Sed L. Valerius tribunus plebis Catoni
 adversatus, auctor fuit, ut mulieribus patria orna-
 menta redderentur; qua de re cum ad populum
 multa verba fecisset, oratione ad Catonem conversa :
Tu, Cato, inquit, si ornamenta mulierum iniquo
animo pateris, et aliquid magnificum et philosopho
dignum præstare cupis, in orbem eas radito, tunicis
et palliis induito, atque etiam, si diis placet, armato,
et equis impositas in Hispaniam ducito, atque adeo
huc adducito, ut et concionibus nostris intersint. Age,
accersamus eas huc. Cum hæc diceret Valerius mul-
 lieres audivissent (multæ enim eventus exspecta-
 tionem suspensæ, juxta forum versabantur) in con-
 cionem irruerunt, contra legem vociferantes.
 Qua citra cunctationem soluta, statim ibi orna-
 mentis quibusdam sumptis, cum tripudiis able-
 runt. Cato in Hispaniam profectus, 448 cum
 omnes usque ad Iberum conspirasse, atque in unum
 convenisse didicisset, ut semel universi cum eo
 pugnarent: prælio victos ad deditionem compulit,
 metuentes, ne eodem terrore etiam urbes amitte-
 rent. Ac tum quidem eis pepercit. Post autem,
 cum quidam suspicionem de se præbuisset, om-
 nibus arma ademit, et ipsos cives sua mœnia ever-
 tere coegit. Litteris enim in omnia loca missis,
 eodemque die redditis, omnia mœnia eodem die
 dirui jussit, contumacibus inortem comminatus.
 Quibus magistratus lectis, singuli putantes sibi
 solis ita scriptum esse, ne spatio quidem ad deli-
 berandum sumpto, munitiones omnes dejecerunt.
 Iberum transgressus, cum Celtiberis hostium sociis
 ob multitudinem congregari non ausus, mirabiliter
 homines tractavit: alias majora stipendia pollicendo
 ut ad se transirent, alias monendo, ut domum re-
 dirent, alias etiam certum pugnar' diem designande.

ita factum ut inter se dissentientes, cum eo pu-
gnare ausi non fuerint.
τῆς γὰρ. Ὁ δὲ Κάτων διέβη τὴν Ἰβήρην, καὶ τοὺς Κελτικῶν συμμαχοῦσι τοῖς πολεμίοις αὐτοῦ διὰ πλη-
θος συμβαλεῖν μὴ θαρσύνων, μετεχειρίσατο θαυμασιῶς αὐτούς, ποτὲ μὲν μεταπειθὼν πρὸς αὐτὸν μετα-
στῆναι δόξει μείζονος μισθοῦ, ποτὲ δὲ παραινῶν σφίσι ἐπανελθεῖν ὁκλαδῆ, ἔστι δ' ὅτι καὶ μάχην
αὐτοῖς ἐς ἡμέραν ἐπαγγέλλων ῥητήν. Ἐκ γὰρ τούτου ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ φοβηθέντες, οὐκ
ἔτι αὐτῷ πολεμήσει ἐτόλμησαν.

XVIII. Tum Flaminius Argos oppugnavit. Romani enim Nabidem neque sibi fidum, et Græcis formidabilem, hostem judicabant. Sed cum ei auxilia a Philippo missa essent, Flaminius Spartam oppugnaturus, Taygeto monte citra laborem superato, ad ipsam usque urbem, adversante nemine, pervenit. Nabis enim et Romanos metuens, et civibus diffidens, se loco non moverat, ut illi mature occurreret : sed cum jam præ foribus adesset, eruptionem fecit, eo tum ob laborem itineris, tum propter castrametationis occupationem contempto, ac nonnallos turbavit. Postridie oppugnantes cum magna clade suorum adortus, de cætero intra mœnia se continuit. Flaminius igitur parte copiarum ibi relicta, ne hostis alio abiret, ipse cum fratre suo, Rhodis, et Eumene Attali filio, agros vastavit. Quibus rebus ad desperationem adaciis Nabis, caduceatore ad Flaminium misso, non statim pacem impetravit. Nam quæ conditiones ei lerebantur, eas neque repudiare, nèque multitudinem prohibente accipere ausus est. Sed cum Romani urgerent, et totam pene Spartam (quodam enim parte mœnia non habebat) cepissent : 549 non diutius cunctatus, pace cum Flaminio facta, et legatis Romam missis, reconciliatus est. At Flaminium tum omnibus Græcis libertatem dedit, eosque postea convocatos, beneficiis, quæ accepissent, commemoratis, monuit, ut benevolentiam erga populum Romanum conservarent : et præsidii omnibus deductis, cum toto exercitu discessit. Eo Romam profecto, Nabis novis rebus studuit : quo motu tota pene Græcia, impulsu Ætolorum est concussa, seque bello gerendo pararunt, ad Philippum et Antiochum legatis missis, cui persuaserunt, ut Romanis bellum inferret, spe et Græci et Italici regni proposita. Romani turbatis adhuc rebus, sine ulla spe Antiochi superandi, satis habuerunt, si sua tucti possent. Nam Antiochus domesticis viribus multum posse putabatur, cum propter alia, tum quod Mediam subegisset : sed multo major factus erat, affinitate Ptolemæi Ægypti, et Ariarathis Cappadociæ regum. Antiochum igitur, de quo talis esset opinio, belli Philippici tempore coluerunt, per legatos amice cum eo agentes, et munera missantes. Sed Macedone victo, quem pridem timerant, contempserunt. At ille in Thraciam trajecit : et præter alia vi subacta, Lysimachiam desolatam instauravit, qua ad belli gerendi commoditatem uteretur, a Philippo et Nabide accersitus. Annibal quoque coram in spe num erexerat, fore ut Carthaginem, atque inde in Italianam navigans, Ionii sinus gentibus subactis, Romam ipsam

III. Τότε δὲ καὶ Φλαμίνιος ἐπὶ τὸ Ἄργος ἐστρά-
τευσε. Τὸν γὰρ Νάβιν οὕτε σφίσι πιστὸν καὶ τοῖς Ἕλλησι φοβερὸν ὄρωντες οἱ Ῥωμαῖοι, πολέμιον ἐποίησαντο. Προσγενομένω δὲ συμμαχίῳ ἐκ τοῦ Φιλίππου αὐτῷ, ἐπὶ τὴν Σπάρτην ἤλασαν ὁ Φλαμίνιος, καὶ ἀπόνως τὰ Ταυγετὰ τε ὑπερέβη, καὶ πρὸς τὴν πόλιν προσῆλθε μηδενὸς ἐναντιουμένου. Ὁ γὰρ Νάβις τοῦς τε Ῥωμαίους δέισας καὶ τοῦς ἐπιχωρίους ὑποπέυσας, οὐκ ἐκινήθη ὥστε προσπαν-
τῆσαι τῷ Φλαμίνιω. Πλησιάζοντι δὲ ἐπιξέδραμα, καταφρονήσας διὰ τε τὴν κάματον, τὸν ἐκ τῆς πορείας καὶ ὅτι περὶ τὴν στρατοπέδουσιν ἀνησχόλητο, καὶ τινὰς συνετάραξε. Τῇ δ' ὕστερατῆ ἐπεξῆλθε τοῖς προσβάλλουσι, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, οὐκέτι ἐπέξῆλθε. Καταλιπὼν οὖν μέρος τοῦ στρατοῦ ἔκαλε ὁ Φλαμίνιος, ἔπος μὲν κινήσει, τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τὴν χώραν ἐστράτεο κἀκεῖνός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ οἱ Ῥόδιοι, καὶ ὁ τοῦ Ἀττάλου παῖς Εὐμένης ἐπέρθουν αὐτήν. Ἀπογνοῦς οὖν διὰ ταῦτα ὁ Νάβις κήρυκα τῷ Φλαμίνιω ὑπὲρ εἰρήνης ἀπέστειλε. Καὶ ὅς τοῦς μὲν λόγους αὐτοῦ προσήκατο, οὐκ αὐτίκα δὲ κατέλιπτο. Τὰς γὰρ ὁμολογίας ὅς ἀπαιτεῖτο ὁ Νάβις ποιήσασθαι, οὐτ' ἀπαγορεύσαι ἰθάρρει, οὐτε ποιῆσαι συγκατετίθετο, τὸ δὲ πλεῖθος ἐκώλυσε αὐτὸν συμβῆναι· καὶ τότε μὲν οὐκ ἐπέσειτο. Προσβαλόντων δὲ τὸν Ῥωμαίων αὐθις, καὶ τὴν Σπάρτην ὀλίγου πῶσαν (καὶ γὰρ ἀταίχιστος ἦν ἐν μέρει) ἐλόντων, οὐκέτι ἐπέσχευ, ἀλλὰ πρὸς τε τὸν Φλαμίνιον ὁπλονδὸς ἐποίησατο, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην προσθευόμενος συνηλλάγη. Ὁ δὲ Φλαμίνιος τότε μὲν πάντας τοῦς Ἕλληνας ἐλευθέρους ἀφῆκεν· ὕστερον δὲ συγκαλέσας αὐτούς καὶ ὑπομνήσας ὦν εὐρηγέτητο, παρήνευσε εὖνοίαν τῇ Ῥώμῃ τηρεῖν, καὶ τὰς φρουρὰς ἀπάσας ἐξήγαγε, καὶ ἀπῆρε μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ. Ἀρτικομένω δ' ἐς Ῥώμην τοῦ Φλαμίνιου, ὁ Νάβις ἐνεωτέρωσε, καὶ τοῦτο καὶ τὸ Ἕλληρικὸν ἅπαν ὡς εἰπὴν ἰτα-
D ράχην, τῶν Αἰτωλῶν σφῆς ἐναγόντων. Περσευεῖ-
ζοντό τε ὡς πολεμήσοντες, καὶ πρὸς τὸν Φιλίππον καὶ τὸν Ἀντίοχον ἐπρεσθεύοντο, καὶ ἐπίσαν αὐτὸν ἐκπολεμωθῆναι Ῥωμαίοις, ὡς καὶ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας τε βασιλεύσοντα. Τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τῶν πραγμάτων τεταραγμένων, οὐχὶ περιγενέσθαι τοῦ Ἀντιόχου ἐλπίς ἦν, ἀλλ' ἠγάπων εἰ γε τὰ ἐαυτῶν διασώσασιντο. Ὁ γὰρ Ἀντίοχος μέγας μὲν καὶ ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει ἔδρακε, δι' ἄλλα τε καὶ ὅτι τὴν Μηδίαν κατεστρέψατο. Πολλῷ δ' ἔτι μείζον ἐγένετο, ὅτι τὸν Πτολεμαῖον τὸν τῆς Αἰγύπτου βασιλέα, καὶ τὸν Ἀριαράθην τὸν τῆς Καππαδοκίας κηδεστὴν προσέτιθετο. Τοιοῦτον τὸν Ἀντίοχον νομιζόμενον οἱ Ῥωμαῖοι, μέχρι μὲν τῷ Φιλίππῳ ἐπολέμου, ἑθεράπευον, φιλίως τε διὰ πρέσβειν

ὄμιλοντες, καὶ δῶρα πίκνοντες. Ἐπεί δ' ἐκείνους ἄνικησαν, καὶ τοῦτου ὃν πρόθεον ἰδεῖσσαν καταφρόνουν. Ὁ δὲ ἐς τὴν Θράκην ἐπαιρώθη καὶ ἄλλα τε παρεστῆσθε, καὶ τὴν Αὐσιμαχίαν ἀνεστηκυῖαν συνέκισαν, ὡς ὀρηκτηρίῳ ταύτῃ χρησόμενος. Καὶ γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ Φιλίππος καὶ ὁ Νάβις ἐπηγάγοντο. Ὁ τε Ἀντίοχος αὐτῶν συγγενόμενος ἐπιπλοῖσθαι ἐς τὴν Καρχηδόνα, κάκειθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν κλεῦσαι, καὶ τὰ τοῦ Ἰονίου κόλπου ἔσθην προσκαταστρέφασθαι, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὀρηκῆσαι. Ἐφθῆ γοῦν ὁ Ἀντίοχος καὶ δις ἐς τὴν Εὐρώπην διαβὰς εἰς τε τὴν Ἑλλάδα ἀρικόμενος. Πυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον τεθνηκέναι, καὶ περὶ παντὸς τῆς Αἰγύπτου κρατῆσαι ποιούμενος, τὸν μὲν υἱὸν Σέλευκον ἐν τῇ Αὐσιμαχίᾳ σὺν δυνάμει κατέλιπεν αὐτὸς δὲ ἀναζεύξας, καὶ ζῶντα τὸν Πτολεμαῖον μαθὼν, τῆς μὲν Αἰγύπτου ἀπέσχετο. Ἐπιχειρήσας δ' ἐς Κύπρον κλεῦσαι, ἔπεισεν ὑπὸ χειμῶνος, καὶ οὐκ ἔα ἀνεχώρησε. Καὶ πρῆσθαι οἱ Ῥωμαῖοι κάκεινος ἀνταπέτελλον, ἀλλήλοις ἀνταγκαλοῦντες, ὅπως πρόφασιν τε τοῦ πολέμου λάβουσι καὶ ὅπως τὰ παρ' ἀλλήλοις προκατασκέψονται. Ἀντίοχος δὲ τὴν μεγίστην τῶν παρὰ Καρχηδονίους ἀρχῶν εὐληφῶς, καὶ προσκρούσας ἀπ' αὐτῆς τοῖς δυνατωτάτοις, ἐμισθήθη ὑπ' αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους διεβλήθη ὡς τὰ τε τῶν Καρχηδονίων νεωτεριστῶν, καὶ τῷ Ἀντίοχῳ κοινολογούμενος. Καὶ μαθὼν τινὰς ἐκ τῆς Ῥώμης παρόντας, καὶ δεῖσας μὴ συλληφθῆ, ἀπέδρα νυκτὸς ἐκ τῆς Καρχηδόνας. Καὶ πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἰδὼν, αὐτῶν τε τὴν εἰς τὴν πατρίδα κίθοδον, καὶ τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πόλεμον ἔπραττεν, ὅπως ἀποφύγοιτο ἐκείνῳ περιποιήσασθαι τὸ τε τῆς Ἑλλάδος κράτος καὶ τὸ τῆς Ἰταλίας, μέχρις οὗ σφίσι (45) ὁ Σικελίων ὁ Ἀφρικανὸς συναγένητο. Οὗτος γὰρ δικαστὴς ἐς τὴν Αἰθίωην πεμφθεὶς τῷ τε Μασσινίσῳ καὶ τοῖς Καρχηδονίοις περὶ ὄρων γῆς διαφερομένοις, μετῴρων τὴν ἔχθραν αὐτῶν κατέλιπεν, ἢ ἀλλήλοις τε διαφέροντο καὶ μηδεὶς αὐτῶν διὰ τὴν κρίσιν κατὰ Ῥωμαίων ὀργίζοιτο. Ἐντεύθεν δ' εἰς τὴν Ἀσίαν διέη, λόγῳ μὲν ὡς πρεσβεύων πρὸς τὸν Ἀντίοχον, ἔργῳ δὲ ἵνα κάκεινον καὶ τὸν Ἀντίοχον ἐπιφανῆς καταπλήξῃ, καὶ πρᾶξῃ τὰ τοῖς Ῥωμαίοις συμφέροντα. Ἀφικόμενος δ' αὐτοῦ οὐχ ὁμιλεῖς, ἔτι προσεῖχεν ὁ Ἀντίοχος τῷ Ἀντίῳ ὑπώπτευσεν γὰρ αὐτὸν δι' ἀπορήτων ὀμιλήσαντα τῷ Σικελίῳ, καὶ ἄλλως δὲ αὐτὸν ἐθαρίνετο, ὅτι ἔπαινον βούλευμα τῷ Ἀντίῳ παρὰ ἐπεγράφετο, καὶ τὴν τοῦ πολέμου κατόρθωσιν ἐν τούτῳ πάντας ἐπῆλπιζον. Διὰ γοῦν ταῦτα καὶ ἐφθόνησε τῷ Ἀντίῳ καὶ ἐφοβήθη αὐτὸν, ἵνα μὴ τι θνηθεὶς μεταβάληται, καὶ οὐτε στρατεύματα πρέσχειν αὐτῷ, οὐτ' εἰς τὴν Καρχηδόνα ἐπεμφεῖν, οὐδ' ἐν ταῖς συνουσίαις αὐτῷ κατακόπως ἐπέχρητο, ἀλλὰ καὶ ἐπετέθεικε μὲν τῶν πραττομένων αὐτοῦ δοκεῖν εἶναι.

10. Ἡ δὲ περὶ τοῦ Ἀντίοχου φήμη πολλὴ τὴν Ῥώμην κατέσχε, καὶ ἐς φροντίδα τοῦ Ῥωμαίου οὐκ ἐλαχίστην κατέστησε. Συγχῶν δὲ περὶ τοῦ Ἀντίοχου θυλλομένων, καὶ τῶν μὲν οὖν τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἤδη κατέχει, τῶν δ' οὖν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπιγίγεται, λογοποιούντων, οἱ Ῥωμαῖοι πρῆσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλους τε καὶ Φλαμίνιον οἰκείως

appugnare posset: Peruenit autem Antiochus bis in Europam atque in Græciam. Sed Ptolemæi morte audita, cum in eo sibi putaret esse omnia, ut Ægypto potiretur: Seleuco filio Lysimachiz cum copiis relicto, abitum paravit. Cæterum cum Ptolemæum adhuc superstitem esse cognovisset, Ægypto abstinuit; in Cyprum navigaturus, tempestate conflictatus, domum rediit. Legatos porro et ille et Romani miserunt invicem, cum ut de injuriis expostulantes belli causam quærent; tum ut quæ vires adversæ partis essent, utrique explorarent. Annibal vero summum apud Carthaginienses magistratum gerens, eoque potentissimorum civium susceptis 450 odiis, apud Romanos accusatus est, ut qui et Carthagine res novas moliretur, et cum Antiocho arcana consilia tractaret. Itaque cognita Romanorum quorundam præsentia, veritus ne comprehenderetur, noctu Carthagine aufugit; et ad Antiochum profectus, id molitus est, ut et sibi reditum in patriam, et Romanis bellam conficeret, et Græciæ et Italiæ Imperium illi promittens, donec Scipio Africanus ad eos venit. Is enim iudex in Africam missus, ut inter Massinissam et Carthaginenses de finibus disceptantes sententiam ferret, inimicitias eorum vigere passus est, ut et ipsi inter sese contenderent, et neutri ob iudicium Romanis trascerentur. Inde in Asiam trajecit, per speciem legationis apud Antiochum ob eundem; revera ea de causa, ut præsentia sua et rege et Annibale territis, ea ageret quæ essent o republica. Cum ad Antiochum pervenisset, rex Annibali non perinde auscultavit, eumque suspectum habuit ob arcana cum Scipione colloquia, jam antea quoque parum gratum, quod omnia consilia Annibali ascriberentur, omnium spes belli rite conficiendi ab eo penderet. Ob hæc invidens Annibali, timuit, ne potestate data mutaretur. Itaque nec exercitum dedit, nec Carthaginem eum remisit, neque in arctiorem familiaritatem admisit; sed de industria id egit, ut nihil ejus consilio gestum esse videretur.

XIX. Fama porro de Antiocho maxima Romæ fuit, neque is curam civitati minimam attulit. De quo cum multa dicerentur, atque alii eum jam totam Græciam obtinere, alii in Italiam properare fabularentur: Romani cum alios legatos, tum Flaminium in Græciam, ut et Philippum et cæteros a studio novarum rerum pro amicitia dehortaretur:

Variæ lectiones et notæ.

(45) Μέχρις οὗ σφίσι. Hic deesse verum aliquem putabat Wolfius, sed sensus est integer, atque ita etiam mss. omnes præferunt.

et prætores, M. Bebius Apolloniam, si Antiochus ibi trajicere auderet; Attilium adversus Nabidem miserunt: et hic quidem nihil egit, Nabide jam per insidias ab Ætolis perempto, Spartaque ab Achæis capta. Sed Bebius et Philippus multa loca Thessaliæ firmarunt. Macedo enim tum ob alia, tum quod Antiochus ei Thraciæ quædam loca eriperat, Romanis servabat fidem. Flaminius Græciam **451** passim obiens, aliis persuasit ne deficerent, alios ad officium reduxit, præter Ætolos et quosdam alios. Hi enim et ipsi ad Antiochum se contulerant, et alios partim coactos, partim volentes eodem pertraxerant. Antiochus vero quamvis hiberno tempore, tamen ut spei Ætolorum satisfaceret, sine justis copiis advenit: et illis adjutantibus, Chalcidem cepit: et reliqua Eubœa potitus, Romanos quosdam inter captivos repertos, omnes dimisit: et Chalcide hibernavit, ubi et ipsius et ducum ejus et militum animi cum aliis deliciis corrupti sunt, tum ipse ex amore puellæ cujusdam voluptatum illecebris irretitus, etiam cæteros bello ineptos fecit. Romani audito ejus in Græciam adventu, et Chalcidis expugnatione, bellum aperte susceperunt: et altero consule Scipione Nasica ad Italiæ defensionem relicto, Manium Glabronem cum magno exercitu in Italiam miserunt. Quorum ille cum Boiis bellum gessit, hic Antiocho Græcia pulso, cum Bebio et Philippo multas Thessalicas civitates subegit, et Philippum Megalopolitanum captum Romam misit: Amynandro ejecto, Macedoni ditionem ejus tradidit. Antiochus interim Chalcide otium agens, post in Bœotiam venit, in Thermopylis Romanorum aggressionem expectaturus. Nam loci naturam paucitati suorum militum subsidio fore judicabat: ac ne idem sibi quod Græcis bello Persico accideret, partem Ætolorum in montium cacumina præsidii causa misit. Sed Glabrio contemptis locorum angustiis, pugnaque non dilata, Porcium Catonem et Valerium Flaccum legatos noctu contra Ætolos in montium cacumina misit: ipse cum Antiocho mane congressus, dum in planitie pugnatur, superior, exercitu ab Antiocho ad altiora loca subducto, inferior fuit, donec Cato hostes a tergo est adortus, qui cum Ætolos dormientes oppressisset, plerisque cæsis, reliquis dissipatis, decurrit, et pugnae etiam inferioris fuit particeps. Antiochus victus, et castris exutus, mox Chalcidem redit: et consulis adventu cognito, clam in Asiam discedit. Glabrio vero Bœotiam et Eubœam statim occupat. Heraclea, Ætolis deditionem renuentibus **452** oppugnata, urbem inferiorem obseione capit: eos vero qui in arcem confugerant, ad deditionem compellit. Ac inter cæteros, Democritus quoque dux Ætolorum captus est, qui aliquando Flamini societate repudiata, ei decretum potenti quo Romam mitteret, dixerat: *Bono animo esto: ego enim id cum exercitu offeram, et juxta Tiberim vobis recitabo.* Philippo Lamiam

αὐτοῖς ἔχοντα ἔστειλαν, ὅπως τὸν τε Φίλιππον καὶ ἐκείνου· ἐπίσχη μὴδὲν νοσημῶσαι· καὶ στρατηγούς. Μάρκον μὲν Βαβίον εἰς Ἀπολλωνίαν, εἰ ταύτη ἐς τὴν Ἰταλίαν παραιωθῆναι τολμήσειεν ὁ Ἀντίοχος, Ἀύλον δὲ Ἀττίλιον ἐπὶ τὸν Νάβιν· καὶ οὗτος μὲν οὐδὲν ἐπραξεν, ἐφθη γὰρ ὁ Νάβις ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν φθαρὲς ἐξ ἐπιβουλῆς, καὶ ἡ Σπάρτη ἦλω ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν. Ὁ δὲ Βαβίος καὶ ὁ Φίλιππος πολλὰ τῆς Θεσσαλίας ἐθεθαύσαντο. Ταῖς γὰρ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὁμολογίας ὁ Μακεδὼν ἐμμεμένηκε, διὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι ὁ Ἀντίοχος χωρὶα αὐτοῦ ἐν τῇ Θράκῃ τινὰ ἐπεσπάσατο. Ὁ δὲ γε Φλαμίνιος περιῶν τὴν Ἑλλάδα, τοὺς μὲν μὴδ' ἀποστήναι ἔπεισε, τοὺς δὲ καὶ ἀποστάντας ἦδη μετέστησε, πλὴν Αἰτωλῶν καὶ ἐτέρων τινῶν. Αὐτοὶ τε γὰρ τῷ Ἀντιόχῳ προσχέωρησαν, καὶ ἄλλους τοὺς μὲν ἐκόντας συνίστων, ἐπίους δὲ γε καὶ ἄκοντας· καὶ ὁ Ἀντίοχος, καίτοι χειμῶνος ὄντος, ὅμως πρὸς τὰς τῶν Αἰτωλῶν ἐλπίδας ἔσπευσε. Αἰδ' οὐδὲ ἀξιομάχον ἐπήγετο δύναμιν, τὴν μόντοι Χαλκίδα μετ' αὐτῶν ἔλαβε, τὴν τε ἄλλην Εὐβοίαν προσεποιήσατο· καὶ ἐν τοῖς ἀρχμαλώτοις Ῥωμαίους τινὰς εὐρών, πάντας αὐτοὺς ἀφῆκε· καὶ ἐς τὴν Χαλκίδα διεχειρίμασεν, ὅθεν αὐτὸς τε καὶ οἱ στρατηγοὶ, οἱ τε στρατιῶται αὐτοῦ τὰς γνώμας προδιεφάρτησαν. Τῇ τε γὰρ ἄλλῃ ῥαστώνῃ, καὶ ἔρωτι κόρης τινὸς, ἐς τὸ ἀβροδίαιτον ἐλώκειλε, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπολέμους ἐποίησεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ μαθόντες αὐτὸν ἐς τὴν Ἑλλάδα παρόντα, τὴν Χαλκίδα τε ἤρηγκίτα, τὸν πόλεμον φανερώς ἀνεύλοντο· καὶ τῶν ὀπάτων Σκιπίωνα μὲν τὸν Νασικᾶν ἐπὶ φυλακῇ τῆς Ἰταλίας κατίσχον, Μάνιον δὲ Γλαβρίωνα μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ἐς τὴν Ἑλλάδα πέμπουσαι. Καὶ ὁ μὲν Νασικᾶς τοὺς Βοοῦτους προσεπολεμῶσατο, ὁ δὲ Γλαβρίων τὸν Ἀντιόχον ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐξήλασε. Καὶ ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἰθὺς πολλὰ τῶν ταύτη μετὰ τοῦ Βαβίου καὶ τοῦ Φιλίππου παρεστήσατο. Τὸν τε γὰρ Μεγαλοπολίτην Φίλιππον ἔλῶν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε· καὶ τὸν Ἀμύνανδρον ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκβαλὼν τῷ Μακεδόνι αὐτὴν ἔδωκεν. Ὁ δ' Ἀντίοχος ἐν τούτοις ἡσυχίαν ἔσχεν ἐν τῇ Χαλκιδίᾳ διέτριβεν. Ἔτα εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐλήλυθε καὶ ἐν ταῖς Θερμοπύλαις ἀντιπροσιόντας οἱ τοὺς Ῥωμαίους ὑπέμεινε. Πρὸς γὰρ τὴν τῶν στρατιωτῶν ὀλιγότητα σύμμαχον τὴν τοῦ χωρίου φύσιν ἔξειν ἐνόμισε, καὶ ἵνα μὴ τι καὶ αὐτοῖς πάθῃ οἷον οἱ Ἕλληνας οἱ πρὸς τὸν Μῆδον ἀντιταχθέντες ἐκεῖ, μέρος τι τῶν Αἰτωλῶν ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ὄρων ἀνεβίβασαν, ὥστε φρουρησάι αὐτά. Ὁ δὲ Γλαβρίων βραχὺ τε τῶν χωρίων ἐφρόντισε, καὶ τὴν μάχην οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ Πόρκιον μὲν Κίτωνι καὶ Οὐαλέριον Φλάκκῳ ὑπεστρατήγους νυκτὸς ἐπὶ τοὺς Αἰτωλοὺς τοὺς ἐν τοῖς ἄκροις ἀπέστειλεν· αὐτοὺς δὲ τῷ Ἀντιόχῳ ὑπὸ τὴν ἔω συνέμειξε. Καὶ ἔω μὲν ἐν τῷ ὁμαλῷ ἐμάχητο ἐπακράτει· ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Ἀντιόχου πρὸς τὰ μετέωρα ἤλαττοῦτο, μέχρις ὁ Κάτων κατὰ νότου οἱ ἐγένετο. Τοῖς γὰρ Αἰτωλοῖς καθυδουσιν ἐπελθὼν τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτεινε καὶ τοὺς λοιποὺς διεσκέδαζε. Κάντευθεν καταδραμὼν καὶ τῆς κάτω μάχης μετέσχε, καὶ τὸν τε Ἀντιόχον ἐτραψαν, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ

εἶλον. Καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν Χαλκίδα εὐθὺς ἀπεχώρησε. Μαθῶν δὲ τὸν ὑπατον προσόντα ἐς τὴν Ἀσίαν ἀνεκομισθῆ λαθῶν. Καὶ τὴν μὲν Βοιωτίαν καὶ τὴν Ἐββοίαν ὁ Γλαβρίων αὐτίκα κατέσχε. Τῇ δὲ Ἡρακλείᾳ, μὴ βουληθέντων αὐτῷ προσχωρήσαι τῶν Αἰτωλῶν, προσβολὰς ἵκαιοτο· καὶ τὴν μὲν κάτω πόλιν πολιορκίᾳ εἶλε, τοὺς δ' ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀναφυγόντας ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. Ἐν δὲ τοῖς τότε ζωγρηθεῖσι καὶ Δημόκριτος· ὁ στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν ἐγένετο. ὃς τῷ Φλαμίνῳ ποτὲ τὴν συμμαχίαν ἠρνήσατο, καὶ ψήφισμα ἐκείνου αἰτήσαντος Ἰν' ἐς τὴν Ῥώμην πέμψῃ. *Θάρρει, ἔφη, ἐγὼ γὰρ αὐτῷ κομῶ μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ παρὰ τῷ Τιβέριδι ὄμιν ἀναγνώσωμαι.* Τοῦ Φιλίππου δὲ τὴν Λάμειαν πολιορκῶντος ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁ Γλαβρίων, καὶ τὴν τε νίκην καὶ τὴν λείαν ἐσφετερίσατο. Τῶν μὲντο Αἰτωλῶν οἱ λοιποὶ συναλλαγῆναι μὲν ἠθέλησαν, οὐκ ἐσπίσαντο δὲ τοῦ Ἀντιόχου πρέσβεις αὐτοῖς καὶ χρήματα πέμψαντος· ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο. Καὶ ὁ Φίλιππος ὑπεκρίνετο μὲν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, τὰ δὲ τοῦ Ἀντιόχου ἐφρόνει. Ἐν τούτῳ δὲ Ναύπακτον ὁ Γλαβρίων τῶν Αἰτωλῶν οὖσαν ἐπολιόρκει, οὗς ἰδῶν ὁ Φλαμίνιος ἐπεισε σπείσασθαι, γνωρίμω; αὐτοῖς ἔχων. Καὶ πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἐκείνοι τε καὶ οἱ Ἠπειρώται ἐστάλαξαι· καὶ ὁ Φίλιππος σέφανον νικητήριον τῷ Διὶ τῷ Καπιτωλίῳ πέμψαι, ἀλλὰ τε ἀντιλήφει καὶ τὸν υἱὸν Δημήτριον ἐν Ῥώμῃ ὀμηρεῦοντα. Τοῖς δ' Αἰτωλοῖς σπονδαὶ οὐκ ἐγένοντο, οὐ γὰρ ἐλαττωθῆναι τι καταδέξαντο.

Κ'. Ἐπὶ δὲ τὸν Ἀντιόχον οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Σκιπίωνας ἔταξαν, τὸν τε Ἀφρικανὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λούκιον. Οἱ τοῖς μὲν Αἰτωλοῖς ἀνοχὴν ἔδωσαν Ἰν' ἐς τὴν Ῥώμην αὐδὴς ὑπὲρ τῆ; εἰρήνης παρεδύσανται. Ἠπαίγοντο δ' ἐπὶ τὸν Ἀντιόχον· καὶ ἐπὶ Μακεδονίαν ἰθύνοντες, συμμαχίους τε λαβόντες ἐκ τοῦ Φιλίππου, ἐπὶ τὸν Ἑλλησποντον ἦλθον. Καὶ ἐς τὴν Ἀσίαν περαιωθέντες, τὰ πλείστα τῶν παραθαλασσιῶν κατέλαβον προκατειλημμένα παρὰ τῶν ἐκεῖ προσαπλθόντων Ῥωμαίων. Πρὸς δὲ καὶ τοῦ Εὐμενοῦς, καὶ τῶν Ῥοδίων, οἱ καὶ τὸν Ἀντίαν ναῦς τινὰς ἐκ Φοινίκης ἄγοντα περὶ Παμφυλίαν ἐνίκησαν. Καὶ Εὐμένη; δὲ καὶ Ἀτταλὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν χώραν ἐκάκουν τοῦ Ἀντιόχου· καὶ πόλεις, αἱ μὲν βλ' αἱ δ' ἔκκοῦσαι, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μεθίσταντο, ὥστε ἐκ τούτων ἀναγκαζομένην τὸν Ἀντιόχον τὴν Εὐρώπην τε παντελῶς ἐκλιπεῖν, καὶ τὸν υἱὸν Σέλευκον ἀπὸ τῆς Λυσιμαχίης ἀπαγαγεῖν· ὃν ἐπανελθόντα οὖν δυνάμει ἐπὶ τὴν Πέργαμον ἐπεμψεν. Ὡ; δὲ προσεδρεύσας τῇ πόλει οὐδὲν ἐπέρανεν, καὶ οἱ Σκιπίωνες ἐπῆλθον, εὐθὺς αὐτοῖς ἐπεκηρυξάσαντο, προσδοκῆσας τιύξασθαι τῆς εἰρήνης, ὅτι τὸν Ἀφρικανοῦ υἱὸν συλλαβῶν, ἐν θεραπείᾳ εἶχε πολλῇ, καὶ τέλος, καίπερ τῶν σπονδῶν ἄμαρτων, ἀνευ λύτρων ἀφήκεν αὐτόν. Οὐκ ἐγένετο δὲ ἡ εἰρήνη, τοῦ Ἀντιόχου δ' οἱ Ῥωμαῖοι ἀπήτουν, μὴ συνθεμένου ποιῆσαι. Τίως μὲντοι ἐπὶ πολὺ ἡσύχασαν, εἶτα καὶ ἐπολέμησαν. Ὁ δὲ ἀγὼν οὕτως ἐγένετο. Πρῶτα τὰ ἔργματα, εἶτα τοὺς ἐλέφαντας ὁ Ἀντιόχος ἔταξε, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς σφενδόνητας καὶ τοὺς τοξότας. Τὴν μὲν οὖν ἐκδρομὴν τῶν ἀρμάτων προεκδραμόντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ μετὰ κραυγῆς σφισὶ πολλῆς ἀντιμέτωποι προσπεσόντες ἀνέκοψαν, ὥστε τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐς τοὺς ἐλέφαντας τραπέμενα κάλιν τὸ οἰκεῖον τυνετάρασαν· αὐτοὶ τε γὰρ ἐπλανῶντο καὶ τοὺς ἐπιτεταγμένους σφισὶν ἐκφρόθησαντες δισκοπέδασαν· τὴν δὲ τοξείαν καὶ τὴν σφενδόνησιν ἄμβρος πολὺς ἐπιγενό-

A obsidente, Glabrio adventu suo et victoriam et manubias interceptit. Caeteri Aetoli, cum Romanis conciliari vellent, pecunia per legatos ab Antiocho accepta, repudiata pace bello se pararunt; Philippo Romanorum amicitiam simulante, cum Antiocho clam studeret. Interea Glabrione Naupactum Aetolicæ ditionis obsidente, Flaminius civibus cum quibus ei notitia erat, persuasit, ut pacem amplecterentur. Itaque et hi et Epirotæ legatos Romam miserunt. Philippus corona triumphali Jovi Capitolino donata, præter alia munera filium quoque Demetrium obsidem in urbe agentem recepit. Aetolis ideo pax data non est, quod nulla re deteriore conditione esse volebant.

Τῶν μὲντο Αἰτωλῶν οἱ λοιποὶ συναλλαγῆναι μὲν ἠθέλησαν, οὐκ ἐσπίσαντο δὲ τοῦ Ἀντιόχου πρέσβεις αὐτοῖς καὶ χρήματα πέμψαντος· ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο. Καὶ ὁ Φίλιππος ὑπεκρίνετο μὲν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, τὰ δὲ τοῦ Ἀντιόχου ἐφρόνει. Ἐν τούτῳ δὲ Ναύπακτον ὁ Γλαβρίων τῶν Αἰτωλῶν οὖσαν ἐπολιόρκει, οὗς ἰδῶν ὁ Φλαμίνιος ἐπεισε σπείσασθαι, γνωρίμω; αὐτοῖς ἔχων. Καὶ πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἐκείνοι τε καὶ οἱ Ἠπειρώται ἐστάλαξαι· καὶ ὁ Φίλιππος σέφανον νικητήριον τῷ Διὶ τῷ Καπιτωλίῳ πέμψαι, ἀλλὰ τε ἀντιλήφει καὶ τὸν υἱὸν Δημήτριον ἐν Ῥώμῃ ὀμηρεῦοντα. Τοῖς δ' Αἰτωλοῖς σπονδαὶ οὐκ ἐγένοντο, οὐ γὰρ ἐλαττωθῆναι τι καταδέξαντο.

B XX. Contra Antiochum Romani Scipiones, Africanum et fratrem ejus Lucium miserunt; qui Aetolis inducias dederunt, dum Romam legatos pacificatum mitterent. Et quia contra Antiochum properabant, in Macedonia profecti, acceptisque a Philippo auxiliis, per Hellespontum in Asiam trajecti, maximam oræ maritimæ partem a Romanis, qui prius eo venerant, atque ab Eumene et Rhodiiis, præoccupata invenerunt; a quibus etiam Annibal naves aliquot e Phœnicia ducens, juxta Pamphyliam victus fuerat. Eumene porro et Attalo fratre ejus Antiochi regnum vastantibus, urbes partim ultro, partim coactæ ad Romanos defecerunt. Unde necessitas Antiocho imposita est Europa prorsus excedendi, et Seleuci filii Lysimachia revocandi: quem reversus cum copiis, Perganum misit. Ut autem obsidio inanjs erat, et Scipio adventabat, statim caduceatore misso spem pacis impetrandæ habuit, quod Africani filium captum honorificentissime tractaret; quem tandem quamvis spe sua frustratus, gratis dimisit. Quominus autem 453 pax fieret, in causa fuere conditiones quas Romani tulerant non acceptæ. Cum ad tempus quievissent, repetito bello, hæc pugna ratio fuit. Antiochus primo loco, currus disposuit, secundo elephantos, deinde funditores et sagittarios. Currum impetum Romani priores excursionem facta, magnoque clamore sublato in eos illati retulerunt, ut plerique in elephantos rursus conversi, amicorum aciem turbarent, cum et ipsi temere ferrentur, et commilitones territorios dissiparent. Sagittarii vero, et funditores, magno imbore sunt debilitati. Ad hæc, magna et densa nebula Romanos quippe victores, et cominus totis viribus pugnantibus nihil impediit; sed adversarios territorios, et sagittariis atque equitatu maxime nitentes, adempto prospectu ad dirigenda tela, inter sese ut in tenebris ober-

rautes, multum læsit. Antiochus tamen cataphractis equitibus adversum cornu profugatum usque ad castra persecutus est; eaque cepisset, nisi M. Æmilius Lepidus iis custodiendis relictus, Romanorum primos accedentes occidisset, cum eis ut fugam sisterent, persuadere non potuisset. Tum enim et reliqui in hostem redierunt, et ipse cum integris præsidariis excursionem facta, Antiocham repulit. Interea vero Zeuxis ab alia parte in vallum irrupit, idque diripuit; donec Lepidus, re animadversa, et sua castra defendit, et Scipio Antiochi cepit. In iis multi mortales, multi equi, jumenta, argentum, aurum, ebur, et aliæ res pretiosæ inventæ. Antiochus victus statim in Syriam recessit. Asiani Græci ad Romanorum amicitiam se contulerunt. Post hæc induciæ quædam Antiocho petenti pactæ sunt. Nam et Scipio propter filium ei bene cupiebat, et consul victoriam successori appropinquantem concedere volebat. Cum igitur nihil amplius Antiocho imposuissent, quam ea quæ ante pugnam postularant, Cn. Manlius eorum successor, illa pactione haud contentus, plura exegit; et inter obsides ipsius etiam filium Antiochum dare, et transfugas omnes dedero jussit, inter quos erat etiam Annibal. Iis postulatis Antiochus vel invitus paruit; sed Annibalem, qui jam ad Prusiam Bithyniæ regem confugerat, dedere non potuit, et legatis Romanis missis, iis conditionibus pacem fecit. L. vero Scipio ea victoria magnam laudem adeptus, Asiatici cognomentum ex provincia deportavit; quemadmodum frater Carthagine subacta, potentissima Africæ orbe, Africani. Tanti autem viri, tantamque virtute gloriam adepti, non multo post in judicium adducti, et populi potestati subjecti sunt; ac Lucius repetendarum damnatus, quasi ex manubiis multa subtraxisset; Africanus vero, quod pactiones propter filium iniustas fecisset; sed vera damnationis causa fuit invidia. Nam eos insones fuisse, cum aliunde patet, tum ex eo, quod publicatis Asiatici bonis nihil plus est reportatum, quam ante habuerat; et quod Africanum antequam suffragia ferrentur, Lintornum profectum, ubi usque ad obitum exsulavit, nemo amplius condemnavit. At Manlius tum Pisidiam, Lycaoniam, Pamphyliam, et Galatiæ sive Galtis Asiæ magnam partem subegit. Est enim ibi quoque Gallica gens, ex Europa, profecta. Nam cum olim Brennuum regem creassent, Græciam et Thraciam pervagati atque inde in Bithyniam transgressi, partibus quibusdam Phrygiæ, Paphlagoniæ, Mysiæ ad Olympum, et Cappadociæ occupatis, peculiarem gentem considerant, qui Galatæ appellantur. Hi etsi Manlio negotium facesserunt, tamen et ipsi victi sunt, Ancyra urbe primo impetu capta, cæteris deditioe subactis. His rebus gestis, et Aria-

μενος ἀσθενῆ ἐποίησεν. Ὀμίχλη τε πλείστη καὶ βαθεῖα συμβάσα, τοὺς μὲν Ῥωμαίους ἔτι κρατούντα; καὶ ἀγχεμάχως (46) ἐκ χειρὸς μαχομένους οὐδὲν ἐνεπόδισεν· τοὺς δ' ἐναντίους οἷα τεφοδημένους ἴππων τε καὶ τοξεία τὸ πλείστον χρωμένους, τῆν τε πρόσῳτιν εἰς τὰ τοξείματα ἀφείλετο, καὶ περὶ ἀλλήλους ὡς ἐν σκοτῶ κλαυόμενους ἐσφηλεν. Ὅμως δ' οὖν ἴσχυσαν ὁ Ἀντίοχος· τοὺς καταφράκτους ἴππευσι τοὺς ἀντιστάνας ἀσπὶ τραψάμενος, μέχρι τοῦ στρατοπέδου ἰλθεῖν ἐπιδικῶων αὐτοῦς. Καὶ γὰρ εἶπεν ἂν αὐτῷ, εἰ μὴ Μάρκος Αἰμίλιος Λέπιδος ὁ τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἔχων τοὺς πρώτους προσόντας τῶν Ῥωμαίων ἀπέκτειναν, ἐπεὶ μὴ ἔπεισεν αὐτοῦς· τῆς φυγῆς ἐπισχεῖν. Ἐκ γὰρ τοῦτου ἐκείνων τε οἱ λοιποὶ ὑποστρέφαντες καὶ αὐτοὺς ἀκραίφνεσιν ἐπεκθραμέν τῶν φρουρῶν ἀπέωσαντο τὸν Ἀντίοχον. Ἐν ᾧ δὲ τοῦτ' ἐγένετο, Ζεῦξι; καθ' ἑτερον μέρος τῶν ταφευμάτων προσβαλὼν, εἰσὶν καὶ αὐτοῦ εἰσῆλθε καὶ ἀρκατῆν ἐποιεῖτο, μέχρις ὧς ὁ Λέπιδος ἤσθετο. Τότε γὰρ κάκεινος τὸ σφίτερον ἐβρύσατο, καὶ ὁ Σκιπίων τὸ τοῦ Ἀντιόχου εἶλε, καὶ ἐν αὐτῷ πολλοὺς μὲν ἐνθρώπους, πολλοὺς δ' ἴππους, ὑποζύγια, ἀργύριον, χρυσίον, ἐλέφαντά, ἄλλα τε πολλὰ καὶ πολυτελῆ εἶρε. Καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος ἠττηθεὶς αὐτίκα ἐς τὴν Συρίαν ἀνεχώρησεν· οἱ δ' Ἕλληνας· οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοὺς Ῥωμαίοις προσέθεντο. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνακωχὴ τις ἐπικηρυκτικωσαμένου τοῦ Ἀντιόχου ἐστεισθη (47). Ὅτι γὰρ Ἀφρικανὸς εὐνοικῶς οἱ διὰ τὸν υἱὸν εἶχε, καὶ ὁ ὑπατος οὐκ ἤθελε τὴν νίκην τῷ διαδόχῳ κλησάζοντι καταλειπομένην. Οὐκ οὖν οὐδὲ ἐπέταξαν τῷ Ἀντιόχῳ πλεόν οὐδέ· ἢ ὅσα καὶ πρὸ τῆς μάχης ἦσαν. Διὸ καὶ Ἰναῖος Μάνλιος ὁ τὴν ἀρχὴν σφῶν διαδεξάμενος οὐκ ἠρόισθη τοὺς συγκειμένους, ἀλλὰ πλείω αὐτὸν ἀπήτησε. Πρὸς δὲ καὶ ὀμήρους δοῦναι ἐκέλευσεν ἄλλους τε καὶ τὸν υἱὸν Ἀντιόχου, καὶ τοὺς αὐτομόλους πάντας ἐκδοῦναι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀννίβης ἦν. Καὶ ὁ Ἀντίοχος· καὶ ἄκων πρὸς ἅπαντα ἐπειθάρχησεν, οὐ μόντοι καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκδοῦναι ἠδυνήθη. Πρὸς γὰρ Προυσίαν τὸν βασιλεῖα τῶν Βιθυνῶν προκατέφυγε. Καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος πρὸς τοὺς εἰς τὴν Ῥώμην πέμψας ἐστεισάτο. Σκιπίων δὲ Λούκιος ἐπηνεῖτο ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ τὴν τοῦ Ἀσιατικοῦ ἐπαυριανὴν δι' αὐτὴν ἔσχεν, ὥσπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀφρικανὸς ἐπακλήθη τῆς Καρχηδόνος κρατήσεως, μέγιστον ἐν τῇ Ἀφρικῇ δύνηθαισης. Ταῦτοι δ' οὖν ἄνδρες οὕτω γινόμενοι καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὄψεως ἐβόησαντες ἐξ ἀρετῆς, δικαστηρίῳ καὶ τῷ δήμῳ οὐ καλλῶ ὑστερον παρεδόθησαν· καὶ ὁ μὲν Λούκιος καταψηφίσθη ὡς τάχα πολλὰ ἐκ τῆς λείας σφετερισάμενος· Ἀφρικανὸς δὲ ὡς ἐπισκευστέρως τὰς συνθήκας διὰ τὸν υἱὸν ποιησάμενος· τὸ δ' ἀληθές, διὰ φθόνον. Ὅτι δ' οὐδὲν ἠδίκουν, δηλοῦται μὲν καὶ ἄλλοθεν, οὐκ ἤκιστα δὲ δι· καὶ τῆς οὐσίας τοῦ Ἀσιατικοῦ δημοκλεισθῆς οὐδὲν πλέον τῶν αὐτῷ προὑπαρχόντων εὑρέθη. Ὅτι δὲ τοῦ Ἀφρικανοῦ ἐς τὸ Ἄστερον πρὸς ψῆφον

Variae lectiones et notæ.

(46) Ἀγχεμάχως. Mss. habent ἀγχεμαχως.

(47) Ἀνακωχὴ τις ἐστεισθη. Mss. Reg. et Colb. ἐστεισθη.

ἀναχωρήσαντος και μέχρι τελευταῖς ἐκεῖ καταμει- A rathi Cappadocum regi magna pecunia pace data, νητας οὐδεις αὐτοῦ ἐτι κατέψηφισατο. Ὁ δὲ γε domum recessit.

Μένλιος Πισοθίαν, Λυκαονίαν τε και Παμφυλίαν, τῆς τε Γαλατίας τῆς Ἀσιανῆς πολλὰ προσηγάγετο. Ἐστὶ γάρ τι κινεζυθα γένος αὐτῶν, ἐκ τοῦ Εὐρωπαιου αποδόξμιον. Βρέννον γάρ ποτὶ βασιλέα σφῶν προσητάμενοι, τὴν τε Ἑλλάδα και τὴν Θράκιην ἐπέδραμον. κἀκείθεν εἰς τὴν Βιθυνίαν διαδάντες μέρη τινὰ τῆς τε Φρυγίας και τῆς Παρλαγονίας, τῆς τε Μυσίας, τῆς πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ και Καππαδοκίᾳ ἀπετίμοντο και ἐν αὐτοῖς κατέψησαν, και νῦν ἔθνος ἰδιὸν εἰσι τὸ ὄνομα τῶν Γαλατῶν φέροντες. Οὗτοι δὲ πράγματα τῷ Μανλίῳ παρέσχον· ἀλλὰ και τούτων ἐκράτησε, τὴν μὲν Ἄγκυραν τὴν πόλιν ἑλὼν ἐξ ἐπιδρομῆς, τὰς δ' ἄλλας ὁμολογῆ παρασητάμενος. Πράξας δὲ ταῦτα, και συχνὸν παρὰ Ἀριαράδου τοῦ Καππαδοκῶν βασιλέως ἀργύριον ἐπι εἰρήνῃ λαθῶν ἀπήρει εἰκάζε.

ΚΑ'. Οἱ δ' Αἰτωλοὶ πρέσβεις τὸ δευτέρον ὑπὲρ εἰρήνης εἰς τὴν Ῥώμην πέμψαντες, αὐτοὶ αὐτὸς ἐνωτερίζον. Αὐτοὶ Ῥωμαῖοι τοὺς τε πρέσβεις εὐθὺς ἀπεπέμψαντο, και Μάρκῳ Φουλοῦτῳ τὴν Ἑλλάδα ἀνέθεοντο. Ὁ δ' εἰς Ἀμβρακίαν τὴν πόλιν πρώτων ὤρμησε, μεγάλην οὖσαν (ἦν γάρ ποτε τοῦ Ἡύρρου βασιλείου, τότε δὲ κατέψητο πρὸς τῶν Αἰτωλῶν), και ἐπολιόρκει αὐτήν. Οἱ εὖν Αἰτωλοὶ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ εἰρήνης διεκλήθησαν. Ἔς δ' οὐκ ἠέλησε σπείσασθαι, μέρος τι τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀμβρακίαν εἰσέπειψαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δι' ὑπόνομον τινος ἐπεχειρήσαν τὴν πόλιν ἑλεῖν, και δώροιστον πόρρωθεν, και τῶς μὲν ἐλέσθαι τοὺς πολιορκουμένους. Ἐπει δ' ὁ χόος ἤθροισθη, ὑπέστησαν τὸ γινόμενον. Ἄγροοῦντες δ' ὄπη δρύσσοιτο, χαλκὴν ἀσπίδα κατὰ τὸν περίβολον πρὸς αὐτὸ ἐτίθειον τὸ δάπεδον. Και διὰ τῆς ἡχῆς τὸν τόπον γινόντες, και αὐτοὶ ἀνύρυσσον ἔνδοθεν, και πάλαισσαντες τοὺς Ῥωμαῖους ἤσαν εἰς μάχα κρυπτάς. Τέλος δὲ τι τοιοῦτον ἀντετεχνίσαντο. Πῖθον μέγαν πύλων κληρώσαντες· πῦρ εἰς αὐτὸν ἐνήσαν, και πῦρα χαλκοῦν αὐτῷ πολλαχῆ τετηρημένον ἐπέθησαν, και εἰς τὸν ὑπόνομον τὸν πῖθον κορπίσαντες και πρὸς τοὺς πολιορκουμένους τὸ στόμα αὐτοῦ ἀκροφύσιον οἱ κατὰ τὸν πυθμένα ἐπέβαλον, και τοῦτω φύσας προσφύρινας κλειστον και δυσχερῆ κινῶν οἱ ἐκ πύλων ἐκθορεῖν ἐποῦον, ὃν οὐδεις τῶν Ῥωμαίων ἐπέμνηεν. Ὅθεν ἀπογόνους οἱ Ῥωμαῖοι ἐσπείσαντες και τὴν πολιορκίαν κατέλυσαν. Ὁμολογησάντων δ' αὐτῶν και οἱ Αἰτωλοὶ μεταβάλλοντο, και διεπράξαντο ἀνοχῆν, εἶτα και εἰρήνην παρὰ τοῦ δήμου, πολλὰ μὲν χρήματα, πολλοὺς δὲ και ἑμήρους δόντες. Και ὁ Φουλοῦτο; τὴν Κεφαλληνίαν ὁμολογῆ παρεστήσατο, και τὴν Πελοπόννησον στασιάζουσαν κατέψησατο. Γαίου δὲ Φλαμινίου και Αἰμιλίου Λεπίδου βπατευσάντων μετέπειτα ὁ Ἀντίοχος ἔθανε, και αὐτὸν ὁ υἱὸς ὁ Σέλευκος διαδέξατο. Τελευτήσαντος δὲ κἀκεῖνον πολλῷ ὑστερον ὁ εἰς τὴν Ἑυρωπὴν ὁμηρεύων Ἀγχιόχος ἐβασίλευσεν. Ὁ δὲ γε Φιλίππος ἐπέβλεψε μὲν νωτερίσας ἐτι πύλων τινων ἐστηρήθη ἐν Θεσσαλίᾳ, και πρὸς ταῖς δὲ και Αἰνῶν και Μαρωνείας. Οὐκ ἠδυνήθη δὲ διὰ τὸ γῆρας και διὰ τὰ περὶ τοὺς παῖδας συννεχθέντα αὐτῷ. Και Γαλάται τινὲς τὰς Ἄλπεσι ὑπερβάαντες, πόλιν ἀντὶς αὐτῶν κτίσαι ἠθέλησαν· ὣν ὁ Μάρκο; ὁ Μάρκελλος τὰ τε ὄπλα ἀπέλετο, και τὰλλα ὅσα ἐπακομίζοντο. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ προσθευσαμένοις σφίσιν, ἐπι τῷ εὐθὺς ἀναχωρησαι πάντα ἀπέδωκαν. Τότε δὲ και ὁ Ἀντίοχος ἀπέθανε. Πρέσβειον γάρ πρὸς τὸν Προουσίαν τὸν τῆς Βιθυνίας κρατοῦντα πέμφόντων

XI. Aetoli autem secundum legatis de pace Roman missis, ipsi ultro novis rebus studuerunt. Quamobrem Romani legatis statim rejectis, M. Fulvio Graeciam provinciam decreverunt. Qui primum Ambraciam urbem magnam, Pyrrhi olim regiam, tum autem Aetolis obnoxiam, obsedit. Aetoli frustra de pacificatione cum eo locuti, exercitus partem in urbem miserunt; quam Romani per cuniculos capere aggressi, a longinquo suffuderunt. Id obsessi principio non animadverterunt; sed exaggrata humo suspicisti quid rei esset, quia tamen ignorabant ubi foderetur, aereo clypeum huiusmodi manibus applicarunt, equo sonitu loco comprehenso atque intrinsecus vicissim suffossis mœnibus, cum Romanis occulta praelia commiserunt. Tandem huiusmodi dolum excogitarunt. Magno dolio plumis repleto ignem iniecerunt, aereo operculo multis perforato locis addito. Ejus doli ore in cuniculis hostibus obverso, fundoque folle inserto, inflato, maximum et molestissimum fumum, ut ea materia fert, excitarunt, quem cum nemo Romano tolerare posset, desperata expugnatione, solutaque obsidione, pacem fecerunt. Post Ambraciotarum deditionem Aetoli quoque mutati, primo inducias, mox etiam pacem a Romanis impetrarunt, magna pecunia et multis obsidibus datis. Fulvius vero Cephalenia deditione capta, Peloponnesum seditione laborantem composuit. Deinde C. Flaminio et Aemilio Lepido coss. Antiocho defuncto filius Seleucus successit, quo et ipse multo post mortuo, Antiochus qui Romae obses erat, regnum suscepit. Philippus novas res moliri ausus, urbibus quibusdam Thessalicis et Aeno Maroneaque ereptis: nihil gerere potuit ob senectutem, et Eflorum casus. Galli quidam Alpibus superatis, urbem intra eas condere statuerunt. quibus M. Marcellus arma caeteraque quae domo attulerant, ademitt. Romani vero legatis eorum illa omnia restituerunt, ut statim Italia excederent. Tum etiam Annibal interfuit. Nam legatis ad Prusiam Bithyniae regem tum ob alia, tum ut Annibalem apud ipsum degentem dederet, Roma missis: ille ea re praecognita, cum effugere non posset, necem sibi conscivit. Qui cum aliquando accepisset oraculum se in terra Libyca obitutum, se in Africa paria decessurum esse putabat. Verum id praedium in quo moriebatur, Libyae nomen habuit. Tunc etiam Scipio Africanus decessit.

ἐκ Ῥώμης δι' ἄλλα τε τινα και ὅπως και τῶν

'Αντίθην ἐκδοῖη παρ' αὐτῷ ὄντα, προμαθῶν τοῦ· ἐκείνος καὶ διαφράσαι μὴ οἷός τε ὦν ἑαυτὸν δι' ἡσυχαστο. Χρησμοῦ δὲ ποτε αὐτῷ γενομένου, ἐν γῆ Λιβύσση τεθνήσκειν· ἃ μὲν ἐν τῇ πατρίδι τῇ Λιβύῃ προσεδόξα θανεῖν, ἔτυχε δὲ θνήσκειν ἐν χωρίῳ τινὶ τυγχάνων καλουμένῳ Λιβύσση. Καὶ ὁ Ἀφρικανὸς δὲ Σικιπίων τότε μετέλλαξε.

XXII. Philippus Macedonum rex, filio Demetrio A occiso, Perseum quoque occisurus, obiit. Nam cum Demetrius ob Romanorum amicitiam, ceterique Macedones spem concepissent regni post Philippi obitum obtinendi: Perseus ut natu major ei invidit, et ut patri insidiantem calumniatus est. Itaque venenum bibere coactus, periit. Philippus autem non multo post 456 veritate cognita, Perseum ulcisci volens, morte interceptus, regnum Perseo vel invitus reliquit: quod ei Romani, paterna amicitia renovata, confirmarunt. Insecutis temporibus accidere quædam, scriptione parum digna. Sed post Perseus Romauorum inimicitias susceptis, ut bello moram, dum se pararet, produceret: legatos Romam misit, objecta sibi crimina purgaturus, scilicet. Quibus Romani in urbem non admissis, B senatu foris dato, nihil responderunt aliud, nisi consulem se missuros esse, cum quo ageret quæ vellet: eodemque die illos abire jusserunt, ductoribus adjunctis, ne cum quoque colloquerentur, ac Perseo aditu Italix in posterum interdixerunt. Deinde Cn. Sicinium prætorem cum parvis copiis ablegarunt, majoribus nondum paratis. Perseus Thessaliam ingressus, maximam ejus partem sibi adjunxit. Imminente vere Licinius Crassus contra cum missus est, et classi præfectus C. Lucretius. Ac primo equestri conflictu impedit: deinde victoria potitus, eo redegit Perseum, ut in Macedoniam recederet. Urbes autem Græcas aggressus, quas Philippus obtinuerat, a plerisque repulsus est, nonnullas subegit, nonnullas evertit, civibus sub corona venditis. Quibus Romani auditis indignati, Crasso postmodum pecuniariam multam dixerunt, captas urbes liberatas esse jusserunt: earumque cives venundatos, quos in Italia reperere, ab emptoribus redemerunt. His ita gestis bello Persico multas magnas clades acceperunt. rebus eorum passim afflictis. Nam Perseus Epiri et Thessalix pleraque obtinuit. Præter enim alias ingentes copias, adversus Romanorum elephantas etiam phalangem armorum instruxerat, quorum clypei et galeæ ferreis clavis acutis horrebant. Ne autem equis formidabiles essent, simulacra elephantorum paravit ex unguento quodam, tetrum fœtorem spirantia, visu, audituque horrenda, quæ arte quadam sonitum instar tonitrus cderent: ad quæ equi subinde adducti, timere denique desierunt. His rebus Perseus auctis animis, se Alexandro gloria et magnitudine imperii superiorem fore putabat. Romani vero is cognitis, Marcium Philippum cos. 457 celeriter ablegarunt: qui cum in Thessaliam ad exercitum

KB'. Φίλιππος δὲ ὁ Μακεδόνων βασιλεὺς τὸν υἱὸν Δημήτριον ἀποκτείνας καὶ τὸν ἕτερον υἱὸν τὸν Περσεῖα μελλήσας φονεύσειν, ἀπέθανεν. Ἐπεὶ γὰρ προσφιλεῖς τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ τῆς ὀμηρείας ἐγένετο ὁ Δημήτριος, καὶ αὐτὸς τε καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Μακεδόνων ἠλπίζον ὅτι μετὰ τὸν Φίλιππον τὴν βασιλείαν λήψεται, ἐφθόνησεν αὐτῷ ὁ Περσεὺς ὅτι καὶ πρεσβύτερος αὐτοῦ ὦν, καὶ διέβαλεν αὐτὸν ὡς ἐπιβουλευόντα τῷ πατρὶ. Καὶ ὁ μὲν φάρμακον πιεῖν ἀναγκασθεὶς ἐτελεύτησεν. Ὁ δὲ Φίλιππος οὐ πολλῷ ὕστερον τὸ ἀληθές γινούσ ἀμύνασθαι τὸν Περσεῖα ἠθέλησεν· οὐ μὲντοι καὶ ἰσχυρῶς, ἀλλ' αὐτὸς τε ἀπέθανε, καὶ τὴν βασιλείαν ὁ Περσεὺς διεδέξατο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ταύτην τε αὐτῷ ἐβδαιώσαν, καὶ τὴν πατρῴαν γιλιαν ἀνεκείσαντο. Ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις συνηγήθησαν μὲν τινα, οὐ μόντοι καὶ ἀνιγκαί πάνυ ὥστε καὶ συγγραφῶς νομιζέσθαι ἄξια. Ὑστερον δὲ ὁ Περσεὺς πόλεμον ἑαυτὸν τοῖς Ῥωμαίοις ἐποίησεν. Ἴνα δὲ ἀναβολὴν τοῦ πολέμου ὄχοι μὴ χρεῖς ἀν παρασκευάσῃται, πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεμψεν ἀπολογησομένους· τόχα περὶ ὧν ἐνεκαλεῖτο. Οὐδ' οἱ Ῥωμαῖοι οὐτ' εἰσω τοῦ τείχους εἰδέξαντο· καὶ πρὸ τοῦ ἄσπεος αὐτοῖς χρηματίζοντες οἰδὴν ἀπεκρίναντο ἕτερον, ἢ ὅτι ὑπατον πέμψουσι, πρὸς ὃν ὅσα βούληται διαλεχθήσεται· καὶ αὐθήμερον αὐτοὺς ἀπείναι ἐποίησαν, δόντες σφίσι καὶ ἀγωγῶς· ὥστε μὴ τινα συγγένωνται, καὶ τῷ Περσεῖ τῆς Ἰταλίας ἐπιβαίνειν τοῦ λοιποῦ ἀπειρήχασιν. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι μετὰ ταῦτα Γναίον Σικίνιον στρατηγὸν μετὰ δυνάμειος ὀλίγης ἐξέπεμψαν (οὐ γὰρ πω τὴν μέγιστον παρεσκευάσαντο) καὶ ὁ Περσεὺς εἰς Θεσσαλίαν παρεμβάλλων, τὰ γε πλεῖστα αὐτῆς ὤκειώσατο. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέστη, πέμπουσιν ἐκ' αὐτὸν Λικίνιον Κράσσον, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ νηυτικοῦ Γάτον Λιουκρίτιον. Συμμίξας οὖν πρῶτον περὶ Λάρισσον τῷ Περσεῖ ἐν ἰππομαχίᾳ ἐπταίσεν· ὕστερον μόντοι περιεγένετο, ὥστε καὶ ἀναχωρῆσαι τὸν Περσεῖα εἰς Μακεδονίαν. Ὁ Κράσσος δὲ ταῖς πόλεσι ταῖς Ἑλληνικαῖς ταῖς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατεχομένας (48) προσέβαλε, καὶ τῶν μὲν πλείων ἀπεκρούσθη, ἐστὶ δ' ἃς ἔχειρώσατο· καὶ τινὰς κατασκέψας τοὺς ἀλόντας ἀπέδοτο. Ἄπειρ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι ἠγανάκτησαν, καὶ τὸν τε Κράσσον ὕστερον ἐξημίωσαν χρήμασι, καὶ τὰς ἐαλωκυίας πόλεις ἠλευθέρωσαν, D καὶ τοὺς πρῶτους ἐξ αὐτῶν καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐπυρθένας τότε παρὰ τῶν ἐωνημένων αὐτοὺς ἐξήπριναντο. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω· ἐπαρξάνοι Ῥωμαῖοι· ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν Περσεῖα πολέμῳ πολλὰ καὶ μεγάλα ἠτύχησαν, καὶ πολλαχῶς ἐπόνθησεν τὰ αἰτῶν, καὶ ὁ Περσεὺς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατέσχε τὰ πλείονα. Τὴν τε γὰρ ἄλλην δύναμιν πολλὴν συν-

Varix lectiones et notæ.

(48) Ταῖς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατεχομένας. Sic mss. Reg. et Colbert. At Wolfus Περσεῖος; indubie legendum ait.

επρότῃσιν, καὶ πρὸς τοὺς ἐλέφαντας τῶν Ῥωμαίων ἄφλαγγα ὀπλιτῶν ἠσκήσει, ὁξείσιν ἤλοις τὰς ἀσπίδας καὶ τὰ κράνη σιδηρώσας αὐτῶν. Ὅπως δὲ μήτε τῆς ἰσχυροῦ φοβεροὶ εἴεν, εἰδῶλα ἐλεφάντων σκευάσας, δεινὴν μὲν ὑπὸ χρίσματος τινος ὁσμὴν ἔχοντα, φοβερά δὲ καὶ ὀφθῆναι καὶ ἀκουσθῆναι ἔντα (βροντώδη γὰρ ἦσσι ἡχὴν τινα ἐξ ἐπιτηδεύσεως), πρὸς ἐκείνους προσῆγεν αὐτοὺς συνεχῶς, μέχρις οὐ καὶ ἐθάρσησαν. Ὁ μὲν οὖν Περσεὺς μέγα ἐκ τούτων ἐκέκτητο φρόνημα, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον τῇ δόξῃ, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς ὑπερλασιν ἐπήλασεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ταῦτα μαθόντες τὸν Μάρκιον Φίλιππον ὑπατεύοντα σπουδῇ ἐξέταμψαν, καὶ δὲ εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀφικόμενος τοῦς τε Ῥωμαίους καὶ τοὺς συμμάχους ἐξήσκει, ὥστε δεισάντα τὸν Περσεὶ ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ Μακεδονικῷ (49) καὶ πρὸς τοὺς Τεμπισίαν ἠσυχίαν ἔχειν, καὶ τὰ σενὰ τηρεῖν. Θαρσήσας δὲ διὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος διὰ μέσων ὄρων ὑπερέβαλε, καὶ τινα τοῦ Περσεὺς κατέσχε. Προῖων δ' ἐπὶ τῆς Πύδνης (50) τῶν ἐπιτηδεύων ἐσπάνισεν, καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀνέστρεψε. Καὶ αὐθις ὁ Περσεὺς ἀνεθάρσησεν καὶ τῷ ναυτικῷ συγγὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐλύπει, συμμάχους τε προσηγάγετο καὶ πάντη τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἤλυπεν ἐκβαλεῖν. Τῇ δὲ πολλῇ καὶ ἀκαίρῳ φεδωλίᾳ, καὶ τῇ δὲ αὐτῆν τῶν συμμάχων ὀλιγωρίᾳ ἀσθενῆς αὐθις ἐγένετο. Ὡς γὰρ τὰ τῶν Ῥωμαίων ὑπεδίδου, τὰ δ' ἐκελεύου ἐπὶ ἤξειτο, καταφρόνησεν ὡς οὐδὲν εἶ τῶν συμμάχων δεόμενος, καὶ οὐκ ἐδίδου χρήματα σφίσι καὶ ἐπήγγελατο. Τῶν μὲν οὖν ἀμβλυθέντων τὸ πρόθυμον, τῶν δὲ καὶ τέλειον αὐτῶν ἐκλιπόντων, τοσοῦτον ἀπέγνω ὥστε καὶ σπονδῶν δεηθῆναι, καὶ κἄν ἔτυχε τούτων διὰ τοῦ Εὐμένους, εἰ μὴ καὶ Ῥόδιοι συνεπρέσθυσαν. Ὑπερφάνως γὰρ οὗτοι τοῖς Ῥωμαίοις διαλεχθέντες,

ΚΓ'. Ἐντεῦθεν ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος Παύλῳ ἀνετίθη τῷ Αἰμιλίῳ τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι· ἔς σπουδῇ κομισθεὶς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν προκαταστησάμενος, βιασάμενος δὲ τῶν Τεμπῶν (ὀλίγοι γὰρ ἐφρούρουσιν αὐτὰ) ἐπὶ τὸν Περσεὶ ὤρμησεν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος τὸν Ἐλπίον ποταμὸν προσεπέφραξεν, ἔντα ἐν-μέσῳ, προκαταλαβὼν δὲ καὶ πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ὀλύμπου καὶ τῆς θαλάσσης αἰμασιαῖς καὶ σταυρώμασι καὶ οἰκοδομημασιν, ἀπορον ἀπειργάσατο. Ἐθάρρει δὲ καὶ τῇ ἀνυδρίᾳ τοῦ τόπου. Ἐπίφρασε μὲν καὶ οὕτως ὁ ὑπατος διελεῖν, καὶ τῆς ἀνυδρίας ἐπορίσατο (51) ἐπικουρήμα. Διαμησάμενος γὰρ τὴν ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ Ὀλύμπου ἄμμον ὕδωρ εὐρε θασυλίεος τε καὶ πότιμον. Κἄν τούτω τῶν Ῥοδίων πρέσβεις ἀφίκοιτο πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς θρασυτήτος, ἀφ' ἧς καὶ ἐς τὴν Ῥώμην πρὶν ἐπρεσθεύσαντο. Ὁ δὲ οὐδὲν εἰπὼν πλέον αὐτοῖς ἢ ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπόκρισιν δώσει, ἀπέπεμψεν αὐτοὺς. Ὡς δὲ προσβάλλων οὐδὲν ἐπέβαινε, ἔμαθε δὲ τὰ θρη ἔντα που πορεύσιμα, μέρος τι τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὴν δυσπροδωτέραν αὐτῶν ὑπερβολὴν ἐπέμψε, καταληψόμενον τὰ ταύτη ἐπικαιρα. Διὰ γὰρ τὸ δυσπρόσιτον καὶ ἐλαχίστην εἶχε φρουρὰν αὐτὸς δὲ τῷ λοιπῷ τοῦ στρατεύματος προσέμιξε τῷ Περσεῖ, ἵνα μὴ τι ὑποποτίσας φυλακῆν τῶν ὄρων ἀκριβεστέραν ποιήσαιο. Καὶ μετὰ

venisset, Romanos et socios ita exercuit, ut Perseus territus, in suo regno Macedonico, et ad Tempe quietus, angustias tueretur. Aucta ex eo audacia Philippus, mediis montibus superatis, quasdam illius urbes cepit: et ad Pydnam progressus, ob commentus penuriam in Thessaliam rediit. Unde Perseus resumpta fiducia, quæ Philippus occuparat, recepit, et classe Romanos crebris detrimentis affecit, ascitisque sociis, tota Græcia se Romanos eiectionum sperabat: sed nimia et importuna parcimonia, ex eaque sociorum neglectu, rursus ejus opes imminutæ sunt. Rebus enim Romanorum labescentibus, suis incrementis fretus, socios ita contempsit, quasi eorum opera nihil esset opus: nec promissam illis pecuniam dedit. Aliorum igitur alacritate imminuta, ab aliis plane destitutus, ita rebus suis diffidere cœpit, ut pacem peteret: eamque per Eumenum impetrasset, nisi Rhodii legatis adjuncti superba oratione Romanorum animos alienassent.

ἀνεθάρσησεν καὶ ἀκατέσχεον ὁ Φίλιππος ἀνεκτίσαστο, συμμάχους τε προσηγάγετο καὶ πάντη τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἤλυπεν ἐκβαλεῖν. Τῇ δὲ πολλῇ καὶ ἀκαίρῳ φεδωλίᾳ, καὶ τῇ δὲ αὐτῆν τῶν συμμάχων ὀλιγωρίᾳ ἀσθενῆς αὐθις ἐγένετο. Ὡς γὰρ τὰ τῶν Ῥωμαίων ὑπεδίδου, τὰ δ' ἐκελεύου ἐπὶ ἤξειτο, καταφρόνησεν ὡς οὐδὲν εἶ τῶν συμμάχων δεόμενος, καὶ οὐκ ἐδίδου χρήματα σφίσι καὶ ἐπήγγελατο. Τῶν μὲν οὖν ἀμβλυθέντων τὸ πρόθυμον, τῶν δὲ καὶ τέλειον αὐτῶν ἐκλιπόντων, τοσοῦτον ἀπέγνω ὥστε καὶ σπονδῶν δεηθῆναι, καὶ κἄν ἔτυχε τούτων διὰ τοῦ Εὐμένους, εἰ μὴ καὶ Ῥόδιοι συνεπρέσθυσαν.

XXIII. Inde bellum Persicum Paulo Æmilio iterum consuli est mandatum: qui prope in Thessaliam profectus, militari disciplina correcta, per Tempe quæ a paucis custodiebantur, vi patefacta via, contra Perseum duxit. Is vero cum Elpium amnem interfluentem munitionibus, et quidquid inter Olympum et mare interjacet, septis atque aggeribus occupasset, et siccitate loci quoque fretus esset: tamen sic etiam consul transitus periculo facto, sitis primum invenit remedium. Perfossis enim arenis in montis Olympi radicibus, affatim aquæ potabilis reperit. Interea Rhodiorum legati eadem audacia, qua prius Romæ usi fuerant, ad eum venerunt: quos ita dimisit, ut nihil aliud diceret, nisi se post paucos dies eis responsurum esse. Cum autem oppugnando nihil proficiens, montes alicubi esso pervios didicisset: partem exercitus ad caeumen accessu difficilium misit, ut loca opportuna occuparet. Nam ob arduum ascensum, minimum ibi presidium collocatum erat. Reliqua copiarum parte cum Perseo dimicavit, ne quid suspicatus, montes accuratius tueretur. Post, verticibus occupatis, 458 noctu ad montes contendit: eosque partim aperto Marte, partim occulte superavit. Quo Perseus cognito, metuens ne a tergo circumveniretur, aut Pydna ab hoste oc-

Variae lectiones et notæ.

(49) Ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ Μακεδονικῷ. Sic Reg. et Colbert. ubi Wolfius: Quid si, ἐν Δίῳ?

(50) Πύδνης. In ms. Reg. Schohii vice additur,

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CXXXIV.

Πύδνα, τὸ νῦν Κίτρος.

(51) Ἐπορίσατο. Alter e Regiis et Colbert. ἐνομισάτο.

cuparetur (nam Romani classis accedebat), ca-
 stello quod ad anem erat deserto, Pydnam propere
 contendit, et ante urbem castra posuit. Eodem
 Paulus quoque venit. Non statim tamen sunt con-
 gressi, praelio in plures dies dilato : et quia
 lunæ defectum præcognorat, exercitum sub vespe-
 ram qua ille instalat convocatum, edoctumque
 quid futurum esset, monuit, ne quid ea re turba-
 retur. Proinde Romani ex eo nihil adversi timue-
 runt. Macedones autem territi, Perseo sinistri
 aliquid portendi judicarunt. Sic utrisque affectis,
 fortuito casu postridie in pugnam non denuntiata
 sunt impulsus, quæ bello finem imposuit. Nam cum
 iumentum Romanum in flumen, unde æquabantur,
 incidisset, idque sibi et Macedones et lixæ vindica-
 rent : primum inter hos certatum est. Deinde cæ-
 teri etiam suis optulaturi, alii post alios castris
 egressi, donec omnes utrinque conflixerunt :
 pugna confusa illa quidem sed acri, cujus victoria
 penes Romanos fuit. Qui Macedones usque ad
 mare persecuti, multos ipsi occiderunt, multos
 classi accedenti trucidandos objecerunt : neque
 quisquam eorum evasisset, nisi noctis beneficio
 conservati essent. Pugna enim sub vesperam com-
 missa est. Perseus Amphipolim profugus, ut et re-
 liquias colligeret, et rem in integrum restitueret,
 cum nulli venirent præter Cretenses stipendia-
 rios, et Pydnam, cæterasque urbes ad Romanos
 defecisse audiret : illinc digressus, omni pecunia,
 quam sæcum vehebat, navibus imposita, noctu in
 Samothraciam navigavit. Cum autem non multo
 post audivisset, Octavium classi præfectum acce-
 dere, et Paulum Amphipolim venisse : per litteras
 pacem ab eo petit. In quibus quod se regem no-
 minasset, ne responsum quidem tulit. Deinde cum
 sine tali aliquo titulo idem petiisset, Paulus paci-
 ficationis mentione admissa, non alias ei conditio-
 nes tulit, nisi ut semeptisum, et sua omnia Roma-
 norum fidei permitteret : itaque inter eos non
 convenit. Post, Evandrum Cretensem **459** Ro-
 manis postulantis, cujus multis in rebus fide-
 lissima contra eos usus erat opera, non dedit,
 veritus, ne arcana sua proderet : sed eo clam in-
 terfecto, rumorem sparsit, eum sibi ipsi manus
 attulisse. Tum igitur familiares, ejus perfidiam ve-
 riti (neque enim eos id latebat facinus) ab eo de-
 seiscere cœperunt. Quare veritus, ne Romanis de-
 deretur, noctu fugam cœcessere instituit : ac clani-
 ad Cotym Thraciæ dynasten pervenisset, nisi
 Cretenses, rebus suis in naves impositis domum
 discedentes, cum reliquissent. Ipse vero ibi per
 dies aliquot cum Philippo filio latuit : sed cum
 cæteros liberos suos Octavium tenere didicisset,
 ultro e latebris prodiit. Amphipolim perductum
 Paulus non male tractavit : sed porrecta dextera
 ad mensam suam admisit, et in libera custodia as-
 servatum honorifice habuit. Deinde per Epirum in
 Italiam est perductus. Plutarchus refert Æmi-
 lium, cum Perseus adduceretur, ei lacrymis op-

α τοῦτο καταληφθέντων τῶν ἄκρων, νυκτὸς πρὸς τὴν
 ὄρμην· καὶ πῆ μὲν λαθῶν, πῆ δὲ βιασάμενος
 ὑπερέβαλεν αὐτά. Ὁ μαθὼν ὁ Περσεύς, καὶ δέισας
 μὴ κατὰ νότον αὐτῷ προσπέσῃ, ἤ καὶ τὴν Πύδνιν
 προκατάσχη (καὶ γὰρ τὸ ναυτικὸν ἄμα τὸ τῶν Ῥω-
 μαίων παρέπλει), τὸ τε ἔρυμα τῷ πρὸς τῷ ποταμῷ
 ἐξέλιπε, καὶ πρὸς τὴν Πύδναν ἐπιχθαι· πρὸ τῆς
 πόλεως ἑστρατοπεδεύσατο. Καὶ ἦλθε μὲν καὶ ὁ Παῦ-
 λος ἐκεῖ. Οὐ μέντοι καὶ παραχρῆμα προσέμιξαν,
 ἀλλὰ καὶ διέτριψαν οὐκ ὀλίγας ἡμέρας. Προμαθὼν
 δὲ ὁ Παῦλος ὡς ἡ σελήνη ἐκλείψειν μέλλει, συνη-
 θροίκει πρὸς ἑσπέραν τὸ στρατεύμα, ὅτε τὴν ἔκλει-
 ψιν γενέσθαι ἐχρῆν, καὶ προέπει τὸ συμβησόμενον,
 καὶ μὴ τι διὰ τοῦτο καταχθῆναι παρήγεσεν. Οἱ μὲν
 οὖν Ῥωμαῖοι, τὴν ἔκλειψιν θεασάμενοι, οὐδὲν κακὸν
 β ἐξ αὐτῆς ὑπέσπότησαν· οἱ δὲ γὰρ Μακεδόνας δέος ἔχον
 ἐκ τούτου, καὶ ἐς τὸν Περσέα τὸ τέρας τείνειν ἐνό-
 μισαν. Οὕτω δ' ἑκατέρων ἔχόντων, συμβῆναι τι κατὰ
 τύχην τῇ ὑστεραίᾳ συνῆρρηξεν αὐτοὺς εἰς μάχην
 ἀκήρυκτον καὶ τέλος τῷ πολέμῳ ἐπέθηκεν. Ἐπὶ
 γὰρ ὑποζυγίῳ τι τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ ὕδωρ εἰσ-
 πεσεν ἐξ οὐπερ ὑδρεύοντο, καὶ οἱ τε Μακεδόνες
 αὐτοῦ ἐπελάθοντο· καὶ οἱ ὑδροφόροι ἀνταίχοντο, τὸ
 μὲν πρῶτον οὕτω κατ' ἑαυτοὺς ἐμαχέσαντο, ἔπειτα
 καὶ οἱ λοιποὶ ἐπικουρῶντες τοῖς οἰκείοις κατ' ὀλί-
 γους ἐκ τῶν στρατοπέδων ἐξήρσαν, καὶ πάντες συν-
 μιξαν ἀπ' ἀμφοῖν. Καὶ μάχην ἀσυντάκτου μὲν, ὀξείας
 δὲ γενομένης, οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ καταδύ-
 ξαντες τοὺς Μακεδόνους μέχρι τῆς θαλάσσης, πολλοὺς
 μὲν αὐτοὶ ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ τῷ ναυτικῷ προσ-
 πλεύσαντι ἀποκτείναι παρέδωσαν. Οὐδ' ἂν τις ἀπε-
 λείφθη αὐτῶν, εἰ μὴ νύξ αὐτοῖς ἐβοήθησε. Περὶ δε-
 λην γὰρ ὀψίαν ἡ μάχη ἐγένετο. Διαφυγῶν οὖν εἰς
 Ἄμφίπολιν ὁ Περσεύς ὡς τοὺς τε περιλιπεῖ· ἀναλη-
 φόμενος, καὶ συστήσων αὐθις τὰ πράγματα, ἐπεὶ
 οὐτ' ἤλθον τινες πρὸς αὐτὸν πληθὺν μισθοφόρων Κρη-
 τῶν, καὶ τὴν Πύδναν ἄλλας τε πόλεις τὰ τῶν Ῥω-
 μαίων ἠρῆσθαι ἔμαθε, κάκισθον μετέστη καὶ εἰς
 πλοῖα τὰ χρήματα ὅσα ἐπήγετο θέμενος, νυκτὸς εἰς
 Σαμοθράκην ἀπέπλευσε. Καὶ πυθόμενος οὐ πολλῷ
 ὑστερον τὸν Ὀκταοῖον, δεῦ τοῦ ναυτικοῦ πρόβλεπτο,
 προσπλέοντα, καὶ τὸν Παῦλον εἰς Ἄμφίπολιν παρ-
 όντα, ἐπέστειλεν αὐτῷ, συμβῆναι δεόμενος. Καὶ
 ἐπεὶ βασίλεια ἑαυτὸν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐνόμασεν, οὐδ'
 δ ἀποκρίσας· ἔτυχεν. Ὑστερον δὲ ἀνευ τινὸς τοιαύτης
 προσήσεως ἐπιστείλαντος, προσεδέξατο μὲν τὴν
 ὑπερ τῶν σπονδῶν λόγον· οὐκ ἄλλως μέντοι συμβή-
 σεσθαι ἔφη εἰ μὴ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ πάντα
 τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτρέψει· καὶ διὰ ταῦτα οὐ συν-
 ἔβησεν. Μετὰ τοῦτο δὲ ἐξαιτηθεὶς παρὰ τῶν Ῥω-
 μαίων Εὐανδρὸν τινα Κρήτη πολλὰ κατ' αὐτὸν
 ὑπουργηχότα καὶ πιστότατον αὐτῷ, οὐκ ἐξέδωκε
 μὲν, φοβηθεὶς μὴ κατεπὴ ὅσα αὐτῷ συνῆδει, λάθρα
 δὲ αὐτὸν ἀποκτείνας ἑαυτὸν διαχειρίσασθαι ἐτή-
 μισε. Τότε μὲν οὖν οἱ συνόντες αὐτῷ φοβηθέντες τὴν
 ἀπιστίαν αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἠγνόησαν τὸ γινόμενον) με-
 θίστασθαι ἤρξαντο. Κάκεινος, δέισας μὴ τοῖς Ῥω-
 μαίοις παραδοθῆναι, ἐκδράναι νυκτὸς ἐπεχείρησε. Καὶ
 ἔλαθεν ἂν πρὸς Κόζην Ἐρζῆα δυνάστην κομισθεὶς·

εἰ μὴ οἱ Κρήται· αὐτὸν ἐγκατέλιπον. Ἐνθήμενοι γάρ A
τὰ χρίματα εἰς τὰ πλοῖα οἰκασθε ἀπήραν. Ὁ δὲ
ἡμέρας· μὲν τινος αὐτοῦ μετὰ Φιλίππου ἐνὸς τῶν
υἱῶν κρυπτόμενος ἔλαθεν· ἔπειτα δὲ τοὺς ἄλλους
παῖδας καὶ τὴν Θεραπειαν ἐγὼ κατσαρχήκοτα τὸν
Ὑκταυτοῦτον, εὐρέθη ἐθελοντής, καὶ ἀχθέντα εἰς τὴν
Ἀμφίπολιν οὐδὲν ὁ Παῦλος ἐκάκωσεν, ἀλλὰ καὶ
ιδεξιώσατο καὶ ὁμῶς ἐποίησατο καὶ ἐν ἀδέσμῳ
φυλακῇ ἐθήρει καὶ ἐν Θεραπειᾷ ἤγει. Μετὰ δὲ ταῦτα
εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς Ἡπείρου ἀνεκομίσθη. Ὁ
δὲ Πλούταρχος ἀχθῆναι λέγει τὸν Περσέα πρὸς τὸν
Αἰμίλιον, καὶ τὸν δεδακρυμένον προσυπαντήσας αὐ-
τῷ, ἐκείνον δ' ἐπὶ στόμα καταβαλεῖν ἑαυτὸν, καὶ
γονάτων ὀρεζόμενον ἀπεινὰ φωνὰς ἀγενεῖς, καὶ τὸν
εἰπών *Τι, ὦ ταλαιπώρη, ταῦτα πράττεις, ἀπ' ἧν δόξεις οὐκ ἀναξίως ἀνυχεῖν, οὐδὲ τοῦ νῦν, ἀλλὰ
τοῦ πάλαι δαιμόνος ἀνάξιος γεγονέναι; Τι δέ μου καταβάλλεις τὴν νίκην καὶ σμικρύνεις μου
τὸ κατόρθωμα, ἐκιδαικνύμενος ἑαυτὸν οὐ γενναῖον; οὐδὲ πρόποντα Ῥωμαίοις ἀνταγωνιστήν;
Ἄρετή τοι δυστυχοῦσι μεγάλην ἔχει μοῖραν καὶ παρὰ πολεμίοις. Δεῖλλα δὲ Ῥωμαίοις κἄν εὐπο-*
μῆ, πάντη ἀτιμώτερον.

ΚΑ'. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Λούκιος Ἀνί- B
κιος στρατηγὸς πεμφθεὶς ἐπὶ τὸν Γέντιον τοὺς προσ-
μειναντῶς τε αὐτῷ ἐνέκησε καὶ τὸν Γέντιον φυγόντα
ἐπαδιώσα· εἰς Σκοδρᾶν κατέκλεισεν, ὅπου ἦν αὐτῷ
τὰ βασίλεια. Καὶ διακηνῆ; ἀν προσθήδρευεν αὐτῇ
(ἐπὶ γὰρ ἀκρωνυχία; ἄβρους πεπλόισται, καὶ φάραξι
βασίλειαις ποταμοὺς ῥοώδεις ἔχουσαις περιελαίεται,
τελεῖ τε ὄχυρῳ περιέζωσται), εἰ μὴ ὁ Γέντιος μέγα
ἐπὶ τῇ δυνάμει ἔλπισας, ἐκὼν εἰς μάχην ἐχώρησε.
Κάκ τούτου τὴν τε ἀρχὴν αὐτοῦ πᾶσαν ὁ Ἀνίκιος
προσηγάγετο, καὶ μέχρι τῆς Ἡπείρου προελθὼν
πρὶν τὸν Παῦλον ἐλθεῖν κάκλινην ταρρατομένην
ἡμέρωσεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἔμαθον μὲν τὴν τοῦ
Παύλου νίκην τετάρτη μετὰ τὴν μάχην ἡμέρᾳ ἕκ-
τινος φήμης, οὐ μέντοι καὶ ἀκριβῶς ἐπίστευον.
Εἶτα γραμμάτων ὑπὲρ ταύτης κομισθέντων τοῦ C
Παύλου ὑπερήθησαν, καὶ οὐχ ὡς τὸν Περσέα νει-
κηζήσας καὶ τὴν Μακεδονίαν κτησάμενος, ἀλλ' ὡς
τὸν Φίλιππον ἐκείνον τὸν πάντα καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλέ-
ξανδρον μετὰ πάσης τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἦν ἐσχηκε
νικήσαντες, ἐσεμύονοντο. Ἐλθόντι δ' εἰς Ῥώμην τῷ
Παύλῳ πολλὰ ἐψηφίσθη, καὶ ἡ πομπὴ τῶν νικητη-
ρίων αὐτῷ λαμπροτάτη ἐγένετο. Ἐπεμψε μὲν γάρ
καὶ τὰλλα ὅσα ἐαλώκει πάντα, ἔπεμψε δὲ καὶ Βίθιον
τὸν τοῦ Κότυος υἱὸν, τὸν τε Περσέα καὶ τὴν γυναῖκα
αὐτοῦ τοὺς τε παῖδας τρεῖς ὄντας ἐν τῷ τῶν αἰχμα-
λώτων στήματι. Δείσας δὲ διὰ τὴν τῆς εὐτυχίας
ὑπερβολὴν μὴ τι νεμεσήσῃ αὐτοῖς τὸ δαιμόνιον,
ἠρώσατο καὶ οὗτος κατὰ τὸν Κάμιλλον, μὴ τι κακὸν
τῇ πόλει ἐκ τούτων, ἀλλ' ἑαυτῷ εἴ τι δέοι γενήσεσθαι·
καὶ δύο υἱεῖς, τὸν μὲν πρὸ τοῦ θριάμβου μικρὸν, D
τὸν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ τῶν ἐπινικίων ἀπέβαλεν ἑορτῇ.
Ἦν δὲ οὐ στρατηγῆσαι μόνον ἀγαθός, ἀλλὰ καὶ
ὑπερόπτης χρημάτων. Τεχμηρίων δὲ, δεύτερον τότε
ὑπατεύσας, καὶ λαφύρων ἀμυθητων κρατήσας· ἐν
τοσαύτῃ πενίᾳ διεβίω, ὥστε χαλεπῶς τῇ γυναικὶ
αὐτοῦ τὴν προίκα τελευτήσαντος ἀποδοῦναι. Τῶν
ὑπὸ ἀλότων τῷ πατρὶ μὲν ὁ Βίθιος προίκα ἐδόθη.
Περσέως δὲ εἰς Ἄλθαν οὖν τοῖς παισὶ καὶ τῇ Θερα-
πειᾷ κατετέθη, γὰρ κί μὲν ἕως ἤλατις τὴν βασιλείαν

pletum obviam ivisse : illum vero in faciem pro-
stratum, prehensis ejus genibus voces parum gene-
rosas edidisse. *Emilium autem tristi vultu eum
intuentem dixisse : Quid, o miser, ista facis : unde
non præter meritum in calamitatem incidisse, neque
præsentis, sed præterita fortuna indignus esse videa-
ris? Quid meam victoriam deprimis, et res gestas
attenuas, ignaviam præ te ferendo, teque adversa-
rium Romanis indignum declarando? Virtus enim
etiam in calamitate multum vel apud hostes mo-
menti habet. Ignaviam vero, etiam secundis in
rebus extremo contemptu Romani dignam judi-
cant.*

τὸν Αἰμίλιον ἀγοῦναι προσώπῳ προσιδόντα αὐτὸν
*Τι, ὦ ταλαιπώρη, ταῦτα πράττεις, ἀπ' ἧν δόξεις οὐκ ἀναξίως ἀνυχεῖν, οὐδὲ τοῦ νῦν, ἀλλὰ
τοῦ πάλαι δαιμόνος ἀνάξιος γεγονέναι; Τι δέ μου καταβάλλεις τὴν νίκην καὶ σμικρύνεις μου
τὸ κατόρθωμα, ἐκιδαικνύμενος ἑαυτὸν οὐ γενναῖον; οὐδὲ πρόποντα Ῥωμαίοις ἀνταγωνιστήν;
Ἄρετή τοι δυστυχοῦσι μεγάλην ἔχει μοῖραν καὶ παρὰ πολεμίοις. Δεῖλλα δὲ Ῥωμαίοις κἄν εὐπο-*

XXIV. Eodem tempore L. Anicius prætor con-
tra Gentium missus, hostes prælio fudit. Gentium
profligatum persecutus, Scodrae, ubi ejus regia
erat, obsedit. Idque frustra futurum erat, quo-
niam urbs in montis cacumine sita, et profundis
vallibus quæ fluvios torrentes habent, cincta, mu-
roque firmo munita est : nisi Gentius suis copiis
fretus, ultro ad pugnam venisset. Unde factum, ut
omne ejus imperium Anicius subegerit : et usque
ad Epirum progressus, ante Pauli adventum illam
etiam tumultuantem pacarit. Romani Pauli victo-
riam quarto post pugnam die ex rumore audite-
runt, sed non plane 460 crediderunt. Deinde
Pauli acceptis litteris maxima lætitia affecti, non
quasi victo Perseo, subactaque Macedonia, sed
tanquam Philippum illum regem præstantissimum,
et ipsam Alexandrum cum toto illo imperio vicis-
sent, ita sunt gloriatī. Paulo Romam reverso
multi honores sunt decreti, et triumphus splendi-
dissimus, in quo præter alias manubias Bithyni Co-
tys filium, Perseum et uxorem ejus cum tribus li-
beris, habitu captivorum duxit. Veritus autem ex
immodica felicitate invidiam nominis, Camilli
exemplo precatus est, si quid inde mali immine-
ret, ut id incolumi republica in suum caput re-
dundaret : itaque duos filios, alterum paulo ante
triumphum, alterum in ipsa illa celebritate ami-
sit. Fuit non tantum egregius imperator, sed
etiam pecuniæ contemptor, quod ex eo apparet quod
secundum consul, et spoliis innumerabilibus poti-
tus, in tanta paupertate vitam exegit, ut post ejus obi-
tum uxori dos ægre posset reddi. Ex captivis Bi-
thys patri gratis est redditus. Perseus cum liberis et
ministris Albani missus est, ubi cum se regni recu-
perandi spe aliquandiu sustentasset, ea amissa, sibi
ipsi manus attulit. Philippus ejus filius, et filia,
non multo post obierunt. Solus filius natus mini-
mus, Albanis magistratibus pro scriba inserviendo
ad tempus vitam toleravit. Ad hunc modum Per-
seus a xx regibus se ortum ducere gloriatius, cre-

bro Philippum, crebrius Alexandrum in ore ualens, et regnum amisit, et in hostium potestatem venit, et triumpho ductus est, non tam diademate ornatus quam catenis oneratus. Rhodii dudum superbe cum Romanis agere soliti, tum veniam delictorum petentes, eorumque societatem asperetam, admodum flagitantes, quod uolere tandem impetrarunt. Romani etiam Cretensibus irati, multis precibus denique mitigati sunt. Prusias item sponte in urbem profectus, curiæ linnen osculatus, senatuque adorato, veniam et impunitatem est consecutus: Eumœi fratris Attali intercessio delictorum gratiam fecit. Tunc etiam Cappadociæ hic status fuit. Ariarathes rex germanum filium habuit Ariarathem: ante quem susceptum, uxor ejus longo tempore **461** sterilis, Orophernem adoptarat: qui deinde nato legitimo, propter insidiarum suspicionem pulsus, post Ariarathis obitum contra fratrem insurrexit. Ariarathi opem tulit Eumenes, Oropherni Syriæ rex Demetrius. Ariarathes victus ad Romanos confugit, ab eisque una cum Oropherne regnare jussus, quia populi Romani amicus et socius appellatus erat, totum imperium sibi vindicavit. Atque Attalus Eumenes successor, Orophernem et Demetrium Cappadocia prorsus exegit.

λέσσα. Γεννήθέντος δ' ἔπειτα τοῦ γνησίου, φαρασίδος ἐκείνος ἐξηλάθη, ὃς μετὰ τὸν Ἀριαράθου θάνατον, τῷ ἀδελφῷ δῆθεν ἐπανάστη. Καὶ συνεμάχουν Ἀριαράθῃ μὲν Εὐμένης, Ὁροφέρνην δὲ Δημήτριος ὁ τῶν Σύρων βασιλεὺς. Ἐλαττωθεὶς δὲ Ἀριαράθης πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, κατέφυγε, καὶ κοινωνῶν τῷ Ὁροφέρνη τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτῶν ἀποδέδεικτο. Ὅτι δὲ ὁ Ἀριαράθης τοῖς Ῥωμαίοις φίλος καὶ σύμμαχος προσσηγώρευτο, πᾶσαν ἐκείνος τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου προσημακώσατο. Καὶ ὁ Ἀττάλος δὲ τὸν Εὐμένην θανόντα διαδεξάμενος, τὸν τε Ὁροφέρνην

XXV. Ægypti rex Ptolemæus moriens, duos filios et unam reliquit filiam. Fratribus autem inter se de regno contententibus, Antiochus Magni Antiochi filius natu minorem pulsum suscepit, ut per ejus defendendi speciem, aditum in Ægyptiam haberet: adductoque exercitu, maxima parte occupata, obsedit Alexandriam. Cum autem reliqui ad Romanos confugissent, Popilius ad Antiochum missus, eum Ægyptio abstinere jussit. Fratres enim intellecto illius consilio, in gratiam redierant. Antiocho responsum diferente, virga circumscriptis regem: ac priusquam eo circulo excederet, deliberare, ac responsum reddere jussit. Ea re territus Antiochus, obsidionem solvit. Externo metu liberati Ptolemæi, denuo et disenserunt, et a Romanis reconciliati sunt: ut nata major Ægypto et Cypro, Cyrenis vero junior potiretur. Nam hæc quoque itam Ægyptiorum erant. Junior vero inique secum agi existimans, Romam profectus, Cyprum etiam impetravit. At senior denuo cum eo pactus, pro Cypro urbes quasdam et frumentum ei assignavit. Antiocho rege mortuo, Romani filio ejusdem nominis regnum confirmarunt, eique ob

Α κομισασθαι, ἀντίειχεν. Ἐπεὶ δ' ἀπίγνω, ἐπινοῶν διεχειρίσατο. Καὶ ὁ Φίλιππος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἦ τε θυγάτηρ αὐτοῦ οὐκ εἰς μακρὰν ἀπέθανον, μένος δ' ὁ νεώτατος τοῖς τῶν Ἀλθανῶν ἀρχουσιν ὑπογραμματαίων ἐπὶ τινα χρόνον διήρκεσεν. Οὕτως ὁ Περσὶς ὁ δὲ εἰκοσι βασιλείων αὐτῶν γεγονέναι, καὶ πάλιν μὲν τὸν Φίλιππον, πλείω δὲ θουλλῶν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπώλεσε, καὶ αἰχμάλωτος γέγονε, καὶ ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐπόμπησε, δεσμὰ μετὰ τοῦ διαδήματος περιεικίμενος. Οἱ δὲ γε Ῥῶδιοι μετὰ φρονήματος πρώην τοῖς Ῥωμαίοις προσφερόμενοι, τότε μὴ μνησικακεῖν αὐτοῖς ἴξιν καὶ σύμμαχοι πρόσθεν αὐτῶν καλεῖσθαι μὴ προσδεχόμενοι, τότε καὶ πᾶν τούτου τυχεῖν ἐσπούδαζον· καὶ ἔτυχον τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ὀφέ. Καὶ τοῖς Κρησὶν ὠρίζοντο μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, ἱκετείας δὲ πολλαῖς χρησάμενοι ἀφήξαν ποτὲ τὴν ὀργήν. Καὶ ὁ Προυσίας δὲ καὶ ὁ Εὐμένης, ὁ μὲν δι' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πάλιν ἐλθῶν καὶ εἰς τὸ βουλευτήριον εἰσελθῶν, καὶ τὸν οὐδὲν φιλήσας, καὶ προσκυνήσας τοὺς βουλευτὰς, ἠλεῆθη τε καὶ ἠθώωτο. Εὐμένης δὲ δι' Ἀττάλου τοῦ ἀδελφοῦ τὸ μὴ τι μνησικακεῖν αὐτῷ εἴληψε. Τότε δὲ καὶ τῆς Καππαδοκίας οὕτως διεκλήθη. Ἀριαράθης ὁ ταύτης κρατῶν πάλαι ἔσχεν Ἀριαράθην. Πρὶν δ' ἐσχηκέναι αὐτὸν, ἐπεὶ πολὺν χρόνον ἦ γυνὴ αὐτοῦ οὐκ ἐκύσσε, πάλαι προσεποιήσατο, Ὁροφέρνην κα-

καὶ Δημήτριον παντελῶς ἐκ τῆς Καππαδοκίας ἀήλασεν.

ΚΕ'. Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου κρατῶν (52) Πτολεμαῖος ἐπὶ δυσὶν υἱαῖς καὶ μὴ ἐξέλιπε θυγάτηρ. Ὡς δὲ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀδελφοὶ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐστασίασαν, Ἀντίοχος ὁ τοῦ μεγάλου Ἀντίοχου υἱὸς τὸν νεώτατον ἐκπεσόντα εἰδέξατο, ἵνα προφάσει τοῦ αὐτῷ ἀμύνειν εἰς τὰ τῶν Αἰγυπτίων πράξιτο. Καὶ στρατεύσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον τῆς τε κλεινοῦς χώρας ἐκράτησε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Καταφυγόντων δὲ τῶν ἄλλων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, κίμφοις πρὸς τὸν Ἀντίοχον ὁ Ποπίλιος, ἀποσχίσθαι αὐτὸν τῆς Αἰγύπτου ἐκέλευσεν. Οἱ γὰρ ἀδελφοὶ, συνέντες τὴν τοῦ Ἀντίοχου διάνοιαν, κατηλλάγησαν. Ὡς δ' ἐκείνος ἐπαρέθετο τὴν ἀπόκρισιν, κύκλον ῥάδδω περιέξ αὐτοῦ περιέγραφε, κἀνεαῦθα αὐτὸν ἐστηχ' ἄπηγχε βουλευσασθαι τε καὶ ἀποκρισασθαι. Ἐντεῦθεν δέισας ὁ Ἀντίοχος τὴν πολιτείαν κατέλυσεν. Ἀκαλλαγέντες δὲ τοῦ ἐξωθεν φόβου οἱ Πτολεμαῖοι (οὕτω γὰρ ἐκαλοῦντο ἀμφότεροι) αὐθὺς ἐστασίασαν, εἶτα συνηλλάγησαν αὐθὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἐφ' ᾧ τὸν μὲν πρεσβύτερον τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κύπρον, τὰ δὲ περὶ τὴν Κυρήνην ἔχειν τὸν ἕτερον. Καὶ ταῦτα γὰρ τότε τῶν Αἰγυπτίων ἦν. Ἀγανακτῶν δ' ὁ νεώτερος διὰ τὴν ἐλάττωσιν, εἰ

Variae lectiones et notæ.

(52) Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου κρατῶν. Vide Henrici. Valesium ad Diodori Siculi excerpta, p. 50.

τὴν Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ εὗρατο παρ' αὐτῶν καὶ Ἀ τὴν Κύπρον. Ὁ δὲ πρεσβύτερος συμβάσει; ἔθιτο αὐθις πρὸς τὸν νεώτερον, πόλις τε τινὰς ἀντὶ τῆς Κύπρου δοῦς, καὶ χρήματα καὶ στόν ταξάμενος συνελεῖν. Τοῦ δ' Ἀντιόχου τελευταῖοντος μετὰ τοῦτο, καὶ παιδί ὁμωνύμῳ τὴν βασιλείαν καταλιπόντος, ταύτην τε αὐτῷ ἐβαβαίωσαν, καὶ τρεῖς ἀνδρας ἐπιτρόπους δῆθεν (μικρὸς γὰρ ἦν) ἐπέμψαν, οἱ, παρὰ τῆς συνθήκας εὐρόντος, ἐλέφαντας καὶ τριήρεις, τοὺς τε ἐλέφαντας σπαγγῆναι πάντας ἐκέλευσαν, καὶ τᾶλλα πρὸς τὸ τῆ Ῥώμῃ συμφέρον διώκησαν. Διάπερ Λυσίας; ὁ τοῦ βασιλέως; τὴν κηδεμονίαν ἐγκαχετρισμένος; παρῶξινε τὸ πλῆθος, ἐκβαλεῖν τοὺς Ῥωμαίους, τὸν δὲ Γάϊον τὸν Ὀκτάβιον καὶ ἀποκτεῖναι. Καὶ πρῶτον γενομένων, ὁ μὲν πρέσβεις αὐθις; εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλεν ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπαλογούμενος; Δημήτριος δὲ ὁ Σελεύκου υἱὸς τοῦ παιδὸς Ἀντιόχου ἐμπερεύων ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον, καὶ ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ θείου τῆς βασιλείας ἰσπερημένος, ὡς τὸν τοῦ Ἀντιόχου θάνατον ἔγνω, ἤπει μὲν τὴν πατρῴαν ἀρχὴν· οἱ δὲ οὕτε ταύτην αὐτῷ συνέπραξαν, οὐτ' ἀπάραι τῆς Ῥώμης ἐπέτρεψαν. Καὶ ὁ; καὶ δυσχεραίνων ὁμοῦ; ἠτύχιζεν. Ἐπεί δὲ τὰ κατὰ τὸν Λυσίαν ἔγινετο, οὐκ ἐτ' ἐμῆλησεν, ἀλλ' ἀπέδρα· καὶ ἐκ Λυκίας τῆ ἑρουσιζ ἐπέστειλε, μὴ ἐπὶ τὸν ἀνεψιὸν τὸν Ἀντίχον (οὕτω γὰρ οἱ πάλα τοὺς ἐξαδέλφους ἐκάλου), ἀλλ' ἐπὶ τὸν Λυσίαν τὴν ὁρμὴν ἔχειν, ὥστε τῷ Ὀκταβίῳ τιμωρήσθην. Ἐξ Τρίπολιν δὲ τῆς Συρίας ἐπειθελίς, καὶ ταύτην προσογαγόμενος ὡς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν βασιλείαν σταλεῖς (τὴν γὰρ ἀπόδρασιν αὐτοῦ οὐδεὶς ἐνόησε;) καὶ Ἀπαμείας κρατήσας δύναμίν τε συναγαγῶν, ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἔλασε, καὶ τότε παιδίον καὶ τὸν Λυσίαν φιλικῶς ἀπαντήσαντας; αὐτῷ (δεδοτότες γὰρ τοὺς Ῥωμαίους οὐκ ἀντίβραν) διέφθειρε, καὶ τὴν βασιλείαν ἀνεκομίσαστο, κἀν τῆ Ῥώμῃ στέφανον καὶ τοὺς τοῦ Ὀκταβίου αὐθέντας ἀπέστειλεν. Οἱ δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ οὐδέτερον ἐδέξαντο. Μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ Δαλμάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἰσπερεύσαν. Τὸ δ' ἔθνος τοῦτο ἐστὶ μὲν Ἰλλυριῶν τῶν παρὰ τὸ Ἰόνιον κόλπον, ὧν τινὰς Ταυλιαντίους ὠνόμαζον Ἕλληνας. Ἐχονται δὲ τοῦ Δουβράχλου ἐν μέρει. Αἰτίον δὲ τοῦ πολέμου, οὗ τινὰς τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐν φίλῃ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντας ἠδίκουν. Συμπεσδυσσασμένοι τε ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς Ῥωμαίοις οὐδὲν μέτριον ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πρέσβεις συλλαβόντες ἀπέκτειναν. Τοῦτους ὁ Σκιπίων ὁ Νασικῆς ὑπέταξεν, ἐπ' αὐτοὺς στρατεύσας. Τὰς τε γὰρ πόλεις αὐτῶν εἴλε καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐπέπρασε. Καὶ ἄλλα δὲ κατ' ἐκείνους συνέδῃ τοὺς χρόνους, οὐ μνήμης μέντοι οὐδ' ἱστορίας ἐπέξια.

ΚΓ'. Ἐντεῦθεν αὐθις ὁ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους δ τὴ τρίτον ἀνεβρίπιζετο πόλεμος. Οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἔραρον ἐλαττούμενοι, ἀλλὰ καὶ συμμαχικὰ καὶ ναυτικὰ ἐπὶ τῆ τοῦ Νομαδικοῦ πολέμου παρασκευῇ παρὰ τῆς συνθήκας ἠτοίμαζον· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ὡς τὰ ἄλλα κατὰ γνώμην ἔθαντο, οὐχ ἠσύχασαν, ἀλλὰ πέμφσαντες τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικῶν, ταῦτά τε αὐτοῖς ἐνεκάλουν καὶ τὴν παρασκευὴν διαλύσαι ἐκέλευον. Καὶ ἐπεί τὸν Μασινίσσαν ἠτιῶντο ἐκείνοι, καὶ δὲ τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον ἀπειρήχασαι ποιῆσαι τὸ κελεύόμενον, σύμβασιν τινα πρὸς τὸν Μασινίσσαν αὐτοῖς ἐπραξαν, καὶ τινος αὐτοῖς ἀποστήναι χώρος αὐτὸν ἐπεισαν. Ὡς δ' οὐδὲν μᾶλλον εἰσέσχονον, μικρὸν ἐπισχόντες Ῥωμαῖοι, ἐπει τάχιστα νικηθέντας σφᾶς; μεγάλη μάχῃ πρὸς τοῦ Μασινίσσου ἐπύ-

loneram aetatem scilicet, tres curatores miserunt: qui cum praeter pacta et conventa triremes et elephantos invenissent, belluas occidi jusserunt, ac caetera ex Romanorum utilitate administrarunt. Qua de causa Lysias, cui regis tutela commissa erat, populum concitavit, ut Romanos eiceret, Caium vero Octavium occideret. His factis, statim legatos Romam misit, ut id facinus purgaret. Demetrius autem Selenci filius Antiochi nepos, Romae obses tempore 463 paterni obitus, ab Antiocho patruo regno spoliatus, cum ejus interitu cognito, paternum regnum repeteret, a senatu nec adjutus, nec Roma exiro situs est. Quod quamvis aegre ferret, tamen quievit. Caeterum cum Lysias illa fecisset, nihil cunctatus Roma profugit: et ad senatum e Lycia scripsit, se non contra patruclum Antiochum, sed contra Lysiam proficisci et Octavii necem ulturum esse. Cum Tripolim Syriae celeriter sibi adjunxisset, tanquam a senatu ad regnum occupandum missus (de fuga enim ejus nemo cogitabat) et Apamea potitus, comparatis copiis Antiochiam contendit, ibique puerum et Lysiam amicq; obviam egressos (Romanorum cuium metu armis abstinerant) interfecit. Regno recuperato, coronam et Octavii percussores Romam misit: quorum neutrum Romani illi irati acceperunt. Post haec Dalmatis bellum intulerunt, quae gens Illyrica est in sinu Ionio: quorum quosdam Graeci Taulantios nominant, ex parte Dyrrachii vicinos. Belli causa erat, quod in finitimos, Romanis amicos injurii, nec Romanorum legatis moderate respondissent, et aliorum legatos occidissent. Hos Scipio Nasica domuit: eorumque urbi- bus expugnatis, captivos vendidit. Iisdem temporibus alia quoque acciderunt, memoria et scriptio- nis parum digna.

Οἱ δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ οὐδέτερον ἐδέξαντο. Μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ Δαλμάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἰσπερεύσαν. Τὸ δ' ἔθνος τοῦτο ἐστὶ μὲν Ἰλλυριῶν τῶν παρὰ τὸ Ἰόνιον κόλπον, ὧν τινὰς Ταυλιαντίους ὠνόμαζον Ἕλληνας. Ἐχονται δὲ τοῦ Δουβράχλου ἐν μέρει. Αἰτίον δὲ τοῦ πολέμου, οὗ τινὰς τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐν φίλῃ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντας ἠδίκουν. Συμπεσδυσσασμένοι τε ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς Ῥωμαίοις οὐδὲν μέτριον ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πρέσβεις συλλαβόντες ἀπέκτειναν. Τοῦτους ὁ Σκιπίων ὁ Νασικῆς ὑπέταξεν, ἐπ' αὐτοὺς στρατεύσας. Τὰς τε γὰρ πόλεις αὐτῶν εἴλε καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐπέπρασε. Καὶ ἄλλα δὲ κατ' ἐκείνους συνέδῃ τοὺς χρόνους, οὐ μνήμης μέντοι οὐδ' ἱστορίας ἐπέξια.

XXVI. Dehinc tertium bellum punicum est con- statum. Carthaginienses enim humilem illam fortunam haud ferentes, socios et classem ad bellum Numidicum contra foedus comparabant, Romani autem caeteris rebus ex sententia confectis, non quieverunt: sed per Nasicam Scipionem iis de rebus exostulantes, apparatus illum omitti jusserunt. Et quia de Masinissa querebantur, et propter bellum cum illo susceptum, imperata detrectabant: pactione inter illos facta; a Masinissa impetravit, ut quadam provincia eis cederet. Sed cum nihilo magis parerent. Romani paulisper cunctati, cum primum magno praelio a Masinissa victos esse audiverunt, bellum eis indixerunt. Carthaginienses vero ea clade afflicti et terri-

(nam ab aliis quoque finitimis premebantur) legatis Romam missis auxilia petiverunt, se **463** Romanis omnibus in rebus obsecuturos simulantes. Nam cum sœdus rupturi essent, facile quidvis promittebant. Ea de re concilio a senatu indicto, Scipio Nasica legatos Carthaginiensium admittendos, et pacem cum eis faciendam esse censuit. M. Cato contra, nec admittendos esse, nec belli decretum abrogandum. Verum senatus et preces legatorum admisit, et pacem eis est pollicitus, obsidibus petitis, quos L. Martius et M. Manilius in Sicilia acceptos Romam miserunt: ipsi festinanter in Africam appulerunt, castrisque positis, et magistratibus Carthaginiensium accersitis, non omnia simul quæ postulabant, exposuerunt, veriti ne iis præcognitis, rebus integris bellum capesserent. Ac primum frumentum petentibus datum, deinde triremes, postea machinæ, denique armis etiam acceptis (Carthaginienses enim clam alium magnum apparatus habebant) eos urbem diruere, et aliam in mediterraneo sine muris extruere, lxxx stadiis a mari dissitam jusserunt. Ad illud Carthaginienses in lacrymas soluti, tanquam urbe capta lamentati sunt: precatique consules, ne patriæ afferre manus cogerentur. Sed cum nihil proficerent, et aut imperata exsequi, aut bellum experiri juberentur, multi apud Romanos, ut jam victores, remanserunt. Cæteri in urbem regressi, quosdam ex magistratibus occiderunt, quod non principio bellum amplexi essent: et Romanis, quos intra mœnia repererant, interfectis, bellum aggressi, omnes servos manumiserunt, exsules revocarunt: et Asdrubal denuo imperatore creato, arma, triremes, machinas repararunt. Quasi enim bellum urgeret, et de excidio periclitarentur, ita omnia quibus erat opus, perexiguo tempore compararunt, nulli rei parcentes, adeo ut statuas quoque ob æris penuriam conflarent, et capillis mulierum ad funes consciendos uterentur. Consules principio spe concepta, se eos ut inermes facile capturos, scalas duntaxat pararunt, quibus mœnia transcenderent: sed ea oppugnare adorti, cum hostes armatos et rebus ad propulsandam obsidionem necessariis instructos vidissent: machinās fabricare instituerunt, quibus non sine periculo **464** confectis (Asdrubal enim materiam comportantes ex insidiis vexabat) urbem sunt aggressi. Ac Manilius terra impetu facto, nihil urbi nocuit. Martius qua mare paludosum est, parte mari dejecta, non ingressus est. Carthaginienses enim eos qui penetrare conabantur, repulerunt: et noctu per ruinas eruptione facta, multis occisis, machinas plures cremarunt. Neque etiam Asdrubal cum equitibus eos late vagari in agris patiebatur, neque auxiliis Manissia juvabat. Nam principio belli non accersitis, neque permissum ei pollicenti fuerat, ut solus Asdrubalem debellaret.

ἐνεδρεύων ἐλύπει) προσέμιγον τῇ πόλει. Καὶ Μανίλιος μὲν ἐκ τῆς ἡπείρου αὐτῆ προσβαλὼν οὐδὲν αὐτοῦς ἐδίωξε Μάρκιος δ' ἐκ θαλάσσης κατὰ τὸ λιμνῶδες προσπεσὼν κατέστεισε μὲν τι τοῦ τείχους

ἄθοντο, εὐθύς αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο. Ὁ μαθόντες οἱ Καρχηδόνιοι, οὐκ εἰς ὑπὲρ τῆς συμφορᾶς ἔχοντες, κατέβησαν, καὶ πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην διὰ συμμαχίαν ἐστάλαξαι (καὶ ἄλλοι γὰρ τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐπέτιθεντο) καὶ ἐς πᾶν τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέβησαν ἐπλάττοντο. Μὴ γὰρ ταῖς σπονδαῖς ἐμμένειν μέλλοντες, βῆον ἅπαντα ἐπηγγέλλοντο. Τῆς δὲ γερούσιας βουλῆν περὶ τοῦτου συναγαγούσης, ὁ μὲν Σκιπίων ὁ Νασικᾶς δέξασθαι τὴν τῶν Καρχηδονίων πρεσβειᾶν καὶ σπονδὰς αὐτοῖς ποιήσασθαι: συνεβούλευσεν· ὁ δὲ Κάτων ὁ Μάρκος μῆτε σπεύσασθαι τοῦτους δαῖν εἶπε, μῆτε λύσαι τοῦ πολέμου τὸ ψήφισμα. Οἱ δὲ γε βουλευτὰ τὴν τε τῶν πρέσβεων ἐκτελεῖαν ἐδέξαντο καὶ σπονδὰς αὐτοῖς: ὑπέσχεοντο παρασχεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦτοις ὁμήρους ἤτησαν· ὡς Λούκιος Μάρκιος καὶ Μάρκος Μινύκιος, εἰς τὴν Σικελίαν ἐλθόντες, ἐκεῖσε πεμφθέντα: ἔλαβον, καὶ τοὺς μὲν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεμφσαν, αὐτοὶ δὲ σπουδῆ τὴν Ἀφρικὴν κατεδίφασαι. Καὶ στρατοπεδεύσασθαι ἐκ τῆς πόλεως τῶν Καρχηδονίων ἐκεῖ μετεπέμφσαντο· καὶ ὡς ἀφίκοντο, οὐδὲν πάντα ἅμα σφίσι δαῖμα ἤστυον ἐξέστησαν. δεισάντες μὴ, ταῦτα προμαθόντες, ἀκερατοῖς τοῖς πράγμασι σφῶν καταστῶσιν εἰς πόλεμον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον αἶτον ἤτησαν καὶ ἔλαβον· εἴτα τὶς τρίτηρις, καὶ ἐπὶ ταῦταις τὰ μηχανήματα, εἴτα τὶ δὴλα προσήτησαν. Λαθόντες οὖν πάντα (οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι πολλὴν ἑτέραν παρασκευὴν κεκρυμμένην εἶχον) τέλος ἐκέλευον αὐτοῦς κατασχέσαι μὲν τὴν πόλιν αὐτῶν, ἑτέραν δ' ἐν μεσογίῳ οἰκοδομησαί· ἀτελιχιστον, ὀδοφλοντα σταθίους τῆς θαλάσσης διέχουσαν. Πρὸς τοῦτο δ' οἱ Καρχηδόνιοι ἐς δάκρυα κατηνέχθησαν, καὶ ὡς ἐλαχότατες ἀνωλοφύροντο καὶ ἰδέοντο τῶν ὑπᾶτων μὴ καταναγκάσαι σφᾶς γενέσθαι τῆς πατρίδος αὐτόχειρας. Ὡς δ' οὐδὲν ἦσαν, ἀλλ' ἢ πρᾶξι τὸ προστατόμενον ἐκαλεύοντο ἢ ἀναβρίθαι τὸν πόλεμον, συγχολοῦν μὲν αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὡς ἤδη κεκρατηκᾶσι κατέμειναν. Οἱ ἐκλοιποὶ ἀπαναχωρήσαντες τῶν τε σφετέρων ἀρχόντων ἐνέως ἀπέκτειναν, οὐ μὴ κατ' ἀρχᾶς τὸν πόλεμον εἶλοντο, καὶ τοὺς ἐντὸς τοῦ τείχους εὐρεθέντας Ῥωμαίους διέφθειραν, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ὤρμησαν. Διὸ τοὺς τε δούλους ἅπαντας ἠλευθέρωσαν, καὶ τοὺς φυγάδας κατήγαγον· καὶ τὸν Ἀσδρούβαν στρατηγὸν αὐθις εἶλοντο, καὶ δὴλα καὶ μηχανὰς, τρίτηρις τε ἠτοιμάσαντο. Ὡς γὰρ τοῦ πολέμου ἐπιχειμῶν, καὶ περὶ ἀνδροποδοσιμαῦ κινδυνεύοντες, δι' ἐλαχιστον πᾶνθ' ὄσων ἐχρηζον κατασκευάζον. Ἐπειδὸντο γὰρ οὐδενός, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνδριάντας πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ χαλκοῦ συνεχώνευσαν, καὶ ἐς τὰς σχολίους τῶν γυναικῶν ταῖς κόμαις ἐχρηζαντο. Οἱ δ' ὕπατοι τὸ μὲν πρῶτον αὐτοῦς ὡς ἀόπλου: ταχέως αἰρήσειν ἐλπίσαντες, μόνους ἠτοιμάσαντο κλιμακας, ὡς δι' αὐτῶν εὐθύς τοῦ τείχους ἐπιθεσάμενοι· ἔπειτα προσβαλόντες καὶ ὠπλισμένους σφᾶς καὶ τὰ πρὸς πολιορκίαν ἔχοντας ἰδόντες, πρὸς μηχανῶν ἐργασίαν ἐτρέπαντο, καὶ αὐτὰς ἐπιχειμῶνως κατασκευάσαντες (ὁ γὰρ Ἀσδρούβας ὀλαγωγούντας

οὐ μέντοι καὶ εἰσῆλθον. Οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι τοὺς τε βιαζομένους εἰσελθεῖν ἐξηκρούσαντο. Καὶ νύκτωρ διὰ τῶν ἔρειπίων ἐξεβλήοντες ἀνθρώπους τε συχοῦς ἔκτειναν καὶ μηχανήματα πλείστα κατέπρησαν. Ἄλλ' οὐδὲ ἐπὶ πολὺ τῆς χώρας παρὰ τοῦ Ἀσδρούβου καὶ τῶν ἰππέων εἰδὼτο σχεδάνυσθαι, οὔτε μὴν ὁ Μασίνισσας αὐτοὺς ἐπεσορήσεν. Οὐ γὰρ ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου προσετέκμητο, καὶ πρὸς τὸν Ἀσδρούβου τότε διαπολεμήσειν ὑποσχομένῳ οὐκ ἐπέτρεψαν.

KZ'. Οἱ δ' ὕπατοι διὰ τε τὰ συμβάντα καὶ ὅτι τὸ ναυτικὸν αὐτῶν ἐκ τῆς ἐν τῇ λίμνῃ διατριβῆς ἐνόσησεν, ἔβυσαν τὴν πολιορκίαν. Καὶ Μάρκιος μὲν ἐπιχειρήσας κατὰ Θάλασσαν τι πρᾶξαι ἢ τὴν παραλλίαν κωλύσαι, ὡς οὐδὲν ἤνυσεν, ἀπέπλευσεν οὐκ ἄνευ, καὶ ἀνθυποστρέψας Αἰγύπτου ἐχειρώσατο. Μανίλιος δὲ ὤρμησε μὲν εἰς τὴν μεσόγειον καχοῦμενος δ' ὑπὸ Ἰμίλιωνος τοῦ τῶν Καρχηδόνιων ἱππάρχου, ὃν καὶ Φαβέιν (53) ἐκάλουν, πρὸς τὴν Καρχηδόνα ἐπαυελλήλυθε. Κάκει δὲ ἔξωθεν ὁ Ἀσδρούβας, ἐνδοθεν δ' ἐπεξιόντες οἱ ἐν τῇ πόλει, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αὐτὸν ἐκίκουεν. Καταφρονήσαντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν ἐπήλθον, καὶ συχοῦς ἀποβαλόντες (ἀσπιοὶ γὰρ οἱ πλείους ἦσαν) εἰς τὴν τελεῖαν αὐτοῖς συνεκλείσθησαν. Ὁ δὲ Μανίλιος τῷ Ἀσδρούβῳ συμμίξαι μάλιστα ἐβόητο, καὶ εἰ ἐκεῖνον νικήσει βῆσον τοῖς λοιποῖς προσπολεμήσειν ἐνόμιζε, καὶ οἱ προσέμιξε. Πρὸς δὲ τὴν φρούριον ἀναχωροῦντι ἐπακολουθήσας, ἔλαθεν εἰς τὴν χώραν τραγέλας καὶ στενοπόρου γενόμενος, καὶ δεινῶς ἐκκώθη. Καὶ πανσὺθι ἂν διεφθάρη, εἰ μὴ Σκιπίων ὁ τοῦ Ἀφρικανοῦ χρησιμώτατος αὐτῷ ἐγένετο, ἀνήρ ἄριστος μὲν νοῆσαι καὶ προβουλεύσαι τὰ κράτιστα, ἀριστος δὲ χειρουργῆσαι (καὶ γὰρ τῷ σώματι ἐρῶτο), ἐπιεικὴς τε καὶ μέτριος ἦν, δι' ἃ καὶ τὸν φθόνον ἐξέφυγεν. Ἴσος μὲν γὰρ τοῖς ὑπεδεεστέροις, οὐκ ἀμείνων δὲ τῶν ὁμοτίμων (ἐχιλιάρχει γὰρ ἀσθενέστερος δὲ τῶν μειζόνων ἤξιον εἶναι). Ὁ οὖν Μανίλιος καὶ εἶπε τὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπέστειλε τοῖς ἐν τῇ Ρώμῃ, μή τι ἀποκρυψάμενος, καὶ ἄλλα καὶ τὰ κατὰ Μασίνισσαν καὶ τὸν Φαβέιν, ἃ ἔσχον οὕτως. Θνήσκων ὁ Μασίνισσας ἠπόρει ὅπως περὶ τῆς βασιλείας διάθηται, διὰ τὸ τῶν υἱῶν πλήθος καὶ τὸ διάφορον τοῦ κατὰ τὰς μητέρας γένους αὐτῶν. Διὰ δὲ πρὸς συμβουλίαν τὸν Σκιπίωνα μετεπέμψατο, ὃν ὁ ὕπατος ἔστειλεν. Ἄλλ' ὁ Μασίνισσας πρὶν ἔλθειν τὸν Σκιπίωνα ἐκλείπων, τὴν μὲν δακτύλιον τῷ Μικίψῳ τῷ υἱῷ ἔδωκε, τὰ δ' ἄλλα πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα τῷ Σκιπίωνι ἔβητι ἔλθόντι παρέσχεν καὶ ἐνετέλλατο. Ὁ οὖν Σκιπίων, κατανοήσας τὰς προαιρέσεις τῶν υἱῶν αὐτοῦ, οὐδενὶ μὲν αὐτῶν μόνῳ τὴν βασιλείαν ἀπένευμε· τριῶν δὲ τῶν ἰλλογιμοτάτων ἔντων, πρεσβυτάτου μὲν Μικίψου, νεωτάτου Γουλούσσου, μέσου δὲ Μαστανάβου (54), τοῦτο· τὴν πρᾶγμα, μεμερισμένον μὲντοι, κατένευμε. Τῷ μὲν γὰρ πρεσβυτάτῳ χρηματιστῆ τε ἔντι καὶ φιλοκλιούτῳ τὴν διοίκησιν ἐπεχειρήσει· τῷ δὲ μετ' αὐτὸν τὰς διαφορὰς κρῖνειν ἐπέτρεψε, δικαστῆ ἔντι· τῷ δὲ Γουλούσσῳ πολιμικῶν τυγχάνοντι τὰς δυνάμεις παρέδωκε. Τὰς δ' ἀδελφοὺς αὐτῶν πολλοὺς οὐσι πόλεις

XXVII. Consulēs igitur propter eventus illos, e classem ex statione in paludibus morbo laborantem, obsidionem solverunt. Ac Martius mari aliquid efficere aggressus, aut oram maritimam vexare, cum res non succederet, domum versus abiit, cursuque converso Æginiurum subegit. Manilius in mediterranea profectus, cum ab Himilcone, qui etiam Fabæas dicebatur, Carthaginensis equitatus præfecto lacesseretur, Carthaginem rediit. Sed ibi quoque foris ab Asdrubale, intus eruptione civium noctu et interdum fatigabatur. Itaque Carthaginienses per contemptum usque ad castra processerunt, ac multis amissis (nam plerique inermes erant) rursus in castra sunt conclusi. Manilius vero si Asdrubalem vicisset, cætera in proclivi fore ratus, in primis operam dedit, ut cum eo congregaretur, factaque pugnandi copia, recedentem in castellum quoddam persecuturus, per imprudentiam in locum asperum et angustum delapsus, graviter impegit: ac cum toto exercitu periisset, ni Scipio Africani filius strenuam operam ei navasset, vir præsentis animi, optimique consilii, et manu promptissimus (erat enim robusto etiam corpore), æquitate autem modestiæque morum invidiam effugit. Nam cum tribunus militum esset, inferioribus par, paribus non melior, majoribus infirmior esse volebat. Manilius igitur de eo et locutus est, et Romam scripsit, nulla re dissimulata: atque inter cætera de Masinissa quoque, et Fabæa, quæ ita se habebant. Masinissa moriturus, quid de regno statueret, ob 465 filiorum multitudinem ex diversæ conditionis mulieribus susceptorum dubitans, Scipionem consilii capiendi causa accessit. Quem cum misisset cos., Masinissa ante adventum ejus moribundus, Micipsæ filio annulum dederat: cætera vero omnia quæ ad regnum pertinebant, Scipioni, cum primum venisset, commendavit. Is vero animadversis filiorum ejus ingeniis, nulli uni regnum attribuit: sed cum tres ex iis præcipui essent, Micipsæ natu maximus, Gulussa minimus, medius Mastanavus: inter eos rerum administrationem trifariam partiti. natu maximo avaro et pecuniæ amanti vectigalium tractatione mandata: proximo post eum disceptandi controversias munere assignato, Gulussæ homini bellicosus exercitus tradidit. Reliquis fratribus, qui multi erant, urbes quasdam et prædia divisit, Gulussam vero ad consulem perduxit. Sub veris initium Carthaginensium fœderatos aggressi, multos vi, multos pacione, Scipio

Varie lectiones et notæ.

(53) Φαβέιν. Φαμίαν, mss. Reg. et Colbert.
 (54) Μαστανάβου. Ita repositum ex Reg. et Colbert. quomodo appellatur ab Appiano Wollfus

Μαστανάβου ediderat: quem errore viderat. Henricus Valesius ad Polybii Excerpta.

præsertim, subegerunt. Ut vero Fabæas desperatis Carthaginiensium rebus ad Romanos inclinans, cum Scipione collocutus est: tum vero omnes armis in Asdrubalem conversis, cum per dies plures castellum oppugnassent, commeatu destituti, citra dedecus recesserunt. Nam durante adhuc obsidione, Fabæas hostilem in modum eos aggressus in ipsa pugna cum aliquot equilibus ad Romanos transit. Inde Manilius Uticam profectus quievit. Scipio Fabæa Romam perducto laudatus est: et is honos Fabææ habitus, ut in consessum a senatu reciperetur.

ὁ Φαβέας προσεδρεύουσιν ἔτι ὡς περὶ μέσων, καὶ ἐ Μανίλιος μὲν εἰς τὴν Οὐτικὴν ἐλθὼν ἡσύχαζε, Σκιπίων δὲ τὸν Φαβέα ἐκ τὴν Ῥώμην ἀνήγαγε, καὶ αὐτὸς τε ἐπὶνέτο καὶ ὁ Φαβέας τετίμητο, ὥστε καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συγκαθῆσθαι τῇ γερούσι.

XXVIII. Tum Prusias, homo senex et asperis moribus, veritus ne Bithyni se ejecto Nicomedem filium regem crearent, cum per causam quamdam Romam missum, ibi degere jussit. Sed cum etiam Romæ agentem per insidias occisum vellet: Bithyni quidam Nicomedem clam in Bithyniam perductum, sene occiso, regem dixerunt. Hæc Romanos, quamvis molesta, non tamen ad bellum inferendum commoverunt. Andriscus vero quidam Adramyttenus, Perseo forma non dissimilis, ascito sibi Philippi nomine, ejusque filium sese dicentis, ad defectiorem plurimos impulit. Nam primo adventu Macedoniam 466 turbare conatus, cum a nemine curaretur, in Syriam ad Demetrium se contulit, spe auxilii propter cognationem impetrandi, ab eoque comprehensus, et Romam missus, cum neque Persei filium esse constaret, et alioqui nihil insigne haberet, per contemptum dimissus, magnam factiosorum hominum manum coegit, multas urbes attraxit. Denique regio habitu sumpto, collectoque exercitu in Thraciam profectus: multis liberis populis, multis dynastis Romanum imperium agre ferentibus ascitis, impressionem in Macedoniam fecit: eaque occupata, in Thessaliam transgressus, non pauca loca subegit. Romani Andriscum primum despecto, postea Scipionem Nasicam ad tumultum illum pacandum miserunt. Qui rebus illis in Græcia cognitis, ad Romanos scripsit omnia: et coacto a sociis exercitu rei gerendæ intentus, ad Macedoniam processit. Romani igitur P. Juventium cum exercitu contra eum miserunt. Quem Andriscus circa Macedoniam adortus interfecit: ac cæteros etiam trucidasset, nisi noctu discessissent. Post hæc in Thessalia passim grassatus, Thraces sibi adjunxit. Quamobrem Romani Quintum Cæcilium Metellum prætozem cum magnis copiis miserunt. Cui Macedoniam ingresso, Attalus classe auxilio venit. Andriscus igitur de ora maritima sollicitus, ulterius progredi non est ausus, sed paulum extra Pydnam productis copiis, equestri prælio victor, metu pedestris exercitus retro abiit. Ea tamen victoria elatus copiis bifariam divisus, partem ad vastandam Thessaliam misit, partem apud se retinuit. Proinde Metellus eorum paucitate contempta, in faciem descendit, ac victis iis qui primi ad manus

τινάς καὶ χώρας ἐνεῖμε. Καὶ τὴν Γουλούσαν παραλαβὼν πρὸς τὸν ὕπατον ἤγαγεν. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος ἐπὶ τοὺς τῶν Καρχηδονίων συμμαχοῦς ἐστράτευσαν, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν βία, πολλοὺς δὲ ὁμολογίῃ, καὶ μάλιστα ὁ Σκιπίων, παρεστήσαντο. Ὡς δὲ Φαβέας ἀπογνοὺς τὰ τῶν Καρχηδονίων πρὸς τοῦς Ῥωμαίους ἀπέκλινε, καὶ εἰς λόγους τῷ Σκιπίωνι ἦλθε· τότε καὶ ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν ἀπαντες ὤρμησαν, καὶ προσέμιξαν μὲν τῷ φρουρίῳ συχραῖς ἡμέραις· ἐπιλιπόντων δὲ αὐτοὺς αὖθις τῶν ἀναγκαίων ἀνεχώρησαν εὐπρεπῶς. Προσέβαλε γὰρ αὐτοῖς τῷ ἔργῳ μετ' ἰκπέων τινῶν ῥύτομολήσε. Κάντεῦθεν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συγκαθῆσθαι τῇ γερούσι.

KH. Τότε δὲ συνηνέχθη καὶ τὰ κατὰ τὸν Προύσιαν, ὃς γέροντα ὦν καὶ τοὺς τέρτους τραχὺς, ἐφοβήθη τοὺς Βιθυνούς, μὴ τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐκβάλωσι, τὸν Νικομήδην τὸν υἱὸν ἀνθελομένον. Καὶ κατὰ τινα πρόβρασιον ἐπεμψεν εἰς τὴν Ῥώμην αὐτὸν, χάριτι διάγειν ἐκέλευσεν. Ὡς τε καὶ τῇ Ῥώμῃ διατωμένῳ τῷ υἱῷ ἐπεβοῦλευσε καὶ ἐσπευθε κτείνειν αὐτὸν. Βιθυνοὶ τινες, εἰς Ῥώμην φοιτήσαντες, ἐξήγαγον λάθρα τὸν Νικομήδην· καὶ ἐς τὴν Βιθυνίαν κομισάντες, τὸν μὲν γέροντα ἐφάνευσαν, βασιλέα δ' ἐκεῖνον ἀπέδειξαν. Ταῦτα ἠύλασε μὲν τοὺς Ῥωμαίους, οὐ μὴν καὶ εἰς πόλεμον ἐξηρέθισε. Τὴν δὲ Μακεδονίαν Ἀνδρίσκος τις ἐξ Ἀτραμυττίου φύς, τῷ Περσεῖ δ' ἐμφορῆς τὸ εἶδος γενόμενος, καὶ παῖς εἶναι ἐκεῖνου πλαττόμενος, καὶ Φίλιππον αὐτὸν ὀνομάζων, ἐπὶ πλείστον ἀπέστησε. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐς τὴν Μακεδονίαν ἐλθὼν, παρὰ τῆς αὐτῆς ἐπειρώτο· ὡς δὲ οὐδὲς προσέειχεν αὐτῷ, πρὸς τὸν Δημήτριον εἰς τὴν Συρίαν ἐτάπητο, ὡς ἐξ ἐκεῖνου διὰ τὸ γένος βοηθείας τευξόμενος. Συλληφθεὶς δὲ παρ' ἐκεῖνου καὶ εἰς τὴν Ῥώμην πεμφθεὶς, ὅτι τε μὴ ὦν τοῦ Περσέως υἱὸς ἠλέγχθη, καὶ οὐδέ τι ἕτερον εἶχεν ἄξιον λόγου, κατεφρονήθη. Καὶ ἀφθεὶς χεῖρά τε συνηγάγεν ἀνθρώπων νεωτεροποιῶν καὶ πόλεις πολλὰς ἐπηγάγετο, καὶ τέλος βασιλικὴν στολὴν περιθέμενος, καὶ δύναμιν συγκροτήσας, εἰς Θράκην ἀφίκετο, καὶ συγνοὺς μὲν τῶν αὐτονόμων, συγνοὺς δὲ καὶ τῶν δυναστῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἀχθομένοις· παραλαβὼν, εἰς Μακεδονίαν ἐπέβαλε καὶ αὐτὴν κατέσχε· καὶ ἐπὶ τὴν Θεσσαλίαν ὁρμήσας οὐκ ὀλίγα ταύτης προσεποιήσατο. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατεφρόνουσαν μὲν πρότερον τοῦ Ἀνδρίσκου· εἰτα τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικῶν ἐπεμψαν εἰρηνικῶς πρὸς τὰ ἐκεῖ διοικήσοντα. Ὡς, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθὼν, καὶ μαθὼν τὰ γενόμενα, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις δειλῶν ταῦτα ἐπέταίλε· δύναμιν δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖ συμμάχων ἀθροίσας ἔργου εἶχετο, καὶ προῆλθε μέχρι Μακεδονίας. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ γόνυτας τὰ κατὰ τὸν Ἀνδρίσκον, στρατεύματα ἐπεμψαν καὶ στρατηγὸν Πούπλιον Ἰουθέντιον. Ὁ περὶ Μακεδονίαν γενόμενῳ συμβαλὼν ὁ Ἀνδρίσκος ἐκεῖνον μὲν ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἀν κατεργάσατο, εἰ μὴ τῆς νυκτὸς ἀπεχώρησαν. Καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν μετὰ ταῦτα εἰσέβαλε καὶ πλείστα αὐτῆς ἐκάκωσε, καὶ τὰ τῶν Θρακῶν προσητάρησατο. Πάλιν οὖν διὰ

ταύτα οὐκ ἐν τῇ Ῥώμῃ Κύβητον Καικιλιὸν Μέτελλον ἄ στρατηγὸν σὺν δυνάμει πολλῇ ἔστειλαν. Καὶ ὅς εἰς τὴν Μακεδονίαν ἦλθε, καὶ ὁ Ἄτταλος προσήμυνε ναυτικῶν. Ἀπὸ δαίσεως ὁ Ἀνδρίσκοσ περι τῶν παραθαλασίων, οὐκ ἐτόλμησε περατιέρω προσελθῆν· ὄλιγον δὲ τῆς Πύδνης ἔξω προχωρήσας, ἱππομαχίᾳ μὲν ὑπερέσχε· φοβηθεὶς δὲ τὸ περὶ ἀνίστραφε, καὶ ἐπιρθεὶς διχῆ τὸν στρατὸν διεῖλε, καὶ τοῖς μὲν αὐτῆς κατὰ χώρην προσήδρευε, τοὺς δὲ κορθῆσαι τὴν Θισσαλίαν ἀπέστειλε. Καταφρονήσας οὖν ὁ Μέτελλοσ τῶν παρόντων συνίμειξε· καὶ τῶν πρῶτων αὐτῶ εἰς χεῖρας ἐλθόντων περιγενόμενος βῆεν καὶ τοὺς λοιποὺς παρεστήσατο· ἐτοίμως γὰρ ὡς ἐξήμαρτον αὐτῶ ὁμολόγησαν. Ὁ δὲ Ἀνδρίσκοσ εἰς τὴν Θράκην ἀπέδρα, καὶ δύνανμιν ἀθροίσας συνέβαλε τῷ Μετέλλῳ προδόντι οὐ προσχώρει. Καὶ τῶν προμάχων αὐτοῦ τραπέντων τὸ τε συμμαχικὸν αὐτοῦ ἐσκεδίσθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ Βύζου Θρακῆσ δυνάστου προδθεὶς ἐδικαιώθη. Καὶ Ἀλέξανδροσ δὲ τισ, Περσίωσ καὶ αὐτῆσ λέγων εἶναι υἱὸσ καὶ χεῖρα συναγαγών, κατέλαθε τὴν περι τὸν Μέστον καλούμενον ποταμὸν χώρην, ὃν ὁ Μέτελλοσ ἐπαδίωξεν ὑποφυγόντα μέχρι τῆσ Δαρδανίασ.

ΚΘ. Ἐπὶ δὲ τοὺσ Καρχηδόνιοσ οἱ Ῥωμαῖοι Πείσωνα τὸν ὑπατον ἔστειλαν, ὅσ τῇ μὲν Καρχηδόνι καὶ τῷ Ἀστρούδα οὐ προσέμειξεν, ἐπὶ δὲ τὰσ παραλίωσ πῆλεις ἐτρέπετο· καὶ τῆσ μὲν Ἀσπίδοσ ἀπεκρούσθη, τὴν δὲ Νέαν πόλιν ἐλὼν, κατέσκαφεν· ἐπὶ δὲ Ἰπκῶνα (35) πόλιν ὀρμησασ κατέτριψε τὸν καιρὸν μηδὲν περάνας. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ἀνεθάρσαν διὰ ταῦτα, καὶ ὅτι καὶ τισ αὐτῆσ προσεγίνοντο σύμμαχοι. Μαθόντεσ οὖν ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι οἶτε ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα ὀρμησαν καὶ ὑπατον ἐψηφίσαντο, καίτοι τῆσ ηλικίασ μὴ ἐφείσασ αὐτῶ τὴν ἀρχὴν· ἀλλὰ τὰ τε ἔργα αὐτοῦ καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ πατρός Παύλου, καὶ τοῦ πάππου Ἀφρικανοῦ ἐλπίδα παρεῖχον ἕκαστι βεβαίαν καὶ τῶν πολεμίων δι' αὐτοῦ κρατήσων καὶ τὴν Καρχηδόνα παντελῶσ ἐξαιρήσων. Ἐν ᾧ δ' ὁ Σκιπίων εἰς τὴν Λιδύην ἱκομίζετο, Μαγκίνωσ παραπλῶνον τὴν Καρχηδόνα, χωρίον τι τοῦ πελάγους αὐτῆσ ἐντὸσ ὃν, Μεγαλία ὀνομαζόμενον καὶ ἐπὶ πέτρασ ἀποτόμου καθῆκον πρὸσ θάλασσαν πολὺ τι τῆσ ἀλλῆσ πόλειωσ ἀπηρητημένον καὶ μηδὲ πολλοὺσ φρουροὺσ ἔχον, ὡσ τῇ φύσει ὃν ἐρυμνὸν κατανοήσασ, κλιμακασ ἐξαπιναιωσ προσθεὶσ ἀπὸ τῶν νεῶν ἐπανέδη. Ἦδη δὲ ἀνεθρόντοσ συνέδραμον μὲν τῶν Καρχηδόνιων τινεσ, οὐ μέντοι καὶ ἐκκρούσαι αὐτὸν ἠδυνήθησαν. Ὁ δὲ πέμψασ πρὸσ τὸν Πείσωνα τὰ τε γεγονότα ἐδήλωσε καὶ αὐτῶ ἐπαμῦναι ἐξέλωσε. Πόρρω δ' ὢν ἐν τῇ μεσογειῳ, οὐδὲν αὐτῶ χρεῖσμοσ ὁ Πείσων ἐγένετο· ὁ δὲ Σκιπίων οὐκ αὐτὴν τὴν ἀγγελίαν νυκτὸσ κατὰ τύχην ἐλθών, εὐθὺσ ἐδοθήθησεν. Ἐῖλον γὰρ ἂν τὸν Μαγκίνων οἱ Καρχηδόνιοι ἢ καὶ διεφθειρην, εἰ μὴ παραπλευσασ εἶδον τὰσ ναὺσ τοῦ Σκιπίωνοσ. Τότε δ' ἠθύμησαν μὲν, οὐκ ἀπίστησαν δὲ. Αἰχμαλώτοσ οὖν τινασ ἐκαμψεν ὁ Σκιπίων, ἐροῦντασ ὅτι ἴπαρσσι. Καὶ τοῦτο γνόντεσ οὐκ ὑπέμειναν ἔτι, ἀλλ' ἀνεχώρησαν, καὶ τὸν Ἀστρούδα μὲν μετεπέμψαντο, καὶ ταφρῶμασι καὶ σταυρώμασι τὸ πρὸ τὸν οἰκίων διατείχισμα διεφύλαξαν. Ὁ μὲντοι Σκιπίων τὰ μὲν Μεγαλία

venerant, facillius etiam ceteros ad officium rediit, ingenue peccatum suum agnoscentes. Andronicus vero in Thraciam profugus, reparatis copiis cum Metello, progrediente qua res ferebat, confixit: suisque propugnatoribus prodigatis, sociisque dissipatis, a Byzio Thrace proditus, pœnas dedit. Sed et Alexander quidam Persei filium se profecus, regionem Mesto flumini adjacentem occupavit: quem Metellus usque in Dardaniam est persecutus.

467 XXIX. Contra Carthaginienses missus Piso consul, urbe et Asdrubale omissis, maritimas urbes invasit: et ab Aspide repulsus, Neapoli capta et eversa, in Hipponis obsidione tempus frustra trivit. Unde Carthaginienses, sociorum etiam auxitiis aucti, animos receperunt. Quo Romani, tam qui in castris quam in urbe erant, cogniti, citra dubitationem Scipionem consulem creaverunt. Nam quamvis ætas adhuc ei dignitati immatura erat, tamen et res ejus gestæ, et virtus patris Pauli, et avi Africani certam spem afferebant omnibus, ejus armis et hostes superatum iri, et Carthaginem perituram. Scipione in Africam navigante, Mancinus Carthaginis littus legens, castellum quoddam intra moenia, nomine Megalia, in prærupta petra in mare prominens, et longe ab urbe remotum, cum non magno præsidio custodiri, ut quod situ ipso defenderetur, animadverteret: scalis subito ex navibus admotis ascendit. Quod cum jam teneret, etsi Carthaginienses aliquot concurrerunt, eum tamen expellere non potuerunt. At ille Pisoni quid egisset nuntiat, et auxilia sibi mitti petit. Sed Piso, qui procul in mediterraneis aberat, nihil opis ei tulit. Scipio vero sub ipsum nuntium forte fortuna noctu adventans, statim auxilium ei tulit, alioqui a Carthaginiensibus vel capiendo, vel occidendo. Nam cum naves Scipionis appellere vidissent, etsi animos desponderant, non tamen ab obsidione recesserunt, prius quam Scipio se adesse per captivos quosdam eis nuntiari jussit: accersitoque Asdrubale, fossis et aggeribus murum ædificiis obductumunierunt. Scipio Mancino Megalia tueri jussit ad Pisonem et copias abiit, ut cum eis bellum ugeret; sed celeriter cum expeditissimis cohortibus reversus, Mancinum ab acerrima Asdrubalis urbe oppagnatione liberavit. Cum jam Piso quoque advenisset, eum extra moenia ad portas quassam manere jussit: alios milites ad aliam portam long

Varia lectiones et notæ.

(55) Ἰπκῶνα. Quam Ἰππακρίτας Polybius vocat. Vide Henr. Valesium ad Diodori Siculi Excerpti p. 45.

distantem, monitos quid facto opus esset, misit. Ipse optima copiarum parte assumpta, sub noctem mediam transfugis ducibus intra moenia penetravit : et ad portam illam transgressus, vectibus recessit, **468** et introductis iis qui foris expectabant, vigiles cecidit : propereque ad portas, anto quas Piso stationem habebat, accurrit, profligatis custodibus, qui medias partes tuebantur, et singulis in locis pauci erant. Ita Asdrubal simul et quid actum esset audivit, et Romanas copias pene universas intra urbem vidit : Carthaginienses cum aliquandiu restitissent, in Cothonem et Byrsam confugerunt. Deinde Asdrubal omnes Romanos captivos occidit, ut cives desperata venia hosti alacrius resisterent : multos etiam ex popularibus proditorum suspectos sustulit. Scipio etsi eos muris et aggeribus sepsit, non statim tamen expugnavit. Nam et moenia firma erant, et multi in angusto conclusi spatio fortiter, se defendebant, commeatu abunde instructi, Bithiæ subsidio : qui ex obversa urbi continente, observato fluctu, ventique impetu, onerarias eis naves in portum submittebat. Contra quod Scipio rem magnam et excogitavit et perfecit : aditu portus angusto, difficulter quidem, magnoque cum labore, sed tamen operarum multitudinem tandem obstructo, quamvis Carthaginienses crebris dimicationibus id opus prohibere conarentur.

τούς διεχρήσατο. Καὶ ὁ Σκιπίων περιστάτως μὲν αὐτοὺς καὶ ἀπετείχεσον, οὐ μὴν καὶ ταχέως εἶλε. Τὰ τε γὰρ τείχη καρτερὰ ἦν καὶ οἱ ἐντὸς πολλοὶ ὄντες ἰσχυρῶς ἐν ὀλίγῳ χώρῳ ἡμύοντο καὶ οἴτου ἀρθόνως εἶχον. Ὁ γὰρ Βιθίας δικάδα ἀπὸ τῆς ἀντικρυ τῆς πόλεως ἠπειροῦ κατὰ κύμα καὶ ἀνεμον ὁ δάκτις σφοδρῶς ἔπνευ, ἐς τὴν λιμένα αὐτοῖς εἰσέπεμπε, πρὸς ὅπερ ὁ Σκιπίων μέγα ἔργον καὶ ἐπινύησε καὶ ἐπέτελεσε. Τὸν γὰρ εἰσπλου τοῦ λιμένος στενὴν ὄντα συνέχσας, χαλεπῶς μὲν καὶ ἐπιπνύας, ὁμοῦ μόντοι ὑπὸ πολυχειρίας τὸ ἔργον ἐξείργαστο. Εἰργεῖν μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιχείρουν οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πολλὰ μάχαι ἐν τούτῳ ἐγένοντο, οὐ μόντοι καὶ κωλύσαι τὸ χῶσαι ἠδυνήθησαν.

XXX. Tum vero Carthaginienses penuria com-
meatus graviter urgente, alii transfugerunt : alii qui obsidionem tolerabant, partim moriebantur, partim cadavera gustabant. Asdrubal igitur spe destitutus, legatis ad Scipionem de pace missis, impunitatem impetrasset, nisi cæteris etiam omnibus salutem et libertatem petiisset. Itaque frustratus, uxorem in arce conclusit, cum de ea et liberis suis caduceatorem ad Scipionem misisset : ceteraque instruxit, desperatione factus audacior. Atque ipse una cum aliis noctes diesque pugnant, alias vincentes, alias succumbentes, et Romanorum machinis alias machinas opponebant. Ad hæc Bithias, cui munitum castellum erat, longe in continentem excurrando, et Carthaginenses juvabat, et Romanis incommodabat. Quare Scipio divisis copiis, partem in obsidione reliquit, partem contra Bithiam misit, C. Lælio legato duce : ipse ultro citroque commeans, utrinque inspexit omnia. Castello capto, rursus **469** toto cum exer-

τὸν Μαγκίνον φρουρεῖν κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Πείσωνα καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις ἀπῆρεν, ὡς ἀν μετ' αὐτῶν ἔργου ἔχηται. Καὶ ἐπανῆλθε ταχέως· οὐν τῷ κουφοτάτῃ τῆς στρατιᾶς, καὶ κατέλαβεν τὸν Ἀσδρούβαν εἰς τὴν Καρχηδόνα εἰσελθόντα καὶ δεινῶς τῷ Μαγκίνῳ ἐπιτιθέμενον. Καὶ ἐλθὼν ὁ Σκιπίων τὴν ἐπιθεσιν ἔλυσεν. Ἀφικομένου δὲ καὶ τοῦ Πείσωνος ἦδη, ἐκείνον μετὰ ἔξω τοῦ τείχους αἰλί-
σασθαι κατὰ τινὰς πύλας ἐκέλευσε. Καὶ στρατιώτας ἐτέρους πρὸς πύλας τινὰς κοίλῃ ἀφ' ἐκείνων ἀπέχε-
σαν περιέπεμψε, παραγγελλας αὐτοῖς ἄττα πράξειν ἐχρήν. Αὐτὸς δὲ, τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ κατὰ μέσας νύκτας λαθῶν, ἔνδον τοῦ περιβόλου ἐγένετο, αὐτομόλοισι χρησάμενος· ἄγουσι, καὶ ὑπὸ τῆν πύ-
λαδα παραδραμῶν καὶ τὸν μοχλὸν διακώψας, τοῖς
B τε ἔξωθεν ἐφεδρεύοντας εἰσῆγαγε, καὶ τοὺς φύλακας ἐφθαιρε. Καὶ πρὸς τὰς πύλας ἠπειχθη, καθ' ἃς ὁ Πείσων προσήδρευε, τοὺς φρουροὺς τοὺς τὰ μέσα φυλάττοντας ὀλίγους καθ' ἑκάστους ὄντας (56) τρέ-
πων, ὥστε τὸν Ἀσδρούβαν ἅμα τε πυνθάνεσθαι τὰ γενόμενα, καὶ ὁρᾶν τὴν τῶν Ῥωμαίων δύναμιν μικροῦ πᾶσαν οὖσαν ἐντὸς. Καὶ χρόνον μὲν τινα ἀνέ-
εργον, ἔπειτα τὴν μὲν ἄλλην πόλιν ἐξέλιπον, εἰς δὲ τὸν Κώθωνα τὴν τε Βύρσον κατέφυγον. Ἐκεῖ ὁ Ἀσδρούβας πάντας τοὺς τῶν Ῥωμαίων σιχμαλώτους ἀπέκτεινε, ὅπως, ἀπύγνωσιν συγγνώμης σθένος· οἱ Καρχηδόνιοι, προθυμότερον ἀντικαταρτήσασθαι·
πολλὰς δὲ καὶ τῶν ἐπιχωρίων ὡς π. ο. δ. ε. δ. τας ἐκυ-

τὸν ἀπέτελεσαν, οὐ μὴν καὶ ταχέως εἶλε. Τὰ τε γὰρ τείχη καρτερὰ ἦν καὶ οἱ ἐντὸς πολλοὶ ὄντες ἰσχυρῶς ἐν ὀλίγῳ χώρῳ ἡμύοντο καὶ οἴτου ἀρθόνως εἶχον. Ὁ γὰρ Βιθίας δικάδα ἀπὸ τῆς ἀντικρυ τῆς πόλεως ἠπειροῦ κατὰ κύμα καὶ ἀνεμον ὁ δάκτις σφοδρῶς ἔπνευ, ἐς τὴν λιμένα αὐτοῖς εἰσέπεμπε, πρὸς ὅπερ ὁ Σκιπίων μέγα ἔργον καὶ ἐπινύησε καὶ ἐπέτελεσε. Τὸν γὰρ εἰσπλου τοῦ λιμένος στενὴν ὄντα συνέχσας, χαλεπῶς μὲν καὶ ἐπιπνύας, ὁμοῦ μόντοι ὑπὸ πολυχειρίας τὸ ἔργον ἐξείργαστο. Εἰργεῖν μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιχείρουν οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πολλὰ μάχαι ἐν τούτῳ ἐγένοντο, οὐ μόντοι καὶ κωλύσαι τὸ χῶσαι ἠδυνήθησαν.

C A'. Οἱ οὖν Καρχηδόνιοι τοῦ στόματος τοῦ λιμένος χωσθέντος, τῇ τοῦ οἴτου σπάνει δεινῶς ἐπιπέσθησαν· καὶ οἱ μὲν ἠτύοιμοι, οἱ δὲ ἔγκαρτεροῦντες ἔθνησκον, οἱ δὲ τῶν νεκρῶν ἐγεύοντο. Ὅθεν ἀθυμίας Ἀσδρούβας πρόσβεις πρὸς τὸν Σκιπίωνα περὶ σπονδῶν ἐπέμψε· καὶ ἔτυχεν ἀν τῆς ἀδίας, εἰ μὴ καὶ τοῖς λοιποῖς ἄσας καὶ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν πράξει τῆθελσε. Διαμαρτῶν οὖν αὐτῆς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὴν γυναῖκα κατέκλεισεν, ἐπεὶ τῷ Σκιπίωνι ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων διεκηρεύσατο. Καὶ τᾶλλα διώκει, τολμηρότερος γενόμενος διὰ τὴν ἀπύγνωσιν. Αὐτῆς τε οὖν καὶ ἄλλοι ἀπονοία κρατούμενοι, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐμάχοντο. Καὶ τὰ μὲν ἠτύοντο, τὰ δ' ἐπακράτουν, καὶ ἀνεμψαυῶντο πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς μηχανάς. Καὶ ὁ Βιθίας
D δὲ φρουρίον τι ἐρυμνὸν ἔχων καὶ ἐπὶ πολλὰ τῆς ἠπειροῦ προΐδων, τοὺς τε Καρχηδονίους ὠφέλει, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐκάκου. Αἰδ καὶ ὁ Σκιπίων τὸ στρατεύμα διελὼν τὸ μὲν τῇ Καρχηδόνι προσεδρεύειν ἔταξε, τὸ δὲ ἐπὶ τὸν Βιθίαν ἐπέμψεν, ἐπιστήσας αὐτῷ τὸν

Variæ lectiones et notæ.

(56) Ὀλίγους καθ' ἑκάστους ὄντας. Sic mss. Wolfius legendum censebat, ὀλίγους ὄντας, καθ' ἑκάστους τρέπων.

ὁποστράτηγον τὴν Γάιον Λαίλιον· καὶ αὐτὸς ἐκατέ-
 ρωσε διεφοῖτα ἀμφὶ ἐπισκοπῶν, καὶ ἤλω τὸ φροῦ-
 ριον. Εἶτ' αὐθις πάσῃ τῇ στρατιᾷ ἐπολιορκεῖτο
 ἡ Καρχηδών. Ἀπογνόντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι μηκέτι
 ἐκάτερον τείχος διασώσασθαι δύνασθαι, εἰς τὸν τῆς
 Βύρσης περίβολον ἄτε καὶ ἐρυμνότερον ἀνεσκευά-
 σαντο, καὶ μετακομίσαντες ὅσα ἠδύναντο, κατέπηρ-
 σαν. Νυκτὸς δὲ νωθῶν, καὶ τῶν ἁλλῶν τὰ πλεῖω,
 ἵνα τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας τοὺς πολεμικοὺς στερή-
 σωσιν. Ὡς δ' ἔργων τὸ ἔργον οἱ Ῥωμαῖοι, τὸν λι-
 μένα κατέσχον, καὶ ἐπὶ τὴν Βύρσαν ὤρμησαν, καὶ
 κίτασχόντες τὰς ἐκατέρωθεν αὐτῆς οἰκίας οἱ μὲν
 ἐπὶ τῶν τεγῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰς ἀεὶ ἐχομένας ἐβάδιζον,
 οἱ δὲ τοὺς τοίχους διορύσσοντες, κάτωθεν διήσαν,
 ἕως πρὸς αὐτὴν τὴν ἀκρὰν ἀφικοντο. Ἐνταῦθα δὲ
 γενομένοις οὐκ ἔτι ἀντήρην οἱ Καρχηδόνιοι, ἀλλ'
 ἐπεκηρυκεύσαντο, πλὴν τοῦ Ἀσδρούβου. Ἐκείνος δὲ
 μετὰ τῶν αὐτομόλων (ὁ γὰρ Σκιπίων οὐκ ἐσπέισατο
 αὐτοῖς) εἰς τὸ Ἀσκληπίειον ἀνεληλύθει μετὰ τῆς
 γυναικὸς καὶ τῶν παιδῶν, κἀντεῦθεν ἠμύνητο τοὺς
 προσβάλλοντας, μέχρις οὗ ἐμπρήσαντες τὸν νεῶν
 οἱ αὐτόμολοι ἐπὶ τὸ τέγος αὐτοῦ ἀνέβησαν, τὴν
 ἐσχάτην τοῦ πυρὸς ἀνάγκην ἀναμένοντες. Τότε γὰρ
 ἤσσηθεις πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἤλθεν ἱκετηρίαν ἔχων.
 Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ἡ γυνὴ ἀντιβολοῦντα ὄνομασε ἀνε-
 κάλιεσεν, καὶ ἐξονείδισασα ὅτι ἑαυτῷ τὴν θυγατρὴν
 πρᾶξας οὐκ ἐπέτρεψεν ἐκεῖνη σπείσασθαι, τὰ τέκνα
 ἐνέδραεν εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἑαυτὴν προσεπέβριψεν.
 Ἐλὼν οὖν οὕτω τὴν Καρχηδόνα ὁ Σκιπίων, τῇ γε-
 ρουσίᾳ ἐπίστευε τὰδε· Καρχηδὼν ἑάλω· τί οὖν
 κελύετε; Ἀναγνωσθέντων οὖν τούτων βουλήν
 ἔλεντο περὶ τοῦ τί δέον ποιεῖν. Καὶ ὁ μὲν Κάτων
 κατασκάψαι τὴν πόλιν καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξαφα-
 νίσαι δεῖν ἐγνωμάτευσεν· ὁ δὲ Νασικᾶς φείσασθαι
 τῶν Καρχηδονίων καὶ ἔτι συνεβούλευε, κἀντεῦθεν
 εἰς ἀντιλογίαν πολλὴν προήχθη καὶ ἀμφισβήτησιν τὸ
 συνέδριον. Ἔως ἔφη τις, ὅτι, εἰ καὶ δεῖ οὐδὲν ἔπειρον,
 ἀλλὰ γε ἑαυτῶν ἕνεκα φείσασθαι αὐτῶν ἀναγκαῖον
 νομίζοιτο ἂν, ἵν' ἀνταγωνιστὰς αὐτοὺς ἔχοντες,
 ἀρετὴν ἀπώσῃ, καὶ μὴ πρὸς ἠδονὰς καὶ τρυφὴν
 τράπωνται, τῶν δυναμένων αὐτοὺς καταναγκάζειν
 εἰς ἀσκησιν τῶν πολεμικῶν περιαιρεθέντων, καὶ
 χεῖρους ὅπ' ἀνασκησίας γέωνται, ἀξιοχρέους ἀντι-
 πολέμους μὴ ἔχοντες. Ἐκ τούτων οὖν τῶν λόγων
 πάντες κατασκάψαι τὴν Καρχηδόνα ὁμογνωμόνη-
 σαν, μήποτε εἰρηνήσειν ἐκείνους πιστεύσαντες ἀκριδῶς·
 καὶ πᾶσα ἀρετὴν ἀνάστατος γέγονε, καὶ ἐπάρατον
 ἐψηφίσθη τὸ ἐπ' αὐτὴν κατοικῆσαι τινα. Καὶ τῶν ἀνδρῶν
 τῶν ἀλόντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὸ δεσμωτήριον
 ἐνεβλήθησαν, κάκει διεφθάρησαν· ὀλίγοι δὲ τινες,
 πλὴν τῶν πάντων πρώτων ἐπράθησαν· οὗτοι γὰρ οἱ τε
 δημοῖ, καὶ ὁ Ἀσδρούβας καὶ ὁ Βιθίας, ἄλλοι ἄλλῃ τῆς
 Ἰταλίας ἐν φρουρῆς ἀδέσμοι· κατεβίωσαν. Ὁ δὲ
 Σκιπίων δόξης τε ἔτυχε καὶ τιμῆς, καὶ Ἀφρικανὸς οὐκ
 ἀπὸ τοῦ πάππου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν οἰκείων ἐπεκέχλητο
 πρᾶξιων.

ΑΔ'. Τότε δὲ καὶ ἡ Κόρινθος κατασκάφη. Ἐπεὶ
 γὰρ τῶν Ἑλλήνων οἱ κορυφαῖοτατοι ὅπῃ τοῦ Παύλου
 Αἰμιλίου μετακίστησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ λοιποὶ
 τῶ μὲν πρώτων προσβείαις τοὺς ἀνδρας ἀπῆττον
 ὥς δ' οὐκ ἔτυχον, καὶ τινες ἐκείνων τὴν οἰκάδα
 ἀπογνόντες ἐπένοθον ἑαυτοὺς διαχρήσαντο, χαλεπῶς
 διακίεοντο, καὶ πένθος δημόσιον ἐποίησαντο, τοῖς τε
 τῶ Ῥωμαίων φρονούσι παρὰ σφίσιν ὠργίζοντο, οὗ

A citu urbem obsedit. Carthaginienses igitur abjecta
 spe utriusque munitionis defendendæ, in Byrsam
 ut munitiorem contulere quæ potuerunt omnia,
 navali noctu incenso, et cæterarum partium ple-
 risque, ne hostibus usui essent. Tum Romani,
 portu occupato, Byrsam adorti, ædibus quæ utrin-
 que erant conscensis, partim in ipsis tectis ad
 vicinas transibant: partim parietibus inferne per-
 fossis, in ipsam arcem penetrabant. Quo cum ven-
 nissent, Carthaginienses pugna ommissa, pacem pe-
 tierunt, præter Asdrubalem: qui cum transfugis
 (his enim Scipio veniam negarat) et uxore atque
 liberis conscenso Æsculapii templo, se contra op-
 pugnantem defendebat: donec transfugæ æde in-
 censa, ejusque tecto conscenso, extremam ignis
 necessitatem exspectarunt. Tum demum supplex
 ad Scipionem accessit. Quem cum uxor deprecantem
 videret, eo nominatim vocato, exprobravit,
 quod privatae salutis consulens, ipsi pacem impet-
 rare non permisisset: ac primum liberos, deinde
 semetipsam in ignem conjecit. Carthagine ad hunc
 modum capta, Scipio senatui scripsit in hanc sen-
 tentiam: *Carthago capta est: quid igitur jubetis?*
 Qua de re cum lectis his deliberaretur, Catone ur-
 bem evertendam et Carthaginienses delendos esse
 censente, Nasica vero adhuc eis parcendum esse
 asseverante, magna orta est dissensio. Quidam
 vero dixit: Si nulla alia de causa, propter ipsos
 Romanos saltem eis parci necesse esse, ut adver-
 sarios habentes, virtutem exercerent, neque ad
 luxum et delicias converterentur, sublatis iis a
 quibus ad rei bellicæ exercitationem cogerentur:
 neve per ignaviam deteriores fierent, paribus ad-
 versariis carentes. Tandem tamen una omnium
 sententia fuit, Carthaginem evertendam esse, cum
 credere non possent, eam urbem unquam sincere
 pacem servaturam. Itaque funditus eversa est, et
 ejus solum diris imprecationibus obstrictum, ne
 quis unquam in eo habitaret. Ex captivis plerique
 in carcere perierunt: pauci, principibus exceptis,
 venditi. Nam ii, et obsides, et Asdrubal et Bithias,
 alii in aliis Italiz partibus vitom in liberis custo-
 diis exegerunt. Scipio 470 gloriæ et honorem
 adeptus, nomen Africani non jam ab avo hæredi-
 tarium, sed per se partum habuit.

XXXI. Tum Corinthus etiam est eversa. Nam
 cum Paulus Æmilii Græcorum principes in Ita-
 liam transtulisset: cæteri primum eos legationibus
 repetiverunt. Ea re non impetrata, cum quidam
 eorum domum reditionis spe sublata, ipsi sibi
 manus attulissent, graviter afflicti publicam luc-
 tum instituerunt, Romanorum apud se studiosi
 irati, nihil tamen hostile præ se tulerunt: donec

reliquis ex iis viris receptis, ii quibus injuriæ factæ erant, et qui aliena tenebant, bellum susceperunt: Achæis dissensionis auctoribus, Lacedæmonios sibi causam malorum existisse conquerentibus, Romanis eos conciliare adnitentibus non paruerunt, sed Critolao duce creato, arma ceperunt. Itaque veritus Metellus, ne Macedoniam quoque invaderent (jam enim Thessaliam intrarant) prior obviam profectus, eos profligavit. Critolao cæso, Græci in duas partes sunt distracti, cum alii positis armis pacem expeterent, alii seditionem urgerent. Dixo summa rerum permissa. Quo Romani cognito, Mummius Metello successorem miserunt: qui cum belli administratione suscepta plagam ex insidiis cum parte exercitus accepisset, Dixo fugientes usque ad castra persecuto, vicissim egressus, eo profligato ad Achæorum vallum venit. Dixus vero majoribus copiis collectis, pugnare paratus, Romanos in castris se continentes contempsit, in convallem inter castra mediam progressus. Eo viso Memmius aliquot equites misit, qui hostes ex obliquo aggredierentur, a quibus cum turbati essent, phalange a fronte adducta multos occidit. Unde Dixus desperatis rebus sibi manus attulit, ex iis vero qui e pugna evaserant, Corinthii passim in agris sunt dispersi, cæteri domum refugerunt. Proinde Corinthii qui mœnia tuebantur, omnes periisse rati, urbem deseruerunt, qua Mummius viris vacua capta, et illos et cæteros Græcos citra laborem domuit: ac tum eis

aiwa, donaria templorum, statuas, picturas, et alia ornamenta ademit. Patre autem ejus cum aliis ad res post 471 victoriam componendas misso, quorumdam mœnia evertit: omnesque liberos et sui juris esse passus est, præter Corinthios, quos sub corona vendidit, agro eorum publicato, muris cæterisque omnibus ædificiis subversis: veritus, ne eam alii ob tantam amplitudinem occuparent. Ne quis vero Corinthiorum lateret, aut aliorum Græcorum pro Corinthio veniret: omnes qui aderant, priusquam quid agendum esset declararet, convocavit: iisque dissimulante militibus circumclusis, tum aliorum libertatem, tum Corinthiorum servitutem pronuntiavit. Deinde quemque sibi proximum apprehendere jussit, ut plane discernerentur. Corintho sic eversa, Græcia initio statim et cædibus et pecuniarum exactionibus est vexata. Deinde tantam libertatem et felicitatem adepta, ut dicerent, ni mature capti essent, se incolumes esse non potuisse. Ac Carthaginis et Corinthi vetustissimarum urbium tum simul hic fuit exitus: longo autem tempore post, colonis Romanorum eo missis, reflorescentes ad pristinum statum redierunt.

ἔποιησατο. Καὶ ἡ μὲν Κόρινθος οὕτως ἀνάστατος γέγονε, τὸ δ' ἄλλο Ἑλληνικὸν παραχρῆμα μὲν καὶ σφαγαῖς καὶ χρημάτων ἐκλογαῖς ἐκακώθη. Ἐπειτα

μέντοι καὶ πολέμιόν τι ἐπεδείξαντο, μέχρις οὗ τοὺς περιλιπαῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκαίονον ἐκομίσαντο. Τότε δὲ διενεχθέντες ἀλλήλους οἱ τ' ἠδικημένοι: καὶ εἰ τὰ ἀλλότρια ἔχοντες ἐπολέμησαν. Ἦρξαντο δὲ τῆς διαφοράς οἱ Ἀχαιοὶ, τοὺς Λακεδαιμονίους ἐγκαλοῦντες: ὡς αἰτίους τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς: καὶ τῶν Ῥωμαίων διαλλακτὰς αὐτοῖς στασιάντων, οὐκ ἐπισθενῶσαν, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ὤρμησαν Κριτόλαιον προσησάμενοι. Δείσαντες οὖν ὁ Μίττελλος μὴ καὶ τῆς Μακεδονίας ἀφωσται (ἦδη γὰρ εἰς τὴν Θεσσαλίαν περῆλθον), προαπήντησεν αὐτοῖς καὶ ἐτρέψατο. Καὶ τοῦ Κριτόλαου πισόντος, διχῆ διεήρητο τὸ Ἑλληνικόν. Οἱ μὲν γὰρ πρὸς εἰρήνην ἀπέκλιναν καὶ τὰ ὄπλα κατέθεοντο: οἱ δὲ καὶ ἐτι ἐστασιαζόν τῶν Δαιῶν τὰ πράγματα ἐπετρέψαντες. Ἄμαθόντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἐπ' αὐτοῖς τὸν Μόμμιον ἐπεμψάν, ὃς τὸν μὲν Μίττελλον ἀπήλλαξεν, αὐτῷ δὲ τοῦ πολέμου εἴχετο, καὶ τινα πληγὴν μέρει τῆς στρατιᾶς λαβὼν ἐξ ἐνέδρας, τοῦ Δαιῶν καταδιώξαντος μέχρι τοῦ σφῶν στρατοπέδου τοὺς φεύγοντας, ἔντεταξῆθε, καὶ τρεψάμενος αὐτὸν πρὸς τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἦλθε χαράκιμα. Ἀθροίσας δὲ δύναμιν ὁ Δαῖος πλείονα συμβαλεῖν αὐτοῖς: ἐπεχείρησεν. Ὡς δ' οὐκ ἀναξίωμην οἱ Ῥωμαῖοι, κατεφρόνησεν αὐτῶν, καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν στρατοπέδων κολοῦν ἐν προῆλθεν. Τῶν οὖν τοῦθ' ὁ Μόμμιος τῶν ἱππέων τινὰς λάθρα ἐπεμψεν, ἐν' ἐκ πλαγίου αὐτοῖς ἐπιγέμωνται. Καὶ ἐπὶ ἐκαίνοι προσβαλόντες αὐτοὺς συνετάραξαν, ἐπήγαγε τὴν φάλαγγα κατὰ πρόσωπον, καὶ πολλοὺς ἐφόνυσεν. Ἐκ δὲ τοῦτου Δαῖος: μὲν ἀπογνοῦς ἐαυτὴν ἀπέκτεινε. Τῶν δ' ἐκ τῆς μάχης περισωθέντων οἱ μὲν Κορινθιοὶ κατὰ τὴν χώραν ἐσκεδάσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι οἴκαδε ἔφυγον. Ὅθεν καὶ οἱ ἐν τῷ τείχεϊ Κορινθίου πάντα ἀπολωλέναι νομίσαντες: ἐξέλιπον τὴν πόλιν, καὶ κινήν αὐτὴν ἀνδρῶν ὁ Μόμμιος ἔλαβε. Καὶ μετὰ ταῦτα κάκεινους καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας ἀπόνως προεποιήσατο. Καὶ τότε μὲν τὰ ὄπλα αὐτῶν καὶ ὅσα πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀνέκειντο, καὶ τοὺς ἀνδριάντας, τὰς τε γραφῆς καὶ εἰ τι ἄλλο πρὸς κόσμον εἶχον, παρείλετο. Περμφθέντων δὲ οἱ τοῦ τε πατρὸς (57) καὶ ἄλλων ἐπὶ καταστάσει τῶν ἄλλων, τείχη τε τινων περιεῖλε, καὶ ἐλευθέρους πάντας καὶ αὐτόνομους πλὴν τῶν Κορινθίων ἀφήκε. Τῆς δὲ Κορινθου τοὺς τε οἰκήτορας ἀπέδοτο καὶ τὴν χώραν ἐδημοσίωσεν, τὰ τε τείχη καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα πάντα κατέσκαψε, φοβηθεὶς μὴ καὶ αὐθις τινες πρὸς αὐτὴν οἶα μεγίστην συστάσιν. Ἴνα δὲ μήτε τις ἐκαίονον λάθῃ, μήτε τῶν λοιπῶν τις Ἑλλήνων πρῆθῃ ὡς Κορινθίος, συνεκάλεσε, πρὶν ἐκφῆναι τὸ πικρῶν, πάντας τοὺς παρόντας, καὶ αὐτοὺς ἀφανῶς πᾶσι τοὺς στρατιώταις ἐγκυκλωσάμενος ἐκήρυξε τὴν τε τῶν ἄλλων ἐλευθερίαν καὶ τὴν τῶν Κορινθίων δούλωσιν. Ἐπειτα προσέταξε πᾶσι τῶν παρεστηκότων σφίσι λαβεῖσθαι, καὶ οὕτω σαφῆ τὴν διάκρισιν αὐτῶν ἐν τε ἀδείῃ καὶ ἐν εὐδαιμονίᾳ τοσαύτῃ ἐγένετο ὥστε

Variae lectiones et notæ.

(57) Πατρὸς δέ. Vide notata ab Henrico Valesio ad Excerpta Polybii, p. 32.

λέγειν ὅτι, εἰ μὴ ἔθετον ἐκλώκεισαν, οὐκ ἂν ἐπέσοντο. Ἡ μὲν οὖν Καρχηδὼν ἦ τε Κόρινθος αἰ ἀρχαῖαι ἐκείναι τοῦτο τέλος ἔσχον ἅμα. Χρόνῳ δὲ πολλῷ ἕστερον ἀποικίαν Ῥωμαίων λαβοῦσαι ἤνθησαν οὕθις καὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἐπανήλθον κατάστασιν.

Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε πεπραγμένα Ῥωμαῖοις (58), βιβλίων τυχῶν τῶν πάλαι ταῦτα ἱστορησάντων ἀρχαίων ἀνδρῶν, ἐκείθεν ἐξέλιθα κατ' ἐπιτομὴν καὶ τῷ συγγράμματι τοῦτω ἐντέθεικα. Ἐπὶ δὲ τοῖς ἐξῆς, ἃ τοῖς ὑπάτοις καὶ τοῖς δικτάτορσιν ἐπράχθη, μέχρις ἂν ταῖς ἀρχαῖς ταύταις τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ διωκεῖτο τὰ πράγματα, μὴ μὲ τις αἰτιώτο ὡς ἡ καταφρονήσει ἢ ῥαθυμίᾳ ἢ ἄκωψ ταῦτα παρελθόντα, καὶ ἀτελεῖς οἷον εἰκότα τὸ σύγγραμμα. Οὐ γὰρ ῥησιγῶν μοι τὰ λείποντα πορεύεται, οὐδ' ἡμιτελεῖς ἐκὼν ἐδὲ πόνημα καταλείπει, ἀλλ' ἀπορίξ βιβλίων εἴπερ αὐτὰ διεξίαι, καὶ ταῦτα πολλάκις ζητήσαντι μοι ταύτας, μὴ εὐρησέτι δ' ὅμως, οὐκ οἶδα εἰδ' ὅτι μὴ σώζονται. τοῦ χρόνου διεσθαρκέτος αὐτάς, εἰδ' ὅτι μὴ φροντιστικώτερον τὴν τούτων ἰσως ζήτησιν ἐποιήσαντο, οἷς αὐτὴν ἀνεθέμην, αὐτὸς ὑπερόριος ὢν καὶ πόρθω τοῦ ἀστος ἐν νησίδι ἐνδιατώμενος. Ὅτι γοῦν μοι ταῖς βίβλοις ταύταις νῦν οὐκ ἐξεγένετο ἐντυχεῖν, ἡμέτερος ἐνταῦθεν ὄσον ἐπὶ τοῖς τῶν ὑπᾶτων ἔργοις, ἀλλὰ μέντοι καὶ τοῖς τῶν δικτατόρων ἡ ἱστορία γηγένηται. Περελθὼν οὖν αὐτὰ καὶ ἄκων, τὰ τῶν αὐτοκρατόρων συγγράφομαι, μικρὰ τινα προδιηγησάμενος, ἐν ἔθεν εἰς αὐταρχίαν ἐξ ἀριστοκρατίας ἢ καὶ δημοκρατίας οἱ Ῥωμαῖοι μετηνέχθησαν, δῆλον εἴη τοῖς ἀναγνωστέμοις τὸ σύγγραμμα, ἅμα τε πρὸς τοῦτω καὶ ἀκολουθίας ἔχοιτο ἡ γραφή.

LIBER DECIMUS.

Α'. Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς (59) ἱστορηται, βασιλευσιν ἢ τῶν Ῥωμαίων ἀνεῖτο ἀρχὴ μέχρι τῆς τῶν Ταρκυνίων τυραννίδος καὶ καταλύσεως. Ἐκτοτε δὲ στρατηγῶς καὶ δικτάτορσιν ὑπάτοις τε καὶ χιλιάρχῳ, ἀλλὰ μὲν καὶ δημάρχῳς ἢ τῶν κοινῶν διοικήσεις ἀνετίθετο, καὶ τοιαύταις ποιεῖται: τὰ Ῥωμαίων ἰθύνετο μέχρι Πομπηίου Μάγνου καὶ Γαίου Ἰουλίου τοῦ Καίσαρος. Υἱὸς δὲ ἦν ὁ Πομπηῖος Στράβωνος, ἐνὸς τῶν ἐπισήμων Ῥωμαίων, καὶ στρατηγῆς: ἤξιωμένου, τῷ Κίνα τὴν ἀντιτεταγμένον, τυραννικώτερον τῇ ἀρχῇ χρωσάμενος. Ἡδὴ γὰρ ἐνύσει Ῥωμαῖοις τὰ πράγματα, καὶ ἐπὶ τυραννίδα οἱ σπῶν ἀπέκλινον ἄρχοντες, ἀλλ' οὐ νόμιμος ἄρχειν ἐδούλοντο. Ὁ μὲν οὖν πατὴρ αὐτοῦ Στράβων διὰ φιλοχρημασίαν ὑπὸ Ῥωμαίων μεμίσθητο· ὁ δὲ Πομπηῖος: ἐφίλειτο διὰ τε πίστιν ἤθους, καὶ τὸ εὐέντευ-

472 I. Romanum imperium, ut dictum est, initio reges tenere, usque ad eversionem tyrannidis Tarquiniorum. Ab eo tempore administratio rerum penes prætores, dictatores, consules, tribunos consulari potestate, et tribunos plebis fuit, usque ad Pompeium Magnum, et C. Julium Cæsarem. Pompeius porro filius fuit Strabonis, illustris Romani, virique prætorii, qui Cinnæ violentus imperanti restitit. Jam tum enim res Romana laborabat, magistratibus tyrannidum spectantibus, legitimaque imperia aspernantibus. Ut autem pater ejus propter sordes civibus invans: sic Pompeius ob morum integritatem, affabilitatem, modestiam in victa, armorumque exercitationem usque adeo carus fuit, ut cum metu Cinnæ, apud quem delatus fuerat, clam castris excessisset, quia nusquam

Variae lectiones et notæ.

(58) Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε πεπραγμένα Ῥωμαῖοις. Omissa est a Zonara, ut recte observat Wolfius, historia belli Lusitanici contra Viriatum gesti: item Numantinum, Asiaticam contra Aristonicum, præterea Allobrogicum, Thracicum: adhæc Jugurthinum in Africa, in Italia Galliaque Cimbricum, Teutonicum, et Figurinum. Omisit etiam descriptionem tumultuum intestinorum, qui ab istis temporibus Romanam labefactaverunt, seditionem scilicet Tiberii Gracchi, ac post eam Caii fratris: deinde Apulei Saturnini, tum bellum Ro-

manorum adversus socios qui defectionem per Italiam fecerant: bellum contra servos, et contra Spartacum; ac postremo Marii et Syllæ civilia bella, atque alia annis circiter LX gesta.

(59) Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν. Addit cod. Reg. 605: ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ μοι προϊετόρηται. βροίλευσιν, etc. Alii, ὡς ἱστορηται tantum præferunt, ut Wolfiana editio. Hic porro initium ducit pars altera Annalium Zonaræ, ut in Præfatione monuimus.

comparebat, rumore de cæde ejus sparso : Cinna impetum eorum quibus alioqui invisus erat, fugiens, a centurione quodam propter eam suspicionem occideretur. Post ejus cædem Carbo, importunior illo tyrannus, imperium suscepit. Cui cum Sylla resisteret, Pompeius quoque se adjunxit : nec id fecit prius, quam beneficio aliquo eum sibi devinxisset. Annum tum ægebat tertium et vicesimum : collectisque copiis urbes circumiens, Carbonis studiosos ejiciebat. Dum autem ad Syllam proficiscitur, tribus Carbonis ducibus a quibus circumventus erat, profligatis, urbes in deditiorem accepit : deinde Scipionis coasulis exercitus, cum contra Pompeium duceretur, consalutatis ejus militibus, ad Pompeium defecit, ipse Scipio fugit. Post, complures equitum turmas a Carbone contra se missas, eo desperationis redegit, ut se ipsius fidei committeret, Eum igitur Sylla sic excepit, ut ex equo desiliret : et ab eo imperator salutatus, vicissim eum imperatorem salutaret. Fuerunt et reliqua primis illis officiis consentanea. Nam et accedenti Pompeio assurgebat, et alia ejus honori deferebat, quæ haud temere aliis præstare solebat. Postquam autem subacta Italia dictator dictus est, alios duces opibus et 473 magistratibus remuneratus, Pompeium arctiore sibi necessitudine devincturus, ei persuasit, ut dimissa uxore quam habebat, Æmilia ipsius privignam, Metella uxoris ex Scauro marito priore filiam, duceret. Id conjugium tyrannicum fuit. Nam Æmilia viro elocata, uterum ferebat. Pompeium ita sibi conciliatum cum magnis copiis in Siciliam ablegavit, factionis Carbonis receptaculum. Quo cum venisset, adversarii insula ejectis, urbes vexatas humanitate singulari recreavit : Carbonem comprehensum occidit : milites in itineribus immodestos, sigillis eorum gladiis impressis, coercuit, quæ qui non conservant, pœnas dabant.

Μετὰ τὴν τῶν Σύλλης συνῆκε· ἐκ Σκαύρου ἐγένετο, τὸν προτέρον ἀνδρὸς. Ἦν δὲ τὰ τοῦ γάμου τυραννικά. Ἄνδρὶ γὰρ ἡ Αἰμιλία ἐκδότο καὶ ἔκυε. Οὕτω δ' ὁ Σύλλας οἰκισσόμενος τὴν Πομπηίον εἰς Σικελίαν ἀπέστειλε μετὰ βαρῆρας δυνάμεως. Ἦν γὰρ ἡ νῆσο· τοῖς τοῦ Κάρβωνος ὀρμητήριον. Καὶ ἀπελθόντος ἐκεῖ Πομπηίου οἱ μὲν ἐναντίοι τῆς νήσου ἐξέστησαν, αὐτὸς δὲ τὰς πόλεις ἀνελάμβανε τετραρχομένας, καὶ φιλανθρωπῶς ἐπέχρητο. Κατασχὼν δὲ καὶ τὸν Κάρβωνα ἀνετίεν. Ἀκούων μὲντοι τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὀδοπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγίδα· ταῖς αὐτῶν μαχαίραις ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο.

II. Hæc dum in Sicilia gerit, litteris senatus et Syllæ in African navigare jubetur, et bellum gerere cum Domitio, a quo septem millia ad eum in Africam profectum transierunt. Pugna commissa, Domitius vincitur atque occiditur : urbes partim sponte, partim coactæ Pompeium recipiunt. Inde in Numidiam facta impressione, subactis obviis omnibus, totaque provincia diebus τε perδοιωita, litteras a Sylla accipit : quibus, cæteris dimissis, cum una legione successorem Uticæ exspectare jubetur. Quam rem ipso clam ægre ferente, exercitus aperte est indignatus : Pompeioque progredi volente, de Sylla parum commode sunt locuti, nec passi Pompeium se tyranno credere. Qui cum eos mitigare cōaretur, manere et imperare jubebatur,

κτον καὶ τὸ σῶφρον τὸ περὶ δόξαιαν καὶ τὴν ἐν ὄκλοις ἀσκητιν. Καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ πρὸς αὐτὸν φιλτρον, ὡς δεισαντος αὐτοῦ τὸν Κίναν ἐκ διαβολῆς καὶ τοῦ στρατοπέδου λάθρα διεκπεσόντος, ἐπεὶ τε μὴ τὴν ἐμφανῆς λόγου διαδοθέντος, οἱ ἀνήρηται παρὰ Κίνα, ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ οἱ μισοῦντες καὶ ἄλλως αὐτὸν, καὶ ἀνηρέθη Κίνας φεύγων καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ τῶν λοχαγῶν. Οὕτω δὲ Κίνα φθαρέντος, Κάρβων τὰ πράγματα διεδίδετο, ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος. Τοῦ Σύλλας δ' ἀντικιχισταμένου τῷ Κάρβωνι, τούτῳ προσετέθη καὶ ὁ Πομπηίος· οὗ πρότερον μὲντοι προσῆλθε πρὶν ἂν τινος χάριτος πρὸς ἐκείνον καθήρητο. Ἦν μὲν οὖν τότε εἴκοσι καὶ τρεῖς γεγονῶς ἔτη, καὶ στρατιωτικὸν καταλέξας περιῆει τὰς πόλεις, τοὺς τὰ Κάρβωνος φρονοῦντας ἐξελαύνων αὐτῶν, καὶ πρὸς Σύλλαν ἀπῆλυν. Ἐν δὲ τῷ ἀπείναι τρεῖς αὐτὸν στρατηγῶν τῶν προσκειμένων τῷ Κάρβωνι ἐκινώσαντο. Ὁ δὲ τοῦτους τρεψάμενος, τὰς πόλεις αὐτῷ προχωρούσας ἰδέετο. Εἶτ' αὖθις Σκιπίωνος τοῦ ὑπάτου ἐπιόντος αὐτῷ, τὸ Σκιπίωνος στρατιωτικὸν ἀσπασίμενον τοὺς τοῦ Πομπηίου, αὐτῷ προσεβόρυσαν, ὃ δὲ Σκιπίων ἔφυγε. Καὶ Κάρβωνος δὲ ἰππέων ἴσας συχρὰς πέψαντος κατ' αὐτοῦ, καὶ ταύτας ἐτρέψατο, ὡς δὲ ἀπόγνωσιν σωτηρίας ἐαυτοῦ αὐτῷ ἔγχειρσας. Οὕτω δὲ αὐτὸν ὁ Σύλλας ἰδέετο ὡς ἀποπηδησαι τοῦ ἵππου, καὶ προσαγορευθεὶς ὑπὸ Πομπηίου αὐτοκράτωρ καὶ αὐτὸς ἀντιπροσερεῖν αὐτοκράτορα τὸν Πομπηίον, καὶ τὰλλα δὲ ταῖς πρώταις φιλοροσύναις συνέβαιναν. Ὑπεξανίστατο γὰρ προσόντι τῷ Πομπηίῳ καὶ ἄλλα πρὸς τιμὴν ἐκείνου ἐποίει ἃ πρὸς ἄλλους οὐκ ὤπτο ῥᾶθιως ποιεῖν. Ἐπεὶ δ' ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας, καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας καὶ στρατηγούς· ἡμείβετο πλουτίων, καὶ ἐπ' ἀρχαῖς καθιστῶν· Πομπηίον δὲ ἐσπευσεν οἰκειώσασθαι αὐτῷ, καὶ πείθει αὐτὸν τὴν γαμετὴν ἣν εἶχεν ἀποπεψάμενον ἀγαγεῖσθαι τὴν ἐαυτοῦ πρόγονον Αἰμιλίαν, ἣν ἡ

Β'. Ταῦτα δὲ πράττων ἐν Σικελίᾳ, ἰδέετο γράμματα τῆ· συγκλήτου καὶ Σύλλας κελύοντα πλεῖν εἰς Λιβύην καὶ πολεμεῖν Δομετίῳ. Καὶ ὁ μὲν ἐξέπλει, ἐπτακισχλιοὶ δὲ αὐτῷ τῶν ὑπὸ τὸν Δομετίον προσεχώρησαν. Ἀντιταγαμῆνον δὲ Δομετίου, συβῆθ-γυννται τὰ στρατεύματα, καὶ νικῶσιν οἱ Πομπηίου, καὶ ὁ Δομετίος κτείνεται· τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐθὺς προσεχώρησαν, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἐάλωσαν. Καὶ εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐμβάλων, καὶ πάντων κρατήσας, οἷς ἐνέτιυχε τεσσαράκοντα ταῖς πάσαι· ἡμέραι· γράμματα δέχεται Σύλλας, ἀφείναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἐλὸς τάγματος περιμένειν εἰ· Ἰτύχην τὸν διαδεξάμενον στρατηγόν. Ἐπὶ τούτοις αὐτὸς μὲν καθ' ἐαυτὸν ἤχθετο, ὃ δὲ στρατὸς εἰς τοῦμωανὲ· ἠγαγάνκει. Καὶ θέλοντος

προελθὲν Πομπηίου, τοῦ τε Σύλλα κακῶς ἐμνημόνευσεν, κακείνον οὐκ εἶπον πιστεύειν τῷ τυράννῳ ἑαυτόν. Καὶ ὁ μὲν ἐπειράτο πρᾶξαι αὐτοὺς, οἱ δὲ μένειν αὐτὸν καὶ ἄρχειν ἐκέλευον, ἄχρις οὗ προσλιπρούτων καὶ καταδούτων, ὥμοσαν ἀναρῆσαι ἐκὺτον εἰ βιάζοιντο· καὶ μόλις οὕτως ἐπαύσαντο. Πρῶτον μὲν οὖν ἠγγέλη τῷ Σύλλᾳ ἀφ' ἑστάναι Πομπήιον. Εἶτα πυθόμενος; τάληθες, ἀπήτησεν αὐτῷ προσιόντι καὶ δεξιωτάμενος, Μάγνον προσεῖπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ. Σημαίνει δὲ μέγαν ὁ Μάγνος. Θριαμβῶν δὲ Πομπηίου αἰτοῦντος ὁ Σύλλα; ἀντέλεγεν, ὡς ὑπάτω ἢ στρατηγῷ θριαμβεύειν νενόμισται, ἀλλ' οὐκ οὐδενί. Εἰ δὲ Πομπήιος οὐπω γενεῶν ἀκριδῶς θριαμβεύσει, ᾧ βουλῆς διὰ τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστιν, ἐπιφθονος ἔσεται αὐτῷ ἡ τιμῆ. Ταῦτα τοῦ Σύλλα λέγοντος ὁ Πομπήιος οὐχ ὑπέστηξεν, ἀλλ' ἐννοεῖν ἔφη δεῖν ἔτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσι· δηλῶν ἐνταῦθεν ὡς αὐτῷ μὲν ἡ δύναμις ἀφείσται, ἐκείνῳ δὲ μετῴχεται τε καὶ μαραινεται. Πρὸς ταῦτα ὁ Σύλλας καταπλαγείς, δις ἐφ' ἑσθῆς θριαμβεύσῃ, ἔδωκεν. Ἦ; δὲ οἱ στρατιῶται ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν, μὴ τυχόντες ἡλικῶν προσεδόκησαν, ὁ Πομπήιος ἀφῆσεν ἔφη μᾶλλον τὸν θριαμβῶν ἢ κολακεύειν τοὺς στρατιώτας. Πρὸς δὲ Σεργίλιος ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ ἀντιλέγων πρὶν πρὸς τὸν θριαμβῶν, Νῦν, ἔφη, Πομπήιος καὶ Μάγνος ἀληθῶς, καὶ ἀξίως θριαμβεύσαι. Σύλλας δὲ ἠνείκετο μὲν, ὥρων εἰ; ὅσον πρῆξις ἐδῆς καὶ δυνάμει; ὁ Πομπήιος, αἰσχυρόμενος; δὲ κωλύειν, ἡσυχίαν ἤγε. Λέπιδος μάλιστα σπουδῇ Πομπηίου ὑπατείας τυχόν, εἰς τὴν Σύλλα δύναμιν ἐκείνου τελευτήσαστο; ἑαυτὸν εἰσέπολε. Καὶ εὐθὺς ἐνοπλῆς ἦν, τὰ τῶν σπᾶσεων ἐπιλείμματα ἀνακινῶν. Καὶ ὁ Πομπήιος ἡγεμῶν στρατεύματος; ἀπεδείχθη κατὰ Λέπιδου, ἥδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας; κεννηχότος καὶ τὴν ἐντὸς Ἀλπεῶν Γαλατίαν διὰ Βρούτου κατέχοντος. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ῥαδίως ἐκράτησεν ὁ Πομπήιος, ἀντικαθήμενος; δὲ τῷ Βρούτῳ ἐχρόνισεν. Εἶτα ἑαυτὸν ὁ Βρούτος αὐτῷ ἐνεχείρισεν, ἢ μεταβαλλόμενος ἢ πρὸς θεῖς. Καὶ ὁ μὲν ἀνῆρήθη, ὡς περ οὐδ' ἦν ὁ Καίσαρα ὑστερον διαχειριστάμενος Βρούτος. Λέπιδος δὲ τῆς Ἰταλίας ἐκπεπτωκῶς, νόσῳ ἀπέθανεν. Ὁ μάλιστα Σεργίλιος τὴν Ἰβηρίαν ἔχων φοβερός ἦν. Καὶ πρὸς τοῦτον οὖν ὁ Πομπήιος; ἐστάλη, συμμαχῆσων Ὀππίῳ Μετέλλῳ μηχανήμῳ πρὸς τὸν Σεργίλιον. Εἰς Ἰβηρίαν δὲ ἀφικόμενος, πρῶτον μὲν διὰ στρατηγῶν ἀντικατέστη τοῦ Σεργίλιου, καὶ νικήσας; ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινε· εἶτα καὶ αὐτῷ Σεργίλιῳ προσμειξάς, ἀμφιδόξον ἐσχῆκε τὸν ἀγῶνα. Ἐπελθόντος; δὲ Πομπηίου ἐντὶ ἰσότητι ἀνδρῶν; μεγάλου παζοῦ, ὁ μὲν Πομπήιος ὑπὸ ἐκείνου ἐπλήγη τὴν χεῖρα, ἐκείνος; δὲ ὑπὸ Πομπηίου αὐτὴν ἀπέκοπη. Ἐνωθεῖς; δὲ τῷ Μετέλλῳ, ἐτίμησε τὸν ἀνδρα, καὶ ἐτιμήθη; ἀλλὰ τοῦ Σεργίλιου δολοφονηθέντος; ὑπὸ τῶν φίλων, Περπένας ὁ τῶν αὐτοῦ ἡγεμόνων κορυφαύτατος, ἐπεχείρησεν ἐκείνῳ ποιεῖν ὁμοίως, τὰς ἐκείνου δυνάμεις περιβαλόμενος. Ἄλλ' ὁ Πομπήιος ἀνταξιάμενος αὐτῷ ἐκράτησε πάντων, καὶ διεφθάρησιν οἱ πλείστοι τῶν ἡγεμόνων ἐν τῇ μάχῃ αὐτὸν δὲ

A cum obstationibus et vociferationibus: neque destiterunt, cum jurasset se sibi ipsi manus allaturum, si cogerent. Principio Syllae nuntiatum est, defecisse Pompeium. Deinde veritate cognita, obviam progressus, porrectaque dextera, magna voce Magnum eum cognominavit: sed triumphum petenti adversatus est, quod nemini praeterquam consuli aut praetori triumphare liceret. Sin Pompeius pene imberbis, cui per aetatem in senatu venire non liceret, triumphasset, eum honorem invidiosum fore. Haec Sylla dicente, Pompeius respondere non dubitavit, orientem solem plures adorare quam occidentem: quo dicto significare voluit, suam potentiam auguri, illius imminui et exolescere. Eo responso **474** Sylla obstupefactus: *Vel bis ordine triumphet*, exclamavit. Militibus autem obturbantibus et tumultuantibus, quod expectatione sua minora accepissent, Pompeius se triumphum potius omissurum, quam militibus adulaturum esse affirmavit. Ad quod Servilius, vir illustris, qui ante triumpho ejus adversatus fuerat: *Nunc, inquit, Pompeius et vere magnus est, et triumpho dignus*. Sylla vero etsi crescenti Pompeii gloriae et potentiae invidebat, tamen pudore deterrebat, quominus ei adversaretur. Lepidus vero Pompeii studio consulatum adeptus, cum post Syllae obitum statim illius potentiam sibi vindicans, armatus seditionum scintillas excitaret, Pompeius dux contra eum missus est, cum ille magnam Italiae partem jam commovisset, et Cisalpinam Galliam per Brutum occupasset. Ac caeteros quidem Pompeius facile superavit, sed dimicationem adversus Brutum paulo diutius distulit: donec tandem ipse vel sententia mutata, vel a suis proditis, deditioe facta, sublatus est. Ejus Bruti filius is Brutus fuit, qui post Caesarem interfecit. Lepidus Italia pulso morbo periit. Sed cum Sertorius Hispanias occupatis formidabilis esset, Pompeius Oppio Metello cum illo bellum gerenti auxilio missus, duobus Sertorii ducibus superatis, ultra x milia cecidit. Deinde cum Sertorio ipso ancipiti victoria dimicavit. A pedite iugentis corporis, ipse eques, manum ictus, illius manum amputavit. Castris cum Metello conjunctis, virum honoravit, et vicissim est honoratus. Sertorio ab amicis per dolum intercepto, Perpenna ducum ejus princeps, exemplo illius legionibus munitus, a Pompeio victus est, plerisque ducibus in acie cecis: et ipse vivus in potestatem redactus, poenas dedit. Moratus in Hispania, dum sopitis tumultibus res componeret, ac reductis in Italiam copiis, suspicionem et metum hominum, ne retentis legionibus principatum armis sibi vindicaret, abolevit, se post triumphum exercitum dimissurum professus. Usam rem in eo reprehendebant invidi, quod popularis aerae magis quam optimalum studiosus esset: ilique verum erat. Neque enim quisquam majora et ardentiora populi Romani **475** studia habuit. Itaque et alter triumphus, et consulatus, et Crassus, illius

gratia auctoritas, collega ei datus est. Caeterum in consulatu non consenserunt: ac major fuit Crassi in senatu, Pompei apud populum auctoritas. Consulatum quidem recusavit. Et quia minoris erat, ut Romani equites, cum legitimum tempus militassent, equo quisque suo in forum ad censores adducto, duces et imperatores recenserent sub quibus stipendia meruissent, et rationibus militiæ redditis, vel honore vel ignominia pro anteaactæ vitæ ratione afficerentur: Pompeio etiam inter ceteros imperii insignibus ornato, equum manu ad censores adducente, populus cum admiratione tacuit; Pompeius vero altero censore rogante: An omnes expeditiones ex lege obiisset? magna voce se obiisse respondit, easque omnes se ipso imperatoris. Tum populo acclamante, a censoribus in multitudinis gratiam honorifice domum est deductus.

σιν ἔταν στρατεύωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἀγειν τὸν ἴππον εἰς ἀγορὰν ἐπὶ τοῦ; τιμητῶν, καταρῆμει-
σθαί τε τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον ὑπ' οἷς ἔστρατεύσαντο, καὶ εὐθύνας δίδόναι τῆς στρα-
τείας, καὶ οὕτως ἀφιεσθαι νεμομένης τιμῆς ἢ ἀτιμίας προσηκούσης τοῖς βλοῖς ἐκάστων· τότε προσεβήθη
τὸ μὲν οἱ τιμηταί, καὶ οἱ ἴππεις παρήσαν ἐξεταζόμενοι. Ὄψθη δὲ καὶ Πομπηῖος εἰς τὴν ἀγορὰν, τὰ μὲν ἄ-
λλα παράστημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δ' ὄγων τὸν ἴππον διὰ χειρὸς, ἦν δὲ τοῦ δήμου θαῦμα καὶ σιωπῆ. Εἶτα
ὁ εἰς τῶν τιμητῶν, Πυρρόδομαί σου, εἶπεν, ὦ Πομπηῖε Μάγισ, εἰ πάσας ἔστρατεύσαι τὰς κατὰ ἰδίωσιν
στρατείας; Ὁ δὲ μεγάλη φωνῆ, Ἐστράτευμαι, ἀπεκρίνατο, καὶ πάσας ὑπ' ἐμαυτῶ αὐτοκράτορι.
Ἦρδς τοῦτο ὁ δῆμος ἐξεκέκραγε, καὶ οἱ τιμηταὶ τοῖς πολιταῖς χαριζόμενοι, ἀναστάντες προέπεμπον αὐ-
τὸν οὐκαδέ.

III. Post anni exitum magistratu abeunti bellum Piraticum est mandatum. Piratæ porro ex Cilicia profecti, bello Mithridatico regis classi navarant operam. Deinde Romanis bellis civilibus inter se congressis, freti multitudine, paulatim mare incustoditum invaserunt, non nautas duntaxat aggredi, sed insulas et urbes maritimas etiam occupare soliti. Naves habuerunt amplius mille, urbes ceperunt ultra quadringentas, multa religiosissima sacra exciderunt, et Romanis ipsis insultarunt. Nam cum aliquis captus exclamabat, se Romanum esse, se territus præ metu femora ferire simulantes, ante eum provoluti, partim calceos ei circumligabant, partim togam inducebant. Sic ludibrio habitum, demissa in medium pelagus scala, excedere, et lætum abire jusserunt; restitantiem, impellendo demerserunt. Cum autem maria omnia mercatoribus interclusa essent, et rerum in foro venalium penuria laboraretur, Pompeio duce delecto, Gabinus familiaris ejus legem tulit, qua illi non classis imperium, sed plane monarchia tribuebatur; concessa potestate maris quod intra columnas Herculanæ est, et terræ continentis a quolibet mari ad quadringenta stadia; et ut quindecim 476 legatos e senatu ad partes imperii tutandas sibi legeret, pecuniæ quantum vellet, ex ærario et vertigalibus sumeret, ac naves ducentas. Hæc plebs alacriter approbavit. Primores autem senatus immensam illam et infinitam potestatem metuentes, adversati

τὸν Περσέννον ἑλωκότα ζωὸν ἀπίκτετο. Καὶ προσέ-
μεινας ἐκεῖ, καὶ καταστήσας τὰ πράγματα, καὶ
κατασβέσας τὰς ταραχάς, εἰς Ἑλλάδα ἀπήγαγε τὸν
στρατόν. Ἦν δὲ ὑποψία καὶ δέος, ὡς οὐ προήκα-
ται τὸ στράτευμα, δι' ὅπλων δὲ βαδίζειται μοναρχία;
κατάρχων. Ὁ δὲ ταύτην ἀναίτε τὴν ὑπόνοιαν, ἀπή-
σειν τὸ στράτευμα φήσας, μετὰ τὸν θρίαμβον. Ἐν
δ' ἔτι οἱ βασιλιόντες αὐτὸν ἠτιῶντο, ὅτι τῷ δήμῳ
μᾶλλον ἢ τῇ βουλῇ προσέειμεν ἐαυτόν· ὅπερ ἦν
ἀληθές. Οὐ γάρ ἐστι οὐδίνος ἑμμανέστερον ὁ Ρω-
μαίων ἡράσθη δῆμος. Ἐψηφίσθη γοῦν αὐτῷ ὑπα-
τεία, καὶ δεύτερος θρίαμβος· συνυπατεύειν δὲ αὐτῷ
καὶ ὁ Κράσσος ἐψηφίσθη αὐτοῦ σπουδάσαντος. Ἄλλ'
ἀποδειχθέντες ὑπατοὶ διεφέροντο, καὶ ἐν μὲν τῇ
βουλῇ ὁ Κράσσος ἰσχυρὸς μᾶλλον, παρὰ δὲ τῷ δήμῳ
ἐκράτει Πομπηῖος. Παρητήσατο δὲ καὶ τὴν στρατη-
γίαν (60). Καὶ ἔθους ὄντος τοῖς Ρωμαίοις ἰππεύ-
σιν ἔταν στρατεύωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἀγειν τὸν ἴππον εἰς ἀγορὰν ἐπὶ τοῦ; τιμητῶν, καταρῆμει-
σθαί τε τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον ὑπ' οἷς ἔστρατεύσαντο, καὶ εὐθύνας δίδόναι τῆς στρα-
τείας, καὶ οὕτως ἀφιεσθαι νεμομένης τιμῆς ἢ ἀτιμίας προσηκούσης τοῖς βλοῖς ἐκάστων· τότε προσεβήθη
τὸ μὲν οἱ τιμηταί, καὶ οἱ ἴππεις παρήσαν ἐξεταζόμενοι. Ὄψθη δὲ καὶ Πομπηῖος εἰς τὴν ἀγορὰν, τὰ μὲν ἄ-
λλα παράστημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δ' ὄγων τὸν ἴππον διὰ χειρὸς, ἦν δὲ τοῦ δήμου θαῦμα καὶ σιωπῆ. Εἶτα
ὁ εἰς τῶν τιμητῶν, Πυρρόδομαί σου, εἶπεν, ὦ Πομπηῖε Μάγισ, εἰ πάσας ἔστρατεύσαι τὰς κατὰ ἰδίωσιν
στρατείας; Ὁ δὲ μεγάλη φωνῆ, Ἐστράτευμαι, ἀπεκρίνατο, καὶ πάσας ὑπ' ἐμαυτῶ αὐτοκράτορι.
Ἦρδς τοῦτο ὁ δῆμος ἐξεκέκραγε, καὶ οἱ τιμηταὶ τοῖς πολιταῖς χαριζόμενοι, ἀναστάντες προέπεμπον αὐ-
τὸν οὐκαδέ.

Γ. Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς περανθείσης, ἀπέθετο
αὐτὴν ὁ Πομπηῖος, καὶ μετὰ ταῦτα πειρατικῶ;
αὐτῷ ἐνετέθη πόλεμος· ὠρμητο μὲν γὰρ ἡ πειρατικὴ
δύναμις ἐκ Κιλικίας, ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ
ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις χρῆσασα ἐαυτήν. Εἶτα
Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμψυλοῖς πολέμοις συμπεσόντων
ἀλλήλοις, ἀφ' ἡλατος οὐσα ἡ θάλασσα, κατ' ἐλίγον
αὐτοῖς ἐφεικνύσατο· καὶ δύναμιν σχόντες, οὐ τοῖς
πλόουσιν ἐπετίθεντο μόνον, ἀλλὰ καὶ νῆσους καὶ
πόλεις παραλίους παρεσπῶντο. Ἐγένοντο δ' αὖν
αἱ μὲν ληστρικαὶ νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δὲ ἀλοῦσαι
ὑπ' αὐτῶν πόλεις ὑπὲρ τετρακοσίας, πολλὰ δὲ καὶ
τῶν ἐδάτων ἐξέκοψαν ἰερῶν, ἐνύβριζον δὲ καὶ τοῖς
Ῥωμαίοις. Ὅποτε γάρ τις ἀλοῦς ἀνεβόησε Ῥω-
μαῖος εἶναι, ἐκπεπληχθῆαι προσποιούμενοι καὶ δε-
διναί, τοὺς τε μηρούς ἐπαίοντο, καὶ προσέπιπον
αὐτῷ· καὶ οἱ μὲν ὑπέδουν αὐτὸν κάλιτι, οἱ δὲ
τίθεινον περιέβαλον, οὕτω τε καταρωνευσίμως
τέλος ἐν μέσῳ πελάγει ἀλίμαχα προβαλόντες,
ἐκέλευον ἐκβαίνειν καὶ ἀπίεναί χαίροντα· εἰ δὲ μὴ
βούλοιο, ὠθοῦντες αὐτὸν κατέδουν. Πάσης δὲ
θαλάσσης ἀπλώτου τοῖς ἐμπόροις οὐσης, σπάνις
ἦν τῶν ἀναγκαίων ἐν τῇ ἀγορᾷ. Δόξαν δὲ τὸν
Πομπηῖον ἐκπέμψαι κατὰ τῶν πειρατῶν, Γαβίνος
εἰς τῶν Πομπηῖου συνήθων ἐγράψε νόμον· οὐ μοναρχίαν,
ἀντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ δίδόντα. Ἐβίβου
γὰρ ὁ νόμος· αὐτῷ ἀρχὴν τῆς ἐντὸς θαλάσσης Ἠερ-
κλειῶν στηλῶν, ἡπειροῦ δὲ πάσης ἀπὸ θαλάσσης·
ἐπὶ τετρακόσια στάδια, καὶ πεντακαίδεκα πρεσβυ-

Varie lectiones et notæ.

(60) Παρητήσας δὲ καὶ τὴν στρατηγίαν. Wolfius imperium verterat; reposuimus consulatum, ex iis quæ observavimus ad lib. vii, u. 16.

τὰς ἐκ τῆς βουλῆς ἐλέσθαι ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας· χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμείων καὶ τῶν τελῶν ὅσα βούλοιο, καὶ ναῦς διακοσίας. Ταῦτα ὁ μὲν δῆμος προθύμως ἐδέξατο· οἱ δὲ τῆς συγκλήτου περιφανέστεροι φόβου ἄξιον ἐνόμιζον τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερληπτον καὶ ἄδριστον, καὶ ἀντέλεγον πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει τῷ νόμῳ οὐ διὰ τὸν Πομπήϊον, τὸν δῆμον δὲ θεραπεύων καὶ οἰκαιούμενος· ἐαυτῷ. Τέως μέντοι ἐκυρώθη τὸ ψήφισμα. Καὶ ὁ Πομπήϊος εἰς ἐκκλησίαν ἐλθὼν διπλάσια τὰ ἐψηφισμένα λαθεῖν διεπράξατο. Διελθὼν οὖν τὰ πελάγη καὶ διαστήματα τῆς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριθμὸν ἐφ' ἐκίστω καὶ ἀρχοντα τάξας, ἐκάθηρε τῶν λησθηρίων τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκὸν, τὸ περὶ Σαρδῶνα καὶ Κύρνον καὶ Σικελίαν ἡμέραις τεσσαράκοντα. Εἶτα παραπλέων τὰς πόλεις μετὰ σπουδῆς, οὐ παρήλαθε τὰς Ἀθήνας. Ἀναβὰς δὲ, καὶ θύσας καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆμον, εὖρεν ἐπιγραφὰς εἰς αὐτὸν πεποιημένας, ὧν ἡ μὲν ἐντὸς τῆς πόλεως ἔλεγεν· Ἐφ' ὅσον ὦν ἀνθρώπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἰ θεός· ἡ δ' ἐκτός· Προσεδοκῶμεν, προσεκυνοῦμεν, εἰδομεν, προπέμπομεν. Κατὰ δὲ μὲν οὖν πειρατικὸς πόλεμος, καὶ τὰ πανταχοῦ τῆς μεγῶν τριῶν.

Δ'. Τοῦτων δὲ εἰς Ῥώμην ἀπαγγελέντων, γράφει νόμον εἰς τῶν δημάρχων ὁ Μάλλιος, παραλαβὼντα Πομπήϊον πᾶσαν τὴν χώραν ὅσης ὁ Λεύκολος ἤρχε, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ (61) καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς Ὀαλίσης, ὡς ἦδη ταῦτο εἰλήφει· τοῦτο δὲ ἦν ὄψ' ἐνὶ συλλήθῃσιν γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. Τὸ μὲν οὖν ψήφισμα ἐκυρώθη, φοβηθέντων τὸν δῆμον τῶν ἀριστοκρατικῶν, καὶ σιωπηράντων. Πομπήϊος δὲ δεξιόμενος τὰ γράμματα λαβέται τὰς ἀφρῦς συναγαγεῖν, καὶ τὸν μὲρὸν κατάξει, ὡς δυσχεραίνων καὶ βαρυνόμενος τὴν ἀρχήν. Τὴν δ' εἰρωειαν οὐδ' οἱ συνήθεις αὐτῷ ῥῆον ἤνεγκαν. Τέως δὲ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ τῷ στόλῳ διαλαβὼν, αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην. Ἐκείνου δ' ἐκλιπόντος ὄρος δύσμαχον ὡς ἀνδρῶν, ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύετο, ὁ Πομπήϊος κατέσχεν αὐτὸ, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστανόντων, καὶ ταῖς συγκλίσεις τῶν τόπων τεκμαιρόμενος· ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ὀρύσσειν ἐκλέυσε φρέατα. Καὶ ταχὺ μεστὸν ἦν ὄλατο· τὸ στρατόπεδον. Ἐπειτα περιστρατοπεδεύσας, ἐπετείχιζεν αὐτὸ. Ὁ δὲ, πέντε καὶ τεσσαράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας, ἔλαθεν ἀποδράς μετὰ τῆς ἐρρωμενεστέρας δυνάμεως, ἀποκτείνας τοὺς ἀρχήστους καὶ τοὺς νοσοῦντας. Καταλαβὼν δὲ αὐτὸν περὶ τὸν Εὐφράτην ὁ Πομπήϊος, ἵνα μὴ φθάσῃ περὰς τὸν ποταμὸν ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγε τὴν στρατιάν. Ἦν οὖν ἀνάγκη ὑπὲρ τοῦ χάρακος μάχεσθαι. Σελήνη δ' ἦν καταφερομένη, ὁ τοὺς βασιλικούς ἐσφηλε. Εἶχον μὲν γὰρ κατὰ νῆπτον τὴν σελήνην Ῥωμαῖοι· ἦδη δὲ περὶ δύσειν οὕσης, αἱ σικαὶ τῶν σωματῶν πρόσθεν προΐουσαι πλὴν δόκησιν παρείχον τοῖς πολεμίοις ἐγγίζειν τοῦ;

A sunt; præter Cæsarem, qui legem non in Pompeii gratiam, sed plebis sibi conciliandæ studio defendit. Decreto illo firmato, Pompeius in concione dupla omnia impetravit; divisoque pelago, et maris intervallis in partes tredecim descriptis, certis navibus et duce in parte qualibet collocatis, mare Tyrrenum, Africanum, Sardoum, Corsicum, Siculum, intra dies quadraginta pacavit. Deinde cum urbes festinanter præterveheretur, Athenas non præteriiit. Sed excensu in terram et re divina facta, populoque salutato, inscriptiones sui honoris causa factas invenit, unam intra portam his verbis: *Qualem te hominem esse agnoscis, eatenus deus es*. Alteram extra: *Expectabamus, adorabamus tiliimus, deducimus*. Piraticum bellum confectum est, et latrocinia toto mari profligata non amplius trimestri spatio.

B et latrocinia toto mari profligata non amplius trimestri spatio.

IV. His Romæ nuntiatis, Manlius tribunus plebis rogationem tulit, ut Pompeius Luculli provincia suscepta, et Bitlynia adjuncta, bellum Mithridati et Tigrani regibus inferret, retenta classe et maris imperio. Quod non aliud erat, nisi Romanum principatum uni tradere. Tamen ea rogatio, optimatibus metu populi tacentibus et conniventibus, valuit. Pompeius vero litteris acceptis, fertur contractis supercilliis percussoque femore præ se tulisse, quasi graviter molesteque ferret imperium; quam dissimulationem ne amicis quidem suis probavit. Inde mari intra Bosporum et Phœniciam præsidiiis occupato, contra Mithridatem est profectus; qui cum montem inexpugnabilem ob aquæ penuriam descruisset, eundem Pompeius occupavit, conjectura tum ex stirpium natura, tum ex locorum flexibus capta, locum illum fontes habere. Cumquo puteos effodi jussisset, tota castra celeriter aqua abundarunt. Deinde castris circumpositis, hosti fugam intercludere studuit. Sed illo dies xlv 477 obæssus, nihilominus cum firmissima parte exercitus elapsus est, inutilibus et ægrotis interfectis.

D Quem Pompeius circa Euphatem assecutus, timens ne flumen trajiceret, intempesta nocte eduxit exercitum. Ibi necesse erat pro vallo certare, lunaresque radii turbabant regios. Nam Romani lunam jamjam occiduum a tergo habebant; unde eorum umbræ longe antrorsum projectæ, opinionem hostibus afferebant, eos in propinquo esse. Telis igitur incassum emissis, attingebant neminem. Hoc Romani animadverso, clamore sublato accurrerunt, et ultra decem millia in fuga ceciderunt. Ipse Mithridates cum pluribus effugit. Pompeius vero in Armeniam impressionem fecit, a Tigriane juniore

Varie lectiones et notæ.

(61) *Τηριδάτη*. Sic duo Regii et Colbert. At *Μιθριδάτη* legendum observat Wolfius.

PATROL. GR. CXXXIV.

26

accersitus, jam enim a patre defecerat. At rex Tigranes a Lucullo attritus, humanitate Pompeii audita, deditionem fecit, præsidio in regiam accepto. Ad Pompeium accedens, cidarim capiti deductam, ante pedes illius collocare, et humi procumbere voluit. Sed Pompeius prehensa dextera, cojuxta se, filio ejus ex altera parte collocato, dixit: Cætera Lucullo esse ascribenda, a quo ei adempta esset Syria, Phœnicia, Cilicia, Galatia, Sophene. Quæ vero ad suum usque adventum conservasset, ea habiturum, filium ejus in Sophene regnaturum esse. His Tigranes acquievit. Ejus vero filius iratus, cum ad cœnam vocaretur: *Nihil sibi opus esse istis Pompeii honoribus, dixit: se enim alium Romanum inventurum esse.* Quare in vinculis ad triumphum servatus est. Pompeius Afranio ad Armeniæ præsidium relicto, per gentes Caucasii montis accolæ Mithridatem est persecutus, quarum maximæ sunt Albani et Iberes. Hi ad Moschicos montes et Pontum pertinentes, illi versus ortum et mare Caspium habitantes. Albani Pompeio petenti transitum dederant. Deinde cum non pauciores XL millibus convenissent, impetum in eum fecerunt; sed profugati sunt, atque ingens multitudo periiit. Eorum vero regi pace quam per legatos petierat, data, contra Iberes est profectus, Albanis bellicosiores, qui neque Persis neque Medis cesserant, et Macedonum quoque dominatum effugerant, Alexandro celeriter ex Hyrcania disgresso. Sed et his magno prælio superatis, multos occidit, multos cepit. Inde Colchidem invasit, et contra Albanos qui defecerant, per asperam et aridam viam aqua multis utribus allata, rediens, iis victis, duces, regis ipsorum fratrem, ictum inforentem, gladio transiit. In Albanorum exercitu Amazones fuisse perhibentur. Nam cum post prælium cadavera spoliarentur, Romani peltas Amazonicas et cothurnos, nullum tamen femineum corpus reppererunt. Incolunt cæ mulieres eas Caucasii partes quæ ad mare Hyrcanum descendunt. In illarum Albanorumque medio habitant Gellæ et Ligyes, cum quibus quotannis circa flumen Thermodontem per duos menses coeunt. Inde disgressæ, vitam sine viris agunt. Cum reppererunt, mares circa patrum terram exponunt; puellas ipsæ educant. Mithridatis pellicibus ad se adductis, nullius consuetudine Pompeius usus est.

χῆσαι τοῖς Ἄλβανοῖς. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλευομένων τῶν νεκρῶν, πέλειαι Ἀμαζονικαῖς αἱ Ῥωμαῖοι καὶ κοθύρνοι ἐπέτυχον, σῶμα δὲ γυναικείον οὐδὲν εὐρέθη. Νέμονται δὲ αὐταὶ τὰ καθήκοντα πρὸς Ἰρκανίαν θάλασσαν τοῦ Καυκάσου· μέσον δὲ τῶν Ἄλβανῶν καὶ αὐτῶν οἰκοῦσι Γέλλαι καὶ Λίγυες, οἳς ἔτους ἑκάστου περὶ τὸν Θερμῶνδοντα ποταμὸν εἰς ταυτὴν φοιτῶσαι ὁμιλοῦσιν ἐπὶ δύο μῆνας. Ἐἴτα καθ' ἑαυτὰς ἀπαλλαγίζονται βίῳσι. Τεκοῦσαι δὲ τὰ μὲν ἄρῃνα κομίσασαι περὶ τὴν τῶν πατέρων ἐκτίθενται γῆν, τὰ δὲ γὰρ θήλεα τρέφουσι αὐτὸν, οὐδεμίαν ἔγνω Πομπηίαν.

V. Stratonice vero summa dignitate apud Mithridatem prædita, castello opulentissimo præfecta, multa munera Pompeio obtulit, et castellum ipsum tradidit. Is vero iis tantum quæ vel templis ornamento futura, vel triumpho splendorem allatura

Ῥωμαῖους αὐτῶν· καὶ τοὺς ὄσους ἀφέντες ἐπέκοντο οὐδένα· ὁ συνιδόντας Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς ἐπέδραμον καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὡς πάλυ πλείους μυρίων ἀποθανεῖν. Αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης μετὰ πλείων διεφυγε. Πομπηίος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐπέβηκε, τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν. Ἦδη γὰρ ἀφιστήκει τοῦ πατρός. Ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης, ὅπῃ Λευκῶλου συντετριμμένος, ἤμερον δὲ πυνθανόμενος τὸν Πομπηίον, αὐτόν τε παρέδωκε καὶ φρουρὰν ἐδέξατο περὶ τὰ βασίλεια. Προσίων δὲ τῷ Πομπηίῳ τὴν τε κίβηριν ἀφείλε τῆς κεφαλῆς καὶ ὤρμησε πρὸ ποδῶν αὐτῆν ἐκείνου θεῖναι καὶ καταβαλεῖν αὐτόν. Ἄλλ' ὁ Πομπηίος, τῆς διεξίτης αὐτοῦ λαθόμενος, προσηγάγετο καὶ πηλοῖον ἰδρύσατο, τὸν δ' ἐκείνου υἱὸν ἐπὶ θάταρα, καὶ εἶπε· Τῶν μὲν ἄλλων δεῖν αἰτιᾶσθαι Λεύκωλον· ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφηρηθῆσαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σωφῆνην· ἃ δὲ ἄχρις αὐτοῦ διατετίρηται ἔξειν, Σωφῆνης δὲ βασιλεύσειν τὸν υἱόν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἔγάθησεν, ὁ δὲ υἱὸς ἐδυσφόρει. Καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον, οὐκ ἔφη, Πομπηίου δεῖσθαι τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὐρήσειν Ῥωμαῖον. Ἐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸν Ὀρταμὸν ἐφυλάττετο. Καταλιπὼν δὲ Πομπηίος φρουρὴν Ἀρμενίας Ἀφράνιον, αὐτὸς δεῖξ τῶν περιτοκούντων τὸν Καύκασον ἐθνῶν ἐπὶ Μιθριδάτην ἐβάδιζε. Μέγιστα δὲ αὐτῶν εἰσιν ἘΘΛ Ἄλβανοί τε καὶ Ἰβηρες, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ Μεσσηνικὰ ὄρη καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἄλβανοί δ' ἐπὶ τὴν ἑω καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτήσαντι Πομπηίῳ διόδον εἰσεῖν, εἴτα γενόμενοι τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους, προσέβαλον αὐτῷ, καὶ τραπέντες ἐφθάρησαν παμπληθεῖς. Τῷ δὲ βασιλεὶ αὐτῶν πέμπσαντι πρίστεις, σπεισάμενος ἀπήει ἐπὶ τοῖς Ἰβηρας μαχιμωτέρους ὄντας τῶν Ἄλβανῶν καὶ μήτε Μήδους μήτε Πέρσαις ὑπείξαντας, διαφυγόντας δὲ καὶ τὴν τῶν Μακεδόνων δυναστείαν, Ἀλεξάνδρου ταχέως ἐκ τῆς Ἰρκανίας ἀπέκραντο. Ἀλλὰ καὶ τούτους μεγάλη μάχη τριψάμενος, πολλοὺς ἀνέβλε καὶ πολλοὺς ἐζώγησεν. Ἐνετεύθεν εἰς τὴν Κόγχον ἐπέβηκεν. Αὐτὸς δὲ Ἄλβανῶν ἀποστάντων, ἤλανεν ἐπ' αὐτοὺς δι' ἀνδρῶν καὶ ἀργαλίας ὄδου, ὕδωρ ἐν ἀκτοῖς πολλοῖς ἐπικρομιζόμενος. Καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σφῶν βασιλέως στρατηγουμένου, ἐνίκησε· καὶ αὐτὸν ἐπελθόντα οἱ καὶ βαλόντα ἐκ χειρὸς διελάσας ἀπέκτεινεν. Ὅτε καὶ Ἀμαζόνες λέγονται συμμα-

Ε'. Στρατονίκη δὲ, ἣ καὶ μέγιστον παρὰ Μιθριδάτη ἔσχεν ἀξίωμα, καὶ τὸ πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφυλάττε, δωρὰ τε πολλὰ τῷ Πομπηίῳ προστήγαγε καὶ τὸ φρούριον παρείδου. Ὁ δὲ τῶν προσαχθέντων ὄσα κόσμον ἱεροὶ, καὶ λαμπρότητα

τῷ θριάμβῳ παρεῖχον λαβῶν μόνα, τὰ λοιπὰ τὴν Α
 Στρατονίκην ἔχειν ἐκλείουσα. Καὶ τοῦ βασιλείως δὲ
 τῶν Ἰεήρων κλίβην, καὶ τράπεζαν, καὶ θρόνον,
 χρυσὰ πάντα πέμψαντος αὐτῷ, καὶ ταῦτα τοῖς τα-
 μείοις εἰς τὸ δημόσιον παραδίδωκεν. Ὡς δὲ τὸν Μι-
 θριδάτην ἔωρα φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον,
 τοῦτο μὲν εἶπεν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ πολέμιον τὸν
 ἴμῳ ἀπολείπειν, αὐτὸς δὲ προῆγε σὺν στρατιᾷ.
 Χειρωτάμωος δὲ δὲ Ἀφρανίου τοὺς περὶ Ἀμανὸν
 Ἀραβας (62), καταβὰς εἰς Συρίαν, ταύτην μὲν ἐπαρ-
 χίζην καὶ κτήμα Ῥωμαίων ἀπέργησε· τὴν δὲ Ἰου-
 δαίων ὑπέταξε, καὶ τὸν βασιλεία αὐτῆς Ἀριστόδουλον
 συνέλαβεν, ὡς ἐν τοῖς Ἰουδαίοις ἦδη ἱστορηται·
 μέγα δ' ἦν ὄνομα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ μείζον
 τῆς ἀρετῆς καὶ πραότητος. Ὁ δὲ τῶν περὶ τὴν
 Πέτραν Ἀράβων βασιλεὺς δεύσας ἔγραψε Πομπητῶ
 πάντα παθεσθαι. Ἠγγέλι μόντοι αὐτῷ τεθεωῶς καὶ
 ὁ Μιθριδάτης, Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησαμένου
 αὐτόν. Εἰς Ἀμινθὸν οὖν ἀφικομένῳ Πομπητῶ
 πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεχόμειστα, πολλὰ
 δὲ γε προσήνεκτο σώματα, καὶ αὐτὸς δὲ Μιθριδάτου
 νεκρός. Ἐπαμίων δὲ λυπηρὰν τὴν ἐπάνοδον ἔσχηκε
 διὰ τὴν γυναῖκα Μουκιαν ἐξυδρίσανσαν παρὰ τὴν
 ἀποδημίαν αὐτοῦ· καὶ πλησιάσας τῇ Ἰταλίᾳ ἐπεμ-
 ψεν ἐκείνη τὴν ἀρεῖαν. Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην λόγοι
 περὶ αὐτοῦ ἐγίνοντο, καὶ θόρυβος ἦν ὡς τὸ στρα-
 τευμα τῇ πόλει ἐκίχοντός τε καὶ μοναρχήσαντος·
 ὁ δὲ τῆς Ἰταλίας τε ἅμα ἐπέβη, καὶ ἐκκλησιάσας
 τοὺς στρατιώτας ἐκλείουσαν ἕκαστον πρὸς τὰ εἰκῆτα
 τρέπεσθαι, καὶ αἰθίς ἀθροισθῆναι διὰ τὸν θριάμβον.
 Σακεδασταίσης δ' οὕτω τῆς στρατιᾶς, ἀνοκλον αἱ πό-
 λεις ὄρωσαι Πομπητῶν καὶ μετ' ὀλίγων ἀπίοντα, ὅφ'
 ἦθοντες ἐκχεόμεναί καὶ προπέμπουσαι, συγκατήγον
 εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ δυνάμει· κλειόσας. Τοῦ δὲ
 νόμου μὴ συγχωροῦντος πρὸ τοῦ θριάμβου παρελ-
 θεῖν εἰς τὴν πόλιν, πέμψας ἤξειον τὴν βουλὴν ὑπερ-
 θέσθαι τὰς τῶν ὑπᾶτων ἀρχαιρείας· Κάτωνος δ'
 ἐναντιωθέντος οὐκ ἔτυχ· διὸ καὶ οικειώσασθαι τὸν
 ἀνδρᾶ ἠθέλησε. Δυσὶν οὖν ἀδελφιδῶν οὐσῶν ἐκείνῳ,
 τὴν μὲν αὐτὸς ἐζήτηε λαθεῖν, τὴν δὲ τῷ υἱῷ συνοικί-
 σαι· παραιτουμένους δὲ τὴν ἀγχιστεῖαν τοῦ Κάτωνος,
 ὡς διαφορὰν ἐσομένην αὐτῷ τοῦ τρόπου, ἢ ἀδελφῆ
 καὶ ἡ γυνὴ ἐχαλέπαινον. Ἀφρανίῳ δὲ Πομπητῶ
 ὑπάτασαν μετιόντος, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὰς φυλάς
 ἀργύριον ἀναλίσκοντος, καὶ κακῶς ἐντεῦθεν ἀκού-
 οντος ὡς ὦνον τὴν ἀρχὴν ποιουμένου τοῖς μὴ ταύ-
 τῃ ἀξίοις, ὁ Κάτων ἐφη πρὸς τὰς γυναῖκας· Τού-
 των τῶν ὄνειδῶν κοινωρητέον ἡμῖν, οικείοις
 γενομένοις πρὸς τὸν Πομπητῶν. Τοῦ θριάμβου δὲ
 τῷ μεγέθει ἐν δυοῖς τελεσθέντος ἡμέραις, οὐκ ἐξήρ-
 κισαν αὐταί, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ
 τῆς θείας ἐξέπεσε· γράμμασι δὲ προσηγουμένοις ἐδη-
 λῶτο τὰ γένη, καθ' ὅν ἐθριάμβευσεν. Ἦν δὲ ταῦτα·
 Πόντος, Ἀρμενία, Παφλαγονία, Καππαδοκία, Μη-
 δία, Κόλχοι, Ἰβηραί, Ἄλβανοί, Συρίαι, Κιλικία,

erant, acceptis, reliqua Stratoniceam habere jussit.
 Item lectum, mensam, solium, aurea omnia sibi a
 rege Iberum missa, quaestoribus dedit, in aerarium
 referenda. Ut Mitbridatem fugiendo quam pugnando
 molestiorem esse vidit, se hostem illi famem, se
 ipso graviozem, relicturum esse minatus, cum
 exercitu progressus est; domitisque per Afranium
 Arabibus, qui ad Amanum habitant, Syriam populi
 Romani provinciam et possessionem fecit; Judaeam
 subegit, Aristobulo rege comprehenso, ut jam in
 historia Judaica est expositum. Cum potentia Pompeii
 multum, virtus et clementia magis etiam ce-
 lebrarentur, Arabiae Petrae rex territus, ei scripsit,
 se in ejus potestate fore. Nuntiato Mithridatis in-
 teritu, Aminsum profectus, a Pharnace parricida
 multa munera accepit, multos homines, et ipsum
 Mithridatis cadaver. Reditum ei 479 molestum
 fecit uxoris Mutiae per ipsius absentiam adulterium;
 cui, cum Italiae appropinquasset, libellum
 repudii misit. Romae autem rumore et tumultu
 orto, quasi exercitum in urbem adducturus et re-
 gnum occupaturus esset; simulatque Italiam at-
 tigit, concione advocata, milites in sua quemque
 redire, atque iterum ad triumphum praesto esse
 jussit. Exercitu dimisso, civitates eum inermem
 cum paucis ire videntes, praelæticia effusse, Romam
 cum majoribus copiis officii gratia perduxerunt.
 Lege autem non permittente, ut ante triumphum
 urbem ingrederetur, a senatu petiit ut comitia con-
 sularia differrentur; sed id Catone adversato non
 impetravit. Quare virum eum conciliare sibi stu-
 dens, ex duabus illius neptibus alteram ipse du-
 cere, alteram filio suo despondere voluit; qua affi-
 nitate Cato, ut quae corrumpendae suae integritati
 esset, repudiata, et sororem et uxorem iratas ha-
 buit. Post Pompeio ob consulatum Afranio peten-
 dum pecunia per tribus distributa male audiente,
 ut qui dignitates indignis venales fecerat, Cato
 mulieribus dixit: *Iste probra nobis communia erunt,
 si affinitatem cum Pompeio contraxerimus.* Trium-
 pho propter magnitudinem biduo peracto, tamen
 ex apparatus rebus, temporis exclusae angustiis
 multae spectari non potuerunt; et scriptura pra-
 lata significatum est, de quibus gentibus triumphar-
 etur. Haec autem fuerunt, Pontus, Armenia, Pa-
 phlagonia, Cappadocia, Media, Iberes, Albani, Sy-
 ria, Cilicia, Mesopotamia, Phoenicia, Palaestina,
 Judaea, Arabia, piratae terra marique debellati. In-
 ter haec castella mille, non pauciora capta, urbes
 pene nongentae; naves piratae octingentae, hos-
 tium regiae undequadragesima. Adhaec in litteris re-
 ferebatur, cum ex vectigalibus quinquies millies
 centena millia in aerarium redirent, se decies octies
 et quingentes centena millia adjecisse. In aerarium
 inferri signatae pecuniae et aurei atque argentei or-

Variae lectiones et notae.

(62) Τὸς περὶ Ἀμανὸν Ἀραβας. Ita m. s. Reg. et Colb. ubi Wolfius: Quid si Ἰβηρας legendum: sciam Arabas Amaniunculas nullos scio.

natus vicies mille talenta, præter ea quæ militibus donata essent. In triumpho ducti sunt, præter archipiratas, Tigranis Armenii filius, cum uxore et filibus, ipsiusque regis Tigranis uxor Zosime, et 480 Judæorum rex Aristobulus, et cognati Mithridatis aliique plures. Illud autem in ejus gloria præcipuum fuit, quod tres triumphos duxit; primum ex Africa, alterum ex Europa, postremum ex Asia; tum annos XL natus, victoriis totum pene terrarum orbem complexus. Post, Roma finitimisque locis annonæ penuria laborantibus, in Sicilia, Sardinia, et Africa maxima frumenti copia coacta, cum gubernatores ob ventorum velementiam solvere recusarent, primus navi conscensa, et ancoris revelli jussis, exclamavit: *Navigare necesse est, vivere non est necesse*. Hac audacia, secundaque fortuna usus, omnes mercatus frumento, navibus mare implevit. E re porro ejus fuisset, si tum vitam cum morte commutasset. Insecutum enim tempus ei successus invidiosos et casus exitiosos attulit. Nam cum se cum Cæsare conjunxisset, eumque sua auctoritate et potentia extulisset, ab illo eversus et conculcatus est. Ne autem his eadem commemorentur, quæ de Pompeio restant, in Cæsaris historia (in eam enim incidunt) referentur.

εις Σικελίαν, καὶ Σαρδῶν, καὶ Λιβύην ἤθροισεν ὅτιον· καὶ ἀνάγεσθαι μέλλων, τῶν κυβερνητῶν ἀκνούστων διὰ πνεύματα βλαία, πρῶτος αὐτῆς ἐμβὰς τὰς ἀγκύρας ἀφρῖν ἐκέλευσε, καὶ ἀνεβόησε· *Ἠλσὶν ἀνάγκη*· ἔφη δὲ οὐκ ἀνάγκη. Τοιαύτη δὲ τόλμη χρώμενος καὶ ἀγαθὴ τύχη, ἐνέπληρε τὰ ἐμπόρια σίτου, πλοίων δὲ γε τὴν θάλασσαν. Καὶ ὄνητος μὲν ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνήκεστα δὲ γε τὰ δυστυχηματὰ. Προττεβελὸς γὰρ Καίσαρι, καὶ δὲ τῆς οἰκείας δόξης τε καὶ δυνάμεως ἐξάρτας αὐτόν, ὑπὲρ ἐκείνου ἀνατίτραπτό τε καὶ καταβέβητο. Ἴνα δὲ μὴ δις τὰ αὐτὰ ἱστορηταί, ἐν τοῖς περὶ Καίσαρος τὰ λοιπὰ τοῦ Πομπηίου εἰρήσεται, τῇ περὶ ἐκείνου οὐνεμπύπτοντα ἱστορήσεται.

VI. Fuit et Cæsar in re militari fortunatus, multaque bella prospera confecit. Cum autem cultu et observantia populi regnum affectaret, in eoque cum aliorum adversationes, tum ungnas Pompeii opes sibi obstare cerneret, Romam ex Hispania rediit. In quam provinciam ante id tempus sibi decretam cum primum venisset, Lusitanis et Gallicis domitis, usque ad exterius mare processit: casque gentes subegit, quæ ante Romanis non paruerunt. Ex provincia discessit gloria et opibus auctus, etiam militibus ditatis. Triumphaturus, cum ad consularia comitia venisset, et consulatum ambiret, in leges contrarias incidit. Moris enim erat, ut triumphatori extra urbem inanerent: qui vero consulatum ambirent, ipsi comitiis candidati interessent. Contempto igitur triumpho urbem ingressus, consulatum petiit. Crassum, virum in senatu potentissimum, sibi que amicum, et Pompeium, inter sese dissidentes atque invicem adversantes, reconciliavit: eorumque tanquam satellitum opera consul factus, statim 481 leges tulit, quibus sibi popu-

Μεσοποταμίᾳ, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Παλαστίνην· Ἰουδαίᾳ, Ἀραβίᾳ, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῆ καὶ θαλάττῃ καταπεπολεμημένον. Ἐν δὲ τοῦτοις φρουρίαι μὲν ἤλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάττω, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἐννακωσίων ἀποδέουσαι, καὶ νῆες πειρατικαὶ καὶ ὀκτακόσαι, κατοικίαι δὲ πόλεων (65) μιᾶς δέουσαι τεσσαράκοντα. Πρὸς δὲ τοῦτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων ὅτι πεντακισχίλια μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτῶς προσεκτίσαστο μυριάς ὀκτακισχίλιας πεντακωσίας Ῥωμαῖοι λαμβάνουσιν. Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν νομίματι καὶ κατασκευῆς ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τέλαντα πάρεξ τῶν τοῖς στρατιώταις νεμερημένων. Διχμάλωτοι δὲ ἐπομπεύθησαν ἀνυτῶν ἀρχιπειρατῶν υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικῶν καὶ θυγατέρων· αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη, καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστέβουλος, καὶ συγγενεῖς Μιθριδάτου, ἄλλοι τε πλείους. Μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δέξαν αὐτῶν, ὅτι τρις θηριαμβευτικῶς, τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δευτέρον ἐξ Εὐρώπης, τὸν δὲ τελευταῖον ἀπὸ τῆς Ἀσίας κατάγων, τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκασι τρισὶν ἐπιχλοῖαι θριάμβους· ἦν δὲ τότε ἐτῶν τεσσαράκοντα. Σιτοδείας δὲ μετὰ ταῦτα τὴν Ῥώμην καὶ τὰ περὶ αὐτὴν κατασχούσης, πλείους

καὶ ἀνάγεσθαι μέλλων, τῶν κυβερνητῶν ἀκνούστων, ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνήκεστα δὲ γε τὰ δυστυχηματὰ. Προττεβελὸς γὰρ Καίσαρι, καὶ δὲ τῆς οἰκείας δόξης τε καὶ δυνάμεως ἐξάρτας αὐτόν, ὑπὲρ ἐκείνου ἀνατίτραπτό τε καὶ καταβέβητο. Ἴνα δὲ μὴ δις τὰ αὐτὰ ἱστορηταί, ἐν τοῖς περὶ Καίσαρος τὰ λοιπὰ τοῦ Πομπηίου εἰρήσεται, τῇ περὶ ἐκείνου οὐνεμπύπτοντα ἱστορήσεται.

C Γ'. Εὐτυχῆς δὲ ὁ Καίσαρ ἐν στρατηγίαις γενόμενος καὶ πολλοὺς καταρωθικῶς πολέμους, μηχανευσόμενος δ' ἑαυτῷ τὴν ἐκ τοῦ δήμου ῥοπήν, αὐτὸν ἐθεράπευε· καὶ μοναρχίας ἐρῶν, ἐπεὶ ἑώρα τινὰς ἐναντιούμενους αὐτῷ, καὶ μάλιστα τὸν Πομπήιον τότε μέγα δυνάμενον, τῇ Ῥώμῃ ἐξ Ἰθρηλίας ἐπέβη δήμενεν. Ἦν πρὸ τούτου λαχὼν, ὡς ταύτης ἐπέβη, ἐπὶ Λυσιτανούς καὶ Καλαίικους ἐστράτευσε· καὶ κρατήσας τούτων ἀχρι τῆς ἔξω προῆλθε θαλάσσης, τὰ μὴ πρὶν ὑπέκρινετα Ῥωμαίοις ἰθνη καταστρέφόμενος. Καὶ ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας εὐδοκίμων, αὐτὸς τε πλοῦσιος γεγονώς καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφεληκῶς. Θέλων δ' ἐπὶ τῇ νίκῃ θριαμβεῦσαι, πρὸς αὐτὰς τε τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένους ἀρχαρχείας, καὶ μνόμενος ἑαυτῷ ὑπατείας, ἐν ἀντινομίᾳ ἐγένετο. Τοὺς μὲν γὰρ θριαμβεῦειν μέλλοντας ἔξω νεμόμιστο διατρίβειν τῆς πόλεως, τοὺς δὲ μετῆναι ὀέλοντας ὑπατείας δι' ἑαυτῶν τοῦτο πράττειν, τοῖς ἀρχαρχείαζουσιν ἐντυγχάνοντας. Καταφρονεῖ τὸν τῶν τοῦ θριάμβου, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν εἰς ὑπατείας παρήγγειλε. Τῶν δὲ μέγα δυναμένων ἐν τῇ βουλῇ καὶ ὁ Κράστος ὢν, πρὸς ὃν ὁ Καίσαρ φηκίωτο,

Variæ lectiones et notæ.

(65) *Κατοικίαι δὲ πόλεων*. Sic mss. codd. id est urbium Coloniae, Wolfius πολειῶν legendum censet.

ἀντιπολιτευόμενος τῷ Πομπητῷ ἐτύγχανε· τούτους δ' Α Καίσαρ ἐκ διαφορᾶς εἰς φιλίαν μετήνευξε, καὶ ὑπ' ἀμφοῖν ὡσερ δορυφορούμενος εἰς ὑπατείαν προήχθη, καὶ αὐτίκα νόμους εἰσήγε, δι' ὧν ὤκειουτο τὸν δῆμον.

Ἔτι δὲ τὴν Πομπηίου ἰσχὺν ὁ Καίσαρ ἐαυτῷ προσάπτων, τὴν οὐκείαν θυγατέρα Ἰουλίαν αὐτῷ κατηγγύησε. Γῆμας οὖν αὐτὴν ὁ Πομπηῖος, ἔπλων τὴν ἀγορᾶν αὐτίκα ἐπέκρησε, καὶ τοὺς τε νόμους· τῷ δῆμῳ συνεπεκύρου, καὶ Καίσαρι τὴν ἐντὸς Ἀλπειῶν, καὶ τὴν ἐκτὸς ἄπασαν Κελτικὴν, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ ταγματίων τεσσάρων εἰς πενταετίαν προσέθετο. Τῶν δ' ἀντειπόντων ἐκ τῆς βουλῆς πρὸς ταῦτα περιυβρισθέντων, ὀλίγοι παντάπασιν ὀπατεύοντι τῷ Καίσαρι συνήσαν εἰς βουλήν. Εἰπόντος δὲ τινος τῶν σφόδρα γερόντων ὡς φόβῳ τῶν δειλῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐ συνίρχονται, **Τί οὖν, ἔφη ὁ Καίσαρ, οὐ καὶ σὺ ταῦτα θαδιδῶς οἰκουρεῖς;** Ὁ δὲ, **Ὅτι μὲ ποιεῖ μὴ φοβεῖσθαι τὸ γῆρας, ἔφη· βράχιστος γὰρ ὁ βίος ὃς ἔτι μοι λείπεται.** Τοὺς δὲ Κελτικούς πολέμους μαχόμενος, Ἐλθετίους μὲν καὶ Τιγυρηνοὺς κατεπολέμησε καὶ ὑπέταξε. Γερμανοὶς δὲ συμμίξει μέλλων, ὁρῶν τοὺς ἡγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν ἦσαν καὶ νέων, ἐπέλευσεν ἀπιέναι καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην ἀνάνδρου· καὶ μαλακῶς οὕτως ἔχοντας. Αὐτὸς δὲ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα παραλαβὼν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορεύεσθαι, μήτε κρείττοσι Κίμβρων μέλλων μάχεσθαι πολεμίοις, μήτε αὐτοῖς Μαρίου χείρων ὢν στρατηγός.

Ἐκ τούτου ὀρμῆς καὶ προθυμίας γενόμενοι πᾶντες ἄπαντες ἠκολούθουν, καὶ μαχεσάμενοι λαμπρῶς τοὺς ἐναντίους ἐτρέψαντο, ὥστε νεκρῶν μυριάδας ὀκτὰς γενέσθαι. Ὁ δὲ τούτων βασιλεὺς Ἀριούστος φάστας μετ' ὀλίγων διεπράσσε τὸν Ῥῆνον. Ταῦτα διαπραξάμενος· εἰς τὴν περὶ Πάδον Γαλατίαν κατέβη, ἐνθα διατρέδων ἰδημαγῶγαι πολλῶν ἀπὸ Ῥώμης πρὸς αὐτὸν ἀφικομένων, τοῖς ἀπὸ τῶν πολέμων γρήμασι τοὺς πολίτας χειρούμενος. Ἐκείθεν δὲ ἄλλοις ἔθνεσι ἐπέλθων καὶ νικήσας περιφανῶς, αὐτοῖς ἐν τοῖς περὶ Πάδον χωρίοις διαχειμάτων ὑπέστρεψε, τοὺς περὶ τὴν Ῥώμην εὐνοῖας ἐαυτῷ τιθέμενος γρήμασιν, ἃ τοῖς τὰ ἀρχὰς ἐαυτοῖς μνωμένοις χορηγῶν ἐκείνος, τὸν δῆμον τούτοις διαφθεῖρειν ἐποίησε, καὶ τοῖς τὰ χρήματα διδοῦσι ψηφίζεσθαι τὰς ἀρχάς. Οἱ δὲ πᾶν ὃ τὴν ἐκείνου δύναμιν αὖξιν ἐμελλεν ἐπραττον. Ἔστα καὶ ἕτερα Κελτικὰ νικήσας ἔθνη καὶ τὸν Ῥῆνον γεφυρώσας, στρατῷ διέβη. Ἐκείθεν δ' ἐπαναζεύσας, τὴν τῆς παιδὸς αὐτοῦ τελευταίην, ἣ τῷ Πομπητῷ συνῆκε, μεμάθηκε· καὶ ὅτι τίκτησα τέθνηκε, καὶ ὡς μετ' ὀλίγον καὶ τὸ τεχνὸν ἐκπαῆλθε τῇ μητρὶ. Ὁ μὲν οὖν Καίσαρ καὶ ὁ Πομπηῖος πένθος ἔσχον ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ οἱ φίλοι δ' ἀμφοῖν βαρῶς τὸ πάθος ἠνεγκαν, ὡς τοῦ συνδέσμου λελυμένου τῆς αὐτῶν οἰκειότητος.

Ζ. Ἦδη δὲ μέγας ὁ Καίσαρ γενόμενος, καὶ οὐκείαν δέξαν ἐπάρτας ἐκ τῶν κατορθωμάτων, ἀνταγωνιστὴν Πομπητῷ ἐαυτὸν κατεστήσατο. Καὶ Κράσσου ἐν Πάρθοις ἀπολωλότος, ὃς ἐφεδρὸς αὐτῷ τε καὶ Πομπητῷ ἀλέειπτο, καταλύειν ἐμελέτα Πομπηῖον, κάκεινος αὐτοῖς τὸν Καίσαρα. Τῆς δὲ πολιτείας ἰσοσύσης, καὶ τῶν ἀρχῶν μετιόντων ὠνοούμενων αὐτῶν, τοῦ δὲ δῆμου ὑπὲρ τῶν δωδωκῶτων οὐ ψήφοις χρωμένων, ἀλλ' ὄπλοις, καὶ τῆς πόλεως ὡς ἀνοβερνήτου κακῶς φερομένης, τοῖς νουνεχαστέροις

lum devinceret. Præterea ut Pompeii potentiam sibi adjungeret, Juliam ei filiam despondit. Quæ ducta Pompeius, foro armatis impleto, et popularibus legibus confirmatis, Cæsari Galliam Cisalpinam et Transalpinam omnem, et Illyricum, et iv legiones in quinquennium decrevit. Cum autem senatoribus qui istis rebus adversati erant, contumeliose tractatis, paucissimi ad Cæsarem consulem in curiam convenirent: quodam natu admodum grandi dicente, senatum armorum et militum metu non frequentari, Cæsar: *Cur et tu, inquit, non eodem metu domi te contines?* Cui senex respondit: *Ætate se reddi audaciorum, cum aciat brevissimum sibi vitæ tempus superesse.* Dum in Galliis bellum gerit, Helvetios et Tigurinos devicit atque subegit. Cum Germanis congressurus, cum duces trepidare videret, illustres in primis et adolescentes, eos abire jussit, atque abesse a prælio, quos præter opinionem suam adeo molles et effeminatos cerneret. Se vero cum decima legione Barbaros invasurum esse dixit, quod neque hostes fortiores Cimbris oppugnandi essent, neque ipso imperator Maris deterior. Hac oratione omnium animis ad alacritatem et audaciam excitatis, secuti milites victoriam illustrem ab hostibus reportarunt, lxxx millibus cæsis. Eorum rex Arminius, cum paucis Rheno trajecto, elapsus est. His rebus gestis in Circumpadana Gallia degens, populi studia est aucupatus: et multos ad se Roma profectos, hostili pecunia sibi obnoxios reddidit. Inde ad alias gentes domandas profectus, illustribus victoriis partis, ad Padum in hiberna rediit, Romanos pecunia sibi concilians: quam iis suppeditabat, qui magistratos ambiebant, quo populus per eos corrumpere, ut iis tantum qui numerarent, magistratos decerneret. Illi igitur nihil eorum omittebant, quibus ejus potentia augeretur. Deinde aliis Galliæ populis superatis, Rhenum ponte junctum cum exercitu transit. Indo reversus, filix Pompeio nuptæ morte ex puerperio cognita, puero etiam paulo post defuncto, ipse et Pompeius in luctu fuerunt: nec **482** non utriusque amici casum cum graviter tulerunt, vinculo necessitudinis eorum dissoluto.

VII. Cæsar jam magnus factus, et rebus gestis parta gloria evectus, adversari Pompeio instituit: et Crasso a Parthis interfecto, qui veluti pacis sequester inter eos fuerat, evertere Pompeium, Pompeius vicissim Cæsarem est conatus. Republica labefacta, cum magistratus per ambitum peterentur, et populus non suffragia, sed arma pro iis ferret, a quibus pecuniam accipiebat, et urbs veluti navis sine gubernatore periclitaretur: prudentioribus boni consulendum esse visum est, si civi-

tas ex tempestate ad regnum rediret, alioqui gravius allidenda. Nec enim spem salutis aliam restare : et medicum mitissimum adhibendum esse, qui morbo illi medicinam faceret : quibus verbis subobscurè Pompeium intelligi volebant. Qui etsi verbis imperium se detractare simulabat, ro ipsa tamen id agebat, ut dictator diceretur. Ne igitur dictaturam per viam invaderet, solus a senatu consul est designatus, desiderium ejus solitario imperio leniente. Ob hoc Cæsar et ipse per legatos consulatum petit, aliis adversantibus, Pompeio vero tacente. Ut autem Cæsar largitionibus multos in suas partes traduxit, Pompeius eam conspirationem veritus, aperte per sese et amicos imperium Cæsari per decreta abrogavit : quibus ille neglectis petebat, ut et ipse et Pompeius simul armis positus privati esse juberentur. Siu sibi eriperetur imperium, illi vero confirmaretur : alterum tyrannum constitui. Fertur etiam quidam centurio a Cæsare missus, cum didicisset senatum imperium Cæsari non diutius dare, pulsato gladii capulo dixisse : *At hic dabit*. Deinde senatusconsultum factum est, nisi Cæsar intra certum diem imperio se abdicasset, hostem esse judicandum. Verum Antonio cæterisque Cæsaris studiosis postulantis, ut et Cæsar et Pompeius simul magistratibus abirent, eam sententiam probaverunt omnes. Sed cum Cæsar per litteras cæteris omnibus cedens, solam Cisalpinam provinciam et Illyricum atque duas sibi legiones reliquij peteret : cætera quidem ei **483** concessit Pompeius, milites autem ademit. Senatus vero Antonium et factionem ejus senatu ejecit. Itaque servili habitu ex timore sumpto, conducticiis bigis Roma exierunt. Quæ res militum indignationem commovit, cum viros claros et principes contumeliis affectos cernerent. Cæsar vero variis rationibus animo agitatis, ac subinde mutatis consiliis, tandem vulgari illo dicto, *jacta est alea*, arma sumpsit : superatoque Rubicone flumine, Ariminum magnam Gallie urbem occupavit. Fertur pridie ejus diei noctu in somnis sibi cum matre per foedam incestamque imaginem coire visus esse. Arimino occupato, Romam tanquam turbine quodam fluctuum undis exagitata, pene semetipsam demersit. Nam et consules et maxima pars senatus fugerunt. Est et ipse Pompeius territus, et ab aliis allunde turbatus, querentibus, eum Cæsaris opes contra sese et rempublicam auxisse : neque quisquam illum suis uti consiliis sivit. Quare urbe relicta, senatum sequi se jussit, et plerique eum secuti sunt, exsilium pro patria amplexi, propter Pompeium : Romam vero perinde ut castra Cæsaris fugientes. Eo tempore Labienus etiam Cæsaris amicus, cui strenuam in bellis operam navarat, eo relicto Pompeium est secutus. Tamen Cæsar ei et pecuniam et

A ἀγαπητὸν ἰδοῦσι εἰ πρὸς μοναρχίαν ἐκ τοσούτου κλύδωνο· καὶ μὴ τι χεῖρον περιστάλη τὸ τῆς Ῥώμης πολιτεύμα, ὡς ἄλλως ἀνήκεστα εἶναι τὰ πράγματα· χρῆναι δὲ τοῦ πρῶτου τῶν ἱατρῶν ἀνιχεσθαι· τὸ πάθος τοῦτ' ἐφαρμακεύοντος, ὑποδηλοῦντες δὴ τὸν Πομπήϊον. Κάκεινος μέντοι, εἰ καὶ λόγῳ παρατεῖσθαι τὴν ἀρχὴν ὑπεκρίνετο, ἀλλ' οἷς ἐπέκει Ἰσπευδὸς δικτάτωρ ἀναδειχθῆσθεσθαι. Ἦνα γοῦν μὴ βιάσαιοτο ψηφισθῆναι δικτάτωρ, ὑπατοὺς αὐτὸν μόνον ἢ γερούσια προϋβάλετο τῇ μοναρχίᾳ παρηγορομένη τοῦτου τὴν ἔρσειν. Ἐκ τούτου πέμπων ὁ Καῖσαρ καὶ αὐτὸς ἐπὶ ὑπατεῖαν παρήγγαλλον. Ἐναντιουμένων δ' ἐτέρων, ἐσιώπα Πομπήϊος. Ὡς δὲ ὁ Καῖσαρ πολλοὺς τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἀνέπεισε χρήμασι, δεῖσας τὴν σύστασιν ὁ Πομπήϊος, ἀναφανδὸν δι' αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων ἐπαρκαματεύετο παυθῆναι τὸν Καῖσαρα τῆς ἀρχῆς, ψηφισόμενος ὧν ἐκεῖνος οὐδ' ὡς ἐφρόντιζεν. Ἠξίου δὲ ὁ Καῖσαρ αὐτὸν τε ἅμα καὶ τὸν Πομπήϊον καταθεμένους τὰ ὄπλα ἰδιωτεύσαι καὶ ἀμφοί. Εἰ δ' αὐτὸν μὴ ἀραιρῶνται τὴν ἀρχὴν, ἐκείνῳ δὲ βεβαίωσαι, τὸν ἑταρὸν κατασκευάζουσι τύραννον. Λέγεται δὲ τινα τῶν παρὰ Καῖσαρος σταλέντων ταξιάρχων, μαθόντα μὴ δίδοναι τὴν γερούσιαν τῆς ἀρχῆς χρόνον τῷ Καῖσαρι, Ἄλλ' ἀσθη, φάσαι, δώσαι, κρούσαντα τῇ χειρὶ τὴν τοῦ ξίφους λαβὴν. Εἶτα γνώμη εἰσήνεκτο, εἰ μὴ ἐν ὀριζμήνῃ ἡμέρᾳ Καῖσαρ τὰ ὄπλα κατάρθῃται, ἤγεισθαι τὸν ἀνδρὰ πολέμιον. Ἀντωνίου δὲ καὶ τῶν πρῶτων τὰ Καῖσαρος ἀξιούτων καὶ Καῖσαρα καὶ Πομπήϊον τὰς ἀρχὰς ἀποδέσθαι, τῇ γνώμῃ πάντες συνέθετο. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Καῖσαρος ἦκον ἐπιστολαὶ τῶν μὲν ἄλλων ἐξισταμένων, τὴν δ' ἐντὸς Ἄλπειων ἐπαρχίαν καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν ἀξιούτων αὐτῷ δοθῆναι μετὰ δυοῖν ταγμάτων, τὰλλα μὲν ἐδίβου Πομπήϊος, τοὺς δὲ γε στρατιώτας ἀφήρει. Οἱ δ' ὑπατεύοντες καὶ τῆς βουλῆς ἐξήλασαν τὸν Ἀντωνίου καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Οἱ δὲ διὰ φόβον ἐν δουλικαῖς ἐσθῆσι μετημφιασμένοι, ἐπὶ ζευγῶν μισθίων τῆς Ῥώμης ἐξῆσαν. Ὁ τοὺς στρατιώτας παρῶμενον, ἀνδρας ἰλλογιμοὺς (64) καὶ ἀρχοντας περιυβρισμένους ὄρωντας. Καῖσαρ δὲ, πολλοὺς λογιμοὺς κινήσας καὶ διαφόρων γωμῶν γερονῶς, τέλος τοῦτο δὴ τὸ κοινὸν ὑπειπὼν, Ἐβρίσθω κύβδος, ὤρμησε. Καὶ τὸν ποταμὸν Ρουβίκον διέβη, καὶ τὸ Ἀρίμινον κατέσχε, μεγάλην πόλιν τῆς Κελτικῆς. Λέγεται δὲ τῇ πρὸ τῆς διαβάσεως νοκτεῖ ὄναρ ἰδεῖν ἐκθεσμον. Ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ αὐτοῦ μητρὶ μίγυσθαι τὴν ἀρῆτον μίξιν. Ἐπεὶ δὲ τὸ Ἀρίμινον κατελήφθη, ὡς ὑπὸ πνευμάτων ἢ Ῥώμῃ πιμπλαμένη σάλου καὶ κλύδωνος, μικροῦ αὐτῆ ὑφ' αὐτῆς ἀνετέτραπτο. Οἱ τε γὰρ ὑπατοὶ καὶ οἱ πλείους τῶν βουλευτῶν ἐφευγον, καὶ αὐτὸν τὴν Πομπήϊον ἐκπληξίς εἶχε, καὶ ἄλλως ἀλλαχθῶν τὸν ἀνδρὰ ἐτάραττον, αἰτιώμενοι ὡς καθ' αὐτοῦ καὶ τῆς πολιτείας αὐξήσαντα Καῖσαρα· καὶ οὐδεὶς εἰς αὐτὸν τοῖς οἰκείοις χρήσασθαι λογιμοῖς. Διὸ καὶ τὴν πάλιν ἐξέλιπεν, ἔπεσθαι τὴν γερούσιαν κελύσας. Εἶποντο

Variæ lectiones et notæ.

(64) Ἐλλογιμοὺς. Ita mss. Wolfius odiderat ἰλλογιμοῦς, manifesto errore.

ὅ οἱ πλείους τὴν μὲν φυγὴν ὡς πατριδὰ ἀπορούμενοι εἰς τὸν Πομπηϊόν, τὴν δὲ Ῥώμην ὡς Καίσαρος στρατόπεδον φεύγοντες. Ὅτε καὶ Λαθιηνὸς ἀνὴρ τοῖς φίλοις Καίσαρος ἀριθμούμενος, καὶ συνηγωνισμένους ἐν πολέμοις αὐτῷ προθυμώτατα, ἀφαιρῆς ἐκείνων ἀφίκετο πρὸς Πομπηϊόν. Ἡ καὶ καταλιπόντι αὐτὸν ὁ Καίσαρ τὰ τε χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἐξαπέστειλε. Δομίτιος δὲ κατέχων Κορφίνιον, ἐπαλοθόντος αὐτῷ Καίσαρος, ἀπογνοῦς τὰ καθ' αὐτὸν, φάρμακον ἔπιεν ὡς θανούμενος. Ἔτα θαυμαστῆ φιλανθρωπίᾳ μαθὼν πρὸς τοὺς ἀλισκομένους τὸν Καίσαρα χρώμενον, αὐτὸν ἐθρήνευε. Ὑπνωτικὸν δ' εἶναι τὸ φάρμακον καὶ οὐ θανάσιμον εἰπόντος τοῦ ἰατροῦ, ἀπήγει πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιᾷ αὐτοῦ διεξίτησε πρὸς Πομπηϊόν.

Η'. Ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελλόμενα τοὺς ἀνθρώπους ἠδίους ἐποίησε, καὶ τινες ἐπανίστρεφον. Πολὺς δὲ γιγνόμενος ὁ Καίσαρ ἦδη ἐπ' αὐτὸν ἐχώρει Πομπηϊόν. Ὁ δὲ φυγὼν εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. Ἀπορῶν δὲ νηῶν ὁ Καίσαρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε, καὶ πάσης τῆς Ἰταλίας ἀναιμωτῶν κύριος γέγονεν ἡμέραις ἐξήκοντα. Εὐρῶν δὲ καὶ τὴν πόλιν καθεστῶσαν, καὶ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς πολλοὺς ἐν αὐτῇ, τούτοις ἐπιεικῆ διελέχθη, ἀξιών αὐτοῦ πρὸς Πομπηϊόν ἀποστέλλειν ἐπὶ συμβάσειν. Ἐπέστη δ' οὐδεὶς. Τοῦ δὲ δημάρχου Μετέλλου κωλύοντος· αὐτὸν ἐκ τῶν ἀνοθέτων χρημάτων λαμβάνειν, καὶ νόμους προσφέροντος, ἔφη· Μὴ τὸν αὐτὸν ὄπλων καὶ ῥόμων εἶναι καιρὸν· Σὺ δὲ νῦν μὲν ἐκποδῶν ἀπιθιπαρρήσιας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος. Ὅταν δὲ τὰ δόξα κατὰθωμά, τότε δημαγωγῆσε·ς. Καὶ ταῦτα, ἔφη, λέγω, τῶν ἐκ τούτου δικαίων ὑπέμενος. Ἐμὸς γὰρ εἰ καὶ σὺ καὶ πάντες ἔσσης τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων συνέλαβον. Μὴ φαινόμενον δὲ τῶν κλειδῶν ἐκχέπειν ἐκέλευεν. Ἀξίους δὲ τοῦ Μετέλλου κωλύοντος, καὶ τινῶν ἐπιαινούτων, ἠπειλήσεν ἀποκτείνειν αὐτὸν, εἰ μὴ παύσαιτο, εἰπὼν· Μειράκιον, ἀγροεὶς διδυσκολώτερον ἐστὶ μοι εἰλεῖν ἢ ἀεῖσαι; Ἐστράτευσεν δ' εἰς Ἰθέρην, καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις, καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' αὐτὸν ποιησάμενος οὕτως ἐπὶ Πομπηϊόν ἤλαυνεν. Αἰρεθεὶς δὲ δικτάτωρ ὅτι τῆς βουλῆς φυγάδας κατήγαγε καὶ ἄλλων ἠψατο πολιτευμάτων. Ἐν ἡμέραις δὲ ἑνδεκά τῆν μὲν μοναρχίαν ἀπαιτῶμενος, ἔπατον δὲ ἀναβεβῆσαι αὐτὸν καὶ Σερούλιον Ἰσαυρικὸν, εἴχετο τῆς στραταίας. Καὶ διαβὰς τὸν Ἰόνιον Νύρικον καὶ Ἀπολλωνίαν αἰρεῖ. Ἐξ Ἀπολλωνίας δὲ κρύφα πάντων εἰς πλοῖον ἐμβὰς δωδεκάσκαλον ἐν ἐσθῆτι θεράποντος ἀγαθῆναι πρὸς τὸ Βρεντέσιον ἐβουλεύσατο, τοῦ πτελάγου ὅτι τῶν πολεμίων περιεχομένου στόλοις μεγάλοις. Χειμῶνος δὲ ὄντος, ὁ πλοῦς ἄπορος ἐδόκει τῷ κυβερνήτῃ, καὶ μεταβολεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας ὡς ἀποστρέψαι τὸ πλοῖον. Καὶ ὁ Καίσαρ ἀναδείκνυσεν αὐτὸν. Τοῦ δὲ κυβερνήτου πρὸς τὴν ἔσθην ἐκπεπληγμένου· Τόλμα καὶ μὴ δέδωθι, ἔφη· Κούσαμα φέρετε, καὶ τὴν Καίσαρος τύχηρ σὺμπελεύσαν. Κατέπλευσε δὲ καὶ Ἀντωνίους τὰς δυνάμεις ἄγων. Καὶ θαρρήσας Καίσαρ προῦκαλεῖτο Πομπηϊόν. Ἄει δὲ τινες περὶ τοῖς ἐρύμασι Πομπηϊου μάχαι σπερδῶδες ἐγίνοντο, καὶ περιῆν ὁ Καίσαρ πάσαις, πλην μίαις, ἐν ἧ τροπῆς γενομένης μεγάλης ἐκινδύνευσεν μὲν ἀπολέσει τὸ στρατόπεδον· καὶ

A sarcinas, quamquam desertori, misit. Domitius vero, qui Corninium praesidiis tenebat, Caesare adventante rebus desperatis, venenum bibit, ut moriturus. Deinde cum Caesarem mirabili clementia uti erga captos audivisset, semetipsum deploravit. Sed a medico edocuit, id pharvacum soporiferum esse, non lethiferum, Caesarem adiit: acceptaque dextera, rursus ad Pompeium evasit.

Ἐτα θαυμαστῆ φάρμακον ἔπιεν ὡς θανούμενος. Ἔτα θαυμαστῆ φιλανθρωπίᾳ μαθὼν πρὸς τοὺς ἀλισκομένους τὸν Καίσαρα χρώμενον, αὐτὸν ἐθρήνευε. Ὑπνωτικὸν δ' εἶναι τὸ φάρμακον καὶ οὐ θανάσιμον εἰπόντος τοῦ ἰατροῦ, ἀπήγει πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιᾷ

VIII. Haec Romae nuntiata cives nonnihil recreant, ut quidam in urbem redierint. Caesar vero auctis viribus, jam contra ipsum Pompeium proficiscens, cum is Brundisii nave conscensa abiisset: quia naves ipse non habebat, Romam converso itinere, totius Italiae dominatu citra sanguinem LX diebus est potitus. Cum autem et urbem tranquillam reperisset, et multos in ea senatores, humaniter cum eis egit, ut ad Pompeium legatos de pacificatione mitterent. Sed nemo ei paruit. Metello tribuno prohibente, ne quid pecuniae ex publicis thesauris efferret, et leges recitante, respondit: Non idem legum et armorum esse tempus. Tu vero nunc, inquit, cedito. Bellum enim verborum contentionem non admittit. Ubi vero arma posuero tum tu tribunus eris: et haec dico, de meo jure concedens. Nam et tu meus es, et ii omnes quos contra me tumultuos cepi. Cum autem claves non reperirentur, securibus aerarium aperiri jussit, et Metello cujus nonnulli constantiam laudabant, denuo obsistenti mortem comminatus, nisi obturbare desisteret: Hoc, inquit, adolescens, mihi scito dictum quam factum esse difficultius. Profectus in Hispaniam, et legionibus illis atque provinciis ascitis, Pompeii persequendi consilium cepit. Dictator a senatu dictus, exsules revocavit, et alia in republica egit. Sed dictatura intra dies XI deposita, se ipso et Servilio Isaurico suapte auctoritate consulibus designatis, expeditioni intentus, superato Ionio mari, Noricum et Apolloniam capito Apolloniae clam omnibus navigio duodecim scalmorum ministri habitu conscenso, Brundisium trajicere statuit: quamvis mare magnis hostium classibus teneretur. Sed cum in tempestate gubernator navigari non posse crederet, et nautas mutare cursum ac reverti jussisset, se agnoscendum praebuit et gubernatori ad suum conspectum obstupefacto: Bono, inquit, animo et securo esto, Caesarem enim et Caesaris fortunam rehis. Appulit et Antonium cum copiis: quibus Caesare fretus, Pompeium provocavit. Et cum crebro ante munitiones sparsim dimicaretur, semper superior evasit, una pugna excepta: in qua cum magnam plagam accepisset, parum absuit quin castris exueretur, atque ipse etiam caederetur. Nam vir quidam magnus et robustus fugiens, cum ab eo manu injecta manere, et ad hostes converti juberetur, plane perturbatus, ictum ei iu-

tentavit, ac percussisset, nisi armiger ejus humerum illius amputasset. Cum autem Pompeius magno facinori colophone non adjecto, fugientibus in vallum compulsis recessisset, Cæsar dixit: *Ex die victoriam penes hostes fuisse, si virum habuissent, qui sciret 485 vincere.* Inde digressus, exercitum in Macedoniam contra Scipionem promovit. Ea res Pompeii exercitum et ducum animos vana spe inflavit, ut Cæsarem velut victum et fugientem persequi cuperent. A quo consilio Pompeius abhorrens, bellum ducere, et mora ipsa vires hostium attenuare consultius esse duxit: eamque sententiam soli Catoni probavit, civibus parcere cupienti, qui cum hostium circiter mille cæsos vidisset, obvoluta facie, illos deploravit. Cæteris vero omnibus pugnae detractionem vituperantibus, Pompeius vel invitus Cæsarem est persecutus. Ut vero ambo in Pharsalia castra posuerunt, in pristina sententia permansit, ob omnia parum auspiciata, et visum nocturnum, quo in theatro suo plausum dari sibi putabat. Ejus vero familiares audaces erant, spe victoriæ præcepto. Cæsar cum suos milites rogasset, utrum soli pugnare mallet, an reliquos exspectare, qui in propinquo essent: ab illis oratus est, ne exspectaret. Hostiis cæsis aruspex dixit, intra triduum pugnaturum cum hostibus. Et Cæsari, qualem pugnae exitum prævideret, percontanti respondit: Magnam fore mutationem in contrarium: quod si in præsentia bene cum eo ageretur, deteriorem fortunam esse exspectandam; sin male, meliorem.

IX. Pridie quam pugnatum est, a Cæsare excubias sub mediam noctem obeunte, conspecta est fax cælestis ignis, quam supra sua castra delatam, resplendentem et flammantem in castra Pompeii cadere putavit. Diluculo cum speculatores narrent, hostes ad pugnam descendere: lætitia exsultans prælium iniit, et Pompeii exercitum pepulit. Qui cum suos equites fuga dissipatos vidisset, non amplius idem fuit, neque se Pompeium Magnum esse meminit: sed attonito similis, mutus tabernaculum ingressus, eventum sedens exspectavit. Hostibus vero vallum invadentibus, habitu fugienti apto sumpto, se subduxit. Cæsar etiam castris potitus, captos in suas legiones inseruit, et multis claris viris impunitate concessa, e quorum numero Brutus quoque fuit, qui eum post occidit, Pompeium est 486 persecutus. Is vero navi oneraria conscensa Amphipolim, atque inde Mitylenem est profectus, ut filium et uxorem Corneliam Scipionis Metelli filiam, inde secum abduceret. Quæ cum virgo Publio Crassi filio nupta fuisset, eo a Parthis interfecto, Pompeio desponsa fuerat, puella et eleganti forma, et in litteris probe erudita, nec fidium, nec geometriæ ignara, et philoso-

A αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀποθανεῖν. Φεύγοντι γὰρ ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ βωμάλῳ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν, μένειν ἐκέλευε καὶ στρέφεσθαι πρὸς τοὺς πολέμιους. Ὁ δὲ μετὰς ὧν ταραχῆς ἐπῆρε τὴν χεῖρα ὡς πληξὺν αὐτόν· καὶ ἐπληξεν αὐν, εἰ μὴ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασιπιστῆς τὸν ὄμον ἐκείνου φθάσαι ἀπέκοψεν. Οὕτω δ' ἀπέγνω τότε Καίσαρ τὰ καθ' αὐτόν, ὥστε τοῦ Πομπηίου ἔργῳ μεγάλῳ μὴ ἐπιθέντος τέλος, ἀλλὰ καθειρξάντος τοὺς φεύγοντας εἰς τὸν χάρακα καὶ ἀναχωρήσαντος, εἶπεν ὁ Καίσαρ: *Σήμερον ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐγένετο αὐν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον.* Ἐκεῖθεν δὲ μεταστὰς, τὸν στρατὸν εἰς Μακεδονίαν προήγαγεν ἐπὶ Σικπύωνα. Τοῦτο τὴν Πομπηίου στρατιὰν ἐπῆρε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας, ὡς ἠττημένου καὶ φεύγοντος Καίσαρος διώκοντας ἐπεσθαι. Εὐλαδῶς δ' εἶχε πρὸς τοῦτο Πομπήϊος, καὶ ἤξιον τρίθειν καὶ μαρναίνεσθαι τὴν τῶν πολεμίων ἀκμὴν. Τὴν δὲ γνώμην μόνος ἐπῆνε Κάτων φειδοῖ τῶν πολιτῶν. Ὁ γὰρ καὶ τοὺς πεσόντας τῶν πολεμίων ὡς εἰς χιλίους ὄντας ἰδὼν, ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ καταδακρύουσα. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες; ἐκάκιζον φυγομαχοῦντα Πομπήϊον· ἐντεῦθεν καὶ ἄκων εἰς μάχην ἐχώρει, διώκων τὸν Καίσαρα. Ὡς δὲ, εἰς τὴν Θαρσαλίαν ἐμβαλόντες, ἀμφοτέρω ἱστρατοπεδεύσαντο, ὁ μὲν Πομπήϊος αὐθις τῆς πρώτης εἶχετο γνώμης, φασμάτων οὐκ αἰσίων αὐτῷ γενομένων, καὶ καθ' ὕπνον ὀφείως τις (ἐδόκει γὰρ αὐτὸν ὄραν ἐν τῷ θεάτρῳ ὑπὸ Ῥωμαίων κροτούμενον)· οἱ δὲ περὶ αὐτὸν θρασεῖς ἦσαν, καὶ τὴν νίκην ταῖς ἑλπίσι προσηλυφότες. Ὁ δὲ Καίσαρ ἤρώτα τοὺς οἰκέλους στρατιώτας, εἰ καθ' αὐτοὺς αἰροῦνται μαχέσασθαι ἢ περιμένειν καὶ ἐτέρους ἤδη ἔγγυς ὄντας· οἱ δὲ μὴ περιμένειν ἐδέοντο. Θύσαντι δὲ τῷ Καίσαρι ὁ μάντις ἐσήμανε τριῶν ἡμερῶν πρὸς τοὺς πολέμιους κριθήσεσθαι. Ἐρομένου δὲ Καίσαρος περὶ τοῦ τέλους τί προορᾷ, Μεγάλην, εἶπεν, ἐπὶ τὰ ἐναντία δηλοῦσθαι μεταβολὴν καὶ μετέπειτα. Εἰ μὲν οὖν εὖ πράττεις ἐν τῷ παρόντι, τὴν χεῖρονα προσδοκᾷ τύχην, εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμείνονα.

C Θ'. Τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς περιόντος περὶ τὸ μεσονύκτιον Καίσαρος ὤφθη λαμπρὰς οὐρανόθεν πυρὸς, ἣν τὸ αὐτοῦ ὑπερευχεθεῖσαν στρατόπεδον εἶσε, λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην, εἰς τὸ Πομπηίου πεσεῖν. Ἦδη δὲ διαλαμψάσης ἡμέρας, οἱ σκοποὶ καταβαλεῖν ἀπήγγελλον ἐπὶ μάχῃ τοὺς πολεμίους. Περιχαρῆς δὲ γενόμενος ὤρμησεν εἰς μάχην, καὶ συμβαλὼν τοῖς τοῦ Πομπηίου τρέπεται τούτοις. Πομπήϊος δὲ κατιδὼν τοὺς ἱππικὴς φυγῆ σκεδασθέντας, οὐκ εἶπε ἦν ὁ αὐτός, οὐδ' ἐμμένητο Πομπήϊος ὧν Μάγνος, ἀλλ' ὡς ὑπὸ Θεοῦ βλαπτόμενος ὤχετο, ἀφθογγος ἀπίων ἐπὶ σπηνὴν, καὶ καθήμενος; ἐκαπαρδάκει τὸ μέλλον. Ὡς δὲ τοῦ χάρακος ἐπέβαινον οἱ πολέμιοι, φεύγοντι πρᾶπουσαν στολὴν ἐνέυς, ὡς ἐξῆλθεν. Ὁ δὲ Καίσαρ καὶ τοῦ χάρακος τῶν πολεμίων ἐκράτησε, καὶ τοὺς ἀλλόττας ζωεῖς τεί; αὐτοῦ κατέμιξε τάγμασι. Πολλοῖς οὐ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀδειαν ἔδωκεν, ὧν καὶ ὁ Βροῦτος ἦν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον. Ἐδίωκε δὲ τὸν Πομπήϊον. Ὁ δὲ, πλείου ἐπιπέδου φορτηγοῦ καὶ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφιπόλιος, εἰς Μιτυλήνην κατήχθη, βουλόμενος τὴν γυναῖκα Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν, καὶ δὲ τὸν υἱόν. Ἦ ἦν θυγάτηρ Μετέλλου Σικπύωνος, συνουσία μὲν ἐκ παρθενίας Προυπλίῳ τῷ Κράσσῳ

πικρῶ, ἐκείνου δὲ τεθηκότος ἐν Πάρθοις, γαμη-
θεῖσα Πομπηίῳ ἦν δὲ ἡ κόρη καὶ τὴν ὥραν δια-
κρηπῆ, οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ περὶ γράμματα καλῶς
ἤσκητο, καὶ περὶ λύραν καὶ περὶ γεωμετρίας, καὶ
λόγων φιλοσόφων εἰδιστο χρησίμως ἀκούειν, καὶ
προσῆν τούτοις ἦθος περιεργίας καθαρὸν. Ἀκού-
σασα τοίνυν ἦκειν Πομπήϊον μετὰ νηὸς μίξ καὶ
αὐτῆς ἄλλοτριᾶς φεύγοντα, κατέπεσε χιμάζει καὶ
ἐναυδοῦς ἔκειτο. Μόλις δ' οὖν εἰς ἐαυτὴν ἐλθοῦσα
ἐξέδραμεν ἐπὶ θάλασσαν. Ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ
Πομπηίου καὶ ἐναγκαλισαμένου, Ὁρῶ σε, εἶπεν,
ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς,
ἐπὶ σκάφει προσεφθιμμένον, τὸν πρὸ τῶν τῆς
Κορνηλίας γάμων πεντακοσίων ναυῶν ταύτην
παραπλεύσαντα τὴν θάλασσαν. Ὡς εὐτυχῆς ἄρ-
ῆμην γυνή, πρὸ τοῦ Πούπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦ-
σαι τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον, ἀποθανοῦσα
σώφρων δὲ μετ' ἐκείνον, ὥσπερ ὄρημα, τὸν
ἐαυτῆς προσημνή βίον. Ἐσώζομένη δὲ, καὶ σοί,
Πομπηίῳ Μάγνε, γενήσεσθαι συμφορὰ. Ὁ δὲ
πρὸς ταῦτα, Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις,
ἔρη, τῆς ἀμείρονα (65), ἣ καὶ σὲ ἰσως δέξηται
τησέν, δεῖ μοι πλέον τοῦ συνήθους παρέμεινεν.
Ἄλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν ἀνθρώπους ὄντας,
καὶ τῆς τύχης ἐπιπειράτον. Οὐ γὰρ ἀνέλπι-
στον ἐκ τούτων εἰς ἑκάστα μεταπεσεῖν τὸν ἐξ
ἐκείνων ἐν τούτοις γινόμενον. Ἀναλαβὼν οὖν
τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους ἐκομίζετο. Καὶ εἰς
Ἄτταλείαν ἐλθὼν, πόλιν τῆς Παμφυλίας, εὔρε καὶ
τριήρεις ἐκ Κιλικίας καὶ στρατιώτας, καὶ πολλοὶ
τῶν συγκλητικῶν περὶ αὐτὸν συνελέγησαν. Πολλῶν
δὲ γινόμενος λογισμῶν, ἐνίκησε τελευταῖον φεύγειν
εἰς Αἴγυπτον. Καὶ μαθὼν Πτολεμαῖον διάγειν εἰς
τὸ Πηλοῦσιον, ἐκεῖ κατηνέχθη. Πτολεμαῖου δὲ ὄντος
κομδῆ νέου, εἰπέ τε τὰ πράγματα Ποσειδῶς ὁ εὐνοῦ-
χος. Καὶ μαθὼν περὶ Πομπηίου ἤθροισε βουλὴν
τῶν παρ' αὐτῷ δυναμένων μέγιστα. Καὶ οἱ μὲν
ἀπελαύνειν Πομπήϊον συνεβούλευον, οἱ δὲ δέχεσθαι·
ὁ δὲ Χίος Θεόδοτος ὁ δῆτωρ γνῶμην εἰσηνεγχεῖν
ἀνελεῖν αὐτὸν, ἐπεικῶν δεῖ νεκρὸς οὐ δάκνει.
Ἐστάλησαν οὖν τινες τὸν ἄνδρα μετακαλούμενοι.
Ὡς δ' εἶδον οἱ μετ' αὐτοῦ οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμ-
πρὰν τὴν ὑποδοχὴν, ἀλλ' ἐπὶ μίξ ἀλιάδος προσ-
πλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπόπτυσαν τὴν
ὀλιγοπρίαν. Καὶ τῷ Πομπηίῳ παρήνουν τὴν ναῦν
εἰς πέλαγος ἀνακρούσασθαι. Πελαζούσης δὲ τῆς
ἀλιάδος, μεταλθεῖν ἤξιον αὐτὸν εἰς αὐτὴν, Ἕλλη-
νιστὶ ἀσπασίμενοι, τέναχος λέγοντες εἶναι πολὺ, καὶ
βίθος οὐκ ἔχειν, οὐδὲ πλώμιον εἶναι· τριήρεις τὴν
θάλασσαν, ὑπόψαμμον οὔσαν. Ἀσπασίμενος οὖν
ἦν Κορνηλίαν προαποθρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ
δύω ἑκατοντάρχους προσεμῶναι κλεύσας, τῶν
τε ἀπελευθέρων ἓνα Φιλίππον καὶ θεράποντα Σκύθην
ὄνομα, στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τῶν
υἱῶν, εἶπε Σοφοκλέους λαμβεῖα·

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται.
Καίνοι ὅτι δούλος, κἄν ἐλευθέρως μολῇ (66).

Variae lectiones et notæ.

(65) Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις τῆς ἀμεί-
ρονα. Ambiguum est utrum verba hæc ἀποφαντι-
κῶς καὶ ἀποθετικῶς accipienda sint, an vero ἐλεγ-
τικῶς κατ' ἐρώτημα. Priorem sensum secutus est
Wolfius, qui, subdit ille, si cui displicet, ita con-

phicas disputationes utiliter audire solita : cum
tantis dotibus etiam morum simplicitas conjunge-
batur. Quæ cum Pompeium navigio uno, eoque alieno
fugientem adesse audisset, humi prolapsa, diu sine
voce jacuit. Ægre refocillata, ad mare decurrit.
Ubi cum eam Pompeius obviam progressus am-
plexus, esset : *Video te, inquit, mi vir, in unam
navem conjectum, meæ, non tuæ fortunæ culpa, quæ
ante Cornelie nuptias quingentis navibus hoc mare
tenuisti. Quam fortunata fuisset mulier, si ante
auditam Publii primi mariti in Parthis interitum,
obisset. Sapiens vero, si, ut institueram, post
illum necem mihi conscivissem. Verum incolumis
mansi, Pompeii Magnæ, ut tibi etiam calamitati es-
sem.* Ad hæc Pompeius : *Unam ergo fortunam, Cor-
nelia, nosse meliorem, quæ te fortassis etiam se-
duxisset, si ea solito diutius me fovisset. Sed et hæc
(homines enim sumus) nobis ferenda sunt, et fortuna
adhuc periclitanda. Neque enim desperandum est,
qui e felici miser factus sit, eum ex misero vicissim
felicem fore.* Igitur uxore et amicis navi impositis,
Attaliam Pamphylie urbem profectus, Cilicicas
triremes et milites reperit : multi etiam senatores
ibi ad eum convenerunt. In variis deliberationibus,
cum tandem in Ægyptum confugere placuisset,
Pelusium oppulit, ubi Ptolemæum degere audie-
rat ; qui quod immatura erat ætate, Photinus eu-
nuchus regni procurator, adventu Pompeii cognito,
concilium principum virorum convocavit. Quorum
aliis eum repellendum, aliis recipiendum esse
suadentibus, Theodotus Chius orator tollendum
esse pronuntiavit : *Canem enim mortuum non mor-
dere.* Itaque missi sunt, qui eum accerterent. Ut
vero ejus familiares eum non regio apparatu aut
splendido excipi, sed in una cymba homines pau-
cos accedere **487** viderunt : contemptum il-
lum suspectum habuerunt. Pompeiumque monu-
erunt, ut navem in mare converteret. Ubi cymba
accesserat, qui ea vehebantur, eum salutarunt
Græce, et in naviculam conscendere jusserunt :
mare enim vadosum et arenosum triremem non
capere. Salutata igitur Cornelia uxore, jam ejus
exitium plangente, et duobus centurionibus, li-
berto Philippo, et servo cui Scythæ nomen erat,
una conscendere jussis, ad uxorem et filium con-
versus, illis Sophoclis versibus recitatis :

*Quisquis tyranni se committit ædibus,
Fie illi servus, liber etsi venerit ;*

vertat : *Unam ergo fortunam, Cornelia, nosti melio-
rem, quæ te quoque fortasse decepit, quod me solito
diutius fovit.*
(66) Μολῇ. Ita mss. omnes, quam vocem omisc-
rat W.

cymbam ingressus est. Et cum a terra longe adhuc abesset, orationem quam in parvo libello Græce scripsorat, ut eam apud regem haberet, legit. Ut ad terram appulerant, Cornelia et amici e triremi, quid futurum esset, solliciti speculabantur. Interea Pompeium, qui Philippi amici manum prehenderat, ut surgeret, Septimius primus a tergo trajicit: deinde Achilles, et cæteri. At ille toga facie obducta, tantum ingemuit: neque quidquam se indignum locutus, ex vulneribus mortuus est, anno ætatis undesexesimo. Qui in navibus erant, cæde ejus visa, cum tanto ejulatu ut in terra exaudiretur, fugerunt. Cædis vero ministri capite amputato, truncum nudum e cymba in littus abjecerunt, ut spectaculo quibusvis esset. Quo dum populus satiaretur, Philippus ibi mansit. Deinde mari ablutum corpus, et sua tunica involutum, parvæ cymbæ reliquiis cremavit: et sene quodam Romano, qui prima stipendia sub Pompeio adolescente meruerat, adjutore, sepeliit. Cui Philippus, *quis esset, qui Pompeium Magnum sepelire institueret?* respondit, *Se libertum illius esse.* Tum senex: *Istud, inquit, decus non tui unius erit. Me quoque tam pii officii socium admittito, ut meis et ipse manibus tangam, et ornem Romanorum imperatorem maximum.* Hæ Pompeii fuerunt exequiæ.

ρος· Ἄλλ' οὐ μόνω σοι, ἔφη, τούτο τὸ καλὸν ὑπάρξει, καὶ μὲ δὲ εὐρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινὸν, ἄψασθαι καὶ περιστέλλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα Ῥωμαίων. Οὕτω μὲν ἐκηδεύθη Πομπηῖος.

X. Cæsar autem non multo post in Ægyptum cum venisset, eum a quo ei caput Pompeii afferebatur, tanquam parricidam est **488** aversatus: et annulo ejus accepto, illacrymavit: Achillam et Photinum interfecit. Ipse rex Ptolemæus prælio captus, et ad flumen sublatus est. Theodotus vero rhetor, tum quidem Cæsaris ultionem evasit, clam ex Ægypto elapsus, et in humili fortuna invisus omnibus. Sed post a M. Bruto Cæsaris percussore in Asia comprehensus, et omni suppliciorum genere exerceatus interiit. Quotquot autem Pompeii amici ab Ægypti tyranno capti fuerant, eos omnes Cæsar beneficiis sibi adjunxit: et ibi quoque bellum gessit, Cleopatra ex regione clam accessita, quæ a Photino eunucho et regno ei urbe jam ejecta erat. Quæ cum solo Apollodoro Siculo comite parva cymba conscensa ad regiam appulisset, et involuta stragulo quam longa erat, et colligata ab eodem per fores ad Cæsarem perlata esset: tum illius commentum solertiam admiratus, tum suavitate morum et lepore ejus captus, eam ut regni esset particeps, cum fratre reconciliavit. Cum autem in convivio propter reconciliationem eam instituto, ab Achilla duce exercitus et Photino eunucho insidias sibi parari animadvertisset, Photinum interfecit: Achilles vero fuga elapsus, grave bellum ei intulit. Quo tempore cum Cæsar ignem classi injecisset, magna quoque illa Bibliotheca conflagravit. Commisso prælio, ab aggere in lem-

A Ταῦτα φθεγγόμενος ἐνέβη. Καὶ συκοῦ διαστήματα δυτος ἐπὶ τὴν γῆν, ὁ Πομπηῖος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ λόγον ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένον Ἑλληνικόν, ᾧ παρεσκευάστο χρῆσασθαι πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν. Ὡς δὲ τῇ γῇ προσεπέλασον, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθῆς οὖσα τὸ μέλλον ἀπασκόπει. Ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπηῖον τῆς τοῦ φίλου Φιλίππου λαβόμενον χειρὸς ὡς ἐξαναστατή, Σεπτίμιος ὀπισθεν τῷ ἔϊφει διαλαίνει πρῶτος· εἶτα καὶ Ἀχιλλᾶς, καὶ ἑτεροί. Ὁ δὲ ταῖς χερσὶ τὴν τῆβεννον ἐπελευσόμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μόνον στενάξας, μὴδὲν δ' εἰπὼν ἀνάβιον ἐκτυτῶ, ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἐξήκοντα ἐνὸς δέοντα βεβωκῶς ἔτη. Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν, ὡς θεόσσαντο τὴν σφαγὴν, θρήνον ἐξάκουστον ἀχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες ἐφυγον. Τοῦ δὲ Πομπηίου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀπὸ τίμουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἀλιᾶδος, τοῖς δομομένοις ἀπὸ λίπτον τοιοῦτου θεάματος. Παρέμεινε δὲ αὐτῷ Φιλίππος ἕως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς βψεως. Εἶτα περιούσας τῇ θαλάσῃ τὸ σῶμα καὶ χιτωινῷ τιλ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, μικρὰς ἀλιᾶδος εὐρῶν λειψάνα, τοῦτοις αὐτὸ κατέκλυσε, καὶ τινος ἀνδρὸς Ῥωμαίου γηραίου ἦδη, τὰς δὲ πρῶτας στρατείας· ἐτι νῆφ Πομπηῖφ συστρατευσάμενον, συνεπιλαβομένου αὐτῷ. Ὁς ἐπιστάς τῷ Φιλίππῳ εἶπεν· *Τίς ὄν, ὦ ἄνθρωπε, θάπτειν διανοῆ Μάρκῳ Πομπηῖον;* Ἐκεῖνος δὲ φήσαντος ὡς ἀπελευθε-

C Γ'. Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον Καῖσαρ, ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον, τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν Πομπηίου ὡς παλαμναῖον ἀπαστράφη· τὴν δὲ σφραγίδα τοῦ ἀνδρὸς δεξάμενος, ἐδάκρυσεν· Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἐκτείνεν. Αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος, μάχη ληφθεῖς, παρὰ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτος δὲ ὁ σοριστής· τὴν μὲν ἐκ Καῖσαρος δίκην διέφυγεν, ὑπεξελθὼν Αἴγυπτον καὶ ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος· Βρούτῳ δὲ Μάρκῳ τῷ Καῖσαρᾷ κτείναντι περιπεσῶν ἐν Ἀσίᾳ, καὶ πᾶσαν αἰκίαν ὑπ' αὐτοῦ αἰκισθεῖς, ἀπεκτάνθη. Ὅσοι δὲ τῶν Πομπηίου φίλων ἐάλωκεσαν ὑπὸ τοῦ τῆς Αἰγύπτου κρατούντος, πάντας εὐηργέτησεν ὁ Καῖσαρ καὶ προσηγάγετο. Καὶ δὲ πόλεμον συνεστήσατο, καὶ κρύφα τὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο, ἐκβληθεῖσαν ἦδη τῆς βασιλείας τε καὶ τῆς πόλεως παρὰ τοῦ εὐνούχου Ποθεινοῦ. Ἡ, σὺν μόνῳ τῷ Σικελιώτῃ Ἀπολλοδώρῳ εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐμβάσα, τοῖς βασιλεῖσι προσέσχε, καὶ εἰς στρωματόδεσμον ἐνδύσα, προτείνει μακρὴν ἑαυτῆν. Ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος, ἱμάντι συνδήσας τὸ στρωματόδεσμον, εἰσομιλῆει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καῖσαρ. Καὶ διὰ τούτου τὸ τέχνημα λαμυρᾶς φανίσσης, καὶ τῆς ἄλλης ὀμύλιας καὶ χάριτος αὐτῆς ἠτηθεῖς, διήλλαξε ἄλλος τὸν ἀδελφὸν ὡς συμβασαλεύσουσαν. Ἐστρωμένων δ' ἐπὶ ταῖς διαλλαγαῖς, ἐπιβουλήν φωράσας ὁ Καῖσαρ τυρευομένην ὑπ' Ἀχιλλᾶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ Ποθεινοῦ τοῦ εὐνούχου, τὸν μὲν Ποθεινὸν ἀνέειλεν· Ἀχιλλᾶς δὲ φυγῶν εἰς τὸ στρατόπεδον βαρῶν αὐτῷ περίσσης πόλεμον. Ὅτε

πῦρ ἐμβαλόντος τῷ στόλῳ (67), καὶ ἡ μεγάλη βι-
βλιοθήκη ἐμπέπηστο. Μάχης δὲ συνεστώσης, κατε-
πήθησε μὲν ἀπὸ τοῦ χύματος εἰς ἀκάτιον. Ἐπι-
κλεόντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἰγυπτίων, βίβης
ἐαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀπνήξαστο μάλισ. Ὅτε λέ-
γεται καὶ βιβλίδια κρατῶν πολλὰ μὴ προέσθαι νη-
χόμενος, ἰλλ' ἀνέχειν αὐτὰ ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τῆ
ἐτέρᾳ χειρὶ, καὶ ταῦτα βαλλόμενος. Τέλος δὲ τοῦ
βασιλείως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσαντος,
ἐπελθὼν καὶ συνάψας πόλεμον ἐνίκησε, πολλῶν πε-
σόντων καὶ τοῦ βασιλείως ἀφανοῦς γενομένου. Κατα-
λειπὼν δὲ τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσαν Αἰγύπτου,
καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱόν, ὃν
Ἀλεξάνδρην Καίσαρα ἑκάλου, ὥρμησεν ἐπὶ
Συρίαν καὶ Φαρνάκῃ τῷ Μιθριδάτου παιδί πολεμῆ-
σας, αὐτὸν μὲν τοῦ Πόντου ἐξέβαλε, τὴν δὲ στρα-
τιὴν ἀρδῆν ἀνέειλε. Καὶ τῆς μάχης ταύτης τὸ τάχος
καὶ τὴν δξύτητα δηλῶν τοῖς ἐν Ῥώμῃ, ἔγραψε τρεῖς
λέξεις· Ἠλθον, εἶδον, ἐνίκησα. Ἐνταῦθεν εἰς
Ἰταλίαν ἀπαλθὼν εἰς Ῥώμην ἀνέβαινε, τοῦ μὲν
ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος, εἰς δὲ ἢ ἤρτο δικτάτωρ τὸ
δεύτερον, οὐδέποτε πρότερον τῆς ἀρχῆς ταύτης γε-
νομένης ἐνιαυσίου· εἰς δὲ τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος ὑπατος ἀνε-
δείχθη. Τῶν δὲ περὶ Κάτωνος καὶ Σκιπίωνος μετὰ
τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων καὶ
δυνάμεις ἠθροικότων ἀξιολόγους, ἐπ' αὐτοὺς ὁ Καί-
σαρ ἰστράτευσεν, καὶ μικρῷ μέρει μίξας ἡμέρας
τριῶν στρατοπέδων ἐκράτησεν· καὶ πεντακισμυρίους
τῶν πολεμίων ἀνηρηκώς, οὐδὲ πενήκοντα τῶν ἰδίων
ἀπέβαλε. Τῶν δὲ περὶ τὴν μάχην ἑπατι-
κῶν καὶ στρατηγικῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν αὐτοῦς διε-
φθειραν ἀλισχόμενοι, συκοῦς δὲ Καίσαρ ἀλόντας
ἀπέκτεινε. Κάτωνος δὲ αὐτὸν δευρασαμένον, ὄλιγος
ἦν δηχθεὶς· οὐ δ' ἐνεκα λελύπητο δόλιγον. Εἶπε δ'
οὐ· Ὁ Κάτων, φθονῶ τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ σὺ
μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας (68). Ἀλλὰ γὰρ
ἐκπελθὼν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης θριάμβους κατή-
γαγε, καὶ θέας ἐτέλειε ναυμάχων καὶ μονομάχων
ἀνδρῶν. Τιμῆσεων δὲ γενομένων ἀντὶ τῶν προτέρων
δυσῆν καὶ τριῖκοντα μυριάδων αἱ πᾶσαι πεντακαίδε-
κα περισθεῖσαι εὐρέθησαν· τηλικαύτην φθορὰν τοῦ
δῆμου ὁ ἐμφύλιος ἐιργάσατο πόλεμος. Εἶτα ὑπατος
τὸ τέταρτον αἰρεθεὶς, εἰς Ἰβηρίαν ἰστράτευσεν ἐπὶ
τοὺς Πομπηίου υἱοὺς, νέους μὲν ὄντας ἔτι, τόλμαν δ'
ἐπιδεικνυμένους ἀξιοχρεῶν πρὸς ἡγεμονίαν. Ὅτε
καὶ εἰς κίνδυνον περιέστη, ὡς βοᾶν διὰ τῶν τάξεων
περιθέων τῶν αὐτοῦ· Εἰ μὴ αἰδοῦνται λαθόντας
αὐτὸν ἐγχειρίσαι τοῖς παιδαρίοις; Πρὸς δὲ τοὺς φίλους
μετὰ τὴν μάχην εἶπεν, Ὡς πολλὰς μὲν
ἀγνωρίσασθε περὶ νίκης, νῦν δὲ πρότερον περὶ ψυχῆς.
Νικήσαντος δὲ Καίσαρος, ὁ μὲν νεώτερος τῶν
Πομπηίου υἱῶν ἀπέδρα· ἠνέχθη δ' αὐτῷ μεθ' ἡμέρας
τοῦ πρεσβυτέρου ἡ κεφαλὴ. Τοῦτον ἔσχον Καίσαρ
ἐπολέμησε πόλεμον.

Variæ lectiones et notæ.

(67) Ὅτε πῦρ ἐμβαλόντος τῷ στόλῳ. Incertum
utrum Καίσαρος, an Ἀχιλλᾶ; sed Plutarchus scrupulum
tollit in Vita Cæsaris, his verbis: Δεύτερον
ἐκ περικοπέμενος τὸν στόλον, ἠναγκάσθη διὰ πυρὸς
ἀπόσασθαι τὴν κίνδυνον. W.

(68) Καὶ γὰρ σὺ μοι ἐφθόνησας τῆς σωτηρίας.
Plerique, ait Wolfius, interpretantur. Tu mihi salu-
tatem tuam invidisti. Sed cum Plutarchus scribat,
obscurum fuisse, cur Cæsar Catonis interitum do-
luerit, et ἐφθόνυσάς μοι τῆς σωτηρίας, etiam in-

bum desiluit. Sed cum ab Ægyptiis navibus undi-
que cingeretur, mari se commisit, et ægre enata-
vit. Fertur autem libellos multos manu inter na-
tandum in sublime elatos, non abjecisse, quanquam
telis peteretur. Tandem cum rex ad hostes abis-
set, reversus, commisso prælio vicit, multis cæsis,
ipsoque rege desiderato, ac Cleopatraz Ægyptii re-
gno relicto: quæ non multo post filium ei peperit,
ab Ægyptiis Cæsariem vocatum, inque Syriam
contendit: et Pharnace Mithridatis filio Ponto
ejecto, ejus verò exercitu prorsus deleto, ut belli
confecti celeritatem demonstraret, iria verba Ro-
mam scripsit: *Veni, vidi, vici*. Inde in Italiam pro-
fectus, Romam ascendit sub anni exitum, quo se-
cundum dictator creatus fuerat, cum ea potestas
antea nunquam 489 annua fuisset. In sequen-
tem annum consul est declaratus. Cum autem Cato
et Scipio post Pharsalicam cladem in Africa justas
copias cogerissent, Cæsar contra eos profectus, exi-
gua unius diei parte tres exercitus superavit: et
L millibus hostium occisis, suorum non L amisit.
Viri consulares et prætorii qui e pugna evaserant,
cum caperentur, partim ipsi necem sibi conscive-
runt, partim captos Cæsar suppliciiis affectit. Ca-
tonis necem, qui sibi ipse manus attulerat, palam
ægre tulit: cur autem, incertum est. Illud qui-
dem dixit: *Invideo tibi mortem istam, Cato, quoniam
tu mihi salutem invidisti*. Ex Africa Romam
reversus, triumphavit, et spectacula navalis pugnz
et gladiatorum edidit. Cum census ageretur, CL
millia civium, de CCCXX millibus quæ ante censa
fuerant, sunt inventa. Tantam populii stragem bel-
lum civile attulerat. Deinde quartum consul factus,
in Hispaniam abiit contra Pompeii filios, ado-
lescentes quidem illos adhuc, sed audacia princi-
pata digna præditos: ubi in tantum periculum
venit, ut per aciem discurrens, clamitaret: *An
milites non pudet, se captum pueris in manus tra-
dere?* Post pugnam autem amicis dixit: *Se de vi-
ctoria sæpe, tum vero primum de vita certasse*. Cæ-
sare victore, junior Pompeii filius fuga est ela-
psus: post dies aliquot, natu majoris caput Cæsari
allatum.

telligi possit, Catonem non dignitatem tantum, sed
salutem etiam Cæsaris oppugnasse, (neque enim
additur, τῆς σωτηρίας σου, et αὐτοῦ æque sub-
intelligi potest, ne sententia quidem repugnante)
malui, subdit ille, particulam (*tuam*) onittere, ut
in Latino etiam sermone ambigua esset sententia,
utrum Cæsar clementiæ laudem ex conservatione
Catonis captare, an verò suam in eo explere ira-
cundiam voluerit, si eum in potestatem redegisset.

XI. Extremo hoc bello gesto Romam reversus A
 Cæsar, dictator perpetuus est creatus : quæ mani-
 festa tyrannis fuit, præter monarchiæ summam
 potestatem successore quoque carens. Solus rerum
 potitus, multos qui arma contra tulerant, absol-
 vit. Nonnullis magistratus et honores dedit : quo-
 rum e numero fuerunt Brutus et Cassius. Pompeii
 statuas dejectas restituit. Monitus ab amicis, ut
 satellites ad custodiam corporis adhiberet, recu-
 savit : *Melius enim esse mortem semel oppetere, di-*
cens, quam perpetuo formidare. In majorum rerum
 studio et novæ gloriæ appetitione, in animo habuit
 Parthis inferre bellum, et per Hyrcaniam in Scy-
 thiam facere impressionem. Odium populi Romani
 cum aliis de causis, tum ob regni amorem vel
 490 maxime suscepit. Unde familiares ejus ru-
 morem in vulgus sparserunt, Sibyllinis libris con-
 tineri, Parthos non nisi rege duce a Romanis posse
 vinci. Et Alba Romam proficiscens, a quibusdam
 rex appellatus, cum ea re populum perturbatum
 vidisset, se non regem, sed Cæsarem esse dixit.
 Cæsaris autem nomen (ut quidam opinantur) ha-
 buit, quod matre mortua ex utero cæsus esset :
 quod falsum est : matrem enim ad virilem usque
 ætatem habuisse scribitur. Aliquis autem ex majo-
 ribus ejus eo modo natus, cognomentum id in fa-
 miliam propagavit. Cum aliquando consulibus et
 prætoribus ad se accedentibus, toto senatu comi-
 tante, non surrexisset, non senatum tantum, sed
 populum etiam offendit : quasi per senatum totam
 rempublicam ludibrio haberet, ac plerique statim
 mœsti recesserunt. Ad has offensas etiam tribu-
 norum plebis accessit contumelia. Nam cum in
 festo, in sella aurea triumphali habitu sederet, An-
 tonius consul in forum irrupit, diadema lauro im-
 plexum Cæsari offerens. Ob eam rem plausus haud
 sane illustris datus est, a subornatis hominibus :
 sed cum id Cæsar recusasset, totius populi plausum
 tulit. Ita bis populi animos expertus, surrexit. Ad
 hæc regias fascias status ejus impositas tribuni
 plebis detraxerunt, et eos qui regem illum saluta-
 rant, in carcerem duxerunt : applaudente populo,
 et Brutus eos appellante. Ut enim supra est expo-
 situm, Brutus pulsus Tarquiniis monarchiæ pote-
 statem ad populum transtulit. Quibus rebus Cæsar
 irritatus, tribunos potestate privavit : et iis graviter
 iurepitis, populum etiam per contumeliam Brutus
 appellavit. Ex eo populus ad M. Brutum spectavit,
 qui a vetere Bruto genus ducere putabatur : ab eo
 que solo vel primo pendebant, qui mutationem desi-
 derabant. Quia vero ipsum alloqui non audebant,
 noctu litteras circa tribunal et sellam, in qua præ-
 tor jus dicebat, spargebant : in quibus scriptum er-
 rat, *Brute, dormis ? et, Non es Brutus ?* Incitabatur

IA. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην δικτάτωρ διὰ βίαν
 ἐφῆριστο, ὃ τυραννὶς ἐτύγγανεν ἀντικρυς, τῷ ἀν-
 πευθύνῳ τῆς μοναρχίας προσλαβοῦσα τὸ ἀδιόδοτον.
 Οὕτω δὲ καταστὰς εἰς μοναρχίαν, πολλοὺς ἀπέχε-
 τῶν πεπολεμηκότων αὐτῷ. Ἐνίοις δὲ καὶ ἀρχαῖς καὶ
 τιμῆς ἔδωκεν, ὧν ἦσαν καὶ Βρούτος καὶ Κάσιος.
 Καὶ τὰς Πομπηίου δὲ στήλας καταβεβλημένας ἀνέ-
 στησεν. Ἀξιούτων δὲ τῶν φίλων δορυφορεῖσθαι
 αὐτὸν, παρητήσατο, *Βέλτιόν ἐστιν, εἰπὼν, ἀπὸς
 ἀποθανεῖν, ἢ δεῖ προσδοκᾶν.* Μειζόνων δ' ἐρῶν
 πραγμάτων καὶ καινοτέρας δόξης, γνώμην ἔσχε στρα-
 τεύειν ἐπὶ Πάρθους, καὶ δι' Ἑρκανίας εἰς τὴν Σκυ-
 θικὴν ἐμβαλεῖν. Μέγας μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις κατ'
 αὐτοῦ καὶ ἕτερα ἐνεποίησαν, τὸ δὲ γε μείζον ὁ τῆς
 βασιλείας ἔρω· εἰργάσατο, δι' ὃν οἱ περὶ αὐτὸν καὶ
 λόγον πρὸς τὸν δῆμον ἐνεσπείραν, ὡς ἐκ γραμμῶ-
 των Σιβυλλείων φαίνοντο, μὴ ἄλλως εἶσεσθαι τὰ Πάρ-
 θων Ῥωμαίους ἀλώσιμα, εἰ μὴ βασιλεὺς αὐτοῖς συ-
 στρατεύσῃτο. Καὶ ἐκ τῆς Ἀλβης δὲ πρὸς Ῥώμην
 ἴοντα τὸν Καίσαρα ἐτόλμησάν τινες προσεῖπεν βα-
 σιλία. Τοῦ δὲ δήμου θορυβηθέντος, ἐκείνος οὐ βα-
 σιλεὺς ἀλλὰ Καίσαρ ἐφη καλεῖσθαι. Ἐλέγετο δὲ Καί-
 σαρ (ὧς τινες ὄλονται) ὅσα δὴ τάχα τῆς μητρὸς αὐ-
 τοῦ ἐν τῷ τίκτειν θανούσης, καὶ αὐτοῦ δι' ἀνατομῆς
 προαχθέντος εἰς φῶς. Οὐκ ἀληθὲς δὲ τοῦτό ἐστι. Τὴν
 γὰρ μητέρα αὐτοῦ ζῆν οἱ περὶ αὐτοῦ γεγράμμενοι
 ἱστορήσαντες καὶ αὐτοῦ ἀνδρωθέντος. Τὸ δ' ἐξ ἀνα-
 τομῆς παρεῖδεν εἰς τὸν βίον οὐκ ἐπ' αὐτῷ γέγονεν,
 ἀλλ' ἐπὶ τινι τῶν προγόνων αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἐκείνου
 τὴν κλήσιν ἔσχον οἱ ἐκείνου ἀπόγονοι. Προσιόντων
 δὲ ποτε τῶν ὑπᾶτων αὐτῷ καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ
 τῆς βουλῆς ἀπάσης ἐπομένῃς, οὐ μὴ ἐξανέστη κτι-
 σθήμενος, οὐ μόνον ἐλύπησε τὴν βουλήν, ἀλλὰ καὶ τὸν
 δῆμον, ὡς ἐν τῇ βουλῇ προπηλακισμένης τῆς πό-
 λεως, καὶ μετὰ κατηφέας οἱ πλείους ἀπῆλθον εὐ-
 θύς. Ἐπιγίνεται δὲ τοῖς προσκρούσμασι τούτοις καὶ
 ὁ τῶν δημάρχων προπηλακισμὸς. Ἐτελεῖτο μὲν γὰρ
 τῇ πόλει ἑορτῆ· Καίσαρ δ' ἐπὶ δίφρου χρυσοῦ κα-
 θήμενος, κόσμῳ κατεκοσμεῖτο θριαμβικῷ. Ἀνῶ-
 νιος δὲ ὑπαταίων εἰς ἀγορὴν ἐνέβαλε, φέρων διδάγμα
 στεφάνῳ δάφνης περιπεπλεγμένον, καὶ ἐδίδου τῷ
 Καίσαρι, καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρὸς ἐκ παρα-
 σκευῆς. Ἀπωπαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος, ἅπας ὁ
 δῆμος ἀνεκρότησε· καὶ τούτου δις γεγονότος, ἡ
 πείρα ἐξηλέγετο (69), καὶ ὁ Καίσαρ ἀνέστη. Ἐπὶ
 δὲ καὶ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ὠφθησαν ἀνα-
 δεδεμένοι βασιλικαῖς, ἀπέσπασαν ταῦτα οἱ δημαρχοί,
 καὶ τοὺς προσεῖπόντας αὐτὸν βασιλία ἀπήγον εἰς
 δεσμοτήριον. Καὶ ὁ δῆμος ἐπὶ τούτοις ἔκροται, καὶ
 Βρούτος ἐκάλει τοὺς ἄνδρας. Βρούτος γὰρ ἦν, ὡς
 ἱστορεῖται· ἀνωθι, ὁ καταλύσας Ταρκύνιον καὶ τὸ
 κράτος εἰς τὸ κοινὸν περιστήσας ἐκ μοναρχίας.
 Ἐπὶ τούτοις ὁ Καίσαρ παροξυνθεὶς, τὴν μὲν ἀρχὴν
 τοὺς δημάρχους ἀφείλετο· ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖν αὐ-

Variæ lectiones et notæ.

(69) Καὶ τούτου δις γεγονότος ἡ πείρα ἐξηλέγ-
 χετο. Converti, inquit Wolfius : Ita bis populi
 animos expertus, surrexit. Sed τὸ, τὴν πείραν ἐξη-
 λέγχεσθαι, intelligi potest, vel animadversum esse.

Cæsarem periclitari voluisse populum, utrum
 æquis animis regium ornatum laturus esset : vel,
 Cæsarem animadvertisse, conatum suum esse irri-
 tum, populo a regia pompa abhorrentem.

τῶν ἄμα καὶ τὸν δῆμον ἐφουδρίζων, πλάκας Βρούτου ἀπεκάλει τοῦ ἀνδρός. Ἐντεῦθεν πρὸς Μάρκον Βρούτον τρίπονται οἱ πολλοί, ἐκ Βρούτου τοῦ πάλι δικούντα τὸ γένος ἔλκειν, καὶ πρὸς μόνον ἐκείνον ἢ πρῶτον οἱ μεταβολῆς ἐπιέμενοι ἀποδύλοντες, αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμων προσομιλεῖν· οὐκ ἔγωγε γράμματα περὶ τὸ βῆμα καὶ τὸν δίφρον ἔρβιπτον, ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζε, λέγοντα· Καθεύδεις, ὦ Βρούτε; καὶ, Οὐκ εἰ Βρούτος; καὶ Κάσσιος δὲ παρῶζονεν αὐτόν. Καὶ τῷ Καίσαρι δὲ πολλὰ λέγεται σημεῖα γενέσθαι δηλοῦντα τὸν θάνατον, ὧν ἓν καὶ τοῦτό ἐστι. Περιαιῶν (70) τῆ γυναικί, φωνῆς ἀσαφείας καὶ στεναγμοῦ ἀνδρῶν ἐκείνην ἀναπέμπουσαν ἤσθετο. Ἐδίδκε δὲ κλαίειν ἐκείνον, ἐπὶ ταῖς ἀγκάλας ἔχουσα κατεσφαγμένον· ἢ καὶ μεθ' ἡμέραν ἔδειτο τοῦ ἀνδρός μὴ προελθεῖν εἰς τὴν σύγκλητον. Ὡς δὲ καὶ θύσαντες οἱ μάντις δυσιστεῖν ἔλεγον, ἔγωγε πέμψας Ἀντωνίων ἀπέλυσε τὴν σύγκλητον. Βρούτος μόντοι Ἀλβίνος, πιστευόμενος δὲν ὑπὸ Καίσαρος, τοῖς δὲ περὶ Μάρκον Βρούτον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς συνωμοσίας, τοὺς τε μάντις ἐχλεύαζε, καὶ καθήπιετο Καίσαρος, ὡς διαβολῆς ἐπιτύχοντος καταφρονήσεως πρὸς τὴν σύγκλητον. Ἦκεν γὰρ αὐτὴν ἐκείνου κελεύσαντος, καὶ πάντα· ἐτοίμους εἶναι ψηφίζεσθαι, ὥστε τὸν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν ἀναγορεύεσθαι βασιλεῖα, καὶ τὴν ἄλλην ἐπιόντα γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐαυτῷ περιτιθένα διαδέσθαι. Ταῦθ' ἄμα λέγων ὁ Βρούτος, ἤγε τὸν Καίσαρα λαβόμενος τῆς χειρὸς. Οὐκ ἔτις δὲ τις ἀλλοτρίος ἐντυχεῖν αὐτῷ προθυμούμενος ἀπίνοντι, μὴ δυνηθεῖ, παρέδωκεν ἑαυτὸν τῆ τοῦ Καίσαρος γυναικί φυλάττειν, εἰπὼν ἔχειν μεγάλα πράγματα ἐπιτιθέμενοι ἀπαγγεῖλαι τῷ Καίσαρι. Σοφιστῆς δὲ τις Ἀρτεμίδωρος Κνίδιος, βεβίλων περὶ τῆς συνωμοσίας γράψας, καὶ ἐγγίσας αὐτῷ, Τοῦτο, ἔφη, Καίσαρ, μόνος καὶ παχέως ἀνέγνωθι· μεγάλα γὰρ σοι καταγγεῖλαι καὶ σοι διαφέροντα. Ὁ δεξάμενος ἐκείνος, ὠρμητὴ μὲν ἀναγνῶναι, μὴ μόντοι δυνηθεῖς ὑπὸ τῶν ἐντυγχάνοντων, κατεῖχε τῆ χειρὶ, καὶ προῆλθεν οὕτω πρὸς τὴν σύγκλητον. Ἦ δὲ ὁπξανέστη. Τῶν δὲ περὶ Βρούτον οἱ μὲν ἐξόπισθεν τοῦ δίφρου αὐτοῦ περίεστησαν, οἱ δὲ ἀπήνησαν ὡς περὶ τινος φυγάδος δεόμενοι. Τὸν δὲ Ἀντωνίων πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ Ῥωμαλέον ἐξω παρακατεῖχε Βρούτος Ἀλβίνος. Ὡς δὲ καθίσας ὁ Καίσαρ διεκρούετο τὰς δεήσεις, ξίφος παρὰ τοῦ Κάσκα πρῶτον πλήττεται τὸν αὐχένα, πληγὴν οὐ θανατηφόρον. Ὡς δὲ καὶ τῶν συνωμοτῶν ἕκαστος τὸ ξίφος ἐγύμνωσε, λέγεται πρὸς μὲν τοὺς λοιποὺς ἀπομάχεσθαι ἐνεκλούμενος καὶ κεκραγῶς· ὅτε δὲ καὶ Βρούτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ ξίφος, ἐπελκυσσάσθαι κατὰ τῆς κεφαλῆς· τὸ ἰμάτιον, μηκέτι ἀπομαχόμενος. Ἐίκοσι μόντοι καὶ τρία λαβῶν τραύματα, ἀνδριάντος ὄντος ἐκεί Πόμπητου, περὶ τὴν βάσιν εὐρέθῃ καίμενος, καὶ καθαιμάξας αὐτόν, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐπιστάναι τῷ φόνῳ τοῦ πολέμου Πόμπητου.

IB. Ὁ μὲν οὖν Γάιος Τούλιος Καίσαρ οὕτως ὑπὸ φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ἀπώλετο. Οἱ γὰρ θαυμάζοντες αὐτόν, τὸ φιλόπρωτον αὐτοῦ καὶ φιλόδοξον κατανοούντες, οὐκ ἐπαύοντο ἄλλα ἐπ' ἄλλοις αὐτῷ ψηφίζόμενοι· ἦσαν δὲ τσαῦτα ἃ ἐψηφίζοντο· τὴν ἐπιπέδιον στολὴν ἀεὶ φορεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθέζεσθαι· τοῖς τε ραβδούχοις βαψνηφο-

idem etiam a Cassio. Sed Cæsari futura crædes pluribus prodigiis denuntiata esse fertur, e quibus etiam illud est. Uxorem accubantem voces **491** obscuras et confusas edere animadvertit. Ea vero sibi lamentari visa erat, et eum occisum in ulnis tenere: et inane oravit, ne in senatum veniret. Cum etiam augures sacra parum auspicata fuisse dicerent, abstinere curia statuit, et per Antonium senatum dimittere. Sed Brutus Albinus, cui Cæsari idem habebat, conjurationis cum M. Bruto et Cassio particeps et augures deridebat. et Cæsarem reprehendebat, ut qui crimen contempti senatus in se admitteret: qui jam aderat ejus jussu. Paratos etiam esse omnes decernere, ut omnium extra Italiam provinciarum rex appellaretur, utque cum nationes externas peragraret, aut mare trajiceret, diadema gestaret. Hæc dicens Brutus, Cæsarem manu prehensum dicebat. Abeuntem, servus alienus ejus alloquendi cupidus, cum convenire non posset, se uxori ejus custodiendum tradidit, quod magnas res haberet reverso Cæsari nuntiandas. Artemidorus item rhetor Gnidius libellum de conjuratione a se scriptum ei porrexit et, Hunc, inquit, Cæsari, solus et celeriter legito; res enim magnas tibi declarabit, quæque intersunt. Libellum acceptum Cæsari lecturus, cum a salutantibus impeditoretur, manu tenuit, itaque in senatum venit. Qui cum ei assurrexisset, Bruti conjurati partim ad eum accesserunt, tanquam exsuli cuidam veniam petituri. Antonium vero Cæsari fidelem et robustum Brutus Albinus foris tenuit. Ubi consoedit Cæsari, et intercessionem rejecit, primus Casca jugulum ei ferit ictu non lethifero. Ut autem omnes conjurati pugiones strinxerunt, contra cæteros se defendisse fertur veste convoluta, et vociferans: sed cum a Bruto etiam stricto ense peti se vidisset, toga capite obvoluto, non amplius restitisset. Ita tribus et viginti vulneribus confossus, ad basim statuæ Pompeii concidit, eamque cruentavit, ut ipse Pompeius cædi inimici astare videretur.

XII. Sic Cæsari ex ambitione et appetitione principatus interijt. Adulatores enim ejus ambitioni et gloriolæ studio inservientes, alios atque alios ei honores decernere **492** non destiterunt: qui hujusmodi fuerunt, ut triumphalem vestem perpetuo ferret, et in sella curuli sederet: ut fascibus laureatis perpetuo uteretur, et Pater patriæ ap-

Variæ lectiones et notæ.

(70) Περιαιῶν. Ita mss., Wolfius περιαιῶν ediderat.

pellaretur : ut ejus imago in nummis exculperetur, et natalis publice celebraretur : ut in Romanis fanis et omnibus urbibus ejus statuæ collocarentur. Pro ejus autem tribunali duas statuas collocarunt : alteram ob cives servatos, alteram ob urbem obsidione liberatam, corona civica et obsidionali ornatas. Et novam curiam ædificari jusserunt, quæ Juliana de ipsius nomine diceretur. Censoremque eum solum et perpetuum crearunt ; privilegia tribunorum ei dederunt ; si a quoquam dicto factove offensus esset, ut caput ejus sacrum esset ac piaculo obligatum. Quid autem sacrum esse significet, jam est a me expositum. Jam quia talibus eum rebus gaudere cernebant, auratam ei sellam concesserunt, et vestem qua olim reges usi fuerant, et custodiam ex equestri et senatorio ordine, utque publice pro quo supplicationes fierent, et per ejus fortunam juraretur, et acta ejus rata essent, sanxerunt, et Quintilis mensis ab eo Julius appellaretur. Hæc et alia plura, ne singulis commemorandis lectorem obtundamus, ei decreverunt. Quidis rebus invidiam hominum, vel potius iram deorum suscepit, multosque in se provocavit, donec eum exitum quo repente concidit, est sortitus. Cum ita interfectus jaceret, omnes qui ibi aderant, turbati, et consilii percussorum ignari, quasi et ipsi periculo proximi fugerunt, et terrenis obviis urbem luctu impleverunt. Civitatis sic affecta, percussores vim timentes, strictis et cruentis gladiis per forum in Capitolium accurrerunt, ibique diem et noctem exegerunt. At Lepidus eo facinore in castris audit, urbe cum militibus occupata, pro concione in percussores est invectus. Antonius autem præ metu latitans, cum illius adventu cognito, et percussorum fuga in Capitolium, resumpta fiducia prodiisset, et senatu convocato sententias rogaret : Cicero omnibus auctor fuit, ut mutuis odiis abolitis, utrinque, si quid peccatum esset, condonarent, ne civile bellum **493** recrudesceret, et cives a civibus interirent : consentirent potius, ut populares et cives deceret. Adjecti etiam, acta Cæsaris, sive ad donationes, sive ad honores, sive ad magistratus pertinerent, rata esse oportere, nec exagitanda curiosius, aut rescindenda. His rationibus adducti, omnium injuriarum oblivionem decreverunt. Percussores vero de Capitolio verba facientes, militibus promiserunt, se nulla Cæsaris acta rescissuros, neque cuiquam quidquam ab illo datum crepturos. Seditione hoc modo composita, non prius e Capitolio descenderunt, quam filium Lepidi et Antonii obsides accepissent. Deinde cum lecto Cæsaris testamento populus cognovisset, Octavianum ab eo adoptatum esse, et reipublicæ munera, et viritum

ροῦσιν ἀεὶ κεκρῆσθαι, πατέρα τε αὐτὸν τῆς πατρίδος ὀνομάζεσθαι, καὶ ἐς τὸ νόμισμα ἐγγράττεσθαι, δημοσίᾳ τε ἐορτάζειν αὐτοῦ τὰ γενέθλια· ἐν τοῖς ναοῖς τε τῆς Ῥώμης καὶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ἀνδριάντας αὐτοῦ ἵστασθαι. Ἐπὶ δὲ γε τοῦ βήματος δύο αὐτοῦ ἀνδριάντας ἰδρύσαντο, τὸν μὲν ὡς τοῦς πολίτας σωσκότος, τὸν δ' ὡς ἐκ πολιορκίας ῥυσάμενου τὴν πόλιν. Ἐστεφάνωντο δὲ καὶ ἀμφω στεφάνοις τοῖς ἐπὶ τοιοῦτοις νενομισμένοις. Βουλευτῆροι τε καινὸν οἰκοδομηθῆναι ἐπέταξαν, ἢ Ἰουλιανὸν ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κληθεῖν ὀνόματι. Τεμετήν τε καὶ διὰ βίου καὶ μόνον αὐτὸν ἐψηφίσαντο εἶναι· ἔχειν δὲ καὶ τὰ τῶν δημάρχων προνομία· καὶ εἰ τις αὐτὸν ἔργῳ ἢ λόγῳ ὕβρισειν, ἱερὸν εἶναι ἐθέοπιζαν, καὶ τῷ ἀγεί ἐνέχεσθαι. Τί δὲ τὸ ἱερὸν εἶναι νενομίστο, ἤδη μοι προαφήγηται. Χαίροντα δὲ τοῦτοις ὄρωντες αὐτὸν, ἐπὶ χρυσὸν τε δίφρον αὐτῷ ἔδοσαν, καὶ στολὴν ἢ πάλαι ἔχρωντο οἱ βασιλεύσαντες, καὶ φρουρὰν ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐκ τῶν βουλευτῶν, εὐχεσθαι τε δημοσίᾳ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ ὀμνῆναι (71), καὶ τὰ πραχθησόμενα παρ' αὐτοῦ κύρια τυγχάνειν ἐνομοθέτησαν, διὰ τε αὐτὸν Ἰούλιον (72) προσηγόρευσαν, καὶ ἄλλα πλεῖστα (ἵνα δὲ τὸ καθ' ἕκαστον ἀκριβοῦντες· τὸν ἀκροατὴν μὴ ἀποκναίωμεν) αὐτῷ ἐψηφίσαντο. Ἐξ ὧν ἐπιφθονοῖ· ἔδειξεν ἢ μᾶλλον νεμεσητὸς, καὶ καθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς διετριβίαι, μέχρις ἂν εἰς τὸ ἐπιπλῆθον αὐτῷ κατηγήται τέλος. Καὶ ὁ μὲν οὕτω σφαγεῖς ἔκειτο. Οἱ δὲ ἐκεῖ πικρόντες ἀνθρώποι ἅπαντας ἐταράττοντο, τὴν τῶν σφαγῶν ἀγνοοῦντες διάνοιαν, καὶ ὡς αὐτίκα κινδυνεύουσιν ἐφρευγον, καὶ τοὺς συναντιώνας ἐξέπληρσον, καὶ ὀργήων τὴν πόλιν ἐπλήρουν. Καὶ ἡ μὲν πόλις οὕτω διέκειτο, οἱ δὲ σφαγεῖς, δεδιότες μὴ τις σφίσι ἐπιθῆται, γυμνοὶ καὶ ἡμαγμένοι τοῖς ξίφεσι διὰ τῆς ἀγορᾶς διελθόντες ἀνέδραμον εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἐκεῖ τε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα διήγαγον. Ὁ δὲ Λέπιδος, ἐν τῷ στρατοπέδῳ μαθὼν τὰ γαγενήμενα, νυκτὸς σὺν τοῖς στρατιώταις κατέλιπε, καὶ κατὰ τῶν σφαγῶν ἐδημηγόρει. Ἀντώνιος δὲ, τοῦ Καίσαρος ἀναιρεθέντος, φοβηθεὶς ἐκρύβη τὸν δὲ Λέπιδον ἐλθόντα μαθὼν καὶ τοὺς φονεῖς εἰς τὸ Καπιτώλιον ὄντας, θαρρότητας ἐξέλιπε, καὶ τὴν γερουσίαν ἀθροίσας ὠμίλει αὐτῇ, καὶ γῶμας εἰσήγε πρὸς τὰ γενόμενα. Ὁ δὲ Κικέρων δημηγορήσας ἔπεισε πάντας μὴ μνησικακεῖν ἀλλήλους, ἀλλὰ πᾶν τισὶν ἡμάρτηται τι, παρόψεσθαι τοῦτο, ἵνα μὴ ἐμφύλιος αἰδὶς γίνηται πόλεμος καὶ τῶν πολιτῶν εὐθερος ὑπ' ἀλλήλων ὀλλυμένων, ὁμοιοῦσαι δὲ ὁμοφύλους ὄντας καὶ συγγενεῖς. Καὶ προσέθετο δεῖν καὶ τὰ παρὰ τοῦ Καίσαρος πραχθέντα εἶτε ἐν δωρεαῖς ἢ τιμαῖ· εἶναι ἢ ἐν ἀρχαῖς φυλάξαι, καὶ μὴ τι τούτων πολυπραγμῶν ἢ ἀνατριβεῖν. Πεισθέντες οὖν αὐτῷ μηδὲν μνησικακεῖν ἐψηφίσαντο. Καὶ οἱ σφαγεῖς δὲ τοῖς στρατιώταις ὁμιλοῦντες ἐκ τοῦ Καπιτωλίου μηδὲν

Variae lectiones et notæ.

(71) Τὴν τύχην αὐτοῦ ὀμνῆναι. Per fortunam Cæsaris, Wolfius vertit : melius forte per genium, de qua formula consulendus præ cæteris Joan. Bapt. Mansuetus in lib. De jurejurando, cap. 15.

(72) Διὰ τε αὐτὸν Ἰούλιον. Sic ms. Wolfius legendum censet, διὰ τε αὐτὸν τὸν Κουίντιλιον τὸν μῆνα Ἰούλιον προσηγόρευσαν. Atque ita vertit.

τὸν τῷ Καίσαρι πραχθέντων ἀκυρώσαι ὑπέσχοντο. **A** μὴ ἀφαιρήσονται τινα μὲν τῶν ἐκάστην δεδομένων· καὶ οὕτως ἐς καταλλαγὰς ἦκον. Οὐ πρότερον δὲ οἱ ἐν τῇ Καπιτωλίῳ κατέβησαν ἢ τὸν τε τοῦ Λεπίδου παῖδα καὶ τὸν τοῦ Ἀντωνίου δμήρου λαβεῖν. Μετὰ ταῦτα τῆς διαθήκης τοῦ Καίσαρος ἀναγνωσθείσης μαθὼν ὁ δῆμος ὅτι υἱὸν πεποιήσεται τὸν Ὀκτάβιον, καὶ ὅτι τῇ τε πόλει δωρεὰς καὶ ἐκάστην δραχμὰς, ὡς μὲν Ὀκτάβιος γράφει, τριάκοντα, ὡς δ' ἕτεροι, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα καταλείπειν, ἐταρβήθησαν. Καὶ ὁ Ἀντώνιος τὸν νεκρὸν εἰς τὴν ἀγορὰν προθέμενος ἡματωμένον, καὶ λόγον ἐπὶ τῷ κειμένῳ εἰπὼν, τὸ πλῆθος παρώξυνε πρὸς ὀργήν. Εἶπε γὰρ πολλὰ μὲν πρὸς ἐπαινον τοῦ ἀνδρός, καὶ πρὸς ἔλεον τοῦ πάθους τοὺς ἀκροατὰς ἐρεθίζοντα. Εἶτα καὶ τὰ ψηφισθέντα αὐτῷ καταλέξας δόγματα, ἐπήγαγεν· Ἄλλ' οὗτος ὁ πατήρ, οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ ἄστυλος, ὁ ἦρωας, ὁ θεὸς τέθνηκεν, ὁμοί, οὐ νόσφω β.ασσις, οὐδὲ γῆρα μαρμαρθεῖς, οὐδὲ ἐξω που ἐν πολέμῳ τρωθεῖς, οὐδὲ ἐκ δαιμονίου τινὸς αὐτομάτως ἀρπασθεῖς· Ἄλλ' ἐκταῦθα τοῦ τειχους ἐντέξ ἐπιβουλεύθεῖς· ὁ καὶ εἰς Βρεττανίαν ἀσφαλῶς στρατεύσας, ἐν τῇ πόλει ἐνδρευθεῖς· ὁ τὸ πωμῆριον αὐτῆς ἐκαστήσας, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κίτασφαγείς· ἀοκλος ὁ εὐπόλεμος, γυμνὸς ὁ εἰρηροποῖς, πῆ δὲ τοῖς δικαστηρίοις ὁ δικαστής, πρὸς ταῖς ἀρχαῖς ὁ ἀρχων, ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ὅν μῆθεις τῶν πολεμίων, μῆδ' εἰς τὴν θάλασσαν ἐκασθέντα κτεῖναι δεδύνητο· ὑπὸ τῶν ἐταίρων, ὁ κολλάκις αὐτοῦς ἐλεήσας. Πού δήτ' ἀ σοι, Καίσαρ, ἡ φιλανθρωπία; ποῦ δ' ἡ ἀσυλία; ποῦ δ' οἱ νόμοι; Ἄλλὰ σὺ μὲν, ὅπως μῆδ' ὑπὸ τῶν ἐγγύρων τις φονεῖται, πολλὰ ἐνομοθέτησας, σὲ δὲ οὕτως οὐκ ἐπιτρέψαι ἀπέκτειναν οἱ φίλοι. Καὶ νῦν ἐν τῇ ἀγορῇ πρόκεισαι ἐσφαγμένος, δι' ἧς κολλάκις ἐπόμπευσας ἐστραφωμένος· καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος ἐβρίψαι καταστρωμένος, ἀρ' οὐ κολλάκις ἐδημηγόρησας. Οἱμοὶ πολλῶν ἡματωμένων! ὦ στολής ἐσπαραγμένης, ἦν ἐπὶ τούτῳ μόνον, ὡς ἔοικεν, ἔλαβες, ἵνα ἐν ταύτῃ σφαιρῆς! Ἐπὶ τούτοις ὁ δῆμος ἐξοργισθεὶς τοὺς μὲν σφαγείς ἐζήτει, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Καίσαρος ἀρπάξαντες ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐκαύσαν. Καὶ ἐπὶ τὰς τῶν φονέων οἰκίας ὤρμησαν, καὶ Ἑλβιον Κίνναν δρμαρχοῦντα διεχειρίσαντο, πλανηθέντες τῇ ὁμωνυμίᾳ· οὐ γὰρ οὗτος τῷ Καίσαρι ἐπεβούλευσεν, ὁ στρατηγὸς δὲ Κίννας Κορνήλιος. Εὐμῶν δὲ ἔνοθα κατέκτανε τὸ σῶμα τοῦ Καίσαρος, ἤγειρε τὸ πλῆθος, ἵν' ἐπ' αὐτοῦ θύοιεν ὡς θεῷ τῷ Καίσαρι. Οἱ δ' ὑπατοὶ αὐτὸν ἀνέτρεψαν, καὶ νόμον εἰσήνεγκαν μὴδὲν αὐτὸς γενέσθαι δικτάτωρα, θάνατον θέντες τὸ ἐπιτίμιον, εἰ τις εἰσγησέται τούτου, καὶ εἰ τίς που δέξεται. Ἀντώνιος δὲ τότε πολλὰ ἐναυθεντῶν διαπράξατο, ἀρχὰς τε διδοὺς καὶ χώρας, καὶ ἐλευθερίαν, καὶ ἀτέλειαν, καὶ φυγάδας κατάγων, ὡς τῆς δυναστείας τοῦ Καίσαρος τάχα διάδοχος, καὶ πολλὰ ἐκ τούτων ἠργυρολόγησας χρήματα.

vel tricenas, ut Octavius, vel octogenas quinas, ut alii iradunt, drachmas relictas, turbatus est. Cum autem Antonius cadavere ejus adhuc cruento in foro proposito, orationem ad defuncti laudes, et ad cædis commiserationem pertinentem habuisset, multitudo concitata est. Deinde recitatis honoribus qui ei decreti fuerant, subjecit : *Sed pater, pontifex, sacrosanctus, heros, deus mortuus est : hei mihi, non morbo, non senio extinctus, non scriis in bello vulneratus, nec fortuito aliquo casu raptus : sed hic intra mænia per insidias cæsus est. Qui contra periculum in Britanniam penetravit, in urbe per dolum occubuit. Qui pomærium civitatis promovit, intra curiam est trucidatus : inermis, vir bellicosus : nudus, vir pacificus : ad prætoria, prætor : apud magistratus, magistratu præditus : a ciribus, quem nemo hostium vel in mari natantem accidere potuit : a familiaribus, quorum sæpe miserus fuit. Ubi tua est humanitas, Cæsar ? ubi sacrosancta auctoritas ? ubi leges ? Tu quidem accurate providisti, ne quis ab inimicis caderetur : te vero crudeliter amici occiderunt, et nunc in foro jaces interfectus. In suggesto jaces vulneribus confectus, unde nullas conciones habuisti. Heu canos sanguine concretos : heu vestem laceratam, quam eo scilicet induisti, ut in ea jugulareris.* His verbis populus commotus, percussores quæritavit, raptum cadaver Cæsaris in foro cremavit, ad ædes percussorum tetendit, ac Helvium **494** Cinnam tribunum plebis per errorem nominis occidit. Neque enim is Cæsari fecerat insidias, sed Cornelius Cinna prætor. Quo in loco Cæsar crematus est, plebs aram erexit, in qua illi ut deo sacrificaret. Sed eam consules everterunt, lege lata, ne quis deinceps dictator crearetur. Qui autem dictaturam vel decrevisset, vel accepisset, ut capite plecteretur. Antonius tum pro auctoritate multa egit, fandis magistratibus, provinciis, libertate, immunitate, atque exulibus revocandis, non secus ac si potentatus Cæsaris successor esset : iisque rebus magnam pecuniam coegit.

XIII. C. vero Octavius, qui et Pius, sororis Cæsaris filius, nuptæ Octavio Veliterno (sunt autem Velitræ Volscorum municipium) pupillus relictus, apud matrem educatus est. Cum adolevisset, apud Cæsarem egit orbem liberis : qui eum amavit, magna de eo spe concepta. Nam Accia mater ejus

Variorum lectiones et notæ.

(73) Ὅς καὶ Πίας. Ita alter e Regiis et Colber. teus : alter Reg. Πίω; Pius.

(74) Οὐλοισκιδωρ. Sic mas. Reg. et Colberl. Wolfius, Οὐλοισκιδωρ, ediderat.

prægnans somniavit intestina sua ferri ad cælum, explicarique per omnem terrarum ambitum. Somniavit et pater Octavius eadem nocte, utero Acciæ jubat solis exortum. Qui cum ob uxoris puerperium serius in curiam venisset, P. Nigidius Figulus senator, qui astronomiæ peritissimus habebatur, comperita Octavii moræ causa, exclamavit: *Tu nobis dominum genuisti*. Cum puer ruri educaretur, aquila pane ex manibus ejus raptò subvolavit, ac delapsa rursus eundem restituit. Deinde, cum adolescentulus in urbe degeret, somniavit Cicero se videre illum calenis aureis e cælo ad Capitolium demitti, et a Jove flagris cædi. Catulus vero et ipse in somnis vidit, Jovem Romæ imaginem in sinum filii Octavii, pueri adhuc, demittere. His de causis eum Cæsar, in amplissima spe adoptatum, hæredem instituit, ac diligentissime in arte dicendi Græcæ Latineque erudiendum curavit. Exercuit et in re militari, et ad negotiorum reipublicæ atque imperii administrationem assuefecit. Illic igitur Octavius, Apolloniæ studiorum causa degens, interitu Cæsaris audito, Brundisium trajecit: cognitoque avunculi testamento et tumultu populi, Cæsaris nomen **495** sibi vindicavit: aditaque hæreditate, rebus gerendis animum intendit, annos octodecimi natus. Eo urbem ingrediente, magnus circulus, et instar cælestis arcus varius, orbem solis ambiit, futuri tumultus prænuntius. Tribunatum, quamvis ab Antonio prohiberetur, ambire non destitit: sed tribuno conciliato sibi, in forum perductus, pro concione promissit, se legata, patris testamento relicta, statim soluturam: et aliorum emolumentorum plebi spem fecit. Cujus studia cum sibi adjunxisset, exorta stella quæ a septentrione versus occasum tendebat, quam alii cometam dicebant, ea portendentem, quæ solet id genus impressionum: alii Cæsari dedicabant, in stellarum numerum recepto scilicet: non dubitavit pridem Octavius, tum Cæsar, post etiam Augustus, æneam statuam Cæsaris, cum stella supra capat, in æde Veneris dedicare. Quod cum populi metu nemo prohiberet, etiam alia in Cæsaris honorem fecit. Antonius vero, qui cum contumeliis et injuriis agitabat, plebe ægre ferente, ac pene omnibus indignantibus, sibi metuens, cum eo collocutus est: et cum reconciliati viderentur, ex suspicione quadam inimicitie recruduerunt. Et quia Cæsaris opes crescere videbat, multitudinem largitionibus et obsequiis ad se allicere studuit: idque facile consecutus videbatur, cum ipse consul, frater Lucius tribunus plebis, Caius

αὐτὸν τὰς ἐλπίδας. Ἡ τε γὰρ μήτηρ αὐτοῦ Ἄττια, ἐγκυμονοῦσα αὐτὸν, ἔδοξε κατ' ἕναρ τὰ σπλάγχνα αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρεσθαι, καὶ ἐπὶ πᾶσαν ἐκτετάσθαι τὴν γῆν. Καὶ ὁ ἐκείνης ἀνὴρ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἔδοξεν ὄραϊν ἕλιον ἐκ τῆς νηδύος αὐτῆς ἀνατέλλοντα, Ἄρτι δὲ τοῦ παιδὸς τεχθέντος, Νιγίδιος Φίκουλος (75) βουλευτὴς, διαγινώσκων τὰς τῶν ἀστέρων κινήσεις ἀριστα πιστευόμενος, βραδύτερον εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Ὀκταβίου ἀπηντηκότες, ἤροτο αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς βραδύτητος. Ὡς δὲ διὰ τὸν τοῦ παιδὸς τίκτον, ἐκείνος ἐφη, ἀνεδόθησεν ὅτι *Δεσπότην ἡμῖν ἐγέννησας*. Τρεφομένου δὲ τοῦ παιδὸς ἐν ἀγρῷ, ἀετὸς, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐξαρπάσας ἄρτον, καὶ μετεωριζθεὶς, αὐτὸς ἀπέδωκεν αὐτὸν καταπατῆς. Παιδίσκον τε αὐτοῦ ὄντος καὶ ἐν Ῥώμῃ διατρέθοντο, ἔδοξεν ὁ Κικέρων καλ' ὕπνου; ἔραϊν αὐτὸν ἀλύσει χερσὶ εἰς τὸν κόλπον πρὸς τὸ Καπιτώλιον καθιμώμενον καὶ παρὰ τοῦ Διὸς μαστιζόμενον (76). Κάτουλος δὲ καὶ αὐτὸς καθ' ὕπνου; ἔδοκει τὸν Δία τῆς Ῥώμης εἰκόνα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀκταβίου παιδὸς εἶναι ὄντος ἐμβεδιχημένα. Ἐκ τούτων τοίνυν ὁ Καίσαρ μεγάλα ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσας εἰσποισιζόμενος τὰ τὴν παῖδα, καὶ κληρονομὸν κατέλιπε, καὶ ἐπιμελῶς ἐπαίδευε λόγους ῥητορικοῖς, τῆ τε τῶν Λατίνων καὶ τῆ Ἑλληνίδι φωνῇ, καὶ ἤσκει πρὸς τε τὰ στρατεῖα; καὶ πρὸς πραγμάτων διοίκησιν πολιτικῶν τε καὶ ἀρχικῶν. Οὗτος οὖν ὁ Ὀκτάδιος; ἦτο ὁ Καίσαρ ἐσφόρη, ἐν Ἀπολλωνίᾳ ἔτυχεν ὢν, ἐπὶ παιδείᾳ σταλεῖς. Ἐνθα μαθὼν τὸ συμβεβηκὸς ἐπεραιώθη πρὸς τὸ Βρεντέσιον. Καὶ τὰς τε διαθήκας; τοῦ Καίσαρος γινούς, καὶ ὡς ὁ δῆμος τετάρακται, τὸ εὐνομά τε τοῦ Καίσαρος ὤκειώσατο καὶ τὸν κληρὸν ἐδέξατο, καὶ τῶν πραγμάτων εἶχετο, ἑκτοκωιδεκέτης ὢν. Εἰσιόντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, ἱρις πάντα τὴν ἕλιον ποικίλη καὶ πολλὴ περιέσχευ, ἣ προσεβόλου τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ταραχὴν. Εἰσιόντων δὲ, δημαρχῆσαι μὲν ἐπεχέλησεν (77), ἀλλ' ἐκωλύθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντώνιον. Ὁ δ' οὐχ ἡσύχασεν, ἀλλὰ τὴν δημαρχον ὑπεβόλων καὶ παρ' αὐτοῦ ἕως τὸν δῆμον εἰσαχθεῖς; ἐδημηγόρησε, καὶ τὴν καταλειψθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος δωρεᾶν εὐθὺς ἐκτίσειν ὑπέσχετο, ἄλλων τὲ τιμῶν αὐτοῖς; ἐλπίδας ὑπέπεινε. Καὶ οὕτω τὸν δῆμον ἐρελκυσάμενος, ἐπέτις ἀσπὴρ τότε ἐφάνη ἐξ ἄρκου πρὸς ἑσπέραν, ὃν οἱ μὲν κομήτην ἔλεγον, προσημαίνοντα οἷά που εἴθεον, οἱ δὲ τῷ Καίσαρι αὐτὸν ἀνετίθεσαν, ὡς ἐς τὸ τῶν ἀστέρων ἀριθμὸν ἐγκτελεγμένῳ, θαρσῆσας ὁ πρῶν μὲν Ὀκτάδιος, ἦδη δὲ Καίσαρ κληθεῖς, μετὰ ταῦτα μέντοι καὶ Αὐγούστους, χάλκειον ἀνδριάντα τοῦ Καίσαρος, ἀστέρα φέροντα ὑπὲρ κεφαλῆς, εἰς τὸ Ἀφροδίσιον ἕστησεν. Ὡς δὲ παρ' οὐδενὸς τοῦτο κεκώλυτο, φέβω τοῦ δήμου, καὶ

Variae lectiones et notæ.

(75) Φίκουλος. Duo Regii et Colbert. Φιβουλος.

(76) Παρὰ τοῦ Διὸς μαστιζόμενον. Sic ubi Wolfius: Suetonius puerum facie liberali demissum cælo catena aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Jovem flagellum tradidisse: hinc suspicor legendum non μαστιζόμενον, sed μάστιγα ἐγγεπιζόμενον, nisi forte μαστιζειν idem significet.

(77) Δημαρχῆσαι μὲν ἐπεχέλησεν. Ita ms. at Wolfius legendum censet διδημηγορῆσαι. Sequitur enim: εἰς τὸν δῆμον εἰσαχθεῖς; ἐδημηγόρησά τε, etc. Quare pro his verbis: Tribunatum ambire non destitit, vertendum, urbem ingressus, concionem ad populum habere instituit: neque destitit, quamvis ab Antonio prohiberetur, sed tribuno sibi conciliato, etc.

ἄλλα τινὰ εἰς τιμὴν τοῦ Καίσαρος διαπράξαστο. Ἀντωνίος δὲ τὸν νέον Καίσαρα τοῦτον περιύβριξε τε καὶ ἀδικῶν ἦν, δι' ἃ ποτὲ θροῦς πρὸς τοῦ πλῆθους ἔγινετο, καὶ σφόδρα πάντας σχεδὸν ἠγανάκτησαν. Φοβηθεὶς οὖν ὁ Ἀντώνιος, εἰς λόγους ἤλθεν αὐτῷ, καὶ ἔδοξαν κατηλλάχθαι, ἀλλ' αὐθις ἔξ ὑποψίας τινὸς διηνέχθησαν. Ὁρῶν οὖν ὁ Ἀντώνιος τὸν Καίσαρα αὐξάνομενον, ἐπεχείρησεν εἰς ἑαυτὸν τὸν ἔμιλλον ἐπιεπάσασθαι, τινὰ αὐτοῖς χαριζόμενος. Ἰδύνατο γὰρ αὐτὸς ὑπατεύων, θατέρου τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ δημαρχοῦντος, τοῦ Λουκίου δηλαδὴ, τοῦ δὲ γε λοιποῦ τοῦ Γαίου στρατηγούντος. Τὰ δὲ γε τῆς πόλεως ἐν ἀκαταστασίᾳ ἦσαν. Ἐδόκει δὲ ὁ Ἀντώνιος, ἅτε ὑπατεύων πλεονεκεῖν. Ὁ δὲ Καίσαρ ὑπὸ τοῦ πλῆθους μάλιστα ἐσπουδίζετο, καὶ διὰ τὸν πατέρα καὶ διὰ τὰς ὑποσχέσεις ἃ ἐποίητο· τὸ δὲ μείζον ὁ πολὺ δυναμειῶ τῷ Ἀντωνίῳ ἔχθοντο, καὶ ταπεινώσαι αὐτὸν ἐβούλοντο.

ΙΕ'. Ἀντωνίου δὲ εἰς τὸ Βρεντέσιον ἀπελθόντος πρὸς τοὺς ἐκ Μακεδονίας περαιωθέντας στρατιώτας, ὁ Καίσαρ ἐκεῖ μὲν φίλους μετὰ χρημάτων, ἅσας σφετερίζονται, προκρίπτειν αὐτῷ· δὲ μὲχρι Βαρμακίας· ἔλθων, πῆθος συνέλεξεν ἐκ διαφόρων χωρῶν τῷ πατρὶ τιμωρεῖν λέγων, χρήματα τὰ μὲν ἐξ ἑαυτοῦ, τὰ δὲ ὑπισχνόμενος. Καὶ σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν Ῥώμην ἠπέιχθη, πρὶν ἐπανελθεῖν τὸν Ἀντώνιον. Καὶ τῷ δήμῳ ὀμιλήσας, ἐπαίνων ἔτυχε καὶ αὐθις ἀπεδήμησε δύναιμι ἀθροίσων. Ἀντωνίων δὲ ἐν Βρεντέσιῳ οἱ στρατιῶται φιλοφρόνως ἔδεξαντο. Εἶτα πικρῶς αὐτοῖς προσφερομένου, ὡς καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείνειν, ἐνεωτέρισαν, καὶ συχνοὶ μετέστησαν πρὸς τὸν Καίσαρα. Ἀντώνιος δὲ ἐκ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Γαλατίαν ἐξώρμησε, φοβηθεὶς μὴ αὐτὴ τι νεομωσῆ, καὶ ὁ Καίσαρ δ' ἐπικολοῦσθην. Ἦρχε δὲ τότε τῆς Γαλατίας· ὁ Βρούτος· ὁ Δέκιμος, εἰς τῶν συνομοσάντων κατὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ ὡς μίσει τῷ πρὸς Ἀντώνιον οὐχ ὑπέβλεπεν αὐτῷ. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κρίσαρ, τὸν Βρούτον προστραπέσαστο· ὅπως γὰρ ἑώρα κατὰ τὸν τοῦ τιμωρῆσασθαι τοὺς φονεῖς τοῦ πατρὸς. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ ἡ σύγκλητος ἐβουλεύετο, θορυβουμένη ἐκ τῶν πόλεμον. Καὶ πολλοὶ μὲν γνώμας ἄλλας εἰσήνεγκαν. Κικέρων δὲ πολέμιον δεῖν εἶπε ψήφισασθαι τὸν Ἀντώνιον, τὸν Καίσαρα μέντοι καὶ τὸν Βρούτον τὸν Δέκιμον αὐτῷ ἐναντιούμενους ἐπαινεῖσαι, ἐφ' οἷς ἰδιογνημονήσαντες πεπονήκασι, καὶ ἐπικουρῆσαι αὐτοῖς, καὶ ἔξουσίαν νεῖμαι πρὸς τὸ μέλλον, καὶ τοὺς ὑπάτους ἅμα ἄμφω πρὸς τὸν πόλεμον πεπομφέναι, καὶ πολεμῆσαι αὐτῷ μὴδὲ διατρίβειν καὶ μέλλειν. Ταῦτα τοῦ Κικέρωνος συμβουλεύσαντος, ὁ Καληνὸς ὁ Κύντιος ἐναντιούμενος αὐτῷ συνεβούλευε πέμψαι πρὸς ἅπαντας τὴν βουλὴν κελύουσιν ὁμοίως αὐτοῖς καταθέσθαι τὰ ὅπλα, καὶ ἐπ' αὐτῇ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ποιῆσαι. Καὶ παρθένας μὲν ἐπαινεῖσαι· εἰ δ' ἀπειθήσουσι πολεμῆσαι, τὸν πόλεμον δὲ τοῖς ὑπάτοις πιστεύσασθαι. Ὁ μὲν οὖν εἶπε ταῦτα· εἰ πράττοντες δὲ τὰ τοῦ Καίσαρος ἐπεκράτησαν. Καί τινες πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἐκ τῆς βουλῆς ἀπεστάλησαν, κελυβούσης αὐτῷ τὰ τε στρατόπεδα καὶ τὴν Γαλατίαν ἀφεῖναι καὶ ἀπελθεῖν εἰς Μακεδονίαν, τοῖς αὐτῷ τε συστρατευόμενοις προσταττούσης εἰς τοὺς ἀναχωρησάσθαι ἡμέρας ἑνὸς, ἢ γινώσκειν ὡς ἐν μοίρᾳ πολεμίων αὐτοῖς λογισθήσονται. Πρὸ δὲ τοῦ τὴν γνώμην τοῦ Ἀντωνίου μαθεῖν τὸν πρὸς αὐτὸν πόλεμον τοῖς ὑπάτοις καὶ τῷ Καίσαρι, ἀρχὴν αὐτῷ στρατηγῶ δόντες,

A vero praetor esset. In tanto rerum motu, et Antonii summa propter consulum potentia, populus tamen Caesari maxime studuit, cum propter patris memoriam, tum ob ipsius pollicitationes; sed ob illud in primis, ut Antonium, cuius vires aggre ferebant, premerent.

XIV. Antonio Brundisium ad legiones Macedonicas profecto, Caesar amicis eo cum pecunia praemissis, in Campaniam progressus, exercitum ex diversis provinciis coegit, patris necem ulturus, pecunia partim numerata, partim promissa: cum eoque ante reditum Antonii prope in urbem reversus, oratione ad populum habita laudatus est, atque iterum ad delectus haec endos abiit. Antonium vero milites benigne Brundisii 496 acceperunt. Deinde cum ab eo, nonnullis interfectis, crudeliter tractarentur, tumultuati sunt, ac multi ad Caesarem defecerunt. Antonius vero in Gallias properavit, veritus ne rebus novis studerent: cumque Caesar secutus, D. Brutum conjurationis contra Caesarem participem, qui ei provinciae praerat, Antonii inimicum, sibi Caesar conciliat. Nam tempus vindicandi patris nondum adesse cernebat. Romae senatu deliberante, et propter bellum terrore, alii aliter sententias dixerunt: Cicero autem Antonium hostem judicandum, et Caesarem ac D. Brutum privata auctoritate cum illo bellum gerentes, laudandos et adjuvandos esse censuit: data etiam in posterum auctoritate, et ambobus consulibus sine ulla cunctatione ad bellum ei inferendum mittendos. Q. Calenus contra, legatos ad omnes mittendos esse, qui eos armis positis, semetipsos et legiones auctoritati senatus permittere juberent. Quod si auscultasset, laudandos esse; sin minus, bellum consulibus contra eos mandandum.

Verum Caesariana factione prevalente, quidam ex senatu ad Antonium missi, qui cum, exercitibus et Gallis omissis, in Macedoniam ire, ejus item milites intra statum diem domum redire joberent, alioqui hostium loco habendos esse. Et priusquam nosset animum Antonii senatus, bellum contra cum consulibus, Caesaris potestatem imperatoris mandavit. Quibus rebus Antonius cognitis, legatis senatus contumeliose tractatis, per suos legatos, causam quae bello praetexebatur, in ipsos decreti auctores retrorsit. Quamobrem denuo et ipse hostis judicatus est: et milites, ni illum reliquissent, alio die praefinito. Ille vero Mutinae Decimum obsidens, nihil gessit memorabile. Decimus vero primum egregie se defendit. Deinde cum operibus undique cinctus esset, veritus Caesar, ne caperetur, aut penuria comueatus deditionem faceret: cum Hirtio exercitum versus Mutinam duxit. Sed cum

annem præterfluentem propter custodias trajicere non possent, et de sua præsentia cum certiorum factum cuperent, ex altissimis arboribus ei signa dederunt, 497 flamma elata : quæ cum non intelligeret, laminæ plumbi tenuissimi quid vellent inscripserunt, eamque chartæ instar convolutam natatori perferendam dederunt. Sic Decimus præsentia eorum cognita, eodem illis modo rescripsit. Quem cum Antonius nihil cedere videret, Lucio fratre ad obsidionem relicto, contra Cæsarem et Hirtium est profectus. Ac primum æquo Marte certatum est : tandem victor Antonius, noctu clam contra Junium quem appropinquare senserat, ducit, eumque per insidias vulnerat, maximam ejus militum partem cædit, reliquos in vallo obsidet : et contra Cæsarem, Hirtium, et cæteros convertitur. Verum Hirtius cum et de via et pugna fessum, ex improvise aggressus, illustri victoria superavit.

κολυβητῆ διενεγκεῖν ἰδωκαν. Καὶ οὕτω ὁ Δέκιμος τὴν αὐτὸν τρόπον. Ὁ οὖν Ἀντώνιος ὄρων οὐκ ἐνδιδόντα τὸν Δέκιμον, ἐκείνῳ τὸν ἀδελφὸν κατέλιπε Λούκιον, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Ἰρτιον ὤρμησε. Καὶ πρότερον μὲν Ἰσπακλείς ἐγίνοντο μάχαι, ὑπερέσχε δ' ὑστερον ὁ Ἀντώνιος· καὶ τὸν Ἰουνίου αἰσθόμενος πλησιάζοντα, ἀπήρε· λαθὼν νυκτὸς ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐνεδρεύσας αὐτὸν τε κατέτρωσε καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς πλείους ἀπέκτεινε· τοὺς δὲ γε λοιποὺς κατέκλεισεν εἰς τὸ τάφρουμα, καὶ πρὸς τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς ἄλλους ἐτρέπετο. Καὶ οἱ δ' Ἰρτιος κίχ τῆς πορείας καὶ τῆς μάχης· πεπονηκῆτι ἀνεπίστως ἀπαντήσας πολὺ ἐπράτησε.

XV. Ea clade Antonii cognita, senatus et Hirtium, et Junium, et Cæsarem imperatores appellavit, quamvis Junius rem male gessisset, Cæsar vero non pugnasset, ab Hirtio ad castrorum custodiam relictus. Sic Antonius succubuit. Sed et T. Munatius Plancus ejusdem factionis, a Pontio Aquila Decimi legato victus est. Antonius alienatis a se militum animis, et populis quibusdam sibi prius addictis tumultuantibus, territus, ad tempus quievit : sed nonnullis a Lepido copiis auctus, recepit animum, subitaque eruptione facta, et multis utrinque cæsis, profligatus, fugam cepit. Itaque senatus illius clade lætus, omnes qui cum eo fecerant, hostes judicavit. tam ipsorum quam Antonii bonis publicatis. Cæsarem vero nec insigni aliquo honore affecerunt, et premere sunt conati, iis omnibus quæ se accepturum sperabat, in Decimum collatis. Ac ne malefacere posset, magistratus inimicis ejus decreverunt, Sexto Pompeio classis præfecto designato, M. Bruto Macedonia, Cassio Syria et bello centra Dolabellam mandato. Ut autem Cæsaris milites inter sese committerent, alios laudarunt, pecuniis et coronis oleaginis datis : aliis nihil tribuerunt. Verum Cæsaris industria factum, ad nihilominus inter se consentirent. Quo Romæ cognito, ne sic quidem consulatum, sed alios ei honores decreverunt. Quos aspernantem, prætorem 498 primum, deinde consulem fecerunt. Ac illi quidem Cæsarem pro puero et adolescentulo, sicuti vulgo appellabatur, tractabant : ille vero cum cætera, tum pueri appellationem ægre ferens, ad arma conversus, clam de pace

ἄ ἐμπειστὸς ἔσται. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀντώνιος τοὺς μὲν πρὸς αὐτὸν σταλέντας ἐξωνείδισεν· ἀντιστείλας δ' ἐτέρους τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου δι' ὧν προτείνετο, εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ ψηφισμένους ἀντιπερίστα. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πολέμιον αὖθις τὸν Ἀντώνιον ἐψηφίσαντο, καὶ τοὺς αὐτῶ· συστρατευομένους, εἰ μὴ αὐτὸν καταλίποιεν, ἐτέραν ἡμέραν εἰς τοῦτο αὐτοῖς ὀρίσάμενοι. Ὁ δὲ ἐπολιόρχει τὸν Δέκιμον ἐν τῇ Μουσίῳ, οὐ μέντοι λόγου τι κατώρρωσεν ἔξιν. Ὁ Δέκιμος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυρῶς ἡμύνητο τὸν Ἀντώνιον, ἔπειτα παντελῶς ἀπετεχίσθη. Δείξας οὖν ὁ Καίσαρ μὴ ἡ ἀλήθεια ἢ ἀπορία τῶν ἐπιτηδεῶν ἐνδολεῖα, αὖν γε τῷ Ἰρτίῳ ἐπιστρατεύσει πρὸς Μουσίῳ. Τὸν δὲ πρὸς αὐτῇ ποταμῶν περαιωθῆναι οὐκ ἔδυνήθησαν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ φρουράν. Σπειύοντες·

B δὲ τὴν ἐαυτῶν παρουσίαν τῷ Δέκιμῳ γνωρίσαι, ἀπὸ τῶν ὑψηλοτάτων δένδρων ἐφρουκώθουσαν. Ὅς δ' οὐ συνίσι, μολίβδου λεπτὴν ἄγαν ποιήσαντες· ἕλασμα, ἔγραψαν ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς χάριτην τοῦτο ἐλίζαντες, τὴν παρουσίαν αὐτῶν μαθὼν, ἀντεπίστειλε σφίσι τὸν αὐτὸν τρόπον.

IE. Τὴν δ' ἤρταν τοῦ Ἀντωνίου μαθοῦσα ἡ βουλὴ αὐτοκράτορας τὸν τὸν Ἰρτιον καὶ τὸν Ἰουνίου καὶ τὸν Καίσαρα ὠνόμασαν, καίτοι τοῦ μὲν Ἰουνίου κακῶς ἀπαλλάξαντος, Καίσαρος δὲ μὴ δὲ μαχεσάμενου. Ἐπὶ γὰρ τῇ τοῦ στρατοπέδου κατέμεινε φυλακῇ, τοῦ Ἰρτίου κατὰ τοῦ Ἀντωνίου ὀρμησάντος. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Ἀντώνιος ἤττησε. Καὶ Τίτος δὲ Μουνατίος Πλάγκος τῶν Ἀντωνίου ὧν καὶ Ποντίῳ Ἀκύλῳ τῷ Δεκίμῳ ὑποστρατηγούοντι προσπολεμῶν, ἐνίκηθη. Κάνταυθεν οἱ τε τοῦ Ἀντωνίου στρατιῶται οὐκ ὡς πρῶτον διεκείντο πρὸς αὐτὸν, καὶ τινες τῶν αὐτῷ προσκειμένων δῆμων πρότερον ἐστασίαζον, (ὁ δὲ τῷ μὲν κατεπέπληκτο καὶ ἠσύχαζεν· ὡς δὲ τις ἐκ τοῦ Λεπίδου δυνάμεις αὐτῷ παραγένοιο, καὶ ἀνεθάρσησεν καὶ ἀφνιδίαν ἐπεκδρομῆν ἐποήσασα· φόνου δὲ ἐξ ἀμφοῖν τῶν στρατευμάτων γενομένου πολλοῦ, τραπεὶς ἐφυγεν. Ἡ δὲ γερουσία, τὰ πραχθέντα μαθοῦσα, τῇ μὲν ἤρτῃ τοῦ Ἀντωνίου ἔχαιρε, τοὺς δὲ αὐτῷ συνεστασθέντας πολεμίους ἀπέφηνε πάντας, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν καὶ τὴν ἐκείνου ἀφείλετο. Τὸν δὲ Καίσαρα οὕτε τινὸς μεγάλου ἔξίωσαν καὶ καταλύειν προσεπεχείρησαν, πάντα ὅσα ἐκείνος ἤλπιζε λήψεσθαι τῷ Δεκίμῳ δόντες. Ἴνα δὲ μὴ ὀνηθῆ τι δεῖσθαι κακῶν, τοὺς ἐχθροὺς αὐτῷ ἐξ ἀρχῆς ἐψηφίσαντο, τῷ μὲν Πομπητῷ Σέξτῳ τὸ ναυτικὸν ἀναθέμενοι, τῷ δὲ Βρούτῳ τῷ Μάρκῳ τὴν Μικεδονίαν, Κασσίῳ δὲ τὴν Συρίαν καὶ τὸν πρὸς Δολοδέλλαν πόλεμον ἐπιτρέψαντες. Τοὺς δὲ τοῦ Καίσαρος στρατιώτας συγκρούσειν ἀλλήλοις αὐτοῖς μηχανώμενοι, τοὺς μὲν ἐπήγεσαν καὶ χρήματα καὶ στεφάνους αὐτοῖς παρέσχον ἐξ ἐλαίων, τοὺς δ' οὐδὲν ἐψηφίσαντο. Ἄλλ' ἐκείνοι καὶ οὕτως ὤμονον, τοῦ

Καίσαρος αὐτοὺς πρὸς τοῦτο ἀνάγοντας. Μαθόντες ἄν οἱ ἐν τῇ πόλει ταῦτα, καὶ φοβηθέντας, ὑπατον μὲν αὐτὸν οὐδ' οὕτως ἀπέδειξαν, ἄλλας δὲ οἱ τιμὰς ἐψηφίσαντο. Ὡς δ' ἐν οὐδενὶ λόγῳ ταύτας ἔσχε, στρατηγὸν τὸ πρῶτον, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὑπατον ἐψηφίσαντο. Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὴν Καίσαρα ἐδίχουον μεταχειρίζεσθαι, ὡς παῖδα καὶ ὡς μετράκιον, ἔπερ καὶ διεθρύλλουν· ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ ὅτι παῖς ἦκουε, δεινῶς ἀγανακτῶν, ἐπὶ τὰ ὄπλα ἐτρέπετο καὶ πρὸς τοὺς Ἀντωνίων λάθρα διεκτυροκτύετο, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης, οὓς πολεμίους ἢ βουλὴν ἐψηφίσαστο, συνήθροισε, καὶ κατηγόρει παρ' αὐτοῖς τῆς γερούσιας τε καὶ τοῦ δήμου. Ταῦτα δὲ οἱ ἐν τέλει τέως μὲν ἐν ὀλιγοῦρα πεποιήντο· ἐπει δὲ συμπεφορηκότας, ζῆλον τὸν Ἀντωνίων καὶ τὸν Λέπιδον, θεραπαύειν τὸν Καίσαρα ἤρξαντο, καὶ τὸν πρὸς ἐκείνους αὐτῶ ἀνέθεντο πρόλεμον, ἀγροῦντάς τοὺς λόγους ὅς ἐπαποίηται πρὸς τὸν Ἀντωνίων. Ὁ δὲ τὸν πόλεμον ὑπεδέξατο, ὑπατος δὲ αὐτῶν ἀποδείχθη πειρώμενος (πάνυ γὰρ ἦν ἡ ὑκατεία αὐτῶ δι' ἔρωτος), καὶ τὴν μάχην ἀναβεξίμενος ἠτοιμάζετο μνήσας πολεμήσων, τοὺς στρατιώτας δὲ λάθρα παρεσκέυασεν ὁμοῦσαι δῆθεν ἀφ' ἑαυτῶν πρὸς μηδὲν τῶν στρατοπέδων μαχέσασθαι τῶν ἐκείνου γενομένων τοῦ Καίσαρος. Τοῦτο δ' ἦν μήτε πρὸς Ἀντωνίων μήτε πρὸς Λέπιδον ἀγριάζεσθαι. Πλείστοι γὰρ αὐτοῖς, ἐξ ἐκείνων συνστρατεύοντο. Πρέσβεις οὖν διὰ τοῦτο πρὸς τὴν βουλὴν ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τετρακοσίους ἐκπέπομφε· τοῦτο δὲ σκηνὴ μὲν ἦν πρεσβείας, τὸ δὲ πᾶν τῶν ἐψηφισμένων αὐτοῖς ἐσπραξίς καὶ σπουδὴ τοῦ ἀποδείχθη τὸν Καίσαρα ὑπατον. Ἀναβαλλομένων δὲ αὐτῶν τὴν ἀπόκρισιν οἱ στρατιῶται ὠργίζοντο· εἰς δὲ τις ἐξ αὐτῶν ἐξελεθὼν τοῦ βουλευτηρίου, καὶ τὸ ξίφος λαβὼν (ἄσπλοιο γὰρ εἰσελθεῖν ἐκλείουθησαν) εἶπεν· Ἄν ὁμοῖς τὴν ὑκατείαν μὴ δοίητε Καίσαρι, τοῦτο δώσει. Ὁ Καίσαρ μένοι, ὅτι εἰς τὸ συνέδριον εἰσιόντες ἠναγκάσθησαν ἀποδέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ ὅτι ἐπιθετὸ τις πότερον παρὰ τῶν στρατοπέδων ἐπέμφοθησαν, ἢ πρὸς τοῦ Καίσαρος, ἐγκλημα ἐποίητο, καὶ τὸν Ἀντωνίων καὶ τὸν Λέπιδον σπουδῆ μετεπέμψαστο, καὶ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ τῶν στρατιωτῶν ὡς ὑπ' αὐτῶν τάχα ἐκδιασθαι ὤρμησε. Καὶ τινες τῶν ἱππέων ἀπέκτειναν, ὡς κατασκόπους αὐτῶν. Οἱ δὲ τῆς βουλῆς τὴν ἐφ' ἑαυτῶν γνόντες αὐτῶν, τὰ τε χρήματα αὐτοῖς μήπω πλησιάσασιν ἐπέμψαν, καὶ ὑπατον τὸν Καίσαρα ἐψηφίσαντο. Ἄλλ' οἱ στρατιῶται ἀνάγκη ταῦτα πράξαντας εἰδότες αὐτοὺς, καὶ ἐξεφύδουον καὶ ἐθρασύνοντο. Πρὸς δὲ ταῦτα ἡ γερούσια μεταβαλλομένη ἀπηγόρευσε τῇ στρατιᾷ πλησιάσαι τῇ πόλει, καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὴν φρουρὰν αὐτῆς ἐνεχείρησε. Τῷ Καίσαρι δὲ σὺν τῇ στρατιᾷ πρὸ τοῦ ἄσπερος γενομένων τῶν τε βουλευτῶν τινες καὶ τῶν τοῦ δήμου πολλοὶ προσεχώρησαν, καὶ οἱ στρατηγοὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκείνῳ παρέδοσαν· καὶ οὕτω τὴν πόλιν ἀμαχεῖ κατασχών, ὑπατος καὶ παρὰ τοῦ δήμου προὔβεβλητο, μὴ ἀπαντήσας εἰς τὴν συνάθροισιν. ἵνα μὴ δοκῆ βιάζεσθαι τοῦτους. Καὶ συνάρχων αὐτῷ ἐδόθη ὁ Κόντιος ὁ Πεδιος, εἶγε οὕτω καλέσθαι αὐτὸν, ἀλλὰ μὴ ὑπατον εἶναι. Οὕτω δ' ὑπατος αἰρηθεὶς ὁ Καίσαρ, τὰ τε ἐν τῇ πόλει πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ κατεστήσατο, καὶ χρήματα τοῖς στρατιώταις παρέσχτο,

cum Antonio egit : et e pugna elapsos, quos senatus hostes judicaret, collegit, apud quos de senatu populoque questus est. Haec ii qui summæ rerum præerant, principio neglectui habuere : sed Lepidi Antonique consensu cognito, Cæsarem colere cœperunt, bello quod contra illos gereret, mandato, ignari quid cum Antonio egisset. Eam ille conditionem non recusavit, per id bellum consulatus adipiscendi spe, cuius amore æstuabat. Proinde cum ad pugnam se parare videretur, clam id cum militibus egerat, ut veluti sua sponte jurarent, se cum nullo exercitu, qui sub Cæsare patre ejus militasset, pugnaturus : quod non erat aliud, quam cum Antonio et Lepido, qui militum illorum plurimos haberent, non congressuros esse. Eaque de causa cccc ex ipsis militibus per speciem legationis ad senatum misit : cum revera id ageretur, ut promissa exigenterent, et Cæsar consul declararetur. Cum responsum differri milites ægre ferrent, unus eorum curia egressus, sumpto gladio (inermes enim ingredi jussi fuerant), Si vos, inquit, Cæsari consulatum non dederitis, hic dabit. Cæsar vero per eam causam, quod in ingressu curiæ arma ponere coacti, et a quodam rogati essent, utrum a legionibus, an a Cæsare missi essent, Lepido et Antonio festinanter accersitis, Romam veluti coactus a militibus properavit, equitibus aliquot in itinere pro exploratoribus occisis. Senatus eorum adventu cognito, et pecuniam antequam appropinquarent, misit, et consulem Cæsarem designavit. Quod quia necessitate milites expressum intelligebant, ferociter atque insolenter se contra P. C. gesserunt. Qui ea re irritati, mutata sententia, exercitui urbis aditu interdixerunt, civitatis custodia prætoribus mandata. Sed cum Cæsar ad urbem venisset, multi ex senatu et plebe ad eum transierunt, prætoresque et se et milites ejus fideli permiserunt. Sic urbe citra 499 pugnam potitus, consul etiam a populo est designatus : in concionem non progressus, ne vim afferre civibus videretur. Collega ei (si tamen ita nominandus est, ac non potius administrator) datus est Q. Pedius. Consul factus, statum civitatis arbitrato suo composuit : militibus pecuniam, quam e publico largiebatur, se de suo dare simulavit, et gratias egit. A senatu multi honores illi per speciem benevolentiae, sed revera cogente metu, sunt decreti : præter cæteros vero in familiam Cæsaris usitato ritu adoptatus, cognomentum id accepit. Quod etsi prius etiam usurparat, veluti una cum hæreditate acceptum, non tamen constantiter tenuerat, priusquam iure majorum confirmatum esset. Ex eo C. Julius Cæsar Octavianus est appellatus Usitatum enim est, ut qui adoptantur, cætera nomina adoptantis assumant, uno ex gentilibus retento.

λόγῳ μὲν σφοδρῶν, ἔργῳ δ' ἐκ τῶν κοινῶν, καὶ τούτοις χάριν ὠμολόγει. Παρὶ δὲ τῆς βουλῆς αὐτῷ πολλὰ πρὸς τιμὴν ἐφηφίσθησαν, δοκῆσαι μὲν ἐκούσης, τῇ δ' ἀληθεῖς φόβῳ βιαζομένης. Πρὸς δὲ τὸς ἄλλους καὶ εἰς τὸ τοῦ Καίσαρος γένος κατὰ τὰ νομιζόμενα εἰσποιήθη, καὶ τὴν ἐπίκλησιν εἰληφέν. Ἐνόμαζε μὲν γὰρ καὶ πρότερον αὐτ' ἐαυτὸν Καίσαρα, ὡς μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τὴν προσηγορίαν διαδεξάμενος, οὐ μέντοι βεβαίως αὐτὴν εἶχε πρὸ τοῦ ταύτην κατὰ τὰ πάτρια βεβαίωσασθαι. Ἐκτετι δὲ Γάτος Τούλιος Καίσαρ Ὀκταβιανὸς ἐπεκλήθη. Νενόμισται γὰρ τοὺς υἱοθετούμενους, τὴν μὲν ἄλλην πρόσθησιν ἀπὸ τοῦ εἰσποιουμένου λαμβάνειν, ἐν δὲ τῶν προτέρων ἐνομάτων τηρεῖν.

XVI. Militibus conciliatis senatuque oppresso, A paterna legata populo distribuit, ut eum etiam sibi devinciret, nec in ulciscendis patris percussoribus adversarium haberet. Ne quid autem per vim facere videretur, judicia coegit: quamvis rei plerique abessent, nonnulli etiam provincias obtinerent. Si qui vero aderant, ii se prae metu clam ex urbe proripiebant. Quare indicta causa non percussores tantum et conjurati, sed multi etiam alii ei crimini non athenes, quidam etiam qui tam urbe abfuerant, ut S. Pompeius, sunt condemnati, et aqua atque igni interdicti, eorumque bona publicata. His peractis, contra Lepidum et Antonium scilicet est profectus: sed nihil rei gessit, non quod cum Antonio clam quaedam egerat, et per illum cum Lepido, sed quod eos firmos et concordēs esse videbat, spemque habebat eorum ope Brutum et Cassium, quorum jam magnae vires essent, debellandi, ac postea illos etiam inter se commissos opprimendi. His de causis vel invitus pacta servavit: operantique dedit ut senatui populoque reconciliarentur, non per se, quominus suspecta res esset, sed Q. Pedio ejus sententiae auctore subornato. Ipse vero ea de re consultus a civibus, invitum se et coactum 500 a militibus assentiri simulavit. Illi vero impetrata reconciliatione, ambo contra Caesarem potissimam ac maximam copiarum partem adduxerunt: cum quod ei fidem plane non habebant, tum quod illius auctoritate revocati, esse videri volebant, sed per se et suis viribus: tum quod sperabant, se per legiones ea quae vellet assecuturos. Caesar item eis cum magna manu obviam processit. Congressi, et secreto quaedam collocti, de stabilienda sua potentia et ulciscendis inimicis conjurarunt. Ac publice professi, se triumviro et rerum curatores fore in quinquennium ne oligarchiae cupidi viderentur: privatim et provincias inter se partiti sunt, ne totum imperium sibi vindicare viderentur, et caedes inimicorum invicem condonarunt. Lepido Romae atque Italiae custodia attributa est. Caesar vero et Antonius se bellum communi ope M. Bruto et Cassio illaturos, iurejurando interposito pepigerunt, milites ut res postulabat allocuti. Verum milites, Antonii instinctu, a Caesare petierunt, ut Fulviae et Sexti Clodii filiam, Antonii privignam, duceret. Non recusavit Caesar, quanquam alia ei desponsa erat. Indudum Romam properant, Antonius et Lepido parum auspicata omnia obtulerunt. Caesaris autem tabernaculo aquila insedit, quae duos cer-

IG'. Ἐπεὶ οὖν τοὺς στρατιώτας ψικτωσάτο, καὶ τὴν βουλήν ἐδουλώσατο, τὴν τῶν καταλειφθέντων τῷ δήμῳ διανομήν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐποίησατο, ἵνα καὶ τούτους ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπάσεται, καὶ μὴ ἐναντιουμένους ἔξει, πρὸς τὴν τῶν φονέων τοῦ πατρὸς τιμωρίαν τραπέμενος. Δικαστήρια μὲν οὖν ἐπέθετο, ἵνα μὴ δοκῇ βιαίως τι πράττειν, καὶ ταῦτα τῶν πλειόνων ἀπόντων, τινῶν δὲ καὶ ἡγεμονίας ἐχόντων ἰθύνων. Εἰ δὲ τινες καὶ παρήσαν, οὕτε ἀπήντησαν δεδιότες, ἀλλὰ καὶ λάθρα καὶ ἐξαχώρησαν. Ἐρήμην οὖν οὐχ οἱ αὐτόχειρες εἰδ' οἱ συνομόσαντες μόνον ἤλωσαν, ἀλλὰ καὶ συχνοὶ ἕτεροι μὴ μετασχόντες τῆς ἐπιβουλῆς, τινὲς δὲ μηδ' ἐνδημοῦντες τότε τῇ πόλει, ὧν εἰς τὴν καὶ ὁ Πομπηϊὸς Σέξτος, ὁ τυράντης καὶ ὕδατος, εἰργήθησαν, καὶ αἱ οὐσίαι σφῶν ἡγεμύθησαν. Ταῦτα τοίνυν πράξας ὁ Καίσαρ, ἐπὶ τὴν Λέπιδον καὶ τὴν Ἀντωνίων ἤθεον ἐστράτευσεν ἔργον δ' οὐδὲν ἔκραξεν, οὐχ ὅτι τῷ Ἀντωνίῳ περὶ ἀπολογίῃ, καὶ δι' ἐκείνου καὶ τῷ Λεπίδῳ, ἀλλ' ὅτι ἰσχυροὺς αὐτοὺς ὥρα καὶ ὕμογνώμονας, καὶ ἡλικίαι δι' αὐτῶν τὸν τὴν Κάσσιον καὶ τὸν Βρούτον μῆλα δυνθίνοντας ἤδη καταγωνίσασθαι καὶ μετὰ τοῦτο χάκινους δι' ἀλλήλων χειρώσασθαι. Δὲ ταῦτα τὰς συνθήκας ὁ Καίσαρ καὶ ἄκων ἐτήρει, καὶ καταλλαγὰς αὐτοῖς πρὸς τὴν βουλήν καὶ πρὸς τὸν δήμον ἐπρατάνευσεν, ὥς αὐτοὺς ταύτας εἰσηγησάμενος διὰ τὸ ἀνώποτον, ἀλλὰ τὸν Κύϊντον τοῦτο συμβουλεύσει πραττεῖν. Αὐτὸς δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει κοινωσάμενός αὐτῷ παρὶ τοῦτου, ἄκων προσηγορεύει τῇ πράξει συγκαταθέσθαι, κατὰ τῶν στρατιωτῶν βιαζόμενος. Ψηφισθεῖσας δὲ τῆς καταλλαγῆς αὐτοῖς, ὥρμησαν καὶ ἄμφω ἐπὶ τὴν Καίσαρα, τὸ πλείστον καὶ τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ ἐπαγόμενοι. Οὕτε γὰρ βεβαίως ἐπίστευον αὐτῷ, οὕτε δι' ἐκείνον ἠέδον δοκεῖν τὴν ἀδειαν ψηφισθῆναι αὐτοῖς καὶ τὴν κάθοδον, δι' ἑαυτοὺς δὲ καὶ τὴν σφετέραν ἰσχύν, καὶ τυχεῖν ἡλικίον ὧν ἐβούλοντο διὰ τὰ στρατότατα. Καὶ ὁ Καίσαρ δ' αὐτοῖς μετὰ πλῆθους στρατιωτῶν προσπητήησε· καὶ συνήλθον εἰς ὀμίλιαν, διαλεξάμενοι τὴν τινα ἡσυχίαν. Τὸ μὲν σύμπαν ἐπὶ τῇ τῆς δυναστείας καὶ κατὰ τῶν ἰσχυρῶν συνώμοσαν, ἐς δὲ τὸ φανερόν διωμολογήσαντο κοινῇ τοὺς τρεῖς ἐπιμελητὰς καὶ διοικητὰς τῶν πραγμάτων γενέσθαι ἐπὶ πενταετία, ἵνα μὴ διληγαρχίας δοκῶσιν ἐφίεσθαι. Ἴδια δὲ καὶ ἀρχὰς ἰθύνων ἑαυτοῖς προσηνείμαντο, ἵνα μὴ πάσαν τὴν ἀρχὴν νομιζῶνται σφετερίζεσθαι, καὶ τῶν ἰσχυρῶν σφαγὰς ἀλλήλοις ἀντέθεσαν. Καὶ Λεπίδῳ μὲν τῆς τῆς Ῥώμης τὴν φυλακὴν καὶ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας ἀνέθεσαν. Καίσαρ δὲ καὶ Ἀντωνίον· ἐπὶ τὸν Μάρκον Βρούτον στρατεύσασθαι συνέθεντο καὶ τὸν Κάσσιον, καὶ ἔρχοι· καὶ ὄξανα ἐπιστάσαντο· καὶ τοὺς στρατιώτας συγκαλέσαντες ἐδρμη-

γάρησαν ἕσα ἐπὶ τοῦτοις εἰκόσ. Οἱ δὲ τοῦ Ἀντωνίου στρατιώται ἐξ ὑποθήκης αὐτοῦ τὴν θυγατέρα τῆς γυναικὸς Ἀντωνίου Φουλβίας, ἣν εἶχεν ἐκ τοῦ Κλωδίου, λαβεῖν ἤθελον τὸν Καίσαρα. Κάκτινος οὐ παρητήσατο, καίτοι ἑτέρας αὐτῷ προμνηστευμένης. Ἐνταῦθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἤκαίγοντο σιμῆλα δὲ τινα τῷ τε Ἀντωνίῳ καὶ τῷ Λεπίδῳ ἀπαίσια συμβεδήκασι. Τῷ Καίσαρι δὲ ἀπὸς ὑπὲρ τῆς σκηνῆς ἰδρυθεὶς δύο κόρακας προσπαδόντας αὐτῷ καὶ τίλλειν τινα τῶν πτερῶν αὐτοῦ παρωρένου; ἀπέκτεινεν, ὃ τὴν νίκην κατ' ἀμφοτέρων τῶν συνόντων αὐτῷ προστήματι. Καὶ οἱ μὲν οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἤλθοσαν μετὰ τῶν στρατευμάτων· καὶ παραχρῆμα τὰ σφέσι δόξαντα ἔπραττον, καὶ σφαγαὶ πολλῶν ἐποιήθησαν, ὡς πληρωθῆναι τὴν πόλιν νεκρῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις, οἱ δὲ ἐν ταῖς δόξαις κἀν ταῖς ἀγοραῖς καὶ πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀπεκίγγοντο, καὶ εἰ μὲν κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπὶ τῷ βῆμα αὐτοῖς ἀνετίθεντο, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα τὰ μὲν αὐτοῦ που ἐρρίπτετο βορᾷ κυσὶ τε καὶ θρῆσι, τὰ δὲ εἰς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο. Καὶ οὐχ οἱ ἔχθροὶ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι ἀπέλλυντο. Πάντας γὰρ τοὺς ἐκάστη τῶν τριῶν συναρξίμενους ἢ συμπράξιντας· ἐν πολέμιον μοίρῃ οἱ ἄλλοι ἐτίθεντο. Καὶ οὕτω συνέβαινε τοῖς αὐτοῖς καὶ φίλοις· τινὲς αὐτῶν, καὶ ἔχθροῦ; τοὺς ἑτέροις εἶναι· ὥστε ἐν ᾧ ἰδίῳ ἕκαστος τοῖς ἐπιβουλεύσαντας αὐτῷ ἠμύνετο, καὶ τοὺς φιλάτου; κρινῆ συναπέλλυντο. Οὐ γὰρ τις τὸν ἑαυτοῦ ἔχθρον τιμωρῆσασθαι φίλον ἑτέρου ἐνταῖς ἔβουνατο, μὴ ἀντιθεῖς; ἑτέρον φίλον ἑαυτοῦ νομιζόμενον, ἢ καὶ πλείους, εἰ ὁ αἰτούμενος εἰς σφαγὴν ἐντιμος ἦν ἐξ ἀρετῆς ἢ γέλους ἢ ἀξιώματος. Καὶ τοὺς πλουσίους δὲ, κἀν μὴδὲν εἶχον αὐτοῖς ἔγκλειναι, προσπαύλλον, πολλῶν χρημάτων δεσμένοι ἴνα τὰς ἐπιθυμίας τῶν στρατιωτῶν ἀποκλήσασι.

ΙΖ. Ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ Λεπίδου καὶ τοῦ Ἀντωνίου ἐπράττετο μέλιστα. Τιμηθέντες γὰρ ὑπὸ τοῦ προτέρου Καίσαρος, καὶ ἐπὶ πλείστον ἄρξαντες καὶ ἡγεμονεύσαντες, καὶ πλείστους εἶχον ἔχθρους. Ἐδόκει δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ νέου Καίσαρος· γίνεσθαι διὰ τὴν τῆς δυσκοτείας κοινωνίαν. Αὐτὸς γὰρ οὐ συχνοῦ; ἀπέκτεινε, φύσει τε οὐκ ὀμῆ; ὢν, καὶ τεθραμμένος τοὺς ἦθεσι τοῦ πατρὸς, καὶ μήτε πολλοῦ; μίσος, τρίφρον σφοδρὸν, καὶ φιλεῖσθαι πραγματευόμενος. Καὶ οὐ μόνον οὐ πολλοὺς ἐφθεῖρεν, ἀλλὰ καὶ ἕσασιν πλείστους· καὶ τοὺς κρύφασι τινὰς ἐπεικίστατα ἐχρήσατο, ἐπεὶ θάνατος καὶ τούτοις προσέητο. Ὁ δὲ Λέπιδος ἀπραιότητος ἦν· καὶ ὁ Ἀντώνιος ὤμῳ καὶ ἀνηλεῶ; ἔκτεινε καὶ τοὺς ἐπικουρήσασιν κτεινομένους ἐπιχειροῦντας, καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν σφαττομένων καὶ σιτούμενος ἐπεσκόπει, καὶ τῆς ἀνοσίῳ θείας αὐτῶν ἐνεπέμπλατο. Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἢ Φουλβία πολλοὺς καὶ αὐτὴ καὶ δὲ ἔχθραν καὶ διὰ χρήματα θανάτωνσιν, ἔστι δ' οὐδ' οὐδὲ γυναικωμένους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Ποτὲ γοῦν καὶ τῆς τοῦ Κικέρωνος κεφαλῆς κομισθείσης (φεύγων γὰρ κατελήθη καὶ ἐσφάγη) ὁ μὲν Ἀντώνιος· πῶλλ' αὐτὸν βλασφημήσας ἐκέλευσεν αὐτὴν ἐκρῆνίσταρον τῶν ἄλλων ἐν τῷ βῆματι προσθεῖναι, ἵν' ἴδαν ἠκούετο δημηγορῶν κατ' αὐτοῦ, ἵκαί μετὰ τῆς χεῖρὸς τῆς δεξιᾶς ὀρῶτο. Οὕτως γὰρ ἀπετέμνητο. Ἡ δὲ δὴ Φουλβία εἰς τε τὰς χεῖρας αὐτὴν ἔλαβε, καὶ ἐπακρῆναμένη καὶ ἐμπύσσασα ἐπὶ τὰ γόνατα

A vos irruentes et pennas aliquot ei evellere conantes occidit : quo augurio victoria contra duos collégas ei portendebatur. Roman cum legionibus ingressi, statim fecere quæ voluerunt, tot civibus occisis, ut urbs cadaveribus impleretur. Nam alii in ædibus, alii in viis, alii in foro et ad templorum deorum immortalium trucidabantur. Proscriptorum capita triumviris in curiam afferbantur, trunci corporum partim temere abjiciebantur, canibus esca et alitibus, partim in Tiberim præcipitabantur. Nec inimici duntaxat, sed amici eorum etiam perimebantur. Nam eos omnes qui uni ex triumviris opem tolerant, aut suffragati fuerant, reliqui duo hostes judicabant. Ita fiebat, ut iidem eorum alicui amici, et cæteris hostes essent : et dum quisque insidiosiores ulcisceretur, eadem opera suos amicissimos perderet. Nec enim ullus inimicum suum, si alterius amicus esset, nisi alium ejus loco dedisset, qui ipsius amicus haberetur, aut plures etiam, si is qui ad eandem postulabatur, sive virtute, sive nobilitate, sive dignitate excelleret, e medio tollere poterat. Divites vero vel innocentes in proscriptorum numerum recerebant, quod ingenti pecunia esset opus ad explendum militum cupiditates.

XVII. Hec a Lepido et Antonio potissimum agebantur : quorum quod sub majori Cæsare honorati fuissent, et amplissimis magistratibus atque imperiis ornati, etiam inimicitie latissime patebant. Sed eadem a Cæsare quoque fieri putabantur propter potentatus societatem. Pappos enim ipse occidebat, nec natura crudelis, et moribus patris educatus, et paucis graviter infensus, quique diligi eo quam timeri mallet. Nec tantum non multos occidit, sed plurimos etiam conservavit, et eos qui aliquos occultabant, humanissime tractavit : nam id quoque capitale erat. Lepidus vero inexorabilis fuit ; Antonius item ævus, qui proscriptorum quoque defensores crudeliter trucidabat, occisorumque capita vel inter epulas intuens, nefario spectaculo ad satietatem perfruebatur. Uxor item ejus Fulvia, multos ex odio, multos pecunie causa, nonnullos etiam marito plane ignotos trucidabat. Ciceronis autem caput (nam is quoque in fuga jugulatus fuerat) Antonius ad se allatum malevolentis insectatus, illustriori in loco pro rostris, una cum dextra ejus manu, unde concionatus fuerat, affigi jussit. Fulvia vero id primum in manus sumptum, ira percita conspuat. Deinde genibus impositum, oreque diducto, linguam extractam acubus, quibus ad ornamenta capitis utebatur, pupugit, cum multis nefariis dictis. Multis pereuntibus, quidam evaserunt. Servi enim dominorum vestibus

sumptis, illisque occultatis, ipsi pro eis cæsi sunt : A et quidam herum, a quo ignominiosus notis com- punctus fuerat, non modo non prodidit, sed etiam conservavit. Nam cum herum in fuga comitans, percussores insequi animadvertisset, quemdam obvium occidit : ejusque veste data 502 domino, eoque abire jussu, cadaver in pyram conjecit, vestem vero et annulum herilem persecutoribus obtulit, se fugientem dominum occidisse professus : quod cum ob notas illas et spolia crederetur, et illi salutem, et sibi honorem peperit. Q. Cicronem, Marci fratrem, filius suffuratus, cum torqueretur, non prodidit. Sed pater eâ rê cogita, filii misertus, ultro se percussoribus obtulit. Multi ex latebris ad Brutum et Cassium, plures ad Sextum confugerunt : qui classi præfectus, et ad tempus mari potitus, privatis viribus (quanquam post a Cæsare adempto imperio) collectis, Siciliam occupat. Deinde cum ipse quoque proscrip- tus, et cædes factæ essent, in eodem periculo versantibus plurimum tulit opis, tum suscipiendo, tum aliis rationibus. Itaque fréquentes ad eum convenerunt. Ac cædium hujusmodi ratio fuit : honorum autem nihilo melior. Nam locupletum ædes diripiebantur, et annuæ domorum mercedes tam in aliis Italiæ urbibus quam Romæ exigebantur, earum quæ locatæ erant, integræ : in quibus ipsi domini habitabant, dimidiæ, pro amplitudine habitationum. Iis item qui prædia possidebant reddituum semissem ademerunt, et occisorum possessiones militibus assignarunt, alias gratis, alias villi pretio. Nam capite sanxerant, ne quis alius in auctionem emendi gratia prodiret. Largiebantur magistratus honores, sacerdotia : leges alias rogabant, alias abrogabant, omnia denique arbitrata suo sic gerbant, ut Cæsaris interfecti monarchia clemens haberetur.

μισθωθεισῶν κατ' ὀλόκληρον, ὧν δ' οἱ δεσπῆται ἀξίαν· καὶ τοὺς τῶν χωρίων κτήτορας τὴν ἡμισυ κτεινομένων τοῖς στρατιώταις παρέχον, τὰ μὲν ἄωρον, τὰ δὲ ἐπιουσιζόντες. Ἀπέβητο γὰρ μηδέτις τῶν ἄλλων ἀπάντην εἰς τὸ πρατήριον ὠνήσομενον, θάνατον τάξαντες τῷ ἀπαντήσαντι ἐπιτίμιον. Καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς καὶ ἀρχιερωτῆνας ἐδίδοσαν· καὶ νόμους τοὺς μὲν ἀπῆλειψαν, τοὺς δὲ ἀντενέγραψαν, καὶ πᾶν κατὰ τὸ δικαίον αὐτοῖς ἐπράσαν, ὥστε χρηστὴν (79) τὴν τοῦ ἀνηρημένου Καίσαρος μοναρχίαν νομιζέσθαι.

XVIII. Hæc illo anno acta sunt. Sequenti, M. Lepido et L. Planco consulibus vectigalia intermissa revocata, et nova excogitata sunt : multa- que de fundis, multa de servis exacta. Sed inter omnia molestissima fuit facultatum omnium quantæcunquæ erant, decimatio, sive virorum, sive mulierum. Nam verbo quidem decima exhebatur, sed reverâ nemini pars decima relinquebatur. Est et

Α ἔθηκε, καὶ τὸ στόμα αὐτῆς διανοίξαι, τὴν γλώττην ἐξελεῖσθαι, καὶ ταῖς βελόνας, αἷς εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκτρέψαι, κατέκτανθη, πολλὰ καὶ μαρὰ ἐπισκώπουσα. Πολλοὶ μὲν οὖν ἀπώλοντο, τινὲς δὲ καὶ ἐσώθησαν. Δοῦλοι γὰρ τὰς τῶν δεσποτῶν ἐσθῆτας περιβαλλόμενοι, ἐκείνους κατακρύψαντες, ὡς οἱ δεσπῆται ἐσφάττοντο. Καὶ τις στιγματίας δοῦλος, οὐ μόνον ἐσφάτωκε τὸν στίξαντα αὐτὸν δεσπότην, ἀλλὰ καὶ περιέσωσεν. Ὡς γὰρ συναπεδίδρασε τῷ δεσπότη, καὶ διώκεσθαι ἔγνω, ἀπέκτεινέ τινα συναντήσαντα σφίσι, καὶ τὴν στολὴν ἐκείνου τῷ δεσπότη δού, ἀπέβη ἀφήκεν· αὐτὸς δὲ πυρᾶν ἀνάψας· τὸν νεκρὸν ἐπέβηκεν ἐπ' αὐτήν, τὴν δ' ἐσθῆτα τοῦ δεσπότη καὶ τὸν δακτύλιον σφίρων ἀπήνησε τοῖς δωκούςι, καὶ εἰπὼν φεύγοντα τὸν δεσπότην ἀποκτείνειν, ἐπιστεύθη δὲ τὰ σκύλα τε καὶ τὰ στιγματα, καὶ ἐκείνον ἔσωσε καὶ αὐτὸς ἐτιμήθη. Κύριον δὲ Κικέρωνα τὸν τοῦ Μάρκου ἀδελφὸν ὁ παῖς ἐξέκληψε, καὶ στρεβλωθεὶς ἐπὶ ταῦτω οὐκ ἐξεδάλησεν. Ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ μαθὼν τὸ γινόμενον, καὶ ἐλεήσας τὸν παῖδα, ἐτέλιον τὴς αὐτοῦ ἐαυτὸν τοῖς σφαγαῖσι παρέδωκε. Πολλοὶ δὲ καὶ λανθάνοντες ἀπεδιδράσκον καὶ πρὸς τὸν Βρούτου ἀπήσαν καὶ τὸν Κάσσιου. Οἱ δὲ γε πιστεύοντες τῷ Σέξτω προσεχώρουν. Ναυαρχεῖν γὰρ πρότερον αἰσθεὶς, καὶ χρόνον τινα ἐν τῇ θαλάσῃ δυνηθεὶς, ἰσχυρὸν οἱ κελαν (καλοὶ τῆς ἀρχῆς ὑστέρον ὑπὸ τοῦ Καίσαρος στερηθεὶς (78) περιεβάλλετο, καὶ τὴν Σικελίαν κατέσχευεν. Ἐτα ὡς καὶ ἐκείνῳ ἐπεκηρύχθη αἰετὸς ἄλλαι σφαγαὶ ἐγένοντο, πλείστον τοῖς ὁμοίαις συνήρατο, ὑποδεχόμενος τοὺς ἐς αὐτὸν ἰδύτας καὶ παντοκλῆς ἐπικουρῶν. Ὅθεν καὶ συχνοὶ πρὸς αὐτὸν ἦλθον. Τοιαῦτα μὲν περὶ τὰς σφαγὰς ἐγένετο, ἥλλα δὲ καὶ ἄτοπα καὶ περὶ τὰς τῶν ἄλλων οὐσίας συνέβαινε, καὶ αἱ τῶν εὐπόρων οἰκίαι ἐπορθοῦντο, καὶ ἐνοίκιον ἐνιαύσιον πασῶν τῶν ἐν τῷ ἄστει οἰκιῶν, καὶ τῶν ἐν τῇ λοιπῇ Ἰταλίᾳ ἐπράξαντο, τῶν μὲν ὄκρου, ἐξ ἡμισείας, πρὸς τὴν τῆς καταγωγῆς τῶν προσόδων ἀφελοντο, καὶ τὰ κτήματα τῶν εὐπόρων ἀφελοντο, καὶ τὰ κτήματα τῶν εὐπόρων ἀφελοντο, καὶ τὰ κτήματα τῶν εὐπόρων ἀφελοντο, καὶ τὰ κτήματα τῶν εὐπόρων ἀφελοντο. Ἀπέβητο γὰρ μηδέτις τῶν ἄλλων ἀπάντην εἰς τὸ πρατήριον ὠνήσομενον, θάνατον τάξαντες τῷ ἀπαντήσαντι ἐπιτίμιον. Καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς καὶ ἀρχιερωτῆνας ἐδίδοσαν· καὶ νόμους τοὺς μὲν ἀπῆλειψαν, τοὺς δὲ ἀντενέγραψαν, καὶ πᾶν κατὰ τὸ δικαίον αὐτοῖς ἐπράσαν, ὥστε χρηστὴν (79) τὴν τοῦ ἀνηρημένου Καίσαρος μοναρχίαν νομιζέσθαι.

D IH. Τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν ἐκείνον ταῦτα ἐποίησαν. Τοῦ δὲ Λεπίδου τοῦ Μάρκου τοῦ τε Πλάγκου τοῦ Λουκίου τῷ ἐπιόντι ἔπει ὑπαγευσάντων τέλη τὴν ἔδη ἐσχολαχότα ἀνεύεσθῃσαν καὶ ἐκ καινῆς προκατίστησαν ἕτερα, καὶ πολλὰ μὲν ἐπὶ τῇ γῇ, πολλὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς οἰκίαις ἐπράττοντο. Ὁ δὲ πλείον τῶν ἄλλων πάντας ἠνίασεν, ἦν τὸ παντὸς οὐσίαν δεκατεύθηται ὁποσῶν οὖν εὐποροῦντος ἀνδρὸς ὁμοίως

Variae lectiones et notæ.

(78) Καλοὶ τῆς ἀρχῆς ὑστέρον ὑπὸ τοῦ Καίσαρος στερηθεὶς. Ubi Wolfius : Supra commemoravit Septimum Pompeium a Casare consule proscrip- tum esse. Aut igitur πρότερον legendum pro ὑστέρον, aut Scripitori danda venia τῆς ἀταξίας, quam aliquando caritativis et attentionis causa affectant. Idem porro

repetit infra, n. 21 : Ὁ γὰρ Σέξτος τῆς ἀρχῆς ἦν εἶχεν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πρῶτην παραλυθεὶς, etc.

(79) Χρηστὴν. Ita cod. mas. Non desunt tamen qui χρυσὴν reponendum putant. Zonaras ait Com- modum præcepisse τὸν αἰῶνα τὸν κατ' αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ χρυσοῦν νομαζέσθαι.

καὶ γυναικός. Ἀδῶν μὲν γὰρ τὸ δέκατον τῆς οὐσίας παρ' ἐκάστου σφῶν εἰσπράχθη, ἔργῳ μὲν τοι οὐδὲ τὸ δέκατον καταλείβητινί. Καὶ ἕτερον δὲ τι ἐπιτενόητο. Τῷ γὰρ βουλομένῳ ἐνεδόθη πάσης τῆς οὐσίας ἐκστάντι τὸ τρίτον μετὰ ταῦτα αὐθις ἀπαίτησαι αὐτῆς, τουτέστι μῆτε λαβεῖν, καὶ πράγματα σχεῖν. Οἱ γὰρ βίβ' τὰ δύο μέρη συλόμενοι προφανῶς, πῶς ἂν τὸ τρίτον ἀπέλαβον; καὶ ἄλλα δὲ πλείστα τοῖς ἀνθρώποις τότε πρὸς πένταν αὐτοὺς συναυνοῦντα ἐπεινήνετο· μόνοι δὲ εἰ τὰ ὅπλα ἔχοντες ὑπερπελοῦτησιν. Οὕτως οἱ ἄνδρες οἱ τρεῖς; ἐκείνοι ἐποιούν, καὶ ἅμα τὸν Καίσαρα ἐκείνων τὸν πρότερον ἀπεπέμνονον, καὶ τιμὰ· ποικίλα; τε καὶ πολ' ἄ; αὐτῷ ἐψήφισαντο. Πράξινας; δὲ ταῦτα Λέπιδος μὲν ἐν Ῥώμῃ τὴν τε πόλιν καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν διαίξων ὑπέμεινε· Καίσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος; κατὰ τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου ἐστράτευσαν. Ἐκείνοι γὰρ, τὸν Καίσαρα τὸν Ὀκτάβιον μαθόντες τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ τὸν ὄμιλον σφετερίζεσθαι, τὴν τε δημοκρασίαν ἀπέγνωσαν καὶ ἐκείνον φοβηθέντες; ἐν Ἀθήναις ἐγένοντο. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι σ. δ; λαμπρῶς ὑπεδέξαντο, καὶ εἰκόνας χαλκᾶς αὐτοῖς ἐψήφισαντο, ὡς τοὺς παρ' αὐτοῖς τυραννοκτόνους ζηλώσασι, τὸν Ἀρμόδιον λέγω καὶ τὸν Ἀριστογείτονα. Εἶτα πυθόμενοι ἐπὶ μείζον τὸν Καίσαρα ἀρεσθαι, ὁ μὲν Κάσιος πρὸς τοὺς Σύρους ὤρ;ησε συνήθεις ὄντας αὐτῷ· Βρούτος δὲ τὴν τε Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν συνίστη, καὶ προσεῖχον αὐτῷ ἐκ τε τῆς δόξης τῶν πεπραγμένων, καὶ ὅτι καὶ στρατιώτας συχοῦς τοὺς μὲν ἐκ τῆς πρὸς Φιρσάλῳ μάχης ἐκεῖ του περιπλανωμένους, τοὺς δὲ καὶ ἐκ τῶν τῷ Δολοβέλλῳ συνεξελοθέντων ὑπολειφθέντας προσλαβὼν εἶχε, καὶ χρήματα δὲ οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας παρὰ τοῦ Τρεβωνίου ἀπέσταλτο. Τὸ μὲν οὖν Ἑλληνικὸν ἕκοντος προσποικίησατο, καὶ τὴν Μακεδονίαν δὲ μετὰ τοῦτο πᾶσαν καὶ τὴν Ἠπειρον προσλαβὼν τῇ γερούσιᾳ ἐπέστειλε, τὰ πεπραγμένα δηλῶν. Οἱ δὲ (ἔτυχον γὰρ τότε ὑπόπτως πρὸς τὸν Καίσαρα ἔχοντες) καὶ ἐπήνεσαν αὐτὸν, καὶ πάντων ἀρχῆν τῶν ἐκεῖσε ἐκλείψαν. Κάντιθεν αὐτὸς τε γέγονε προθυμότερος, καὶ ὑπέκριν ἀπροφασίστως ἔσχηκε τὸ ὑπὲρ. Ἐπεὶ δὲ ὁ Καίσαρ ἐν τῇ Ῥώμῃ τε ἐνηυθέντησε καὶ τοὺς τοῦ πατρὸς ἐτιμιμαίετο σφαγεῖς φανερώς, ἐσχόπει ὅπη αὐτὸν ἐπιόντα ἀμύναιτο, καὶ τινὰς ἐπιβουλὰς πρὸς τινὼν αὐτῷ γενομένας ἀπεκρούσατο. Καὶ ἐς τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἀνεχώρησεν, ἔχων τὸ ἰσχυρότατον τοῦ στρατοῦ, κάκειθεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπλευσεν, ἵνα μὴ τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ πραττόμενα ἐπὶ τὸ φοβερώτερον ἀγγελλόμενα μαθόντες οἱ στρατιῶται μεταβάλλωνται. Εἰτ' αὐθις εἰς τὴν Εὐρώπην ἤπειβη, δίστας μὴ τι νεωτέρισθῃ. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν, καὶ ὁ Κάσιος εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπεραιώθη πρὸς τὸν Τρεβωνίων, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χρήματα καὶ ἱππέας συχοῦς, καὶ ἕτερος; πολλοὺς τῶν τε Κιλικίων καὶ τῶν Ἀσιαῶν, τοὺς Ταρσέας καὶ ἄκοντας εἰς τὸ συμμαχικὸν προσηγάγετο. Καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἐλθὼν, ἐμαχεῖ πάντα τὰ τε τῶν δήμων καὶ τὰ τῶν στρατευμάτων προσεποιήσατο. Παραλαβὼν οὖν τὴν Συ-

A aliud excogitatum. Cuius concedebatur, si bonis omnibus cessisset, ut tertiam partem recpetere, hoc est, ut nihil reciperet, et negotium sibi ipsi faceretur. Nam qui 503 duabus partibus vi manifesta spoliabantur, tertiam quo pacto recuperassent? Alia denique plurimum, quibus ad egestatem religerentur, hominibus sunt imposita: solis iis qui arma tenerent, divitiis abundantibus. Dum hæc triumviri agitant, eadem opera Cæsarem defunctum ornant, multis ei variisque decretis honoribus. His rebus confectis, Lepidus in urbem ansit, ut Romam et Italiam gubernaret: Casar et Antonius contra Brutum et Cassium sunt profecti. Qui cum Cæsarem Octavium rerum potiri, et plebem sibi devincire velle audivissent: libertate patriæ desperata, metu illius Athenis vixerunt: splendideque ab Atheniensibus sunt excepti, æreis statuis decretis, ut Aristogitonis et Harmodii tyrannicidarum imitatoribus. Deinde crescente potentia Cæsaris, Cassius ad Syros, quibuscum familiaritas ei intercedebat, est profectus: Brutus Græcos et Macedones sibi adjunxit, quos tum ob rerum gestarum gloriam, tum ob milites, qui partim a Pharsalica pugna ibi oberrabant, partim ex Dolabellæ reliquiis ascitos, partim ob pecuniam a Trebonio ex Asia missam, dicto audientes habuit. Græcia citra laborem adjuncta, deinde Macedonia quaque omni et Epiro ascitis: acta sua ad senatum perscripsit. Qui cum Cæsarem suspectum haberet, eum collaudavit, et loca illa omnia tenere iussit. Unde et ipse factus est alacrior, et subditos citra exceptionem obnoxios habuit. Cæsare autem Romæ jam dominante, et patris percussore aperte ulciscente: quo pacto illius impetum propulsaret cogitans, evitatis insidiis sibi factis, in superiorem Macedoniam cum validissima parte copiarum concessit, atque inde in Asiam navigavit, ne militum fides Romanarum rerum fama ad terrorem amplificata mutaretur. Postea in Europam rediit, novarum rerum metu eodem tempore Cassius quoque ad Trebonium in Asiam trajecit, a quo pecunia, multis equitibus, et militibus ex Sicilia et Asia acceptis, Tarsenses vel invitos in suam societatem pertraxit. Inde in Syriam profectus, omnes populos, omnes legiones citra dimissionem sibi adjunxit. Syria suscepta. 504 in Judæam properavit, audito militum, quos Cæsare in Ægypto reliquerat, accessu: quos una cum Judæis facile ad deditionem compulsi. Ita Cassius quoque viribus celeriter auctis, eodem modo quo Brutus, ad senatum scripsit: a quo Syriam provinciam obtinere, et bellum gerere cum Dolabella jussus est. Qui cum ei Syria mandata esset, in Asiam moram trahens, senatusconsulto cognito, in provinciam non abiit, sed ibidem degens, Trebonium dolo Smyrnæ sustulit: totaque Asia potius Casio in Palestina agente, in Ciliciam venit, et a Tarsensibus ultro est receptus. Cassii præsidio, quod Ægis erat, superato, impressionem in Syriam fecit.

Ab Antiochia repulsus, Laodiceam subegit: et classis accessione atque viribus, Aradum abiit. Ubi cum paucis circumclusus, in periculo fuit: sed tamen elapsus, occurrit Cassio, ab eoque acie victus, et Laodiceæ circumsessus, cum annonæ penuria premeretur, ne vivus in hostis potestatem veniret, seipsum interfecit. Idemque legatus ejus M. Octavius fecit. Cassius Syriæ et Ciliciæ rebus constitutis, in Asiam ad Brutum venit. Cognita enim triumvirorum conjuratione, quos contra se moliri omnia norant, alacrius ipsi quoque communi consilio et deliberabant, et agebant: adversa factione partim per semetipsos, partim per legatos ad se traducta, et pecunia et militibus collectis, quosdam societatem detrectantes, oppugnaverunt. Ac Rhodiis Cassius mari victis, et naves et pecunias ademit. Deinde Ariobarzanem comprehensum occidit. Brutus vero Lyciam subegit, plerisque urbibus ultro deditionem facientibus: sed Xanthum vi expugnatam incendit. Deinde Patara profectus, cives ad amicitiam suam invitavit: quam cum aspernarentur, per Xanthios captivos, cognatos eorum, conciliatione frustra tentata, captivis aliquot venditis, cæteros dimisit liberos. Quo viso Patarsenses statim ad eum, virtutis opinione illiceti, se contulerunt. Idem et Myrensenses fecerunt, cum ducem eorum in navali captum dimisisset: reliqua etiam exiguo tempore subegit.

συνήμοσιαν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔμαθον, καὶ ἑαυτῶν εἰδότες ἕκαστους πάντα ποιῆν, προθυμότερον καὶ αὐτοὶ κοινῇ πάντα καὶ ἐβουλεύοντο καὶ συνέπραττον. Καὶ αὐτοὶ τε περιούτοις καὶ ἑτέρους διαπέμποντες τοὺς μὴ ἕκείνοις ὁμοφρονούντας προσήγοντο, καὶ χρήματα καὶ στρατιώτας συνήθροζον. Τινῶν δὲ μὴ συμμαχῆσαι πειθομένων αὐτοῖς, ἐπ' ἕκείνους ἐπράτησαν. Καὶ Κάσσιος μὲν ναυμαχίᾳ τοὺς Ῥοδίουσιν ἐνίκησεν, καὶ ἐκ ναῶν αὐτῶν ἀφείλετο καὶ τὰ χρήματα· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν Ἀριεβορζάνην συλλαβῶν ἀπέκτεινε· Βρούτος δὲ τῶν Λυκίων ἐκράτησεν, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν πλείους ἀμαχῇ προσήγαγετο, Ξάνθον (80) δὲ πολιορκίᾳ εἰλε καὶ κατέπρησεν. Εἶτα πρὸς Πάριον ἦλθε, καὶ προσεκαλεῖτο αὐτοὺς ὡς φίλους· ὡς δ' οὐκ ὑπήκουσαν, τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ξανθίων συγγενεῖς αὐτοῖς ὄντας ἐπαμφέν, ἐλπίζον δι' ἕκείνων αὐτοὺς προσπαγέσθαι. Οἱ δ' οὐδ' αὐτῶς ἐνέδοσαν. Πωλησας οὖν τινος τῶν αἰχμαλώτων τοῦ λοιποῦ ἡλευθέρωσεν. Ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ Παταρεῖς εὐθύς αὐτῷ, ὡς ἀρετὴν ἔχοντι, προσέθεντο. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ Μυρεῖς ἐποίησαν, ἐπειδὴ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ἐν τῷ ἐπιπέλω λαβῶν ἀπέκτεινε, καὶ τέλλα δεῖ δὲ ὀλίγου παρεστήσατο.

XIX. Inde ambio in Asiam, ex 505 Asia in Macedoniam properabant. Cum vero C. Norbanus et Decillius Saxa a Cæsare et Antonio in Macedoniam missi, compendiosa via præoccupata, castra juxta Philippos posuissent: Brutus et Cassius per aliam longiorem viam eodem profecti, pulso presidio, ad superiorem urbis partem castra et ipsi posuerunt: et quia numero superiores erant hostibus, monte Symbolo occupato, comæatum tum ex mari, tum ex campatribus petiverunt. Norbanus vero et Saxa cum eis pugnare non ausi, Cæsar et Antonium accesserunt. Qui parte quadam copiarum ad Italiam tutandam relicta, cum majori parte Ionium trajecerunt. Ac Cæsar egrotans, Dyrrachii remansit: Antidnius Philippos con-

ρίαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὤρμησε, πυθόμενος τοὺς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὄντες τοῦ Καίσαρος καταλειφθέντες, προσεῖναι. Ἐκείνους τε οὖν ἐτοίμως καὶ τοὺς Ἰουδαίους παρεστήσατο. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Κάσσιος διὰ ταχέων ἐγένετο ἰσχυρὸς, καὶ τῇ γερούσι τὰ ὄρια τῷ Βρούτῳ ἐπίστανται· καὶ οἱ τὴν τε τῆς Συρίας ἀρχὴν ἢ βουλὴν ἐδεβαλῶσε, καὶ τὸν κατὰ τοῦ Δελιδέλλου πόλεμον ἐψήφισατο. Οὗτος γὰρ ἐτίτακτο μὲν τῆς Συρίας ἔρχειν, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ἐνφιατρίδων τὸ δόγμα ἐμεμαθήκει, καὶ πρὸς μὲν τὴν Συρίαν οὐκ ἀπέβλεπεν, αὐτοῦ δὲ καταλείνας τὸν Τρεθώνιον ἔδωκε ἐν τῇ Σμύρνῃ ἀνεῖλε, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν κατέχευεν. Οὕτω δὲ τῆς Ἀσίας γενόμενος ἐγκρατής εἰς τὴν Κιλικίαν ἦλθε, τοῦ Καρσίου ἐν Παλαιστίνῃ συγγίνοντος, καὶ τοῖς μὲν Ταρσαῖς ἰκουσίουσιν προσελάθων, φρουρῶν τοῦ Καρσίου ἐν Αἰγαίᾳ ὄντας ἐνίκησεν. Ἐς δὲ τὴν Συρίαν ἐνέβαλε, καὶ τῆς μὲν Ἀντιοχείας ἀπακρούστη· τὴν δὲ Λαοδικεῖαν προσεποιήσατο, καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῷ προσήλασε· κἀκεῖθεν ἰσχύσας εἰς Ἄραδον ἀπεκλήθει, ἐνθα μετ' ὀλίγων ἀπολειφθεὶς ἐκινδύνευσεν. Διαφυγὼν εὖν ἀπήνησεν τῷ Κασσίῳ, καὶ συμβολῶν αὐτῷ ἤτηθη, καὶ εἰς τὴν Λαοδικεῖαν ἐπολιορκεῖτο. Ἐνδεῖς δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἀναγκασθεὶς, καὶ φοβηθεὶς μὴ ζῶν ἄλλῃ, ἑαυτὸν διεχρήσατο. Ὁ καὶ ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ Μάρκος Ὀκτάβιος ἐπράξε. Κάσσιος δὲ ἐπεὶ τὰ ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Κιλικίᾳ κατεστήσατο, εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς τὸν Βρούτον ἀφίκετο. Ὡς γὰρ τὴν

Ἀσίαν πρὸς τὸν Βρούτον ἀφίκετο. Ὡς γὰρ τὴν

C 10. Ἐντεῦθεν ἀμφὸς εἰς τὴν Ἀσίαν ἦλθον, καὶ εἰς τὴν Μικραδονίαν ἠπείγοντο. Γάιος δὲ ὁ Νορβανὸς καὶ Δεκίλλιος Σάξας παρὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Μακεδονίαν ἐστάλησαν, καὶ πρὸς τοὺς Φιλίππους στρατοπεδεύσασθαι τὴν σύντομον ὄντιν προκατέλαβον. Διὸ ὁ Βρούτος τε καὶ ὁ Κάσσιος ἑτέραν μακροτέραν περιελθόντες, καὶ βιασάμενοι τὴν ἐκείνῃ φρουρὰν, πρὸς τὴν πόλιν κατὰ τὰ μετέωρα παρήλαθον καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο. Ὑπερτερῶντες δὲ τῷ πλήθει τῶν ἐναντίων, τὸ τε ὄρος τὸ Σύμβολον κατέλαβον καὶ τὰ ἐπιτηδεῖα ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπήγοντο, καὶ ἐκ τοῦ πεδίου ἐλάμβανον καταθέοντες. Νορβανὸς δὲ καὶ Σάξας συμβαλεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐτόλμων, τὸν Καίσαρα δὲ καὶ τὸν Ἀντώνιον μετεπίμποντο. Οἱ δὲ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ πρὸς φυ-

Variæ lectiones et notæ.

(80) *Ξάνθον*. Vide præter Dionem, lib. xlvii, et alios Romanæ Historiæ scriptores, *Philonem* in τῷ *Ὅσι πᾶς ἑκκευθαιός*, etc., p. 605, edit. Turnebi.

λακὴν τῆς Ἰταλίας κατέλιπον, τῷ δὲ κλεινὸν ἐπερ-
 αὐόθησαν τὸν Ἰώνιον. Καὶ Καίσαρ μὲν νοστήσας ἐν
 Δυρράχῳ κατέμεινε· Ἀντώνιος δὲ ἐπὶ Φιλίππων
 ἤλασε, καὶ τινὰς τῶν ἐναντίων ἐνεδρεύσας σιταγω-
 γοῦντας ἐσφάλη. Ὁ δὲ Καίσαρ καθ' ἑκάτερον εἰ-
 σας, εἴτε τι ἐλαττωθεῖη καταμόνας συμβαλῶν Ἀν-
 τώνιος, εἴτε καὶ κρατήσει (ἐκ μὲν γὰρ τοῦ τὸν Βρού-
 τὸν τε καὶ τὸν Κάσιον, ἐκ δὲ τοῦ τὸν Ἀντώνιον
 πάντως· ἐπ' ἑαυτὸν ἰσχύσειν ἐνόμισεν), ἠπαύθη
 καὶ ἐτι ἀβήστων, καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον ἀνε-
 θάρτησαν. Ἀντικαθημένων δ' ἀλλήλοις τῶν ἀντιπο-
 λέμων, ἐκδρομαὶ πρὸς ἀμοφτέρων ἐγίνοντο,
 μάχη δὲ οὐδεμία ἐκ παρατάξεως, καίτοι τοῦ τε
 Καίσαρος· καὶ τοῦ Ἀντωνίου συμβαλεῖν σπουδαζόν-
 των. Ὁ δὲ δὴ Κάσιος καὶ ὁ Βρούτος ἐνεβάλλοντο,
 οὐκ ἄκνοιντες τὴν μάχην, ἀλλ' ἐπὶ πως ἀνευ κινδύ-
 νων καὶ φθόρου τινῶν ἐπικρατήσασιν. Ὡς δὲ τὰ
 στρατεύματα τῇ τε τριβῇ βαρυνόμενα, καὶ τῶν ἀν-
 τικατημένων καταφρονήσαντα, ὅτι τὸ καθάρσιον πρὸς
 τῶν ἀγώνων γινόμενον ἐντὸς τοῦ ἐρύματος ὡς
 δεδιότες· ἐποήσαντο οἱ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντώ-
 νιον, εἰς τὴν μάχην ὤρμησαν οἱ Βρούτου· καὶ διελά-
 λουν ὅτι, ἀν ἐπιπλέον ὑπεριθῆ, ἐκλιπόντες τὸ στρα-
 τώτερον σκεδασθήσονται, οὗτος δὴ καὶ ἄκοντες συνέ-
 μιξαν. Μάλιστα δὲ Ῥωμαῖοις διαφανῶς ὁ ἀγὼν
 οὗτος ἐγένετο. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν γεγονότων ση-
 μείων ἐν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ τεκμή-
 ραυτοί τε. Ἐν γὰρ τῷ ἄστει ὁ ἥλιος τοῖς μὲν ἡλια-
 τοῦτο, τοῖς δὲ μέγας· ἐφαίνετο· ἐξέλαμψε δὲ ποτε
 καὶ νυκτὸς, λαμπάδες τε ἄλλοσέ τε καὶ ἄλλοσέ τε
 εἰν ἐδύκου, καὶ σαλπύγγων ἤχη καὶ ὄπλων κτύ-
 ποι καὶ βοαὶ στρατοπέδων (81) νυκτὸς ἐκ τῶν τοῦ
 Καίσαρος καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορῶντων ἀλλή-
 λως (82) παρὰ τῷ Τιβερίδι ἐξηκούοντα. Καὶ τὸ παι-
 ἄριον δικαδακτύλους χεῖρας ἔχον ἐγγενήθη, ἡμί-
 νος· τε ἔταξε τέρας (83)· τὰ μὲν γὰρ πρόσθα ἵππων,
 τὰ δὲ λοιπὰ ἡμιόνων ἐφέκει. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ῥώμῃ
 ταῦτά τε καὶ ἄλλα ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ
 περὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ Κασίου μέλισσαι τε πολ-
 λαὶ αὐτὸ περιέσχον, καὶ ἐν τῷ καθάρσιῳ τὸν στέ-
 φανον αὐτῷ κατεστραμμένον ὁ βαβδούχος προσή-
 ναγκε· καὶ ἐν πομπῇ τινὶ παῖς νίκη· φέρων χρυσὴν,
 ἀλκήσας· ἔταξε· καὶ γῦπες πολλοὶ καὶ ἄλλοι δρυ-
 θες νεκροφάγοι εἰς τὰ ἐκείνων διεφοίτων στρατό-
 πεδα, ἐκλαζόν τε φρικώδεις· τε καὶ δεινόν. Τοῦ δὲ
 νέου Καίσαρος λατρός, ἔδοξε τὴν Ἀθηναίαν ἐν ὕπνοις
 λέγειν αὐτῷ, ἐκ τῆς σκηπῆς τὸν Καίσαρα ἐξαγαγεῖν
 καὶ καταστήσαι εἰς τὴν παράταξιν, καίτοι ἐτι κα-
 κῶς ἀβήστων· ὁ καὶ περιέσωσεν αὐτὸν, ὡς
 εἰρήσεται. Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν τῆς μάχης οὐχ
 ὤρσαντο. Ὄψαρ δὲ ἀπὸ συγκαμμένου τινὸς· ἐξο-
 κλισάμενοι ἔωθεν προήλθον, καὶ ἐν κόσμῳ καὶ ἡσ-
 χῇ παρατάξαντο, εἴτα συμμιξαντες πολλῷ μὲν

tendens, cum hostibus in frumentatione collocas-
 set insidias, impedit. At Cæsar utrumque timens,
 si Antonius seorsim vel vinceret, vel vinceretur,
 quod aut is, aut Brutus et Cassius ea ratione se
 omnino superiores futuri essent: tamet-i infirmus
 accurrit, adventuque suo Antonianos recreavit.
 Cum ambo exercitus ex adverso constitissent, ex-
 cursiones utrinque factæ sunt: sed nunquam justâ
 acie dimicatum est, quamvis Cæsar et Antonius
 pugnae cupidi essent. Cassius enim et Brutus pu-
 gnâ non metu differebant, sed spectabant, an
 citra periculum et magnam cædem possent vin-
 cere. Ut vero Bruti legiones et moram ægre seren-
 tes, et hostes ob lustralia sacra ante pugnam fieri
 solita, ab Antonianis et Cæsarianis intra vallum
 peracta, ignaviae damnantes, inter sese colloque-
 bantur, si pugna diutius differretur, se castris de-
 sertis dilapsuros esse: vel inviti in aciem descen-
 derunt. Maximum id certamen Romanis citra con-
 troversiam fuit: idque ostenta et Romæ et in Ma-
 cædonia conspecta declarant. Nam in urbe sol alias
 augeri, alias imminui visus, aliquando etiam nocte
 enicuit: faces alio atque alio saltare visæ: clangor
 tubarum, sonitus armorum, clamores exercitu-
 um ex vicinis inter se Cæsaris et Antonii ad Ti-
 berim ædibus exauditi. Puer denis manuum digitis
 natus. Mula monstrum peperit: anteriori parte
 oqno, cætera mulo simile. In Macedonia multa
 506 apes Cassii castra circumdederunt: in sacris
 lustralibus, lictor ei coronam inversam attulit:
 in pompa quadam puer auream victoriam geatans,
 ex lapsu cõcudit: multi vultures, aliique carni-
 voro alites castra illorum cum horrendo et atroci
 sono frequentarunt. Cæsar vero adolescentis me-
 dicus, se a Minerva admoneri somniavit, ut eum
 ex tabernaculo in aciem deportaret, quamvis gra-
 viter ægrotantem: idque ei salutis fuit, ut statim
 dicetur. Ac pugnae diem non constituerunt, sed
 velut ex composito mane in armis progressi, mo-
 deste taciteque acies instruxerunt. Deinde com-
 gressi, magna impressione, magna digladiatione et
 alacritate utriusque, neutri vero recessu aut perse-
 cutionibus usi, sed suis quique vestigiis insisten-
 tes, vulnerant, vulnerantur: cædunt, cæduntur.
 Ac Brutus Cæsarianos vicit, Cassius ab Antonia-
 nis victus est, castris utrinque captis. Sed neque
 vici amicorum victoriam, neque victores cladem
 suorum norant. Nam et castra multum distabant,
 et immenso pulvere excitato eventum pugnae igno-
 rabant. Interim tamen et Cæsaris vallum, et Anto-
 nio est vastatum: et quæ in his erant, capta om-
 nia. Quare nisi Cæsar somnio medici paruisset,
 captus in periculo fuisset. Cassius e pugna elapsus,

Varia lectiões et notæ.

(81) Καὶ βοαὶ στρατοπέδων. Ita in duobus Reg. Absunt vero hæc verba in aliis, et in Colbert.

(82) Καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορῶντων ἀλλήλως. Wolfius: Deesse videtur sive οἰκῶν, sive

στρατοπέδων, ex vicinis inter se ædibus aut castris.

(83) Ἐταξε τέρας. Supplevimus hanc postremam vocem ex codd. mss., quæ dcerat in Wolfianis.

Ab Antiochia repulsus, Laodiceam subegit: et classis accessione atque viribus, Aradum abiit. Ubi cum paucis circumclusus, in periculo fuit: sed tamen elapsus, occurrit Cassio, ab eoque acie victus, et Laodiceæ circumsessus, cum annonæ penuria premeretur, ne vivus in hostili potestate veniret, seipsum interfecit. Idemque legatus ejus M. Octavius fecit. Cassius Syriæ et Ciliciæ rebus constitutis, in Aslam ad Brutum venit. Cognita enim triumvirorum conjuratione, quos contra se moliri omnia norant, alacrius ipsi quoque communi consilio et deliberabant, et agebant: adversa factione partim per semetipsos, partim per legatos ad se traducta, et pecunia et militibus collectis, quosdam societatem detrectantes, oppugnarunt. Ac Rhodiis Cassius mari victis, et naves et pecunias ademit. Deinde Ariobarzanem comprehensum occidit. Brutus vero Lyciam subegit, plerisque urbibus ultro deditionem facientibus: sed Xanthum vi expugnatam incendit. Deinde Patara profectus, cives ad amicitiam suam invitavit: quam cum aspernarentur, per Xanthios captivos, cognatos eorum, conciliatione frustra tentata, captivis aliquot venditis, cæteros dimisit liberos. Quo viso Pataraenses statim ad eum, virtutis opinione illecti, se contulerunt. Idem et Myrenses fecerunt, cum ducem eorum in navali captum dimisisset: reliqua etiam exiguo tempore subegit.

συνήμοσιαν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔμαθον, καὶ ἑαυτῶν εἰδότες ἑκείνους πάντα ποιεῖν, προθυμότερον καὶ αὐτοὶ κοινῇ πάντα καὶ ἐβουλεύοντο καὶ συνέπραττον. Καὶ αὐτοὶ τε περιούτους καὶ ἐτέρους διαπέμποντες τοὺς μὴ ἑκείνοις ὁμοφρονούντας προσήγοντο, καὶ χρήματα καὶ στρατιώτας συνήθροισον. Τινῶν δὲ μὴ συμμαχήσασθαι πειθομένων αὐτοῖς, ἐπ' ἑκείνους ἐπάτησαν. Καὶ Κάσσιος μὲν ναυμαχίᾳ τοὺς Ῥοδίουσιν ἐνίκησεν, καὶ ἐκ ναῶν αὐτῶν ἀφείλετο καὶ τὰ χρήματα· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν Ἀριεβαρζάνην συλλαβῶν ἀπέκτεινε· Βρούτος δὲ τῶν Λυκίων ἐκράτησεν, καὶ τῶν πόλεων τῆς μὲν πλείους ἀμαχῆ προσήγαγετο, Ξάνθον (80) δὲ πολιορκίᾳ εἶλε καὶ κατέπρησεν. Εἶτα πρὸς Πάταρα ἦλθε, καὶ προσεκαλεῖτο αὐτοὺς ὡς φίλους· ὡς δ' οὐκ ὑπήκουσαν, τοὺς σιχημαλιότους τῶν Ξανθίων συγγενεῖς αὐτοῖς· δις ἐπαμφέν, ἐλπίζων δι' ἑκείνων αὐτοὺς προσκαγαθέσθαι. Οἱ δ' οὐδ' οὕτως ἐνέδοσαν. Πωλήσας οὖν τινος τῶν αἰχμαλώτων τοῦ λοιποῦ ἠλευθέρωσεν. Ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ Παταραεῖς εὐθύς αὐτῷ, ὡς ἀρετὴν ἔχοντι, προσέθεντο. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ Μυραεῖς ἐποίησαν, ἐπειδὴ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ἐν τῷ ἐπιπέτῳ λαβὼν ἀπέκτεινε, καὶ τῆλα δὲ δι' ὀλίγου παρεστήσατο.

XIX. Inde ambio in Asiam, ex 505 Asia in Macedoniam properabant. Cum vero C. Norbanus et Decillius Saxa a Cæsare et Antonio in Macedoniam missi, compendiosa via præoccupata, castra juxta Philippus possuissent: Brutus et Cassius per aliam longiorem viam eodem profecti, pulso presidio, ad superiorem urbis partem castra et ipsi posuerunt: et quia numero superiores erant hostibus, monte Symbolo occupato, comæatum tum ex mari, tum ex campëstribus petiverunt. Norbanus vero et Saxa cum eis pugnare non ausi, Cæsarē et Antonium accesserunt. Qui parte quadam copiarum ad Italiam tutandam relicta, cum majori parte Ionium trajecerunt. Ac Cæsar egrotans, Dyrrachii remansit: Antōnius Philippus con-

ρίαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὤρμησε, πυθόμενος τοὺς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος καταλειφθέντας προσεῖναι. Ἐκείνους τε οὖν ἐτοιμῶς καὶ τοὺς Ἰουδαίους παρεστήσατο. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Κάσσιος διὰ ταχέων ἐγένετο ἰσχυρὸς, καὶ τῇ γερούσι τὰ δόματα τῷ Βρούτῳ ἐπέστειλε· καὶ οἱ τὴν τε τῆς Συρίας ἀρχὴν ἢ βουλήν ἐδεβαίωσεν, καὶ τὸν κατὰ τοῦ Δολοβέλλου πόλεμον ἐψηφίσαστο. Οὗτος γὰρ ἐτίτακτο μὲν τῆς Συρίας ἀρχεῖν, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ἐνφιατριῶν τὴ δόγμα ἐμεμαθήκει, καὶ πρὸς μὲν τὴν Συρίαν οὐκ ἀπέβλεπεν, αὐτοῦ δὲ καταλείνας τὸν Τριδώνιον ἔδωκεν ἐν τῇ Σμύρνῃ ἀνεῖλε, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν κατέχευεν. Οὕτω δὲ τῆς Ἀσίας γινόμενος ἐγκρατὴς εἰς τὴν Κιλικίαν ἦλθε, τοῦ Κασσίου ἐν Παλαιστίνῃ τυγχάνοντος, καὶ τοῖς μὲν Ταρσαεῖς ἔκουσσαν, προσλαβῶν, φρουρῶς τοῦ Κασσίου ἐν Αἰγαίᾳ ὄντας ἐνίκησεν. Ἐς δὲ τὴν Συρίαν ἐνέβαλε, καὶ τῆς μὲν Ἀντιοχείας ἀπακρούστη· τὴν δὲ Λαοδικεῖαν προσεποιήσατο, καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῷ προσήλασε· κἀνεῦθεν ἰσχύσας εἰς Ἄραδον ἀπεκλήλυθεν, ἐνθα μετ' ὀλίγων ἀπολεῖσθαις ἐκινδύνευσεν. Διαφυγῶν εὖν ἀπήνησεν τῷ Κασσίῳ, καὶ συμβουλῶν αὐτῷ ἤτηθη, καὶ εἰς τὴν Λαοδικεῖαν ἐπολιορκεῖτο. Ἐνδείξ δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἀναγκασθεὶς, καὶ φοβηθεὶς μὴ ζῶν ἄλλῳ, ἑαυτὸν διαχρήσατο. Ὁ καὶ ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ Μάρκος Ὀκτάβιος ἐπράξε. Κάσσιος δὲ ἐπεὶ τὰ ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Κιλικίᾳ κατεστήσατο, εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς τὸν Βρούτον ἀφίκετο. Ὡς γὰρ τὴν

συνήμοσιαν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔμαθον, καὶ ἑαυτῶν εἰδότες ἑκείνους πάντα ποιεῖν, προθυμότερον καὶ αὐτοὶ κοινῇ πάντα καὶ ἐβουλεύοντο καὶ συνέπραττον. Καὶ αὐτοὶ τε περιούτους καὶ ἐτέρους διαπέμποντες τοὺς μὴ ἑκείνοις ὁμοφρονούντας προσήγοντο, καὶ χρήματα καὶ στρατιώτας συνήθροισον. Τινῶν δὲ μὴ συμμαχήσασθαι πειθομένων αὐτοῖς, ἐπ' ἑκείνους ἐπάτησαν. Καὶ Κάσσιος μὲν ναυμαχίᾳ τοὺς Ῥοδίουσιν ἐνίκησεν, καὶ ἐκ ναῶν αὐτῶν ἀφείλετο καὶ τὰ χρήματα· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν Ἀριεβαρζάνην συλλαβῶν ἀπέκτεινε· Βρούτος δὲ τῶν Λυκίων ἐκράτησεν, καὶ τῶν πόλεων τῆς μὲν πλείους ἀμαχῆ προσήγαγετο, Ξάνθον (80) δὲ πολιορκίᾳ εἶλε καὶ κατέπρησεν. Εἶτα πρὸς Πάταρα ἦλθε, καὶ προσεκαλεῖτο αὐτοὺς ὡς φίλους· ὡς δ' οὐκ ὑπήκουσαν, τοὺς σιχημαλιότους τῶν Ξανθίων συγγενεῖς αὐτοῖς· δις ἐπαμφέν, ἐλπίζων δι' ἑκείνων αὐτοὺς προσκαγαθέσθαι. Οἱ δ' οὐδ' οὕτως ἐνέδοσαν. Πωλήσας οὖν τινος τῶν αἰχμαλώτων τοῦ λοιποῦ ἠλευθέρωσεν. Ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ Παταραεῖς εὐθύς αὐτῷ, ὡς ἀρετὴν ἔχοντι, προσέθεντο. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ Μυραεῖς ἐποίησαν, ἐπειδὴ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ἐν τῷ ἐπιπέτῳ λαβὼν ἀπέκτεινε, καὶ τῆλα δὲ δι' ὀλίγου παρεστήσατο.

C 10'. Ἐνεῦθεν ἀμφὸς εἰς τὴν Ἀσίαν ἦλθον, καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἠπείγοντο. Γάιος δὲ ὁ Νορβανὸς καὶ Δεκίλλιος Σάξας παρὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Μακεδονίαν ἐστάλησαν, καὶ πρὸς τῆς Φιλίππου στρατοπεδευσάμενοι τὴν σύντομον ἔβην προκατέλαβον. Αὐτὸ δὲ Βρούτος τε καὶ ὁ Κάσσιος ἐτίσαν μακροτέραν περιελθόντας, καὶ βιασάμενοι τὴν ἐκείνῳ φρουρὰν, πρὸς τὴν πόλιν κατὰ τὰ μετέωρα παρήλαθον· καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο. Ὑπερτερῶν δὲ τῷ πληθει τῶν ἐναντίων, τὸ τε ὄρος τὸ Σύμβολον κατέλαβον καὶ τὰ ἐπιτηδεῖα ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπήγοντο, καὶ ἐκ τοῦ πεδίου ἐλάμβανον καταθέοντες. Νορβανὸς δὲ καὶ Σάξας συμβαλεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐτόλμων, τὸν Καίσαρα δὲ καὶ τὸν Ἀντώνιον μετεπέμποντο. Οἱ δὲ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ πρὸς φυ-

Variæ lectiones et notæ.

(80) Ἐδρῶν. Vide præter Dionem, lib. xlvii, et alios Romanæ Historiæ scriptores, Plinonem in lib. 1. c. 1. c. πενθαίος, etc., p. 605, edit. Turnebi.

λάχην τῆς Ἑλλάδας κατέλιπον, τῷ δὲ κλισίῳ ἐπερ-
 αιόθησαν τὸν Ἰώνιον. Καὶ Καίσαρ μὲν νοστήσας ἐν
 Δυρράχιον κατέμεινεν· Ἀντώνιος δὲ ἐπὶ Φιλίππους
 ἤλασε, καὶ τινὰς τῶν ἐναντίων ἐναθρεύσας σιταγω-
 γοῦντας ἐσφάλη. Ὁ δὲ Καίσαρ καθ' ἐκείτην δεύ-
 σασ, εἴτε τι ἐλαττωθεῖη καταμόνας συμβαλῶν Ἀν-
 τώνιος, εἴτε καὶ κρατήσῃ (ἐκ μὲν γὰρ τοῦ τὸν Βρού-
 τὸν τε καὶ τὸν Κάσιον, ἐκ δὲ τοῦ τὸν Ἀντώνιον
 πάντως ἐπ' αὐτὸν ἐγχεῖσθαι ἐνόμισεν), ἠπαύθη
 καὶ ἐπὶ ἀβήρωστων, καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον ἀνε-
 θάρτησαν. Ἀντικαθημένων δ' ἀλλήλοις τῶν ἀντιπο-
 λέμων, ἐκδρομαὶ μὲν παρ' ἀμφοτέρων ἐγένοντο,
 μάχη δὲ οὐδεμία ἐκ παρατάξεως, καίτοι τοῦ τε
 Καίσαρος, καὶ τοῦ Ἀντωνίου συμβαλεῖν σποδαζόν-
 των. Ὁ δὲ δὴ Κάσιος καὶ ὁ Βρούτος ἐνεβάλλοντο,
 οὐκ ὀκνοῦντες τὴν μάχην, ἀλλ' εἰ πως ἀνευ κινδύ-
 νων καὶ φθόρου τινῶν ἐπικρατήσῃαν. Ὡς δὲ τὰ
 στρατεύματα τῇ τε τριβῇ βαρυνόμενα, καὶ τῶν ἀν-
 τιπαμμένων καταφρονήσαντα, ὅτι τὸ καθάρσιον πρὸς
 τῶν ἀγῶνων γινόμενον ἐντὸς τοῦ ἐρύματος ὡς
 δεδιότες ἐποίησαντο οἱ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντώ-
 νιον, εἰς τὴν μάχην ὤρμησαν οἱ Βρούτου καὶ διαλά-
 λουσι, ἀν ἐπιπλέον ὑπεριβῆ, ἐκλιπόντες τὸ στρα-
 τώπεδον σκεδασθήσονται, οὕτω δὴ καὶ ἄνοκτες συνέ-
 μιξαν. Μέγιστος δὲ Ῥωμαίοις διαφανῶς ὁ ἀγὼν
 οὗτος ἐγένετο. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν γεγονότων ση-
 μείων ἐν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ τεκ-
 ρατὸ τις. Ἐν γὰρ τῷ ἄστει ὁ ἥλιος τοτὲ μὲν ἠλατ-
 τοῦτο, τοτὲ δὲ μέγας ἐφαίνετο· ἐξέλαμψε δὲ ποτὶς
 καὶ νυκτὸς, λαμπρότερος τε ἄλλοτε πῃ καὶ ἄλλοτε ᾗ·
 τειν ἐδύκου, καὶ σαλπύγγων ἦχαι καὶ ὄπλων κτύ-
 ποι καὶ βοαὶ στρατοπέδων (81) νυκτὸς ἐκ τῶν τοῦ
 Καίσαρος καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορῶντων ἀλλή-
 λους (82) παρὰ τῷ Τιβερίδι ἐξηκούοντο. Καὶ τι παι-
 δριον δεκαεταύλους χεῖρας ἔχον ἐγγενήθη, ἡμίω-
 νέ· τε ἔτεκε τέρας (83)· τὰ μὲν γὰρ πρόσθετα ἴππων,
 τὰ δὲ λοιπὰ ἡμίονω ἐπέκει. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ῥώμῃ
 ταῦτά τε καὶ ἄλλα ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ
 περὶ τὸ στρατώπεδον τοῦ Κασίου μέλισσαι τε πολ-
 λαὶ αὐτὸ περιέσχον, καὶ ἐν τῷ καθαρσίῳ τὸν στί-
 φανον αὐτῷ κατεστραμμένον ὁ βαβδούχος προσή-
 νεγκε· καὶ ἐν πομπῇ τινι παῖς νίκην φέρων χρυσῆν,
 ἀνίστησα· ἔπεσε· καὶ γυῖας πολλοὶ καὶ ἄλλοι θρῆ-
 νες νεκροφάγοι εἰς τὰ ἐκείνων διαφοίτων στρατώ-
 πεδα, ἐκλαζόν τε φρικωδές· τι καὶ δεινόν. Τοῦ δὲ
 νέου Καίσαρος ἰατρὸς, ἔδοξε τὴν Ἀθηναῖν ἐν ὑπνοῖς
 λέγειν αὐτῷ, ἐκ τῆς σκηπῆς τὸν Καίσαρα ἐξαγαγεῖν
 καὶ καταστήσαι εἰς τὴν παρατάξιν, καίτοι ἐπὶ κα-
 κῶς ἀβήρωστούνη· ὁ καὶ περιέσωσεν αὐτὸν, ὡς
 εἰρηπείαται. Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν τῆς μάχης οὐχ
 ὥρῃσαντο. Ὡς παρ' δὲ ἀπὸ συγκειμένου τινός· ἐξο-
 πλισάμενοι ἔωθεν προήλθον, καὶ ἐν κόσμῳ καὶ ἡσυ-
 χῇ παρετάξαντο, εἴτα συμμιζαντες πολλῶ μὲν

A tendens, cum hostibus in frumentatione colloca-
 set insilias, impedit. At Cæsar utrumque timens,
 si Antonius seorsim vel vinceret, vel vinceretur,
 quod aut is, aut Brutus et Cassius ea ratione se
 omnino superiores futuri essent : tamen infirmus
 accurrit, adventuque suo Antonianos recreavit.
 Cum ambo exercitus ex adverso constitisset, ex-
 cursiones utrinque factæ sunt : sed nunquam justâ
 acie dimicatum est, quamvis Cæsar et Antonius
 pugnae cupidi essent. Cassius enim et Brutus pu-
 gnâ non metu differebant, sed spectabant, an
 citra periculum et magnam cædem possent vin-
 cere. Ut vero Bruti legiones et moram ægre feren-
 tes, et hostes ob lustralia sacra ante pugnam fieri
 solita, ab Antonianis et Cæsarianis intra vallum
 peracta, ignaviae damnantes, inter sese colloque-
 bantur, si pugna diutius differretur, se castris de-
 sertis dilapsuros esse : vel inviti in aciem descen-
 derunt. Maximum id certamen Romanis citra con-
 troversiam fuit : idque ostenta et Romæ et in Ma-
 cedonia conspecta declarant. Nam in urbe sol alias
 augeri, alias imminui visus, aliquando etiam nocte
 emicuit : faces alio atque alio saltare visæ : clag-
 gor tubarum, sonitus armorum, clamores exerciti-
 tium ex vicinis inter se Cæsaris et Antonii ad Ti-
 berim ædibus exauditi. Puer denis manuum digittis
 natus. Mula monstrum peperit : anteriori parte
 equo, cætera mulo simile. In Macedonia multa
 506 apes Cassii castra circumdederunt : in sacris
 C Instralibus, licitor ei coronam inversam attulit :
 in pompa quadam puer auream victoriam gestans,
 ex lapsu cœcidit : multi vultures, alique carni-
 voro alites castra illorum cum horrendo et atroci
 sono frequentarunt. Cæsaris vero adolescentis me-
 dicus, se a Minerva admōneri somniavit, ut eum
 ex tabernaculo in aciem deportaret, quamvis gra-
 viter ægrotantem : idque ei saluti fuit, ut statim
 dicitur. Ac pugnae diem non constituerunt, sed
 velut ex composito mane in armis progressi, mo-
 deste taciteque acies instruxerunt. Deinde con-
 gressi, magna impressione, magna digladiatione et
 alacritate utriusque, neutri vero recessu aut perse-
 cutionibus usi, sed suis quique vestigiis insisten-
 tes, vulnerant, vulnerantur : cædunt, cæduntur.
 D Ac Brutus Cæsarianos vicit, Cassius ab Antonia-
 nis victus est, castris utrinque captis. Sed neque
 victi amicorum victoriam, neque victores cladem
 suorum norant. Nam et castra multum distabant,
 et immenso pulvere excitato eventum pugnae igno-
 rabant. Interim tamen et Cæsaris vallum, et Anto-
 nio est vastatum : et quæ in iis erant, capta om-
 nia. Quare nisi Cæsar somnio medici paruisset,
 captus in periculo fuisset. Cassius e pugna elapsus,

Variæ lectiones et notæ.

(81) Καὶ βοαὶ στρατοπέδων. Ita in duobus Reg.
 Alii vero hæc verba in aliis, et in Colbert.

(82) Καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορῶντων ἀλλή-
 λους. Wolfius : *Deesse videtur sive oikion, sive*

στρατοπέδων, ex vicinis inter se ædibus aut ca-
 stris.

(83) Ἐτεκε τέρας. Supplevimus hanc pestremat
 vocem ex codd. mss., quæ decrat in Wolfianis.

sua quoque munitione vastata tumulum conscendit, unde prospectus in planitiem patebat : et Brutum quoque victum esse ratus, centurionem misit qui rem exploraret, sibi que ubi esset Brutus, et quid ageret, renuntiaret. Sed cum is in Bruti equites incidisset, qui ut cum Cassio ageretur, explorarent, ab hisque circumdatus porrectis dexteris salutaretur : Cassius accedere hostes putans, ab iisque captum esse centurionem, a Pindaro liberto se occidi iussit. Hic illius fuit exitus. Centurio vero reversus, eo facinore commotus, moram suam increpans, ipse quoque se interfecit. Brutus Cassii clade atque interitu cognito, illacrymavit : nullitum vero illius reliquias et verbis et pecunia data consolatus est. Ceciderunt in ea pugna ex horum exercitu circiter octo millia, ex Antonianis et Caesarianis amplius quam bis totidem. Quamobrem illi

507 tristes fuere, priusquam Demetrius Cassii minister chlamydes et enses illius attulit. Quibus acceptis ita receperunt animos, ut exercitum ante diluculum armatum ad pugnam educerent. Sed Brutus acie decernere nolens, hostes turbare noctu instituit, et aliquando flavio averso magnam partem valli eorum demersit. Sed quia nonnullos transfugisse cognorat, veritus ne id malum latius serperet, pugnare statuit. Et quia multos captivos in castris habebat, neque sciebat quo pacto cum eis pugnae tempore ageret : servilem turbam occidi iussit, ex ingenuis vero alios aperte dimisit, alios occultando et deducendo ob implacabilem

C ducum iracundiam conservavit, quamvis hostes, ipsius milites quos ceperant, occidissent.

δάκρυσε, τοὺς δὲ περισωθέντας τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν συναγαγὼν καὶ λόγοις καὶ ἔδοσε χρημάτων παρεμυθήσατο. Ἔπεισον δ' ἐν τῇ μάχῃ τούτων μὲν περὶ ἑκατακισχιλίους, τῶν δὲ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντωνίων πλείους ἢ διπλάσιαι. Διὸ καὶ τῆθύμου ἐκείνοι, πρὶν ἢ Δημήτριος τῆς Κασσίου θεράπων ἐσπέρας ἀφίκετο πρὸς Ἀντωνίων, τὴς χλαμύδας καὶ τὸ ξίφος ἐκείνου φέρων. Ὡν κομισθέντων οὕτως ἀνεθάρσασαν, ὥστε ἕμ' ἡμέρᾳ προάγειν ὀπισθισμένην ἐπὶ μάχῃ τὴν δύναμιν Βρούτου· δ' ἐκ παρατάξεως μαχέσασθαι οὐκ ἐβούλετο, θορυβεῖν δὲ καὶ ταραττεῖν νύκτωρ ἐπιπράτο τοὺς πολεμίους. Καί ποτε καὶ τὸν ποταμὸν παρατρέψας πολὺ τοῦ ἐρύματος αὐτῶν κατέκλυσεν. Ἐπει δ' ἔγνω τινὰς αὐτομολούντας τῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους, δεισας μὴ καὶ πλέον τι νεωτερισθῆ, συμμίξει ἔγνω αὐτοῖς. Πολλῶν δ' αἰχμαλώτων ἐν τῷ στρατόπεδῳ αὐτοῦ ὄντων, μη ἔχων ὄπισθεν αὐτοῦ διαθήσεται κατὰ τὴν τῆς μάχης καιρὸν, τὸ μὲν δουλικὸν πλῆθος ἀναιρεθῆναι κεκέλευε, τῶν δ' ἐλευθέρων τοὺς μὲν φανερώς ἀπέλυσε, τοὺς δὲ κρύπτων καὶ συνεχέμπων ἔσωξεν, ὁρῶν τοὺς ἡγεμόνας ἀδιαλλάκτως ἔχοντας, καίτοι τῶν ἐναντίων τοὺς ζωγρηθέντας τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν ἀποκτείναντων.

XX. Pridie ejus diei quo pugnatum est, spectrum illud Bruto vesperi apparuit, quod prius etiam, ex Asia trajiciens, noctu viderat. Id erat hujusmodi. Alta nocte cum ad obscurum ignem lucubraret, cogitans atque meditans aliquid, putavit aliquem tabernaculum ingredi. Cum ad ingressum respexisset, vidit ignotum hominem horrendo et miro aspectu tacite sibi astare : qui percontanti, quis esset, et quid vellet ? respondit : *Se malum ejus esse genium, quem Philippis visurus esset. Cui Brutus intrepide respondit, Se eum visurum esse.* Id spectrum eodem vultu denovo illi conspectum est, sed nihil locutum abiit. Ferunt etiam duas aquilas in eo spatio, quod erat inter utramque aciem, inter se pugnasse : et eam quae

Ἀ ἐχρήσαντο ὠθισμῶ, πολλῶ δὲ ξιφισμῶ, καὶ προθυμῆ πολλῇ· καὶ οὐθ' ὀπρωγαλῆς οὐτε διώξειςιν οὐδένες ἐχρήσαντο, ἀλλ' αὐτοῦ ὡσπερ εἶχον ἐτίρωσκον, ἐτίρωσκοντο, ἐφόνευον, ἐφονεύοντο. Καὶ ὁ μὲν Βρούτος τοῖς περὶ τὸν Καίσαρα ἀντιμαχόμενον ἐκράτει· Κάσσιος δὲ ἀντιταγμένος τοῖς περὶ τὸν Ἀντωνίων ἤττητο, καὶ τὰ στρατόπεδα ἀμφοτέρωθεν ἐάλω. Οὐκ ἔγνω μέντοι ὅτε τὴν νίκην τῶν ἐταίρων οἱ ἤττημένοι, ὅτε τὴν ἤτταν οἱ νενικησάμενοι. Τὰ τε γὰρ στρατόπεδα πολὺ ἀφροσύνησιν καὶ ἀκλήτου κοριοτοῦ γενομένου, ἠγρόθησαν τὸ τέλος τῆς μάχης. Τέως δὲ τὸ τε τοῦ Καίσαρος τάφρουμα καὶ τὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐπορθήθη, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ἐάλω, ὥστ' εἰ μὴ κατὰ τὸ ἄναρ τοῦ λατρῶ ὑπεξῆλθεν ὁ Καίσαρ τοῦ χαρακώματος, ἐν αὐτῷ ἀνκατέληφθη καὶ κεκινδύνευεν. Ὁ δὲ Κάσσιος ἐκ μὲν τῆς μάχης ἐσώθη, τοῦ δὲ ἐρύματος καὶ αὐτοῦ πορθηθέντος ἐπὶ λόφον ἀνεχώρησεν ἔχοντα πρὸς τὸ πῆδον σκοπίας. Ὑποποτήσας δὲ καὶ τὸν Βρούτον ἐσάλαθαι, ἐπεμψεν ἑκατόνταρχον κατασπεφόμενον καὶ ἀγγελοῦντα αὐτῷ ὅπου τε ὁ Βρούτος εἴη καὶ ὅτι πράττει. Ἐπεὶ δὲ ὁ σταλαῖς συναντήσας ἰππεῦσιν, οὐς ἀπέσταλκε ὁ Βρούτος μαθησομένους περὶ τῶν κατὰ Κάσσιον, πρὸ αὐτῶν ἐκυκλώθη ἀσπαζόμενων αὐτῶν καὶ δεξιουμένων, ἔδοξεν ὁ Κάσσιος πολεμίους εἶναι τοὺς προσιόντας, καὶ ὅπ' αὐτῶν ἐνσχεθῆναι τὸν ἑκατόνταρχον, καὶ τινι Πινδάρῳ ἐξέλευθέρῳ τὸν ἑαυτοῦ φόνον προσέταξε. Καὶ ὁ μὲν τοιοῦτον ἔσχε τέλος· καὶ ὁ ἑκατόνταρχος ἐπανελεύθη, καὶ γνοὺς τὸ δρᾶμα, κακίστας τε διὰ τὴν βραδύτητα αὐτὸν ἐπακίευσεν. Ὁ δὲ γὰρ Βρούτος τὴν τε ἤτταν τοῦ Κασσίου μαθὼν καὶ τὸν θάνατον ἐπεδάκρυσε, τοὺς δὲ περισωθέντας τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν συναγαγὼν καὶ λόγοις καὶ ἔδοσε χρημάτων παρεμυθήσατο. Ἔπεισον δ' ἐν τῇ μάχῃ τούτων μὲν περὶ ἑκατακισχιλίους, τῶν δὲ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντωνίων πλείους ἢ διπλάσιαι. Διὸ καὶ τῆθύμου ἐκείνοι, πρὶν ἢ Δημήτριος τῆς Κασσίου θεράπων ἐσπέρας ἀφίκετο πρὸς Ἀντωνίων, τὴς χλαμύδας καὶ τὸ ξίφος ἐκείνου φέρων. Ὡν κομισθέντων οὕτως ἀνεθάρσασαν, ὥστε ἕμ' ἡμέρᾳ προάγειν ὀπισθισμένην ἐπὶ μάχῃ τὴν δύναμιν Βρούτου· δ' ἐκ παρατάξεως μαχέσασθαι οὐκ ἐβούλετο, θορυβεῖν δὲ καὶ ταραττεῖν νύκτωρ ἐπιπράτο τοὺς πολεμίους. Καί ποτε καὶ τὸν ποταμὸν παρατρέψας πολὺ τοῦ ἐρύματος αὐτῶν κατέκλυσεν. Ἐπει δ' ἔγνω τινὰς αὐτομολούντας τῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους, δεισας μὴ καὶ πλέον τι νεωτερισθῆ, συμμίξει ἔγνω αὐτοῖς. Πολλῶν δ' αἰχμαλώτων ἐν τῷ στρατόπεδῳ αὐτοῦ ὄντων, μη ἔχων ὄπισθεν αὐτοῦ διαθήσεται κατὰ τὴν τῆς μάχης καιρὸν, τὸ μὲν δουλικὸν πλῆθος ἀναιρεθῆναι κεκέλευε, τῶν δ' ἐλευθέρων τοὺς μὲν φανερώς ἀπέλυσε, τοὺς δὲ κρύπτων καὶ συνεχέμπων ἔσωξεν, ὁρῶν τοὺς ἡγεμόνας ἀδιαλλάκτως ἔχοντας, καίτοι τῶν ἐναντίων τοὺς ζωγρηθέντας τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν ἀποκτείναντων.

D Κ'. Κατὰ δὲ τὴν ἐσπέραν, ὅτε τῇ ἐπιούσῃ ἑμῶν μαχέσασθαι, τὸ φᾶσμα ἐφάνη τῷ Βρούτῳ, ὃ καὶ πρόην ἐξ Ἀσίας διαβαίνων νυκτὸς ἰδεάσατο. Ἦν δὲ τοιοῦτον. Νύξ ἦν βαθεῖα, καὶ φῶς οὐ πᾶν λαμπρὸν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὕπνητο. Ὁ δ' ἠγρύπνει σκοπῶν τι καὶ λογίζομενος· ἔδοξεν οὖν εἰσεῖναι τινὰ τὴν σκηνὴν, καὶ ἀπιδὼν πρὸς τὴν εἰσοδον, ὁρᾷ δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ἔσφιν ἐκφύλου σώματος σιωπῆ παριστώσας αὐτῷ. Ἐρόμενος δὲ, Τίς ποτ' ὦν, ἢ τί βουλόμενος ἦκαίς ; ἤκουσεν ἐξ ἐκείνου· Ὁ σὺς εἰμι, Βρούτε, δαίμων κακὸς ὄψει δέ με περὶ Φιλίππου. Καὶ ὁ Βρούτος ἀποτήσας· Ὁφθαλμοί, εἶπε. Τοῦτο οὖν αἰθίς τὸ φᾶσμα ἔώρακε τὴν αὐτὴν ἐπιδοξάζομενον ἔσφιν, οὐδὲν μέντοι φθαρξάμενον, ἀλλ' οὐκ ἔμενον. Καὶ ἀστὸς δύο φασίιν ἐν μεταίχμῳ τῶν

στρατοπέδων συμπέσοντας ἀλλήλους μάχασθαι τότε, A
εἶξει δὲ καὶ φύγειν τὸν κατὰ Βρούτου. Συμβαλὼν
οὐν τοῖς ἐναντίοις καὶ αὐτὸς ἠττήθη. Τό τε γὰρ ὀπι-
τικὸν αὐτοῦ ἀγχώματα ἐπιπλείστον ἀγωνισάμενον
ἐνέκλινε· καὶ τούτου καὶ τὸ ἱππικὸν καίτοι γεν-
ναῖος μαχόμενον ἐνίδωκεν. Ἐνταῦθα καὶ Μάρκος ὁ
Κάτωνος υἱὸς, ἐν τοῖς ἀρίστοις καὶ γενναϊοτάτοις
τῶν νέων ταπτόμενος, οὐκ εἶξε καταπονούμενος οὐδὲ
ἐφυγεν, ἀλλὰ χρώμενος τῇ χειρὶ καὶ φράζων ὅστις
εἴη, καὶ πατρόθεν (84) αὐτὸν ὀνομάζων, ἐπεσὲν
ἐπὶ πολλοῖς τῶν πολεμίων νεκροῖς. Ἐπιπτον δὲ καὶ
τῶν ἄλλων ὁ κρᾶτιστος τοῦ Βρούτου προκινδυνεύου-
τες. Λουκκίος δὲ τι; ἀνήρ ἀγαθὸς, ὀρῶν βαρβάρους
τινὰς; ἱππίας ἱλαύνοντας· ῥύθην ἐπὶ τὴν Βρούτον,
αὐτὸς ἔφη Βρούτου· εἶναι καὶ ἀγειν εἰδεῖτο ἐπὶ τὴν
Ἀντώνιον, ὡς τάχα τὸν Κάισαρα θεοικώς. Οἱ δὲ B
ἦγον τὸν ἄνδρα, ἀγγέλους προπέμφσαντες. Ἐπεὶ δ'
ἔγγυς ἦσαν, ὁ μὲν Ἀντώνιος διηπόρει ὅπως χρῆ δέ-
ξασθαι τὴν Βρούτον· ὁ δὲ Λουκκίος προσαχθεὶς,
Μάρκον μὲν Βρούτου, εἶπεν, Ἀντώνιος, οὐδεὶς
ἤρηνεν, οὐδ' ἄρ' εἴλοι πολέμου· μὴ τοσοῦτον
κρατήσεις ηἴ τύχη τῆς ἀρετῆς. Εὐρθεῖσται δὲ
τῶν ἐκείνους ἡ ψου καὶ νεκρὸς κείμενος ἀξίως
αὐτοῦ. Θαυμάσιος δὲ ὁ Ἀντώνιος, τοῖς αὐτὸν ἀγοῦσι
στρατιώταις· ἔφη· Χαλεπῶς, ὡς σφιστρειώται, φέ-
ρετε τὴν ἀπάντη ἰσως· ἀλλ' ἴστε κρείττονα τῆς
Ἱουλιανῆς ἀφραῖς ἤρηνότες. Πολέμου γὰρ Ἱη-
τούντας, φιλῶν ἡμῖν κομιζέσθε. Βρούτος δὲ πρὸς
τι χωρίον ὑλῶδες καθηγητικῶς, ἤδη σκότους ἔντος,
ἄλλων περὶ αὐτὸν ἠγεμόνων ἔντων, εἰ; τὸν οὐρανὸν C
ἀναβλέψας ἀνεφθέγγετο·

Ζεῦ, μὴ λάθῃ σε τῶν δ' ὅς αἰτιος κακῶν.

Τούτου τὸν στίχον εἰπεῖν αὐτὸν ὁ Πλούταρχος ἀνα-
γγάφει.

Ὁ δὲ ἦε Δίων ταῦθ' ἱστορεῖ τότε τὸν Βρούτον εἰ-
πὲν·

Ὁ τλάμων (85) ἀρετῆ,
Ἄλλως ἄρ' ἦσθα λάμων;
Ἐγὼ δὲ σε ὡς ἔργον ἤσκουν,
Ἐὐ δ' αὖ ἐδοῦλευς τύχη.

Εἰπόντος δὲ τινος· ὅς δαί φεύγειν· Πάνυ μὲν οὐν,
ἔφη, φευκτέον, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν, οὐ διὰ τῶν
ποδῶν. Καὶ τοῦτο εἰπὼν καὶ γυμνῶ τῷ ξίφει ἐπι-
πεσὼν, ἐτελεύτησε. Τὸν δὲ τούτου νεκρὸν Ἀντώ-
νιος ἀνευρών, τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν αὐτοῦ φοινι-
κίδων περιέβαλε. Πορκία δὲ ἡ τοῦ Βρούτου γυνή, D
ἡ Κάτωνος ἦν θυγάτηρ, φυλαττομένη καὶ μὴ ἐωμένη
αὐτὴν ἀνελεῖν, ἀνθρακας ἐκ τοῦ πυρὸς ἀρπάσασα
καὶ καταπιούσα ἀπέθανε. Περὶ ἧς ἱστορήσας Πλού-
ταρχος· ὡς πρὸ τῆς τοῦ Καίσαρος, τοῦ προτέρου σφα-
γῆς ὀρώσα τὸν ἄνδρα σύννογν, καὶ μετὸν ταραχῆς
ἀθήσους, καὶ τι βούλευμα κατανοήσασα παρ' αὐτοῦ
ἐάληποντα δυσεξέλικτον, οὐ πρότερον αὐτὴν περὶ τῶν

A versus Brutum erat, cessasse ac fugisse. Cum ad-
versariis congressus, et ipse succubuit. Nam le-
giones cum diutissime restitissent, cesserunt.
Unde equitatus quoque fortiter dimicans inclina-
vit. Ibi et Marcus Catonis filius, inter optimos et
fortissimos adolescentes collocatus, cum urgere-
tur, non cessit, neque fugit, sed manu rem gerens,
patrio suo nomine edito, super magno hostium
acervo concidit. Ex cæteris etiam optimi quique
Brutum propugnantes ceciderunt. Lucilius vero
vir fortis, conspectis barbaris equitibus, qui im-
petu in Brutum serebantur, ipse Brutum se esse
dixit: eosque rogavit ut ad Antonium 508 ducē-
retur, quasi Cæsarem timeret: qui cum præmis-
sis nuntiis, ab eis abductus, prope castra venisset,
B Antonius dubitabat, quo pacto Brutus excipiendus
esset. Ille vero: *M. Brutum, inquit, Antoni, ce-
pit nemo, neque capiet ullus hostis. Absit enim,
ut tantum fortunæ in virtutem liceat. Verum ille
aut vivens, aut etiam mortuus, ut ipso dignum est,
invenietur.* Hanc orationem miratus Antonius, du-
ctoribus illius ait: *Fortasse, commilitones, impo-
sturam inquis fertis animis. Sed scitote vos prædam
ea quam quæritis meliorem cepisse. Nam cum ho-
stem persequeremini, amicum nobis adduxistis.*
Brutus vero, cum jam tenebris obortis ad locum
quædam saluosum cum paucis tribunis perve-
nisset, oculis in cælum sublatis:

O dii, ne faciat vos tanti mali caput.

Hunc Euripidis versum, ut Plutarchus scribit,
pronuntiavit.

Dion vero hæc eum verba protulisse refert:

O virtus misera,
In verbis sita inanibus,
Culta mihi vice numinis,
Iniquæ sortis servula.

Cum quidam dixisset, fugiendum esse: omnino
fugiendum esse respondit, *verum manibus, non pe-
dibus.* Hoc dicto, stricto gladio incubuit. Anto-
nius cadaver ejus inventum, pretiosissima pur-
pura involvit. Porcia vero Bruti uxor, Catonis
D filia, cum ne se occideret custodiretur, prunis de
foco devoratis interiit. De qua Plutarchus scribit,
cum ante pridie Cæsaris eadem maritum tristem
et perturbatiorem solito consilium aliquod inex-
plicabile animo agitare vidisset: non prius eum
de arcanis percontatam esse, quam sui ipsius pe-
riculum fecisset: sumptoque cultello clam profun-
dum vulnus intulisse femori, quod paulo post

Varie lectiones et notæ.

(84) Καὶ πατρόθεν. Ita apud nostros in clamore
militari copiarum duces nomen suum inclamare
solutis docuimus in *Dissertat.* ad Joinvillam.

(85) Ὁ τλάμων. Hoc versus paulo aliter citat
Vion editus lib. XLII extr.

Ὁ τλάμων ἀρετῆ, λόγος ἄρ' ἦσθ', ἐγὼ δὲ σε
ὡς ἔργον ἤσκουν· οὐ δ' ἄρ' ἐδοῦλευς τύχη.

Vide Plutarchum, *De superstitione*, sub initium.

graves dolores , et periculosa febres consecuta sint. Brutoque sollicito, in summo dolore dixisse : *Ego tibi , Brute , data sum , non ut pellicis instar rictum et lectum duntaxat communem tecum haberem , sed ut fortunæ secundæ adversæque sociæ tibi essem. Ac tu quidem talem te maritum præbes , de quo nihil queri possim Ego vero quo pacto gratum animum declarabo , si neque occultum dolorem , neque sollicitudinem quæ fidem postulat , tecum una tulero ? Equidem scio quam imbecilla sit natura muliebris ad celanda arcana. Sed rectæ educationis et honestæ consuetudinibus aliqua vires sunt. Nihil vero contigit , ut et Calonis filia , et Bruti uxor essem : quibus rebus dudum minus freta , nunc me a labore invictam esse cognovi. His dictis , ei vulnus , causa illius exposita , ostendit. Is vero obstupelatus , deos precatos est , ut re bene gesta dignum Porcia maritum se præberet .*

ἑμᾶυτην ἔγνωκα καὶ πρὸς πόνον ἀήτητον εἶναι. Ταῦτ' εἰκοῦσα, δέικνεσθαι αὐτῷ τὸ τραῦμα, καὶ διηγείσθαι τὴν πειρᾶν. Ὁ δ' ἐκπλαγείς ἐκηύξατο, Πορκίας ἄξιον φανῆναι.

XXI. Bruto ad hunc modum defuncto , viri clari qui eum secuti fuerant , plerique statim semetipsos aut occiderunt , aut capti perierunt. Cæteri periculo tum fuga ad mare evitato , post ad Sextum se contulerunt. Cum Brutus et Cassius lisdem ensibus quibus Cæsarem trucidarant , periiissent , Cæsar et Antonius statim diviserunt imperium : illi Hispania et Numidia attributa , huic Gallia et Africa : parti inter sese , si Lepidus eam partitionem iniquo ferret animo , se illi Africa cessuros. Solas autem has provincias diviserunt , quod Sardiniam et Siciliam Sextus obtinebat : cæteræ , præter Italiam , adhuc in tumultu erant. Proinde Antonius in Asiam ad pacandos eos qui arma contra tulerant , et ad pecuniam exigendam , abiit. Cæsar in Italiam properavit , ut Lepidum , si quid movisset , coerceret , et cum Sexto bellum gereret. Sed ex morbo tardius progrediens , Romanam venit , peractisque victoriæ solemnibus , rerum administrationem cepisset. Lepidus enim præ metu et socordia quiescebat : Antonii vero uxor Fulvia , et L. Antonius consul , suscepta rerum cura , Cæsari adversabantur. Itaque is affinitate repudiata , filiam remisit Fulviæ : eaque de causa , et propter famem Romanos prementem , animo Cæsar æstuabat. Nam mare Siculum a Sexto tenebatur : sinus Ionius a Cn. Domitio , qui ex Cæsaris percussoribus unus , e pugna Philippica elapsus , classe comparata adversarios infestabat. Ob eam igitur famem et aliis de causis seditione orta inter plebem et milites , ad manus ventum est : utrinque aliquot vulnerati et cæsii , et complures ades incensæ. Illis rebus territus Cæsar , cum Fulvia et Lucio consule in gratiam redire studuit. Sed reconciliatione , per multos alios et milites frustra tentata , **510** senatores misit : eosque pacis , quæ cum Antonio fecerat , expositis controversiarum iudices suupsit. Qui cum nec ipsi quid-

ἀδρήτων ἀνήρστο πρὶν ἢ λαβεῖν διάπειραν ἐνυτῆς. Λιβούσα γὰρ, φασί, μαγαίριον, τομὴν βαθεῖαν λάθρα ἐπήνευχε τῷ μηρῷ, ὡς μετὰ μικρὸν θύνας ἐπιγινώσθαι νεανίας, καὶ φρικώδει; ἀναρῶνται πυρετοῦς ἐκ τοῦ τραύματος. Ἄγωνιώτος δὲ τοῦ Βρούτου, ἐν ἀκμῇ τῆς ἀλγυδόνος οὖσα ἔφη αὐτῷ· Ἐγὼ, Βρούτα, οὐχ ὡς αἱ καλλυκευόμεναι κοίτης μεθέξουσα καὶ τραπέζης μόρον ἐδέσθην σοι, ἀλλὰ κοινωδὲς εἶναι καὶ ἀγαθῶν καὶ ἀναιρῶν. Τὰ μὲν οὖν σὰ πάντα περὶ τὸν γάμον ἠμεμπετα· τῶν δὲ παρ' ἐμοῦ τίς ἀπόδειξις ἢ χάρις, εἰ μῆτε πάθος ἀκέρβητον συνδιδίωσκαι σοι, μῆτε φροντίδα πίστεως δεομένη; Οἷδ' ἔτι γυναικεία φύσις ἀσθενῆς δοκεῖ. Ἰδὼν ἀνεγκεῖν ἀπόδρησεν ἄλλ' ἔστι τίς καὶ τροφῆς ἀγαθῆς καὶ ὀμιλίας χρηστῆς εἰς ἦθος ἰσχύς. Ἐμοὶ δὲ τὸ Κάτωρος εἶναι θυγατέρα καὶ τὸ Βρούτου γυναικίκα πρόσσιστιν. Οἷς πρόσθεν μὲν ἤτητον ἐπεποιθεῖν, τῶν δ' ἰδοῦναι τοὺς θεοὺς καταρθεύοντα τὴν πρᾶξιν ἄνδρα

ΚΑ'. Τῷ μὲν οὖν Βρούτῳ οὐ εἰρήται τρόπον ἐπίλειπε τὸ βιώσιμον. Τῶν δὲ μετ' αὐτοῦ γενομένων ἐπιστῆμων ἀνδρῶν οἱ μὲν πλείους ἑαυτοὺς αὐτίκα ἀπέκτειναν, ἢ ἄλλοιτες ἐφθάρσαν· οἱ δὲ λοιποὶ τότε διαφυγόντες ἐπὶ τὴν θάλασσαν, μετὰ τούτῳ τῷ Σέξτῳ προσέθεντο. Καὶ ὁ μὲν Βρούτος; καὶ ὁ Κάτωρος οὕτως ἀπώλοντο, τοὺς ξίφεις ἀραγίντες, οἷ; τὸν Κάισαρα διεχρήσαντο. Καίσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος αὐτίκα τὴν ὄρχην ἀνεδύσαντο, καὶ τῷ μὲν ἢ τε Ἰθέρια καὶ ἡ Νουμηθία προσεκεκλήρωτο, Ἀντωνίῳ δὲ ἡ Γαλατία τε καὶ ἡ Ἀφρικὴ, συνθεμένοις, εἰ ἐπὶ τούτοις ἀγανακτήσει ὁ Λέπιθος, ἐκοτήναὶ οἱ τῆς Ἀφρικῆς. Ταῦτα δὲ μόνον ἐδάταντο, ὅτι Σαρδῶν μὲν καὶ Σικελίαν Σέξτος κατείχε, τὰ δὲ ἔξω τῆς Ἰταλίας ἐν παραχῆ ἦν. Καὶ ἐπὶ τούτοις Ἀντώνιος μὲν εἰς τὴν Ἀσίαν, καταστήσων τοὺς αὐτοῖς ἀντιπολεμήσαντας καὶ ἀργυρολογῶν ἀπέηκε. Καίσαρ δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὠρμήθη, τὸν Λέπιθον κωλύσων ἐν τε παρακινῆ, καὶ τῷ Σέξτῳ ἀντιταξόμενος. Νοσῶν δὲ καὶ διὰ τοῦτο βραδύτερον ἰὼν εἰς τὴν Ρώμην ἀφίκετο. καὶ τὰ νενομισμένα ἐπὶ τῇ νίκῃ τελείας πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἐπιρᾶν διοίκησιν. Ὁ γὰρ Λέπιθος καὶ φόβῳ καὶ νοθεῖα ἡσύχασεν· ἢ δὲ τοῦ Ἀντωνίου γυνὴ Φουλβία καὶ ὁ Λούκιος Ἀντώνιος ὑπαταίων τῶν πραγμάτων ἀντελαμβάνοντο καὶ τῷ Καίσαρι διηνήθησαν, ὥστε τὸν Κάισαρα τὴν τῆς Φουλβίας θυγατέρα κέμψαι αὐτῇ, τὴν οὐ τῆς ἐπιγαμίας συγγένειαν λύσαντα· καὶ διὰ ταῦτα οὖν, καὶ διὰ τὸν λιμὸν, ὃς τότε τοὺς Ῥωμαίους ἐπέσειν, ὁ Καίσαρ ἐν ἀμνηχανίᾳ ἐγένετο. Ἡ μὲν γὰρ κατὰ Σικελίαν θάλασσα ὑπὸ τοῦ Σέξτου κατείχετο, ὁ δ' Ἰώνιος κόλπος ὑπὸ Λοριτίου Γναίου, ὃς τῶν μὲν ἀραγῶν τοῦ Καίσαρος ἦν, ἐκ δὲ τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης διαφυγῶν ναυτικῶν συνεχρότησε, καὶ τοῦ τε κλίπου χρόνον τινὰ ἐκράτησε καὶ τοὺς ἐναντίους ἐφθίρει. Διὰ γοῦν τὸν λιμὸν τούτον, καὶ δι' αἰτίας ἑτέρας, διὰ ἐκτασίας πρῆ; ἀλλήλους; ὃ τε δῆμος καὶ τὰ στρατιωτικῶν, καὶ εἰς μάχας ἢ στάσι; περιέστη,

ὥστε καὶ τετρασεσθαι καὶ θησκειν ἐξ ἀρροτέρων, καὶ οὐκ ἴσως κατακρησθῆναι σιγῆς. Ἐγείθη δὲ Καίσαρ, καταλαγῆναι τῇ τε Φουλδίᾳ καὶ τῷ Ἰππίῳ τῷ Λουκίῳ ἠθέλησεν. Ἐπὶ δὲ διὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τῶν ἰσρατευμένων προσβουσαίμενος πρὸς αὐτοὺς οὐδὲν ἤνυσεν, βουλευτὰς ἱστῆσαι, τὰς τε συνθήκας τῆς πρὸς τὸν Ἀντώνιον αὐτῷ γενομένης ἐκρίνας· ὡς δ' οὐδὲν οὐδ' οὗτοι πρῶται ἰσχυοῦσαν, πρὸς τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν ἀπέκλινε. Καὶ εἰς τὴν Ῥώμην οἱ στρατιῶται, ὡς καὶ τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ κοινωσάμενοι· τι συναλθόντες, τούτων μὲν οὐκ ἐβρόντιον· ἐς δὲ τὸ Καπιτώλιον ἀθροισθέντες, τὰς τε συνθήκας ὡς ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Καίσαρ ἴδοντο ἀναγνωσθῆναι ἐφίσιν ἐκλίευσαν, καὶ ἐκίνας· τὴν ἐπιπέμψαν, καὶ περὶ ὧν διεφέροντο, ταυτοὺς ἐκάθισαν δικαστὰς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν Καίσαρ ἰστοίως δικασθῆναι κατὰ τὴν ὠρισμένην ἡμέραν ἐγένετο, ἡ Φουλδία δὲ καὶ ὁ Ἰππίος οὐ παρῆν, ὡς ἀδικούντων ἐκείνων καταψηφίσαντο, καὶ τὰ τοῦ Καίσαρος ἀπέστειλεσαν. Καὶ μάχῃ μεταξὺ αὐτῶν συγκακρότητο, καθ' ἣν ὑπερέσχεν ὁ Καίσαρ, ὥστε πολλοὺς τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἰππίων φθαρῆναι, καὶ τὸν Ἰππίον φλῶναι τὸν Λούκιον, ἀπολυθῆναι δὲ. Ἡ δὲ Φουλδία μετὰ τῶν τέκνων ἀπέδρα πρὸς τὸν Ἀντώνιον. Καίσαρ δὲ τὰ τε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καταπραγμάμενος, καὶ τοῦ Ἰωνίου κόλπου ἡλευθερωμένου (ὁ γὰρ Δομίτιος ἀπογνοῦς· ἀπέκλυσε πρὸς Ἀντώνιον) παρεσκευάζετο αὐτὸς πρὸς τὸν Σέξτον ὀρμήσων. Διὰ δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ὅτι τῷ Ἀντωνίῳ διὰ τῆς μητρὸς ἐκονολογήσατο, ἔδειξε μὴ καὶ ἀμφὶν ἕνα πολέμησαι· καὶ τὸν Σέξτον προτιμήσαι, ἅτε τοῦ Ἀντωνίου πιστότερον τε καὶ ἰσχυρότερον, τὴν τε μητέρα Μουκίαν αὐτῷ ἐπέμψε, καὶ τὴν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Λουκίου Σκρίβωνίου Λίβωνος ἀδελφὴν ἔγημεν, εἰ πως ἐκ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς συγγενείας φίλον αὐτὸν ποιήσατο. Ὁ γὰρ Σέξτος· τῆς ἀρχῆς ἣς εἶχε, ὑπὸ Καίσαρος· πρώην παραλυθεῖς, τοῦ δὲ ναυτικοῦ ἀνταχθόμενος, ἵτα μὴ τοῦ φόβου τοῦ Καίσαρος· ἐκείνου μετ' ἄσχετος, ἤλπιζε καὶ καταχθῆσθαι πρὸς τοῦ νέου Καίσαρος. Ὡς δ' ἔγνω καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν ἐκείνου φόβον ἐπικεκηρυγμένον, ἀπέγνω καὶ πρὸς πόλεμον ἠτοιμάζετο, ναυπηγῶν τριῖρας· καὶ τοὺς αὐτομολούντας δεχόμενος· καὶ τοὺς καταποντιστὰς προσεταιριζόμενος. Καὶ ἐν ὀλίγῳ ἐγένετο ἰσχυρὸς· καὶ τῆς πρὸς τῇ Ἰταλίᾳ θαλάσσης ἐκράτησε. Προχωρούντων δ' αὐτῷ τῶν πραγμάτων, ἐς Σικελίαν ἐκίευσεν, καὶ ταύτην κατέσχε, καὶ στρατιᾶν ἐκείθεν πλείω, καὶ ναυτικὸν συνηγαγεν ἰσχυρότατον. Διὰ ταῦτα τε καὶ ἵνα μὴ τῷ Ἀντωνίῳ ἐπιλωθῆ, καταλαγῆναι οἱ ὁ Καίσαρ ἐμείρετο. Διμαρτῶν δὲ τούτου, ἐκείνῳ μὲν Μάρκον Ἀγρίππαν πολέμησοντα ἐπέμψεν, αὐτὸς δ' ἐς Γαλατίαν ἀπήγε. Μαθὼν οὖν ὁ Σέξτιος ταῦτα, ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπλευσε καὶ ἐνέμεινεν αὐτὴν ληϊζόμενος. Ὁ δὲ δὴ Καίσαρ τὴν Γαλατίαν κατέσχε, τὸν μόνον Λέπιδον ἐς τὴν Ἀφρικὴν ἐπέμψεν, ἵν' ὡς παρ' αὐτοῦ ταύτην λαβὼν, καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ Ἀντωνίου, αὐτῷ μόνῳ τὴν χάριν ἔμολογῃ.

ΚΒ. Ἀντώνιος δὲ Μάρκος εἰς τὴν Ἀσίαν ἐλθὼν, τὰ μὲν αὐτὸς περιῶν, ἐς δὲ τινὰ στέλων ἐτέρους. τὰς τε πόλεις ἠργυρολόγει καὶ τὰς δυναστείας ἐπίπραττε. Τῆς δὲ γὰρ Κλεοπάτρας ἐν Κιλικίᾳ ὄφθησεν· αὐτῷ, ἔρωτι τῆς γυναικὸς οὐκέτ' οὐδεμίαν φροντίδα τοῦ καλοῦ ἐποίησατο, ἀλλὰ τῇ Αἰγυπτίᾳ ἰδούλευε, καὶ ἄλλα δὲ διὰ τοῦτο ἐπραξεν ἄτοπα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς ἀπέκτεινε, καὶ τέλος ἀπήρην εἰς Αἰγύπτου. Ὅθεν οἱ Πάρθοι, καὶ πρὶν κινούμενοι,

A quam impetrassent, rursus ad milites inclinavit. Ii vero Romam ingressi, ut cum senata populoque acturi aliquid, iis neglectis, in Capitolio convenerunt, et pactis quæ recitari sibi iusserant, confirmatis, semetipsos controversiarum iudices constituerunt. Ac Cesare ad diem statum causam dicere parato, Fulviam et consulem absentes ut injurios condemnarent, Casaria causa probata. Inde pugna inter dissentientes orta, in qua multi senatores atque equites cæsi sunt: victoria penes Cæsarem fuit, Lucio consule capto, sed dimisso. Fulvia vero cum liberis ad Antonium profugit. Cesar Italia subacta, et Ionio sinu liberato (nam Domitius, desperatis rebus, ad Antonium se contulor), contra Sextum se parabat. Sed ejus potentiam metuens, et, quoniam is per matrem cum Antonio de pacificatione egerat, ne cum utroque pugmandum esset veritus, Sextum ut et potentiorum et fideliorum Antonio prætulit, missa ei matre Mucia, et soceri ejus L. Scribonii Libonis filia ducta, eo beneficio et affinitate in amicitiam illius se insinuare studens. Sextus enim, adempto sibi pridem a Cæsare imperio quod tenuerat, classe nitentur: et quia cædis Cæsaris particeps non fuerat, spem fovebat, fore ut ab adolescente Cæsare revocaretur. Ut vero cognovit se quoque ob cædem illius proscriptum esse, desperato reditu, tritemibus ædificandis, et transfugis recipiendis ad bellum se parabat. Piratis etiam ascitis, exiguoque tempore magnis viribus nitens, Italico mari positus, prospero fortunæ flatu Siciliam occupavit, ibique aucto exercitu classem firmissimam comparavit. His igitur de causis, et ne cum Antonio iniret amicitiam, cum eo redire in gratiam Cesar desideravit. Sed impos voti factus, M. Agrippa contra illum misso, ipse in Gallias abiit. Quo Sextus cognito in Italiam appulsi, ex eaque prædas egit. Cesar Gallis positus, Lepidum in Africam allegavit, ut sibi uni, non etiam Antonio gratiam illam deberet.

511 XXII. M. vero Antonius in Asia partim ipse, partim per alios pecuniam a civitatibus exigebat, et præfecturas vendebat. Ut autem Cleopatra in Cilicia visa, mulieris amore captus est, omnis honestatis abjecta cura, Ægyptiæ serviit, in ejus gratiam præter alia indecora, fratribus illius occisis, denique in Ægyptum discessit. Unde factum est, ut Parthi, qui jam ante in motu erant, tum magis etiam Romanos vexarent, a Labieno

irritati. Qui cum a Bruto et Cassio Parthis auxilio missus esset, audito eorum interitu apud barbaros remansit, sequē belli ducem professus et multas gentes ad defectionem impulsurum pollicitus, magnis copiis ab Orode Parthorum rege acceptis, cum ejus filio Pacoro est ablegatus, qui Syriam, Tyro excepta, subegit, et in Palæstinam impressionem fecit. Labienus vero Ciliciam occupavit, et urbes Asiæ mediterraneas. Enimvero Antonius, quamvis et hæc et cætera quæ in Italiâ gerebantur, audiret: tamen amorē et ebrietate præpeditus, neque cives neque socios curabat, sed cum Cleopatra et Ægyptiis genio indulgebat, donec lunditus everteretur. Ac vix tandem expectatus, Tyrum navigavit: sed ea per causam belli cum Sexto gerendi relicta, per continentem in Asiam usque profectus, in Graciam transit. Ubi cum matre et uxore congressus, Cæsare hoste declarato, cum Sexto pacem fecit. Deinde in Italiâ trajecit, ubi quasdam urbes occupavit, quasdam oppugnavit. Coegit et Cæsar suas copias. Bello inter eos orto, cum tota Italia, tum Roma turbata fuit. Interea Fulviæ morte Sicyone nuptiata, ambo armis positus in gratiam redierunt; ac Cæsar Sardiniam, Dalmatiam, Hispaniam et Galliam esse sortitus: Antonio cætera omnia, quæ ultra sinum Ionium in Europa et Asia Romanis patebant, obtulerunt. Libycas gentes Lepidus, Siciliam Sextus tenuit. Imperium sic de integro partiti, bellum cum Sexto communibus opibus gerendum decreverunt. Reconciliata gratia, se mutuo in castris Brundusinis convivii exceperunt, Cæsar Romano et militari more sine lauticiis, Antonius 512 Asiatico et Ægyptiaco luxu. Cum inter sese reconciliati viderentur, Cæsariani circumsteterunt Antonium, ab eo pecuniam in pugna Philippica promissam flagitantes: quam ut affatim afferret, in Asiam profectus esset. Sed cum nihil daret, male ab eis tractatus esset, nisi eos Cæsar amplissime pollicendo, comprehensisset. Deinde bellum adversus Sextum gerendum susceperunt. Sed populus Romanus, cum ob illum mari dominantem, fame et multiplicibus tributis premeretur, indignabatur: neque se conquire poterat, quin ut pacem cum eo facerent, postularet. Quo non impetrato, ad Sextum defecit, et magistratus lapidibus foro exegit: et Cæsariis atque Antonii statuis eversis, ad ipsos occidendos concitatus est. Quare vel invit de pace cum Sexto agere sust. coacti. Ac primum per amicos cum eo tractarunt: deinde ipsi in colloquium convenerunt, et his conditionibus pacem fecerunt: servos transfugas libertate donandos, exules (percussoribus exceptis) revocandos esse, et quibusdam eorum, tribunatus, præturas, et sacerdotia statim tribuenda. Ipsum Sextum consulem designandum, et augurem creandum esse. De patris opibus mille quingentas quinquaginta myriadas drachmarum restituendas esse: Siciliam, Sardiniam Achaïam, quinquennium tenendas,

A τότε δὴ καὶ μάλλον τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέθιντο, τοῦ Λαθινοῦ πρὸς τοῦτο σφᾶς ἐρεθίσαντος, ὃς τῷ Βρούτῳ μὲν καὶ τῷ Κασσίῳ συνεστρατεύετο· πεμφθεὶς δὲ παρ' ἐκείνων εἰς Πάρθους· συμμαχίαν αἰτουμένων, ὡς τὴν ἐκείνων ἤτταν ἔγνω, κατέμαυε παρὰ τοῖς βαρβάροις, καὶ τότε τοῦ πολέμου ἡγεμὼν γενέσθαι ὑπέσχετο, καὶ πολλὰ μεταστῆσεν τῶν ἐθνῶν ἐπιγγεῖλατο. Ὅθεν καὶ δύναμιν πολλὴν πρὸς τοῦ τῶν Πάρθων βασιλέως Ὀρόδου ἔλαβε, καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ Πακόρῳ συναπαστάλη. Καὶ ὁ μὲν Πάκορος τὴν Συρίαν ἐχειρώσατο πλὴν Τύρου, καὶ εἰς Παλαιστίνην εἰσέβαλεν: ὃ δὲ Λαθινοὺς τὴν τε Κιλικίαν κατέσχε, καὶ τῆς Ἀσίας τὰς ἡπειρωτίδας πόλεις. Ἀντώνιος δὲ ἐπυθάνετο μὲν καὶ ταῦτα, ὡς περὶ δὴ καὶ ἄλλα τὰ τῇ Ἰταλίᾳ δρώμενα, ὑπὸ δὲ τοῦ ἔρωτος B καὶ τῆς μέθης οὕτε τῶν πολιτῶν, οὕτε τῶν συμμάχων ἐφρόντιζε, τῇ Κλεοπάτρᾳ δὲ καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις συνερούφα, μέχρις οὐ παντελῶς κατελύθη. Ὅψ' ὁ οὖν ποτὲ ἐξαναστὰς, ἐπλευσεν εἰς Τύρον. Τὴν δὲ τοῦ Σέξτου προφασισάμενος πόλεμον, ἀπέλιπεν αὐτοῦς. Καὶ παρὰ τὴν ἡπειρον μέχρι τῆς Ἀσίας παρακομισθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα διήλθεν. Ἐνθα τῇ τε μητρὶ καὶ τῇ γυναίκῃ ἐντυχῶν, τὸν τε Καίσαρα πρὸς πόλεμον ἐποίησατο, καὶ τῷ Σέξτῳ ἐπέσπευστο. Ἔπειτα εἰς τὴν Ἰταλίαν περαιωθεὶς, τινὰ μὲν ταύτης κατέσχε, τινὰ δ' ἐπολιόρκει· καὶ ὁ Καίσαρ τὰ: δυνάμεις συνήθροισε. Συνεβρωγώσαν οὖν αὐτῶν ἐς τὸν πόλεμον, ἦ τε ἄλλη Ἰταλία τετάρακτο, καὶ ἡ Ῥώμη δι' ἄλλοις. Ἐν τούτοις ἡ Φουβία ἐν Σικυῶνι διάγουσα ἐτελεύτησεν. Ὡς δὲ τοῦτο ἡγγέλθη, τὰ ὄπλα κατέθεντο ἀμφὼ καὶ συνηλλάγησαν. Καὶ Καίσαρ μὲν Σαρδίᾳ τε καὶ Δελμυτίᾳ, τὴν τε Ἰθρηίαν καὶ τὴν Γαλατίαν ἐκλήρωσατο· Ἀντωνίῳ δὲ πάντα τὰ ἄλλα ὑπὲρ τὸν Ἴωνιον, τὰ τε ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ῥωμαίοις ὄντα ἐπέλαχε. Τὰ δ' ἐν τῇ Λιβύῃ ἔθνη Λέπιδος, καὶ τὴν Σικελίαν ὁ Σέξτος εἶχον. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν οὕτως αὐθις ἐδάσαντο, τὸν δὲ πρὸς τὸν Σέξτον πόλεμον ἐκοινώσαντο· καὶ ἐπὶ ταῖς καταλλαγαῖς εἰσέτασαν ἀλλήλους ἐν τοῖς περὶ τὸ Βρεντέσιον στρατοπέδοις, Καίσαρ μὲν Ῥωμαϊκῶς τε καὶ στρατιωτικῶς, Ἀντώνιος δὲ Ἀσιανῶς τε καὶ Αἰγυπτίως. Κατηλλαγμένων δ' αὐτῶν ὡς ἐδόκουν, περιστάντες τὸν Ἀντώνιον οἱ τότε συνόντες τῷ Καίσαρι, ἀπήθουν παρ' αὐτοῦ τὰ χρήματα ἃ ἀπὸ τῆς μάχης τῆς ἐν Φιλίπποις ὑπέσχεοντο σφίσι, δι' ἃ καὶ ἐς τὴν Ἀσίαν, ὅπως κλείετα ἀθροῦσιν ἔσταλον. Κἂν ἐξειργάσαντο τ: αὐτὸν μὲν δὲν διδόντα, εἰ μὴ σφᾶς ὁ Καίσαρ κατέσχεν, ἐλπίσι μετῴριστας αὐτοῦς. Καὶ μετὰ τοῦτο τοῦ πρὸς τὸν Σέξτον πολέμου ἤπτοντο. Λιμοῦ δὲ τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Σέξτου θαλασσοκρατοῦντος πιέζοντος, τελῶν τε πολλῶν καὶ παντοίων ἐπιτασσομένων αὐτοῖς, δεινῶς ἠσχαλλόν, καὶ οὐκέθ' ἠσύχαζον, ἀλλὰ παρεκίλουν σφᾶς σπείσασθαι τῷ Σέξτῳ. Ὡς δ' οὐκ ἐπειθον, πρὸς τὸν Σέξτον ἀπέκλιναν, καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντας λίθοις ἐξήλασαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, τὰς τε τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰκόνας κατέβαλον, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ὡς ἀποκτενοῦντες σφᾶς ὤρμησαν. Ὅθεν ἠναγκάσθησαν τῷ Σέξτῳ καὶ ἄκοντα: ἐκπιτ-

ρυκεύασθαι· και πρώτον μὲν διὰ τῶν ἐταίρων αὐτῶ διελέγθησαν, ἔπειτα και αὐτοὶ ἐς λόγους ἤβον, και ἐσπείσαντο ἐπὶ συνθήκαι, ὥστε τοὺς αὐτομολήσαντας τῶν δούλων ἐλευθέρους εἶναι, και τοὺς ἐκπερόντας πλὴν τῶν σφαγίων καταλθεῖν, και τιπιν αὐτῶν δημαρχίας τε και στρατηγίας, και ἱερωσύνας εὐθὺς δοθῆναι. Αὐτὸν δὲ τὸν Σέξτον ὑπατὸν τε αἰρεθῆναι και οἰωνιστὴν ἀποδειχθῆναι, καὶ τῆς πατρῴας οὐσίας χιλίας πεντακοσίας· παντήκοντα μυριάδας δραχμῶν κομίσασθαι, και Σικελίας και Σαρδοῦς τῆς τε Ἀχαΐας ἐπὶ πάντα ἔτη ἄρξαι, μὴ ἀπαρμόλιους δεχόμενον, μὴ ναῦς ἐπικτώμενον, μὴ τινα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔχοντα φρούρια· ἀλλὰ τὴν τε εἰρήνην τὴν ἐν τῇ θαλάσῃ αὐτῇ πρυτανεύοντα, και οἶτον τοῖς ἐν τῇ πόλει τακτὸν πέμποντα. Τὰς γούν συνθήκας ταύτας συγγραφέαμνοι, και τὰ γραμματεῖα ταῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένους παραθέμενοι, δεξιὰς τε σφίσιν ἔδωσαν και ἀλλήλους ἐφίλησαν· και ἐπὶ τούτοις ἀπλῆτος ἠγέρθη βοή καὶ τῆς ἱπείρου καὶ τῶν νεῶν, ὥστε και τὰ θρη συνηχῆσαι. Μετὰ ταῦτα μέντοι οἱ τε ἄλλοι ὑπεδέχοντο ἀλλήλους και ἀνοριστῶν, και αὐτοὶ ἐκείνοι, πρότερος μὲν ὁ Σέξτος ἐν τῇ νηϊ, ἔπειτα και ὁ Καίσαρ ὁ τε Ἀντώνιος ἐν τῇ ἠπείρῃ. Δυνηθεὶς δὲ ὁ Σέξτος ἄμφω ἐν τῷ σκάφει· σὺν ἑλίγοις ἔντας κτανεῖν, ὡς και ὁ ἐξελεύθερος αὐτῶ Μηνῆας συνεδούλευσε, Τερμεῖν, εἰπὼν, εἰ βούλοιο τὸ πρυμνήσιον, και ἀποκλεῦσαι, οὐκ ἔθέλησεν, ἀλλὰ και τὴν θυγατέρα Μάρκω Μαρκέλλῳ τῷ τοῦ Καίσαρος ἀδελφιδῶ ἐνηγγύησε. Καὶ οὕτω μὲν ὁ πόλεμος ἀνεβέβλητο.

ΚΓ'. Ἐς τὴν Ἑλλάδα δὲ ὁ Ἀντώνιος ἀπὸ τῆς Β' Ἰταλίας ἐπανελθὼν ἐπὶ πλείστον ἐν ταύτῃ διέτριψε, τὰς τε ἐπιθυμίας ἀπομιμνῆσας, και τὰς πόλεις κλιπῶν, ὡς ἀσθενέσταται τῷ Σέξτῳ παραδοθῶσι· και ἄλλα δὲ πολλὰ ἐξεδητηθη παρὰ τὰ πάτρια· και Διδύμσον νέον ἐαυτὸν ἰκάλει και παρὰ τῶν ἄλλων ὀνομάζεσθαι ἤθελε. Καὶ Ἀθηναίων ἐν ταῦτα τὴν Ἀθηναίων αὐτῶ κατεγγυωμένων, δεχέσθαι τε τὴν γάμον ἔφη, και προῖκα μυριάδας ἑκατὴν ἐπράξατο παρ' αὐτῶν. Κάκεινος μὲν περὶ ταῦτα εἶχε, τὸν δὲ Βεντιδίου τὸν Πούπλιον εἰς τὴν Ἀσίαν προέπεμψεν, ἕς τῷ Λαβιηνῶ συμμίξας μετὰ τε τῶν περὶ αὐτὸν Ῥωμαίων και τῶν Πάρθων παραταξάμενῳ τρέπεται τούτους. Και πολλοὶ μὲν τῶν Πάρθων παρὰ τῶν ποιεμίων ἐσφάγησαν, πλείους δὲ ὑπ' ἀλλήλων ἐφθάσαν ἐν τῇ φυγῇ συμπατούμενοι, οἱ τε περιλειφθέντες εἰς Κιλικίαν ἔφυγον. Ὁ Λαβιηνὸς δὲ αὐτῆς ἠτοιμάζετο ἤξειν ἐς χεῖρας αὐτῶ. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀθυμοῦντες διὰ τὴν τῶν βαρβάρων φυγὴν, ἀποδράναι νυκτὸς ἐπεχείρησαν. Και τοῦ οὐ ἐξ αὐτομολῶ γυνὸς ὁ Βεντιδίου, πολλοὺς μὲν ἐν τῇ ἀποχωρήσει λοχίας ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπίασσο· ἐκεῖνος δὲ τότε μὲν διέφυγεν, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου ἐάλω, ὃς τοῦ προτέρου Καίσαρος ἐξελεύθερος ὢν, τότε παρὰ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Κύπρον ἀπέσταλτο. Βεντιδίου δὲ τὴν Κιλικίαν ἐκομίσατο και Σίλωνα μεθ' ἑπιπέων εἰς τὸν Ἀμανὸν προέπεμψεν (θρος δὲ τοῦτό ἐστιν ἐν μεθορίῳ καίμενον Συρίας και Κιλικίας, κομιδῆ στενὴν ἔχον τὴν διόδον), ἔνθα και ἐκινδύνευσεν ἀν ὑπὸ τῶν παρὰ τοῦ Πακόρου τεταγμένων φυλάττειν αὐτὸ, εἰ μὴ καὶ τὴν ὁ Βεντιδίου μαχομένη αὐτῶ ἐπιστῆς ἔδοθηθε. Και οὕτω τὴν τε Συρίαν πλὴν τῶν Ἀραβίων παρέλαθεν, εἴτα και τὴν Παλαιστίνην κατέσχευ. Ἀππίου δὲ Κλαυδίου και Γαίου Νόρβανου ὑπατευόντων τὸ πλῆθος πρὸς τοὺς τελῶνας βαρυνόμενον

transfugas nullos suscipiendos, classi nullas naves adjungendas, nulla in Italia praesidia habenda : sed et mare pacandum, et certum frumenti numerum in urbem mittendum esse. His conditiones tabulis inscriptas apud Vestales virgines deposuerunt, porrectisque dexteris inter se osculati sunt. Inde clamor ingens tam in continente quam in navibus est sublatus, ut montes resonarent. Postea cum alii convivia inter se agitaverent, tum illi ipsi, ac primum Sextus in navi, postea Caesar et Antonius in littore. Ubi cum utrumque Sextus cum paucis Menae liberti sensu occidere potuisset, qui, si vellet, se rudentibus resectis navigaturum dicebat : noluit, sed filiam suam M. Marcello Caesaris consobrino despondit.

XXIII. Ea bello dilato, Antonius ex Italia in Graciam reversus, 513 longissimo tempore ibi et genio indulisit, et civitates afflixit, ut quam infirmissimae Sexto traderentur : et praeter alia multa a patriis moribus abhorrentia, se Bacchum juniozem nominabat, et ab aliis appellari jubebat. Qua de causa cum ei Athenienses Minervam desponderent, accipere se conditionem illam dixit, et ab eis dotis nomine decies centena millia drachmarum exegit. His rebus occupatus, P. Ventidium in Asiam praemisit : qui Labieni Romanas et Parthicas copias acie vicit : ac Parthi multi ab hostibus caesi sunt, plures a se invicem in fuga conculcati, reliqui in Ciliciam fugerunt. Labieno praelium redintegrato, cum Ventidius milites ejus ob fugam barbarorum minus alacres, noctu aufugere velle ex transfuga cognovisset, multos in discussu per insidias exceptos occidit, caeteros ad se attraxit : ac tum quidem Labienus evasit, sed post a Demetrio Caesaris patris liberio, quem tum Antonius in Cyprum miserat, captus est. Ventidius Cilicia recepta, Silonem cum equitibus ad Amanum praemisit, montem in conquinia Ciliciae et Syriae situm, cujus perangusti sunt aditus. Ubi diserimen adisset a Parthis quos Pacorus praesidii causa ibi reliquerat, nisi ei pugnanti Ventidius fortuito superventu opem tulisset. Sic etiam Syriam recepit, praeter Aradios. Deinde Palaestina quoque potitus est. Appio Claudio et C. Norbano consulibus multitudo, publicanorum exactionibus onerata, per seditionem cum eis, ministris et militibus eorum, vectigalium exigendorum adiutoribus dimicavit. Caesar Liviam, Livii Drusi filiam, qui post pugnam Philippicam sibi manus attulerat, Neroni nuptam, uxorem duxit. Quae cum ex priore marito sextum jam mensem ferret uterum,

ambitans an rite nuptiæ fierent a pontificibus, hoc responsum tulit : Si conceptus ambiguus esset, eas sinitse differendas : sed cum de eo constet, nihil obstare quominus fiant. Quod haud scio an sic in libris suis scriptum invenerint, an in Cæsaris gratiam sue pronuntiarint. Elocavit autem eam ipse maritus, tanquam pater. Jam Cæsaris materfamilias Cl. Drusum Neronem parit mulier, **514** quem Cæsar patri misit. Is longo tempore post moriens, et huic et Tiberio ipsum Cæsarem tutorum reliquit. Inter Cæsar et Sextus, qui non sponte, sed coacti inter sese pepigerant, rupto fœdere bellum gesserunt : ad quod ultro propensi, præbita occasione, facile inclinaverunt. Menas enim Sexti libertus, in Sardinia agens, cum ob alia, tum ob habitos cum Cæsare sermones suspectus, cum a Sexto quasi ad reddendam gestæ provincie rationem accerseretur, legatis occisis, insulam, legiones, classem, semetipsum Cæsari tradidit, a quo magnis honoribus ornatus, aureos annulos accepit : quos olim Romæ nec libertis, nec liberis, nisi imperator permisisset, gestare licebat, sed senatoribus et equitibus duntaxat. Hunc igitur cum dedi sibi Sextus postulasset, Cæsar autem non dedisset, vicissim questus, illum et transfugas recipere, et triremes ædificare, et alia præter pacta et convента facere : tum propter Menam, tum ob alia crimina, missis militibus Campaniam longe lateque vastavit. Quo Cæsar cognito, Lepidum et Antonium accersivit. Ac Lepidus quidem non statim obtemperavit : Antonius etsi e Grecia Brundisium venit, tamen priusquam cum Cæsare congregaretur, lupi in prætorium suum ingressu, qui milites aliquot ibi interfecerat, territus, per causam belli Parthici quo urgeretur, in Græciam rediit. Sextus factus alacrior, classe Italiam aggressus, multas clades et inferbat et accipiebat, in navalibus tamen pugnis superior : ut Cæsar navibus compluribus tam bello quam vi tempestatum amissis, desperata Sicilia, bene secum agi putaret, si oram maritimam tueretur. Quare Sextus citior Italiam vexabat. Apollonphane in Africam misso, Cæsar et navibus multis fabricatis, et remigibus a senatoribus, equitibus et plebeiis corrogatis, et millibus scriptis, et pecunia undique coacta, **515** appula Italia et Gallia occupatus, Agrippæ navalem instructionem exercendam et exornandam tradidit. Is et navibus et remigibus in unum conductis, illas refecit, hos ut in tabulatis remigarent exercuit. Quæ dum fierent, Romani et principum discordiis et prodigiis terrebantur, **516** eo potissimum, quod albam gallinam ramum lauri cum baccis ferentem, aquila correptam in Livie gremium dejecit : id quod signum haud exiguum videbatur. Enimvero Livia gallina curanda, et lauro plantanda, quæ radicibus actis crevit, utique Cæsaris potentiam gremio complectebatur, omnibus in rebus ejus domina futura.

Α ταὶς εἰσπραξέσιν ἰστασίας, χάλκινος καὶ τοῖ; ἔπαρτάς τοῖς τε στρατιώταις τοῖς συνεισπράττουσι σφραγίσματα ἐς χεῖρας ἤσαν. Ὁ δὲ Κεῖσαρ τὴν Λιβίαν ἐγγύμεν· ἦν δ' αὐτῆ θυγάτηρ μὲν Λιβίου Δρούσου, δὲ ταυτὴν μετὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἤρταν διεχειρίσατο, γυνὴ δὲ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἔγνω; ἦν ἐξ ἐκεῖνου μῆνα ἔκτον. Διπλάζοντος δὲ διὰ τοῦτο τοῦ Καίσαρος ἀγαγέσθαι αὐτὴν ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, οἱ ἱερεῖς οἱ πομφίφικες, εἰ μὴ ἀνόσιον εἶναι τοῦτο, ἐρωτηθέντες, εἶπον ὡς εἰ μὲν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κῆμα ἦν, ὑπερθεθῆναι τὸν γάμον ἐχρῆν ὁμολογουμένου δὲ αὐτοῦ, οὐδὲν καλύσει αὐτὸν γενέσθαι, τάχα μὲν οὕτως καὶ ἐν τοῖς πατρίοις τοῦτο εὐρόντες, εἰ δὲ καὶ μὴ εὐρον, οὕτως αὐτὸ εἰπόντες διὰ τὸν Καίσαρα. Ἐξέδωκε δὲ αὐτὴν ἀπέως ὁ ἀνὴρ ὡσπερ τις πατήρ. Συνοικουσα δὲ ἤδη ἡ γυνὴ τῷ Καίσαρι, τίχτει Κλαύδιον Δρούσον Νέρωνα, καὶ αὐτὸν ὁ Καίσαρ τῷ πατρὶ ἐπαμφαν· δὲ ταυτεῶν πολλῶ ὑστερον τοῦτω τε καὶ τῷ Τιβερίῳ ἐπίτροπον αὐτὸν τὸν Καίσαρα καταλέλειπεν. Ἐν δὲ τούτῳ ὁ Καίσαρ τε καὶ ὁ Σέξτος ἐπολέμησαν. Οὐ γὰρ ἐθέλονται ἀλλ' ἀναγκαστοὶ τὴν ὁμολογίην πεποιημένοι, οὐδ' ἐνέμειναν ταύτη. Ἐμελλον μὲν γὰρ, εἰ καὶ μὴ σκῆψας αὐτοῖς ἐγένετο, μαχέσασθαι. Τέως δ' οὐν καὶ τινες αὐτοῖς αἰτίαι λαβὰς τῆς μάχης· διεδώκασι. Μηνᾶ; γὰρ ἐξελυθὲρος ὢν τοῦ Σέξτου, καὶ ἐν τῇ Σαρδίᾳ τῆ νήσῳ τυγχάνων ὑπωπτεύθη δι' ἄλλα τε καὶ ὅτι τῷ Κεῖσαρι ἐκεκοινολόγητο, καὶ μεταπεμφθεὶς ὑπὸ Σέξτου ὡς λόγους ὕψων περὶ ὧν διακῆκει, τοῦ; μὲν πεμφθέντες ἀπέκτεινε, τὴν δὲ νῆσον τῷ Καίσαρι, καὶ τὸ ναυτικὸν, καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα, καὶ ταυτὸν παραδεδώκει. Ὁ δὲ αὐτὸν μαγάτως τετίμηκε· δακτυλοῖς τε γὰρ χρυσοῖς ἐκόσμησε, καὶ τοῖς ἱππέσιν συγκατηρήθησε. Τὸ δὲ τῶν δακτυλίων τοιοῦτόν ἐστιν. Οὐδενὶ τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων, οὐχ ὅτι τῶν ἀπελευθέρων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἰλευθέρων, πλὴν τῶν βουλευτῶν καὶ ἱππέων, δακτυλοῖς χρυσοῖς κεχρησθαι ἐξῆν, εἰ μὴ ὁ τὸ κράτος ἔχων τοῦτο ἐπέτρεψε. Τοῦτον οὐν τοῦ Σέξτου ἐκδοθῆναι οἱ αἰτίησαντο, ὁ Καίσαρ οὐκ ἐξέδωκεν, ἀντεγκαλῶν τῷ Σέξτῳ τὸ τοῖς αὐτομόλοισ τε ὑποδέχασθαι, καὶ ναυπηγεῖν τριήρεις κατὰ τὰ ὁμολογημένα, καὶ ἔτερα. Ὁ δὲ ἡ Σέξτος διὰ τὸν Μηνᾶν, καὶ δι' ἄλλα τὸν Καίσαρα αἰτιώμενος, πέμφας πάλλῃ τῆς Καμπανίης ἐπόρθησε. Καὶ ὁ Καίσαρ τοῦτο μαθὼν τὸν Λέπιδον καὶ τὸν Ἀντωνίων μεταπέμφατο. Καὶ ὁ μὲν Λέπιδος οὐκ εὐθὺς ὑπήκουσεν· Ἀντωνίος δὲ ἦλθε μὲν ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Βρεντείσιον, πρὶν δὲ τῷ Καίσαρι συνελθεῖν, δεισας, ὅτι λύκος· εἰς τὴν στρατήγιον αὐτοῦ εἰσῆλθε, καὶ στρατιώτας ἐρθερέν, εἰς τὴν Ἑλλάδα πάλιν ἀνέστρεψε, προφασισάμενος τὰ τῶν Πάρθων ὡς καταπέγοντα. Ὁ δὲ Σέξτος προθυμότερον ἤπτετο τῶν πραγμάτων, καὶ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπέπλει, καὶ πολλὰ μὲν ἐκάκου, οὐ μείω δὲ καὶ ἀντέπαχε. Καὶ ναυμαχιῶν γενουσίω οἱ τοῦ Σέξτου μᾶλλον ἐκράτουν, πολλῶν μὲν νηῶν τοῦ Καίσαρος καὶ ἐν ταῖς ναυμαχίαις φθαρεισῶν, πολλῶν δὲ καὶ ὑπὸ βιαίων πνευμάτων κινδυνευσασῶν, ὥστε τὸν Καίσαρα βουλόμανον εἰς Σικελίην ἐμβαλεῖν, τοῦτο μὲν ἀπογῶναι, τῆς δὲ παραθαλάσ-

οις ηπειρου την φυλακην ποιεισθαι αγαπητως. Ο Σέξτος δ' ετι μαλλον ηρθη, και αυτους μεν την Ιταλιαν εκάκου, εις δε την Λιβυην τον Απολλοφάνην απίστευσε. Καίσαρ μέντοι πλοιά τε πολλά εναυπηγει, και ερέτας παρά τε των βουλευτων και των ιππεων και των δημοτων συνέλεγεν. Οπλίτας τε κατελίγματο και χρήματα πανταχούθεν συνήθροιζε· και αυτους μεν τά τε εν τῇ Ιταλία και τῇ Γαλατίῃ διέταττε, τῷ δὲ Ἀγρίππῃ την του ναυτικου παρασκευην εγχειρίσας, εκπονήσαι και εξασκησαι τούτο εκέλευσε. Καί δ; τάς τε ναύς; και τους ερέτας, ηθοροισε, και τάς μεν κατέφραττε, τους δ' ἐπ' ικρίων ερέττειν ησκει. Οι δ' εν τῇ Γώμῃ εταράττοντο μεν και ταίς των αρχόντων προς; ἀλλήλους στάσειςιν, εθραττον δε αυτους και σημεία ἄλλα τε και ετι λευκην θριν κλωνιον δάφνης εγκάρπου φέρουσαν ἀετός; ἀρπάσας; εις τον κόλπον της Λιβίας ἐνέβαλεν· ο ου μικρόν σημεῖον εδδκει. Η δε της τε θρῖνος επεμελήθη και την δάφνην ἐφύτευσε, και η μεν βίζωθεισα ηύξησεν, η δε Λιβία εγκολώσασθα: την του Κ. Ισαρος Ισχόν, και εν πᾶσιν αυτου κρατήσειν ἐμελλεν.

ΚΑ'. Εν δε τούτῳ τῷ χρόνῳ ηλθε μεν ο Αντωνιο; Α εν της Συρίας εις Ιταλίαν, ως τῷ Καίσαρι δια τα συμβεβηκότα αυτῷ του προς τον Σέξτον μεθέξιον πολέμου, ου μέντοι παρέμεινεν· ἄλλα ναύς; δους αυτῷ και ετέρας πέμψειν επαγγειλάμενος, στρατιώτης ἀντείληφεν. Αὐτός; δε ως ἐπὶ Πάρθους; στρατεύσων ἀπῆρε. Πριν δε ἀπέναι αυτον ητιάσαντο ἀλλήλους· εἶτα και διηλλάγησαν, της; Ὀκταβίας; τάς; διαλλαγᾶς; πραττούσης. Η δε Ὀκταβία του Καίσαρος; ην ἀδελφή, η μετὰ θάνατον της; Φουλδίας; τῷ Αντωνίῳ συνήθη και του ἀδελφου, του ἀνδρός; αὐτης; ὡ συνήκει; πρότερον τελευτήσαντος. Καί επειδη ούπω παρήκεν ο πένθιμος; χρόνος; ψήφῳ της; συγκλήτου ἐλύθη το ἐπιτίμιον. Καί τότε δε, ἵνα πλείων; αυτοίς; εκ συγγενείας; σύνδεσμο; γένοιτο, Αντύλῳ τῷ του Αντωνίου; υιῷ την θυγατέρα ο Καίσαρ; την αυτου; κατηγγύησεν. Ἐπλάττοντο δε ταῦτα; και υπερχρόνοντο; δια τα τότε σφισιν; ὑπάρχοντα; πράγματα. Την δε Σέξτον; της; τε ἱερωσύνης; ἔπαυσαν; και της; ὑπατείας; εαυτοίς; δε την ηγεμονίαν; εις; ἄλλην; πενταετίαν; ἐπέτρεψαν· η γάρ; προτέρα; εκμεμέρητο; ἦδη. Καί Αντωνιο; μεν; εις; Συρίαν; ηπειλάετο, Καίσαρ; δε; εις; τον προς; Σέξτον; πόλεμον; ητοιμάετο. Ο δε Μηνᾶς; προς; τον Σέξτον; αἰθις; ἀπηυτομόλησεν, ἀπιστος; ὢν, και θεραπέων; ἀει; τα του κραττόνος. Καίσαρ; δ' ἐπιστάντος; του; ἔαρος; ὤρμησε; κατά; της; Σικελίας; περισελιν; ἐλπίσας; τῷ; στόλῳ; αυτην, και τῷ; τε; πλῆθει; ταθαρήκως; των; σκαφῶν; και τῷ; μεγέθει, και τοίς; κύρκοις; ούς; ἔφαρον, ἵν' εἰς; αυτων; ὡς; ἀπὸ; τείχους; ἐξ; ὑπερδελτων; ἀνταγωνίζωνται. Ἀπίοντι; δε; χειμῶν; συνέθη; βαρύτατος; και πολλὰς; ἐφθειρε; των; νεῶν, και ο Μηνᾶς; ταίς; λοιπαίς; τεταραγμέναις; ἐπεναχθείς, συχᾶς; μεν; ἔκαυσε, τάς; δ' ἀνεθέσαστο. Καί; εἰ; μη; αἰθις; τῷ; Καίσαρι; προσεχώρησε; και; το; ναυτικόν; ου; ἤρχε; παρέλωκεν, εις; κενόν; ἂν; και; τότε; τῷ; Καίσαρι; ο; ἐπιπλους; ἐγένετο. Ἡυτομόλησε; δ' ο Μηνᾶς; προς; ἅπαν; παρά; του; Σέξτου; ὑποπευόμενος· ἄλλ' οὐδ' ο Καίσαρ; ετι; αυτῷ; ἐπίστευεν. Ἐπει; δε; τον; στόλον; αἰθις; ο Καίσαρ; ἀνεκλήσαστο, εις; την; ηπειρον; ἀνεκομισθη, ὡς; το; κενόν; του; στρατεύματος; εις; την; Σικελίαν, δε; καιρός; περαιώσων. Ο δε Σέξτος; εν; Μεσσηνίῃ; τον; αυτου; διάπλον; ἐτήρει. Τῷ; δ' Ἀγρίππῃ; εις; Λιπάραν; σὺν; ναυσὶ; καταλειφθέντι; παρά; του; Καίσαρος. Δημόχαριν; ἀνορθομίαι; εν; Μύλαις; ἐκέλευσε, και; διετμήσαν; ἐκείσε; χρόνον; ὑπόσυχον. Τέλος; δε; ο Ἀγρίππας; σὺν; ταίς; ἀρίστοις; των; νεῶν; ἐπὶ; κατασκοπὴν; των; ἐναντιῶν; ἀπελήλυθε. Καί; ὡς; οβτε; πάντας; κατείδεν,

XXIV. Interca temporis Antonius ex Syria in Italiani profectus, ut Caesari parum feliciter cum Sexto belligeranti opem ferret, non permansit: sed navibus partim ei datis, partim promissis, milites vicissim accepit. Priusquam autem ad bellum Parthicum revertetur, controversia inter eos orta, per Octaviam Caesaris sororem composita est, quae cum Antonio post Fulviae obitum, luctu ob priorem maritum nondum finito, nupsisset: Senatus consulto multa illa sublata est. Tum etiam, ut per affinitatem arctiore necessitudinis vinculo astringerentur, Antyllo Caesar Antonii filio suam filiam despondit. Haec temporum causa uterque si gebat, et simulabat omnia. Sexto autem et consulatum et auguratum eriperunt, sibique principatum in aliud quinquennium vindicarunt, priore quinquennio jam elapso. Antonio in Syriam properante, Caesar bello cum Sexto gerendo, ad quem Menas homo perfidus, semperque potentiores colere solitus, denuo transfugerat, intentus primo vere in Siciliam trajecit, et multitudinem ac magnitudine navium fretus, turribus praesertim quas gerebant, unde tanquam de muro ex superiore loco pugnarent, spem conceperat insulae classe occupanda. Sed inter eundem gravissima tempestate complures naves amisit, et Menas in reliquis turbatas invectus, multas cremavit, nonnullas attraxit. Ac nisi rursus ad Caesarem defecisset, et classem illi suam tradidisset: tum etiam irrita fuisset illius expeditio. Menae transfugii causa fuit, qui in omnibus suspectum se esse videbat Sexto. Sed ne Caesar quidem amplius ei fidem habuit, et classe recepta in continentem rediit, peditatum per occasionem transportaturus. Sextus vero ejus trajectum Messanae observans, Democharem in Mylis contra Agrippam, a Caesare cum navibus Liparae relictum, in proclinetu esse jussit. Ubi cum diutius commorati essent, tandem Agrippa cum optimis navibus ad speculandam hostilem classem profectus, cum nec omnem conspexisset, et nemo contra iret, reversus, se ut postidie dimicaretur paravit. Idem et Demochari accidit, qui et ipse, ut in hostem pugnaturus, Sextum accersivit. Diluculo ambae classes productae, longissimo tempore aequo Marte dimicantur: tandem sub noctem Caesariani vicerunt, sed victos non persecuti sunt. Caesar, cum Sextus propter navalem pugnam Messana decessisset,

citra periculum Taurominium trajecit. Peracto A praelio Sextus Messanam celeriter reversus, cognito Cæsaris trajectu, terra eum aggressus est: qui classis maxima parte amissa, propemodum ipse quoque periisset, sed tum terra evasit: ægreque ferens exercitum in insula circumventum esse, non prius recepit animum, quam piscis saltu e mari in terram facto, sponte ante pedes ejus concidit. Id enim vates interpretabantur, fore ut mari potiretur. Ejus vero exercitus cum et obsideretur, et alimenta non haberet, et opem ferret nemo, Cornificius dux ejus navibus et pugna reliquis exustis, ipse quoque ad Mylas abduxit copias, ac in itinere multas clades accepit, in fluminum transitu potissimum, hostibus tergo inhærentibus: idque per triduum duravit. Extremo vero die cum Sextus etiam advenisset, undique vexati omnes periissent, nisi Pompeiani coacti essent retrocedere. Agrippa enim navali pugna victor, Siciliam ingressus, exercitui frumentum et auxilia misit: cujus adventum metuens Sextus, tanta festinatione recessit, ut impedimenta quedam et comæatum in munitione relinqueret, quo sustentati Cornificiani, ubi ad Agrippam pervenerunt, a Cæsare laudibus et muneribus recreati sunt.

πολλὰ ἐκακώθησαν παρὰ τῶν ἐναντίων ἐπιτιμωμένων αὐτοῖς· ἐν τῇ ἄλλῃ πορείᾳ καὶ μᾶλλον ἐν ταῖς τῶν ποταμῶν διαβάσει, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔπασχον προσγενομένου αὐτοῖς καὶ τοῦ Σέξτου. Καὶ πάντες ἂν διεφθάρσαν, εἰ μὴ σφῶν καὶ ἄκοντες ἀπέσχεον οἱ πολέμιοι. Ὁ γὰρ Ἀγρίππας νικήσας τὴν ναυμαχίαν, εἰς Σικελίαν ἐπεραιώθη, καὶ οἶόν τε τῷ στρατῷ καὶ βοήθειαν ἔπεμψε. Καὶ ὁ Σέξτος, αὐτὸν τὸν Ἀγρίππαν ἤξειν ἐκεῖ προσδοκῆσας καὶ φοβηθεὶς, σπουδῇ ἀνεχώρησεν, ὥστε σκαυὴ τινὰ καὶ ἐπιτήδεια καταλείπει ἐν τῷ ἱρύματι, ἐξ ὧν τραφίντες οἱ περὶ τὸν Κουρνοφίχιον πρὸς τὸν Ἀγρίππαν ἀπέψαν· οὗς

XXV. Post hæc cum Sextus in Siciliam venisset, C ad Artemisium castra posuit: ubi cum inter se velitarentur, Gallus suus copias cum Sexto, Lepidus cum Cæsare conjunxit: ac ille quidem Sextum confirmavit, hic autem cum Cæsare 517 contendit; nam ex æquo cum eo administrare voluit omnia; Cæsar vero eo pro legato in omnibus uti voluit: quare ad Sextum inclinavit, et clam cum eo verba contulit; quo Cæsar animadverso, primo quoque tempore priusquam aliquid novaretur, decernere cum Sexto instituit. Cum praelium in mari commissum longissimo tempore, victoria neutram in partem inclinante dararet, utrique pedestres exercitus in procinctu terra stantes, eventum sollicitati speculabantur. Sexto tandem profligato, alteri pœanes canebant, alteri lamentabantur: ac Sexti pedites, quasi et ipsi una cum classe victi casent, Messanam tendebant. Cæsar vero victos qui in terram enstabant, excipiebat: et naves quæ terræ allidebantur, incendebat. Interea Demochares sibi ipsi manus attulit: Apollochorus ad Cæsarem defecit. Idem præter alios et Gallus, et ejus equites omnes, et quidem pedites imitati sunt. Itaque Sextus, desperatis rebus filia cum aliis et pecunia et pretiosissimis quibusque rebus firmissimis navibus impositis, noctu abiit, perse-

οὐτ' ἀναχθῆναι τις ἠθέλησεν, ἐπανήλοε, καὶ παρεσκευάζετο ὡς πολεμήσων τῇ ἐπιούσῃ. Τὰ δ' αὐτῇ καὶ τῷ Δημοχάρει συμβέβηκε, καὶ ἡτοιμάζετο κάκιστος, ὡς τοῖς πολέμιοις ἐπελευσόμενος, καὶ τὸν Σέξτον δὲ μετεπέμψατο. Ἡμέρα τε ἤδη ὑπέλαμπε, καὶ ἀμφὸς τὰ ναυτικὰ ἐπ' ἄλληλα ἔπλεον, καὶ τῆς ναυμαχίας ἀπήρξαντο, καὶ ἐπὶ πλείστον μὲν ἀγχιμάλως ἠγωνίσαντο. Ὅψ' ἔδ' οὖν ποτε καὶ πρὸς νύκτα ἤδη οἱ τοῦ Καίσαρος ἐκράτησαν, οὐ μέντοι καὶ ἐπέδιωξαν. Καίσαρ δὲ, τοῦ Σέξτου ἐκ τῆς Μεσσηνίας διὰ τὴν ναυμαχίαν ἀπάρατος, ἀκινδύνως ἐπεραιώθη πρὸς Ταυρομένιον. Ἦδη δὲ τῆς ναυμαχίας παυθείσης· σπουδῇ πρὸς τὴν Μεσσηνίαν ὁ Σέξτος ἀφίκατο, καὶ μαθὼν περαιωθέντα τὸν Καίσαρα, προσέμιξεν αὐτῷ κατὰ γῆν. Καὶ ὁ Καίσαρ τοῦ τε ναυτικοῦ τὸ πλεῖον B ἀπέβαλε καὶ αὐτὴς ὀλίγου προσδιαφάρῃ· τῶς δ' οὖν εἰς τὴν ἡπειρον διασώσωτο· ἤχθετο δὲ τοῦ στρατεύματος ἐν τῇ νήσῳ ἀπειλημένου, καὶ οὐκ ἔπειτα ἀνεθάρσεν ἕως ἰχθύος ἀναθορῶν ἐκ τῆς θαλάσσης· αὐτόματος πρὸς τοὺς κόβας αὐτοῦ ἔπεσε. Τοῦτο γὰρ οἱ μάντιες ὀλοῦν ἐξηγήσαντο, ὅτι δουλώσεται τὴν θάλασσαν. Ἦ δὲ τοῦ Καίσαρος στρατιὰ ἐπολιορκίαι, καὶ ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπον σφῶς, καὶ ὁ βοήθειαν οὐκ ἦν, ὁ ταύτης ἄρχων Κουρνοφίχιος· τὰ τε σκάφη ὅσα ἐκ τῆς ναυμαχίας περισείωστο ἔκαυσε καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς Μύλας ἀπήγε τὴν στρατιάν· καὶ οὕτως. Τῇ δὲ γε τελευταίᾳ πάντῃ αὐτοὺς ἐκάκωσαν ἀνεθάρσεν ἕως ἰχθύος ἀναθορῶν ἐκ τῆς θαλάσσης· αὐτόματος πρὸς τοὺς κόβας αὐτοῦ ἔπεσε. Τοῦτο γὰρ οἱ μάντιες ὀλοῦν ἐξηγήσαντο, ὅτι δουλώσεται τὴν θάλασσαν. Ἦ δὲ τοῦ Καίσαρος στρατιὰ ἐπολιορκίαι, καὶ ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπον σφῶς, καὶ ὁ βοήθειαν οὐκ ἦν, ὁ ταύτης ἄρχων Κουρνοφίχιος· τὰ τε σκάφη ὅσα ἐκ τῆς ναυμαχίας περισείωστο ἔκαυσε καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς Μύλας ἀπήγε τὴν στρατιάν· καὶ οὕτως. Τῇ δὲ γε τελευταίᾳ πάντῃ αὐτοὺς ἐκάκωσαν

ΚΕ'. Μετὰ τοῦτο δ' εἰς Σικελίαν ἐλθόντι τῷ Καίσαρι περὶ τὸ Ἀρτεμισίον ὁ Σέξτος ἀντεστρατεύσαστο. Ἀντικαθημένων δ' ἄλλοις καὶ ἀκροβαλιζομένων τῷ μὲν Σέξτῳ ὁ Γάλλος, τῷ δὲ Καίσαρι ὁ Λέπιδος σὺν ταῖς δυνάμεισι προσήνυντο. Καὶ ὁ μὲν Γάλλος ἐπὶ βρώσει τὸν Σέξτον, ὁ δὲ Λέπιδος διηγήθη τῷ Καίσαρι, αὐτὸς μὲν ἐκ τοῦ ἴσου συνδιοικεῖν αὐτῷ τὰ πάντα βουλόμενος, ἐκείνου δὲ ὡς ὑποστρατήγῳ αὐτῷ χρωμένῳ ἐν ἅπασιν. Αἰδὸς καὶ πρὸς τὸν Σέξτον ἀπέκλινε, καὶ ἐκκοιλογεῖτο δι' ἀποβρῆτων αὐτῷ. Ὁ ὑπονοήσας ὁ Καίσαρ ἔσπευσε πρὶν τι νεοχωθῆναι διὰ μάχης τῷ Σέξτῳ χωρῆσαι. Καὶ ναυμαχίας τε κατὰ θάλασσαν συβραγείσης, καὶ κατὰ γῆν τῶν πεζῶν ἀμφοῖν παρατεταγμένων ἐπὶ πολὺ τῆς ναυμαχίας γινομένης ἰσορρόπου τε καὶ ἰσοπαλοῦς, τὰ κατὰ καὶ ἀμφὸς στρατεύματα ἐθεώοντο καὶ ἠγωνίων. Ἐπει δ' οἱ τοῦ Σέξτου ἐκράτησαν, οἱ μὲν ἐπαιδύναντο, οἱ δ' ὀλοφύροντο. Καὶ οἱ μὲν τοῦ Σέξτου πεζοὶ πρὸς τὴν Μεσσηνίαν ἐχώρουν, ἄτε καὶ αὐτοὶ συνητηθέντες τῷ ναυτικῷ. Ὁ δὲ Καίσαρ τοὺς ἐκπίπτοντας τῶν ἠγεωμένων εἰς τὴν γῆν ἔξεδίχετο καὶ τῶν σκαφῶν ὅσα προσώκειλον ἐνεπίμπρα. Κάν· τοῦτῳ ὁ μὲν Δημοχάρις αὐτὸν ἀπέσφαξεν, ὁ δ' Ἀπολλόχωρος τῷ Καίσαρι προσχώρησε. Τοῦτο δὲ ἄλλοι τε καὶ ὁ Γάλλος καὶ οἱ ἱππεῖς οἱ σὺν αὐτῷ πάντες· καὶ τινες τῶν πεζῶν πεποιθήσαν. Ὁ Σέξ-

τος δ' ἐντεῦθεν ἀπογυνοῦς καὶ τὴν θυγατέρα καὶ ἄλλου; παραλαβὼν τὰ τε χρῆματα καὶ τῶν ἄλλων τὰ τιμιώτερα εἰς τὰς ναῦς τῶν κρείττων; τῶν σωθειῶν ἐνθήμενος ἀπῆκε νυκτός, οὐδ' ἐπεδίωξέ τις αὐτὸν, ὅτι τε λάθρα ἐξέπλευσε καὶ ὁ Καῖσαρ ἐν μεγάλῃ γέγονε ταραχῇ. Ὁ γὰρ Λέπιδος τῇ Μεσσηνί ἐπελθὼν καὶ εἰσδεχθεὶς εἰς αὐτὴν, τὰ μὲν ἐνεπίμπρα, τὰ δ' ἤρπαζεν. Ἐἶτα φοβηθεὶς ἐπαλθόντα τὸν Καίσαρα ἐπὶ λόφον καρτερὸν στρατοπεδευσάμενος, πάντα τε ὅσα ἐλαττοῦσθαι ἐνόμιζεν ἐπενεκάλει αὐτῷ, καὶ ἀπῆται ὅσα αὐτῷ κατὰ τὴν πρώτην συννομίαν εἶδόντο, καὶ τῆς Σικελίας ἀντεποιεῖτο ὡς αὐτὴν καταστρεφάμενος, καὶ ταῦτα πέμπων τινὰς ὠμίσει τῷ Καίσαρι, ἔχων ἄς τ' ἐκ τῆς Λιβύης ἐπήκτο δυνάμεις καὶ τοὺς ἐν τῇ Μεσσηνί ἐγκαταλειφθέντας πάντας. Ὁ δὲ Καῖσαρ τοῖς ὅπλοι; θαρρῶν εὐθύ; ἐπ' αὐτὸν μετ' ὀλίγων τινῶν ὤρμησε. Δόξας δὲ διὰ τὴν τῶν συνεπομένων ὀλιγανδρίαν εἰρηλικόν τι πράξειν, εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσεδέχθη. Ὡς δ' οὐδὲν πρὸς τὴν καταλλαγὴν ἔλεγε, παρωξύνθησαν οἱ τοῦ Λεπίδου, καὶ τινὰς τῶν ἐκείνου ἀπέκτειναν, αὐτὸς δ' ἐσώθη βοήθειαις τυχόν. Καὶ μετὰ ταῦτο αὐθις ἐπήλθεν αὐτοῖς σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι, καὶ ἐπολιόρκει κατακλιθεὶς; σφᾶς εἰς τὸ τάφρουμα. Φοβηθέντες οὖν τὴν ἄλυσιν ἀθροοὶ μὲν αἰδούμενοι τὸν Λέπιδον οὐ μετέστησαν πρὸς τὸν Καίσαρα, κατ' ὀλίγους δὲ προσεχώρουν αὐτῷ. Καὶ οὕτω χάκεινος ἐθελοντῆς δῆθεν ἐν ἐσθῆτι φαῖξ ἰκέτης αὐτῷ προσεληλυθε. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐξουσίας τε παρελύθη καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διαίταν ἐπεποίητο ἐμψροῦρον· τῶν δὲ τὰ τοῦ Σέξτου πραξάντων τινὰς μὲν ἐκόλασεν, ἰνίους δ' ἀφήκε· καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν ἐκουσίως προσχωρησάσας αὐτῷ συγγνώμης ἤξιωσε, τὰς δ' ἀντιστάσας αὐτῷ ἐδικαίωσεν. Οἱ στρατιῶται δὲ ἐστασιασάν τε καὶ ἰθρασύοντο, καὶ συλλαγόμεοι φητον ἕκαστος ὁ ἐπόθει. Τοῦ δὲ Καίσαρος; ἐν ὀλιγορίᾳ σφᾶς ποιούμενου, ὡς μὴ τινο; πολεμίου παρόντος, ἐπηπτελουν. Ὡς δ' οὐδὲν ἦνον, τῆς στρατείας; ἀπεθῆναι ἤξιουν θυμῷ καὶ βοῇ. Λήψεσθαι γὰρ ἤλπισαν ἂ ἀπῆτουν διὰ τὴν ἀπειλήν τῆς ἐγκαταλείψιως. Ὁ δὲ Καῖσαρ μὴ δεῖν νομίζων τὸν ἀρχοντα ἐξ ἀνάγκης τοῖς ὑπηκόοις ὑπέκτειν, εὐλογάει αὐτοῦ; ἄξιον ἔφη, καὶ διῆκε πρῶτον μὲν τοὺς ἐπὶ τὸν Ἀντωνιον αὐτῷ συστρατεύσαντας· ὡς δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἐνάκειντο, καὶ τοὺς δέκατον ἔτος στρατεύσαμένους διεφῆκεν, εἰπὼν ὡς οὐδανὶ ἔτ' αὐτῶν οὐδ' ἂν τὰ μάλιστα ἐθαλῆσται χήσεται. Ὁ ἀκούσασαντες οὐδὲν ἔτι ἐφθέγγοντο, ἀλλὰ προσέχειν αὐτῷ ἤρξαντο. Καὶ τότε μὲν τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ διεφῆκε καὶ τὴν Λιβύην ἑκατέραν πέμψας ἀμαχεὶ παρέστησαστο, καὶ οἱ ἐν τῇ Πρώμῃ πολλὰς αὐτῷ τιμὰς ἐψήφισαντο. Σέξτος δὲ ἐκ τῆς Μεσσηνίας ἀναχθεὶς, ὑποτοπήσας ὅτι διωχθῆναι ἢ καὶ παρεδοθῆναι ὑπὸ τῶν συνόντων, προσέειπε μὲν διὰ τοῦ πλάγους κλυῶσιν ἀποσθέσας δὲ τὸν πυρτὸν δν αἱ στρατηγίδες τριῆρεις ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ αὐταῖς ἐφάπωνται φαίνουσιν, εἰς Κεφαλληνίαν κατέκλευσεν· ἐνθα καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ τύχην ὑπὸ χαιμῶνος εἰσπεσόντες αὐθις αὐτῷ συνεγένοντο. Συγκλιθεὶς οὖν αὐτοῦ; καὶ

quente nemine, tum quod clam s. lverat, tum quod Caesar pertimuerat. Lepidus enim Messanam aggressus, et mœnibus receptus, alia incendebat, alia rapiebat. Deinde Cæsaris adventu territus, castris in munitissimum tumultum translatis, cum eo de rebus omnibus in quibus in injuriam sibi fieri putabat, expostulavit, et ea omnia quæ in prima conjuratione sibi concessa essent flagitavit, et Siciliam quod eam subegisset sibi vindicavit. Quæ cum per legatos ageret, copiis quas ex Africa adduxerat munitus, et iis qui Messanæ relicti erant ascitis omnibus Cæsar armis fretus cum paucis ad eum ivit: et quia propter paucitatem comitantium de pace acturus putabatur, in castra est receptus. Sed cum nihil ad reconciliationem loqueretur, Lepidi milites irritati, quosdam ex ejus comitatu occiderunt; ipse protectus a quibusdam evasit. Deinde toto exercitu rursus adducto, eos in vallo obsedit: cujus expugnationem veriti, Lepidi verecundia universi ad Cæsarem non defecerunt, sed paulatim alii post alios ad eum transierunt. Demum et ipse Lepidus ultro scilicet **518** pulla veste supplex eum adiit: ademptaque potestate in Italia, sub custodia vivere jussus est. Eos qui a Sexto acierant, Cæsar partim supplicio affecit, partim dimisit. Urbibus quæ sponte dedicationem fecerunt, veniam dedit: eas quæ restiterunt, multavit. Milites vero per seditionem et tumultum congressi, quod cuique visum est, postularunt. Cum autem a Cæsare negligenterent, quasi nullus hostis suppresset, minisque nihil proficerent, cum indignatione et clamoribus missionem flagitarunt, eo pacto se quæ peterent impetraturis sperantes. Cæsar non decere ratus, ut princeps necessitatis coactus subditis cedere videreletur, æquum eos postulare dixit. Ac primam eos dimisit, qui secum contra Antonium militabant: cæteris quoque urgentibus, eos etiam dimisit, qui annum decimum militabant, seque ullo eorum, ut maxime vellent, usurum esse negavit. Quo audito, nihil amplius locuti, ei parere ceperunt. Postea Siciliæ rebus compositis, et utraque Libya per legatos citra pugnam recepta, Romani multos ei honores decreverunt. Sextus vero cum Messana solvisset, hostem insequi, aut a suis proditum iri se metuens, pelagus trajecturum esse dixit: extinctoque igni quo prætoriarum triremes sequentibus navibus prælucent, in Cephaleniam appulit, quo reliqua quoque forte fortuna tempestate compulsæ ad eum redierunt. Iis igitur convocatis, imperatoria veste posita, cum alia dixit, tum illud: Si una manerent, se latere non posse: sin dispergerentur, facilius effugituros. Inde aliis alio digressis, ipse in Asiam trajecit, eo consilio ut ad Antonium se conferret. Sed cum Lesbi didicisset, illum contra Medos profectum esse, Cæsarem vero et Lepidum inter sese pugnare: sp̄o conceptis principatum Antonii obtinendi, habitum imperatorum. re-sumpsit, et ita se paravit; quasi transmarinas

provincias occupaturus. Quo conatu Antonius cognito, cum ei et impunitatem et benevolentiam suam promississet, si arma poneret: annuit ille quidem, sed nec ea quæ promiserat præstitit, et rebus gerendis æque ut prius intentus, per caduceatores Parthorum amicitiam petiit. **519** Sed cum Antonius M. Titium cum classe contra cum misisset, territus, per legatos ab Antonio veniam oravit. Qui cum pacem detrectasset, nisi naves ejus cæterasque copias accepisset: impedimentis gravioribus in naves coniectis, et ipsis navibus crematis, in mediterranea se contulit. Cæterum Antonianis persecutis, vivus in potestatem eorum venit. Eum Antonius ira percitus statim per litteras occidi, post mutata sententia, conservari jussit. Sed cum alter tabellarius priori antevertisset, is qui eum ceperat, litteras de eo occidendo posterius acceptas, seu vero posteriores esse ratus, seu veritatis ignorantia simulata, Sextum Pompeium necavit.

εις τὰς ναῦς ἐμβάλων αὐτὰς τε κατέκαυσε, καὶ εἰς τὴν μεσόγειον ὤρμησε, καὶ οἱ τοῦ Ἀντωνίου ἐπιδιώξαντες αὐτὸν κατέλαβον καὶ ἐζώγησαν. Ὁ μαθὼν ὁ Ἀντώνιος εὐθύς ἐπέστειλε κτανῶναι αὐτόν· ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἔγραψε τὸν πρῶτον προφθάσαντος, ὕστερον τὰ περὶ τοῦ θανῆν ὁ κατέχων αὐτὸν κομισάμενος, καὶ νομισὰς ὅπως δεύτερα εἶναι, ἢ ἀγνοίαν τοῦ ὄντος ὑποκρινάμενος, τὸν Σέξτον τὸν Πομπηϊὸν ἐθανάτωσε. Καὶ τῷ μὲν τοιοῦτον τὸ τέλος ἐγένετο.

XXVI. Eo hunc exitum sortito, Antonius per Ventidium Parthos vicit. Nam et rex eorum Pacorus in bello cecidit; et barbaris partim in prælio cæsis, partim fugatis, Ventidium Syriacas urbes recepit. Deinde Antiocho Comagenes regi arma intulit. Ubi Antonius ex improviseo cum eo congressus, non modo successibus ejus gratulatus non est, sed etiam ex invidia magistratu ei abrogato, ipse cum Antiocho congressus, Samosata regem compulit. Sed cum obsidione nihil proficeret, pace læcta, in Italiam est profectus. Orodes vero Parthorum rex grandis admodum natu, ob luctum Pacori abdicato imperio, Phraati e cæteris filiis natu maximo regnum tradidit: qui per summum scelus fratres dolo sustulit, ipsumque patrem ob eandem illorum indignantem, et ex cæteris optimos quosque trucidavit. Antonius legatis ad Parthos de pace missis, interim bello se paravit, ut eos ob ærem transactionis imparatos aggrediretur. Sed cum Medum auxilio venire Partho didicisset, impedimentis et magna exercitus parte Stratiano relictis, ut sequeretur: ipse cum equitibus et expedito peditatu properavit, quasi Medos statim superaturus esset. Cæterum Parthus et Medus Stratianum subito adortæ, cum omni exercitu cyciderunt. Nam Antonius suppetias eis laturus serius venit, neque quidquam præter cadavera suorum invenit: nec multo post barbaros profligavit, sed non multum eis nocuit. Dumque regiam **520** Medorum obsidet, magis ipse obsidetur, exercitu penuria commeatus laborante: quem dum ex agris peteret, a Parthis ex insidiis erumpentibus male accipiebatur. Hoc Antonii statu Parthus per suborna-

Α τὸ στρατηγικὸν ἀποδυσάμενος ἔνδυμα, ἄλλα τε εἶπε καὶ ὅτι ἀθρόοι μὲν ὄντες οὐ λήσουσι· σκεδασθέντες δὲ ῥάφῃ ποιήσονται τὴν διάφευξιν. Κάντεῦθεν ἄλιον ἄλλοσε ἀποχωρησάντων αὐτὸς ἐς τὴν Ἀσίαν ἐπικριώθη, γνώμης ὧν ὀρμήσαι πρὸς τὸν Ἀντώνιον. Ἐν Λέσβῳ δὲ μαθὼν ἐκείνον μὲν ἐς Μήδους στρατεύσαι, πεπολεμῶσθαι δὲ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Λέπιδον, καὶ ἐλπίσας τὴν τοῦ Ἀντωνίου ἀρχὴν διαδέξασθαι, τὸ τε στρατηγικὸν ἀνέλαβε σχῆμα, καὶ περισκευάζετο ὡς καὶ τὴν περὶ αὐτὸν καταληφόμενος. Κάντεῦθεν τοῦ Ἀντωνίου τὰ πραττόμενα ὑπ' αὐτοῦ γινόντος, ἀδειῶν τε αὐτῷ καὶ εὐνοίαν, ἂν τὰ ὄπλα καθέσθαι, ὑποσχόμενον, κατένευσε μὲν, οὐκ ἐπίησε δὲ γέως ἐπηγγεῖλατο, ἀλλὰ καὶ τῶν πραγμάτων ὡς πρῶην εἶχετο, καὶ πρὸς τοὺς Πάρθους διεκρηκυῖσαστο· ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀντώνιος, τὸ ναυτικὸν μετὰ Μάρκου Τίτιου ἐπ' αὐτὸν ἐπέμφε, καὶ ὅς φοβηθεὶς διαπρεσβεύαστο πρὸς Ἀντώνιον. Ὡ, δ' ἐκείνος οὐκ ἔφη σπείσασθαι, εἰ μὴ τὰς τε ναῦς καὶ τὴν λοιπὴν αὐτοῦ παραλήφοιτο δύναμιν, τὰ βαρύτερα τῶν σκευῶν

Β Μάρκου Τίτιου ἐπ' αὐτὸν ἐπέμφε, καὶ ὅς φοβηθεὶς διαπρεσβεύαστο πρὸς Ἀντώνιον. Ὡ, δ' ἐκείνος οὐκ ἔφη σπείσασθαι, εἰ μὴ τὰς τε ναῦς καὶ τὴν λοιπὴν αὐτοῦ παραλήφοιτο δύναμιν, τὰ βαρύτερα τῶν σκευῶν ἐπιδιώξαντες αὐτὸν κατέλαβον καὶ ἐζώγησαν. Ὁ μαθὼν ὁ Ἀντώνιος εὐθύς ἐπέστειλε κτανῶναι αὐτόν· ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἔγραψε τὸν πρῶτον προφθάσαντος, ὕστερον τὰ περὶ τοῦ θανῆν ὁ κατέχων αὐτόν κομισάμενος, καὶ νομισὰς ὅπως δεύτερα εἶναι, ἢ ἀγνοίαν τοῦ ὄντος ὑποκρινάμενος, τὸν Σέξτον τὸν Πομπηϊὸν ἐθανάτωσε. Καὶ τῷ μὲν τοιοῦτον τὸ τέλος ἐγένετο.

ΚΓ'. Ἀντώνιος δὲ διὰ τοῦ Βεντιδίου τοὺς Πάρθους ἐνίκησεν. Ὁ τε γὰρ βασιλεὺς ἐκείνων ὁ Πάκορος ἐν τῷ πολέμῳ ἔπεσε, καὶ οἱ βάρβαροι οἱ μὲν ἐκτάθησαν ἐν τῇ μάχῃ, οἱ δὲ ἐφυγον, καὶ τὰς τῆς Συρίας πόλεις ὁ Βεντιδῖος ὑπηγάγετο. Εἶτα κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ τῆς Κομαγηνῆς βασιλεύοντος ἐπιστρέψεν. Ἐνταῦθα δὲ ὅντι ἀθρόοι οὐκ ἔπαυον, ἀλλὰ καὶ ἐφθόνησε καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἔπαυεν. Αὐτὸς δὲ τῷ Ἀντιόχῳ προσέειπε, καὶ κατέκλεισεν αὐτὸν εἰς Σαμόσατα. Ὡς δ' οὐδὲν ἤνευ πολιορκῶν αὐτὸν, συνθήκας σπονδῶν ἐποίησαστο καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφώρμησεν. Ὀρώδης μὲντοι ὁ Πάρθων βασιλεὺς ὑπέργρησε γαγονῶς καὶ τῷ τοῦ Πακόρου πένθει τὴν βασιλείαν ἀπαγορεύσας, φρασίτῃ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ παίδων τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσεν. Ὁ δὲ ἀνοσιώτατος γαγονῶς, τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ ἐδολοφόνησε, καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα δυσανασητοῦντα δὲ ἐκείνους ἀπέκτεινε, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἀρίστους διέφθειρεν. Ἀντώνιος δὲ πρέσβεις μὲν πρὸς τοὺς Πάρθους περὶ εἰρήνης ἐκπέμπει, πρὸς δὲ τὸν πόλεμον ἠτοιμάζετο, ἵνα ἀπαρασκεύοι αὐτοὺς ἐντύχη διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς συμβάσεως. Καὶ μαθὼν τὸν Μήδον ἐπὶ συμμαχίαν τοῦ Πάρθου χωρήσαντα, τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ πολλὰ τῆς στρατιᾶς ὑπελείπετο μετὰ τοῦ Στρατιανοῦ ἵν' ἐποινοῦ· αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἵππευσι καὶ τῶν πεζῶν τοῖς εὐζώνοις ἤπειλετο ὡς ἀντίκα τὰ τῶν Μήδων καταστρέψαι. Ὁ μὲντοι Πάρθος καὶ ὁ Μήδος τῷ Στρατιανῷ ἀπροσδοκῆτως ἐπιπεσόντες καὶ τῇ μετ' αὐτοῦ στρατιᾷ, πάντας ἐφόνευσαν, τοῦ Ἀντωνίου σπεύσαντος μὲν βοηθῆσαι αὐτοῖς, πλὴν ὑστερήσαντος, καὶ μόνους τοὺς νεκροὺς εὐρηκότες. Ὁ δὲ

πολλῷ ὑστερον συμβαλὼν τοῖς βαρβάροις, ἐτρέψατο ἅμην αὐτοὺς, οὐ μόντοι μέγα τι ἐβλαψε. Πολιορκῶν δὲ τὴν τοῦ Μήδου βασιλείαν, ἐπολιορκεῖτο μᾶλλον αὐτὸς ἐπιλεπόντων τῆ αὐτοῦ στρατιᾷ τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἐπὶ συναγωγῇ αὐτῶν ἐξόντων ἐβόρα πρὸς τῶν βαρβάρων καμουμένων, ἐνεδρευόντων αὐτοῖς.

Ἐν τούτοις ὄντος τοῦ Ἀντωνίου ὁ Φραάτης, ὑποβαλὼν τινας, ἐπεισε δι' ἐκείνων αὐτὸν ἐπιτηρυχεύσασθαι συμβάσεων ἕνεκεν καὶ ὁ Πάρθος τοὺς πεμφθέντας ἐξοικειώσας πολλὰ, μὴ ἄλλως σκεῖσθαι εἶπεν εἰ μὴ αὐτίκα ἀποστρατοπεδεύσονται. Καὶ ὁ Ἀντωνίος ἀπανάστη. Προσδεχομένου δ' αὐτοῦ τὰς σπονδὰς, οἱ Μῆδοι τὰς τε πολιορκητικὰς κατέκασσαν μηχανὰς, καὶ τὰ χεῖματα διεσκέδασαν. Οἱ δὲ γε Πάρθοι πολλὰ καὶ θειὰ ἀφνιδίον προσπεσόντες ἐργάζαντο. Ὡς οὖν ἔγνω δι' ἠκάτητα, ἐς τὴν Ἀρμενίαν ἀπελθεῖν ἐπεχειρήσε. Καὶ διὰ χωρίων ἀπίων ἀγκώστων, πολλὰς δυσχεραίας ἐνέτυχε. Καὶ κἄν ἀπόλοντο οἱ μετ' αὐτοῦ ξύμπαντες, εἰς ἐνδραν ἔμπεσόντες, καὶ πυκνοὶς βαλλόμενοι τοῖς τοξίσμασιν, εἰ μὴ τὴν χεῖλῶν ἐποίησαν συνασπίσαντες. Ἡ δὲ χεῖλῶν γίνεται οὕτως· τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ οἱ φίλοι ἐν μέσῳ τοῦ στρατεύματος τέτακται, τῶν δ' ὀκλιτῶν οἱ μὲν ταῖς προμήχεσιν ἀσπίσι ταῖς κοιλίαις χρώμενοι περὶ τὰ ἴσχυα τάσσονται καὶ τοὺς ἄλλους τὰ ὄπλα περιθεβημένοι ἐξω τε βλέποντες περιχουσι· οἱ δὲ τὰς πλατείας ἀσπίδας φέροντες ἐν τῷ μέσῳ συσκειρῶνται, κάκιστας ἄνω ταυτῶν τε καὶ τῶν λοιπῶν ὑπεβαίρουσι, ὥστε μηδὲν ἕτερον ἢ ἀσπίδας ὀρθεῖν διὰ πάσης τῆς φάλαγγος, καὶ ἐν σκέπῃ

ἐκ τῶν βελῶν πάντας εἶναι αὐτοὺς ἐκείνης πυκνότητος τῆς συντάξεως. Οὕτως γὰρ τοὶ πετύκνῳνται, ὡς καὶ βαδίζειν τινὰς ἐπάνω αὐτῆς δύνασθαι. Τὸ μὲν οὖν σχῆμα τῆς τάξεως ταύτης τοιοῦτόν ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν χεῖλῶν ἔλαχε κλήσιν διὰ τε τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς καὶ τὸ εὐσχεπέες. Χρῶνται δὲ αὐτῇ διχῆ· ἢ γὰρ πρὸς φρουρίων τε προσμίσγοντες προσπαύονται καὶ τευχομαχοῦσιν ἢ ὑπὸ τοξοτῶν περιστοιχισθέντες ποτὲ κυττάζουσιν οὕτω πάντας, ὡς δοκεῖν δι' ἐκμήχασιν πελασάντων δὲ τῶν ἐναντίων ἐξελίφνης ἐγείρονται, κἀντιθεῖν σφῆ· ἐκλήττουσι καὶ ταράττουσιν. Ὡ καὶ τότε συμβέβηκε. Πολλοὶ γὰρ, ὡς εἴρηται, βαλλόμενοι βέλεσι, τὸν τε συνασπισμὸν τῆς χεῖλῶνς ἐποίησαν, καὶ τὰ γόνατα πρὸς τὴν γῆν ἤρεισαν τὰ εὐώνυμα νομίσαντες οὖν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι ὑπὸ τῶν τραυμάτων καταπεσεῖν, τὰ μὲν τότε ἀπέθαντο, τὰ δὲ ἔξιστα σπασάμενοι ὡς συγχρόφοντες ἐπῆλθον αὐτοῖς. Ἐξαναστάντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ αὐτοὶς προσπεσόντες, οἷα γυμνὸς ὀκλιτῆρος, ἀπροσδοκῆτος παρασκευασμένοι, τοξότας ἐπλήται, βαρβάρους Ῥωμαῖοι κατέκοψαν. Ἀντωνίος μὲν οὖν ὑπὸ τῶν πολεμίων οὐκ εἶναι οὐδὲν ἔπαθεν, ὑπὸ δὲ φύχους τεταλαιπώρητο. Χαιμῶν γὰρ ἦν, καὶ τῆς Ἀρμενίας τὰ πρόσορα, δι' ὧν ἰσπεύστο, χρυσταλλῶδη ἀσπίσιν· ὅθεν συχνοὶ τῶν αὐτοῦ διαφθείροντο. Διὸ ὑπέβη τὸν Ἀρμένιον, καὶ ἐθώπευσε, καίτοι δι' ὄρη· ἐκείνον ποιούμενος.

Χρήματα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι διανεμάς τῆς στρατιᾶς, ἀπῆρεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὴν Κλεοπάτραν, δι' ἣν μεγάλως ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν διεβέβητο, ὅτι τε παῖδας ἐξ αὐτῆς ἔσχε καὶ εἰς χώρας αὐτῆς πολλὰς ἐχαρίσατο. Οὕτως γὰρ τῷ ἔρωτι αὐτῆς καὶ ταῖς γοηταῖαις ἐδούλευσεν, ὡς καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τὴν Ὀκταβίαν πρὸς αὐτὸν ἐκ Ῥώμης ἀφικνωμένην ἐπανελθεῖν κελεύσαι, καὶ μὴ αὐτῷ προσελθεῖν.

KZ. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἦλθε μὲν εἰς τὴν Σικελίαν, γρηνοῖς δ' ἐν αὐτῇ διὰ τὸν χαιμῶνα, καὶ μαθὼν ὅτι τινα τῶν ἐθνῶν τῶν Ῥωμαίων ὑποκειμένων διὰ τῶν

tos quosdam ei persuasit, ut pacem peteret: ac legatis post multa opprobria respondit se alta conditione pacem non facturum, nisi statim castra moverent. Antonio digresso, et pacis condiciones expectante, obsidionalibus machinis crematis et aggeribus disiectis a Medis, Parthi repentina impressione facta Romanos graviter afflixerunt. Antonius igitur se deceptum esse videns, in Armeniam abire statuit: et per loca ignota iter faciens, in tantas difficultates incidit, ut exercitus ejus internecone deletus esset in insidiis præcipitatus, ubi crebris sagittis obruebatur, nisi conglobati testudinem fecissent. Ea fit hoc modo. Impedimenta et velites in medium agmen compelluntur. Armati, qui oblongos et cavaos clypeos gerunt, in extrema acie collocati, et hosti obversi armis cæteros tegunt. Qui vero latis clypeis utuntur, in medio conglobati, eos supra semetipsos et cæteros sustinent, ut in tota phalange nihil præter clypeos cernatur, et omnes propter aciei densitatem a telis defendantur; quæ quidem ita condensata est, ut super ea ingredi possis. Acies igitur et ob hanc formam, et ob robur, et ob protectionem, testudinum nomen accepit. Eaque bifariam utuntur, sive castella et mœnia oppugnaturi, sive a sagittariis circumventi. Et aliquando ita se inclinant, ut fatigati esse videantur: sed hostem appropinquantem, subito exurgendo percellunt et turbant. Id quod tum quoque accidit. Cum enim, ut dictum est, crebris sagittis ferirentur, testudinem fecerunt, sinistro genu humi nitentes: unde barbari eos præ vulneribus concidisse rati, positis arcibus strictis gladiis ad eos occidendos irruerunt. Verum milites erecti impetu in illos facto, nudos clypeis tecti, inopinantes parati, sagittarios armati, Romani barbaros deleverunt. Hostili metu liberatus Antonius, a frigore est afflictus. Nam hiems erat, et Armenia montana semper congelata sunt: unde complures suorum 521 amittebat. Qua re Armenio fucum fecit, atque adulatus est, quanvis ei insensus esset: et reliquiis exercitus pecunia data, in Ægyptum ad Cleopatram abiit, ob quam a civibus pessime amiebatur, quod et liberos ex ea suscepisset, et multas et provincias donasset. Cujus amoribus et præstigiis ita irretitus fuit, ut Octaviam uxorem Roma ad se venientem, in conspectum suum non admissam, domum redire juberet.

XXVII. Cæsar vero, cum, propter hiemem in Sicilia diutius moratus, quasdam Romanæ dittois gentes per absentiam suam defecisse cognovisset:

reversus contra illas se paravit, atque alias per se, alias per alios ad officium reduxit et subegit. Deinde contra Pannonios est profectus. Illi juxta Dalmatiam ad ipsum Istrum incolentes, a Norico usque ad Europæam Mysiam pertinent: homines asperæ vitæ, ut qui nec terram fertilem, nec aerem clementem habeant, non vinum, non oleum colant, sed hordeo et nilio tam in potu quam cibo utantur. Habentur tamen bellicosissimi, et a Græcis nonnullis ignorantia veri Pæones appellantur. Pæones enim ad Rhodopen et ipsam Macedoniam habitant. Hos autem tum alii, tum ipsi sese Pannonios appellant: quos Cæsar crebris præliis tandem ad deditionem compulit. Antonius vero Armenii ulciscendî cupidus, omnem lapidem, ut proverbio dicitur, movit, donec in castra pellectum comprehendit, et in libera custodia ad ea castella circumdavit, ubi thesauri ejus repositi erant, quibus potiri studebat. Sed cum nihil proficeret (nam Armenii filiam ejus natu maximum, Artaxem, regem ejus loco fecerant) eum compedibus argenteis regii honoris causa vinxit, ac totam Armeniam subegit. Artaxem vero acie victus, ad Parthos confugit. Antonius legionibus in Armenia relictiis, Armenium in Ægyptum cum uxore et liberis adduxit: prædæque donata Cleopatrarum, Armenium cum suis, aureis catenis vinctum, ad eam adduxit. Illi vero nec supplices mulieri facti sunt, neque eam adorant, sed suo nomine compellantur. Post hæc Cleopatram reginam regum appellari jussit, et prioris **522** Cæsaris uxorem, filium ipsius germanum, Cæsaris filium nominavit: ut Cæsarem tanquam adoptivum et alienum criminaretur, eisque provincias assignavit. Suis vero ex Cleopatra filiis Ptolemæo et Alexandro, multa regna attribuit. Quæ dum ageret, ad senatum scripsit, se imperio abiturum, et summam rerum ipsi et populo restitutum: non quod ita sentiret, sed ut ea spe Cæsarem vel ab armis discedere cogere, vel non obtemperantem odissent. Usque ad Araxem progressus, ut Parthos oppugnaturus, pactis cum Medo factis acquievit. Ita enim convenerat, ut Medus Antonio contra Cæsarem, Antonius Medo contra Parthos præsto esset: et milites inter se commutarunt. Ac Medus Armeniæ recens partæ nonnulla accepit, Antonius Jotapen Medii filiam, quam Alexandro filio responderet. Post hæc in Ioniam et Græciam ad Casarianum bellum est profectus. Medus Romanorum auxiliis munitus, Parthos et Artaxem arma inferentes vicit. Sed cum Antonius suos milites revocasset, illius vero retinisset, vicissim victus et captus est. Sic et Armenia et Media perierunt. Romani vero etsi libertatem amiserant, non tamen apertæ monarchiæ subjecti sunt, priusquam Sexto interfecto, et seditionis gentibus subactis, a Partho quoque

ἀποδημίαν αὐτοῦ ἐπανίστησαν, ἐπανῆλθε καὶ ἐκ ἐκείνους παρασκευάζετο, καὶ τοὺς μὲν δι' αὐτοῦ, τοὺς δὲ δι' ἑτέρων προσηγάγετο καὶ ὑπέταξεν. Εἰς καὶ ἐπὶ Παννονίου; ἐστράτευσεν, οἱ νέμονται μὲν πρὸς τῇ Δαλματίᾳ παρ' αὐτὸν ἐν Ἰστρῶν ἀπὸ Νορικού μέχρι τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ Μυσίας, κακοδίωτοι μὲν ὄντες, ἅτε μὴ γῆς μηδ' ἄεραν εὐ ἤκοντες, οὐκ οἶνον γεωργοῦντες, οὐκ εἰλαιον, τὰς δὲ κριθὰς καὶ τὰς κίχκρους ἐσθίοντες ἐμοίως καὶ κίνοντες· νομίζονται δ' οὖν ἀνδρείωτατοι, οὐδ' καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων Πάρινας προσηγόρευσαν, ἐδ' ἀληθῆς ἀγροήσαντες. Πρὸς γὰρ τῇ Ῥοδόπῃ Ῥόδῳ αὐτῇ τῇ Μαικεδονίᾳ ἐδ' τῶν Παίονων ἔθνος ἐστὶ. Τοῦτους δὲ Παννονίου; καὶ οἱ ἄλλοι καλοῦσι, καὶ αὐτοὶ ἐκιντοῦ. Ἐπὶ τοῦτους ὁ Καῖσαρ τότε στρατεύτας, καὶ ἐκ μᾶχης αὐτοῖς πολλὰς χωρῆσας, ὁμολογία προσηγάγετο ὑστερον. Ἀντώνιος δὲ, τὸν Ἀρμένιον τιμωρήσασθαι μηχανώμενος, οὐκ ἐνέλιπε πάντα λίθον κινῶν, ἐδ' τῆς παροιμίας, ἕως αὐτὸν ὑπηγάγετο εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσιθεῖν. Εἰσελθόντα δὲ κατέσχε καὶ ἐν ἀδύσμῳ εἶχε φρουρᾷ, καὶ περιήγειν αὐτὸν κατὰ τὰ φρούρια ἐνθα ἐκείνῳ οἱ θησαυροὶ ἐναπέκειντο, σπαιδῶν αὐτοῦς λαθεῖν. Ὡ; δ' οὐδέτις ἦνυσεν (οἱ γὰρ Ἀρμένιοι τῶν πατρῶν αὐτοῦ τὴν πρᾶσῦτατον τὸν Ἀρτάξην βασιλείᾳ ἀνθεῖλοντο) ἔδησεν αὐτὸν ἀλύσειν ἀργυραῖς; (85), οἰνεῖα τιμὴν αὐτῷ ταύτην νέμων ὡς βασιλεῖ, καὶ πῖσαν τὴν Ἀρμενίαν κατέσχε, τοῦ Ἀρτάξου πρὸς τοὺς Πάρθους ἀποχωρήσαντός, ἐπέπερ ἠττάτο μαχόμενος. Ἀντώνιος δὲ τὰ μὲν στρατεύματα εἰς Ἀρμενίαν κατέλιπε, αὐτὸς δ' ἀνεκομισθὴ πρὸς Αἴγυπτον, μετὰ τῆς γυναίκῃς καὶ τῶν παιδῶν, ἄγων ἐκεῖ τὸν Ἀρμένιον, καὶ τὴν τε λείαν τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐχαρίσατο, καὶ τὸν Ἀρμένιον μετὰ τῶν οἰκείων περιβαλὼν χρυσίαις δεσμοῖς ἐκείνῃ προσήγαγεν. Οἱ δὲ οὐδ' ἐκέλευσαν αὐτὴν, οὐτε μὴν προσεκύνησαν, ἀλλ' ὄνομασι προσηγόρευσαν. Μετὰ τοῦτο τὴν Κλεοπάτραν Ἀντώνιος βασιλίδα βασιλείων καλεῖσθαι ἐκέλευσε, καὶ τοῦ προτέρου Καῖσαρος αὐτὴν μὲν γυναίκα ὠνόμαζε, τὸν δὲ οὐδὲν αὐτῆς παῖδα ἐκείνου, ὡς ἀληθῶς, ἵνα τὸν Καῖσαρα τὸν Ὀκτάβιον ὡς ποιητὸν ἐκείνου παῖδα καὶ μὴ γνήσιον διαβάλλῃ, καὶ χώρας αὐτοῖς ἕνεμε. Τοῖς δ' οἰκείοις παισὶ τοῖς ἐκ τῆς Κλεοπάτρας, κλημένοις Πτολεμαίῳ καὶ Ἀλεξάνδρῳ, ἑτέρας πολλὰς προσεκύνησαν. Το: αὐτὰ δὲ πρᾶττων, ἐπέστειλε τῇ βουλήῃ ὅτι τῆς ἀρχῆς τε καὶ οὐσαται καὶ τὰ πράγματα ἐπ' αὐτῇ καὶ τῷ δήμῳ ποιήσεται, οὐκ οὕτω φρονῶν, ἀλλ' ὅπως ταῖς παρ' αὐτοῦ ἐλίαν ἢ ἀναγκάσῃ παρόντα τὸν Καῖσαρα καταθέσθαι τὰ ὄπλα, ἢ μισθῶσιν ἀπειθήσαντα. Ἄχρι δὲ τοῦ Ἀρτάξου ἐλλῶν, ὡς ἐπὶ τοὺς Πάρθους στρατεύων, ἠρμίσθη τῇ πρὸς τὸν Μῆδον ὁμολογία. Συμμαχησάν γὰρ ἀλλήλοις συνέθεντο, ὁ μὲν κατὰ τῶν Πάρθων, ὁ δὲ γε κατὰ τοῦ Καῖσαρος, καὶ στρατιώτας; ἀλλήλοισ ἀντίσταν. Καὶ ὁ μὲν Μῆδος; τῆς Ἀρμενίας; τῆς

Variae lectiones et notæ.

(85) Ἐδῆσεν αὐτὸν ἀλύσειν ἀργυραῖς. Alter cod. Wolfii: Ἐδῆσεν αὐτὸν ἀλύσεισι σιδηραῖς, ἢ

ἀληθέστερον, ἀργυραῖς. Quæ quidem de peribida Antonii liberalitate interpretari licet.

νεοκτῆτου ἐξ Ἀντωνίου εἰλήφει τινά· Ἀντώνιο; δὲ ἅ ὅτιον σὺν τῷ Ἰωτάπῃ, ὡς τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ συνοικῆσουσιν. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐς τὴν Ἰωνίαν καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῷ πολέμῳ τοῦ Καίσαρος ὤρμησεν. Ὁ δὲ γε Μῆδος συμμαχοῦμενος τοῖς Ῥωμαίοις, ἐπελθόντας αὐτῷ τοὺς Πάρθους καὶ τὸν Ἀρτάξην ἐνίκησε. Τοῦ δ' Ἀντωνίου τοὺς οἰκίους στρατιώτας μετακαλεσαμένου, τοὺς δ' ἐκείνου κατασχέτονος, ἀνθήτητο καὶ ἐάλω. Καὶ οὕτως ἡ Ἀρμενία μετὰ τῆς Μῆδίας ἀπώλετο. Οἱ μὲντοι Ῥωμαῖοι τὴν μὲν δημοκρατίαν ἀφῆρητο, οὐ μὴν καὶ εἰς φανεράν μοναρχίαν κατώλισθον, ἕως δὲ τε Σέξτος ἀπώλετο, καὶ τὰ ἐπαναστάνα ἔθνη δεδούλωτο, καὶ ὁ Πάρθος οὐδὲν παρεκίνη. Τότε γὰρ φανερώς ἐπ' ἀλλήλους ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Καίσαρ ἐτράποντο, καὶ ὁ δῆμος ἀκριβῶς ἐδουλώθη. Αἰτίαι δὲ τοῦ πολέμου αἷδε σφίσι ἐσχῆποντο. Ἀντώνιος μὲν Καίσαρι ἐνεκάλει ὅτι τὴν τοῦ Λεπίδου χώραν καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν τοῦ Σέξτου ἐσφετέρισατο, καὶ τούτων ἀπῆτει, καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐς ἐκ τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ Ἰταλλίας ἐστράτευσεν· ὁ δὲ Καίσαρ ἐκείνῳ ὅτι τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλα μὴ λαχὼν εἶχε, καὶ ὅτι τὸν Σέξτον ἀπέκτεινεν (αὐτὸς γὰρ ἐκὼν ἐκείνου φείσασθαι εἶλε), καὶ ὅτι τὸν Ἀρμένιον ἀπάτη συνειληφῶς εἶδησε, καὶ τούτου Ῥωμαῖοις κακοδοξίαν προσέτερε, καὶ τὰ ἡμίση τῶν λαφύρων καὶ αὐτὸς ἀπῆτει, καὶ τὴν Κλεοπάτραν αὐτῷ καὶ τοῖς παιδῶν τοὺς ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ ζωρηθέντα σφίσι πρὸς πάντας ἐπέτερεν. Ἐν τοῖς μάλιστα δ' ἠτίετο ὅτι τὸν Καίσαριονα ἐς τὸ γένος εἰσήγε τοῦ Καίσαρος.

ΚΗ'. Ταῦτ' οὖν ἐπενεκάλουν ἀλλήλοις, καὶ τῶς οὐκ ἀναφανδῶν κατ' ἀλλήλων ὠπλιζοντο, ἕως Δομίτιος Γναῖος καὶ Σόσιος Γάτος τῆς τοῦ Ἀντωνίου μεριδος ὄντας ὑπάτευσαν. Τόδε δὲ προδήλως ἐπολεμώθησαν. Ὁ γὰρ Σόσιος πολλὰ μὲν ἐν τῇ νομηνίᾳ ἐπῆνεσε τὸν Ἀντώνιον, πολλὰ δὲ καταίτις τοῦ Καίσαρος. Καὶ τότε μὲν ὁ Καίσαρ τῆς πόλεως ἐξεχώρησεν, αἰτίαν ἄλλην πλασάμενος· μετὰ ταῦτα δ' ἐπανελθὼν, καὶ φρουρὰν ἐαυτῷ περιστήσας στρατιωτῶν, μέτρια μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ διελέχθη· τοῦ δὲ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Σοσίου πολλὰ κατηγορήσε, καὶ ἀδικουῦντα τὸν Ἀντώνιον διὰ γραμμάτων ἐξελέγγειν ὑπέσχετο. Οἱ οὖν ὑπατοὶ μήτ' ἀντιπαῖν θαρβρῶντες, μήτε σιωπᾶν ὑπομένοντες, τῆς πόλεως ἐχώρησαντες, ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἀντώνιον, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οὐκ ὀλίγοι αὐτοῖς συναπεληλύθασιν· καὶ αὐτὸς ἕτεροι, τὸν Ἀντώνιον λιπόντες, τῷ Καίσαρι προσεχώρησαν, ὅτι τὴν τε τῆς Ὀκταβίας συνοικίειν ἀπέπειτο, καὶ ὅτι τῇ Κλεοπάτρῃ ἤχθησαν. Ἐξ ὧν μαθὼν ὁ Καίσαρ τὰ τε ἄλλα τοῦ Ἀντωνίου, καὶ τὰς διαθήκας αὐτοῦ, καὶ παρὰ τίνε ἐτύγχανον, ἔλαβ' ἐν αὐτῶν, καὶ δημοσίᾳ ἀνέγνω, πρῶτον ποιήσας παρανομώτατον. Τοσαύτην δὲ διὰ τὰ γεγραμμένα ὄργην καὶ οἱ πάντο ἐκείνῳ προσεμίμνην ἐνεδείκνυτο, ὥστε τὴν τε ὑπατείαν καὶ ἄλλην ἅπασαν ἐξουσίαν ἀφελοντο, καὶ τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ ἄδειαν καὶ ἐπαύοντες, ἐὰν ἐγκαταλίπουσιν αὐτὸν, ἐψηφίσαντο· καὶ τῇ Κλεοπάτρῃ πόλεμον ἐπήγγειλαν ἄντικρυς, ὅς μᾶλλον πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἔτειναν (ἦβδσαν γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ ἐκείνης πάντα ὑποίσοντα)· οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐδουλώσατο ὥστε βασιλεὺς τε καὶ δέσπονα ὑπ' ἐκείνου καλεῖσθαι, στρατιώτας τε Ῥωμαίους ἐν τῷ δορυφορικῷ αὐτῆς εἶχειν, καὶ ταῖς ἀσπίσι πάντων τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐπιγράφεσθαι. Καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν δὲ μετ' αὐτοῦ

otium fuit. Tum vero Antonio et Caesare manifeste inter se bellum gerentibus populus haud dubia servitute est oppressus. Belli autem causae hae praetendebantur. Antonius Caesarem accusabat, quod Lepidi et Sexti provincias et copias sibi vindicasset, eorumque semissem postulabat: nec non eorum militum, quos ex Italia ad illum pertinentem, in exercitu haberet. Caesar illum vicissim, quod Aegyptum privata auctoritate sibi vindicasset, et Sextum occidisset, cui ipse ultro pepercisset: et quod Armenio per fraudem capto et victo, nomini Romano ignominiae maculam aspersionem, ac manubiarum semissem et ipse postulavit. Cleopatram vero et susceptos ex ea liberos, et donationes eis factas, ante omnia ei objiciebat. Illud tamen in primis querebatur, quod Caesariorem in familiam Caesaris induceret.

καὶ τὴν τοῦ Σέξτου ἐσφετέρισατο, καὶ τούτων ἀπῆτει, καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐς ἐκ τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ Ἰταλλίας ἐστράτευσεν· ὁ δὲ Καίσαρ ἐκείνῳ ὅτι τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλα μὴ λαχὼν εἶχε, καὶ ὅτι τὸν Σέξτον ἀπέκτεινεν (αὐτὸς γὰρ ἐκὼν ἐκείνου φείσασθαι εἶλε), καὶ ὅτι τὸν Ἀρμένιον ἀπάτη συνειληφῶς εἶδησε, καὶ τούτου Ῥωμαῖοις κακοδοξίαν προσέτερε, καὶ τὰ ἡμίση τῶν λαφύρων καὶ αὐτὸς ἀπῆτει, καὶ τὴν Κλεοπάτραν αὐτῷ καὶ τοῖς παιδῶν τοὺς ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ ζωρηθέντα σφίσι πρὸς πάντας ἐπέτερεν. Ἐν τοῖς μάλιστα δ' ἠτίετο ὅτι τὸν Καίσαριονα ἐς τὸ γένος εἰσήγε τοῦ Καίσαρος.

523 XXVIII. Dum ad hunc modum invicem expostulant, arma dissimulante parabant, donec Gn. Dumitius et C. Sossius Antonianae factionis, consules sunt designati. Tum vero aperte hostes facti sunt. Cum enim Sossius Kalendis multa in Antonii laudem cum Caesaris criminatione disseveravit: Caesar per aliam causam urbe excessit. Deinde reversus, praesidio militum adhibito, modeste de seipso locutus, Sossium et Antonium acriter accusavit, seque Antonium litteris prolatis injuriarum convicturum esse affirmavit. Consules igitur, qui nec contradicere auderent, et tacere non possent, urbe relicta, non paucis senatoribus comitantibus, ad Antonium se contulerunt: ac vicissim alii Antonio relicto ad Caesarem abierunt, infensi ob Octaviam repudiatam, et Cleopatrae odio. E quibus Caesar cum aliis Antonii arcanis cognitis, tum quale et ubi testamentum ejus esset, id acceptum publice recitavit, facinus iniquissimum ausus, eaque recitatione etiam addictissimos Antonio sic commovit, ut et consulatum et omnem potestatem ei adimerent: et ejus familiaribus impunitatem et laudationes decernerent, si illum reliquissent: et Cleopatrae bellum aperte indicerent, quod ad Antonium potius spectabat, quem propter illam nihil non subiturum norant: cui ita serviebat, ut eam et reginam et dominam appellaret, et milites Romanos in custodia habere pateretur, quorum clypeis Cleopatrae nomen inscriptum erat. Praeterea mulier una eum eo forum ingrediebatur, ludos una curabat, jus una dicebat, una equitabat. In urbibus lectica ferebatur, ipse pedes cum eunuchis sequebatur. Una et pingebatur, et fugebatur: ac ipse quidem Bacchus et Osiris, illa Isis et Luna vocabatur. Quam ab rem artibus illius

mente captus putabatur. Neque vero eum solum, sed et proceres ejus eo redegit imposturis suis, ut Romanis quisque se imperaturum speraret: et in Capitolio jus dicere, votum et jurandam maximum duceret. Antonius vero aliquando acinacem accingebat, et peregrina veste utebatur. Quod si illi, Romanorum consuli et duci, crimini dabatur peregrina vestis: nostri temporis 524 imperatores quis reprehensione eximat, qui a patrio vestitu recedunt, et non interdum, sed subinde barbarica veste utuntur? Hoc rerum statu Cæsar et Antonius ad bellum se parabant, uterque multis sociis munitus: ac multa vulgo jactabantur, et signa fiebant. Nam in sacrificio quodam simius fanum Cereris ingressus, conturbavit omnia. Multi pueri Romæ congregati, et in factionem Antonianam et Cæsarianam divisi, nempe jubente inter sese decertarunt: et qui Antonii nomen præferrebant, victi sunt. Ejusdem statua marmorea sanguine manavit. Ignis fanum Cereris et Spei absumpsit. Acciderunt et alias hujus generis, quorum nihil eos terruit. Antonius enim festinavit, ut eos inopinantes in Italia opprimeret. Sed cum Corcyram appulisset, atque inde in Peloponnesum navigasset, Patris hibernavit, et milites passim distribuit: Cæsar vero Brundisio solvens, tempestate fatigatus recessit.

τοῦ Ἀντωνίου μαχόμενοι, καὶ ἡττήθησαν οἱ τὸ τοῦ Ἀντωνίου ὄνομα φέροντες. Εἰκὼν τε αὐτοῦ λιθίνη αἶμα ἀνήκα, καὶ πῦρ τὸ τε Δημήτριον καὶ ναὸν ἕτερον Ἐλπίδος διέφθειρε, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συμβέβηκεν. Οὐδὲν δὲ τούτων αὐτοῦ ἐφάρδυσεν· ἀλλ' ὁ μὲν Ἀντώνιος ἔωρθησεν, ὡς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀδοκίμως αὐτοῖς ἐν πόλεμον ποιησόμενος. Ἐλθὼν δὲ εἰς Κέρκυραν κάθηται εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀναπαύσας, αὐτὸς μὲν ἐν Πάτραις παρεχόμενος, τοὺς δὲ στρατιώτας πανταχοῦ διεπέμψεν· ὁ δὲ Καίσαρ ἀνήχθη μὲν ἐκ τοῦ Βρεντισίου, χειμῶνι δὲ περιπεσὼν καὶ πονηθεὶς ἀνεχώρησεν.

XXIX. Vere incipiente Antonius se non commovit. Nam ejus classarii ex diversis gentibus collecti, cum procul ab eo hibernarent: neque sese exercebant, et morbo ac transfugis minuebantur. Agrippa quoque Methone impetu capta, navium onerariarum appulsus observando, et in aliis atque aliis Græciæ locis excensus faciendo, admodum eum perturbabat. Cæsar vero omnes milites, omnes senatores, omnes equites, quorum aliqua erat auctoritas, Brundisii convenire jussit, alios, ut aliquid adjutarent, alios, ne seorsim rebus novis studerent: utque ostenderet se maximæ præstantissimæque partis Romanorum consensu niti. Cum iisque Ionio transmisso, et Corcyra, quam præsidarii reliquerant, capta, in portu Glyce appulit, qui a dulcedine fluvii in eum influentis nomen habet: inde Actium navigavit.

Variæ lectiones et notæ.

(85'') Τοὺς δὲ νῦν βασιλεῖς Ῥωμαίων. Hic porro capit Zonaras Imperatores et Græcos sui ævi, qui dimisso patrio vestitu, barbarico seu extraneo uti amabant. Scribit Nicephorus Gregoras, lib. II Joannem Vatatzem imp. cum videret Romanas divitias in peregrinas et sumptuosas vestes, Sericas, Assyrias, Babylonias, atque Italicas, vario ac solerti artificio confectas effundi, edicto sanxisse, ne quis subditorum iis uteretur, sed iis contenti essent, quas Romanæ provinciæ præbe-

εἰσφορτα, καὶ τὰς πανηγύρεις συνδιετίθετο, τὰς δίκας τε συνεξήταζε, καὶ συνίππευσεν, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείνη μὲν ἐν δίφρῳ ἐφέρετο, ὁ δ' Ἀντώνιος περὶ ἑαυτοῦ μετὰ τῶν εὐνοούων αὐτῆς ἠκολούθει· συνεγράφετό τε αὐτῇ, καὶ συνεπλάττετο, αὐτὸς Ὅμιρος καὶ Διόνυσος λεγόμενος, ἐκείνη δὲ Σελήνη καὶ Ἴσις. Ὁθεν ἐκφρων ὑπ' αὐτῆς ἐκ μαγγανείας ἔδοξε γαγυρῆναι. Καὶ οὐκ ἐκείνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ δυναμένους κατεγοήτευσε καὶ κατέδωκεν, ὡς ἐλπίζει καὶ τῶν Ῥωμαίων ἄρξιν, εὐχὴν τε ποιῆσθαι μέγιστην καὶ ὄρκιον τὸ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ δικάσαι. Ὁ δὲ Ἀντώνιος ἀκινάχην τε ἐνίοτε παρεζώνοντο, καὶ ἐσθῆτι ἐχρήτο παρὰ τὰ πάτρια. Τούτῳ μὲν οὖν ὑπάτω ὄντι καὶ στρατηγῷ Ῥωμαίων εἰς αἰτίαια ἐλογίσθη ἡ ἔξω τῶν πατρῶων στολή· τοὺς δὲ νῦν βασιλεῖς Ῥωμαίων (85'') πῶς ἂν τις ἐξαιρήσαστο μύμων καὶ αἰτιάσεως, μεταμφεινυμένους παρὰ τὰ πάτρια, καὶ οὐκ ἐνίοτε, ἀεὶ δὲ κεχρημένους ἐσθῆτι βαρβαρικῇ; Οὕτω μὲν οὖν τῷ τε Καίσαρι καὶ τῷ Ἀντωνίῳ συνηέχθη τὰ πράγματα. Οἱ δὲ περισσεύοντο πρὸς τὸν πόλεμον, ἕκαστος· πολλοὺς συμμάχους προσεληφώς· καὶ πολλὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐθρολλεῖτο, πολλὰ δὲ καὶ σημεῖα γέγονασιν. Πιθηκίς τε γὰρ ἐς τὸ Δημήτριον ἐν Ἱερουργίᾳ τιμὴν εἰσελθὼν, πάντα τε ἐν ἔδον συνέχευε. Καὶ παῖδες ἐν τῇ Ῥώμῃ πολλοὶ ἀθροισθέντες, κλειύσαντος μηδενός, συνέμιξαν ἄλλήλοις, οἱ μὲν ὡς Καίσαρες, οἱ δὲ ὡς

Κῆ'. Ἐργόμενος δὲ ἕκαστος ὁ μὲν Ἀντώνιος οὐδαμῆ ἐκινήθη. Σύμμιχτοι γὰρ ἐκ πολλῶν ἰθύνοντες οἱ τριπτάτοι αὐτοῦ καὶ πέρβω χειμάζοντες ἀπ' αὐτοῦ, οὗτ' ἐγυμνάζοντο, καὶ νόσῳ καὶ αὐτομαλαίᾳ ἠλάττωντο. Καὶ ὁ Ἀγρίππας τὴν Μεθώνην κατασχὼν ἐξ ἐφόδου, καὶ τὰς κατάρσεις τῶν ὀκλάδων ἐπιτηρῶν, καὶ ἀποβάσεις ἄλλοτε ἄλλη τῆς Ἑλλάδος ποιούμενος, ἰσχυρῶς αὐτὸν ἐθορύθει. Ὁ δὲ Καίσαρ πάντας μὲν τοὺς στρατιώτας, πάντας δὲ τοὺς δυναμένους τι τῶν βουλευτῶν καὶ ἱππέων εἰς τὸ Βρεντισίον συνηγάγε, τοὺς μὲν ὅπως αὐτῷ τι συμπράξωσι, τοὺς δ' ὅπως μὴ μονοθέντες τι νεοκίτωσι· καὶ ἴν' ἐνδείξεται ὅτι τὸ κλειστόν καὶ κρατιστύον τῶν Ῥωμαίων ὀμῶγων κίετηται· καὶ ὅν αὐτοῖς τὸν Ἰόνιον διαβίδηκα, καὶ τὴν Κέρκυραν ἐκλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν φρουρούτων λαβὼν, εἰς τὸν λιμένα τὸν Γλυκὺν κεντῆρε. Καλεῖται δὲ οὕτως ὅτι ἐκ τοῦ ποταμοῦ τοῦ

rent. Idem lib. XI extr. eum etiam morem invasisse tradit sub Andronico Palæologo Juniore, ut omnes simul, et adolescentes et senes pileis uterentur, non minus in palatio quam in agris, iisque ad libitum multiformibus et peregrinis; cum Latinis alii, alii Mysiis et Triballicis, alii Syriis et Phoeniciis uterentur, atque id denique in vestibus observasse, adeo ut prudentiores novitatem aliquam et imperii destructionem, sed et institutorum finem ac morum inde male ominarentur.

ει; αὐτὸν ἐμβάλλοντο; γλυκαίνεται. Κάκιθον εἰς τὸ Ἄκτιον ἐπλεῖ. Ὡ; δ' οὐδέεις οὕτε ἀντίπλεῖ, οὕτε ἐς λόγους ἦει αὐτῷ, ἢ πρὸς μάχην ἢ πρὸς θηλογοίαν ἐκκαλουμένῳ τοὺς ἐναντίους, κατέλαβε τὸ χωρίον τῷτο ἐν ᾧ νῦν ἐστὶν ἡ Νικόπολις, καὶ τοῦτου ἐφή- ῤρευε τῷ Ἄκτιῳ κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν. Τὸ δὲ Ἄκτιον οἱ τοῦ Ἀντωνίου προκατελάδοντο, καὶ πύργοις ὠχύρωσαν ἐκατέρωθεν. Ἐπιτὸ δὲ τὴν τοῦ Καίσαρος ἐπιβίον ἐπέθετο ὁ Ἀντώνιος, ἠπειχθη μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ Ἄκτιον· οὐκ εὐθὺς μέντοι καὶ ἠγωνίσαστο, καίτοι τοῦ Καίσαρος παντὶ τόπῳ εἰς ἀγῶνα τοῦτον ἐνάγοντο; ἀκροβολισμοί; δ' ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἐχρήσατο, μέχρι συνήθροισι τὰ στρατεύματα. Ὁ δὲ Καίσαρ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν τε Μακεδονίαν ἐπεμψε στρατιάν, ὅπως πρὸς ἐκεῖνα μενετέγη καὶ ἀκοντα τὴν Ἀντώνιον. Καὶ ὁ Ἀγρίπ- πας τῆς τε Λευκάδος καὶ τῶν ἐν ταύτῃ σκαφῶν αἰ- φινιδίως ἐπιπλεύσας ἐκράτησε, καὶ Πάτρως εἰλε καὶ τὴν Κόρινθον παρεστῆσατο. Καὶ ὁ Τίτος; ἐ Μάρκος;, Ταῦρος; τε ὁ Στατίλιος; τὸ ἱππικὸν τοῦ Ἀντωνίου ἀθρόον ἐκδραμόντες συνέσχον, καὶ Φιλάδελφον βασι- λεία Παφλαγονίας προσεποίησαντο. Καὶ ὁ Δομῆτιος; ὁ Γναῖος; καὶ ἄλλοι τῷ Καίσαρι προσεχώρησαν. Φοδη- θαί; οὐν ὁ Ἀντώνιος, μὴ ὄσοι εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην ἐπιμύθησαν παρ' αὐτοῦ, τῷ Καίσαρι πρόσθενται, ὤρμησε πρὸς αὐτούς;. Κάν τούτῳ ναυ- μαχία τι; συνέστη, καὶ παρὰ μὲν τῇ πρώτῃ προσ- βολή; ἐτρέψαντο οἱ τοῦ Ἀντωνίου τοὺς Καίσαρος ὀλίγους; ὄντας;. Τοῦ δὲ Ἀγρίππου, ᾧ πᾶν ἀνεῖτο τὸ τοῦ Καίσαρος ναυτικόν, κατὰ τύχην ἐπιδημήσαν- τας, οὐ μόνον οὐδὲν τῆς νίκης οἱ τοῦ Ἀντωνίου ἀπώ- νατο, ἀλλὰ καὶ ἀπώλοντο. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπανελθὼν ὁ Ἀντώνιος ἱππομαχίᾳ τινὶ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος προφυλακὴν ἤστηθη. Καὶ ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια αὐτὸν ἤρξαντο ἐπιλείπειν, βουλήν ἐποίησατο πότερον κατὰ χώραν μέιναντες διακινδυνεύουσαι, ἢ μεταστάντες χρόνῳ τὸν πόλεμον διενέγκωσι. Καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλα συνεβούλευσαν, ἢ δὲ γε Κλεοπάτρα, τὰ ἐπικαιρό- τατα τῶν χωρίων φρουραίς; παραδοθῆναι, καὶ τοὺς λοιποὺς συναπαρῆαι αὐτοί; εἰς τὴν Ἀφρῆκτον συμβου- λεύσασα, ἐνίκησε;. Εἰς δὲ τούτῃν ἦλθε τὴν γνώμην ὅπὸ σημείων θορυβηθεῖσα, καὶ ἐκ τῆς τοῦ στρατεύ- ματος ἀθυμίας; καὶ ἀβρώστιας; δεισασα, καὶ τὸν Ἀν- τώνιον ἐξεφύθησεν. Οὐ μέντοι λάθρα, οὐδέ μὴ φανερώ; ἐκπεύσαι; ὡς φεύγοντες; ἐβουλεύσαντο, ἵνα μὴ εἰς δέος; τοὺς συμμάχους; ἐμβάλωσιν;. ἄλλ' ὡ; ἐπὶ ναυμαχίαν παρασκευαζόμενοι, κἀντεῦθεν τὰ ἀριστα τῶν σκαφῶν ἐκλεξάμενοι, ὅτι ἐκ τῆς φθορᾶς; τε καὶ τῆς αὐτομολίας; οἱ ἐρέται; ἠλάττωντο, κατέ- πρησαν τὰ λοιπὰ, καὶ νύκτωρ πάντα τὰ τιμιώτατα λαθραίως; ἐμβαλόντες; αὐτοί;, ἔτοιμα; εἰς ἐκπλουν; ἐποίησαν;. Καὶ τοὺς στρατιώτας; παραδάρβυσε; πρὸς τὴν ναυμαχίαν, διαλεχθεὶς; αὐτοί; ὁ Ἀντώνιος;. Καὶ ὄντας; πάντα; μὲν τοὺς πρώτους; τῶν συνόντων; αὐτῷ; εἰς; τὰς; ναῦς; ἐνεβίβασεν, ἵνα μὴ τι νωπερίωσιν, ὡς ὁ Ἀέλλιος; καὶ ἄλλοι; τινὲς; αὐτομολήσαντες;· παμπλη- θείς; δὲ; καὶ; τοξότας; καὶ; σφενδονήτας; καὶ; ὀπίτας; ἐνεβίβασε;. Τριήρεις; μὲν; γὰρ; ὀλίγα; εἶχεν, αἱ; δὲ; λοιπαὶ; τετρήρεις; καὶ; δεκῆρεις; ἦσαν; αὐτῷ;. Καίσαρ

A Cum nemo contra classem educeret, neque quid- quam vel ad pugnam vel ad deditionem hostes provocanti responderent: eum occupavit locum, in quo nunc est Nicopolis, ibique circa Actium terra marique stationes habuit. Nam ipsum Actium Antoniani præoccupatum turribus utrinque munie- rant. Antonius adventu Cæsaris cognito, cum suis Actium properavit: 525 sed non statim pugna- vit, quamvis a Cæsare modis omnibus lacessere- tur; tumultuariis tamen pugnis per dies complu- res certavit, donec conduxisset suos exercitus. At Cæsar in Græciam et Macedoniam misit copias, ut Antonium vel invitum; illuc pertraheret. Agrippa subito accessit Leucade et navibus illius loci poti- tus est. Patras cepit, Corinthum ad deditionem B compulit. Titus Marcus et Taurus Stallius, equi- tatum Antonii subita excursionem ceperunt, et Phi- ladelphum Paphlagoniæ regem in suas partes tra- duxerunt. Cp. item Domitius et alii ad Cæsarem se contulerunt. Veritus igitur Antonius, ne ii quos in Macedoniam et Thraciam misisset, idem face- rent, ad eos properavit. Interea confictus quidam mari factus est: et Cæsariani, pauci numero, ab Antonianis principio pulsi. Sed fortuito Agrippæ superventu, qui toti Cæsarianæ classi præerat, factum est, ut illi non modo nullum victoriæ fructum caperent, sed etiam interirent. Qua de causa rever- sus Antonius, equestri certamine cum primis Cæ- sarris excubilis congressus, succubuit. Et quia com- meatus penuria laborare incipiebat, concilio in- ducto deliberavit, an manendum, et martis alea periclitanda: an vero alio abeundum, et bellum dudendum esset. Aliis aliud consentibus, Cleopa- tre sententia vicit, ut opportunissimis locis præ- sidia imponerentur, cæteri secum in Ægyptum na- vigarent. Id autem consilli cepit, tum quod prodi- giis quibusdam terrebatur, tum quia exercitus de- sperationem et morbum timebat: Antonio quoque terrorem incussit. Sed quia neque clam, neque etiam aperte tanquam fugientes abire volebant, ne sociis terrorem incuterent, sed tanquam ad pu- gniam parati; navibus optimis delectis, et quia morbo et transfugis remigum imminutus erat nu- merus, reliquis crematis, et noctu pretiosissimis quibusque rebus clam illatis, ad navigandum se instruxerunt. Antonius milites pro concione ad pugnam incitavit, atque ita primores omnes fami- liarium suorum in naves imposuit, ne quid novi molirentur: ut Dellius et alii transfuge fecerant. Quam plurimos etiam funditores, sagittarios et ar- matos imposuit. Triemes 526 enim paucas ha- bebat, cæteræ quadriemes et deciremes erant. Cæsar eorum instructione visa, contra se parabat: sed eorum consilio tum ex aliis, tum ex bellio co- gnito, exercitum convocavit: quem dum ad pu- gniam cohortatur, ingenti imbri et turbine in clas- sem Antonii illato, resumpta fiducia, eorum abi- tum observavit. Cumque Antoniani in procinctu starent, nec tamen prodirent, in animo habuit,

cos vel stantes aggredi, vel repellere. Sed quia neque prodibant, neque se convertabant, sed loco non mutato aciem condensabant, aliquantum moratus est: deinde congressi pugnauerunt. Cum diu æquo Marte et ancipiti victoria dimicaretur: Cleopatraz LX naves, signo ab ea dato, velis ad discessum elatis pelago se commiserunt. Antonius vero abeuntem Cleopatraz navem conspicatus, in quinqueremen transcendit: oblitusque rerum omnium, eam persequitur, quæ ipsum perdidit, et amplius perditura erat. Illa vero agnitis navis insignibus, substitit. Ita in illius navem receptus, et solus in proram progressus, sedit tacitus. Triduoque sic exacto, cum Tænarum venisset, a familiarium mulierum cœtu ad concœnationem et ad concubitum est invitatus. Ejus vero classis post discessum ipsius cum ad horam usque decimam restitisset, jussu Cæsaris igni injecto partim cremata est, partim capta. Dicuntur circiter CCC naves esse captæ.

προσαπολλύουσαν. Ἐκείνη δὲ γνωρίασα τὸ τῆς νεῶς σημεῖον, ἀνέσχε. Καὶ ἀναληθθεὶς εἰς τὴν ἐκείνης ναῦν, μόνος παρελθὼν ἐς πρῶραν ἐκάθητο σιωπῶν, καὶ τρεῖς μὲν ἡμέρας οὕτω διήγαγεν· ἐν δὲ ταῖς αὐτῶν γενομένου; αἱ συνήθεις γυναῖκες καὶ συνήγαγον, καὶ συνδειπνεῖν καὶ συγκαθεύδειν ἀνέπεισαν. Τὸ δὲ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑποχώρησιν ἀντισχεθὼν μέχρις ὕρας δεκάτης πύρρ; ἐπανεχθέντος τοῖς σκάφασι καλεῦσαντος Καίσαρος, τὸ μὲν κατεφλέχθη, τὸ δὲ ἐάλω. Λέγεται γὰρ περὶ τριακοσίας νῆας ἐαλωκέναι.

XXX. Hic navalis pugnae fuit exitus, iv Nonas Septembris, ac tum Cæsar solus rerum omnium potiri cœpit, ut ab eo tempore imperium ejus numerari incipiat. In castrorum loco urbem Nicopolim a victoria nomine indito condidit, et statuas areas hominis et asini collocavit. Fertur enim nocturno tempore, pridie ejus diei quo navale prælium commissum est, tabernaculo ad naves contemplantas egressus, in hominem agasonem incidisse, qui rogatus quis esset? responderit, sibi Fortunati esse nomen, asino Victorini. Eam statuas post Byzantium translatae, in equestri theatro steterunt. Pedestres autem et equestres Antonii copiae cum vii post illius fugam dies permansissent, denique ad vicinam 527 transiverunt. Quidam vero, ex Romanis potissimum, ad Antonium, socii domum abierunt. Cæsar in Italiam properans, veritus ne quis in ea motus existeret, Brundisium cum venisset, non amplius est progressus: nam ibi eum et senatus et ordo equester, et plebis maxima pars convenerunt. Ubi rebus quibusdam ex sententia confectis, iterum in Græciam discessit, et assibus per isthmum Peloponnesem obtempestatem ductis, celeriter in Asiam transitit. At Cleopatra Ægyptum occupare contendit, ne qui res novas molirentur metuens: quo cum venisset, undique pecuniam et copias coegit. Antonius in Lilyam navigavit. Cum autem is quoque exercitus, quem ibi habebat, defecisset, sibi manus afferre voluit: sed ab amicis prohibitus, Alexandriam venit. Ibi ad pugnam se instruens, tamen legatos de pacis conditionibus ad Cæsarem miserunt. Cleopatra vero, clam Antonio, familiaribus ejus pecunias, ipse Cæsari aureum sceptrum, ejusdem ma-

δὲ καθέωρα μὲν καὶ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν καὶ ἠύτρειζέτο· μαθὼν δὲ καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐξ ἄλλων τε καὶ τοῦ Δελλίου, συνήγαγε τὸ στράτευμα, καὶ εἰς μάχην δ' ὦν εἴρηκε παρεκάλασε. Κἀν τούτῳ αὐτοῦ γενομένου λαύρου, καὶ ζήλης πολλῆς εἰς τὸ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν ἐμπειροῦσης, ἀνεθάρσυσεν ὁ Καίσαρ, καὶ τὸν ἐκπλοῦν αὐτῶν ἐπετήρει. Ὡς δὲ παρετάξαντο μὲν οἱ τοῦ Ἀντωνίου, οὐ μόνον προήεσαν, ὥρμησε μὲν ὧς καὶ ἐστῶσι σφίσι προσέβηεν ἢ καὶ ἀναχωρήσαι ποιήσω. Ὡς δ' οὐτ' ἐξώρμησαν, οὐτ' ἀνίσταρεσαν, ἀλλὰ κατὰ χώραν ἕμνον τῆ συντάξει τε ἐπεπύκνωτο, ἀνέσχε χρόνον τινὰ, εἰτα συμπεσόντες ἐναυμάχουν. Ἀγχωμάλου δὲ τῆς ναυμαχίας οὕσης ἐπὶ πολλὰ καὶ ἀκρίτου, αἱ Κλεοπάτρας ἐξήκοντα νῆες, συνθήματος παρ' αὐτῆς δοθέντες, εἰς ἀπόπλοῦν ἤρκασι ἐλίσια καὶ πρὸς τὸ πείλαος ὥρμησαν. Ὁ δ' Ἀντώνιος, τὴν Κλεοπάτρας ναῦν ἰδὼν ἀποπλέουσαν, πάντων ἐπιλαθόμενος εἰς παντήρη μεταβάς ἐδίωκε τὴν ἀπολωλεκυῖαν αὐτὸν, καὶ ἐτι προσεπύκνωσεν. Ἐκείνη δὲ γνωρίασα τὸ τῆς νεῶς σημεῖον, ἀνέσχε. Καὶ ἀναληθθεὶς εἰς τὴν ἐκείνης ναῦν, μόνος παρελθὼν ἐς πρῶραν ἐκάθητο σιωπῶν, καὶ τρεῖς μὲν ἡμέρας οὕτω διήγαγεν· ἐν δὲ ταῖς αὐτῶν γενομένου; αἱ συνήθεις γυναῖκες καὶ συνήγαγον, καὶ συνδειπνεῖν καὶ συγκαθεύδειν ἀνέπεισαν. Τὸ δὲ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑποχώρησιν ἀντισχεθὼν μέχρις ὕρας δεκάτης πύρρ; ἐπανεχθέντος τοῖς σκάφασι καλεῦσαντος Καίσαρος, τὸ μὲν κατεφλέχθη, τὸ δὲ ἐάλω. Λέγεται γὰρ περὶ τριακοσίας νῆας ἐαλωκέναι.

Α'. Τοιοῦτον μὲν τῆς ναυμαχίας τέλος ἐγένετο κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Καὶ τότε μόνον τῷ Καίσαρι τὸ κράτος ἅπαν περιελήλυθεν, ὧς ἐκ τούτου δὴ τοῦ καιροῦ τὴν αὐτοῦ μοναρχίαν ψηφίσασθαι. Πῶλον δ' ἐν τῷ τοῦ στρατοπέδου τόπῳ συνέβησε, Νικόπολιν καλέσας αὐτήν. Ἔστησε δὲ καὶ στήλας χαλκᾶς ἀνθρώπου καὶ θουο. Λέγεται γὰρ νυκτὸς ἐτι οὕσης καθ' ἣν ἡμέραν ἡ ναυμαχία συνέστη, ἀπὸ τῆς σκηπῆς αὐτῷ προσελθόντι, καὶ περιούνη τὰς ναῦς ἀνθρώπος συναντήσασθαι θουο ἐλαύνου. Πυθαγόρῳ δὲ τοῦνομα, εἰπεῖν· Ἐμοὶ μὲν Ἐδύχορος ὄνομα, τῷ δ' ἔγω Νίκων. Αἱ στήλαι δ' αὐταὶ ὑστερον ἀνακομθεῖσαι εἰς τὸ Βυζάντιον ἔστησαν ἐν τῷ τῆς ἐπιηλασίας θεάτρῳ. Ἡ δὲ περὶ τὴν καὶ ἰπτικὴν δύναμιν τοῦ Ἀντωνίου μετὰ τὴν ἐκείνου φυγὴν ἡμέρας ἐπὶ συμμεινάσα, τέλος τῷ κρηθησαντι προσεχώρησεν. Τινὰς δὲ καὶ μέγιστα τῶν Ῥωμαίων ἀπήλθον πρὸς τὸν Ἀντώνιον, οἱ δὲ γε σύμμαχοι οὐκ ἔδει. Ὁ μόνος Καίσαρ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἤπειχθη, μὴ τι στασιάζουσι φοβηθεὶς. Ἐλθὼν δ' εἰς τὸ Βρεντέσιον, οὐκέτι πόρρωτέρω προχώρησεν. Ἡ τε γὰρ γερούσια καὶ ἡ ἰεπά; τοῦ τε δήμου τὸ πλεῖστον καὶ ἕτεροι συνέβηθη ἐκεῖ. Ἐνθα τὰ αὐτῷ δοκοῦντα καταπραξίμενος ἐς τὴν Ἑλλάδα αὐθὺς ἀπήρε. Καὶ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου τὰ; ναῦς διὰ τὸν χειμῶνα διαγαγῶν ταχέως εἰς τὴν Ἀσίαν ἀνακομίσθη. Κλεοπάτρα δὲ, φυγούσα, καταλαβεῖν τὴν Ἀἴγυπτον ἔσπευσε, δεδοκυῖα μὴ τι νεωτερίωσι. Καὶ γενομένη ἐν ταύτῃ, πανταχόθεν συνέλεγε χρήματα ἡθροίζε τε δυνάμεις. Ἀντώνιος δὲ εἰς Λιβύην ἀπέπλευσαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἕπερ εἶχεν ἐκεῖ στράτευμα ἀπέστη αὐτοῦ, ὥρμησε μὲν ἐαυτὸν ἀνελεῖν· ὑπὸ δὲ τῶν φίλων κεκώλυτο, καὶ ἀνακομίσθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Καὶ παρεσκευάζοντο μὲν ὧς καὶ πολεμήσοντες· Ἐστειλαν δὲ τινὰς καὶ

πρὸς Καίσαρα λόγους ὑπὲρ εἰρήνης κομίζοντας, τοὺς Α
 δὲ συνοῦσιν αὐτῶ χρήματα· καὶ ἡ Κλεοπάτρα κρύφα
 τοῦ Ἀντωνίου σκῆπτρον αὐτῶ χρυσοῦν καὶ στέφα-
 νον ὁμοιον καὶ δίφρον βασιλείου ἔπεμψεν, ὡς καὶ
 τὴν ἀρχὴν αὐτῶ δι' αὐτῶν διδοῦσα. Ὁ δὲ τὰ μὲν
 δῶρα λαθὼν, οἰωνὸν αὐτὰ ποιησάμενος, ἀπεκρίνατο
 δὲ τῶ μὲν Ἀντωνίῳ οὐδὲν, Κλεοπάτρᾳ δὲ ὅτι ἀπ-
 κτεινάσῃ τὸν Ἀντώνιον, ἢ ἐκβαλοῦσῃ ἄδειαν αὐτῇ
 δώσει, καὶ τὴν ἀρχὴν ἐάσει ἀπαρχειρῆτον. Ἐν
 τοσοῦτῳ δὲ τὰς ἐν τῶ Ἀραβικῷ κόλπῳ ναυπηγηθεί-
 σαι τῇ Κλεοπάτρᾳ τριήρεις κατέκαυσαν οἱ Ἀρά-
 βιοι, καὶ τὰς ἐπικουρίας· οἱ δὲμοὶ καὶ οἱ δυνάσται
 ξύμπαντες ἀπὸρνήσαντο. Ἀντώνιος δὲ καὶ ἡ Κλεο-
 πάτρα, ἀκούσαντες τὰ παρὰ τοῦ Καίσαρος αὐτοῖς
 ἐπεστειλμένα ἔπεμψαν αὐτοῖς, ἢ μὲν χρήματα αὐτῶ
 πολλὰ δώσειν ὑπισχυμένῃ, ὃ δὲ τῆς τε φίλας καὶ Β
 τῆς συγγενείας αὐτὸν ἀναμνησκῶν· καὶ αὐτὸν
 διαχειρίζεσθαι ἐπηγγέλλετο, ἂν διὰ τοῦτο ἡ Κλεοπά-
 τρα σωθῇ. Οὐδὲν μὲντοι οὐδὲ τότε Ἀντωνίῳ ἀπεκρί-
 θη· τῇ δὲ Κλεοπάτρᾳ πολλὰ καὶ τότε ἠπειλήσας καὶ
 ὑπέσχετο. Φοβηθεὶς δὲ μὴ τὰ χρήματα παμπληθῆ
 ὄντα διαφθεῖρη ἡ Κλεοπάτρα, ἃ εἰς τὸ μνημεῖον, ὃ ἐν
 τοῖς βασιλείοις κατεσκεύασεν, ἤθροισε (καὶ γὰρ
 πάντα κατακαύσειν ἠπελει μεθ' αὐτῆς, εἰ ὦν βού-
 λοιτο διαμάρτη), Θύρῳν οἰκίον ἔπεμψεν ἐξελεύ-
 θερον πολλὰ ἐροῦντα αὐτῇ φιλόφρωντα, καὶ ὅτι
 ἔρωτα τρέφει ὁ Καίσαρ αὐτῆς. Ὅθεν καὶ τὸ Πηλοῦ-
 σιον κατέσχεν ὁ Καίσαρ, θυνάμει μὲν τὸ φαινόμενον,
 λάθρα δὲ προδοθὲν ὑπὸ Κλεοπάτρας. Ἐρῶν γὰρ αὐ-
 τῆς ἐκαίον ἀκούσασα, καὶ τούτου ἐπιμέμνη, εὐθύς C
 αὐτῶ προήκατο τὸ Πηλοῦσιον. Ὁ δ' οὖν Ἀντώνιος
 ἀπάν, καὶ τὴν τοῦ Πηλοῦσιου κατάληψιν γνούς,
 ἐπανελθὼν πρὸς τῆς Ἀλεξανδρείας τῶ Καίσαρι προὔπ-
 ῆντης, καὶ συμβαλὼν τοῖς ἰππεῦσι ἀνεμύχεσιν ἐκ
 τῆς ἰδοιορίας, ἐνίκησε. Κάκ τούτου ἀναθαρσήσας,
 καὶ ὅτι τοξεύμασιν ἐς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καίσαρος
 γραμμάτια ἔπεμψε, πολλὰ χρήματα τοῖς στρατιώ-
 ταις ἐπαγγελόμενος, προσέμιξε καὶ τῶ πεζῶ, καὶ
 ἠττήθη. Καὶ ὁ μὲν ἐλαττωθεὶς ἀπέκλινε πρὸς τὸ
 ναυτικὸν καὶ ὡς ναυμαχίῳν παρεσκευάζετο ἢ πρὸς
 Ἰδηρίαν κλυσοῦμενος. Γνοῦσα δὲ τοῦτο ἡ Κλεοπά-
 τρα τὰς μὲν ναῦς αὐτομολήσας ἐποίησεν, αὐτὴ δὲ
 εἰς τὸ ἥριον εἰσέδου αἰφνίδιον, ὡς τάχα τὸν Ἀντώνιον
 φοβουμένη ὑπειληφὸτα προῦλθουσα παρ' αὐτῆς. Δύω
 δὲ ἦσαν ἐκεῖ σὺν αὐτῇ θεράπαινοι καὶ κουνόχοι εἰς. D
 Εἰσελθοῦσα δὲ τὰς μὲν θύρας κατέκλεισεν ἀσφαλῶς,
 πρὸς δὲ τὸν Ἀντώνιον τοὺς ἀπαγγελοῦντας ἔπεμψεν
 ὅτι τέθνηκεν. Πιστεύσας δ' ἐκεῖνος, τῶν τῶν παρόν-
 των ἐπέτρεψεν ἀποκτεῖναι αὐτόν. Ὡς δ' ἐκεῖνος
 σπασάμενός τὸ ξίφος αὐτὸν κατειργάσατο, Εὔγε,
 εἶπεν, ὦ Ἐρώς, (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῶ ἀνθρώπῳ)
 ὅτι με τί χρὴ κοίτῃν διδάσκεις· καὶ πλῆξας αὐτὸν
 διὰ τῆς κοιλίας εἰς τὴν κλίην ἀφῆκεν. Ἦν δὲ οὐκ
 εὐθυθάνατος ἡ πληγὴ. Θορόδου δὲ γενομένου, ἠσθετο
 ἡ Κλεοπάτρα, καὶ τὰς μὲν θύρας οὐκ ἀνέψευν, ἀνω-
 θεν δὲ προκύψασα (οὐκὼν γὰρ τὰ πρὸς τῇ ὀροφῇ ἐξέρ-
 γαστο) καὶ μαθοῦσα τὸ γεγονός, κομίζειν αὐτὴν ἐς
 τὸν τάφον ἐκέλευσε. Γνοῦς δὲ κίκενος ἐτι ζῶσαν

teris coronam, et sellam regiam misit, tanquam
 una cum his imperium etiam ei traderet. Cæsar
 muneribus boni ominis causa acceptis, Antonio
 nihil respondit: Cleopatraz nuntiari jussit, si An-
 tonium vel occidisset, vel eiecisset, se impunita-
 tem ei daturum, et regnum inviolatum relicturum.
 Interea ædificatas Cleopatraz in sinu Arabico naves,
 Arabes cremaverunt, auxilia populi dynastæque
 omnes negaverunt. Accepto Cæsaris responso, de-
 nuo legatos miserunt: Cleopatra magnam pecu-
 niam pollicens, Antonius cognationis et amicitiaz
 eum commonefaciens, seque sibi manus allaturum
 affirmans, si suus interitus Cleopatraz salutem alla-
 turus esset. Cæsar vero ne tum quidem Antonio
 quidquam respondit, Cleopatraz vero multa et com-
 minatus et pollicitus est: et quia metuebat, ne
 mulier ingentem pecuniam, quam in monumen-
 tum in regia paratum intulerat, aboleret (minata
 enim erat, nisi votorum compos fieret, eam se
 una secum crematuram) Thyrsu libertum ut
 eam misit, qui præter alia humanitatis plena, il-
 lud etiam ei diceret, Cæsarem amore illius esse
 captum. Sic Pelusio politus est, quasi urbem 528
 vi expugnasset, cum revera prodita esset a Cleo-
 patra. Nam cum se ab illo amari audisset, atque
 ejus desiderio teneretur, statim ei Pelusium dedi-
 dit. Antonius igitur absens, Pelusii occupatione
 cognita, in reditu ante Alexandriam equitatum Cæsaris
 itinere fatigatum vicit. Inde receptis animis,
 et eo fretus, quod litteras sagittis appensas in ca-
 stra Cæsaris ejaculatus esset, quibus magnam pecu-
 niam militibus pollicebatur: etiam pedites aggressus,
 et victus, spe in classem collata, ita se para-
 vit, quasi aut mari pugnaturus, aut in Hispaniam
 abiturus. Eo Cleopatra cognito, curavit ut naves
 ad Cæsarem transirent, ipsa monumentum repente
 cum duabus ancillis et uno eunucho subiit, quasi
 Antonium timeret, qui se ab ipsa prodi putaret:
 et janua diligenter clausa, ad illum misit, qui ei
 nuntiaret ipsam esse mortuam. Quod cum cre-
 deret Antonius, se a quodam occidi jussit. Ut vero
 ille stricto gladio semetipsum interfecit: Recte
 vero, inquit, Eros (id enim homini erat nomen,
 quod Latinis Amorem sive Cupidinem significat)
 quid sit agendum me doces: illatoque in ventrem
 ictu, non statim lethifero, lectulo incubuit. Tu-
 multu orto, Cleopatra fores non aperuit, sed su-
 perne prospectans (necdum enim tectum absolu-
 tum erat) eo facinore cognito, illum in monumen-
 tum inferri jussit: qui cum eam vivere cognovisset,
 ut ad eam portaretur, oravit. Cum allatus es-
 set, catenis et funibus ab eâ et ambabus ancillis
 attrahebatur. Quem ubi cruentatum et moribun-
 dum accepit, vestes suas scidit, et pectus manibus
 planxit, ac se laceravit. At ille vino postulato,
 haustoque, nonnulla cum muliere collocutus, ex-
 spiravit. Cæsar, Antonii morte nuntiata, illacry-
 mavit: et litteras ejus amicis recitans, seipsum

damnavit, quod illi æqua et justa postulanti, arroganter et superbe responsum negasset.

Ἐραπεινίδων ἀμφοῖν. Δεξαμένη δὲ αὐτὸν αἵματι παφουρμένον καὶ δυσθανατοῦντα, τοὺς πέλους περιεῤῥήξατο ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὰ στέρνα ἐτυπτε· καὶ κατεσπάρατε τὰς χερσίν. Ὁ δὲ οἶνον πιεῖν ἤθελε, καὶ πῶν καὶ τινα ὀμιλήσας τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐξέλιπε. Καίσαρ δὲ ἀγγαλλέντος αὐτῷ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντωνίου, ἀπεδάκρυσε, καὶ τὰς ἐπιστολάς ἐκαίνου τοὺς

γνώμονα αἰτούντο; ἐκαίνου καὶ δίκαια, αὐτοῦ δὲ καίμενου.

XXXI. Procleium autem ad Cleopatram capiendam, et in vita retinendam misit: quod magnæ sibi gloriæ fore putabat, si eam in triumpho duceret. Illa vero intra fores fortiter clausas stans, cum eo collocuta est. Cæsar cognito loco in quo esset, Gallum misit qui cum ea ageret. Quo de industria sermonem ad 529 fores trahente, Procleius cum duobus ministris scala per fenestram clam scandit. Cum vero altera ex una inclusis mulieribus exclamasset: *Misera Cleopatra, vix caperis*, pugione quo accincta erat, se ferire instituit. Sed Procleius celeriter accurrit, eamque continuit: ereptoque pugione, inquisivit ne quod venenum occultaret. Cæsar Epaphrodito liberto mandavit ut eam omni diligentia viventem asservaret, atque ipse urbem ingressus est. Antonio a Cleopatra magnifico et regio apparatu tumulato, cum febre laboraret (nam pectus ejus exulceratum erat et inflammatum) inedia sibi necem consciscere instituit. Quo Cæsar animadverso, minis et terrore de liberis injecto, eam veluti machinis admotis expugnavit, ut cibum et curationem admitteret, ac paulo post ipse ad eam alloquendam venit. Illa vero in tenui stragulo instar pauperculæ decumbens, exsiliit: et cum ad ejus genua provoluta, recumbere jussa esset, cum voce tremula et oculis fletu confectis assidentem perinde oravit, ac si vitæ cupidissima esset, postremo pecuniæ descriptionem ei obtulit. Cæsar eam vitæ cupidam esse ratus, gavisus est: ac se omni spe illam splendidius tractaturum pollicendo decepsisse putans, ipso magis est deceptus. Cum enim illa cognovisset cum terra per Syriam ituram, ipsam vero post triduum Romam missurum: oravit, ut Antonio parentare liceret. Quo permissio, ad monumentum perlata, magno luctu edito, loculoque coronis et inferiis ornato, balneum sibi parari iussit. Dum lota accumbit, splendideque prandet: quidam ex agro vas plenum ficibus portans, a custodibus quid ferret rogatus, ostensis ficibus ingredi jussus est. Post prandium Cleopatra litteras obsignatas Cæsari misit, quibus orabat ut cum Antonio sepeliret. Unde ille statim intellexit quid actum esset, ac rem explorari jussit. Qui missi erant, cum prope accurrissent, mortuam eam in aureo lecto regaliter ornata inveniunt, altera ejus ancilla Irade ad pedes illius exspirante, altera Charmonio ex gravedine capitis jam labescente, et diadema Cleopatras exornante. Cui cum quidam dixisset: *Pulchra vero ista sunt, 530 Charmonium?* illa: *Pulcherrima*, inquit, *et decora tot regibus oriunda.*

Α αὐτὴν, παρεκάλει κομισθῆναι ἐκεῖ, καὶ κομισθεῖσαι σειράς καὶ καλωδοῖς ἀνείλωτο παρ' αὐτῆς καὶ τῶν Ἐραπεινίδων ἀμφοῖν. Δεξαμένη δὲ αὐτὸν αἵματι παφουρμένον καὶ δυσθανατοῦντα, τοὺς πέλους περιεῤῥήξατο ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὰ στέρνα ἐτυπτε· καὶ κατεσπάρατε τὰς χερσίν. Ὁ δὲ οἶνον πιεῖν ἤθελε, καὶ πῶν καὶ τινα ὀμιλήσας τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐξέλιπε. Καίσαρ δὲ ἀγγαλλέντος αὐτῷ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντωνίου, ἀπεδάκρυσε, καὶ τὰς ἐπιστολάς ἐκαίνου τοὺς

φίλους ἀναγινώσκων κατεγίνωσκεν αὐτοῦ, ὡς εὐφορτικῶς καὶ ὑπερηφάνως; πρὸς τὰς ἀποκρίσεις δια-
 ΛΑ'. Εἰς δὲ τὴν Κλεοπάτραν ἐπαμφε τὸν Προκλήϊον, ζώσης αὐτῆς κρατῆσαι θέλων, μέγα πρὸς δόξαν ἠγούμενος διαγαγῆναι αὐτὴν εἰς τὸν θρίαμβον. Ἡ δὲ ἐντὸς θυρῶν κεκλεισμένων ἰσχυρῶς στήθεσ διαλέχθη αὐτῷ. Ὡς δὲ καταμαθὼν τὸν τόπον ἀπήγγειλε Καίσαρι, Γάλλος μὲν ἐπέμπεθη αὐτῇ ἐντευξόμενος, δε ἐμήκυρε πρὸς τὰς θύρας τὸν λόγον ἐπίτηδες, Προκλήϊος δὲ κλίμακι διὰ θυρίδος εἰσῆλθε λαθῶν μετὰ δύο ὑπηρετῶν. Τῆς δὲ μίδς τῶν αὐτῆ συγκαταειργμένων γυναικῶν ἀνακραγούσης, Τάλασσα Κλεοπάτρα, ζωρῆ, ὤρμησε μὲν αὐτὴν κατάξαι (παρὶζωστο γάρ τι ξιφίδιον) προδραμῶν δὲ αὐτῇ ὁ Προκλήϊος, συνέσχεν αὐτὴν, καὶ ἀπέλιτο τὸ ξιφίδιον, καὶ μὴ τι κρύπτει φάρμακον ἐξηρσύνθησεν. Ἐπαμφε δὲ Καίσαρ Ἐπαφροδίτου ἀπαλεύθερον, κελύσας ζῶσαν τηρεῖν πάνυ ἐπιμελούμενον, αὐτὸς δὲ Καίσαρ εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ ὁ Ἀντώνιος παρὰ τῆς Κλεοπάτρας ἐτάφη πολυτελῶς καὶ βασιλικῶς. Πυρατῶν δὲ αὐτῇ γενομένων (ἐφλέγησθε γὰρ αὐτῆς τὰ στέρνα καὶ ἤλωτο) τροφῆς ἀπέλιτο, ὡς ἐντεῦθεν λυθησομένη τοῦ ζῆν. Ὁ ὕπονοήσας ὁ Καίσαρ ἀπειλὰς αὐτῇ καὶ φόβους περὶ τῶν τέκνων προσέβαλεν, οἷς ἐκαίνει πῶσάπερ μηχανήμασιν ὑπερείκετο, καὶ τροφῆν τε καὶ θεραπείαν προσέτατο. Ἦκε δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Καίσαρ αὐτῇ ἐντευξόμενος. Ἡ δὲ, λιτῶς ἐν σιβάδι κατακειμένη ὡσπερ μονοχίτων, ἀνατηδῆσασα προσπίπτει αὐτῷ, ὑπότρομος τῇ φωνῇ, καὶ συντετηκυία τὰς ὄψεις. Κελεύσαντο; δὲ τοῦ Καίσαρος ἀνακλιθῆναι καὶ αὐτοῦ παρακαθισαμένου, ἔδειτο αὐτοῦ ὡς μάλιστα τοῦ ζῆν περιχομένη· τίλος δὲ τῶν χρημάτων ἀναγραφὴν αὐτῷ ἐνεχείρισεν. Ὁ δὲ φιλοψυχεῖν αὐτὴν οἰόμενος ἤδικο, καὶ εἰπὼν ὅτι τάσης ἐλπίδος αὐτῇ λαμπρότερον χρήσεται, ἠπατηκίναί μὲν αὐτὴν φρετὸ μᾶλλον δ' αὐτὸς ἐξηπάτησε. Μαθοῦσα γὰρ ὡς ὁ Καίσαρ μὲν περὶ διὰ Συρίας ἔγνωνεν ἀπέναι, αὐτὴν δ' εἰς τὴν Ρώμην στέλλει
 D μετὰ τρίτην ἡμέραν, ἰδεθῆθαι Καίσαρος ὄκως ἐνέγκη τῷ Ἀντωνίῳ χόος. Καὶ ἐπιτρέψαντος, ἐπὶ τὸν τάφον κομισθεῖσα πολλὰ ὠλοφύρατο, εἶτα στέψασα καὶ κατασπασαμένη τὴν σφρόν, ἐκέλευσεν αὐτῇ λουτρὸν γενέσθαι. Λουσαμένη δὲ καὶ κατακλιθεῖσα, ἄριστον ἤρισσα λαμπρόν. Καί τις ἤκει ἀπ' ἀγροῦ κομιζὼν ἀγγεῖον σύκων μεστόν. Τῶν δὲ φυλάκων τί φέροι ἀνακρινόντων, ἐκαίνου τὰ σύκα ὀπείδειξεν· οἱ δὲ εἰδῶντες ἐκέλευσεν. Μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἡ Κλεοπάτρα δέλλον κατασπασαμένην τῷ Καίσαρι ἔστασε. Καίσαρ δὲ, ὡς ἐνέτυχε λιταῖς δεομένης αὐτῆς συνταφῆναι τῷ Ἀντωνίῳ, ταχὺ συνῆκε τὸ πειραγμένον, καὶ κατὰ τάχος τοὺς σχεφομένους τὸ γενόμενον ἐπαμφεν. Οἱ ἄρομψ καταλαβόντες εὐρον αὐτὴν ταθηρυκταν ἐν χρυσῇ κλίῃ κεκοσμημένην βασιλικῶς. Τῶν δὲ θερα-

παίνων ἢ μὲν Εἰρᾶς πρὸς τοῖς ποσὶν ἀπέθνησκειν, ἢ ἂν
 δὲ Χαρμόδιον ἦν κερηθροῦσα καὶ σφαλλομένη
 κατακτάται τὸ περὶ κεφαλὴν ἐκείνης διάδημα. Εἰ-
 κίντος δὲ τινος, *Καλὰ ταῦτα, Χαρμόδιον; Κάλλι-
 στα μὲν οὖν, ἔφη, καὶ πρόκοιτα τῇ τοσοῦτων
 ἀποτόνῳ βασιλέων.* Καὶ ταῦτα εἰπούσα παρὰ τὴν
 κλινὴν ἔπεσε καὶ αὐτῇ. Λέγεται δὲ ἀσπίδος δῆγματι
 θανεῖν κομισθείσης μετὰ τῶν σύκων. Οἱ δ' ἐν ὑδρίᾳ
 τηρεῖσθαι τὴν ἀσπίδα φασίν, ἠλακάτῃ δὲ χρυσοῦ τῆς
 Κλεοπάτρας ἐκκαλουμένης αὐτῆν καὶ ἀγριαίνουσης
 ὀρμησάσαν ἐμφύνας αὐτῆς τῷ βραχίονι. Λέγεται δὲ
 καὶ φάρμακον αὐτῆν ἔχειν ἐν κνήστιδι κόλῃ, καὶ
 τὴν κνήστιδα κρύπτειν τῇ κόμῃ. Ὁ δὲ Δίων βελόνην
 αὐτῆν εἶναι φησιν, ἣ τὰς τρίχας ἀνεῖραν, ἵψ περικα-
 χρισμένην, δύναμιν ἔχοντι, ἀν αἵματος ἀφίεται, ὡς
 τάχιστα καὶ ἀλυπότατα φθείρειν. Ἡ μὲν οὖν ἀπώ-
 λε· τὴ δ' ἀληθὲς οὐκ ἐγνώσθη, ἣ ὅτι περὶ τὸν
 ἐκείνης βραχίονα δύο νυγμαὶ ὠφθησαν λεπταὶ τε καὶ
 ἀμυδροί, οὐδὲ δὲ φαρμάκου τι σημεῖον περὶ τὸ σῶμα
 ἐκείνης ἐξήνθησεν, οὔτε τὸ θηρίον εὐρέθη, εἰ μὴ
 τινος συρμούς αὐτοῦ παρὰ θάλασσαν, ἣ τὸ δωμάτιον
 ἀφώρα καὶ οὐρίδες ἦσαν, ἰδεῖν ἔφασκον. *Ἐφασ· αἱ
 δὲ ἐξ ἀσπίδος αὐτῆν θανεῖν, ὅτι πολλὰ πρῶην συνήγε
 θανάσιμα φάρμακα, καὶ ταῦτα τοῖς κατεψηφισμέ-
 νοις θίνετον προέβαλλε· καὶ τὰ μὲν ὠκύμορα κρι-
 ἐλάμβανεν, ἰδύνηρόν δ' ἐπάγοντα θάνατον, τὰ δὲ
 πρῶτερα μὲν, διὰ χροῖον δὲ γε κατεργαζόμενα·
 μόνον δ' εὗρισκε τὸ δῆγμα τῆς ἀσπίδος· ἀνευ σπασμῶ
 κέρον ὑπνώδη ἐφαλόμενον ἰδρωτὶ μαλακῶ, καὶ τῶν
 αἰσθητηρίων ἀμαυρώσει βεβίως ἀπονεκρῶν.* Ἀκού-
 σας δὲ ὁ Καῖσαρ τὴν τελευταίην αὐτῆς, ἐξεπλάγη, καὶ
 φάρμακα τῷ σώματι καὶ ψύλλους ἐπένευγεν. Οἱ δὲ
 ψύλλοι ἀνδρες εἶσι (γυνὴ γὰρ τὴν δύναμιν ταύτην
 ἔχειν οὐ πέφυκεν), θύναται δὲ πάντα ἰὸν παντὸς
 ἐρπυτοῦ, πρὶν θανεῖν τὸν δεδηγμένον ἢ τετρωμένον,
 ἐκμυζῶν, καὶ αὐτοὶ τε μὴ βιάπτεσθαι, καὶ τὸν πε-
 φαρμαγμένον θεραπεύειν. Φύονται δὲ ἐξ ἀλλήλων,
 καὶ δοκιμάζουσι τὰ γεννηθέντα, ἢ μετὰ θραυὸν ἐμ-
 βληθέντα, ἢ καὶ τῶν σπαργάνων αὐτῶν ἐπιβληθέν-
 των ἰοδόλοισι τισίν· οὔτε γὰρ τῷ παιδί λυμαίνονται,
 καὶ ὑπὸ τῆς ἐσθῆτος αὐτοῦ ναρκῶσιν. Ὁ μὲν οὖν
 Καῖσαρ ἐπὶ τῇ τῆς γυναικὸς τελευταίῃ ἠχθέσθη, καὶ
 τὴν ἐκείνης εὐγένειαν ἰθαύμαζε, καὶ συνταφῆναι τῷ
 Ἀντωνίῳ ἐκέλευσε πολυτελεῶς καὶ βασιλικῶς. Ἐντί-
 μου δὲ καὶ αἱ θεράπαινοι τρυφῆς ἔτυχον, ἐκείνου
 προστάξαντος. Ἐτελεύτησε δὲ Κλεοπάτρα μὲν τρι-
 σαρκον· τούτις, ἐνὸς δέοντος, τούτων δύο καὶ εἰκοσι
 βασιλεύσασα, πλείω δὲ τῶν δεκατασσάρων Ἀντωνίῳ
 συνάρξασα. Ἀντώνιον δὲ οἱ μὲν εἰς, οἱ δὲ τρισὶν
 ὑπερβαλεῖν φασὶ τὰ πενήτηκοντα. Τὸν δὲ τοῦ Ἀντω-
 νίου υἱὸν Ἀντυλον τὸν ἐκ τῆς Φουιδίας, καὶ τὸν τῆς
 Κλεοπάτρας τὸν Καισαρίωνα ὁ Καῖσαρ ἀπέκτεινεν.
 Ἀντώνιος μὲν οὖν καὶ Κλεοπάτρα οὕτως ἀπέθλαξαν.
 Καῖσαρ δὲ τὸν τοῦ Ἀλέξανδρου τοῦ βασιλέως νεκρὸν
 εἶδε καὶ προσήψατο αὐτοῦ. Τὰ δὲ τῶν Πτολεμαίων
 σώματα, καίτοι τῶν Ἀλεξανδρέων διεξῆλθον οἱ καὶ
 ταῦτα βουληθέντων, ἰδεῖν οὐκ ἠθέλησεν, εἰπων ὅτι
Βασιλέα, ἀλλ' οὐ νεκρὸς ἰδεῖν ἐπιθύμησα. Οὐδὲ
 τῷ Ἀπιδί ἐντυχεῖν ἐπαίσθη, λέγων ὅτι θεοῦ, ἀλλ'

illis dictis, et ipsa juxta lectum exanimis concidit.
 Fertur autem Cleopatra morsu aspidis serpentis
 periisse, una cum scibus allata: alii in hydia
 asservatam tradunt aspidem, et colu aurea lacessi-
 tam et irritatam ejus brachium mordicus arri-
 puisse. Dicitur et venenum in cuctello cavo ha-
 buisse, quem capillo occultaverit. Dion autem re-
 fert acum qua capillum discriminaret, veneno
 inunctam fuisse: cujus veneni ea vis esset, ut cum
 sanguinem attigisset, celerrime et minima cum
 molestia exitium afferret. Utcunque sit, illa periit:
 veritas ignoratur, nisi quod in ejus brachio duæ
 vibices tenues et obscuræ apparuerunt, in corpore
 nulla veneni indicia sunt animadversa: neque
 serpens ipse repertus est, nisi quod nonnulli dixe-
 runt, se tractus illius quosdam juxta mare, quo
 conclave aspectabat, et fenestræ erant, con-
 spexisse. Cæterum conjectura fuit, eam aspidis
 morsu periisse, quod multa lethalia venena pridem
 collegerat, eaque damnatis capitis proponebat,
 quorum alia mortem celerem cum magno cruciatu
 afferrent, alia mitiora tardiorum. Solum autem
 morsum aspidis observat, veterum sporiferum
 cum molli sudore citra convulsionem inducere, et
 sensibus hebetatis leviter extinguere. Cæsar ejus
 interitu audito obstupuit, et cadaveri remedia et
 psyllous adhibuit. Psylli autem viri sunt (nulla enim
 mulier ea vi prædita est) qui quodvis venenum
 cujusvis serpentis, priusquam is qui morsus aut
 vulneratus est, moriatur, exsugendo, nec ipsi læ-
 duntur, et venenis infecto salutem afferunt. Prop-
 agantur alii ex aliis, et sæctus explorant, vel in
 serpentem conjectos, vel eorum fasciis serpentibus
 injectis: qui nec puerum lædunt, et vestibus il-
 lius tecti torpescunt. Cæsar igitur Cleopatræ obitu
 doluit, generosam ejus indolem admiratus, eamque
 magnifice regaliterque cum Antonio sepeliri jussit.
 Sunt et ancillæ jussu illius honorificam sepulturam
 assecutæ. Obiit Cleopatra annos unde xl nata, e
 quibus ii et xx regnavit, amplius xiv cum Antonio
 imperavit. Antonium vero alii iii, alii vi et l vixisse
 annos tradunt. 531 Ejus ex Fulvia filium Antyl-
 lum, et Cleopatræ filium Cæsariorem, Cæsar in-
 terfecit. Cleopatra atque Antonio ad hunc modum
 sublatis, Alexandri regis corpus vidit et attracta-
 vit. Ptolemæorum etiam Alexandrinis ostendere
 volentibus, recusavit: *Se enim regem videre cupi-
 vissi, non cadavera.* Neque Apidem adire voluit:
 quod deos, non boves adorare consuevisset. Ægy-
 ptum tributariam fecit, et pecuniam omnem, quam
 ibi maximam reperit, secum avexit. Rebus in
 Ægypto suo arbitrato ordinatis, per Syriam in
 Asiam abiit, ibique hibernavit. Romani vero et
 tum, et prius etiam, Actiacam victoriam adepto
 plurimos honores decreverunt. Sub ætatem in
 Græciam et Italiam trajecit. Eo Romam ingresso,
 populus sacrificavit, et consul bovem immolavit:
 quod nulli prius acciderat. Triumphum per tri-
 duum egit, pompæ omnes illustres fuerunt: tan-

tumque manubiarum adfuit, ut iis omnibus sufficerent. Est et Cleopatras statua in lecto traducta, ejus brachio aspidē inhaerente. Inter alios captivos, ejus quoque liberi: Alexander, qui et Sol: et Cleopatra, quæ et Luna dicebatur, in triumpho ducti sunt. Post omnia Cæsar in vectus, spectacula per multos dies edidit.

καιρὸν ἐς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπεραιώθη. Καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσελθόντος; ἔβουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὁ ὕπατος ἰδουθύτησεν, ὁ μήπω πρότερον ἐκ' ἄλλω ἐγένετο. Ἐώρτασε δὲ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὰ νικητήρια, καὶ ἐπιφανεῖς αἱ πομπαὶ πᾶσαι γέγονασιν. Τοσαῦτα γὰρ ἠθροίσθησαν λάφυρα ὥστε πάσαι; ἐπαρκῆσαι. Παρεκομισθῆ-δὲ καὶ στήλη τῆς Κλεοπάτρας ἐπὶ κλίνης, ἀσπίδα ἐμπεφυκυῖαν ἔχουσα τῷ βραχίονι. Καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ οἱ ἐκείνης παῖδες, ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ Ἥλιος; καὶ Κλεοπάτρα ἡ καὶ Σελήνη. Ἐφ' ἑσπασίδ' ὁ Καίσαρ ἐπέλασε, καὶ θεωρεῖται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐγι-
νοντο.

XXXII. Sub hæc tempora M. Cræsus in Macedonia, Thraciam et Græciam missus, et cum multis gentibus bella gerens, alias vicit, alias in deditione accepit. Eæ gentes olim Mysi et Getæ vocabantur, omnem eum tractum qui intra Hæmum et Istrum est, incolentes. Progressu temporis autem, quædam earum aliis nominibus sunt appellatæ. Deinde omnia ea quæ Savus fluvius in Istrum influens, supra Dalmatiam, Macedoniam et Thraciam a Pannonia disterninat, Mysiæ appellationem subierunt. Inter eos, præter alias multas gentes sunt Triballi et Dardanil. Hæc igitur Romani sub regibus ac in libera republica, et a potentibus oppressa, annis xiv et dcc et gesserunt, et pertulerunt. Deinceps haud dubie sub unius potestatem reciderunt. Nam cum Cæsar in animo haberet, armis positis, imperium senatui populoque restituere, idque consilium Agrippæ et Mæcenati, 532 quibus arcana sua credebatur, aperuisset: Agrippa deponendæ potestatis auctor ei fuit, Mæcenas contrarium omnino suavit. Nam cum longo jam tempore rerum potitus esset, aut potestatem ei retinendam, aut ea posita pereundum esse affirmabat: quod qui semel imperarint, tuto vitam privatam agere nullo modo possent. Longaque oratione monuit, quibus rationibus tuto et juste, atque etiam citra civium molestiam impetare posset, hac addita clausula: *Si ea, quæ alio imperante tibi fieri velles, ipse ultro feceris aliis, neque peccabis quidquam, et omnia feliciter administrabis, et suavissime nulloque cum periculo atatem deges.* His consiliis auditis, utroque probato et collaudato, Mæcenatis sententiam est secutus: et monarchia non deposita, cognomentum imperatoris sibi ascivit, non illud quod antiquitus ob victoriam tribui solebat, sed id quo regia potestas significabatur. Anno sequenti sextum consul factus, Agrippa collega, quem insigni honore prosequēbatur, desponsa etiam sorore Octavia, et princeps senatus cognominatus est, ut in liberrima civitate receptum fuerat. In honorem Romæ et civium tum alia fecit, tum multos ad egestatem redactos liberaliter donavit: tum veteres tabulas eorum qui in ærarios relati fuerant, exussit: tum que sub Antonio et Lepido per injuriam acta sue-

οὐχι βού; προσκυνεῖν εἴθισται. Τὴν δ' Ἀγρυπτον ὑπετελῆ ἔποιησε, χρήματά τε πάμπoλλα εὖρε καὶ πάντα ἀφαιλετο. Καὶ τὰ ἐκεῖ ὡς αὐτῷ ἔδοκει διοικησάμενος, εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τῆς Συρίας ἀπῆλθε, καὶ ἐκεῖ παρεχόμενος. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ τότε καὶ πρότερον, ὅτε τὴν ναυμαχίαν ἐνίκησε, πολλὰ ἐ; τιμὴν αὐτῷ ἐψήφισαντο. Κατὰ δὲ τὸν τοῦ θέρους; Καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσελθόντος; ἔβουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὁ ὕπατος ἰδουθύτησεν, ὁ μήπω πρότερον ἐκ' ἄλλω ἐγένετο. Ἐώρτασε δὲ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὰ νικητήρια, καὶ ἐπιφανεῖς αἱ πομπαὶ πᾶσαι γέγονασιν. Τοσαῦτα γὰρ ἠθροίσθησαν λάφυρα ὥστε πάσαι; ἐπαρκῆσαι. Παρεκομισθῆ-δὲ καὶ στήλη τῆς Κλεοπάτρας ἐπὶ κλίνης, ἀσπίδα ἐμπεφυκυῖαν ἔχουσα τῷ βραχίονι. Καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ οἱ ἐκείνης παῖδες, ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ Ἥλιος; καὶ Κλεοπάτρα ἡ καὶ Σελήνη. Ἐφ' ἑσπασίδ' ὁ Καίσαρ ἐπέλασε, καὶ θεωρεῖται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐγι-
νοντο.

AB'. Καὶ ὁ Κράσσο; ὁ Μάρκος κατὰ τούτους τοῖς χρόνους εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ εἰ; τὴν Θράκη, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πεμψθεῖς, πολλοί; ἐπολέμησεν ἔβουσαν, καὶ τὰ μὲν ἐνίκησε, τὰ δὲ προσηγάγετο. Τὰ δ' ἔθνη ταῦτα πάσαι; μὲν Μυσοὶ τε καὶ Γῆται ἐκί- κληντο· πῶσαν γὰρ μετὰ τοῦ τε Αἰῶνος καὶ τοῦ Ἴστρου οὖσαν νεμόμενοι· προϊόντο; δὲ τοῦ χρόνου τινὲς αὐτῶν καὶ ἄλλοι; ὀνόμασιν ἐπεκλήθησαν. Καὶ μετὰ ταῦτα πάνθ' ὅσα ὁ ποταμὸ; ὁ Σαῦος εἰς τὴν Ἴστρον ἐμβάλλων ὑπὲρ τῆ; Δαλματίας καὶ τῆ; Μακεδονίας τῆ; τε Θράκης ἀπὸ τῆ; Παννονίας ἀφορίζει, εἰς τὸ τῆ; Μυσίας προεκχώρηκεν ὄνομα, καὶ ἐν αὐτοῖς; ἄλλα τε πολλὰ εἰσιν ἔθνη καὶ οἱ Τριβαλλοὶ προσαγορευθέντες, οἱ τε κεκλημένοι Δαρδάνιοι. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῇ βασιλείῃ καὶ τῇ δημοκρατίῃ καὶ ταῖς δυναστεῖαις πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτακοσίαις ἔτεσιν ἐπραξάν τε Ῥωμαῖοι καὶ ἑαθον. Ἐκ δὲ τούτου μοναρχεῖσθαι αὐδὲ ἀκριβῶ; ἠρξάντο, καίτοι τοῦ Καίσαρος τὰ τε ὅπλα καταθέσθαι βουλευομένου, καὶ τῇ γερουσίῃ καὶ τῷ δήμῳ ἐπιτρέψαι τὰ πράγματα. Τὴν μέντοι γνώμην τῷ Ἀγρίππῃ καὶ τῷ Μαίχηνῃ, οἱ; ἐπίστευσε τὰ ἀπὸ βῆρητα, κοινωσάμενος, τὴν μὲν Ἀγρίππου γνώμην ἀποτρέπουσαν αὐτὸν τῆ; μοναρχίας εἴρηκεν· ὁ δὲ Μαίχηνῃς τὸναντίον συνεβούλευεν ἄπαν, εἰπὼν ἤδη τὴν μοναρχίαν ἐπὶ πολὺ διοικῆσαι αὐτὸν, καὶ ἀναγκαῖον εἶναι· θυεῖν θάτερον, ἢ μείναι ἐπὶ τῶν αὐτῶν, ἢ ἀπολείπειν ταῦτα προέμενον. Τοῖ; γὰρ ἔπαξ μοναρχεῖσθαι ἀσφαλῶ; ἰδωτεῦσαι εἶναι ἀδύνατον. Ἰπέθετο δὲ καὶ ὅπως ἀσφαλῶ; καὶ δικαίως ἀρξῆ, πρὸ; δὲ καὶ ἀνεπαχθῶ; πολλὴν κατατίνας λόγον περὶ τῆ; ὑποθέσεως, καὶ ἐπὶ πᾶσι ταῦτα ἐπήγαγεν *Εἰ ὅσα ἑτερόν; τινὰ ἀρξάντε; σὺν ποιεῖν ἔθούλου, ταῦτα αὐτοῖ; ἀναπαγγαλιος πράττει; ὅτε τι ἀμαρτήσῃ; καὶ πάντα καταροθῶσαι; ἡδιστά τε καὶ ἀεικυνότατα θῆσαι.* Οἱ μὲν οὖν ταῦτα τῷ Καίσαρι συνεβούλευσαν· ὁ δὲ ἔμφω μὲν καὶ ἰδυῦσσε καὶ ἐπήνεσεν, εἰλετο δὲ τοῦ Μαίχηνου τὴν συμβουλήν, καὶ ὅτε τὴν μοναρχίαν ἀπέθετο καὶ τὴν τοῦ αυτοκράτορος προσαλήγει ἐπίκλησιν, οὐ τὴν ἐπὶ νίκαι; κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδομένην τίσι, ταύτην γὰρ πολλὰκι; ἐπεκλήθη, ἄλλῃ τὴν τὸ κράτος σημάινουσαν τὸ βασιλεῖον. Τῷ δ' ἐξῆ; ἔπει; ἔκτον ὑπάτευσεν, Ἀγρίππα· οἱ συνάρχοντος, ὃν ὑπερβαλλόντως ἔτιμα, καὶ τὴν ἀδελφὴν

αὐτῷ τὴν Ὀκταβίαν συνώκησε. Καὶ τῆς γερούσιας Ἀ πρόκριτος ἐπεκλήθη ὁ Καίσαρ, ὡς ἐν τῇ ἀκριβοῦς δημοκρατίᾳ νενομίστο, ἀλλὰ τε πολλὰ πεπόηκεν εἰς τιμὴν τῆς Ῥώμης καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ χρήματα πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἐχαρίσατο λυμπρῶς πενητεύσασι, τὰ τε παλαιὰ συμβόλαια τῶν εἰς τὸ κρινὸν ὑπειδόντων κατέκαυσε· καὶ ὅσα ἐπὶ Λεπίδου καὶ Ἀντωνίου ἀδικῶς ἐγένοντο, δι' ἐνὸς προγράμματος κατέλυον ἅπαντα. Καὶ ἐπὶ τούτοις ὑμνούμενος, ἕνα μᾶλλον τιμηθεῖν, καὶ παρ' ἐκόντων τὴν μοναρχίαν λαβεῖν ἐπεθύμησεν. Ὡς μὴ δοκοῖν ἀκόντων ἄρχειν, καὶ τοὺς αὐτῷ μάλιστα ἐπιτηδέους παρασκευάσας, εἰς τὴν γερούσιαν εἰσέλθων ἐδομον ὑπατεύων, καὶ κραιτεῖσθαι, λέγων τὴν μοναρχίαν καὶ πάντα ὑπὸ τοῖς ἀρίστοις ποιεῖν, ἐξέειπε τούτων ἐξέσθαι αὐτοῦ τὴν τῆς μοναρχίας ἀπόθεσιν. Οἱ δὲ τῆς βουλῆς, οἱ μὲν εἰδότες τὴν γνώμην αὐτοῦ, οἱ δ' ὑποπτεύοντες, οἱ μὲν ἐλέγχει αὐτὸν οὐκ ἐβούλοντο, οἱ δ' ἐδεδοίκεσαν. Ὅθεν καὶ πιστεύειν αὐτῷ οἱ μὲν ἐπλάττοντο, οἱ δὲ ἠναγκάζοντο, καὶ ἐβίασαν δῆθεν αὐτὸν αὐταρχειν. Καὶ τὴν μὲν ἡγεμονίαν οὕτως παρὰ τε τῆς γερούσιας καὶ τοῦ δήμου ἐθεθεύασατο, καὶ τὴν φροντίδα πᾶσαν τῶν κοινῶν ὑπεδέξατο. Τῶν δ' ἐθνῶν τὰ μὲν ἀσθενέστερα ὡς εἰρηναῖα τε καὶ ἀπόλεμα προσένειμε τῇ βουλή· τὰ δ' ἰσχυρότερα ὡς ἐπικίνδυνα τάχα καὶ σφαλερὰ κατέσχευεν αὐτῶς, δοκῆσαι μὲν ὅπως ἡ γερούσια τὰ κάλλιστα τῆς ἀρχῆς καρπῶτο, αὐτῷ δ' οἱ πόνοι ἐπίκεινται, τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα ἐκείνοι μὲν καὶ ἄσπλοι καὶ ἀμαχῆ ᾖσιν, αὐτῶς δὲ καὶ ὄπλα ἔχη καὶ στρατιώτας τρέφῃ. Ἴνα δὲ μὴ τι μοναρχικὴν δοκοῖν φρονεῖν, ἐς δέκα ἔτη τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπονεμηθέντων αὐτῷ κατέδιδετο. Τοσοῦτω γὰρ χρόνῳ αὐτὰ καταστήσειν ὑπέσχετο, λόγῳ ταῦτα ἐπαγγελλόμενος. Τῆς γὰρ δεκαετίας περηνθείσης ἕτερα πέντε ἔτη, εἴτ' αὐθις πέντε, καὶ μετὰ τοῦτο δέκα καὶ ἕτερα πάλιν πεντάκις (86) αὐτῷ ἐφηγήσθη, ὥστε τῇ τῶν δεκαετηρίδων διαδοχῇ διὰ βίου μοναρχῆσαι αὐτόν. Κάντεῦθεν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορες, καίτοι διὰ βίου ἀποδεικνύμενοι, ὁμως διὰ τῶν δέκα ἐτῶν αἰεὶ ἐώρταζον, ὡς αὐθις τότε τὴν ἡγεμονίαν ἀνανεύμενοι. Πολλὰ δὲ καὶ τότε εἰς τιμὴν ἐφηγήσθη τῷ Καίσαρι, καὶ Ἀβγουστος ἐπεκλήθη. Ἐφίετο μὲν γὰρ Ῥωμύλος ὀνομασθῆναι, αἰσθόμενος δὲ ὑποπτεύσθαι ἐκ τούτου τῆς βασιλείας ἐπιθυμεῖν, (οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι πράγματι μὲν τὰ τῶν βασιλευσμένων ὑπέμενον, τῷ δ' ὀνόματι ἤχοντο) ἀπέσχετο τοῦ Ῥωμύλος ἐπικληθῆναι, καὶ Ἀβγουστος καλεῖσθαι ἠθέλησεν, ὡς καὶ κλειῖον τι ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὑπάρχων. Πάντα γὰρ τὰ ἱερῶτατα καὶ σεβάσμια Ἀβγουστα προσαγορεύεται· ἐξ οὗπερ καὶ Σίβαστον προσείπον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σεβάζεσθαι, ἐξελληνίζοντές πως ὡςπερ τινὰ σεπτόν. Ἡ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων κατοικία παλάτιον ὀνομάσθη, ὅτι ἐν τε τῷ παλατίῳ λεγομένῳ ὄρει, ἐν ᾧ Φαυστοῦλος ἦκει, καὶ ἐκεῖ τὸ στρατήγιον εἶχε, καὶ διὰ τοῦτο, κἂν ἄλλοθι ποῦ ὁ αὐτοκράτωρ καταλύῃ, τὴν τοῦ παλατίου κλήσιν ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ ἔχει. Πᾶσα δὲ ἐξουσία ἢ τε τοῖς ὑπάτοις τὸ παλαιὸν δεδομένη καὶ ἢ τοῖς δημάρχοις καὶ ἢ τοῖς τιμηταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τοῖς αὐτοκράτορες εἶδοται. Καὶ προσέτι καὶ λελύσθαι

rant, uno decreto abolevit omnia. Quas ob res cum laudibus in cœlum efferretur, majoris etiam honoris desiderio imperium a volentibus accipere desideravit, ac ne invitis imperare videretur, subornatis intimis suis, septimum consul in curia deprecatus est imperium: et summa rerum optimatibus demandata, eos rogavit, ut æquo animo se privatam vitam agere paterentur. At senatores ejus sententiam partim scientes, partim suspicantes, alii arguere volebant, alii timebant. Cum igitur ei credere alii fingerent, alii necesse haberent, imperium retinere coactus est scilicet. Quo ad hunc modum a senatu populoque firmato, omnem reipublicæ curam in se suscepit. Provincias infirmiores, ut pacatas et imbelles, attribuit senatui: firmiores, ut periculosas et parum tutas, ipse retinuit. Id eo pertinebat, 533 ut senatus pulcherrimis imperii partibus frui, ipse labores sustinere videretur: cum id ejus consilium esset, ut illi inermes et imbelles essent, ipse arma teneret, et milites aleret. Ac ne quid regium præ se ferret, in provincias sibi attributas imperium ad decennium accepit, quanto tempore se illas pacaturum pollicebatur. Sed ea nimirum verba erant. Finito enim decennio, quinquennium: deinde alterum quinquennium, post decennium: mox alia quinquies ei decreta sunt, ut decenniorum successione per omnem ætatem solus rerum potiretur. Unde factum est, ut imperatores qui illum secuti sunt, cum in omnem ætatem crearentur, tamen decimum quemque annum festum agerent, imperium quasi renovantes. Tum præter multos alios honores, etiam Augustus est cognominatus. Nam cum Romulus illic cuperet, et tamen suspicionem regni concupiti vitaret (Romani enim cum ipsum regnum palerent, nomen regni aversabantur) ea quidem appellatione abstinuit; Augustum autem se appellari voluit, ut humana conditione majorem. Sic enim sanctissima quæque et æquæque veneracionis dicuntur. Imperatorum domicilium palatium vocatur, quod in monte Palatino Cæsar, ut et Faustulus Romuli nutritius, habitabat, ibique prætorium habebat. Quamobrem etsi imperator alibi diverterit, tamen ejus hospitium id nomen obtinet. D Omnis autem potestas, quæ consulum, tribunorum plebis, censorum, cæterorum denique omnium olim fuerat, in imperatores est translata. Atque illud etiam eis datum, ut legibus soluti essent, nec ullo præscripto tenerentur.

Variorum lectiones et notæ.

(86) Καὶ ἕτερα πάλιν πεντάκις. Ita duo Reg. et Collert. Wolfius πέντε ediderat. Alter Reg. καὶ ἕτερα πάλιν καὶ πεντάκις.

τῶν νόμων ἰδίῃ αὐτοῖς, τοῦτίσιν ἐλευθέρους ἀπὸ πάσης τῶν νόμων ἀνάγκης εἶναι, καὶ μηδενὶ τούτων ἐνέχεσθαι.

XXXIII. Quo die Cæsar Augustus cognominatus est, noctu magnum prodigium exstitit. Tiberis enim omnia Romanæ urbis plana loca sic inundavit, ut navigarentur. Quo vates portendi affirmarunt fore ut urbem amplificaret, et totam in potestate sua haberet. Is vero cum alia ad imperium pertinentia, ut qui volentibus imperaret, alacrius administravit : tum leges sanxit, nec tamen suapte auctoritate omnes, sed quasdam ad populum tulit, ut quæ displicerent, ea corrigeret : hortans omnes, ut **534** si quid melius scirent, mōnerent. Consules item et e cæteris magistratibus singulos, et e senatorum numero xv ad semestre iu consilium adhibuit, ut per eos omnibus ea communicaret, quæ deliberanda essent, interdum etiam jus cum eis dixit. Nam senatus etiam per se suffragia ferebat : legatis quoque et caduceatoribus respondit. Populus quamvis ad comitia conveniret, nihil tamen gerebatur, quod illi displiceret. Magistratus partim ipse designavit, partim arbitrio populi designandos permisit : in id intentus, ne inepti, neve per ambitum et largitiones aliqui crearentur. Gentes quasdam per semetipsum, partim per alios Romano imperio subiecit. At Ægypti prætor Ælius Gallus expeditione in Arabiam Felicem, cui Sabas imperabat, suscepta, etsi ei resistebat nemo, non tamen citra ærumnam est progressus. Nam et solitudine, et solis ardore, et aqua insalubri milites graviter sunt afflicti, ut maxima pars exercitus ex morbo quo capita exsiccabantur, interiret. Is multos statim perimebat. Si qui vere evadebant, in eorum pedes, toto reliquo corpore incolumi, desidebat, eosque vexabat : nec ullum erat remedium aliud, nisi ut oleo vino temperato inungerentur. Id vero perpaucis suspectebat : nam ea regio neutrum gignit, neque illi magnam copiam præpararant. In ea lue barbari quoque, receptis locis quæ amiserant, eorum reliquias regione expulerunt. Augustus vero undecimo consulatu sine ulla spe salutis ægrotans, ut moriturus testamentum fecit, nec imperii successore ullo relicto : libellum in quo legiones et publicos redditus perscripserat, Pisoni tradidit, Agrippæ anulum porrexerat. Sed ab Antonio Musa lotionibus et potionibus frigidis est recreatus. Qua de causa medicus et ab illo et a senatu pecuniam, et jus aurei annuli, quamvis libertinus, accepit : immunitate et ipsi et medicis omnibus et tum et in posterum data. Ita conservatus, testamentum in concilio illatum recitari iussit, ut ostenderet se nullum successorem scripsisse : sed id a nemine lectum est. Anno sequenti cum peste et fame per totam Italiam laboraretur, Romani opinantes non aliam **535** eorum malorum esse causam, quam quod Augustus tum quoque consul non creatus esset, dictatorem eum dicere voluerunt : et senatum in curia conclusum hoc decernere coegerunt,

ΑΓ. Ὅτι δὲ Αὐγουστος ἐπακλήθη ὁ Καῖσαρ, σημεῖον οὐ μικρὸν τότε κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐγένετο. Ὁ γὰρ Τίβερης, πελαγίσας, πᾶσαν τὴν πεδιάδα τῆς Ῥώμης κατέλαθεν ὥστε πλεῖσθαι· καὶ οἱ μάντιες ὅτι τὰ ἐπὶ μέγα αὐξήσει, καὶ ὅτι πᾶσαν τὴν πόλιν ὑποχειρίαν ἔξει, ἐκ τούτου προείπον. Ὁ δὲ τὰ τε ἄλλα τὰ τῆ ἀρχῇ προσήκοντα προθυμότερον ἔπραττεν, ὡς ἰθαίοντων ἀρχῶν, καὶ ἰννομοθέτι· οὐ μόνον πάντα ἰθελογνωμονῶν ἰνομοθέτει, ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ ἐς τὸ δημόσιον πρατίζοι, ὅπως ἂν τι μὴ ἀρέσῃ, ἐπανορθώσῃ, καὶ προετρέπτο πάντα συμβουλεύειν αὐτῷ εἰ τίς τι ἄμεινον γνώη αὐτοῦ. Καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἓνα παρ' ἑκάστων, καὶ ἐκ τοῦ-τῶν βουλευτῶν πλήθους πεντεκαίδεκα συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ πᾶσι κοινοῦσθαι τὰ βουλευόμενα. Ἔστι δ' ὅτι καὶ ἰδίκαζε μετ' αὐτῶν. Ἐκρίνε μὲν γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ βουλὴ. Καὶ προσελαίς καὶ κηρυκαίαις ἐχρημάτιζεν. Ὁ τε δῆμος· εἰς τὰς ἀρχαιεσίας συνελέγτο, οὐ μόνον ἐπράττετό τι ὃ μὴ ἐκείνῳ ἤρεσκε. Καὶ τοὺς ἀρξῶντας· τοὺς μὲν αὐτῶς προεβάλλετο, τοὺς δὲ ἐς τὸ κοινὸν ἐποιεῖτο, ἐπιμελούμενος ὥστε μήτ' ἀνεπιτέθειοι μήτ' ἐκ παρακλεύσεως ἢ καὶ ἐκ δεκασμῶ ἀποδείκνυνται. Καὶ ἔθνη τὰ μὲν δι' ἑαυτοῦ, τὰ δὲ δι' ἑτέρων τῆ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ ὑπέταξεν. Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου ἀρχῶν Αἴλιος Γάλλος ἐπὶ Ἀραβίαν τὴν Εὐδαίμονα, ἧς Σάβος ἰθασιλευεν, ἐστράτευε τότε, καὶ οὐδαί· μὲν ἐνώπιον αὐτοῦ ἔστη τῶν πολεμίων, οὐ μὲν ἀπόνως προῦχραι· ἢ τε γὰρ ἐρημία καὶ ὁ ἥλιος, τὰ τε ὕδατα, φύσιν ἀστοπον ἔχοντα, σφόδρα αὐτοῦ· ἐταλαιπώρησεν, ὥστε τὸ πλεῖον φθαρῆναι τῆς στρατιᾶς· τὸ δὲ νόσημα, τῆ κεφαλῇ ἐνοσκήπτον, ἐξήραινεν αὐτὴν, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτίκα ἀπώλλυε· τῶν δὲ περιγενομένων ἐς τὰ σκελῆ κατῆι, ἅπαν τὸ μεταξὺ τοῦ σώματος ὑπερβαίνον, καὶ αὐτοῖς ἐλυμαίνετο· ἰσμά τε οὐδὲν ἦν ἢ εἰ τις ἔλαιον οἴνω μεμιγμένον ἠλείψατο. Τὰ δὲ πᾶν ὀλιγοῖς ἦν. Ἡ τε γὰρ χώρα οὐδέτερον αὐτῶν φέρει, κἀκείνοις οὐκ ἀφθονα ταῦτα προπαρισκείαστο. Κἀν τῷ πᾶν τούτῳ καὶ οἱ βάρβαροι σφίσι ἐπιτιθέμενοι τὰ τε χώρα ἃ πρὶν ἀφῆρηντο ἐκομίσαντο, καὶ τοὺς περιλειφθέντας ἐκ τῆς χώρας ἐξήλασαν. Ὁ δ' Αὐγουστος ἐνδέκατον ὑπατεύσας· ἐνόσασεν, ὥστε μὴδ' ἐλπῖδα σχεῖν σωτηρίας, καὶ ὡς τελευτήσων διέθετο, καὶ διάδοχον μὲν οὐδένα ἀπέδειξε, τῷ Πείσωνι δὲ τὰς τε δυνάμεις καὶ τὰς κοινὰς προσέβουε εἰς βιβλίον γράψας ἔδωκε, τῷ δ' Ἀγρίππῃ τὴν δακτύλιον ἐνεχείρισεν. Ἀντώνιος δὲ τῆς Μοσίας οὕτω κακῶς αὐτὸν διακαίμενον ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέβρωσε. Διὸ καὶ χρήματα παρ' αὐτοῦ τε καὶ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε, καὶ δακτύλοιοι· χρυσοῖς, ἀπελευθερῶν ὧν, ἐπεστράπη κεκρήσθαι, ἀτέλειάν τε αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοεχίνοις τοῖς οὕτοι καὶ τοῖς ἰσομῆνοις παρέσχοντο. Οὕτω δὲ σωθείς εἰς τὸ συνέδριον τὰς διαθήκας εἰσήνεγκε, καὶ ἀναγνωσθῆναι ἐπέτρεπεν, ἐνδεικνύμενος ὅτι οὐδένα τῆς

αρχῆς διάδογον καταλείπειν· οὐ μέντοι καὶ ἀνέγνω Α
αυτὰς τις. Λιμοῦ δὲ τῷ ἐξῆς ἔται καὶ λοιμοῦ γενο-
μένου ἐν πάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ, νομίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι
οὐκ ἄλλως ταῦτα συμβεθελεῖναι, ἢ ὅτι μὴ καὶ τότε
ὄπατεύοντα τὸν Ἀβγουστον, ἔσχον δικτάτορα αὐτὸν
ἠθέλησαν προχειρίζασθαι, καὶ τὴν βουλὴν εἰς τὸ
συνέδριον κατακλείσαντες ἠγάγκασαν τοῦτο ψηφί-
σασθαι· καὶ αὐτῷ προσῆλθον δεόμενοι λεχθῆναι
δικτάτορα καὶ τῆς τοῦ σίτου συναγωγῆς ἐπιμελητὴν.
Καὶ ὃς τὴν μὲν τοῦ σίτου φροντίδα ἐδέξατο, τὴν
δικτατορίαν δὲ οὐ προσήκατο. Ἄλλ' ἐπεὶ μήτε διαλεγόμενος αὐτοῖς, μήτε δεόμενος ἔπειθε, τὴν ἐσθῆτα
διέβριξεν. Ὅρθῶς γὰρ καὶ συνετῶς τὸ μισητὸν τῆς ἐπικλήσεως ἐβουλόξατο καὶ ἐπιφύρονον, ὅπερ τοῦς
δικτάτορας ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν τιμὴν. Ἐπιβουλήν δὲ κατ' αὐτοῦ συστήσαμένων τινῶν, αὐτοῖς
τε καὶ οἱ συνωμοταὶ ἐρήμην ἤλωσαν ὡς φουζόμενοι, οὐ πολλῶν δ' ὕστερον ἀπεσφάγησαν.

ΑΔ'. Μετὰ ταῦτα δ' εἰς Σικελίαν ἦλθε. Κάκει δυν-
τος ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων τοὺς ὑπάτους χειροτο-
νῶν ἔστασιασεν, ὡς κἀνεῦθεν δειχθῆναι ὅτι ἀδύ-
νατον ἦν δημοκρατομένους αὐτοῖς σωθῆναι. Οὕτω
γὰρ ἐθορύθησαν καὶ ἔπαντα συνετάραξαν, ὥστε
καὶ τὸν Ἀβγουστον ὑπὸ τῶν ἐμπρόνων ἀνακληθῆναι.
Ἄγανακτῆσας δ' ἐπὶ τούτῳ ὁ Ἀβγουστος· καὶ μήτε
δαίτῃ Ῥώμῃ σχολάζειν θυνάμενος, μήτ' αὖ ἄναρχον
αὐτὴν καταλείπειν τολμῶν, ἐζήτησε αὐτῇ ἐπιτεῖσαι
τινα. Καὶ ἔκρινε μὲν τὸν Ἀγρίππαν πρὸς αὐτὸ
ἐπιτηδεύτατον, βοληθεὶς δὲ καὶ μείζον αὐτῷ περι-
θεῖναι ἀξίωμα, ἵνα ἐκ τούτου ῥῶον αὐτῶν ἀρχῇ, κατ-
ηγάγκασεν αὐτὸν τὴν γυναῖκα ἀφίνα, τῇ αὐτοῦ
θυγατρὶ συνοικῆσαι τῇ Ἰουλίᾳ, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην
αὐτίκα ἐπὶ τε τῷ γάμῳ καὶ ἐπὶ τῇ μεταχειρίσει τῆς
πύλωνος ἔπειθε, διὰ τε τὰλλα καὶ ὅτι Μαίκενας εἶπε
τῷ Καίσαρι, ὡς *Τηλικούτων αὐτὸν πακοίησις*
ὥστε ἢ γαμβρόν σου γενέσθαι χρῆναι, ἢ φορευ-
θῆναι. Ἀγρίππας οὖν οἰδοῦντα εὐρών ἐν τῇ Ῥώμῃ
τὰ πράγματα κατεστήσατο. Ὁ δ' Ἀβγουστος τὰ ἐν
τῇ Σικελίᾳ διοικήσας, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεραιώθη,
καὶ τὸ Ἑλληνικὸν διαγαγὼν εἰς τὴν Σάμον ἐκπεύσε.
Κάκει γαίμασας, εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῷ ἔαρι ἐκομίσθη,
καὶ τὰ ἐκεῖ καὶ τὰ ἐν τῇ Βιθυνίᾳ διατάξει καὶ τοὺς
Κυζικηνούς ἀδουλώσατο, ὅτι Ῥωμαίους τινὰς μα-
στιγώσαντες ἔκτειναν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ τοῖς Τυρίοις
καὶ τοῖς Σιδωνίοις ἐποίησεν, ἐν τῇ Συρίᾳ γενόμενος.
Ἡ Ἰουλία δὲ τὸν Γάτον ἔτεκε. Καὶ ὁ Ἀβγουστος ἐθ-
νῶν ἡγεμονίας εἰς δὲδεωκῶς· ἐπανῆλθεν εἰς Σάμον·
κίκαε καὶ αὐθὶς ἰχθυήσας καὶ πολλὰ δυπέησεν. Ἀφ-
ἴκοντο γὰρ ἐνταῦθα πρεσβείαι κλεισταὶ· καὶ οἱ Ἴνδοι D
τότε φίλιαν ἐποίησαντο, δῶρα πῆμψαντες ἄλλα τε καὶ
εἴγρεις, πρῶτον τότε Ῥωμαίοις ὀφθεισας. Αὐθὶς τε
στάσις ἐν τῇ Ῥώμῃ συνέθη, καὶ σφαγαὶ γεγῶνασι διὰ
τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας. Μαθὼν οὖν ταῦθ' ὁ
Καίσαρ, καὶ συνιδὼν ὅτι οὐδὲν πέρας γενήσεται τοῦ
κακοῦ, εἰς τὴν Ῥώμην ἠπαύθη καὶ αὐτὸς ἀπέδειξεν
ὑπατον. Ἐπεὶ δὲ ὄπαντῆσαι αὐτῷ πάντας παρεσκευ-
άζοντο, νύκτωρ εἰς τὴν πάλιν ἀνεκομίσθη· ὃ καὶ
πολλάκις ἐποίησε, καὶ ἐξίωον τοῦ ἄστεος καὶ ἐπνυ-
ῶν, ἵνα μηδὲν ὀχληρὸς εἴη. Εἶτα τῶν τρόπων ἐπι-
μελητῆς καὶ τιμητῆς εἰς πενταετίαν παρακληθεὶς
ἐχειροτονήθη· τὴν δὲ τῶν ὑπάτων τιμὴν διὰ βίου
ἔλαβε. Τινῶν δ' αἰτίας ἀχόντων ἐπιβουλεύειν αὐτῷ
καὶ τῷ Ἀγρίππᾳ, ἄλλους μὲν τινὰς ἰδικαίωσε· τὸν

omnino orarunt ut et dictatorem et rei frumenta-
riæ procuratorem se dici pateretur. Is vero an-
nonæ curationem suscepit, dictaturam repudiavit :
et cum neque dissuadendo, neque rogando quid-
quam proficeret, vestem suam laceravit, recte
prudenterque vitato in visio et odioso nomine, cum
dignitatem et potestatem dictatura superiorem
obtineret. Quidam, qui insidias ei compararant,
indicta causa exilio multati, nec multo post una
cum conjuratis interfecti sunt.

XXXIV. Deinde cum in Sicilia abesset, in comi-
B tiis consularibus seditio orta est : ut vel ex eo
perspicuum esset, Romanos libera republica in-
columis esse non posse. Ita enim tumultuati sunt,
ita turbarunt omnia, ut Augustus a prudentioribus
accerseretur. Id iniquo ferens animo, cum neque
Romæ semper vacare posset, neque urbem sine
magistratu relinquere auderet, de aliquo, cui
summam rerum mandaret, deligendo deliberavit.
Quam ad rem cum aptissimus Agrippa videretur,
et quo majori esset auctoritate, dignitatem illius
augere vellet, eum coegit, relicta uxore, Juliam
filiam ducere, ac statim Romam et ad nuptias con-
trahendas, et ad magistratum ineundum, (cum aliis
de causis, tum quod Mæcenas dixerat, *eum tantum
esse factum ab ipso Cæsare, ut aut generum deligi,
aut occidi oporteret,* ablegavit. Agrippa igitur rem
C Romanam fluctuantem composuit, Augustus Sicilia
ordinata in Græciam trajecit : qua constituta,
Samum navigavit. Ibi que hieme exacta, verpo
tempore in Asiam profectus, cum eam provinciam
et Bithyniam ordinasset, Cyzicenos in servitutem
redegit, quod Romanos cives flagris cesos occide-
rant. Eodem modo Tyrios et Sidonios, cum in
Syriam venisset, tractavit. Interea Julia Cajum
peperit : Augustus, ubi certos homines provinciæ
præfecit, denuo Sami hibernavit, ibique multis
negotiiis et plurimis legationibus audiendis occu-
patus fuit. Tum Indi amicitiam cum eo fecerunt,
tigrilibus dono datis : quas Romani tum 536
primum viderunt. Romæ autem denuo tumultua-
tum est ob comitia consularia, et cædes factæ.
Quo cognito Cæsar, quia nullum mali finem fore
providerebat, Romam prope contendit, et ipse
consulem designavit. Et quia se omnes ut proce-
derent obviam parabant, noctu ingressus est :
atque id tam in egressu quam ingressu urbis sa-
pius fecit, ne cuiquam esset gravis. Deinde preci-
bus ab eo impetratum est, ut morum magistrum
et censorem in quinquennium se creari pateretur :
consularem vero dignitatem in omnem ætatem
accepit. Cum quidam ob insidias, quas et ipsi et
Agrippæ fecissent, accusati essent, alios quosdam
supplicio affectit : Lepidum autem cum aliis de
causis, tum ob insidias a filio illius sibi factas

invisum, non occidit, sed alias aliter ludibrio et contemptui habuit. Præter leges alias, illam quoque tulit, ut qui in comitijs suffragia corrupissent, magistratibus quinquennium excluderentur. Vitæ cælibi tam virorum quam mulierum pœnas, conjugio et procreationi liberorum præmia proposuit : et quia plures erant patricii mares quam femellæ, permisit etiam libertinas ducere si qui vellent, senatoribus exceptis, eorumque progeniem legitimam esse jussit. Jam quia nonnulli infantibus sibi desponsis, cum fraudem legi facerent, præmiis conjugum fruebantur : sanxit, ne qua sponsalia rata essent, nisi post biennium nuptiæ celebrarentur : hoc est, ut puellæ non minores x annis desponderentur, quarum annus ætatis duodecimus maturus conjugio habebatur. Agrippa filium alterum ex Julia suscepit, Lucium, quem una cum Caio Augusto adoptatos statim imperii successores designavit, ut minus insidulis appeteretur. Cum aliquando Pollionis, hominis locupletis, sed sævi et crudelis, conviva esset, et is pincernam ob calicem crystallinum fractum murænis, quas in piscinis alebat ad devorandos homines assuefactas, objici jussisset (id enim supplicium servis, quos occidebat, constituerat), pœnam pincernæ Cæsar deprecatus est : cum nihil impetrasset, Pollionem etiam alla ejusdem materiæ pocula, et si qua præterea pretiosa haberet, ut eis uteretur, afferri jussit, allata confregit : **537** *Ne propterea, inquit, homines occidant.* Sic Pollio propter multitudinem confractorum ab Augusto calicem, unius oblitus, cum pincernam punire non posset, vel invitus homini pepercit. Agrippa in Campania ex morbo defuncto, Cæsar eo profectus, corpus ejus Romam advexit ; coque in forum allato, orationem recitavit : factoque magnifico funere, ossa in suum monumentum intulit. Agrippæ mors publicum Romanis luctum attulit. Nam cum cætera vir suæ ætatis optimus fuit, tum Augusti amicitia ad ipsius et reipublicæ utilitatem usus est, suamque prudentiam et fortitudinem omnem in res Cæsari utilissimas contulit, omnipotentia et honore, quibus ab illo ornatus erat, ad beneficentiam conversa. Quare nec Augusto gravis, nec cæteris invidiosus fuit. Eo defuncto, cum rerum gerendarum socio carere non posset, Tiberium vel invitum ascivit (nam Agrippæ filii, nepotes ipsius, pueri adhuc erant) ereptaque uxore, Agrippæ ex alia conjugis filia, Juliam ei despondit. Deinde per eum, et Drusum, et Lucium Pisonem, multas nationes subegit. Pecunia a senatu et populo ad ejus imagines faciendas collata, sui nullam imaginem crexit, sed publicæ Salutis, Concordiæ et Pacis statuas fecit. Primo anni die eum adibant homines, atque alii plus, alii minus offerebant : quibus ipse duplum aut amplius reddebat, non senatoribus duntaxat, sed aliis etiam. Octaviam sororem tum mortuam publice proposuit, et luebrem de ea orationem

A δὲ Λέπειον ἐπέσει μὲν καὶ δι' ἄλλα, καὶ ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐπεβούλευσεν αὐτῷ, οὐ μέντοι καὶ ἀποκτείναι ἠθέλησεν, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλως προσηλάκιζε καὶ ἐχλεύαζεν. Ἔθετό τε καὶ ἄλλους νόμους, καὶ τὸ τοὺς δεκάσαντάς τινας ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς, ἐς πάντα ἐτη αὐτῶν εἰργεσθαι· τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάηροις ἐπιτίμια ἐταξε, τοῦ δὲ γάμου καὶ τῆς παιδοποιεῖς ἄθλα ἔθηκε. Κάπειθ' ἡ πολὺ πλεον τὸ ἔββεν τοῦ θύλεος τοῦ εὐγενοῦς ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἀπελευθέρως τοῖς ἐθέλουσι πλὴν τῶν βουλευτῶν ἀγεσθαι, ἔννογον τὴν τεκνοποιαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. Ἐπει δὲ βρέθη τινὲς μνηστευόμενοι τὰς μὲν τῶν γεγαμηκῶτων ἑκαρποῦντο τιμὰς, τὸ δ' ἔργον αὐτῶν οὐ παρίχοντο, προσέταξε μηδεμίαν ἰσχύειν μνηστειαν, μὴ ἦν οὐ δύο διεληθόντων ἐτῶν εὐθύς γαμήσει τις, τούτῃ δεκάτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι, δώδεκα δὲ ταῖς κόραις ἐτη εἰς τὴν τοῦ γάμου ὥραν πλήρη νομίζεσθαι. Ὁ δὲ Ἀγρίππας καὶ ἔτερον υἱὸν ἐκ τῆς Ἰουλίας ἐγένετο, Λοῦκιον ὀνομασθέντα, ὃν Ἀδγουστος καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Γάιον εἰσεποίησεν, καὶ διαδόχους τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἀπέδειξεν, ἐν ᾗ ἦτον ἐπιβουλεύεται. Ἐστώμενος δὲ ποτε παρὰ Πωλίῳ, ἀνδρὶ πλουσίῳ μὲν σφόδρα ὠμῷ δὲ λίαν καὶ ἀπειθῇ, ἐπεὶ ὁ οἰνοχόος ἐκείνου κύλικα χρυσταλίνην κατέταξε, καὶ ἐς τὰς μυραίνας ὠρίσθη παρὰ τοῦ δεσπότη ἐμβληθῆναι (ἔτρεψε γὰρ ἐν δεξιαμεναῖς τοιαύτας, ἀνθρώπους δεδιδαγμένας ἐσθίειν, καὶ τοὺς δούλους αὐταῖς οὐ; ἐθανάτου παράβαλλε), παρητήτο τὴν τιμωρίαν δὲ Καίσαρ τοῦ οἰνοχόου. Ὡς δ' οὐκ ἐπιθετὸν τὸν Πωλίῳ, Φέρε, φησὶν, ὅσα τοιαῦτα ἔχεις ἐκπέματα, ἢ καὶ ἔτε, καὶ ἐνέμα, ἐν αὐτοῖς χρῆσθαι. Κομισθέντα δὲ συνέτριψεν, εἰπὼν, *Ἦρα μὴ διὰ ταύτας κολλῶσιντο ἄνθρωποι.* Ὁ δὲ Πωλίῳ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀπολωλῶτων τῆς μιᾶς ἐπιλάθετο κύλικος, καὶ τὸν οἰνοχόον τιμωρήσασθαι μὴ θυνάμενος, ὅτι ἐπὶ πολλοῖς τὸ αὐτὸ ἐποίησεν ὁ Ἀδγουστος, καὶ ἄκων ἠσύχασεν. Ἀγρίππας δὲ νοσήσας ἐν Καμπανίᾳ ἀπέθανεν, οὗ δὲ Καίσαρ παραγενόμενος τὸ τε σῶμα αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισε, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ προθέμενος λόγον ἐπ' αὐτῷ ἀνέγνω καὶ τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ πολυτελεῖ ἐποίησεν καὶ ἐν τῷ αὐτοῦ μνημαίῳ ἐθαψεν. Ὁ δὲ τοῦ Ἀγρίππου θάνατος κοινὸν τι τοῖς Ῥωμαίοις πένθος ἐγένετο. Τὰ τε γὰρ ἄλλα ἄριστος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώπων ἐγένετο, καὶ τῆ τοῦ Ἀδγουστοῦ φίλος πρὸς τὸ ἐκείνου καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκέρχρητο, καὶ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ ἀνδρίαν εἰς τὰ λυσiteléstata παρέχων τῷ Καίσαρι, πᾶσαν τὴν παρ' ἐκείνου δύναμιν καὶ τιμὴν εἰς τὸς ἄλλους εὐεργετῶν ἀνήλκετο. Ὅταν οὐδ' αὐτῷ ἐπαχθῆς, οὕτε τοῖς ἄλλοις ἐπιφθονος ἐχημάτωνισε. Τοῦτου μεταλλάξαντος, ἐπεὶ συναργῶ πρὸς τὰ πράγματα ἰδεῖτο, τὸν Τιβέριον καὶ ἄκων προσεβλετο (οἱ γὰρ τοῦ Ἀγρίππου υἱοί, ἔγγονοι δ' αὐτοῦ, ἐν πασιῖν ἐπιτέλουσι) καὶ ἀποσπᾶσας ἐκείνου τὴν γυναῖκα, θυγατέρα οὖσαν Ἀγρίππου ἐξ ἄλλης γαμητῆς, τὴν Ἰουλίαν αὐτῷ ἀνηγγύησεν. Εἶτα διὰ τε τούτου καὶ διὰ τοῦ Δρούστου, καὶ διὰ Πείσωνος Λουκίου, πολλὰ τῶν ἐθνῶν ὤκηγάγετο. Ἀργύριον δὲ τῆς τε

βουλῆς· καὶ τοῦ δήμου εἰς εἰκόνας αὐτῶν συνενεργούντων, ἐκαστῶ μὲν οὐδεμίαν ἔστησαν ὕψιαις δὲ δημοσίαις καὶ Ὀμονοίας καὶ Εἰρήνης εἰκόνας εἰργάσατο. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτῶν ἐκείνῳ προσόντες, οἱ μὲν πλείον οἱ δ' ἦντον ἐδίδοσαν, καὶ ὅς προστιθεὶς ἕτερον τοσοῦτον ἢ καὶ πλεόν ἀντιόδοι, οὐ μόνος τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. Τέθνηκε δὲ τότε καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ὀκταβία, καὶ αὐτὸς τε ἐπ' αὐτῇ δημοσίᾳ προτεθείῃ ἐπιτάφιον εἶπε. Καὶ ὁ Δρούσος· καὶ οἱ βουλευταὶ πενήθεις χιτώνας ἔλαβον, δημοσίᾳ τὸ πένθος ποιήσαντες.

ΑΕ'. Τῶ δ' ἔχονμένῳ ἔπει δ' Δρούσος ὑπατεύσας, καὶ ἰθὺν τινῶν ἐξεστράτευσε. Καὶ τινα χειρωσάμενος προσωτέρω χωρεῖν ἐπεχείρησε· καὶ τινα γυναῖκα μείζονη ἢ κατὰ ἀνθρώπου φύσιν ἀπήνητησεν ἀπικῶν, ἢ, Ποῖ δῆτα ἐπέειπεν, Δρούσε ἀκόρυστα, λέγειν αὐτῶ ἔδοξεν. Οὐ πάντα σοὶ ταῦτα ἰδεῖν ἀπρωκαί. Ἄλλ' ἀπιθι· ἤδη γάρ σοι καὶ ἡ τοῦ βίου καὶ ἡ τῶν ἔργων κάρσσι τελευτῆ. Ὑποστρέφοντι δ' ἐκείθην αὐτῶ νόσος ἐνόσκησεν, ἐξ ἧς ἐτελεύτησε. Πυθόμενος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐτι νοσῆσεν, τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἐπεμφεν, ὃς ἐμπνουν τε αὐτὸν εὔρε καὶ θανόντα ἐς τὴν Ῥώμην ἐκόμισε. Καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ προτεθέντα, ὃ τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος ἐπιταφίους ἐπέησαν. Νόμος δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Καίσαρ εἰσήνεγκε, καὶ τοῖς βουλευταῖς αὐτοῖς ἀναγνώσαι(87) ἐπέτρεψεν, ὅπως, εἰ μὴ τι ἀρῶσαι ἢ ἀμεινόν τι νοήσασαι, εἴπωσιν. Οὕτω γὰρ δημοκρατικῶς ἡξίου εἶναι, ὥστε τινὸς τῶν συστρατευσαμένων αὐτῶ συνηγορήματος παρ' αὐτοῦ δεχθέντος, τῶν φίλων αὐτῶ συνειπεῖν τινα ἐπεμπεν, ὡς αὐτὸς οὐκ ἔγων σχολῆν. Ἐπαὶ δὲ ὁ τῆς συνηγορίας δεόμενος ἀχθεσθεὶς ἐφη· Ἐγὼ δ' ὁσάκις ἐπικουρίας ἐδεσθήθης, οὐκ ἄλλον ἀντι' ἐμαυτοῦ ἐπεμψα, ἀλλ' αὐτὸς σου προσκινδύνευσα· εἰς τὸ δικαστήριόν τε ἐφοίτησε καὶ αὐτῶ συνηγόρησεν. Αἰτιαθέντων δὲ τινῶν ἀρχόντων ὡς ἐκ δεκαμοῦ τὰς ἀρχὰς λαβόντων, οὐτ' ἐξήλεγε, καὶ προσπειθήσατο, μὴδὲ γινῶναι τοῦτο. Οὕτε γὰρ κολάσαι τινὰς διὰ τοῦτο, οὕτε συγγῶναι ἐλεγεῖσιν ἠθέλησε. Τὴν δ' ἡγεμονίαν καίπερ, ὡς ἔλεγεν, ὀφείλει, ἐπειδὴ καὶ τὰ δευτέρα δέκα ἔτη παρήλαθον, ἀκων δῆθεν αὐθις ἐδέξατο, ὡς ἐπὶ τοῖς Κελτοῦς στρατεύσων. Καὶ αὐτὸς μὲν οἱκοὶ ἀτέμεινεν, ἐπ' ἐκείνους δὲ τὸν Τιβέριον ἐπέμψεν. Ὅν ἐπανελεθόντα ἀνεῖπεν αὐτοκράτορα, καὶ ὑπατον αὐθις ἀπέδειξε καὶ τοῖς ἐπινομίαις ἐπέμνησεν. Αὐτὸς δὲ τὸν Σεξτίλιον καλούμενον μῆνα Αὔγουστον ἀνωνόμασε. Τοῦ δὲ Μαίκενου τελευτήσαντος, ἤλγησε. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα ἐπ' αὐτοῦ ὄνητο, μάλιστα δὲ τῆς ὀργῆς, ὅτε ἀκρατέστερον αὐτῇ ἐκέρχητο, παρελύετο καὶ μετήνεκτο πρὸς τὸ ἡπιώτερον. Τεχμήριον δὲ, δικάζοντάς ποτε καὶ πολλὰς ἀποφηνάμενον ψήφους θανατικὰς, ἐπεχείρησε μὲν ὁ Μαίκενος διώσασθαι τοὺς κριεστύτας καὶ ἄγῳ· αὐτῶ προσελθεῖν· μὴ δυναθεὶς δὲ ἔγραψεν ἐν χάριτι μικρῶν Ἀνάστα, δήμιε· καὶ αὐτὸ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἔβριψεν, ὃ ἐπελθὼν ἐκείνος, εὐθὺς ἀνέστη, καὶ τὰς ψήφους ἐκώρυσεν ὡς τηλικαῦτα ἦν ψηφισάμενος. Οὐ γὰρ ἠγανάκει διορ-

A habuit. Drusus et senatus vestes lugubres induerunt, ut in luctu publico.

XXXV. Anno sequenti Drusus consul factus, gentibus quibusdam bellum intulit : et, cum nonnullis subactis ulterius progredi statuisset, mulier ei natura humana major obvia, dicere visa est : *Quonam properas, Druse insatiabilis? Non in satis est, ut ista omnia videas. Verum abito : jam enim et vite et operum tibi finis instat.* Inde rediens in morbum incidit, ex quo decessit. Ejus morbo imperator audito, Tiberium festinanter ad eum misit : qui et ægrotantem illum vidit, et mortuum Romam advectum in foro proposuit, atque in defuncti laudem et Augustus et Tiberinus orationes habuerunt. Inde ad leges ferendas conversus, eas senatoribus legendas dedit, ut si quid vel improbarent, vel melius nosset, dicerent. Adeo enim popularem se præbebat, ut cum ex commilitonibus quidam eum advocatum orasset, ipse vero propter occupationes amicium suo loco misisset, idque ille moleste ferens, dixisset : *At ego, quoties tibi auxilio fuit opus, non alium pro me misi, sed ipse pro te discrimen adii,* in forum venit, et ipse ei patrocinatus est. Cum quidam, ut per ambitum et corruptelas magistratus adepti, arguerentur : rem neque exploravit, et dissimulavit, quod ea de causa neque multare quemquam, neque convictis veniam dare volebat. Principatum, etsi depositurum præ se ferebat : tamen altero decennio elapso, invitus scilicet, denuo suscepit, ut Gallis bellum inferret. Cæterum ipse domi mansit, et Tiberium contra illos misit : reversam, imperatorem declaravit, et consulem fecit, et triumpho ornavit. Mensem Sextilem de suo nomine Augustum appellavit : Mæcenatis obitum ægre tulit, qui cum aliis in rebus ei fuit utilis, tum ira effervescentem placare solitus, et ad moderationem traducere. Cujus illud argumentum est. Cum aliquando pro tribunali multos capitis condemnasset, Mæceas, per turbam populi ad eum penetrare frustra conatus, chartulæ inscripsit, *Surge, carnifex,* eamque in gremium ejus adjecit : qua lecta, surrexit Cæsar, et sententias abrogavit, quas tum pronuntiarat. Nam se ab amicis castigari, adeo non ægre ferebat, ut gauderet. Mæcenatis porro virtutem illud declaravit maxime, quod cum cupiditatibus Augusti refragaretur, nihilominus ei charus erat, et cæteris omnibus placebat : et quamvis tanta ejus esset auctoritas, ut multis honores et magistratus largi-

Variæ lectiones et notæ.

(87) Ἀναγνώσαι. Huc referri potest qui apud nostros adhuc obtinet mos, quo regum edicta, priusquam vim habeant, ad senatum parlamentarium mitti solent ut probentur, ac deinde in acta

referantur : quod si quidpiam in iis occurrat cui sententiam suam non accomodet, de eo princeps admonetur ac rogatur.

retur, ipse in ordine equestri omnem ætatem æquo animo exegit. Augustus cum Caium et Lucium nepotes, eosdemque filios adoptivos, non suos imitari mores videret (nec enim luxuriosius duntaxat, sed ferocius etiam se gerebant), eosque ut privatos, molestiores reddere statuisset: tribuniciam potestatem in quinquennium Tiberio decrevit, et Armeniam post Tigrauis obitum alienatam attribuit. Verum ea re nihil profecit. Nam et pueri cum se negligi putarent, ei succensebant: et Tiberius illorum iram veritus, in Armeniam non abiit, sed Rhodum est profectus. Augustus vero anno sequenti duodecimum consul, Caium toga virili data in curiam adductum, principem juventutis designavit, et præfectum tribus esse jussit, annoque post Lucio ejus fratri eodem honores dedit. Populo congregato, et quædam corrigi postulante, ea de causa tribunis ad Augustum missis, ipse venit, et quæ petebant, una cum eis consideravit: qua re omnes sunt delectati. Juliam filiam, lasciviam ejus ægerrime ferens, in insulam relegavit: cum eaque mater Scribonia ultro in exilium abiit. Ex amatoribus ejus Julium Antonium, et alios claros viros ut regnum affectantes interfecit, cæteros in insulas relegavit.

πρὸς τὸν Αὐγούστου κέμψαντος, ἦλθεν ἐκεῖνος, καὶ περὶ ἃν ἰδόντο σφίσι συνδιασκεύαστο. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἤσθησαν ἅπαντες. Τὴν δὲ θυγατέρα Ἰουλίαν ἀσελαγίτουςαν φηράσας ὑπερωργίσθη· καὶ ἐκείνην μὲν εἰς νῆσον ἀπέγαγεν ὑπερῶριον, ἣ καὶ ἡ μήτηρ ἢ Σκρυβωνία ἐκούσα συνεξέπλευσε. Τῶν δὲ χρησαμένων αὐτῇ τὸν μὲν Ἰούλιον Ἀντώνιον ἐκτείνεν ἄλλους τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς νήσους τινὰς ὑπερῶριος.

XXXVI. Cum Armenii defecissent, et a Parthis juvantur, ea re dolens, quid ageret ambigebat. Nec enim ipse propter senectutem bellum gerere poterat: et Tiberius, ut dictum est, jam secesserat, nec alium ex potentioribus mittere audebat. Caius vero et Lucius adolescentes, et rerum imperiti erant. Verum urgente necessitate, Caium delegit, potestate proconsulari et usore data, ut ea quoque re dignitas ejus augetur, et consiliariis adjunctis. Is iter ingressus, ab omnibus ut imperatoris nepos, ac potius filius, honorifice exceptus est. Tiberius etiam Chium trajecit, et adolescentem coluit, purgando suspiciones, et submissè humiliterque se gerendo. Cum in Syriam venisset, et nihil præclari gessisset, vulnus accepit. Adde enim, qui Artagira tenebat, eum ad incenia pellectum, tanquam arcani aliquid dicturus, vulneravit: ac is quidem urbe expugnata captus est. Caius autem, et iam alioqui parum firma valetudine, et dissolutiore ingenio, ex vulnere ægrotavit: et multo hebetior factus, postulavit ut privatam sibi vitam liceret agere. Id Augustus ægerrime ferens, cum hortatus est ut, in Italiam reversus, quod

Α θούμνος ὑπὸ τῶν φίλων, ἀλλὰ ἔχαιρε. Μέγιστον ἔτι τῆς ἀρετῆς τοῦ Μαικίηου δείγμα, ὅτι τῷ τε Αὐγούστῳ πρὸς τὰς ὁρμὰς αὐτοῦ ἀνθιστάμενος φηκίωτο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπειρον ἤρασε, καὶ ὅτι πλείστον παρ' αὐτῷ δουθηθεῖς, ὡς καὶ τιμὰς πολλὰς καὶ ἀρχὰς δοῦναι, αὐτὸς ἐν τῷ τῶν ἱππέων τέλει κατεβίω καὶ οὐχ ὑπερφρόνησεν. Ὅρων δὲ ὁ Αὐγούστου, τὸν τε Γάϊον καὶ τὸν Λούκιον τοὺς ἐγγόνους αὐτοῦ, ὅς καὶ υἱοθετήσατο, μὴ τὰ ἤθη ζηλοῦντας αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἀβρότερον διήγον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐθρασύνοντο), καὶ βουληθεῖς αὐτοὺς ἀεφρονοστέρους θέσθαι, ὡς ἰδόντες, τῷ Τιβερίῳ εἰς πάντες ἔτη τὴν δημοκρατικὴν ἐξουσίαν ἀπένευψε, καὶ τὴν Ἀρμενίαν ἀλλοτριουμένην μετὰ τὸν τοῦ Τιγράνου θάνατον προσεκλήρωσεν. Οὐδὲν ἔτι ἐκ τούτου ἀπύνατο. Οἱ μὲν γὰρ παῖδες παρορδοῦναι

Β ἔδειξαντες ἤχοντο. Ὁ δὲ Τιβέριος τὴν ὀργὴν αὐτῶν ἐφοβήθη, διὰ οὗτ' εἰς Ἀρμενίαν ἀπεληλύθει, ἀλλ' εἰς Ῥόδον ἀφίκετο. Τῷ δ' ἐπιετῆς ἔπει ἐπιδικάσθαι ὑπεταύων ὁ Αὐγούστου, εἰς τοὺς ἐφέθους τὸν Γάϊον ἔταξε, καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον ἄμα εἰσήγαγε καὶ πρόκρυτον ἀπέφηνε τῆς νεότητος. Παρχὸν τε φυλῆς (88) γενέσθαι ἐπέτρεψε, καὶ μετ' ἐνιαυτῶν καὶ ὁ Λούκιος τὰς τιμὰς ἔσθαι τῷ Γαίῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἰδίως, ἔλαθεν. Ἀθροισθέντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ ἐκπαυροβηναί τινὰς ἀξιοῦντος, καὶ τοὺς δημάρχους διὰ τοῦτο

Κ ΔΓ'. Τῶν Ἀρμενίων δὲ νεωτερισάντων, καὶ τῶν Πάρθων αὐτοῖς συνεργούντων, ἀλγῶν ἐπὶ τούτοις ὁ Αὐγούστου, ἠπόρει τί ἂν πράξει. Οὐτε γὰρ αὐτὸς στρατεύσασθαι εὐδὲς τε ἦν διὰ γῆρας, ὁ τε Τιβέριος, ὡς εἴρηται, μετέστη ἤδη, ἄλλον δὲ τίνα κέμψαι τῶν δυνατῶν οὐκ ἐτόλμα. Ὁ Γάϊος δὲ καὶ ὁ Λούκιος νέοι καὶ πραγμάτων ἐτύγχανον ἀπειροί. Ἀνάγκη· ὁ ἐπακαμένης τὸν Γάϊον ἐλάσει, καὶ τὴν τε ἐξουσίαν αὐτῷ τὴν ἀνθύπατον καὶ γυναικὰ ἔδωκεν, ἵνα πᾶσι τούτων τε προλάβῃ ἀξίωμα, καὶ οἱ συμβούλους προστάξει. Καὶ ὁ μὲν ἀφωρμήθη ἐνείκως παρὰ πάντων ὑπεχόμενος, οἱ αὐτοκράτορος ἐγγονοί, ἣ καὶ παῖς νομιζόμενος. Καὶ ὁ Τιβέριος δ' ἐς Χίον ἐλθὼν, αὐτῶν ἰδιόπραπτος, τὰς ὑποψίας ἀποτρεβόμενος, ἐπακίπτων τε διὰ τοῦτο καὶ ταπεινούμενος. Ἀπὸ τῶν δὲ

Δ εἰς τὴν Συρίαν καὶ μηδὲν μέγα καταρωδωτικῶς ἐπέβη. Ἄδων γὰρ εἰς τὰ Ἀρτάγετρα κατέχων ἐπηγάτο παρὰ τὸ τεῖχος τὸν Γάϊον, ὡς τε φησὶν ἀπόρρητον, καὶ αὐτὸν ἔτρωσεν. Ὁ μὲν οὖν, πολιορκηθεὶς, ἦλω. Ὁ δὲ Γάϊος ἐνόσησεν ἐκ τοῦ τραύματος, καὶ ἄλλως μέντοι μὴ ἂν ὀγεινός. Διὸ καὶ τὴν διάνοιαν ἐξέλειπτο, καὶ πολλῶν μάλλον ἀπημιλύθη, καὶ ἰδιωτεύων ἤξιο· ὥστε τὸν Αὐγούστου, παραλ-

Variæ lectiones et notæ.

(88) Παρχὸν τε φυλῆς. Præfectum tribus vertit Wolfius: *Sevirum turmis equitum* vertere debuisse contendit Valesius ad *Excerpta* Dionis, ex Capitolino in Marco: *Consulem Serum Pius Marcum designavit, et Cæsaris appellatone donavit, et*

Sevirum turmis equitum Rom. jam consulem designatum creavit. Ubi, inquit, *Sevir* nomen officii videtur fuisse, cui et ludorum *Sevirialium* cura competeat, teste eodem Capitolino.

γίγαντα, προτρέψασθαι αὐτῶν, ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐλθόντα, πρᾶττειν ὃ βούλοιοτο. Ὁ δὲ ἐς Λυκίαν ἐν ἐλαθεία παρέκλευσεν. ἔθα δὴ καὶ μετέλλαξεν. Ὁ δὲ Λούκιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ προαπέσθη, ἐξαίφνης νόσῳ ἀποθανών. Ἡ τε οὖν Λιβία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τούτων ὑπωπτεύθη, καὶ ὁ Τιβέριος οὐ πολλῶ πρότερον ἐκ τῆς Ῥόδου πρὸς τὴν Ῥώμην ὑπονοστήσας. Αὐτὸς τε γὰρ τῆς διὰ τῶν ἀστρῶν μαντικῆς ἐμπειρότατος ἦν, καὶ Θράσυλον εἶχεν ἀνδρὰ τὴν ἀστρολογίαν ἀκρότατον· ἔθεν καὶ τὰ ἑαυτοῦ καὶ τὰ ἐκείνουις μέλλοντα συμβαίνειν ἠπίστατο. Λίγεται γοῦν οὗτι, βουληθεὶς ποτὲ ὁ Τιβέριος· ἐν τῇ Ῥόδῳ τὸν Θράσυλον ἀπὸ τοῦ ταίχους ὤσσει, ὡς μόνον συνειδέετα ὁσαπερ ἐνενοεῖ, στυθρωπάσαντά τε ἰδὼν αὐτὸν, ἤρατο διὰ τὴ συνένηψε; Τοῦ δὲ κίνδυνόν τινα προορῶν ἐπηρωτημένον αὐτῷ φήσαντος, ἰθαύμασεν ὁ Τιβέριος, καὶ φυλάξει αὐτὸν ἑαυτῷ διὰ τῆς ἰλιθίας ἠθέλησεν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω. Ὁ δὲ Ἀγούστος, δεσπότης ὑπὸ τοῦ θήμου ὀνομασθεὶς, καὶ ἀπειπάμενος μηδένα πρὸς αὐτὸν κυχῆσθαι τούτῳ δὴ τῷ προεβήματι, χίλιας τε καὶ πεντακοσίας μυριάδας δραχμῶν ἀτόκους τοῖς θεομύνοις θαυμάσιος ἐπ' ἐτη τρία, ἐπηνείτο παρὰ πάντων, καὶ ἱεραινύνετο. Δύνονται δὲ παρὰ Ῥωμαίοις αἱ εἰκοσι καὶ πάντα δραχμαὶ χρυσοῦν νόμισμα ἐν; παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησιν εἰκοσι δραχμῶν ὁ Δίων φησὶ τὸ χρυσοῦν ἀλλάσσεισθαι νόμισμα. Μετὰ δὲ ταῦτα Καλιτικοῦ πολέμου κεινημένου, καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῆ γῆρας καὶ νόσου κειμηλὸς ἔχων τὸ σῶμα καὶ ἐκστρατεύσει μὴ οὐδ' ἐς τὸν Τιβέριον πῆ μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀναγκασθεὶς, πῆ δ' ὑπὸ τῆς Ἰουλίας ἀναγκασθεὶς (ἦδη γὰρ αὐτὴ ἐκ τῆς ὑπεροφίας κατήχη), υλοθετήσατο, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς Καλιτοῖς ἐκστρατείαν ἐπέστρεψεν. Ἰποπτεύσας δὲ μὴ τι νεοκμῶσῃ ὁ Τιβέριος ὑπεροφονήσας, καὶ τὸν Γερμανικὸν τὸν Δρούσου παῖδα εἰσποικησατο. Πράσσοντι δὲ ταῦτα, ἄλλοι τε καὶ Γναῖος Κορνήλιος τοῦ μεγάλου Πομπηίου θυγατρειοῦς ἐκπεδούλευσαν. Μῆτι' οὖν ἀποκτείναι σφᾶς ἐθέλων (οὐδὲν γὰρ ἐκ τῶν ἀπολλυμένων ἔωρα πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῷ κατορθούμενον), μῆτι' ἀπολύσαι θαρρῶν, ἵνα μὴ καὶ ἄλλους ἐκ τούτου ἐπ' ἑαυτὸν ἐπισπάσεται, οὐδ' ἡμέρας ἀφροντιστεῖν, οὐτε νυκτὸς ἠδύνατο ἡμεμεῖν: Ταῦθ' ἡ Λιβία ἑρῶσα, ἤρατο αὐτὸν, τί ὅτι οὐ καθεύδει; Ὁ δὲ, Τίς ἔν, εἶπεν, ὦ γύναι, κἄν ἐλάχιστον ἀτρεμήσῃς, τοσοῦτους ἔχων ἐχθροὺς καὶ οὕτω συνεχῶς ἐπιβουλεύμενος; Ἡ δὲ πολλὰ μὲν παρὶ τούτου διελέχθη αὐτῷ, τελευταίον δὲ γνώμην ἔδωκε θανάτῳ μὲν μηδένα τῶν τοιούτων κολάζειν, ἐτέρῳ; δὲ ποῶ; αὐτοὺς σωφρονίζειν, ὥστε μηκέτι τοιούτων τὴ ἐξαμαρτεῖν, καὶ μάλιστα συγγνώμῃ καὶ εὐποιίαις. Οὐ γὰρ κείθειν ἢ ἀναρπάσειν, ἔφη, φιλεῖν τὸ εἶδος τετὰ δαδύνηται, ἀλλὰ τὸν μὲν κολάζόμενον ἀπάλλουσι, τὰς δὲ δὴ τῶν ἀλλῶν ψυχὰς ἀλλοτριοῖ τοῦ κολάζοντος. Ἐπει μὴδὲ φιλοῦσιν, οὗτις ἐδικαιώθησαν ἕτεροι, ἀλλ' ἀνεχθάνονται μᾶλλον, οὗτις φόβος καὶ αὐτοῖς ἐντυθεῖν ἐπιτρέπεται. Ταῦτα πολλὰ τῆς Λιβίας εἰπούσης, ὁ Ἀγούστος ἐπιστῆ αὐτῇ, καὶ πάντας ἐφῆκε τοὺς ὑπαίτους, λόγους νοθετήσας αὐτοῦς, ἐν δὲ γε Κορνήλιον καὶ ὀπίσθιν προαπέβασε. Καὶ

A vellet ageret. Ille vero nave oneraria in Lyciam advectus obiit, Lucio fratre 540 ejus repentino morbo prius extincto. Unde Livia et Tiberius non multo ante Rhodō reversus suspicione non caruerunt. Nam cum et ipse divinationis ex sideribus peritissimus esset, et Thrasyllum virum in astrologia summum secum haberet: quid et sibi et illis eventurum esset, præscebat. Illud certe quidem fertur: cum aliquando Rhodi Thrasyllum de muro præcipitare in animo haberet, ut solum cogitationum suarum concejssum, et eum tristem vidisset, tristitia causam rogasse: qui cum respondisset, magnum sibi periculum imminere, Tiberium admiratione scientiæ, et propter spem principatus apud se retinuisse. Sed hæc hæcenus. Augustus vero cum Domini appellationem a populo Romano sibi tributam repudiasset, veluissetque ne a quoquam ita compelleretur, et indigentibus decies quinquies centena millia drachmarum sine usura in triennium mutuasset: ab omnibus laudabatur et celebrabatur. Valent autem apud Romanos quindenarum drachmarum unum æreum nummum: apud Græcos autem vicenis drachmis aureum nummum permutari, scribit Dion. Post hæc Gallico bello orto, cum ob corpus et senio et morbo fessum, ipse ducere exercitum non posset, Tiberium partim ipsis rebus urgentibus, partim Julis impulsu (jam enim ab exsilio revocata erat) adoptatum, contra Gallos misit. Veritus autem ne is per superbiam novi aliquid moliretur, etiam Germanicum Drusi filium adoptavit. Hæc agenti, cum alitum Cn. Cornelius Pompeii Magni ex filia nepos, sunt insidiati. Quos cum nec occidere vellet (neque enim securitati suæ interitu illorum quidquam consuli videbat) nec absolere auderet, ne plurimum ea lenitate contra se audacia confirmaretur: neque interdiu securus, neque nocte quietus esse poterat. Quæ cum Livia videret, rogabat qua de causa noctu non dormiret. Cui ille: *Quisnam, inquit, mulier, inter tot hostes vel minimam capiat quietem, et in tam frequentibus insidiis? Tam illa, multis ea de re verbis factis, denique consuluit, ne quem insidiatorem occideret, sed alio quovis modo eos castigaret, ne quid ejusmodi deinceps conderentur.* 541 *venia in primis et benefaciendo. Nunquam enim, inquit, gladius cuiquam sui amorem persuadere aut extorquere potuit: sed cum qui punitur perdit, cæterorum animos ab eo qui pœnas sumit, alienat. Neque enim profecto ob aliorum supplicia amare incipiunt, sed oderunt magis ob metum sibi quoque impendentem.* Hæc et id genus alia discessenti Livis obtemperavit Augustus, et reos omnes verbis castigatos dimisit: Cornelium etiam consulem designavit, cum superstiti ex Julia filia et Agrippa nepoti, quem Agrippam nominavit, togam virilem dedisset.

ὁ λοιπός δὲ τοῦ Αὐγούστου θυγατριδοῦς, ὁ ἐκ τῆς Ἰουλίας τῷ Ἀγρίππᾳ τεχθεὶς, ὃν καὶ Ἀγρίππαν ἐκάλεσεν, εἰς ἐφήβους ἐγράφη.

XXXVII. Tiberius, rem bellicam administrans, A Romam crebro venit, metuens ne sibi Augustus per absentiam suam alium antefereat. Sed Dacis, Sauromatis, aliisque Pannonicis gentibus concitatis, ex Galliis ad eas rediit: eodemque Augustus Germanicum misit, cum fortasse Tiberius eas celeriter vincere posset, ac tempus de industria teneret, ut propter bellum in armis esset. Misit autem Germanicum, quod Agrippa propter pertinacem morum improbitatem abdicato, ejus pecunia in aerarium relata militare, ipse in insulam relegatus erat. Eas gentes Romani post multas clades illatas, nec pauciores acceptas, tandem partim ad deditionem compulerunt, partim acie vicerunt. Tiberius Romam reversus ab Augusto in Dalmatiam contra quosdam tumultuantes missus est: quos agre ille quidem, et cum periculo, sed vicit tamen; vicit et Germanicus alios. Bello sic confecto, nuntius ex Germania allatus obstitit quominus triumpharetur. Nam in Gallia nonnullas ejus partes Romani occuparant, non eodem sitas loco, sed sparsim pro tempore subactas. Erant in ea legiones, et urbes condebantur, et Barbari ad Romanos mores et civilitatem traducebantur. Qui dum paulatim et ratione quaedam a patriis institutis avocabantur, vitæ mutationem haud iniquis animis patiebantur. Sed cum Quintilius Varus Germania præpositus eos subito ac penitus ab inveterata consuetudine avellere aggrediretur, superbeque et avaro ut mancipiis imperitaret, ferre non potuerunt: sed eum receptum, tanquam 542 imperata facturi, data fide se citra milites ultra servituros, longe a Rheno abduxerunt. Qui cum eis crederet, neque milites, ut in hostili agro, conjunctos haberet, et alios alio dimisisset: securo illo, nec ullum periculum metuente, consurgunt, et occisis qui apud ipsos erant militibus, illum cum suis legionibus in densis et impeditis silvis versantem, ex improviso pro notitia locorum, qua minime patebat exitus, circumvenerunt, ac sæpissime Romanos plurimum affixerunt. Qui cum tandem multos suorum amisissent, Barbaris vero subinde ex popularibus novæ vires accederent, facilius circumdati cædebantur. Itaque Varus et præcipui quique vulnerati, metuentes ne vivi in hostium potestatem venirent, ultra sibi necem consciverunt. Quo cæteri cognito, partim ducem imitati sunt, partim abjectis armis cuivis se jugulandos præbuerunt. Eos igitur Barbari impune occiderunt: et mitionibus omnibus, una excepta, sunt potiti. Quam dum oppugnant, neque Rhenum trajecerunt, neque in Galliam impressionem fecerunt, ac ne castellum quidem illud expugnare potuerunt ex obsidionum imperitiis, et sagittariorum quibus Romani utebantur, multitudine: a quibus repellabantur, et plurimi occidebantur. Deinde cum præsidii Rhenum teneri, et Tiberium cum

AZ. Ὁ δὲ γε Τιβέριος τὰ τε τῶν πολέμων ἐφίκει καὶ εἰς τὴν Ῥώμην συνεχῶς εἰσφοίτα, φοβούμενος μὴ ὁ Αὐγούστος ἄλλον τινα ἀπόντος αὐτῷ προτιμήσῃ. Κινηθέντων δὲ τῶν Δακῶν καὶ Σαυροματῶν καὶ ἄλλων Παννονικῶν ἐθνῶν, ὁ Τιβέριος πρὸς αὐτοὺς ἀνέστρεψεν, ἐκ τῆς Κελτικῆς. Καὶ τὸν Γερμανικὸν δὲ ὁ Αὐγούστος ἐκεῖ ἐπέμψεν, ὡς τάχα τοῦ Τιβερίου ταχέως αὐτῶν κρατῆσαι δεδυνημένου, ἐκουσίως δὲ τὸν καιρὸν τρίβοντος, ἵν' ἐν τοῖς ὄπλοις εἴη διὰ τὸν πόλεμον. Ἐπέμψε δὲ τὸν Γερμανικόν, ὅτι ὁ Ἀγρίππας ἀπεκτερόχθη ὡς μὴ σωφρονιζόμενος, καὶ ἡ τε οὐσία αὐτοῦ τῷ στρατιωτικῷ ταμεῖω ἀπενεμήθη, κάκεινος εἰς νῆσον περαιορήθη. Πολλὰ μέντοι καὶ ποιήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς τῶν ἐθνῶν τούτων πολέμοις, οὐ μείω, δὲ καὶ καθόντες, τέλος τὰ μὲν ὁμολογία ὑπηγάγοντο, τὰ δὲ μάχαις ἐνίκησαν. Ὁ δὲ Τιβέριος ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ Αὐγούστου εἰς Δαλματίαν ἐστάλη ἀνταϊρόντων ἐκεῖ τινων· οὗς μὲν καὶ σὺν κινδύνοις, τῶς δ' οὖν ἐχειρώσατο, καὶ ὁ Γερμανικὸς ὁμοίως ἐτέρους. Καὶ ὁ μὲν πόλεμος οὗτος τοῦτο ἔσχκε τέλος. Ἐκ δὲ Γερμανίας ἀγγεῖλα κομισθεῖσα, ἑορτάσει τὰ νικητήρια τοῦς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐκώλυσεν. Ἐν γὰρ τῇ Κελτικῇ εἶχον αὐτῆς τινα οἱ Ῥωμαῖοι, οὐχ ὁμοῦ συγκείμενα, ἀλλὰ σποράδην, ὡς ἔτυχι χειρωθέντα. Καὶ στρατιῶται ἦσαν ἐκεῖ, καὶ πόλει συμφικίζοντο, καὶ οἱ Βάρβαροι πρὸς ἑθ' Ῥωμαῖκὰ καὶ εὐκοσμίαν μετεβόρθηζοντο. Ἐω: μὲν οὖν κατὰ βραχὺ καὶ ἰδῶ τινα ἐκ τῶν πατρίων μετήγοντο, οὐκ ἤχθοντο τῇ τοῦ βίου μεταβολῇ. Ἐπει δ' ὁ Οὐάρος ὁ Κυνεβίος τὴν ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας λαβὼν ἔσπευσεν αὐτοῖς ἀθρόον μεταστήσει, καὶ ὡς δουλεύουσι σφίσι ἐπιτάττει, καὶ χρήματα ἔπραττεν· οὐκ ἠνέσχοντο, ἀλλὰ δεξάμενοι τὸν Οὐάρον, ὡς τὰ πραττόμενα ποιήσαντες, πῶρρω τοῦ Ῥήνου προήγαγον, καὶ πίστιν αὐτῷ παρέσχον, ὡς καὶ ἄνευ στρατιωτῶν δουλεύοντες. Ὁ δὲ πιστεύσας οὕτε τὸν στρατεύματα ὡς ἐν πολεμῆσιν συνίχε, καὶ ἄλλους ἀλλαχῶ ἐπέμψε. Θαβρόντος δ' αὐτοῦ καὶ μὴ τι δεινὸν ὑποκειμένουτος ἐπανίστανται, καὶ ἀποκτείναντες τοὺς παρὰ σφίσι στρατιῶτας· ἐπῆλθον αὐτῷ ἐν ὕλαις δυσσεχβάτοις ὄντι μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς, καὶ ἐξάπινα σφᾶς διὰ τῶν λοχμωδεστάτων, ἑμπαιροὶ τούτων ὄντες περιεστοίχισαν, καὶ πλείστα μὲν καὶ πλειστάκις ἐκίχωνσαν. Τέλος δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων ἀποβαλόντων πολλοὺς, τοῖς δὲ Βαρβάροις ἀεὶ προσεπιμένων ἐτέρων ὁμογενῶν, ῥῆον οἱ Ῥωμαῖοι κυκλούμενοι ἐφρονέοντο, ὥστε καὶ τὸν Οὐάρον καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς λογιμωτάτους τραώθηται· οἱ φοβηθέντες μὴ ζωγηθῶσιν, αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀνείλον. Τοῦτο δὲ γνόντες καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὲν τὸν ἄρχοντα ἐμίμησαντο· οἱ δὲ, τὰ ὄπλα τιθέντες, ἐπέτρεπον τῷ βουλομένῳ φονεῦν αὐτοῦς. Ἐκόπτοντο οὖν ἀδεῶς, καὶ τὰ ἐρύματα πάντα κατέσχον οἱ Βάρβαροι ἀτερ ἐνός· περὶ δ' ἀσχοληθέντες, οὕτε τὸν Ῥήνον διέδησαν, οὐτ' ἐς τὴν Γαλιταίαν εἰσέδραλον. Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖνο χειρώσασθαι ἠδυνήθησαν.

ἐπαι μῆτε πύλοισιν ἤπισταντο. Καὶ τοῖσδε οἱ Ῥωμαῖοι συγχοῖς ἐχρώντο, ἐξ ὧν καὶ ἀνεκόπτοντο, καὶ πλείστοι ἀπώλλυντο. Μετὰ δὲ τοῦτο πυθόμενοι φυλακὴν τοῦ Ῥήνου τοὺς Ῥωμαίους ποιήσασθαι, καὶ τὸν Τιβέριον τὸν βαρεὶ προσελαύνειν στρατεύματι, οἱ μὲν πολλοὶ ἀπανεστήσαν τοῦ ἐρύματος· οἱ δ' ὑπολειφθέντες ἀποστάτες αὐτοῦ, ὥστε μὴ αἰφνύλαι· ἐπεξελύσσει τῶν ἐντὸς κακοῦσθαι, τὰς δόους ἐτήρουν, σπάναι σιτίων αἰρήσιν ἠλικιώτες αὐτοῦ. Οἱ δ' ἐντὸς ὄντες Ῥωμαῖοι, ἕως μὲν ἐπόρουσαν τροφῆς, κατὰ χώρην ἕμενον, βοήθειαν προσδεχόμενοι ὡς δ' οὔτε τις ἐπικουρῆ αὐτοῖς, καὶ λιμῶν συνείχοντο, ἐξήλθον, νύκτα τηρήσαντες χειμῆριον (ἦσαν δὲ στρατιῶται μὲν ὄλιγοι, δοποὶ δὲ πολλοὶ) καὶ τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεῦτερον φυλακῆριον τῶν Βαρβάρων παρήλθον, πρὸς δὲ τῷ τρίτῳ γενόμενοι ἐφωράθησαν, καὶ πάντες ἂν ἀπώλοντο ἢ καὶ ἐάλωσαν, εἰ μὴ οἱ Βάρβαροι περὶ τὴν ἀρπαγὴν τῆς λείας ἐτρέποντο, καὶ οἱ σαλπυγχαὶ τροχίον τι συμβοήσαντες· δόξαν παρέσχον ὡς ἐπικουρίας τῆς πολιορκουμένης· ἐλήλυθεν, εἴτα καὶ ὡς ἀληθῶς ἐπικουρήθησαν. Ὁ δὲ Τιβέριος διαβῆναι τὸν Ῥήνον οὐκ ἔκρινεν, ἀλλ' ἠτρέμιζεν, ἐπιτηρῶν μὴ οἱ Βάρβαροι τοῦτο ποιήσωσιν. Ἄλλ' οὐδ' ἐκείνοι διεβῆναι ἐτόλμησαν, γινόντες αὐτὸν παρόντα. Μετὰ ταῦτα δὲ αὐτὸς καὶ ὁ Γερμανικὸς εἰσέβαλον εἰς τὴν Κελτικὴν καὶ τινα ταύτης κατέδραμον, οὐ μέντοι καὶ μάχην ἐνίκησαν, οὔτε ἔθνος τι ὑπηγάγοντο, δὲ μὲν οἱ εἰς χεῖρας αὐτοῖς, καὶ οὐδ' αὐτοὶ τοῦ σφαλῶσιν, ἀλλ' αὐτοῦ που μέχρι τοῦ μετοπίου διατρίψαντες· ἐπανῆλθον.

ΑΓ'. Ὁ Αὐγουστος δὲ τὴν μοναρχίαν διοικῶν, καὶ ὑπέργητος ἦδη γενόμενος, τὸν μὲν Γερμανικὸν ὑπατεύσαντα πρὸ τοῦ στρατηγήσαι, παρεκάθετο τῇ βουλή, τὴν δὲ τῷ Τιβερίῳ. Ἰπποδρομίας δὲ τελομένης ἐν τοῖς γενεθλοῖς αὐτοῦ ἑμμανῆς τις ἀνήρ ἐκάθισεν ἐς τὸν δίφρον τὸν τῷ Ἰουλίῳ Καίσαρι ἀνακειμένον, καὶ τὸν ἐκείνου στέφανον περιέθετο. Ὁ πάντας ἐτάραξεν ὡς εἰς τὸν Αὐγουστὸν τι σημαίνον. Ἀλλὰ καὶ τέρατα πρὸς τοῦτο φέροντα προσέτασα πλείονα. Ὁ τε γὰρ ἥλιος ἅπας ἐξέλιπε, καὶ τοῦ οὐρανοῦ πολὺ πυρῶδες φαινόμενον καίεσθαι ἔδοξε, καὶ ἀστέρες κομήται καὶ αἰματώδεις ὤφθησαν. Βουλῆς τε ἐπὶ τῇ νόσῳ αὐτοῦ ἐπαγγελθείσης, ἴν' εὐχὰς ποιήσωσιν, κεκλεισμένον εὐρητο τὸ συνέδριον· καὶ κεραυνοὶ εἰς εἰκὴν αὐτοῦ ἐμπροσθεν, τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Καίσαρος ἠφάνισα. Ταῦτα μὲν οὖν ζῶντος ἐτι αὐτοῦ προσέφη. Ὁ δὲ νοσήσας ἐν Νύλῃ μετέλλαξε τῇ ἐνεακαιδεκάτῃ τοῦ Αὐγουστοῦ μηνὸς, ζήσας ἕξ ἔτη καὶ ἑβδομήκοντα, τριάκοντα καὶ τεσσαρῶν ἐνδουσῶν ἡμερῶν· μοναρχήσας δὲ ἀπ' οὗ πρὸς τῷ Ἀγρίππῳ ἐνίκησεν. ἐνιαυτοῦς πρὸς τεσσαρσὶ τεσσαράκοντα. Ὑπωπευθὴ μέντοι ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἡ Λιβία, δὲ πρὸς τὸν Ἀγρίππῳ ὁ Αὐγουστος λάθρα ἐς τὴν νῆσον διέκλυσεν, ἔθα μετὰ τῆς Ἰουλίας τῆς μητρός πεφυγέμενο. Δείσασα γὰρ μὴ καταλλαγεῖς ἐπὶ τῇ μοναρχίᾳ αὐτὸν καταγάγῃ, οὐκ ἄν τινα ἐπὶ δένδροις ἐτι ὄντα, ἐξ ὧν ὁ Αὐγουστος αὐτοχειρὶ σὺκάζειν εἰώθει, φαρμάξαι λέγεται, καὶ αὐτὴ μὲν τὰ ἀφάρμακτα ἤσθιεν, ἐκείνῳ δὲ τὰ φαρμακόμενα προσ-

magnis copiis adventare audivissent, plerique a castello recesserunt. Reliqui, no subitis hostium excursionibus infestarentur, longius digressi, vias obsederunt, ut penuria commeatus eos expugnant. Romani vero dum cibaria suppetebant, expectatione auxilii, obsidionem tolerabant. Sed cum nemo opem ferret, et fame urgerentur, tempestuosa nocte captata egressi (erant autem pauci milites, multi inermes) primas ac secundas Barbarorum excubias fesellerunt: apud tertias demum deprehensi, omnes aut caesi aut capti essent, nisi Barbari ad directionem praedae conversi essent, et tubicines incitato clangore opinionem illis attulissent, quasi auxilia venissent obsessis, quae tandem revera advenerunt. Tiberius autem Rhenua sibi transeundum non censuit, sed quietus se contulit, observans, an id Barbari facturi essent. Verum nec illi, praesentia ejus cognita, transire ausi fuerunt. Post haec ipse et Germanicus in Celticam impressione facta, quasdam ejus partes incursarunt: neque tamen vel praelio vicerunt, vel gentem aliquam subegerunt, propterea quod nemo ad manus veniebat: nec ipsi a Rheno longe processerunt, veriti ne denno cladem acciperent; sed ibi usque in autumnum commorati, domum redierunt.

XXXVIII. Augustus vero, cum in imperio admodum senesset, Germanicum ante praeturae consulari functum senatui, senatui Tiberio commendavit. Ludis Circensibus, natali ejus, homo quidam insanus sellam Julio Caesari dedicatam occupavit, illiusque coronam suo capiti imposuit. Id turbavit omnes, Augusto sinistri aliquid portendi existimantes. Eodem prodigii complura accesserunt. Nam et sol totus defecit, et caelum late ardere visum, et stellae erinitae sanguineo colore apparuerunt. Inductoque propter morbum ejus senatu, ut pro salute ejus vota nuncuparentur, curia clausa est inventa: et fulmen in statuam ejus delatum, primam litteram nominis Caesaris delevit. Haec eo adhuc supersessite acciderunt. Ipse vero Nola ex morbo decessit, decimo quarto Kalend. Septem. lxx et vi aetatis anno, diebus iv et xxx minus, imperii post Actiacam victoriam iv et xl. De ejus morte suspecta fuit Livia, quod Augustus ad Agrippam in insulam, in qua cum matre Julia exulabat, clam trajecerat. Verita enim ne, reconciliata gratia, eum ab exilio revocatum imperatorem designaret, sicut quendam adhuc in arboribus pendentes, unde eas ipse decerpere solebat, infessis dieitur: ac salubres ipsa edisse, venenatas illi reliquisset. Sive igitur ea, sive alia de causa morbo affectus, amicos convocavit, et quae voluerat collocutus, denique dixit: *Urbem lateritiam reperi, marmoream vobis relinquo.* Quibus verbis stabilitum esse a se imperium innuebat. Mortem ejus

XXXVIII. Augustus vero, cum in imperio admodum senesset, Germanicum ante praeturae consulari functum senatui, senatui Tiberio commendavit. Ludis Circensibus, natali ejus, homo quidam insanus sellam Julio Caesari dedicatam occupavit, illiusque coronam suo capiti imposuit. Id turbavit omnes, Augusto sinistri aliquid portendi existimantes. Eodem prodigii complura accesserunt. Nam et sol totus defecit, et caelum late ardere visum, et stellae erinitae sanguineo colore apparuerunt. Inductoque propter morbum ejus senatu, ut pro salute ejus vota nuncuparentur, curia clausa est inventa: et fulmen in statuam ejus delatum, primam litteram nominis Caesaris delevit. Haec eo adhuc supersessite acciderunt. Ipse vero Nola ex morbo decessit, decimo quarto Kalend. Septem. lxx et vi aetatis anno, diebus iv et xxx minus, imperii post Actiacam victoriam iv et xl. De ejus morte suspecta fuit Livia, quod Augustus ad Agrippam in insulam, in qua cum matre Julia exulabat, clam trajecerat. Verita enim ne, reconciliata gratia, eum ab exilio revocatum imperatorem designaret, sicut quendam adhuc in arboribus pendentes, unde eas ipse decerpere solebat, infessis dieitur: ac salubres ipsa edisse, venenatas illi reliquisset. Sive igitur ea, sive alia de causa morbo affectus, amicos convocavit, et quae voluerat collocutus, denique dixit: *Urbem lateritiam reperi, marmoream vobis relinquo.* Quibus verbis stabilitum esse a se imperium innuebat. Mortem ejus

Livia non statim aperuit, verita ne quid absente in Dalmatia Tiberio novaretur, sed in ejus usque reditum celavit. Cadavere Romam perlato, Drusus testamentum ejus a Vestalibus virginibus, quæ id asservabant, 544 acceptum in curiam attulit. Id sigillis ab iis qui ea impresserant recognitis, audiente senatu recitatum est. Sunt et quatuor ejus libelli in curiam allati: quorum unus sepulturæ rationem prescribat, alter acta ejus continebat. In tertio milites, reditus et impensas publicas perscripserat, et pecunias numerum quæ in thesauris esset. Quartus mandata ad Tiberium et populum continebat. His lectis, funus elatum est, orationes funebres a Druso et Tiberio habitæ. Deinde corpus ejus crematum est: ac tum non multi, post omnes luxerunt, recordati, eum omnibus accessu facilem, multis pecuniam suppeditasse, amicis summum honorem habuisse, gratias egisse iis a quibus ipsius errata corrigerebantur, ut et Athenodoro viro sapienti, tali de causa. Pronus erat in Venerem, et mulieres ad eum quas volebat, in lectis lecticis allatæ, in ejus thalaminum adducebantur, quibus ad libidinem abutebatur. Igitur aliquando mulierem, cujus amore captus erat, accessit, cujus maritum Athenodorus pro familiaritate invisurus, cum et ipsum et uxorem indignantes invenisset (nec enim resistere poterant), mœroris causa cognita, eos tranquillo animo esse jussit: se enim ipsum Augustum accessurum, et ejus impetum repressurum. Allata lectica, Athenodorus, gladio accepto pro muliere, inscendit: eaque diligenter tegi jussa, ad Augusti thalamum est perlatus. Qui cum illam aperuisset, ille stricto gladio exsiliens: *Itane, inquit, non times ne te aliquis sic ingressus occidat?* Id factum Augustus non modo non ægre tulit, nec Athenodorum objurgavit: sed et gratias ei egit, et modestior factus est. Eum igitur, cum ob hæc, tum ob alia plura, et quod Tiberium successorem ejus, alium sunt experti, desiderarunt, tunc λύπησιν ἐπέθετο. Καὶ μαθὼν, ἠρεμεῖν αὐτοῦς ἐκέλευσεν. Αὐτὸς γὰρ ἀπελθεῖν ἐφη, πρὸς τὸν Αὔγουστον, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀποστρέψαι ὀρμήν. Καὶ κομισθέντος τοῦ καταστέγου δίφρου, ὡς τῆς γυναῖκος, ἐν αὐτῷ εἰσέλυσσόμενης, εἰσῆλθεν ὁ Ἀθηνόδωρος, καὶ ξίφος λαβὼν καὶ κατακαλυφθῆναι τὸν δίφρον ἀκριβῶς ἐπιτάξας οὕτω πρὸς τὸν τοῦ Αὔγουστον κεκόμεστο θάλαμον. Ἐκείνου δὲ τὸν δίφρον ἀποκαλύπτουτος ξιφῆρας ἐκπεπήθηκεν, εἰπὼν· *Εἶτα οὐ φοβῆ, μή τις σε οὕτως εἰσελθὼν ἀποκτείνῃ; Ὁ δ' Αὔγουστος οὐ μόνον οὐκ ὠργίσθη, οὐδ' ἐκάκισε τὸν Ἀθηνόδωρον, ἀλλὰ καὶ χάριν ἔρω αὐτῷ, καὶ σωφρονιστέρος γέγονε. Διὰ ταῦτα τοῖσιν, καὶ ἄλλα δὲ πλείω ἐπέθουσαν αὐτὸν, καὶ ὅτι τοῦ Τιβερίου μετ' αὐτὸν μοναρχήσαντος οὐχ ὁμοίως ἐπειράθησαν.*

XXXIX. Anno imperii Augusti XLII, homo factus et natus est Dominus noster et Deus Jesus Christus, auctore Eusebio Pamphilo, qui eum in *Ecclesiastica historia* LVII annos solum rerum positum esse refert, cum alii XLIV duntaxat numerent. Verum dissensio inde existit, quod alii ab Actiaca domum victoria numerare incipiunt, quo tempore vere imperare 545 cœpit, Romanarum legionum solus factus dominus. Eusebius vero id quoque tempus annumerat, quo cum Antonio gessit imperium: quod tum quoque illo in Ægypto otium agente, et amoribus Cleopatraz serviente,

ἔβαλεν. Ἐπ' οὖν οὕτως, ἐπ' ἄλλας ἀβρωστήσας, οὕτω τοῦ; ἑταίρους συνθήροισαι καὶ ἀθεοῦλετο τοῦτοις διαλιχθεῖς, τέλος ἐφη, ἔτι τὴν Ῥώμην πηλίτην παρὰ τὸν λόγον ἐνδοικυμμένου. Οὐ μέντοι τὸν θάνατον αὐτοῦ αὐτίκα ἡ Λιβία ἐξέφηγε, φοβηθεῖσα, μή πινωτερισθῆ, ἐν Δαλματίᾳ τοῦ, Τιβερίου διάγοντος, ἀλλὰ συνέκρυψεν αὐτὸν μέχρι; ἐκεῖνος ἀφίκετο. Ἀνακομισθέντος δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, τὰς διαθήκας αὐτοῦ ὁ Δρούσος ἐκ τῶν ἀειπαρθένων τῶν τῆς Ἐστίας ἱερειῶν αἰς παραθέσθαιτο εὐληφῶς εἰς τὸ συνέδριον εἰσήνεγκε, καὶ τὰς σφραγίδας οἱ κατασημνημένοι ἐπεσκέψαντο, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἐν ἐπιπέδῳ τοῦ συνεδρίου. Ἐκομισθῆ δ' εἰς τὸ συνέδριον καὶ βιβλία αὐτοῦ τέσσαρα· ὧν τὸ μὲν ἐν τὰ περι τῆς ταφῆς διετάττετο, τὸ δ' ἔτερον τὰς πράξεις ἄς εἰργαστο διεξήκει· τῷ δὲ τρίτῳ τὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ τῶν προσόδων καὶ τὰ τῶν ἀναλωμάτων τῶν δημοσίων συνέταξε καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τοῖς θεσασυροῖς χρημάτων τὸ δὲ τέταρτον ἐντολὰς περιεῖχε τῷ Τιβερίῳ, καὶ τῷ κοινῷ ἐπισκέψαι. Τούτων δ' ἀναγνωσθέντων ἡ ἑκφορά γέγονε, καὶ ἐπιτάφιος ἐβρόβησαν παρὰ τοῦ Δρούσου καὶ παρὰ τοῦ Τιβερίου. Ἐἶτα ἐκαυθῆ τὸ σῶμα αὐτοῦ· καὶ πένθος τότε μὲν οὐ πολλοί, ὑπερονεῖ πάντες ἔσχον, μεμνημένοι, ὅτι τε πᾶσιν εὐπρόσδοξος ἦν, καὶ πολλοὺς ἐπήρκει ἐς χρήματα, καὶ ὅτι λίαν ἐτίμα τοὺς φίλους, καὶ χάριτας ὠμολόγει τοῖς αὐτὸν διορθούμενοις ἐπ' οἷς ἐσφάλλετο· ὡσπερ καὶ τῷ Ἀθηνόδωρῳ ἀνδρὶ σοφῷ ἐπὶ τοις αἰτίαις. Εὐκατάροτος πρὸς τὰ ἀφορδία ἦν, καὶ οἱ γυναῖκες ἐκομιζοντο ἄς θεοῦλετο ἐν καταστέγοις φορεῖσιν, καὶ οὕτως αἰς τὸν αὐτοῦ εἰσῆγοντο θάλαμον. Ἐκεῖνος δὲ ταῦτας ἐξῆγε τε καὶ ἐπέχρητα. Ἠρόσθη γοῦν ποτε γυναῖκος καὶ ἐπεμψε λαβεῖν αὐτῆν. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἀθηνόδωρος, τῷ τῆς γυναῖκος ἐκείνης; ἀνδρὶ συνήθησ ὧν ἔτυχεν ἀπελθὼν τὸν φίλον ἐψέμενος, καὶ ἀσχάλλοντα εὐρὼν κάκεινον καὶ τὴν γυναῖκα (οὐ γὰρ ἔδυναντο ἀντιστῆναι) τὴν αἰτίαν ἐκέλευσεν. Αὐτὸς γὰρ ἀπελθεῖν ἐφη, πρὸς τὸν Αὔγουστον, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀποστρέψαι ὀρμήν. Καὶ κομισθέντος τοῦ καταστέγου δίφρου, ὡς τῆς γυναῖκος, ἐν αὐτῷ εἰσέλυσσόμενης, εἰσῆλθεν ὁ Ἀθηνόδωρος, καὶ ξίφος λαβὼν καὶ κατακαλυφθῆναι τὸν δίφρον ἀκριβῶς ἐπιτάξας οὕτω πρὸς τὸν τοῦ Αὔγουστον κεκόμεστο θάλαμον. Ἐκείνου δὲ τὸν δίφρον ἀποκαλύπτουτος ξιφῆρας ἐκπεπήθηκεν, εἰπὼν· *Εἶτα οὐ φοβῆ, μή τις σε οὕτως εἰσελθὼν ἀποκτείνῃ; Ὁ δ' Αὔγουστος οὐ μόνον οὐκ ὠργίσθη, οὐδ' ἐκάκισε τὸν Ἀθηνόδωρον, ἀλλὰ καὶ χάριν ἔρω αὐτῷ, καὶ σωφρονιστέρος γέγονε. Διὰ ταῦτα τοῖσιν, καὶ ἄλλα δὲ πλείω ἐπέθουσαν αὐτὸν, καὶ ὅτι τοῦ Τιβερίου μετ' αὐτὸν μοναρχήσαντος οὐχ ὁμοίως ἐπειράθησαν.*

D AΘ'. Ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς Αὔγουστον μοναρχίας ἐτέχθη ἐνανθρωπήσας ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστός, κατὰ τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον, δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ πενήτηκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη αὐτὸν ἱστορεῖ μοναρχῆσαι, τῶν ἄλλων τέσσαρα ἐπὶ τεσσαράκοντα τὰ τῆς μοναρχίας αὐτοῦ ἀριθμοῦντων ἔτη. Γίνεται δὲ ἡ διαφωνία ἐνεαυθεν, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τὴν μοναρχίαν τῷ Καίσαρι ἐλογίσαντο, ἐξέστου ναυμαχίᾳ ἐν Ἀκτίῳ ἐνίκησε τὸν Ἀντωνιον, ὅτε καὶ ὡς ἀληθῶς ἐμοναρχήσας, μόνος τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων γινόμενος κύριος· ὁ Εὐσέβιος δὲ καὶ τὸν χρόνον δι

συνῆρξε τῷ Ἀντωνίῳ τῇ μοναρχίᾳ προστίθῃσιν, ἅ καὶ τότε τοῦ Αὐγούστου ὄσα ἐβούλετο πράττοντος, ἐκείνου τῇ Αἰγύπτῳ σχολάζοντος καὶ τῷ τῆς Κλεοπάτρας δουλεύοντος ἔρωτι, δι' ἃ καὶ ἀπόλετο. Οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος ἰστέθησεν ὁ Εὐσέβιος τὸν Χριστὸν γεννηθῆναι τὸ κατὰ σάρκα· εἰ γὰρ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας φαίμεν τοὺς τῆς μοναρχίας ἐνιαυτοὺς γενέσθαι τοῦ Καίσαρος, οὐ κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν δευτέρου ἔτος ἢ ἐπιφάνεια γέγονε τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἑννατον ἔτος συμβαίνει τεχθῆναι τὸν Κύριον. Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς ἱστορεῖ Δουκᾶς, ἐν ἔτει πεντεκαίδεκάτῃ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης ἰδῆπτισ, τριάκοντα ὅ' ἦν ἐτῶν ὅτε ἐβαπτίσθη, κατὰ τὸν αὐτὸν εὐαγε-

luerit. Sic igitur anno xlii imperii Cæsaris narravit Ensebius Christum secundum carnem esse natum. Nam si imperii ejus annos xlii statuamus, adventus et natiuitas Domini et Servatoris nostri, non in annum xlii, sed in nonum et xx cadit. Ut enim sanctus Lucas evangelista narrat, Joannes Christum anno xv imperii Tiberii baptizavit: quo tempore annos, eodem auctore, Christus xxx natus fuit, ut jam xv anni de xxx ex imperio Tiberii, xv reliqui de xlii annis Augusti sumantur. Unde constat, de iis restare annos xxix. Proinde anno vicesimo nono confirmati imperii Cæsaris Augusti, secundum carnem, ex semper Virgine, et sancta Maria Deipara natum esse Dominum deprehenditur.

λιεστήν. Ὥστε λοιπὸν τοὺς μὲν πεντεκαίδεκα τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἐκ τῶν τῆς αὐταρχίας τοῦ Τιβερίου χρόνων λαμβάνεσθαι, τοὺς δὲ γε λοιποὺς πεντεκαίδεκα ἐκ τῶν τοῦ Αὐγούστου τεσσαράκοντα καὶ τεσσάρων καταλογίζεσθαι. Συμβαίνει τοίνυν τοὺς ἐξ αὐτῶν περιλιμπανομένους ἐννέα εἶναι καὶ εἰκοσίν. Ἐν γοῦν τῷ εἰκοστῷ ἐνάτῃ τῆς ἀκριβοῦς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου, καταλαμβάνεται τεχθῆναι τὸ κατὰ σάρκα ἐκ τῆς ἀειπαρθένου καὶ ἁγίας Μαρίας Θεοτόκου τὸν Κύριον.

LIBER UNDECIMUS.

A. Ὁ μὲν οὖν Αὐγούστος ἀπαθίῳ, ὡς εἴρηται· τὴν δὲ μοναρχίαν ὁ Τιβέριος διεδέξατο, ὃς εὐπα- C
τρίδης μὲν ἦν, καὶ παιδαυτο, τὴν δὲ γνώμην ἦν ποικιλωτάτος, ἐναντίους τῇ προαιρέσει τοὺς λόγους ποιοῦμενος. Ὡν γὰρ ἐβούλετο, τάναντία εἰλεγει, ἀλλὰ μὲν κεύθων (89) ἐνὶ φρεσίν, ἀλλὰ δὲ λέγων· καὶ ὀργίζεσθαι προσποιούμενος, ἐν οἷς οὐκ ὀργίζετο· καὶ ἐν οἷς ἐθυμοῦτο, σχηματιζόμενος ἐπιεικίαν· καὶ ὡς οικειότατον ἑώρα τὸν ἔχθιστον, καὶ ὡς ἀλλοτριωτάτῃ προσεφέρετο τῷ φιλιτάτῃ. Καὶ οὐκ ἤβουλο τοὺς ἄλλοις δῆλον εἶναι οἱ τὸ φρόνημα, τοῦτο προσήκειν τῷ αὐταρχοῦντι φρονῶν. Καὶ εἰτε τις ἠναντιοῦτο οἷς εἰλεγει, εἰτε μὴν καὶ συνῆγει, μεμίσσητο. Τέως δ' οὖν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τὰ ἔθνη πάντα ὡς αὐτοκράτωρ αὐτίκα ἐπέστευλε, μὴ λέγων αὐτοκράτωρ εἶναι. Ψηφισθὲν γὰρ αὐτῷ D καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὀνομάτων οὐκ ἰδέξατο, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς διοικῶν ἅπαντα· μηδὲν αὐτοῖς δεῖσθαι εἰλεγει. Καὶ ταύτης ἐξίστασθαι ἐκομψέυετο, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν (ἔξ γὰρ καὶ πενήτηκοντα ἐτῶν ἦν) καὶ δι' ἀμβλυωπίαν· πλειστὸν γὰρ ἐν σκότει βλέπων, ἐλάχιστα τὴν ἡμέραν ἑώρα. Εἶτα κοινοῦς ἦται τῆς ἀρχῆς καὶ συνάρχοντας, οὐδὲν τούτων ποιῆσαι μέλλων, ἀλλ' ὅτι τε ὑποῦλον εἶχεν ἔθος, καὶ ὅτι καὶ τὰ στρατεύματα τὰ τε ἐν Παννονίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὑπῆπτευσ, καὶ τὸν Γερμανικὸν ἰδεῖσθαι, τῆς Γερμανίας ἀρχοντα τότε, καὶ τοὺς στρατιώταις φιλοῦμενον. Καὶ διὰ ταῦτα οὐδὲν ὡς αὐτοκράτωρ ἔπραττε φανερώς, ἀλλὰ καὶ νοσεῖν προσποιούμενος οἰκουρῶν ἦν, καὶ διέμελλεν, ἐν' ἐν ἐλπιδί τοῦ

I. Augusto ad hunc modum, quo expositum est, defuncto, imperium Tiberius suscepit, ex gente patricia, litteris eruditus, sed ingenio perquam vario, aliud loqui aliud sentire solitus, pectore a lingua dissentiente: cum non irascebatur, iram simulans: cum commotus erat, lenitatem præ se ferens: inimicissimum ita intuens ut amicissimum: et amicissimum, ut alienissimum. Neque enim principis animum aliis esse cognitum oportere arbitrabatur. Proinde, sive adersarere, sive assentire illius orationi, odium incurreret. Ac ad legiones et omnes gentes statim ut imperator legatos misit, dissimulato imperatoris nomine, quod una cum cæteris sibi decretum repudiavit. Et cum totum imperium administraret, nihil sibi opus esse dixit imperio: eoque se cessurum esse, tum propter ætatem (annos enim vii et l natus erat), tum propter aciem oculorum obtusiorum, jactavit. Nam in tenebris plurimum, in luce minimum comæbat. Deinde socios et collegas imperii 546 postulavit. Hæc, quamvis neutrum in animo haberet, partim propter occultum ingenium, partim ob Germanicas et Pannonicas legiones quas suspectas habebat, et Germanici metu faciebat, qui tum Germaniæ præses, charus erat militibus. His igitur de causis, nihil aperte pro imperio faciebat: sed et morbum simulans domi se continebat, et moras nectebat, ut novarum rerum cupidi, sperantes eum ultro depositurum imperium, quiescerent, donec principatum ab omni parte firmasset. Tum vero

Variæ lectiones et notæ.

(89) Κεύθων. Ex Homero *Iliad.* i, v. 13.

Agrippam Augusti ex Julia nepotem, Agrippæ filium, occidi jussit. Germanicum vero admodum timuit. Sunt et Pannonicæ legiones contra suum ducem tumultuatæ. Sed audacioribus et seditionis primis auctoribus supplicio affectis, cæteri quieverunt. Germanicæ vero legiones Tiberio maledixerunt, et Germanicum imperatorem salutarunt. Qui cum gladium strinxisset, quasi seipsum occisurus, miles quidam suo ense sublato: *Hunc, inquit, cape tuo acutiorem.* Itaque a sui cæde abstinuit, ne magis tumultuarentur: sed confictis sub Tiberii nomine litteris quibus illis munera et alia quædam promittebantur, tum seditionem compescuit. Deinde legatis a Tiberio missis, Germanici artificio cognito, suspicati illos adesse ut ejus promissa tollerent, denuo tumultuati sunt, et contra legatos concitati, et Germanici uxorem Agrippinam, Agrippæ et Julæ filiam, et filium ejus Caium comprehenderunt: ac uxorem prægnantem ei restituerunt, filio retento. Verum cum nihil proficerent, et ipsi quieverunt. Sic ille imperium cum occupare posset, aspernatus est. Qua de causa palam eum Tiberius apud senatum laudabat: sed apud sese admodum suspectum habebat, et ut inuitum legionibus metuebat. Cæterum cum nullæ amplius turbæ nuntiarentur, omissa dissimulatione, principatum admisit. Ac quandiu Germanicus superstes fuit, nihil suapte auctoritate egit, sed ad senatum retulit omnia, neque ab ullo nisi a militibus imperatorem se appellari voluit. Cæsar tantum et Germanicus, et princeps senatus nominabatur: et ut tantisper et viveret et imperaret optabat, dum prodesset **547** reipublicæ. In rebus omnibus popularis esse studebat: et paucissima in semelipsum insumens, magnos sumptus publice faciebat. Ruinosa ædificia instaurabat et adornabat, primorum conditorum nominibus inscriptis, civitatibus et privatis hominibus opem ferebat, et multos ordinis senatorii ad egestatem redactos locupletabat: eæque largitiones statim ipso vidente numerabantur, ne quid inde, ut sub Augusto factum memineral, per dispensatores subtraheretur. Pecuniæ causa neminem occidebat neque bona tum cujusquam publicabat, neque ultra constitutum quidquam exigebat. *Emilio* certe, qui plus pecuniæ quam ordinatum erat, miserat, rescripsit, se oves suas tonderi velle, non deglubi. Erat et aditu facilis, et affabilis: magistratus tanquam in libera civitate colebat, consulibus assurgebat: amicorum consuetudine, æque at privatos fecerat, utebatur: ægotantes inviebat, nullo satellitum comitatu. Et quodam ex eis defuncto, funebrem orationem ipse recitavit. Matrem Liviam erga omnes eodem se gerere modo jussit. Illa vero magnum fastum præ se ferens, in Tiberii epistolis ad tempus ascribebatur, atque adeo pro imperio se gerebat, ut non ex æquo cum illo imperare, sed meliøre conditione esse vellet: se illum fecisse imperatorem *Florianam*. Quod Tiberius principio ægre tulit, deinde

ἐκόντα τὴν ἀρχὴν ἀφήσειν αὐτὸν, μὴ τι τινα; νεοχώσῳσι, μέχρις οὗ τῆς ἡγεμονίας ἐγκρατῆς διὰ πάντων ἔγένετο. Τὸν μὲν οὖν Ἀγρίππαν αὐτίκα πέμψας ἀπέκτεινε, τοῦ Ἀδούστου, ὡς εἴρηται, ὄντα θυγατριδοῦν ἐξ Ἰουλίας καὶ τοῦ Ἀγρίππου. Τὸν δὲ Γερμανικὸν λίαν ἐφοβήτο. Ἐθορύθησε δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ Παννονίᾳ στρατεύμα, ὡς καὶ κατὰ τοῦ ἄρχοντος; αὐτῶν ὁρμησαί. Εἶτα καὶ τῶν θρασυτέρων καὶ πρωταιτίων κολασθέντων, κατέστησαν οἱ λοιποί. Οἱ δὲ ἐν τῇ Γερμανίᾳ τὸν τε Τιβέριον κατηγορήσαν, καὶ τὸν Γερμανικὸν ἐπιπέλασαν αὐτοκράτορα. Ἐκείνου δὲ τὸ ξίφος σπασαμένου, ὡς αὐτὸν ἀναίρησοντος, εἰς τις τῶν στρατιωτῶν τὸ αὐτοῦ ξίφος ἀνατείνας, *Τοῦτο, ἔφη, λάβε, ὀξύτερον γὰρ ἐστίν.* Ὁ οὖν Γερμανικὸς τοῦ κτείνει μὲν αὐτὸν ἀπέσχετο, ἵνα μὴ μᾶλλον στασιάζῳσι. Γράμματα δὲ ὡς ἐκ τοῦ Τιβερίου πεμφθέντα πλασόμενος, δωρεὰς αὐτοῖς οἰδόντα καὶ ἄλλα ἐπισηνούμενα τὴν στάσιν τότε κατέπαυσεν. Ὑστερον δὲ προσεδεῦτῶν παρὰ τοῦ Τιβερίου πεμφθέντων, γνόντες τὸ τοῦ Γερμανικοῦ στρατηγήμα, καὶ ὀκνοῦντες τοὺς πρόσβει; ἀνατρέφοντας; ἤκειν τὰ ὄπ' ἐκείνου ἐπηγγελμένα, ἐθορύθησαν αὖθις, καὶ κατὰ τῶν πρόσβειων ὤρμησαν; καὶ τὴν τοῦ Γερμανικοῦ γυναῖκα τὴν Ἀγρίππιναν, τῆς τοῦ Καίσαρος; θυγατρὸς τῆς Ἰουλίας καὶ τοῦ Ἀγρίππου παῖδα γενοῦσαν, συνέλαβον, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γάϊον; καὶ τὴν μὲν Ἀγρίππιναν ἐγκύμονα οὖσαν ἀρῆσαν αὐτῷ, κατείχον δὲ τὸν υἱόν. Ὡς δ' οὐδὲν ἦνουν, ἠούχασαν καὶ αὐτοί. Καὶ ὁ μὲν θυνάμενος τὴν αὐτοκράτορα λαθεῖν ἀρχὴν, οὐκ ἠθέλησεν; ὁ δὲ Τιβέριος; κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἐπήγει αὐτὸν παρὰ τῇ βουλή, παρ' αὐτῷ δὲ καὶ λίαν ὑπώπτευσ, καὶ ἐδαδίσαι αὐτὸν ὡς ἐγκαιρισμένον στρατεύματα. Ὡς δ' οὐδὲν ἔτι νεώτερον ἠγγέλλετο, τὴν ἀρχὴν οὐκέτι εἰρωανούμενος ὀκνέεσθαι. Καὶ μέχρις ὃ Γερμανικὸς περιτῶν, οὐδὲν καθ' ἐπιτοὴν ἐπρατεν, ἀλλὰ πάντα εἰς τὴν γερουσίαν εἰσέφερε, καὶ οὐδὲ αὐτοκράτωρ καλεῖσθαι παρὰ τοῦ ἡμόνων τῶν στρατιωτῶν ἤξει. Καίσαρ δὲ καὶ Γερμανικὸς καὶ πρόκριτος τῆς γερουσίας ἠνομάζετο, ἠγχετό τε τοσοῦτον καὶ ἄρξαι καὶ ζῆσαι χρόνον, ὅσος ἂν τῷ δημοσίῳ συμφέρῃ; καὶ διὰ πάντων δημοτικὸς δοκεῖν ἔσπευδε, καὶ ἐλάχιστα εἰς αὐτὸν δαπανῶν, κλειστοὶ εἰς τὸ κοινὸν ἀνήλκε. Τὰ πεπονηκότα τε ἀνορθῶν καὶ ἐπικουσμῶν, τὰ τῶν ἀρχῆθεν οἰκοδομησάντων ἀπὸ κλήσεως ἐκέγραφε σφίσι, καὶ πλεῖσαι καὶ ἰδιώταις ἐπήρκει, καὶ τῶν βουλευτῶν συχνοῦς; πενομένους ἐπλοῦτισσε, καὶ τὰ δωρούμενα εὐθὺς ὀρθῶντος αὐτοῦ ἠρῆθητο, ἵνα μὴ οἱ δοτῆρας νοσφίζωνται τι αὐτῶν, εἰδὼς τοῦτα ἐπὶ τοῦ Ἀδούστου γινόμενα. Καὶ οὕτε ἀπέκτεινε τινα διὰ χρήματα, οὐτ' οὐσίαν τότε ἐδήμωσεν οὐδενός, οὐδ' ἔξω τι τῶν νενομισμένων ἠργυρολόγησεν. Διμιλίῳ γοῦν χρήματα πλεῖω παρὰ τὸ διατεταγμένον πέμψαγε. ἀντεπίστευεν, ὅτι κείρεσθαι μου τὰ πρόβατα. ἀλλ' οὐκ ἀποφυσθῆσαι βούλομαι. Καὶ εὐπρόσδοξος καὶ εὐπροσῆγορος ἦν. Τοὺς τε ἄρχοντας; φ; ἐν δημοκρατίᾳ ἔτιμα, καὶ τοὺς ὑπάτοις; ὕπανίστατο. Καὶ τοῖς; ἐταίροις; ὡς ἐν ἰδιωτείᾳ συνῆν.

Νοσοῦντάς τε ἐπισκέπτετο, μηδεμίαν φρουράν ἀπαγόμενος. Καί ἐπί τινι αὐτῶν τελευτήσαντι αὐτῷ ἀνέγνω τὸν ἐπιτάφιον· καὶ τὴν μητέρα τὴν Λιβίαν ὁμοίως προσφέρεισθαι πείσιν ἐκέλευεν. Ἡ δὲ πᾶν ὤγκωτο, καὶ αἱ τοῦ Τιβερίου ἐπιστολαὶ χρόνον τινὰ καὶ τὸ ἐκείνης ὄνομα εἶχον, τὰ τε ἄλλα πάντα ὡς αὐταρχοῦσα διοικεῖν ἐπαχίρει· καὶ οὐκ ἐξ Ἰσου ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ πρεσβεῦειν αὐτοῦ ἤθελεν, αὐτὴ ποιῆσαι· αὐχοῦσα αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ ἤχθετο πρῶτον αὐτῇ, εἶτα τῶν μὲν δημοσίων αὐτὴν ἔπαυσε, τὰ δ' οἴκοι διοικεῖν ἀφήκεν. Ὡς δὲ κἄν τούτοις ἦν ἐπαχθῆς, ἀπεδήμει, καὶ αὐτῆς ἐξίστατο, πωφρνεστάτα τε χρόνον τινὰ διῆγε, καὶ ἄλλους δ' ἐκόλαζεν ἀσεγαλόντας. Καὶ τῷ Δρούσῳ δὲ τῷ υἱῷ, ὃν ἐξ Ἀγριππίνης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς ἔσχηκε, καὶ ἀσελγεί τυγχάνοντι καὶ ὠμῷ, ἐπετίμα καὶ ἤχθετο. Καὶ ποτε αὐτῷ εἶπεν, ὅτι Ζῶντος ἄν δέ τι καὶ τολμήσης, οὐδὲ τελευτήσαντος.

Β'. Οὕτω ταῦτα καὶ ἄλλα μέχρις ὃ Γερμανικὸς ἐξῆ ἐποίησε. Μετὰ δὲ τοῦτο συχνὰ τούτων μετέλλαξε. Μήπω γὰρ τῶν παρὰ τοῦ Αὐγούστου τῷ δήμῳ καταλειγμένων δοθέντων, ἐπὶ νεκρὸς διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐξεφέρετο, καὶ προσελθὼν τῆς εἰς τὸ οὖς αὐτῷ ἐπιθύρισε, καὶ ἐρωτηθεὶς ὃ τι εἶρηκεν, ἔρτετ' ἄλλοι, ἔφη τῷ Αὐγούστῳ εἰπεῖν ὅτι οὐδέπω οὐδὲν ἐκομίσαντο· τὸν μὲν αὐτίκα ἀπέκτεινε, καὶ εἶπεν ὡς ἐπισκώπτων, Ἴσ' αὐτάργυρος αὐτῷ γένηται τοί; δ' ἄλλοις τὰ καταλειμμένα διένειμε. Τοῦ δ' ἐγγόνου αὐτοῦ, ὃν ἐκ τοῦ Δρούσου εἶχε, θανόντος, οὐδεμιὰς τῶν συνήθων ἀπέσχετο πράξεως, μὴ δεῖν διὰ τοὺς οἰχομένους τὰ τῶν ζώντων, λέγων, προῖεσθαι. Κλήμης δὲ τις τοῦ Ἀγρίππου γεροντὸς δοῦλος, καὶ προσκοικῶς αὐτῷ ἐπλάσαστο αὐτὸς Ἀγρίππας εἶναι· καὶ εἰς τὴν Γαλατίαν ἐλθὼν, πολλοὺς μὲν ἐκεῖ, πολλοὺς δὲ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ προσποιήσατο, καὶ τέλος ἐκεῖ τὴν Ῥώμην ὤρμησεν ὡς τὴν πατρίαν μοναρχίαν ἀποληφόμενος. Χειρωσάμενος δ' ὅμως αὐτὸν ὁ Τιβέριος διὰ τινῶν τὰ ἐκείνου προσποιησάμενων φρονεῖν, καὶ βασανίσας ἵνα περὶ συνιστόρων τι μάθῃ, ἐπὶ μὲν ἐξελάλησεν, ἤρτετο αὐτὸν, Πῶς Ἀγρίππας ἐγένου; καὶ ἡ ἀπεκρίνατο ὅτι Οὕτως ὡς καὶ σὺ, Καίσαρ. Τὴν δὲ γυναῖκα Ἰουλίαν οὕτε ἀπαρήγαγεν ἐκ τῆς ὑπερρορίας ἦν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τοῦ Αὐγούστου κατεδικάσθη δι' ἀσελγίαν, ἀλλὰ καὶ κατέκλεισεν αὐτὴν, ὡσθ' ὑπὸ καουχίας καὶ λιμοῦ φθαρήναι. Πολλῶν τε αὐτῶν ἀξιοῦντων τὸν Νοέμβριον μῆνα, οὗ τῇ ἑκτῇ ἐπὶ δεκάτῃ γηγίννητο, Τιβερίον ἐξ αὐτοῦ καλεῖσθαι, Καί σί, ἔφη, ποιήσετε ἂν δεκατρεῖς Καίσαρες γένωνται; Ἐν τούτοις ὁ Γερμανικὸς ἐτελεύτησεν ἐν Ἀντιοχείᾳ, καταγορηθευθεὶς τε καὶ φαρμαχθεὶς ὑπὸ Πείσωνος. Ὅσα τε γὰρ εὐρέθῃ ἀνθρώπεια κατορωρυγμένα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἧ κατῴκει, καὶ μολίβδινοι ἐλασμοὶ ἀράς τινας μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντες. Ὅτι δὲ καὶ φαρμάκιον ἐπθάρη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξέφηνεν εἰς τὴν ἀγορὰν κομισθὲν, καὶ τοῖς παροῦσι δειχθέν. Θανόντος δὲ ὁ μὲν Τιβέριος καὶ ἡ Λιβία ἠσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι σφοδρότατα ἠλγησαν. Κάλιστος μὲν γὰρ τὸ σῶμα, Χριστος δὲ τὴν ψυχὴν ἔφυ. Παιδεία τε ἅμα καὶ ἀνοσίεα ἐν πολέμοις εὐδοκίμων, ἡμερώτατα τοί; ὑπ' αὐτὸν προσεφέρετο· καὶ μέγα δυνάμενος ἅτε Κίσαρ ἐξ Ἰσου τοῖς ἀσθενεστάτοις ἐσωφρόνει·

A eam a reipublicæ administrationibus remotam, domestica negotia curare sivit. Ut vero in iis etiam molesta erat, peregre abiit, ut ab ea abesset. Ad tempus modestissime vixit, et aliorum immodestiam pœnis coercuit. Drusum quoque filium ex priore uxore Agrippina susceptum, ob crudelitatem et lasciviam objurgavit, et odio habuit: cui aliquando dixit: *Me vivo neque per vim neque per contumeliam quidquam feceris. Sin feceris, ne defuncto quidem me facturus es.*

II. Hæc et his similia, quandiu Germanicus in vivis fuit, egit. Post illius obitum multa ex his immutavit. Nam cum populo Augusti legata nondum data essent, et quidam mortuo qui per forum ferebatur in aurem aliquid insurrasset, ac rogatus quid dixisset, respondisset: *Se ei mandasse ut Augusto diceret, populum Romanum nondum quidquam accepisse*; occidit hominem, hoc addito loco, *Ut id ipse illi nuntiaret*: cæteris vero legata distribuit. Nepote ex Druso filio mortuo, nulla re consueta abstinuit, negans propter mortuos viventium officia esse deserenda. Clemens quidam, qui Agrippæ servus fuerat, hero similis, se Agrippam esse simulans, in Gallia et Italia multos sibi ascivit: ac tandem Romanum contendit, ad avitum imperium recipiendum. Quem cum per quosdam se illius esse factionis simulantes subegisset; ac quæstiones de eo habuisset, ut conscius proderet: illo neminem nominante, rogavit, quo pacto Agrippa factus esset? respondit homo, *Eodem plane modo quo tu Cæsar.* Uxorem Juliam a patre Augusto ob lasciviam in exilium missam, adeo non revocavit, ut etiam incluserit, ut præ ærumna et fame interiret. Quibusdam postulanti-bus ut mensem Novembrem, cuius die xvi natus esset, a se Tiberium appellaret: *Et quid, inquit, facietis, si xiii Cæsares fuerint?* Interiæ Germanicus obiit Antiochiæ, incantamentis et veneficio Pisonis. Nam et ossa mortuorum, in quibus habitabat ædibus, defossa reperta sunt: et plumbeæ laminæ, in quibus devotiones cum nomine ejus inscriptæ erant. Veneno autem sublato esse, corpus ejus ostendit in forum perlatum, et populo ostensum. Ejus obitu Tiberius et Livia gavisusunt, alii vehementissime doluerunt. Nam et corpore pulcherrimo, et animo optimo præditus fuit, et eruditione et militari fortitudine insignis: humanissimum subditis suis se præbuit. Et cum ejus, ut Cæsaris, magnæ opes essent, temperantia infimos æquavit. Neque contra Drusum invidiose, neque contra Tiberium insidiosè quidquam fecit. Imperium a militibus et senatu populoque ultro delatum non accepit. Piso vero aliquanto post Romanum reversus, et ab ipso Tibe-

rio, suspicionem necis Germanici abolere cupiente, in senatum adductus, mora petita, semetipsum interfecit. Germanicus tres reliquit filios, quos Augustus in testamento suo Cæsares appellavit. Eorum natu maximus Nero tum virilem togam sumpsit. Ac ad hoc usque tempus **549** Tiberius plurima recte fecit, in paucis deliquit. Germanico vero e medio sublato, paulatim mores immutavit. Nam cum cætera asperè imperavit, tum eos a quibus vel ipse vel Livia, vel Augustus sive dicto sive facto violati essent, tanquam impietatis reos crudeliter tractavit: contra insidiarum suspectos inexorabilis. Tandem ostendens aliquibus se velle mori aliquos, illorum opera hos occidebat: idque non dissimulante faciebat. Potentum omnium diem et horam natalem inquirebat, itaque fata cuiusque indagabat. Proinde Galbæ qui post imperavit, obvium factus, dixit: *Et tu aliquando principatum degustabis.* Pepercit autem ei, quia dicebat, cum in senectute, et longe post suum obitum imperatarum. Deinde cum Druso consulatum gessit, unde multi Drusi interitum divinarunt. Nemo enim Tiberii in consulatu collega violentam mortem evitaret: post enim veneno periit. Nam Seianus quidam, homo apud Tiberium potens et superbus, cum Druso aliquando alapam dedisset, eaque de causa et ipsum et Tiberium metueret, simulque speraret, Druso sublato, Tiberium sibi magis opportunum fore: per quosdam ministros et uxorem, sive Juliam sive Liviam (nam scriptores in nomine variant) stupro sibi cognitam, venenum ei propinavit. Ejus sic necati mortem Tiberius in curia deploravit, et Neronem ac Drusum Germanici liberos senatui commendavit. Drusum cadavere ejus pro rostris propositum, Nero gener laudavit. Cæterum ejus interitus multis causa fuit infortis, quod ejus necè lætati esse viderentur. Nam præter alios multos, etiam Agrippina cum liberis, filio natu minimo excepto, interiit: Tiberio contra ipsum vehementer irritato a Sotano, qui illa cum liberis sublata, speris conjugii Livias, viduæ Drusi, quam adamabat, et imperii olebat, cum Tiberius nullam successorem haberet. Nam nepotem ex filio, ut adulterinum oderat: et alios multos aliis atque aliis de causis, sed plerisque conflictis, vel in exilium mittebat, vel occidebat. Quendam qui Cæsaris et Augusti res gestas, neque quidquam tamen contra eos scripserat, supplicio affecit: et ipsum **550** scriptum, ubicunque reperire potuit, exussit, quod illos non ornasset. Plerosque quasi sibi maledixissent, interfecit: et Sabinus quidam ob hujusmodi crimen in carcerem conjectus et occisus est, et cadaver ejus in Tiberim abjectum. Id facinus cum per se atrox visum, tum per Sabini canem atrocius factum. Is enim cum hero suo carcerem ingressus est, et interfecto assedit, et eo in profluentem abjecto ipse quoque se præcipitem dedit. Hæc pauca de multis commemorata sunt. Livia autem anno ætatis vi et

καὶ οὐτε τι πρὸς τὸν Δρούσον ἐπέφρανον, οὐτε πρὸς τὸν Τιβέριον ἐπέφρανον· καὶ δυνάμενος παρὰ τε τῶν στρατιωτῶν ἐκόντων καὶ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοκράτορα λήψασθαι, οὐκ ἠθέλησεν. Ὁ δὲ Πείσων χρόνῳ ὑστερον εἰς τὴν Ῥώμην ἀνακομισθεὶς, καὶ ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Γερμανικοῦ εἰς τὸ βουλευτήριον ὄπ' αὐτοῦ τοῦ Τιβέριου εἰσαχθεὶς, διακρουομένου τὴν ὑπόψιν τὴν ἐπὶ τῇ φθορᾷ τοῦ Γερμανικοῦ, καὶ ἀναβολὴν αἰτήσας, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. Ἐπὶ τρισὶ δ' ὑλείαιν ὁ Γερμανικὸς ἐτελεύτησεν, οὗς ὁ Ἀδγουστος ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ ὠνόμασε Καίσαρας. Τούτων ὁ προσβύτατος Νέρων κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον τοῖς ἐφήβοις κατηρηθῆθη. Μάχρα μὲν οὖν τοῦ χρόνου τούτου κλειστοὶ ἀχρηστὰ ὁ Τιβέριος· ἔπραξε, καὶ βραχέα ἐξήμαρτεν. Ἐπει δ' ὁ Γερμανικὸς ἐκποδῶν οὐκ ἔγενετο, κατ' ἄλλιον ἠλλοίωτο. Τὰ τε γὰρ ἄλλα ἀγχιῶς ἤρχε, καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν ἢ τὴν μητέρα ἢ τὸν Ἀδγουστον πράξασθαι τι ἢ αἰποῦσιν ἀνεπιτήδειον, ἀπηνῶς ὡς ἀσεβήσασθαι προσεφέρετο, καὶ εἰς τοὺς ὑπονηθέντας ἐπιβουλεύειν αὐτῷ ἀπαράττητος ἦν. Ἡδὲ δὲ καὶ ἐνδεικνύμενός τιςιν ὅτι βούλεται τεθνῆναι· τίνας δὲ ἐκείνων σφᾶς ἀπεκτίνυσε, καὶ οὐκ ἐλάτθανε ταῦτα ποῦν. Ἐξήταξέ τε τῶν δυνατῶν ἐκάστου τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ἐν ἣ γαγέννητο, καὶ οὕτω τὸ πεπρωμένον ἐκάστη ἐξηραῖνα· ὥστε καὶ τῷ Γάλβῳ τῷ μετὰ ταῦτα αὐταρχήσαντι ἀπαντήσας, ἔφη, Καὶ σὺ ποτε τῆς ἡγεμονίας γεύσῃ. Ἐφέριστο δὲ αὐτοῦ, λέγων ὅτι ἐν γῆρα, καὶ μετὰ πολλὴν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἄρξει. Εἶτα μετὰ τοῦ Δρούσου ὑπέταυσεν ὁ Τιβέριος, ὅθεν πολλοὶ τὸν Βαθρον ἐκ τούτου τοῦ Δρούσου προεμαντεύσαντο. Οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις τῶν συνυπαγευσάντων αὐτῷ οὐ βιαίως ἀπέθανε· μετὰ ταῦτα γὰρ φαρμάκῳ διώλετο. Σαίανός γάρ τις μέγα παρὰ τῷ Τιβέριῳ δυναθεὶς, καὶ ὑπέρογκος γεγονῶς, πῦξ αὐτῷ ποτα ἐνταίνας, καὶ τούτου δεισας κάκιστον καὶ τὸν Τιβέριον, ἅμα καὶ προσδοχῆσας ἀν τὸν Δρούσον κατεργάσθηται, βῆεν μεταχειρισσασθαι τὸν Τιβέριον, φάρμακόν τι αὐτῷ διὰ τινων θεραπεύωντων καὶ διὰ τῆς γυναίκας, ἣν Ἰουλίαν, ἔταρος δὲ Λιβίαν γράφουσι (καὶ γὰρ μοιχεύειν αὐτὴν) ἴδωκεν. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἀπέλατο. Ὁ δὲ γε Τιβέριος εἰς τὸ συνέδριον ἀφικόμενος, ἐκείνῳ τε ἀποδύρατο, καὶ τὸν Νέρωνα τὸν τε Δρούσον τοὺς τοῦ Γερμανικοῦ παῖδας τῇ γερούσι παρακατέθετο, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Δρούσου προῦτίθη ἐπὶ τοῦ βήματος· καὶ ὁ Νέρων γαμβρὸς αὐτοῦ ἐν ἡπαίνους ἐπ' αὐτῷ εἶπεν. Ὁ δὲ δὴ θάνατος αὐτοῦ πολλοὺς αἴτιος θανάτου ἔγενετο, ὡς ἐφησθῆναι τῇ ἀπώλειᾳ αὐτοῦ. Πολλοὶ τε γὰρ καὶ ἄλλοι διώλοντο, καὶ Ἀγριππῖνα μετὰ τῶν παίδων αὐτῆς, τοῦ νεωτέρου χωρὶς. Πολλὰ γὰρ κατ' αὐτῆς ὁ Σαίανός παραφύνη τὸν Τιβέριον, προσδοχῆσας ἐκείνῳ μετὰ τῶν τέκνων ἀπολομένης τῇ τε Λιβίᾳ συνοικήσαν τῇ τοῦ Δρούσου γυναίκα, ἣς ἤρα, καὶ τὸ κράτος ἔξαι, μηδενὸς τῷ Τιβέριῳ τυγχάνοντος διαδόχου. Τὸν γὰρ οὐδέων ἐμίσει ὡς καὶ μοιχθῆτον, καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἐπὶ ἄλλαις καὶ ἄλλαις αἰτίαις, ταῖς δὲ γε κλειστοὶς πεπλασμέναις, καὶ ἐφυγάδευσε, καὶ δι' ὀφθαίρε. Καὶ τίνα, ὅτι τὰ τοῦ Καί-

σαρος και τὰ τοῦ Αὐγούστου ἰστέρησαι, καιτοι μὴ Α
 κατ' ἐκείνων συγγεγραφότα, ἐκόλασε, και τὸ σύγ-
 γραμμα ὅπου δὴ και εὐρέθη κατέκαυσε, ὅτι μὴ
 ἐκείνους ἐτίμνυε. Πλείονας δὲ ὡς αὐτὸν βλασφη-
 μούντας διέτριψε. Καί τις Σαβίνος ἐπὶ τοιαύτη
 κατηγορηθεὶς αἰτία, εἰς τὸ δεσμοκτήριον καθείρθη,
 εἶτα και ἐφρονεῦθη, και τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς τὸν ποτα-
 μὸν ἐβρίφη. Καί δεινὸν μὲν τοῦτο και καθ' ἐαυτὸ
 ἔπασιν ἦν· ἰδεῖναι δ' αὐτὸ ἐπὶ πλείων κύνων τις
 τοῦ Σαβίνου, συνεισθεῶν τε αὐτῶ εἰς τὸ δεσμοκτή-
 ριον, και ἀποθανόντι παραμαίνας, και εἰς τὸν ποτα-
 μὸν βιβέντι συνεισιστάων. Ταῦτα ταύτη ἐγένετο, και
 ἐκ τῶν πολλῶν ὄλγτα ἰστέρηται. Ἡ δὲ Λιδία ὑπερ-
 γηρος· γεγόνυα μετήλλαξεν, ἐξ ἤσασα ἑτη και
 ὄγδοήκοντα. Καί οὔτε νοσοῦσαν αὐτὴν ὁ Τιβέριος·
 ἐπεκρίματο, οὔτε ἀποθανούσαν ἐτίμησε, πλην μόνως Β
 ἐκφορᾷ και εἰκόων τινῶν. Ἄλλὰ πρὸς διαβολὴν τοῦ
 Τιβερίου πένθος ταί· γυναίξιν ἢ βουλή και ὄλον
 ἐναυτὸν ἐπ' αὐτῇ ἐψηφίσαστο, και ὅτι δὲ πολλοὺς
 αὐτῶν ἔσεσάκει και καίθας πολλῶν ἑτετρόφει κό-
 ρας τε πλείοσιν ἐξεδάδασι, και ἄλλας τιμάς ἐκείνη
 ἀπέκλειμαν. Οὐδὲν δὲ τῶν τισι καταλειφθέντων ὅπ'
 ἐκείνη· δέδωκεν ὁ Τιβέριος. Ἀπομνημονευτέον δὲ
 και τῶν και ἐκείνης εἰρημένων ἐνίων. Λέγεται ὅτι
 γυμνοὺς ποτὶ ἀνδρας αὐτῇ ἀπαντήσαντας, και μὲλ-
 λοντας διὰ τοῦτο θανατωθῆναι, ἔσωσεν, εἰκούσα, ὅτι
 τοὶ διαφέρουσιν. Ἐρομένου δὲ τινος αὐτῇ, Πῶς και τί
 ἐρῶσαι τοῦ Αὐγούστου κατεκράτησας; ἀπε-
 κρίνατο, ὅτι Ἀυτὴ τε ἀκριθῶς σωφρονοῦσα, και πάντα τὰ
 δοκούντα αὐτῶ ἠδέως ποιούσα, και μηδὲν
 τῶν ἐκείνου πολυκαρμηνοῦσα, και τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ
 ἀδύρματα μήτ' ἀκισθεῖν μήτ' ἀισθάσθαι προσκοιουμένη. Τὸν δὲ Σελανὸν ὁ
 Τιβέριος· ἐπὶ μέγα δόξης ἐπάρας, και κηδεστὴν ἐπὶ
 Ἰουλίᾳ τῇ τοῦ Δρούσου θυγατρὶ ποιησάμενος, ὕστερον
 ἔκτεινε, τῆς γερούσιας ἐνάτων αὐτοῦ καταψυ-
 φισαμένης σπουδῇ αὐτοῦ, και τῶ σῶματι αὐτοῦ ἐπὶ
 τρισὶν ἡμέραις ἐβρίμμεν τὸ κληθὸς ἐνύδρισεν,
 εἶτα εἰς τὸν ποταμὸν ἐπέβαλε. Τὰ τε παιδία αὐτοῦ
 κατὰ δόγμα ἀπέθανε, και ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐαυ-
 τὴν διεκρήσατο. Καί ἄλλοι δὲ ἐκείνου ἀπέλοντο, οἱ
 μὲν ἑαυτοὺς ἀνελόντες, οἱ δὲ ὑφ' ἐτέρων ἀνακράθεντες.

Γ. Τιβέριος δὲ πρὸς τοίς ἄλλοις και διὰ τοῦς C
 ἔρωτας, οἱ· ἀσελγῶς τε και ἀναίδῶς· ἐχρητο τῶν
 εὐγενεστάτων και ἀββένων και θελαίων διεβάλλετο·
 και διὰ τὸν τῆς Ἀγριππίνης τοῦ Δρούσου θάνα-
 τος ἐς ὠμότητα ἔλοιθροστο. Δοκούντες· γὰρ οἱ ἄν-
 θρωποι ὑπὸ τοῦ Σελανοῦ πάντα τὰ κατ' ἐκείνων πρό-
 τερον γίνεσθαι, ὡς κάκείνους κτανθῆναι ἔμαθον μετὰ
 τὴν ἐκείνου φθορᾶν, ὑπερήλησαν. Τὸν δὲ δὴ Γάλον
 τὸν νεώτερον τῶν τοῦ Γερμανικοῦ παιδίων ταμίαν
 ἀπέδειξε· τὸν γὰρ ἔγγονον τὸν Τιβέριον, ὅτι τε και-
 δίων ἦν, και ὅτι μὴ εἶναι τοῦ Δρούσου καις ὅπ-
 ωπεύετο, παριώρα. Τῶ Γαίω δὲ ὡς και μοναρχή-
 σοντι προσέλεγε. Ἦγνοίαι γὰρ οὐδὲν τῶν κατὰ τὸν
 Γάτον, ἀλλὰ και ἔφη ποτὶ αὐτῶ διαφερομένη πρὸς
 τὸν Τιβέριον ὅτι Σὺ τε τοῦτον ἀποκτενεῖς, και D
 ἑτέροις σέ. Ὅυτε δὲ ἑτέρον τινα ὁμοίως προσήκοντα
 ἑαυτῶ ἔχων, και ἐκείνον εἰδῶς· ἐσόμενον κάκιστον,
 ἀσμένως τὴν ἀρχὴν, ὡς φασί, δέδωκεν αὐτῶ, ὅπως
 τῇ τοῦ Γαίου τῆς κακίας ὑπερβολῇ τὰ ἑαυτοῦ κρυ-
 φθεῖη, και τὸ πλείστον και εὐγενεστάτον τῆς βουλῆς
 φθορῇ παρελθόντος αὐτοῦ. Λέγεται δὲ και πολλάκις
 ἀναφθέξασθαι τοῦτο δὴ τὸ ἀρχαίον·

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μυχθῆτω πυρὶ,
 και τὸν Πρίαμόν μακαρίζειν ὅτι ἀρδὴν μετὰ τῆς

LXXX decessit : quam Tiberius nec aegrotantem in-
 vialit, nec mortuam honoravit, nisi funere et sta-
 tuis quibusdam. Senatus autem traducendi Tiberii
 causa, luctum totius anni matronis indixit quod
 et multos ex eo ordine conservasset, et liberos
 multorum aluisset, et filias multorum elocasset :
 necnon alios honores ei habuit. Sed Tiberius ne-
 mini quidquam dedit, quod illa legarat. Enimvero
 dicta quoque Liviae nonnulla referenda sunt. Cum
 aliquando viri aliquot, propterea quod nudi ei
 occurrisent, occidendi essent, servavit eos, et
 dixit : Tales nihil differre a statuis, si qua pudica
 sit. A quodam interrogata, qua ratione Augustum
 vicisset ? respondit , Castitate accuratè tuen-
 da, et quidquid ille voluit , alacriter faciendo,
 et nullas res ejus curiose vestigando ; et lusus
 ejus venereos, perinde ac si caeca et surda essem,
 dissimulando. Sejanum Tiberius ad magnam au-
 ctoritatem evectum, desponsaque Julia Drusi ſtra,
 curavit a senatu capitis condemnandum, ejusque
 cadaveri per triduum projecto, vulgus insultavit.
 Deinde id in Tiberium projecti. Sunt ejus liberi
 senatusconsulto interfecti. Uxor ejus ipsa manus
 sibi attulit. Etiam alii ejus causa perierunt, par-
 tim a sese, partim ab aliis occisi.

Οὐδὲν ἀνδριάντων ταῖς σωφρονοῦσας οἱ τοιοῦ-
 τος ἀπεκρίνατο, ὅτι Ἀυτὴ τε ἀκριθῶς σωφρονοῦσα, και πάντα τὰ
 δοκούντα αὐτῶ ἠδέως ποιούσα, και μηδὲν τῶν
 ἐκείνου πολυκαρμηνοῦσα, και τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ
 ἀδύρματα μήτ' ἀκισθεῖν μήτ' ἀισθάσθαι προσκοιουμένη. Τὸν δὲ Σελανὸν ὁ
 Τιβέριος· ἐπὶ μέγα δόξης ἐπάρας, και κηδεστὴν ἐπὶ
 Ἰουλίᾳ τῇ τοῦ Δρούσου θυγατρὶ ποιησάμενος, ὕστερον
 ἔκτεινε, τῆς γερούσιας ἐνάτων αὐτοῦ καταψυ-
 φισαμένης σπουδῇ αὐτοῦ, και τῶ σῶματι αὐτοῦ ἐπὶ
 τρισὶν ἡμέραις ἐβρίμμεν τὸ κληθὸς ἐνύδρισεν,
 εἶτα εἰς τὸν ποταμὸν ἐπέβαλε. Τὰ τε παιδία αὐτοῦ
 κατὰ δόγμα ἀπέθανε, και ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐαυ-
 τὴν διεκρήσατο. Καί ἄλλοι δὲ ἐκείνου ἀπέλοντο, οἱ
 μὲν ἑαυτοὺς ἀνελόντες, οἱ δὲ ὑφ' ἐτέρων ἀνακράθεντες.

III. Tiberio praeter alia flagitia, etiam supra no-
 bilissimis utriusque sexus intemperanter et impu-
 denter illata, probro data sunt : et propter Agrip-
 pinae et Drusi necem crudelitatis nomine male as-
 dividit. Nam cum prius putarent homines et Sejanum
 contra illos omnia fieri, cum eos etiam post Sejani
 interitum occisos esse cognovissent, vehementer
 doluerunt. Caium ex Germanici 551 filiiis natu
 minimum, quaeptorem designavit. Nam Tiberium
 nepotem tam ob pueritiam, tum quia suspicio
 erat e Druso non esse natum, despexit. Erga
 Caium vero ita se gessit, quasi is imperaturus esset.
 Nihil enim rerum ejus ignorans, semel ei cum Ti-
 berio nepote rixanti, dixit : Et tu istum occides,
 et alii te. Et quamvis sciret cum fore pessimum,
 tamen imperium libenter ei dedit, tum quod ne-
 minem aeque propinquam habebat, tum ut ejus
 insigni improbitate sua vitia occultarentur, et
 maxima et nobilissima senatus pars interiret. Ve-
 terum illum versiculum,

Ne mortuo conflaret terra incendio,
 in ore habuisse, et Priami fortunas laudasse fertur,

quod funditus cum patria et regno interisset. Senatorum certe quidem et aliorum tanta multitudo interfecta est, ut non essent qui provinciarum præsidibus successores dari possent. Ac alii alias ob causas tam falsas quam veras occidebantur. Æmilius vero Scaurus ob Atreum tragædiam, in qua monebat quemdam ut principis temeritatem ferret, interfectus est. Nam Tiberius illa contra se conflictæ existimans, dixit: *Ego vero illum Ajacem faciam*, eumque sibi manus asferre coegit. Inter hæc adolescens quidam in Græcia et Ionia se Drusum esse jactans, cupide a civitatibus est susceptus: ac in Syriam usque progressus, legiones etiam accepisset, nisi agnitus a quodam et captus, ad Tiberium Caii nuptias Antii celebrantem perductus esset. Eo anno Tiberis multa urbis loca sic inundavit, ut navigarentur, et igni plurima ædificia sunt assumpta. Quod si quid Ægyptiaca ad Romanos pertinent, phoenix eo anno conspectus est: quæ res Tiberii mortem portendere videbantur. Qui cum multo ante ægrotaret, neque victus rationem mutabat, neque medicis nebatatur propter Thrasyllii verba: qui cum et diem et horam mortis ejus exquisite nosset, ei dixerat decennium adhuc victurum, ut spe diuturnioris vitæ minus multos occideret. Utili autem sit in senio et morbo non acuto, alias decumbebat, alias convalescebat. Uncle Caius et alii nunc ut eo morituro lætabantur, nunc ut evasuro mœrebant. Ac veritus Caius, ne valetudinem recuperaret, nec cibum petenti dabat, quasi is incommodaturus ei esset, et multis ac densis stragulis injectis, quasi calefactione opus esset, eum suffocavit, annos vii et lxx natum, menses iv, et dies ix. quorum ii et xx imperavit, ac menses et dies vii, Obiit xiii Kal. Aprilis. Anno ejus imperii xv Dominus noster Jesus Christus baptizatus est; xviii, traditus et crucifixus, resurrexit. Narrat Eusebius, Pilatum Judææ tum præsidem, Domini acta ad Tiberium scripsisse, cum moris esset, ut provinciarum præfecti, si quid novi accidisset, id principi significarent, ne ullius rei quæ apud externos gereretur, ignarus esset. Cum enim, inquit, Servatoris nostri e mortuis resurrectione per totam Palæstinam celebrata esset, Pilatus eam rem Tiberio imperatori communicavit: qui cum cæteris ejus miraculis auditis, tum quod post resurrectionem e mortuis a pluribus Deus esse crederetur, ad senatum de eo retulit. Is vero refragatus est, quod ipse id non prius probasset. Nam veteri lege sanctum erat, ne quis aliter apud Romanos in deorum numerum referretur, nisi senatus jussisset ac decrevisset. Cum autem Romani rogationem de Servatore nostro improbassent, Tiberium in pristina de eo sententia permanentem, nihil gravius in doctrinam Christianam constituisse: ac testem laudat Tertullianum, Romanum scriptorem et clarum virum, cujus hæc ea de re verba exstant: *Vetus statutum fuit, ne quis ab illo deus consecraretur, priusquam id a senatu pro-*

Α πατρίδος καὶ τῆς βασιλείας ἀπόλετο. Τοσοῦτον δὲ πλῆθος τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἄλλων διέφθαρτο, ὥστε τοὺς τὰς ἡγεμονίας τῶν ἐθνῶν ἔχοντα; ἀπορίᾳ τῶν αὐτοῦ διαδεξιμένων ἀδιὰδόχους εἶναι. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι δι' ἄλλας αἰτίας καὶ ψευδεῖς καὶ ἀληθεῖς ἐκτινύοντο. Αἰμίλιος δὲ Σκαῦρος διὰ τραγωδίας ἀπέθανεν. Ἄτρεὺς μὲν γὰρ τὸ ποίημα ἦν, παρήγει δὲ τῶν ἀρχομένων τινὲς, τὴν τοῦ κρατοῦντος ἀβουλίαν φέρειν. Μαθῶν οὖν ταῦτα ὁ Τιβέριος, ἐπ' αὐτὸν πακοῖσθαι τὸ ἔπος ἐνόμισε, καὶ εἶπε· Κἀγὼ οὖν Δλαντι αὐτὸν ποιήσω, καὶ αὐθεντίᾳ ἀπολέσθαι αὐτὸν ἠνάγκασεν. Ἐν τούτοις νεανίσκος τις Δρουῦσος εἶναι λέγων, περὶ τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰωνίαν ὤφθη. Καὶ εἰδξαντο αὐτὸν ἀσμένως αἱ πόλεις, καὶ κἀν ἐς τὴν Συρίαν προχωρήσας κατέτιξε τὰ στρατόπεδα, εἰ μὴ τις ἐπιγνοῖ; αὐτὸν συνέλαβε καὶ πρὸς τὸν Τιβέριον ἤγαγεν· ὁ δὲ ἐν Ἀντίῳ τοῦ τοῦ Γαίου γάμου ἐώρταζεν. Ὁ Τιβέρις δὲ τότε πολλὰ τῆς Ῥώμης ἐπέκλυσεν, ὥστε πλευσθῆναι, καὶ πυρὶ μυρία ἐφθάρη. Εἰ δέ τι καὶ τὰ Αἰγύπτια πρὸς τοῦ Ῥωμαίου προσήκει, ὁ φοινίξ ἐκείνῳ τῷ ἔτει ὤφθη· καὶ ἔδοξε ταῦτα τὸν θάνατον τῷ Τιβέριῳ προσημαίνειν. Ὅς ἐνόησε μὲν πρὸ πλείονος χρόνου, οὕτε δὲ τὴν διαίταν παρήλλαξεν, οὕτε τοῖς ἰατροῖς ἐπέχρητο, διὰ τὸν τοῦ Θρασύλου λόγον, ἰ; κἀν μὲν ἀκριδῶς ἦδει καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν τεθνήξομαι ἔμελλεν ὁ Τιβέριος, ἐκείνῳ δὲ δέκα ἔνιαυτοῦς ἔτι βιώσεσθαι ἔλεγεν, ἰν' ὡς ἐπὶ μακρότερον ζῆσων, μὴ ἐπιτεθῆ ἰ πολλοὺς ἀποκτείναι. Οἷα δ' ἐν γῆρα καὶ νέσῳ μὴ ὀξεῖα, τοτὶ μὲν κατεπονεῖτο, τοτὶ δὲ ἀνεβρῶννυτο. Κάντεῦθεν ἐνίοτε μὲν ἦδοντο οἱ τε λοιποὶ, καὶ ὁ Γάιος, ὡς τελευτήσοντος. Ἐνίοτε δὲ ὡς καὶ ζησομένου κειφθῆντο. Δείσας οὖν ὁ Γάιος μὴ καὶ ἀνασῶθῃ, οὕτε φαγεῖν αἰτήσαντι ἔδωκεν, ὡς τάχα βλαθησομένη, καὶ ἰμάτια πολλὰ καὶ παχέα ὡς θερμασίας διομένῳ προσέβαλε· καὶ οὕτως ἀπέπνευξεν αὐτὸν, ζήσαντα ἰτη ἔπτα πρὸς τοῖς ἔθδομήκοντα καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἑννέα, ἀρ' ὧν δύο καὶ εἰκοσι ἰνιαυτοῦς ἐμονάρχησε καὶ μῆνας ἔπτα καὶ ἡμέρας ἑπτά· μετέλλαξε δὲ τῇ εἰκοστῇ τοῦ Μαρτίου ἡμέρᾳ. Τούτου τῷ παντεκαίδεκάτῳ ἔτει ἐδαπτίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ἐν δὲ τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ παρεδόθη καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀνέστη. Ἰστορεῖ δὲ ὁ Εὐσέβιος, τὸν Πιλάτον τῆς Ἰουδαίας τῆνικαὶτα ἐπιτροπεύοντα, γράφαι τὰ περὶ τοῦ Κυρίου τῷ Τιβέριῳ, ἔδους ἔντος; τοῖς τῶν ἐθνῶν ἀρχουσι τὰ κατὰ σφίσι καινοτομούμενα δηλοῦν τῷ τῆν μοναρχίαν ἰθύοντι, ἰν' αὐτῷ μὴδὲν ἀγνοῖται τῶν παρ' ἐκαστοῖς τῶν ἐθνῶν γινομένων. Ἡδὴ γὰρ, φησί, τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀπαντας ἐν πάσῃ τῇ Παλαιστίνῃ διαβεδομημένης, τὰ περὶ αὐτῆς ὁ Πιλάτος ἐκινώσατο Τιβέριῳ τῷ αὐτοκρατορῇ ἰ; τὰ λοιπὰ τε αὐτοῦ ἠνωτισμένῳ; θαυμάσια, καὶ ὡς μετὰ θάνατον ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ; θεὸς εἶναι παρὰ πλείστοις ἦδη πεπιστευται ἐν ἡνεγκε τῇ συγκλήτῳ ταῦτα. Ἐκαίνῃ δὲ τὸν λόγον ἀπώσατο, ὅτι μὴ πρότερον αὐτῆ τοῦτο θαυμάσασα ἦν, παλαιῶ νόμου κειμένου, μὴ ἄλλως τινὰ παρῆ

Ῥωμαίοις θεοποιεῖσθαι, μὴ οὐχὶ φήσῃ τῆς συγ-
κλήτου καὶ δόγματι. Ταύτης δ' οὖν ἀπωσαμένης
τὸν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν λόγον, τὸν Τιβέριον ἦν
καὶ πρῶτην εἶχε γνώμην τηρήσαντα, μηδὲν ἄτοπον
κατὰ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας ἐπινοῆσαι. Μάρτυρα
δ' ἐπὶ τούτοις παράγει Τερτυλιανὸν ὁ Εὐσέβιος, ἄν-
δρα Ῥωμαίων καὶ ἓνα τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λαμπρῶν,
ἐν συγγραφῇ τινι παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείσῃ Ῥωμαϊκῇ
διαλέκτῳ, μεταδιγείσῃ δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνῆν,
λέγοντα ταῦτα· Παλαίων ἦν δόγμα, μηδένα θεὸν
ὑπὸ του καθιεροῦσθαι, πρὶν ὑπὸ τῆς συγκλήτου
δοκιμασθῆ. Ὁ Τιβέριος οὖν, ἐφ' οὗ τὸ τῶν Χριστιανῶν ὄνομα εἰς τὸν κόσμον ἐσεληθῆαι, ἀγγελ-
θέντος αὐτῷ ἐκ Παλαιστίνης τοῦ δόγματος τούτου ἐλθεῖν πρῶτον ἤρξατο, τῇ συγκλήτῳ ἀνεκοινώσατο,
δηλὸς ὢν ἐκείνοις ὡς ἀρῶσκαται τῷ κηρύγματι. Ἡ δὲ σύγκλητος ἀπεὶ οὐκ αὐτῇ δεδοκιμάκει τούτο
ἀπόσατο. Ὁ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ ἔμεινεν ἀπειλήσας θάνατον τοῖς τῶν Χριστιανῶν κατηγοροῖς· ταῦτα
ὁ Εὐσέβιος ποιῆσαι τὸν Τιβέριον ἱστορεῖ, μαθόντα περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῆς ἐκ
νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐκ τῆς τοῦ Τερτυλιανοῦ συγγραφῆς αὐτὰ ἐκλεξάμενος.

Δ'. Καὶ ὁ μὲν Τιβέριος οὕτως ἀπέβη. Διεδέξατο
δὲ αὐτὸν ὁ Γάιος ὁ τοῦ Γερμανικοῦ καὶ τῆς Ἀγριπ-
πίνης παῖς, ὃν καὶ Γερμανικὸν καὶ Καλλιγὸλαν
ἐπωνόμαζον. Εἰ γὰρ καὶ ὁ Τιβέριος καὶ τῷ ἴδιῳ
ἐγγόνῳ τῷ Τιβερίῳ τὴν αὐταρχίαν κατέλιπεν, ἀλλ'
ὁ Γάιος τὰς διαθήκας αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον πέμ-
ψας, ἀκόρους παρεσκεῖασε γενέσθαι, ὡς παραφρο-
νήσαντος, ὅλα παιδὶ ᾧ μηδ' εἰσελθεῖν ἐξῆν εἰς τὸ
βουλευτήριον, ἀρχεῖν τῶν Ῥωμαίων ἐπιτρέψαντος.
Τῆς μὲν οὖν ἀρχῆς αὐτὸν οὕτως αὐτίκα παρέλυσεν,
καὶ μετὰ τοῦτο εἰσποιησάμενος ἀπέκτεινεν, ὡς τε-
λευτήσαι αὐτὸν εὐξάμενον. Χρήματα δὲ πολλὰ τοῖς
στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ διένειμε, τὰ μὲν ἐκ τῶν
Τιβερίῳ διαθηκῶν, τὰ δὲ ἐκ τῶν τῆς Λιβίας, ἣ ὁ
Τιβέριος οὐ παρέσχε. Καὶ εἴπερ καὶ τὰ λοιπὰ δόν-
τως ἀνῆλθε, μεγαλόνοτος ἂν καὶ μεγαλοπρεπῆς
ἴδοιτο. Νῦν δὲ καὶ εἰς ὀργήστας καὶ ἵππους καὶ
κονομάχους, καὶ τοιοῦτότροπα ἕτερα ἀπλήστως δα-
κωνῶν, καὶ τοὺς θησαυροὺς μεγάλους γεγονότας διὰ
βραχείας, ἐξέκτεινεν, καὶ αὐτὸν προσεζηλεύσεν, ὅτι
εὐχερεῖα καὶ ἀκρίσια κάκεινα πεποιήκει. Καὶ οὐδ'
ἐς τρίτον ἔτος μέρος αὐτῶν τι διέσωσεν, ἀλλ' εὐθύς
πεμπόλων προσεδέθη. Τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἐς
τὰ ἄλλα ἐπέχρητο. Μοιχικώτατός τε γὰρ ἀνδρῶν
γενόμενος, καὶ γυναῖκα μίαν μὲν ἀρπάσας ἐκδο-
μένην ἀνδρὶ, ἄλλας δὲ ἤδη ἐκδομένους καὶ συνοι-
κούσας εἰσὶν ἀποσπάσας, πλὴν μιᾶς τὰς ἄλλας
ἐμίσησε· πάντως (90) δ' αὖ κάκεινην ἐμίσησεν, εἰ
ἐπὶ πλείον ἐθεδιώκει. Καὶ ἐς τὴν μητέρα, καὶ τὰς
ἀδελφάς, τὴν τε τῆσιν τὴν Ἀντωνίαν πολλὰ εὐσε-
βῶς ἐνδειξάμενος· μετὰ ταῦτα τὴν μὲν τῆσιν ἐπι-
τιμήσασάν τι αὐτῷ εἰς ἀνάγκην ἐκουσίου θανάτου
κατέστησε. Τὰς ἀδελφάς δὲ φθείρα· ἀπάσας, εἰς
νήσον τὰς δύο κατέκλεισεν· ἡ γὰρ τρίτη προετι-
θήκει, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐποίησε. Καὶ τὸν
Τιβέριον ὡς ἀσιγήτῳ καὶ μαιφρόνῳ διέβαλλεν, ὥστε
καὶ ἄλλους ἐκ τούτου χαριεσθῆαι οἱ νομίσαντας προ-
πετεστέρῳ παρρησίᾳ χρῆσασθαι. Εἶτα ἐπέηκει τε καὶ
ἐσέμνησεν, ὥστε καὶ κολάσασθαι τινὰς ἐφ' οἷς κατ' ἐκεί-

batum esset. Tiberius igitur, cum nomen Christia-
norum in mundum ingressum esset, id decretum
ex Palæstina, ubi primum ortum erat, sibi nuntia-
tum, cum senatu communicavit, haud dissimu-
lans, probari sibi id præconium. Quo a senatu,
quoniam id ipse non probasset, repudiato, nihilo-
minus in eadem sententia permansit, Christiano-
rum accusatoribus mortem comminatus. Hæc Tibe-
rium fecisse Eusebius, divinitate Servatoris no-
stri et resurrectione ex mortuis cognita, e Ter-
tulliani scriptis commemorat.

IV. Tiberio ad hunc modum defuncto, Caius
Germanici et Agrippinæ filius, qui et Germanicus et
553 Calgula cognominatur, successit. Etsi enim
Tiberius, etiam Tiberio necoti reliquerat imperi-
um, tamen Caius testamento ejus ut deliri in
curiam misso, effecit, ut aboleretur, quod puero,
cui per ætatem necdum ingredi curiam liceret, Ro-
manum imperium reliquisset. Atque ita principa-
tum ei statim ademit. Post, adoptatum interfecit,
ut qui ipsum mori optasset. Magnam pecuniam et
militibus et populo, partim ex Tiberii, partim ex
Livie testamento nondum a Tiberio numeratam,
distribuit. Quod si reliquam etiam, ita ut dece-
bat, insumpsisset, magnanimus et magnificus es-
set habitus. Nunc infinitis impensis in saltatores,
equos, gladiatores, et id genus alia factis, et the-
sauros maximos exhaustis, et illa quoque se teme-
ritate et levitate quadam fecisse declaravit. Nam
publicæ pecuniæ nec in tertium annum partem
ullam retinuit, sed statim multis egere cœpit. Iis-
dem moribus etiam aliis in rebus, et maximus
adulter fuit: et eum mulierem quamdam viro
desponsam rapuisset, alias jam elocatas et in
conjugio viventes a maritis abstraxisset, cæteras
omnes odio prosecutus est, una excepta: quam
et ipsam utique osurus fuit, si diutius vixisset.
Erga matrem, sorores et aviam Antoniam nulla
pie fecit: post, aviam a qua objurgatus erat, ad
necem voluntariam compulsi. Sorores omnes cor-
rupit, et duas in insulam relegavit: nam tertia
prius obierat. Ac multa id genus fecit. Cum Tibe-
rium ut luxuriosum et homicidam criminaretur,
alii quoque se illi gratum facturos rati, liberius
in eum sunt inveciti. Deinde eundem laudavit et
celebravit, et pœnas de iis sumpsit qui illi male-
dixerant. Male de eo loquentes vituperabat, lau-
dantes oderat, ut amicos illius. Magnam turbam
eorum qui Tiberium contra patrem, matrem et
fratres ejus irritarant, occidit: quamvis se placatum

Variae lectiones et notæ.

(90) Πάρτωσ. Ita mss. codd. Wolfius πάντας ediderat.

ois case, eorumque litteras cremasse diceret. Tem-
pla sibi et sacrificia ut deo fieri jussit. Si quid
petebatur, irascebatur; si nihil petebatur, rursus
succensebat. Res quasdam celerrime aggrediebatur,
nonnullas tardissime suscipiebat. Pecuniam
et per summam temeritatem effundebat, ita sordidissime comparabat. **554** Tam adulatoribus
quam monitoribus ex aequo et delectabatur, et
offendebatur. Multos gravissimis facinoribus con-
strictos puniebat, multos plane insontes occidebat.
Amicorum aliis immodice assentabatur, alios
extremis contumeliis afficiebat. Tali denique imperatori
tum Romani sunt traditi, ut Tiberii facinora
quantumvis atrocis a Cæii scelere tanto intervallo
vincerentur, quanto Augustus princeps utroque
melior habebatur. Nam Tiberius imperabat, et
aliorum ministerio ad explendam libidinem suam
utabatur. At Caius aurigis et gladiatoribus
parebat, et saltatoribus cæterisque scenicis serviebat.
Apellem quidem tragædorum ejus ætatis principem,
etiam in publico semper habebat secum: ac privatim
et ille et cæteri pro auctoritate faciebant ea, quæ
id genus hominum data licentia audere solet. Ac
principio quidem se illis et spectatorem et audito-
rem præbebat, et aliquibus vel favebat vel ad-
versabatur. Deinde autem et curros agitavit, et
cum gladiatoribus in arenam descendit, et saltavit,
et tragædias egit. Semel primoribus senatus, ut
in re admodum seria noctu accersitis, saltavit.
Eo anno quo Tiberius obiit, senatui, equestri
ordini et plebi assentatus est, annum agens v
et xi, et viatos carcere eduxit, et crimina lætæ
majestatis sustulit, litteris Tiberii ea de re crema-
tis, ut aiebat, quas ob res laudabatur.

μεταπεμφόμενος, ὤρχησατο. Ἐν μὲν οὖν τῷ ἔτει
τοῦς ἱππῆς, καὶ τὸν δῆμον ἐκολάκευε, πᾶμπτον καὶ
εἰκοστὸν ἀνῶν ἀνακτόν. Καὶ τοῦς ἐν δεσμητη-
ρίοις ἀπέλυσε, τὰ τε ἐγκλήματα τῆς ἀσεβείας κατέλυσε,
καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τοῦ Τιβερίου γράμματα, ὡς
ἔλεγεν, ἔκαυσεν ἐκρηγνῆτο τε ἐπὶ τοῦτοισ.

V. Deinde consulatum gessit, ascito collega
Claudio petruo. Is enim cum eques esset, tum
primum et consul et senator factus est, annos vi
et xi natus. At socer ejus M. Sillanus, a Tiberio
in summo honore habitus, Cajo tum ob virtutem
tum ob affinitatem gravis, cum injuriis et contu-
meliis ageretur, seipsum interfecit. Caius vero
filia ejus ejecta, Corneliam Orestinam duxit, in
ipsis nuptiis, quas una celebrabat, C. Calpurnio
Pisoni sponso ereptam. Quamvis autem talis esset,
tamen nonnulla laude digna fecit. Nam incendio
cum militibus extincto, sublevavit eos quibus
ignis nocuerat: et equestri ordine ad paucitatem
reducto, præcipuos ex universo imperio accersi-
os, in eum allegit, et suffragia comitorum populo
restituit, et alia id genus egit, quæ cum delictis
555 comparata nullo in numero erunt. Nam cum
multos occideret, acerbum id quidem erat tantam
perire multitudinem: sed illud multo acerbius,
quod cædibus usque adeo delectabatur, et spe-
taculo sanguinis satiari non poterat. Nam ea ca-

νου εἰρήχεσαν, καὶ τοῦς βλασφημοῦντας ἐκείνων
ἐκάκιζε, καὶ τοῦς ἐπαίνουντας ὡς φίλους ἐκείνου
ἐμίσει, καὶ πεμπληθεῖς ἀπέκτεινε τῶν κατὰ τοῦ
πατρὸς, καὶ τῆς μητρὸς, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ
τὸν Τιβέριον ἐρεθισάντων, καίτοι τὴν ὄργην αὐτοῦς
ἀφείναι λέγων, καὶ τὰ γράμματα καταφλέξει αὐτῶν.
Καὶ ναοὺς δὲ αὐτῶ καὶ θυσίας ὡς θεῶ γίνεσθαι
ἐκέλευεν. Αἰτούμενός τε τι ὤργιζετο, καὶ αὖθις
ἐμηνία ὡς μὴ αἰτούμενος· ὀξύς τ' ἐπὶ τινὰς πράξεις
ἐφέρετο, καὶ καθέστατα ἐνίας μεταχειρίσσο· τὰ τε
χρήματα καὶ ἀφειδέστατα ἀνήλισκε, καὶ βυκαρῶ-
τατα ἠργυρολόγει, τοῖς τε θαπέουσιν αὐτὸν καὶ τοῖς
παρρησιαζομένοις καὶ ἤχθετο ὁμοίως καὶ ἤθετο. Καὶ
πολλοὺς μὲν μεγάλα ἀδικήσαντας ἐκόλασε, πολλοὺς
δὲ μὴδὲν ἡδίκηκότας· ἀπέκτεινε. Καὶ τῶν ἑταίρων
τοῦς μὲν ὑπερεκολάκευε, τοῦς δὲ ὑπερόδριζε. Τοιοῦ-
τῶ δὲ τὸ σύμπαν οἱ Ῥωμαῖοι τότε παρεδόθησαν
αὐτοκράτορι, ὥστε τὰ τοῦ Τιβερίου ἔργα, καίτοι
δοκοῦντα παρχάλακα, τοσοῦτον τὰ τοῦ Γαίου παρ-
εγκαιν, ὅσον κρείττω ἐκείνων τὰ τοῦ Αὐγούστου
εἶναι ἐδέχοντο. Τιβέριος μὲν γὰρ ἤρχε, καὶ τοῖς ἄλλοις
ὑπηρέταις πρὸς τὸ αὐτοῦ ἐκέχρητο βούλημα. Ὁ
Γάιος δὲ ἤρχετο μὲν ὑπὸ τῶν ἀρματοηλατούντων,
καὶ ὑπὸ τῶν ὀπλομαχούντων· ἐβούλευε δὲ καὶ τοῖς ὀρχη-
σταῖς καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς περὶ τὴν σκηνήν. Τὸν
γούν Ἀπαλλήν τῶν τότε τραγῶδῶν τὸν εὐδοκίμωτά-
τον καὶ δημοσιεύων συνόντα αὐτῶ εἶχεν ἀεὶ, καὶ
χωρὶς μὲν ἐκείνος, χωρὶς δ' οἱ λοιποὶ, πάνθ' ὅσα ἐν
τοιοῦτοις δυνηθέντες τολμήσαν, ἐπ' ἐξουσίας ἐποίουν.
Καὶ αὐτῶν τὰ μὲν πρῶτα θεατῆς ἀκριατῆς ἔγι-
νετο, συσπουδάζων καὶ ἀντιστασιάζων τισίν. Ἐἴτα
καὶ ἄρματα ἤλασε καὶ ἐμονομάχησεν, ὀρχήσσει τε
ἐκέχρητο καὶ τραγῶδιαν ὑπεκρίνετο. Ἀπαξ δὲ τοῦς
πρώτους τῆς γερουσίας νυκτὸς ὡς ἐπὶ τι ἀναγκαῖον
ἐν ᾧ ὁ Τιβέριος ἐτελευτήσῃ, τοῦς τε βουλευτὰς καὶ
εἰκοστὸν ἀνῶν ἀνακτόν.

Εἴτα καὶ ὑπάτευσεν, τὸν θεῖον τὸν Κλαύδιον
προσλαβών. Οὗτος γὰρ ἱππεὺς ὢν τότε πρῶτος καὶ
ὑπάτευσεν καὶ ἐβούλευσεν, εἶ καὶ τεσσαράκοντα
ἔτων γεγονώς. Ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μάρκος
Σιλανός, ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῶ ὑπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ
ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, προσηλακίζόμενός τε καὶ
περιυβριζόμενος, διαχειρίσσο ἐμῶν, καίτοι παρὰ
τοῦ Τιβερίου σφόδρα τιμώμενος. Ὁ δὲ καὶ τὴν θυ-
γατέρα αὐτοῦ ἐκβαλὼν, ἔφησε Κορνηλίαν Ὑρστί-
ναν, ἣν ἐν αὐτοῖς τοῖς γάμοις ἀφήρπασεν ὁδὸς συν-
εώραζε τῶ ἔγγετυμημῶ αὐτῆν Γαῖω Καλποურνίῳ
Παίσιωνι. Καίτοι δὲ τοιοῦτος ὢν, ἐπραξέ τινα καὶ ἐπαί-
νου ἄξια. Ἐμπρησθὼν γὰρ μετὰ τῶν στρατιωτῶν κα-
τασβέσας, ἐπήρκεσε τοῖς ζημιωθεῖσι· τοῦ τε τῶν ἱπ-
πέων τέλους ὀλιγοβροῦντος ἐξ ἀπάσης ἀρχῆς τοῦς
πρώτους μεταπεμφόμενος καταλέξατο, καὶ τὰς ἀρχαι-
ρεσίας τῶ δῆμῳ ἀπέδωκε· καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα ἐποί-
ησεν. Ὑπατία δὲ εἰργάσατο πολλαπλάσια, καὶ πολλοὺς
ἀπέκτεινε. Ἦν δὲ οὐ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων
αὐτῶ θαινόν· καίτοι θαινόν δν, ἀλλ' ὅτι τοῖς τε φόνους αὐ-
τῶν ὑπερέχειρε, καὶ ἀπλήτως εἶχε τῆς θεᾶς τοῦ αἵμα-

τες. Ἰπὸ γοῦν ὠμότης ἐπιλιπόντων ποτὲ τῶν Α τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης δεδομένων, ἐκέλευεν ἐκ τοῦ ἔχλου τοῦ τοῖς ἰκρίοις προστετηκότες συναρπασθῆναι τινες, καὶ παραβληθῆναι αὐτοῖς. Καὶ ὅπως μῆτε ἐπιδοῦσασθαι μῆτε αἰτιάσασθαι δυνήθῳσι, τὰς γλώσσας αὐτῶν προσιπέτεμον. Πολλοὺς δὲ καὶ διὰ τὰς οὐσίας ἐφόνευσεν, ἕτερον ἄλλα σφίσι ἐπεγαλῶν. Καὶ ὁ τῆς Δρουσιλλῆς τῆς ἀδελφῆς θάνατος οὐ μάλιστα διέφθειραν, ἢ συνῆκεν μὲν Μάρκος Λέπιδος παιδικὴν ἄμα αὐτοῦ καὶ ἐραστῆς ὦν, συνῆν δὲ καὶ ὁ Γάιος· ἀποθανοῦσαν οὖν πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἠξίωσεν, εἶτα καὶ ἀπαθέωσε. Μετ' ὀλίγον δὲ ἔγχετο Ἀολλίαν Παυλίαν, αὐτὸν τὸν ἀνδρα αὐτῆς ἔγγυθῶσι αὐτῷ τὴν γυναῖκα βιάσας, ἵνα μὴ, ἀνέγγυον αὐτὴν λαβὼν, παρανομήσῃ. Ἐν στενωπῷ δὲ ποτε πηλὸν πολὺν θεασάμενος, ἐκέλευεν αὐτὸν εἰς τὰ τοῦ ἀγορανομίου τότε καὶ τῆς τῶν ἰδῶν καθάρσεως ἐπιμελουμένου ἱμάτια ἐμδελθῆναι. Οὐσεπασιανὸς δὲ τότε ἦν ἀγορανομῶν ὥστε ὑστερον, ἐκείνου καὶ τὰ πράγματα τεταραγμένα καὶ παφουρμένα παραλαβόντος καὶ καταστήσαντος, ἔδοξεν οὐκ ἀθεῖν τὸ τότε συμβῆν γεγονέναι, ἀλλ' ἀντικρυς αὐτῷ τὴν πόλιν πρὸς ἐπανόρθωσιν παρὰ Γαίου ἐχειρισθῆναι. Διηνεκῶς δὲ πολλοὺς ὁ Γάιος ἐφόνευσεν, καὶ ἦν ἔξω τῶν φόνων οὐδὲν, καὶ οὐδὲ τῷ κληθεῖσι τι ἐχαρίζετο, κάκεινοι πάνυ αὐτῷ ἀπηχθάνοντο. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα αὐτῷ μὴ ἀρίσκοντα ἐλεγόν τε καὶ ἱερᾶτον πρὸς δὲ τοῖς ἡγανάκταις δεινῶς ὅτι δοκοῦντας μαγαλύνειν αὐτὸν, *Νεαρίσκα* Ἀβρουστὰς, ἐπέδῳν. Οὐ γὰρ μακαρίζετο αἱ ἤγειτο, δὲ νόος ὦν ἐμονάρχει, ἀλλ' ἐγκαλεῖσθαι οἱ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ τηλικαύτην εἶχεν ἀρχήν. Ἐχρημάτιζε δ' ἐκ τρόπου παντὸς, ἀργυρισμοῦ ἄλλοτε ἄλλας ἐφευρισκῶν λαβὰς, καὶ ἀζήμιος τῶν γέ τι ἐχόντων οὐδεὶς οὐκ ἀνήρ, οὐ γυνὴ καταλλείπειτο· κἂν τις δὲ τῶν ἀφηλικεστέρων ἔην εἷς, ἀλλὰ πατέρας τε καὶ πάππου, μητέρας τε ὀνομάζων καὶ τήθας, καὶ ζῶντας ἐξεκαρπούτο, καὶ τελευτώντων τὰς οὐσίας ἐκληρονόμοι. Ἐλάσαι δὲ διὰ τῆς θαλάσσης τρόπον τινα καὶ διηπειῦσαι ἐπεθύμησε, καὶ ἐγαφύρωσε τὸ μεταξὺ τῶν Ποντίων καὶ τῶν Βαυλῶν. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο καταγνίπραν τῆς πόλεως ἐστὶ, διέχον αὐτῆς σταδίους ἑξ καὶ εἰκοσι. Πλοῖα δὲ εἰς τὴν γέφυραν τὰ μὲν κατασκευάσθη, τὰ δὲ ἠθροίσθη. Ἀφ' οὐπερ καὶ λιμὸς ἐν τε τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα ἰσχυρὸς ἐγένετο. Ὁ δὲ τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς ἔλεγε (91), θώρακα ἐνδυσάμενος, καὶ ἐπ' αὐτῷ γλαμύδα σπριχὴν ἀλουργῆ πολὺ μὲν χρυσοῖον, πολλοὺς δὲ λίθους Ἰνδικοὺς ἔχουσαν, καὶ ξίφος περιζωσάμενος, καὶ ἀσπίδα λαβὼν, ἐφυῖε τε στεφανωσάμενος, σπουδῆ καθάπερ ἐπὶ πολεμίαν εἰς τὴν πόλιν εἰσῆλασε, παμπληθεὶς ἱππεῖς τε καὶ πεζοὺς ὠκλισμένους ἐπαγόμενος, καὶ ἄλλα δὲ τινα τοιαῦτα ποιήσας καὶ ἑαυτὸν ἀποσεμνύνας ἐν δημηγορίᾳ διὰ ταῦτα ἔς τὸν Δαγεῖον καὶ τὸν Ἑρέξην ἀπέστρωκε, ὡς πολλὰ πλάσιον ἢ ἐκείνου τῆς θαλάσσης μέτρον ζεύξας αὐτός. Αἰτία

vitia tuit, ut cum aliquando condemnati non satis multi essent, qui bestiis objicerentur, juberet e turba quæ tabulatis inhærebat, aliquot illis objici: quibus ne vociferari et quiritari possent, linguas in primis præcidit. Multos alia causa simulata, propter bona occidit. Mors quoque Drusillæ sororis ejus, non paucis exitio fuit, quæ M. Lepido ejus amasio simul et amatori nupta, fratri quoque sui copiam faciebat. Eam mortuam præter alios honores in numerum deorum retulit. Paulo post Lolliam Paulinam duxit, coacto marito ejus, ut eam sibi desponderet: ne in leges committeret scilicet, si eam sine sponsalibus duxisset. Cum aliquando in angiporsu multum cœni vidisset, id in ædilis et ejus qui viis purgandis præerat vestimenta conjici jussit. Tum autem ædilis erat Vespasianus: qui cum post, imperium quoque turbatum et confusum tranquillitati restitutum adornasset, illud non sine numine factum, sed plane civitas ei ad corrigenda vitia tradita esse a Caio, putabatur. Cædium nullum faciebat modum, nec ejus dominatus aliud quam carnificina erat: et ut plebi nulla in re gratificabatur, sic illi admodum invisus erat. Ac præter alia multa dicta et facta minime grata, illud ægerrime ferebat, quod populus per speciem honoris acclamabat: *Adolescens Auguste*. Nec enim se felicem prædicari credebat, quod adolescens imperaret; sed accusari, quod tantilla ætate tantum imperium obtineret. Pecunia quovis modo parabat, alias atque alias quæstus occasiones captans, neque quisquam vel vir vel mulier multam effugiebat. Quod si quos provectoris ætatis vivere patiebatur, eos patres et avos, et matres et avias appellando, tum viventium adhuc bonis fruebatur, tum defunctorum hæreditatem cernebat. Cum ei libido incessisset in mari aliquo modo aurigandi et equitandi, fretum quod inter Puteolos et Baulos est, ponte junxit. Is vero locus et regione 536 urbis est, vi et xx stadiis ab ea distans. Ad eum pontem cum navigia partim ædificata, partim convecta essent, ingens famas in tota Italia, et Romæ in primis fuit. Ipse vero Alexandri, ut aiebat, thoracem indutus, et super eo chlamydem æricam purpurei coloris, multo auro, multis Indicis gemmis ornatam, gladio æcinctus: sumptoque clypeo, et querna corona redimitus, festinanter in urbem quasi contra hostes cum maximo equitum et peditum armatorum numero introivit: et aliis id genus rebus pro concione gloriando, Darium et Xerxem derisit, quod ipse longe majus quam illi æριον maris ponte occupasset. Is quoque pons multis causa mortis existit. Nam pecunia in eum inæριpta innumera-bili, longe pluribus propter divitias est insidiatus. Itaque Junio Prisco prætore aliis quidem criminibus accusato, sed pro divite interfecto; Caius

Varie lectiones et notæ.

(91) Ὅς ἔλεγε. Dion. lib. lxx, p. 653.

ubi didicit, nihil eum morte dignum possidere: *A* *stcepit me, inquit, frustra que perit, cum vivere potuisset. Domitius vero Afer periculo proximus, mirabiliter evasit. Nam cum Caius in curia longam contra eum orationem recitaret (omnes enim oratores se vincere putabat, et Domitium virum eloquentissimum superare conabatur) neque quidquam contra dixit, neque se defendit, sed eloquentiam hominis se mirari, eaque obstupescere simulans, orabat et supplicabat, seque oratorem magis timere quam Cæsarem proflicebatur. Quibus rebus ille delectatus, et Domitium a se dicendi vi superatum credens, irasci desiit.*

λογήσατο, θαυμάζειν δὲ τὴν τοῦ Γαίου δεινότητα τε καὶ ἰκέλευε, τὸν βήτορα μᾶλλον ἢ τὸν Καίσαρα καὶ πιστεύσας· τῇ τῶν λόγων δεινότητι κρατῆσαι

VI. Deinde in Galliam ad motus Celtarum, sup- primendos profectus, hostibus quidem nihil nocuit, sed subditos et socios et cives plurimum afflixit Et cum aliquando in lusu alcæ sibi deesse pecuniam sensisset, Gallorum descriptiones postulavit, ac dilisissimis interfici jussis, ad collutores reversus: *Ut vos, inquit, de paucis drachmis laboratis? Ego vero interea centies quinquagies milles mille coegi.* Adeo temere faciebat omnia, et Lepidum illum, amatorem, amasium, Drusillæ maritum, quem summis affecit honoribus, quem se imperii successorem relicturum promisit, interfecit, et sorores suas, ut ab illo corruptas, 557 in Pontias insulas relegavit, et alia hujusmodi fecit. Deinde Paulina, cum eum satietas mulieris percipisset, per causam sterilitatis ejecta, Miloniam Cæsoniæ duxit: quam prius stupro cognitam, tum vero quia uterum ferebat, uxorem habere voluit, ut sibi puer xxx dierum nasceretur. Romani igitur tum his rebus, tum crebris ob amicitiam cum sororibus ejus et interfectis accusationibus turbati, sævitiam ejus et libidines auctum iri exspectabant, si diutius imperaret. Quibus sic affectis, ille Ptolemæum Jubæ filium accersitum, ut divitem interfecit. In hac vitæ ratione fieri non poterat, quin appeteretur insidiis, easque deprehendit. Nicium Cerealem, et filium ejus Sextum Papinium, comprehensus torsit. Cum nihil effaretur Papinius, salute et impunitate promissa ei persuasit, ut aliquos seu vere seu falso nominaret: quinque statim, et cæteros in conspectu ejus interfecit Et cujusdam occidendi, patrem cædi filii interesse coegit: qui cum rogaret, an oculus claudere liceret, ipsum quoque mactari jussit. Is vero in periculo constitutus, se ex insidiatoribus unum esse simulavit, et cæteros omnes indicaturum pollicitus, amicos Cæii ministrosque libidinum ejus et sævitie nominavit: ac multis exitio fuisset, nisi et præfectos, et Callistum et Cæsoniæ quoque criminato fides abrogata esset. Ac is quidem perit, sed illud ipsum factum Caio quoque perniciem attulit. Nam præfectis et Callisto seorsim accersitis: *Unus, inquit, ego sum, vos tres estis:*

δὲ θανάτου πολλοί; καὶ αὐτὴ ἡ γέφυρα γέγονε. Χρήματα γὰρ εἰ; αὐτὴν ἀναλώσας ἀμούθητα πολλὰ πλείοσι διὰ τὰς εὐσείας ἐπιβούλευσαν· ὥστε Τούνης τις Πρίσκος στρατηγὸς ἠτιάθη μὲν ἐπ' ἄλλους τῶν, ἀπέθανε δὲ ὡς πλούσιος. Μαθὼν δὲ ὁ Γάιος εἰ οὐδὲν ἄξιον τοῦ θανάτου ἐπέκρητο, εἶπεν ἔτι, Πάτησέ με, καὶ μάτην ἀπώλετο, ἔην γὰρ ἠδύνατο. Ἄφρων δὲ Δουμάτιος, παρὰ μικρὸν κινδυνεύσας, παραδόξως ἐσώθη. Ἐπὶ τινι γὰρ αἰτία ἐς τὸ συνιδριον ἀγαγὼν αὐτὸν, λόγον κατ' αὐτοῦ ἀνέγνω μακρὸν (νικᾶν γὰρ ἤξιον πάντας τοὺς βήτορας καὶ τὸν Δουμάτιον δεινότερον ὄντα εἰπεῖν ὑπερβαλεῖν ἐσπούδασεν). Ὅ δὲ οὕτε τι ἀνταίειν, οὐτ' ἀνταπειροσεποιεῖτο, καὶ κατακλίητεσθαι, καὶ ἠντιβλεπεῖσθαι λέγων. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἦσθε; ἐκείνος, αὐτοῦ, ἐπαύσατο τῆς ὀργῆς.

B Γ'. Εἶτα εἰς τὴν Γαλιατιαν ἀφ' ὀρημαίνων, ὡς τὰχα τῶν Κελτῶν τι παρὰ κινδύνων, καὶ τοὺς μὲν πολέμιους οὐδὲν τι ἐβλαψεν, τοὺς ὑπηκόους καὶ τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς πολίτας πλείστα ἐκάκωσε. Κυβαίων ἐέποτε, καὶ γνούς ὡς οὐκ ἔχει ἀργύριον, ἔρησε τὰς τῶν Γαλιατῶν ἀπογραφάς. Καὶ κελεύσας θανατωθῆναι τοὺς πλουσιωτάτους αὐτῶν, ἐπανέλαθε πρὸς τοὺς συγχυθευτάς, καὶ εἶπεν ὡς *Περὶ ὀλίγων δραχμῶν ὑμεῖς ἀγωνίζεσθε· ἐγὼ δὲ μυρίας καὶ πενταμοχιλάς ἠθροισα μυριάδας* οὕτως ἀκρίτως πάντα ἐγένετο. Καὶ τὸν Λέπιδον δ' ἐκείνον, τὸν ἑρατῆν, τὸν ἑρῶμενον, τὸν τῆς Δρουσιλλῆς ἀνδρῶν, δὲ ὑπερετίμησε, καὶ διάδοχον ἔξενε τῆς ἀρχῆς ἐπηγγέλιετο, ἔκτεινε· καὶ τὰς ἀδελφὰς τὰς οὐκ εἰσάγει, ὡς ἐκείνην συμφορὰς εἶς, εἰς τὰς Ποντίας νόσους ἀπήγαγε, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα πεποίηκεν. Εἶτα τὴν Παυλίαν ἐκβαλὼν, προέειπε μὲν ὡς μὴ τίκτουσαν, τὸ δ' ἀληθὲς ἐτι διακορῆς ἐκείνης ἐγένετο, Μιλωνίαν Καίσιον ἐγγυμην, ἣν πρότερον μὲν ἐμολχευσε, τότε δὲ καὶ γαμετὴν ἐσχηκέναι τῆσθαι, ἐπειδὴ ἐν γαστρὶ ἔσχευεν, ἐν αὐτῷ παιδίον τέκη τριακοσθήμερον. Οἱ δ' ἐν τῇ Ρώμῃ ἐταράττοντο μὲν ἐκ τούτων, ἐταράττοντο δὲ καὶ ἐτι δίκαια σφίσι πλείστα ἐπήγοντο ἐπὶ τῇ πρὸς τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ πρὸς τοὺς πεφονευμένους φιλίᾳ, προσδόκων τε καὶ ἐπὶ πλείον τῆν τε ὠμότητα τοῦ Γαίου καὶ τῆν ἀσελγείαν ἀξήσειν, εἰ ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνος πλείων γένηται. Καὶ οἱ μὲν οὕτω δίκαιον πρὸς αὐτόν. Ὅ δὲ καὶ τὸν Πτολεμαῖον τὸν τοῦ Ἰόδα παῖδα μεταστειλάμενος, ὡς πλεονεχόντα κἀκείνον ἀπέκτεινε. Τούτον δὲ τὸν τρόπον βίου· πάντως ἐπιβουλεύθησθαι ἐμᾶλλε, καὶ ἐφώρασε τὴν ἐπίθεσιν. Καὶ συλλαβὼν Νίκιον Κερσελίον, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σέξτον Παπήνιον, ἐθασάνισε, καὶ ἐπὶ μηδὲν ἐξελάθησεν, ἀνέπεισε τὸν Παπήνιον, σωτηρίαν αὐτῷ καὶ ἄδειαν ὑποσχόμενος, κατεπειτὴν πινὼν ἢ ἀληθῶς ἢ ψευδῶς, καὶ ἐκείνον αὐτίκα καὶ τοὺς ἄλλους ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἀπέκτεινε. Ἐνδὲ δὲ τῶν κτεινομένων καὶ τὸν πατέρα παρεῖναι κατηνάγκασε, τοῦ υἱοῦ φονευομένου· πυθόμενόν τε εἰ μῦσαι αὐτῷ ἐπιτρέπει, καὶ ἐκείνον σφαγῆναι προσέταξεν. Ὅ δὲ κινδυνεύων προσειποῖσάτο ἐκ τῶν ἐπιβουλεύοντων εἶναι, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας

ἐκφύνη: ὑπέσχετο, καὶ ὠνόμασε τοῦ; τε ἱατρους Α
 τοῦ; τοῦ Γαίου, καὶ τοῦ; συνεργοῦ; τῆ; ἀσιγίας
 καὶ τῆ; ὀμότης. Καὶ πολλοῦ; ἂν ἀπόλοιεν, εἰ
 μὴ καὶ τοῦ; ὑπάρχου;, καὶ τὸν Κάλιστον, καὶ τὴν
 Καιοῶνιαν προσδιαβαλὼν ἠπιστήθη. Καὶ ὁ μὲν
 ἀπέθανεν, τῷ δὲ Γαίῳ τὸν θλαθρον αὐτὸ τοῦτο
 παρεσκευάσεν. Ἰδίᾳ γὰρ τοῦ; ὑπάρχου; τε καὶ τὸν
 Κάλιστον προσκαλεσάμενος, Εἰς εἰμι, ἔφη, τρεῖς
 δὲ θμεις, καὶ γυμνοῦ; μὲν ἐγώ, ὄπισθεν δ'
 θμεις. Εἰ οὐρ μισεῖτέ με, καὶ ἀποκτείνην θέλε-
 τε, φορεῦσατε. Ἐξ ἐκείνου δὲ μισείσθαι νομισας,
 καὶ ἐχθεσθαι τοῖ; πρατομένοισι ἐκείνου;, ὑπώπι-
 ταιε σφᾶ;:, καὶ ξίφος κἀν τῇ πόδι παρῆεννυτο,
 καὶ συνεβάλλον αὐτού; ἀλλήλοισι; ὅπως μὴ συμφε-
 νῶσι κατὰ μόνᾳ; ἐκάστω ὡ; πιστοτάτῳ διαλεγόμε-
 νος περὶ τῶν λοιπῶν, μέχρις οὔ, συνέντες τὸ ἐπι-
 χεῖρημα προήκοντο αὐτὸν τοῖ; ἐπιβουλεύουσι. Τῶν
 δὲ βουλευτῶν, ὅτι μὴ καταψηφίσαντο τινων, περιζέ-
 θων ὄντων, Πρωτογένης τις πρὸς τὰ χαλακώτατα τῇ
 ᾧν τὸ μὲν ξίφος, τὸ δ' ὠνόμαζεν ἑγχειρίδιον, εἰσῆλθεν εἰς τὸ συνᾶδριον, καὶ πάντων δεξιουμένων αὐ-
 τὸν, οἶα εἰκὴ; δριμύ; τι προσέβλεψεν ἐνὶ Σκριθωνίῳ Πρόκλῳ, εἰπὼν, Καὶ σὺ με ἀσπάξῃ, μισῶν
 οὕτω τὸν αὐτοκράτορα; : Ἀκούσαντες; δὲ ταῦτα οἱ παρόντες; παρῆσθον τὸν συμβουλευτὴν καὶ διδασκα-
 σαν ἐφ' ᾧπερ ἤσθη ὁ Γάιος, καὶ ἔφη κατ᾿ἀλλάχθαι αὐτού;.

A ego nudus, vos armati. Quod si me odistis, et occi-
 dere vultis, occidite. Ab eo tempore se invisum
 illis facta sua acre ferentibus esse ratus, gladium
 etiam in urbe gestavit, et homines suspectos inter
 se commisit, ne consentirent, cum unoquoquo
 tanquam fidissimo de ceteris colloquens, donec
 ejus consilio perspecto, cum insidiatoribus conlo-
 nariit. Cum senatores ob quosdam non condem-
 natos in metu essent, Protogenes quidam, arvisi-
 morum Caii mandatorum minister, duos circum-
 ferro libellos solitus, quorum alterum ensem,
 alterum pugionem vocabat, curiam ingressus :
 cum omnes ei dexteram porrigerent, scilicet, torvo
 vultu Scribonium 558 Proclium intuitus : Et tu
 me, inquit, salutare audes, imperatori tam insen-
 sus? Quo ceteri audito senatorem illum discer-
 perunt. Ea re delectatus Caius, se reconciliatum
 esse senatui dixit.

Ζ'. Θεοπευόντων δ' αὐτὸν, καὶ τῶν μὲν ἥρωα, τῶν
 δὲ θεῶν ἀποκαλούντων, δευνῶ; ἐξεφρόνησεν. Ἡξίου
 μὲν γὰρ καὶ πρότερον ὑπὲρ ἀνθρώπων νομίζεσθαι,
 καὶ τῇ Σελήνῃ συγγίνεσθαι, καὶ Ζεῦ; εἶναι ἐπλάτ-
 τετο, καὶ διὰ τοῦτο μάάλιστα ταῖ; ἀδελφαῖ; προσ-
 φαζέτο μίγυσθαι, καὶ πάντας θεοῖ; ὑπεκρίνετο,
 καὶ τὰς θηλείας αὐτά;:. Καὶ Ἥρα, καὶ Ἄρτεμις,
 καὶ Ἄφροδίτῃ ἐγένετο, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὀνομάτων
 μετέθεσιν, καὶ πᾶν τὸ σῆμα μετᾶμειθεν, ὥ; ποτε
 μὲν θηλυδριαν ὀρεσθαι αὐτὸν, καὶ κρατῆρα καὶ
 ἔγερσον φέρειν (92), ποτὲ δὲ ἀρβένωπον, καὶ ῥότα-
 λον καὶ λεοντῆν ἐνημέμων· καὶ αὐθι; λειογένειον,
 ἢ παγωνίαν δείκνυσθαι, τριαίνῳ τε ἐκράτει, καὶ
 ἀνέτεινε κεραινοῦ;. Παρθένῳ τε κυνηγετικῇ ὡ; οιοῦ-
 το, καὶ ἐγυ;ακιζεν αὐθι;:, καὶ τῇ στολῇ καὶ τοῖ;
 προσθέτοι; καὶ περιθέτοι; ἀκριβῶ; ἐποικίλλετο, καὶ
 πάντα μᾶλλον ἢ ἀνθρώπος δοκεῖν αὐτοκράτωρ
 εἶθουλέτο. Καὶ ποτε ἰδὼν τις αὐτὸν ἀνήρ Γαλάτης
 ἐπὶ δίφρῳ ὄψησθαι ἐν Ἰδαί; Διὸ; χρηματίζοντα,
 ἐγέλασε. Μαθὼν ὄνν τοῦτο, ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ
 ἤρωτο, Τί σοι δοκῶ εἶναι; : κακείνος, Μέγα παρα-
 λήρημα, ἔφη, καὶ οὐδὲν ἔπαθε δευνόν· παρῆλογοσθη
 γὰρ σκυροτόμο; ὄνν. Ἠεκάξέτο τε βραχεῖ; τοῖ; δ'
 ἔλλοιο; καὶ τῶν βουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα
 Ἔρσγ᾿ προσκυνεῖν. Πάντας δὲ αὐτὸν ἐκαλόμασεν.
 Καὶ ποτε τὸν Λουκιον Οὐτέλλιον ἄνδρα εὐγενῆ καὶ
 φρονήσεω; εὖ ἔχοντα ἤρωτο, τῇ Σελήνῃ μίγυσθαι
 λέγων, εἰ ὄρη; τὴν θεῖν συνοῦσαν αὐτῷ;. Ὁ δὲ
 κἀτω νεῦων, οἶα δὴ ταθῆκῳ;, καὶ βραχύ; τι φθγι-
 ξάμενος καὶ ὑπέστρομον, Ὑμῖν, ἔφη, τοῖ; θεοῖ;,
 δεσποτα, μόνου; ἀλλήλου; ὄρη; ἔξαστιν. Οὕτω

B
 C
 D

VII. Omnibus ei assentantibus, et aliis heroem,
 aliis deum appellatibus, in magnam incidit insa-
 niam. Nam prius etiam humana conditione major
 haberi volebat, et se Jovem esse, cum Luna rem
 habere jactabat, eaque de caus potissimum se
 consuetudine sororum uti prostiebatur, et deorum
 dearumque omnium personas agebat. Fiebat Juno,
 Diana, Venus, et pro nominum mutatione habitum
 quoque mutabat. Proinde alias effeminatus cerne-
 batur, craterem et thyrsum gestans : alias virillis,
 clava et leonina pelle ornatus : alias imberbis,
 alias barbatus, et tridentem sustinebat, et fulmen
 vibrabat, et virginem venatricem referebat. Atque
 iterum muliebrem habitum omnibus asciticis et
 appositiis rebus exquisite representabat, ac
 quidvis potius quam homo imperator videri ma-
 lebat. Cum igitur aliquando Jovis habitu in sublimi
 sella jus diceret, Gallus quidam deo viso risit : et
 a Caio rogatus : Quis ei esse videretur ? respondit,
 Magnum deliramentum, nihil grave passus. Nam
 cum auctor esset, negligebatur. Salutavit paucos ;
 cæteris, etiam senatoribus, manum aut pedem
 porrexit adorandum. Cum omnes ei adularentur,
 aliquando ad L. Vitellium, virum nobilem et cor-
 datum, dixit se cum Luna rem habere : cumque
 rogavit, an deæ congressum vidisset. Is vero hu-
 mum intuens instar admirantis, exigua et tremula
 voce : Vobis, inquit, divis dantaxat, domine, impie-
 cem intueri fas est. In eam porro insaniam Caius
 venit, ut ab Asianis Mileti templum sibi juberet
 exstrui. Sunt et Romæ duo ei templa condita :

Varie lectiones et notæ.

(92) Κρατῆρα καὶ ἔγερσον φέρειν. Cum Bion-
 sium seu Bacchum se diceret. Eustathius, II. 1 :
 Ἔστι δὲ καὶ τὴν (ἀπὸ-δριαν) τοῦ αὐτοκράτορος Ἰέτου
 τοῦ καὶ Καλλίγριά φασὶ προσαγορευθέντος ὁ αὐτὸν ἐν

στρωτοπέδῳ γεννηθῆναι· οὗτος μὲν γὰρ ὑπερφροσύ-
 σα ὡ; εἰκὸς ἐπὶ κάλλι, Νέος τε Διονύσιος ἐκα-
 λεῖτο, καὶ Διονυσιακὴν πᾶσαν ἐνδύων στολὴν εἶδ-
 κάζεν.

quorum alterum ipse in palatio sibi extruxit, alterum a senatu ei et decretum est, et ædificatum. Cum Jove expostulabat, quod Capitolium præoccupasset. Imagines suas quovis terrarum missas adorari jussit. Templum Hierosolymitanum in suam ædem commutavit, ut Caii novi illustris Jovis appellaretur: quamvis hoc Josephus in suis *Antiquitatibus* dissimularit. 559 Eaque res Judaicæ defectionis initium fuit. Sacerdotes sibi multos legit, et ipse sibi immolavit. Machinis quibusdam tonitrui tonitrua, fulguribus fulgura regessit. Contra fulmina lapides est. ejaculatus, illud Inmericum subiude usurpans: *Tollito me, vel ego te*. Sub hoc Casare Pilatus, ut Eusebius ex Olympiadum scriptoribus refert, in tantas calamitates incidit, ut divina vindicta urgente, manus sibi afferre cogeretur. Postquam igitur omni feroci genere fuit percitus (nam enumerari singula sine magnis nugis magnaue molestia non queunt) insidiati ei sunt Cassius Chærea, et Cornelius Sabinus. Plures vero in eum conjurarunt, et quid ageretur etiam familiares ejus non ignorabant: et qui non conjurarant, rem intellectam nec prodiderunt, et enim insidiis appeti haud moleste tulerunt. Est autem, dum spectaculum ederet, appetitus: nam Chærea et Sabinus, quamvis flagitia illa agre ferrent, tamen quinque adhuc dies se continuerunt. Ut vero ipse Caius et saltare et tragœdiam agere voluit, eaque de causa alterum triduum denunciavit: observarunt, dum theatro egrederetur, et in angiportu quodam circumventum occiderunt. Cum cecidisset, nemo qui aderat sibi temperavit, quominus etiam mortuum convulneret. Etiam uxor ejus et filia statim sunt occise. Hæc cum tribus annis, mensibus novem, et diebus octo egisset, reipsa cognovit, se non esse deum. Mors ejus nuntiata paucis luctum, omnibus bæltiam attulit, dicti ejus recordantibus, quod aliquando iratus protulerat: *Utinam populus Romanus unam cervicem haberet*. Tum igitur populus Romanus dixit: *At tu unam cervicem habes, nos vero manus multas*. Paucis autem discursantibus, et per tumultum vociferantibus: *Quis Caium occidisset, Valerius Asiaticus vir consularis, tumulo consensu exclamavit: Utinam ego eum occidissem*. Qua voce illi perculti, tumultuari destiterunt.

Ἐνα ἀσχέτα εἴχετε · καὶ ἐπιλέγοντες ὅτι Σὺ μὲν εἶνα ἔχεις ἀσχέτα, ἡμεῖς δὲ χεῖρας πολλὰς. Διαθεόντων δὲ τινῶν ὀλίγων καὶ θορυβοῦντων, βοῶντων τε *Τίς Γάτων ἀπέσφαξεν;* Οὐαλίριος· Ἀσιατικὸς, ἀνὴρ ὑπατευκῶς, ἀνῆλθεν εἰς ἀποκτῖν τι χωρὶον, καὶ ἐκδοήσας, ἐφη· *Εἶθε ἐγὼ ἀσχέτα ἔστην ἀπεκτοῦς*. Καὶ οὕτω καταπλαγέντες οἱ θορυβοῦντες, ἤσυχασαν.

VIII Caio interfecto, senatūque in Capitolio coacto, dum alii popularem rempublicam, alii regium

A δ' ἐξερμάνη ἡ Γάτος ὡς καὶ τοῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ τέμνω· ἐαυτῷ ἀνεγείραι κελύσαι κατὰ τὴν Μῆλητον, καὶ ἐν τῇ Ρώμῃ δὲ ναὶ αὐτῷ ἰδρύθησαν· τὸν μὲν γὰρ αὐτὸς ἐαυτῷ ἐν τῷ παλατίῳ ἐτακτίνατο, ὃ δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς αὐτῷ ἐψηφίσθη καὶ ἔδομήθη. Ἐπεινεκάλει δὲ καὶ τῷ Διὶ ὅτι τὸ Καπιτώλιον προκατέλαβε, καὶ ἀγάλματα δ' ἐαυτοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπέστειλε, προσκυνοῦσθαι ταῦτα κελύσας. Τὸν δ' ἐν Ἱερουσόλοιμοις ναὶν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν (93) μεθρημόχετο, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματικῆς Γάτου, εἰ καὶ ὁ Ἰωσήπος τοῦτο παρασιώπησεν ἀρχαιολόγων. Ὅθεν καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀποστασία ἐσχηκε τὴν ἀρχὴν. Ἰσρέας τε πολλοὺς ἐαυτῷ κτεστήσατο, καὶ αὐτὸς δ' ἐαυτῷ ἱερῶτο. Ταῖς τε βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντεθρόντα, ἀντήστραπέ τε ταῖς ἀστραταῖς. Καὶ ὅποτε κατήνεκτο κεραυνὸς, λίθους ἀντηρόντιζεν, ἐπιλέγων ἐφ' ἐκάστῳ τὸ τῷ Ὀμήρου· *Ἢ μ' ἀνδάρ', ἡ ἐγὼ σέ*. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Εὐσέβιος (94) ἱστορεῖ, ἐκ τῶν τὰς Ὀλυμπιάδων ἀναγραφάντων ἀναλέξασθαι ταῦτα λέγων, τοσαῦταις περιπέσει συμφοραῖς ὁ Πλάτος, ὥστε ἀναγκασθῆναι ἐαυτοῦ γενέσθαι αὐτόχειρ, τῆς θείας βίης μεταλθούσης αὐτόν. Ὡς οὖν πάντα τρόπον ἐξερμάνετο (ἀπαριθμεῖν γὰρ τὸ καθ' ἕκαστον πολλῆς ἀνεῖν λέσχης καὶ ἀήδίας), ἐπεβούλευσαν αὐτῷ Κάσιος· τε Χαίρειας, καὶ Κορνήλιος· Σαβίνος. Συνώμασαν μὲν γὰρ πλείονας, καὶ συνήδισαν τὸ πρατέομενον καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὄντες· καὶ ὅσοι δὲ οὐ συνώμασαν, γνόντες ὅτι· ἐξέφηναν καὶ ἄσμενοι εἶδον αὐτὸν ἐπιβουλεύμενον. Ἐπεβουλεύθη δὲ ἕξιν ἐπιτελών. Ὁ γὰρ Χαίρειας καὶ ὁ Σαβίνος ἐπὶ τοῖς γινομένοις αἰσχροῖς ἀιγούντας, ὅμως ἱκατέρων ἐκπίνετε ἡμέρας. Ὡς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Γάιος καὶ ὀρχήσασθαι, καὶ τραγωδίαν ἠθέλησεν ὑποκρίνασθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἔτερας τρεῖς ἡμέρας προήγγελε, τηρήσασθαι· αὐτὸν ἐκ τοῦ θεάτρου ἐξερχόμενον, ἐν στανωπῷ τιμὴν περιστάνας ἀπέκτειναν. Καὶ πρῶτος, οὐδὲ τῶν παρόντων ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ νεκρὸν αὐτὸν κατετίτρωσκον. Καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτίκα ἀπέσφαξαν. Γάιος μὲν ἐπὶ ταῦτα ἐν τε τρισὶν ἔτεσι, καὶ μισθὸν ἔνεκε, καὶ ἡμέρας ὀκτώ καὶ εἰκοσι πρῶτα· ἔργοις αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἦν θεὸς ἔγνωκεν. Ὡς δὲ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐγγεγέθη, πλὴν ὀλίγων τῶν συνησεληγεσῶτων αὐτῷ, πάντες ἔχαιρον μεμνημένοι, καὶ τοῦ λεχθίντος ποτὲ ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι ὀργισθεῖς· τῷ δήμῳ ἐφη· *Εἶθε*

H'. Αλλ' οὕτω μὲν διέφθαρτο Γάτος. Τῆς δὲ βουλῆς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ συναθροισθείσης, τοῖς μὲν

Variae lectiones et notæ.

(93) *Εἰς οἰκεῖον ἱερῶν*. Quod hausit Zonaras a Philone in *Legut. ad Caium*, p. 731 editis. Turnebi: Τὸν δὲ ἐν Ἱεροπόλει νέων, δ. λοιπὸς ἦν ἀψαυστο· ἀπύλλας ἔξωμένους τῆς πόσης, μεθρημόχετο καὶ μετεσχημάτιζεν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματικῆς Γάτου. Quippe Ἱεροσόλων Hierusalem vocat in lib. contra Flaccum p. 667, et in

lib. περὶ ὄνειρων, αἰτ θεοῦ κελὶν ab Hebraicis appellari. (94) *Εὐσέβιος*. Vide quæ de morte Pilati scribit Joannes Antiochenus, p. 809, et Commentarium apocryphum, qui de ejusdem morte inscribitur in cod. Colberteo et in aliis S. Joannis Theologi falso uomen præfert.

δημοκρατισθαι ιδόκει, οι δε μοναρχεσθαι και αυ-
 ος εκρινον. Και τούτων οι μὲν τόνδε, οι δε τόνδε
 ηρουντο. Καν τούτω στρατιώται τινες εις τὸ παλά-
 τιον, ἵνα τι διαρκάσωσιν εισπηδήσαντες εδρον ἐν
 σκοτεινῇ γωνίᾳ κατακρυπτόμενόν που τὸν Κλαύ-
 διον (συνῆν γὰρ τῷ Γαίῳ τοῦ θεάτρου ἐξερχομένων,
 και τὴν παραχῆν φοβηθεὶς κατακρύβη), και ἐξαί-
 κων αὐτὸν μὴ εἶδότες ὅστις ἦν γίνοντες δὲ αὐτο-
 κράτορά τε προσηγόρευσαν, και ἐς τὸ στρατόπεδον
 ἤγαγον, και μὴ τινος ἐνδοξασαντος ἀπαντες αὐτῷ
 τὸ κράτος δεδώκασιν, ὡς ἐκ γένους ὄντι βασιλικῷ,
 και νομιζομένῳ ἱπιασταί. Εἰ γὰρ και ἀνεδύετο και
 ὄντελεγεν, ἀλλ' ὅσον ἐξίστατο και ἀντέκειτο, τοσοῦ-
 τον μᾶλλον ἀντεφιλονεῖκον οι στρατιώται μὴ παρ'
 ἐτέρων λαβεῖν αὐτοκράτορα, ἀλλ' αὐτοὶ δοῦναι πᾶσι.
 Αὐδ και ἄκων, ὡς ιδόκει, ὑπέκλυσε. Μαθόντες δὲ
 και οι θεκται και οι βουλευται, ἤδη προκατειλή-
 φθαι τὴν ἀρχὴν, και αὐτοὶ ὠμολόγησαν. Και οὕτω
 Τιβέριος Κλαύδιος Νέρων Γερμανικός, ὁ τοῦ Δρού-
 σου τοῦ τῆς Αἰθίας (95) υἱὸς καις, τῆς αὐτοκράτορος
 ἀρχῆς ἔτυχεν, ἀγων ἔτος πεντηκωστόν. Ἐγένετο
 δὲ τὴν ψυχὴν ὁ φαῦλος, ἀλλὰ και ἐν παιδείᾳ ἤσκη-
 τῖ, ὥστε και συγγράψαι τινά. Τὸ δὲ σῶμα νοσώδης,
 πᾶν δὲ ἔγυναικοκρατήθη ἄμα και ἰδουλοκρατήθη,
 ἄτα και ἐκ παιδῶν ἐν τε νοσηλείᾳ και ἐν φόβῳ πολ-
 λῶ τραφεῖς. Κάντεῦθεν εὐθείαν και ἐπὶ πλείον
 τῆς ἀληθείας προσποιησάμενος, και ἤθους χανόν-
 τητα, ὅπερ και αὐτὸς ἐν τῇ βουλή ὠμολόγησε· και
 πολὺν μὲν χρόνον ἐπὶ τῇ Αἰθίᾳ πολὺν δὲ ἐπὶ μη-
 τρὶ Ἀντωνία, τοῖς τ' ἀπελευθεροῖς συνδιατεθειθεὶς,
 οὐδὲν ἐλευθεροπραπέ; ἐπαδείκνυτο. Ἐπιτίθεντο δ'
 αὐτῷ αἱ γυναῖκες· τε και ὁ ἀπελευθεροῖ ἐν ταῖς
 μέξεσι, κᾶν τοῖς πόσις. Πᾶν γὰρ ἀπλήστως ἀμ-
 φοτέροις προσέκειτο, πρὸς δὲ και δευλίαν εἶχε. Τοιοῦτος
 δὲ πεφουκῶ; (ὡς συνελόντι εἰπεῖν) ὁμως οὐκ ὀλίγα και
 θεόντως ἔπραττεν, ὁσάκις τῶν εἰρημένων παθῶν
 ἔξω ἔγινετο, και ἑαυτοῦ ἐκράτει. Οὐκ εὐδὲς μὲν· οι
 εἰς τὴν βουλήν εισήλθεν, ἀλλὰ μετὰ τριακοστὴν
 ἡμέραν, διὰ τε τὸν Γάϊον οὕτως ἀπολωλότα δεδιώξ,
 και ὅτι τινὲ; ἑαυτοῦ βελτίους εἰς τὴν ἀρχὴν παρὰ
 τῆς βουλῆς ὠνομάστησαν. Ἀλλὰ τὰ τε ἄλλα ἀκρι-
 βῶς ἐφυλάσσετε, και πάντα τοὺς αὐτῷ προσόντας
 ἐρευνᾶσθαι ἐποιεῖ, μὴ τι ξιφιδιον ἔχωσι, και ἐν τοῖς
 συμποσίοις; σε·σσιώτας εἶχεν αὐτῷ συνόντας· ὁ και
 μετὰ ταῦτα ἔγινετο. Ἡ δὲ τῶν ξιφιδίων ἔρευνα διὰ
 Οὐεσπασιανοῦ ἠπάσαστο. Τὸν μὲν ὄν Χαίρειαν,
 και τινας ἄλλους ἀπέκτεινεν, οὐ διὰ τὸν Γάϊον,
 ἀλλ' ἑαυτῷ ἀσφάλειαν προμηθεύμενος. Καὶ ὁ Σα-
 θίνος δὲ ἐκὼν ἀπέθανε, μὴ ἀξιώσας κολασθέντος
 τοῦ Χαίρειου αὐτὸς περιεῖλαι. Τὰς δὲ τοῦ Γαίῳ
 ἀδελφὰς; τὴν τε Ἀγρικπίναν και τὴν Ἰουλίαν κα-
 ταγαγὼν ἐκ τῆς ὑπερορίας, και τὰς ὀστας αὐταῖς
 ἀπέδωκε, και τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκπεσόντας ὁμοίως
 κατήγαγε. Καὶ τοὺς ἐν αἰρηταῖς; δεδεμένους ἀκρι-

A imperium laudant, et ex his alii alium praeferunt :
 interea milites aliquot impetu in palatium 500
 facto, ut aliquid raperent, Claudium in obscuro
 angulo latitantem repererunt. Nam cum Caio thea-
 tro exierat, tumultuque territus se occultarat.
 Eum igitur protraxerunt, ignari quis esset : agni-
 tum, imperatorem salutarunt. In castra perducto
 citra ullam dubitationem omnes detulerunt impe-
 rium, quod et Caesarei generis esset, et clemens
 haberetur. Etsi enim recusabat et refragabatur,
 tamen quantum ille renitebatur, seque opponelat,
 tantum milites contendebant, ne ab aliis impera-
 torem acciperent, sed ipsi omnibus darent. Itaque
 iavitus tandem, ut praese ferebat, illis cessit. Con-
 sales vero et senatores ubi jam praecoccupatum
 esse imperium didicerunt, ipsi quoque renuntia-
 tioni ejus sunt assensu. Ita Tiberius Claudius Nero
 Germanicus, Liviae ex Druso nepos, imperium est
 adeptus, anno aetatis quinquagesimo. Ingenio fuit
 non contemnendo, et disciplinis ita eruditus, ut
 quaedam conscripserit. Caeterum valetudine parum
 firma, mulieribus et servis parere solitus, ut jam
 inde a pueritia in morbis et magno metu educa-
 tus. Unde simpliciozem et dissolutioribus moribus
 se esse sinxit, quam revera fuit, quod et ipse in
 senatu confessus est : vitaeque longo tempore cum
 avia Livia et Antonia matre ac libertis acta, nihil
 ingenio dignum praese tulit. Sunt ei et mulieres
 et liberti in compositionibus et re verenea inai-
 diati, quibus utriusque satuari non poterat. Ad haec
 timidus fuit. Quamvis autem (ut rem paucis com-
 plectar) talis esset : tamen multa opportune fecit,
 quoties vitis istis evitatis, sui juris fuit. In curiam
 non statim, sed tricesimo die post venit, tum Caio
 interitu territus, tum quod aliqui ipso ad imperium
 aptiores a senatu nominati erant. Cum caeteris in
 rebus accurate se custodiit, tum omnes a quibus
 adiretur, excuti jussit, ne sicas ferrent : et milites
 ad convivia secum adduxit, quod deinceps quoque
 factum. Sicarum vero inquisitione per Vespasianum
 sublata est. Chæream et aliquot alios occidit, non
 ut Caio necem ulcisceretur, sed ut securitati suae
 consultum esset. Sabinus ultro sibi manus attulit,
 indignum ratus, si Chærea interfecto superaret es-
 set. Caio sorores Agrippinam 501 et Juliam revo-
 cavit, bonis restituitis. Eodem modo caeteros quo-
 que exsules tractavit. Eos qui in carcere vinculi
 erant, accurate exploravit : per calumniam delat-
 os dimisit, fontes supplicio affecit. Venena, quo-
 rum magna copia in Caio sciniis est reperta, et
 libellos Protogenis, quem etiam occidit, cremavit.
 Scripta, quae Caius se cremasse affirmarat, reperta,
 senatui ostendit, legendaque tam iis a quibus,
 quam iis contra quos scripta erant, exhibuit : post-

Variæ lectiones et notæ.

(95) Αἰθίας. Recte quidem : nam Tiberii Claudii
 Neronis uxor fuit Livia Drusilla. Verum mas. om-
 nes Regii et Colbert. ut et infra p. 185 et 190, Ἰου-
 λίαν verberam praeferunt : nec scio an ex ingenio

Wollius Αἰθίας reposuerit : certe eandem errorem
 errat Constantinus Manasses :
 Γυνὴ τις ἐπαφρόδιτος συνέζευκτο γομέτῃ.
 Νέρων ἐκείνης ἦν ἀνήρ, ἐκείνη δὲ Ἰουλίαν.

ca exussit. Senatui Calum ignominia notaturo, restitit, quominus id decretum fieret. Ipse vero noctu statuas ejus omnes sustulit, et quæ vel ab ipso, vel ab aliis propter ipsum perperam acta erant, abolevit. Statuas decretas recusavit, sibique sacrificari aut effigiem suam adorari vetuit. Fecit et alia multa id genus moderate, judicio, non simulatione. Filiam certe quidem unam L. Junio Sillano, alteram Ca. Pompeio Magno despondit, nullo immodico apparatu: nam et ipse diebus illis jus dixit, et senatus convenit. Præterea cum consules in curia consurrexissent, ut eum alloquerentur, assurrexit et ipse, et vicissim eis obvium ivit. Privato et Græco more plerumque cum suis vixit. In pecunia mirabilem se præbuit: vetuit enim offerri sibi argentum, quod et sub Augusto fiebat. Vetuit, ne ab ullo qui cognatos haberet, hæres institueretur. Bona quæ sub Tiberio et Caio publicata fuerant, aut ipsis possessoribus, si superstites erant, aut eorum liberis reddidit. Multis magistratus et provincias a Caio ereptas restituit: et hoc genus alia fecit, ob quæ laudatus est. Verum ab ejus libertis et uxore Valeria Messalina alia acta sunt, his minime consentanea. Cum ingenti annonæ penuria laboraretur, non illi duntaxat tempore, sed in futurum etiam prospexit. Nam cum Romani frumento fere tantum aliunde importato utantur, regio quæ ad ostia Tiberis est, ejusmodi, ut neque tuto appellii possit, neque portus commodos haberet, efficiebat, ut eis maris imperium parum prodesset. Hiberno enim tempore nihil importari poterat. Ea re considerata, portus ædificavit, opusque perfectit magnitudine et animi et imperii Romani dignum. 562 Ac modestus in rebus omnibus, nato sibi filio, qui tum Claudius Tiberius Germanicus, post etiam Britannicus est cognominatus, nec ullo alio splendore usus est: nec se Augustum, aut Messalinam Augustam appellari sivi

πεισάκτου γὰρ παντός σχεδόν τοῦ αἵτου τοῖς Ῥωμαίοις ὄντος. ἡ χώρα ἢ πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Τιβερῖος· οὔτε κατέρσις ἀσφαλῆς, οὔτε λιμένας ἐπιτηδέσιος ἔχουσα, ἀνωφελὲς σφίσι τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἔπολε. Οὐδὲν γὰρ κατὰ τὴν χειμερινὴν ὥραν ἠδύνατο εἰσφοιτῆν. Τοῦτο οὖν συνιδὼν, λιμένας τε κατεσκεύασε, καὶ ἀπέτελεσε πρῶτον καὶ τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῆς Ῥώμης ἄξιον· ἐν πᾶσι δὲ μετριάων, οὔτε γεννηθέντος αὐτῷ υἱόσιν (ὅς τότε μὲν Κλαύδιος· Τιβέριος· Γερμανικὸς, ὕστερον δὲ καὶ Βρετανικὸς ἐπωνομάσθη) ἀλλὰ τι ἐπιφανὲς ἔπραξεν, οὗτ' Ἀδριανὸν αὐτὸν ἢ τὴν Μεσσαλίαν Ἀδριανὸν ἐκκληθῆναι ἐφῆκε.

IX. Ludis gladiatorii impense delectabatur: D quos cum crebro ederet, multi mortales variis criminibus condemnati peribant. Ad hunc modum sanguini et cædibus assuefactus, facilius etiam ad alios occidendos est impulsus. In causa autem fuerunt Cæsarei liberti et Messalina: qui si quem sublatum volebant, terrore ei incusso potestatem accipiebant faciendi quod vellet. Sæpe ex improviso consternatus, cum in subito terrore aliquos occidi jussisset: postea sibi redditus, et sanitate mentis recuperata, facti poenitens doluit. Quæ cum faceret, Romanique spem de eo parum bonam haberent: cum ab aliis, tum ab Annio Viniciano

αὐτῷ ἐξίστασε, τοῖς μὲν συκοφαντούμενοις ἀφῆκε, τοῖς δὲ κακουργήσαντάς τε ἐκόλασε. Καὶ τὰ φάρμακα ἢ πολλὰ ἐν τοῖς τοῦ Γαίου εὐρέθη, καὶ τὰ βίβλια τοῦ Πρωτογένους, ὃν καὶ ἀπέκτεινε, ἔκαστοι. Τὰ τε γράμματα ἢ λέγε μὲν κατακαύσαι ὁ Γάιος, εὐρέθησαν δὲ ὄντα, τοῖς βουλευταῖς τε ἐπίδειξε, καὶ ἔδεικνεν ἀναγνῶναι τοῖς τε γράψασιν αὐτὰ, καὶ τοῖς καθ' ὧν ἐγγράφητο, καὶ μετὰ τοῦτο κατέφραξε. Τῆς τε γερουσίας ἀτιμῶσαι βουλευθείσης τὸν Γάιον, ψηφισθῆναι μὲν τοῦτο αὐτὸς ἐκύλισε· νυκτὸς δὲ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ πάσας ἤφάνισε, καὶ τὰ ὄρη τοῦ Γαίου καὶ ὑφ' ἑτέρων δι' ἐκείνων οὐκ ὀρθῶς γεγυῶτα ἀνέστρεψεν. Ἀνδριάντων δὲ αὐτῷ ψηφισθέντων, παρητήσατο. Καὶ θύειν ἢ προκυνεῖν ἐν ἀγάλματι αὐτῷ ἀπηγόρευσε. Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα πολλὰ ἐποίησε μετριοφρονῶν, καὶ χρίσει ταῦτα πράτων, ἀλλ' οὐκ ἐπιτηδέουσι. Τὰς γοῦν θυγατέρας κατηγγύησεν τὴν μὲν Λουκίῳ Ἰουλίῳ Σιλανῷ, τὴν δὲ Γναίῳ Πομπηίῳ Μάγνῳ, καὶ οὐδὲν ὑπέρογκον ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐδίκασε, καὶ ἡ βουλή ἠβροῖσθη. Ταῦτά τε οὖν ἐπισεικῶς ἔπραξε. Καὶ τῶν ὑπάτων ἐν τῷ συνεδρίῳ καταδάντων ἀπὸ τῶν δέσρων ἵνα διαλεχθῶσιν αὐτῷ, προεξενίστη τε καὶ ἀντιπροσῆλθε σφίσι. Ἰδιωτικῶς τε ἐξῆ ὡς τὰ πολλὰ, καὶ Ἑλληνικῶς αὐτὸς τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διηγιῶντο. Περὶ τὰ χρήματα δὲ θαυμαστός· ἐγένετο· ἀπηγόρευσε γὰρ ἀργύριον αὐτῷ προσφέρεσθαι, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδριανῶστος ἐγένετο. Ἀπίε δὲ μὴδὲ κληρονόμος παρὰ τινος συγγενεῖς ἔχοντος καταλιμπάνεσθαι. Καὶ τῶν προδημευθέντων ἐπὶ τε τοῦ Τιβερίου καὶ τοῦ Γαίου, τὰ μὲν αὐτοῖς ἐπιπεριούσι, τὰ δὲ τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἀπέδωκε· καὶ πολλοί, παρὰ τοῦ Γαίου τὰς σφετέρας ἀρχὰς καὶ χώρας ἀφαιρέθεισιν, αὐτὸς αὐδὲς ἐπανεπέσαστο. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔργα εἰργάσατο, ὃ' ἢ ἐκρηναίτο. Ἰπὸ δὲ τῶν ἐξελκυθέντων αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς Βαλδρίας Μεσσαλίνης ἔπραξε ἐπράχθη οὐκ ὁμοίτροπα. Διμοῦ μέντοι ἰσχυροῦ, οὐ μόνον τῆς τότε ἀφθονίας ἐφρόντισεν, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσέπειτα. Ἐ-

Θ'. Συνεχῶς δὲ μονομαχίας ἀγῶνας ἐτίθει, πάντοτε χαίρων αὐτοῖς, κἀντεῦθεν πολλοὶ ἀπώλλυντο ἄνθρωποι, ἐπ' αἰτίαις τισὶ καταψηφισθέντες. Ἐθισθεὶς οὖν οὕτως αἵματος καὶ φόνων ἀναπιμπλάσθαι, προετίεστρον καὶ ταῖς ἄλλαις σφαγαῖς ἐκρηναίτο. Αἰτῶι δὲ τοῦτου οἱ τε Καῖσάρειοι καὶ ἡ Μεσσαλίνα ἐγένοντο. Εἰ γὰρ ἀποκτείναι τινα ἐβέλησταιν, ἐξέφθευεν αὐτὸν, καὶ πάνθ' ὅσα ἐβούλοντο ποιεῖν ἐπετρέποντο. Καὶ πολλάκις ἐξῆπιναίω, ἐκπλαγεῖ, καὶ κελύουσας τινὰ ἐκ τοῦ παραχρῆμα περιδούκους ἀπολέσθαι, ἔπειτα ἀνεναγῶν καὶ ἀναφρονήσας, μαθὼν τὸ γεγονός, ἐλυπεῖτο καὶ μετεγίνωσκε. Τοιαῦτα δὲ ποιοῦντος· αὐτοῦ, οὐκέτι χρηστὴν ἐπέβη

ἐπὶ Κλαυδίῳ εἰ Ψευδαῖοι ἐς ἡχαιο. διὰ καὶ ἐπεβου-
 λεύθη ὑφ' ἑτέρων τε καὶ ὑπ' Ἀγνίου Βενικιανοῦ (96)
 ἃς πρὸς Φούριον Κάμιλλον Σκριθωνιανὴν τῆς Δαλ-
 ματίας ἄρχοντα ἐπεμφθε καὶ ἀνέπεισιν αὐτὸν ἐπα-
 ναστῆναι. τῶν δὲ στρατιωτῶν μὴ πισθόντων αὐτοῦ,
 αὐτὸς μὲν ἀπέκτεινεν αὐτόν. Κλαύδιος δὲ καί τοι
 πάνυ καταδέσας, ὡς ἐτοίμως ἔχῃν ἐκπῆναι αὐτῷ
 τοῦ κράτους ἐθελοντῆς, ὁμοῦ τὸν θάνατον ἀπὸ ὤ-
 μαθόν, ἀναθάρασε· καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἄλ-
 λους τί τισι, καὶ χρήμασιν ἀντημαίφατο, τοὺς δὲ
 συνεπιβουλεύσαντας ἀνεζήτησε, καὶ κλειστοὺς ἐκί-
 λασε. Συχοὶ δὲ ἄλλοι τε καὶ ὁ Βενικιανὸς εἰσεχειρ-
 σκετο αὐτούς. Ἡ γὰρ Μεσσαλίνα καὶ ὁ τοῦ Κλαυ-
 δίου ἀπελευθέρους Νάρκισσος, οἱ τε συναπελευθέρου-
 αὐτοῦ, τῆς ἄφορμης ταύτης λαβόμενοι, οὐδενὸς τῶν
 δεινοτάτων ἀπίσιντο. Ἄνδρες τε οὖν πολλοὶ καὶ
 γυναῖκες ἐκολάσθησαν, τινὲς δὲ καὶ τῶν πάνυ ὑπαι-
 τίων ἐσώθησαν, οἱ μὲν χρήμασιν, ἔτιος δὲ γε καὶ
 χήρισι. Γαλαῖσος δὲ τις ἀπελευθέρους τοῦ Καμίλλου
 ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τοῦ Ναρκίσσου παρελθόντος εἰς
 τὸ μέτρον, καὶ εἰπόντος αὐτῷ, *Τί ἄρ' ἐποίησας,
 Γαλαῖσθε, εἰ Κάμιλλος ἐμονάρχῃσεν, ἀπεκρίνατο
 ὅτι Εἰστέλειται ἄρ' ἐπισθεῖν μύτου, καὶ ἐσιώπων.*
 Ἄρρητα δὲ γυνὴ Καικίννου ὑπάτου οὔσα, εἰ καὶ τῇ
 Μεσσαλίῳ σφῆδρα φεικίωτο, οὐκ ἤνεγκε ζῆν τοῦ
 ἀνδρός ὀνησικόντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα ἀποδει-
 λιώσα ἐπὶ ῥῶσε. Τὸ γὰρ ξίφος λαβοῦσα αὐτὴν ἐπληξε,
 κακίην ἐπέδωκεν, εἰποῖσα. *Ἴδού καί, οὐκ
 ἀίτῳ. Καὶ εἰ μὲν ἐπὶ τοῦτοις ἐπηνοῦντο. Κλαύδιος
 ταῖς στρατιώταις τὸ ἔπος τοῦτο συνεχῶς δίδουαι.*

insidia ei comparatae sunt : qui Furio Camillo Scri-
 boniano Dalmatiae praefecto auctor defectionis fuit.
 Sed is cum milites dicto audientes non haberet,
 seipsum interfecit : Claudius vero quanquam ita
 territus, ut ultro illi cedere imperio in animo ha-
 beret : illius interitu cognito, recepit animum, et
 milites tum aliis rebus, tum pecunia remuneratus,
 insidiosiores quamplurimos indagatos supplicis affe-
 cit. Vinicianus et alii complures ipsi manus sibi
 attulerunt. Nam Messalina et Narcissus, una cum
 aliis ejus libertis, eam nacti occasione, nullo
 summæ crudelitatis genere abstinerunt. Itaque
 et viri et mulieres multi caesi, quidam etiam ex
 nocentissimis vel pecuniâ vel gratia absoluti. Ga-
 latus vero Camilli libertas a Narcisso in curia ro-
 gatus, quid facturus fuisset, si Camillus factus esset
 imperator, respondit, se tacitum a tergo ejus sta-
 turum fuisse. Arria Caecilianæ consulis uxor, Messa-
 linæ admodum familiaris, marito superstes esse
 recusavit, eumque mortem reformidantem confir-
 mavit, eodem gladio quo seipsam percussærat illi
 porrecto, dixitque : *Ecce feri, ego non doleo.* Ob
 quod factum hi laudati sunt. Claudius vero ad
 supplicia tam propensus evasit, ut militibus istam
 versum subinde pro tessera daret :

Pœna luenda viro, si quis prior intulit arma.
 δὲ οὕτω; πρὸς τὰς κολάσεις ἔσχεν, ὥστε καὶ σύθημα

..... χρὴ
 τις πρότερος χυλεκαλίη.

Ἡ δὲ Μεσσαλίνα καὶ οἱ ἀπελευθέρου αὐτοῦ οὕτως
 ἦν πολιτεία καὶ τὰς στρατείας καὶ τὰς ἐπιτροπὰς
 τὰς τε ἡγεμονίας καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπώλου καὶ
 ἐκπῆλυνε, ὥστε σπανίσει πάντα τὰ ὄνια, κάνταυ-
 θεν βιασθῆναι τὸν Κλαύδιον ἀπὸ βήματος τὰς τιμὰς
 αὐτῶν διατάξαι. Αὐλοῦ δὲ Πλαντίου ἐς τὴν Βρεττα-
 νίαν στρατεύσαντος, καὶ τὰ μὲν παθόντος, τὰ δὲ
 δράσαντος, εἶτα τῷ Κλαυδίῳ τὰ συμβάντα γνωρί-
 σαντος, ἐκείνος τὰ οἴκου Οὐίτελιῳ Λουκίῳ τῷ συν-
 υπατευκτῷ ἐχειρίσας, ἐξεστράτευσεν. Καὶ πρὸς τὸν
 Ὀκτανῶν ἀφικόμενος, εἰς τε τὴν Βρεττανίαν περαιω-
 θεῖ; μετὰ κλεινὸς παρασκευῆς καὶ ἐλεφάντων,
 συνέμιξε τοῖς στρατεύμασι. Καὶ μετ' αὐτῶν τοῖς
 Βαρβάροις συμβαλὼν ἐνίκησε, καὶ τὸ βασίλειον αὐ-
 τῶν εἶλε· καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανήλθε, τὴν ἀγγε-
 λίαν τῆς νίκης διὰ τῶν γαμβρῶν τοῦ τε Μάγνου καὶ
 τοῦ Σιλανοῦ προπέμφας. Μαθοῦσα δὲ ταῦτα ἡ γε-
 ρουσία, Βρεττανικὸν καὶ αὐτὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπεκά-
 λασε, καὶ πολλὰ αὐτοῖς ἐψηφίσαστο ἔσπρα. Ἡ δὲ
 Μεσσαλίνα ὀρχηστοῦ ἐρατοῦσα τινος Μνηστῆρος
 ὀνομασμένου, ἐπεὶ μὴ ὕποσχέσειν αὐτὸν μὴτ'
 ἐφοβήσεσιν ἀνέπειθε συγγενέσθαι αὐτῇ, τὸν Κλαύ-
 διον παρεσκευάσεν ἐπιτάξαι αὐτῷ, πεῖσαιρχειν αὐτῇ
 ὡς ἐπ' ἄλλο τι δεομένη αὐτοῦ· καὶ εἰπόντος αὐτοῦ
 τοῦ Κλαυδίου, ὅσα προσάττεται παρὰ τῆς Μεσσα-

563 Porro Messalina et liberti ejus, ita repu-
 blicam, expeditiones, praefecturas, magistratus,
 caeteraque omnia vendebant et auctionabantur, ut
 in omnium rerum venalium penuria Claudius ipse
 pro tribunali pretia constituere cogeretur. Cum
 Aulus Plancius cum exercitu in Britanniam pro-
 fectus, clades alias accepisset, alias intulisset, ac
 statum rerum significasset : Lucio Vitellio collega in
 consulatu suo, summa rerum mandata, per Oceanum
 cum majoribus copiis et elephantis in insulam ve-
 ctus, cum caeteris legionibus Barbaros aggressus est :
 iisque victis, regiaque illorum capta Romam rediit.
 Magna et Sillano generis victoriae nuntiis praemissis.
 Quae cognita, senatus et ipsi et filio ejus Britan-
 nici cognomentum, et alios multos honores decre-
 vit. Messalina saltatorem quemdam Mnesterem no-
 mine, cujus amore capta erat, cum nec pollicita-
 tionibus nec minis ad concubitum percellere po-
 tuisset, curavit ut is a Claudio ipsi parere in omni-
 bus juberetur, quasi ad alias res ejus opera usura
 esset. Sic ille cum ea rem habuit, quasi id quoque
 ab imperatore jussus esset. Idem cum aliis quoque
 multis ausa, adulteris sui copiam fecit, quasi
 conscio marito, et ad lasciviam ipsius connivente.
 Viniciam vero ob stuprum recusatum veneno sus-

Variae lectiones et notae.

(96) Βενικιανοῦ. Ita codd. mss. At Wolfius legendum Μινουζιανῶν putat.

tult. Eam illius sub muliere et libertis servitatem Romani indigne ferebant. Anno sequenti, qui fuit ab Urbe condita octingentesimus, quartum consul factus Claudius, Gallum quemdam senatoriæ dignitatis virum, qui Carthaginem migrarat, prope accersivit, eumque se aureis compedibus alligaturum professus, dignitate tributa effecit, ne loco se moveret. Cum aliquando insidiis ei detectæ essent, eum qui delatus erat, contempsit: nec ulla ejus ratione habita dixit: *Pulicem non eodem modo quo belluam, esse ulciscendum.* Alios vero multos ob Messalinæ criminaciones, Asiaticum item et generum Magnum interfecit: illum propter divitias, hunc ob genus et affinitatem, licet, ob alia crimina damnati fuerint. Cum multi servi ægrotantes, plane a dominis neglecti, ædibus ejicerentur: eos omnes qui sanitatem recuperassent, liberos esse lege lata jussit. Nepoti ex Antonia **564** filia et Cornelio Fausto Sylla nato, cui post Magni cædem nupserat, nihil decerni passus est. Verum quo ipse moderatius, eo se Messalina et liberti ejus insolentius gesserunt: quorum tres potissimum potestatem inter sese partiti erant: Callistus supplicum libellorum magister; Narcissus ab epistolis, qua de causa pugione accinctus erat, et Pallas hæci præfectus. τῆς Συγατρὸς, ἣν Κορνελίαν Θεούτην Σύλλα ἀδελφῶ τῆς Μεσσαλίνης ἐστὶ μετὰ τὸν Μάγνου συνώκησε θάνατον, οὐδὲν ἀφῆκε ψηφισθῆναι, μετριοφρονῶν Ἡ δὲ Μεσσαλίνα καὶ οἱ ἐξελευθεροὶ αὐτοῦ ἐξώκηοντο ἦσαν δὲ τρεῖς οἱ μάλιστα τὸ κρῖτος διεληφότες· ὁ τε Κάλιστος, ὃς ἐπὶ ταῖς βίβλοισι τῶν ἀξιώσεων ἐτέτακτο· καὶ ὁ Νάρκισσος, ὃς τῶν ἐπιστολῶν ἐπεστάτης, εἰδὼ καὶ ἐγγειρίδιον παρεζώνυτο καὶ ὁ Πάλλας, ᾧ ἡ τῶν χρημάτων διοίκησις ἐμπειρίστευτο.

X. Messalina vero adulteris non contenta, maritos quoque multos habere concepit: ac omnibus suis amatoribus nupsisset, tabulis conscriptis, nisi in prinis nuptiis deprehensa perisset. Nam dum Cæsariani omnes cum ea consentiebant, nihil non de communi sententia gerebatur. Postquam vero Polybium, quamvis ejus etiam consuetudine uteretur, per calumniam interfecerat, nemine jam ei fidem habente, ab eorum benevolentia deserta periit. Nam cum C. Silium, Siliî a Tiberio interfecit filium, maritum sibi ascripsisset, nuptias magnificis epulis celebravit, et ædes illi regias donavit, in quas pretiosissima quæque Claudii ornamenta congesserat: tandem etiam consulem illum designavit. Quæ cum nota essent cæteris, Claudium latebant. Sed Narcissus aliquando peregre absentem, ab eaque remoto per concubinas omnia significavit. Itaque Romam reversus, et alios multos, et Mnesterem saltatorem interfecit. Deinde ipsa quoque Messalina interfecta, Agrippinam fratris filiam, libertorum impulsu duxit, quod Silium Domitium jam pene puberem haberet, quem in ærem regni alerent, ne Britannico necem matris, ipsorum opera interfectæ, nituro passus darent. Decreto jam conjugio, Sillanum timentes, qui a

ἀλίνης ποιεῖν, συντῆν αὐτῆ, ὡς καὶ τοῦτο ὅτι ἐκαίνου κεκαλευσμένοι. Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς συχνοῦς ἐτέρους ἐποίησε. Ὅς γὰρ εἰδότες τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ συγχωροῦντος ἀκολασταίνεν αὐτῆ ἐμοιχεύετο. Ενίκιος δὲ ὅτι μὴ ἠθέλησεν αὐτῆ συγγενεῖσθαι, φαρμάκω ὅπ' αὐτῆς διεφάρη. Ἦσαλλον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, δουλεύοντα αὐτὸν τῆ γυναικὶ καὶ τοῖς ἀπλευθερίοις ὄρωντες. Τῷ δ' ἐξῆς ἐνιαυτῷ δικτατοσιστῶ ἐστὶ τῆ Ῥώμῃ ἐστὶ, τὸ τέταρτον ὑπάτευσε Κλαύδιος, ὅτι Γάλλον τινα βουλευσὶσι δυνάμενος, εἰς δὲ τὴν Καρχηδόνα ἐξοικήσαντα, σπουδῆ μετεπέμψατο, εἰπὼν ὅτι Κρουσαῖς σε πῶσαις θήσω· καὶ οὕτω τῷ ἀξιώματι παθηθεὶς κατὰ χώραν ἐμεινεν. Ἐπιβουλῆς δὲ τίνος τῷ Κλαυδίω μηνυθείσης, καταφρόνησε τοῦ μηνυθέντος, καὶ ἐν οὐδενὶ λόγῳ αὐτὸν ἐποίησατο, εἰπὼν ὅτι Ὁδχ ὁμοίως δεῖ φέλλαν καὶ ὄθριον ἀμύνησθαι. Ἄλλους δὲ πολλοὺς διαβληθέντας ὑπὸ τῆς Μεσσαλίνης καὶ τὸν Ἀσιατικὸν καὶ τὸν γαμβρὸν τὸν Μάγνον ἀπέκτεινε· τὸν μὲν Ἀσιατικὸν διὰ τὴν οὐσίαν, τὸν δὲ Μάγνον διὰ τὸ γένος καὶ τὸ κύδος (97). Ἐδάωσαν μέγιστος ὡς ἐπ' ἄλλοις τισίν. Ἐπὶ δὲ πολλοὺς δούλους νοσοῦντας (98), οὐδεμιᾶς θεραπείας οἱ δεσπόται ἤξιουν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκιῶν ἐξώδουον, ἐνομοθέτησε, πάντα τοὺς ἐκ τοιούτων περιγενομένους, ἐλευθεροὺς εἶναι. Γεννηθέντος δὲ οἱ ἐγγόνου ἐκ τῆς Ἀντωνίας

C Γ. Ἡ δὲ Μεσσαλίνα μὴ ἀρκουμένη ὅτι ἐμοιχεύετο, ἐκαθύμησε καὶ ἑαυτῆς πολλοὺς ἔχειν, καὶ συνώκησεν ἂν πᾶσι τοῖς αὐτῆ χρωμένοις μετὰ συμβολαίων, εἰ μὴ ἐν τῷ πρώτῳ φωραθεῖσα ἀπέλατο. Ἔως μὲν γὰρ οἱ Καισάραιοι πάντες ὀμιλοῦν αὐτῆ, οὐδὲν ἦν δ' εὖ ἀπὸ κοινῆς γνώμης ἐποιοῦν. Ἐπὶ δὲ τὸν Παύδιον, καίτοι κακὸν κληρονομία, δέδωκε καὶ ἀπέκτεινεν οὐδέτ' αὐτῆ ἐπίστευον, καὶ ἐρημωθεῖσα τῆς κατ' αὐτῶν εὐνοίας ἐφάρη. Τὸν γὰρ Σίλιον τὸν Γάλλου τὸν τοῦ Σιλίου τοῦ ὑπὸ Τιβερίου σφαγίντος υἱὸν ἑυδρα ἐπαγράφατο, καὶ τοὺς τε γάμους πολυτελεῖς εἰσέτασε καὶ οἰκίαν αὐτῷ βασιλικὴν ἐχαρίσατο, πάντα δὲ τιμιώτατα τῶν τοῦ Κλαυδίου κειμηλίων συμφορήσασα εἰς αὐτῆν, καὶ τέλος ὑπατον αὐτὸν ἀπέφηνε. Ταῦτα δὴλα τοῖς ἄλλοις ὄντα τὸν Κλαυδίον ἀνάθανεν. Ἀποδημοῦντι δὲ ποτε αὐτῷ καὶ μοικθῆντι ὁ Νάρκισσος μηνύει πάντα διὰ τῶν πλλακῶν τὰ γινόμενα. Ὅθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανήλθε, καὶ ἄλλους πρὸς πολλοὺς, καὶ τὸν ὀρχηστῆν Μνηστῆρα ἐφόνευσε, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν τὴν Μεσσαλίαν ἀπέσφαξεν. Ἐπειγὼς δ' οὕτω διαφθαρείσης, τὴν Ἀγριππίναν τὴν ἀδελφικὴν ἔφησε σπουδῆ τῶν ἀπλευθερίων, ὅτι τὸν Δομίτιον ἐς προσφθούς ἤδη ταλοῦντα εἶχεν υἱὸν, ὅπως ἐφεῖρον αὐτὸν τῆ ἀρχῇ τρέφοντες, μηδὲν ὑπὸ τοῦ Βρεττανικοῦ δεῖνὸν κάθωαι, ὡς τὴν αὐτοῦ μητέρα

Varia lectiones et notæ.

(97) Καὶ τὸ κῆδος. Ita mss. *Wolffius* legendum putat κύδος, *gloriam*. Sed nihil mutandum.

(98) Δούλους νοσοῦντας. Vide Gloss. med. Lat. in v. *Manumissio* sub *Sueto*.

τὴν Μισσαλίαν ἀναιρεθῆναι ποιήσαντες. Δεδογμένου ἂ ἤδη τοῦ γάμου, δεισαντες τὸν Σιλανὸν ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου τιμώμενον ὡς ἀνδρα ἀγαθόν, ἅμα δὲ καὶ τὴν Ὀκταβίαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, τῇ τῆς Ἀγριππίνης υἱῷ τῷ Δομίτιῳ προκινώμενοι, ἐγγυσημένην τῷ Σιλανῷ, πείθουσι τὸν Κλαύδιον, ὡς ἐπιβουλεύοντά οἱ τὸν Σιλανὸν ἀποκτείνειν. Γενομένου δὲ τούτου, λόγους ἐν τῇ βουλῇ ὁ Οὐτέλλιος ἐποιήσατο, ὅτι συμφέροι τῷ κοινῷ, γῆμαι τὸν Κλαύδιον. Καὶ τὴν Ἀγριππίναν ἐπιτρέθειν εἰς τοῦτο ἀπέφρανε, καὶ βιάσασθαι οἷσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν γάμον συνεβούλευεν. Ἐνταῦθεν ὀρμηθέντες οἱ βουλευταί, πρὸς τὸν Κλαύδιον ἦλθον, καὶ ἠνάγκασαν ἔξθεν αὐτὸν γῆμαι. Καὶ φήσιμα ἐποιήσαντο ἐξίνα. Ῥωμαίοις ἀδελφοῖς ἄγασθαι· πρότερον γὰρ ἐκατάλυτο. Ὡς δ' ὁ γάμος ἐτετέλεστο, τὸν τε Κλαύδιον ἐσπεταρίσατο, δευνοτάτη οὖσα πράγματα χρῆσθαι, καὶ πρὸς οὐδὲ εὐνοτικῶς φακίως αὐτοῦ. Καὶ τέλος τὸν μὲν Βρεττανικὸν τὸν παῖδα αὐτοῦ ὡς τὸν τυχεύοντα τινὰ τρέφεσθαι ἐπέλεξε (ὁ γὰρ ἑταρὸς ἔθανε) τὸν δὲ Δομίτιον τότε μὲν γαμβρὸν τῷ Κλαυδίῳ ἀπέδειξε, ὑστερον δὲ καὶ εἰσποίησα, καὶ εἰσποικῆσα τῷ Κλαυδίῳ αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ κράτος ἐξήσχει, καὶ παρὰ τῷ Σανίκα ἐξαπαίδευεν. Ἀμύθητὸν τε κλειῦτον συνέλεγε, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν λαθῆν ἐκ ἄργυρισμῷ παραλείπουσα, πολλοὺς δὲ καὶ φονεύουσα διὰ χρήματα· ἤδη δὲ τινὰς καὶ γυναίκας ζῆλοτυπήσασα ἔκτεινε. Τὴν γοῦν Παυλίαν τὴν Αἰλιαν ἀποκτείνασα, καὶ τὴν καλλιῆν αὐτῆς κομιθεῖσαν μὴ γυναικίσα, τὸ τε σῶμα αὐτῆς αὐτῆ ταῖς χερσὶν ἀνέβριξε, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐπισκέφατο, ἰδίως πικρὰ ἔχοντας. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ Λυγούστην τὴν Ἀγριππίναν ὁ Κλαύδιος ἐπεκάλεσε, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰσποικῆσάμενος, μετωνόμασε Τιβέριον Κλαύδιον Νέρωνα Ἀρρούσον Γερμανικὸν Καίσαρα, μὴδὲν φροντίσας ὅτι καλεσθαι ὁ οὐρανὸς τὴν ἡμέραν ἐκαίνην ἰδοῦσα. Καὶ μετὰ τοῦτο τὴν θυγατέρα τὴν Ὀκταβίαν εἰς ἑταρὸν τι γένος εἰσαγαγῶν, ἵνα μὴ ἀδελφὸς συνοικίσειν δοκῆ. Ἀγριππίνα δὲ καὶ Καλπούριαν γυναῖκα τῶν πρώτων ἐφυγάδευεν, ἣ ὡς λέγεται καὶ ἀπέκτεινε, ἐπειδὴ τὸ κάλλος αὐτῆς ὁ Κλαύδιος· ἰθαύμασε καὶ ἐπήνεσε. Τοῦ δὲ Νέρωνος (τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα ἐκ' αὐτῷ ἐξενίκησεν) εἰς τοὺς ἀφήλους ἐγγραφέντος, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐν ἣ ἐνεγράφη, τὸ δαιμόνιον τὴν τε γῆν ἐπὶ καλῷ ἔσειε, καὶ φόβον νυκτὸς πᾶσιν ὁμοίως ἐπέβαλε. Νέρων μὲν οὖν ὑβρίζετο, Βρεττανικὸς δὲ οὐτε τινὰ τιμὴν οὐτε ἐπιμέλειαν ὄλχον· ἣ γὰρ Ἀγριππίνα τοὺς περιέποντας οὐτὸν τῶς μὲν ἐξήλασε, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτεινε· καὶ τὸν Σωσίθιον (99), ᾧ ἡ τροφή αὐτοῦ καὶ ἡ παιδεία προσετέτακτο, κατέσφαξεν, ὡς τῷ Νέρωνι ἐπιβουλεύοντα. Καὶ παραδοῦσα αὐτὸν οἷς ἠθέλεν, οὐτε τῷ πατρὶ συναίνει, οὐτε δημοσιεύειν εἶα. Ἐβόηετο δὲ πάντα τοῦ Κλαυδίου κρητούσα, καὶ τὸν Νάρκισσον καὶ τὸν Πέλλωνα οἰκισομένην. Ὁ γὰρ Κάλλιος

Claudio ut vir bonus honorabatur, nec non Octavianam filiam ejus Sillano desponsam, Agrippinam filie Domitiae jam ante destinantes: Claudio persuadent, ut Sillanum pro insidiatore occidat. Quo facto, Vitellius in senatu proposuit, esse a republica, ut Claudius uxorem ducat: et Agrippinam ei fore idoneam pronuntiavit, utque ad eas nuptias adigebatur auctor fuit. Ita senatores prope ad Claudium abierunt, eumque coegerunt scilicet, ut matrimonium contraheret: factio senatusconsulto, ut fratram et sororum filias ducere liceret, quod ante vetitum erat. Peractis nuptiis, mulier ingenii callidissimi, Claudium plane in sua quasi verba jurare coegit: amicos ejus, partim metu, partim beneficiis sibi conciliavit. Denique Britannicum privignum plebeio more educari fecit (nam aliter obierat) Domitium autem tum generum Claudii designavit, post etiam adoptandum curavit: quo facto, eundem ad imperium sub preceptoribus Seneca erudit. Divitiis facienda ineffabiles, ne levissima quidem pecuniarum cogenda occasione praetermissa, multis etiam pecuniis causa occidis. Interfecit etiam mulieres nonnullas ex zelotypia, ut Lolliam Paulinam, cujus caput ad se allatum cum non agnosceret, suis manibus os aperuit, ut dentes aspiceret, quorum peculiaris erat series. Posthaec Augustam appellavit Agrippinam Claudius: et filium ejus adoptatum, Tiberium Claudium Neronem Germanicum Caesarem nominavit, nihil turbatus, quod eo die coelum ardere visum est. Deinde filiam Octavianam in aliam familiam adoptatam, ne fratrem et sororem copulare videretur, ei despondit. Agrippina Calpurniam quoque principem matronam vel in exilium egit, vel, ut fortas, etiam occidit: quod Claudius ejus formam admiratus esset, ac laudasset. Quo die Nero (hoc enim nomen sere usurpat) virilem togam sumpsit, terra late concessa est, et noctu omnibus ex aquo terror incussus. Crescentibus Neronis opibus Britannicus sine ullo honore penitus negligebatur, ministris ejus ab Agrippina partim fugatis, partim occisis. Sociibus autem, cui educatio et institutio illius mandata erat, quasi Neroni insidias esset, interfectus est. Britannicum vero his commissum quae ipse probabat, nec cum patre vivere, nec prodire in publicum passa est. Poterat autem omnia, cum Claudio dominaretur, et Narcissum ac Pallantem amicos habere. Nam Callistus, potentiam maximam adeptus, obierat. Astrologi tum tota Italia pulsati sunt, et qui eos consulebant, multati. Caratacus quidam Barbarorum princeps captus, et Romam ductus, veniam a Claudio impetravit. Cum dimissus esset, et Romae splendorem atque amplitudinem sese perlustrasset: *Iane, inquit, cum haec et hujusmodi habeatis, nostra iugurula cocu-*

Variorum lectiones et notae.

(99) Καὶ τὸν Σωσίθιον. Ita reposuimus ex ms. Reg. et Colb. ubi Wolfius Σωσίχιον perperam: nam

Socijium vocat etiam Tacitus, lib. xi, et Dio in Excerptis Valerianis, p. 678.

picitibus? Julium Gallicum. Claudius causam dicentem, in Tiberim iratus præcipitari jussit. In quem Domitius Afer, optimus illius ætatis patronus, facotie admodum jocatus est. Nam cum quidam a Gallico destitutus, ejus auxilium implorasset: *Quis tibi, inquit, narravit, me natalitorem illo meliorem esse?*

ἔφη, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πεποιημένοι τῶν σκηνηδίων ἡμῶν ἐπιθυμοῦμε· Τουλῆ δὲ τινι Γαλλικῷ δίκην λέγοντι ἀχθεσθεὶς ὁ Κλαύδιος, ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰς τὸν Τίβεριον ἐμβληθῆναι· ἐφ' ᾧ δὴ Δομίτος ἄφρονος, κείστον τῶν κατ' αὐτὸν ἐν τῷ συνηγορεῖν ἰσχύσεως, κάλλιστα ἀπέσκηψε. Δηθίντος γὰρ τινος τῆς παρ' αὐτοῦ βοήθειας, ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἐγκατελείφθη, ἔφη πρὸς αὐτὸν· Καὶ εἰς σοὶ εἶπεν ἐτι κρείσσον ἐκείνου τήχομαι·

XI. Post hæc Claudio ægrotante, Nero curiam ingressus, ludos circenses nuncupavit, si convalescisset. Agrippina enim quidvis tentabat, ut Nero populi gratiam colligeret, et unus imperii successor fore putaretur. Itaque et ludos circenses, quibus maxime Romani studebant, a Nerone ob salutem Claudii, quam maxime deprecabatur, promittendos curavit: et tumultu ob panis venditionum subornato, Claudio persuasit, ut populo per publicum edictum, senatui per litteras significaret, et si ipse moreretur, Neronem jam ad rempublicam administrandam esse idoneum. Is igitur ex eo magnus fuit, et celebris: Britannicum vero vivere plerique ignorabant, cæteri ex rumoribus a noverca sparsis, vecordem et lunaticum esse putabant. Cum Claudius convalescisset, Nero ludos magnificos fecit, et sub idem tempus Octaviam duxit, ut ex eo quoque jam vir esse videretur. Quamvis autem Agrippinæ et ea quæ Livia habuerat, omnia concessa, et plura etiam decreta essent: nihil tamen ei satis erat, nisi manifeste ex æquo cum Claudio imperatrix nominaretur: et magno incendio urbem pervagante, una cum eo ad opem ferendam in publicum prodit. Claudius igitur offensus iis quæ hactenus acta esse cognoverat, nec ferenda illa, et mulierem coercendam esse ratus, Britannicum data virili toga imperii successorem designare in animo habuit. Quo Agrippina cognito, veneno eum antevertere, priusquam ea perficeret, insiuit. Quod cum ob merum ætatem semper a Claudio hauriri solitum, et victus rationem, qua omnes principes tuendæ salutis ergo uti solent, fuisset inefficax: Locustam, veneficam celebrem, ob id ipsum crimen nuper deprehensam, accersivit, cujus opera boletos aliquot veneno **567** lethifero infecit: ac ipsa de cæteris edit, et illum ut venenato qui maximus et pulcherrimus vesceretur, impulit. Ad hunc modum fraude circumventus, tanquam crapula et ebrietate, ut alias sæpius factum erat, oppressus esset, e convivio elatus, et a veneno per noctem confectus, interiit, et linguæ et aurium usu statim adempto. Vixit annos LXIII, menses XI, dies XIII; imperavit annos XVII, menses VIII, dies XX. Hæc Agrippina fecit, Narcisso in Campaniam ad calidas aquas podagræ lenienda causa ablegato. Nam illo presente, nihil hujusmodi consilium potuisset: tam accuratus erat

ἄπει πολὺ προχωρήσας δυνάμειος ἐτελεύτησεν. Οἱ ἀπυρολόγοι ἐκ ἐξ ἀπάσης τῆς Ἰταλίας ἠλέθησαν, καὶ οἱ αὐτοὶ συγγινόμενοι ἐκολάσθησαν. Καρὰ τῆς δὲ τῆς Βαρβάρων ἀρχηγὸς ἀλοῦς καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἀχθεὶς, καὶ συγγινώμῃ· πρὸς τοῦ Κλαυδίου τυχόν. Ἐτα περινοστήσας τὴν πλὴν μετὰ τὴν ἀφροσύνην, καὶ ἰδὼν αὐτῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μέγεθος· Ἐτα,

ΙΑ'. Νοσήσαντος δὲ μετὰ ταῦτα τοῦ Κλαυδίου εἰσηλθεν ὁ Νέρων εἰς τὸ συνέδριον, καὶ εἰ ἀναβήσθει ὁ Κλαύδιος, ἰκπυρομλίαν ὑπέσχετο. Πάντα γὰρ τῶν ἡ Ἀγρικπίνῃ ἐκίμαι, ἐν τῷ τε κλήθει χαρίζοτο καὶ μόνος ἕσασθαι νομίζοιτο τῆς αὐταρχίας· δ. ἰδοχός. Αἰὸ τὸν τε ἰπικίην ἀγῶνα, ᾧ προσέκλειντο μάλιστα, ἐποίησε τὸν Νέρωνα ὑποσχέσθαι ἐκί τῆ τοῦ Κλαυδίου ὑγείῃ, ἣν καὶ πάνυ ἀπηύχαστο· καὶ πρὸς τὴν κρᾶσιν τῶν ἀρτων θόρυβόν τινα γενέσθαι παρασκευάσασα, ἀνέπεισε τὸν Κλαυδίον, τῷ δὲ δῆμῳ ἐκ προγραφῆς δηλώσει, καὶ τῇ γερούσι ἐπιστελλῆαι δεῖ, κᾶν αὐτὸς ἀποθάνοι, ὁ Νέρων τὰ κοινὰ ἰκάνῃ· ἦδη ἐστὶ διοικεῖν. Καὶ ὁ μὲν πολὺς τε ἔκτοτε ἦν, καὶ διὰ στόματος ἤγετο ἄπασι. Τὸν δὲ Βρετανικὸν συχνοὶ μὲν εὐδ' εἰ ἐξ ἄγνωςκον, οἱ λο·ποὶ δὲ παρακλήγα καὶ ἐπὶληπτον, ταῦτα κηρυττούσης τῆς Ἀγρικπίνης, φροντο· βασιαντος δὲ τοῦ Κλαυδίου, τὴν ἰκπυρομλίαν ὁ Νέρων μεγαλοπρεπῶς ἐπέτείσσε, καὶ τὴν Ὀκταβίαν δὲ τότε ἔγημαν, ὥστε καὶ ἐκ τούτου ἀνθρ εἶναι ἦδη δεκίην. Οὐδὲν δὲ ἀρκίον τῆ Ἀγρικπίνῃ ἐδίκαι, καίτοι ὅσα τε ἡ Διὸς ἐγχε κἀκίνη ἐδέδοτο, καὶ ἄλλα τε κλειῶ ἐψήφιστο. Ἡ δὲ καὶ ἰσοκρατῆς τῷ Κλαυδίῳ ἀντικρυς ἐνομίζεσθαι ἤθελε, καὶ ποτε πολλοῦ τὴν πλὴν ἐπινημομένου κυρδός, πρὸς τὴν ἐπικουρίαν ἐκίην συμπαρέγενετο. Ὁ γοῦν Κλαυδῖος ἀχθόμενος τοῖς ἄρωμένους τοῖς τῶς εἰς γῶσιν ἰούσιν αὐτῷ, καὶ Βρετανικῷ ὅπικε ἐντύχει φιλοφρόνω; συγγινόμενος, οὐκ ἤγεγε τὰ γινόμενα, ἀλλ' ἐκίην τε καταλύσει, καὶ τὸν ν' ἐν ἐς τοὺς ἐφῆδους εἰσαγαγεῖν καὶ διάδοχον ἀπιδέξαι παρασκευάσσετο. Γνοῦσα δὲ ταῦτα ἡ Ἀγρικπίνῃ προκαταλαβεῖν αὐτὸν φαρμάκῳ πρίν τι τοιούτον κρᾶθῆναι, ἐσπούδασιν. Ὡς δ' ἐκίην οὐδὲν ὑπὸ τε τοῦ οἴνου, ὃν πολὺν αἰὸ ὁ Κλαυδῖος ἐπικάν, ἐξαιργάσσετο, καὶ ὑπὸ τῆς ἀλλῆς διαίτης, ἣ πάντες ἐπίπαν οἱ τὸ κρᾶτος ἔχοντες χρῶνται πρὸς φυλακὴν ἐαυτῶν, Ἀσκουστῶν φαρμακίδια τινὰ περιδύοντες ἐπ' αὐτῷ τούτῳ νίον ἐαλωκυζαν μεττελέμψαστο· καὶ τι φάρμακον ἕτερον ἀφυκτον σκευάσασα δι' αὐτῆς, εἰς ἕνα τῶν καλουμένων मुखτων ἐνέβαλε, καὶ αὐτῇ μὲν ἐκ τῶν ἀλλων ἤσθιν, ἐκίην δὲ ἐκ τοῦ τὸ φάρμακον ἔχοντος, ὄντος μεγίστου τε καὶ κάλλιστου, φαργῆν παρεσκευάσσε. Καὶ ὁ μὲν οὕτως· ἐπιδύλαθεῖς ὡς ὑπερκορῆς σφόδρα τῆ μέθῃ γενόμενος, ὄπερ καὶ ἄλλοις πολλὰκις ἐγένετο, ἐκ τοῦ συμποσίου ἐξεκομίσθη. Κατεργασθεὶς δὲ τῷ φαρμάκῳ μετῆλλαξε διὰ τῆς ὕχτης, μῆτ' εἰπεῖν μῆτ' ἀκούσαι τι θυγηθῆ, ζήσε

ἔτη ἐπὶ τρισὶν ἔξηκοντα καὶ μῆνας δύο καὶ ἡμέρας **A** τρισεκαδέκα, αὐταρχήσας δ' ἐνιαυτοὺς τρισεκαδέκα, μῆνας τε ἑκτὼ καὶ ἡμέρας εἰκοσι. Ταῦτα δὲ ἡ Ἀγριππὶνα καποίησε, τὸν Νάρκισσον εἰς Καμπανίαν προκίμψατα, ὡς τοῖς ὕδασι ἐκεῖ πρὸς τὴν ποδάγραν χρησιμοποιεῖται. Οὐ γὰρ ποτε παρόντος ἐκείνου τοιοῦτόν τι δεδρακέναι ἴσχυσεν ἄν, τοιοῦτος τοῦ δεσπότου φύλαξ ἐτύγγανε. Θανόντος δὲ τοῦ Κλαυδίου καὶ αὐτὸς εὐθὺς διεφθάρη, μέγιστον δυνηθείς. Πρὸ δὲ τοῦ σπαγθῆναι ἔργον λαμπρὸν διεπράξατο. Τὰ γὰρ γράμματα τοῦ Κλαυδίου ὅσα ἀπόβρῆτα κατὰ τε τῆς Ἀγριππίνης καὶ καθ' ἑτέρων τιῶν ἔχον, οἷα τὰς ἐπιστολάς· αὐτοῦ διοικῶν, ἅπαντα προκατέκασεν. Ἐσφάγη δὲ παρὰ τῷ τῆς Μισσαλίνης μνημείῳ, ὅπερ ἐκ συντυχίας συνεχισθῆν, ἰδοῦσεν εἰς τὴν ἐκείνης τιμωρίαν γενέσθαι. Ὀρθῆ μὲντοι κομήτης ἀστὴρ ἐπὶ κλειστόν, καὶ ψυχὰς αἰματώδης, καὶ σκηπτὸς ἐς τὸ θορυφορικὸν σημεῖον ἐνέπεσε, καὶ ἑτερ' ἄλλα συνέπειαν ἔφημα τῆς Κλαυδίου τελευτῆς ἐλογίσθησαν. Τούτου γοῦν μοναρχοῦντος καὶ Θεουδᾶς ἐγένετο, οὗ καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι μὲμνηται, καὶ ὁ Ἰώσηπος ἐν τῷ ἐννεκχιλιεκάτῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιο-**B** λογίας ἱστορίῳ, γόητα αὐτὸν ἔντα πολλοὺς ἀπατήσας, ἕως Θεῶς· ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐκίτροπος Ὀλην ἱππέων πέμψας πολλοὺς τῶν περὶ αὐτὸν ἀνελε, πολλοὺς δ' ἐζώγησε, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Θεουδᾶ ζωγρηθέντος τὴν κάραν ἀπέτεμε. Καὶ Σίμων δ' ὁ Μάγος ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλείῳ τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημήσας πολλοὺς τῶν αὐτὴν οἰκοῦντων γοητείας ἠπάτησε καὶ ἰσπετερίσατο. Ἀηλοὶ δὲ τοῦτο Ἰουαῖτις· ὁ φίλος **C** σοφὸς τε καὶ μάρτυς ἐν τῇ πρὸς Ἀντωνίνον ὑπὲρ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου· ἀπολογία, γράφων ταῦτα· Καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου εἰς οὐρανόν, προσβάλλοντο οἱ δαίμονες ἀνθρώπους τινὰς λέγοντας ἑαυτοὺς εἶναι θεοὺς, οἱ οὐ μόνον οὐκ ἐδιδώχθησαν ὑπ' ὀμῶν, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἠξιώθησαν· ὡν εἰς καὶ Σίμων ὁ Σαμαρεὺς ὁ ἀπὸ κόμης Γικτῶν, ὃς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας δυνάμει μωρικᾶς ποιήσας ἐν τῇ πόλει ὀμῶν τῇ βασιλίδι Ῥώμῃ, θεὸς ἐνομίσθη, καὶ ἀνδριαντὶ παρ' ὀμῶν τιμιμῆται ἐν τῷ Τιβέριδι ποταμῷ μεταξὺ τῶν δύο γερυρῶν Ἰσταμένῳ, γράμμασιν ἐπιγεγραμμένῳ Ῥωμαϊκοῖς, Σίμωνι θεῷ σφικτῷ· ὅπερ ἐξελληνιζόμενον, Σίμωνι θεῷ ἀγίῳ δηλοῖ. Καὶ ὁ Πέτρος δὲ ἐπὶ Κλαυδίου πρῶτον ἐπιδήμησε τῇ Ῥώμῃ, τὸ σωτήριον κήρυγμα ἐγκατασκαίρων αὐτῇ, καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας καταυγάζων τὰς διανοίας τῶν ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ πολλοὺς πιστεῦσαι τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὕτως ἀλῶναι τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ὡς μηδὲ τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἀρκεσθῆναι μόνοις, παρακίησαι δὲ πρὸς Μάρκον χρήσασθαι τὸν ἀπόστολον ὀπαδὸν ἔντα Πέτρου, ἔγγραφον αὐτοῖς τῆς τοῦ κορυφαίου διδασκαλίας ἐκθέσθαι ὑπόμνημα, καὶ αὐτοὺς αἰτίους γενέσθαι τῆς τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου συγγρα-**D** φῆς. Οὕτω ταῦθ' ἰστέρησεν ὁ Εὐσεβίος.

IB. Καὶ Κλαυδίου μὲν ὄν εἰρηται τρόπον ἐξ ἀν-
θρώπων ἐγένετο· τὴν δ' ἡγεμονίαν Νέρων ἰσπετερί-
σατο τῆς Ἀγριππίνης σπουδῇ, υἱὸς αὐτῆς ὢν καὶ
εἰσποιητὸς καὶ τῷ Κλαυδίῳ γενόμενος, τῶν τε δια-
θηκῶν τοῦ Κλαυδίου ἀφανισθειῶν καὶ τοῦ Βρεττανι-
κοῦ παρηγωνισμένου, ὃς γνήσιος ἦν τοῦ τεθνεώτος
υἱός, ἐν παιδικῇ ἔτη τυγχάνων τῇ ἡλικίᾳ. Τοῦ Νέρω-
νος δὲ αὐτοκράτορας καὶ Αὐγούστου ὑπὸ τε τῆς βου-
λῆς καὶ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθέντος, ἡ Ἀγριππὶνα
πάντα τὰ τῆ ἀρχῇ προσήκοντα διέφυκε τῷ ἐκείνου
ὄνόματι καπηλεύουσα πάντα. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου

A domini custos. Sed Claudio defuncto, et ipse sta-
tim interit, cum summam potentiam tenuisset.
Antequam autem occideretur, egregium facinus
edidit. Nam litteras Claudii arcanas contra Agrip-
pinam et alios scriptas cremavit, quas, ut qui illi
esset ab epistolis, omnes habebat. Est autem juxta
Messalinæ sepulcrum interfectus : quod fortuito
factum, in illius ultionem accidisse visum est.
Cometa longissimo tempore apparuit, et vexillum
satellitum guttis sanguineis infectum, et de cælo
tactum. Contigerunt et id genus alia, quæ signa
interitus Claudii putabantur. Sub hoc principe
Theudas exstitit, cujus D. Lucas in Actis meminit :
et Josophus Antiquitatum libro xix refert, eum
fausse impostorem, qui multos seduxerit, donec
Fadus Judææ procurator, missis equitibus multos
ejus sectatores occiderit, multos ceperit, atque
ipsi Theudæ caput amputarit. Simon quoque Ma-
gus hoc imperante Romæ versatus, multos præ-
stigiis deceptos in suam sectam pertraxit. Id quod
Justinus philosophus et martyr in Defensione reli-
gionis nostræ ad Antonium declarat, his verbis :
*Post Domini in cælum assumptionem, demones
quosdam homines subornarunt, qui se deos esse di-
cerent : qui adeo a vobis pulsati non sunt, ut eis hono-
rem habueritis. Quorum e numero fuit Simon Sa-
maritanus, e pago Cittano : qui cum sub Claudio
Cæsare dæmonum opera miracula edidisset, in urbe
vestra imperatrice Roma, deus est habitus : decreta-
que ei status in Tiberi fluvio inter duos pontes, cui
Romanis litteris inscriptum est, Simonis deo sancto.*
Petrus quoque **568** sub Claudio Romæ salutaris
præconii semina sparsit, cui multi ex Romanis
fidem habuerunt : itaque doctrina principis apo-
stolorum capti sunt, ut solis ejus verbis non con-
tent, Marcum apostolum, Petri comitem, exora-
rent ut concionem summi viri scriptis mandaret :
atque in causa essent, ut Marci Evangelium con-
scriberetur, quemadmodum refert Eusebius.

D XII. Claudio ad hunc in modum, ut expositum est,
rebus humanis exempto, Nero adoptivus ejus
filius, Agrippinæ matris opera sibi vindicavit im-
perium, Claudii testamento abollito, et Britannico
amoto, qui germanus defuncti filius, pueritia an-
nos nondum excesserat. Nerone a scriptu et mili-
tibus imperatore et Augusto declarato, Agrippina
imperium sub illius nomine administrans, venalia
habuit omnia : sed tempore procedente Seneca
præfectus satellitum, et Burrus magister Neronis,
illa subinota, imperium quandiu licuit, optima

gesserunt. Nero enim cum rerum potiretur, admodum adolescens (annos enim tum xvii habebat) et otii quam negotii amantior, indulgebat genio, amabat, comessabatur, potabat, ludis gladiatoriiis et circensibus vacabat, non angusti animi homo, sed sumptuosus, ac potius prodigus. Cujus vel illud argumentum est, quod uni ex sodalibus his millies et quingentes mille drachmas argenti simul dari jussit. Cum vero Agrippina pecuniam coactam ei proponendam curasset, ut tanta summa visa mutaret consilium: ille re intellecta, rogavit, *Quantum esset id?* cum didicisset: *Ignorabam*, inquit, *me tam parum donasse*, ac summam duplicari jussit. Eo pacto hæc celeriter exhausto, celeriter novis faciendæ pecunie rationibus fuit opus. Itaque insolita vectigalia ubivis exegit. Agrippina vero, ut erat avarissima, vehementer indignante, corradenda sibi pecunie ademptam occasionem, et comminata se Britannicam imperatorem facturam: Nero territus, illum veneno sustulit. Qui cum statim diriguisset, et pro epileptico efferreretur, cum livores ex veneno in corpore apparerent, gypso inunctus per forum gestabatur. Id adhuc liquidum, ingens pluvia prorsus deterat, ut facinus non tantum **500** audiretur, sed etiam oculis cerneretur. Post etiam matrem Agrippinam per libertum Anicetum sustulit: quæ cum cædis ministrum adesse intellexisset, lacerata veste, nudatoque ventre: *Hunc, hunc*, inquit, *Aniceta, feri, quod Neronem peperit*. Ea interfecta, Nero ipse intæri facinus voluit, eamque omnem nudatam perustravit, et vulnera numeravit. Noctu autem ita turbabatur, ut ex lecto exsiliret præ terroribus: et Romæ multis in locis a quibusdam clam scribebatur:

Tres matricida, Orestes, Alcmaeon, Nero.

τραύμα:α ἐξηριθμήσε. Ταῖς δὲ νοσίων ἐξεταράττιστο, ὥστε καὶ ἐκ τῆς εὐνῆς ἀναπηδῆν καὶ ἐκδοιματώσθαι. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ πολλαχῶς ἐγράφετο παρὰ τινῶν ἀφανῶς.

Nerone, Orestes, Alcmaeon, μητροκτόνοι.

Augustam Octaviam Claudii filiam, uxorem suam, repudiavit. Nam Sabinam adamatam, uxoris loco habere voluit: quæ verita ne illa revocaretur, calumniatores subornavit, a quibus et adulterii et veneficii accusaretur, ac primo relegendam, deinde occidentam curavit. Post ipsa etiam Sabina a Nerone interfecta est, cum in eam prægnantem calcibus insillisset, quam quidem longo tempore luxit: ac tantopere desideravit, ut principio mulierem illi similem ejus loco teneret: deinde puerum libertinum, nomine Sporum, exsecis virilibus uxorem duceret, quod is quoque Sabinæ esset similis, quanquam ipse Nero Pythagoræ liberto nupsisset. Hi duo igitur una rem habebant cum Nerone, Pythagoras ut vir, Sporus ut mulier. Publice cithara cecinit, quamvis exigua et obscura voce præditus. In circo aurigavit. Trajecit in Græciam, non ut majores sui, sed saltandi, citharæ pulsandæ, præconii faciendi, agendaque tragœdiæ

Α ὁ Σενέκας ἑπαρχος ὢν τοῦ δορυφορικῆς, καὶ ὁ Βούφρος διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος, τὴν μὲν ἑκπευσαν· αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν ἤνυσαν ἀριστα ἐφ' ὅσον περ' ἠθρονήθησαν. Ὁ γὰρ Νέρων νεώτατος τυγχάνων δι' ἐρονάρχησιν (ἐπτακισιάδεκατον γὰρ ἔτο: ἦγε τότε τῆς ἡλικίας αὐτοῦ), καὶ μήτε φιλοπραγματίας ὢν, ἐτρέψα καὶ ἡρα καὶ ἐκάμαζε, καὶ ἐμίθευ, καὶ μονομαχίας καὶ ἱπποδρομίας ἐσχόλαζε. Πολυδάκανος δὲ καὶ οὐ μικρόφωνος ἦν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποτιτούμενος. Τεκμήριον δὲ, τινι τῶν περὶ αὐτὸν παντήκοντα ἄμα καὶ διακοσίας μυριάδας ἀργυρίου δοθῆναι καλεῖσθαι, ἐπειδὴ ἡ Ἀγριππίνη ἀθροίσασα τὸ ἀργύριον, ἐνέπων αὐτοῦ τεθῆναι παροίηκεν, ἴν' ἀθρόον ἰδὼν αὐτὸ μεταβῆται, συνεὶς ἐκείνος ἤρετο Πόσον εἴη τὸ καίμενον; καὶ μαθὼν, Ἠγήθησα, εἶπεν, ἄλλῃσιν οὐτω παρὰ μόνον, καὶ διπλασιασθῆναι ἐκέλευσεν. Οὕτω δὲ ταχὺ τὸς βασιλικῶς ἐξήντησεν θησαυροῦς, ταχὺ δὲ πύρων ἔδειξθη καινῶν, καὶ τέλη οὐκ εἰσησμένα πάντοθεν ἐξελέγετο. Τῆς δ' Ἀγριππίνης οὐ μὴ ἀργυρολογεῖν ἠδύνατο, φυλαγγορωτάτη οὖσα, περιθῶμος ὀργισθείσης, καὶ ἀπειλησαμένης, τὸν Βρετανικὸν αὐτοκράτορα καταστήσειν, φοβηθεὶς ὁ Νέρων ἀπέκτεινε φαρμάκῳ αὐτόν· καὶ ὁ μὲν παραχρῆμα ἀπέψυξε, καὶ φορδῆν ὡς ἐπιληπτος ἐκκεκίμιστο. Ἐν δὲ γε τῇ ἐκπορᾷ ἐπεὶ καλιδὸς ὄπρ τοῦ φαρμάκου γέγονε, γύψῳ χρισθεὶς διὰ τῆς ἀγορᾶς ἦγετο. Τετὸς δὲ πόλις ὕψος ἔει τῆς γύψου οὐσῆς ἐπιπυῶν, ἔπασαν ἐκείνην ἀπέκλυσαν· ὥστε τὸ δεῖνὸν μὴ μόνον ἀποῦσθαι, ἀλλὰ καὶ ὀρῶσθαι. Ὑστερον δὲ καὶ τὴν μητέρα τὴν Ἀγριππίναν, τὸν ἀπελευθέρων Ἀνίκητον πέμφας διεχειρίσατο. Ἡ τὸν πεμφέντα Ἰουσα, καὶ γνοῦσα ἐφ' ὅτω ἦκει, τὴν ἰσθίτη περιέρρηξε, καὶ τὴν γαστέρα ἀπογυμνώσασα *Δαίς ταύτην*, ἔφη, *Ἀνίκητε, παῖς, οὐκ Νέρωνα ἔκειε*. Καὶ ἡ μὲν ἰσθίτη, ὁ δὲ Νέρων καὶ αὐτόπτης τοῦ τολμήματος γέγονε, καὶ πᾶσαν εἶδε γυμνώσας καὶ ἐκδοιματώσας, ὥστε καὶ ἐκ τῆς εὐνῆς ἀναπηδῆν καὶ ἐκδοιματώσθαι.

Καὶ τὴν Αὐγούσταν Ὀκταβίαν τὴν τοῦ Κλαυδίου θυγατέρα, τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἀπεπέμφατο. Τῆς γὰρ Σαβίνης ἐρῶν, ἤθελεν αὐτῇ συνεῖναι ὡς γαμηθῆ. Δείσασα δὲ ἡ Σαβίνα μὴ ποτὴ ἡ Ὀκταβία μετακλήθει, κατηγορούς ἐπ' αὐτῇ καὶ πικρίας καὶ γοητείας ψευδοῦς παρέσκευάσατο. Καὶ τὴν μὲν πρῶτον φυγαδεύθηται αὐτῇ, ἔπειτα καὶ ἐπαγγίηται ἐκποίηεν. Εἶτα καὶ αὐτῇ ἡ Σαβίνα ἐκάνθη ὄπρ τοῦ Νέρωνος· κουσση γὰρ αὐτῇ λάξ ἐνέθροεν. Ἐπὶ πολὺ δὲ θανούσαν ἐπέθθησεν· οὕτως δ' αὐτὴν ἐπέθθησεν ὥστε τὰ μὲν πρῶτα γυναῖκά τινα προσφερῆ ἐκείνην μεταπέμφατο καὶ ἔσχεν. Ἐπειτα παῖδα ἀπελευθέρων, δι Σπόρον ἐνώμαζεν, ἐκτεμῶν ἔγημεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τῇ Σαβίνῃ ἐπέκει, καίτις Πυθαγόρας τινι ἐξελυθέρῳ γεγαμημένος. Καὶ συνεγίνοντο ἄμα τῷ Νέρωνι, Πυθαγόρας μὲν ὡς ἀνήρ, Σπόρος δὲ ὡς γυνή. Καὶ ἐκιδαρφῆσεν δὲ δημόσια, καίτοι βραχὺ καὶ μέλα φωνήμα ἔχων· καὶ ἐν τῷ ἱπποδρομῶν ἡματιπλάτησεν. Ἐπερατώθη δὲ καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οὕτω γι

ὡς οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ὀρχήσαι, καὶ ἐπὶ
 κίβωροφθοῖαι, κηρύξαι τε καὶ τραγυφῆσαι ὑποκρίσει.
 Οὐ γὰρ ἤρκει οὐτῶ ἢ Ῥώμη, ἀλλ' ἰδέσθῃ καὶ
 ἐποικισίας, ἴσα καὶ Περιοδικῆς, ὡς ἔλεγε, γένη-
 ται. Ἀλλὰ τί ἂν τις καθ' ἑκαστον λέγοι τῶν παρ'
 ἑαίνου πραττομένων; πάντα γὰρ ἀπλῶς, ὅσα οἱ
 τυχόντες ὑποκρίνονται, κίκαίνοσ Δεγέ τε καὶ
 Ἐκραττε, καὶ Ἐπασχε, πλὴν καθ' ὅσον χρυσαῖς
 ἰδίωτο ἀλύσειν· οὐ γὰρ ἔκρατε Ῥωμαίων αὐτο-
 κράτορα σιδηραῖς δεῖσθαι. Στρατιώτης δὲ τις, ἰδὼν
 αὐτὸν ποτὶ δεδεμένον, ἤγανακτῆσε, καὶ προσδραμῶν
 ἔλυσεν. Ἐτερο; δὲ, ἐρομένου τινὸς; *Τί ποιεῖ ὁ αὐ-
 τοκράτωρ;* ἀπεκρίνατο ὅτι *Τίττει*. Τοιοῦτον γάρ
 τι ὑπεκρίνατο τότε. Ἐρῆατο δὲ καὶ τὸν Ἰσθμὸν τῆς
 Πελοποννήσου διουρύσαι, καίπερ τῶν ἀνθρώπων
 ἀκονούτων. Λαθεῖν οὖν αὐτὸ, δίκαιαν, καὶ τι καὶ
 ἀνασκάψας, ἔπαισε καὶ τοὺς ἄλλους ἀνάγκη αὐτὸν
 μιμησάσθαι. Αἶμα δὲ τοῖς πρώτοις ἀφαμένοις τῆς
 γῆς λέγεται ἀναδύσαι καὶ οἰμωγὰς καὶ μυκηθμοὺς
 ἐξακούεσθαι, καὶ εἰδῶλον γενέσθαι φαντασίαν
 πολλῶν.

II. Οὗτος πρῶτος καὶ τοῦ κατὰ Χριστιανῶν
 ἤρξατο διωγμοῦ, καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον τοὺς κορυ-
 φαίους τῶν ἀποστόλων ἀπέκτεινε κατὰ τὸν αὐτὸν
 καιρὸν, ὡς ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, ἐκ παλαιότερων
 συγγραφέων μαρτυρίας παράγων. Ἐτεροὶ δὲ κατὰ
 τὴν αὐτὴν ἡμέραν φασὶ τελευτῆσαι καὶ ἄμφω τοὺς
 ἀποστόλους, ἐν ἑλλω. δὲ ἔτσι καὶ ἄλλω. Μετὰ δὲ
 Πέτρον πρῶτος ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης ὁ Αἰνὸς ἐγένε-
 ντο. Ἐτι δ' ἐν τῇ Ἑλλάδι οὗτος τοῦ Νέρωνος Ἰου-
 δαῖοι εἰς προῦπτον ἀπέστησαν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὸν
 Οὐεσπασιανὸν ἔπεμψε. Καὶ οἱ ἐν τῇ Βρετανίᾳ δὲ
 καὶ οἱ Γαλάται βεβρυμένοι ταῖς εἰσφοραῖς ἤσχαλλ-
 ον ἐκ πλείονος, καὶ ἐπιβέγγαινον. Γάιος δὲ Ἰούλιος
 Οὐίνδιξ (1), ἀνὴρ κατὰ τὸν πατέρα βουλευτῆς τῶν
 Ῥωμαίων, ὁρῶν τοὺς ὁμοφύλους Γαλάτας ὀργῶντας
 πρὸς ἀποστασίαν, δι' ὧν ἰδημηγόρησεν ἠρέθισεν
 αὐτοὺς, καὶ ὄρωσε πάντα ὅπλη τῆς βουλῆς καὶ
 τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων ποιῆσαι, καὶ αὐτὸν, ἂν τι
 παρὰ ταῦτα πράξῃ, φονεύσειν. Αὐτοκράτορα δὲ
 Γάββαν τὸν Σερούλιον τὸν Σουλπίκιον προχειρί-
 σατο, γινόμενον ἐξ εὐπατριῶν, καὶ τότε τῆς Ἰβη-
 ρίας ἄρχοντα. Καὶ ὅς τὴν ἡγεμονίαν ἰδέξατο, οὐκ
 ἠθέλησε δὲ τὰς τῆς αὐταρχίας ἐπικλήσεις προσλα-
 βεῖν τότε. Τῆς δ' ἀποστασίας παρατεινομένης ὁ
 Οὐίνδιξ αὐτὸν ἀπέσφαξε, τῶν μετ' αὐτοῦ στρατιω-
 τῶν κινδυνευσάντων ὑπερλήθους, καὶ πρὸς τὸ
 καιμόνιον ἀγανακτῆσας, ὅτι τοιοῦτον πράγματος
 ὀργηθῆσε, τοῦ τὸν Νέρωνα καθελεῖν καὶ τοὺς Ῥω-
 μαίους ἀποθερῶσαι οὐκ ἐξετέλεσεν αὐτό. Τοσαύτη
 γὰρ προθυμία πρὸς τοῦτο ἐχρήσατο, ὥστε τοῦ Νέ-
 ρωνος διακοσίας καὶ παντήκοντα μυριάδας ἐπιχη-
 ρύσαντος ἐπ' τὴν κεφαλὴν αὐτῶ κομίσονται τοῦ
 Οὐίνδικος, ἐκείνο; ἔφη ὅτι *Ὁ Νέρωνα ἀποκτείνας,
 καὶ τὴν ἐκείνου κομισίας μοι κεφαλὴν τὴν ἐμὴν
 ἀντελήψεται κεφαλὴν.* Ὁ δὲ Νέρων, μαθὼν καὶ

A causa. Nec enim ei Roma satis ampla erat : sed
 expeditione erat opus, ut Periodonices , hoc est ,
 passim victor, ut aiebat, evaderet. Sed quis sin-
 gula ejus facta enumeret? Nam uno verbo, quid-
 quid viles histriones representant, ea omnia ipse
 et dicebat et faciebat et tolerabat, nisi quod au-
 reis catenis vinciebatur : nam ferrea Romanorum
 imperatorem haud decuissent. Aliquando igitur
 miles vinctum conspicatus, præ indignatione ac-
 currit, eumque solvit. Alius interrogatus, *quid
 ageret imperator,* respondit, *eum parturire.* Par-
 tum enim tum repræsentabat. Cœpit etiam Isth-
 mum perfodere; a quo cum homines aliborrerent,
 570 sumpto ligone ipse fodere cœpit, idemque
 suo exemplo facere cæteros coegit. Fertur autem
 sanguis ebullisse, cum terra primum tangeretur,
 et gemitus et mugitus exauditus esse, et spectra
 multa apparuisse.

XIII. Hic persecutionis Christianorum princeps,
 Petrum et Paulum principes apostolorum interfe-
 cit, eodem tempore, ut Eusebius ex antiquorum
 testimoniis asserit. Nam alii eodem quidem die
 utrumque consummatum esse tradunt, sed anno
 diverso. Post Petrum, primus pontifex Linus fuit.
 Nero adhuc in Græcia degens. Vespasianum, con-
 tra Judæos, qui jam aperte defecerant, misit. Brit-
 tanni quoque et Galli exactionibus gravari se, in-
 quis et exulceratis animis patiebantur. Itaque C.
 Julius Vindex senatorii ordinis, ut et pater fuerat,
 populares suos jam ante ad defectionem propen-
 sos, magis etiam concionibus instigavit, jureju-
 rando adactos, se pro senatu populoque Romano
 facturum esse omnia : et ipsum, si quid secus fe-
 cisset, occisuros. Imperatorem vero Servilium
 Sulpicium Galbam designavit, virum patricium,
 tum Hispaniæ prætorem : ac is principatum qui-
 dem suscepit, sed imperii cognomena tum assu-
 mēre noluit. Cum autem defectio lente procederet.
 Vindex præ dolore propter militum suorum peri-
 culum sibi ipsi manus attulit, fortunæ iratus,
 quod iam præclarum facinus occidendi Neronis et
 populi Romani liberandi ad exitum perducere non
 potuisset. Quod tanta alacritate ab eo susceptum
 fuit, ut cum Nero bis millies et quingentes nullo
 drachmas ei promitteret, qui sibi Vindicis caput
 attulisset, *suum caput vicissim daturum esse.*
 Nero vero cum Petronium quoque, contra sedi-
 tiosos cum majori parte copiarum præmissum, ad
 Galbam defecisse cognovisset, spe armorum abje-
 cta, in animo habuit, senatu occiso, et urbe in-
 censa, navigare Alexandriam : atque adjecit : *Etsi
 imperio exciderimus, tamen illic ars nos alet.* Quæ

Varie lectiones et notæ.

(1) Οὐίνδιξ. Qui Βίνδιξ Dioni lib. LXIII, pag. 725.

dum agigaret, senatus ejus presidio avocato, castra ingressus, Neronem hostem judicavit, et Galbam ejus loco imperatorem creavit. Nero ubi se a 571 satellitibus destitutum esse vidit, vili veste induta, et simili equo conscenso, tercia facie ne agnosceretur, noctu cum Epaphrodito et Sporo fugit. Agnitus, et ab obvio quodam imperator salutatus, via declinata, in culmis se occultavit. Populus Romanus, cum diluxisset, gaudio exultans, urbem coronis inplevit: quidam etiam, ut in libertatem asserti, pileati in publicum prodierunt. Senatus, ea quæ imperatorem decent, Galbæ decrevit. Plebs Nerōnem et salibus inessit, et multos qui apud eum potentes fuerant, interemptos per viam traxit. Milites et alii Nerōnem querentes, cum latebras indagassent, equites contra eum miserunt. Quos cum adventare sensisset, comites jussit et ipsum et semetipsum occidere. Quibus non obsecutis, ingemuit. Deinde Sporum irritō conatu occidere aggressus: *Ego solus*, inquit, *nec amicum habeo, nec inimicum*. Cum jam in proximo essent equites, ictu sibi illato: *Proh Jupiter*, inquit, *qualis artifex pereo?* Moribundum, et ægre spiritum trahentem, Epaphroditus plane confecit. Periiit mensē Julio: vixit annos triginta, menses, quinque, dies viginti; imperavit annos tredecim, menses octo, biduo minus. Octavo ejus imperii anno, primus post Marcum apostolum et evangelistam Alexandriæ episcopus factus est Anianus. Έτα τὸν Σπῆρον ἀνελεῖν θαλήσας, καὶ μὴ δυνήθεις, καὶ ἤδη πελασάντων τῶν ἱππέων, αὐτὸς ἑαυτὸν λυμῆι! δυσθανατοῦντα δ' αὐτὸν ὁ Ἐπαφροδίτου, λέων ἐτελεύτησε μῆνα, βιώσας ἑτη τριάκοντα πρὸς ἑτη τρισκαίδεκα, καὶ μῆνας ὀκτώ, δυοῖν ἡμέραιν δόντας. Ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ τῆς τούτου μοναρχίας ἔτι πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον Ἀνανίας γέγονεν.

XIV. Galba post Nerōnis interitum, decreto sibi a senatu principatu, etiam Rufi copiis auctus, recepit animum: sed Caesaris appellationem non admisit, nec imperatoris nomēn in ullis litteris usurpavit priusquam legati a senatu advenissent. Eos qui sub Nerone alios calumniati erant, aut falsis testimoniis opprēsserant, supplicio affecit. Servi qui dominos dictis factisque læserant, eis ad pecuniam dedit: pecuniæ et possessiones, quas Nero donarat, repetitæ sunt. Ab eodem ob crimen læsæ majestatis in exsilium missos, revocavit: ossa eorum qui ex imperatorio genere occisi erant, in Augusti monumentum intulit, eorumque statuas reposuit. Cæterum cum A. Vitellium a Germanicis legionibus imperatorem salutatum esse audivisset: L. Pisonem, adolescentem nobilem, modestum,

τὸν Πετρώνιον, ὃν κατὰ τῶν ἐκναστάντων μετὰ τοῦ κλεινῆος προσηκούμενος στρατεύματος, τὰ τοῦ Γάλβας φρονήσαντα, οὐκέτ' οὐδεμίαν ἐλπίδα τῶν ὀπλων ἔσχεν, ἀλλ' ἐβουλεύσατο τοὺς τε βουλευτὰς ἀποκτεῖναι καὶ τὴν πῶλιν κατακρῆσαι καὶ πλεῦσαι εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὑπειπὼν ὅτι Ἄρ καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπέσωμεν, ἀλλὰ τὸ γε τὸ πῶλον ἡμῶς διασθῆναι ἐκαί. Μέλλοντος δὲ ταῦτα πράττειν, ἡ βουλὴ τὴν ἐπὶ τὸν Νέρωνα φρουρὴν ἀποκαλέσασα εἰσηλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον (2), καὶ τὸν μὲν παλιμῖον ἀπέφηνε, τὸν δὲ Γάλβαν ἀνθελεστον αὐτοκράτορα. Νέρων δὲ, ὡς ἤθετο ὅτι ὑπὸ τῶν φυλάκων ἐγκαταλείπεται, ἐσθῆτά τε εἰσήλθη ἐνέδω, καὶ ἐπὶ ἵππον οὐδὲν βελτίονα ἀνέβη, καὶ κατακαλυφάμενος ὄπως δ' αἰσῆθ, μετὰ Ἐπαφροδίτου καὶ τοῦ Σπῆρου νυκτὸς ἐφυγε. Β' Ἰνωρίοις δὲ ὡς καὶ παρὰ τοῦ τῶν ἀπαντησάντων αὐτοκράτορος προσαγορευθῆναι, τῆς ὁδοῦ ἀπετρέπετο, καὶ εἰς καλαμῶδη τόπον τινα κατακρύβθη. Ὁ δὲ ὄμιλος ἐν τῇ Γῶμῃ ἐπὶ ἡμέρα ἐγένετο, ὑπερέχαιρον, καὶ τὴν πόλιν στεφανοματῶν ἐπλήρωσαν, καὶ τινες καὶ πῶλα ὡς ἡλευθερωμένοι ἔφερον, καὶ ἡ βουλὴ τῷ Γάλβῳ τὰ τῆ ἀρχῆ προσηκούσας ἐφηφίσατο. Ὁ δὲ ὄμιλος εἰς τὸν Νέρωνα ἀπέσωκετον, καὶ συχνούς τὸν παρ' αὐτοῦ δυνηθέντων φωνάζοντες εἶλικον. Ἐκείνου δὲ ζήτησιν οἱ στρατιῶται καὶ δῖλοι πεποίητο, καὶ γνόντες ὅποι ποτὲ ἦν, ἐπεμφαν ἐπ' αὐτὸν ἱππέας. Ὁ δὲ προσίντας αὐτοῦς αἰσθόμενος (3), προσέταξε τοῖς παροῦσι καὶ ἑαυτὸν καὶ σφῆς ἀποκτεῖναι. Ὡς δ' οὐχ ὤπαικον, μέγα ἐστέναξεν. Ἐγὼ μόνος, ἔφη, ὅσπερ φίλον οὐτε ἐχθρόν ἔχω. ἐπάταξεν, εἰπὼν Ὁ Ζεῦ (4), ὅσος τεχνίτης ἀδελφῶν προσκατεργάσατο. Ὁ μὲν οὖν οὕτω κατὰ τὸν τοῦ μισοῦ πάντα καὶ ἡμέρας εἶκοσιν ἀφ' ὧν ἤρξεν τῶν εἰκόνα; ἀποκατίστησεν. Οἱ δὲ ἐν ταῖς Γερμα-

14'. Γάλβας δ' ἐπὶ ὁ Νέρων διεφθαρτο καὶ ἡ βουλὴ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἐφηφίσατο καὶ ὁ τοῦ φῶς αὐτῷ προσεχώρησεν, ἀνεθάρσησεν, οὐ μόντοι καὶ τὸ καίσαρος ἀνέλαθεν ὄνομα, πρὶν τοὺς τῆς βουλῆς πρεσβυτάς πρὸς αὐτὸν ἰλοεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρότερον εἰς οὐδὲν γράμμα ἐνεγεγράμει: τοὺς δὲ συκοφαντήσαντάς τινες ἐπὶ τοῦ Νέρωνος, ἡ ψευδομαρτυρησάντας, ἐκόλασε. Καὶ οἱ δούλοι οἱ κατὰ τῶν δισποτῶν πράξαντες τι ἡ εἰπόντες αὐτοῖς ἐκείνοις: ἐπὶ τιμωρίᾳ παρεδόθησαν. Καὶ τὰ χρέματα δὲ καὶ τὰ κτήματα, ὅσα τινὲς παρὰ τοῦ Νέρωνος εἰληφισαν, ἀπηλείτο. Τοῦς γε μὴν ὑπ' ἐκείνου φυγαδευθῆναι: ὡς ἡσθεηκότα; τι εἰ; αὐτὸν κατήγαγε, καὶ τὰ ὀσπῆ τῶν ἐκ τοῦ βασιλικῆ γένου; σφαγάντων εἰς τὸ τοῦ Ἀγούστου μνημεῖον μετεκθίμωσ, καὶ τὰς αὐτῶν εἰκόνα; ἀποκατίστησεν. Οἱ δὲ ἐν ταῖς Γερμα-

Variæ lectiones et notæ.

(2) *Στρατόπεδον*. Stationem militum vocat Suetonius, scilicet Prætorianorum, qui circa palatium imperatoris excubabant. Ita infra hanc vocem usurpat in Pertinace, et alibi. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

(3) *Προσίνοντας αὐτοῦς αἰσθόμενος*. Ita etiam

Dio: Syllburgius apud utramque προσίνοντας legendum censet. Ibid. lin. seq. καὶ σφῆς, absque a Dione.

(4) *Εἰπὼν Ὁ Ζεῦ*. Iambus erit, ait Syllburgius, si legamus, Ὁ Ζεῦ θεοῖ Ὁ ὄσος τεχνίτη, δαίμονας! Sed apud Suetonium aliquid metro est.

νίας στρατιώται προτιγόμενοι Αύλον Ούτέλλιον Α
 ἐκάνευσαν. Ὁ αὖν Γάλβα, τὴν ἐκάνευσαν πυ-
 θόμενος, Λούκιον Παύωνα νεανίσκον εὐγενῆ,
 ἐπεικῆ, φρόνιμον υιοθετήσατο, καὶ ἀπέδειξε Καί-
 σαρα. Ὁ δὲ Ὄθων ὁ Μάρκος ὁ Σαλούτος, ἀγανακτί-
 σασθεὶς μὴ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Γάλβου υιοθετῆθαι, ἐκάνε-
 σιγῇ αὐτῷ, τριάκοντα μόνου, στρατιώτας ἐτοιμασά-
 μενος. Ἐπεὶ γὰρ θύοντι τῷ Γάλβῳ μόνου, τῶν βου-
 λευτῶν αὐτῷ παράστη, καὶ τοῦ ἱερῆτου ἐπιβουλεύ-
 οῦσθαι αὐτὸν εἰπόντα, ἤκουσε, καὶ παραινοῦντος
 οἶκοι μείναι, καὶ μηδαμῆ προελθεῖν· κατέδραμέ τε
 εὐθύς, ὡς ἐπ' ἄλλο τι εἰς τὸ στρατόπεδον ἀπίων,
 καὶ ὑπὸ τῶν συνομιμακῶν αὐτῷ στρατιωτῶν εἰς
 τὸ τείχος εἰσῆλθε, καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας
 προσανακτίσας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐκπράξιμος πολ-
 λαῖς ὑποσχέσει, παρ' ἐκείνων τε παραχρήμα καὶ
 τῶν ἄλλων ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ὁ Γάλβας δὲ μαθὼν τὰ
 παρασῆμα, ἐπεμψεν εἰς τὸ στρατόπεδον τινὰς, ὡς
 μετασῆσαι τοὺς ἐν αὐτῷ δυνήσομένους. Κάν τούτῳ
 στρατιώτης τῶς γυμνῶν τὸ ξίφος καὶ ἠμαυμένον ἀνα-
 τείνων, προσῆλθεν αὐτῷ, φάσκων· *Θάρσει, αὐτοκρά-
 τω, Ὄθωνα γὰρ ἀπέκτεινα*. Πιτυέσας αὖν ὁ Γάλ-
 βα, εἰς τὸ Καπιτώλιον ὡς θύσων ὤρμησε, καὶ ἐν μέσῳ
 τῇ ἀγορᾷ ἀπαντήσαντας αὐτῷ καὶ ἱππεῖς καὶ πεζοὶ
 ἐκαὶ τὸν γέροντα τὸν ὕπατον, τὸν ἀρχιερέα, τὸν Καί-
 σαρα, τὸν αὐτοκράτορα πολλῶν ὀρώντων κατέκοψαν·
 καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαντες, κοντῷ ἐπέπειραν· καὶ
 ὁ μὲν οὕτως ἐφρονεύθη τοῦτο μόνον εἰπὼν· *Καὶ τί
 κακὸν ἐποίησα*; Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ Πείσων, καὶ
 ἄλλοι συχνοί. Καὶ πράξαντες ταῦτα ὁ στρατιώται,
 τὰς τε κεφαλὰς ἐκείνων ἀποτεμόντες, πρὸς τὴν
 Ὄθωνα αὐτὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ εἰς τὸ συνέδριον ἐκόμισαν, ὥστε τοὺς βουλευτὰς καταπλα-
 γέντας χαιρεῖν τε προσποιεῖσθαι, καὶ τῷ Ὄθωνι πάντα τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα ψηφισοῦσθαι.
 Οὐκ ἐλάνθανε δὲ οὐδὲ αὐτὸς τὴν βουλὴν ἐδιόχετο, καὶ ὡς ἀσελγέστερον καὶ πικρότερον τοῦ Νέρωνος
 ἔρξεν ἑμμελε. Γάλβα μὲν οὖν ζήσαντι ἔτη δύο καὶ ἑβδομήκοντα, καὶ ἡμέρας τρεῖς καὶ εἴκοσιν, ἔρξαντι
 δὲ μῆνας ἑνὴν καὶ ἡμέρας τρισκλιδακά, τοῦτο τέλος ἐγένετο.

ΙΕ'. Ὁ δὲ Ὄθων μετέγνω μὲν ἐπὶ τοῖς πεπρα-
 γμένοις, τῶν ἱερῶν αὐτῷ θύοντι πονηρῶν ὀφθέντων
 καὶ ἄλλων σημείων αὐτῷ γενομένων· ἀλλ' οὐκ εἶχεν
 εἰς τὴν ἀρχὴν ἤδη εἰσελθὼν ἀναδύναι, καὶ ἐνέμεινεν
 αὐτῷ, καὶ δίκην δέδοκεν. Ἐν τούτοις δὲ τις, πλάσά-
 μενος Νέρων εἶναι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Νέρωνα οὐσίας
 ἐμφερεῖς αὐτῷ, τὴν Ἑλλάδα ὀλίγου πάσαν ἐτάραξε,
 καὶ χεῖρα κακούργων ἀνδρῶν ἀθροίσας, πρὸς τὰ
 ἐν τῇ Συρίῃ στρατόπεδα ὤρμησεν. Ἐν Κύβνῳ δὲ
 περαιούμενον αὐτὸν ὁ Καλπούρνιος συνέλαβε καὶ
 ἀπέκτεινεν. Ὁ δὲ Ὄθων λάθρα πολλοὺς πρὸς τὸν
 Οὔτέλλιον ἐπὶ καταλλαγῇ ἐπεμψεν. Ὡς δὲ οὐκ ἐπι-
 θετο, πρεσβευτὰς ἀπέστειλε φανερῶς. Οὕτε δὲ
 ἀπακρίνατό τι αὐτὸς Οὔτέλλιος, οὕτε ἀντέπεμψεν
 αὐτοῦς. Εἶτα ἐπεμψεν Ὄθων ἰσχυρὰ κατὰ γῆν τε
 καὶ κατὰ θάλασσαν; ἠετήθη δὲ διὰ κολυαρχίαν, οὐ
 δεῖ ἀσθένειαν, καὶ τῆς Ρώμης δὲ ἐξωρμήθη καὶ
 τοὺς πρώτους ἐξήγαγε. Μέρους δὲ τι τῆς δυνάμεως
 τῷ Πρόκλῳ δοῦς, αὐτὸς ἀνεχώρησε, λέγων μὴ φέ-
 ρειν μάχην ἀνδρῶν ὁμοφύλων ἰδεῖν. Ὄθεν μαλακίαν
 αὐτοῦ καταγνόντες οἱ στρατιώται καὶ οἱ στρατάρχαι,
 οὐδὲν τῶν δεινῶν ἐπραξαν, ἀλλ' ἠετήθησαν, καὶ
 τοὺς τοῦ Οὔτελλίου ἐπεκρυψάσαντο, καὶ ἀνεμίχθη-

A prudentem, adoptatum 572. Cæsarem dixit. Id
 M. Salvius Otho egre ferens, quod ipse adoptatus
 non esset, seditionem movit, xxx duntaxat militi-
 bus fretus. Nam cum Galbæ immolanti solus ex
 senatoribus histans, aruspicum insidias ei portendi
 dicere audisset, ac monere ut domi maneret, nec
 usquam progredereetur: statim quasi per aliam
 causam in castra decurrit, et a conjuratis militi-
 bus in munitionem receptus, cæteris quoque per-
 suasus, aut, ut rectius dicam, magnis pollicitatio-
 nibus emptis, imperator statim salutaturs est. Quo
 Galba cognito, quosdam in castra misit, qui mi-
 es a sententia dimoverent. Interea vero miles qui-
 dam cum gladio cruento eum accessit, ac *Bono
 animo es, inquit, imperator. Othonem enim occidi.*
 B Quod Galba credens, cum in Capitolium ad rem
 divinam faciendam properaret. in medio foro, pe-
 ditum et equitum occursum, rex, consul, pontifex,
 Cæsar, imperator, multis inspectantibus est cruci-
 datus: caput ejus cento præfixum. Cum occide-
 retur, nihil aliud locutus est, nisi: *Ecquid mali
 feci?* Periit etiam Piso, et alii multi. His peractis,
 milites capita illorum in castra ad Othonem et in
 curiam attulerunt. Quibus consternati patres,
 lætitia simulata, Othoni omnia quæ ad imperium
 pertinent, decreverunt. Neque vero obscurum
 erat, eum senatui vim fecisse, et petulantius at-
 que acerbius ipso Nerone imperaturum esse. Galba
 annos septuaginta duos, dies tres et viginti natus,
 imperii mense nono, et die decimo tertio, hunc
 exitum habuit.

XV. Othonem, cum exta sacrificanti parum fau-
 sta essent, aliaque signa apparuissent, perpetrati
 facinoris pœnituit: sed imperio, quod semel sus-
 ceptum deponere non licebat retento, pœnas de-
 dit. Interea quidam ob lineamentorum corporis
 similitudinem se Nerone esse professus, totam
 pene Græciam conturbavit: et manu sicariorum
 comparata, ad Syriacas legiones properavit. Sed
 eum Calphurnius in trajectu Cydni amnis compre-
 hensum interfecit. At Otho clam multos ad Vitel-
 lium reconciliandum, cum nihil impetrasset,
 aperte legatos misit. Quos cum Vitellius nullo
 responso dignatus esset, atque etiam retinisset:
 copiis terra marique 573 missis, non ex imbecillitate,
 sed propter ducum multitudinem victus, ipse
 Roma cum primoribus egressus est: et parte
 militum Proclo data, recessit, se pugnam civium
 inter se videre posse negans. Itaque milites et du-
 ces ignaviam ejus pertæsi, re male gesta, ad Vi-
 tellianos defecerunt. Quod cum eques quidam
 Othoni nuntiasset, atque is non crederet: *Utinam,*
 inquit, *Cæsar, hæc falsa essent,* seque statim in-
 terfecit. Deinde cum omnes de pugnae eventu non

amplius dubitantes, denuo Martis aleam experiri parati essent (nam et satellites multi, et alii non pauci aberant) eumque rogarent, ne semetipsum et ipsos destitueret: se enim omnes libenter pro eo morituros Otho, *multo æquius esse, dixit, unum pro omnibus, quam multos pro uno perire: neque se commissurum, ut ob unum virum populi Romani seditio oriretur, et tanta hominum multitudo interiret.* Illis dictis, in conclave ingressus, cum nonnulla ad suos, et ad Vitellium de suis scripsisset, litteris ad se contra illum scriptis crematis, ne cui periculum inde crearetur, singulos salutavit, et pecunia donavit. Interea militum tumultu orto, exiit: coque sopito, non prius discessit, quam alios alio in loca tuto misisset. Ac ita domum, cum tranquilla essent omnia, seipsum interfecit. Milites cadaver ejus sepeliverant, multi quoque super eo se jugularunt. Hic Othonis fuit exitus, cum annos xxxvii vixisset, dies xc imperasset, quo ætate superiorem impie et scelerate actam obumbravit, et vitam omnium flagitiosissimam morte honestissima decoravit. Post ejus obitum, milites statim tumultuati sunt: et multis invicem caesis, gratia reconciliata se ad victores contulerunt. τὸ τέλος τῷ Ὀθωνί γέγονε, ζήσαντι μὲν ἐπὶ καὶ τριάκοντα ἔτη, ἀρξάντι δὲ ἡμέρας ἐνετήκοντα. ἔθην καὶ τὴν ἀσίδειαν καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ βίου συνεσκίασε. Κάκιστα γὰρ ἀνθρώπων ζήσας, κάλλιστα ἀπέθανεν. Οἱ δὲ στρατιῶται εὐθύς μὲν ἐπαρέχθησαν, καὶ ὑπ' ἑλλήνων πολλοὶ ἀνηρέθησαν. Ἐπειτα ὁμολόγησαν, καὶ προσεχώρησαν τοῖς καρατηχέσι.

XVI. Romani cognito Othonis interitu (nam, ut ante dictum est, urbe aberat) Vitellium imperatorem designarunt. Cui mors Othonis in Galliis versanti nuntiata est, ubi eam uxor cum filio sex annos nato convenit, quem pro suggesto Germanicum et Caesarem designavit. Jam cum divinationibus deditus esset, nec sine iis vel minima susciperet. tunc astronomos, post etiam ariolos populit, certo die præfinito, intra quem tota Italia excederent. Qui noctu vicissim schedis 574 propositis ei denuntiabant, ut intra eum diem e vita excederet, quo excessisset. Dum autem luxui et lascivie deditus, et a prima ætate in cauponis, foro aleatorio, saltationibus et aurigationibus versatus esset, et inadmota in eas res pecunia insumpta, multum æris alieni fecisset, tum aucto luxu insolentius se gessit, majoresque sumptus fecit. Maximam diel partem, et noctu quoque, se citra ullam satietatem ingurgitando, et subinde quæ ingesserat, revomendo, ut solo cibarium transitu ali videretur: quæ res efflicebat, ut perpetuam capulam tolerare posset, cum ejus compotiores pessime haberent. E quo numero cum quidam propter morbum per aliquot dies a sodalitate abfuisset, *se omnino periturum fuisse dixit, nisi agrotasset.* Nec totum tempus imperii ejus quidquam aliud fuit, nisi ebrietas et comensationes. Quis autem singula commemoret? cum inter omnes constet, eum imperii sui tempore

σαν ὄφισι. Τῷ δὲ Ὀθωνί ἡγγεῖλε ταῦτα ἰππεύς (5) καὶ ἀπιστούμενος, εἶθε, ἔφη, ταῦτα ψευδῆ. Καίσιμω, ἦν· καὶ εἰπὼν, ἑαυτὸν διεχρήσατο. Πιστευσάντων δ' ἀκ τούτου πάντων, καὶ ἑτοίμως ἔχοντων ἀναμαχίσασθαι (οἱ τε γὰρ δορυφόροι συγχολήσαν, καὶ ἑταροὶ οὐκ ὀλίγοι παρήσαν) καὶ ἰκετεύοντων αὐτὸν μὴδ' ἑαυτὸν μήτε σφῆς κρεθούμαι· Πάντες, γὰρ (Παύρον) ὑπὲρ σοῦ ἤθεις ἀπαθανούμεθα· ὁ Ὀθων, Παλὸ δικαιοτάτην ἔστιν, εἶπεν, ἔνα ὑπὲρ πάντων ἡ πολέθους ὑπὲρ ἐνός ἀπολέσθαι, καὶ μὴ βούλεισθαι δι' ἔνα ἀνδρα τὸν δῆμιον τῶν Ῥωμαίων στασιάζειν, καὶ τοσοῦτον βχλον ἀνθρώπων φθεῖρεσθαι. Ταῦτ' εἰπὼν εἰς τὸ θυμάτιον ἀνεχώρησε, καὶ τίνα τοῖς τε οἰκείους καὶ τῷ Ὀύτελλῳ ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιστεῖλας, τὰ τε γράμματα ἔσα τίθεις αὐτῷ κατ' ἐκείνου ἡγεγρῆφεισαν, ἔκασον, ὥστε μηδένα ἐξ αὐτῶν φωραθέντα κινδυνεύουσαι· καὶ καλῶν ἔνα ἕκαστον τῶν παρόντων, ἡσπάζετο αὐτούς, καὶ ἰδίῳ σφίσι χρήματα. Κάν τούτῳ παραχῆς γενομένης στρατιωτῶν, ἐξήλθε, καὶ καταστῆσας αὐτούς, οὐ πρότερον ἀνεχώρησε, κριν' ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἄλλους ἄλλαχθ' ἀπέμψαι. Καὶ οὕτως, ἐπει μὴδὲν ἐτι παραχῆδες ἐγένετο, ἑαυτὸν κατεχρήσατο· καὶ οἱ στρατιῶται τὸ σῶμα αὐτοῦ εἶσθαν, καὶ τίνας αὐτῷ ἐπίσφαξαν ἑαυτούς. Τοῦτο

ΙΓ'. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, τὸ πάθος μαθόντες τοῦ Ὀθωνος (ἀπαθήμαί γὰρ τοῦ δεσπῆς, ὡς προσηρται) αὐτοκράτορα τὸν Οὐτέλλιον ἀνηγόρευον. Ὅντι δ' ἐν τῇ Γαλατρίᾳ ὁ θάνατος ἡγγεῖλε τοῦ Ὀθωνος. Ἦλθε δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ γυνὴ καὶ τὸ παιδίον, ὃ καὶ ἐπὶ βήματος Γερμανικόν τε καὶ αὐτοκράτορα ἐπωνόμασεν, ἐξέετα; ὅν. Φιλομανεῖς δὲ ὑπάρχον, καὶ μὴδὲ τὸ βραχὺ πρῶσσαν ἀνευ αὐτῶν, τότε μὲν τοὺς ἀστρονόμους, ὕστερον δὲ καὶ τοὺς γόητας ἐξήλασε, κραιπῶν ὄφισιν ἐντός τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐξ ἀπάσης ἐκχωρήσαι τῆς Ἰταλίας. Κάκεινοι νυκτὸς ἀντιπροθέντες προγράμματα, ἀντιπαρήγγειλαν αὐτῷ ἀπαλατῆναι τοῦ βίου ἐντός τῆς ἡμέρας ἐν ἡ ἑταλευτήσαν. Ἦν δὲ τρυφή τε καὶ ἀσελγεία προσκειμένος, καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοιοῦτος ὢν ὄλος περὶ τὰ καπηλεία καὶ τὰ κυβερτήρια, καὶ τοὺς ὀρχηστάς, καὶ τοὺς ἀρματηλάτας ἐποικουάειναι. Καὶ ἀμύθητα ἐς τὰ τοιαῦτα ἀνήλπισσε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ θανιστὸς πολλοὺς εἶχε. Τότε δὲ καὶ μέλλον ὑβριζε, καὶ τῆς τε ἡμέρας τὸ πλείστον τῆς τε νυκτὸς ἐδάκνα ἀπλήστω; ἐμφορῶντος, καὶ συνεχῶς ἐξερῶν, ὡς μόνῃ τῇ παρόδῳ τῶν σίνων τρέφεσθαι. Ἀφ' οὗπερ καὶ αὐταρκεῖν ἠδύνατο. Οἱ δὲ συνδειπνοῦντες αὐτῷ πάν κακῶς ἀτηλλάσσοντο. Ὅθεν εἰς τις αὐτῶν, νοσήσας, καὶ διὰ τοῦτο ἡμέρας τινὰς τοῦ συστῆσι ἀπολειφθεῖς, εἶπεν ὁ: *Εἰ μὴ ἐνόσησα, πάντως ἀν' ἀπολέσειν.* Καὶ ἐγένετο ὁ χρόνος ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ σύμπας οὐδὲν ἄλλο ἢ μέθαι καὶ κύρωι. Καὶ τί ἐν

Variae lectiones et notæ.

(5) Ἰππεύς. Dio seu Xiphilinus, ἰππεύς; τς, ubi Sylburgius emendat ἰππεύς; τς.

ει· καθ' ἕναστον αὐτῶν καταλέγοι· ὁπότε πρὸς ἅπαντων ἐμολόγηται δύο μυριάδας μυριάδων καὶ χιλίας πανταχοσίας (6) ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνῳ ἐς τὰ δεῖπνα αὐτὸν δεῖπαπανηκέναι. Πολλάκι· δὲ καὶ παρ' ἄλλοις εἰσιτάτο, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἄλλοι μὲν ἀκρατίσασθαι παρεῖχον αὐτῷ, ἄλλοι δὲ ἀριστήσαι, ἕτεροι δὲ δεῖπνον, καὶ ἕτεροι μεταδόρπιά τινα πλησιμονῆς παραμύθια. Οὕτω δὲ βίους, οὐκ ἄμιωρος ἦν παντάπασι καὶ καλῶν ἔργων. Τό τε γὰρ ἐπὶ Νέρωνος, καὶ τὸ ἐπὶ Γάλβου, τοῦ τε Ὀθωνος κοπὲν νόμισμα ἐτήρηθεν, οὐκ ἀγανακτῶν ταῖς εἰκόσιν αὐτῶν· καὶ ὅσα τισὶν ἐδεδώρητο, ἐφύλαξε, μηδένα μὴδὲν ἀφελόμενος. Καὶ οὕτε τὰ ἐκ τῶν συντελειῶν ἀποφληθόντα ἀπήτηθεν, οὕτε οὐσίαν τινὸς ἐδήμυσεν, ὀλίγους μὲν πάνυ τῶν τὰ Ὀθωνος προξάντων ἀποκτείνας, μὴδὲ τὰς ἐκείνων μέντοι οὐσίας τοὺς προσήκοντας σφῶν ἀποστερήσας. Καὶ τοῖς οἰκείοις δὲ τῶν πρότερον ποτε ἀνατωθέντων ἐδιούρησατο πάντα ὅσα ἐν τῷ δημοσίῳ εὕρητο. Ἄλλ' οὐδὲ τὰς βασιλικὰς τῶν ἀντιπολεμησάντων αὐτῷ καὶ ἐν ταῖς μάχαις πεσόντων ἠτιάσατο· ἀπηγέρευσε δὲ καὶ τοῖς βουλευταῖς, καὶ τοῖς ἱππεύσι· μονομαχεῖν ἢ ἐν ὄρχηστρον θέαν τινα παρασχεῖν. Καὶ διὰ ταῦτα ἐπηνεῖτο. Ἐπὶ τούτοις ἤγγεθη αὐτῷ ἢ ἐν Ἰουδαίᾳ κατ' αὐτοῦ ἐπαναστάσις. Καὶ δεινῶς κατέδεισε δι' αὐτὴν ἄλλων τε συμβάντων σημείων, καὶ τῆς σελήνης παρὰ τὸ καθοστηκὸς δις ἐκλειομέναι δοξάσης. Καὶ γὰρ τειταρταία καὶ ἐβδομαία ἐσκιάσθη· ἥλιος τε ἅμα τ' ἑο εἶδον ἐκ τε τῶν ἀνατολῶν καὶ ἐκ τῶν δυσμῶν, τὸν μὲν ἀσθενῆ καὶ ὠχρῶν, τὸν δ' ἐξ ἀνατολῶν ἰσχυρὸν. Ἐπράχθη δὲ τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὧδε. Οὐσεπασιανὸς ἐν Ἰουδαίᾳ διατρέπων, (ὡς γὰρ ἦδη ἱστορήσατο, παρὰ Νέρωνος ἦν ἐκείσε σταλὲς διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀποστασίαν) τῷ μὲν Γάλβῳ αὐταρχήσαντι τὸν υἱὸν ἐπέμφε Τίτον προσερῶντα αὐτόν· ἐπανεληθόντος δὲ τοῦ Τίτου, ἐπεὶ καθ' ἑδὸν ἐμεμαθήκει τὴν τοῦ Οὐτέλλιον καὶ τοῦ Ὀθωνος ἐπαναστάσιν, πρὸς μοναρχίαν καὶ αὐτὸς ὠρμήθη κατὰ τὸν Αἰώνα. Ὡς δ' ὁ Ἰώσηπος ἐν τῇ τῆς ἀλώσεως ἱστορίᾳ φησὶν, οἱ μὲν αὐτοῦ στρατιῶται, μαθόντες τοὺς μὲν ἐν τῇ Εὐρώπῃ Γαλάτας στασιάζοντας Γάλβαν προχειρίσασθαι αὐτοκράτορα, τοὺς δ' ἐν Γερμανίᾳ στρατευομένους ἀνθελίσθαι τὸν Οὐτέλλιον, τοὺς δ' ἐν τῇ Ρώμῃ προχειρίσασθαι Ὀθῶνα, καὶ αὐτοὶ τὴν μοναρχίαν τῷ σφετέρῳ στρατηγῷ ἐψηφίσαντο, καὶ πα-

bis millies, centies, quinquagies centena millia drachmarum in cœnas insumpsisse. Sæpe etiam apud alios convivatus est: eodemque die alius ei jentaculum, alius prandium, alius cœnam, alius bellaria post cœnam, ad leniendam crapulam præbuerunt. Inter hæc vitia virtutes ei non defuerunt. Monetam enim sub Nerone, Galba, Othone percussam retinuit, imaginibus eorum nihil offensus: et quæ aliquibus donata fuerant, omnia rata habuit, neque cuiquam quidquam eripuit. Neque ea quæ ex contributionibus debebantur exegit, neque cuiusquam bona publicavit: paucis duntaxat Othonianæ factionis occisis, neque tamen eorum bona cognatis eripuit. Eorum item cognatis, qui prius occisi fuerant, ea restituit omnia, quæ adhuc in publico reperiebantur. Neque testamenta adversariorum, qui in bello ceciderant, reprehendit. Venit ne senatores et equites in arena pugnant, aut in orchestra se spectandos præberent: atque ob hæc laudabatur. Nuntiato motu Judaico, in magno terrore fuit, cum ob alia prodigia, tum quod luna bis defecisset præter solitum videbatur, et quarto et septimo die obscurata. Simul etiam duo soles visi, alter ab occasu, alter ab oriente: ille infirmus et pallidus, 575 hic robustus. Motus illius hæc ratio fuit. Vespasianus in Judæa degens, quo cum a Nerone propter Judæorum defectionem missum fuisse jam diximus, filium Titum ad Galbam salutandum misit. Tito autem reverso (nam in via seditionem Othonis et Vitellii didicerat) et ipse (ut Dion refert) regnum affectavit. Josepho vero auctore in excidio Judaico, milites ejus cum audissent, a Gallis Europæis Galbam per seditionem imperatorem esse creatum, a Germanicis legionibus Vitellium, a Romanis Othonem: ipsi quoque suo duci imperium decreverunt, atque aliis alios concitantibus, Vespasianum imperatorem salutaverunt, hortati ut periclitanti reipublicæ subveniret. Refraganti tribuni institerunt: et milites strictis ensibus circumstantes, mortem sunt minati. Paret igitur, et primum ad Ægypti prætorem scribit, quo loco res suæ sint: a quo statim salutatus est imperator. Deinde Mutianum Syriæ prætorem in Italiam contra Vitellium mittit. Quo tempore Josephum Hebræum, quem, vivente adhuc Nerone, imperatorem se appellare ausum, captivum adhuc in vinculis tenebat, ob eam divinationem solvi jussit. Tito vero hortante, ut ei una cum ferro etiam ignominia demeretur (quod fiebat, cum vincula non solvebantur, sed dissecabantur: atque in eos usurpabatur, qui per injuriam vincti essent), approbante Vespasiano, quidam securi catenam dissecuit. Josephus enim (ut ipse narrat), cum in sacris Litteris oraculum reperisset, fore ut quidam ex Judæa orbi terrarum imperaret, id ora-

Variæ lectiones et notæ.

(6) Δύο μυριάδας μυριάδων καὶ χιλίας πενταχοσίας. Sic mss. Reg. et Colb. Wolf. legendum

putabat δεξίαις, ut ea summa consuetur, quæ Tacitus ponit.

culum, ob Romanorum seditiones, et imperatorum frequentes mutationes, ad Vespasianum retulit, eique vaticinatus est imperium. Ejus oraculi meminim etiam Appianus historiæ Romanæ libro xxv. Rectius autem ac verissime id oraculum de Servatore humani generis, Domino Jesu Christo, intelligitur. Neque enim toti terrarum orbi Vespasianus imperavit: sed Romanis provinciis duntaxat, extra quas multa alia regna fuerunt. At Dominus toti orbi dominatus est, et dominatur, cui a Patre dictum est: *Petto a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam fines terræ*¹. Vespasiano 576 Alexandriam profecto, Roma nuuntii venerunt de cæde Vitellii: et ut ipse a senatu populoque Romano imperator declaratus, et filius Domitianus principatum in ejus adventum tenere iussus esset. Vitellius autem hoc modo periiit. Vespasiani milites, cum prope Romam, atque in ipsam urbem venissent, nullo violentiæ genere abstinerunt. Cum autem urbs vastaretur, Vitellius sibi metuens, induta pannosa tunicula, in obscuram domunculam, ubi canes alligati erant, se abdidit, noctu Tarracinas ad fratrem confugerè cogitans. Milites vero eum repertum, illuvie et sanguine plenum (nam a canibus morsus fuerat), lacerata veste, manibus post tergum revinctis, et, laqueo collo injecto, partim colaphis ceciderunt, partim barbam evellerunt: omnes vero luxum ei opprobrarunt. Ob quæ verecundantem, et humum intuentem, cultellis sub mento pupugerunt, ut vel invitum vultum attolleret. Verum Gallus quidam, ejus misertus: *Ego tibi, inquit, quantum unius possum, opem feram, eoque vulnerato, seipsum jugulavit*. Sed Vitellius ex eo vulnere non mortuus, cum in carcerem traheretur, ex verberum et contumeliarum impatientia: *At ego inquit, vester imperator sui*. Quo dicto irritati milites, eo dissecto, caput amputatum per totam urbem circumtulērunt. Vixit annos lrv et dies lxxxix; imperavit annum unum, x diebus demptis.

θαί, χιτωνίσκον τε βραχύδι περιβαλλόμενος, ἐς οἰκημα σκοτεινῶν, ἐν ᾧ κύνες ἐδίδεοντο, κατεκρύβθη διανοούμενος νυκτὸς ἐς τὴν Παρακίνην πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀποδράναι. Ἀναζητήσαντες δὲ οἱ στρατιῶται αὐτὸν συνέλαβον φορυτοῦ πεπλησμένον καὶ αἵματος (ὕπν γὰρ τῶν κυνῶν ἐλελύμαντο), καὶ τὴν ἐσθῆτα περιβρῆξαντες αὐτοῦ, καὶ εἰς τοῦπίσω τῷ χεῖρε δεσμήσαντες, σχολίνους τε περιβέντες αὐτῷ περιουχένιον, οἱ μὲν ἑρράπιζον, οἱ δὲ τοῦ γενείου ἐτίλλον, πάντες δὲ ἐσκωπτον τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν ἀνωτίαν αὐτοῦ. Αἰσχυνομένου δὲ ἐπὶ τούτοις, καὶ κάτω βλέποντος, οἱ στρατιῶται ξιφίδοις αὐτὸν ὀπὸ τὸ γένειον ὑπεκέντηον, ἵνα καὶ ἄκων ἄνω βλέπῃ. Καὶ τὸς (7) δὲ τις ἐλεήσας αὐτὸν, Ἐγὼ σοι, ἔφη, βοηθήσω ὡς μόνος (8) δύναμαι. Καὶ ὁ μὲν ἐκείνῳ ἔτρωσε, καὶ ἐκτυτὸν ἀπίσφαξεν. Οὐ μόντοι καὶ ὁ Οὐτέλλιος ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος, ἀλλ' ἐσύρετο εἰς τὸ δεσμοκτήριον. Περιαλγήσας δὲ οἷς τε ἔπασχε καὶ οἷς ἔχουεν Ἀλλ' ἔγωγε, ἔφη, αὐτοκράτωρ ὑμῶν ἐγενόμην. Ὀργισθέντες οὖν οἱ στρατιῶται κατέκοβαν αὐτὸν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπειμόντας αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν περιήγαγον. Ζήσαντος ἔτη τέσσαρα καὶ πενήτηνonta, καὶ ἡμέρας ἑννία καὶ ὀγδοήκοντα, μοναρχήσαντος δὲ ἑναυτὸν, δέκα ἡμερῶν ἐπιδίδοντα.

XVII. His peractis, Matianus advenit, unaque

Α Οὐτέλλιον ἐπεμφεν. Ὅτε καὶ τὸν Ἑβραῖον Ἰωσήφον δὲ αὐτὸν, ἐπὶ ζώντος τοῦ Νέρωνος, αὐτοκράτωρι προσεπιπνὶ ἐθάβρησε, δεσμώτην ὄντα ἐπὶ παρ' αὐτῷ, καὶ αἰχμάλωτον, καλέσας πρὸς ἑαυτὸν, οἷα προμαντευάμενον αὐτῷ τὴν ἀρχὴν, λυθῆναι κελεύει. Τοῦ δὲ Τίτου τῷ πατρὶ Οὐεσπασιανῷ δίκαιον εἰπόντος εἶναι καὶ τὸ θνεῖδος ἐξ Ἰωσήφου ἀφαιρεθῆναι σὺν τῷ σιδήρῳ· τοῦτο δ' εἶσθαι, εἰ μὴ λυθῶσι τὰ δεσμὰ, ἀλλὰ διακοπῶσιν, ὃ ἐπὶ τῶν μὴ θεόντως δεθέντων πράττεται· συνουδοκεῖ καὶ ὁ Οὐεσπασιανὸς καὶ παρελθὼν τὸς δέκοξαι πελέκει τὴν ἄλυσιν. Ὁ γὰρ Ἰωσήφος, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐσθῆτα, χρησμών τινα ἐν γράμμασιν ἱεροῖς εὐρηκῶς δηλοῦντα ὡς ἄρξει τις ἀπὸ τῆς χώρας αὐτῶν οἰκουμένης διὰ τὸς ἐν τῇ Ῥώμῃ στάσις καὶ τῶν ἐκτὶ βασιλείων τὸς συνεχεῖς ἀλλαγὰς, εἰς τὸν Οὐεσπασιανὸν τείνει ὑπέληψε τὸν χρησμὸν, καὶ οἱ τὸ κράτος προμαντεύσατο. Τοῦτου δὲ τοῦ χρησμοῦ μὲνηται καὶ Ἀπκιανὸς ἐν τῷ εἰκαστῷ δευτέρῳ λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ιστορίας αὐτοῦ. Δικαιότερον δ' ἂν, ἢ ἀληθὲς μάλιστα νομισθεῖται, τὸ ἐπὶ τὸν Σωτήρα τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν χρησμὸν ἐκληγῆθαι. Οὐ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης Οὐεσπασιανὸς ἐβασίλευσε κατὰ τὸν χρησμὸν, ἀλλὰ τῆς ἐπὶ Ῥωμαιοῦ; μόνος· πολλὸ δὲ τῆς οἰκουμένης ἦν ὁ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἦν ἐκτός. Ὁ δὲ Κύριος συμπάσι τῆς οἰκουμένης ἐβασίλευσε τε καὶ βασιλεύει, ᾧ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐρήθη Ἀίτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατὰ σφισιν σου τὰ κέρατα τῆς γῆς. Οὐεσπασιανὸς δὲ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν ὤρησεν, ἐνθα καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης εὐαγγέλια ἦσαν αὐτῷ, ὡς Οὐτέλλιος μὲν ἀπισθῆναι, αὐτὸς δὲ αὐτοκράτωρ τῷ τε δήμῳ καὶ τῇ συγκλήτῳ ἀνηγορεύθη, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δομητιανὸς εἰς ἡγεμονίαν προήχθη μέχρι τῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν Ῥώμην ἀφίξεως. Ὁ δὲ τοῦ Οὐτέλλίου θάνατος τοῦτον τὸν τρόπον ἐγένετο. Ἦδη οἱ Οὐεσπασιανῶν στρατιῶται πεπλησιακῆτες ἦσαν τῇ Ῥώμῃ, καὶ εἰς αὐτὴν ἐσβαλόντες οὐδὲν ὃ τι τῶν δεινῶν οὐκ ἐποίησαν. Τῆς δὲ πόλεως πορθουμένης ὁ Οὐτέλλιος φεβηθεῖς, χιτωνίσκον τε βραχύδι περιβαλλόμενος, ἐς οἰκημα σκοτεινῶν, ἐν ᾧ κύνες ἐδίδεοντο, κατεκρύβθη διανοούμενος νυκτὸς ἐς τὴν Παρακίνην πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀποδράναι. Ἀναζητήσαντες δὲ οἱ στρατιῶται αὐτὸν συνέλαβον φορυτοῦ πεπλησμένον καὶ αἵματος (ὕπν γὰρ τῶν κυνῶν ἐλελύμαντο), καὶ τὴν ἐσθῆτα περιβρῆξαντες αὐτοῦ, καὶ εἰς τοῦπίσω τῷ χεῖρε δεσμήσαντες, σχολίνους τε περιβέντες αὐτῷ περιουχένιον, οἱ μὲν ἑρράπιζον, οἱ δὲ τοῦ γενείου ἐτίλλον, πάντες δὲ ἐσκωπτον τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν ἀνωτίαν αὐτοῦ. Αἰσχυνομένου δὲ ἐπὶ τούτοις, καὶ κάτω βλέποντος, οἱ στρατιῶται ξιφίδοις αὐτὸν ὀπὸ τὸ γένειον ὑπεκέντηον, ἵνα καὶ ἄκων ἄνω βλέπῃ. Καὶ τὸς (7) δὲ τις ἐλεήσας αὐτὸν, Ἐγὼ σοι, ἔφη, βοηθήσω ὡς μόνος (8) δύναμαι. Καὶ ὁ μὲν ἐκείνῳ ἔτρωσε, καὶ ἐκτυτὸν ἀπίσφαξεν. Οὐ μόντοι καὶ ὁ Οὐτέλλιος ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος, ἀλλ' ἐσύρετο εἰς τὸ δεσμοκτήριον. Περιαλγήσας δὲ οἷς τε ἔπασχε καὶ οἷς ἔχουεν Ἀλλ' ἔγωγε, ἔφη, αὐτοκράτωρ ὑμῶν ἐγενόμην. Ὀργισθέντες οὖν οἱ στρατιῶται κατέκοβαν αὐτὸν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπειμόντας αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν περιήγαγον. Ζήσαντος ἔτη τέσσαρα καὶ πενήτηνonta, καὶ ἡμέρας ἑννία καὶ ὀγδοήκοντα, μοναρχήσαντος δὲ ἑναυτὸν, δέκα ἡμερῶν ἐπιδίδοντα.

D 12'. Περραγμένων δὲ τούτων ὁ Μουκιανὸς ἐπέβη

¹ Psal. II, 8.

Variae lectiones et notæ.

(7) Καὶ τὸς. Ita duo mss. Reg. et Colb. At interpres in altero ex iis quibus usus est, codice Καλετό; legi monet, quasi esset nomen proprium non

nationis, sed viri.

(8) Ὡς μόνος. Ita etiam Dio. Syllburgins legendum censet ὡς μόνως, quia sola ratione possum.

κα: τῷ Δομητιανῷ συνδύωται. Αὐτοκράτωρ τε ὁ Οὔεσπασιανὸς καὶ πρὸς τῆς βουλῆς εὐφημήθη, καὶ Καίσαρ; ὁ τε Τίτος καὶ ὁ Δομητιανὸς ἐπεκλήθησαν. Ὁ δὲ Μουκιανὸς ἀδελφὸς παρὰ τοῦ Οὔεσπασιανῷ ὠνομάζετο, καὶ ἐξουσίαν εἴληπε πάνθ' ὅσα ἐβούλετο πράττειν καὶ γράφειν, τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος μόνον ἐπιγραφόμενος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ θακτύλιον πεμφθέντα εἰ ἐφόρει, ἵνα τὸ αὐτοκρατορικὸν σφράγισμα λαμβάνη τὰ συμβαινόμενα. Πολλοὶ γοῦν ἀρχαί τε καὶ ἐπιτροπείας αὐτῆς καὶ ὁ Δομητιανὸς ἔιστον, καὶ ἐπάρχους ἄλλους ἐπ' ἄλλοις καὶ ὑπάρχουσι ἔπειδειξαν, ὡς αὐτοὶ αὐταρχοῦντες. Ὡστε τὴν Οὔεσπασιανὸν ἐπιστεῖλαι τῷ Δομητιανῷ δεῖ Χάριν ἔχω σοι, τέκνον, ὅτι με εἰς ἀρχαίαν, καὶ οὐδέπω με καταλέλιπες. Ἐς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Οὔεσπασιανὸς ἀφικόμενος χρήματα πολλὰ ἐκείθεν ἰργυρολόγησε, χρηματιζόμενος πάντοθεν, καὶ τέλη πολλὰ τὰ μὲν ἐκλειψόμενα ἀνεπέσαστο, τὰ δὲ καὶ νομιζόμενα προσεπηύξησε, καινὰ τε προσέθετο ἕτερα. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ὑπὸ κέρει, τῇ τε Ἰταλίᾳ καὶ αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ μετὰ ταῦτα ἐποίησε. Τὴν μὲν οὖν Ἀίγυπτον δι' ὀλίγου κατεστήσατο, καὶ αἶον πολλὸν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεμψεν ἀπ' αὐτῆς. Τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Τίτον εἰς Ἱερουσόλυμα καταλειπὴς πορθῆσαι αὐτὰ, τὴν ἐκείνων ἀνεμένον διώσιν, ἵνα μετὰ τοῦ υἱοῦ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν Ῥώμην. Τριβομένου δὲ χρόνου ἐν τῇ πολιορκίᾳ, τὴν μὲν Τίτον ἐν τῇ Παλαιστίνῃ κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ ἄλκας ἐπιβί, ἐς Λυκίαν ἔπλευσε, κάκειθεν τὰ μὲν περὶ τὰ ἐπὶ τῷ Ἰζόμενος, εἰς τὸ Βρεντέσιον ἐκομίσθη. Ἐλθὼν δ' εἰς Ῥώμην καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ κρησυχίασε δωρεάς, καὶ τὰ τεμένη καὶ τὰ δημόσια ἔργα τὰ πεπονηκότα ἀναλάμβανε, καὶ τὰ ἥδη ἐφθαρμένα ἐπανεσκεύαζε, καὶ συντελουμένους αὐτοῖς, οὐ τὸ ἑαυτοῦ ἐπέγραφεν ὄνομα, ἀλλὰ τὸ τῶν πρώτως δομηταμένων. Τὰς τε οὐσίας τῶν ἐναντιωθέντων αὐτῷ, καὶ ἐν ταῖς μάχαις τε πεσόντων τοῖς παῖσιν ἐκείνων ἢ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἔδωκε. Καὶ τὰ συμβόλαια τὰ τῷ δήμῳ προσήκοντα προσέδωκε. Μεγαλοπρεπῶς δὲ εἰς τὸ κοινὸν ἀναλίσκων, εὐταλέστατα διηγεῖτο, καὶ οὐδὲν ἐξω τῶν ἀναγκαίων ἔδωκε. Ἦν δὲ οὔτε ἐξ εὐγενῶν οὔτε πλούσιος. Πάντας δὲ τοὺς προσιόντας αὐτῷ προσέδεχτο. Τοῖς δὲ φίλοις καὶ πρὸς τῆς εἰς καὶ ἐπὶ τῆς εὐνῆς κατακείμενος συνεγίνετο, καὶ αἱ θύραι τῶν βασιλείων ἠνεργεῖν διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἦσαν, καὶ φρουρῆς οὐκ ἦν ἐν αὐταῖς. Τὸ τε σύμπαν τῇ μὲν προνοίᾳ τῶν κοινῶν αὐτοκράτορος γενόμεστο, εἰς τὰς δὲ πάντα κοινὸς καὶ ἰσοδότητος ἦν τοῖς λοιποῖς. Τῶν δ' Ἱεροσολύμων ἀλόντων, ὁ Τίτος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπανελθὼν τὰ ἐπὶ νίκια αὐτὸς τε καὶ ὁ πατὴρ ἐφ' ἔργατος ἐπεμψαν· συνέπεμπε δὲ ἐπιστῆν αὐτὰ καὶ ὁ Δομητιανὸς ὑπατεύων ἐπὶ κέλῃτος. Μετὰ τοῦτο διδασκάλους ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τῆς Λατίνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας κατέστησε, μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φέροντας. Κατηγόριαν δὲ ὁ Μουκιανὸς τῶν φιλοσόφων πολλὴν ποιησάμενος, ἔπεισε τὸν Οὔεσπασιανὸν ἐξελάσαι αὐτούς τῆς Ῥώμης, καὶ

cum Domitiano rempublicam cepisset. Vespasianus a senatu imperator salutatus : duo ejus filii, Caesares cognominati sunt. Mutianus vero frater a Vespasiano vocabatur, accepta potestate quidvis et agendi et decernendi, tantum imperatoris nomine praescripto : eaque de causa misit sibi annulum gestabat, ut mandata imperatorio annulo signarentur. Igitur ipse et Domitianus magistratus et praefecturas multis dederunt, et alios atque alios praesides et consules designarunt, non secus ac si ipsi rerum potirentur. Unde Vespasianus Domitiano scripsit, *Se illi habere gratiam, quod se imperare patretur, necdum imperio pepulisset.* Alexandriam autem cum venisset, magnam pecuniam coegit, nulloque-tu 577 praetermisso, vectigalibus quibusdam obsoletis restituitis, usitatis exaggeratis, et novis excogitatis. Quod deinde in aliis quoque provinciis, in Italia et Romae fecit. Aegypto parvo tempore constituta, magnam inde frumenti copiam Romam misit. Filium Titum ad oppugnanda Hierosolyma reliquit, ut una cum eo in urbem reverteretur. Sed cum obsidio diu traheretur, sine illo nave oneraria in Lyciam venit. Inde partim terra, partim mari Brundisium appulit. Romam ingressus, militibus et populo munera dedit. Tempia publica que opera ruinosam refecit. Aedificia, quorum fundamenta jacta erant, perfecit, non suo; sed eorum qui inchoarant nominibus inscriptis. Bona adversarium, qui in praetibus ceciderant, eorum liberis aut cognatis reliquit, publicis etiam aeris alieni tabulis abolitis. Publice magnificus, privatim tenuissime vivebat : neque ullos sumptus, nisi necessarios, faciebat, genere ortus neque nobili, neque locuplete. Ab omnibus adiri se patiebatur. Cum amicis ante auroram in lectulo recubans, colloquebatur. Palatii fores per totum diem patebant, sine ullo custode. Ut paucis absolvam, curatore reipublicae princeps agnoscebat : comitate, victu, cultuque a ceteris nihil differebat. Hierosolymis expugnatis, cum Tito filio triumphum duxit : cui Domitianus quoque consul equo singulari interfuit. Postea magistros et Latinarum et Graecarum disciplinarum Romae constituit, decretis ex aerario stipendiis. Sed Mutianus, philosophis acriter accusatis, effecit ut uno Musonio D excepto, eosdem urbe pelleret, Avaritiae crimen exco subit, quod decreta sibi a quibusdam statua pretio ccc millium drachmarum, manu extenta : *Pecuniam mihi date, inquit, nam haec illius est basis.* Tito filio ob institutum vectigal quoddam succensenti, aureos inde comparatos ostendit, *ac periculum facere jussit an olerent ?* Aleinus et Marcellus insidiatores ejus deprehensi sunt : ac Aleinus Titi jussu in palatio interfectus ; Marcellus judicio damnatus, novacula sibi gulam praecidit. Vespasianus ex febris decessit, vel, ut alii de Tito mentuntur, veneno in convivio hausto. Ohjurgatus a medicis, quod in 578 morbo omnia munia obiret : *Imperatorem*, respondit, *stantem mori oportere.* Exsurg-

ius est anno xelatis nono et lx mense et die octavo, A. πλὴν τοῦ Μουσωρίου (9) ἅπαντες ἀπηλάθον. imperii anno decimo, vi diebus minus.

Χρηματιστής δ' ἐνομιζέτο, ὅτι ἀνδριάντα στήσαι αὐτῷ ψηφισαμένων τινῶν, οὗ τὸ ἀνάλωμα μυριάδες ἦσαν πέντε καὶ εἴκοσι, πρῶτεις τὴν χεῖρα, ἄστε μοι τὸ ἀργύριον, εἰπὼν· ἡ γὰρ βᾶσις αὐτοῦ αὕτη ἐστὶ. Καὶ πρὸς τὸν Τίτον ἀγανακτοῦντα τέλει τὸ ἔργον αὐτὸς καταδέδειχεν, εἶπεν, χρυσοῦς ἐξ αὐτοῦ πεπορισμένους λαβὼν, Ἰδοῦ, τέκνον εἰ τί θζουσι; Ἐπεβουλεύθη καὶ ὑπὸ Ἀληνεῦ καὶ ὑπὸ Μαρκελλοῦ. Φωραθέντες δὲ, ὁ μὲν Ἀληνεὶς ἐν τοῖς βασιλείαις ἐσφάγη, τοῦ Τίτου καλεῦσαντος· Μάρκελλος δὲ κριθεὶς ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ καταδικασθεὶς, αὐτὸς αὐτοῦ ἀνέειπε, ξυρῶ τεμὼν τὴν λαίμν. Οὐεσπασιανὸς δὲ νοσήσας πυρετοῖς μετέλλαξεν· ὡς δὲ τινες ἔφασαν, τοῦ Τίτου καταφευδόμενοι φάρμακον ἐν συμποσίῳ τινὶ πεπωκὺς, Ἐπιτιμώντων δὲ αὐτῷ νοσοῦντι τῶν ἰατρῶν ὅτι νοσῶν πάντα τὰ τῆ ἀρχῇ προσήκοντα ἔκραττε, Τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη, ἐστὼτα θεῖ ἀποθνήσκειν. Ἀπεθίω δὲ ζήσας ἔτη πρὸς ἑννέα ἐξήκοντα καὶ μῆνας ὀκτώ καὶ ἡμέρας ὀκτώ· μιν ἀρχήσας δὲ ἔτη δέκα ἐξ δέοντα ἡμερῶν.

XVIII. Huic defuncto Titus successit : qui tempore imperii, neque crudeliter, neque libidinose quidquam fecit, sive ob mutatos mores, sive ob exiguum tempus quo imperavit. Nam rerum potius, biennium duntaxat, menses v, et dies xxv vixit : vitæ autem ejus spatium fuit annorum xxxix, mensium v, dierum xxv. Quare cum longævitate Augusti comparatur, quod nec is adamatus esset, si pauciores annos vixisset ; nec hic, si plures. Quod ille principio propter bella et seditiones asperior, longo illo spatio beneficentia inclaruit : hic moderate gesto imperio, in ipso gloriæ fastigio decessit. Quod si diu vixisset, crimini dari forte potuisset, eum majori fortuna quam virtute usum fuisse. In principatu suo nullum senatorem occidit : privilegia a superioribus imperatoribus concessa, litteris publice propositis confirmavit. Pecuniam accurate conservavit, nec temere consumpsit, neque tamen quemquam ex avaritia supplicio affecit. Sub eo Pseudonero exstitit, homo Asiianus, nomine Terentius Maximus, Neroni et facie et voce similis : nam ad citharam quoque canebat. Is comparata in Asia factione, et ad Euphratem progressus, manu longe majore facta, denique ad Artabanum Parthorum regem confugit. Qui Tito iratus, illum receptum Roman reducere instituit. Primo anno principatus Titi, sub autumnum subito ingens in Campania incendium exstitit. Vesuvius enim mons juxta Neapolim, copiosos ignis fontes continens, in medio duntaxat ardet, exteriora carent igni. Proinde cacumina in circuitu veterem altitudinem obtinent, medium vero igni consumptum, dum magis ac magis subsedit, concavum est redditum. Unde noctu flamma, interdiu fumus, alias major, alias minor erumpit : aliquando etiam subito dehiscens, cineres et saxa vi ventorum impulsa ejaculatur : et cum murmure resonat, ob spiracula non densa, sed rara et libera. Ac talis est Vesuvius. 579 Tum autem immani tumultu, quasi montes inter se colliderentur, subito exaudito,

ΙΗ'. Τούτου δὲ τελευτήσαντος, ὁ Τίτος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. Ὅς μοναρχήσας οὕτε φοινικὴν τι οὕτε ἔρωτικὸν ἔπραξεν, ἢ ὅτι μετεβάλετο. ἢ ὅτι ἐπὶ βραχύτατον, ὡς γὰρ ἔς ἡγεμονίαν εἰπέιν, ἐπεθίω. Δύο γὰρ ἔτη μετὰ τὴν αὐταρχίαν καὶ μῆνας δύο ἡμέρας τε εἴκοσι ἐξήσεν, ἐπ' ἑννέα καὶ τριάκοντα ἔτεσι, καὶ μηνὶ πάντα, καὶ ἡμέραις πέντε καὶ εἴκοσι. Δύο καὶ ἐξ Ἰσου αὐτῷ ἄγρουσι τῆ τοῦ Ἀδγούστου πολιτεία, ὅτι οὗτ' ἐκεῖνος ἐπιλήθη ἂν, εἰ ἐλάττω χρόνον ἐξήκει, οὗτ' ἂν οὗτος, εἰ πλείονα· ὁ μὲν ὅτι, τραγυτέρως καταρχὰς διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὰς στάσεις γενόμενος, ἠδυνήθη μετὰ ταῦτα εὐεργεσίαις ἐν τῷ πολυχρόνῳ λαμπρόνεσθαι· ὁ δ' ὅτι ἐπιεικῶς ἄρξας ἐν ἀκμῇ τῆς δόξης ἀπέθανε, τάχ' ἂν ἐλεγχθεὶς, εἴγε ἐθίω ἐπὶ μακρόν, ὅτι εὐτύχη πλείονι ἐχρήσατο ἢ ἀρετῇ. Οὕτε δὲ τίνα τῶν βουλευτῶν ἐν τῇ αὐτοῦ ἡγεμονίᾳ ἀπέκτεινε, καὶ γράμματα ἐξέθηκε βεβαίων πάντα τὰ ὑπὸ τῶν πρότερον αὐτοκρατόρων ἐθέντα (10) τίσιν. Ἦν δὲ περὶ χρήματα ἀκριθεὶς, καὶ οὐ μάτην ἀνήλπισεν· οὐδένα μέντοι μετὰ ταῦτα ἐκλάσε ποτε. Ἐπὶ τούτου δὲ ὁ Ψευδονέριον ἐφάνη, ὃς Ἀσιανὸς ἦν, ἐκαλεῖτο δὲ Τερίντιος Μάξιμος, προσεικῶς καὶ τῷ Νέρωνι καὶ τῷ εἶδος καὶ τῇ φωνῇ· καὶ γὰρ καὶ ἐπιβαρῆσαι. Ἐκ τῆς Ἀσίας τινὲς προσεποιήσατο, καὶ ἐπὶ τὸν Εὐφράτην προχωρῶν, πολλῶν πλείους ἀνητήσατο· καὶ τέλος πρὸς Ἀρτέθωνον τὸν τῶν Πάρθων κτεάφουγεν ἀρχηγόν· ὃς καὶ εἰ ἄργης τὸν Τίτον ποιούμενος· ἐδέξατο τούτον καὶ καταγαγεῖν εἰς Ῥώμην παρεσκευάσθη. Ἐν ἑτῷ πρῶτῳ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Τίτου ἔπει πῦρ ἐν Καμπανίᾳ πολὺ κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀθρόον ἐξήνηται. Τὸ γὰρ ὄρος τὸ Βέσβιον (11), κατὰ Νέαν ἢν πόλιν, ἔχει πυρὸς ἀφθόρον, πηγὰς· μέσον δὲ γὰρ μόνον πεπύρωται, τὰ δ' ἐξω τούτου εἰσὶν ἄπυρα. Τῶν οὖν ἐν τῷ μέσῳ κεραυνουμένων καὶ τεφρουμένων αἱ μὲν πέτραι κορυφαὶ τὸ ἀρχαῖον σώζουσι ὕψος· τὰ δὲ μέσον (12), δαπανηθὲν τῷ πυρὶ, κοῖλον ἐκ τοῦ συνιένειν ἐγένετο. Καὶ ἀναδίδεται ἐξ αὐτοῦ τῆς μὲν νυκτός φλόξ, τῆς δ' ἡμέρας καπνός, καὶ ποτὲ μὲν μάλλον, ἐνίοτε δ' ἐλάττω. Ἄλλοτε δὲ καὶ τέφρα

Variæ lectiones et notæ.

(9) Πλὴν τοῦ Μουσωρίου. Vide Scaligerum ad Eusebium, pag. 201, 2 edit.

(10) Δοθέντα. Xiphilinus, seu Dio, inde emendandus, qui βεβαίωντα habet, ex Suetonio. Beneficia a superioribus concessa principibus, etc.

(11) Ὅρος τὸ Βέσβιον. Ita Dionii appellatur :

Constantino lib. ii De themat. cap. 44. Οὐεσβίος.

(12) Τὸ δὲ μέσον. Hic Wolfii versionem emendavimus ex sententia Syllburgii. Scripserat Wolfius, medietate exusta et depressa.

ἀντιβάλλει, όταν ἀόρονον ὑψίστην. Καὶ λίθους ἀνα-
πέμπει, όταν ὑπὸ πνεύματος ἀρόῃ, ἤξει τε καὶ βοᾷ
συμπιπλημένας, ἀλλ' ἀραιὰς καὶ ἄλευθέραις τὰς
ἀνιπνοῦς ἔχον. Τοιοῦτον μὲν ἐστὶ τὸ Βέσβιον. Τότε δὲ
κτύπος ἐξείσιος ἐξείπλην: ὡς τῶν ὀρῶν συμπιπτόν-
των ἐξηκούσθη. Καὶ ἀνέθορον πρῶτον μὲν λίθοι
ὑπερμεγέθεις, ἔπειτα πῦρ πολὺ καὶ καπνὸς ἄπλετος,
ὡς καὶ τὸν ἥλιον συγκρωφθῆναι, καὶ σκότος ἐκ φωτὸς
γενέσθαι. Καὶ τέφρα δὲ ἀνεφυσήθη ἀμύθητος, ὡς
τῆς τε γῆς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος κατα-
σκεδάσθηναι παντὸς, καὶ τοὺς ἰχθύας τὰ τε θρυα
διεσθαρῆναι, καὶ οὗα πλείεις, τὸ τε Ἑρκουλάνεον
καὶ τοὺς Πομπηίους, ἐν θεάτρῳ τοῦ δῆμου αὐτῶν
καθημένους, κατακωσθῆναι. Τσαύτη δ' ἦν ἡ τέφρα,
ὅστε τι αὐτῆς καὶ ἐς Ἀφρικὴν ἔλθειν καὶ εἰς Συ-
ρίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώ-
μην, ἐξ ἧς ὕστερον λοιμῆδος νόσος ἐνέστηκεν. Ὁ δ'
οἶν Τίτος, τοῖς Καμπανοῖς καὶ οἰκιστὰς ἔπεμψε, καὶ
χρήματα ἐδώριστο ἀλλὰ τε καὶ τὰ τῶν ἀκλιρονο-
μήτων. Αὐτὸς δὲ οὐδὲν παρ' οὐδενὸς, καίτοι πολλῶν
διδόντων, ἐδέξατο. Πλλὰ δὲ τῶν δημοσίων ἔργων
ἀνέστησεν οἴκοθεν, καὶ ἀγῶνας ἐποίησε θαυμαστοὺς,
ἐν οἷς σφαίρια ξύλινα μικρὰ ἀνωθεν ἐρήπτει, σύμ-
μοιοι ἔχοντα τὸ μὲν ἐδωδίου τινός, τὸ δὲ ἐσθῆτος,
ἄλλο χρυσοῦ, ἴππων, ὑποζυγίων, βουκκημάτων, ἀν-
δραπίδων· ἃ οἱ ἀρπάζοντες πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐ-
τῶν ἀπάγοντες τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐλάμβανον. Τοῦ-
του ἐστὶ καὶ ἡ ἀοιδίμος ἐκείνη ἐπιτόμος· Σήμε-
ρον οὐκ ἐθασίλεισα, ἐπεὶ οὐδένα εὐηργέτησα.
Τούτου τῷ πρῶτῳ εἶται Λίνος ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος
τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας τελευτῶν Ἀνεγκλήτω (13)
τὴν ἀρχιερωσύνην παρέδωκεν. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ
εἶται μετέλλαξεν ὁ Τίτος, ὡς μὲν φήμη κρατεῖ, πρὸς
τοῦ ἀδελφοῦ ἐπιβουλεύεις, ὡς δ' ἔνοι: γράφουσι,
καὶ περιγενέσθαι δυνάμενον ἐς λάρνακα πλήρη χιόνος ὁ
Δομετιανὸς ἐνέβαλεν, ὡς δεομένης τῆς νόσου
τάχα τινὸς περιψύξεως· Ἀποψύχων δὲ εἶπειν λέγεται ὅτι
Ἐν μόνον ἐπιλημμέλισα. Τί δὲ τοῦτο ἦν
οὐ δισσάφης. Τινὲς μὲν οὖν λέγουσιν ἔτι τὴν
Δομετιανὸν ἔσχε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ· ἕτεροι δὲ
οἶσι τὸν Δομετιανὸν οὐκ ἀπέκτεινε, ἐπιβουλεύοντά οἱ
σαφῶς, ἀλλ' αὐτὸς τε ὑπ' ἐκείνου ἐφάρη
καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνδρὶ τοιοῦτῳ ἐξέδωκεν.

18. Ἐτι γοῦν τοῦ Τίτου ἐμπνέοντος, εἰς τὴν
Ῥώμην ἀρίππευσε καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελή-
λυθε καὶ τὴν ἐπίκλησιν καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτο-
κράτορος· ἔλαθεν. Ἦν δὲ θρασὺς καὶ ὀργίλος, καὶ
ἐπιβουλός, καὶ κρυφίνους· ἀνθρωπον δὲ ἐφίλησε μὲν
ἀληθῶς οὐδένα πλὴν τινῶν γυναικῶν. Ἐπλάττετο δὲ
ἀγαπᾶν ὃν μάλιστα κτείνειν ἤθελεν. Ἀπίστος γοῦν
καὶ πρὸς τοὺς χαριζομένους αὐτῷ καὶ ὑπηρετοῦν-
τας εἰς τὰ δεινότεα ἦν. Καὶ ὅποτε τινὲς αὐτῷ ἢ
πλείστα πορίσειαν χρήματα ἢ πολλοὺς συκοφαντή-
σειν, τοῦτους ἐκτίνουεν, ἔν' ὑπ' αὐτῶν μόνων δοκῇ
προδαίνειν τὰ ἀδικήματα. Κάκιστος δὲ ὢν καὶ τοὺς
τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ φίλους ἀτίμως εἶχε,
τούς δὲ καὶ διώλεσε. Καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Δομι-
τιανὸν ὡς ἐπὶ μοιχείᾳ ἀπεπέμφατο, τὸν Πάριν τὸν ὀρ-

primum ingentia saxa exsilierunt, deinde magnus
ignis et fumus immensus, ut sol occultaretur, et
lux in tenebras converteretur. Est et cineris vis
ineffabilis effusa, quo in aere, terra et mari dis-
sipato, pisces et volucres perierunt: et duo oppida
Herculannum et Pompeii, populo in theatro consi-
dente, sunt oppressa. Tantum porro cineris fuit,
ut aliquantum etiam in Africam, in Ægyptum et
Syriam, ipsamque Romam perferretur: unde pe-
stilentia consecuta est. Titus vero Campanis colo-
nos misit, et pecunias donavit, eorum præsentim
qui sine heredibus decederant: ipse a nemine
quidquam, etsi multi offerrent, accepit. Multa pu-
blica ædificia de suo exstruxit: ludos mirabiles
fecit, in quibus globulos ligneos dejiciebat, in quo-
rum aliis esculenti aliquid, aliis vestis, aliis aurum,
equi, jumenta, pecudes, mancipia in-cripta erant,
quæ qui rapuerant, cum ad dispensatores pertulis-
sent, ea accipiebant, quæ inscripta erant. Hujus est
etiam celebrata illa vox, cum dixit: *Hodie non imperavi,
quia nemini benefeci*. Primo ejus anno Linus,
primus Romanorum episcopus, moriens thronum
Anacleto reliquit. Anno sequenti decessit Titus,
vel insidiis fratris, vel ex morbo. A Domitiano
certe quidem spirans adhuc, cum diutius forsitan
vivere posset, in cistam nive plenam est conjectus,
quasi morbus refrigerationem postularet. Moriturus
se unum quiddam peccasse dixit, quod quale
esset, non explicavit. Quidam id ad Domitiam
fratris uxorem, quam duxerat, referunt: alii ad
Domitianum, quem aperte sibi insidiantem, non
peremisset: a quo et ipse interiit, et Romanum im-
perium tali viro tradidit.

νοσήσας. Ἐμπνουν μέντοι αὐτὸν εἶτι δντα καὶ τάχα
καὶ τάχα τινὸς περιψύξεως· Ἀποψύχων δὲ εἶπειν λέγεται ὅτι
Ἐν μόνον ἐπιλημμέλισα. Τί δὲ τοῦτο ἦν
οὐ δισσάφης. Τινὲς μὲν οὖν λέγουσιν ἔτι τὴν
Δομετιανὸν ἔσχε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ· ἕτεροι δὲ
οἶσι τὸν Δομετιανὸν οὐκ ἀπέκτεινε, ἐπιβουλεύοντά οἱ
σαφῶς, ἀλλ' αὐτὸς τε ὑπ' ἐκείνου ἐφάρη
καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνδρὶ τοιοῦτῳ ἐξέδωκεν.
D XIX. Is Tito adhuc spirante Romam equitavit:
castraque ingressus, et cognomentum et potesta-
tem imperatoris accepit: homo audax, iracundus,
insidiator, occulti ingenii, mortalium neminem ex
animo diligens, præter mulieres quasdam: sum-
mum erga eos quos maxime perditos cupiebat,
amorem simulans: infidus iis qui ipsi gratificaban-
tur, et in rebus **580** atrocissimis operam nava-
bant. Nam qui maximam ei pecuniam procurabant,
aut multos calumniabantur, eos occidebat, ut ab
illis duntaxat injuriæ proficisci viderentur. Patris et
fratris amicos, ut homo pessimus, partim ignomi-
niose tractabat, partim occidebat. Uxorem Domitiam
per causam adulterii repndiavit, Paride saltatore in
media via illius causa occiso. Cum filia fratris Julia,

Variæ lectiones et notæ.

(13) Ἀνεγκλήτω. Ita etiam tres mss. quem no-
stri vulgò Anacletum vocant, quasi istius Pontificis
romani nomen affectatione quadam efferendum

crediderit Zonaras. Sic porro scriptos Eusebii co-
dices præferre monet Henr. Valesius ad lib. iii,
cap. 15.

tanquam uxore, haud dissimulanter rem habebat. Deinde a populo exoratus, in gratiam cum Domitia rediit, sed Juliae consuetudinē nibilo secius usus est. In Galliam profectus, et trans Rhenum, agros eorum cum quibus pax intercedebat, populatus, quasi re præclare gesta superbiebat, aucto militibus stipendio ob victoriam scilicet. Nam cum eis septuagenæ quinquæ drachmæ solverentur, centenae dari iussit. Cujus largitionis cum pœnituisset, stipendiis non imminutis, sed numero militum contracto, utraque re reipublicæ multum incommodavit: quod nec satis erant qui eam defenderent, et magna stipendia accipiebant. Eos a quibus observabatur, et a quibus negligebatur, ex æquo oderat: alteros ut adulatores, alteros ut contemptores. Falsis victoriis jactandis consulatum in decennium, censuram per omnem ætatem accepit. Multi provinciales ob violentas exactiones defecerunt, ut Nasamones: qui et quæstores occiderunt, et Numidiæ prælorem Flaccum ita vicerunt, ut castris ejus potirentur in quibus cum præter alia cibaria, vini quoque copiam reperissent, inebriati obdormiverunt. Quo Flaccus cognito, eos aggressus internecione delevit, ac ne imbelli quidem ætati pepercit. Quo successu elatus Domitianus, ad senatum dixit se Nasamonibus vita interdixisse. Jam enim Deum se perhiberi volebat, et Deum ac Dominum nominari summopere lætabatur. Atque hæc non tantum dicebantur, sed etiā pingebantur. Cum in spectaculo magna pluvia et tempestas subito erupisset, neminem discedere aut alias vestes induere passus, ipse penulas subinde mutavit: unde multi læsa valetudine perierunt. Eos quos suppliciiis affecit, nemo numerare queat: ac inter cæteros ob adulterii crimen multos locupletes 581 et viri et mulieres, quarum aliquas ipse constuprarat, pœnas dederunt. Sunt et aliis de causis multi et multati et interfecti. Nam mulier quædam quod se ante Iulii statuam exuisset, occisa est: alius, ut cum astrologis collocutus. Metium quemdam, quem rerum potiturum esse fama erat, relegatum occidit, per eam causam, quod orbem terrarum in cubiculi sui parietibus pictum haberet. Rhetorem quemdam, quod exercendi ingenii causa contra tyrannos declamasset, capite multavit. Multi ob philosophiæ studium perierunt, pulsique reliquis. Ad hunc modum grassanti insidiæ structæ sunt a Parthenio et Sigerò cubiculi custodibus, et ab Entello qui a libellis erat reipublicæ, et a Stephano liberto. Earum insidiarum et Domitia uxor, et Norbanus præfectus, et collega Pétronius conscii fuerunt. Nam Domitia, quæ se invisam illi esse sciret, cædem metuebatur, cæteris non amplius eum diligentibus. Fortur

Α χρηστήν ἐν μέσῃ τῇ ἰδῶ δι' αὐτὴν φονεύσας. Καὶ τῇ ἀδελφίδῃ Ἰουλίᾳ (14) συντὴν ἀπαρκαλύπτως, ὡς γαμετή. Εἶτα δεηθέντος τοῦ δήμου κατηλλάγη μὲν τῇ Δομιτίᾳ, ἐχρητο δ' οὐδὲν ἦτον τῇ Ἰουλίᾳ. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Γαλατίας ἐξορμήσας, καὶ λεηλατήσας τινὰ τῶν πέραν Ῥήνου τῶν ἐνσπόνδων, ὠγκοῦτο ὡς τι μέγα κατωρθωκῶς, καὶ τοῖς στρατιώταις ἐπιῆξε τὴν μισθοφορὰν τάχα διὰ τὴν νίκην. Πάντες γὰρ καὶ ἐβδομηκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντες, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. Μεταμειλθεὶς δὲ τὴν μὲν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλήθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε. Καὶ ἐκατέρωθεν μεγάλα τὸ δημόσιον Ἰδλαψε, μὴθ' ἱκανοὺς τοὺς ἀμύνοντας αὐτῷ, καὶ τούτους μεγαλομίσθους ποιήσας. Καὶ τοῖς θειραπεύουσι δὲ καὶ τοῖς μὴ ἀμφοτέροις ὁμοίως ἤχθετο, τοῖς μὲν ὡς θωπεύουσι, τοῖς δὲ ὡς καταφρονέουσι. Νίκας δὲ ψευδεῖς προσποιούμενος, ὑπατος μὲν ἐπ' ἑτὴ δέκα, τιμητῆς δὲ διὰ βίου χειροτόνητο. Πολλοὶ δὲ τῶν ὑποτελῶν Ῥωμαίοις ἀρίσταντο, χρήματα βιαίως πρᾶσσόμενοι, ὡς καὶ οἱ Νασαμῶνες. Τοῦς τε γὰρ τῶν χρημάτων πράκτορας ἐφθειραν, καὶ τὸν Νομιδία· ἀρχοντα Φλάκκον ἐπαλθόντα σφίσιον ἤτησαν οὕτως ὡς πορθῆσαι καὶ τὸ στρατόπεδον. Εὐρόντες δὲ ἐν αὐτῷ τάλλα τε ἐπιτήδεια καὶ οἶνον, ἐμπλησθέντες ὑπνωσαν. Καὶ γνοὺς ὁ Φλάκκος τοῦτο ἐπέθετο αὐτοῖς καὶ πάντας ἀπώλεσε καὶ τοὺς ἀπομάχους (15) διεφθειρεν ἅπαντας. Ἐφ' ᾧ ὁ Δομητιανὸς ἐπαρθεὶς, εἶπε πρὸς τὴν βουλὴν ὅτι Νασαμῶνας (16) ἐκώλυσε εἶναι. Ἦδη γὰρ καὶ θεὸς ἤξιου νομίζεσθαι, καὶ δεσπότης καλούμενος, καὶ θεὸς ὑπερηγάλλετο. Ταῦτα οὐ μόνον ἐλάγετο, ἀλλὰ καὶ ἐγράφετο. Ἐν δὲ οἷς, ὑετοῦ πολλοῦ καὶ χειμῶνος σφοδροῦ ἐξαίφνης γενόμενου, οὐδένα εἶσεν ἐκ τῆς θείας ἀπαλλαγῆναι, ἀλλ' αὐτὸς μανθῦας ἀλλασσόμενος, ἐκείνους οὐδὲν μεταμφιάσασθαι παρεχόμενος· κἀντεῦθεν πολλοὶ, νοσήσαντες, ἐτελεύτησαν. Τοὺς δ' ὑπ' αὐτοῦ κατασθέντες οὐκ ἂν τις ἐξαριθμήσασθαι δύναίτο, σὺγχνοι δὲ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῶν πλουσίων ἐπὶ μοιχείᾳ ἐκολάσθησαν· ὧν ἕναι καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐμοιχεύθησαν. Καὶ ἄλλαις δ' αἰτίαις πολλοὶ καὶ ἐξημιώθησαν καὶ ἀπέθανον. Γυνὴ γάρ τις, ὅτι ἐναντίον εἰκόνας αὐτοῦ ἀπεθύσατο, ἐφονεύθη· καὶ ἕτερος ὡς ἀστρολόγος ὠμιληκῶς. Μέτιον δὲ τινα, ὃν ἡ φήμη μοναρχήσαι μέλλειν ἐκήρυττεν, ἐξορίας ἐφόνευσεν, ἐγκάλισας αὐτῷ ὅτι ἐν τοῖς τοῦ κοιτῶνος τοίχοις εἶχε γεγραμμένην τὴν οἰκουμένην. Καὶ σοφιστὴν τινα, ὅτι ἀσκῶν μελέτην κατὰ τυράννων συναγράψατο, θανάτῳ ἐκόλασε. Πολλοὶ δὲ καὶ ὡς φιλοσοφούντες διώλοντο, καὶ οἱ λοιποὶ ἐξηλάθησαν. Τοιαῦτα δὲ πράττων ἐπεβουλεύθη παρὰ τε Παρθενίου καὶ Σιγήρου τῶν προαίτων αὐτοῦ, καὶ Ἐντέλλου τοῦ τὰ τῆς ἀρχῆς βεβίλια δεικνόντος, καὶ Στεφάνου ἀπαλευθέρου. Τὴν δ' ἐπεβουλήν οὕτως ἡ γυνὴ αὐτοῦ Δομιτία ἠγνόησεν, οὕτως δ'

Variae lectiones et notæ.

(14) Τῇ ἀδελφῇ Ἰουλίᾳ. Alter codex. inquit Wolfius, habet ἀδελφῆ, et sic legendum ex Suetonio constat. Ita etiam legitur in Regiis et Colberteo.

(15) Ἀπομάχους. S c mss. Reg. et Colb. ἀππο-

μάχους, alter e Wolfianis, sed perperam, præstatit. (16) Νασαμῶνας. Vide Scaligerum ad Eusebium, pag. 203, 2 edit.

ἔ αρχος Νορθ. νδ; οὐτ: ὁ συνάρχων Πετρώνιος. Ἡ τε γὰρ Δομιτία ὑπ' αὐτοῦ μισουμένη ἐδέδεικε μὴ ἀποθάνη, καὶ οἱ ἄλλοι οὐκ ἐπ' αὐτὸν ἐφίλου. Λέγεται δὲ οἱ πάντας ἕμα αὐτοῦς ὁ Δομιτιανὸς ὑποπεισῶν ἀποκτείνει: ἐ ελέτα· καὶ τὰ θύματα αὐτῶν ἀπογραφάμενος ἐν τῇ κλίτῃ ὑπέθετο ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον· καὶ τὴν πεδίον τὴν ἀπογραφὴν ἀφελόμενος ἔφερε, μὴ εἰδὸς τί φέρει. Ἐντυχοῦσα δὲ ἡ Δομιτία αὐτῶν, καὶ ἀναγοῦσα τὰ γεγραμμένα, κάκεινοις ἐμήνυσσε, καὶ τούτου συνετάχυναν τὴν ἐπικουρίην. Καὶ πολλὰ δὲ σημεῖα ἐγένοντό οἱ οὐκ εἰσια. Ἀργίνοις δὲ τὴν Πάριος, ἐν Γερμανίᾳ προσιπύονδης: κατὰ τῆς τῆς ἡμέρας τελευτήσῃ ὁ Δομιτιανὸς, ἐπέμθη διὰ τούτου συσχεθεὶς εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ ἐρωτηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔφη καὶ τότε οὕτως γενήσεται. Καταδικασθεὶς δὲ θανεῖν, ἀνεδίηθη, ὅπως μετὰ τὴν ἡμέραν ἐν ἡ ἔφη ἀποθανεῖσθαι μέλλειν τὸν Δομιτιανὸν φονευσθῆ· σφαιρίτης δὲ τοῦ Δομιτιανοῦ κατ' ἐκείνην, ἐσώθη. Ἔτερο; δὲ τὴν εἰπὼν αὐτῶν ὅπως καὶ ὅπως φθορήσεται, ἠρωτήθη ὁ ποιῶν καὶ αὐτὸς τρόπῳ θανέσεται· καὶ φήσας ὡς ὑπὸ κυνῶν ἀναλωθήσεται, ζῶν κατερίθη καθῆναι, καὶ τῷ πυρὶ προσεβρίθη. Ἐτοῦ δὲ καταβράχεντος πολλοῦ ἡ μὲν πυρὰ ἐσβέσθη, ἐκείνου δὲ ὀπίσω τῷ χεῖρι δεδεμένον, καὶ ἐπιειμένον αὐτῇ, χύνας ἐθρόντης διεσπάραξαν. Τῷ δὲ Δομιτιανῶν τὸ μεσημβρινὸν ἀναπαυομένον, τὸν Στέφανον ὡς τῶν ἄλλων ἐβρωμενέστερον εἰσέπειψεν ὁ Παρθένος. Καὶ ἐπλήγη μὲν ὁ Δομιτιανὸς, οὐ μὴν καιρίαν, ἀλλὰ καταβλήθεις ὑπ' αὐτοῦ ἔκειτο· εἰτ' αὐθις ὑπ' ἐκείνου καὶ ἐτέρων προκατειργάσθη. Καὶ ὁ μὲν οὕτω κατεσφάγη, καὶ ὁ Στέφανος δὲ προσεπέλετο, συνδραμόντων ἐπ' αὐτὸν τῶν οὐ μετεσχηκότων τῆς συννομίας. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Τυανεύς; (φιλόσοφος; δὲ οὕτως ἦν Πυθαγορικός, γῆς δὲ μάλιστα) ἐν Ἐφέσῃ τότε διάγων, καὶ τῷ πλήθει διαλεγόμενος, κατὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ Δομιτιανὸς ἀνηρατοῦ, ὡς ὕστερον ἐκ τῶν ἐκατέρωθεν γενομένων ἠκριώθη, ἐπὶ τινι ὥραν ἐνεδ; ἔστη, εἶτα ἐξέβησεν· Ἐὐθὺς, Στέφανος, καλός, Στέφανος, καὶ τὸν ἀλιτήριον· ἐκλήξας, ἐτρώσας, ἀπέκτεινας. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Φιλόστρατος, τὴν τοῦ Ἀπολλωνίου βίον συγγεγραφώς, οὕτως ἀνεγράψεν. Ἐζῆσε δὲ Δομιτιανὸς ἔτη πρὸς τέσσαρας τισσάρακοντα καὶ μῆνας δέκα καὶ ἡμέρας ἑξ καὶ εἰκοσιν· ἔμονάρχησε δ' ἐνιαυτοῦς πεντεκαίδεκα καὶ ἡμέρας πέντε. Τῷ δὲ τετάρτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ μοναρχίας ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐκκλησίας πρῶτος μετὰ Μάρκον τὸν ἀπόστολον ἀρχιερεὺς γεγὼνός ἐτελεύτησεν, καὶ Ἀββίου αὐτὸν διεδέξατο, δεύτερος; ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας γενόμενος. Τῷ δωδεκάτῳ δ' ἔτει τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ τελευτήσαντος Ἀνεγκλήτου, Κλήμης τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς Ῥώμης παρέλαβε, τρίτος ταύτης χρηματίας ἐπίσκοπος, κατὰ τὴν Εὐσέβιον. Οὗτος ὁ ἔχθιστος αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν Νέρωνα αὐθις τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸν ἀνεκίνησε τῆς ἐκείνου θεομαχίας διάδοχος γεγὼνός, δὲ καὶ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἐν Πάτρῳ τῆς νῆσῳ διὰ τὴν κήρυγμα περιώρισεν, καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ ἀναρεῖσθαι προσέταξε. Ταῦθ'

A autem eos omnes ob suspicionem occidere in animo habuisse, eorumque nomina pugillaribus inscripta, sub cervicali suo posuisse. Eam descriptionem pusio quidam abstulit, quid ferret ignarus: qua Domitia forte fortuna lecta, et cæteris indicata, effecit, ut insidiæ maturarentur. Interitus ei multis signis est prænuntiatus. Nam Proclus quidam Largianus, quod in Germania prædixerat, certo die Domitianum obiturum esse: comprehensus, eaque de causa Romam missus, et ab ipso rogatus, idem affirmavit: et capitis damnatus, et asservatus, ut post eum diem quo Domitianum periturum esse dixerat, occideretur, eo die illo intersecto, evasit. Alius, qui ei tempus et modum interitus prædixerat, interrogatus ab eo, quo ipse mortis genere obiturus esset? Respondit se a canibus esse lacerandum. Damnatus igitur ut vivus cremaretur, et in ignem conjectus est. Sed ingenti pluvia rogo extincto, ille revinctis post tergum manibus a canibus est discerptus. Cæterum Parthenius Stephanum ut robustiorem contra Domitianum meridianum misit, qui ictu, sed non lethali, prostrato incubuit, donec aliis adjuvantibus tyrannum plane confecit. Occiso Domitiano, Stephanus etiam 582 concursus eorum qui conjunctionis expertes erant, perfit. Apollonius vero Tyaneus, Pythagoricus philosophus, et magus insignis, tum Ephesi ad populum verba faciens ea hora qua Domitianus cædebat (ut post ex iis quæ utrobique acciderunt, certo compertum est), eum aliquandiu attonitus stetit, tandem exclamavit: *Euge Stephane, recte, Stephane, feri sceleratum: percussisti, vulnerasti, occidisti.* Hoc Philostratus Lemnius in Apollonii Vita refert. Vivit Domitianus annos xlii, menses xi, dies vi et xx. Imperavit annos xv et dies v. Quarto anno imperii ejus, Alexandrinæ Ecclesiæ primo post Marcum apostolum pontifici defuncto, Abilius successit, secundus Alexandriæ pontifex. Decimo anno principatus ejus defuncto Anacleto, Clemens pontificatum Romanam suscepit, tertius, Eusebio auctore, urbis episcopus. Hic odiosissimus imperator persecutionem Christianorum post Neronem redintegravit, illius in oppugnando Numine audaciam imitatus: et Joannem apostolum, eundemque evangelistam, ob præconium in insulam Patmon relegavit, Davidisque posteros tolli jussit. Quam rem Eusebius Egesippus verbis ad hunc exponit modum: *Adhuc superstites erant nepotes Judæ, qui frater Domini secundum carnem dicitur, quos ut Davidis posteros quidam detulerunt. Eos Domitianus cum se adductos percunctatus est, an Davidici essent? Illis affirmantibus, interrogare perrexit, quot fundos possiderent, et quantum pecuniæ haberent? Cui illi responderunt, ix millia denariorum tantum se habere: eaque non in pecunia, sed in æstimatione fundorum, unde et ipsi labore suarum manuum victitant, et tributa penderent, et manuum callos pro*

laboris argumento ostenderunt. Interrogati etiam de Christi regno, cujusmodi id esset? et ubi, et quando revelandum? id non esse mundanum, dixerunt, neque terrenum, sed caeleste, et in consummatione saeculorum revelandum. His auditis Domitianus, eos ob vilitatem contempsit, et liberos dimisit, et persecutionem edicto inhibuit. Ut autem pessimus fuit, ita vitam violenter abruptit: quod utinam ante susceptum imperium factum esset!

ἐν ἀργυρίοις ἔχειν, ἀλλ' ἐν διατιμήσει γῆς ἕως αὐτοῦς τε διατρέψεσθαι, αὐτοσυρῶντας, καὶ τοὺς φέροντας εἰσφέρειν· καὶ τὴν τῶν χειρῶν δὲ τραχύτητα ἐπεδείκνυον τῆς αὐτοσυρίας μαρτύριοι. Ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ὅποια τις εἶη καὶ ποῖ καὶ πότε φανησομένη, οὐ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον ἀπεκρίναντο, ἀλλ' ἐπουράνιον, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων φανησομένην. Ἐφ' ὅς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονήσας ὁ Δομετιανὸς ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἐπαύσεν. Ὁ μὲν οὖν κάκιστος γένους βίαιως ἀπέβηκε τὴν ζωὴν, ὡς εἶθε καὶ περὶ τῆς μοναρχίας!

XX. Qui autem Domitiano insidiabantur, id facinus non prius **583** aggressi, quam certum successorem nacti essent, principatum Nervæ optimo et nobilissimo viro detulerunt, qui ob prædictum ab astrologis imperium pene periisset. Domitianus enim omnium principum natalitiis diebus et horis indagatis: ea quoque de causa non paucos, qui potentes fore putabantur, sustulit, occidisset et hunc, nisi astrologus quidam illi bene cupiens, eum intra paucos dies esse moriturum dixisset. Quod cum verum esse crederet, cæde ejus abstinuit, quem jam ab ipsa natura quasi capitis damnatum esse putabat. Nervæ autem ob eam prædictionem facilius persuaderi sibi passus est, ut, Domitiano interfecto, statim susciperet imperium. Cujus prima cura fuit, ut ab illo actus in exilium, secreto revocaret, bonis etiam restitulis. Patres vero conscripti honores Domitiano decretos senatusconsulto abrogarunt. Tum etiam magnus apostolus Joannes e Patinico exsilio Ephesum rediisse fertur. Nervæ et justitiæ amans, et alienus ab avaritia fuit. Nam cum Atticus, Herodis rhetoris pater (ut Philostratus in libro quem *De rhetorum vita* inscripsit, refert) domi suæ ingentem thesaurum reperisset, ne quid ex eo periculi sibi crearetur timens, Nervæ scripsit: *Thesaurus a me inventus est. Quid ergo jubes?* ei rescripsit Nervæ: *Utere invento.* Cum ille nondum securus denuo scripsisset: *At conditionem meam inventum superat;* respondit imperator: *Etiam abutere.* Hoc impetrante, secundus Alexandrinus episcopus Abillius diem suum obiit, et Cerdo ejus Ecclesiæ gubernationem suscepit. Antiochenæ Ecclesiæ Ignatius tum præfuit, vir Deo plenus, secundus et ipse ejus loci episcopus post Evodium. Similiter Hierosolymitanæ quoque fidelium Ecclesiæ Symeon præfuit, alter et hic a cognato Jacobo qui frater Domini dicitur, episcopatum sortitus. Hic imperator compositiones gladiatorum interdixit. Nihil egit nisi de sententia principum senatorum. Legem

A Ιστορῶν ἢ Εὐσέβιος; (17) τὴν ἠγχιπικρον παράγει λέγοντα οὕτως· Ἐτι δὲ περιήσαν υἱοὶ τοῦ Ἰούδα τοῦ κατὰ σῶμα Λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, οὓς τινας προσήγγειλαν ὡς ἐκ γένους ὄντας Δαβίδ. Τοῦτους πρὸς αὐτὸν ἀχθόντας ὁ Δομετιανὸς ἤρετο εἰ ἐκ Δαβὶδ εἰσι, καὶ κατέβητο. Προσεπήρετο οὖν πόσας κέκτηνται κτήσεις καὶ πόσων εὐπεροῦσι χρημάτων· οἱ δ' ἔφασαν ἔνταξις ἡλιθία δηνάρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, καὶ ταῦτα οὐκ

αὐτοῦς τε διατρέψεσθαι, αὐτοσυρῶντας, καὶ τοὺς φέροντας εἰσφέρειν· καὶ τὴν τῶν χειρῶν δὲ τραχύτητα ἐπεδείκνυον τῆς αὐτοσυρίας μαρτύριοι. Ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ὅποια τις εἶη καὶ ποῖ καὶ πότε φανησομένη, οὐ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον ἀπεκρίναντο, ἀλλ' ἐπουράνιον, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων φανησομένην. Ἐφ' ὅς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονήσας ὁ Δομετιανὸς ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἐπαύσεν. Ὁ μὲν οὖν κάκιστος γένους βίαιως ἀπέβηκε τὴν ζωὴν, ὡς εἶθε καὶ περὶ τῆς μοναρχίας!

B **K'.** Ἡ δ' ἡγεμονία εἰς Νερούαν μετήνεκτο. ἄνδρα καὶ εὐγενέστατον καὶ ἐπεικέστατον. Οἱ γὰρ τῷ Δομετιανῷ ἐπιβουλεύοντες, οὐ πρότερον ἔργου ἤψαντο, πρὶν τὴν διαδεξόμενον τὴν αὐταρχίαν ἐθεσθαιώσαντο. Ἦλθον οὖν ἐπὶ τὸν Νερούαν, ὃς ἀστρολόγους ἔτι μοναρχήσει φησάντων, μικροῦ διώλετο ἄν. Ὁ γὰρ Δομετιανὸς πάντων τῶν πρώτων τὰς τε ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας ἐν αἷς ἐγεγέννητο διασκοπῶν, οὐκ ὀλίγους κάκ τούτου τῶν ἐλπίζομένων ἐν τινὶ δυνάμει ἔσεσθαι προανήλισκε. Καὶ τοῦτον ἀπέκτεινεν ἄν, εἰ μὴ τις τῶν ἀστρολόγων αὐτῷ εὐνοῶν ἔφη ὅτι δι' ὀλίγων ἡμερῶν τελευτήσει· πιστεύσας γὰρ ὄντως τοῦτ' ἔσεσθαι, οὐκ ἠθέλησε κάκειον πεφονεύκεναι, ὡς πάντως μετὰ μικρὸν τιθνηξόμενον. Διὰ ταῦτα γοῦν ῥῆθον ἔπεισαν αὐτὸν συνθέσθαι τῇ τῆς ἡγεμονίας ναταδοχῇ· καὶ φθάρετος τοῦ Δομετιανοῦ εὐθὺς αὐτῷ τὴν αὐταρχίαν ἐδέξατο, καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου ἐξελαθεῖσι δόγματι ἐπανελεῖν ἐφῆκε, καὶ τὰς οὐσίας ἀπολαθεῖν. Ἡ δὲ γε σύγκλητος καθαιρέθη τὰς Δομετιανοῦ τιμὰς ἐψηφίσασατο. Τότε τοῖνυ καὶ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παύλον ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Πλάτμῳ ὑπερρίας λόγος ἔχει ἐπανελεῖν πρὸς τὴν Ἐφεσον. Ἦν δὲ ὁ Νερούας φιλοδίκαιος καὶ χρημάτων οὐχ ἡτητο. Ἐκείνου γὰρ μοναρχούντος, Ἀττικὸς ὁ τοῦ σοφιστοῦ Ἡρόδου πατήρ, ὡς ὁ Φιλόστρατος ἐν τοῖς βίοις τῶν σοφιστῶν ἀνεγράφατο, θησαυροῦ τι εὔρεν ἐπὶ τῆς οἰκίας χρημα ἀμύθητον. Καὶ φοβηθεὶς ἔγραψε τῷ Νερούᾳ ὡς *θησαυρὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας εὐρέθη μοι· τί οὖν κελεύεις περὶ αὐτοῦ.* Καὶ ὃς ἀντέγραψε· *Χρῶ τῷ εὐρήματι.* Ὁ δ' ἔτι εὐλασθηθεὶς ἔγραψεν αὐθις· *Ἄλλ' ὑπέρ ἐμὲ τυγχάνει τὸ εὐρεθῆν· καὶ ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τοῦτο, καὶ καταχρῶ, ἀντεπίσταίτε.* Τούτου βασιλεύοντος, ὁ δευτέρως ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀβίλιος μετήλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ Κέρων τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας προέστη. Τῆς δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας Ἰγνάτιος τότε ὁ Θεοφῶρος προέστατο, δεύτερος καὶ οὗτος· ἐπίσκοπος ἐκεῖ μετὰ Εὐδόδου γνωριζόμενος. Ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας Συμεὼν

Variae lectiones et notæ.

(17) Εὐσέβιος. Lib. III, cap. 20.

ἐξηγεῖτο, δεύτερος· καὶ οὕτως μετὰ τὸν συγγενῆ Ἀ
 Ἰάκωθον τὴν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου λεγόμενον τὴν
 ἐπισκοπὴν λελογχίως. Παρὰ τούτου τοῦ αὐτοκράτο-
 ρος αἱ μονομαχίαι καὶ ἡ τοῦτων θέα ἀπηγορεύθη-
 σάν· Ἐπραττε γὰρ οὐδὲν γνώμης ἄτερ τῶν ἐξόχων
 τῶν τῆς βουλῆς. Οὕτως ἐνομοθέτησε καὶ τὸ μὴ τινὰ
 τὰ παιδογόννα μόρια παρὰ Ῥωμαίους ἐκτέμνεσθαι,
 μήτε μὴν ἀγεσθαι πρὸς γάμον ἀδελφίδην (18). Φω-
 ράνας δὲ τὸν Καλπούρνιον Κράσσον καὶ ἄλλους
 ἐπιβουλεύοντάς οἱ, ἐν τινὶ θεᾷ πλησίον αὐτοῦ καθίσας
 αὐτοὺς μήπω γνόντας ὅτι πεφώρανται, ξίφη αὐτοῖς
 ἐνεχείρισεν, ἵνα τάχα ἴδοιεν αὐτὰ εἰ εὖ ἐξελεργασταί
 τε καὶ τεθῆκαται· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα γνοίεν ὡς κατα-
 πεφρόνηται οἱ ὁ θάνατος. Ἐλεγε δὲ οὗ· Οὕτως
 ἤρξα ὥστε δύνασθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι,
 καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσθαι. Διὰ δὲ τῶν γρηστοτήτων καὶ γῆρας βαθὺ καταφρονούμενος, ἀναβὰς εἰς τὸ
 Καπιτώλιον ἐξεβίβησεν· Ἀγαθὴ εὐχὴ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου Μάρκον Οὐλπίον Νερούαν
 Τραιανὸν εἰσποιεῖσθαι. Εἶτα καὶ Καίσαρα ἀνείπεν αὐτὸν, καὶ αὐτοχείρως ἐπέστειλε τῷ ἀνδρὶ τῆς Γερ-
 μανίας ἀρχοντι τότε·

Tisias danois emā dākrva soīsī bēlēssein.

Ἄρξας οὖν Νερούας ἐφ' ἓνα ἐνιαυτὸν καὶ μηνῶν
 τετρακτὺν, μετέλλαξε τὴν ζωὴν νοστήσας, καὶ
 αὐτοκράτορα τὸν Τραιανὸν προβαλλόμενος.

ΚΑ'. Τραιανὸς δὲ τὸ γένος εἶλκεν ἐξ Ἰθρίας,
 δεύτερον ἔτος ἄγων ἐπὶ τεσσαρακοστῷ ἀπὸ γενέσεως
 ὅτε τῆς αὐταρχίας τετύχηκεν, ὥστ' ἐν ἀκμῇ αὐτὸν
 εἶναι καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μήτε
 θράσους ὅπῃ νεότητος πικρασθαι, μήτ' ὅπῃ γῆρους
 ἀμβλύνεσθαι. Ἐτίμα δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ εὖ
 πρὸς πάντας διατιθέμενος, οὐτ' ἐδεδόκει τινας,
 οὔτε μὴν ἀπηχθάνετο, οὔτε προσεῖχε τοῖς διαβάλλου-
 σιν, οὐτ' ἦν ἐξυβρίσας πρὸς ὀργὴν, τῶν τε χρημά-
 των τῶν ἄλλοτριων ἴσα καὶ φόνων τῶν ἀδίκων
 ἀπειχετο· καίτοι μεγαλόφρων καὶ μεγαλογνώμων
 γενόμενος, καὶ ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν λιμένεσσι καὶ ἐν ἄγρο-
 σίοις οἰκοδομήμασιν ἐδαπάνησεν πολλά. Καὶ ἐπειδὴ τὸν
 ἐν τῇ Ῥώμῃ ἰπποδρόμον φαράντα ἀνήγειρε μείζω
 τε καὶ περικαλλέστερον, ἐπέγραψεν αὐτῷ ὅτι ἐξαρ-
 κούντα τῷ τῶν Ῥωμαίων δῆμῳ ἐποίησε. Καὶ μάλ-
 λον ἐχαίρει φιλούμενος ἢ τιμώμενος, καὶ ἀγαπητὸς
 ἦθελεν εἶναι τοῖς ὑπὸ χόοις, τοῖς πολεμίοις δὲ φοβερός.
 Τῆς μὲν οὖν ἐν λόγοις παιδείας οὐ μετέσχικε, τὸ
 δ' ἔργον αὐτῆς· καὶ ἠπίστατο καὶ εἰργάζετο. Οἴνου
 δ' ἠετώμενος νήφων ἦν· καὶ ἐπισημῶς περὶ μαι-
 ράκια, οὐδένα ἐλύπησε. Φιλοπόλεμος δὲ γεγονώς,
 καὶ πλείστα κατιορθωκώς, οὐκ εἶα τοὺς στρατιώτας
 ὑπερφρονεῖν, οὕτως ἐγκρατῶς αὐτῶν ἤρχεν. Ἦν δ'
 αὐτῷ γυνὴ Πλωτίνα. Ἐστράτευσσε μέντοι ἐπὶ Δάκας,
 ἢ Δακούς, κατὰ Ἰωνας, ὡς ὁ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰ-
 κοστῷ τέρτι· λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας φησὶ,
 μήτε χρήματα δ' ἐπετείως· ἐλάμβανον οὐδὲνα αὐτοῖς
 ἀνεχόμενος, καὶ δίκας εἰσπράττεσθαι τῶν πεπραγ-
 μένων αὐτοῖς ἰμερίζμενος. Πυθόμενος οὖν ὁ Δακέ-
 θλος, δὲ Δακῶν ἤρχε, τὴν τοῦ Τραιανοῦ κατὰ τοῦ
 Ἰόνου· ὁρμήν, ἐδεισεν, εἰδώς τὸν ἄνδρα στρατηγικῶ-

tulit, ne quis in Romano imperio castretur, neq̄
 fratrum aut sororum filias ducere liceat. Cum a
 Calpurnio Crasso, et aliis insidias fieri deprehen-
 disset, eis in spectaculo quodam proxime se **584**
 collocatis, enses in manus tradidit, ignaris adhuc
 indicii, ut viderent scilicet an iaffabre facti atque
 acuti essent : cum revera innueret, mortem a se
 contemni. Aiebat autem se ita temperasse, ut etiam
 deposito imperio vilam privatam tuto posset agere.
 Sed cum ob morum lenitatem et ætatem contem-
 neretur, Capitolio conscensò, exclamavit : *Quod felix
 faustumque sit senatui populoque, M. Ulpium Ner-
 vam Trajanum adopto.* Dein Cæsarem quoque eum
 appellavit, eique sua manu Germaniam tum obti-
 nenti scripsit :

Sentiat ob lacrymas nostras tua spicula Graius.

Obiit ex morbo : imperavit annum unum, et
 menses iv, Trajano imperatore designato.

XXI. Trajanus genus ex Hispania duceus, anno
 ætatis xlii imperio potitus est, in ipso animi cor-
 porisque vigore, et a juvenili audacia, et senili
 socordia alienus. Bonis honorem habebat : bene
 affectus erga omnes, neminem timebat, neminem
 oderat : delatores contemnebat, non proclivis erat ad
 iracundiam : aliena pecunia æque ac cædibus injustis
 absteinebat : quamvis magno animo, magnoque in-
 genio prælitus, in vias, portus, operaque publica
 magnos sumptus faceret. Cum circum equestrem col-
 lapsum instaurasset, majoremque et pulchriorem
 fecisset, inscripsit, se fecisse tantum, ut populus Ro-
 manus satis spatii haberet. Magis gavisus est se amari
 quam honorari : subditis charus, hostibus terribilis
 esse voluit. Quamvis disciplina litterarum eruditus
 non esset, rem ipsam tamen et novit et exercuit.
 Vini fuit avidior, sed citra ebrietatem : puerorum
 magnus amator, sed citra cujusquam molestiam.
 Cum vir bellicosus esset, et res magnas gessisset :
 ea disciplina milites continebat, ne eos efferrī
 anivis pateretur. Uxorem Plotinam habuit. Bello
 aggressus est Dacas, seu Dacos, secundum Iones, ut
 Appianus ait xlii Romanæ Historiæ libro : quod et
 annua tributa pendere recusabat, et eorum facta
 ulcisci cupiebat. Cujus adventum Decebalus gentis
 D ejus princeps timuit : non ignarus, Trajanum vi-
 rum esse rei bellicæ peritissimum. Pugna com-
 missa, Romani multos hostes occiderunt, **585**
 nec pauciores ex ipsis vulnerati sunt : quorum
 tanta multitudo fuit, ut eum fasciæ deessent,
 Trajanus ne suæ quidem vesti pepercerit. Cum
 summis cacuminibus magno labore occupatis, ipsi

Varie lectiones et notæ.

(18) Ἀδελφίδην. Vide Cujacium, lib. viii, Observ. esp. 28,

laboris argumento ostenderunt. Interrogati etiam de Christi regno, cujusmodi id esset? et ubi, et quando revelandum? id non esse mundanum, dixerunt, neque terrenum, sed caeleste, et in consummatione saeculorum revelandum. His auditis Domitianus, eos ob vilitatem contempsit, et liberos dimisit, et persecutionem edicto inhibuit. Ut autem pessimus fuit, ita vitam violenter abruptit: quod utinam ante susceptum imperium factum esset!

ἐν ἀργυροῖς ἔχειν, ἀλλ' ἐν διατιμῆσει γῆς καὶ τοῦς φέρους εἰσφέρειν· καὶ τὴν τῶν χειρῶν δὲ τραυτήτα ἐπεδεδίκνουον τῆς αὐτουργίας μαρτυροῦν. Ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ὅποια τις εἶη καὶ ποῖ καὶ πότε φανησομένη, οὐ κοσμηκὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον ἀπεκρίναντο, ἀλλ' ἐπουράνιον, ἐπὶ συντελείῃ τῶν αἰώνων φανησομένην. Ἐφ' οἷς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονήσας ὁ Δομετιανὸς ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἔπαυσεν. Ὁ μὲν οὖν κάκιστος γέγονως βιαίως ἀπέβηκε τὴν ζωὴν, ὡς εἶθε καὶ περὶ τῆς μοναρχίας!

XX. Qui autem Domitiano insidiabantur, id factum non prius **583** aggressi, quam certum successorem nacti essent, principatum Nervæ optimo et nobilissimo viro detulerunt, qui ob prædictum ab astrologis imperium pene periisset. Domitianus enim omnium principum natalitiis diebus et horis indagatis: ea quoque de causa non paucos, qui potentes fore putabantur, sustulit, occidisset et hunc, nisi astrologus quidam illi bene cupiens, eum intra paucos dies esse moriturum dixisset. Quod cum verum esse crederet, cæde ejus abstinuit, quem jam ab ipsa natura quasi capitis damnatum esse putabat. Nervæ autem ob eam prædictionem facilius persuaderi sibi passus est, ut, Domitiano interfecto, statim susciperet imperium. Cujus prima cura fuit, ut ab illo actus in exsilium, decreto revocaret, bonis etiam restituitis. Patres vero conscripti honores Domitiano decretos senatusconsulto abrogarunt. Tum etiam magnus apostolus Joannes e Patinico exsilio Ephesum rediisse fertur. Nervæ et justitiæ amans, et alienus ab avaritia fuit. Nam cum Atticus, Herodis rhetoris pater (ut Philostratus in libro quem *De rhetorum vita* inscripsit, refert) domi suæ ingentem thesaurum reperisset, ne quid ex eo periculi sibi crearetur timens, Nervæ scripsit: *Thesaurus a me inventus est. Quid ergo jubes?* ei rescripsit Nervæ: *Utere invento.* Cum ille nondum securus denuo scripsisset: *At conditionem meam inventum superat;* respondit imperator: *Etiam abutere.* Hoc impetrante, secundus Alexandrinus episcopus Abilius diem suum obiit, et Cerdo ejus Ecclesiæ gubernationem suscepit. Antiochenæ Ecclesiæ Ignatius tum præfuit, vir Deo plenus, secundus et ipse ejus loci episcopus post Evodium. Similiter Hierosolymitanæ quoque fidelium Ecclesiæ Symeon præfuit, alter et hic a cognato Jacobo qui frater Domini dicitur, episcopatum sortitus. Hic imperator compositiones gladiatorum interdixit. Nihil egit nisi de sententia principum senatorum. Legem

ἱστωρῶν ὁ Εὐσέβιος; (17) τὴν Ἡγήσιππον παράγει λέγοντα οὕτως· Ἐτι δὲ περιῆσαν υἱωροὶ Ἰουδα τοῦ κατὰ σάρκα λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, οὓς τινες προσήγγειλαν ὡς ἐκ γένους Δαβίδ. Τούτους πρὸς αὐτὸν ἀχθέντας ὁ Δομετιανὸς ἤρετο εἰ καὶ Δαβὶδ εἰσι, καὶ κατέλετο. Προσεπῆρετο οὖν πῶσας κέκληται κτήσεις καὶ πῶσων εὐπεροῦσι χρημάτων· οἱ δ' ἔφασαν ἔνταμιον χιλία δηράρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, καὶ ταῦτα οὐκ

αὐτοῦς τε διατρέφεσθαι, αὐτενυροῦντας, καὶ τὴν ἐπιτοίαν ἐπιτελεῖν, ὅποια τις εἶη καὶ ποῖ καὶ πότε φανησομένη, οὐ κοσμηκὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον ἀπεκρίναντο, ἀλλ' ἐπουράνιον, ἐπὶ συντελείῃ τῶν αἰώνων φανησομένην. Ἐφ' οἷς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονήσας ὁ Δομετιανὸς ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἔπαυσεν. Ὁ μὲν οὖν κάκιστος γέγονως βιαίως ἀπέβηκε τὴν ζωὴν, ὡς εἶθε καὶ περὶ τῆς μοναρχίας!

K'. Ἡ δ' ἡγεμονία εἰς Νερούαν μετήνεκτο. ἄνδρα καὶ εὐγενέστατον καὶ ἐπιεικέστατον. Οἱ γὰρ τῷ Δομετιανῷ ἐπιβουλεύοντες οὐ πρότερον ἔργου ἔψαλλον, πρὶν τὸν διαβεβῆμενον τὴν αὐταρχίαν ἐβεβαιώσαντο. Ἦλθον οὖν ἐπὶ τὴν Νερούαν, ἧς ἀστρολόγους ἔτι μοναρχήσει φησάντων, μικροῦ διώλετο ἄν. Ὁ γὰρ Δομετιανὸς πάντων τῶν πρώτων τὰς τε ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας ἐν αἷς ἐγεγέννητο διασκοπῶν, οὐκ ὀλίγους κάκ τούτου τῶν ἐλπίζομένων ἐν τινι δυνάμει ἔσεσθαι προανήλισκε. Καὶ τοῦτον ἀπέκτεινεν ἄν, εἰ μὴ τις τῶν ἀστρολόγων αὐτῷ εὐνοῶν ἔφη ὅτι δι' ὀλίγων ἡμερῶν τελευτήσει· πιστεύσας γὰρ ὄντως τοῦ ἔσεσθαι, οὐκ ἠθέλησε κάκεινον πεφονευκῆναι, ὡς πάντως μετὰ μικρὸν τεθνηξόμενον. Διὰ ταῦτα γοῦν ῥῆθον ἔπεισαν αὐτὸν συνθέσθαι τῇ τῆς ἡγεμονίας ναταδοχῇ· καὶ φθαρέντος τοῦ Δομετιανοῦ εὐθὺς αὐτῆς τὴν αὐταρχίαν ἐδέξατο, καὶ τοῖς ὑπ' ἐκεῖνός ἐξελαθεῖσι δόγματι ἐπανελεθεῖν ἐβόηκε, καὶ τὰς οὐσίας ἀπολαθεῖν. Ἡ δὲ γε σύγκλητος καθαιρεθῆναι τὰς Δομετιανοῦ τιμὰς ἐψηφίσαστο. Τότε τοῖσιν καὶ τὸν μέγαν ἀπόστολον Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Πάτρῳ ὑπερηρίας λόγος ἔχει ἐπανελεθεῖν πρὸς τὴν Ἐφεσον. Ἦν δὲ ὁ Νερούας φιλοδέκιος καὶ χρημάτων οὐκ ἥττητο. Ἐκεῖνος γὰρ μοναρχοῦντος, Ἀττικὸς ὁ τοῦ σοφιστοῦ Ἡρώδου πατήρ, ὡς ὁ Φιλόστρατος ἐν τοῖς βίοις τῶν σοφιστῶν ἀνεγράφαστο, θησαυροῦ τι εὖρον ἐπὶ τῆς οἰκίας χρῆμα ἀμύθητον. Καὶ φοβηθεὶς ἔγραψε τῷ Νερούᾳ ὡς *Θησαυρὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας εὐρέθη μοι· τί οὖν κελεύεις περὶ αὐτοῦ.* Καὶ ὁ ἀντέγραψε· *Χρῶ τῷ εὐρημάτι.* Ὁ δ' ἔτι εὐλαβηθεὶς ἔγραψεν αὐθις· *Ἀλλ' ὑπὲρ ἐμὲ τυγχάνει τὸ εὐρεθῆναι· καὶ ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τοῦτο, καὶ καταχρῶ, ἀντεπίσταίτε.* Τούτου βασιλεύοντος ὁ δεύτερος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀβίλιος μετέλλασε τὴν ζωὴν, καὶ Κέρων τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας προέστη. Τῆς δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας Ἰγνάτιος τότε ὁ Θεοφόρος προέτατο, δεύτερος καὶ οὗτος ἐπίσκοπος· ἐκεῖ μετὰ Εὐσέβιον γνωριζόμενος. Ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας Συμεὼν

Variæ lectiones et notæ.

(17) Εὐσέβιος. Lib. III, cap. 20.

ἔξηγγετο, δεύτερος· καὶ οὗτος μετὰ τὸν συγγενῆ Ἰάκωβον τὴν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου λεγόμενον τὴν ἐπισκοπὴν λελογχίως. Παρὰ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος αἱ μονομαχίαι καὶ ἡ τούτων θέα ἀπιγορευθῆσαν. Ἐπραττε δὲ οὐδὲν γνώμης ἄτερ τῶν ἐξόχων τῶν τῆς βουλῆς. Οὗτος· ἐνομοθέτητε καὶ τὸ μὴ τινα τὰ παιδογόννα μόρια παρὰ Ῥωμαίοις ἐκτέμνεσθαι, μήτε μὴν ἀγεσθαι πρὸς γάμον ἀδελφίδην (18). Φωράσας δὲ τὸν Καλπούρριον Κράσσον καὶ ἄλλους ἐπιβουλεύοντάς οἱ, ἐν τινι θέα πλησίον αὐτοῦ καθίσας αὐτούς μήπω γνόντας ὅτι πεφώρανται, ξίφη αὐτοῖς ἐνεχείρισεν, ἵνα τάχα ἴδοιεν αὐτὰ εἰ εὖ ἐξείργασται τε καὶ τεθῆκαται· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα γνοίεν ὡς καταπεφρόνηται οἱ ὁ θάνατος. Ἐλεγε δὲ ὅτι· Οὕτως ἤρξα ὥστε δύναισθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι, καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεύσαι. Διὰ δὲ τρίπων χρηστότητα καὶ γῆρας βαθὺ καταφρονούμενος, ἀναβὰς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἐξεβίβησεν· Ἀγαθὴ τύχη τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου Μάρκον Οὐλίπιον Νερουῶν Τραιανὸν εἰσποιούμαι. Εἶτα καὶ Καίσαρα ἀνείπεν αὐτὸν, καὶ αὐτοχείρως ἐπέστειλε τῷ ἀνδρὶ τῆς Γερμανίας ἄρχοντι τότε·

Tisicari Davaoi ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι.

Ἄρξας οὖν Νερουῶς ἐφ' ἓνα ἐνιαυτὸν καὶ μηνῶν τετρακτῶν, μετέλλαξε τὴν ζωὴν νοσήσας, καὶ αὐτοκράτορα τὸν Τραιανὸν προσβαλλόμενος.

ΚΑ'. Τραιανὸς δὲ τὸ γένος εἶλκεν ἐξ Ἰθρηρίας, δεύτερον ἔτος ἄγων ἐπὶ τεσσαρακοστῷ ἀπὸ γενέσεως ὅτε τῆς αὐταρχίας τετυχῆκεν, ὥστε ἐν ἀκμῇ αὐτὸν εἶναι καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μήτε θράσους ὕπερ νεότητος πίμπλασθαι, μήτε ὕπερ γῆρους ἀμβλύνεσθαι. Ἐτίμα δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ εὖ πρὸς πάντας διατιθέμενος, οὐτ' ἐδεδοίκει τινας, οὔτε μὴν ἀπηχθάνετο, οὔτε προσεῖχε τοῖς διαβάλλουσιν, οὔτε ἦν οὐδύρροπος πρὸς ὀργήν, τῶν τε χρημάτων τῶν ἄλλοτριων ἴσα καὶ φόνων τῶν ἀδίκων ἀπέλιχτο· καίτοι μεγαλόφρων καὶ μεγαλογνώμων γενόμενος, καὶ ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν λιμέσι καὶ ἐν δημοσίοις οἰκοδομήμασιν ἐδαπάνησεν πολλά. Καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἰπποδρόμον φαρέντα ἀνήγειρε μείζω τε καὶ περικαλλέστερον, ἐπέγραψεν αὐτῷ ὅτι ἐξαρκούντα τῷ τῶν Ῥωμαίων δήμῳ ἐποίησε. Καὶ μᾶλλον ἔχαιρε φιλούμενος ἢ τιμώμενος, καὶ ἀγαπητὸς ἦθελεν εἶναι τοῖς ὑπηκόοις, τοῖς πολεμίοις δὲ φοβερός. Τῆς μὲν οὖν ἐν λόγοις παιδείας οὐ μετέσχηκε, τὸ δ' ἔργον αὐτῆς· καὶ ἠπίστατο καὶ ἐπιγάζετο. Οἶκον δ' ἠττώμενος νήφων ἦν· καὶ ἐπισημῶς περὶ μειράκια, οὐδὲνα ἐλύπησε. Φιλοπέλεμος δὲ γεγονώς, καὶ πλείστα κατιορθωκώς, οὐκ εἶα τοὺς στρατιώτας ὑπερφρονεῖν, οὕτως ἐγκρατῶς αὐτῶν ἤρχεν. Ἦν δ' αὐτῷ γυνὴ Πλωτίνα. Ἐστράτευσεν μέντοι ἐπὶ Δάκας, ἢ Δακούς, κατὰ Ἰωνας, ὡς ὁ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας φησὶ, μήτε χρήματα ἀπέπεσε· ἐλάμβανον διδόναι αὐτοῖς ἀνεχόμενος, καὶ δίκας εἰσπράττειν τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἰμερίζμενος. Πυθόμενος οὖν ὁ Δεκέβαλος, ὁ δὲ Δακῶν ἤρχε, τὴν τοῦ Τραιανοῦ κατὰ τοῦ ἔθνους ὁρμὴν, εἰδὼς τὸν ἀνδρα στρατηγικῶ-

A tulit, ne quis in Romano imperio castretur, neve fratrum aut sororum filias ducere liceat. Cum a Calpurnio Crasso, et aliis insidias fieri deprehendisset, eis in spectaculo quodam proxime se collocatis, enses in manus tradidit, ignaris adhuc indicii, ut viderent scilicet an jaffabre facti acque acuti essent : cum revera innueret, mortem a se contemni. Aiebat autem se ita temperasse, ut etiam deposito imperio vilam pribatam tuto posset agere. Sed cum ob morum lenitatem et ætatem contemneretur, Capitolio conscensò, exclamavit : *Quod felix faustumque sit senatus populoque, M. Ulpium Nervam Trajanum adopto.* Dein Cæsarem quoque eum appellavit, eique sua manu Germaniam tum obtinendi scripsit :

Sentiat ob lacrymas nostras tua spicula Cratus.

Obiit ex morbo : imperavit annum unum, et menses iv, Trajano imperatore designato.

XXI. Trajanus genus ex Hispania duceus, anno ætatis xlii imperio potitus est, in ipse animi corporisque vigore, et a juvenili audacia, et senili socordia alienus. Bonis honorem habebat : bene affectus erga omnes, neminem timebat, neminem oderat : delatores contemnebat, non proclivis erat ad iracundiam : aliena pecunia æque ac cædibus injustis abstinerebat : quamvis magno animo, magnoque ingenio præditus, in vias, portus, opera publica magnos sumptus faceret. Cum circum equestrem colapsus instaurasset, majoremque et pulchriorem fecisset, inscripsit, se fecisse tantum, ut populus Romanus satis spatii haberet. Magis gavius est se amari quam honorari : subditis charus, hostibus terribilis esse voluit. Quamvis disciplina litterarum eruditus non esset, rem ipsam tamen et novit et exercuit. Vini fuit avidior, sed citra ebrietatem : puerorum magnus amator, sed citra cujusquam molestiam. Cum vir bellicosus esset, et res magnas gessisset : ea disciplina milites continebat, ne eos efferris animis pateretur. Uxorem Plotinam habuit. Bello aggressus est Dacas, seu Dacos, secundum Iones, ut Appianus ait xlii Romanæ Historiæ libro : quod et annua tributa pendere recusabat, et eorum facta ulcisci cupiebat. Cujus adventum Decebalus gentis ejus princeps timuit : non ignarus, Trajanum virum esse rei bellicæ peritissimum. Pugna commissa, Romani multos hostes occiderunt, nec pauciores ex ipsis vulnerati sunt : quorum tanta multitudo fuit, ut eum fasciæ deessent, Trajanus ne suæ quidem vesti pepercerit. Cunt summis cacuminibus magno labore occupatis, ipsi

Varie lectiones et notæ.

(18) Ἀδελφίδην. Vide Cujacium, lib. viii, Observ. esp. 28,

regiæ appropinquaret, Decebalus per legatos, A
polliticus, se arma, machinas et fabros tradituram, et quicquid præterea a se postularetur facturum: ipse ad imperatorem venit, eumque humi prostratus adoravit. Deinde Trajanus in Italiam reversus, legatos Decebali secum adduxit: qui in senatum introducti, positis armis, manibusque captivorum instar conjunctis, multis verbis supplicarunt, et pace impetrata, arma receperunt. Trajanus triumpho acto, Dacicus cognominatus est. Neque vero propter rei militaris studium cætera neglexit, sed multis in locis et sæpe jus pro tribunali dixit. Cum Decebalus pactis et conventis violatis, res novas moliri nuntiaretur, denuo contra illum duxit exercitum: qui quia viribus impar erat, dolo imperatorem vincere studebat. Quem cum accessu esse facilem, et quemvis ad colloquium admittere sciret, transfugas subornavit, qui eum, si possent, occiderent. Sed unus eorum ob suspicionem comprehensus, in quæstionibus arcanum effatus est. Imperator autem ponte per Istrum facto, quod opus omnem admirationem et commemorationem superat, traductoque exercitu, vix ille quidem et cum periculo, sed vicit tamen Dacos. Decebalus præ desperatione seipsum interfecit: ex eoque gens Dacorum, eorumque provincia Romanis parere cœpit. Reperit et thesauros Decebali, quamvis difficilis eorum esset inventio. Barbarus enim fluvio, qui regiam præterfluebat, alio ducto, in alveo foveam præaltam excavarat, quam magna auri, majore argenti, aliarumque rerum quibus humiditas non nocet, copia injecta, lapideis tabulis obstruxerat: aggestaque terra, fluvium in veterem alveum reduxerat. Multa etiam in speluncis abdiderat. Hæc nemine præsentente nisi captivis faciebat: quos, absoluto opere, et rebus occultatis, interficiendos curabat, ne arcanum proderent. Unus tamen familiaris ejus, gnarus ubi thesauri essent, indicium fecit. Cum Licinium 586
Suram, virum divitem, quem mutuo amabat, quidam ut insidiatorem criminati essent, invocatus cœnatum ad eum abiit, et, satellitibus ablegatis, Suræ medico oculos curandos, ejus tonsori barbam radendam præbuit. Deinde lavit et cœnavit. Postridie calumniatoribus dixit: *Si me occidere, Sura voluisset, nihil ei obstitisset, quominus id heri fecisset.* Cum præfectum prætorio designaret, eique ense porrigeret, quo is accingi debebat: *Cape hunc, inquit, et si bene impero, pro me, sin male contra me illo utitor.* Instruxit etiam bibliothecas. Post, contra Parthos et Armenios duxit exercitum: quod Armenios diadema non a se, sed a Parthorum rege accepisset. Ea causa prætexebatur bello, cum tota res ab ambitione et gloriæ cupiditate proficisceretur. Armenia subacta, multa ei a senatu decreta

τατον. Καὶ πολέμου συβράγέντος σφίσι, πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων ἀπέκτειναν οἱ Ῥωμαῖοι, οὐ μίσησθε δὲ καὶ αὐτῶν ἐτραυματίσθησαν. Τοσοῦτοι δ' ἦσαν οἱ τραυματίαι, ὡς ἐπιλιπόντων τῶν ἐπιδήσιμων μὴ δὲ τῆς ἑαυτοῦ ἐσθῆτος φείσασθαι τὸν Τραιανόν. Ἐκεῖ δὲ τὰ τε ἄκρα δυσχερῶς μὲν, κατέλαθε δὲ, καὶ πέλαις τῶν βασιλείων ἔθλον αὐτῶν, πρέσβεις δὲ Δακίβαλος πέπομφε, συνειθέμενος τὰ τε ὄπλα καὶ τὰ μηχανήματα καὶ τοὺς μηχανοποιούς παραδοῦναι, καὶ ἅπαν ἕτερον ὃ ἂν ἀπαιτοῖτο ποιῆσαι. Καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐλλῶν, ἐς οὐδὰς κατακλιθεὶς αὐτῷ προσεκύνησεν. Εἶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Τραιανὸς ἀναξεύξας, καὶ τοὺς τοῦ Δακεδάλου πρέσβεις ἐπήγετο. Οἱ περ, εἰσαχθέντες εἰς τὸ συνέδριον, τὰ ὄπλα ἀποθέμενοι, καὶ τὰς χεῖρας συνάφαντες ἐν αἰχμαλώτων σχήματι, πολλὰ τε εἶπον καὶ ἰκέτευσαν. Καὶ οὕτως σπονδῶν τυχόντες αὐθις τὰ ὄπλα ἀπέλαθον. Τραιανὸς δὲ καὶ ἐθριάμβουσε, καὶ Δακικῆς ὀνομάσθη. Οὐχ ὡς ἀρήτιος δὲ τῶν ἄλλων ἡμίλει, ἢ ἦτονον εἰδικάζειν, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ καὶ πολλὰκις ἐπὶ βῆματος ἔκρινεν. Ὡς δὲ ἀπηγγέλλετο ὁ Δακεδάλος αὐθις νεωτερίζων, καὶ ταῖς συνθήκαις οὐκ ἐμμένων, αὐτὸς καὶ πάλιν πρὸς ἐκεῖνον ἐστράτευσε. Καὶ ὁ Δακίβαλος, ἡττώμενος ἰσχυρῶς, δόλῳ αὐτοῦ περιγενέσθαι διεμελέτησε. Καὶ εἰδὼς εὐπρόσβιτον οὖτα Τραιανὸν, καὶ τὸν βουλόμενον εἰς ὀμίλιαν δεχόμενον, ψευδαυτομόλου ἀπέστειλεν, ἵν' εἰ δυνατόειεν αὐτὸν διαχρησάιντο. Εἰς δ' ἐκεῖνων ὑποπτέυθεις συνελήφθη, καὶ ἐτασθεὶς ἐξέφηγε τὸ ἀπόρρητον. Γεφυρώσας δὲ τὸν Ἴστρον ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἔργον τοῦτο διαπραξάμενος, μήτε θαυμασθῆναι ἀξίως, μήτ' ἐξηγηθῆναι δυναμένον, διὰ τῆς γεφύρας τε ταύτης τὸν ποταμὸν περαιωθεὶς, μόλις μὲν καὶ κινδυνωδῶς ἐκράτησε τῶν Δακῶν, ἐκράτησε δ' οὖν. Καὶ ὁ Δακίβαλος, ἀπογνοὺς, διεχειρίσατο ἑαυτόν. Κάνταῦθεν τὸ ἔθνος τὸ τῶν Δακῶν καὶ ἡ χώρα σφῶν Ῥωμαίοις ὑπήκοος γέγονε (19). Καὶ τοὺς θησαυροὺς δ' εὗρε τοὺς Δακεδάλου, καίτοι δυσχεροῦς ὄσης τῆς τούτων εὐρέσεως. Ποταμὸν γὰρ δεῖ τοῖς βασιλείοις αὐτοῦ παρέρρει, μετοχεταιύσας ὁ βέρβαρος, τὴν γῆν ἐφ' ἧς διέηι τὸ ὕδωρ ὠρυξεν εἰς βάθος πολλὸν, καὶ πλείστον μὲν χρυσὸν, πλείω δὲ ἄργυρον, καὶ ἄλλα τῶν τιμίων ὅσα μὴ πέφυκεν ἐξ ὑγρότητος φεῖρεσθαι, καταθέμενος τῷ ὀρύγματι, πλαξί τε κατέστρωσε τὴν ἐκεῖ γῆν καὶ χοῦν ταύταις ἐκηνεγκε, καὶ οὕτως αὐθις τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πρῶν μετέστρεψε διόδον, καὶ ἐς σπῆλαιον δὲ πολλὰ ἐναπίθετο. Ταῦτα δ' ἐποίησι μὴ τινοσ ἀλλοῦ παρόντος ἢ αἰχμαλώτων, οἱ περὶ ταῦτα ἐπόνουν· καὶ μετὰ τὴν κατάκρυψιν τοὺς αἰχμαλώτους ἐκτίννυεν, ἵνα μὴ ἐκφορὰ τὰ παρ' αὐτῶν γεγονότα ποιήσωσιν. Εἰς δὲ τὸς ἑταίρους τοῦ Δακεδάλου, συνειδὼς τὰ τε θησαυρισμένα, ὁπίδειξεν αὐτά. Τὸν δὲ Λικίνιον Σούρβαν πλείστον ἀνδρα φιλῶν, καὶ ὑπ' ἐκείνου φιλούμενος, δ αβαλόντων τινῶν τὸν ἀνθρωπὸν ὡς ἐπιβουλεύοντα

Variæ lectiones et notæ.

(19) Ῥωμαίων ὑπήκοος γέγονε. Addit Lactantius, in lib. De mortibus persecutorum, n 23. Traja-

num Dacis assidue rebellantibus census pænæ gratia victorem invosuisse.

αὐτῶν ἀκλήτους πρὸς ἐκείνον ἐπὶ δεξιῶν ἀπῆλθε, καὶ τοὺς δορυφόρους ἀποπέμψας, τὸν ἱατρὸν τοῦ Σούβρα ἐκάλεσε, καὶ δι' ἐκείνου τοὺς ὀφθαλμοὺς, διὰ δὲ τοῦ κουρέως ἐκείνου τὴν ὑπὴν ἔξυρατο· εἶτα καὶ ἰλούσατο καὶ ἐδείπνησε. Καὶ τοῖς τὸν Σούβραν διαβάλλουσιν ἔφη τῇ ὑστερίᾳ· *Ἐὶ ἦθελέ με Σούβρας ἀποκτεῖναι, οὐδὲν ἐκάλυε τὸν ἄνδρα χθὲς τοῦτο ποιῆσαι.* Ἐπαρχον μὲν τοι τῶν δορυφόρων προχειριζόμενος, καὶ ὀρέγων αὐτῶ τὸ ξίφος δὲ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐχρήν, *Ἄδρα τοῦτο, ἔφη, καὶ εἰ μὲν ὄρω καλῶς, ὑπὲρ ἐμοῦ τούτῳ χρῆσαι, εἰ δὲ κακῶς, κατ' ἐμοῦ.* Ἐποίησε δὲ καὶ βιβλίων ἀποθήκας. Καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ Πάρθων καὶ Ἀρμενίων ἐστράτευσεν, ὅτι τὸ διάδημα δὲ Ἀρμένιος οὐχ ὑπ' αὐτοῦ ἔλαβεν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πάρθων βασιλέως. Ἦν δὲ σκεψίς τοῦτο, τὸ δ' ὄλον φιλοτιμία καὶ δόξης ἔρωσ. Ἐχειρώσατο οὖν τὴν Ἀρμενίαν· καὶ αὐτῶ ἡ βουλὴ πολλὰ ἐληφίσατο, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ Ὀπτιμον ἐπικονόμασεν, ἀριστον δὲ τοῦτο δηλοῖ ἐξελληνιζόμενον· εἶτα καὶ Παρθικὸν αὐτῶ ἐπέκλησιν ἔθετο. Ὁ δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων τῇ τοῦ Ὀπτιμου προσηγορίᾳ ἦν σεμνυόμενος, ὅτι τοὺς τρόπους ὑπεδήλου αὐτοῦ.

ΚΒ'. Σεισμοῦ δὲ ἐπὶ τῆς αὐταρχίας αὐτοῦ σφοδρωτάτου συμβάντος, καὶ ἄλλαι μὲν ἔπαθον πόλεις, μᾶλλον δὲ τῶν ἄλλων ἡ πρὸς τῷ Ὀρνῶτι κείμενην Ἀντιόχεια· ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ Τραϊανὸς, ἐκεῖ διατρίβων, μικροῦ κεινόνουσκον ἄν. Ἐπλήγη δὲ τῶσ ἐκ τοῦ τῆς οἰκίας, ἐν ἧ διήγε, συμπτωμάτων. Ἀριθμῶ δὲ κρεῖττον πλῆθος συγχέχωστο τοῖς συμπτώμασι. Καὶ οἱ μὲν συντριβόμενοι τῷ βάρει τῶν καταπιπτότων ἀπώλλυντο· οἱ δὲ ἐν διακείνοις τισὶ τυχαίως συμβαίνουσιν, οὕτω τῶν ὑλῶν συμπτωμάτων διασωζόμενοι, ἐξελθεῖν δ' ἐκείθεν οὐκ ἰσχύοντες, λιμῶ διεφθείροντο· ἐπεκράτει γὰρ ὁ κλονὸς τῆς γῆς ἐφ' ἡμέρας πολλάς. Ἦδη δὲ παυσαμένης τῆς συμφορᾶς, ἐπέβη τις ἀναθαρσάσας τῶν ἱερειῶν, καὶ ἤκουσε βρώσης κάτωθεν γυναικός. Ἀνορύξαντες οὖν τὴν ἀνθρωπὸν ἀνεσώσαντο, καὶ παιδὸν φέρουσαν ὑπομάζιον, δὲ τῷ γάλακτι ἔτραφεν, ἀλλὰ ἀνεῖτοι καὶ ἑαυτῆν. Ἐκ τούτου καὶ τὰ λοιπὰ ἀνεχώρωνον· ἀλλ' οὐχ' εὖρον ζωντάς τινας πλὴν παιδίου ἑνός, τῷ λιμῶ δὲ φθαρέντας πολλούς. Ἐαρος δ' ἐπιστάντος, κατὰ τῶν Πάρθων αὐθις ἐχώρησεν ὁ Τραϊανός. Καὶ τῆς τε Ἀδιαθηνῆς ἀπάσης ἐκράτησεν, ἡ μέρος ἐστὶ Συρίας τῆς περὶ Νῖνον καὶ τῶν Γαυγαμήλων, καὶ τῶν Ἀρβήλων, παρ' οἷς Ἀλέξανδρος τὸν Δαρειὸν ἐνίκησε. Καὶ μέχρι τῆς Βαβυλώως προῆλθεν αὐτῆς. Ἐπεραιώθη δὲ καὶ τὴν Τίγριν, καὶ εἰς τὴν Κτησιφῶντα εἰσῆλθεν. Ἰμπίρετο μέντοι καὶ τὴν Ἐρυθρὰν εἰσπλεῦσαι θάλασσαν, ἡ μόρα μὲν τοῦ Ὀκεανοῦ λέγεται, κέκληται δ' οὕτως ὑπὸ τινος ἐν αὐτῇ δυναστεύσαντος. Ἐνανοί δὲ καὶ Ἰνδοῦς, καὶ ἔλαγεν ὡς, *Ἐὶ εἶτε γένος ἦν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἄν ἐπεραιώθη.* Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἐπὶ τὸν Ὀκεανὸν κατέπλει, καὶ αὐθις ἀνήγετο, ὅσα ἐάλωσαν πρότερον ἀποστασίαν ἐνόσησαν. Ὁ δὲ, δείσας μὴ καὶ οἱ Πάρθοι τὸ αὐτὸ δράσωσιν, ὁμογενῆ σφίσι βασιλεία προχειρίσατο, αὐτὸς αὐτῶ τὸ διάδημα ἐπιθέμενος. Εἶτα καὶ τῶν Ἀράβων ἀφιστηχίτων ὤρμησε κατ' αὐτῶν· καὶ μηδὲν ἀνύσας, ὀλίγου δεῖν ἐτρέψθη ἄν, κάκειθεν ἀπῆλθε νοσῶν. Καὶ οἱ κατὰ Κυρήνην δὲ Ἰουδαίῳ ἀπέστησαν, καὶ ἔκτεινον καὶ Ῥωμαίους καὶ Ἕλληνας· καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ οἱ ἐν Κύπρῳ οὐχ ἥττους ὁμοίως διεφθείραν. Κατεστρέφητο δὲ τούτους

sunt : et præter cætera, Optimi, post etiam Parthici cognomentum tributum; sed Optimi appellatione, quod mores suos exprimeret, magis est delectatus.

B XXII. Maximo terræmotu sub ejus imperio cum aliæ urbes quassatæ sunt, tum præter cæteras Antiochia ad Orontem, ubi Trajanus quoque pene perisset, ruina ædificii in quo degebat ictus. In iis ruinis innumera multitudo periit. Alii gravitate molis oppressi : alii, qui fortuito ædificiorum casu in cavis locis inclusi perfringere non poterant, illa concussionis per dies complures durante, fame perierunt. Tandem sedata calamitate, quidam ruinas conscendere ausus, mulierem infra vociferantem audivit : quam, remota materia eduxerunt. Ferebat autem illa puerum in ulnis : quem, ut et semelipsam, uberibus suis sluerat. Deinde ruinis etiam cæteris remotis, nullos viventes præter unum puerum repererunt : qui autem fame perierant, multos. Sub vernum tempus Trajanus denuo contra Parthos profectus, tota Adiabene potitus est. Ea pars est Syriæ juxta Ninnum et Gaugamela et Arbela, ubi Darium Alexander virit, et ad ipsam usque Babylonem progressus, Tigri trajecto, Ctesiphontem est ingressus. Cupiebat etiam Erythræum mare lustrare, quæ Oceani pars est, a rege ejus loci quodam nomen **587** adeptæ. Etiam Indos animo agitabat; dicebatque, si junior esset, se illos quoque petiturum. Dum vero ad Oceanum tendit, atque inde revertitur, ii quos dudum subegerat, ad defectionem spectabant. Veritus igitur, ne Parthi quoque idem facerent, regem eis suæ gentis præfecit, eique ipso diadema imposuit. Deinde Arabes etiam sub jugum reducturus, re infecta peno vulneratus esset, atque ægrotans inde dicessit. Defecerunt etiam Cyrenenses Judæi, et Romanis et Græcis trucidatis. Idem et Ægyptiaci et Cyprii imitati sunt. Sed hos misso exercitu domuit. Hujus Judaicæ defectionis etiam Eusebius meminit, *Ecclesiasticæ Historiæ* libro iv. Cum in Mesopotamiam ire cuperet, morbo oppressus, cursum Italiam versus intendit, P. Ælio Adriano Syriacis legionibus præposito. Sed cum Selinuntem Ciliciæ urbem, quæ etiam Trajanopolis dicitur, venisset, vita functus est, ut ipse putabat, veneno hausto : ut alii dicunt, ob suppressum sanguinem, quem quotannis per alvum excernere solebat. Accessit apoplexia, consecuta resolutione cor-

poris ex parte. Verum aqua intercus omnino mortis ei causa fuit. Imperavit annos xix cum semestri. Eo imperante Symeon Clopæ filius, secundus Hierosolymorum post sanctum Jacobum pontifex, martyrium subiit. post dierum complurium cruciatus, ad crucem damnatus, anno ætatis vicesimo et centesimo. Post eum Justus ex circumcisione tertius Hierosolymorum pontifex est delectus. Alios quoque multos tum pluribus in locis martyrium obiisse refert Eusebius. Deinde imperatorem cognita eorum qui occiderentur multitudine, qui nihil impium agerent, nisi quod matutino tempore Christum pro Deo celibrarent, et tantum simulacris immolare recusarent, edixisse, ne inquirentur Christiani, sed oblati punirentur, ita persecutionem factam esse mitiorem. Tum etiam sanctus Ignatius alter Antiochiæ Cœlesyriæ pontifex, victus Romam missus est: ubi cum bestiis decertando, martyrium absoluit. Ei successit Heros in pontificatu. Tertio anno imperii Trajani, Clemente tertio Romano pontifice defuncto, post Ecclesiam fidelium novem 588 annis gubernatam, quartus in ejus locum suffectus est Evarestus: qui annis viii sacerdotio functus, decessit Alexandro successore, qui Romanorum v fuit pontifex. Alexandrinus quoque episcopus ordine tertius, Cerdo, hac vita relicta, Primum habuit successorem.

οὐ παύονται, θσιπίσαι μὴ ἐκζητῆσθαι τοὺς κεκλημένους ἐκ τοῦ Χριστοῦ, ἐμπεσόντας δὲ γε κολάζεσθαι. Καὶ οὕτως γενέσθαι τὸν διωγμὸν μετριώτερον. Τότε καὶ ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, δεύτερος τῆς κατὰ Κολήν Συρίαν Ἀντιοχείας τυγχάνων ἀρχιερεὺς, συλληφθεὶς, εἰς Ῥώμην ἐπέμφθη δίαιμα, ἐνθα θηρίοις παραδοθεὶς διήγυσσε τὸ μαρτύριον. Καὶ μετ' αὐτὸν τὴν ἱεραρχίαν διεδέξατο Ἡρώς. Τῷ τρίτῳ δ' ἔπει τῆς αὐταρχίας Τραϊανοῦ Κλήμεντος ἐκκλησιόποτος, ὃς τρίτος ἦν ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερεὺς, καὶ ἔπει ἐννεα τὴν Ἐκκλησίαν ἔθουε τῶν πιστῶν, τέταρτος ἀνειστήθη Εὐάρεστος· ὃς, δόξον ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτὸν, μετέθετο τὴν ζωὴν, ὑπ' Ἀλεξάνδρου διαδεχθεὶς, πέμπτου γεγονότος τῶν Ῥωμαίων ἀρχιερέως. Καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων κατὰ τρίτην τάξιν ἐπίσκοπος γεγονὼς Κέρδων, μεταστὰς τῶν ἐνθίνδε, διάδοχον ἔσχηκε Πρίξον.

XXIII. Trajano sine liberis defuncto, Adrianum C Plotinā Trajani conjux ex amorum illecebris, et Tatianus ejus procurator, Cæsarem et imperatorem designarunt, Antiochiæ Syriæ, cui præerat, tum agentem, et Trajanum affinitate contingentem, ac illius e fratre nepti tum matrimonio iunctum. Fuit ille filius Afri Adriani, vir admodum eruditus: libros et versu et soluta oratione conscriptos reliquit: cæterum tam immensæ ambitionis, ut omnia affectaret, seque nihil ignorare profiteretur. Itaque multos aliqua arte celebres dignitate privavit: multos perdidit, ut ipse in omnibus excellere videretur. Quare in eo nimia subtilitas, curiositas, et morum varietas reprehendebatur. Sed hæc vitia, providentia, diligentia, magnificentia, et dexteritas ingenii pensabant. Ad hæc nullum bellum

Α Τραϊανός, στρατεύμα κατ' αὐτῶν πεπομφώς. Μίμνηται τῆς τῶν Ἰουδαίων ταύτης ἀποστασίας· καὶ ὁ Εὐσέβιος (20) ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Ἐκείνῳ δ' ἦν πρὸς Μεσοποταμίαν ἐδδρυμα, τῇ δὲ νότῳ καταπονούμενος, ἤρξατο τοῦ πρὸς Ἰταλίαν πλοῦς, Πόπλιον Ἀλιὸν Ἀδριανὸν ἀρχεὶν ἐπιστήσας τῶν στρατευμάτων ἐν τῇ Συρίᾳ. Ἐλθὼν δ' εἰς Σελινοῦντα (21) τῆς Κιλικίας, ἣ καὶ Τραϊανούπολις κέκληται, τὸν βίον κατέλυσεν, ὡς μὲν ἐκεῖνος φήθη, φαρμάκῳ διαρθαρεῖς, ὡς δὲ τινες λέγουσι, δ' ἐπίσχεσιν αἵματος ἐτησίως αὐτῷ ἐκκρινόμενου διὰ γαστρός Συνέθη δὲ οἱ καὶ ἀποπλιξίαι, ἣ πάρεσις τοῦ σώματος ἐκ μέρους ἐπεχολούθησεν. Ὑδερὸς δ' ἦν ὡς ἐπίπαν αὐτῷ τοῦ θανάτου τὸ αἶτιον. Ἡρῆς δ' ἔτη ἔνενακαίδεκα πρὸς μνητὴν ἔξ. Τοῦτου κρατοῦντος Συμεὼν ὁ τοῦ Κλοπᾶ, δεύτερος ἀρχιερεὺς γεγονὼς Ἱεροσολύμων μετὰ τὸν θεῖον Ἰάκωβον, ἐμαρτύρησεν, αἰκισθαί· μὲν πρότερον ἐπὶ πλείστοις ἡμέραις, εἶτα σταυρὸν καταδικασθεὶς, ἐτῶν ὦν ἑκατὸν τε καὶ εἴκοσι. Μεθ' ὃν τρίτος Ἱεροσολύμων ἀρχιερεὺς Ἰούστος ἐκ περιτομῆς καὶ αὐτὸς ἐχρημάτισε. Καὶ ἄλλους δὲ τότε πολλοὺς ἐν τόποις πλείοσι μαρτυρικοῦ τέλους ἀξιοῦσθαι ἰστέρησεν ὁ Εὐσέβιος· εἶτα τὸ πλήθος τῶν κτεινομένων μαθόντα τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὡς οὐδὲν ἀνόσιον πράττουσιν, ἀλλ' ἣ πρωτῆθεν ἐξεγειρόμενοι τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσιν Ἰσα Θαῦ, μόνον δ' εἰδώλοισι θύειν

C ΚΓ'. Ἀπαίδος δὲ Τραϊανοῦ τελευταῖστος, Καίσαρά τε καὶ αὐτοκράτορα τὸν Ἀδριανὸν ἦ τε τοῦ Τραϊανοῦ σύζυγος Πλωτίνια, ἐξ ἐρωτικῆς φιλίας, καὶ ὁ Τατιανός (22) ἐπίτροπος· αὐτοῦ γεγονὼς ἀπέδειξαν, ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας διάγοντα, ἐπὶ καὶ ἤρχεν αὐτῆς, προσγενῆ (23) τε δυνάστη Τραϊανοῦ καὶ συνοικοῦντα ἐκείνου ἀδελφεῖδῃ. Ἦν δ' οὗτος υἱὸς Ἀφροῦ Ἀδριανοῦ, φιλόλογος ἀνὴρ, ὃς καὶ ποιήματά τινα περὶ αὐτὸν καὶ ἐν ἐπιστολαῖς καταλείπειν· ἀπλήστως δὲ γε πρὸς φιλοτιμίαν ἔχων πάντα τὰ ἐπιτέδευσε, καὶ ἤρχει μηδὲν ἀγνοεῖν. Ὅθεν καὶ τῶν ἐν τῶν εὐδοκίμωντων καθεῖλε συγχούς· καὶ οὐ μείους ἀπώλεσεν, ἐν αὐτῷ κρατεῖν ἐν πᾶσι δοκῆ. Ἐκαικίετο μὲν οὖν διὰ τὰ ταῦτα καὶ τὸ πᾶν ἀκριβῆς, καὶ τὸ περιέργον, καὶ πολὺτροπον. Ἀνελάμβανε δὲ ταῦτα, καὶ ἐθεράπευε τό τε προνοη-

Variæ lectiones et notæ.

(20) Εὐσέβιος. Lib. iv.

(21) Σελινοῦντα. Vide Cujacium, lib. xxvii, Observ. cap. 3.

(22) Τατιανός. Corrupte apud Xiphilinum, Ἀττιανός. Tacianus, apud Vopiscum, tametsi id nomi-

nis varie efferri in codd. mss. observet Casaubonus.

(23) Προσγενῆ. Adrianum consobrinum Trajani fuisse scribit Spartianus. Nescio cur hæc verba in sua versione omiserit interpretes.

κὼν αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ τὸ μεγαλοπρεπές· καὶ ἡ δεξιότης· καὶ τὸ μὴτ' ἀρξαι πολέμου καὶ τοὺς ἡργόμενους καταπαῦσαι· καὶ ὅτι οὐδενὸς ἀδίκως ἀφείλετο χρήματα, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς παρίσχετο, μάλιστα ἀθροισμῶς· καὶ μὴδ' αἰτούμενος, καὶ πόλεσι συμμάχοισι τε καὶ ὑποφόροις πάσαις, ὧς εἰπεῖν, ἐπεκούρησε, ταῖς μὲν ὕδωρ καταγαγῶν, ταῖς δὲ λιμένας οἰκοδομήσας, ταῖς δὲ σίτον καὶ ἔργα καὶ χρήματα καὶ τιμὰς δούς (24)· τῷ τε δῆμῳ τῶν Ῥωμαίων οὐ θραυστικῶς, ἀλλ' ὅπως ἔβουλετο, προσεφέρετο. Καὶ ποτὲ τι αἰτοῦντι θρασύτερον, οὐκ ἐνεῖμεν, ἀλλ' εἰπεῖν ἐκίλευσε τῷ κήρυκι Σιωπησάτῃ· ὡς δ' οὐδὲν εἰπόντος ἐκείνου, τὴν χεῖρα δὲ ἀνατείναντος, ἐσιώπησαν, οὐ μόνον κατὰ τοῦ κήρυκος· οὐκ ἐξώργιστο, ὡς μὴ πεποιηκός τὸ κίλευσθαι, ἀλλὰ καὶ τιμῆς τὸν ἄνδρα ἤξιωσεν, ὅτι δὴν αὐτῷ βουλούμενον ἦνυσσε, μὴ ἐκφύνας· τὸ τραχὺ τοῦ καλεύματος. Οὐ γὰρ ἠγανάκτει, εἰ τι καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ πρὸς τινας ἐγένετο, τὸ δ' ἀπειώρα πρὸς αὐτοῦ λισιτέλειαν. Παρίοντος δ' αὐτοῦ ποτε γυνὴ εἰς ἐδίετο, καὶ εἰπόντος ὧς· Ὁ σκολιδῶ, ἀνέκραξεν ἡ γυνή, καὶ μὴ βασίλευε. Ὁ δὲ αὐτίκα τε ἐστράφη, καὶ προσέσχε τῇ θεομένῃ. Καὶ πάντα τὰ μεγάλα καὶ ἀναγκαῖα οὐκ ἴδεν, ἀλλὰ μετὰ τῶν βουλευτῶν ἔπραττε. Καὶ μετὰ τῶν πρώτων ἰδίκαζεν ἀπὸ βήματος, ὥστε δημοσιεύσθαι τὰ γινόμενα· καὶ τοῖς ὑπάτοις συνδικάζουσι (25) παρῆγετο, ἀεὶ τε περὶ αὐτῶν τοὺς ἀρίστους εἶχε καὶ τοῖς ἀρίστοις συνεδίκευε. Καὶ ἦν αὐτῷ πλήρες λόγων παντοδαπῶν ἐν συστάσει. Τοὺς τε πάνυ νοσοῦντας τῶν φίλων ἐπισκέπτετο, καὶ συνδιηγετο τῶν συνήθων τοῖς ἑορτάζουσιν. Ἐπει δ' ἐς τὴν Ῥώμην ἦκε, χρεοκοπίαν ἐκήρυξε τοῖς ὄφλουσι (26) τῷ βασιλικῷ ταμεῖν καὶ τῷ δημοσίῳ τῶν Ῥωμαίων. Εἶτα εἰς ἄλλην ἐξ ἄλλης φοιτῶν ἐπαρχίαν, καὶ τὰς χώρας ἐπισκέπτετο, καὶ τὰς πόλεις, καὶ μετασκευάζεν ἕκαστον πρὸς τὸ βέλτιον. Καὶ οὐ τὰ κοινὰ τῶν στρατοπέδων ἐφώρα δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐξήταζε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ καθ' ἕκαστον. Καὶ ὅτους πρὸς τὸ ἀδρότερον εὗρισκεν ἐκδεικνυμένους, πρὸς τὸ στρατιωτικώτερον μετῆγε καὶ μεταβρύθμιζε, καὶ ἐδίδασκεν ἄπερ ἴδει ποιεῖν. Καὶ τοὺς μὲν ἔτιμα, τοὺς δὲ ἐνουθέτει, καὶ διηγετο σκληρότερον, ἐν ἑρώῃ τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν, καὶ οὕτω διατεῖσθαι κάκεινο ἐβίβουτο. Ἐντεῦθεν τοὺς στρατιώτας τοιοῦτους ἐποίησεν, ὡς καὶ ἰκποτῶν Ἰσθμὸν σὺν γε τοῖς ὅπλοις τὸν Ἴστρον εὐμαρῶς διανήξασθαι, καὶ τοὺς βαρβάρους ταῦθ' ὀρώντας ἐκπλήττεσθαι, ὥστε καὶ χρᾶσθαι διαλλακτῇ τούτῳ τῷ αὐτοκράτορι, ἐφ' οἷς ἄλλοι· ἐκπεπολέμωτο. Ἐσπούδαζε δὲ καὶ περὶ θήρας, ὡς ἐν ταύταις καὶ τινὰ οἱ μέλη καταεγῆναι. Καὶ ἐν

incipiebat, corp'a sedabat, opes nemini per injuriam eripiebat, sed potius multis, ultro praesertim non rogatus, donabat. Urbibus omnibus, sive sociis sive vectigalibus opem ferebat: aliis aqua introducenda, aliis portubus exstruendis, aliis frumento, operibus, pecunia, honoribus dandis. Adversus populum Romanum non submisit, sed pro auctoritate se gerebat: cui aliquid aliquando audacius postulanti non cessit, sed praecoxem edicere jussit: *Tacete*. Qui cum nihil locutus, extenta tantum manu silentium fecisset: non modo non succensus homini, quasi dicto minus audiens fuisset, sed et honorem habuit, quod id effecisset, quod voluerat, dissimulata imperii asperitate. Neque enim aegre ferebat, si quid ab aliquo contra suam sententiam fiebat, modo ad utilitatem suam spectaret. Praetereans aliquando, cum mulieri interpellanti sibi non esse olim dixisset, atque illa exclamaret: *Ergo imperare noli*, statim conversus, eam audivit. Omnes res magnas et necessarias non privato consilio, sed senatoribus adhibitis egit. Cum primoribus jus pro tribunali dixit, ut acta publicarentur. Consulibus in concilio adfuit. Semper optimates apud se habuit, et cum principibus atque optimis concenavit. Convivia ejus plena erant sermonum omnis generis. Amicos graviter aegrotantes invisit, familiarium suorum festivitatis interesse solebat. Romam ubi venit, quidquid fisco imperatorio et aërio Romano debebatur, abolevit. Provincias et urbes invisit, et omnia in melius provexit. Non exercitus duntaxat, sed etiam singulorum militum negotia per se lustrabat atque excutiebat: et quos ad molliem declinasse videbat, quid agendum esset edocuit, ad militarem frugalitatem reducebat, alios honorabat, alios castigabat. Asperius et ipse vivebat, ut suo exemplo milites ad eandem victus rationem assuefaceret. Eo pacto milites tales effecit, ut turma equitum Istrum in armis facile tranaret. Quo spectaculo attoniti barbari, ei arbitrium deferrebant controversiarum, ob quas bella inter se gerebant. Fuit etiam venationi deditus, in qua membra aliquot fregit: et in Mysia urbem condidit, quam Adriani venationes appellavit. Cum in Ægypto Pompeii Magni sepulcrum collapsum vidisset, defuncto ut heroi immolavit: et hoc verum pronuntiato,

Variae lectiones et notæ.

(24) Ταῖς δὲ σίτον καὶ ἔργα, καὶ χρήματα, καὶ τιμὰς δούς. Wolfius ἔργα munera vertit: malim opera, ut publica intelligantur, quæ civitatum utilitati constituenda curabat Trajanus.

(25) Συνδικάζουσι. Ita miss. codd. et recte, neque enim video cur vocem asterisco notarit interpres: quippe συνδικάζειν dicebantur duo consules,

qui una judiciis præerant, quibus intererat Adrianus.

(26) Τοῖς ὄφλουσι. Spartianus: *Ad colligendam autem gratiam nihil præmittens, infinitam pecuniam quæ fisco debebatur, privatis debitoribus . . . remisit*. Id porro tum actum innuit Zonaras, cuius Roman venit, quod hausit ex Dione.

Μυσία πόλιν ἔκτισεν Ἀδριανοῦ θήρας (27) καλέσας αὐτήν. Εἰς Αἴγυπτον δὲ ἀπιών, καὶ τῷ τάφῳ Πομπηίου (28) Μάγνῳ διαφθαρένῃ περιτυχῶν ἐνήγισε, καὶ τοῦτ' εἶπε τὸ ἔπος,

Templa cui superant, adeone carere sepulcro?

monumentum instauravit. Urbem in Palaestina pro everis Hierosolymis conditam. Æliam Capitolinam nominavit : et quo in loco Dei templum olim fuerat, eo in loco post Jovis lucum condidit. Judæi vero cum suam metropolim a Græcis alienigenis incoli, et peregrinos in ea deos coli ferre non possent : dum Adrianus circa Ægyptum et Syriam versabatur, metu quiescebant. Sed cum inde discessisset, opportunis regionis locis occupatis, quo se in tutum reciperent, multa Romanis detrimenta et clam et aperte intulerunt. Nam et Judæi ex omnibus provinciis eo confluebant : et alienigenæ multi, spe lucri eis opitulabantur, Adrianus igitur duces clarissimos contra illos misit, quibus Severus Julius 590 præfuit : qui cum hostibus, ob multitudinem eorum, et desperationem, non discernendum esse ratus, prohibendo commentu, obsidendo, et contra partes illorum pugnando, gentem eam tardius ille quidem, sed minori cum periculo attrivit et afflixit, ut paucissimi superessent. Nam castella eorum L. firmissima sunt expugnata, pagi eorum DCCC et LXXV celeberrimi eversti, virorum D et LXX millia in incursionibus et præliis interfecta. Eorum vero multitudo, qui morbo, fame, incendio perierunt, nec inquisita, nec compta est. Tota quidem Judæa fere vastata est. Quam calamitatem Deus prodigiis denuntiavit. Nam Salomonis sepulcrum nulla evidenti de causa dissiliit et concidit : lupi et hyænæ multas urbes eorum cum ululatu intrarunt. Cæterum Romani quoque multi perierunt. Itaque Adrianus cum ad senatum scriberet, usitato exordio non est usus, quod erat hujusmodi : *Si vos liberique vestri valetis, bene est : ego et exercitus valemus.* Et hic belli Judæici fuit exitus.

καὶ λύκοι καὶ θύναι πλείστοι εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν εἰσέπιπτον ὠρυόμεναι. Πολλοὶ μέντοι καὶ Ῥωμαῖοι τότε ἀπώλοντο, ὥστε καὶ Ἀδριανὸς γράφων πρὸς τὴν βουλὴν οὐ τῷ συνήθει προσιμίῳ ἐχρήσατο. Τὸ δ' ἦν, *Εἰ καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παῖδες ὑμῶν ὑγιαίνετε, εὖ ἂν ἔχοι· καὶ ἐγὼ δὲ καὶ τὰ στρατεύματα ὑγιαίνομεν.* Ὁ μὲν δὲ πρὸς Ἰουδαίους πόλεμος οὕτως ἤγυστο.

XXIV. Albanicum vero bellum (Albani, Dione Ductor, Massagete sunt) a Pharasmano est commotum, qui Mediam admodum afflixit, Armeniam vero et Cappadociam attigit. Sed Albanis partim muneribus delinitis, partim metu aversis, maleficio abstinuit. Romani reversus Adrianus, populo servum aurigantem, ut in libertatem assereretur, flagitanti, restitit, his verbis : *Neque me alienum servum libertate donare, neque vos domino ejus vim afferre decet.* Cum ex profuvio sanguinis per nares

Τῷ ναοῖς θρίθοντι πόση σπάνις ἐκλετο τύμβου.

Καὶ τὸ μνημα ἀνοικοδόμησεν. Ἐν δὲ Παλαιστίνῃ πόλιν οἰκοδομήσας ἀντι τῆς κατασκαφίσης Ἱερουσαλήμ, Αἰλίαν Καπιτωλίαν ὠνόμασε· καὶ ἐνθα πρώην ὁ τοῦ Θεοῦ ναὸς Ἰδρυτο, τῷ Διὶ τέμενος ἀνθιδρύσατο ἕτερον. Ἰουδαῖοι δὲ μὴ φέροντες τῆς σφῶν παραπολαύοντες μητροπόλεως ἄλλους ὄρῳν (Ἕλληνας γὰρ ἐν αὐτῇ κατακρίσθησαν) μηδὲ ξενικῶς τιμᾶσθαι θεοὺς ἐκεῖ ἀνεχόμενοι, ὥς μὲν Ἀδριανὸς παρά τῃ Αἰγύπτῳ καὶ τῇ Συρίᾳ διέτριβεν, ἡρέμουν διευλαθόμενοι· ἐκεῖ δ' ἐκεῖθεν ἀπῆλθε, τὰ τε τῆς χώρας ἐπίκαιρα καταλάμβανον, ἃ ἔχουσιν αὐτὰ ἱερῆθρια, καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐκάκωσαν λάθρα τε καὶ ἀναφανδῶν, τῶν τε ἀπανταχοῦ γῆς Ἰουδαίων συνιόντων ἐκεῖ, καὶ πολλῶν ἀλλοφύλων ἐρωτοὶ κέρδους συνεπικουρούτων αὐτοῖς. Ὁ μὲντοι Ἀδριανὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν στρατηγῶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπήγαγεν, ὧν ἐπῆρχε Σευήρος Ἰούλιος· ὃς κατὰ συστάδην συμβαλεῖν τοῖς ἐναντιοῖς οὐκ ἔκρινε σύμφορον, τὸ πλήθος αὐτῶν καὶ τὴν ἀπόρητον εὐλαθόμενος. Τροφῆς δὲ σφῶς ἀπειργῶν καὶ κατακλίτων, ἔστι δ' οὐ καὶ ὅπη παρήκοι τοὺς στρατιώτας μοίραις αὐτῶν ἐπάγων, χρονιώτερον μὲν, ἀκινδυνώτερον δὲ τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐνέτριψε τε καὶ ἐξετρίχυσεν, ὡς κομιδῇ βραχίστους περιγενέσθαι. Φρούρια μὲν γὰρ αὐτῶν τὰ κρείττω πενήτηκοντα καταστράφησαν, κῶμαι δὲ πάντε καὶ ὀγδοήκοντα ἐπ' ἐνακασίαις ὀνομαστόταται κατασκάφησαν. Ἀνδρῶν δὲ μυριάδες ὀκτώ καὶ πενήτηκοντα ἐν ταῖς καταδρομαῖς καὶ ταῖς μάχαις ἐσφάγησαν. Τὸ δὲ πλήθος τῶν λιμῶν καὶ νόσοις καὶ πυρὸς φαιρέτων ἀνεξαρνήτων τυγχάνον οὐκ ἔγνωσται, ὥστε πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἰουδαίαν ἐρημωθῆναι, ὃ καὶ πρὸ τοῦ πολέμου αὐτοῖς συμβόλοις τισὶ τὸ θεῖον ἐνέφηγε. Τὸ τε γὰρ μνημεῖον τοῦ Σολομῶντος ἐξ οὐδεμιᾶς δῆλης αἰτίας διελύθη τε καὶ συνέπεσε·

ΚΔ'. Ὁ δὲ πρὸς Ἀλθανοὺς (εἰσὶ δὲ Μασσαγέται κατὰ τὸν Δίωνα) ὑπὸ Φαρασμάνου κεινήτη. Καὶ τὴν μὲν Μηδίαν ἴαν ἐλύπησε (29), τῆς δ' Ἀρμενίας καὶ τῆς Καππαδοκίας ἤφατο μὲν, τῶν δ' Ἀλθανίων πῆ μὲν ἄθροισ πεισθέντων, πῆ δὲ δευσιάντων ἐκλύσατο. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Ῥώμην Ἀδριανὸς, αἰτοῦντι τῷ δῆμῳ ἀρματηλάτην δοῦλον ἐλευθερίας τυχεῖν ἀντίπειν ὡς *Οὐ προσήκει οὐδ' ἐμοὶ ἀλλότριον ἐλευθερώσαι δοῦλον, οὐδ' ὑμῖν τὸν δεσπότην αὐτοῦ τοῦτο ποιῆσαι βιάσθαι.* Νοστή-

Variæ lectiones et notæ.

(27) Ἀδριανοῦ θήρας. Spartianus : *Oppidum Adrianotheras in quodam loco, quod illic et feliciter esset venutus, et ursam occidisset aliquando, constituit.*

(28) Πομπηίου. De Pompeii M. tumulo, vide Sal-

masium ad Spartian. in Adriano.

(29) Καὶ τὴν μὲν Μηδίαν ἴαν ἐλύπησε. Incertum an hæc verba referantur ad Pharasmanum, an vero ad Adrianum, inquit Wolfius : sed, ut fallor, referuntur ad vocem πόλις.

εα; δὲ αἵματος; αὐτῷ δὲ τῆς βένδ; κανουμένου καὶ ἀπογνωσθεῖς, Κόμοδον Λούκιον Καίσαρα Ῥωμαίοις ἀν:ἱτα. Σευηριανὸν δὲ καὶ Φούρνον τὸν ἔγγονον ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τούτῳ ἐφίνευσεν. Ἦν δὲ Σευηριανὸς (30) ἐνενηκοντούτης. Ὁς ἀποφαγγῆναι μέλλων πῦρ ἤτης καὶ θυμῶν ἔφη· Ὑμῖς, ὦ θεοί, ἴστε ὅτι οὐδὲν ἀδικῶ. *Ἐδοχμαὶ δὲ τὸν Ἀδριανὸν ἐπιθυμῆσαι ἀποθανεῖν, μὴ δύνασθαι δὲ.* Ὅθεν καὶ χρονίως νοσήσα; Ἀδριανὸς ἠξίατο πολλακίς ἀποσθῆναι, ὥστε καὶ ἑαυτὸν θηλεῖσαι διαχειρῆσαι. Ὁ μὲντοι Σευηριανὸς καὶ αὐτῷ τῷ Ἀδριανῷ ἄξιος; τῆς αὐταρχίας νενόμιστο. Εἰπὼν γάρ τοις φίλοις ποτὲ ἵνα δέκα ἄνδρα; δοκίμους εἰς αὐταρχίαν ἐξονομάσῃσι, μικρὸν τι διαλιπὼν ἔφη ὡς Ἐννέα θέλω μαθεῖν τὸν γὰρ ἵνα γινώσκω, τὸν Σευηριανόν. Ἦσαν δὲ καὶ Τούρβων καὶ Σίμιλις τῶν ἀρίστων ἐπιφανέστατοι. Καὶ ὁ μὲν Τούρβων οἷα στρατηγικώτατος, ἱπαρχο; γεγωνῶς, εἶπὼν ἀρχῶν τοῦ δορυφορικῶ; ὡς εἰς τῶν πολλῶν διεθίω, ἢς οὐποτε ἡμέρας οἶκοι ὤπτο, οὐδὲ νοσήσα; ἀλλὰ πρὸς τὸν βασιλέα διετρεβῆ. Καὶ ποτε νοσοῦντι ἀτρεμήσειν αὐτῷ τοῦ αὐτοκράτορος συμβουλεύοντος, εἶπεν ὅτι *Τὸν ἱπαρχον ἐστῶτα, δεῖ τελευτᾶν.* Ὁ δὲ Σίμιλις ἠλικίῃ καὶ τάξει προήκων αὐτοῦ (31), καὶ ἱκατοναρχῶν ἐπὶ Τραϊανοῦ, καὶ κληθεῖς παρ' αὐτοῦ πρὸ τῶν ἱπάρχων, ἔφη αὐτῷ εἰσελθὼν· *Ἀισχρόν ἐστι, Καίσαρ, τῶν ἱπάρχων ἐστῶτων* ἔξω, *ἐκιστοτάρχη σε ἄμλειν.* Εἶτα καὶ τῆς τῶν δορυφόρων ἀρχῆ; ἄκων ἀξιωθεῖς; ἔλαθε μὲν, ἐξέστη δ' ἐκὼν, καὶ ἐν ἀργῷ διεθίω. Ἐνθα καὶ τέθνηκεν, ἑναυτοῦς ἔχει διατριψῆς ἐπὶ, ἐπιγράφας τῷ μνήματι, ὅτι *Σίμιλις (32) ἐνταῦθα καίται, βιοῦς μὲν ἔτη τόσα (32*), ζήσα; δ' ἔκτα.* Ἀδριανὸς; δὲ φθῶν τ' ἐλίφθη ἐκ πολλῆ; τοῦ αἵματος; ῥύσεως, καὶ ὑδέρῳ. Ὡς δὲ ὁ Καίσαρ ὁ Λούκιος; Κόμοδος; αἶμα ἐμῶν ἐκ πλείονος ἐξαίονης ἐξέλιπεν ἄθροῖον πλείστου αἵματος ἐμπεσθέντος, συνεκάλεσε τοὺς πρῶτους τῶν βουλευτῶν, καὶ εἶπεν· *Τὸν Λούκιον τὸ δαιμόνιον ἀφελετο ἡμῶν. Εὔρον δὲ αὐτοκράτορα ὑμῖν εὐγενῆ, πρῶον, εὖδικτον, φρόνιμον, μὴθ' ὑπὸ νεότητος προσητέ; μὴθ' ὑπὸ γῆρας ἀμελές τι ποιήσοιτα, τὸν Ἀντωνίνον. Αἰρήλιον.* Καὶ ὁ μὲν οὕτως προχειρίστω αὐτοκράτωρ. Φροντίζων δὲ καὶ περὶ τῶν μετὰ ταῦτα αὐταρχησόντων Ἀδριανὸς, ἐπεὶ ἄρβενος; ὁ Ἀντωνίνος ἠμύρει γονῆ; τὸν Κομόδου υἱὸν Κόμοδον αὐτῷ εἰσποίησα; καὶ Μάρκον Ἀννίνον Βῆρον (53) ὠνόμασεν, ἃς Κατίλιος ὠνόμαστο πρότερον Ἀννίνου Βῆρου τρισυπατεύσαντος καὶ χιλιαρχήσαντος ἔγγονος ὢν. Ἐτέρῳ δὲ περιπεσὼν ὁ Ἀδριανὸς, μαγα-

sine spe salutis ægrotaret, Lucium Commodum Cæsarem Romanorum designavit : Severiano et Fusco nepote, qui id ægre ferebant, occisis. Erat autem Severianus annos xc natus. Qui cum occidendus esset, igni postulato, suffitque facto, dixit : *Vos, o dii immortales, nostis me insontem esse. Illud autem precor, ut Adrianus mori cupiat, nec possit.* Ac Adrianus diuturnitatem morbi pertæsus, sæpe mortem optavit sæpe manus sibi ipsi afferre voluit. Ac Severianum et ipse imperio dignum iudicavit. Nam cum amicos aliquando sibi x viros imperio dignos nominare 581 jussisset, paulo post, se novem duntaxat nosse velle dixit : unum enim Severianum sibi notum esse. Fuerunt et Turbo et Simillis inter optimos clarissimi. Ac Turbo, ut rei militaris peritissimus, cum præfectus prætorio factus esset, ut unus e populo vitam exegit : nec unquam ob perpetuam cum imperatore consuetudinem domi, licet ægrotans, interdium visus est. A quo aliquando adversa valetudine admonitus, ut quieti se daret, respondit : *Præfectum prætorio stantem mori oportere.* Simillis autem illo natu grandior, et ordine prior, cum sub Trajano centurio ante præfectos ab illo vocatus esset, ingressus dixit : *Turpe est, Cæsar, præfectis fors stantibus, te cum centurione colloqui.* Deinde prætorio præfectus, dignitatem illam et invitatus accepit, et ultro ea repudiata, ruri vii annis, exactis mortuus, sepulcro suo inscribi jussit : *Simillis hic situs est, qui in vita fuit tot annis : vixit annos septem.* Adrianus vero ex vehementi sanguinis fluxu, et tabe et aqua intercute laborans, cum Cæsar L. Commodus longo tempore sanguinem vomere solitus, immodica egestionem subito exstinctus esset, principibus senatoribus convocatis dixit : *Lucium nobis fortuna eripuit. Verum reperi vobis imperatorem nobilem, clementem, facilem, prudentem, qui neque præ adolescentia temere, neque præ senio quidquam segniter est facturus, Aurelijum Antoninum.* Quo sic imperatore creato, quia is quoque filio carebat, de secuturis imperatoribus sollicitus, Commodum Commodi filium ei adoptandum dedit : qui cum ante Catilius diceretur, ab avo Annino Vero, ter consule et tribuno, M. Annini Veri nomen accepit. Adrianus vero, cum per magiam et præstigium quasdam aliquando noxios humores exhausisset, nec multo post aliis effluentibus in diès pejus haberet, mortem optavit : sed voti compos fieri non potuit, cum nemo ei ensẽm aut venenum præberet. Denique cum seipsum occidere non posset, omisa

Varie lectiones et notæ.

(30) *Seυηριανός. Servianum sororis virum nonagesimum jam annam agentem, ne sibi superviret, mori coegit. Quasi scilicet affectatorem imperii, ut narrat Spartianus.*

(31) *Ἠλικία καὶ τάξει προήκων αὐτοῦ. Ita Reg. et Colb. Alter cod. apud Wolfium, τὴ καὶ τάξει prætulit, quod additamentum redundare existimari.*

(32) *Σίμιλις. Similos, Symeoni Logothetæ in Chron. ms. et Cedreno, qui Latinis Simillis.*

(32*) *Βιοῦς μὲν ἔτη τόσα. Vide Gloss. med. Græcit. in τόσος.*

(53) *Ἀννίνον Βῆρον. Ita etiam Xiphillinus, sed legendum Ἀννίνον censet Sylburgius, quem consule, p. 992.*

Curiosiore victus ratione, cibus et potionibus ei morbo alienis utendo, mortem accersivit. Vixit annos LXXII, menses V, dies XIX; imperavit annos XXI, mense uno dempto. Sub ejus principatu Alexander pontificatu urbis Romæ X annis 592 functus, in vitam senectutis expertem migravit: cui successit Xystus. Primus Alexandrinus, duodecimo episcopatus anno defunctus, Justum habuit successorem. Hierosolymitanus episcopus usque ad Judaicam sub Adriano defectionem fuisse XV omnes ex judaismo christianismum amplexos, commemorat Eusebius: quos non diu vixisse apparet. Eorum primus fuit Jacobus, qui frater Domini dicitur; alter Symeon, tertius Justus, quartus Zachæus, quintus Tobias, sextus Benjamin, septimus Joannes, octavus Matthias, nonus Philippus, decimus Seneca, alter Justus undecimus, Levis duodecimus, Ephres decimus tertius, Josephus decimus quartus, Judas decimus quintus. Xysto post decennium defuncto, Romæ successit Telesphorus, ordine septimus. Alexandrinæ Ecclesiæ gubernationem Eumenes, numero sextus, est sortitus, Justo post annum undecimum defuncto. Ille imperator propter seditiones jam commemoratas, post insignem illum populi interitum, Judæis ingressu Hierosolymorum et totius provinciæ interdixit. Deinde cum urbs a gentilibus incoletetur, et de nomine Adriani Ælia vocaretur: primus ejus pontifex post circumcisos fuit Marcus. Tum etiam Saturninus, Antiochenus, Basilides Alexandrinus, et Carpocrates, diversarum sectarum auctores nascebantur: et Hegesippus apostolici præconii traditionem quinque libris conscripsisse fertur: et Justinus Philosophus, post etiam martyr, a Græcis disciplinis ad Dei cultum transit. Is narrat, Herennium Granianum Asiæ proconsulem scripsisse Adriano, non esse æquum, Christianos ob ullum facinus plecti: eum vero respondisse, neminem nisi criminis alicujus judicio damnatum, occidendum esse.

καὶ Καρποκράτης, αἰρέσεων διαφόρων κατέρες καὶ ἀρχηγοὶ ἐγνωρίζοντο. Καὶ Ἠγήσιππος δὲ τότε τὴν τοῦ ἀποστολικοῦ κληρύματος παράδοσιν ἐν πέντε λόγοις συγγράψασθαι ἀναγράφεται. Καὶ Ἰουστίνος ὁ Φιλόσοφος, δὲ μετέπειτα καὶ μάρτυς ἐγένετο, τότε πρὸς Θεοσέβειαν ἐξ Ἑλληνικῶν σπουδασμάτων μετέθετο. Ὅς Ἰσοπέλ Ἐρέννιον Γρανιανὸν τῆς Ἀσίας ἀνθυπατεύοντα ἐπιστεῖλαι Ἀδριανῷ μὴ δίκαιον εἶναι ἐπ' ἐγκλήματι μηδὲν κολάζεσθαι τοὺς Χριστιανούς· καὶ τὸν Θεοσίβειαν, μηδένα, εἰ μὴ ἐγκλήματι ἐκ κατηγορίας ἄλλῳ, κτείνεσθαι.

Ανελαίς μὲν τις, καὶ γοητείας ἐκένου ποτὲ τὸ ὑγρόν· δι' ὀλίγου δ' αὖθις ἠθρολίζετο ἕτερον, καὶ ὡς ἐπεδίδου πρὸς τὸ χεῖρον αἶμα, ἀποθανεῖν ἐπεθύμει, οὐκ ἠδύνατο δὲ, μηδενὸς αὐτῷ διδόντος μὴ ξίφος, μὴ φάρμακον. Καὶ τέλος μὴ οἶός τε ὦν, ἐαυτὸν διαχρήσασθαι. τῆς κατὰ τὴν διαίταν ἀκριβείας μεθήκε· καὶ μὴ προσήκουσιν ἐδωδίμοις καὶ ποτοῖς χρώμενος, κατέλυσε τὴν ζωὴν, ζήσας ἕτη δύο καὶ ἐξήκοντα, πρὸς μὴσὶ πάντε καὶ ἡμέραις ἑνεακαίδεκα, μοναρχήσας δὲ ἐπὶ σέκοσι καὶ ἑνα ἑνιαυτὸν, μηνὸς ἑνὸς λείποντος. Ἐπὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ἀρχισρατεύσας ἐν Ῥώμῃ δέκατον ἔτος, εἰς τὴν ἀγῆρω μετέβη ζωὴν. Ὅν διεδέξατο Εὐστός. Καὶ Πρίμος δὲ, Ἀλεξανδρέων ἐπισκοπήσας δωδέκατον ἑνιαυτὸν, καὶ μεταλλάξας τὴν βιοτὴν,

Β Ἰουστον ἔσχε διάδοχον. Τῶν δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν εἰς παντακαίδεκα περιστήναι μέχρι τῆς κατὰ Ἀδριανὸν Ἰουδαίων ἀποστασίας, βραχυβίων, ὡς εἶοικε, γεγενῆσιν, ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, πάντας δ' ἐξ Ἰουδαίων πιστεῦσαντας εἶναι· ὦν πρῶτος ἦν Ἰάκωβος ὁ τοῦ Κυρίου λεγόμενος Ἀδελφός, καὶ δεῦτερος Συμεὼν, καὶ τρίτος Ἰούστος, Ζακχαῖος τέταρτος, Τοβίας πέμπτος, ἕκτος Βενιαμὴν, ἕβδομος Ἰωάννης, ὄγδοος Μαθίας, ἑννατος Φίλιππος, δέκατος Σενεκᾶς, Ἰούστος ἄλλος ἐνδέκατος, Λευὶς δὲ δωδέκατος, Ἐρρῆς τρισκαίδεκατος, τεσσαρεσκαίδεκατος Ἰουστῆρ, καὶ Ἰούδας πεντεκαίδεκατος, Εὐστόν δὲ μετὰ χρόνον δεκαετῆ τελευτήσαντα ἕβδομος ἐν Ῥώμῃ διεδέξατο Τελεσφόρος,

Γ τῆς δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν ἕκτος Εὐμένης ἐκληρώσατο. Ἰούστου μετ' ἐνδέκατον θανόντος ἑνιαυτὸν, ὀθτος οὖν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τὰς ἤδη ῥηθείας στάσεις μετὰ τὸν πλὴν τῶν Ἰουδαίων βίεθρον καὶ δόγμα ἐξέθετο κωλύον τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐπιδαίνειν τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ τῆς χώρας αὐτῶν ἀπάσης. Καὶ λοιπὸν ἐξ ἔθνων τῆς πόλεως οἰκισθείσης, καὶ Αἰλίας κληθείσης (34), ὡς ὁ Ἀδριανὸς ἐρημάτιζε, πρῶτος ταύτης ἀρχιερεὺς μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς κατέστη Μάρκος· τότε καὶ Σατορνίνος, Ἀντιοχεύς, καὶ βασιλεῖδης Ἀλεξανδρέως,

LIBER DUODECIMUS.

I. Antonino rerum potito, quem Adrianus ad-

D Α'. Αὐταρχήσαντος δὲ Ἀντωνίνου, δὲ εἰσποιηθείς περὰ τοῦ Ἀδριανοῦ Καίσαρος τε καὶ οὐτεκράτωρ ἐγένετο, ἡ γερούσια οὐκ ἤθελε τὰς ἡρωϊκὰς τιμὰς ψηφίσασθαι τῷ Ἀδριανῷ διὰ φόβους ἀνδρῶν ἐπι-

Variæ lectioes et notæ.

(34) Καὶ τῆς Αἰλίας κληθείσης Hæc verba in Græco textu emiserat vel interpres, vel typographus.

φανερῶν, οὓς ἐκείνος εἰργάσατο. Δὲ καὶ διεκλή-
 χθη αὐτοῖς ὁ Ἀντωνίνος· ἀλλὰ τε πλείω τὸν δάκρυσι,
 καὶ ὅτι οὐδὲ ἐγὼ ἄρα ἄρξω ἡμῶν. Πάντα γὰρ
 τὰ ὑπ' ἐκείνου γενόμενα, ὧν ἔν καὶ ἡ ἀνάβρυσις
 ἡ ἐμὴ, ὡς ἐχθίστου τε καὶ κακίστου ἀθετηθή-
 σεται. Ταῦτα δ' ἡ γερούσια αἰδεσθεῖσα, οὐ μέντοι
 μέντοι καὶ τοὺς στρατιώτας εὐλαθεῖσα, τῷ και-
 μένω τὰς τιμὰς ἐψήφισατο. Εὐσεβῆς δ' ἐπεκλήθη
 οὗτος ὁ Ἀντωνίνος, ὅτι ἄρτι τῆς αὐταρχίας ἡμ-
 μένου αὐτοῦ, πολλοὶ γεγονόσιν ἐπ' αἰτίαισιν, καὶ
 τινὲς ἐξ ὀνόματος εἰς σφαγὰς ἐζητήθησαν· ὁ δὲ
 οὐδένα ἐκόλαζε, φάμενος ὡς Οὐ δεῖ με ἐκ τοιού-
 των ἔργων τῆς προστασίας ἡμῶν ἀρξασθαι.
 Γέγονε δὲ καὶ δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς καὶ δίκαιος
 καὶ χρηστὸς, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ κείνου ἀνεπαρχῆς
 καὶ αὐτοῖς δὲ Χριστιανοῖς. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐκά-
 κων αὐτοῦ, ἀλλὰ μέντοι καὶ αἰδοῦς ἦξιον. Λέγεται
 δὲ ζητητικὸς γενέσθαι, καὶ περὶ μικρῶν ἀκριβο-
 λογοῦμενος, ἔθεν αὐτὸν Κυμνιοπρίστην ἐκάλουν οἱ
 σκώπτοντες. Οὐ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν ὑπὸ κείνου
 ἐχρηματίζετο, ἀλλ' ἐν ἀπορίᾳ ποτὲ γεγονῶς ἀρ-
 γυρίων (35), πολέμων ἐπιχειμένων, οὕτω τέλος
 καινὸν ἐπένοησεν, οὐτ' αἰτῆσαι παρά του ἱνέσχετο
 χρήματα, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγορᾷ πάντα τὰ ἐν τοῖς βα-
 σιλείοις κειμήλια θέμενος, καὶ εἰ τι πρὸς κόσμον
 ἦν τῇ αὐτοῦ γαμετῇ, ὤνεσθαι ταῦτα τὸν βουλό-
 μων προτρέπτο· ἔθεν ἀθροῦς ἀργύρια τοῖς
 στρατιώταις διέδωκε· καὶ νικήσας τὸν πόλεμον
 ἐκτίσαστο πολυπλάσια· καὶ κήρυγμα ἔθετο τὸν
 βουλόμενον ἐκ τῶν ὠνησαμένων τὰ κτήματα τὰ
 βασιλικὰ ἀντιδιδόναι τὸ ὠνηθὲν, καὶ λαμβάνειν τὸ
 τίμημα. Καὶ τινες μὲν τοῦτο ἐποίησαν, οἱ δὲ
 πλείους ἀνένευσαν, καὶ οὐδένα ἀναδοῦναι τὸ κτηθὲν
 αὐτῷ ἐδίεσαστο. Τοῦτου λέγεται νομοθέτημα εἶναι,
 τὸ τῶν τέκνων ἀδιαθέτων τελευτῶντων κληρονόμους
 ἀναφαίνεσθαι τοὺς γονεῖς, καὶ διατιθεμένοις τοῖς
 παισὶν ἐν ἀπάθει ἀνάγκη εἶναι τὸ νόμιμον μέρος
 τοῖς γονεῦσι καταλιμπάνειν. Ἐπὶ τοῦτου κλόνος
 τῆς γῆς συνέθη φρικώδης περὶ τὴν Βιθυνίαν καὶ
 τὸν Ἑλλήσποντον, ἐξ οὐπερ πλείους πόλεις κατέ-
 κεισον, μάλιστα δ' ἡ Κύζικος ἔπαθεν· ὅτε καὶ
 ὁ ἐν αὐτῇ περιβήτορος κατεπίπθη Νάδος (36), οὗ
 λέγονται τετραδύργυροι τὸ πάχος εἶναι οἱ κλονες, τὸ
 δ' ὕψος ἀφροεθαι μέχρι πενήτηντα πήχεων, ἐκ
 λίθου συνεστῶτες ἐνδρ, εἰ τῷ ταῦτα μὴ ἀπιστα
 δόξαιεν· καὶ τάλλα δὲ τοῦ ἔργου ἐκείνου θαυμάσια
 εἶμπαντα. Περὶ τοῦτου τοῦ αὐτοκράτορος ἔδεται,
 ὅτι καὶ τὸ τῆς συγκλήτου κατέκαυσε ψήφισμα, ὃ
 κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Ἰουλίου γέγονε Καίσαρος, θε-
 σπιζον μηδενὲν ἐφείσθαι διαθήκην ποιεῖν, εἰ μὴ
 μέρος ὠρισμένον τῷ κοινῷ καταλείψει ταπεινῶν.
 Ὅθεν νομίζεται καὶ μέχρι τοῦδε ταῖς διαθήκας
 ἐγγράφεισθαι ὅτι καὶ τῷ βασιλικῷ ταμείῳ κατα-

toninus alia plura cum lacrymis disseruit, et se illis
 imperatorum esse negavit: sic enim omnia ejus acta,
 inter quæ et sua 593 designatio esset, ut hominis
 inimicissimi et pessimi, abrogatum iri. Senatus igitur,
 cum ex verecundia Antonini, tum militum
 metu, honores defuncto decrevit. Pius autem hic
 Antoninus appellatus est, quod recens suscepto im-
 perio, multis accusatis, nonnullis etiã nominati
 ad eadem postulatis, de nullo pœnas sumpsit. Ne-
 gavit enim a talibus operibus imperium sibi esse au-
 spicandum. Et per omne tempus justus et clemens
 permansit, et subditis omnibus, atque adeo Chris-
 tianis etiã minime gravis: quos adeo non male
 tractabat, ut etiã veneraretur. Fertur autem ad
 rem attentus fuisse, ac ne minima quidem ne-
 glexisse: qua de causa ut sor-lidus est derisus. Nec
 tamen a subditis pecuniam exegit: nam cum ali-
 quando bellis urgentibus pecunia egeret, nec ve-
 ctigal novum excogitavit, nec a quoquam postulare
 pecuniam voluit, sed omnibus regiæ ornamentis et
 uxoris suæ mundo muliebri in foro venum expo-
 sitis, pecuniam coactam militibus dedit. Victis au-
 tem hostibus longe majore parta, per præconem
 edici jussit, qui imperatoria instrumenta restituere
 vellent, iis pretium redditum iri. Ac nonnulli id
 fecerunt: sed eorum qui recusarunt, qui plures
 fuerû, neminem coegit. Hujus lex esse fertur, ut
 parentes liberorum, qui intestati decedant, here-
 des sint: et qui testamento facto orbi decedant,
 necessario legitimam partem parentibus relinquunt.
 Eo imperante, horribili terræmotu complures Bithy-
 niæ et Hellesponti urbes conciderunt. Sed Cyzicus
 in primis est afflicta: in qua etiã celebre illud
 templum corruit, cujus columnæ ex unico saxo
 quatuor orgyæ crassæ, in altitudinem i cubitorum
 assurrexisse perhibentur: quod si cui incredibile
 videbitur, is cætera etiã ejus operis omnia mira-
 bilia fuisse cogitet. In hoc imperatore illud etiã
 celebratur, quod senatusconsultum Julii Cæsaris
 jussu factum cremavit, quo edicebatur, ne cui te-
 stamenti factio esset, nisi certam partem ærario le-
 garet. Unde moris est ad hoc usque tempus in-
 scribi testamentis, Hoc imperatorio fisco relinquo.
 Decessit Antoninus Pius senex, morte somno leni-
 ssima, ætatis annorum 62, anno imperii xxiv. Hujus
 pfimo 594 anno Telesphorus Romæ episcopus,
 undecimo anno ministerii sui, martyrii corona in-
 signitus. Irenæus narrat, felicem exitum sorti-
 tus est, primo in Romanam sedem collocato, sub
 quo Valentinianus hæreticus exstitit, et Cerdo se-
 ctæ Marcionis auctor. Hygino post quartum pon-
 tificatus annum defuncto, Pius Romanæ Ecclesiæ.
 Alexandrinæ Marcus est præfectus, post Eumencem

Variæ lectiones et notæ.

(35) Ἐν ἀπορίᾳ ἀργυρίων. Ita reposuimus ex
 codd. Reg. et Colb. cum Wollius ἀργυρίων ἐδιδ-
 κει, qui ita ex ingenio emendavit, ut et infra pro
 ἀθροῦς ἀργύρια, ἀργύριον reponendum censet.
 Certè infra in Didio Juliano, ἀργύριον numero sin-

gulari pro pecunia usurpat Zonaras.

(36) Νάδος. Eadem habet ex Dione Xiphilinus. De
 templo Cyziceno consulendus Leo Allatius ad Phi-
 lonem, De vii orbis miraculis.

pontificatu annis xiii functum. Marco etiam post
decennium mortuo, Celsus ministerium suscepit.
Pio Romæ post annos xv episcopatus defuncto,
successit Anicetus: quo tempore Justinus etiam
martyr et philosophus, veræ doctrinæ assertor, po-
ruit. Is et librum contra Marcionem edidit, et ad
Antoninum Pium defensionem Christianorum scrip-
psit, qua imperator impulsus, decreto ad civitates
Asianas misso cavil, ne quis Christianos propriæ
religionem supplicio afficeret: quod si quis eo no-
mine accusaretur, reum absolvendum, accusato-
rem multandum esse. Hæc sub Pio gesta sunt.

δριών Μάρκος ἤγησατο μετὰ Εὐμένη τρισεκαδέκατον ἔτος ἀνύσαντα ἐν τῇ ἀρχιερωσύῃ. Καὶ τοῦ
Μάρκου μετὰ δεκαετίαν μεταχωρήσαντος πρὸς ἑτέραν ζωὴν, Κελαδίων τὴν λειτουργίαν παρέλαβεν.
Κάν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Πίου ἐκλεισμένος πεντεκαιδέκατῃ ἐνιαυτῷ τῆς ἐπισκοπῆς, ἀντικατέστη Ἀνίκητος.
Ὅτε καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἤμαξεν Ἰουστίνος, τοῦ ὄρθου λόγου ὑπεραγωνιζόμενος, ὃς καὶ κατὰ
Μαρκίωνος ἐξέθετο σύγγραμμα, καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ Ἀντωνίνον (57) ἀπολογίαν ὑπὲρ Χριστιανῶν συκ-
γράφατο. Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὀρμηθεὶς, δόγμα τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας ἐπέστειλε, μηδένα
Χριστιανὸν διὰ τὴν θρησκείαν κολάζεσθαι· ἀλλὰ κἂν τις ὑπὸ τοῦ διὰ ταύτην κατηγοροῖτο, τὸν μὲν
κατηγοροῦμένον ἀπολύεσθαι, τὸν δὲ κατηγοροῦν δίχης ἐνοχὸν γίνεσθαι. Ταῦτα συνέβη ἐπὶ τοῦ
Εὐσεβοῦς.

II. Post ejus vero obitum M. Aurelius Antoni-
nus, a Pio, ut dictum est, adoptatus, imperio sus-
cepto, statim L. Commodum Verum, L. Comnodi
filium, collegam sumpsit. Erat enim Marcus et im-
becilli corpore, et disciplinis ita deditus, ut etiam
imperatorem factum scholas frequentare non pu-
deret. Cum Sexto igitur Boetio philosophabatur,
et Hermogeni rhetori operam dabat, sed
Stoicis magis addictus erat: Lucius vero, utpote
junior, et laborum tolerans, et ad rem militarem
natus erat. Itaque Marcus ei, Lucia filia desponsa,
bellum Parthicum mandavit, cum Vologesus mul-
tos Romanos sagittis confecisset, ac totum exerci-
tum percussisset, seque Romanorum hostem decla-
rasset, et Syriacas urbes magno cum terrore inva-
deret. Lucius igitur Antiochiam profectus, Cassio
legiones dedit: qui Vologesum victum Seleuciam
usque persecutus, urbem cremavit, et ejus regiam
Cirsiphontem evertit. Quo successu Lucius elatus,
socero et imperatori deinde struxit insidias: sed
ex priusquam ad rem conferrentur, veneno periit.
Inve Cassius 595 universæ Asiæ procurator est
designatus. Imperator vero cum Barbaris, qui
circa Istrum incolunt, Jazygibus, Marcomannis, et
alias aliis longo tempore in Pannonia bellum ges-
sit. Galli Transhucani usque ad Italiam sunt pro-
gressi: inter quorum cadavera, etiam muliebria
corpora armata sunt inventa. In tantis autem bellis
ca prudentia et gravitate imperavit, ut militibus
neque ullo verbo adularetur, neque metu eorum

Α λιμπάρω τίδε. Ἀπεβίω δὲ ὁ εὐσεβὴς Ἀγτωνίνο, γηραῖος, θανάτῳ ὑπὸν τοικόντι μαλακωτάτῳ, μοναρχήσας ἐνιαυτοῦς οὖν τέσσαρσιν εικοσι. Τοῦτου τῷ πρώτῳ ἔτει Τελεσφόρος ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐδέκατον ἔτος ἀνύσας ἐπὶ τῇ λειτουργίᾳ, καὶ μαρτυρίῳ ταινιωθεὶς (ὡς εἰρηναῖος ἰστέρησε) τέλος μακρὸν εὖρατο, καὶ ἀντιδρῦθῃ εἰς τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον Ὑγίνος. Ἐφ' οὗ Οὐαλεντιανὸς αἰρεσιάρχης ἐγένετο, καὶ Κέρδων τῆς κατὰ Μαρκίωνα αἰρέσεως ἀρχηγός. Ὑγίνου δὲ μετὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς Ῥώμης ἀρχιερατεῦσαι ἐκλιπόντος τὸν βίον, Πίος τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας προέστη. Τῆς δ' Ἀλεξιν-
B Β. Μετὰ δὲ τὴν τελευτήν αὐτοῦ (58), Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνίνος εἰσποιητὸς αὐτῷ γεγονὼς, ὡς ἰστέρηται, τὴν αὐταρχίαν ἐδέξατο, καὶ αὐτίκα κοινῶν τοῦ κράτους πεποίηται Λούκιον Βῆρον Κόμοδον, Λουκίου τοῦ Κομόδου υἱόν. Ἦν μὲν γὰρ ὁ Μάρκος καὶ ἀσθενὴς τὸ σαρκίον· ἐσχώλασε δὲ καὶ λόγοις οὕτως, ὥστε καὶ αὐτοκράτωρ γενόμενος οὐκ ἤθετο εἰς διδασκάλου φοιτῆν, ἀλλὰ καὶ Σέξτω συνεφιλοσόφει τῷ Βουωτῷ, καὶ Ἐρμογένει τῷ βῆτονι πρωτομυλήσει, μᾶλλον δ' ἀνεποιεῖτο τῶν Στοικῶν. Ὁ δὲ γε Λούκιος νεώτερος ὢν, καὶ πρὸς πόνομα ἤρρωτο, καὶ ἐπεφύκει πρὸς στρατιωτικῶν μεταχειρίσιν. Ὅθεν τῇ θυγατρὶ Λουκίᾳ τοῦτον ὁ Μάρκος συνάψας, αὐτῷ τὸν πρὸς Πάρθους ἀνέθετο πόλεμον, τοῦ Οὐολογαίου πολλοὺς Ῥωμαίων κατατρεξάντων, καὶ ὄλον τὸ στρατόπεδον διαφθειραντος, καὶ πολέμιον Ῥωμαίος· αὐτὸν ἀποζήναντος, καὶ φοβερὸν ἐπίοντα τῆς Συρίας ταῖς πόλεις. Εἰς τοῦν Ἀντιόχειαν ὁ Λούκιος γεγονὼς, Κασιῶν τὰ στρατεύματα ἐνεμειν· ὡς τῷ Οὐολογαίῳ συμβαλὼν, ἤτησέ τε καὶ μέχρι Σελευκείας ἐδίωξε, καὶ ταύτην ἐνέπρησε, καὶ τὰ βασίλεια αὐτοῦ τὰ ἐν Κτησιφῶντι κατέσκαψε· τῷ δὲ Λουκίῳ ταῦτα δοκῶν περιποιεῖν καὶ φρόνημα, ὥστε μετὰ ταῦτα καὶ ἐπιβουλεύσαι τῷ κηδεσθῆναι τε καὶ αὐτοκράτορι· κριν δὲ τι δράσαι, φαρμάκῳ διώλατο. Ἐντεῦθεν ἔκαστος τῆς Ἀσίας ἀπάτης ἐπιτροπος προεχειρίσθη. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ τοῖς περὶ τὸν Ἴστρον βαρβάροις Ἰάζυξί τε καὶ Μαρκομάνοις, καὶ ἄλλοις ἄλλοις χρόνον συχνὸν ἐπολέμησε, τῇ Παιονίᾳ κεχηρημένος

Varia lectiones et notæ.
(57) Καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ Ἀγτωνίνον. Sic etiam Eusebius, lib. iv, cap. 13, sed D. Marco reponendum contendit Valesius. Hunc consule.
(58) Φιλοσόφον. Ita in Zonaræ ms. marginibus, et in Capitolini libris veteribus scribitur, tametsi, inquit Casaubonus, *Philosophi* appellatio inter M. Antonini titulos nullibi occurrit, seu in veteribus inscriptionibus, seu in nummis, adeo ut recentiorum scriptorum inventum sit: licet philosophia potissimum studium impendissimum tradant scriptores. Joannes Antiochenus: Ἐπῆντι δὲ τῶν φιλοσόφων τοῦ; ἀπὸ τῆς στοᾶς, καὶ ἦν ἀρα ἐκαίῳν μιμητής, οὐ μόνον κατὰ τὴν τῶν διαιτημάτων ἐπιτήδευσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν μαθημάτων σύλληψιν.

Varia lectiones et notæ.

(57) Καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ Ἀγτωνίνον. Sic etiam Eusebius, lib. iv, cap. 13, sed D. Marco reponendum contendit Valesius. Hunc consule.

(58) Φιλοσόφον. Ita in Zonaræ ms. marginibus, et in Capitolini libris veteribus scribitur, tametsi, inquit Casaubonus, *Philosophi* appellatio inter M. Antonini titulos nullibi occurrit, seu in veteribus

inscriptionibus, seu in nummis, adeo ut recentiorum scriptorum inventum sit: licet philosophia potissimum studium impendissimum tradant scriptores. Joannes Antiochenus: Ἐπῆντι δὲ τῶν φιλοσόφων τοῦ; ἀπὸ τῆς στοᾶς, καὶ ἦν ἀρα ἐκαίῳν μιμητής, οὐ μόνον κατὰ τὴν τῶν διαιτημάτων ἐπιτήδευσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν μαθημάτων σύλληψιν.

ὄρη·ηρω. Καὶ εἰ ὑπὲρ τῶν Ῥῆιον Καλοὶ (9) ἄλλω Ἰταλίας ἐπήλασαν, ἢ ἐν τοῖς νεκροῖς καὶ γυναικῶν σώματα ὑπλισμένα εὐρέθη. Οὕτω δὲ καὶ σωφρόνως καὶ ἐγκρατῶς ἤρχην, ὥστε ἐν τηλικούτοις πολέμοις μήτε τι θωπευτικὴν πρὸς τοὺς στρατιώτας εἰπεῖν, μήτε τι φόβῳ ποιῆσαι. Ὅτε δὲ μὴ πολέμοις ἦν σχολάζων, ἐδίκαζε, καὶ τοὺς βίτωροι πρὸς ὕδωρ λέγουσι πλεῖον ἐγγεῖσθαι τὸ ὕδωρ ἐκείθεν, ἐν ἔχοι πάντοθεν τὸ δίκαιον ἀριεῖον. Ἦν δὲ καὶ φιλόπονος, ὡς καὶ νυκτὸς δικάζειν· καὶ οὐδὲν ἐν παρέργῳ οὐτ' ἐποίησεν, οὐτ' ἔγραψεν, οὐτ' εἰπε· μὴ δεῖν νομιζῶν τῶν αὐτοκράτορα ἐν παρέργῳ τι πράττειν, μὴδὲ τοὐλάχιστον, καὶ ταῦτα σώματος τυχῶν ἀσθενούς. Μαρχομένους μὲν οὖν καὶ Ἰάζυγας πολλὰς καὶ μεγάλας ἀγῶνας καὶ κινδύνοις ὁ αὐτοκράτωρ οὕτως ὑπέαξε. Πρὸς δὲ τοὺς Κουάδους, καὶ πόλεμος αὐτῷ βραχὺς συγκιρήθητο, καὶ νίκην παράβοιον αὐτῷ τὸ θεῖον παρέσχετο. Κύλιον γὰρ τῶν Κουάδων τοὺς Ῥωμαίους περισχόντων, συνασπίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καρτερῶς ἀντημύοντο. Οἱ δὲ Βάρβαροι ἀπέσχοντο μὲν τοῦ μάχεσθαι, τὰ δὲ περὶ ἀπέφραξαν, ὥστε μηποδὶν αὐτοὺς ὑβρεῦσασθαι δύνασθαι, οἰόμενοι βῆλον αὐτῶν περιγενέσθαι, μὴ οἶον τε ἰσομένων πρὸς θῆραν ἀντιέχειν καὶ καύσωνα. Τῶν οὖν Ῥωμαίων καὶ καμάτων κακομένων, καὶ καύματι καὶ δίψει καὶ τραύμασι, νύμφη ἀθρόον τὸν ἀέρα περιέσχεον ἐκείνων, καὶ ὅτε γε κλείστα, οὐχ ὡς ὁ Δίων (40) ἰσθόρησεν, Αἰγυπτίου μάγου τὸν Ἑρμῆν ἐπικαλεσαμένου, καὶ γοητείας δι' αὐτοῦ τὸν οὐρανὸν δυνηθέντος ἐπαγαγεῖν, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ Χριστιανῶν παρακληθέντος· ἐνεύξασαι, καὶ ρυσαμένου τότε κάκιστους παραδοξοποιῶν καὶ ἄπαν τὸ στρατεύμα. Ἦν γὰρ τις ἐν τῇ τότε Ῥωμαϊκῇ στρατιᾷ λεγῶν, οἱ πάντες ἦσαν Χριστιανοί. Ἀμνησούντι δὲ τῷ αὐτοκράτορι καὶ δεδοικότε περὶ παντὶ τῷ στρατεύματι, λόγος ἔστι φάναι τὸν ἐπαρχὸν τοῦ δερυφορικοῦ, ὡς οὐκ ἔστιν ὁ μὴ δύναται τὸ γένος τῶν καλουμένων Χριστιανῶν. Εἶναι δὲ παρὰ τῇ στρατιᾷ ἀνδρῶν τοιοῦτων τὰγμα ὀλίγηρον. Τὸν δὲ ἀκούσαντα δεηθῆναι τούτων ἐπικαλεσασθαι τὸν οἰκεῖον Θεόν. Κάκιστων εὐξαμένων, κεραυνῶν μὲν βληθῆναι τοὺς ἐναντίους, θυμῶν δὲ Ῥωμαίους καταβράχνηναι. Οἱς ἐκπλαγέντα τὸν Μάρκον, τιμῆσαι μὲν τοὺς Χριστιανούς ὀλίγη, κεραυνόβλον (41) δ' ἐκείνο καλεῖσαι τὸ εὐνταγμα. Καὶ ὅτι μὲν οὕτως ὁ λεγῶν ἐκεῖνος ἐκλήθη, καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι καὶ παρὰ τῷ Δίῳ ἀμολόγηται, τὴν δὲ αἰτίαν οὐ προσετίθει. Μένεται δὲ τῆς παραδοξοποιίας ταύτης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ καὶ ὁ Εὐσέβιος. Ὁ γὰρ μὲν Δίων φησὶν ὅτι, τοῦ θυμῶν γενομένου, οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τὸ πίνειν ἀσχοληθέντες ὀλίγου δεῖν ἀκολούθειαν ἂν, τῶν Βαρβάρων ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, εἰ μὴ χάλαζα κατεβράχη σφοδρὰ καὶ κεραυνοὶ ἐβάλλοντο οἱ πολέμοι.

I. Ὁ δὲ Κάσιος ἐν τῇ Συρίᾳ διάγων ἐνωτέρεισιν, ὅς Σύρος ἦν, ἀνὴρ δὲ ἀριστος, καὶ οἷον ἂν τις ἐξείν εὐξείντο αὐτοκράτορα. Ἐκινήθη δὲ πρὸς ἀποστασίαν, ἀγγελίας αὐτῷ ψευδοῦς κομισθείσης, ὡς ὁ Μάρκος ἀπέθανεν. Ἀπαξ δὲ πρὸς τὸ ἔργον ὤρμησας, οὐκ ἀπίστη, μετ' ὀλίγων μαθῶν τὴν ἀγγελίαν εἶναι ψευδῆ. Ἦτοιμάζετο δὲ πολέμῳ

A quidquam faceret. Cum a bellis otium erat, jus dicebat: et oratoribus ad aquam verba facientibus plus infundi jubebat, ut ab omni parte æquitatem indagare posset. Adeo laboriosus, idque in tenui valetudine, ut noctu etiam pro tribunali sederet: atque obiter nihil neque diceret, neque scriberet, neque faceret. Neque enim decere putabat, ut imperator vel minimum perfunctoria opera administraret. Marcomannos et Jazygas multis magnis præliis et periculis subegit. Contra Quados gravissimo bello suscepto, admirabilem victoriam divinitus est adeptus. Qui cum Romanos undique circumdodissent, hi vero testudine facta fortiter se defenderent, Barbari, ommissa pugna, circumjecta loca omnia obseperunt, ne cubi aquari possent: rati se eos siti et æstu afflictos facilius superaturos. Romanis autem labore, æstu, siti, vulneribus confectis: aere subitis nubibus densato vehementer pluit, non, ut Dion scribit, propter Ægyptii magi præstigias, Mercurium obtestati: sed Deo Christianorum precibus exorato, et ipsi et universus exercitus per miraculum sunt conservati. Nam cum in Romanis castris Christiana legio esset, prætorio præfectus imperatori æstanti ei de toto exercitu sollicito dixisse fertur, populum Christianorum nihil non posse, esse autem in exercitu integram ex eo hominum genere legionem. Quo ille audito, eos rogavit, ut eum Deum implorarent. Quo facto, fulmina in hostes sint illata, imber in Romanos. Quare obstupefactus Marcus, Christianos decreto honoravit, et Fulminatricem legionem illam appellavit. Ac sic fuisse appellatam Dion et cæteri consentiunt, sed causam non addunt. Miraculi hujus etiam Eusebius 596 in Ecclesiastica Historia meminit. Cæterum Dion ait, imbre facto, Romanos bibendo occupatos, subita incursione Barbarorum penè periisse, nisi vehementi grandine et multis fulminibus hostes petiti essent.

III. At Cassius in Syria agens, novas res molitus est, homo Syrus, sed vir optimus, et qualis imperator exoptari queat. Est autem nuntio de Marci interitu ad defectionem impulsus, quem cum paulo post falsum esse comperisset, a re semel cœpta desistere noluit, ita se parans, ut qui imperium vi occupare vellet. Marco vero milites pro con-

Varie lectiones et notæ.

(59) Οἱ ὑπὲρ τῶν Ῥῆιον Καλοὶ. Galli qui supra Rhenum incolunt, ubi ὑπὲρ idem quod πέραν valere videtur: ut infra in Commodo, ὑπὲρ τὴν Δακίαν. Et in Æmiliano: αἱ ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις δυνάμεις.

(40) Δίῳ. Ex Xiphilino.

(41) Κεραυνόβλον. Ex Xiphilino. Legionis xii Fulminatricis non semel habetur mentio in veteribus inscriptionibus apud Gruterum.

rone ad rem strenue gerendam cohortato, et ad bellum se paranti, victoria plurimæ contra diversos Barbaros nuntiatae sunt, et Cassil caedes : quem centurio quidam in itinere aggressus, subito vulneravit; non tamen lethaliter, sed caedem ejus decurio absolvit. Sic ille per tres menses et dies sex imperiis somniato periit. Est et filius ejus alibi occisus. Imperator vero nullum qui cum eo defecerat, occidit : sed clementer tractavit omnes. Ad securatum etiam scripsit, neminem ex Cassii adiutoribus esse occidendum : *Absit enim, inquit, ne quisquam vestrum propter me, vel mea vel vestro suffragio perimatur. Quod nisi impetro, quamprimum moriar.* Adeo in rebus omnibus et pius et clemens fuit. Postea lex lata est, ne quis ei provinciae praesesset, e qua natus esset : propterea quod Cassius Syriae praetor, in qua patriam habebat, regnum affectarat. Athenas profectus Marcus, civibus honorem habuit, et omnium disciplinarum magistris ordinavit, annis stipendiis e publico decretis. Cum Romam venisset, omnibus qui aerario aut fisco debebant, aes alienum condonavit, civitatibus pecuniam dedit, et Smyrnam terrae motu afflictam instaurari jussit. Scythicis gentibus denno tumultuantibus, illio maturius quam statuerat, Crispina uxore data, expeditionem suscepit, pecunia ex aerario petita. Omnia enim senatus populique esse dicebat. Barbaris debellatis, decimum imperator est appellatus. Quod si vixisset diutius, loca illa omnia subegisset. Sed obiit, a medicis, ut aiunt, in Commodi gratiam confectus : **597** quem tamen jam moriturus militibus commendavit, ne ab eo interdicti videretur. Tribuno tesserae postulanti : *Ad orientem (inquit) ito : ego enim jam occido.* Obiit annos lxx natus, diebus xxxviii minus. Imperio annos xix et dies xi optime praefuit. Nam eum natura vir bonus esset, doctrina longe melior evasit : neque tamen felicitas virtuti ejus respondit. Quo magis admirandus est, quod in asperissimis et difficillimis rebus et semetipsum et imperium conservavit. Eo imperante, sanctus Polycarpus Smyrnaeus pontifex martyrii corona redimitus est : et eloquentia magnus, confessione major, Justinus certamen obiit, cujus multa scripta etiamnum exstant. Octavo anno imperii hujus M. Antonini Veri, Anicetus obit, Ecclesia Romana per annos xi gubernata. Ei successit Soter. Celadione post annos xiv vita functo, Alexandrinus episcopus Agrippino est traditus Cornelio Heronis successori, ordine quarto, successit quintus Eros : illi Theophilus sextus, qui scriptis contra Marcionem pugnavit. Ei successit Maximinus VII. Sotere Romanorum pontifice rebus terrenis exempto, in ejus throno collocatus est Eleutherus.

τελευτῆς, ἔτη δέκα ἐπὶ ἐνὶ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας προστάς. Καὶ τοῦτον Σωτῆρ διαδέχεται· καὶ

τὴν ἐξουσίαν ἔχειν. Ὁ δὲ Μάρκος τοὺς στρατιώτας συγκαλεσάμενος, ἐδημηγόρησε, καὶ παρεθάρρυνε σφᾶς πρὸς τὸν πόλεμον Παρασκευαζομένῳ δὲ νίκαι τε πέπειται κατὰ Βαρβάρων διαφόρων ἠγγέλησαν, καὶ ἡ Κασσίου σφαγὴ, ὃν ἑκατόνταρχός τι βαδίζοντι προσελθὼν, ἔτρωσεν αἰφνίδιον, οὐ μόνον κενεῖος, προσκατειργάσατο δὲ τὸν φόνον δέκαρχος· καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀπώλετο, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας ἔξ τῆν ἀρχὴν διειρώσας. Καὶ ὁ υἱὸς δὲ αὐτοῦ ἐρνεύθη τυγχάνων ἐτέρωθεν. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ οὐδένα τῶν ἐκεῖνῳ συναποστάντων διεχρήσατο· ἀλλ' ἐπεικῶς ἐχρήσατο ἕξομασι. Καὶ τῆ βουλῆ δὲ ἐπέπεισε μηδένα τῶν Κασσίου συναραμένων τεθνάναι· *Μὴ γὰρ γένοιτο, ἔφη, μηδένα ὁμῶν δι' ἐμὲ, μήτε τῆ ἐμῆ, μήτε τῆ ὑμετέρῃ ψυχῇ σφαγήναι.* Ἄν δὲ μὴ τούτου εὐχῶ, σπεύσω θανεῖν. Οὕτω δὲ πάντων καὶ εὐσεβῆς ἐγένετο καὶ χρηστός. Ἐνομοθετήθη δὲ τότε μηδένα τοῦ ἔθνους ἀρχειν, ὅθεν ἐγένετο, ὅτι ὁ Κάσιος ἐν τῇ Συρίᾳ ἡγεμονεύων, ὄπου καὶ ἡ πατρίς αὐτοῦ ἦν, ἐνεόχμησεν. Ἐλθὼν δ' εἰς Ἀθήνας ὁ Μάρκος, τιμὰς τε τοῖς Ἀθηναίοις ἐνεῖμε, καὶ διδασκάλους ἐπὶ πάσης παιδείᾳ, ἑταῖρ, μισθὸν ἐτήσιον ἐκ τοῦ ταμείου κομιζομένους. Ἐς δὲ τὴν Ῥώμην ἐλθὼν, τοῖς ἑρλοῦσι τῷ βασιλεῖ ταμίῳ καὶ τῷ δημοσίῳ πᾶσιν ἀπέχεε τὰς ἀφαιῶν, πλεῖσι τε χρήματα δίδωκε, καὶ τὴν Σμύρναν ὑπὸ σεισμοῦ καθοῦσαν ἀνοικοδομηθῆναι προσέταξεν. Ἐς δ' αὖθις τὴ Σκυθικῆ κενήνητο, συναίκα τῷ υἱῷ Ὀθῆτον ἢ ἐβούλετο Κρισπῖναν συνήκτισε, καὶ κατ' αὐτὸν ἐξστράτευσε, καὶ χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ἤτησε. Πάντα γὰρ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἔλεγεν εἶναι. Καταπολεμηθέντων δὲ τῶν Βαρβάρων, αὐτοκράτωρ προσηγορεύθη τὸ δέκατον (42). Καὶ εἰ ἐτι ἐζήκει, τὰ ἐκεῖ πάντα ὑπὸ Ῥωμαίων ἀν ἐπαθήσατο· ἀλλὰ μετήλλαξε, τῶν ἰατρῶν αὐτὸν καταργασαμένων, ὡς λέγεται, τῷ Κομόδῳ χαρίζομένων. Ἄρτι δὲ θνήσκων τούτων τε τοῖς στρατιώταις παρακατέθετο, ἵνα μὴ δοκῆ ὑπ' αὐτοῦ θνήσκειν. Καὶ τῷ Χιλιάρχῳ τὸ σύνθημα αἰτοῦντι, *Πρὸς τὸν ἀνωτέλλοιτα*, εἶπεν, *ἀπιθι, ἐγὼ γὰρ δύομαι ἤδη.* Ἄριστα οὖν ἀρξας μετήλλαξε, ζήσας μὲν ἔτη πεντήκοντα καὶ ἑννέα, αὐταρχήσας δὲ ἔτη ἑνεκακαίδεκα, καὶ ἡμέρας ἑνδεκα. Ἦν γὰρ καὶ φύσει ἀγαθὸς ἀνὴρ, πλεῖστα δὲ καὶ ὑπὸ παιδείας βελτίων ἐγένετο. Οὐ μόνον ἀξίως τῆς ἀρετῆς εὐδαιμόνησεν. Ἐνεῖθεν δὲ μᾶλλον θαυμάσειεν ἂν τις αὐτὸν, ὅτι καὶ ἀλλοκότοις καὶ ἐξαιτίσις χρησάμενος πράγμασι, αὐτὸς τε περιεγένετο, καὶ τὴν ἀρχὴν διεσώσατο. Τούτου κρατούντος, ὁ ἱερεὺς Πολύκαρπος ὁ Σμύρνης ἀρχιερεὺς τὸν μαρτυρικὸν ἀνεδήσατο στέφανον· καὶ ὁ μέγας ἐπὶ λόγοις καὶ μελῶν ἐν ὁμολογίᾳ Ἰουστίνου ἐνήθλησεν, οὐ πολλὰ μέγρι τοῦδε συγγράμματα σώζονται. Τῷ δὲ ὕδαθ ἔπει τῆς Μάρκου Οὐήρου τοῦ Ἀντωνίνου τούτου ἀρχῆς Ἀνίκητος Οὐήρου τοῦ Ἀντωνίνου τούτου ἀρχῆς Ἀνίκητος

Variae lectiones et notæ.

(42) Αὐτοκράτωρ τὸ δέκατον. Itaque infra in Commodo : αὐτοκράτωρ τὸ ὄγδοον. Toties quippe im-

peratores aclamabantur, quoties hostes vicerant, aut certe expeditiones bellicas susceperant!

Καλαδίωνος μετὰ δέκα καὶ τέσσαρα ἔτη τὴν ζωὴν ἐκμετρήσαντος, Ἀγριππίνος τὴν Ἀλεξανδρίων ἐπισκοπὴν ἐγκρατεῖστο (43). Καὶ τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας μετὰ Ἡρώνα Κορυθίου προστάτης τετάρτου πέμπτος ἕως αὐτὸν διεδέξατο. Κάκεινον ἔκτος Θεόφιλος, ὃς καὶ κατὰ Μαρκελιῶνος ἐγγράφως ἐπέπλησε τὸν Ἰσδομος διεδέξατο Μάξιμινος. Τοῦ Ῥωμαίων δὲ ἀρχιερατεύσαντος Σωτήρης μεταστάντος τοῦ ἡγμένου ἀντιεστῆτο Ἐλεύθερος.

Δ. Κομόδος δὲ ὁ υἱὸς Ἀντωνίνου Μάρκου, ἀρ-
 ἴστα παρὰ τοῦ πατρὸς τραφεῖς τε καὶ ἀναχθεῖς, οὐ
 κατὰ τὴν παιδείαν ἀποθεδῆκει, ἤνπερ πεπαιδευτο,
 ἀλλ' ἀκίχκος μὲν ἦν καὶ πρὸς πανουργίαν ἀπόπει-
 ραί· θειλὸς δὲ ὄν, καὶ τίς συνοῦσι πειθόμενος
 δὲ ἀπλότητα, τὰ ἔθνη τε διεφθάρη καὶ εἰς ἀείλ-
 νειαν καὶ μισοφιλίαν προήχθη, ἐννεακαιδεκάτης
 τοῦ γένους ὅτε τῆς ἐξουσίας ἐκράτησεν. Ὅθεν τὰς
 συμβουλίας τῶν ἀριστῶν τῆς βουλῆς παρωσάμενος,
 ὃς ἐπιτρόπους ἐπέστησεν αὐτῷ ὁ πατήρ, σπένδεται
 τοῖς Βαρβάροις, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ὑπονοστέ, οὔτε
 πνεῖν ἐθέλων, καὶ ἐρῶντωννευμένης ἐρῶν βιωτῆς.
 Ὅθεν καὶ πλαιστάκις ἐπεβουλεύθη, καὶ συγνοῦς
 ἀπέκτεινεν (44) οὐκ ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναί-
 κάς, καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς τότε ἀνήσαντας, ἀτερ
 Πομπητιανῷ, καὶ Περτινακός, καὶ Βικτωρίου, ὡστ'
 ἀπορον λογιζεσθαι τοῖς ταῦτα συγγραφεμένοις, ὅπως
 ἐκείνοι τὸν φόνον τότε διέφυγον. Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ
 εἰς τὸ θέατρον τὸ κυνηγετικὸν ἐπεβούλευσε Κλαύ-
 διος Πομπητιανός (45). Σίφος γὰρ ἐν τῇ τῆς εἰσόδου
 ἀντιεῖνας στενοχωρία ἐφη· *Τοῦτό σοι πέπομφεν*
ἢ Ζουλιῆ. Ἡ κατηγογῆτο μὲν ἡ θυγάτηρ Λουκίλλης,
 τῆς τοῦ Κομόδου ἐμαίμονος, συνεφθίερετο δὲ καὶ
 αὐτὴ ἢ Λουκίλλα οὐτ' ἐπικεισετέρα οὔτε σωφρονο-
 στέρα οὔσα τοῦ ἀδελφοῦ. Διὸ καὶ τὸν Πομπητιανὸν
 ἀνέπεισεν ἐπιθέσθαι τῇ Κομόδω, καὶ ἐκείνον καὶ
 ἑαυτὴν προσαπώλεσεν. Ἀνεῖλε δὲ καὶ τὴν γυναῖκα
 Κρισπίναν ὁ Κομόδος, μοιχείαν ἐπεγαλέσας αὐτῇ·
 καὶ εἰ τις ἕκαστον τῶν ὑπ' ἐκείνου κτανθέντων ἢ
 διὰ συκοφαντίας ψευδεῖς, ἢ δι' ὑποψίας εἰκαλίας, ἢ διὰ
 πλοῦτον βαθῶν, ἢ διὰ γένους λαμπρότητα, ἢ διὰ
 παιδείας ὑπεροχὴν, ἢ δι' ἀρετῆς εὐδοκίμησιν ἀκρι-
 θώσασθαι τῇ συγγραφῇ βουληθῆ, ὄχλον ἂν παρέξει
 τοῖς ἐπιέναι τὸ σύγγραμμα μέλλουσιν. Ἐγένοντο
 δὲ καὶ πόλεμοι αὐταρχοῦντος αὐτοῦ, πρὸς τε τοὺς
 ὑπὲρ τὴν Δακλίαν Βαρβάρους, καὶ μέγιστος ὁ Βρετ-
 τανικὸς, ἐφ' ὃν Μάρκελλον Οὐλίπιον ἐπισμψεν, ἄνδρα
 ἐγκρατῶς τε ζῶντα καὶ στρατιωτικῶς, ἀδωρότατόν
 τε καὶ φύσει ἀσπνότατον, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξ ἐγκρα-
 τείας. Ἵνα γὰρ μηδὲ ἄρτου κορέννυται, πολυήμερόν
 τε καὶ παλαιότατον αὐτὸν ἤσθιεν, ὥστε μηδὲ δύνα-
 σθαί τι φαγεῖν τοῦ ἀναγκαίου πᾶν ἐπέκεινα. Οὗτος
 τοὺς ἐν Βρετανίᾳ Βαρβάρους ἐκάκωσεν σφόδρα.
 Ὅθεν διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὀλίγου ἀπέκτεινεν ἂν

IV. Commodus vero, M. Antonini filius, optime
 a patre educatus et institutus, disciplinæ qua eru-
 ditus erat non respondit. Sed cum simplex esset,
 ac ininime callidus et timidus, paruit familiaribus
 suis: corruptisque moribus, ab iis ad luxum et
 cædes est impulsus, xix annos natus cum imperio
 potiretur, principum senatorum, quos et pater
 curatores dederat, consiliis repudiatis, pæce facta
 cum Barbaris, lædio laborum et dissolutæ vitæ
 amore Romam revertitur. Quibus de causis crebris
 insidiis appetitus, plurimos non viros tantum, sed
 etiam mulieres, et fere omnes illius ætatis claros
 homines, Pompelano, Pertinace et Victorino excep-
 pit, interfecit, ut qui res illas scripserunt, dubitent,
 quò pacto illi eadem effugerint. Theatrum venato-
 rium ingredienti insidiatus est Claudius Pompeia-
 nus, et in aditus angustiis stricto ense dixit: *Hunc*
tibi senatus misit. Ei Pompeiano filia Lucilla sor-
 ris Commodi nupta erat, sed et ipsa 598 Lucilla ejus
 consuetudine utebatur, fratre nihilo humanior aut
 modestior. Eaque de causa Pompeiano persuasò,
 ut Commodum aggrederetur, et ipsum et semeti-
 ipsam perdidit. Sustulit et Crispinam uxorem Com-
 modus ob adulterii crimen. Quod si quis eos omnes
 quos vel ob falsas criminationes, vel propter
 inanes suspiciones, vel propter magnas divitias,
 vel generis splendorem, vel eruditionem excellen-
 tem, vel gloriam virtutis interfecit, exquirere stu-
 deat, næ is magnam lectoribus molestiam pariet.
 Bella quoque sub ejus imperio gesta sunt adversus
 Barbaros qui supra Daciam incolunt, et Britanni-
 càm omnium maximum: ad quod Ulpium Marcel-
 lum misit, virum et continentis et militaris vitæ,
 abstinentissimum, nec tam natura quam ex sobrie-
 tate vigilantissimum. Nam ut neo pane satiaretur,
 eo ininime recenti, sed ante multos dies cocto
 vescabatur: ut nihil ultra posset edere, quam
 summa necessitas postularet. Qui cum Britannos
 graviter afflixisset, parum abfuit quin ob virtutem
 a Commodò necaretur. Perennius vero prætorio
 præfectus, imperatòre aurigationibus et luxui va-
 cante, et rempublicam et rem militarem administrare
 cogebatur. Ac si quid militibus adversi accidebat,
 id illi iracunde imputabant. Qui igitur in Britannia

Varis lectiones et notæ.

(43) Τὴν Ἀλεξανδρίων ἐπισκοπὴν ἐγκρατεῖστο. Ita etiam alter ex Reg. cod. Wollanus ἀρχὴν prætulit: sed hæc verba aliter habentur in altero Reg. et Colb.: Καὶ Καλαδίωνος μετὰ δέκα καὶ τέσσαρα ἔτη τὸν Ἀλεξανδρίων Ἐκκλησίαν Ἀγριππίνος ἐγκρατεῖστο.

(44) ἀπέκτεινεν. Domesticas Commodi cædes diversis generis, quas separatim exposuerat Dio, unde sub hausit Zonaras, Xiphilinus in unam periodum congressit.

(45) Κλαύδιος Πομπητιανός. Hunc Quintianum vocat Ammianus, lib. xix de Commodò: *Adeo ut post intestina pericula multa et varia, alter in amphitheatrali cavea, cum adfuturus spectaculis introiret, a Quintiano senatore, illicitæ cupidinis homine, ad debilitatem pene pugione vulneraretur.* Ita etiam hunc vocat Herodianus. At Lampridius et Xiphilinus Pompeianum cum Zonara nominant. Vide Henr. Valesium ad Marcellin.

millitabant, ob motam seditiōnem objurgati, mille A
 quingentos sui ordinis in Italiam miserunt, quibus
 Romæ appropinquantibus Commodus obviam pro-
 fectus : *Qua de causa venitis, inquit, commilitones ?*
Qui cum respondissent, eo se adesse, quod Perennius
ei insidiaretur, credidit ille, virumque illis dedit :
 a quibus excruciatu interfuit, cum magistratum
 modestissime et integerrime gessisset. Quo amoto,
 Cæsariani, quorum dux et auctor erat Cleander,
 nullo facinore abstinerunt : impune omnia ven-
 dentes, et nihil non audentes, quod superbia et
 libido suasisset. Cleander vero a fortuna in altum
 sublatus, et donavit et vendidit senatorias digni-
 tates, expeditiones, præfecturas, provincias, omnia
 denique. Ac nonnulli omnibus suis bonis ordinem
 senatorium redemerunt : ut de Julio Solone ho-
 mine obscurissimo diceretur, eum bonis 599
 ademptis in curiam relegatum esse. Consules in
 unum annum xv designavit, quod nec ante nec post
 unquam factum est. Itaque pecunia undique colligenda
 magnas opes est adeptus, de quibus plurima
 Commodō et ejus concubinis donabat. Nihilosecius
 tamen in tanto fortunæ fastigio ignominiose periit.
 Nam cum annonæ penuria Romæ laboraretur,
 Dionysius Papyrius rei frumentariæ præfectus, eam
 magis coarctavit : ut Cleander, tanquam ob furta
 malorum auctor et invisus populo, facilius inter-
 iret. Ludis igitur Circensibus cum equi jam excur-
 suri essent, multitudo puerorum in circum accurrit,
 quos magna quædam virgo torvo vultu ducebat, C
 quæ dea postmodum credita est : ortoque a pueris
 clamore, populus etiam vociferans ad Commodum
 in suburbio agentem contendit, ac illi benepre-
 catus, Cleandro diras est imprecatus. Imperator
 vero satellites contra eos misit, qui cum nonnullis
 vulneratis, nonnullis occisis, populum repellere
 non possent : multitudine et robore militum fretus,
 ipse prodit. Sed cum turbam appropinquantem
 vidisset, homo ignavissimus ita pertulit, ut Clean-
 drum et filium ejus statim occidi juberet. Puer
 igitur limini illisus periit. Cleandri vero corpus
 Romani excarnificatum traxerunt, et caput ejus
 hastæ affixum circumtulērunt. Sunt et aliquot alii
 palatini proceres interfecti.

οὐκ ἴσχυσαν. Ἀλλὰ τῷ κλέθει θαρρῶν καὶ τῇ τῶν δορυφόρων ἰσχύϊ ἐκείνος ἠπειρήθη. Πλησιαζόντων δὲ οὕτως ὁ Κόμοδος ἔδρασε, δειλότατος ὢν, ὡς αὐτίκα τὸν τε Κλεάνδρον καὶ τὴ παιδίον αὐτοῦ σφαγήῃαι κελεύσαι· τὸ μὲν οὖν παιδίον προσουδισθὲν διεφθάρη. Τὸ δὲ τοῦ Κλεάνδρου σῶμα λαβόντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἔστυραν καὶ ἤκισαντο. Καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ δόρατος περιενήνεκτο, καὶ τινες ἑτέρους τῶν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι δυναμένων διεφθίραν.

V. Commodus vero ad cædes incitatus, viros D
 illustres occidebat : et in omnes Romanos sævis-
 simus, ea sibi tribui cogebat, quæ patri ejus ul-
 tro ex benevolentia delata fuerant. Igitur præter

τὸν ἄνδρα ὁ Κόμοδος. Περέννος δὲ ὁ τοῦ δορυφο-
 ρικοῦ ἄρχων, τοῦ Κομόδου ἀρματηλαστίας καὶ
 ἀσπλγείας ἰσχυροτάτος, ἠναγκάζετο τὰ τε στρα-
 τιωτικά, καὶ τὰ τοῦ κοινοῦ διοικεῖν. Ἐπὶ τι γοῖν
 τοῖς στρατιώταις ἀπήνετα που δυσχερὲς, ἐπὶ
 ἐκείνων τοῦτο ἀνέφερον, καὶ ἐμυθίων αὐτῶν.
 Οἱ ἐν Βρετανίᾳ τοῖνων στρατιώται, στασιάζοντες,
 καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτιμηθέντες, χιλλοὺς ἐπὶ
 πεντακοσιοί; ἐξ ἑαυτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπέμφαν,
 οἷς τῇ Ῥώμῃ κλησιασασιν ὁ Κόμοδος προῦπή-
 ησε καὶ εἶπεν, Ὁ συστρατιῶται, τί βουλόμενοι
 πάρεστε; οἱ δὲ, Ἠκομεν, ἔφασαν, ἐπεὶ σοὶ ἐπι-
 δουλεύει Περέννιος· καὶ ὅς ἐπισθῆ, καὶ τὸν ἄνδρα
 ἐξίθωκεν. Καὶ οἱ στρατιώται αὐτὸν καὶ ἤκισαντο
 καὶ κατέκοφαν, διαγαγόντα τὴν ἀρχὴν ἀδωροτά-
 τε καὶ σωφρονέστατα. Οὐπερ ἀπαλλάγοντες οἱ Και-
 σάρειοι, ὃν ὁ Κλεάνδρος κορυφαίτατος ἐτύχχανεν ὢν,
 ἅπαν ἔβρων χεῖριστον ἀδελῶς· πάντα γὰρ ἐπέωλον,
 καὶ ὄβριζον καὶ ἠσέλγαλλον. Ὁ δὲ Κλεάνδρος μέγα
 ὑπὸ τῆς τύχης ἀρθεῖς, καὶ ἐχαρίσατο, καὶ ἐπέωλε
 βουλείας (46), στρατείας, ἐπιτροπείας, ἡγεμονίας,
 καὶ ἀπλῶς ξύμπαντα, καὶ τινες πάντων ὧν εἶχον τὸ
 βουλευταὶ γενέσθαι ἐπρίαντο· ὥστε καὶ λιχθῆσαι
 ἐπὶ Ἰουλίῳ Σέλιῳ ἀφανιστάτῳ ἄνδρῳ, ὅτι τὴν οὐσίαν
 ἀφαρταθείς, ἐξωρίσθη εἰς τὸ συνέδριον. Καὶ ὁπότε
 εἰ; ἔνα ἐνιαυτὸν εἴκοσι καὶ πέντε ἀπέθεξεν, ὁ
 μήτε πρότερον μήτε ποτὲ ὕστερον ἐγέετα. Πάν-
 τοθεν οὖν ἀργυρολόγων ἐκτίετο πάμπόλλη, ἀφ' ὧν
 κλισία τῷ τε Κομόδῳ ἔδιδου καὶ ταῖς αὐτοῦ παλ-
 λακταῖς· καίτοι ὅτι οὕτως ὑπὸ τῆς τύχης ἀρθεῖς,
 ἀτίμως ἀπέωλετο. Σιτοδείας γὰρ ἐν Ῥώμῃ συμβάσης,
 πλίον αὐτὴν Παπαίριος Διονύσιος ἐπὶ τοῦ σίτου
 τεταγμένος ἐπέτασαν, ὡς ἂν τὸν Κλεάνδρον οἱ Ῥω-
 μαῖοι μισήσωσι τε καὶ διαφθεῖρωσιν, ὡς αἰτίων τοῦ
 κακοῦ διὰ κλέμματα. Ἦγετο τοῖνων ἱπποδρομίᾳ·
 τῶν δ' ἱππων ἀγωνιέσθαι, μελλόντων εἰσεῖδραμε
 παιδίων κληθῶς εἰς τὸν ἱππῶδρον· καὶ τῶν παρ-
 θόνος τις ἠγέετο μεγάλη καὶ βλοσυρῆ, ἡ δαιμωνίς
 ὕστερον ἐνομήσθη (47)· καὶ συνεδόσαν μὲν τὰ
 παιδία, καὶ ὁ δῆμος ἐκ τοῦτου ἐξέπραγε, καὶ ὄρησε
 πρὸς τὸν Κόμοδον ἐν προαστειῷ ὄντα, ἐκείνου μὲν
 ὑπερευχόμενος, τοῦ Κλεάνδρου δὲ καταυχόμενος.
 Ὁ δὲ στρατιώτας ἐπέμφεν ἐπ' αὐτούς, οἱ καὶ ἔτρω-
 σαν τινας καὶ ἀπέκτειναν, ἀνείρξει δὲ τὸν ἔθμον

Εἰ. Κόμοδος δὲ ἐφρόνα, καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας
 διεχειρίζετο, καὶ ἦν Ῥωμαῖοις ἅπασι χυλεπώτατος,
 ἀναγκάζων αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης ψηφίζεσθαι, ὅσα τῷ
 πατρὶ αὐτοῦ ἐκόντες δι' εὐνοίαν ἐψηφίζοντο· ἄλλια

Variæ lectiones et notæ.

(46) Βουλεύτας. Senatium verlit interpres : malim
 senatorias dignitates, atque ita reposui, quod et
 quæ mox sequuntur satis suadent, καὶ τινες πάν-
 των ὧν εἶχον τὸ βουλευταὶ γενέσθαι ἐπρίαντο.

(47) Ἡ δαιμωνίς ἐς ὕστερον ἐνομήσθη. Ita etiam
 Reg. et Coll. mss, ubi alter Wolfianus codex. ἡ
 δαιμωνίς, ὡς ὕστερον ἐνομήσθη, sive dea, ut postmodum
 est creditum.

τε οὖν αὐτῷ πάμπλλα ἐψηφίσθησαν, καὶ χρυσοῦ; ἄλλα plurima, statua aurea mille pondo librarum ei decreta est, et omnes menses de se nominari iussit, qui hoc ordine numerabantur: Amazonius, Invictus, Felix, Pius, Lucius, Aelius, Aurlus, Commodus, Augustus, Herculianus, Romanus, Excellens. Nam hæc sibi nomina omnia vindicabat. Itaque ad senatum scribebat: *Imperator Cæsar Lucius Aelius Aurelius, Commodus, Augustus, Felix, Pius, Invictus, Romanus, Hercules, Pontifex, tribunitiæ potestatis xviii, imperator viii, consul vii, pater patriæ: consulibus, prætoribus, tribunitis, senatui Commodiano felici salutem.* Multas et quoque statuas Herculis habitu erexerunt. Est et decretum, ut ejus sæculum ab eo aureum sæculum diceretur. Nam præter alia nomina etiam Aureus et Deus vocabatur. Cum autem sumptibus inmodicis fiscum exhausisset, viros et mulieres criminando, alios occidit, alios salutem suam omnibus bonis redimere passus est. Aurigabat domi: nam id in publico facere verebatur. Pugnat domi usque ad cædes: in theatro vero sine ferro et sanguine humano. Domi quoque capillis quorumdam radendis, aliis nasos præcedebat, aliis aures, aliis aliud membrum. Theatrum Mercurii habitu ingrediebatur, aurenm eaduceum manu versans. Magnæ sibi laudi ducebat, quod scæva esset. Certando fessus potabat, senatu et equestri ordine acclamantibus: *Vivas, dominus es, primus es, victoriis omnium fastissimis potieris.* Item, *Amazonie, vincis*, subinde clamare jubebantur. Aliquando pedibus mutilatos, aut ex morbo aliove casu claudos coegit, et draconum formis ad eorum genibus annexis, miseris tanquam Herculæ pro gigantibus clava occidit. Denuo cum gladiatoribus pugnaturus, equitibus et senatui mandavit ut habitu equestri et penulati theatrum ingrederentur, quod non nisi mortuo imperatore fieri solebat: et galca ejus in extremo die ludorum per eam portam est elata, qua mortui efferebantur. Quæ omnibus liberationem ab ejus tyrannide brevi portendere videbantur, idque paulo post accidit. Nam *Æmilius Lartus præfectus, et Electus cubicularius*, cum eum factis illis offensi, monuissent ut desisteret: iracundiam et minas illius metuentes, in bubulis carnibus venenum ei præbuerunt. Quod cum, ut parum efficax, evomisset: ac quid actum esset, suspicatus, minas spiraret: lavantem a *Narrisso* quodam occidentum curaverunt, annos xii, menses ix, dies xiv, rerum potitum; natum annos xxxi et menses iv. In quo germana Auroliorum familia imperare desiit. Primo anno ejus Imperii, *Juliano Alexandrinus* episcopus est traditus, *Agrippino* xii gubernationis anno defuncto. Tum quoque *Clemens Contextor* floruit, et *Pantænus Philosophus* arcanorum nostrorum so-

ἀνδριά; σταθμοῦ λιτρῶν χιλίων, καὶ τοὺς μῆνας ἑκατοντας ἀπ' αὐτοῦ κακλήσθαι θεόσπικα, καὶ κατηγορηθῆναι οὕτως: Ἀμαζόνιος (48), Ἀνίκητος, Ἐτυχή;ς, Εὐσεβής, Λούκιος, Ἄλιος, Αὐρήλιος, Κόμοδος, Αὐγουστος, Ἡράκλειος, Ῥωμαίος, Ὑπεραίρων. Πάντα γὰρ ταῦτα ἐαυτῷ ἐπέγραφε τὰ ὀνόματα, καὶ τῆ βουλῇ οὕτω; ἐπίσταλλον Ἀυτοκράτωρ Καίσαρ Λούκιος Ἄλιος Αὐρήλιος, Κόμοδος, Αὐγουστος, εὐτυχή;ς, εὐσεβής, ἀνίκητος, Ῥωμαίος, Ἡρακλή;ς, ἀρχιερεὺς, δημοαρχικῆ;ς ἐξουσίας τὸ ὀκτωκαιδέκατον, αὐτοκράτωρ τὸ ἑβδομον, Πατήρ πατριδος, ὀπάτοις, στρατηγός, δημοαρχικοί;ς, γερουσία Κομοδιανῆ; εὐτυχεῖ, χαίρειν. Καὶ πολλοὺς ἴσθησαν αὐτῷ ἀνδριάντα;: ἐν Ἡρακλῆος σχήματι, καὶ τὸν αἰῶνα τὸν κατ' αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ χρυσοῦν ὀνομάζεσθαι καὶ γράφεσθαι ἐψηφίσθη. Ἐκαλεῖτο γὰρ πρὸς τοί;ς ἄλλοι;ς ὀνόμασι καὶ χρυσοῦς καὶ θεός. Πολλὰ δὲ δαπανῶντι; ἐπέλιπε τὰ χρήματα, ἔθεν ἐγκλήματα καὶ ἀνδρόσιν ἐπιφέρων καὶ γυναίκεσιν, οὐδὲ μὲν ἐφόβουεν, οὐδὲ τὴν σωτηρίαν τῆ;ς αὐτῶν οὐσίας ἐπίπρασαν. Ἡρατῆλάτου δὲ οἰκοι (δημοσί;ς γὰρ ἤδειτο τοῦτο ποιῆσαι) καὶ ἐμονομάχει. οἰκοι μὲν μέχρι φόβου, ἐν δὲ γε τῷ θεάτρῳ ἀσθῆρω;ς, καὶ αἵματο; ἀνθρωπίνου χωρῆ;ς. Οἰκοι δὲ τινῶν τὰ; τρίχας θυρῶν τῶν μὲν τὰ; βίνας ἀπέτρυνε, τῶν δὲ τὰ ὤτα, ἐνίων δ' ἑτερῶν τι; εἰσῶν δ' ἐς τὸ θέατρον τῷ τοῦ Ἐρμού; ἐκείρητο σχήματι, χρυσοῦν κηρύκιον μεταχειριζόμενος. Ἐφρόνει δὲ μέγα, καὶ οὐτὶ ἦν ἐπαρίστερος. Κάμνον δ' ἐν τῷ ἀγωνίζεσθαι ἔπεινε, καὶ οἱ τῆ;ς βουλῆ;ς καὶ οἱ τῶν ἱππέων παρόντα;ς, Ζήσσια;ς, ἔξεδωκ', καὶ, Κύριο;ς εἶ, καὶ, Πρώτο;ς εἶ, καὶ, Πάντων εὐτυχεστάτια;ς τῆ;ς αἰκῆ;ς, καὶ, Ἀμαζόνιο;ς, νική;ς, κρᾶζειν συνεχῶ;ς ἐκαλεύοντο. Τοῦ;ς δὲ ποδῶν ἑστρατημένους ἢ τοῦτο;ς πεπηρωμένους ἐκ νόσου ἢ συμφορᾶ;ς ἀθροίσα;ς ποτὶ, καὶ δρακόντων εἶδη αὐτοί;ς περιπέξα;ς, περὶ τὰ γόνατα, οἷα γίγαντα;ς, ὡ;ς Ἡρακλή;ς βοπάλω παίων ἀπέκτεινε. Μέλλων δ' αὐθι;ς μονομαχῆσαι, ἐνεταλατο τοί;ς ἱππεῦσι καὶ τῆ βουλῇ, ἐντῆ;ς στολῆ; τῆ;ς ἱππᾶδι καὶ τοί;ς μανθῶσαι;ς εἰς τὸ θέατρον εἰσελθεῖν· ὃ οὐκ εἴσθιτο γίνεσθαι, εἰ μὴ τι;ς αὐτοκράτωρ ἔτυχε τεθνηκῶ;ς. Καὶ τὸ κρᾶνο;ς δ' αὐτοῦ τῆ;ς τελευταί;ς τῶν ἀγωνίων ἡμέρᾶ;ς διὰ τῶν πυλῶν ἐξεκομίσθη, δι' ὧν οἱ τελευταῖοντα;ς ἐξεφέροντο. Καὶ ταῦτα τεκμήρια τοῦ μέλλειν ἤδη ἀπαλλαγῆσαι εἶναι τῆ;ς αὐτοῦ τυραννίδο;ς ἄπισιν ἔδοξε, καὶ τοῦτο μετ' ὀλίγον ἐγένετο. Αἰμίλιω;ς γὰρ Λαιτο;ς ὁ ἐπαρχο;ς, καὶ πρόκοιτο;ς ἐκλεχτο;ς, τοί;ς ὅπ' αὐτοῦ γινόμενο;ς ἀχθόμενοι· μὴ ταῦτα ποιεῖν παρήγορον αὐτῷ. Ὁ δὲ ἠπελαιο;ς σφίσι, καὶ ἐμνηνία· κάκεινοι δεισαντα;ς, ἐπαβούλευσαν αὐτῷ, δόντε;ς ἐν βοείοι;ς κρᾶσαι φάρμακον. Μὴ ταχέω;ς δὲ τῷ φαρμάκῳ καταεργασθέντα, ἀλλὰ καὶ ἐξημεκότα, ὑποποθήσαντά τε τὸ γεγονό;ς καὶ ἀπελούοντα, ἀπέπεισαν αὐτὸν διὰ τινο;ς Ναρκίσσου λούμενον, ἐπὶ δώδεκα καὶ μῆνα;ς ἐνέει,

Variae lectiones et notæ.

(48) Ἀμαζόνιος. Ex Dione hausit Zonaras, ejus mensium Commodianorum ordinem et significatō-

nem pluribus expendit Salmasius ad Lampridium, p. 119.

ciator **601** et præco. De Hierosolymis supra narravimus, illam Ecclesiam post circumcisos a Marco esse gubernatam, urbe ab Adriano instaurata, et a gentilibus habitata. Ei successit Cassianus, huic Publius, Publio Julianus, Juliano Caius, Caio Symmachus, Symmacho alter Caius, Caio alter Julianus, Juliano Capito, Capitoni Valens, Valenti Dolichianus: post quos omnes Narcissus, tricesimus ab apostolis Hierosolymorum episcopus fuit. Decimo anno imperii Commodi Eleuthero, Romani episcopatus anno decimo tertio, defuncto, Victor æturi fidelium præfuit. Juliano post decimum annum episcopatus Alexandrini mortuo, id munus Demetrio est commissum. In Antiochena Ecclesia Serapio post Maximinum Christianorum pastor fuit, octavus ab apostolis pontifex. Tunc Apollonius Philosophus inclita doctrinæ fama, senatus Romani decreto condemnatus, per martirium in æterna tabernacula migravit.

Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο. Δεκάτῃ δ' ἐστὶ τῆς Κοινοῦ ἀρχῆς Ἐλευθέρος ὁ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησία; ἐπισκοπῆσας ἐπ' ἐτη τρισκαίδεκα τῶν τῆδε μετέστη, καὶ Βίκτωρ τῶν ἐκεῖ προέστη πιστῶν. Καὶ Ἰουλιανὸς ἐπὶ δέκατος ἐτος τὴν Ἀλεξανδρίαν Ἐκκλησίαν ἰθύναςτος, καὶ τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος, Δημήτριος τὸ ἐπισκοπῆς ἐνεχειρίσθη λειτουργήμα. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείῳ Ἐκκλησίᾳ μετὰ Μαξιμίον Σαραπίων ἐπισκοπῆται τοὺς χριστιανῶν, ὁ γένος ἀρχιερεὺς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων γινόμενος. Τότε καὶ Ἀπωλλώνιος, ἀνὴρ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ βεσημένος, μαρτυρικῶς τέλει ἐν Ῥώμῃ δόγματι τῆς συγκλήτου πρὸς τὰς αἰωνίους μετέστη σκηνάς.

VI. Commodus, imperio ad hunc modum perdito, ut expositum est, ipse quoque perit. Electus vero et Lætus ad Pertinacem, ob virtutem et dignitatem viri, principatum detulerunt: qui, explorata Commodi morte, suscepto imperio in castra venit, militumque favore et Læti præsentia et magnis pollicitationibus conciliato, curiam ingressus, se a legionibus appellatum esse imperatorem, sed propter aetatem et imbecillitatem et rerum difficultatem cedere imperio, dixit. Cum vero a senatu quoque laudaretur et probaretur, imperator declaratus est: Commodus vero hostis judicatus, et a senatu populoque contumeliis affectus est. Ac revulsis ejus statuis, in animo habebant cadaver etiam per vicus raptare: sed cum id Pertinax jam sepultum esse dixisset, ea re omissa, Commodum nefarium, tyrannum, aurigam, gladiatorem, et pluribus aliis nominibus appellarunt. Pertinax Afer ex Alba Pompeia, patre haud nobili, natus, tribunus equitum fuit, aditu facilis, haud gravatim audiebat, et respondebat quæ videbantur. Potitus imperio, præter alios titulos etiam princeps senatus veteri more dictus est. Prava instituta, sua cura et providentia **602** correxit, atque in melius mutavit: per injuriam casos ignominia exemit. Cum autem pecuniæ tanta inopia in palatio esset, ut in fisco non amplius ccl. milia drachmarum invenirentur: ægre ex statuis, armis, domestico instrumento et deliciis Commodi tantum coegit, ut milia solveret quæ promiserat, et populo centenas drachmas distribueret. Ea enim omnia quibus Commodus ad delicias, compositiones gladiatorum, et auri-

καὶ ἡμέρας τεσσαρσκαίδεκα μοναρχήσαντα, βεβαιώτα δὲ τριάκοντα ἐνιαυτοὺς ἐφ' ἐνὶ, καὶ μήνας τεσσαρὰς, εἰς δὴ ἡ οἰκία τῶν ὡς ἀληθῶς Ἀύρηλων τῆς αὐταρχίας; Κομόδου Ἰουλιανὸς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀλεξανδρείας ἐνεχειρίσθη, Ἀγριππίνου ἐπὶ δώδεκα ἐτη ταύτην οἰκονομήσαντος, καὶ μεταστάντος τῶν τῆδε. Τότε καὶ Κλήμης ὁ Στραυματεύς ἐγνωρίζετο, καὶ Πανταίνος ὁ φιλόσοφος σπουδαστὴς τε καὶ κήρυξ τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου. Ἀνωτέρω δὲ τῆς Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας ὁ λόγος Ἰσθόρηος Μάρκων μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς καθηγῆσασθαι τῆς πόλεως: παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεκδοκομηθείσης Ἀδριανοῦ συνοικισθείσης τε ἐξ ἐθνῶν. Ὁν Κασσιανὸς διεδέξατο, καὶ τοῦτον Πούπλιος, καὶ Πούπλιον Ἰουλιανὸς, κάκεινον Γαῖος, καὶ Γαῖον Σύμμαχος. Ὁ δ' ἐφ' ἐτέρῳ Γαίῳ μετέλλεξε τὴν ζωὴν. Εἰθ' ἕτερος Ἰουλιανὸς τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο, καὶ τούτου διάδοχος Καπίτων ἐγένετο, καὶ Οὐάλης Καπίτωνος, Οὐάλεντος; δὲ καὶ Δολιχίανος, καὶ ἐπὶ πᾶσι Νάρκισσος τριακοστὸς ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο.

Ἐκκλησία; ἐπισκοπῆσας ἐπ' ἐτη τρισκαίδεκα τῶν τῆδε μετέστη, καὶ Βίκτωρ τῶν ἐκεῖ προέστη πιστῶν. Καὶ Ἰουλιανὸς ἐπὶ δέκατος ἐτος τὴν Ἀλεξανδρίαν Ἐκκλησίαν ἰθύναςτος, καὶ τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος, Δημήτριος τὸ ἐπισκοπῆς ἐνεχειρίσθη λειτουργήμα. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείῳ Ἐκκλησίᾳ μετὰ Μαξιμίον Σαραπίων ἐπισκοπῆται τοὺς χριστιανῶν, ὁ γένος ἀρχιερεὺς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων γινόμενος. Τότε καὶ Ἀπωλλώνιος, ἀνὴρ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ βεσημένος, μαρτυρικῶς τέλει ἐν Ῥώμῃ δόγματι τῆς συγκλήτου πρὸς τὰς αἰωνίους μετέστη σκηνάς.

Γ'. Ὁ μὲν οὖν Κόμοδος τὰ τῆς ἀρχῆς διαφθείρας, ὡς εἴρηται, κάκεινο διεφθάρτο. Οἱ δὲ περὶ τὴν Ἐκλεκτον καὶ τὸν Λαίτον τὸν Περτίνακα εἰς τὴν αὐταρχίαν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ἐκάλεξαντο. Ὁ δὲ, ὅτι τέθηκε Κόμοδος ἀκριθωσάμενος, ἐδέξατο τὴν ἀρχὴν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τῇ τε παρουσίᾳ τοῦ Λαίτου καὶ ἀδραῖ; ἀποσχέσσει τοὺς στρατιώτας προσεποιήσατο. Ἐἶτα εἰς τὸ συνέδριον ἀφικόμενος, εἶπεν ὅτι Ἀνδρομαμα ὑπὸ τῆς στρατιᾶς αὐτοκράτωρ, ἐξίσταται δὲ τῆς ἀρχῆς διὰ τε τὴν ἡλικίαν καὶ ἀβήρωστίαν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων δυσχέρειαν. Ὡς δὲ καὶ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ ἐπηγεῖτο καὶ ἤρειτο, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ἀπέδειχθη, ὁ δὲ Κόμοδος ἀψηφίσθη πολέμιος. Καὶ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δήμος εἰς ἐκεῖνον ἐξύβρισον, καὶ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ κατέσπων. Ἦθελον δὲ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ διασῦραι καὶ διασπάσαι: εἰπόντος δὲ τοῦ Περτίνακος, ἦδη τῇ γῆ κεκρύφθαι αὐτῷ, τοῦ μὲν ἀπέσχοντο, ἀλιτήριον δὲ καὶ τύραννον ἀπεκάλουν αὐτὸν, καὶ ἀρματηλάτην, καὶ μονομάχον, καὶ πλείω ἕτερα. Λίβους δ' ἦν ὁ Περτίναξ ἐξ Ἀλθῆς Πομπείας, πατρὸς οὐκ εὐγενοῦς, ἐν τοῖς ἱππεῦσι χιλιάρχης. Ἐν δ' εὐπροσήγορος, ἤκούε τε ἐτοίμως καὶ ἀπεκρίνατο ὅσα οἱ ἰδοῖται. Οὕτω μὲν ὁ Περτίναξ τῆς ἀρχῆς ἐπελάμβετο. Καὶ πρὸς ταῖς ἄλλαις ἐπικλήσεσι καὶ πρόκριτος τῆς γερουσίας κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπωνομάσθη. Ὅσα γοῦν δίκαιετο πλημμελῶς πρὸς τὸ κόσμον μετεσπασίετο οἰκονομίᾳ καὶ προνοίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἡ ἄτιμία τῶν ἀδικῶς πεφρονεμένων ἐλύθη παρ' αὐτοῦ. Τσαύτη δὲ χρημάτων ἕνεκα κατὰ τὸ βασιλεῖον ἦν, ὡς κίντε καὶ εἰκοσι μυριάδας δραχμῶν εὐρεθῆναι μόνας. Μόλις δ' οὖν ὁ Περτίναξ ἐξ ἀνδρείων, καὶ ὀπλων, καὶ ἐπιπλων, καὶ τῶν

τοῦ Κομόδου παιδικῶν ἀθροίσας ἀργύριον, τοῖς τε
 δορυφόροις δ' ὑπέσχετο ἔδωκε, καὶ τῷ δήμῳ κατ'
 ἑκατὸν δραχμάς. Ὅσοις γὰρ ὁ Κόμοδος εἰς τρυφήν
 καὶ εἰς ὀπλομαχίαν καὶ ἀρματπλασίαν ἐπέχρηστο, ἐμ-
 πᾶντα προτέθειτο εἰς τὸ πωλητήριον. Ὁ δὲ
 Λαίτος εὐφήμεν μὲν τὴν Περτίναξ, τὴν δὲ Κόμο-
 δον ὑβρίζει. Καὶ τινες Βαρβάρους χρύσιον παρ' ἐκεί-
 νου κομισαμένους ἐπ' εἰρήνῃ πολλῷ, ἐτι τυγχάνοντας
 ἐν ὁδοῖς μετεπέμψατο, καὶ τὸ χρυσίον ἀπέλειτο,
 φράσαι τε τοῖς οἰκοῖ φήσας, ὅτι Περτίναξ ἄρχει (ἤδε-
 σαν γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός—ἐξ ὧν ἐπεκίνηθησαν),
 καὶ ἄλλα δὲ ποιῶντα ἐπὶ τῇ ἀβολῇ τοῦ Κομόδου ὁ Λαίτος
 ἐποίησεν. Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ μακρὸν οὕτως ἔμεινε πιστὸς
 τῷ Περτίνακι. Ὦν γὰρ ἐμείρετο μὴ τυγχάνων, τοὺς
 στρατιώτας παρέθηκεν κατ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀρπαγῶν
 εἰργόμενοι παρ' αὐτοῦ, ἐμίσησαν αὐτὸν, καὶ ἐπεδού-
 λινον σὺν τῷ Λαίτῳ. Διὸ τὸν ὕπατον Φάλκωνα ποιῆ-
 σαι συνέθεντο· ὁ μὲν δὲ Περτίναξ εἰς θάλασσαν
 διατριβῶν δὲ τὴν τοῦ σίτου παρασκευῆς, εἰς
 τὴν πᾶσιν ἠπειχθή, καὶ εἰς τὴν βουλήν παρελ-
 θὼν διελέχθη. Μελλόντων δὲ τῶν βουλευτῶν κατα-
 φησιεῖσθαι τοῦ Φάλκωνος, ὁ Περτίναξ ἀνακραγῶν,
 Μὴ γένοιτο, ἔφη, τινὰ βουλευτὴν ἐμοῦ ἀρχοντος
 μηδὲ δικαίως θανατωθῆναι! Ὁ δὲ Λαίτος τινὰς τῶν
 στρατιωτῶν ὡς ἐκείνου κελύοντος ἐφθαιρε· φοβη-
 θέντες δὲ οἱ λοιποὶ ἐθορύθησαν. Διακόσιοι δὲ οἱ θρα-
 σύτεροι ἠρκότες τὰ ξίφη, πρὸς τὸ παλάτιον ὤρμη-
 σαν. Ὡς δ' ἐντὸς ἐγένοντο, ἡ γυνὴ αὐτῶν τὴν τούτων
 παρουσίαν ἐμνηύσεν· ὁ δὲ, καίτοι δυνάμενος ἀντι-
 στήναι καὶ διαφθεῖραι αὐτοὺς τῇ τε φυλακῇ τῇ νυ-
 κτερινῇ καὶ τοῖς ἰσπεύσειν, οὐτε τοῦτ' ἐποίησεν, οὐτε
 κρυβῆναι καὶ διαφυγεῖν ἤσχετο· ἀλλ' ἐλπίσας
 ἴσως καταπλήξσειν αὐτοὺς ὀφθαλμοὶ καὶ πείσειν δια-
 λεχθεῖς, ἀπήγγησε προσιοῦσιν. Οἱ δὲ τὸ μὲν πρῶτον
 αἰδοὶ ὑπεστάθησαν, καὶ τοῖς κούλοισι τὰ ξίφη ἐν-
 ἔθεντο. Ὡς δ' εἰς αὐτῶν προπηδήσας, Τοῦτό σοι,
 ἔφη, τὸ ξίφος δείξας, οἱ στρατιώται πεπόμφασιν, καὶ
 αὐτὸν ἐπλήξε, καὶ οἱ ἄλλοι συνεκινήθησαν, καὶ κατέκοψαν
 αὐτὸν τε τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὸν Ἐκλεκτον.
 Ἐτα τὴν τοῦ Περτίνακος κεφαλὴν δόρατι περιπεύραντες
 περιήγουν, τῷ ἔργῳ ἐλλαμπυρόμενοι. Ἐβίω
 δὲ ὁ ἀνὴρ ἑτη ἑπτὰ καὶ ἐξήκοντα βέοντα τεσσαρῶν
 μηνῶν, ἄρξας μόνας ἡμέρας ὀγδοήκοντα καὶ
 ἑκτά.

Z. Διαγγαλθείσης δὲ τῆς σφαγῆς τοῦ Περτίνακος, D
 Σουλπικιανὸς σταλεῖς εἰς τὸ στρατόπεδον παρ' ἐκεί-
 νου, ἵνα τὰ ἐκεῖ καταστήσεται, ἔμεινεν ἐν αὐτῷ,
 καὶ ἑπρατεν ὅπως ἂν αὐτοκράτωρ ἀποδειχθῆ. Κἂν
 τοῦτῳ Ἰουλιανὸς ὁ Διδίος χρηματιστὴς τε καὶ
 ἀπληστος, νεωτέρων αἰε πραγμάτων ἐπιθυμῶν, καὶ
 πρὸς τοῦ Κομόδου διὰ τοῦτο εἰς Μεδιόλανα (49) τὴν
 ἑαυτοῦ πατρίδα ἐξελθεῖς, μαθὼν τὴν τελευτὴν τοῦ
 Περτίνακος, σπεύσας εἰς τὸ στρατόπεδον παρεγένε-
 ναι, καὶ πρὸς ταῖς πύλας ἐστῶς, ὁ μὲν ἔξωθεν, ὁ
 δὲ Σουλπικίος (50) ἔξωθεν, τὴν Ῥώμην, καὶ τὴν

gationes usus fuerat, Pertinax in foro vendidit.
 Lætus vero et Pertinacem laudabat, et Commodum
 proscindebat : et Barbaros aliquot ex via revoca-
 tos, qui magnam pecuniam a Commodo servandæ
 pacis ergo acceperant, erepto auro suis populari-
 bus nuntiare jussit : *Pertinacem imperare*, cujus
 illi nomen suis cladibus didicerant. Hæc et alia
 traducendi Commodi causa Lætus fecit, sed Perti-
 naci fidem non diu servavit. Cum enim votorum
 non compos fieret, milites rapinis assuetos, et
 Pertinaci, quod iis prohiberentur, infensos, ad in-
 sidias ei faciendas impulit. Itaque Falconem con-
 sulem, virum et genere et opibus illustrem, im-
 peratorem designare statuerunt. Quo Pertinax
 cognito, quod annonæ parandæ causa ad mare
 agebat, propere in urbem profectus, et curiam
 ingressus, orationem habuit, senatuque Falconem
 damnaturo, exclamavit : *Absit ut me imperante*
ullus senator vel jure condemnetur. Lætus vero mi-
 litibus aliquot, quasi ab imperatore jussus, occi-
 sis, effecit ut cæteri sibi metuentes tumultuarentur,
 et oc audacissimi strictis ensibus ad palatium con-
 tenderent. Quos cum uxor adesse Pertinaci nun-
 tiasset, ille quamvis resistere, eosque per noctur-
 nas excubias et equites occidere posset, tamen nec
 hoc fecit, nec se occultare aut effugere voluit.
 Sed spe forsitan concepta, se conspectu suo illos
 territurum, et oratione sedaturum, accedentibus
 obviam ivit. Illi vero primum verecundia ducti,
 gladios vaginis condiderunt. Deinde cum unus
 stricto gladio prosilisset, eumque percussisset,
 eum gladium illi a militibus missum esse dicens :
 etiam cæteri concitati, et ipsum imperatorem et
 Electum occiderunt. Deinde Pertinacis caput ha-
 stæ affixum, 603 quasi re bene gesta, circumtu-
 lerunt. Vixit hic vir annos lxxvii, quatuor men-
 sibus demptis, dies non amplius lxxviii impe-
 ravit.

VII. Nuntiata Pertinacis cæde, Sulpicianus ab
 illo in castra, tumultus sedandi causa, missus, ibi
 mansit : operamque dedit, ut imperator crederetur.
 Interea Didius Julianus, homo inexploratus avariti-
 æ, novis rebus subinde studens, eaque causa
 Mediolanum in patriam suam a Commodo dele-
 gatus, Pertinacis obitu cognito, festinus in
 castra venit. Ibi ad portam, hoc extra, Sulpiciano
 intra stante, quibusdam Romanis et imperatorem
 emendum esse affirmantibus, et utriusque militibus :
Hic tantum dat, ille tantum; quantum tu

Varie lectiones et notæ.

(49) *Mediolana*. Ita infra semel ac iterum, et
 Symeon Logotheta in Chron. ms. Dio et Xiphilinus
 Μεδιόλανον. *Mediolanus*, apud Mariam Aventicen-
 sem. Balsamon ad can. 61 concilii Carthag. παρὰ

τῶν Μεδιολάνων. Vide Scaliger. ad Eusebium, p.
 233.

(50) *Σουλπικίος*. Ita tres mss. qui mox, ut et
 Dion, *Sulpicianus nuncupatur*.

addis? Julianus tamen cum multam pecuniam promisisset, est prælatus, timentibus militibus, ne Sulpicianus Pertinacis soceri necem ulcisceretur. Julianus vero in castra receptus, et imperator salutatus, inde ad forum et curiam maximo satellitum comitatu contendit, ut per illos senatui populoque Romano terrorem incuteret, ac senatui dixit: *Vobis principe opus est: et ego præ cæteris omnibus sum principatu dignissimus*. Quamvis igitur et ob orationis insolentiam, et circumdatos curiæ milites, invisus esset: tamen ex metu a senatu etiam imperio confirmato in palatium ascendit. Postridie senatores eum convenerunt, ne suum in illum odium animadverteretur. Sed populus universus mœstitia laud dissimulata, imperatorem curiam ingressurum, quasi ex composito eum magnis clamoribus parricidam et raptorem imperii appellavit. Illo vero iram dissimulante, et pecuniam pollicente, indignati, quasi largitionibus corrumpentur, universi exclamarunt: *Non volumus, non accipimus*. Cum Julianus eos qui ista dicerent occidi jussisset, populus magis etiam concitatus, mentione Pertinacis facta, Julianum derisit: et quamvis multi passim per urbem et vulnerarentur et occiderentur, tamen non cedebant: ac sumptis armis in curiam equestrem concursu facto, noctem et diem ibi sine cibo durarunt: reliquos milites inclamantes, Pescennium Nigrum in primis, et Syriacas ejus legiones. Deinde fame et vigiliis fatigati, 604 domum quisque se receperunt. Julianus vero ut imperium rapuerat, sic illiberaliter eo usus est, senatui et his qui aliquid poterant assentando, ac partim donando, partim pollicendo. Quamvis autem nihil non ad cultum potentiorum faceret, tamen nemini fidem faciebat. Quæ dum Romæ aguntur, tres exercituum duces, Severus Pannoniæ, Niger Syriæ, Albinus Britannia, cognitis Juliani rebus, ad eum optimum properarunt. Caterum Severus cæteris callidior, cum prospiceret, everso Juliano reliquos tres inter se de principatu dimicatuos esse, unum sibi conciliandum esse statuit. Sed quia Niger longius aberat, elatoque animo esse videbatur, propterea quod populus, ut dictum est, eum nominatim implorasset: ad Albinum inclinavit, eique clam scripsit, se eum Cæsarem facturum esse. Eo autem Severi collegam se fore sperante, eodemque loco manente, Romam contendit. Quo cognito, Julianus Severum a senatu hostem judicandum curavit, seque ad bellum paravit, palatio carceribus et robustis portis munito. Nam quia putabat milites Pertinacem non facile occisuros fuisse, si se in-

Α ταύτης ἀρχῆν, ὠνητέον ἐκ τῶν στρατιωτῶν διαγαλλόντων τινῶν, καὶ λεγόντων ἑκατέρῳ ὅτι Τέσσαρ οὗτος, καὶ τέσσαρ ἑκάστος δίδωσι, εἰ οὖν σὺ προστίθης; ἡμῶς πολλῶν ὑπεσχημένων τοῖς στρατιώταις παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐκείνον προετιμήσαντο (51), φοβηθέντες μάλιστα τὴν Σουλπικιανὴν, ὡς τιμωρήσοντα τῷ Περτινακί. ὅσα δὴ κτ. δεσφῆ. Εἰσέδεχθεις δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον Ἰουλιανῶς, καὶ αὐτοκράτωρ ἀποδειχθεὶς, ἐκείθεν πρὸς τὴν ἀγορὰν ἐφοίτησε, καὶ τὸ βουλευτήριον, δορυφόρους παμπληθεῖς ἐπαγόμενος, ἵνα δι' ἐκείνων καὶ τὴν γερούσιαν καὶ τὸν δῆμον δεδιξῆται. Καὶ εἶπε πρὸς τὴν Βουλὴν ὅτι Καὶ ὅμοις ἀρχόντος δέεσθε, καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ τις ἄλλος, ἀξιώτατός ἐμι ἡγεμενεύσαι ὑμῶν. Εἰ οὖν καὶ ἱμοσεῖτο διὰ τὴν μεγαλαυχίαν, καὶ διὰ τοὺς καὶ βουλευτήριον κυκλωσαμένους ἐκίετας, ἀλλὰ διὰ τὸ τέλος καὶ τῆς βουλῆς τὴν αὐταρχίαν ἐθεβαίωσατο, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ καλῆτιον. Τῆ δ' ὕστερα βραχίον, οἱ μὲν τῆς βουλῆς προσῆλθον αὐτῷ, ἵνα μὴ φεραθεῖν ἐχθόμενοι ἐπ' αὐτῷ. Ὁ δὲ δῆμος φανερώς ἐσχυρῶσθε καὶ τῆς τοῦ συνδεδρυμίου ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξέτραγον ὡς ἐκ συνθήματος ἅπαντες, πατροφόνον αὐτὸν φασκύντες, καὶ ἀρπαγῆς τῆς ἀρχῆς. Ἐκείνου δὲ μὴ χελεπνεῖν προσκαυμένου, καὶ ἀργυρίον τι σφίσι δεισιχνομένου, ἡγεμὴν τῆς ἀρχῆς ὡς δεκαπέντε, καὶ ἑξήκοντες ἐξεδίωσαν. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τοὺς ταῦτα λέγοντας ἐκέλευσε κτείνεσθαι, καὶ ὁ δῆμος ἐπιπαύοντο, καὶ τοῦ τε Περτινακὸς ἐμνησθῆναι, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰουλιανὸν ἀπέκλιπτον. Καὶ πολλοὶ πολλοῦ τῆς πόλεως τιτρωσκόμοιοι καὶ κτείνόμενοι ἀντίειχον, καὶ ὅπλα λαβόντες, συνίδραμον εἰς τὸν ἱππόδρομον, ἔνθα νύκτα τε καὶ ἡμέραν διήγαγον ἄστικοι ἐπιδοῶμενοι τοῖς λοιποῖς στρατιώταις καὶ μᾶλλον τὸν Νίγρον τὸν Πεσκέννιον, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Συρίᾳ ὄντας. Ἔβια τῷ λίμῳ καὶ τῇ ἀγροπνίᾳ κακωθέντες, διαλύθησαν καὶ ἠτύχαρον. Ἰουλιανὸς δὲ οὕτως τὴν ἀρχὴν ἀρπάσας, ἀνελευθέρως αὐτῇ ἐχρηστέον, θωπεύων τὴν βουλὴν καὶ τοὺς τι θυμαμένους, καὶ τὰ μὲν χαρίζομενος, τὰ δ' ἐπαγγελλόμενος. Καὶ πάντα ἐπὶ θεραπείᾳ ἐποιεῖ τῶν δυνατῶν, οὐ μέντοι καὶ ἐπιστεύετο ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὴν Ῥώμην ἐπράττετο. Οἱ δὲ τῶν στρατοπέδων ἡγεμόνες τρεῖς ὄντες, ὁ τε Σευῆρος τῆς Παννονίας ἀρχων, τῆς Συρίας δ' ὁ Νίγρος, τῆς Βρετανίας δὲ ὁ Ἀλβίνος, εἰς καθάρσειν τοῦ Ἰουλιανοῦ τὰ περὶ αὐτοῦ μαθόντες κακίηθη. Τῶν δὲ ἄλλων δὲ ὁ Σευῆρος δεινότερος ὢν ἐλογίσαστο ὡς, εἰ τὸν Ἰουλιανὸν καταλύσουσι, σφίσι αὐτοῖς οἱ τρεῖς ἀμφισβητήσουσι περὶ τῆς ἀρχῆς. Ἔγνω τοίνυν τὸν ἕνα προσοικειώσασθαι. Ὅτι δὲ πρῶτον αὐτοῦ ὁ Νίγρος ἐτύχαιεν ὢν καὶ μέγα φρονεῖν αὐτὸν εἰκα-

Variae lectiones et notæ.

(51) Ὅμοις πολλῶν ὑπεσχημένων τοῖς στρατιώταις παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐκείνον προετιμήσαντο. Quæ verba sic expressit interpres: Julianus, quamvis ab altero magna pecunia promissa, est prælatus. Imo horum sensus est, uti edi curavimus, multa pecunia a Juliano militibus promissa,

cumdem prælatus, quod et diserite ait Dio, et ex eo Xiphilinus, a quo sua hausit Zonaras: qui scribit in hac imperii auctione, ducentis in singulos milites aureis a Sulpiciano promissis, alteros quinquaginta adjecisse Julianum.

ζεν επικακλήμενον ὑπὸ τοῦ δήμου, ὡς εἴρηται πρὸς τὸν Ἀλβιδὸν ἀπένευσε, καὶ δι' ἀπορρήτων αὐτῷ ἔγραψε Καίσαρα ποιήσειν αὐτόν. Καὶ δὲ κατὰ χώραν ἔμεινεν, ὡς κοιωνήσῃ τῆς ἀρχῆς τῷ Σευήρῳ τεθαβρήκως. Ὁ δὲ Σευήρος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἤπειγεται, καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ταῦτα μαθὼν πολέμιόν τε ψηφίσασθαι τὸν Σευήρον τὴν βουλήν παρασκευάσας, καὶ πρὸς πόλεμον ἠτοιμάζετο, καὶ τὸ παλάτιον κιγκλίσει καὶ θύραις ἰσχυραῖς ἐκράτυνατο· ὅτι γὰρ ἐνόμιζε μὴ ἂν ποτε βῆδωσιν τοὺς στρατιώτας κτανεῖν τὸν Περτίνακα, εἴγε δὴ συνεκλείετο, φετο ὡς ἐνυήσεται κατακλεισθεὶς ἐν αὐτῷ περιγενέσθαι ἂν ἤτηθη. Ἐφίνευσε δὲ καὶ τὸν Δαίτον, καὶ ἐπὶ τὸν Σευήρον καθῆκε συνὸς ὡς τὸν ἄνδρα δολοφονήσοντας. Ἐπεὶ δ' ἐκείνος εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰσέβαλε, καὶ τὴν Ῥάβενναν φεικίωσατο, καὶ οἱ πεμπόμενοι προσεχώρουν αὐτῷ, καὶ οἱ δορυφόροι διὰ τὴν πρῶσταν Σευήρου ἐδειλαίνοντο, συγκαλέσας τοὺς τῆς βουλῆς, ἐκέλευσε κοιωνῶν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς τὸν Σευήρον ψηφίσασθαι. Τοῦ δὲ Σευήρου τοὺς στρατιώταις μηδὲν κερδὸν πεισθεῖσαι γράψαντος, ἐκδούσι τοὺς στρατῶν τοῦ Περτίνακος πιστόντας· ἐκείνους τε συνέλαβον, καὶ τῷ Σιλίῳ Μεσσάλῳ ὁπτατεύοντι ταῦτα ἐμήνυσεν. Ὁ δὲ τὴν βουλήν ἀθροίσας εἰς τὸ Ἀ' ἄϊον, οὕτω καλούμενον ὡς ἐν αὐτῷ τῶν παιδευομένων ποιουμένων τὴν ἀκρῆσιν, τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῷ ἐκοινώσατο. Καὶ ἡ βουλή τοῦ μὲν Ἰουλιανοῦ καταψήφισατο θάνατον, τὸν δὲ Σευήρον ἀνείπεν εὐθὺς αὐτοκράτορα. Κάντευθεν ἐν τῷ παλατίῳ ὁ Ἰουλιανὸς ἐφρονέθη, εἰπὼν· *Τί γὰρ δεῖν ἐποίησα, καὶ τίνα ἀπέκτεινα;* Ἐβίω δὲ ἔτη ἐξήκοντά πρὸς μῆσι τέσσαρσι, καὶ ἰσαριθμοὺς ἡμέραις, ἄρξας ἡμέρας ἐξήκοντα.

Ἡ' Σευήρος μέντοι τὴν αὐταρχίαν λαβὼν τοὺς μὲν αὐτόχειρας τοῦ Περτίνακος τῶν στρατιωτῶν θανάτῳ ἰδικαίωσε, τοὺς δ' ἄλλους ἐνειδίσας πικρότατα, τῶν τε ὅπλων ἀπαίρησε, καὶ τοὺς ἵππους ἀπέλειτο, καὶ τῆς Ῥώμης ἀπέλασε, καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην εἰσῆλασε βαδίζων, καὶ οἱ ὁ στρατὸς ὁπλίτης παρεῖπετο, καὶ ἡ πόλις ἀνθεοὶ τε καὶ δάφναις ἅπανα ἐστεφάνωτο, καὶ οἱ ἄνθρωποι λευχειμονούντες εὐφήμερον αὐτόν, καὶ ἀκούσαι αὐτοῦ καὶ θεάσασθαι λίαν ἐσφάλαζον. Εἰσελθὼν δὲ ἐνεανεύσατο ὅσα καὶ οἱ πρῶτην ἀγαθοὶ αὐτοκράτορας, ὡς οὐδένα τῶν βουλευτῶν ἀποκτενεῖ, καὶ ὥμοσα περὶ τούτου, καὶ ψηφίσματι κοινῷ τοῦτο κυρωθῆναι προσετέταχται. Ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν τὸν νόμον τοῦτον παρέβη. Αὐτὸν γὰρ τὸν Ἰούλιον Σέλιωνα, τὸν καὶ τὸ δόγμα τοῦτο, αὐτοῦ καλεύσαντος, συγγραψάμενον, οὐ πολλῷ ὕστερον ἔκτεινε, καὶ ἄλλους ἀνείλε πολλοὺς, καὶ τῇ βουλῇ οὐ καταθύμια ἔπραττε. Καὶ εἰθισμένου, τοὺς σωματοφύλακας, ἐκ τῆς Ἰταλίας εἶναι, καὶ ἄλλων ἰθύνων ἐπικαιροτέρων τοῖς εἶδεσι, καὶ ἀπλουστείων τοῖς ἡθεσι, ἐκείνος παρὰ τὸ ἔθος στρατιωτῶν τὴν πόλιν ἐνέπλησε καὶ ἰδεῖν ἀγρωτάτων, καὶ ἀκούσαι φοβερωτάτων, καὶ ὁμιλῆσαι ἀγροικοτάτων. Ἐγένετο δὲ αὐτῷ σημεῖα τινα τὴν ἡγεμονίαν προμαντεύμενα. Ἐδοξέ ποτε ἕναρ λύκαιναν θηλάζειν, ὡς περὶ Ῥωμύλου ἰσθόρηται· καὶ ὕδωρ καθεύδοντος ὡσπερ ἐκ πηγῆς ἀνεδδῆθη, καὶ καθ' ὅπως αὐτῷ ἡ τῶν Ῥωμαίων σύμπασα βουλή καὶ ὁ δήμος προσῆμι τε καὶ ἠσπάζετο. Καὶ αὐθις ἐδόκει ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Ῥωμαίῃ ἱππεύοντα τὸν Περτίνακα τοῦ ἵππου ἀπορριφθῆναι, αὐτὸς δὲ τούτου ἐκότος ἐπιλαβίσθαι. Ἐφθῆος δὲ ὢν ἐς τὸν βασιλικὸν δίφρον ἀγνοῶν, ἀλλ' οὐκ ἐκ προνοίας ὑπερεκάθεισεν. Αὐ-

clusisset : se incolumem evasurum credebat, si victus intra claustra se contineret. Lætum quoque occidit, et complures emisit, qui Severum dolo occiderent : qui cum in Italiam irrupisset, et Ravennam occupasset, et qui contra eum intuebantur ad eum se conferrent, et satellites ob illius adventum trepidarent : convocato senatu, Severum collegam imperii decerni jussit. Sed cum is militibus impunitatem promississet, si Pertinacis percussores dederent, obtinuerunt iisque comprehensis Silio Meissalæ consuli rem indicarunt. Is vero senatu in ædem Minervæ convocato, quæ ab institutione adolescentiæ ita vocabatur : quæ a militibus accepisset, exposuit. Senatus igitur Juliano capitis damnato, Severum statim imperatorem dixit. Julianus vero cum occideretur : *Quid, inquit, mali feci ? aut quem occidi ?* Vixit annos LX menses IV et dies totidem : imperavit dies LX.

Τοῦ δὲ Σευήρου τοὺς στρατιωτῶν τοῦ Περτίνακος πιστόντας· ἐκείνους τε συνέλαβον, καὶ τῷ Σιλίῳ Μεσσάλῳ ὁπτατεύοντι ταῦτα ἐμήνυσεν. Ὁ δὲ τὴν βουλήν ἀθροίσας εἰς τὸ Ἀ' ἄϊον, οὕτω καλούμενον ὡς ἐν αὐτῷ τῶν παιδευομένων ποιουμένων τὴν ἀκρῆσιν, τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῷ ἐκοινώσατο. Καὶ ἡ βουλή τοῦ μὲν Ἰουλιανοῦ καταψήφισατο θάνατον, τὸν δὲ Σευήρον ἀνείπεν εὐθὺς αὐτοκράτορα. Κάντευθεν ἐν τῷ παλατίῳ ὁ Ἰουλιανὸς ἐφρονέθη, εἰπὼν· *Τί γὰρ δεῖν ἐποίησα, καὶ τίνα ἀπέκτεινα;* Ἐβίω δὲ ἔτη ἐξήκοντά πρὸς μῆσι τέσσαρσι, καὶ ἰσαριθμοὺς ἡμέραις, ἄρξας ἡμέρας ἐξήκοντα.

VIII. Severus rerum potitus, milites Pertinacis percussores supplicio affecit; ceteros acerrime insectatus, et armis equisque privatis, Roma expulit. Hoc peracto, pedes urbem ingressus, armato exercitu sequente, plateis floribus, coronis et laureis passim exornatis, a populo candidato lætis vocibus exceptus est, properantibus omnibus eum et videre et audire. Ille vero statim, veterum bonorum imperatorum more, se neminem senatorem occisurum esse jurejurando affirmavit, idque communis decreto confirmari jussit. Sed id jurisjurandum non diu servavit, ipso Julio Solone, qui ad decretum de illius sententia scripserat, non multo post occiso, atque aliis multis sublatis : eaque fecit, quæ senatu minime cordi essent. Jam cum moris esset, satellites ex Italia cæterisque gentibus, quarum et vultus humaniores et mores simpliciores essent, deligi : ille, præter solitum, urbem militibus et aspectu sævissimis, et auditu horrendis, et a civilitate morum alienissimis implevit. Imperium ei signis quibusdam præsignificatum est. Nam aliquando se lupam sugere, ut de Romulo proditum est, somniavit : ex coque dormiente aqua, tanquam e fonte scaturiit, et in somnis a senatu populoque Romano salutari sibi visus est. Accessit aliud quoque somnium : putabat Pertinacem per forum equitante, ab equo executi, qui sibi tergum ultro conscendendum præberet. Adolescens in sella imperatoria non de industria, sed ignorans consedit. Imperium adeptus, Pertinaci plurimos honores habuit, et sumptuosissimum funus quamvis pridem defuncto fecit. Deinde contra Nigrum se profectus, homi-

nem Italum, ex equestri ordine, non admodum clarum Qui, variis præliis commissis, denique Issi Ciliciæ ad Portas, quas ab angustia loci hoc nomen accepere (hinc enim prærupti montes assurgunt: hinc ingentia præcipitia ad mare descendunt) acri pugna superatus, maxima copiarum parte cæsa, captus in fuga et interfectus est: caput ejus Byzantium missum, et cruci affixum, ut eo Byzantini conspecto, deditionem facerent. Cum Severus de Nigri studiosis pœnas sumeret, senator quidam Cassius Clemens reus actus, dicere non dubitavit: *Ego neque te, neque Nigrum agnovi: sed in illius purtibus deprehensus, non te oppugnare, sed Julianum expugnare studui. Cum igitur idem mihi quod tibi propositum fuerit, non peccavi: ac ne in eo quidem, quod postea non ad te transii. Nam tu quoque noluisse quemquam ex amicis tuis ad illum deficere. Inquirito igitur non in personas nostras, aut nomina, sed in res ipsas. Nam utcumque nos damnaris, tu amicus tui in eodem crimine futuri estis. Severus hominis libertatem admiratus, remissem honorum ei reliquit. At Byzantini et vivente et mortuo Nigro, multa fecerunt admiratione digna, cum triennium obsiderentur. Naves enim aliquot prætereuntes, et triremes in hostium stationibus ceperunt, ancoris earum per urinatores resectis: quas clavis in fundos earum impactis, annexisque funibus ita attrahebant, ut ultro accedere viderentur. Rebus omnibus consumptis, nihilominus perseverantes, tignis ædium ad naves, detonsis mulierum capillis ad funes plectendos utebantur. Cum mœnia oppugnabantur, et marmoreas et æneas statuas tam equorum quam hominum in hostes jaculabantur. Cibariis omnibus usitatis destituti, coria macerata comederunt: iis quoque absumptis, carnibus humanis gustatis, alii alios devoraverunt. Sed cum tandem vel inviti deditionem fecissent. Romani et milites et magistratus omnes occiderunt: et Severus, ea expugnatione mirifice lætatus, urbem, libertate et dignitate civili adempta, tributariam fecit: et publicatis civium bonis, ipsam et agros eorum Perinthiis donavit. Mœnibus autem robustissimis eversis, non tam illos majore molestia affecit, aut gloria fortitudinis privavit, quam Romanorum arcem munitissimam contra Barbaros Ponticos et Asianos ac tutissimum asylum destruxit.*

Εἶτα καὶ ἄκοντες τὴν πόλιν παρέδοσαν, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἐν τέλει σύμπαντας διεκρήσαντο. Ὁ δὲ Σευήρος ἤσθη λίαν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τοῦ Βυζαντίου. Ἀφείλετο δὲ τὴν τε ἐλευθερίαν τῆς πόλεως, καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ πολιτικόν, καὶ δασυμοφρόνον ἀποφύνας, δημεύσας τε τὰς οὐσίας τῶν πολιτῶν, Περινθίοις αὐτὴν τε καὶ τὴν χώραν αὐτῆς, ἐχαρίσατο. Τὰ δὲ τελεῖα τῆς πόλεως καθελὼν ἐκείνους μὲν οὐδὲν πλέον ἐλύπησεν, ἢ ὅτι τῆς δόξης αὐτοῦς ἐπέτρησεν, ἣν ἐχαρποῦντο ἐκ τῆς αὐτῶν ἐπιείκειας. Τῶν δὲ Ῥωμαίων μέγα καθέλων ὀρηγήτριον πρὸς τοὺς ἐκ Πόντου καὶ τῆς Ἀσίας Βαρβάρους, ἀλλὰ μὴν καὶ κρηττότερον ἦν γὰρ τὰ τελεῖα τοῦ Βυζαντίου καρτερώτατα.

IX. Jam cum insano gloriæ studio teneretur, Barbaris Osroenis, Adiabenis, et Arabibus bellum intulit: ac Nisibim profectus, missis ducibus et legionibus. illarum gentium agros vastavit, et urbes expugnavit. Sed cum Albino Cæsaris hono-

ταρχήσας δὲ διὰ πλείστον τρόπον ἐτίμησε τὸν Περινθίαν, καὶ τὰς αὐτοῦ καὶ τοὺς πάλαι θανόντος πολυτελεστάτην ἐποίησεν. Εἶτα κατὰ τοῦ Νίγρου ἐπεράτευσεν, ἧς Ἰταλὸς ἦν ἐξ ἱππέων, οὐ τῶν πάντων δ' ἐπιστήμων. Καὶ διαφόρων πολέμων συγκροτηθέντων, τέλος ἐν Ἰσοῦ τῆς Κιλικίας περὶ τὰς καλούμενας Πύλας, αἱ διὰ τὴν τοῦ τόπου στενωπὴν οὕτω κέκλήνται (ἔθεν μὲν γὰρ ὄρη, ἀναταίειν ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ δ' ἐκείθεν βαθεῖς καθήκουσιν εἰς τὴν θάλασσαν) μάχης καρτερᾶς γενομένης, κτετθὲς ὁ Νίγρος, καὶ τὸ πλέον μὲν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐκείσε διώλετο. Ἐκείνος δὲ φεύγων καταλήφθη καὶ ἀνηρέθη. Οὐδ' ἐμνηθεῖσαν τὴν κεφαλὴν ὁ Σευήρος πέμψας εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνασταύρωσεν, ἵν' ἰδόντες αὐτὴν οἱ Βυζάντιοι προσχωρήσωσι. Τοῦς δὲ τὰ Νίγρου φρονήσαντας δικαιοῦντος Σευήρου, βουλευτῆς τις Κάσσιος Κλήμης κρινόμενος παρ' αὐτῷ ἐπαρρησιάζατο φήσας, ὡς, Ἐγὼ οὐτε σε οὐτε Νίγρον ἠπιστάμην, καταλήφθεις δὲ ἐν τῇ ἐκείνου μερῖδι, οὐ σοὶ κολληθήσιν ἠθέλιον, ἀλλ' Ἰουλιανὸν καταλύσειν· καὶ τὰ αὐτὰ σοὶ σκουδάσας, οὐκ ἠδίκησα. Ἄλλ' οὐδ' ὅτι μὴ πρὸς σὲ ὕστερον μετέστην· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σὺ ἂν ἠθέλησας οὐδένου τῶν σῶν ἐταίρων πρὸς ἐκείνον ἀποτομήσασαι. Ἐξέταξεν οὖν μὴ τὰ σώματα ἡμῶν, μὴ δὲ τὰ ὄνοματα, αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα· πάν γὰρ ὅτι ἂν ἡμῶν καταγῆς, τοῦτο καὶ σεαυτοῦ καὶ τῶν σῶν ἐταίρων καταγῆς. Τοῦτον ὁ Σευήρος τῆς παρρησίας θαυμάσας, ἀφῆκεν εἶχειν τῆς οὐσίας τῶν ἡμῶν. Οἱ δὲ Βυζάντιοι, καὶ ζῶντος τοῦ Νίγρου καὶ θανόντος, πολλὰ καὶ θαυμαστά ἔβρασαν ἐπὶ χρόνον πολιορκούμενοι τριετῆ. Ἦρουν μὲν γὰρ καὶ πολλὰ τινα παραπλέοντα. Ἦρουν δὲ καὶ τριήρεις τῶν ἐν τῷ ὄρει τῶν ἐναντίων οὐσῶν. Τὰς γὰρ ἀγκύρας αὐτῶν ὑψύδοις κολυμβηταῖς ἀποτέμνοντες, καὶ ἤλους ἐς τοὺς ταρσοὺς σφῶν κρηγύοντες, καὶ τούτων καλώδεις ἐξάπτοντες, ἐπισπῶντο αὐτάς, αὐτομάτας προσπλέειν δοκούσας. Ἐπεὶ δὲ πάντα αὐτοῖς ἐξεδραπανήθησαν, ὁμοῦ ἀντείχον, καὶ ξύλοις ἐκ τῶν οἰκῶν ἐς τὰς ναῦς ἐχρῶντο, καὶ σχολοῖς ἧς ἐπὶ ἐκον κείροντες τὰς τρίχας τῶν γυναικῶν. Καὶ ὅτε τοῖς τελεῖσι προσέβαλλον οἱ πολέμιοι, λιθίνους τε καὶ ἐκ χαλκοῦ πεποιημένους, καὶ ἀνδριάντας καὶ ἱπποὺς ἠκόντιζον εἰς αὐτούς. Ὡς δὲ καὶ πᾶν αὐτοῦς ἐπέλιπε νενομισμένον ἐδώδιμον, βύρσας διαβρέχοντες ἤσθιον. Καὶ τούτων δὲ ἀναλωθεισῶν, καὶ ἐπ' ἀλλήλους, ἐτρέποντο, καὶ σαρκῶν ἀνθρωπείων ἐγεύοντο.

Θ'. Σευήρος δὲ ὀξομανῶν, κατὰ τῶν Ὀσροηνων βαρβάρων, καὶ τῶν Ἀδιαθῶν, καὶ τῶν Ἀραβίων ἐπεράτευσε, καὶ εἰς τὴν Νίσιβιν ἀφικόμενος ἐκείθεν ἐπεμψε στρατηγούς τε καὶ τάγματα κατὰ τῶν εἰρημίων ἔθνων, ὅτι τὴν τε χώραν αὐτῶν ἔδρουν, καὶ τὰς πό-

λες ἐλάμβανον. Αυτοὶ δὲ πόλεμος συνηγήθη τῷ Σευθή-
 ρῳ ἐμφύλιος. Ὁ μὲν γὰρ (52) τῷ Ἀλβίνῳ οὐδὲ τὴν τοῦ
 Καίσαρος ἐβδίδου τιμὴν, ἡ δὲ ἦται καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτο-
 ρος. Συγκινουμένης δὲ διὰ ταῦτα τῆς οἰκουμένης, ὁ δῆ-
 μος ἐν ἰπποδρομίᾳ συνελεγμένους πολλὸς ἐκφανέστατα
 κατωδύρατο, *Μέχρι ποῦ τοιαῦτα πάσχομεν, κρά-
 ζοντες, καὶ μέχρι ποῦ πολεμοῦμεθα;* καὶ ἄλλα
 δὲ τινα τοιαῦτα ὡς ἐκ θεοστέρως τινὸς ἐπιπνοίας
 ἐνθουσιῶντες ἐβόησαν. Πῶς γὰρ τοσούτοι μυριάδες
 ὡς ὑπὸ χορολέκτῃ (53) εἶπον ἀπαίστως, ἃ εἶπον;
 Τίως μὲντοι μάχης συγκροτηθείσης, καὶ πολλὰς
 ἰδέας τε καὶ τροπὰς, καὶ μετακλίσεις τοῦ πολέμου
 ἐσχηκότος, ὁ Ἀλβίνος ἠτήθη, πεσόντων μὲν ἀμ-
 φοτέρωθεν σχεδὸν ὑπερβαίνοντων καὶ ἀριθμὸν, τοῦ
 δὲ Ἀλβίνου ἐαυτὴν ἀνελόντος. Ἢ κειμένῳ ἐπεν-
 τρυφίας ὁ Σευθῆρος, καὶ γλωσσαλήσας, τὸ μὲν
 ἄλλο σῶμα βίβηναι ἐκέλευσε, τὴν κεφαλὴν δ' εἰς
 τὴν Ῥώμην στείλας, ἀνεσταύρωσε. Καὶ πολλοὺς
 τῶν τῆς γερουσίας ἀπέκτεινε, τινὰς δὲ καὶ ἀπέλυσε.
 Μετὰ ταῦτα δὲ κατὰ τῶν Πάρθων ἐστράτευσε τὴν
 Μεσοποταμίαν ἐλθόντων. Καὶ πόλια κατασκευάσας
 ἐν τῷ Εὐφράτῃ, τὴν τε Σελεύκειαν καὶ τὴν Βαβυ-
 λῶνα ἐκλειφθεῖσαν εἶλαθε. Καὶ τὴν Κτησιφῶντα
 ἐλὼν, διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἀφήκε, πολλοὺς
 τε ἀνείλε, καὶ ζῶντας πλείονας εἶλεν. Οὐτε δὲ τὸν
 Οὐλογγαῖσον ἐπέβωξε, τὸν τῶν Πάρθων ἡγεμονεύ-
 οντα, ἀναχωρήσαντα οἴκαδε, οὔτε τὴν Κτησιφῶντα
 κατέσχευε. Ἄλλ' ὤχετο ὡσπερ ἵνα διαρπάσῃ ταύτην
 μόνον ἐστρατευκός. Ἐν ᾧ δὲ ἐπολέμει, ἀνδρας δῶ
 ἀπέκτεινε τῶν ἐπιφανῶν, τὸν μὲν Κρίσπον Ἰούλιον
 χιλιάρχουντα τῶν θορυφῶρων, ὅτι ἤχθετο τῇ τοῦ
 πολέμου κακώσει, καὶ τι καὶ παρεθέγγατο, καὶ
 τὸν κατηγορήσαντα αὐτοῦ στρατιώτην χιλιάρχον
 ἀπέδειξεν ἀν' αὐτοῦ τὸν δὲ Λαίτον, ὅτι φρόνημα
 εἶχε, καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἡγαπᾶτο, καὶ οὐκ
 ἄλλως στρατεύσειεν ἔλεγον, εἰ μὴ Λαίτος αὐτῶν
 ἡγοῖτο, καὶ τὸν φόνον αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις προσ-
 ἤπειν, ὅτι φθόνῳ αὐτὸν ἀνελὼν, οὐκ εἶχε λέγειν
 αἰτίαν. Εἶτα ἐπὶ τὰ Ἄτρα ἐστράτευσε. Πόλις δὲ
 ταῦτα Ἀράβιος, ἐν ᾗ πολλὰ τε ἄλλα ἀπέκτεινο χρι-
 ματα, καὶ τὰ τοῦ Ἥλιου δὲ ἀναθήματα. ᾧ ἡ πόλις
 ἀνεῖτο. Οὐδὲν δὲ ἀνύσας, καίτοι τὸ ἐκτὸς τείχος καθ-
 ῆρηκώς, καὶ πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀποβαλὼν, ἀνε-
 χώρησε, καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην ἀφίκετο, καὶ ἐς
 Αἴγυπτον, καὶ πᾶσαν εἶδε, καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐπο-
 λυπραγμῶνησεν. Ἦν γὰρ οἷος μήτε θεῖον μήτε ἀν-
 θρώπινον καταλιπεῖν ἀνερεύνησον. Καὶ τὰ βιβλία ἃ
 τι εἶχον ἀπόρρητον, ἐκ πάντων τῶν ἀδύτων ἀνείλε-
 το, ὅσα τέως εὐρεῖν δεδύνητο. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὐ-
 τως εἰρήσθω δ' ὡς ἐν παρόδῳ, καὶ ὅσα τὸν Δίωνα περὶ
 τοῦ Νελλοῦ λέγοντα εὐρομεν, ὅθεν τε ἀναδίδεται,
 καὶ διὰ τί κατὰ τὸ θέρος πεποιήται τὴν ἀνάδοσιν.
 Λέγει τοίνυν, ὡς ἐκ τοῦ Ἄτλαντος ἀναδίδεται, τὸν

rem negaret,isque imperatoriam jam amliret ii-
 gnitatem, iterum civile bellum cum totius orbis
 motu est exortum, et magna populi Romani mul-
 tudo in circo equestri apertissime fortunas suas
 607 est miserata: *Quousque tandem ista feremus?
 quandiu oppugnabimur?* et alia id genus quasi
 numine afflatus vociferans. Nam alioqui fieri qui
 potuisset, ut tot hominum millia, ea quæ dicebant,
 tanquam chori magistro præcunte, citra errorem
 pronuntiarent? Id bellum magna varietate et an-
 cipiti Marte gestum: sed Albinus tandem victus,
 Romanis utriusque pene innumerabilibus cæsis,
 sibiipsi manus attulit. Cujus cadaveri Severus in-
 solentibus et atrocibus verbis insultavit: trunco-
 que abjecto, caput Romam missum, cruci affigi
 B jussit. Senatores multos occidit, nonnullos etiam
 dimisit. Post hæc contra Parthos est profectus,
 qui Mesopotamiam occuparant: et navibus in
 Euphrate ædificatis, Seleuciam et Babylonem de-
 sesertis cepit. Ctesiphontem expugnatam militibus
 diripiendam dedit: ac multis interfectis, plures
 vivos cepit. Sed neque Vologæsum Parthorum
 principem domum reversum fugavit, neque Ctesiphontem
 retinuit: ita inde profectus, quasi expeditionem
 direptionis causa duntaxat suscepisset. Hujus belli
 tempore, duos claros viros interfecit: Julium Crispum
 tribunum militum, belli vexationes ægre ferentem,
 et nescio quid locutum, milite a quo accusatus fuerat,
 in ejus locum suffecto; Lætum ob animi magnitudinem
 et gratiam apud milites, qui se nonnisi illo duce militaturos affir-
 mabant, et crimen cædis ejus in milites transtulit,
 quod eo ex invidia interfecto, causam dicere non
 poterat. Deinde Atrâ urbem Arabiæ Soli dicatam
 oppugnavit, in qua, præter alias magnas opes,
 etiam Solis donaria reposita erant. Sed quamvis
 exteriori muro capto, re infecta multis militibus
 amissis in Palæstinam discessit, atque in Ægyptum,
 quam totam perlustravit, arcanis quoque
 rebus indagatis. Eo enim erat ingenio, ut neque
 divinum neque humanum quidquam impervestigatum
 relinqueret. Libros arcanarum rerum quos
 quidem invenire poterat, ex omnibus adytis sus-
 tulit. Atque hæc hactenus. Nunc obiter illa quo-
 que referam, quæ apud Dionem de Nilo memoriæ
 prodita sunt: unde is oriatur, cur æstivo tempore
 ascendat. Narrat autem, eum ex Atlante oriri,
 monte Macennitidis, ad 608 ipsum occidentalem
 Oceanum, omnium montium altissimum: qua de
 causa cæli columna a poetis appelletur. Neque
 enim quemquam ejus cacumen ascendisse, neque
 fastigia vidisse, semper oppleta nivibus. Unde
 æstivo tempore magna aquarum copia defluente,

Varix lectiones et notæ.

(52) Ὁ μὲν γὰρ, etc. In versione hic quædam
 immutavimus: Wollius scripsit, *sed quia Albino
 imperatoriam majestatem flagitanti, vel Cesaris
 honorem negabat*, etc. Alius enim est sensus ex
 Dione: quippe cum Albino promissam Cesaris di-

gnitatem negaret, tum is imperatorem sese appel-
 lavit.

(53) Ὡς ὑπὸ χορολέκτῃ. Dio, ὡσπερ τις ἀκρι-
 βῶς χορὸς δεδιδαγμένος. Occurrit hæc vox apud
 Pollucem.

Nites exundet : et hæc Romanos ex inferioris A
Mauritanie hominibus Macennitidi finitimis com-
perisse, ac multos Romanos exercitus ad ipsum
Atlantem pervenisse. Hæc de Nilo Dion refert,
et si alii diversa eadem de re tradiderunt.

Ἰδέσθαι τὰς αὐτοῦ κορυφὰς· χιόνος ἀεὶ πληθούσας, ἐξ ἧς πολὺ καταρρέει τὸ ὕδωρ ὑπὸ τὸ ὄρος· καὶ
αὐτὸν παρὰ τῶν ποιητῶν κληθῆναι τοῦ οὐρανοῦ. Μῆτε γὰρ ἀνάβηαι τινὰ ποτε εἰς ἀκρον αὐτοῦ, μήτε·
Μαυριτανίας ἀνθρώπων, προσκυῶν ὄντων τῇ Μακεννίτιδι, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ στρατευσαμένων
Ῥωμαίων ἀφικέσθαι καὶ πρὸς τὸν Ἄτλαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Νεῖλου τῷ ἄλλω, εἰ καὶ ἄλλοι;
οὐχ' ὁδῶ τὰ περὶ τούτου ἱστορήται.

X. Cæterum Plautianus præfectus, imperii peno
cum Severo participans et summa potestate subni-
xus, multos claros viros et pari dignitate præ-
ditos interfecit : et præ insatiabili avaritia ab om-
nibus aliquid flagitans, neque provinciam neque
urbem ullam prætermisit, quam non spoliaret. Unde
omnes ei plura quam ipsi Severo dabant. Idem cen-
tum nobiles Romanos, non pueros duntaxat et ado-
lescentes, sed maritos etiam castravit, ut iidem et
viri et eunuchi, et patres intestabiles (ut comici
verbo utar) et castrati barbarique conspicerentur.
Verum ante id facinus ingens cætos in Augusti
portum delatus est, et captus : cuius simulacrum in
Amphithæatrum perlatum, ursos abscondisse fer-
tur. Plautianus vero filix Plautilla a Severo Anto-
nino filio desponsæ tantum dedit, quantum regi-
nis pluribus satis fuisset. Qui cum amplissimus
evasisset, adeoque Severum ipsum potentia supe-
raret, insidiis Antonini generi occisus, et ex supe-
riori loco in viam projectus est. Quo tanquam pe-
dagogo amoto, Severi filii Antoninus et Geta nullo
flagitio abstinerunt. Eo tempore Bulla Felix, homo
Italus, de latronibus coactis, Italiam per bien-
nium infestavit. Et quamvis multi eum compre-
hendere studerent, tamen variis subinde rationi-
bus magnaue solertia persequentes eludens, non
capiebatur : cuius hoc specimen esto. Centurionem
Severi jussu sibi insidiantem, ipse quasi alius es-
set accessit, latronem ei se traditurum, si seque-
retur, pollicens : et hominem verum id esse putan-
tem, in locum insidiarum perductum, facile cepit.
Deinde pro tribunali sedens, ut dux latronum, cen-
turionem capite raso cum his verbis 609 dimisit
Nuntia domino tuo, ut servos suos alat, ne latro-
cimentur. Multi enim Cæsariani liberti se ad eum
contulerant. Post tamen captus, et bestiis obje-
ctus est. Severus autem expeditionem in Britan-
niam suscepit, ne et filii luxu corrumpentur, et
legiones otio remollescerent. Sunt autem duæ
gentes Britannicæ maximæ, Calydonii et Maxatæ,
utrique asperos montes et campos incoltos ac pa-
lustres incolentes, neque urbes habent, neque
terram colunt : sed ex pastu, venatione, fructi-
bus arborum vicitant. Piscibus enim, quamvis
abundet insula, non vescuntur : in tabernaculis
habitant, nudi et sine calceis degunt, mulieribus

δὲ Ἄτλαντα ὄρος εἶναι ἐν τῇ Μακεννίτιδι κα-
αὐτῷ τῷ Ὀκτανῷ πρὸς ἐπιπέραν, καὶ ὄρων ἀπὸν-
των ὑπερανίστασθαι, ὥστε διὰ τὸ ὕψος καὶ κίονα
αὐτὸν παρὰ τῶν ποιητῶν κληθῆναι τοῦ οὐρανοῦ.
Μῆτε γὰρ ἀνάβηαι τινὰ ποτε εἰς ἀκρον αὐτοῦ, μήτε·
Μαυριτανίας ἀνθρώπων, προσκυῶν ὄντων τῇ Μακεννίτιδι, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ στρατευσαμένων
Ῥωμαίων ἀφικέσθαι καὶ πρὸς τὸν Ἄτλαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Νεῖλου τῷ ἄλλω, εἰ καὶ ἄλλοι;
οὐχ' ὁδῶ τὰ περὶ τούτου ἱστορήται.

I. Plautianus δὲ παραδυναστεύων τῷ Σεύηρω,
καὶ τὴν ἐπαρχικὴν ἔχων ἐξουσίαν, καὶ μέγιστα δυ-
νηθεὶς, πολλοὺς τῶν ἐλλογιμῶν ἀνδρῶν καὶ ὁμοί-
μων αὐτῷ θανάτωσεν. Ἀπληστος δὲ ὢν παρὰ πάν-
των ἦται, καὶ οὕτω ἔθνος (54) οὕτω πᾶν ἀφῆκεν
ἀσύλητον, καὶ πλείονα αὐτῷ πάντες, ἢ τῷ Σεύηρω
εἰδίζου. Ἐξέτεμε δὲ καὶ ἀνθρώπους Ῥωμαίους καὶ
εὐγενεῖς ἐκατὸν, οὐ παῖδας μόνον, οὐδὲ μέντοι μετ-
ρῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνδρας γυναίκας ἔχοντας, ὡσθ' ἐπι-
σθῆαι τοὺς αὐτοὺς καὶ εὐνοῦχους καὶ ἀνδρας, καὶ
πατέρας ἀδελφούς καὶ ἐκτόμους, καὶ πωγωνίας. Πρὸ
δὲ τούτου κήτης ὑπέρογκον εἰς τὸν Αὐγούστου κε-
κλιμένον λιμένα ἐξώκειλε, καὶ ἑάλω, καὶ μίσηρα
αὐτοῦ γερονός, καὶ εἰς τὸ Κυνηγείσιον εἰσαχθεὶς,
κεντήκοντα ἀρκτους εἰσῶ λέγεται δέξασθαι. Τὴν
δὲ τοῦ Πλαυτιανοῦ θυγατέρα Πλαυτίλλαν τοῦ Σεύ-
ηρου τῷ υἱῷ Ἀντωνίνῳ συζεύξαντος, τοσαῦτα τῇ
θυγατρὶ ὁ Πλαυτιανὸς ἔδωκεν, ὅσα πολλαὶ βασιλεί-
σας ἤρκεισαν ἄν. Οὕτως ὑπερμέγας γερονός καὶ
πλείστον θυνηθεὶς, ἢ καὶ ὑπὲρ τὸν Σεύηρον αὐτὸν,
ὅπῃ τοῦ γαμβροῦ Ἀντωνίνου ἐπιβουλεύσεις ἐπαγγί,
καὶ ἀνοθεν εἰς ὄδον τινὰ ἐβρίχη. Οἱ δὲ τοῦ Σεύηρου
παῖδες Ἀντωνίνος καὶ Γέτας, ὡσπερ τινὰ παιδα-
γωγὸν τὸν Πλαυτιανὸν ἀποσεσάμενοι, ἄπαν μετ-
ήσαν χεῖριστον. Τότε καὶ Βούλλα· Φηλιξ, Ἰταλὸς
ἀνὴρ, ληστήριον συστησάμενος ἐξακοσίων ἀνδρῶν,
ἐληξέτο τὴν Ἰταλίαν ἐπ' ἑτη δύο. Πολλῶν δὲ φιλο-
τιμουμένων κατασχέειν αὐτὸν, ὃ δὲ οὐχ' ἔλιπετο,
ἐμμεθῶδες διὰ τρόπων πολλῶν τοὺς αὐτὸν δώκο-
τας κατασοφίζόμενος· ὢν ἕνα εἰς ἑδεύματα τῶν
ἁλλων ἐροῦσαν. Ἐκατοντάχρον παρὰ Σεύηρου κε-
λευσθέντος λοχησαὶ αὐτὸν, αὐτὸς ἐκείνην προσήλθε
δ'· ἑαυτοῦ ὡς ἄλλος τις, καὶ διεσθαιώτατο, εἰ ἐφο-
το, παραδοῦναι αὐτῷ τὴν ληστέην. Τοῦ δὲ πεισθέντος
εἰς λοχώδη τόπον ἀπαγαγῶν αὐτὸν βραδίας συνέ-
λαθεν. Ἐἵτα ἐπὶ βήματος καθίσας, ὡς ὄθραν ἄρχον
τοῦ ληστήριου μεταστειλάμενος τὸν ἑκατόνταχρον,
τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀπεξύρησε, καὶ ἀφί-
κιν αὐτὸν, εἰπὼν· Ἀγγεῖλε τῷ δεσπότῃ σου δι-
Τοὺς δούλους ὁμῶν τρέφετε, ἵνα μὴ ληστεύωσι.
Πολλοὺς γὰρ τῶν Καισαρείων εἶχεν αὐτῷ προσχε-
ρήσαντας. Ὑστερον μὲντοι ἐλήφθη, καὶ θηροίσι
ἐδόθη. Σεύηρος δὲ εἰς τὴν Βρεττανίαν ἐστράτευσεν,
ἵνα μὴθ' οἱ παῖδες ἐκδικαίωνται αὐτοῦ, μήτε τὰ
στρατεύματα ὑπ' ἀρχίας ἐκλύωνται. Δύο δὲ γένη
τῶν Βρεττανῶν εἰσι μέγιστα, Καλυδόνιοι καὶ Μακί-

Variae lectiones et notæ.

(54) Ἔθνος. Wolf. gentem. Emendavimus, provinciam. Vide Gloss. med. Græcitat.

ται, και νέμονται έκότεροι άγριζι βρη, και παδία
 έρημα και έλωδη, μήτε κώλει; έχοντες; μήτε γεωρ-
 γούντες την γην, άλλ' εκ νομής, και θήρας, και άερο-
 δρώνων τή προς τή ζην ποριζόμενοι. Ίχθυ; γάρ
 καιτοι παμπληθεί; παρ' τή νήσφ ευγχανόντας οδ
 σιτούνται, σκηνηται δ' εισί, γυμνοί τε ζώσι και
 άνοπόδετοι; κοιναί; κερρημένοι ταί; γυναιξί, και
 τή γεννώμενα πάντα έκτρέφοντες. Δημοκρατούνται
 τε και ληστεύουσι, και στρατεύονται επί άρμάτων,
 ίππου; έχοντες μικρούς και τεχίς, και πιζοί τρέ-
 χουσί τε άξέστατα. Όλοι; δέ κέρρηται άσπιδι τινη,
 και θραξή τινη έδρατι και έγχειριδιφ. Αιμψ δέ και
 ψύχει ταλαιπωρούμενοι και άλλαι; κακώσαι; φέ-
 ρουσι, και εις τή έλη καταδυόμενοι καρτερούσιν
 επί πλείους ήμέρας, μόνην την κεφαλήν έξω του
 ύδατος έχοντες, και εν ταί; ύλαι; τρέφονται ταί; B
 βίξαι; και τψ κλοιψ. Σκευάζουσι δέ και τι βρώμα
 έξ οδ όσον κοάμου μέγεθος έμφαγόντες ουτε παινώσιν
 ουτε διεψώσιν. Η μόν ούν Βρεττανία τοιαύτη τίς
 έστι νήσο; και ύπό τοιούτων ή μή Ρωμαίοι; άπο-
 κειμένη τότε, φέλιτο. Είχον γάρ ταύτης μότραν
 Ρωμαίοι; ούκ έλαττουμένην κολλψ του ήμισου;,
 και τή μόν μήκος τή; δλης νήσου έξ στάδια έπτα-
 κισχίλια και έκατην τριάκοντα δύο έκτείνεσθαι λέ-
 γεται, τή δέ πλάτος; ώ; έπικταν έξ διςχιλιά που
 και τριακόσια, έστι δ' ού και έλάττονα. Ό δ' ούν
 Σαυήρος πάσης κρατήσαι τή; νήσου διανοούμενος
 εις την Καλυδονίαν εισέβαλε, και πράγματα έσχε
 μήτε μαχεσάμενος, μήτ' εν παρατάξει κολλέμιον
 θεασάμενος, άλλ' ύλοτομών και τή μέτρα κατα-
 κάπτων. Οι δέ άποτου στρατιώται; σκιδνάμενοι έκ-
 τινύουτο έπιβουλεύόμενοι, και κολλαί; χιλιάδες άπό-
 λοντο. Τίως μέντοι έξ όμολογίαν του; Βρεττανού; C
 έδιδαν καθηνήκασι. Φροντίσι δέ αυτών ό Άντωνίνος
 ό υιός; περιέβαλλεν άκολάστως βιού;ς, και δήλο; ών ει
 άνοηθει ή τήν άδελφών διαχειρισόμενος. Καί αυτψ δέ
 τψ πατρί έπιβούλευε, και έπεψώρατο δις, άλλ' ού-
 άν δεινόν έπαθεν ό Άντωνίνος προς του πατρός;
 και;σας δέ αυτών και τήν Παπιανών (55), και τήν
 Κάστροα (60); δ' ήν ό Κάστωρ αυτου, άριστος
 άνήρ και πιστότατος;), και έξο;ς εις τή μέσον θέμε-
 νος, έφη προς τήν υιόν. *Ει άποκτείναι με θέλεις, έν-
 ταιθά με κυτάχρησαι, και μη πάντω; όρώντω;.
 Ει δ' αυτόχειρ μου γενέσθαι όκνεί;ς, κέλευσον
 παρόντι Παπιανψ τψ έπαρχψ Ιτα με έξερρωδη-
 ται. Οδ γάρ άπειθήσαι σοι αυτοκράτορι όντι.
 Άποστάντων δ' αυθις τών Βρεττανών, ήτοιμάζετο
 ώ; κολεμήσων αυτοί;ς. Έν δέ τψ μεταξυ κατά την
 νήσον διάγων, άπήλλαξε νοσών, και του Άντωνί-
 νου, ώ; λέγεται συνεργασαμένου προς τουτο. Πριν
 ούν εκπεύσαι, λόγος; αυτών τοί; παισιν ειπείν.
 Όμοσεύτε, του; στρατιώτας κλοντίζετε, τών
 άλλω; μη άμελεύτε (56). Ηρξε δέ έπτακαδέκα
 έτη και μήνας όκτώ επ' ήμέραι; τρισί, βιώσας τή
 σύμπαν έτη έξήκοντα και πέντε και μήνα; έννέα
 και ήμέρας έννέα και είκοσι. Τοιαύτη δ' ήν αυτψ ή διαγωγή εν ειρήνη; και τψ έπρατέ τι νυκτός υπ' τήν*

A promiscue utuntur, infantes omnes educant. Re-
 publica populari utuntur, et latrocinantur; in
 curribus militant, equos habent parvos et celeres :
 ipsi quoque celerissime cursitant. Arma sunt, cli-
 peus, brevis hasta et pugio. Ærumnas famis, fri-
 goris, aliasque vexationes tolerant. Paludes sub-
 eunt, et in iis per dies complures morantur, solis
 capitibus ex aquis eminentes, et in silvis, radici-
 bus et corticibus se sustentant. Parant etiam quod-
 dam edulii genus, de quo si fabæ magnitudine
 gustariunt, neque sitiunt, neque esuriunt. Tali;
 igitur insula Britannia erat : et quatenus eam
 Romani non tenebant, a talibus hominibus incole-
 batur. Nam partem ejus Romani, semissæ haud
 multo minorem, obtinebant. Longitudo ejus ad
 VII millia cxxxii extendi, in latitudinem bis millo
 ccc fere stadia patere dicitur : alicubi etiam angus-
 tior. Severus igitur totius insulæ potiri cupiens,
 in Calydoniam impressione facta, occupatus fuit
 non pugnando (neque enim hostilem aciem vidit),
 sed succidendis silvis, et montibus compandandis.
 Ejus vero milites palantes, per insulas occidebantur,
 eoque pacto multa millia perferunt. Ac Bri-
 tannos quidem ad deditionem compulsi. Antonini
 autem filii luxus et immodestia, se fratrem, si pos-
 set, occisurum haud dissimulantis, sollicitudinem
 ei attulit. Quin patri etiam insidians, bis depre-
 hensus, graviores poenas non dedit. Nam pater ei,
 Papiniano et Castore præsentibus (erat autem Cas-
 tor servus ejus, vir optimus et integerrimus)
 C 610 ense in medium posito, illud duntaxat dixit :
*Si me cupis interficere, hic me conficito, non inspec-
 tantibus omnibus : sin tuis manibus me occidere
 dubitas, Papianum præfectum prætorio id facere
 jubeto. Neque enim tibi, cum sis imperator, non
 parebit. Cum Britanni defecissent, in ipso belli
 apparatu ex morbo in insula decessit, morte (ut
 ajunt) ab Antonino accelerata. Sed priusquam
 exspiraret, filii mandasse fertur, ut concordés
 essent, milites ditarent, cæteros non negligenter.*
 Imperavit annos XVI, menses VIII, dies III. Vixit
 annos LXV, menses IX, dies XX. Ejus vitæ ratio
 hujusmodi fuit. In pace, noctu agebat aliquid sub
 viluculum. Deinde ambulando ea mandaret et
 audiebat, quæ ad imperium pertinebant : atque
 ita jus dicebat usque ad meridiem, nisi magnum
 festum esset, assessoribus sententiæ libere dicen-
 te potestate data. Posthæc equitabat, deinde lavabat,
 prandebat, meridiabat. Experrectus reliqua nego-
 tia peragebat, et inter deambulandum Græcis et
 Latinis disciplinis vacabat. Vesperi denuo lavabat
 et cœnabat. Diebus summe necessariis convivia
 publica frequentabat.

Varis lectiones et notm.

(55) Παπιανόν. Ita tres mss. At Dio Παπινια-
 νόν habet.
 (56) Μη άμελεύτε. Ita tres mss. At omittitur

negativa apud Dionem, ut sensus sit : cæteros om-
 nes contemnit.

ἄρθρον· εἶτα ἐβάδιζε λέγων καὶ ἀκούων τὰ τῆ ἀρχῆ πρόφορα, καὶ οὕτως ἐδ' ἄρξεν ἕως τῆς μεσημέριας εἰ μὴ τις μεγάλη ἦν ἑορτῆ, καὶ τοῖς συνδικάζουσι παρῆρσιαν εἰδίδου· καὶ ἐπὶ τούτοις ἔπνευεν, εἰτ', ἐλούετο, τῆριστα τε καὶ ἐκάθαιδε, καὶ ἀναστὰς τὰ λοιπὰ προσεδίψκει, καὶ λόγοις ὠμίλει ἐν περιπάτῳ Λατίνοις τε καὶ Ἑλληνικοῖς, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἐλούετο, αὔθις καὶ ἐδείπνει, καὶ ἐν ταῖς πάνυ ἀναγκαίαις ἡμέραις τὰ πολυτελῆ δεῖπνα συνεκρότει.

XI. Mota sub ejus imperio persecutione contra pios, multi fortiter obito certamine martyrii coronam meruerunt. Tum etiam Leonides, Origenis pater, captus et post alia supplicia obruncatus, filium admodum parvum reliquit: qui puer adhuc martyrii cupidus fuisse perhibetur. Mater igitur cum eum verbis frustra a sententia deducere conaretur, vestibus omnibus occultatis, effecit ut vel invitus maneret domi. Cum autem egredi non posset, patrem per littoras ad martyrium est cohortatus, inter cætera his etiam verbis positis: *Perseverato, neque nostri causa mutaris sententiam.* In pueritia sacrarum Litterarum studium patris jussu cum liberalibus disciplinis conjunxit: neque divina oracula obiter legit, sed ad reconditam doctrinam penetrare studuit, patri frequentibus interrogationibus molestus. Qui cum ejus curiositatem verbis objurgaret, revera ingenium mirabatur: et pueri dormientis pectus nudatum, ut sancti Spiritus habitationem, sæpe deosculabatur, sibi que talenti filium gratulabatur. Post martyrium patris **611** inopia laborans, a clarissima et locuplete quadam Alexandrina matrona susceptus est, quæ Antiochenum Paulum ex hæreticis Alexandrinis unum sibi adoptarat: ad quem cum ob eloquentiæ opinionem in dies turba conflueret, Origenes necessario illi familiaris nunquam vel precanti consensisse fertur, perversam hominis opinionem abominatus. Annos xviii ætatis, iustitue Christianæ religionis tiro-nibus præfuit: et martyres, cum ad mortem raperentur, comitans atque ad certamen fortiter obeundum cohortans, carnifices sæpius contra se concitatos divina ope effugit. Neque vero doctrina duntaxat excelluit, sed et vitam philosopho dignam doctrinæque consentaneam egit. Neque enim duas habuisse tunicas, neque calceis pluribus annis usus esse, et vino abstinuisse, neque cibum nisi necessarium cepisse fertur. Ac, ut narrat Eusebius, castitatis amore genitales sibi partes ipse præcidit. Verum alii non præcisas illas, sed adhibita herba ita emarcuisse ferunt, ut mortuæ esse viderentur. Zephirino pontifice, Romanus profectus est. Inde Alexandriam reversus, Hebraico sermone cognito, scripta Hebræorum enarravit: eaque litteris Hebraicis exarata, adjunctis interpretationibus, videlicet Septuaginta duorum, Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, et duorum aliorum interpretum, quorum nomina ignorantur, commentaria quæ Hexapla, quasi Sextuplicia dicas, elaboravit. In Psalmis vero etiam septimæ interpretationis meminit, Hierichunte repertæ. Aquilæ vero, Symma-

A 1A'. Ἐπὶ τούτου (57), διωγμῷ κινήθεις κατὰ τῶν εὐσεβῶν, πολλοὶ μὲν ἠνδρίσαντο καὶ μαρτυρίου στεφάνους ἔρανο. Τότε δὲ καὶ Λεωνίδης ὁ πατὴρ Ὀριγένους κατασχέθει· καὶ ἐφ' ἑτέρας τιμωρίαις τέλος· τὴν κεφαλὴν ἐκτεμήθει, νέον κομιδῆ καταλείπει τὸν παῖδα, ὃς ἔτι παῖς ὢν ὄργῃ πρὸς τὸ μαρτύριον λέγεται. Ἡ δὲ γε μητὴρ αὐτοῦ λόγους πρότερον ἐπειράτο τὸν υἱὸν ἀπάγειν τῆς ἐγγυρίσεως. Ὡς δ' οὐκ ἐπειθε, τὴν ἐσθῆτα πᾶσαν ἀφείλετο καὶ οὕτως οἶκος μένειν καὶ ἀκοντα παρεσεύσασεν. Ὁ δὲ ἀπρόitos ὢν ἐπιστέλλει τῷ πατρὶ καλοειργμένῳ, ὑπαλείφων ἐκείνον πρὸς τὸ μαρτύριον, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα γράψας. Ἐπεχε, μὴ δὲ ἡμῶς ἄλλο τι φρονήσης. Παῖς δ' ἔτι τυγχάνων καὶ τὴν ἐγκύκλιον μετιῶν παιδείαν καὶ ταῖς B θεταῖς Γραφαῖς ἐνησχόλητο, τοῦτό οἱ τοῦ πατρὸς ἐπιτάσσοντος. Ὁ δὲ οὐχ ὡς παῖς τοῖς λόγοις· τοῖς ἱεροῖς ἐξ ἐπιπολῆς ἐνευθόχανεν, ἀλλὰ καὶ βαθυτέρας ἤπειτο θεωρίας, καὶ ἐρωτῶν συνεχῶς τὸν πατέρα, πράγματα παρείχεν αὐτῷ. Ἐκείνος δὲ λόγῳ μὲν ἐπίπληττε τὸν παῖδα τῆς πολυπραγμοσύνης, τῇ δ' ἀληθείᾳ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἐξεπλήττετο καὶ ὑπνοῦντι τῷ υἱῷ ἐπιστάμενος, ἐγύμνου τὰ στέρνα πολλαῖς τοῦτο, καὶ κατεσπάζετο ὡς θεοῦ Πνεύματος οἰκητήρια, καὶ τῆς εὐτεκνίας· ἐαυτὸν ἐμακάριζε. Τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ μαρτυρικῆς τελειωθέντος ἐσπᾶνιζε τῶν ἀναγκαιῶν ὁ Ὀριγένης. Προσηλυθὲς δὲ παρὰ τινος γυναικὸς τῶν ἐκφανεστάτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἧ καὶ πλοῦτος ἦν θαψιλή, καὶ τις ἀνὴρ Ἀντιοχεὺς εἰς θεοῦ τάξιν αὐτῇ εἰσπεποίητο, Παῦλος τὸ ὄνομα, εἰς τις τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αἰρεσιωτῶν, ἐφ' ὃν πλῆθους καθ' ἑκάστην ἀθροίζομένου (ἐδόκει γὰρ ἰκανὸς ἐν λόγοις) ἐξ ἀνάγκης συνὸν αὐτῷ ὁ Ὀριγένης, οὐδὲ ποτε αὐτῷ συνίστατο κατὰ τὴν εὐχὴν, ὡς ἰστέρηται, βδελυττόμενος τὸν ἄνδρα ὡς μὴ ὀρθόδοξον. Ὁκτωκαίδεκα δ' ἐτῶν γεγονώς, τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατηχητικοῦ προέστη διδασκαλείου, καὶ τοῦς τότε ἀθλοῦντας ἐπώτρυνε πρὸς τὴν ἀθλῆσιν, καὶ ἀπιουσι τὴν ἐπὶ θάνατον παρωμῆρει καὶ ἐπεθάρρυνεν, ὡς καὶ πολλὰκις αὐτῷ τοῖς δημίους ἐπιμανῆναι, οὗς ἐκ θελας ἀρωγῆς διεδίδρασκεν. Οὐ λόγῳ δὲ μόνῳ μέγας ἦν ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ βίον διεβίω φιλόσοφον, καὶ τῷ λόγῳ συνάδοντα. Οὕτε γὰρ δευτέρον ἔχειν χιτῶνα ἰστέρηται, οὐθ' ὑποδεῖσθαι τοῖς πόδας ἐπ' ἔτσι πλειοσιν, οὐτ' οἶνῳ κεχρησθαι, οὐτε τροφὴν παρὰ τὴν ἀναγκαίαν προσίσθαι. Ὡς δὲ ὁ Εὐσέβιος ἰστορεῖ ὅτι ἔρωτι σωφροσύνης, καὶ ἀπέκοψε τὰ παιδογῆνα μύρια αὐτῆς ἑαυτοῦ· ἄλλοι δὲ φασὶ μὴ ἐκτεμεῖν αὐτὸν ταῦτα, πῶς δὲ τινὰ τούτοις ἐπιναγκεῖν, ἐξ ἧς ναρκωθῆναι ταῦτα συνέβη τοσοῦτον, ὡς καὶ

Varia lectiones et notæ.

(57) Ἐπὶ τούτου, etc. Ex Eusebio lib. vi Hist. eccl. cap. 1, 2, 3, 4, etc.

νεκροῖς εὐκείναι. Ἀφίκετο δὲ καὶ εἰς Ῥώμην Ζε- A
 φυρίνου τῆς ἐν αὐτῇ Ἐκκλησίας προεσταμένου, εἰς
 αὐτοῖς ἐπανήλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐζηγείτο δὲ τὰ
 Ἑβραϊκὰ, καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν διάλεκτον ἐκμάθων,
 καὶ τὸς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις οὐσίας γραφὰς Ἑβραϊ-
 κοῖς; στοιχείους κτησάμενός τε καὶ ἐπιών, καὶ τῶν
 ταύτας ἡρμηνευκῶτων συναγαγὼν τὰ συγγράμματα,
 τῶν ἑβδομηκονταδύο δηλαδὴ, τοῦ τε Ἀκύλα καὶ τοῦ
 Συμμάχου, καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος, καὶ δύο ἄλλων
 ἀνωνύμων ἡρμηνέων (ἠγγόηται γὰρ τὰ ἐκείνων
 ὀνόματα) ἐφιλοκῶνησι τὰ τῶν Ἑξακλῶν (58) λεγο-
 μένων συγγράμματα. Ἐν δὲ τοῖς Ψαλμοῖς; καὶ ἑδδ-
 μης μέμνηται ἡρμηνείας, ὡς ἐν Ἱερικοῖς εὐρημέ-
 νης. Ἰδιαιτάτα δὲ τὴν Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ
 Θεοδοτίωνος ἐκδοσιν μετὰ γε τῆς τῶν ἑβδομήκοντα
 καὶ δύο παρατιθείς, τὰ λεγόμενα Τετραπλᾶ παρα-
 δέδωκε. Δημητρίου μόντοι, οὗ ἄνω ὁ λόγος ἐμνη-
 σθη, τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας προσηται,
 θανόντος, Ἡρακλᾶς; τῆς ἐπισκοπῆς ἀφίσταται, φοιτη-
 τῆς Ὀριγένης γενόμενος. Τῆς δ' ἐν Ἱεροσολύμοις;
 Ἐκκλησίας προεστατο Νάρκισσος, ἀνὴρ θαυματο
 ποιός, ὃς ψεύδος παρὰ πινῶν κατηγορηθείς, ἐραστῆς; ἐκ
 βίου ὦν ἀναχωρητικοῦ, διέβρα λατῶν καὶ
 ἐν ἡρημαίῃς ἠδύλιζετο ἀγνοοῦμενος. Τοῦ δὲ ἀναχωρη-
 κῶτος, ἀνταπάγεται Δίος, μεθ' ὃν προχειρίζε-
 ται Γερμανίων, εἶτα Γόρδιος; ἐφ' οὗ ἐπανελθὼν αὐτοῖς;
 ὁ Νάρκισσος, ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐπι τὴν προ-
 στασίαν παρακαλεῖται. Μὴ δυναμένου δὲ τοῦ Ναρκί-
 σσου διὰ γῆρας βαθὺ λειτουργεῖν, Ἀλέξανδρος;
 διαπρέψας πρότερον τῇ διὰ Χριστῶν ὁμολογίᾳ, τότε δὲ
 ἐπισκοπῆς ἐν τῇ τῶν Καππαδοκῶν χώρῃ ἤειω-
 μένος, ἐξ ἀποκαλύψεως προσελθὼν παρὰ τῶν ἐν
 Ἱεροσολύμοις πιστῶν ἕμα τῷ Ναρκίσσῳ δίδειν τὰ
 τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίᾳ,
 Σαραπίωνος ἀναπαυσμένου, Ἀσκληπιάδης τὴν
 ἐπισκοπὴν παρελήφει, οὗ καὶ ὑπομνήματα σώζεσθαι
 φησιν ὁ Εὐσέβιος. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εὐ-
 C

chi et Theodotionis editione rectissime cum septua-
 ginta duorum interpretatione comparata. Commen-
 taria Tetrapla, hoc est quadruplicia composuit.
 Demetrio, quem supra Ecclesie Alexandrinæ præ-
 fuisse memini, defuncto. Heraclæ, Origenis auditor,
 pontifex est delectus. Hierosolymitanæ Ecclesie
 præfuit Narcissus, vir miraculis clarus, et vite
 solitarie amans : qui cum ob falsam criminationem
 clam profugis et atque in desertis lateret, in ejus
 locum Dios inducitur. Post eum designatur
 Germanio. Inde Gordius : sub quo Narcissus in
 urbem reversus cum Ecclesie ministeria, ad quam
 gubernandam a fidelibus 612 vocabatur, obire
 præ senio non posset, Alexander pridem confes-
 sione Christi inclytus, tum vero in Cappadocia
 D
 episcopus, ex revelatione a fidelibus Hierosolymita-
 nis accersitus est, ut una cum Narcisso Ecclesiam
 administraret, Serapione defuncto, Antiochenæ
 Ecclesie factus est Asclepiades episcopus, cujus
 commentarios existare narrat Eusebius. Atque hæc
 hactenus.

XII. Antoninus etsi potestatem cum fratre Geta
 communicare videbatur, tamen revera solus domina-
 batur : et cum Britannis hostibus statim pace facta,
 agris et castellis cedens, Papiniano præfecto præ-
 torio magistratum abrogavit, alios occidit, atque
 inter cæteros Evodum, qui et Castor dicebatur,
 nutritium suum, et uxorem Plautillam, ejusque
 fratrem Plautium. Denique fratrem quoque Getam
 quem cum jam pridem insidiis appetitum, propter
 custodiam militum et plurium aliorum occidere
 non potuisset, tandem matri persuasit, ut ipsos
 solos reconciliandæ gratiæ causa accerseret. Quod
 Geta verum esse ratus, cum Antonino conclavæ
 ingressus est. Tum centuriones ab Antonino subor-
 nati per vinum subsecuti, Getam collo, manillis et
 D
 pectori matris inhaerentem occiderunt, ut sanguine
 sinus illius impleteretur, manu quoque vulnerata. Sed
 ea præ timore vulnus non sensit, nec lugere filium
 ausa est, adeo miserabiliter et immatura ætate
 interfectum (natus enim tum erat ætatis xxii et ix
 menses), verita ne et ipsa occideretur. Antonius
 autem prope castra ingressus : *Caucete, inquit,
 commilitones, nunc enim mihi vobis benefacere licet :
 quoniam unus e vobis sum, et vobiscum et per vos vi-
 vere volo, ut multa in vos beneficia conferam. Quod
 si non potero, mori vobiscum opto.* Postridie post

IB. Ἀντωνίνος δὲ ἐδίδκει μὲν κοινωνῶν ποιη- C
 σθαι τῆς ἀρχῆς Γέταν τὸν ἀδελφόν, τῇ δ' ἀληθείᾳ
 μόνον ἦν. Καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις τῶν Βρεττα-
 νῶν αὐτίκα ἐπέβαστο, τῆς τε χώρας αὐτοῖς καὶ τῶν
 φρουρίων ἑκατάς, τὸν δὲ ἐπαρχὸν τὸν Παπιανὸν
 μετέστησε τῆς ἀρχῆς; ἐτέρους δ' ἀπέκτεινε, καὶ
 τὸν τροφῆα αὐτοῦ Εὐδοκὸν, τὸν καὶ Κάστορα, καὶ
 τὴν ἰδίαν γυναῖκα τὴν Πλαυτίλλαν, καὶ τὸν αὐτῆς
 ἀδελφόν τὸν Πλαύτιον, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν αὐτοῦ
 ἀδελφόν. Ἐπεθύλευε μὲν γὰρ αὐτῷ πρὸ μακροῦ,
 οὐκ ἠδύνατο δὲ κτείνειν αὐτὸν ὑπὸ στρατιωτῶν φυ-
 λαττούμενων καὶ ἐτέρων συχνῶν. Εἶτα ἐπέισε τὴν
 μητέρα μόνους σφᾶς ἐπὶ καταλλαγῇ μεταπέμψα-
 σθαι. Καὶ ὁ Γέτας πιστεύσας εἰσῆλθε μετὰ τοῦ
 Ἀντωνίνου εἰς τὸ δωματίον, καὶ ὀπίσω σφῶν ἐκα-
 τοντάρχη πρὸς τοῦτο ἠτοιμασμένοι παρὰ τοῦ Ἀν-
 τωνίνου εἰσῶθησαντες αὐτοῦς; ἐκαὶ τὸν Γέταν κατ-
 ἔλαψαν, τῷ τραχήλῳ τῆς μητρὸς προσφύοντα, καὶ
 τοῖς μαστοῖς καὶ τοῖς στήθεσιν, ὥστε τοῦ αἵματος
 αὐτοῦ ἀνὰ πλεθρῶν αὐτὴν, πληγῆναι δὲ καὶ τὴν
 χεῖρα. Ἡ δ' ἐκ τοῦ φόβου οὐδὲ τοῦ τραύματος
 ἤσθετο, οὐδὲ πενήθησαι αὐτῇ τὸν υἱὸν ἐξεγένετο,
 οὕτως οἰκτρῶς καὶ αἰσχροῦς ἀπολωλότα (δύο γὰρ καὶ
 εἴκοσιν ἔτων ἦν, καὶ ἑννέα μηνῶν) δεδοικυῖα μὴ
 καὶ αὐτὴ συναπόληται. Ὁ Ἀντωνίνος δ' αὐτίκα
 καταλαβὼν τὸ στρατόπεδον, Χαίρετε, εἶπεν, ὦ ἄν-

Variae lectiones et notæ.

(58) Τῶν Ἑξακλῶν. Vide Henric. Valesium ad
 Eusebii Hist. lib. vi, cap. 16, ubi observat præ-
 PATROL. GR. CXXXIV.

terea quæ sequuntur ex eodem Eusebio descri-
 psisse Zonaram.

longam orationem apud senatum habitam, dixit: *Audite me, ut totus orbis terrarum gaudeat, omnes exultis redeuntio.* Ex Caesarianis autem et Getæ militibus ad xx millia occidit: Roma multis viris fortibus spoliata, ensei quo frater occisus est, consecravit. A cædibus ad ludos descendit, ac ne eos quidem incruentos. In milites liberalissimus: ceteros mortales, senatorii præsertim ordinis, vexare, spoliare, deglubero studio habuit. Sic **613** autem per omne tempus imperii illius, omnes populi Romani provinciæ vastatæ sunt, ut cum aliquando Julia dixisset: *Nullus nobis, neque justus neque injustus questus relinquitur*, stricto ense responderit: *Bono animo es, o mater, dum enim hanc tenuerimus, nihil nobis deerit.* Ad omnia cætera Abgarum per amicitia speciem ad se vocatum, in vincula conjecit: itaque regno illius potitus est. Armeniorum quoque regem cum illis suis rixantem, amicis litteris tanquam compositurus controversiam, accersitum, eodem modo quo Abgarum tractavit, sed Armenios non subegit. Illi enim ad arma descenderunt, neque quisquam ei amplius fidem habuit. Verum in necessitatibus et expeditionibus quæ moram non ferebant, tenuis et frugalitatis fuit. Cum militibus una et ambulavit et cursavit: non lavit, non vestem mutavit, sed quodvis opus una aggressus est, eodemque cum illis victu usus. Hostes insigniores aliquando ad singulare certamen provocavit. Sed ducis munia parum commode obiit: omnesque res ejus adulterinæ fuerunt, atque adeo ipsum numisma. Laboravit et manifestis et occultis morbis, ac sæpe et patrem et fratrem strictis ensibus in se irruere putavit. Quare patris, Commodi et aliorum manes eliciuisse fertur, sed solus ei Commodus respondisse: *Perge ad supplicium.* Deinde de morte: *Quem gravis occulta urget circum loca morbus.* Delatores et speculatores aluit, per quos etiam minutissima quæque ad eum referebantur. Judicia et alias publicas actiones mane denunciabat: sed ultra meridiem, aut in ipsam vesperam differabat, senatorum cœtu nec in vestibulum admissis, spretisque multis salubribus matris suæ monitis, cædibus, injuriis, pecuniæ profusionibus se oblectavit. Fuit et magorum et præstigiatorum amator. Bello Parthis illato, cum Antiochiæ luxui et ludis gladiatorii vacaret, non secus querebatur, ac si magnis in laboribus et periculis versaretur, et senatui ignaviam opprobrabat. Denique ad eum scripsit: *Scire se acta sua illi non placere; sed hac de causa milites et arma habere, ne curaret nugatores.* Dehinc expeditione contra Parthos suscepta, **614** quod Artabannus

ὄρεσιν συστρατιώται, καὶ γὰρ ἤδη ἔξεστὶ μοι εὐεργετῆρ. ὑμῶς, ἐπεὶ εἰς ἐξ ὑμῶν ἐμῆ, μετ' ὑμῶν δὲ καὶ δεῖ ὑμῶς ζῆν ἐθέλω, ἵν' ὑμῖν πολλὰ χαρίζωμαι. Εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ μετ' ὑμῶν γε θανεῖν εὐχόμεαι. Πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον τῆ ὑπερβία πλείστα διαλεχθεὶς, τίλος εἶπεν· Ἀκουσατέ μου, ἵνα πάσα ἡ οἰκουμένη χαρῆ, πάντες οἱ φυγάδες καταλάβωσαν. Τῶν δὲ Καισαρείων καὶ τῶν μετὰ τοῦ Γίτα στρατιωτῶν ἐς δύο μυριάδας ἀπέκτεινε, καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν παμπόλλους διέφθειρε, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὴν Ῥώμην ἐπέεργεσε. Τὸ δὲ ξίφος, δεῖ οὐδ' ἀδελφῶς αὐτοῦ ἀπεσφάγη, ἀνάθημα ἐποιήσατο. Ἐκ τῶν φόβων εἰς παιδείας μετιῶν, καὶ ἐν ταύταις ἐφόνα. Καὶ εἰς μὲν τοὺς στρατιώτας φιλοδοξίατος ἦν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀνθρώπους περιδύειν, ἀποσυλῆν, ἐκτρέχειν ἐπίθετο σπούδασμα, καὶ οὐχ ἤκιστα τοὺς συγκλητικούς. Οὕτω δὲ παρὰ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνον ἢ ὑπὲρ αὐτῶ γῆ ἐπορθήθη, ὥστε, ποτὲ τῆς Ἰουλίας εἰκόσεως, δεῖ Ὀυκεῖ ἡμῖν εἶτε δικαίος οὐδ' ἀδικος πόρος ὑπολείπεται, ἀπεκρίνατο τὸ ξίφος ἑρκῶς· Ὀύρσει, μήτερ, ὡς γῆρ ἂν τοῦτ' ἔχομεν, οὐδὲν ἡμῶς ἐπιλείψει. Ἦν δ' ἐπὶ πᾶσι καὶ ἀπιστος. Καλέσας γὰρ τὸν τῆς Ὀσροηνῆς βασιλεῖα Ἀύγαρον ἤκριν παρ' αὐτὸν ὡς φίλον, ἐθήσεν ἐλθόντα, καὶ εὕτω τὴν Ὀσροηνὴν ἐχειρώσατο. Καὶ τὸν τῶν Ἀρμενίων βασιλεῖα πρὸς τοὺς ἰδίους παιδάς διαφερόμενον γράμμασι φιλικοῖς ὡς εἰρηνεύσων αὐτοὺς μετεπέμψατο, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ Ἀύγαρῳ καὶ εἰς ἐκείνους ἐποίησεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐκράτησεν· εἰς ὅπλα δ' ἐχώρησεν, καὶ οὐδὲς εἶτε ἐκείνῳ ἐπίστευεν. Ἐν μέντοι ταῖς ἀνάγκαις καὶ ταῖς καταπειγουσαῖς στραταῖαις λιτὸς ἦν καὶ ἀπέριττος, καὶ συνεβάδιζε τοῖς στρατιώταις, καὶ συνέτριχε, μὴ λουόμενος, μὴ μεταμφεινόμενος, ἀλλὰ πᾶν ἔργον συνεργαζόμενος, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνους σιτοῦμενος, καὶ τοὺς προέχοντας δὲ τῶν πολεμίων εἰς μονομαχίαν προεκαλεῖτο ἐντοτε. Τὰ μέντοι στρατηγικά οὐκ εὖ ἐκείνῳ μεταχειρίζετο· πάντα δ' ἦν αὐτῷ ἰσθόηλα, καὶ αὐτὸ τὸ νόμισμα. Ἐνδοξε εἶ καὶ ἐμφανέσι καὶ ἀρήτοις ἀβροσθήμασι. Καὶ πολλὰκις καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὸν ἀδελφὸν ξιφίτραις ἐδόκει ἐλαύνειν αὐτόν. Αἰὶ λέγεται καὶ τὰς ψυχὰς ἐπιφθαῖς ἀναγαγεῖν (59) τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ Κομμοῦ καὶ ἄλλων, μόνον δὲ τὸν Κόμμοδον αὐτῷ φάνα· *Στείχε δίκης ἄσσοιν.* Καὶ ἐπὶ τελευταίῃς (60), *Κρυφίσοι τόποις ἔχωρ δυσάλθια νοῦσον.* Εἶχε δὲ καὶ ὠτακουστάς καὶ διοπτρεύοντα, καὶ πάντα αὐτῷ καὶ τὰ βραχύτατα ἀνγγέλλετο. Καὶ ἐπήγγελλε μὲν, ὡς πρωταίτερον δικάσω, ἢ ἄλλο τι δημόσιον πράξω. Παρέτενε δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν μεσημβρίαν ἢ καὶ εἰς ἑσπέραν αὐτὴν, μηδὲ εἰς τὰ πρόθυρα εἰσδεχόμενος τοὺς συνελεγμένους τῆς

Variae lectiones et notæ.

(59) *Τὰς ψυχὰς ἐπιφθαῖς ἀναγαγεῖν.* Dio unica voce, ἐψυγαγώγησ.

(60) *Καὶ ἐπὶ τελευταίῃς.* Hæc verba male vertit interpres, quæ ex Dione habet Zonaras· *Parata tibi parata est. Sub obitum in occultis locis malum*

insanabile habuit. Sic autem Dio: *Στείχε δίκης ἄσσοιν* εἰθ' ἐτέρα, καὶ ἐπὶ τελευταίῃς· *Κρυφίσοι τόποις ἔχωρ δυσάλθια νοῦσον. Perge ad supplicium: deinde ultimum, idque de morte,*

Quem gravis occulta vexat circum loca morbus.

γεροσίας, ἀλλὰ καὶ ἰμιαφόνοι καὶ παρηγόμει καὶ τὰ χρήματα καταφθίσκον, οὐδ' ἐπαίθετο τῇ μητρὶ καὶ περὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων παραινούση πολλὰ καὶ χρηστά. Ἐχαίρει δὲ καὶ μάγας καὶ γόησι. Κατὰ Πάρθων δὲ στρατεύσας, καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος καὶ τρυφῶν, καὶ ἀγῶνας μονομαχίας συνιστᾷς, ὡς ἐν μεγάλοις πόνοις ἐγκινδυνεύων καὶ καρτερῶν ἀπωδύρετο, καὶ τὴν γερούσιαν ὡς ἐν βρασιῶνι ζωσαν ἄνευδιζε, καὶ τέλος ἔγραψεν αὐτῆ, ὡς (Ἰδα ὅτι οὐκ ἀρέσκει ὄμναι τὰ ἐμὰ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ δευλὰ καὶ στρατιώτας ἔχω, ἵνα μὴ τῶν λογοποιουμένων ἐπιστρέφωμαι. Αὐθις δὲ εἰς τοὺς Πάρθους· στρατεύσας, ὅτι ὁ Ἀρτάβανος, τὴν θυγατέρα ἑαυτοῦ αὐτῷ μνηστευάμενος, οὐ παρέσχε ταύτην αὐτῷ (ἥπιστάτο γὰρ ὅτι πρόφασιν τὸν γάμον τοῦ τὴν Πάρθων σπερτερισσοθαί βασιλείαν κερποιήτο), πολλὰ μὲν τῆς χώρας αὐτῶν ἐκίχωνται, καὶ τὰ Ἀρβηλα παρεστήσατο, καὶ τὰ μνημεῖα τῶν βασιλείων τῶν Πάρθων ἀναβρήξας, διέβριψε τὰ ὄστα· πλεμος δὲ αὐτῷ πρὸς τὸ ἔθνος οὐ συγκεκρίθητο. Τάλλα τε οὖν παρηγόμει ἐν ταῖς στρατείαις, καὶ τινα ἰδίαν ἐνδύσειν βαρβαρικῶς πως συγκόπτων ἐς μανθῦα τρίπον προσεξέυρε, καὶ συνεχῶς αὐτὸν ἐνεδύετο· ὅθεν καὶ Καράκαλλος ἐπεκλήθη. Καὶ τοὺς στρατιώτας δὲ οὕτως ἐστολίσθηαι ἐκέλευεν. Ἀνηρέθη μέντοι ὕπερ στρατιωτῶν. Ὁ γὰρ Μακρίνος ὁ ἑπαρχος, ἐκ μάντεώς, καὶ φοβηθεὶς μὴ διὰ τοῦτο ὕπερ τοῦ Ἀντωνίνου διαφθαρή, οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ δῶκε τινὰς χλιειρχοῦντας ἐν τῷ δορυφορικῷ παρασκευάσας, ἐπαβούλευσεν αὐτῷ. Καὶ ἐξ Ἑδέσης ἐς Κάρους ἀπὸντι, καὶ ἀποδάντι τοῦ ἵππου δι' ἀπόπατον, προσήλαε τις στρατιώτης, τῶν χλιειρχῶν ἀποκαμψάντων αὐτὸν, ὡς εἰπεῖν τι δέομενος, καὶ προσελθὼν ἐπάταξεν αὐτὸν ξιφιδίῳ μικρῷ. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἰδίῳ, καὶ οὕτως ἀπέλωτο, ζήσας ἐτη ἰννέα καὶ εἴκοσιν, αὐταρχήσας· δ' ἐκ τούτων ἐνιαυτοῦς ἔξ, ἐπὶ δῶκε μοῖ καὶ ἡμέραις τισί. Λέγεται δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ τελευταῖον ἔσθαι αὐτῷ ὀφθαλμοὺς κατ' ἕναρ τὸν πατέρα ξιφιδίῳ ἐπιστήναι, λέγοντα· Ὡς σὺ τὸν ἀδελφὸν ἐκτείνεις, καὶ ἐγὼ σὲ κτενῶ. Καὶ μάντις δὲ εἶπον αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην φυλάσσεισθαι, καὶ ἄλλα δὲ φασὶ τοῦ ὀλέθρου αὐτῷ συμβεῖναι τευχμήρια.

II. Τοῦ δ' Ἀντωνίνου διαφθάρητο, ὃν καὶ Καράκαλλον ἐκάλεον, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ μέντοι καὶ Τάραντα, ἐκ μονομάχου τινὸς εἰλεχθεοτάτου καὶ μισαιφονωτάτου, ὁ Μακρίνος μετὰ τετάρτην ἡμέραν τὴν ἡγεμονίαν εἰλήξει παρὰ τῆς στρατιάς, τὸ μὲν γένος Μαῦρος τυγχάνων ἐκ Σικελίας (61) καὶ γονέων ἀσημοτάτων, ὅθεν κατὰ τῶν Μαύρων Ἰθός τῶν ὤτων τὸ ἕτερον διετέρητο, ἐπεικῆς δὲ καὶ τῶν νόμων φύλαξ πιστότατος. Ὁς καὶ ἑπαρχος γεγονῶς ἀριστα τὰ τῆς ἀρχῆς διωκῆσατο. Αὐταρχήσας δὲ οὐ πάντα καλῶς ἐπραξεν. Ἀναξίους γὰρ ἐφίστα ταῖς ἀρχαῖς, ὃ τὸ μέγιστόν ἐστι μέρος τῆς βασιλικῆς διοικήσεως· καὶ τρυφερωτέρῳ ἐχρήσατο βιοτῇ, ἀλλὰ μέντοι καὶ σοβαρότητι. Ἰουλίαν δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Ἀντωνίνου ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγουσα, καὶ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ μαθοῦσα, ἑαυτὴν διαχρησάσθαι ὄρησεν οὐ διὰ τὸν υἱόν, ἀλλὰ δεδοικυῖα περὶ ἑαυτῆς μὴ ἰδοῦσαυση. Ἐπαὶ δὲ οὐδὲν ἠλλοίωτο τῶν περὶ αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν

filiam ei desponsam non desisset (norat enim eum per speciem nuptiarum de vindicando sibi regno cogitare), agros passim vastavit, Arbela subegit, revulsisque Parthorum regum sepulcris, ossa disjecit: cum ipsa autem gente acie non depugnavit. In re militari multa contra morem majorum egit, et peculiarem quamdam vestem barbarico more in penulae modum incisam et confectam, crebro induit, eademque milites uti jussit; unde Caracalla cognominatus est. Tamen a militibus est occisus. Nam Macrinus praetorio praefectus, cui vates quidam imperium praedixerat, veritus ne ea de causa ab Antonino tolleretur, nihil cunctatus, per duos tribunos militum insidias ei struxit. Nam cum Edessa Carras proficiscens, exonerandi ventris causa exquo descendisset, miles quidam a tribunis submissus, tanquam dievitus aliquid, eum pugione percussit. Sic illic vixit et periit, anno XXIIX, imperii VI, cum duobus mensibus et diebus aliquot. Fertur, cum postremo Antiochiae esset, somniasse, patrem stricto ense astantem sibi dicere: *Ut tu fratrem occidisti, sic ego te occidam*. Est et a vatibus monitus, ut diem illum caveret. Memorantur alia quoque signa ejus interitum praecessisse.

XIII. Antonino, qui et Caracalla, ut dictum est, et Taras de gladiatoris cujusdam turpissimi et crudelissimi nomine vocabatur, interempto, Macrinus quarto die post a militibus accepit imperium, natione Maurus Siciliensis, parentibus ortus obscurissimis: unde Maurorum more alteram aurem perforatam habuit, sed vir moderatus, et legum custos fidelissimus: qui praefectus praetorio, magistratum cum optime administrarat, sed imperium non per omnia recte gessit. Nam magistratus indignis largiebatur, quae maxima pars est imperatorii muneris: et ratione victus delicate utebatur, et fastum quemdam praese ferebat. Julia vero, Antonini mater, Antiochiae degens, caele Antonini cognita, sibi ipsi manus afferre statuit, non propter filium, sed private vitae metu. Sed cum res ejus non immutarentur, ministeriis et satellitibus retentis, in vita manere maluit. 615 Post cum Macrinus audivisset, eam sibi

Variæ lectiones et notæ.

(61) Μαῦρος τυγχάνων ἐκ Σικελίας. Ita in quibusdam Dionis Excerptis mss. legi adnotat Casaubonus. Xiphilinus ἀπὸ Σικελίας Καισαρσίας

habet. Vide conjecturam ejusdem Casauboni ad Macrinum Capitolini.

maledicere, et imperium affectare : relicta Antiochia, quo vellet abire jussa, tum demum sibi necem concivit. Macrinus vero ab Artabano magnis copiis Romanos invadente, circa Nisibim bis acie victus, pacem magna pecunia redimere coactus est. Parthico bello sedato, civile bellum inter Romanos exarsit. Nam Eutychianus quidam Casarianus, militum odii in Macrinum perspectis, quod ad largiendum Antonino restrictior esset, vatimque prædictionibus incitatus, contra Macrinum insurrexit. Cum autem Massa Juliz imperatricis soror, duas haberet filias, Soemidem et Mammaram, totidemque nepotes ex eis : horum alterum Eutychianus adulterinum esse Caracallæ filium nentius, noctu in castra perduxit, ac milites jam ante seditionis occasionem captantes, ad studium novarum rerum impulit : qui eum, nomine Antonini facti, statim imperatorem consalutarunt, quamvis pueram : eoque assumpta, contra Macrinum Antiochiæ agentem sunt profecti, ab eoque in loco quodam præcui ab Antiochia disisto victi sunt. Sed Macrinus cum eos reparare aciem videret, in fugam versus, Antiochiam pro victore se contulit : ne urbe excluderetur, filio ad Artabanum misso. Ejus autem clade nuntiata, cum multæ cædes ferrent, raso capite et barba, pullam vestem induens, ne agnosceretur, noctu aufugit : nec multo post Ægas Ciliciæ, atque inde per Cappadociam, Galatiam et Bithyniam, usque ad Eriholium navale e regione Nicomediæ situm profectus, Chalcedonem trajecit : ac per ministros petita a procuratore quodam pecunia, agnitus, ab iis qui cum Pseudantonino faciebant, comprehensus, et ad Cappadociam usque reductus est : ubi captivitate filii cognita, e vehiculo se dejecit, confractoque humero, non multo post occisus est, anno ætatis quarto et quinquagesimo, imperii primo, cum duobus mensibus, triduo dempto, a puerulo eversus. Id quod his ei versibus prædici-

ητησεν. Ὅθεν γνωσθεῖς συνελήφθη πρὸς τῶν τῶν Πευδαντωνίνου φρονούντων, καὶ ἤχθη μέχρι Καρπαδοκίας. Ἐνθα μαθὼν ὡς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐαλώκει, ἐπὶ τοῦ ὄχηματος ἐαυτὸν ἐβίβη, καὶ τὸν ὄμῳ συντέτριπτο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἐσφάγη, ζήσας μὲν ἐτη τεσσαράκι καὶ πενήκοντα αὐτερχήσας δὲ Ῥωμαίων ἐνταυτῶν καὶ μῆνας δύο τριῶν δέοντας ἡμερῶν, καὶ καταλυθεὶς ὑπὸ παιδαρίου. Λέγεται δὲ τοῦτο τὸ ἔπος ἐν τῷ χρησμῷ βηθῆναι αὐτῷ.

*Hen tua vis resoluta, senex, cadit, ægra senectus,
Te domat, et juvenis carpit tua toborā miles.*

616 XIV. Avitus vero Pseudantoninus, sive Assyrius et Sardanapalus, ubi Romam venit, unam rem fecit bono imperatore dignam. Nam cum multis contumelliosis privatim et publice a Romanis affectus esset, ob Macrini litteras contra se scriptas, de nemine pœnas sumpsit, cætera flagitiosissimus, injustissimus, et sævissimus carnifex. Eutychianus vero pratorianis militibus præfectus, bis ac tertium consulatum gessit. Alii vero illustres viri, qua causis confictis, qua sine causis occidebantur, quod ejus facinora non probarent. Næque enim ad senatum id sibi ribere cum

θεραπειαν καὶ τοὺς ἐσπεροφύρουσιν εἶχεν, ἐπιτεφύχτησεν. Ἐξῆτα τοῦ Μακρινίου λοιδορεῖσθαι παρ' ἐκείνης ἀκούσαντος, καὶ τῇ αὐταρχίᾳ αἰσθημένου ἐπιχειροῦσης, ἐκαλεύσθη ἐκλειοκίναται τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ὅπη βούλοιστο ἀπελθεῖν. Ἡ δὲ τότε διέφθειραν ἑαυτήν. Τοῦ δ' Ἀρταβάνου δυνάμει μεγάλας ἐσρομένου κατὰ Ῥωμαίων, συμβαλῶν αὐτῷ περὶ τὴν Νίσιδιν ὁ Μακρίνος δις ἠτήθη καὶ ἠναγκάσθη πολλῶν χρημάτων τὴν εἰρήνην ἐκπρίσθαι. Ὁ μὲν οὖν πρὸς Ἀρταβάνου καθύναστο πόλεμος, ἀνεβράγη δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐμφύλιος ἔστρος. Εὐτυχιανὸς γάρ τις τῶν Καισαρείων, τὴν τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν Μακρίνον ἀπείχθειαν συνιδῶν, ὅτι μὴ ἀπλετα ὡς ὁ Ἀντωνίνος αὐτοῖς ἐχαρίζετο, καὶ ὑπὸ μαντιῶν ἀναπεισθεὶς, ἐπαναστάσει κατὰ τοῦ Μακρινίου ἐπιχειρήσει. Μάλιστα οὖν τῆς ὁμαιμονος τῆς Ἰουλιᾶς τῆς βασιλίδος θυγατέρας ἔχουσης δύο, Σοαιμίδα καὶ Μαμαίαν, καὶ δύο ἐγγόνους ἀρσενος ἐξ αὐτῶν, τὸν ἕνα τούτων λαβὼν ὁ Εὐτυχιανὸς, καὶ υἱὸν εἶναι μοιχίδιον τοῦ Καρακάλλου πλάσας, εἰς τὸ στρατοπέδον ὑπὸ νύκτα εἰσήγαγε, καὶ τοὺς στρατιώτας λαβὼν ζητοῦντας ἐπαναστάσεως νετερῖσαι ἀπέπεισαν. Οἱ καὶ Ἀντωνίνον αὐτὸν ὁκράσαντες αὐτοκράτορα αὐτίκα ἀναΐκον, καί τοι παιδὶν τυγχάνοντα· καὶ τοῦτον παρα' ἀδόντες ἐπὶ τὴν Μακρίνον ἤλασαν ἐν Ἀντιοχείᾳ τυγχάνοντα· καὶ συμβαλόντες αὐτῷ ἐν τινι χωρίῳ πολὺ τῆς Ἀντιοχείας δέχοντι, ἠτήθησαν μὲν εἰς αὐθις ἐπιστευάντα· αὐτοὺς ὁ Μακρίνος ἰδὼν, εἰς φυγὴν ἐτρέπη, καὶ ἀπῆγε εἰς Ἀντιόχειαν ὡς δῆθεν νενικηκώς, ἵνα μὴ ἀποκλεισθῆ τῆς πόλεως. Τὸν δὲ υἱὸν πρὸς τὴν Ἀρταβάνου ἐπέμψεν. Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἠτήσε αὐτοῦ, καὶ φόνων γενομένων πολλῶν, ἀπέδρα νυκτὸς, τὴν κεφαλὴν ξυράμενος καὶ τὸ γένειον, καὶ φαιδὸν ἐσθῆτα λαβὼν, ὡς ἂν μὴ ἐπιγινώσκοντο· καὶ μετ' ἄλλων εἰς Αἰγῆς τῆς Κιλικίας παρρηγεκόμενος, καὶ διὰ Καρπαδοκίας, Γαλατίας τε καὶ Βιθυνίας ἐπιθῶν μέχρις Ἐριβόλου τοῦ ἐπιπέλου, κατ' ἀντικῆ καίμενον Νικομηθείας, διέπλευσεν εἰς Καλχηδόνα. Καὶ πρὸς τινὰ στεῖλας τῶν ἐπιτερόπων, ἀργύρον Πευδαντωνίνου φρονούντων, καὶ ἤχθη μέχρι Καρπαδοκίας. Ἐνθα μαθὼν ὡς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐαλώκει, ἐπὶ τοῦ ὄχηματος ἐαυτὸν ἐβίβη, καὶ τὸν ὄμῳ συντέτριπτο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἐσφάγη, ζήσας μὲν ἐτη τεσσαράκι καὶ πενήκοντα αὐτερχήσας δὲ Ῥωμαίων ἐνταυτῶν καὶ μῆνας δύο τριῶν δέοντας ἡμερῶν, καὶ καταλυθεὶς ὑπὸ παιδαρίου. Λέγεται δὲ τοῦτο τὸ ἔπος ἐν τῷ χρησμῷ βηθῆναι αὐτῷ.

*Ὁ γέρον, ἢ μάλα δὴ σε νέος τείρουσι μαχηταί,
Σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δὲ σε γήρας ἰκάνει.*

14'. Ἄβιτος δὲ ὁ Πευδαντωνίνος, ἢ Ἀσσύριος τε καὶ Σαρδανάπαλος ἐς τὴν Ῥώμην ἐλθὼν ἐν τῇ χρηστοῦ αὐτοκράτορος ἔργον ἐποίησε. Πολλὰ γὰρ καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ὕβρισθαι παρὰ τῶν ἐν Ῥώμῃ, τοῦ Μακρινίου περὶ αὐτοῦ αἰτοῖ; ἐπιστελλάντος, οὐδένα ἐκόλασεν. Ἐς τὰλλα δὲ καὶ αἰσχροτάτος καὶ παρανομώτατος καὶ μαιφονώτατος ἦν. Ὁ μὲν οὖν Εὐτυχιανὸς τῶν δορυφόρων ἐπήρξε καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὑπάτευσεν καὶ δις καὶ τρίς. Οἱ δὲ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἢ προφάσεων κλιτομένων ἢ καὶ δίχα προφάσεως ἐφρονέοντο, ὅτι τοῖς πραττομένοις παρ' αὐτοῦ οὐκ ἔτρέσκοντο. Οὐδὲ γὰρ

ἤσχιονη τοῦτο τῇ βουλῇ γράψαι. Ἐκεῖνος δὲ ἠνδρι-
 ζετό τε καὶ ἐθρύνετο, καὶ ἔδρα καὶ ἐπασχεν ἐκά-
 τερα ἀσελγέστατα. Καὶ οὐ τοὺς ἄλλους ἔκτεινε μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τῶν πάντων φιλότατων τινάς, οἱ σωφρό-
 νους αὐτὸν παρήνουν βιούν. Καὶ θεῖν δὲ τινα ξενι-
 κὸν εἰς τὴν Ῥώμην εἰσὴνεγκεν. Ἐλεαγάβαλον κα-
 λούμενον, καὶ τοῦ Διὸς αὐτὸν προετίμησεν, ὅθεν
 κίχαινον; ἐπωνομάσθη Ἐλεαγάβαλος. Περιετιμήθη
 τε τὸ αἰδοῖον, καὶ κρεῶν χειρῶν ἀπαίχεται, οἷα οἱ
 ἐσθῆτα βαρβαρικὴν δημοσιεύων ἠμπόσχετο, οἷα οἱ
 τῶν Σύρων κέχρηται ἱερεῖς, ὅθεν καὶ ἐπεκλήθη
 Ἀσσύριος. Ἐγγυς δὲ πρὸς ταῖς ἄλλαις καὶ ἱερω-
 μένην τῇ Ἐστίας παρθένον, ἀσεθῆσας περὶ τὰ πά-
 τρα ἀναιδέστατα. Καὶ ἔλεγε διὰ τοῦτο γῆμαι τὴν
 τῆς Ἐστίας ἰέρεαν, ἵν' ἐξ ἑκείνου ἀρχιερέως ὄντος
 τοῦ Ἐλεαγάβαλου καὶ τῆς ἱερέας γένωνται παῖδες
 θεοπρεπεῖς. Καὶ οὐ μόνον βαρβαρικὰς ὁδὰς ἔμα τῇ
 μητρὶ καὶ τῇ τῆθι τῷ ξένῳ θεῷ αἰ τοῦ ἦδε, καὶ
 ἀποβύτους προσήγε θυσίας, παιδῶν σφαγῶν καὶ
 γοητεύμασι χρώμενος, καὶ περιάπτους μύριους ἐκ-
 στοσεύε, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα τῷ θεῷ αὐτοῦ ἐκείνῳ ἐμνή-
 στευεν ὡς καὶ παῖδων δεομένη, καὶ τὴν γυναῖκα
 ἐς τὸ παλάτιον καθιδρύσατο, καὶ ἔδνα αὐτῇ ἐκ τῶν
 θηκῶν ἐπράξατο, αὐτὸς δὲ ἀσελγέστατα διεθίω.
 Ἄλλ' ἔκτισον τῶν ἐκείνου καταριθμεῖν, καὶ τοῖς
 λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσιν ἀηδέστατον εἰρήσθω δ'
 ὀλίγα τινά. Ἐς καπηλεία νυκτὸς εἰσῆι, κόμης πε-
 ριάπτων τῇ κεφαλῇ, καὶ ταῖς καπηλείαις συνεξέταζετό
 τε καὶ συνεργάζετο. Καὶ εἰς τὰ περιβόητα τῶν
 πορνείων ἐφέστα, καὶ τὰς ἐταῖρας ἐξελαύνων ἐπόρ-
 νευε. Καὶ ἐν τῷ παλατίῳ οὐκ ἔμα τι ἀποτάξας, γυ-
 μνὸς τε ἐπὶ τὰς θύρας τοῦτο ἐστὼς ὡς αἱ πόρται,
 καὶ τὸ συνδύμιον γυναικῶν καὶ ἀδρᾶ καὶ ἐκλα-
 σμένη φωνῇ τοῦς παρόντας προσηταιρίζετο, χρή-
 ματά τε συνέλεγε παρ' αὐτῶν. Καὶ πρὸς τοῦς συν-
 αχρημονοῦντας αὐτῷ διαφέρετο, πλείους αὐτῶν
 ἐραστὰς εἶχειν αὐτῶν, καὶ μᾶλλον αὐτῶν ἀργυράζε-
 σθαι. Καὶ οὐχ οὕτω μόνον ἠσέλγειεν, ἱερματιλά-
 τει τε καὶ ὠρχεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἀνδρα σχεῖν ἠθέλεν ἕνα
 ὡς περ γαμέτην δὴ τινα νόμιμον, καὶ Καίσαρα αὐ-
 τὸν ἐβούλετο προχειρῆσαι, καὶ δεσποῖνα καὶ βα-
 σίλλας ὠνομάζετο, καὶ ἐφόρει κεκρύφαλον, καὶ ἐρι-
 ούργει, καὶ τοῦς ὀφθαλμοὺς ὑπεργράφετο. Ἄπαξ τε
 τὸ γένειον ἀποκείρας μετέπειτα ἐψήλιζετο, ἵνα δο-
 κῆ γυνή. Ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς Καριῶν ἦν ἀνδράπο-
 δον, ἐκαλεῖτο δ' Ἰεροκλῆς. ἠθέλε δοκεῖν καὶ μοι-
 χεύεσθαι, ἵνα τὰς ἀσελγέστατας μιμῆται τῶν γυ-
 ναικῶν. Καὶ ἐκαστοφώρῳ ἔκαστως ἠλίσκετο, καὶ
 ἐλοιδορεῖτο πρὸς τοῦ ἀνδρῶς, ἐπλήττετό τε ὑπώπια.
 Καὶ τις δ' Ἀυρήλιος καλὸς μὲν καὶ πᾶν τὸ σῶμα,
 τὰ δ' αἰδοῖα φέρων ὑπερμεγέθη ἐμνησθῆ αὐτῷ, καὶ
 αὐτίκα ὑπὸ πομπῇ μεγαλοπρεπεῖ προσήχθη, ὅπως προ-
 σιπῆται, Χαῖρε, κύριε ἀποκράτωρ, ἐκεῖνος θρύ-
 φει γυναικῶδες τὸν ἀχένα παρεγγλίνας, καὶ ἐπι-
 μύσας βραχὺ τι τὰ ὄμματα, Μὴ με λέγε κύριον,
 ἔφη, ἐγὼ γὰρ κύριος εἰμι. Ἐπει δὲ συλλουσάμενος
 αὐτῷ, εὔρε τὴν φήμην οὐ ψευσαμένην, ἐν τε τοῖς
 στέρωι; αὐτοῦ κατεκλήθη, καὶ ἐν τοῖς κόλποις ὡς
 ἱερωμένη ἐδέσπηνσε. Ἀσίστα; οὐδ' ἴεροκλῆ; μὴ

puduit. Agebat autem et virtum et mulierem, et
 utraque et faciebat et patiebatur impudicissime :
 nec alios duntaxat, sed ex amicissimis nonnullos
 ad vitæ modestiam adhortantes, occidebat. Pere-
 grinum quemdam deum Heleagabalam, Romam
 introductum, Jovi optimo maximo prætulit : unde
 ipsi quoque cognomentum Heleagabali factum.
 Pudenda sua circumcidit, suillis carnibus abstinuit :
 veste barbarica in publicum prodiit, quali Syriaci
 sacerdotes utuntur, unde Assyrius appellatus est.
 Præter ceteras virginem vestalem uxorem duxit,
 patria religione per summam impudentiam violata :
 quam ideo se accepisse ferebat, ut ex sacrificula
 et se sacrificulo Heliogabali, pueri divini gigne-
 rentur. Neque vero barbaricas duntaxat cantilenas,
 cum matre et avia peregrino deo cantabat,
 et nefandas hostias immolabat, pueros sacrifican-
 do et præstigiis utendo, et sexcenta amuleta
 subinde appendendo ; sed uxorem etiam deo illi
 suo tanquam liberis egentibus respondit, quam in pa-
 latio collocavit, dote a subditis exacta. Ipsi
 vero tam corrupta fuit vita, ut singula neque
 commemorari neque audiri sine molestia summa
 possint. Pauca tamen delibabimus. Noctu cau-
 ponas ingrediebatur, capite appositiua coma redi-
 mito : et inter cauponias mulierculas, operas faciebat,
 famosaque prostibula frequentabat : et meretriculis
 expulsis, pro meretrice quibusvis sui-
 copiam faciebat. In palatio quoque peculiare
 conclave habuit, cujus pro foribus instar meret-
 ricularum nudus stans, et flammeum vibrans,
 effeminata, molli, fractaque voce prætervencus
 617 ad coctum invitabat, et pecuniam ab eis exi-
 gebat. Cum ejusdem vero quæstus æmulis rixaba-
 tur, et se plures quam illos amatores habere,
 majoremque pecuniam colligere gloriabatur. Neque
 his flagitiis contentus, aurigabat, saltabat, nuberet
 etiam volebat, ut unum legitimum maritum habe-
 ret, quem Cæsarem designaret : ac dominæ et im-
 peratricis nomine gaudebat, calanticam gestans,
 et lanam tractans, et genas pingens. Semel quoque
 barbam abrasit, ut glabra et lævi facio muliercula
 videretur, cujus mulierculæ maritus erat Caricum
 mancipium, nomine Hierocles. Voluit et adulterii
 suspectus esse, ut nequissimas feminas imitaretur :
 et in ipso stupro de industria deprehensus, a ma-
 rito objurgabatur et vapulabat, ut livore oculi
 suffunderentur. Aurelium quemdam, cum toto
 corpore elegantem, tam pudendis ingentibus præ-
 ditum, comitatu magnifico statim adducendum ad
 se curavit ; qui cum ei dixisset : *Salve, domine
 imperator, ille muliebri mollitie collo inclinabo, et
 oculis nonnihil conniventibus : Ne me dominum,*
inquit, dixeris, domina enim sum. Cum autem una
 cum eo lotus famam non mentiri comperisset, in
 pectore ejus recubuit, et in sinu ejus conavit, in-
 star amicæ. Veritus igitur Hierocles, ne præ Au-
 relio negligeret, eum præstigiis aut veneficiis
 quibusdam effeminavit et stupefecit ut per totam

noctem ignavus ad coitum jaceret : qua de causa et palatio et Roma et tota Italia pulsus est. Tandem co lascivix venit, ut ingentibus præmiis propositis, a medicis postularet, ut per incisiones vulvam sibi facerent. Illis de causis omnibus invisus fuit, ut Sardanapalus, flagitia et mollietiem ejus non ferentibus. Postea Bassianum Mammææ materteræ filium in curiam adductum adoptavit, et Alexandrum appellari jussit; nec multo post, omnes suspectos habere cœpit, cumque illi plerisque bene cupere didicisset, facti pœnitens, de eo perimendo cogitavit. Sed cum is a militibus diligenter custodiretur, eaque de causa magnus tumultus satellitum ortus esset, ejus sedandi causa cum Alexandro castra ingressus, animadversis insidiis, quæ a militibus sibi parabantur, effugere studuit. Sed deprehensus **618** in amplexu matris una cum ipsa jugulatus est, amborumque corpora nuda per mediam urbem tracta sunt. Deinde Sardanapali cadaver in Tiberim abjectum, cognomentum ei præter reliqua Tiberini fecit. Occisus est cum eo Hierocles quoque, et alii multi. Imperavit annos III, menses IX, et dies IV, ex quo Marcrino acie victo rerum potitus fuit. Eo imperante, Zephyrinus Ecclesiæ Romanæ episcopus decimo octavo suæ gubernationis anno vitam cum morte commutavit. Post quem cœtui fidelicum præfuit Callistus, per quinquennium. Ei successit Urbanus.

Τούτου κρατούντος, Ζεφυρίνος ὁ Ῥωμαίων ἰθύνων ταύτην ἔστιν ὀκτωκαίδεκα. Μεθ' οὗ Κάλλιστος προέστη τῶν ἐκείσε πιστῶν ἐπὶ πάντα ἑνικατοῦς, καὶ τοῦτον Οὐρβανὸς διαδέχεται.

XV. Pseudantonino interfecto, Alexander Mammææ filius, consobrinus illius, imperium adeptus, statim matrem Mammæam Augustam declaravit : quæ rerum administratione suscepta, viros eruditus ad filium accersivit, per quos mores ejus formarentur, et optimum quemque ex senatu accivit, cum quibus omnium actionum consilia communicaret. Domitius Ulpianus prætorio præfectus, republicæ gerendæ cura suscepta, multa Sardanapali acta rescidit : qui Flaviano et Chresto occisis, ut eis succederet, non multo post et ipse a militibus noctu occisus est. Quo adhuc superstite, levi de causa inter milites et populum orta seditione, per triduum est dimicatum. Sed cum milites victi, ignem ædibus injicerent, populus vel ingratum eis in gratiam rediit. Sunt et alii motus sedati. Cæterum Alexandri mater avara mulier, undique pecuniam coegit. Uxorem filio despondit, quam nec Augustam appellari passa est, et aliquanto post ab eo avulsam in Africam elegerat : quam etsi Alexander diligebat, tamen matri, in cujus potestate erat, refragari non audebat. Interim Artaxerxes Persa, homo obscuro et inglorio genere ortus, Parthorum regnum ad Persas translatum sibi vindicavit : a quo Chosroæ genus deduci fertur. Nam post Alexandri Macedonis obitum, successores illius Macedones longissimo tempore

Α ὑπὸ τοῦ Λύρηλιου παρευδοκίμηθη. γοιτείαις ἢ καὶ φαρμακείᾳ τινὶ ἐξέθληθεν αὐτὸν καὶ ἐνάρκωσεν, ὡς ἐπὶ πᾶσαν τὴν νύκτα μείναι πρὸς μίαν ἀκίνητον. Διὸ καὶ ἐκ τοῦ παλατίου ἐξηλάθη, καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης, καὶ ἐκ τῆς Ἰταλίας αὐτῆς. Ἐς τοσαύτην δὲ συνηλάθη ἀπέλαξαν, ὡς καὶ τοὺς ἰατροὺς ἀξιοῦν αἰδῶ γυναικείαν δι' ἀνατομῆς αὐτῷ μηχανήσασθαι, μεγάλους ὑπερ τοῦτου μισθοὺς αὐτοῖς προϊσχύμενος. Διὰ ταῦτα ἐμισθῆθη ὑπὸ πάντων ὁ Σαρδανάπαλος, μὴ στεγόντων τῆς μιαιρίας αὐτοῦ. Εἶτα Βασσιανὸν τὸν υἱὸν Μαρμαίας τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον ἀγαγὼν παῖδα ἔθετο, καὶ Ἀλέξανδρον αὐτὸν καλεῖται ἐκέλευσεν. Ματ' οὐ πολὺ μὲντοι πάντας ὑποπτεῦσιν, μανθίνων δὲ καὶ εὐνοεῖν ἐκείνῳ τοὺς πλείονας, μετέγνω, καὶ τέλος ἀναλεῖν

Β αὐτὸν ἐπεχείρησι. Ὁ δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπιμαλῶς ἐφυλάσσεται, καὶ οἱ δορυφόροι διὰ τοῦτο δεινῶς ἐθορύθησαν. Ἐκεῖνος δὲ σὺν τῷ Ἀλεξάνδρῳ εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελθόν, ἐπειράτο καταπαῦσαι τὸν ὄρουλον. Ὡς δ' ἤθετο παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπιβουλεύόμενος, ἤρμησε μὲν ἐκδραῖναι. Φωραθεὶς δὲ ἀνηρέθη, καὶ ἡ μητὴρ περιπλακείσα αὐτῷ συναπώλετο, ὧν ἀμποῖν γυμνωθέντα τὰ σώματα ἐσύρθησαν διὰ μέσης τῆς πόλεως. Εἶτα τὸ τοῦ Σαρδανάπαλου εἰς τὸν Τίβεριν ἐνεβλήθη, διδ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ Τίβερινος ἐπωνομάσθη. Συγκατεσφάγη δ' αὐτῷ καὶ ὁ Ἰεροκλῆς καὶ ἄλλοι πολλοί, ἀρξάντι ἔτη τρία ἐπὶ μῆσιν ἑννέα ἡμέραις τε τέσσαρσιν, ἐξότου τὸν Μακρίνον νικήσας, ἐν τῇ μάχῃ τῆς αὐταρχίας τετύχθη.

Γ Εἰς τῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος μεταλλάττει τὸν βίον, προέστη τῶν ἐκείσε πιστῶν ἐπὶ πάντα ἑνικατοῦς. Τοῦ δὲ Ψευδαντωνίνου ἀνααιρεθέντος, Ἀλέξανδρος ὁ Μαρμαίας ὁ ἐκεῖνον ἀνεψιὸς (οὕτω γὰρ οἱ παλαιοὶ τοὺς ἐξαδελφοὺς ὠνόμαζον) τὴν αὐταρχίαν ἀπεκληρώσατο. Ὁς αὐτίκα τὴν οἰκίαν μητέρα Μαρμαίαν Αὐγούσταν ἀνεῖπεν, ἢ τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν μεταχειρίσασθαι, καὶ περὶ τῶν υἱῶν σοφοῦς ἀνδρας συνήγαγεν, ἵνα δι' ἐκείνων αὐτῷ τὰ ἥθη ρυθμιζοίτο, καὶ τῆς γερουσίας τοὺς ἀμείνονας συμβούλους προσέλοιο, ἅπαν πρακτέον κοινουμένη αὐτοῖς. Δομιτίῳ δὲ γε Οὐλπιανῷ τῆς τῶν δορυφόρων ἀναθεθείσης ἀρχῆς καὶ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, πολλὰ τῶν ὑπὸ Σαρδανάπαλου πραχθέντων παρ' ἐκεῖνου ἐπηγορεύθη. Ὁς τὸν Φλαβιανὸν καὶ τὸν Χρῆστον ἀποκτείνας, ἵν' αὐτοὺς διαδέξηται, καὶ αὐτὸς οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ τῶν δορυφόρων

Δ νυκτὸς ἐπιθεμένων αὐτῷ κατεσφάγη. Ζῶντος δ' ἐτι τοῦ Οὐλπιανοῦ, στάσις ἐκ τινος βραχείας λαθῆς μίσου τοῦ δήμου καὶ τῶν δορυφόρων ἐγένετο, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀλλήλοισι ἐμάχοντο. Ἦττωμένοι δὲ τῶν στρατιωτῶν, καὶ πῦρ ταῖς οἰκείαις ὑποβαλλόντων, δέσας ὁ δήμος περὶ τῆς πόλεως κατηλλάγη καὶ ἄκων αὐτοῖς. Καὶ ἄλλαι δ' ἐπαναστάσεις γενόμεναι καταπαύθησαν. Ἦττων δ' οὐσα χρημάτων ἢ Ἀλεξάνδρῳ μήτηρ ἐχρηματίετο πάντοθεν. Ἠγάγετο δὲ καὶ τῷ υἱῷ γαμήτην, ἣν οὐ συνεχώρησεν ἀναρρήθῆναι Αὐγούσταν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τινος χρόνου τοῦ υἱοῦ αὐτῆν ἀποσπάσασα εἰς Λιβύην ἀπήλασε.

καίτοι στρατομένην παρ' ἐκείνου. Ὁ δὲ ἀντειπεῖν ἄλλοις τῆ μητρὶ οὐκ ἠδύνατο, καταρχοῦση αὐτοῦ. Ἀρταξέρξης μέντοι ὁ Πέρσης, δεξὲς ἀφ' αὐτῶν καὶ ἀδελφῶν ἦν, τὴν τῶν Πάρθων βασιλείαν Πέρσαις περιποιήσατο, καὶ αὐτῶν ἐθασίλευσεν. Ἀφ' οὗ λέγεται καὶ τὸ Χοσροῦ κατάγεσθαι γένος. Μετὰ γὰρ τὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα τελευτῆν οἱ ἐκείνου διάδοχοι Μακεδόνες ἐπὶ πλείστον μὲν Περσῶν τε καὶ Παρθυαίων ἤρχον, καὶ τῶν ἄλλων ἰθῶν κατ' ἑλλήνων δὲ γε χωρήσαντες, ἀλλήλους κατέκτανον. Ἐκείνων δ' οὕτως ἠσθενηκότων, πρῶτος Ἀρταξίδης Παρθυαίως τῆ ἐξ αὐτῶν ἀποστασίᾳ ἐπιχειρήσει καὶ Παρθυαίων ἐκράτησε, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπογόνους κατέλιπε τὴν ἀρχὴν, ὧν τελευταῖος γέγονεν ὁ Ἀρτάβανος· τὸν δὲ ὁ ῥηθεις Ἀρταξέρξης μάχαις νικήσας τριῶν, συνέλαθε καὶ ἀπέκτεινεν. Ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ἐλάσας, ἠετήθη τῶν Ἀρμενίων καὶ Μήδων μετὰ τῶν πατέρων τοῦ Ἀρταβάνου προσβαλόντων αὐτῷ. Ὁ δὲ οὕτως ἀνακτησάμενος ἑαυτὸν, μετὰ δυνάμει μείζονος τῆ Μεσοποταμίᾳ καὶ τῆ Συρίᾳ ἐπήδρασε, καὶ ἠπειλεῖ ἀνακτησάσθαι πάντα ὡς Πέρσαις ἐκ προγόνων προσήκοντα. Ἔπειτα Καππαδοκίαν ὁ Ἀρταξέρξης οὕτως οὖν τοῖς Πέρσαις κατέτρεχε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Νισίβιν. Ὁ μὲντοι Ἀλέξανδρος οὕτως πρὸς αὐτὸν ἐπέμψε πρὸς αὐτὸν, εἰρήνην αἰτῶν. Ὁ δὲ Βάρβαρος τὴν πρεσβειαν μὲν οὐ προσήκατο, ἀνδρας δὲ μεγίστους τετρακοσίους πολυτελείῃσι ἀμφίεσα· στολαῖς καὶ ἵπποις τῶν ἐκκρίτων ἐπιθίβασας, καὶ ὄπλοις κοσμησας λαμπροῖς ἐπέμψε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, οὕτω καταπλήθειν αὐτὸν τε καὶ τοὺς Ῥωμαίους οἰόμενος. Οἱ ἀφικόμενοι καὶ εἰς ὅσιν ἐλθόντες τῷ Ἀλέξανδρῳ, Κολοῦσι ὁ μέγας βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, εἶπον. ἀφίστασθαι Ῥωμαίους Συρίᾳ καὶ τῆς ἀντικειμένης τῆ Εὐρώπῃ Ἀσίας πάσης, καὶ παραχωρήσθαι Πέρσαις ἀρχεῖν μέχρι Παλῆστηνης. Τούτους συλλαθὼν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ περιδύσας τὰ ὄπλα καὶ τὰς στολὰς, ἀπελόμεινός τε τοὺς ἵππους, εἰς κίβητας πλείεστας διέσπειρε καὶ ἠνάγκασε γεωργεῖν· κτείνει γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἔκρινεν ὄσιον. Αὐτὸς δὲ τὰ οἰκίᾳ στρατεύματα εἰς τρεῖς διελὼν μοῖρας ἐριχθῆ τοῖς Πέρσαις προσέβαλε. Καὶ πολλὸς μὲν τῶν Περσῶν συμπίθηνεν διελθόν· πλείστοι δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐφθάρησαν, οὐ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὅσον ἐν τῷ ἐπαινήντι διὰ τῶν τῆς Ἀρμενίας ὄρων. Δυσχειμέρων γὰρ ὄντων τούτων, οἱ τῶν ἑδοκπορούτων κίβητες, ἐνίων δὲ καὶ χεῖρας ἐκ τοῦ φύχου ἠκρωτηριάσθησαν μελανθεῖσαι καὶ νεκρωθεῖσαι. Διὰ καὶ ἐν αἰτίᾳ Ῥωμαίους γέγονεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὅθεν ἐξ ἀθυμίας ἦ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀέρων ἐναλλαγῆς σφίδρα ἐνόσησεν. Ἀναβῆσθεος δὲ καὶ εἰς Γερμανοὺς ἐμβάλων δι' ἀκονιστῶν καὶ τοξοτῶν ἐλύπει αὐτούς. Στέλλει δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς πρέσβεις περὶ συμβάσεων ἐπὶ χρήμασι. Διὰ χαλεπήνωντες οἱ στρατιῶται, πρὸς ἀποστῆσαν ἀπειδον. Καὶ τινὰ Μαξιμίον Θράκα τὸ γένος, ἐκ παλίων δὲ ποιμαίνειν λαχόντα, καὶ μετὰ ταῦτα στρατιῶν τῆ γένόμενον, ἔκοντα δῆθεν λαθόντες ὠνόμασαν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ τοὺς ἀνειπόντας αὐτὸν παραλαθὼν, ἀπῆει εὐθύς ὅπου διέτριβεν ὁ Ἀλέξανδρος. Ταῦτα δ' ἐκεῖνος πυ-

Persis et Parthis imperarunt, sed tandem intestinis bellis alii alios everterunt. Quorum fractis viribus prius Arsacides Parthis ab eis desicere, et Parthis dominari coepit, regno in successores 619 prorogato: quorum postremus fuit Artabannus, quem hic Artaxerxes tribus praëliis victum et comprehensum interfecit. Deinde bello Armeniae ihato, ab Armeniis et Medis atque Artabani filijs superatus, et reparatis viribus, Mesopotamiae Syriæque occupandæ cum majoribus copiis intentus, omnia se, ut quæ antiquitus ad regnum Persicum pertinerent, recuperaturum esse minabatur. Sed Cappadocia incursata cum Nisibim obsideret, Alexander per legatos pacem ab eo petiit. Barbarus vero legatione repudiata, cccc procerissimos viros pretiosis vestibus amictos, et splendidis armis exornatos, in equis eximiis ad Alexandrum misit, ca ratione se Alexandro et Romanis terrorem incussurum putans. Qui cum in imperatoris conspectum venissent, dixerunt: *Jubet magnus rex Artaxerxes Romanos cedere Syria, et universa Asia, quæ Europam spectat, et Persis imperium usque ad mare concedere.* Hos Alexander comprehensos, et vestibus atque armis exutos, ademptisque equis, in plurimos pagos distributos, agros colere jussit (nam eos occidere nefas esse putabat), ac suis legionibus in tres partes distributis, trifariam Persas est adortus, quorum multi sunt occisi. Perierunt Romani quoque plurimi, non tam ab hostibus, quam in reditu per Armeniae montes: qui cum gelurigeant, euntium pedes et quorundam manus suis mutilata, frigore adusta atque emortua. Quæ de causa Romanis conquerentibus, Alexander sive ex mæmore sive ex aeris mutatione graviter ægrotavit. Recuperata valetudine contra Germanos est profectus, eosque per ferentarios et sagittarios vexavit. Deinde pecunia oblata, ad pacem iuvitavit. Quamobrem milites ei irati, defecerunt: et Maximinum quemdam natione Thracem, qui a puero armenianus fuerat, postea miles factus est, invitum scilicet, ad imperium pertraxerunt. Qui iis militibus assumptis, a quibus imperator appellatus fuerat, statim ad Alexandri tentorium contendit. Quo is audito, irilites quos secum habebat, ad sui defensionem hortatus est: qui cum operam suam pollicerentur, exercitum coegit, et cum Maximino decertare jussit. Cæterum illi matri ejus maledicentes, 620 et ejus avaritiam criminantes, ipsi quoque ut timido insultantes, eo relicto abierunt. Cum igitur se omni ope destitutum cerneret, in tentorium regressus, et matrem amplexus, fortunam suam deploravit. Maximinus vero per centurionem et ipso et matre et familiaribus eorum occisis, rerum potitus est. Mammaeæ Alexandri mater virtutis honestæque vitæ studiosa, dum Antiochiæ eum filio degeret, Origene, fama hominis permota, Alexandria accersito, ab eoque doctrina fidei erudita, Deum sanctissime coluit, ut Eusebius et alii memorix prodiderunt. Quo factum est, ut persecutio

Christianorum eo tempore non modo conquisce-
ret, sed et honos maximus Christi cultoribus ha-
beretur. Sub Urbano Romano episcopo etiam
Bippolytus, vir sanctissimus et doctissimus, Ro-
mani Portus episcopus floruit, qui in multa sacrae
Scripturae opera commentarios conscripsit. Tum
Antiochie praesuit, et caetum ejus loci fidelium rex
Asclepiades, Hierosolymis Sardinianus.

σκηνήν, καὶ τῇ μητρὶ περιπλακαί, ὠλοφύρστο. Καὶ ὁ
καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς οἱ συνήσαν αὐτοῖς, καὶ
Ἄλεξιάνδρου μήτηρ ἀρετῆς ἦν ἀντιποιούμενη, καὶ βί ο
καὶ περὶ Ὀριγένους πυθομένη, μετεπέμψατο ἐξ Ἀλεξανδρείας αὐτὸν καὶ ὕπ' αὐτοῦ τὴν λόγον κατ-
ηγηθείσα τῆ: πίστεως, θεοσεβειότητῃ γέγονεν, ὡς ὁ
ἐξὼν φασίν. Ὅθεν οὐ μόνον ὁ κατὰ Χριστιανῶν ἡρέμησε διωγμὸς τότε, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἤξιντο
μάλιστα οἱ σεβόμενοι τὸν Χριστόν. Τότε Οὐρβανὸς τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Ῥωμαίων πόλεως προεστῶτος,
καὶ Ἰππόλυτος ἤνθει, ἀνὴρ ἱερώτατος καὶ σοφώτατος, ἐπίσκοπος τοῦ κατὰ Ῥώμην Πόρου γενόμενος,
δ; καὶ πολλὰ συγγράμματα συνεγράψατο, διάφορα τῆς θείας Γραφῆς ἐξηγησάμενος. Ἀντιοχείας δὲ ἦν
τηνικαυτὰ προεστῶς καὶ τὴν ἐκεῖ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν ἰθύων Ἀσκληπιάδης, καὶ Σαρδιανὸς
Ἰερουσόλων.

XVI. Alexandro, cum decennium Romanis im-
perasset ad hunc modum interfecto, Maximinus
statim suscepto imperio persecutionem contra
Christianos movit, et Ecclesiarum gubernatores ut
doctores Christianorum arcanorum ac praecones,
tollere iussit: Idque indignatione contra Alexandrum,
qui Christum coluisset, fecisse perhibetur. Ejus
enim imperatoris insano odio flagrabat: a quo dux
delectus, et a Persis turpissime superatus, iram
illius expertus fuerat. Erat et altera persecutionis
causa, quod in Alexandri familia multi Christum
Deum agnoscebant. Quo tempore Ambrosius
etiam, vir eruditionis amans, qui Originem ad sa-
crarum Litterarum enarrationem impulit, sumpti-
bus abunde suppeditatis, et vii expeditis notariis
adhibitis, qui per vices scriberent, ac librariis
non paucioribus et virginibus eleganter scribere
edoctis, martyrii corona cum Protocleto presby-
tero redimitus esse perhibetur. Maximinus rerum
potitus, senatus statim; ut a militibus imperator
appellatus esset, significavit. Nec in Christianos
duntaxat saevus atque immanis exstitit, sed in sub-
ditos aequae omnes. Nam et superbus erat, et pe-
cuniae avidus, eaque de causa injustissimus 621
et sanguinarius, denique plane tyrannus, ad ra-
pinas et caedes hominum sine ulla probabili causa
ruens: ad quas adeo propensus fuit, ut nec uxoris
suae vitae parceret. Occultandae porro ignobilitatis
suae studio patriciis despectis, hominum obscuro-
rum familiaritate utebatur. Quibus de causis om-
nium odia suscepit. Bello Germanis illato, praedas
ex agris egit, Barbarorum nemine in conspectum
veniente. Deinde circa paludes et perpetuas silvas
apparuerunt. Quo cum Romani irruissent, magnani
eorum multitudinem occiderunt. Ita vicior Maxi-
minus, cum maxima captivorum turba reversus
est. Sed quia sibi omnia subditorum bona vindica-
bat, nec ullam pecuniae rapiendae occasionem
negligebat, ac ne sacris quidem ipsis abstinebat,
omnibus eos milites, a quibus imperator creatus

ἠθόμενος, τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας εἰς ἀντιλήξιν
αὐτοῦ παρεκάλεε. Οἱ δὲ ἐπηγγέλοντο, καὶ ἐπιστάντο:
τοῦ Μαξιμίνου, συνήγαγε τὴν στρατιάν ὁ Ἄλεξαν-
δρος, καὶ συμβαλεῖν τοῖς τοῦ Μαξιμίνου ἐπέτρειπεν.
Οἱ δὲ τὴν τε μητέρα αὐτοῦ ἐλοιθόρουν, καὶ ἐπὶ φιλο-
χηρηματῆς διέσυρον, καὶ εἰς ἐκείνον ἐξυβρίζον εὖς
δεσλόν καὶ καταλιπόντας αὐτὸν ἀνεχώρουν. Ὁ δὲ
ἐρημον βοηθείας ὄρων ἑαυτὸν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν
ἠθόμενος, τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας εἰς ἀντιλήξιν
αὐτοῦ παρεκάλεε. Οἱ δὲ ἐπηγγέλοντο, καὶ ἐπιστάντο:
τοῦ Μαξιμίνου, συνήγαγε τὴν στρατιάν ὁ Ἄλεξαν-
δρος, καὶ συμβαλεῖν τοῖς τοῦ Μαξιμίνου ἐπέτρειπεν.
Οἱ δὲ τὴν τε μητέρα αὐτοῦ ἐλοιθόρουν, καὶ ἐπὶ φιλο-
χηρηματῆς διέσυρον, καὶ εἰς ἐκείνον ἐξυβρίζον εὖς
δεσλόν καὶ καταλιπόντας αὐτὸν ἀνεχώρουν. Ὁ δὲ
ἐρημον βοηθείας ὄρων ἑαυτὸν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν
ἠθόμενος, τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας εἰς ἀντιλήξιν
αὐτοῦ παρεκάλεε. Οἱ δὲ ἐπηγγέλοντο, καὶ ἐπιστάντο:
τοῦ Μαξιμίνου, συνήγαγε τὴν στρατιάν ὁ Ἄλεξαν-
δρος, καὶ συμβαλεῖν τοῖς τοῦ Μαξιμίνου ἐπέτρειπεν.
Οἱ δὲ τὴν τε μητέρα αὐτοῦ ἐλοιθόρουν, καὶ ἐπὶ φιλο-
χηρηματῆς διέσυρον, καὶ εἰς ἐκείνον ἐξυβρίζον εὖς
δεσλόν καὶ καταλιπόντας αὐτὸν ἀνεχώρουν. Ὁ δὲ
ἐρημον βοηθείας ὄρων ἑαυτὸν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν

IG. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος, ἐτῆ Ῥωμαίων ἡγε-
μονεύσας δίκαια, ὃν εἰρηταί τρέπον ἀνήρητο. Ὁ δὲ
Μαξιμίνος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο, δς αὐτίκα καὶ
διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπέθηκε, καὶ τοὺς
τῶν Ἐκκλησιῶν προσετώτας ἀναιρεῖσθαι κεκέλευεν
ὡς διδασκάλους τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου καὶ
κῆρυκας. Λέγεται δὲ κατὰ μῆνην τὴν πρὸς Ἀλέξαν-
δρον κινήσαι τὸν διωγμὸν, ὡς ἐκείνου τιμῶντος τοὺς
σεβομένους Χριστῶν. Ἐμεμήνηι γὰρ κατ' ἐκείνου τοῦ
αὐτοκράτορος, ὅτι στρατηγὸς ὕπ' ἐκείνου προχειρι-
σθεῖς, καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσας, καὶ ἀσχηστα
ἠτηθείς, ὀργῆς ἐπειρήθη βσιλικῆς. Ἦν δὲ τοῦ
διωγμοῦ καὶ δεύτερον αἴτιον, ὅτι πολλοὶ κατὰ τὸν
Ἀλεξιάνδρου οἶκον ἦσαν τὸν Χριστὸν ἐπεγνωκότις
θεόν. Ὅτι καὶ Ἀμβρόσιος φιλολόγος ἀνὴρ (ὡς τὸν
Ὀριγένην ἠρέμισεν εἰς ἐξήγησιν τῆς θείας Γραφῆς,
καὶ δαψιλῆ αὐτῷ ἐχορήγει τὰ ἀναλώματα, καὶ τα-
χυγράφους; ἐπὶ αὐτῷ παρεστήσατο ἀμοιβὰδδν
τῇ γραφῇ χρωμένους κατὰ καιροῦς, καὶ βιβλιογράφ-
ους οὐχ ἥττους; πόρος τῆ καλλιγραφεῖν ἡσημένιας)
τῷ τοῦ μαρτυρίου λέγεται κομηθῆναι στεφάνου,
ἅμα Πρωτοκλήτῳ πρεσβυτέρῳ. Αὐταρχήσας δ' οὗτος
ὁ Μαξιμίνος; εὐθύς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ τὴν ἐκ
τῶν στρατευμάτων ἀνάβρῃσιν ταύτῃ δηλῶν ἑαυτοῦ.
Οὐ μόνους δὲ Χριστιανούς; βαρὺς ὑπέρχε καὶ ἀπηνῆς,
ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις. Ὑβριστῆς τε γὰρ ἦν
καὶ ἐρασιχρημάτος, κἀντιῦθεν καὶ ἀδικώτατος, καὶ
φόνων ἐργάτης, καὶ τύραννος ἀντικρυς, χωρήσας εἰς
ἀρπαγὰς καὶ ἀναιρέσεις ἀνθρώπων ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλό-
γου λαθῆς. Τοσοῦτον δ' εἰς μισησίας ἐξέκυλεν,
ὡς μηδὲ τῆς ἰδίας φεισασθαι γυναικῶς; κἀκεῖνην
γὰρ ἀνέλε. Τὴν οἰκείαν δ' οἶον ἐπικαλύπτων δυσ-
γένειαν, τοὺς μὲν εὐπατριδας ἠτίμου, προσωπειοῦτο
δὲ τοὺς ἐξ ἀφανῶν. Διὰ ταῦτα τοῖνον ὑπὸ πάντων
μισήσθη. Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ Γερμανῶν, τὴν
χώραν αὐτῶν ἐληήσατο, τῶν Βαρβάρων μηδενὸς ὑπο-
φαινομένου. Ἔστα περὶ τὰ ἔλη καὶ τὰς συνεχεῖς ἀνε-
φάνησαν ὑλας. Κἀκεῖ δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰσελασάν-
των, πῆθη πολλὰ ἀνῆρσθησαν. Καὶ οὕτω νικήσας
ἐπανήλθεν ὁ Μαξιμίνος, αἰχμαλώτων πῆθῶν ἐπ-

αγόμενος. πάντα δὲ τὰ τῶν ὑπηκόων σφετεριζόμενος, καὶ χρηματιζόμενος πάντοθεν, οὐδὲ τῶν ἱερῶν ἀπέχετο. Αἰτιωμένοι οὖν ἑμπάντων τοὺς στρατιώτας τοὺς αὐτὸν βασιλεύσαντας, οἱ ἐν Λιβύῃ στρατεύμενοι, ταῦτα μαθόντες, πρὸς ἀποστασίαν ἀπέβαν, καὶ τινος ἑτέρας αἰτίας ἐπεισάσης αὐτούς. Οἱ γὰρ τῆς Λιβύης πραγμάτων ἐπίτροποι τῶν ἐν αὐτῇ εὐπορούντων τὰς οὐσίας ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλόγου ἀφ᾽ οὐνο λαβῆς, καὶ τοὺς κεκτημένους αὐτὰς προσεπώλλυνον. Ἐντεῦθεν ἀνανακτήσαντες οἱ ἔχει ἔπανέστησαν, καὶ τινὰ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἀνδρα πρεσβύτην κεκλημένον Γορδιανὸν καὶ ἄκοντα κατασχόντες, δεδωκέναι τε τοῦτο περιτιθέσθαι, καὶ πορφύραν ἐνδύουσι, καὶ ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορά τε καὶ Αὐγουστον. Ὁ δὲ ἐν Καρθαγένῃ παραγίνεται, καὶ αὐτὸν ἀσμένως τῷ πρὸς τὸν Μάξιμον μίσει ἐδέξαντο σύμπαντες. Ἐπιστέλλει οὖν τῇ βουλῇ, καὶ τοὺς ἀγγελοῦντας τὴν ἀνάβρῃσιν αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ Ρώμῃ ἀπέστειλε. Τῶν δὲ σταλέντων χρονισάντων κατὰ τὸν πλοῦν, καὶ οἱ ἐν τῇ Ρώμῃ μὴ φέροντες τὴν τυραννίδα τοῦ Μάξιμου, πρὸς ἀποστασίαν κεκλήνυον, καὶ τὰς ἐκείνου εἰκόνας καθήρουν καὶ τῷ τυράννῳ ἐλοιδοροῦντο. Εἶτα ἴγνωσιμαχήσαντες, ὡς εἰ οἰοῦντο Μάξιμος, οὐκ ἔσται σφίσι σωτηρίας ἐλπίς. Δύο προβάλλονται στρατηγούς, Μάξιμόν τε καὶ Ἀλβίνον, καὶ ἄμφω τῇ βουλῇ συναριθμουμένους. Τινὲς δὲ Καίσαρας αὐτοὺς πρὸς τῆς συγκλήτου ἰστόρησαν ἀναγορευθῆναι, μῆπω μαθούσης τὴν ἀνάβρῃσιν τοῦ Γορδιανοῦ, Ὁ δὲ γε Μάξιμος ταῦτα μαθὼν, ὤρμησεν ἐπὶ Ἱταλίαν, πολλὰ τῆς συγκλήτου ἀπειλησάμενος. Γνοὺς δὲ τὸν Μάξιμον χωρήσαντα κατ' αὐτοῦ (ὁ γὰρ Ἀλβίνος εἰς φυλακὴν τῆς Ρώμης ἔμεινεν ἐν αὐτῇ) ἐπὶ Ἀκυληίαν ἀπένευσε, Μαυρουσίους ἔχων μεθ' αὐτοῦ, ταύτην σπεύδων προκατασχεῖν (Ἀκυληία δὲ ἡ νῦν Βενετία λέγεται), ἀλλ' ἀπεκρούσθη, τῶν ἐν αὐτῇ ἀνταξαρμένων αὐτῷ γενναϊότερον. Ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς Ἀκυληίας ὁ Μάξιμος, καὶ

A esset, culpantibus, Africanæ legiones tum ea de causa, tum alia quadam re irritatæ defecerunt. Nam Africanarum provinciarum procuratorra, bona locupletum sine ulla probabili specie invadebant : nec iis contenti, ipsos quoque possessores trucidabant. Quarum rerum indignitate ad seditionem concitati milites, virum senatorii ordinis Gordianum, hominem provecctæ ætatis vel invitum rapiunt : impositoque diademate, dataque purpura, imperatorem et Augustum salutant. Qui Carthagine profectus, et Maximini odio ab omnibus benigne susceptus, litteras legatosque de sua designatione ad senatum mittit. Qui cum in navigationis morati essent, Romani tyrannidis Maximini pertæsi defecerunt : et status ejus eversis, convicta in tyrannum jecerunt. Deinde cum temeritatis posuissent, quod Maximino incolumi nulla eis salutis spes relinqueretur, duos ex senatu Maximum et Albinum duces creaverunt. Quidam etiam Cæsares a senatu appellatos esse ferunt, designationem Gordiani adhuc ignorante. Quibus rebus Maximinus cognitis, minas contra senatum spirans, in Italiam contendit. Sed ubi Maximum, Albino ad urbis custodiam relicto, contra se adventare didicit, Aquileiam, qua potiri in primis studebat, cum exercitu Maurorum declinavit. Aquileia vero ea fuit, quæ nunc Venetiæ dicitur. Sed civibus fortiter se defendentibus, ab urbe repulsus, et a Maximo acie victus, in suum tabernaculum rediit : ortoque inter ipsius satellites et milites tumultu, egressus, ut eos alloqueretur, impetu illorum una cum filio, quem secum adduxerat, est occisus : natus annos v et lx, unde vi imperavit. Amborum capita amputata, Aquileiensibus ostentata, Romanique missa sunt. Romani vero Maximini caput in foro palo affixerunt, ut omnibus conspicuum

12. Ἐντεῦθεν ὁ Μάξιμος εἰς τὴν Ρώμην ἐπανελήλυθε, καὶ ὁ Ἀλβίνος ὑπηγῆσαι αὐτῷ, καὶ ὁ δῆμος δὲ καὶ ἡ σύγκλητος σὺν εὐφημαῖσι καὶ κρότοις αὐτὸν ὑπεδέξαντο, καὶ συνήρχον ἄμφω, καὶ ἤρχον καλῶς. Οἱ δὲ γε στρατιώται ἐδάκνοντο οὐκ οὐκ αὐτοί, ἀλλ' ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τοὺς αὐτοκράτορας προεβάλλοντο. Εἶτα καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους ἔσχον διαφορὰς, καὶ τοῦτ' αἰτιον αὐτοῖς τῆς ἀπωλείας ἐγένετο. Γινόντες γὰρ οἱ στρατιῶται ὡς διαφέρονται, ἐπῆλθον αὐτοῖς, καὶ ἄμφοτερούς δεσμήσαντες, διὰ πάσης τῆς πόλεως αὐτοὺς περιήγαγον, ἐμπαροινουμένους τε καὶ ἐμπαιζομένους, ἀλλὰ μὴν καὶ αἰκίζομένους. Εἶτα πυθόμενοι ὡς οἱ Γερμανοὶ ἀφελῆσθαι αὐτούς καὶ περιπαῖσαι βουλευόμενοι, ἵνα μὴ τοῦτο γίνηται, ἀπέκτειναν αὐτούς. Ὡν ὁ μὲν Μάξιμος ἐτῶν ἦν ἑξομήκοντα καὶ τεσσαράων, ὁ δὲ Ἀλβίνος

τὴν οἰκίαν σκηνὴν ἀνεχώρησε. Στατισάντων δὲ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ, προῆλθε τῆς σκηνῆς μετὰ τοῦ οἰκίου παιδός, ὡς σφίσι διαλεξόμενος. Οἱ δὲ αὐτίκα ἐπαλθόντες ἄμφοιν, ἀνεβλον αὐτούς. Ἦν δὲ ὁ Μάξιμος ἐτῶν πέντε καὶ ἑξήκοντα, ἀφ' ὧν ἱερατεύσειεν ἔξ. Αἱ κεφαλαὶ δὲ τῶν ἀνατρεθέντων τούτων ἐκμηθεῖσαι τοῖς τε ἐν Ἀκυληίᾳ ἐπαδείχθησαν καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἐπέμφθησαν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ρώμῃ κατὰ τὴν ἀγορὰν τὴν κεφαλὴν τοῦ Μάξιμου ἀνεσκολόπισαν, ἵν' εἴη πᾶσι περίοπτος.

XVII. Posthæc Maximus Romam reversus, Albino obviam egresso, a senatu populoque cum laetis acclamationibus et plausu est susceptus. Inde ambo una, et quidem bene imperarunt. Sed milites ægre ferebant eos non a se, sed a senatu populoque declaratos esse. Post ipsi etiam imperatores inter se dissentientes, exitio suo causam præbuerunt. Nam ea dissensione milites cognita, ambos vinculis constrictos per totam urbem, per ludibrium et contumeliam, nec sine verberibus, circumdlexerunt. Deinde cum audivissent, Germanos eripera et conservare illos velle : utramque occiderunt, quorum Maximus annos lxxiv, Albinus lx natus erat. Imperarunt vel, ut nonnulli auctores sunt, dies xxii, vel, ut alii tradunt, non tres menses integros. Post hos quidam Pompeia-

num rerum potitum esse tradunt; sed imperio A vix per somnium degustato, celerrime excidisse. Priusquam enim duo menses elaberentur, una cum imperio vita etiam privatum esse: a quibus autem, et quibus de causis, cum scriptum non invenerim, silentio et ipse præterit. Ei P. Balbinum successisse tradunt: qui, cum per tres menses imperii fructum brevem percepisset, in Gordiani designati imperatoris (ut dictum est) ex Africa adventu occisus fuit. Gordianum vero, cum Romam venisset, ægrotasse, partim ob extremam ætatem (annos enim LXXIX habebat), partim quod ex longiore navigationis vexatione afflicto esset, obiisse, XXI duntaxat diebus in imperio exactis: filiumque Gordianum successorem reliquisset. Atque alii hæc ita consecuta esse tradunt. Alii scribunt, quosdam Gordiano in Africa imperatori appellato, seditionem movisse, et Gordiani 623 milites succubuisse: multisque cæsis, atque ipso Gordiani filio, senem præ doloris impatentia, laqueo vitam finivisse. Alii, qui juniori Gordiano post patris obitum ex morbo imperium attribuent, eum Persis intulisse bellum ferunt: dumque in pugna equo incitato aciem circumvolitans, suos ad rem strenue gerendam cohortatur, ex equi lapsu femore fracto Romam perlatum decessisse, cum sex annos imperasset. Urbanus Romano pontificatu annis octo functus, Maximino imperante obiit, Pontiano successore. Antiochenæ Ecclesiæ post Philetum Zebinus præfuit. Sub Gordiano filio, Pontiano Romano pontifici, sexto ministerii anno defuncto, successit Anteros, ac paulo post in aliam vitam migravit. Post quem Flavianus, divino suffragio, ut narrat Eusebius, episcopatum est adeptus. Fertur enim, fidelibus deligendi pontificis causa congregatis, Flavianum quoque recens ex agro advenisse, neque ab ullo mentionem esse factam, quasi is Ecclesiæ præfutura esset: sed concilium curasse, quemnam ex aliis anteferet. Interea columbam advolantem, capiti illius inesse, atque inde omnes veluti signo dato una voce exclamasse, eum dignum pontificatu: ac citra ullam cunctationem in throno collocatum esse. Tum Zebino quoque Antiochiæ defuncto, successit Babylas. Origenes vero sub id tempus Cæsareæ Palæstinæ D degens, præter alios qui undique confluerant,

ἐξήκοντα. Καὶ ἐβασίλευσαν κατὰ τινὰς μὲν ἡμέρας δύο καὶ εἴκοσι, καθ' ἑτέρους δὲ οὐχ ὀλίγους μῆνας τρεῖς. Μετὰ τοὺς τοὺς μὲν Πομπητιανὸν τινὰ (62) συγγεγραμμένοι τὴν Ῥωμαίων ἐσχηκέναι ἀρχὴν, ταχύτατα δ' ἐκπαπτωκέναι αὐτῆς, ὡς ἐν ὄνειρῳ τῆς ἐξουσίας ἀπολαύσαντα. Οὕτω γὰρ δύο παρεληλυθέναι μῆνας, καὶ στερηθῆναι αὐτὸν πρὸς τῆ μοναρχίᾳ καὶ τῆς ζωῆς ἀναίρεθέντα· παρὰ τίνων δὲ καὶ διὰ τίνα αἰτίαν, μὴ εὐρηκῶς, παρεσιώπησα καὶ αὐτόν. Μεθ' οὗ (63), Πούπλιον ἀντεισαχθῆναι Βαλδίνον ἱστορήσαν. Καὶ μᾶλλον τι κάκεινον τῆς αὐταρχίας ἀπογευσάμενον (ἐπὶ τρισὶ γὰρ μῆσιν αὐτῶν τὴν ἀρχὴν περιγράφουσιν), ἀναίρεθῆναι κάκεινον, ἄρτι καταλαβόντος ἐκ Λιβύης Γορδιανοῦ, ὃς ἐκαί, ὡς ἤδη μοι ἐβήθη, προσηγήφρατο. Τὸν δὲ Γορδιανὸν τῆς Ῥώμης ἐπιβεβηκῶτα νοσήσαι, τὴ μὲν ὅτι ὑπέργηρος ἦν (ἐδόμεικοντα γὰρ καὶ ἐννεα ἐβίω ἐνιαυτοῦς), τὸ δ' ὅτι χρονοτριβήσας ἐν τῇ θαλάσῃ κατὰ τὴν πλοῦν, πάνω τεταλαιπώρητο, καὶ ἐκ τῆς νόσου ταύτης ἐκλειοικέναι, μόνος εἴκοσι καὶ δύο ἡμέρας ἐν ταύτῃ διαγιγόντα· καὶ σχεῖν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ διάδοχον τὸν οἰκεῖον υἱὸν, Γορδιανὸν κάκεινον καλούμενον, καὶ ὁμωμουμένην τῷ οἰκεῖῳ πατρί. Οἱ μὲν οὖν οὕτω παρηκολουθηκέναι ταῦθ' ἱστορήκασιν· οἱ δὲ τῷ πρεσβύτῃ Γορδιανῷ ἀναβῆθῆναι κατὰ Λιβύην φασὶ ναυτοκράτορι, ἐπαναστῆναί τινος, καὶ μάχης συγκροτηθείσης, ἠτηθῆναι τοὺς τοῦ Γορδιανοῦ, καὶ πολλοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀναίρεθῆναι. Τὸν δὲ ὑπεραληθῆσαντα ἀπάγγεσθαι, καὶ οὕτως ἑαυτὸν τῆς ζωῆς ὑπεξίγαγειν. Οἱ δὲ τῷ υἱῷ κείνῳ τῷ νέῳ Γορδιανῷ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μετὰ τὸν ἐκ νόσου θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου Γορδιανῷ προσκληροῦντες, κατὰ Περσῶν αὐτὸν γεγράφασιν ἐκστρατεύσαντα καὶ συμβαλόντα αὐτοῖς, κἀν τῇ μάχῃ τὸν ἵππον ἐλαύνοντα, καὶ τοὺς οἰκεῖους παραθρῆνοντα, καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπαλαίφοντα. Ὀλισθήσαντος δὲ τοῦ ἵππου καὶ συμπεσόντος αὐτῷ, τὴν μὴρὸν κατεαγῆναι. Καὶ οὕτως ἀνακομισθῆναι εἰς Ῥώμην, καὶ ἐκ τοῦ κατάγματος τελευτήσαι, ἐπὶ ἕξ ἐνιαυτοῦς ἀταρχήσαντα. Οὐρβανὸς δὲ ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς ἔτεσιν ἀρχιερατεύσας ὀκτώ, τῷ Μαξιμίῳ βασιλεύοντος ἀπέβη, ἐν Ποντιακῶς ἐκδέξατο. Τῆς δ' Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας μετὰ Φιλῆτὸν προέστη Ζηθίνος. Ἐπὶ δὲ γὰρ Γορδιανῷ τοῦ νέου ὁ τῶν ἐν Ῥώμῃ πιστῶν προεστηκῶς Ποντιακῶς μεταλλάξας τὸν βίον, ἔσχε διάδοχον τὸν Ἀντίρωτα, ἐν

Variæ lectiones et notæ.

(62) Πομπητιανόν. Maximo et Albino Publium successisse scribit auctor *Chronici Alexandrini*, huicque Gordianum seniore; is autem Publius Maximus Balbinus Pupienus vocabatur, quem eundem esse cum Pompeiano Zonaræ putat Casaubonus. Is vero, Pompeianus Civica, consul fuit cum Gordiano secundum, cujus consulatus mentio est in veteri inscriptione nuper edita a Thoma Reinesio:

Θ. Κ.
ΑΝΤΩΝΕΙΑ ΜΟΥΧΑ
ΚΑΙ Μ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ
ΑΑΚΜΑΝ ΦΙΛΟΚΟΦ.
ΣΤΟΙΚ. ΑΝΕΘ

Π. Τ.
ΑΥΤ ΚΑΙΣ. Μ. ΑΝΤΩΝΙΩ
ΓΟΡΔΙΑΝΩ ΤΕ (scrib. B.)
ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΑΝΩ
ΚΙΟΥΙΚΑ ΚΟΣ.

Hujus Pompeiani gentilis fuit Sextus Vetusius Civica Pompeianus consul cum L. Colonio Commodo an. VI. C. 888.

(63) Παρεσιώπησαι καὶ αἰτίος· οἱ δ' ἑτερόν τινα μεθ' οὗ. Locum hunc Wolfius ut mendosum notat in tribus Codicibus unde tria hæc verba in versione, οἱ δ' ἑτερόν τινα omisit: et revera desunt in codd. Reg. et Colberteo.

ἔξ ἔπειτα τῇ λειτουργίᾳ ἐσχολακῶς. Ὁ δὲ γε Ἀντι-
 ρως, ἐπὶ βράχιστον πᾶν καιρὸν τὴν Ἐκκλησίαν
 Ἰουδνας, πρὸς ἄλλην ζωὴν μετετέλυθε. Μεθ' οὖν Φλα-
 βιανὸς θεία ψήφῳ τῆς ἀρχιερωσύνης τετύχηκεν, ὡς
 ἀπορροσθέντων, ὥστε τὸν μέλλοντα τῆς ἐπισκοπῆς
 προσεῖναι, παρ' αὐτῶν ἐκλεγῆναι· παρεῖναι καὶ
 τὴν Φλαβιανὸν ἀρετὴν ἤκοντα ἐξ ἀγροῦ, μὴ μέντοι
 ἀπὸ τοῦ λόγον γενέσθαι περὶ αὐτοῦ, ὡς προσησο-
 μένου τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἑτέρους εἶναι περὶ ὧν ἦν
 τοῖς συνελεγμένοις φροντίς τις ἂν προκριθεῖη
 αὐτῶν. Ἐν τοσοῦτω δὲ περιστέρῳ καταπῆναι, καὶ
 ἐπιζῆσαι τῇ τοῦ Φλαβιανοῦ κεντεῦθεν ἀπαν-
 τας τοὺς ἠθροισμένους ἔχει μὴ φωνῇ χρῆσασθαι,
 ὡς περ ἀπὸ συνθήματος, καὶ Ἄξιός, ἐπιδοῆσαι
 αὐτῷ, καὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνῳ τὸν ἀνδρᾶ
 προσενεγκεῖν, μηδὲν τι μελλήσαντας. Τότε καὶ
 ἡ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας
 προσετηκῶς Ζαβίνος τὸν βίον-λιπῶν, ὑπὸ
 Βαλύλα διαδέχεται. Ὀρι-
 γένης δὲ κατὰ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ διατρίβων
 τὴν καὶ Καίσαρειαν, πολλοὺς μὲν καὶ πολλαχόθεν
 ἐπέκρητο φοιτητάς. Εἶχε δὲ καὶ τὸν μέγαν
 Γρηγόριον τὸν Θαυματουργόν, καὶ τὸν τοῦτου
 ὁμαίμονα Ἀθηνίδωρον τῶν αὐτοῦ λόγων ἀκροατάς.
 Τότε δὲ καὶ Ἀφρικανὸς ὁ συγγραφεὺς ἐγνωρίζετο.

III. Μετὰ δὲ τὸν νέον Γορδιανὸν ἕτερος αὐτοῦ
 Γορδιανὸς τῆς ἀρχῆς ἐπέλαβετο, κατὰ γένος (ὡς
 λόγος) προσήκουστος τοῖς ἀπελθούσι Γορδιανοῖς.
 Ὁς ἐστρατεύσας εἰς Πέρσας, καὶ πολυμήσας αὐτοῖς,
 Σακάρου τοῦ υἱοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ ἔθνους ἡγεμο-
 νεύοντος, ἤτησέ τε τοὺς ἐναντίους, καὶ Νισιδίον
 καὶ Κάρας Ῥωμαίους αὐτοῦ ἐπανεσώσατο, ὑπὸ
 Περσῶν ἐπὶ Μαξιμίνου ὑπαρκασθείσας. Ἔπειτα
 πρὸς Κτησιφῶντα γενόμενος, ἐξ ἐπιβουλῆς
 Φιλίππου τοῦ ἐπαρχοῦ τοῦ δορυφορικοῦ ἀνῆρέθη.
 Οὗτος γὰρ ὁ Γορδιανὸς ἀρξας, ἔπαρχον τὸν
 οἰκεῖον προχειρίσατο Πενθερόν, Τιμησοκλέα
 καλούμενον. Μέχρι μὲν οὖν περιτῆν οὗτος,
 καλῶς εἶχε τὰ τῆς ἐξουσίας τῷ αὐτοκράτορι,
 καὶ κατὰ ῥοὴν ἐφέρετό οἱ τὰ πράγματα.
 Τιμησοκλέους δὲ τελευτήσαντος Φιλίππος
 προχειρίσθη ἐπαρχος. Καὶ στασιάζουσι τοὺς
 στρατιώτας βουλόμενος, τὰς αὐτῶν αἰτήσεις
 ἠλάττωσεν, ὡς τάχα τοῦτο κεκελευκότος
 τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ δὲ φασίν, ὅτι τὸν
 αἶτον ἐπέσχε τὸν εἰς τὸ στρατόπεδον
 κομιζόμενον, ὥστε τοὺς στρατιώτας
 ἐνδείξει πείθεσθαι, κέντεῦθεν αὐτοὺς
 πρὸς στάσιν ἐρθεῖσθαι. Στασιάζουσι
 δὲ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπανεστήσαν,
 ὡς αἰτίου αὐτοῖς γεγονότος λιμοῦ, καὶ
 ἐπελθόντες αὐτῷ, ἀπέκτειναν αὐτόν,
 ἐπὶ ἐν αὐτοῖς ἡγεμονεύσαντα. Ἐξ
 αὐτίκα ὁ Φιλίππος ἐπακήθησε τῇ ἀρχῇ.
 Ὁ δ' ἀπηγγέλη τῇ γερουσίᾳ ἡ τοῦ
 Γορδιανοῦ σφαγή, ἕτερον αὐτοκράτορα
 διήγειρεν αὐτὴν προχειρίσασθαι,
 καὶ ἀνέβην αὐτίκα Καίσαρα Μάρκον (64)
 τὴν φιλόσοφον. Ὁ δὲ πρὶν ἐρεῖσαι τὸν
 πόδα τῇ αὐτῆς ἀρχῇ, ἐθήσκει αἰφνίδιον
 ἐν τῷ παλατίῳ διάγων. Τοῦ δὲ
 θανάτου, κρατεῖ τῆς Ῥωμαίων
 ἡγεμονίας Σιυῆρος ὁ Σιλιανός.
 Ἄλλὰ καὶ οὗτος οὕτω σχεδὸν
 ταύτης ἐπιλημμένος, ἀπέτιτε τὸ
 χρεῖον. Νοσήσας γὰρ καὶ
 φλεβοτομηθεὶς ἐτελεύτησεν.

16. Ἐπανελθὼν οὖν ὁ Φιλίππος (65), ἐγκρατῆς
 ἐγένετο τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. Ἐν δὲ
 τῷ ἐπανεῖναι τὸν υἱὸν Φιλίππου
 κοινωνῶν τῆς βασιλείας προσηλάτο.
 Σπονδὰς δὲ πρὸς Σακάρῳ
 θέμενος τὸν τῶν Περσῶν
 βασιλεύοντα, τὸν πρὸς Πέρσας
 κατέλυσε πόλεμον, παραχώρησας
 αὐτοῖς Μεσοποταμίαν καὶ Ἀρμενίαν.
 Ἰνὸς δὲ Ῥωμαίους ἀχθομένου,
 διὰ τὴν τῶν χωρῶν
 τούτων παραχώρησιν, μετ' ὀλίγον
 ἤθετες τὰς συνθήκας,
 καὶ τῶν χωρῶν ἐπέλαβετο. Ἦν

A etiam magnum Gregorium, mirificum illum, au-
 ditorem habuit, et fratrem ejus Athenodorum. Tum
 quoque Africanus historicus noscebatur.

etiam magnum Gregorium, mirificum illum, au-
 ditorem habuit, et fratrem ejus Athenodorum. Tum
 quoque Africanus historicus noscebatur.

XVIII. Post Gordianum juniorem, alius Gordia-
 nus, defunctis, ut fertur, genere conjunctus, im-
 perium suscepit. Is Sapore Artaxerxis Persarum
 regis filio acie superato, Nisibim et Cariam recu-
 peravit, a Persis, Maximino imperante, Romanis
 ereptas. Deinde Ctesiphontem profectus, insidiis
 Philippi praefecti praetorio periit. Nam cum rerum
 potitus esset, Timesoclem socerum praefectum praet-
 orio designavit: eoque superstitie, 624 res imperii
 bene se habuerunt prospereque successerunt.
 Eo vero defuncto, Philippus praefectus designatus,
 ut seditionem concitaret, stipendia militum mi-
 nuisse dicitur, quasi id jussisset Imperator. Alii
 frumentum, quod in castra perferendum esset,
 cum inhibuisse ferunt: itaque milites commeatus
 penuria laborantes, contra imperatorem tanquam
 famis causam insurrexissent, eumque sexto imperii
 anno occidisse, Philippum vero statim summam
 rerum arripuisse. Nuntiata Gordiani caede, a se-
 nato Marcum quemdam philosophum statim Cae-
 sareum renuntiatum esse: qui ante firmatum im-
 perium, in palatio repente obierit. Eo mortuo,
 rerum potitum Severum Hostilianum: qui et ipse
 sepe priusquam haberet imperii capesseret, vena
 propter morbum incisa, naturae debitum persol-
 verit.

XIX. Philippus ab expeditione reversus, impe-
 rium Romanum occupavit, Philippo filio in via
 collega ascito. Cum Sapore Persarum rege pacem
 fecit, Mesopotamia et Armenia concessis. Sed cum
 Romanos earum provinciarum jacturam graviter
 ferre intehexisset, paulo post pace abrogata, eas
 defendendas suscepit. Fuit autem Sapores, ut ferunt,
 tanta mole corporis, quanta eo tempore visa
 nondum fuit. Philippus a bello Persico reversus,

XIX. Philippus ab expeditione reversus, impe-
 rium Romanum occupavit, Philippo filio in via
 collega ascito. Cum Sapore Persarum rege pacem
 fecit, Mesopotamia et Armenia concessis. Sed cum
 Romanos earum provinciarum jacturam graviter
 ferre intehexisset, paulo post pace abrogata, eas
 defendendas suscepit. Fuit autem Sapores, ut ferunt,
 tanta mole corporis, quanta eo tempore visa
 nondum fuit. Philippus a bello Persico reversus,

Variæ lectiones et notæ.

(64) Μάρκον. Marci et Severi Hostiliani imperii memoria uni Zonarae debetur, ut pridem observatum a viris doctis. Posterioriorem Stylianum perperam vertit Wolfius, divulso a voce d. Corrupte etiam Ioustinianus appellatur apud Cedre-

num, qui Marci pariter meminit, sed in annis utriusque imperii mirum in modum peccat.
 (65) Ἐπανελθὼν οὖν ὁ Φιλίππος. Alter codex addit ex τῆς στρατιᾶς, inquit Wolfius: at desunt in Reg. et Colbert.

orga Christianos bene affectus fuit; ac p̄tius A
 auctores quidam sunt, eum Christianam fidem am-
 p̄plexum, in ecclesia communia cum Christianis
 vota fecisse, et peccata sua non gravatum confes-
 sum esse. Nam cum a praeposito Ecclesiae ad com-
 munionem non admitteretur, nisi confiteri vellet,
 et nomen suum inter penitentes profiteri: haud
 recusasse. Qui vero eum martyria Eugeniae patrem
 esse tradunt, errant. Nam is quidem et ipse prae-
 fectus fuisse narratur, sed Ægypti, non prætorio:
 ac post Christianam fidem, posito magistratu, Chri-
 stianum fortiter professus, ac martyrii corona ornatus
 est. Hic autem Philippus imperator cum suscepto
 adversus Scythas bello, Romam redisset, Marinus
 quidam ordinum ductor a militibus in Mysia impera-
 tor est delectus. Qua seditione turbatus cum
 apud senatum verba faceret, cæteris tacentibus, de
 Marino 625 ei non laborandum esse dixit Decius,
 quod ut homo regno indignus, ultro a militibus
 occidendus esset: idque ut ille prædixerat, paulo
 post accidit. Qua de causa Philippus Decium admi-
 ratum, in Mysiam abire et seditionis auctores pu-
 nire iussit. Is vero eam legationem, quod nec sibi
 neque mittenti futura esset utilis, deprecatus:
 tamen urgente Philippo, abiit invitatus, et a militi-
 bus statim strictis ensibus accipere imperium,
 quantumvis recusaret, coactus, Philippo scribit,
 ne turbetur: se enim, ubi Romam venerit, posi-
 turum esse insignia imperii. Quod Philippus non
 credens, bellum ei intulit: commissoque prælio,
 in prima acie dimicans una cum filio Philippo ce-
 cidit. Quibus sublatis, universi se ad Decium con-
 tulerunt. Regnavit autem, ut quidam tradunt, an-
 nos v, ut alii vi, et totidem menses. Fuit autem
 Bostris oriundus, ubi regno potitus, Philippopolim
 de suo nomine condidit.

γάρ ἐπιστάτῃ τῇ Ῥώμῃ, ἀποθήσεται τὰ τῆς βασιλείας παράσημα. Ἄλλ' ἀπιστήσας τούτῳ ὁ Φιλιπ-
 πος, ἐξστράτευσεν κατ' αὐτοῦ· καὶ συμβαλὼν τοῖς
 Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνηγήτο Φιλίππος ὢν θανόντων, τῷ Δεκίῳ ἑμπικνεν, προσεχώρησαν.
 Ἐδασθεύσας δὲ κατὰ μὲν τινὰς πέντε ἡμετέρας, καθ' ἑτέρας δὲ ἑξ, ἐπὶ τοσοῦτους μῆνας. Ὀρμητε
 δ' ἐκ Βόστρων, ὅπου καὶ πάλιν βασιλεύσας ἐπώνυμον αὐτῷ ἰδομήσατο, Φιλιππούπολιν (68) ὀνομάσας
 αὐτήν.

XX. Enimvero Decius omnibus legionibus ac-
 ceptis Romam profectus, imperium firmavit; atque
 ejus amplitudine ac negotiorum multitudine con-
 siderata, ut quidam aiunt, Valerianum collegam
 ascivit: et uterque alterum cohortatus, persecutio-
 nem atrocissimam contra Christianos instituerunt.
 Sunt qui dicant, Philippi odio, Christianorum cul-
 toris, Decium nostros persecutum esse. Utut est,
 contra fideles profecto insanit. Eo tempore Fla-
 vianus, Ecclesie Romanæ episcopus, martyrio
 vitam fuit. Item Babylas Antiochenus, et Alexan-

δὲ ὁ Σαπώρης, ὡς περ ἰσθέρηται, ὑπερμεγέθης τὸν
 ὄγκον τοῦ σώματος, καὶ ὅσος οὐκ ὄντι ὄφθη ἀνὴρ.
 Ἐκαναζύσας δὲ ὁ Φιλίππος, εὐμένης ἦν τοῖς Χρι-
 στιανοῖς, μάλιστα δὲ κατὰ ἐπίου, καὶ προσετίθη τῇ
 πίστει Χριστοῦ, ὥστε καὶ εὐχῶν ἐπ' Ἐκκλησία·
 κοινωνῆσαι Χριστιανούς, καὶ ἀσμένως ἐξαγορεύσαι
 ὅσα οἱ ἡμάρτητο. Οὐ γὰρ ἄλλως εἰς κοινωνίαν παρὰ
 τοῦ προεστώτος; τῆς Ἐκκλησίας ἰδέχεται, εἰ μὴ
 ἐξομολογήσεται, καὶ τοῖς αἰτούσι μετανοίαν αὐτὸν
 καταλέξει· κἀκεῖνον λέγεται πειθαρῆσαι. Φασὶ
 μὲντοι τινὲς τοῦτο εἶναι τὸν κατὰ τῆς μάρτυρος
 Εὐγενίας (66), ἀλλὰ περὶ τὴν ὄψιν αὐτῆν πεπλά-
 νηται. Ἐπαρχος μὲν γὰρ κἀκεῖνος γενέσθαι ἰσθ-
 ῆται, ἀλλ' Αἰγύπτου, καὶ οὐ τοῦ δορυφορικῆ· καὶ
 μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐκεῖνος παραίτησάμε-
 νος τὴν ἀρχήν, ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας
 ἠνθίστατο, καὶ μαρτυρίῳ κειμήλιον. Οὕτως δ' ὁ
 αὐτοκράτωρ ὁ Φιλίππος; πρὸς Σκυθῶν ἀράμενος πό-
 λεμον, εἰς Ῥώμην ἐπανήλθεν. Ἐν δὲ Μυσίᾳ Μα-
 ρίνος (67) τις ταξίαρχος ὢν, παρὰ τῶν στρατιωτῶν
 βασιλεύειν ἤρθε. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Φιλίππος τεθρο-
 ῆτο, καὶ τῇ συγκλήτῳ διεκλήθη περὶ τῆς στάσεως.
 Τῶν ἄλλων δὲ σιωπῶντων, ὁ Δέκιος μὴ δεῖν φαν-
 εῖσιν εἶπεν αὐτῷ περὶ τοῦ Μαρίνου, ὡς παρ' αὐ-
 τῶν ἀναιρεθσομένου τῶν στρατιωτῶν, οἷα ἀνεξίῳ
 τῆς βασιλείας τυγχάνοντος. Ὁ μετ' ὄλιγον κατὰ τὴν
 ἐκείνου γέγονε πρόβρησιν. Θαυμάσας οὖν ὁ Φιλιπ-
 πος διὰ τοῦτο τὸν Δέκιον, ἀπελθεῖν προετίμητο εἰς
 Μυσίαν, καὶ κολάσαι τοὺς αἰτίους τῆς στάσεως. Ὁ
 δὲ τὴν ἀποστολήν κερητεῖτο, λέγων μὴθ' αὐτῷ
 μήτε τῷ στέλλοντι συμφέρειν αὐτὸν ἐκεῖ ἀπελθεῖν·
 ὁ δὲ Φιλίππος καὶ ἔτι ἐνάειτο· κἀκεῖνος καὶ ἄκων
 ἀπῆει, καὶ ἀπελθόντα εὐθὺς αὐτὸν οἱ στρατιῶται
 βασιλεῖα εὐφήμησαν. Τοῦ δὲ ἀπαναινομένου, τὰ εἰρη-
 σπασάμενοι, δεξασθαι αὐτὸν ἠνάγκασαν τὴν ἀρχήν.
 Γράψαι οὖν ἐκεῖθεν τῷ Φιλίππῳ μὴ παραχθῆναι· εἰ
 γὰρ ἀπιστήσας τῷ Φιλίππῳ, ἄπιστήσας τούτῳ ὁ Φιλιπ-
 πος, ἐξστράτευσεν κατ' αὐτοῦ· καὶ συμβαλὼν τοῖς
 Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνηγήτο Φιλίππος ὢν θανόντων, τῷ Δεκίῳ ἑμπικνεν, προσεχώρησαν.
 Ἐδασθεύσας δὲ κατὰ μὲν τινὰς πέντε ἡμετέρας, καθ' ἑτέρας δὲ ἑξ, ἐπὶ τοσοῦτους μῆνας. Ὀρμητε
 δ' ἐκ Βόστρων, ὅπου καὶ πάλιν βασιλεύσας ἐπώνυμον αὐτῷ ἰδομήσατο, Φιλιππούπολιν (68) ὀνομάσας
 αὐτήν.

D K'. Ὁ γε μὴν Δέκιος πάντων, ὡς εἴρηται, τῶν
 στρατευμάτων προσχωρησάντων αὐτῷ, εἰς τὴν Ῥώ-
 μην ἐπανήλυθε, καὶ τῆς ἡγεμονίας γέγονεν ἐγ-
 κρατής. Ἀποσκευάσας δὲ πρὸς τὸν τῆς ἐξουσίας
 ὄγκον, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων οικονομίαν, ὡς ἔπει-
 λέγουσι, τὸν Βαλεριανὸν ἐπὶ τῇ τῶν πραγμάτων
 διοικήσει προσέλατο. Καὶ αὐτίκα ἀλλήλους εἰς θεο-
 μαχίαν παρακροτήσαντες, διωγμῶν ἐπήγειραν κατὰ
 τῶν Χριστιανῶν σφοδρότατον. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ δ'
 ἔχθος τὸ πρὸς τὸν Φιλίππον φασὶ τοῖς Χριστιανούς
 ἐπιθέσθαι τὸν Δέκιον, οἷα παρ' ἐκείνου σθεάζομε-

Variae lectiones et notæ.

(66) *Εὐγενίας*. Vide Casaubonum ad Hist. Aug-
 ustim, P. 201, n edit.

(67) *Μαρίνος*. Istius Marini, præter Zonaram,
 meminit etiam Zosimus: cujus cæterum vix

alibi mentio occurrit.

(68) *Φιλιππούπολιν ὀνομάσας*. Vide observata
 a Scaligero ad Eusebium, pag. 245, n edit.

νοίς. Ἐμεμνηνεὶ γοῦν κατὰ τῶν πιστῶν, ὅτι καὶ Ἀ
 Φλαβιανὸς ὁ τῆς ἐν Ῥώμῃ προϊστάμενος Ἐκκλη-
 σίας ἔτυχε τέλους μαρτυρικοῦ, καὶ Βαβύλας ὁ τῶν
 ἐν Ἀντιοχείᾳ πιστῶν τὴν Ἐκκλησίαν διέπων, καὶ
 Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, ὅς οὐ
 τότε πρῶτως ὑπερήθησε τῆς εἰς τὸν Σαῦτῆρα Κύ-
 ριον πίστεως, ἀλλὰ καὶ πρῶτον, ὡς ἤδη προείρηται,
 καὶ τότε δὲ καθειρθεὶς κατὰ τὸ δεσποτικόν
 ταλευτῆ. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Κυπριανὸς τῆς Καρ-
 θαγίνης ἐπίσκοπος ὦν τηλικαῦτα τῆς εἰς Χριστὸν
 ὑπερήθησε πίστεως. Τῶν οὖν εἰρημένων ἀρχιερέων
 μεταλλαχθέντων τὸν βίον, ἐν μὲν Ῥώμῃ ἀντὶ Φλαβια-
 νοῦ Κορνήλιος ἐπισκόπησεν, ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ ἀντὶ
 Βαβύλα Φλαβιανός, καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Διονύσιος,
 ἐν δ' Ἱεροσολύμοις ἀντὶ Ἀλεξάνδρου Μαζαβάνης,
 καὶ ἄλλοι δὲ πλείστοι μαρτυρίου τότε κατηξιώθησαν.
 Τότε καὶ Ὀριγένης παρήχθη μὲν εἰς βῆμα τυραν-
 νικῶν ὡς σεβόμενος τὸν Χριστὸν, οὐκ ἔτυχε δὲ τέλους
 μαρτυρικοῦ, οἶμαι τοῦ Θεοῦ ταύτης αὐτὸν μὴ κρί-
 ναντος ἄξιον διὰ τὸ περὶ τὰ ὀρθόδοξα δόγματα τοῦ
 ἀθλοῦ ἐκείνου διδαστροφόν. Λειτουργικῶς γάρ, καὶ
 ταῦτα μετὰ καίραν βασιάνων. Οὐτος, ὡς ἐμπροσθεν
 εἰρηται, μέγας ἐν λόγοις γενόμενος, κἀντέθεν
 ὑπερφρονήσας καὶ ἀλαζονευσάμενος, οὐ τοῖς τῶν
 πρὸ αὐτοῦ Πατέρων ἱερῶν ἠκολούθησε δόγμασιν,
 ἀλλ' ἐαυτῷ θαρβήσας, καὶ τῶν δογμάτων εἰσαγωγέως
 ἐχρημάτισε, καὶ βλασφημίας εἰς τὴν ἅγιαν Τριάδα
 καὶ τὴν θεῶν ἐνανθρώπησιν ἐκ τοῦ ποιητοῦ θη-
 σαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐξηραυέσσατο, καὶ πάσας
 σχεδὸν αἰρέσεις ἐγένετο ἀρχηγός. Τόν τε γὰρ μο-
 νογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν κτιστὸν ἰδογμάτισε, καὶ τῆς
 δόξης αὐτὸν ἡλιωτέρου καὶ τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς
 καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπεβίβαζε τῆς τοῦ Πατρὸς
 ἀξίας καὶ τοῦ Υἱοῦ, λέγων ὡς οὕτως τὸν Πατέρα
 δύναται ὄραν ὁ Υἱὸς, οὕτως μὲν τὸν Υἱὸν τὸ Πνεῦμα,
 ὡς περὶ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τὸ Πνεῦμα, οὕτως τοὺς ἄγγε-
 λους οἱ ἄνθρωποι. Ἄνται μὲν αἱ περὶ τῆς ἁγίας καὶ
 θεοουσίου Τριάδος βλασφημίαι Ὀριγένους. Περὶ δὲ
 γε τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐβλαφή-
 με, δυσσεβῶς εἰσάγων μὴ σάρκα ἐψυχωμένην ἐκ
 τῆς ἁγίας Παρθένου λαβεῖν τὸν Χριστόν. Ἠνώσθαι
 γὰρ ἐμυθεύετο τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν πρὸ
 καταβολῆς κόσμου τῷ νῦν, ὃν ἀνέπλατταν ἐκείνος
 ἐκλελεγμένον, καὶ κλόνον οὐκ ὑποστάντα, καὶ οὖν
 τούτῳ ἐπ' ἐσχάτων ἐνανθρωπήσας, καὶ σάρκα προ-
 σελήφθαι ἕξινα ψυχῆς νοερᾶς τε καὶ λογικῆς. Καὶ
 ἀποθέσθαι ἐπὶ τὴν σάρκα κλίην τὸν Κύριον, καὶ τέλος
 ἔξειν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἰδογμάτιζε. Καὶ τῶν δαι-
 μόνων εἰσηγεῖτο ἔσεσθαι μέλλειν ἀποκατάστασιν,
 καὶ τὴν κόλασιν χρονικὴν, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζουσαν
 πρὸς καθαροῖν δὲ τῶν ἀμαρτημάτων γενήσεσθαι,
 μετὰ τὸ καθαρῶσαι δὲ πάντας εἰς τὴν ἐνάδα ἀπο-
 καταστῆναι, καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς δαίμονας.
 Τὰ δὲ περὶ τῆς ἐνάδος ταύτης πολλῆς μακρηγορίας
 δεόμενα, ἐν' ὃ ταύτης ὕβλος σαφηνισθεῖη, παρεῖθη-
 σαν, ὡς παρὰ τὸ ἄλλα τῶν ἐκείνου βλασφημιῶν. Τὰ
 μὲν οὖν κατὰ τὸν Ὀριγένην, ὃν ἐκάλουον καὶ Ἀδα-
 μάντιον, ἐν τούτοις. Τότε δὲ καὶ Ναυάτος, τῆς κατὰ
 Ῥώμην Ἐκκλησίας πρεσβύτερος, αἰρεσιάρχης

der Hierosolymitanus episcopus, qui non tum pri-
 mum pro Christiana fide decertavit, sed prius
 etiam, ut jam expositum est: tum vero in carcere
 oblit. Sed et magnus Cyprianus, Carthagiensis
 episcopus, pro Christiana fide certavit. His igitur
 pontificibus defunctis, Romæ Flaviano Cornelius,
 Antiocheno Babylæ Flavianus, Alexandria Diony-
 sius, Hierosolymis Alexandro Mazabanes successit.
 Sed et alii plurimi martyrii dignitate sunt ornati.
 Tunc etiam Origenes ad tyrannicum tribunal ad
 Christi cultor adductus est, sed honore martyrii
 caruit miser, ei negato, ut opinor, a Deo ob per-
 versas opiniones. Nam tormenta 626 jam exper-
 tus, tamen ordinem deseruit. Hic, ut ante dictum
 est, cum doctrina et eloquentia excelleret, super-
 bia et arrogancia elatus, veterum sanctorum Patrum
 decretis neglectis, novarum opinionum auctor esse
 non dubitavit: et blasphemias in sanctam Trinita-
 tem, divinamque inhumanationem ex improbo cor-
 dis sui thesauro erogavit, nec ulla fere secta est,
 cui non initium præbuerit. Nam et unigenitum Dei
 Filium conditum esse docuit, a paterna gloria et
 essentia alienum: et Spiritum sanctum infra Patris
 et Filii dignitatem collocavit, affirmans, neque
 Patrem a Filio, neque Filium a Spiritu sancto posse
 cerni: ut nec Spiritum ab angelis, nec angelos ab
 hominibus. Ac hæc sunt Origenis in sanctam et con-
 substantiallem Trinitatem blasphemias. Circa Christum
 vero inhumanationem, Christum animatam carnem
 ex sancta Virgine assumpsisse impie negat; sed
 unigenitum Dei Filium ante mundum conditum
 menti unitum fuisse fabulatur, et electum esse
 fingit, et ramum qui aliquando non fuerit, cum
 eoque extremis temporibus inhumanatum esse,
 assumpta carne absque anima intelligente et rati-
 one prædita: ac rursus deposuisse carnem Do-
 minuum, et finem habiturum esse ejus regnum sta-
 tuit. Et dæmones in integrum restituendos esse
 tradit: et supplicium finiti, non æterni fore tem-
 poris, purgationi delictorum omnium destinatum:
 qua peracta, omnes ad unitatem redituros esse,
 tam homines quam dæmones. Unitatis autem illius
 rationem, seu nugas potius, cum sine multis ver-
 bis declarari haud possint, prætermisimus, ut et
 alias ejus blasphemias. Atque hæc de Origenes, qui
 etiam Adamantius dicebatur. Tum Novatus quoque,
 Romanæ Ecclesiæ presbyter, hæresiarchas exstitit:
 eorumque qui se Catharos seu Puros dicunt, prin-
 cepti: iis qui persecutione territi, simulacris immo-
 larunt, et post, agnito peccato, se convertunt,
 pœnitentiam negans, et supplices ac delicti medi-
 cinam dolenter afflictoque animo requirentes non
 admittens. Contra hunc Romæ concilium est indi-
 ctum, cui Cornelius præfuit: in quo decretum est,
 tempore persecutionis lapsos recipiendos, si se
 converterint, 627 et pœnitentiæ medicina cu-
 randos esse. Novatum vero sancti illi patres, con-
 cillii decreto non acquiescentem, Ecclesia pulsus,
 ut fratrum hostem, abdicarunt. Eusebius quoque

historiam quamdam ex epistola Dionysii Alexandrini episcopi, hujusmodi, iis verbis ab ipso descripta, qua sequuntur, refert: *Fuit apud nos fidelis quidam senex Serapio, vita inculpate acta, sed in persecutione lapsus, qui cum saepe opem imploraret, ut ob sacrificium simulacris factum a nemine audiretur: aegrotus, per integrum triduum mutus et sensus expers jacuit. Die quarta morbo nonnihil remisso, per nepotem sibi festinanter presbyterum aliquem accersi iussit, ac rursus mutus jacuit. Accurrit puer ad presbyterum; qui cum ob morbum venire non posset, ego autem eos qui e vita discederent, si petrent, praesertim si prius etiam supplicassent, absolvi iussissem. ut cum spe bona morerentur: parum de Eucharistia dedit puero, ac iussit, ut madefaceret, ac seni in os instillaret. Quam cum puer afferens appropinquasset, priusquam ingrederetur, denno recreatus Serapio: Ades, inquit, fili? etsi autem presbyter venire non potuit, tu tamen quod mandatum est, exsequere, meque absolvo. Instillavit puer Eucharistiam in os senis: qui cum parum deglutisset, statim exspiravit. Nonne vero evidenter conservatus, eo usque exspectavit, dum solveretur? peccatoque soluto, propter multa bona quae fecerat confiteri posset? Hæc in epistola Dionysii referantur. Decius vero sic erga Christi cultores affectus, nondum integro biennio in imperio exacto, turpissime periit. Nam cum barbarorum, Bosphorum populantium, multos occidisset, hi que in angustias redacti, se omnem prædam reddituros promitterent, si discedere sinerentur, Decius negavit, et Gallum senatorem transitu eos prohibere iussit. At Gallus Decio insidians, monuit Barbaros, ut juxta profundam paludem aciem instruerent: quo illi facto, cum terga dedissent, Decius eos persequens cum filio et magna multitudine Romanorum, in paludem incidit, ubi omnes perierunt, ut nec corpora eorum invenirentur, cæne obruta.*

Ἐρξεν ὁ καίς, καὶ ἅμα τὸ ἐπέχεσθαι τῷ στόματι τοῦ πρεσβύτου, καὶ μικρὸν ἐκείνος καταβροχθίσας εὐθὺς ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα· Ἄρ' οὐκ ἐταρῶς διετηρήθη, καὶ παρέμεινεν ἕως λυθῆ καὶ τῆς ἁμαρτίας λυθελσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἐπραξεν καλοῖς ἐμολογηθῆναι δυνατῆν (69)· Ταῦτα ἡ τοῦ Διονυσίου διέξισιν ἐπιστολῆ Δέκιος δὲ οὕτω διατεθείς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δῶα ὄλους ἐνικυτοὺς ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀνάστασιν ἀρχῆ, αἰσχίοντα δ' ἐγθάρη. Βαρβάρων γὰρ ληϊζομένων ἐν Βόσπορον, ὁ Δέκιος αὐτοῖς συνεπλάκετο, καὶ πολλοὺς ἀνήρη· τῶν δὲ στενοχωρηθέντων, καὶ αἰτουμένων ἀφαιναί τὴν λείαν πᾶσαν, εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρησαί· ὁ Δέκιος οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλων ἐνα τῶν τῆς συγκλήτου τῇ διόδῳ τῶν Βαρβάρων ἐπέστησε, μὴ συγχωρησαί κελεύσαι αὐτοῖς παρελθεῖν. Ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς Βαρβάροις, ἐπιβουλεύων Δεκίῳ, πλησίον τέλματος βαθείος ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. Οὕτω δὲ παραταξμένων τῶν Βαρβάρων, καὶ τὰ νῦτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπέδωκε· καὶ αὐτὸς τε σὺν τῷ υἱῷ, καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων, ἐνεπεπτώκει τῷ τέματι, καὶ πάντες ἐκείσε ἀπόλοντο, ὡς μὴδὲ τὰ σώματα (70) αὐτῶν εὐρεθῆναι, καταχωσθέντα τῇ λυτῇ τοῦ τέματος.

XXI. Gallus reum potitus (quem scriptores D quidam etiam Volusianum vocant, ut hñnominem: aliis asserentibus, filium eundemque 628 colle-

ἐγενετο, καὶ τῶν καλοῦντων αὐτοῦ; Καθαρὸς ἀρχηγός, ἀρούμενος τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ ὑποκώφασιν, καὶ θυσίαν τοῖς εἰδώλοις προσαγαγούσιν, εἰτ' ἐπιστρέφουσι, καὶ ἐξομολογουμένοις, τὴν μετάνοιαν καὶ προσπίπτοντας αὐτοῦ, καὶ θεραπεῖαν ζητοῦντας τοῦ σφάλματος ἐν μεταμελείᾳ καὶ συντριβῇ καρδίας, μὴ προϊόμενος. Καθ' οὗ καὶ συνέδος ἐν Ῥώμῃ συνέστη, Κορηλίου ταύτης προϊσταμένου. Ἐν ἧ προσδέχσθαι μὲν τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ παραπεπτωκότας δεῖν, ἔδοξεν, ἐπιστρέφοντας, καὶ μετανόας φαρμάκοις θεραπεύειν αὐτοῦς. Τὸν δὲ Ναύατον τοῖς τῇ συνέδῳ δόξασιν μὴ πεθόμενοι, οἱ θεῖοι Πατέρες ἐκείνοι τῆς Ἐκκλησίας ἀπηλοτριώσαν, καὶ ἀπικήρυξαν ὡς μισάδεινον. Αἰμνήτηται δὲ τινος ὁ Εὐσέβιος ἱστορίας ἐξ ἐπιστολῆς Διονυσίου τῆς Ἀλεξανδρίων Ἐκκλησίας ἐπισκοπήσαντος τοιαύτης. Θεοὶ γὰρ ταῦτ' ἐπιστελλαι πρὸς βῆμα τὸν Διονύσιον· *Σαραπίων τις ἦν παρ' ἡμῖν πιστὸς γέρον, ἀμέμπτως μὲν βίος, ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών. Οὗτος πολλὰκις ἔδειτο, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ (καὶ γὰρ ἐτεθόκει)· ῥοσῆσας δὲ τῶν ἐξῆς ἡμερῶν ἀγῶνος διετέλεσε καὶ ἀναλίσθητος. Ἀναστροφῆλας δὲ τῇ τετάρτῃ βραχὺ, προσεκαλέσατο τὸν θυγατρῆιδου, καὶ, Σαῦσον, εἰε, κάλεσόν μοι τῶν πρεσβυτέρων τινά. Καὶ πάλιν ἦν ἀγῶνος. Ἐδραμεν ὁ καίς ἐπὶ τὴν πρεσβύτερον, ὁ δὲ ἀζικέσθαι μὲν οὐκ ἠδυνήθη (καὶ γὰρ ἠσθένης), ἐνταλῆς δὲ παρ' ἐμοῦ δεδομένης, τοὺς ἀκαλλαστομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιτο, καὶ μάλιστα εἰ πρότερον ἰκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίσθαι, ἰν' εὐέλπιδες ἀκαλλάττοιτο, βραχὺ τῆς Ἐδραμιστίας δάδωκε τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξει κελεύσας, καὶ τὸ πρεσβύτερον ἀπὸ τοῦ στόματος ἐπιστάσαι. Ἐκυρήκεν ὁ καίς φέρων. Ἐγγὺς δὲ γενομένου, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνετέγκας κάλιν ὁ Σαραπίων, Ἦκες, ἔφη, τέκνον; καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐλθεῖν οὐκ ἠδυνήθη· σὺ δὲ κοίτησον ταχέως τὸ προσταθόν, καὶ ἀπάλλαξέ με. Ἀπέ-*

ἔρξεν ὁ καίς, καὶ ἅμα τὸ ἐπέχεσθαι τῷ στόματι τοῦ πρεσβύτου, καὶ μικρὸν ἐκείνος καταβροχθίσας εὐθὺς ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα· Ἄρ' οὐκ ἐταρῶς διετηρήθη, καὶ παρέμεινεν ἕως λυθῆ καὶ τῆς ἁμαρτίας λυθελσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἐπραξεν καλοῖς ἐμολογηθῆναι δυνατῆν (69)· Ταῦτα ἡ τοῦ Διονυσίου διέξισιν ἐπιστολῆ Δέκιος δὲ οὕτω διατεθείς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δῶα ὄλους ἐνικυτοὺς ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀνάστασιν ἀρχῆ, αἰσχίοντα δ' ἐγθάρη. Βαρβάρων γὰρ ληϊζομένων ἐν Βόσπορον, ὁ Δέκιος αὐτοῖς συνεπλάκετο, καὶ πολλοὺς ἀνήρη· τῶν δὲ στενοχωρηθέντων, καὶ αἰτουμένων ἀφαιναί τὴν λείαν πᾶσαν, εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρησαί· ὁ Δέκιος οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλων ἐνα τῶν τῆς συγκλήτου τῇ διόδῳ τῶν Βαρβάρων ἐπέστησε, μὴ συγχωρησαί κελεύσαι αὐτοῖς παρελθεῖν. Ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς Βαρβάροις, ἐπιβουλεύων Δεκίῳ, πλησίον τέλματος βαθείος ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. Οὕτω δὲ παραταξμένων τῶν Βαρβάρων, καὶ τὰ νῦτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπέδωκε· καὶ αὐτὸς τε σὺν τῷ υἱῷ, καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων, ἐνεπεπτώκει τῷ τέματι, καὶ πάντες ἐκείσε ἀπόλοντο, ὡς μὴδὲ τὰ σώματα (70) αὐτῶν εὐρεθῆναι, καταχωσθέντα τῇ λυτῇ τοῦ τέματος.

KA'. Κρατεῖ οὖν ὁ Γάλλος, ὃν τινες μὲν τῶν συγγραφέων καὶ Βολουσιανὸν κεκλήσθαι φασιν, ὡς διώνυμον· ἄλλοι δὲ τὸν Βολουσιανὸν υἱὸν αὐτοῦ εἶναι

Variae lectiones et notæ.

(69) Ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἐπραξεν καλοῖς ἐμολογηθῆναι δυνατῆν. Ita in mss. et in tribus codd. Wolff: qui locum mendosum, aut certe obscurum scribit.

(70) Ὡς μὴδὲ τὰ σώματα. Ita Victor in Epi-

tome. Lactantius, *De mortibus persecut.* n. 4, de Decio: *Circumventus a Barbaris, et cum magna exercitus parte deletus, nec sepultura quidem potuit honorari, sed exutus ac nudus, ut hostem Dei oportebat, pabulam feris ac volucribus jacuit.*

γεγράφασι, καὶ συνάρχειν αὐτῶν. Κρατῆσας τοῖνυν Ἀ τῆς τῶν Ῥωμαίων ὁ Γάλλος ἀρχῆς σπένδεται τοῖς Βαρβάρους ἐπὶ συνθήκαις τοῦ λαμβάνειν ἐκείνους· παρὰ Ῥωμαίων δασμὸν ἐνιαύσιον καὶ μὴ τὰ Ῥωμαίων ληΐσθαι· καὶ σπεισάμενος, οὕτως ἐπανήλθιν εἰς Ῥώμην, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Βολουσιανὸν ἀνηγόρευσε Καίσαρα. Βαρὺς δὲ καὶ εἶτα γέγονε τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ οὐχ ἤτοινα Δεκίου διωγμὸν κατ' αὐτῶν ἰγείρας, καὶ πολλοὺς ἀνελῶν. Ἡρξάτο δ' αὖθις ἐπὶ τούτου ἡ κίνησις τῶν Περσῶν, καὶ κατεσχέθη παρ' αὐτῶν ἡ Ἀρμενία, τοῦ ταύτης βασιλέως Τυριδάτου φυγόντος, τῶν δὲ παιδῶν ἐκείνου προσρύντων τοῖς Πέρσαις. Καὶ Σκύθαι δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰσεβάλον, πλῆθος ὄντας σχεδὸν ὑπερβαῖον καὶ ἀριθμῶν, καὶ Μακεδονίαν, καὶ Θεσσαλίαν, καὶ Ἑλλάδα κατέδραμον. Λέγεται δὲ τούτων μοῖραν τινα Β διὰ Βοσπόρου παρελθούσαν, καὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην ὑπερβάσαν, ἐπὶ τὸν Εὐξείνιον γενέσθαι Πόντον, καὶ χώρας πορῆσαι πολλάς. Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τῶν ἰθῶν τότε κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ὤρμηκσαν. Ἀλλὰ καὶ λοιμὸς τότε ταῖς χώραις ἐνέσχεψε, ἐξ Αἰθιοπίας ἀρξάμενος, καὶ πᾶσαν σχεδὸν ἐπινημηθεὶς χώραν ἔφανεν καὶ ἑσπέριον, καὶ πολλάς τῶν πόλεων τῶν οἰκητόρων ἐκένωσεν, ἐπὶ πεντεκαίδεκα διαρκέσας ἐνιαυτούς. Οἱ γὰρ μὴν Σκύθαι τεταγμένα παρὰ Ῥωμαίων κατὰ συνθήκας λαμβάνοντες ἐπέτιωξεν, ἦκασί τε αὐτὰ ληψόμενοι, καὶ ἤτοινα λέγοντες εἶναι τὸν ὑποσημένον τὰ σφίσι δίδόμενα, ἀπήσαν ἀπειλούμενοι· Αἰμιλιανὸς δὲ τις Δίδους ἀνὴρ, ἀρχὸν τοῦ ἐν Μυσίᾳ στρατεύματος, τοῖς στρατιώταις δώσειν πάντα τὰ τοῖς Σκύθαις C διδόμενα ἐπηγγέλατο, εἰ τοῖς Βαρβάρους συνάψαιαν πόλεμον. Οἱ δὲ, ἀπροσπίτως ἐπειθόντες τοῖς Σκύθαις, ἄτερ ὀλίγων ἀπέκτειναν ἅπαντας, καὶ λάφυρα ἐξ ἐκείνων πλεῖστα συνήγαγον, τὴν χώραν καταδραμόντες αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ὁ Αἰμιλιανὸς ὑπερφορησας τῷ κατορθώματι, μέτεσι τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατεύτας, καὶ Ῥωμαίων αὐτὸν ἀναγορεύουσι αὐτοκράτορα. Ὅς αὐτίκα τὰς δυνάμεις ἀγείρας, ἔπειθε τὴν Ἰταλίαν καταλείβειν. Ὅς γοῦν εἰς γῆσιν ἤλθον ταῦτα τῷ Γάλλῳ, κάκεινος ἐτέρωθεν παρασκευασάμενος, τῷ Αἰμιλιανῷ ἀντιπαρετάξατο, καὶ συρραγέντων ἀλλήλοις τῶν στρατευμάτων, ἤτηντο οἱ τοῦ Γάλλου. Ἡτῶμενοι δὲ ἐπέθεντο τῷ σφῶν αὐτοκράτορι· καὶ ἀνελόντες κάκεινον, καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ, βασιλεύσαντας ἐτη δύο καὶ μῆνας ὅκτω, προστίθενται τῷ Αἰμιλιανῷ, καὶ αὐτοὶ τὴν βασιλείαν αὐτῷ ζητήσαντες.

ΚΒ. Ἀναβῆθεις δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπέστειλε τῇ συγχλήτῃ, ἐπαγγελλόμενος ὡς καὶ τὴν Θράκην ἀπαλλάξει Βαρβάρων, καὶ κατὰ D Περσῶν ἐκστρατεύσεται, καὶ πάντα πράξει καὶ γερνώσεται ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γερουσίᾳ καταλείπων. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐβῆ πεποιηῶς, Οὐαλεριανοῦ ἐπινατάντος· αὐτῷ δὲ τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλκεις ἀρχῶν δυνάμεων, ἢ κατὰ τὸν Αἰμιλιανὸν μαθῶν, καὶ αὐτὸς τυραννῆ. Καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις συναγαγὼν, πρὸς τὴν Ῥώμην ἤπειγτο. Οἱ γοῦν τῷ Αἰμιλιανῷ συστρατεύόμενοι, εὐχόμενοι αὐτοῦ ἐγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ στρατῶν, μὴ δὲ φθειρεῖν καὶ φθειρεσθαι Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὄσιον κρίναντες καὶ πολέμους συγκροτεῖσθαι ὁμογενῶν, καὶ ἄλλω· δὲ τὸν μὲν Αἰμιλιανὸν ἀνάξιτον λογίζομενοι βασιλείας, ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ, τὸν Οὐαλεριανὸν δὲ ἀκραιότερον

gam ejus, Volusianum appellatum esse), pactus cum Barbaris, ut annuo tributo accepto, Romanis provinciis abstinerent, Romam abiit, ac filium Volusianum Caesarem declaravit. Fuit et hic Christianis gravis, non minore quam Decius persecutione inchoata, multisque interfectis. Sub hoc motu Persarum recruduit, qui Armentiam occuparunt, Tyridate rege fuga elapso, cujus filii se ad hostes contulerant. Scytharum quoque multitudo pene innumerabilis in Italiam impressionem fecit: iidemque Macedoniam, Thessaliam et Graeciam incursarunt. Eorum quoque pars, Maotide palude superata, per Bosporum, in Pontum Euxinum irripuisse fertur, ac multas vastasse provincias. Sunt et aliae plures gentes contra ditioses Romanorum concitatae. Pestis quoque tum provincias invasit: quae ab Aethiopia orta, totumque pene Orientem et Occidentem pervagata, multas urbes civibus desolavit, duravitque per annos quindecim. Scythae vero annuo tributo ex pacto a Romanis petito, pauciora sibi quam promissa essent, dari questi, minitabundi abierunt. Caeterum Aemilianus, homo Afer, Mysii legioribus praefectus, militibus ea omnia promisit quae Scythis penderentur, si cum illis pugnarent. Qui Barbaros ex improviso aggressi, paucis exceptis, omnes occiderunt: et optimis spoliis partis, regionem eorum incursarunt. Eo successu elatus Aemilianus, a suis legionibus impetravit, ut imperator saluaretur: coactaque in unum copiis, ad Italiam occupandam properavit. Quo Gallus cognito, et ipse contra se paravit: commissoque praello victus, a suis militibus una cum filio occisus est, cum biennium et menses octo imperasset. Ejus vero milites et ipsi Aemiliano conjuncti, imperium confirmarunt.

XXII. Appellatus imperator Aemilianus senatui per litteras promisit, se Barbaros etiam Thracia pulsurum, et Persis bellum illaturum: omniaque facturum et dimicaturum, ut duces eorum, imperio ipsis relicto. Sed priusquam horum aliquid faceret, Valerianus Transalpinarum legionum dux, rebus Aemiliani cognitis, et ipse regnum affectavit: conductisque in 629 unum suis copiis, Romam properavit. Quare ii qui sub Aemiliano stipendia merebant, quia se Valeriano impares esse norant, et Romanos mutuis perire caedibus, ac intestina bella conflari nefas putabant. Eodem accedebat, quod Aemilianum, ut inglorium et humilem, regno indignum judicabant: Valerianum vero ad principatum aptiorem, ut qui majori cum auctoritate res administraturus esset: Aemiliano nondum quatuor menses imperio potito, annos

historiam quamdam ex epistola Dionysii Alexandrini episcopi, hujusmodi, iis verbis ab ipso descripta, quæ sequuntur, refert: *Fuit apud nos fidelis quidam senex Serapio, vita inculpate acta, sed in persecutione lapsus, qui cum sæpe opem imploret, ac ob sacrificium simulacris factum a nemine audiretur: ægrotus, per integrum triduum mutus et sensus expertus jacuit. Die quarta morbo nonnihil remisso, per nepotem sibi festinanter presbyterum aliquem accersi jussit, ac rursus mutus jacuit. Accurrit puer ad presbyterum; qui cum ob morbum venire non posset, ego autem eos qui e vita discederent, si petrent, præsertim si prius etiam supplicassent, absolvi jussissem. ut cum spe bona morerentur: parum de Eucharistia dedit puero, ac jussit, ut madefaceret, ac seni in os instillaret. Quam cum puer offerens appropinquasset, priusquam ingrederetur, denno recreatus Serapio: Ades, inquit, fiki? etsi autem presbyter venire non potuit, tu tamen quod mandatum est, exsequere, meque absolvo. Instillavit puer Eucharistiam in os senis: qui cum parum deglutisset, statim exspiravit. Nonne vero evidenter conservatus, eo usque expectavit, dum solveretur? peccatoque soluto, propter multa bona quæ fecerat confiteri posset? Hæc in epistola Dionysii referantur. Decius vero sic erga Christi cultores affectus, nondum integro biennio in imperio exacto, turpissime perit. Nam cum barbarorum, Bosphorum populantium, multos occidisset, hi que in angustias redacti, se omnem prædam reddituros promitterent, si discedere sinerentur, Decius negavit, et Gallum senatorem transitu eos prohibere jussit. At Gallus Decio insidians, monuit Barbaros, ut juxta profundam paludem aciem instruerent: quo illi facto, cum ierga dedissent, Decius eos persequens cum illo et magna multitudine Romanorum, in paludem incidit, ubi omnes perierunt, ut nec corpora eorum invenirentur, cæno obruta.*

Ερξερ ο καίς, και ἄμα τε ἐπέχεσ τῷ στόματι τοῦ προσβύτου, και μικρὸν ἐκείνος καταβροχθίσις εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα· Ἄρ' οὐκ ἐναργῶς εἰστηρήθη, και παγεμεινεν ἕως λυθῆ και τῆς ἁμαρτίας λυθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι θυρηθῆ (69). Ταῦτα ἢ τοῦ Διονυσίου διέξισιν ἐπιστολῆ Δέκιος δὲ οὕτω διαταθείς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δῶ ἄλλους ἐνιχυτοὺς ἐπὶ τῆ τῶν Ῥωμαίων ἀνύτας ἀρχῆ, αἰσχιστα δ' ἐχθάρη. Βαρβάρων γὰρ ληζισμένων τὴν Βέσπορον, ὁ Δέκιος αὐτεῖς συνεπλέκετο, και πολλοὺς ἀνήρει· τῶν δὲ στενοχωρηθέντων, και αἰτουμένων ἀφαίνα τὴν λειαν πᾶσαν, εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρησαι· ὁ Δέκιος οὐκ ἐπέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλων ἕνα τῶν τῆς συγκλήτου τῆ διόδω τῶν Βαρβάρων ἐπέστρεσε, μὴ συγχωρησαι κελεύσαι αὐτοῖς παρελθεῖν. Ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς Βαρβάροις, ἐπιβουλεύων λειπ, πλησίον. τέλματος βαθείος ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. Οὕτω δὲ παραταξμένων τῶν Βαρβάρων, και τὰ νῶτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπέδωκε· και αὐτὸς τε σὺν τῷ υἱῷ, και πληθὸς τῶν Ῥωμαίων, ἐνεπεπτώκει τῷ τέλματι, και πάντες ἐκείσε ἀπύλοντο, ὡς μηδὲ τὰ σῶματα (70) αὐτῶν εὐρεθῆναι, καταχωσθέντα τῆ λίθῷ τοῦ τέλματος.

XXI. Gallus rerum potitus (quem scriptores D quidam etiam Volusianum vocant, ut binominem: aliis asserentibus, filium eundemque **628** colle-

ἔγενετο, και τῶν καλούντων ἑαυτοῦς Καθάρους ἀρχηγός, ἀριούμενος τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ ὑποκύψασαι, και ὄυσαν τοῖς εἰδῶλοις προσαγαγούσιν, εἰτ' ἐπιστρέφουσι, και ἐξομολογουμένοις, τὴν μετάνοιαν και προσπίπτοντας αὐτοὺς, και θεραπείαν ζητούντας τοῦ σφάλματος ἐν μεταμελείᾳ και συντριβῇ καρδίας, μὴ προσιέμενος. Καθ' οὗ και σύνθετος ἐν Ῥώμῃ συνέστη, Κορνηλίου ταύτης προϊσταμένου. Ἐν ἧ προσδιέχασθαι μὲν τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ παραπεπτωκότας δεῖν, ἔδοξεν, ἐπιστρέφοντας, και μετανοίας φαρμακοῖς θεραπεύειν αὐτοὺς. Τὸν δὲ Νανάτον τοῖς τῆ συνόδω δέξασαι μὴ πεθόμενον, οἱ θεοὶ Πατέρες ἐκείνοι τῆς Ἐκκλησίας ἀπηλλοτριώσαν, και ἀπικήρουσαν ὡς μισάδαλφον. Μένονται δὲ τινος ὁ Εὐσέβιος ἱστορίας ἐξ ἐπιστολῆς Διονυσίου τῆς Ἀλεξανδρῶν Ἐκκλησίας ἐπισκοπήσαντος τοιαύτης. Θεοὶ γὰρ ταῦτ' ἐπιστελλαι πρὸς ῥῆμα τὸν Διονύσιον· *Σαρακίων τις ἦν παρ' ἡμῖν πιστός γέρον, ἀμέμπτως μὲν βίους, ἐν δὲ τῷ καιρῷ πεσῶν. Οὗτος πολλὰκις ἔδειτο, και οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ (και γὰρ ἐτεθόκει)· ροσῆσας δὲ τῶν ἐξῆς ἡμερῶν ἀφωτος διετέλεσε και ἀναίσθητος. Ἄναστρολλας δὲ τῆ ταύτην βραχὺ, προσεκαλέσατο τὸν θυγατέριδον, και, Σκεῦσον, ἀνα, κάλεσόν μοι τῶν προσβυτέρων τινά. και πάλιν ἦν ἀφωτος. Ἐδραμεν ὁ καίς ἐπὶ τῶν προσβυτέρων, ὁ δὲ ἀρκεσθῆναι μὲν οὐκ ἠδυνήθη (και γὰρ ἠσθένης), ἐντυλις δὲ παρ' ἐμοῦ δεδομένης, τοὺς ἀκαλλαστομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιτο, και μάλαιστα εἰ πρότερον ἰκετεύσαντες τύχοιεν, ἀρκεσθαι, ἢν' εὐέλπιδας ἀκαλλάττοιτο, βραχὺ τῆς Ἐὐχαριστίας δέδωκε τῷ παιδαρῷ, ἀποβρέξει κελεύσας, και τῷ προσβύτῳ και τῷ στόματι ἐπιστάξαι. Ἐκινήκεν ὁ καίς φέρων. Ἐγγύς δὲ γενομένου, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνετέγκας κάλιν ὁ Σαρακίων, Ἦκες, ἔφη, τέκνον; και ὁ μὲν προσβύτερος ἔλθειν οὐκ ἠδυνήθη· σὺ δὲ ποιήσον ταχέως τὸ προσταχθέν, και ἀπάλλατέ με. Ἀτέρξερ ο καίς, και ἄμα τε ἐπέχεσ τῷ στόματι τοῦ προσβύτου, και μικρὸν ἐκείνος καταβροχθίσις εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα· Ἄρ' οὐκ ἐναργῶς εἰστηρήθη, και παγεμεινεν ἕως λυθῆ και τῆς ἁμαρτίας λυθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι θυρηθῆ (69). Ταῦτα ἢ τοῦ Διονυσίου διέξισιν ἐπιστολῆ Δέκιος δὲ οὕτω διαταθείς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δῶ ἄλλους ἐνιχυτοὺς ἐπὶ τῆ τῶν Ῥωμαίων ἀνύτας ἀρχῆ, αἰσχιστα δ' ἐχθάρη. Βαρβάρων γὰρ ληζισμένων τὴν Βέσπορον, ὁ Δέκιος αὐτεῖς συνεπλέκετο, και πολλοὺς ἀνήρει· τῶν δὲ στενοχωρηθέντων, και αἰτουμένων ἀφαίνα τὴν λειαν πᾶσαν, εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρησαι· ὁ Δέκιος οὐκ ἐπέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλων ἕνα τῶν τῆς συγκλήτου τῆ διόδω τῶν Βαρβάρων ἐπέστρεσε, μὴ συγχωρησαι κελεύσαι αὐτοῖς παρελθεῖν. Ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς Βαρβάροις, ἐπιβουλεύων λειπ, πλησίον. τέλματος βαθείος ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. Οὕτω δὲ παραταξμένων τῶν Βαρβάρων, και τὰ νῶτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπέδωκε· και αὐτὸς τε σὺν τῷ υἱῷ, και πληθὸς τῶν Ῥωμαίων, ἐνεπεπτώκει τῷ τέλματι, και πάντες ἐκείσε ἀπύλοντο, ὡς μηδὲ τὰ σῶματα (70) αὐτῶν εὐρεθῆναι, καταχωσθέντα τῆ λίθῷ τοῦ τέλματος.*

ΚΑ'. Κρατεῖ οὖν ὁ Γάλλος, ὃν τινες μὲν τῶν συγγραφῶν και Βολουσιανὸν κεκλησθῆαι φασιν, ὡς διώνυμον· ἄλλοι δὲ τὸν Βολουσιανὸν υἱὸν αὐτοῦ εἶναι

Variae lectiones et notæ.

(69) Ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι θυρηθῆ. Ita in mss. et in tribus codd. Wolffii: qui locum mendosum, aut certe obscurum scribit.

(70) Ὡς μηδὲ τὰ σῶματα. Ita Victor in Epi-

toime. Lactantius, *De mortibus persecut.* n. 4, de Decio: *Circumventus a Barbaris, et cum magna exercitus parte deletus, nec sepultura quidem potuit honorari, sed exutus ac nudus, ut hostem Dei oportebat, pabulum feris ac volucribus jacuit.*

γεγράφασι, καὶ συνάρχειν αὐτῆ. Κρατῆσας τοίνυν Ἀ γαμ εϋς, Volusianum appellatum esse), pactus cum Barbaris, ut annuo tributo accepto, Romanis provinciis abstinerent, Romam abiit, ac filium Volusianum Cæsarem declaravit. Fuit et hic Christianis gravis, non minore quam Decius persecutione inchoata, multisque interfectis. Sub hoc motus Persarum recruduit, qui Armentam occuparunt, Tyridate rege fuga elapso, cujus filii se ad hostes contulerant. Scytharum quoque multitudo pene innumerabilis in Italiam impressionem fecit: iidemque Macedoniam, Thessaliam et Græciam incursarunt. Eorum quoque pars, Martide palude superata, per Bosporum, in Pontum Euxinum irripuisse fertur, ac multas vastasse provincias. Sunt et aliæ plures gentes contra ditiones Romanorum concitatae. Pestis quoque tum provincias invasit: quæ ab Æthiopia orta, totumque peno Orientem et Occidentem pervagata, multas urbes civibus desolavit, duravitque per annos quindecim. Scythæ vero annuo tributo ex pacto a Romanis petito, pauciora sibi quam promissa essent, dari questii, minitabundi abierunt. Cæterum Æmilianus, homo Afer, Mysii legioribus præfectus, militibus ea omnia promisit quæ Scythis penderentur, si cum illis pugnarent. Qui Barbaros ex improviso aggressi, paucis exceptis, omnes occiderunt: et optimis spoliis partis, regionem eorum incursarunt. Eo successu elatus Æmilianus, a suis legionibus impetravit, ut imperator salutaretur: coactisque in unum copiis, ad Italiam occupandam properavit. Quo Gallus cognito, et ipse contra se paravit: commissoque prælio victus, a suis militibus una cum filio occisus est, cum biennium et menses octo imperasset. Ejus vero milites et ipsi Æmilliano conjuncti, imperium confirmarunt.

ΚΒ'. Ἀναρρήθεις δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ, ἐπαγγελόμενος ὡς καὶ τὴν Θράκην ἀπαλλάξει Βαρβάρων, καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσεται, καὶ πάντα πράξει καὶ ἀγωνίσει ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γεροσὶ καταλιπών. Ἄλλ' οὐδὲν τεύτων ἔφη πεποικῶς, Οὐαλεριανοῦ ἐπικρατάντος αὐτῷ· ὅς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἀλκίας ἄρχων δυνάμειω, ἢ κατὰ τὸν Αἰμιλιανὸν μαθὼν, καὶ αὐτὸς τυραννεί. Καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν δυνάμεις συναγαγών, πρὸς τὴν Ῥώμην ἤπειγετο. Οἱ γοῦν τῷ Αἰμιλιανῷ συστρατεύομενοι, εὐχ' ἀξιωμαχοῦς ἑαυτοῦς ἔγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ στρατιάν, μὴ δὲ φθεῖρην καὶ φθειρῆσθαι Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὅσων κρίναντες καὶ πολέμους συγκροτῆσθαι ὁμογενῶν, καὶ ἄλλως δὲ τὸν μὲν Αἰμιλιανὸν ἀνάξιον λογιζόμενοι βασιλείας, ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ, τὸν Οὐαλεριανὸν δὲ οὐκ αἰδέτερον

gam ejus, Volusianum appellatum esse), pactus cum Barbaris, ut annuo tributo accepto, Romanis provinciis abstinerent, Romam abiit, ac filium Volusianum Cæsarem declaravit. Fuit et hic Christianis gravis, non minore quam Decius persecutione inchoata, multisque interfectis. Sub hoc motus Persarum recruduit, qui Armentam occuparunt, Tyridate rege fuga elapso, cujus filii se ad hostes contulerant. Scytharum quoque multitudo pene innumerabilis in Italiam impressionem fecit: iidemque Macedoniam, Thessaliam et Græciam incursarunt. Eorum quoque pars, Martide palude superata, per Bosporum, in Pontum Euxinum irripuisse fertur, ac multas vastasse provincias. Sunt et aliæ plures gentes contra ditiones Romanorum concitatae. Pestis quoque tum provincias invasit: quæ ab Æthiopia orta, totumque peno Orientem et Occidentem pervagata, multas urbes civibus desolavit, duravitque per annos quindecim. Scythæ vero annuo tributo ex pacto a Romanis petito, pauciora sibi quam promissa essent, dari questii, minitabundi abierunt. Cæterum Æmilianus, homo Afer, Mysii legioribus præfectus, militibus ea omnia promisit quæ Scythis penderentur, si cum illis pugnarent. Qui Barbaros ex improviso aggressi, paucis exceptis, omnes occiderunt: et optimis spoliis partis, regionem eorum incursarunt. Eo successu elatus Æmilianus, a suis legionibus impetravit, ut imperator salutaretur: coactisque in unum copiis, ad Italiam occupandam properavit. Quo Gallus cognito, et ipse contra se paravit: commissoque prælio victus, a suis militibus una cum filio occisus est, cum biennium et menses octo imperasset. Ejus vero milites et ipsi Æmilliano conjuncti, imperium confirmarunt.

ΚΒ'. Ἀναρρήθεις δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ, ἐπαγγελόμενος ὡς καὶ τὴν Θράκην ἀπαλλάξει Βαρβάρων, καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσεται, καὶ πάντα πράξει καὶ ἀγωνίσει ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γεροσὶ καταλιπών. Ἄλλ' οὐδὲν τεύτων ἔφη πεποικῶς, Οὐαλεριανοῦ ἐπικρατάντος αὐτῷ· ὅς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἀλκίας ἄρχων δυνάμειω, ἢ κατὰ τὸν Αἰμιλιανὸν μαθὼν, καὶ αὐτὸς τυραννεί. Καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν δυνάμεις συναγαγών, πρὸς τὴν Ῥώμην ἤπειγετο. Οἱ γοῦν τῷ Αἰμιλιανῷ συστρατεύομενοι, εὐχ' ἀξιωμαχοῦς ἑαυτοῦς ἔγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ στρατιάν, μὴ δὲ φθεῖρην καὶ φθειρῆσθαι Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὅσων κρίναντες καὶ πολέμους συγκροτῆσθαι ὁμογενῶν, καὶ ἄλλως δὲ τὸν μὲν Αἰμιλιανὸν ἀνάξιον λογιζόμενοι βασιλείας, ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ, τὸν Οὐαλεριανὸν δὲ οὐκ αἰδέτερον

XXII. Appellatus imperator Æmilianus senatui per litteras promisit, se Barbaros etiam Thracia pulsurum, et Persis bellum illaturum: omniaque facturum et dimicaturum, ut duces eorum, imperio ipsis relicto. Sed priusquam horum aliquid faceret, Valerianus Transalpinarum legionum dux, rebus Æmiliani cognitis, et ipse regnum affectavit: conductisque in 629 unum suis copiis, Romam properavit. Quare ii qui sub Æmiliano stipendia merebant, quia se Valeriano impares esse norant, et Romanos mutuis perire caedibus, ac intestina bella conflari nefas putabant. Eodem accedebat, quod Æmilianum, ut inglorium et humilem, regno indignum judicabant: Valerianum vero ad principatum aptiorem, ut qui majori cum auctoritate res administraturus esset: Æmiliano nondum quatuor menses imperio petito, annos

vero quadraginta nato, interfecto, ad Valerianum transcunt, eique citra dimicationem Romanorum imperium tradunt. Flaviano sub Decio martyrii corona ornato, Cornelius Romanus pastor factus, munere suo per triennium præclare obito, decessit. Lucio in pontificatus solium evecto, et ante expletum in eo octavum annum mortuo, Stephanus est subrogatus. Hujus sanctio est, ne Christiani ab hæreticis ad Ecclesiam revertentes, rebaptizentur, sed precatione per manuum impositionem lustrentur: eaque de re epistola ejus ad Cyprianum martyrem exstat. Cum Stephanus post duos annos obdormisset, Xystus in pontificio Romæ solio consedit. Tum etiam Sabelliana hæresis Ptolemaide Pentapoleos urbe mota est. Atque hæc de Romanis pontificibus.

Κυριακὸν τὸν ἱερομάρτυρα ἀναγράφεται. Σεφάνου δὲ κομηθέντος μετὰ δύο ἔνιαυτοῦς. Σύστος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Ῥώμης θρόνον ἐκάθισε. Τότε καὶ ἡ κατὰ Σεβέλλιον κελίνητος αἵρεσις ἐν Πτολεμαίδι τῆς Πενταπόλεως. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοὺς τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖς ἔσχον οὕτως.

XXIII. Valerianus autem, cum Galieno filio romæ p̄titus, et ipse Christianos vehementissime persecutus est: ac multi diversis in locis martyres facti sunt, variis pro Christi fide certaminibus defuncti. Sub hoc quoque, propter exterarum gentium motus, male se res Romana habuit. Nam Scythæ Istrum transgressi, Thraciam denuo populati, urbem illustrem Thessalonicam obsederunt illi quidem, sed non expugnarunt: ac terrorem tantum intulerunt omnibus, ut Athenienses sua moenia jam inde a Syllæ temporibus prostrata, instaurarent: Peloponneuses vero Isthmum a mari ad mare ducto muro intercluderent. Persæ quoque Sapore rege Syriam incursarunt, et Edessam obsederunt: quos Valerianus prius non aggredi ausus, cum Edessenos milites eruptionibus faciens multos Barbaros cedere, et plurimis potiri spoliis didicisset, recepto animo adortus est. Qui, ut longe plures, Romanos 630 circumdederunt, quibus maxima ex parte occisis, nonnullis etiam elapsis, Valerianus cum suis satellitibus ab hostibus captus, atque ad Saporem abductus est. Is vero cum imperatorem teneret, omnia se jam vicisse ratus, homo per se crudelis, multo deterior evasit. Nonnulli ad hunc modum a Persis Valerianum esse captum tradunt. Sunt et qui eum ultro deditionem fecisse narrent, quod cum Edessæ ageret, milites fame laborantes, seditione mota, de interficiendo ipso cogitarint. Eum vero ne a suis occideretur, ad Saporem profugum, hostii se tradidisse, ac nihilo secius ipsas legiones: quæ quod ad ipsum attinet, sane perissent, milites tamen non perierunt, sed proditione cognita, paucis occisis, effugerunt. Enimvero imperator sive in acie captus, sive ultro profugus, ignominiose a Sapore tractabatur. Persæ vero sine ullo metu urbes adorti, Antiochiam ad Orontem, et

A ἡγοῦμενοι τῇ ἀρχῇ οὐα ὄητα καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιληψόμενον ἀρχικώτερον, κτείνουσι τὸν Αἰμιλιανὸν εὐπω τέσσαρας μῆνας ἡγεμονεύσαντα, ἄγοντα δὲ τῆς ἡλικίας ἐνιαυτὸν τέσσαρακοστὸν καὶ προλασιν Οὐαλεριανῷ καὶ ἀμάχως αὐτῷ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐγγειρίζουσι. Φλαβιανῷ δὲ ἐπὶ Δακίου, ὡς εἰρηται, μαρτυρήσαντος, Κορηθίου τῆς Ῥώμης ποιμαντικὴν διεδέξατο. Κατὰ τρεῖσι ἐμπροσθε ταύτῃ ἔνιαυτοῦ, τὴν ζωὴν ἐξεμέτησε. Καὶ Λούκιος ἐπὶ τὸν τῆς ἀρχιερατικῆς ἀνήχθη θρόνον, ὃς οὐδ' ὄγδον ἐκλήθησας ἔνιαυτὸν ἐν τῇ τῆς Ῥώμης ἐπισκοπῇ τελευτῆ. Καὶ Στέφανος τὸ τῆς ποιμαντικῆς λειτουργίᾳ διεδέξατο. Ὅτι τυχάνει διάταγμα, τοῦ ἐξ αἰρέσεων ἐπιστρέφοντας Χριστιανούς μὴ βαπτίζειν, ἀλλὰ τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσει· οὐχὶ καθαιρεῖν αὐτούς, οὐ καὶ ἐπιστολὴ περὶ τούτου πρὸς Κυριακὸν τὸν ἱερομάρτυρα ἀναγράφεται. Σεφάνου δὲ κομηθέντος μετὰ δύο ἔνιαυτοῦς. Σύστος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Ῥώμης θρόνον ἐκάθισε. Τότε καὶ ἡ κατὰ Σεβέλλιον κελίνητος αἵρεσις ἐν Πτολεμαίδι τῆς Πενταπόλεως. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοὺς τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖς ἔσχον οὕτως.

ΚΓ'. Οὐαλεριανὸς δὲ σὺν Γαλιηνῷ τῷ υἱῷ τῆς Ῥωμῶν ἡγεμονίας δραξάμενος, καὶ οὗτος σφοδρῆτατον ἐκίνησε κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸν, καὶ πολλοὶ κατὰ διαφόρους χώρας μάρτυρες γεγένεσιν, ὅπῃ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως πολυεπίως ἐναθίσαντες. Ἐθνῶν οὖν καὶ ἐπὶ τούτου γενομένης ἐπαναστάσεως, κακῶς εἶχον Ῥωμαῖοι, τὰ πράγματα. Οἱ τὸ γὰρ Σκύθαι τὴν Ἰστρον ἐλαθάντες, καὶ αὐθις τὴν Θρακίαν χώραν ἠνδραποδίσαντο, καὶ πόλιν περιφωρῆ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπολιόρχησαν μὲν, οὐ μόντοι καὶ εἶλον. Εἰς δύο δὲ τοσούτων ἄπαντας περιέστησαν, ὡς Ἀθηναῖος (71) μὲν ἀνοικδομήσαι τὸ τεῖχος τῆς ἐκείνων πόλεως, καθηρημένον ἐκ τῶν τοῦ Σύλλα χρόνων, Πελοποννησίους δὲ εἰσεταιχίσαι τὸν Ἰσθμὸν ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. Ἀλλὰ μὲν καὶ Πέρται, Σατώρου σφῶν βασιλεύοντες, τὴν Συρίαν κατέδραμον, καὶ τὴν Καππαδοκίαν ἐδηρῶσαν, καὶ τὴν Ἑδέσσαν ἐπολιόρχουν. Οὐαλεριανὸς δὲ ὤκνηε προσμῆλαι τοῖς πολεμίοις. Μαθὼν δὲ ὡς οἱ ἐν Ἑδέσῃ στρατιῶται ἐξιώντες τῆς πόλεως καὶ συμπλεκόμενοι τοῖς Βαρβάροις πολλοὺς ἀναίρουσι καὶ πλείστα σκῦλα λαμβάνουσιν, ἀνεθάρσυνε, καὶ ἀπειθῶν μετὰ τῆς συνουσίας αὐτῷ στρατιᾶς συνεπλάκη τοῖς Πέρσαις. Οἱ δὲ πολυπλαστοῦς ὄντας τοὺς Ῥωμαίους ἐκύνκλωσαν, καὶ οἱ πλείους μὲν ἔπεσον, ἔνιοι δὲ καὶ διέφυγον. Οὐαλεριανὸς δὲ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν συνελήφθη τοῖς πολεμίοις, καὶ πρὸς τὸν Σατώρην ἀπέχθη. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως κρατήρας, πάντων ἤδη κρατεῖν ἤπειτο, καὶ ὡμὸς ὢν πρὶν, πολλῷ χεῖρων εἰσέπειτα γέγονε. Οἱ μὲν οὖν οὕτως αἰχμάλωτον ἐλωκέναι τὸν Οὐαλεριανὸν τοῖς Πέρσαις ἰστόρησαν. Εἰσι δ' οἱ ἐκόντα φασὶ τὸν Οὐαλεριανὸν προσχωρῆσαι τοῖς Πέρσαις, οὗ ἐν Ἑδέσῃ δίαγοντο· αὐτοῦ, λίμῃς ἐπέηκτο τοῖς στρατιώταις, κίνεσθαι εἰς στάσιον κελίηνον, καὶ ἀναλεῖν ἐξήτουν τὸν ἀτοκράτορα. Ὁ δὲ τὴν τῶν στρατιωτῶν ἐξοικῶς ἐπανόστασιον πρὸς τὸν Σατώρην κατέφυγεν, ἵνα μὴ ὑπὸ

Variæ lectiones et notæ

(71) Ὁς Ἀθηναῖος. Vide Scaligerum ad Eusebium, p. 215.

τῶν οικειῶν ἀπόληται, τῇ πολεμίῳ προδεδικῶς; Ἄλλα μέντοι ὅσον τὴ ἐπ' αὐτῷ καὶ τὰ Ῥωμαίων στρατεύματα, οὐ μὴν οἱ στρατιῶται ἀπόλοντο, ἀλλὰ γνόντες τὴν προδοσὶν διέφυγον, ὀλίγων ἀναιρεθέντων. Ἐπεὶ δὲ δορυάλωτος ἐλήφθη τοῖς Πέρσαις ὁ βασιλεὺς, εἶθ' ἔκων ἑαυτὸν αὐτοῖς ἐνεχείριεν, ἀτίμως ἤγετο παρὰ τοῦ Σαπώρου. Οἱ Πέρσαι δὲ, κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ταῖς πόλεσιν ἐπιόντες, τὴν τε πρὸς τῷ Ὀρόντῃ αἰρούσιν (72) Ἀντιόχειαν καὶ τὴν περιφανεστέραν τῶν τῆς Κιλικίας πόλεων τὴν Ταρσόν, καὶ τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ Καισάρειαν. Καὶ πληθὸς αἰχμαλώτων συναγαγόντες, οὐδὲ τροφῆς αὐτοῖς μετεδίδουσι, εἰ μὴ βραχίστης, ὥστ' ἀποζῆν· οὐτα μὲν ὕδριος μετέχειν εἰς χρόνον εἶλον αὐτοὺς, ἀλλ' ἄπαξ τῆς ἡμέρας οἱ τοῦτων φρουροὶ ἤλαυνον αὐτοὺς ἐπ' ὕδαρ, ὥσπερ βοσκήματα. Τὴν Καισάρειαν δὲ πολυάνθρωπον οὖσαν (περὶ τεσσαράκοντα γὰρ μυριάδας ἀνθρώπων ἐν αὐτῇ λέγεται κατοικεῖν) οὐ πρότερον εἶλον, γενναίως τῶν ἐν αὐτῇ τοῖς πολεμίοις ἀντικαθισταμένων, καὶ στρατηγουμένων ὑπὸ τινος Δημοσθένους, ἀνδρὸς καὶ ἀνδρείου καὶ συνετοῦ, πρηνὴ τις δορυάλωτος κατασχεθεὶς ἰατρὸς, καὶ τὰς ἐπαγομένας αὐτῷ μὴ φέρων αἰκίας, ὑπέδειξε τινα τόπον, ὅθεν νυκτὸς εἰσῆλθον οἱ Πέρσαι καὶ πάντας ἀνέβλουν. Ὁ δὲ γε τοῦτων στρατηγὸς Δημοσθένης ὑπὸ πολλῶν κυκλωθεὶς Περσῶν κελουσθέντων ζῶν αὐτὸν συλλαβεῖν, τὸν Ἰππον ἀναβάς καὶ γυμνὸν τὸ ξίφος ἤρπυς, εἰσώθησεν ἑαυτὸν μέσον τῶν πολεμίων· καὶ πλείστους καταβαλὼν διεξέπεσε τῆς πόλεως, καὶ διαφυγεῖν Ἰσχυσεν. Ὁτῶ δὲ τῶν πραγμάτων τοῖς Πέρσαις συνεγενθέντων, κατὰ πᾶσαν τὴν ὑποκειμένην Ῥωμαίοις Ἐφῶν διεσχεδάσθησαν χώραν, καὶ ἐπόρθουν αὐτὴν ἀδεύς. Οἱ μέντοι Ῥωμαῖοι φυγόντες, ὡς εἴρηται, στρατηγὸν ἑαυτοῖς ἐπέστησαν Κάλλιστον τινα, δὲ σχεδὸν ἀνεκτόν· τοὺς Πέρσας ἱρῶν, καὶ ἀπεριτκίπτως ἐπιόντας ταῖς χώραις, τῷ μὴ τινα οἰεσθαι αὐτοῖς ἀντιτάσασθαι, ἐπιτίθεται ἄρβρον αὐτοῖς, καὶ φόνον τῶν Βαρβάρων πλείστον εἰργάσατο, καὶ παλλακὴς εἶλε Σαπώρου σὺν πλούτῳ πολλῷ. Οἷς ἐκείνος περιεαλγῆσα; οἰκαδὲ σπουδαίως ὑπέστρεψε, καὶ τὸν Οὐαλεριανὸν ἐπαγομένος, δὲ καὶ ἐν Περσίδι κατέστρεψε τὴν ζῶην, ὡς αἰχμάλωτος; ἀνεδιζόμενός τε καὶ ἐμπαιζόμενός. Οὐ μόνος δ' ὁ Κάλλιστος; ἤριστευσε τότε κατὰ Περσῶν, ἀλλὰ καὶ τις Παλμυρηνὸς ἀνήρ, κεκλημένος Ὀδέναθος συμμάχων Ῥωμαίοις πολλοὺς διέφθειρε τῶν Περσῶν, ἀναστρέφουσι αὐτοῖς κατὰ τὴν Εὐφρατησίαν ἐπιθέμενος χώραν· ἐν Γαλινηῶν τοῦ στρατηγῆματος ἀμειβόμενος, τῆς Ἐφῶς προεχειρίσατο στρατηγόν. Ἐν μέντοι τοῖς πεσοῦσιν ἐκ τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος σκυλευομένοις λέγονται καὶ γυναῖκες εὐρεθῆναι κατ' ἄνδρα; ἐσταλμένοι καὶ ὀπλισμένοι, ἀλλὰ καὶ ζῶσαι τοιαῦται κατασχεθῆναι ὑπὸ Ῥωμαίων. Ἐν δὲ τῇ ἐπανόδῳ φάραγγι βάθειᾳ περιτυχὼν ὁ Σαπώρης, ἦν διελοεῖν τοῖς ὑποζυγίοις; ὅσπορον ἦ, αἰχμαλώτους ἐκέλευσεν ἀναιρεῖσθαι; καὶ βίβῃναι κατὰ τῆς φάραγγος, ἐν ὅτῳ τῷ βάθους αὐτῆς πληρωθέντος διὰ τῶν νεκρῶν σωμάτων τὰ σῶν διεβλήσιν ὑποζύγια. Καὶ οὕτω διεβλεῖν ἱστορεῖται τὴν φάραγγα. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Οὐαλεριανὸν ἐν τοῦτοις. Τῆς δὲ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καθ' ἕξειτο Εὐστός· τῆς δὲ τῶν Ἀντιοχείων Δημητρίου ἀνδρὸς διαδεξάμενος Φλαβιανόν; τῆς δὲ τῶν Ἱεροσολύμων Ἰγμέναιος, Μαζαβάνου θανόντος; τῆς δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρωτοστάτο Διονύσιος.

Variæ lectiones et notæ.

(72) Ἀντιόχειαν, id sub initium Galieni Marcellini, lib. XIII, capto scilicet Valeriano; ante ip-

sam vero infelicem pugnam, accidisse scribit Trebellius Pollio in xxx Tyrannis.

XXIV. Post Valerianum, Galienus illius filius, A imperii Romani potitus est, a patre contra Persas abeunte in Occidente relictus, ut iis qui Italiae male cogitarent, et Thraciam vastarent, resisteret : qui cum non amplius decem millia haberet, trecenta millia Alemannorum juxta Mediolanura vicit. Deinde Herulos etiam, gentem Scythicam, et Gothicam profligavit. Gessit et cum Francis bellum. Aureolus vero ex provincia Getica (sic enim Dacia quondam vocabatur) obscuro genere ortus (pastor enim fuit) cum a fortuna evehendus esset, militavit, atque industria consecutus est, ut equi imperatorii suae fidei mandarentur. Quos quia praecclare tractabat, charus habebatur imperatori. Deinde cum Mysiae legiones Ingenuum per seditionem imperatorem dixissent, et Galienus B praeter caeteros etiam Mauros (hos a Medis propagatos esse aiunt) contra eum ad Sirmium adduxisset : Aureolus magister equitum strenue dimicando, multis hostibus caesis, reliquos, ipsamque Ingenuum rebus desperatis in fugam conjecit, in qua a suis satellitibus est occisus. Hoc domito, Posthumus contra imperatorem insurgit tali de causa. Galienus filium Galienum, 632 adolescentem solertem et formosum, quem imperii successorum destinabat, in urbe Agrippina reliquerat : ut Gallis, quos Scythae premebant, opem ferret, Albano cuidam propter aetatem commissum. Posthumus vero ad custodiam Rheni fluminis relictus, ut Transrhenanos Barbaros Romanarum provinciarum incursione prohiberet : transitu eorum non animadverso, in reditu praeda onustus adortus, multis occisis, praedam omnem receptam inter milites statim divisit. Cum autem Albanus postularet ut ea ad se et Juniorem Galienum afferretur : milites ea repetita ad seditionem impulsos, ad Agrippinae moenia adduxit, Albanumque et Juniorem Galienum e civibus sibi deditos occidit. Galienus igitur bello contra Posthumum suscepto, primo congressu victus est. Deinde tyrannum in fugam conjectum, Aureolum persequi jubet : qui cum eum assequi posset, diutius persequi nolens, causatus est, se eum adipisci non posse. Quare Posthumum sic elapsum, et copias reparantem, Galienus denuo adortus, in quoddam Galliae oppidum compulsus obsedit : sagittaque in dorso C ctus, ob vulneris dolorem obsidionem solvit. Sed aliud quoque bellum a Macrino est exortum : qui cum duos filios haberet, Macrianum et Quintum, regnum affectavit. Ac ipse quidem ob alterum pedem mutilatum, vestem imperatoriam non induit, sed filios induere jussit : atque ab Asianis cupide susceptus, cum ad breve tempus adversus Persas commoratus esset, contra Galienum se parabat :

ΚΑ'. Μετὰ δὲ τὸν Οὐαλεριανὸν Γαλιηνὸς ὁ ἐκείνου υἱὸς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας γέγονεν ἔγκρατης, ὃν ὁ πατήρ, κατὰ Περσῶν στρατεύμενος, εἰς τὰ ἑσπέρια εἶσαε τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐφεδραῖοις καὶ τοῖς τὴν Θράκην ληϊζομένοις ἀντικαθίστασθαι. Ὁ; Ἀλαμανοὺς περὶ τριάκοντα μυριάδας οὖσι περὶ τὰ Μεδιόλανα συμβαλὼν μετὰ μυριάων ἐνίκησεν. Ἔπειτα καὶ Αἰρούλοις (73), Σκυθικῶς γένει καὶ Γοθικῶς, ἐπεξελθὼν ἐκράτησεν. Ἐπολέμησε δὲ καὶ Φράγγους. Αὐρίολος δὲ ἐκ χώρας ὡν Γετικῆς, τῆς ὑστερον Δακίας ἐπικληθείσης, καὶ γένους ἀσθήμου (ποιμὴν γὰρ ἐτύγγανε πρότερον) τῆς τύχης ἐκ αὐτὸν εἰς μέγα βουληθείσης ἐπάρα, ἐστρατεύσατο καὶ περιδίδξις γεγονῶς, τῶν βασιλικῶν ἱππων φροντιστῆς προκεχειριστο. Καὶ περὶ τούτου; εὐδοκιμῶν, κεχαρισμένος; ἔδοξε τῷ κρατοῦντι. Τῶν δὲ ἐν τῇ Μυσίᾳ στρατιωτῶν στασιασάντων, καὶ Ἰγγενούων αὐτοκράτορα ἀνειπόντων, καὶ τοῦ Γαλιηνῶ αὐτῷ ἀντικαθιστάμενου περὶ τὸ Σίρμιον, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ Μαυρουσίους ἐπαγομένου, οἱ ἀπὸ Μήδων κατάγασθαι λέγονται, ὁ Αὐρίολος; ἱππαρχῶν γενναῖος; μετὰ τῶν ἱππέων ἀγωνισάμενος, πολλοὺς τῶν τὰ Ἰγγενούου φρονούντων διώλεσε, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐτρέψατο εἰς φυγὴν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Ἰγγενούων φεύγειν ἀπεγνωχότα καὶ ἐν τῷ φεύγειν ἀναιρεθῆναι παρὰ τὴν δουροφόρον αὐτοῦ. Αὐθις οὖν Ποστοῦμος (74) τῷ Γαλιηνῷ ἐπανίσταται. Παιῖδα γὰρ ἔχων ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὁμόνυμον, δεξιὸν τε καὶ εὐπρόσωπον, ὃν καὶ τῆς βασιλείας εἶχε διάδοχον, ἐν Ἀγριππίνῃ τῇ πόλει κατέλιπε, τοῖς Γάλλοις ὑπὸ Σκυθῶν πορθουμένοις ἐπικουρήσαντα. Ἡ καὶ τινα Ἄλβανὸν κεκλημένον ἐπίστησε διὰ τὴν νεότητά αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ. Ποστοῦμος δὲ, εἰς φυλακὴν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ ἐθελε, ὥστε κωλύειν τοῖς πέραν οἰκοῦσιν Βαρβάροις τὴν εἰς τὴν Ῥωμαίδα χώραν διάδοσιν, λαθοῖσι τισι, καὶ διαδοῖσι τὸν ποταμὸν, καὶ λείαν ἐπαγομένους πολλὴν ἐν τῷ ἐπανίεναι ἐπέθετο, καὶ πολλοὺς μὲν ἀνελε, τὴν δὲ λείαν ἀφέλετο ζῦμπασαν, καὶ ταύτην αὐτίκα τοῖς στρατιώταις διένειμεν. Ὁ μαθὼν ὁ Ἄλβανός, πέμψας ἀποκομισθῆναι αὐτῷ καὶ τῷ νέῳ Γαλιηνῷ τὴν λείαν ἀπήγει. Καὶ ὁ Ποστοῦμος, συγκαλέσας τοὺς στρατιώτας, εἰσέπραττεν ἐξ αὐτῶν τὰ τῆς λείας εἰς ἀποστασίαν αὐτοῦ παρακινήσαι μηχανώμενος, ὁ D καὶ γέγονε καὶ μετ' αὐτῶν τῇ πόλει τῇ Ἀγριππίνῃ προσέβαλε, καὶ οἱ τῆς πόλεως τὸν τε παῖδα τοῦ βασιλέως καὶ τὸν Ἄλβανὸν αὐτῷ ἐκδεδώκασιν, οὓς καὶ ἀμφω ἀπέκτεινε. Ταῦτα γνοὺς ὁ Γαλιηνὸς πρὸς τὸν Ποστοῦμον ἀπήγει, καὶ συμμίξας αὐτῷ πρότερον μὲν ἤτηθη, εἶτα καὶ ἐπεκράτησεν, ὡς καὶ τὸν Ποστοῦμον φεύγειν. Στέλλεται οὖν ὁ Αὐρίολος καταδιώξει αὐτόν. Ὁ δὲ, καίτοι δυνάμενος καταλαβεῖν αὐτόν, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιδιώξει ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐκπελθὼν εἶπε μὴ δυνηθῆναι αὐτόν κατα-

Variae lectiones et notæ.

(73) Αἰρούλοις. Ita mss. codd. ut Æruli, in Regio cod. Ammiani, ut monet Henr. Valesius, quos alii Ἐλούρους vocant. Lexic. mss. Αἰλούρους. Ἐκούρος; δὲ ἔθνος, φίλον.

(74) Ποστοῦμος. Ita Zosimo appellatur, Victor et Eutropio Posthumus, Trebellio, et in Numism. Posthumius.

λήφασθαι. Ποστούμῳ δ' οὕτω διαφυγῶν, αὐτῷ A
 συνίστα στρατόν. Καὶ πάλιν ὁ Γαλιηνὸς ἤλαυνεν
 ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐν πόλει τιμὴ τῆς Γαλλίας κατακλι-
 σασ ἐπολιόρκει τὸν τύραννον. Ἐν δὲ τῇ πολιορκίᾳ
 πλήττεται βέλει ὁ βασιλεὺς τὰ μετὰφρενα, καὶ νο-
 σήσας ἐκ τούτου, τὴν πολιορκίαν διέλυσε. Καὶ
 ἄλλος δὲ τῷ Γαλιηνῷ κεκίνητο πόλεμος· παρὰ Μα-
 κρινου (75), ἔ., δύο ἔχων υἱοὺς Μακριανὸν καὶ
 Κύντον, τυραννίδι ἐπιχειρήσκει. Καὶ αὐτὸς μὲν,
 ὅτι θάτερον πεπρωτο τῶν σκελῶν, οὐκ ἐνέδω τὴν
 στολὴν τὴν βασιλείον, τοῖς δ' υἱοῖς αὐτὴν περιέβαλε,
 καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀσμένως αὐτὴν προσεδέξαντο.
 Ὁ δὲ ὀλίγα πρὸς Πέρσας ἐνδιατρίψας, ἐπὶ Γαλιηνὸν
 παρεσκευάζετο. Καὶ τοῖς Πέρσαις Βαλλίσταν ἀντι-
 κατέστησεν, ὃν αὐτὸς προσχειρίσατο Ἰνπαρχον,
 καὶ σὺν τούτῳ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καταλέλοιπε Κύντον.
 Πίμπει οὖν ὁ βασιλεὺς κατὰ Μακρινου καὶ Μα-
 κριανοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὸν Ἀυρίολον, μετὰ καὶ
 στρατηγῶν ἑτέρων· καὶ προσμίξαντες αὐτοῖς, ἐκύ-
 κλωσαν σφᾶς, καὶ τινὰς ἀνεΐλον. Ἐφείδοντο γὰρ
 αὐτῶν ὡς ὁμογενῶν, καὶ ἠλπιζον προσρυῆναι αὐ-
 τοῦς τῷ βασιλεῖ· ἐκεῖνοι δ' οὐκ ἐνεβίδουν, ἐκ δὲ
 τινος τυχαίου συμβάματος ἄπαντες τῷ βασιλεῖ
 προσεχώρησαν. Βαδίζοντες γὰρ οἱ περὶ τοὺς τυραν-
 νῶντας ὀρθίας τὰς σημαίας ἀνείχον. Εἰς δὲ τῶν
 σημαίας φερόντων ἐν τῷ βαδίζειν συμποδοισθεῖς
 πέπτωκε, καὶ ἡ σημαία κείνου πεσόντος κατή-
 νεκτο. Ἰδόντες οὖν οἱ λοιποὶ ὅσοι τὰς σημαίας
 ἔφερον, τὴν κλινθεῖσαν σημαίαν, καὶ ἀνοήσαντες
 ὅπως κείνη ἐκίχλιτο, ὑπέλαβον (76) ἐκόντα τὸν C
 ταύτην κατέχοντα ἐπικλιναί αὐτὴν τῷ βασιλεῖ με-
 ταθέμενον. Καὶ αὐτίκα κάκεινοι πάσας κεκλικασί,
 καὶ προσοῦδισαν, καὶ τὸν Γαλιηνὸν εὐφήμεσαν, μόν-
 ων τῶν Παιόνων περιλειφθέντων τοῖς περὶ τὸν
 Μακρινου. Εἶτα κάκεινων μεταθέσθαι βουλομένων,
 ὁ Μακρινος σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ μὴ ἐκδοῦναι αὐτοὺς
 αὐτῶν ἰδέσθασαν, ἀλλ' ἀνελεῖν πρότερον σφᾶς καὶ
 οὕτω προσχωρήσαι τῷ βασιλεῖ· ὁ πεπονηκότες οἱ
 Παιόνες παρέδωκαν ἑαυτούς. Κύντος γέ μὴν ὁ
 νεώτερος τοῦ Μακρινου υἱὸς· ἐν τῇ Ἐφᾷ ἦν σὺν Βαλλίστῳ,
 πᾶσαν αὐτὴν σχεδὸν πεπονημένος ὄψ' ἑαυτοῦ. Ἐφ-
 οὺς ὁ Γαλιηνὸς Ὀδένανον ἐπεμφεν, ἡγεμονεύοντα τῶν
 Παλμυρηῶν. Τῆς ἡττης δὲ τῶν Μακρινῶν τῆς
 κατὰ Παιονίαν συμβάσεως ἀγγελθείσης τῷ Κυντῳ καὶ
 τῷ Βαλλίστῳ, πολλοὶ τῶν ὄψ' αὐτοῦ ἀπέστησαν
 πόλεων. Οἱ δ' ἐν Ἐμέσῃ διήγον· ἐνθα γενόμενος ὁ
 Ὀδένανος, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς νικᾷ· καὶ τὸν μὲν
 Βαλλίσταν αὐτὸς ἀναιρεῖ, τὸν δὲ Κύντον οἱ τῆς πόλεως.
 Ὀδένανον δὲ τῆς ἀνδραγαθίας ὁ βασιλεὺς
 ἀμειβόμενος, πάσης Ἀνατολῆς αὐτὸν προσχειρίσατο
 στρατηγόν. Οὗτος ὁ Ὀδένανος, μέγας γενόμενος, καὶ
 Ῥωμαίους πιστὸς, καὶ ἐν πολλοῖς· πολέμοις διαφόρων
 ἔθνων καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Περσῶν ἰστυίας,
 τελευταίον ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφόφαιδος ἀνηρέθη.
 Ἐν γὰρ θήρῃ τῷ θείῳ συνὼν ἐκείνος, ἐπεὶ θηρίον ἐξ-
 ἔθορε, προεπεχίρησε, καὶ τὸν θήρᾳ βαλὼν ἀνεΐλεν·
 ὁ δὲ Ὀδένανος ἡγανάκτησε, καὶ ἠπερίλησε τῷ ἀνε-
 ψίῳ. Ὁ δὲ οὐκ ἐπαύσατο, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς τοῦτο
 ἐποίησε· ὀργισθεὶς ὁ Ὀδένανος ἀφείλετο τὸν
 ἱππὸν αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἰς μεγάλην ὕβριν τοῖς
 Βαρβάροις λογίζεται. Ἀχθόμενος ταῖνον ὁ νεανίας,
 ἠπελαιο τῷ θείῳ· ὁ δὲ διὰ τοῦτο τοῦτον ἰδέσθησεν.
 Εἶτα ὁ πρεσβύτερος τῶν Ὀδένανου υἱῶν λυθῆναι
 τὸν δέσμιον τὸν πατέρα ἠτήσατο· κάκεινος λυθεὶς,
 συμπαιδάσκει τῷ Ὀδένανῳ ἐπειθὼν μετὰ
 ξίφους, κάκεινον ἀνεΐλε, καὶ τὸν ἐκείνου υἱὸν, ὃν
 οὐπερ ἐλέλυτο. Ἀνηρέθη δὲ κάκεινος, τινῶν ἐπιθε-
 μένων αὐτῷ.

Variae lectiones et notæ.

(75) Παρὰ Μακρινου. Quem, ut et filium, Ma-
 crianum appellat Trebellius Pollio.

(76) Ὑπέλαβον. Id enim signum erat defectionis
 et deditiois. Pacatus in Panegy. ad Theo-

Ballista, quem magistrum equitum crearat, contra
 Persas relicto, adjuncto etiam Quinto filio. Quare
 imperator Aureolum cum aliis ducibus contra Ma-
 crinum et Macrianum misit : qui hoste circum-
 vento nonnullos occiderunt (parcebant enim eis,
 ut popularibus suis) sperantes, eos ultro ad impe-
 ratorem transituros. Sed cum non cederent,
 fortuito accidit, ut omnes ad officium redirent.
 Nam dum tyrannorum milites erectis signis incedunt,
 quidam ex signiferis impeditus concidit : signoque
 una inclinato, reliqui signiferi causæ ignari, pu-
 tantes illum ultro 633 se imperatori submis-
 sisse, humi prostrati omnes idem fecerunt, Galienum
 faustis omnibus prosequentes ; neque ulli, præter
 Præones, apud Macrinum manserunt. Qui cum et ipsi
 transituri essent, Macrino et filio, ipsorum rogatu,
 ne in hostium potestatem venirent, interfectis,
 imperatori se dederunt. Galienus vero contra
 Quinimum, juniorem Macrini filium, qui totum pene
 Orientem subegerat, Odenatum Palamyrenorum
 ducem misit. Verum Macrini et Macriani clade
 Pannonica nuntiata, multæ urbes a Quinto et
 Balista defecerunt. Quos Odenatus Emesæ aggressus,
 vicit ; ac Balistam ipse occidit, Quintum civem.
 Qua de causa in rei fortiter gestæ præmium dux
 totius Orientis ab imperatore designatus, fidelem
 se erga Romanos præbuit : magnaque parta gloria,
 varias gentes : multis bellis devicit, contra Persas
 etiam re bene gesta. Sed tandem a fratris sui filio
 est occisus. Qui cum in venatione belluam surgen-
 tem prior emisso jaculo dejecisset, eaque de causa
 a patruo objurgatus, iterum ac tertio idem fecisset :
 Odenatus iratus, equum ei ademit, quæ magna
 ignominia habetur apud Barbaros : et hominem
 ea de causa minas spirantem, in vincula coniecit.
 Sed postea rogatu filii Odenati natu majoris solu-
 tus, stricto gladio ipsum Odenatum, et ejus filium
 liberatorem suum, in convivio interfecit, atque
 ipse etiam ab aliis est occisus.

dosium : Aliquanto melius manus illa consultit,
 quæ submissis precabunda vexillis precitii veniam
 necessitatis, etc. Vide Lucanum, lib. vi ; Orosium,
 lib. vii, cap. 36 ; Ammianum, lib. xxvi, etc.

XXV. Deinde Aureolus toti equitatu præfectus, homo potens, contra Galienum insurrexit : et Mediolano occupato, se ad invadendum imperatorem paravit. Sed ab eo, multis suorum amissis, et vulnere accepto, Mediolanum compulsus, ubique obsessus est. Dum autem Galienus contra hostes excursiones facit, imperatrix, quam secum adduxerat, in periculo fuit. Nam cum hostes valium a paucis admodum militibus custodiri animadvertissent, imperatoris tabernaculum invaserunt, Imperatricis rapiendæ causa. Sed miles quidam gregarius, qui ante tabernaculum sedens, calceum pede detractum **634** consuebat : arrepto clypeo et pugione, in eos ferociter irruit, et uno atque altero percusso, cæteros illius audacia territos repulit, dum plurium concursu conjux imperatoris erepta est. Quo Mediolanum adhuc obsidente, Aurelianus cum equitibus ad Galienum venit : cuius occidendi consilium proceres cum Aureliano in tum, dum Mediolanum caperetur, differre habebant in animo. Sed cum id esse proditum intellexissent, maturatis insidiis, Galieno hostium adventum nuntiant, contra quos illi statim sub prandii tempus paucis comitantibus egredienti, occurrunt equites. Qui cum non procul ab eo distantes, nec ex equis descenderent, nec ullum alium honorem imperatori debitum haberent : comites suos rogat, quid illi sibi vellent? qui cum respondissent, eos imperium illi abrogaturos : statim laxatis habenis in fugam conversus, insidiatores equi celeritate effugisset, nisi is ad fossam quandam territis subtitisset, ubi persequentibus eum assecutis, a quodam hasta ictus, decidit equo : nec multo post ex sanguinis profluvio decessit. Imperavit solus, et cum patre, annos quindecim. Animo liberali fuit, atque omnibus gratificari studuit, neque quemquam voti impotem dimisit : ne adversarius quidem suis, aut his qui tyrannos secuti fuerant, supplicio affectis. Ac alii se perisse Galienum, alii ab Heracliano præfecto cæsum esse tradunt. Nam cum Aureolus, qui Gallicis legionibus præerat, mota seditione cum exercitu in Italiam contenderet, Galienum contra eum abeuntem, dum noctu in tabernaculo dormit, ab Heracliano Aureoli conjurato excitatum esse. Qui cum ei et Claudio viro bellicosissimo, Aureolum jam cum magnis copiis adventare nuntiasset, Galienum subito nuntio perterritum, ac seminudum lecto exsiliens, armaque petentem, ab illo cæsum esse. Hujus temporibus Xystus, undecimo Romani episcopatus anno defunctus, Dionysium successorem habuit. Demetriano Antiocheno mortuo, Paulus Samosatensis successit qui de Christo humiliter docuit, eum hominem esse natura communi præditum, et non Deum. Contra **635** hunc aliarum Ecclesiarum pastores concilium indixerunt, cui etiam Gregorius Thaumaturgus, et frater ejus Athenodorus interfuerunt : eumque ut perperam de Christo sentientem, convictum,

ΚΕ' Αἰθίς δὲ ἑτέρα κατὰ τοῦ Γαλιηνῶ ἐπανιστασίς γέγονεν, ἣν Αὐρίολος συνεστῆσατο, πάρα δόχων τῆς Ἰππου καὶ μέγα δυνάμενος· ὅς, τὴν πόλιν τὰ Μεδιόλανα κατασχών, ἡτοιμάζετο συμμίζει τῷ βασιλεῖ. Ἑλλῶν δὲ κάκεινος μετὰ δυνάμεως, καὶ τῷ τυραννοῦντι ἀντιταξάμενος, πολλοὺς τῶν αὐτῷ συνόντων διέφθειρεν. Ὅτε καὶ ὁ Αὐρίολος ἐτρώθη, καὶ εἰς Μεδιόλανα κατεκλίσθη, παρὰ τοῦ βασιλέως· ἐκεῖσε πολιορκούμενος. Τοῦ δὲ Γαλιηνῶ ἐπεκδρομάς ποιουμένου κατὰ τινας τῶν πολεμίων, ἐν κινδύνῳ ποτὲ γέγονεν ἡ βασίλισσα· συνὴν γὰρ αὐτῷ. Ὡς γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐπεξέδραμε μετὰ τῶν πλείων στρατιωτῶν, ὀλίγοι πάνυ περιλειφθήσαν περὶ τὸ χαρῖκωμα. Ὅπερ οἱ πολέμιοι θεασάμενοι ἐπῆλθον τῇ τοῦ βασιλέως σκηνῇ, ἀρπάσαι ἐπινοοῦμενοι τὴν βασίλισσαν. Εἰς δὲ τι τῶν ἡμεληθέντων στρατιωτῶν πρὸ τῆς σκηνῆς καθήμενος, καὶ τὸ οἰκεῖον ὑπόδημα τοῦ ποδὸς ἐκβαλὼν συνέβραπεν αὐτῷ. Ὡς οὖν εἶδε τοὺς πολέμιους ἐπερχομένους, ἀρπάσας ἀσπίδα καὶ ἰχθυεῖδιον, περιθύμως ὤρμησε κατ' αὐτῶν, καὶ πλήξας ἓνα, καὶ δεύτερον, ἀνέκαψε τοὺς λοιποὺς, ἀποδεδειλιακῶς πρὸς τὴν ἐκείνου ὁρμῆν. Καὶ οὕτω πλείωνων συνδραμόντων στρατιωτῶν ἡ τοῦ βασιλέως διασώσαστο γαμετή. Ἐτι δὲ πολιορκούμενος τοῦ βασιλέως τὰ Μεδιόλανα, Αὐρηλιανὸς σὺν ἱππέσιν προσῆλθεν αὐτῷ, μεθ' οὗ ἀελὼν αὐτὸν οἱ μεγιστάνες προεβουλεύσαντο· ὑπερετίθειτο δὲ τὸ σκῆμμα· ἕως ἄλλῶν τὰ Μεδιόλανα. Μαθόντες δ' ἐγνωσθαι τὴ σφῶν διαβούλιον, ἐπετάχυναν τὴν ἐπιβουλὴν καὶ στέλλουσι τινας πολεμίους ἐπιναί τῷ Γαλιηνῷ ἀγγέλλοντας. Ὁ δὲ αὐτίκα ἐξώρμησε κατ' αὐτῶν, ὡρα· ἦδη ἐφεστῶσης ἀρίστου, καὶ ὀλίγων συνεπεπομένων αὐτῷ. Ἀπίοντι δὲ συναντῶσιν ἱππεῖς ὧν οὐ πόρρω του ἀφεστῶτων αὐτοῦ, καὶ μήτε τῶν ἱππῶν ἀποδάντων, μήτε τι ἕτερον ποιούντων ἀ πρὸς βασιλεῖς νενομίσται γίνεσθαι, ἤρετο τοὺς παρόντας ἐκεῖνος. Τί οὗτοι βούλωνται; οἱ δὲ, Παῦσαι σε τῆς ἀρχῆς, ἀπεκρίθησαν. Καὶ ὅς αὐτίκα τὸν χαλιὸν τῷ ἱππῷ ἐνέους, εἰς φυγὴν ἐτράπη. Καὶ κἂν διέφυγε τοὺς ἐπιβουλεύοντας τῇ ταχυτητι τοῦ ἱππου, εἰ μὴ ὕδατος ἐνέτυχεν ὀχετῷ. Παρελθεῖν γὰρ τοῦτον ὁ ἱππος ἀποδεδειλικῶς, ἔστη· καὶ οὕτω κατέλαβον οἱ διώκοντες, καὶ τις κατ' αὐτοῦ τὸ δόρυ ἔκοντεςεν. Ὁ δὲ πληγῆς τοῦ ἱππου κατήνεκτο, καὶ ἐπιμικρὸν διαρκέσας, ἐκ τῆς τοῦ αἵματος· ἐτελεύτησε ρύθως, βασιλεύσας· ἐνιαυτοὺς πεντεκαίδεκα σὺν τοῖς τοῦ πατρὸς. Ἦν δὲ τὴν γνώμην φιλότιμος καὶ πᾶσι θέλων χαρίζεσθαι, καὶ οὐδὲς αἰτούμενος αὐτὸν διημέρτανεν· οὕτε μὴν τοὺς ἐναντιωθέντας αὐτῷ, ἢ προστεθέντας τοῖς τυραννήσασιν, ἐτιμωρήσατο. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐστέρησαν ἀναیرهθῆναι τὸν Γαλιηνῶν· οἱ δὲ παρὰ Ἡρακλειανοῦ τοῦ ἐπαρχοῦ σφαγῆναι τοῦτον φασί. Τοῦ γὰρ Αὐριόλου ἐν Κελτοῖς στρατηγούσας, καὶ ἐπ' αἰσάσαντος αὐτῷ ἡκόντος τε ἐπὶ Ἰταλίαν σὺν ταῖς δυνάμεισι, καὶ ὁ Γαλιηνὸς κατ' ἐκείνου ἐξώρμησε. Νυκτὸς δὲ πρόσσειν αὐτῷ, ἐν τῇ σκηνῇ καθεύδοντι ὁ Ἡρακλειανὸς κεκοινηκῶς τῆς ἐπιβουλῆς καὶ Κλαυδίου, ἀνδρὶ στρατηγικωτάτῳ, ἀπαγγέλλων ὡς

Αὐριόλος ἤδη ἐπεισε μετὰ βραδείας δυνάμεως. Ὁ δὲ, A *Ecclesia cedere jusserunt. Recusantem, apud Aurelianum, qui tum imperabat, detulerunt orthodoxi : qui cum decreto iis Ecclesiam attribui jussisset, quibus Romani et Italici episcopi suffragarentur, Paulo per ignominiam pulso, Dominus successit.*

Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπ' ἔτη προστάς ἐνδεκα, τελευταῖα, καὶ Διονύσιος αὐτὸν διαδέχεται. Ἄλλα καὶ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμαίνοντος ποίμνην Δημητρίου τὴν ζῶντην ἐκμετρήσαντος Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς παραλαμβάνει τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ταπεινὰ περὶ Χριστοῦ ἰδογμάτισεν, ὡς ἀνθρώπου κοινῶς τὴν φύσιν γενομένου, καὶ εὐ θεοῦ. Καθ' οὗ αἰῶνος οἱ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν ποιμένες συνθηροικότες, ἐν ἧ παρῆν καὶ Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς καὶ ὁ τοῦτου ἀδελφὸς Ἀθηνῶνδρος, ἤλεγξαν αὐτὸν κακῶς περὶ Χριστοῦ φρονούντα, καὶ ἀπεκέρυξαν. Μὴ πειθομένον δ' ἐκείνου ἀποστήναι τῆς Ἐκκλησίας, Αὐρηλιανὸς τότε κρατῶν, καὶ ἐνταῦξιν περὶ τοῦτου ἐξάξιμος παρὰ τῶν ὀρθοδόξων, διάταγμα ἔθετο, ἐκείνοις νεμηθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπίσκοποι πρόσθοντο. Ἐντεῦθεν ἀτίμως ἐξηλάθη τῆς Ἐκκλησίας ὁ Παῦλος, καὶ ἀντείσθηθη Δόμνος.

ΚΓ'. Τοῦ μέντοι Γαλιηνοῦ ἀνηρημένου, Κλαύδιος Β *XXVI. Galieno interfecto, Claudius Cæsar est designatus, cui Aureolus armis positus se submitit : sed cum denovo regnum affectaret, a militibus occisus est. Claudius vero cum vir bonus justitiaeque sectator esset, interdixit ne ultra cuiquam bona aliena ab imperatore peteret. Receptum id enim moribus erat imperatores etiam aliena donare, quandoquidem idem jus reipublicæ stanti per leges fuerat. Itaque mulier quædam, cujus prædium ipse ante imperium ex dono imperatoris acceperat, accessit, a Claudio magistro equitum injuriam sibi esse factam conquerens. Tum ille : Quod, inquit, Claudius, dum privatus erat, nec leges curabat, abstulit, hoc factus imperator restituit.* Senatus Romanus, Galieni cæde cognita, fratrem illius et filium etiam occidit. Cum autem Posthumus adhuc tyrannidem obtineret, et Barbari Mæotide palude superata, Asiam Europamque vastarent, ac utrum bellum prius. conficiendum esset, deliberaretur, Claudius dixit, *Bellum Posthumicum mea interest, Barbaricum reipublicæ, cujus in primis habenda est ratio.* Cæterum Barbari multas provincias incursantes, Thessaloniam, quæ, cum olim Emathia diceretur, a Philippi filia Cassandro nupta hoc nomen accepisse fertur, obsederunt : ab eaque repulsi, Athenas ceperunt. Ubi cum omnes libros in unum acervum congestos crematuri essent, unus ex cordatioribus populares suos a proposito revocavit : quod Græci, D dum iis rebus occupati, rem militarem negligerent, facile superari possent. Enimvero Cleodemus, vir Atheniensis, fuga elapsus, coactaque

Variæ lectiones et notæ.

(77) Κλαύδιος δέ. Hæc de Claudii justitia, verbis Petri Fabri Sanjoriani, lib. II *Senestr.* cap. 25. reitdidimus, cum horum sensum vix ceperit in. erpres, et quæ salebrosa agnovit Henric. Valesius ad Dionis *Excerpta*, p. 208. Ea vero de optimo quodam auctore sumpta existimat idem Faber, et vocem ἀλλότρια, sive *aliena*, hoc loco, intelligi non debere omnia quæ privatus quisque jure domini pertinet. Nam quis, inquit, fando unquam audivit, ea vel peti solita esse, vel ab imperatore olim donari potuisse? nisi forte quod multo ante

in Asia factitasse Antonium scribit Plutarchus, id imperatoribus usu venerit : quod quidem Fabro non placet, qui pertinere edictum istud putat ad titulum *De petitionibus bonorum sublati* : ita ut aliena intelligi debeant, ea scilicet : quæ reorum quidem, sed indemnatorum adhuc et viventium bona sunt, itemque caduca seu vacantia : imo vero etiam damnatorum et proscriptorum bona, quæ tamen fisco nuntiata, nondum addita, seu incorporata sunt. cum hæc quoque aliena quodammodo esse videantur.

multitudine, navibus ex mari hostes adortus, tantam carnalem edidit, ut reliqui etiam inde aufugerent. Claudius vero cum eos in variis provinciis dispersos, 636 partim navalibus, partim terrestribus præliis superasset, multis etiam tempestatum vexationibus et fame consumptis, Sirmii ægrotans: cum primoribus exercitus convocatis, de imperatore creando disserteret, Aurelianum imperio dignum esse dixit. Sunt, qui eum statim imperatorem salutatum esse dicant. Alii asserunt, senatum, Claudii morte audita, Quintiliano fratri ejus, ob ipsius desiderium, detulisse imperium: qui ut homo simplex, et ad res gerendas parum idoneus, cum Aurelianum a militibus imperatorem salutatum esse audivisset, incisa manus vena ex profusio sanguinis ultro necem sibi consciverit, per xvi duntaxat dies quasi somniato imperio. De spatio imperii Claudii, scriptores non consentiunt: quorum alii, eum unum annum, alii, ut et Eusebius, biennium imperasse ferunt. Hujus imperatoris Claudii ex filia nepos fuit Constans Chlorus, Magni Constantini pater.

πραγμάτων ἀποπεφυκῶς μεταχειρίσιν, μαθὼν τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ἀύρηλιανοῦ, ἑαυτὸν ἀνείλε, τεμὼν τὴν φλέβα τῆς οἰκίας χειρὸς, καὶ τῇ ἐκείθεν τοῦ αἵματος ἐναποχύσας ῥοῆν, ἑπτακαίδεκα μόνας ἡμέρας (80) ὄνειρώξας ὡσπερ τὴν αὐταρχίαν. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τοῦ χρόνου τῆς τοῦ Κλαυδίου ἀρχῆς ἀλλήλοις συμφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. Οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἓνα ἄρξαι τούτου ἱστοροῦσιν ἑναυτὸν, οἱ δὲ ἐπὶ δύο, ὧν ἓστι καὶ Εὐσέβιος. Τούτου τοῦ βασιλέως Κλαυδίου θυγατρικοῦς ἦν Κωνσταντὸς ὁ Χλωρὸς, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατήρ.

XXVII. Aurelianus principatu Romanorum potitus, magnates rogavit, quo pacto imperandum esset. Quorum unus ei respondit: *Si rempublicam rite administrare volueris, auro et ferro te munitum esse oportebit: ac ferro quidem contra hostes uti, tui vero observantes auro remunerari.* Atque is primus sui consilii tulisse fructum fertur, non multo post Aureliani ferrum expertus. Qui principio imperii Christianis clementem se præbuit: sed progressu temporis mutatus, persecutionem et ipse contra eos meditatus est. Verum cum jam decreta contra Christi cultores scriberentur, divina viadicta improbitatem ejus, vita adempta, coercuit. Sed nondum de ejus obitu, donec res sub eo gestas exposuerimus. Nam cum rei militaris peritissimus esset, multa bella prospere confecit. Palamyrenos subegit, eorumque reginam Zenobiam, Probo prætore capto, Ægypto potitam debellavit et subegit. Hanc alii Romam perductam viro claro nupsisse ferunt: alii in itinere præ animi ægritudine ob mutatam fortunam obiisse: defunctæ filiam unam uxorem duxisse Aurelianum, cæteras nobilibus Romanis despondisse. Hic Gallias etiam, plurimis annis a tyrannia occupatas, imperio Romano

Α τῶν συνετῶν παρ' αὐτοῖς δοκούντων ἀπέτρεξε τοῖς ὁμοφύλους τοῦ ἐγγχειρήματος, φάμενος ὡς περὶ ταῦτα οἱ Ἕλληγες ἀσχολούμενοι πολεμικῶν ἀμελοῦσιν ἐργῶν, καὶ οὕτως εὐχείρωτοι γίνονται. Κλεόδημος (78) δὲ, Ἀθηναῖος ἀνὴρ, διαβράναι ἰσχύσας, καὶ πληθὸς συναγαγὼν, μετὰ πλοίων ἐκ θαλάσσης ἐπῆλθεν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς ἀνείλεν, ὡς καὶ τοῖς περιλειφθέντας ἐκείθεν φυγεῖν. Κλαύδιος δὲ κατὰ τούτων ὀρμήσας, ἐν πολλαῖς σκεδασθέντων χώραις, ποτὲ μὲν ναυμαχίας ποτὲ δὲ κατὰ γῆν συνιστάμεναι μάχαις ἐνίκησε. Καὶ χειμῶνες δὲ αὐτοῖς ἐκάκωσαν, καὶ λιμὸς ἐπέσειε καὶ διέφθειρεν. Ἐν δὲ τῷ Σιρμίῳ διατρέθων ὁ Κλαύδιος ἐνόσησε, καὶ συγκαλέσας τὸ λογικώτερον τοῦ στρατεύματος περὶ βασιλείας διελέχθη αὐτοῖς, καὶ τὸν Ἀύρηλιανὸν ἔξω τῆς βασιλείας εἶπε τυγχάνειν. Εἰσὶ δ' οἱ λέγουσιν ὅτι καὶ αὐτίκα βασιλεία ἀνείπεν αὐτόν. Ἔνιοι δὲ λέγουσι τὴν σύγκλητον ἐν Ῥώμῃ, μαθοῦσαν τῷ Κλαυδίου τὸν θάνατον, Κυντικιανὸν (79) τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου, διὰ τὸν πρὸς Κλαυδίον πόθον ἀξιώσαι τῆς βασιλείας, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἀναγορευοῦσαι τὸν Ἀύρηλιανόν. Ἀφελὴς δὲ ὧν ὁ Κυντικιανός, καὶ πρὸς

αἵματος ἐναποχύσας ῥοῆν, ἑπτακαίδεκα μόνας ἡμέρας (80) ὄνειρώξας ὡσπερ τὴν αὐταρχίαν. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τοῦ χρόνου τῆς τοῦ Κλαυδίου ἀρχῆς ἀλλήλοις συμφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. Οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἓνα ἄρξαι τούτου ἱστοροῦσιν ἑναυτὸν, οἱ δὲ ἐπὶ δύο, ὧν ἓστι καὶ Εὐσέβιος. Τούτου τοῦ βασιλέως Κλαυδίου θυγατρικοῦς ἦν Κωνσταντὸς ὁ Χλωρὸς, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατήρ.

ΚΖ'. Ἀύρηλιανός δὲ, τῆς ἡγεμονίας ἐπιβεβηκώς, Ῥωμαίων, ἤρατο τοὺς ἐν τέλει ὅπως βασιλεύειν χρεῖων. Ὅν εἰς εἶπεν αὐτῷ ὡς ἔδῃ βούλει βασιλεύσει καλῶς, χρυσῷ σε δεῖ καὶ σιδήρῳ περιφράξαι σεαυτὸν, κατὰ μὲν τῶν λυκοῦντων κεχρημένον σιδήρῳ, τοὺς δὲ γε θεραπεύοντας χρυσῷ ἀμιθόμενον. Ὅς πρῶτος, ὡς λέγεται, τῆς οἰκίας ταύτης ἀπάντα συμβουλῆς, μετ' οὐ πολὺ τοῦ σιδήρου περιφράξαι. Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ πρότερον μὲν τοῖς τὸν Χριστὸν σεβομένοις ἐπικεικῶς προσετίθετο· προϊόντες δὲ οἱ τοῦ χρόνου τῆς αὐταρχίας, ἤλλοιωτο, καὶ διωγμὸν ἐγείρει κατὰ τὸν πιστῶν καὶ αὐτὸς ἐβουλεύσατο, καὶ ἦθη καὶ διατάγματα συνεγράψατο. Ἄλλ' ἐπέσειεν ἡ θεὰ δικήν τὴν κατὰ τῶν σεβομένων Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὀρμὴν τῆς κακίας αὐτοῦ, ὑποτεμοῦσα τὴν ἐκείνου ζωὴν. Ἄλλὰ μήπως περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ, τὰ δ' ἐν τῇ αὐταρχίᾳ αὐτῷπραχθέντα διηγησέον. Στρατηγικώτατος γὰρ ὧν πολλοὺς πολέμους ἐνίκησε. Τοῖς τε γὰρ Παλμυρηνοῦς χειρῶσατο, καὶ τὴν αὐτῶν βασιλισσαν Ζηνοβίαν κρατήσασαν καὶ Αἰγύπτου καὶ τὴν ἐκεῖ τότε στρατηγούντα Ἡρόδον ἐλοῦσαν αὐτὸς κατ' αὐτῆς στρατεύσας κατεπολέμησε καὶ ὄπριταξεν. Ἦν ἔνιοι μὲν εἰς Ῥώμην (81) ἀπαχθῆναι φασ

Variæ lectiones et notæ.

(78) Κλεόδημος. Sic tres mss. alter e Wolfianis, Κλεομήδης.

(79) Κυντικιανόν. Quem Quintillum vocat Trebellius Pollio, ut et Vopiscus in Aureliano: Κυντικιανόν, Zosimus, lib. 1.

(80) Ἐπτά καὶ δέκα ἡμέρας. Ita etiam Pollio.

Victor paucis diebus imperium tenuisse Quintillum ait.

(81) Ἦν ἔνιοι μὲν εἰς Ῥώμην. Locum hunc Zonara expendit Scaliger ad Eusebium p. 239, II edit.

καὶ ὁ δὲ συναφθῆναι τῶν ἐπιφανεστέρων ἐν ἑορταῖς· οἱ δὲ καθ' ὅδον αὐτὴν θανεῖν λέγουσι, περιαλγῆσασαν διὰ τὴν τῆς τύχης μεταβολὴν· μίαν δὲ τῶν θυγατέρων αὐτῆς εἰς γυναῖκα λαβεῖν τὸν Αὐρηλιανόν, τὰς δὲ λοιπὰς ἐπισήμους τῶν Ῥωμαίων συζεύξαι. Οὗτος δὲ τὰς Γαλλίας ἐπὶ πλείστοις ἔτεσι παρά τινων τυραννούντων κατεχομένης, τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ αὐθις ἐπανεώσατο, καὶ ἀρχοντας ταύταις ἐγκαταστήσας, αὐτὸς ἐπὶ Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ ἐθριάμψευσεν ἐπὶ ὀχλήματος ἐλεφάντων τεσσάρων. Ἄλλα καὶ Γάλλους τότε κινήθοντας κατηγωνίσαστο. Ἐπει δὲ καὶ ἐπὶ Σκύθας τὴν στρατείαν ἔθετο, ἀνηρέθη, γενόμενος κατὰ τὴν Θρακίαν Ἡράκλειαν. Ἔρωσ γάρ τις καλούμενος, καὶ τῶν ἐξωθεν φερομένων (82) ἀποκρίσεων ὧν μηνυτής, ὡς δὲ τινες ἱστοροῦσιν, ὠτακουσθῆς καὶ προσαγγέλλων τῷ βασιλεῖ τὰ παρά τινων περὶ αὐτοῦ λεγόμενα, ὀργισθέντος αὐτὸν τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἐπεβούλευσεν αὐτῷ. Καὶ μιμησάμενος τὰ ἐκείνου γράμματα, γραφῆναι συνέταξεν ὄνματα περιέχουσάν τινων δυνατῶν καλεύουσαν τὴν ἐπὶ θάνατον ἐκείνου ἀχθῆσεσθαι· ἢ ἐκείνοις ὑποδείξας, παρέθηκε τοὺς ἀνδρας πρὸς φόνον τοῦ αὐτοκράτορος. Δείσαντες γὰρ ἐκείνοι περὶ τῆς σφετέρᾳ ζωῆς, ἐπιτίθενται τῷ Αὐρηλιανῷ, καὶ ἀναιροῦσιν αὐτὸν, ἐξ ἐνιαυτοῦς ἡνυκότα παρά τῇ βασιλείᾳ, μηνῶν ὀλίγων (83) ἐνδίδοντας.

ΚΗ'. Ὁν διαδέξατο Τάκιτος, πρεσβύτης ἀνὴρ· πέντε γὰρ ἔτων εἶναι καὶ ἑβδομήκοντα ἀναγράφεται, ὅτε ἤρθε εἰς μοναρχίαν. Τὸ στρατιωτικὸν (84) δὲ αὐτὸν ἀνηγόρευσε καὶ ἀπόντα (ἐν Καμπανίᾳ γὰρ τότε διέτριβεν), ἐνθα δεδωγμένος τὸ ψήφισμα, εἰς Ῥώμην εἰσῆλθε μετὰ σχήματος ἰδιωτικοῦ, καὶ γνῶμη τῆς συγκλήτου τε καὶ τοῦ δήμου τὴν στολὴν περιεβάλετο τὴν βασιλείου. Σκύθαι δὲ τὴν Μαυώτιδα λίμνην καὶ τὸν Φάσιν ποταμὸν περαιοθέντες, Πόντην καὶ Καππαδοκίαν ἐπήλθον καὶ Γαλατίαν καὶ Κιλικίαν. Τούτοις ὁ Τάκιτος συμμίζας, καὶ ὁ Φλωριανὸς ὑπαρχος ὧν πολλοὺς ἀνέβλον· οἱ δὲ λοιποὶ φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο. Μαξιμίονος δὲ τινὰ συγγενῆ αὐτοῦ ἡγεμόνα τῆς Συρίας προχειρίσαστο Τάκιτος. Ὁ δὲ κακῶς τῇ ἀρχῇ χρώμενος ἀνηρέθη παρά στρατιωτῶν. Καὶ δείσαντες οἱ τοῦτον ἀνελόντες, ὡς οὐκ ἀτιμωρήτους· αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτωρ ἑβδομον μῆνα παρά τῇ βασιλείᾳ ἀνύσαντα, κατὰ δὲ

ΚΘ'. Καὶ τούτου σφαιγέτος, δύο κατὰ ταῦτον ἀνερῆθησαν βασιλεῖς, Πρόβος μὲν ἐν τῇ Ἐφῶν παρά τῶν στρατιωτῶν, ἐν δὲ Ῥώμῃ παρά τῆς συγκλήτου Φλωριανός. Καὶ ἔρχον ἀμφω, Πρόβος μὲν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ καὶ Φοινίκῃ καὶ Παλαιστίνῃ, ὁ δὲ γὰρ Φλωριανός ἐκ Κιλικίας μέχρις Ἰταλίας καὶ τῶν Ἑσπερίων. Ἄλλ' οὗτος οὐδ' ὄλον τρίμηνον ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῆς ζωῆς ἄμα καὶ τῆς ἐξουσίας ἐκπέπτωκεν ἀναιρεθείς ὑπὸ στρατιωτῶν παρά Πρόβου λεγομένων σταλῆναι. Τοῦ δὲ θανόντος, ὡς εἴρηται, ὁ Πρόβος τὴν ἄλῃν ἐξουσίαν περιεζώσατο, ὅς ἐλλογιμώτατος εἶναι ἱσθόρηται, καὶ κατὰ πολλῶν ἔθνῶν τρόπαια στήσασθαι, καὶ τοὺς στρατιώτας,

A recuperavit : et magistratibus ibi ordinatis Romam reversus, 637 quadrigis elephantorum triumphavit. Gallos quoque, tum res novas molitos, devicit. Sed cum expeditionem contra Scythas suscepisset, juxta Thraciæ Heracleam est occisus. Nam Eros quidam a responsis externis, aut, ut alii tradunt, delator, imperatori ea quæ in eum dicerentur, referre solitus, insidias Aureliano, a quo per iracundiam objurgatus erat, comparavit : et manum ejus imitatus, litteras composuit, quibus potentes quidam viri capitis damnarentur, iisque ostensis, eosdem ad cædem imperatoris incitavit : qui vitæ suæ metuentes, Aurelianium sustulerunt, vi annis imperio potitum, paucis mensibus demptis.

B XXVIII. Ei successit Tacitus, homo senex, qui annos LXXV natus imperium suscepisse dicitur, et absens in Campania declaratus esse a militibus. Ubi decreto accepto, privato habitu Romam ingreusus, de sententia senatus populique imperatoria insignia sumpsit. Cum autem Scythæ, Meotide palude et Phaside amne superato, Pontum, Cappadociam, Galatiam et Ciliciam invasissent : Tacitus et Florianus præfectus multos occiderunt, reliqui fuga salutem quæsierunt. Cum vero Maximinum quemdam, a Tacito cognato Syriæ ducenti creatum, milites potestate abutentem occidissent, supplicium ejus facinoris metuentes, imperatorem quoque persecuti, nondum vel septimo mense, vel juxta quosdam necdum integro biennio in imperio exacto, trucidarunt.

παράφεται, ἐπιδιώξαντες κακῆρον ἀνέβλον, ὅπως τινὰς μὴ ὄλου, δύο ἐνιαυτοῦς.

XXIX. Tacito sublato, duo imperatores eodem tempore sunt declarati, Probus in Oriente a militibus, Romæ a senatu Florianus. Ac uterque imperavit : Probus in Ægypto, Syria, Phœnicia et Palæstina : Florianus a Cilicia usque ad Italiam et Occidentem. Cæterum hic nondum tertio mense exacto, et vitam et imperium amisit : a militibus, quos Probus subornasse ferebatur, interfectus. Quo sic mortuo, Probus totius imperii habenas accepit, qui eruditissimus fuisse, et de multis populis triumphasse fertur, et milites Aureliani et Probi percussores convocatos, cum multis opprobriis occidisse. Saturnino Mauro, qui erat ipsi

Variæ lectiones et notæ.

(82) Καὶ τῶν ἐξωθεν φερομένων. Quibus verbis fragmentarium describit, ut observat Casaubonus. Vide Gloss. med. Lat.

(83) Μητῶν ὀλίγων. Sic mss. minus paucis diebus, Vopiscus.

(84) Τὸ στρατιωτικόν. Atqui Tacitus imperator a senatu electus, non a militibus, ut scribit

Vopiscus : neque eorum sententia requisita, tametsi præfectus urbis Ælius Casianus sic exercitum est allocutus in Campo Martio : Vos sanctissimi milites, et sacratissimi vos quiritis habetis principem, quem de sententia omnium exercituum senatus elegit, Tacitum dico, augustissimum virum, etc.

caarissimus, regnum affectante, ejus facinoris **638** indicem mentiri putans, supplicio affecit: Saturninum vero milites occiderunt. Cum alius quidam in Britannii defectionem meditaretur, quem ipse Probus, Victorini Mauri familiaris sui commendatione adductus, ad magistratum evertat: cum Victorino expostulavit, qui impetrata ad illum abeundi potestate, se imperatorem fugere simulans, amanter a tyranno susceptus, noctu occiso homine, ad Probum rediit, ob mansuetudinem, placabilitatem et munificentiam charum omnibus. Cum Gerinanis Romanas civitates vexantibus resisteret, bello diutius durante, ex penuria commeatus periclitatus est. Fertur autem maximo imbri in castra ejus delato, multum quoque frumenti (si cui credere libet) depluisse: quo milites collecto et famis periculum effugerint, et hostes profligarint. Est et alia seditio contra Probum nota. Nam Carus, qui parti Europæ præerat, animadvertit suos milites de se imperatore creando agitare: qua re Probo significata, petiit ut inde revocaretur. Sed cum is ei successorem dare nolle, milites corona facta Carum vel invitum suscipere imperium coegerunt, statimque cum eo in Italiam properarunt. Quo Probus cognito, exercitum et ducem, qui illi resisterent, misit. Cum autem a Caro prope abessent, ducem suum in vincula conjectum, seque una illi dederunt. Probus vero, ea militum transitione cognita, a suis satellitibus est interfectus, non integris vi annis imperio functus.

καταδέξασθαι τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐδίδοσαντο, καὶ αὐτίκα σὺν αὐτῷ ἐπὶ Ἰταλίαν ὤρμηκεσαν. Καὶ Πρόβος; τοῦτο μαθὼν στρατεύμα ἐπέμψεν σὺν ἀρχοντι ἀντιστῆναι αὐτῷ· ἦδη δὲ πλησιάζαντες οἱ πεμφθέντες τῷ Κάρῳ, δεσμήσαντες τὸν ἀρχοντα ἐαυτῶν, χάκεινον καὶ ἐαυτοὺς τῷ Κάρῳ παραδεδώκασιν. Ὁ δὲ Πρόβος ὑπὸ τῶν οικείων δορυφόρων ἀνήρητο, μαθόντων τὴν τῶν στρατιωτῶν πρὸς Κάρῳ προσχώρησιν. Ὁ δὲ χρόνος τῆς αὐταρχίας τοῦ Πρόβου οὐχ ὀλόκληροι γέγονασιν ἐνικαυτοὶ ἕξ.

XXX. Carus rerum potitus, filiis suis Carino et Numeriano imperatorio diademate ornatis, statim contra Persas profectus, Numeriano filio comitante, Ctesiphontem et Seleuciam occupavit. Sed Romani cum in cavo quodam loco castra haberent, pene undis essent oppressi, fluvio præterfluente per fossam a Persis in eos emisso. Verum Carus profligatis hostibus re bene gesta cum magna captivorum multitudine, opimaque præda Romam rediit. Deinde Sarmatas tumultuantes acie vicit, et gentem subegit. Fuit natione Gallus, sed vir fortis, et rei militaris peritus. De morte ejus non eadem historici prodiderunt. Nam alii in expeditione Hunnica occisum ferunt; alii, cum **639** ad Tigrim fluvium castra haberet, una cum tabernaculo suo fulmine conflagrasse. Quo sive hoc sive illo modo sublato, Numerianus filius

Α οὐ τὸν Αἰθρηλιανὸν καὶ τὸν Τάκτιον ἀνηρέκασιν, συναγαγεῖν, καὶ πολλὰ ὀνειδίσει, καὶ ἀποκτείνει· Σατορνίνου δὲ Μαυρουσίου τυραννίδι ἐπιχειρήσαντος, ὃς ἦν αὐτῷ φίλατος, τὸν τοῦτο μεμνηυκὸτα ἐτιμωρήσατο, τῇ ἀγγελίᾳ διαπιστῶν· ὃ δὲ Σατορνίνος ὑπὸ στρατιωτῶν ἀνήρηθη. Ἄτερος δὲ τις ἐν Βρεττανίαις ἀποστασίαν διεμελέτησεν, ὃν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς ἐποίησατο, Βικτωρίνου Μαυρουσίου ὀικαιωμένου αὐτῷ, τοῦτο αἰτησαμένου. Καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ Πρόβος, ἤτιδτο τὸν Βικτωρίνον. Καὶ ὃς πεμφθῆναι πρὸς ἐκεῖνον ἠτήσατο, καὶ ἀπέηκε ὡς δῆθεν φεύγων τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀσπασίως παρὰ τοῦ τυραννήσαντος ὀπεδέδεκτο. Ὁ δὲ διὰ τῆς νυκτὸς ἀνελὼν αὐτὸν, ἐπανήλθε πρὸς Πρόβον. Ἐπιλείτο δὲ παρὰ πάντων ὁ Πρόβος, ὡς πρὸς καὶ εὐμενῆς καὶ φιλόδορος. Ὁὗτος τῷ ἔθνεϊ τῶν Γερμανῶν ἐπιτιθεμένων ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίων πόλεσιν ἀντιταττόμενος, τοῦ πολέμου πλείονα χρόνον ἐπικρατήσαντος, ἐν περιτάσει ἐγένετο, λιμοῦ συμβεβηκὸς ἐπὶ τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ. Ὅτε λαῦρος λέγεται καταρράγῃναι ἡμέρας ἐν τῷ αὐτοῦ στρατοπέδῳ, τῷ δ' ὑετῷ καὶ σίτον συγκατενεχθῆναι πολὺν, εἰ τίσι τοῦτο πιστεύοιτο· καὶ τὴν στρατιάν συναγαθοῦσαν αὐτὸν, δι' αὐτοῦ τραπήναι καὶ διαπεφευγέναι τὸν κίνδυνον, καὶ τοὺς ἐναντίους κατατροπώσασθαι. Γέγονε δὲ κατ' αὐτοῦ καὶ ἄλλη τις ἐπαναστάσις. Μέρους γὰρ τῆς Εὐρώπης ὁ Κάρος ἀρχὼν ἐγνώ τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας; βουλευομένους ἀνειπεῖν αὐτὸν αὐτοκράτορα, καὶ τοῦτο τῷ Πρόβῳ ἐδήλωσε, δεόμενος ἐκεῖθεν ἀνακληθῆναι. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ὀφείλσθαι αὐτὸν τὴν ἀρχὴν. Περι-

στάντες οὖν οἱ στρατιῶται τὸν Κάρον, καὶ ἄκοντα

Α'. Κάρος δὲ τῆς βασιλείας γενόμενος ἐγκρατῆς τοὺς οικείους υἱοὺς (85) Καρίνον καὶ Νομεριανὸν ἐτακίωσε βασιλικῷ διαδήματι. Καὶ αὐτίκα κατὰ Περσῶν ἐξεστράτευσεν ὄμα τῷ ἐνὶ τῶν παιδῶν τῷ Νομεριανῷ καὶ κατέσχε Κτησιφώντά τε καὶ Σελεύκειαν. Μικροῦ δ' ἂν ἐκινδύνευσε τὸ στρατεύμα τῶν Ῥωμαίων. Ἐν κοίλῳ γὰρ ἐστρατοπεδεύσαντο τότε· δ οἱ Πέρσαι θεασάμενοι τὸν ἐκεῖ παραρρόνοντα ποταμὸν εἰς τὸν κοίλον ἐκεῖνον τόπον διὰ διώρυγας ἐπαφῆκασιν. Τοῖς Πέρσαις δὲ προσβαλὼν ὁ Κάρος, ἐτύχησε, καὶ κατετροπώσατο αὐτούς. Καὶ ἐπανέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ἄγων αἰχμαλώτων πλῆθῦν καὶ λείαν κολλήν. Εἶτα τοῦ ἔθνους ἐπαναστάντος τῶν Σαρματῶν, χάκεινοις πρόσμιξας νικᾷ, καὶ τὸ ἔθνος ὀπέταξεν. Ὅς τὸ μὲν γένος Γαλάτης (86) ἦν, ἀνδρείος δὲ καὶ τὰ πολέμια δεξιός. Ὁ δὲ περὶ τῆς τελευταῆς αὐτοῦ λόγος; οὐχ ὁμοίως τοῖς ἱστορήσασιν συγγέ-

Β

Variæ lectiones et notæ.

(85) *Τὸς οικείους υἱούς.* Hinc in legum aliquot Carri inscriptionibus: *Imp̄r. Carus, Carinus, et Numerianus* A. A. A. quod observatum a Casaubono, qui id Zonaram a probro quodam auctore accepisse existimat.

(86) *Γαλάτης.* Id est *Gallus*, inquit Casaubonus ad Vopiscum in Caro, qui illius patriam incertam fuisse ait, et Romæ natum videri vult. At uterque Victor et Sidonius Narbone genitum scribunt. Wolfius *Galata*, verterat.

γραφται. Οἱ μὲν γὰρ φασι κατὰ Οὐννων Ἰστρατεῦ-
 λότα ἐκείσε ἀναρεθῆναι, οἱ δὲ παρὰ τῷ ποταμῷ
 Τίγρητι λέγουσιν αὐτὸν ἐσκηνώσθαι, ἐκεῖ καὶ τῆς
 αὐτοῦ στρατιᾶς βαλομένης τὸν χάρακα, ἐνθα κεραυνῷ
 τὴν ἐκείνου σκηνὴν βληθῆναι, καὶ συνδιαφραθῆναι
 αὐτῇ κάκαϊνον Ἰσθόρησαν. Ὡ ἐπεὶ τὸ βιώσιμον εἶθ'
 οὕτως εἶτ' ἄλλως ἐπιλαλοῦμαι, Νουμριανὸς ὁ υἱὸς
 αὐτοῦ μόνος βασιλεὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ περιελέ-
 λειπτο, καὶ αὐτίκα κατὰ Περσῶν Ἰστρατεῦσατο. Καὶ
 συβραγέντος πολέμου ἐπικρατεστέρων τε τῶν Περ-
 σῶν γερόντων, καὶ κλινάντων νῦτα Ῥωμαίων, οἱ
 μὲν αὐτὸν ἐν τῇ φυγῇ συλληφθῆναι Ἰσθόρησαν, καὶ
 ὄλου τοῦ σώματος τὴν δορὴν ἀποσυρῆναι δίκην
 ἀσχοῦ, καὶ οὕτω διαφραθῆναι· οἱ δὲ ἐκ Περσίδος
 αὐτὸν ἐπανιόντα ὀφθαλμῶ περιπεσεῖν συνεγράψαντο,
 καὶ παρὰ τοῦ οἴκειου πενθεροῦ ἐπάροντο; τοῦ
 στρατοπέδου ἀναρεθῆναι, τῇ αὐταρχίᾳ ἐπιφθαλ-
 μάσαντος, μὴ μέντοι καὶ τυχόντος αὐτῆς. Ἡ γὰρ
 στρατιὰ τὸν Διοκλητιανὸν αὐτοκράτορα εἴλετο, ἐκεῖ
 τότε παρόντα, καὶ ἀνδρείας ἔργα πολλὰ ἐν τῷ κατὰ
 Περσῶν πολέμῳ ἐπιδείξαντον. Θάτερος μέντοι τῶν
 Κάρου υἱῶν ὁ Κάρνος εἰς Ῥώμην διάγων, χαλεπὸς
 τοῖς Ῥωμαίοις ἐτύγχανεν, ἀσελγῆς γενόμενος, καὶ
 ὤμδος, καὶ μνηστῆκος. Ὅς ὑπὸ Διοκλητιανοῦ εἰς
 Ῥώμην ἐπιδημήσαντος διεφθάρη. Ὁ δὲ τῆς τούτων
 ἀρχῆς χρόνος οὐ γέγονε καθ' ὀλόκληρον τριετής. Ἐν
 τούτοις τοῖς χρόνοις Μάνης ὁ τρισκατάρατος ἐκ τῶν
 Περσῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην παρεμφθα-
 ρεῖς, ἐν ταύτῃ τὸν οἴκειον ἰδὼν ἐξήμισεν, ἀφ' οὗ τὸ
 τῶν Μανιχαίων ὄνομα μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐπέλιπεν·
 ὅς ποτὲ μὲν Παράκλητον ἑαυτὸν καὶ Πνεῦμα ὠνό-
 μασε ἄγιον, ᾧ τὸ τῆς πονηρίας πνεῦμα προφανῶς
 ἐγκατέπιστο· ποτὲ δὲ Χριστὸν ἑαυτὸν ἐκάλεε, ὁ ὑπὸ
 τῶν δαιμόνων εἰς λειτουργίαν ἐκείνους χρισθεῖς,
 καὶ μαθητὰς ἐπήγετο δώδεκα, τῆς αὐτοῦ φλυαρίας
 κινήνοῦς τε καὶ κήρυκας, ἦν ἐκ πολλῶν ἀθέων
 δογμάτων τῶν ἤδη ἀπεσθηκυῖων αἰρέσεων συν-
 ὀφρήσε. Διουσίονος μέντοι τοῦ τῶν ἐν Ῥώμῃ πι-
 στοῦς ποιμαίνοντος ἔτη ἐννέα ἐν ταύτῃ τῇ λειτουργί-
 γίᾳ ἠνυκότος καὶ μεταστάντος, Φηλίε τὸν τῆς Ῥώ-
 μης ἱερατικὸν διεδέξατο θρόνον. Τούτου δὲ μετὰ
 χρόνον θανάτος πενταετῆ, Εὐτυχῶδὸς ἠξιώθη τῆς
 τῶν Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς. Οὕτω δὲ μῆσι δέκα καὶ

A ejus, solus in exercitu relictus imperator, statim
 Persis bellum intulit, commissoque prælio, cum
 Romani a Persis superati terga dedissent, alii eum
 in fuga comprehensum, pelle toto corpore utris
 instar detracta periisse memorant; alii, cum in
 reditu ex Persia ex oculis laboraret, a socero suo
 prætorio præfecto cupiditate imperii interfectum
 esse: quod tamen non sit assecutus; Diocletiano
 a militibus delatum, eo bello Persico multis forti-
 bus facinoribus nobilitato. Cæterum alter Car-
 filius Carinus, cum Romanis gravis esset, luxurio-
 sus, crudelis, et ultor injuriarum, a Diocletiano
 Romam ingresso occisus est. Tempus imperii ho-
 rum trium, triennium non explevit. His tempo-
 ribus Maues, homo detestandus, ex Persia in
 nostrum orbem delatus, suum venenum evomuit
 unde Manichæorum nomen in hunc usque diem
 durat, Is alias Peracletum et Spiritum sanctum se
 esse profitebatur, cum Spiritus improbitatis evi-
 denter in eo habitaret: alias Christum se nomi-
 nans, cum a dæmonibus ad ipsorum ministerium
 unctus esset; duodecim discipulos sui delirii, ex
 multis sectis jam desitis coæcervati, socios et præ-
 cones circumducebat. Dionysius cum Romæ fideles
 ix annis pavisset, defunctus, Felicem successorem
 habuit. Cui post quinquennium mortuo, Eutychia-
 nus successit. Quo intra x menses illum consu-
 cuto, pastoris munus Caio est mandatum: qui cum
 annos circiter xv Ecclesiæ præfuisset, Marcellinum
 C habuit successorem. Hi temporibus persecutionum
 fuerunt. In Antiochena Ecclesia post Domnum
 episcopus fuit Timæus, Timæo successit Cyrillus,
 Cyrillo Tyrannus: sub quo Ecclesiarum oppugna-
 tio viguit, ac tyrannis facta est intolerabilis. Hiero-
 solymitanam Ecclesiam post Hymenæum guber-
 navit Zabdas: quo paulo post defuncto, thronum
 eum Hermon ornavit. Alexandriae Maximo, qui
 post Dionysium xviii annis Ecclesiam moderatus
 est, mortuo, 640 Theon factus est episcopus:
 cui successit Petrus, qui obtruncatus martyrii co-
 ronam suscepit. Ac pontificum successiones hæ
 fuerunt.

οὗτος ἐπισκοπήσας μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ ἀντίσ-
 ὀυπερ ἀμφὶ τὰ πεντεκαίδεκα ἔτη προστάντος τῆς
 Ἐκκλησίας Μαρκελίνος διάδοχος γέγονεν. Οὗτοι δ' ἦσαν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν διωγμῶν. Ἐν δὲ γε τῇ
 Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίᾳ μετὰ Δόμνον ἐπισκόπησε Τίμαιος, τὴν δὲ Τίμαιον διεδέξατο Κύριλλος, καὶ
 μετὰ Κύριλλον Τύραννον ὁ θρόνος ἐδέξατο, καθ' ὃν ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν πολιορκία τὴν ἀκμὴν ἐσχῆκε καὶ
 ἡ τυραννὶς ἀφόρητος γέγονε. Τῆς δὲ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας μετὰ τὸν Ὑμέναιον πρόσθη
 Ζάβδας (87), οὐ μετ' οὐ πολὺ κεκαίμενον, Ἐρμων τὸν θρόνον τούτον ἐκόμισεν. Ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ
 Μαξιμόου τοῦ μετὰ Διουσίονος ἔτεσι ὀκτωκαίδεκα τὴν ἱερωσύνην ἀνύσαντος, τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος.
 Θεωνάος ἐπισκόπησεν. Ὅν διεδέξατο Πέτρος, ὃς καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανου ἦρατο, τὴν κεφαλὴν
 ἐκτιμηθεῖς. Αἱ μὲν οὖν τῶν ἀρχιερέων τούτων διαδοχαὶ ἐσχον οὕτως.

AA'. Διοκλητιανὸς δὲ τὴν ἡγεμονίαν λαχὼν, ὃς ὁ
 Διγμάτης μὲν ἦν τὸ γένος, πατέρων δ' ἀσῆμων
 (τις δὲ ἀπελευθέρων αὐτὸν φασὶν Ἀνούλινου
 συγκλητικῆς), ἐξ εὐτέλων στρατιωτῶν δοῦξ Μυσίας;

XXXI. Imperium autem Diocletianus est adeptus.
 natione Dalmata, obscuris ortus parentibus, et,
 ut quidam tradunt, Anulini senatoris libertus, ex
 milite gregario Mysiæ dux evasit. Alii vero co-

Variaſ lectiones et notæ.

(87) Zádðar. Duo codd. Reg. et Colbert. Zámðan, alter Reg. Zōðan præferunt.

mitem domesticorum fuisse tradunt, quos nonnulli equites esse putant. Apud milites pro concione affirmavit, se cædis Numeriani non fuisse conscium: simulque ad Aprum præfectum militum conversus: *Hoc, inquit, illius percussor est, eumque ense arrepto, interfecit. Romam cum venisset, rerum administrationem suscepit: considerataque principatus amplitudine, sive quarto, sive, ut alii docent, secundo imperii anno, collegam Maximianum Herculium asciscit, tantæ moli rerum se unum imparem esse ratus. Ambo igitur consentientibus animis persecutionem contra Christianos instituerunt, superioribus omnibus vehementiorem et immanioræ. Summo enim studio, ac potius furore, Dei nostri Jesu Christi salutarem nomen in omnibus delere terris sunt conati. Quo tempore tanta eorum qui pro Christi confessione in omnibus civitatibus et provinciis fortiter occumberent, multitudo fuit, ut eorum iniri numerus ægre possit. Hanc enim carnificinam cæteris rebus omnibus anteverendam esse putabant. Busiridem vero et Coptam urbes, Thebis Ægyptiacis vicinas, cum defecissent, Diocletianus cepit atque evertit. Post, Alexandria quoque et Ægyptus Achille quodam auctore arma contra Romanos sumpserunt: sed Diocletiano haud diu restiterunt, multique seditionis concitatores una cum Achille prænæs dederunt. Diocletianus porro et Maximianus, suum uterque generum Cæsares declararunt: Diocletianus Maximinum Gallerium, cui filiam Valeriam desponderat: Herculius Maximianus Constantium, qui a pallore Chlorus vocabatur, nepotem Claudii, qui paulo ante imperarat, ut jam exposui, desponsa filia Theodora. Quamvis autem ambo Cæsares uxores haberent, tamen repudiatis illis, imperatorum affinitatem prætulere. Maximianus in Gallias **641** profectus, Amandi cuiusdam motum repressit. Crassum, qui Britanniam per triennium occuparat, præfectus Asclepiodotus sustulit. Quinque-Gentianos qui Africanam occuparant, Herculius debellavit. Constantius Cæsar in Gallis adversus Alemannos bellum gerens, eodem die et victus est, et vicit. Nam primum cum Alemanni magno impetu in ejus exercitum irruerent, terga omnes dederunt, quos dum*

A ἐγένετο· ἄλλοι δὲ κήρυττα δομαστικῶν αὐτῶν γενέσθαι φασί. Δομαστικούς δὲ τινες τοὺς ἱππέας νομίζουσι. Διαλεγόμενος δὲ τοῖς στρατιώταις διεβεβαίου μὴ κοινωνῆσαι τῷ φόβῳ τοῦ Νουμυριανοῦ· καὶ ἐν τῷ ταῦτα λέγειν στραφεὶς πρὸς τὸν Ἄπρον ἑπαρχὸν ὄντα τοῦ στρατεύματος, Ὀδτος, Ἐρη, ὁ ἐκείνου φορεὺς. Καὶ αὐτίκα τῷ μετὰ χεῖρας εἶρει αὐτὸν ἀναίλιον. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ γενόμενος τῶν τῆς ἀρχῆς πραγμάτων ἀνταποκρίσαστο, καὶ τῆς τούτων ἡφάτο διοικήσεως. Ἀπιδῶν δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ὑπέροχον, κοινωνῶν αὐτῆς προσλαμβάνεται κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ἢ κατ' ἑτέρους κατὰ τὸ δεύτερον Μαξιμιανὸν τὸν Ἐρκούλιον, μὴ αὐτὸν μόνον ἀρκούντα πρὸς τοσαύτης ἀρχῆς διοίκησιν λογισάμενος. Ἄμφω τοίνυν συμπνεύσαντες διωγμὸν ἐγείρουσι κατὰ Χριστιανῶν, τῶν πρὶν γεγονότων ἀπάντων σφοδρότερον τε καὶ ἀγριώτερον. Ἐκθύμως γάρ, μᾶλλον δὲ περιμανῶς τὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἰσχυρὸν ἐκ πάσης γῆς ἐξαλεῖψαι σωτήριον ὄνομα. Ὅτε κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοσοῦτοι ὄπῃ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἠνθίσαντο, ὡς μὴδ' ἀριθμῶ σχεδὸν αὐτοὺς ὑπαχθῆναι ῥῆδιον εἶναι· Ἔργον γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐτίθειτο σπουδαιότερον. Βουσίβρωσ δὲ καὶ Κοπτοῦ πόλεων Αἰγυπτιακῶν περὶ τὰς ἐκεῖ θήσας οἰκουμένων εἰς ἀποστασίαν ἐκκλινασῶν, ὁ Διοκλητιανὸς ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν εἰλῆτε καὶ αὐτὰς καὶ κατέσκαψεν. Εἶτ' αὐθις Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀντήρην χεῖρα Ῥωμαίοις, Ἀχιλλῶς τινὸς εἰς τοῦτο τοὺς Αἰγυπτίους ὑπαγαγόντος· ἀλλὰ Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπελθόντων σὺν Διοκλητιανῷ, οὐκ ἀντίσχεον ἐπὶ πολὺ, καὶ πολλοὶ τῶν αἰτίων τῆς στάσεως ἀνηρέθησαν, καὶ αὐτὸς Ἀχιλλεύς. Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς Καίσαρας ἐχειροτόνησαν τοὺς αὐτῶν κηδεστάς, ὁ μὲν Διοκλητιανὸς Μαξιμιανὸν τὸν Γαλλῆριον, τὴν οἰκίαν θυγατέρα συζεύξας αὐτῷ Βαλερίαν· ὁ δ' Ἐρκούλιος Μαξιμιανὸς Κώνσταντα (88), ὃς ἐπεκλήθη Κλωρὸς διὰ τὴν ὠχρότητα, θυγατρίδου ὄντα Κλαυδίου τοῦ πρὸ μικροῦ βασιλεύσαντος, ὡς ἦδη μοι εἴρηται, καὶ αὐτὸς τούτῳ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Θεοδώραν κατεγγυῆσας. Καὶ ἄμφω δὲ τῷ Καίσαρι τούτῳ γαμετὰς εἰχέτην· ἀλλὰ διὰ τὸ πρὸς τοὺς βασιλεῖς κῆδος τὰς μὲν ἀπώσαντο, ταῖς δὲ τῶν **D** βασιλέων θυγατράσι συνώκησαν. Ἀμάνθου δὲ τινος νεωτερίσαντος ἐν Γαλλίαις, Μαξιμιανὸς ἐκείτω γενόμενος τὴν νεωτερισμὸν κατέστειλε. Κράσσον τε Βρεττανίαν κατεσχῆκῶτα ἐπὶ ἐνιαυτοὺς τρεῖς ὁ ἑπαρχὸς ἀναίλιον Ἀσκληπιόδοτος· καὶ πάντα τινῶν Γεντιανῶν (89) τὴν Ἀφρικὴν κατασχόντων, ὁ Ἐρκούλιος τούτους κατηγωνίσαστο. Ὁ δὲ γε Καίσαρ Κώνστας ἐν ταῖς Γαλλίαις πρὸς Ἀλαμαννοῦ· μαχόμενος τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἤττητο καὶ νενίκηκε. Πρῶτερον μὲν γὰρ τῶν Ἀλαμαννῶν τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ μετὰ ῥύμης ἐφορησάντων σφοδρῶς, εἰς

Variæ lectiones et notæ.

(88) *Κώνσταντα*. Ita Zonaras Constantem perperuo vocat, quem alii Constantium: quemadmodum etiam Constantinus Porphyrog. lib. *De adm.*

imp. cap. ult. et Mensæ 21 Maii.

(89) *Τινῶν Γεντιανῶν*. Vide Scaligerum ad Eusebium, p. 243, 11 edit.

φυγήν ἐτρέπησαν ἅπαντες, οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Κώνστας συναποδιδράσκων ἔβλεψεν παρὰ βραχὺ. Ὅπισθον γὰρ ἐρχόμενος, κακλεισμένους εὔρε τὰς πύλας τῆς πόλεως. Οἱ δὲ διώκοντες ἐγγιζόντες ἤδη ἔτοιμοι ἦσαν ἐκείνον συλλήψεσθαι, καὶ κἂν ἀπήχθη δέσμιος, εἰ μὴ σχολίους ἐκ τοῦ τείχους ἀνωθεν καθιμήσαντες, ταύταις αὐτὸν ἀνιμήσαντο. Οὕτω δὲ περισθεὶς καὶ τῆς πόλεως ἐνδοξὸν γεγονός, καὶ τὴν στρατιάν ἀθροίσας αὐτίκα, καὶ λόγοις αὐτὴν παρακλητικὸς εἰς ἄλλην διεγείρας, καὶ θάρσος οἷον ἐμπνεύσας αὐτῇ, ἐξείσιν αὐτοῦ, καὶ συμμίζας τοῖς πολεμίοις νικᾶ νίκην περιφανῆ, ὥστε περὶ ἐξήκοντα χιλιάδας ἐκείνων πείσιν. Περσῶν δὲ Ναρσοῦ βασιλεύοντος, δεῦρο ἀναγράφεται βασιλεῦσαι Περσῶν ἀπὸ Ἀρταξέρξου, οὗ πρόσθεν ἡ τῆς ἱστορίας συγγραφή ἐμνημόνευσεν, ὡς αὐθις Πέρσαις ἀνανεωμένου τὴν βασιλείαν· (μετὰ γὰρ τὸν Ἀρταξέρξην τοῦτον ἢ τὸν Ἀρταξέρην, διώνυμον ὄντα, Σαπώρης ἤρξε Περσῶν, καὶ μετ' ἐκείνον Ὀρμίσδας, εἶτα Οὐαράρανης, καὶ μετὰ τοῦτον Οὐαράρανης, καὶ αὐθις ἄλλος Οὐαράρανης, καὶ ἐπὶ τοῖς Ναρσῆς. Τοῦ Ναρσοῦ τοίνυν τοῦτου τότε τὴν Συρίαν ληϊζομένου, τὸν ἴδιον γάμβρον τὸν Γ' ἀλλέριον Μαξιμίον ὁ Διοκλητιανὸς διὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοῖς Αἰθίοπας ἀπῶν, συμβαλεῖν αὐτῷ μετὰ δυνάμεως ἀξιωμαχοῦ ἐξέπεμψεν· δεῦρο καὶ συμμίζας τοῖς Πέρσαις ἤτηθή καὶ ἐφυγεν. Αὐθις δὲ μετὰ πλείονος αὐτὸν ὁ Διοκλητιανὸς ἐξέπεμψε στρατιὰς. Συμβαλὼν οὖν αὐτοῖς πάλιν οὕτως ἐνίκησεν, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἤσταν ἀνακαλίσασθαι. Τούτους γὰρ πλείονας ἀπέκτεινε τῶν Περσῶν, καὶ τὸν Ναρσῆν τραπέντα μέχρι τῆς ἐνδοξοῦ Περσίδος ἰδίως, καὶ τὰς τοῦτου γυναίκας καὶ τοὺς παῖδας, καὶ ἀδελφὰς αἰχμαλώτους ἀπήγαγε, καὶ χρήματα ὅσα ἐπήγετο Ναρσῆς στρατεύομενος ἐχειρώσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Πέρσαις περιφανῶν. Ἀναβρώθεις δ' ἐκ τοῦ τραύματος ὁ Ναρσῆς, πρὸς Διοκλητιανὸν καὶ Γαλλέριον ἐποίησατο, τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναίκας ἀποδοθῆναι αὐτῷ ἐξῶν, καὶ σπονδὰς θέσθαι εἰρηνικάς. Καὶ ἐσχε τῆς αἰτήσεως, ἕκαστὸς τοῖς Ῥωμαίοις ὅσων ἐθύλοντο. Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς πολέμου κατώρθωσαν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς, τοὺς μὲν δι' αὐτῶν ἢ τῶν Καισάρων, τοὺς δὲ διὰ στρατηγῶν, καὶ τοὺς ἔρους τῆς βασιλείας ἐπλάτυναν. Οἷς ἐπαρθὲς ὁ Διοκλητιανὸς καὶ μέγα φρονήσας, οὐκέτι προσαγορεύεσθαι παρὰ τῆς γερουσίας ὡς πρῶην ἠνείχετο, ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι (90) ἐθέσπισε, καὶ τὰς ἐσθῆτας αὐτοῦ, καὶ τὰ ὑπόδηματα χρυσοῦ καὶ λίθοις καὶ μαργάραις ἐκόσμησε, καὶ πλείονα πολυέλειαν τοῖς βασιλικῶς παρασήμοις ἐπέθετο. Οἱ πρῶην γὰρ βασιλεῖς κατὰ τοὺς ὑπάτους τετίμητο, καὶ τῆς βασιλείας παράσημον μόνον εἶχον πορφυροῦν περιβόλαιον.

ΑΒ'. Τοῦ διωγμοῦ δ' ἐπιταθέντος, καὶ ἀναριθμητῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὅπερ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας θνησκόντων, καὶ τῶν πιστῶν εἶτι πλεονάζοντων, ἐκμανέντες οἱ τύραννοι οὗτοι περὶ τὸ ἐνεκααιδέκατον ἔτος τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας θεσπίσματα πανταχοῦ διεπέμψαντο, καθαιρεῖσθαι καὶ κατασκάπτεσθαι τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας κελεύοντα, καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κατακαίεσθαι, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ὡς διδασκάλους καὶ κήρυκας τῆς πίστεως ἀσυμπαθῶς προσασπύλλεσθαι.

A norum cæsis. Apud Persas autem regnavit Narses, qui septimus ab Artaxerxe numeratur: cujus supra facta est mentio, ut regni Persici instauratoris. Nam post hunc sive Artaxerxem, sive Artaxarem (utroque enim nomine appellatur) Sapore Persis imperavit. Hunc Hormisdas, Hormisdam Vararanes, Vararanem Vararaces secutus est: huic alius Vararanes successit, et post hos Narses regnavit. Contra hunc cigitur Narsen, Syriam vastantem, Diocletianus per Ægyptum in Æthiopiā profectus, generum Gallerium Maximianum, cum justis copiis misit: a Persis victum et profligatum, cum majore exercitu ablegavit. Denuo igitur hostes adortus, tam illustrem victoriam adeptus est, ut acceptæ cladis ignominiam aboleret. Persarum certe quidem partem majorem occidit, Narsen vulneratum usque ad interiorem Persiam persecutus, ejus uxores, liberos et sorores, ac multos illustres Persas cepit, omnique pecunia a Narse in militiam advecta potitus est. Narses vero ex vulnere recreatus, per legatos a Diocletiano et Gallerio, ut sibi mulieres et liberi redderentur, et pacis fœdus feriretur, impetravit, cum Romanis, rebus omnibus quas volebant, cessisset. Aliis quoque multis bellis Diocletianus et Maximianus partim per se, 642 partim per Cæsares et duces prospere confectis, imperii fines amplificaverunt. Quibus victoriis elatus Diocletianus, se non amplius, ut prius, a senatu salutari, sed adorari voluit: vestes suas et calceos auro, gemmis, margaritis exornavit, et imperatoria insignia majoribus sumptibus decoravit. Superiores enim imperatores consulari duntaxat honore afficiebantur, et imperii insigne purpuram tantum gestabant.

XXXII. Persecutione gliscente, virisque et mulieribus innumeris pro Christi confessione morientibus, cum nihilominus magna fidelium multitudo superesset: hi tyranni sub annum xix imperii Diocletiani, edicta quovis terrarum mittebant, quibus ecclesie Christianorum dirui, libri cremari jubebantur, et sacerdotes eorum, ut doctores et præcones fidei, crudeliter interfici. Cæteros qui aut dignitatibus præditi, aut in militiam ascripti essent, ignominiose ejici atque exauctorari. Pri-

Varie lectiones et notæ.

(90) Ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι. Id ipsum narrat Eutropius (cujus interpretem P. Anianum hic exscripsit, ut alibi sæpe, Zonaras), Aurelius Victor et Eusebius in Chronico, atque adeo Ammianus, lib.

xv: Omnium primus extero ritu et regio more instituit adorari, cum semper antea ad similitudinem judicum salutatos principes legerimus,

militem domesticorum fuisse tradunt, quos non nulli equites esse putant. Apud milites pro concione affirmavit, se cædis Numeriani non fuisse conscium : simulque ad Aprum præfectum militum conversus : *Hoc, inquit, illius percussor est*, eumque ense arrepto, interfecit. Romam cum venisset, rerum administrationem suscepit : considerataque principatus amplitudine, sive quarto, sive, ut alii docent, secundo imperii anno, collegam Maximianum Herculium asciscit, tantæ molis rerum se unum imparem esse ratus. Ambo igitur consentientibus animis persecutionem contra Christianos instituerunt, superioribus omnibus vehementiorem et immaniorem. Summo enim studio, ac potius furore, Dei nostri Jesu Christi salutarem nomen in omnibus delere terris sancti conati. Quo tempore tanta eorum qui pro Christi confessione in omnibus civitatibus et provinciis fortiter occumberent, multitudo fuit, ut eorum iniri numerus ægre possit. Hanc enim carnificinam cæteris rebus omnibus anteverteendam esse putabant. Busiridem vero et Coptam urbes, Thebis Ægyptiacis vicinas, cum defecissent, Diocletianus cepit atque evertit. Post, Alexandria quoque et Ægyptus Achille quodam auctore arma contra Romanos sumpserunt : sed Diocletiano haud diu restiterunt, multique seditionis concitatores una cum Achille prenas dederunt. Diocletianus porro et Maximianus, suum uterque generum Cæsares declararunt : Diocletianus Maximinum Galerium, cui filiam Valeriam desponderat : Hercules Maximianus Constantium, qui a pallore Chlorus vocabatur, nepotem Claudii, qui paulo ante imperarat, ut jam exposui, desponsa filia Theodora. Quamvis autem ambo Cæsares uxores haberent, tamen repudiatis illis, imperatorum affinitatem prætulere. Maximianus in Gallias **641** profectus, Amandi cuiusdam motum repressit. Crassum, qui Britanniam per triennium occuparat, præfectus Asclepiodotus sustulit. Quinque-Gentianos qui Africam occuparant, Hercules debellavit. Constantius Cæsar in Galliis adversus Alemannos bellum gerens, eodem die et victus est, et vicit. Nam primum cum Alemanni magno impetu in ejus exercitum irruerent, terga omnes dederunt, quos dum Constantius fuga postremus consequitur, parum abfuit quin portis jam clausis caperetur : ac plane ab hostibus comprehensus esset, in eum capiendum intentis, nisi funibus ex muro demissis attractus esset. Ita conservatus, atque in urbem receptus, convocato statim exercitu, oratione habita, qua militum animis alacritatem ad rem strenue gerendam attulit, ac fiduciam quamdam quasi inspiravit, statim duxit contra hostem, atque illustri victoria potitus est, circiter LX millibus Aleman-

A *γένετο*· ἄλλοι δὲ κήρυττα δομαστικῶν αὐτὸν γενέσθαι φασί. Δομαστικούς δὲ τινὰς τοὺς ἰππέας νομίζουσι. Διαλεγόμενος δὲ τοῖς στρατιώταις διεθεδαίου μὴ κοινωνῆσαι τῷ φόβῳ τοῦ Νουμριανοῦ· καὶ ἐν τῷ ταῦτα λέγειν στραφεὶς πρὸς τὸν Ἄπρον ἑπαρχὸν ὄντα τοῦ στρατεύματος, *Ὁδοτος, ἔρη, ὁ ἐκείνου φονεὺς*. Καὶ αὐτίκα τῷ μετὰ χειρὸς εἶπει αὐτὸν ἀναίλειν. Ἐν δὲ τῇ Ρώμῃ γενόμενος τῶν τῆς ἀρχῆς πραγμάτων ἀνταποκρίσαστο, καὶ τῆς τούτων ἡψατο διοικήσεως. Ἀπειθῶν δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ὑπέρογκον, κοινωνῶν αὐτῆς προσλαμβάνεται κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ἢ καθ' ἑτέρους κατὰ τὸ δεύτερον Μαξιμιανὸν τὸν Ἐρκούλιον, μὴ ἑαυτὸν μόνον ἀρκούντα πρὸς τοσαύτης ἀρχῆς διοίκησιν λογισάμενος. Ἄμφω τοίνυν συμπνεύσαντες διωγμὸν ἐγείρουσι κατὰ Χριστιανῶν, τῶν πρὶν γεγονότων ἀπάντων σφοδρότερον τε καὶ ἀγριώτερον. Ἐκθύμως γάρ, μᾶλλον δὲ περιμανῶς τὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔσπευδον ἐκ πάσης γῆς ἐξελείψαι σωτήριον ὄνομα. Ὅτε κατὰ πάσαν πόλιν καὶ χώραν τοσοῦτοι ὅπῃ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἠνθρίσαντο, ὡς μὴδ' ἀριθμῶ σχεδὸν αὐτοὺς ὑπαχθῆναι ῥάβδιον εἶναι· Ἔργον γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀπάντων εἰςθενο σπουδαιότερον. Βουσίρεως δὲ καὶ Κοπτοῦ πόλεων Αἰγυπτιακῶν περὶ τὰς ἐκεῖ θῆβας οἰκουμένων εἰς ἀποστασίαν ἐκκλινασῶν, ὁ Διοκλητιανὸς ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν εἰλὲ τε καὶ αὐτὰς καὶ κατέσκαψεν. Εἴτ' αὖθις Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀντήρσαν χεῖρα Ρωμαίοις, Ἀχιλλῶς τινὲς εἰς τοῦτο τοὺς Αἰγυπτίους ὑπαγαγόντες· ἀλλὰ Ρωμαίων αὐτοῖς ἐπελθόντων σὺν Διοκλητιανῷ, οὐκ ἀντίσχεον ἐπὶ πολὺ, καὶ πολλοὶ τῶν αἰτίων τῆς στάσεως ἀνηρέθησαν, καὶ αὐτὸς Ἀχιλλεύς. Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς Καίσαρες χεῖροστόνησαν τοὺς ἑαυτῶν κηδεστὰς, ὁ μὲν Διοκλητιανὸς Μαξιμῖνον τὸν Γαλλέριον, τὴν οἰκείαν θυγατέρα συζεύξας αὐτῷ Βαλερίαν· ὁ δ' Ἐρκούλιος Μαξιμιανὸς Κώνοντα (88), ὃς ἐπιελήθη Κλωρὸς διὰ τὴν ἀχρότητα, θυγατριδοῦν ὄντα Κλαυδίου τοῦ πρὸ μικροῦ βασιλεύσαντος, ὡς ἤδη μοι εἴρηται, καὶ αὐτὸς τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Θεοδώραν κατεγγυήσας. Καὶ ἄμφω δὲ τῷ Καίσαρι τούτῳ γαμετὰς εἰχέτην· ἀλλὰ διὰ τὸ πρὸς τοὺς βασιλεῖς κῆδος τὰς μὲν ἀπόσαντο, ταῖς δὲ τῶν βασιλέων θυγατράσι συνήψασαν. Ἀμάνδου δὲ τινος νεωτερίσαντος ἐν Γαλλίαις, Μαξιμιανὸς ἐκεῖσε γενόμενος τὴν νεωτερισμὸν κατέστειλε. Κράσσον τε Βρεττανίαν κατεσχηκότα ἐπὶ ἑνῆαυτοὺς τρεῖς ὁ ἑπαρχὸς ἀνείλειν Ἀσκληπιόδοτος· καὶ πίντε τινῶν Γεντιανῶν (89) τὴν Ἀφρικὴν κατασχόντων, ὁ Ἐρκούλιος τούτους κατηγωνίσαστο. Ὁ δὲ γε Καίσαρ Κώνοντα· ἐν ταῖς Γαλλίαις πρὸς Ἀλαμαννῶν μαχόμενος τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἤττητο καὶ νενίκηκε. Πρῶτερον μὲν γὰρ τῶν Ἀλαμαννῶν τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ μετὰ ῥύμης ἐπορησάντων σφοδρὰς, εἰς

Variæ lectiones et notæ.

(88) *Κώνοντα*. Ita Zonaras Constantem perperno vocat, quem alii Constantium : quemadinodum etiam Constantinus Porphyrog. lib. *De adm.*

imp. cap. ult. et Mensæ 21 Maii.

(89) *Τινῶν Γεντιανῶν*. Vide Scaligerum ad Eusebium, p. 243, 11 edit.

φυγήν ἐτρέψησαν ἅπαντες, οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Κώνστας συναποδιδράσκων ἐβίω ἀν παρὰ βραχύ. Ὅπισω γὰρ ἐρχόμενος, κεκλεισμένως εἴρε τὰς πόλεις. Οἱ δὲ διώκοντες ἐγγίζοντες ἤδη ἔτοιμοι ἦσαν ἐκείνον συλληφθεῖν, καὶ κἀν ἀπήχθη δέσμιος, εἰ μὴ σχολίους ἐκ τοῦ τείχους ἀνωθεν καθιμήσαντες, ταύτας αὐτὴν ἀνιμήσαντο. Οὕτω δὲ περιωθεὶς καὶ τῆς πόλεως ἐντὸς γεγονώς, καὶ τὴν στρατιάν ἀθροίσας αὐτίκα, καὶ λόγοις αὐτὴν παρακλητικοῖς εἰς ἀλήθην διεγείρας, καὶ θάρσος οἶον ἐμπνεύσας αὐτῇ, ἐξείσιν εὐθύς, καὶ συμμίξας τοῖς πολεμίοις νικᾷ νίκην περιφανῆ, ὥστε περὶ ἐξήκοντα χιλιάδας ἐκείνων πεσείν. Περσῶν δὲ Ναρσοῦ βασιλεύοντος, ὃς ἑβδομῶς ἀναγράφεται βασιλεῦσαι Περσῶν ἀπὸ Ἀρταξέρξου, οὗ πρόσθεν ἡ τῆς ἱστορίας συγγραφή ἐμνημόνευσεν, ὡς αὐθις Πέρσαις ἀνανεωμένου τὴν βασιλείαν (μετὰ γὰρ τὸν Ἀρταξέρξην τοῦτον ἢ τὸν Ἀρταξέρην, διώνυμον οὖντα, Σαπώρης ἤρξε Περσῶν, καὶ μετ' ἐκείνων Ὀρμισδᾶς, εἶτα Ὑδαράρανης, καὶ μετὰ τοῦτον Ὑδαράρακης, καὶ αὐθις ἄλλος Ὑδαράρανης, καὶ ἐπὶ τούτοις Ναρσῆς. Τοῦ Ναρσοῦ τοίνυν τούτου τότε τὴν Συρίαν ληζόμενον, τὸν ἴδιον γάμβρον τὸν Γαλλέριον Μαξιμιανὸν ὁ Διοκλητιανὸς διὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας ἀπίων, συμβάλεῖν αὐτῷ μετὰ συνάμεως ἀξιομάχου ἐξέπεμψεν ὃς καὶ συμμίξας τοῖς Πέρσαις ἠττήθη καὶ ἐφυγεν. Αὐθις δὲ μετὰ πλείονος αὐτὸν ὁ Διοκλητιανὸς ἐξέπεμψε στρατιᾶς. Συμβάλων οὖν αὐτοῖς πάλιν οὕτως ἐνίκησεν, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἔστην ἀνεκαλέσασθαι. Τοὺς τε γὰρ πλείονας ἀπέκτεινε τῶν Περσῶν, καὶ τὸν Ναρσῆν τραυθέντα μέχρι τῆς ἐνδοτέρας Περσίδος ἐδίωκε, καὶ τὰς τούτου γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας, καὶ ἀδελφὰς αἰχμαλώτους ἀπήγαγε, καὶ χρήματα ὅσα ἐπήγχετο Ναρσῆς στρατευόμενος ἐχειρώσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Πέρσαις περιφανῶν. Ἀναβρωθεὶς δ' ἐκ τοῦ τραύματος ὁ Ναρσῆς, ἐποίησατο, τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας ἀποδοθῆναι αὐτῷ ἀξιῶν, καὶ σπονδὰς θέσθαι εἰρηνικάς. Καὶ ἐτυχε τῆς αἰτήσεως, ἕκαστὸς τοῖς Ῥωμαίοις ὅσων ἐβούλοντο. Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς πολέμους κατώρθωσαν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς, τοὺς μὲν δι' ἑαυτῶν ἢ τῶν Καισάρων, τοὺς δὲ διὰ στρατηγῶν, καὶ τοὺς ἔρους τῆς βασιλείας ἐπλάτυναν. Οἷς ἐπαρθεὶς ὁ Διοκλητιανὸς καὶ μέγα φρονήσας, οὐκέτι προσαγορεύεσθαι παρὰ τῆς γερουσίας ὡς πρῶην ἠγεῖτο, ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι (90) ἐθέσπισε, καὶ τὰς ἐσθῆτας ἑαυτοῦ, καὶ τὰ ὑποδήματα χρυσοῦ καὶ λίθοις καὶ μαργάραις ἐκόσμησε, καὶ πλείονα πολυτέλειαν τοῖς βασιλικῶς παρασήμοις ἐπέθετο. Οἱ πρῶην γὰρ βασιλεῖς κατὰ τοὺς ὑπάτους τετήμητο, καὶ τῆς βασιλείας παράσημον μόνον εἶχον πορφυροῦν περιβόλαιον.

ΑΒ'. Τοῦ δωγμοῦ δ' ἐπιταθέντος, καὶ ἀναριθμήτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὄπρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας θνησκόντων, καὶ τῶν πιστῶν ἐπι πλειοναζόντων, ἐκμανέντες οἱ τύρανοι οὗτοι περὶ τὸ ἐνεκααιδέκατον ἔτος τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας θεοσπίσματα πανταχοῦ διεπέμψαντο, καθαιρεῖσθαι καὶ κατασκάπτεσθαι τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας κλειύοντα, καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κατακαίεσθαι, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ὡς διδασκάλους καὶ κήρυκας τῆς πίστεως ἀσυμπαθῶς προσεπόλλυσθαι.

Variæ lectiones et notæ.

(90) Ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι. Id ipsum narrant Eutropius (cujus interpretem P. animum hic exscripsit, ut alibi sæpe, Zonaras), Aurelius Victor et Eusebius in Chronico, atque adco Ammianus, lib.

A NORUM cæsis. Apud Persas autem regnavit Narses, qui septimus ab Artaxerxe numeratur: cujus supra facta est mentio, ut regni Persici instaurationis. Nam post hunc sive Artaxerxem, sive Artaxarem (utroque enim nomine appellatur) Sapore Persis imperavit. Hunc Hormisdas, Hormisdam Vararanes, Vararanem Vararaces secutus est: huic alius Vararanes successit, et post hos Narses regnavit. Contra hunc igitur Narsen, Syriam vastantem, Diocletianus per Ægyptum in Æthiopiā profectus, generum Gallerium Maximinum, cum justis copiis misit: a Persis victum et profligatum, cum majore exercitu ablegavit. Deuō igitur hostes adortus, tam illustrem victoriam adeptus est, ut acceptæ cladis ignominiam aboleret. Persarum certe quidem partem majorem occidit, Narsen vulneratum usque ad interiorem Persiam persecutus, ejus uxores, liberos et sorores, ac multos illustres Persas cepit, omnique pecunia a Narse in militiam advecta potitus est. Narses vero ex vulnere recreatus, per legatos a Diocletiano et Gallerio, ut sibi mulieres et liberi redderentur, et pacis fœdus feriretur, impetravit, cum Romanis, rebus omnibus quas volebant, cessisset. Aliis quoque multis bellis Diocletianus et Maximianus partim per se, 642 partim per Cæsares et duces prospere confectis, imperii fines amplificaverunt. Quibus victoriis elatus Diocletianus, se non amplius, ut prius, a senatu salutari, sed adorari voluit: vestes suas et calceos auro, gemmis, margaritis exornavit, et imperatoria insignia majoribus sumptibus decoravit. Superiores enim imperatores consulari duntaxat honore afficiebantur, et imperii insigne purpuram tantum gestabant.

XXXII. Persecutione gliscente, virisque et mulieribus innumeris pro Christi confessione morientibus, cum nihilominus magna fidelium multitudo superesset: hi tyranni sub annum xix imperii Diocletiani, edicta quovis terrarum mittebant, quibus ecclesiæ Christianorum dirui, libri cremari jubebantur, et sacerdotes eorum, ut doctores et præcones fidei, crudeliter interfici. Cæteros qui aut dignitatibus præditi, aut in militiam ascripti essent, ignominiose ejici atque exauctorari. Pri-

xv: Omnium primus extero ritu et regio more instituit adorari, cum semper antea ad similitudinem judicum salutatores principes legerimus.

vatæ vero conditionis homines, in servitutem rapi
 xx anno imperii Diocletiani exacto, ambo impe-
 ratores consentientibus animis imperio se abdi-
 carunt, publice profitentes, se moli negotiorum
 succumbere : sed apud eos quibus arcana sui pec-
 toris credebant, id ex desperatione facere se fate-
 bantur. Quia enim nec Christianos superare nec
 præconium Christiani nōminis extinguere possent,
 se nec imperio velle frui. Cum autem ambo
 eodem die imperio se ex composito abdicassent,
 Diocletianus Nicomedie, Maximianus Mediolani :
 ille Salonis in Dalmatia, quas patriam habebat,
 hic in Lucania vitam egit. Prius tamen de Persis
 Romæ triumpharunt, in quo triumpho Narsis
 uxores, liberos et sorores, aliarumque gentium
 duces duxerunt, omnesque divitias ex Persia ap-
 portatas. Haud vero abs re fuerit explicari, unde
 triumphii nomen sumptum sit, ac id quidem a
 Thriis, quæ sicula folia sunt, factum putant.
 Priusquam enim personas scenici excogitassent,
 siculis foliis facies velati, dicteria versibus iam-
 bicis proferebant. Eandem et milites in victoria
 festivitate licentiam eodem ornatu in victores usur-
 pabant, atque hinc triumpho nomen esse factum an-
 tumant. Alii vero ex eo, quod tribus constet ordini-
 bus, senatu, 643 populo, et militibus, una inceden-
 tibus, litterarum in Græco vocabulo θριάμβος non-
 nulla mutatione facta. Ea agitur victoria festivi-
 tate peracta imperatoriam potestatem in Cæsares
 transtulerunt, et partiti imperium, Orientalem par-
 tem una cum Illyrico Gallerio Maximino assigna-
 runt : Constantio Chloro provincias occidentales,
 una cum Africa attribuerunt. His ita gestis, milites
 prætoriani filium Herculii Maximiani Maxentium
 Romæ imperatorem declararunt. Ex his tribus
 igitur, Constantius in Britannis, Cottiis Alpibus et
 Galliis dominans, Christi cultores admodum ele-
 menter tractavit, atque adeo subditos suos omnes :
 et pecuniæ contemptor fuit. Sed Maximinus Orien-
 tis imperator, tum Christianos acerrime persecutus
 est, tum cæteris subditis gravissimus fuit. Nam
 cum libidine arderet, ac summus adulter esset :
 non privata conditionis solum mulieres ad supra
 rapiebat, sed etiam illustrium virorum conjuges a
 maritis per vim avulsas, expleta libidine sua domum
 remittebat : divinationibus adeo deditus, ut nul-
 lam rem minimam iis inconsultis susciperet, et ar-
 canorum illorum patratōribus honorem haberet.
 Hic pius homines ad internecionem condemnavit,
 eorumque facultates publicavit, nullo alio crimine
 insonitibus objecto, præterquam Dei cognitione et
 fide in Christum.

Α Τους δ' ἑλλων τοὺς ἀξίαις ἢ στρατείαις κατελε-
 γμένοις ἀτίμως ἐξελαύνεσθαι καὶ τῆς ἀξίας καὶ
 τῆς στρατείας, τοὺς δὲ τύχης ἰδιώτιδος (91)
 ὄντας δουλοῦσθαι. Ἦδη δὲ εἰκοστὸν ἀνύσαντος
 ἐνιαυτὸν Διοκλητιανοῦ παρὰ τῆ ἀρχῆς, ἐκ συμ-
 φώνου ἀμφοῦ τῶ αὐτοκράτορι τὴν βασιλείαν ἀπο-
 ἔθεντο, δημοσίᾳ μὲν τὸν ὄχλον τῶν πραγμάτων
 ἀποσκευάζεσθαι λέγοντες· οἷς δὲ τὰ τῆς καρδίας
 ἐξεκάλυπτον κρύφια ἐξ ἀπονοίας ὠμολόγουν ἀπο-
 τίθεσθαι τὴν ἀρχὴν, ὅτι μὴ περιγενέσθαι Χριστιανῶν
 ἡδυνήθησαν, μηδ' ἀποσθῆσαι τὸ Χριστιανισμὸν
 κήρυγμα, μηδὲ τῆς βασιλείας ἀπολαύειν αἰρούμε-
 νοι. Ἀποθήμενοι δὲ τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν αὐτῆς
 ἡμέραν ἐκ συνθήματος, ὁ μὲν ἐν Νικομηδείᾳ (92),
 ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἐν Μεδιολάνῳ, καὶ ἰδιωτεύσαντες·
 Β Διοκλητιανὸς μὲν ἐν Σάλωνι πόλει τῆς Δαλματίας
 διῆγεν, ἥτις ἦν αὐτοῦ καὶ πατρὶς, ὁ δ' Ἐρκοῦλιος
 ἐν Λουκανίᾳ. Πρὸ δὲ τῆς ἀποθέσεως τῆς ἀρχῆς τὸν
 ἐπὶ τῆ νίκῃ τῶν Περσῶν ἐπιναιθόντες ἐν Ῥώμῃ
 κατήγαγον θριάμβον, ἐν ᾧ τὰς τε τοῦ Ναρσῦ γα-
 μετὰς καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς θυγατέρας ἐθριάμβευ-
 σαν, καὶ ἀρχηγούς ἐτέρων ἔθνων, καὶ τὸν πλοῦτον
 ὄσαν ἐκ Περσῶν ἐληθσαντο. Ἄλλ' ἐνταῦθα δηλωθῆ-
 ναι καλὸν, ὅθεν καὶ τὸ τοῦ θριάμβου ἐξελεγκται
 ὄνομα. Φασὶν οὖν κληθῆναι τοῦτον ἐκ τῶν θρίων, ἃ
 ἐστὶ τὰ τῆς συκῆς φύλλα. Πρὸ γὰρ τοῦ τὰ προσω-
 πεία ἐπινοηθῆναι τοῖς σκηναίοις, συκῆς φύλλοις τὰ
 ἑαυτῶν καλύπτοντες πρόσωπα, δι' ἰάμβων ἐπιποιούντο
 τὰ σκώματα· καὶ οἱ στρατιῶται δὲ ἐν ταῖς ἐπινι-
 κίοις πομπαῖς φύλλα συκῆς ταῖς ἑαυτῶν ἐπάγοντες
 ὄψεσιν, εἰς τοὺς τὰς πομπὰς ποιοῦντας ἀπέσκωπον
 κἀντεῦθεν ὀνομασθῆναι νομίζεται θριάμβους τὰς
 ἐπινικίους πομπὰς. Ἐτεροὶ δὲ φασὶν ὀνομασθῆναι
 τὸν θριάμβον, ὅτι ἐκ τριῶν οἱ τὴν πομπὴν πλη-
 ροῦντες συνίσταντο τάξεις, τοῦ δήμου, τῆς συγκλη-
 τοῦ, καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐκ τοῦ βαίνειν ὁμοῦ
 τὰς τάξεις τὰς τρεῖς, τριάμβόν τινα κληθῆναι,
 ἀντὶ δὲ τοῦ τ, τὸ θ παραληφθῆναι διὰ τὸ εὐφρονέ-
 τερον. Μετὰ δὲ τὴν ἐπινικίον ταύτην πομπὴν ἐκεί-
 νοι μὲν τῆς ἐξουσίας ἀπέστησαν, τοὺς Καίσαρας δ'
 ἀνέδειξαν αὐτοκράτορας, μέρισαντες αὐτοῖς τὴν
 ἀρχὴν, καὶ τὴν μὲν Ἐφῶν μοῖραν τῷ Γαλλερῳ
 προσκληρώσαντες Μαξιμίνῳ σὺν τῷ Ἰλλυρικῷ, τῷ
 Χλωρῷ δὲ Κωνσταντῷ προσείμαντες τὰ Ἑσπέρια
 Δ σὺν τῇ Ἀφρικῇ. Τοῦτων δὲ οὕτω γενομένων, οἱ
 στρατιῶται, οἱ πραιτωριανοὶ ἐκαλοῦντο, τὸν υἱὸν
 τοῦ Ἐρκοῦλιου Μαξιμιανοῦ τὸν Μαξιέντιον βασιλεῦς
 ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀνείκον. Ἐκ τοίνυν τῶν τριῶν τού-
 των ὁ μὲν Κώνστας ἐν Βρεττανίαις καὶ ταῖς Κατ-
 ταίαις Ἄλπεισι καὶ ταῖς Γαλλίαις κρατῶν, τοῖς τὸν
 Χριστὸν σεβομένοις μᾶλα ἐπιεικῶς προσεφέρετο,
 ἀλλὰ μέντοι καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὸν, καὶ ὑπερόπτης

Variæ lectiones et notæ.

(91) Τοὺς δὲ τύχης ἰδιώτιδος. Eusebius, lib. viii, cap. 2 : Τοὺς δὲ ἐν οἰκείαις ἐλευθερίαις στερεῖσθαι.

(92) Ἐν Νικομηδείᾳ. Ubi palatia construxerant Imperatores ante Diocletianum, ut indicat Socrates,

lib. i Hist. eccl. cap. 6. Vide nostram Constantinopolim lib. iv, sect. 13, n. 4. Aliud palatium præterea Nicomedie ædificavit Constantinus Heraclii filius. Niceph. CP.

χρημάτων ἐτύγγυεν· Μαξιμίνος δὲ τῆς Ἐφῆς ἀρχῶν, καὶ κατὰ Χριστιανῶν διαγωγῶν κακίην κεν ἐπαχθέτατον, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὑπηκόων βαρύντατα προσεφέρετο. Γυναικομανέστατος γάρ καὶ μοιχικώτατος ὢν, οὐκ ἰδιώτερας μόνον γυναίκας ἀκούσας ἐλάμβανε, καὶ ταύτας ἐμοίχευεν, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν περιφανῶν ἀνδρῶν γαμετάς, βίβ τῶν ἀνδρῶν ἀποσπῶν, καὶ ἐνυβρίζων αὐταῖς οὕτως πρὸς τοὺς ἰδίους ταύτας συνένους ἀνέπειμπε. Μαντείαις δ' ἦν προσεχηκῶς τοσοῦτον, ὡς μηδὲ τοῦλάχιστον ποιεῖν διενεμαντείων, καὶ διὰ τιμῆς αὐτῶν οἱ ποιοῦντες τὰ ἀπέρρητα ἤγοντο. Οὗτος τῶν εὐσεβῶν πανολεθρίων κτεψήφιστο, καὶ τὰς ὑπάρξεις αὐτῶν δημεύεσθαι ἀπεφώνησεν, οὐδὲν ἕτερον τοῖς ἀναίτιοις προσάπτων αἰτίμα ἢ τὴν θεογνωσίαν καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν.

ΑΓ'. Μαξιμίνος δ' ἐν Ῥώμῃ οὐδὲν τι μετριώτερος ἢ XXXIII. Maxentius vero Romæ nihilo clementior tyrannus fuit, sed æque ut Maximinus, imperium administravit, in proximos quosque Christianos insanendo, et omnibus ærumnis exagitando, summaque perfidia in omnes suos subditos grassando. Nam et multos claros viros nullo justo iudicio occidebat, et nobiles matronas ac virgines in dies per summam contumeliam constuprabat, et locupletibus bona per injuriam eripiebat, et subditos novis, iisque gravibus exactionibus atterebat. Ille quando Romæ nobilissimæ castæque matronæ, quæ viro illustri nupta erat, inmodesto amore correptus, talium operum ministros ad eam adducendam misit. Quæ cum lenones aedibus suis astare videret, adventusque causa cognita, citra ullam deprecationem ad tyrannum abeundum esse intelligeret **644** (nam maritus mortis metu attonitus, ab illis abduci mulierem patiebatur), neque ullum aliunde auxilium exspectaret: exiguam moram postulavit, ut se exornaret prius, quam abiret. Colebat autem Christum, et divino mysterio initiata erat. Ingressa igitur cubiculum, remotis arbiris, sibi necem conscivit, ut contumeliæ expers modestiam conservaret, voluntariam mortem amplexa, cadavere lenonibus et nefario amatori relicto. His ita imperantibus Diocletianus et Maximianus in vita privata obierunt: etsi de illorum obitu scriptores non consentiunt. Nam Eusebius *Ecclesiasticæ historiæ* lib. viii, Diocletianum mentis errore affectum, et diuturno morbo tabescentem, miseram animam violenter eructasse scribit: Maximianum vero Herculium laqueo sibi necem conscivisse. Alii vero tradunt eos, cum depositæ potestatis pœniteret, in conatu recuperandi imperii deprehensos, et senatusconsulto interfectos esse. Sunt etiam qui dicant, Herculium rursus imperium desiderantem, consilium cum Diocletiano de eo recuperando communicasse: eoque conatum illum recusante, curiam ingressum dixisse, filium suum rei publicæ gerendæ esse imparum. Militibus autem iis verbis ad iram concitatis, quasi imperium sibi vindicaret: periculo territum, negasse id se in animo habuisse, sed militum animos ut erga filium suum affecti essent, periclitari voluisse: itaque sedasse tumultum. Deinde in Gallias ad Constantinum Magnum, qui Faustam filiam ejus et ipse in matrimonio haberet, abiisse, ac in regno ejus per-

Variæ lectiones et notæ.

(93) Ὁ μὲν γὰρ Ἐὐσέβιος. Eusebius, lib. viii, cap. 13, et in *Orat. Constantinii ad sanctorum cœ-*

tum cap. 25, ubi consulendus Valesius. Vide præterea Lactantium, *De mortib. persecutor.* cap. 42.

insidias sibi vindicando ibi quoque deprehensum, A
eoque conatu dejectum, tum demum vitam laqueo
suivisse. Verum isti uno quoque modo ex his,
naturæ debitum persolverunt. Constantius autem
undecimo anno in imperio exacio, ex quo Cæsar
appellatus fuerat, potestate clementer et humani-
ter usus, in Britannia extremum diem clausit, cum
luctu subditorum, bonitatem ejus desiderantium:
filio natu majore, Magno videlicet Constantino, ex
priore conjuge, imperii successore declarato. Habuit
enim ex secunda quoque Hercullii filia Theodora
alios filios, Constantinum, Anaballianum et Con-
stantium. Sed magnus Constantinus 645 prælatus
est, quod hi patri ad imperium inepti esse vide-
bantur. Imo totum negotium divinæ Providentiæ
fuit, salutari præconio ac potius omnibus Romani
imperii subditis consulenti, ut per eum tyranni-
des destruerentur. Fertur enim, Constantio ægro-
tanti, et ob cæterorum filiorum ineptam indolem
mæsto, angelus astitisse, qui juberet, ut Constan-
tino relinqueret imperium. Hunc igitur Constanti-
um pater, adolescentem etiamnum, Gallerio de-
disse obsidem memoratur, ut interim etiam in re
militari exerceretur. Qui cum ei ob ingenii dexte-
ritatem ex invidia insidias strueret, in pugna Sar-
matica mandavit, ut Barbarorum ducentem armis
insignem aggrederetur. Constantinum vero pa-
ruisse, eumque correptum, viventem ad Gallerium
portasse. Deinde leonem immanem et cruentam
belluam jussisse subsistere: illum vero id quoque
certamen, quamvis non sine periculo, divina tamen
gratia incolamem obiisse. Unde cum Gallerium in-
videre sibi atque insidiari intellexisset, noctu cum
iis quibus fudebat, fuga elapsam ad patrem rediisse:
eoque pacto et periculum evasisse, et paterno im-
perio potitum esse.

τῆς τέχνης τῆς στρατιωτικῆς. Ὁ δὲ περιδέξιοις τούτου ὄρων, καὶ φθονῶν, αὐτῷ ἐπεβούλευσεν. Καὶ
πρῶτον μὲν τοῖς Σαρμάταις μαχόμενος τῷ ἐκείνων ἀρχηγῷ ἐκ τῆς πανοπλίας ἐπιστήμων τυγχέ-
νοντι προσέταξεν ἐπιελθεῖν. Ὁ δὲ καὶ ἐπῆλθε, καὶ ἀρπάσας αὐτὸν ζῶντα τῷ Γαλλερῷ ἐκόμισεν. Ἔπειτα
λέοντα φρικτὸν τινα θῆρα καὶ παλαμναῖον ἐπέλευσεν δέξασθαι. Ὁ δὲ καὶ τούτου τὸν ἄλλον ἤνυσεν
ἐπικινδύνως μὲν, τῆς θείας δὲ γε χάριτος συντηρούσης αὐτόν. Γνοὺς δ' ἐνεσθῆναι φθονοῦμενος παρὶ
τοῦ Γαλλερῷ, καὶ ἐπιβουλευόμενος νυκτὸς μετὰ τινῶν οἷς ἐθάρρει ἀπέδρα, καὶ πρὸς τὸν πατέρα
ἐπανεληλύθε. Καὶ ὁ μὲν οὕτως τὸν τε κίνδυνον διαπέφυγε, καὶ τῆς πατρῴας βασιλείας ἤξιωτο.

XXXIV. Maximinus Licinium, natione Dacum, D
qui Constantini Magni sororem in matrimonio ha-
bebat, imperii collegam asciturus, in Illyrico reli-
quit, ut Thracibus qui a Barbaris vexabantur, opem
ferret. Ipse Romam profectus est, ut cum Maxentio
pugnaret. Deinde cum suis militibus dimderet, me-
tuens ne ad hostem transirent, omisso bello reces-
sit. Ac Licinium, quia collegam eum ascivisse pœ-

κοινῶν πραγμάτων διοίχησιν. Κινθθέντων δὲ τῶν
στρατιωτῶν πρὸς θυμὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὡς
σφετεριζομένου τὴν ἀρχὴν, τὸν Ἐρκοῦλιον τὸν κίν-
δυνον δέισαντα, μὴ οὕτω γνώμης ἔχειν εἰπεῖν, ἀλλὰ
διάπειραν τῶν στρατευομένων ποιούμενον, ὅπως
ἔχουσι πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ διαθέσει, ταῦτα εἰπεῖν
καὶ οὕτω καταστῆλαι τὸν θόρυβον τῶν στρατιωτῶν.
Ἔπειτα εἰς Γαλλίας ἐλθεῖν πρὸς τὸν μέγαν Κωνσταν-
τῖνον, κηδεστὴν αὐτοῦ καὶ αὐτὴν οὕτως ἐπὶ Φαύστῃ
τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ, κάκεινῳ ἐπιβουλεύοντα καὶ πι-
ρώμενον τὴν ἐκείνου βασιλείαν λαβεῖν· γνωσθῆναι
δὲ κάκειον καὶ ἀποκρουσθῆναι τοῦ ἐγχειρήματος,
καὶ οὕτως ἀπάξασθαι. Ἄλλ' οὗτοι μὲν ἐνὶ γε τῷ
τρόπῳ τῶν εἰρημένων τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησαν· Κών-
στας δὲ ἐνόηκατον ἠγυκάς ἐναυτὸν παρὰ τῇ ἀρχῇ
ἔξοτου Καῖσαρ ἀνηγορεύθη καὶ ἠπίως ἄρξας καὶ
προσηνῶς, ἐν Βρετανίαις διάγων, κατέλυσε τὴν
ζωὴν, πένθος αὐτοῦ τοῖς ὑπ' αὐτὸν καταλειποῦς
διὰ τὴν χρηστότητα, πρότερον τὸν πρεσβύτερον τῶν
οἰκείων υἱῶν τῆς ἀρχῆς καταστήσας διάδοχον, τὸν
μέγαν δηλαδὴ Κωνσταντῖνον, ὃν ἐκ τῆς προτέρας
αὐτοῦ ἐγένετο γαμετῆς. Εἶχε δὲ καὶ τῆς δευτέρας
τῆς τοῦ Ἐρκοῦλιου θυγατρὸς Θεοδόρας καὶ ἐτέρους
υἱοὺς, Κωνσταντῖνον, Ἀναβαλλιανὸν, καὶ Κωνσταν-
τιον. Προτετίμητο δὲ τούτων ὁ μέγας Κωνσταντῖνος,
ὅτι ἐκείνῳ τῷ πατρὶ ἀνεπιτήδειοι πρὸς τὴν βασι-
λείαν ἐκρίθησαν. Τὸ δ' ἔλον ἦν ἐκ θεοῦ οἰκονομη-
θὲν ὑπὲρ τοῦ θελοῦ κηρύγματος, ἢ μᾶλλον καὶ ὑπὲρ
πάντων τῇ τῶν Ῥωμαίων ὑποκειμένων ἀρχῇ, ἵνα
δὲ αὐτοῦ καταλυθεῖεν αἱ τυραννίδες. Λέγεται γάρ
ὅτι νοσοῦντι τῷ Κώνσταντι καὶ ἀθυμοῦντι διὰ τὴν
ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πασι ἀποτυχίαν ἀγγελος ἐπίσταν,
τῷ Κωνσταντῖνῳ κελεύων τὴν ἐξουσίαν καταλι-
πεῖν. Τούτου δὲ τὸν Κωνσταντῖνον ὁ πατὴρ μι-
ράκιον οὕτως τῷ Γαλλερῷ εἰς ὁμηρείαν παρέσχεται,
ἐν ὁμηρεῶν ἅμα καὶ πρὸς ἄσκησιν γυμνάσθηται:

ΛΔ'. Μαξιμίνος δὲ κοινῶν τῆς ἀρχῆς τὸν Λι-
κίνιον (94) προσεληθεί, ἐκ Δακῶν ἔλκοντα τὴν
τοῦ γένους αἰετῖν, ἐκ γαμβρῶν οὕτως ἐκ' ἀδελφῆ
τοῦ μεγάλου Κωνσταντῖνου. Κοινῶν δὲ τῆς βασι-
λείας αὐτὸν ποιησάμενος τὸν μὲν ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ
καταλλόπειν ἐν ἀμύνη τοῖς Ἰσθαῖν ὑπὸ Βαρβάρων
ληζομένοις· ἐκείνος δ' εἰς Ῥώμην ἀφίκετο, μαχό-
μενος πρὸς Μαξιμίνιον. Ἔπειτα, τοὺς οἰκείους ὑπόπτου;

Variae lectiones et notæ.

(94) Τὸν Ἀκίλινιον. Scribit anonymus in Vita
S. Basilei archiepiscopi Amazeni, n. 5 et 6, Lici-
nium simulasse se esse Christianum, ut Constan-
tiam Constantini M. sororem in uxorem obtineret
et adepto imperio in Oriente, ad vomitum rediisse.
Certe Constantinus Christianismum amplexus fœ-
rat ante initum inter Licinium et Constantiam

matrimonium, an. 315, verum scribit Lactantius,
in lib. *De mortib. persecutor.* n. 46, 47 et 48, ali-
quanto post initas cum sorore Constantini nuptias,
ac cum Maximino congressurum, somno monitum,
Christum invocasse, de dissequē litteras ad provin-
ciarum præsides de restituendis Christianis eccle-
siis, Constantino et ipso in coss.

σχών στρατιώτας, καὶ φοβηθεὶς μὴ πρόσθοιντο τῷ Ἀ
 ἔχθρῳ, ἀπέστη τῆς μάχης, καὶ ἀνεχώρησε. Μετα-
 μεληθεὶς δ' ἐπὶ τῇ προσλήφει τοῦ Λικινίου, πρό-
 τερον μὲν λαθραίως αὐτῷ ἐπεβούλευεν, εἶτα καὶ
 μάχην κατ' αὐτοῦ εἰς τούμπαφες συνεστήσατο. Καὶ
 συμβαλῶν αὐτῷ τρέπεται, καὶ ἡττώμενος ἐφυγε,
 καὶ ἐν τῇ φυγῇ ἑαυτὸν διεχρήσατο. Οἱ μὲν οὖν
 τοιοῦτω τέλει καταλῦσαι τὴν ζωὴν ἰστόρησαν τὸν
 Μαξιμίνον, οἱ δὲ κατὰ Χριστιανῶν αὐτὴν ἐκμα-
 νέντα μετελθεῖν τὴν θεῖαν δίκην παραδεδώκασιν.
 Ἐλκος γὰρ ἕνοκῆψαν αὐτοῦ περὶ τὸν βουδῶνα καὶ
 τὴν αἰδῶ χαλεπιώτατον, τὰ τῆς ἀκόλασις αὐτοῦ
 ἐπιδόσασθαι ὄργανα. Ἐκ δὲ γε τῆς σήφως τούτων
 καὶ σκώληκας ἀναβράσσεσθαι, καὶ εἶναι τὸ πάθος
 ἀνίατον. Ἰατρῶν δὲ τοὺς μὲν αὐτόθεν ἀπαγορεύοντας
 τὴν ἐγγεῖρησιν ὡμῶς ἀποσφάττεσθαι, τοὺς δ' ἐπι-
 χειροῦντας μὲν, μὴ δυναμένους δ' ἀκίσασθαι, κτείν-
 νεσθαι ἀκηνέστατα, ὅτι μὴ κατώρθουν ἀδύνατα.
 Ὅψ' δ' οὖν ὑποτοπήσαι τὸν τύραννον διὰ τοὺς ἀδί-
 κους φόνους τῶν τὸν Χριστὸν σεβομένων τινῶναι
 δίκην, καὶ ἐκθέσθαι θεοπίαματα πανταχοῦ κελεύοντα
 κυθῆναι τὸν κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸν, καὶ ζῆν
 ἐκείνους καὶ θρησκείαν ὡς βούλοιντο, εὐχεσθαι τε
 ὑπὲρ αὐτοῦ. Κάνταῦθα δὲ διττοὶ λέγονται λόγοι· ὁ
 μὲν γὰρ ἀπαλλαγῆναι αὐτὸν τοῦ πάθους παρὰ πᾶ-
 σαν ἐλπίδα φησιν, εἰτ' αὐθὺς ἐπαίρειαι τὸν διωγμὸν
 καὶ ἀδιέρθωτον μείναι, ἕως οὗ τοῦ ἐν χειρὶ Κυρίου
 ποτηρίου τὸν τρυγίαν ἐξέπιεν· ὁ δ' ἕτερος ἀρνεῖται
 τῷ ἀσεβεῖ τὴν ἀνάβρωσιν, ὡς ἐκ τῆς εἰρημῆνης τε-
 λευτήσαντι νόσου, καὶ ἀνενεχόντι ἐκ τοῦ στόματος
 σκώληκας. Ὁ μὲν οὖν κατ' ἓνα τρόπων τῶν ἰστο-
 ρηθέντων βίαιως ἀπέβηξε τὴν ζωὴν. Ἐν δὲ τῇ
 Ῥώμῃ (95) τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας πρόστη
 μετὰ Μαρκελλῶν ἐν ἑτασι δυσὶ τὴν λειτουργίαν ἐκ-
 κλήσαντα Εὐσέβιος, ὃν μετὰ ἑνιαυτὸν θανόντα δι-
 εδέξατο Μιλτιάδης. Καὶ ἐπὶ τέσσαραις προστάντος
 ἑνιαυτοῖς τῶν ἐν Ῥώμῃ πιστῶν τοῦ Μιλτιάδου,
 Σιλθέστρος διάδοχος γέγονεν. Ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ μετὰ
 Τύραννον ἔτος ἐπισκοπήσαντα τρισκαίδέκατον, προ-
 χειρίσθη Βιτάλιος, καὶ τούτου ἔκτον ἔτος ἀνύσαντι
 διεδέξατο Φιλαγῆνης, κάκεινῳ πέντε ἀνυσθέντων
 ἑνιαυτῶν, γέγονε Παυλῖνος διάδοχος. Τῶν δ' Ἱερο-
 σολύμων μετὰ Ζάβδιν ἐπὶ δέκατον λειτουργηκότα
 ἑνιαυτὸν Ἑρμῶν ἐκληρώσατο τὸν θρόνον τὸν ἀρ-
 χιερατικόν. Τῆς δ' Ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν Ἱερο-
 μάστρα Πέτρον, δέκα ἔτεσιν ἐφ' ἐνὶ τὸν τῆς ἀρ-
 χιερωσύνης θρόνον κοσμήσαντα, Ἀλέξανδρος τὴν
 ἀρχιερωσύνην ἐσχηκεν. Ἐν δὲ Ῥώμῃ μετὰ Σιλθέ-
 στρον ἐπ' ἑτασι λειτουργηκότα εἴκοσι καὶ ὀκτώ
 Ἰούλιος πρόστη τῆς Ἐκκλησίας ἑτη πεντακαίδεκα.
 Μεθ' ὃν Λιδέριος ἔκτον ἤνυσεν ἑνιαυτὸν, κάκεινον
 διεδέξατο Δάμασος, ὀκτὼ καὶ εἴκοσι ἑνιαυτοῦ,
 ποιμάνας τοὺς πιστοὺς· καὶ τούτου Σιρίκιῳ, ἑτη
 λειτουργήσας ἐκκαίδεκα. Εἶτα προκχείριστο Ἰννο-
 κέντιος (96), ἐν πεντακαίδεκα ἑνιαυτοῖς διδάξας τὸν

nituerat, primum clam per insidias, deinde aperto
 Marte adortus, in fugam vertitur, in qua seipsum
 interemit. Et hoc modo Maximinum periisse, qui-
 dam tradunt. Alii auctores sunt, eum furore quo-
 dam contra Christianos grassantem, divinæ vin-
 dicte pœnas dedisse, ulcere gravissimo circa bu-
 bonem et pudenda orto, quod instrumenta libidinis
 ejus consumpserit : nam ex ea putrefactione etiam
 vermes erupisse, et malum fuisse immedicabile.
 Medicos autem, qui conatum faciendæ medicinae
 statim veterint, crudeliter esse jugulatos : qui
 vero curatione suscepta nihil **646** profecerint,
 immanissime trucidatos, quod ea præstare non
 possent, quæ artis facultatem superarent. Sero
 tandem suspicatum tyrannum, se injustarum cæ-
 dium cultorum Christi dare pœnas, ubique edictis
 propositis persecutionem Christianorum inhiberi,
 atque illos vivere, ac Deum suo arbitratu colere,
 et pro ipsius salute vota facere jussisse. Atque hic
 etiam duplex rumor ortus est. Nam alii tradunt,
 præter omnem spem eo morbo liberatum, reno-
 vasse persecutionem non mutatis moribus, donec
 poculi quod Dominus manu tenet, fecem exhause-
 rit : alii valetudinem recuperatam negantes, ex eo
 malo impium decessisse tradunt, ac vermes etiam
 per os rejecisse. Uno certo ex his modis vitam
 abruptit. Romæ cœtui fidelium post Marcellinum,
 duobus annis sacerdotio functum, Eusebius præ-
 fuit : cui post annum mortuo, successit Miltiades,
 qui cum fidelibus quadriennium præfuisset, Sil-
 vestrum successorem reliquit. Antiochiæ post Ty-
 rannum xiii annis episcopatu functum, defectus est
 Vitalis. Huic post sexennium successit Philogenes,
 atque is quoque annis v exactis, Paulinum habuit
 successorem. Hierosolymis post Zabdam, qui mi-
 nisterium ad decimum annum obiit, Hermon pon-
 tificiam sedem est sortitus. Alexandriæ post sanctum
 martyrem Petrum, qui pontificiam sedem per an-
 nos xi ornarat, Alexander pontificatum obtinuit.
 Romæ Silvestro per annos xxviii episcopatu functo,
 Julius Ecclesiæ xv annis præfuit. Post quem Libe-
 rius sextum absolvit annum ; eique successit Dama-
 sus, qui xxviii annos fideles pavit. Hunc Siricius
 secutus, annis xvi ministerium obiit. Deinde Inno-
 centius est electus, qui populum Domini per annos
 xv erudiit. Quo mortuo, Zosimus in Ecclesiæ Ro-
 manæ solio est collocatus : cui duodecimo anno
 exacto successit Coelestinus, qui annis decem in
 pontificatu claruit, Hujus successor fuit Xystus, qui
 vii annos duravit. Deinde Leo in ejus locum suf-
 fectus est, qui veram doctrinam per annos xxiv
 defendit. Leone defuncto, Hilario in sede collo-
 catus est : qui vi annis expletis, electioni Simplicii
 locum fecit, qui et ipse anno xix ministerii dece-
 sit. **647** In ejus locum introductus est Felix : qui

Variæ lectiones et notæ.

(95) Ἐρ δὲ τῇ Ῥώμῃ. Quæ deinceps adduntur,
 absunt ab uno e codic. Reg. et Colb., describuntur
 vero in tribus aliis Reg. atque hæc quidem suppo-

sitionia, nec Zonaræ esse videntur.

(96) Ἰννοκέντιος. Reg. Ἰννοκέντιος.

nono anno defunctus, Gelasio honorem reliquit per quinqueannium fruendum. Post eum Anastasius est electus: qui anno quarto elapso, Symmachus successorem habuit, qui cum annos xii in pontificatu exegisset, Hormisdas est electus, Sed hic quoque decimo anno ministerii mortem obiit. Romanæ vero Ecclesiæ sedes Joannem in triennium suscepit. Post quem Felix Romanis fidelibus præfuit, quatuor annos eo honore gavisus. Deinde Bonifacius per biennium episcopatum gubernavit. Post hunc Agapetus designatus est, qui cum summi pastoris Christi gregem Romanum duobus annis et ipse pavisset, naturæ debitum persolvit. Romæ autem pontifex electus est Silverius: unoque anno pontificatu functus, vitam exegit. Hujus successor Virgilius, cum xviii annis Ecclesiæ præfuisset, in ejus locum successit est Pelagius: qui quinque annis obito ministerio, decessit. Romana vero sedes Joannem in viii annos suscepit, et post hunc Gregorium in annos xv. Post hunc perpetua sedes eorum qui Romanæ Ecclesiæ præfuerunt, non reperitur. Antiochiæ vero Cælesyriæ Eustathius Paulino, qui ministerio quinquennium vacarat, successit. Cum Eustathius fideles annos xviii pavisset, Euphronius per annos viii ministravit. Post quem Phlacidus xii explevit annos. Deinde Stephanus Arii sectator, Ecclesiæ per triennium se ingressit. Post hunc introductus est Leontius, qui viii anno episcopatus mortem obiit. Post hunc Antiochenæ Ecclesiæ Eudoxius alterum annum præfuit. Post Eudoxium Arianus quartum annum fuit episcopus. Post hunc Meletius annos xxv. Post hunc Flavianus Christianis annos xxvi præfuit. Deinde Theodotus ministerium suscepit, in eoque annos iv exegit. In hujus locum Joannes introductus, per annos xviii duravit. Pro Joanne Domnus electus, annos viii postea vixit. Post quem in Antiochenæ Ecclesiæ thronum Maximus introductus, in eo munere quadriennium vixit: successore Martyrio, qui ix explevit in magistratu annos. Deinde Julianus in ea pontificia sede, annos vi consedit, et Petrum successorem habuit. **648** Cui triennio post Stephanus successit, totidem annos pontificatu functus. In Stephani locum Calandio successit est, et huic post quadriennium alius Petrus successit, qui Ecclesiam per triennium gubernavit. Hujus successor exstitit Palladius, decem annis in magistratu exactis. Deinde Flavianus creatus episcopus, xiiii annis. Post eum Severus vii annis gubernata Ecclesia, Euphrasio sacram sedem reliquit: cui post annum quintum Ephraïmus successit, et in ministerio annos xviii vixit.

Θεόδοτος τὴν λειτουργίαν διεδέξατο, καὶ τετραετίαν ἤνυσεν. Καὶ ἀντὶ τούτου Ἰωάννου δόμνος χειροτόνητο, ἐπιζήτης τῆ χειροτονίας ἔχουσαν ἔτος· καὶ ἀντιδρότη τῷ θρόνῳ τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας Μάξιμος, ἐπ' ἐνιαυτοῦς ἐπιρμηνίας τῆ προστασίας τέσσαρας. Ὅς ὑπὸ Μαρτυρίου διεδέχθη, ἔνατον καὶ τούτου τῆ ἀρχῆ διανύσαντος ἔτος. Ἰουλιανὸς δ' ἔπειτα εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν ταύτην καθέδραν ἐκάθισεν ἐπὶ ἔκτον ἐνιαυτὸν, καὶ

τοῦ Κυρίου λαόν. Καὶ Ζώσιμος τῷ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐνίδρυτο, θανόντος· Ἰννοκετίου. Ὅν δωδέκατον ἡγουότα· ἐνιαυτὸν Κελεσίνο· διεδέξατο, ἐπ' ἑτη τῆ ἀρχιερωσύνη δέκα ἐνδιαπρέφας. Τούτῳ Εὐστός διάδοχος γέγονεν, ὄχθον ἐνιαυτὸν διαρκέσας. Ἐἴτα Λέων ἀντεισηχθη, τῶν ὁρθῶν δογμάτων ἀντιποιησάμενος, ἐπ' ἔτεσιν εἰκοσι πρὸς τοῖς τέσσαρσι. Καὶ ἐκλιπνόντος τοῦ Λέοντος Ἰσριών εἰς τὸν θρόνον ἀνθίδρυτο. Ἐκτον ἐκπλήσας ἐνιαυτὸν. Ἀνθ' οὐπερ Συμπλίκιος (97) κεχειροτόνητο, καὶ ἐπ' ἐνεακαιδέκατον ἔτος τὸ τῆς ποιμαντικῆς καὶ οὗτο· λειτουργίῃμα διανύσας, ἐξέλιπε· καὶ ἀντεισηχτο Φηλιξ. Ἐννάτω δ' ἐνιαυτῷ καὶ οὗτος ἐκλειπνός, Γελασίῳ τὴν τιμὴν καταλλόλοιπε, πέντε ταύτης ἀπολαύσαντι ἑτη. Μεθ' οὖν Ἀναστάσιος ἐπέλεγε. **B** Μετὰ τέταρτον δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτὸν ὑπὸ Συμμάχου διεδέχθη. Οὐ δυοκαίδεκα ἐνιαυτοῦς ἐπὶ τῆ ἀρχιερωσύνη διαγατόντος, Ὁρμισδοῦς ἐξελεκτο. Δεκάτῳ δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτῷ τὸ λειτουργίῃμα διανύσας, κατέλυσε τὴν ζωὴν, καὶ Ἰωάννην ὁ θρόνος τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας διεδέξατο ἐπὶ τριετίαν. Μεθ' οὖν Φηλιξ τῶν ἐν Ῥώμῃ πρόσθη πιστῶν, τετραετίαν τῆς τιμῆς ἀπολαύσας. Ἐἴτα Βονιφάτιος ἐπὶ διετίαν τῆς προστασίας ἤξιστο, καὶ ἐπὶ τούτῳ Ἀγαπητῷ (98) προκεχείριτο. Δύω δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτοῦς ποιμάνας τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ ἀρχιποιμηνός Χριστοῦ ποιμνιον, ἀπέτισε τὸ χρεῖων, καὶ χειροτονήθη Ῥώμης ἀρχιερεὺς Σιλδῆριος. Ἐνα δὲ καὶ οὗτος ἀρχιερατείας ἐνιαυτὸν τὴν ζωὴν ἐξεμάρτησε. **C** Καὶ τούτῳ διάδοχος Βιγίλιος γέγονεν. Ὀκτωκαίδεκατον δὲ τούτου ἔτος διηνυκτότος ἐν τῆ ἀρχῇ, ἀνθρῆθη Πελάγιος. Ὅς, πέμπτον ἐνιαυτὸν τῆ λειτουργίῃ ἐσχολακός, ἀπῆλθε, καὶ Ἰωάννην ἡ ἀρχιερατικὴ καθέδρα τῶν Ῥωμαίων ἐδέξατο ἐπὶ χρόνοις ὀκτώ, καὶ μετὰ τούτου Γρηγόριον ἐπὶ πεντακαίδεκα. Μεθ' οὖν οὐκέτι κατὰ συνέλειαν οἱ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας προστάτες εὐρηγται. Ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ τῆ κατὰ Κοίλην Συρίαν τὸν Παυλίνον ἑτη πέντε τῆ λειτουργίῃ σχολάσαντα Εὐστάθιο· διεδέξατο, καὶ τοῦ Εὐσταθίου ἐπ' ἑτη ποιμάναντος τοὺς πιστοὺς ὀκτωκαίδεκα, Εὐφρόνιος ἐλειτουργήσεν ἔτος· ὄχθον. Μεθ' οὖν Φλάκιος δωδέκατον ἡγουσεν ἔτος· εἴτα Στέφανος αἰρεσιώτης· Ἀρείου παρεισφθάρη τῆ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τρίτον ἐνιαυτὸν, καὶ μετὰ τούτου ἐσηχτο Λεόντιος. Ὅχθον δὲ καὶ οὗτος ἔτος ἐπισκοπέσας, κατέλυσε τὴν ζωὴν, καὶ ἐπὶ τούτῳ πρόσθη τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας Εὐδόξιος ἔτος δεύτερον, καὶ ἐπὶ τῷ Εὐδοξίῳ Ἀρριανὸς ἐπισκόπησεν ἔτος· τέταρτον. Καὶ μετὰ τούτου Μελέτιος, ἐνιαυτοῦς εἰκοσιν ἐπὶ πέντε. Μεθ' οὖν Φλαβιανὸς πρόσθη τῶν Χριστιανῶν ἐπ' ἔτεσιν εἰκοσι πρὸς τοῖς ἑξ. Ἐἴτα

Variae lectiones et notæ.

(97) Συμπλίκιος. Reg. Συμπλίκιος.

(98) Ἀγαπητός. Reg. Ἀγαπητικός. Melius alii.

οὗτος ἔρχε Πέτρον διάδοχον. Ὅν μετὰ τριτην χρόνον Στέφανος διεδέξατο, ἰσαριθμοὺς ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτούς. Τῷ δὲ Στεφάνῳ Καλαυδίων (99) ἐγένετο ἐφεδρος. Καὶ τούτῳ μετὰ τετρατην Πέτρος ἄλλο ἐξήδρευσε, τριτην χρόνον τὴν Ἐκκλησίαν κατεσχηκώς. Οὗ διάδοχος Παλλάδιος γέγονε, δικαετίαν ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ. Εἶτα Φλαδιανὸς ἤρθε, ἐπὶ δέκα καὶ τρεῖς ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτούς. Μετ' οὗ Σαυτήρος ἐβδόμον λειτουργήσας ἐνιαυτὸν ἀφῆκεν Εὐφρασίῳ τὴν καθέδραν τὴν ἱερὰν. Ὅν μετὰ πέμπτον ἔτος Ἐφραϊμίου διεδέξατο· ὁκτώ δ' ἐπὶ δέκα χρόνους ἐπεβίω οὗτος τῷ λειτουργήματι.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

α'. Οὕτω μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, τῆς τοῦ πατρὸς βασιλείας ὁ μέγας Κωνσταντῖνος διάδοχος γέγονεν, ὁ ἐν βασιλευσίν δοξιδμος καὶ ἐν ὀρθοδόξοις ἐπισημότατος. Ὅς ἐκ τῆς μακαρίας Ἑλένης γεγέννητο τῷ πατρὶ, παρ' ἧς διαφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς, καὶ παρ' αὐτοῖς τὰ περὶ ταύτης οὐχ ὠμολόγηται. Οἱ μὲν γὰρ τῷ Κωνσταντῖν νόμου γάμου φασὶν αὐτὴν συνοικεῖν, ἀποπεμφθῆναι δὲ τοῦ Μαξιμιανοῦ Ἐρκουλλίου, ὡς ἐμπροσθεν εἴρηται, τὴν οικίαν παῖδα τὴν Θεοδώραν τούτῳ κατεγγυήσαντος, καὶ ἀναδείξαντος Καίσαρα. Οἱ δὲ οὐ γαμετὴν νόμιμον αὐτὴν γενέσθαι τοῦ Κωνσταντῖνου ἰσθόρησαν, ἀλλὰ πάρεργον ἔρωτικῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ἐξ ἐκείνου τούτου δὴ συλλαβέσθαι τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον. Διαδεξάμενος δὲ τὴν βασιλείαν τὴν πατρικὴν ἤρχε τῆς Βρετανίας τε καὶ τῶν Ἀλπειῶν, καὶ ἐπὶ ταύταις τῶν Γαλλῶν, ἐπὶ τῇ τῶν Ἑλλήνων θρησκείᾳ προσκειμένος, καὶ τοῖς Χριστιανοῖς ἀντικείμενος, παρὰ Φαύστης τῆς γαμετῆς εἰς ζῆλον τῆς τῶν εἰδώλων τιμῆς ἐκκαλούμενος. Θυγάτηρ δ' ἦν ἡ Φαύστα τοῦ Μαξιμιανοῦ. Αὐτῆς γὰρ καὶ ὁ πατήρ ἀδελφαῖς συνώκουν δυοῖ. Τριῶν δ' ὄντων τῶν βασιλέων, αὐτοῦ τε Κωνσταντῖνου καὶ Λικινίου καὶ Μαξεντίου, ὃς ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐκράτει ὁ Μαξέντιος· οὗτος οὐχ ὡς βασιλεὺς, ἀλλ' ὡς τύραννος ἀντικρυς διήχε, πλείστα δεινὰ καὶ ἀτοκὰ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ τυραννουμένοις ἐπάγων, ὡς ἤδη μοι ἀναγέγραπται. Ἄ μὴ φέροντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ διαπέμπονται πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀπαλλάξαι· σφᾶς τῆς τυραννίδος τοῦ Μαξεντίου δεόμενοι. Ἐνταῦθεν πρὸς καθάρσειν αὐτοῦ διανίσταται, καὶ στρατεύει, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην χωρεῖ. Ὁ δὲ γε Μαξέντιος ἐπιπολὺ μὲν ἐντὸς καθῆστο τειχῶν, μὴ ἀντεπεξίεν τοῖς πολιορκούειν αὐτὸν, ὥστε καὶ διὰ τοῦτο σκώμματα κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τινῶν πεποιήσθαι. Ὅψ' ἔξ ἑστὸς ἀντιπαρετάξατο γυηταῖς κρηρῆμος, καὶ δι' ἀνατομῆς βρεφῶν μαντευόμενος, καὶ ἄλλα πράττων ἀθέμιτα, ἀ δέος ἐνεποιοῦν τῷ Κωνσταντῖνῳ. Ἀγωνιῶντι γούν διὰ ταῦτα, τύπος αὐτῷ σταυρικῆς μεσούσης ἡμέρας δι' ἀστέρων (1) ἐφάνη κατ' οὐρανόν, καὶ γραφὴ περὶ τὸν σταυρὸν (2) Ῥωμαῖοῖς στοιχείοις, δι' ἀστέρων

11. Sic igitur, ut dictum est, Constantinus Magnus regni paterni successor exstitit, imperator perpetua memoria dignus, et inter orthodoxos illustrissimus. Eum ex beata Helena procreavit pater, de qua dissentiunt historici. Nam alii legitimo conjugio nuptam fuisse Constantio, ac dimissam, cum Maximianus Herculius, ut ante dictum est, filia Theodora desponsa, Cæsarem eum designasset. Alii non matremfamilias, sed concubinam, formæ gratia Constantio conciliatam, Constantinum ei peperisse tradiderunt. Qui suscepto paterno regno, Britanniarum, Alpibus et Galliarum imperavit, gentilium adhuc religioni addictus, et Christianis infestus, Fausta uxore ad simulacrorum cultum eum provocante. Fuit autem Fausta Maximiani filia. Nam ipse et pater duas sorores in matrimonio habuerunt. Cum vero tres essent imperatores, Constantinus, Lucinius, et Maxentius: hic Romæ et in Italia rerum potens, non regem agebat, sed plane pro tyranno se gerebat, importune et crudeliter in eos grassando, quibus dominabatur: quemadmodum jam a me perscriptum est. Quæ Romani haud ferenda rati, legatos ad Constantinum missant, ut Maxentii tyrannide se liberet, supplicantes. Iis precibus ad pellendum illum commotus, Romam versus cum exercitu proficiscitur. Maxentius vero, cum diu intra mœnia se contineret, nec in aciem contra eos, a quibus obsidebatur, descenderet, salibus a nonnullis incessebatur. Sed tandem educit exercitum, præstigiis quibusdam usus: et præter alia nefanda, ex infantium dissectione captatis auguriis. Quibus Constantinus perterritus, et animo æstuanti, figura crucis circa meridiem stellis informata in cælo apparuit: et scriptura circa crucem, Romanis litteris, et ipsa per stellas expressa, *In hoc vince*. Statim igitur cruce ex auro, ad formam quam viderat, facta, et exercitui suo præferri iussa, commisso prælio Maxentium vincit, majore copiarum illius parte cæsa, cæteris in fugam versis; inter quos et ipse Maxentius pontem Milvium transiturus, equo lapsus, in Tiberim præcipitatus, submergitur. Et

Variæ lectiones et nota

(99) *Kalavdiōn*. Wolfus Καλαυδίων, perperam ediderat: ita enim a scriptoribus passim appellatur.

(1) *Δι' ἀστέρων*. V. p. 11, 2 edit.

(2) *Περὶ τοῦ σταυροῦ*. Id ex Eusebio tradit Zo-

PATROL. GR. CXXXIV.

naras; at Lactantius, in libro *De mortibus persecutorum*, scribit *commonitum fuisse in quiete Constantinum, ut cæleste signum Dei notaret in scutis atque ita primum committeret: scilicetque ut iussus erat, et transversum X litteram, summo capite circumflexo, Christum*

hic filius fuit exitus. Cujus tyrannide Romani liberati, portis apertis Constantinum splendide exceperunt, ut liberatorem urbis lætis acclamationibus celebrantes: decreta in foro statua, quam ille ita fieri jussit, ut formam crucis manu teneret: edictoque vetuit ne, ob religionem, ii qui Christum pro Deo colerent, plecterentur. Sic Italia, et ipsa Roma ejus imperio adjuncta, cum Licinio, cui soror ejus nupta erat, imperium tenuit. Is cum Maximini et filium et filiam occidisset, jam uterque alteri suspectus, sublato altero, se solum imperio potiturum putabat, nemine alio id sibi vendicaturus. Ac nonnulli sic potitum esse Licinium parte Galerii asserunt, socium ab illo ascitum, ut dictum est. Nonnulli, in Constantini gratiam, cum sororem ei despondisset, a militibus Cæsarem salutatum, et ab ipso contra Maximinum missum, eoque victo et profligato, regno illius donatum esse, ea conditione, ut ne Christianos violaret: qua ille neglecta, non minus, ac potius magis, quam decessores sui, in Christianos insanierit, nullo extremæ crudelitatis genere prætermissis. ¶ Ad alias igitur dissensionis eorum causas etiam hanc accessisse. Proinde Constantinus, ducto contra Licinium exercitu, et sæpe commissa pugna, denique vincit. Sed propter sororem reconciliatus, imperium ei certis conditionibus restituit. At ille, cum, ut homo perfidus, pactis non stetiasset, a Constantino denuo superatus, Byzantium et Chrysopoli captis, Nicomediam fugit. Tum soror Constantinum rogat ut marito reddat imperium; quo non impetrato, salutem illius a fratre exorat. Itaque Licinius plebeio habitu imperatorem adit, ac Thessalonice privatam vitam agere jubetur. Id factum accusabant milites, quod homini perfido, qui foedera sæpius rupisset, parceretur. Quare imperator eam rem per litteras ad senatus judicium refert. A quo alii eum militibus; ipsorum arbitratu tractandum, esse deditum, ac Thessalonice, aut prope Serras, nescio quo eunte, interfectum: alii, nec dum ibi degeret, quiescisse, sed tyrannidem affectasse tradunt, quo cognito imperator eum occidi jusserit. Ferunt Constantinum in præliis cum illo et Maxentio commissis, vidisse armatum equitem, signum crucis pro vexillo ante aciem suam præferentem: ac rursus Adrianopoli, duos ei visos adolescentes, qui hostium phalanges cæderent. Item circa Byzantium noctu omnibus dormientibus, conspectum ab eo ignem, qui, fulguris instar, vallum exercitus sui collustrat

καὶ αὐτοῖς τυπουμένοις, καὶ φράζουσιν, Ἐν τούτῳ νῆκα. Ἐκ χρυσοῦ τοίνυν αὐτίκα σχεδιάσας; σταυρὸν (3), κατὰ τὸν φανέντα τύπον αὐτῷ, καὶ τοῦτον κελύσας; τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ προπορεύεσθαι τοῖς τοῦ Μαξεντίου συρρήγνυται καὶ ὑπερτερεῖ, ὡς τοῖς πλείστοις τῶν ὑπ' ἐκείνου στρατευομένων ἀναίρεσθῆναι, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς φυγὴν ἀπίδειν. Οὗξ καὶ αὐτὸς ὁ Μαξέντιος; συναποδιδράσκων, καὶ ἐν τῇ γαφύρῃ γενόμενος τοῦ Τιβερίδος τῇ καλουμένῃ Μιλθία (4), σὺν τῷ Ἰππῳ κατὰ τοῦ ποταμοῦ ἐξωίσθησε καὶ ἀπώλετο. Καὶ ὁ μὲν οὕτω διεψέθαρτο. Οἱ δὲ γὰρ Ῥωμαῖοι τῆς ἐκείνου τυραννίδος ἀπαλλαγέντες, τὰς πύλας τῆς Ῥώμης ἀναπετάσαντες εἰσεδίξαντο τὸν Κωνσταντῖνον λαμπρῶς καὶ ὡς; ἐλευθερωτὴν αὐτὸν τῆς πόλεως εὐφύμουν καὶ ἀπεσείμνον, καὶ στήλην αὐτῷ ἐν τῇ τῆς Ῥώμης ἀγορᾷ στήσαι κοινῶς ἐψηφίσαντο. Ὁ δὲ, τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐγκχειρισμένην τὴν στήλην αὐτοῦ πλάσθησθεσθαι διετάξατο· καὶ δόγμα δὲ μὴ κολάζεσθαι διὰ τὴν θρησκείαν τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους; ὡς Θεὸν ἐκπεφώνηκεν. Οὕτω δὲ καὶ τῆς Ἰταλίας; καὶ τῆς Ῥώμης αὐτῆς προσταθείσης τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, αὐτὸς τε καὶ Λικίνιος ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς αὐτοῦ κατελείφθησαν βασιλεῖς. Ὁ γὰρ Λικίνιος τὸν τε τοῦ Μαξιμίνου υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα ἀπέκτεινε, καὶ λοιπὸν ἑκάτερος τούτων τὸν ἕτερον ὑπεβλέπετο· ὅμοιο γὰρ ἕκαστος, τοῦ ἐνὸς ἐπιλείποντος, αὐτὸς μόνος ἔσεσθαι μόναρχος, μὴ δυτος τοῦ ἀμφισβητήσαντος παρὶ τῆς ἀρχῆς. Οἱ μὲν οὖν οὕτω τὸν Λικινίον φασιν ἐγκρατῆ τῆς γενέσθαι τῆς Γαλλερίου μερίδος, κοινωνὸν παρ' ἐκείνου προσελθόντα, ὡς εἴρηται· οἱ δὲ τῆς τοῦ Κωνσταντίνου ἀδελφῆς παρ' αὐτοῦ συζυγίης αὐτῷ, λέγουσι τοῖς στρατιώταις τῷ Κωνσταντίνῳ χαρίζομένους, Καίσαρα αὐτὸν ἀνιπεῖν, καὶ παρ' ἐκείνου σταλῆναι αὐτὸν τῷ Μαξιμίνῳ ἀντιπαρταξόμενον νενικηκίαι δ' ἐκείνον καὶ κατατροπωσαμένῳ, ἐκχωρῆσαι τῆς βασιλείας ἐκείνου, μὴ ἐνοχλεῖν Χριστιανοῖς ἐπισκῆψαντα, μὴ μέντοι τὰς ἐντολάς; τῆρῶσαι αὐτὸν, ἀλλὰ λυτῆσαι κατὰ Χριστιανῶν, οὐδὲν ἤτεον τῶν πρὸ αὐτοῦ, εἰ μὴ καὶ μάλλον. Πᾶσαν γὰρ ὑπερβολὴν ὑπερελάσαι ὠμότητο· πρὸς ἄλλαις δ' αἰτίαις τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφορῶν, καὶ ταύτην γενέσθαι. Κινήσας οὖν κατὰ Λικινίου τὴν στρατιάν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ πολλὰκις αὐτῷ συμβαλῶν, τέλος νικᾷ. Εἶτα σπένδεται τούτῳ διὰ τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν οὐκ ἀφείλετο, ἀλλ' ἐπὶ συνθήκαις αὐθις ταύτης αὐτῷ παρεχώρησεν· ὁ δὲ ἀπιστοῶν, οὐκ ἐτήρησε τὰς συμβάσεις. Ὅθεν καὶ πάλιν ὁ Κωνσταντῖνος αὐτῷ ἐπιλέμησε· καὶ

Variae lectiones et notæ.

in scutis notasse. Sic enim legendus hic locus, ubi perperam Christo editio præfert. Atque exinde is mos obtinuit, ut in scutis militum prætoriano: um Christi monogramma, uti hic describitur, effingeretur: quod ex musivo Justiniani Ravennensi, quod in Familiis Byzantinis datus, colligere est potissimum.

(3) Σχεδιάσας; σταυρὸν. Theophanes p. 11.

(4) Μιλθία. Βουδέια, ita quatuor mss. Regii, et

Wolfiani; *Miltium* scriptores vulgo vocant; *Miltium*, Lactantius in libro *De mortib. persecut.* n. 45. *Chronicon Alexandrinum* Μουλουβίου γέφυρον habet. *Damascenus Studita*, homil. 33: πλησίον εἰς δὲ λον γαφύριν ὅπου τὸ ὠνόμαζαν Φουλιαν. *Georgius Hamartolus* in *Chron. ms.* in Constantino M. Ὁ δὲ δυσεσθῆς; τύραννος θαρρήσας; τῆς σου δαίμοσι, καὶ γεφυρώσας τὸν παραβέροντα ποταμὸν πο λαί, νασι, ἐξήλθεν εἰς; παράταξιν τοῦ πολέμου.

νηξας, ελε τότε τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χρυσόπολιν. A ret. Quibus ostentis in eam sententiam adduce-
 'Ο δὲ γε Λικίνιος εἰς Νικομήθειαν ἔφυγε, καὶ ἡ batur, ut crederet, successus illos rerum et victo-
 ἀδελφὴ τοῦ Κωνσταντίνου προσελθοῦσα τῷ ἀδελφῷ rias sibi divinitus offerri.
 ἔδειτο ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς τηρηθῆναι αὐτῷ τὴν ἀρχήν. 'Ὡς δὲ πρὸς τούτο οὐκ ἔσχηκε τὸν ἀδελφὸν κατα-
 νενύστα, περὶ τῆς ἐκείνου σωτηρίας; πρὸς τῆς τῆν δέξιν· καὶ ἔπειτα τὸν θραλίμονα. Πρόβσεισι τοίνυ·
 αὐτῷ δὲ Λικίνιος ἐν σχήματι ἰδιωτικῷ, καὶ εἰς Θεσσαλονικήν διατρέθειν ἰδιωτεύων καλεῖται. Καὶ ὁ
 μὲν ἐκείσε διήγεν. Οἱ δὲ γε στρατιῶται ἠτιῶντο σώζεσθαι τὸν Λικίνιον, ἀπιστον φανέντα πολ-
 λάκις, καὶ παραβήτην τῶν συνθηκῶν· διδὲ καὶ τῇ συγκλήτῳ διὰ γραμμάτων τοῦ βασιλέως ἡ περὶ
 τούτου ἀνετέθη βουλή. Τινὲς μὲν οὖν τοῖς στρατιώταις ἐκδοθῆναι· παρὰ τῆς γερουσίας ἱστορήσαν, ὁ
 σφίσι δοκεῖ ἐπὶ τῷ Λικίνιῳ διαπραξασθαι, κάκεινους ἐν Θεσσαλονικῇ αὐτὸν ἀναιρῆσαι, ἢ πλησίον
 Σερρών (5), ἀπίοντα ποι. "Ἄλλοι δὲ οὐδὲ ἐν Θεσσαλονικῇ αὐτὸν φασὶ διατρέβοντα ἡρεμῆσαι, τυρηννίδα
 δὲ μελετᾶν καὶ τούτο γινόντα τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον στείλαι τοὺς αὐτὸν ἀναιρῆσοντας. Λέγεται
 δὲ ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν μάχαις, ἢ ταῖς πρὸς Μαξέντιον, θεάσασθαι τινα τὸν Κωνσταντίνον ἱππότην, καὶ
 ὀπισθιμένον, τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον ἀντι σημαίας ἐπιφερόμενον, καὶ τῆς αὐτοῦ προπορευόμενον παρα-
 τάξως. Καὶ αὐθις δύο ὤφθησαν αὐτῷ νεανίαι ἐν Ἀδριανῷ πόλει τὰς τῶν ἐναντίων συγκλίπτοντες
 φάλαγγας. Καὶ περὶ τὸ Βυζάντιον δὲ, νυκτὸς καθευδόντων ἀπάντων, φῶς ὤφθη αὐτῷ
 περιεστράψαν τὸν τοῦ οἰκείου στρατεύματος; χάρακα. Ἐκ τούτων οὖν εἰς Ἰννοσιαν ἐνήγητο τοῦ θεοῦ
 ὄν αὐτῷ τὰς εὐτυχίας καὶ τὰς νίκας προσγιγνώσθαι.

B. Οὕτω δὲ μοναρχήσας ὁ Κωνσταντίνος καὶ β
 θλάδιος ἐνομάσθη. Καὶ οὕτω πως ἐχρημάτιζε
 θλάδιος Κωνσταντίνος καὶ ἐν Ῥώμῃ διήγε, τῆς μὲν
 τῶν εἰδώλων θρησκείας οὐκ ἀποστὰς, τὰ περὶ Χρι-
 στοῦ δὲ μυσόμενος, καὶ ἤδη παραδεχόμενος. Σώ-
 ματος (6) δὲ τυχῶν νεστροῦ, καὶ πλείστα φύοντος;
 ἐκ κακοχυμίας καὶ ὕλης μοχθηρᾶς ἐξανθήματα,
 ὡς λώθη ταῦτα παρὰ τῶν ιατρῶν, καὶ λέπρα δὲ
 παρεικάζεσθαι, καὶ τῆν τούτου θεραπείαν ἀπαγο-
 ρεύσθαι· εἶρε τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ
 Διὸς οὐκ ἄλλως λέγοντας τεύξεσθαι θεραπείας;
 αὐτῶν, εἰ μὴ ἐν ταῖς παῖδων νηπίων ἀμίχζοντι ἐπι λου-
 σαιτο αἵματι. Αὐτίκα τοίνυν ἐκ πάσης τῆς ὑπ'
 ἐκείνων χώρας συνήκτο τὰ νήπια, καὶ ἡμέρα
 ὄριτρο τῆς τούτων σφαγῆς. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπῆι
 εἶτε, τῷ αἵματι τῶν παῖδων λουσομένης εἰς τὸ
 Καπιτωλίον. Αἱ δὲ τούτων μητέρες κριτόντος αὐτοῦ
 γοερὰς ἠπίουν φωνὰς, καὶ ὠλόλυζον. Ὅν ἀκούσας
 ἐκείνος ἤρετο τί τοῦ θρήνου τὸ αἴτιον, καὶ μαθὼν
 τὰς μητέρας θρηνεῖν τῶν βρεφῶν, ὡσπερ ἐκ μέθης;
 ἀνενεγκῶν, Τὸ μὲν τῆς πράξεως, εἶπεν, ἀνόσιον,
 πρόσθελον· ἀθελον δὲ γε τὸ ἀποτέλεσμα· εἰ δὲ
 καὶ τοῦτο ἦν ἀναμφιβόλον, κρεῖσσον πάσχειν
 ἐμὲ ταῖς νόσοις ταλαιπωρούμενον, ἢ τοσοῦτων
 βρεφῶν καταψημισθῆναι ἀπώλειαν, καὶ ρομφαίᾳ
 λύπης τὰς τῶν μητέρων αὐτῶν διαλάσαι ψυχὰς.
 Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπανῆλθεν, ἀποδοθῆναι ταῖς
 μητέρασι προστάξας τὰ νήπια, καὶ χρήματα δὲ
 δοθῆναι αὐταῖς, ἵν' ἀντίβροπον ἔξουσιν ἢ καὶ διπλα-
 σίονα τὴν χάριν, ὅτι τε ζῶντα τὰ ἔκγονα ἀπειλή-
 φασι, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτοις καὶ χρήματα προσελήφασι.
 Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, νυκτὸς αὐτῷ ἰδοξάτην

II. Sic solus rerum potitus Constantinus, etiam
 Flavii sibi prænomen ascivit, et Romæ vitam egit :
 nondum quidem simulacrorum deserto cultu, sed
 Christianæ religionis mysteria paulatim admittens
 atque addiscens. Cum autem corpore esset morbido,
 quod e corruptione humorum plurimis scatebat pu-
 stulis, adeo ut curatione desperata, lepræ a medicis
 lues illa compararetur : Capitolini Jovis sacerdotes
 responderunt, cum pristinam valetudinem non al-
 ter recuperaturam, quam si in sanguine infantiam
 adhuc vaporante lavisset. Statim igitur ex omni
 imperio collectis infantibus, cædis die constituta,
 imperator dum in Capitolium, sanguine puerorum
 loturus ascendit, matres illorum lugubribus & vo-
 cibus ejulantes audit, quæ sit fletus causa rogat :
 eaque cognita, velut ab ebrietate experrrectus :
 Facinoris, inquit, impietas est evidens, eventus in-
 certus. Qui si vel exploratissimus esset, præstaret
 tamen me conflictari morbi molestiis, quam tot in-
 fantibus ad necem damnatis, gladio doloris matrum
 animos diverberare. His dictis recessit, et matribus
 suos reddi liberos jussit : addita pecunia, ut lætitia
 dolorem non tantum æquaret, sed duplo etiam vin-
 ceret : non illis tantum restitutis, sed pecunia
 quoque data. His peractis, noctu ei astare visi sunt
 duo viri, qui se Petrum et Paulum esse, Christi
 apostolos, profitentes, dicerent : Si et corporis et
 animi sanitatem consequi vellet, Silvestrum epi-
 scopum esse accersendum, qui et luem corporis
 D depulsurus esset, et vitam intoritus expertem com-
 municaturus. Experrrectus imperator, episcopum
 reverenter accersi jubet, atque ad sanctum Sil-

Varie lectiones et notæ.

(5) Σερρών. Ita quatuor mss. codd. Regii ; Wol-
 fus Sarrōn. De Serris urbe Macedoniæ, dixi ad
 Villharduinum.

(6) Σώματος. Hæc et sequentia, ut et fictitiar
 Silvestri et Zambres de Christo Concertationem,
 et de tanto suscitato narratiunculam, quæm habent
 etiam Cedrenus, et Georgius Hamartolus in
 Chronico ms. Symeon Logotheta in Chron. ms. ex Vita

S. Silvestri consarcinatore a Combessio edito hau-
 sit Zonaras : sive ille Eusebius sit Cæsariensis, ut
 existimat Ratramnus monachus Corbsiensis, in lib.
 Contra Græcor. opposita, cap. 3, sive alius reco-
 gnitor, quod omnino reor. Habetur etiam ista Silve-
 stri disputatio cum Judæis in iv codicibus Re-
 giis.

vestrum : *Dic mihi, inquit, episcopo, an deos colatis, qui Petrus et Paulus nominantur. Respondet ille : Unus a nobis Deus agnoscitur : Petrus autem et Paulus sunt ejus famuli et ministri.* Tum imperator, narrato ei somnio, arcanis nostræ religionis instruitur, baptizatur, et e sanctissimo illo balneo sanus et integer ascendit; Christianis securitatem per præcones denuntiat; templa eorum aperiri, et nova condi permittit; ac vicissim, famis fictitiorum deorum clausis, impune Christianismum quosvis amplecti sinit. Nam se vim quidem facturum esse nemini : qui vero ultro ad Christum se contulissent, eos se laudare proficelatur. Sic ille fidem Christianam suscepit, evangelico præconio invalescente, et Christiani nominis hominibus adempto metu. Cæterum Judæi matrem imperatoris aggressi, decoptum eum esse asserunt, et pio facto facinus impium adjunxisse, simulacrorum destructionem, rem piam, fidem in Christum, impiam nominantes. Solum enim eum verum esse Deum, quem ipsi colerent : Jesum autem, nefarii illi, hominem maleficum, et præstigiatorum vocitabant. Mater hæc ad imperatorem refert. Is decrevit, ut Judæi qui ista asserant, se et delectis e senatu quibusdam audientibus, cum Silvestro episcopo Romano et Christianis disputent, quo cognoscat, quidnam a Judæis afferatur. ¶ Disputatum est, victoria ad Silvestrum inclinare visa. Tum Judæi Silvestrum disserendi acumine superiorem esse dicentes, signorum ostentationem postulabant. Atque adeo quidam ex iis impostor, nomine Zambres, bovem offerri jubebat, in quo sui Dei potentiam se demonstraturum asserbat. Adducitur bos, accedit Zambres, insurrat ei aliquid in aurem : ille, magno et lamentabili mugitu edito, cum tremore et vertigine circumactus, concidit mortuus. Ea re gloriabantur Judæi, Dei sui nomen non cepisse aures illius dicentes. *Quid vero, inquit Silvester, qui id bestię dicit in aurem, verba sua non audit? cur et ipse non moritur?* Ibi Zambres : *Jam nihil, inquit, opus est argutiis, et probabilitate verborum, sed factis, episcope. Si ergo taurum istum a te neci datum, Silvester ait, ipse Christi nomine in vitam revocabo : non majus quiddam præstitisse, et magnam demonstrasse Christi potentiam videbor?* Assentitur ille, et per salutem imperatoris statim jurat, si taurum revixisse videret, se confessurum Christum esse Deum. Silvester autem, oculis in cælum defixis et Domino invocato, prope taurum astat, sublataque voce clamat : *Si Deus verus est, quem ego annuntio Christum, Surge, taurre, ac pedibus tuis insistito.* Statim taurus sese commovens, exsilit. Qui aderat, magnum esse Silvestri Deum, exclamare : Judæi, miraculo percussu, ad pedes viri sancti accidere, petere ut placaret sibi Deum, et baptismum impertiretur. Incluta vero imperatoris mater, nondum instituta, erudiri

A ἄνδρα παρστανάει διττῶ, Πέτρος εἶναι, καὶ Παῦλος λέγοντες οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ, Εἰσωματικῆς τε καὶ ψυχικῆς, ἔλεγον, ὕγιασις βούλει τυχεῖν, τὸν ἐπίσκοπον μετακάλεσαι Σιλβέστρου, καὶ κείνός σοι καὶ τὴν λύμην ἀκίσταται τῆς σαρκὸς, καὶ ζωῆς ἀνωλήθρου καταξίωσει σε. Ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τοῦ ὕπνου ἀνεγχεῖται, στέλλει τοῖς μεταπαρφερόμενοις ἐν αἰδέϊ τὸν ἐπίσκοπον. Καὶ παραγενομένη τῶ ἱερῷ Σιλβέστρω, Εἰπέ μοι, ἔφη, ἐπίσκοπε, θρησκυύονται παρ' ὁμῖν θεοὶ Πέτρος καὶ Παῦλος, ὀνομάζομενοι; Ὁ δὲ, ἔλεγε ἡμῖν θεὸς γινώσκεται, ἀπεκρίνατο, Πέτρος δὲ καὶ Παῦλος θεράποντες ἐκείνου καὶ ὑπηρέται εἰσιν. Ἐξῆς οὖν ὁ βασιλεὺς διηγεῖται αὐτῶ τὸ ἐνύπνιον, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ μυεῖται μυστήριον, καὶ βαπτίζεται. Καὶ ἄνισιν ἐκ τῆς παναγοῦς καλυμθῆθρας ὕγις ὄλος, καὶ αὐτίκα ἀδειάν τε κηρύττει Χριστιανούς, καὶ τοὺς ναοὺς σφίσι ἀναπατάννυσι, καὶ νέους ἐπίτησι ἀνεγείρεσθαι. Κλείει δὲ τοὺς μάλιν τὰ τεμένη τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ἀδειῶς τε προσεῖναι θεοσέζει τοὺς θεοσιζομένους τῆ πίστει τῆ τοῦ Χριστοῦ. Βιάζεισθαι μὲν γὰρ οὐδένα ἔλαγε βούλεσθαι· τοὺς δ' ἐκόντα; τῶ Χριστῶ προσεθεμένους ἀποδέχεσθαι. Ὁ μὲν οὖν οὕτω τῆ πίστει τοῦ Χριστοῦ προσεληλυθε· τὸ κήρυγμα δ' ἐπλατύνετο, καὶ παρῆσι τοῖς Χριστωνύμοις ἔδεδότα. Προσίασιν οὖν τῆ τοῦ βασιλέως μητρὶ Ἰουδαίῳ, ἠπατήσθαι λέγοντες τὸν βασιλέα, καὶ ἔργω θεοφιλεῖ ἔργον ἀναμίξαι θεομισίαι. Θεοφιλεῖ μὲν, τὴν τῶν εἰδώλων καθαρῆσιν ὀνομάζοντας θεομισίαι; δὲ, τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν· μόνον γὰρ εἶναι θεὸν ἀληθῆ τὸν παρ' αὐτῶν θρησκυύμενον· τὸν Ἰησοῦν δὲ ἀνθρώπου οἱ ἀλιτήρους κακοῦργον ἀπεκάλουν καὶ γόητα. Ἀναφέρει ταῦτα ἡ μήτηρ τῶ βασιλεῖ καὶ υἱῶ· ὁ δὲ διαλεχθῆναι δεῖν ἔκρινεν ἐπ' ἀκρόασι αὐτοῦ καὶ τῶν τῆς γεουσίας λογάθων, τοὺς ταῦτα λέγοντας Ἰουδαίους, τῶ Ῥώμῃ; ἐπισκόπῳ Σιλβέστρω καὶ τοῖς περὶ αὐτόν· Ἰν' οὕτω γνοῖη, τίνα τὰ τῶν Ἰουδαίων εἰσιν εἰσαγόμενα. Γέγονεν ἡ διάλεξις. Ἐδοξαν οἱ λόγοι τοῦ ἱεροῦ Σιλβέστρου ἐπικρατέστεροι. Ἐκ διαλεκτικῆς δυνάμει; ὑπερτερεῖν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Σιλβέστρου ἔλεγον, σημάτω ἐξήτουν ἐπίδειξιν. Μάλλιν δὲ τίς παρ' αὐτοῖς; γόης ἀνὴρ Ζαμβρῆς καλούμενος βούν ἐνεχθῆναι ἤξιοι, διὰ τούτου λέγων μέλλειν ἐνδείξασθαι τὴν δύναμιν τοῦ οἰκείου θεοῦ. Προσηνέχθη ὁ βούς, πεπλησίσκειν αὐτῶ ὁ Ζαμβρῆς, ὑπὸ ψιθύροισι τι αὐτῶ εἰς τὸ οὐς. Κάκενός μέγα τι καὶ γοερῶν μωκησάμενος, καὶ τρόμῳ συνδινθῆς καταπέπτωκε καὶ νεκρωτο. Ἠβχουν ἐπὶ τούτῳ οἱ Ἰουδαῖοι, τὸ τοῦ σφετέρου θεοῦ ὄνομα μὴ στέγειν λέγοντες; τὸν ἀκούοντα. Τὶ δὲ, φησὶν ὁ Σιλβέστρου, ὁ λέγων τούτο τῶ ζωφ (7) πρὸς τὸ οὐς οὐκ ἀκούει τοῦ λεγομένου; πῶς οὖν οὐ θρησκυκαίκενός; Καὶ ὁ Ζαμβρῆς· Οὐ λέγων, ἔφη, στροφῆς τε καὶ πιθανότητος ἄρτι χρῆσαι, ἀλλ' ἔργων, ἐπίσκοπε. Εἰ οὖν τὸν παρὰ σοῦ νεκρωθέντα τούτον ταῦρον,

Variæ lectiones et notæ.

(7) Ὁ λέγων τούτο τῶ ζωφ. Sic in uno e mss. Regiis, in alio τούτῳ.

ὁ Σιλβέστρος εἶπε, ἑώρασεν αὐτὸς τῆ τοῦ Χριστοῦ ἄσπι καὶ βαπτίζεσθαι, οὐκ ἂν τι μᾶλλον θεῶν ποιεῖν, καὶ μεγάλην ἀποδείξω τὴν θύναμν τοῦ Χριστοῦ; Κἀκαίνο; κατέθετο καὶ κατὰ τῆ σωτηρίας τοῦ βσιλλέω (8) εὐθὺς ἐξωμόσατο, εἰ τὸν ταῦρον τοῦ ἀναβιώσαντα, τὸν Χριστὸν ὁμολογήσαι Θεόν. Καὶ ὁ Σιλβέστρος εἰς οὐρανὸν ἀνένισα; καὶ τὸν Κύριον ἐκκαλεσάμενος, ἔστη τοῦ ταῦρου ἐγγύς, καὶ τὴν φωνὴν ἐπάρα; ἐδόθησιν. Ἐὶ Θεὸς ἀληθὴς ἔστιν, ἐν τῇ κηρύττω Χριστὸν, ἔγειραι, ταῦρε, καὶ στῆθι ἐπὶ τοῦ πόδα; σου. Αὐτίκα γοῦν κινήθει; ὁ ταῦρος ἀνέθορε. Καὶ οἱ πρῶτοι, Μίχα; ὁ τοῦ Σιλβέστρου Θεὸς, ἐξεβόησαν. Οἱ Ἰουδαῖοι δὲ καταπλαγέντε; τῷ θαύματι τοῖ; ποσὶ τοῦ ἀγίου προσέειπον καὶ ἰκέτευον ἰλεώσασθαι αὐτοῖ; τὸν Θεόν, καὶ τοῦ Θεοῦ σφῆ; ἀξῶσαι βαπτίζματος; καὶ ἡ ἀξιδίμο; δὲ τοῦ βασιλέω; μήτηρ ἀμύητο; οὔσα ἤξῶ μνηθῆναι καὶ βαπτισθῆναι; τυχοῦσα τοῖνον τοῦ ἔφετοῦ, καὶ τὴν ἀληθῆ ἐπιγνοῦσα Θεόν, τοῦ; ἔπονε; οὐ; οἱ ὄρατοι πόδα; Χριστοῦ, ὡ; εἰρήνην εὐαγγελισαμένον, διώδευσαν, θεάσασθαι ἐπαθύμησε. Καὶ συμπαραλαβούσα τὸν θεσπίσιον Σιλβέστρον εἰς Ἱερουσαλίμα παραγέτονε; καὶ τὸ τοῦ Κυρίου προσκυνήσασα μνήμα καὶ τὸν θεῖον εὐρηκῶσα σταυρὸν ἐν ᾧ προσεπάγη σωματικῶ; ὁ Θεὸ; ἡμῶν, ναοῦ; τε δομησαμένη πολυτελεῖ;, πρὸ; τὸν υἱὸν καὶ βασιλέα ἐπανελήλυθεν. Πλοῦ; δ' ἐκ Φαύστη; τῆ; τρεῖ; (9), Κωνσταντῖνον καὶ Κωνσταντῖον καὶ Κῶνσταντα. Καὶ θυγατέρα Ἐλένην, ἡ τῷ Ἰουλιανῷ συνέκησεν ὑστερον. Εἶχε δὲ καὶ ἐκ παλλακῆ; υἱὸν ἕτερον Κρίσπον καλούμενον, τῶν ἄλλων αὐτοῦ υἱέων πρεσβύτερον, ὃ; καὶ παρὰ τῷ πρὸ; Λικίνιον πολέμω; πολλῶ; ἠρίστευσε. Τούτω; ἡ μητρικῆ; Φαύστη ἐπιμανεῖσα ἐρωτικῶ;, ἐκαὶ μὴ εὐκαίθου; ἐκαίνου ἐτύχασα, κατέπει πρὸ; τὸν πατέρα ὡ; ἐρώντε; αὐτῆ; καὶ βιάσασθα; πολλῶ; ἐπιχειρήσαντε;. Αὐτὸ; καὶ θάνατον ὁ Κρίσπος παρὰ τοῦ πατρὸ; κατεκρίθη, πισθῆνο; τῆ; γαματῆ;. Ὡ; δ' ἔγνω μετέπειτα ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἀληθῆ;, καὶ τὴν γυναῖκα ἐκόλασε, διὰ δὲ τὸ ταύτη; ἀκόλαστον (10), καὶ τὸν φόνον τὸν τοῦ παιδὸ; εἰσαχθεῖσα γὰρ ἐν λουτρῷ ἡ Φαύστη σφοδρῶ; ἐκκαυθῆναι ἐκαὶ τὴν ζωὴν βιαιῶ; ἀπέρρηξε. Σαρματῶν δὲ καὶ Γότθων (11) κατὰ τῆ; Ῥωμαῖοι; ὀπηκόω; κεινημένων, καὶ τὴν Θρακίαν μοῖραν ληζομένων, διανίσταται κατ' αὐτῶν Κωνσταντῖνο; ὁ μέγιστο; καὶ τὴν Θρακίαν καταλαβὼν τοῖ; Βαρβάροι; συρρήγγυνται, καὶ κατ' αὐτῶν ἰσχυρο; λαμπρότατον τρέπειον.

se et baptizari flagitare : ac voti compos facta, vero Deo agnito, loca quæ formosi Christi pedes, quippe pacem annuntiare soliti, perambulassent, spectare cupere. Ascito igitur D. Silvestro comite, Hierosolyma proficiscitur : et sepulcro Domini adorato, et sancta cruce inventa, cui Deus noster corpore suo affixus fuerat, et templis magno sumptu extractis, ad filium revertitur. Suscepit imperator e Faustæ, filia Maximiani, tres filios, Constantinum, Constantium et Constantem : ac filiam Helenam, quæ Juliano postea nupsit. Habuit et e concubina filium natu maximum Crispum, qui Liciniano bello multa fortiter fecerat. Eum Fausta noverca, insano amore correpta, cum ad concubitum pellicere nequivisset, apud patrem detulit, ut a quo adamaretur, sua pudicitia sæpe sollicitata. Ob id crimen, capitis Crispum damnat pater, conjugii obsecutus. Sed deinde veritate cognita, de ipsa quoque, cum ob impudiciam, tum propter filii cædem, penas sumit. Nam in balneum vehementer calefactum introducta, æstu præfocatur. Cum autem Sarmatas et Gothi provincias Romanas invasissent, et Thraciæ partes vastarent, Constantinus Maximus contra eos insurgit : ac Thracia occupata, commissoque prælio victis Barbaris, splendidissimum triumphum consequitur.

τοῦ Μαξιμιανοῦ θυγατρῆ; ὁ βασιλεῖ; ἐγαίνετο ἕτερον Κρίσπον καλούμενον, τῶν ἄλλων αὐτοῦ υἱέων πρεσβύτερον, ὃ; καὶ παρὰ τῷ πρὸ; Λικίνιον πολέμω; πολλῶ; ἠρίστευσε. Τούτω; ἡ μητρικῆ; Φαύστη ἐπιμανεῖσα ἐρωτικῶ;, ἐκαὶ μὴ εὐκαίθου; ἐκαίνου ἐτύχασα, κατέπει πρὸ; τὸν πατέρα ὡ; ἐρώντε; αὐτῆ; καὶ βιάσασθα; πολλῶ; ἐπιχειρήσαντε;. Αὐτὸ; καὶ θάνατον ὁ Κρίσπος παρὰ τοῦ πατρὸ; κατεκρίθη, πισθῆνο; τῆ; γαματῆ;. Ὡ; δ' ἔγνω μετέπειτα ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἀληθῆ;, καὶ τὴν γυναῖκα ἐκόλασε, διὰ δὲ τὸ ταύτη; ἀκόλαστον (10), καὶ τὸν φόνον τὸν τοῦ παιδὸ; εἰσαχθεῖσα γὰρ ἐν λουτρῷ ἡ Φαύστη σφοδρῶ; ἐκκαυθῆναι ἐκαὶ τὴν ζωὴν βιαιῶ; ἀπέρρηξε. Σαρματῶν δὲ καὶ Γότθων (11) κατὰ τῆ; Ῥωμαῖοι; ὀπηκόω; κεινημένων, καὶ τὴν Θρακίαν μοῖραν ληζομένων, διανίσταται κατ' αὐτῶν Κωνσταντῖνο; ὁ μέγιστο; καὶ τὴν Θρακίαν καταλαβὼν τοῖ; Βαρβάροι; συρρήγγυνται, καὶ κατ' αὐτῶν ἰσχυρο; λαμπρότατον τρέπειον.

Γ'. Κατὰ δὲ θεῖον χρησμὸν βουλευθεῖ; ἀναγεῖραι Κωνσταντῖνον, ὡ; ἂν αὐτὴν ἐπὶ τῷ οἰκειῷ καλέσῃ ὀνόματι, πρῶτορον μὲν ἐν Σαρδικῇ κτίσαι ταύτην προθετο; εἶτα ἐν Συγαίῳ (τὸ δὲ τῆ; Τρωάδο; ἐστὶν ἀκρωτήριον), ἔνθα καὶ θεμελίωσεν αὐτὸν καταβάλλεσθαι φισί;. Καὶ αὐθι; ἐν Χαλκηδόνι τὴν πόλιν ἤρξατο ἀνοιστῆν. Λέγεται δὲ καθίπτασθαι αὐτοῦ; καὶ τὰ τῶν οἰκοδόμων ἀρκάζειν σκαρτία καὶ τὸν μεταξὺ εἶ; διακταμένους πορθμὸν, ῥίπτειν αὐτὰ κατὰ τὸν Βοζάντιον. Τοῦτο γοῦν πολλῶ; γενόμενον ἀπηγ-

III. Urbem porro ex oraculo de suo nomine conditurus, primum in Sardicia extruere in animo habuit, deinde in Sigæo promontorio Troadis, ubi etiam fundamenta jecisse fertur. Denique Chalcedone opere inchoato, aquilas devolvasse niemorant, fabrorumque funiculos raptos, freto superato, juxta Byzantium dejecisse. Quod sæpius factum, et imperatori nuntiatum, cum non temere esse, sed a numine portendi aliquid videretur : ipse Byzantium se confert, locum contemplatur, pro-

Varie lectiones et notæ.

(8) Κατὰ τῆ; σωτηρίας τοῦ βασιλέω;. In Vita S. Basilii Jun. n. 4 : Νῆ τὴν ὄρασιον τοῦ βασιλέω;. De hac juramenti formula vide quæ adnotavimus ad Cinnamum, p. 483.
 (9) Πλοῦ; δὲ ἐκ Φαύστη; ἐγαίνετο τρεῖ;. Tres palmarum surculos a terra surgentes, in nummo Constantini, tres illius filios denotare apposite collegit Tristanus, Artemidoro, lib. 1, cap. 79, qui principum liberos per ramos palmarum designari scripsit, quod etiam Achmes tradit, cap. 256.
 (10) Αὐτὸ; τὸ ταύτη; ἀκόλαστον. De cæde Cri-

spi et Faustæ, vide quæ commentatur Jacobus Gotofredus ad Philostorgium, lib. II, cap. 4.
 (11) Γότθων. Victoriæ a Constantino M. ex Gotthis relatam narrant Zosimus lib. II, p. 680; auctor Vitæ Constantini, lib. I, cap. 8; et anonymus Valesianus, p. 474, 476, qui hanc ad annum 323 referunt; ad hanc etiam spectant Ludi Gothici in Kalendario Hervagiano et Bacheriano prid. Non. et 5 Id. Febr. quo quidem mense confectam hoc bellum inde arguitur.

bat, mutat consilium, fabros Chalcedone illuc transfert, urbem studiosè condit, a se Constanti-nopolim vocat, et Matri Dei consecrat. Urbe ad xi mensis Maii absoluta, natalem ejus seu dedica-tionem celebrat, anno ab orbe condito quinquies millesimo octingentesimo tricesimo octavo : cum, ut quidam tradidere, Valentem, mathematicorum ejus ætatis principem, natalitium urbis thema con-situere jussit, ut cognosceret, quot annos dura-tura esset. Respondet ille, sexcentos nonaginta sex, qui cum jam olim sint elapsi, nimirum aut falsa putanda est Valentis prædictio, et ars erroris haud inspersa : aut illi anni intelligendi erunt, qui-bus instituta reipublicæ ac status conservabantur, dum suus erat bonus senatus, dum cives sub legiti-ma imperii potestate florebant, non autem ma-nifesta tyrannis dominorum publica sibi pro pri-vatis vindicabat, et ad suas voluptates conferebat, casque parum interdum honestas, publica quibus-vis donando, nec pastorum instar subditos tra-ctando, lana supervacua detondenda, et lacte parca bibendo : sed prædñnum 7 instar oves maclando, et carnes devorando, aut ipsas medullas exsurgendo.

Α γένη τῷ βασιλεῖ, καὶ οὐκ ἰδῶκει τυχαίως γίνεσθαι τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τι διὰ τοῦτου τῆ θεῖου παρα-δηλοῦν. Ἐπίσταται γοῦν αὐτὸς τῷ Μυζαντίῳ ὁ αὐτοκράτωρ, τὸν τόπον κατασκοπῶν, ἀρίσκειται, μετατίθησι τὸν σκοπὸν, μεταγίει τοὺς τεχνίτας ἐκ Χαλκηδόνος ἐκεῖ, τὴν πόλιν φιλοτίμως οἰκοδομεῖ. Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῷ οἰκίῳ καλεῖ, καὶ ἀνατίθησιν αὐτὴν τῇ Παρθένῳ καὶ Θεο-μήτορι. Ἡδὴ δὲ ἀπαρισθεῖσης τῆς πόλεως, κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ Μαΐου μηνῶς, τιλεῖ τὰ ταύτης γενέθλια ἢ ἐγκαίνια, ἔτους ἐνισταμένου πεντακ-χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδοῦ. Ὅτε, ὡς τινες ἱστορήκασι, τὸν ἀστρονόμον καλέσας Οὐά-λεντα (12), τῶν τότε περὶ τὴν τέχνην ταύτην ἐχο-λακόντων τὸν ἀκριβέστατον, ἐκέλευσεν ἐπὶ τῷ γε-
B νεθλίῳ τῆς πόλεως συντάξει θεμάτιον, ἴν' ὀπόσως μέλλει διαμείναι αὕτη γνοίη ἐνιαυτούς. Ὁ δὲ -εἰς ἑξακοσίους καὶ ἐνανήκοντα πρὸς τοὺς ἑξ ἐνιαυτούς διαρκέσαι αὐτὴν ἀπεφοίδασεν ὁ σπερ ἤδη καὶ παρ-εβρύηκεσαν πρὸ πολλοῦ. Ἡ γοῦν ἐψευσμένην ὑπο-ληπτέον τὴν τοῦ Οὐάλεντος πρόβησιν, καὶ δεη-μαρτημένην τὴν τέχνην, ἢ ἐκεῖνα νομιστέον (13) ἐκείνον εἰπεῖν τὰ ἔτη, ἐν οἷς τὰ τῆς πολιτείας:

Variæ lectiones et notæ

(12) Οὐάλεντα. Is Vectius Valens nuncupatur, cujus laudantur per̄ ἐπιμῆταως τῶν ἀστέρων li-bri, præterea ejusdem Ἐνδοχία γενοθλιακή. Vide nostram Constanti-nopolim. Huc porro spectant, quæ scribit Zonaras, seu, ut alii volunt, Michael Glycas in Antipologetico ms. ad scriptum Manuclis Commeni imp. ad quemdam monachum missum, a quo reprehensus fuerat ob nimium circa astrologi-
C eas et mathematicas disciplinas studium : Περιέχει δὲ τὸ διαληφθὲν γράμμα, ὅτι τὰ τῶν ἀστέρων σχή-ματα σημεῖα εἰσιν ἀποδόσεων, οὐ μὴν καὶ ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεσμάτων τῶν ποιετικῶν. Καὶ τῆν-καῦτα διαποροῦμαι λέγομεν, εἰ κατὰ γε τὴν τοῦ γράμματος περιλήψιν οὕτως εἶχε καὶ τὰ τοῦ πρῶ-γματος τίνος ἔνεκεν ὁ Οὐάλης ἐκεῖνος ἐπὶ μέσου παρ' ἁγίου μεγάλου μὲν, ὡς φασί, παρχληθεῖς Κωνσταντινίου, τέσσαρεςκαίδέκατον δεκαετηρίαν ἔτος ἐπὶ τῇ καταβολῇ τῶν θεμελιῶν τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλιων, εὐδῆλον γὰρ ὡς εἰ τοσούτων ἐνιαυτῶν ἐκεῖνος ἑκατέρημι παράτασιν. ὡς μὲν οὖν εἰ μείναι τὴν πόλιν διόλου τοῖς πολεμίοις ἀγέρωτον τῇ πί-σσει τε προκόπτειν αὐτὴν, καὶ τοῖς λοιποῖς καθεξῆς καίρῳ ἀν' ἐκατέρημι λοιπὸν τῷ σκοπῷ αὐτοῦ συντε-
D λίζοντα, εἰ καὶ τὸ γράμμα προδήλω; τοῦτο λέγον οὐ βούλεται. Ἄδικοι γὰρ ἐνετύθεν οἱ ἀστέρες, ἵνα μὴ λέγω τὴν ποιητὴν αὐτῶν, ὡμολόγηται, τοὺς μὲν τῶν ἀνθρώπων μοιροῦς, τοὺς δὲ φονέας ἐξ ἀνάγκης ἀποτελοῦντες, καὶ εἰ δεῖ τ' ἀληθῆς εἰπεῖν, ἐπὶ μέσου τὸν Οὐάλεντα παράγειν ὄλιως οὐκ ἔπριπε τὰ γὰρ τῆς ἀστρολογίας ἐνετύθεν ἐψευσμένα καὶ μάλλον ἐλέγχεται ὁ γὰρ Οὐάλης οὗτος ἀκριβέστατος καὶ ταῦτα ὡν ἀστρολόγος, εἰς ἐξηκοσίους πρὸς τοὺς ἐνανήκοντα ἑξ ἐνιαυτῶς διαμείναι τὴν πόλιν ταύτην ἐφοίδασε, καὶ οὕτω δεημαρτημένην τὴν τέχνην ἐξ ἀποτελέσματος ἔδειξεν ἢ εἰ δὲ τὸν διελευθῆντα Οὐά-λεντα καρτερῶσαι μὲν ἔτος τέσσαρεςκαίδέκατον εἴ-
ποι τις, χάριν δὲ ὅμως τοῦ καιρῶν ἐφευρεῖν ἀγαθά τινα τῇ πόλει μνημόνεα, δεξώμεθα τὴν παραγραφὴν αὐτοῦ, ἀλλ' εὐθύς ἀπορήσωμεν, οὕτω λέγοντας, τί δέοι, καὶ ἀπερισκέπτως τὰ τῆς πόλεως κατεβλήθη θεμέλια, οὐκ ἂν οὕτω τὰ κατ' αὐτὴν ἔχειν ἐμείλλεν ὅπως ἄρα καὶ τῆμερον ἔχειν. Παρακαλοῦμεν μὴ εἰς τῆς ἡμῶς ἀμνηστίας καὶ περὶ τοῦτου κυμαίνεσθαι:

εἰ γὰρ οὕτω κατὰ τὴν πόλιν ἔχειν ἐμείλλε, καὶ μά-την ἐκεῖνος τοσοῦτον ἑκατέρημι καιρῶν, ἢ οὐκ οὐ-θεν ὡς οὐ παρασημαντικοῦ μόνου εἰσὶν οἱ ἀστέρες, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεσμάτων ἐξ ἀνάγκης ποιητικοῦ· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοῦ τεχνίτου ἐκεῖνου τὸ γράμ-μα ὑπεραπολογούμενον, διὰ γε, καθ' ἑκάστην ἀπρο-δοκῆτως τῇ πόλει συμπύκτωντα, σεισμοῦ; δηλαδῆ, ἐμπρησμοῦ; καὶ ὅσα τοιαῦτα κατὰ λέξιν οὕτως διηγόρουσεν ὁ γὰρ ἠδύνατο τὰ πάντα μίξω τε καὶ ἐλάχιστα συμπεριλαβεῖν ἐκεῖνος ἐφθασε μίξω τε καὶ ἐλάχιστα, καὶ αὐτὸς τὸ περὶ Θεοῦ λέγων Δα-
C διδικὸν οὕτω ῥητόν, Ὁ ἐπιδύνατο ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποῖων αὐτὴν τρέμειν, ἐμείνεν ἐξ ἀνάγκης ἀπραχ-τος, ἐξ ἀνάγκης ἐνταυθοῖ, ὅτε καὶ αὐτὸν ἀποτραπού-σης τὸν κλόνον τῆς γῆς, ἀκριβοῦς τοῦ ἐπιστήμονος σκέψασθαι. Ἄλλως τε εἰ κατὰ τὴν συμπροσούσαν ὥραν ἐπὶ τῇ καταβολῇ τῶν θεμελιῶν τῆς πόλεως, αὐθαί-νει τε τὴν πίστιν ἐπὶ ἀνάγκης αὐτὴν τὴν πόλιν δια-μείναι τοῖς πολεμίοις ἀγέρωτον ὁ μὲν οὖν χάρις
D . . . κατοικοῦσιν αὐτὴν εὐσεβοῦσιν ἐπὶ το-σοῦτον καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν ἀγάπῃ καθεκάστην πλατύνονται· μάτην δὲ καὶ τῇ παναμύμῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου Μητρὶ τὰς ἐνετύξεις ποιοῦμεν, καὶ φύλακα ταύτην ἐπιγραφόμε'α, εἶχε τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ὁ Οὐάλης ἐπραγματεύσατο ἔκτοτε ταῖς τῶν ἀστέρων πρῶταμειώσεσι. Μὴ οὖν εἰσῆς ἡμῶς ἐπὶ τοσοῦτον διαπορεύεσθαι, καὶ λογισμοῖς διαταράττεσθαι, etc.

(13) Ἡ ἐκεῖνα νομιστέον. Sic etiam imperato-
rum Constanti-nopolitanorum suæ ætatis tyranni-
dem persirinxit Aretas in Apocalypsin, cap. lvi :
Λαίπεται οὖν ἐτέρῳ ὑπονοσὶν Βαβυλώνα εἰκόσι λόγῳ·
καὶ τις αὐτῆ; οὐκ ἄλλη, ἢ ἡ Κωνσταντινίου, ἐν ἣ
πάλαι δικαιοσύνη ἐκοσμήθη, νῦν δὲ ἐν αὐτῇ φανεύ-
ται ἐκ παραλλήλου ἀμίλλης, τῶν πολιτικῶν τοῖς ἐκ-
κλησιαστικῶς ἐξισωθῆναι σπευδόντων, μάλλον δὲ
οὐκ ἰσωθῆναι, εἰ μὴ τις ἐξ αὐτῶν ἀρῇ τὸ ἀριστεῖον,
εἰς μείζονα θεῖου θυμοῦ ἀναψῖν. Eī cap. lvi : Μη-
τέρα δὲ τῶν πορνῶν καλῶν, ἦν ἂν βούλη πάλιν, εἶπε
τὴν παλαιὰν Ῥώμην, εἶπε τὴν νέαν, εἶπε τὸν και-
ρὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἀντιχριστοῦ, οὐκ ἂν ἀμάρ-
της τοῦ ἀληθοῦς, διότι ἀμφοτέραι τὸ κράτος ἐνε-
δέξαντο τῶν ἄλλων πόλεων.

ἐτραπέτο ἐθῆ, καὶ ἡ κατάστασις, καὶ ἡ γεροῦσία A
 τετίμητο, καὶ οἱ ταύτης ἤνθους πολίται, καὶ
 ἔννομος ἦν ἐπιστασία, τὸ κράτος δὲ τὸ βασιλεῖον·
 ἀλλ' οὐκ ἀντικρὺς τυραννίς, ἴδια τὰ κοινὰ τῶν
 κρατούντων λογιζομένων, καὶ εἰς οἰκίας ἀπολαύ-
 σεις χρωμένων αὐταῖς· καὶ τούτων ἐνιας οὐκ εὐα-
 γεῖς, καὶ δωρουμένων οἷς βούλονται τὰ δημόσια,
 καὶ οὐ ποιμένων τρόπον τοῖς ὑπηκόοις προσφερομέ-
 νων, κερώντων τὸ περιττὸν τῆς τριχῆς, καὶ πρ-
 φεισμένων ἐμπορουμένων τοῦ γάλακτος, ἀλλὰ δικτὴν
 ληστῶν αὐτὰ καταθύντων τὰ πρόβατα, καὶ τῶν
 σαρκῶν ἐμπορουμένων, ἣ καὶ αὐτοῖς ἐκμυζόντων
 τοῖς μυελούς. Ἡ μὲν οὖν πόλις οὕτω παρὰ τοῦ
 εὐσεβοῦς ἐκείνου βασιλέως ἀνφοδομήτο, κατὰ τὸ
 πάλαι Βυζάντιον. Τὸ δὲ Βυζάντιον πόλις καὶ πρώην B
 ἐτύγχανεν, οὐ τῶν ἀνωρύμων ἢ τῶν ἀσήμεων, ἀλλὰ
 καὶ πλήθει πολιτῶν εὐθηνουμένη, καὶ πλούτῳ,
 καὶ ἀνδρῶν γενναϊότητι, καὶ τειχῶν ἐρυμνότητι,
 καὶ τοσοῦτον, ὡς ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς ἐπὶ Σεθήρου,
 τοῦ ἐν Ῥώμῃ τῇ καλαῖᾳ βασιλεύσαντος, παρὰ Ῥω-
 μαίων πολιορκεῖσθαι, καὶ πολλὰ παρὰ τῶν πολιορ-
 κουμένων ὑποστῆναι αὐτοῖς, ὡς ἐν τοῖς περὶ Σεθῆ-
 ρου μοι προϊστέρηται. Περὶ δὲ τῆς τῶν Βυζαντιῶν
 δυνάμεως, καὶ τῆς τῶν τειχῶν οὐχυρότητος, ταῦτα
 ὁ Δίων (14) ἐν τοῖς περὶ Σεθῆρου φησὶ· Τείχη δὲ
 τὸ Βυζάντιον καρτερώτατα εἶχεν· ὁ τε γὰρ
 Θώραξ (15) υἱῶν λίθων τετραπέδοις καχέσι
 συνοκοδομητο, πλαξὶ χαλκαῖς συνδομήτοις,
 καὶ τὰ ἐντὸς αὐτῶν καὶ χόμασι καὶ οἰκοδομή-
 μασι ὠχύροτο, ὥστε καὶ ἐν τείχεος καχὲ τὸ C
 πῦρ εἶναι δοκεῖν. Πύργοι τε πολλοὶ καὶ μεγάλοι
 ἔξω τε ἐκκειμένοι, καὶ θυρίδας κέριε ἐπαλλη-
 λους ἔχοντες ἦσαν. Καὶ τὰ μὲν πρὸς τὴν ἡπει-
 ρον τείχη ἐς μέγα ὕψος ἦντο. Τὰ δὲ πρὸς θά-
 λασσαν ἦντο ὀψοῦτο, οἱ τε λιμένες ἐντὸς τει-
 χους ἀμφοτέρω καὶ κλειστοὶ ἀλύσειν ἦσαν, καὶ
 αἱ χηλαὶ αὐτῶν πύργους ἐφ' ἐκάτερα πολὺ προ-
 ἔχοντες ἔφερον. Πλοῖα δ' ἦσαν τοῖς Βυζαντιοῖς
 περὶ ἀσία· τὰ μὲν κλειστοῖα, μονήρη· ἑστὶ
 δ' ἃ καὶ δίκροτα, καὶ τισὶν αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς
 πύργου καὶ ἐκ τῆς κρήνης κηδάλια ἦσκητο,
 καὶ κυβερνήτας· ναύτας τε διπλοῦς εἶχον, ὅπως
 καὶ ἐπιπλέωσι καὶ ἀναχωρῶσι μὴ ἀναστρεφόμε-
 νοι, καὶ τοὺς ἐναντιοὺς ἐν τε τῷ πρόσκλω
 καὶ τῷ ἀπὸ κλω αὐτῶν σφάλλωσι. Πρὸς τούτοις D
 ἐπάγει ὁ Δίων, ὡς ἐπεὶ ἀπὸ τῶν Θρακίων πυλῶν
 πύργοι καθεστηκότας πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν·
 τούτων δ' εἰ μὲν τις ἄλλω τῷ προσέμιξεν, ἡσυχος
 ἦν. Εἰ δὲ δὴ τῷ πρώτῳ τι ἐνεβόησεν, ἣ καὶ λίθον
 προσέβριψεν, αὐτὸς τε ἐλάλει ἐκ τινος μηχανῆς καὶ
 τῷ δευτέρῳ τὸ αὐτὸ παραδίδου ποιεῖν· καὶ οὕτω
 διὰ πάντων ὁμοίως ἐχώρει, οὐδὲ ἐπιτάρατον ἀλλή-
 λους, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει πάντας παρὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ
 ἕτερος τὴν τε φωνὴν καὶ τὴν ἤχην διεδέχοντο. Ταῦ-
 αὐτῆ μὲν οὖν τοῦ Βυζαντιῶν πάλαι ἡ πόλις ἐτύγ-

Sic urbs a pio illo imperatore in veteris Byzantii
 solo condita est. Byzantium autem prius etiam
 urbs fuit haud obscura, neque ignobilis, sed et
 frequentia civium florens, et opibus, et viris forti-
 bus, et mœnibus permunitis, adeo ut sub Severo,
 qui vetere Roma imperabat, per triennium a Ro-
 manis obsideretur, ac multa tolerarent cives, sicut
 supra in Severo narravimus. Dion item de Byzan-
 tiorum potentia, et murorum firmitate, in Severo
 ad hunc scribit modum : *Byzantium mœnia habuit
 robustissima : nam eorum lorica lapidibus quadratis
 crassis constructa erat, et laminis ferreis colligata :
 interiora et aggeribus et œdificiis munita erant, ut
 omnia unus crassus murus esse viderentur. Inerant
 et multæ magnæ turres foras prominentes, et crebris
 fenestris adornatæ. Pars continenti obversa, ad
 magnam esurgebat altitudinem : quæ mare specta-
 bat, humilior erat, et portus uterque intra mœnia
 catenis claudi poterat, eorumque brachia utrinque
 turres multum eminentes sustinebant. Navigia vero
 habebant Byzantii quingenta, pleraque solitaria :
 quasdam etiam biremes, quarum nonnullæ et in
 prora et in puppi gubernaculis et gubernatoribus
 exornatæ erant, et duplis nautis, ut et accedere et
 recedere possent, navibus non conversis, et hostes
 tam in recessu quam accessu vexarent.* Adjicit Dion,
 vii turres a Thracia porta ad mare pertinuisse,
 quarum si quis aliam attigisset, tacita fuerit : sin
 in primam aliquid inclamasset, aut lapidem conje-
 cisset, eam per machinam quamdam resonuisse, et
 eundem sonum proximæ tradidisse, donec omnes
 pervasisset : neque tamen aliam ab alia turbatam,
 sed per vices ab omnibus vocem et sonum excep-
 tum. Ac talis olim Byzantina urbs fuit : sed in-
 clytus Constantinus eam in immensum auxit, templa
 inædificavit, et multis rebus adornavit : denique
 teretem illam columnam porphyreticam, Roma, ut
 ferunt, allatam in foro lapideis tabellis instrato,
 unde a Græcis Placoton nominatur, erexit : juxta-
 que simulacrum æneum, tum artificio mirabili an-
 tiquæ manus pene viventis instar expressum, tum
 magnitudine insigni spectabile dedicavit. Eam sta-
 tuam Apollinis esse ferunt, Illo S Phrygiæ trans-
 latam. Sed divinus imperator ille, suum illi no-
 men indidit, clavis quibusdam capiti insertis, qui
 corpus Domini salutiferæ cruci affixerant. Ea ad
 nostram quoque ætatem permansit integra, co-
 lumnæ insistens : sed sub Alexio Comneno vehe-
 mentis venti impetu dejecta concidit : nec ipsa
 solum comunita est, sed multos etiam, qui casu
 illic erant, contrivit. Palladium item Troja in fo-
 rum Placotum transtulit. Ita Constantinus Magnus
 cum aliis multis urbem adornavit, tum Byzan-
 tium, quod prius Thraciæ Heracleæ episcopatus
 erat, a Severo Perinthis post captivitate subje-

Varie lectiones et notæ.

(14) Δίωκ. Cujus verba expendimus in Byzantii descriptione

(15) Θώραξ. Murorum lorica, vulgo *Cortina*, atque sic meridavimus, ubi Woldus *frons-verterat*.

ctum, ut in Severo expositum est, in patriarchatus dignitatem restituit : Romæ veteri ob ætatis prærogativam, et imperium inde huc translatum, principatu relicto. Erat eo tempore Byzantii episcopus Metrophanes, vir sanctissimus, filius Domitii (frater is fuit Probi imperatoris) qui ob Christianæ religionis professionem, Roma Byzantium profectus, in episcopatus apicem evectus est. Post quem Probus alter, filius hujus, pontificium thronum conscendit : ei Metrophanes, frater successit.

χειρὸς ἀρχαίας μικροῦ πλατουύσης καὶ ἐμπνοῦ· λέγεται δὲ καὶ Ἀπόλλωνος εἶναι στήλην τὸ ἀγαλμα (17), καὶ μετενεχθῆναι ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Φρυγίᾳ πόλεως τοῦ Ἰλίου (18). Ὁ δὲ θεϊότατος αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος εἰς οἰκεῖον ὄνομα τὸ ἀγαλμα ἐστήσῃ (19), τῇ κεφαλῇ τούτου τινὰς τῶν ἡλίων ἐναρμολάμενος, οἱ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου προσεπατάλευσαν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ, ὃ καὶ μέχρις ἡμῶν διήρκεισεν ἐπὶ τοῦ κίονος ἐστηκός. Πέπτωκε δὲ βασιλεύοντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀνέμου πνεύσαντος· βαλεῖται καὶ σφοδρῶ· κάκιστόν τε συνέτριπτο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ παρατυχόντων συνέτριψε. Καὶ τὸ Παλλάδιον δὲ ἀπὸ τῆς Τροίας μετήνευκε, καὶ ἐν τῇ Πλακωτῇ καὶ τούτο ἐστήσεν ἀγορᾷ. Ἄλλως τε οὖν, ὡς εἰρηται, πολλοῖς τὴν πόλιν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐκόσμησε, καὶ πρότερον ἐπισκοπήν ὃν τὸ Βυζάντιον τῆς Θρακικῆς Ἡρακλείας, ὡς ὑπὸ Σαυήρου τοῖς Περινηθίοις ὑποτεθῆν μετὰ τὴν ἄλωσιν ὡς ἐν τοῖς περὶ Σαυήρου ἱστορίαι, εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικὴν (20), τῇ προσυτέτρα Ῥώμῃ τὰ πρεσβεῖα τηρήσας, διὰ τὴν πρεσβυγένειαν, καὶ τὸ ἐκαίθεν τὴν βασιλείαν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι. Ἦν δὲ τότε τοῦ Βυζαντίου ἐπίσκοπος Μητροφάνης, ὁ ἱερώτατος, υἱὸς Δομητίου, ἀδελφοῦ Πρόβου τοῦ βασιλέως γενόμενος, ὥσπερ δὴ Δομητίος ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μετενεχθείς, καὶ διὰ τούτου τὴν Ῥώμην λιπῶν εἰς Βυζάντιον παρεγένετο, καὶ εἰς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀνηνέχθη περιωπήν. Μεθ' ὃν Πρόβος υἱὸς αὐτοῦ ἕτερος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τούτου ἰδρύεται Ὀρόνον, ὃν Μητροφάνης (21) ὁ ἀδελφὸς διεδέξατο.

IV. Sub hoc imperatore Arius Alexandrinæ Ec- B
clesiæ sacerdos, celebrabatur, qui Dei Filium et Verbum creaturam dicere non dubitavit : et alterius esse naturæ, nec Patri coæternum. Nec ipse tamen auctor hujus sectæ exstitit, sed Origenes, qui præter plurimas alias perversas opiniones, etiam unigenitum Dei Filium, conditum esse, et a natura paterna diversum, affirmavit : nec videre posse Patrem, quemadmodum nec ipse videri possit a

Α χανεν· ὁ δὲ αἰσίμος Κωνσταντῖνος πολλαπλασίαν αὐτὴν ἐξεργάσατο. Καὶ ναοὶ δὲ παρ' αὐτοῦ ἐν αὐτῇ καθιδρύθησαν, καὶ πολλὰ πρὸς κόσμον ταύτης γεγονάσιν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ ὁ κυκλοτερὴς κίων ὁ πορφυροῦς, ὃν ἐκ Ῥώμης (ὡς λόγος) κομισθέντα κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐστήσεν, ἢ κατέστρωται λιθίναις πλαξίν (16), ἀφ' ὧν καὶ Πλακωτὸν παρωνόμασται, καὶ ἐπ' αὐτοῦ χάλκεον ἐνίδρυσεν ἀγαλμα, θαῦμα ἰδῆσθαι, διὰ τὴν τέχνην διὰ τὴν τὸ μέγεθος.

Τὸ μὲν γὰρ παλῶριον ἦν, ἢ δὲ ἀκριβείαν ἐδεικνυτο· λέγεται δὲ καὶ Ἀπόλλωνος εἶναι στήλην τὸ ἀγαλμα (17), καὶ μετενεχθῆναι ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Φρυγίᾳ πόλεως τοῦ Ἰλίου (18). Ὁ δὲ θεϊότατος αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος εἰς οἰκεῖον ὄνομα τὸ ἀγαλμα ἐστήσῃ (19), τῇ κεφαλῇ τούτου τινὰς τῶν ἡλίων ἐναρμολάμενος, οἱ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου προσεπατάλευσαν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ, ὃ καὶ μέχρις ἡμῶν διήρκεισεν ἐπὶ τοῦ κίονος ἐστηκός. Πέπτωκε δὲ βασιλεύοντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀνέμου πνεύσαντος· βαλεῖται καὶ σφοδρῶ· κάκιστόν τε συνέτριπτο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ παρατυχόντων συνέτριψε. Καὶ τὸ Παλλάδιον δὲ ἀπὸ τῆς Τροίας μετήνευκε, καὶ ἐν τῇ Πλακωτῇ καὶ τούτο ἐστήσεν ἀγορᾷ. Ἄλλως τε οὖν, ὡς εἰρηται, πολλοῖς τὴν πόλιν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐκόσμησε, καὶ πρότερον ἐπισκοπήν ὃν τὸ Βυζάντιον τῆς Θρακικῆς Ἡρακλείας, ὡς ὑπὸ Σαυήρου τοῖς Περινηθίοις ὑποτεθῆν μετὰ τὴν ἄλωσιν ὡς ἐν τοῖς περὶ Σαυήρου ἱστορίαι, εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικὴν (20), τῇ προσυτέτρα Ῥώμῃ τὰ πρεσβεῖα τηρήσας, διὰ τὴν πρεσβυγένειαν, καὶ τὸ ἐκαίθεν τὴν βασιλείαν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι. Ἦν δὲ τότε τοῦ Βυζαντίου ἐπίσκοπος Μητροφάνης, ὁ ἱερώτατος, υἱὸς Δομητίου, ἀδελφοῦ Πρόβου τοῦ βασιλέως γενόμενος, ὥσπερ δὴ Δομητίος ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μετενεχθείς, καὶ διὰ τούτου τὴν Ῥώμην λιπῶν εἰς Βυζάντιον παρεγένετο, καὶ εἰς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀνηνέχθη περιωπήν. Μεθ' ὃν Πρόβος υἱὸς αὐτοῦ ἕτερος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τούτου ἰδρύεται Ὀρόνον, ὃν Μητροφάνης (21) ὁ ἀδελφὸς διεδέξατο.

B Δ'. Ἐπὶ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὁ Ἄρειος τῆς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ Ἐκκλησίας ἱερεὺς, ἔγνωρίζετο, κτίσμα τολμήσας εἰπεῖν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον, καὶ οὐσίας ἑτέρας, καὶ οὐ συναϊστον τῷ Πατρὶ, οὐκ αὐτὸς γεννητὸν τῆς αἰρέσεως γενονός. Πρῶτος μὲν γὰρ Ὀριγῆνης πρὸς ἄλλας πλείσταις δόξαις διεφθαρμένος, καὶ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κτιστὸν καὶ ἄλλότριον εἶναι τῆς οὐσίας τῆς πατριχῆς εἰσηγήσατο. Καὶ μὴ δυνάμενον ὄραν τὸν

Variæ lectiones et notæ.

(16) Ἡ κατέστρωται λιθίναις πλαξίν. Unde φέρων πλακώματος vocat Nicophorus Presbyter in Vita nondum edita S. Andreae propter Christum Sali. Vide quæ annotamus in nostra Constantinopoli, lib. 1, de hoc Foro Constantini.

(17) Ἀπόλλωνος ἀγαλμα. Multa perinde ibidem observamus de hac statua, ubi et quædam attigimus de clavis Dominicis in eam immisissis, non modo in caput, sed et in equi frenum : de quibus ita Nicophorus Presbyter in Vita nondum edita S. Andreae propter Christum Sali : Περιπατοῦντος τοῦ δαΐου ἐν τῷ δημοσίῳ φόρῳ πλησίον τοῦ κίονος, ὃν ἐν μακαρίᾳ μνήμῃ β' αἰεὺς Κωνσταντῖνος ὁ ἐν ἀγίοις ἐστήσεν, ἐν ᾧ, φασὶ καὶ τοὺς τιμίους ἡλίου τοῦ ἐν τῷ ζωοποιῷ τοῦ Κυρίου σώματι ἐμπαρέντας ἐν τῷ ἐπάνω τούτου ἰσταμένῳ ἀνδριάντι ἔθετο, πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, σκέπην τε καὶ φυλακῆριον τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων. Et Menæa ad 6 Martii :

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἢ εὐρῆσαι τῶν ἀγίων ἡλίων φανέντες ἦλοι βασιλέως τοῦ μὲν κράτους, Ἄγαλμα κέλνται τοῦ χαλκινῶ δὲ κράτους.

Vide Theophanem p. 91.

(18) Τοῦ Ἰλίου. Sic inss. omnes : at Lambecius, seu Holstenius ad Codinum, De Orig CP. n. 46, legendum contendit πόλεως τοῦ Ἰλίου, seu Heliorpoleon, ex Julii Pollucii Chronico : Καὶ ἐπάνω τοῦ κίονος ἐστήσεν αὐτοῦ ἐκ Ῥώμης, ἐρχοῦσα ἐν τῇ αὐ-

τοῦ κεφαλῇ ἀκτίνας ζ', ὅπερ χαλκούργημα ἦταγεν ἐκ τῆς Ἰλίου, πόλεως οὐσης τῆς Φρυγίας.

(19) Εἰς οἰκεῖον ὄνομα τὸ ἀγαλμα ἐστήσῃ. De porphyretica columnis, et statua ei imposita, pluribus egimus in Notis ad Alexiadem, p. 382, et in Constantinopoli Christ. lib. 1, sect. 24, n. 6. Illud duntaxat hic addere licet, anonyum, De Inventione S. Crucis, apud Gretzerum, scribere a Romanis hanc statuam confectam et erectam ob cives liberatos a tyrannide Maximiani, hincque postmodum ab ipso Constantino translata in Constantinopolim. Ita ille, ubi de clavis Dominicis : Τούς ἐκ ἑτέρου δὲ ἐν τῇ στήλῃ ἔθετο, ἦν οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὲρ τῆς ἀπὸ Μαξιμιανοῦ τοῦ τυράννου ἐλευθερίας : τῷ Κωνσταντῖνῳ ἐποίησαν· καὶ γὰρ ἦν ταύτην ἀγαγοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ κίονῳ τοῦ φόρου ἰδρύσασα.

(20) Εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικῆν. Falsum quod ait patriarchatum Constantinopolitanum a Constantino M. erectum : hinc Metrophanem Byzantinum episcopum infra patriarcham vocat, ut et Josephus Aegyptius, De concilio Ephesino. p. 683, et Damascenus Studita homil. 35. Vide nostram Constantinopolim.

(21) Μητροφάνης. Consule, si libet, Acta SS. Metrophanis et Alexandri edita a Gretsero, S. Nicophorum in Chronogr. p. 413, 4 ed. Synaxaria et Menæa ad iv Junii, quæ illius Synaxiam celebrat Græci.

Πατέρα, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Υἱὸν ἀόρατον τυγχάνειν εἰσήγε τῷ Πνεύματι, ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐξερευγόμενος ταυτὶ τὰ ἀπόρημα, ἀλλ' ἦσαν ἐν μόνοις γράμμασι κείμενα, σεσιγητό τε καὶ οὐπω δεδημοσίευτο· ὁ Ἄρειος δὲ εἰς προῦπον ταῦτα προήνεγκε, καὶ ἐπὶ τῶν δωματίων (22) ἐκήρυξε, καὶ πολλοὺς εἰς ἀσέβειαν ὑπέσχελινε, θορύβων τε καὶ σχημάτων τὰ; Ἐκκλησίας ἐνέπλησεν. Ὁ γνοῦς; ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐκείνος ἐν Νικαίᾳ τῇ Βιθυνῶν συνελθεῖν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἐπισκόπους ἐκέλευσε, καὶ ἀθροισθέντων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων Πατέρων, ἐν οἷς ἦσαν καὶ ἱερεῖς τινες καὶ διάκονοι, ἀλλὰ μέντοι καὶ μοναχοί. Ὅτε καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐκεῖ παρῆν τῷ τῶν διακόνων ἔτι κατελεγμένος ὢν τάγματι. Καὶ αὐτὸς ὁ Χριστιανικώτατος βασιλεὺς ἀφίκετο πρὸς τὴν Νίκειαν, καὶ συγκαθίσας τοῖς ἱεροῖς Πατέρας ἐκείνοις; ἐπέτραψεν ζητῆσαι τὰ παρὰ τοῦ Ἀρείου λεγόμενα, καὶ διαγῶνας εἶ τι τῆς ὁρθῆς ἐκκλίνουσι δόξης. Οἱ δὲ καὶ ζητήσαντες, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσαντες τὸν μὲν Υἱὸν ὁμοούσιον καὶ ἑμῆσιμον καὶ συναίδιον ἰσογάμισαν τῷ Πατρὶ. Τὸν Ἄρειον δὲ καὶ τοὺς ὁμόφρονας ἐκείνων τῆς τῶν ὁρθοδόξων ἡμεγύρωσε ἐξεκήρυξαν. Ἦν δὲ τότε τῶν τὰ Ἀρείου πρεσβευόντων, καὶ ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος; (25), τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας τυγχάνων ἐπίσκοπος, ὃς μετέπειτα λέγεται; ἀποστῆναι τῆς τοῦ Ἀρείου δόξης καὶ ὁμολογησῆσαι τοῖς; συναίδιον τὸν Υἱὸν καὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δογματίζουσι, καὶ δεχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων εἰς κοινωνίαν. Μᾶλλον μέντοι ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς πρώτης συνόδου καὶ ὑπερμαχῶν εὐρηται τῶν πιστῶν. Οὕτω μὲν οὖν ταυτ' ἱστορούμενα παρὰ τινων εὐρηται. Ἀμφίβολα δ' ἐκείνος αὐτὰ δι' ὧν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ εὐρηται συγγραψάμενος, εἴθησι. Πολλοῦ γὰρ ἐν τῷ εἰρημνέῳ συγγράμματι Ἀρειανίζων καταλαμβάνεται, αὐτίκα παρὶ που τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου τὸν Δαδὲ εἰσάγων λέγοντα· Αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐρεταίλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. Φησὶ τὸν μὲν Πατέρα καὶ ποιητὴν ὡς ποιητὴν καὶ παρηγεμόνα νομίσσασθαι βασιλικῷ προστάττορα νόματι. Τὸν δὲ

A Spiritu, quæ deliramenta ex improbo cordis sui thesauro eructat. Verum ea in solis chartis jacebant, tecta silentio, necdum vulgata: sed Arius in conspectum protulit, et in ædibus prædicavit, multis ad impletatem pertractis, et Ecclesiis tumultu ac dissensionibus impletis. Quare cognita religiosissimus imperator provinciarum episcopos Nicææ Bithyniæ urbe convenire jussit Congressis igitur cccxviii sanctis Patribus, inter quos et sacerdotes nonnulli fuere, et diaconi atque etiam monachi: quin et Magnus Athanasius, adhuc in classe diaconorum constitutus illic aderat: ipse etiam Christianissimus imperator Nicæam venit, et sanctis Patribus assegit, et inquirere jussit, quid diceret Arius, ad iudicare, nunquid a recta sententia aberraret. Illi cum inquisivissent, et accurate rem excusavissent Filium ejusdem cum Patre naturæ, dignitatis et æternitatis esse decreverunt. Arium vero cum suis sectatoribus e cœtu orthodoxorum publico præconio eiecerunt. Arii sectam tum amplexabatur etiam Eusebius Pamphili Cæsareæ Palæstinæ episcopus qui post descivisse dicitur ab Ariana opinione. ac consensisse cum iis qui Filium Patri cœternum, ejusdemque naturæ esse docent, ac a sanctis Patribus ad communionem receptum. In actis autem primi Concilii, etiam acriter defendisse fideles traditur. Hæc sic a nonnullis exposita reperiuntur, quæ ipse in ecclesiastica sua Historia magis ambigua facit. In quo scripto sæpe Ario favere reprehenditur, ac statim in libri principio, Davidem citans: *Ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt*, ait, *Patrem et factorem, pro conditore ac duce universi haberi, qui regio nutu imperet. Sed secundum ab eo divinum Verbum patria exæqui jussa.* Post nonnulla item dicit: *Huic, ut Patris potentis et sapientis, secundas partes regni imperii in omnes esse creditas.* Et paulo post iterum: *Ac esse naturam quamdam, quæ ante mundum vixerit et substitèrit, ac Deo et Patri universi in rerum factarum opificio ministravit, et Solomon sub persona*

¹ Psal. cxlviii, 5.

Varie lectiones et notæ.

(22) Ἐπὶ τῶν δωματίων. Hesychijs: δώματα, D οἶκοι, οἰκήματα, etc. Ita domus usurpant aliquando Scriptores infimæ latinitatis. Petrus Damiani, l. v. epist. 11; liber *Mirac. S. Mauri*, cap. x; *Historia translata. S. Sebastiani*, n. 18; *Vita S. Aldegundis*, cap. 5, etc. Est etiam domus, tectum, vel atrium quod non tegitur, Papiæ Gloss. Gr. Lat. δῶμα, tectum. Atque hac notione in Orientalibus provinciis usurpari observat non semel S. Hieronymus, in quibus domata dicuntur, quæ Romæ solaris vel mænitiana vocant, id est plana tecta, quæ transversis irabibus sustentantur. Hoc vero Zonaras loco dōmata pro ipsis ædibus privatis accipi debere censuerim: tecta verit Interpres.

(25) Ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος. De Eusebio, et illius Arianismo, præter Theophanem et aliquot e veterioribus, agunt in primis Baronius, Scaliger ad Eusebii *Chronicon*, p. 431; Jacobus Gottlefridus ad Philostorgium, lib. 1, cap. 11; Henricus

Valesius ejusdem Eusebii *Historia ecclesiasticæ* editor et alii. Quæ porro ut id probet Zonaras offert ex eodem Eusebio, desumpta sunt ex lib. i. cap. 1, ubi deυτερεύοντα θεῖον λόγον etiam scribi in melioribus codicibus observat Valesius, ubi alii Θεοῦ, vel Θεὸν habent. Ex his porro Eusebii verbis non videtur se quid reprehendat Zonaras scribit idem Valesius ad cap. 3, quo probet Ariani dogmatis illum sectatorem fuisse. Hunc consule, si libet. Photius epist. 144: Εὐσέβιος ὁ τοῦ Παμφίλου, εἶπε εὐλόος, εἶπε συνήθης, ὅτι μὲν Ἀρειανισμῷ ἐλλω, βωδοῖσι μὲν αὐτοῦ τὰ βιβλία, etc. Georgius Hamartidus in Chronico ms. Περὶ τοῦ Παμφίλου Εὐσεβίου, ὅτι ἐν πολλοῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν δείκνυται Ἀρειανὸς γνήσιος, εἰ δὲ καὶ ἐπαίνεται παρὰ τινων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ὡς πολυμαθῆς καὶ περὶ τὴν καθεὰπερ καὶ Ἀριγένῃς; καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἐξω τῆς Ἐκκλησίας; ὄντων.

sapientiae Dei ait : Dominus condidit me principium
viarum suarum, etc. Deinde post alia plura infert :
Et super haec omnia, sicut Dei Verbum, quod ante
fuit, et ante saecula omnia factum est, venerabilem
honorem a Deo Patre adeptum, adorari tanquam
Deum. Haec et alia demonstrant, Eusebium Ariana
dogmata probasse. Nisi quis dicat, id opus ante
conversionem ab eo fuisse conscriptum. Illud igitur
sanctum concilium dogma de eadem natura et
aeternitate Filii statuit, et divinum fidei Symbolum
statim edidit, de Patris et Filii divinitate disse-
rendo, non ultra illud progressum : Cujus regni
non erit finis. Atque in illo desit : Et in Spiritum
sanctum. Nam theologia de Spiritu sancto, post in
secundo concilio contra Macedonium congregato,
ea quaestione agitata, adjecta est. At imperator
IO par apostolis, Patrum concordia delectatus,
dextram eis porrexit, et quorundam qui ob Chri-
stii confessionem notas in corporibus suis gerebant,
mutilata illa membra et partes deosculatus est,
eosque ob mutilationes illas beatos pronuntiavit.
Libellos contra quosdam episcopos oblatos, neque
legit, neque examinari passus est, sed in conspectu
omnium igni absumpsit, cum his verbis : *Etiamsi
ipse episcopum aliquem delinquentem viderem, pur-
pura mea eum tegerem.* Inde sanctos Patres in ur-
bem regiam a se conditam traduxit, ut eam faustis
comprecationibus prosequerentur, et secundum
patriarcham deligerent, sanctum Alexandrum.
Nam inclytus Metrophanes obierat. Iis peractis, ad
suam quemque parociam dimisit, honoribus et
donis magnificis affectos. Imperatoris mater sancta
Helena grandis natu (nam octogesimum aetatis an-
num attigisse perhibetur) in caelestes mansiones
discessit : quam filius in aede sanctorum Apostolo-
rum regaliter condidit. Suscepta contra Persas
expeditione, tremibus Soteropolim defertur, quae
nunc Pythia vocatur : et natura calidis illius loci
aquis usus, ubi etiam toxicum, a fratribus patre
duntaxat eodem natis temperatum, hausisse fer-
tur. Unde Nicomediam profectus, diuturnitate
morbi extinctus est, annos quinque et sexa-
ginta natus, cum duo et triginta imperasset. Ei fi-
lius Constantius, Antiochia profectus (nam ibi
Persis repugnabat) cum adhuc viventem invenisset,
magnifice parentavit, et in sanctorum Apostolo-
rum aede, peculiari tamen porticu ad id aedificata,
sepeliit. Memoratur autem inclytus hic imperator
pecuniam et citra delectum insumpsisse, et mi-
nori cum delectu comparasse : ita ut ejus in lar-
gendo studium magnificentiae non tribuatur, sed
contra : verum temperandum est calamo, ne quam
divino illi viro labem aspergam. Enimvero profa-
nus ille Julianus, in libro de Caesaribus, quasi per
derisum impensarum imperatoris religiosissimi,
fugit Mercurium cum eo colloquentem, quaerere,
quamnam sit boni regis nota? Cui ille respondeat,
Imperatori et habenda et insumenda esse multa.
Fertur nec a studiis doctrinarum fuisse alienus,

Α τούτου δευτερεύοντα θεῖον λόγον, ταῖς πατριαῖς
ὑπουργούντα ἐπιταγαῖς. Καὶ μετὰ τινὰ λέγει·
Τούτων ὡσαύτῃ τοῦ Πατρὸς ὑπάρχοντα δόξαν
καὶ σοφίαν, καὶ τὰ δευτερεία τῆς κατὰ πάντων
βασιλείας καὶ ἀρχῆς ἐμπροστυμένον. Καὶ αὖθις
μετ' ὀλίγα· Καὶ δεῖ ἐστὶν οὐσία τις προκόσμιος
ζῶσα καὶ ὑπεστῶσα, ἢ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῶν
ἄλων εἰς τὴν τῶν γεννητῶν δημιουργίαν ὑπηρετη-
σαμένη, καὶ ὁ Σολομῶν λέγει προσώπων· τῆς τοῦ
Θεοῦ σοφίας· Κύριος ἐκτίσεν με ἀρχὴν ὁδῶν αὐ-
τοῦ, καὶ ἐξῆς. Καὶ μεθ' ἕτερα πλείονα φάσκει· Καὶ
ἐπὶ πᾶσι τούτοις, οὐα Θεοῦ λόγον προόντα καὶ
πρὸ ἀλῶν ἀπάντων οὐσιωμένον, τὴν σεβάσιμον
τιμὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς εὐληφῶτα, προσκυνεῖσθαι
ὡς ἄν Θεόν. Ταῦτα καὶ ἕτερα δὲ τοῖς ἀρειανίζουσι
δόγμασι δεικνύουσιν ἁμόφορνα τὸν Εὐσέβιον, εἰ μὴ
τις φαίη, πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῷ πονηθῆναι τοῦ-
των τὴν συγγραφὴν. Ἡ μὲν οὖν ἀγία σύνοδος τὸ
δομοῦσιον καὶ συναθροῖον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ δογματίσασα,
καὶ τὸ θεῖον αὐτίκα τῆς πίστεως ἐξέθετο σύμβολον
περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ θεολογήσασα ἐν αὐτῷ.
Καὶ μέχρι τοῦ· Ὁ δὲ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος,
καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ τούτου τέλος ποιη-
σαμένη. Ἡ γὰρ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος θεολογία
μετέπειτα προσετέθη ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ τῆς
περὶ τοῦτο γενομένης ζητήσεως, ἢ κατὰ Μακεδονίου συν-
ῆκτο. Ὁ δ' Ἰσαπόστολος αυτοκράτωρ ἐπὶ τῇ τῶν
Πατέρων ὁμοιοῖα ἤσθεις ἐδειξέτο αὐτούς. Καί τινων
τῶν ὑπὲρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ὁμολογίας φερόντων τὰ
στίγματα ἐν τοῖς σώμασιν, κατησπάζετο τὰ πεπη-
ρωμένα τούτων μέλη καὶ μόρια, καὶ αὐτούς διὰ τὸς
πηρώσεις αὐτῶν ἐμακάριζε. Δοθέντων δὲ λιβέλλων
αὐτῷ κατὰ τινων ἐπισκόπων, οὐτ' ἀνέγνω τούτου·
οὐτ' εἰς ζήτησιν ἤνεγκεν· ἀλλ' ἐνώπιον ἀπάντων
κυρὶ αὐτοῦ· ἀπετέφρωσεν ἑπαιτῶν, ὅτι· *Κἀν αὐτό-
κτης ἐγενόμην ἀρχιερέως τινὸς ἁμαρτάνοντος,
ἐπὶ πορφυρίδι μου ἄν αὐτὸν συνεκάλυφα.* Ἐκεί-
θεν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ κτισθὲν βασιλεῖον ἄστῃ τοὺς
θεῖους ἐκείνου· μεταγαγὼν Πατέρας, καὶ τῆς ἐξ αὐ-
τῶν εὐλογίας ἀξιώσας αὐτὸν, καὶ χειροτονηθῆναι· πα-
ρασκευάσας ἐν αὐτῷ δεύτερον πατριάρχην, τὸν ἱερὸν
Ἀλέξανδρον (ὁ γὰρ αἰόδιμος Μητροφάνης μετήλλαξε
τὴν ζωὴν), ἀφήκεν ἕκαστον εἰς τὴν οικίαν ἀπελθεῖν
παροικίαν, τιμαῖς τε καὶ δωρεαῖς μεγαλοπρεπῶς
αὐτούς φιλοφρονήσάμενος. Ἡ δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ
ἢ μακαρία Ἐλένη εἰς γῆρας βαθύ καταντήσασα
(ὀγδοήκοντα γὰρ λέγεται ζῆσαι ἐνιαυτούς) πρὸς τὰς
οὐρανίους ἀπῆρε μονάς, ἣν ὁ υἱὸς ἐν τῷ τῶν ἀγίων
ἀποστόλων νῶν βασιλικῶς ἐθησαύρισεν. Ἐκείνος δὲ
κατὰ Περωσῶν ἑκστρατεῶν τριήρασι κομίζεται εἰς
τὴν Σωτηρόπολιν, ἣ νῦν ὀνομάζεται Ἡθῆα· καὶ τοῖς
ἐκείσε χρησάμενος· αὐτομάτως θερμοῖς ὕδασιν, ἐνθα
καὶ φάρμακόν τι πλεῖν δηλητήριον λέγεται παρὰ
τῶν ἑτεροθῶν αὐτῷ κερασθὲν ἀδελφῶν, εἰς Νικο-
μήδειαν παραγίνεται· ὅπου καὶ τετελεύτησε, νοσήσας·
ἐφ' ἱκανόν, ἐκῶν γεγονώς πάντα πρὸς τοὺς ἐξῆκοντα,
βασιλεύσας δ' ἐκ τούτων τριάντων πρὸς θεοῦ, ἐν-
δεόντων δύο μηνῶν. Ὦν ὁ υἱὸς Κωνσταντοῦ· ἐξ Ἀν-
τιοχείας παραγεόμενος (ἐκεῖ γὰρ ἦν τὸς Πέρσας

ἀντιμαχόμενος) ἐτι ζῶντα εὐρών (24), ἐκῆδυσσε με- γαλοκρεπῶς, καὶ ἐν τῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων κατέβητο ἱερῶ, ἐν ἰδιαζούσῃ μέντοι στοφῇ, ἣν ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ φηκοδόμησεν. Ἰσθόρηται δὲ ὁ ἀοιδίμος αὐτοκράτωρ ἐκαίνος ἀφειδῶ; τε τὰ χρήματα ἀναλίσκειν, καὶ ταῦτα πορίζειν ἐαυτῷ ἀφειδέστερον. Ὡς μὴ μεγαλοπρέπειαν κρίνεσθαι τὸ περιτὰς δαπάνας φιλότιμον, ἀντικρὺς δὲ ἄλλὰ μὴ τι φαῦλον ἐρῶ περι τοῦ θεοῦ ἐκαίνου ἀνδρός. Ὅθεν καὶ ὁ βέβηλος; Ίουλιανὸς ἐν τῷ περι τῶν Καισάρων λόγῳ αὐτοῦ, ἀποσκώπτων ὡσπερ εἰς τὸν εὐσεβέστατον τουτουὶ βασιλεῖα διὰ τὸ πολυδάπανον, πλάττεται τὴν Ἑρμῆν διαλεγόμενόν οἱ, καὶ εἰ ἄν εἴη γνώρισμα βασιλέως ἀγαθοῦ *πυρθανόμενον*· κάκεινον πρὸς τὸ ἐρώτημα λέγοντα, *πολλὰ κερτῆσθαι χρῆται τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀναλίσκειν πολλὰ*. Λέγεται ἐκ μὴδὲ λόγων ἀνομιλητος; εἶναι, ἀλλὰ καὶ περι τούτους ἰσπουδακίναί, ὅς τι μείον τῶν ὅπλων. Κάντεῦθεν αὐτῷ τὴν γλώτταν γενέσθαι πρὸς διὰλεξιν εὐθιχτον, καὶ τινες συγγας προσεῖναι αὐτῇ, κατακρούσας τὰς τῶν ἀκρατῶν ἄκοάς. Ἀναγέγραπται δὲ καὶ μισοπόνηρος; εἶναι, καὶ εἰωθὺς λέγειν μηδὲν τῶν ἀπάντων τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων καταστάσεως; ἔνεκεν τὸν κρατοῦντα φεῖδεσθαι δεῖν, μὴδ' αὐτῶν τῶν οικίων μελῶν. Τοῖς δὲ μεταβαλλομένοις ἐκ πονηρίας φιλανθρώπως διατιθέμενος ἔλεγεν ὅτι τὸ νοσοῦν μέλος ἀποκοπέσθαι καὶ σιστηδός, ἵνα μὴ καὶ ταῖς ὀφθαλμοῖς λυσανεῖται· οὐ μέντοι τὸ ὀφθαλμοῦς ἦδη τυχόν, ἦ καὶ ὀφθαλμοῦς.

Ε'. Καὶ ὁ μὲν τρισάβδιος; (25) βασιλεὺς; ἐκαίνος; Β. πρὸς τὰς αἰωνίους μετετέθη σκηναίς. ἼΙ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονία (26) εἰς τοὺς τρεῖς ἐκαίνου παιδὺς μεμέριετο ἑμπασα· ὡς μὲν τινες συναγράψαντο, παρὰ τοῦ πατρὸς οφίαι διανεμηθεῖσα, ὡς δ' ἕτεροι, καθ' ἑαυτοὺς ταύτην αὐτῶν διελομένων, μετὰ τὴν ἀποθίωσιν τοῦ πατρὸς. Ὅτων δ' ἰσθόρηται προβῆναι παρὰ οφίαι ἡ διαμέμησις· τῷ μὲν Κωνσταντεῖ προσκληρωθεῖναι τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὴν Ῥώμην αὐτὴν, τὴν Ἀφρικὴν τε καὶ Σικελίαν, καὶ τὰς λοιπὰς τῶν νήσων, ἀλλὰ μέντοι καὶ τὸ Ἰλλυρικόν, καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ σὺν τῇ Ἀχαλα τὴν Πελοπόννησον· τῷ δὲ Κωνσταντίνῳ τὰς Κοτίαις; Ἄλπει; σὺν ταῖς Γαλλίαις προνομηθεῖναι (Κότιαι; δὲ (27) ὠνομάσθησαν ἀπὸ Κοτίου βασιλέως τῶν τόπων τούτων γενομένου), καὶ τὸ Πυρρηναῖον κλίμα, μέχρι τῶν Μαύρων τῶν τῷ πορθμῷ διωρισμένων τῷ τοῦ Ὀκεανοῦ· τῷ Κωνσταντίνῳ δὲ λάχος; (28) γενέσθαι, ὅσα κατὰ τὴν ἐφάν μοτραν ἦσαν Ῥωμαίους ὀπῆκοα,

sed his quoque non minorem impendisse operam, quam armis; itaque II et, in disserendo acutum existisse, ac nescio quam veluti magicam orationis illius vim aures hominum demulsisse. Scribitur et osor improborum fuisse: ac dicere solitus, imperatore nemini omnium, ne suis quidem propriis membris, parcere debere, publicæ tranquillitatis conservandæ causa: et humanus erga eos, qui a malitia discederent. Membrum enim ægrum ac putridum resecandum, ne sana etiam inficeret; non autem id quod vel in integrum esset restitutum, vel certe consanesceret.

V. Imperatore illo beatissimo in æterna tabernacula translato, imperium Romanorum inter tres illius filios est divisum, vel ab ipso, ut quidam scribunt: vel, eo defuncto, ex ipsorum consensu, ad hunc modum. Constanti attributam esse Italiam, et Romam ipsam, Africam, Siciliam, cum reliquis insulis, atque etiam Illyricum, Macedoniam, et cum Achaia Peloponesum. Constantino Alpes Cottias, quæ nomen habere dicuntur a Cottio illius loci quondam rege, cum Galliis, et tractum Pyrenæi usque ad Mauritaniam, Oceani angusto freto, diremptam ab Hispaniis. Constantio ea obvenisse, quæ in orientali parte Romanæ ditionis erant, et Thraciam cum urbe paternâ. Post hanc regnorum partitionem, Constantius in Orientem se contulit, ad Persarum arma reprinenda. Nam eorum dux Sapores, audita Constantini Magni morte, Romanas provincias continentibus populationibus et direptionibus infestabat. Interea

Variæ lectiones et notæ.

(24) Ἐτι ζῶντα εὐρών. Solus Zonaras Constantium Cesarem, qui tunc erat Antiochiæ, vivente adhuc patre supervenisse scribit, eoque mortuo sanus magnificientissimum duxisse, ut observat Henricus Valesius ad lib. iv Eusebii De Vita Constantini, cap. 70.

(25) Καὶ ὁ μὲν τρισάβδιος. Scribit Henricus Valesius in Notis ad lib. xvi Marcellini in Constantini filiorum Historia solito diligentiores fuisse Zonaram: quod viri doctissimi iudicium hic apponendum duxi.

(26) Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονία. Partitionem imperii Constantiniani inter illius filios ita prosequitur Scriptor Vitæ S. Artemii MS.: Ἄρι; τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὸν βίον ἀπολιπόντος, εἰς τρεῖς; ἀρχὰς ἡ τῶν Ῥωμαίων ἔξουσία διεμερίσθη, τῶν υἱῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου, Κωνσταντίου τε καὶ Κωνσταντοῦ; ταύτας διελομένων καὶ τῷ μὲν πρώτῳ Κωνσταντίνῳ αἱ ἄνω Γαλλίαι καὶ τὰ ἐπίκεινα Ἄλπεων, αἱ τε Βρετανικαὶ νῆσοι, καὶ ἑω; τοῦ ἑσπερίου Ὀκεανοῦ κλίηρος ἐδόθησαν. Τῷ δὲ Κωνσταντι-

ὡς ὁστάτω αἱ κάτω Γαλλίαι, ἦγουν αἱ Ἰταλίας, καὶ αὐτὴ ἡ Ῥώμη. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος ὁ δεύτερος; τῶν Κωνσταντίνου υἱῶν, ὅς ἦν ἐπὶ τῶν τῆς ἐφῆς τότε πραγμάτων πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγωνιζόμενος, τὸ τῆς ἀνατολῆς ἀσπάζεσθαι μέρος, καὶ τὸ Βυζάντιον μετονομασθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Νέαν Ῥώμην, ποιεῖται βασιλεῖον, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῆς Προποντιδοῦ ὀπῆσα ὀπῆκοα Ῥωμαίους, τὴν τε Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ Αἴγυπτον, καὶ τὰς νήσους ἀπάσας τῇ αὐτοῦ βασιλείῃ καὶ πολιτείῃ ὀπῆτελῆ καθίστησι. Vide Constantium, lib. ii De Themat. cap. 9 et alios passim scriptores.

(27) Κότιαι δὲ. De Alpihus Cottii, et regno Cottio, illiusque regno multa habent Simlerus in Comment. de Alpihus; Cluverius, lib. i Italia antiq. cap. 12 et 32, et alii passim.

(28) Τῷ Κωνσταντίνῳ δὲ λάχος. Eunapius, in Edesio, p. 44: Διαδεξάμενος; δὲ ὁ Κωνσταντίνος τὴν βασιλείαν, καὶ κληρωθεῖς, ἴσα γε ἐκληρωθή, ταῦτα ἐκ ἦν τὰ ἐξ Ἰλλυριῶν εἰς τὴν Νεβίαν καθήκοντα.

Constantinus cum Constante ob partitionem provinciarum expostulat, petens, ut aut parte regni sibi cedat, aut partitio de integro institatur. Cum autem ille priore divisione niteretur, et quæ obvenerant tueretur, neque fratri vel minimum concederet: Constantinus, armis arreptis, provincias Constantis invadit. Qui tum in Dacia agens, mox illo cognito, duces cum exercitu contra eum mittit, ipse mox cum majoribus copiis secuturus. Qui missi erant, cum parum a Constantino abessent, insidias locant: pugnaque inita, fugam simulant. Quos, dum Constantini milites persequuntur, qui in insidiis collocati fuerant, a tergo invadunt. Sic fugientibus **12** etiam conversis, in medio duorum exercituum intercepti, magna ex parte cadunt, ipso etiam Constantino interfecio. Nam equo vulnerato, et ex vulnere efferato, sella excussus, multis vulneribus conficitur: neque voti compos factus, et quia injuriæ fuerat auctor, præter jacturam sui imperii vita etiam privatus. Sic occidentali regno ad unum Constantem devoluto, is etiam nefandis amoribus implicatus, et perversam vitæ rationem secutus, insidiis Magnentii miserabiliter perit: quem Magnentium e militum seditione, strictis jam gladiis in necem ejus ruentium, eripuerat. Dum hæc geruntur, Constantius in Oriente, cum Persarum rege Sapore pugnat, filio Narsei, verum ex ignobili muliere procreato. Nam is e principe uxore tres filios susceperat, Adanarsem, Hormisdam, et tertium quemdam. Defuncto Narseo, Adanarses natu maximus in imperio succedit. Sed ex nimia crudelitate et inhumanitate odio Persarum suscepto, regno excidit. Cujus atrocis ingenii specimen quoddam est proferendum. Aliquando patri ejus tentorium Babylone allatum est, e variis illius loci pellibus confectum. Quod modo extensum, dum Narses contemplatur, rogat Adanarsen puerum adhuc, ut placeat? Tum ille: *Ubi, inquit, regno potitus fuero, pulchrius tentorium ex humanis pellibus conficiam.* Sic ab ipsa infantia immanitatem suam declarabat. Eo igitur pulso, Saporis regnum est delatum: qui statim fratrem alterum oculis privat, Hormisdam vincitum in custodia tenet. Cæterum mater, et uxor illius, custodibus pecunia delinitis, ad visendum cum admisse, limam illi dederunt, qua ferrea vincula dissecaret: et quid deinceps faciendum esset, monuerunt, paratis equis et fugæ comitibus.

Α και πρὸς τοῦτοις τὴν Θράκην σὺν τῇ πόλει τῆ πατρικῆ (29). Οὕτω δὲ τοῦ μερισμοῦ τῆς ἀρχῆς προδόντος, ὁ μὲν Κωνσταντῖος εἰς τὴν ἐξὺν ἐχώρησεν, ἐκστρατεύων κατὰ Περσῶν (50). Ὁ γὰρ τούτων ἡγεμενῶν Σαπώρης (31) τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, κατὰ τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐπιλοῦντων ἐπιὼν καὶ ληϊζόμενος οὐκ ἐπαύσατο. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος τῷ Κώνσταντι ἐπαύσατο, τὴν διανέμῃσιν τῶν χωρῶν αἰτώμενος· καὶ ἡ παραχωρησὰ μέρους αὐτῷ τῆς ἀρχῆς ἀπαιτῶν, ἢ ἀναδάσασθαι τὰς βασιλείας ἄμφω ζητῶν. Ὡς δ' ἐκείνος τῆς ἡδῆ γεγονυίας διανεμησῆως εἶχετο, καὶ τῶν αὐτῷ προσκληρωθέντων ἀνείχετο, καὶ οὐδὲ τοῦ βραχίστου παρεχώρει τῷ ἀδελφῷ, ὅπλα κατ' αὐτοῦ ἦσαν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἐπῆλθε τῷ λόγῳ τοῦ Κώνσταντος. Ὁ δὲ ἐν Λακίᾳ ἀποδημῶν, καὶ τὴν κίνησιν τοῦ Κωνσταντίνου μαθὼν, στρατεύματα κατ' αὐτοῦ πέμπτει καὶ στρατηγούς, καὶ αὐτὸς ἔσπον ἡδῆ μετὰ κλεινοῦ στρατοῦ ἐπιστῆναι ἐπαγγειλόμενος. Οἱ γοῦν πεμφθέντες ἔγγυς τοῦ Κωνσταντίνου γενόμενοι λόχους καθίζουσι· καὶ συμβαλόντες αὐτῷ φεύγειν ὑπεκρίνοντο. Τῶν δὲ τοῦ Κωνσταντίνου διοκόντων αὐτοῦ, ἐξόπισθεν αὐτῶν οἱ λοχῶντες αὐτοῦ γενόμενοι, κατὰ νότων αὐτοῦ ἐπιπέθενται. Καὶ οἱ φεύγοντας ἐπιστραφέντες, μέσον περίσχεον αὐτοῦ. Καὶ πάλυ τῆς τοῦ Κωνσταντίνου διάφθορο στρατιᾶς, κἀκαίνο· αὐτὸς. Τοῦ γὰρ ἵππου τραθέντος αὐτοῦ καὶ διὰ τὸ τραῦμα σφαδάζοντος καὶ ἀνασκιρτῶντος, ἐκπίπτει καὶ τῆς ἔβρας ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἀνηρέθη, πολλὰ δεξιόμενος τραύματα, οὐτα τυχῶν τῆς ἐφέσεως, καὶ οὐ ἀδίκων ἦρξε, καὶ τὴν οἰκίαν τῆς ἀρχῆς μόλις ἀποβαλὼν, καὶ αὐτὴν προσζημιωθείς τὴν ζωὴν. Καὶ γέγονεν ἡ τῆς Ἰσαριίου λήξεως ἐπικράτεια ὅφ' ἐνὶ μὲν Κώνσταντι (32) βασιλεῖ. Ἐἶτα κἀκαίνο εἰς ἀλλοκότους ἐκκυλισθείς ἔρωτας καὶ ἐκδεθητημένῃν ζωὴν ὑπὸ Μαγνητίου ἐπεθουλεύθη, καὶ ἀθλίως ἀπώλετο, Μαγνητίου, ὃν ἐκαίνο ἐκ στάσεως στρατιωτικῆς περιέσχεσε κινδυνεύοντα, ἡδῆ τῶν στρατιωτῶν κατ' ἐκαίνο τὰ ἔφη ἡρετίων, καὶ διαχειρίσασθαι αὐτὸν ὄρηκτότων. Ὁ Κωνσταντῖος δὲ περὶ τὴν ἐξὺν διατριβῶν τοῖς Πέρσας ἐμάχετο, Σαπώρου (33) τοῦ ἔθνους, ὡς εἰρησι, βασιλεύοντος· ὃς Ναρσῆ μὲν ἦν υἱὸς, οὐ μόντοι ἐξ ἐπισήμου γυναικὸς. Ἐκ γὰρ τῆς πρωταυούσης τῶν αὐτοῦ γυναικῶν τρεῖς ἐγένοντο τῷ Ναρσῆ παῖδες, Ἀθανάσης καὶ Ὀρμισσας καὶ τρίτος ἔταρος. Τελευτήσαντος δὲ Ναρσοῦ, ὁ πρεσβύτερος τῶν τριῶν τούτων Ἀθανάσης τῆς ἀρχῆς διάδοχος γέγονεν. Ὡμὸς δὲ λίαν

Variae lectiones et notæ.

(29) Καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν Θράκην σὺν τῇ πόλει τῇ πατρικῇ. Errasse Victorem, qui Thraciam Constanti postremo ex Constantini filiis obvenisse scribit, pridem observatum ab aliis.

(30) Κατὰ Περσῶν. Qui Antiochiam circumsederant et ceperant, ut est apud Eunapium in *Aedasio*.

(31) Ὁ Σαπώρης. De hac Saporis expeditione, et Nisibi a Persis obsessa, agunt Philostorgius, l. iii, c. 24; Ammianus, *Chron. Alexand.* p. 672, 674, 676; Theophanes p. 28, 32, et alii passim.

(32) Ἰφ' ἐνὶ Κώνσταντι. Res gestas a Constante scripsit Eustochius Cappadox Sophista, ut est apud Eudociam Augustam in Ionis mas. Ἐγράφε τὰ κατὰ Κώνσταντα τὸν βασιλεῖα, etc. ubi apud Suidam perperam omissa vox τὰ.

(33) Σαπώρου. Vide Zosimum lib. ii, ubi et de Hormisdæ ad Constantium fuga, de qua etiam Ammianus, lib. xvi, p. 71. Narsei vero mentio est apud Eutropium, Theophanem, et alios. De Hormisdæ agimus pluribus in Constantinopoli.

τορχάνων καὶ ἀπηνής, κἀνετύθεν μισούμενος ὑπὸ τῶν Περσῶν τῆς βασιλείας ἐκπίπτων. Εἰρήσθω δὲ τὴ καὶ τῆς ἐκείνου γυναικτικῆς ὀμότητος γυνώρισμα. Σκηνή ποτε τῷ πατρὶ αὐτοῦ διακομιστῆ ἐκ Βαβυλώνας, δέρμασιν ἐγχωρίοις (34) ποικιλώτερον ἐργασμένη. Ταύτην ὅν ἐκταθείσαν ἀρτι θεώμενος ὁ Ναρσῆς ἠρώτησε τὸν Ἀδανάρσῃν (34'), παιδίον ἐπιτορχάνοντα, εἰ ἀρέσκει αὐτῷ ἡ σκηνή; Ὁ δὲ ἀπακρίνατο· *Εἰ κρατήσῃ τῆς βασιλείας, κρείττω ταύτης ποιήσῃν ἐξ ἀνθρώπων δοῦρα*. Οὕτω νηπιόθεν ἐνέφαινε τὴν ὀμότητα. Τούτου τοίνυν οὕτω τῆς βασιλείας ἐκπίπτωντος, Σαπῶρης εἰς τὴν ἀρχὴν ἀντιστήκετο. Καὶ ὡς εὐθὺς; τὸν μὲν ἑταρῶν τῶν ἀδελφῶν ἐξετύφλωσε· τὸν Ὀρμισδαν δὲ δεσφῆσας ἐμφρῦρον εἶχεν. Ἡ δὲ γὰρ μήτηρ ἐκείνου καὶ ἡ γυνὴ χρέμασι δεξωσάμεναι τοὺς φρουροὺς, εἰς ἐπίσκαψιν ἐκείνου παρεχωρήθησαν εἰσελθεῖν. Καὶ εἰσελθούσαι βίβνην (35) αὐτῷ περιέσχον, ἵνα ταύτη τὰ σιδήρεα διακόψῃ δεσμὰ, ὑποθίμεναι καὶ δεσὰ δίεσ μετὰ ταῦτα ποιεῖν, ἵππους τε αὐτῷ καὶ τοὺς συναποβάσσοντας ἐτοιμάσασαι. Ἐἴτα τοὺς φρουροὺς; ἡ ἐκείνου σύνουτος δέπνον παρέθετο θαψιλῆ· οἱ δὲ καὶ βρωμάτων ἐμφορηθέντες, καὶ τοῦ ἀκράτου σπασαντες ἀκρατίστερον, ἀλήφθησαν ὑπὸν βαρεῖ. Ὁ δ' Ὀρμισδης κοιμωμένων ἐκείνων, καὶ τὰ δεσμὰ τῇ βίβνῃ διέκοψε, καὶ τῆς φρουρᾶς ἐξελθὼν ἤχετο, καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέδρα, καὶ ὑπεδέχθη φιλοτιμύτατα. Ὁ δὲ Σαπῶρης ἴσκει τῇ φυγῇ ἐκείνου ἐφῆδισθαι, οἷα τὸν ἐξ ἐκείνου ἀποσκευασάμενον φέβον, οὐ μόνον ἐκδοθῆναι οἱ τὸν φυγάδα οὐκ ἐξεζήτησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐνείμας ἐξέπαμψεν. Ἦν δὲ ὁ Ὀρμισδης καὶ πολλὰς τὴν ἰσθύν, καὶ ἀκοντιστῆς περιπέξιος; ὡς ἐν τῷ πάλλιν κατὰ τινος τὸ ἀκόντιον λέγειν ὅπου βαλεῖ τὸν πολέμιον. Οὕτως τοίνυν τῷ Κωνσταντίῳ κατὰ τῶν ὁμοφύλων συνεστρατεύετο, ἀρχεῖν ταχθεῖ; ἰππίων ὄλης πολλῆς. Ὁ βασιλεὺς δὲ Κωνσταντῖος πολλάκις τοῖς Πέρσαις συμβαλὼν τὴν ἡττονα μόραν εἶχε, καὶ πολλοὺς τῶν οικείων ἀπέβαλε, καὶ τῶν Περσῶν ἐκ πλείστοι πεπτῶκασι, καὶ αὐτὸς; ὁ Σαπῶρης ἐτέτρωτο.

Γ'. Οὕτω μέντοι τῶν ἐπὶ Πέρσας πολέμων συνενεχθέντων τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίῳ, μαθὼν ταῦτα Μαγνέντιος ὡς ἐκ πατρὸς μὲν γεγέννητο Βρεττανῶν, ἐν τοῖς προσηκτορσι δ' ἐστρατεύετο, εἴτα καὶ κόμης ὀνομάσθη ταγμάτων δύο· Ῥωμαϊκῶν, τυραννησάτω καὶ πρώην ἐπιθυμῶν, τότε μάλλον ἴθεο τῷ σκοπῷ, ὅτι ἀτυχοῦντα περὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον ἤκουε τὸν Κωνσταντῖον. Καὶ εὐκαιρίαν ἔκρινε τῆνεκαῦτα τοῦ ἐπιχειρησάτω τῇ τυραννίδι· καὶ πλάσάμενος; τὰ ἑαυτοῦ ἑορτάζειν γενέθλια ἐν Ἀγροσταλίῳ τῇ πόλει (36) συνεκάλεσε τοὺς ἐξόχους τῆς πόλεως, τοῦ συμποσίου αὐτῷ συμμεθέξοντας, τοὺς μὲν καὶ συνίστορας αὐτῷ τοῦ σκοποῦ, τοὺς δὲ καὶ ἀμετῆχου; τοῦ σκέμματος. Καὶ παρέτεινε τὸν πότον ἕω; ἰσπίρας. Ἐξασατὰ; δὲ τοῦ συμποσίου, ἀφνης; εἰς τὸν κοιτῶνα εἰσέβραμι, καὶ πρόσειεν ἐκείθεν μετὰ βροχῶν ἐν σχήματι βασιλείας; σὺν δορυφόροις πολλοῖς, ὃ τοὺς μὴ συνεδῶτα; αὐτῷ τὴν πρᾶξιν ἐτάραξεν. Ἐκεῖνος; δὲ διαλεχθεὶς τοῖς παρ-

A Deinde uxor ejus custodibus opiparam cœnam apponit. Illi et epulis distenti, et mero obruti, in profundum somnum delabantur. Quibus dormientibus, Hormisdas et vincula rumpit, et castello elapsus, a Romanis honorificentissime suscipitur. At Sapor fuga ejus lætari se ostendebat, ut metu ab eo imminente liberatus. Nam exsulem non modo dedi sibi non postulavit, sed uxorem etiam honorifice ad eum misit. Erat autem Hormisdas, et magni roboris, et jaculator adeo peritus, ut dum jaculum vibrabat, prædiceret, qua parte hostem percussurus esset. Ille igitur Constantio contra populares suos navat operam, multis equitum turmis præfectus. Verum Constantius imperator, sæpe cum Persis congressus, inferior recedebat, multis suorum amissis: ceciderunt etiam Persarum plurimi, Sapore ipso vulnerato.

C. VI. Cognitis autem adversis Persico bello Constantii rebus, Magnentius, patre Britanno natus, qui primum inter protectores militarat, deinde comes duarum Romanarum legionum appellatus fuerat, cum jampridem regni occupandi cupiditate æstuaret, tunc magis etiam consilium suum urgebat, cum Persico bello rem male gerere Constantium audiret, opportunitatem optata perficiendi dari sibi ratus. Itaque per speciem natalis sui celebrandi Augustoluni, primores civitatis ad epulas invitat, quosdam consilii sui conscios, nonnullos ignorantes, quid animi haberet: productoque usque ad vesperam convivio, surgit, et prope cubiculum ingressus, paulo post habitu regio cum multis satellitibus progreditur. Ea res ignaros quid moliretur consternavit: sed oratione ad eos qui aderant habita, alios verbis, alios vi in suas partes traducit; hisque comitantibus regiam ingreditur, pecuniam dilargitur, portis urbis cu-

Variaſ lectiones et notæ.

(34) Ἐκ Βαβυλώνας, δέρμασιν ἐγχωρίοις. De pelliculis Babyloniacis dixi ad Joinvillam, dissertat. I, p. 152, 153.

(34') Ἡρώτησε τὸν Ἀδανάρσῃν. At Zosimus, lib. II, hanc crudelitatis indicem vocem Hormisdæ videtur tribuere, scribens (et ex eo Suidas in Μαρσύα;), cum sorte in convivio supervenienti sibi optimates non assurrexissent, minatum Hormisdam se eis Marsyæ supplicium irrogaturum: hujusque vocis memores proceres, mortuo Narseo, Saporem in regnum substituisse, a quo mox Hormisda in

vincula conjectus, postea uxoris industria liberatus, ad Constantinum transfugit.

(35) Πίρην. Limam pisci immissam, ut est apud Zosimum, lib. II, et Suidam: Διὰ τῆς τοῦ ἰχθύος μηχανῆς βίβνην εἰσνεγκοῦσα.

(36) Ἐν Ἀγροσταλίῳ τῇ πόλει. Ita editio Wolfiana: at codd. Regii, ἐν Ἀγροστολίῳ, et Ἀγροστούλῳ præferunt: qua voce Augustodunum in Aeduis inquitur, ubi purpuram induit Magnentius, uti habent Eusebius et Aurelius Victor.

stodes adhibet : mandat, ut ingredi patiantur omnes, exire neminem, ne facinus suum publice- tur. Statim mittit qui Constantem tollant, rei igna- rum. Erat ille venatione tum occupatus, cuius insano studio tenebatur. Idque cum articulari morbo perpetuo vexaretur, quem immoderatis sibi voluptatibus vitæque intemperantia conciliarat : aut etiam per speciem venationis in silvas sese abdebat, cum pueris et adolescentulis, quos ob formam conquisitos in deliciis habere dicebatur : qui exquisitum in modum culti, avidos ejus oculos turpi libidinis flamma incendebant. Ea quoque de causa silvas magis frequentabat, ut modestorum virorum consuetudinem evitaret. Milites a Magnentio missi, cum ad Rhodanum fluvium venis- sent, Constantem a venatu dormientem occidunt, interfectis etiam satellitibus, quos paucos circum se habebat. **14** Alii rem aliter narrant : eum seditionem contra se motam cognovisse et a suis destitutum, depositis imperii insignibus in sacel- lum quoddam confugisse, et inde extractum occi- sumque esse regi anno decimo septimo, ætatis tricesimo expleto. Ferunt patrem ejus jussisse astrologos, infantis recens editi thema natalitium constituere, qui præter cætera illi prædicta, illud etiam adjecerint, eum in sinu aviæ interfectum iri. Id, illa mortua, etsi Constantis elusit, nihilominus est eventu comprobata, non frustrata astrolo- gorum prædictione, quamvis obliqua. Nam in op- pidulo cui de imperatricis nomine factum erat nomen Helenæ, interfectus est, qui ut vitam petulantem egerat, ita miserabilem ejus exitum est sortitus. Magnentius autem, cum usurpato impe- rio feliciter successisset, eorum qui magistratus gerebant celeberrimum quemque a medio tollere studuit, missis ad eos sub nomine Constantis li- teris, quibus illos ad se accerseret, eorumque plurimos in itinere per insidias interfecit, ne con- juratis quidem suis parcens. Illo hæc ad tyranni- dem suam stabiliendam agitante, Constantius morte fratris audita, anceps animi erat, utrum Persis Romanas provincias vastantibus resisteret, an ea re in præsentia omissa, novitium tyrannum invaderet : tum fratris necem ulturus, tum occi- dentis imperium sibi vindicaturus.

τὸ Κωνσταντὸς σταλείσας αὐτοῖς, μετακαλουμένου δὴθεν πρὸς ἑαυτὸν, καθ' ὅδον λοχῆσας, πισίτους ἀπέκτεινε, μηδὲ τῶν οικείων συνομοτῶν φειδόμενος, ἀλλὰ καὶ τούτους διαφθείρων. Καὶ ὁ μὲν ἐν τοιούτοις ἦν, ἐαυτῷ κρατύων τὴν τυραννίδα. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίῳ τὸν θάνατον πεπονημένῳ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐμερίζετο ἢ διάνοιαν ἐνοουμένῳ πότερον ἀν' ἐπισημαίον, τὸ Πέρσας ἀντικαθίστασθαι κείρουσι τὰ Ῥωμαίοις ὑπέκοα, ἢ τούτων, κατὰ γε τὸ παρὸν, ἀμελεῖσαι, καὶ χωρῆσαι κατὰ τοῦ τυραννήσαντος, ἵνα καὶ τὸν τοῦ συγγόνου τίσθῃται φόνον, καὶ ἐαυτῷ προσποιηθῇ τὰ ἐσπερία.

Varie lectiones et notæ

(57) Ἀπέκτεινον. Nescio an ab hoc Constante imperatore ædificatæ fuerint ædes illæ magnificæ Constantinopoli, quæ τὰ Κώνστα appellabantur, et quarum meminit Scriptor ineditus Vitæ S. Stephani Junioris : Ἦν δὲ οὗτος οἰκὴν πρὸς τὸ τῆς βασιλι- κῆς δημοσίαις λεωφόρου πρᾶνδῆς, ἐν ᾧ ἴστανται καὶ

Α οὔσι, τοὺς μὲν ἐπεισε συνθέσθαι αὐτῷ, ἐνίους δὲ γε καὶ ἐδίδοσσο. Καὶ συμπαραλαβὼν αὐτοὺς εὐθὺς εἰς τὴν βασιλείαν ἔπεισε, καὶ διανομὰς χρημάτων πε- πύητο. Ταῖς τε πόλεις τῆς πόλεως ἐπέστησε φύ- λακα· ἐνταλθέντας τοῖς μὲν εἰσιούσι τὴν εἰσοδὸν συγχωρεῖν, ἐξίειναι δὲ μηδένα παραχωρεῖν, ἵνα μὴ τῶς τὸ τολμηθὲν κηρυχθῆ. Καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἐν Κώνσταντα ἀναίρησοντας, κρινὴ γνώσῃ τὸ ἐλά- μημα. Ὁ δὲ περὶ θῆραν ἡσχάλητο. Καὶ γὰρ ἐπε- μήνηι περὶ τὰ κυνηγέσια, καὶ ταῦτα ἀρθροῖσι προσπαλαίων διηγεῖται, ἣν ἐξ ἡδονῶν ἀμετρίας ἐνό- σθησεν ἀκολάστως βίου· ἣ καὶ ἐν προσχῆματι θῆ- ρας, εἰς ὕλα· ἐγκατεδύτο μετὰ τῶν περὶ αὐτῶν μαιρακίσκων καὶ νεανίσκων, οἱ ἐκείνῳ διὰ κάλλος συνείλεγοντο καὶ φιλῶντο, ἐκαλλωπίζοντό τε περὶ Β ἐργότερον, καὶ λίγνοις ἦσαν ὀφθαλμοῖς ἀκολασίας ἐμπύρευμα, κάκεινῳ ἐπύγχανον, ὡς λέγεται, πει- δικά. Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον ταῖς ὕλαις διέτρεθεν, ἐκκλίτων τὴν μετὰ κοσμίων ἀνδρῶν συνδιαγωγῆν. Παρὰ τὸν Ῥοδανὸν τοίνυν ποταμὸν αἱ παρὰ Μα- γνηντίου σταλέντες γενόμενοι, μετὰ τὴν θῆραν ὑπνώττοντα τὸν Κωνσταντα διεχρήσαντο· καὶ τοῖς ἐκείνῳ δὲ συνόντας ἄλλους θύτας ἀπέκτειναν (57). Οἱ δὲ μὴ οὕτω φασὶ γενέσθαι τὴν ἐκείνου ἀναίρη- σιν· γυνῶνα δ' ἐκείνου τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπανόστασιν, καὶ μοιυθέντα (καταλιπόντων αὐτὸν τῶν περὶ αὐ- τὸν) νῆψι προσφυγεῖν, κάκει τὰ τῆς βασιλείας παρῶ- σμα ἀπέκδύσασθαι, κάκειθεν ἐκδηθέντα ἀναίρη- θῆναι, ἐπτακαίδεκα ἔτη ἀνούοντα παρὰ τῇ ἀρχῇ τῆς δ' ἡλικίας ἤδη παρεληλυθότα τριακοντῶν. Λέγεται δὲ ἄρτι γεννηθέντος αὐτοῦ, ἐπιτρέφῃαι τοῖς ἀστρολό- γοις τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ τούτου γενεθλίῳ ποιῆσαι θεμάτιον. Κάκεινος πρὸς ἄλλοις οἷς περὶ αὐτοῦ προσηθήκασι καὶ τούτω εἰπεῖν ὡς ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς αὐτοῦ μάμμης ἀναρρηθῆσεται. Ὁ θανούσης ἐκείνης, καὶ διέπειζεν ὁ Κώνστας· τὸ δ' εἰς ἔργον ἀποδείχθη, καὶ ἡ τῶν ἀστρολόγων οὐ διήμαρτε πρόβησις, κἀν ὑπῆρχε λοξή. Ἐν γὰρ πο- λίχνῃ Ἑλλήνῃ καλουμένῃ εἰς ἕνομα τῆς βασιλείσης ἐκείνης ὁ Κώνστας ἀνήρητο· ὁ μὲν οὖν οὕτω βεβω- κῶς ἀσελγῶς, οὕτως οἰκτρῶς ἐστέρητο τῆς ζωῆς. Ὁ δὲ Μαγνηντίος κατὰ βούλησιν αὐτῷ τῶν τῆς τυραν- νίδος χωρησάντων πραγμάτων, ἐσπούδασε τῶν τῆς ἀρχῆς ἐχόντων τοὺς λογισμωτέρους ἐκ μέσου ποιῆ- σασθαι. Καὶ πλασάμενος γράφας πρὸς αὐτοὺς ὡς ἐκ

Δ ἐπιλέγεται τὸ Σταυροῦν, ἐξ οὗ πρὸς τὸ κάταντες μέ- ρος εἰσὶν εὐμεγέθεισ οἰκίαι προσαγορευόμεναι τὰ Κώνστα. Monasterii τῶν Κώνστα, in conciliis men- tionem fieri observamus in nostra Constantinopoli lib. iv, sect. 6, n. 26.

Ζ'. Ταῦτα τοῦ Κωνσταντίου σκοποῦντος καὶ δια-
 μέλλοντος· ὁ Σαπώρης, ἐπὶ κάκεινῳ πρὸς γυνῶσιν
 ἤλθε τὰ συμβεβηκότα περὶ τὸν Κώνσταντα, ἐπιτί-
 θεται τῷ καιρῷ, καὶ σὺν βαρεῖ στρατεύματι κατὰ
 τῶν ὑποκειμένων Ῥωμαίους ἔπεισι χωρῶν τε καὶ
 πόλεων, καὶ πολλῆν μὲν ἐληίσαστο χώραν, ἀλλὰ μέ-
 ντοι καὶ φρούρια εἶλε, καὶ τέλος ἐπολιόρκει τὴν
 Νίσιβιν (38), ἣ πάλαι μὲν τῆ τῶν Ἀρμενίων διέ-
 φερε βασιλεία, ἐπὶ δὲ Μιθριδάτου δ' Τιγράνου τοῦ
 τῶν Ἀρμενίων τότε κρατοῦντος ἦν γαμβρὸς, καὶ
 ἐξ ἐκείνου τὴν πόλιν ἐλήψε, ὑπὸ Ῥωμαίων ἐάλω
 πολιορκία. Ἐν ταύτῃ γοῦν ὁ Σαπώρης ἐλθὼν πάσαν
 ἐκίνησε μηχανὴν, ἐν αὐτῇ ἡ πόλις ἀλώ, κριού· τε
 γὰρ προσῆγε τοῖς τείχεσι, καὶ διώρυχα· ὑπογαίους
 πεποίητο, ἀλλὰ πρὸς πάντα γένναίως ἀντικαθίσταντο
 οἱ πολιορκούμενοι, καὶ τὸν ποταμὸν δὲ, δ' διὰ μέ-
 σης ἔρρει τῆς πόλεως, μετωχέτευεν, ἵνα διέψει πιε-
 ζόμενοι οἱ τῆς πόλεως προδῶεν αὐτῷ τὴν πόλιν.
 Τοῖς δὲ ἀφθονία ἦν ὑδάτων καὶ ἐκ φράετων καὶ ἐκ
 πηγῶν. Ὡς δ' εἰς οὐδὲν αὐτῷ καθήντων ἀνούσιμον
 αἱ ἐπινοίαι, ἑτερόν τι αὐτῷ μεμηχάνητο. Ἀνα-
 δραμῶν τὸν ποταμὸν, ὡς εἴρηται, διὰ τῆς πόλεως
 ἔρρει, καὶ πρὸς φάραγγας γεγωνῶς, ἐνθα ὁ χώρος
 δι' οὐ δ' ἔπει, ἐστίνωτο, ἀπέσραξε τὸν τόπον καὶ
 ἐπέσχε τὸ ρεῦμα αὐτοῦ. Τοῦ δ' ὕδατος πλημμυρή-
 σαντος, ἀθρόον τὰ φραγνύοντα τὴν τοῦ ὕδατος διόδον
 ἐξελθὼν ἀρῆκε τὸ ρεῦμα κατὰ τῆς πόλεως· τὸ δὲ
 πολὺν τε σεσωρευμένον καὶ σὺν βίᾳ σφοδρᾷ τῷ τεί-
 χει προσπεσὸν μέρος ἐκείνου κατέβραξεν. Οὐκ εὐ-
 θύ· δὲ ὁ βάρβαρος εἰσέβη τὴν πόλιν, ἀλλ' ὡς ἤδη
 ἤλωθεῖσθαι αὐτῆς (ἐπὶ καὶ πρὸς ἐσπέραν ἦν ὁ και-
 ρὸς) εἰσαύριον παραλήψεσθαι τὴν πόλιν, μὴ τινος
 ἀντιβαίνοντος, ὑπερέθετο. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει πρὸς
 μὲν τὸ ρῆγμα τοῦ τείχους ἐθορυβήθησαν. Ὡς δ'
 εἶδον τοὺς Πέρσας ὑπερθεμένους τὴν εἰσόδον, ἄπ-
 νοι τὴν νύκτα διατελέσαντες πολυχειρῶς τὸν τόπον
 ὠχύρωσαν, τείχος ἐντὸς ἀνεγείραντες ἕτερον, ὅπερ
 ἔωθεν ὁ Σαπώρης ἰδὼν ἀμελεῖα οἰκεία τὸ ἀτύχημα
 ἐπεγράφετο, ἀλλ' οὐδ' οὕτω τῆς πολιορκίας ἀφι-
 στο. Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα κατὰ τῆς πόλεως ἐπινοη-
 σάμενος, καὶ πλείστους τῶν οἰκείων ἀποβαλὼν (ὑπὲρ
 γὰρ τὰς εἰκοσι χιλιάδας κινδυνεύουσι λέγεται (59) τοῦ
 Περσικοῦ στρατεύματος πολιορκουμένης Νισίδεως)
 μετ' αἰσχύνης ἀνεχώρησεν. Ἦδη γὰρ καὶ Μασαγέται
 τῇ Περσίδι ἐπήλθοσαν, καὶ αὐτῇ ἐλυμαίνοντο. Κων-
 σταντίος δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν μὲν Νίσιβιν κατοχύρωσε,
 καὶ τοὺς πόλεις αὐτῆς ἀνεκτέσαστο. Αὐτὸς δὲ ἀνα-
 κωχῆς ἦδη τῇ ἐφ' ἐγεγομένης ἐκ τῶν Περσῶν πρὸς
 τὰ ἐσπέρια ὤρμησε. Καὶ οἱ ἀγγέλλεται Βρετανίων
 (40) κοινοπραγῆσας τῷ Μαγνητικῷ. Τῶν γὰρ παρ'

VII. Sed Constantio hac deliberatione suspenso,
 Sapor, qui et ipse Constantis casum cognoverat,
 occasionem urget, et cum ingenti exercitu pro-
 vincias et urbes Romanorum invadit, longe lateque
 prædas agens, castellis etiam captis, denique Ni-
 sibirum obsidet. Ea quondam ad Armeniæ regnum
 pertinuit, sed sub Mithridate Tigranis regis Arme-
 niorum genero, qui tum illam dotalem tenebat, a
 Romanis capta fuit. Hanc igitur Sapor aggressus,
 omnes ad expugnandum machinas adhibuit, ad-
 motis ad muros arctibus, actisque cuniculis. Sed
 qui obsidebantur, fortiter ad omnia resistebant.
 Cumque fluvio, qui mediam urbem perfluit, alio
 derivato, ut oppidani sibi coacti sese dederent, ex
 puteis et fontibus abunde illis aqua suppetente,
 nihil profecisset, ad aliud convertitur. Regressus
 15 enim versus caput ejusdem amnis, qua in con-
 vallibus angusto alveo defluebat : loco illo obsepto,
 cursum inhibuit, et aquam stagnantem, remotis
 aggeribus con'estim versus urbem emisit : quæ
 quia plurima collecta fuerat, magno impetu par-
 tem muri dejecit. Barbarus vero cum urbem non
 statim intraret, tum quia diei serum erat, tum
 quod jam expugnatum, postridie citra dimicationem
 se accepturum putabat : oppidani etsi ad ruinam
 muri consternati, tamen ut Persas differre ingres-
 sum viderunt, noctem illam egere insomnem, e'
 operarum multitudine novo exstructo muro locum
 illum muniverunt. Quo Sapor mane conspecto,
 casum eum suæ negligentia ascribens, nihilo se-
 cius oppugnationem urget, multis aliis rationibus
 tentatis. Cum autem suorum plurimos amisisset
 (nam ad viginti millia Persarum ad Nisibin ceci-
 disse dicuntur), cum dedecore discedit, quod Mas-
 sagetæ facta impressione Persiam vastarent. Con-
 stantius imperator, Nisibi munita, et civibus
 recreatis, Orienti a Persis jam induciis datis,
 versus Occidentem progreditur, cum ei nuntiat
 Vetranio colludere cum Magnentio. Erat is Illyri-
 carum legionum dux, cognitoque Magnentii motu,
 et cede Constantis, tyranno haud cesserat, sed et
 ipse alibi tyrannidem occuparat : etsi per litteras
 se tyranno resistere profitebatur, ipsumque Con-
 stantium ad illum propere opprimendum evocabat.
 Vetranio igitur et Magnentius certis conditionibus
 reconciliati, ambo communiter legatos ad Con-
 stantium mittunt, petentes, ut armis positis priu-
 cipem honorem obtineret. Hæc legati, imperatorem
 circa Thraciæ Heracleam adepti renuntiant, qui ob
 illa sollicitus, noctu somnium hujusmodi vidit.

Variæ lectiones et notæ.

(38) *Νισιβιν*. Vide Marcellinum, lib. xviii, p. 128, 1 edit. qui ex Zonara illustratur.

(39) *Χιλιάδας κινδυνεύουσι λέγεται*. Κινδυνεύειν pro πεσέειν hic ponitur, ut alibi sæpe, ut observat W.

(40) *Βρετανίων*. Ita emendavimus, cum Wolfius hic et infra Βρετανίων edidisset : sic enim tres mss. Regii præferunt, quomodo etiam habent Zosimus,

Joannes Antiochenus, *Chronicon Alexandrinum*, nummi veteres, et scriptores Latini. Eutropius vero *Veteranionem*, Philostorgius *Οὐστραβιάνον*, vocant : qua ultima nomenclatura quendam memorat Ammianus sub eadem fere tempora, qui Zosimo, lib. iii, p. 72, Βρετανίων nuncupatur. Βρετανίων habet codex recentior Zonaræ, ut et Theophanes. Βρετανίων Athanasius, in Epist. ad

Patrem astare sibi putabat, qui filium Constantem A manu tenens, ita sibi diceret: *Constanti, eu fratrem tuum Constantem, multis regibus oriundum, qui a tyranno cæsus est. Ejus necem te ulcisci oportebit, neque connivere ad imperii dilacerationem et eversionem reipublicæ. Quare ad tyrannidem everteendam propera, neque inultum fratrem esse patere.* Constantius e somno expectatus, legatos in custodiam dat, ipse statim, nihil cunctatus, Sardicam pervenit. Vetrano improviso **16** imperatoris adventu territus, Constantio ut domino procedit obviam, relictis prioribus consiliis, et pactis quæ cum Magnentio inierat rejectis. Eum Constantius sincere admisit, etiam mensæ suæ adhibitum. Nam regni insignibus depositis, Vetrano plebeio habitu pedes imperatoris amplexus fuerat. Is vero boni-nem amplexus patrem nominavit, porrectaque manu seume suiciens, cœna adhibuit, assignata ei Prusa urbe Bithyniæ in qua habitaret, et prædiis unde viveret attribuitis. Ibi ille sex annis vitam molliter actam finit. Ac Vetranonius hujusmodi fuit exitus.

παννίδα καθελθῆν, καὶ μὴ περιθεῖν τὸν ἀδελφὸν ἀνεκδιήγητον. Ἐπὶ τοῖσις δυσησιθεῖς ὁ Κωνσταν-
τιος τοὺς μὲν πρέσβεις κατέσχε, καὶ φρουρὰ παραδίδωκε. Αὐτὸς δ' αὐτίκα μὴδὲν μελλήσας εἰς Σαρ-
δικὴν παραγίνεται, καὶ ὁ Βετρανίων τὴν ἀνέλιπτον ἐπιδημίαν πτήξας τοῦ Κωνσταντείου, ὡς θεοπέτη
αὐτῷ προὔπηγνῆκε, τὰς τε προτέρας κα-αλείφας βουλὰς, καὶ ἀθετήσας τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Μαγ-
νέντιον. Καὶ ὁ Κωνσταντίος δὲ αὐτὸν γνησίως προσήκατο καὶ ὁμοδίατον ἐποήσατο. Τὰ γὰρ τῆς βα-
σιλείας ἀποδυσάμενος, ὁ Βετρανίων γωρησμάτα ἐν ἰσώτου σολῆ τῶν τοῦ βασιλέως ποδῶν ἐπελάβετο.
Ὁ δὲ περιεπύθετό τε τὸν Βετρανίωνα, καὶ πατέρα ὠνόμασε. Καὶ χεῖρα ὀρέγων αὐτῷ καὶ ὑποστηρίζων
προσθῦτην ὄντα σύνδεκνον ἐποιήσατο, εἶτα ἡ Πρῶσα αὐτῷ (πόλις δ' αὕτη τῶν Βιθυνῶν) εἰς κα-
ταεὶαν ἀφώριστο, καὶ χωρία πρὸς χορηγίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀπονενέμητο. Ἐνθα τρυφῶν ἐπὶ ἐξ
ἀναυτοῦς, τὴν ζωὴν ἐξαιμέτρησε. Καὶ τὰ μὲν περὶ Βετρανίωνα εἰς τοιοῦτον κατηγήκασι τέλος.

VIII. Constantius autem imperator, contra C Magnentium profectus est. Is Mediolani degens, fratrem Decentium, quem Cæsarem nominarat, ad Galliarum defensionem misit. Interea Sapor opportunitatem nactus, Orientem vastat, et magna præda parva, multisque captis domum revertitur. Sic imperator curis hostilibus utrinque circum-ventus, Gallum patrualem suum, et nomine Cæsaris dignatus, et Constantia sorore in matrimonium data, in Orientem ablegat. Ita Gallus Cæsar salutatus, una cum uxore Orientem petit, Constantius bellum contra Magnentium parat. Ne vero pugnis intestinis et mutuis cædibus Romani polluerentur, tyrannum ad pactiones provocandum esse censet. Missis igitur ad eum viris illustribus, literis etiam exaratis, veniam illi D pollicetur, si ab armis discesserit, et Gallias concedit, ut ejus regni finibus se contineat. Verum ille nihil modicum animo agitans, non accepit

Ἄλλυρικὸς ἄρχων οὗτος στρατευμάτων τυγχάνων
καὶ μαθὼν τοῦ Μαγνεντίου τὴν ἐπανάστασιν καὶ
τὸν φόνον τοῦ Κωνσταντος, οὐχ ὑπέβη τῷ τυραννῆ-
σαντι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐτέρωθεν τυραννίδι ἐπικε-
χίρηκε. Τῷ Κωνσταντίῳ δ' ἐπιστέλλων εἶπε τῷ
τυράγγῳ ἀντικαθίστασθαι, καὶ αὐτὸν ἀφικέσθαι εἰς
τὴν ἐκείνου κατάλυσιν κατήπειγεν (41). Ἐπὶ συν-
θήκαις οὖν ὁ Βετρανίων καὶ ὁ Μαγνέντιος, ἀλλήλοις
σπεισάμενοι πρέσβεις ἀμφοῦ κοινῶς πρὸς τὸν Κων-
σταντίον στέλλουσι, ἀξιοῦντας αὐτὸν καταθέσθαι
τὰ ὄπλα, καὶ τὴν πρώτην ἔχειν τιμὴν. Περὶ γοῦν
τὴν τῆς θράκης, Ἡράκλειαν ἐντυχόντας οἱ πρέσβεις
τῷ αὐτοκράτορι τὰ μεμνημένα οἱ ἀπήγγειλαν. Ὁ
δὲ ἐν φροντίδι διὰ ταῦτα γενόμενος, νυκτὸς ἐπιγε-
νομένης, ὁρᾷ τοιοῦτον ὄναρ. Ἐδόκει τὸν πατέρα
αὐτοῦ αὐτῷ παρστανῆναι, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κων-
σταντα κατέχοντα τῇ χειρὶ καὶ λῆγειν αὐτῷ. Κων-
σταντα, ἰδοὺ Κωνσταντὸς ὁ σὸς ἀδελφός, καλλῶν δὲ
βασιλέων ἀκόροτος, ὡς ἐκ τυράννου διάλωτο.
Χρὴ σε τοῖνον τοῦτῳ τε τιμωρῆσαι καὶ τὴν ἀφ-
χίρῃ μὴ παρόψεσθαι διακοπτομένην. μήτε τὴν
τολιτεῖαν ἀνατρεπομένην. Σπῦσαι δὲ τὴν τυ-
ραννίδα καθελθῆν, καὶ μὴ περιθεῖν τὸν ἀδελφὸν ἀνεκδιήγητον.
Ἐπὶ τοῖσις δυσησιθεῖς ὁ Κωνσταν-
τιος τοὺς μὲν πρέσβεις κατέσχε, καὶ φρουρὰ παραδίδωκε. Αὐτὸς δ' αὐτίκα μὴδὲν μελλήσας εἰς Σαρ-
δικὴν παραγίνεται, καὶ ὁ Βετρανίων τὴν ἀνέλιπτον ἐπιδημίαν πτήξας τοῦ Κωνσταντείου, ὡς θεοπέτη
αὐτῷ προὔπηγνῆκε, τὰς τε προτέρας κα-αλείφας βουλὰς, καὶ ἀθετήσας τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Μαγ-
νέντιον. Καὶ ὁ Κωνσταντίος δὲ αὐτὸν γνησίως προσήκατο καὶ ὁμοδίατον ἐποήσατο. Τὰ γὰρ τῆς βα-
σιλείας ἀποδυσάμενος, ὁ Βετρανίων γωρησμάτα ἐν ἰσώτου σολῆ τῶν τοῦ βασιλέως ποδῶν ἐπελάβετο.
Ὁ δὲ περιεπύθετό τε τὸν Βετρανίωνα, καὶ πατέρα ὠνόμασε. Καὶ χεῖρα ὀρέγων αὐτῷ καὶ ὑποστηρίζων
προσθῦτην ὄντα σύνδεκνον ἐποιήσατο, εἶτα ἡ Πρῶσα αὐτῷ (πόλις δ' αὕτη τῶν Βιθυνῶν) εἰς κα-
ταεὶαν ἀφώριστο, καὶ χωρία πρὸς χορηγίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀπονενέμητο. Ἐνθα τρυφῶν ἐπὶ ἐξ
ἀναυτοῦς, τὴν ζωὴν ἐξαιμέτρησε. Καὶ τὰ μὲν περὶ Βετρανίωνα εἰς τοιοῦτον κατηγήκασι τέλος.
ἢ. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντίος πρὸς Μαγνέντιον
ὤρμητο. Ὁ δὲ ἐν Μεδιολάνῳ διήγε, τὸν ἀδελφὸν
Δεκέντιον ἀνεκτῶν Καίσαρα, καὶ στείλιας αὐτὸν τὰς
Γαλλίας φυλάσσοντα. Ἐν τοῖσις δ' αὐθις ὁ Σαπώρης
(42) ἀδείας δραξάμενος τὰ περὶ ἱω ἐκόρησε, καὶ
λεῖαν λαβῶν. Καὶ δορυαλώτους πολλοὺς ἐπανάξευ-
ξεν. Οὕτω δὲ ἐκατέρωθεν ὁ βασιλεὺς περιστοιχιζό-
μενος τὰς ἐκ τῶν πολεμίων φροντίσι, Γάλλων τὸν
οικεῖον ἐξείδελλον τιμήσας τῇ ἀξίᾳ τοῦ Καίσαρος
(43) καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν Κωνσταντίαν κατιγ-
γυήσας αὐτῷ, εἰς τὴν ἐφ' ἀνέξεπεμφε, τὰς ἐφόδους
τὰς Περσικὰς ἀνακόπτοντα. Ὁ μὲν οὖν Γάλλος Καί-
σαρ τοῦτον τὸν τρόπον ἀναρρήθεις ἐπὶ τὴν ἐφ' ἄν
ἀπφει, καὶ τὴν σύζυγον ἐπαγόμενος. Ὁ δὲ γὰρ Κων-
σταντίος εἰς τὸν κατὰ Μαγνεντίου ἐχώρησε πόλε-
μον. Ἴνα δὲ μὴ μάχαις ἐμφυλίαις καὶ σφαγαῖς ἀλ-
λήλων οἱ Ῥωμαῖοι μαινοῖντο, δεῖν ἐκρινεν εἰς συμ-
βάσεις τὸν τυράνον προκαλέσασθαι. Στελλει τοῖνον
πρὸς αὐτὸν ἀνδρας τῶν ἐπιφανῶν, καὶ γράμματα

Variae lectiones et notæ.

solit. De hoc Vetranione multa congesserunt Scalliger ad Eusebium, Gotthofredus ad Philostorgium, Santamantius in Comment. Hist. et alit passim.

(41) Κατήπειγεν. Αἱ. ἐπέσπευδεν.

(42) Σαπώρης. Qui Saporius dicitur Lucifero Calaritano, lib. 1 pro S. Athanasio: Ergo quia Saporius, Persarum rex, nunc contra te gerit præ-

lium. etc. Constantium alloquitur.

(43) Τιμήσας τῇ ἀξίᾳ Καίσαρος. Constantii præterea indito nomine, ut scribitur Victor, Socrates, Chronicon Alexandrinum, et Theophanes: seu Junioris Constantii, uti Ammonius episcopus, qui ea ætate vixit, ut ipsemet testatur, in iib. de vita et conversatione SS. Pachomii et Theop. oii, p. 4.

δ' ἐγγαρύττει αὐτῷ, συγγνώμην αὐτῷ διδοῦς ἐπὶ τῷ Δ εα quæ per olium a Constantio accipere potuisset. Sed bellum pati prælatum, eo celerius aggressus est, quod Silvanus quidam ex tribunis illius, ab ipso ad imperatorem cum multis militibus defecerat. Cum prope ventum esset, castris utrinque positis, et Constantius suos milites ad rem fortiter gerendam cohortatur, et Magnentius suos item, ut se viros fortes et fides præberent, multa pollicitus. Jam instructis ordinibus proximam diei partem ignavam transgere, neutris alteros aggressis. Magnentius etiam præstigiis usus est. Nam saga quædam cum monuit, ut virginem inuolaret, ejusque sanguinem vino mistum militibus gustandum præberet, **17** ipsa interim carmina quædam recitante, et dæmonum openi implorante. Sed die iam inclinante, exercitibus congressis, cum diu ancipiti Marte pugnatum esset, victoria tandem penes Constantium fuit, Magnentianis in multam noctem cæsis et profugatis. Tyrannus vero, hac plaga accepta, fugam arripit, et ne agnoscat, plebeiam vestem sumit, et equum suum regiis insignibus impositis, solutum dimittit, : ut qui sessore vacuum currentem viderent, ipsum interfectum existimantes, non persequerentur. Sic ille effugit. Mano Constantium, cum tumulo quodam conscenso subjectam plantitum et præterfluentem amnem cadaveribus plena vidisset, in manifestas erupisse lacrymas ferunt, non tam victoria lætatum, quam ob cæsorum interitum mœstum. Nam cum ad octoginta millia haberet, ad triginta millia cecidisse : de Magnentii triginta sex millibus, quatuor et viginti periisse. Cæsos omnes statim sine discrimine, sive hostes sive amici essent, sepeliri jussit, adhuc spirantes diligenter haberi et curari a medicis. Magnentius, ut dictum est, elapsus, reliquias suorum conquirendo, et alios asciscendo, vires recolligere satagebat, misso ad Constantium senatorii ordinis legato, quem ille nomine legati, ad sua exploranda venisse, ratus, non admisit. At Magnentius rursus episcopis missis veniam impetrare studet, ut pro milite imperatori navaret operam. Ad eam legationem nihil respondit Constantius, sed legatis re infecta dimissis, motu exercitu pergit, multis qui sub Magnentio militarent ad eum confluentibus, ac semetipsos et castella fidei illius committentibus. At Magnentius venia desperata, se ad bellum parat, et in Gallias copias colligit. Ut autem sollicitum redderet imperatorem, et a sese alio advertere : familiarium suorum quemdam mittit Antiochiam, qui Gallum tollat. Is quo minus suspectus esset, in anus cuiusdam tugurio juxta Orontem fluvium divertit,

τολήματι, εἰ τῶν ὀπλῶν ἀπόσχοιτο, καὶ παραχωρῶν αὐτῷ τῶν Γαλιῶν, ἵνα τούτων ἄρρη καὶ τούτοις περιερίζηται. Ὁ δὲ οὐδέν τι φροντῶν μέτριον, οὐ προσήκατο τὰ παρὰ τοῦ Κωνσταντίου ἀπραγμόνως αὐτῷ παρεχόμενα, ἀλλὰ τὸν πόλεμον εἴλετο, καὶ μᾶλλον σὺν τάχει πρὸς τοῦτον ἐχώρησεν, ὅτι Σιλβανὸς (44), εἷς τῶν αὐτοῦ ταξιαρχῶν, μετὰ πλήθους ὀπλιτῶν, ἐκείνων λιπῶν, Κωνσταντίῳ προσῆλθε τῷ αὐτοκράτορι. Ἦδη δὲ πλησιαστάντων ἀλλήλοις, καὶ ἀντιστρατοπεδουσαμένων, ὁ τε Κωνσταντίος τοὺς οικεῖους στρατιώτας λόγους διήγειρεν εἰς ἀλήθειαν, καὶ ὁ Μαγνέντιος τοὺς ἑαυτοῦ παρεκάλει ἄνδρας φανῆναι πιστοῦς τε καὶ ἀγαθοῦς, πολλὰ σφίσιν ἐπαγγειλάμενος. Ἀντικατατάξάμενοι δὲ, τὸ μὲν πλείστον τῆς ἡμέρας ἀπρακτοῦντες διήγαγον, μηδενὸς τῶν ἀντικαταταγμένων μερεῖ ἐπεξιδόντες. Ὁ δὲ Μαγνέντιος καὶ γοητείαις ἐχρήσατο. Γυνή γάρ τις μάγος, παρθένον αὐτῷ σφαγιάσαι ὑπέθετο, καὶ εἴη τὸ ταύτης αἷμα προσμίξει καὶ δοῦναι τοῖς στρατιώταις αὐτὸ ἀπογεύσασθαι, ἐπὶ τούτοις ἐκείνης ἐπιβάς τινας εἰπούσης, καὶ δαιμόνων ἐπικταλούμενης ἐπικουρίαν. Ἄρτι δὲ τῆς ἡμέρας κλινοῦσης, συνερράγησαν ἀλλήλοις τὰ στρατεύματα, καὶ πολλὰς τῆς μάχης; σχολῆς μεταβολὰς, τέλος ἡ νίκη τῷ Κωνσταντίῳ ἐπεμειδίασε, καὶ μέχρι βαθείας νυκτὸς οἱ τοῦ Μαγνεντίου συνεχίζοντο καὶ ἀπώλλυντο· οὕτω δὲ τῆς τοῦ πολέμου ῥοπῆς τῷ τῶν ἀννῶν συνενεχθεῖσιν εἰς φυγὴν ἐκείνος ἀπειδεν. Ἴνα δὲ μὴ τοῖς βασιλικῶν παρασήμοις φεύγων γνωρίζοιτο, ἀποτίθεται ταῦτα καὶ ἰδιωτικῶν ἀναλαμβάνει στολήν. Καὶ τῷ βασιλεῖ Ἰππῶ τὰ παράσημα ἐπιθέμενος, ἄνετον ἀρῆχε τρέχειν αὐτὸν, ἵνα νομίζοιτο πρὸς τῶν ὀρώντων τὸν ἵππον θέοντα τοῦ ἐπιθάτου χωρὶς, ἀνηρημένος αὐτὸς, καὶ μὴ καταδιώκοιτο πρὸς τῶν ὀρώντων ὁ μὲν οὖν οὕτω διέδρα. Ἔπειθεν δὲ ὁ Κωνσταντίος ἐπὶ τινος ἀναβὰς λόφου, καὶ τὴν παρακειμένην πεδιάδα, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν παραρρέοντα ποταμὸν νεκρῶν ἰδὼν γέμοντα, εἰς φανερά κατήνεκτο δάκρυα, οὐ μᾶλλον διὰ τὴν νίκην ἡδόμενος, ὅσον διὰ τὸν τῶν πεσόντων δακνόμενος βλεθρον. Λέγεται γάρ (45) ἐκ μὲν τῶν ἐκείνου, περὶ τριάκοντα πεσεῖν χιλιάδας, ἀπασῶν ἀριθμουμένων εἰς ὀγδοήκοντα. Ἐκ δὲ τῶν Μαγνεντίου τριάκοντα καὶ ἑξ οὐσῶν χιλιάδων, διαφθαρῆναι τὰς εἰκοσι πρὸς ταῖς τέσσαρας. Ἀτύκτα τοίνυν πρὸς μὲν ἀνηρημένους τῶν πεσόντων ταφῆς ἐξωθῆναι πάντας ἐκείνους, μὴ διακρινόμενων τῶν οικειῶν ἢ τῶν πολεμίων. Τούτους ὁ ἔτι ἐμπνέοντας, ἐπιμελείας τυχεῖν καὶ ἰατρικῆς θεραπείας. Διιδρὰς δὲ, ὡς εἴρηται, ὁ Μαγνέντιος τοὺς τε περιωθέντας; ἐκ τῶν οικειῶν ἠθροῖς καὶ ἄλλους συνέλεγε : καὶ αὐθις ἐπαναλαμβάνειν ἑαυτὸν ἐπειράτο. Ἔστειλε δὲ καὶ πρὸς τὸν

Variae lectiones et notæ.

(44) Σιλβανός. Chronicon Eusebii: *Silvanus in Gallia res novas molitus vicesimo octavo exstinctus est die.* De Silvano agunt Victor Schotti, Ammianus, l. xv. Hieronym. in Chron., Theophan. etc.

(45) Λέγεται γὰρ μὲν. Euseb. Chron. *Magnentius Mursa victus, in quo prælio Romanæ vires conciderunt.*

qui, ut quidam tradunt, olim Ophites dictus, post de nomine filii Cambysis regis Persarum, in eo submersis, sic cognominatus est. Insidiis jam Gallo comparatis, et multis legionariis sibi conciliatis, vesperi cum quibusdam rei consiliis in vetula tugurio concœnans, liberius de suis **18** consiliis colloquebatur, contempta anicula, ut minime curiosa, et ob senium ne intellectura quidem quid diceretur. At illa, ut apparet, acriore prædita ingenio, vel audire se illa dissimulat, sed memoriæ diligenter mandat omnia: cumque homines, vino gravis, jam obdormisset, clam egressa tugurio, urbem intrat, et omnia Cæsari nuntiat, a quo missi quidam insidiatorem comprehendunt, qui quæstionibus adhibitis, omnem fabulam recenset. Sic Gallus, evitatis insidiis, de illo et consiliis supplicium sumit.

κατέλυσε γραδς, παρὰ τῷ Ὀρρόντῃ ποταμῷ πεπηγμένην, ὃς Ὀφίτης πρώην καλούμενος, ὡς τινεῖς ιστοροῦσιν, Ὀρρόντης ἐπεκλήθη μετέπειτα, τοῦ υἱοῦ Καμβύσου τοῦ Περσῶν βασιλέως εἰς αὐτὸν ἐμπεπόντος, καλουμένου Ὀρρόντου. Ἦδη γοῦν ὁ παρὰ τοῦ Μαγνηνίου σταλαίς τὴν κατὰ τοῦ Γάλλου ἐξαρτυσά; ἐπιβουλήν, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ προσποιησάμενος ἑπιλιτῶν, ἐσπέρας παρὰ τῇ τῆς γραδς (46) κελύθῃ τῶν συνιστόρων τισὶ συνδειπνῶν, ἀδείστειρον αὐτοῖς; ὀμιλεῖ περὶ ὧν ἐβουλεύοντο, κατὰφρονῶν τῆς γραδς ὡς ἀπράγμονος, καὶ μηδὲ συνεισῆς διὰ τὸ γῆρας τῶν λεγομένων. Ἢ δὲ φύσις, ὡς εἰσὶν, ἐντριχιστέρας; τυγχάνουσα, ἐφικε μὲν μηδ' ἀκούειν τῶν λεγομένων· πάντα, δὲ συνετήρει καθ' ἑαυτὴν. Καὶ ἐπειὶ ὁ ξένο; αὐτῆς οἰνωθεὶς ὑπνωσεν, ἐκείνη λάθρα τῆς καλύθης ὀπισθευθῶσα παρὰ τὴν πόλιν ἀφίκετο. Καὶ πάντα καταγγέλλει τῷ Καίσαρι. Παρ' οὗ σταλάντες τινεῖς, συνίσχον αὐτοῦ τὸν ἐπιβουλον, ὃς ἐν ἀνάγκῃ καταστάς, τὸ ἅπαν δρᾶμα ἐξέφηνε. Καὶ οὕτω τὴν ἐπιβουλήν ὁ Γάλλος διεφύγεν, ἐκείνον κολάσας καὶ τοὺς ἐκείνου συνιστορας.

IX. His ita gestis, Magnentius denuo ad pugnam paratus, comissoque prælio a Constantio victus, fugit. Sed milites fugæ illius socii, cum nullam salutis spem reliquam viderent, supervacaneum arbitrati pro homine desperato pericula adire, cum imperatori tradere decreverunt, Itaque diversorium ejus circumstantes, hominem satellitum ritu custodiunt, ne clam elabatur. Magnentius sententiâ illorum cognita, in angustias redactus inevitabiles, per desperationem, ut fertur, furiosus hominis facinora edidit, interfectis, quos circa se habuerat, cognatis et amicis omnibus. Desiderio etiam fratri multis vulneribus inflictis, nullo tamen ex eis lethali, denique seipsum sustulit, ne a satellitibus Constantio imperatori traditus pœna diuturniore afficeretur. Decentius Cæsar ab illo appellatus, cum in Galliis ad opem fratris ferendam se pararet, illius interitu cognito, spe subjecta, vitam laqueo finit. Desiderius autem ex vulneribus a fratre Magnentio acceptis recuperata valetudine, ultrâ se Constantio dedit. Sic Magnentius tyrannide eversa, quæcunque ille occuparat, ea etiam in Constantii potestate venerunt, ut paterno imperio integro solus pot. retur. Ex eo pacatus fuit Occidens, sed Orientales partes subturbatae. Nam Gallus rebus secundis elatus,

Κωνσταντίον συγκλητικόν τινα πρεσβεύσαντα, ὃν ὁ Κωνσταντίος; οἰηθεὶς τῷ τῆς πρεσβείας; ὀνόματι κατασκοπήσαντα ἤκειν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν περιεργασόμενον, περιώρησεν. Ὁ δὲ Μαγνηνίος ἐπισκόπους αὐτῆς εἰς πρεσβείαν ἐχρήσατο, συγγνωμονηθῆναι ζητῶν ἐν ἐν στρατιῶτου μοίρᾳ τῷ βασιλεὶ συστρατεύσοιτο. Ἄλλ' οὐδὲν πρὸς τὴν πρεσβείαν ταύτην ἀνταπεκρίνατο ὁ Κωνσταντίος. Ἀφῆκε δὲ τοὺς πρέσβεις ἀπράκτους ἐπανελαθεῖν. Κάκεινο; ἀπῆκε κινήσας τὸ στράτευμα, καὶ πολλοὶ τῶν ὑπὸ Μαγνηνίον αὐτῷ προσήσαν, ἐαυτοῦ; τε καὶ τὰ φρούρια ἐγχερίζοντες. Μαγνηνίος δὲ ἀπογνοὺς τὸ τοῦ συγγνώμης τυχεῖν πρὸς πόλεμον ἠτοιμάζετο, καὶ ἐν Γαλλίαις διάγων πλήθῃ συνήθροισεν. Ἴνα δὲ φροντίσει περιβάλλῃ τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἀντιπερισπάσῃ πρὸς; ἕτερα, ἐπαμφέ τινα τῶν

Β ἑαυτοῦ οἰκειῶν εἰς Ἀντιόχειαν, ἀναρῆσοντα Γάλλον. Καὶ ὁ πεμφθεὶς, διὰ τὸ ἀνύποπτος, εἰς καλύθῃν τινεῖς

Γ Ὁ. Τούτων οὕτω συμβεβηκότων, ὁ Μαγνηνίος; αὐτὸς πρὸς μάχην ἠτρέπιστο, καὶ συμβαλὼν τοῖς τοῦ Κωνσταντίου ἠτῆσται καὶ φεύγει. Οἱ γοῦν αὐτῷ συμφυγόντες στρατιῶται, ἐπεὶ μηδαμῶδεν ἑώρων αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδα περιλιπῆ, μάταιον κρίναντες κινδυνεύειν ὑπὲρ ἀπεγνωσμένου ἀνδρός, ἐκδοῦναι αὐτὸν τῷ βασιλεὶ ἐβουλεύσαντο. Καὶ περιστάσαντες τὴν οἰκίαν ἐνθα κατήγετο, ἐνσχῆματι φρουρῶν ἐφρούρουσαν αὐτὸν, ἵνα μὴ λάθῃ σφᾶς ἐκφυγῶν. Ὡς δ' ἔγνω τὴν αὐτῶν διάνοιαν ὁ Μαγνηνίος, καὶ ἐν ἀφύκτοις ἔγνω ἑαυτὸν περιελημμένον, ἐξ ἀπονοίας, μεμνηνός; ἔργον, ὡς λόγος, εἰρηάσατο, τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ πάντα; συγγενεὺς καὶ φίλους; ἀνηρηκώς, εἶτα καὶ Διαιδερῖον τῷ ἀδελφῷ πολλὰς πληγὰς διὰ ξίφους ἐπήνεγκεν, οὐ μόνον τις αὐτῶν θανάσιμος ἦν. Καὶ ταῦτα πράξας καὶ ἑαυτὸν ἀνεῖλεν, ἵνα μὴ παραδοθῆ πρὸς τῶν αὐτῶν φυλασσόντων Κωνσταντίου τῷ αὐτοκράτορι, καὶ χρονιώτερον κολασθῆ. Καὶ Δεκέντιος; δὲ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ, ὃν προχειρίσατο; Καίσαρα, ἐν Γαλλίαις ὧν, καὶ πρὸς; τὴν ἀδελφὸν, ἐτοιμαζόμενος ἀφίξομαι σύμμαχος, ὡς τὸν ἐκείνου ἐπύθετο Διαιθρον, ἀπογνοὺς; ἀγῶνι ἐχρήσατο. Ὁ δὲ πρὸς τοῦ Μαγνηνίου πληγὰς δεξάμενος ἐκείνου ὀμάλειμον ὁ Διαιδερῖος, τὸν θάνατον ἐκφυγῶν καὶ ἀναβρωθεὶς ἀπὸ τῶν πληγῶν, τῷ Κωνσταντίῳ προσήλθεν ἐβελοντής. Οὕτω δὲ τῆς τοῦ Μαγνηνίου τυραννίδος διαλυ-

Variae lectiones et notæ.

(46) Τῆς γραδς. Ἴδ' etiam attigit Ammianus, lib. xiv: *Accenderat super his incitatum propositum ad nocendum aliqua mulier vitis, quæ ad palatium,*

ut poposcerat, intromissa, insidias ei latenter obtendi prodiderat ab militibus obscurissimis.

θείη·, ὅσα ἐκείνος κατείχε, καὶ ταῦτα ὑπὸ τὸν Κωνσταντίνου γέγονε, καὶ ὁλοκλήρου τῆς πατρικῆς ἀρχῆς μόνο; γέγονεν ἔγκρατης. Τὰ μὲν οὖν ἐσπέριζα εἰρήνην ἦγον ἐνεσθῆεν· τὰ δὲ τῆς ἐφῆς ἐπαράττετο μοίρας. Ὁ Γάλλος γάρ (47) τῷ εὐτυχίματι ἐπαρθεῖς, ἐκαὶ ἐν Ἀντιόχεια ἐγένετο, βραῦς τοῖς ὑπ' αὐτὸν προσεφίρετο, κακουμένους κλεισιδῶς πρὸς αὐτοῦ, ἔχοντας καὶ τὴν ὁμόζυγον πρὸς τοῦτο αὐτὴν ἐρεθίζουσαν. Δείσας οὖν ὁ Κωνσταντίνος μὴ κινήθειν εἰς ἀποστασίαν οἱ ὑπ' ἐκείνου κακούμενοι, καὶ ἔμφυλου πολλῶν δεήσῃ αὐτῷ, Δομιτιανὸν (48), ἀδελφὸν ἐπιφανῆ τε καὶ γηρατῶν, ἐπαρχὸν τῶν πραιτωρίων προχειρισάμενος εἰς Ἀντιόχειαν ἐστειλεν, ἐντελλόμενος τῷ ἀνδρὶ ἐν ἐπιβόητοι; εὐφωδῶς πω; τὴν Γάλλον ὑπαιθεῖν, καθ' ἡσῆα ἀφιξῆσθαι πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ εἰ; Ἀντιόχειαν παραγωγόνως, καὶ πάνν ἀδεξίως τὸ πρῶτον μεταχειρίσαστο, ἀνεφανὸν ἐπιτάξας τῷ Καίσαρι πορεύεσθαι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀπειλήσας εἰ μὴ πείθεται, τὰς σιτήσεις τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπιλαλεῖν. Τοῖσι; εἰ; θυμὸν ἐκείνος παροφύθει; καὶ ἄλλως ἐκίνητος ὢν πρὸς ὄργην, κατέταξε τὴν ἐπαρχὸν καὶ φρουροὺς αὐτῷ στρατιώτας; ἐπίστησε. Μόντιου δὲ τοῦ κοιαιστορος αἰτιωμένου τὴν πρῶξιν, καὶ εἰς σαφῆ τυραννίδα ταύτην ἀνάγεσθαι λέγοντος, εἰ χαλεπῆρας ὁ Καίσαρ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῆς γυναικὸς εἰ; ὄργην ἐξαφθεῖς ὡς καταφρονούμενος; καὶ

A cum Antiochiam venisset, subditos suos asperè tractabat, ac multifariam vexabat. quam ad rem a conjuge etiam exstimulabatur. Veritus igitur Constantinus ne, populo ex malorum impatientia deficiente, bello civili conflictandum esset, Domitianum, senem illustrem, pratorio præfectum, misit Antiochiam, cum arcano mandato, ut Gallo arte persuaderet, ut ad se veniret. Sed ille, 19 profectus Antiochiam, rem sine ullo tractavit ingenio, aperte jussu Cæsare ad imperatorem proficisci, comminatus, ni parceret, se comeatibus eorum qui illi parerent, detenturum. His ille, alioqui pronus in iram, commotus, præfectum deminet, et militibus custodiendum tradit. Eam rem Montio quaestore culpante, et manifestæ tyrannidis esso asserente, Cæsar denuo iratus, et magis etiam ab uxore inflammatus, quasi contemneretur: et quaestorem in vincula conjicit, et ambos militibus tradit, qui utrumque per forum tractum et excruciatum, denique in flumen coniectum suffocaverunt. His Constantius cognitis, misit, qui Gallum ad sese pertraherent. At illo præmisit uxorem, fratrem placaturam, quæ in itinere ex morbo decessit. Cujus obitu cognito Constantius, Gallum statim dignitate privatum relegat; post etiam percussores contra illum mittit,

Variæ lectiones et notæ.

(47) Ὁ Γάλλος γαρ. Totam hanc Galli historiam sic persequitur scriptor Vitæ S. Artemii, ineditus (*): Ὁ δὲ Γάλλος τὴν τοῦ Καίσαρος ἀμφισβητήσας ἀποργῆσα, καὶ ἦδη τῶν πρώτων τῆς βασιλείας ἀρέσαστος; ἐπιβαίνει βαθμῶν, οὐκ ἔμενεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γυνῆς καὶ πίστει; ἢ πρὸς Κωνσταντίνου ἐποίησαστο, βασιλικώτερον τῶν πραγμάτων ἀπέδμενος; καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θράσους καὶ τῆς ἀλακτίας διαταττόμενος. Τοῖς γὰρ ἀρχόντας, οὐ; σὺν αὐτῷ ἐπίπομφε Κωνσταντίνος, τῶν βασιλικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων βετας; διαίτητά; τὴν δὲ τῶν πραιτωρίων ὑπαρχὸν Δομιτιανόν (ὁ γὰρ θαλάσσιος ἐτεθνήκει) καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ κοιαιστορος Μόντιον, διὰ τὸ μὴ κειθαρχεῖν αὐτοῦς, καὶ ὑπουργεῖν ταῖς παραλόγοις αὐτοῦ καὶ ἀκαθάρτοις ὄρμασι, σχοινίοις τοῖς στρατιώταις τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐξάψασθαι παρακαλευσάμενος; ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς συρῆσαι προστάξει, καὶ ἀμφοτέρους ἀπίκτεινεν, ἀνδρας ἐν ἀξιώμασι διακερέψαντας, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος εὐραθέντας; ὑψηλοτέρους, οὐ; ὁ τῆς πόλεως περιστελλίας ἐπίσκοπος Ἰθαφεν, αἰδεσθεῖς τὸ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς ὑπέβλητον. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος ἐπειθεῖ τὰς τῆς ἀπέθετο τὸ συμβάν, μεταπεμπτον ὡς ἐαυτὸν ἐποίησε τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ εἰδὼς μὲν ὡς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τυγχάνει καλούμενος, ἐννοῶν δὲ πάλιν ὡς εἰ μὴ βούλοτο ὀπακοῦσαι, πόλεμον ἀνάγκη ποιεῖν, ὅπλα πρὸς Κωνσταντίνου ἐκ τοῦ εὐθέως ἀράμενον, ἀρῆται μάλλον τὰ τῆς εἰρήνης; καὶ τὴν γυναῖκα προσποστειλάς ὡς τὸν Κωνσταντίνου ἐκμειλίξασθαι, καὶ αὐτὸς ἀπῆκε αὐτόμολος εἰ; τὸν κίνδυνον. Ἦ μὲν οὖν Κωνσταντίνου προτέρα ἐξώρμησε, προεντιχῆν τῷ ἀδελφῷ, καὶ δεηθῆναι τούτου ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός προθυμομένην, τοῦ μὴ τι εἰ; αὐτὸν βουλεύσασθαι ἀνήκιστον. Πολλῶ δὲ προθυμίᾳ περὶ τὴν ὀδοιπορίαν χρωμένην, εἰς νόσον ἐνέπεσε μεταξὺ πορευομένην, καὶ ἐβίβυλις ἐπ. ὅσα; ἐν σταθμῷ τινι ταύτης Ἰταλικῶν λεγομένην ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Γάλλος καὶ τοῦτο παρὰ δεξάν αὐτῷ συμβάν, μεγάλην συμ-

φορὰν ποιησάμενος, ὁμοῦ ἦειτο πρὸς τὸν δεδογμένον οὐκ ἐξιστάμενος. Ἐπειθεῖ εἰς Νωρικῶς; ἀφίκετο πρὸν αὐτῶν Πυθαγῶνα καλούμενην, ἐνταῦθα δὲ ἀπὸ Μεδιολάνου καταπέμπεται στρατηγῶν; Βαρματίων, ἐκαὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ τμηναυτῆ τυγχάνοντος, ὅς τὸν Γάλλον ἀφαιρείται τῆς ἀλουργῆδος; καὶ εἰς ἰδιώτην μετασκηνάζας, ἐξόριστον αὐτόν εἰς τινα νῆσον τῆς Ἀλαμίας κατέστησε. Τὸν Γάλλον δὲ εἰς τὴν νῆσον ἀριγμένον, Εὐσέβιος ὁ ἐνοῦχος, ὁ τὴν τοῦ πραιποσίτου τότε τμηὴν ἔχων, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πείθουσι Κωνσταντίνου ὡς τὰς τῆς Γάλλον ποιήσασθαι ἐκποδῶν. Ὁ δὲ πεισθεῖς πέμπεται τοὺς ἀποκτενοῦντας αὐτόν. Καὶ ἦδη τούτων ἀφικνουμένων, πάλιν ὁ Κωνσταντίνος εἰς ἔλσον μετεβλήθη; καὶ πέμπεται διὰ ταχέων γράμματι τὸν Γάλλον ἐν πάθος ἀνακαλούμενο; ὁ δὲ Εὐσέβιος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, πείθουσι τὸν πεμφθέντα μαγιστριανὸν, μὴ πρότερον ἐπιστῆναι δεκνύντα τὸ γράμμα πρὶν ἂν πύθοιτο τὸν Γάλλον ἀνηρημένον. Γένητο ταῦτα, καὶ ὁ Γάλλος; ἐπεθῆναι; ὁ δὲ Κωνσταντίνος περὶ τοῖς πράγμασι δείσας; μὴ οὐχ οὐδὲ τὴν μόνο; ἀπίστι; εἶναι τῆς ἀρχῆς ἔγκρατης, ἄλλως τε καὶ τῶν Γαλατῶν οὐζύτατα δὴ καὶ ὀπίστε προθυμοθῆναι εἰς τὰς τυραννίδας; ἐγχιρομένων, διὰ τὸ σῶμα;το; Ἰσχυρ; καὶ κορυφῆτα φρονημάτων; μετεμίλετο ἦδη τὸν Γάλλον ὑπεξελών, καὶ λογιζόμενος τὸ συγγενεῖς τοῦ ὀθνεῖου καὶ ἀλλογενεῖς; ἀσφαλέστερον εἶναι μακρῶ πρὸς κοινωνίαν τῆς βασιλείας; Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφόν τοῦ Γάλλου ἐκ τῆς Ἰωνίας μεταπεμφάμενος, ἐν τῇ Μεδιολάνου Καίσαρα ἀναδείκνυσσι, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ Ἑλένην εἰς γάμον ἐκδούς; καὶ τὰ πιστὰ πρὸς αὐτόν ποιησάμενος; τούτων μὲν ἐξέπεμψεν εἰς τὰς Γαλλίας; φύλακα τῆς ἐκείσε βασιλείας ἐτόμενον.

(48) Δομιτιανόν. De Domitiano et Montio misiss ad Gallum Cæsarem, agunt Aunimianus, lib. xiv; Philostorgius, lib. iii, cap. 38; lib. iv. cap. 1; et alii scriptores.

(*) Editit card. Angelo Mai. Vitæ Patrologiæ tom. XLVI, col. 1263 B.

a suis innotatus, cujus rei cum pœnituisset, per alios cædem ejus averti jubet. Iis Galli inimici, ac potius Eusebius eunuchus, qui præpositi magistratum curabat, homo apud Constantium gravior, persuasit, ne Galli percussoribus pœnitentiam imperatoris indicarent prius, quam hominem cæsum esse cognovissent. Sic ille interfectus est. Cum autem Transrhenani Barbari Gallias infestarent, Silvanus, vir rei militaris peritissimus, et optimus imperator, ad eorum impetum retundendum mittitur. Sed imperator, calumniis adductus (quibus sane pronas solebat aures præbere) atrociam contra illum clam machinatur. Quo ille intellecto, ad defectionem impulsus, Cæsaris habitum sibi usurpat. Verum brevis ille motus fuit. Nam Ursicius a Constantio missus, quosdam milites ejus pecunia corruptit, quorum opera sublato Silvano, defectio sopita est. Constantium ab Occidente Byzantium reversurum, legati Persarum a Sapore missi circa Sirmium conveniunt, qui Mesopotamiam et Armeniam Persis restitui postulabant, ut ad quos ex provinciæ a multis sæculis pertinerent: quo tandem desinere bella gerere cum Romanis. Sin minus, imperatori significabant, regum Marte iudice causam illam disceptaturum. Ad ea rescripsit Constantius, mirari se, oblitum illum esse, quod Persæ Macedonibus servierint, quibus per 20 Romanos subactis, illorum etiam servi Romanæ ditionis facti sint. His Sapor inflammatus bellum parat, Nisibin confestim obsidet, eaque, cum nihil proficeret, relicta, alias urbes tentat: ab illis etiam repulsus; Amidam tandem capit.

ἐκ τῶν Περσῶν πρόσβαις περὶ τὸ Σίρμιον συνηντήκασιν, ἐσταλμένοι παρὰ Σαπώρου, ἀπαιτοῦντος ἀποδοθῆναι Πέρσαις τὴν Μεσοποταμίαν καὶ Ἀρμενίαν, ἢ οὕτω παύσαιτο Ῥωμαίοις μαχόμενοι. Ταῦτα γὰρ τὰς χώρας ἀνέκαθεν ἐκ προγόνων αὐτοῖς διαφέρειν. Εἰ δ' οὐ κείνοιτο, δηλοῦντος ἑνᾶ αυτοκράτορι, ὑπὸ τῷ Ἀρεῖ δικαστῇ ποιήσασθαι τὴν τῆς ὑποθέσεως ζήτησιν. Πρὸς ταῦτα ἀναπεστέλειν αὐτὸν ὁ Κωνσταντίος, θαυμάζων εἰ ἐπιδόξωτο οὗτοι Πέρσαις Μακεδόσιν ἐδούλευσαν, καὶ οὗτοι Μακεδόσων Ῥωμαίοις ὑποταγέντων, καὶ οἱ ἐκεῖνοι δουλεύοντες, ὑπήκοοι Ῥωμαίοις ἐγένοντο. Τοῦτοίς ὁ Σαπώρης παρεξυθηλαὶ πρὸς πόλεμον ἀπέειπε. Καὶ αὐτὸς εἰς πολιορκίαν κατέστη Νισίβιδος. Ὡς δ' οὐδὲν ἐπέβαινε κατ' αὐτῆς, ἀπέστη, καὶ ἐτέρων ἀπεπειράτο. Ὡς δὲ κάκεινων ἀπεκρούσθη, εἰς Ἀμιδαὴν κατηνέκηκε καὶ ταύτης ἐκράτησε.

Variae lectiones et notæ.

(49) *Εὐσέβιος τὴν τοῦ πραιποσίτου διέπων ἀρχὴν.* Eusebii eunuchi, qui sub Constantio præpositus fuit sacri cubiculi, cædis Galli Cæsaris auctoris, meminerunt passim scriptores, Ammianus Marcellinus, lib. xiv, xv, xvi, xviii; Sozomenus, lib. ii, c. 4; lib. v, c. 3; Philostorgius, lib. iv, cap. 4; Palladius, in *Hist. Lausiaca*; S. Athanasius, *Ad solitar. vitam agent.*; Julianus, Libanius, etc. Dignitas vero præpositi sacri cubiculi spectavit fere semper eunuchos, uti fuit Eusebius, qui Zonara infra πρώτων τῶν βασιλικῶν εὐνοῦχων dicitur; ita Rhodanus ἀρχιευνοῦχος appellatur in *Chronico Alexandrino*, p. 700: Καὶ τὸν πραιποσίτον τοῦ παλατίου αὐτοῦ. Ροδανὸν ἐνόματι, ἀνδρὰ δυνατὸν καὶ εὐπορον, καὶ διοικοῦντα τὸ παλάτιον, ὡς πρώτον ὄντα ἀρχιευνοῦχον. *Præpositum palatii ipsius Rhodanum, virum potentem et divitem, qui palatium regebat, et princeps erat eunuchorum.* Præter Eusebium sub Constantio, et Rhodanum

αὐτὸν ὑπὸ δεισμοῦ ἐποιήσατο τὸν κοιμιστορα, καὶ τοὺς στρατιώταις καὶ ἄμφω παρέδωκεν. Οἱ δὲ ἄμφω τῷ ἀνδρὶ συνδήσαντες, ἐσυραν διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἤκλιστον: καὶ τέλος ἐπέβαλον εἰς τὸν ποταμὸν καὶ διέφθειραν. Ταῦτα μαθὼν ὁ Κωνσταντίος ἐπέμψεν τοὺς ἐλθόντας τὸν Γάλλον εἰς ἐζυτὸν. Ὁ δὲ τὴν γυναῖκα προέπεμψεν ἐξευμενισομένην τὸν ἀδελφόν· ἦν ὀδοιποροῦσαν ἐπὶ τὸ τέλος ἐκ νόσου κατέλαθε τῆς ζωῆς. Γνοὺς οὖν τὸν τῆς ἀδελφῆς ὁ Κωνσταντίος θάνατον, αὐτίκα στείλας, γυμνοὶ τὸν Γάλλον τοῦ ἀξιώματός, καὶ ὑπερβρίον τίθησιν. Εἶτα στέλλει καὶ τοὺς αὐτὸν ἀναίρῃσοντας, παρὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τοῦτο ἐρεθισθεὶς. Μεταμεληθεὶς δ' αὐτοῖς, ἐτέρους στέλλει τοὺς εἰρξόντας; τὴν ἀναίρῃσιν· οὐς ἀνέπεισαν οἱ τῷ Γάλλῳ ἐχθραίνοντες, καὶ μᾶλλον ὁ εὐνοῦχος Εὐσέβιος τὴν τοῦ πραιποσίτου διέπων ἀρχὴν (49), καὶ μετὰ παρα τῷ Κωνσταντίῳ δυνάμενος; μὴ πρότερον ἀπαγγεῖλαι τοὺς τὸν Γάλλον ἐνταλθεῖσι κτανεῖν τὴν βασιλικὴν μεταμέλειαν, πρὶν ἂν γινέων ἀνηρημένον τὸν ἀνθρώπον. Οὐ μὲν οὖν ἀνήρητο. Τῶν πέραν δὲ τοῦ Ῥήνου Βαρβάρων ταί, Γαλλαῖς ἐπικειμένον, ἐκπέμπεται Σιλβανὸς ἀνακόφων αὐτῶν τὰς ὁρμὰς· ἀνὴρ στρατηγικώτατος καὶ ἀριστος τὰ πλέμια. Διαβολαῖς δὲ κατ' αὐτοῦ πιτεύσας ὁ βασιλεὺς (εἶπε γὰρ ἐπικλινεῖς τὰς ἀκοὰς πρὸς διαβολὰς) ἐβουσσοδόμειε δεῖν κατὰ τοῦ ἀνδρός. Ὁ γνοὺς ἐκείνος, πρὸς ἀποστασίαν ἀπέκλινε, καὶ σχῆμα Καίσαρος ἐαυτῷ περιέθετο· οὐκ ἐπὶ μακρὸν δὲ τῆ ἀποστασίᾳ ἐχρήσατο. Σταλεὶς γὰρ Οὐρσικίνος θεὶ καὶ χροῦμασι τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν τινὰς ὑποφείραξ, δι' ἐκείνων ἀνέειλε τὸν Σιλβανὸν, καὶ τὴν ἀποστασίαν κατέκλυσε. Τῷ μέντοι Κωνσταντίῳ ἀναζεύγυνται ἀπὸ τῶν Ἑσπερίων, καὶ ἐπανόντι πρὸς τὸ Βυζάντιον,

D sub Valentinio, præpositi alii memorantur, Urbicium et Liberium sub Constantino M. apud Codinum, *De orig.*; Eutherius sub Constantio, apud Ammianum, lib. xvi et xx; Antiochus, Amantius et Chrysaphius, sub Theodosio Juniore, apud Zonaram, et apud Victorium Tununensem, et Macrobius, in L. un. Cod. Th. de præpos. sacri cubic. ; Heraclius sub Valentiniano Juniore, apud eundem Victorem, Calligonus sub eodem Augusto, apud S. Ambros. ep. 33; Amantius sub Anastasio Dicoro et Justino, apud Marcellinum comitem, Tununensem, auctorem *Chronici Alexandrini*, etc.; Entropius sub Theodosio M. in l. 17. Cod. Th. de pœnis; apud Socratem lib. vi, cap. 5, et alios. Et Chrysoretus, in Synodico adversus Tragediam Irenæi, cap. 203, Sed de præpositi dignitate multa congescit Jacobus Gouffredus ad tit. Cod. Theod. de præpositis sacri cubiculi.

Γ. Κωνσταντίος δὲ μὴ οἶδ' τε ὦν τὴν ἄλῃν διευ-
θύνειν μόνος ἀρχὴν τοσαύτην οὖσαν, ὡς ἐξ ἄκρων
σχεδὸν περάτων τῆς γῆς εἰς ἄκρα πέρατα καταναίξῃ,
ἐξ Ἀθηναίων τὸν τοῦ Γάλλου ἑμάλιμονα τὸν Ἰουλιανὸν
μετακαλεσάμενος, Καίσαρα τὸ ἀνέπειτα, καὶ
Ἑλένην αὐτῷ τὴν οἰκείαν συνήκισεν ἀδελφῆν. Λέ-
γεται δὲ τῇ μητρὶ αὐτοῦ κούση αὐτὸν ἐνύπνιον γενέ-
σθαι· καὶ ὁῶσαι τὴν Ἀχιλλεῖα τεκεῖν. Ἡ δὲ διυπνισθεῖσα
καὶ τὸ ὄναρ θεηγουμένη τῷ ἀνδρὶ, ἔτεκε τοῦτον μὴτ'
ὠδίνων σχεδὸν ἐκ' αὐτῷ πειραθείσα, καὶ τακούσα
πρὶν ἢ γνοίη, ὡς μέλλει τίχτειν. Ἐντεῦθεν ἐκ' αὐτῷ
μαγάλας ἐσχηκότες ἐλπιδας οἱ τοῦτου γονεῖς, Εὐσεβίῳ
(50) τῷ Νικομηθεύει αὐτὸν παραδιδώκας παρ'
αὐτοῦ μνηθησόμενον τὴν ἑσάν Γραφήν. Καίσαρα
δὲ τοῦτον ἀναγορεύσας ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντίος,
εἰς Γαλλίαν· ἐξέπεμψε μετ' ὀλίγων πάνυ στρατιωτῶν,
ὡς ὑπόνοιαν ἐντεῦθεν ἐγγίνεσθαι, ὅτι οὐ κοινοῦν
τῆς ἀρχῆς τὸν Ἰουλιανὸν ὁ Κωνσταντίος εἴλετο,
ἀλλ' εἰς ἐπιβουλῆς αὐτῷ πρόφασιν τὸ σῆμα περιέ-
θαλε τὸ τοῦ Καίσαρος, ἢ ὑπὸ τῶν πολεμίων δια-
φθάρῃ, μὴ ἔχων δύναμιν πρὸς τὸν κατ' ἐκείνων
πύλεμον ἀξιόχρεον. Ὁ δὲ ἀπελθὼν καὶ ἀγαθῇ
τύχῃ (51) χρυσάμενος συμβάλλει τοῖς πολεμίοις, καὶ
ἀνελεπίστω· νικᾷ. Καὶ αὐθις ἑαυτοῖς ἀνακτησάμενον
τῶν πολεμίων, προσιγνύται αὐτοῖς, καὶ τρόπαιον
ἵστησι, πολλῶν μὲν ἀναιρεθέντων, πολλῶν δ' ἀπο-
λομένων ἐν τῷ παραδρέοντι ποταμῷ, καὶ ζωγρη-
θέντων οὐκ ἑλαττόνων. Ὅτε καὶ ἑνδεκά φασι χιλιά-
δας αἰχμαλώτων Ῥωμαίων, τῶν τῆς αἰχμαλωσίας
ἀπολυθῆναι δεσμῶν, ἠττηθέντων τῶν πολεμίων.
Εἶτα καὶ Ἀλαμαννοῖς πολεμήσας, καὶ κατὰ τοῦτον
ἠτύχησας, καὶ δεηθέντων αὐτῶν, τῷ ἔθνει ἐπέσειπτο,
λύσαντι τῆς δουλείας τοῦς παρ' αὐτοῖς ἔνεκς δορυ-
λάτους Ῥωμαίους. Τούτοις οὖν ὁ Καίσαρ Ἰουλιανὸς
ἐπαρθεὶς καὶ ὑπερφρονήσας, ὡς δ' ἔνοις συνε-
γράψαντο, ὅτι καὶ δεδῶκε τὸν Κωνσταντίνον βασιλευ-
ντά οἱ διὰ τὰ εὐτυχήματα, μὴ κατὰ τὸν ἀδελφὸν
Γάλλον καὶ αὐτὸν ὑπεξαγάγῃ τοῦ ζῆν, εἰς ἀποστα-
σίαν ἀπέβη, καὶ τινες τῶν ὑπ' αὐτὸν ταξιαρχῶν
ὀκλειθῶν δι' ἐκείνων τὸ στρατιωτικὸν περικύνησε,
καὶ συστάν ἀνέπειν αὐτὸν Ἀβγούστον. Εἶτα ξιφῆρεις
ἐπιστάντες αὐτῷ, ὡς δῆθεν ἑαυτοῖς ἀποσείμειν τὴν τῆς
βασίλειας ἀνάβρῃσιν, ἠπειλοῦν διαχειρίζεσθαι αὐτὸν,
εἰ μὴ πείθοιτο. Οὕτω δὲ τάχα καὶ ἄκων τῇ τοῦ
στρατιωτικοῦ πλήθους· ὑπέβλεψεν ὁρμῇ, προσήκατο
τὴν ἀρχὴν. Ζητούμενον δὲ διαδήματος (52) ἢ αὐ-
τίκα τοῦτω ταυνωθεῖη, ἐκείνος μὲν μὴ ἔχειν ἐξ-
ώμυτο. Τινῶν δὲ κόσμον αἰτούντων γυναικείων τινα,
ἢ ἐκ τούτων σχεδιασθεῖη διάδημα, παρητήσατο
τοῦτο ὁ Ἰουλιανὸς, ὡς ἀπαίσιον οἰωνόν. Ἐπεὶ δὲ
χρῆστέον τις τῶν ταξιαρχῶν ἐφόρει στρεπτόν (53),

X. Constantius autem cum tantum imperium,
quod ab extremis terræ finibus, fere in extremos,
protendebatur, solus gubernare non posset, Galli
fratrem Julianum Athenis accersitum, Cæsarem
appellat, sorore Helena in matrimonium data. Fe-
runt matrem ejus uterum ferentem, in somnis sibi
visam esse Achillem parere. Experfecta, dum
somnia marito narrat, illum parit, pene sine
doloribus, fetu edito priusquam se parituram sen-
sisset. Hinc magna de illo spe concepta parentes,
puerum Eusebio Nicomediæ episcopo in sacra
Scriptura erudiendum tradiderunt. Sed Constan-
tius imperator eum jam Cæsarem, cum paucis
omnino militibus in Gallias ablegavit, ut inde sus-
picio nasceretur, Julianum non delectum esse
imperii collegam, sed ad dissimulandas insidias,
habitu Cæsareo ornatum esse, ut paribus tanto
bello copiis non instructus, ab hostibus cæderetur.
Cæterum Julianus, secunda fortuna usus, hos-
tes præter spem vincit, eosdemque recuperatis
viribus rebellantes, denuo fundit, ac tropæum
erigit, multis cræsis, multis item in amne præter
fluente submersis, captis haud paucioribus. Eo
prælio victis hostibus, undecim millia Romanorum
soluta vinculis captivitatis feruntur. Post hæc con-
tra Alemannos etiam re bene gesta, genti, peten-
tibus illis, pacem dedit, captivis receptis. His
Cæsar Julianus ad superbiam elatus, aut, ut qui-
dam auctores sunt, Constantium successibus suis
invidentem veritus, ne, fratris Galli exemplo, vitæ
privaretur, defectionem molitur, conciliatis sibi
tribunis aliquot, a quibus militis concitati, per
conspirationem eum Augustum salutant, et strictis
gladiis, imperii titulum repudiantem scilicet, cir-
cumstantes, occisuros minantur, nisi obtemperet.
Sic igitur, invitus forsitan, ad impetum multitudi-
nis evitandum, accipit imperium. Cum autem dia-
dema quæreretur, quo confestim coronari posset,
atque ille sibi nullum esse juraret: quibusdam
ornamenta muliebria petentibus, **21** ut inde con-
ficeretur, recusante Juliano, ut mali omnis, tri-
buni cujusdam torquem aureum, gemmis ornatum,
capiti illius accommodant. Tum ille Pentadiam
magistrum imperatoriarum legionum cum aliis ad
Constantium mittit, additis litteris, quibus se pur-
gabat, quod imperii titulum non sponte admisisset,
sed a militibus coactus, qui non sub Cæsare, sed
sub imperatore militare vellent, quo digna suis
laboribus operæ pretia flagitare possint. Petere, ut
imperii communionem ex usu reipublicæ futuram
aquo animo pateretur: polliceri, se cursores equos

Variae lectiones et notæ.

(50) *Εὐσεβίῳ*. Huc spectant quæ habet Euna-
pius in Maximo: Καὶ φιλωθέντος τοῦ γένους,
(Constantini M.) Ἰουλιανὸς περιελείφθη μόνος,
δι' ἡλικίαν περιφρονήθεος, καὶ πραότητα· εὐνοῦχοι
δὲ ὄμωσ' αὐτὸν ἀμφεπόλεσον θυσιατικοῖς, καὶ παραφυ-
λακαὶ τινες ἦσαν, ὅπως εἴη Χριστιανὸς βεβαίως.
(51) *Καὶ ἀγαθῇ τύχῃ*. Juliani felicitatem præ-
dicat etiam Ammianus, p. 293: *Felicitas illa*

*eminuit, ut ipsis quodammodo cervicibus fortunæ
aliquandiu bonæ gubernatricis evectus, victoriosus
cursibus difficultates superaret immensas.*

(52) *Ζητούμενον δὲ διαδήματος*. Ita Marcellinus,
lib. xx, p. 160, 1 edit. præter Julian. in
Epist. ad Athen. et Libanium in Orat. funebri.

(53) *Χρῆστέον στρεπτόν*. Certe torquis ille
aureus, λίθος ἔχων χρυσοδέτους, potuit diadema,

de more ex Hispania, et electos e Galliis viros, A quotannis ei missurum. His litteris, se non imperatorem scripsit, sed Cæsarem, ne eas, inscriptione offensus Constantinus, abjiceret. Quas cum accepisset, præ iracundia nihil respondit, sed expeditione Persica militibus denunciata, Leonam quaestorem ad Julianum misit, cum eo per litteras exostulans, quod suam sententiam non exspectasset: illi quam sibi turpius esse, quod Augusti titulum non ab eo cuius esset auctoritas, sed a confuso militum tumultu accepisset: suadere, ut abstineret, eo quod non rite consecutus esset, et ad pristinum habitum a se traditum reverteretur. Quaestori porro mandavit, ut eos qui illic promoti magistratus erant, potestate privaret, ipsumque B praefectum praetorio; alios vero quos ipse nominaverat, in eorum locum subrogaret. Quaestor Juliano mandata imperatoris nuntiat, quæ erant: *Meminisse eum oportere, quantum Constantio deberet, non tantum quod Cæsarem appellasset, sed etiam, quod puerili ætate parentibus orbatus apud se aluisset.* Ille vero Quaestori: *Quis, inquit, ea ætate mihi orbitatis auctor exstitit? nonne parentum meorum interfector? An ignorat istis commemorandis, se refricare cicatricem, et vulnus reddere atrocius? Lectisque litteris, ad consilium imperatorii habitus deponendi, Cæsarei que resumendi, quaestori ait, se id facturum, sed de consilio legionum.* Tum quaestor veritus, ne re cum exercitu communicata, ipse a militari turba discerperetur, Julianum orat, ne id faceret, mandataque exsequendi spe abjecta, cum tyranni litteris, quibus imperatore, ut qui familiam suam multis injuriis onerasset, impudenter proscindebat, 22 additis minis, se ultorem eorum fore, qui contra jus et fas occisi essent, discedit.

μεμνησθαι ὅσων ὀφειλέτης μοι εἶ, οὐ μόνον διὰ παιδικῆ γενόμενον ἡλικία ἀνεθρεψάμην, αὐτὸς προσλυθόμενος. Ὁ δ' ὑπολαθὼν τῷ κοιμιστορὶ ἐφη· Τίς δέ μοι, ὦ βέλτεστε, ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ τὴν ὄφρα νῦν ἐπέστηκεν; ἢ οὐχὶ τῶν ἐμῶν γονέων φρονεῖς; Εἶτα οὐκ οἶδε τούτων ἀναμνηστικῶν με, ἀναξυρίων τὸ τραῦμα καὶ χαλεπώτερον ἐργασίματος; Ἐπειθὼν δὲ καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἐπιστόλιον ὁ Ἰουλιανὸς, πρὸς τὴν συμβουλίην τοῦ ἀποθιθεῖν τὸ βασιλεῖον σχῆμα, καὶ αὐτὸς ἐλθεῖν τὸ Καίσαρος· ἐφη πρὸς τὸν κοιμιστορα, ἔτι Ποιήσω τοῦτο, ἀλλὰ γνώμη τῶν στρατευμάτων. Ὁ δὲ γε κοιμιστορ φοβηθεὶς, ὡς εἰ τοῖς στρατιώταις τοῦτο ἐκφώνησεν ὁ Ἰουλιανὸς παρὼν, αὐτῆς διαπαθήσεται πρὸς αὐτῶν, ἐδέετο μῆτι τούτων τῷ στρατιωτικῷ κοινώσασθαι ὄχλῳ. Ἀπογόνους μὲντοι δυνήσεσθαι τι τῶν αὐτῷ προστεταγμένων ἀνοῦσαι ὑπέστρεψε μετὰ γραμμάτων (56) τοῦ τυραννήσαντος, ἀναιδῶς ὑπεκρίνοντων τὴν αὐτοκράτορα, καὶ ἐπιπληρόντων, ὡς κλειστά ἐξαρμόζοντά κατὰ τοῦ γένους αὐτοῦ, καὶ ἀπειλοῦντων, αὐτὸν γενήσεσθαι τιμωρὸν τῶν ἀδίκως παθόντων. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆι πρὸς τὸν Κωνσταντίνον.

Variæ lectiones et notæ.

quo ejusce ævi utebantur Augusti, recte effingere : D p. 170, de Leona : *Utque id facile formido interlatorum efficiens, velut magnis viribus fretus. in locum Florentii præfectum prætorio Nebridium, tum quaestorem ejusdem Cæsaris, promoverat, etc.* Et lib. xxi, initio, de Juliano : *Parvi igitur habitus, quæ per Leonam Constantinus scripserat, nulloque arbitrio ejus promotorum suscepto, præter Nebridium, etc.*

(54) Ἰππους ἐξ Ἰσπανίας. Julianus ipse in hac epistola ad Constantium, apud Ammianum, l. xx, p. 168 : *Equos præbebo curules Hispanos, et miscendos gentilibus atque scutariis adolescentes lectos quosdam.* etc. Equos Hispanos curules commendant Vegetius, lib. iv *Artis veterin.* c. 6; lex 1 Cod. Theod. de equis curulib., Symmachus, Claudianus, et alii.

(55) Τῷ μὲν κοιμιστορῷ. Marcellinus, lib. xx,

λίθου; ἔχοντα χρυσοδέτους, τοῦτον λαβόντας, τῇ ἐκείνου προσήρμοσαν κεφαλῇ. Ὁ δὲ Πιντέδιον τὸν μάγιστρον τῶν βασιλικῶν τέξεων σὺν ἑτέροις ἀπίστευε πρὸς Κωνσταντίνον, ἐπιστάτας αὐτῷ καὶ ἀπολογούμενος, ὡς οὐχ ἐκὼν προήχθη πρὸς τὴν τῆς βασιλείας ἀνάδοξιν, βιασθεὶς δ' ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, μὴ βουλομένων στρατεύεσθαι ὑπὸ Καίσαρι, ἀλλ' ὑπὸ βασιλεῖ, ἐν' ἔχονεν ἐξ αὐτοῦ ἀξία; τῶν πόρων τὰς ἀμοιβὰς ἀπαιτεῖν· καὶ ἀξίων δέξασθαι τὴν τῆς ἀρχῆς κοινωνίαν, εἰς ὠφέλειαν ἐσομένην τῇ πολιτείᾳ ἐπαγγελλόμενός τε καὶ τοῖς ἀμιλλητηρίοις; ἵππους ἐξ Ἰσπανίας (54), ὡς ἔθος, καὶ τοῖς ἐπιλέκτους ἀνδρας ἐκ τῶν Γαλλίων ἐτησίως στέλλειν αὐτῷ. Ταῦτ' ἐπιστάτας, οὐ βασιλέα ἐκυρὸν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ προσεγράφατο, ἀλλὰ Καίσαρα. ἵνα μὴ τῇ ἐπιγραφῇ προσοχθῆσας ὁ Κωνσταντίνος, τὴν ἐπιστόλην ἀποπέμψῃται. Ταύτης τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ κομισθείσης; κατὰ τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ Καίσαρειαν διατριβόντι, ἐκείνος οὐδὲν ὑπ' ὀργῆς; ἀπεκρίνατο. Ἀλλὰ τὴν μὲν στρατείαν κατὰ Περσῶν τοῖς στρατιώταις ἐκέρυξεν, πρὸς δὲ τὸν Ἰουλιανὸν Ἀλωνᾶν τὸν κοιμιστορα ἔστειλεν, ἐπιστάτας αὐτῷ καὶ αἰτιώμενος; ἔτι μὴ ἀνέμεινε τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ εἰς ὕβριν ἐκείνου μᾶλλον ἢ ἐαυτοῦ ἀνάγων τὸ μὴ κρίσει τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος, ἀλλ' ἀτίκτω θυρόφῳ στρατιωτῶν δέξασθαι αὐτὸν τὴν τοῦ Αὐγούστου κλῆσιν; καὶ συμβουλευσὼν ἀποσχέσθαι τοῦ μὴ προσηκόντως γενομένου, καὶ εἰς τὸ πρότερον ἐπανελθεῖν σχῆμα, ὁ παρ' αὐτοῦ εἴληψε. Τῷ μὲντοι κοιμιστορῷ (55) ἐπέστρεψε καὶ τοὺς τὰς ἀρχὰς ἐκείσε ἀνοῦστας, κεραλύσαι τῆς ἐξουσίας; καὶ αὐτὸν τὸν τῶν πραιτορίων ἑπαρχον, ἑτέρους τε εἰς ταύτας ἐγκαταστήσας, οὗς ἐκείνος εἰς ἐκάστην ὠνόμασεν. Ἀπελθὼν ὁ κοιμιστορ πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν, τοὺς λόγους αὐτῷ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπήγγειλεν. Οἷδ' ἦσαν οὗτοι Ἐδεῖ σε Καίσαρα ἀνηγγέρεσσα, ἀλλ' ἔτι καὶ ὄφρα νῦν ἐν παιδικῇ γενόμενον ἡλικίᾳ ἀνεθρεψάμην, αὐτὸς προσλυθόμενος. Ὁ δ' ὑπολαθὼν τῷ κοιμιστορῷ ἐφη· Τίς δέ μοι, ὦ βέλτεστε, ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ τὴν ὄφρα νῦν ἐπέστηκεν; ἢ οὐχὶ τῶν ἐμῶν γονέων φρονεῖς; Εἶτα οὐκ οἶδε τούτων ἀναμνηστικῶν με, ἀναξυρίων τὸ τραῦμα καὶ χαλεπώτερον ἐργασίματος; Ἐπειθὼν δὲ καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἐπιστόλιον ὁ Ἰουλιανὸς, πρὸς τὴν συμβουλίην τοῦ ἀποθιθεῖν τὸ βασιλεῖον σχῆμα, καὶ αὐτὸς ἐλθεῖν τὸ Καίσαρος· ἐφη πρὸς τὸν κοιμιστορα, ἔτι Ποιήσω τοῦτο, ἀλλὰ γνώμη τῶν στρατευμάτων. Ὁ δὲ γε κοιμιστορ φοβηθεὶς, ὡς εἰ τοῖς στρατιώταις τοῦτο ἐκφώνησεν ὁ Ἰουλιανὸς παρὼν, αὐτῆς διαπαθήσεται πρὸς αὐτῶν, ἐδέετο μῆτι τούτων τῷ στρατιωτικῷ κοινώσασθαι ὄχλῳ. Ἀπογόνους μὲντοι δυνήσεσθαι τι τῶν αὐτῷ προστεταγμένων ἀνοῦσαι ὑπέστρεψε μετὰ γραμμάτων (56) τοῦ τυραννήσαντος, ἀναιδῶς ὑπεκρίνοντων τὴν αὐτοκράτορα, καὶ ἐπιπληρόντων, ὡς κλειστά ἐξαρμόζοντά κατὰ τοῦ γένους αὐτοῦ, καὶ ἀπειλοῦντων, αὐτὸν γενήσεσθαι τιμωρὸν τῶν ἀδίκως παθόντων. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆι πρὸς τὸν Κωνσταντίνον.

ΙΑ'. Ὁ τύραννος; δὲ πολλοὺς εἰδῶς ἐν τοῖς αὐτῶν A συνουσίαι τὰ Κωνσταντιῶν φρονούντας, πάντας ἐκεί-
 -θεν ἐξέλασεν. Αὐτὸς δὲ πρὸς ἐμφύλιον ἡτοιμάζετο
 πόλεμον. Ἐν τρίτοις (57) καὶ ἡ αὐτοῦ γυνὴ τελευτᾷ,
 ὡς μὲν τιμὴν φασί, τίκτουσα παρ' αὐτῆ, ὡς δ'
 ἕτεροι, ἤδη ἐκβεβλημένη. Ἐκείνος δὲ τοὺς στρατιώ-
 -τας συναγαγὼν ἐπὶ τὸν ἐμφύλιον ἐπίβριζε πόλεμον,
 καὶ συνεβούλευε δεῖν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Κωνσταντιῶν
 χωρῆσαι, καὶ μὴ μῆναι ἐκείνους κατ' αὐτῶν ἐπιλαθεῖν.
 Ἦδη δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ἐξομολογούμενος πίστεν, ἠύ-
 -λαβεῖτο διὰ τοῦτο τοῦ στρατιώται, εἰδῶς σχεδὸν
 ζύμπαντας Χριστιανούς ὄντας. Αἰὶδ' οὐκ ἐκείνων τῆν
 αὐτοῦ κακίαν ἕκαστον ἐκέλευε θρησκείαν ὡς βού-
 -λοιοτο. Αὐτὸς δὲ τῆς γενεθλίου τοῦ Σωτῆρος; (58)
 ἡμέρας ἐπεστηκυίας, εἰσηλθὼν εἰς τὸν ναὸν, καὶ
 προσκυνήσας, ἐν ἐμόδοξοις τοῖς στρατιώταις δοκῆ, B
 ἀπέβη. Ἐπίστροφος δὲ καὶ ταῖς ἀρχαῖς εὖ; ἐκείνος
 ἐβούλετο καὶ οὕτως ἦε; πρὸς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.
 Ἐλεγε δὲ μὴ κατὰ Κωνσταντιῶν χωρεῖν, ἀλλ' ἐὼλεῖν
 εἰς ἐν συνελευθὲν τὰ ἔφα στρατεύματα καὶ τὰ ἐπι-
 -ρία, ἐν ὁμοῦ γινόμενα τὸν αὐτῶν ἐκλέξονται βασι-
 -λεύσοντα. Ἦσκει δὲ καὶ προσγυκνέαι τὴν ἡμέραν
 καθ' ἣν τεθ' ἤσεται ὁ Κωνσταντιῶν; ἐν ὁμοῦ αὐτῆν μνηθεῖς, δι' ἐπὶ τῶν ταῦτα φραζόντων :

*Zelus deus (59) eis platu terna molit chitoy 'Ydrochouo,
 Παρθενικῆς δὲ Κρόνος μοίρης βάλνη ἐπὶ πέμπτης
 Εἰκοστῆς βασιλεὺς Κωνσταντιῶν Ἀσίδος αἰῆς
 Τέρμα πλίου βίωτον στυγαρόν καὶ ἐπὶ ὄντων ἔξει.*

Τέθνηκε δὲ ὁ Κωνσταντιῶν τὰ μὲν τῶν Παρσῶν λι- C
 -πῶν· ἐπει καὶ ὁ ἐκείνων βασιλεὺς ἐπ' οἴκου ἀνε-
 -χώρησε κατὰ δὲ τοῦ τυραννήσαντος; ἐπιών. Φρον-
 -τίσι δὲ πολλὰς συνεχόμενος, κἀνευθεν συλληφθεὶς
 πυρετῶ, χολῆν τε ἀναγαγὼν μέλαιναν ἐτελεύτησεν
 ἐν Μόμφου κρήνῃ (60) (καίτοι δὲ αὐτῆ κατὰ τὴν τοῦ
 Ταύρου ὑπώρειαν), ἐπὶ τρισὶν, ὡς λέγεται, μεμφ-
 -μένος αὐτῶ, τῶ φόνῳ τῶν συγγενῶν (οὗ γὰρ τὸν
 ἄλλον μόνον ἀπέκτειναν, ὡς εἰρηται ἤδη, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ οἴκου πατρὸς) τῆ ἀναβήσσει
 τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ τῆ καινοτομίᾳ τῆς πίστεως. Ἦν
 δὲ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος εὐμενῆς μὲν τοῖς ὑπηκόοις,
 δικαιοσύνη δὲ περὶ τὰς κρίσεις στοιχῶν. Περὶ τὴν
 δίκαιαν ἐγκρατῆς, καὶ ἐν ταῖς τῶν ἡγεμονιῶν, καὶ
 ταῖς τῶν ἀξιωματῶν διανομαῖς, τὸν προσήκοντος
 στοχαζόμενος, μηδένα τῆ γερούσιᾳ συντάσων, δ; D
 παιδείας μεταλλῆγεν, οὐδὲ ἤσκητο πρὸς τὸ λέγειν,
 καὶ ἤδει γράφειν ἐμμέτρως; τε καὶ πεζῶς. Περὶ
 δὲ τὴν πίστιν ὑπῆρχεν οὐκ εὐαγῆς; οὐ γὰρ τῆ
 πατρικῆ εὐσεβείᾳ ἐστοίχησεν, ἀλλὰ προσέθετο τοῖς
 Ἀρειανίζουσι (61), σπουδῆ τοῦ τῶν βασιλικῶν εὐ-

XI. Tyrannus, cum se multos Constantii studio-
 -sus, secum habere sciret, iis pulsus omnibus, ad
 civile bellum sese parat. Interea et uxor ejus mori-
 -tur, ut quidam aiunt, adhuc mater familitas, vel
 ut alii, jam repudiata. Convocatos igitur milites
 ad bellum intestinum concitat, suadens ut Con-
 -stantii adventu non expectato, ipsi illum invade-
 -rent. Cum vero jam pridem christianam ejurasset
 fidem, verebatur ob id milites, quos fere omnes
 christianos esse norat. Tegendae suae nequitiae
 causa, liberum cuique facit, quamvis religionem
 colere, Natalique Salvatoris die, in templo adorat,
 ut consentire cum militibus videatur. Et mandatis
 magistratibus iis quos ipse probabat, ad bellum ci-
 -vile proficiscens, se Constantium invasurum negat,
 sed illud velle, ut orientales exercitus cum occi-
 -dentalibus congressi, imperatorem sibi deligerent.
 Glorabatur etiam se diem obitus Constantii somnio
 cognovisse, his versibus :

*Jupiter Augustos ubi fines intrat Aquarii
 Virgineoquos sinu vicesima quinta recepit
 Portio Fulciferum, Constantius Induperator
 Regnum Asiae tristi superatus morte relinquet.*

Mortuus autem est Constantius, relicto bello Per-
 -sico, cum hostis etiam domum rediisset, tyrannum
 aggressurus. Sed curis multis aestuans, febris cor-
 -ripitur, ac multa atra bile rejecta, ad Mopsi fon-
 -tem (locus est ad Tauri radices) obit, trium, ut
 aiunt, se poenitere professus, caedis propinquorum :
 nec enim Gallum duntaxat, ut diximus, sed et pa-
 -truos suos occiderat : collati in Julianum tituli, et
 mutatae fidei. Fuit enim clemens erga subditos,
 aequitatis in judicando servans, in victa tempe-
 -rans, in mandandis imperiis et magistratibus decori
 observans, neque in senatum quemquam admisit
 nisi eruditum, et in dicendi facultate ita exercita-
 -tum, ut solutam ligatamque scriberet orationem.
 Caeterum in religione non fuit purus putus, neque
 patris secutus est pietatem, sed Arianis studuit,
 Eusebii cubiculariorum principis impulsu, 23 et
 D. Alexandrum, post Metrophanem Novae Romae
 patriarcham electum, in societatem recipere
 Arium, atque illo abnuento, concilium indici jus-
 -sit. Hujus dies cum instaret, Alexander vesperi

Variae lectiones et notæ.

(57) Ἐν τούτοις. Hæc paulo intricatiora in
 versione immutavimus : scripserat enim Wolfius :
 Interea et uxor ejus moritur, sive, ut quidam aiunt,
 adhuc materfamilias ejus, sive ut alii, jam repu-
 -diata. Ἐκβεβλημένη, expulsæ a palatio, interpre-
 -tatus est Henricus Valesius. Decessit vero Helena
 postquam Julianus ab exercitu creatus erat Aug-
 -ustinus, ut testatur ipse Julianus in Epist. ad
 Athen.

(58) Τῆς Γενεθλίου τοῦ Σωτῆρος. Ammianus,
 l. xxi, ait Julianum solemniter in Ecclesiam
 progressum feriatarum die, quem celebrantes mense

Januario Christiani Epiphania dicitant. Vide Valo-
 -sium ad hunc locum, et utrumque nostrum Glos-
 -sarium.

(59) Ζεὺς δεῦρ. Eosdem versus recitat etiam
 Zosimus, apud quem ita secundus legitur : Παρ-
 -θενικῆς δὲ Κρόνος μοίρης βάλνη ἐπὶ πέμπτης.

(60) Ἐν Μόμφου κρήνῃ. Vide Scalligerum ad
 Euseb.

(61) Προσέθετο τοῖς Ἀρειανίζουσι. Hinc Euse-
 -bium in Chronico, quibus consentiant historici,
 impietatem Arianam, Constantii imperatoris fultam
 presidio, carceribus et variis afflictionum modis

ædem ingressus, pronus humi stratus, deprecatur Deum, ne lupum (Arium intelligens) in mandram suam ingredi pateretur, aut se prius e vita tolleret. Hac ingenti cum dolore et lacrymis precabatur. Mane, concilio primum inchoando, Arius elato animo prodit. Sed inter eundem, ventre convulso, secedit ad alvum exonerandum et urinam reddendam; ibique effusis una intestinis misere perit. Alexander autem patriarcha annis III et XX sacerdotio functus, vitam cum morte commutavit: in eîsus locum ab orthodoxis suffectus est Paulus confessor. Sed Constantius Antiochia reversus, cum sede Constantinopolitana pellit, suffecto in ejus locum Eusebio Nicomediæ episcopo, Arianae factionis. At sanctus Paulus cum se Romam contulisset, a papa Julio Constantinopolitanae sedi restitutus, denuo fugatur a Constantio, et relegatus, ab Arianis occiditur. Eusebio mortuo Macedonius, cui ab oppugnando Spiritu Pneumatomachi cognomen erat, ab Arianis in Novæ Romæ sedem introducit, qui per superbiam sacrosanctum D. Constantii corpus e Sanctorum Apostolorum templo in sancti martyris Acacii ædem sacram intulit. Quo facto irritatus Constantius, cum in patriam urbem rediisset, Macedonium, qui unum annum in patriarchatu egerat, throno avulsam relegat, Eudoxio Arianae partium in eandem collocato, quem ille per decennium tenuit, et patris corpus in æde reposuit. Idem Constantius etiam sanctorum apostolorum Andreae et Lucae sacrosancta corpora, per Alexandriam tum ducem, post illustrem Christi martyrem, Artemium, in patriam urbem translata, in Sanctorum Apostolorum æde intra sacrarium condidit. Uxorem habuit Eusebiam, forma celebrem illam quidem, sed ob maritum calamitosam, cum natura tum morbis mollem, et ad venrem segniorem. Unde paulatim contabescens, ante Constantium decessit, nullo unquam fetu edito, et ut quidam dicunt, uteri doloribus alienata mente defecit. Constantius et equitandi et jaculandi peritus fuisse memoratur, et in litteris ita crudeliter, ut etiam versus componeret.

τατα σώματα Ἀνδρέου (61) τε καὶ Λουκᾶ διὰ τοῦ δουκὸς Ἀλεξάνδρου, ὕστερον δὲ καὶ καλλινίκου μάρ-

Α νούχων πρωτεύοντο; Εὐσεβίου, ὄθεν καὶ τὸν θεῖον Ἀλέξανδρον, ὃς μετὰ τὸν ἱερὸν Μητροφάνην πατριάρχης τῆς Νέας Ῥώμης χειροτόνητο, ἠνάγκαζεν εἰς κοινωλίαν τὸν Ἀρειὸν δέξασθαι, ὃ δὲ οὐ κατένευε· διὸ καὶ σύνοδον ὁ βασιλεὺς συγκροτηθῆναι προέταξεν. Ὀριστο οὖν τῆ συνόδῳ ἡμέρα· καὶ ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν ἐπέραν ἐκείνην εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσελθὼν, καὶ πρηνῆ καταβλῶν ἑαυτὸν, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ μὴ παραχωρῆσαι τὸν λύκον, τὸν Ἀρειὸν δηλαδὴ, εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ εἰσελθεῖν, ἢ ἔμὲ πρότερον τῆς ζωῆς ἀπώλυσον, ἔλεγε. Ταῦτα περιπαθῶς ἠγνιθῆαι σὺν δάκρυσιν. Ἔωθεν οὖν ἄρτι τῆς συνόδου συνισταμένους, καὶ ὁ Ἀρειὸς ἀπῆει μίγα φρονῶν. Καὶ ἀπίων νότιται τὴν γαστέρα πρὸς ἐκκρῖσιν κοιλίας καὶ κύστεως. Παρεκκλίνας τε τῆς ἰδέου, κεκάθειεν ἀποσκυβαλλίσασθαι τὸ περίττωμα· συνεξερῆθῃ δὲ τῆ κόπρῳ καὶ τὰ ἔγκυατα τοῦ δαίλαιου, βιαίως ἀποβῆξάντος τὴν ζωὴν. Ὁ μέντοι πατριάρχης Ἀλέξανδρος, εἰκοσι πρὸς τοῖς τρισὶν ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτοῦς, μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ ἀντιστήθη παρὰ τὸν ὀρθοδόξον εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Παῦλος (62) ὁ Ὁμολογητής. Ἐπαυελθὼν δ' ὁ Κωνσταντῖος ἐξ Ἀντιοχείας μεθίστησι τοῦ θρόνου αὐτὸν, καὶ ἀντικαθίστησι τὸν Νικομηδείας Εὐσεβίου, αἰρεσιώτην Ἀρειοῦ συγγάγοντα. Ὁ δὲ ἅγιος Παῦλος τῷ πάπῳ τῆς Ῥώμης προσελθὼν Ἰουλίῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἀποκαταστῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐθις ὑπὸ Κωνσταντίου δώκεται· καὶ σταλεῖς ὑπερόριος, ὑπὸ Ἀρειανῶν ἀνιρεῖται. Τοῦ δ' Εὐσεβίου θανόντος, ὁ Πνευματόμαχος παρὰ τῶν Ἀρειανῶν εἰς τὸν τῆς Νέας Ῥώμης θρόνον ἀνάγεται Μακεδόνιος (63), ὃς ὑπεργρονήσας μετῆνεγκε τὸ ἐρωτάτονον σῶμα τοῦ ἐν ἁγίῳ Κωνσταντίνῳ ἐκ τοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων νεοῦ εἰς τὸ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀκακίου θεῖον τεμένισμα. Διόπερ ἐξώργιστο ὁ Κωνσταντῖος, καὶ πρὸς τὴν πατρικὴν πόλιν ἐπαυελθὼν τὸν μὲν Μακεδόνιον ἔτος ἐν ἡμετέροις, τοῦ θρόνου κατέπρασσε καὶ ὑπερόριος. Καθίδρυσε δ' ἐν αὐτῷ τὸν Εὐδόξιον τὰ τοῦ Ἀρειοῦ προσθεύοντα, ἐπὶ δέκα ἐνιαυτοῦς ἀρχιερατεύσαντα. Μετεκώμισε δ' αὐθις τὸ σῶμα τοῦ οὐκίου πατρὸς εἰς τὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ναόν. Ὅστος δὴ οὖν ὁ Κωνσταντῖος, καὶ τὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἱερώ-

Variae lectiones et notæ.

omnes non sua partis episcopos persecutam scribit. D Hinc etiam creberrimæ Luciferi Calaritani in Constantium expostulationes.

(62) Παῦλος. Socr. I. II, c. 4, 5; Theodoret. I. II, c. 5. Sozom. I. III, c. 3; Niceph. I. IX, c. 4; Theophan. p. 31, 32; Menæa et Synaxaria ad 6. Novembr.

(63) Μακεδόνιος. Vita ms. S. Pauli Patr. Constantinopol. de Macedonio: Ὁστω τοίνυν ταῖς τῶν Χριστιανῶν σφαγαῖς ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρὸς τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς θρόνοις ἐγκαθιδρύεται· καθ' ὃν δὴ κειρὴν καὶ Κωνσταντῖος τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, ἐπώνυμον δὲ αὐτῆς τῆ τοῦ Θεοῦ Σοφία, νεουργεῖ.

(64) Ἀρδρόβον. De hac translatione reliquiarum SS. Andreae et Lucae agimus in nostra Constan-

tinopoli lib. IV, sect. 5, in cuius quidem S. Andreae mentionem cum hoc loco incidimus, operæ pretium videtur monere lectorem in eodem opere, eademque sectione, n. 5, perperam ædem S. Andreae τῆς Κρίσεως, vel ἐν Κρίσει, inter ædes ejusdem apostoli repositam, ut ibidem monemus. Est autem Raulæna gens, a sui primordio, ex Francis nostris orta, quod pluribus docuimus in notis ad Alexiadem Annæam, pag. 239. Unde eo libentius hic describendi videntur Maximi Planudis mona-

υρος Ἀρτεμίου (65), εἰς το πατρῶν ἀνεκόμενον ἄστου· καὶ ἐν τῷ ναῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἀπεθησαυ- ρισα, τοῦ θυσιαστηρίου ἐντό. Γαμεθὶ δὲ ἦν αὐτῷ Εὐθεβία, ἣ ἐπὶ κάλλει γέγονε περιβόητος. Περι δὲ τῶν

Variae lectiones et notae.

chi, viri inter Graecos recentiores celeberrimi, A versus aliquid in hancem aedem scripti, in quibus Theodorae stemma prosequitur, haud ingrato forte lectori parengo, cum ad urbis maximae descrip- tionem, quam nuper dedimus, pertinere. Nos au- tem eruimus ex codice Thuanæo, ubi huncce titu- lum praferunt.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου (1) ἠρώσελεγεῖοι, ἢ ἀρέγειρεν αὐτῷ ἢ πρωτοβεστιαρία.

Πειθομένη σε δόμοισιν ἐν οὐρανίοιςιν ἀληθῶς Ψυχὴ ναεταέιν, Ἀνδρέα κλεινότετα, Καὶ τῷ σώματι σελο νεῦν ἰδομήσατο τόνδε, Κάλλεσιν οὐρανίοις ἐν θροῦν λαμπόμενον, Ἡ πάσαις ἐνὶ θη)υτέρησι σοφη)θεοδώρα, Ἀμφοτέρων τε λόγων κύδος ἀναφαμένη Ἡς γενέτης μὲν ἦν Καντακουζηνός Ἰωάννης, Μήτηρ δ' Εὐλογη) ἀξίη εὐλογίης. Σύγγονος οὐσα Παλαιολόγου Μιχαὴλ βασιλῆος. Οὐ γόνος Ἀνδρόνικος πλείον ἀνακτος ἀναξ. Κοινωνῆς βίπτου δὲ Ῥαοὺλ πλείον Ἰωάννης, Τιμὴν εἰληφῶς πρωτοβεστιαρίου. Αἴτη χηροσύνην . . . ἔσπερξεν ἀμέμπτος, Ἐστρεφε νολεμέω; Χριστόν ἐν ἐνδέεσα. Δόγματος ὀρθοτόμοιο χάρην πάθεν ἀλγεα πολλὰ, Τιμα καὶ φιλήν ὡς τις ἐφημερίων. Τοῖη τῷ τοῖφδε, τοῖονδε σοι εἰσατο νη)ν, Ἀνδρέα, καὶ σὺ χάρην κλοῦσιον ἀντιμέτρηι.

Ejusdem iambi in eandem S. Andreae aedem.

Ἐπιγραφὰι δηλοῦσι τὰς τῶν πραγμάτων, Καὶ τῶν προσώπων ἐν γραφαῖς παραστάσει; Ἐπιγραφῆ) δίδομι καγῶ) μανθάνειν, Τίς καὶ τίνων πέφυκα καὶ τίνος τύχη; Ἡ κλήρις οὖν μοι τυγχάνει θεοδώρα, Καντακουζηνὴ καὶ Παλαιολογίνα, Κομνηνῆ, Ῥεοὺλαίνα, πρὸς δὲ τοῖς ἐφυν Καντακουζηνοῦ θυγάτηρ Ἰωάννου, Κομνηνοφουοῦς ἀγγελονωμουμένου, Ὅς Ἰωαννίκιος; ἐκ μονοτρόπων Στολῆς ἐκλήθη, πάντα συμμαθαρούσα; Ἡν δ' οὗτος αὐτοῦς υλοδοῦς Ἰωάννου Σεβαστοκράτορος τε φυλῆς τ' ἀγγέλων, Πορφυρογεννήτου δὲ παῖ; θεοδώρα; Ἡν οὗτος αὐθις, ἣ δὲ παῖς Ἀλεξίου, Τοῦ καὶ μεγάλου Κομνηνοῦ βασιλέως, Μήτηρ δὲ μοι καύχημα πασῶν μητέρων, Ἡ ἣ Κομνηνὴ καὶ Παλαιολογίνα, Εἰρηνική)τι; Εἰρήνη φερωνύμω; Ὅμαιμος οὐσα Μιχαὴλ βασιλέως Παλαιολόγου τοῦ Κομνηνοῦ γνησία, Ἡν εὐλογίαν ἐκ στολῆς μονοτρόπων Μετωνόμασαν, οὐδὲ τοῦτ' ἀπεικότως. Ἡν δ' ἄρ ἐκείνη δ' ἀτμοιο; ἐγγόνη Παλαιολόγου δεσπότου τ' Ἀλεξίου, Καὶ βασιλίσσης; Εἰρήνης τῆς ἀγγέλου, Θυγατρός; Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως; Καὶ συζυγῶ; μοι Κομνηνῆς Ἰωάννης Ῥαοὺλ δ' Δούκα;ς, ἀγγελος, Πετραλῆφα;ς, Πρωτοβεστιαρίος ἐκ τῆς; ἀξίας, Ἐκείθεν εἰκων πατρός)θεν καὶ μητρός)θεν Τὸ τοῦ γένους ρίζωμα σεῖραν χρωτέαν, Ὅθεν κατήγον καὶ γονεῖς ἐμοῦ γένος, Ἀδελφιδοῦς δ' ἦν οὗτος υἷδ; τοῦ Δούκα Ἀνακτος Ἰωάννου, τοῦ καὶ Βατάτζη.

Iambi alii in idem argumentum.

Ἄν ὡς μεταλλεύς τοῦ γένους μοι τὰς φλέβας Ἰγνοσκοπῶν τις ἱστορεῖν γνώμη)ν ἐχη,

Οὐ ψηγμάτων σύστημα λεπτόν θηράζει, Σχευῶν δὲ συχνῶν ἥλικιον χρυσολάτιον. Εἰς ταῦτ) συμφῶσημα τὰμπλουτον χάρην, Καὶ χρυσίας δ' ἂν εὐλαεῖς σεῖρας μάθοι, Ἄλλων ἂπ' ἀρχῶν συμπλακίσα; εἰς μίαν, Ἐξ ἧ; ἐμαυῶθην τε καὶ τὸ φῶς ἔγνω, Ἄωρον θεοῦ λαχούσα τοῦτο μύριον, Καὶ θεοδώρα συγκατωμασίμη; Πατρός γὰρ ἠμολόρησα συντόμο;ς φράσαι Καντακουζηνῶν ἐκ γένους Ἰωάννου Κομνηνοφουοῦς ἀγγελονωμουμένου, Ὅς Ἰωαννάνιος; ἐκ μονοτρόπων Στολῆς ἐκλήθη, πάντα συμμαθαρούσα; Θυγατρίδοῦς δὲ κλεινῆ; ἦν Ἰωάννου, Τοῦ φύλον ἀνάγοντος εἰς τοῦς ἀγγέλους Ἀνημμένου τε τῶν σεβαστῶν τὸ κράτος, Ὅν αὖ προάγει πρὸς τὸ φῶς θεοδώρα Ἡ πορφυρανοῦθ; θυγάτηρ Ἀλεξίου Κομνηνάνακτος τοῦ μεγάλου σὺν δίκη; Μητῆρ δὲ μοι καύχημα πασῶν μητέρων, Ἡν ἣ Κομνηνὴ καὶ Παλαιολογίνα Εἰρηνική) τις Εἰρήνη φερωνύμω; Ὅμαιμος; οὐσα Μιχαὴλ βασιλέως Παλαιολόγου τοῦ Κομνηνοῦ, πλὴν ὄσον Μαίζων ἐκείνη κόσμος ὄθη) τῷ κράτει, Ἡ πᾶν ἐκείνη τὸ κράτος τοῦ συγγόνου. Ταύτην προσεικον ἐκ στολῆς μονοτρόπων Ὅς εὐλογίας; ἀξίαν Εὐλογίαν. Ἀλεξίου δ' ἦν ἐγγόνη τοῦ δεσπότη)του Παλαιολόγων κατιόντος ἐκ γένους, Καὶ βασιλίσσης; Εἰρήνης; ἣ δ' αὖ πάλιν Ἡνθηκα πατρός) γνησίως Ἀλεξίου Σκηπτρα κρατοῦντος ἐκ γένους τῶν ἀγγέλων, Πατρός μὲν οὖν μητρός) τε ταῦτ) μοι κλέα; Εἰ δ' ἀτρεκῶς) χρη) καὶ τὰ συζύγου) λέγειν, Κομνηνῆς οὗτος; ἦν Ῥαοὺλ Ἰωάννης, Σέμνωμα Δουκῶν, ἀγγελος, Πετραλῆφα;ς, Ὅς ἀρετῆς) εἰληφεν ἰθῶ)ν ἀξίαν C Πρὸς τῶν κρατοῦντων πρωτοβεστιαρίου, Ἐκείθεν εἰκων πατρός)θεν καὶ μητρός)θεν Τὸ τοῦ γένους ρίζωμα, καὶ πᾶσαν χάρην, Ὅθεν κατήγον καὶ γονεῖς ἐμοῦ γένος, Ἀδελφιδοῦς δ' ἦν οὗτος υἷδ; τοῦ Δούκα Ἀνακτος Ἰωάννου, τοῦ καὶ Βατάτζη.

(65) Καλλιερικου μάρτυρος Ἀρτεμίου. Ut tum primum reperta sint SS. Andreae et Lucæ reliquiae, et in urbem allatae, ita narrat scriptor Vitæ ejusdem S. Artemii ineditus (a): Ὅς δὲ ἐν Ὀδρουσί; ἐτύγγανε γεγονῶς (Constantius), ἔνθα πλιν κτίσας Ἀδριανῶ; δ βασιλεύς) τὴν ἑαυτοῦ καταλείπει) τῷ τόπω προσηγορίαν, ἐπέθετο πρὸς τινος τῶν ἐπισκόπων ὡς τὰ σώματα τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων Ἀνδρέου τε καὶ Λουκά) ἐν Ἀχαλῆ) τεθαμμένα τυγάνου- σιν, Ἀνδρέου μὲν ἐν Πάτραι;ς, Λουκά) δὲ ἐν Θήβαι;ς τῆς Βοιωτίας. Ὅ; οὖν ἤκουσαν ὁ βασιλεύς) ταῦτα Κωνσταντίου;ς, ἤσθη) τε τῷ λόγῳ, καὶ ἐπὶ μέγα ἐδόη- σε, καὶ πρὸς τοῦς παρόντας) ἐφη; Καλέσατέ) μοι τὸν φίλον Ἀρτέμιον; τοῦ δὲ ταχέως) παραγενομένου, Συγαίρω) σοι, ἐφη, ἀνδρῶν ἀπάντων) βεοφιλέστατε. Ὅ δὲ πρὸς) αὐτόν; Καὶ εἰς) μοι χαιρίων, ὦ βασιλεῦ, διὰ παντός; καὶ μὴ ποτέ) σε τῶν λυπηρῶν) τι κατα- λήθοιτο. Καὶ ὁ βασιλεύς; Ζητῆ;ς, δὲ τι χαιρίεστερον, ὦ φίλων) ἀριστε, τῆς τῶν σωμάτων) τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων) εὐρέσεω;ς; Καὶ ὁ μέγας; Ἀρτέμιος; Τίς) καὶ πόθεν, ὦ δισπότα, ὁ τοῦτον) ἡμῖν τὸ) θη)σαυρῶν) φανερώσα;ς) τὴν) τῆ)μερον; Καὶ ὁ Κωνσταντίου;ς; Ὅ) τῆ; Ἀχαλα;ς, ἐφη, ἐπίσκοπος, ὁ νῦν) ἐφορεύων) ἐν Πά- τραι;ς; ἀλλ' ἀπιθι, ἀνδρῶν) ἀριστε, καὶ τὸ) τάχος) ἐν

(a) Epigrammata haec, mendosissime edita, emendavit Boivinus ad Gregoram ex codd. Coisl. Ejus emendatio- nibus ut sumus. Edit (b) Patrologia tom. XCVI, col. 1265 C.

Υαμπτὴν ἠτύχησεν, μαλθακὸν ὄντα, καὶ τὰ πρὸς Ἀφροδίτην μωδέστερον, ἐκ νόσου τε καὶ ἐκ φύσεως. Ὅθεν κατὰ βραχὺ φθίνουσα, τοῦ Κωνσταντίου προεβόνησεν, ἅπαις δὲ βίω μείνασα· ὡς δὲ τινες λέγουσι, καὶ μητρομανία; (66) νοσηματι περιπεσοῦσα ἐξέλιπε. Λέγεται δὲ καὶ πρὸς τὸ ἱπικίον καὶ ἀκονίζεον περι-
 ζήσι· ὁ Κωνστάντιος· εἶναι, καὶ λόγος ὡμολογῆσαι (67), ὡς καὶ ἔπος δύνασθαι συντιθέναι.

XII. Obitu Constantii nuntiatio, legiones Julia-
 num lætis acclamationibus Augustum consaluta-
 runt. Verum ille regio habitu mutato, et lugubri
 sumpto, tristitiam præ se ferens, ob imperatoris
 funus, de more publicum luctum indixit. Deinde
 Byzantium profertum, et senatus et populus ob-
 vium progressi, faustis omnibus in regiam de-
 duxerunt. Ita suscepta imperii administratione,
 cum Constantii corpus (conditum, id est, in æte
 Sanctorum Apostolorum) ab illius legionibus in
 curru Constantinopolim deduceretur, amoto diade-
 mate obviam egressus idque prosecutus est. Multos
 aulicos sustulit, multos relegavit, bonis eorum
 confiscatis. Ac cæteris imperii curis, etiam juris
 dicundi munus adjunxit. Cum autem aliquando
 quodam preculatus reo, qui crimen negabat, pro
 tribunali sederet, dicente accusatore: *Quis illius
 criminis pœnas dabit, si reo infirias ire proderit?*
 respondit: *Et quis insons erit, si accusatori, cri-
 mine non probato, fides habeatur?* Respondit et
 legatis, a variis gentibus ad Constantium missis, et
 legiones recensuit, et magnam partem impera-
 torii comitatus dimisit. Cum tonsorem quæreret,
 et ad eum Constantii tonsor sumptuoso ornatu
 accessisset: tonsorem se quærisse, non squato-
 rem, dicens, dimisit hominem. Coquum item
 imperatorium in splendidiorē veste quam pro
 ministerio conspicuus, suo coquo qui pro artis
 conditione ornatus esset, accersivō, eos qui aderant,
 rogat: *utrum coquo similem judicent?* qui enim
 villius cultum dixissent, alterum repudiavit. Hæc
 faciebat gloriolæ causa, ut frugi homo et germanus
 philosophus haberetur, Donativo militibus dato,
 bellum Persicum apparabat. Rerum potius firma-
 toque imperio, statim in evidentem paganismum
 erupit. Nam christianismum (ut supra dictum
 est) jam ante abjurarat, neque tamen proferre in
 publicum impietatis partem ausus fuerat. Fertur
 enim, cum imperii cupiditatem tanquam ignem
 sub cineribus aleret animo, vates et præstigiatores

IB. Ἀγγαλοῖσι δὲ Ἰουλιανῷ τῆς τοῦ Κων-
 σταντίου τελευτῆς, τὰ μὲν στρατεύματα Ἀθουστὴν
 αὐτὸν ἀκυσφῆμησαν· ἐκεῖνος δὲ τὸ βασιλικὸν ἑμαί-
 ψας σχῆμα, καὶ πινθῆρας λαβὼν, σκυθρωπάξων
 ὤπτο. Καὶ δημόσιον ἐπὶ τῷ τελευτήσαντι βασιλεῖ
 κατ' ἴθους πεποίηκε πένθος. Εἶτα ἐπὶ τὸ Βυζάντιον
 ὤρμησε· καὶ οἱ προσυπήνησε (68) καὶ ἡ σύγκλητος,
 καὶ ὁ δῆμος, καὶ σὺν εὐρήμοις ἐμωναῖς προσῆλθιν εἰς τὰ
 βασίλεια, καὶ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως ἤψατο. Τὸ
 δὲ τοῦ Κωνσταντίου σῶμα τὸ σὺν ἐκείνῳ στρα-
 τιωτικῶν, καὶ οἱ ἄρχοντες, ἐπ' ἄχρηματος· εἰς Κων-
 σταντινούπολιν διεκόμισαν· ὧ δὲ Ἰουλιανὸς προσ-
 υπήνησε καὶ πρόειπε, περιεδόμενος· τῆς κε-
 φαλῆς τὸ διάδημα (69). Κατέτεθη δὲ ὁ τοῦ τελευ-
 τήσαντος νεκρὸς· αὐτοκράτορος· ἐν τῷ τῶν Ἁγίων
 Ἀποστόλων ναῷ. Πολλοὺς δὲ τῶν περὶ τὰ βασίλεια
 ὁ Ἰουλιανὸς τοὺς μὲν ἀνέλε, τοὺς δὲ ὑπερώρισε καὶ
 τῶν οὐσίῳν ἀπεστέρησε. Ταῖς δὲ λοιπαῖς τῆς βασι-
 λείας διοικήσασιν, καὶ τὸ δικάζειν συνέταπτε. Ποτὶ
 γοῦν δικάζων τινα κεκλοφέναι κατηγορουμένῳ δημό-
 ρια χρήματα, καὶ τὴν κλοπὴν ἀρνούμενῳ, ἔπει δὲ
 κατήγορος, *Τίς, ἔφη, βασιλεῦ, ἐκ' ἀγκλήματι δίκην
 ἰσόσχῃ, εἰ ἐξ ἀρητήσεως ὡς εἰλοῖντο οἱ αἰτιώμενοι;*
ἐκεῖνος ἀνταπεκρίνατο· Καὶ τίς ἐστὶ ἀναίτιος,
εἰ ἐλέγγων ἀνευ πιστεύοιτο οἱ κατήγοροι;
 Ἐγρημάτιζε δὲ καὶ προσθεσιν, ἐκ διαφόρων ἰθῶν
 σταλαῖσι πρὸς τὸν Κωνστάντιον. Καὶ τὰ στρατεύ-
 ματα δὲ ἐπεσκέπτετο καὶ ἐξήταζε· τὸ πολὺ τε τῆς
 βασιλικῆς θεραπείας ἀπεπέμψατο. Κουρία (70)
 τε ζήτησας, ὡς προσῆλθεν αὐτῷ τοῦ Κωνσταντίου
 κουριδὸς πολυτελεῶς ἐσταλμένος, κουρία ζητεῖν εἶπεν,
 ἀλλ' οὐ συγκλητικῶν, καὶ αὐτὸν ἀπεπέμψατο. Καὶ
 μάγειρον δὲ τῶν βασιλικῶν ἐν ἐσθῆτι λαμπροτέρῃ
 τῆς ὑπουργίας αὐτοῦ θεασάμενος, καὶ τὸν αὐτοῦ
 μετεπέμψατο μάγειρον κατὰ μάγειρον ἐσταλμένον,
 καὶ ἤρετο τοὺς παρόντας πότιρον αὐτῶν κρίνειν ἂν
 μαγείρῳ προσοικίναι· τῶν δὲ τὸν εὐτελεῶς εἰπόντων
 ἐσκευασμένον, παρητήσατο τὸν λοιπὸν. Ταῦτα δ'
 ἐποίηε δόξαν θηρῶν ἐκ τοῦ δοκεῖν ἀπίετος, καὶ
 ὄντως φιλόσοφος. Τοῖς στρατιωταῖς δὲ διατέλας

Variorū lectiones et notæ.

Κωνσταντινούπολιν μοι τὴν τοῦτοῦ ἀνακομιδῆν πόλη-
 σον. Ταῦτα ἀκούσας παρὰ βασιλέως ὁ μέγας Ἀρτέ-
 μιος, τὴν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ὄδον ἐπορεύετο, τὰ
 τούτων ἀνακομισόμενος· ἅγια· λείψανα· ἃ δὴ καὶ
 μάλα θαυμασιῶς ἀνακομισάμενος, ἐν τῷ παρὰ τοῦ
 Κωνσταντίου ἐκ βάρβρων ἐξοκοδομηθέντι ναῷ, ἐπὶ
 τῷ τῶν ἀποστόλων ὄνοματι, παρὰ τῷ τοῦ πατρὸς
 τάφῳ ταῦτα κατέθετο. Καὶ γέρας τε αὐτῷ τῆς λει-
 τουργίας ὁ βασιλεὺς, δεηθέντων τῶν ἐπισκόπων, τὴν
 τῆς Αἰγύπτου παρέσχε ἀρχὴν.
 (66) Μητρομανίας. Philostorg. lib. iv, cap 7.
 (67) Καὶ λόγοις ὡμολογῆσαι. Id de Constantii
 eruditione præ cæteris testatur Lucifer Calaritanus
 l b. Moriendum esse pro Dei Filio, p. 329: Nos sumus
 tur-tum sacras scientes litteras, noster sermo est com-
 munis; contra vester politus, ornatus, qui etiam dici

D mereatur disertus, etc.
 (68) Καὶ οἱ προσυπήνησε. Marcellinus, lib. xxii,
 initio: *Exceptus igitur tertio Iduum Decembrium
 verecundis senatus officis, et popularium consensu
 plausibus, stipulatusque armorum et togatorum
 agminibus, velut acie ducēbatur instructa, etc.*
 (69) Τῆς κεφαλῆς τὸ διάδημα. Id ipsum tra-
 dunt Philostorgius, l. vi, c. 6, et alii quos ad eum
 laudat Gottofredus.
 (70) Κουρία. Marcellinus, lib. xxii: *Evenerat
 iisdem diebus, ut ad demendum imperatoris capillum
 tonsor venire præceptus, introiret quidam ambitiose
 vestitus; quo viso, Julianus obstupuit; Ego, inquit,
 non rationalem jussi, sed tonsorem acciri. Vide So-
 crates et Cedrenum.*

χρήματα, εἰ τὸν κατὰ Περωσῶν ἤτο:μάζετο πόλεμον. Αὐτοκράτωρ δὲ γενοῦνς, καὶ ταυτῶ τὴν ἀρχὴν κρα-
 τυνάμενος, αὐτίκα εἰς προὔπτον ἐξεβράγη Ἑλλη-
 νισμόν (71). Ἐξωμόσατο μὲν γὰρ καὶ πρότερον,
 ὡς εἴρηται, τὰ Χριστιανῶν· οὐ μὴν εἰς τοῦφανὸς
 ἐκρήσαι τὴν ὠδίνα τῆς ἀσθεσίας ἐτόλμησε. Λέγεται
 γὰρ (72) ὅτι ἔρωτα τρίτων τῆς βασιλείας, καὶ ὡς
 ὑπὸ σπῆδιξ τοῦτον κρύπτων ἐν τῇ ψυχῇ, μάντεσι
 προσήει καὶ γόησιν, εἰ τοῦ κράτους τεύξεταί πυ-
 θανόμενος. Καὶ παρ' ἐκείνων διέφθαρτο καὶ μετήνε-
 κτο εἰς Ἑλληνισμὸν. Τυχῶν δὲ τοῦ κράτους τοῖς
 ἀνεφίκτοις κρίμασι τοῦ θεοῦ, πολλοὺς εἰργάσατο
 μάρτυρας. Οὕτω γὰρ ἐξεμάνη κατὰ Χριστιανῶν,
 ὡς καὶ κωλύει αὐτοῦς μαθημάτων μετέχειν (75)
 Ἑλληνικῶν, μὴ δεῖν λέγων μύθους αὐτὰ νομάζον-
 τάς τε καὶ διαβάλλοντας τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας
 ἐπαπολαύειν, καὶ δι' αὐτῶν ὀπλιῆσθαι κατ' αὐτῶν.
 Ὅθεν τῶν παιδῶν τῶν Χριστιανῶν εἰργαζόμενων
 μετέβαιναι τοὺς ποιητάς, ὁ Ἀπολλινάριος (74) λέγεται
 εἰς τὴν τοῦ Ψαλτῆρος ὀρμηθῆναι παράφρασιν, καὶ
 ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, εἰς τὴν πόλιν τῶν
 ἐπ' οὖν, ἐν ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων ταῦθ'
 οἱ νομοὶ μανθάνοντες, τὴν τε γλῶσσαν ἐξἑλληνίζονται
 καὶ τὰ μέτρα διδάσκωνται. Οὗτος καὶ τὸν ἐν Ἱερο-
 σολύμοις (75) ἀνεγείρει ναὸν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπὶ
 ἑ-ρεψῆ. Κακείνων σπουδῇ πολλῇ καὶ μεγάλας δαπά-
 ναις τῆς οἰκοδομῆς ἀρξάμενος, καὶ δρῦνται τὴν
 γῆν εἰς καταβολὴν θεμελίων ἐπιχειροῦντων, πῦρ
 λέγεται τῶν ὀργυμάτων ἀθρόον ἀναδεδόμενον κατα-
 φλέγειν τοὺς σκάπτοντας, ὡς ἀναγκασθῆναι αὐτοὺς
 τῆς οἰκοδομῆς ἀποσχέσθαι. Εὐσέβιον δὲ τὸν εὐνοῦ-
 χον ὡς τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ Γάλλου
 κατέρχασσάμενον ἔκτεινε, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας
 εὐνοῦχου τοῦ παλατιοῦ ἐξήλασε. Αἰδόμενα δὲ ποτε
 τὸν παραβάτην περὶ Χαλκηδῶνα, ὁ ταύτης ἐπίσκο-
 πος Μάρις (76) ἀλάστορα αὐτὸν καὶ ἀρησιχριστὸν
 ἐκάλει. Ὅ δὲ τὸ ἀνεξίκακον προσποιούμενος, Ἄπισθε,
 εἶπε, *ταλαίπωρε, καὶ ἀποκλάου σου τῶν ὀμῶν
 τὴν κήρυξιν* ἢ γὰρ πάσχων ταύτην ἐξ ἐπι-
 χύσεως. Ὅ δὲ, *Ἐδχαριστῶ τῷ Σωτῆρι μου Χριστῷ,*
 ἀντεπήνεγκεν, *ὅτι μου προσηθεύσατο μὴ ἰδεῖν
 σου τὸ ἀσεβέστατον καὶ ἀνυδίστατον πρόσω-
 πον.* Κατὰ Περωσῶν δὲ τὴν στρατιὴν κινήσας, κατήν-

A consuluisse : Num eo potiturus esset? quorum cor-
 ruptiis, ad gentiliū impietatem est relapsus.
 Voti compos factus, arcano Dei 25 consilio, mul-
 tos martyres reddidit. Nam tanto furore fuit erga
 Christianos percitus, ut eis Græcas disciplinas in-
 tercideret : neque enim decere, quas pro fabulis
 traducerent, ex eis utilitatem capere, et armis
 inde petitis oppugnare. Cum igitur nominis chris-
 tiani pueri lectione poetarum prohiberentur, fer-
 tur Apollinaris Psalterii paraphrasim aggressus,
 et magnus in theologia Gregorius versus cœpisse
 scribere, ut pueri pro Græcis disciplinis illa dis-
 centes, et Græcæ linguæ et carminum peritiam
 consequerentur. Idem Judæis Hierosolymitani
 templi Instaurandi potestatem dedit : qui cum
 multo studio et magnis sumptibus adificationem
 aggressi, ad fundamenta jacienda terram effode-
 rent, copiosus ignis e fosis erupisse perhibetur,
 et operarios combussisse, ut a structura desistere
 cogerentur. Eusebium eunuchum, ut Galli fratris
 perimendi auctorem, occidit, reliquos eunuchos pa-
 latio exegit. Cum aliquando juxta Chalcedonem
 ambularet, urbis illius episcopus Maris, hominem
 pestilentem et Christi desertorem, eum vocavit.
 At ille patientiam simulans : *Abi, inquit, miser, et
 oculorum tuorum cladem deplorato* : nam lippitu-
 dine laborabat. Tum Maris : *Gratias, inquit, ago,
 Serratori meo Christo, quod eam mei rationem ha-
 berit, ut ne tuam impiam et impudentissimam faciem
 intuerer.* Persis bellum illaturum Tarsi illustri
 urbe Ciliciæ, convenit Artemius sacerdos Æscula-
 pli, cujus templum Ægis erat, celebri et ipsa
 ejusdem provincie urbe, columnas ab eo petens,
 quas Christianorum antistes ex ea æde abstulisset,
 ac suam ædem illis inædificasset, eodem restitui :
 id desertor ille, statim sumptibus episcopi fir-
 mi jubet. Pagani, cum magnis sumptibus et laboribus
 unam columnam demoliti essent, et usque ad
 limen januæ ecclesie cum machinis pertraxissent,
 ac longo tempore ulterius promoverè non possent,
 ea relicta discesserunt : quam episcopus post Ju-
 liani interitum facillime levatam, in pristinum
 locum reposuit. Julianus cum Antiochiæ Daphnea

Varie lectiones et notæ.

(71) *Αὐτίκα εἰς προὔπτον ἐξεβράγη Ἑλλη-
 νισμόν.* Eunarius in Maximo : Περιφθὰς δὲ Καίσαρ
 ἐπὶ Γαλατίας, οὐχ ἵνα βασιλεὺς τῶν ἐκείνῳ μόνον,
 ἀλλ' ἵνα ἐν τῇ βασιλείᾳ διαφθαῖ, παρὰ βόσαν ἀπα-
 σαν ἐκ τῆς τῶν θεῶν προνοίας ἀνήνεγκεν, πάντας
 μὲν λαυθάνων διὰ θεραπεύει θεούς.
 (72) *Λέγεται γάρ.* Ex his illustratur Eunarius
 in Maximo : Τότε δὲ ὁ μὲν Ἰουλιανὸς τῷ θεοσιότῳ
 ἱεροφάντων συγγενόμενος, καὶ τῆς ἐκείθεν σοφίας
 ἀρυσάμενος γανθόν, ὁ μὲν ὑπὸ τῶν Κωνσταντίνου
 ἀπήγετο σφοδρῶς, ὡς παραβασιλεὺς εἰς τὸν Καίσα-
 ρα. Infra : Τὸν ἱεροφάντην μετακάλεσας ἐκ τῆς
 Ἑλλάδος, καὶ οὖν ἐκείνῳ τινὰ μόνους γνώριμα δια-
 πραξάμενος, ἐπὶ τὴν καθάρσειν ἠγέρθη τῆς Κων-
 σταντίνου τυραννίδος. Μοχ : Ὡς δ' οὖν καθέλε τὴν
 τυραννίδα Κωνσταντίνου, καὶ τὸν ἱεροφάντην ἀπί-
 κειμῆν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καθάπερ θεὸν τινα.

D Proinde is est hierophanes, quem vatem et præ-
 stitigiatorem vocat Zonaras.

(73) *Μαθημάτων μετέχειν.* Socrat. l. iii, c. 11,
 14; Theodoret. l. iii, c. 8; Niceph. lib. x, cap. 4,
 25, 25.

(74) *Ἀπολλινάριος.* Socrat. lib. ii, c. 14.

(75) *Ὅδος καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις.* Philo-
 storgius; lib. vii, cap. 9 et 14; Socrates, lib. iii,
 cap. 17; Theodoret. l. iii, c. 17; Sozomen. l. v,
 c. 21; Nicephor. l. x, c. 52; Rufinus, l. i, c. 58,
 39, præter Ammianum, lib. xxiii; Ambrosium,
 epist. 29, ad Theodosium; Chrysostomum, Grego-
 rium Nazianzenum, etc.

(76) *Μάρις.* Seu Μάρης; uti ab aliis nuncupatur.
 id hausit a Socrate, l. iii c. 10; Sozomeno, l. v,
 c. 4, et aliis scriptoribus ecclesiasticis.

frequentaret, in qua simulacrum Apollinis mirifica artis dedicatum erat, crebroque sacrificaret: Antiocheni victimarium, non imperatorem ad se venisse per jocos dicebant: et quia promissam alebat barbam, hircum nominabant. 26 et ad necandos funes aptam esse dicebant. Ille vicissim eorum stultitiam, mollitiem et delicias perstringens: *Nolim, inquit, Antiochenis barbam meam ad junas necandos præbere, ne manus illorum ejus asperitate atterantur*: edita etiam contra illos oratione, quæ Antiochia seu Misopogon, a barbæ odio, inscribitur. At Daphnæo Apollini integras hecatombas, oraculi impetraudi ergo, immolabat. Ut autem mutuum erat simulacrum, ælitui, silentii causa quæsitæ, respondent, ob cadavera illie sita tacere statuam. Erant enim illic cum aliorum martyrum, tum sancti Babylæ reliquiæ conditæ. Omnes igitur inde removeri cum jussisset, noctu et ædes et statua, Daphne de cælo tacta conflagravit. Eam calamitatem Christianorum insidias acceptam ferens homo pestilens, per furorem ecclesiarum eorum claudi jubet, magnum Artemium pro Christiano, supplicio afficit, cum ei Galli cædes crimini daretur. Item presbyteri Eugenius et Macarius martyrii coronas ab illo acceperunt: necnon legati e Persia ad eum missi Manuel, Sabel, Ismael, et alii multi.

τῆρα εἶπες Μὴ παρέχειν τοῖς Ἀντιοχεῦσι τὸν πώγωνα εἰς σχολῶν πλοκῆν, ἵνα μὴ τῇ οὐσίᾳ τραχυτέρῃ ὀλιθεῖεν αἱ χεῖρες αὐτῶν· πρὸς οὗς καὶ λόγον ἐγραψεν ὃς ἐπιγέγραπται Ἀντιοχικός, ἡ Μισοπώγων (80). Ἔθηκε δὲ τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλλωνι ἐκατόμβας ὕλας, χρησμένῳ ζῆτων ἐξ αὐτοῦ. Ὡς δ' ἦν τῷ εἰδῶλον ἐκεῖνο κωφόν, οἱ νεωκόροι τὴν αἰτίαν τῆς σιωπῆς ἀπαντούμενοι, διὰ τοῦς ἐκεῖ καίμενους νεκροῦς σιωπῆν τὸ ἀγαλμα εἶλεγον. Ἦσαν γὰρ ἐκεῖ ἑτέρων τε μαρτύρων κείμενα λείψανα, καὶ τοῦ ἱερομάρτυρος δὲ Βαβύλα (81). Πάντας τοίνυν μετατεθῆναι ἐκεῖθεν προσέταξεν ὁ Ἰουλιανός. Ὡς δὲ μετηνέχθησαν, σκηπτὸς ἐνοκῆψος νυκτὸς τῇ δάφνῃ καὶ τὸν ναὸν καὶ τὸ ἀγαλμα ἀπέτεφρωσεν. Οἰθηθεὶς οὖν ἐξ ἐπιβουλῆς Χριστιανῶν γενέσθαι τὸν ἐμπρησμένον ὁ ἀλάττωρ ἐκεῖνος, καὶ ἐκμανεῖς, τὰς τῶν πιστῶν ἐκκλησίας ἀπέκλεισεν. Ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὁ μέγας Ἀρτέμιος (81) ἐκολάσθη μὲν ὡς Χριστιανός· ἐπήνεκτο δὲ αὐτῷ αἰτίμα ὁ τοῦ Γάλλου φόνος, καὶ οἱ πρεσβύτεροι Εὐγένιος καὶ Μακάριος ὑπὸ τούτου κολασθέντες τῶν μαρτυρικῶν στεφάνων κατηξιώθησαν· καὶ οἱ ἐκ Περσίδος πρὸς αὐτὸν σταλέντες πρεσβείας χάριν, Μανουήλ, Σαβέλ (82), καὶ Ἰσμαήλ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

XIII. Moto contra Persas exercitu, principio

III. Στρατεύσας δὲ (83) κατὰ Περσῶν, πρότερον

Variæ lectiones et notæ.

(77) *Eis τὸ τῆς Δάφνης χωρίον.* Nummos Constantini argenteum unum, æreum alterum, qui

Constantiniana Daphnes nomina præferunt, quidam ad Daphnen, amœnum illud et ambitiosum Antiochiæ suburbanum, ut loquitur Ammianus, lib. xix, referri debere putant. Alii contra Daphnen castrum in Mœsia ad ripam Danubii a Constantino exstructum, et a Justiniano reædificatum, ut auctor est Procopius, lib. iv *De ædific.*, cap. 7, a quo dicti *balistarii Daphnenses*, et *Constantini Daphnenses*, de quibus Notitia imperii. Sed de Daphnensi palatio et luco, atque adeo Apollinis fano, multa commentatus est Jacobus Gottlefredus ad l. 2 Cod. Th. de aqueductu.

(78) *Θύτην εἶλεγον.* Ammianus, l. xxii, de Juliano: *Victimarius pro sacicola dicebatur, ad crebritatem hostiarum alludentibus multis.* Ita Helpidium comitem rerum privatarum sub eodem Juliano eodem de causa θύτην vocatum observat Philostorgius, l. viii, c. 10.

(79) *Τράγον αὐτὸν ὀνόμαζον.* Ammianus: *Videbantur enim ut Cecrops, homo brevis, humeros*

extentans angustos, et barbam præ se ferens hircinam.

(80) *Ἀντιοχικός ἡ Μισοπώγων.* Ammianus: *Volumen composuit invectivum, quod Antiochense, vel Misopogonem appellavit, probra civitatis infensa mente dinumerans, addensque veritati complura.*

(81) *Ἱερομάρτυρος τοῦ Βαβύλα.* Philostorgius, lib. vii cap. 8 et 12; Nicephorus, l. x, cap. 29; Theophanes, pag. 42, etc.

(81) *Ὁ μέγας Ἀρτέμιος.* Dux Alexandriæ, cujus rursus meminit in Constantiæ, ut et *Chronicon Alexandr.* p. 690; Theodoretus, l. iii, c. 17; et Niceph. l. x, cap. 11. Illius festum agunt Græci 20 Octob. Vide quæ supra ex illius Vita observamus in Constantiæ, et nostram CP. in ædibus sacris.

(82) *Μανουήλ, Σαβέλ,* etc. Vide Menæa et Synaxaria ad 17 Junii, quo horum sanctorum festum celebrant Græci, et quæ observamus in nostra Constantinopoli; ubi de sacris ædibus.

(83) *Στρατεύσας δὲ.* Joannes Malela ex Chronico Eutycheiani Cappadociæ: Κατελθὼν ὁ αὐτὸς βασι-

μὲν ἠτύχησε, καὶ πόλεις εἰλε τινες, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλε, καὶ λείας πολλῆς καὶ αἰχμαλώτων ἐκράττισε, καὶ Κτησιφώντα ἐπολιόρχει. Ἐστ' ἄθροον τῶν πραγμάτων αὐτῷ εἰς τὸ χεῖρον περιτραπέων, αὐτὸς τε καὶ τοῦ στρατεύματος τὸ πλεον ἀπώλετο. Οἱ γὰρ Πέρσαι ἀπαγόντες καὶ εἰ; διεθρον ἑαυτοὺς περιφανῆ συνωθεῖν ἐβουλεύοντο, ἵνα τι κατεργάσωνται τοῖς Ῥωμαίοις δεινόν. Δύω γοῦν ἐν σχήματι αὐτομόλων (84) τῷ βασιλεῖ προσεβήθησαν, καὶ νίκην αὐτῷ κατὰ Περσῶν, εἰ ἔποιτο αὐτοῖς, ἐπηγγέλλοντο. Ἔβλαι γὰρ αὐτῷ τὸν ποταμὸν συνεβούλευον, καὶ τὰς τριήρεις ἄς ἐπήγετο κατακαῦσαι, καὶ τὰ ἄλλα πλεῖστα τὰ φορηγὰ, ἵνα μὴ τοῦτοις οἱ πολέμιοι χρήσονται· αὐτῶν δ' ἠγουμενὸν δι' ἑτέραν ἑδῶν διαγαγεῖν τὰ στρατεύματα· ἀκινετώως τε καὶ δι' ὀλίγου τὰ τῆς Περσίδος κατελιφέναι ἐνδοτέρα, καὶ εὐμαρῶς κυριεῦσαι αὐτῆς. Τούτοις φρενοβλαδῶς ὁ ἀλιτήριος ἐκείνος; πεισθεὶς, καὶ ταῦτα πολλῶν λεγόντων (85) αὐτῷ, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀρμισδοῦ, δόλον εἶναι τὸ πρᾶγμα, κύρ ἐνέβαλε (86) ταῖς ναυσὶ καὶ πλὴν δυοκαίδεκα, τὰς πάσας κατέκαυσεν. Ἦσαν δὲ τριήρεις μὲν ἑπτακόσαι, φορηγοὶ δὲ τετρακόσαι. Ἦδη δὲ ἐκείνων ἰκτερωθεῖσῶν, ἐπεὶ πολλοὶ τῶν ταξιαρχῶν ἐνέδραν καὶ δόλον ἐπίστατο εἶναι τὰ παρὰ τῶν αὐτομόλων ἐκείνων λεγόμενα, μάλιστα που κατένευσεν ἐτασθῆναι (87) τοῖς ψευδαυτομόλοις· οἱ ἐκδοθέντες βασιάνους ἐξέφηναν τὸ ἀπόρρητον. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀπατηθῆναι φασὶ τὸν Ἰουλιανόν. Οἱ δὲ ἀπειπάμενον φασὶ πρὸς τὴν Κτησιφώντος πολιορκίαν δι' ὀχυρότητα, καὶ ὅτι καὶ τῷ στρατεύματι τὰ ἀναγκαῖα ἐπέλιπον, ἐπανόδου μνησθῆναι· ἀποῦσι δὲ ἐπιφανῆσαι τοὺς Πέρσας ὀπισθεν, καὶ τοὺς οὐραγούοντας ταράττειν· τοὺς Γάλλους (88) δ' ὀπισθοφυλακούντας, ἀντιτάξασθαι τοῖς πολεμικῶς γενναϊότερον, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀνελεῖν, οὐ τῶν τυχόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ' ἐκείνοις ἐπιφανῶν. Ἐνδεία δὲ τῶν ἐπιτηδείων οἱ Ῥωμαῖοι σφοδρῶς ἐπιέζοντο. Ἰουλιανὸς δ' ἐν ἀπορίᾳ τοῦ τί δεῖ πράττειν καὶ ὅθεν ἐπιανίεσαι χρεῶν καταστάς, ἐβλετο διὰ τῆς ὀρεινῆς τὴν πορείαν ποιῆσθαι. Τοῦτο οἱ Πέρσαι κατανοήσαντες, καὶ εἰς ταῦτ' ἄθροισθέντες, τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέθεντο, καὶ κατὰ μὲν τὸ εὐώνυμον κέρας ἐκράττουσιν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ δὲ γὰρ τὸ δεξιὸν ἤλαττουσιν. Ὁ γνοὺς Ἰουλιανὸς ἀμύνειν τοῖς ἠττωμένοις ἤπειλετο. Ἐτυχε δὲ διὰ βάρους καὶ τῆν ἐκ τοῦ ἡλίου φλόγῳσιν (θέρους

rem bene gerit, et quibusdam urbibus expugnatis, multis interfectis, multis captis, magnaque præda parata, Ctesiphontem obsidet. Tum subito conversa in deterius fortuna, et ipse et maxima pars exercitus periit. Nam Persæ quidem, desperata salute, ruere in manifestum interitum destinarant, ut cladem aliquam Romanis inferrent. Itaque duo pro transfugis ad imperatorem se conferunt, victoriam Persarum pollicentes, si omisso fluviò, et triremibus, ceterisque navibus onerariis quas adduxisset incensis, ne hostibus usui essent, ipsos sequeretur. Nam per alias vias exercitum traducturos, ut sine discrimine et compendio in Persidis intima penetraret, eaque facite potiretur. His scolestus ille vesano animo persuasus, quamvis multi atque ipse Hormisda dolum subesse dicerent, ignem injicit navibus, omnes, duodecim exceptis, cremat, cum triremes septingentæ, onerariæ quadringentæ essent. His jam in cineres redactis, cum multi ex tribunis asseverarent illa dolo dici a transfugis, vix tandem consensit, ut questio de his haberetur, qui in tormentis 27 arcana confessi sunt. Quidam igitur sic deceptum esse serunt Julianum. Alii dicunt desperata Ctesiphontis ob munitiones expugnatione, cum exercitus etiam penuria commeatus laboraret, reditum adornasse: abeuntes, Persas a tergo invasisse et extremum agmen turbasse. Gallos autem qui in subsidiis essent, fortiter restitisse hostibus, et multos eorum cæcidisse, nec plebeios duntaxat, sed proceres etiam. Sed quia Romani commeatus inopia vehementer premerentur, Julianum inopem consilii, quid agendum, et qua redeundum esset, tandem per montana iter intendisse. Quo Persas animadverso, coactis in unum copiis Romanos invasisse, qui in sinistro cornu superiores, in dextro vincerentur. Julianum igitur suis laborantibus openi laturum, in confertos hostes irruisse, et thorace cum ob pondus tum ob æstivi solis ardorem exuto, hasta in latere percussum. Fertur autem, vehementi orto turbine, aerem illic densa caligine fuisse oppletum, ingentique pulvere a tantis exercitibus excitato, scivisse neminem neque ubi esset, neque quid ageret: ambiguum et illud fuisse, unde hasta quæ Julianum icerat,

Variorum lectiones et notæ.

λεὺς Ἰουλιανὸς μόνος ἔ, ἐπὶ τὰ Περσικὰ μέρη διὰ τοῦ Εὐφράτου εἰσῆλθε, καὶ ἐπικρατῆς γενόμενος, καὶ νικῆσας, πάντας παρέλαβεν, ἕως τῆς πόλεως Κτησιφώντος, ἔνθα καὶ ὁ βασιλεὺς Περσῶν ἐκάθητο, ἐκείνου φεύγοντος ἐπὶ τὰ μέρη τῶν Περσαρμηνίων.

(84) Ἐν σχήματι αὐτομόλων. Chron. Eusebii: *Ubi a quodam simulato perfuga ad desertia perductus eum fame et siti Apostata perdidit exercitum, et inconsultus a suorum erraret agminibus, ab obvio forte hostium equite conto illa per fossas interiiit.* Adde Philostorgium, l. vii, c. 15; Theodor. l. iii, c. 20; Sozomen. l. vi, c. 1, et Gregor. Nazian. ii, στήλιτ.

(85) Καὶ ταῦτα πολλῶν λεγόντων. Ammianus,

lib. xiv: *Parvi habitis vetantium dictis.*

(86) Κύρ ἐνέβαλε. Idem Marcellinus: *Subjectis ignibus exuri cunctas jussit naves, præter minores XII, quas profuturas pagendis pontibus disposuit vehi curpensis.*

(87) Κατένευσεν ἐτασθῆναι. Idem Marcellinus ait *torios perfugas aperte fasso se sefellisse.*

(88) Τοὺς Γάλλους. Huc spectant quæ de Gallis Juliano militantibus habet Ammianus, lib. xxv: *cum Id pro multis nosse sufficet, exhortatum eum simplici concione militem Gallicanum, primum assuetum et Rheno, peragratis spatiis regionum extensis, per repentem Assyriam adusque confinia traxisse Medorum.*

venisset, ab aliquove suorum, an ab hoste, an divinitus emissa: nam et hæc celebrantur. Quare aiunt, eum manantem ex vulnere sanguinem manu exceptum, in acrem sparsisse, cum hoc dicto: *Satiare, Nazarene*. Ita ille, quemadmodum impie vixerat, sic animam violenter eructavit, cum biennium imperasset. Cadaver ejus milites Tarsum perlatum in suburbio humarunt, cujus monumento hoc epigramma inscriptum fuit:

*Res bonus et savis bellator fortis in armis
Julianus jacet h c ad Cydni fluminis undas:
Dum serus Euphrotes et Persica te'a cruenti
Martis opus captoisque negani inire triumphos.*

ἔξηλεύετο, βασιλεύσας ἐπὶ ἡού. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἡσρατικῶς εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας κομισσασα ἐθαψ-
ἔν προαστείῳ (92) τῆς πόλεως· οὗ τῷ τάφῳ καὶ τότε τὸ ἐπιγράμμα ἐπιγράφη·

*Κύδνω ἐπ' ἄργυροῦσι ἀπ' Εὐφράταο (93) ῥοδῶν
Περσίδος ἐκ γαίης ἀταλευτήῳ ἐπι κρηφ
Κιτήσας στρατιῆν τὸ δὲ Ἰουλιανὸς ἰδὼς σῆμα
Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθός, κρατερός τ' αἰχμητής*

Post in reginam urbium translatus est. Gloriz cupiditate inflammatus fuit, levibus etiam e rebus laudis captator: errantem admoneri se ab amicis æquo ferebat animo: omnis generis disciplinis eruditus, præsertim vulgo minus cognitâ. In victu ita temperans, ut et naturalia illa, ructus, inquam, et spu:ta fere evitaret. Dicebat enim, philosopho, 28 si fieri posset, ne respirandum quidem esse. Aiunt enim in somnis Antiochæ vidisse juvenem quemdam flavo capillo, qui diceret, ei in Phrygia moriendum esse. Ictum igitur, iis qui aderant, rogatis quemodo locus ille vocaretur, ut appellari Phrygiam audierit, exclamasse: *O sol, Julianum perdidisti* Præterea ferunt, obitum ejus, eodem quo periit die, Antiochiæ fuisse cognitum. Nam

ἄ γὰρ ἡνῶρα τὸν θῶρακα ἐκδυτάμενος. Ἐν μέσσοις οὖν τοῖς πολεμίοις γενόμενος, ὄρρει βάλλεται κατὰ τῆς πλευρᾶς. Λέγεται δὲ ὅτι τότε σφοδρῶς ἐμπνεύσαντος πνεύματος, ἀγλῆς βαθεῖα τοῦ ἀέρος τοῦ ἐκεῖ κατακείμεστο (τὰ γὰρ πλῆθη τῶν στρατευμάτων πολὺν ἐκλείνονον κοίτην, ὡς καὶ γινώσκουσιν, οὐθ' ἔπει εἰδὲν οὐθ' ὅ τι πράττειν) ἀδηλον δὲ εἶναι ἔθεν ἢ αὐτὸν πλῆξασα αἰχμητὴ κατ' ἐκείνου ἐδέδητο, εἴθ' ὑπὸ τινος τῶν αὐτοῦ (89), εἴθ' ὑπὸ πολεμίου, εἴτ' ἐκ θεοτέρας· δυνάμει (90) ἤθετα: γὰρ καὶ ταῦτα. Διὸ φασὶν αὐτὸν ἐκ τοῦ καταβρέοντος τοῦ τραύματος αἵματος καλῆν δεξιάνην τῆ χειρὶ καὶ τοῦ ἀέρος τοῦτο κατασχεδάσαντα, εἰπεῖν. *Κορέσθητι, Ναζωραῖε* (91). Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀσεβῶς ζήσας βιαίως τὴν ψυχὴν

Ἰστέρον δὲ ἀνεκομίσθη εἰς τὴν βασιλῖδα τῶν πόλεων (94). Ἦν δ' ἐκεῖνος περὶ ὄψαν ἐπισημειώμενος, καὶ ἐπι τοῖς τυχοῦσιν ἐπαινεῖσθαι βουλόμενος (95). Ἐφ' οἷς δ' ἐσφάλλετο, διορθούμενος παρὰ τῶν ἐδῶν οὐκ ἤχθετο. Ἦν δὲ καὶ παντοδαπῆς σοφίας μεταειργχῶς, καὶ μάλιστα τῆς περιττοτέρας (96)· περὶ δὲ τὴν δίκαιαν (97) ἐγκρατήν, ὥστε καὶ τὰ φυσικὰ ταῦτα διαφυγγάνειν, ὡς μάλιστα, ἐρυγὰς καὶ τῆς ἐκκρίσεως εἰς διὰ στόματος. Ἐλεγε δὲ χρῆναι τὸν φιλόσοφον, εἰ οἶζεν τε, μηδὲ ἀναπνεῖν. Φασὶ δὲ αὐτὸν ἐν Ἄντι οὐχεῖα ἔντα ἔναρ ἰδεῖν, ξανθὸν τὴν κόμην νεανίαν εἰρηχότα αὐτῷ ὡς Ἐν Φρυγίᾳ τελευτῆσαι αὐτὸν εἶπεν. Ὅτε γοῦν ἐπλήγη, ἤρετο τοῦ παρόντος ὁμοῦ ὁ τόπος καλεῖτο. Ὅς δ' ἔχουε Φρυγίαν (98) καλεῖσθαι αὐτὸν, ἀνέκραξεν, Ὁ ἦλιε, ἀπώλεσας Ἰου-

Variorum lectiones et notæ.

(89) *Εἶθ' ὑπὸ τινος τῶν αὐτοῦ*. Ammianus, l. c. xxv: *Audierant enim ipsi quoque referentibus transfugis, rumore jactato-incerto, Julianum telo cecidisse Romano*. Ita etiam Philostorg. l. vii, c. 15; Socrat. l. iii, c. 13, etc.

(90) *Εἴτ' ἐκ θεοτέρας δυνάμειος*. Tangit hoc loco Zonaras quorundam scriptorum, de quibus egimus in stemmate Constantini, sententiam, Julianum scilicet a sancto Mercurio lancea perfoctum, trudentium; in quibus præstat legere Joannem Malelaio Antiochenum, a quo hausit quæ habet *Chronicon Alexandrinum*. Georgius Hamartolus in Chron. m3. Πλανώμενος οὖν ὁ λαός, καὶ σφόδρα διαφθειρόμενος, εὗρον ἐξάπιννα κείμενον τὸν θεῖον τὸν ἐξ ἀφανοῦς γὰρ ἀπόντιον φέρουσι κατ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦ βραχίονος εἰς τὴν πλευρὰν διαδραμὸν εἰσεῖθι. Ἐξ ἧς πληγῆς τὸν βίον κατέστρεψεν, ἀδηλοῦ τοῦ ἀνελόντος αὐτοῦ γενομένου· καὶ τὸν μὲν τὴν δικαίαν ἐκείνην ἐπαινεχόντα πλῆγην, οὐδαί· ἔγω μὲχρι καὶ τῆς σήμερον ὁμοῦ δὲ, εἴτε θῆρωπο, εἴτε ἀγγέλος τοῦτο δέδραξε, τοῦ θεοῦ νεύματος ὑπερέτης γέγονεν.

(91) *Κορέσθητι, Ναζωραῖε*. Ita codd. omnes. At Philostorgius hæc ad solem jactasse verba ait.

(92) *Προαστείῳ*. Zosimus, lib. iii, p. 753: Ἐν τινι Ταρσοῦ προαστείῳ. Inscriptonem vero sepulcri paulo aliter recitat idem Zosimus: Ἰουλιανὸς μετὰ Τίγγριν ἀγαβρόον ἐθεθε κείττι,

(93) *Ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθός, κρατερός τ' αἰχμητής*.

(94) *Εὐφράταο*. Ita codex Regius; alii tres Εὐφρήταο.

(95) *Εἰς τὴν βασιλῖδα πόλεων*. *Chronicon* ms. ab Adamo ad Leonem Philosph. Ἀνεκομίσθη δὲ αὐτοῖς εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐτέθη ἔνθα καὶ τοῦ Ἰουλιανῶν ἐν λάρνακι πορφυρέῳ κλινοδραμῇ μετὰ Ἐλένης τῆς θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ γυναίκος αὐτοῦ.

(96) *Ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ἐπαινεῖσθαι βουλόμενος*. Ammianus, lib. cxxv de Juliano: *Vulgi placidibus lætus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans appetit, etc.*

(97) *Καὶ μάλιστα τῆς περιττοτέρας*. Ammianus. *Studiosus cognitionum omnium.*

(98) *Περὶ δὲ τὴν δίκαιαν*. Ammianus: *Hoc autem temperantia genus crescebat in majus, juvenis parcimonia ciborum et somni, quibus domi forsique tenacius utebatur. Namque in pace victus ejus mensarumque tenuitas erat recte noscentibus admiranda, etc., ubi pluribus in Juliani præclaris animi dotes excurrit.*

(98) *Φρυγίᾳ*. Ἀσία habet hoc loco Joannes Malela Antiochenus ex Eutychiano Cappadoco chronographo, qui Juliani expeditioni interfuit: cujus verba recitat etiam *Chronicon Alexandrinum*, ubi tamen pro Ἀσία, codex editus Ἀσία præf. ri

λιανόν. Λίγεται δὲ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν καὶ ἦν ἐτελευτήσῃ, ἐν Ἀντιοχείᾳ γωσθῆναι τὸν θάνατον αὐτοῦ. Τινὰ γὰρ τῶν τῆς τάξεως αὐτοῦ ἐκείσε δικαστηρίου, Ἑλληνα κάκεινον, καὶ τοῦ αὐτῆς θρησκεία; ἐφ' παραβάτῃ, διανοικτερεύοντα περὶ τὴν φυλακὴν τοῦ ἀρχιεῖου συνθήκην ἀστέρων ἐν οὐρανῷ θεάσασθαι, γράμματα ἐκτυποῦσαν, λίγοντα· *Σήμερον ἐν Περσίδι Ἰουλιανὸς ἀναφείσεται*. Σημειωθείσης οὖν τῆς ἡμέρας, μετὰ ταῦτα ἐγνώσθη ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀνήρητο. Καὶ ἔ μὲν τριάκοντα πρὸς ἐνὶ βιώσας ἐνιαυτοῦς, οὕτως, ὡς εἰρηται, ἀπίθω. Ὁ δὲ ἀφ' ἑρμῆν ἔσχε πρὸς εὐπιστίαν τὸ δράμα.

1Δ'. Τελευτήσαντος δὲ Ἰουλιανοῦ, ψήφῳ κοινῇ Ἰοβιανὸς εἰς τὴν αὐταρχίαν προύκτεριτο, τότε χιλιάρχων, ἀνὴρ εὐσεβῆς, υἱὸς Παρωνιανοῦ (99) χρηματίσαντος κόμητος. Ὁ δ' ἦν τὴν βασιλείαν ἀπαντινίμενος· καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθεὶς, ἐξέδῳξε Χριστιανὸς εἶναι, καὶ μὴ ἀνάχασθαι βασιλεύειν στρατοῦ ἑλληνίζοντος. Καὶ εὐθὺς ἠμοφώνως ὡς ἐκ συνθήματος ἀπαντες ἀντεβόησαν εἶναι Χριστιανοί. Καὶ οὕτως ἐκείνος δεξάμενος τὴν ἀρχὴν, τοῖς Πέρσαις ἐπέειπε, οὐ προσηκούσας Ῥωμαῖοι; σπονδῆς (1) εἰ ἀνάγκης πεποιθῶς. Τῆς γὰρ Νισίθω; καὶ Σιγάρας πόλεων περιφανῶν ἐξίστη αὐτοῖς, μετοιχίσα; τοῖς κατοίκους τῶν πόλεων ὁρ' ὧν θρηνοῦντων καὶ ἀνέδην ἐδίασθημείτο. Ἀλλὰ καὶ χωρῶν αὐτοῖς πολλῶν παρεχώρησε, καὶ δικαίων Ῥωμαίοις ἀνηκόντων ἀνέκαθεν. Καὶ ὁμήρων δοθέντων ἐκατέρωθεν, οὕτως ἐθεσπιώθησαν αἱ σπονδαί. Ἐντεῦθεν ἀναζευγνύοντες οἱ Ῥωμαῖοι σπάνει τῶν ἀναγκαίων περιπέπτωκασιν, ὡς μηδὲ ὕδατο; εὐπορεῖν. Μῆλις γοῦν εἰς τὴν τῆς Κολίης Συρίας Ἀντιοχείαν ὁ Ἰοβιανὸς κατανήσας; τοῖς τῶν Χριστιανῶν ἱερεῖς (2), ὅσοι τε ἐπὶ Κωνσταντίου καὶ ὅσοι ἐπὶ τοῦ παραβάτου τῶν ἐκκλησιῶν ἐξηλάθησαν, εἰς αὐτὴς ἐπανήγαγε, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων, τὸν μίγαν Ἀθανάσιον (3) ἐπὶ Ἀλεξάνδρειαν. Ἐξ Ἀντιοχείας τε εἰς Θαρσὸν γεγνῶς, καὶ τὸ μῆμα κοσμήσας (4) τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπανήει· καὶ εἰς τὴν Ἀγκυραν τῆς Γαλατίας γενόμενος, κάκειθεν ἀπέρας, καὶ σταθμῶν προελθὼν, εἰς Δαδάστανά (5) τε καταλύσας, αἰφνίδιον τετελευτήκεν· ὡς μὲν ἐνιοι συνεγράψαντο, ἀετιφθεὶς μύκτης δηλητηρίους (6) φαγῶν· ἦν γὰρ λιτὸς περὶ διαίταν· ὡς δ' ἕτεροι, χειμῶνος ὄντος, ἐν οἰκίματι (7) κατέδαρθε νέον ἐμπεπλασμένῳ κονίᾳ. Καὶ διὰ τὸ τοῦ φύχου; πολλῶ ἀνθράκων ἀναφθέντων ἔντος, ἀετὶς ἐκ τῆς κονίας πυρομένης ἀνεβόθη πολλή, καὶ δι' αὐτῆς

A quemdam paganum, ejusdemque cum desertore religionis, ex ordine judicum illius loci, cum juxta praetorium excubaret, congeriem stellarum in caelo vidisse, qua litteras informaret in hanc sententiam: *Hodie Julianus in Persia occiditur*. Notato tempore postea cognitum est, eodem die fuisse interfectum. Vita excessit anno aetatis tricesimo primo. Is vero cui per astra ejus obitus significatus fuerat, visionis illius occasione veram religionem est amplexus.

ἢ διὰ τῶν ἀστέρων τὴν ἐκείνου προμνηθεί; τελευτή,

B XV. Juliano mortuo, consensu omnium, Joviano defertur imperium, qui tum tribunus militum erat, vir pius, Varroniani comitis filius: quod cum recusaret, causam rogatus, se Christianum esse exclamavit, neque imperare posse pagano exercitui. Tum omnes, consentientibus vocibus, quasi ex composito reclamant, se esse Christianos. Sic illo accepto imperio, cum Persis pacem fecit, necessariam magis quam decoram. Nam Nisibi et Singara urbibus illustribus eis cessit, civibus alio translatis, a quibus plurimibus citra verecundiam maledictis incredebatur. Provincias item multas et jura antiquitus ad Romanos pertinentis, eis concessit. Datis utrinque obsidibus firmata pace, Romani inde discedentes, penuria rerum necessariorum conflictati sunt, adeo ut aqua etiam deficerentur. Jovianus cum aegre Antiochiam Coelestriae pervenisset, quotquot Christiani sub Constantio et Juliano Ecclesiis pulsi fuerant, eos restituit, ac prae ceteris Magnam Athanasium Alexandriam revocavit. Antiochia Tarsum profectus, oratio Juliani sepulcro, Ancyram, Galatiae urbem, se contulit: inde iter unius diei progressus, Dadastanis repente obiit, cum (ut alii scribunt) recentes sanguos venenatos comedisset (vili enim victu usus est); ut alii, hiberno tempore in conclavi tectorio recens inducto 29 obdormisset. Nam cum ob frigoris acrimoniam carbonibus intus accensis magnus vapor e calce aestuante exsistisset, eo dormiens sine sensu mortis suffocatus est, vino gravis. Multo enim mero usus esse fertur. Neque uxor ejus obitum antevertit, etsi ei obviam cum regio comitatu et filio Varroniano progressa. Joviani morte consternati milites Nicaram occupant, de imperatore creando deliberantes. Aliis autem

Variæ lectiones et notæ.

(99) *Βαρωνιανῶ*. Marcellinus, lib. xxv: *Erat enim Varroniani notissimi comitis filius*.

(1) *Ὁ προσηκούσας Ῥωμαίοις σπονδῆς*. Vide Adnotata ad Marcellinum, lib. xxv, ab Henrico Vallesio, p. 309, i edit. ubi etiam de Nisibi Persis relictis, Syriae propugnaculo.

(2) *Τῶν Χριστιανῶν ἱερεῖς*. Philostorg. l. vii, c. 5; Socrat. l. iii, c. 20; Theodor. l. iv, c. 11; Sozom. l. vi, c. 3.

(3) *Ἀθανάσιον*. Socrat. l. iii, c. 20; Theodor. l. iv, cap. 11; Sozom. l. vi, cap. 5; Vita S. Athanasii, etc.

(4) *Τὸ μῆμα κοσμήσας*. Ammianus, l. xxv, p. 305, 306; Socrat. l. iii, cap. 22, Philostorg. l. viii, c. 1; Theodor. l. iv, cap. 4; Sozom. l. iv, cap. 6.

(5) *Εἰς Δαδάσταν*. *Qui locus Bithyriam distinguit et Galatas*. Ammianus, Theodoret. l. iv, cap. 4, etc.

(6) *Μύκτης δηλητηρίους*. Similia habet ex veteri scriptore Suidas. At Chrysothomus hom. 15 in Philip. *δηλητηρίους φαρμάκους* extinctum iradit.

(7) *Ἐν οἰκίματι*. Ita Ammianus, p. 308; Philostorgius, l. viii, cap. 8.

alios nominantibus, plures in Sallustium prætorio præfectum consenserunt. Verum ille excusata ætate renuit. Cum ejus filium postularent, non concessit, tanto imperio cum ob ætatem tum ob simplicitatem ingenii ratus impurem. Sed una cum cæteris Valentinianum, tum absentem, imperatorem nominat. Jovianus de religione recte sensit, benefica voluntate præditus, quamvis vini et libidinum intemperantia vinceretur. Statura corporis fuit excelsa, litterarum non rudis. Cum aliquando Julianum acclivem locum ascendentem ut tribunus comitaretur. Ambriam purpuræ ejus calcavit: tum ille, sive ex hoc conjiciens eum imperii fore successorem, sive oraculo quodam edoctus, dixit: *Utinam vero, licet sis homo.* Imperavit non integros menses octo. Corpus ejus Byzantium perlatum in Sanctorum Apostolorum æde sepultum est, ubi post uxor ejus Charito est sepulta. Obiit annos natus III et XXX.

τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εὐμήκης ἐτύγγανε, καὶ γραμμάτων οὐκ ἀπειρος (13). Ὅς ὅπισθε ποτὲ τοῦ Ἰουλιανοῦ πορφυροῦς ὡς χιλιάρχος, ἐν τόπῳ κατάντι προΐοντος, ἐπάτησε τὸν κρῆσπεδὸν τῆς πορφυροῦς αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπ' ἐκ τούτου διάδοχον αὐτοῦ τὸν Ἰοβιανὸν ἐτεκμήρατο, εἶπ' ἐκ μαγετικῆς ἔγνω τοῦτο τινοῦ, εἶπεν· *Αἶθε δὲ (14) κἀν ἀνθρώπος.* Ἦρξε δὲ οὐδ' ἄλλο μῆνας ὄκτω. Ὁ μόντοι νεκρὸς αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνακομισθεὶς (15), ἐν τῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐτάφη ναφ. Ὅπου μετὰ ταῦτα συνετάφη αὐτῷ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Χαριτῶ. Ἐθανε δὲ ὁ Ἰοβιανὸς τρίτον ἄγων τῆς ηλικίας ἑτοῦ ἐπὶ τριακοσῶν.

XV. Valentinianus igitur, hoc modo (ut dictum est) creatus imperator, cum adductus et proclamatus esset, regium ornatum sumpsit. A quo cum Sallustius eam pro navata in electione opera gratiam repeteret, ut præfecturæ molestiis liberaretur: *Eone, inquit, imperator, tantam mihi rerum molem imposuisti, ut eam tu ne attingeres quidem?* Oriundus erat ex Pannonia Valentinianus. Cum autem vir pius esset, a Juliano relegatus fuerat, et deinde revocatus, ac tribunus numeri factus. Illic et robore multum valuit, et summus justitiæ cultor fuit. Itaque multos tum magistratibus præditos ut injurios multavit, cum diceret a principe ira primis justitiæ flagitari curam. Valentem fratrem imperii consortem ascitum, Orienti præπο-

ἀπεινήγη κοιμωμένος, μὴδ' αἰσθόμενος τῆς πνευματικῆς, εἰς οἶνον καρθηρῶν (8). Πολλῶ γὰρ λέγεται περησθεὶς ἀκράτῳ. Καὶ οὐδὲ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐφθη τοῦτο θεάσασθαι· καὶ ταῦτα εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ προελθούσα μετὰ βασιλικῆς προπομπῆς, σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Βαρωνιανῷ. Θανόντος μόντοι τοῦ Ἰοβιανοῦ, οἱ στρατιῶται σκυθρωπάζοντες, τὴν Νικαίαν (9) κατειλήψασι, καὶ γεγονότες ἐκεῖ περὶ βασιλείας ἐβουλεύοντο. Καὶ οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ τόνδε ὠνόμαζον, οἱ πλείους δ' ἐπὶ τῷ Σαλουστίῳ (10) ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων τυγχάνοντι ὠμορῶνθησαν. Ὁ δὲ ἀπηγγήνατο, τὸ γήρας εἰς παρατήσιν προβαλλόμενος. Αἰτουμένων δὲ τὸν τούτου υἱόν, οὐ κατένευσε, διὰ νεότητά καὶ γνώμης ἀφέλειαν κρινάσας· ἐκείνῳ πρὸς ἀρχὴν τοιαύτην ἀνεπιτήδευον. Διὰ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ὁ Σαλουστῖος βασιλεὺς καὶ ἀπόντα τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἐψηφίσατο. Ὁ μόντοι Ἰοβιανὸς εὐσεβὴς ἦν (11) περὶ τὸ δόγμα, καὶ ἀγαθοθελής (.2). Ὄλου δ' ἔτητο καὶ ἀφροδισίων· καὶ

μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ὁ Σαλουστῖος βασιλεὺς καὶ ἀπόντα τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἐψηφίσατο. Ὁ μόντοι Ἰοβιανὸς εὐσεβὴς ἦν (11) περὶ τὸ δόγμα, καὶ ἀγαθοθελής (.2). Ὄλου δ' ἔτητο καὶ ἀφροδισίων· καὶ

IE'. Οὕτω μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, Οὐαλεντινιανὸς ἐψηφίστο βασιλεὺς. Ἀχθεὶς δὲ καὶ ἀναρρήθεις καὶ τὰ βασιλικὰ περιέθετο σύμβολα. Ὁ δὲ γε Σαλουστῖος διὰ σπουδὴν ἐνεδείξαστο ἀναρρήθηται αὐτὸν, ἀμειδίην ἤτει τῶν τῆς ἐπαρχότητος ἀνεθῆναι φροντίδων. Καὶ ὁ βασιλεὺς· *Διὰ τοῦτο μοι, εἶπε, τοσοῦτον πραγμάτων ἐπεφόρτισος ὄγκον, ἵνα αὐτὸς μὴδ' ἐξάπτοιο τούτου;* Ὀρητο δὲ Οὐαλεντινιανὸς ἐκ Πανωνίας. Ἦν δ' εὐσεβὴς τὰ πρὸς Θεόν· διὸ καὶ ὑπερορίσαστο τὸν Ἰουλιανὸν κατεδίκασεν· εἶτα τριβούριον ἀριθμοῦ (16), τῆς ὑπερορίας ἀνακλιθέντα ἐποίησεν. Οὕτως καὶ τὴν ἰσχύον γενναϊότητα καὶ τὴν γνώμην ἦν δεικνύσας. Διὸ καὶ τῶν ἀρχῶν τότε μετιόντων πολλοὺς ὡς ἀδικούντας ἐτιμωρήσατο, τὸν κρατοῦντα δὲ λέγων ἀπαιτεῖσθαι πρὸ τῶν ἄλλων δικαιοσύνης φρον-

Variorum lectiones et notæ.

(8) *Ἐξ οἶνον καρθηρῶν.* Ammianus: *Edax et vino venèrique indulgens.*

(9) *Τὴν Νικαίαν.* Eunapius in legat. Βαλεντινιανῶς ἀναρρήθεις ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας γίνεται.

(10) *Σαλουστῖος.* Zonaræ consentit Zosimus: at Marcellinus, lib. xxv, non tunc temporis, sed post Juliani mortem imperium omnium consensu delatum esse Sallustio scribit. Vide Valesium ad eumdem scriptorem, p. 305; et Jacobum Gottofredum ad eod. Theod. in Prosopogr.

(11) *Εὐσεβὴς ἦν.* Ammian. *Christianæ legis idem studiosus.*

(12) *Ἀγαθοθελής.* Ammian. *Magisque benevolus.* Erat Jovianus *vasta proceritate et ardua, adeo ut diu nullum indumentum regium ad mensuram ejus aptum inveniretur,* inquit Ammianus: *Incurvus tamen, ut idem testatur.*

(13) *Γραμμάτων οὐκ ἀπειρος.* Ammian. *Melioriter eruditus.*

(14) *Εἶθε κἀν.* Cedrenus: *Εἶθε, κἀν γοῶν ἀνθρώ-*

πος. Quæ ita vertit Xylander. *Esto dummodo homo sit.* At tres mss. Regii alibi præferunt. Sed hæc quid sibi valent, se nescire fatetur Wolfius nec ego plane scio.

(15) *Βυζάντιον ἀνακομισθεὶς.* Ammianus, l. xxvi, p. 532; Philostorg. l. viii, c. 8.

(16) *Τριβούριον ἀριθμοῦ.* *Chronicon Alexandrinum,* de Valentiniano: Πέμψας εἰς Σαλυμβρίαν, ποιήσας αὐτὸν ἐκεῖ τριβούριον ἀριθμοῦ. Locum stellularum notavit apud Zonaræ Wolfius ut mendosum: at ἀριθμὸς hoc loco idem valet quod numerus, seu cohors. Palladius in Vita Chrysostomi, p. 32. Ἠλθε τις ἀφ' ἡγουμένων ἐνδὸς ἀριθμοῦ. Occurrit apud eundem p. 84; Sozomenus, l. i, 7: Τὰ Ῥωμαίων τάγματα, ἀ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσιν. Adde Synaxaria ad 7 Maii, Novell. 85 c. 4; Nicephor. l. ix, c. 9, etc. *Numeri militares* apud Latinos scriptores occurrunt passim, uti indicavimus ad Alexiad. p. 423, et in Gloss. med. Græciti.

τιζειν. Οὗτος κοινῶν τῆς βασιλείας Οὐάλεντα (17) A τὸν ἀδελφὸν προσελάβετο, καὶ τὴν ἑῶν μοῖραν αὐτῷ πιστεύσας αὐτὸς ἐν τοῖς Ἑσπερίοις διέτριβε, καὶ πολέμους κατὰ Βαρβάρων συγκροτήσας πολλοὺς, τρόπαια κατ' ἐκείνων ἐστήσατο. Εἶχε δὲ πρὸς τῆς βασιλείας υἱὸν κακῆμένον Γρατιανόν, ὃς αὐτῷ ἐκ τῆς γαμετῆς Σευήρας ἐγένετο· ὃν καὶ ἀνηγάρευσεν αὐτοκράτορα. Ἐγῆμε δὲ καὶ δευτέραν γυναῖκα, ἐτι περιούσης καὶ τῆς προτέρας (18). Ἰουστίνα (19) ἦν ἡ δευτέρα, ἐξ ἧς καὶ τὸν νέον ἐγένετο Οὐαλεντιανόν, καὶ θυγατέρας Ἰουστάν, Γράταν καὶ Γάλλαν. Ἐπι τούτου, τελευταίαντος Εὐδοξίου (20) τοῦ κακοδόξου τῆς Νέας· Ῥώμης ἀρχιερέως, ἀντιεστήθη Δημόφιλος ἑμῶδοξο; τυγχάνων τῷ πρὸς αὐτοῦ· ὃς ἐπ' ἔτεσι δώδεκα τῆς Ἐκκλησίας; ἐκράτησεν. Οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μέγαν Ἀμβρόσιον (21) ἐπίσκοπον τῆς Μεδιολάνων προεχειρίσατο πόλιως. Μαθὼν δὲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Οὐάλεντος ὅτι τῆς Ἀρειανικῆς ἀντιποιεῖται αἰρέσεως, καὶ πάντας βιάζει ταύτη συντίθεσθαι, διὰ γραμμάτων ἐπιπλήττει αὐτὸν καὶ ἀποστῆναι παραίει τῆς αἰρέσεως. Ὁ δὲ τὸν οὐκ ἐδέχθη ὁ κληματος οὐκ ἀφίστατο, καὶ μᾶλλον κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐξηγγιζέτο. Ῥοδανὸς (22) δὲ τις πραιπίσιτος παρὰ Οὐαλεντιανῶν μέγα ἠδύνατο. Κατὰ τούτου προσῆλθε γυνὴ τις Βερνίκη (23) καλουμένη τῷ βασιλεῖ Οὐαλεντιανῶν, ἀδικίαν ἐπεγκαλοῦσα τῷ πραιπισίτῳ. Ἐρευήσας οὖν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ γνοὺς μὴ ψεύδεσθαι τὴν γυναῖκα, προσκαλεσάμενος τὸν πραιπίσιτον, θεραπεύσαι κεκέλευε τῇ γυναικὶ τὸ ἀδικημα. Κἀκεῖνος τῇ παρήσεια τῆ πρὸς τὸν βασιλεῖα παρῶν οὐδένα λόγον ἔθετο τῆς ἀδικουμένης. Προσηλθεν οὖν καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ ἡ γυνὴ, καὶ ὃς μαθὼν μὴ τινα φροντίδα τῆς γυναικὸς τὸν πραιπίσιτον θέσθαι, αὐτίκα γυμνοὶ μὲν ἐκείνου τοῦ ἀξιώματος· κελεύει δὲ δεθέντα ἐν τῷ θεάτρῳ περιαχθῆναι, ἀγῶνος ἱππικῆς ἀγόμενου, κηρύκων αὐτοῦ προαγόντων (24), καὶ τὸ εἰς τὴν γυναῖκα βωόντων ἀδικημα, καὶ τοῦ βασιλικῆς κελεύσματος τὴν παραχόην· καὶ μετὰ τὴν περιαγωγὴν καὶ τὸ κήρυγμα ἐκεῖ παρευθὺ καυθῆναι αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν τοιοῦτον εὗρατο τέλος· ἡ δὲ πᾶσα ἐκείνου περιουσία τῇ γυναικὶ διὰ βασιλεῖου πικρακχώρητο γράμματος. Ἐξέλιπε δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος, ἐν Γαλλίαις διάγων, ἀπολαύσας χρόνου μακροῦ· ἐβίω γάρ ἔτη πρὸς τέσσαρσιν ὀγδοήκοντα (25), ἑνδεκα τούτων βασιλεύσας ἑνᾷ αὐτοῦ, καὶ τὸν υἱὸν Γρατιανόν τῆς βασιλείας τῶν Ἑσπερίων διάδοχον καταλειπώσας.

17. Οὐάλης δὲ τῶν ἀρειανίζόντων ὑπερμαχῶν ὡς D ὁμογνώμων αὐτοῖς, τοὺς ὀρθοδόξους ἐδίωκε, καὶ πολλὰ ἐπίνεγκεν αὐτοῖς τὰ δαινά, τῇ οὐκ εἰς συζύγῳ

A suit, ipse in Occidente degens sæpius de Barbaris triumphavit. 30 Filium Gratianum ante imperium e Severa susceptum, imperatorem appellavit. Priore uxore adhuc superstite, alteram duxit Justinam, e qua Valentinianum Juniorem genuit; et filias Justam, Gratam et Gallam. Sub hoc, Eudoxio, secus quam nomen sonat, male de religione sentienti defuncto, successit in Novæ-Romæ pontificatu Demophilus, cum decessore suo consentiens, qui Ecclesiam annos xii gubernavit. Idem hic imperator magnum Ambrosium etiam Mediolani episcopum designavit; cum autem cognovisset, Valentem fratrem Arianam fovere sectam, et cogere omnes illi assentiri, per litteras objurgatum ab instituto dehortatur. Verum ille suo indulgens animo, magis etiam contra recte sentientes exasperabatur. Rhodanus quidam præpositus, homo apud Valentinianum admodum gratus, a muliere quadam, Berenice nomine, apud imperatorem ejusdem injuriæ accusabatur. Qui cum, quæsitæ re, crimen verum esse comperisset, mulieri satisfieri jubet. Verum ille gratia imperatoris fretus, nullam illius rationem habuit. Quod muliere denuo conquesta, præpositum illico dignitate privatum et vincitum ludis Circensibus in theatro circumduci jubet, præcedentibus præconibus, et proclamantibus cum in mulierem admissum facinus, tum imperatorii edicti contemptum, et his factis illico comburi. Talis igitur illius fuit exitus, omnibus ejus opibus, imperatoris litteris, mulieri concessis. C Obiit imperator in Galliis degens, vita longa usus: vixit enim annos octoginta quatuor, imperavit undecim, relicto filio Gratiano, imperii Occidentalis successore.

XVI. Valens Arianorum defensor et assensor, orthodoxos persequatur, et in uxoris Domninae gratiam, multis malis afficiebat. Cum enim ali-

Variae lectiones et notæ.

(17) *Οὐάλεντα*. Qui Βάλης dicitur Eunapio in Maximo: in legal. Οὐάλης.

(18) *Ἐτι περιούσης καὶ προτέρας*. Vide quæ de hisce binis Valentiniani nuptiis observamus in *Familii Augustis Byzanti*. quibus hæc addo, id etiam perhiberi a Theodoro Studita, l. i, epist. 24, apud Baronium, an. 808, n. 14.

(19) *Ἰουστίνα*. Ariana. Sulpitius de Vita S. Martini, l. i in de Valentiniano: *Ad animum illius immitem ac superbum uxor accesserat Ariana*. Fortunatus, lib. ii.

Instat ad hæc uxor, cui tunc erat Arrius auctor.

(20) *Εὐδοξίου*. Socrat. l. iv, cap. 13; Sozomen. Theodorit. etc.

(21) *Ἀμβρόσιον*. Socrat. l. iv, c. 25; Sozom. l.

PATROL. GA. CXXXIV.

vi, cap. 24; Niceph. l. xi, c. 32; Paulinus, in Vita Ambros. Theophan. p. 51.

(22) *Ῥοδανός*. Id ipsum pluribus narrat *Chronicon Alexandrinum*, p. 700.

(23) *Βερνίκη*. Ita mss. Βερενίκη in *Chron. Alexandr.*

(24) *Κηρύκων αὐτοῦ προαγόντων*. Vide Cujac. lib. vi Observat. cap. 6, et Gottofred. ad l. xiii, § 6 D. de jurejur. Ubi de hoc more traducendi reos cum voce præconis scelus indicantis, vel titulum seu genus criminis ascribendi.

(25) *Ὀγδοήκοντα πρὸς τέσσαρσιν*. Sic mss. omnes. At Victor in Epitome et Ammianus, lib. xxx, Valentinianum aium mortuum anno ætatis 55. Socrates vero et Sozomenus an. 54, quomodo emendandos codices Zonaræ censent plerique.

quando Nicomediæ agentem legati ex cœtu orthodoxorum; viri sacerdotes octoginta convenissent, eos omnes una cum navi qua venerant, comburi jussit: itaque conflagrarunt omnes in mari medio, una cum navi, quæ tamen usque ad Dacybizam duravit. Horum etiam magnus in theologia Gregorius meminit, his verbis: *Presbyterorum exustiones marinæ*. Neque vero orthodoxos tantum suppliciiis **31** affliciebat, sed et pulsus episcopis recte sentientibus, omnes ecclesias Arianis attribuebat. Feruntur qui catholica Nicæna Ecclesia ejecti fuerant, veræ pietatis studiosi, Basilium Magnum accessisse, qui pro eis legatus ad Valentem profectus, cum nihil impetrasset, dixerit: *Judicium hujus controversiæ, imperator, Deo est permittendum. Claudatur templum accurate, Ariani foris stantes, precentur Deum. Id si ultro eis patuerit, habento. Sin minus, concedatur et nobis precari Deum. Quod si valvæ ultro apertæ fuerint, statuendum erit, sanctam ædem a Deo nobis esse attributam. Sin ea nec nobis aperta fuerit, sic etiam ad Arianos pertineto*. Placet imperatori conditio, consentit, ædes Nicæna undique clauditur. Precantur Ariani Deum: cum satis diu nugati essent, ædes non aperitur. Sero tandem digressis hæreticis, et orthodoxis, magno Basilio duce, preces auspicatis, statim claustris et vectibus ruptis valvæ patefactæ fidelibus ingressum præbuerunt. Is paganis sacrificandi potestatem dabat, et Judæis studebat. Solis recte sentientibus adversabatur. Cum autem Scythæ provincias Thraciam et Macedoniam incursarent, magnus pater Isaacijs ei contra illos proficiænti equo occurrens, *Redde, inquit, imperator, orthodoxis ecclesias, et scito te victorem rediturum. Sin contra Deum militaris, inde non revertaris*. His commotus homo impius, custodiri jubet virum sanctum donec redierit. Tum ille: *Si redieris, inquit, non locutus est per me Deus*. Post, Valens in somnis virum videt, sibi dicentem: τῆρ Ἰσαάκιος; ἐφ' Ἰππῶ αὐτῶ ἐντυχῶν· Ἀπόδος, καὶ Ἰσθι ὡς ἐπαρήξεις νενικηκῶς· εἰ δὲ κατὰ ἐπι τούτοις ὁ δυναστεύσας βασιλεὺς, καὶ φρουρεῖσθαι προστάττει τὸν ἅγιον ἕως ἐκανελεύσεται. Ὁ δὲ εἰ σὺ ὑποστρέψεις, ἐφη, οὐ λαλελήκεν ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός. Καὶ ἐν ὄνειρῳ δὲ ἐθεάσατο ἑ Οὐάλης ἀνδρα τινὰ λέγοντα αὐτῶ·

*Miser ad Mimanta magnum iter capessito
Citius: hic te sanæ moris opprimeat dolor.*

Experrectus, percontatur quis sit Mimas? Ibi quidam homo doctus (nam tales eo tempore, utinam nunc etiam, in regio comitatu et familiaritate erant)

Α Δομνίνα κειθόμενος (26). Καὶ ποτε ἐν Νικομηδείᾳ διάγοντι προσηλθὼν αὐτῶ εἰς πρεσβείαν ἐκ τοῦ τῶν ὀρθοδόξων συστήματος ἄνδρες ἱερατικοὶ (27) ὀδοῦκοντα, οὗς ἀπαντας σὺν τῶ κλοίῳ δι' οὐ ἰκομίζοντο καυθῆναι προσέταξε. Καὶ κατεπλέχθησιν πίντες ἐν μέσῳ τῇ θαλάσσῃ σὺν τῇ νηϊ, ἄχρι Λακυνδίζης (28) διαρκεσάσῃ. Ὅταν καὶ ὁ μέγας; ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος (29) μέμνηται, λέγων· *Πρεσβυτέρων ἐμπρησμοὶ θαλάττιοι*. Οὐ μόνον δὲ τοὺς ὀρθοδόξους; ἐκόλαζεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀπάσης ἀπένειμε τοῖς; Ἀρειανοῖς, τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους ἐκδιώκων αὐτῶν. Λέγεται γοῦν (30) καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐκδιωχθέντας τοὺς τοῦ ὀρθοῦ δόγματος τῶ μεγάλῳ προσελθεῖν Βασιλεῖω, χάκείνων πρεσβεύσαι περὶ τούτων πρὸς τὸν Οὐάλεντα, τὸν δὲ μὴ πεθεσθαι, καὶ τὸν μέγαν φάσαι Βασίλειον ὡς Ἐπιτρεπέτορ τῆρ περὶ τούτου κρίσιν, ὡ βασιλεῦ, τῶ Θεῶ, καὶ κλεισθήτω μὲν ἀσφαλῶς ὁ ναός· ἐκτός ἐστῶτες οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες δείσθησαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ μὲν αὐτομάτως αὐτοῖς ἀνοιχθῆ ὁ ναός, ἐχέτωσαν αὐτόν· εἰ δὲ μὴ ἀνοιγῆ, ἐπιτρεπέτορ καὶ ἡμῖν δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ μὲν αὐτομάτως ἀνεκτασθῶσιν αἱ θύραι, τομίστορ ἐκ Θεοῦ προσκληρωθῆναι ἡμῖν τὸ ὀπίορ τεμένισμα· εἰ δὲ οὐδ' ἡμῖν τὸ ἱερόν ἀνοιγῆ, καὶ ὀτῶς ἀνέσθω αὐτό τοῖς ἀρειανίζουσιν. Ἦρεπταῦτα τῶ βασιλεῖ, καὶ γενέσθαι ταῦτα ἐπέτρεπεν. Ἐκλείσθη οὖν πάντοθεν ὁ ἐν Νικαίᾳ ναός. Ἐδέοντο οἱ Ἀρειανοὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠδολεσχούν ἐφ' ἰκάνῳ· ὁ δὲ ναός οὐκ ἠνέμκτο. Ὅτῃ δὲ ποτε τῶν αἱρετικῶν μεταστάντων, οἱ ὀρθόδοξοὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου προηγουμένου αὐτῶν τῆς δεήσεως; ἤρξαντο· καὶ αὐτίκα τῶν κλειθρῶν διαβραχέντων καὶ τῶν μοχλῶν, αἱ πύλαι δίστησαν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τῆς εἰσόδου τοῖς πιστοῖς παρεχώρησαν. Οὗτος ὁ βασιλεὺς Ἑλλησι μὲν ἐδίδου θυσίας ποιεῖν, καὶ Ἰουδαίοις προσέκειτο· τοῖς δ' ὀρθόδοξοις μόνους ἀντέκειτο. Σκυθῶν δὲ τὴν θρακίαν καὶ Μακεδονικὴν κατατρεχόντων χώραν, ἐβῆε τούτοις ἀντιταξόμενος. Ὅτι καὶ ὁ μέγας παρφη, τὰς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθοδόξοις, ὡ βασιλεῦ, Θεοῦ στρατεύῃ, οὐκ ἐπαρήξεις ἐκείθεν. Ὀργίσθη καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ δυναστεύσας βασιλεὺς, καὶ φρουρεῖσθαι προστάττει τὸν ἅγιον ἕως ἐκανελεύσεται. Ὁ δὲ εἰ σὺ ὑποστρέψεις, ἐφη, οὐ λαλελήκεν ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός. Καὶ ἐν ὄνειρῳ δὲ ἐθεάσατο ἑ Οὐάλης ἀνδρα τινὰ λέγοντα αὐτῶ·

*Τάχος βάδις πρὸς Μίμαντα (31) τὸν μέγαν,
Ἐνθα μόρος σε δεινός ἀρκάζει τάλαν.*

Δ Διυπνισθεῖς οὖν ἐπυνθάνετο τίς ἂν εἴη ὁ Μίμας; Καὶ τίς τῶν λόγους ἐσχολακῶτων (τοιούτοι γὰρ τοῖς βασιλεῦσι συμπρωμάρτουν τε καὶ ὠκαιοῦντο, ὡς εἶθε

Variae lectiones et notæ.

(26) Δομνίνα κειθόμενος. Theodorit. l. iv, c. 11.
(27) Ἄνδρες ἱερατικοὶ. Socrat. l. iv, c. 15; Sozom. l. vi, c. 14; Theodor. l. iv, c. 22; Niceph. l. xi, c. 16.
(28) Ἄχρι Λακυνδίζης. Nicetas lib. v *Theaur. orthod. fidei*, cap. 54, qui rem narrat, *Uacidi:en* vocat, et maritimæ Bithyniæ locum esse ait.
(29) Γρηγόριος. Orat. ad cl. episcopos.

(30) Λέγεται γοῦν. Istius miraculi memoriam agunt Græci 19 Januarii. Μετὰ: Ἀνάμνησις μεγίστου θαύματος, ὅτε ὁ μέγας Βασιλεὺς διὰ προσηυχῆς ἀνέμκσε τὰς πύλας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ παρέθετο αὐτῆν τοῖς ὀρθοδόξοις.
(31) Πρὸς Μίμαντα. Versus alii apud Ammianum, lib. xxxi, p. 388: Ἐν πεδίοισι Μίμαντος.

καὶ νῦν) Ἐπὶ αὐτῷ ὄρει εἶναι τῆς Ἀσίας τὸν Μίμαντα ἄνθρωπον τῆς θαλάσσης κείμενον. Τοῦτου δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον (32) ἐν Ὀδυσσεΐα μεμνησθαι λέγοντα. Παρ' ἡμετέροισιν Μίμαντα. Καὶ ὅς ἐστι· Τίς οὖν μοι ἀνάγκη τὸ ὄρος τοῦτο καταλαβεῖν, κάκεισθε θάρσει; Στρατεύσας οὖν κατὰ τῶν Σκυθῶν, καὶ περὶ τὴν Θράκην αὐτοῖς; συμβαλὼν αἰσχροῦς ἤττηθη, καὶ φεύγων ἐν οἰκίᾳ κατακρύφθη· παρ' ᾧ ἀχυρῶδες σεσῶρευτο συρφετός. Τῶν οὖν Σκυθῶν (33) μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ βασιλέως τὴν χώραν ἐκείνην ληϊζομένων, καὶ ἐμπιπρῶντων καὶ τὰς οἰκίας, κάκεινο τὸ οἰκίημα κατεπέπρηστο, καὶ Οὐάλης διεφάρτο ἐν αὐτῷ. Ὁ μέντοι ἅγιος Ἰσαάκιος (34) καθειργμένος τὴν κατάφραξιν τοῦ Οὐάλεντος ἐγνώκει τῷ Πνεύματι, καὶ εἶπε τοῖς παρατυχοῦσιν ἐκεῖ ὡς Οὐάλης ἄρτι θνήσκει διὰ πυρός. Σημειωθείσης οὖν τῆς ἡμέρας, ἐγνώσθη μετὰ ταῦτα μὴ πλανηθῆναι τὸν ἅγιον. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Βαρβάρων ἐκείθεν ὑπαναχώρησιν, τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως ἀναζητούντων τινῶν, εὐρέθη τάφος ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἥπερ ἐκεῖνος ἐκίκαυτο, παλαιῦ τινος ἔχων ἐπίγραμμα· Ἐνταῦθα Μίμας Μυκεδῶν στρατηγέτης. Τοῦτῳ τῷ βασιλεὶ ἐπὶ ἀνίστη Προκόπιος ὁ ἀνεψιὸς Ἰουλιανοῦ (35), καὶ ἐκράτησε τοῦ Βυζαντίου. Προδοθεὶς δὲ παρὰ τῶν οἰκείων, καὶ προσδεθείς ἐκ τῶν σκελῶν δύο δένδροις βίβη κλιθεῖσι, τῶν δένδρων ἀνεθέντων, διεσπάσθη ὁ δειλίαιος. Καθηρέθη δὲ τότε καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως· Καλκηδόνος, ὅς τῶν αὐτῆς πολιτῶν τὰ Προκοπίου φρονούντων· ὧν καθαιρουμένων, εὐρέθη πλάξ ἐν τοῖς θεμελλοῖς αὐτῶν, ἔχουσα γεγραμμένα ταυτὶ·

A respondet, esse montem A. iæ ad mare situm, cuius et Homerus in Odyssea meminerit, ac veriosum appellet. Tum ille, *Et quæ me, inquit, necessitas urget, ut montem illum occupem, ibique moriar?* Congressus autem circa Thraciam cum Scythiis tu' piter succubuit, et in fuga domum quamdam ingressus, in acervo palcarum sese abdidit, in qua, cum Scythæ post victoriam 32 prædas e provincia agerent, villasque incenderent, et ipse conflagravit. Cæterum ejus interitu sanctus Isaaci in carcere per Spiritum cognito, iis qui aderant, dixit, Valentem jam incendio perire. Die illo adnotato, postea compertum est, virum sanctum non errasse. Post Barbarorum discessum cum imperatoris corpus quaeretur, inventum est in iis ædibus ubi combustus fuerat, sepulcrum cum hac inscriptione: *Hic Macedo Mimas dux est situs.* Seditionem contra hunc imperatorem movit Juliani consobrinus Procopius, Byzantio occupato, sed proditus a suis, duabus arboribus vi inclinatis pedibus annexus, atque iterum dimissis, laceratus est miser. Tum Chalcedonis etiam diruta sunt moenia, quod cives Procopii partes essent sectati, quæ cum diruerentur, tabula reperta est, cum hac inscriptione :

Nymphis in sacra choreas agitautibus urbe Undique per vicos, festa exultante corona, Balnea cum muris gemitu custodiet agro, Tum vero gens dira, potens, numerosa, feroci Robore prædita, Cimærii freta vecta per Istri Et Scythiam sævis et Mysida deprimet armis, Threiciumque ingressa solum spe freta furente, In sua fata ruens, tristem mittitur ad Orcum.

Α.Α. ὅτι δὴ Νύμφαι ἱερὸν κατὰ ἔστυ χορείην, Τερπόμεναι στήσονται ἐδοξαζέας κατ' ἀγνίης, Καὶ τεῖχος λουτροῖσι πολύστονον ἔσσειται ἄλιου, Ἀὐτὸς τότε μυρία φύλα πολυπάρων ἀνθρώπων ἄγριον μαργαίνοντα κακὴν ἐπιειμένα ἄλκην, Ἰστρου Κιμμερῶν κόρον διαβάτῃ σὺν ἀλγυῆ, Καὶ Σκυθικὴν ὀλέσει χώραν, καὶ Μυσίδα γαίαν, Θρηκίης δ' ἐπιείρτα σὺν ἄλλοις ραινομέτρσιν, Αὐτοῦ κερ βίβτοιο τέλοσ καὶ πότμου ἐπίσποι.

Ὁ μὲν οὖν Οὐάλης τῇ τῶν τειχῶν τῆς Καλκηδόνος ἔρη εἰς οἰκοδομὴν ἄλλοῦ ἐχρήσατο ὕδατος (ὃν ἀγωγὴν ἢ δημῶδες ἐνομάζει φωνή) καὶ τοῦτον Οὐάλεντα ἐπωνόμασε, δι' οὗ πεποίηκεν εἰς τὴν πόλιν ὕδωρ εἰσάγεσθαι, ἐν ἀφθονίᾳ ὑδάτων εἰς αὐτῇ καὶ πρὸς χρήσιν ἄλλην καὶ πρὸς λουτρά. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἐπαρχος Νυμφαῖον (36) ἐν τῷ κάλουμένῳ Ταύρω κατ-

Valens materia Chalcedonii muri ad aquæductum usus est, quem Valentem nominavit, ut urbi aquarum copia tum ad alios usus, tum ab balnea suppeteret: et urbis præfectus, Nymphæum, in loco qui Taurus dicitur, ad testandum gratum animum ob ductiles aquas, ædificavit. Hæc consecuta est Barbarorum impressio, ut in tabula scriptum erat,

Varie lectiones et notæ.

(32) Τὸν Ὅμηρον. Odys. γ :

Ἡ ὑπέρθεο χλοιο, παρ' ἡμετέροισιν Μίμαντα.

(33) Τῶν οὖν Σκυθῶν. Eunapius in Maximo: Ὁ τε γὰρ βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ τῶν Σκυθῶν μάχῃ, ξένον τινὰ ἠφανίσθη τρόπον, ὥστε οὐδὲ δαστέον εἰς ἀναίρεσιν ἀνευρέθη.

(34) Ὁ μέντοι ἅγιος Ἰσαάκιος. Prædixerat etiam Maximus Sophista Valentem imperatorem post promiscuam et multiformem omnium eadem, novo et inusitato mortis genere extinctum iri, inhumatum, et sepulcri honore carentem. Idem Eunapius in Maximo.

(35) Προκόπιος ὁ ἀνεψιὸς Ἰουλιανοῦ. Anmia-

nus, lib. xvii, p. 318: *Insigni genere Procopius in Cilicia natus et educatus, ea consideratione, qua propinquitate Julianum postea principem continebat, a primo gradu elusit.* Vide Philostorg. l. ix, c. 5. Socrat. l. iv, c. 3; Sozomen. l. vi, c. 8; Zosim. l. iv, p. 376; Themist. Orat. 9, etc.

(36) Νυμφαῖον. De quo ut et de aquæductu Valentis, pluribus egimus in *Constantinopoli Christi*. lib. 1, sect. 15 et 16. Utrunquæ attigit et prædicat Themistius, orat. 11, nuper edita in Decennali ejusdem Valentis, p. 151: Πυθάνομαι γοῶν αὐτὸν πολυπραγμονεῖν μεθ' ἡζονῆς τὸν ἀρίστην τῶν νυμφῶν καὶ τὴν πορείαν, ὅπως σου ἐξηγουμένου καὶ ὀδηγετοῦντος, αἱ μὲν ἔθεν, αἱ δὲ ἔθεν, ἐξαναστῆσαι, ξαναγῶνται ἐπὶ τὸν βόσπορον, &c. Infra:

qui et Thraciam populati sunt, et post in ea perierunt. Sub hoc Valente feruntur Libanius rhetor, et Jamblichus Procli magister, divinatione galli gallinacei quæsisisse, quis post Valentem imperator esset? Ea porro hujusmodi esse perhibetur. Litteræ viginti quatuor pulveri inscribuntur, et cuique granum tritici et hordei imponitur, deinde gallus, recitatis quibusdam carminibus dimittitur, et e quibus litteris grana sumpserit, eæ litteræ **33** inter sese junctæ, rem quæsitam declarare putantur. Quod cum et illi fecissent, gallum ex litteris *th, e, o, d*, grana legisse viderunt. Ambigua tamen habita est significatio; nam vel Theodosius, vel Theodorus, vel Theodotus designari putabatur. Ea re cognita Valens, multos iis nominibus præditos, sibi suspectos, sustulit, ipsis etiam divinatoribus quæsitis. Cujus sævitia formidata, Jamblichus hausto veneno, ut quidam tradunt, sibi conscivit necem. Fuit enim Valens inexorabilis iracundiæ, unde dicere solebat: *Qui ab ira facile dimoveretur, eundem et a justitia facile dimoveri*. Imperavit annos xiii et menses iv, dignum impietate suæ Interitum consecutus.

33 inter sese junctæ, rem quæsitam declarare putantur. Quod cum et illi fecissent, gallum ex litteris *th, e, o, d*, grana legisse viderunt. Ambigua tamen habita est significatio; nam vel Theodosius, vel Theodorus, vel Theodotus designari putabatur. Ea re cognita Valens, multos iis nominibus præditos, sibi suspectos, sustulit, ipsis etiam divinatoribus quæsitis. Cujus sævitia formidata, Jamblichus hausto veneno, ut quidam tradunt, sibi conscivit necem. Fuit enim Valens inexorabilis iracundiæ, unde dicere solebat: *Qui ab ira facile dimoveretur, eundem et a justitia facile dimoveri*. Imperavit annos xiii et menses iv, dignum impietate suæ Interitum consecutus.

XVII. Gratianus autem Valentiniani filius, et junior Valentinianus illius frater, Romano imperio polito sunt: solus enim Gratianus a patre imperator appellatus, ut jam expositum est, cum morti

Α εσκευάκει, τὰς ἐκ τοῦ τῶν ὑδάτων ἄλκοῦ χάρτας ἐκ τούτου παραδεικνύς. Οἷς εἶπετο καὶ ἡ τῶν Βιρδάρων ἐπιλευσις κατὰ τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ πλακί, οἱ ἐλιψάντο μὲν τὴν Θράκη, περὶ δὲ αὐτὴν κατηγελώθησαν ὑστερον. Ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ Οὐάλεντος λέγεται Λιθάνιος (37) ὁ σοφιστὴς, καὶ Ἰάμβλιχος ὁ Πρόκλου διδάσκαλος, ἀλεκτορομαντείας (38) ποιῆσαι, ζητοῦντες γνῶναι τὸν μετὰ τὸν Οὐάλεντα βασιλεύσοντα. Ἐν τοιαύτῃ, ὡς λόγος, ἐστίν. Ἐν κόνει τὰ εἰκοσι τέσσαρα γράφονται γράμματα, καὶ τούτων ἑκάστη σίκου κόκκος; ἡ κριθῆς ἐπιτίθεται. Εἰτ' ἀλέκτωρ ἀφίεται, ἐπαδόμενος ἐπὶ τούτοις τινῶν ἐπιφθῶν, καὶ κατασκοπεῖται ἐκ τινῶν στοιχείων λαμβάνει κόκκους. Καὶ πᾶσα συντιθέμενα δὴλωσι ποιεῖσθαι τοῦ ζητουμένου δοξάζεται. Τούτο τοίνυν κάκεινοι τότε ποιήσαντες εἶδον λαβόντα τὸν ἀλέκτορα τὸν ἐν τῷ θῆτα κόκκον, τὸν ἐν τῷ ε, τὸν ἐν τῷ ο, καὶ τὸν ἐν τῷ δ. Ἐδοξεν οὖν ἀμύριβλον ἐδὲ δηλούμενον. Ἡ γὰρ Θεόδωρον ἰδοῦσι δηλοῦν ἢ Θεοδόσιον ἢ Θεόδωτον. Τούτο μαθὼν ὁ Οὐάλης πολλοὺς τῶν τοιοῦτας καλούμενων ὀνομασίων ὑποπεύσας ἀπέκλεισεν. Ἐξήτει δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς τὴν μαντείας ποιήσαντας. Ὅθεν τὴν ἐκείνου δέσας ἀμύριβλα ὁ Ἰάμβλιχος, φάρμακον δηλητήριον πεπωκὸς, ὡς τινες ἱστορήκασιν, αὐτὸν τοῦ ζῆν ὑπεξήγαγεν. Ἦν γὰρ δυσπαραίτητος τὰς ὀργὰς (39) ὁ Οὐάλης· ὅθεν καὶ ἔλεγεν ὡς Ὁ ταχὺ μετατιθέμενος τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ δικαίου ἂν μετὰδοίτο τάχιστα. Οὗτος ἐπὶ βεβασιλευσε δέκα ἐπὶ τρισὶ, καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἄξιους τῆς οικίας ἀσεβείας διεφθάρτο.

Β ἀλέκτωρ ἀφίεται, ἐπαδόμενος ἐπὶ τούτοις τινῶν ἐπιφθῶν, καὶ κατασκοπεῖται ἐκ τινῶν στοιχείων λαμβάνει κόκκους. Καὶ πᾶσα συντιθέμενα δὴλωσι ποιεῖσθαι τοῦ ζητουμένου δοξάζεται. Τούτο τοίνυν κάκεινοι τότε ποιήσαντες εἶδον λαβόντα τὸν ἀλέκτορα τὸν ἐν τῷ θῆτα κόκκον, τὸν ἐν τῷ ε, τὸν ἐν τῷ ο, καὶ τὸν ἐν τῷ δ. Ἐδοξεν οὖν ἀμύριβλον ἐδὲ δηλούμενον. Ἡ γὰρ Θεόδωρον ἰδοῦσι δηλοῦν ἢ Θεοδόσιον ἢ Θεόδωτον. Τούτο μαθὼν ὁ Οὐάλης πολλοὺς τῶν τοιοῦτας καλούμενων ὀνομασίων ὑποπεύσας ἀπέκλεισεν. Ἐξήτει δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς τὴν μαντείας ποιήσαντας. Ὅθεν τὴν ἐκείνου δέσας ἀμύριβλα ὁ Ἰάμβλιχος, φάρμακον δηλητήριον πεπωκὸς, ὡς τινες ἱστορήκασιν, αὐτὸν τοῦ ζῆν ὑπεξήγαγεν. Ἦν γὰρ δυσπαραίτητος τὰς ὀργὰς (39) ὁ Οὐάλης· ὅθεν καὶ ἔλεγεν ὡς Ὁ ταχὺ μετατιθέμενος τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ δικαίου ἂν μετὰδοίτο τάχιστα. Οὗτος ἐπὶ βεβασιλευσε δέκα ἐπὶ τρισὶ, καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἄξιους τῆς οικίας ἀσεβείας διεφθάρτο.

IZ. Γρατιανὸς (40) δὲ ὁ υἱὸς Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ Οὐαλεντινιανὸς ὁ υἱὸς τοῦτου δμαίμων, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς γεγόνασιν ἐγκρατεῖς· ὁ μόνος μὲν γὰρ ὁ Γρατιανὸς παρὰ τοῦ πατρὸς ἀνεβρέθη, ὡς περ ἡδη

Variae lectiones et notæ.

Καὶ οὗτοι πέτραι αὐτὰς ἀνεργουσι, οὗτοι συνάκη, οὗτοι ὄρων κορυφαὶ ἡλιθίων, οὗτοι κρημνοὶ ἀορύθωτος, οὗτοι φάραγγες ἀφαγγεῖς· ἀλλὰ τὰ μὲν ὑποδραμοῦσαι, τὰ δὲ καὶ μετέωρον διαπτῶσαι, συναφορτῆσαν τε εἰς ἓνα χῶρον, καὶ ἠσπασάντο ἀλλήλας, καὶ ἔθεντο ὁμολογίαν συμπορεύεσθαι εἰς τὸν νεῶν τὸν τῷ ὀνόματι Κωνσταντίνου, τῷ δὲ ἔργῳ Οὐάλεντος ἦδη· τὴν γὰρ αἰτίαν ἐκείνου ἐνόηκας οὐχ ὁ ἀπαρξάμενος; ἀναφέρεται, ἀλλ' ὁ τελειώσας· ἐδ πρότερον δὲ, ὡς εἶποι, ψευδώνυμος ἦν· καὶ ἐχρώμεθα τῇ τοῦ ἄλλου προσηγορίᾳ κουφολογοῦντες. Ἐξ οὗ δὲ ἡ σὴ χορηγία, καὶ ἡ σὴ φιλοτιμία, τὰς νύμφας ἡμῖν εἰσκαλεῖ, καὶ εἰσοικίζει, οὐχ ἄλλοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τρισὸβιοι ἦδη. Ὑβὶ νεῶν τὸν τῷ ὀνόματι τοῦ Κωνσταντίνου, templum Constantini nomine donatum, Nymphæum videtur appellare, quod ejusmodi ὄρεϊα, seu aquarum receptacula, Nymphis dicata, templi vicem obtinuerunt: in illud porro aquas aquæductus Valentiniani deductas: velle quod prius Constantini nuncupabatur, cum ejusmodi Nymphæa in urbe complura is ædificaverit, quæ ad quatuor recenset vetus urbis Descriptio. Id sane indicat Themistius dum aquæductus Valentis aquas ei; ἓνα χῶρον cōvenisse ait, easque εἰσκαλεῖται, qui quidem locus vel si inavis domus, non alia est, nisi fallor, a Nymphæo. Vix enim putem per τὸν νεῶν Κωνσταντίνου, urbem Constantinopolitanam intelligi. Eadem porro verborum formula utitur idem Themistius orat, 15, quo loco a Valente conditum Aquæductum describit, cuius aquæ, inquit, θυμαλῶσι περιμένουσα: τὸν ἀρχηγέτην, ὅπως ἂν ἐκείνου ἐνεζῶντος εἰς τὸν νεῶν σφῶν καταπληθῶσαι, ἐν ᾧ περ αὐτῷ καὶ Ἡρακλεῖ; συγχο-

ρεῖται, καὶ ὁ σωτήρ, καὶ ἡ Πανάκεια. (37) Λιθάνιος. Quæ hic de Libanio et Jamblichō narrat Zonaras, habet etiam Cedrenus: sed vereor ne ea ad Maximum Sophistam referri debeant. Scribit enim Eunapius aliquot ex aulicis conjurationem iniisse adversus Valentem, ex nescio quo vaticinio, cuius interpretationem acciperant ab eodem Maximo, ejusce artis peritissimo, statimque, quod ille prædixerat, conjuratos detecta conspiratione, morti datos ab imperatore, abreptum quoque Maximum, et Antiochiam ubi tum degebat imperator, transmissum, ibique a Festo Præside jugulatum, ita, ut ad Maximi cædem pertineant quæ sequuntur apud Zonaram: Ἐξήτει καὶ αὐτῶν τοὺς τὴν μαντείας ποιήσαντας. Vide Ammianum, lib. xxix.

(38) Ἀλεκτορομαντείας. Eisdem habet Cedrenus. Vide Valesium ad Ammianum, p. 383: et Delrium, lib. iv *Diag. magic.* quæst. 7, sect. 3.

(39) Ἀσπαρτήτης τὰς ὀργὰς. Ammianus: *Injurious alius et iracundus.*

(40) Γρατιανός. De Gratiano id libet hoc loco adnotare quod de illo scribit Georgius Hamartolus in Chronico us., Gratianum imperatorem τοσοῦτον καὶ εὐστόχως καὶ ἐπιπολὺ τοξάειν, ὡς λέγειν τινὰς, τὰ Γρατιανοῦ βῆλη φρένας ἔχεν. Quo spectant ista Victoris in Epil: *Fuit autem Gratianus sultis haud mediocriter instructus: carmen facere, ornate loqui, explicare controversias, rhetorum more, nihil aliud die noctuque agere, quam epicalis meditari, sumptæque voluptatis diviniæque artis credere ferire sibi destinata.*

ιστόρηται. Ὅτε δὲ ὁ Οὐαλεντινιανὸς ἐτελεύτησεν, οὐ παρῆν οὗτος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῷ τοῦ πατρὸς. Ἡ γοῦν στρατιὰ τηλικαῦτα καὶ τὸν νέον Οὐαλεντινιανὸν βασιλέα ἀνείπε τετραέτη τότε τυγχάνοντα. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς ἀποδημίας, ὁ Γρατιανὸς τοὺς μὲν στρατιώτας ἐκάκισα, καὶ τινὰς αὐτῶν καὶ ἐκάκωτε, κλάσας τοὺς τῆς τοῦ ἀδελφοῦ πρωτοουργούς ἀνδρῶν, ὡς διεργνώμη; αὐτοῦ βασιλέως ὄντος ἄλλον ἀναγορεύσαντας. Τὸν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ συναρχειν οὐ παρητήσατο, ἀλλὰ κοινωὸν τῆς βασιλείας προσέτετο. Οὗτος ὁ βασιλεὺς τὸν πατέρα ἐζήλωσεν εἰς εὐσεβίαν. Ὅθεν καὶ τῷ θεῷ Οὐάλεντι συμμαχίαν αἰτήσαντι ποτε κατὰ Σκυθῶν ἐξ αὐτοῦ οὐ παρέσχετο γράψας αὐτῷ, ὡς Οὐ δαὶ τῷ ἐγθρῶ τοῦ Θεοῦ συμμαχεῖν. Τοῖς δ' ἐξελαθεῖσι ποιμῆσι τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν διὰ δόγματος ἐφέχε τὴν εἰς αὐτὰς ὑπόστασιν. Τῶν Σκυθῶν δὲ (41) μετὰ τὴν τοῦ Οὐάλεντος ἤτταν ἐξογκωθέντων τὸ φρόνημα, καὶ τὴν τε θράκην ληϊζομένων, καὶ τὰ περὶ αὐτῶν, καὶ ἀκαθέκτων ὄντων, τὸν ἐξ Ἰσπανίας μετεκάλεσατο Θεοδοσίον (ἢ δὲ Ἰσπανία (42) τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἰβηρίας ἐστὶ πόλις ἢ διαφορωτάτη τῶν ἐν αὐτῇ) ἄνδρα γενναϊοτάτον τε καὶ εὐσεβέστατον. Τοῦτον οὖν προχειρισάμενος στρατηγὸν μετὰ στρατιᾶς κατὰ τῶν Βαρβάρων ἐκπέπομφεν· ὃς συμβαλὼν αὐτοῖς καὶ νικήσας τρόπαιον ἤρατο, πλήθους μὲν Σκυθικοῦ κατασφαγέντος ἐν τῷ πολέμῳ πολλοῦ, τῶν δὲ λοιπῶν εἰς φυγὴν τραπέντων, καὶ τῶν μὲν ἀπολλυμένων ἐν τῷ καταλαμβάνεσθαι, τῶν δ' ὑπ' ἀλλήλων διαφθάρειν ἐν τῇ φυγῇ. Πάντων τοίνυν σχεδὸν τῶν Βαρβάρων ἐκείνων ἀπολωθέντων [τὴν στρατιάν] ἐκεῖ καταλείψας ὁ Θεοδοσίος, αὐτὸς πρὸς τὸν Γρατιανὸν τῆς νίκης ἤκεν αὐτάγγελος ἐν Παιονίᾳ τότε διάγοντα. Ἀπαγγέλλας δὲ τὴν νίκην τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸν τῶν Βαρβάρων εὐαγγελισάμενος, δλεθρον, ἠπιστεῖτο διὰ τε τὸ τοῦ ἔργου ταχὺ καὶ τὸ δυσμαχώτατον τῶν Σκυθῶν. Ἐπεὶ δ' ἔγνω τὸ ἀληθές, καὶ τὴν τῶν Βαρβάρων φθορὰν ὁ αὐτοκράτωρ πεπληροφόρητο, καὶ ἐθαύμασε τὸν ἄνδρα τῆς τε ταχυτήτος καὶ τοῦ ἀριστεύματος ἕνεκα καὶ ἐπήνεσεν. Ἡδὲ καὶ τῆς Οὐάλεντος μοίρας προσκτεθείσης, αὐτῷ μετὰ τὴν ἐκείνου φθορὰν, ἀπειδὴν πρὸς τὸ ἀπειρὸν σχεδὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ συνιδὸν ὡς οὐκ οἶδ' ἂν εἰ ἂν αὐτὸς μόνος τὴν τῶν Σκυθῶν ἀρχὴν, βασιλεὺς τῆς Νείας Ῥώμης ἀναγορεύει τὸν Θεοδοσίον, ἅμα μὲν τῆς ἀριστείας αὐτὸν ἀμειδόμενος, ἅμα δὲ καὶ μεθ' αὐτὸν κρινας ἕτερον εἰς κοινωσίαν τῆς ἀρχῆς τούτου κρείττω ἐσόμενον. Τὴν γοῦν Ἐβαν ἄπασαν καὶ τὴν θράκην αὐτῷ ἀναθέμενος ἐκεῖνος ἐαυτῷ ἀπεκλήρωσε τὰ Ἑσπερία. Καὶ ἐπὶ τὰς Γαλλίας γενόμενος, ἀνηρέθη ὄλιγ' ὑπ' Ἀνδραγαθίου τοῦ στρατηγοῦ, βασιλεύσας μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτήν ἐπὶ ἐνιαυτοῖς ἕξ.

III. Τοῦ δὲ Γρατιανοῦ τελευτήσαντος, κατελείφθη βασιλεὺς αὐτοκράτωρ τῶν Ἑσπερίων ὁ Νέος Οὐαλεντινιανὸς, μήπω μὴδὲ πρὸς ἡλικίαν γεγονώς. Ὅς ὑποφθαρεὶς παρὰ τῆς μητρὸς Ἰουστίνης Ἀρειανί-

paternæ non adesset, juniorem etiam Valentinianum imperatorem salutavit exercitus, quadrimum adhuc puerum. Qua de causa peregre reversus, milites acriter insectatus est: quosdam etiam auctores fraternæ salutationis supplicio affecit, quod se, qui imperator esset, non consentiente, alium elegissent. Neque tamen recusavit, quominus fratrem imperii consortem haberet, eumque collegam ascivit. Paternæ pietatis æmulus fuit, et aliquando Valenti patruo contra Scythas opem petenti, negatis auxiliis respondit: *Non esse cum Dei hoste societatem belli coeundam*. Pastoribus ejectionis, decreto reditum in suas Ecclesias concessit. Cum autem Scythæ post cladem Valentis elati successu rerum Thraciam finitimaque loca vastarent, et coerceri nullo modo possent, Theodosium Hispanum accersit (est autem Hispania Europæ Iberiæ urbs præstantissima), virum fortissimum et religiosissimum. Hunc igitur ducem delectum, ablegat contra Barbaros, qui prælio victor, magnam Scythicæ gentis multitudinem cedit, ceteris in fugam coniectis, qui vel a victoribus deprehensi, vel a sese invicem obruti perierunt. Barbaris igitur illis fere omnibus interfectis, Theodosius exercitu illic relicto, ipse victoriæ nuntius, ad Gratianum tum in Pannonia degentem contendit. Nec tamen victoriam suam, et Barbarorum interitum nuntianti, fides habita est, cum ob rei gestæ celeritatem, tum ob Scytharum summam rei militaris peritiam. Cum autem veritatem cognovisset imperator, deque intereptione Barbarorum plane constaret, viri celeritatem admiratus est, et rem bene gestam laudibus prosecutus. Jam quia Valentis etiam partem post illius interitum consecutus, providebat, se tam immensam tanti imperii molem sustinere solum non posse: Theodosium Novæ Romæ imperatorem appellat, partim, ut ejus industriam remuneraretur, partim quod neminem ad imperii societatem magis idoneum judicabat: Tradito igitur illi universo Oriente et Thracia, Occidentem sibi reservavit: et in Gallias profectus, anno imperii post obitum patris sexto, fraude ducis Andragathii occiditur.

XVIII. Gratiano defuncto, Occidentalis imperii potestas in Valentinianum Juniorem impuberem adhuc, collata est: qui paulatim a Justina matre Arianis favente corruptus, illorumque dogma am-

Variæ lectiones et notæ.

(41) Τῶν Σκυθῶν δὲ. Sed et scribit Eunapius in legat. ad ipsam usque Constantinopolim venisse Scythias: Ἡδὲ γὰρ καὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν κατέτρεχον, καὶ τοῖς τοῖς χειρῶν ἠνώχλων περικαθήμενοι.

(42) Ἡ δὲ Ἰσπανία. Ita codd. Regii, etsi manifesto errore. Nam Hispaniæ nominæ nulla urbs occurrit, ita ut in eo erraverit Zonaras, quod Hispaniam ab Iberia distinxerit, cum Theodosius ex Italica Hispaniæ urbe ortus fuerit.

plexus, orthodoxis adversatus est. Cum autem Maximus contra eum insurrexisset, regnum affectans, et præliis aliquot vicisset, Theodosio scribit, ut secum agatur, et auxilia petit. Cui ille respondit, non esse mirandum, si servus seditiosus eo domino sit superior, qui suum Dominum repudiet, et creaturam ac servum appellet Conditorem, pari et natura et dignitate cum Patre præditum. Sed suppetias profectus, Maximum comprehensum supplicio affecit, una cum duce Andragathio, qui Gratianum fraude occiderat. Post, Eugenius etiam nota seditione regnum affectavit: qua Valentinianus petrorius, laqueo sibi necem conscivit. Theodosius autem bellum contra illum suscepit. Ac Thessalonica contumeliose acceptus, præfecto per seditionem populi, quibusdam de causis ortam, interfecto, in præsentia ad populi motum connivendum ratus. Post equestre certamen indixit: populum in theatro congregatum, circumdedit legionibus, quæ ad quindecim millia sagittis et jaculis confecerunt. Sic expleta iracundia, Mediolanum digressus, a magno Ambrosio propter Thessalonicensium cædem objurgatus, ingressu ecclesiæ prohibetur: **35** neque prius admittitur, quam lege sancisset, ne capitales sententiæ ante diem tricesimum ratæ essent. Id factum ob imperatoris animum ad iracundiam proniorem, ut illo spatio lenita ira, sententias recognosceret, ac legitimas confirmaret, ab iracundia forsitan profectas, abrogaret. Eugenium tyrannum in Galliis prælio victum et captum, occidit. Habuit uxorem privatus adhuc, Flaccillam, matronam piam, modestam et pauperum amantem, quam suscepto ex ea Honorio et Arcadio Augustam appellavit. Ea post adeptum imperium defuncta, Galliam magni Valentiniani filiam duxit. Interea dum imperator in Occidente versatur, Judæi, conciliato et annuente Honorato, urbis præfecto (nam paganus erat), magnificam in foro ærario synagogam exstruunt. Sed urbana multitudo ea re irritata, præfecto maledicit: illo maledicia negligente, synagogam igne injecto cremat.

ζούσης, τῷ τῶν Ἀραιανῶν συνέθετο δόγματι, καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις ἀντέκειτο. Ἐπαναστάτος οὖν τοῦ Μαξίμου (43) αὐτῷ καὶ τυραννίδι ἐπιχειρήσαντος, καὶ ἐν μάχαις ὑπερτερήσαντος, ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον (44) τὰ συμβάδαντα, συμμαχίαν αἰτούμενος. Κάκιος μὴ δεῖν θαυμάζειν ἀντέγραψεν, εἰ ὁ δούλος ὑπερτερεῖ, δεσπότου καταξαναστάς, τοῦ τὸν οἰκεῖον ἀθετοῦντος Δεσπότην, καὶ χτίσμα καὶ δούλον καλοῦντος τὸν Κτίστην τὸν καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον. Ἀπελθὼν δὲ εἰς συμμαχίαν αὐτοῦ, τὸν τε Μάξιμον συλλαβὼν ἀνέειλε καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀνδραγάθιον, ὃς ἐδολοφόρησε τὸν Γρατιανόν. Ἐτ' αὖθις Εὐγένιος (45) ἐπανάστη κατὰ τοῦ νέου Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ τυραννίδι ἐπέθετο. Φοβηθεὶς οὖν Οὐαλεντινιανὸς, ἀγγόνη τοῦ βίου ἑαυτὸν ὑπεξήγαγε. Καὶ μαθὼν τοῦ Εὐγενίου (46) τὴν τυραννίδα ὁ Θεοδόσιος ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτοῦ. Καὶ εἰς Θεσσαλονίκην (47) ἐλθὼν μετὰ τοῦ στρατεύματος, ἐκείνος μὲν ὑβρίσθη ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικέων· ὁ δὲ ἑπαρχὸς ἐφρονεῦθη, στασιάζοντας τοῦ δήμου δι' αἰτίας τινάς. Τότε μὲν οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ λαοῦ κινήσει ἐδοξεν ἀνεξικαχήσαι ὁ βασιλεὺς. Μετὰ δὲ ταῦτα ἰππικὸν ἀγῶνα ἐκήρυξε, καὶ τοῦ λαοῦ ἀθροισθέντος ἐπὶ τῷ θεατρῶν, περιέστεισεν αὐτοῖς τὰ στρατεύματα, καὶ κατετόξευσαν τὸν δῆμον καὶ κατηκόντισαν, ὥστε θανεῖν ἐξ αὐτῶν ἄχρι τῶν πεντεκαίδεκα χιλιάδων. Κοὶ οὕτως ἐκπλήσας ὁ Θεοδόσιος τὸν θυμὸν, ἐκεῖθεν ἀπάρας, εἰς τὴν πόλιν τῶν Μεδιολάνων ἀπῆκετο. Ὅπου καὶ ἠλέγχθη παρὰ τοῦ μεγάλου Ἀμβροσίου διὰ τὴν τῶν Θεσσαλονικέων σφαγὴν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν οὐ συγχέωρητο, καὶ οὐ πρότερον ἐφῆκεν αὐτῷ τὴν εἰς τὸ θεῖον τέμενος εἰσοδοῦν, εἰ μὴ νόμιον ἔθετο (48), τὰς ψήφους· τὰς φονικὰς μὴ πρότερον ἐκδιδάσκειν, πρὶν ἂν παρέλθοιεν μετὰ τὴν ψῆφον ἡμέραι τριάκοντα. Τοῦτο δ' ἐποίησε διὰ τὸ τοῦ βασιλέως ὀξύρροπον πρὸς θυμὸν, ἵνα διὰ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν τοῦ θυμοῦ κατακορεθῆντος, ἀπαθῶς ἐπισκέπτεται τὰς ψήφους, καὶ τὰς μὲν ἐννόμους κυρῶν, τῶν δὲ δι' ὄργην ἴσως ἐψηφισμένων ἀργίαν καταψηφίζεσθαι. Τῷ δὲ καὶ τυράννῳ Εὐγενίῳ συμμαχίας ἐν ταῖς Γαλλίαις ὁ Θεοδόσιος νικᾷ τε αὐτὸν καὶ σὺλ-

Varie lectiones et notæ.

(43) Μαξίμου. De quo ita Sulpitius, lib. iii de Vita S. Martini: *Maximus imperator rempublicam gubernabat, vir omni vita prædicandus, si ei vel diadema non legitime, tumultuante milite impositum repudiare, vel armis civilibus abstinere licuisset. Sed magnum imperium nec sine periculo renui, nec sine armis potuit teneri.* Vide Socrat. v, c. 11; Theodor. I. v. c. 43; Sozom. I. vii, c. 43.

(44) Θεοδόσιον. Georgius Hamartolus in Chronico ms.: Θεοδόσιος οὖν τῆναι πολλῶν τῷ βασιλεὶ τροπαιοφόρος παραστάς, θεῖα ψῆφῳ τῷ βασιλικῶν δῶδμα προβάλλεται, Γρατιανῶ χειροτονουόντος· αὐτὸν, καὶ κοινῆν τινα καὶ θαυμαστὴν περιεβλήθη πορφύραν, ὡς ἀρχαιότατος βασιλεὺς· καὶ ἐπειδὴ τοῦς ὤμους αὐτοῦ ὑπὲρ ἀνθρώπων ὕψηλους ὄντας διαφύρον βασιλέως γλαυκῶδες ἐνδύειν οὐκ ἐδύνατο· πόντας γὰρ ὑπερέχων τῷ μεγέθει, πᾶσαν ἐσθῆτα διὰ τὸ ὕψος μικρὰν ἀπέτην· τέλος τῇ Κωνσταντινου περφορῆδι κοσμηθεὶς ἐξέλαμψεν, ἐκ τετραγῶνου ἀρμυσατῆς αὐτῷ. De Theodosii vero statura, idem testatur Victoris Epitome: *Fuit autem Theo-*

dosius moribus et corpore Trajano similis, quantum scripta veterum et picturæ docent: sic cinctus status, membra eadem, par cæsaries, etc.

(45) Εὐγένιος. Socrat. I. v, c. 24, Theodor. I. v, c. 24, Sozom. I. vii, c. 22.

(46) Εὐγενίου. An ab hoc Eugenio, vel alio quodam ejusdem nominis nobili Constantinopolitano, appellationem habuerint Porta, et Tractus ejusdem urbis, disquisitionem in nostra *Constantinopoli*, lib. I, sect. 4, n. 1; et lib. II, sect. 16, n. 35. Meminit præterea Tractus Eugenii Ptochoprodromus in versibus politicis Græcobarbaris contra Hegumenum ex eod. Reg.

Ἄλλος ὄρα εἰς Πέραμαν, ἄλλος εἰς τ' Εὐγενίου. Meminit etiam Sguropulus in *Hist. concilii Florentini* sect. 4, cap. 1.

(47) Εἰς Θεσσαλονίκην. Theodorit. I. v, c. 17; Sozom. I. vii, c. 24; Rufin. I. u, c. 18; Paulianus in *Vita S. Ambrosii*. Theophan. etc.

(48) Νόμου ἔθετο. L. 13 Cod. Theod. de pœnis; I. 20 Cod. Gust. eod. tit.

λαμβάνει καὶ ἀναίρει. Οὗτος ὁ βασιλεὺς ἰδιωτεύων εἶχε γυναῖκα εὐσεβῆ τε καὶ σώφρονα καὶ φιλόπρωχον τὴν Πλακίλλαν, ἐξ ἧς αὐτῷ ἐγεννήθησαν Ἀρκάδιος καὶ Ὀνώριος· ἦν καὶ Ἀδούστραν ἐποίησε. Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν θανούσης αὐτῆς, ἔγρημε Γάλλαν τὴν τοῦ μεγάλου Οὐαλεντιανοῦ θυγατέρα. Ἀποδημῶντος δὲ τοῦ βασιλέως εἰς τὰ Ἑσπέρια, οἱ Ἰουδαῖοι τὸν τῆς πόλεως ἐπαρχὸν Ὀνωράτον δεξιωσάμενοι κτερίζουσι συναγωγὴν (49) ἐν τοῖς Χαλκοκρατέοις πολυτελεῖ, ἐκείνου παραχωρήσαντο· ἦν γὰρ τὰ Ἑλλήνων πρεσβυτέρων. Ὁ δὲ τῆς πόλεως δῆμος ἀγανακτήσας ἐπὶ τούτῳ ἐδίασφῆμι τὸν ἐπαρχὸν· καὶ δὲ ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ τῆς βλασφημίας πεποιήτο. Μὴ φέρων οὖν ὁ λαὸς, πῦρ ἐτίθει νυκτὸς τῇ συναγωγῇ, καὶ ταύτην ἐμπύκρηνσι (50). Γράφει οὖν τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ περὶ τούτου ὁ ἐπαρχος. Κἀκεῖνος ἐπιτιμᾷ τοῖς τολμήσασιν τὸν ἐμπρησῶν τῆς συναγωγῆς ἔκτισιν τῶν ἀναλωμάτων τῶν εἰς αὐτὴν· καὶ ἐφήσιν αὐθις κτισθῆναι αὐτὴν. Τοῦτο μαθὼν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος, τοῦ βασιλέως· τῇ πόλει Μεδιολάνων ἐνδημῶντος, καὶ κατὰ τινα τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρικομένου ἤρξατο λέγειν· *Ἰνα τί, βασιλεῦ, τὸν ἐξ ἰδιώτου σε βασιλέα ποιήσαντα, καὶ τὴν οικίαν ἐχειρίσαντά σοι ποίμνην, καὶ ἦν τῷ ἑαυτοῦ ἐκτέησατο αἵματι, καὶ ταυνώσαντά σου τὴν κεφαλὴν ἀνυμῶσαν πρόωγ, αὐτὸς ὑβρίζεις, τοὺς ἀθετοῦντας αὐτὸν τῶν ἐπετηκώκτων προτιμωτέρους τιθέμενος, καὶ δίκας εἰσπραττων ὑπὲρ Ἰουδαίων Χριστιανῶν, καὶ βίαν αὐτοῖς ἐπάγων, ἐν μέσῳ τῇ πόλει, ἐν ἧ κηρύσσεται ὁ Χριστός, καὶ προσκυνεῖται σταυρός, συναγωγὴν οἰκοδομῆσαι τοῖς Χριστοκτότοις; Καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν ἐλεγχὸν ἀδελθεῖς, ἔφη, Καὶ δώσωμεν, ὦ ἐπίσκοπε, τοῖς δῆμοις δσα βούλονται δρᾶν; Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο δοτέον, ὦ βασιλεῦ, ὁ λαὸς Ἀμβρόσιος ἀντεπήνεγκε, τὸ συναγωγὰς ἔχειν τοὺς Ἰουδαίους ἐν μέσῳ πόλεως εὐσεβοῦς, καὶ βλασφημῶντες εὐχὰς ἀναπέμπειν ἐκ' ἀκροάσει θεοσεβῶν. Μὴ σὺ γε τοῦτο θεοπικίας, ὀρθοδοξόδοξας Ἀθροῦσα. Τούτοι; ὁ Θεοδόσιος μαλαχθεῖς, τοῖς Βυζαντιοῖς ἀνῆκε τὸ ἐπιτίμιον, καὶ συναγωγὴν ἐντὸς τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων τοὺς Ἰουδαίους ἔχειν ἀπαίρηκε. Τοῖς Ἀντιοχεῦσι (51) δὲ φόρων ἐπιταχθέντων νέων, κινήθεῖς ὁ δῆμος εἰ-*

Variae lectiones et notæ.

(49) *Συναγωγὴν*. Vide nostram CP. ubi de Synagoga.

(50) *Καὶ ταύτην ἐμπύκρηνσι*. Eadem Deiparæ sacra, in loco ubi erat Synagoga Judæorum, a Theodosio Juniore, alii a Marciano et Pulcheria ædificatam tradunt: de qua multis egimus in nostrâ Constantinopoli, lib. II. sect. 2, n. 9, ubi observavimus summa veneratione habitam, tum ob zonam Deiparæ in ea asservatam (unde a nostris urbem obtinentibus vulgo appellabatur *Ecclesia S. Mariæ de Cintura*, vel *de Cintura*, ut docemur ex Innocentio III PP. lib. II, epist. 50, 58, 59, et 69, tum etiam ob imaginem Servatoris, quam τῷ Ἀντιφωνητοῦ appellabant, et aliam Deiparæ in eam ædem illatam, quam sanctus Germanus, patriarcha Constantinopolitanus in suo itinere Hierosolymitano, ex ejusdem sanctissimæ Virginis archetypa imagine ἀχειροποιήτω, columnæ templi a sanctissimis apostolis Petro et Joanne, Lyddæ, sive Diospoli, in Palestina in honorem ipsius adhuc superstitis extructi, visis coloribus divinitus impressa, curavit in tabula quadam depingi, quæque circa finem imperii Leonis Isauri, cum ab eodem sancto Germano jam mortis vicino, ob per-

Præfectus rem ad imperatorem præscribit, qui eam audaciæ poenam statuit, ut sumptus synagogæ persolverent, eamque Judæis instaurare liceret. Hoc magnus Ambrosius cognito, cum quodam Dominico festo imperator Mediolanensem ecclesiam ingrederetur, sic exorsus est: *Cur, imperator, eum qui te ex privato regem, fecit, suo grege tibi commisso, qui caput tuum prius squalidum diademate exornavit, tu contumeliis afficis, eos a quibus ille rejicitur, iis præferendo a quibus colitur, vi etiam illata, ut in media urbe, in qua Christus colitur, et crux adoratur, synagogam Christi interfectores ædificent?* Ea reprehensione verecundatus imperator: *Numquid, inquit, episcope, in republica bene constituta plebi concedenda est quidvis temere et impudenter audendi licentia? At ne illud quidem, inquit D. Ambrosius, concedendum est, ut Judæi in medio Christianæ urbis synagogas habeant, et blasphemis precibus piorum aures obtundant? Ne vero istud decreveris, sanctissime imperator.* His lenitus Theodosius, Byzantiis remisit multam, et Judæos intra urbem regiam habere synagogam vetuit. Cum autem Antiochenis nova tributa imperasset, populus ob exactionis novitatem indignatus, prioris ejus uxoris imagines in foro sitas revellit, et in publicis viis traxit. Ob id facinus ille iratus, urbem et privilegiis privavit, et vicinæ 36 Laodiceæ subjecit, comminatus etiam civibus, quos utique male tractasset, nisi Flavianus archiepiscopus Antiochenus legatione suscepta, imperatorem mitigasset. Quo tempore vir summus Joannes Chrysostomus, Antiochenæ Ecclesiæ presbyter adhuc, eas orationes scripsit, quæ *Statuarum* titulum præ se ferunt.

ἀτάκτως καὶ ἀναιδῶς ἐν ἐνομομύμναις πόλεσιν ἀτάκτως καὶ ἀναιδῶς ἐν ἐνομομύμναις πόλεσιν

(51) *Τοῖς Ἀντιοχεῦσι*. Sozom. I. VII, c. 23; Theodor. I. V, c. 19.

ἀγανάκτησιν διὰ τὸ καινὸν τῆς εἰσπράξεως, εἰκόνας τῆς προτέρας γαμετῆς τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς πόλεως αὐτῶν ἱσταμένας κατέσπαζε, καὶ ἔσυρεν ἐν ταῖς δημοσίαις ὁδοῖς. Δι' ὅπερ ὀργισθεὶς ἐκεῖνος; τὰ τε τῆς πόλεως ἀφείλετο δίκαια, καὶ τῇ ἐκ γειτόνων Λαοδικεῖα ταύτην ὑπέταξε, καὶ τοὺς αὐτῆς πολίτας ἠπέλειε διζήθῃσιν κακῶς. Καὶ διέθετο αὐτὸν, εἰ μὴ Φλαβιανὸς ἐ τότε τῆς Ἀντιοχείας ἀρχιερεὺς τῷ βασιλεῖ προσελθὼν ἐπρέσθευσε, καὶ ἐνδοῦναι αὐτὸν πεποιήκατο τῷ θυμῷ. Ὅτε καὶ ὁ πᾶμμεγας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τοὺς ἐπιγραφομένους Ἀνθριάνας λόγους συνέγραψε, τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας τυγχάνων πρεσβύτερος.

XIX. Tunc etiam Gregorius regem divinarum A peritissimus, qui pridem orthodoxos clam in Sanctæ Anastasiæ æde ob hæreticorum impudentiam et audaciam, docuerat: post apertas orthodoxis a Theodosio ecclesias, palam Filium ejusdem cum Patre naturæ, et sanctum Spiritum cum utroque adorandum et glorificandum prædicavit. Nam Macedonius, qui, ut dictum est, exiguo tempore patriarcha Constantinopolitanus fuit, non ferebat, ut Spiritus vel Deus nominaretur, vel pari cum Patre Filioque potentia, eademque natura præditus diceretur: quam ob rem jussu imperatoris secundum concilium est indictum, et divinis Patribus in urbe imperatoria congregatis, quorum in disputationibus principes fuere, theologus et magnus Gregorius Nyssenus episcopus, et sanctus Amphiloehus, Iconiensis Ecclesiæ præses, qui Spiritum sanctum, et Deum esse statuerunt, et Patri Filioque potentia et dignitate

B IΘ'. Τότε καὶ ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, κεκρυμμένως πρῶν διδάσκων τοὺς ὀρθοδόξους ἐν τῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας ναῷ (52) διὰ τὴν τῶν αἰρετικῶν ἀναίδειαν καὶ θρασύτητα, τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τὰς ἐκκλησίας τοὺς ὀρθοδόξους ἀνεκτότος, παρήρσεια τὸν τε Υἱὸν ὁμοούσιον ἐκήρυττε τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα Θεὸν ἄμφοιν συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον. Ὁ γὰρ Μακεδόνιος, δὲ καὶ πατριάρχης ἐπ' ὄλιγον, ὡς ἤδη ἱστορήται, τῆς Κωνσταντινουπόλεως γέγονε, Θεὸν αὐτὸ λέγεσθαι οὐκ ἠθέλητο· ἀλλ' οὐδ' ἰσοσθενῆ; τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, οὐτε μὴν ὁμοούσιον. Διὸ καὶ ἡ δευτέρα τότε συγκακρότητα σύνοδος (53) τοῦ βασιλέως προστάξαντος, ἑκατὸν πεντήκοντα συναθροισθέντων Πατέρων θεοφόρων ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, ὧν προσεξήρχεν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὁ Θεολόγος καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος (54), ὁ Νύσσης ἐπίσκοπος, καὶ ὁ ἱερὸς Ἀμφιλόχιος τῆς Ἰκονίου προεστὸς Ἐκκλησίας, οἳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ Θεὸν ἔδογματίσαν, καὶ τῷ Πατρὶ καὶ

Variæ lectiones et notæ.

(52) Ἐν τῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας ναῷ. Georgius Hamartolus in Chronico ms.: Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς τὴν νῦν ἐκκλησίαν Ἀναστασίας τῆς μάρτυρος, εὐκτήριον οὖσαν μικρὸν, τοὺς ὀρθοδόξους ἐδίδαξεν. Ἀναστασίας δὲ τὸν μέγαν οἶκον ὁ ἱστορῶν φησὶ ὀνομάζεσθαι, ἣ διὰ τὴν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀνάστασιν, ἣ διὰ τὸ γυναικῆ ἐγκύμωνα πεσοῦσαν ἀνωθεν τελευτήσαι· κοινῆς ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων γενομένης εὐχῆς ἀναστῆναι τὴν τελευτήσαν. Hujusce porro ædis meminit præterea auctor ms. Vitæ S. Isaacii monachi ex monasterio Dalmati, ubi de S. Gregorio Theologo: Ἐπισυνάγει καὶ ἐπιστηρίζει τὸν λαὸν διὰ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν· ὅπερ εὐκτήριον μετὰ ταῦτα ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας μεγαλυνοῦν Ἀναστασίαν ὀνόμασαν. Eadem etiam Ἀνάστασιν interdum appellari ibidem docuimus, qua appellatione donatur ab Innocentio III PP. lib. xi, epist. 48, 49, 50, 51, 52, 53, in qua collegium canonicorum erat, dum Urbem Franci nostri obtinebant. Sed de hac æde pluribus egimus in nostra Constantinopoli, lib. iv, sect. 17, n. 3, quam, ex Scriptoribus sibi laudatis, in majore amplitudinem in aedificatam a S. Marciano, qui Leone M. imperante vixit, dixeram, priusquam incidissem in vitam ms. ejusdem S. Marciani, ex qua docemur, S. Marcianum S. Anastasiæ ædem sacram erigere cogitantem, emisse domum amplissimam in medio urbis foro sitam a quadam vidua Antiochena, Nico appellata, duobus aureorum millibus. At cum illam facti pœniteret, pactum ultro Marcianum dissolvisse: tum vero ad ædem olim a Gregorio conditam, et sanctam Anastasiam seu potius Anastasin appellatam, et in Domnini porticibus sitam, animum appellentem, eidem ædi aliam S. Anastasiæ martyri sacram adjungere decrevisse: Τὸν μὲν ἦτορ καὶ παλαιὸν ἐκεῖνον ναὸν ἐπὶ τοῦ προτέρου σχήματος; καταλείπων, ἐν' οὗτω μᾶλλον εἰς θεὸν ἅπασιν κλειμένον, τρανώτερον ἢ γλώττα τὴν τοῦ Θεολόγου προφητείας ἀνακηρύττει· ἄλλον δὲ αὐτῷ ἐπεγεγέρει μέγιστον τε καὶ καλλίστον, κυκλούμενον στραῖς ποικίλαις, προ-

C αὐλοῖς τε ἅμα καὶ ὑπαίθροις διαλαβῶν, priorem illam ædem in eadem qua erat forma relinquens, ut cum ita omnibus conspicua esset, Theologi prophetiam clarius lingua publicaret, aliam eidem adjunctam exadificavit, amplissimam et elegantissimam, porticibus variis circumdatam, vestibulis et atriiis universum opus comprehendens: tum quanta intus magnificentia, quantumque ornato nituerit pluribus describit, u' et Enceniorum pompam et apparatus. Fuit autem ista Anastasia, quam φαρμαχολοτρίαν vocant, ut ibi docemur. Eadem Vita ms. s. Marciani de eadem S. Anastasia: Ἡ καὶ μάλιστα ἀναργῶς τοῖς σπουδαιοτέροις ἐν αὐτῷ διαφανομένη μετὰ τοῦ συνήθους σχήματος; καὶ τοῦ εἶδους, οὐκ ἕναρ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὕπαρ, πάθος τε καὶ δαίμωνι καὶ νοσήμασι φυγῆς αἰτία καθίστατο, φαρμακείαις τε καὶ ἄλλοις; κακοῖς φαρμακῶν ἔστιν ἀτεχνῶς ἄμαχον. Porro nescio an ad eumdem S. Marcianum, et ejus ædem sacram pertineant Maximi Planudis iambi, hoc titulo: Εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Μαρτιανοῦ καὶ Μαρτυρίου, quos hic apponam, quia necdum editi:

Τολμᾶς καθέλιων καὶ Θεὸν δόκῶν σέβειν,
Σαυτὸν λήθηας κτίσματος φύσιν σέβων,
Οὐ κτίσμα ταυτὸν καὶ Θεὸς μὴ παρ' ἑσόν
Ἐξω φρενῶν πίστις τις, ὡς εἶποι τόσοι,
Μεμνημένος σου τοῦ θεηλάτου μόρου.

Iambi alii ejusdem:

Κακῶς Ἀρεῖν ταυτα πεφρονηκότος,
Ἄνδρες φρονῶνται πλήρες αἰμάτων στίφους,
Καιὼς Θεοῦ προὔπεψαν ὕμᾶς εἰς; ὄμιον;
Καὶ γὰρ Θεοῦ μὲν οἶκος ὕμᾶς; ἀμφέπει,
Τοῖς; δ' οἶκος ἔβου καὶ τὸ μύριον σκότος.

(53) Δευτέρα σύνοδος. Socrat. l. v, cap. 8; Sozom. l. vii, c. 7, B, etc.; Chron. Alex. p. 706.

(54) Γρηγόριος. Socrat. l. v, c. 7; Sozom. l. vii, c. 5; Niceph. l. xii, c. 7; Theoph. etc. Ut porro Gregorius Theologus a Græcis effingatur, docent Menæa et Synaxaria ad 25 Januarii.

τῶ Γῶ ὁμοθενὲς καὶ ὁμοτίμον, τὸν τε Μακεδόνιον Ἄ
καὶ τοὺς ὁμοδοξοῦντας αὐτῶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
σίας ἐξέκοψαν (55), καὶ εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον τὴν
περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προσέθεντο συγγραφὴν
ἰσθὺ τοῦ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μέχρι τέλους·
καὶ τὰ ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ δογματισθέντα ἐπιθε-
βαίωσαν. Ὅτε καὶ τινες τῶν ἐπισκόπων βασικῆσαντες
τῶ Θεολόγῳ τοῦ θρόνου χάριν τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως, οὐ κανονικῶς εἶπον αὐτὸν ἐπιβεβηκέναι τοῦ
θρόνου, ὡς ἐτέρῳ πρότερον ἐπιχειρηθέντα. Δὲ
καὶ τὸν *Συντακτῆριον* ὁ ἅγιος συγγραφέμενος καὶ
δημοσίᾳ ἀνεγνωκῶς ἐξέστη τοῦ θρόνου καὶ εἰς τὴν
οἰκίαν πατρίδα τὴν Ναζιανζῶ ἐπανῆλθε. Καχειρο-
τόνητο δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης
Νεκτάριος (56), συγλητικῶς ἀνὴρ, καὶ πολιτικῶς
ἀρχὰς ἡνυκῶς. Τότε καὶ ὁ θρόνος (57) τῆς νέας
Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἔλαχε, μετὰ τὴν πρῶτην
Ῥώμην ταχθεὶς, καὶ τῶν ἐτέρων δὲ προκρίθεις.
Ἄλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀμφιλόχιος (58) τότε ἤξιον τὸν
βασίλεια ἐξελαθῆναι τῆς πόλεως τοῦς Ἀρειανούς,
ὅα τὸν Ἰὼν τοῦ Θεοῦ βλασφημοῦντας, ἡ τέως μὴ
παραχωρεῖσθαι συνάξει ποιεῖν. Ὡς δὲ νυθῆς κρῆς
τοῦτο ἔώρα τὸν Θεοδόσιον, φυλάξας καιρὸν, ὅτε καὶ
ὁ Ἀρκάδιος συγεδριάζων ἦν τῶ πατρὶ, εἰσῆλθε, καὶ
τῶ μὲν Θεοδοσίῳ τὴν προσήκουσαν ἀπένειμεν ὡς
βασίλει καὶ πρόσρησιν καὶ προσκύνησιν· κρῆς δὲ τὸν
Ἀρκάδιον ἀμελῶς· οὕτως ἔφη· *Χαίροις καὶ σὺ, παι-
δίον*. Καλεπήναντος δὲ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ
κκτα-τρονήσει, εἰτά φησιν ὁ ἅγιος· *Σὺ μὲν ἀνθρώπος
ὦν, τὴν τοῦ παιδὸς ἀτιμίαν τοῦ σου πράως οὐκ ἤνεγκας*
*Οἱσι δὲ τὸν Θεὸν τὸν ἐκείνου μονογενῆ
Παῖδα βλασφημοῦντας μὴ βδελύττεσθαι τε καὶ
ἀπεχθάνεσθαι, μηδ' ὀργίζεσθαι κατὰ τῶν ἐκχω-
ροῦντων ἐκείνους τοῖς ὀρθοδόξοις συναναστρέ-
φασθαι καὶ διαφθεῖρειν πολλούς; Θευμάσας οὖν
ἐπὶ τῇ μεθόδῳ τοῦ ἁγίου ὁ βασιλεὺς, δόγματι τοῦς
τῶν αἰρετικῶν συλλόγους κεκώλυκε. Τὸν τελευταῖον
δὲ τυραννήσαντά καθελόντι Εὐγένιον τοῦτω τῶ βα-
σιλεῖ, ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ περιελήλυθε ζύμπασα,
καὶ ἀνηγόρευσε τοῦς δύο υἱοὺς αὐτοῦ βασιλεῖς. Θέλων
εὐ μετὰ τὴν αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν λόγους παιδείας καὶ
τῆς ἐν ἡθεσιν, ἐκ Ῥώμης ἤγαγε τὸν μέγαν Ἀρσένιον
τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας ὄντα διάκονον, ἐπὶ λόγοις τε
καὶ ἔρετῃ περιδότηον· καὶ αὐτῶ τοῦς παῖδας παρ-
έλασε, μὴ ὡς βασιλεῦσιν αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἰδιώταις
καὶ τοῖς τυχοῦσι προσφύρεσθαι· ἐντεταλμένος, καὶ
μαστίζειν εἰ ἀμελοῦντας ὀρήν, ἡ παρεξίοντας τι τοῦ
καθῆκοντος, καὶ ὡς οἰκείοις τούτοις; κεχρησθαι παισί.
Τιμῆς δὲ μεγάλης ἤξιωσε τὸν Ἀρσένιον (59) καὶ
χρήμασι καταπλούτισεν. Ὁ δὲ τοῦς παῖδας παράλα-
βὼν ἐκείνους μὲν ἐπὶ θρόνων ἐκάθισεν, αὐτὸς δ'*

parem, Macedonio et ejus sectatoribus catholica
Ecclesia ejectis, et in sanctum Symbolum inserta
clausula illa, quæ incipit *et in Spiritum sanctum*
usque ad finem, primique concilii decretis confir-
matis. Sed quidam episcopi thronum Constantino-
poleos theologo invidentes, negarunt eo rite poti-
tum, qui prius alteri delatus esset. Quare vir
sanctus scripta oratione, quæ *Synacterion* inscri-
bitur, ac publice recitata, Nazianza in patriam
rediit. Fuerat autem patriarcha designatus Necta-
rius vir senatorius, et civilibus functus magistrati-
bus. Tunc Novæ Romæ sedes secundam ordinem
sortita est: post Romam veterem collocata, præ-
lataque cæteris. Tunc et Magnus Amphilo-
chius ab imperatore postulavit, ut Ariani, in Dei
Filium maledici, urbe pellerentur, aut saltem
conventus agitare prohiberentur. Cum autem
segnem ad id videret esse Theodosium, capta-
to tempore, quo etiam 37 Arcadius patri in
concilio assidebat, Theodosio quidem convenien-
tem honorem habuit, ut imperatori, cum verbis
tum gestibus: ad Arcadium autem simpliciter ita
dixit, *Salve et tu, fili*. Imperatore autem filii
contemptum graviter ferente, vir sanctus: *Tu,*
inquit, cum homo sis, tui filii neglectum iniquo
animo tulisti. Deum vero non existimas abominari
eos et odisse, qui Filio ejus unigenito maledicunt,
neque irasci iis qui eos in causam orthodoxorum
versari, ac multos corrumpere patiuntur. Admira-
tus igitur viri sancti artificium, decreto conven-
ticula hæreticorum sustulit. Amoto autem postremo
tyranno Eugenio, toto Romano imperio potitus,
duos filios suos imperatores appellavit, quos cum
litteris et moribus erudiri vellet, magnum Arse-
nium, Romæ Ecclesiæ diaconum, virum et erudi-
tione et virtute celebrem accersit, filios tradit, cum
eis non ut imperatoribus, sed ut plebeis et
vulgaribus agere jubet, flagris etiam adhibitibus, si
negligentes eos esse, aut ab officio decedere vide-
rit, et plane pro suis filiis tractare. Ac magnum
Arsenium honorem habuit, magnamque pecuniam
donavit. In pueris in sellas collocatis, cum stans
munere præceptoris fungeretur, imperator ali-
quando de improvviso ingressus, ut pueros seden-
tes, Arsenium stantem deprehendit, pueros asta-
re, Arsenium sedentem docere jussit, quod ab eo
tempore illi observarunt. Arcadius autem plagis
aliquando ob delictum acceptis iratus, insidias
præceptoris comparat, de eo occidendo assidue cogi-
tans, percussore subornato. Sed Arsenius, consi-
lio ejus cognito, clam regia egressus, Scetin æ

Variæ lectiones et notæ.

(55) Τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐξέκοψαν. Ita
sedem Sophianam indigitat, ut Nicephorus Con-
stantinopolit. in Breviario sub fin. προσδου κατὰ
τὸ εἰσῆλθε ἐπὶ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν γενομένης,
ἐπατελεῖν ἐποίησαν. Vide Gloss. med. Græcit. in
Καθολικῇ.

(56) Νεκτάριος. Socrat. l. v, c. 6; Sozomen. l.

vii, c. 7.

(57) Τότε ὁ θρόνος. Vide Allatum, *De consensu*
atriusque Eccl. Morinum, Marcam, et al. passim.

(58) Ἀμφιλόχιος. Theodorit. l. v, c. 16; Socrat.
l. vii, c. 6; Niceph. l. xii, c. 8, 9.

(59) Ἀρσένιος. Cedren. p. 327, 328. De Arsenii
sanctitate agunt non semel scriptores ecclesiastici.

in vitam solitariam contulit, ibique, instar angelli A
vixit. Theodosius autem imperator eum diligenter
inquisitum nusquam reperit, et Mediolani ex
morbo moritur, anno imperii decimo septimo,
supra menses quinque, eo inter duos filios diviso.
Arcadio nova Roma attributa est cum finitimis
regionibus et Orientali parte; Honorio, Roma vetere
cæterisque Occidentalibus provinciis assignatis.

στιγας ἐνέτεινεν ὁ διδάσκαλος. Ὁ δὲ μηνίων διὰ ταύτας αὐτῷ ἐπιβουλήν συντίθεισι κατ' αὐτοῦ καὶ
κτείνει τὸν ἄνδρα διεμελέτησε, καὶ τὸν σφαγία ἠτοίμασε. Γνοὺς δὲ τὸ μελετώμενον ὁ Ἀρσένιος.
λάβρα τῶν βασιλέων ὑπανεχώρησε· καὶ εἰς τὴν Σκήτιν ἀπελθὼν, τὴν μονήρην ζωὴν ὑπέπλεε καὶ
ἐσάγγελος γέγονε. Πολλὴν δὲ αὐτοῦ θέμενος ζήτησιν ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος οὐκ ἔγνω ὅποι γῆς ἦν.
Νοστήσας δ' οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐν Μεδιολάνοις (60) μετέλλαξε τὴν ζωὴν, ἐπιτακτικῶς ἐτη τὴν βασι-
λείαν ἰθύνας, ἐπὶ πάντε μισί· μερίσας δὲ ταύτην τοῖς δυσὶν υἱέσιν αὐτοῦ, καὶ τῷ μὲν Ἀρκαδίῳ τὴν
Νέαν ἀπονεύμας Ῥώμην, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, καὶ τὸ ἔϋρον τμήμα, τῷ Ὀνωρίῳ δὲ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην
προσκληρώσας καὶ τὰ Ἑσπερία ὅπσα Ῥωμαίοις ἦσαν ὑπέηκοα.

XX. Imperio Romanorum sic inter Theodosii B
lios diviso, suam uterque partem gubernabat. Cum
autem rescissent, magnum Arsenium Scethi vitam
agere solitariam, 38 sæpissime per litteras ab eo pe-
tierunt, ut vota pro ipsis faceret, Arcadio privatim
a viro sancto, veniam petente, obstructas illi etiam
insidias, donato illius anni tributo Ægyptio, quo
suo arbitratu uteretur. At ille rescribere imperato-
ribus noluit, sed legatos eis renuntiare jussit, se
precari Deum ut illis veniam det, atque efficiat,
ut voluntati ejus pareant: sibi vero, qui jam mun-
do esset mortuus, nulli usui esse pecuniam. Ar-
cadius urbem ædificavit in Thracia, quam Arcadio-
polim nominavit. In Xerolopho columnam erexit,
in qua suam statuum collocavit. Nectario Constanti-
nopolitano patriarcha mortuo, Joannem Chry-
sostomum Antiochia accersavit, novæ Romæ
patriarcham designat. Sed cum Arcadius tardus
esset justoque mollior, ab uxore Eudoxia regeba-
tur, muliercula ferocula, et ex avaritia injustissi-
ma: cujus cupiditas cum a magno illo patre inhi-
beretur, aliquando etiam objurgaretur, iracundia
inflammata, virum sanctum ulcisci studet, et
Alexandrinum Theophilum improbitatis suæ nacta
ministrum, Arcadio persuadet, ut virum sanctum
releget. Sic ille ejectione ecclesie, relegatur. At po-
pulus urbanus, partim lugere, partim non sine
seditione tumultuari. Quo tardus ille Arcadius
cognito, Joannem celeriter revocari jubet. Revo-
catus, Ecclesie redditur. Sed quia vir invicti ani-
mi, linguam contra injustos acuere non desiste-
bat, Eudoxia imperatrix, quæ conciones de injus-
titia ad sese accommodaret (nam a snapte con-
scientia arguebatur), inflammato contra magnum
Patrem animo, rursus (ut quæ intercessere omit-

ιστηκῶς ἐπλήρου τὴν διδασκαλίαν αὐτοῖς. Καί
ποτε ἐθρόον αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς ἐπιστάς, καὶ τοὺς μὲν
καθημένους εὐρῶν, ἰσάμενον δὲ τὸν Ἀρσένιον,
ἠγανάκτησε, καὶ τοὺς μὲν παῖδας τῶν θρόνων ἐξ-
αναστήσας, καθίσας δὲ τὸν Ἀρσένιον, οὕτως διδά-
σκειν αὐτοὺς διετάξατο. Καὶ ἦσαν ἔκτοτε οἱ μὲν
παρεστώτες τῷ διδασκάλῳ, ὁ δὲ διδάσκων καθήμε-
νος. Ποτὲ τοίνυν παρασφαλίνει τῷ Ἀρκαδίῳ μά-
κων. Οὕτω διανεμηθείσης τοῖς τοῦ Θεοδοσίου υἱοῖς
τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἤρχε τῆς οἰκίας μοί-
ρας ἐκάτερος, καὶ γρόντες ὡς ἐν τῇ Σκήτει μονάζων
ἦν ὁ μέγας Ἀρσένιος, πλειστάκις αὐτῷ ἐπιστάλα-
κασιν εὐχεσθαι ἀξιούντες ὅτιρ αὐτῶν. Ὁ δὲ γὰρ
Ἀρκαδῖος καὶ ἰδίᾳ τῷ ἁγίῳ ἐπέστειλε, παρακαλῶν
συγγνώμην νεῖμαι αὐτῷ ὅτι αὐτῷ ἐπιβούλευσε, καὶ
ἐπέτρπε λαβεῖν αὐτὸν τὸν τῆς Αἰγύπτου πέσης
δασμὸν τοῦ ἔτους ἐκεῖνου, καὶ χρῆσασθαι ὡς αὐτῷ
πρὸς βουλῆς. Ὁ δὲ μέγας Ἀρσένιος ἀντεπιστάλαί
μὲν τοῖς αὐτοκράτορσιν οὐκ ἠθέλησε, τοῖς δ' εἰς
αὐτὸν ἀποσταλεῖσιν εἰπεῖν αὐτοῖς ἐνετελεῖται, ὅτι
Ὁ Θεὸς συγχωρήσει ὑμῖν, καὶ τὰ αὐτοῦ πράττειν
ποιήσοι θελήματα· ἐμοὶ δὲ ἤδη νεκρωθέντι τῷ κό-
σμῳ τὰ χρήματα ἀχρηστοῦσα. Οὗτος ὁ βασιλεὺς Ἀρ-
κάδιος ἐν τῇ Θράκῃ πόλιν οἰκοδομήσας Ἀρκαδιού-
πολιν (61) αὐτὴν ἐπωνόμασε. Καὶ τὸν ἐν τῷ Ξηρο-
λόφῳ (62) ἀνήγειρε κίονα, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἀνδριάντα
οἰκτεῖον ἐνίδρουσα. Τοῦ πατριάρχου δὲ Κωνσταντινου-
πόλεως Νεκταρίου θανόντος, τὸν χρυσοῦν τὴν γλῶσ-
σαν Ἰωάννην ἐξ Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης μεταστει-
λάμενος πατριάρχην τῆς Νέας Ῥώμης προβάλλεται.
Νωθῆς δὲ ὢν καὶ τὴν γνώμην πέρα τοῦ δέοντος
μαλθακὸς ὁ Ἀρκάδιος, ὑπὸ τῆς γαμετῆς καταλεγτο
Εὐδοξίας. Ἡ δὲ ἦν γύναιον ἱταμὸν καὶ χρημάτων
ἠττώμενον ἔρωτος, κἀνευθεν καὶ ἀδικώτατον. Ὅθεν
παρὰ τοῦ μεγάλου τούτου Πατρὸς ἀνακοπτόμενον
τῆς ὁρμῆς, ἔστι δ' οὗ καὶ ἐπιτιμώμενον, ἠρέθιστο
εἰς ὀργὴν, καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἅγιον ἱσπευθεν. Εὐ-
ρούσα δὲ καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον τῆς κα-
κίας αὐτῆς συνεργόν, παῖθαι τὸν Ἀρκαδίον ὑπερ-
ορῆαν τοῦ ἁγίου καταψηφίσασθαι. Καὶ ὁ μὲν τῆς
ἐκκλησίας ἐκβέβλητο καὶ ἀπήγετο ὑπερῆριος· ὁ δὲ
τῆς πόλεως δῆμος, οἱ μὲν ἐθρήνουν, οἱ δὲ ἐστασίαζον.
Ὁ γνοὺς ὁ κωθῆς Ἀρκάδιος στέλλει κατὰ τάχος τὸν

Variæ lectiones et notæ.

(60) Ἐν Μεδιολάνοις. Illius corpus relatum
Constantinopolim ab Arcadio filio. Chronicon ms.
ab Adamo ad Leonem Philosophum: Τὸ σώμα
αὐτοῦ Ἀρκαδῖο; ἐν τῇ πόλει ἀποκομίσας, κατατίθη-
σιν ἐν τῷ ἠρώφῳ, ἕπερ ἐν ἁγίοις ὁ Κωνσταντῖνος
κατεσκεύασε εἰς ταφήν. Vide Chronicon Alexandr.
an. 1 Arcadii, Cedrenum, etc.

(61) Ἀρκαδιούπολιν. Theophrastes an. 9 Arcad.
Cedren. p. 324.

(62) Ἐν τῷ Ξηρολόφῳ. Ita scriptores Byzantini,
præterea Chronicon ms. Georgii Hamartiani, de
Arcadio: Ὅς τὸν κίονα τοῦ Ξηρολόφου στήσας ἐκυ-
τῷ. τὸν ἑαυτοῦ καθίδρουεν ἀνδριάντα. Vid. nostram
Constantinopolim, lib. II.

Ἰωάννην ἀνακαλούμενος, καὶ ἐπαναχθὰς αὐτὸς Α (tam) marito quem veluti capistro quovis trahebat, ἀπεδίδθη τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ ἀδούλωτος ὢν, κατὰ τῶν ὀδικούντων τὴν γλώτταν κινῶν οὐκ ἐπαύετο. Ἡ δὲ βασιλῆς Εὐδοξία τὰς περὶ ἀδικίας διδασκαλίας ἐαυτῇ προσερμύετοσα (ἤλεγχε γὰρ αὐτὴν ἡ συνειδήσις τοιαύτην ὄσαν) ἐμνηνά, καὶ τοὺς θυμοὺς ἐξέκαιε κατὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς. Καὶ πάλιν (ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ) παῖδι τὸν γαμέτην, ἔλκουσα τοῦτον ὡσπερ ἐκ φορβίδας, ὑπερορίαν τοῦ ἁγίου καταψήφισασθαι. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐκκλησίας ἐξώσθη τυραννικῶς, καὶ εἰς χώρας κινδυνώδει; ἀπήγετο, εἰς τε πορθωτάτω κειμένας ἐσχατίας, πολλῶν πειραθεὶς κατὰ τὴν ὁδὸν δυσχερῶν τε καὶ ἀλγεῖνῶν· ἀ τῆς ἐκείνου χρυσίας γλώττης ἐν ἐπιστολαῖς ἐξεστὶν ἀκούειν διηγουμένης. Καταντήσας δ' εἰς Κρουκουσὸν, κάκειθεν εἰς Πιτυοῦντα ἀπαγόμενος, ἐν Κομάνοις γενόμενος, (πολίχιον δὲ τοῦτο [63]) ἐκεῖ τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν, ἐτῶν γεγονώς δύο τε καὶ πενήκοντα, ἀρχιερατεύσας δὲ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἕτη πέντε πρὸς τῶ ἡμίσει. Οὐκ ἐπενύσταξε μέντοι ἡ θεία δίκη, ἀλλὰ ταχέως μετήλθε τὴν τριτάλαιαν ἐκείνην βασιλίαν. Οὕτω γὰρ τρεῖς παρήλθον μῆνες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρυσοστόμου Πατρὸς, καὶ βίαιῶ περιπέπτωκε μόρῳ. Τικτούσης γὰρ τὸ ἔμβρυον τέθηκε, καὶ ὠδίνες ἐκείνην συνέιχον δριμελεῖ· διαφθαρέντος δ' ἔνδον ἐκείνου, καὶ ἡ νηδύς τῆς βασιλίσσης διέφθορον ἐκ τῆς σήψεως, καὶ οὕτως ἀθλίως (64) μετήλλαξε τὴν ζωὴν. Τοῦ μέντοι Χρυσορόρημος ἐκείνου Πατρὸς ἐκβληθέντος τῆς Ἐκκλησίας, ἀντιστήκτω Ἀρσάκιος (65), καὶ ἐπὶ δύο ἐπισκοπήσας· ἐλαυτοῦς, ἔθανε· μεθ' ὃν χειροτόνητο Ἀττικὸς (66). Τῆς δ' Εὐδοξίας προτεθνηκυίας τοῦ ὁμουνέτου καὶ αὐτοκράτορος, καὶ αὐτὸς οὐ μετὰ μακρὸν ἐπανήλθεν αὐτῇ ὁ Ἀρκάδιος, βασιλεύσας μετὰ θάνατον Θεοδοσίου τοῦ οἰκείου πατρὸς, ἕτη τεσσαρσκαίδεκα καὶ μῆνας τρεῖς πρὸς ἡμέραις τισὶ. Λέγεται δὲ τῆς Εὐδοξίας ἔργον τυγχάνειν ὁ εἰς τὰ λεγόμενα Πιττάκια ἐτώως κίων. Θνήσκων δὲ ὁ Ἀρκάδιος, τὸν υἱὸν ἐαυτοῦ τῆς βασιλείας διάδοχον καταλέλοιπε Θεοδόσιον τὸν Μικρὸν λεγόμενον πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ πάππου αὐτοῦ· ἡ ὅτι ἐν παιδικῇ πάνυ ἐτύγχανεν ἡλικίᾳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτήσαντος· ἐπὶ γὰρ ἦν τότε μόνων ἐνιαυτῶν. Ἄλλ' ἀναβεβλήσθω τὰ περὶ τοῦτου· τὰ δὲ κατὰ τὸν Ὁμώνιον ὁ λόγος ἐν ἐπιτομῇ διεξίτω.

ΚΑ'. Ὁς βασιλεὺς τῆς πρεσβυτέρης Ρώμης καταλειφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐν νεωτάτῃ ἡλικίᾳ (δεκῆτης γὰρ ἦν) ὅπῃ ἐπίτροπον ἐτέλει γνῶμη τοῦ πατρὸς τὸν Στυλίωνα, ἀνδρα τῶν ἐν τῇ Ρώμῃ πρωτεύοντα, καὶ τὴν τῶν κοινῶν πραγμάτων ἐγκχερισμένον διοίκησιν. Ἄγεται τοίνυν τὴν τοῦτου θυγατέρα Μαρίαν εἰς γαμέτην. Ἦς θανούσης λέγεται τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Θερματίαν (67) γῆμαι ἐν ἀτελεῖ τυγχάνουσαν ἡλικίᾳ. Κάκεινη δὲ ταχὺ ἐτελεύτησεν. Οὗτος ἀβλιτέρος ὢν, παρὰ τῶν ἐν τῇ Ρώμῃ μεμίστητο δυνατῶν. Καὶ γνοὺς ἐπιβουλεύόμενος, εἰς Πάβερναν (68) τε μεταναστεύσας, δι-

Variae lectiones et notæ.

(63) Πολύχριον δὲ τοῦτο. Ad Pontum Euxinum D urbs sita. Socrat. l. vi, c. 19.

(64) Καὶ ἀθλίως. Sed et hæc addunt Synaxaria ad 13 Novembr. de Eudoxia tumulo: Φασὶ δὲ ὅτι μετὰ τὴν αὐτῆς τελευτὴν, πρὸς Πλεγγον τῆς εἰς τὸν Χρυσοστόμον ἀδικίας, ἡ λάρναξ ἐνθα κατετέθη, ἐκνεῖτο ἐπὶ χρόνῳ, τριάντοσα καὶ δύο· ἐν δὲ τῶ ἀνακομισθῆναι τὸ τοῦ Χρυσοστόμου τίμιον λείψανον, καὶ ἀποτιθέναι ἐνθα νῦν ἐστὶ, τοῦ κλόνου καὶ τῆς κηρύσεως ἕστη.

(65) Ἀρσάκιος. Socrat. l. vi, c. 17; Sozom. l. viii, c. 23, 27; Niceph. l. xiii, c. 12.

(66) Ἀττικὸς. Cujus festum colunt Græci 8 Januarii, ut est in Menæis.

(67) Θερματίαν. Ita tres mss. Reg. Thermantia vero vulgo appellatur. Vide Familias Aug. Byzant.

(68) Πάβερναν. Hinc Claudianus in vi consulationum Honorii, Romam querentem inducit:

Quorum uaque tenebit
Praelatus mea vota Ligur.

tens, ut Romam oppugnaret. Alaricus autem Romam invasisset, non tamen vastasse fertur, sed pacem fecisse cum Romanis, acceptaque pecunia omni imperatoria, et Honorii sorore Placidia recessisse: puellam autem tradidisse custodiendam comiti cuidam Constantio, qui eam arrepta fuga ad fratrem perduxerit: a quo et senatoria dignitate sit ornatus, et affinis ascitus, denique etiam imperator appellatus, cum Honorius omnino liberis orbus esset. Constantium autem paulo post occisum, cum e Placidia Valentinianum et Honoriadem genuisset. Quidam igitur hæc ita narrant. Alii vero dicunt, occisum esse Stiliconem, et Romanos odisse Honorium, qui Ravennam migravit. Alaricum autem contempta ejus vecordia Romam obsidione cepisse: qua capta, quemdam oppletum lacrymis nuntiasset, **40** Romam ab Alarico captam: ad eum nuntium consternatum convulso corpore, et femora manibus ferientem, dixisse Honorium: *Roma modo hic fuit: quomodo igitur capta est? quo errore nuntium intellexit, cum gemita dixisset, se de urbe loqui, non de ave.* Habebat enim in deliciis gallinam prægrandem, nomine Romam, quam cum putasset esse captam, ingemuerat. Mortuus est hydropticus, natus annos XL, quorum triginta nulla cum laude imperavit. Joannes autem qui Romæ tyrannidem invaserat, sororem ejus Placidiam cum liberis ambobus Valentiniano et Honoriate urbe expulit.

ὡς *Περὶ τῆς πόλεως λέγω, καὶ οὐ περὶ τῆς ἑρμιθῆος.* Ἦν γὰρ τῷ βασιλεῖ τούτῳ ἀλεκτορικὸν ὑπερμεγέθους ἢ ἐγγεῆθει, ἦν ὠνόμασε Ῥώμην, δι' ἣν καὶ ἀνθρωπιζεν, ἐκείνην νομισὰς ἐλαλιεῖναι. Τῶρον δὲ περιπεπωκὼς ὁ Ὀνώριος, θνήσκει ζήσας μὲν ἐνιαυτοῦς τεσσαράκοντα, βασιλεύσας δὲ δυσσελῶς ἐκ τούτων τριάκοντα. Ἰωάννης (71) δὲ τυραννίσας ἐν Ῥώμῃ τὴν ἐκείνου ἀδελφὴν Πλακιδίαν μετὰ τῶν δύο τέκνων αὐτῆς Οὐαλεντινιανοῦ τε καὶ Ὀνωριάδος ἐκείθιν ἐξήλασε.

XXII. Junior autem Theodosius Constantinopoli, Pulcheriæ sororis studio, diligenter educabatur et erudiebatur, metu Isdigerdis Persarum regis, nemine contra eos insurgente. Nam Arcadius moriens Isdigerdem in testamento, filii, pueri adhuc, ut dictum est, tutorem scripserat. Quo ille accepto, Antiochum eunuchorum suorum principem misit, custodem et curatorem imperatoris Theodisii, admonitis per litteras proceribus, ut impera-

Ἀ ἐπιμύητο πρὸς Ἀλλάρικον (69), ὡς λόγος, τὸν ἀρχοντα τοῦ τῶν Οὐαλενθίων ἢ Γόθων ἔθνους, ἐξίωσεν αὐτὸν κατὰ τῆς Ῥώμης στρατεύεσθαι, ἀμύνασθαι θείων οὕτως τοῦ τῆς Ῥώμης πολίτας, διὰ τὸ μίσος τὸ πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐπαλεῖν μὲν τῇ Ῥώμῃ τὸν Ἀλλάρικον, μὴ μέντοι κορθεῖσθαι αὐτήν, ἀλλὰ σπείσασθαι τοῖς Ῥωμαίοις, λαβόντα ἑκόστα ἐν τοῖς βασιλείοις ἐερέθησαν χρήματα, καὶ τὴν ἀδελφὴν Ὀνωρίου τὴν Πλακιδίαν (70), καὶ ὑπονοστήσαι. Παραδοῦναι δὲ τὴν κόρην Κωνσταντῖον τινὶ ἀρχεπίτῳ ἐπὶ τῷ φυλάττεσθαι· τὸν δὲ προσεληφῶτα αὐτὴν ἀποδράναι καὶ κομισαί τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς, κἀκαίον συζεύξει αὐτὴν αὐτῷ, τετιμηκότα συγγλητικῶν, εἶτα καὶ βασιλεῖ ἀναγορευοῦσαι· γονῆς γὰρ οὐκείας ἡμοῖραι πάμπαν Ὀνώριος. Σφαγῆναι δὲ μετὰ μικρὸν τὸν Κωνσταντῖον, γειναμένης αὐτῷ πατρὸς τῆς Πλακιδίας, Οὐαλεντινιανὸν καὶ Ὀνωριάδα. Καὶ οἱ μὲν οὖν οὕτως ταῦθ' ἱστοροῦσιν· ἕτεροι δὲ σφαγῆναι μὲν λέγουσι τὸν Σειλίχωνα, ἀπαχθάνεσθαι δὲ τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Ὀνωρίῳ, καὶ τὸν εἰς Ῥάδωναν μετακίχθασθαι. Τὸν δὲ Ἀλλάρικον τῆς ἀδελτηρίας ἐκείνου καταφρονήσαντα ἱπιστρατεύσαι τῇ Ῥώμῃ καὶ αὐτὴν πολιορκίᾳ εἶλιν· ἀλούσης δὲ, ἐπιστῆναι τῷ Ὀνωρίῳ δεδικορμένον τινὰ ἀπαγγέλλοντα ὡς Ἐάλω ὑπὸ Ἀλλάρικου ἢ Ῥώμῃ. Τὸν δὲ πρὸς τὴν ἀγγελίαν συγγληθηέντα σπασμῷ τὸ σῶμα, καὶ τῷ μηρῷ πατάξαντα ταῖν χερσίν, φάναι· Ἔως ἀρτι ὥδε ἦν ἡ Ῥώμη, πῶς οὖν ἐάλω; συνίεντα δὲ τὸν ἀγγελία καὶ μέγα στενάξαντα εἰπεῖν, ΚΒ'. Ὁ Μικρὸς μέντοι Θεοδοῖος; ἐν Κωνσταντινουπόλει διάγων, παρὰ Πουλιχερίας τῆς οὐκείας ἀνήγετο ἀδελφῆς, ἐπιμαλῶς τρεφόμενός τε καὶ πιδαυόμενος, μηθενὸς ἐπανισταμένου αὐτοῖς, φέθῳ τοῦ τῶν Περσῶν βασιλεύοντος (72) Ἰσδιγέρδου. Ὁ γὰρ Ἀρχάδιος τελευτῶν ἐπίτροπον τοῦ οὐκείου υἱοῦ παθεῖ; ἐτι, ὡς εἰρηται, ἔντος, ἐγραφεν ἐν διαθήκῃ τὸν Ἰσδιγέρδην· ὅς, τῆς διαθήκης κομισθείσης αὐτῷ, ἔσταλεν Ἀντιόχον (73) τῶν παρ' αὐτῷ εὐνοούχων

Variae lectiones et notæ.

Agere autem cœpit potissimum Ravennæ Honorius Theodosio I et Rumorido coss. anno Chr. 603 ut ex illius Constitutionibus colligitur.

(69) Πρὸς Ἀλλάρικον. Vide Eunapium in Maximo, p. 92, præter alios scriptores.

(70) Πλακιδίαν. Placidia post Constantii conjugis obitum Romam ad fratrem Honorium se contulit, a quo ob aliquas simultates remissa est Constantinopolim, et a Theodosio Junio excepta, in ea urbe reliquum vitæ exegit, conditis ab ea duabus domibus Augustis, seu palatiis, quorum alterum in prima urbis regione exstitit, de quo egimus in *Constantinopoli Christ.* lib. II, sect. 5, n. 4, et s. ct. 6, n. 1; alterum in decima, cujus situm ita describit Synesius in epist. 61 hisce verbis: Οὐκὼς παρὰ τὴν βασιλικὴν οὐκίαν, οὐ τὴν δημοσίαν, ἀλλὰ τὴν κατόπιν αὐτῆς, ἥτις Ἀδελφίου μὲν πρότερον ἦν,

nun δὲ Πλακιδίας ἐστὶ τῆς τοῖν βασιλείων ἀδελφῆς. Incertum utrum horum palatiorum intelligat Vigilius PP. in epist. 5: *Hæc dicendo, in nostro oedecio, et in Ecclesia publice, et in Placidis officium diaconatus implebas.* Idem in sententia excommunicationis in Theodoram: *Deinde in domo Placidiana, etc.*

(71) Ἰωάννης. De quo Olympiodorus apud Photium, p. 196; Socrates I. vii, c. 23; Prosuper, Idacius, Marcellinus, Procopius lib. III *Vandal. Greg. Turon.* l. II *Hist.* c. 8, et alii.

(72) Ἰσδιγέρδου. Ita Theophanes, p. 69. Isdigerde meminerit scriptores ecclesiastici, Socrates I. vii, c. 8; Theodorit I. v, c. 38; Evagrius I. vi, c. 19; Nicephor. I. xiv, c. 1; Agath. I. iv, Idem Theophan. p. 71.

(73) Ἀντιόχον. Qui non alius videtur ab Illo Antiocho, quem Synesius epist. 110: *Τὸ ἔργον ἀν-*

τὸν ἐντιμότερον, φύλακα τοῦ βασιλικῆς Θεοδοσίου A καὶ κηδεμόνα ἰσόμενον· παραίνεσας διὰ γραμμῶ-
των τοὺς ἀρχοντας ὑπαίκειν τῷ σφετέρῳ βασιλεῖ·
εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιεῖν, ἀπειλήσας αὐτοίς· αὐτὸς
ἐπιστῆναι εἰς ἐκδίκησιν τοῦ παιδός. Τούτῳ τοίνυν
τελευτῆν ἠγμένῳ εἰς μίτρακας, ἡ ἀδελφὴ Πουλχερία
μνηστύεται τὴν ἐξ Ἀθηνῶν Εὐδοκίαν, κάλλους μὲν
ἔχουσαν περιττῶς, σοφίας δὲ μετασχούσαν παντοδα-
πῆς. Ἡ θυγάτηρ μὲν ἦν Λεοντίου (74) τινὸς φιλο-
σόφου Ἀθηνῆθεν ὠρμημένου· Ἀθηναίς· ὁ ὠνομά-
ζετο. Ὅς γούτος ἐξ ἐπιστήμης εὐτυχῆσαι μέλλουσαν
τὴν θυγατέρα λαμπρῶς, διατιθέμενος, τὴν μὲν πε-
ρυσίαν αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς καταλέλοιπε (δύο δ' ἦσαν
Οὐαλέριος καὶ Γενέσιος), τῇ δὲ θυγατρὶ ἑκατὴν
χρυσίνους μόνους δοθῆναι ἐπέσκηψε, γράφας ἀρκεῖν B
αὐτῇ τὴν τύχην αὐτῆς. Τῶν γούν συγγόνων αὐτῆς·
σφετερισσάμενῳ τὴν πατρικὴν οὐσίαν, ἡ Ἀθηναῖς
νόμιμον τὸ οἰκεῖον ἀπῆται λόγος· καὶ ἤξιον τοὺς
ἀδελφοὺς μὴ κατὰ τὰς τοῦ πατρὸς διαθήκας ἀδικούς
οὖσας ποιεῖν. Οἱ δὲ καὶ τῆς οἰκίας αὐτὴν ἐξῶσαν
τῆς πατρικῆς. Δεξαμένη τοίνυν αὐτὴν ἡ πρὸς μη-
τρὸς θεία ἀκλήλυθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν·
καὶ τῆς Πουλχερίας ἰδέοντο, διεγούμεναι τὴν
ὑπέθεσιν. Ἰδοῦσα δ' ἑκατὴν τὴν κόρην περικαλλῆ
καὶ νεάζουσαν, ἤρετο εἰ ἀκαίρατος ἔτι ἀνδρὸς
ἔστι· καὶ γνοῦσα τούτο, βαπτίζει αὐτὴν ἔτι
οὖσαν ἀμύητον, καὶ Εὐδοκίαν μετονομάσασα, τῷ
ἀδελφῷ ταύτην Θεοδοσίῳ συζεύγνυσι, καὶ δια-
δήματι ταινιδί καὶ Ἀγούστῳ καλεῖ. Γῆμας δὲ
ταύτην ὁ Θεοδόσιος τὸν Ἀντίοχον, ὃς τῶν βασιλι-
κῶν ἐνούχων ὑπῆρχεν ὁ κράτιστος, καὶ πάντα C
συνεχέα θυγαστῆων, οὐ παραδυναστεύων, ἀπο-
σκευάζεται (75). Καὶ οὕτως παραλύεται ὁ Ἀντίοχος
τῆς τοῦ πραιποσίτου τιμῆς· ἀφαιρεται δὲ καὶ
πᾶσαν τὴν ὑπαρξίν, αὐτὸς δὲ κείρεται κληρικὸς
εἰς τὸν ἐν Χαλκηδόνι ναὸν τῆς πανευφήμου μάρτυρος
Εὐφημίας, καὶ θνήσκει μετ' οὐ πολὺ. Ἡ δὲ βα-
σιλὴς Εὐδοκία μετακαλεῖται τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ
μηδὲν αὐτοῖς μνησάσα, ἀλλὰ χάριτας μέλλον ὁμο-
λογήσασα, ὡς οὐκ ἂν τυχεύουσα τῆς βασιλείας, εἰ
μὴ παρ' αὐτῶν ἐξῶσθη, καὶ διὰ τούτο εἰς τὴν
Κωνσταντινούπολιν παύρετο, τὸν μὲν Γενέσιον
ἐπαρχὸν τῶν Ἰλλυριῶν διὰ τοῦ βασιλικῆς πεποίηκε·
τὸν δὲ Οὐαλέριον (76) ἐτίμησε μέγιστρον. Ὁ μὲντοι
πατριάρχης Ἀντιόχος Ἰουδαῖον (77) τινα παράλυτον

tori suo parent : quod nisi fecissent, se injurias
pueri non esse neglecturum. Jam pubescenti soror
Pulcheria Eudociam Atheniensem despondet,
forma excellenti præditam, et omni doctrinæ ge-
nere perpolitam, Erat ea Leontii cujusdam Athe-
niensis philosophi filia, et Athenais nominabatur,
qui cum eam splendidam fortunam consecuturam
ex arte cognovisset, testamento suas opes duobus
filiis reliquerat, Valerio et Genesio, filix tantum
centum aureis legatis, hac adjecta clausula, quod
fortuna ejus suffectura ei esset. Fratres igitur pa-
trimonio sibi vendicato, Athenaidem legitimam
suam postulantem, et testamentum injuriæ accu-
santem, paternis etiam ædibus exegerant. Qua
matertera suscepta, et Constantinopolim perducta,
causa exposita Pulcheriæ supplicanti. Quæ cum
puellam formosissimam, et integra ætate esse vi-
disset, rogat, An adhuc viri expertus esset? eo co-
gnito, baptizat rudem adhuc Christianæ religionis,
et mutato ejus nomine in Eudociam, fratri Theo-
dosio despondet, diademate ornat, et Augustam
appellat. Hac uxore ducta Theodosius, Antiocho
inter imperatores A] eunuchos potentissimo, et
omnia pro imperio, non pro imperii ministro com-
miscenti, præpositi honorem adimit, omnibus
etiam opibus ereptis. Is vero tondetur, et Chalce-
donensis Ecclesiæ fit clericus in æde inclixæ mar-
tyris Euphemix, nec multo post moritur. At Eu-
dokia imperatrix fratres accersit, neque irata illis,
sed gratias potius agens, ut dignitatis tantæ
auctoribus (nisi enim ab eis exacta fuisset, nun-
quam venturam fuisse Constantinopolim) Genesio
præfecturam Illyriorum ab imperatore impetrat,
Valerium magistri honore donat. Sub id tempus,
Atticus patriarcha Judæum quemdam paralyticum
monitis in Christi cognitionem perductum, sacro
lavacro est dignatus, et sanum ex aqua eduxit.
Hic etiam sancti Chrysostomi nomen in Ecclesiæ
diptycha retulit, prius non inscriptum. Nam reli-
giosissimus ille pater, Origenista et vocabatur et
habebatur. Attico mortuo, qui xx annos cœtui f-
delium præferat, Sisinnius eligitur, et biennium
pontificatu functus, vitam cum morte commutat
anno imperii Theodosii xxii, in cuius locum intro-
ductus est Nestorius, qui cum triennium præ-

Variæ lectiones et notæ.

θρόνιον, τὸ βέλτιστον μὲν τοὺς τράπους, εἰδεχθέν D
στατον δὲ τὴν ὄψιν, fuisse ait : cuiusque fuit pala-
tium, quod de ejus nomine Antiochi appellatum
est, ut docuimus in nostra Constantinopolitana, lib. ii,
sect. 16, n. 5, de quo etiam intelligendus codex
ms. ex bibliotheca Reg. sign. 1261, hoc titulo Συ-
μεῶν πρωτοβαστάρχη τῶν Ἀντιόχου, qui quidem
est Symeonis Sethi, liber *De alimentis*. Vide præ-
terea Codicum in *Orig. Constantinopol.* n. 101.

(74) *Λεοντίου*. Ipsa Eudocia de se in *Metaphrasi*
Octateuchi, apud Photium :

Εὐδοκίη βασίλισσα Λεοντίως εὐπατέρεια.

Vide *Stemmata Byzantina*.

(75) *Ἀποσκευάζεται*. Anno Theodosii V. Theo-
phan. : τῷ δ' αὐτῷ ἔτι· Ἀντίοχος ὁ Πέρσης ἐκπο-

δῶν γέγονε, καὶ ἡ μακαριωτάτη Πουλχερία τελευτῶς
τῶν πραγμάτων ἐκράτησεν. Ubi ἐκποδῶν γέγονε,
non est, e vivis excessit, ut vertit interpres, sed
potestate et rerum administratione exiit. Nam anno
demum 36 Antiochus bonus publicanus clericus esse
jussus est, ut habet idem Theophanes.

(76) *Οὐαλέριον*. Valerium magistrum officiorum
habent leges aliquot Theodosii Junioris sub anno
435, in C. Th. l. ult. de princip. agent. et ult. de
metatis. Valerium comitem rerum privatarum et
comitem sacrarum largitionum sub anno 425 et
427, memorat idem codex Theodosianus. Vide
Chron. Alexandr. p. 722, 724.

(77) *Ἰουδαῖον*. Socrat. lib. vii, cap. 4; Theo-
phanes, anno 2 Theodosii Jun. Attici vero Patr.
Constantinopol. memoriam agunt Græci 8 Januarii.

fuisse, docuit sanctam Virginem Mariam non esse Deiparam dicendam, Christum vero non aliud nisi hominem esse asserebat : in eoque Dei Filium, ut in propheta quopiam habitasse nugabatur, eumque bipertiens, affirmabat, Dei Verbum non sumpsisse carnem e casto sanguine matris Dei, sed alium esse Filium et Verbum Dei, alium Christum, qui Filius esset adoptivus, et gratia Deus factus. His cæteri patriarchæ cognitis, Celestinus Romanus, Cyrillus Alexandrinus, Joannes Antiochenus, Juvenalis Hierosolymitanus, negotium ad imperatorem Theodosium et Pulcheriã deferunt, petentes ut indicto concilio in Nestoriana dogmata inquiratur. Igitur ducentis Patribus Ephesum ad concillum congregatis princeps erat sanctissimus Cyrillus, Celestini Papæ Romani etiam vice fungens, qui per valetudinem adesse non poterat : Nestorii decreta examinata, et ut perversa rejecta sunt : et constitutum, ut sancta Virgo Deipara et haberetur et diceretur, et qui carnem ex ea citra virilem operam sumpserit, Dei Filius et Deus a sanctis Patribus est pronuntiatus. Ac in certiore fidei confessionem, et evidentiorē Nestorianæ impietatis refutationem sanctus Cyrillus duodecim capita in veræ sententiæ monumentum composuit Ecclesiæque tradidit, Nestorio rejecto, et amoto e cœtu recte sentientium pontificum. Cæterum post tertiam concilii diem Ephesum ingrediuntur Joannes Antiochenus, Theodoretus Cyrensis, Ibas Edessenus, et alii, iratique Cyrillo, ut principi concilii, ob adventum suum non expectatum, tum et adhærentes, Nestorii abdicationem incusant, tum sancto Cyrillo et Memnoni Ephesino episcopatus eripiendos decernunt. Theodoretus etiam capita duodecim, a Cyrillo composita invasit, et ad ea evertenda, edidit alia : quæ cum magnus Cyrillus erroris convicisset, Antiochenus et cæteri a concilio damnati, ab orthodoxis alienantur. Episcopus sic affectos et inter sese decertantes, imperator Theodosius omnes Constantinopolim accersit : coram quo agitata quæstione, rejectus Nestorius, in Orientem relegatur, Antiocheno et Theodoro etiam sancto concilio assensu, ut cui ante per contentionem et ex mœre adversati essent. Cum autem Nestorius in exsilio etiam multos perverteret, Joannes Antiochenus, de eo alium in locum transferendo refert. Itaque miser in Oasin, Arabiæ regionem sterilem, et ventis pestilentibus infestam, transfertur. Novæ autem Romæ sedi pastorali Maximianus Ecclesiæ presbyter prædicatur. Post quem pontificatu bienno functum, Proculus, Chrysostomi discipulus, patriarcha creatur, qui pridem a Sisinnio Patriarcha Cyzici episcopus designatus, sed a Cyzicenis, qui alium elegerant, non receptus, tempore interjecto otium egerat. Hic igitur sede

εις ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ διὰ παραίνεσων ἀγαθῶν. τοῦ θεοῦ λουτροῦ καθήξωσας, καὶ ὑγῆ ἐκ τῆς κολυμβήθρας ἐξήγαγεν. Ὑπότος καὶ τὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ὄνομα ἐν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δεκτύχοις (78) ἐνέγραψεν, μὴ πρότερον ἐγγραφῆναι. Ὁριγενιαστῆς (79) γὰρ οὐ σθεθέστατος ἐκεῖνος Πατὴρ ἐκαλεῖτο καὶ ἐνομιζέτο. Θανόντος δὲ Ἀττικκοῦ, ὃς εἴκοσιν ἔτη τοῦ τῶν πιστῶν προέστη συστήματος, χειροτονεῖται Σισίνιος (80), καὶ ἐπὶ δύο ἔτη τὴν ἀρχιερωσύνην κατεσχῆκώς, τὴν ζωὴν ἐξαμέρησεν, κατὰ τὸ εἰκοστὸν δευτέρου ἔτος τῆς βασιλείας Θεοδοσίου. Καὶ ἀντιστήθη Νεστόριος, ὃς ἐπὶ τρισὶν ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτοῖς ἐδίδασκε τὴν ἁγίαν Παρθένον Μαρῖαν Θεοτόκον μὴ λέγειν, ψῆδον ἀνθρώπων τὸν Χριστὸν δογματίζων, καὶ αὐτῷ ἐνοικῆσαι ἐν γῆν τοῦ Θεοῦ φλυαρῶν ὡς ἐν τῶν προφητῶν, καὶ εἰς δύο διαιρῶν αὐτὸν, οὐ σάρκα λαβεῖν ἐκ τῶν ἀγνῶν αἱμάτων τῆς Θεομήτορος τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἀπισχυρίζετο, ἀλλὰ ἄλλον μὲν εἶναι τὸν γῆν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον, ἄλλον δὲ τὸν Χριστὸν θέσει υἱοποιηθέντα, καὶ χάριτι θεωθέντα. Ταῦτα δὲ μαθόντες οἱ τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν προεστῶτες ὁρίων, ὁ τῆς Ῥώμης Κελεστίνος, Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρίας, Ἰωάννης Ἄντοχείας, Ἰουδηνάλιος Ἰεροσολύμων, ἀναφέρουσι πρὸς τὸν ἀνακτα Θεοδόσιον καὶ τὴν Πουλχερίαν, αἰτούμενοι σύνοδον ἀδροισθῆναι καὶ γυμνασθῆναι τὰ παρὰ τοῦ Νεστορίου δογματίζόμενα. Συγκροτηθεὶς τὸν ἐν Ἐφέσῳ συνόδου διακοσίων Πατέρων, ἧς ἐξήρχεν ὁ ἀγιώτατος Κύριλλος, ἐπέχων καὶ τὸν τόπον Κελεστίνου τοῦ πάπα Ῥώμης, μὴ δυνθέντος συναλθεῖν δι' ἀσθένειαν, τὰ τοῦ Νεστορίου κατεξητάθησαν δόγματα καὶ ἀπεβλήθησαν ὡς κακῶσα ἢ ἡ δὴ ἁγία Παρθένος Θεοτόκος ἀπεδείχθη καὶ φρονεῖσθαι καὶ λέγεσθαι, καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς σαρκωθείς ἀνάνθρωπος γῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς παρὰ τῶν ἱερῶν ἐκεῖνων Πατέρων κατήρυκτο. Πρὸς τραυτοτέραν δὲ τῆς πίστεως ὁμολογίαν, καὶ τῆς δυσσεβείας τοῦ Νεστορίου σαφέστερον ἔλεγχον, καὶ δώδεκα συντάξας κεφάλαια ὁ ἱερώτατος Κύριλλος τῆς ὀρθῆς δόξης ὑπομνήματα τῇ Ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν. Ὁ δὲ Νεστόριος ἀπεβλήθη, καὶ τοῦ τῶν ὀρθῶν φρονούντων ἀρχιερῶν ἀπεκινήθη χοροῦ. Μετὰ τρίτην δὲ τῆς συνόδου ἡμέραν ἐπιστάνται τῇ Ἐφέσῳ ὁ τε Ἀντοχίας Ἰωάννης, καὶ ὁ Κύρου ἐπίσκοπος Θεοδώρητος, καὶ ὁ Ἐδέσσης Ἰβας καὶ Ἴταροι, καὶ ὅτι μὴ καὶ τὴν αὐτῶν παρουσίαν οἱ τῆς συνόδου ἀνέμειναν, ὀργισθέντες κατὰ τοῦ μεγάλου Κυρίλλου ὡς τῶν ἄλλων ἐξάρχοντος, τὴν τε τοῦ Νεστορίου καθάρσειν ἤτιάσαντο, καὶ ἐκείνῳ θέμενοι, τοῦ τε θεοῦ Κυρίλλου καὶ Μέμνονος τοῦ Ἐφέσου καθάρσειν ἐψηφίσαντο. Ὁ Θεοδώρητος δὲ καὶ κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τῶν τοῦ Κυρίλλου ἐχώρησε, καὶ εἰς ἀνατροπὴν αὐτῶν κεφάλαια συνέταξεν ἑτεραῖ, πρὸς δὲ πάλιν ὁ μέγας ἀνεγνωρίσαστο Κύριλλος, οὐκ ὀρθῶς δογματίζειν ἐλέγχων τὸν Θεοδώρητον. Κατ-

Variae lectiones et notæ.

(78) Διατύχοις. Socrat. lib. vii, cap. 25.

(79) Ὁριγενιαστῆς. Socrat. lib. vi, synodus ad

Quercum apud Photium, n. 59.

(80) Σισίνιος. Socrat. lib. vii, cap. 26.

εγνωσθησαν δὲ παρὰ τῆς συνόδου ὅτι Ἀντιοχείας A καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἡλλοτριώθησαν. Οὕτως οὖν τούτων ἔχόντων καὶ κατ' ἀλλήλων γενομένων τῶν ἐπισκόπων, καὶ σχίσματος ὄντος μέσον αὐτῶν, ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος ἀφικέσθαι πάντας ἐκέλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ παραγενόμενον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἡ ζήτησις γέγονε, καὶ καθηρέθη Νεστορίος, καὶ εἰς ἔψαν ὑπερωρίσθη, τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Θεωδορήτου συμφρονησάντων τῇ ἱερᾷ συνόδῳ, ὡς διὰ λύπην καὶ ἔριν ἀντικαθισταμένων τὸ πρότερον. Τοῦ δὲ Νεστορίου κἀν τῇ ἐξορίᾳ πολλοὺς διαστρέφοντος, ὁ Ἀντιοχείας Ἰωάννης ἀναφορὰν περὶ τούτου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐποίησεν, ἀξίων μετανεχθῆναι αὐτὸν ἀλλαγῆ. Καὶ ἀπηνέχθη ὁ δεῖλαιος εἰς Ὀάσιν (81), χθρῶν οὖσαν τῆς Ἀραβίας λυκρῶν καὶ ὑπ' ἀνέμων καταπνεομένην φθοροποιῶν. Ἀντιεσχθῆ δὲ εἰ; τὴν τῆς Νέας Ῥώμης ποιμαντικὴν Μαξιμιανὸς τῆς Ἐκκλησίας πρεσβύτερος. Καὶ μετὰ τοῦτον ἐπὶ διατίαν ἀρχιερατευσάντα Πρόκλος (82) ὁ τοῦ Χρυσοστόμου μαθητῆς, πατριάρχης προχειρίσθη, ὑπὸ Σισινίου τοῦ πατριάρχου ἐπίσκοπος Κυζίκου πρῶτην χειροτονηθεὶς, μὴ δεχθεὶς δὲ παρὰ τῶν ἐκεί, ἔτερ.ν ἐλομένων ἀρχιερά, καὶ τὸν μεταξὺ χρόνον σχολάζων (83). Οὕτως τοῖνον τῷ ἔρονῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνθρονισθεὶς, ἀξιοὶ τὸν βασιλέα τὸ ἱερώτατον τοῦ Χρυσοστόμου (84) σῶμα εἰς Πιτυοῦντος ἀνακομιεσθῆναι, καὶ μὴ μένειν καὶ θανόντα τὸν ἅγιον ὑπερόριον. Πείθεται τούτῳ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀνακομιέζεται ὁ τοῦ ἁγίου νεκρὸς, καὶ ὑποδέχεται μεθ' ὑπερβαλλούσης τιμῆς, καὶ κατατίθεται ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων περιουμένου ναοῦ. Βουληθεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος τὰ τεῖχη μεταθεῖναι τῆς πόλεως, καὶ μείζονα τὴν ταύτης θέσθαι περιοχὴν, Κύρω τῷ ἐπάρχῳ (85) τὸ ἔργον ἀνάθετο· καὶ δε σπουδῇ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ χρησάμενος ἀνήγειρε τὸ χερσαῖον τεῖχος ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης δι' ἐξήκοντα ἡμερῶν. Ὁ γοῦν δῆμος τῆς πόλεως, ἐπὶ τε τῷ ἔργῳ ἡθεὶς, καὶ τῆς ταχύτητος θαυμάσας, τὸν ἑπαρχὸν ἐξέβησε δημοσίᾳ, *Κωνσταντῖνος ἐκτισε, Κύρος ἀνεπέωσε*. Διὸ φθονηθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ Κύρος καὶ ὑποπτευθεὶς, καὶ ἀκων κείρεται κληρικὸς· εἶτα καὶ Σμύρνης ἐπίσκοπος γίνεται.

ΚΓ'. Τοῦ πατριάρχου δὲ Πράκλου θανόντος μετὰ B δωδέκατον ἔτος ἐξ οὗτο πρόσθη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθοδόξου λαοῦ, ὁ θεὸς Φλαβιανὸς εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἐγκαθιδρύεται. Ὅτε καὶ ὁ Εὐτυχῆς ἀρχιμανδρίτης ὢν ἰδοματίζει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μὴ τὰς δύο φύσεις τηρῆσαι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἀλλ' εἰς μίαν φύσιν ἄμφω συκραθῆναι καὶ συμφυρῆθαι. Τούτων ἀδιόρθωτον μένοντα ὁ Φλαβιανὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐξέκοψε σώματος, ἵνα μὴ τῆς λύμης καὶ τῷ ὑγιαίνοντι μετὰδῷ. Πρόσειαν οὖν ὁ Εὐτυχῆς Χρυσάφιῳ (86)

Constantinopolitana receptus, petit ab imperatore ut sacrum Chrysostomi corpus Pityunte referatur, ne vir sanctus post obitum etiam exsulet. Par. t, imperator, relatumque et insigni cum honore susceptum, intra sacrarium sedis Sanctorum Apostolorum conditur. Theodosius autem monia translaturus, et urbem amplificaturus, munus id Cyro praefecto mandat, qui magno studio et celeritate, terrestrem murum, a mari ad mare pertinentem, intra dies sexaginta absolvit. Urbana igitur 48 multitudo, et opere delectata, et praefecti celeritatem admirata, publice exclamat: *Constantinus concidit, Cyrus renouavit*. Quamobrem Cyrus invisus et suspectus imperatori, vel invitus tondetur ut clericus, post etiam Smyrnae fit episcopus.

XXIII. Proclo autem patriarcha, cum duodecim annos orthodoxo Constantinopolitano populo praefuisset, mortuo, sanctus Flavianus in ejus sede collocatur: qua tempestate archimandrita quidam Eutyches, docebat, Dominum nostrum Jesum Christum, duas naturas post incarnationem non retinuisse, sed ambas in unam naturam contemperatas et permistas esse. Hunc, suam opinionem pertinaciter defendentem, Flavianus ab Ecclesiae corpore reseculit, ne peste illa, sana etiam membra inficerentur. Sed Eutyches Chrysaphium

Variae lectiones et notae.

(81) Ὀάσιν. Vide Cujacium, lib. viii Observ. C cap. 27.

(82) Πρόκλος. Προχειρίζεται πατριάρχης ΚΠ. καὶ ἐνθρονίζεται κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν τοῦ σωτηρίου πάθους τὴν μεγάλην πέμπτην. Synaxaria in S. Proclo, 24 Octobri. die illius festo. Adde Socratem lib. vii, cap. 28.

(83) Σχολάζων. Ut σχολάζουσαν Ecclesiam, quoties viduata erat, vel illius titulus a nullo possidebatur, ita episcopus qui a Paganis vel ab haereticis sede sua pulsus extra suam Ecclesiam agebant, σχολάζοντας vocabant. Ἐπίσκοπος σχολάζουσα; in syn. Antioch. can. 16: *Episcopi vagantes qui parochias non habent*. in concilio Vasensi anno 755, can. 13.

(84) Τοῦ Χρυσοστόμου. Historiam translationis reliquiarum sancti Joannis Chrysostomi attigere passim scriptores, Socrates, lib. vii, cap. 45; Marcellinus comes, *Chronicon Alexandr.* Theophanes,

Cedrenus, Porphyrogenitus, lib. ii *De themat.* cap. 2, Menza, et Menolog. Basilii 26 Januar.

(85) Κύρω τῷ ἐπάρχῳ. Vide Constantinopolim Christ. ubi de muris Theodosianis.

(86) Χρυσάφιῳ. Cujus tum, ut caeterorum eunuchorum, magna erat auctoritas. Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philosoph. in Arcadio: Πάσις παιδείας μετασχὼν καὶ ἀστρονομίας, ἱππεύειν τε καὶ τοξείειν ἀσκηθεὶς τοῦ πατρὸς πέρα, μελιχίος ὢν τὸν τρόπον, καὶ εἰς ἀγρὰν ἐπιτέθειος, χάριτι διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ τῶν κοινῶν διαπέπτεση πρὸς τοὺς εὐνοῦχους κρατηθέντα αἰδῶ, οἵτινές εἰσιν Εὐτρόπιος, Λαῦσος, καὶ Καλοπόδιος, καὶ πρὸς τοῦτοις Χρυσάφιος, αὐτὸν κατεδουλώσατο. Nescio an idem qui Chrysoretis nomine indigitatur in Synodico adversum tragœdiam Irenaei, ubi ejus in palatio potentia praedicatur, et Ecclesiam fortiter oppugnasse perinde scribitur.

Eunuchum adit, suæ sententiæ suffragatorem : A qui cum apud imperatorem plurimum posset, impetrat, ut Dioscoro qui post Cyrilli obitum Alexandrinam Ecclesiam gubernabat cum aliis episcopis Ephesum vocato, Eutychnum dogma excuteretur, præsentem etiam Flaviano. Is igitur Dioscorus, cum Eutyche consentiens, adductis aliis etiam episcopis ejusdem opinionis, Ephesum profectus, suffragatur Eutychno dogmati. Cæterum sancto Flaviano adversante, Dioscorus exsilium instar indomiti asini, calcibus sancti illius viri pectus impetit, et pugnis maxillas ejus tundere non prius destitit, quam concilio expulisset. At sanctus ille ex plaga pectoris post triduum decedit, cum Novæ Romæ thronum per biennium ornasset. Dioscorus autem episcopus qui aderat subscribere sententiæ suæ coegit. Nam Eunuchus ille milites armatos adesse jussit, ut adversantes perterrefaceret. Verum Dominus, Antiochenæ urbis præses, cum et ipse in tumultu illo subscripsisset, postea in Dioscorum vociferatur, ejusque sententiam ut impietate plenam proscindit. His Theodosius auditis, et Flaviani cognito interitu, iratus cum Chrysaphio expostulat : cui Dioscorus periculi metu suadet, ut ab imperatore impetret, ut Anatolum, qui ei a responsis erat, quem apocrisiarium vocant, patriarcham Constantinopolitanum designet, quo et Eutychem in societatem reciperet, et de Flaviani calamitate **Κ** questio nulla haberetur. Ea re per Eunuchum ab imperatore facile impetrata, patriarcha designatur Anatolius. Idem Chrysaphius, ascita etiam Eudoxia adjutrice, C faciliari principis illudens, persuadet, ut et Pulcheria ab administratione rerum amoveatur. Ea igitur, aula relicta, vitam privatam agit, et in hebdoma quiescit. At imperator, vix tandem ad sanam mentem reversus, considerata et nefaria Flaviani cæde, et Pulcheriæ delatione, justa indignatione contra Eunuchum commotus, quem earum rerum omnium auctorem esse constabat, hominem relegat, opibus ejus confiscatis, et sororem petita venia revocat. Erat Pulcheria mulier prudentissima, quæ multa fratris errata partim corrigebat, partim tegebat. Litteris ille certe quidem inconsiderate subscribere dicebatur. Quod D ne faceret, utque litterarum sententiam consideraret, ab illa admonitus, affirmabat, a nemine sibi fraudem, et scire se quid litteræ continerent. Quare illa ad socordiam fratris coarguendam hujusmodi commento usa est. Nomine illius syngrapham componit, qua sibi Eudoxia Augusta venderetur, eaque, ceu aliud quiddam esset, imperatori oblata, efficit ut subscribat. Deinde

τῷ ἔκτομῳ δημοδοιοῦντι αὐτῷ, καὶ πλείοτα δυναμῆν παρὰ τῷ βασιλεῖ· καὶ δὲ πείθει τὸν Θεοδοσίον ἐπιτρέψαι τῷ μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Κυρῖλλου μεταστάσει τῆς Ἀλεξανδρίας τὸν θρόνον διέκοντι Διοσκόρῳ, παραγενέσθαι εἰς Ἐφεσον μεθ' ἐτέρων ἐπισκόπων, καὶ τὰ κατὰ τὸν Εὐτυχῆ γυμνάσαι, παρόντος καὶ τοῦ Φλαβιανοῦ. Οὗτος οὖν ὁ Διοσκόρος τοῦ Εὐτυχοῦς τυγχάνων ὁμόδοξος, καὶ ἄλλου· ἐπιπέτους προσειληφώς ὁμογνώμονας, εἰς Ἐφεσον παραγίνεται, καὶ κυρεῖ τὰ παρὰ τοῦ Εὐτυχοῦς εἰσαγόμενα. Ἀντιλέγοντος δὲ τοῦ ἱερωτάτου Φλαβιανοῦ, οἷά τις ἄγριος ὄνος ἀναθορῶν ὁ Διοσκόρος, λάξ τῷ στέρνῳ ἐνέθορα τοῦ εὐσεβοῦς ἐκείνου ἀνδρός, καὶ πῆξ αὐτὸν κατὰ κέρῃς τύπτειν, οὐκ ἀνήκεν ἕως τοῦ συνεδρίου ἐξώθησε. Καὶ ὁ μὲν ἄγχι μετὰ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ τῆς τοῦ στέρνου πληγῆς μετῆλαξε τὴν ζωὴν (87), ἐν δύο ἡμέραισι τὸν ἀρχιερατικὸν κοσμησάς θρόνον τῆς Νεωτέρας Ρώμης· ὁ δὲ Διοσκόρος τοὺς ἐκεῖ παρόντας ἐπισκόπους ὑποσημήνασθαι ἐδιάσατο τῷ παρ' αὐτοῦ ἐκτεθέριτῳ ἔρω. Ἡ γὰρ τοῦ δηλωθέντος εὐνοῦχου δυναστεία στρατιώτας ἐνόπλους ἐκεῖ παρεῖναι ἐποίησε, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐκφοβεῖν. Δῆμος δὲ ὁ τῆς Ἀντιοχείων πόλεως πρόεδρος ὑποσημήνατο μὲν καὶ αὐτὸς συναρπαγεῖς, εἶτα κατεβόα τοῦ Διοσκόρου, καὶ τὸν θρόνον διεβάλλεν ὡς ἀσεβείας μεστόν. Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος, καὶ τὰ κατὰ τὸν Φλαβιανὸν γνούς· ἐν αἰτίαις πεποίητο τὸν Χρυσάφιον, καὶ ὠργίζετο. Δείσας δὲ ὁ Διοσκόρος, ὑποτίθησιν αὐτῷ πείσαι τὸν βασιλεῖα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως προχειρισσασθαι Ἀνατόλιον τὸν αὐτοῦ ἀποκρισιάριον, ἵνα καὶ τὸν Εὐτυχῆ δέξηται πρὸς κοινωνίαν, καὶ τὰ κατὰ τὸν μακάριον Φλαβιανὸν μείνη ἀνεξερεύνητα. Πείθει τοίνυν ὁ ἔκτομῶς τὸν βασιλεῖα, εὐάγωγον ὄντα, καὶ χειροτονεῖται πατριάρχης ὁ Ἀνατόλιος (88). Οὗτος· ὁ εἰρημένος Χρυσάφιος, τῆς εὐκόλως τοῦ κρατοῦντος κατατροφῶν, ἔπεισεν αὐτὸν, καὶ τὴν βασιλίαν Εὐδοκίαν προσειληφώς συνεργὸν, τὴν Πουλχερίαν τῆς τῶν πραγμάτων μετενεγκεῖν διοικήσεως. Καὶ ἡ μὲν, τῶν ἀνακτόρων ὑποχωρήσασα, καθ' ἑαυτὴν ἔζη, καὶ ἐν τῷ Ἐβδόμῳ (89) ἠσύχασεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰς ἑαυτὸν ὤψη καὶ μόλις ἐλθὼν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ μακαρίου Φλαβιανοῦ μαιφονίαν ἀνολογισάμενος, καὶ τὰ κατὰ τὴν Πουλχερίαν, καὶ πάντων αὐτῶν τὸν βέβηλον ἐκείνου εὐνοῦχον εὐρών, εἰς δικαίον κατ' αὐτοῦ κινεῖται θυμῶν, καὶ τοῦ μὲν ὑπερορίαν καταψηφίζεται (90), καὶ δημεύει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τὴν δὲ ἀδελφὴν μετακαλεσάμενος συγγνώμην ἵκει καὶ τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν αὐτῆς αὐτῇ ἐνεχείρισεν. Ἦν δὲ ἡ Πουλχερία συνετωτάτη, καὶ πολλὰ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἀδελφοῦ, τὰ μὲν ἐπὶ γῆρας, τὰ δὲ συνεχάλυπτε. Λίγεται γοῦν ἀπρο-

Variae lectiones et notæ.

(87) Μετῆλλαξε τὴν ζωὴν. Evagrius, Marcellinus comes, etc. S. Flaviani Patr. Constantinopol. festum agunt Græci 16 Febr. ut est in Menæis.

(88) Ἀνατόλιος. Cujus memoriam agunt Græci 3 Julii. Menæa.

(89) Ἐν τῷ Ἐβδόμῳ. Ita etiam Nicephor. Call. lib. xiv. cap. 47.

(90) Καταψηφίζεται. Marcellinus comes, Victor Tununensis, Chronicon. Alexandr., Theophan. an. 42 Theodosii, et † Marciani.

έκτως τὸν βασιλέα τοῦτον ὑποσημαίνεσθαι τὰ γραφάς. Ἡ δὲ παρήκει αὐτὸν μὴ πᾶν τὸ προσαγομένον βεβαίου, ἀλλὰ τὰ γεγραμμένα προσεπισκέπτεσθαι. Ὁ δὲ διεβεβαίουτο μὴ τι κακουργεῖσθαι πρὸς τοῦ· εἶδέναι γὰρ αὐτὸς ἀπισχυρίζετο τὰ γραφόμενα. Εἰς ἔλεγχον τοίνυν τῆς νωθρᾶς γνώμης τοῦ ἀδελφοῦ, τοίνυνδε τι τῇ Πουλχερίᾳ ἐπινενώθη. Ἐγγραφὸν ἐξ ἐκείνου συντίθησι πράξεως, ὡς αὐτῇ τὴν Αὐγούσταν Εὐδοκίαν πωλήσαντος, καὶ ὡς ἑτερόν τι αὐτῷ προσαγαγούσα τὸ ὠνήτηριον, ἐπεισε βεβαιῶσαι τῇ οἰκίᾳ ὑπογραφῆ, εἶτα μετακαλουμένην παρ' ἐκείνου τὴν Εὐδοκίαν ἀπείναι οὐκ εἶα. Ἐρομένου δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ πρᾶτήριον ἢ Πουλχερία αὐτῷ ἐνεφάνισε, καὶ οὕτως ἤλεγξεν αὐτὸν πλείστα ὑποσημαίνεσθαι ἃ οὐτ' οἶδεν, οὐτ' ἴσως βούλεται γίνεσθαι. Τότε μὲν οὖν τῆς πεπλάσμενης ἐκείνης πράξεως σχολασάσης, ἡ βασιλὶς ἀποκατέστη τῷ αὐτοκράτορι. Μετέπειτα δ' αἰτίας συμβάσεως τινὸς, ἀπίστερθε τὴν Αὐγούσταν ὁ βασιλεύς· ἡ δ' αἰτία, μῆλον ὑπερφύς εἰς ὄγκον ἐκομίσθη τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ τοῦτο θαυμάσας, τῇ βασιλίδι ἀπέστειλε, κάκειν τῷ Παυλίῳ (91) τὸ μῆλον δέδωκεν. Ἦν δὲ λόγιος ὁ ἀνὴρ, κἀντεῦθεν τῇ βασιλίσει ψελάτω. Ὁ δὲ τοῦ μῆλου μέγεθος ἀγασθεὶς προσάγει τοῦτο τῷ βασιλεῖ, ἀγῶν τὰ περὶ αὐτοῦ. Ἐκείνος δ' ἐπέγνω τὸ προσαχθῆναι, καὶ κρύψας αὐτὴν τὴν γυναῖκα ἠρώτησε, ποί δῆτα τὸ σταλὲν αὐτῇ μῆλον ἐστίν; Ἡ δὲ φαγεῖν εἶπε τοῦτο, δεῖσασα μὴ ὁ ἀνὴρ ὑποπτεύσῃ, ὃ ἐκείνος ἤδη ὑπόπτευσεν. Ὁ δ' ἐτι προσήρετο ἐπιτακτικώτερον· ἡ δ' αὖθις φαγεῖν τὸ μῆλον ἐξώμνητο. Ἐξάγει τοῦτο μεστὸς ὁ αὐτοκράτωρ ὀργῆς. Καὶ ἡ μὲν ἐπ' αὐτοφῶρ ἐάλω μὴ ἀλθθεύουσα. Τῷ δὲ τὰ τῆς ὑπονομίας ἐστήρικτο. Κἀντεῦθεν κτείνεται μὲν ὁ Παυλῖνος ἐξ ὑποψίας ψευδοῦ, ἡ δ' Εὐδοκία μεμίσητο. Καὶ ἤτησεν ἀπελευθῆναι εἰς Ἱεροσόλυμα (92), ἔνθα δὴ ἀπελευθῶσα σὺν πλούτῳ βαθεῖ, ναοὺς τε ἐβέβατο, καὶ πολλὰ τοῖς πενομένοις καὶ τοῖς ἐκεῖ μοναστηρίοις δέδωκεν. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπιανελευθῶσα αὖθις μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρός, ἐκείσε ἀφίκατο, κάκει τετελεύτηκεν. Οἷα δὲ περὶ λόγους (93) ἦν ἡ βασιλὶς ἐκείνη, δηλοῦσι τὰ λεγόμενα Ὁμηρόκοντρα (94). Πατρικίῳ γάρ τινος ἐπιχειρήσαντο; τῷ σπουδάσματι, ἀτελὲς δὲ καταλιπόντος αὐτῶ,

A Eudociam ab illo accersitam, abire non sinit, quæsitæque retentionis causa, profert syngrapham : itaque convincit, eum subscribere plurimam : neque norit, neque etiam fortasse fieri velit. Ac tum quidem, commentitia illa venditione sublata, uxor imperatori restituitur. Post autem, in odium ejus tali de causa incurrit. Pomum inusitata magnitudine sibi oblatum imperator admiratus, uxori misit. Id illa Paulino dedit viro erudito, eaque de causa sibi familiari. Is rei ignarus, illud imperatori offert ut rem miram : quo ille agnito et occultato, uxorem rogat, ubi sit malum ipsi missum. Illa, verita ne id suspicaretur maritus quod jam suspicabatur, se comedisse respondet. Verum illo acris urgente, jurejurando affirmat, se jam comedisse. Tum ira percitus imperator, pomum profert. Sic illa in manifesto mendacio deprehensa, suspicio mariti confirmatur, Paulinus insons occiditur. Eudocia cum se invisam esse cerneret, facultatem abeundi Hierosolyma petit, quo cum magnis opibus profecta, et 45 templa ædificavit, et pauperibus ejusque loci monasteriis multa dedit. Inde reversa, post mariti obitum, eodem rediit, ibique mortua est. Qua vero eruditioe imperatrix illa fuerit, Centones Homerici declarant. Nam cum Patricius quidam id opus imperfectum et indigestum reliquisset, illa et absolvit et digessit, ut inscriptio versibus heroicis præfixa declarat. Moritur Theodosius quinquagenarius, omnibus fere vitæ suæ annis imperator, quorum paucis omnino cum patre, cæteris per se regnavit. Causam ejus obitus alii morbum fuisse perhibent, alii in venatione cum equo lapsum, læsis vitalibus membris, paulo post obiisse. Fuit litterarum non imperitus, sed cum in aliis mathematicis libris versatus, tum astronomiæ non ignarus, equitandi et sagittandi peritia excellens, prætereaque pingendo fugendoque dexter. Cum autem leni esset ingenio, mollior ad res gerendas fuit. Unde factum, ut castrati apud illum gratiosi, multa perperam agerent, ut Antiochus, et post illum Amantius, ac denique Chrysaphius. Hujus

Variae lectiones et notæ.

(91) Τῷ Παυλίῳ. Historiam narrat *Chronicon Alexandr.* Theophanes, Georgius Hamartolus in *Chronico* ms. Cedrenus, et alii. Marcellinus comes: *Paulinus magister officiorum in Caesarea Cappadocia, jubente Theodosio principe interemptus est.* Eadem dignitate donatur in Codice Theod. in l. ult. de *agenlib.*

(92) Εἰς Ἱεροσόλυμα. Socrat. l. vii, c. 46; Sozom. l. ix, c. 17; Evagr. l. i, c. 22; Theophan. p. 88, 94 et alii.

(93) Οἷα δὲ περὶ λόγους. De Eudociæ Augustæ eruditione audiendus in primis Joannes Tzetzes *chil.* x, cap. 306.

Ὁς που καὶ ἡ βασίλισσα ἐκείνη Εὐδοκία, Ἡ τοῦ μεγάλου Λέοντος; ἡ πάνσοφος θυγάτηρ, Γραμματικοί; μαθήτρια οὖσα Ὑπερχίου, Ποτὶ καὶ τοῦ Ὀρίωνο; μικρὸν ἀκρωμένη,

PATR. GR. CXXXIV.

Ῥητορικοῖς ἐτέρων δὲ καὶ φιλοσόφοι; ἄλλων, Ταῖς μεταφράσεσιν αὐταῖς ταῖς δι' ἐπὶ, εἰρήκει.

(94) Ὁμηροκοντρα. Homericos Centones Eudociæ ascribit Zonaras, quos Pelagio viro Patricio, qui a Zenone imperatore anno xvii sublatus est, Cedrenus : qui proinde alius fuit ab illo Patricio, a quo cœptum opus ait Zonaras : siquidem is Eudociam præcessit. Catalogus bibliothecæ Palatinæ n. 326, Patricium presbyterum Homericorum Centonum auctorem facit, adnotatque in codice ms. præponi Epigramma Eudociæ in eosdem Centones. Eidem Patricio præterea ascribuntur cod. 383. Ejusdem etiam Eudociæ sunt Metaphrasæ metricæ Octateuchi et prophetarum Zachariæ et Davidis, quarum artem et venustatem multis commendat Photius *codd.* 183 et 184. Cæterum perperam Homericis Centones Eudociæ, Zoes so-

imperatoris temporibus, Proclo patriarcha cum A clero et maxima urbanae multitudinis parte supplicantibus, puer sublimis in acrem tollitur. Populo obstupefacto ei longo tempore vociferante, *Kyrie eleison*, rursus demittitur, ac sibi præceptum esse dicit, ne in cantico tersancto adderetur clausula: *Qui crucifixus est pro nobis*.

καθ' ἑαυτὸν. Τὴν δ' αἰτίαν τῆς αὐτοῦ αλευτῆς οἱ μὲν νόσον γενομένην φασίν, οἱ δ' ἐν θήρᾳ οἱ ἑλισσόντες τυμπασαίνοντες τὸν ἔκρον ἰσθόρησαν, καὶ πληγέντων αὐτῷ καιρίων μερῶν, μετ' ἄλιγον θανεῖν. Ἐν δὲ λογικῆς παιδείας οὐκ ἀνομιλητός, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μαθηματικῶν βιβίων ματιστικῶς, καὶ τῆς ἀστρονομίας ἀπαιγεύσατο. Ἐκπεύειν δὲ καὶ τοξοῦσθαι εἰ, ἀκρον ἤσκητό. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν γραμμικὴν καὶ τὴν πλαστικὴν δεξιῶς εἶχεν. Ἐπισικῆς δὲ τὴν τρόπον γενομένου, μαθητικῶς πρὸς μεταχειρίσειν πραγμάτων διεύχεται. ὄθεν καὶ οἱ παρ' αὐτῷ δουθέντες ἔκτορμαί, πολλὰ τῶν αὐτοῦ δεινῶν εἰργάσαντο, ὃ Ἀντίλοχος καὶ μετ' ἑκείνων Ἀμάντιος, καὶ τελευταῖος Χρυσάριος. Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ (95) τοῦτου τοῦ βασιλέως, Πρόβηλος τοῦ πατριάρχου λιτανεύοντος, οὐκ ἐπὶ κ' ἔρη καὶ κλείσθη μίσει τοῦ πλήθους τῆς πλειῶς, ἀφ' ἧν παιδίων αἵματα ἐναέριον. Τοῦ δὲ λαοῦ θαμβουμένου καὶ ἐπιπλεστον βῶοντος, τὸ *Κύριε, ἐλέησον*, αὐθις, κατὰ γαίαν τὸ παιδίον, λέγων μυθῆναι μὴ εἶναι προστιθεσθαι τῷ Τρισάγιῳ τὸ, *Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς*.

XXIV. Theodosio mortuo, sed ejus obitu paucis B cognito, Pulcheria Marcianam accersit, senem jam, sed virum bonum et modestum: et imperatoris morte indicata: *Te, inquit, præ cæteris omnibus imperatorem elegi: si fidem dederis, te virginitatem meam, quam consecravi Deo, intactam conservaturum*. Assensum illum, patriarcha et senatu accersitis, imperatorem salutat, et diademata cingit. Erat autem Marcianus neque gestis magistratibus clarus, neque illustri genere ortus, sed gregarius miles: qui cum aliquando cum sua legione in expeditionem profectus, et in Lycia ægrotans a commilitonibus relictus, duorum fratrum Julii et Tatiani hospitio usus esset, recuperata valetudine, cum hospitibus venatum exiit. Fatigati procumbunt humi, quiescendi causa, et obdormiscunt circa 46 meridiam. Ibi Tatianus præ cæteris experrectus, aquilam videt expansis alis umbram facientem Marciano et solis ardorem prohibentem, fratremque sensim excitat, rem inusitatam ostendit, quam admirati ambo, Marciano imperium portendi existimant, idque experrecto narrant, petunt ut sui neminisset potitus imperio, ac ducentis aureis datis dimittunt. Cum denuo sub Aspare contra Vandalos bellum inferentes militans, cum aliis plurimis captus, in aula quadam custodiretur, dux Vandalorum e superiore loco per fenestram captivos spectans, Marciano dormienti umbram ab aquila fieri videt, eoque augurio et ipse im-

καὶ οὖν εἰπεῖν ἀνοργάνωτον, ἐκείνη καὶ εἰς τῆς ἡγογε καὶ ὠργάνωσεν. ὡς καὶ ἡ παρ' ἑκείνης διὰ στίχων ἡρωικῶν τῷ πονημάτων γενομένη ἐπιγραφὴ τοῖς ταύτης ἐπιούσις παρίσθησι. Θύσασθαι δὲ ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος, παντηκοντούτης γενομένου, καὶ σχεδὸν ἀπαντας οὓς ἔβλεν ἐνιαυτούς βασιλεύσας, βραχεῖς μὲν πάνυ σὺν τῷ πατρὶ, τοὺς δ' ἄλλους

ΚΑ'. Ὁ μὲν οὖν Θεοδοσίος τέθνηκε. Πουλχερία δὲ μήπω πολλοὺς γωσθεύσας τῆς τοῦ αὐτοκράτορος αλευτῆς, τὸν Μαρκιανὸν μετεπέμψατο, ἀνδρα γραμῶν ἤδη, χρηστέων δὲ τοὺς τρόπους καὶ σάφους, καὶ ἐπαγγέλλει αὐτῷ τοῦ βασιλέως τὸν θάνατον. καὶ φησιν, ὡς *Σὲ παρὰ πάντας εἰς βασιλέα προκέρκρια, εἰ μοι δοίης πληροφορίας τηρησάμενος τὴν καρδίαν ἀνέπαρον, ἢ τῷ Θεῷ ἀνατέθεικα*. Τῷ δὲ συνθεμένου, μετακαλεῖται τὸν πατρὸς ἀρχηγ, καὶ τὴν βουλήν, καὶ ἀναγορεύει τοῦτον, καὶ ταῖσι δ' ἀσήμετι. Ἦν δὲ ὁ Μαρκιανὸς (96) οὐτε τῶν πρώτων ἐπιφανῶν οὐτε τῶν ἐκ γένους λαμπρῶν, ἀλλὰ στροφῆς ἀπλῶς. ὅς ποτε εἰς ἐκστρατείας σὺν τῷ οἰκείῳ τάγματι ἀπῶν κατὰ τὴν Ἀσικίαν ἐπαρχίαν ἐνόσησε, καὶ τῶν ὁμοταγῶν ἀπολείπειτο. Σενισθεῖς οὖν ἔχει παρὰ τοῖσι θυοῖν ἀδελφοῖς, ὧν τῷ μὲν ἡ κλήσις Τούλιος, τῷ δ' ἐτέρῳ Τατιανὸς. καὶ τῆς νόσου βαλίας θηρεύσαν ἐξείσι σὺν τοῖς ξενισταῖς. Ἐν δὲ τῷ θηρεύσει γενομένης κατάκοποι κατὰ τῆς ἀνεκλήθησαν αὐτοῦ ἀναπαύσονται, καὶ ὑπνωσαν περὶ μσημβρίας. Τὸν ὑπνον δὲ πρὸς τῶν ἄλλων ὁ Τατιανὸς ἀποτιναξάμενος, ἀετὴν ὄρα (97) διαπεπασμένας ταῖς πτέρυξι κατασκιάζοντα τὸν Μαρκιανὸν, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος κωλύοντα κτύσωνα. Θαυμάσας οὖν ἔρεμα διύπνιζει τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸ καιρὸν ὑποδείκνυσθαι κάκενος οὖν ἐξεπέπληχτο. Ἐδοξάτην οὖν καὶ ἄμφω τῷ ἀνδρὶ βασιλείας εἶναι σημαντικὸν τὸ ὕπνῳ τοῦ αὐτοῦ γενομένου εἰς Μαρκιανὸν, καὶ διεγερθέντι τοῦ ὑπνοῦ αὐτῷ τὴν βασιλείαν προκαταγγέλλουσι, καὶ μεμνησθαι

Varie lectiones et notæ.

rori, Constantini imp. Basilii Bulgaroctoni fratris, filia, ascribantur in cod. Colberteo, hoc lemma te: Εὐδοξίας τῆς ἀδελφῆς τῆς κόρης Ζωῆς. Ὁμηροκέντρα. Nani quam scriptores Byzantini Eudociam, Joannes Euchaitorum metropolitanus Eudoxiam vocat, p. 41.
(95) Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ. Hanc historiam attingere præter Zonaram, Theophanes, Acacius patr. Constantinopol. in Epist. ad Petrum Cnaphæum, Asclepiades episcopus Trallium in Epist. ad eundem Cnaphæum, Felix papa, Joannes Damascenus lib. iii. De fide; Alexander monachus, in lauda-

D tione S. Barnabe apostoli; Quintianus episcopus Arcullianarum, in Epist. ad Petrum Alexandrinum, et Justinianus episcopus Siciliae in Epist. ad eundem Petrum, quorum verba exscripsit Leo Allatius, in Dissert. de Liturgia S. Jacobi, n. 17. Vide Gloss. med. Græc. in Τρισάγιον.
(96) Ἦν δὲ ὁ Μαρκιανός. Evagrius, l. ii, c. 1. Theophanes, Cedrenus, et alii.
(97) Ἀετὸν ὄρα. Simile quiddam de Basilio Macedone narrat Porphyrogenitus nepos in illius Vita, n. 5. edit. Combefisii, et ex eo Zozanus.

αὐτῶν ἀξίωσιν ὅσα τεύξεται τῆς ἀρχῆς· καὶ ὄντες ἂν αὐτῶν διακοσίους χρυσίους· (98). ἀπίεσαι ἀφῆχαν. Αὐθις δὲ σὺν Ἀσκαρι στρατευόμενος κατὰ Οὐανδῆλων πόλεμον ἀραμένῳ, αἰχμάλωτος σὺν ἐτέροις πλείστοις ἑλωκῶς, ἐν αὐτῇ τιμῇ μετὰ τῶν συναιχμάλωτων πεφύρητο. Ἄνωθεν δὲ ὁ τῶν Οὐανδῆλων ἀρχηγὸς προκύπτων ἐπεσκόπει τοὺς αἰχμάλωτους, καὶ ἑρῶ κάκεινος κοιμώμενον τὸν Μαρκιανὸν καὶ ἀετὸν ἀνωθεν διηρημέναις ταῖς πτέρυξι σκιάν αὐτῷ ἐργαζόμενον. Κάκεινος τοίνυν εἰς βασιλείαν τείνειν τὸ ὄραμα οἰκνίσαστο, καὶ μεταπεμφόμενος τὸν Μαρκιανόν, ἀπήτηται αὐτόν, εἰ βασιλεύσει, μὴ πολεμεῖν Οὐανδῆλοις· καὶ συνθέμενον ἀπέλυται αὐτόν τῆς εἰρήτης. Οὕτω μὲν οὖν πρὸ μακροῦ τὴν βασιλείαν αὐτῷ προσημαίνει ὁ Θεός. Τότε δ' εἰς ἔργον ἐκδεθήκασι τὰ προσημαίνόμενα, καὶ αὐτίκα μετακαλεῖται τοὺς ξενίσαντας αὐτόν ἀδελφοὺς, καὶ εὐαγγελισμένους αὐτῷ τὴν ἀρχήν, καὶ τὸν μὲν Τατιανὸν ἑπαρχὸν τῆς πόλεως ἀναδείκνυσιν, Ἰουλίῳ δὲ τὴν τῶν Ἰλλυριῶν (99) ἀρχὴν ἐνεχέρισαι. Γέγονε δὲ περὶ πάντας χρηστός (1). Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεοτόκου (2) ἢ Πουλχερίᾳ ἀνήγειρι, καὶ ἡ τετάρτη γέγονε σύνοδος, Λέοντος τοῦ πάπα Ῥώμης, καὶ Ἀνατολίου τοῦ πατριάρχου τῆς Νέας Ῥώμης, αἰτησαμένων τὸν βασιλεῖα Μαρκιανὸν μὴ μείναι ἀζήτητα τὰ κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Διόσκορον καὶ τὸν Εὐτυχῆ, καὶ ὅσα παρ' αὐτῶν εἰς τὸν ἱερώτατον ἱτολήθη Φλαβιανόν. Ὀρίσθη τοίνυν σύνοδος γενέσθαι, καὶ συνηροίσθησαν εἰς τὸν ἐν Χαλκηδόνι ναὸν τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας (3) θεοφῶροι Πατέρες ἑξακόσιοι καὶ τριακόντα. Ἐξῆρχον δὲ τούτων (4) Δέων ὁ πάπας Ῥώμης, καὶ ὁ Κωνσταν-

perium homini portendi conjiciens, eum accersit, et pactus, si imperio potiretur, ne Vandalis bellum inferret, missum facit. Ita imperio multo ante divinitus ei denunciato, sed tum auguriis reipsa comprobatis, statim fra-res hospites, qui principatum ei gratulati fuerant, vocat, ac Tatianum praefectum urbis creat, Julio Illyricam provinciam tradit, benignum se praebens erga omnes. Sub hoc tempus, Pulcheria Deiparæ ædem in Blachernis exstruit, et quartum concilium indicitur: cum Leo, papa Romanus, et Anatolius, Novæ Romæ patriarcha, ab imperatore Marciano petivissent, ne Dioscori Alexandrini et Eutychis dogmata inexcussa relinquerentur, et commissum in sanctum Flavianum fiduciam dissimularetur. Itaque cum et xxx Patres Deo pleni Chalcedonem in ædem sanctæ martyris Euphemie conveniunt, quorum principes erant Leo, papa Romanus, Anatolius Constantinopolitanus et Juvenalis Hierosolymitanus. Convenerat autem ea Patrum multitudo contra Dioscorum et Eutychem, qui Dominum Christum Jesum alterius naturæ carnem gestasse, et unam esse naturam fabulabantur: ut eo pacto quæcunque perpessus esset, ea divinitati attribuerentur. Hos igitur divini Patres, cum a perversa opinione decedere nollent, loco motos anathemate notarunt, Theodoretum autem et Ibam receperunt: damnato et Nestorio et iis capitibus, quæ hi studio contentionis ediderant, tribusque prioribus conciliis approbatis, et sancto Symbolo confirmato. Eos porro anathemate notarunt, qui filios **7** binos statuerent, et divinitatem possibilem esse asserent, quique temperamentum et confusionem duarum naturarum

Varie lectiones et notæ.

(98) Διακοσίους χρυσίους. Alii codd. Τριακοσίους.

(99) Τῶν Ἰλλυριῶν. Theophan. : Τῷ δὲ Ἰουλίῳ τὴν τῶν Λιβῶν ἐνεχέρισαν ἀρχήν.

(1) Περί πάντας χρηστός. Alii codd. παρά πάντας, bonitate omnes superans.

(2) Ναὸν τῆς Θεοτόκου. Testatur Nicetas Byzantius in libro pro concilio Chalcedonensi, complures alias ecclesias Constantinopoli exstructas fuisse in honorem Deiparæ a Pulcheria Augusta, iuditis a locis in quibus ædificatæ erant nominibus: Τοσοῦτον γὰρ περιῆν τῇ σεβαστῇ Πουλχερίᾳ πρὸς τὴν πάναγον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν, μητέρα τοῦ Χριστοῦ ταύτην πιστῶς ἀπακαλοῦσθαι, καὶ Θεοτόκον, καὶ μετὰ πίστεως πολλῆς ταύτην σεβόμενῃ, ὡς καὶ ναοὺς κατ' ἐξαιρετόν ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος μεγίστου; καὶ περικαλλεῖς, καὶ κατηγιασμένους δειμασθαι, τὴν ἐπισημίαν ἐκ τῶν τόπων ἑκατον, ἐν οἷς φηκοδόμητο λαδόντα, δι' αὐτῶν τὸ θερμὸν τῆς πίστεως αὐτῆς; τῆς πρὸς τὴν πάναγον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν πᾶσιν ἐνδείκνυμένη. In his recenset Theodorus lector Ecl. i Blachernæam, Chalcoptationam et Hodegorum; in Blachernæa existit Deiparæ imago summo cultu a Constantinopolitanis habita, quam sic describit auctor ms. Vite sancti Stephani Junioris: Προσάντικρον ἱσταμένη, τοῦ ταύτης ἁγίου χαρακτῆρος, ἐν ᾧ ἐκτύπεται ἐν ταῖς ἀγκάλαις τὸν Ἰησοῦν καὶ Θεὸν φέρουσα, πρὸς τὴν κοινήν τὸν γένους ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ ἐπίκουρον. Vide quæ de hac æde et imagine observamus in Constantinopoli, lib. iv,

sect. 2, n. 6. Neque procul ab æde Blachernarum existit domus ejusdem Pulcherie Augustæ: binæ vero fuere, altera in iii regione, altera in xi quæ proxima fuit xiv, ubi existit Blachernæ, quod testatur Menologium Basilii 9 Martii, ubi scribitur S. Eliæ prophetiæ reliquias translatas fuisse in ædem S. Laurentii ἐν Πουλχεριανῶν. Nam a domo Pulcheriæ Augustæ hic urbis tractus hanc appellationem sortitus est: Ὑστερον δὲ μετακομισθὲν (τοῦ ἁγίου Ἡσαίου λεγόμενον) ἐν Κόλλαι πλησίον Βλαχέρνων, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λαυρεντίου.

(3) Ναὸν τῆς μάρτυρος Εὐφημίας. Cujus descriptio existat apud Evagrium, lib. ii, cap. 3.

(4) Ἐξῆρχον δὲ τούτων. Sanctorum Patrum 650, qui Chalcedonensi concilio interfuere memoriam agunt Græci 16 Junii, ut est in Menæis. Cujus quidem originem licet forte ascribere acclamationibus in concilio Constantinop. sub Menæ act. 5, ubi inter alia: Τὴν συναξίαν τῆς συνόδου Καλχηδόνος ἀρετῆ κήρυξον, οὐκ ἀναχωρῶ ἐάν μὴ κηρύξῃς, ἔω; ὅτι ἡ δὲ ἐσμεν· τὴν συναξίαν εἰς τὴν αὐρίον κήρυξον, τὴν μνήμην τῶν Πατέρων αὐρίον κήρυξον, ἐν Καλχηδόνι Πατέρων αὐρίον κήρυξον, σημερον ἐάν κηρύξῃς, αὐρίον ἐπιτελεῖται. Et infra: Καὶ προσεφώνησεν ὁ μακάριος καὶ ἀγιώτατος ἀρχιεπίσκοπος ἡμῶν καὶ οἰκουμηνικός πατριάρχης Ἰωάννης οὕτως· Ἐπειδὴ συναξίαν ἤησατε τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Καλχηδόνι ἐπιτελεσθῆναι, γινώσκοντες γνώσαθε ὅτι καὶ τοῦτο ποιήσομεν γνῶμῃ τοῦ εὐσεβοτάτου καὶ φιλοχριστοῦ ἡμῶν βασιλέως. Deinde proclamatur in crastinum diem a Samuele Diacono.

sentire et profiteri auderent, aut duas naturas in Christo ante unionem, et unam post unionem confingerent, quæ formam a Domino ex nobis assumptam vel caelestem, vel alterius esse naturæ fabularentur. Statuerunt Jesum Christum Dominum nostrum perfectum esse in divinitate, et perfectum in humanitate, vere Deum et vere hominem, qui anima ratione prædita et corpore constet, ejusdem cum Patre naturæ secundum divinitatem, ejusdem naturæ nobiscum et similem per omnia nobis, peccato excepto: qui unus idem in duabus naturis, citra confusionem, citra mutationem, citra divisionem, citra separationem agnoscatur, servatis utriusque naturæ proprietatibus, et in unam personam et unam hypostasim conspirantibus.

τὴν θεότητα, καὶ τοὺς κρᾶσιν καὶ σύγχυσιν ἐπὶ τῶν δύο φύσεων φρονεῖν καὶ λέγειν τοιμῶντας ἢ δύο μὴ εἶναι φύσεις πρὸ τῆς ἐνώσεως ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, μίαν δὲ μετὰ τὴν ἐνωσιν ἀναλλήτortας, καὶ τοὺς οὐράνιον ἢ τινας οὐσίας ἐτέρας μυθεύοντας τὴν προσληθεῖσαν ἐξ ἡμῶν τῷ Κυρίῳ μορφήν. Ἐδογματίσθη δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, καὶ θεὸν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν ὁμοούσιον καὶ ὁμοιον κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας· ἓνα τὸν αὐτὸν ἐν δύο φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαίρετως, ἀχωρίστως ἠνωκόμενον, σωζόμενον τῶν ἰδιωμάτων φύσεως ἑκατέρας, καὶ εἰς ἐν πρόσωπον συντρεχόντων καὶ μίαν ὁπόστασιν.

XXV. Hæc cum a sanctis illis Patribus decreta essent, etiam pio Imperatore Marciano præsonte, Dioscorus ejus jussu Gangram relegatur: nam Eutyches jam ante infeliciter perierat. Dioscori autem loca Alexandrinus episcopus eligitur Proterius, vir sanctissimus et fide integerrima. Cum autem Eutychis et Dioscori sectatores, qui in urbe versabantur, decreta concilii subsannarent, ejusque auctoritatem non veritate, sed potentia imperatoris niti dicerent, et pravitate sententiæ suæ stabilire conarentur: Anatolius patriarcha, et suffragatoribus suis et adversariis convocatis, ad hos ita inquit: Quoniam sententiam vestram adhuc mordicus tenetis, neque vos perperam sentire creditis, sed nos incusatis, quasi Nestorii dogma approbemus, cum duas naturas in Servatore prædicemus, utraque citra confusionem proprietates suas retinente: istius controversiæ dijudicatio, si placet, Deo permittatur. Scribatur igitur vestra de fide sententia in uno libello, et nostra in altero, atque ambo in loculo gloriose martyris Euphemie collocentur, et hujus judicium esto, utri recte aut perperam sentiant. Hæc cum hæreticis etiam placuissent, libelli scripti, remoto lapide qui loculum claudebat, pectori martyris imponuntur, et lapis in suum locum repositus, ab utraque parte signatur. De hinc supplicationes fiunt, et preces ad Deum pervigiles, ut demonstret, utra sententia ei cordi sit, quæ rejicienda videatur. Post triduum conve-

ΚΕ'. Τούτων οὖν πᾶσι τοῖς θεοφορήτοις ἐκείναις δεδογμένων Πατράσι, παρίντο; καὶ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Μαρκιανοῦ, ὁ Διόσκορος προστάξει βασιλικῆ εἰς Γάγγραν ὑπερρωσίου στέλλεται· ὁ γὰρ Εὐτυχῆς προτέθηκα δυστυχῶς. Ἄντι δὲ Διοσκόρου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ἐχειροτονήθη Προτέριος; (5), ἀνὴρ ἱερώτατος καὶ ὀρθοδοξότατος. Τῶν δὲ τοῦ Εὐτυχῆς καὶ τοῦ Διοσκόρου αἰρετικῶν ἀνὰ τὴν πόλιν στρεφομένων καὶ διαχλευσζόντων τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου δογματισθέντα, καὶ τῆς βασιλικῆς δυναστείας λεγόντων τὸ κράτος τῆ συνόδου περιεῖναι, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν οἰκίαν συνιστᾶν ἐτι περρωμένων κακοδοξίαν ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος ἐκαλησίασας τοὺς τε αὐτῶν ὁμογνώμονας καὶ τοὺς ἀντιδοξοῦντας ἐψη πρὸς (6) τοὺς ἐναγλίους· Ἐπεὶ ἐτι τῆς οἰκίας δόξης ἀντέχεσθε, καὶ οὐ κελθεσθε μὴ δοξάζειν ὀρθῶς, ἀλλ' αἰτιῶσθε ἡμᾶς ὡς τὸ Νεστορίου παραδεχόμενους δόγμα, ἴδο φύσεις ἐπὶ τοῦ Σωτήρος κηρύττεστας, ἑκατέρας τηροῦσας ἀσυγχύτους τὰς ἰδιότητας· ἐπιτεπέον, εἰ δοκεῖ, τῷ Θεῷ τὴν περὶ τούτου ἐδικρίσιν, καὶ γραφήτω μὲν κυρ' ἡμῶν ἐν τῷ τόμῳ τὸ ἡμέτερον περὶ τῆς πίστεως φρόνημα· γραφήσται δὲ καὶ κυρ' ἡμῶν τὸ ἡμέτερον· καὶ ἄμω τῷ τόμῳ ἐν τῇ Ἱερωνικῇ τεθήτω τῆς κατευζήμου μάρτυρος Εὐζηνίας, καὶ ταύτη τὴν κρίσιν δοτέον τῶν ὀρθῶν καὶ διασερόφων δογματιστῶν. Ἦρσα· ταῦτα καὶ τοῖς αἰρετικοῖς. Καὶ οὐ τόμοι γεγράφηται, καὶ ὁ κλειὸν λίθος τὴν Ἱερωνικὰν ἀγράφεται.

Varie lectiones et notæ.

(5) Προτέριος. Evagr. l. ii, c. 5; Theophan. p. 91; Ananias. Bibl. in Simplicio PP. Leontius de sectis, etc.

(6) Ἐψη πρὸς. Istius miraculi memoriam agunt

D Mænea 11 Julii. Vide eadem sub 11 Junii, et quæ observamus de re Sanctæ Euphemie, in Constantinopoli.

καὶ οἱ χάρται τῷ στήθει τῆς μάρτυρος ἐπιτίθενται, καὶ ὁ ἄλλος αὐτῆς τῆ λάρνακι ἐπενήνεκται, καὶ σφραγίζεται ὑπ' ἀμφοῖν τῶν μερῶν. Τὸ δ' ἐντεῦθεν ἰκεταίαι πρὸς τὸν θεὸν καὶ δεήσεις παννύχιοι, ἀποκαλύψαι τίς αὐτῶ τῶν δοξῶν καταθύμιος καὶ τίς ἀποδηγία δοκεῖ. Καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν συνέρχονται, μηδὲ τοῦ βασιλέως ἀπολειφθέντος, καὶ ἀνοιγίσης τῆς λάρνακος, τῶν θαυμασίων σου, Κύρια, εὐρέθη ὁ μὲν τῶν αἰρετικῶν τόμος ἐν τοῖς ποσὶ τῆς μάρτυρος κείμενος, ὁ δὲ γε λοιπὸς τῆ δεξιᾷ ταύτης χειρὶ καταχόμενος, ἦν ἐκταίλαι λέγεται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸν πατριάρχην τὸν τόμον αὐτοῖς ἔγχειρίζουσα. Οἱ μὲν οὖν τὸ ὄρθον πρεσβεύοντες δόγμα ἦσαν ἐν κρότοις, οἱ δὲ τοῦτοις ἑτερογνώμονες κατηφιῶντες, καὶ σκότος ὑπ' αἰσχύνῃς περιχυθέντες ἀπήλθοσαν· τινὲς δ' ἐκ τούτων καὶ πρὸς τὸ ὀρθόδοξον μετεβάλλοντο. Κατὰ τὸν τότε χρόνον καὶ ἡ βασιλιὰ Πουλχερία θήσκει εὐσεβῶς τε καὶ εὐκλειῶς, καὶ ἐπ' ἐλίσει χρῆσταις. Πάντα γὰρ τὸν πλοῦτον αὐτῆς δένειμα πένθει, καὶ τῷ πρὸς τοῦτου· ἔλεψεν τὸν τοῦ Θεοῦ ἐκτήσατο ἔλεον. Οὐαλεντινιανὸς δὲ ὁ ἀνεψιὸς Ὀνωρίου, οὗ ἀνω που ἐπεμνήσθημεν, ὡς ἐκ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ γεννηθέντος τῆς Πλακιδίας, βασιλεύων ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ, ἀγεται εἰς γυναῖκα Εὐδοξίαν τὴν παιδα τοῦ νέου Θεοδοσίου. Ἐκδηιτημένως δὲ βιώσκειν καὶ ἀσιγῶς, τὴν μὲν οἰκίαν γαμεθὴν εἶα, καίτοι κάλλους εὐ ἔχουσαν, ἀλλοτρίαις δὲ συνεφθείρετο· ἐπέχρητο δὲ καὶ μαντείας καὶ γοητείαις. Οὕτω δὲ βιώσκειν οὐκ εὐαγῶς, ἀποβιώσκει ἔλαττω. Μάξιμος γὰρ εἰς τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ πατρικίων, ἔγγονος δὲ τοῦ πάλαι τυραννήσαντος Μαξίμου, ὃν ὁ μέγας κατεπολέμησε Θεοδόσιος, ἐνδον τῶν βασιλείων γενόμενος ἐν αὐτοῖς τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀποσφάττει, καὶ τῇ Εὐδοξίᾳ βίβρα συμμίγνυται, καὶ τῆς βασιλείας κρατεῖ. Ἡ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Θεοδοσίου θανόντος, καὶ τῆς Πουλχερίας ἐκμετρησάσης τῆς ἡλικίας, ἐκδικήσιν ἐξέρωθεν μὴ ἐλπίζουσα διαπέμπεται πρὸς Γιζέριχον τὸν Οὐανδύλων ῥήγα καλούμενον, καὶ τῆς τοῦ Μαξίμου τυραννίδος δι' αὐτοῦ ἀπλλαγῆναι ἐκλιπαρεῖ· καὶ ὅς ἐπιποιεῖ τῇ Ῥώμῃ σὺν τῷ στόλῳ καὶ δυνάμει πολλῇ. Ὁ δὲ Μάξιμος ἀπέδρα ταύτης, καὶ κτείνεται παρὰ τῶν συνόντων αὐτῷ. Ὁ δὲ Γιζέριχος (7) ἀπόως τῆς Ῥώμης κρατεῖ, καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς συγκομισάμενος ἄπαντα, καὶ τὰ τῶν θεῶν νῶν ἀναθήματα ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα καὶ λίθοις κοσμούμενα, καὶ τινα τῶν παρὰ Τίτου κοσμισθέντων ἐξ Ἱεροσολύμων σκευῶν τοῦ ἑκείνου ναοῦ, εἰργασμένα καὶ αὐτὰ ἐκ χρυσοῦ, λαβὼν δὲ καὶ τὴν Εὐδοξίαν σὺν ταῖς δύο θυγατράσιν αὐτῆς ἐπανήλθεν εἰς Ἀφρικὴν. Καὶ τὴν μὲν τῶν θυγατέρων αὐτῆς τὴν Εὐδοξίαν τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν οἰκείων υἱῶν Ὀνωρίῳ συνέζυξε, τὴν δὲ γε λοιπὴν μαθὼν ἀνδρὶ κατηγυῆσθαι τῷ πατρικίῳ Ὀλυβρίῳ, ἐτήρει σὺν τῇ μητρὶ Εὐδοξίᾳ, ἐνθα δύο διαγαγοῦσα ἐνιαυτοῦς ἡ βασιλιὰς Εὐδοξία ἐπανήλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον μετὰ

niunt, imperatore 48 etiam presente, aperto loculo, o rem miram! libellus hæreticorum ad pedes martyris invenitur, alter in manu ejus dextra, quam extendisse fertur ad imperatorem et patriarcham, ac libellum eis porrexisse. Itaque rectæ sententiæ assertores plaudere, a' lversarii vero demissis vultibus et præ pudore caligantibus abire, quidam etiam veram sententiam amplecti. Eo tempore Pulcheria imperatrix pie, gloriose et cum spe bona moritur, omnes suas opes dilargita pauperibus, et misericordia erga illos divina misericordia redempta. Valentinianus vero, cujus supra obiter est facta mentio, Honorii e sorore Placidia nepos, Romæ veteris imperator, Eudoxiam junioris Theodosii filiam uxorem ducit. Sed homo vitæ insolentis et flagitiosæ, ommissa conjuge, quamvis elegantis formæ, in stupris et adulteriis volutabatur, divinationibus etiam et præstigiis deditus. Ut igitur vitam agebat nefariam, ita miserabilem sortitus est interitum. Maximus enim, patricius Romanus, ex illius Maximi familia quem tyrannide occupata magnus Theodosius debellarat, palatium ingressus, Valentinianum perimit, Eudoxiam vi stuprat, imperium invadit. At illa, Thodosio patre mortuo, Pulcheria item defuncta, cum nullum alium injuriæ vindicem speraret, a Gensericho Vandalorum rege precibus impetrat, ut per eum a Maximi tyrannide liberetur. Is igitur cum classe et copiis magnis Romam venit, Maximo, cum inde profugisset, a suis occiso, urbe citra laborem positur, et omnes ejus divitias, sacrarum ædium aurea donaria et gemmis ornata, nonnulla etiam vasa e templo Hierosolymitano a Tito allatâ, aurea et ipsa, una cum Eudoxia et duabus ejus filiabus in Africam secum asportat. Cujus filiam Endociam natu majori filio Honoricho jungit: alteram, quia Olybrio patricio desponsam noverat, cum matre asservat. Quæ cum biennium ibi egisset, cum filia Placidia, regnante adhuc Marciano, Byzantium revertitur, relicta filia Eudocia, quæ, quamvis annos xvi cum marito vixisset, genito Hildericho filio, tamen ejus consuetudinem ob Arianismum ægre ferens, nacta opportunitatem et ipsa Constantinopolim secedit, matre jam defuncta. Inde Hierosolyma 49 profecta, moritur. Obiit et Marcianus, cum annos sex et aliquot menses imperasset, sive ex morbo, sive veneno Asparis patricii nutu dato, admodum senex, vir miti ingenio et erga subditos benignus: dicere solitus, imperatori non capienda esse arma, dum pacem agere liceret. Aspar patricius, etsi multum poterat, non tamen imperator creatus est a populo Constantinopolitano, ob Arianæ sectæ studium. Quare ipse Leonem, sive suapte auctoritate, sive accepta a populo potestate, imperatorem declarat, stipulatus, ut alter filiorum suorum Cesarea co-

Variæ lectiones et notæ.

(7) Γιζέριχος. Qui Geyiricus Eusebio in Chronico, Gensericus cæteris scriptoribus.

rona insigniretur, quod cum ille promississet, ad A regium fastigium est evectus. Is Leo Asparis procarator fuerat: alii tribunum et Selibrianorum veptigalium fuisse praefectum, alii genus e Thracia ducere, alii ex Dacia Illyrica, aiunt.

Και λαδομένη καιρού, και αὐτὴ εἰς τὴν Κωνσταντινίου μεταχωρεῖ, ἤδη τῆς μητρὸς αὐτῆς θαυούση: εἶτα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἔπεισι, κακὰ τελευτᾷ. Μαρκιανὸς δὲ θνήσκει ἐξ βασιλεύσας ἐτη καὶ μῆνας τινάς, ὡς μὲν τινες λέγουσιν, νεότηας, ὡς δὲ τινες, φαρμαχθεὶς νεύσει τοῦ πατρικίου Ἀσπαροῦ, πρεσβύτης γινόμενος, καὶ ζήσας ἐπιμακρόν. Ἐπεικὴς δὲ τὴν γυνάμην ὦν καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους χρηστὸς, ἔλεγε μὴ δεῖν ἔπλα βασιλεῖα κινεῖν, ἕως εἰρήνεύσειν ἐξόν. Μέγα δὲ τότε δυνάμενος ὁ πατριεὶος Ἀσπαροῦχος ἠρετίσθη βασιλεύσαι παρὰ τοῦ δήμου τῆς πόλεως, ὅτι τῆς Ἀρείου ἦν μετέχων μερίδος. Διὸ τὸν Αἰόντα αὐτὸς ἐδακλευσαν, ὡς μὲν τινες ἰσθόρησαν, αὐτοβούλων; ὡς δ' ἔτιοι, παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἐξουσίαν λαθῶν ὄν κτήσεων αὐτοῦ, ὡς λεγίται, προνοούμενον, ἀπήτησε Καίσαρα στέψαι ἄλλοτερον τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο ἐπαγγειλάμενον, εἰς τὴν τῆς βασιλείας περιωπὴν ἀνακεκμηται. Ἐπειροὶ δὲ τριβούουν εἶναι αὐτόν φασι, καὶ τῶν ἐν Σηλυβρία τελῶν ἀρχοντα. Καὶ οἱ μὲν ἐκ Ὀρφέων τὸ γένος εἰκασι αὐτόν λέγουσιν· οἱ δὲ ἐκ Δακῶν τῶν ἐν Ἰλλυριοῖς.

LIBER DECIMUS QUARTUS.

I. Leonem recens imperium adeptum crebris B sagitationibus urgebat Aspar, ut, quemadmodum promississet, alteram filiorum suorum Cæsarem appellaret. Cum contaretur, purpura ejus prehensa: *Imperator, inquit, hac veste indutum mentiri nefas est. Cui respondit ille: Etiam cogi, et instar mancipii trahi, nefas est. Sed cum tandem resistere non posset, necessitati cedens, filium illius ex patricio Cæsarem facit, Ardaburii fratrem. Id factum nec senatui fuit gratum, et urbanam multitudinem ad seditionem impulit. Verebantur enim ne, imperio ad Asparis familiam devoluto, Ariani, data impunitate, pluribus etiam incommodis, quam priores, orthodoxos afficerent. Corgressi igitur clerici et monachi, et e populo qui de fide recte sentiebant, ab imperatore petunt, ut ejusdem religionis Cæsarem sibi designaret. At ille tum et verbis et factis seditionem suppressit, cumque interea nonnihil temporis elapsum esset, Asparem insidiatum sibi, cum Ardaburio filio interfecit. Isocasium vero quæstorem, virum eruditum, cum ob alia quædam, tum de paganismo accusatum, dignitate erepta, præfecto examinandum tradidit. Cui cum ille habita condemnati in prætorium adducto dixisset: *Vides, Isocasi, quo in statu sis? Ille respondit: Video equidem, neque* 50 *videtur mihi novum, si homo cum sim humanis**

Δ'. Ἀριὸς δὲ καταστάντος τοῦ Λέοντος αὐτοκράτορος, ὁ Ἀσπαρ (8) ἐπέκλειτο βιάζων αὐτόν Καίσαρα ποιῆσαι ἄλλοτερον τῶν υἱῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν. Ἀναβαλλομένου δ' αὐτοῦ, ὁ Ἀσπαρ τῆς βασιλικῆς ἀλουργιῆς ἐπέκλειτο· ἐφη· *Βασιλεῦ, τὸν ταύτην ἀπαρχόμενον ψεύδασθαι ὁ καὶ χρῆσθαι· δε ἀνοδοκίματον· Ἄλλ' οὐδὲ βιάσασθαι καὶ ἀγεσθαι ὡς ἀνδράποδον. Μέχρι δὲ τέλους ἀντίχειν μὴ οὐδέ τε ὦν, εἰκων ἀνάγκη Καίσαρα ποιῆσαι ἐκ πατρικίου (9) τὸν τοῦ Ἀσπαροῦ παῖτα, Ἀρδαβουρίου δὲ ἀδελφόν. Τοῦτο καὶ τῇ συγκλήτῃ ἀποθύμιον ἔδοξε, καὶ τὸν δήμον τῆς πόλεως· εἰς στάσις ἐπέκησεν. Ἐδεδίεταν γὰρ μὴ εἰς τὸ γένος τοῦ Ἀσπαροῦ περιεσθῆναι τοῦ κράτους, παρρησίας αὐτὸς λαβόμενος οἱ Ἀρειανοὶ πλείους κακὰ τῶν προτέρων εἰς τοὺς ἀρδοβόρους ἐπέκλειτο. Συνελθόντες οὖν οἱ τοῦ κλήρου καὶ οἱ μονάζοντες, καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἔδον ὄγκως ἀρδοῖναι περὶ τὴν πίστιν, ἰδέοντο τοῦ βασιλέως ἐμύθηρον στίξαι Καίσαρα προχειρίσασθαι. Ὁ δὲ τότε μὲν οἷς τε εἶπε καὶ οἷς ἐποίησε τὴν στάσιν κατηύνασε. Μεταξὺ δὲ παραβρυέτος καιροῦ, ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ φωράσας τοὺς περὶ τὸν Ἀσπαρ, κακέκλον καὶ τὸν Ἀρδαβουρίον ἔκτεινε. Ἰσοκάσιον (10) δὲ τὸν κομιστορα λόγιον ἄνδρα διαβληθέντα ἐπ' ἄλλοις τί τισι καὶ ἐπὶ Ἑλληνισμῷ, τῆς ἀξίας γυμνώσας τῷ ἐπάρχῳ παρέδωκεν εἰς ἐξέτασιν. Εἰσαγομένου δ' εἰς τὸ δικαστήριον ἐν σχήματι χυτακρῶτου, ἐφη αὐτῷ δ*

Variae lectiones et notæ.

(8) Ὁ Ἀσπαρ. Vide Marcellinum comit. an. 15 D Leonis, et Procop. lib. 1 *De bello Vand.* c. 6, ubi de Asparis Arianismo.

(9) Ἀπὸ πατρικίου. Ita tres mss Regii, quartus habet ἀπὸ πατρικίου, verum legem πατρικίου, absque ἀπὸ, vel ἀπὸ. Quippe patricius, seu patriciolus, Asparis filius, et Ardaburii frater, tum Cæsar a Leone dictus est, desponsa eidem filia, ut auctor est Marcellinus comes, qui Patricium, seu Patriciolium, Asparis filium, Ardaburii fratrem, Cæsarem generumque Leonis principis appellatum

fuisse scribit. Ita etiam Victor Tununensis. At Metaphrastes, seu quivis alius in Vita ms. sanctæ Melanæ virginis, Leonis filium Asparis filio pactum cum Cæsarea dignitate tradit; sed paulo post interfecto Ardaburio, dirempta fuisse nuptiarum pacta. Asparis familiam perstrinximus in *Familiis Byzantinis*, in Leone M.

(10) Ἰσοκάσιον. Historiam narrant *Chronicon Alexandr.* Theophanes et Codrenus anno 10 Leonis.

Ἐπαρχος Ὀρῶς, Ἰσοκάσις, ἐν οἷς εἰ καταστάσει; Ἄ
 Ὁ δὲ, Ὀρῶ, εἶπε, καὶ οὐ ξενίζομαι δεῖ ἀνθρώπος
 ὄν ἀνθρωπίναις περιπέπτωκα συμφοραῖς· σὺ δὲ
 δίκασσον ἐπ' ἐμοί, ὡς δδίκασες σὺν ἐμοί. Τούτων
 ἀκούσας ὁ δῆμος τὸν μετὰ βασιλέα εὐφήμησε, τὴν
 δ' Ἰσοκάσιον ἐξαρπάσαντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀφ-
 ἤγαγον· βαπτισθέντα δὲ τοῦτον μαθὼν ὁ κρατῶν ἦσθε.
 Οὗτος ὁ βασιλεὺς εἶχε γυναῖκα κεκλημένην Βηρίναν,
 ἐξ ἧς ἐγένοντο αὐτῷ θυγατέρες δύο, Ἀριάδνη καὶ
 Λεοντία· ὣν τὴν μὲν τῷ Ζήνωνι κατηγγύησε, τὴν
 δὲ Λεοντίαν συνέζευξε τῷ πατρικίῳ Μαρκίανῳ, υἱῷ
 Ἀνθεμίου τοῦ βασιλευσάντος ἐν τῇ Πρώμῃ. Ἐπὶ τοῦ-
 τῷ γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει φορικωδέστατος
 ἔμπρησμός (11), ὃς ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης,
 ἀπὸ τοῦ ἀρκυῖου δηλαδὴ μέρους ἕως τοῦ μεσημβρι-
 νοῦ τὴν πόλιν διέζωσεν, εἰς μῆκος δὲ διεξῆλθεν ἀπὸ
 τοῦ Βοσπόρου μέχρι τοῦ ναοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ
 Καλυβίτου· πρὸς δὲ νότον, ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου
 Ἀποστόλου Θωμᾶ (12) μέχρι τοῦ ναοῦ τῶν μεγάλων
 μιστρύρων Σεργίου καὶ Βάκχου· ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς
 πόλεως, ἀπὸ τοῦ Ἀξύσου ἕως τοῦ Ταύρου τὰ ἐν
 μέσῳ πάντα κατέκαυσεν. Ὅτε λέγεται καὶ ὁ Ἄσπαρ
 διαθεῖν τὰς ἀγίας, ἀγγεῖον κλήρας ὕδατος ἐπὶ τῶν
 ὤμων φέρων, καὶ τὸν δῆμον παρακαλῶν ὁμοίως ποιεῖν
 ἵνα τὸ πῦρ κατασθῆσσι, καὶ διδοῦς ἑκάστῳ ὅπερ μί-
 σθοῦ νόμισμα ἀργυροῦν. Διήρκεσε δὲ τὸ πῦρ ἑκάστο
 τῶν πόλιν νεμέμενον, ἑφ' ἡμερῶν τετρακτῶν, καὶ
 κατέκαυσε πρὸς τοὺς ἄλλους τὸν τε ἐν τῷ σενάτῳ
 καλουμένην μέγιστον οἶκον (13), εἰς ὃν ἦ τε γερουσία
 καὶ οἱ λογάδες συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο, καὶ αὐτῆς
 ὁ βασιλεὺς, ὅτε στολὴν ὑπατικὴν ἀνελάμβανεν, ἔργον
 περιφανὲς καὶ ὑπέρογκρον· καὶ τὸ καλούμενον
 Νυμφαῖον (14), οἶκον ἕτερον ἀντικρὺ κείμενον τοῦ
 προβῆθέντος οἴκου, εἰς τὸ τοὺς γάμους γίνεσθαι ἐν
 αὐτῷ χρηματίζοντα τῶν μὴ κεκτημένων οἴκους, χω-
 ροῦντας κλήθος ἐν αὐτοῖς· καὶ ἕτερον οἶκον ἐν τῷ
 Ταύρῳ βασιλικὸν πολυτελεῖ τε καὶ μέγιστον· καὶ
 ἐπὶ τούτοις ναοὺς περιφανεστάτους καὶ ἰδιωτικὰς οἰ-
 κίας τῶν λαμπροτέρων πολλὰς. Τούτου κρατοῦντος,

casibus subjeceam. Tu vero ita de me statue, ut
 tecum jus dixisti. His populus auditis, imperato-
 rem laudat, et Isocasium raptim in ecclesiam ab-
 ducit. Quem cum imperator baptizatum audivisset,
 lætatus est. Uxorem habuit Leo Verinam, e qua
 duas filias suscepit, Ariadnam et Leontium, qua-
 rum illam Zenoni despondit, hæc Marciano patri-
 cio, Anthemii filio, qui Romæ imperavit. Hujus
 temporibus Constantinopoli horrendum incendium
 exstitit, a mari ad mare, hoc est a septentrione
 versus meridiem pervagatum: in longitudinem, a
 Bosporo versus ædem Sancti Joannis Calybitæ:
 versus austrum, ab æde sancti apostoli Thomæ
 usque ad ædem magnorum martyrum Sergii et
 Bacchi: in urbis medio, a Lauso usque ad Tau-
 rum, et quæ in medio fuerant, combussit omnia.
 Quo tempore fertur Aspar vas aquæ plenum hu-
 meris ferens vicos percurrisse, et suo exemplo
 populum cohortatus ad restinguendum incendium,
 et singulis nummum argenteum pro mercede de-
 disse. Ea flamma urbem per dies quatuor depasta
 est, et præter alia curiam maximam, quo et sena-
 tus et delecti cives deliberatum convenire sole-
 bant, atque ipse imperator consularem vestem
 sumpturus, opus illustre et splendidissimum: et
 aliam domum amplissimam e regione huic sitam,
 Nymphæum, nomine ex eo indito, quod ibi nup-
 tias celebrarent, qui propriis ædibus carabant:
 ad hæc aliam domum regiam in Tauro sumptuo-
 sam et maximam: prætereaque templa celebra-
 rima, et privatas ædes illustrium hominum multas.
 Hoc regnante fertur etiam Antiochia vehementis-
 simo terræ motu fere tota concidisse, et in agro
 Byzantio pluvia cineris palmi altitudine decidisse.
 Quibus prodigiis perterritus imperator, urbe re-
 licta, longo tempore apud Sanctam Mamantem ha-
 bitavit. Legionibus ejus præfectus fuit Rusticius,
 vir strenuus et rei militaris peritissimus, in cujus
 mortui locum suffecit Verinæ uxoris fratrem Ba-

Varie lectiones et notæ.

(11) Ἐμπρησμός. De hoc incendio anno 12
 Leonis agit Evagrius I, II, c. 13; præterea scripto-
 res omnes. Illius memoriam agunt Græci I Se-
 ptemb. De ædibus vero eo consumptis, hic memo-
 ratis, dicimus in *Constantinopoli Christiana*.

(12) Ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου
 Θωμᾶ. Ab æde S. Thomæ apostoli, quam Amandi
 vocat Theophanes, de qua copiose egimus in
 nostra *Constantinopoli*, lib. IV, sect. 5, n. 34, ad
 cujus Encæniam nescio an referri debeant hæc verba
 scholiastæ Basilicæ ad lib. XII, pag. 80: "Ἐστ' οὗ-
 τῶν γὰρ καὶ νομισματὰ τινας πομπῆς γονομένης προσ-
 φέρουσι πρὸς ἐπίβαιον, ὅπερ ἐν τοῖς ἑταίριαις τοῦ
 ἁγίου Θωμᾶ ποιοῦσιν οἱ ζυγοστάται."

(13) Τὸν τε ἐν τῷ σενάτῳ καλουμένην μέγιστον
 οἶκον, etc. Senatium appellat scriptores Byzantii
 ædem in quam senatus conveniebat, in qua varia
 erant ædificia, atque in primis Basilica, seu Regia
 Porticium, de qua, ut de senatu, copiose egimus in
Constantinopoli Christ. lib. II, sect. 9, n. 1. Alqua
 hæc quidem regiam Basilicam, quam μέγιστον
 οἶκον vocat Zonaras, pro foro ipso usurpat Justi-
 nianus in Novella 82, cap. 3: Καθεδούνη: δὲ οἱ

δικασταὶ διετηκῶς ἐπὶ τῆς βασιλείου στοῦς, ἐν οἷς
 καὶ νῦν οἰκίσκοι δικάζουσιν, etc. *Sedebunt autem
 hi pedanei iudices continuo, et nunc in regia Basili-
 ca, in quibus et nunc domunculis iudicant, etc.*
 Verba sunt veteris interpretis, qui Porticum Re-
 giam, *Regiam Basilicam* vertit. Ubi præterea ob-
 servare est in Basilica Constantinopolitana varias
 fuisse ædificulas, in quibus iudices considebant, ut
 hodie in foris parlamentariis plures sunt, uti ro-
 cantur, *camera*, seu iudicium concessus. Sed et
 Synesius, in epist. 57, τὴν πρὸν βασιλείου τὴν
 πάλαι κριτήριον fuisse ait, urbis scilicet Pentapo-
 litanæ. Neque aliter scriptor inædus Vitæ S. Sa-
 mouæ et sociorum: Νυκτὸς οὕσης, παρ' ἀλεκτρού-
 των φῆδ' ἀνέστη ὁ ἡγεμὼν, λαμπρῆς τε καὶ δο-
 γμφοῦ τοῦτου προήεσαν, καὶ τὴν βασιλικὴν λεγο-
 μένην καταλαβὼν, ὅποιος αὐτῷ τὸ δικαστήριον
 συγκεκρήθη, ἐπὶ τοῦ βήματος σεβασῶς προκαθί-
 ζεται.

(14) Νυμφαῖον. Eustathius I, III: Νυμφαῖον,
 περιεκτικῶν λόγων, ὁ τόπος ἐν ᾧ οἱ νόμφοι. Vids
 nostram *Constantinopolim*, lib. I, sect. 26.

sillicum : qui cum magna classe contra Genzerichum in Africam profectus, turpissime victus est, sive ex temeritate atque inscitia rei bellicæ, sive per prodicionem, accepta ab hoste maxima pecunia. Fertur enim, commisso prælio, nave prætoria, **51** conversa paulatim fugisse, itaque animis hostium auctis, suorum imminutis, cum paucis turpiter rediisse domum, cæteris navali pugna interfectis. Nepotem Leonem e Zenone et Ariadna genitum, infantem adhuc, diademate cinxit, quod Zenonem nequaquam idoneum regno judicaret, ob animum minime regium, et formiam imperio indignam. Nam et facie erat odiosissima, et animo longe deteriore. Quidam auctores sunt Asparem et Ardaburium ea gratia a Leone interfectos, ut nepotem ex filia, Leonem juniorem, imperatorem crearet, veritum illorum potentiam, ne despecta hujus infantia imperium sibi vindicaret. Hoc imperatore pretiosa Deiparæ sanctissimæ vestis e Palæstina Romam novam translata, et ab illo in argenteo loculo, in æde quam ipse in Blachernis struxerat reposita est, quæ ædes ex eo Sacer loculus appellatur. Anatolio patriarcha defuncto, qui octo annis Ecclesiæ præfuerat, successit Gennadius, qui cum et ipse post tredecim annos obiisset, in ejus locum suffectus est Acacius. Etiam Leo imperator ex morbo decedit, anno imperii decimo octavo, Leone juniore successore relicto : cum alitis virtutibus ornatus, tum clementia in primis. Solebat enim dicere, quemadmodum sol, quibus affulserit, iis calorem suum impertiri so-

leat : ita etiam ab imperatore clementiam eis tribuendam, quos aspexerit. **δεδυνγμένους, μήποτε τῆς νηπιότητος ἐκείνου καταφρονήσαντες, τὴν ἀρχὴν σφετερίζονται. Ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως καὶ ἡ τιμὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐσθῆς (18) εἰς τὴν Νέαν Ῥώμην ἐκομισθῆ ἐκ Παλαιστίνης, καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι ναῷ ἐν Βλαχέρναις ἐν ἀργυρέᾳ σοφῷ δι' ἣν καὶ ὁ ναὸς Ἁγία σοφὸς κατωνόμασται. Τοῦ πατριάρχου δὲ θανόντος Ἀνατολίου, ὃς ἐπ' ἔτη προέστη τῆς Ἐκκλησίας ὀκτώ, Γεννάδιος χειροτονεῖται. Τούτου δὲ ἐνταυτοῖς ἰθὺναιος τὴν Ἐκκλησίαν δέκα ἐπὶ τρισὶ, καὶ**

Varie lectiones et notæ.

(15) Ἐν Ἀντιοχείᾳ. Accidit hic terræ motus Antiochiæ, an. 1 Leon. juxta Evagrium, lib. ii, cap. 12 : Theophaneni, et al. Tradit Marcellinus comes Isaacum Antiochenæ Ecclesiæ presbyterum scripsisse elego carmine hanc Antiochiæ ruinam.

(16) Σποδόν. Vide quæ de hoc pulvere adnotamus in nostra Constantinopoli, lib. iv, sect. 5, n. 2.

(17) Κατὰ τὸν ἅγιον Μάμαντα. Vide Chron. Alexandr. an. 12 Leon. De Palatio S. Mamantis egimus in Constantinopoli, lib. iv, sect. 12, n. 3. Illius præterea meminit auctor ms. Vitæ S. Andree in Crisi : Καὶ θῆ πρὸ τῆς πόλεως ἐν τοῖς τοῦ μάρτυρος Μάμαντος λεγομένοις βασιλείοις.

(18) Θεοτόκου ἐσθῆς. Chronicon ms. Georgii Hamartolli in Leone M. : Καὶ τῆς Θεοτόκου ἡ ἐσθῆς εὐρεθεῖσα ἐν Ἱεροσολύμοις παρά τινι εὐλαβεστάτῃ γυναικὶ Ἐδραβὶ καὶ παρθένῳ, ἱερῶς διεφυλάχθη, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διακομισθεῖσα ἐν Βλαχέρναις ἀπετέθη, καὶ τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, καὶ κατετέθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς ἐνθα ὁ βασιλεὺς ναὸν οἰκοδόμησας τῆς Θεομήτορος, καὶ σπῆδον ἐκ γυρσοῦ καὶ ἀργύρου κατασκευάσας, κατέθετο ταύτην ἥτις ἐξ ἐρίων ἀφάρτων ἐξυφα-

καὶ σεισμὸν σφοδρότατον ἐν Ἀντιοχείᾳ (15) γενέσθαι λέγεται, ὡς μικροῦ τὴν πλῆν ἐκείνην πᾶσαν καταπίσειν, ὑσθῆναι δὲ καὶ σποδὸν (16) ἐν τῇ Βυζαντιδὶ πολλήν, ὥστε καὶ εἰς παλαιστὴν αὐτὴν ὑψωθῆναι. Ἐκ τούτου δεδουλευκῶτα τὸν βασιλέα τῆς πόλεως ἐξελθεῖν, καὶ διατρίβειν ἐπὶ πολὺ κατὰ τὸν ἅγιον Μάμαντα (17). Οὗτος βασιλεύσας στρατοπεδάρχην προχειρίσατο Ῥουστίκιον, ἄνδρα γενναῖόν τε καὶ στρατηγικώτατον· θανόντος δ' ἐκείνου, τὸν τῆς βασιλείας τῆς Βηρίνης ὁμαίμονα Βασιλίσκον ἀνέδειλετο. Ὅς σὺν στόλῳ πολλῷ κατὰ Γιζερύου στρατεύσας ἐν Ἀφρικῇ, ἠτήθη λίαν αἰσχυρῶς, καὶ τὸ πλεῖον τοῦ στόλου ἀπέβαλεν, ὡς μὲν τινες ἱστοροῦσιν, ἐκ κακῆς βουλίας, καὶ τοῦ μὴ εὖ καὶ στρατηγικῶς διαθεῖναι τὸν πόλεμον, ὡς δ' ἄλλοι, ἐκ προδοσίας· γρήματα γὰρ αὐτὸν πλεῖστα παρὰ Γιζερύου φασὶ λαθεῖν· καὶ τοῦ πολέμου συρραγέντος σπρέψαι τὴν ναυαρχίαν τριήρη, καὶ πρῶθμην κρουσόμενον, εἰς φυγὴν τραπέσθαι, κίντεῦθην θάρσος μὲν ἐνεκένετα εἰς ἐναντίοις, τῶν δ' οἰκείων καταβαλεῖν τὰ φρονήματα, καὶ τὸν μὲν ἐπανελθεῖν δυσκλεῶς μετ' ἐλίγων. τοὺς δὲ λοιποὺς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ πεισεῖν. Τούτῳ τῷ βασιλεὶ ἔγγονος ἐξ Ἀριάδνης τῆς θυγατρὸς ἐγεννήθη καὶ Ζήνωνος, ὃν Λέοντα ὀνομάσας ἐκείνος βασιλικῶ ταινιῶ διαδῆματι, ἐπὶ νηπιᾷ πάνυ τῇ ἡλικίᾳ. Τὸν γὰρ Ζήωνα μὴ προσήκοντα τῇ βασιλείᾳ ἐκρίνευ, ὅτι μήτε τὴν γνώμην εἶχε βασιλικήν, μήτε μὴν εἶδος ἄξιον τυραννίδος· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔψιν ἦν εἰδεχθέστατος, καὶ τὴν ψυχὴν εἶχε τῆς ἡβῆως χείρονα. Διὰ τούτῳ τινες ἱστοροῦσιν ἀναρεθῆναι τὸν Ἀσπαρα καὶ τὸν Ἀραβούριον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος, θέλοντος τὸν θυγατροῦν αὐτοῦ τὸν μικρὸν Λέοντα βασιλεύειν· φεβούμενου δ' ἐκείνου· ὡς μέγα σμῆν, καὶ ὁ στήμιον ἡμοειδῆς καὶ διωγρὸς ἀδιεφθόρος ἐστὶ κα' ἀδιάλυτος, μέγρι νῦν τὸ θαῦμα τῆς Θεομήτορος· κηρύττουσα. Multa alia in hanc rem adnotamus in nostra Constantinopoli Christiana, lib. iv, sect. 2, n. 6, et in notis ad Alexialem Annæam, ubi vestium Deiparæ historiam fusius describimus : quibus duntaxat addere placet quæ habentur in cod. Reg. 2754, fol. 223 : Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκης ἡμῶν Θεοτόκου. Ἰστέον ὅτι κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ἀφροδιτανὸν, τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκης ἡμῶν Θεοτόκου τὸ ἦθος ἦν σεμνὸν, ἐλιγολάλως, ταχυπήχως, σεμνοπεριπάτητος, ἀπαρρησιαστος· πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ἀγέλατος, ἀτάραχος, ἀόργητος, εὐπροσκόνητος, τιμητικὴ, τιμῶσα καὶ προσκυνουσα πάντα ἄνθρωπον, ὥστε καὶ θαυμάζεσθαι πάντα ἄνθρωπον τὴν σύνεσιν αὐτῆς καὶ τὸν λόγον· τῇ ἡλικίᾳ μέση· ἄλλοι δὲ τρέπην αὐτὴν εἶναι λέγουσι, σιτόχροος, ξανθίθρις, ξανθόμματος, εὐόφθαλμος, μαυρόφρυς, μεσόρριν, μακρόχειρ, μακροδάκτυλος, μακρόνυχος, εὐστολος, ἀτυφος, ἀσχημάτιστος, ἀδλάνκευτος, ἰμάτια αὐτῆς χροια φέρουσα καὶ ἀγαπῶσα· καὶ μαρτυρεῖ τὸ ὄμοφρόριον αὐτῆς τὸ ἐπὶ τοῦ νοσῶ αὐτῆς κείμενον.

την ζωὴν ἐκμετρήσαντος, ἀντεισῆθη Ἀκάκιος. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ Λέων νοσήσας ἐξέλιπεν, ὀκτωκαιάκις βασιλεύσας ἐνισυτούς, τὸν μικρὸν Λέοντα διάδοχον τῆς βασιλείας καταλιπών. Κακόδημο δὲ καὶ ἄλλαις μὲν ἀρεταῖς (19), ἐπίλαμπει δ' ἐκείνῳ μάλιστα τὸ φιλοκτιστόν, εἰσθότι λέγειν, ὅτι Ὀσπάρ ὁ ἥλιος οἷς ἐπιλάμπει τῆς θέρμης αὐτοῦ μεταδίδωσιν, οὕτω δεῖ καὶ τὸν βασιλεῖα οἷς ἂν ἐπιβλέψῃ οὐκ αὐτοῦ ἀξιών.

Β. Καταλειφθεὶς οὖν ὁ μικρὸς Λέων, νηπιάζων **A** εἶτι ἐφ' ἓνα ἐνιαυτὸν ἐπεβίω τῆ βασιλείᾳ, καὶ νηπιὸς ἐπαπῆλθε τῷ πάππῳ, τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν Ζήωνα βασιλεῖα καταλιπών, αὐτὸς ταῖς αὐτοῦ χειρὶ ἐπὶ τῆ ἐκείνου κεφαλῇ περιθεὶς τὸ δάδηνμα. Ἦν δὲ ὁ Ζήων ἐξ ἔθνους αἰσχίστου τοῦ τῶν Ἰσαύρων (19'), αἰσχίστος καὶ αὐτὸς καὶ τὴν μορφήν καὶ τὴν ψυχὴν γεγυῶς. Καὶ οὐχ ὡς βασιλεὺς τὴν ἀρχὴν ἀνύων, ἀλλ' ὡς ἀντικρὺς τύραννος. Ἦν δὲ τοῦτω καὶ ἀδελφὸς Κόνων καλούμενος, καὶ τὸν ἀδελφὸν εἰς κακίαν ὑπερβαλλόμενος, αἵμασι χαίρων καὶ σφαγαῖς ἀνθρώπων ἠδόμενος. Κατὰ τοῦτου τοῦ Ζήωνος ἐν Θράκη διατρέπων ὁ τῆς βασιλείας Βηρίνης (20) ὀμαίμων ὁ δηλωθεὶς Βασιλίσκος, ἀνταίρει χεῖρα, τῆς Βηρίνης συναιρομένης αὐτῷ, καὶ τῆς συγκλήτου τιμών. Διελθὲς δὲ ὢν ὁ Ζήων καὶ ἀνανδρὸς φεύγει αὐτίκα σὺν Ἀριάδῃ τῇ γυναικὶ ἐν Ἰσαυρίᾳ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς. Ὁ Βασιλίσκος δ' ἰδὼν ἐν τῷ Κάμπῳ ἀναγορεύεται βασιλεὺς, καὶ τὴν οικίαν γαμετῆν Ζήωνίδα Αὐγουστῶν ἑσπεῖας, καὶ Μάρκον τὸν υἱὸν προχειρίσαστο Καίσαρα. Ἦν δὲ καὶ οὗτος τοὺς τε τρόπους οὐδὲν βελτίων τοῦ Ζήωνος, καὶ περὶ τὸ σέβας οὐκ ὀρθῶς διακειμένος. Τῆς γὰρ Εὐτυχοῦς (21) καὶ Διοσκόρου μετείχε καὶ οὗτος αἰρέσεως, παρὰ τῆς γαμετῆς· εἰς ταύτην προδιδασθεὶς, καὶ σφόδρα τὰς τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας ἐκάκωσε καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον τυραννικῶς γράμματι ἀκυρον εἶναι τεθέσπισκε, καὶ τὸν πατριάρχην τῆς Νέας Ῥώμης Ἀκάκιον τοῦτο ψηφίσασθαι συνοδικῶς ἐβιάζετο. Ἀλλὰ τὸ ὀρθόδοξον πλῆθος τῆς πόλεως συναβθὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν Βασιλίσκον ἐκακηγόρησε (22) καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἀγίαν ἐκάλεσε. Διὰ ταῦτα τοίνυν ὁ Βασιλίσκος παρὰ τε τοῦ δήμου καὶ τῆς γερουσίας μεμίσητο. Ὁ δὲ κατὰ Ζήωνος ἐπεμψε σὺν δυνάμεισιν Ἰλλον καὶ Τροκοῦνδον (23)· οἱ ἀπελθόντες ἐπολιόρκουν αὐτόν. Ὅτι δὲ πολλὰ αὐτοῖς ὁ Βασιλίσκος ἐπαγγειλάμενος οὐκ ἐπιτελεῖς τὰς ὑποσχέσεις πεποιήτο, καὶ ἡ συγκλήτος δὲ βαρυνόμενη τὸν Βασιλίσκον διὰ τὴν κακίαν αὐτοῦ, ἔγραψε τοῖς εἰρημένοις ἀνδράσι τὰ παρ' ἐκείνου δρώμενα· προσέθεντο

II. Junior igitur Leo, adhuc infans relictus, annum vixit in imperio, et infans adhuc, consecutus est avam : patre suo Zenone relicto successor. cujus capiti diadema suis manibus imposuit. Fuit autem Zeno ex foedissima gente Isaurica, ipse etiam et forma et animo foedissimus, imperium certe quidem non ut imperator, sed plane ut tyrannus administravit. Fratrem habuit Cononem, ipse flagitiosorem, hominem sanguinarium, cui mactationes hominum voluptati erant. Huic Zenoni. Verinæ imperatricis frater Basiliscus, cujus supra facta est mentio, in Thracia degens, bellum intulit, et sorore et quibusdam e senatu adjuvantibus. Zenon igitur, ut homo timidus et effeminatus, cum uxore Ariadna ad Isauros populares suos confugit. Basiliscus in urbem profectus, et in Campo imperator salutatus, **52** uxorem suam Zenonidem Augustali corona ornat, et Marcum filium Cæsarem appellat. Fuit hic moribus Zenone nihilo melioribus, deque religione perperam sensit, ab uxore in Eutychis et Dioscori sectam impulsus, et orthodoxorum Ecclesias multis malis affectis. Chalcedonense concilium tyrannico edicto abrogavit, et Novæ Romæ patriarcham Acacium, ut synodallyter idem approbaret, cogere voluit. Sed urbana multitudo orthodoxorum, in ecclesia congressa, Basiliscum maledictis insertata est, et Chalcedonense concilium, sanctum appellavit. Ob hæc igitur Basiliscus et populo et senatui fuit invisus. Illum et Trocundum contra Zenonem cum exercitu misit, quem cum obsiderent, nec Basiliscus quis pollicitus eis fuerat præstaret, et senatus, ei ob improbitatem infestus, facinora hominis ad exercitum perscripsisset, milites se ad Zenonem contulerunt, ex hostibus amici et adjuutores facti, eoque assumpto sunt regressi. At Basiliscus Harmatium sebrinum cum Thracicis legionibus contra Zenonem mittit, qui cum ei circa Nicæam occurrisset, pecunia et pollicitatione filii ejus Basilisci Cæsaris designandi corruptus, se ad Zenonem confert. Qui dehinc Constantinopolim profectus, a senatu popu-

Variae lectiones et notæ.

(19) Κακόδημο δὲ καὶ ἄλλαις ἀρεταῖς. Quas **D** iv, p. 119 et 144, a qua urbis tractum τὰ Βαρίνης appellatum colligere licet ex concilio Constantinopolit. sub Mena act. 1.

(21) Τῆς γὰρ Εὐτυχοῦς. Evagrius, lib. iii, cap. 4.

(22) Ἐκακηγόρησ. Theophan. p. 105.

(23) Καὶ Τροκοῦνδον. Ita ms. S. Theophan. an. 3; Basil. an. 14 Zenon. Προκοῦνδον vocat. Hæc porro de Basilisci tyrannide, et Harinatii proditioe ac cæde narrat Evagr. l. iii, c. 8, 94; Procopius. l. i De bello Vandat. c. 6; Chronicon Alexandr. Theophanes, et alii.

(20) Βηρίνης. De statua Verinæ Augustæ quædam adnotavimus in nostra Constantinopoli, lib.

loque recipitur. Basiliscus autem, qui cum uxore et libris in ecclesiam confugerat, promissa incolumitate in castellum quoddam perducitur, ubi fame cum suis charissimis perisse fertur. Alii inter abducendum eos occisos esse ferunt. Zeno autem socrum Verinam eiecit. Basiliscus igitur cum tyrannidem biennio tenuisset, sive ita ut dictum est, sive aliter perivit. Eo imperante maximum incendium Constantinepolis exstitit, quod in foro Ærario exortum, vicina loca omnia in cineres redegit, et publicarum viarum porticus et ædes illis impositas absumpsit, ipsamque basilicam, una cum Bibliotheca, in qua centum viginti millia librorum reposita fuerunt. In ea fulsere perhibetur draconis intestinum longitudine pedum centum viginti, cui aureis litteris Homeri poemata, tam *Ilias* quam *Odyssea*, inscripta essent. Hujus etiam Malchus in horum Imperatorum Historia meminit. Sed et hoc co. flagravit, et urbis amœnitas in Lausa, atque illic posita simulacra Samiæ 53 Junonis, Lindiæ Minervæ, et Cnidii Venoris, ob artificium celebrata, igni usque ad forum progresso. At Zeno postestate recuperata filium Harmatii Cæsarem designavit, ut promissis staret, ipsumque Harmatium magistrum militum, neque multo post eundem occidit, cum diceret: Qui Basilisco fregisset fidem, eum ne sibi quidem servaturum esse; et filium filius, Cæsarem designatum, clericum fecit. Occidit et Nium magistrum, qui regnum idco affectarat, quod sibi ab Ariadna, Zenone consocio, insidias fieri sensit. Et Pelagium patricium, virum eruditissimum et optimum, per causam paganismii sustulit, cum revera timeret ne ab illo redargneretur. Nam vir ingenii animi facinora ejus nefaria reprehendebat. Multos præterea illustres viros Zeno odiosissimus interfecit, ad hæreses quoque deflexit, et ad nefanda facinora, vitamque corruptissimam, quam violentus interitus est consecutus: sed de modo filius ambigitur. Tradunt enim quidam, cum gulæ et ebrietati indulgentem, errore mentis affici solitum, et prolapsum a mortuo nihil distitisse. Cum vero ipsi etiam conjugi Ariadnæ invissus esset, sic inebriatam, pro mortuo in monumentum imperatorum ab illa conjectum, lapide maximo qui pro opereulo esset imposito: factumque sobriam, vociferatam quidem esse lamentabiliter, sed nemine curante, misere periisse. Alii dicunt, cum ægrotus acerbissimis doloribus urgeretur pro mortuo habitum, et in sepulcro positum, ibique exspirasse, lamentantem, et domesticos im-

τῷ Ζήνωνι, καὶ ἀντι πολέμων φίλοι αὐτῷ γεγῶσσι καὶ συνέριθοι· καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐπανάστειν. Ὁ δὲ Βασίλειος· Ἀρμάτιον τὸν οἰκίον ἀνεφίδον μετὰ τῶν Θρακικῶν ταγμάτων στέλλει κατὰ τοῦ Ζήνωνος· καὶ δὲ συναντήσας αὐτῷ περὶ Νίκαιαν καὶ χόρημασιν ὀποφθαρεῖς, πρὸς δὲ τοῖς, ὑποσχέσει τοῦ Καίσαρα σταθεῖναι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βασίλειον, τῷ Ζήνωνι προσχωρεῖν. Κάντευθεν ἰλλῶν εἰς τὴν Κωνσταντινου δὲ Ζήνων ἐδέχθη ὑπὸ τε τῆς συγκαλήτου καὶ τοῦ λαοῦ. Καὶ ὁ Βασίλειος τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῆς γυναίκος καὶ τῶν παιδῶν προσπέρευεν, ὅθεν ἐξῆλθε πληροπορία λαβῶν (24), ὡς οὐ στερεθῆσεται τῆς ζωῆς. Καὶ ἀπήχθησαν εἰς τι φρούριον (25), ἔνθα λέγεται εἰς κύργον κατακλεισθῆναι σὺν τοῖς φιλότατοις, καὶ διαφθαρηῖναι λιμῷ (26). Ἄλλοι δὲ ἀναρεθῆναι αὐτοὺς ἐν τῷ ἀπέχεσθαι λέγουσιν. Ὁ Ζήνων δὲ τὴν αὐτοῦ πανθερίν τὴν βασιλῆα Βηρίαν ἐξώρισεν. Ὁ γοῦν Βασίλειος ἐπὶ δύο τυραννήσας; ἐν αὐτοῖς, εἴτε ὡς εἴρηται, εἴτε πως ἄλλως διώλετο. Οὐ κρατούντος, ἐμπρησμοῦ (27) ἐν Κωνσταντινουπόλει γέγονε μέγιστος, ἐκ τῶν Ἰαλοκρατιῶν ἀρξάμενος, καὶ πάντα τὰ τοῦτοῖς προσεχῆ νεμηθεῖς καὶ ἀποστεφθεῖσας, τὰς τε τῶν δημοσίων πλατειῶν στοάς, καὶ τὰς ἀστέας ἐκτεταμένους οἰκοδομάς; ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὴν τὴν κεκλημένην βασιλικὴν καθ' ἣν καὶ βεβλιωθήκη ἐτόγγαν ἐώδεκα μυριάδας; βιβλίων ἀποκειμένων ἐν αὐτῇ ἔχουσα· ἐν οἷς ἀναγράφεται εἶναι καὶ δράκοντος ἑντερον, μήκουσ δὲ ποδῶν ἑκατὸν εἰκοσίν, ἔχον ἐγγεγραμμένα χρυσῶς γράμμασι τὰ τοῦ Ὀμήρου ποιήματα, τὴν τε Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν. Οὐ καὶ ὁ Μάλχος τὰ περὶ τούτων τῶν βασιλέων συγγραφήμενος μέμνηται. Αὐτέφθειρε δὲ τὸ πῦρ ἐκείνο καὶ τὴν ἐν τοῖς Λαοῦσιν τῆς πόλεως ἀγλαίαν. Καὶ τὰ ἐκεῖ ἐνιδρομένα ἀγάλματα, τῆς τε Σαμίας Ἥρας, καὶ τῆς Αἰνιδίας Ἀθηνᾶς, καὶ τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης, τὰ κατὰ τέχνην περιθόητα ἀφιδρόματα, καὶ μέχρι τοῦ φόρου ἐπέδραμε. Ζήνων δὲ αὖθις τῆς ἐξουσίας ἀρξάμενος, τὸν μὲν τοῦ Ἀρματίου υἱὸν προσχειρίσασα Καίσαρα, πληρῶν τὴν ὑπόσχεσιν, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀρμάτιον στρατηλάτην· καὶ μετ' ὀλίγον τὸν μὲν Ἀρματίου ἐκταίνει, λέγων ὅτι Ὅσπερ εἰς τὸν Βασίλειον οὐκ ἐπύλαξε πίστιν, οὐδ' εἰς ἐμὲ πάντως φυλάξει αὐτὴν. Τὸν δὲ υἱὸν ἐκείνου, τὸν Καίσαρα, παποίηκε κληρικόν. Ἀνίλλε δὲ καὶ τὸν Τίλον (28) τὸν μέγιστον τυραννίδι ἐπιχειρήσαντα, ὅτι ἔγνω ἐπιδουλεύμενος παρὰ τῆς βασιλοσύνης Ἀριόδνης, εἰδότος καὶ Ζήνωνος. Ἀλλὰ μὴν καὶ Πελάγιον (29) τὸν Πατρικίον, ἀνδρα λογιώτατόν τε καὶ δικαίωτατόν, τῷ μὲν δοκεῖν, Ἑλλημισμὸν αὐτῷ

Variae lectiones et notæ.

(24) Πληροπορία λαβῶν. Λόγον, Theophanes qua voce non semel pro securitate utitur. Hac no'ione verbum Latinis ævi inferioris usurpasse alibi docuimus.

(25) Εἰς τι φρούριον. Cucuum vocant Theophanes et Cedrenus; Acusum Evagrius, l. iii, c. 8; Limnas, Chron. Alexandr. Leminas Marcellinus comes: Limnon Codinus; De orig. Sasemas Victor Tununensis.

(26) Διαφθαρηῖναι λιμῷ. Anonymus De gest. Constantiniani M., intra cisternam siccam frigore deciescisse scribit.

(27) Ἐμπρησμοῦ. Vide CP. Chr. ubi de bibliotheca, et de Lausi palatio.

(28) Ἰλλου. Marcellin. Com. Evagr. l. iii, c. 27; Theophan. etc.

(29) Πελάγιον. Vide Marcellinum Comitem et Theophan. an. 47 Zenon.

ἐγκαλῶν. τῇ δ' ἀληθείᾳ τοὺς ἐλέγχους ἐκκλήνων αὐ-
 τοῦ γυνώρης· γὰρ ὦν ἐλευθέρας, ἤλεγχε τὰς ἀνο-
 ετίας πράξεις· αὐτοῦ. Καὶ ἄλλους δὲ κλειστοὺς τῶν περιφανῶν ἀνδρῶν ὁ ἔχθιστος Ζήνων ἀπόλωσε. Καί
 εἰς αἰρέσεις ἀπέκλινε καὶ ὀδομήτους πράξεις, καὶ διεφθαρμένην ζωὴν· καὶ οὕτω βίους βίαιως ἀπερ-
 βάτη τοῦ ζῆν. Ὁ δὲ τρόπος τῆς αὐτοῦ τελευταῖης ἀντιλέγεται· οἱ μὲν γὰρ γαστριζόμενοι αὐτὸν φασὶ
 καὶ μεθύοντα τῶν τε φρενῶν ἐξίστασθαι, καὶ καταπίπτοντα μηδὲν διαφείρειν νεκροῦ. Μισοῦμενον
 δὲ καὶ ὅκ' αὐτῆς τῆς γαμετῆς αὐτοῦ Ἀριάδνης οὕτως οἰνωθέντα ποτὲ ὡς ἦδη θανόντα λάρακι (30)
 τῶν βασιλικῶν ἐμβληθῆναι παρ' ἐκείνης, καὶ αὐτίκα τὸν ἐπιπωματίζοντα ταύτην μέγιστον λίθον
 ἐπιτεθῆναι αὐτῷ· τὸν δὲ ἀνανήψαντα βοᾶν μὲν καὶ ὀλοφύρεσθαι ἐνδοθεν, μὴ τινος δ' ἐπιστρεφόμενου
 αὐτοῦ, οἰκτρῶς ἐκείνον ἐκαίει θανεῖν. Οἱ δὲ νοσήσαντά φασὶ καὶ περιωδινίαις βαλλόμενον σφοδρο-
 εῖταις, δόκησιν τοῖς ὀρῶσιν ὡς τεθῆκε παρασχεῖν, καὶ οὕτως ἐντεθῆναι τῷ τάφῳ, καὶ ἐν αὐτῷ τεθνά-
 ναι γοῦμενον, καὶ τοὺς οἰκτεροὺς ἀνακαλούμενον, τῆς Ἀριάδνης μὴ τιμὴ συγχωρούσης ἀνοίξει τὸ
 μνήμα, ἢ ὡς ἐπιστροφῆν ἐκείνου ποιήσασθαι (31).

Γ'. Οὕτω δὲ θανόντος οἰκτρότατα Ζήνωνος, ἡ Β
 Ἀριάδνη τὸν Δίκωρον Ἀναστάσιον σελεντιάριον
 ὄντα (τῶν χαμαιζήλων δὲ τοῦτε ἀξιωματῶν) εἰς
 τὴν βασιλείαν ἀνήγαγε, γυνῶν καὶ τῆς γερούσιας
 καὶ τοῦ στρατεύματος, Ὀρθοκίου τοῦ ἔκτομίου,
 μέγα τότε δυναμένου, σκουδάσαντος εἰς τὴν ἐκείνου
 ἀνάρρηθιν. Δίκωρο; δ' ἐκάλειτο ὁ Ἀναστάσιος, ὅτι
 ἀνομοίας ἀλλήλαις εἶχε τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν
 τῇ μὲν γὰρ ἦν τὸ χρῶμα μελάντερον, ἡ δὲ λαία
 πρὸς τὸ γλαυκότερον ἐκχρωμάτιστο. Μέλλοντα δὲ
 στεφθῆναι αὐτὸν, ἀπήτησεν ἐγγράφον ὁμολογίαν τῆς
 πίστεως (32), καὶ τοῦ μῆτι παρακινήσαι τῶν ἐκ-
 κλησιαστικῶν δογμάτων ὁ πατριάρχης Εὐφῆμιος.
 Μετὰ γὰρ (33) Ἀκάκιον κείμενον τοῖς ὀρθοδόξοις
 γενόμενον, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ κατασχηκῶτα
 δεκά πρὸς τοὺς ἐπτά, καὶ θανόντα, Φραβίτας χειρ-
 ῶσόντην πατριάρχης, ὁμοδοξοῦ Ἀκακίῳ καὶ Ζή-
 νωνι. Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας πρὸς τῷ ἡμίσει καὶ οὗτος
 μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ προέστη τῆς Ἐκκλησίας
 Κωνσταντινουπόλεως· ὁ Εὐφῆμιος, ὅστις ἀνὴρ καὶ
 ὀρθοδοξότατος. Ὁς ἐπὶ τοῦ Μογγοῦ Πέτρου ὄνομα
 τὸν θρόνον τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας ἀρπάσαντος
 κακῶς τῶν διπτύχων ἀπήλειψεν ὡς αἰρετικοῦ. Ἀνε-
 στήγαρε δὲ τὴν Φιλικὸν κλησίν τοῦ πάπα Ῥώμης
 ἀνὸς ὀρθοδόξου, καὶ καθαραιμένου διὰ γραμμάτων
 τοῦ ἐκ Ζήνωνος καὶ τοῦ Ἀκακίου, ὅτι ἐπὶ Μογγῷ
 ἐκοινώνουν Πέτρῳ, τῆς Εὐτυχούς καὶ Διοσκόρου
 ὄντι αἰρέσεως, μάλιστα δὲ καὶ καθαρῆσεως· λίβελ-
 λον σταλιαντος Ἀκακίῳ, διὰ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ
 Ἀκάκιος ἐκ τῶν διπτύχων ἀπήλειψεν. Οὗτος εἰκόνην
 ὁ πατριάρχης Εὐφῆμιος ἐγγράφον ἐλόχερον τοῦ
 Ἀναστασίου δεξιόμενος, ὡς δέχεται τὰ τῆς Ἐκκλη-
 σίας δόγματα, καὶ τὰ παρὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἐν-

A plorantem, cum Ariadna prohiberet, ne quis mo-
 numentam aperiret, aut quidquam illum curaret.
 numentam aperiret, aut quidquam illum curaret.
 III. Zenone ad hunc modum miserabiliter mor-
 tuo, Ariadna Dicorum Anastasium silentiarium
 (humile id munus est) de sententia senatus et le-
 gionum, Urbicij eunucho, cujus magna erat au-
 csoritas, suffragato, ad imperium evexit. Dicori porro
 nomen ex eo habuit, quod pupillis oculorum fuit
 dissimilibus, altera nigriore, altera magis ad glau-
 cum colorem declinante. Antequam coronaretur,
 fidei confessionem scriptam, qua polliceretur se
 in dogmatibus ecclesiasticis nihil esse novaturum,
 ab eo exegit patriarcha Euphemius. Nam post Aca-
 cium, qui orthodoxos pessime tractarat, cum
 annos XVI Ecclesiam tenuisset, Fravitas ejusdem
 cum Acacio et Zenone sententia, patriarcha dele-
 ctus fuerat, cui intra menes tres cum aemisse de-
 functo, successit Euphemius, vir sanctus et ortho-
 doxus. Hic Petri Mongi nomen, qui magnæ Antio-
 chie Ecclesie thronum per latrocinium arripuerat,
 e diptychis delevit, tanquam hæretici, atque in
 ejus locum Felicis papæ Romani nomen reposuit,
 viri orthodoxi, qui per litteras Zenonem et
 Acacium taxat, quod cum Petro Mongo Eutycthis
 et Dioscori sectam amplexo communicassent: at-
 que etiam misso libello, Acacio dignitatem abro-
 gavit: qua de causa ille nomen ejus e diptychis
 deleverat. Hic igitur patriarcha Euphemius, chiro-
 grapho ab Anastasio accepto, quo se amplecti Ec-
 clesie dogmata, et Chalcedonensis concilii decreta
 servaturum esse omnia profitebatur, coronat homi-
 nem. Qui statim Ariadnam ambit, et litteras reg-
 ias conficit, quibus ea quæ ad id tempus fisco a
 nonnullis deberentur remittebat, et die quadra-
 gesimo a sepultura Zenonis jam elapso nuptias ce-

Varie lectiones et notæ.

(30) Λάρακι. Eadem habet Cedrenus.
 (31) Ποιήσασθαι. Porro Zenone imperante in-
 ventum S. Barnabæ corpus, cum sancti Matthæi
 Evangelio, in insula Cypro: quod quidem Evan-
 gelium in palatii oratorium illatum, et quotannis
 feria quinta majoris Hebdomadis, in eo Euan-
 gelium in sacris liturgiis legi solitum scribit auctor
 ms. Periodi et Martijri S. Barnabæ: Ἐπινεύσας
 δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀπέστειλεν ἕνα τῶν σὺν αὐτῷ ἐπι-
 σκόπων μετὰ τοῦ πιστοτάτου ἀνθρώπου τοῦ βασι-
 λέως, καὶ λαβόντες τὸ εὐαγγέλιον, ἀνήγαγον ἐν
 Κωνσταντινουπόλει, ἔχον ἐκ θυῶν ξύλων τὰ πτυ-
 χία. Λαβὼν δὲ βασιλεὺς, καὶ καταφιλήσας, καὶ

χρυσίῳ κατακομήσας, ἀπέθετο ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ
 μέχρι τῆς σήμερον φυλάττεται· ἐν γὰρ τῇ με-
 γάλῃ πέμπτῃ τοῦ Πάσχα, καθ' ἑκάστον ἑνιαυτὸν ἐν
 αὐτῷ ἀναγινώσκουσιν τὸ εὐαγγέλιον ἐν τῷ εὐκτη-
 ρίῳ τοῦ παλατίου.
 (32) Ἐγγράφον ὁμολογίαν τῆς πίστεως. Vide
 Gloss. med. Græcil. in Ἐγγράφον. Anastasius Bibl.
 in Joanne II. PP. de Justiniano: *Misit fidem suam
 chirographo proprio scripto ad sedem apostolicam.*
 Adde Victorem Tununcensem in Chron. et alios.
 (33) Μετὰ γάρ. Evagr.; l. iii. c. 10, 11, 12, 13,
 35. Marcellin. Comes ad an. iv et v Anast.

lebrat. Cumque vectigal, quod Aurargenteum dicebatur, subditos premeret, id quoque abolevit. Hujusmodi autem illud erat: omnes mendicis et pauperes, omnes meretrices, omnes liberti in agris et urbibus, annuam fisco tributum pendere cogebantur, Exigebatur tributum de equis, mulis, bobus, asinis et canibus: de uno quoque homine nummus argenteus; de equo, mulo et bove tantundem; de asino folles (nummi genus est) sex, et de cane totidem. Quo tributo attriti homines, ubique lamentantur. Eo igitur abrogato, Anastasius commentarios illos in Hippico, inspectante populo, cremavit. Ac in hujusmodi rebus honeste se gessit, et reipublicæ negotia prope administravit, ac magistratus pridem venales sine pretio concessit. Sed de Deo non recte sensit, Synchyti-corum sectam secutus, qui unam naturam post duarum unionem, in Christo Servatore statuebant, et multis malis orthodoxorum Ecclesias affecit, orga earum præfectos implacabilis. Nam et patriarcham Euphemium ejecit, quod Chalcedonense concilium anathemate notare recusabat, surrepto prius per dolum suo chirographo, sive, ut alii tradunt, per 55 vim extorto, et successorem ejus Macedonium, virum sanctum, ab ipso stare nolentem, Euchaita relegavit. In cujus locum suffectus est Timotheus, imperatoris assensor. Longinum item Zenonis fratrem, affectato regno, Anastasius superatum Alexandriam relegat, ubi presbyter electus obiit. Isauros etiam multos in regia urbe versantes expulit. Quibus Longinus magister, non Zenonis frater, sed alius, assumptis, mota seditione, Orientales provincias populatur. Sed bello subactus est, Barbaris qui cum eo erant interfec-tis. Eo tempore fertur et Theodoricus Africae dux, qui Arianus erat, diaconum quemdam sibi perquam familiarem, et in suam gratiam Arianismum amplexum, occidisse. Neque enim sibi fidem servaturum, qui Deo non servasset. Anastasio papa Romano mortuo, populoque per seditionem dissidente, aliis Laurentium quemdam, orthodoxis vero Symmachum decernentibus: idem Theodericus,

A ὁδου ὀρισθέντα φυλάξει πάντα, στέφει αὐτόν. Ὁ δὲ αὐτίκα τὴν Ἀριάδην μνηστρεύεται, καὶ γραφὴν ποιεῖται βασιλείου ἀφαιρῶσαν τὰ μέχρι τότε τῶ δημοσίῳ παρὰ τινων ὀφειλόμενα. Ἡδὴ δὲ τεσσαρακοστῆς παραρῆυσις ἡμέρας μετὰ τὴν ταφὴν Ζήνωνος, καὶ τοὺς γάμους ἐτέλεσε. Δασμοῦ δὲ τοῦς ὑπηκόους πιέζοντο; τοῦ λεγομένου Χρυσσαργύρου, καὶ τοῦτον ἐξέκοψεν. Ἦν δὲ ὁ τοῦ Χρυσσαργύρου δασμὸς τοιοῦτος· ἅπαντες καὶ προσαίται καὶ πένητες, καὶ πᾶσα πόρνη, καὶ ἕμπαντες ἀπελευθεροὶ ἐν ἀγροῖς; τε καὶ πόλεις διατρίβοντες, εἰσφέρειν ἠναγκάζοντο τῶ δημοσίῳ τέλος ἐτήσιον, καὶ ὑπὲρ ἵππων, καὶ ἡμιόνων, καὶ βοῶν, ὄνων τε καὶ κυνῶν, ἐπράττετο φορολόγημα, ὑπὲρ ἐκάστου μὲν ἀνθρώπου νόμισμα ἀργυροῦν, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑπὲρ ἵππου, ἡμιόνου τε καὶ βοῦς, ὑπὲρ ὄνου δὲ φάλλεις 15, ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὲρ κυνός. Καὶ ἦν κἀντεῦθεν συντριβὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄδυρμος πανταχοῦ. Ἄλλὰ ταύτην ἐκείψας τὴν εἰσφορὰν ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, καὶ αὐτὰς τὰς περὶ ταύτης ἀπογραφὰς ἐναντίον τοῦ δήμου κατέκαυσεν ἐν τῷ Ἰπτικῷ. Καὶ ἦν μὲν ἐν τοῦτοις φιλιτιμος καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων διοίκησιν καλῶς μεταρχόμενος· τὰς γὰρ πολιτικὰς ἀρχὰς (34) ὄντως παρεχομένης τὸ πρὶν, ἐκείνος ἀμισθους εἰδίδου. Περὶ δὲ τὴν εἰς τὸ θεῖον δόξαν οὐκ ἀγαθὸς ἦν ἀποκλίνας γὰρ εἰς τὴν τῶν Συγγυτικῶν (35) αἵρεσιν τῶν μίαν φύσιν δοξαζόντων ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν διττῶν φύσεων, πολλὰ τὰς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας ἐκάκωσε, καὶ ἀδυσώπητος ἦν τοῖς τούτων προισταμένοις. Τὸν τε γὰρ πατριάρχην Εὐφῆμιον (36) ἐκάκωσε καὶ ἐξώρισε, μὴ κειθόμενον ἀναθεματίσαι τὴν ἐν Καλκηδόνι σύνοδον, πρότερον μετὰ δόλου τὸ οἰκίον ἔγγραφον ἀφελόμενος (37), ἢ βία, ὡς ἕτεροι λέγουσι· καὶ τὸν μετ' ἐκείνου Μακεδόσιον (38) ἱερὴν ἀνδρα μὴ καταδεξάμενον συνθέσθαι αὐτῷ, εἰς Εὐχάϊτα (39) ὑπερῶρισε. Μετ' ὅν ἀντεισηχθὴ Τιμόθεος ὁμόφρων τῷ βασιλεῖ. Λογγίνος (40) δὲ ὁ ἀδελφὸς Ζήνωνος, τυραννίδι ἐπιθήμενος, ἐχειρώθη παρὰ Ἀναστατίου, καὶ ὑπερῶρισθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐνθα καὶ πρεσβύτερος χειροτονηθεὶς ἔθανε. Καὶ τοὺς Ἰσαύρους δὲ πολλοὺς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν πόλεων

Variæ lectiones et notæ.

(34) Τὰς γὰρ πολιτικὰς ἀρχὰς. Ita etiam Theodorus lector Ecl. 2; contra Joannes Antiochenus scribit magistratus pretio addictos pessimis viris concessisse: Τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπάσας ἀπαμπολῶν, καὶ τοὺς ἀδικοῦσι συγχωρῶν.

(35) Συγγυτικῶν. Seu Eutyichianorum: quippe Eutyches, ut est apud Timotheum presbyterum: τῶν διττῶν φύσεων τὴν μὲν ἔνωσιν ὁμολογεῖ, τὴν δὲ κατ' οὐσίαν διαφορὰν ἀρνείσθαι, καὶ σύγγυσιν τῶν φύσεων εἰσαγεῖ. Leontius de sectis: Ὁ δὲ Εὐτύχης μίαν ὄψοσιν εἶλεν, καὶ τοσαύτην εἶλεν γενέσθαι ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε καὶ μίαν φύσιν ἀποτελεσθῆναι ἐκ τῶν δύο. At idem Leontius Anastasium ait fuisse eorum hereseos, quos Διακρινόμενους; appellabant: qui scilicet post synodum Chalcedonensem, et damnatam ab ea Dioscorum, qui illius partes sectabantur, ἀπίστησαν τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ ὠνόμασαν ἐαυτοὺς Διακρινόμενους, διὰ τὸ διακρίνεσθαι αὐτοὺς

D κοινωσῖν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ut est apud eundem Timotheum. Horum meminit idem Leontius.

(36) Εὐφῆμιον. Evagr. l. iii. c. 30; Theophanes an. 1, 4; Anastas.; Victor Tununens.

(37) Ἐγγραφοῦ ἀφελόμενος. Victor Tununensis.

(38) Μακεδόσιον. Cujus synaxin agunt Græci 25 April.

(39) Εἰς Εὐχάϊτα. Marcellin. Comes ad consul. Secundini et Felicis; Victor Tan. et Theophan. an.; 6 Anast.

(40) Λογγίνος. Evagr. l. iii. c. 28, 35; Theophan. an. 1 et 2; Anast.; Victor Tununensis. Bellum vero illud Isaauricum describere Pamprepius Panopolita poeta soluta oratione, et Christodorus Eudocia illidem poeta, ut testantur Suidas et Eudocia in Ioniis mss.

διαρίθοντες, ταύτης ἐξήλασαν· οὗς προσλαβόμενος ὁ μάγιστρος Λογγίνος (41), οὐχ ὁ τοῦ Ζήνωνος ἀδελφός· ἀλλ' ἕτερος, καταστασιάζει, καὶ πολλὰ τῆς Ἐφίας ληΐζεται· κατεπολεμήθη δὲ, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ διεφθάρσαν Βάρβαροι. Τότε λέγεται καὶ Θεοδέριχος (42) ὁ τῆς Ἀφρικῆς ἡγεμὼν, Ἀρειανὸς ὢν, διάκονόν τινα ὀρθόδοξον αὐτῷ πάνυ ψικωμένον, καὶ διὰ θεραπείαν αὐτοῦ εἰς Ἀρειανισμὸν μεταθέμενον, ἀποκτείνει, εἰπὼν ὦ, Ἐπεὶ τῷ Θεῷ οὐκ ἐτήρησας πίστιν, μᾶλλον οὐ τῆρῆσαι ταύτην ἐμοί. Ἀναστασίου δὲ (43) τοῦ τῆς πρῆσβυτέρας Ῥώμης πάπα θανόντος, καὶ τοῦ λαοῦ μερισθέντος, καὶ τῶν μὲν Λαυρέντιόν τινα ψηφισαμένων, τῶν ὀρθοδόξων δὲ Σύμμαχον, κἀνεῦθεν πρὸς ἀλλήλους στασιάζόντων, ὁ εἰρημνός Θεοδέριχος τῆς Ῥώμης τότε κρατῶν ἀφίκετο πρὸς αὐτήν, καὶ σύνδοτον ἀθήροισι τῶν μὲν Σύμμαχον ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης εἶναι ἐκύρωσεν, ἀπήλασε δὲ τὸν Λαυρέντιον. Κατὰ τούτου, τοὺς χρόνους ἱστορεῖται καὶ τὸ τῶν Βουλγάρων (44) ἔθνος τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Θράκην καταδραμεῖν, μήπω πρὶν γινωσκόμενον. Τῶν δὲ Ἀγαριῶν (45) τὴν Ἐφίαν ληΐζομένων, σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς ἐποίηστο Ἀναστάσιος. Τοῦ μόνου Θρακῆς Βιταλιανοῦ (46) τυραννίδι ἐπιχειρηχότος, Μυσσοῦ τε καὶ Σκύθας προσεταιρισσάμενου, καὶ ἅμα τούτοις ἐκ περὶ τῆς βσιλείδα ληΐζομένου τῶν πύλων, ἀλλὰ μὴν καὶ στόλῳ κατ' αὐτῆς ἐκελθόντος, ἀντικατέστη τοῦτω διὰ Μαριανοῦ (47) τοῦ ἐπαρχοῦ ὁ Ἀναστάσιος, καὶ ναυμαχίας γενομένης· ἐκ τίνος μηχανῆς παρὰ Πρόκλου (48) τοῦ πάνυ γεγενημένης (τότε γὰρ ἦνθε καὶ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ καὶ ἐν τοῖς μηχανήμασι, τὰ τε τοῦ ἐν τούτοις περιδοῆτου Ἀρχιμήδους ἅπαντα διελθὼν, καὶ αὐτὸς ἐκείνοις προσεξευρών) τὸ ναυτικὸν τῶν πολεμίων κατεπολεμήθη. Κάτοπτρα γὰρ ἕδεται χαλκεῦσαι πυροφόρα ὁ Πρόκλος, καὶ ἐκ τοῦ τείχεος ταῦτα ἀπικυρήσαι κατέναντι τῶν πολεμίων νεῶν, τούτοις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίων προσβαλουσῶν πῦρ ἐκεῖθεν ἐκχερανοῦσθαι καταπλέγον τὸν νηϊτικὸν τῶν ἐναντίων στρατῶν, καὶ τας νῆας αὐτὰς, ὃ πάλαι τὸν Ἀρχιμήδην ἐπινοῆσαι ὁ Δίων ἱστέρησε, τῶν Ῥωμαίων τότε πολιορκούντων Συράκουσαν. Ἀναστάσιος δὲ σπουδαστῆς τῆς Εὐτυχούς ἁγίου (49) τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς. Ἔστειλεν

A cui Roma tum parebat, in Urbem venit, et concilio iudicto, repudiato Laurentio, episcopatum Romanum Symmacho confirmavit. Circa hæc tempora, fertur gens Bulgarorum, ignota prius, in Illyricum et Thraciam impressionem fecisse. Cum Agarenis, Orientem vastantibus, pacem fecit Anastasius. Vitaliano Thraci, qui Mysis et Scythis sibi concitatis seditionem movebat, et in agro Byzantio prædas agebat, et classe urbem obsidebat, per Marianum præfectum restitit, navalique pugna commissa, ex machina quadam a Proclo viro excellentissimo facta (is enim tum et in philosophia et in mechanicis florebat, neque Archimedis duntaxat, celeberrimi artificis, cognorat omnia, sed et ipse nova quædam adinvenerat), classis hostium debellata est. Nam specula ex ære fabricasse uturia fertur Proclus, eaque de muro e regione hostilium navium suspendisse : in quæ cum solares radii impigissent, ignem inde fulminis instar erumpentem, classarios ipsasque naves hostium combussisse, quod olim Archimedem excogitasse, Romanis Syracusas obsidentibus, Dion refert. Anastasius, cum Eutychanus esset, in Trisagio adjici voluit clausulam illam : *Qui crucifixus est pro nobis*, eaque de causa logothetam et præfectum misit in ecclesiam : qui cum ex superiore loco 56 edictum imperatoris recitare cõpissent, qui ex populo orthodoxi erant, concitati, ad discernendos eos viros properabant, et hi quidem popularem insaniam agre vitarunt. Cæterum populus ardens iracundia, ædes illorum invasit, easque dejecit atque diripuit et multis interfectis, imperatorem ignominiosis verbis proscidit, Vitalianum ut imperatorem laudibus prosequens, multas ædes incendit, plurimos interfecit, atque inter alios etiam monachum quemdam, qui prope cisternam ab Anastasio structam habitans, nomine Mocisian, imperatoris charus erat ; monacham item quamdam inclusam prope portam Xylocerri, ut cui fides ab imperatore haberetur : ambo corpora colligata per urbem tracta cremataque sunt.

ἀπέσειε ὢν ἐβουλήθη προσθεῖναι εἰς τὸ Τρισάγιον οὖν διὰ τοῦτο τὸν λογοθέτην καὶ τὸν ἐπαρχον εἰς

Varie lectiones et notæ.

(41) *Μάγιστρος Λογγίνος*. Cognomento Selinuntius. Evagr. l. iii, c. 25; Marcellin. Comes ad an. 8 Anast. Theophan. an. 4 et 5; Anast.
 (42) *Θεοδέριχος*. Item habet Theophanes, ap. 8 Anast.
 (43) *Ἀναστασίου δέ*. Victor Tununensis, Anastas. Bibl. in sancto Symmacho; Theophanes an. 40 Anast.; Anonymus, *De gest. Constantini*, etc.
 (44) *Βουλγάρων*. Marcellin. Comes an. 9 Anast.; Theophan. an. 11. De Bulgarorum origine agimus pluribus in Stemmatis Dalmaticis.
 (45) *Ἀγαριῶν*. Quos Σινηήτας vocabant. Evagr. l. iii, c. 36; Theophan. an. 7 Anast.
 (46) *Βιταλιανοῦ*. Evagr. l. iii, c. 45; Marcellin. Comes, et Victor Tun. ad eos. Senatoris, et an. seq.; Theophan. an. 22, 23, 24; Procop. l. i Persic. c. 8, 12; Chronicon ms. Georgi Hamartoli

in Anastasio : Καὶ Βιταλιανὸν ἀνευφήμουν κλησίον τῆς ὀπ' αὐτοῦ βασιλείῳ κτισθείσης κινωτέρνης τοῦ ἁγίου Μωκίου· εὖρον τὸν ὀπὸ τοῦ βασιλέω; ἀγαπώμενον ἠγοούμενον μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Φιλίππου, ὃν καὶ φονεύσαντες, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ δόρατο; ἀναρτήσαντες, ἐκραζον. Οὕτως ἐστὶν ὁ φίλος τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἁγίας Τριάδος.
 (47) *Μαριανοῦ*. Qui *Martinus* Evagr. l. iii, c. 45; Marcellin. Comes ad consulatum Pauli et Musciani.
 (48) *Παρὰ Πρόκλου*. Procli Astani Philosophi et *Ονειροκρίτου* meminit *Chronicon Alexandr.* et Theophanes an. 26 Anastasii; aliterius Procli sub Juliano, Cedrenus.
 (49) *Εἰς τὸ Τρισάγιον*. Vide *Gloss. med. Græc.*

την εκκλησίαν· οί εν τῷ ἀμβωνί ὡς ἐπ' ὀφρῶντος στάντες, διαγγέλλειν ἤρξαντο τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικόν. Κινεῖται τοίνυν ὁσόν τοῦ πλήθους ὀρθόδοξον, καὶ διασπᾶσαι τοὺς ἄνδρας ἀρμήγεσσαν· ἀλλ' οἱ μὲν μάλιστα τὴν δημοτικὴν μανίαν ἐξέφυγον. Τὸ δὲ γε πλῆθος εἰς θυμὸν ἐκκυθὲν κατὰ τῶν οἰκῶν ἐπιήλασε τῶν εἰρημίων ἄνδρων. Καὶ τοὺς μὲν κατηρέψωσαν, τὰ δ' ἐν αὐτοῖς· διηπάκασι, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλον, καὶ εἰς τὴν βασιλεία ἐξῆριζον, τὸν δὲ Βιταλιανὸν εἰς βασιλεία εὐφύμουν, καὶ πολλοὺς οἰκους ἐνέπρησαν, καὶ πλείστους ἐπόρευσαν, καὶ τινα μοναχὸν πλησίον οἰκοῦντα τῆς παρὰ τοῦ Ἀναστασίου κτισθείσης κινωτέρης τῆς Μωκισίας καλουμένης, καὶ διὰ τιμῆς τῷ βασιλεὶ τούτῳ ἀγόμενον, κτείναντες, ἀλλὰ μὴν καὶ τινα μονάζουσαν ἑγκεκλεισμένην ἕγγυς τῆς πόρτης τῆς Σουλαιρίου ἀνιόντας, εἰς πίστιν καὶ εἰς αὐτὴν κακτημένου τοῦ βασιλέως, καὶ συνδήσαντες, ἀμφοτέρω τὰ σώματα ἔσυραν, εἶτα κτείνωσαν.

IV. Hoc regnante Alamundarus Agarenorum A principis ab orthodoxis institutus, creditus, et baptizatus est, ad quem Severus episcopus duos misit, ut cum ad suam hæresim pertraheret, qui cum docerent duas Christi naturas in unam esse confusas, unde colligeretur, etiam Deitatem Christi cum carne passam esse: ille convicturus eos, ut qui absurda dicerent, et incredibilia docerent, quemdam ex domesticis subornat, qui sibi aliquid in aurem diceret. Quo facto, tetrico vultu mærorem præ se ferens, ejus causam sciscitantibus episcopis, nuntiatam sibi esse respondet Michaelis archangeli mortem. Quem nuntium cum illi esse falsum asseverarent, neque enim mori posse archangelum, subjicit ille: Si igitur angelus non moritur, qua ratione vos affirmatis Deitatem et passam et mortuam, cum carne contemptam et confusam, et in unam naturam conflutam? Ex hoc dicto episcopi, hominis acumen admirati, spe traducendi ejus in suam opinionem abjecta, discesserunt. Cum Bulgari denuo in Illyricum impressionem fecissent, quidam ex Romanis tribunis se illis cum suis legionibus opposuerunt, turpiterque victi sunt, ac, paucis exceptis, cæsi omnes, cum illi quibusdam incantationibus et præstigiis usi essent. Eam eisdem stella crinita præsignificavit, et corvi, qui et supra et ante illos proficiscentes volitabant, et ubicines, qui pro bellico nescio quem mœstum et lugubrem sonum ediderunt. Timotheo, cujus supra facta est mentio, post 57 multas clades orthodoxis illatas, defuncto, Joanni Cappadoci tradita est Ecclesiæ gubernatio, quam per biennium tenuit. Obiit et Ariadna imperatrix. Traditum est, sub Anastasio simulacrum æneum Fortunæ urbanæ, muliebri specie, quod alterum pedem in navi ante se posita, ænea et ipæa, haberet, allucibi in urbe stetisse: cujus navis vel vetustate corruptæ, vel per insidias contusæ, fragmenta quædam ablata fuerint. Ex eo naves onerarias Byzantium non amplius appulsiæ, sed cum prope accessissent, violentia ventorum repulsas esse, ac nisi longæ naves multis concitata remigibus sarcinas earum in urbem pervexissent,

Δ'. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτου τοῦ βασιλέως, Ἀλαμούνδαρος (50) ὁ τῶν Ἀγαρηῶν φύλαρχος κατηχηθεὶς· παρὰ ὀρθόδοξων ἐπισταυεὶ τε καὶ ἑσκατισατο. Πρὸς δὲ ὁ Σευῆρος· (51) ἐπισκόπος Ἰσταίε δύο, σπεύδων εἰς τὴν οἰκίαν αἵρεσιν μελετᾶσαι αὐτόν. Τῶν γοῦν ἐπισκόπων διδασκόντων αὐτὸν εἰς μίαν φύσιν τὰς δύο τοῦ Χριστοῦ συγχυθῆναι φύσεις, κἀντιῦθεν συναγομένου τοῦ συμπαιθεῖν τῇ σαρκὶ τοῦ Κυρίου Χριστοῦ καὶ τῆν θεότητα, ἐκείνος· ἐλέγξει θέλων αὐτοὺς ἄτοπα λέγοντας, καὶ διδάσκοντας ἄπιστα, παρεσκευασέ τινα τῶν οἰκίων, παρόντων τῶν ἀνιέρων ἐπισκόπων ἐκείνων, πρὸς οὓς· τι αὐτῶ ἀπαγγεῖλαι. Τοῦ δὲ ποιήσαντος τὸ ἐπιταχῆν ὁ Ἀλαμούνδαρος ἔσκυθρώκασε, καὶ ὑπεκρίνατο τὸν λυπούμενον. Ἐρομένων δὲ τῶν ἐπισκόπων ὅτου χάριν συγκίχεται, καὶ τί ἂν εἴη τὸ ἀγγελθῆν, ἔφη ἐκείνος, ἀγγελλθῆναι αὐτῷ τὸν ἀρχάγγελον θανεῖν Μιχαήλ. Τῶν δὲ ψευδῆ τὴν ἀγγελίαν διατεινομένων τυγχάνειν, ἀδύνατον γὰρ εἶναι θανεῖν τὸν ἀρχάγγελον· ὑπολαβὼν ὁ φύλαρχος εἶπεν· Εἰ οὖν ἀγγελος οὐ θνήσκει, πῶς καθ' ὑμᾶς ἡ θεότης ἐκπαθεῖ τε καὶ θθασε, τῇ σαρκὶ συμπαθεῖσα καὶ συγχυθεῖσα, καὶ εἰς μίαν φύσιν ἀποταλεσθεῖσα; Τούτοις οἱ ἐπίσκοποι ἐκείνων μὲν ἐθαύμασαν τῆς συνέσεως· αὐτοὶ δ' ἀπογόντες ὡς οὐκ ἂν ποτε μετενεγκεῖν αὐτὸν δυνηθεῖεν εἰς τὴν δόξαν αὐτῶν, ὑπεχώρησαν. Τῶν δὲ Βουλγάρων αὐθις τὸ Ἀλυρικὸν καταδραμόντων, ἀντετάξαντο τούτοις τινὲς τῶν Ῥωμαίων ταξιαρχῶν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ταγματῶν. Ἐκείνων δὲ ἐπιπαθεῖς χρησαμένων καὶ γοητείας, ἠτεθήσαν αἰσχρῶς οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πλὴν ὀλίγων ἅπαντες διεφθάρσαν. Ὡν τὴν φθορὰν κομήτης ἀστὴρ προεμήνυσε, καὶ κόρακες πορευομένων αὐτῶν ὑπεριπτάμενοι τε καὶ προηγούμενοι, καὶ οἱ σκληπικταὶ ἀνεὶ ἐναυαλοῦ ἤχη· περιπαθεῖς τε καὶ θρηνώδες ἤχησαντες. Τοῦ δὲ ἀνοθεν βηθέντος Τιμοθέου πολλὰ τοῖς ὀρθόδοξοις ἐνδειξιμένοι κακά, καὶ τὴν ζωὴν καταλύσαντο, Ἰωάννης ὁ Καππαδοκίης τῆς Ἐκκλησίας ἐνεχειρίσθη τὴν προστασίαν, ἔτη δύο ταύτης προστασίας· Τίθθηκα δὲ καὶ ἡ βασιλεία Ἀριάδνης. Ἰσθόρηται γε μὴν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας Ἀναστασίου, ἀγαλμα τῆς Τύχης τῆ· πύλωος (52) ἐν εἰδει γυναικὸς ἐκ χαλκοῦ πεποιημένον,

Variæ lectiones et notæ.

(50) Ἀλαμούνδαρος. Agarenorum Scytharum D Phylarchus. Id etiam narrant Victor Tununensis et Cedren. an. 22. Alamundari vero Agarenorum ducis non semel meminit Procopius in libris *De bello Gotthico*, et ex eo Evagrius.

(51) Ὁ Σευῆρος. Episcopus Antiochenus, de quo Victor Tununensis, Evagrius lib. iii, c. p. 33; Marcellinus ad consulatum Clementini et Probi, et Theophan. an. 19 Anastasii.

(52) Τῆς Τύχης τῆς πόλεως. Quæ quidem For-

θάτερον τῶν ποδῶν ἐντὸς νηὸς ἐχοῦσης, πρὸ αὐτῆς ἄνωγας, καὶ ὁμοίως ἕλης ἐξείργασμένης, ἵσταται

A populum fortassis fame periturum fuisse. Quae res cum ad tempus durasset, curae fuit magistratibus,

Variae lectiones et notae.

tunae urbis statua stabat in Basilica, quod scriptores Byzantini passim tradunt, atque in iis Georgius Havaratolus in Chron. ms. ubi de Juliano Apostata : Τὰ τῶν εἰδώλων ἀνοίγων Ἰσραὴ, καὶ θυσίας ἐκ τῶν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Τύχῃ δημοεῖν ἐν τῇ βασιλικῇ, ἔνθα τῆς αὐτῆς Τύχης ἀγάλμα καθίστητο. Hunc porro Zonaræ locum illustravimus in nostra *Constantinopoli*, lib. II, sect. 3, n. 1, diximusque ita Fortunam urbis effingi in Constantii Junioris, Juliani, Joviani et Gratiani a nobis delineatis nummis, habitu scilicet muliebri, caput lectum modiolis, de qua quidem Calyptrae specie agimus in *Gloss. med. Græc.*, altero pede navi ante se positæ insistenti, quo Inuivtur Fortunam urbis rerum gubernationi esse præsidem : ut Isis exhibetur in nummo Domitiani, a viro singularis eruditionis Ulrico Obrechtio Argentineusi doctissimo commentario nuper illustrato. Sed et ibi diximus, per Τύχην, hoc loco, non *Genium*, sed *Fortunam* indigitari : tametsi *Genius* interdum per τύχην efforatur, quod ex Carisio colligit Henricus Valerius. Et certe ita etiam efferunt *Glosse* veteres Græcolat. Τύχη, *Genium*. Τύχη ἐκάστου ἀνθρώπου, *Genius*. Τύχιον, *Genium*, *Genialium*. Sed et *Glosse* Lat. Gr. quæ sic emendandæ : *Genialis*, Ἐπίσημος, γαμήλιος. Τυχεῖον, *Genius*, τύχη ; unde Eustathius ad *Odys.* β'. et ε'. Ἄγαθον δαίμονα ἐκ τύχην, vel ἄγαθὴν τύχην confundit. Licet vero eodem videantur Fortuna et *Genius*, cum una eademque appellatione donentur a scriptoribus ; ut apud Apuleium, *per fortunam geniosque vestros*, in hoc tamen differunt, quod Fortuna rebus omnibus dominetur, *Genius* vero singulatim hominibus, vel populis, vel urbibus præsideat, eorumque regat actiones. Philostratus, lib. II, *De vita Sophistarum*, in Herode Attico : Τὸ δὲ ἐπὶ θάτερα τοῦ σταδίου νεὸς ἐπέχει Τύχης, καὶ ἄγαλμα ἑλεφάντινον, ἕως κυβερνήσης πάντα. Deinde Fortuna habitu muliebri, *Genius* adolescentis nudi specie effinguntur, cum cornu Amaltheæ : quomodo etiam Fortuna, seu Τύχη, apud Pausaniam in Achaicis : Ἄγαλμα ἦν τῆς Τύχης, τὸ κέρα ; φέρουσα τὸ Ἀμαλθείας : παρὰ δὲ αὐτὴν Ἔρωσ, περὶ ἔχων. Ita etiam describitur in *Messeniacis*, p. 140. Quo fit, ut Τύχην τῆ ; πόλει, quis hic meminit Zonaræ, *Fortunam* reddi debere, non *Genium*, existimem. Quod quidem præ cæteris astruit auctor Martyrii sanctæ Zoes, ubi, quæ Τύχη τῆς πόλεως, n. 6, μεγάλη θεὰ Τύχη dicitur n. 7, cui scilicet sanum erat erectum, quod Τύχιον vocat etiam Marcus diaconus Gazeusis in Vita S. Porphyrii, et cui sacrificabant. Fatendum tamen quod Latini *Genium*, Græcos Τύχην promiscue appellasse, cum Fortunam, quæ rebus omnibus præsidere credebatur, *Fatum* : quæ singulis hominibus, aut populis, *Genium* appellarent, quod quidem discrimen ex Latinis scriptoribus strictius observat Symmachus, apud Prudentium, lib. II, contra eundem Symmachum, locis allatis in nostra *Constantinopoli*, lib. I, n. 6, et Græcis vero Sallustius philosophus, in I. *De diis et mundo*, cap. 9 : Ὅσπερ τοῖνον Ἡρόνοια, καὶ Ἐμμαρμένη ἐστὶ, καὶ περὶ ἔθνη, καὶ πόλεις, ἐστὶ : δὲ καὶ περὶ ἑκάστου ἀνθρώπου, οὕτως καὶ Τύχη περὶ ἧς καὶ λέγειν ἀκόλουθον. Ἡ τοῖνον δὲ διάφορα καὶ τὰ παρ' ἑαυτὰ γενόμενα πρὸς ἀγαθὴν ταύτουσα δύναμις τῶν θεῶν Τύχῃ νομίζεται : καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα κοινῇ τῆς πόλεως ; τῶν θεῶν προσήκει τιμᾶν : πῶς γὰρ πόλις, ἐκ διαφόρων πραγμάτων συνίσταται. Ἐν τοῖς ὑπὸ σελήνην δὲ τὴν δύναμιν ἔχει, ἐπειδὴ ὑπὲρ σελήνης οὐδὲ ἐν ἐκ Τύχης ἀν γένετο. *Quemadmodum ergo Providentia et Fatum circa nationes*

A et urbes, tum etiam circa quemlibet hominem est, ita et Fortuna, de qua sermonem habere series orationis postulat. Igitur diversa, ac præter expectationem accidentia ad bonam vis deorum disponens. Fortuna existimatur, ideoque potissimum urbes hanc deam honoribus officere generatim universonque addeceat. Quælibet enim urbs ex diversis rebus coalescit. Ea sub luna potestatem exercet : quando super lunam nihil fortuito accidit. Ex quibus omnino evincitur Τύχην, Fortunam deam intelligi, urbibusque præfuisse et ab earum incolis cultam. Adde quod Fortuna Constantinopolitana in nummis habitu et vultu muliebri effingitur, quod de Genio dici non potest. Quod vero de Musarum statu in eadem æde, qua Fortunæ urbis statua, repositis scribit Zosimus, loco in nostra *Constantinopoli* laudato, veterum paganorum ritum ac mores indicat, qui urbium Fortunæ, seu Genii, ædibus sacris adjugebant Musarum templa, ut ex Libanio docemur. Is enim in ἐκφράσει Τυχεῖου, ex editione Allatiana, ait ex Τύχης æde patere per portam aditum ad Musarum sacrarium : Καὶ κατὰ μέσον αἰ πόλις κατὰ τῶν Μουσῶν ἄγουσαι τέμενος. Quin etiam in singulis urbibus templa, in earum medio, Τύχῃ dicata suis o docet, in quibus erant variz aliorum deorum statuæ in semicirculis, quos *nidulos* vocamus, locatæ. Tum addit, licet templum istud plures contineat deos, solius tamen Fortunæ nomen retinere : quippe, inquit, οἷς ἅπαντα Τύχῃ συγκρότταται, τοῦτοις ἡ θεῶν ἀπὸ τῆς Τύχης συνέκρουτο κλησι. Tum ita Τύχης statuam describens : Κύκλον δὲ κατὰ μέσον ἡμῶν ὄσον ἀριθμὸς θεῶν ὀνομάζεται, καὶ μέσον ἐκ μέσου Τύχης ἕστηκεν ἄγαλμα, στεφάνω δηλοῦν Ἀλεξάνδρου τας νίκας, καὶ στεφάναι μὲν ὑπὸ Τύχης ἡ γῆ, στεφάναι δὲ αὐτὴ τὸν νικησαντά. Νίκαι δὲ τῆς Τύχης ἐκατέρωθεν ἀνεστήκασιν, etc. Quibus scilicet omnibus Fortunæ, inquit, virtus ac facultas exprimitur. Miscè denique subiungit, in templi extrema parte nudam exstare statuam aliam lævè sustententem caeli effigiem, dextram vero prominentem : Γεμῶς δὲ ἑταρος πρὸς τὸ λοιπὸν ἀνεστήκων οὐρανοῦ μὲν ἐπὶ τῆς λαῖκῆς φερόμενος πρόσχημα, τὴν δ' αὖ δεξιάν εἰς ἅπαντα πρόχειρον γυμνὸς δὲ προσκαλύμματος ἵσταται. Qua quidem descriptione Libaniana effinissee *Genium* urbis, qui nudus exhiberi solet in nummis, existimarem, nisi obstaret globus ille in læva, qui soli attribui solet : tametsi globum etiam, seu polum celestem Fortunæ ascribat Pausanias in *Messeniacis*, p. 140 scribens Bupalum primum Smyrnezis Fortunæ simulacrum fecisse cum polo supra caput, et altera manu cornu Amaltheæ gestantem : Συμυρναίος ἄγαλμα ἐργαζόμενος Τύχῃ πρώτος ἐποίησεν, ὡν ἴσμεν, πόλον τε ἔχουσαν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, καὶ τῇ ἐτέρῃ χειρὶ τὸ καλούμενον Ἀμαλθεία, κέρασ ὅσα Ἑλληνῶν. οὗτος μὲν ἐπὶ τοσοῦτω ἐδήλωσε τῆς θεοῦ ἔργα. Eadem igitur fuit ædes Fortunæ et Genii, quem ἀγαθὸν δαίμονα appellabant : quod certe ex eodem Pausania in *Boeotici*, p. 313, colligere est : Τὸ δὲ οἶχημα δαίμονος τὰ ἀγαθού, καὶ Τύχης ἐστὶν ἀγαθῆς. Et infra : Οἱ δὲ ἐς τ. οἶχημα ἔνθα καὶ ἄρτερον διητάτο παρὰ τὰ Τύχῃ καὶ δαίμοσιν ἀγαθοῖς, etc. ubi Τύχῃ primum obtinet locum. Unde docemur cur Τύχης vocabulo Fortuna et *Genius* donentur, cum in eadem æde colerentur. Eudemus in *Lexico* ms. ex quo sua hausit Suidas : Ἀγαθὸν δαίμονος : ἔθος εἶχον αἱ παλαιοὶ μετὰ τὸ δεῖπνον πίνειν ἀγαθὸν δαίμονος, ἐπιβροφούντες ἄκρατον, καὶ τοῦτο δὲ τρίτον, καὶ ἡμέρας δὲ τὴν δευτέραν τοῦ μηνὸς οὕτως ἐκάλουν καὶ ἐν Θήβαις ἦν ἠρῶν ἀγαθὸν δαίμονος. Enimvero varus aliis deorum statu in exornatum Τύχης sanum.

causaque mali a quodam solerti conjectura inda-
gata, fragmentis navis illius æneæ studiose con-
quisitis, et in suum locum restitulis, expeditam
navigationem et mare navigiis repletum fuisse.
Ut autem certo scirent, illud appellendis navibus
obstitisse, denuo sublatis fragmentis quæcunque
naves tum appellerent, iterum vi ventorum reje-
ctas fuisse. Ea re comperta, navem illam, magno
adhibito studio, esse renovatam. Anastasius paulo
ante obitum, nuntiatis sibi insidiis multos compre-
henderat atque inter alios Justinum et Justinia-
num, qui post rerum potiti sunt, atque in animo
habebat eos occidere. Sed deterritus est somnio,
cum vir terribilis ei astitisse visus esset, ac dice-
re: *Justino et Justiniano ne quid mali feceris: nam uterque suo tempore Deo inserviet.* Illis igitur
crimine læsæ majestatis absolutis, denuo aliud
vidisse somnium memoratur, virum terribilem,
qui librum manu gestans diceret: *Ecce ob per-
versitatem fidei tuæ, annos xiv vitæ tuæ deleo.* Et
quia fatale sibi esse ex oraculo didicerat, ut ful-
mine interiret, Tholatum ædificium construxit,
in eoque degit, sed frustra. Nam cum aliquando
tonitrua horrendum in modum resonarent, et
fulgura multa cliderentur, atque ipse perterritus
e cœnaculo in cœnaculum descenderet, et alios
atque alios thalamos subiret: in quodam regio
cubiculo mortuus est inventus. Vixit annos octo-
ginta octo: regnavit viginti septem, et tres menses.
Hujus temporibus terræ motus horrendus 58
fuit, ac Byzantii multis in locis ædificia corrue-
runt. Antiochia vero pene tota collapsa est, civi-
bus ruina oppressis. Idem Anastasius longum
murum condidit a magno mari ad Selybriam
usque pertinentem, ob Mysorum sive Bulgarorum
et Scytharum incursiones, et statuum suam æneam
in Tauri columna collocavit, cum Theodosij Magni
statua, quæ ibi erecta fuerat, concidisset. Et hic
quidem vita sic acta, hoc modo est defunctus.
ἰδοµερατο, καὶ ἐν αὐτῷ διήγεν, ἀλλ' οὐδέν τι
φρικωδέστατων, καὶ ἀστραπῶν ἐκτριβομένων ἐκείθεν πολλῶν,
ἐκείνος δειµαίνων ἐκ διαίτης εἰς διαί-
ταν μετέβαινε, καὶ ἐκ θαλάσου εἰς θάλαμον ὑπαδέυετο.
Καὶ οὕτως ἐν ἐνὶ τῶν βασιλικῶν κοιτῶνων εὐρέθη
κείμενος: τεθνεώς (54). Ζήσας μὲν ἔτη ὀγδοήκοντα
καὶ ὀκτώ, βασιλεύσας δ' ἐξ αὐτῶν εἰκοσι καὶ ἐπιτό

που τῆς πόλεως. Τοῦτου δὴτα τοῦ τῆς νῆδος εἰκονι-
σματος, ἢ τῷ χρόνῳ μογήσαντος, ἢ ἐξ ἐπιβουλῆς,
μέρη τινὰ θραυσθέντα ἀφήρηντο. Οὐκέτι γοῦν φορ-
τηγοὶ νῆδες προσώρμου ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ
πλησίον ἰούσαι βλαῖαι πνευµάτων ἀνείργοντο, καὶ εἰ
μὴ νῆδες μακρᾶι, καὶ πολλοὶ ἐρέταις κινούµενοι
τοὺς φόρτους ἐκείνων εἰς τὴν πόλιν ἐκόµιζον, τάχα
ἂν λιµῶσι ἐν αὐτῇ κατηνάλωντο. Τοῦτο ἐπὶ καιρὸν
κρατήσαν, τοῖς τῶν κοινῶν φροντισταῖς διὰ φροντι-
δος ἐγένετο. Ὑπετοπάθη τοίνυν παρὰ τοῦ τοῦ αἰτίου,
καὶ προσήγγελο τοῖς οἷς ἡ τῶν τῆς πόλεως ἀνεῖο
φροντίς· καὶ τὰ θραύσµατα τῆς χαλκῆς νῆδος ἐκείνης
ἐπιµελῶς ζητηθέντα, εὐρέθησαν, καὶ αὐτῇ ἀποκα-
τέστησάν τε καὶ προσεβλήθησαν· καὶ ὁ πλοῦς ἐν
τοῖς πλοίοις ἀκόλυτος, καὶ µεστὴ τοῦτων εἰσπλέον-
των ἡ θάλασσα. Ἵνα δὲ γνοῖεν ἀκριβῶς εἰ τοῦτο ὡς
ἀληθῶς τοῦ τῶν πλοίων εἰσπλοῦ κώλυµα ἦν, ἀφή-
ρηντο αὐθις τὰ μέρη τῆς νῆδος ἐκείνης· καὶ δοαὶ τῶν
νῆων ἔτυχον τότε εἰσπλέουσαι, πνεύµατος αὐθις βίαι
γεγόνασιν ὁπισθόρμητοι. Ἐνταῦθεν ἐθεδαυώθησαν
ἐκ τοῦ θραυσθῆναι τὴν χαλκῆν νῆα ἐκείνην, τὴν
κωλύµην γίνεσθαι τοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσπλοῦ τῶν
πλοίων τῶν φορηγῶν· καὶ τὴν ναῦν ἐκείνην ἐπιρ-
λείας ἀξιώσαντας, ἀνεκαίθησαν. Πρὸ μικροῦ δὲ τῆς
τελευτῆς αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, ἐπιβουλῆς
αὐτῷ µηνυθείτης, συνέσχε πολλοὺς, σὺν οἷς καὶ
Ἰουστίνον καὶ Ἰουστινιανὸν (53), τοὺς μετὰ ταῦτα
αὐταρχήσαντας, καὶ ἦν γνώµη ἀπόλλαι αὐτούς·
ἐκωλύθη δὲ κατ' ἑναρ, φοβεροῦ τινος ἀνδρὸς; ὄξεν-
τος παραστῆναι αὐτῷ καὶ εἰπεῖν· Ἰουστίνω καὶ
Ἰουστινιανῷ μηδὲν ἐργάσθαι κακόν· μέλλει γάρ
ἐκαστος αὐτῶν ὑπόουρησθαι τῷ Θεῷ, ἐν καιροῖς
ἰθίοις. Ὄθεν ἀρῆκεν αὐτοῖς τὸ τῆς καθουσίως
ἐγκλήµα. Καὶ αὐθις ἑναρ ἰδεῖν λέγεται ὁ βασιλεὺς;
ἐκαίνοσ ἀνδρα τινὰ φοβερόν, τόρπον κατέχοντα, καὶ
λέγοντα πρὸς αὐτόν· Ἰδοὺ διὰ τὴν κωκοπιστίαν
σου ἀκαλεῖσθαι τῆς ζωῆς σου ἔτη τεσσαράεκα-
δεκα. Ἐχων δὲ κερησιµωδοτηµένον ὁ Ἀναστάσιος
ὅτι ἐκ κεραυνοῦ θανατεῖται, τὸ λεγόμενον Θεωλέων
τοῦ αὐτοῦ ἀπίνακτο. Βροντῶν γάρ ποτε ἐκρηγυµένων

Variæ lectiones et notæ.

docet præ cæteris Dio in Excerptis Valesianis, scri-
bens Lucullum præ τὴν τοῦ Τυχαιῦ, ἔξ ἐκ τοῦ
Ἰβηρικῶ πολέμου κατισκευάσθαι καθιέρωσιν, στα-
τας commodato accepisse a Mummio, nec reddere
eas postmodum voluisse, ut quæ dedicatione sac-
cræ essent factæ. Ubi Strabo, lib. viii, rem eam-
dem narrans, τῆς Εὐτυχίας ἱερῶν, et Cicero in Ver-
rem de signis, *ædem Felicitatis*, vocat. Ex quibus
omnino patet Τυχαιὸν non fuisse *ædem Genii*, sed
prosperæ Fortunæ, quam ἀγαθὴν Τύχην vocat Pau-
sanias. Cæterum ναοῦ τῆς Τύχης Cæsareæ, meini-
nit Theophanes an. 1 Juliani: ut Eudocia Augu-
stæ in Ionis mas. τῆς Τύρου Τύχης, quam Πορφυ-
ριαν appellatam fuisse ait in Porphyrii philosophi
Elogio. Hæc porro fusius sumus prosecuti, ut ex
Descriptione Libaniana doceremur cur in æde τε-
natus una cum Fortunæ urbis statua complures aliæ
sect. rint statuæ.

(53) Ἰουστίνον καὶ Ἰουστινιανόν. Vide A'e-
mannum ad Procopii *Historiam arcanam* c. 6.

(54) Τεθνηκώς. Anastasius Bibl. in Hormisda
PP. *Eodem tempore natu Divinitatis percutus est
fulmine divino Anastasius imperator, et obiit.* Cod-
inus, p. 60, fulmine ictum Anastasium ἐν Μα-
γναυρᾷ palatio scribit qui cum exclamasset, Ὁ μόνος
δὲ πρὸ ἀδρας ἀπόλλυμαι, hinc Magnauræ nomen illud
obtinuisse. Nec ablutit Luitprandus, l. vi, cap. 2,
quod nomenclaturam, scribens sic dictum illud
palatium, quasi *magna aula*, p loco λ ποσὶα ἰτιο-
ρα. Sed non omnino improbanda videtur Codini
sententia, siquidem cum in superiori et exceliori
urbis parte ædificatum esset, ventis cæterisque æ-
ris injuriis expositum erat: quod in primis testa-
tur idem Luitprandus in Legatione: nam ibi de
hoc palatio loquens constat, licet illud non nominet,
cum in eo excipi solerent Legati: *Pridie Nonas*

ἐπι μῆσι τρισίν. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτου γέγονε σεισμός (55) φοβερώτατος, καὶ ἐν μὲν τῷ Βυζαντίῳ ἐν διαφόροις τόποις συμπτώματα συμβεβηκασιν ἡ μεγάλη δὲ Ἀντιόχεια (56) σχεδὸν ἅπασα κατεπεύθη, καὶ οἱ ταύτης οἰκίητορες τοῖς συμπτώμασι κατεχώσθησαν. Οὗτος δ' Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ μακρὸν λεγόμενον τεῖχος (57), ἀπὸ τῆς μεγάλης θαλάσσης διέκον ἄχρι τῆς Ἀηλυδρίας, διὰ τὰς ἐφόδους τῶν Μουσῶν, ἢ Βουλγάρων, καὶ τῶν Σκυθῶν. Ἔσθησε δὲ καὶ στήλην οἰκίαν ἐν τῷ τοῦ Ταύρου κίονι ἐκ χαλκοῦ, τῆς πρώην ἐν αὐτῷ Ἰσταμίνης πεσοῦσης, ἢ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐτύγχανε. Καὶ ὁ μὲν ὧδ' βασιλεύσας, ὧδε κατέλυσε τὴν ζωὴν.

Εἴ. Ἀνεβρέθη δὲ βασιλεὺς Ἰουστίνος ὁ Θράξ, ἅ γονέων μὲν ἐκφῶς ἀσήμεων καὶ ἀφανῶν, αὐτὸς τὸ πρότερον αὐτουργῶν, ἢ βουκόλος τυγχάνων καὶ συφορβός (58)· εἶτα εἰς τύχην μεταταξάμενος στρατιωτικὴν, καὶ μέχρι ταγματάρχιας ἐφθακῶς, καὶ κόμης γενόμενος. Μετὰ δὲ γε τὴν τελευταίην Ἀναστασίου, βουλῆς γενομένης περὶ προχειρίσεως βασιλείας, ὁ εὐνούχος Ἀμάντιος (59), ὃς καὶ πραιποσίτος ἦν, καὶ μέγα ἡδύνατο, θέλων Θεοκριτιανὸν τινα οἰκεῖον ὄντα αὐτῷ βασιλεύσαι, χρήματα τῷ Ἰουστίνῳ (60) παρέσχε διανεμῆν τοῖς στρατιώταις, ἐν ἑκείνῳ ἔλωσται βασιλέα. Ὁ δὲ τὰ χρήματα διανεμάς ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν προσημετηύσατο, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν τῆς αὐταρχίας ἀνήχθη περιωπήν. Ἀμάντιος δὲ ἐν θειῶν πεποιήτο τοῦ Ἰουστίνου τὸ σόφισμα, καὶ αὐτῷ ἐπεβούλευε σὺν ἑτέροις τῶν ἐπιφανεστέρων, ὃν γνωσθέντα ὁ Ἰουστίνος ἀνέειπε σὺν Ἀνδρῆϊ τῷ κουβικουλαρίῳ, καὶ τῷ Θεοκριτιανῷ. Οὗτος δ' Ἀμάντιος, ὅτε Ἀναστάσιος καθ' ἕπνοος ἐθεάσατο τὸν ἄνδρα τὸν τότε φέροντα, καὶ ἀπαλείφαντά τινος τῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνων, ὄντα εἶδεν, ὅτι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἰσταμένῳ αὐτῷ χοῖρος ἐπήλαθε μέγας, καὶ εἰς γῆν κατέβραξεν αὐτὸν καὶ ἀνήλωσεν. Οὗτος τὸν ναῦν τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Θωμᾶ (61) ἔδομησατο· διὸ καὶ τὴν κλησιν ἐκείνου σώζει, τοῦ Ἀμαντίου καλούμενος. Ὁρθοδόξοτατος δ' ὢν Ἰουστίνος δόγμα ἐξέθετο, τὴν ἐν Χαλκηδόνι πάντας σέβασθαι σύνοδον, καὶ τοὺς αὐτῆν συστησάμενους ἐξακοσίους τριάκοντα ἁγίους Πατέρας, τοῖς ἱεροῖς ἐγγραφῆναι δι' ἐπιτύχοις (62) πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Γαμετὴν δ' ἔχων Λουκιανὴν κεκλημένην, ἔστεφεν αὐτὴν καὶ ἀνηγόρευσεν Αὐγούσταν, Εὐφημίαν μετονομάσας.

V. Imperator autem creatus est Justinus Thrax, parentibus ortus ignobilibus et obscuris, atque ipse principio agricola fuit aut armentarius et porcarius. Deinde, animo ad rem militarem adjecto, tribunus et comes factus est. Cum autem post Anastasii obitum de imperatore deligendo deliberraretur, Amantius eunuchus idemque praepositus, homo potens, Theocritiano, cuidam ex necessariis suis, imperium tradere cupiens, pecuniam Justino dedit, militibus distribuendam, ut illum imperatorem salutarent. At ille, pecunia distributa, suam negotium egit, et a populo et militibus ad imperii fastigium est evectus. Quod factum agro ferens Amantius, cum aliis claris viris Justino insidias struxit, iisque cognitis una cum Andrea cubiculario et Theocritiano occisus est. Is autem eodem tempore, quo Anastasius in somnis aliquot vitae suae annos e libro deleri vidisset, et ipse somniarat se coram imperatore stantem a magno quodam porco prostratum devorari. Idem Sancti Thomae apostoli aedem struxit, unde Amantii aedes nominatur. Hic Justinus quia de religione rectissime sentiebat, Chalcedonense concilium coli ab omnibus, et sexcentos tringente sanctos Patres, qui id celebrarant, in sacra omnium Ecclesiarum diptycha referri, edicto jussit. Uxorem Lupiciam, mutato ejus nomine in Euphemia, diademate ornavit, et Augustam appellavit. Vitalianus, qui sub Anastasio seditionem moverat, huic familiarissimus fuit, et magister militum ab eo creatus, et consulatum adeptus est, magna praedius auctoritate. Cumque orthodoxus esset, Severum Antiochena sede pelli, et tolli jussit. Sed ille cum

Variae lectiones et notae.

Constantinopolim venimus, et ad contumeliam vestram suscepti, graviter turpiterque sumus tractati: palatio quidem satis magno et aperto, quod nec frigus arceret, sicut nec calorem repelleret, inclusi sumus. — Domus ipsa solis nobis inclusis pervia, a palatio adeo sequestrata, ut eo nobis non equitantibus, sed ambulantiibus anhelitus truncaretur. Infra: Cur, quæso, non ægrotarent, quibus erat potus pro optimo vino subsugo; pro calcitra, non saxum, non stramen, non saltem terra, sed durum marmor; pro cervicali, lapis? quibus patula domus; non calorem, non imbrem, non frigus arcebat? Denique sub linem versibus haud incomptis hanc aedem sic describit:

Marmore quæ vario magnis patet alta fenestris
Hæc inaquosa domus, concluso pervia soli,
Frigora suscipiens, æstum nec sæva repellens.

Alia de hoc palatio vide in nostra Constantinopoli, lib. II.

(55) Σεισμός. Marcellinus comes meminit duo-

PATROL. G.R. CXXXIV.

rum insignium terræ motuum qui Anastasio imperante accidere, p. 45 et 58 edit. Sirm. Adde Cedren. an. 12, et Victorem Tununens. ad eos. Abieni Juniori.

(56) Ἀντιόχεια. Evagrius. l. II, c. 12.

(57) Μακρὸν τεῖχος. Evagrius, l. III, c. 58; Chron. Alex. an. 16 Anast.

(58) Συφορβός. Vide Alemanuum ad Frocopii Historiam arcanam, c. 6.

(59) Ἀμάντιος. Marcellinus comes an. I Justini, ubi et de Theocriti, quem Amantius praepositus ad regnandum clam praeparaverat, eade pariter agit, ut et Chronicon Alexandrinum, et Evagrius, l. IV, cap. 2.

(60) Χρήματα τῷ Ἰουστίνῳ. Chronicon Alexandrinum.

(61) Τοῦ ἁγίου Θωμᾶ. Vide CP. Christ.

(62) Τοῖς ἱεροῖς ἐγγραφῆναι ἐπιτύχοις. Atque inde SS. Patrum 650, qui Chalcedonensi concilio interfuerunt memoriam agunt Graeci 16 Junii.

causaque mali a quodam solerti conjectura indagata, fragmentis navis illius æneæ studiose conquisitis, et in suum locum restitutis, expeditam navigationem et mare navigiis repletum fuisse. Ut autem certo scirent, illud appellendis navibus obstitisse, denuo sublatis fragmentis quæcunque naves tum appellerent, iterum vi ventorum rejectas fuisse. Ea re comperta, navem illam, magno adhibito studio, esse renovatam. Anastasius paulo ante obitum, nuntiatis sibi insidiis multos comprehenderat atque inter alios Justinum et Justinianum, qui post rerum potiti sunt, atque in animo habebat eos occidere. Sed deterritus est somnio, cum vir terribilis ei astitisset visus esset, ac dicere: *Justino et Justiniano ne quid mali feceris: nam uterque suo tempore Deo inserviet. Illis igitur crimine læsæ majestatis absolutis, denuo aliud vidisse somnium memoratur, virum terribilem, qui librum manu gestans diceret: Ecce ob perversitatem fidei tuæ, annos xiv vitæ tuæ deleo. Et quia fatale sibi esse ex oraculo didicerat, ut fulmine interiret, Tholium ædificium construxit, in eoque degit, sed frustra. Nam cum aliquando tonitrua horrendum in modum resonarent, et fulgura multa eliderentur, atque ipse perterritus e cœnaculo in cœnaculum descenderet, et alios atque alios thalamos subiret: in quodam regio cubiculo mortuus est inventus. Vixit annos octoginta octo: regnavit viginti septem, et tres menses. Hujus temporibus terræ motus horrendus 58 fuit, ac Byzantii multis in locis ædificia corruerunt. Antiochia vero pene tota collapsa est, civibus ruina oppressis. Idem Anastasius longum murum condidit a magno mari ad Selybriam usque pertinentem, ob Mysorum sive Bulgarorum et Scytharum incursiones, et statuam suam æneam in Tauri columna collocavit, cum Theodosij Magui statua, quæ ibi erecta fuerat, concidisset. Et hic quidem vita sic acta, hoc modo est defunctus.*

ἰδομήσατο, καὶ ἐν αὐτῷ διήγεν, ἀλλ' οὐδέν τι τοῦτου ἀπάντατο. Βροντῶν γὰρ ποτὲ ἐκρηγνυμένων φρικωδεστάτων, καὶ ἀστραπῶν ἐκτριβομένων ἐκείθεν πολλῶν, ἐκείνος δευμαίων ἐκ διαίτης εἰς διαίταν μετέβαινε, καὶ ἐκ θαλάσσης εἰς θάλαμον ὑπεδύετο. Καὶ οὕτως ἐν ἐνὶ τῶν βασιλικῶν κοιτῶνων εὐρέθη κείμενος: τεθνεώς (54). Ζήσα; μὲν ἔτη ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτώ, βασιλεύσας δ' ἐξ αὐτῶν εἰκοσι καὶ ἑπτὰ

Variæ lectiones et notæ.

docet præ cæteris Dio in Excerptis Valesianis, scribens Lucullum præς τὴν τοῦ Τυχαίου, ὃ ἐκ τοῦ Ἰσθμικοῦ πολέμου κατεσκευάσει καθιέρωσιν, statuas commodato accepisse a Mummio, nec reddere eas postmodum voluisse, ut quæ dedicatione sacræ essent factæ. Ubi Strabo, lib. viii, rem eandem narrans, τῆς Εὐτυχίας ἱερὸν, et Cicero in Verrem de signis, *ædem Felicitatis*, vocat. Ex quibus omnino patet Τυχαίον non fuisse *ædem Genii*, sed *prosperæ Fortunæ*, quam ἀγαθὴν Τύχην vocat Pausanias. Cæterum ναοῦ τῆς Τύχης Casaræ, meminuit Theophanes an. 4 Juliani: et Eulocia Augusta in Ioniis mas. τῆς Τύρου Τύχης, quam Πορφυριαν appellatam fuisse ait in Porphyrii philosophi elogio. Hæc porro fusius sumus prosecuti, ut ex Descriptione Libaniana doceremur cur in æde tenatus una cum Fortunæ urbis statua complures aliæ met. rint statuæ.

που τῆς πόλεως. Τοῦτου ἤθηα τοῦ τῆς νῆος εἰκονίσματος, ἢ τῷ χρόνῳ μογήσαντος, ἢ ἐξ ἐπιβουλῆς, μέρη τινὰ θραυσθέντα ἀφῆρητο. Οὐκέτι γοῦν φορητοὶ νῆος προσώρμουν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ πησίον ἰοῦσαι βίαις πνευμάτων ἀνείργοντο, καὶ εἰ μὴ νῆες μακρὰι, καὶ πολλοὶ ἐρέταις κινούμεναι τοὺς φόρτους ἐκείνων εἰς τὴν πόλιν ἐκόμενον, τάχα ἀν λιμῶν ἐν αὐτῇ κατηνάλωντο. Τοῦτο ἐπὶ καιρῶν κρατήσαν, τοῖς τῶν κοινῶν φροντισταῖς διὰ φροντισδος ἐγένετο. Ὑπετοπάσθη τοίνυν παρὰ τοῦ τῷ αἴτιον. καὶ προσηγγελο τοῖς οἷς ἡ τῶν τῆς πόλεως ἀνεῖο φροντίς· καὶ τὰ θραύσματα τῆς χαλκῆς νῆος ἐκείνης ἐπιμελῶς ζητηθέντα, εὐρίσθησαν, καὶ αὐτῇ ἀποκατέστησάν τε καὶ προσεπρόσθησαν· καὶ ὁ πλοῦς ἦν τοῖς πλοίοις ἀκώλυτος, καὶ μεστὴ τούτων εἰσπλεόντων ἡ θάλασσα. Ἴνα δὲ γνοῖεν ἀκριβῶς εἰ τοῦτο ὡς ἀληθῶς τοῦ τῶν πλοίων εἰσπλοῦ κώλυμα ἦν, ἀφῆρητο αὐθις τὰ μέρη τῆς νῆος ἐκείνης· καὶ δοαι τῶν νῆων ἔτυχον τότε εἰσπλεύσαι, πνεύματος αὐθις βίαι γαγόνασιν ὀπισθορμητοί. Ἐντεῦθεν ἐβεβαιώθησαν ἐκ τοῦ θραυσθῆναι τὴν χαλκῆν νῆα ἐκείνην, τὴν κωλύμην γίνεσθαι τοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσπλοῦ τῶν πλοίων τῶν φορητῶν· καὶ τὴν ναῦν ἐκείνην ἐπιμελείας ἀξιώσαντας, ἀνεκαίθησαν. Πρὸ μικροῦ δὲ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, ἐπιβουλῆς αὐτῷ μηχανήσας, συνέσχε πολλοὺς, σὺν οἷς καὶ Ἰουστίνον καὶ Ἰουστινιανὸν (53), τοὺς μετὰ ταῦτα αὐταρχήσαντας, καὶ ἦν γνώμης ἀπολοῦσαι αὐτοῦ· ἐκωλύθη δὲ κατ' ὄναρ, φοβεροῦ τινος ἀνδρὸς; δόξαντος παραστῆναι αὐτῷ καὶ εἰπεῖν· Ἰουστίνω καὶ Ἰουστινιανῷ μηδὲν ἐργάσθη κακόν· μέλλει γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ὑπόυργησαι τῷ Θεῷ, ἐν καιροῖς ἰβλοῖς. Ὅθεν ἀπῆκεν αὐτοῖς τὸ τῆς καθοσιώσεως ἔγκλημα. Καὶ αὐθις ὄναρ ἰεῖν λέγεται ὁ βασιλεὺς ἐκείνος; ἀνδρα τινὰ φοβερόν, τόμον κατέχοντα, καὶ λέγοντα πρὸς αὐτόν· Ἰδοὺ διὰ τὴν κωκοπιστίαν σου ἀκαλίστω τῆς ζωῆς σου ἔτη τεσσαράεκα ἕκα. Ἐχων δὲ κερχηρῶδοτημένον ὁ Ἀναστάσιος; ὅτι ἐκ κεραυνοῦ θανταίται, τὸ λεγόμενον Θολωτῶν

(53) *Ἰουστίνον καὶ Ἰουστινιανόν*. Vide Aëmannum ad Procopii *Historiam arcamam* c. 6.

(54) *Τεθνηκός*. Anastasius Bibl. in Hormisda PP. *Eodem tempore natu Divinitatis percussus est fulmine divino Anastasius imperator, et obiit*. Codinus, p. 60, fulmine ictum Anastasium in Magnauræ palatio scribit qui cum exclamasset, Ὁ μόνος ὄπδ' αὐρα; ἀπόλλυμαι, hinc Magnauræ nomen illud obtinuisse. Nec abludivit Luitprandus, l. vi, cap. 2, quoad nomenclaturam, scribens sic dictum illud palatium, quasi *magna aula*, ἢ loco λ posita littera. Sed non omnino improbanda videtur Codini sententia, siquidem cum in superiori et excelsiori urbis parte ædificatum esset, ventis cæterisque aeris injuriis expositum erat: quod in primis testatur idem Luitprandus in Legatione: nam ibi de hoc palatio loqui constat, licet illud non nominet; cum in eo excipi solerent Legati: *Pridie Nonas*

ἐπι μῆσαι τρισίν. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτου γέγονε σεισμός (55) φοβερώτατος, καὶ ἐν μὲν τῷ Βυζαντίῳ ἐν διαφόροις τόποις συμπτώματα συμβεβηκασιν ἡ μεγάλη δὲ Ἀντιόχεια (56) σχεδὸν ἅπασα κατεπεύθη, καὶ οἱ ταύτης οἰκίστορες τοῖς συμπτώμασι κατεχώσθησαν. Οὗτος δ' Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ μακρὸν λεγόμενον τεῖχος (57), ἀπὸ τῆς μεγάλης θαλάσσης διέκρον ἄχρι τῆς Πηλυθρίας, διὰ τὰς ἐφόδους τῶν Μουσῶν, ἢ Βουλγάρων, καὶ τῶν Σκυθῶν. Ἔστησε δὲ καὶ στήλην οὐκείαν ἐν τῷ τοῦ Ταύρου κίονι ἐκ χαλκοῦ, τῆς πρώην ἐν αὐτῷ Ἰσταμίνης πεσοῦσης, ἢ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐτύγχανε. Καὶ ὁ μὲν ὧδ' βασιλεύσας, ὧδε κατέλυσε τὴν ζωὴν.

Εἴ. Ἀνεβῆθη δὲ βασιλεὺς Ἰουστίνος ὁ Θράξ, ἅ γονέων μὲν ἐκφύς ἀσχημῶν καὶ ἀφανῶν, αὐτὸς τὸ πρότερον ἀτουργῶν, ἢ βουκόλιος τυγχάνων καὶ συμφοβός (58)· εἶτα εἰς τύχην μεταταξάμενος στρατιωτικῆν, καὶ μέχρι ταγματάρχιας ἐφθακῶς, καὶ κήμης γενόμενος. Μετὰ δὲ γε τὴν τελευταίην Ἀναστασίου, βουλῆς γενομένης· περὶ προχειρίσεως βασιλέως, ὁ εὐνοῦχος Ἀμαντίος (59), ὃς καὶ πραιποσίτος ἦν, καὶ μέγα ἠδύνατο, θέλων Θεοκριτιανὸν τινα οἰκεῖον ὄντα αὐτῷ βασιλεύσαι, χρήματα τῷ Ἰουστίνῳ (60) παρέσχε διανεμαῖν τοῖς στρατιώταις, ἐν ἐκείνῳ ἔλονται βασιλέα. Ὅ δὲ τὰ χρήματα διανεμάς ἐαυτῷ τὴν βασιλείαν προσημειώσατο, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν τῆς αὐταρχίας ἀνήχθη περιωπήν. Ἀμαντίος δὲ ἐν βεινῷ πεποιήτο τοῦ Ἰουστίνου τὸ σόφισμα, καὶ αὐτῷ ἐπεβούλευε σὺν ἑτέροις τῶν ἐπιφανεστέρων, ὃν γνωσθέντα ὁ Ἰουστίνος ἀνέβλε σὺν Ἀνδρέᾳ τῷ κουδικουλάρῳ, καὶ τῷ Θεοκριτιανῷ. Οὗτος δ' Ἀμαντίος, ὅτε Ἀναστάσιος καθ' ὑπνοῦς ἐθεάσατο τὸν ἄνδρα τὸν τόμον φέροντα, καὶ ἀπαλείψαντά τινος τῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνων, ἔναρ εἶδεν, ὅτι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἰσταμένῳ αὐτῷ χοῖρος ἐπήλαθε μέγας, καὶ εἰς γῆν κατέββαξεν αὐτὸν καὶ ἀνήλωσεν. Οὗτος· τὸν ναβὸν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ (61) ἔδομησατο· διὸ καὶ τὴν κλῆσιν ἐκείνου σώζει, τοῦ Ἀμαντίου καλούμενος. Ὁρθοδόξοτατος δ' ὢν Ἰουστίνος δόγμα ἐξέθετο, τὴν ἐν Χαλκηδόνι πάντας σέβασθαι σύνοδον, καὶ τοὺς αὐτὴν συστησάμενους ἐξακοσίους τριάκοντα ἁγίους Πατέρας, τοῖς ἱεροῖς ἐγγραφήναι διπτύχοις (62) πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Γαμεθὴν δ' ἔχων Δουκικίαν κεκλημένην, ἔστεφεν αὐτὴν καὶ ἀνηγόρευσεν Δύγουσαν, Εὐφημίαν μετονομάσας.

V. Imperator autem creatus est Justinus Thrax, parentibus ortus ignobilibus et obscuris, atque ipse principio agricola fuit aut armentarius et porcarius. Deinde, animo ad rem militarem adjecto, tribunus et comes factus est. Cum autem post Anastasii obitum de imperatore deligendo deliberaretur, Amantius eunuchus idemque praepositus, homo potens, Theocritiano, cuidam ex necessariis suis, imperium tradere cupiens, pecuniam Justino dedit, militibus distribuendam, ut illum imperatorem salutarent. At ille, pecunia distributa, suum negotium egit, et a populo et militibus ad imperii fastigium est evectus. Quod factum aegre ferens Amantius, cum aliis claris viris Justino insidias struxit, iisque cognitis una cum Andrea cubiculario et Theocritiano occisus est. Is autem eodem tempore, quo Anastasius in somnis aliquot vitae suae annos e libro deleri vidisset, et ipse somniarat se coram imperatore stantem a magno quodam porco prostratum devorari. Idem Sancti Thomae apostoli aedem struxit, unde Amantii aedes nominatur. Hic Justinus quia de religione rectissime sentiebat, Chalcedonense concilium coli ab omnibus, et sexcentis triginta sanctos Patres, qui id celebrarant, in sacra omnium Ecclesiarum diptycha referri, edicto jussit. Uxorem Lupiciam, mutato ejus nomine in Euphemia, diademate ornavit, et Augustam appellavit. Vitalianus, qui sub Anastasio seditionem moverat, huic familiarissimus fuit, et magister militum ab eo creatus, et consulatum adeptus est, magna praedius auctoritate. Cumque orthodoxus esset, Severum Antiochena sede pelli, et tolli jussit. Sed ille cum

Variae lectiones et notae.

Constantinopolim venimus, et ad contumeliam vestram suscepti, graviter turpiterque sumus tractati: palatio quidem satis magno et aperto, quod nec frigus arceret, sicut nec calorem repelleret, inclusi sumus. — Domus ipsa solis nobis inclusis pervia, a palatio adeo sequestrata, ut eo nobis non equitibus, sed ambulantiibus anhelitus truncaretur. Infra: Cur, quaezo, non aegrotarent, quibus erat potus pro optimo vino subsugo; pro calcitra, non saenum, non stramen, non saltem terra, sed durum marmur; pro cervicali, lapis? quibus patula domus; non calorem, non imbrem, non frigus arcebat? Denique sub finem versibus haud incomptis hanc aedem sic describit:

Marmore quae vario magnis patet alta fenestris
Haec inaquosa domus, concluso pervia soli,
Frigora succipiens, aetium nec saxa repellens.

Alia de hoc palatio vide in nostra Constantinopoli, lib. II.

(58) Σεισμός. Marcellinus comes meminit duo-

PATROL. G. R. CXXXIV.

rum insignium terrae motuum qui Anastasio imperante accidere, p. 45 et 58 edit. Sirm. Adde Cedren. an. 12, et Victorem Tununcens. ad eos. Abieni Juniori.

(56) Ἀντιόχεια. Evagrius. l. II, c. 12.

(57) Μακρὸν τεῖχος. Evagrius, l. III, c. 58; Chron. Alex. an. 16 Anast.

(58) Συμφοβός. Vide Alemannum ad Procopii Historiam arcanam, c. 6.

(59) Ἀμάντιος. Marcellinus comes an. I Justini, ubi et de Theocriti, quem Amantius praepositus ad regnandum clari praeparaverat, eade pariter agit, ut et Chronicon Alexandrinum, et Evagrius, l. IV, cap. 2.

(60) Χρήματα τῷ Ἰουστίνῳ. Chronicon Alexandrinum.

(61) Τοῦ ἁγίου Θωμᾶ. Vide CP. Christ.

(62) Τοῖς ἱεροῖς ἐγγραφήναι διπτύχοις. Atque inde SS. Patrum 650, qui Chalcedonensi concilio interfuerunt memoriam agunt Graeci 16 Junii.

quittis iam suis assessoribus fuga in Ægyptum lapsus, illam quoque perturbavit, disputatione 59 de corruptibili et incorruptibili introducta. In hujus locum successit Paulus xenodochii Eubuli præfectus. Omnes præterea qui sub Anastasio per injuriam pulsati fuerant Justinus revocavit. Hujus temporibus, cometa in Oriente visus, radiis deorsum vergentibus, quem Pogoniam meteorologici vocant, et Vitalianus a Byzantiis dolo cæsus est, iratis ei ob multorum cædem ab eo factam, cum contra Anastasium seditioem movisset. Alii Justini et Justiniani jussu in Palatio cæsum tradunt, cum ipsi imperatori velles impetare, et Justinianus magister militum factus est. Joanne Cappadoce patriarcha Constantinopolitano mortuo, subrogatus est Epiphanius, illius Ecclesiæ presbyter: Hormisda item papa Romano defuncto, Joannes Romanæ Ecclesiæ gubernacula suscepit. Cum autem Romanis inimicitia cum Persis intercederent, Justinus missis legatis cum muneribus ad regem Hunnorum societatem ejus ambivit. Assensus est Barbarus, sed et Cavada Persarum regi suam operam petenti obtulit, ad eumque profectus est Romanos oppugnaturus. Enimvero Justinus imperator, missis de pace legatis, per litteras Persarum regem monuit, ne Hunnis fideret, qui societate cum Romanis jurejurando sancita, magna pecunia accepta, illos tempore belli prodituri essent. Cavades, cum rex interrogatus se pecuniam a Romanis accepisse confessus esset, Justinum vera scripsisse ratus, hominem sustulit, et Hunnos fere omnes, paucis fuga elapsis, et cum Romanis pacem, Justinumque Chosroë filii sui natu minimi tutorem fecit. Nam illi regnum Persicum destinaret, despectis filiis natu majoribus. Verum imperator tutelam recusavit. Lazorum quoque dux Tzathus defecit a Persis, et ad Justinum se contulit, et pro imperatoris filio baptizatus, et rex Lazorum salutatus, ducta uxore senatoris cujusdam filia, in eam provinciam rediit. Quæ res dissidii inter Persas et Romanos denuo causa existit, quod Romanorum imperator illorum subditos ad se pelliceret. Tunc ea etiam in urbe

Τούτῳ Βιταλιανὸς, ὃς ἐτασάσαιν ἐπὶ Ἀναστασίου πᾶν ψικαίωτο. Καὶ στρατηλάτης (63) προεχειρίσθη, ἀλλὰ μὴν καὶ ὀπάτησε (64), καὶ μέγα παρὰ τῷ Ἰουστίνῳ ἔδωκεν. Ὁρθόδοξος δ' ὢν, τὸν Σευήρον (65) ἐκδιωχθῆναι τοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἀναίρεθῆναι προσέταξεν· ὁ γοῦς ἐκεῖνος ἀπέδρα εἰς Ἀίγυπτον μεθ' ἑτέρων ἁμογνωμόνων, καὶ ταύτην ἐτάραξαν. Σευήρου δὲ διαδράντος, Παῦλος ὁ ξενόδοχος (66) τῶν Εὐδούλου, Ἀντιοχείας προεχειρίσθη ἐπίσκοπος· καὶ πάντας δὲ τοὺς ἄδικον ὑπερορῶν ὑποστάντας ἐπὶ Ἀναστασίου ὁ Ἰουστίνος καθήγαγεν. Ἐν τοῖς τούτου χρόνοις, ἀστὴρ ἐφάνη κομήτης (67) ἐν τῇ Ἀνατολῇ, κάτω τὰς ἀρκέας ἀφίει, ἐν Πωγωνίᾳ οἱ μετεωρολογοῦντές φασιν, καὶ ὁ Βιταλιανὸς ἐδολοφονήθη παρὰ τῶν Βυζαντιῶν, μγνιόντων αὐτῷ ὡς πολλοὺς ἀνέλκναι· δι' ἐκείνην κατὰ Ἀναστασίου. Οἱ δὲ προστάζει τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ φασιν ἀναίρεθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ παλατίῳ, θέλοντα καὶ αὐτοῦ τοῦ κρατοῦντος κατάρχειν· στρατηλάτης δὲ τῶν στρατευμάτων Ἰουστινιανὸς προεχειρίσθη. Ἰωάννου δὲ τοῦ Καππαδόκου θανόντος, ὃς πατριάρχης ἦν Κωνσταντινουπόλεως, χειροτονήσας Ἐπιφάνιος (68) τῆς Ἐκκλησίας ταύτης πρεσβύτερος· καὶ Ὁρμισδα τοῦ πάπα Ῥώμης μεταλλαχθεὶς τὸ ἔξην, Ἰωάννης τὸς τῆς Ἐκκλησίας Ῥωμαίων διεδέξατο ὀλακας. Ἐχθρας δὲ Ῥωμαίους πρὸς Πέρσας οὖσης, ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος πρὸς τὸν βῆγα τῶν Οὐγγων (69) ἔστειλε πρέσβεις καὶ δῶρα, συμμαχίαν αὐτῶν κατὰ Περσῶν αἰτήσας· καὶ ὃς συνέθετο. Καὶ τοῦ Περσῶν δὲ βασιλέως Κουάδου (70) τὸν αὐτὸν βῆγα περὶ συμμαχίας ἀξιώσαντος, ἐκεῖνος συμμαχῆσαι αὐτῷ ἐπηγγελάτο· καὶ ἀπῆλθε πρὸς Πέρσας μετὰ λαοῦ, κατὰ Ῥωμαίων ἀντιταξόμενος. Ὁ μόντος Βασιλεὺς Ἰουστίνος περὶ εἰρήνης πρεσβεῖν σταίλας πρὸς τὸν Περσῶν βασιλέα, μὴ πιστεύειν τοῖς Οὐγγοῖς αὐτῷ ἔγραψεν, ὡς ὄρκους μετὰ Ῥωμαίων περὶ συμμαχίας ποιησάμενους, καὶ χρήματα λαβοῦσι πολλὰ, καὶ βουλομένους προδοῦναι αὐτοὺς ἐν παλίμῳ καιρῷ. Ὁ δὲ Κουάδης, εἰ χρήματα παρὰ Ῥωμαίων εἴληπεν, ἤρετο τὸν βῆγα· τοῦ δὲ καταθεμένου, ἀληθεύειν τὸν Ἰουστίνον ὀπέλασε, καὶ αὐτίκα τὸν μὲν ἀνέβλεν, καὶ τοὺς Οὐγγοὺς σχεδὸν

Variae lectiones et notæ.

(63) Καὶ στρατηλάτης. Magister militiæ, Marcellino.

(64) Καὶ ὀπάτησε. Consulatum gessit Vitalianus cum Rustico, cuius mensis 7 in palatio interemptus fuit. Marcellin. Evagr. l. iv, c. 3, etc.

(65) Τὸν Σευήρον. Evagr. l. iv, c. 4. Theorianus in legat. ad Armen. p. 108, etc.

(66) Ξενόδοχος τῶν Εὐδούλου. De hoc Xenodochio vide nostram CP. Christ.

(67) Κομήτης. Chronicon Alexandr. an. 4 Justin. Anonymus De gest. Constant. p. 485.

(68) Ἐπιφάνιος. Huic antea dignitatem hanc adepturum prædixerat S. Andreas propter Christum Σαλδς, ut est apud Nicephorum presbyterum Magnæ Ecclesiæ in ejusdem sancti Vita nondum edita, ubi multa de Epiphaniæ vitæ sanctitate longe ante, in ipsis adolescentiæ annis, commentatur.

(69) Τὸν βῆγα τῶν Οὐγγῶν. Quos Albos et

D Ephthalitas dictos scribit Procopius, l. i De bello Persico, ubi et alibi multa de eorum sedibus. Auctor mes. Miracul. in Cerne, ubi de Licinio et Constantino M.: Οὐγγοὶ μὲν οἱ Ἐφθαλίται, Περσῶν ἄμοροι, καὶ πρὸς ἀνίχνοντα ἡλίον οἰκοῦντες, τὸ σκαῖον ἔθνος τοῦτ' αἰ βάρβαρον. Ex quo etiam loco in dubium venit an apud Procopium legendum sit Νεφθαλίται, uti vult Postellus apud Ortelium. Argathas in Apocalyps. c. 63: Τινὲς μὲν Σκυθικὰ ἔθνη ἔφασαν ὑπερβόρεια..... καὶ Γότθων μοίραν τινα κατὰ μέρος τῆς Ἀσίας στρατιωτικῆν τε σύστασιν οὕτω καλεῖσθαι, καὶ θαυράλους, καὶ Γαθογρατῆκους· ἀπερ κοινῶ λόγῳ καλοῦμεν Οὐγγικά.

(70) Κουάδου. Κουάδης, εἰ Κουάδης in Chron. Alexandr. anno 4 Justin, Καβέδης Evagrii, l. iv, c. 12, Procopio, Agathias, Theophani et aliis. Vide Simocattam, l. iv, c. 6.

ἀπαντας, εἰ μὴ τινες ἄλγοι διαδράντες ἐσώθησαν. Α Τῶς δὲ Ῥωμαῖοις ἐπέκειντο, καὶ τὸν Ἰουστινῶν ἐπίτροπον (71) Χοσροῦ τοῦ νεωτέρου τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐποίησαν. Τούτῳ γὰρ τὴν τῶν Περσῶν καταλιμνασε βασιλείαν, τοὺς πρεσβυτέρους παραδεδεμένους. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ἐπιτροπὴν παρήτησαν. Ὁ μὲντοι Ἀαζῶν ἀρχηγὸς Τζάδος (72) ἀποστατήσας Περσῶν προσεβόηε τῷ Ἰουστίνῳ, καὶ βασιλεὺς υἱὸς τοῦ βασιλέως (73) ὀνομασθεὶς, καὶ βασιλεὺς (74) Ἀαζῶν (75) ἀναγορευθεὶς γυναικὶ τε συζευχθεὶς ἐνὸς τῶν συγκλητικῶν (76) θυγατρὶ, εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν ἐπανέληυθε. Τούτο αἰτιὸν αὐτῆς μάχης Ῥωμαῖοις καὶ Πέρσαις ἐγένετο, ὡς τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων τοὺς αὐτοὺς ὑπέκρινετασ σφετεριζομένων. Τότε καὶ τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀρέθαν (77) ἐν Νεγρῆ τῇ πόλει συμβέθηκα. Κουδῆ; δὲ τοῦ; ἐν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ τυγχάνοντασ Μανιχαῖοις ἐφώμεσαν ἅπαντασ, καὶ τὸν αὐτῶν ἐπίσκοπον καὶ τὰς βίβλουσ κατακαύσαν, οὗ ἐνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ τὴν μουσάρην αὐτῶν δεδάξαντασ αἵρεσιν, τὰ αὐτῶν φρονεῖν παρεκείνασαν. Ἡ δὲ πόλις Ἀνάβαρζο; ἢ Ἀνάβαρζα, τῆ; δευτέρας Κιλικίας οὖσα μητρόπολις οὖσα ὑπὸ σεισμοῦ (78) συνεπτώθη· καὶ ἡ Ἐδεσσα, πόλις οὖσα περιφανῆ; τῆ; Ὀσσηνῶν ἐπαρχίας κατακλύσθη, τοῦ μέσου αὐτῆ; βέοντοσ ποταμοῦ πλημμυρήσαντοσ, κακλήμενοσ Σχιρτοῦ, καὶ τοὺσ τε τῆ; πόλεω; οὖτωσ καταβαλόντοσ καὶ παρασύραντοσ, καὶ τοὺσ ἐν αὐτοῖσ οἰκούντασ, οὗ μὲν συγχέσαντοσ τοῖσ συνεπτώμασιν, οὗ δὲ καταπορεύσαντοσ. Μεθ' ἡμέρασ δὲ τοῦ ὕδατοσ ἐλαττωθέντοσ, εὐρέθη ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ πλάξ λιθίνῃ ἐν ἱερογλυφικῶισ γράμμασιν αὐτῇ ἐγκοκολαμμένοισ, λίγουσα ταῦτα, Σκιρτόσ ποταμόσ (79) σκιρτήσῃ κακὰ σκιρτήματα πάλισταισ. Καὶ τῆ; Ἡομητιουπέλεω; τὸ ἡμῶσ καταπτώθη, μέσου βατείσῃ τῆ; πόλεω;, καὶ τῶν ἀνθρώπων πολλοὶ ἐν τῷ χέσματι ἐτιζώντασ ἀπώλοντο, καὶ οὐδα; ἤδυνάτο ἀνελέσθαι αὐτοῦ;. Καὶ γυνὴ τις (80) ἐκ Κιλικίας τότε ἐγένετο γιγαντώδησ, καὶ τὴν ἀνοδρομὴν τοῦ σώματοσ, καὶ τὴν λοιπὴν διατριάν· παντὸσ γὰρ εὐμήκουσ ἀνδρὸσ, ἐσ πῆχυν ὄλον ὑπερανίστατο· ἠδύνητο δὲ τοὺσ ὤμουσ καὶ τὰ στέρνα ἐπιποδῆ, καὶ τ' ἄλλα δ' εἶχε τῷ μήκει τε καὶ τῷ πλάτει ἀνάλογα, τὸ εἶδοσ λέγω καὶ τὴν φωνὴν, τῶν τε βραχίονων καὶ τῶν πῆχεων τὴν στερότητα, καὶ τὸ μέγεθοσ, καὶ τὸ τῶν δακτύλων ἄδρῶν, καὶ δὲα τοῦτοι, ἐπόμνα. Ἰουστινιανοῦ δὲ στρατηλάτοσ (81), ὡσ εἶρηται, μετὰ θά-

Negra acciderunt, quæ de sancto Aretha narratur. Cavades vero Manichæos suæ ditionis omnes occidit, eorumque episcopum, et libros 66 combussit, quod unum ex illis suis in detestandam illam hæresim pellexissent. Tum etiam Anabargos, seu Anabarsa, secundæ Ciliciæ metropolis, terræ motu concidit, et Edessa, urbs illustris Osroenæ provinciæ, submersa est, cum Scirtus fluvius, qui eam mediam perfluit, exundasset, et urbis ædificia defecisset, atque avexisset, et cives partim ruina, partim undis oppressisset. Aliquot diebus lapsis, aqua imminuta, lapidea tabula in ripa fluminis est reperta, cui notis hieroglyphicis inscriptum erat: *Scirtus fluvius male saltabit civibus*. Concidit et semissis Pompeiopolis, urbe media dehiscente, in eoque hiati multi mortales viventes adhuc perierunt, cum opem nemo ferre posset. Tum etiam mulier quædam e Cilicia instar gigantis fuit, cum proceritate corporis, tum aliorum membrorum proportione. Nam supra quosvis proceros viros integrum cubitum eminebat, pectore et humeria supra modum latis, cum et cætera omnia, ut vox et facies, brachiorum et cubitorum firmitas ac magnitudo, et digitorum crassitudo et reliqua longitudini et latitudini responderent. Justiniano post Vitaliani, eadem magistro militum creato, rerum omnium administratio ei incumbebat. Cum autem principes aliquando imperatorem orarent ut magistrum militum collegam ascisceret, purpura prehensa, *Vobis, inquit, optandum est, ne hanc junior aliquis induat*. Ac tum quidem preces eorum sic elusit. Illi vero, parvo tempore interjecto, nobilissimi titulum Justiniano decreverunt, et ab imperatore impetrarunt ut id decretum suis litteris comprobaret. Neque multo post in valetudinem incidit ex vulnere cruris, morboque in spe vitæ dubia invalescente, patriarcha Epiphanio et primoribus advocatis, Justinianum nepotem imperatorem decernit, et suis manibus ejus capiti diadema imponit. Cumque populus in equestre theatrum convenisset, Justinianus coronatus ingreditur, et ab omnibus faustis acclamationibus exceptus, in regiam revertitur, annos xlv natus eo tempore. Statim etiam uxor ejus Theodora est Augusta appellata: neque multo post Justinus in vivis esse desiit, cum annos ix et dies xx regnasset.

Varie lectiones et notæ.

(71) Καὶ τὸν Ἰουστινῶν ἐπίτροπον. Theophanes an. 3 Just.

(72) Τζάδοσ. Chron. Alexandr. an. 4 Just. Theophanes an. 5.

(73) Υἱὸσ τοῦ βασιλέωσ. Vide dissertat. xxii, ad Joann. Hillam.

(74) Καὶ βασιλεὺσ. Hoc loco non rex, ut legitur Wolphius, sed imperator, reddi debuit. Vide Chron. Alexandr. et Theophan.

(75) Ἀάβωρ. Tzetzes in Lycophronem: Οἱ δὲ Ἰακχῶν καὶ Ἀάβωρ λεγόμενοι, Ἀλυπτιῶν ἀποικοὶ εἰσι, κτλ. τῶν οἰκούντων· Ἀδασγῶν τῶν καὶ Μασσαγετῶν καλούμενων.

(76) Ἐνὸσ τῶν συγκλητικῶν. Valerianam, Oni-ni patricii et europalatae filiam. Chronicon Alexandrinum.

(77) Ἄριτοσ Ἀρέθαν. Theophan. an. 5 Justini, et Menæa ad 24 Octobr.

(78) Ἐπὸ σεισμοῦ. Terræ motu everas Anazarbam, Edessam, et alias urbes scribit pariter Evagrius, c. 8, quæ ad annum 7 Justini revocat Theophanes.

(79) Σκιρτόσ ποταμόσ. Vide Nicol. Alemannum ad Hist. arcanam Procopii, c. 18.

(80) Γυνή τις. Theophan. an. 7 Just.

(81) Ἰουστινιανοῦ δὲ στρατηλάτοσ. Justinianus

νατον Βιταλιανῷ προβληθέντος, ἐκείνῳ ἀνεῖτο ἡ πᾶσα διοίκησις. Καὶ ποτε τῶν τὰς ἡγεμονίας ἔχόντων δεομένων τοῦ βασιλέως κοινονὸν τῆς βασιλείας ἐλθεῖν τὸν στρατηλάτην, ἐκεῖνος τῆς ἀλουργύδα· ἀψάμενος, Δι' εὐχῆς ὑμῖν ἤτω, φησὶ, μὴ νωότερον (82) ταύτην περιβαλέσθαι. Καὶ τότε μὲν οὕτω τὴν ἐκείνων δέσιν διεκρούσατο. Οἱ δ' αὖθις μετ' οὐ πολὺ ψήφισμα ἔθεντο, τὴν τοῦ νωβιλλισμοῦ (85) ἀξίαν τῷ Ἰουστινιανῷ ἐπιψηφίζόμενον, καὶ τὸν βασιλέα ἤθουν κυρῶσαι τὸ ψήφισθῆν· καὶ ὃς εἰξας γράμμασις οικείοις τοῦτο ἐκύρωσε. Τραύματος δὲ οἱ γενομένου περὶ τὴν κνήμην, κληήρης ἦν. Ὡς δ' ἡ νόσος ἐκραταιοῦτο, καὶ ἀμφίβολον ἦν αὐτῷ τὸ βιώσιμον, μετακαλεῖται τὸν πατριάρχην Ἐπιφάνειον μεταπέμπεται δὲ καὶ τοὺς ἐν τέλει· καὶ βασιλέα τὸν ἀδελφιθεοῦν Ἰουστινιανὸν ἀναδείκνυσιν αὐτὸς, τῇ ἐκείνου κεφαλῇ περιθεὶς τὸ διάδημα. Καὶ εἰς τὸ τῆς Ἰππηλασίας θέατρον τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἀθροισθέντος, ἔξεισι πρὸς αὐτοὺς ἱσταμένους ὁ Ἰουστινιανός, καὶ παρὰ πάντων εὐφρηθεὶς, ἐπαινῆκεν εἰς τὰ βασιλεία, τεσσαράκοντα καὶ πέντε τότε τυγχάνων ἡμετέρων. Αὐτίκα δὲ καὶ ἡ γαμετὴ αὐτοῦ Θεοδώρα ἀνεβρέθη Ἀδύουστα, καὶ μετ' ἄλγον τῷ Ἰουστίνῳ ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, βασιλεύσαντι ἑνέα ἐτη (84), ἐφ' ἡμέρας εἰκοσι (85).

VI. Justiniano principatum **81** adeptus, non A unius, sed duorum potestas fuit, cum uxor ejus non minus ipso, ac potius plus posset. Fuit hic imperator aditu facillimus, ad pœnam irrogandam æque promptus atque ad accusationes audienda: pecuniam et temere profudit, et per fas ac nefas comparavit, aliam in ædificia, aliam ad exsequenda consilia sua, aliam in rem bellicam et contentiones eorum, qui voluntati ipsius adversabantur, insumendo. Ita factum, ut cum pecunia semper egeret, cam rationibus parum honestis compararet, ac gratiam haberet iis qui colligendi argenti vias ostenderent. Neque vero ille sic affectus erat; imperatrix vero illi sive licentia, sive quovis modo faciendæ pecuniæ solertia cedebat. Sed et inaritum longo intervallo patientia superabat, et novos eos- B que varios quæsius ingeniosissime reperiebat. Hinc subditi gemino onere premebantur: nam et annua tributa exaggerabantur, et nova exco- gitantur. Alii, ut perperam de religione sentientes, multabantur; alii, ut inpedite et petulanter viventes, opibus privabantur; alii ob contentiones inter sese, alii denique aliis de causis, quæ omnes bre- viter recenseri nequeunt. Quinto anno imperii ejus cometa est conspectus, qui ob radios sursum instar facis porrectos Lampadias dicebatur, et per dies xx fulsit. Cum Persis induciæ factæ. Verum, Orientalibus provinciis pacatis, bella intestina urbem vexarunt, ejusque pulchritudinem et elegantiam ex incendio sub Leone orto reliquam consumpserunt. Nam concepto iis de causis, quas

Γ'. Ἀρξάντος δὲ Ἰουστινιανοῦ, οὐκ εἰς μοναρχίαν ἡ βασιλεία κατέστη, ἀλλ' εἰς δικλοῦν τὸ κράτος μεμέριστο· οὐδὲν γὰρ ἤττον (86) τοῦ κρατοῦντος, εἰ μὴ καὶ πᾶλλον ἡ κοινωνὸς αὐτῷ τοῦ βίου θεδύνητο. Ἦν δὲ οὗτος ὁ βασιλεύς· ῥῆστος μὲν πρὸς ἑντευξιν, καὶ ἀναπεπταμένας εἶχε τὰς ἀκοὰς πρὸς διαβολὰς, ὄξυς δὲ πρὸς ἀμυναν, ἀπειθῆς πρὸς χρημάτων ἐξάντησιν, καὶ πρὸς συλλογὴν (87) αὐτῶν ἀπειθέστερος. Τὰ μὲν γὰρ ἀνήλισκε εἰς οἰκοδομὰς, τὰ δὲ ἐν' αὐτῷ κατορθοῖντο ὅσα οἱ ἐτύγγανε πρὸς βουλῆς, τὰ δὲ εἰ; πολέμους, καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἀντισταμένους ταῖς αὐτοῦ θελήσειεν ἑριδας. Ὅθεν καὶ χρημάτων δεόμενος ἐξελέγετο ταῦτα ἐκ τρόπων οὐκ εὐαγῶν, καὶ χάριτας ἤδει τοῖς προφάσις αὐτῷ τοῦ ἀργυρολογεῖν ἐφευρίσκουσι. Καὶ οὐχ ὁ μὲν B αὐτῷ δέχκετο, ἡ δὲ βασιλῆ; ἤλαττοῦτο κατὰ τι τοῦ αὐτοκράτορος ἢ πρὸς ἐξουσίαν, ἢ πρὸς χρημάτων κτῆσιν ἐκ τρόπου παντός. Ἐβύνατο μὲν γὰρ πολλῶ τῷ μέσῳ τοῦ συνουμένου ἐπέκεινε. Ἦν δὲ καὶ ποριμωτάτῃ πρὸς εὐρεσιν καινοτέρων καὶ πολυτρόπων ἐπινοιών. Ἐντεῦθεν τοῖς ὑπηκόοις διχθῆεν αἱ συμφοραὶ· οἱ τε γὰρ ἐτήσιοι δασμοὶ ἐπὶ μείζον ἐξῆροντο, καὶ καινοὶ προσεπινοήθησαν. Καὶ οἱ μὲν ὡς μὴ περὶ τὴν εἰς τὸ θεῖον δόξαν ὀρθῶς διακείμενοι, οἱ δὲ ὡς ἀκολάστως βοιοῦντες ἡ ἀσελγῶς, ἐκολλάζοντο, καὶ τὰς περιουσίας ἀφήρηντο· οἱ δὲ διὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς, καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων τρόπων, καὶ ἕτεροι ἐξ ἑτέρων. Πάντας γὰρ ἀ- αριθμεῖν, μακρὰς ἂν δεοίτο συγγραφῆς. Κατὰ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀστέρως ὤφθη C φαῦσις κομήτου (88), ὃς Λαμπαδίας ὠνόμασται, ὡς

Varie lectiones et notæ.

omnes fere militiae gradus obierat, priusquam ad magistri militum dignitatem eveheretur. Fortunatus, l. x, Poem. xxv.

De Tyrone duces veniunt, de milite princeps.
Ut reliquos taceam, Justinianus erat.

Vide Alemannum ad Procopii *Hist. arcan.* c. 6. (82) *Μὴ νωότερον*. Atqui trigenario major tum erat Justinianus, ut Theophilus ejus præceptor asserit, apud Alemannum ad *Hist. arcanam* Procopii, ubi hæc pluribus disquirat idem Alemannus.

(83) *Νωβιλλισμῶν*. Marcellinus comes. Vide Alemannum ad *Hist. arcan.* p. 120 edit. Reg.

(84) *Ἐννέα ἐτη*. Hinc emendandus Leontius in lib. *De sociis*, p. 470, ubi cum de imperii annis agit, pro μετὰ ἕνα καὶ ἡμισυ ἑνιαυτῶν, legendum μετὰ ἑννέα, etc.

(85) *Ἡμέραι εἰκοσι*. Addit Symeon Logotheta in *Cronon. mss.* in Justino Thrace: Καὶ ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ (Justinii) ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀδύουστης ἐν λάρνακι πρασίῳ μετὰ τῆς γυναίκος αὐτοῦ Εὐφημίας, ἐν ᾧ καὶ αἱ στολαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εὐρέθησαν. Ubi Cedrenus: Καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἡρώῳ, ἐν λάρνακι πρασίῳ.

(86) *Οὐδὲν γὰρ ἤττον*. Vide Alemannum, ad *Hist. arcan.* c. 10.

(87) *Πρὸς συλλογὴν*. De avaritia Justiniani agunt Procopius in *Hist. arcana*, cap. 8, et Evagrius lib. iv, cap. 29.

(88) *Κομήτων*. Meminit Procopius, l. II *De bello Persico*, c. 4, cometae qui Justiniano imperante apparuit, quem Xiphiam, ab aliis Pogoniam appellatum ait, durasseque 40 dies. Vide Cedren. an. 4 Justiniani.

ἄνω τὰς ἀκτίνας ἀφίει, δὲ ἐφ' ἡμέρας φαίνωγ A
 διήρκεισεν εἰκοσίν. Ἔθετο δὲ καὶ πρὸς τοὺς Πέρσας
 σπονδὰς. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἐφῶν, ἐκ τῶν πολε-
 μίων εἰρήνευον, τὴν δὲ πόλιν κατέτρεχον ἐμφύλιοι
 πόλεμοι, καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ τὴν ἀγλαίαν, ὅση
 περιελέλειπτο ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Λέον-
 τος γεγονότος ἐμπρησμοῦ, διαφθάρκασι. Μίσους
 γὰρ ἐμφύντος τοῖς δῆμοις κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος
 καὶ τῆς βασιλείας, δι' ἕπερ εἰρηται, ὠμονόησαν
 ἕμφω τὰ μέρη, τότε βένετον καὶ τὸ Πράσινον, καί-
 τοι ἀεὶ ἀλλήλοισ ἐναντιούμενα, καὶ στάσεως ἤρξαν-
 το. Ὁ δὲ γε κρατῶν μοιράν τινα Βαρβάρων τῶν κα-
 λουμένων Αἰλουρίων, αὐτοῖς ἐπαφεί, στήναι τὴν
 στάσιν οὕτως ἐπικεχείρηκεν. Ἡ δ' ἀνήπτο μᾶλλον
 μάχης γὰρ συβραγείσης μέσον τῶν δῆμων καὶ τῶν B
 Βαρβάρων κατὰ τὸ λεγόμενον Μίλιον (89), καὶ
 πικτόντων πολλῶν ἐκατέρωθεν, οἱ τῆς Ἐκκλησίας
 καταπαῦσαι τὴν στάσιν καὶ τὸν πόλεμον σπεύδον-
 τες, τὰς παναγείας τῶν θείων Εὐαγγελίων βίβλους
 ἀράμενοι, καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν σεβάσματα ἐκτο-
 πώματα, εἰς μέσους τοὺς μαχομένους συνώθησαν
 ἑαυτοῦς, οἰόμενοι αἰδεσθέντας ἐκείνους τὰ ἅγια.
 καταθέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ ἀποσχεῖσθαι τοῦ μάχε-
 σθαι· ἀλλ' οἱ Βάρβαροι τῶν ἄλλων φροντίσαντες;
 οὐδ' ὅπως οὖν, τοὺς τε δῆμους συνέκοπτον, καὶ
 οὐδὲ τῶν ἱερῶν, ἢ τῶν ταῦτα φερόντων, ἐφείδοντο.
 Τοῦτο τοῖς τῆς πόλεως εἰς ἐρεθισμὸν τῆς στάσεως
 γέγονε, καὶ ὡς περ αὐτῷ τῷ θεῷ ἐμπαρονοουμένῳ
 ἀμύνοντες, εἰς ἀπόνοιαν ἐξήφθησαν πλείονα, καὶ C
 οὐκ ἄνδρες μένον, ἀλλὰ καὶ γυναικες ἐκ τῶν ὑπερ-
 ῶν ἐμάχοντο, λίθοις καὶ κεράμοις καὶ παντὶ τῷ
 προστυχόντι βάλλοντες ἄνωθεν τὴν Βάρβαρον ἐκεί-
 νην πληθύν. Οἱ δὲ μανίᾳ ληφθέντες καὶ ἀμύνοσθαι
 τὰ γυναῖκα θέλοντες· πῦρ ἐνδίδει τοῖς οἴκοις ἐξ ὧν περ
 ἐβάλλοντο. Πνεύματος δὲ σφοδροῦ κίνετος τρι-
 καῦτα, ἢ φλόξ ἦτο τεχνίως ἀέριος, καὶ πολλὰς
 μεγίστας τε καὶ καλλίστας οἰκοδομὰς κατηθάλωτε,
 καὶ ἀγάλματα κατέφλεξεν ἀρχαίων ἀνδρῶν ἐπισθ-
 μων ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἐπ' ἀνδρείᾳ, καὶ τοῖς διὰ χει-
 ρῶν καὶ συνετῶν βουλευμάτων ἀνδραγαθήμασι· καὶ
 ἐπὶ πᾶσιν αὐτὸ τὸ θεῖον τέμενος τοῦ μεγάλου ναοῦ,
 ὃν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖος (90) ἐδομήσατο, καὶ τὸ
 τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, καὶ τὸν τοῦ Εὐδοκίου ξενῶνα,
 καὶ τὴν τοῦ παλατίου Χαλκοστεγον, ἧτις ἦν ἡ νῦν
 καλουμένη Χαλκῆ, καὶ εἰς εἰρκτὴν χρηματίζουσα, D
 καὶ τὸ Σευήρου λουτρὸν τῷ λεγόμενον Ζεῦξίππον,
 καὶ ἄλλα πολλὰ κόσμον καὶ θαῦμα τῇ πόλει καὶ τῇ
 βασιλείᾳ περιποιούμενα. Τότε τοίνυν ὁ βασιλεὺς
 ἐτέρως καταστορέσαι τὴν στάσιν διανέητο· καὶ
 ἀναλθῶν εἰς τὸ θέατρον, διαλεχθῆναι τοῖς δῆμοις
 ἐβουλεύετο, καὶ πέμψας, ἐκεῖ τὸ δημοτικὸν μετε-

exposui, tam imperatoris quam uxoris ejus odio,
 populi inter sese consenserunt, tam Venetæ quam
 Prasinæ factionis, quanquam alias dissidere soliti,
 seditionemque moverunt. Ad quam comprimendam
 parte Barbarorum ab imperatore immissa,
 qui Heluri nominantur, ea magis etiam commota
 est. Pugna etenim inter cives et Barbaros com-
 missa, in loco qui Milium dicitur, et multis atrin-
 que cadentibus : ecclesiastici bellum et seditionem
 sedare cupientes, cum sacratissimis divino-
 rum Evangeliorum codicibus, et Servatoris nostri
 venerandis imaginibus, in medium agmen pra-
 liantium penetrarunt, rati, eos verecundia sacra-
 rum 62 rerum, positis armis pugnam omissuros.
 Sed Barbari, illis plane despectis, populum truci-
 dabant, neque sacris, neque bajulis eorum par-
 tentes. Id urbanæ multitudini velut incentivum
 seditionis fuit, ut tanquam numinis ulturi loju-
 riam majori desperatione inflammarentur : neque
 viri solum, sed mulieres etiam e cœnaculis pugna-
 rent, lapides et testas, et quidquid obvium erat in
 barbaricam illam multitudinem superne jaculan-
 tes. At illi, furorē perciti, ulturique mulieres,
 ignem injiciunt ædibus unde seriebantur : cujus
 flamma vehementi tum spirante vento, mox in
 sublimē elata multa maxima pulcherrimaque ædi-
 ficia in cineres redegit, et simulacra combussit
 veterum virorum, ob sapientiam et fortitudinem,
 et res manu consilioque bene gestas illustrium :
 ac præter cætera, insigne et ingens templum, ab
 imperatore Constantio structum, et Sanctæ Irenæ
 ædem, ac Eubuli hospitiæ domum, et palatii
 Chalcostegum, quæ nunc Chalce appellatur (ab
 æreo tecto nomen id factum est) et carceris usum
 præbet, et Severi balneas, quæ Zeuxippi nomen
 habent, aliaque multa quæ urbi atque imperio
 ornamenta et admirationem attulerunt. Tunc
 igitur imperator aliud consilium cœpit compri-
 mendæ seditionis, et in theatrum progressus,
 verba facere ad populum instituit, eoque populum
 per nuntios convocavit. Is vero adeo non obtem-
 peravit, ut alii alios moneret, cavendum esse
 equestre theatrum, ne in eo tanquam carcere in-
 clusi, eorum qui rerum potirentur iracundiam suo
 interitu explerent. Deinde in foro discursantes de
 alio imperatore creando deliberarunt, et quemdam
 imperatoris Anastasii cognatum Hypatium nacti,
 partim invitum, partim etiam persuasum, in Ma-
 gni Constantini forum adducunt, atque clypeo in
 sublime elatum imperatorem consalutant, et occu-
 pato curriculi equestris teatro, faustis omnibus

Varie lectiones et notæ.

(89) Κατὰ τὸ λεγόμενον Μίλιον. De quo egimus
 in Constantinopoli, l. i, sect. 25, n. 2. Τῆς Μίλιου
 λεωφόρου meminit præterea Sgurupulus in Hist.
 consilii Florent. sect. 6, cap. 1 extr. viz scilicet
 quædam Μέσην vulgo vocant scriptores Byzantini,
 de qua in eodem opere l. i, n. 25.

(90) Ὁν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖος. Praefecto
 operi Euphrata. Chronicon mss. Symeonis Logo-

thetæ in Constantio : Ἐκεῖ δὲ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Μιγά-
 λη ἐκκλησία μέχρις αὐτῶν τῶν κατηχομένων ὠκο-
 διμήθη, ὃ δὲ Εὐφράτης ὁ ταύτην κατασκευάτων
 ἐτελεύτησεν ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, ὅπερ νῦν γηροκομιλὸν
 ἐστὶν ἐν τῷ λεγομένῳ Διμακέλλῳ, τὰ Εὐφράτὰ ἰσω-
 τικῶς λεγόμενα. Vide nostram Constantinopolim,
 l. iii, sect. 2.

prosequuntur, purpuram querentes et coronam. Populis his rebus occupatis, imperator magnis largitionibus multos Venetorum in suas partes pellexit, diremptaque concordia, eos inter sese concitavit. Quo facto, imperatorii satellites subito e regia erumpentes armati, et ex urbe alii milites, prætereaque Barbari innumerosi multitudinem quæ et ipsa jam inter se dissidebat, graminis instar ceciderunt, parcentes nemini. Refertum enim erat theatrum hominibus, cum seditionis, tum vero spectandi gratia, ob Hypatii proclamationem congregatis. Is una cum fratre Pompeio ad imperatorem perductus occiditur, bonis eorum confiscatis. E populo cæsi putantur ad xl. millia. Neque vero illorum duorum duntaxat bona publicata fuere, sed multorum præterea senatorij ordinis, deque ipsis non uno modo supplicium sumptum. Pro Magna Ecclesia a Constantio condita, quæ in hac seditione, ut expositum est, conflagravit, Justinianus aliam novam longe majorem et illustriorem exstruere aggressus est, ædificationem auspiciatus anno ab orbe condito sexies millesimo quadragesimo, indictione xv. mense Februario. Neque vero hoc duntaxat, sed et alia plura templa exstruxit: ad quorum ædificationem cum infinitis egeret pecuniis, de consilio præfecti stipendia liberalium artium magistris olim constituta, in omnibus urbibus sustulit, quas, vacantibus litterarum ludis, rusticitas invasit, anao imperij ejus xvii, magna columna in vestibulo magni templi collocata, absoluta est: cui equestram suam statuam imposuit. Eo loco prius steterat columna, magni Theodosii statuam argenteam sustinens, a filio ejus Arcadio factam pondere vii millium et cccc librarum: quam ille cum columnæ demolitas, argenteo direpio eam reposuit quæ adhuc cum ejus imagine visitur. Destruxit etiam maximos plumbeos camælos, quibus aqua in urbem ducebatur, cum ejus materie multum ad structuram ei esset opus. Eo tempore maximus quoque terre motus accidit, quo Cyzici semissis concidit. Fertur etiam tum quidam canem mirificum in urbem adduxisse, ad quem spectandum confluyente populo, multi suos annulos in unum acervum congestos ante canem posuerunt, quos domini jussu, cuique suum citra errorem ore attulit. Idem rogatus quis ex iis qui adessent dives esset, quis pauper, quæ mulier meretrix, quæ vi-

Α στέλλετο. Τὸ δ' οὐκ ἠναίχετο προσελθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλοις παρεκαίοντο φυλάξασθαι τὸ ἐκπλήκτον θέατρον. ἵνα μὴ ὡς ἐν εἰρητῇ συγκλεισθεὶν αὐτῷ, καὶ τοῦ θυμοῦ τῶν κρατούντων γένηται παρανόλωμα. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἀγορὰν διεθόντες, ἕτερον βασιλεὺς ἑαυτοῖς ἐβουλεύσατο προχειρίζασθαι, καὶ τινὰ συγγενῆ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου περισχόντες Ἰπάτιον, πῆ μὲν ἄκοντα, πῆ δὲ καὶ παπεισμένον, εἰς τὸν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου φέρον (91) ἀπάγουσι, καὶ ἐπὶ ἀσπίδος (92) αὐτὸν μετάρσιον ἄραντας, ἀναγορεύουσι βασιλεὺς, καὶ τὸ τῶν ἱκτων ἐκείθεν ἀμιλλητήριον καταλαμβάνουσι θέατρον. εὐφημοῦντες αὐτὸν, καὶ πορφυρίδα ἐξήτουν καὶ στέφος. Ἐν τούτοις τῶν δῆμων ἀσχολουμένων, Ἰσχυσαν οἱ περὶ τὸν βασιλεὺς πλείτων χρημάτων διανομαί, ὅπως αὐτῶν Βενέτων πολλοῦς, καὶ οὕτως τὴν τῶν δῆμων ὁμόνοιαν διαστήσαντες, χωρήσασιν κατ' ἀλλήλων αὐτοῖς πεποιηταί. Τότε τοίνυν ἀθρόον ἐκ τῶν βασιλείων οἱ προκοιτούντες ἐξέθορον ἐνοπλοὶ, καὶ τῆς πόλεως ἕτεροι στρατιῶται, καὶ οἱ Βάρβαροι ἐπεισέφρησαν, καὶ τὰ πλήθη ὡς χόρτον ἀνευ φειδοῦς ἐξεθέρισον, ἤδη καὶ πρὸς ἄλλα στασιάσαντα· μετὸν γὰρ ἦν ἀνθρώπων τὸ θέατρον, τὸ μὲν τῆς τῶν στασιάζοντων μοίρας, τῶν δὲ γὰρ κλειδίων κατὰ θέαν τῶν γινομένων, καὶ τῆς τοῦ Ἰπατίου ἀναρρήσεως ἠδουσιμένων. Τὴν δὲ Ἰπάτιον (93) συλλαβόντες, καὶ Πομπήτιον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τῷ βασιλεὶ προσήγαγον, οἱ καὶ ἀνηρέθησαν, καὶ αἱ περιουσίαι αὐτῶν ἐδημεύθησαν. Τῶν δ' ἐκ τοῦ δήμου ἀναιρεθέντων εἰκόσθη εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὡσαύτ' ἑσσαράκοντα χιλιάδες. Οὐχὶ τῶν εἰρημίων δὲ δύο ἀνδρῶν μόνον ἐδημεύθησαν αἰ. οὐσίαι, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν πλείωνων συγκλητικῶν· κάκεινοι δὲ πολυειδίως ἐκολάσθησαν. Ἐν δὲ τῇ σκάσει ταύτῃ, ὡς εἴρηται, τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας καθέλιθη, ἥς δομήτωρ ἦν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος, ἑτέρας πολλῶν μετὰ περιφανεστέραν δὲ βασιλεῦς Θεοστυνιανὸς ἀπήρξατο καινούργην (94), τῆς οὐκ ἐδομητῆς αὐτῆς ἀρχιεπιστοῦ, κατὰ τὸ ἐξακισχιλιῶν τεσσάρων ἑκατοσίων ἔτος, ἡδικοτηνὸν πεντακαθεκτάτης ἐπισημμένης, ἐν Φεβρουαρίῳ μηνί. Οὐ μόνον δὲ τὸν ἐπὶ τούτῳ δόμον ὁ βασιλεὺς ἐκείνος ἐδέματο, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους πλείονας, ἐν οἷς ἀλείρων χρημάτων θεοστυνίου, τὰς τυπωθείσας ἀνέκαθεν ἐν ἐκάστῃ τῶν αἰώνων δίδωσθαι αἰτήσεις τοῖς ἐν αὐτοῖς διδασκαλοῖς τῶν λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ὀποθητικῆς τῆς ἐπάργου, ἐξίκοσα, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν

Variae lectiones et notæ.

(91) *Κωνσταντίνου φέρον*. In throno imperatorio Amphitheatri coronatum habet. Chronicon mss. ab Adamo ad Leonem Phil. in Justiniano: Ἰπάτιον δὲ παρὶτιον εὐφημίαν ἐν τῷ καθίσματι στέφανος. Neo ab Iudith Theophanes: Καὶ καθίζομενος ἐν τῷ ἱπικῷ, εὐφημεῖται ὑπὸ τῶν δῆμων.

(92) *Ἐπὶ ἀσπίδος*. De hoc more egere Pithæus. l. ii Advers. c. 6, Lipsias ad Tacitum, Dematerus ad Carippum; Valerius ad Ammianum, et alii non pauci.

(93) *Τὸν δὲ Ἰπάτιον*. Mementi præ cæteris Hypatii et Pompeii cædis Joannes Carpathi episcopus in Narrationibus mss. de Anachoretis Ægyptiis:

Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀπέσας οὐκ ἐπαύθησαν ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς, καὶ βασιλεύει ὁ Ἰουστινιανὸς εἰτα μετ' ἄλλων χρόνων ἐπιανίστανται αὐτῷ Ἰπάτιος καὶ Δεξιοκράτης καὶ Πόμπιος, καὶ αὐτοῖς Εὐλόγιος (qui ex latomo et monacho, invento thesauro, factus fuerat præfectus prætorio) ὁ ὕπαρχος· καὶ οἱ μὲν τρεῖς ἀπεκατέστησαν, καὶ ἀηρηκῆθη πάντα τὰ αὐτῶν, καὶ ἡ οὐσία τοῦ Εὐλόγιου, etc.

(94) *Ἀπήρξατο καινούργην*. Architecto vobis Anthemio mechanico, uti obsecravimus in nocturno Constantinopoli: cujus præterea meministi Eustathius II. 7, p. 515. edit. Rom.

διδασκαλείων ἰσχυροτάτων, ἀγροικία τῶν ἐν αὐταῖς· A dua, quæ uxor, et id genus alia : ea quoque
κατεκράτησε. Κατὰ γε μὴν τὸ ἑπτακαίδεκατον ἔτος omnia absque omni errore demonstravit, veste
τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ ὁ κίων ὁ μέγας, δὲ ἐν τῷ eujusque 64 ad quæstionem ore prehensa.
προσαυλῷ τοῦ μεγάλου ναοῦ καθίδρυται, τετελειώται, ἐφ' οὗπερ οἰκεῖον ἀνδριάντα ἐφίππον οὗτος ἰ
βασιλεὺς ἀνεστήλωσεν, ἔνθα πρὶν ἕτερος Ἰστατι κίων τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου φέρων στήλην ἐξ ἀργύρου
πεποιημένην παρὰ τοῦ ἐκείνου παιδὸς Ἀρκαδίου, ἔλκουσαν σταθμὸν λιτρῶν ἑπτακισχιλίων τετρακο-
σίων, ἦν καθελὼν ἐκεῖνος μετὰ τοῦ κίονος, καὶ τὸν ἀργυρον ἀφελόμενος, τὸν νῦν ὀρώμενον μετὰ τῆς
οἰκεία· στήλης (95) ἀνέγειρε κίονα. Ἀλλὰ καὶ ὄλκον μέγιστον ἐκ μολύβδου ἐξείργασμένον, δι' οὗ τὸ
ὑδωρ εἰς τὴν πόλιν εἰσάγεται, καταλέλυκε, πολλῆς ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς τῆς ὕλης ταύτης δεόμενος. Καὶ
κίονος τότε τῆς γῆς συνέθη ἀφοδρότατος, ἐξ οὗ συνεπτώθη τῆς Κυζίκου τὸ ἡμισυ. Ἰστορεῖται δὲ
τις τότε τῷ Βυζαντίῳ ἐπιδημῆσαι ἔλκων κίονα τερατοουργόν· πολλῶν γὰρ εἰς θίαν (96) αὐτοῦ συνηγμέ-
νων, ἐδίδων πλείους ἐκ τούτων τοὺς ἑαυτῶν δακτυλίους, καὶ πάντες ὁμοῦ πρὸ τοῦ κυνὸς κατετί-
θεντο. Ὁ δ' ἐκλειύστο πρὸς τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐκάστην παρασηκίονα τὸν ἔβων, καὶ τῷ στόματι λαμβάνων
αὐτοὺς, καθ' ἕνα ἀπλάνως ἐκάστην τὸν οἰκεῖον ἀπέναίμει. Καὶ αὐθις προσετίθειτο δεῖξαι τίς μὲν τῶν παρόν-
των εὐπορος ἦν, τίς δὲ πένης, ἢ τίς πόρνη τῶν γυναικῶν, ἢ τίς χήρα, τίς δὲ συνεζεύγμένη ἀνδρὶ, καὶ
ἕτερα ταυαῦτα, καὶ πάντα ἐδείκνυεν ἀνεπισφαλῶς, ἐκάστην πρὸς τὸ ἐρώτημα τὸ ἱμάτιον κατέχων τῷ στόματι.

Z. Τῷ μῆντι δεκάτῳ ἔται τῆς ἀρχῆς Ἰουστινιανοῦ, B VII. Epiphania patriarcha decimo anno Justini
τοῦ πατριάρχου Ἐπιφανίου θανόντος, ὁ Τραπεζοῦν-
τος Ἀνθιμος, εἰς τὸν ἱερατικὸν θρόνον τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως μετατίθεται. Οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ
κατὰ τῶν ἀνδρομανῶν (97) πολὺς ἔπνευσε, καὶ
κλείστους διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐκώλασε, τὴν
αἰδῶ (98) τούτων ἐκτέμνων. Καὶ πρὸς τὸν ἐρόμενον,
διὰ τί ταύτη τοὺς ἀββενοφθόρους κολάζει, ἔφη,
Εἰ δ' ἄρα Ἰερουσαλήμασιν, οὐκ ἂν τὴν χεῖρα
τούτων ἀπέτεμον; Οὗτος καὶ τὴν μέγαν ἐν τῇ
Πηγῇ νῶν τῆς Θεοτόκου ἀνήγειρε, καὶ τὸ τῶν
σεπτῶν μαρτύρων ἱερὸν Σεργίου καὶ Βάχχου (99),
καὶ ἄλλας οἰκοδομὰς πολλὰς ἐποίησεν· καὶ γέφυ-
ραν ἔκτισεν κατὰ τὸν Σάγγαριν ποταμὸν, ἐν ᾗ καὶ
ἐπίγραμμα (1) παρὰ Ἀγαθίου ἐγένετο τοδε·

Καὶ σὺ μὲθ' ἑσπερίην ὕψαύχιστα καὶ μετὰ Μήδων
Ἔθνεα, καὶ κάσαν βαρβαρικὴν ἀγέλην,
Σαγγάριον, κρατερῆσι ῥοδῶ ἀψίσι πεδηθείς,
Ὀὕτω ἐδουλώθης κοιρανικῇ παλάμῃ,
Ὅ πρὶν δὲ σκαφέεσσιν ἀνέμβατος, ὁ πρὶν ἀτηρῆς,
Κεῖσαι λατῆρ' σφιγκτὸς ἀλυκοπέδῃ·

Ἡ δὲ βασίλις Θεοδώρα τότε τὸν τῶν Ἀγίων Ἀπο-
στόλων περιώνυμον ναὸν ἐδομήσατο. Ἦν μὲν γὰρ
καὶ πρῶτη τοῖς Ἀποστόλοις ἐκεῖσε ναὸς, παρὰ
Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου
ἐδομημένος· οὐχ ὅσος δὲ ὁ νῦν ἔστι, πολλῶν δὲ τού-
του, καὶ πρὸς κάλλος καὶ πρὸς ὄγκον λειπόμενος.
Ὀνομαζομένη (2) δὲ ποτὲ τῆς πρεσβυτέρας βασιλεύουσιν-

Variae lectiones et notæ.

(95) Μετὰ τῆς οἰκείας στήλης. Vide Alemann. D
ad Hist. arcan. c. 11.

(96) Πολλῶν γὰρ εἰς θίαν. cod. mss. Πολλῶν
γὰρ εἰς θίαν ἀθροισμένων αὐτοῦ, πολλοὶ τούτων τοῖς
ἑαυτῶν δακτυλίους ἐτίθουν πρὸς τοῦ κυνὸς ὁμοῦ
συνηγμένων, καί, εἰς.

(97) Ἀνδρομανῶν. Cedren. an. 2 Justiniani.

(98) Τὴν αἰδῶ. Cod. mss. τὴν αἰδῶ ἐκάστου ἐκ-
τέμνων. Vide Alemannum, ad cap. 11 Hist. arcan.

(99) Καὶ τὸ τῶν σεπτῶν μαρτύρων ἱερὸν Σερ-
γίου καὶ Βάχχου. Juxta Hormisdæ palatium, ut
doenimus in Constantinopoli Christ. I. iv, p. 135.
Concilium Constantinopolit. sub Mena act. 4. Ἐν
τῷ σεπτῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Σεργίου ἐν

Navibus infestum prius indomitumque feroci,
Flumine, marmoreis te quoque compedibus,
Sangari, post Medos domitos, fractosque superbus
Hesperia populos barbariamque feram,
Regia dextra suo constrinxit numine, tutumque
Impete suppresso nunc patfecit iter.

Condidit tunc et Theodora Imperatrix celebrem
illam Sanctorum Apostolorum ædem. Fucrat qui-
dem prius quoque ibi ædes eorumdem, a Constan-
tino ædificata : non tamen huic similis, sed ea et
magnitudine et pulchritudine multo inferior. Ho-
norio quondam Romæ veteri imperante, gens Van-
dalica relictis sedibus in Hispaniam se contulerat.

τοῖς Ὀρμισθοῦ. Proinde illa ipsa est ædes, que
nude τὸ ἅγιον ἀποστολῶν τῆς Ὀρμισθοῦ, et τὸ δ'
ἐν τοῖς Ὀρμισθοῦ, dicitur.

(1) Ἐπίγραμμα. Refertur etiam a Constantino
Porphyrog. lib. 1, Them. 5.

(2) Ὀρωπλον. Cum Zonaras hoc loco regnum
Vandalorum in Africa Historiam breviter satis
perstringat, haud incongruum forte videbitur si
prolixiori paulo excessu hanc rursus hic propo-
nam, utque provincia illa, ex quo Romani juris ab
Africanis Scipionibus facta est, in Barbarorum ju-
potestatemque venerit. Atque ut rom altius repei-
tam, Theodosius M. liberis, quoad adulescerent,
tutores reliquit Rufinum et Stiliconem, qui strau-

atque inde freto trajecto cum rege Gondigisio in Africa condecorat. Eo mortuo, duobus filiis Gun-

τος Τόμης, μεταναστάν τὸ τῶν Θιανδρίλων ἔθνος, καὶ εἰς Ἰσπανίαν ἐλθόν, κάκειθεν εἰς Ἀσίην δια-

Variae lectiones et notæ.

que aulam regerent. Hi, commissa sibi tutela et administratione prave uelentes, alius sibi, alius filio suo affectans regale fastigium, ut rebus repente turbatis necessitas reipublicæ scelus ambitus tegetet, gentes Barbaras in Romani Imperii ditiones ille immisit, hic fovit. Has inter Vandall et Alani pridie Kal. Januarias anno Chr. 406 trajecto Rheno Gallias intraverunt, quibus ferro flammaque vastatis, tandem perfractis Pyrenæi claustris, quæ diu Didymus et Veninianus fortissimi Romanorum duces tutati erant, Hispania iv Kal. seu ut alii volunt, iii Id. Octobr. irrumpunt anno 409, æra 417. Exhinc Hispanicis inter se divisus provinciis, Gælicia Vandalis et Suecis, Lusitania et Carthaginensis provincia Alanis obvenere: at Vandali cognomine Silingi, relicta Gælicia, Bœticam provinciam sortiuntur. Quis tum istius in Gallias et Hispanias irruptionis tempore Vandalis imperaverit, vix constat. Crocum quidam, qui tot mala Gallix intulit ab historicis nostris passim recensita, seu, ut ab aliis vocatur, Croscum, Vandalorum regem fuisse opinantur. Et sane ita inscribitur in Vita S. Antidii Vesuntini episcopi, et apud Sigebertum, an. 411. Alii non Vandalorum, sed Alemannorum regem existisse volunt. Id porro constat Crocum a Mario præside versus Arelatensem urbem interceptum, post varia cruciatuum tormenta, tandem neci datum. Renatus Frigeridus apud Gregorium Turonensem scribit Vandalos a Francis devictos acie, 20 ferme millibus ferro interemptis, Godegisilo, seu, ut a Procopio et Theophane appellatur, Godegisilo, seu Modigisilo, ut a Roderico Sanctio et abbate Usperg. rege eorum assumpto, cunctis, inquit idem Frigeridus, Vandalorum ad internectionem defendis, ni Alanorum vis in tempore subvenisset: quam quidem cladem intra ipsas Gallias accidisse idem testatur, proindeque ante Vandalorum in Hispanias adventum, ita ut dubium videatur an Godegisilus in Hispania condecorat, quod volunt Procopius et Zonaras. Memoratur præterea ab Idatio gentis Vandalorum rex alter Fredibaldus, quem circa annum 417 Constantius, Placidix maritus, sine ulla certamine ingeniose captum ad imperatorem Honorium destinavit: is porro, ni fallor, Vandalis qui in Galliis remanserant, imperavit.

Gundaris vero, seu Guntharis, uti a Procopio, seu Gundericus, ut ab aliis appellatur, Godegisili filius, primus in Hispania Vandalis præluit, qui, rupto pacis fœdere, Suevos pervasis montibus obsedit anno 419, ac tandem relicta Gallæcia, cum omnibus Vandalis in Bœticam transiit anno 420, ceptaque Hispali, cum irreverenter in basilicam S. Vincentii martyris manus extendisset, mox Dei iudicio dæmone in ipsis templi foribus correptus, interiit anno Theodosii Junioris 4, Chr. 421, vel 26, ut alii volunt, cum imperasset annos 18. Procopius a fratre interemptum scribit.

Geisericus seu Geisericus, Gotharis frater notus, eidem in regnum successit: qui, ex catholico Arianus factus, de Bœticæ provinciæ littore, cum Vandalis omnibus, quos ad octoginta millia falso scribit Victor Vitensis, eorumque familiis, ad Mauritaniam et Africanam relictis transiit Hispaniis anno 427, mense Maio, Ilirio et Ardaburio eoss. Scribit Theophanes Vandalos a Bonifacio Africa prætoris in Africam evocatos. Cum enim affectata tyrannidis apud Valentinianum imperatorem ab Aetio falso accusaretur, sibi que ac vite timeret, Geisericum ex Hispaniis in Africam evocavit. Exinde probata per amicos fide apud Placidiam

Augustam, exercitum in Vandalos Africanam incurstantes eduxit, a quibus superatus, Romam rediit, ubi ab Aetio interemptus est. At Geisericus, violato fœdere quod cum Valentiniano imp. pepigerat, Carthaginem metropolim post 14 mensium obsidionem occupat x Kal. Nov. anno Chr. 439. Hanc vero captivitatem Carthago subiit anno postquam Romana esse cœperat 585. Post hæc mediterranei maris insulas invadit, Siciliam tributario jure Odoacro Italia regi concedit: inde ab Eudoxia Valentiniani jam defuncti uxore invitatus Romam ingreditur, rebus omnibus per 14 dies spoliat, secumque inde Eudoxiam cum duobus filiabus abducit ann. Chr. 455. Tandem post multarum provinciarum clades, et Christiani apud Africanam populi spolia et neces moritur anno 466, cum imperasset annos 40, juxta Victorem Tununensem: quamquam Victor alter Vitensis annos regni 27 et menses 3, duntaxat putet. Ita enim legendum, non ut libri editi præferunt, 37; nam Geiserici regni annos Victor auspiciatur a capta Carthagine Africae metropoli, quod ex tempore captae Romæ liquet, quam captam scribit anno Geiserici 15, hoc est, a capta, ut dixi, Carthagine, ut recte observatur a Franc. Balduino. Quatuor illi fuere filii. Hunnericus, Genzo, seu Genthio, cui regni partem reliquit pater, Theodericus, et Theodatus, qui patre superstite obiit. Porro quantas calamitates Africae intulit, dum catholicam fidem Ariana impietate intra regni sui lites subvertere nititur, pluribus prosecuti sunt idem Victor Vitensis, Possidius Calamensis, Prosper Aquitanus, Justinianus imp. et alii ejusce ævi scriptores.

Hunnericus, major Geiserici filius, Vandalorum et Alanorum rex, Ariano pariter suscitatus furore, Catholicos per totam Africanam atrocior patre persecutus est. Nec in eos solos sævitiam exercuit, sed etiam in propinquos: nam desiderans post obitum suum (verba sunt Victoris Vitensis), quod non contigit, regnum suum statuere, Theodericum fratrem, filiosque ejus, Gentonisque fratris nihilominus filios crudeliter cepit insequi, quorum nullum dimitteret, nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret. Primo sciens uxorem Theoderici fratris astutam, credo ne forte maritum aut majorem filium, qui prudens et sapiens videbatur, consiliis acrioribus adversus tyrannum armasset, crimine apposito, eum interfici jubet. Post occidit et ille filius magnis litteris institutus, cui secundum constitutionem Geiserici, eo quod major omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur. Et paulo post tunc et Geitonis majorem filium, nomine Godegisum, cum uxore absque solatio servi aut ancillæ, crudelis exsilio delegavit. Fratrem vero Theodericum, post occisionem uxoris et filii, nudum atque destitutum similiter exsulavit. Post cujus mortem filium, qui supererat, infantulum, duasque filias ejus adultas, impositas asiis longius affligendo projecit. Sed et comites quamplurimos et nobiles gentis suæ objectionibus falsis insectans, ob hoc quod germano faverent, alios incendit, alios jugulavit, imitator Geiserici patris, qui sui fratris uxorem ligato pendere lapidum in Amsagam fluvium Cirtensium famosum jactando demersit, et post necem fratris ejus filios interfecit. Et hæc quidem licet prolixiora ex Victore deprimere libuit, ut Geiserici familia innotesceret. Cæterum Hunnericus, cum prius a Zenone pacem per legatos impetrasset, inter innumerabiles suarum impietatum strages, quas in Catholicos exercuit, interioribus cunctis cæcis, ut Arius pater ejus, misere vivit vitam octavo

περαιωθέν, σὺν τῷ οὐκ αὐτῷ ῥηγί Γονδιγισγλω, κατ-
έσχε ταύτην. Ἐφ' οὐλοῖς δὲ δυοῖ, τοῦτο θανόντος.
ὧν ἄτερος Γόνδαρις, ὁ δὲ λοιπὸς ἐκαλεῖτο Γιζέριχος,
εἰς μόνον τὸν Γιζέριχον ἡ ἀρχὴ παρεῖστη, τοῦ Γόν-
δαρι τελευτήσαντος. Φύτος γοῦν ὁ Γιζέριχος, τὴν τε
Καρταγέναν παρεῖληφει καὶ τὴν Ῥώμην αὐτὴν,
καὶ ἐπὶ τριάκοντα καὶ ἑνὴν τῶν Οὐανθῆλων ἡγε-
μονεύσας ἐν αὐτοῖς ἀπέτιςα τὸ χρεῶν. Ὅν Ὀνώρι-
κος ὁ υἱὸς διεδέξατο, ὅφ' οὐ πλεῖστα δεινὰ τοῖς
ὀρθοδόξοις ἐκήχθησαν, ἀρειανίζων πάντας κατ-
αναγκάζοντας, ὁ; ἐπ' ἔτη ἄρξας ὀκτώ, ἐπὶ διαδόχῳ
Γουνδαμουδῳ τῷ υἱῷ τελευτῆ. Καὶ οὕτως δὲ βαρῦς
τοῖς ὀρθοδόξοις γενόμενος κατέλυσε τὴν ζωὴν ἐπὶ
ἐνιαυτοῦς τὴν ἀρχὴν κατασχὼν δυσκαίδεκα. Ἐἴτα
Τρασαμουδῶ; τῶν Οὐανθῆλων γέγονεν ἡγεμῶν, καὶ
οὕτος; Ἀρειανῶ; οὐ κολάζων τοὺς ὀρθοδόξους, μόνον
μένει ἀποστρεφόμενος, καὶ τοῦτο οὐ ἔτη εἰκοσι
καὶ ἑπτὰ διαγαγόντος ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ τὸ βίωσιμον
ἐκμητρήσαντος; εἰς ἡλδέριχον ἡ ἡγεμονία μετ-
έπασεν, ὁ; Γιζέριχου ἦν υἱὸς; ἐξ Ὀνωρίχου τοῦ
ἐκείνου παιδός. Οὕτως δὲ Χριστιανοί; χαλεπῶς προσ-
εφέρατο, καὶ πᾶσι πρῶς ἐτύγγανεν, ἄτε καὶ μαλ-
θακοῦ τυχῶν ἦθους; ἐκ φύσεως, ὅθεν ἦν καὶ πρῶς

A dari et Gizericho relicta, imperium universum
post alterius obitum ad Gizerichum rediit. Is et
Carthaginem, et ipsam Romam occupavit, cumque
Vandalis annos 39 imperasset, naturam debitam
persolvit. Huic successit Honorichus filius, qui
cum viii annis, quibus regnavit, orthodoxos plu-
rimis malis, ut Arianismum amplecterentur, affe-
cisset, Gundamundo filio successore, moritur, qui
et ipse orthodoxis infestus, xii regni anno mori-
tur. Post hunc Trasamundus Vandalorum dux est
factus, Arianus et ipse, qui tamen orthodoxos tan-
tum aversatus est, non etiam supplicis insectatus.
Regnavit annos xxvii, eoque defuncto principatus
ad Hilderichum Gizerichi ex Honoricho filio nepo-
tem recidit. Is neque **65** Christianos asperere tra-
ctavit, et clementem se præbuit erga omnes, vir
mili ingenio, et ad bella suscipienda cunctantior.
Contraxerat autem cum Justiniano privato adhuc
familiaritatem. Cæterum Gelimerus, cognatus ejus,
homo improbus ille quidem, sed strenuus et no-
varum rerum solertissimus machinator, regnum in-
vadit, domino suo, et omnibus ejus familiaribus in
viacula conjectis: et ut crimen tyrannidis a se

Varia lectiones et notæ.

regni sui anno, seu, ut habet Isidorus, septimo,
mense 5, ut Victor Vitensis mense 10, anno Chr.
474. Uxorem viventem patre duxit Eudociam, Va-
lentiniani III Aug. filiam, ex qua natus Hilderichus,
qui post Thrasimundum Vandalis Imperavit.

Gunthamundus, Genzonis filius, ut prædant Pro-
copius, Theophanes, Hermannus Contractus, et alii,
non vero Hunnerici, ut Zonaras, Conradus,
abbas Uspergensis et Nicephorus Callisti, (qui-
busdam etiam Hunnerici frater,) adeptus Vando-
rum regno, pacem Ecclesiæ restituit, Catholicis
ab exsilio revocatis. Fœdere deia cum Romanis
facto, Carthagine moritur anno Chr. 496, regni 12,
ut habent Procopius, Theophanes et Zonaras,
non vero 14, ut alii.

Trasamundus, Gunthamundi frater, ut scribit
Procopius, non vero Hunnerici, ut quidam volunt,
Gunthamundo successit, fratris et patris perfidi-
am secutus, et Ariana insaniam plenus, Catho-
licos insectatus, eorum ecclesias clausit, et in Sar-
diniam exsilio ex omni Ecclesia Africana 120
episcopos misit: in quibus fuit Fulgentius Rus-
pensis episcopus, cujus præclara exstant monu-
menta. Tandem Carthagine moritur anno Chr.
511, æra 555, cum imperasset annos 27. Hujus
uxor Amalafride, Theodorici regis Italiæ soror,
quam, priore uxore extincta, duxit, post conjugis
mortem fugiens ad Barbaros, congressione facta,
Capseæ juxta Eremum capitur, et in custodia pri-
vata moritur.

Hildericus, Gregorio Tunonensi et Paulo Diacono,
Chillicricus, Victori Tununensi Hilderix dictus,
Hunnerici ex Eudocia filius, Vandalorum regnum
post Trasamundum adipiscitur, qui non patrem
hæreticum, sed matris catholicæ consilia secutus,
cultor rectæ fidei enituit, episcopos ab exsilio re-
vocavit, et ecclesias aperuit. Hunc Giltmer as-
sumpta tyrannide regno privatam, cum filiis car-
ceri mancipavit, ac in ipso denique Belisarii
occurru priusquam congressus fieret, interfecit.
Regnavit annos 7, menses 3. Hilderici filius et
nepotes Justinianus, capto Gelimere, agris et opi-
bus sat amplis donavit.

Gelimer, Hermanno Contracto *Geylamer* dictus,

Geloricis filius, Gentonis, Genserici filii, nepos;
Vandalorum regnum occupat, anno Chr. 528. Mul-
tos nobilium Africæ provinciæ crudeliter perimit,
multorumque substantias tollit. Adversus Gelime-
rem Justinianus nocturna visione Læti episcopi,
qui sub Hunnerico martyrium pertulerat, expeditio-
nem suscipit, et Belisario exercitus ducatum
committit, qui sub exitu anni 533 Africam ingre-
sus, hanc intra 3 menses Romano subdidit impe-
rio, hoc est a Kal. Sept. ad Kal. Decemb. cum in
exercitu 5 duntaxat militum millia haberet, Gan-
dimero, Gebamundo, et Tzezone, seu Latinone,
Gelimeris fratribus primum superatis et caesis,
mox ipso Gelimero fugato, et expugnata Carthagine.
Insequenti vero anno Belisarius Gelimerem toto
obsessam hieme in potestatem recepit, et Constans-
tinopolim traduxit ad Justinianum, 4 ejus consen-
satu, quo facto, sparsam de se in Africa tyrannidis
calumniam abstersit. Tum ingens decus consecutus
est, representato longo intervallo veterum trium-
phorum specie, quorum ille ritus et apparatus, nisi
quod pedes ambulabat, captivis ante se traductis,
inque his Gelimero ipso, cum illud identidem cla-
maret, *Vanitas, vanitatum*, etc. Post triumphum
agro in Galatia donatus est Gelimerus, neque,
quod Arianam ejurare nollet hæresim, patricius
est factus. Exhinc recepta insulæ, Sicilia, Balea-
res, Corsica, Sardinia, et aliæ.

Extinctum est Vandalorum regnum in Africa
anno 95, post occupatam Carthaginem, post eorum
vero in Africam ingressum 107, unde castigandi
scriptorum pierique, Marcellinus nempe, qui cap-
tam Carthaginem anno excisionis sive 96 Victor
Tununensis, qui anno 97 ingressionis Vandalorum:
Marius Aventicensis episcopus anno 92 captum
Gelimerum, et expugnatam Africam scribit:
quanquam satis apparet eosdem auctores Africæ
captivitatem auspicari a capta Carthagine, a qua
etiam Victor Tununensis annos regni Hunnerici
putat, quantumvis ab ingressu Vandalorum inter-
dum calculum inire videantur. Ita Justinianus im-
perator Africam per 95 annos a Vandalis captiva-
tam, brevi tempore libertatem recepisse scribit.

amoveret, ad Justinianum scribit se non regnandi cupiditate imperium invasisse, sed quod Hilderichum ad id administrandum natura minus aptum esse viderit. At imperator Gelimero rescribit, se non conquisturum, nisi et injusta vi oppressum viadicatū, et tyrannum ultus fuerit. Itaque patricium Belisarium ex Oriente, ubi cum Persis bellum gerebat, accersitum, cum manu validissima et magna classe, omnibus copiis cum summo imperio præfectum in Libyam mittit, etiam Cæsariensi Procopio comitante, qui bella illic gesta copiose persecutus est. Belisarius exercitu in Libya exposito, vallum obducit. Quo Gelimerus cognito, fratri Amatæ mandat, ut Hilderichum cum cognatis, quos in custodia tenebat, statim e medio tollat. Sic illi interfecti sunt. Belisarius autem, Gelimero profligato, ereptaque Carthagine, totius Libyæ est potitus, eamque Romano imperio subiecit, a Vandalis per annos xcv occupatam, et Gelimerum vivum cum uxore et liberis comprehendit. Ferunt, eum dum in regione Maurorum aspera cum suis obsideretur, annona destitutum, a tribuno quem Belisarius obsidioni præfecerat, petiisse panem, citharam et spongiam: qui cum non intelligeret, qua de causa ista peteret, nuntium interrogasse, eum vero respondisse, panem petiisse spectandi desiderio, quod nullum vidisset ex quo Carthagine excidisset: nam Barbaros apud quos agat, misere vicitare: spongiam, ut lacrymas extergat: citharam, ut ea calamitates suas deploret. Facta porro cum suis deditione, ad Belisarium vivus est perductus, interitum ridens: ut qui videbant, eum errore mentis affici crederent, ob calamitatis magnitudinem. Sed res aliter se habebat. Nam dum fortunæ suæ commutationem animo reputaret, **66** humana omnia ridicula esse existimabat. Belisarius vero et ipsum et duces Vandalorum in custodia honorifice habuit, ut ad imperatorem perducerentur. Cepit et Siciliam et Sardiniam insulam, de qua supra a me dictum est, et ad Gades usque subactis omnibus: sic demum Byzantium est reversus, et ipsum Gelimerum cum uxore, liberis, cognatis et omnibus ejus ministeriis adduxit. Quæ quæ magnus ei honos est ab imperatore habitus et triumphus decretus, et ludi equestres in theatro acti, ipso imperatore de more præsidente, et senatu omnique populo præsentate. Procedebat autem Belisarius dux, Gelimeri subsequentiis purpuræ manu innixus, comitantibus centurionibus et tribunis, et Gelimeri cognatis. Cum jam ad imperatorem perventum esset, Belisarius Gelimero persuadet, ut humi procumbat, et impe-

πολέμους νωθέστερος. Οὗτος δὴ ὁ Ἰλδέριχος συνήθης γέγονε τῷ Ἰουστινιανῷ ἐπὶ ιδιωτεύοντι. Γελλίμερ δὲ τίς ὁμογενῆς Ἰλδέριχου, ἀνὴρ κακοήθης μὲν, δραστήριος δὲ καὶ νεωτερίζαι δεινός, ἐπέθετο τυραννίδι· καὶ τὸν οἰκίον κατασχὼν δεσπότην, εἰρκτικῆ παραδίδωσι, καὶ τοὺς ὄσοι ἐκείνῳ ψικελῶντο. Ἄποτριβόμενος δ' οἶον τὸ τῆς τυραννίδος αἰτίωμα, γράφει πρὸς Ἰουστινιανόν, ὡς οὐ τῆς ἀρχῆς ἐρῶν, ταύτης ἐδράξατο, ἀλλ' ὅτι Ἰλδέριχος ἀποπεφυῖκει πρὸς τὴν ταύτης διοίκησιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντεπέστειλε τῷ Γελλίμερι, ὡς οὐκ ἀνίξεται, εἰ μὴ τῷ τυραννηθέντι μὲν τιμωρήσῃ, τὸν δὲ τυραννεύσαντα τιμωρήσεται. Διὰ τὸν πατρικίον Βελισάριον ἐκ τῆς Ἐφέας μεταστελλόμενος (ἐκεῖ γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ τοῖς Πέρσας μαχόμενος) εἰς Λιβύην μετὰ χειρὸς βαρείας καὶ στόλου πέμπει πολλοῦ, ἀπάσαις αὐτὸν ταῖς δυνάμεισιν ἐπιστήσας ἀρχιστράτηγον αὐτοκράτορα, **67** καὶ ὁ Καισαρεὺς συμπαραωμάρται Προκόπιος (2*), ὃς τὰ περὶ τῶν ἐκεῖ πολέμων ἱστορήσει πλατυκώτερον. Καταπλεύσας οὖν εἰς Λιβύην ὁ Βελισάριος, χάρακα βάλλεται. Ὁ δὲ Γελλίμερ, τοῦτο μαθὼν, ἐντέλλεται τῷ ἀδελφῷ Ἀματῆ τὸν τε Ἰλδέριχον καὶ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς οὓς ἐμφοῦρους κατεῖχεν αὐτίκα κτείνει. Καὶ οἱ μὲν ἀνήρηστο. Γελλίμερ δὲ, συμβαλὼν τῷ Βελισάρῳ καὶ ἡττηθεὶς, τῆς τε Καρχηδόνης ἐξέπεσε καὶ τῶν ἄλλων, καὶ πάσης τῆς Λιβύης ἐκράτης Βελισάριος, καὶ τῆ βασιλείᾳ Ῥωμαίων ὑπέταξεν, ἐνενηήκοντα καὶ πέντε ἑνιαυτούς τῶν Οὐανδήλων κυρτυσάντων αὐτῆς. Συνέσχε δὲ ζωὴν καὶ αὐτὸν τὸν Γελλίμερα σὺν γαμετῇ καὶ τέκνοις αὐτοῦ. Λέγεται δὲ πολιορκουμένῳ αὐτῷ μετὰ τῶν οἰκείων ἐν χώρᾳ λυπρῇ τῇ τῶν Μαυρουσίων, ἐπιλείπει τὰ ζωαρχῆ, τὸν δὲ ἐπιστεῖλαι τῷ ταγματάρχῃ, ὃν ὁ Βελισάριος τῇ πολιορκίᾳ ἐπέστησεν, αἰτοῦντα στείλαι οἱ ἄρτον ἓνα, καὶ κιθάραν, καὶ σπόγγον. Καὶ ὃς συνιδεῖν οὐκ ἔχων, ὅπου γέχαριν αἰτοῦνται παρὰ τοῦ Γελλίμερος τὰ αἰτούμενα, τὸν τῆς γραφῆς ἠρώτησε κομιστήν· ὁ δὲ τὸν μὲν ἄρτον (3) εἶπεν αἰτεῖν, ἐπιθυμῶν τοῦτον ἰδεῖν, ἐπεὶ μὴ εἶδεν ἐξότου τῆς Καρχηδόνης ἐκπέπτωκε, τῶν Βαρβάρων, παρ' οἷς ἐστὶ, κακοθίων ὄντων· τὸν δὲ σπόγγον, ἵνα τοῦτω τῶν ὀμμάτων ἐκμάσῃ τὰ δάκρυα· τὴν δὲ κιθάραν, ἵνα ταύτῃ τὰς οἰκίας συμφορὰς ἀποκλαύσεται. Ἐαυτὸν δὲ ὅμως ὁ Γελλίμερ παραδοὺς τοῖς πολιορκουσί μετὰ τῶν συνόντων, ἤχθη πρὸς Βελισάριον, καὶ ἐγέλα πρὸς αὐτὸν εἰς ἀγόμενος, ὡς τοῖς ὀρώσιν ἐξεστηκέναι δοκεῖν αὐτὸν, διὰ τὴν τοῦ πάθους ὑπερβολήν. Ἦν δ' ἑτεροῖόν τι τὸ γινόμενον. Ἀναλογιζόμενος γὰρ εἰς οἶαν τύχην ἐξ οἷας κἀτήνησε, καὶ γέλωτος ἀξία κερικῶς τὰ ἀνθρώπινα, ἐγέλα ταῦτα. Βελισάριος δὲ καὶ αὐτὸν

Variæ lectiones et notæ.

(2*) Προκόπιος. Ut Procopius Cæsariensis, rerum quas scripsit oculatus testis, et Belisarium in Africa et in Italia bella gerentem comitatus fuerit, non uno ipse loco testatur.

(5) Ὁ δὲ τὸν μὲν ἄρτον. Joannes Tzetzes, chil. ii, c. 85

Γράμμα πρὸς Βελισάριον περιπαθῆς τι γράφει,

Κινῶραν, Βελισάριε, στείλον μοι, σπόγγον, ἄρτον, τὴν μὲν ὡς τραγηθήσαιμι τὸ βαρυσύμφερρόν μου, Σπόγγον δ' ὡς ἀπομόργνυμι δακρύων τὰς πλημ-

ῥύρας.

Ἄρτον δ' ὡς ἂν κατίθοιμι κἀν μόνῃν τούτου θέαν.

Hanc historiam attigit etiam Nicetas in Isaacio, l. iii, p. 2.

καὶ τοὺς τῶν Οὐανδήλων ἄρχοντας ἐντίμως ἐφύλαττε A κομισθησομένους τῷ βασιλεῖ. Παρεῖλθεῖ δὲ καὶ Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδίῳ (νήσος δὲ καὶ αὐτὴ ὡς ἤδη καὶ προϊστόρηται) καὶ τὰ μέχρι Γαδειρων ὄψ' ἑαυτὸν ἐποίησατο, καὶ οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἄγων αὐτὸν τε τὸν Γερίμερα σὺν γυναίκῃ καὶ τέκνοις καὶ συγγενεῖσι, καὶ πᾶσαν τὴν θεραπείαν αὐτοῦ, καὶ τιμῆς μεγάλης παρὰ τοῦ βασιλέως ἤξιωτο. Ἔτα καὶ ὀρίανθρον ἐπὶ τῇ νίκῃ καθήγαγε, τελουμένης ἀμιλλῆς ἵππων ἐν τῷ θεάτρῳ, αὐτοῦ τε τοῦ κρατοῦντος (ὡς ἔθος) προκαθημένου, καὶ τῆς γερουσίας παρουσίας, καὶ τοῦ δήμου παντός. Καὶ προΐει μὲν ἐκ τῆς τῶν ἵππων ἀφετηρίας ὁ ἀρχιστρίτης Βελισάριος τῆς πορφυρίδος τοῦ Γερίμερος παρεπομένου ἔχόμενος τῇ χειρὶ· συμπαραμάρτων δ' αὐτῷ καὶ οἱ τῶν τάξεων στρατηγοί, καὶ ταγματάρχαι καὶ λοχαγοί, καὶ οἱ τοῦ Γερίμερος συγγενεῖς. Ἦδη δ' ἐφθαλὸς ἔναντι τοῦ κρατοῦντος ὁ Βελισάριος, πείθει τὸν Γερίμερα εἰς τοῦδαφος, καταβαλεῖν ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἀπονεύμαί τῷ βασιλεῖ τὴν προσκύνησιν (4). Ὁ δ' ἐποίησε τὸ προσταττόμενον, καταχεύμενος δάκρυσι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βελισάριος προσοῦδισεν αὐτὸν, ἐνδεικνύμενος τῷ Γερίμερι ὅτι οὐχ ὡς αἰχμάλωτος ἐκεῖνος τοῦτο ποιῆσαι ἀπήτητο, ἀλλ' ὅτι οὕτω νενόμισται προσκυνεῖσθαι τῶν Ῥωμαίων τοὺς βασιλεῖς, καὶ οἰοεὶ κομφίζων αὐτῷ τὸ δυστύχημα. Καὶ τὴν ἴσῃν δὲ τῇ βασιλείᾳ προσκύνησιν ἀπονεύμαντα τὸν Γερίμερα, καταγωγῇ δέχεται λαμπρὰ καὶ θεραπεία βασιλικῆ προετοιμασθεῖσα αὐτῷ. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς αὖθις ἰππηλασίας ἀγομένης κατὰ τὸ θέατρον, τὰ λάφυρα τοῦ πέλμου διὰ μίσην τῆς πόλεως κομιζόμενα καὶ θεατριζόμενα, εἰσήγοντο εἰς τὸ στάδιον ἀκόντια, καὶ θρόνοι, καὶ φορέα καταστητῆ γυναικεία, χρυσοῦ τὰ πάντα πεποιημένα, καὶ λίθοις τιμαλφίσιν ἐπισκομούμενα, καὶ κλίνη ὁμοία, καὶ χρυσόσπατοι τάπητες, καὶ σκευὴ τὰ ταῖς τραπέζαις ὑπηρετούμενα, τὰ μὲν ἐκ χρυσοῦ εἰργασμένα, τὰ δ' ἐξ ἀργύρου πεποιημένα, καὶ ἐκπώματα χρυσεὰ τε καὶ λιθοκάλυπτα, καὶ ἀλουργεῖς ἐσθῆτες, καὶ πέπλοι παρόμοιοι, καὶ βασιλικοὶ στέφανοι, καὶ κόσμοι γυναικῶν διὰλιθοί τε καὶ περιμάργαροι, καὶ ἄλλα πλεῖστα, καὶ ἀριθμὸν σχεδὸν ὑπερβαίνοντα. Καὶ ἐπὶ πᾶσι, λάρνακες ἐπὶ χρυσοῦ μασταί, καὶ βιβλοὶ τῶν θείων εὐαγγελίων (5), χρυσοῦ περιλαμπόμενα πάντοθεν, καὶ λίθων παντοίοις γένεσι ποικιλλόμενα. Τὰ μὲν οὖν τοῦ θραμβου ἦσαν ἐν τούτοις. Βελισάριος δὲ καὶ ὑπατείας ἤξιωτο.

Η'. Ἦδη δὲ τοῦ τῶν Οὐανδήλων πολέμου καταλυ- C θέντος, στέλλεται παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς Ῥώμην, ταύτην τε καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν Ἰταλίαν παραστησόμενος, ὑπὸ Γόθων κατεχομένην, ὧν Θεοδάτος ἦν ἡγεμῶν. Τοῦτο μάθων ὁ Θεοδάτος Ἀγαπητὸν τὸν τῆς Ῥώμης μέγαν ἀρχιερέα, ἄνδρα θεσπέσιον, στέλλει τῷ βασιλεῖ παρεσκευασμένον. Ὁ δὲ καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον, καὶ τῷ Ἰουστινιανῷ ἐντυχῶν, πρῶτον περὶ Θεοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθῆς διαλέγεται πίστεως, καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Νέας Ῥώμης ἀναγωγὴν Ἀνθίμου ὑπ' αἰτίαν πεποίητο, ὅτι τε μὴ κανονικῶς (6) ἐκ Τραπεζοῦντος, ἢ τῶν εἰς τὸν Πολεμονιακὸν Πόντον κειμένων πόλεων τυγχάνει μητρόπολις, εἰς τὴν Κωνσταντινου μετέηκετο, καὶ ὅτι καὶ τῆς Σεβήρου κακοδοξίας μετέσχηκεν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ σπουδῆ τῆς βασιλείας τὸν Ἀνθίμον τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξιώσεως καθέδρα τῆς Κων-

Variæ lectiones et notæ.

(4) Τὴν προσκύνησιν. De ritu adorandi imperatores consulendus in primis Procopius, in *Hist. arcana*, c. 30; præterea Arnoldus Lubec. l. II, cap. 15.

(5) Καὶ βιβλοὶ τῶν θείων εὐαγγελίων. Vide Gloss. med. Lat. in v. Textus.

ratorem adoret. Facit ille ut jubebatur, lacrymis oppletus. Procumbit et ipse Belisarius, ut Gelimero ostenderet, eum id facere jussum, non ut captivum, sed quia moris sit hoc modo adorari Romanorum imperatores, ejusque calamitatem sublevaret. Cum eundem honorem et imperatrici habuisset Gelimerus, hospitio splendido et regis ministeriis jam ante præparatis excipitur. Post dies aliquot, cum iterum ludī equestres in theatro agitentur, spolia bellica per mediam urbem ostentata, in stadium inferuntur, jacula, scellæ, muliebres lecticæ, omnia aurea, et pretiosis lapillis exornata, et sponda ejusdem generis, auratique tapetes, et utensilia mensarum partim aurea, partim argentea, pocula item aurea, gemmis interpolata, purpureæque vestes, et pepla ejusdem generis, regales coronæ, ornamenta mulierum gemmis et margaritis interpuncta, aliaque plurima et pene innumerabilia: et post hæc omnia, cistæ septem auro plenæ, et libri sacrorum Evangeliorum undique auro refulgentes, et omnis generis lapillis distincti. Ac triumphus hujusmodi fuit: Belisario autem etiam consulatus est delatus.

VIII. Bello Vandalico jam confecto, idem Romam ab imperatore mittitur, ut eam et totam Italiam a Gotthis occupatam subigat, quorum dux erat Theudatus. Qui, ea re cognita, Agapetum pontificem 67 Romanum, virum admirandum, legatum mittit ad imperatorem, qui, Byzantium ad Justinianum profectus primum de Deo et recta in eum fide disserit, et Anthimi collocationem in Novæ Romæ sede incusat: neque enim eum Trapezunte, urbium Polemoniæ Pontī metropoli, Byzantium rite translatum, prætereaque perversa opinione Severi imbutum esse. Verum imperator, qui Anthimum intercessionem conjugis Constantinopolitanum patriarcham designarat, acta sua rescindere noluit, et divino Agapeto acrius instanti, minatus, se suo arbitratu quod vellet, posse agere dixit. Cum autem pontifex ad minas risisset, seque eadem etiam æquo animo

(6) Μὴ κανονικῶς. Marcellinus comes: Agapius Constantinopolim, ut diximus, de Roma adveniens, Anthimum mox ad Ecclesiam pellit, dicens eum juxta ecclesiasticam regulam adulterum, qui sua Ecclesia dimissa, ambientat alienam.

iaturum esse respondisset, ac beatum fore, si talis A sibi vitæ exitus daretur : vorecundatus imperator, mutataque sententia, rem examinandam proposuit. Ac nonnulli e primoribus sacerdotibus Agapeto papæ Romano in imperatricis gratiam sunt refragati, ab eadem quoque largitionibus corrupti : quos tamen ille qui veritatem defenderet, omnes superavit. Itaque Anthimus, throno, quem annum unum occuparat, est ejectus, imperatore sanctissimum papam et veritatem reverito, et in ejus locum successit Menas, vir summæ pietatis, Alexandrinus patria, et illustri genere ortus, litterarum non expertus, sacrarum maxime. Divinus igitur Menas, hoc modo patriarchatu potitus, ac ipse potius felici sorte patriarchatu traditus, particulari concilio cum pontifice Agapeto convocato, Severum, Eutychem, Petrum, Halicarnasum Julianum, et Anthimum assensorem illorum anathemate notat. Cæterum sanctissimus papa Agapetus Constantinopoli defunctus est. Menas cum Ecclesiam per annos XVI pie gubernasset, obiit. Ei successit Eutychius, recteque præfuit per annos duodecim. Sub hoc, quintum concilium est coactum CXXV sanctorum Patrum, quorum princeps fuit Vigilus papa Romanus, et is cuius jam facta mentio est, Eutychius, et Alexandrinus Apollinaris. Concilii hujus indicii causa fuit Origeus, ejusque perversæ opiniones, et sectatores ejus Didymus atque Evagrius : quorum dogma fuit animas ante corpora exstitisse, et supplicii finem esse, et dæmones pristina dignitatem recuperaturos, atque plura. Hos, eorumque dogmata, necnon Theodorum ex Mopsuestia Nestorij suffragatorem, vel magistrum potius illius, anathemate notarunt, cum Justinianus concilio interesset, et pia decreta Patrum approbaret. Atque hæc ita gesta sunt. Belisarius autem cum in Italiam trajecisset, primum Neapolim obsidione capit. Deinde Romæ quoque ipsius potitur, partim vi, partim benevolentia civium. Nam Gothorum rex Theudatus Ravennæ degebat. Mediolanum item Romanis ceperunt. Quæ urbs cum a Gothis demum obsideretur, imperator Narsetem Belisario suppeditavit, eunuchum illum quidem, cæterum virum strenuum, et rei militaris peritissimum, et iis qui rerum potiebantur, familiarem. Verum inter hos duos parum conveniebat. Nam cum Belisarius summam rerum bene gestarum sibi vendicaret,

σταντινουπόλεως, τῆς οικίας ἀντίχετο πράξεως- 'Ενισταμένου δ' ἐτι τοῦ θεοῦ Ἀγαπητοῦ, καὶ ἤπει- λει αὐτῷ κύριος εἶναι λέγων, πράττειν ὁ βούλοιοτο. Ὡς δ' ἐπεγὰ ἀπειλοῦντι (7) τῷ βασιλεὶ ὁ ἀρχιε- ρεὺς, καὶ ἡδέως ἀν δέξασθαι καὶ τὴν σφαγὴν ἀνε- πῆγε, καὶ μακάριος εἶναι, εἰ γὰρ, Ὁλεγει, τοιοῦτου τέλους ἀξιοθεῖη, ἡδέσθη ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ μετα- βαλὼν, ὅπως ζήτησιν τὴν πρᾶξιν καθίστησι. Καὶ ἀντιπικον μὲν τινες τῶν ἀρχιερέων τῷ πάπῃ Ῥώ- μης Ἀγαπητῷ, τῇ βασιλεύσῃ χαρίζομενοι, παρ' ἧς καὶ χρήμασιν ὑπεφθόρησαν. Πάντων δ' ἐκεῖνος τῇ ἀληθείᾳ συντηγῶν, ὑπερετέρησε, καὶ ὁ Ἀνθίμος (8) τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδέδλητο. Ἐτος ἐν ἀπολαύσας, αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀβιθεσθέντο: τὸν ἱερώτατον πάπῃν, καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἄντι- στήθη δὲ Μηνᾶς (9), ἀνὴρ εὐσεβέστατος, αὐχῶν μὲν πατριδα τὴν κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξάνδρειαν, ἐκφυ- δ' ἐνδὸς τῶν ἐν ταύτῃ ἐπιφανῶν, καὶ λόγων οὐκ ἐν- ἀνομιλητος, καὶ μάλιστα γὰρ τῶν θειοτέρων. Οὕτω δὲ τῆς ἀρχιερωσύτης Μηνᾶς ὁ θεῖος τυχῶν, ἡ μάλ- λον ἐκεῖνος εὐτυχιστοῦ αὐτὸν, σύνοδον μερικῆς συγκροτεῖ, σὺν τῷ πάπῃ Ἀγαπητῷ, καὶ ἀναθέματι περιβάλλει Σεθῆρον, καὶ Εὐτύχη, καὶ Πέτρον, καὶ τὸν Ἀικαρνασέα Τουλιανόν, καὶ τὸν Ἀνθίμῳ ὡς ἐκείνοις ὁμόφρονα. Ἐτι δ' ἐν τῷ Βυζαντίῳ διαγων ὁ ἱερώτατος πάπῃς Ἀγαπητὸς, μετέλλαξε τὴν ζωὴν. Ὁ μόνος Μηνᾶς (10) ἐπι δέκα καὶ εἴ- τὴν Ἐκκλησίαν εὐσεβῶς ἰθύνας ἔτη, τὸν βίον κατέλυσε (11)· καὶ ἀνήχθη εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν καθέδραν τῆς Νέας Ῥώμης Εὐτύχιος (12), προσεὶς ὀρθοφρόνως τῆς Ἐκκλησίας· ἐναιουτοῦς δυοκαίθεκα. Ἐφ' οὗ καὶ ἡ πέμπτη (13) συνήθροιστο σύνοδος τῶν ἑκατὸν ἐξήκοντα καὶ πέντε ἀγίων Πατέρων, ὧν ἐξῆρχε Βιγίλιος πάπῃς Ῥώμης, καὶ ὁ εἰρημνός Εὐτύχιος, καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀπολλινάριος. Συνήθροιστο δὲ κατὰ τοῦ Ὠριγένους, καὶ τῶν ἄλλο- κότων ἐκεῖνου δοξῶν, καὶ τῶν τὰ ἐκεῖνου κρεσθευ- σάντων Διδύμου καὶ Εὐαγρίου, οἵτινες τῶν ψυχῶν προθπαρξίν ἐδογματίζον, καὶ τέλος τῆς κολάσεως ἔλεγον, καὶ τὸν δαιμόνιον εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀπεμα- τάσασιν, καὶ ἕτερα πλείονα, οὗς καὶ ἀναθέματι σὺν τοῖς αὐτῶν ὑπέβαλε δόγμασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Μοφουσταία· Θεόδωρον τὰ Νεστορίου φρονούντα, ἡ μάλλον ἐκεῖνου γεγονότα διδάσκαλον, καὶ τοῦ βασι- λέως Ἰουστινιανοῦ παρόντος· ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ συνευδοκούντος οἷς οἱ θεοὶ Πατέρες ἐκαίνοι θεοφιλοῦ; ψονόμησαν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ταύτῃ συνήθηστο.

Variæ lectiones et notæ.

(7) Ἀπειλοῦντι δέ. Vide Anastasium Bibl. in Agapeto.

(8) Ὁ Ἀνθίμος. Anastasius in Agapito PP. Eodem tempore ejecit (Justinianus) Anthimum a communionem, et expulit in exilium.

(9) Μηνᾶς. Anastasius in Agapeto : Tunc piissimus Augustus Justinianus rogans beatissimum Agapitum papam, et in loco Anthimi episcopum consecravit Catholicum nomine Menam. Ubi observandum eundem pontificem Constantinopolit. ita semper fuisse in conciliis et apud scriptores Latinos, non vero Menam.

(10) Ὁ μὲν τι Μηνᾶς. Πῆλις memoriam agunt Græci 25 Aug. Menæ.

(11) Τὸν βίον κατέλυσε. Obiit Menas ἐν γῆρῃ πῖονι, πλήρης καὶ τῶν κατὰ θεὸν ἡμερῶν ὑπάρχων, ut ait Eustathius in Vita S. Eutychii Patr. CP. n. 25.

(12) Εὐτύχιος. Menæ successit Eutychius, tum annos natas 40, ut est apud eundem Eustathium, n. 26.

(13) Ἡ πέμπτη σύνοδος. Vide eundem Eustathium, n. 28, 29, etc.

Ὁ Βελισάριος (14) δὲ, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκπεύσας, A Narses autem illius auspiciis militare videri nollet: πρώτον μὲν πολιορκίᾳ λαμβάνει Νεάπολιν, εἶτα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώμην ἐπιδημήσας, ὁμοῦ μὲν δυνάμει, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆ τῶν ἀσπῶν εὐνοίᾳ, γέγονε καὶ ταύτης ἐντός. Ὁ γὰρ τῶν Γότθων ἄρχων Θεοδάτος ἐν Ῥαβέννῃ διάγων ἐτύγχανε. Καὶ Μεδιολάνα δὲ ἡ πόλις κατασχέθη παρὰ Ῥωμαίων. Τῶν δὲ Γότθων αὖθις πολιορκούντων αὐτὴν, ὁ βασιλεὺς τὸν Ναρσῆν μετὰ δυνάμειος ἐπαρήξει· τῷ Βελισαρίῳ ἀπέστειλεν. Ἦν δὲ ὁ Ναρσῆς· ἔκτομινας, ἄλλως μένοι γενναίος· τε καὶ στρατηγικώτατος, καὶ τοῖς κρατούσιν ὕψειωμένος. Ἀλλήλοισιν οὖν μὴ συμφωνοῦντε τούτῳ τῷ στρατηγῷ τῷ δευτέρῳ (ὁ μὲν γὰρ Βελισάριος ἑαυτῷ τῶν κατορθωμάτων ἤθελε τὸ πᾶν ἐπιγράφεσθαι· ὁ δὲ γε Ναρσῆς οὐκ ἠνείκετο οὐκ ἐκείνῳ τετάχθαι δοκεῖν), διηρήθησαν, καὶ ὁ μὲν ἄλλῃ, ὁ δὲ ἄλλῃ διετίθουν τὸν πόλεμον, θεὸς καὶ ἐσφάλησαν ἐν τισι. Τῶν γὰρ Μεδιολάνων οἱ ταῦτα φρουροῦντες βασιλικὸν τῶν ἀναγκαίων ἐνδειαν προβαλλόμενοι, τοῖς Γότθοις ἐξέστησαν, καὶ τάχα καὶ εἰς μείζον τε κακὸν ἢ ἔρις ἀν' ἀμφοῖν ἐτελεύτησεν, εἰ μὴ ὁ βασιλεὺς τὸν Ναρσῆν διὰ γραμμάτων πρὸς ἑαυτὸν μετεστειλατο.

Θ. Ἐντεῦθεν μόνος αὐθι· ὁ Βελισάριος· στρατηγῶν, πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὰς πόλεις αὐτῆς ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, καὶ τοσοῦτον τοῖς Βαρβάραις καὶ φοβερὸς καὶ ἐράσμιος γέγονεν, ὡς καὶ τῆς σφῶν ἀρχῆς αὐτὸν ἀξιοῦν, καὶ βασιλέα (15) ἰκετεύειν αὐτὸν γενήσεσθαι σφῶν, καὶ ἑαυτοῦς καὶ τὰ σφέτερα πάντα ἀνατιθεμένων αὐτῷ. Ὁ δὲ, Οὐκ ἂν ποτε ζῶντος Ἰουστινιανοῦ, εἶπῃ, βασιλεὺς αὐτὸς κληθῆναι ἀνέξομαι, ὡς περὶ τούτων ὁ Καισαρεύς Προκόπιος, αὐτῷ τότε συστρατεύομενος, ἔγραψεν. Ἐντεῦθεν τοῖσιν ἐπίφθονος γεγωνὸς διαβάλλεται πρὸς τὸν βασιλέα, ὡς βασιλείας ἔρων, καὶ ὁς αὐτὸν ἐκείθεν μετεκαλέσατο (16), ὡς εἰς τὴν Ἐφῶν στρατεύοντα, καὶ τὸν Μηδικὸν ἐμπιστευθόσμενον πόλεμον. Τελευτᾷ μένοι καὶ ἡ Αὐγουστα Θεοδώρα, ἐπιδοῦσα τῇ βασιλείᾳ ἔτη εἴκοσι πρὸς ἐνὶ, καὶ μῆσι τρισί. Τῆς δὲ Μεγάλῃς ἐκκλησίας ἀπαρτισθείσης ἤδη καὶ καθιερωθείσης, συνέθη πεσεῖν ἐκ σεισμοῦ τὴν πρὸς ἀνατολὴν μεγάλῃν σφαιραν τοῦ τοιούτου ναοῦ, ἡ περὶ οὗσα τότε κιδῶριον τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὸν ἄμβωνα συνέτριψεν, ὅθεν λέγεται καὶ τὸν τρούλιον προστάξει τοῦ βασιλέως καθαιρεθῆναι, καὶ αὐθις ἀνεγερθῆναι ἐπὶ πόδας εἴκοσι καὶ πέντε μετεωρότερον, καὶ καθιερωθῆναι (17) παρὰ Εὐτυχίου τοῦ Πατριάρχου τὸ δεύτερον. Ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως καὶ τὸ κῆτος ἔάλω, ὁ εἰς πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα Βυζαντίοις ἠνώχλει ἐνιαυτοῦς, ὁ Πορφυρίων ἐκάλουον, οὐκ ἀεὶ μὲν φαινόμενον ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων. Ὅτε δ' ἐφαίνετο, πολλὰς μὲν τῶν νηῶν ὑποβρυχίους ἐτίθει, πολλὰς δὲ φθορὰς αἰτίον ἀνθρώποις ἐγένετο, καθ' οὗ πολλὰς μὲν ἐχρήσαντο μηχαναῖς, πᾶσαι δ' ἔμενον ἀπρακτοί, ἔάλω μένοι δελφίνας διώκον. Οἱ μὲν γὰρ ἐκείνο φεύγοντες τῇ

B IX. Post id Belisarius, solus rem gerens, omnem Italiam et urbes ejus subegit, et Barbaris tantum sui et terrorem et amorem incussit, ut et unum imperium illi deferrent, orarentque ut rex vultus esse dignaretur, se suaque omnia illius fidei permittentem. At ille, ut Caesariensis Procopius, qui sub illo militavit, refert, nunquam se commissurum esse dixit, ut vivente Justiniano rex appellaretur. Hinc invidia confata, ab imperatore ob calumniam affectati imperii accessit, per speciem ejus in Orientem ad bellum Medicum ablegandi. Interea Augusta Theodora obit, cum in imperio vixisset annos XXI et menses III. Ecclesia Magna jam absoluta et consecrata, accidit, ut magna globus verus orientem collocatus ex terrae motu caderet, eoque casu et ciborium sacrae mensae, et ipsa sacratissima mensa, et ambo contereretur. Qua de causa trullum etiam jussu imperatoris demoliti, denuo instaurarunt, xvj pedibus altius eductum, et ab Eutychio patriarcha denuo consecratum. Hoc imperatore etiam cetus ille captus est, qui Byzantiis ultra L annos molestus fuit, quem Porphyrium appellabant, non ille quidem semper apparens, sed ex intervallis. Caeterum quoties apparebat, cum multas naves demergebat, tum multis hominibus exitium afferebat. Qui cum multis machinis peteretur, eaque omnes essent irritae, tandem in persequendis delphinis captus est: qui cum prope terram confugissent, ille impetum non inhibuit, donec proxime terram propectus, in uliginem et profundum lutum incidisset, unde emergere non potuit. Quo accolae cognito, marinam illam belluam securibus et bipennibus confecerunt, et funibus, qua crassior erat, alligatis

Variae lectiones et notae.

(14) Ὁ δὲ Βελισάριος. Vide Anastasium Bibl. in S. Silverio PP. initio et aliae.

(15) Καὶ βασιλέα. Procop. l. II De bello Goth. c. 30.

(16) Ἐκείθεν μετεκαλέσατο. Gregorius Turon. lib. III cap. 32: Cumque imperator vidisset quod Belisarius crebrius vinceretur, amato eo, Narsetem in ejus locum statuit: Belisarium vero comitem abulii, quasi pro humilitate, quod prius fuerat,

posuit.

(17) Καθιερωθῆναι. Celebrata xdis Sophiana secunda Encænia 20 Decembris Theophanes. Et ejusdem mensis Chronicon Alexandrinum adnotant At Menæa ita distinguunt: ad 22 Decemb., Tὰ θυρ-επανοίξια τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς ἐκκλησίας. Τὴ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὸ φωτοδρόμιον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας. Et ad 23 ejusdem mensis: Tὰ ἐγ. αἶνια τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς ἐκκλησίας.

boim Jugis in terram pertraxerunt. Ejus longi- A
tudo xxx cubitorum fuit, latitudo x, ut Procopius
Cæsariensis refert. Eodem etiam auctore, Justi-
niani temporibus tela serica a Romanis texti cœpit,
quæ prius a Persicis mercatoribus tantum afferre-
batur, cum ignorarent quomodo fieret, neque scirent
illa esse vermium. Cæterum duo monachi ex
India Byzantium profecti, originem illius declara-
runt, polliciti, se fetum illorum vermium, ova ni-
mirum perexigua allaturos, et ostensuros Romanis,
quemadmodum illa fovendo animata, in vermes
mutentur, et sericum texant, natura magistra usi.
Eos monachos Justinianus in præsentia muneribus,
de cætero magnis pollicitationibus ad illud per-
agendum confirmavit. Itaque serum ova Byzantium
attulerunt, et in simo collocata, in vermes trans-
formarunt, et mori foliis aluerunt, indeque sericum
confecerunt. Ex eo igitur Romani cognovere quo
pacto sericum conficiatur. Cum autem Justiniano
multorum insidiæ nuntiarentur, quarum etiam Be-
lisarius patricius esset particeps: satellites ei om-
nes ademit, ipsumque domi custodiri jussit, ejusque
mortui opes in fiscum omnes sunt relatæ. Sub ex-
tremam ætatem in eorum hæresim incidit, qui opi-
nantur Dominum non mortalem carnem assump-
pisse, sed eam simul atque assumpta esset immor-
talem existitisse. In quam opinionem cum
omnes adductos vellet, Eutychium patriarcham
refragantem 70 et adversantem, Amasiam rele-
gavit, designato patriarcha Joanne ex-scholastico,
Antiocheno apocrisario. In eaque opinione decessit
Justinianus, cum regnasset annos xxxviii, menses
vii, dies xvi, imperio consobрино suo Justino
relictio.

Θουλῆς δὲ παρὰ πολλῶν μελετωμένη; μηνυθείσης τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ πατριχίος Βασιλόαριος κατηγο-
ρήθη μετέχειν αὐτῆς; καὶ ἀπέπεστο μὲν (19) ὁ βασιλεὺς τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ ζύμπαντας, ἐκείνων
δ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀφῆκε τηρούμενον· τελευτήσαντες δὲ, ἡ τοῦτου περιουσία τοῦ βασιλικῆος
ἐκονομένητο θησαυροῖς. Ἰουστινιανὸς δὲ περὶ τὰ τελευταῖα (20) αἰρέσει ἀλώσιμος (21) γεγονώς τῇ

Variæ lectiones et notæ.

(18) Τῶν Σηρῶν νήματα. Procop. l. iv *De bello Goth.* c. 47.

(19) Καὶ ἀπέπεστο μὲν. Ter in Justiniani offen-
sionem venit Belisarius: ac semel quidem post
devictos Vandalos, tyrannidis insimulatus, ex
Africa revocatus, post C. Basilii anno 4 ut scribit
Marcellinus comes: *Belisarius de Oriente evocatus
in offensum periculumque incurrens grave, et invidias
subjacens, rursus remittitur ad Italiam.* Rem etiam
prodit Procopius, lib. xxi *De bello Vandal.* et in
Hist. arcana, cap. 18. Rursum Theodora Augusta
instante, in gratiam Antoninæ uxoris, conjugii tum
infensa, illo non modo exautorato, sed et omni
satellitio privato, adeo ut solus urbem obiret cogitabundus ac tristis, ac sibi de imminente cæde
timens, ut narrat idem Procopius in *Hist. arcana*,
cap. 4, et ex eo Constantinus Manasses, p. 66;
tertio denique, jam senex, post devictos urbem
læssentes Hunnos anno Justiniani 32, tanquam
popularis auræ blanditiis insolescens, aliasque spes
animi volvens, jussu imperatoris omni satellitio
spoliatus, domi sub custodia detentus est, ut nar-
rant Agathias, lib. v, et alii; sed anno 36, Julii
mensis 10, in pristinum gradum restitutus est.
Denique anno 38, mense Martio Byzantii moritur

γῆ προσπέλαζον, τὸ δὲ τὴν κατ' ἐκείνων ὄρητῆν
οὐκ ἀνέκοπτεν, ἕως ἀγχιστά πη τῆς γῆς γενοῦς.
Ἰλύι βαθεῖα καὶ τελαματώδει ἐμπέπτωκεν. Ἐνθα δὲ
τῷ πληρῷ προσπέλαστο καὶ τοῦ τέλαματος, οὕτως
ἐτι ἀναδύναι δεδύνητο. Ὁ τοῖς περιόχοις γνωσθὲν,
ὤπλισεν αὐτοὺς κατὰ τοῦ θαλαττίου τοῦτου θηρῆς,
καὶ ἀξίναις αὐτὸ συγκόψαντες καὶ πελέκασιν, ἀπέ-
κτειναν. Ἐπεὶ σφρίνοις τῶν ἀδροτέρων τοῦτου
ἐξέψαντες ζεύγεσι βοῶν, αὐτὸ τῆς θαλάσσης
ἐξεβλυσαν. Ἦν δὲ τὸ μὲν μῆκος αὐτοῦ τριάκοντα
πῆχεων, ἐς δέκα δ' ἠδρόντο, ὡς ὁ Καισάρης Προ-
κόπιος καὶ περὶ τοῦτου ἱστορήσαν. Ἐν τοῖς χρόνοις
τοῦτου τοῦ βασιλέως, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφεῖα,
καὶ τὰ τῶν Σηρῶν νήματα (18), ἡ μεταξὺ δηλαδὴ,
παρὰ Ῥωμαίους γίνεσθαι ἤρξατο. Ἦγέτο μὲν γάρ
ἐκ Περσῶν ἠνούμενον δι' ἐμπόρων παρὰ Ῥωμαίους
τὸ τῆς μεταξῆς χρῆμα· οὐκ ἤδεισαν μέντοι, οὐδ'
ὅπως γίνετο, οὐδ' ὅτι νήματα σκωλήκων ἐστί.
Μοναχοὶ δὲ δύο τινὲς πρὸς τὸ Βυζάντιον ἐξ Ἰνδίας
ἀφικόμενοι, τὴν ταύτης γένεσιν διηγῆσαντο, καὶ
ὕπισχυόντο κομισαὶ τῶν σκωλήκων ἐκείνων γένον
ὡς, ὅντα τὸν ὄγκον βραχύτατα, καὶ δεῖξαι Ῥω-
μαίους, ὅπως ἐκείνα ζωογονοῦνται θαλάσσινα, καὶ
εἰς σκώληκας μεταμειβόμεναι, καὶ ὅπως δημιουρ-
γοῦσι τὴν μεταξάν, τὴν φύσιν σχόντα διδάσκαλον.
Τοῦτους τοῖνων τοὺς μοναχοὺς ὁ βασιλεὺς Ἰουστι-
νιανὸς ὠρραῖς τε πρὸς τὸ παρὸν, καὶ πρὸς τὸ μέ-
λλον λαμπραῖς ὑποσχέσει πρὸς τὸ ἔργον ἐπέβρωσεν.
Οἱ δὲ τὰ τε τῶν Σηρῶν ὡς μετεκόμισαν εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον, καὶ εἰς σκώληκας ταῦτα μετήμεσαν
C
κόπρῳ ἐνθήμενοι, καὶ ταύτη θερμήναντες, καὶ
σκαμίνων ἔθραψαν φύλλοις, καὶ μεταξάν εἰργά-
σαντο δι' αὐτῶν, κάλυπθεν τοῦ λοιποῦ τοῖς Ῥω-
μαίοις ἐγνωσθη, ὅπως ἐργάζετο μεταξάν. Ἐπι-
κουρῶν δὲ παρὰ πολλῶν μελετωμένη; μηνυθείσης τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ πατριχίος Βασιλόαριος κατηγο-
ρήθη μετέχειν αὐτῆς; καὶ ἀπέπεστο μὲν (19) ὁ βασιλεὺς τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ ζύμπαντας, ἐκείνων
δ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀφῆκε τηρούμενον· τελευτήσαντες δὲ, ἡ τοῦτου περιουσία τοῦ βασιλικῆος
ἐκονομένητο θησαυροῖς. Ἰουστινιανὸς δὲ περὶ τὰ τελευταῖα (20) αἰρέσει ἀλώσιμος (21) γεγονώς τῇ

facultatesque ejus omnes adî Marinæ, seu arario
publico addiçuntur, ut prodit Theophanes. Ex
quibus falsum esse colligitur quod scribit Fredegar-
ius in *Hist. Francor. Epitomata*, cap. 50, et ex eo
Aimoinus, Belisarium a Francis in Italia interfo-
ritum. Hanc igitur postremam Belisarii calamitatem
hic intelligit Zonatas, quæ occasionem præbuit
fabulosis quibusdam Græcis scriptoribus confan-
gendi, effossis oculis, in trivio mendicasse obolos
Belisarium, quod de Joanne Cappidoco viro patri-
cio, ex consule, et, præfecto prætorii inaudierant
ex eodem Procopio, lib. i *De bello Persico extremo*,
quem ἄρτον ἢ ὄβολον ἐκ τῶν προσπιπτόντων petitio
scribit. Simile quiddam præterea narrat Leo Gram-
maticus in Michæale Theophili filio, p. 467, de
Symbatio Armenio, Cæsaris genero, qui rebella-
verat. Captus enim, altero ex oculis effosso, et
dextra ejus amputata, ad eadem Laurentiatur, καὶ
δεδώκασι σκεύος ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἔχη προ-
αἰρῆσιν ἐπιβρίπει αὐτῷ τι, etc.

(20) Περὶ τὰ τελευταῖα. Vide Eustathium in vita
S. Eutychii n. 33.

(21) Αἰρέσει ἀλώσιμος. Vide Evagrium lib. iv,
c. 38, et Baronium.

τῶν Ἀφθαρτοδοκτηῶν, οἱ οὐ φθαρτὴν τὴν σάρκα προσλαβὴν τὸν Κύριον, ἀλλ' ἀφθαρτον ἅμα τῇ προσλήψει, εἶναι αὐτὴν δογματίζουσιν, οὕτω πιστεύειν ἅπαντας ἔσπευδεν, ἀντιλέγοντα δ' αὐτῷ καὶ ἀντι διατιθέμενον τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον (22) ὑπερόριον ἔθετο εἰς Ἀμάσειαν (23), καὶ προσχειρίσθη πατριάρχης ὁ ἐκτὸς σχολαστικῶν Ἰωάννης, Ἀντιοχείας ὢν ἀποκριτάριος, καὶ ἐτελεύτησεν οὕτω φρονῶν Ἰουστινιανός, βασιλεύσας ἑτη τριάκοντα καὶ ὀκτῶ (24), μῆνας ἑπτὰ, ἡμέρας τρισκαίδεκα, τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ Ἰουστίνῳ τὴν βασιλείαν καταλιπών.

Γ'. Ἰουστίνος δὲ τὸ γένος ευχαίων Ἰλλυρίδος, κούροπαλάτης πρὸς τῆς βασιλείας τετίμητο, καὶ ἦν τὴν φύσιν εἰς ἅπαντα δεξιός, τὴν γνώμην τε μεγάλωφρος· ὃς εὐσεβῆς ὢν τοὺς παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐμηθύντας ἐπεκόσμηκε ναοὺς, καὶ τὰς ἀψίδας ἀμφὸς τῷ ναῷ τῷ ἐν Βλαχίρραις προτέθετο ἐκ καινῆς, ὡς εἶναι τοῦτον σταυροειδῆ· καὶ τὸν ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ ναὸν τῶν κορυφαίων ἀποστόλων πολυτελεῶς ἰδομήσατο, καὶ τὸν τῶν θείων Ἀναργύρων ναὸν ἐν τοῖς Βασιλείσκου, καὶ τῶν τῆς ἁγίας πρωτομάρτυρος Θέκλης, καὶ τὸν τοῦ παλατίου Χρυσοστρίκτινον, καὶ τὸν μέγαν ἀγωγὸν τοῦ Οὐάλεντος ἀνεκαίνισε, καὶ πλείονα δ' ἔτερα. Ἦν δὲ τοῦτου γαμετὴ Σοφία, ἣν καὶ Αὐγούστην ἔσταιφεν, ἥς ὀνόματι καὶ τὸν λιμένα τῶν Σοφίων ἐκκοδόμησε, καὶ βασιλεία πρὸς τῆς πόλεως, Σοφιανὰ (25) δι' ἑκαίνην καὶ τὸν τόπον καὶ ταῦτα κάτονομάσα· ἐν οἷς καὶ ἐπίγραμμα παρὰ Ἀγαθίου ἔγένετο ὅδε·

Ὀπκοῖ τεμνομένης χθονὸς ἀνδριχα κόντον ἀνολίγει.

Πλαγκτός ἀλλεκλύστην πορθμός ἐπ' ἠιδῶν, Χρῖστεια συλλέκτρων τὰ δ' ἀνάκτορα θῆκεν ἀνάσσει Τῇ πολυκῦδιστῇ θείῳ ἀναξ Σοφίῃ. Ἄξιον, ὦ Ρώμη, μεγαλόκρητος ἀντία οἰοῖ Κίλλος ἀπ' Ἐβρώπης ἐέρχεται εἰς Ἀσίην.

Αὕτη ἡ βασίλισ Σοφία ἀκριβοσωμένη πάντας τοὺς δανειστάς, καὶ ὅσα τινὲς αὐτοῖς ὤφειλον, εἴ τε δι' ἔγγράφων, ἢ καὶ δι' ἐνεχυρῶν, κατέβαλε μὲν αὐτοῖς τὰ δάνεια εἰκοθεν, ἔλαβε δὲ τὰ ἐνεχυρα καὶ τὰ ἔγγραφα, καὶ τὰ μὲν ἐνεχυρα τοῖς δεσπόταις ἀπέδωκε, τὰ δ' ἔγγραφα ἐξηφάνησε. Νοσεροῦ δὲ τυχῶν σώματος, ὁ βασιλεὺς οὗτος, καὶ διὰ τοῦτο μὴ συνελθὼς προΐων, τοὺς ἀδικεῖν βουλομένους, ὡς μηδενὸς ὄντος τοῦ ἐκδικουόντος, ἀδεδεστέρους ἐποίησε. Καί ποτε περθελῶν, ἠνωχλήθη παρὰ πολλῶν ὡς ἀδικουμένων. Γέγονεν οὖν ἡ τῶν ἀδικουμένων ἐκδίκησις διὰ φροντίδας αὐτῆς. Φροντίζοντι δὲ περὶ τοῦτου, πρόσαια τις ἐπαγγελλόμενος, εἰ ἐπαρχος γένοιτο, καὶ κατὰ πάντων αὐτῶν δοθεῖν ἔξουσία δι' ὠρισμένου καιροῦ, μὴ εἶνα εὐρεθῆναι τὸν ἀδικούμενον. Ἦσθεις οὖν τῇ ὑποσχέσει ταύτῃ ὁ βασιλεὺς, τὸν ἀνδρα ἐκεῖνον προσχειρίσατο ἐπαρχον. Ὁ δὲ προκαθίσας, προσελθόντος αὐτῷ τινός,

X. Justinus, natione Illyrius, ante imperium europalatae honorem gessit, vir ingenio ad omnia habili et magnanimus. Sacras aedes a Justiniano extractas pro sua pietate adornavit, et utrumque forniciem templo Biacherniano addidit, ut formam crucis exprimat: et in Orphanotropheo templum Principum apostolorum magnis sumptibus extruxit, et Sanctorum Anargyrorum in Basilisci tractu. Item divae Theclae protomartyris, et aureum triclinium palatii, et magnum Valentis aqueductum renovavit, atque alia plura. Uxorem Sophiam augustali corona ornavit, ejusque nomine portum Sophiarum extruxit, et regiam ante urbem, quam et ipsam vicinamque loca ejus gratia Sophiana nominavit. Ei hoc Agathae epigramma est inscriptum:

Qua resonante freto fluctus caeva littora tinnunt,

Et duplici Pontus nomine fudit humum,

Inclutus azori celebranda palatia struxit.

Res Sophiae, nullus quam decoravit honos.

Quam bene, Roma, potens tua gloria constitit, unde Europae atque Asiae fertilis aera patent.

Hac imperatrix Sophia saeneratoribus omnibus perquisitis, et aere alieno, quod eis sive ex syngriphis, sive pignoribus positus deberetur, debita de suo dissolvit, pignora dominis restituit et syngraphas abolevit. Sed imperator cum esset morbo corpore, neque frequenter in publicum prodiret, multos ad inferendam illis injuriam, quasi nullus earum vindex esset, audaciores reddidit. Cum autem aliquando progressus a multis vexaretur de injuriis conquerentibus, deque iis vindicandis cogitaret: quidam ad eum accessit, qui pollicebatur, si praefectus crearetur, et potestatem ad certum tempus in omnes acciperet: neminem inventum iri cui ferret injuria. Ea pollicitatione delectatus 71 imperator, hominem praefectum designat. Is cum pro tribunali sederet, et quidam ex illustrioribus senatoribus accusatus a quodam et accersitus, se non sisteret, ei denuo denuciat.

Variae lectiones et notae.

(22) Τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον. Hujus memoriam agunt Graeci 6 Aprilis, ut est in Menseis, vitam vero scripsit Eusthatius seu Eustachius editam a Papebrochio.

(23) Εἰς Ἀμάσειαν. Primo in insulam Principis, deinde Amaseam relegatur Eutyichius. Idem Eustathius n. 40.

(24) Βασιλεύσας ἑτη τριάκοντα καὶ ὀκτῶ. Summo principatus initio, a 1 April. indict. 5, quo a

D patruo Justino imperator appellatus est, ut monniamus in Familiis Byzantinis, et ut ipsemet imperii sui annos putat in novella 47.

(25) Σοφιανὰ. De sophianarum palatio multa congressimus in nostra Constantinopoli, lib. iv, sect. 12, n. 1. Illius praeterea meminit anonimus MS. in vita S. Stephani Jun. ubi de Copronymo: Ἐν τῷ αὐτοῦ παλατίῳ, ἐνθα καὶ τὰς μουσάρδας αὐτοῦ προπομπὰς ἐποιεῖτο τῷ ἐπιλεγομένῳ Σοφιανῆς.

At ille ne tum quidem adest, contempto apparitore, sed ad imperatoris convivium se confert, quo invitatus erat. Eo præfectus cognito, et ipse regiam ingressus, quamvis convivio jam inchoato, ad imperatorem ait: *Se illi promississe, intra tantum tempus relicturum, si potestatis imperatoris auxilium atque auctoritas sibi suppleret. Sin ipse imperator injurias foveret, eiusque amicis et convivis uteretur, se nullum facturum operæ pretium. Ant igitur illis non dandam esse licentiam, aut sibi magistratum abrogandum.* Ad ea imperatore, si vel ipso cuiquam injuriam fecisset, se abduci jubente: præfectus reum e convivio in prætorium adduxit, auditaque utriusque causa, illum cum sontem invenisset, plerisque affecit, et accusatori damnatum cum accessione multiplici pensare jussit. Ex eo homines sui emolumenti cum aliorum detrimento studiosi, modestiores facti et ad injuriam tardiores, cum illis quos læserant, transegerunt. Persica pax hoc imperatore soluta est. Nam cum Romani Persis annuas quingentas libras penderent, ut sibi vicina Romanæ ditionis castella illæsa tuerentur, Justinus, qui turpe esse dicebat Romanos Persis vectigales esse, aurum retinuit: missisque legatis ad Aretham Æthiopum regem, impetravit ut Persicas provincias Æthiopiæ finitimas incursaret ac prædaretur. Quibus de causis cum denuo bellum inter Romanos et Persas exarsisset, Martinum patricium cum imperio contra eos in Orientem misit, et quarto ejus anno commisso prælio, quamvis utrinque multi cecidissent, tamen victoria penes Romanos fuit. Cæsarum rex Persarum Hormisdas Ardamanem cum ingentibus copiis misit ad provincias Romanorum diripiendas; qui, longe lateque pervagatus, maximaque præda rapta, domum rediit, Martino patricio ei obviam ire non auso. Id imperator ægerrime tulit, atque imperium Martino abrogatum, in Archelaum contulit, et pacem cum Hormisda fecit. Verum ex eo mœrore in phrenitidem 72 incidit: fuit etiam pedibus æger. Et quia liberos non habebat, jam antea Tiberium excubitorum comitem adoptatum Cæsarem appellarat. Morbo igitur liberatus, accessit patriarcha Eutychieo (nam Joanne ex-scholastico mortuo reductus fuerat, et in pontificiam sedem restitutus) et senatu atque omni clero Ecclesiæ convocato, Tiberium imperatorem appellat, eique mandat omnibus audientibus, ut Deum pie colat, ut subditis beneficiat, ut oppressis injuria opem ferat, ne militibus quidvis audendi licentiam tribuat, ne purpura

και αιτιωμένων τῶν ἐπισημετέρων συγκλητικῶν ἐγκαταλείψατο τὸν αιτιώμενον· ἀλλ' οὐκ ἀπ' ἄντησεν ἐκείνος. Ἐἶτα καὶ δευτέρον ἔθετο μήνυμα πρὸς αὐτόν· ὃ δὲ καὶ τούτου καταφρονήσας, εἰς τὸ βασιλικὸν ἀπήιε συμπόσιον, ἔτυχε γὰρ κεκλημένος πρὸς τοῦτο. Ὡς δὲ τοῦτο ἔγνω ὁ ἑπαρχος, ἀπήλθε κἀκεῖνος εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ εὗρεν ἤδη συνιστάμενον τὸ συσσίτιον, καὶ φησὶ πρὸς τὸν βασιλέα· Ἰσχυρόμαρ σοι, βασιλεῦ, διὰ τόσου καιροῦ μηδένα καταλείπειν ἀδικούμενον, τοῦτο δὲ πάντως μοι ἀνυσθήσεται, εἰ καὶ τῆν ἐκ τοῦ κράτους σου ἐπικουρίαν ἔχῃ, καὶ τῆν ῥοπήν· εἰ δὲ μᾶλλον αὐτὸς τῶν ἀδικούντων ἀντιποιῆ, καὶ φιλικῶς αὐτοῖς διακείμενος, συνεστατωμένους ἔχεις, οὐδὲν μοι ἔσται ἀνύσιστον· ἢ παῦσόν με τῆς ἀρχῆς. Καὶ ὁ βασιλεὺς, εἰ αὐτὸς ἐγὼ εἰμι, φησὶν, ἀδικῶν, ἐξανάστησόν με ἐντεῦθεν. Αὐτίκα τῶν τῶν ὁ ἑπαρχὸς τὸν αιτιώμενον ἐκείνον ἐκ τῆς πανδαισίας ἐξαναστήσας, καὶ εἰς τὸ δικαστήριον καταστήσας, καὶ τῷ κατ' αὐτοῦ λέγοντι συνδικάσας αὐτόν, καὶ γούος ἀδικούντα, ἐκείνον μὲν ἐκδίασαι τὰς εἰς σῶμα πληγὰς· τῷ δὲ ἀδικούμενῳ ἐκ τῆς ἐκείνου ὑπάρξεως πολλαπλάσιον ἀποκατέστησε τὸ ὄδλημα. Ὅθεν δεισάντες, οἳς ἦν προαίρεσις πλιονεκτικῆ, τοῦ ἀδικεῖν ἀνεστέλλησαν, καὶ τὰς ἡδικημένοις εἰς συμβάσεις ἐχώρησαν. Αἱ δὲ πρὸς Πέρσας (26) σπονδαὶ ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως ἐλύθησαν· δασμὸν γὰρ ἐνιαύσιον λίτρας πεντακοσίας τῶν Ῥωμαίων δίδόντων αὐτοῖς, ἵνα τὰ σπέρσι ἀγγύθια τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας ἀβλαβῆ φυλάσσωνται φρούρια, ὃ Ἰουστίνος οὗτος ἐπονεύειστος εἶναι τὸ φορολογεῖσθαι παρὰ Περσῶν Ῥωμαίους λέγει, ἐπέσχε τὸ χρυσόν. Διαπρεσβευσάμενος δὲ πρὸς Ἀρεθᾶν (27) τῶν Αἰθιοπίων βασιλέα, ἐπεισεν αὐτὸν, τὰ πλησιάζοντα τοῖς Αἰθιοφί τῆς τῶν Περσῶν ἐπικρατείας, καταδραμεῖν καὶ ληίσασθαι· διὸ καὶ αὐθιγῶς μέσον Περσῶν καὶ Ῥωμαίων ἀνεβρίπιστο πόλεμος. Στρατηγὸν οὖν τῆς Ἀνατολῆς ὁ βασιλεὺς τὸν πατρικίον Μαρτίνον (28) προχειρισάμενος, ἐπεμφε κατ' αὐτῶν, καὶ τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ συνέστη πόλεμος, καὶ πολλοὶ μὲν ἀμφοτέρωθεν ἔπεσον, νικῶσι δ' ἅμως Ῥωμαῖοι. Ὁ δὲ τῶν Περσῶν (29) κρατῶν Ὀρμισδάς Ἀρδαμάνην ἐπεμφε μετὰ βαρβαρίας δυνάμεως, τὰ ὑπὸ Ῥωμαίους ληίσασθαι· ὅς πολλὴν ἐπαλθῶν χώραν Ῥωμαϊκὴν, καὶ λείαν πλείστην ἐξ αὐτῆς ἠρπακῶς, ἐπανήλθεν, τοῦ πατρικίου Μαρτίνου μὴ τολμήσαντο; αὐτῷ ἀντεπεξελεθεῖν. Ἄ μαθὼν ὁ βασιλεὺς, ἐν συμφορᾷ ἐποίησατο, καὶ τὸν μὲν Μαρτίνον τὴν στρατηγίαν ἀπέλιπετο, Ἀρχελάω δὲ αὐτὴν ἐνεπίστευσε, καὶ πρὸς Ὀρμισδᾶν σπονδὰς ἔθετο (30) αὐθιγῶς. Ἐκ δὲ τῆς διὰ ταῦτα λύ-

Variæ lectiones et notæ.

(26) Αἱ δὲ πρὸς Πέρσας. Bellum a Justino Persis illatum ad annum 5 revocat Joan. Biclariensis: de quo agunt præterea Evagrius, lib. v, cap. 7, Theophanes et Cedrenus, an. 7, etc.

(27) Ἀρεθᾶν. Idem Theophanes an. 7.

(28) Μαρτίνον. Sic appellatur a Theophane: Marcianum vocat Evagrius lib. v, cap. 8.

(29) Ὁ δὲ τῶν Περσῶν. Persas cum Romanis pacis foedera rupisse an. 8. Justinus auctor est Biclariensis. At quem Hormisdam Theophanes et Zonaras, Chosroem vocat Evagrius, lib. v, c. 9 12. ubi et de Adarmane et Martini exauctoratione pariter agit.

(30) Σπονδὰς ἔθετο. Evagrius, lib. v, cap. 12

πρὸς νόσῳ φρονιτιδί περιπέπτωκεν, ἤλγει δὲ καὶ τοὺς Α
πόδας. Ἀμοιρῶν μέντοι γονῆς οικείας, ἐφθη τὴν
Κόμητι (31) τῶν ἐξουσίτων Τιβέριον υἱοποιησάμε-
νος, καὶ Καίσαρα ἀνειπόν. Ἀνεθείς δὲ τῆς νόσου,
προσεκαλίσατο (32) τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον (θα-
νόντος γὰρ τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν Ἰωάννου, πάλιν
ἀρχιερατικόν), συναθροίσας δὲ καὶ τὴν σύγκλητον, ἀλλὰ καὶ τὸν κληρὸν τῆς Ἐκκλησίας, βασιλεῖα τὸν
Τιβέριον ἀνηγόρευσε, ἐπ' ἀκρόασει πάντων αὐτῷ
εὐεργετεῖν, τοὺς ἀδικουμένους διεκδικεῖν, τοῖς
τῆ ἀλουργίδι φρονεῖν, τοῖς εὐποροῦσιν ἀπολαύειν,
τῶν οικείων ἀνεπιφθόνως παραχωρεῖν, τοῖς μὴ
ἔχουσιν, ὡς δύναται, ἐπαρκεῖν τὴν βασιλίδα καὶ πρῶην
κυρίαν αὐτοῦ, προσηκόντως τιμᾶν. Ταῦτα
παραινέσας καὶ συμβουλεύσας ὁ Ἰουστίνος τῷ Τιβέριῳ,
ἐξέλιπε, βασιλεύσας ἔτη τρισακάδεκα.

ΙΑ. Στεφθεὶς δὲ ὁ Τιβέριος ὑπὸ Εὐτύχιου τοῦ
πατριάρχου, καὶ τὴν οικείαν γαμητὴν Ἀναστασίαν Β
Αὐγούστην ἀνηγόρευσε, ἣ δύο αὐτῷ θυγατέρας
ἔγεινάτο, Χαριτῶ καὶ Κωνσταντίαν, Σοφία δὲ ἡ
πρῶην βασίλισσα τῶν ἀνακτόρων ὑπαπελθούσα εἰς
τὰ ὁμώνυμα αὐτῇ κατωκισθὴ βασιλεῖα, βασιλικὴν
αὐτῇ τοῦ Τιβερίου δόντος ὑπηρεσίαν, ὡς οικεῖα
μητρί. Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ πρὸς Ὁρμίσαδαν
προσβείαν ἐποίησατο, ἀναεὼν τὰς σπονδὰς. Ὁ δὲ
τὴν ἀνανέωσιν οὐ προσήκατο· διὸ καὶ ὁ Τιβέριος
πρὸς τὸν κατὰ Περσῶν πολλῶν ἤτομασε στρατιάν,
καὶ Ἰουστινιανὸν τῶν ἐπισήμων τινὰ τῆς Ἀνατολῆς
προῦβάλλετο στρατηγόν, ὃς ἐπὶ Πέρσας χωρήσας,
ἐπὶ πλησίον αὐτῶν ἐστρατοπεδεύσατο, εἰς λόγους
ἤκε πρὸ παρατάξεως, καὶ ἐπεισεν αὐτοὺς, σπείσα-
σθαι Ῥωμαίοις ἐπὶ τρία ἔτη. Ἦδη δὲ τοῦ τρίτου
C παραβρυτσκομένου ἐνιαυτοῦ, Ὁρμίσαδ· ὁ τῶν Περ-
σῶν ἀρχηγὸς σὺν ταῖς αὐτοῦ δυνάμεσιν ἐπὶ τὴν Ἀρ-
μενίαν χωρεῖ. Τοῦτο εἰς δειλίαν ἐνέβαλε τὰ ἐκεῖ
Ῥωμαίων στρατεύματα. Διαλεχθεὶς δὲ τούτοις· ὁ
σφέτερος ἀρχηγὸς θάρσος Ἰσπανὸν ἐνεποίησε, καὶ
τὴν πρὸς Ὁρμίσαδαν μάχην ὑπέστησεν, καὶ μέχρι
μὲν τινος ταῖς ἐκ τόξων κεχρημένοι βολαῖ· οἱ Πέρ-
σαι, ἐδόκουν ὑπερτερεῖν τῶν Ῥωμαίων ταῖς ἀσπίσι
καταφραγνύοντων ἑαυτοὺς, καὶ μὴ ἀντεπεξίοντων.
Ἐπεὶ δ' ἐγνώσαν οἱ Ῥωμαῖοι ἤδη κεκυνῶσθαι τὰς
φαρέτρας τοῖς ἐναντίοις, συνησπικότες ἀλλήλοις,
καὶ ἀλαλάξαντες ἐνουάλιον, ἐπήλθον τοῖς Πέρσαις
κατὰ συστάδην, ἀγχεμάχοι· ὅπλοις αὐτοῦς ἀμυνό-
μενοι. Οἱ οὐδὲ πρὸς βραχὺ τὴν ὄρμην αὐτῶν ὑπο-
μεινάντες τρέπονται καὶ ἀναρροῦνται μὲν οἱ πλείους·
D τὸ δὲ στρατόπεδον αὐτῶν διαρπάσσεται· καὶ ἡ μὲν
βασιλικὴ τοῦ Ὁρμίσαδου σκηνή, καὶ ἡ ἀποσκευὴ
ἐκεῖνου πᾶσα, καὶ οἱ ἐλέφαντες τῷ βασιλεῖ ὑπέξη-
ρηντο, τὰ δ' ἄλλα τοῖς στρατιώταις εἰάθησαν. Οἱ δὲ
Ῥωμαῖοι πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Περσίδος ἐχώρησαν,
καὶ χώραν πολλὴν αὐτῆς· ἐλησαντο. Τότε καὶ τὸ
τῶν Βλαχερνῶν λοετρὸν οἰκοδομεῖν ὁ Τιβέριος ἤρ-
ξατο, καὶ πολλοὺς ναοὺς καὶ δημοσίους οἴκους ξενώ-
νά· φημι καὶ γηροκομεῖα ἀνευέωσατο, καὶ τὸν
χρυσοτρίκλινον παρὰ Ἰουστίνου δομηθῆναι προσεπ-

fferatur, ut divitiis sua re familiari citra invi-
diam fruendi det potestatem, ut pauperibus pro-
virili succurrat, ut imperatricem dominam dudum
suam convenienti honore afficiat. Quæ cum Tibe-
rium monuisset, obiit anno imperii x

οὗτος ἐπανήχθη, καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀποκατέστη τὸν
ἐντειλόμενος, τὰ πρὸς Θεὸν εὐσεβεῖν, τοὺς ὑπηκόους
στρατιώταις μὴ ἐνδιδόναι πλεονεκτεῖν, μὴ μέγα ἐπι-
τη ἀλουργίδι φρονεῖν, τοῖς εὐποροῦσιν ἀπολαύειν,
τῶν οικείων ἀνεπιφθόνως παραχωρεῖν, τοῖς μὴ
ἔχουσιν, ὡς δύναται, ἐπαρκεῖν τὴν βασιλίδα καὶ πρῶην
κυρίαν αὐτοῦ, προσηκόντως τιμᾶν. Ταῦτα
παραινέσας καὶ συμβουλεύσας ὁ Ἰουστίνος τῷ Τιβέριῳ,
ἐξέλιπε, βασιλεύσας ἔτη τρισακάδεκα.

XI. Tiberius ab Eutychio patriarcha coronatus,
uxorem quoque suam Anastasiam Augustam salu-
tavit : quæ duas ei filias peperit, Charitonem et
Constantinam. Sophia vero Justini vidua, relicta
aula in regiam sibi cognominem migravit, regio
comitatu ci a Tiberio tanquam matri suæ attributo.
Ad Hormisdam Persarum regem de pace renovanda
legatos misit : qui cum renovationem eam recusasset,
Tiberius ad bellum Persicum ingentes copias
conscribit, et Justinianum virum illustrem, Orien-
tis ducem creat. Qui contra Persas profectus, castris
prope illos positis, et ad colloquium evocatis, persua-
det, ut triennii pacem cum Romanis faciant. Tertio
anno jam exunte, Hormisdas Persarum dux cum
suis copiis Armeniam invadit : quæ res terrorem in-
cussit Romanis legionibus, sed ducis sui cohortatio-
nibus animis receptis, pugnare cum Hornisada non
recusarunt. Ac quandiu Persæ sagittis utebantur,
Romanis superiores esse videbantur, qui se clypeis
obsepiebant, nec contra ibant. Sed cum animadver-
terent Persas jam pharetras exhaustisse, densatis cly-
peis, et clamore bellico sublato, illos invaserunt, co-
minus bastis et gladiis rem gerentes. Ibi hostes nec
ad exiguum tempus eorum impetu tolerato in fugam
versi plerique cadunt, castrisque direptis regium
Hormisdæ tabernaculum et omnis ejus supellex
73 et elephantés, imperatori seliguntur, cætera
militibus concessa. Romani in Persidis interiora
progressi, longe lateque prædas egerunt. Tunc
Tiberius balneas Blachernas ædificare cepit, mul-
tas et sacras et publicas ædes instauravit, ut hos-
pitia et senum receptacula, et aureum triclinium
a Justino conditum renovavit. Eutychio patriarcha,
cum Byzantinam sedem per iv annos secundum
ornasset, mortuo, patriarcha eligitur Magnæ Eccle-
siæ diaconus Joannes Jejunator, vir sanctissimus.
Persas captivos Constantinopolim perductos, im-
perator omnes magnifice vestitos domum redire
sivit : quos ipsorum cognati præter spem conspi-
cati, magna cum admiratione imperatorem collau-
darunt. Cæterum Chaganus Avarum dux a Tiberio

Varie lectiones et notæ.

(31) *Κόμητι*. Notarii dignitatem obiisse Tibe-
rium scribit Eustathius in Vita S. Eutychiei Patr.
Constantinopol. n. 67, scilicet *ordinis primi*, quo-
modo eam vocat Lactantius, in libro *De mortibus*

persecutorum, cap. 10

(32) *Προσεκαλίσατο*. Eustathius in Vita S. Eutychiei Patr. Constantinopol. n. 70 et seqq.

fabros petiit, qui sibi balneas edificarent. his missis, pontem in Danubio struere coegit opifitices, ut flumen citra periculum trajicere, et Romanis provincias populari posset. Imperator autem exercitum XII millium robustorum juvenum ex gentibus coegit, quem ex suo nomine vocavit, et Mauricio comite fœderatorum illis præposito, eique cubiculario legato addito, contra Persas ablegavit. Pugna commissa, Romanus prælio victor, multas urbes et multum agri Barbaris ademit. Mauricius reversum imperator honorifice excipit, et desponsa Constantina filia generum asciscit. Alteram Charitonem duci Germano in matrimonium dedit, et utrumque Cæsarem designavit. Cum autem tabe laboraret, lectica in Tribunalium peractus, Mauricius imperatorem proclamari jussit, Joanne patriarcha præsentente cum Patribus conscriptis, morbo ita confectus, ut orationem in concilio habere non posset: quare scripto suam sententiam proposuit. Reversus in regiam, naturæ debitum persolvit. Regnavit annos quatuor, menses decem, et dies octo.

ὁπιστράτηγον Ναρσὴν τὴν κουδικουλάριον ἐπέπεμφε κατὰ τῶν Περσῶν. Πόλεμου δὲ συρραγίντος, τὸ Ῥωμαϊκὸν ὑπερέτρησε στράτευμα, καὶ πλείους τῶν Βαρβάρων καὶ πολλὴν χώραν ἀπέλειπε. Ὑποστρέψαντά δὲ τὸν Μαυρικίον μετὰ τιμῆς ὁ βασιλεὺς ὑπέδειξετο, καὶ κηδεσθῆναι ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Κωνσταντίνῃ αὐτὸν ἐποίησατο. Τὴν δ' ἐτέραν τὴν Χαριτῶ τῷ στρατηγῷ συνέλευσε Γερμανῶν, καὶ ἄμφω δὲ τετιμῆκε Καίσαρας. Νόσῳ δὲ φθινάδι περιπεσὼν, ἐν τῷ τριβουναλίῳ φοράδῃ ἐκκομισθεὶς, ἐκεῖ τὸν Μαυρικίον ἀναρρήθῆναι βασιλεῖα πεποίηκε, παρόντος τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς. Οὕτω δὲ ὑπὸ τῆς νόσου κατείργαστο, ὡς μὴ δὲ δύνασθαι τοῖς συνειλεγμένοις ὁμιλῆσαι, διὸ καὶ δεξί γραφῆς τοῦτοιοῦ ἐαυτοῦ περὶ ἐπίστασι βούλημα. Ὑποστρέψας δ' ἐκείθεν εἰς τὰ βασίλεια, τὴν ζωτὴν ἐξήμετρησε, βασιλεύσας ἐπὶ τρία, μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ὀκτώ.

XII. Mauricius, a patriarcha Joanne Jejunatore coronatus, rerum administrationem suscepit, natus annos tres et quadraginta. In contractibus scribebatur Mauricius qui et Tiberius. Chaganus autem, Sirmio positus, postulavit, ut LXXX millibus annui tributii adhuc viginti millia adderentur: quod additamentum Mauricius imperator, pacis 74 conservandæ studio non detractavit. Postea etiam elephantem petenti, quod ejusmodi belluam nunquam vidisset, maximum eorum quos habebat misit. Verum homo insatiabilis, aut rumpendæ pacis causas quarritans, centenis illis alia vicena millia postulavit adjici. Quod cum imperator recusaret, ille bello Romanis illato multas urbes

ἔκδοσμενον. Εὐτυχίου δὲ τοῦ πατριάρχου ἐπὶ τίσσασας ἐναυτοῦς τὸ δευτερον τὸν θρόνον τῆς Βυζαντινῆς κοσμήσαντος, καὶ ἐκλειοπέτος (33), χειροτονεῖται πατριάρχης διάκονος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἰωάννης ὁ Νηστευτῆς (34), ἀνὴρ ἱερώτατος. Τοῦς δ' εἰς τὴν βασιλεῖα τῶν πόλεων ἀγθίντας δορυαλώτους Πέρσας ἀπαντες μεταμφιάσας ὁ βασιλεὺς μεγαλοπρεπῶς, εἰς τὰ οἰκεία ἀφήκειν ἐπαυλθεῖν οὐς ἀνεπίστως οἱ προσήκοντες θειασάμενοι, ἐπερθεάμασαν, καὶ δι' ἐπαίνων τὸν βασιλεῖα πεποίητο. Ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλεύς ὁ Χαγάνος ὁ τῶν Ἀδάρων (35) ἀρχηγός, ἠτήσατο σταλήναι αὐτῷ οἰκωδέμους, ἵνα αὐτῷ δομησῶνται λωστρόν. Στελέντων δὲ, γέφυραν παρὰ τὸν Δάνουδιν ἐκοδόμησε, βιασάμενος (36) πρὸς τοῦτο αὐτοῦς, ἵνα δι' αὐτῆς ἀπόνως περαιούμενος, τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ληζήται. Ἐξ ἐθνικῶν δὲ πλῆθος, ἐς χιλιάδας δώδεκα συνιστάμενον ἀθροίσα, ὁ βασιλεὺς νέων (37) καὶ σφιγγόντων ἀνδρῶν, ἐπὶ τῷ ἐαυτοῦ ὀνόματι (38) τούτους συνεκρότησε στράτευμα, καὶ στρατηγὸν αὐτοῖς ἐπιστήσας Μαυρικίον (39) τὸν κόμητα τῶν φοιδερίτων, καὶ κατὰ τῶν Περσῶν. Πόλεμου δὲ συρραγίντος, τὸ Ῥωμαϊκὸν ὑπερέτρησε στράτευμα, καὶ πλείους τῶν Βαρβάρων καὶ πολλὴν χώραν ἀπέλειπε. Ὑποστρέψαντά δὲ τὸν Μαυρικίον μετὰ τιμῆς ὁ βασιλεὺς ὑπέδειξετο, καὶ κηδεσθῆναι ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Κωνσταντίνῃ αὐτὸν ἐποίησατο. Τὴν δ' ἐτέραν τὴν Χαριτῶ τῷ στρατηγῷ συνέλευσε Γερμανῶν, καὶ ἄμφω δὲ τετιμῆκε Καίσαρας. Νόσῳ δὲ φθινάδι περιπεσὼν, ἐν τῷ τριβουναλίῳ φοράδῃ ἐκκομισθεὶς, ἐκεῖ τὸν Μαυρικίον ἀναρρήθῆναι βασιλεῖα πεποίηκε, παρόντος τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς. Οὕτω δὲ ὑπὸ τῆς νόσου κατείργαστο, ὡς μὴ δὲ δύνασθαι τοῖς συνειλεγμένοις ὁμιλῆσαι, διὸ καὶ δεξί γραφῆς τοῦτοιοῦ ἐαυτοῦ περὶ ἐπίστασι βούλημα. Ὑποστρέψας δ' ἐκείθεν εἰς τὰ βασίλεια, τὴν ζωτὴν ἐξήμετρησε, βασιλεύσας ἐπὶ τρία, μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ὀκτώ.

IB. Μαυρικίος δὲ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως εἶχετο, στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ. Ἦν δὲ, ὅτε τῆς αὐταρχίης ἐπίθη, ἐτῶν τεσσαράκοντα πρὸς τρισίν. Ἐγράφετο δὲ ἐν τοῖς συμβολαίοις, Μαυρικίος ὁ καὶ Τιβέριος. Χαγάνος δὲ ὁ τῶν Ἀδάρων ἀρχηγός, τὸν Σιρμιον χειρωσάμενος ἐβήτησε προστεθῆναι ταῖς ὀδοθήκοντα χιλιάσι ταῖς ἐτησίως αὐτῷ παρεχομέναις, καὶ ἐτέρας εἰκοσίν· καὶ ὁ βασιλεὺς εἰρηνεύειν ἐθέλων, τὴν προσθήκην ταύτην ἐποίησε. Ὁ δὲ καὶ ἐλέφαντα ἤησε, μήπω τὸ ζῆον ἰδὼν, τὸν μετῶνα τολῶν ὡς εἶχεν ὁ βασιλεὺς αὐτῷ πέπομφεν. Ὁ δὲ Χαγάνος (40) ἀπληστευόμενος, ἢ προφάσεις τοῦ μὴ εἰρηνεύειν ζητῶν, ἐτέρας εἰκοσὶ χιλιάδας ταῖς ἐκατὴν προστεθῆναι ἀπήτησε. Μῆ

Variae lectiones et notæ.

(33) Καὶ ἐκλειοπέτος. Obiit S. Eutychnus ea Dominica quam Græci δευτεροπρώτην. Latini, in albis vocant, 5 April. an. Ch. 532, Eustath. n. 96. Postridie illius memoriam agi observant Menæa.

(34) Ἰωάννης ὁ Νηστευτῆς. Cujus memoriam et synaxin agunt Græci 2 Septemb. et encomium descripsit Callistus Patr. Constantinopol. quod habetur in cod. Reg. 275. Hujus Canones penitentiales edidit Morinus in libris *De penitentia*. Præxin vero ab eo Græcis præscriptam in confessione peragenda, Leo Allatius, lib. III *De utriusque Eccl. consensione*, cap. 17, n. 10.

(35) Ὁ τῶν Ἀδάρων. Joan. Biclariensis an. 1 Tiber.

(36) Βιασάμενος. Codd. mss. βιασάμενος τοῖς τεχνίταις πρὸς τὴν ταύτης οἰκοδομήν, ἵνα δὲ αὐτῆς

εὐμερῶς παραιούμενος, etc.

(37) Νέων. Codd. mss. νέων σφιγγόντων ἐπὶ τῷ ἐαυτοῦ ὀνόματι.

(38) Ἐπὶ τοῦ ἐαυτοῦ ὀνόματι. Theophan. an. 4 Tiberii.

(39) Μαυρικίον. Joan. Biclariensis an. 2, 3 et 4 Tiberii.

(40) Χαγάνος. Varias Chagani Avarum in imperii provincias excursiones subinde memorat Theophylactus Simocatta in *Hist. Mauriciana*, et ex eo alii: sed nullus, ni fallor, meminit Thessalonicæ ab eo obsessæ, et S. Demetrii ope ab ea obsidione liberatæ, de qua laudatur a Leone Allatio in *Diatriba de Symeonibus*, narratio scripta ab auctore qui ipso Mauritio imperante vixit, et prorsus in obediencie scriptis.

καταβεβημένου δὲ καὶ ταύτην τὴν προσθήκην τοῦ βασιλέως, ἐστράτευσε κατὰ Ῥωμαίων ἐκείνος καὶ πάλαι πολλὰς τοῦ Ἰλλυρικοῦ χειρώσατο: ἤπειτα τε καὶ τὸ Μακρὸν καταστρέφει Τείχος. Στείλας οὖν πρίστεις πρὸς τὸν βάρβαρον ὁ Μαυρικίος σπονδὰς εἶπετο. Ὁ μόντος Χαγάνος, ἀπληστός τε καὶ ἀπιστός ὢν, δόλιφ κατὰ Ῥωμαίων ἐγένετο, αὐτὸς μὲν ἡσυχάζων, εἶθνη δὲ τινα τῶν Σκλαθηνῶν παρασκευάζας τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων ληΐζεσθαι, οἱ καὶ μέχρι τοῦ Μακροῦ Τείχους πεφθάρκασιν. Ὁ Βασιλεὺς δὲ Κομαντιολὸν στρατηγὸν προβαλλόμενος, καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς Βαρβάρους ἀθρόον ἐπέξελθῶν, τῶν Ῥωμαϊκῶν αὐτοῦς ὄριον ἀπήλασεν, ἀναιρεθίντων πολλῶν, καὶ τὴν λείαν ὄσσην ἔλαβον, καὶ τοὺς αἰχραλώτους ἐπανεώσατο. Φιλιππικῶ δὲ τὴν ἰδίαν συζεύξας ἀδελφὴν, κατὰ Περσῶν αὐτὸν σὺν βαρεῖ στρατεύματι ἐξαπέστειλεν. Ὁ δὲ ἀγχιεὶς τῇ Νισίβει γενόμενος, κἀκεῖθεν ἐμβαλὼν τῇ Περσίδι, ἤλασεν ἐκεῖθεν λείαν πολλήν, καὶ ἐπανίων, τῇ τῶν Μήδων χῶρξ προσέβαλε, καὶ ταύτης οὐ μείω τινα ληϊσάμενος ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Ῥωμαίων. Καὶ αὐθις δὲ τοῖς Περσικοῖς ἐπαίθων χωριστοῖς, ὁμοίως εὐτύχησεν. Νοσήσας μόντος εἰς Μαρτυρόπολιν (41) παραγίνεται, κἀκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐτέχθη δὲ τῷ Μαυρικίῳ υἱὸς ὃν ὠνόμασε Θεοδοσίον. Φιλιππικὸς δὲ καὶ πάλιν κατὰ Περσῶν ἐξεστράτευσε, καὶ τὸ περὶ αὐτὸν στρατιωτικὸν ἠρώτησεν, εἰ πρόθυμοι τοῖς Πέρσαις εἶεν μαχεύεσθαι; Οἱ δὲ καὶ ὄμοιοι τὸ πρόθυμον αὐτῶν ἐθεβαίουν. Ὡς οὖν συνέβαλον τοῖς ἐναντίοις, μέχρι μὲν τινος ἀντέχον οἱ Βάρβαροι. Ἐπεὶ δὲ τοῖς ἵππους πλήτερον αὐτῶν ὁ στρατηγὸς τοῖς οἰκείοις παρεκλεύσατο, καὶ πολλοὶ τῶν ἵππων πηγετιμένοι ἐπιπτον, ἐτράπη τὸ Περσικόν, καὶ τὸ μὲν ἡττητο κραταιῶς, καὶ πολὺ τούτου μέρος διεφάρτο· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι λαμπρῶς νενικήκασι, καὶ ζώντας τῶν πολεμίων περὶ διτχιλοῦς συνέλαβον. Ὁρμισδῆς δὲ ὁ τῶν Περσῶν ἀρχηγός, Βαρὰμ προχειρισάμενος στρατηγὸν, συμβαλεῖν Ῥωμαίοις ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ συμβαλὼν ἠτάτα· ὀνομαστὸν Ὁρμισδῆς γυναικίαν ἐσθῆτα (42) στέλλει αὐτῷ, καὶ τὴν στρατηγίαν ἀφελαιτο, καὶ τῷ ὑποστρατήγῳ αὐτοῦ διὰ γραφῆς ἐνετίλατο τὸν Βαρὰμ ἀνελεῖν. Ὁ δὲ οἶον κακοῦ γέγονεν ἐνοήσας, γράμματα ὡς ἐξ Ὁρμισδοῦ αἰσῶν σταλέντα ἐπλάσατο, ὀργὴν ἐμφαίνοντα κατὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος, καὶ συναθροίσα· αὐτὸ, τὰ τε γράμματα εἰς ἐπήκοον ἀνάγνωσθῆναι πεποίηκε, καὶ αὐτὸς ἀνεμίμησεν τῆς ἀπηνείας Ὁρμισδοῦ καὶ τῆς ὀμόσθητος, καὶ διὰ τούτων ἀντάραι χεῖρας τρέψας κατὰ τοῦ σφῶν ἀρχηγῶ. Ἐκαλθόντες (43) οὖν ἀθρόον αὐτῷ, κατέσχον, καὶ ἐνέβαλον εἰς αἰρκτήν. Ὁ δὲ ὑποθέσθαι αὐτοῖς περὶ τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς ἤξιον, ἄττα τῷ ἔθνεϊ γινώσκαι συμφέροντα, καὶ συνεβούλευε μὴ τὸν Χοσρόην υἱὸν αὐτοῦ ὄντα προκριθῆναι εἰς τὴν ἀρχήν, ἀπληστον

Allyrici subegit, minatus se Longum Murum etiam eversurum. Itaque Mauricius, missis ad Barbarum legatis, pacem cum eo facit. Sed Chaganus, ut insatiabilis et perfidus, dolo Romanos aggressus, ipse quievit: Sclavorum vero gentes quasdam ad populandas provincias concitavit, quæ usque ad Longum Murum sunt progressæ. Quapropter imperator, Comentiolo duce creato, Barbaros improviso adventu Romanis sinibus expulit, multis cæsis, et præda omni captivisque receptis. Philippicum sorore desponsa cum manu validissima contra Persas misit, qui cum proxime Nisibini pervenisset, atque inde in Persiam irrupisset, multa præda abacta, in reditu impressionem in Mediam fecit, et ibi quoque præda non minore parta, in Romanas provincias rediit: inde iterum Persicos fines ingressus, rem æque prospere gessit. Sed propter morbum Martyropolim, atque inde Byzantium rediit. Mauricio natus est filius quem Theodosium nominavit. Philippicus denuo Persas oppugnaturus, milites suos percontatur an alacres essent ad pugnandum cum Persis? iis vero etiam jurejurando alacritatem suam testatis, hostes aggreditur: qui etsi ad tempus recititerunt, tamen cum dux equos illorum cædi jussisset, et multi equi vulnerati cecidissent, Persæ fugam ceperunt, potenter victi, magnaue clade accepta: Romani vero illustrem victoriam consecuti, hostium ad duo millia viva ceperunt. Hormisdas Persarum rex Baramum ducem congredi cum Romano jussit. Quem ut victum esse cognovit, abrogato illi imperio vestem mullebrem mittit, ac legato ejus per litteras mandat, ut eum occidat. Cæterum Baramus quantis in malis esset reputans, litteras ab Hormisda ad se missas esse comminiscitur, quibus iracundiam suam adversus omnem exercitum declarat, easque militibus convocatis, palàm omnibus recitari 75 jubet, ac Hormisdæ sævitia et inhumanitate commemorata, eos concitat ad bellum ei inferendum. Subito igitur eum aggressi, captum in carcerem conjecerunt. At ille professus, se consilium eis de Persarum imperio daturum, quod toti nationi sciat bono futurum, monet ne filium suum Chosroem regem creent, hominem inexplebilem, injustum, insolentem, atque intolerandi supercilii, sed alium e suis filiis. Sed ei sententiæ procerum nonnullis refragatis, populares contra eum concitati, filium cui regnum decreverat, et matrem illius, in conspectu ejus statim occiderunt: ipse oculis erutis, in carcerem compactus: Chosroes a tota gente rex electus. Is ad tempus patrem bene tractavit, et quanquam e custodia non eduxit, in ea tamen omnem ei cultum et obsequium præstitit. Qui cum nihil quod a filio proficisceretur, gratum ha-

Varis lectiones et notæ.

(41) *Μαρτυρόπολιν*. Cujus urbis meminit præ cæteris Simocatta, lib. iv, cap. 15 et Theophaues an. 5 Mauricii.

(42) *Γυναικίαν ἐσθῆτα*. Simocatta, lib. iii,

cap. 8; Theophan. p. 222. Vide Notas ad Cinna-
num, p. 451.

(43) *Ἐπελοῦντες*. Simocatta, lib. iv, cap. 5,
4, 5, 6.

beret, imo contumelias pro beneficiis reponeret : A fratris Choroos eum latera fustibus tundendo occidi jussit. Id facinus odium Persarum ei peperit. Suscepit contra Baramum expeditione, quosdam ex proceribus suis illi studere suspicatus occidit, ac militari seditione perterritus, cum paucis ad Romanos confugit. Eo Mauricius cognito, prætori provinciæ mandat, ut Chosroen regio cultu et honore suscipiat, et Narsetem cum legionibus auxilio mittit, ad regnum recuperandum. Is igitur cum Baramo congressus, illustri victoria potitur, Persarum multis occisis, et ad sex millia captis, quos Chosroes ad se adductos jaculis omnes confecit. Qui vero ex Barami federatis Turcicæ nationis erant, eos ad Mauricium misit, quorum multi cruces in frontibus gerebant, compunctis superciliis in crucis modum, infusoque atramento. Cujus rei quæsitâ causa, responderunt, superiori tempore cum sua gens fame periclitaretur, se a Christiano quodam monitos hoc fecisse, nec ullum ex eis qui paruerit, fame periisse. Baramus superatus, fuga salutem quæsit, Chosroes in suum regnum est reversus. Fertur autem cum ante victoriam dux Romanorum certam belli administrandi rationem secuturus esset, instituisse Chosroes, ne id consilium exsequeretur, et alium instruendæ aciei modum proposuisse : quem cum **76** dux inutilem esse affirmaret, neque tamen Chosroes de sententia sua decederet, etiam salibus incessit regem, ut rei militaris et instruendæ aciei imperitum. Is Chosroen irritatum, qui motus astrorum peritus esset, atque futurarum rerum præscientia gloriaretur, dixisse : *Nisi temporî servitendum esset, non auderes, dux, magnum regem salibus incessere. Quia vero successibus presentibus insolescis, audito, quid in futurum dii constituerint. Scito res adversas ad vos Romanos esse redituras, et gentem Babyloniam triplici annorum septenario circuitu Romanam ditionem obtenturam. Post illud autem, vos Romani, quintum septenarium annorum Persas servitute premetis. Iis peractis dies sine vespere hominibus illucescet.* Hæc ille. Mauricius autem filium Theodosium imperatorem appellat, eumque patriarcha Joannes in Paschate coronat. Eodem Quadragesima Martyrum, inchoatam pridem a Tiberio, necdum perfectam, absolvit. Pace cum Persis facta, legiones ex Oriente in Thraciam revocavit, et ipse Byzantina terra egressus, loca a Barbaris eversa contemplari voluit. Quo tempore et sol defecit, et mulier quædam in Thracia puerum peperit, sine oculis, sine palpebris, sine manibus et brachiis, cauda piscina usque ad coxendices sursum porrecta. Verum Chagano cum infinita

δυνατα ἀδικον, ὑβριστήν τε καὶ ἀλαζονικώτατον, ἀλλ' ἑτερον υἱὸν αὐτοῦ προχειρισθῆναι τοῦ ἔθνους ἄρξαι. Ἀντιπεσόντων δὲ τοῖς λόγοις τούτου ἐνίων τῶν ἐν ὑπεροχαῖς, καὶ κατ' αὐτοῦ τοὺς Πέρσας ἐκμηνάντων, ὁ μὲν υἱὸς αὐτοῦ, ὃν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκείνος προέκρινε, καὶ ἡ μήτηρ ἐκείνου ἐνώπιον αὐτοῦ ἐβῆς ἀνηρέθησαν παρὰ τοῦ πλήθους, καὶ αὐτὸς δὲ ἐξεκόπη τὰ δῆματα, καὶ οὕτω καθείρχθη. Ὁ δὲ γε Χοσρόης (44) εἰς τὴν ἀρχὴν ἤρθη παρὰ τοῦ ἔθνους παντός. Καὶ μέχρι μὲν τινος πρὸς τὸν πατέρα φιλοφρόνως διέκειτο, τῆς μὲν φρουρᾶς οὐ λύσας αὐτὸν, πᾶσαν δὲ θεραπείαν αὐτοῦ ἐκείσε πομπέμενος. Ὁ δὲ οὐδὲν τῶν παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ στελλομένων προσέτο, ἀλλὰ καὶ ὑβρεῖσι μᾶλλον τὰ φιλοφροσύνας ἡμείβετο. Θυμῷ γοῦν διὰ ταῦτα ληφθεὶς ὁ Χοσρόης, ῥοπάλοις ἐκέλευσε κατὰ τῶν λαγόνων τυπτόμενον τὸν πατέρα θανεῖν. Τοῦτο μῖσος ἐγγενέσθαι τοῖς Πέρσαις κατὰ τοῦ Χοσρόου ἐποίησε. Ὁ δὲ κατὰ Βαρᾶμ (45) ἐξεστράτευσε, καὶ τινὰς τῶν παρ' αὐτῷ μεγιστάνων ἐπὶ Βαρᾶμ προσκεῖσθαι ὑποπεύσας, ἀνέβλεν αὐτοῖς. Τοῦ δὲ στρατεύματος κατ' αὐτοῦ στασιάζαντος, δεισας ἐκείνος, μετὰ τινων ὀλίγων ἀποδιδράσκει (46), καὶ πρὸς Ῥωμαίους ἀφίκετο. Ὁ μαθὼν ὁ Μαυρίκιος, κελεύει τῷ στρατηγῶντι τῆς χώρας, ὑποδέξασθαι τὸν Χοσρόην βασιλικαῖς θεραπείαις καὶ δεξιῶσσι. Στέλλει δὲ Ναρσῆν μετὰ στρατευμάτων συμμαχῆσαι Χοσρόην, καὶ ἀποκαταστῆσαι αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἀρχὴν. Συμβαλὼν τοίνυν ὁ Ναρσῆς τῷ Βαρᾶμ, νίκην ἤρατο περιφανῆ, πολλοὺς μὲν τῶν Περσῶν ἀνελὼν, ζωγρησας δὲ περὶ ἑξακισχιλίου, οὗς τῷ Χοσρόῃ προσήγαγεν· ὁ δὲ κατηκόντισεν ἅπαντας. Ὅσοι δὲ ἐν τοῖς ζωγρηθεῖσιν ἦσαν τοῦ Τούρκου (47) γίνους τῷ Βαρᾶμ συμμαχοῦντες, τούτους ἀνέπεμψεν εἰς Μαυρίκιον, ὧν πολλοὶ ἐπὶ τῶν μετώπων σταυροὺς ἔφερον, κατασχθέντων αὐτοῖς τῶν ἐπισκυνίων, καὶ μέλανος ἐγγυθέντος τοῖς στήμασιν εἰς τύπον σταυροῦ. Οἱ περὶ τούτου ἐρωτώμενοι, ἔλεγον πρὸ καιροῦ ἱκανῶς λιμῷ τὸ γένος αὐτῶν διαφθεῖρεσθαι, τινὰς δὲ τῶν πρὸ αὐτοῖς Χριστιανῶν ὑποθέσθαι τοῦτο αὐτοῖς, καὶ μηδένα τῶν τοῦτο πεποιηκότων κινδυνεύσαι ἐκ τοῦ λιμοῦ. Ὁ μὲν οὖν Βαρᾶμ ἠτήθη εὖ φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο. Ὁ δὲ Χοσρόης εἰς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν καὶ χώραν ἐπανεβλήθη. Λέγεται δὲ (48) πρὸς τῆς νίκης, τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων ἄλλως διατιθέσθαι σκοπεύοντα τὸν πόλεμον, τὸν Χοσρόην ἐνίστασθαι μὴ κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ συγκροτῆσαι τὴν μάχην, ἀλλ' ἄλλων ὑποτιθέσθαι τρόπον· τὸν δὲ στρατηγὸν ἀσύμφορον εἶναι λέγειν, τὸ οὕτω μάχεσθαι, καὶ τὸν Χοσρόην τοῦ σκοποῦ μὴ μεθίσθαι, ὥστε παροξυνθέντα τὸν στρατηγὸν, ἀποκῶψαι πρὸς τὸν Χοσρόην, ἀστρατήγητον αὐ-

Varix lectiones et notæ.

- (44) Χοσρόης. Idem Simocatta, lib. iv, cap. 7. Theophan. an. 7 Mauricii.
 (45) Κατὰ Βαρᾶμ. Simocatta, lib. iv, cap. 9 et seq.
 (46) Αποδιδράσκει. Simocatta, lib. iv, cap. 10;

Chronic. Alcxandr. an. 9 Mauricii.

(47) Τούρκου. Simoc. lib. v, cap. 10, Theophan. an. 7 Mauricii.

(48) Λέγεται ἐξ. Simoc. lib. v, cap. 15.

των εἰπόντα καὶ ἀσπὴ πολεμικῶν παρατάξεων. Τὸν δὲ δηχθέντα ἐπὶ τοῖς σκώμμασιν, ὄντα δὲ καὶ ἐν γνῶσει τῆς κατὰ τοὺς ἀστέρας κινήσεως, κἀντεῦθεν ἀρχοῦντα γινώσκειν τὰ μέλλοντα, φάναι, *Εἰ μὴ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐντυραννοῦμεθα, οὐκ ἂν ἐδώρησας, στρατηγῆ, τὸν μέγαν βασιλέα* (49) *βάλλειν τοῖς σκώμμασιν. Ὅτι δὲ τοῖς παροῦσι μέγα φρονεῖς, ἀκουσον τί δῆτα τοῖς θεοῖς ἐσίστερον μεμελέτηται. Ἀντικαταφρέουσι, εἰς Ἰσθμ, εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὑμᾶς τὰ δευρὰ. Ἐξέσται δὲ τὸ Βαβυλώνιον φύλον τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας τριτην κυκλοφορικῆν ἐβδομάδα ἐτῶν. Μετὰ δὲ τοῦτο, πεμπταλῶν ἐβδομάδα ἐτῶν, Ῥωμαῖοι Πέρσας δουλαγωγήσεται. Τούτων δὲ διηγησόμενων, ἡ ἀνέσπερος ἀνθρώποις ἐνδημήσει ἡμέρα, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταῦτη. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος*

τὸν υἱὸν Θεοδόσιον ἀνηγόρευσε βασιλέα, κατὰ τὸ Καὶ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων πρῶην ἀρχθέντα κτίζεσθαι παρὰ Τιθερίου, ἀτελῆ δὲ καταλειφθέντα αὐτὸς ἀνεπλήρωσεν. Εἰρήνης δὲ γενοῦσας πρὸς Πέρσας, τὰς δυνάμεις ἐξ Ἐφέας ἐπὶ τὴν Θράκην μετήνεγκε, καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε τῆς Βυζαντιδος, τὰ ὑπὸ τῶν Βαρβάρων κατεστραμμένα θεάσασθαι. Ὅτε καὶ ὁ ἥλιος ἐσκιάσθη (50) καὶ γυνὴ τις (51) ἐν Θράκῃ παιδίον ἔτεκεν, οὔτε ὀφθαλμοὺς οὔτε βλέφαρα ἔχον οὔτε χεῖρας οὔτε βραχίονας, ἰχθύος δὲ οὐραῖον πρὸς τὸ ἰσχίον ἀνω προβεδημένον. Τοῦ μέντοι Χαγάνου τῆς Θράκῃ ἐπελθόντες μετὰ πλήθους ἀπέρου, ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Πρίσκοσ δέσας εἰς τὸ φρούριον Τζουρουλοῦ συνέκλεισεν ἑαυτὸν. Ὁ δὲ Βάρβαρος πολιορκεῖν αὐτὸ ἠτοιμάζετο. Τότε κατεστρατήγησεν ἐκεῖνον Μαυρίκιος· τρώπῳ τοιούτῳ· γράμματα πρὸς Πρίσκον (52) συντίθειν, ἀντέχειν αὐτὸν παραιῶν· μικρὸν γὰρ ὄσον τοὺς Βαρβάρους μετ' ἀσχύνης ἀναχωρῆσαι. Στέλλεσθαι γὰρ τριτῆρεις εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, σὺν στρατεύματι ληΐσασθαι τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν δορυαλώτους ἐλεῖν. Τοῦτε τὸ γράμμα διδώσκειν, ἐπισκήψας αὐτῷ περιπεσιῖν τοῖς Βαρβάροις ἐν τῷ πρὸς Πρίσκον δῆθεν πορεύεσθαι. Οὐ γνομένου, τὴν ἐπιστολὴν ὁ Βάρβαρος ἀναγνοῦς, καὶ δέσας περὶ τῶν οἰκίων, σπένδεται (53) πρὸς Πρίσκον ἐπὶ δώροις ὀλίγοις, καὶ ἀπεισιν. Ἐκτίσσε δὲ Φιλιππικὸς ἐν Χρυσοπόλει μανῆν (54) ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, καὶ οἶκον ἐν ταύτῃ λαμπρότατον, ἐν ἑαυτῷ τὸν Μαυρίκιον ὑποδέχεται.

IV. Ὁ δὲ γε Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ Νησευτής, καὶ πατριάρχης, τὸν βίον λιπῶν, πρὸς τὰς ἀτίδλους μετέστη μονὰς, κοσμήσας τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἐπὶ ἑτῆ τρισκαίδεκα, καὶ ἐπέκεινα. Προχειρίσθη γοῦν πατριάρχης Κυριακὸς (55), ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ δὲ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ναὸς δὲ τῆς Διακονήσεως λέγεται, ὠκοδόμηται. Καὶ Πέτρος ὁ τοῦ Μαυρικίου ὁμαίμων τὸν ναὸν, δὲ τοῦ Ἀρεοβίνδου καλεῖται, τῆς Θεοτόκῃ ἀνήγειρε. Σοφία δὲ ἡ βασιλεῖς, καὶ ἡ Αὐγούστα Κωνσταντῖνα στέμμα προσηνεγκε τῷ βασιλεῖ, λίθοις ὑπερτίμοις καὶ μαργάροις ὑπερφύσει κεκοσμημένον (56). Ὁ δὲ τοῦτο λαβὼν ἀνέλετο τῷ Θεῷ, τῆς ἐκκλησίας προσαγαγών. Ὁ Χαγάνος μέντοι καὶ αὐθὶς πρὸς τὰ Ῥωμαίων ἐχώρησε. Καὶ τοῦτῳ τῶν Ῥωμαϊκῶν στασευμάτων

A multitudine Thraciam ingresso, Romanorum dux territus in castello quodam Tzuruli se conclusit. Mauricius autem Barbarum obsidionem parantem tali solertia circumvenit. Litteras ad Priscum scribit, monens, ut obsidionem toleret. Nam Barbarum intra exiguum tempus cum ignominia recessurum : missis enim in regionem ejus triremibus, domibus eorum direptis, uxores et liberos captivos abduci. Eas litteras cuidam tradit, ac mandat, ut in itinere ad Priscum, de industria se Barbaris offerat : quo facto, cum Chaganus lectis litteris, suis timeret, pacem cum Prisco facit, paucisque muneribus acceptis, domum redit. Philippicus monasterium nomine Deiparæ Chrysopoli condidit, atque ædes splendidissimas, quibus Mauricium exciperet.

Πάσχα στεφθέντα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου. Καὶ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων πρῶην ἀρχθέντα κτίζεσθαι παρὰ Τιθερίου, ἀτελῆ δὲ καταλειφθέντα αὐτὸς ἀνεπλήρωσεν. Εἰρήνης δὲ γενοῦσας πρὸς Πέρσας, τὰς δυνάμεις ἐξ Ἐφέας ἐπὶ τὴν Θράκην μετήνεγκε, καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε τῆς Βυζαντιδος, τὰ ὑπὸ τῶν Βαρβάρων κατεστραμμένα θεάσασθαι. Ὅτε καὶ ὁ ἥλιος ἐσκιάσθη (50) καὶ γυνὴ τις (51) ἐν Θράκῃ παιδίον ἔτεκεν, οὔτε ὀφθαλμοὺς οὔτε βλέφαρα ἔχον οὔτε χεῖρας οὔτε βραχίονας, ἰχθύος δὲ οὐραῖον πρὸς τὸ ἰσχίον ἀνω προβεδημένον. Τοῦ μέντοι Χαγάνου τῆς Θράκῃ ἐπελθόντες μετὰ πλήθους ἀπέρου, ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Πρίσκοσ δέσας εἰς τὸ φρούριον Τζουρουλοῦ συνέκλεισεν ἑαυτὸν. Ὁ δὲ Βάρβαρος πολιορκεῖν αὐτὸ ἠτοιμάζετο. Τότε κατεστρατήγησεν ἐκεῖνον Μαυρίκιος· τρώπῳ τοιούτῳ· γράμματα πρὸς Πρίσκον (52) συντίθειν, ἀντέχειν αὐτὸν παραιῶν· μικρὸν γὰρ ὄσον τοὺς Βαρβάρους μετ' ἀσχύνης ἀναχωρῆσαι. Στέλλεσθαι γὰρ τριτῆρεις εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, σὺν στρατεύματι ληΐσασθαι τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν δορυαλώτους ἐλεῖν. Τοῦτε τὸ γράμμα διδώσκειν, ἐπισκήψας αὐτῷ περιπεσιῖν τοῖς Βαρβάροις ἐν τῷ πρὸς Πρίσκον δῆθεν πορεύεσθαι. Οὐ γνομένου, τὴν ἐπιστολὴν ὁ Βάρβαρος ἀναγνοῦς, καὶ δέσας περὶ τῶν οἰκίων, σπένδεται (53) πρὸς Πρίσκον ἐπὶ δώροις ὀλίγοις, καὶ ἀπεισιν. Ἐκτίσσε δὲ Φιλιππικὸς ἐν Χρυσοπόλει μανῆν (54) ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, καὶ οἶκον ἐν ταύτῃ λαμπρότατον, ἐν ἑαυτῷ τὸν Μαυρίκιον ὑποδέχεται.

XIII. Interea Joannes Jejunator, patriarcha Constantinopolitanus, vita relicta in æternas mansiones discessit, cum sedem pontificiam 77 ultra xii annos ornasset. Ei successit Cyriacus presbyter et œconomus Magnæ Ecclesiæ, a quo sacrosanctæ Deiparæ ædes, quæ Diaconissæ dicitur, exstructa est. Petrus item Mauricii frater ædem Areobindi Deiparæ condidit. Sophia vero imperatrix et Augusta Constantina coronam imperatori gemmis pretiosissimis et margaritis insignibus ornatam, obtulerunt : eam ille in ecclesiam perlatam Deo consecravit. Chaganus Romanas provincias rursus aggressus, missas contra se legiones, alias vincebat, alias vincebatur. Ejus filii septem, uno die partim febri, partim peste sunt mortui. Imperator, misso Commentiolo cum numerosissimo exercitu man-

Varia lectioes et notæ.

(49) *Τὸν μέγαν βασιλέα.* Eo quippe titulo donati Persarum reges. Vide Dissert. xxvii ad Joinvillam.

(50) *Ἦλιος ἐσκιάσθη.* An. Mauricii 9. Simoc. lib. v. c. 16.

(51) *Γυνὴ τις.* Theophan. an. 13 Maur.

(52) *Γράμματα πρὸς Πρίσκον.* Simoc. lib. vi, cap. 5.

(53) *Σπένδεται.* Huc spectant ista Joannis Tzetæ chil. 3, cap. 72.

Ὁ δ' ἱατρὸς Θεόδωρος σταλάς ἐκ Μυρακίου,

Χαγάνον ἐφιλίωσε τῷ γένει τῶν Ῥωμαίων. Εἰπὼν τὴν τῆς Σεσώστριδος ἦν ἐφην ἱστορίαν, Καὶ δι' αὐτῆς τὸ δῆλον καὶ τὸ τρεπτόν τῆς τύχης, Πανσόφως αἰνιξάμενος, καὶ τοῦτον καταπέσας, Καὶ πρὸς φίλων καὶ σπονδῶς εὐθέως μετατρέψας.

(54) *Ἐν Χρυσοπόλει μονῆν.* Theophan. an. 12 Mauric.

(55) *Κυριακός.* Chron. Alexandr. an. 12 Mauricii.

(56) *Κεκοσμημένον.* Cod. l. mss. Καὶ οἱ αὐτοὶ προσήνεγκαν.

drase fertur, ut legiones, quibus ob seditiones quasdam et tumultus infensus erat, proderet hostibus. Itaque temere cum Barbaris congressus Commentiolus, ipse cum suis fugam, cui se ante pararat, capessit: cæcis partim cæsis, partim captis, ad numerum duodecim millium. Ea victoria Chaganus elatus, usque ad Longum Murum processit. Verum imperator, delectu habito, milites ad ejus defensionem misit. Neque vero Chagani duntaxat filii peste, ut dictum est, obierunt, sed et Barbarorum ingens multitudo. Qua de causa Barbarus animo æger domum properans, Mauricio significat, si captivos redimere velit, ut in singulos nummum unum pendat. Recusante Mauricio, medium nummum postulat. Cum vero ille nec tanti milites redimere vellet, partim ex tenacitate (sordidus enim erat), partim militum odio, Barbarus furere correptus, iis omnibus obruncatis, domum rediit. Nunc omnium odia in imperatorem nata, ut nec a conviciis temperarent. Exercitus vero Commentiolum conditionis reum fecit, atque ex accusatoribus miles quidam Phocas, adeo impudenter cum imperatore disseruit, ut ea de causa a quibusdam vapularet. Verum Mauricius, repudiata Commentioli delatione, accusatores infecta relinquit. Postea cum supplicaret, seditione populi coorta, etiam lapides a nonnullis contra eum jacti, quorum aliquot indagatos supplicio affecit. Theodosio filio Germani patricii filiam despondit, nuptiarum cæremonias patriarcha Cyriaco peragente. Cæterum monachus quidam strictum 78 gladium tenens, a foro usque ad Chalceum progressus, Mauricium brevi periturum esse gladio exclamavit. Mauricius igitur injuriam captivorum reputans, Deum oravit, ut in hac vita pœnas de se sumat, et quoquo verum misit, petens ab omnibus ut id a Deo precibus impetrarent. Cum autem fama teneat, successurum ei ejus nomen a φ inciperet, Philippicum generum eum esse credens, hominem suspectum habere cepit: ac illi ne dejeranti quidem nihil tale sibi unquam in mentem venisse fidem habuit prius, quam hujusmodi somnium vidisset. Putabat magnam turbam insistere effigiei Servatoris nostri, quæ supra Æream portam est, et contra imperatorem vociferari, audiri que vocem ex imagine, quæ Mauricium adesse juberet, eumque statim ad ductum interrogari, utro in loco facinoris in captivos admissi pœnas dare mallet, in hac vita, an in

ἀντιταττομένων, ποτὲ μὲν ἐκράτει, ἐνίοτε δ' ἤττησε. Ἐν μὲν δὲ ἡμέρᾳ (57) υἱοὶ αὐτοῦ ἐκτὰ ἐκ νόσου λοιμικῆς καὶ πυρετοῦ ἐτελεύτησαν. Κομαντιόλου δὲ στείλας ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ Χαγάνου μετὰ πολυπληθοῦς στρατιᾶς, λέγεται ἐντελευτᾶσαι αὐτῷ προδοῦναι τοὺς ἐναντίους τὸ στρατιωτικὸν διὰ τινὰς στάσεις καὶ ἀταξίας, τοῦτοις μνησικαῶν. Καὶ συμβαλὼν τοῖς βαρβάροις ἀσυντάκτως ὁ Κομαντιόλος, αὐτὸς μὲν μετὰ τῶν περι αὐτὸν, εἰς φυγὴν ἐτράπη, πρὸς τοῦτο προπαρασκευασμένος. Τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ ἐζωργήθησαν. Εἶναι δὲ τοὺς ζωργηθέντας φασὶ περι δώδεκα χιλιάδας. Καὶ ὁ Χαγάνος (58) τῇ νίκῃ ταύτῃ ἐξογκωθεὶς, ἄχρι τοῦ Μακροῦ Τείχους ἀφίκετο. Συλλέξας δὲ ὁ βασιλεὺς λαὸν, εἰς φυλακὴν τοῦ τείχους τοὺτους ἐπέποιμφεν. Ἐκ δὲ τῆς λοιμικῆς νόσου οὐ μόνον οἱ τοῦ Χαγάνου υἱοὶ, ὡς εἴρηται, ἔθανον, ἀλλὰ καὶ κληθεὶς τῶν Ἀδάρων πολὺ ἔθεν ἀθυμήσας ὁ Βάρβαρος ἔσπευσεν εἰς τὰ οἴκια ἐπαναζεύξαι. Ἀηλοὶ (59) γοῦν τῷ Μαυρικίῳ (60) ἐξωνήσασθαι τοὺς αἰχμαλώτους, ἐν ἑφ' ἑκάστῳ δίδόντι νόμισμα. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ κατένευσε. Καὶ ὁ Χαγάνος ἤτησε λαβεῖν εἰς ἑκάστον τῶν αἰχμαλώτων ἀνά ἡμισίον τοῦ νομίσματος. Ὁ δὲ οὐδὲ τοσούτου τοὺς ἀλόντα; ἠθέλησε πρῆσθαι, τὸ μόντοι ἐκ φειδωλίας (ἤττητο γὰρ χρημάτων), τὸ δὲ τοι τοὺς στρατιώτας μνησικαῶν. Ἐκμανεὶς οὖν ὁ Βάρβαρος πάντα; ξίφασιν ἐξεθέρισε (61), καὶ ἀνέζευξεν. Ἐντεῦθεν πᾶσι μίσος κατὰ τοῦ βασιλέως ἐφύετο, καὶ πρὸς πάντων ἐκδοροῖτο. Ὁ δὲ στρατὸς κατὰ Κομαντιόλου ἀναφορὴν ἐποιήσατο, ὡς προδόντος ἐν τῷ πολέμῳ τὸ στρατιωτικόν. Τοῖς δὲ τὴν ἀναφορὰν ταύτην ποιουμένοις συνῆν καὶ ὁ στρατιώτης Φωκᾶς, καὶ ἀναιδῶς τῷ βασιλεὶ διελέγετο, ὡς διὰ τοῦτο καὶ τυπηθῆναι παρὰ τινῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς μὴ προσχῶν τοῖς κατὰ Κομαντιόλου αἰτιάμασιν, ἀπράκτους τοὺς αὐτὸν αἰτιωμένους ἀπέπεμφεν. Λιτανεύοντος οὖν τοῦ βασιλέως, στάσις ἠγέρθη παρὰ τοῦ δήμου, καὶ λίθοι κατ' αὐτοῦ παρὰ τινῶν ἠκονέθησαν. Ὁ δὲ ζήτησιν ὁ βασιλεὺς ποιησάμενος, καὶ τινὰς εὐρηκῶς, ἐκλόασε. Τῷ γε μὴν υἱῷ αὐτοῦ Θεοδοσίῳ κατηγοῦσας τὴν θυγατέρα Γερμανοῦ Πατρικίου, τοῦ πατριάρχου Κυριακοῦ τὴν ἐπὶ τῷ γάμῳ κληρώσαντος τελετήν. Μοναχὸς δὲ τις (62) ξίφος κατέχων γυμνὸν, ἀπὸ τοῦ φόρου μέχρι τῆς Χαλκῆς προσελήλυθεν, ἐν φόβῳ μαχαίρας λέγων τεθνήξασθαι τὸν Μαυρικίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ ἐπὶ τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνόμημα ἀναλογισάμενος, ἰκέτευσ τῷ Θεῷ (63) ἐν

Variorum lectiones et notæ.

- (57) Ἐν μὲν δὲ ἡμέρᾳ. Simocatta, l. vii, c. 15.
 (58) Καὶ ὁ Χαγάνος. Ἐφ' ἑκάστῳ τῶν αἰχμαλώτων λαβεῖν ἦται νόμισμα; ἡμισίον.
 (59) Ἀηλοὶ γοῦν. Chronicon. Alexandr. an. 4 Phocæ. Theophanes anno 18 Maur.
 (60) Τῷ Μαυρικίῳ. Τοῦ; αἰχμαλ. ἐκπρῆσθαι ἐν ἑφ' ἑκάστῳ καταβάλλοντι νόμισμα.
 (61) Πάντας ξίφασιν ἐξεθέρισε. Hanc captivorum eadem ad an. 18 Mauricii referunt Theophanes et Cedrenus, de qua prorsus silet Theophylactus Simocatta. Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philos. Κα; μὴδὲ τοῦτο καταδεξαμένοι

τοῦ βασιλέως, θυμωθεὶς ὁ Βάρβαρος ἀπέκτεινε χιλιάδας ἑφ', ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ Τριβουναλίου, τῷ δὲ πηλῶν τοῦ Ἐδδῶμου. Sed an Avares ad urbem usque tum accesserint, vix est ut credam, cum ad Singidonem hæc ferme gesta scribantur.

(62) Μοναχὸς τις. Simocatta, l. vii, c. 12. Theophan. an. 19.

(63) Ἰκέτευσ τῷ Θεῷ. Glycas sen Zonaras epist. 26: Ἄλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς Μαυρικίος ἀμαρτίαν περιπεσῶν μείζονα τοῦ ἀπεθῆναι αὐτῷ, μαρτυρικῆς γὰρ στρατῶν μαχαίρας παρέδωκε βαρβαρικῆ, εὐχῆ; ἀνδρῶν ὁλίγων ἐξέφυγε τὴν αἰωνίζουσαν κλάσιν.

τῇ παρουσίᾳ ζωῆ τὴν ὑπὲρ τούτου δίκην ἐκτίσαι, καὶ πρυτανεῖα διαπέμψαι, ἀξίων πάντας τοῦτο αἰτεῖν τὸν Θεόν. Φήμης δὲ (64) κρατούσης ἔτι τοῦ μέλλοντος αὐτὸν διαδέξασθαι ἐκ τοῦ Φ στοιχείου τὸ θνομα ἄρχεται, τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Φιλιππικὸν ἔπειθε εἶναι τοῦτον. Καὶ ἦν αὐτῷ δι' ὑποψίας ὁ ἄνθρωπος, καὶ διομνύμενος μὴ ποτέ τι κατὰ νοῦν τοιοῦτον βαλέσθαι, οὐκ ἔπειθεν. Ὀυαρ (65) δὲ ποτε τῷ βασιλεῖ θεαθὲν τὴν κατὰ τοῦ Φιλιππικῆ ἔλυσεν ὑποψίαν. Τὸ δὲ θναρ· ἰδόμενος πλῆθος παρεστάναι πολὺ τῷ ἄνωθεν τῆς Καλακῆς πύλης τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ ἐκτυπώματι, καὶ τοῦ βασιλέως καταβοῶν, φωνὴν δ' ἐκ τῆς εἰκόνος γενέσθαι, παρεστάναι καὶ τὸν Μαυρικίον, καὶ τὴν αὐτίκα ἀχθῆναι, καὶ ἐρωτᾶσθαι ὅτι βούλεται τὴν ἐκτίσιν ἀποδοῦναι τοῦ ἀνομήματος, οὐ εἰς τοὺς αἰχμαλώτους εἰργάσατο, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι; Τὸν δὲ ἔνταυθα φάναι, *φιλάνθρωπε Δεσπότα*· καὶ ἀκούσαι φωνῆς λεγουσῆς *Παράδοτε γοῦν αὐτὸν παρρητῆ Φωκᾷ τῷ στρατιώτῃ*. Διηκουσῶν τούτων ἐκ τῆς ἀγωνίας ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν Φιλιππικὸν μετακαλεσάμενος, πρῶτον μὲν συγγνώμην ἤγει, ὡς μάτην ὀνομάζον κατ' αὐτόν. Ἐἶτα ἤρετο εἰ ἐν τοῖς Ῥωμαίων τάγμασιν οἶδεν Φωκᾶν στρατιώτην; Ὁ δὲ εἰδέναι ἀναπατεκρίνατο, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν πρὸ μικροῦ σταλέντα παρὰ τῆς στρατιᾶς, ὃς σοι καὶ ἰταμώτερον διαλέγεται. Καὶ ὁ βασιλεὺς, οἶδός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἡλικίαν, καὶ τὸ ἦθος προσήρετο· καὶ ὁ Φιλιππικὸς νέον εἶναι τὸν Φωκᾶν εἶπε, τὸν δὲ τρόπον θρασὺν καὶ δειλόν. Πρὸς δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀνεφθέγγατο. *Εἰ δειλός, καὶ φονεὺς*· καὶ διηγήσατο τὸ θναρ αὐτῷ. Ἐφάνη δὲ τότε καὶ κομήτης ἀστὴρ, ὁ λεγόμενος Σιφίας. Τῷ γοῦν ἀδελφῷ αὐτοῦ Πέτρῳ στρατηγούντι τότε ἐπιστέλλει· ὁ βασιλεὺς, διαβάντα τὸν Ἴστρον μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἐκεῖθεν αὐτῇ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν πορίζεσθαι. Ἦν δὲ τοῦτο διὰ φιλαργυρίας οικονομούμενον, ἵνα λιζόμενον τὸ ὀπλιτικὸν ἀποτρέφοιτο, καὶ αὐτὸς κερδοσὴ τῷ στρατιωτικῷ σιτηρίσιον. Τοῦτο ὕδασι (66) τῇ στρατιᾷ ἐνεποίησε, καὶ αὐτίκα βασιλεὺς παρ' αὐτῶν ὁ Φωκᾶς ἀνηγόρευτο· ἐτύχχανε δ' ὡν ἐκατόνταρχος. Ὁ δὲ στρατηγὸς Πέτρος τοῦτο μαθὼν ἔφυγε, καὶ τῷ βασιλεῖ αὐτάγγελος τοῦ γεγονότος ἐγένετο. Ὁ δὲ, καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει στασιαζόντων ὑπεξῆλθε τῶν ἀνακτόρων, καὶ δρόμωνι ἐμβεθεκῶς μετὰ τῆς γυναίκος καὶ τῶν τέκνων ἀπέδρα· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Θεοδοσίον πρὸς Χοσρόην ἀπέστειλεν, ἵνα ἀπομνημονεύσας ἐκεῖνος τῶν ὑπὸ Μαυρικίου γενομένων αὐτῷ, χάσεινος εἰς αὐτὸν τὰ ἴσα ἐνδείξεται. Ὡς δ' ἐγνώσθη τῷ πλήθει· ἢ τοῦ βασιλεύοντος ὑποχώρησις (67), καὶ τὴν στάσιν ἐπὶ μείζον ἤρη, καὶ τὸν Μαυρικίον δυσφημισθῆναι διὰ τῆς ἀγορᾶς παρεσκευάσεν.

ΚΑ'. Ἦδη δὲ τοῦ Φωκᾶ μὴ πόρρω τῆς Βυζαντίδος τυχάνοντος, οἱ τοῦ δήμου τῶν Πρασίνων ἐξήσαν εὐφημοῦντες αὐτὸν, ὃς οὖν αὐτοῖς ἐν τῷ Ἑβδομῷ παρχγενόμενος, ἐκεῖ παρὰ τοῦ πατριάρχου ταινιούται τὴν κεφαλὴν· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰ βασίλειον, καὶ τὴν γυναῖκα Λεοντίαν Αὐγουστῶν εὐθὺς ἀνηγόρευσε, τῶν δήμων παρόντων. Τότε διὰ τόπους (68) ἐν οἷς Ἰταντο ἀμφιβολίας γενομένης τοῖς Πρασίνοις καὶ τοῖς Βενέτοις, στασιασθεῖν ἤρξαντο κατ' ἀλλήλων. Πέμψας δὲ τινὰς ὁ Φωκᾶς, κατευνάζειν αὐτοῖς τὴν στάσιν ἐπιχειρεῖ. Ἐνδὲ οὖν τῶν σταλέντων τὸν τῶν

A futura? Eum dixisse: *In hac, humane Domine; et audisse vocem quae diceret: Tradite eum erga cum omni familia Phocas militi. Experrectus ab eo an-gore imperator, accersito Philippico, primum veniam petit inanis de eo suspicione; deinde rogat, an inter Romanas legiones militem noverit Phocam nomine. Ille respondet, se nosse; et atque eum esse, qui dudum insolentius cum ipso collo-cutus esset. Post hoc rogat imperator, qua sit aetate, quoque ingenio. Respondente Philippico, esse juvenem, et ingenio partim audaci, partim timido: Si, inquit, *timidus est, homicida est*, eique somnium narrat. Eo quoque tempore cometa apparuit, qui ab ensis specie Xiphias dicitur. Dehinc fratri Petro exercitum ducenti scribit, ut, Istro cum copiis trajecto, inde comiteatium peteret: id con-silium ab avaritia est profectum, ut legionibus lat-rocinio se sustentantibus, militaria stipendia lu-craretur. Ea res seditionem inter milites concitavit, qui statim Phocam centurionem imperatorem crea-verunt. Quo cognito dux fuga arrepta, ipse quid accidisset imperatori nuntiat. Qui orto etiam in urbe tumultu, ex regia se subducit, et dromone cum uxore et liberis conscenso, aufugit, filium vero Theodosium ad Chosroem ablegat, ut commemo-rato suo in illum beneficio, par sibi gratia refe-ratur. 79 Fuga imperatoris populo cognita, et seditio aucta est, et Mauricius per forum conviciis proscissus est.*

XIV. Cum Phocas jam prope ab urbe Byzantio abesset, qui ex factione Prasina erant, ad eum salutandum egrediuntur: qui cum eis Hebdomum ingressus, ibi a patriarcha diademate ornatur. Inde in regiam se contulit, et statim Leontiam uxorem Augustam salutatur, praesentibus factionibus: ubi inter Prasinos et Venetos de stationibus ortam controversiam Phocas componere volens, scellentes quosdam misit: quorum unus cum tribu-num Venetorum per contumeliam pepulisset, populus id non ferens exclamat: *Abi, disce modeste*

Variæ lectiones et notæ.

(64) Φήμης δὲ. Theophan. an. 20.

(65) Ὀυαρ. Ibid.

(66) Τοῦτο στάσιον. Simocatta, l. viii, c. 6, 7.

(67) Υποχώρησις. Ibid. c. 8, 9.

(68) Διὰ τόπους. Id est βάρβα. Theophan's ha-

bet διὰ στάσεις τόπων, in quibus sedere consueve-rant, unde docemur cur τόπων appellatio indita sit urbis tractui, de quo egimus in nostra *Constantino-poli*, lib. ii, p. 180.

agere; *Mauricius vivit*. Ea voce tyrannus ad cædem illius incitatus est, eoque in Eutropii portum Chalcedonem perducto, in conspectu ejus liberi sunt occisi. Tum ille: *Justus es*, inquit, *Domine, et recta sunt judicia tua*, calamitatem fortiter ferens. Ac animûm ejus generosum illud in primis declarat, quod cum ultimum ejus filiolûm adhuc lactantem nutrix suffurata, ne Mauricii familia funditus interiret, suum filiolûm ad cædem obtulisset, id ille non passus est, sed suum offerri jussit, deinde et ipse magno animo jugulum carnifici præbuit. Fertur etiam filius ejus Theodosius, dum ad Choroem iret, interceptus, atque ad Phocam perductus, occisus esse, necnon Constantina imperatrix cum tribus filibus, qui in æde divi Mamantis vicina mœnibus sepulti sint, a Pharasmæne eunucho Justiniani cubiculario condita. Sepulcro hæc elegia est inscripta:

πρὸς Φωκᾶν, ἀναιρεθῆναι, καὶ τὴν Βασιλισσαν Κωνσταντίαν, καὶ τὰς τρεῖς θυγατέρας αὐτῆς, καὶ ταφῆναι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάμαντος (74), τῷ πλησίον τοῦ τείχους, ὃν ἐκτίσσε Φαρασμάνης ἑκτομίας, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος γεγωνῶς Ἰουστινιανοῦ. Ἐπεγράφησαν δὲ τῷ τάφῳ αὐτῶν τὰ ἠρωσελεγία (75) ταῦτα

*O ego mille modis regum miseranda duorum
Mauricii conjux, filia Tiberii,
Edocui regina satis, secundaque mater,
Quam sint multorum commoda sceptrâ ducum,
Militis infidi jaceo populique furore.
Et necum conjux, progeniesque jacet.
Næ miseræ Niobes ego sum vitale cadaver,
Plurane Cisseis, plura Jocasta tulit?
Esto, jure pater; cur pignora parva necantur,
Humanis prorsus necia turba doli?
Non jam Roma meis carpes a frondibus umbram,
Eruta Threicio stirps Aquilone jacet.*

Varie lectiones et notæ.

(69) Ἄξιθι. Theophanes, p. 243. Huc referri potest quod scribit Busbequius in epist. 1 Legationis Turcicæ, prætorianos milites Turcicos, quos Genizarios vocant, cum congiaria a supremo sultano petunt, si recusantur, subinde hæc ei verba inferre, *Saltus sit frater, fratrem nobis Deus servet*. Qui us quidem verbis minantur se sultanum de medio sublaturus; fratremque illius ad imperii fastigium educturos.

(70) *Måde κατάστασιν*. Ita etiam Theophanes, ubi Miscella: *Vade, disce ordinem*, id est, *disce modestè agere*, ut recte vertit Coarus, vel ut Wolfius in Notis, *Disce modestiam*. Ea enim vis est vocis *Κατάστασις*, ut in *Gloss. med. Græcit.* docemus.

(71) *Εἰς τὸν ἐν Καλιγηδόνι τοῦ Εὐτροπίου λιμένα*. Ita scriptores omnes Byzantini, ex quibus errare constat Joannem Tzetzem chil. 3, cap. 85, qui in circò casum scripsit:

Τὰς συμφορὰς ἐτραγωδεῖν ἐὼ τοῦ Μαυρικίου,
Πῶς σὺν συζύγῳ καὶ παισὶ Φωκᾶ τοῦ τυραννοῦντι
Ἐξεδάμηθη πρόβριζος μέσον Ἰπποδρομίας.

Exstitit etiam Constantinopoli tractus Eutropii dictus, cujus mentio est in Excerptis historicis in cod. Reg. 1334: *Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τζιμισκῆ, σεισμὸς ἐγένετο οὗτος οὐκ ἄλλος; ὅτε καὶ ἡ τῆς Μεγαλῆς ἐκκλησία; ἀψὲς διεβρίχη, καὶ ὁ ἐν τοῖς Εὐτροπίου πύλος κατεβλήθη, ὅτε καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ μὸνάρχης, τοῖς θαλαττίοις ἐναπεπνίγη βύμασιν.*

(72) *Μεγαλοψύχως*. Non desuere qui Mauricium juter martyres collocavere, atque in primis auctor

Βενέτων ὑβρίσαντος δῆμαρχον, καὶ τοῦτον ὠθησαντο, μὴ ἐνεργόντες οἱ τοῦ δήμου τοῦτο, *Ἐμφάζον*, Ἄξιθι (69), *μάθε κατάστασιν* (70), ὁ Μαυρικίος ζῆ. Ἐντεῦθεν ὁ τύραννος εἰς τὸν τοῦ Μαυρικίου φόνον ἠρέμιστο, καὶ ἀχθέντος εἰς τὸν ἐν Καλιγηδόνι τοῦ Εὐτροπίου λιμένα (71) προανηρέθησαν ἐπ' ὕψισιν αὐτοῦ οἱ παῖδες αὐτοῦ. Ὁ δὲ, *Δίκαιος εἶ, Κύβερ, εὐθεῖαι αἱ κρίσεις σου*, ἐπ' ἑκάστῳ ἐφθέγγετο, γενναίως φέρων τὴν συμφορὰν. Ἐδειξε δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ ἀνδρὸς γενναίτητα, καὶ τὸ φέρειν εὐγνωμόνως τὸν πειρασμὸν, ὕστατον αὐτοῦ παιδίον καὶ ὑπομάζιον· τῆς γὰρ αὐτὸ τιθηνούσης, ἵνα μὴ πάντῃ ὁ γένος Μαυρικίου ἀπόλυται ὑποκλιψάσης τὸ τιθηνούμενον, ἀντιδούσης δὲ τὸ οικεῖον πρὸς τὴν σφαγὴν, ὁ Μαυρικίος τὸ ἑαυτοῦ ἐνεχθῆναι ἔζητησεν.

Ἐἶτα καὶ αὐτῆς μεγαλοψύχως (72) ἐδέξατο τὴν σφαγὴν. Λέγεται δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοδοσίον (73), ἀπιόντα πρὸς Χοσρόην κατασχεθῆναι, καὶ ἀχθέντα

Ἄδ' ἐν ἡ τριτάλαινα καὶ ἀμφοτέρων βασιλῆων
Τετρίον θυγάτηρ, Μαυρικίον δὲ δάμαρ.
Ἡ πολὺκαις βασιλῆα, καὶ ἡ δεῖξασα λοχ'ῆ (76),
Ὅς ἀραθὸν τελέθει καὶ πολυκοιραντῆ,
Κεῖμαι σὺν τεκέεσσι καὶ ἡμετέρῳ κορακοίτη
Δῆμον ἀσθβαλλῆ καὶ μαρτῆ στρατιῆς.
Τῆς Ἐκάθης ἐτλην κολὴ χεῖρονα τῆς τ' Ἰοκάστης.
Αἱ αἱ, τῆς Νύσθης ἔμπροσ εἰμι τέκνυς,
Ναὶ αἱ τὸν γενέτην· τὴ μάτην τὰ νεογνὰ ἔχειναι
Ἀνθρώπων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα;
Ἡμετέροις πετάλοισι κατὰσκιος οὐκ εἶ.
Ῥώμη, Ρίζα γὰρ ἐκλάσθη θρηνητοῖς ἀνέμοις.

Vitæ S. Joannis Junatoris, in concilio Nicæno n. act. 4: Καὶ διεπορευόμεθα σὺν τάχει πολλῶ, ὡς δὴ κατὰ τὴν ἀντίπεραν γῆν Μαυρικίον τὸν Βασιλέα καταληψόμενοι, Μαυρικίον τὸν πάλα μὲν δικαιοτάτον καὶ πρῶτατον, νῦν δὲ ἦδη καὶ μάρτυρα· τοῦτω γὰρ ὁ βῦθιός αὐτῶ δράκων ὁ τύραννος καὶ μὴ βουλόμενος ἔχαρισατο.

(73) *Θεοδόσιον*. Ibid. c. 9.

(74) *Ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάμαντος*. Scribit Georgius Monachus in Lacapeno n. 13, istius Augusti ætate inventas tres sepulcrales urnas in æde S. Mamantis, alteram cum figuris ac imaginibus, et alias duas absque figuris, illasque in Myrelæi monasterium ab eâ conditum delatas. Verba Georgii sunt: *Τηνικαῦτα δὲ καὶ Πετρωνᾶς αἰδεσιμώτατος προστάξει· Ῥωμανοῦ βασιλέως ἤγαγε λάρνακα ἐνζωδον, καὶ ἕτερα δύο γλυφῆς ἀμοιροῦντα, ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντος μονῆς ἀνδρείας; τῆς πλησίον οὐσης τῶν Συλοκέρκου λεγομένης πόρτης, ἐν οἷς φασὶν ἐναποκεῖσθαι Μαυρικίον σὺν αὐτοῦ παισίν· ἃ καὶ ἀπέτεθῃ ἐν τῇ τοῦ βασιλέως μονῇ, ἦτοι εἰς Μυρελατον.*

(75) *ἠρωσελεγία*. Recitat præterea Mauricii Epitaphium Cedrenus, quod versibus Latinis totidem reddiderat hoc loco Wolfius, ut et alius Xylander apud eundem Cedrenum: sed venustiorum istarum loca longe antiquiorem et venustiorum ex Epigrammatum veterum collectione Pithææa hic inserere operæ pretium visum est.

(76) *Λοχ'ῆ*. Ita codd. mss. At Cedrenus et Constantinus Manasses, p. 178, *λοχ'ῆ* habent.

Ἔθανε δὲ Μαυρικίος ἐτῶν ἐξήκοντα καὶ τριῶν, ἄρτι βασιλεύσας ἐνιαυτούς. Φωκᾶ δὲ κρατήσαντος, ὁ Ναρσῆς ἀπεστάτησε καὶ κατέσχε τὴν Ἔδεσαν. Προστάζει δὲ Φωκᾶ Γερμανὸς τῷ Ναρσῆϊ ἀντιμαχεσάμενος, συμμαχομένῳ παρὰ Χοσροῦ, ἠττήθη· καὶ πληγῆς μεθ' ἡμέρας τέθηκε. Μετὰ δὲ ταῦτα καταφυγὼν εἰς τὴν Ἱερὰν πόλιν, Ναρσῆς καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φωκᾶ τοῦ μαγίστρου Δομεντζιόλου πίστει ἐνὸρκους λαβὼν, πρὸς Φωκᾶν ἀπεστάλη. Ὁ δὲ μηδὲν τοὺς ὄρκους ὑποσταλεῖς, πυρὶ αὐτὸν παραδέδωκεν. Οὗτος ὁ Ναρσῆς (77) τὸν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ναὸν ἐδομήσατο, καὶ τὸν τῶν ἁγίων μαρτύρων Πρόβου, Ταράχου, καὶ Ἀνδρονίκου, καὶ τὸν ἐκεῖ Σενῶνα. Οὐ τοῦτον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδελφὸν Μαυρικίου Πέτρον ἀνέβλε, καὶ Γερμανὸν τὸν πενθερὸν Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Μαυρικίου, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Γερμανοῦ, καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ Μαυρικίου συγγένειαν. Φιλιππικὸς δὲ (78) καίρεται κληρικὸς, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ μονὴν ἐν Χρυσοπόλει διέτριβε. Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἐκτείνει ὁ Φωκᾶς, καὶ ποιναῖς ἀπηνέειν ἐκόλασε. Κυριακοῦ (79) δὲ τοῦ πατριάρχου ἐκλιπόντος μετὰ ἐνιαυτούς ἕνδεκα ἐξότου προεχειρίσθη, πατριάρχης ἐγένετο Θωμᾶς (80) σακελλάριος, καὶ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας διάκονος. Πολυεῖδῃ μὲντοι τότε κακὰ τοὺς Ῥωμαίους κατέλαβεν. Ἐν μὲν γὰρ τῇ Ἐφέῳ Πέρσαι τὴν Συρίαν, καὶ Παλαιστίνην, καὶ Φοινίκην ὑφ' ἑαυτοὺς ἐποίησαντο. Τὴν Ἀρμενίαν δὲ, καὶ Καππαδοκίαν, καὶ τὴν Παφλαγονίαν, καὶ Γαλατίαν κατέδραμον, καὶ μέχρι Χαλκηδόνος προήλθοσαν, ἅπαντα ληζόμενοι. Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Ἀβάρεις (81) τὴν Θράκην ἐδήξασαν, καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα ἃ ἐν ἀμφοτέροις ἦσαν τοῖς ἐμήμεισι, διεφθάρσαν, καὶ ἄλλως δὲ πολλῆ τῶν ἀθρώπων θνήσκει ἐγένετο, καὶ ἀφορία καρπῶν, καὶ ζώων φθορὰ ἐκ βαρυντάτων χειμῶνων. Ἐπὶ πᾶσι καὶ ὁ ἀλάστωρ Φωκᾶς ἐν Ἱππων ἀμύλλη τῶν δήμεν πρὸς αὐτὸν τι ἀποσκαψάντων ἐκμαίνει; πολλοὺς μὲν ἀνέβλε, πολλοὺς δὲ ἠκρωτηρίασεν, ἐνίοις μὲντοι καὶ καταπόντωσι· πλείστοις δὲ καὶ τῷ ἐπάρχῳ παρέδωκεν, ἵνα κολάη αὐτούς, ὃ ἐν τῷ πραιτωρίῳ καθείρθησαν. Οἱ δὲ ἔχλοιο ὁμοῦ γενόμενοι, ἐνέπρησαν τὸ πραιτώριον, καὶ οἱ καθειργμένοι διέφυγον. Ἐβρῆμοι δὲ στασιάζοντες κατὰ Χριστιανῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀνέβλε τῶν Ἀντιοχείων πολλοὺς, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν πατριάρχην τῆς πόλεως Ἀναστάσιον (82), καὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Σταίλας δὲ ὁ Φωκᾶς οὐ μὲν ἀνέβλε, οὐδὲ ἠκρωτηρίασεν, ἐκδιώξας τῆς πόλεως. Ὁ μὲντοι πατριάρχης Θωμᾶς, ἐπὶ τρία ἔτη καὶ μῆνας δύο τῆς ἐκκλησίας προστάς, ἐτελεύτησε (83), καὶ

80 Mortuus est Mauricius anno ætatis sexagesimo tertio, regni vicesimo. Phoca rerum potito, Narses ab eo defecit, Edessa occupata, et acceptis a Chosroe auxiliis : contra quem jussu Phocæ profectus Germanus, victus est, et post aliquot dies ex vulnere mortuus. Narses vero cum Hierapolim confugisset, jurejurando firmata fide, a fratre imperatoris Domentio magistro, ad Phocam missus est, nullaque datæ fidel ratione habitæ, crematus. Hic Narses divi Panteleemonis et sanctorum martyrum Probi, Tarachi et Andronici ædem, atque vicinum hospitium condidit. Neque vero hunc solum, sed et Petrum fratrem, omnesque Mauricii cognatos, et Germanum Theodosii filii illius socerum unam cum filia occidit. Philippicus autem clericus factus, Chrysopoli in monasterio a se condito, vitam egit. Multos præterea sustulit Phocas, et diris suppliciis affect. Cyriaco patriarcha, undecimo a designatione anno mortuo, patriarcha factus est Thomas sacellaris, Magnæ ecclesiæ diaconus. Eo tempore, variis malis Romani sunt oppressi. Nam in Oriente Persæ, Syriam, Palæstinam et Phœniciam subegerunt : in Armeniam, Cappadociam, Paphlagoniam et Galatiam incursiones fecerunt, populabantur Chalcædonem usque progressi. In Europa, Avaræ Thraciam vastarunt, Romanæque legiones in ambabus partibus perierunt. Absumpsit et pestilentia multos mortales, gravissimæque tempestates et frugum et animalium interitum attulerunt. Super hæc omnia pestis humani generis Phocas, cum nescio quid factiones in eum cavillatæ essent, furore percitus multos occidit, multos truncavit, nonnullos in mari demersit, sed plurimos præfecto ad supplicium in prætorio custodiendos tradidit, quo a multitudine incenso, illi diffugerunt. Judæi quoque, mota Antiochiæ contra Christianos seditione, multos occiderunt, atque ipsum patriarcham Anastasium, ejusque eadaver in foro combusserunt. Eos Phocas partim occidit, partim mutilatos urbe exegit. Thomas patriarcha cum Ecclesiæ triennium præfuisset, obiit : in cujus locum successit Sergius, Magnæ ecclesiæ diaconus. Filiam Domnentiæ Prisco duci copiarum despondit, **81** cumque post nuptias ludis equestribus, Prisci uxorisque Domnentiæ imagines juxta suas astare vidisset, furore percitus, factionum duces obtruncari jussit, eosque ægre a factionibus exoratus missos fecit. Ea de causa Priscus vitæ suæ metuens, consilia tollendi tyranni iniit, qui cum et in mulierum

Variae lectiones et notæ.

(77) Ὁ Ναρσῆς. Theophan, et Cedrenus an: 1 et 2 Phocæ.

(78) Φιλιππικὸς δέ. Theophan. an. 4 Phocæ. Obiit an. 612, Heraclio imperante. Niceph. CP.

(79) Κυριακοῦ. Obiit Cyriacus 29 Octob. anno 4 Phocæ, ut est in *Chronico Alex.*

(80) Θωμᾶς. Creatus 23 Januar. anno 1 Phocæ. (Idem *Chron.*) Illius memoriam agunt Græci 21 Martii, ut est in *Menæis.*

(81) Ἀβάρεις. Quorum frequens mentio in *Francis Annalibus.* Chronicon S. Vineentii de Vulturno, p. 692 : *A Cacano rege Avarorum, qui et Hunni dicuntur.*

(82) Ἀναστάσιον. Ita etiam Theophanes et Cedrenus, an. 7 Phocæ : at *Chronicon Alex.* an. 8 ejusdem Phocæ a militibus interemptum ait.

(83) Ἐτελεύτησας. Moritur Thomas Patr. 20 Martii anno 8 Phocæ. *Chron. Alex.*

agere; *Mauricius vivit*. Ea voce tyrannus ad cædem illius incitatus est, eoque in Eutropii portum Chalcedonem perducto, in conspectu ejus liberi sunt occisi. Tum ille: *Justus es*, inquit, *Domine, et recta sunt judicia tua*, calamitatem fortiter ferens. Ac animùm ejus generosum illud in primis declaravit, quod cum ultimùm ejus filiolum adhuc lactantem nutrix suffurata, ne Mauricii familia funditus interiret, suum filiolum ad cædem obtulisset, id ille non passus est, sed suum offerri jussit, deinde et ipse magnò animo jugulum carnifici præbuit. Fertur etiam filius ejus Theodosius, dum ad Choroem iret, interceptus, atque ad Phocam perductus, occisus esse, necnon Constantina imperatrix cum tribus filiabus, qui in æde divi Mamantis vicina mœnibus sepulti sint, a Pharasmane eunucho Justiniani cubiculario condita. Sepulcro hæc elegia est inscripta:

πρὸς Φωκῶν, ἀναιρεθῆναι, καὶ τὴν Βασιλισσαν Κωνσταντίναν, καὶ τὰς τρεῖς θυγατέρας αὐτῆς, καὶ ταφῆναι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάμαντος (74), τῷ πλησίον τοῦ τείχους, ὃν ἔκτισε Φαρασαμῆνης ἑκτομίλιας, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος γερονῶς Ἰουστινιανοῦ. Ἐπεγράφησαν δὲ τῷ τάφῳ αὐτῶν τὰ ἠρωσελεγία (75) ταῦτα

*O ego mille modis regum miseranda duorum
Mauricii conjux, filia Tiberii,
Edocui regina satis, secundaque mater,
Quam sint multorum commoda sceptrum ducum,
Militis infidi jaceo populique furore,
Et mecum conjux, progeniesque jacet.
Næ misera Niobes ego sum vitale cadaver,
Plurane Cisseis, plura Jocasta tulit?
Esto, jure pater; cur pignora parva necantur,
Humani prorsus nescia turba doli?
Non jam Roma meis carpes a frondibus umbram,
Eruta Threicio stirps Aquilone jacet.*

Varia lectiones et notæ.

(69) *Ἄξιθι*. Theophanes, p. 243. Huc referri potest quod scribit Busbequius in epist. 1 Legationis Turcicæ, pretorianos milites Turcicos, quos Genizarios vocant, cum congaria a supremo sultano petunt, si recusantur, subinde hæc ei verba inferre, *Salvus sit frater, fratrem nobis Deus servet*. Quibus quidem verbis minantur se sultanum de medio sublaturus; fratremque illius ad imperii fastigium educturos.

(70) *Μάθε κατάστασιν*. Ita etiam Theophanes, ubi Miscella: *Vade, disce ordinem*, id est, *disce modeste agere*, ut recte vertit Goarus, vel ut Wollius in Notis, *Disce modestiam*. Ea enim vis est vocis *Κατάστασις*, ut in *Gloss. med. Græc.* docemus.

(71) *Εἰς τὸν ἐν Καλιγηδόνι τοῦ Εὐτροπίου λιμένα*. Ita scriptores omnes Byzantini, ex quibus errare constat Joannem Tzetzem chil. 3, cap. 85, qui in circò casum scripsit:

Τὰς συμφορὰς ἐτραγωδεῖν ἐὼ τοῦ Μαυρικίου,
Πῶς σὺν συζύγῳ καὶ παισὶ Φωκᾷ τοῦ τυραννοῦντι
Ἐξεδαμήθη πρόβριζος μέσον ἰκποδρομίας.

Exstitit etiam Constantinopoli tractus Eutropii dictus, cujus mentio est in Excerptis historicis in cod. Reg. 1534: *Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τιζιμισκῆ, σεισμὸς ἐγένετο οἷος οὐκ ἄλλος· ὅτε καὶ ἡ τῆς Μεγάλης ἐκκλησία; ἀπὸς διεβήθη, καὶ ὁ ἐν τοῖς Εὐτροπίου σπύλοις κατεβλήθη, ὅτε καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ μοναχὸς τοῖς θαλαττοῖς ἐναπεπνίγη βύμασιν.*

(72) *Μεγαλοψύχως*. Non defuere qui Mauricium juter martyres collocavere, atque in primis auctor

Βενέτων ὑβρίσαντος δῆμαρχον, καὶ τοῦτον ὠθίσαντος, μὴ ἐνεγκόντες οἱ τοῦ δήμου τοῦτο, ἐκράζον, *Ἄξιθι* (69), *μάθε κατάστασιν* (70), ὁ *Μαυρίμιος* ζῆ. Ἐντεῦθεν ὁ τύραννος εἰς τὸν ἐν Καλιγηδόνι τοῦ Εὐτροπίου λιμένα (71) προανηρέθησαν ἐπ' ἐβρῶσιν αὐτοῦ οἱ παῖδες αὐτοῦ. Ὁ δὲ, *Δίκαιος εἰ, Κύριε, εὐθεῖαι αἱ κρίσεις σου*, ἐπ' ἑκάστῳ ἐφθέγγετο, γενναίως φέρων τὴν συμφορὰν. Ἐδειξε δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ ἀνδρὸς γενναίτητα, καὶ τὸ φέρειν εὐγνωμόνως τὸν πειρασμὸν, ὕστατον αὐτοῦ παιδίον καὶ ὑπομάζον· τῆς γὰρ αὐτὸ τιθηνούσης, ἵνα μὴ πάντῃ τὸ γένος Μαυρικίου ἀπόλυται ὑποκλιψάσης τὸ τιθηνούμενον, ἀντιδούσης δὲ τὸ οἰκτεῖον πρὸς τὴν σφαγὴν, ὁ Μαυρίμιος τὸ ἑαυτοῦ ἐνεχθῆναι ἐζήτησεν.

Ἔττα καὶ αὐτῆς μεγαλοψύχως (72) ἰδέξατο τὴν σφαγὴν. Λέγεται δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοδοσίον (73), ἀπόντια πρὸς Χοροὴν καταγεθῆναι, καὶ ἀχθέντα πρὸς Φωκῶν ἀναιρεθῆναι, καὶ τὴν Βασιλισσαν Κωνσταντίναν, καὶ τὰς τρεῖς θυγατέρας αὐτῆς, καὶ ταφῆναι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάμαντος (74), τῷ πλησίον τοῦ τείχους, ὃν ἔκτισε Φαρασαμῆνης ἑκτομίλιας, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος γερονῶς Ἰουστινιανοῦ. Ἐπεγράφησαν δὲ τῷ τάφῳ αὐτῶν τὰ ἠρωσελεγία (75) ταῦτα

*Ἄδ' ἐγὼ ἡ τριτάταινα καὶ ἀμφοτέρων βασιλικῶν
Τιζερῶν θυγάτηρ, Μαυρικίου δὲ δάμαρ.
Ἡ πολυπαῖς βασιλῆα, καὶ ἡ δεῖξασα λοχίη (76),
Ὅς ἀραθὸν τελέθει καὶ πολυκυοφανῆ,
Κεῖμαι σὺν τεκέεσσι καὶ ἡμετέρῳ παραιοίτη
Ἀήμιον ἀτασθαλίη καὶ μαρτῆ στρατιῆς.
Τῆς Ἐκάθης ἔλιπον πολὺν χεῖρονα τῆς Ἰσκάστῆς.
Αἱ αἱ, τῆς Νιδῆς ἔμπροσς εἰμι τέκνυς,
Ναὶ γὰρ τὸν γενέτην· εἰ μάτην τὰ νεογνὰ ἔκτειναν
Ἀνθρώπων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα;
Ἡμετέροις πετάλοισι κατάκομος οὐκ εἶμι· Ρώμη,
Ρίζη γὰρ ἐκλάσθη θρηνητοῖς ἀνέμοις.*

Vitæ S. Joannis Jejunatoris, in concilio Nicæno II, act. 4: Καὶ διεπορευόμεθα σὺν τάχει πολλῶ, ὡς δὴ κατὰ τὴν ἀντίπεραν γῆν Μαυρικίον τὸν Βασιλέα καταλήψόμενοι, Μαυρικίον τὴν πάλαι μὲν δικαιοτάτον καὶ πρᾶστατον, νῦν δὲ ἡδὴ καὶ μάρτυρα· τοῦτω γὰρ ὁ βύθιος· αὐτῷ δράκων ὁ τύραννος καὶ μὴ βουλόμενος· ἐχαρίσατο.

(73) *Θεοδοσίον*. Ibid. c. 9.

(74) *Ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάμαντος*. Scribit Georgius Monachus in Lacapeno n. 13, istius Augusti ætate inventas tres sepulcrales urnas in æde S. Mamantis, alteram cum figuris ac imaginibus, et alias duas absque figuris, illasque in Myrelæi monasterium ab ea conditum delatas. Verba Georgii sunt: Τηνικαῦτα δὲ καὶ Πετρωνᾶς αἰδεσιμώτατος προστάξει· Ῥωμανοῦ βασιλέως ἤγαγε λάρνακα ἐνζωδον, καὶ ἔτερα δύο γλυφῆς ἀμοιροῦντα, ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντος μονῆς ἀνδρείας· τῆς πλησίον οὔσης τῶν Συλοκέρκου λεγομένης πόρτης, ἐν οἷς φασὶν ἐναποκεῖσθαι Μαυρικίον σὺν αὐτοῦ παισίν· ἃ καὶ ἀπέτέθη ἐν τῇ τοῦ βασιλέως μονῇ, ἦτοι εἰς Μυρῆλαιον.

(75) *Τὰ ἠρωσελεγία*. Recitat præterea Mauricii Epitaphium Cedrenus, quod versibus Latinis totidem reddiderat hoc loco Wollius, ut et aliis Xylander apud eundem Cedrenum: sed versionum istarum loco longe antiquiorem et venustiore epigrammatum veterum collectione Pithæana hic inserere operæ pretium visum est.

(76) *Λοχίη*. Ita codd. mss. At Cedrenus et Constantinus Manasses, p. 178, *λοχία* habent.

Ἔθανε δὲ Μαυρικίος ἐτῶν ἐξήκοντα καὶ τριῶν, ἂν εἰκοσι βασιλεύσας ἐνιαυτούς. Φωκᾶ δὲ κρατήσαντος, ὁ Ναρσῆς ἀπεστάτησε καὶ κατέσχε τὴν Ἔδεσαν. Προστάζει δὲ Φωκᾶ Γερμανὸς τῷ Ναρσῆϊ ἀντιμαχεσάμενος, συμμαχομένῳ παρὰ Χοσρόου, ἠτήθη καὶ πληγῆς μεθ' ἡμέρας τέθνηκε. Μετὰ δὲ ταῦτα καταφυγὼν εἰς τὴν Ἰερὰν πόλιν, Ναρσῆς καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φωκᾶ τοῦ μαγίστρου Δομηντζιδίου πίστει ἐνόρκους λαβὼν, πρὸς Φωκᾶν ἀπεστάλη. Ὁ δὲ μὴδὲν τοὺς ὄρκους ὑποσταλεῖς, πυρὶ αὐτὸν παραδίδωκεν. Οὗτος ὁ Ναρσῆς (77) τὸν τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος ναὸν ἐδομήσατο, καὶ τὸν τῶν ἁγίων μαρτύρων Πρόδου, Ταράχου, καὶ Ἀνδρονίκου, καὶ τὸν ἐκεῖ Ξεῶνα. Οὐ τοῦτον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδελφὸν Μαυρικίου Πίτρον ἀνεῖλε, καὶ Γερμανὸν τὸν πενθερὸν Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Μαυρικίου, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Γερμανοῦ, καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ Μαυρικίου συγγένειαν. Φιλιππικὸς δὲ (78) κείρεται κληρικὸς, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ μονὴν ἐν Χρυσοπόλει διέτριβε. Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἐκτείνεν ὁ Φωκᾶς, καὶ ποιναῖς ἀπηνέσιν ἐκόλαζε. Κυριακοῦ (79) δὲ τοῦ πατριάρχου ἐκλιπόντος μετὰ ἐνιαυτούς ἕνδεκα ἐξότου προεχειρίσθη, πατριάρχης ἐγένετο Θωμᾶς (80) σακελλάριος, καὶ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας διάκονος. Πολυεῖδῃ μὲντοι τότε κακὰ τοὺς Ῥωμαίους κατέλαβεν. Ἐν μὲν γὰρ τῇ Ἐφῷ Πέρσαι τὴν Συρίαν, καὶ Παλαιστίνην, καὶ Φοινίκην ὑφ' αὐτοῦς ἐποίησαντο. Τὴν Ἀρμενίαν δὲ, καὶ Καππαδοκίαν, καὶ τὴν Παφλαγονίαν, καὶ Γαλατίαν κατέδραμον, καὶ μέχρι Χαλκηδόνος προήλθοσαν, ἅπαντα ληϊζόμενοι. Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Ἀβάρεις (81) τὴν Θράκην ἐδῆσαν, καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα ἃ ἐν ἀμφοτέροις ἦσαν τοῖς ἐμήμασι, διεφθάρσαν, καὶ ἄλλως δὲ πολλῆ τῶν ἀθρώπων θνήσκει ἐγένετο, καὶ ἀφορία καρπῶν, καὶ ζώων φθορὰ ἐκ βαρυτάτων χειμῶνων. Ἐπὶ πᾶσι καὶ ὁ ἀλάστωρ Φωκᾶς ἐν Ἰππῶν ἀμίλλῃ τῶν δῆμων πρὸς αὐτὸν τι ἀποσπασθέντων ἐκμαλεῖς πολλοὺς μὲν ἀνεῖλε, πολλοὺς δὲ ἠκρωτηρίασεν, ἐνίοις μὲντοι καὶ κατεπόντωσε· πλείστοις δὲ καὶ τῷ ἐπάρχῳ παρέδωκεν, ἵνα κολάτῃ αὐτούς, οἳ ἐν τῷ πραιτωρίῳ καθείρχθησαν. Οἱ δὲ ἔχλοι ὁμοῦ γενόμενοι, ἐνέπρησαν τὸ πραιτώριον, καὶ οἱ καθειργμένοι διέφυγον. Ἐδῆμοι δὲ στασιάσαντες κατὰ Χριστιανῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀνεῖλον τῶν Ἀντιοχέων πολλοὺς, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν πατριάρχην τῆς πόλεως Ἀναστάσιον (82), καὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Στείλας δὲ ὁ Φωκᾶς οὓς μὲν ἀνεῖλεν, οὓς δὲ ἠκρωτηρίασεν, ἐκδιώξας τῆς πόλεως. Ὁ μὲντοι πατριάρχης Θωμᾶς ἐπὶ τρία ἔτη καὶ μῆνας δύο τῆς ἐκκλησίας προστάς, ἐτελεύτησε (83), καὶ

80 Mortuus est Mauricius anno ætatis sexagesimo tertio, regni vicesimo. Phoca rerum potito, Narses ab eo defecit, Edessa occupata, et acceptis a Chosroe auxiliis : contra quem jussu Phocæ profectus Germanus, victus est, et post aliquot dies ex vulnere mortuus. Narses vero cum Hierapolim confugisset, jurejurando firmata fide, a fratre imperatoris Domentio magistro, ad Phocam missus est, nullaque datæ fidei ratione habita, crematus. Hic Narses divi Panteleemonis et sanctorum martyrum Probi, Tarachi et Andronici ædem, atque vicinum hospitium condidit. Neque vero hunc solum, sed et Petrum fratrem, omnesque Mauricii cognatos, et Germanum Theodosii filii illius socerum una cum filia occidit. Philippicus autem clericus sætus, Chrysopoli in monasterio a se condito, vitam egit. Multos præterea sustulit Phocas, et diris suppliciis affecit. Cyriaco patriarcha, undecimo a designatione anno mortuo, patriarcha factus est Thomas sacellarius, Magnæ ecclesiæ diaconus. Eo tempore, variis malis Romani sunt oppressi. Nam in Orientis Persæ, Syriam, Palæstinam et Phœniciam subegerunt : in Armeniam, Cappadociam, Paphlagoniam et Galatiam incursiones fecerunt, populabundè Chalcedonem usque progressi. In Europa, Avars Thraciam vastarunt, Romanæque legiones in ambabus partibus perierunt. Absumpsit et pestilentia multos mortales, gravissimæque tempestates et frugum et animalium interitum attulerunt. Super hæc omnia pestis humani generis Phocas, cum nescio quid factiones in eum cavillatæ essent, furore percitus multos occidit, multos truncavit, nonnullos in mari demersit, sed plurimos præfecto ad supplicium in prætorio custodiendos tradidit, quo a multitudine incenso, illi diffugerunt. Judæi quoque, mota Antiochiæ contra Christianos seditione, multos occiderunt, atque ipsum patriarcham Anastasium, ejusque eadaver in foro combusserunt. Eos Phocas partim occidit, partim mutilatos urbe exegit. Thomas patriarcha cum Ecclesiæ triennium præfuisset, obiit : in cujus locum successit Sergius, Magnæ ecclesiæ diaconus. Filiam Domnentiæ Prisco duci copiarum despondit, **81** cumque post nuptias ludis equestribus, Prisci uxorisque Domnentiæ imagines juxta suas astare vidisset, furore percitus, factionum duces obtruncari jussit, eoque ægre a factionibus exoratus missos fecit. Ea de causa Priscus vitæ suæ metuens, consilia tollendi tyranni iniit, qui cum et in mulierum

Variae lectiones et notæ.

(77) Ὁ Ναρσῆς. Theophan. et Cedrenus an. 1 et 2 Phocæ.

(78) Φιλιππικὸς δὲ. Theophan. an. 4 Phocæ. Obiit an. 612, Heraclio imperante. Niceph. CP.

(79) Κυριακοῦ. Obiit Cyriacus 29 Octob. anno 4 Phocæ, ut est in *Chronico Alex.*

(80) Θωμᾶς. Creatus 23 Januar. anno 4 Phocæ. (Idem *Chron.*) Illius memoriam agunt Græci 21 Martii, ut est in Menæis.

(81) Ἀβάρεις. Quorum frequens mentio in *Franciscis Annalibus*. Chronicon S. Vincentii de Vulturno, p. 692 : *A Cacano rege Avarorum, qui et Hunni dicuntur.*

(82) Ἀναστάσιον. Ita etiam Theophanes et Cedrenus, an. 7 Phocæ : at *Chronicon Alex.* an. 8 ejusdem Phocæ a militibus interemptum ait.

(83) Ἐτελεύτησας. Moritur Thomas Patr. 20 Martii anno 8 Phocæ. *Chronico Alex.*

supris volutaretur, et ebrius, et ævus, atque sanguinarius esset, in publico erat omnium ordinum odio. Itaque senatus et ipse dux Priscus legatos ad Heraclium mittunt, ejus Heraclii patrem, qui post imperio potitus est, Africæ et Libyæ præfectum, orantes. ut se a tyrannide Phocæ vindicet. Erat Heraclio legatus Gregoras vir illustris; qui duo inita conspiratione suos filios contra tyrannum mittunt, Heraclius cum classe et magnis copiis militum Heraclium, Gregoras patricius Nicetam pedestri itinere, cum multis equitibus et magno exercitu: ea conditione, ut uter prior urbem occupasset, tyrannumque sustulisset, is imperio potiretur. His cognitis, Phocas Heraclii matrem, et sponsam Eudociam, principis cujusdam Africani filiam, comprehensas monasterio inclusit. Caterum Heraclius antevertit, et in Sophiarum portu appulit, commissaque pugna evasit superior, aljutante Prisco, qui præfeci honore fungebatur. Photius quoque unus ex illustribus, cujus uxorem tyrannus vi constuprarat, regia cum multis militibus occupata, tyrannum solio deturbavit (nam ejus satellites desperata salute regia cesserant) direptaque purpura, pullam ei vestem induxit, et captivum Heraclio exhibuit. Qui cum ei dixisset: *Itane, miser, rempublicam administrasti?* Phocas ex desperatione respondit: *Tu vero melius eam administrabis?* Ob quod dictum iratus Heraclius, calcibus in eum insiluit, et castrari iussit. Alii eum statim occisum esse tradunt, alii manibus prius et pedibus amputatis, virilibus denique, ob lasciviam et multorum conjuges adulteratas, exsecris, postremo obrutum, et infelix cadaver in Bove crematum case, ubi cæminus fuisse perhibetur æreus, forma bovis, Pergamo translatus, unde et loco nomen factum. Sunt et fratres ejus aliique necessarii interfecti. Phocæ igitur pessimi tyrannidis hic fuit exitus, cum 82 imperio per annos octo insulisset.

λεῖων ὑπενεχώρησαν) καὶ ἀποδύσας τὴν πορφυρίδα, φαῖν ἐσθήτα ἐνέδουσε, καὶ δέσμιον τῷ Ἡρακλίῳ παρέστησεν. Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἔφη, Οὕτως, ἀθλία (88), τὰ τῆς πόλεως διφκήσας πράγματα; Καὶ ὁ Φωκᾶς ἀπονοεῖα κάτοχος ὦν ἀπεκρίνατο, Σὺ δὲ κρείττονως μᾶλλον διοικήσεις αὐτά; Ὅργισθεὶς δὲ ὁ Ἡράκλειος· ἀλλ' ἐκαίῳ ἐνέθερε, καὶ ἐκτεμήθηναί προσέταξεν. Οἱ μὲν οὖν αὐτίκα αὐτὸν ἀμαρτῆθαι ἰστόρησαν, οἱ δὲ πρότερον αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐκκοπήθαι φασιν, εἶτα καὶ τὰ αἰδοῖα διὰ τὴν ἐκείνου ἀσέλγειαν, καὶ ὅτι πολλῶν κατήσχυσε γαματᾶς, καὶ οὕτως δὲ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐκκοπήθαι, τὸ δὲ δύστηνον σῶμα καυθῆναι κατὰ τὸν Βοῦν, ἐνθα ἦν κάμινος, ὡς λέγεται, ἐκ χαλκοῦ κατασκευασμένη, σχῆμα βοῦς ἔχουσα, ἥπερ ἐκ Περγᾶμου κεκόμιστο, ἐξ ἧς καὶ ὁ τόπος ὠνόμαστο. Καὶ οἱ ἀδελφοὶ δὲ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν φιλειωμένων αὐτῷ ἀνῆρέθησαν. Τῷ μὲν οὖν κακίστῳ Φωκᾶ τοιοῦτον τέλος τῆς τυραννίδος ἐγένετο, ἐτη κατορησαμένη τῆς βασιλείας ὀκτώ.

XV. Heraclius autem a Sergio patriarcha coro-

Α ἀντιστήθη Σέργιος (84), τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας διάκονος. Τὴν δὲ θυγατέρα ὁ Φωκᾶς Δομηντίαν Πρίσκῳ (85) τῷ στρατηλάτῃ συνέζευξε, καὶ μετὰ τοὺς γάμους ἱππικὸν ἀγῶνα ἔγων, ἐθέλατο σὺν ταῖς αὐτοῦ εἰκόσι (86), καὶ τοῦ Πρίσκου καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς τῆς Δομηντίας ἰσταμένας εἰκόνας, καὶ ἐκμανῆς γεγονῶς, ἀποτηθῆναι τοὺς ἡμέτερον ἐκέλευσε. Δειθρόντων δὲ τῶν δῆμων, μάλιστα ἀφῆκεν αὐτοῦς. Ἐκ ταύτης οὖν τῆς αἰτίας ὁ Πρίσκος θαυμάσιως περὶ τῆ ζωῆς, ἅμα δὲ καὶ τὴν κατὰ πάντων τοῦ Φωκᾶ τυραννίδα μισῶν, ἐζήτησε καταλύσαι τὸν τύραννον. Ὡν δὲ ὁ Φωκᾶς γυναικομανῆς τε καὶ μέθυσος, καὶ ὠμὸς καὶ αἰμοχαρῆς, ἐμισθήθη περὶ πάντων. Καὶ στρατηγούτος ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἰδιῶν Ἡρακλίῳ τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλεύσαντος μετέπειτα Ἡρακλίου,

Β οἱ τῆς συγκλήτου καὶ αὐτὸς ὁ Πρίσκος ὁ στρατηλάτης διεπέμποντο πρὸς αὐτὸν, δέοντες ἀπαλλαγῆναι τῆς τυραννίδος Φωκᾶ. Ἦν δὲ τῷ εἰρημένῳ στρατηγῷ Ἡρακλίῳ ὑποστράτηγος Γρηγορᾶς τις τῶν ἐπισήμων. Οὗτοι τοῦν ἄμφω συμπνεύσαντες, στέλλουσι κατὰ τοῦ τυράννου τοὺς ἰδίους υἱοὺς· ὁ μὲν Ἡράκλειος τὸν Ἡράκλειον κολλαῖς ναυσὶ καὶ πλῆθος στρατιωτῶν πλωζόμενον· ὁ δὲ πατρικίος Γρηγορᾶς τὸν Νικητᾶν πεζοποροῦντα σὺν ἱππόταις πολλαῖς, καὶ περὶ στρατιᾶς, ἐπὶ συνθήκαις (87) τοῦ τὸν προκαταλαβόντα τὴν ὑπερκειμένην τῶν πόλεων, καὶ καθελόντα τὸν τύραννον, τῆς βασιλείας ἀξιώθησθαι. Ταῦτα μαθὼν ὁ Φωκᾶς, τὴν τοῦ Ἡρακλίου μητέρα, καὶ τὴν μηστήν Εὐδοκίαν, ἣν ἐξ Ἀφρικῆς ἐμνηστεύσατο, θυγατέρα οὖσαν τοῦ τῆς χώρας ἐκείνης πρωτεύοντος, κατασχῶν κατέκλεισεν ἐν μονῇ. Προκατέλαβε τοῖνον Ἡράκλειος, καὶ προσωμίσει τῷ λιμένι τῶν Σοφῶν, καὶ μάχης συγκροτηθείσης, ὑπέρεσχε τῶν τοῦ Φωκᾶ. Συνήρητο γὰρ καὶ ὑπὸ τοῦ Πρίσκου τὴν τοῦ ἐπάρχου τότε μετιέντος ἀρχὴν Φώτιος δὲ τῶν ἐπιφανῶν ὑπάρχων, οὗ τὴν γυναῖκα ὁ τύραννος βίβ' ἐμοίχευσε, σὺν πλῆθει στρατιωτῶν καταλαβὼν τὰ βασίλεια, κατέσπασε τοῦ θρόνου τὸν τύραννον (οἱ γὰρ περὶ αὐτὸν ἀπογόνους, τῶν βασιλέων ὑπενεχώρησαν) καὶ ἀποδύσας τὴν πορφυρίδα, φαῖν ἐσθήτα ἐνέδουσε, καὶ δέσμιον τῷ Ἡρακλίῳ παρέστησεν. Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἔφη, Οὕτως, ἀθλία (88), τὰ τῆς πόλεως διφκήσας πράγματα; Καὶ ὁ Φωκᾶς ἀπονοεῖα κάτοχος ὦν ἀπεκρίνατο, Σὺ δὲ κρείττονως μᾶλλον διοικήσεις αὐτά; Ὅργισθεὶς δὲ ὁ Ἡράκλειος· ἀλλ' ἐκαίῳ ἐνέθερε, καὶ ἐκτεμήθηναί προσέταξεν. Οἱ μὲν οὖν αὐτίκα αὐτὸν ἀμαρτῆθαι ἰστόρησαν, οἱ δὲ πρότερον αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐκκοπήθαι φασιν, εἶτα καὶ τὰ αἰδοῖα διὰ τὴν ἐκείνου ἀσέλγειαν, καὶ ὅτι πολλῶν κατήσχυσε γαματᾶς, καὶ οὕτως δὲ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐκκοπήθαι, τὸ δὲ δύστηνον σῶμα καυθῆναι κατὰ τὸν Βοῦν, ἐνθα ἦν κάμινος, ὡς λέγεται, ἐκ χαλκοῦ κατασκευασμένη, σχῆμα βοῦς ἔχουσα, ἥπερ ἐκ Περγᾶμου κεκόμιστο, ἐξ ἧς καὶ ὁ τόπος ὠνόμαστο. Καὶ οἱ ἀδελφοὶ δὲ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν φιλειωμένων αὐτῷ ἀνῆρέθησαν. Τῷ μὲν οὖν κακίστῳ Φωκᾶ τοιοῦτον τέλος τῆς τυραννίδος ἐγένετο, ἐτη κατορησαμένη τῆς βασιλείας ὀκτώ.

IE. Ἡράκλειος δὲ, ὑπὸ Σεργίου τοῦ Πατριάρχου

Variae lectiones et notæ,

(84) Σέργιος. 22 Martii. Chron. Alex.

(85) Πρίσκῳ. Qui Crispus dicitur eidem Zonaræ in Heraclio, Nicephoro CP. et Cedreno. Vide Stemmata Byzantina.

(86) Εἰκόσι. Vide Nicephorum CP., Theophanem, Cedrenum, etc. Λαυράτας vocat ejusmodi imagines Theophanes an. δ Phocæ. Ut vero eæ in circum deducerentur, docet Chronicon Alexandrinum, p.

D 876, a candidatis scilicet, et cum cereis accensis, μετὰ κηραφίας, quomodo videre est etiam in Notitia utriusque imperii, ubi de præfectis prætoriorum.

(87) Ἐπὶ συνθήκαις. Nicephorus CP., Theophanes.

(88) Οὕτως ἀθ.λε. Eadem habet Nicephorus CP.

στεφάνους, αὐτίκα καὶ τὴν Εὐδοκίαν τὴν μνηστὴν τα-
νιοί, καὶ ἅμα τὰ τε βασιλεία πέφη καὶ τοὺς γαμη-
λίους στεφάνους ἰδέξαντο, ὥστε κατὰ τὴν αὐτὴν
ἡμέραν καὶ βασιλεῖς· ἄμφω χρηματίσαι αὐτοὺς καὶ
νυμφίους. Οἱ δὲ γὰρ Πέρσαι (89) τὴν ἔψαν κατέτρε-
χον, καὶ τὰς μὲν τῶν χωρῶν ὅφ' αὐτοὺς ἵποιοῦντο,
τὰς δὲ ἐληίζοντο, καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ στρατιὰ προσβάλ-
λουσα τρούτις ἤττητο καὶ διώλλυτο, βραχέων τινῶν
περισυθέντων φυγῆ. Καὶ τὴν Εὐρώπην οἱ Ἄδαροι
καὶ οἱ Σκυθαὶ ἠρήμωσαν. Διδὸν καὶ ἠπὸροι ὁ βασιλεὺς
Ἡράκλειος θτε καὶ θράσι. Ἐπισκεψάμενος γὰρ τοὺς
στρατιωτικοὺς καταλόγους, πάντων τοῦτους εὖρε βρα-
χεῖς, ἀπάντων σχεδὸν ἐν τοῖς πόλεμοις ἀναλωθέντων.
Ἐκ γὰρ τῶν (90) ἐπὶ Μαυρικίου τὸν Φωκῶν ἀναγο-
ρευσάντων εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀριθμουμένων, δύο
μόνοι στρατιώται περιλειφθέντες εὐρέθησαν. Στρα-
τολογήσας οὖν Κρίσπον στρατηγὸν Καππαδοκίαν· προ-
βάλλεται, καὶ στέλλει τοῦτον ἐκεῖ. Γίνεται δὲ αὐτῷ
ἐκ τῆς Αὐγούστης Εὐδοκίαν, ἣν καὶ Φαβίαν ὠνό-
μασε, θυγάτηρ Ἐπιφανία. Εἶτα καὶ υἱὸς ἐτέχθη, ὁ
μικρὸς Ἡράκλειος καὶ νέος Κωνσταντῖνος κληθεῖς,
καὶ ἄμφω δὲ τῷ πατρὶ βασιλικῷ διαδηματι τε-
ταινίσθη. Καὶ μετ' ὀλίγον ἡ γαμετὴ αὐτοῦ ἡ Αὐγού-
στα Εὐδοκία τὸν βίον ἀπέλιπεν. Ἐκπερομένη δὲ τοῦ
ταύτης νεκροῦ βασιλικῶς διὰ τῆς ἀγορᾶς, κόρη
τις (91) προκύπτουσα βάρβαρος, τυχαίως ἀπέπτωσε,
καὶ τὸ πύσμα εἰς τὴν κλίνην, δι' ἧς ἐξεφέρετο ἡ
Αὐγούστα, κατήνεκτο, καὶ συλληφθεῖσα ἡ κόρη
ἐκαύθη, προσανεχθεῖσα τῇ θανούσῃ λιάν οἰκτρὸν ἐπι-
τάφιον. Ὁ δὲ γὰρ Ἡράκλειος ἔγημε Μαρτίαν τὴν
ἀδελφοπάϊδα, καὶ Αὐγούστην αὐτὴν ἀνηγάγρυσσε. Τοῦ
μέντοι Κοσροῦ καὶ τῶν Περσῶν ἀκρατῶς φερομέ-
νων, καὶ πάντα λεηλατούντων, πρόσθεις (92) ὁ βασι-
λεὺς πρὸς αὐτὸν ἐστειλε, κόρον λαβεῖν ποτὲ τῆς τῶν
ἀνθρώπων φθορᾶς ἀξίῳ, καὶ σπεισασθαι ἐπὶ συν-
θήκαις ἐτησίῳ δασμῶν. Ὁ δὲ τὴν προσείλαν οὐ
προσήκατο. Πάλιν οὖν ἑτέρα στέλλεται πρεσβεῖα
πρὸς αὐτὸν εἰρήνην ἐξαιτουμένην. Ὁ δὲ Πέρσης ὑπερ-
ηφάνους καὶ βλασφήμους τὰς ἀποκρισεῖς πεποίηκε,
λέγων μὴ ἂν ποτε φείσασθαι τῶν Χριστιανῶν, εἰ μὴ
τὸν ἐσταυρωμένον (93) ἀρνήσωνται, καὶ σεβασθῶσι
τὸν ἕλιον. Ἀπογοῦς οὖν τὴν εἰρήνην ὁ βασιλεὺς,
ἐπιστρατεύσαι διανοεῖτο κατὰ Περσῶν, διὰ καὶ
ἐσπευθε θέσθαι πρὸς τὸν Χαγάνον (94) σπονδᾶς, μὴ
ἀπιστάμενον τοῦ τὴν θράκην ληίζεσθαι. Στεφίας
τοῖνον πρὸς αὐτὸν, εἰρήνην ἤτει, καὶ ὁ βάρβαρος
οὐκ ἀνένευσεν. Ἡσθεῖς οὖν ὁ βασιλεὺς, ἐξῆλθε τῆς
πόλεως, καὶ ἐξω τοῦ Μακροῦ Τείχους ἠύλισατο
μετὰ τῆς βασιλικῆς πολυτελείας καὶ δορυφορίας,
καὶ χρημάτων πολλῶν, ἃ τῷ Χαγάνῳ δῶρα ἐκό-
μιζεν. Ὁ δὲ βάρβαρος ἀλογήσας τῶν ἔρκων τε καὶ
τῶν συνθηκῶν, ὤρμησε τὸν βασιλεῖα συσχεῖν. Ἀλλὰ

A natus, statim etiam Eudociam sponsam diademate
ornat. Ita simul et imperatorias et nuptiales coro-
nas acceperunt, eodem die et, Imperatores et
sponsi appellati. At Persæ, Orientales provincias
incurstantes, alias subegerant, alias prædabantur,
Romanæque legiones ab eis victæ cæsæque erant
paucis fuga elapsis. Europam Scythæ et Avares
vastarant. Quæ res imperatorem animi dubium
reddebant. Nam in militaribus catalogis paucos
omnino reperiebat, pene omnibus bello absumptis.
Ex multis enim eorum millibus, qui sub Mauricio
Phocam imperatorem consalutarant, duo tantum
militis reliqui sunt inventi. Verum delectu acto,
Crispum cum imperio in Cappadociam mittit. Ex
Eudocia Augusta, quam et Fabiam nominavit,
B filiolam suscepit Epiphaniam. Deinde filium quo-
que Heraclium juniorem, qui et minor Constanti-
nus dictus est, ambosque pueros diademate orna-
vit. Neque multo post conjux ejus moritur. Cujus
funus cum ornatu regio per forum efferretur,
puella quædam Barbara prospectans, sputum
imprudens in feretrum dejecit, ob quod factum
comprehensa et cremata imperatrici defunctæ infel-
liciter parentavit. Heraclius post eam, fratris sui
filiam Martinam ducit, atque Augustam salutat.
Cum autem Chosroes et Persæ impotenter grassan-
tes, omnia popularentur, imperator per legatos ab
eo petiit, ut tandem interitu hominum satius pa-
cem faceret, annuaque tributa acciperet. Ea lega-
tione repudiata, mituit allam, et pacem petit. Cui
Persa superbe contumelioseque respondit. Se nun-
quam parsurum Christianis, nisi Crucifixum infi-
ciati, Solem adorarent. Imperator igitur pace de-
sperata bello Persas invadere constituit, et cum
Chagano, qui Thraciam continenter infestabat, pa-
cem prope facere : qua per legatos petita, Bar-
barus non abnuit. Ea re delectatus imperator,
urbem egressus, extra Longam Murum, cum regia
magnificentia et comitatu, stativa habuit, multaque
munera Chagano attulit. At Barbarus spreto jure-
jurando et fœdere, Heraclium comprehendere stu-
duit. Sed eo conatu 83 frustratus (nam ille jam
aufugerat), omne regium instrumentum et comita-
tum, pecuniam quoque et multa captivorum millia
diripuit, otienseque domum est reversus. Heraclius
igitur denno per legatos, de perfidia ejus conque-
stus, pacem ab illo impetrat. Ille vero, regia urbe
digressus, ubi Crispiem, dum Crispiem dux agebat,
pervenit, eumque vel ægotantem, vel morbum
simulantem invisit, de rebus gerendis cum eo de-
liberaturus. Sed negligenter ab eo excipitur. Nam
neque obviam progressus est, neque e lectulo sur-

Variæ lectiones et notæ.

(89) Οἱ δὲ γὰρ Πέρσαι. Niceph. CP. an. 616; Theophan. an. 2 Heracl.

(90) Ἐκ γὰρ τῶν. Theophan. an. 2 Heracl.

(91) Κόρη τις. Niceph. CP. an. 612 incendio damnata, non consumptam tradit, cum sese subduxisset.

(92) Πρόσθεις. Niceph. CP. an. 616; Theophan. et Cedren. an. 4 Heracl.

(93) Εἰ μὴ τὸν ἐσταυρωμένον. Theophan. et Cedren. an. 8 Heracl.

(94) Πρὸς τὸν Χαγάνον. Niceph. CP. an. 619; Theophan. an. 9, 10.

rexit, in colloquiis etiam arrogantioribus verbis usus. Heraclius etsi quid ille ageret, intelligebat, et sui contemptum iniquo ferebat animo: tamen utrumque dissimulat. Interea ei nuntiatur, Augustam peperisse filium. Relictis igitur Crispo legionibus, ipse Byzantium redit. Nicetam Gregoræ paricicii filium, urbem ingressum, honorifice exceptum, fratrem appellat. Est et Crispus ab expeditione reversus. Cum baptizandus esset imperatoris filius, senatu convocato, et patriarcha præsentem, imperator eos qui aderant rogat: *Qua ræna dignus sit is, qui imperatori contumeliam fecerit?* Respondent illi: *Vita indignum esse, qui omnem clementiæ spem ultro ipse sibi præciderit.* Tum imperator, quid Crispus egisset, illo etiam præsentem, commemorat. Inde ad eum conversus: *Qui te generum, inquit, non præstitisti, neque amicum unquam præstabis.* Clericum igitur eum fieri iussit. E Martina vero fratris filia duos suscepit filios, Fabium, quem et Heraclonam vocavit, et Davidem. Cum autem Chosroes omnia prædaretur et deleret, et Palesina subacta, Hierosolyma quoque expugnasset: fertur infinita Christianorum multitudo esse interfecta. Nam Judæi, eos vili pretio commercati peremerunt, quorum summa fuisse memoratur ad nonaginta millia. Patriarcham autem sanctæ urbis, et prætiosa crucis ligna, Persæ domum tecum asportarunt. Imperator igitur cum exercitum hostibus parem non haberet, ac pecuniæ inopia laboraret: argentum et aurum ex Magna Ecclesia et aliis sacris ædibus mutuatus, nummos inde cudit, collectumque ex provinciis populum militari disciplina exercet, ac socios accersit. Et post festum 84 Paschatis, Sarbarum Chosroæ archisatrapam, cum magnis copiis contra Romanos missum, profligat, ejusque exercitum trucidat.

Μαρτίνης τῆς ἀνεψίδας αὐτοῦ ἔσχε δύο υἱούς, Φάβιον ὃν καὶ Ἡρακλωνῶν ὠνόμασε, καὶ Δαβὶδ τὸν λοιπὸν. Τοῦ δὲ Χοσρόου πάντα ληϊζομένου καὶ ἀφανίζοτος, ὅψ' αὐτὸν δὲ καὶ τὴν Παλαιστίνην πεποιθήσας, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ πολιορκίᾳ ἐλόητος, λέγεται ἀπειρὸν τι πλῆθος (2) ἀνατρεθῆναι Χριστιανῶν. Ἐξουνοῦμνοι γὰρ αὐτοὺς εὐώνως οἱ Ἰουδαῖοι, ἐφόνευσαν, ὧν περὶ μυριάδας ἑννέα φασὶ συγχορυφοῦσθαι τὴν ἀριθμὸν. Τὸν δὲ γε πατριάρχην τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, καὶ τὰ τίμια τοῦ σταυροῦ ξύλα οἱ Πέρσαι λαβόντες εἰς Περσίδα ἀπήγαγον. Ἀπορῶν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀναλόγου τοῖς ἐναντεῖσι στρατεύμα-

Α τούτου μὲν ἐπέτυχεν (ἔρθη γὰρ ὁ αὐτοκράτωρ διαδράς) τὴν μέντοι βασιλικὴν ἀπασαν ἀποσκευῆν, καὶ τὴν δορυφορίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ χρήματα, καὶ δορυαλώτων χιλιάδας (95) πολλὰς κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ελληφῶς, ὑπέστρεψεν. Ἀθῆς οὖν ὁ Ἡράκλειος προσεβίαι ἔθετο πρὸς αὐτὸν, ἐπαγκάλωσεν αὐτὸν ἀπιστίαν, καὶ πρὸς εἰρήνην αὐτὸν ἐφαλκόμενος· ὁ δὲ σπένδεται. Καὶ ὁ βασιλεὺς (96) τῆς βασιλευσύνης ἀπάρας τῶν πόλεων, ἀφίκετο εἰς Καισάρειαν, ἐνθα καὶ ὁ Κρίσπος ἦν στρατηγῶν, οὐ νοσῶντος, ἢ τοῦτο προσποιούμενου, πρὸς αὐτὸν ἀπῆει ὁ βασιλεὺς, ἐπισκεψόμενός τε καὶ βουλευσόμενος περὶ τῶν πρὶ κείων. Ὁ δὲ αὐτὸν ὀλιγώρως εἰδέγετο, μήτε προῦπαντῶν, μήτε μὴν τῆς κλίνης ἐξαισιόταμενος, κἀνταῖς ὁμίλαις ἀλαζονικώτερόν πως διακείμενος. Β Ἡράκλειος δὲ συνῆει μὲν τὸ γινόμενον, καὶ καταφρονούμενος ἤχθετο· ὑπεκρίνετο δὲ μήτ' ἀχθεσθαι, μήτε συνείναι τῆς ὀλιγωρίας τοῦ Κρίσπου τῆς κατ' αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ ἀγγέλλεται αὐτῷ ἡ Ἀγούστα τεκοῦσα υἱόν. Καὶ τὰ μὲν στρατεύματα τῷ Κρίσπῳ καταλειπέι, αὐτὸς δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Τοῦ Νικήτα (97) μέντοι τοῦ υἱοῦ τοῦ Γρηγορᾶ πατρικίου εἰσαληθυσθός εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλευσύαν, ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ἐν τιμῇ μεγάλῃ ποιοῖτο ἀδελφὸν αὐτὸν ὀνομάζων. Ἐπανεξέσχε δὲ (98) καὶ ὁ Κρίσπος ἐκ τῆς στρατείας. Συλλόγου τοίνυν τῆς συγλήτου γενομένου, καὶ τοῦ πατριάρχου παρόντος, ὡς μέλλοντος βαπτίσαι τὸν τοῦ βασιλέως υἱόν, φησὶ πρὸς τοὺς παρόντας ὁ βασιλεὺς, Ὁ ὀβριζῶν τὸν βασιλέα, τίνας ἔστιν ἄξιος· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, Οὐ εἶν' ἔστιν ἄξιος, πάσης γὰρ φιλαθροπίας ἑαυτὸν ἀνάξιον ἔθετο. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὰ παρὰ τοῦ Κρίσπου, κἀκείνου παρόντος, κατέλεγεν· εἶτα πρὸς κείνον ἐπιστραφεὶς ἔφη, Ὅς γαμβρὸν (99) οὐκ ἐποίησας, οὐδὲ φίλον ἂν ποίησεις ποτὶ. Ἐκέλευσεν οὖν αὐτὸν κληρικὸν γενέσθαι (1). Ἐκ δὲ

С test dari sensus verhis ποιῆν γαμβρὸν, et φίλον, quomodo nos Galli vocem faire usurpamus: Vous qui n'avez pu faire le genre, comment ferriez-vous l'ami? id est, Qui te ut generum non præstitisti, quomodo te amicum præstabis? Chronicon ms. Georgii Hamartoli: Γαμβρὸν οὐκ ἐποίησας, ταλαίπωρε, καὶ πῶς ἂν φίλον ποιήσεις· εἶτα κληρικὸν αὐτὸν καταστήσας· ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας περιώρσειεν, ἐν ἣ μετ' ὀλίγον τὸ πέρας τοῦ βίου εἰδέξατο. Post φίλον, addit cod. ms. ἀληθῆ.

(1) Κληρικὸν γενέσθαι. V. Decembr. an. 2 Heraclii (Chron. Alex.). In clericum igitur aitons) Crispo, Heraclius milites ita est allocutus, Ὁ πατὴρ Κρίσπος ὄπουργούς ὄμας ἕως τοῦ νῦν εἶχε, etc., ubi vox πατὴρ clericis convenit, non copiarum ducibus, uti vult vir magnus.

(2) Ἀπειρὸν τι πλῆθος. Chronic. Alexandr. an. 4 Heracl. Theophan. et Cedren. an. 5.

Vs iæ lectiones et notæ.

(95) Δορυαλώτων χιλιάδας. Vide Niceph. CP.

(96) Καὶ ὁ βασιλεὺς. Niceph. CP. an. 611.

(97) Τοῦ Νικήτα. Niceph. CP. an. 612.

(98) Ἐπανεξέσχε δὲ. Niceph. CP. an. 612.

(99) Ὅς γαμβρὸν οὐκ ἐποίησας, φίλον πῶς ἂν ποιήσεις. Ubi Petavius legendum censet, ut et apud Zonaram, εἰς, pro ὡς, vel ὅς. Ego vero apud Nicephorum vocem, ὅς, reponendam censuerim, uti apud Zonaram reperitur, cum per, εἰς, nulla possit elici constructio. Horum igitur verborum sensus est: *Qui affinem non fecisti, qua ratione amicum feceris?* Galli dicerent, *Vous qui n'avez pu faire un allié, comment feriez-vous un ami?* Ea enim est vis vocabuli γαμβρός, qua utuntur passim Byzantini scriptores pro eo qui per connubium affinitatem cum aliquo iniit, quemadmodum Crispus cum Phoca. Proinde exprunximus vocem ὅσα, quam in textum immiserat Wolfius, quæ abest ab omnibus mss. Sed et is po-

τος, πρὸς δὲ καὶ χορημάτων, ἀργυρον μὲν καὶ χρυσὸν ἐδανείσατο ἐκ τε τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἰκῶν, καὶ διὰ τούτων ἔκοψε νόμισμα. Ἀπὸν δ' ἐκ τῶν θεμάτων συνέλεγε, καὶ τούτους πρὸς πολεμικὴν ἐμπειρίαν ἐγύμναζε, καὶ συμμάχους προσεκαλέσατο. Ἐξελθὼν οὖν μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα τῆς πόλεως, καὶ προσβαλὼν Σαρβάρῳ (3) τῷ τοῦ Χοσρόου ἀρχιστρατήγῃ, μετὰ βραχείας δυνάμεως κατὰ Ῥωμαίων σταλέντι, τρέπεται τούτον, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ συγκόπτει, καὶ μαχαίρας ἔργον ποιεῖ.

IG. Ἐν τούτοις παρασπονδήσας ὁ Χαγάνος (4) ἄ- ἐπῆλθε τῇ Βυζαντίδι, καὶ πρὸ τοῦ τείχους αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἐστρατοπεδεύσαντο, δρῶσαι σύμπαντα τὰ ἐκτός. Ὅθεν οἱ τε τῆς πόλεως, καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ὁ πατριχίος ὁ Βῶνος (5) (τούτους γὰρ ἄμφω κηδεμόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου καταλείπει, καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων διαικητὰ;) ἐτοιμασάμενοι πλῆθος ἀνδρῶν γενναίων κατὰ τῶν Βαρβάρων ἀφροντιστούντων, ὡς μὴ παρόντος στρατεύματος, ἀπροσδοκῆτως ἐξέπεμψαν, καὶ πολλὰς αὐτῶν χιλιάδας διέφθειραν (6). Οἱ δὲ γε περιλειφθέντες, αἰσχροῦς φεύγοντες, ἐς ἤθρῃ τὰ ἑαυτῶν ὑπενόστησαν. Ἡράκλειος δὲ πάλιν ἐτέρῳ σατραπῇ μετὰ τριάκοντα χιλιᾶδων κατ' αὐτοῦ πεμψέντι παρὰ Χοσρόου συμμίξας, καὶ τούτον ἐτρέψατο, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ σχεδόν τι πάντα ἀπὸ προέλαψεν. Οἱ δὲ γε περιλειφθέντες, ὑποστρέψαντες, καὶ τὰ συμβεβηκότα τοῖς ὁμογενέσιν ἀπηγγελοῦτες, καὶ πρῶν διὰ μίσους ἄγοντες, τὸν Χοσρόην, μᾶλλον αὐτοὺς μισεῖν αὐτὸν ἐξηρέθισαν. Ἡράκλειος δὲ καλεῖς τὴν ἐνδοτέρω Περσίᾳ εἰσέβαλε, καὶ τὰς τε πόλεις καθήρει, καὶ τὰ τεμένη τοῦ πυρός (7), αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ τιμωμένῳ παρ' αὐτοῖς συνδιέφθειρε. Μαθὼν δὲ ἀπρημέτους οὗς ἔστειλε πρεσβευτὰς ὠργίσθη, καὶ οὐκ ἐφείθετο, ἀναιρῶν τε καὶ πυρπολῶν, καὶ κατα-

XVI. Interea Chaganus, rupto foedere, Byzantium aggreditur, castris ante moenia positis, et quidquid extra urbem erat, incendit. Unde cives, et patriarcha, et Bonus patricius (eos enim ambos Heraclius discedens, filii sui Constantini curatores, et publicarum rerum administratores reliquerat) multos viros fortes, in Barbaros, ut absente exercitu, securos, ex improvise immiserunt, eorumque multa millia occiderunt. Qui superfuere, turpi fuga se in suas sedes receperunt. Heraclius denuo alium quemdam satrapam cum triginta hominum millibus contra se missum a Chosroe, profigavit, et milites ejus pene omnes Orco demisit. Ejus exercitus reliquias reversæ domum, nuntiata clade, suos populares jam ante Chosroæ infensos, ad majus etiam tyranni odium concitarunt. Heraclius vero etiam in Persiam interiorem penetravit, urbes everit, templa una cum igne, qui ab illis colitur, delevit: cognitaque legatorum suorum eade iratus, ferro atque incendio in obvia omnia grassatus est. Quæ dum imperator agitare, Chosroes Ctesiphontem confugit, delatoque Sarbaro archisatrapa, quasi cum Romanis colluderet, et ipsi concivaretur, legatos illius scribit, ut Sarbarum tollat. Sed tabellario, in itinere a Romanis excepto,

Varie lectiones et notæ.

(3) Σαρβάρου. Niceph. CP. an. 615.

(4) Ὁ Χαγάνος. Totam hanc historiam præter Nicephorum Constantinopolit. an. 626: *Chronicon Alexandr.* an. 11 Heraclii, Theoph. an. 12, 13, 14, 15, etc., perstringit anonymus scriptor in festum τῆς Ἀκακίτου, editus a Combefisio, p. 808.

(5) Ὁ Βῶνος. Dignitate magister, cujus mortem ad 11 Maii anno 17 Heraclii refert *Chronicon Alexandrinum*. Vide Nicephor. Constantinopol. anno 622 et 626, et Theophanem, an. 12 Heraclii.

(6) Διέφθειραν. Victoriâ hanc contra Avaros narrant præ cæteris Nicephorus Constantinopolit. in Heraclio, pag. 52, 1 edit. quam etiam attigit Georgius Pisides istius ætatis scriptor, in versibus iambicis: Εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν (α), quos hæcenus ineditos, ex cod. Reg. hic describimus. Εἰ φρικτὸν ἐν γῆ θεοῦ ζητεῖς θρόνον,

Ἰδὼν τὸν οἶκον θαύμασον τῆς Παρθένου.

Ἡ γὰρ φέρουσα τὸν θεὸν ταῖς ἀγκάλας,

Φέρει τὸν αὐτὸν εἰς τὸ τοῦ τόκου σέβας.

Ἐνταῦθα τῆς γῆς οἱ κρατεῖν τεταγμένοι

Τὰ σκήπτρα πιστεύουσι τῆς νίκης ἔχειν.

Ἐνταῦθα πολλὰ κοσμικὰ περιτάσεις,

Ὁ Πατριάρχης ἀργυρῶν ἀνατρέπεται.

Οἱ Βάρβαροι δὲ ὑπερβέλλοντες τῇ πόλει,

Αὐτὴν στρατηγήσασαν ὡς εἶδον μόνον,

Ἐκαμψαν εὐθὺς τοῦ ἀκαμπτῆς ἀρχέντα.

Ἄλλως.

Δεῖ γίνεσθαι δευτέραν θεοῦ πόλιν,

Τῆς Παρθένου τὸν οἶκον, ὡς καὶ τὸν τόκον,

(a) *Patrologia* tom. XCII, col. 173 B.

C Κιθωτὸς ὄφθη τῆς πρὶν ἐνθεοστέρᾳ,

Ὅθι τὰς πλάκας φέρουσα τὰς θεογράφους,

Ἄλλ' αὐτὸν ἔδον τὸν θεὸν δεδωγμένην,

Ἐνταῦθα κρουνοὶ σαρκικῶν καθαρῶν

Καὶ ψυχικῶν λυτρώσεως ἀγνοημάτων.

Ὅσαι γὰρ εἰσι προσβολαὶ παθημάτων,

Βλύζει τοσαύτων δωρεῶν τὸν θανμάτων.

Ἐνταῦθα νικήσασα τοὺς ἐναντίους,

Ἄνελεν αὐτοὺς ἀντὶ λόγῃς εἰς ὕδωρ.

Τροπῆς γὰρ ἄλλοίωσιν οὐκ ἔχει μόνη

θεὸν τεκοῦσα, καὶ κλοῦσα Βαρβάρου.

(7) Τεμένη τοῦ πυρός. Τὰ πυρετα. Nicephor.

Constantinopol. an. 625. Ναιὸς τοῦ πυρός, Theophanes an. 13 Heraclii. Joannes Tzetzēs cap. 66.

Ἐπεὶ δὲ χρόνους πολεμῶν Ἡράκλειος τοῖς Πέρ-

ταῖς,

Σκάπτων Περσίᾳ σύμπασαν, καὶ πυρπολῶν, καὶ

καίων,

D Καὶ τὸν πυρφόρον οὐρανὸν κατέκαυσεν ἐκείνον,

Σὺν τοῖς Χοσρόου σύμπασιν οἷς εἶπον ἀνακτῆροις,

Καὶ πῦρ Περσῶν κατέσβασεν, ὅπερ εἰς σέβας εἶχον.

Ἐκ κερυνῶν μὲν ἀναφθὴν ὄπῃ Περσῶν πάλα,

Λυκοκαίτας δὲ πυρσοῖς τοῖς ἀειδιάδοις.

καὶ συνεχέσι δὲ πυρβόλῃς, μεγάλας, λαθροτάταις,

Ἐπιμειλὸς τηρούμενον μέχρι τοῦ τότε χρόνου.

Ἐπ' Ἡρακλεῖου δὲ σβεσθῆν, μέγα πένθος Περσίᾳ.

Ὡς χρονικοὶ ταῦτα φησὶ, καὶ σὺν αὐτοῖς Ησιόδης.

De Pyroo vide observata a Brissonio lib. II, de regno Persar.

ac Byzantium perducto, magistratus lectas litteras, una cum tabellario ad Sarbarum mittunt. Is lecta epistola, et Chosroæ sententia e tabellario cognita, aliam epistolam confingit, eamque convocatis tribunis et centurionibus recitandam curat. Unde illi iracundia inflammati, communi consilio se ad Romanorum imperatorem conferre statuerunt. Post hæc etiam aliud quiddam accidit ad Chosroæ interitum maturandum. Nam cum multos haberet liberos, rejecto natu maximo Siroe, alii tradere voluit regnum, nomine Merdasæ. Quo Siroes cognito, conciliatis sibi quibusdam satrapis, patrem invadit, eique in vincula conjecto, cum multum auri et pretiosarum gemmarum acervos **85** proposuisset: *Ob hæc, inquit, Romanos contra Persas concitasti, et mutuis cædibus et cladibus grassari coegisti. Fratre igitur desideris tuis.* Deinde filium quoque illius Merdasam, cui regnum destinarat, cæteroque liberos in conspectu illius, ac tum demum ipsum quoque sustulit. Ita regno Persarum politus, legatos ad Heraclium mittit, Chosroæ interitum illi nuntians, paceque facta, omnes Romanos captivos dimittit, et venerabilia ligna salutaris crucis, et patriarcham Hierosolymitanum Zachariam illi restituit. Imperator vicissim Persis, qui a Romanis ienebantur, domum redeundi potestatem dedit. His sexennio peractis, et pretiosis lignis ipsoque patriarcha Hierosolyma restitutis, Heraclius anno septimo in regiam regressus, a senatu populoque Byzantino lætis acclamationibus, et cum plausu, splendidissime excipitur.

γων, Ῥωμαίοις τοὺς Πέρσας ἐξεπολέμωσας καὶ ἀλλήλοις μάχεσθαι, καὶ διασφαιρῆσθαι κατηγάκατες, ἀπόλαυε τοίνυν τῶν ἔσπετῶν σοι. Ἔτα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μερδασάν, ᾧ τὴν τῶν Περσῶν ἀνετίθει ἀρχὴν, ἀνέτελε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς ἄλλους παῖδας αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πάντι κάκεινον. Ἐγχαρτῆς οὖν (11) τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς γεγονῶς, διαπέμπεται πρὸς Ἡράκλειον, τοῦ Χοσρόου διελθρον αὐτῷ ἀναγγελιζόμενος, καὶ σπεισάμενος αὐτῷ, πάντα τοὺς ἐν Περσίδι αἰχμαλώτους Ῥωμαίους ἐλευθέρους ἀφήκε, καὶ τὰ τίμια ξύλα τοῦ σωτηρίου σταυροῦ αὐτῷ ἀποδόδωκε, καὶ τὸν πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλήμ Ζαχαρίαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς αὖθις πάντας τοὺς παρὰ Ῥωμαίων κατεχομένους Πέρσας ἀπέλθειν ἀφήκε πρὸς τοὺς οἰκίους. Ταῦτα ἐν ἑξ ἔτεσιν ἀνύσας Ἡράκλειος, καὶ ἀποκαταστήσας τῇ Ἱερουσαλήμ τὰ τίμια ξύλα, καὶ τὸν πατριάρχην αὐτὸν, τῷ ἑδδόμῳ ἑπανήλθεν εἰς τὰ βασίλεια, μετ' εὐφημίας καὶ κρότων (12) δεχθεὶς καὶ λαμπρότητος, παρὰ τε τῆς γερουσίας καὶ τοῦ πλ.θ. οὗς τῆς πόλεως.

XVII. Cæterum, in reditu Jacobitarum catholicum, quem illi patriarcham nominant, Hierosolymis incusavit, ut qui Chalcedonense concilium improbare, neque duas naturas in Christo citra confusionem unitas confiteretur: quod si faceret, ac sententiam eamdem amplecteretur, se illum Antiochenæ Ecclesiæ patriarcham designaturum. At ille homo callidus, et dolis plenus, et concilium se approbare simulat, et duas naturas in Christo unitas se profiteri ait. Sed de voluntatibus et actio-

στρέφων τὰ ἐν ποσίν. Ὁ μόντοι Χοσρόης, τοῦ βασιλέως τὴν Περσίδα ληϊζομένου καὶ κατατρέχοντος, εἰς Κτησιφῶντα κατέφυγε. Διαβληθέντος δὲ πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀρχιστρατοῦ Σαρδάρου, ὡς τὰ τῶν Ῥωμαίων φρονούστος, αὐτῷ δὲ λοιδορουμένου, ἐπιστέλλει τῷ ὑποστρατήγῳ αὐτοῦ τὸν Σάρδαρον ἀνελεῖν (8). Τοῦ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην κομίζοντος ἐν τῷ ἀπίεναί συλληφθέντος παρὰ Ῥωμαίων, καὶ ἀπαχθέντος εἰς τὸ Βυζάντιον, γίνοντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα οἱ τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικηταὶ στέλλουσι ταύτην, καὶ τὸν αὐτῆς κομιστὴν πρὸς τὸν Σάρδαρον· καὶ ὅς τὰ γεγραμμένα ἀναγνοὺς, καὶ τοῦ γραμματοφόρου πυθόμενος, καὶ μαθὼν τὴν γνώμην Χοσρόου, ἑτέραν πλάττει ἐπιστολὴν κελεύουσαν αὐτὸν τε καὶ πολλοὺς ἑτέρους σατραπάτας καὶ χιλιάρχους ἀναίρεθῆναι, καὶ τοὺς τοῦ στρατεύματος προύχοντας. Πείθει δὲ καὶ τὸν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Χοσρόου κομίσαντα λέγειν ὅτι παρὰ Χοσρόου ταύτην ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν. Συναγαγῶν οὖν τοὺς τῶν ταγμάτων ἡγεμονεύοντας, ἐν ἐπηκόῳ πάντων τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνώσθηναι πεποίηκε. Θυμοῦ τοίνυν πλησθέντες οἱ τῶν ταγμάτων ἐξάρχοντες, κοινῇ συνέθεντο τῷ βασιλεῖ προστελεῖν. Ἐπὶ τούτοις (9) καὶ ἑτέρον τι συμβέβηκεν, ὃ τὸν Χοσρόην διώλισσι· παῖδας γὰρ ἔχων πολλοὺς, τὸν ἀπάντων πρεσβύτερον Σιρόην παραγκωνιζόμενος, ἠβουλήθη ἐάδωχον τῆς ἀρχῆς ἕτερον ποιήσασθαι, καλούμενον Μερδασάν. Ὁ γνοὺς ὁ Σιρόης, καὶ τινὰς τῶν στρατῶν ὑποποιεσόμενος, ἐπιτίθεται τῷ πατρὶ, δεσμεῖ τε τοῦτον, καὶ χρυσὸν αὐτῷ πολὺν παρατίθησι, καὶ

κλίθων τῶν πολυτίμων σωρούς, *Διὰ ταῦτα* (10), λέγων, Ῥωμαίοις τοὺς Πέρσας ἐξεπολέμωσας καὶ ἀλλήλοις μάχεσθαι, καὶ διασφαιρῆσθαι κατηγάκατες, ἀπόλαυε τοίνυν τῶν ἔσπετῶν σοι. Ἔτα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μερδασάν, ᾧ τὴν τῶν Περσῶν ἀνετίθει ἀρχὴν, ἀνέτελε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς ἄλλους παῖδας αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πάντι κάκεινον. Ἐγχαρτῆς οὖν (11) τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς γεγονῶς, διαπέμπεται πρὸς Ἡράκλειον, τοῦ Χοσρόου διελθρον αὐτῷ ἀναγγελιζόμενος, καὶ σπεισάμενος αὐτῷ, πάντα τοὺς ἐν Περσίδι αἰχμαλώτους Ῥωμαίους ἐλευθέρους ἀφήκε, καὶ τὰ τίμια ξύλα τοῦ σωτηρίου σταυροῦ αὐτῷ ἀποδόδωκε, καὶ τὸν πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλήμ Ζαχαρίαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς αὖθις πάντας τοὺς παρὰ Ῥωμαίων κατεχομένους Πέρσας ἀπέλθειν ἀφήκε πρὸς τοὺς οἰκίους. Ταῦτα ἐν ἑξ ἔτεσιν ἀνύσας Ἡράκλειος, καὶ ἀποκαταστήσας τῇ Ἱερουσαλήμ τὰ τίμια ξύλα, καὶ τὸν πατριάρχην αὐτὸν, τῷ ἑδδόμῳ ἑπανήλθεν εἰς τὰ βασίλεια, μετ' εὐφημίας καὶ κρότων (12) δεχθεὶς καὶ λαμπρότητος, παρὰ τε τῆς γερουσίας καὶ τοῦ πλ.θ. οὗς τῆς πόλεως.

D 12'. Γενομένῳ δὲ τῷ βασιλεῖ Ἡρακλείῳ κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὃ τῶν Ἰακωβιτῶν καθολικῶς (13) προσεῖλήλυθεν, ὃν ἐκεῖνοι πατριάρχην ὠνόμαζον. Τούτῳ τοίνυν ὁ βασιλεὺς αἰτίαν προσῆπεν, ὅτι τὴν ἐν Καλκηδόνι μὴ δέχοιτο σύνοδον, μηδὲ δύο φύσεις ἐν Χριστῷ ἠνωμένας ὁμολογεῖ, λέγων ὡς εἰ γε τὴν σύνοδον δέξοιτο, καὶ δύο φύσεις ἠνωμένας ἀσυγχύτως ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ὁμολογήσει, ὁμῶδες αὐτὸν ἡγήσοιτο, καὶ τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας πατριάρχην προβάλοιτο. Ὁ δὲ δεινὸς ὢν καὶ πονη-

Variæ lectiones et notæ.

(8) Τὸν Σάρδαρον ἀνελεῖν. At hæc facta fuerant ab Heraclio litteræ. Niceph. CP. an. 625.

(9) Ἐπὶ τούτοις. Niceph. CP. an. 625.

(10) Διὰ ταῦτα. Abis verbis hæc recitat Nicephorus CP.

(11) Ἐγχαρτῆς οὖν. Chronicon Alexandr. an. 18

Heracl. Nicephor. CP. an. 628.

(12) Μετ' εὐφημίας καὶ κρότων. Hunc apparatus Nicephorus CP. Theophanes et Cedren. an. 48 memorant.

(13) Ὁ τῶν Ἰακωβιτῶν καθολικῶς. Athanasius, Theoph. an. 20 Heracl.; Cedren. an. 25.

ρίας μεστέ, ἵνα μὴ ἀτευκτῆσθαι τῆς βασιλικῆς ἁπλοῦς καὶ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν ἠνωμένας καθέσθαι. Περὶ δὲ γὰρ τῶν θελημάτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν ἐπυθάνετο, εἰδέσθαι ταῦτα λέγειν χρῆσθαι, ἢ ἐνιαυτὰ τε καὶ μοναχικά; Ὁ δ' αὐτοκράτωρ γράφει περὶ τούτου ἐπὶ τοῦ ζητήματος πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Σέργιον. Κάκεινος πάλαι τὰ τῆς Μονοθελητῶν πρεσβυτέρων αἰρέσει, μίαν φυσικὴν θέλησιν καὶ μίαν ἐνεργεῖαν δεῖν δογματίζειν ἐπὶ Χριστοῦ, τῷ βασιλεῖ ἀνταπέσταναι. Ἄλλὰ καὶ Κύρον (14) ἐρωτήσας τὸν Φάσιδος, τῷ Σεργίῳ εὐρηκεν ὁμογνώμονα. Τούτοις καὶ αὐτὸς ὀπαχθεὶς ὁ Ἡράκλειος, τῆς δόξης γίνεται ταύτης, καὶ ἀνατροπὴν ποιεῖται θολερὰν παρὰ τῶν μεσθῶτων, ἀλλ' οὐ ποιμένον ἐκείνων. Τοῦ Σωφρονίου (15) μέντοι τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀρχιερατεύοντος, τότε τοῦς ὑφ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς συναθροισάντος, καὶ συνδικτικῶς ἀποδείξαντος, τοῦς μίαν λέγοντας θέλησιν καὶ ἐνεργεῖαν ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, μίαν ἀντικρυς καὶ φύσιν κηρύττειν· σύμφηρον δὲ σχόντος ἐπὶ τούτῳ, καὶ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτείας Γῶμης διεπόντα Ἰωάννην· ὁ βασιλεὺς πρόδοτον πρόγραμμα, μήτε ἐνιαυτὸν ἐνεργεῖαν, μήτε διέτην ἐν Χριστῷ δογματίζεσθαι. Ὁ καταγέλαστον οὐ τοῖς ἐπιόφροισιν ἐδόκει μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς Σεθῆρου ὁμόφροισι. Σεργίῳ (16) δὲ τοῦ τὸν θρόνον ἔχοντος Κωνσταντινουπόλεως τὴν ζωὴν καταστρέψαντος. Πῶς αὐτὸν διεδίδετο, τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ δεξάζων, καὶ τὰ Σεθῆρου καὶ Κύρου σέβων τε καὶ κυρῶν. Ὑποστρέφοντι δὲ τῷ βασιλεῖ τούτῳ ἐκ Περσείδης τροπαιοφόρου, πρόσσεισι Μωάμεθ (17) ὁ τῶν Σαρακηνῶν φύλαρχος, οὐκ ἐκ γένους τῶ ἐυλαρχεῖν κληρωσάμενος (τῶν γὰρ ἀσήμεν ἐτύγχανεν ὦν) ἀλλὰ πονηρὸν τοῦτο κτησάμενος. Πάνη γὰρ ὦν παρὰ τινι γυναικὶ ὀροφύλῳ πλουσίᾳ χήρᾳ ἰθὺτευεν, ἣν ἔγημε, γοητείας ὀπαγαγῶν εἰς ἔρωτα αὐτοῦ. Ἐπιληψίας δὲ νοσήματι συνεχόμενος, καὶ κατὰ καιροῦς αὐτῷ τοῦ πάθους πρᾶσθαι, πίπτων καὶ τῶν φρενῶν ἐξιστάμενος, ἀθυρτικῶς αἰτίας τῆ αὐτοῦ κυρία καὶ γαμετῆ καὶ αἰσχύνης ἐγένετο. Ὁ δὲ αὐτὸς τε πονηρὸς ὦν, καὶ τινι δὲ μοναχῷ πονηροτέρῳ αὐτοῦ ἐνετυχηκῶς, διὰ κακοπιστίαν φυγαδεύθεντι τῆς Βυζαντιδοῦ, καὶ παρ' αὐτοῦ διδασχθεὶς, ἔλεγε τῇ γυναικὶ τὸν Γαβριὴλ τὸν ἀρχάγγελον οὐρανῶθεν αὐτῷ φοιτῶντα, θεῖά τινα μυστῆρα καὶ ἀπόρητα, μὴ φέρειν δὲ τὴν τούτου θέαν, καὶ διὰ τούτου ἰλιγιῶν καὶ φόβῳ συνέχεσθαι καὶ πρὸς γῆν κατακλίεσθαι. Ταῦτα δ' εἶχεν αὐτῷ συμμαρτυροῦντα καὶ τὸν μοναχὸν ἐκείνον τὸν δόλιον, καὶ τῇ γυναικὶ λέγοντα δι' ὡς ἀληθῶς πᾶσι τοῖς προφήταις οὗτος ὁ Γαβριὴλ ἐπιπέμπεται. Ἐντεῦθεν ἡ γυνὴ ἀπροσχευασομένη τὸ δειδῶς, ἐγκουχωμένη δὲ μάλλον ὡς συνοικοῦσα προφήτη, τὸν λόγον τούτον εἰς τὰς λοι-

hibus percontatur, utrum eas duplices an vero unas et singulas dici fas sit? Eam quæstionem imperator ad Sergium patriarcham Constantinopolitanum scribit. Qui cum pridem Monothelitarum hæresim probaret, unam naturalem voluntatem, et unam actionem in Christo statuendam esse imperatori rescribit. Rogato Cyro Phasidis episcopo, eum quoque idem sentire cum Sergio intelligit. Quorum auctoritate motus Heraclius, et ipse eandem opinionem amplectitur, et turbidam aquam bibit in illis non pastoribus, sed mercenariis exhibitam. Verum cum sanctus Sophronius tum summo sacerdotio fungens Hierosolymis, subjectis sibi sacerdotibus convocatis, per concilii modum demonstrasset: qui unam in duobus Christi naturis voluntatem atque actionem affirmarent, eos palam unam queque naturam statuere, eique Joannes papa Romanus assensus esset, imperator edictum proponit: Neque singularem, neque binariam in Christo actionem, esse asserendam. Id edictum non orthodoxis tantum, sed Severi etiam sectatoribus, ridiculum visum. Sergio patriarchæ Constantinopolitano defuncto, Pyrrhus ejusdem opinionis successit, sententiæ Cyri et Severi et admirator et approbator. In eodem triumphali ex Persia reditu, Moameus Saracenorum princeps imperatorem convenit. Et principatus non ex nobilitate generis contigerat. Nam cum pauper esset, locupletis cuidam viduæ mercede servierat, quam præstigiis quibusdam in amorem sui pellectam, uxorem duxerat. Sed quia comitiali morbo laborabat, et ex intervallis impetu illius mali prostratus, mente alienabatur: dominæ suæ uxorique et mœrori et pudori fuit. Caterum homo improbus, monachum se nequiorum nactus, ob perversam religionem Byzantio exactum: illius instinctu, uxori ait archangelum Gabrielem de cælo ad se descendentem, divina quædam arcanaque sibi revelare: cujus conspectum quia ferre non possit, se oborta ex metu vertigine, humi procumbere. Ea verba testimonio dolosi monachi confirmabantur, qui mulieri dicebat, omnino Gabrielem ad omnes prophetas mitti solere. Ex eo mulier, abolito dedecore, ac potius prophetæ conjugio glorians, fabulam istam inter cæteras mulieres spargit. Sic impurus ille apud suos populares, prophetæ nomen consecutus, et uxoris mortuæ hæreditate locupletatus, Ismaeliticæ gentis princeps, doctor et legislator est habitus, cum alios verbis seduxisset, alios imperium detrectantes stricto gladio sibi cedere coegisset: jam enim manum non contemnendam fecerat. Is igitur ex Æthiopia progressus imperatorem convenit, et regionem ad habitandum petitam accepit. Cumque omnes populares suos

Variae lectiones et notæ.

(14) Κύρον. Φάσιδος ἐπίσκοπον. Theoph.

(15) Τοῦ Σωφρονίου. Theophan. an. 20 Heracl.

(16) Σεργίου. Niceph. CP. sub indict. 12.

(17) Μωάμεθ. Theophanes an. 12, 21 Heracl. Cedren. an. 21.

ad hunc modum deceptos subégisset, Syriam di-
reptionibus vexavit, et multas Romanorum provin-
cias evastavit. Ex eo tempore gens Ismaelitarum
Romanorum terram incursare et prædari nunquam
destitit. Heraclius autem ita, uti exposui, in s. etiam
Monothelitarum devolutus, aqua intercente laborare
cœpit. Fertur etiam **87** inguine sursum converso
faciem suam permixxisse, nisi urina, tabella imo
ventri opposita, averteretur. Id ei accidisse credi-
tum ob incestum cum fratris filia coitum. Mortuus
est, cum annos triginta unum Romano imperio
præfuisse.

καὶ ὁ γ' αὐτὸν ποιησάμενος, τὴν τε Συρίαν (18) κατέδραμε καὶ ἐληίστατο, καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν (19)
χώρας πολλὰς ἐξέπῳρθησε, καὶ ἐκ τότε οὐκ ἐπαύσατο τὸ τῶν Ἰσμηλιτῶν γένος τὴν Ῥωμαίων ἀπα-
σαν γῆν κατατρέχον καὶ ληϊζόμενον. Ἡράκλειος δὲ, ὡς εἴρηται, εἰς τὴν τῶν Μονοθέλων ἐκκυλι-
σθεὶς ἀρεσιν, νόσῳ περιπίπτει ὑδερικῇ. Λέγεται δὲ καὶ τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ στραφόμενον, ἀνω
τὸ οὖρον πέμπειν, καὶ εἰ μὴ σάνις ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ἐτίθετο, κατὰ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐκκρινόμε-
νον ἀνεδίδοτο. Ὁ συμβαίνειν ἔδοκει, διὰ τὴν ἐκθεσμον μίξιν τῆς ἀδελφοπάιδος. Θήσκει γοῦν ὁ
βασίλευς οὗτος; τριακστόν ἐπ' ἐνὶ χρόνον ἀνῶν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων.

XVIII. Imperium autem et summa potestas ad
ejus filium Constantinum successione devenit:
quo non diu est lætatus. Nam cum unum regnasset
annum, veneno periit, a Martina noverca, eadem-
que patrueli, temperato. Uxorem habuit Gregoriam,
Nictæ patricii filiam, e qua Constantem suscepit.
De religione recte sensit, paterni imperii duntaxat,
non item perversæ opinionis hæres. Qua de causa,
Pyrrhus etiam patriarcha, conscius fuisse insidia-
rum putatur. Constantino ita defuncto, Martina cum
filio Heraclona imperium sibi vindicabat, quo et
ipsi cito exciderunt. Nam ob Constantini parrici-

Β ΗΓ. Μεταβαίνει (20) δὲ ἡ αὐταρχία πρὸς τὸν υἱὸν
αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, ἧς βραχὺ τι ἀπάνωτο. Ἐνα γὰρ
μοναρχήσας ἐνιαυτὸν φαρμάκῳ διώλετο, παρὰ Μαρ-
τίνης αὐτῷ κερασθένει τῆς μητρικῆς τε αὐτοῦ καὶ
ἐξαδέλφης αὐτοῦ ᾧ γυνὴ συνώκιστο Γρηγορία (21)
θυγάτηρ τοῦ πατρικίου Νικήτα, ἐξ ἧς υἱὸς αὐτῷ
Κωνσταντῆς ἐγένετο. Ἦν δὲ ὁ Κωνσταντῖνος (22) περὶ
τὴν πίστιν ὀρθὸς, τὴν βασιλείαν πατρὸθεν διαδεξά-
μενος, οὐ μέντοι καὶ τὸ κακὸδοξον. Διὸ λέγεται τῆς
κατ' ἐκείνου ἐπιβουλῆς, καὶ τὸν Πύρρον συμμετέ-
χειν τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρόεδρον. Τούτου
δὲ οὕτω τὸν βίον καταλύσαντος, Μαρτίνα σὺν τῷ

Varie lectiones et notæ.

(18) *Τὴν τε Συρίαν*. Quando primum Saraceni
Mahumeto duce Romanorum provincias incursare
cœperint, docet Stephanus Mathematicus apud
Constantinum Porph. *De Adm. Imp.* cap. 16.

(19) *Καὶ τῶν Ῥωμαίων*. Huc referri debent quæ
habet scriptor Chronicus Orientalis in Benjamine
Patr. Alexandrino: *Heraclius autem imperator in
somnia vidit quemdam sibi dicentem: Futurum est
ut gens quædam circumcisæ invadat, superet, et
in partem occupet imperii: qui Judæos hos esse
ratus est. Quamobrem omnes Judæos et Samaritanos
qui in imperio ejus erant, baptizari jussit. Sed non
multo post apparuerunt Muslæmani, quamobrem
Heraclius omnes suos collegit exercitus ab Ægypto
usque Asuanem, et tributum appendit Muslæmanis
octo annis, donec exhausti sunt omnes ejus thesauri.*
Qua quidem tempestate, anno scilicet 21, seu ut
alii volunt anno 18 Heraclii, Antiochia in eorum
potestatem venit, quod et tradit Aythonus in *Hist.*
Orient. cap. 15: *Anno Dom. 652 maledictum semen*
perfidii Mahumeti regnum Syriæ introivit, et Sara-
ceni expugnantes Damasci opulentissimam civitatem,
de manibus Græcorum, qui illam longo tempore te-
nuerunt, abstulerunt, et postea in brevi tempore to-
tum regnum Syriæ occupaverunt. Postea vero obside-
derunt magnam Antiochiæ civitatem, in qua Græci
illo tempore morabantur. Imperator Heraclius Au-
gustus Romanum administrans imperium hoc au-
diens misit magnam subsidium Græcis, ut civitatem
luerentur a perfidis Saracenis: et dum gentes impe-
ratoris Heraclii ad quamdam planitiem pervenissent,
quam Possene nominant, Saracenicque ex opposito
venientes, cum eis bellum crudelissimum inierunt.
Magna fuit quidem altercatio inter eos, sed obtinue-

C *runt finaliter Agareni, et in illo conflictu bellatorum*
innumerabilis cecidit multitudo, et usque nunc ap-
parent ibi ossa cadaverum in maxima quantitate.
Unde accidit quod Græci qui in civitate degebant,
nimio pavore perterriti, ipsam civitatem Antiochiæ
Sarracenis cum certis pacis et conventionibus reddi-
derunt. Deinde ut Ciliciam, Paphlagoniam, Lycæ-
oniam, et alias Asiæ provincias invaserint Sarraceni,
narrat. Adde Nicephor. Constantinopolit. pag. 69, 1 edit. Cedren. p. 429; Siebert. anno
640, etc.

(20) *Μεταβαίνει*. Aliis verbis tres codd. Regii:
Ἡ δὲ βασιλεία καὶ τὰ τῆς αὐταρχίας εἰς τὸν Κων-
σταντῖνον μεταβέβηκε, τὴν δὲ Ῥωμαίων ἡγεμο-
νίαν πρόσθεν διαδεχόμενον, etc. Cod. alius: Ἐπὶ τῇ
βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ μεταβαίνει ἡ αὐταρχία πρὸς τὸν
υἱὸν, etc. Sic in verbis servato sensu variant inter-
dum codices.

(21) *Γρηγορία*. Anastasiam vocat Chronicon
ms. ab Adamo ad Leonein. Phil. in eodem Con-
stantino: Οὗτος φαρμακεῖται ὑπὸ τῆς ἰδίας μη-
τρικῆς Μαρτίνης, καταλιπὼν τὸν υἱὸν Κωνσταν-
τῖνον δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ ναφῷ τῶν Ἁγίων
Ἀποστόλων ἐν τῷ ἤρῳ Ἰουστινιανοῦ γυνὴ ἐξ του-
του Ἀναστασία, ἧ καὶ μετὰ τὴν αὐτῆς τελευταίην
συντάφη τῷ ἀνδρὶ. His consentit Cedrenus. Vide
conjecturam nostram in *Familiiis Augustis Byzantiniis*.

(22) *Κωνσταντῖνος*. Quem et Heraclionem cog-
nominatum scribit Georgius Hamartolus in Chron.
ius. μετὰ δὲ Ἡράκλειον, ἐβασίλευσε ὁ Κωνσταντῖ-
νος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ λεγόμενος Ἡρακλειωνῆς, μονοθε-
λητῆς καὶ αὐτός.

Ἡρακλωνῶ τῷ παιδί τῆς βασιλείας ἀντέσχοντο· ἄλλα καὶ οὗτοι (23) ταχέως τῆς ἀρχῆς ἐκπεπτώ-
 κασι. Μισθθεῖσα γὰρ ἡ Μαρτίνα παρὰ τῆς γερου-
 σίας διὰ τὸν φόνον τοῦ Κωνσταντίνου, κατασπᾶται
 μὲν τῶν βασιλείων, ἐπαναστάσης αὐτῇ τῆς συγκλή-
 του. Ἐκτέμνεται δὲ τὴν γλῶτταν αὐτῆ, τὴν ῥίνα δὲ
 καταψήφίζεται, ἀρξάντων..... Καὶ ὁ Πύρρος τῆς

Ἡρακλωνῶς ἐτι δεκέρης ὄν, καὶ ἀμποῶν ὑπερορία
 Ἐκκλησίας ἐκβάλλεται, καὶ φυγὴν κατακρίνεται.

14. Ἐντεῦθεν εἰς μὲν τὸν βασιλεῖον θρόνον Κών-
 στας, ὁ ἔγγονος Ἡρακλείου, υἱὸς δὲ τοῦ Κωνσταν-
 τίνου παρὰ τῆς συγκλήτου καθίσταται· εἰς δὲ τὸν
 ἀρχιερατικὸν Παῦλος ἀντικαθίσταται. Καὶ οὗτος δὲ
 περὶ τὴν πίστιν ὠμογνωμόνιος τοῖς πρὸ αὐτοῦ, Σερ-
 γίῳ καὶ Πύρρῳ δηλαδὴ. Ὁ γοῦν ἀποκράτωρ Κών-
 στας τάλλα μὲν οὐκ ἀχρεῖος γέγονε βασιλεὺς, περὶ
 δὲ τὴν σέβας τῷ πάπῳ ὠμολοῦτο. Καὶ οὗτος γὰρ τὴν
 τῶν Μονοθελητῶν ἐπρέσβευσε αἵρεσιν. Διὰ τὸν τε
 σοφώτατον ἄνδρα καὶ θεοφύλακτον τὸν μέγιστον Μάξι-
 μον καὶ τοὺς αὐτοῦ φοιτητὰς ἄμφω ἐκόλασεν ἀπη-
 νίστατα, καὶ Μαρτίνον τὸν ἀγιώτατον πάπαν τῆς
 Ῥώμης ὑπερορία κατέκρινεν, ἐν ἧ καὶ ἀπέθανεν.
 Ὅς σὺν τῷ ἀοιδίμῳ πατρὶ Μαρτίνῳ παραγενόμενος
 ἐν Ῥώμῃ, σύνδοτον ἀθροίσας ἀρχιερέων, ἀναθέματι
 τοὺς τὰ τῶν Μονοθελητῶν φρονούντας ὑπέβαλε, καὶ
 ἄλλους δὲ πολλοὺς τῶν ὀρθοδόξων ὁ Κώνστας ἐτιμω-
 ρήσατο, μὴ θελήσαντας ὑποκύψαι τῷ αὐτοῦ Μονο-
 θελήτῳ θελήματι. Ἦδη δὲ τῶν Σαρακηνῶν μέγα
 δεδουνημένω, καὶ πολλὰς τῶν Ῥωμαίων ὑποφύρων
 χώρας καὶ νήσους, σφετερισσάμενων, ὁ τούτων ἀρχη-
 γὸς Μάβιας πολεμιστηρίας πλείεστας νῆας πηξάμε-
 νος, ἐπιθέσθαι διεμελέτα τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ.
 Ὅπερ ὁ Κώνστας μαθὼν καὶ αὐτὸς στόλον ἐτοιμά-
 σας εἰς τὴν Λυκίαν κατήγε νεώριον, ὀνομαζόμε-
 νον Φοίνικα (24)· οὗ γενομένου καὶ τῶν Ἀγαρη-
 νῶν, ναυμαχίᾳ τῇ ἐξῆς γενήσεσθαι ἔμελλεν. Ὅρῶ
 γοῦν ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐνύπνιον
 εἶναι ἐν Θεσσαλονίκῃ ἦν. Ὁ τῶν λογίων τιμὴ κοινωσά-
 μενος, ἤκουσεν ἤττης· εἶναι τὸ ἄναρ δηλωτικόν,
 Ἄλλω θὲς τὴν νίκην, δηλοῦν· ὃ καὶ γέγονε. Ναυ-
 μαχίαις γὰρ γενομένης, ὑπέρεσχον οἱ ἀντιπόμενοι,
 καὶ τοσοῦτος γέγονε φόνος Ῥωμαίων ὡς ἐκ τοῦ αἵ-
 ματος πορφυρωθῆναι τὴν θάλασσαν· ὃ δὲ βασιλεὺς,
 ἐσθῆτα φαύλην ἐνδύς, καὶ εἰς πλοῖον ἐμβεδηκῶς τὸ
 παρατυχόν, μετὰ τινῶν ὀλίγων διέδρα, καὶ εἰς τὴν
 Βυζαντινὴν διασέσωστο. Οἱ Ἀγαρηνοὶ δὲ, μηδενὸς ἐτι
 αὐτοῖς ἐναντιουμένου, ἐμῶσε κατὰ πάντων ἐχώρουν.
 Τότε καὶ τὴν νῆσον Ῥόδον ὑπ' αὐτοῦς ποιησάμε-
 νοι, τὸν ἐν αὐτῇ περιπυστον Κολοσσόν (25) καθῆ-

XIX. Deinde Constans Heraclii nepos, Constanti-
 tini filius in regnum, Paulus in pontificium solium
 collocatur. Qui Paulus et ipse ejusdem cum Sergio
 et Pyrrho opinionis fuit. Ipse quoque Constans,
 aliis quidem in rebus, non inutiliter administravit
 imperium, sed in religione avum imitatus, Mono-
 thelitarum sectam est sectatus. Qua de causa
 Maximum, vere suo nomini respondentem, virum
 doctissimum et sanctissimum, et ambos ejus dis-
 cipulos, crudelissimo supplicio affecit, ac Marti-
 num sanctissimum papam Romanum in exsilium
 egit, in quo et mortuus est. Nam is cum sancto
 Maximo Romam profecto, coacto prorum sacerdotum
 concilio, anathemate notarat Monothelitarum
 assensores. Alios quoque complures, Constans
 unice voluntati suae refragantes, poenis
 affecit. Cum autem jam Saraceni magnam adepti
 potentiam, multas provincias Romanis tributarias
 et insulas occupassent, dux eorum Mabias bellicis
 navibus aedificatis, Romanum imperium invadere
 cogitabat. Quo Constans intellecto, et ipse classe
 comparata in Phœnice 88 Lyciæ portu appulit.
 Quo cum et Agareni venissent, ac pugna postridie
 committenda esset: ea nocte imperator in somnis
 se Thessaloniciæ esse videt. Eo somnio conjector
 cladem illi portendi dixit, quod θες ἄλλω νίκην
 significaret, alteri victoriam tribuendam: idque
 accidit. Commisso enim prælio, hostes superiores
 evasere, tanta Romanorum cæde edita, ut mare
 illorum sanguine purpurasceret, et Constans vili
 veste indutus, fortuito navigio conscenso, eum
 paucis Byzantium evaderet. Agareni vero jam
 obsidente nemine, invadebant omnia. Tunc etiam
 Rhodo insula subacta, celebratum in ea Colossus
 demoliti sunt, cujus æs Judæus quidam mercatus.
 cœcccc camelis fertur asportasse. Cæterum Agare-
 norum audacia, qua Romanos lacessebant, aliquan-
 tisper nonnihil est repressa, orta inter eos de duce
 exercitus controversia, aliis Mabiam, aliis Alimum
 Muchumeti generum præferentibus, ac biennii

Variae lectiones et notæ.

(23) Ἄλλα τῷ οὗτοι. In codd. mss. ἄλλα καὶ
 οὗτοι τάχιστα.
 (24) Φοίνικα. Istius portus videtur meminisse
 Codinus in Orig. Constantinopol. u. 112.
 (25) Περιπυστον Κολοσσόν. Eudoxia Macremho-
 litissa uxor Diogenis Romani in Ioniis mss. Ἡ Ῥόδος
 ἄλλα τε ἔσχε θαυμαστά, καὶ τὸν τοῦ Ἰλλίου δὲ
 κόλλοσσον, Χάρητος ἔργον, ἀνδρὸς Αἰνιδίου· ἡ δὲ
 πόλις ἐν Ῥόδῳ· Κερκάφου τοῦ Ἠλείου καὶ Κυδιόπης
 τῆς Ὀρχίμου θυγατρὸς κτίσμα, πηγῶν ἐβδομη-
 κοντα· καὶ ἦν καὶ αὐτὴ ἐν τῶν ἐπὶ Θεσπιάτων.

Ἐπὶ Σελεύκου καὶ γὰρ τοῦ Νικάνορος οἱ Ῥόδοι,
 θαλασσοκρατήσαντες, ἀνέστησαν τοῦτον τὸν χαλκοῦν
 ἀνδριάντα· ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεσαν κολοσσόν,
 ἀπ' οὗ καὶ αὐτοὶ Κολοσσαεῖς ὀνομάσθησαν ὡς ἐκ
 μεγάλου παρατήμου. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντῶς ἐγγόνου
 Ἡρακλείου οἱ Σαρακηνοὶ τὴν Ἀσίαν γῆν πᾶσαν,
 καὶ Δαμασκόν, καὶ τὴν χώραν πᾶσαν τῆς Φοινίκης
 κατέσχον· ἐπεὶ οἱ περικρατεῖς γενόμενοι τῆς
 ἀγίας γῆς ἐκείνης, καὶ σφόδρα πλεονάσαντες καὶ
 περισχύσαντες, ἐξήλωσαν πλεία πάμπαντα Μανίας
 ὁ τούτων ἀρχηγός, καὶ τὴν Ῥόδον καταλάβων, τὴν

Inducias cum Romanis tributa pollicitis fecerunt. Sub Constante multæ Romanorum provinciæ terræ motu ventorumque procellis, quæ multa ædificia dejecere, afflictæ sunt. Patriarcha Paulo cum XII annos Ecclesiæ nefarie præfuisset, mortuo, Pyrrhus duodecimo anno imperii Constantis in sedem urbis pastoralemente revocatur. Nam cum, ut dictum est, Ecclesia excedisset, Romam profectus, et a sancto Maximo pravæ opinionis convictus: se deseruisse Monothelitarum opinionem simulat, libellumque de fide sua papæ potenti offert, a quo approbatus est. Inde, clam Ravennam digressus, hæresim celare non potuit. Quo papa comperto, convocatis suis episcopis, eum penitus condemnat. At igitur denuo sede Constantinopolitana per menses quatuor positus, moritur. Ei succedit Petrus, et ipse a prioribus non dissentiens, quo post annos XII mortuo, Thomas veræ sententiæ defensor orthodoxis præfuit, qui post annos duos et menses septem mortuus, Joannem habuit successorem. Verum Constans ob cæsum fratrem Theodosium, et admissa in papam Martinum et illustrem Maximum facinora, civibus se invisum esse cernens, in Siciliam profectus, circa Syracusas vitam agit, atque imperium etiam Romam veterem **89** transferre voluit. Dicebat enim, plus honoris deberi matribus quam filiabus. Eaque de causa, imperatricem et tres filios suos, Constantinum, Heraclium et Tiberium ad se accersivit. Sed quominus abirent, vel a cognatis retenti, vel ab urbana multitudine prohibiti fuerunt. Cum autem sex annos in Sicilia vixisset, inde non rediit, sed inter lavandum per insidias est occisus, capiti situla graviter impacta, qua calida aqua perfundi solebat, anno imperii septimo et vicesimo extinctus.

Κολοσόδον μετὰ μεξ' ἑτῆ τῆς αὐτοῦ ἰδρύσεως καθέλειν· ὃν Ἰουδαῖος τις ἑμπορὸς ὄνησάμενος, ἐπακοσίας καμήλους ἐφόρτωσε τὸν χαλκὸν κολοσσῶ. Τινὲς δὲ φασὶν κλασθέντα ἀπὸ τῶν γονάτων σεισμῷ πεπτωκέναι. Vide Constantinum Porphyrogenitum, *De adm. imp.* cap. 21, ex Theophane, et quæ adnotat Allatius ad librum *De septem orbis miraculis*.
(26) *Ἐλεγε γὰρ δεῖν μᾶλλον τὰς μητέρας, etc.* Quædam in hanc sententiam, adducto etiam Zonaræ loco, adnotavimus in nostra *Constantinopoli Christiana*, lib. 1, pag. 35, quam quidem prærogativam veteris Romæ agnovit ipse Constantinus, τῆ πρεσβυτέρῃ Ῥώμῃ τὰ πρεσβεῖα τηρήσας διὰ τὴν πρεσβυγένειαν, καὶ τὸ ἐκείθεν τὴν βασιλείαν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι, ut scribit idem Zonaras. Ea-

ῤήκασιν, ὃ τὸν χαλκὸν Ἰουδαῖος πριάμενος ἑμπορὸς, ἐνακοσίας καμήλοις λέγεται τοῦτον μετενεχθῆναι. Ἄλλ' ἐπὶ τινα καιρὸν ἢ τῶν Ἀγαρηνῶν κατὰ Ῥωμαίων θρασυτῆς ἀνεπέταλ' ἰσχυρῶς γέγοναι γὰρ κατ' ἀλλήλων διαφερόμενοι περὶ ἀρχηγῶ. Οἱ μὲν γὰρ τὸν Μαξίμου ἠροῦντο, οἱ δὲ τὸν Ἀλῆμ, γαμβρὸν τοῦ Μουχοῦμετ γενόμενον. Εἶτα καὶ σπονδαὶ ἐθετο ἐπὶ δύο ἐνιαυτοὺς πρὸς Ῥωμαίους, καταδεξιμένους φόρους τελεῖν. Γέγονε δὲ αὐταρχοῦντος τοῦ Κωνσταντος κλόνος τῆς γῆς, καὶ πολλὰ χωρὰ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας κακῶς ἐπαθον, καὶ πνεῦμα βίαιον ἐπνευσεν ἄλλοτε, καὶ πολλὰ τῶν οἰκολογημάτων κατέβαλε. Τοῦ πατριάρχου δὲ Παύλου δώδεκα ἐνιαυτοὺς ἀνοσίως προστάτης τῆς Ἐκκλησίας, εἶτα θανόντος, εἰσάγεται πάλιν ὁ Πύρρος εἰς τὴν ποιμαντικὴν τοῦ λαοῦ Κωνσταντινουπόλεως τῷ δωδεκάτῳ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντος ἔτει. Οὗτος γὰρ ὁ Πύρρος ἐξωσθεὶς, ὡς ἱστορεῖται, τῆς Ἐκκλησίας, εἰς Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ ἐλεγχθεὶς παρὰ τοῦ ἁγίου Μαξίμου κακῶς δοξάζων, ὑπεκρίθη μεταεἶσθ' ἡ τῆς δόξης τῶν Μονοθελητῶν, καὶ ἀπατηθεὶς παρὰ τοῦ τότε πάπα λίβελλῶν περὶ πίστεως, δίδωκε καὶ ἐδέχθη. Εἶτα τῆς Ῥώμης ὑποχωρήσας, καὶ εἰς Ῥάβενναν ἀπελθὼν, ἐγνωσθη τῆς αἰρέσεως μὴ ἐκστᾶς. Ὅθεν ὁ πάπας τοῦτο μαθὼν, καὶ τοὺς ὄπ' αὐτὸν ἐπισκόπους ἀθροίσας, καθάρσειν αὐτῷ τελείαν κατεψηφίσαστο. Οὗτος οὖν τὸ δεύτερον μῆνας τέσσαρας τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινου κατεσχηκῶς τέθηκε, καὶ προχειρίσθη πατριάρχης Πέτρος, ἡμῶς καὶ οὗτος τοῖς πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ δώδεκα τῆς Ἐκκλησίας ἄρξας ἐνιαυτοῦ, ὠνήσκει. Μεθ' ὃν προΐστη τῶν ὀρθοδόξων Θωμᾶς, τῆς ὀρθῆς ἰχθύμενος δόξης, ἔς μετὰ δύο ἔτη καὶ μῆνας ἑπτὰ, τὸν θρόνον μετελλαχῶς, Ἰωάννην ἔσχε διάδοχον. Οὗτος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντὸς τὸν ἴδιον ἀνέλεν ὀμαίμονα Θεοδόσιον, καὶ διὰ τὰ εἰς τὸν πάπαν Μαρτίνον καὶ τὸν μέγαν βουλόμενος καὶ τὴν βασιλείαν εἰς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην μετενεχεῖν. Ἐλεγε γὰρ δεῖν μᾶλλον τὰς μητέρας (26), ἢ τὰς θυγατέρας τιμᾶν. Διὸ καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ (τρεις δ' ἔσαν, Κωνσταντῖνος, Ἡράκλειος καὶ Τιθέριος) μετεκαλεῖτο πρὸς ἑαυτόν. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν τινες τῶν ὀφθαλμοῦν αὐτῷ διεκώλυον. Ἄλλοι δὲ φασὶν τὸ πλῆθος τῆς πόλεως μὴ παραχωρῆσαι αὐτοῖς τῆς πρὸς ἐκείνον ἀφίξιας. Ὅ-δὲ γε Κωνσταντὸς ἐξ ἐν Σικελίᾳ διαγαθὸν ἔτη, ἐκείθεν οὐκ ἐπανῆλθεν. Ἐπιβουλεύεις γὰρ παρὰ τῶν περὶ αὐτὸν λουόμενος (27), ἐπλήγη καρδίαν τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ ἀνελήματος, ὡ αὐτῷ κατεχεῖτο τὸ ζῆον ὕδωρ, καὶ ἀπέθανεν, ἄρξας Ῥωμαίων ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ τε καὶ εἴκοσι.

Variæ lectiones et notæ.

Κολοσσὸν μετὰ μεξ' ἑτῆ τῆς αὐτοῦ ἰδρύσεως καθέλειν· ὃν Ἰουδαῖος τις ἑμπορὸς ὄνησάμενος, ἐπακοσίας καμήλους ἐφόρτωσε τὸν χαλκὸν κολοσσῶ. Τινὲς δὲ φασὶν κλασθέντα ἀπὸ τῶν γονάτων σεισμῷ πεπτωκέναι. Vide Constantinum Porphyrogenitum, *De adm. imp.* cap. 21, ex Theophane, et quæ adnotat Allatius ad librum *De septem orbis miraculis*.

(26) *Ἐλεγε γὰρ δεῖν μᾶλλον τὰς μητέρας, etc.* Quædam in hanc sententiam, adducto etiam Zonaræ loco, adnotavimus in nostra *Constantinopoli Christiana*, lib. 1, pag. 35, quam quidem prærogativam veteris Romæ agnovit ipse Constantinus, τῆ πρεσβυτέρῃ Ῥώμῃ τὰ πρεσβεῖα τηρήσας διὰ τὴν πρεσβυγένειαν, καὶ τὸ ἐκείθεν τὴν βασιλείαν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι, ut scribit idem Zonaras. Ea-

dem pariter ratione Romanæ Ecclesiæ prærogativam agnoscit Joannes Paleologus imp. apud Sguropulum in *Hist. concilii Florentini*, sect. 3, cap. 42, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία μήτηρ ἐστίν, ἢ δὲ Ἀνατολικὴ θυγάτηρ καὶ ὁφείλει ἡ θυγάτηρ παραγενέσθαι πρὸς τὴν μητέρα. Et post expugnatam a Turcis urbem Androniceus Callisti in *Monodia ms.* in miseram Constantinopolim: Ὁ Ῥώμη στα, τί ποτε δράσεις τῆς θυγατρὸς γενομένης δούλης; et certe urbes a quibus originem acceperant, ut parentes colebant, eundemque honorem exhibebant, quem filii parentibus, ut observatum ab Henrico Valesio ad *Excerpta Polybii*.

(27) *Λουόμενος*. Anastas. *Bibl.* in S. Vitaliano PP. et alii.

Κ'. Τοῦτου δὲ θανόντος, τὸ στρατιωτικὸν τὸ μετ' αὐτοῦ εὐθὺς Ἀρμενίων τινα, Μιζίζιον (28) ὄνομα, ἀγαματιῶν ὄντα καὶ ὠριότατον, βασιλεῖα προχειρίσιντο. Ὁπερ ὁκούσας ὁ τῶν Κωνσταντῶν υἱὸν ὁ πρεσβύτερος, ὁ Πωγωνάτος κληθεὶς, δε καὶ τῷ τῆς βασιλείας κεκόσμητο διαδήματι, στεφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς, μετὰ στόλου μεγάλου τὴν Σικελίαν κατέλαβε, καὶ τὸν τε Μιζίζιον χειρωσάμενος ἀνέειπε, καὶ τοὺς τὸν φόνον κατεργασαμένους αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὸν πατρικίον Ἰουστινιανὸν τὸν πατέρα Γερμανοῦ τοῦ πατριάρχου· αὐτὸν δὲ τὸν Γερμανὸν ἐκτομίαν ἐποήσεν, ἥδη πάρηθηκότα, καὶ ὑπερβεβηκότα τὴν ἤλικίαν, καθ' ἣν εὐνουχίζεσθαι δεδοκίμαται. Λειοπύγων δ' ὢν ἔτ' ἀπαδήμησεν οὗτος ὁ βασιλεὺς, ἐκδικήσων τὸν φόνον τὸν τοῦ πατρὸς, καθειμένον εἶχεν ἐπανήκων τὸν πώγωνα, διὸ ἐξ ἐκεῖνου Πωγωνάτος παρὰ τῶν πολιτῶν ἐπεκέκλητο. Οἱ δὲ τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν εἰς Χρυσόπολιν ἀφικόμενοι ἐβδὼν δεῖν καὶ τοὺς λοιποὺς δύο συγγόνους τοῦ Κωνσταντίνου στεφθῆναι, λέγοντες ἅτι, Ὁσπερ εἰς Τριάδα πιστεύομεν, οὕτω καὶ παρὰ τῶν τριῶν χρωρῶν ἡμᾶς βασιλεύουσθαι. Ὁ γοῦν Κωνσταντίνος σταίλας πρὸς αὐτοὺς, κληροῦν τὴν αἰτησιν αὐτῶν ἐπηγγέλλετο, καὶ τοὺς τοῦ λαοῦ προεξάρχοντας μετακαλεῖτο, ἐν αὐτῶν ἐνώπιον ἢ τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν ἀνάρρησις γένηται. Ἐλθόντας δ' εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀνέειπεν ὡς στασιώδεις αὐτοὺς· ὁ γνόντες οἱ ἄλλοι, μεσοὶ δέου· εἰς τὰ αὐτῶν ὑπενώστησαν, καὶ ἀμφοῖν δὲ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὰς βίβλας ἀπέτεμεν. Οἱ δὲ τῆς Ἄγαρ (29) ἀπόγονοι οὐ διέλιπον τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἄπασαν, καὶ περὶ καὶ πλωρίζομενοι θρηοῦντες καὶ λιγίζομενοι. Εἶτα στόλῳ βαρεῖ καὶ αὐτῆς ἐπὶ πλοῦν τῆς βασιλείας τῶν πόλεων, καὶ ναυσταθμῶν τοῦ σφετέρου στόλου κατοίηοντο ἀπὸ τοῦ πρὸς δύσιν ἀκρωτηρίου τοῦ κατὰ τὸ Ἐβδομον μέχρι τοῦ Κυκλοβίου. Στόλῳ δὲ καὶ ὁ Κωνσταντίνος ὁ βασιλεὺς ἀνθοπλισάμενος, καθ' ἐκάστην αὐτοῖς ἀντετάσσετο, καὶ ναυμαχίαι ἐγένοντο ἐξ ὥρας ἑαρινῆς μέχρι δὴ φθινοπωρινῆς. Ὁς δ' οὐδὲν οἱ Βάρβαροι ἦνουν, ἀπάραντες τὴν Κυζικίον κατελήφασιν, καὶ ταύτην ἐλθόντας, ἐν αὐτῇ, τὸν χειμῶνα διήγαγον. Ἄμα δ' ἔαρι αὐθις τὴν Κωνσταντινίον κατέλαβον, καὶ αὐθις ναυμαχίαι συχναί. Τριβομένον δὲ τῷ καιροῦ, ἐπεὶ κατέλαβε τὸ μετόπωρον, τῇ Κυζικίῳ καὶ αὐθις τὸν οἰκίον στόλον οἱ τῆς Ἄγαρ ἐνέβρισαν· καὶ οὕτως εἰς ἔβδομον ἐποίουσαν ἐνιαυτόν. Ἀπογόνοντες οὖν, μᾶλλον μέντοι καὶ πλῆθος ἀποβαλόντες πολὺ, καὶ τῶν νῆων ζημιωθέντες τὰς πλείονας (τότε γὰρ καὶ τὸ ὑγρὸν ἐπινεωώθη πῦρ, Καλλινίκου τινὸς ἀρχιτέκτονος ἀπὸ Συρίας ἐλθόντος πρὸς τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατασκευάσαντος), μετ' ἀσχύνῃ καὶ

XX. Eo defuncto, legiones quæ cum illo fuerant, statim Armenium quemdam Mizizium, hominem adeo formosum, ut nec pictæ fletæve imagini cederet, imperatorem designarunt. Quo natu maximus Constantis filius Pogonatus audito, quem ipse pater insignibus imperii ornarat, Sicilia cum magna classe occupata, Mizizium victum occidit, necemque patris ulciscitur, cum aliis, tum Justiniano patricio Germani patriarchæ patre interferto, ipsumque Germanum jam pubertatis annos, et eam ætatem qua castrari solent, egressum, eunuchum facit. Quia vero Byzantio solvens tenera adhuc lanugine fuerat, e Sicilia vero promissam barbam retulerat, Pogonati cognomen accepit a civibus. Ceterum qui ex Orientalium themate erant, Chrysopolim profecti, vociferabantur, duos alios Constantini fratres coronandos esse, dicentes: *Sicut in Trinitatem credimus, ita etiam tribus imperatoribus nos parere æquum est.* Constantinus vero missis legatis, se postulatis eorum annuere pollicitus, populi principes accersit, ut coram illis fratrum proclamatio fiat. Eos, cum Byzantium venissent, pro seditiosis interfecit, quo cæteri cognito, trepidi ad sua se receperunt: utrique etiam fratri nasum præcidit. Agarenî autem omnes Romanorum provincias terra marique et incendiis et direptionibus vastare non desistentes, tandem magna classe ipsum etiam Byzantium sunt aggressi, navibus suis ab Hebdomi occidentali promontorio usque ad Cylobium collocatis. Sed et Constantinus classe exornata, in dies cum eis decertabat, navalesque pugna a vere usque in autumnum committebantur. Igitur barbari cum nihil proficerent, soluta obsidione, Cyzicum occuparunt, **90** ibique hiemarunt: sub veris initium, rursus Byzantium invasere, ubi cum denuo crebris præliis navibus committendis tempus tereretur, autumno classem Cyzicum reducerunt, idque per annos septem factum. Desperata igitur expugnatione, atque etiam multis militibus et pluribus navibus amissis (nam tum quoque Græcum ignem a Callinico quodam architecto e Syria in regiam urbem profecto excogitatum ferunt) cum dedecore magnoque mœrore retro abierunt. Cum autem barbaricæ classis reliquæ jam ad Sylæum pervenissent, turbo vehemens exortus, naves partim demersit, partim scopulis illisas contrivit. Unde si qui evaserant, eos etiam Cibyrætatarum dux delevit. Quin terra etiam alius Arabum exercitus a Romanis legionibus victus est. Unde Saraceni spe dejecti, ac potius metuentes ne a Romanis ipsi invaderentur, pacis faciendæ consilium ceperunt. Mu-

Variae lectiones et notæ.

(28) Μιζίζιον. Qui Mezzetius dicitur Anastasio in Adeodato, ubi de ejus cæde, Chronicon ms. Georgii Hamartoli in Constante: Παρευθὺς ἀναγορεύουσι βασιλεῖα Μιζίζιον τινα γενόμενον Ἀρμενογενῆ, etc. Ita etiam appellatur in Chron. ms. ab

Adamo ad Leonem Philos.

(29) Οἱ δὲ τοῦ Ἄγαρ. Ut tum obsessa fuerit urbs a Saracenis, præter scriptores Byzantinos, narrat auctor Orationis in festum τῆς Ἀκαθίστου, p. 816, et Theophylactus Hierodiasconus, serm. 12, v. 238.

vix igitur pacem per legatos petenti, annuit imperator, misso Joanne patricio, cui Pitzigaudæ nomen erat, viro prudente ac in dicendi facultate exercitato, qui pacis interpres esset. Qui in Arabiam profectus, et honorificentissime exceptus, cum Saracenis transegit, pace, scriptis tabulis, in annos xxx firmata, ut Arabes, se Romanorum imperio quotannis auri terna millia, octonos servos, totidemque equos apud se præstantes tributi nomine pensituros pollicerentur. Ea pace cognita, Occidentales Romanorum hostes, et ipsi legatis cum muneribus ad imperatorem missis, pacem imperarunt.

σβεις ὁ Μαβίας πρὸς βασιλέα, εἰρήνην αἰτούμενος. Καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς ταύτην κατένευσε, καὶ τὴν πατρίκιον Ἰωάννην, τὸν Πιτζιγαυδὴν καλούμενον, ἐπέμφεν, ὡς συνετὸν ἄνδρα, καὶ γλώττιν περὶ τὸ λέγειν ἔχοντα εὐστροφον, τὰς τῶν σποδῶν συνθήκας κληρώσονται. Ὅς, ἀπλοῶν πρὸς τοὺς Ἀραβας, δεχθεὶς τε φιλοτιμώτατα, τὰ τῆς εἰρήνης ἔθετο σύμφωνα, καὶ δι' ἐγγράφων αὐτὴν ἐπὶ τριάκοντα ἐνιαυτοὺς ἐβεβαίωσε, τῶν Ἀράβων καταθεμένων διδόναι. τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δεσμῶν ἐνιαυσίον χρυσίου χιλιάδας τρεῖς, καὶ δούλους ἑκτὼ, καὶ ἵππους τῶν παρ' αὐτοῖς δοκίμων τοσοῦτους. Οἱ μὲν οὖν τῆς Ἄγαρ οὕτω τῆς εἰρήνης ἔτυχον. Οἱ δὲ κατὰ τὴν Ἑσπερίαν τῶν Ῥωμαίων πολέμιοι ταῦτα μαθόντες, κἀμείνοι καταλύσαι τοὺς πολέμους σπουδῆν ἔθεντο, καὶ πρέσβεις πρὸς τὴν βασιλέα μετὰ δώρων ἐπέλασται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ εἰρήνη κεκύρωτο.

XI. Ita et Oriente et Occidente pacato, Theodorus in sedem pontificiam introducitur, cui post biennium eiectione Georgius succedit. Cum autem Constantinus orthodoxus esset, unire studuit Ecclesias ob Monothelitarum hæresim jam inde a proavo suo Heraclio ortam dissidentes. Itaque concilium Constantinopoli indicit, cujus fuere principes Agathonis papæ Romani legati, Georgius Constantinopolitanus et Theophanes Antiochenus. Neque enim Alexandria, neque Hierosolyma patriarcham habebant, a Saracenis occupata. Eo concilio, quod numero sextum fuit, est decretum, duas voluntates et duas actiones in Christo et prædicandas **91** et credendas esse, etiam imperatore præsentem. Qui autem unicam voluntatem et actionem asserabant, Theodorus Pharanus episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus et Petrus Constantinopolitani, Macarius Antiochenus, et Stephanus discipulus ejus, inveteratæ improbitatis et puerilis vecordiae senex, anathemate sunt notati. Interea Bulgaris Romanas ultra Danubium provincias effuse vastantibus, imperator Constantinus terra marique occurrere parat, magna classe e mari in Danubium traducta. Quo apparatu territi barbari, munitione quadam occupata quæ fluminibus et limo cingebatur, quiescunt. Sed nec Romani eos invasere. Cum autem utrinque dies aliquot per otium transigissent, barbari Romanos ignavos esse rati, etiam tali eventu confirmati, parem priori timiditati fiduciam receperunt. Nam imperator ingenti pedum cruciatu affectus, cum v navibus expeditis et suo comitatu in Mesembriam, Romanam provinciam, trajicit, balneis usus, exercitu et ducibus

Α λύπης πολλῆς; ἀνοσιπύστρεφον. Ἦδη δὲ τοῦ περιλειφθέντος βαρβαρικοῦ στόλου γενομένου κατὰ τὸ Σύλαιον, καταγιγῆ; πνευμάτων σκληρὰ τούτῳ προσπεσοῦσα τὸν μὲν κατέδωσε, τὸν δὲ συνέτριψεν, ἀκταί; προπαράβασα. Ἐπιθεμένου δὲ τοῖς ἐκ τούτων διακωθεῖσι καὶ τοῦ τῶν Κιθυβραίων στρατηγού, ἄπας διώλετο. Κατὰ γῆν δ' αὖθις ἑτέρα στρατιὰ τῶν Ἀράβων Ῥωμαϊκῷ προσβλοῦσα στρατεύματι ἤτητο, ὥστα πεσεῖν, ὡς λέγεται, τριάκοντα χιλιάδων οὐ μείονας. Ἐνεαῦθεν εἰ Σαρακηνοὶ, γυνόντες ὡς οὐδὲν σφισι τῶν ἐν ἐλπίσιν ἀνύσιμον, μᾶλλον μέντοι καὶ δέξαντες, μὴ αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέλωσιν, σπέισσθαι ἐβουλεύθησαν, καὶ στέλλει πρέσβεις πρὸς τὴν βασιλέα μετὰ δώρων ἐπέλασται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ εἰρήνη κεκύρωτο.

B KA'. Καὶ ἡρεμία πολέμων ἐγένετο, καὶ κατὰ τὴν Ἑσπερίαν καὶ κατὰ τὴν Ἑσπερίαν. Θανόντος δὲ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, προχειρίστο Κωνσταντίνος, καὶ μετὰ δύο ἔτη ἐξέλιπε, καὶ ἀνάγεται εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τούτου θρόνον Θεόδωρος ὁ δ', μετὰ δύο ἐνιαυτοὺς ἐκβλήθει, διάδοχον ἔσχε Γεώργιον. Ὁρθόδοξος δὲ ὢν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος, ἐσπούδασεν ἐνώσαι τὰς Ἐκκλησίας διεσχισμένους διὰ τὴν τῶν Μονοθελητῶν ἀίρεσιν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας Ἰρακλείου τοῦ προπάππου αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ σύνοδον οἰκουμένην (50) ἀθροισθῆναι κελεύει ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἧς ἡγούνητο τοῦ μὲν πάππα Ῥώμης Ἀγάθωνος τοποτηρηταί, Γεώργιος δὲ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοφάνης Ἀντιοχείας. Ἀλεξάνδρειας δὲ οὐκ ἦν πατριάρχης, οὐδὲ Ἱεροσολύμων, ἔτι ὑπὸ τοῦ Σαρακηνοῦς αἱ πόλεις αὗται ἐτύγχανον. Ἐκτὴ δὲ οὕσα ἡ σύνοδος αὕτη ἐκύρωσε δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας ἐκ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ λέγεσθαι, παρουσιάζοντος καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἀναθεματισθέντων τῶν τὴν μίαν φρονούντων θέλησιν καὶ ἐνεργείαν Θεοδώρου τοῦ τῆς Φαράν ἐπισκόπου, Κύρου Ἀλεξανδρείας, Σεργίου, Πύρρου, Παύλου καὶ Πέτρου Κωνσταντινουπόλεως, Μακαρίου Ἀντιοχείας, καὶ Στεφάνου τοῦ φοιτητοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πολυχρονίου τὴν κακίαν καὶ νηπιόφρονος γέροντος. Τὸ δὲ τῶν Βουλγάρων ἔθνος εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας τὰς πέραν τοῦ Ἰστρου γενόμενον, ταῦτα ἀκρατῶς ἐλυμαίνετο. Ἐκστρατεύει τοίνυν κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, στόλον πολὺν ἐκ τῆς θιλάσσης εἰσαγαγὼν εἰς τὸν Δάνουβιον. Οἱ δὲ Βάρβαροι, τὴν τῶν Ῥωμαίων ἰδόντες παρασκευὴν, ἰδεύσαν, καὶ εἰς ὄχρωμά

Varie lectiones et notæ.

(50) Δὲ καὶ σύνοδον οἰκουμένην. Hujus synodi memoriam agunt Græci 23 Januarii, ut est in Menæis.

τι ποταμοῖς στεφανοῦμενον καὶ τενάγραι κατακλι-
σαντες ἐαυτοὺς ἠρέμουν· ἀλλ' οὐδ' ἡ Ῥωμαϊκὴ στρα-
τιὰ τούτοις προσέβαλεν. Ἐφ' ἡμέραις οὖν τισιν οὕ-
τω διατεθειμένων τῶν ἐναντίων ἀμφοῖν, μαλακίαν
εἰ Βάρβαροι τῶν Ῥωμαίων κατέγων. Ἐπισυμβί-
θηκα δὲ καὶ τι ὁ θάρος· ἐκείνοις ἐνήκε τῆς προ-
τέρας δειλίας· ἀντίθετον. Ὁ γὰρ βασιλεὺς, ἐκ ποδπα-
γίας νοσήσας, καὶ δριμυτέρας ἀληθέσι βαλλόμενος,
λουτροῖς χρῆσόμενος σὺν πάντε δρόμοισι μετὰ τῆς
θεραπείας εἰς Μεσημβρίαν (χώρα δ' ὑπὸ Ῥωμαίους
τελοῦσα αὕτη ἐστὶ) τὸν ἐκπλοῦν πεποίητο, τὴν στρα-
τιάν καὶ τοὺς στρατάρχας· ἐκεῖσε καταλιπὼν, καὶ
ἐπιστήψας, πρὸς τοὺς Βαρβάρους ἀκροβολίζεσθαι,
ἐν' οὕτω αὐτοὺς εἰς πόλεμον ἐπισπάσονται. Φήμης
δὲ γενομένης· εἰς τὸ στρατόπεδον, φόβῳ τῶν πολεμίων
διαβδράσκειν τὸν αὐτοκράτορα, αἰσχρῶς ἀπαντες μῆενδ· διώκοντος ἐφευγον. Τούτοις τοῖς Βουλγάροις
ἀπροσδοκῆτως γενόμενον, μένος ἐπέπνευσε, καὶ παρέβηξεν εἰς ἀλκὴν, καὶ ὀπίσω διώκοντας, πολλοὺς
μὲν ἀνήρῳον, οὐ μείλι· δ' ἐζώγρησαν, καὶ τὸν Ἰστρον περαιωθέντες, ἐν γῆ Ῥωμαίων ἐπήσαντο τὰς ἀπη-
νὰς, καὶ οὐ δέλιπον ἐξ ἐκείνου τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἀκασαν ληϊζόμενοι. Ὅθεν βιασθεὶς ὁ κρατῶν
σπονδᾶ· ἔθετο πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συνθήκαις τοῦ δαμῶν· αὐτοῖς καταβάλλειν ἐτήσιον, εἰς αἰσχύνῃ τῆς
τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. Καὶ ἦν οὕτω πάντοθεν εἰρηνεύοντα τοῖς Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ἕως τῆς
τελευτῆς τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐτελεύτησε δ' ἐπὶ διαδόχῳ τῷ υἱῷ Ἰουστινιανῷ, βασιλεύσας ἐνιαυ-
τοὺς ἑπτακαίδεκα (31).

ΚΒ'. Ἦν δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς, ὅτε τῆς ἀρχῆς ἐπέ-
θη, μισρακίσκος· ἐξ ἐπὶ δέκα ἐνιαυτοῖς. Αὐτοβούλως
οὖν τῇ διοικήσει κεχρημένος τῆς βασιλείας, πολλὰς
τῆν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν κακοῖς περιέβαλεν. Οἱ
γὰρ Μαρδαῖται καλούμενοι τὰς τοῦ Λιβάνου κατα-
λαθόντες περιωπᾶς, τοῦ Πωγωνάτου κρατούντος,
φύεροι τοῖς Ἀραβῶν ἦσαν· διὰ καὶ σπονδὰς ἐκείνοι
πρὸς Ῥωμαίους ἠτήσαντο, καὶ τούτων, ὡς εἰρηται,
τετυχήκασιν. Τούτου δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ἄρτι τῶν
σκήπτρων ἐπιληγμένου, ὁ τότε τῶν Ἀράβων ἡγε-
μονεύων Ἀβιμέλεχ (ὁ γὰρ Μαβίας ἐφθό θανάτων)
πέμψας πρὸς Ἰουστινιανὸν, κυρωθῆναι τὴν εἰρήνην
ἐζήτησεν, ἀξίων τοὺς Μαρδαῖτας μεταστῆναι ἐκ τοῦ
Λιβάνου· καὶ ὑπισχνόμενος τούτου γενομένου διδ-
ναι Ῥωμαίοις ἡμερήσιον φόρον, χρυσοῦ νομίσματα
χρῶμα, καὶ δοῦλον, καὶ ἵππον τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκ-
κρίτων. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἀνανεωθεισῶν τῶν σπον-
δῶν, καὶ τῶν Μαρδαϊτῶν, εἰς δώδεκα χιλιάδας ὄν-
δρῶν μαχίμων ἀριθμουμένων, μεταστάντων ἐκ τοῦ
Λιβάνου, τὸ τῶν Ἀράβων ἔθνος τοῦ ἐξ ἐκείνων δέ-
ουσι ἀπαλλαγῆν, πολλῶν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν
ἐπέπλησε· συμφορῶν. Στείλας δὲ τὸν στρατηγὸν
Λεόντιον ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπέταξε δι' αὐτοῦ τὴν
Ἰβηρίαν καὶ τὴν Ἀλβανίαν, καὶ χώρας ἑτέρας.
Οὗτος ὁ βασιλεὺς ἔλυσε καὶ τὰς πρὸς τοὺς Βουλγάρους
σπονδὰς, μὴ ἀνεχόμενος δασμοὺς παρέχειν
αὐτοῖς. Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τὰ Ἑσπερία, πολλὰ
τῶν Σκλαβειῶν ἔθνων ὑπηγάγετο, τὰ μὲν ἐκόντα,
ἕνα δὲ πολέμου νόμῳ ἐξ' ὧν καὶ νέον συνεστήσατο

illic relictis, quibus mandarat, ut velitationibus
hostes ad pugnam elicerent. Verum rurore in ca-
stris orto, imperatorem metu hostium cepisse fugam.
omnes turpiter fugiunt, persequente nemine.
Quod præter spem factum, Bulgarorum animos
auxit, et audaciam acuit, ut tergis fugientium in-
hærentes, multos cæderent, neque pauciores cape-
rent, et Istro trajectio tentoria in Romanorum terra
figerent. Nec ab eo tempore destiterunt omnes
Romanas provincias vastare. Unde coactus impe-
rator, pacem cum eis facit, pacto annuo tributo
cum dedecore Romani imperii. Post illa, res
Romana ubique quicta fuit, usque ad obitum Con-
stantini. Est autem mortuus, relicto successore
B Justiniano filio, cum annos xvii imperasset.

XXII. Justinianus vero suscepto imperio ado-
lescentis natus annos xvi, cum suo arbitrio ad-
ministraret omnia, in multas clades rempublicam
conjecit. Nam populi quidam Mardaitæ, speculis
montis Libani sub Pogonato occupatis, formidabiles
erant Arabibus, quæ etiam causa illis fuerat peten-
dæ pacis a Romanis, quam (ut dictum est) impetra-
vit. Cum autem is imperator sceptris recens potitus
esset, 92 Abimelechus, Mavia defuncto, Arabum
princeps, per legatos a Justiniano pacis confirma-
tionem petiit, rogans ut Mardaitæ Libano amove-
rentur. Quod si fieret, se Romanis quotidianum
tributum pensurum, millenos aureos nummos, ser-
vum et equum eximium pollicebatur. His conditio-
nibus fœdere renovato, et Mardaitis, qui xii milli-
bellicosorum virorum habebant, e Libano digressis:
gens Arabica metu illorum liberata, Romanum
imperium multis malis affecit. Cæterum Justinia-
nus, misso duce Leontio, Iberiam, Albaniam et
alias regiones subegit. Idem etiam, ictum cum
Bulgaris fœdus rupit, neque eis tributis pendere
sustinuit, sed expeditione in plagas occidentales
suscepta multas Sclavicas gentes partim in dedi-
tionem accepit, partim bello domuit. Unde novas
legiones conscripsit, delectis juvenum fortissimo-
rum circiter xxx millibus: quos populum acquisi-
tum appellavit. Is gaudens et fretus, etiam Arabi-
cum fœdus rupit, causa ex eo sumpta, quod an-
nui tributis moneta non Romanum signum, sed

XXII. Justinianus vero suscepto imperio ado-
lescentis natus annos xvi, cum suo arbitrio ad-
ministraret omnia, in multas clades rempublicam
conjecit. Nam populi quidam Mardaitæ, speculis
montis Libani sub Pogonato occupatis, formidabiles
erant Arabibus, quæ etiam causa illis fuerat peten-
dæ pacis a Romanis, quam (ut dictum est) impetra-
vit. Cum autem is imperator sceptris recens potitus
esset, 92 Abimelechus, Mavia defuncto, Arabum
princeps, per legatos a Justiniano pacis confirma-
tionem petiit, rogans ut Mardaitæ Libano amove-
rentur. Quod si fieret, se Romanis quotidianum
tributum pensurum, millenos aureos nummos, ser-
vum et equum eximium pollicebatur. His conditio-
nibus fœdere renovato, et Mardaitis, qui xii milli-
bellicosorum virorum habebant, e Libano digressis:
gens Arabica metu illorum liberata, Romanum
imperium multis malis affecit. Cæterum Justinia-
nus, misso duce Leontio, Iberiam, Albaniam et
alias regiones subegit. Idem etiam, ictum cum
Bulgaris fœdus rupit, neque eis tributis pendere
sustinuit, sed expeditione in plagas occidentales
suscepta multas Sclavicas gentes partim in dedi-
tionem accepit, partim bello domuit. Unde novas
legiones conscripsit, delectis juvenum fortissimo-
rum circiter xxx millibus: quos populum acquisi-
tum appellavit. Is gaudens et fretus, etiam Arabi-
cum fœdus rupit, causa ex eo sumpta, quod an-
nui tributis moneta non Romanum signum, sed

Variorum lectiones et notæ.

(31) Ἐπὶ καὶ δέκα. Regnavit Pogonatus an. 17, a morte scilicet parentis computatis. Nam cum in Actis concilii vi œcumenici, quod cœptum est Constantinopoli 7 die Novemb. indictione 9, (anno Chr. 680) 27 imperii ejusdem Constantini,

post ejus consulatum 13, et Heraclii et Tiberii anno 22. Inde colligitur Constantinum et fratres, patræ superstite, imperatores appellatos, ac Constantinum quidem an. 643, fratres vero anno 648

vix igitur pacem per legatos petenti, annuit imperator, misso Joanne patricio, cui Pitzigaudæ nomen erat, viro prudente ac in dicendi facultate exercitato, qui pacis interpres esset. Qui in Arabiam profectus, et honorificentissime excerptus, cum Saracenis transegit, pace, scriptis tabulis, in annos xxx firmata, ut Arabes, se Romanorum imperio quottannis auri terna millia, octonos servos, totidemque equos apud se præstantes tributum nomine pensituros pollicerentur. Ea pace cognita, Occidentales Romanorum hostes, et ipsi legatis cum muneribus ad imperatorem missis, pacem imperarunt.

οδοις ὁ Μαβίας πρὸς βασιλέα, εἰρήνην αἰτούμενος. Καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς ταύτην κατένευσε, καὶ τὸν πατρίκιον Ἰωάννην, τὸν Πιτζιγαυδὴν καλούμενον, ἐπέμψεν, ὡς συνेतὸν ἄνθρωπον, καὶ γλώττειν περὶ τὸ λέγειν. ἔχοντα εὐστροφον, τὰς τῶν σποδῶν συνθήκας πληρώσονται. Ὅς, ἀπαλλῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας, δεχθεὶς τε φιλοτιμώτατα, τὰ τῆς εἰρήνης εἶδοτο σύμφωνα, καὶ δι' ἐγγράφων αὐτὴν ἐπὶ τριάκοντα ἐνιαυτούς ἐθεθεύωσεν, τῶν Ἀράβων καταθεμένων διδοῖναι τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δεσμὸν ἐνιαύσιον χρυσοῦ χιλιᾶδας τρεῖς, καὶ δούλους ἑκτῶ, καὶ ἵππων τῶν παρ' αὐτοῖς δοξίμων τοσοῦτους. Οἱ μὲν ὄν τῆς Ἄγαρ οὕτω τῆς εἰρήνης ἔτυχον. Οἱ δὲ κατὰ τὴν Ἑσπέρην τῶν Ῥωμαίων πολέμοι ταῦτα μαθόντες, κάμεινοι καταλύσαι τοὺς πολέμους σπουδῆν ἔθεντο, καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ δώρων ἐπέλασαν, καὶ πρὸς αὐτούς ἡ εἰρήνην κεκύρωτο.

XXI. Ita et Oriente et Occidente pacato, Theodorus in sedem pontificiam introducitur, cui post biennium ejecto Georgius succedit. Cum autem Constantinus orthodoxus esset, unire studuit Ecclesias ob Monothelitarum hæresim jam inde a proavo suo Heraclio ortam dissidentes. Itaque concilium Constantinopoli indicit, cujus fuere principes Agathonis papæ Romani legati, Georgius Constantinopolitanus et Theophanes Antiochenus. Neque enim Alexandria, neque Hierosolyma patriarcham habebant, a Saracenis occupata. Eo concilio, quod numero sextum fuit, est decretum, duas voluntates et duas actiones in Christo et prædicandas et credendas esse, etiam imperatore præsentem. Qui autem unicum voluntatem et actionem asserabant, Theodorus Pharanus episcopus, Cyprius Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus et Petrus Constantinopolitani, Macarius Antiochenus, et Stephanus discipulus ejus, inveteratæ improbitatis et puerilis recordiæ senex, anathemate sunt notati. Interea Bulgaria Romanas ultra Danubium provincias effuse vastantibus, imperator Constantinus terra marique occurrere parat, magna classe e mari in Danubium traducta. Quo apparatu territi barbari, munitione quadam occupata quæ fluminibus et limo cingebatur, quiescunt. Sed nec Romani eos invasere. Cum autem utrinque dies aliquot per otium transigissent, barbari Romanos ignavos esse rati, etiam tali eventu confirmati, parem priori timiditati fiduciam receperunt. Nam imperator ingentis pedum cruciatu affectus, cum v navibus expeditis et suo comitatu in Mesembriam, Romanam provinciam, trajicit, balneis usus, exercitu et ducibus

λύτης πολλῆς ἀνοπιστρέφον. Ἦδη δὲ τοῦ περιλειφέντος βαρβαρικοῦ στόλου γενομένου κατὰ τὸ Σύλαιον, καταγῆς πνευμάτων σκληρὰ τοῦτω προσπεσοῦσα τὸν μὲν κατέδυσε, τὸν δὲ συνέτριψεν, ἀκταὶς προσάραξασα. Ἐπιθεμένου δὲ τοῖς ἐκ τούτων διαπεθεῖσι καὶ τοῦ τῶν Κισθηρωτῶν στρατηγοῦ, ἄρας διώλετο. Κατὰ γῆν δ' αὖθις ἑτέρω στρατιῶν Ἀράβων Ῥωμαικῶ προσβαλοῦσα στρατεύματι ἤττητο, ὥστα πεσεῖν, ὡς λέγεται, τριάκοντα χιλιάδων οὐ μείονας. Ἐνετύθεν οἱ Σαρακηνοὶ, γνόντες ὡς οὐδέν σφισι τῶν ἐν ἐλίσιον ἀνύσιμον, μᾶλλον μέντοι καὶ δείξαντες, μὴ αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέλωσιν, σπείσασθαι ἐβουλεύθησαν, καὶ στέλλει πρέσβωσι,

καὶ πρὸς αὐτούς ἡ εἰρήνην κεκύρωτο.

ΚΑ'. Καὶ ἡμεῖς πολέμων ἐγένετο, καὶ κατὰ τὴν Ἑσπέρην καὶ κατὰ τὴν Ἑσπέρην. Θανάτοις δὲ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, προχειριστο Κωνσταντίνος, καὶ μετὰ δύο ἔτη ἐξέλιπε, καὶ ἀνάγεται εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τούτων θρόνον Θεόδωρος ὁ δ', μετὰ δύο ἐνιαυτούς ἐκθληθείς, διάδοχον ἔσχε Γεώργιον. Ὁρθόδοξος δὲ ὢν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος, ἐσπούδασεν ἐνώσαι τὰς Ἑκκλησίας διεσχισμένας διὰ τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ προπάππου αὐτοῦ. Δὴ καὶ σύνδορον οἰκουμένην (50) ἀθοροσθῆναι κελεύει ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἧς ἡγοῦντο τοῦ μὲν πάππου Ῥώμης Ἀγάθωνος τοποτηρηταί, Γεώργιος δὲ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοφάνης Ἀντιοχείας. Ἀλεξάνδρειας δὲ οὐκ ἦν πατριάρχης, οὐδὲ Ἱεροσολύμων, ὅτι ὑπὸ τοῦ Σαρακηνοῦ αἰ κώσις αὐταὶ ἐτύγγαλον. Ἐκτὴ δὲ οὐσα ἡ σύνδορος αὕτη ἐκύρωσε δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ λέγεσθαι, παρουσιάσονται καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἀναθεματισθέντων τῶν τῆν μίαν φρονούντων θέλησιν καὶ ἐνεργείαν Θεοδώρου τοῦ τῆς Φαράν ἐπισκόπου, Κύρου Ἀλεξανδρείας, Σεργίου, Πύρρου, Παύλου καὶ Πέτρου Κωνσταντινουπόλεως, Μακάρου Ἀντιοχείας, καὶ Στεφάνου τοῦ φοιτητοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πολυχρονίου τῆν κακίαν καὶ νηπιόφρονος γέροντος. Τὸ δὲ τῶν Βουλγάρων ἔθνος εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας τὰς πέραν τοῦ Ἰστρου γενομένην, ταύταις ἀκρατεῖς ἐλυμαίνετο. Ἐκστρατεύει τοίνυν κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, στόλον πολὺν ἐκ τῆς θλίψεως εἰσαγαγὼν εἰς τὸν Δάνουβιον. Οἱ δὲ Βάρβαροι, τῆν τῶν Ῥωμαίων ἰδόντες παρασκευῆν, ἐδείλιασαν, καὶ εἰς ὄχρωμα

Varie lectiones et notæ.

(50) Δεὶ καὶ σύνδορον οἰκουμένην. Hujus synodi memoriam agunt Græci 23 Januarii, ut est in Menzeis.

τι ποταμοῖς στεφανοῦμενον καὶ τενάγῃσι κατακλι-
 σαντες ἐκυτοῦς ἠρέμουν· ἀλλ' οὐδ' ἡ Ῥωμαϊκὴ στρα-
 τὰ τούτοις προσέβαλεν. Ἐφ' ἡμέραις οὖν τισιν οὐ-
 τω διατιθεμένων τῶν ἐναντίων ἀμφοῖν, μαλακίαν
 εἰ Βάρβαροι τῶν Ῥωμαίων κατέγνωον. Ἐπισυμβί-
 θηκε δὲ καὶ τι δ' θάρσος ἐκείνοις ἐνήκε τῆς προ-
 τέρως δειλιάς ἀντίθετον. Ὁ γὰρ βασιλεὺς, ἐκ ποδζλ-
 γίας νοσήσας, καὶ δριμυτέρας ἀληθῶς βαλλόμενος,
 λουτροῖς χρῆσόμενος σὺν πάντε δρόμοισι μετὰ τῆς
 θεραπείας εἰς Μεσημβρίαν (χώρα δ' ὅπου Ῥωμαῖοι
 τελοῦσα αὐτῇ ἐστὶ) τὸν ἐκπλοῦν πεποίητο, τὴν στρα-
 τὴν καὶ τοὺς στρατάρχα· ἐκέλευε καταλιπεῖν, καὶ
 ἐπισκήψας, πρὸς τοὺς Βαρβάρους ἀκροβολίζεσθαι,
 ἐν οὕτω αὐτοῖς εἰς πόλεμον ἐπισπάσωνται. Φήμης
 δὲ γενομένης· εἰς τὸ στρατόπεδον, φόβῳ τῶν πολεμίων
 διαβιδράσκειν τὸν αὐτοκράτορα, αἰσχρῶς ἄπαντες μηδενδ'· διώκοντος ἐφευγον. Τούτῳ τοῖς Βουλγάροις
 ἀπροσδοκῆτως γενόμενον, μένος ἐνέπνευσε, καὶ παρέθηξεν εἰς ἀλκὴν, καὶ ὀπίσω διώκοντες, πολλοὺς
 μὲν ἀνήρουν, οὐ μείους δ' ἐζώγησαν, καὶ τὸν Ἰστρον περαιωθέντες, ἐν γῆ Ῥωμαίων ἐπήξαντο τὰς σκη-
 νὰς, καὶ οὐ διέλιπον ἐξ ἐκείνου τὴν ὄπῃ Ῥωμαῖοι· ἄπασαν ληϊζόμενοι. Ὅθεν βιασθεὶς ὁ κρατῶν
 σπονδὰς· ἔθετο πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συνθήκαις τοῦ δασμῶν αὐτοῖς καταβάλλειν ἐτήσιον, εἰς αἰσχύνῃ τῆς
 τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. Καὶ ἦν οὕτω πάντοθεν εἰρηνεύοντα τοῖς Ῥωμαῖοις τὰ πράγματα, ἕως τῆς
 τελευταῖας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐτελεύτησεν δ' ἐπὶ διαδόχῳ τῷ οὐφ' Ἰουστινιανῷ, βασιλεύσας ἑνιαυ-
 τοῦς ἑπτακαίδεκα (31).

ΚΒ'. Ἦν δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς, δετῆς τῆς ἀρχῆς ἐπέ-
 θη, μεираκίσκος· ἔξ ἐπὶ δέκα ἑνιαυτοῖς. Αὐτοβούλως
 οὖν τῇ διοικήσει κεχρημένος τῆς βασιλείας, πολλὰς
 τῆν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν κακοῖς περιέβαλεν. Οἱ
 γὰρ Μαρδαῖται καλούμενοι τὰς τοῦ Λιβάνου κατα-
 λαθόντες περιωπῆς, τοῦ Πωγωνάτου κρατούντος,
 φεβροῖ τοῖς Ἀραβῶν ἦσαν διὰ καὶ σπονδὰς ἐκείνοι
 πρὸς Ῥωμαῖοις ἠτήσαντο, καὶ τούτων, ὡς εἴρηται,
 τετυχηκασι. Τούτου δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ἄριτι τῶν
 σκῆπτρων ἐπιλατμμένου, ὁ τότε τῶν Ἀράβων ἡγε-
 μονύων Ἀβιμέλεχ (ὁ γὰρ Μαβίας ἐφθ θανών)
 πέμψας, πρὸς Ἰουστινιανόν, κυρωθῆναι τὴν εἰρήνην
 ἐζήτησεν, ἀξίων τοὺς Μαρδαῖτας μεταστῆναι ἐκ τοῦ
 Λιβάνου· καὶ ὑπεσχόμενος· τοῦτο γενομένου διδ-
 ναι Ῥωμαῖοις ἡμερήσιον φόρον, χρυσοῦ νομίσματα
 χροια, καὶ δοῦλον, καὶ ἵππον τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκ-
 κριτών. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἀνανεωθεισῶν τῶν σπον-
 δῶν, καὶ τῶν Μαρδαϊτῶν, εἰς δώδεκα χιλιάδας ὀν-
 δρῶν μαχιμῶν ἀριθμουμένων, μεταστάντων ἐκ τοῦ
 Λιβάνου, τὸ τῶν Ἀράβων ἔθνος τοῦ ἐξ ἐκείνων δι-
 ούς ἀπαλλαγέν, πολλῶν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμον-
 νίαν ἐπέκλισε συμφορῶν. Στειλὰς δὲ τὸν στρατηγὸν
 Λεόντιον ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπέταξε δι' αὐτοῦ τὴν
 Ἰθρηλίαν καὶ τὴν Ἀλβανίαν, καὶ χώρας ἑτέρας.
 Οὗτος ὁ βασιλεὺς ἔλυσεν καὶ τὰς πρὸς τοὺς Βουλγάρ-
 οὺς σπονδὰς, μὴ ἀνεχόμενος δασμοὺς παρέχεεν
 αὐτοῖς. Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τὰ Ἑσπέρια, πολλὰ
 τῶν Σκλαβιῶν ἔθνων ὀπηγάγετο, τὰ μὲν ἐκόντα,
 ἕνια δὲ πλάτου νόμῳ ἐξ ὧν καὶ νέον συνεστήσατο

A illic relictis, quibus mandarat, ut velitationibus
 hostes ad pugnam elicerent. Verum rumore in ca-
 stris orto, imperatorem metu hostium cepisse fugam.
 omnes turpiter fugiunt, persequente nemine.
 Quod præter spem factum, Bulgarorum animos
 auxit, et audaciam acuit, ut tergis fugientium in-
 hærentes, multos cæderent, neque pauciores cape-
 rent, et Istro trajecto tentoria in Romanorum terra
 figerent. Nec ab eo tempore destiterunt omnes
 Romanas provincias vastare. Unde coactus impe-
 rator, pacem cum eis facit, pacto annuo tributo-
 cum dedecore Romani imperii. Post illa, res
 Romana ubique quietâ fuit, usque ad obitum Con-
 stantini. Est autem mortuus, relicto successore
 B Justiniano filio, cum annos xvii imperasset.

XXII. Justinianus vero suscepto imperio ado-
 lescentis natus annos xvi, cum suo arbitratu ad-
 ministraret omnia, in multas clades republicam
 conjecit. Nam populi quidam Mardaitæ, speculis
 montis Libani sub Pogonato occupatis, formidabiles
 erant Arabibus, quæ etiam causa illis fuerat peten-
 dæ pacis a Romanis, quam (ut dictum est) impetra-
 runt. Cum autem is imperator sceptris recens positis
 esset, 92 Abimelchus, Mavia defuncto, Arabum
 princeps, per legatos a Justiniano pacis confirma-
 tionem petiit, rogans ut Mardaitæ Libano amove-
 rentur. Quod si fieret, se Romanis quotidianum
 tributum pensurum, millenos aureos nummos, ser-
 vum et equum eximum pollicebatur. His conditio-
 nibus fœdere renovato, et Mardaitis, qui xii millia
 bellicosorum virorum habebant, e Libano digressis:
 gens Arabica metu illorum liberata, Romanum
 imperium multis malis affectit. Cæterum Justinia-
 nus, misso duce Leontio, Iberiam, Albaniam et
 alias regiones subegit. Idem etiam ictum cum
 Bulgaris fœdus rupit, neque eis tributa pendere
 sustinuit, sed expeditione in plagas occidentales
 suscepta multas Sclavicas gentes partim in dedi-
 tionem accepit, partim bello domuit. Unde novas
 legiones conscripsit, delectis juvenum fortissimo-
 rum circiter xxx millibus: quos populum acquisi-
 tum appellavit. Iis gaudens et fretus, etiam Arabi-
 cum fœdus rupit, causa ex eo sumpta, quod an-
 nui tributû moneta non Romanum signum, sed

Variæ lectiones et notæ.

(31) Ἐπτά καὶ δέκα. Regnavit Pogonatus an. 17,
 a morte scilicet parentis computatis. Nam cum in
 Actis concilii vi œcumenici, quod œceptum est
 Constantinopoli 7 die Novemb. indictione 9,
 (anno Chr. 680) 27 imperii ejusdem Constantini,

post ejus consulatum 13, et Heraclii et Tiberii
 anno 22. Inde colligitur Constantinum et fratres,
 patræ superstitē, imperatores appellatos, ac Con-
 stantinum quidem an. 643, fratres vero anno 648

novum Arabicum haberet. Neque vero aureo nummo aliam imaginem, nisi Romani imperatoris, insculpi fas erat. Bellum igitur eis intulit, non tam Romanis legionibus fretus, quam novo isto et acquisito populo. Quamvis enim Arabes orarent, ne inducias rumperet, neve pactorum tabulas violaret, Deum obtestati, cujus illæ umine interposito confirmatæ essent, eumque vindicem invocarent contra eos qui pugnae causam præberent: imperator obturatis auribus ad pugnam ferebatur. Arabes igitur induciarum tabulis hasta suspensis, ac vexilli instar ante suum exercitum elatis, cum Romanis congrediuntur. Statim autem viginti millia Sclavorum acquisiti populi ad hostes defecerunt, quæ res animos Romanis minuit, clademque attulit, illis auxit, ac victoriae causa fuit. Romanos igitur persecuti, quoscumque adipisci potuere, sustulerunt, ac fere innumeri ex legionibus ceciderunt. Ipse imperator turpi fuga cum paucis conservatus, cum ad Leucaten pervenisset, reliquias Sclavicæ illius et acquisitæ gentis omnes occidi, cadavera in mare abjici jussit. Byzantium reversus, substructionibus vacavit, et maximum **93** triclinium regis Orienti obversæ condidit, quod etiamnum ab eo Justinianum appellatur. Agareni porro ab eo tempore impune Romanas provincias invaserunt, et Sabbatius patriæ, Armeniæ prætor, cognita clade imperatoris ad Arabes se contulit, eisque Armeniam tradidit. Neque illi Orientem universum vastare incendiis, et Christianos in servitutem abducere destiterunt. Fuit apud Justinianum eunuclus quidam gratissimus, qui et sacellarius est designatus, nomine Stephanus, genere barbarus, crudelitate et immanitate plus quam barbarus, gravis omnibus, non tantum in rebus gerendis, sed in pœnis etiam infligendis: neque is plebeios duntaxat, sed potentissimos etiam invasit, adeo ut et imperatoris matrem verberarit. Idem imperator monachum quoque Theodosium, pridem inclusum, Igeneralem designavit, qui nec ipse improbitate eunucho Stephano cedebat. Cum autem ab his respublica multis malis afficeretur, imperator omnium odia suscepit. Leontium vero ducem de cupiditate imperii suspectum, biennium in vinculis habuit, post, ejectum, Græciæ ducem fecit. Is Paulo cuidam monacho astrologiam tractanti, et imperium ei vaticinanti ait: *Se jam abire in Græciam, ac scire, imperatorem sibi percussores a tergo immisurum: ea vero quæ ille diceret, nihil fore.* Cui mo-

σύνταγμα. Κατ' ἐκλογὴν γὰρ εἰληφώς ἐκ τούτων ἄνδρας γενναίους τε καὶ νεάζοντας εἰς χιλιάδας τριάκοντα, λαὸν αὐτοὺς ἐκάλεσε περιούσιον. Οἷς γεγηθώς τε καὶ πεποιθώς, καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἀραβας συνθήκας παρέλυσεν, αἰτίαν εἰληφώς, ὅτι σταλὲν τὸ τοῦ ἔτησιου φόρου χάραγμα, οὐ Ῥωμαϊκὸν εἶχε σφράγισμα, ἀλλὰ νέον Ἀράβιον. Οὐδὲ γὰρ ἐξῆν ἐν χρυσῷ νομίσματι χαρακτῆρα ἐντυπούσθαι ἢ τὸν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. Ἐστράτευσεν οὖν κατ' αὐτῶν, οὐ τοσοῦτον ταῖς Ῥωμαϊκαῖς συντάξεσι τεθαρρήκως, ὅσον τῷ νέῳ τούτῳ καὶ περιουσίῳ λαῷ. Τῶν δὲ Ἀράβων τὰς σπονδὰς αἰτουμένων μὴ ἀθετῆσαι, μὴδὲ τῆς ἐγγράφους παραβῆναι συνθήκας, καὶ τὸν θεὸν ἐπιμαρτυρομένω, ὃς μέσος παραληφθεὶς, αὐτὰς ἐμπεπέδωκε, καὶ ἐκδικητὴν καλούντων αὐτὸν κατὰ τῶν τῆς μάχης αἰτιῶν, ὁ βασιλεὺς τὰ ὅσα πρὸς ταῦτα βύσας, πρὸς μάχην ἠτοίμαστο. Οἱ γοῦν Ἀραβὲς ὄρασι τὸ τῶν σπονδῶν προσδήσαντες ἔγγραφον (32), καὶ ὡσπερ σημάζαν ἔρανε; τούτο, τοῦ σφῶν στρατεύματος προερχόμενον, συρδῆγγυνται τοῖς Ῥωμαίοις· καὶ αὐτίκα ἐκ τοῦ περιουσίου ἐκείνου λαοῦ αἱ εἰκοσι χιλιάδες πρὸς τοὺς Ἀραβας ἠυτομόλησαν, ὃ τοῖς Ῥωμαίοις δειλίαις γέγονεν αἰτιον, τοῖς δ' ἐναντίοις ἐνήκε θάρσος, καὶ ἡττηγνο μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, ἢ νίκη δ' ἐπαμειβία τοῖς Ἀραβῖν' οἱ, τοῖς φεύγουσιν ἐφεκόμενοι, ἀνήρουν οὐς καταλαμβάνον, ὡς καὶ ἀριθμῶ κρείττους σχεδὸν ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων πισίον. Αἰσχυρῶς δὲ διαφυγὼν ὁ βασιλεὺς μετ' ὀλίγων τὸν θλεθρον, ἐπεὶ κατὰ τὸν Λευκάτην ἐγένετο, τοὺς περιλειφθέντας ἐκ τοῦ περιουσίου λαοῦ τῶν Σκλαθικῶν, ἀνατρεθῆναι πάντας προσέταξε, καὶ πάντες ἐκεῖ ξίφεσι συγκοπέντες ἐβρίφησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς Βυζάντιον παρῆγεγνῶς, οἰκοδομαῖς προσησχόλητο. Οὗτος γὰρ τὸν μέγιστον τῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἦλιον βασιλείων ψυχοδότησε τρίκλινον, ὃς καὶ τῇ αὐτοῦ καλεῖται κλίσει, μέχρι τοῦ νῦν καλούμενος Ἰουστινιανός. Οἱ δὲ τῆς Ἀγαρ ἀδεῶς ἐξ ἐκείνου ταῖς τῶν Ῥωμαίων χώραις ἐπέβαινον, καὶ ὁ τῆς Ἀρμενίας ἐπιστατῶν Σαββάτιος ὁ πατριάρχιος τὴν ἦταν τοῦ βασιλέως μαθὼν τοῖς Ἀραβῖν' προσεχώρησε, καὶ τὴν Ἀρμενίαν αὐτοῖς παραδέδωκε. Καὶ οὐκ ἐπαύοντο ἅπασαν τὴν Ἐφῶν δηρῶντες, καὶ τοὺς Χριστιανώμους αἰχμάλωτιζόντες. Ἦν δὲ τῷ βασιλεὶ τούτῳ ἑκτομίας Στέφανος, τὸ μὲν γένος ἐκ Βαρβάρων Ἑλλων, ἀπηνῆ; δὲ καὶ ὑπὲρ Βαρβάρους, καὶ λίαν ὠμότατος. Οὗτος παρ' αὐτῷ πλεῖστα δεδύνημένος καὶ σακελλάριος προσβλήθη, καὶ βαρῶς ἦν ἀπισιν, οὐκ ἐν εἰσπραξέσει μόνον, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἐν κολάσει, καὶ οὐ τοὺς τυχόντας μόνον ἐκό-

Variæ lectiones et notæ.

(32) ὄρασι τὸ τῶν σπονδῶν προσδήσαντες ἔγγραφον. Idem habent Nicephorus Constantino-pol. et Theophanes an. 7 ejusdem Rhinotmeti. Sic alios legimus idem factitasse contra sædificagos, atque in primis Joannem Asanem Bulgariae regem qui fœdere ab Theodoro Angelo Thessalonice imperatore fracto, collectis statim quantas potuit viribus, in hostem progressus est, τῇ σημάζαν τὸν ἔγγραφον ὄραον ἀπαιωρήτας, et colatis signis,

longe licet copiis impar, profligavit, quod pluribus narrat Georgius Acropolita in Chron. cap. 25. Sed et scribit Joannes Cantacuzenus, lib. 1, cap. 52, flagrantibus inter utrumque Andronicum Palæologum civilibus bellis, Juniolem Tōus ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς γεγενημένους τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ὄραους, οὓς αὐτὸς ἤθετο εὐορκεῖν, κελύσαι ἐπὶ τῆς σημάζαις ἀναθέντας· εὐθὺ χωρεῖν πολεμίω.

λαζεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπερλίαν ἤπειτο, ὡς καὶ αὐτὴν ἄ
 τυπῆσαι ποτε τὴν μητέρα τοῦ βασιλεύοντος. Καί
 τένα δὲ μοναχὸν Θεοδοσίον ἐγκλειστον πρὶν ὄντα
 γενικὸν ὁ βασιλεὺς προσέβλετο, καὶ ἦν οὐδ' οὗτος
 ἤτων εἰς κακίαν τοῦ ἔκτομιου Στεφάνου. Πολλῶν
 οὖν παρ' αὐτῶν δεινῶν ἐπενεωγημένων τῷ πολιτεύ-
 ματι, μισητὸς ἅπασιν ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδοξεν. Τὸν
 γοῦν στρατηγὸν Λεόντιον ἐξ ὑπονοίας τοῦ τῆς βασι-
 λείας ἐφίστασι, καθείρξας ἐπὶ δύο ἐνιαυτοῦς, ὕστερον
 ἐκβαλὼν, στρατηγὸν Ἑλλάδος ἐποίησεν. Ὁ δὲ Παύ-
 λω (33) τινὶ μοναχῷ ἀστρολογίαν μετιόντι, καὶ τὴν
 βασιλείαν χρησιμοδοτοῦντι αὐτῷ φησιν, ὡς Ἐγὼ
 ἤδη ἀπειμι πρὸς Ἑλλάδα, οἶδα δὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς
 σταλεῖ τοῖς ἀναιρησοτάς με ὀπίσω μου. Ἄ δὲ
 οὐ μοι προβλεψας, οἰχονται. Ὁ δὲ, Μὴ δειλαρ-
 δράσης, ἔφη, ἀλλ' ἐπιχείρησον τῇ πράξει, καὶ
 Λεόντιος τοὺς οἷς ἐθάβρει, καὶ τὰς δημοσίας διαρρήξας εἰρκτάς, τοὺς καθειργμένους ἐξήγαγεν, εἰς
 πλιθὸς περισταθμῶν πολλῶν, οἳ καὶ εἰς τὸ μέγα παρελθόντες τέμενος τοῦ Θεοῦ, πολλῶν καὶ ἄλλων
 συνεισρεπόντων, ὕβριον μὲν τὸν Ἰουστινιανόν, εὐφῆμον δὲ τὸν Λεόντιον, συνεργῶντος καὶ Καλλι-
 νίκου τοῦ πατριάρχου. Ἐκείθεν δ' εἰς τὸ ἱππῆλατον μεταχωρήσαντες θέατρον, τὰ θύμια διαπράττοντο
 καὶ τὸν Ἰουστινιανὸν τῶν ἀνακτόρων ἐξαγαγόντες, κατὰ τὴν σφενδόνην ἐβρίνοτόμησαν, καὶ εἰς Χερ-
 σῶνα ἔθεντο ὑπερόριον, ἐνιαυτοῦς ἑκατάδεκα τῆς βασιλείας κρατήσαντα. Τὸν δ' ἔκτομιαν Στέφανον
 τὸν σικελῆριον δηλαδὴ, καὶ τὸν μοναχὸν Θεοδοσίον τὸν γενικὸν συλλαβόμενοι, καὶ σχολίους ἐξάφαντες
 τῶν ποδῶν αὐτῶν, σύραντες διὰ τῆς ἀγορᾶς, εἰς τὴν
 Βοῦν ἀπήγαγον, καὶ κατέκαυσαν.

ΚΓ'. Τούτων δὲ γενομένων, ὁ Λεόντιος τῆς βα-
 σιλείας ἐκράτησεν, ἐφ' οὗ οἱ Ἄραβες τὰς Ῥωμαϊκὰς
 κατατρέχοντες χώρας, πολλοῦς αἰχμαλώτους ἐλάμβαν-
 ον, εἶτα καὶ τὴν Ἀφρικὴν ὑφ' ἑαυτοῦ ἐποίησαντο.
 Στέλλει τοίνυν τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς Λεόντιος
 ἕνα τῶν πατρικίων Ἰωάννην (34), ἄνδρα δραστή

nachus : Ne, inquit, effeminato sis animo, sed rem
 strenue administrato, neque enim impos voti fiet.
 Leontius igitur fidissimis quibusque assumptis, et
 publicis carceribus ruptis, magnam captivorum
 multitudinem eduxit, qui in magnum Dei tem-
 plum progressi, multis etiam aliis confluentibus,
 Justinianum maledictis insectati, Leontium faustis
 omnibus prosecuti sunt, Callinico patriarcha quo-
 que adjuvante. Inde in theatrum equestre digressi,
 eadem factitarunt, et Justinianum et regia eductum,
 naso in funda præciso, Chersonem relegarunt,
 cum annos xvi imperasset. Stephanum vero eu-
 nuchum et sacellarium, et Theodosium monachum
 B generalem comprehensos, funibus ad pedes alliga-
 tis, per Forum in Bovem pertractos combusserunt.
 οὐκ ἀστοχήσεις τοῦ ἐφροῦ. Παραλαβὼν οὖν ὁ
 Λεόντιος τοὺς οἷς ἐθάβρει, καὶ τὰς δημοσίας διαρρήξας εἰρκτάς, τοὺς καθειργμένους ἐξήγαγεν, εἰς
 πλιθὸς περισταθμῶν πολλῶν, οἳ καὶ εἰς τὸ μέγα παρελθόντες τέμενος τοῦ Θεοῦ, πολλῶν καὶ ἄλλων
 συνεισρεπόντων, ὕβριον μὲν τὸν Ἰουστινιανόν, εὐφῆμον δὲ τὸν Λεόντιον, συνεργῶντος καὶ Καλλι-
 νίκου τοῦ πατριάρχου. Ἐκείθεν δ' εἰς τὸ ἱππῆλατον μεταχωρήσαντες θέατρον, τὰ θύμια διαπράττοντο
 καὶ τὸν Ἰουστινιανὸν τῶν ἀνακτόρων ἐξαγαγόντες, κατὰ τὴν σφενδόνην ἐβρίνοτόμησαν, καὶ εἰς Χερ-
 σῶνα ἔθεντο ὑπερόριον, ἐνιαυτοῦς ἑκατάδεκα τῆς βασιλείας κρατήσαντα. Τὸν δ' ἔκτομιαν Στέφανον
 τὸν σικελῆριον δηλαδὴ, καὶ τὸν μοναχὸν Θεοδοσίον τὸν γενικὸν συλλαβόμενοι, καὶ σχολίους ἐξάφαντες
 τῶν ποδῶν αὐτῶν, σύραντες διὰ τῆς ἀγορᾶς, εἰς τὴν
 Βοῦν ἀπήγαγον, καὶ κατέκαυσαν.

XXXIII. His actis, Leontius imperium tenuit
 sub quo Arabes Romanas provincias incursantes,
 94 multos captivos abduxerunt, tandem Africam
 quoque subegerunt. Quo cognito imperator, Joan-
 nem patricium, virum strenuum cum tota classe
 mittit, ad Africam Romano imperio recuperandam.

Variae lectiones et notæ.

(33) Παύλω. Monachus is fuit monasterii Calli-
 strati. Neque ille duntaxat Leontium imperatorem
 prædixerat, sed et Gregorius Hegumennus ἐν τῇ Φλώ-
 ρου μονῇ, ut est apud Nicephorum CP. p. 115 et
 alios : de quo quidem monasterio egimus in nostra
 Constantinopoli, lib. iv, p. 156, ubi, ut hoc obiter
 moueam, Eustathius auctor Commentariorum in
 Homerum, qui que in Myrensem episcopum electus,
 postea Thessalonicensis existit archiepiscopus,
 monachum egit, ut doceatur ex Demetrio Choma-
 teno in Responsis ad Constantinum Cabasilam : Τοῦ
 γὰρ σοφωτάτου ἐκείνου Εὐσταθίου, τοῦ κατὰ Φλώ-
 ρον, διακόνου ὄντος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ
 ματαστορῶ τῶν βητόρων, εἰς τὸν Λυκίων Μυρέων
 ψηφισθέντος, etc.

(34) Ἰωάννην πατρικίον. Africa postquam a
 Justiniano, Belisarii opera, in jus potestatemque
 imperatorum rursus concessit, a prætoribus,
 quos interdu patricios, interdu magistrōs mi-
 litum Africæ vocant scriptores, administrari dein-
 cepti : quorum primus hunc magistratum
 gessit Salomon eunuchus, qui rem præclare ges-
 sit contra Mauritanos, quos et deleuit anno 525,
 ut scribunt Procopius, lib. II Vandal. Marcellinus
 comes et Theophanes. Eo cum exercitu dissi-
 dentē, missus Germanus, Justiniani ex fratre
 nepos, anno 536, qui rem feliciter gessit adversus
 Stotzam tyrannum, eo inter Maurorum deserta
 bellando effugato. Inde revocato Germano, anno
 539, Salomon rursus in eam provinciam missus,
 feliciter dimicans, ac rebellionibus proturbatis,
 tandem ab eodem Stotza, qui regnum in eremi
 partibus invaserat, interfectus anno 541, non vero

triennio post, ut scripsit Victor Tununensis. Ser-
 gius, Salomonis ex fratre nepos, Bacchi filius
 illius loco mittitur belli moderatorque provinciæ.
 A Stotza et Mauris inquietatur anno 513. Is a
 Bulgaris postea Thraciam invadentibus anno 561,
 captus et distractus est. Joannes, quem absque
 ullo titulo nominat Marcellinus, Victor vero mi-
 liticæ ducem in Africa fuisse scribit, congressione
 facta in portu Tacea, Stotzam perimit, ipse vero
 ab ejus armigero occiditur anno 545. Sed cum tra-
 dat idem Marcellinus anno sequenti revoca-
 tum Sergium, incertum an hanc dignitatem sum-
 mo jure obtinuerit. Revocato igitur Sergio, Areo-
 bindas, nepte imperatoris accepta, dirigitur in
 Africam, ibique anno 547, Carthagine intra palati-
 um occiditur a Gunthario, regno cum tyrannide
 assumpto : quem Carthaginis dux Artabanus 36
 regni sui die prandentem interfecit, Joanne insu-
 per Stotza juniore victo ad principem misso.
 Idem Artabanus Areobindæ ab imperatore suffici-
 tur, quo post aliquantos dies missionem flagitante,
 mittitur in Africam Joannes, Pappi frater, qui
 Mauros domuit anno 551. Iterumque anno 562, in
 cujus subsidium cum valido exercitu misit Justi-
 nianus Marcianum, ex fratre aut sorore nepotem,
 magistrum militum, qui pacem Africæ reddidit.
 Exhinc aliquot alii Africæ prætores et patricii
 recensentur sub Justino Juniore a Joanne Biclari-
 ensi, atque in his Theodoros præfectus Africæ a
 Mauris interfectus sub ann. 567. Theoctistus ma-
 gister militum provinciæ Africanæ, qui a Mauris
 bello superatus perinde interlit, sub annum 568,
 et Amabilis, a Mauris anno sequenti pariter in-

Is Arabes qui ibi erant bello superatos expulsi, atque illic hiemavit, rebus suis gestis ad imperatorem perscriptis, exspectans quid porro de illius sententia faciendum esset. Cæterum Agarenorum summus consul (sic enim suos principes appellabant) statu Africano cognito, jacturamque iniquo ferens animo, classem ingentem exornat ad provinciam recipiendam : cui cum patricius Joannes impar esset, portu relicto ad imperatorem se conferebat, ut majores copias postularet. Sed cum Romana classis Cretam pervenisset, populi principes partim turpe rati Africa omnia et locustibus concessa reverti, partim iracundiam imperatoris veriti, classiaris defectionis auctores fiunt, ac Leontii insectandi, et Apsimari Cibyrrhæota. um Drungarii, quem statim etiam Tiberium nominarunt, imperatoris salutandi. Is igitur cum classe Byzantium perfectus, in Sycis appulit. Etsi autem Leontius urbis custodiam diligenter curarat, tamen quidam provinciales magistratus, per murum Blachernium, ejus custodiam sortiti erant, clavibus portæ cum sanctissimo jurejurando acceptis, Apsimarum introduxerunt. Ita classarii ingressi, civium ædes diripuerunt, Apsimarus Leontium naso præciso, custodiæ tradidit. Principes qui ab illo stabant, verberibus affectos et bonis spoliatos relegavit. Imperavit Leontius triennium.

Ἀψίμαρον, καὶ τὰ ἅμα μεθ' ὀρκῶν φρικτῶν τὰς κλεῖ; ἐμπιστευθέντες τῶν τοῦ τείχους ἐκείνου πυλῶν. Εἰσελθόντες οὖν οὕτως εἰ τοῦ στόλου, τὰς οικίας τῶν πολιτῶν ἐληθσαντο. Ὁ δὲ Ἀψίμαρος τὸν μὲν Λεόντιον ἀφελίετο τῆς βιῆς, καὶ ὑπὸ φυλακῆν ἐποίησατο (35), βασιλεύσαντα ἔτη τρία. Τοὺς δὲ αὐτῶν συνκιρομένους ἐκ τῶν ἀρχόντων τυπήσας καὶ τῶν ὑπαρχόντων στερήσας, ὑπερορούς ἐποίησεν.

XXIV. Apsimarus sive Tiberius, ita imperio C. possit, statim fratrem suum Heraclium omnibus et pedestribus et equestribus copiis solum cum summo imperio præfectum, in Orientem contra Agarenos misit. Romani igitur Syriam incursarunt et Samosata usque progressi, finitimaque loca omnia populati, Agarenorum plurimos confecerunt, captisque plurimis et ingenti præda parta, magnum Arabibus terrorem incusserunt. Baanes vero cogno-

ριον, μετὰ τοῦ στόλου παντὸς, τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ τὴν Ἀφρικὴν ἀνασώσασθαι· ὃς καὶ πολέμῳ τοὺς ἐκαὶ τρεφάμανος Ἀραβας, τὴν Ἀφρικὴν αὐτῶν ἡλευθέρωσε, καὶ κατὰ τὴν Ἀφρικὴν ποιεῖσθαι μάθων, καὶ ἐν δεινῶν τὴν ἐκ ταύτης ποιοῦμενος ἐκπιπύσεν, στόλον ἐτοιμάζει βερότατον, καὶ στέλλει αὐθις τὴν Ἀφρικὴν ἀνακαλεσόμενος. Πρὸς δὲ ὁ βηθιὲς πατρικίος Ἰωάννης ναυμαχησάι μὴ ἐξαρκῶν, τοῦ λιμένος ἐξέστη, καὶ ἐπανήρχετο πρὸς τὴν βασιλεῖα αἰτήσων πλείονα δύναμιν. Γενεμένου δὲ κατὰ τὴν Κρήτην τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου, οἱ τοῦ λαοῦ πρεῖστάμενοι, πῆ μὲν δι' αἰσχύνης ποιοῦμενοι τὸ ὑποχωρῆσαι τῆς Ἀφρικῆς, τοῖς πολεμοῖς ταύτης παραχωρήσαντες, πῆ δὲ καὶ δεδοκίμεις τῆν τοῦ βασιλέως ὀργὴν, πείθομαι τὸ ναυτικὸν εἰς ἀποστασίαν ἐκκλίνας, καὶ δυσφημῆσαι μὲν τὸν Λεόντιον, εὐφημῆσαι δὲ βασιλικῶς τὸν Ἀψίμαρον τῶν Κεῖδύβλαιωτῶν ὄντα Δρουγγάριον, ὃν αὐτίκα καὶ Τιθέριον μετωνόμασαν. Οὗτος οὖν, ἅμα τῷ στόλῳ καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον, ἐν Συκαῖς τὰ σκῆπη προσωρμίζεν. Ὁ δὲ γε Λεόντιος τὴν τῆς πόλεως φυλακῆν διὰ φροντίδος πεποίητο. Ἄλλὰ τινες τῶν ἐπαρχιωτῶν ἀρχόντων τὸ κατὰ Βλαχέρνας τείχος φυλάσσειν λαχόντες, ἐκεῖθεν εἰσέγαγον τὸν

ΚΔ'. Καὶ ὁ μὲν Ἀψίμαρος ἢ Τιθέριος οὕτω τῆς βασιλείας ἐκράτησεν. Αὐτίκα δὲ τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Ἡράκλειον πάντων τῶν ἱππικῶν καὶ πεζῶν στρατευμάτων στρατηγὸν μόνωτατον προβαλλόμενος, στέλλει πρὸς τοὺς ἑὸ Ἀγαρηνοὺς ἀντιτάττεσθαι. Κατέδραμον οὖν τὴν Συρίαν Ῥωμαῖοι, καὶ μέχρι Σαμοσάτων ἀφίκοντο, τὰ περίεθ' ἅπαντα προνομηύσαντες, καὶ σφόδρα πολλοὺς τῶν Ἀγαρηνῶν διαχρήσαντο· καὶ δορυαλώτους ἐλόντες πλείστους, καὶ

Varie lectiones et notæ.

teremptus. Post hunc occurrit Gennadius magister militum in Africa, qui, ut scribit idem Victor, Mauro delevit, et Gasmulem fortissimum regem, qui jam tres duces superius memoratos Romani exercitus interfecerat, bello superavit, et ipsum regem gladio interfecit, an. 2 Tiberii Augusti. Memoratur deinde Heraclius Africae patricius et magister militum an. 6 Phocæ, Heraclii imperatoris pater, apud Theophanem, auctorem *Chronici Orientalis*, et alios, sub quo illius frater Gregorius, seu ut aliis appellatur, Gregoras, legati munus obiit. Denique Gregorius Africae patricius memoratur a Theophane, qui anno 5 Constantis in ea provincia seditionem movit : et anno proxime sequenti ab Arabibus Africam incursantibus pulsus est, tributo provincialibus imposito. Istius Gregorii præterea mentio occurrit in Disputatione S. Maximi cum Pyrrho Patr. CP. coram quo illa acta est, et qui in aliquot ejusdem Maximi epistolis Georgius nuncupatur. Illi rursus anno 660 Constantino Pogonato imperante, exercitum moverunt in

Africam, octoginta hominum millibus in captivitate abductis. Denique anno Leontini tertio, iidem D Abimelecha principatum obtinente, expeditione in Africam suscepta, universam imperio suo subdiderunt, nequaquam reluctantem Joanne patricio Africae, qui eo cum idoneis viribus a Leontio missus, rem primo feliciter gessit, Carthaginem Romanæ ditioni asseruit. Saracenos in fugam vertit. Verum iis majori postmodum apparatu et belli mole in eum contendentibus, Africa cedere coactus, cum omni quæ supererat classe in Cretam insulam accessit : ubi exercitus, male gesta re, Leontii offensionem veritus, Apsimarum ad imperium pervexit. Accidit hæc Africae clades circa annum 698, quam attingere scriptores, atque in iis Theophanes, Nicephorus Constantinopolit. in *Historia*, Constantinus, *De administ. imp.* cap. 22 ; Anastasius Biblioth. in Joanne V. PP. et alii.

(35) Ἰαδ φυλακῆν ἐποίησατο. Chronicon ms. Georgii Hamartoli, de Leontio : Καὶ βιωτήσας αὐτῶν, ἐν τῇ μνητῇ τῆς Δαλματίας περιώρμισεν.

λείαν ἄλλην ἀμύθητον, φόβον μέγαν τοῖς Ἀραβῶν ἀνεποίησαν. Βζάνης (56) δὲ ᾧ Ἐπταδαίμων ἐπι- κλητής, τὴν τετάρτην Ἀρμενίαν τοῖς Ἀραβῶν προ- δωκεν. Εἶτα οἱ ἄρχοντες Ἀρμενίας κατὰ τῶν Ἀγαρη- νῶν στασιάζοντες ἐκείνους; μὲν ἔκτειναν, πρὸς δὲ τὴν Ἀψίμαρον διεπέμφαντο, καὶ Ῥωμαίους αὐτοῖς εἰς τὴν χώραν ἐδέξαντο. Ἄλλ' ὁ τῶν Ἀγαρηνῶν ἡγεμονεύων εἶτα Μωάμεθ κατ' αὐτῶν ἐπελώων, ὑπὸ τοῖς Ἀγαρη- νούσι καὶ πάλιν τὴν Ἀρμενίαν πεποίηκε, καὶ τοὺς τῶν Ἀρμενίων προέχοντας ζῶντας κατέκασε. Τότε καὶ κατὰ τῆς Κιλικίας Ἀγαρηνοὶ ἐπεσφάπτισαν, οἷς συμβαλῶν ὁ τοῦ βασιλέως ἑμαίμων Ἡράκλειος, τοὺς μὲν πλείονας μαχαίρας ἔργον εἰργάσατο, τοὺς δὲ λοιποὺς ζωγράφας, δεσμίους τῷ κρατοῦντι ἐξ- ἔπεμψε. Φιλιππικὸν δὲ τὴν υἱὸν τοῦ πατρικίου Νικηφόρου βασιλευσάντα, ὅτι κατ' ἑναρ ἔδοξε τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν σιδιάζεσθαι ὑπὸ αὐτοῦ, εἰς Κεφαλονίαν ἐξώρτισεν ὁ Ἀψίμαρος. Ἰουστινιανὸς δὲ ἐν Χερσῶνι, ὡς εἴρηται, περιορισθεὶς, ἠδυνήθη διαδρᾶναι ἐκεί- θεν, καὶ τῷ Χαζάρων ἀρχηγῷ Χαγάνῳ προσελθεῖν, καὶ δεχθεὶς παρ' ἐκείνου φιλοτιμώτατα τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ἔγχε Θεοδώραν, καὶ μετ' ἕλγον ἐκεῖθεν ἀπελώων, εἰς ἄλλην χώραν μετὰ τῆς αὐτοῦ διέτριβε γυναῖκός. Καὶ ὁ Ἀψίμαρος διεπέμφατο πρὸς τὸν Χιγάνον, χρήματα δώσειν αὐτῷ πολλὰ ὑπισχνούμε- νος, εἰ σταλείεν αὐτῷ τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κεφα- λήν, καὶ δὲ συνέθετο, καὶ δύο τινὰς τῶν ὀκειωμένων αὐτῷ σταίλας, ἐν ἀπορρήτοις ἐνετείλατο τὸν Ἰου- στιανὸν ἀνελεῖν· ὁ δὲ δούλου μαθεῦσα ἡ Θεοδώρα, τῷ ἀνδρὶ καταγγέλλει. Ὁ δὲ τοὺς ἐνταλθέντας αὐ- τὸν ἀνελεῖν ἰδὲ προσκαλεσάμενος, ἕκαστον ἀγχόνῃ στερίσκει τοῦ ζῆν, καὶ τὴν μὲν Θεοδώραν εἰς Χα- ζαρίαν ἐξέπεμψεν, αὐτὸς δὲ εἰς ἀλιάδα ἐμβεδικῶς ἀπέπλευσε, πρὸς Τέρβελιν ἀπὸ τῶν τῶν Βουλγά- ρων ἐξάρχοντα. Κλύδωνος δὲ μεγάλου κατελιγρότος αὐτὸν ἐν τῷ πλέειν, καταδύει τὸ πλοιάριον ἐκινδύ- νειν. Τῶν δὲ πλείοντων ἐπαγγέλλασθαι τῷ Θεῷ συμ- βουλευόντων αὐτῷ, εἰ περισθεῖη, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπολήφοιτο, μή τι κακὸν τοῖς κατ' αὐτοῦ γενομένοις ἐπανεγκέιν, ἐκείνος, *Εἰ φέλομαι τούτων*, ἔφη, *τινός, αὐτίκα καταποττισθεῖν ὀδῶ.* Περισθεὶς οὖν καὶ τῷ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντι προσελθὼν καὶ πλείστα παρασχῶν, ἀλλὰ μέντοι καὶ παρέχειν ἐπαγ- γείλαμενος, εἰ παρ' αὐτοῦ καταχθεῖ πρὸς τὴν προ- γονικὴν βασιλείαν, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῷ συζεύξαι καθυποσχόμενος, οὖν ἐκεῖνος μετὰ βρβαρικῆς βα- ρείας δυνάμεως τὴν ὑπερκείμενην κατελήφει τῶν πόλεων, καὶ πρὸ τῶν τειχῶν στρατοπεδουσάμενος ἀπεπειρᾶτο τῶν πολιτῶν, αὐτοῖς ἐκ τοῦ τείχους προσιέντο, ἀλλὰ καὶ ὕβρεις αὐτοῦ κατέχεον πλημ- μελεῖς. Νυκτὸς οὖν διὰ τοῦ ἀγωγῶ εἰσδύς, ἐνδὺς ἀνέβη τῆς πόλεως, καὶ ταύτης ἐγένετο ἔγκρασις. Ὁ δὲ Ἀψίμαρος εἰς Ἀπολλωνίαν φυχῶν καταλήφθη, ἐπὶ βασιλεύσας ἔνιαυτούς.

ΚΕ. Οὕτω μὲν ὁ Ἰουστινιανὸς ἑαυτῷ τὴν βασι- λείαν ἐπανεσώσατο, ταύτης τὸ δεύτερον θινόμενος ἐπέβας. Τῷ δὲ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντι δῶρη πολλὰ παρασχῶν, καὶ συνθήκας εἰρήνης μετ' αὐτοῦ ποιη-

mento Heptadamon, quartam Armeniam Arabibus prodidit. Sed Armeniorum principes, Agarenos per seditionem occiderunt, et legatis ad Apsimarum missis, Romanos denuo in provinciam receperunt. Moametus autem qui tum Agarenis imperabat, Armeniam iterum sibi parere coegit, ac principes populi vivos cremavit. Tunc Cilicie quoque arma intulerunt Agarenis, cum quibus Heraclius congressus, majorem partem ferro confecit, caeteris captis quos ad imperatorem victos misit, Philippicum Nicephori patricii filium, quod in somnis aquilam sibi umbram facere vidisset, regnum animo agitantem, in Cephaloniam relegavit Apsimarus. Justinianus autem, qui, ut dictum est, Chersone exsulabat, fuga elapsus, ad Chaganum Chazarorum principem se contulit, a quo honorificentissime exceptus, ejus sororem Theodoram uxorem duxit ac paulo post inde digressus, in alia provincia cum sua conjuge consedit. Verum Apsimarus Chagano magnam pecuniam per nuntios pollicitus, si Justiniani caput ad se misisset, impetrat a barbaro ut duos e suis familiaribus ableget, cum mandatis, ut Justinianum secreto tollant. Eo consilio Theodora per servum cognito, maritum praemonet. Justinianus igitur duos illos seorsim accersitos, utrumque laqueo praefocat, et Theodora in Chazariam ablegata, ipse naviculam conscendit, ad Terbelin Bulgarorum principem profecturus. In ea navigatione magna tempestate orta, navicula in periculo submersionis versata est. Monitus igitur ab iis qui una navigabant, ut votum faceret Deo se, si evasisset incolumis et regnum recepisset, veniam omnibus suis adversariis daturum; respondit: *Si cui illorum peperero, statim hic submergar.* Cum autem ad Bulgarorum principem pervenisset, multaque ei dedisset, daturumque promississet, si ab eo in avitum regnum reduceretur, nuptias etiam filiae suae illi pollicitus: cum illo, ingentibus copiis subnixus, Byzantium aggreditur, et castris ante munita positus, civium animos pertentat, cum eis de pinnaculis prospectantibus colloquens. Illi vero eum non modo non invitabant, sed et atrocibus maledictis incessabant. Verum noctu per aqueductum ingressus atque urbe potius est. Apsimarus autem, qui Apolloniam confugerat, captus est, cum vii annos imperasset.

XXV. Sic Justinianus imperium recuperavit, idque secundum suscepit praesecto naso. Bulgarorum principem cum donis multis, iecto pacis federe dimisit. Deinde Apsimaro, et fratre ejus

Variae lectiones et notae.

(36) Βζάνης. Meminit alterius Faanae praepositi et patricii Photius in epist. 91 et 114.

Heraclio, atque etiam Leontio ad se adductis, Heraclicum cum aliis pluribus de lignis juxta mœnia suspendit, Apsimarum et Leontium vinculis per forum circumductos, lucis Circensibus spectaculo exhibuit, cumque collis eorum antese projectorum, pedibus insultasset, sic demum capita in venatione illis præcidi jussit. Callinicum patriarcham, oculis prius erutis, Romam relegavit. Cyrum monachum quemdam inclusum, qui ei regni recuperationem prædixerat, patriarcham designavit. Maximam turbam et plebeiam et militarem occidit, partim aperte, partim clam. Uxorem Theodoram e Chazaria revocavit, quæ jam filium pepererat, quem Tiberium vocavit, ipsumque et matrem imperatorio nomine dignatus, diademate ornavit. Fœdus cum Bulgaris ictum rupit, eisque bellum intulit, pedestribus, equestribus et navalibus copiis Anchialum profectus. Ac primum territi Bulgari, in montes confugerunt. Inde cum Romanorum exercitum castra nullo ordine posuisse, et temere pabulatum dispergi viderent, animos receperunt, et congressi multos occiderunt neque pauciores ceperunt, equis etiam multis potiti. Cæterum imperator cum reliquiis exercitus in castellum quoddam se conclusit. Deinde incisus equorum nervis, ne hostibus usui essent, consensilis navibus cum magno dedecore Byzantium rediit. Chersoniis porro iratus, quod de se res novas moliente tollendo cogitasset, triremes, dromones et naves onerarias cum maximo exercitu et duobus ducibus mittit, eisque mandat, ne cuiquam illorum parcant, sed omnes gladiis conficiant. Qui eos nullo cum labore ceperunt (neque enim urbium Chersoniarum habitatores resistebant), ac pene omnibus sublatis, pueris dumtaxat et adolescentulis pepercerunt. Quo Justinianus cognito, iratus, eos quoque ad se mitti jussit qui conservati essent; qui cum missi essent, maxima ex parte in mari perierunt: ea res imperatori voluptati fuit. Sed ne sic quidem furore in illos suo expleto, minatus est se aliis copiis missis ita regionem illam evastaturum ut, 97 quibus in locis urbes fuissent, arva colerentur. Ob hæc Chersoniorum reliquæ, eorumque finitimi ad defectionem impulsi Philippicum Bardanis filium, quem supra

A σάμενος, ἀπελθεῖν αὐτὸν παρεσκεύασεν. Τοῦ δὲ Ἀψιμάρου καὶ Ἡρακλείου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἀχθέντων, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ Λεοντίου, τὸν μὲν Ἡράκλειον σὺν ἄλλοις πλείοσιν ἐν ξύλοις παρὰ τοῖς τεύχεσιν ἀπώρρησε· τὸν Ἀψιμάρου δὲ γε καὶ τὸν Λεόντιον, δεσμίους διὰ τῆς ἀγορᾶς περιπαγῶν, καὶ θαλασσίας ἱππικοῦ ἀγομένου, ριπέντας ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ κατὰ τῶν τραχήλων πεπάτηκε, καὶ οὕτως ἐκτμηθῆναι τὰς αὐτῶν κεφαλὰς ἐν τῇ κυνηγεσίᾳ προσέταξεν. Τὸν δὲ πατριάρχην Καλλινικὸν (37), πρότερον αὐτοῦ πηρώσας τὰ ὄμματα εἰς Ῥώμην ἔθετο ὑπερόριον. Κύρου δὲ τινα (38) μοναχὸν ἐγκλειστον πατριάρχην προῦβάλετο, ὃς αὐτῷ εἰς τὴν βασιλείαν ἀποκατάστασιν προφοίτασε. Πρὸ δὲ πλῆθος ἐκ τε τοῦ δημοτικοῦ καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ τότε διέφθειρεν οὗτος ὁ βασιλεὺς, τοὺς μὲν φανερώς, ἐνίοις μόντοις καὶ ἀφανῶς. Στείλας δ' εἰς Χαζαρίαν, ἤγαγε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Θεοδώραν ἥδῃ αὐτῷ τεκοῦσαν υἱὸν, ὃν Τιβερίον κατωνόμασε, κάκεινῃν δὲ καὶ τὸ παιδίον τοῦ τῆς βασιλείας ἀξιώσας ὀνόματος, καὶ ἀμφω ἔστειψε. Λύσας δὲ τὰς πρὸς τοὺς Βουλγάρους σπονδὰς, κατ' αὐτῶν ἐξεστράτευσε σὺν ἱππικαῖς τε καὶ πεζικαῖς δυνάμεισι, καὶ σὺν στόλῳ πολλῷ, καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὴν Ἀρχιλαὸν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον δεισάντες οἱ Βούλγαροι εἰς τὰ ὄρη ἀνέδραμον, κειθὲν δὲ ἀσυντάκτως ὀρῶντες τὴν τῶν Ῥωμαίων στρατιὰν σκηνοῦμένην, καὶ ἀπροσέκτως εἰς χορτάσματων συλλογὴν σκιδναμένην, ἀνεθάρσησαν, καὶ ἐπελθόντες αὐτοῖς πολλοὺς μὲν ἀνέλιον, οὐ μεῖους δὲ ἠχμαλύτευσαν, καὶ ἔκγονον συνέσχον πολλήν. Ὁ μόντοι βασιλεὺς σὺν τοῖς περιλειφθεῖσιν εἰς τὸ ἐκεῖ συνεκλείσθησαν φρούριον. Ἐἶτα τοὺς ἱπποὺς πάντας νευροκοπήσαντες (39), ἵνα μὴ τούτους λάβοιεν οἱ πολέμιοι, τοῖς τοῦ στόλου σκάφεισι ἐμδεηκότας ἐπανήλθον εἰς τὸ Βυζάντιον σὺν αἰσχύνῃ πολλῇ. Μηνῶν δὲ τοῖς ἐν Χερσῶνι, ὅτι ἐκεῖ περιωρισμένον αὐτὸν γνόντες νεωτερίζοντα, ἠβουλήθησαν ἀνελεῖν, στέλλει τριήρεις καὶ δρόμοντας καὶ νῆας ἑτέρας τῶν φορτηγῶν σὺν στρατεύματι πλείοσι καὶ δυοῖς στρατηγοῖς, ἐνεσιλάμοντας αὐτοῖς μὴ φείσασθαι τινος τῶν ἐκεῖ, ἀλλὰ πάντα συγκέφαίαι τοῖς ξίφεσιν. Οἱ σὺν οὐδενὶ πόσῳ (ὃ γὰρ ἀνέστησαν οἱ τῶν ἐν Χερσῶνι πόλεων κάτοικοι) παραλαβόντες αὐτοὺς ἀπαντας σχεδὸν ἀνῆρξασιν, μόνης τῆς νεαζούσης ἑλικίας μέχρι μειρακίων φεισάμενοι. Ὁ μαθὼν Ἰουστινιανὸς, ὅτι μὴ καὶ τούτους ἀνέλιον, ἐξώργιστο, καὶ πρὸς αὐτὸν τοὺς περισωθέντας ἀποσταλῆναι παρεσκεύασατο. Ἀποσταλέντας δὲ καταποντισθῆναι ἐν τῇ θαλάσῃ συνέθη τοὺς πλείονας, καὶ ἔδοξε τοῦτο τῷ βασιλεὶ καταθύμιον. Καὶ οὐδ' οὕτω τῆς κατ' ἐκείνων μανίας ἐμπέπηστο, ἀλλ' ἠπέσειε καὶ αὖθις στελεῖν, καὶ οὕτω τὴν χώραν ἐξερημῶσαι, ὡς καὶ τὰ;

Variæ lectiones et notæ.

(37) Τὸν δὲ Καλλινικὸν πατριάρχην. Hujus memoriam agunt Græci 23 Augusti, ut est in Menæis.

(38) Κύρου δὲ τινα. Hujus synaxin agunt Græci 8 Januar. in monasterio τῆς Χώρας, ut est in Menæis.

(39) Νευροκοπήσαντες. Vide Gloss. med. Græc. in Ἀντιζοκοπίῳ. Anonymus* Valesianus de Constantino M. Summa festinatione veteris post se transalpis Alpes transgressus, etc. Constantinus Manasses, p. 122, ἱπποὺς νευροκοποῦσαι. Utilitur etiam Theophanes an. 6 Justiniani.

πόσει; καθελείν καὶ ἀποτριῶσαι. Διὰ ταῦτα οἱ ἔτι Α
περιλειφθέντες ἐν Χερσῶνι, καὶ οἱ τούτων περιοικοὶ
ἀποστατήσαντες, Φιλιππικὸν τὸν τοῦ Βαρδάνη, ὃν ὁ
λόγος ἱστορήσε παρὰ τοῦ Ἀψιμάρου εἰς Κεφαλλη-
νίαν περιουσιῶσαι, ἄρτι ἀνακληθέντα ἐκ τῆς ὀπερ-
ορίας, καὶ ἐπανιόντα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν,
καὶ κεῖ ἐπιβάνοντες, βασιλέα ἀναγορεύουσι, καὶ τοῦ
σφῶν ἄρχοντος Ἡλία συμπράττοντος. Ἄ μαθὼν
Ἰουστινιανὸς, τοὺς μὲν τοῦ Ἡλία παῖδας ἐν τῷ
κόλπῳ κατέσφαξε τῆς μητρὸς· ἐκείνην δὲ δούλῳ
αὐτῆς Ἰνδῷ μαγεῖσθαι συνέζευξεν. Εἶτα, στόλον
ἐτοιμασίμενος, στέλλει κατὰ Χερσῶνας, ἐντειλά-
μενος τῷ τοῦ στόλου κατάρχοντι ἡθρόδῳ ζύμπαντας
ἀνελεῖν. Ἡδὴ δὲ καταλαβόντος τὴν Χερσῶνα τοῦ
ντυτικοῦ, καὶ πολιορκουόντος αὐτήν, ἦκον Χάζαροι
τοὺς Χερσωνίταις ἐπικουρήσαντες. Ἐνεῦθεν ἡ μὲν Β
πολιορκία ἐλέλυτο, οἱ δὲ τοῦ στόλου μὴ τολμῶντες
πρὸς τὸν βασιλέα ἐπανελεῖν, τοῦ μὲν βλασφημίας
κατέχεον, τὸν δὲ Βαρδάνην ὡς βασιλέα εὐφήμησαν.
Καίρου δὲ παραβρυέντος συχοῦ, ὅτι μὴδὲν αὐτῷ ἐκ
τοῦ στόλου μεμῆνυτο, ὁ βασιλεὺς ὑποτοπήσας συμ-
βῆναί τι φερόμενον κατ' αὐτοῦ, ἐξώρμησε τῆς Βυ-
ζαντιδος, καὶ ἕως Σινώπης· ἐλθὼν ὁρᾷ τὸν στόλον
εὐθὺς τῆς πόλεως πλωζόμενον· αὐτίκα τοῖνον γέ-
γονε καὶ αὐτὸς ὀπισθοδρόμητος. Τοῦ δὲ Φιλιππικοῦ
εὐπλοήσαντος, καὶ προκαταλαβόντος τὴν Μεγαλόπολιν,
ἐκεῖνος ἐν τῷ Δαματρύϊ ἐσκήνωσε, πρὸς ὃν ὁ
εἰρημένος Ἡλίας σταλαὶς ἡδυνήθη πείσαι τὸ μετὰ τοῦ
Ἰουστινιανοῦ στρατιωτικὸν ἀποστῆναι αὐτοῦ,
καὶ προσρυῆναι Φιλιππικῷ. Καταλειφθεὶς τοῖνον παρὰ τῶν
στρατιωτῶν Ἰουστινιανῶν, χειροῦται, καὶ χερσὶν οἰκείαις
εὐθὺς ὁ Ἡλίας ἀπέτελε τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν. Ὁ δὲ τούτου
καὶ ὁ Τιβέριος μετὰ τῆς πρὸς μητρὸς μάμης Ἀναστασίας (ἡ γὰρ
μητὴρ αὐτοῦ Θεοδώρα ἐφθῆ θανεῖν) τῷ ἐν Βλαχέρναις
ναφ' προσφυγῶν εἰσεῖδε τὸ θεῖον θυσιαστήριον, καὶ ὑπὸ
τὴν παναγῆ γινόμενος τρέπεσθαι, ἐνὸς τῶν ταύ-
την ἀνεχόντων στυλίσκων δεδραγμένος, ἐκέλευε μὴ
θανεῖν. Ἄλλ' οἱ σταλέντες εἰς ζήτησιν αὐτοῦ, ἐξελ-
κόμενοι τοῦ θυσιαστηρίου τὸν παῖδα, μαχαίρᾳ τούτου
τὸν λαιμὸν ὡς βοσκῆματος ἀπέτεμον ἀπη-
νῶς.

ΚΖ'. Ἡδὴ δὲ τῆς βασιλείας τυχὼν ὁ Φιλιππικὸς, C
κατὰ τῆς ἑκτῆς οἰκουμένης συνόδου ὠπλίσατο,
καὶ σύνοδον ἀθροίσας ὁ μάλιστα ἠκύρωσεν ὅσον τὸ
κατ' αὐτὸν δι' αὐτῆς τὴν ἁγίαν ἐκείνην σύνοδον.
Λέγεται γὰρ ἄρτι τοῦ Λεοντίου τῶν σκήπτρων ἐπι-
λημμένον, χρησιμοδοτῆσαι τούτῳ· δὴ τῷ Φιλιππικῷ
τὴν εἰς τὸν βασιλεῖον θρόνον ἀναγωγὴν μοναχὸν τινα
ἐγκλειστον ὄντα ἐν τῇ τοῦ Καλλιστράτου μονῆ, καὶ
τῆς προβήσεως αἰτῆσαι μισθὸν τὴν τῆς ἑκτῆς συν-
όδου ἀθέτησιν (ἦν γὰρ τῆς τῶν Μονοθελητῶν ὁ
μοναχὸς ἐκεῖνος αἰρέσεως), καὶ τὸν ὑποσχέσθαι. Τὴν
μὲν οὖν οἰκουμένην ἑκτὴν σύνοδον ἠκύρωσεν, ὡς
ἰδοῦμαι. Αὐτὸς δὲ, σωροὺς χρημάτων ἐκ παλαιότερων
θησαυρισθέντας αὐτοκρατόρων ἐν τοῖς βασιλείοις
εὐρῶν, εἰς οὐδὲν ὄνον τούτοις χρώμενος, τὰ πλεῖστα
διεσκόρπισε διὰ βραχείου καιροῦ· καὶ τάχα καὶ D
ἅπαντα κατηνάλωσεν ἂν, εἰ ἐπὶ πλεόν τῃ βασιλείᾳ
προσέμενεν. Ἐν μὲν γὰρ τῷ λέγειν ἰδοῦμαι ῥητορι-
κῶτατος, μὴ ἀμοιρῶν τὸ συνέσσει· ἐν δὲ τῷ πράτ-
τειν ἦν ζυμπάντων ἀσυνετώτατος, καὶ πάμπαν
ἀδέξιος. Κύρον δὲ τὸν πατριάρχην ἐξωθήσας (40)

lit, classisque praefecto mandat ut funditus uni-
versos deleat. Quæ cum jam illic appulisset, ac
provinciam obsideret, Chazari Chersonitis sup-
petias venerunt. Unde obsidio soluta est, et clas-
siarii cum ad imperatorem redire non auderent,
maledicta in eum jecerunt, et Bardanem pro
imperatore celebrarunt. Jam longo tempore elapso,
cum nihil ei de classe significaretur, suspicatus
accidisse aliquid quod in suam fraudem tenderet,
Byzantio profectus, cum Sinopen usque perve-
nisset, videt classem versus urbem proficisci:
statim igitur et ipse naves convertit. Sed Philip-
picus prospera navigatione usus magnam urbem
præoccupat. Justinianus vero in Damatry stativa
habet, ad quem Elias missus, militibus persuasit,
ut deserto illo se ad Philippicum conferrent. Quo
facto suis manibus caput illi resecat. Filium au-
tem ejus Tiberius, cum avia materna Anastasia
(nam Theodora mater jam obierat) in templum
Blachernium confugit: cumque sacrosanotum sa-
cellum ingressus, mensam sanctissimam subiisset,
prehensa una ejus columella, mortem est depræ-
catus. Sed qui ad eum quaerendum missi erant,
pueri e sacrario abstracti collum tanquam pecudis
crudeliter resecurunt.

XXVI. Jam potitus imperio Philippicus, contra
sextam œcumenicam synodum se armavit, indi-
ctoque concilio homo vanus, quantum in ipso
fuit, sacram illam synodum abrogavit. Nam Leon-
tio recens sceptrum adepto, fertur inclusus qui-
dam monachus in Callistrati monasterio, qui Mo-
noihelitarum sectam probaret, huic Philippico
regni ademptionem prædixisse, ejusque prædictio-
nis mercedem sextæ synodi abrogationem stipula-
tus, et hic pollicitus esse. Ac sextam 98 œcu-
menicam synodum abrogavit, ut putabat. Cum vero
acervos pecuniarum a veteribus imperatoribus
cumulatos in regia reperisset, majorem partem
in nullos usus necessarios collatam dissipavit
exiguo tempore: ac omnem forsitan absumpsisset,
si diutius imperium tenuisset. Nam in dicendo
quidem disertissimus habebatur, nec prudentiæ
expers: ad res autem gerendas erat omnium
inertissimus, et ingenio plane sinistro. Cyrum
patriarcham Ecclesiæ, quam per sex annos tenuer-
at, exegit, et Joannem assensorem suum in ea

Varia lectiones et notæ.

(40) Ἐξωθήσας. Libellus synodicus Pappi: Καὶ
τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύρον ἐξέωσεν, ἐν τῇ μονῇ τῆς

Χώρας ποιήσας αὐτὸν ἐγκλειστον, καὶ ἀνετ' αὐτοῦ
Ἰωάννην ἐχειροτόνησεν.

collocavit. Sub eo Bulgari Thraciam universam populati, ad ipsam usque urbem incursarunt omnia, magnaue præda, et captivis fere innumeris abductis, domum se receperunt. Sed et Agareni Orientem eodem modo tractarunt. Duobus annis et mensibus aliquot, ex quo imperium susceperat, elapsis, cum ludos equestres celebrasset, et post certamen in Zeuxippi balneo lavisset, quosdam senatores cœnæ adhibuit: vel, ut alii dicunt, eos qui ludis Circensibus vicerant. In eo convivio a quibusdam senatoribus oppressus cœcatur. Id actum est pridie Pentecostes. Postridie, hoc est, in ipsa Pentecoste, et senatus et populus Artemium primum a secretis, imperatorem designant, indito ei nomine Auastasii.

δατον τῆς Πεντηκοστῆς (42). Τῆ δ' ἐξῆς κατ' αὐτὴν συγκλήτου βουλῆς, καὶ ὁ δημῶδης ὄχλος, Ἀρτέμιον μετονομάσαντες Ἀναστάσιον.

XXVII. Hic omni doctrinæ genere eruditus, et rebus gerendis versatissimus fuit. Patriarcha Joanne, ut non orthodoxo, a sede quam triennium tenuerat, avulso, Germanum Cyzico revocatum, in ejus locum substituit, quem a Constantino Pogonato virilibus privatum fuisse supra memoravimus. Cum Alexandrinos in Phœniciam appulisse, ut inde ligna ad fabricandas naves peterent, didicisset: classem instructam contra illos misit, et provincialium quoque naves Rhodum appellere, atque ubi convenissent, contra hostes ire jussit, totius classis duce delecto Joanne Magnæ ecclesiæ Dei diacono, et generali logothéta. Postquam omnes Rhodi convenerant, et Joannes navigationem adornabat: classiarii, ac potius Opsiciani, inensi imperatori, quod navales copias parum commode tractasset, imperium detractabant: et diaconum eorum contumaciam severius castigantem, maledicta in imperatorem congerentes, 99 statim

τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ ἐξ ἑτῆ ἐν ταύτῃ διαγαγόντα. Ἰωάννην ὁμόδοξον αὐτῷ προσέβαλετο. Οἱ μέγιστοι Βούλγαροι τὴν Θράκην ἅπασαν ληϊσάμενοι, τὰ μέχρι τῆς πόλεως κατέδραμον ἅπαντα, καὶ λεῖλαν πολλὴν καὶ αἰχμαλώτους λαβόντες σχεδὸν ὑπὲρ ἀριθμῶν, ἀπενόστησαν. Ἄλλα μὴν καὶ τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἤλιον ὁμοίω; οἱ τῆς Ἄγαρ διέθεντο. Δύο δὲ πικρολόγων ἐνιαυτῶν καὶ μηνῶν τιμῶν, ἐξήτου τῆς βασιλείας ἐκράτησεν, ἱππῆλατον ἐπιτελέσας ἀγῶνα, καὶ ἐν τῷ τοῦ Ζευξίππου μετὰ τὸν ἀγῶνα λουσάμενος λουτρῷ, συσσίτους τινὰς τῶν τῆς συγκλήτου παποίητο, ὡς δ' ἐνίοι λέγουσι, τοὺς ἐν τῇ τῶν Ἰππων ἀμίλλῃ νικήσαντας. Κατακείμενος οὖν ἐν τῷ συμποσίῳ, παρὰ τιμῶν τῶν τῆς γερουσίας κατασχεθεὶς, τυφλοῦται (41). Ταῦτα δ' ἐπράχθη κατὰ τὸ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς, ἀθροισθέντες οἱ τε τῆς πρῶτης ἀρχιερεῖς προχειρίζονται αὐτοκράτορα.

B KZ'. Ἦν δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ λόγοις παντοίοις ὠμιλῶν, καὶ πραγμάτων διοικήσειν ἐντριβίστατος. Οὗτος τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τῷ ἀχιερατικῷ καταπαύσας θρόνου, ὡς μὴ ὁρθόδοξον, ἑτῆ τρία τῆς Ἐκκλησίας κρατήσαντα, μετατίθησιν ἐκ Κυζίκου ἐπὶ τὴν ἱερὰν καθέδραν τῆς βασιλείας τῶν πόλεων Γερμανόν, ὃν ἐνωθὶ που ὁ λόγος ἱστόρησε παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Παγωνάτου τῶν παιδογόνων ἀφαιρεθῆναι μορῶν. Μαθῶν δὲ ὅτι ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Φοινίκην πλοῖα προσώρμισαν, ἵνα ξύλα ἐκεῖθεν κομίσωνται ναυπηγήσιμα, στόλον ἐτοιμάσας ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν, καλεῖσας καὶ τοὺς τῶν θεμάτων στόλους εἰς τὴν νῆσον Ῥόδον κατέβηαι, κάκει ἐνωθῆναι, καὶ οὕτω ἐκπλεῦσαι κατὰ τῶν ἐναντίων, προβαλλόμενος ἄρχοντα τοῦ στόλου πάντος Ἰωάννην τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς ἐκκλησίας διάκονον, καὶ γενικὸν λογοθέτην. Πάντων οὖν εἰς τὴν Ῥόδον συναθροισθέντων, ὁ διάκονος Ἰωάννης πρὸς ἐκπλοῦν ἠτοίμαστο: οἱ δὲ τοῦ στόλου, καὶ

Varie lectiones et notæ.

(41) Τυφλοῦται. Nihil crebrius in universa Byzantinorum imperatorum historia, quam execrationis pœna, in rebelles præsertim, vel qui rebellionum et conjurationum participes ac conscii erant: qua quidem ut mortis supplicio longe mitiori sæpe utebantur, dum clementiam testari utcunque vellent. Constantinus Porph. in Basilii avi Vita n. 34, edit. Combef. Ἄλλ' ἡ τοῦ γενναίου βασιλέως φιλάνθρωπία μόνη τῶν ὀφθαλμῶν ἐκκοπή τὴν τιμωρίαν ὥριστο τῶς τῶν προκαταρξάντων τῆς πονηρᾶς συμβουλῆς. Mox rationem subdit: Διὰ τοῦτο τῆ λεχθείση ποινή τοῖς τε μετανοίας παρέσχε καιρὸν, καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν πονηρῶν ἐσωφρόνισε. Michael Psellus, lib. 1 Hist. ms. Ἄλλ' εὐθύς σιδήρῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀρυττόμενος. Ταύτην δὲ τὴν κόλασιν πᾶσιν ἀπέμετρεῖ, καὶ ὁ μὲν μείζονα, ὁ δὲ ἐλάττωνα ἁμαρτάνειν ἔδοξε. Καὶ β' μὲν ἔργου ἤπατο, ὁ δὲ μέχρι φήμης προέβαιεν. Οὐ γὰρ ἐφρόντιζεν ὅπως ἂν ἀναλόγως τὰς τιμωρίας ἀποδώσει τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐαυτὸν ἐλευθερώσειε τῶν ὑποφθῶν. Ἐδόκει δὲ αὐτῷ ἡ τοιαύτη βάρβαρος κρυφτάτη τῶν ἄλλων: διότι τοὺς τιμωρουμένους ἀπράκτους ἐποίησεν, ταύτη μᾶλλον ἐχρήτο.

(42) Κατὰ τὸ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς. Quo

die scilicet celebrabat urbis natale, ut habent Theophanes et Nicephorus Constantinopolit. quod quidem Sabbatum Pentecostes in 3 Junii, eo anno quo abrogatum est imperium Philippico, Christi scilicet 713 incidit, licet 14 mensis Maii vulgo hæc festivitas celebrari soleret: unde conjicit Petavius in hunc diem dilatatos ejusmodi ludos circenses, qui quotannis in die urbis natali edebantur, uti pluribus observamus in nostra Constantinopolit. lib. 1, p. 99. Sed id verum ne sit, ut dubitem, facit Synaxarium ms. in S. Joanne Jejunatore patriarcha Constantinopolit. imperante Mauricio, sub 2 Septembr. ubi mentio fit hujusce circensium editionis Sabbato Pentecostes, quam ille non probabat: Ποτὲ δὲ Παρασκευῆς οὕτως ὄψις, λέγουσι τῷ ὀσίῳ Ἀδριαν, δεσποτα, ἱπποδρόμιον ἐγχεῖται ἦν δὲ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς· καὶ ἀπακριθεὶς, λέγει: Ἱπποδρόμιον τῆ ἀγία Πεντηκοστῆ; Καὶ πᾶσιν ἐπὶ τὰ γόνατα, ἐδυσώπει τὸν Θεὸν γενέσθαι τὴν σημεῖον φέβου ἕνεκα πρὸς τὸ κωλύσαι τοῦτο. Καὶ ἰδοὺ τῆ δαίτη ἀθρήσις οὕσης γίνονται καταγίγδεις, καὶ πλήθος ἀνέμων, καὶ ἔδατον φορὰ, ὡς συντελεῖσθαι πάντας, καὶ φεύγειν τὸν λαὸν ἐκ τῷ ἱπποδρόμου.

μᾶλλον οἱ τοῦ θέματος τοῦ Ὀφεικίου οὐκ ἦσαν περὶ ὀφεικίον, οὐ γὰρ καλῶς πρὸς τὸν κρατοῦντα διέκριντο, ἐπεὶ μὴ ἔκεινος τῇ πλευστικῇ στρατιᾷ κεκρημένος ἦν δεξιῶς. Ὡς δὲ πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπειθειαν ὁ διάκονος ἀρχικώτερον διετέθη, καὶ δριμύτερον αὐτοῖς προσεφέρετο, εἰς στάσις τούτους ἠρέθισε, καὶ τὸν βασιλεῖα δυσφημήσαντες, αὐτὸν ἀνείλον, εὐθὺς καὶ τοῦ πρίσω χωρεῖν ἀφίμενοι, οἱ μὲν ἀπήρσαν οὐκ ἄνευ, οἱ δὲ πρὸς τὸ Βυζάντιον ὤρμησαν καὶ ἐν τῷ Ἀτραμυτιῶ γινόμενοι, Θεοδοσίον τινα πράκτορα τῶν δημοσίων τελῶν, ἰδιώτην ἄνδρα, ἀκοντα λαβόντες ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀρτέμιος στόλον ἠτοίμασε, καὶ τῇ πόλει ἐπέστησε φυλακὴν, αὐτὸς δὲ ἐν Νικαίᾳ διέγηε τῇ μητροπόλει τῶν Βυθινῶν. Οἱ δὲ στασιασταὶ διὰ τὴν γῆς καὶ διὰ θαλάσσης ἀφίκοντο εἰς Χρυσόπολιν, καὶ μέχρι μὲν τινος ναυμαχίας ἐγένοντο. Εἶτα περαιωθεὶς εἰς Θράκην ὁ Θεόδσιος (43), διὰ τοῦ τείχους τῶν Βλαχερῶν ἐκ προδοσίας εἰς τὴν Μεγαλόπολιν εἰσελήλυθε, καὶ τοῦ αὐτοῦ ναυτικοῦ τε καὶ στρατιωτικοῦ εἰσρύνετο· ἐν ταύτῃ, πολλὰ τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις χρημάτων ἠρπάγησαν. Τοῖς δὲ ὑπὲρ Ἀρτεμίου ἀντεχομένους τῶν ἀρχόντων συλλαθόμενοι, καὶ τὸν Νικαίαν, δεικνύντες τῷ Ἀρτεμίῳ ὅτι ἡ πόλις ἤδη ἀμφιστάμενος σχῆμα, καὶ πίστει λαθῶν, μὴ τι Θεσσαλονικῆ περιωρισθῆ, βασιλεύσας ἔνα ἐνιαυτὸν ἐπιμήσει τρισίν.

ΚΗ'. Ὁ βασιλεὺς δὲ Θεόδσιος, ὃς Ἀτραμυτιηνὸς ἐτωνόμαστο, ἀνὴρ ἤθους μὲν χρηστοῦ, καὶ βίου σενοῦ, ἀπράγμων δ' ἄλλως, καὶ πρὸς πραγμάτων διοικήσιν τε καὶ μεταχειρίσιν, καὶ ταῦτα βασιλείας, σφιδρα γὰρ ἀποπεφυκώς. Λέων δὲ, ὁ καὶ Κόνων, παρὰ τοῦ Ἀρτεμίου στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν προδελθεὶς, ὑπὲρ τοῦ Ἀρτεμίου δῆθεν φρονῶν, οὐκ ὑπέβη Θεοδότῳ, σύμπνοιον ἔχων καὶ τὸν τῶν Ἀρμενιακῶν στρατηγὸν Ἀρτάβαδον τὸν Ἀρμένιον. Ἄρα οὖν ἐκείθεν, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ταγματῶν εἰς Νικομήδειαν ἔρχεται, ἐνθα τὸν τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου υἱὸν εὐρηκώς, καὶ αὐτὸν μετὰ τῆς βασιλικῆς ἀποσκευῆς χειρωσάμενος, ἀφίκετο εἰς Χρυσόπολιν. Ὁ δὲ Θεόδσιος ἀπραγμόνως τῆς βασιλείας ἐξέστη αὐτῷ, εἰς κληρικὸν κερὰς (44) μετὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ πληροορίαν λαθῶν μῆτι ἕτερον ὑποστήναι. Καὶ ὁ μὲν ἡτύχως ἐβίω τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς, βασιλεύσας δὲ ἐνιαυτούς.

Variae lectiones et notæ.

(43) Θεοδόσιος. Dicitur Θεοδόσιος ὁ νέος Theodoricus in Vita S. Nicetæ Confessoris, n. 27 : Λέων γάρ ὁ τῶν Ἰσαύρων λεγόμενος, Θεοδόσιον τὸν νέον τυραννήσας, ἤρπασε τὴν τῶν Ρωμαίων βασιλείαν. Vide Gloss. med. Græcit. in Νέος.

(44) Εἰς κληρικὸν κερὰς. Hæc de Theodosio subdit Symeon logotheta, in Chron. ms. Τοῦτόν

A per seditionem occiderunt, omissaque ulteriore progressu, partim domum redierunt, partim Byzantium petierunt : cumque Adramyttium pervenissent, Theodosium quemdam publicorum vectigalium exactorem, hominem in republica non versatum, imperatorem invitam salutarunt. His Artemius cognitis, classem parat, urbemque custodia munit, ipse Nicææ degens, quæ est Bitlynia metropolis. Seditiosi vero, terra marique Chrysopolim pervenerunt, ac navales pugna aliquandiu sunt commissæ. Deinde in Thraciam pervectus Theodosius, per murum Blachernium, opera proditorum, magnam urbem intravit, unaque cum eo classiatii et milites, qui magnam pecuniam ex ædibus rapuerunt, et principibus, qui Artemium defendebant, ac Germano patriarcha comprehensis, Nicæam discesserunt, Artemio urbem et regiam jam esse occupatas ostendentes. Is igitur habitu monachi sumpto, acceptaque fide, nihil sibi præterea mali timeendum, eis sese tradidit, ac Thessalonicam est relegatus, cum unum annum et tres menses regnasset.

πατριάρχην Γερμανὸν παραλαβόντες, ἀπῆλθον εἰς Νικαίαν. Καὶ ὃς τὸ μοναχικὸν παρὰ τῶν παθῶν, παρίδωκεν αὐτοῖς ἐαυτὸν, καὶ ἐν ἐπιμήσει τρισίν.

XXVIII. Imperio autem potitus est Theodosius Adramyttenus, vir bonus ille quidem, honestæque vitæ, sed ignavus et ad rerum administrationem et tractationem, regni præsertim minime idoneus. Cæterum Leo qui et Conon, ab Artemio, cujus tum partes amplectebatur, dux Orientis designatus, Theodosio non cessit, cum etiam Artabasdam Armenium, Armeniacorum ducem suffragatorem haberet. Inde igitur cum suis legionibus Nicomediam digressus est, ubi Theodosii filium cum regio instrumento deprehensum, Chrysopolim perduxit. Ei Theodosius citra dimicationem regno cessit, unaque cum filio rasmus in clericum, accepta fide nihil in se consulum iri gravius, vitæ reliquum tranquille exegit, cum biennium imperasset.

φασιν οἱ ἱστοριογράφοι καὶ χρυσογραφία εἶναι. Ὁδὸς ἐν Ἐφέσῳ, τελευταῖα, καὶ τίθεται ἐν τῷ ναφ τοῦ ἁγίου Φιλίππου, οὐκ ἐν λάρνακι, ἀλλ' ὑπὸ τὴν γῆν ἐνθα ἡ εἰσοδος τῶν ἁγίων· γράφει δὲ ἐν τῷ τάφῳ αὐτοῦ, Ὑγια. Λέγουσι δὲ τινες τῶν ἐντοπίων θαυματουργεῖν αὐτόν.

LIBER DECIMUS QUINTUS.

Α'. Ἐνεῦθεν ὁ Λέων τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος ἀναξίως (44) ἤξλωτο ὃ πατρ' εἰς μὲν ἦν Ἰσαυρία, ἐκεί-

(44*) Ἀναξίως. In hanc sententiam Constanti-

I. Dehinc imperii dignitatem Leo præter dignitatem est consecutus, qui patriam habuit Isaurus Acropolita in serm. de S. Joanne Damasceno,

riam, atque inde una cum parentibus ab imperatore Justiniano, antequam imperio ejectus **100** esset, translatus, Mesembriæ Thraciæ urbe vitam egit. Pulso autem Justiniano, et a Bulgaris in regnum reducendo, progressus obviam, ei munera obtulit: eaque de causa spatharii dignitatem statim est consecutus, et, recuperato ab illo imperio, ejus familiaritate usus. Deinde ad Alanos, sive Albanos (sic enim vocantur a veteribus) missus est, ut eos contra Abasgos, qui a Romanis defecerant, concitaret. Parebant autem, ut Casariensis Procopius refert, duobus suis popularibus, quorum alter partem orientalem, occidentalem alter gubernabat. Uterque portò gentem ex avaritia male tractabat. Nam quoscunque pueros formosos et corporibus elegantibus inveniebant, eos vi parentibus ereptos castratosque, Romanis eunuchorum amore semper attonitis, magna pecunia vendebant, eorumque patres occidebant, ne quando propter filios irati, seditionem moverent. Erat igitur apud Abasgos filiolum pulchrum genuisse maximum infortunium, eam elegantiam morte luentes. Ac Abasgi sic a suis magistratibus tractabantur. Justinianus autem primus, misso ad eos imperatorio eunucho quodam, eorum populari (multi enim tales in Romana curia versabantur) magistratibus eorum interdixit, ne quem in posterum invitum castraret: capturos enim laborem inanem, nemine Romanorum castratos eorum empturo. Hoc Abasgi cupidissime acceperunt, edictoque imperatoris Romanorum freti, deinceps magistratibus suis in ea re non cessarunt, qui et ipsi jam segniores ad id facinus erant redditi. Post etiam, utrique magistratu abrogato, suis vivere legibus voluerunt, cum ad id usque tempus Christianæ religionis rudes essent, et lucos ac silvas venerarentur, et arbores barbarica simplicitate pro diis haberent. Sed Justiniano studio fuit, eos ad pietatem traducere, missisque sacris viris, Dei cognitione barbaros imbuit: exstructaque præclara æde Deiparæ, et sacerdotibus in ea collocatis, eos a vita plane barbarica ad mores Christianorum traduxit. Ex eo nemini parentibus Abasgis, imperatores Romani magistratus miserunt, a quibus res administrabantur. Qui cum injurii essent, ac populum crudelius tractarent, veriti ne prorsus **101** in servitutum a Romanis redigerentur, defecerunt, neque amplius magistratum Romanorum admiserunt. Ea de causa Justinianus, is qui naso mutilatus fuit, eos ulturus, Leonem spatharium ad Alanos mittit cum maxima pecunia, ut eos contra finitimos Abasgos armaret. Eo profectus Leo, et multos ibi annos commoratus, sero

Αθεν δὲ μετοικισθεὶς μετὰ τῶν τεκνῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, μήπω τῆς ἀρχῆς ἐξωσθέντος, ἐν Μεσημβρίᾳ τῆ Ἰθακικῆ πεποιήτο τὰς δεξιτριάς. Καθαιρεθέντος δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῆς ἀρχῆς, εἶτα ἐπανερχομένου μετὰ Βουλγάρων εἰς τὴν βασιλείαν αὐτῆς ἀναλαβέν, ὁ Λέων ἀπαντήσας αὐτῷ δῶρα προσήνεγκεν. Καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς σπαθάρην αὐτὸν αὐτίκα ἐτίμησε, καὶ βασιλεύσας τὸ δεύτερον, αὐτὸν ψκαιοῶσατο. Ἔπειτα ἱστατο παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀλανοὺς (45) ἢ Ἀλβανοὺς (οὕτω γὰρ τοῖς παλαιοῖς ὀνομάζονται), ἱστατο δὲ συγκινήσων αὐτοὺς κατὰ τῶν Ἀδασγῶν, ἀποστάντων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Οἱ γὰρ Ἀδασγοὶ, ὡς ὁ Καισαρεύς Προκόπιος ἱστορεῖ, δυσὸν ὁμοφύλοισιν ἦσαν ὕψηκοι, τῷ μὲν κρατοῦντι τῆς πρὸς ἀνίσχοντα ἕλιον μοῖρας αὐτῶν, τῷ δὲ τῆς τετραμμήνης πρὸς δύνοντο. Καὶ ἄμφω ἐξ ἐκείνων τῶν ἀρχόντων ὅσοι φιλοχρηματίας κακῶς ἐχρῶντο τῷ ἔθνει· οὗτοι γὰρ ἂν παῖδας εὐρισκόν ὠραίους, καὶ τὸ εἶδος καλοῦς, καὶ τὴν ἀλλήν τοῦ σώματος φύσιν δεξιούς, βίβη τῶν τοκῶν ἀφελκοντες, καὶ τῶν παιδογόνων μορῶν σιδήρῳ στερίσκοντες, ἐκείνους μὲν πολλῶν χρημάτων Ῥωμαίοις ἐπίπρασκον, περὶ τοῖς ἐκτομίαις ἐπισημένους αἰετοὺς δὲ τούτων κατέρας εὐθὺς ἐκτείνον, ἵνα μὴ περὶ μηνίωντες διὰ τοὺς παῖδας, βουλεύσωνται κατ' αὐτῶν ἐπανάστασιν. Καὶ ἦν παρὰ τοὺς Ἀδασγοὺς τὸ παῖδα τεκεῖν ἀγαθὸν τὴν ὕψιν δυστύχημα μέγιστον, τῆς τῶν παιδῶν εὐπρεπείας ἀλλασσομένοις τὸν θάνατον. Καὶ οὕτω μὲν τοὺς Ἀδασγοὺς οἱ σφῶν προσεφέροντο ἀρχόντες. Ἰουστινιανὸς δὲ, ὁ πρῶτος στείλας παρ' αὐτοῖς ἕνα τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀνούχων, σφίσι δόμογενῆ (πολλοὶ γὰρ περὶ τὰ Ῥωμαίων ἀρχεῖα τοιοῦτοι ἐτίροντο), ἀπέπερ τοῖς ἡγεμόσι τῶν Ἀδασγῶν μὴκέτι μὴδένα τὴν ἀρβένωπιαν ἐκτέμνεσθαι βιαζόμενον· τελευτήσῃν γὰρ τὴν πρῆξιν αὐτοῖς εἰς κενὸν, μὴδενὸς Ῥωμαίων πρῆξασθαι βουλησομένου τοῖς ἐκτομίαις αὐτῶν. Τοῦτο τοῖς Ἀδασγοῖς ἀσμενέστατα προσεδέδεκτο, καὶ τῇ ἐπιταγῇ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ἠαρβήσαντες, τοῦ λοιποῦ πρὸς τοῦργον τοῦτο τοῖς ἀρχουσίαι αὐτῶν οὐχ ὑπέκυπτον, κάκεινοι δὲ πρὸς τὴν πρῆξιν ἦσαν νωθέτεροι. Ἔπειτα καὶ ἄμφω τοὺς αὐτῶν ἀρχηγούς καθελόντες, ἤσειεν βιοτεύειν αὐτόνομοι. Μέχρι μὲντοι τότε καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας ἦσαν ἀμύητοι, ἀλλὰ δὲ καὶ ὕλας ἐπέθοντο καὶ τὰ δένδρα τούτοις ἐξ ἀφελείας βαρβαρικῆς εἰς θεοῦ ἐνομίζοντο. Ἰουστινιανὸς δὲ μεταβαίνειν αὐτοῖς πρὸς εὐσέβειαν σπουδαίωμα ἔθετο, καὶ στείλας παρ' αὐτοῖς ἱεροῦς ἀνδρας, δι' αὐτῶν εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοὺς μετήνεγκε τῷ Θεοῦ. Ἔπειτα καὶ θεῖον ἐν Ἀδασγοῖς τῆς Θεοτόκου ἰδεῖματος τέμενος, καὶ ἱερεῖς ἐγκατέστησε, καὶ οὕτως εἰς ἔθνη τὰ τῶν Χριστιανῶν αὐτοὺς μετήγαγεν ἐκ τῶν πάντων βαρβαρικῶν. Ἐντεύθεν ὑπ' οὐδενὸς ἀρχομένου τῶν

Variæ lectiones et notæ.

n. 20. Λέων οὗτος ὁ ἐξ Ἰσαύρων ὁ ἀποστάτης, τὸ μὲν πρῶτον τοῦ δεσπότης καὶ βασιλέως γενόμενος, καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀφελόμενος, οὐκ ἀνδρείη (μὴ οἰηθεῖται τις τοῦτό ποτε) μηχαναίς δὲ

καὶ δόλοισι ὑποσπασάμενος.

(45) Πρὸς τοὺς Ἀλβανούς. Addit alter e codd. Wollianis, ὁδ' Ἀλβανὸς ὁ Προκόπιος γράφει.

Ἄβαστων, οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ἔπιπτον ἄρχοντας, καὶ ὅτ' ἐκείνων αὐτοῖς διητῶντο τὰ πράγματα. Χωρησάντων δὲ τῶν στελλομένων εἰς ἀδικίας, καὶ τυραννικώτερον χωρῶν αὐτοῖς, δεισαντες μὴ πάντη δουλωθῶσι Ῥωμαίοις, ἀφίστανται, καὶ οὐκέτι δέχεσθαι ἄρχοντα Ῥωμαίων ἐδούλοντο. Διὰ τοῦτο τίσασθαι θέλων αὐτοῖς ὁ βινόμητος Ἰουστινιανός, στέλλει τὸν σπαθάριον Λέοντα πρὸς τοὺς Ἄλανούς χρήμασι πλείστοις κατὰ τῶν Ἄβαστων ὁμόρων δυνάων αὐτοῖς, ὅπλασι τύτεις βουλόμενος. Ἐκεί τοῖνον ὁ Λέων γενόμενος, καὶ θυχοῦς διατρέψας ἐνιαυτοῦς, ὅψα καὶ μόλις ἐπαυελήλυθε, μήτε τὸν Ἰουστινιανὸν εὐρηκῶς (ἀνήρητο γὰρ), μήτε μὴν τὸν Φιλιππικὸν (καθήμετο γὰρ πηρωθεῖς, ὡς εἴρηται, καὶ τὰ ὄμματα), πρόσεισιν οὖν Ἀρσιμῶ βασιλεύοντι τότε. Ὅ δὲ καὶ προσήκατο αὐτὸν εὐμενῶς, καὶ στρατηγὸν τοῦ τῶν Ἀνατολικῶν προχειρίσατο θέματος. Τούτω γοῦν, ὡς εἴρηται, ἐθῆεν ἀμύνων, ἀντήρ χειρὰ κατὰ τοῦ Θεοδοσίου, καὶ τῶν σκήπτρων γέγονεν ἐγκρατής. Ὁ Θεοῦ κριμάτων ἄδυσος; ἀκατάληπτος! Βασιλεύσας δὲ οὕτως, αὐτίκα τὴν θυγατέρα τῷ Ἀρταδάτῳ συνώκησε, κουροπαλάτην αὐτὸν τιμήσα-. Μισάλμας δὲ ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸς ἐξ Ἀβύδου σὺν μεγάλῳ στρατεύματι πρὸς Θράκην περαιωθείς, πολὺ μὲν τῆς Θρακίας ἐλήισατο χώρας, τῇ δὲ βασιλευσῶσιν τῶν πόλεων (46) προσβαλὼν, χάρακα παρὰ τοῖς κατὰ χέρσον αὐτῆς ἐπέζητο τείχεσι, καὶ ἦν μὲν αὐτὸς ἐντεῦθεν ταύτην πολιορκῶν, ἐκ δὲ θαλάσσης σὺν στόλῳ μεγάλῳ ὁ ἀρχιστρατάρχης Σολυμᾶς. Ἄλλὰ τὰς μὲν νῆας αὐτῶν ὁ τὰς πολεμιστηρίους, τὰς τε μὴν φορητοῦς τῶν ὕψῳ περὶ Ῥωμαίους κατετροπώσαντο, ὥστε πολλοὺς τῶν ναυάρχων, ὧν οὐκ ἦν ταῖς ναυσὶ τὸ ὕψος τοῦτο προσήγγισε πῦρ, ἀπογνόντας προσρυῖναι τῷ βασιλεῖ. Τὸ μὲν οὖν πλεῖον τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἀράβων οὕτω διώλετο. Τεῖς δὲ κατὰ Βιθυνίαν αὐτῶν ληζομένους ἐντυχόντα στρατεύματι Ῥωμαίων πεζῶ, πολλοὺς διεθάρκασιν, ὥστε κίκείνους δεισαντες, ἀποδρᾶναι. Τοὺς δὲ κατὰ Θράκην τυγχάνοντας Ἀραβας λιμὸς ἐπέβησε κραταῖος, ὅθεν οὐδενὸς τῶν θνησκόντων ζῶων ἀπέβηκεν. Λέγεται ἔτι καὶ σαρκῶν ἀνθρωπειῶν αὐτοὺς ἄφασθαι. Ἄλλὰ νόσος αὐτοῖς ἐνέσκηψε λοιμικὴ, καὶ διεφθίρει παραπληθίς. Καὶ Βούλγαροι δὲ, τούτοις ἐπιθόντες, πολλὰς χιλοστῶας αὐτῶν, ὡς τινες ἀναγράφουσι, μαχαίρας ἔθεντο παρανάλωμα.

Β'. Ὅ δὲ τῆς Σικελίας στρατηγὸς Σέργιος, τὴν τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς πόλεως ἐπέλευσιν γνοὺς, καὶ ὡς ἐν ἀκαταστασίᾳ τὰ Ῥωμαίων τυγχάνουσι, τυραννίδι καὶ αὐτὸς ἐπεχείρησε, καὶ οὐκ ἑαυτὸν τῆς βασιλείου ἤξιωσε κλήσεως, ἀλλὰ τινα Γρηγόριον τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ ἀναβρῆθῆναι παρὰ τοῦ λαοῦ βασιλεῖα πεποίηκε, μετονομάσας τὸν ἄνδρα Τιδέριον, ὃς καὶ τινὰς εἰς ἀρχὰς γνώμῃ τοῦ Σεργίου προεβίβασε. Ταῦτ' ἀγγελθέντα τῷ Λέοντι διανέστησαν αὐτὸν τῷ τυραννῆσαντι ἀντιτάξασθαι, καὶ Παῦλον τὸν τῶν βασιλικῶν ἐπιποκόμων ἐπιστατοῦντα (χαρτολλάριον ἢ Ῥωμαίων οἶδε τοῦτον λέγειν φωνῇ), πατρικίον τιμήσας, καὶ στρατηγὸν Σικελίας ὀνομάσας, στέλλει κατὰ τοῦ ἀπιστάτου, προστάγματα πρὸς τοὺς τῶν χωρῶν ἄρχοντας ἐγγειρίσας αὐτῶ, συναίρεσθαι τῷ Παύλῳ κελύοντα, καὶ πρὸς τὴν

aggreque rediit, nec Justiniano invento (nam occisus erat) neque Philippico (pulsus enim erat, ut dictum est, oculis etiam erutis), Artemium igitur tum imperantem convenit, a quo benigne acceptus est, et Orientalium themati praefectus. Pro eo igitur, ut dictum est, propugnans scilicet, Theodosio se opposuit, sceptrisque politus est. O judiciorum Dei abyssum incomprehensibilem! Sic adeptus imperium, statim Artabasdo Bliam despondit, et curopalatae honorem decrevit. Masalmas autem Arabum dux Abydo cum magnis copiis in Thraciam transvectus, magnam ejus provinciae partem populatus est, impetuque in orbem regiam facto, vallum juxta terrestria moenia posuit, atque ab ea parte ipse urbem oppugnavit. Solymas autem archisatrapes ejus, e mari cum maxima classe. Verum naves ejus tam bellicas quam onerarias Romani Graeco igni repulerunt, ut multi navarehi, quorum naves is nondum attigerat, per desperationem se ad imperatorem conferrent. Et hoc modo pars maxima classis Arabicae perit. Romanaeque legiones eos aggressae, qui in Bithynia praedabantur, multos occiderunt, ut et illi territi aufugerent. Qui autem in Thracia erant Arabes, tanta fame premebantur, ut nullius animantis cadaveribus abstinerent, quin et humanis carnibus admovisse manus perhibentur. Praeterea pestilentia eos invasit, eorumque turbas confertim absumpsit. Ad haec Bulgari, ut quidam auctores sunt, eos aggressi, multa millia ferro trucidarunt.

II. Interea Sergius Siciliae praetor, cognita urbis obsidione Arabica, et imperii perturbatione, tyrannidem et ipse affectavit, non sibi ipsi usurpato imperii titulo, sed ministrorum suorum quemdam Gregorium euravit a populo imperatorem salutandum, nomine ejus in Tiberium commutato, qui de Sergii sententia quosdam ad magistratus evezit. Hoc nuntio Leo commotus, 102 de opprimendo tyranno cogitans, Paulum imperatoris equisonibus praefectum, qui lingua Romana chartularius dicitur, patricii uignitate ornatum, et Siciliae praetorem designatum, contra seditiosum misit, tradito edicto ad provinciarum praesides, quibus eum adjuvare jubebantur, scriptisque ad Siciliensem exercitum litteris, quibus Romanam rem bene se habere significabat, Arabibus jam victis et profligatis. Eas quoque

Variae lectiones et notae.

(46) Τῇ δὲ βασιλευσῶσιν τῶν πόλεων. Ut tum urbs obsessa fuerit a Saracenis, attigit etiam au-

ctor Orationis in festum τῆς Ἀκαθίστου, p. 817.

litteras Pauli tradidit, militibus reddendas. Quem cum ex insperato Siciliam tenuisse, ac Syracusas ingressum esse cognovisset Sergius: statim arrepta fuga versus Longobardiam proficiscitur. Paulus vero oratione apud milites habita, et litteris imperatoris recitatis, effecti, ut statim imperatorem celebrarent, et Gregorium cum suis victos traderent. Gregorium itaque sustulit, satellites ejus flagris cæcos rasoque coma relegavit. Sergius promissa impunitate ad eum e Calabria venit. Ita motus Siciliæ pacatus est. Arabes qui urbem obsidebant, pluribus malis acceptis quam datis, reditum adornarunt, et reliquis navibus conscensis discesserunt, sed vehementer turbine exorto pericrunt omnes cum suis irremiis, x tantum navibus exceptis, quarum v a Romanis captæ sunt, reliquæ elapsæ, cladis nuntia domum redierunt. Natus autem est Leoni catulus patre crudelior, cujus matrem Mariam diademate ornavit, et puerum in Magna ecclesia baptizavit, Constantini nomine indito: qui cum in sacra nuncia illa aqua mergeretur, fertur excrevisse sterces, unde Copronymus est cognominatus. Sed et sanctissimum patriarcham Germanum dixisse aiunt, id signum esse quod is puer sacra cõntaminaturus esset, et pietatis studiosis magno malo futurus. Artemio Thessaloniciæ degenti Nicetes Xylinites magister, vir summæ auctoritatis persuasit ut ad Bulgaros confugeret, eorumque opera imperium recuperare conaretur. Quod cum fecisset, et cum magna eorum multitudine Byzantium venisset, se a populo receptum iri existimans, nemo autem eum curaret: Bulgari eo magna pecunia Leoni prodito domum redierunt. Ille cum Xylinite interfectus est, et Xilinitæ opes omnes quæ magnæ erant, publicatæ. **103** Sunt et alii ex Artemii conjuratis occisi, et præter cæteros Thessalonicensium archiepiscopus. Post hæc Leo filium suum imperatorem creat, officio coronationis a sancto Germano celebrato. Exiit cum Deo pugnare incipit, et contra venerandas imagines insanire. Accersitque Germano patriarcha, negat colendas esse imagines, carumque adorationem idololatriam vocat. At divus ille Pater: *Bona verba, inquit, imperator: ita sentire noli. Nam ista cogitatio plane impia est. Scio equidem cantari, fore ut ista hæresis agitetur, tu vero illius auctor esse noli. Nam Conon quidam eam auspicaturus esse dicitur.* Tum ille statim: *Ego, inquit, is sum, et non alius. Conon enim infans a parentibus meis sum appellatus.* Inclytum Germanum assentiri nolentem, ac potius magno animo refragantem, et perversam illam opinionem arguentem, Ecclesia ejecit, cum eam xv annos gubernasset, et Anastasium quemdam sibi assentientem, patriarcham designavit. Nunc unde Leo in istam opinionem adductus, et huc impietatis progressus fuerit, exponam.

Α ἐν Σικελίᾳ δὲ στρατιῶν γραφὴν ἰγχαρίδας δηλοῦσαν καλῶς ἔχειν Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ἦδη δὴ τῶν Ἀράβων ἤττι μὲνων καὶ κατατροπωθέντων διὰ τοῦ Παύλου καὶ ταύτην τοῖς στρατιώταις ἐκπέπομφε. Καταλαβόντα τὸν τὴν Σικελίαν τοῦτον ἀνωῖπτι, καὶ εἰσελθόντα εἰς τὴν Συράκουσαν μαθὼν ὁ Σέργιος, εὐθὺς ἀπέδρα, καὶ πρὸς Λογγιβαρδίαν ἐφοίτησε. Τοῦ δὲ Παύλου προσομιλήσαντος τῷ στρατιωτικῷ, καὶ τὸ γράμμα τὸ βασιλεῖον ἀναγνόντος αὐτῶν εἰς ἐπήκουον, εὐθὺς ἐκείνοι τὸν μὲν βασιλέα ἐτίμησαν, καὶ εὐφήμεσαν· τὸν δὲ γὰρ Γρηγόριον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν δεσμίους τῷ Παύλῳ παρέδωσαν. Καὶ δὲ τὸν μὲν Γρηγόριον ἀνέλε, τοὺς δ' ἐκείνου ὑπασπιστάς μαστίξας, καὶ τὴν κόμην ἀποθρίξας αὐτοῖς, ὑπεροργὰ κατέκρινεν. Ὁ δὲ Σέργιος κληροφώραν λαβὼν, μὴ τινοσ πειραθῆναι κακοῦ, πρὸς τὸν Παῦλον ἐκ Καλαθρίας ἀφίκετο. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Σικελίαν οὕτως ἠρέμησαν. Οἱ δὲ τὴν πόλιν πολιορκοῦντες Ἄραβες, παθόντες· μᾶλλον ἠδράσαντες, ἐπικυλθεῖν εἰς τὰ οἰκία φρήμικσαν, καὶ εἰς τὰς περιλειφθείσας ἐμβάντες νῆας, ἀπήσαν. Ἀσλαπτι δὲ περιπεσόντες σφοδρῶ, πάντες ἀπώλοντο σὺν ταῖς οἰκίαις· τριήρεσι, δέκα μόνον νηῶν περιλειφθεισῶν, ὧν αἱ μὲν πέντε παρὰ Ῥωμαίων ἐλώσαν, αἱ δὲ λοιπαὶ διαφυγούσαι, τῆς συμφορᾶς ἀπήλθοσαν ἄγγελοι. Ἐτέθη δὲ τῷ Λέωντι σκύμνος ὠμότερος τοῦ πατρὸς, καὶ τὴν τε μητέρα τοῦτου κεκλημένην Μαρρίαν ἔστεψεν ὁ Λέων, καὶ τὸν υἱὸν ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἐδάπτισε, Κωνσταντῖνον ἑνομάσας αὐτόν. Ὁ τε λέγεται κόπρον αὐτὸν ἐκκρίνει τῇ θεῖα κολυμβήθρᾳ καταδύομενον, κἀντεῖθεν ἐπονομασθῆναι Κοπρώνυμον (47), καὶ τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην Γερμανὸν εἰπεῖν ὅτι σημεῖον τοῦτ' ἐστὶ τοῦτῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς εὐσεβεῖν ἠρημένοις μέγα τὸ παιδίον τοῦτο χρηματίσαι κακόν. Ὁ δὲ μάγιστρος Νικήτας ὁ Ἐυλινίτης τῶν ὑπερλίαν τυγχάνων ὑπέθετο τῷ Ἀρτεμίου ἐν Θεσσαλονικῇ ὄντι, τοῖς Βουλγάροις προσελθεῖν, καὶ συνεργίᾳ τούτων ἀπολήψασθαι πάλιν τὴν βασιλείαν. Καὶ δὲ πεῖθεται, καὶ μετὰ πλήθους Βουλγάρων ἦκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, οἰόμενος παρὰ τοῦ λαοῦ προσδεχθῆσασθαι. Τῶν δὲ τῆς πόλεως μὴ ἐπιστρεφομένων αὐτοῦ, οἱ Βούλγαροι τοῦτον πολλῶν χρημάτων τῷ Λέωντι προδωκαν, καὶ οἱ μὲν ἀπῆλθον· ὁ δὲ σὺν τῷ Ἐυλινίτῃ ἀνήρητο, καὶ ἡ τοῦ Ἐυλινίτου κτήσις οὕσα πολλῇ, δεδήμευτο εὐμπασα. Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνωμοστῶν τοῦ Ἀρτεμίου ἐκτάνθησαν, πρὸς οἷς καὶ ὁ τῆς Θεσσαλονικῆς ἀρχιερεῦς. Ἐῖτα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον ὁ Λέων βασιλεὺς πεποίηκε, παρὰ τοῦ ὀσιωσάτου Γερμανοῦ τῆς ἐπὶ τῇ ταινιώσει τελετῆς τελεσεθείσης. Ἐντεῦθεν ὁ Λέων ἀρχεται τοῦ θεομαχεῖν, καὶ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἐλύττησε. Καὶ τὸν πατριάρχην μεταπεμφάμενος Γερμανόν, μὴ δεῖν ἔλεγε τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι, εἰδωλολατρείαν γὰρ τὴν τούτων ἀπεκάλει προσκύνειν. Ὁ δὲ θεὸς ἐκαίνος Πατὴρ, *Εὐφήμει, βασιλεῦ, ἔφη, καὶ μὴ οὕτω φρόνει· ἀσεβὲς γὰρ ἄντικρυς*

Variaë lectiones et notæ.

(47) Κοπρώνυμος. Κωνσταντῖτος ὁ τῆς κοπρίας ἐπώνυμος, apud Constantinum, lib. II, De Themat. cap. 6.

τὸ ἐννόημα, καὶ οἶδα μὲν ἀδόξαστον τὸ μέλλειν κινήσθαι ταύτην τὴν αἰρσιν. Ἀλλὰ μὴ σύγχε εἰς τὴν εἰσαγωγὴν. Κόνων γὰρ εἰς ἐνομαζόμενος ταύτης μέλλειν καταρχοῦσα λέγεται. Καὶ ὁσὶ ὑπολαβὼν αὐτίκα, φησὶν, Οὐκοῦν ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχ ἕτερος· Κόνων γὰρ παρὰ τῶν γονέων ἠπαύθησαν ὠνόμασμαι. Τὸν μὲν οὖν οὐδὲμον Γερμανὸν μὴ πεισθέντα συνθίσθαι τῇ γνώμῃ αὐτοῦ· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ γενναϊότατα ἀντιλέγοντα, καὶ τὴν αὐτοῦ κακοδοξίαν ἐλέγχοντα τῆς ἐκκλησίας ἐξέβησαν, ἐπὶ ταύτην ἰθύναντα πεντεκαίδεκα. Ἀναστάσιον δὲ τινὰ εἰς πατριάρχην ἐκ τῶν ὁμοῦρον προχειρίζεται. Τοῦ δ' οὖν οὕτω φρονῆσαι τὸν Λέοντα καὶ εἰς τοῦτο προελθεῖν ἀσθελας, ἦκω τὴν αἰτίαν ἐρώων.

Γ'. 1170 (48) τῶν Ἀράβων ἀρχῶν ἀρτί γέγονε Α
 εις, καὶ τοῦτω προσλασιν Ἑβραῖοι δύο τὸ ἐπιτή-
 δευμα γόητας, οἱ δὲ ἀστρολογίαν ἔλεγον μετείναι,
 κίντεῦθεν εἰδέναι τὰ μέλλοντα, καὶ τῷ Ἀραβί τὴν
 ἀρχὴν ἐπηγγέλλοντο, καὶ τὴν ζωὴν πολυχρόνιον,
 εἰ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Χριστιανῶν τὰ τοῦ Χριστοῦ
 καὶ τῆς αὐτῶν τεκούση; ἐκβαλεῖ ἐκτυπώματα. Καὶ
 ὁ Βάρβαρος οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν
 ἐν τῇ ὄπ' αὐτὸν τελοῦση χώρα ναῶν τὰς σεπτὰς
 εἰκόνας; ἠφάνισεν. Καὶ ἡ βεῖα δίκη τοῦτον μετῆλθεν
 οὐκ εἰς μακρὰν. Οὕτω γὰρ παρήλθεν ἐνιαυτός;
 καὶ ὁ δεῖλαιος τὴν ζωὴν ἐξημίωτο. Ὁ δὲ τοῦτο
 παρὶς, τῆς ἀρχῆς διάδοχος γέγονως, τοὺς λοιποὺς
 ψευδομάνεις ἐκείνους ἐζητεί, τῆς εἰς τὸν τεκόντα
 ἀπάτης αὐτοῦς τίσασθαι προθυμούμενος. Ἀλλ'
 ἐφθῆσαν ἐκεῖνοι φυγεῖν ἐντεῦθεν, καὶ εἰς Ἰσ-
 ραὴν κατήγησαν. Ἐνθα περιτυχόντες τοῦτω τῷ
 Λέοντι, νεανία τυγχάνοντι, βαναύσιον τὸ ἐπιτήδευμα
 τὴν τῶν Ῥωμαίων προμαντεύονται βασιλείαν. Τοῦ
 ἐκ πρὸς τὴν οἰκίαν ἀφορῶντος τύχην, ἀφροσηκῶν
 ἐκάνου πορῶν τοιαύτη; ἀρχῆς, καὶ τοὺς ἐκείνων
 διαπιστοῦντος χρησμοίς, ἐκεῖνοι συμβήσονται τὴν
 πρόβρῃσιν ἀπισχυρίζοντο κραταιῶς, καὶ ἀπήτουν
 αὐτὸν δι' ὄρκου πληροφορῆσαι αὐτοὺς, ὅτε τύχῃ
 τῆς βασιλείας, δοῦναι σφίσι δ' ἂν αἰτήσονται.
 Καὶ ὁσὶ ἔμυσιν ἢ μὴν τῆς βασιλείας τυχὼν ἐν-
 τελεῖ αὐτῶν προήσκειν τὴν αἴτησιν. Ὁ μὲν οὖν οὐ
 εἰρηταί· πρόπον τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας
 ἐκράτησεν. Οἱ δὲ τοῦτω ταύτην προμαντεύσάμενοι,
 ἐννατον ἤδη ἔτος τῆς αὐταρχίας ἀνύοντα προσῆλθον
 αὐτῷ, καὶ ἤτουν ἀποδοῦναι αὐτοῖς τῆς προβήσεως
 τὸν μισθόν. Καὶ ὁ Λέων ἔτοιμος; ἦν πρὸς τοῦτο,
 καὶ λέγειν ἤξλου, τί τὸ αἰτούμενον. Καὶ ἡ βέ-
 βηλο; ἐκείνη τῶν Ἰουδαίων δυά; Ὅστε κλοῦτον,
 εἶπε, δοθῆναι ἡμῖν ἐξαπομέμεθα, οὕτε πρὸς
 δόξης ἀραθῆναι περιωπῆν, ὅθ' ἕτερον τι
 τῶν τῆς βασιλείας λιμπρόν, ἀλλ' ἢ μόνον
 τὸ τὰ τοῦ Ναζαρινοῦ, καὶ τῆς αὐτῶν τεκούσης,
 κεραισεθῆναι πάντεσθαι ἐκτυπώματα. Καὶ ὁσὶ,
 ἀθέταιο; ὡν περὶ τὴν πίστιν, ὡσπερ τι τῶν εἰ-
 καίων καὶ ῥάπτων τοῦτο ποιῆσαι συνέθετο, καὶ
 τοῦ δεκάτου ἀρτί ἐνιαυτοῦ τῆς αὐτοῦ τυραννίδος
 ἀρξάμενος, καὶ τοῦ Θεομαχεῖν ἤρξαστο, καὶ μετὰ
 φρικώδους βρυχήματος; κατὰ τῶν σεπτῶν ἐκόνων
 ἐχώρησε, καὶ διωγμὸν βαρύτερον ἤγειρε, πολλοὺς
 τε ἀνεστηχότες τῇ ἐξαγίστῳ γνώμῃ αὐτοῦ ἐκόλασε,
 καὶ μάρτυρας ἀπειργάσατο. Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις;

III. Izitho Arabum principatum nuper adepto,
 Hebraei duo, arte praestigiosiores, etsi futurarum
 rerum ex astrologia praedictionem profiterentur.
 imperium et diuturnam vitam pollicebantur, si
 Christi et Matris ejus imagines e Christianis eccle-
 siis ejecisset. Paret haud segniter Barbarus, om-
 nesque venerandas imagines in templis omnibus
 suae ditionis abolet: nec multo post miserum divina
 vindicta consequitur, anno nondum elapso mor-
 tuum. Cujus filius regni successor, cum falsos illos
 vates ob deceptum parentem ad supplicium qua-
 ritaret: illi jam in Isauriam transfugerant. Ibi cum
 in hunc Leonem tum adolescentem opificem inci-
 didissent, imperium ei Romanum predicunt. Qui
 cum suam fortunam intuens, infinito intervallo a
 tanto imperio sejunctam, illorum oraculis fidem
 abrogaret: illi eventurum id quod praedixissent,
 constanter asseverabant, eumque jurejurando ob-
 stringebant, ut se, imperio potitus, voti compotes
 redderet. Jurat ille se facturum. Potitum igitur,
 ut dictum est, Romano imperio, idque nonum jam
 annum tenentem, qui id ei vaticinati fuerant, con-
 venire, **104** praedictionis mercedem flagitantes.
 Non recusat Leo, ac dicere jubet quid petant? At
 profani illi duo Judaei: Neque divitias, inquit,
 postulamus, neque dignitatis alicujus fastigium am-
 bimus, neque ullum imperii splendorem, sed illud
 duntaxat, ut Nazareni et Genitricis ejus imagines
 ubique tollantur. Tum ille, parum firma fide pradi-
 tus, quasi res levis ac facillima esset, se ita factu-
 rum pollicetur, et decimum suae tyrannidis annum
 auspicans, una etiam bellum contra Deum auspi-
 catur, et cum terribili rugitu venerandas imagines
 invadit, gravissimamque persecutionem excitat,
 multos detestandae suae voluntati adversantes pu-
 nit, ac martyres facit. Ac praeter caetera, quae in
 pios ausus est, ihud etiam designavit. Domus erat
 in basilica proxime forum Aerarium regia, in qua
 multi codices et humanae, et generosioris ac divinae
 sapientiae asservabantur, ab antiquis temporibus ei
 ad habitandum attributa, qui eruditione excelle-
 ret, quem oecumenicum doctorem appellabant. Is
 cum conitubernales habebat excellenter eruditus. His
 publicus victus praebebatur: hos eruditionis et
 cognitionis avidi accedebant: hos imperatores ad
 rerum gerendarum consilia adhibebant. Eos Leo
 si cepisset, et in suam sententiam pertraxisset, om-

Variae lectiones et notae.

(48) 1170. Historiam hanc pluribus enarrat
 Orientalium in concilio Nicæno II, act. 5, p. 385.

Patrol. Gr. CXXXIV.

Joannes Monachus et locum tenens Ecclesiarum

uia sibi confecta fore putabat. Accersit igitur viros, improbamque suam de venerandis imaginibus opinionem cum eis communicat. Qui adeo non sunt assensi, ut et ipsum ab ea opinione prorsus abducere conarentur, partim demulcendo seram illam, et salutaribus carminibus incantando, partim confidentius adversando, et ejus impietatem coarguendo. Sed ille instar aspidis obturabat aures, et vocem incantantis non admittebat, neque medicinam accipiebat a sapientibus. Cum igitur sæpe cum eis egisset, persuadendi spe abjecta, eos domum dimisit in ædes illas regias, multamque materiam aridam circum eos collocatam noctu incendi jussit, atque ita ædes cum libris, et doctos illos ac venerabiles viros combussit.

ἄνδρας μεταστειλάμενος, τὴν περὶ τῶν σεβαστῶν οἱ δὲ οὐκ ὄσον οὐκ ὠμοδόξουν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ὀλοσχερῶς, πῆ μὲν καταφῶντες τὸν θῆρα τὸν ὀλοσχερῶς, πῆ δὲ γεναιότερον ἀντιβαίνοντες, καὶ διελέγχοντες αὐτοῦ τὴν ἀσέβειαν. Ὁ δὲ ὡσαύτως ἀπίστῃ ἐβουε τὰ ὤτα, καὶ φωνῆς ἐπιδότων οὐκ ἤκουεν, οὐδ' ἐφαρμακεύετο παρὰ τῶν σοφῶν. Πολλάκις οὖν αὐτοῖς προσωμίληκός, καὶ τὴν αὐτῶν μετάθεσιν ἀπογνοῦς, τοὺς μὲν ἀφῆκεν εἰς τὴν σφετέρην πορευθῆναι ἑατρίβην, τὸν οἶκον ἐκείνον δηλαδὴ τὸν βασιλείου. Αὐτὸς δὲ κελεύσας εὐπρηστον ἕλην συναχθῆναι πολλὴν καὶ περὶ τοῦ οἴκου τεθεῖσαν ἀναφθῆναι νυκτὸς, οὕτω τὸν τε οἶκον σὺν ταῖς βίβλοις καὶ τοὺς σοφῶν ἐκείνους ἄδρας καὶ σεβασμίους κατέκαυσε.

IV. Hac de causa Gregorius, qui tum Romæ veteris Ecclesiam gubernabat, repudiata societate pontificis novæ Romæ, necnon eorum qui illum sequerentur, illos una cum 105 imperatore synodico anathemate obstrinxit, et vectigalia quæ ad id usque tempus imperio inde pendebantur, inhibuit, lecto cum Francis fœdere. U. de illi occupandæ Romæ occasionem habuerunt. Neque enim Romani generis sunt Franci, sed (ut in Varia Historia tradit Cæsariensis Procopius) gens Germanica, quæ olim circa Rhenum flumen et Rhodanum et paludes illorum locorum habitavit. Cum autem Belisarius sub priore Justiniano ductaret exercitum, et cum Gothis de Italia et urbibus Italicis, ipsaque Roma, quæ tum a Gothis tenebantur, decertaret: tum Francos etiam narrat Italiam invasisse, et Gothos qui simul et Romanis et Francis resistere non possent, cum his, omisso bello, pacem fecisse, concessis Galliis quæ eis accesserant: atque id factum, ipsum etiam Justinianum, Francis petentibus, imperatoris litteris confirmasse, eo consilio, ne Romanis Gothos impugnantibus impedimento essent, sed ejus confirmationis gratia pacem agerent. Unde Germani Massiliam Phocænsium coloniam et loca maritima omnia occuparint, et illo mari sint potiti, et magnam etiam Venetiarum partem obtinuerint. Ita Francos cum in Italorum vicinia consedissent, ab eo tempore non destitisse finitimos Romanos bellis lacessere, eorumque provincias populari. Igitur papa Gregorius deserta imperatoris obedientia, ut dictum est, ob perversam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cum prius sæpe dedisset operam, ut Leonem per litteras ab illo Del revocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret. Sed id plane erat Æthiopem

Α οἷς κατὰ τῶν εὐσεβούντων ἐτόλμησε, κοί τοῦτο πεποίηκεν. Οἶκος ἦν ἐν τῇ καλουμένῃ βασιλικῇ ἔγγιστα τῶν χαλκοκρατῶν βασιλείας, ἐν ᾧ καὶ βίβλοι τῆς τε θύραθεν σοφίας, καὶ τῆς εὐγενεστέρως καὶ θειοτέρως πολλὰ ἐναπέκειντο. Ἦν δ' οὗτος ἀνέκαθεν τοῦ προδύοντος ἐν λόγοις κατωικητήριον ἐν οἰκουμένικῶν ἐκάλουσι διδάσκαλον. Ὁς καὶ δώδεκα εἶχεν ἐτέρως συνοικοῦντας αὐτῷ, κάκεινους τῆς λογικῆς παιδείας μετέχοντας κατὰ τὸ ἀκρότατον. Τούτοις καὶ σιτήσεις ἀνείντο δημόσιαι. Καὶ παρ' αὐτοῖς ἔφοιτων οἷς ἐμελλε λογικῆς παιδείας καὶ γνώσεως. Οὐδ' καὶ οἱ βασιλεύοντες συμβούλους ἐν τοῖς πρακτικοῖς πεποίητο. Τούτους οὖν εἰ ἔλοι, καὶ τῆς ἑαυτοῦ ποιήσαιτο γνώμης, ἔκρινε τὸ πᾶν καταργάσασθαι. Καὶ τοὺς γνώμην αὐτοῦ τὴν πονηρὰν αὐτοῖς ἐκινώσασθαι αὐτὸν μεταστήσαι τῆς γνώμης ταύτης ἐπεχείρουον Λεοντῶνυμον, καὶ καταφθόνους αὐτοῦ τὰ σωτήρια, αὐτοῦ τὴν ἀσέβειαν. Ὁ δὲ ὡσαύτως ἀπίστῃ ἐβουε τὰ ὤτα, καὶ φωνῆς ἐπιδότων οὐκ ἤκουεν, οὐδ' ἐφαρμακεύετο παρὰ τῶν σοφῶν. Πολλάκις οὖν αὐτοῖς προσωμίληκός, καὶ τὴν αὐτῶν μετάθεσιν ἀπογνοῦς, τοὺς μὲν ἀφῆκεν εἰς τὴν σφετέρην πορευθῆναι ἑατρίβην, τὸν οἶκον ἐκείνον δηλαδὴ τὸν βασιλείου. Αὐτὸς δὲ κελεύσας εὐπρηστον ἕλην συναχθῆναι πολλὴν καὶ περὶ τοῦ οἴκου τεθεῖσαν ἀναφθῆναι νυκτὸς, οὕτω τὸν τε οἶκον σὺν ταῖς βίβλοις καὶ τοὺς σοφῶν ἐκείνους ἄδρας καὶ σεβασμίους κατέκαυσε.

Β Δ'. Διὰ ταῦτα ὁ τῆς πρᾶστυτέρας τότε Ῥώμης τῆν Ἐκκλησίαν ἰθύνων Γρηγόριος, τῆς πρὸς τὸν τῆς Νέας Ῥώμης πρεδρῶντα, καὶ τοὺς ἐκείνῳ ἐμφοροῦσι ἀποστά; κοινωίας ἐκείνους μὲν σὺν τῷ βασιλεῖ, συνοδικῶ καθυπέβαλεν ἀναθήματι τοῖς δὲ μέχρι τότε τῇ βασιλείᾳ κομιζομένοις ἐκείθεν φόρους ἐπέσχε, τ.ε. Φράγγους σπεισάμενος, ὅθεν αὐτοῖς ἀφορμὴ γέγονε τοῦ κυριεῦσαι τῆς Ῥώμης. Οὐ γὰρ τοῦ τῶν Ῥωμαίων γένους οἱ Φράγγοι, ἀλλὰ Γερμανικὸν ἔθνος τοῦτους εἶναι φησι τὴν ποικίλην ἱστορίαν ὁ Καισαρεύς Προκόπιος συγγραφάμενος, περὶ τὸν Ῥῆνον ποταμὸν καὶ τὸν Ῥοδανόν, καὶ τὰς ἐκείσε λίμνας πάλαι καταμνημένον. Τοῦ δὲ Βελισαρίου στρατηγούνο; Ῥωμαίων ἐπὶ τοῦ προτέρου Ἰουστινιανοῦ, καὶ Γότθοις ἀντιπαλαμωμένοι περὶ Ἰταλίαν, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ πόλεων κα: τῆς Ῥώμης αὐτῆς (παρὰ γὰρ τῶν Γότθῳ κατεχόντο) τότε καὶ τοὺς Φράγγους ἱστορεῖ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπιμεβαλεῖν. Τοὺς μέντοι Γότθους μὴ οἶος; τε ὄντας Ῥωμαίους καὶ τοὺς Φράγγους ἀντικαθίστασθαι, πρὸς τοὺς Φράγγους θέσθαι σπονδὰς, καὶ τὸν πρὸς ἐκείνους διαλύσασθαι πόλεμον, παρεκχωρηκτάς αὐτοῖς τῶν Γαλλῶν, ὅσα περ αὐτοῖς προσεγένοντο. Καὶ τὴν πρᾶξιν ταύτην, καὶ αὐτὴν ἐπιβρῶσαι τὸν Ἰουστινιανὸν βασιλεῖ γράφῃ. τοῦτο δεηθέντων τῶν Φράγγων, πραγματευόμενον τὸ μὴ Ῥωμαίους πολεμοῦσι πρὸς Γότθους φαντασθῆναι τοὺς Φράγγους; ἀλλ' εἶναι τὰ πρὸς Ῥωμαίους τοῦτοι; διὰ τὴν ἐπιβρῶσιν φίλια. Κάντεῦθεν τοῦ; Γερμανοῦς Μασσαλίαν τε τὴν Φωκαίων ἀποικίαν, καὶ τὰ ἐπὶ θαλάσῃ χωρῖα σχεῖν ἄπαντα, καὶ τῆς ἐκεῖ κρατῆσαι θαλάσσης, πολλὰ δὲ καὶ τῶν Βενετιῶν κατασχεῖν. Οὕτως οὖν οἱ Φράγγοι πεπλησιακότες τοῖς Ἰταλοῖς, οὐ διετίπον ἕκτοτε ἐπίοντες; τοὺς ἐκείσε Ῥωμαίους, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῖς

λιγίζομενο. Ἀποστατήσας οὖν, ὡς εἴρηται, τῆς Ἀ
 λυαυρέ. Tantum enim aberat ut resipisceret, ut
 etiam furore contra orthodoxos percitus, multos
 supplicio afficeret, et confessionis coronis ornaret.
 Galabros et Siculos novis tributis oneravit, ac more
 Judaico tributum caput pendere, et mares qui
 apud illos nasebantur, describi jussit. Filio jam
 adulto filiam Chagani Scytharum ducis despondit,
 eamque baptizatam Irenem vocavit, quæ mariti er-
 rorem non amplexa est, sed pium dogma quo im-
 buta fuerat, constanter tenuit. Terræ motu vehe-
 menti multa templa et domus Byzantii corruerunt,
 magna hominum multitudine ruius oppressa. **106**
 Tunc et Arcadii statua in Xerolophi coluina po-
 sita concidit, et Theodosii statua in Aureæ porta,
 et obversa continenti urbis mœnia. Corruerunt et
 Nicomedia et Nicæa, Bithyniæ metropoles. Rui-
 nam murorum tyrannus Leo ad lucri occasionem
 detorsit. Nam urbano populo per præconem edixit:
*Eum mœnia celeriter instaurare non posse, neque
 vero expedire civitati, ut diu mœnibus careat, itaque
 se jussisse publicis tributis accessionem adjungi, vice-
 nos quaternos folles in singula numismata: quibus
 in fscum relatis, mœnia sumptibus imperatoris in-
 staurantur.* Ea exactio ab illo ten pore etiam nunc
 durat. Sic infelix Leo, cum in reipublicæ pernici-
 ciam annos viginti quatuor imperasset, ex morbo
 intestinorum animam infeliciter eructavit.

κατάπτωσιν ὁ τύραννος Ἀίων κέρδους μελετήσα,
 πόλει; ὡς Ἡμεῖς οὐκ ἄν δυνηθῆτε ταχέως
 κολύ μένειν τὴν πόλιν ἀτείχιστον. Διὸ προστέ-
 ταται παρ' ἡμῶν προσθήκη ἐν τοῖς δημοσίοις φόροις γενέσθαι, πολλοὶ εἰκοσι καὶ τέσσαρας
 εἰ, ἐκάστῳ νομισματι. Ἰτα τούτων τῷ βασιλεῖ παρεχομένων, τὰ ὑπεκλάσαντα τῶν τειχῶν ἀνα-
 καιρισθῶσιν ἐξ ἀναλωμάτων βασιλικῶν. Ἐκτοτε τοίνυν καὶ μέχρι τοῦδε ἡ εἰσπραξις ἐπεκράτη-
 σεν αὕτη. Οὕτως οὖν ἐπὶ κακῇ τῆς πολιτείας, ὁ δειλιος Ἀίων βασιλεύσας ἐτη τέσσαρα πρὸς τοῖς
 εἰκοσι, δυσενταρτί; νοσήσας ἀλλίως τὴν ψυχὴν ἐξηραύσατο.

Ε'. Διεδέξατο δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν μετὰ C
 τῆς πατρικῆς δυναστείας (51) ὁ δυσώνυμος ἐκείνου
 εἶδος, δὲ ὑπερβάλλεσθαι τὸν πατέρα πολλῶ τῷ
 μέσῳ πρὸς κακίαν ἐπιλονείκησεν, οὐ κατὰ τῶν
 σεπτῶν εἰκόνας λυτῆσας, μόνον, ἀλλὰ καὶ γοητείας
 προσκαίμενος, καὶ ἱερῶν ἀνατομαῖς, καὶ νεκυο-
 μαντείας καὶ ἀρρήτοποιίας, καὶ ὄλωσ οὐδενὸς
 κακοῦ, ἀπειθόμενος, καὶ ποικίλος, ὡν τὴν κικλίαν,
 καὶ οὐ μονοειδής. Οὐ γὰρ Χριστιανός, οὐχ Ἕλλην,
 οὐκ Ἰουδαῖος ἐτύγχανεν ὢν, ἀλλ' ἀσεβείας τις
 κικλιῶν, καὶ ὅσα τὰ Λιβυκὰ θέρια ἰσθόρηται φύε-
 σθαι ἐκ μίξως ἑτερογενῶν, πολυειδῆ καὶ σύμ-
 μικτα τὴν ιδέαν καὶ τὴν θηριώδιαν γενώμενα·
 δ.κ. ταῦτα πρὸς πάντων μείσητο. Καὶ κατὰ τὸ

lavare. Tantum enim aberat ut resipisceret, ut
 etiam furore contra orthodoxos percitus, multos
 supplicio afficeret, et confessionis coronis ornaret.
 Galabros et Siculos novis tributis oneravit, ac more
 Judaico tributum caput pendere, et mares qui
 apud illos nasebantur, describi jussit. Filio jam
 adulto filiam Chagani Scytharum ducis despondit,
 eamque baptizatam Irenem vocavit, quæ mariti er-
 rorem non amplexa est, sed pium dogma quo im-
 buta fuerat, constanter tenuit. Terræ motu vehe-
 menti multa templa et domus Byzantii corruerunt,
 magna hominum multitudine ruius oppressa. **106**
 Tunc et Arcadii statua in Xerolophi coluina po-
 sita concidit, et Theodosii statua in Aureæ porta,
 et obversa continenti urbis mœnia. Corruerunt et
 Nicomedia et Nicæa, Bithyniæ metropoles. Rui-
 nam murorum tyrannus Leo ad lucri occasionem
 detorsit. Nam urbano populo per præconem edixit:
*Eum mœnia celeriter instaurare non posse, neque
 vero expedire civitati, ut diu mœnibus careat, itaque
 se jussisse publicis tributis accessionem adjungi, vice-
 nos quaternos folles in singula numismata: quibus
 in fscum relatis, mœnia sumptibus imperatoris in-
 staurantur.* Ea exactio ab illo ten pore etiam nunc
 durat. Sic infelix Leo, cum in reipublicæ pernici-
 ciam annos viginti quatuor imperasset, ex morbo
 intestinorum animam infeliciter eructavit.

κατάπτωσιν ὁ τύραννος Ἀίων κέρδους μελετήσα,
 πόλει; ὡς Ἡμεῖς οὐκ ἄν δυνηθῆτε ταχέως
 κολύ μένειν τὴν πόλιν ἀτείχιστον. Διὸ προστέ-
 ταται παρ' ἡμῶν προσθήκη ἐν τοῖς δημοσίοις φόροις γενέσθαι, πολλοὶ εἰκοσι καὶ τέσσαρας
 εἰ, ἐκάστῳ νομισματι. Ἰτα τούτων τῷ βασιλεῖ παρεχομένων, τὰ ὑπεκλάσαντα τῶν τειχῶν ἀνα-
 καιρισθῶσιν ἐξ ἀναλωμάτων βασιλικῶν. Ἐκτοτε τοίνυν καὶ μέχρι τοῦδε ἡ εἰσπραξις ἐπεκράτη-
 σεν αὕτη. Οὕτως οὖν ἐπὶ κακῇ τῆς πολιτείας, ὁ δειλιος Ἀίων βασιλεύσας ἐτη τέσσαρα πρὸς τοῖς
 εἰκοσι, δυσενταρτί; νοσήσας ἀλλίως τὴν ψυχὴν ἐξηραύσατο.

V. Romanum imperium una cum paterna im-
 pietate ignominiosus ejus filius suscepit, qui patris
 improbitatem longo intervallo superare studuit.
 Neque enim contra venerabiles imagines "duntaxat"
 insaniit, sed et præstigiis fuit deditus, et victimarum
 dissectionibus, et evocationibus manibus,
 aliisque infandis rebus. Denique nullo scelere
 abstinuit, non uniformi, sed multiplici improbitate
 præditus, non Christianus, non paganus, non
 Judæus, sed collatio quædam impietatis, instar
 Africanarum ferarum, quæ ex diversi generis coitru
 multiformes confusaque specie et immanitate nasci
 perhibentur: atque ob hæc omnibus invisus fuit.
 Secundo anno tyrannidis suæ (neque enim regni

Variæ lectiones et notæ.

(48) Σεισμοῦ δὲ συμβεβηκότος. Accidit hic ter-
 re motus an. 24. I. Leonis indict. 9 vii Kal. Nov.
 die S. Demetrio sacro, feria iv, hora 8. Ita Theopha-
 nes et Cedrenus. Illius etiam meminit Nicephorus
 Constantinopol. in Breviario, quo quidem die
 fieri ejus ἀνάμνησιν observant Menææ. Vide quæ
 de eo adnotamus in dissert. de Hebdomo.
 (49) Νυοὶ τε πολλοί. In his ædem S. Irenes
 Siphianæ proximam recenset Nicephorus.
 (50) Ἢ τε Νικομήδους πόλις. Nicomediæ et

D Nicææ tertiam addit Prænetum Theophanes, qui
 eadem habet quæ Zonaræ de nova tributis accessio-
 ne pro muris urbis reparandis imposita.
 (51) Μετὰ πατρικῆς δυναστείας. Idem Theostep-
 rictus, n. 28: Διαδέχεται τούτων τὴν βασιλείαν
 ἕνα καὶ τὴν ἀσεβείαν Κωνσταντῖνος; ὁ υἱὸς αὐτοῦ,
 πονηρῶς βίβης πονηρότατος πτόρθος; ἐξ ἰοβόλου
 θηρὸς δράκων ψυχοφόρος; ἐκ δεινοτάτου λέοντος
 κέρδαλις ποικιλότροπος.

dixerim) expeditione contra Arabes suscepta, cum ad Obsicii provinciam pervenisset, cui provincie affinis ejus Artabasdus curopalates præerat, illi affini suo insidias struxit. Nam senatus et populus atque etiam legiones, cum, ut dictum est, Constantinum odissent, Artabaso ut orthodoxo imperium decernebant. Verum Artabasdus animadversis insidiis, oratione apud populum habita, Constantinum aggreditur. Sed effugit Copronymus, et Amorium se contulit, missisque ad Orientalium Lacedæmonum, et Thracensium Sisinnacium duces legatis, magnificis pollicitationibus impetravit, ut secum militarent. Hinc civilia bella orta sunt, et Romani sese mutuis cædibus confecerunt. Nam utrique suo imperatori adhærebant, **107** et Artabasdus etiam imperator jam declaratus erat. In urbe regia Constantinianæ Theophanem magistrum rerum administratorem reliquerat: qui Artabaso deditus, acceptis ab eo litteris vulgabat, Constantino publice interfecto, Artabasdum a legionibus creatum esse imperatorem. Sic urbana multitudo in magna Ecclesia congressa, Constantinum anathemate notavit, et Artabasdum laudibus prosecuta est, eadem hæc et Anastasio patriarcha comprobante. Artabasdus igitur susceptus, et ab omnibus imperator salutatus, statim venerandas imagines ubique erexit. Anastasius autem patriarcha jurejurando affirmavit, dixisse Copronymum, *Christum non esse filium Dei, sed nudum hominem Maria natum, quemadmodum ipse e sua matre Maria natus esset.* Artabaso urbem egresso, denuo pugnae committebantur, et Constantinus Chalcedone transvectus, jacto circa terrestria mœnia vallo, urbem obsedit. Cum eo congressus Artabasdus et victus, in urbe se conclusit: et ut ea diligenter custodiretur, operam dedit. Sed quia Copronymus mare tenebat, neque onerarias naves in urbem appellere patiebatur, fame laboratum est, multique cives perierunt. Idem Artabasdi filium nactus, in compedes conjectum patri ostendebat. Deinde rursus tentata oppugnatione, o inscrutabilia Dei judicia, urbe politus est. Sed Artabasdus elapsus, in castellum quoddam provincie obsequii se recepit. Ubi comprehensus cum duobus suis filiis excæcatur. Sunt et fœderatorum ejus multi a Copronymo interfecti, et præ cæteris Bactangius patricius, vir illustris, cujus uxorem post plurimos annos in monasterium Choræ abire coegit tyrannus, ubi ille sepultus erat, et refossa mariti sui ossa ipsam asporre, et projicere in pelagium, quo hostes et condemnati adiciebantur. Cum ludæ equestres agerentur, Artabasdum et filios ejus in medio theatro circumductos traduxit. Sed et Anastasium patriarcham a Diipio asino insidentem, facie versus caudam conversa, adductum, ignominiose

Α δεύτερον ἔτος τῆς τυραννίδος αὐτοῦ (οὗ γὰρ φαίνεται ἂν βασιλείας) ἐκαταρτεύσας κατὰ Ἀράβων, καὶ ἐν τῷ θέματι τοῦ Ὀψικίου γενόμενος, οὗ δὴ θέματος τὴν ἀρχὴν ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ περιέζωστο ὁ κουροπαλίτης Ἀρτάβασδος, ἐπεβούλευε τούτῳ ἐν τῷ οἰκίῳ γαμβρῷ. Οἱ τε γὰρ τῆς γερούσιας, καὶ οἱ τοῦ δήμου, ἀλλὰ μέντοι καὶ τὸ στρατιωτικόν, ἀπεχθάνοντο τῷ Κωνσταντίνῳ, ὡς εἴρηται τῷ Ἀρτάβασδῳ ὀρθοδόξῳ συγγράμμετον, τὴν βασιλείαν ἐπεψηφίζοντο. Γνοὺς τοίνυν τὴν ἐπιβουλὴν ὁ Ἀρτάβαστος, καὶ διαλεχθεὶς τῷ λαῷ, ἐπιτίθειται τῷ Κωνσταντίνῳ. Ἄλλ' ἔφθη διαφυγεῖν ὁ Κοπρώνυμος, καὶ εἰς τὸ Ἀμόριον προσφυγεῖν, καὶ διαπεμφόμενος πρὸς τὸν τοῦ ἀνατολικοῦ στρατηγὸν τὸν Λακηνόν, καὶ πρὸς τὸν τοῦ Θρακισίου τὸν Σισιννάκιον, λαμπραῖς ὑποσχέσεσιν ἐπεισεναὐτοὺς συμμαχεῖσθαι αὐτῷ. Ἐνταῦθεν ἐμφύλιοι πόλεμοι, καὶ ὑπ' ἀλλήλων οἱ Ῥωμαῖοι ἐφθίστηντο. Ἐκατὸς γὰρ τοῦ σφετέρου βασιλέως ἀντικείμενον, ἐπέπειρ ἀνεβόηθη ἡδὴ καὶ ὁ Ἀρτάβαστος Βασιλεὺς. Κατὰ δὲ τὴν τῶν πύλων βασιλεύουσταν τῶν δημοσίων οἰκονόμος πριγκμάτων παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου ὁ μάγιστρος Θεοφάνης εἰάθη, δὲ τῷ Ἀρτάβασδῳ προσκείμενος, καὶ γραφὴν ἐξ ἐκείνου δεξιόμενος δημοσίᾳ θανεῖν τὸν Κωνσταντίνον ἐξήρως, καὶ τὸν Ἀρτάβασδον ὑπὸ τῶν στρατευμάτων αἰρεθῆναι εἰς βασιλείαν. Καὶ οὕτως ὁ δῆμος τῆς πύλων εἰς τὴν Μεγάλῃν ἐκκλησίαν συναθροισθεὶς, τὴν μὲν Κωνσταντίνου ἀναθέματα καθυπεδαίον, εὐφῆμον δὲ τὸν Ἀρτάβασδον, τούτους συνειδούκωντος καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀναστασίου. Δεχθεὶς δὲ ὁ Ἀρτάβασδος, καὶ παρὰ πάντων βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς, αὐτίκα τὰ σεβασμίους εἰκόνας πατάρχου ἀνεστήλωσεν. Ὁ δὲ πατριάρχης Ἀναστάσιος διώμνυτο, λέγειν αὐτῷ τὸν Κοπρώνυμον δεῖ ὁ Χριστὸς οὐχ Ἰδὸς εἶσθαι τοῦ Θεοῦ, ἄνθρωπος δὲ ψυλὸς ἐκ τῆς Μαρίας (52) γεννηθεὶς, ὡς ἐβῶ ἐκ τῆς ἡμῆς μητρὸς ἐτέχθη Μαρίας. Ἐξελθόντος δὲ τῆς Μεγαλοπόλεως τοῦ Ἀρτάβασδου, μάχαι πάλιν ἐγένοντο. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος ἐκ Χαλκηδόνος περαιωθείς, τὴν πόλιν ἐπολιόρκει, περὶ τὰ χερσαῖα ταίχη θαλόμηνος χέρακα. Προσβαλὼν δὲ τούτῳ καὶ ἡττηθεὶς ὁ Ἀρτάβασδος, τῆς πόλεως ἐντὸς συνέκλεισεν ἑαυτὸν, καὶ τοῦ ταύτην φρουρεῖσθαι ἀσφαλῶς ἐπεμέλετο. Τοῦ δὲ Κοπρώνυμου θαλασσοκρατοῦντος, καὶ μὴ εἰῶντος τὰ φορηγυρὸς ὀλιγάδας ἐν τῇ πόλει καταίρειν, λιμὸς τοὺς ἐν ταύτῃ ἐπίεζεν, ὥστε πολλοὺς ἐκ τούτου διόλλυσθαι. Καὶ τὸν τοῦ Ἀρτάβασδου υἱὸν Νικητῆν συνέσχε, καὶ πεδύσας ἰδεῖννευεν αὐτὸν τῷ πατρὶ. Εἶτα προσβαλὼν αὐτῷ τῇ πόλει, βαθεῖ τῶν ἀνιχνιάστων Θεοῦ κριμάτων, ταύτης ἐκράτησεν. Ὁ δὲ Ἀρτάβασδος ἀποδράς, εἰς φρούριόν τι τοῦ θέματος τοῦ Ὀψικίου συνέκλεισεν ἑαυτὸν, καὶ κατισταθεὶς, πηροῦται τοὺς ὀφθαλμοὺς, σὺν τοῖς ἐσθῆσι υἱέσιν αὐτοῦ. Καὶ τῶν συμμαχεσάντων αὐτῷ

Variae lectiones et notæ.

(52) *Ex τῆς Μαρίας.* Theosterictus in Vita S. Nicetæ confess. n. 28 scribit Copronymum Deiparæ cultum omnino abolere conatu n̄ fuisse, καὶ ταύτης

τὴ σεβασμίον ὄνομα κατὰ πολλοῦς τοὺς τρόπους ἐξῶσαι τῆς Ἐκκλησίας.

πολλοὶ ἀνῆρτίθησαν παρὰ τοῦ Κοπρωνύμου, καὶ πρὸς τῶν ἄλλων Βακτάγγιος ὁ πατριάρχης τῶν ἐπιστήμιων ἀνὴρ, οὗ τὴν γυναῖκα μετὰ κλειστὸν ἐνταυτοῦ; ἐβίασαν ὁ τύραννος ἀπαλεῖν εἰς τὴν Χώραν, ἐνθα ἐκείνος ἐπέθαιπε, καὶ ὀνισκάσαι τὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὄσθα, καὶ δι' αὐτῆς ἀπενεγκεῖν αὐτὰ, καὶ βίβαι εἰς τὰ Πελαγίου, ἐνθα ἐβρίσκοντο οἱ πολέμιοι (53) καὶ κατάκριτοι. Ἀμίλλης δὲ τελουμένης Ἰππων, τὴν Ἀρτάβοσον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ διαγαγὼν ἐθριάμβευσεν. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν πατριάρχην Ἀναστάσιον (54) ἀπὸ τοῦ Διηπίου εἰσαχθῆναι κελεύσας ὅψι ἐφεζόμενον ἀντιστρόφως, ἐν ὁρᾷ πρὸς οὐρὴν, ἀτίμως οὕτω καὶ αὐτὸν ἐθριάμβευσεν, πρότερον δημοσίως τυφθέντα, ὥστε τὴν πρόρρησιν τοῦ λοιδορίου πατριάρχου Γερμανοῦ εἰς ἔργον ἐκθῆναι. Ὅπισθεν γάρ ποτε τοῦ εἰρημένου πατριάρχου βαδίζοντος τοῦ Ἀναστασίου, καὶ πατήσαντος τὸ ἐκεῖνον ὠμοφρόνιον, ατραφεὶς ὁ ἱερὸς Γερμανὸς ἔφη· *Μὴ σπεῦδα, τὸ Διηπίον σε ἐκδέχεται.* Ὅν καὶ μετὰ τὴν αἰτίωσιν περιαιωγῆν, ὡς ὁμόφρονά οἱ, τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ κρατεῖν καὶ ἱεράσθαι παρικεχώρηκε.

Γ'. Τῶν Ἀράβων δὲ διαφορομένων ἀλλήλοις, καὶ μάχαις ἐμφυλοῖς ὁσχολουμένων, ἀδίστα λαθόμενος ὁ Κοπρωνύμος, ἐκτρατεύει κατὰ Συρίαν, καὶ λαμβάνει τὴν Γερμανικίαν (55). Σεισμοῦ δὲ γενομένου κατὰ τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν μεγίστου, πολλὰ καὶ ἐκκλησίαι καὶ μοναστῶν κατεπίπεσον καταγῶγια καὶ οἰκίαι, καὶ μυριάδες ἀνθρώπων ἀπώλοντο. Ἀλλὰ καὶ ἐκ νόσων φθορὰ (56) πολλὴ τῶν ἀνθρώπων συμβέβηκε, κατὰ τὰ Σικελίαν, καὶ Καλαβρίαν, καὶ καθ' Ἑλλάδα, καὶ χώρας ἑτέρας, ἥ καὶ ἐως αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου κατήντησε· καὶ τοσούτων ἦν τὸ τῶν θνησκόντων πλῆθος, ὡς μὴ αἶόν τε εἶναι τοὺς θνήσκοντας ἐκκομίζεσθαι, διὸ ἀμάχαις αὐτοῦ κατὰ πλείονα ἐπιτιθέμενος ἐξέπερον. Τῷ μέντοι Κοπρωνύμῳ ἢ τοῦ Χαγάνου θυγάτηρ ἔτεκε παῖδα, ἐν ὠνόμασι Λέοντα, καὶ ἀνηγάγευσε βασιλέα, στεφθέντα δι' Ἀναστασίου τοῦ ὁμοδοξοῦντος αὐτῷ πατριάρχου. Ἐκράτησε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος τῆς Θεοδοσιουπόλεως καὶ τῆς Μελιτινῆς, ὅθεν ὑπερφορονήσας, σφοδρότερον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὁρθοδόξου πίστεως ἐπέσεισε, δόγματα ἐκτιθέμενος, δι' ὧν τὸν συρφετώδη ὄχλον ὑπέσειυεν ἐπίσθαι τῷ αὐτοῦ ἀσεβεστάτῳ φρονήματι. Τότε καὶ ὁ πατριάρχης Ἀναστάσιος ἀπεβῶς τῆς Ἐκκλησίας κατορχησάμενος, ἐπὶ χρόνοις εἴκοσι πρὸς τοῖς τέταρσι, κατέστρεψε τὴν ζωὴν. Ὁ δὲ Κοπρωνύμος ἐπισκόπων ὁμοφρόνων αὐτῷ πολλῶν συναγωγῆν ποιησάμενος, ὧν κατήρξε Θεοδόσιος ὁ Ἐφέσου, καὶ Παστιλάς ὁ Πέργης, δι' αὐτῶν ἂ ἐβούλετο ἐδογματίσας, μὴ τις ἢ ἐκ Ρώμης τῆς πρεσβυτέρως, ἢ ἐκ τῶν ἄλλων παρόντος πατριαρχῶν. Καὶ τὴν τοιαύτην συνδρομῆν τῶν ἀνιέρων ἐκείνων, σύνοδον (57)

pariter traduxit, prius publice verberatum. Sic inelyti patriarchæ Germani prædictio ipso opere est comprobata. Nam cum aliquando eum a tergo sequeretur Anastasius, **108** et lumerale ejus pedibus calcasset, conversus sanctus Germanus: Ne, inquit, festina, Diippium te exspectat. Eum post ignominiosam circumductionem, ut assensorem suum, iterum Ecclesiam tenere, et sacris operari passus est.

VI. Arabibus inter se dissentientibus, et bello intestino occupatis: Copronymus, arrepta occasione, Syriæ bellum infert, et Germaniciam capit. In Palestina et Syria maximo terræ motu multe Ecclesiæ, et monasteria, et ædes corruerunt, multaque hominum millia perierunt, non ruina tantum, sed et pestilentia, in Sicilia, Calabria, Græcia et aliis provinciis, quæ ipsum usque Byzantium est grassata: ac tanta fuit mortium multitudo, ut efferrî non possent, sed plura cadavera simul curribus imposita eveherentur. Copronymo Chagani filio peperit filium: eum Leonem vocavit et imperatorem appellavit, coronatum ab Anastasio patriarcha ejusdem opinionis. Potius est Copronymus et Theodosiopolî et Melitina: quo successu elatus, acerbior in Ecclesiam et orthodoxam fidem evasit: edictis propositis, quibus vulgi sæcem in sententiam suam impietatis plenam pertraheret. Tunc et patriarcha Anastasius, cum Ecclesiæ per annos viginti quatuor impie insultasset, vitam cum morte commutavit. Copronymus autem multis episcopis sibi suffragantibus convocatis, quorum princeps erat Theodosius Ephesinus, et Pastilas Pergensis, per eos quidquid libuit, decrevit, nemine vel ex veteri Roma, vel ex aliis patriarchis præsentibus. Eum concursum profanorum hominum, synodum œcumenicam appellare non dubitavit: cum quibus ædem sacrosanctam Deiparæ Blacheriniam ingressus, consensu ambone, et Constantino quodam monacho, qui Sylkei episcopus fuerat, illic colloquio, exclamavit: *Constantinus œcumenicus patriarcha multos rivat omnes!* Post paucos dies tyran-

Varialectiones et notæ.

(53) *Οἱ πολέμιοι.* Absunt ab uno e mss. Reg.

(54) *Ἀναστάσιον.* Hujus memoriam agunt Græci x Fehr., ut est in Menais.

(55) *Γερμανικίαν.* Meminit Constantinus, in *Tacticis*, p. 27, expeditionis quam Leo pater suscepit κατὰ Γερμανικίαν in Syria: unde a Sarcænis receptam postmodum vero simile. Hanc postremis temporibus Τελεσάουσαν dictam docemur ex Excerptis geographicis mss. ex cod. Reg.

(56) *Ἐκ νόσων φθορὰ.* Meminit pestilentia istius sub Copronymo Constantinus Porph. lib. II De

Themat. cap. 6.

(57) *Σύνοδον.* Nonnulla de hac pseudosynodo a Theophane, Cedreno, et aliis intacta habet Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philos.: Σύνοδον ἀθροίζει κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐν Βλαχέρνας, καὶ ἀνεβῶν εὐθύμως ἐν τῷ ἄρβωνι χειροκρατῶν ἐπισκοποῦ τοῦ Σουλίου, ἐξεφώνησε οὕτως· Κωνσταντίνου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου πολλὰ τὰ ἔτη· ἐν ἡ συνόδῳ πολλὰ κατὰ τοῦ Κυρίου κενολογήσαντες οἱ ἱερεῖς· τίς αἰσχύνης καὶ τὰς μισρὰς χεῖρας εἰς ὕβρις ἀραντας, ἐβρήξαν τὴν ἐλασπὴν ἐκείνην ζωῆς,

nus in forum venit, cum patriarcha suo, et sectoribus episcopis, qui coram omni populo venerandorum imaginum adorationem interdixerunt, idololatris iis appellatis, qui eas colerent, et anathemate notarunt inelytum Germanum, et Georgium Cyprium, qui Constantinopolitanus patriarcha fuerat, et doctrina virtuteque præstantem **109** Joannem Damascenum, qui hunc Dei hostem, et patrem ejus, per litteras sæpe impietatis arguit. Bello contra Bulgaros moto, Constantinus, commissoque prælio victus, multis non gregariis duntaxat militibus, sed illustribus etiam viris et tribunis amissis, eadem domum retulit. Cum autem Christiani ab antiquis temporibus vectigalium codices tractarent apud Agarenos (neque enim scribere aut subtiliores rationes trientium, quadrantium, bessium et unciarum, et si qua tenuiora sunt, persequi sciunt), tunc ex invidia ea tractatione sunt interdicti: et tamen eam administrationem receperunt, quod Agareni ejusmodi opus exsequi nequirent. Infans tyrannus Andream quemdam monachum, qui Calybites vocabatur, virum sanctum, quod ab eo reprehensus et impius dictus fuerat, Julianum item et Valentem flagris occidit. Bulgari ducibus suis, qui e principum familiis ortum ducebant, interfectis, alium elegerunt a principatu alienum, nomine Teletzam. Eos imperator, terra marique illato bello, ad Anchialam est aggressus, cumque pugna ab hora diei quinta usque ad vesperam durasset, et utrinque multi cecidissent, victor tandem evasit, duce Bulgarorum fuga elapso, magnaque Barbarorum caede edita, nec paucioribus captis: multi quoque alio ad imperatorem se confugerunt, qui re bene gesta elatus, triumphum egit, ipse armatus cum armatis legionibus antecedens, captivosque in vinculis adducens, victoria non divinæ potentiae, sed suis armis ascripta. Post triumphum captivos omnes interemit.

λον, κάκι συμβαλὼν αὐτοῖς, τοῦ πολέμου ἐξ ὥρας, καὶ πικρότων πολλῶν ἐκατέρωθεν, ὁμοῦς μέντοι φόνος δὲ πολὺς τῶν Βαρβάρων ἐγένετο, καὶ οὐ

Α οἰκουμένην καλέσαι οὐκ ἀπειράρησε. Μεθ' οὗ ἐπὶ τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεοτόκου ἀρξικόμενος, καὶ ἐν τῷ δαυνοῖ ἀναβεθῆκας, Κωνσταντίνον τινα μοναχόν, ἐπίσκοπον Σουλίου γενόμενον, ἀναβιδάσας ἐκεί, ἐξιφώνησε, Κωνσταντίνου οἰκουμένην πατριάρχου παλὰ τὰ ἔτη. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐν τῷ θρόνῳ παραγενόμενος ὁ τύραννος οὗτος μετὰ τοῦ πατριάρχου αὐτοῦ, καὶ τῶν ὁμογεννομένων αὐτῷ ἐπισκόπων, ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν ἀπηγόρευε, εἰδωλόλατρες τοὺς ταύτας σεβασμίους καλέσιντες, καὶ ἀναθέματι καθυπέβαλον τὴν ἐξ ἰσθμίου Γερμανόν, καὶ τὸν ἐκ Κύπρου Γεώργιον πατριάρχην τῆς Κωνσταντίνου γενόμενον (58), καὶ τὸν μέγαν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, ὃς πολλάκις τὸν θεομάχον ἠλεγχε τοῦτον, καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα, δι' ἐπιστολῶν ἀπεβίβει. Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ Βουλγάρων (59) ὁ Κωνσταντίνος, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, οὐ τῶν τυχόντων μόνων στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισήμων καὶ στραταρχῶν, μεθ' ἧτης ἐπανάειψεν. Ἀνέκαθεν δὲ Χριστιανοὶ παρὰ τοῖς Ἀγαρηνοῖς τοὺς τῶν δασμῶν μεταχειριζόμενοι κωδίκας (οὐ γὰρ οἴδασι ἀριθμεῖν ἐκεῖνοι, ἀλλ' οὐδὲ γράφειν ψήφους λεπτὰς, τρίτα φημί καὶ τέταρτα, καὶ ἕξδα καὶ ὀδοκίκατα, καὶ τὰ τοῦτων ἐπὶ λεπτότερα) φθόνῳ τότε τὴν τοῦτων μεταχειρίσιν ἐκωλύθησαν. Μὴ δυνηθέντων δὲ τῶν τῆς Ἄγαρ δι' ἐκτύτων τὰ τοιοῦτον ἀνύειν ἔργον, αὐτοῖς τὴν τῶν γραφῶν τοῦτων οἰκονομίαν ἐνεχειρίσθησαν. Ὁ μέντοι δυσώνυμος, τύραννος Ἀνδρόαν τινὰ μοναχόν, Καλυδίτην λεγόμενον, ὅστις ἀνδρα, ἐλέγχοντα αὐτὸν καὶ ἀσεβῆ καλοῦντα, καὶ ἄλλον Ἰουλιανόν, καὶ Οὐάλεντα μαρτυζόμενον ἐκτείνεν. Οἱ Βούλγαροι δὲ τοὺς αὐτῶν ἀρχηγούς, αἱ ἐκ σεραδὸς κατήγοντο ἡγεμονικῆς, ἀνελόνας, ἕτερον εἰλοντο μὴ τῇ ἡγεμονίᾳ προσήκοντα, Τελέτην καλούμενον. Ἐκστρατεύσας δὲ κατ' αὐτῶν ὁ τύραννος, διὰ τῆς γῆς καὶ θαλάσσης, καὶ γενόμενος κατὰ τὴν Ἀρχιαιπέμπτης τῆς ἡμέρας ἕως ἑσπέρας ἐπικρατήσας, νικᾷ, καὶ ὁ μὲν τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς ἀπέδρα, μέλιος ἐλήφθησα, δορυδάτωι, πολλοὶ δὲ καὶ τῷ

Variae lectiones et notæ.

ἀγνοῦντες. Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅτι σὺ, βασιλεῦ, ἐλυτρώσω ἡμᾶς ἐκ τῶν εἰδωλῶν ταῦτα ἔπραξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ Χριστέμποροι.

(58) Καὶ τὸν ἐκ Κύπρου Γεώργιον πατριάρχην τῆς Κωνσταντίνου γενόμενον. Recte interpretor, qui Constantinopolitanus patriarcha fuerat: nam cum pseudosynodus illa coacta est, Germanus urbis sedem obtinebat. Proinde Georgium illum Cyprium, qui in illo conciliabulo una cum Germano patriarcha et Damasceno anathemate perennis est, Georgium patriarcham esse existinauit Zonaras, qui sub Constantino Pogonato, anno 3 suæ dignitatis, ut scribit Theophanes, concilio Constantinopolitano contra Monothelitas una cum Romana sedis legatis præsedit: in quo quidem edita quedam decreta pro sanctis imaginibus, atque iis maxime in quibus exprimitur Agnus digito Præcursoris monstratus, ut est apud Cedrenum, an. 13 Constantini Pogonati, ex canone 82 synodi Trullanæ, seu Quinisextæ. Sed toto cælo erravit Zonaras, cum is a pseudosynodo damnatus Georgius

Cyprius (non Cypri episcopus, ut vertit Xvlander apud Cedrenum, et auctor Historiæ præfixæ vii synodo existimavit), tunc temporis esset superstes, neque hac patriarchæ dignitate donetur a Nicephoro CP. in Breviario, Theophane, Cedreno, et aliis, sed nuda ex Cypro oriundus fuisse, et in Responsione ad pseudosynodum a Patribus edita, idem Georgius, οὐ Κύπρος ἡ πατρίς, εὐαγγελικῶς τὸν βίον ἐμπολιτεύσαστος dicatur, id est vitam monachicam amplexus. Vide Allatum in Diatriba de Georgiis.

(59) Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ Βουλγάρων. Bulgariel istius belli meminit præ cæteris scriptor ms. Vitæ S. Joannicii: Ἐν τούτοις οὐν ἐκείνου σχολάζοντος ἐπ' ὅλοις ἔτεσιν ἐξ τῶν Βουλγάρων ἐξέστην ἔθνος, τὴν τῶν Θρακίων ἠρξόμενον ἀντιστρατοπεδεῖσθαι τοῖνον αὐτοῖς ὁ τῆς Ῥωμῶν τότε κρατῶν, χεῖρα πολλῶν καὶ μάχμον συναθροίσας, οἷς δῆπου συνεζητάετο καὶ ὁ νικησικὸς τὴν εὐσεβείαν οὗτος. Πελεμὸς τε μέγας αὐτοῖς συνεβράγη, καὶ κατὰ πλῆθος αἱ φάλαγγες πίπτουσι τῶν Ῥωμῶν.

βασιλεὶ προσηχώρησαν. Κάντευθεν ἰκαρθεῖς, θρίαμβον ἐπὶ τῇ νίκῃ κατήγαγεν, αὐτὸς μὲν πανοπλίης διῶν μεθ' ὀπλισμένης τῆς στρατιᾶς, τοὺς δ' αἰχμαλώτους δεσμίους ἄγων, τοῖς δπλοῖς αὐτοῦ τὴν νίκην, ἀλλ' οὐ τῇ θεῖᾳ δυνάμει ἐπιγραφόμενος. Καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον τοὺς αἰχμαλώτους πάντας ἀνάγειν μεθ' ἑαυτῶν προσέταξεν.

Z'. Γέγονε δὲ χειμῶν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς αὐταρχίας αὐτοῦ μέγας, ὥστε μὴ μόνον τοὺς ποταμοὺς ἐκ τοῦ ψύχους κρυσταλλωθῆναι διόλου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν θάλασσαν τὴν ἀρκυῖαν ἐπὶ στάδια πάνυ πικρὰ, καὶ τὸν τοῦ στενοῦ πορθμὸν, καὶ τὸν ἐκ τῆς πύλως πρὸς Χρυσόπολιν. Εἶτ' αὖθις τῷ κρυστάλλῳ χέουσι ἐπιπέσοις, κάκεινης ἐκ τοῦ κρύου συμπληθίσσης τε καὶ κρυσταλλωθείσης, περὶ πορθμῶν τας οἱ ἄνθρωποι διήσαν τὸν πορθμὸν τοῦ στενοῦ, καὶ τὸν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς Χρυσόπολιν, ἀχθοφοροῦντά τε ὑπόζυγια, καὶ βόας ἀμάξας ἔλκοντες σὺν φόρῳ πολλῷ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις θαλάσσαις τότε γενέσθαι λέγεται. Εἶτα τοῦ ἀέρος θαλφθέντος διήρητο τῶν κρυστάλλων τὸ συνεχές, καὶ εἰς τμήματα διακέκοπτο. Πνεῦμα δὲ πνεύσαν ἀβρόν σφοδρὸν τε καὶ βίαιον ἤλαυσε διὰ τῆς θαλάσσης τὰ τμήματα, κατ' οὐδὲν ἀποικιότα βουῶν μεγάλων, ἢ νήσων καταπλήθρων τινῶν· οἷς καὶ ζῶα ἄγρια τε καὶ χειροθήνη συνεπεπήγεσαν πεδηθίντα τῷ κρυστάλλῳ, καὶ ἀποψύζοντα. Τούτων τῶν κρυστάλλων (60) τινὰ τοῖς παραλλοῖς τείχεσι τῆς πόλεως τῇ βίᾳ τῶν ἀνέμων καθ' ὑδάτων μετὰ ῥύμης σφοδρᾶς κυλινδούμενα ὡς προσήραττον, κατέβαλον εὐθύς τὰ προσαραττόμενα, καὶ οὐ τὰ τείχη μόνον ἤρπαινον, ἀλλὰ καὶ οἰκίαι πλησιάζουσαι· τοῦτοις συγκατεσίοντο. Καὶ ἀχμὸς δ' ἐπὶ τοῦτοις πολλὸς συνέθη, ὡς καὶ τοὺς ἀενάους ποταμοὺς ξηρανθῆναι, καὶ τὰς πηγὰς τελεῖως ἐπιλιπεῖν. Οὐδὲν δ' ἐκ τούτων ἐβελτιώθη ἢ ἀσύνετος ἐκαίνο ψυχῇ, ἀλλὰ τὸν πατριάρχην αὐτοῦ προσκαλεσάμενος, εἶπε ἐν ἀπαρξήτοις αὐτῷ. *Εἰπέ μοι, εἰ Χριστοτόκου τὴν Μαρίαν καλοῦμεν, τίς ἐκ τούτου ἔσεται βλάβη;* Ὁ δὲ αὐτίκα εἰς ἱκετεῖαν ἐπέμπετο λέγων· *Μὴ τοῦτο ἄλλοτε ἢ πρὸς ἄλλον ἐκρήγης, ὡ βασιλεῦ, τοῦ Νεστορίου γὰρ ἐστὶ τὸ ἐννόημα. Ἡ οὐκ οἶδας ὅπως ἐκείνος κινὰ πάσης στηλιτεύεται Ἐκκλησίας πιστῶν, καὶ ἀναθέματι κατακέρταται;* Ὁ δὲ ἀνταπεκρίθη αὐτῷ ὅτι· *Οὐχ ὡς ἐγὼ οὕτω φρονῶν εἶπα τούτου, ἀλλὰ μαθεῖν ἐθέλων ἠρώτησα.* Ἐς τοσοῦτον δ' ἐξημέχθη θεομαχίας ὡς καὶ τὰ τῶν ἁγίων λείψανα παραδίδόναι πυρὶ, καὶ τὸ ἄγιον κελεῦσαι μήτε ἐπὶ τῆς θεοτόκου λέγεσθαι, μήτε μὴν ἐπὶ τίνος τῶν εὐαγγελιστῶν θεῶν, ἀλλ' ὁ ἀπόστολος Πέτρος καὶ Παῦλος λέγειν, καὶ μάρτυρ Γεώργιος, ἢ Θεόδωρος, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως. Τῆς δὲ τῶν ἀνέμων ἀρχιερέων συναγωγῆς, περὶ ἧς ἦδη μοι εἴρηται, γραφῆ τὰ παρ' αὐτῶν ἀσεβῶς δογματισθέντα παραδόντων, Τόμον Συνοδικὸν αὐτὰ καλέσας ὁ ἀσεβίστατος, ἀπήτει ἀρχιερεῖς τε πάντας καὶ τῶν μοναζόντων τοὺς περιδοήτους ἐπ' ἀρετῇ, ταῦτα ὑπόστημηνσθαι. Εἰ γὰρ καὶ διωγμὸν κατὰ τῶν μοναζῶν βεβύτατον

VII. Sub ejus imperio sævissima hiems fuit, adeo ut non fluvii tantum, sed et mare septentrionale ad complura stadia frigoribus congelarent, angustum item fretum, et quo ex urbe Chrysopolim trajicitur. Cumque nix in glaciem cecidisset, eaque gelu densata et in glaciem ipsa quoque conversa esset, homines fretum pedibus Chrysopolim usque transibant, et sarcinis onusta jumenta, et boves plaustra magni ponderis trahentes. Idem tunc et in aliis maribus accidisse fertur. Post, aere tepefacto, continua glacies dissoluta et in fragmina redacta est, quæ venti vehementis impetu violenter per mare agitabantur, **110** collibus et spatiosis insulis non dissimilia. Illis animantes inerant feræ et cicures exanimatæ astrictæque glacie. Eorum fragminum quædam vi ventorum sub aquis impetu vehementis marinis impacta mœnibus, non ipsa tantum, sed et vicinas ædes prostraverunt. Hac æstus ingens est secutus, quo et perennes annes siccati sunt, et fontes penitus defecerunt. Verum stupidus imperatoris animus his rebus nihil emendatus est, sed patriarcham suum arcano interrogavit: *Si Maria Christipara vocaretur, nunquid in eo esset incommodi?* Tum ille ad preces conversus: *Ne, inquit, alias, neque apud alios imperator istud protuleris. Est enim Nestorii sententia. Num ignoras ut ille ab omni fidelium Ecclesia sit proscriptus, et anathemate notatus?* Ad hoc ille, *se, non quod ita sentiret, sed cognoscendi causa illud interrogasse.* C Et eo impietatis est progressus, ut etiam sanctorum reliquias igni traderet, et sancti titulum, neque Deiparæ, neque ulli eorum qui Deo placere, tribui juberet, sed dici vellet, apostolus Petrus et Paulus, martyr Theodorus et Gregorius, et sic in cæteris. Cum autem impiorum episcoporum conventus, de quo jam a me dictum est, impia sua decreta scripto complexus esset, id scriptum Tomum Synodicum homo impius appellari voluit, utque ei subscriberetur ab omnibus pontificibus, et virtute illustribus monachis postulavit. Quos monachos etsi vehementissime persecutus fuerat, adeo ut fere nullus, qui quidem prodiret in publicum, in urbe esset reliquus: tamen plures adhuc habitabant, et alii extra urbem vitam agebant. Qui igitur immanitati ejus metu cedebant, et impiam illam scripturam confirmabant, vivere citra noxam sinebantur. Qui refragabantur, acerbis moribus et atrocibus suppliciis vita privabantur. Quo tempore magnus ascetes et athleta celebris Stephanus, acceptione et subscriptione tomi illius recusata, post multa tormenta crudeliter occisus est, et e prætorii carcere protractus usque ad Pelagium, illic cum condem-

Varia lectioes et notæ.

(60) Τῶν κρυστάλλων. Ms. Τῶν τμημάτων.

natis est projectus. Nam quo in loco Pelagii martyris aedes fuerat, in eo, destructa illa, sanctorum aesor, fossa profundissima excavata, condemnatos abjici jussit. Multos etiam senatorii ordinis, ob sacrarum imaginum **III** cultum supplicio affectis, et jusjurandum ab omnibus exegit, ne quis eas veneraretur, itemque jusjurandum ab ipso quoque Constantino, quem Ecclesie præfecerat, postulavit, atque is in ambo stans, juravit. Cum classe magna contra Bulgaros Anichialum profectus est: sed procella venti navibus fere omnibus collisis, magna multitudo et navalium sociorum et militum perit. Unde re infecta rediit; nihilominus tamen furore percitus, cum in theatro ludi Circenses agerentur, multos monachos comprehendit, ac triumphum de illis egit, per theatrum circumductis, cum inhonestas mulierculas manibus tenerent. Quosdam etiam illustrium principum prodidit: alios ex invidia, ob pulchritudinem et robur; alios per calumniam, quod sibi insidiarentur, et sua facinora monachis narrarent. Ac duobus insignioribus capita resecurit: reliquos, oculis erutis, certis locis inclusit, eoque lorariis quotannis missis, unumquemque centum nervis bubulis cædi jussit. Ad hæc Constantino patriarchæ a se designato crimini dedit, quod cum eorum principum uno colloquia contra se haberet: subornatis ad eum convincendum accusatoribus, quos, illo inficias eunte, jurare coegit. Quo facto patriarcha relegatus est, et alius a tyranno creatus C

Εἶστο, ὡς μὴ τινα σχεδὸν ἐν τῇ πόλει περιλειφθῆναι, ἢ τέως δημοσιεύειν μονάζοντα. Ἄλλ' ἔτι ἦσαν πολλοὶ κρυπτόμενοι, καὶ ἕτεροι τῆς πόλεως ἐκτὸς, πεποιημένοι τὴν ἀσκησιν. Ὅσοι μὲν οὖν φόβῳ τῆς ἐκείνου θηριωδίας ὑπέκυπτον, καὶ τὴν ἄθειον ἐκείνην ἐθεβαίουν γριψὴν, ζῆν εἰώντο, καὶ ἀπαθεῖς ἀφείντο. Ὅσοι δὲ μὴ ἐπαίθοντο πικραῖς κολάσει καὶ βίβλοις θανάτοις τοῦ ζῆν ἰστερίσκοντο. Ὅτε καὶ ὁ μέγας ἐν ἀσκηταῖς καὶ ἐν ἀθληταῖς περιβόητος Στέφανος (61), μὴ πεισθεὶς ὅν ἐκεῖνος ἐκάλε: Τῆμον δέξασθαι τε καὶ θεβαῖωσαι, πολλὰ παθῶν, τέλος ἀνήρτητο ἀπηνῶς, καὶ συρῖμενος ἐκ τῆς τοῦ πραιτωρίου εἰρκτῆς ἀχρι τῶν Πελαγίου, ἐκεῖ μετὰ τῶν κατακρίτων ἐβρίβη· ὅπου τέμνος ἦν τοῦ μάρτυρος Πελαγίου (62), ὃ καθελὼν ὁ μισθός, καὶ βόθρον ὀρύξας βαθύτατον, ἐκεῖ τοὺς καταδικούς ῥιππεύσθαι προτέταξε. Πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει, καὶ τῶν τῆς συγκλήτου βουλῆς διὰ τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐτιμωρήσατο, καὶ ὄρκον ἐκ πάντων ἀπήτησε, μὴ τινα σέβας νέμειν καὶ θέλαις εἰκόσιν· ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, ὃν αὐτὸς τῆς Ἐκκλησίας προέστησεν, τὸν ὄρκον τοῦτον ἀπήτησε, καὶ ὃς ἐν τῷ ἄμβωνι ἀναβάς ὤμοσε. Κατὰ Βουλγάρων δὲ μετὰ στόλου πολλοῦ ἐξελθῶν, εἰς Ἀγγιλιον τὰς νῆας προσώρμισε, καὶ πνεύσαντος ἀνέμου σφοδροῦ, συνετρίβησαν σχεδὸν ἅπασαι, καὶ πλήθη πολλὰ τοῦ τε ναυτικοῦ, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀπόλοντο ἐν τοῖς ὕδασιν· ὄθεν ἀπρακτος ἐπανῆλθεν. Ἐχμαινόμενος μέντοι κατὰ τῶν μοναχῶν, ἰππηλασίας γενομένης ἐν τῷ θεάτρῳ, πολλοὺς αὐτῶν κατασχῶν, ἐθριάμειυσε διὰ τῶν θεάτρων περιαγαγῶν, ἄπειρα τὰς χερσὶν κατέχοντας γύναια. Καὶ τινος τῶν ἐπιστῶν ἀρχόντων τοὺς μὲν φθόνῳ δι' ὠραϊότητα καὶ ῥωμαλεότητα, τοὺς δὲ διὰ τὰς ἀβήρητοςίας αὐτοῦ μοναχοῖς ἐξηγέρουον, συκοφαντήσας ὡς κατ' αὐτοῦ βουλευομένους διώλεσε. Δύο μὲντοι τῶν ἐπισημοτέρων τὰς κεφαλὰς ἐκτεμών, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐκκόψας τὰ δμῖα, καὶ περιγραπτοῖς ὄρλοις συγκλείσας αὐτοὺς, ἐνθα κατ' ἐνιαιτὸν πέμπων, ἐκτὸν βουνεύροις ἤκκεν ἔκαστον. Ἄλλὰ καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ προδληθέντα Κων-

Variæ lectiones et notæ.

(61) *Στέφανος*. Cogn. Τριγλιᾶ, ejus festum agunt Græci 26 Mart. ut est in Menæis.

(62) *Τοῦ μάρτυρος Πελαγίου*. Observavimus in nostra *Constantinopoli*, lib. iv, sect. 7, n. 36, ex Theophane, uti a Petavio kudatur ad Nicephori Constantinopol. *Patr. Historiam*, ut et apud Cedrenum, pag. 466, τῆς ἁγίας Πελαγία; hoc loco legi, non Πελαγίου, quomodo etiam legitur in Chronico ms. ab Adamo ad Leonem Philosophum cui quidem Sanctæ Martyri ædem aliam ultra sinum dicatam refert Synaxarium collegii Claromontani ad 4 Maii, quo S. Pelagiæ Tarsensis festum colitur: Τελεῖται ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς τῷ ὄντι πέραν, πλησίον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Κόνωνος. Verum anonymus in Vita ms. S. Stephani Junioris, Zonaræ prorsus assentitur: Αὐτῆς ἐκ τῶν ἐκεῖσε σύραντες τὸν ἅγιον πρὸς τὸν βόθρον τῶν ἐθνικῶν καὶ καταδικῶν ἠκόντισαν, ἐνθα ἦν ὁ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Πελαγίου ναός, ὃν ὁ τύραννος καὶ μιστῆρος ἐρῶν συμπύκνοντα, καταδικῶν τάφον πεποίηκεν, καὶ τὰ Πελαγίου ἐπινόμασεν. Vixit autem S. Stephanus sub eodem Copronymo. Sed

nodum hunc solvit scriptor ms. Vitæ S. Pelagiæ Antiochena; cui hæc fuit dicata aedes: nam eadem est S. Pelagia cum sancto Pelagio. Quippe eadem Pelagia ex insigni scorto in sanctam monastriam inutata, monasterium hominum virili habitu et eunuchi specie ingressa, ac Pelagii assumpto nomine, vitam in eo sancte exegit, sexu post illius obitum duntaxat apprehenso: Ἀπαλεύση μὲν, ἔφη, εὐρήσεις δὲ τινα ζητήσας εὐνοῶντον Πελαγίου μοναχὸν, τὴν μακαρίαν Πελαγίαν δηλαδὴ τοῦτον κελῶν. Simili porro insania in eadem Sanctæ Mauræ grassatus est impius ille tyrannus, illius forte ejus nomine insignitur insula in Ἄγκρῳ Pelago; nam plures hac appellatione habent Menæa. Rem narrat idem scriptor Vitæ S. Stephani Jun. Κελεύτας τοῦτον ἀπάραι πέρα τοῦ ἁγίου τὸν βασιον, ἐνθα ἦν ὁ σπητὸς ναός τῆς ἁγίας, καὶ καλλινίκου μάρτυρος Μαύρας, ὅπερ ὁ μιστῆρος ἕως ἐδάφους κατακόψας, φωνετήριον ἐποίησε, καὶ Μαύραν τὸν τόπον ὠνόμασεν, ἐνθα καὶ τὰ πρὸς τοὺς δαίμονας συνθήκας ἐποίησε.

σ-αντινον πατριάρχην, ἐν τῶν ἀρχόντων τούτων A
 συνομιλεῖν εἰπὼν, καὶ λέγειν κατ' αὐτοῦ, καὶ κατη-
 γόρους τινας εἰς ἐλεγχον αὐτοῦ παρεκελεύασε· καὶ
 ἀρνησάμενον ἐκείνου, ὁμῶσαι τοὺς κατηγόρους πε-
 ποίηκε. Τούτων δὲ γενομένων, ὑπερόριος ὁ πατρι-
 ἀρχῆς ἐγένετο. Ἐτερον δὲ προσβάλλετο πατριάρχην.
 ὁ τύραννος, ἀποκρίαν τινὰ Νικήταν, οὐδ' ἐξ ἐλευθέ-
 ρων, ἀλλ' ἐκ δούλων ἔλκοντα τὴν τοῦ γένους σειρᾶν,
 καὶ σχεδὸν οὐδ' ἀναγνώσαι δυνάμενον· ἦν γὰρ περὶ τὴν
 γυναικωνίτιν ἐσχολακῶς. Ἐτα ἐκ τῆς ὑπερορίας
 ἀχθέντα τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ ἀπηνέσαστα αἰκισθέντα,
 ὡς μὴδὲ βαδίζειν δύνασθαι, εἰς τὴν Μεγά-
 λην ἐκκλησίαν ὡς ἀχθὸς τι βρισταζόμενον ὁ τύραννος μετακομισθῆναι
 ἐκέλευσε. Καὶ τινας τὰ κατ' αὐτοῦ
 ἀναγινώσκοντας αἰτιάματα, παρουσίᾳ πλήθους πολλοῦ ἐπὶ
 τούτῳ συναθροισθέντος καὶ τοῦ νέο-
 πατριάρχου Νικήτα ἐν τῷ συνθρόνῳ καθήμενου καὶ ἀκρου-
 μένου αὐτῶν, ἐκείνος κατὰ κόρησιν ἐπαίετο
 καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺ ἐμπροσθηθεὶς, τέλος ἀναθεματίζεται,
 καὶ φιλωθεὶς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν πύγωνα
 ἀλλὰ μέντοι καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς, καὶ ὄνυχας ἐποχηθεὶς
 ἱπποδρομίας τελουμένης εἰσάγεται εἰς τὸ θέα-
 τρον, ἀτίμως θριαμβεύσας, καὶ ἐμπυτόμενος. καὶ κίνει
 παττόμενος. Ἐπὶ τούτοις τινας τῶν
 ἀρχόντων στελλας ὁ τύραννος, ἠρώτησεν αὐτὸν
 εἰ αὐτῷ δοκεῖ περὶ τῆς αὐτοῦ πίστεως, καὶ περὶ
 τῆς συνόδου. Ὁ δὲ ἐκμελισσόμενος τὴν ἐκείνου
 ὠμότητα ἀπεκρίθη καλῶς πιστεύειν αὐτὸν, καὶ
 ἀκριβῶς δογματίζεσθαι τὴν σύνοδον· καὶ ταῦτα
 εἰπὼν ὁ τρισηλίως, εἰς τὸ κυνηγεῖον ἀπαχθεὶς
 ἀπατημῆθη τῆς κεφαλῆς.

H. Καθ' ἐκάστην δὲ τῆ κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν B
 καὶ τῶν μοναστηρίων μανίᾳ προσετίθει ὁ βέβηλος.
 Ἀκόλαστοι δὲ ὄντες καὶ τρεῖς γυναῖκας ἠγάγετο, καὶ
 ἐκ μὲν τῆς πρώτης ἔσχε παῖδα τὸν Λέοντα, ὃν καὶ
 τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος κατηξίωσεν, ἐκ δὲ τῶν
 ἄλλων Χριστοφόρον, Νικήφωρον τε καὶ Νικήταν.
 Καὶ τοὺς μὲν δύο Καίσαρας ἔσχε, τὸν δὲ Νικήταν
 ἐτίμησε νοβελλίσιμον. Καὶ τῷ πρώτῳ υἱῷ αὐτοῦ
 καὶ βασιλεὶ ἠγάγετο γυναῖκα ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ ἐμνη-
 στεύσατο αὐτὴν αὐτῷ, στέψας αὐτὴν Ἀγούστην, καὶ
 καλέσας Εἰρήνην, ἐξ ἧς ἐγέννη τῷ Λέοντι παῖς Κων-
 σταντῖνος ὀνομασθεὶς· Ἀὐθις δὲ ὁ Κοπρόνυμος μετὰ
 σφέδρα πολλῶν τριηρῶν καὶ δρομίωνων κατὰ Βουλ-
 γάρων ἐξώρμησε, βουλόμενος διὰ τοῦ Ἰστρου εἰς
 Βουλγαρίαν ἐπεμβαλεῖν. Ἐτα δεδιελακῶς, ἀναξυ-
 ξαὶ διεμελέσα. Καὶ οἱ Βούλγαροι (63) δὲ δεισαντες,
 σπονδὰς θέσθαι πρὸς εἰρήνην διεπρεσβεύσαντο, καὶ
 ἐπέσταντο ἐπὶ συνθήκαις, τοῦ μὴτε Βουλγάρους
 τὰ Ῥωμαίων ληΐσθαι, μῆτε μὴν Ῥωμαίους ἐπιέ-
 ναι κατὰ Βουλγάρων. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπανεήλυθε.
 Τίς δὲ τῶν Βουλγάρων δώροισι ὑποσπυρέντες παρὰ
 τούτου τοῦ αὐτοκράτορος, ἐν ἀπορήτοις ἐδήλουν
 αὐτῷ τὰ τῷ ἔρχοντι σπῶν βουλευόμενα· οἱ μ-
 μηνύκασι τῷ Κωνσταντίνῳ, ὡς βούλεται ὁ σφέτερος
 ἀρχηγὸς λαὸν ἐκπέμψαι κατὰ τινὰς τῶν Ῥωμαίων
 χωρῶν, ἐν ἧσιν ἐλεῖν λείαν κομισαίτο. Καὶ ὅς κατα-
 σκόπους στελλας, ὅτε ὤρμησαν ἐκ Βουλγαρίας οἱ
 ληϊσάμενοι, κἀκεῖνος ἔτομος ὢν, αἰφνίδιον ἐπεκδρα-
 μῶν κατ' αὐτῶν, τοὺς μὲν διέφθειρε, τοὺς δὲ καὶ
 ἐξώρρησε, καὶ μετ' αἰχμαλωτίας πολλῆς ἐπανε-
 στρεψε, καὶ πάλιν ἐνοπλος ἐθριάμβευσεν. Ἐτα
 πολλὰς τριήρεις ἐτοίμασάμενος κατὰ Βουλγάρων
 ἐκπέμπομε, καὶ κατὰ Μεσημβρίαν γενομένης
 αὐταῖς, κλύδων ἐκ πνευμάτων βλαίων ἐμπεσῶν,
 σχεδὸν ἀπάσας κατέβυσε. Ὁ τῶν Βουλγάρων δὲ

A ac asino impositus, ludis Circensibus in theatrum
 introducitur, ignominiosoque triumpho conspuitur,
 et pulvere conspergitur. Post hæc procerum qui-
 busdam missis, tyrannus eum percontatur, quid de
 fide ipsius sentiat, et deque synodo. Ille, crudelitatem
 ejus placaturus, respondet eum et recte credere, et
 decreta synodi accurata esse. His miser dictis in
 venationem abductus, obtruncatur.

112 VIII. In dies autem homo profanus furorī
 contra Ecclesias et monasteria adjecti aliquid : et
 quia intemperans erat, tres duxit uxores, e qua-
 ram prima filium Leonem suscepit, quem impera-
 torio nomine ornavit, e cæteris Christophorum
 Nicephorum et Nicetam, ac priores duos corona
 Cæsarea ornavit, Nicetæ nobilissimi titulum tri-
 buit. Primo filio et imperatori, uxorem Athenien-
 sem despondit, et Augustam appellavit, indito
 Irenæ nomine, e qua Leoni filius Constantinus
 natus est. Post hæc denno cum plurimis triremi-
 bus et expeditis navibus contra Bulgaros est pro-
 fectus, per Istrum in Bulgariam irrupturus. Sed
 cum audacioris conatus pœniteret, de reducendū
 exercitu cogitavit. Bulgari quoque territi, missis
 legatis pacem petierunt, eamque his conditionibus
 impetrarunt, ut neque ipsi provinciam Romanam
 vastarent, neque a Romanis invaderentur. His
 peractis domum rediit. Quidam tamen e Bul-
 garis adducti largitionibus clam imperatori ducis
 sui consilia aperuerunt : atque indicarunt, cum
 prædones in quamdam Romanam provinciam emis-
 surum. Missis igitur exploratoribus, jamque in-
 structus, cum illi prædatum exituri essent, dere-
 pente impetum in illos facto, multos interfecit,
 plurimos cepit, et cum multis captivis reversus,
 iterum armatus triumphavit. Neque multo post
 multas triremes contra eosdem ablegavit, quæ
 circa Mesembriam fere universa ventorum procel-
 lis sunt demersæ. At Telerichus Bulgarorum prin-
 ceptis, sua consilia imperatori a domesticis signifi-
 cata esse suspicatus, qui tamen illi essent, igno-
 rans : astu Copronymi levitate circumventa, ex
 ipso quod ignorabat rescivit. Scripsit enim se
 clam illum aditurum, petiitque ut sibi significaret,

Variæ lectiones et notæ.

(63) Καὶ οἱ Βούλγαροι δέ, etc. Alius cod. Οἱ Βούλγαροι δὲ δεισαντες, πέμψαντες, πρὸς αὐτὸν σπον-
 δὰς θέσθαι πρὸς εἰρήνην ἐπέτησαν.

nūm quos procerum apud Bulgaros amicos haberet, quibus arcem committere auderet, sibi que itineris comites adjungere. Ille præ stupore ingenii, quemadmodum apparet, consilio Barbari non animadverso, sui studiosos statim amenter prodidit, quos Barbarus omnes crudeliter atque immaniter interfecit. Imperator iterum, eamque postremam expeditionem contra Bulgaros suscepit, in quam circa Arcadiopolim in Thracia versaretur, pedes ejus carbunculus invasit, unde eum vehementes et calidæ febres **113** urebant, quarum nullum remedium excogitari poterat a medicis. Inde lectica Scybrim perlatus, et circi est impositus, vociferans, *se viventem in ignem conjectum esse*: et statim cum Strongylum advenisset, aciem offensi numinis miser sensit, atque illic vitam violentier finit: sublatis orthodoxorum millibus, monachorum præsertim, quorum monasteria partim incendit, partim destruxit, partim profanavit, ut et Dalmati monasterium vetustum, et omnium quæ Constantinopoli sunt antiquissimum, quod pulsus monachis militum diversorium fecit. Neque vero viventes duntaxat Christi servos exagitavit, sed et divis martyribus, et alijs Deo gratis insultare non destitit, quos nihil posse asserbat, eorumque intercessionem scilicet præsidium appellabat: reliquias autem partim per contumeliam terra obruit, partim demersit, partim in cineres redegit, ut et gloriosæ martyris Euphemie sanctum corpus, de quo duplex rumor est: nam alii ferunt nefarium Copronymum in animo habuisse id cremare, canibus et asinis una comburendis, sed institutum ejus successu caruisse, cum ortho loxi eo conatu cognito, id clam e loculo subreptum, alio transtulissent, et cadaver aliud supposuissent, quod a nefario illo sit crematum. Alii non crematum, sed una eum loculo in mari demersum esse corpus martyris affirmant: qui divina gratia gubernante, Lemno insulæ sit appulsus, et a fidelibus illius loci agnitus, illicque asservatus sit, et sub Irene, ejusque filio Constantino honorifice et magnifice in urbem imperatoriam relatus. Vita igitur tam fœde acta, violentissime interiit, ut narratum est, cum annos xxxiv et menses iii rerum potitus esset, si eis id quoque biennium adnumeretur, quo Artabasus illo superior imperavit.

Θείναι αὐτό· ἔτερον δὲ νεκρὸν ἐνθεῖναι αὐτῆ κελεύων παρὰ τοῦ ἀληθριοῦ ἐκείνου παραδοθῆναι κυρί. Ὁ δ' ἔτερος οὐ καυθῆναι, καταποντωθῆναι ἐπὶ νήσῳ Ἀρκαδίᾳ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ πιστῶν γνωσθεῖσαν, κατατεθῆναι ἐκεῖ· ἐπὶ δὲ Εἰρήνης, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντινοῦ, αὐτοῦ ἀνακομισθῆναι εἰς τὴν ὑπερκειμένην τῶν πόλεων ἐντίμω, καὶ μεγαλοπρεπῶς. Ὁ μὲν οὖν οὕτως αἰσχροῦ βιώσας, οὕτως ἀπειθῶ βιαιότατα, ὡς ἰσθόρηται, μοναρχήσας ἔτη τριάκοντα ἐπὶ τέσσαρα, καὶ μῆτις τρισὶ, τοῦτοι· καὶ τῶν δύο ἐνιαυτῶν συναριθμουμένων, οὗς ὁ Ἀρτάβαστος ἤρξει τούτου περιγενόμενος.

IX. Imperio autem potitus est filius ejus Leo Chazara natus, eodem impietatis morbo laborans,

ἄρχηγός· Τελέρηχος ὑποπιεύσας ὑπὸ τῶν οικειῶν μακρυνύσθαι ταῦτα τῷ βασιλεῖ τὰ αὐτῷ βουλευόμενα, μὴ εἰδῶς· δὲ τίνες οὗτοι, κατασφίγγεται τὴν τοῦ Κοπρωνώμου κουφότητα, καὶ ἐξ αὐτοῦ μανθάνει τὸ ἀγνοούμενον. Γράφει γὰρ δι' ἀπορρήτων βούλεσθαι προσελθῆναι αὐτῷ, καὶ ἡξίου δηλώσαι οἱ, εἰ τινὰς ἔχει φίλους ἐκ τῶν παρὰ Βουλγάρους ἐξόχων, ἐν ἐκείνοις θαρρήσειε τὸ ἀπόρρητον, καὶ σὺν ἐκείνοις ἀφίκοιτο πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ παχὺς, ὡς ἔοικεν, ὧν οὐ συνῆκε τὸ σκέμμα τὸ Βάρβαρον, ἀλλ' ἀνοήτως τοὺς αὐτῷ προσκειμένους εὐθὺς ἐξεκάλυψε. Καὶ ὁ Βάρβαρος συλλαβὴν αὐτοῦς, ὡμῶς ἀπαξάπαντας· καὶ ἀπηνῶς διεχρήσατο. Καὶ αὐθις δὲ κατὰ Βουλγάρων ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος τὸ λοιπὸν ἐξεστράτευσεν, καὶ κατὰ τὴν ἐν Θράκῃ Ἀρκαδιοῦ πολιν στρατοπεδευόμενος, οἱ πόδες αὐτοῦ ἀπηνθράκωντο, ὅθεν αὐτὸν λαῦρον κυρετοὶ καὶ φλογώδεις· ἐξέκαιον, ὡς μῆδὲν τὸν τοῦτον μῆτις παρ' ἱατρῶν ἐπινοεῖσθαι ἀλέξημα. Ἐκείθεν ἐπὶ κλίνης φερόμενος μέχρι Σηλυβρίας κατήνησεν, ὅθεν διὰ τριήρους κεκόμιστο, βοῶν ὡς Ζῶν ἐτι τῷ κυρί παραδέδομαι. Ἄρτι εἰς τὸ λεγόμενον ἐφθακῶς· στρογγύλον, τοῦ μεμεθυμένου θείου ξυροῦ ὁ δειλαῖος· ἐπειράθη, καὶ βιαίως· ἐκεῖ τὸν βίον κατέστρεψε, χιλιάδας τῶν ὀρθόδοξων πολλὰς ἀνελὼν, καὶ μάλιστα μοναστῶν, καὶ τὰ τοῦτων ἀσκητήρια τὰ μὲν πυρὸς θέμενος παρανάλωμα, τὰ δὲ καθελὼν, τὰ δὲ κοινώσας, ὡς περ καὶ τὴν τοῦ Δαλματῶν λεγομένην μονήν, ἀρχαίαν οὖσαν· καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβυτέρων πασῶν,

ἀφ' ἧς ἀπελάσας τοὺς μοναχοὺς, στρατιωτῶν αὐτὴν πεποιθε κατὰ γῶγιον. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τῶν ζώντων Χριστοῦ δούλων ἐλύττησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς θεοῦς μάρτυρας, καὶ τοὺς ἄλλως εὐαρεστήσαντας τῷ Θεῷ ἐμπαροινῶν οὐκ ἐπαύετο, μῆδὲν αὐτοῦς δύνασθαι· λέγων, καὶ συκίνην ἐπικουρίαν τὰς τοῦτων πρεσβείας ἀποκαλῶν, καὶ τὸ τοῦτον ἅγια λείψανα τὰ μὲν ἀτίμως καταχρῶντες, τὰ δὲ κοινῶν ὑποδύμενα, ἕνα δὲ καὶ ἀποτερρῶν, ὡς περ καὶ τὸ τῆς κενευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας· ἅγιον σῶμα. Αὐτοὶ δὲ περὶ τούτου φέρονται λόγοι· ὁ μὲν γὰρ πυρκαυστὸν αὐτὸ λέγει δόξαι ποιήσασθαι τὸν μιᾶρὸν ἐκείνον Κοπρωνώμον, κύνας καὶ θύους αὐτῷ συνεμπρήσαντα, καὶ τὴν τέφραν λιχμήσαντα, μὴ μένει αὐτῷ εἰς ἔργον ἐκθῆναι τὸ βούλημα· φθῆναι γὰρ τοὺς ὀρθόδοξους μαθόντας τὸ βουλευόμενον, ἀφελῆσθαι λαθραίως τὸ τῆς μάρτυρος· σῶμα ἐκ τῆς σομοῦ, καὶ μετα-

Θ'. Ἐκράτησε δὲ τῆς βασιλείας ὁ τοῦτου υἱὸς Ἀλέων ὁ ἐκ τῆς Χαζάρης (61) τεχθείς, νοσῶν τὴν αὐ-

Variæ lectiones et notæ.

(64) Ὁ ἐκ τῆς Χαζάρης. Addidimus τυχθεῖς, ex mss. Inde Chazarus vulgo appellatus Leo. Chronicon

Cusinense, lib. 1, cap. 13: Fuit autem temporibus Leonis, qui et Zacharis, pro Chazararia.

τὴν κάκιστον ἀσέβειαν, εἰ καὶ κατ' ἀρχὴν εὐσεβεῖν ἔπαυοντο, καὶ τοὺς μοναχοὺς τιμᾶν, ὥστε καὶ τινὰς τῶν μοναστῶν ἀρχιερεῖς τότε γενέσθαι ἐν ταῖς προβαθμωτέραις τῶν μητροπόλεων. Πολλὰ δὲ χρήματα ἐν τοῖς δημοσίοις ἐδρῶν θησαυροῖς, ἃ ὁ πατήρ αὐτοῦ κακῶς συνήγαγε, καὶ ἀπεθησαύρισε, τοῦτοις καταχρησάμενος ἐξευμνίσαστο τὰ ὑπήκοον, καὶ τῇ ἐπιπλάττειν θεοσεβείᾳ. Ἀθροισθέντες οὖν οἱ τῆς πόλεως, καὶ τῶν θεμάτων πολλοὶ ἦτούντο χαρίζεσθαι αὐτῷ, ἀναγορευθῆναι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Ὁ δὲ, εἰ τοῦτο βούλοιντο, ὁμῶσαι αὐτοὺς ἀπήτησεν, ὡς οὐ δέξονται ποτε ἄτερ αὐτοῦ, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῶν, ἕτερον βασιλείᾳ. Καὶ ὡμοσαν ἅπαντες, οὐχ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ οἱ τοῦ στρατεύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ δημόθης ἄλλοι, καὶ ἔμποροι, καὶ οἱ τῶν ἐργαστηρίων προσητήκεσαν, καὶ ἔγραψα περὶ τούτων ἐξέθεντο. Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ Σωτῆρος γέγονασι. Τῷ δὲ μεγάλῳ Σαββάτῳ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Εὐδόκιμον νοθελλιστὸν ὁ βασιλεὺς προεβάλλετο, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ Πάσχα Κυριακὴν ἔστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τοῦ πατριάρχου τὴν κατ' ἴθους παποιχόστου εὐχὴν. Τεθνηκότος δὲ τοῦ πατριάρχου Νικήτα τοῦ ἔκτομου, ὃς ἦν προεδρεύσας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτη τεσσαρσκαίδεκα χειροτονεῖται πατριάρχης Παῦλος ὁ Κύπριος, ἀναγκώστης ὢν καὶ ὀρθόδοξος. Ἐδρῶν δὲ τινὰς τῶν ἐπισήμων τοῦ παλατίου ὁ Ἄδων ταῖς θαλαῖς ἐπέσει προσκυνῆσιν ἀπονέμοντας, τὴν ἀλωπεκίην ἀποδύς, τὸν ἐντὸς χρυπτόμενον ἰδημοσίευσεν ἄλωνα, ὡμότατα αὐτοὺς αἰκισάμενος, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἀτίμῳ κομπῇ περιεγαγῶν, πρότερον φιλώσας αὐτοὺς τῶν τριχῶν, οὕτως εἰς τὸ πραιτώριον ἐναπέθετο, ὅπου τινὲς αὐτῶν καὶ τὴν ψυχὴν ἐργχίας ἐναυτὸν, ἐτελεύτησεν. Ἐραστὴς γὰρ τοῦ στέμματος, ὅπερ ὁ Μυρτίκιος ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἀνέθετο, καὶ τοῦτο λαβὼν, καὶ τῇ κεφαλῇ περιθήμενος, εὐθὺς ἐλήφθη σφοδρῶ πυρετῷ, καὶ φέτος αὐτὸν τῆς ζωῆς ἐπεξήγαγε.

I. Τοῦ δὲ θανάτου, ἡ Αὐγουστα Εἰρήνη σὺν τῷ υἱῷ Κωνσταντῖνῳ δέκατον ἐναυτὸν τῆς ἡλικίας ἀνύοντι, τὴν βασιλείαν ἀρχὴν διεδέξαντο. Ἦσαν δὲ ἄμφω τῶν σεβασμίων εἰκόνων προσκυνηταί, ἀλλ' οὕτω τοὺς πόδας τῇ βασιλείᾳ βεβαίως ἐρείσασι, τινὲς αὐτοὺς ἐπεβούλευσαν, ἵνα τὸν Καίσαρα Νικηφόρον τὸν τοῦ θανάτου βασιλέως Ἀέοντος ἀδελφὸν βασιλεύσωσι. Γνωσθεῖσης δὲ τῆς συννομίας, τοὺς μὲν τῆς ἐπιβουλῆς μετασχόντας αἰκισαμένη ἡ βασιλὶς, καὶ τὴν τριχῶσιν αὐτοῖς ἀποθρήξασα, ὑπερορίαν τούτων κατεψηφίσαστο, τοὺς δὲ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀδελφοῦ, τοὺς τε Καίσαρας καὶ τοὺς νοθελλιστοὺς καρῆναι παρασκευάσασα, καὶ ἱερωσύνης ἀξιώσθηναι, καὶ μεταδοῦναι τῷ λαῷ τῶν ἁγιασμάτων ἐποίησε κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς τοῦ Σωτῆρος Γεννήσεως. ἐκείνη δὲ σὺν τῷ υἱῷ προεβλήθη μετὰ τῆς συνήθους τοῖς βασιλεῦσι δορυφορίας, καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γενομένη, τὸ στέμμα, ὃ ἐκείθεν ἀπέλαστο ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, προσήνεγκε, κόσμῳ πλείονι τοῦτο ἐπικοσμήσασα. Ἔστειλε δὲ καὶ κατὰ τῶν Ἀρσένων στρατεύματα, ἵνα ἀνακόπη τὰς ἐκείνων

A etsi principio religionem et observantiam erga monachos simulabat, quorum nonnullos in illis prioribus urbibus ad pontificatus evehebat. Cum autem magnam pecuniam in publicis thesauris reperisset, quam pater ejus per injuriam coegerat, ea et ficta religione, ad subditos conciliandos est abusus. Igitur cives, et 114 e provinciis mult congregati, in illius utique gratiam postulabant ut filius ejus Constantinus imperator appellaretur. At ille vicissim ab iis petiit, si id vellent, ne quem alium nisi se et filium suum, suamque progeniem in Imperium admitterent. Jurarunt omnes, non senatores tantum et milites, sed et plebeia turba e mercatores et opifices, et hoc jusjurandum in publicis litteras retulerunt. Hæc sexto die hebdomadis salutaris passionis Servatoris nostri acta sunt. Magno Sabbato fratrem suum Eudocimum nobilissimum designavit, et in ipsa Paschatis Dominice Filium suum coronavit, solemnibus precibus a patriarcha peractis. Mortuo Niceta castrato patriarcha, cum Ecclesie Constantinopolitane per annos quatuordecim præfuisset: Paulus Cyprius patriarcha eligitur, qui lector fuit, et orthodoxus. Cum autem Leo proceres quosdam aulicos divinas imagines adorantes deprehendisset, exuta vulpina pelle, latitantem sub ea leonem in apertum protulit, eosque crudelissime excruciatos, ignominiosaque spectaculo per forum circumductos, cum prius pilis nudasset, in prætorium inclusit, ubi eorum quidam animas suas in manus Domini deposuerunt. C Obiit anno imperii quinto. Adamata enim corona, quam Mauricius in Magna Ecclesia Deo consecravit, eaque capiti suo accommodata, statim vehementi feбри correptus, quæ vitæ finem ei attulit. τῷ Κυρίῳ παρέθετο. Πέμπτον δ' ἀνύσας τῆς αὐτοῦ στέμματος, ὅπερ ὁ Μυρτίκιος ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἀνέθετο, καὶ τοῦτο λαβὼν, καὶ τῇ κεφαλῇ περιθήμενος, εὐθὺς ἐλήφθη σφοδρῶ πυρετῷ, καὶ φέτος αὐτὸν τῆς ζωῆς ἐπεξήγαγε.

X. En mortuo, Irene Augusta, et filius ejus Constantinus, decimum ætatis annum agens, ambo venerandarum imaginum adoratores, imperium susceperunt: eoque nondum firmato, insidiis appetiti sunt a quibusdam, Nicophoro Cæsari, mortui Leonis fratri, summam rerum deferre cupientibus. D Conjuratione detecta imperatrix insidiatores excruciatos, et pilis nudatos relegavit, mariti vero sui fratres tam Cæsares quam nobilissimos radendos, et in sacerdotum ordinem allegendos curavit, ut res sacras populo impertirentur in festo Nativitatis Christi, ipsaque cum illo imperatoris satellibus stipata processit, eumque in ecclesiam pervenisset, coronam a marito suo ablatam, pluribus ornamentis additis restituit. Misit etiam legiones, 115 ad reprimendas Arabum grassationes. Agreni igitur prædatum egressi, cum in Romanum exercitum incidissent, in fugam vertuntur, multis eorum interfectis. In Thracia versus Longum Murum quidam inter fodendum in lapideam cistam incidit, quæ humanum cadaver continebat, lacris

in ea litteris hujusmodi: *Christus nascetur e Virgine, et credo in eum. Verum sub Irene et Constantino rursus me videbis Sol.* Imperatrix filio uxorem datura, legatos ad Carolum regem Francorum misit, ad ejus filiam ambiciendam. Deinde ea affinitate omissa ex metu et imperii cupiditate, ne filii opes Francorum necessitudine auferentur: ex Oriente puellam accersivit. Hanc quidam ex Armenia provincia, alii e Paphlagonia originem ducere tradunt, Philareti, benignitate in egenos celebris, filiam, eamque Constantino invito et ab his nuptiis abhorrenti despondit. Supra modum enim Caroli filiam ducere cupiebat. Aaron dux Arabum suscepta contra Romanos expeditione, Chrysopolim usque processerat, contra quem Constantinus misso exercitu Banes paludem occupavit: quo Arabes cognito, pacem a Romanis petiverunt. Magistratus igitur, dum non acceptis prius illustribus ex ea gente obsidibus, ad Aaronem, ut cum eo paciscerentur, abeunt: retenti et in vincula coniecti sunt. Quare coacti imperator et imperatrix propter magistratus, pacem cum Arabibus fecerunt, tributum polliciti. Illi igitur ea conditione discesserunt. Imperatrix vero cum Elpidium patricium, quem Siciliae praetorem crearat, Caesaribus studere cognovisset, reduci jussit. Quem quia Siculi a legatis capi non sinebant, ira percita uxorem ejus et liberos flagris casos et rasos in carcerem Praetorianum coniecit, et exercitum contra illum misit, quodam ex fidelissimis suis eunuchis ei praeposito. Crebris vero praeliis commissis profligatus Elpidius, in Africam ad Arabes confugit: a quibus susceptus, et regio diademate ornatus est, ac rex salutatus, quamvis ei nihil ex animi sententia succederet. Imperatrix Arabico metu per pacem adempto, cum filio magnisque copiis et musicis instrumentis in Thraciam abiit, ac Berea profecta, castellum urbis instauratum Irenopolim appellavit, sed et **116** Anchialum aedificavit, et Philippopolim usque progressa, reversa est.

ἀπελομένη, ἐν τῷ Πραιτωρίῳ καθέριξε· κατ' ἐκείνου δ' ἐκπέπομφε στράτευμα, εὐνοῦχον αὐτοῖς ἐπιστήσασα τῶν πιστοτάτων αὐτῆς. Πολέμων καὶ συνεχῶν γενομένων, τρέπεται ὁ Ἐλπίδιος, καὶ ἀπέδρα εἰς Ἀφρικήν, καὶ τοῖς Ἀραβῶν προσεχώρησεν. Οἱ δὲ τοῦτον δεξάμενοι, βασιλικὴν ταινίαν αὐτῷ περιέθεντο, καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς ἀνηγγόρευτο, εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ κατὰ σκοπὸν προσέχωρησε. Τῆς δὲ περὶ τῶν Ἀράβων φροντίδος ἀπαλλαγείσα διὰ τὴν εἰρήνην ἡ βασίλισ ἐξῆλθε σὺν τῷ υἱῷ κατὰ Θράκην δύναμιν τε πολλὴν ἐπισυρομένη καὶ ὄργανα μουσικὰ, καὶ ἀπελθούσα εἰς Βερόνην, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ φρούριον ἀνοικοδομήσασα, καὶ Εἰρηνοπόλιν αὐτὸ ὀνομάσασα· ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν Ἀγγιῶλον δειμαμένη, καὶ ἔως Φιλιππουπόλεως προσέθουσα, ὑπέστρεψε.

XI. Cum patriarcha Paulus morbo affectus ab Ecclesia se subduxisset, et rāsus esset, imperatrix eum filio eum convenit, ob secessum expostulantes. At ille: *Utinam, inquit, nunquam in pontificatus solio consedissem, tyrannide oppressa Ecclesia, et*

ἐπιερόμας. Ἐξελθόντες οὖν ἐπὶ λεηλασίαν Ἀγαρηνοὶ συναντῶνται παρὰ τῆς σταλασίης Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς, καὶ τρέπονται, καὶ ἀναίρουνται πολλοί. Ἐν δὲ γε τῇ Θράκῃ κατὰ τὸ Μακρὸν Τεῖχος τότε τις δρύττων λάρνακι ἐντυγχάνει λιθίνῃ, ἀθρώπου φερομένη νεκρὸν, καὶ γράμματα ἐγκεκολλημένα ἔχουσα λέγοντα, *Χριστὸς μέλλει γεννηῖσθαι ἐκ παρθένου, καὶ πιστεύω εἰς αὐτόν· ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῶν βασιλέων κάλιν.* Ἦλθε, ὄψεις με. Βουλῆθεῖσα μένοι ἡ βασίλισ Εἰρήνη γυναῖκα μησταύσασθαι τῷ υἱῷ, ἐπεμψε πρὸς Καρούλον τὸν βῆγα τῶν Φράγγων, τὴν ἐκείνου παιδα τῷ οικείῳ ἀνωμένη παιδί. Εἶτα τὸ τοιοῦτον κῆδος καταλιπούσα διὰ φόβον καὶ φιλαρχίαν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀγχισταίαν τὴν τῶν Φράγγων δύναμιν ὁ υἱὸς αὐτῆς περιδέδῃται, ἐξ Ἐφῶς ἤνεγκε κόρην ἣν οἱ μὲν ἐκ τοῦ τῶν Ἀρμενιῶν θέματος ἔρμεισθαι λέγουσιν· ἕτεροι δ' ἐκ Παφλαγόνων, οὖσαν τῷ ἐπὶ ἐλεημοσύνη διαδοχῆτου Φιλαρέτου θυγάτριον, καὶ ταύτην τῷ Κωνσταντίνῳ συνίευσεν ἄκοιτι, καὶ τὸν γάμον αὐτῆς ἀποστέρροντι· οἱ τὴν τοῦ Καρούλου παιδα ἐκτέθως ἀγαγέσθαι ἐβούλετο. Ἀαῶν δὲ ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸς κατὰ Ῥωμαίων στρατεύσας, μέχρι Χρυσοπόλεως ἦλθεν. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος στράτευμα πέμφας, τὴν λίμνην Βανῆς δι' αὐτοῦ κατέσχε· καὶ τοῦτο μαθόντες οἱ Ἀραβες, σπείσασθαι Ῥωμαίους ἤτησαντο. Ἀπελθόντες οὖν αἱ τῶν κοινῶν διοικηταὶ πρὸς τὸν Ἀαῶν, ἵνα συνθήκας ποιήσωσι, καὶ μὴ φροντισάντας πρότερον ὁμήρους τῶν παρ' ἐκείνοις ἀναγκαίων λαβεῖν, κατεσχέθησαν παρ' αὐτοῦ, καὶ ἐν πέδαις κατελίθησαν. Ὅθεν βιασθέντες οἱ κρατοῦντες διὰ τοὺς ἀρχοντας ἐπέσιοντο, συνθέμενοι φόρους δίδοναι τοῖς Ἀραβῶν. Οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις ἀνέευσαν. Ἡ δὲ βασίλισσα Ἐλπίδιον τὸν πατριτικὸν στρατηγὸν Σικελίας προχειρίσασα· εἶτα μαθούσα ὅτι τὰ τῶν Καισάρων φρονεῖ, ἐστειλε τοὺς ἀρχοντας ἐκείθεν αὐτόν. Τῶν δὲ Σικελιωτῶν μὴ παραχωρησάντων τοῖς σταλαίσι λαβεῖν τὸν Ἐλπίδιον ἡ Εἰρήνη θυμῷ ληφθεῖσα τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας μαστιγίσασα ἐκείνου, καὶ τῶν τριῶν

ἀπελομένη, ἐν τῷ Πραιτωρίῳ καθέριξε· κατ' ἐκείνου δ' ἐκπέπομφε στράτευμα, εὐνοῦχον αὐτοῖς ἐπιστήσασα τῶν πιστοτάτων αὐτῆς. Πολέμων καὶ συνεχῶν γενομένων, τρέπεται ὁ Ἐλπίδιος, καὶ ἀπέδρα εἰς Ἀφρικήν, καὶ τοῖς Ἀραβῶν προσεχώρησεν. Οἱ δὲ τοῦτον δεξάμενοι, βασιλικὴν ταινίαν αὐτῷ περιέθεντο, καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς ἀνηγγόρευτο, εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ κατὰ σκοπὸν προσέχωρησε. Τῆς δὲ περὶ τῶν Ἀράβων φροντίδος ἀπαλλαγείσα διὰ τὴν εἰρήνην ἡ βασίλισ ἐξῆλθε σὺν τῷ υἱῷ κατὰ Θράκην δύναμιν τε πολλὴν ἐπισυρομένη καὶ ὄργανα μουσικὰ, καὶ ἀπελθούσα εἰς Βερόνην, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ φρούριον ἀνοικοδομήσασα, καὶ Εἰρηνοπόλιν αὐτὸ ὀνομάσασα· ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν Ἀγγιῶλον δειμαμένη, καὶ ἔως Φιλιππουπόλεως προσέθουσα, ὑπέστρεψε.

XI. Τοῦ δὲ πατριάρχου Παύλου (65) νοστήσαντος, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑποχωρήσαντος, καὶ ἀποκαρέντος (66), ἡ βασίλισ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς προσῆλθεν αὐτῷ, αἰτιωμένη αὐτὸν τῆς ὑποχωρήσεως. Ὁ δὲ, εἶπε, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς

Variæ lectiones et notæ.

(65) Τοῦ δὲ πατριάρχου Παύλου. Hunc juniorem cognominarunt Græci, ad discrimen Pauli qui eandem dignitatem obtinuit sub Constantio, illiusque memoriam agunt xx Aug. ut est in Me-

næis.

(66) Ἀποκαρέντος. Secesserat nempe Paulus in monasterium Flori, πρὸς τὴν μονὴν τῶν Φιάρων, ut est in Chronico ms. Georgii Hamartoli.

ἄρχιερωσύνης Ἐκδόσια, τῆς Ἐκκλησίας τυραν-
τουμένης, καὶ σχίσματος δυοῦς μέσον αὐτῆς, καὶ
τῶν ἄλλων καθολικῶν θρόνων. Εἴτ' αὖθι; ἐκ τῆς
συγκλήτου λογάδας ἀπέστειλεν, ἐρωτῆσαι ὃ τι ἂν
εἰς θέαν οἰκονομηθεῖ; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο ὡς Εἰ μὴ
διὰ συνόδου καθολικῆς τὸ σφάλμα διορθωθῆ, καὶ
τῶν Ἐκκλησιῶν προβαλῆ ἔνωσις, οὐκ ἔστιν
ἡμῖν σωτηρία. Καὶ οἱ συγκλητικοί, Διὰ τί γούτ',
εἰπόν, αὐτὸς ἐν τῷ χειροτονεῖσθαι, συνέθου τὰς
εἰκόνας μὴ προσκυνεῖν; Ὁ δὲ ἀντεπήγαγε, Διὰ
τὴν τῶν κρατούντων μαρτίαν καὶ τὴν ὑμετέραν
ἀπήθειαν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο θρηγῶ, καὶ διὰ
μετανοίας πρὸς τοὺς ἐκτετριμῶς καταφεύγω τοῦ
Θεοῦ, δεόμενος μὴ ὡς ἀρχιερεὺς κριθῆναι. Ὁ
μὲν οὖν ἐν τούτοις τὸν βίον κατέλυσε. Οἱ δὲ κρα-
τούντες τὸν ἀοιδίμον Ταράσιον (67) Ἀσκηρῆτι; δυοῦς
πατριάρχην προσχειρίζοντε, καὶ ὁ λαὸς ἅπας ἐπα-
ψήφιστο. Ὁ καὶ ἀνένευε, μὴ δύνασθαι λέγων προ-
στῆναι; τῆς Ἐκκλησίας ἀπασχισμένης τῶν λοιπῶν τυ-
χανούσης Ἐκκλησιῶν, καὶ ὅπ' ἐκείνων ὑπεβαλλομένης
τῷ ἀναθέματι. Ἐγχευόμενον δὲ καὶ τῶν βασιλέων
καὶ τοῦ λαοῦ, Εἰ συντίθεσθε, εἶπε, σύνοδον οἰκου-
μενικὴν ἀθροισθῆναι, καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν γενῆ
σεσθαι ἔνωσιν, δέξομαι καὶ αὐτὸς τὴν προχει-
μῆσιν. Συνθεμένων δὲ πρὸ; τοῦτο πίντων, ἐχειρο-
τονιθῆ ὁ θεῖο; Ταράσιος, καὶ στέλλει αὐτό; τε καὶ
οἱ κρατοῦντε; εἶ; τε τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην,
Ἀδριανοῦ ἐν αὐτῇ προεδρεύοντος, καὶ εἰς τοὺς λοι-
ποὺς πατριάρχας, ζητούντε; σταλῆναι τινας παρ'
αὐτῶν, τοὺς ἐπὶ τῇ συνόδῳ παρουσιάσονται; καὶ
παρὰ πάντων ἐστάλησαν. Ἀθροισθέντω; δὲ καὶ τῶν λοι-
πῶν ἀρχιερέων (68) καὶ μοναχῶν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυ-
νίας, καὶ ὁ πατριάρχης ἐξῆλθε Ταράσιος, καὶ συνέ-
στη ἐκεῖ οἰκουμένη τῆς σύνοδος ἑξήκοστος, καὶ ἐκυρώθη
τὰς σεπτὰ; εἰκόνας καὶ προσκυνεῖσθαι καὶ σέβασθαι,
ἀναθέματι δὲ κατεκρίθησαν, καὶ οἱ τρεῖς οἱ τῆς ἐν
Κωνσταντινουπόλει προεδρεύσαντε; Ἐκκλησία;, ὅτε
Ἀναστάσιος, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ ὁ Νικήτας,
καὶ τόμῳ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ τὰ δόξαντα ἐνεγράψησαν.
Ἐκ δὲ Νικαίας εἰς τὴν τῶν πλεων βασιλεύουσαν
ἐνδημήσαντε; οἱ τῆς συνόδου, καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις
γενόμενοι, προκαθημένων καὶ τῶν βασιλευόντων,
εἰς ἐπήκοον πάντων τὸν τόμον ἀνέγνωσαν ὅς αὐτίκα
παρὰ τῶν κρατούντων κεκύρω; ὁ ὑποσημηναμένων
αὐτῶν, καὶ οὕτω τὰ ἱερὰ ἐκτυπώματα ἐν τοῖς θεοῖς
ναοῖς ἀνεστήλοντο, καὶ αἱ Ἐκκλησίαι ἔκπασαι ἤ-
ωντο. Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε παρὰ τῆς βασιλείας, καὶ
τῶν αὐτῇ προσφωκωμένων τὰ τῆς βασιλείας ἰθὺ-
νοντο. Ἦδη δὲ τὸν μείρακα παρελάσας ὁ βασιλεὺς
Κωνσταντῖνος, καὶ εἰς νεανίας τελεῖν ἔργμῶνος (εἰκο-
σάτης γάρ ἦν) καὶ ὄρων ἅπαντα παρὰ τῆς μητρὸς
οἰκονομούμενα, καὶ Σταυράκιον πατρικίον καὶ λογο-
υέτην τὰ πάντα δυνάμενον, αὐτὸν δὲ μηδεὸς

A *disidio inter eam et alias catholicas sedes orto.*
Deinde rursus eruditus senatorii ordinis viros ad
eum misit, sciscitans, quo pacto res rite admini-
strandæ essent? Tum ille : *Nisi erratam synodo*
catholica correctum, et Ecclesiæ concordia restituta
fuert, salvi esse non possumus. Senatoribus autem
interrogantibus, cur ipse cum eligeretur, non ado-
randas esse imagines assensus esset, respondit, *ob*
eorum insaniam qui rerum pottebantur, et vestram
crudelitatem. Sed hoc lugeo, ac penitentiam ad Dei
misericiam confugi, orans ut de me non tanquam
de pontifice, iudicium fiat. At ille hoc modo vitam
fluit. Imperatores autem iuclytum Tarasium a se-
cretis patriarcham designarunt, approbante omni
populo. Sed ipse recusavit : neque enim se præ-
esse posse Ecclesiæ a reliquis Ecclesiis avulsæ, et
anathemati subjectæ. Instantibus autem imperato-
ribus et populo : *Si permittitis, inquit, ut synodus*
œcumenica convocetur, et Ecclesiæ uniantur, et ipse
designationem admittam. Assensus omnibus, pa-
triarcha electus divinus Tarasius, et ipse et impe-
ratores veterem Romanam mittunt, cui Adrianus
presidebat, et ad cæteros patriarchas, petentes ut
aliqui ab eis mitterentur, qui concilio interessent.
Missi igitur sunt ab omnibus, et cæteris pontifici-
bus et monachis Nicææ Bithyniæ congregatis :
etiam patriarcha Tarasius est egressus, ibique
septimum œcumenicum concilium est constitutum,
ac decretum venerabiles imagines et adorandas et
colendas esse, et tres anathemate notati, qui Con-
stantinopolitanæ Ecclesiæ præfuerunt, Anastasius,
Constantinus et Nicetas, sanctique concilii decreta
in commentarios relata sunt. Deinde qui concilium
celebrarant, in urbem imperatoriam profecti, de-
creta in regia, imperatoribus presidentibus, atque
omnibus audientibus, recitarunt, quæ statim ab
imperatoribus approbata et subsignata sunt, atque
ita sacræ imagines templis restitute, et Ecclesiæ
117 universæ unitæ. Hactenus ab imperatrice
ejusque familiaribus regnum administratum est,
Cæterum Constantinus annos pueritiæ egressus,
factusque adultior (nam xx annos natus erat), cum-
matrem pro auctoritate agere omnia videret, et
Stauracium patricium et logothetam nihil non
posse, sui vero nullam rationem haberi : *agre ille*
tulit, et consilio cum quibusdam senatoribus suis-
que ministris inito, de magistratu Stauracio abro-
gando, eoque relegando cogitavit. Eo consilio co-
gnito, imperatrix, ministros imperatorios illius res
conscios omnes verberibus affectos et pilis nuda-
tos, alios alio relegavit. Senatores ignominia nota-
tos, partim domo exire vetuit, partim in exilium
misit. Sed et filium exercuciavit, et conviciis inse-

Variæ lectiones et notæ.

(67) Ταράσιον. Cujus festum agunt Græci 25
Febr.

(68) Ἀρχιερέων. Sanctorum Patrum qui huic
synodo adiuere festum celebrant Græci 14 Octobr.

Μενεα : Κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ παρόντος μηνὸς
μῆμα ἐκτελούμεν τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πα-
τέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων τῷ δευτέρῳ, etc.

acta, prodire in publicum prohibuit: quin et legiones sacramento adēgit, ne se vivente filium ad imperium admitterent. Ac ceteri vel inviti jurarunt; sed Armeniacæ legiones mulieri non cesserunt, seque Constantinum imperatorem agnoscere, et ante matrem initio proclamatum esse dixerunt, atque ita rursus cum lætis omnibus prosequi voluerunt: His Irene cognitis, Alexium Moselem spatharium, eundemque Drungarium Vigilæ, ad eas conciliandas misit. At illi duce suo in custodiam traditò, et Mosele provincie præside designatò, solum Constantinum pro imperatore celebrarunt. Hinc orto initio, etiam aliarum provinciarum exercitus idem fecerunt, et congregati communiter eum proclamarunt. Igitur Irene legio-num concordiam verita, filium produxit. Is Stauracium et honoratiores ex maternis ministris excruciatos statim relegavit: ipsam vero matrem regia honorifice eductam, in ipsius ædibus, quas in Eleutherii tractu struxerat, vitam degere jussit.

τὸ αὐτῆς μετάδηται θέλημα. Οἱ δὲ τὴν μὲν στρατηγὸν ταυτῶν συνέσχον ὑπὸ φρουρᾶν, τὸν δὲ Μωσηλὴ ἀρχόντα τοῦ θέματος εἵλοντο, καὶ μόνον τὸν Κωνσταντῖνον εὐφρόμησαν αὐτοκράτορα. Ἐντεῦθεν ὀρηθέντες καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεμάτων μόνον τὸν Κωνσταντῖνον ἀνηγόρευον βασιλέα, καὶ ἀβροισθέντες κοινῇ ἐκείνον μόνον ἀνικηρῶτον αὐτοκράτορα. Δείσαντα δὲ τὴν τῶν ταγμάτων ὁμόνοιαν ἡ Εἰρήνη προήνεγκε τὸν υἱόν. Ὁ δὲ αὐτίκα τὸν Σταυράκιον αἰκισάμενος, καὶ τοὺς ἐντιμωτέρους τῶν θεραπόντων τῶν μητρικῶν ὑπερίωριεν· αὐτὴν δὲ τὴν μητέρα τῶν βασιλείων ἐντίμως καταγαγὼν, εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, ἐν ἐν τοῖς Ἐλευθερίου ἐδείματο, διαίγειν ἐκέλευσε.

XII. Et hæc ita acta fuerunt: orto autem incendio magnum sacri palatii triclinium, quod Thomaitem vocant, conflagravit, unaque cremata esse feruntur eo in loco sita commentaria quedam in sacras litteras Joannis Chrysostomi. Imperator Constantinus Bulgaris, quorum princeps tum Caradamas erat, bellum intulit: levi autem pugna commissa, terror utrumque exercitum invasit. Itaque imperator in magnam urbem rediit, Bulgari in 118 suas sedes se receperunt. Sed et contra Arabes profectos nihil memorabile gessit. Matrem, ab ipsa et quibusdam ex primoribus oratus, in regiam reduxit, et una secum celebrari passus est. Omnes itaque provinciarum legiones iteratam Irenes proclamationem admiserunt; solis Armeniacis per seditionem adversantibus, et Alexium Moselem duce-m, ut dictum est, pridem suum accersentibus, quem imperator ante revocatum, et patricii dignitate ornatum apud se habebat. Sed quia fama erat imperatorum esse, et quia a seditiosis accerseretur, eundem ex metu in Prætorianum carcerem coniecit, flagris prius cæsum, comaque detonsa. Principi Bulgarorum Romanam ditionem aggresso, in-

A ἀξιούμενον λόγου ἤχθητο, καὶ μετὰ τῶν τῶν τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ ἐμελέτησε τὸν Σταυράκιον τῆς ἀρχῆς καθελείν, καὶ ποιήσασθαι ὑπερόριον. Γνωσθέντος δὲ τοῦ βουλευ- ματος, τοὺς μὲν τοῦ βασιλέως θεράποντας τοῦ; αὐτῷ συμμετέχοντας τύψασα πάντας καὶ φιλώσασα τῶν τριχῶν ἡ βασίλισσα, ἄλλους ἄλλη ἐξώρισε. Τοὺς δὲ ἐκ τῆς συγκλήτου ἀτιμία περιβαλοῦσα, τοὺς μὲν ἀπροτίτους τῶν ἰδίων οἰκῶν εἶναι κεκέλευσε, τῶν δὲ καὶ ὑπερρῆλαι καταψηφίσασα. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν υἱὸν αἰκισάμενη καὶ λοιδορησαμένη, προείναι καὶ δημοσιεύειν κεκώλυκε. Τὰ δὲ στρατεύματα ὁμνύειν ἠνάγκαζε, μὴ δέξασθαι τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰ; αὐταρχίαν, ζωσῆς αὐτῆς. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι καὶ ἄκοντες ὤμυσον. Οἱ δὲ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιῶν οὐχ ὑπέκυψαν,

B ἀλλὰ καὶ βασιλέα γινώσκειν εἶπον τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ πρὸ τῆς μητρὸς ἐξ ἀρχῆς ἀναγορευόμενον, καὶ οὕτως αὐτοὺς αὐτὸν ἠθέλον εὐφραμίσθαι. Ταῦτα ἡ Εἰρήνη μαθοῦσα ἐπέπεσε τὸν σπαθάριον Ἀλέξιον καὶ δρουγγάριον τῆς Βίγλας τὸν Μωσηλὴ, ἐν αὐτοῦ; εἰ; ἀλλὰ καὶ βασιλέα γινώσκειν εἶπον τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ πρὸ τῆς μητρὸς ἐξ ἀρχῆς ἀναγορευόμενον, καὶ οὕτως αὐτοὺς αὐτὸν ἠθέλον εὐφραμίσθαι. Ταῦτα ἡ Εἰρήνη μαθοῦσα ἐπέπεσε τὸν σπαθάριον Ἀλέξιον καὶ δρουγγάριον τῆς Βίγλας τὸν Μωσηλὴ, ἐν αὐτοῦ; εἰ;

IB. Καὶ τὰ μὲν οὕτως ἔσχον. Ἐμπρησμοῦ δὲ συμβάντος, ὁ μέγας τρίκλιнос τῶν ἱερῶν ἀνακτόρων, ὁ Θωμαῖτης (69) λεγόμενος, ἔργον γέγονε τοῦ πυρός· οὗ λέγεται καυθῆναι καὶ τὰ σχεδιάσματα τῶν ἐξηγήσεων τῆς θείας Γραφῆς, ἃ ὁ χρυσοῦς τὴν γλώτταν συνεγράψατο Ἰωάννης, ἐκεῖνὰ που ἀποκείμενα. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατὰ Βουλγάρων ἐξεστράτευσε, τοῦ Καρδάμου τοῦ Ἰθνοῦ; ἀρχηγέτοντος· μικρῶς δὲ προσβολῆς γενομένη; ἀμφοῖν τοῖν ἀντιθέτοις μεροῖν δειλιά ἐνάσκηψε. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπανεξέυεν εἰς τὴν Μεγαλόπηλιν, οἱ δὲ Βούλγαροι εἰς τὴν ἡθῆ ταυτῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ Ἀράβων ἱρησας, οὐδὲν τι λόγου ἄξιον ἦνυσε. Παρακληθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς, καὶ τῶν ἐν τέλει γινῶν, αὐτοῦ; ἀνάγει ταύτην εἰς τὰ βασίλεια, καὶ αὐτῷ συνευφραμίσθαι παρχωρεῖ, καὶ πάντα μὲν τὰ τῶν θεμάτων τάγματα δέξιαντο τὴν τῆς Εἰρήνης αὐτοῦ; ἀνά; βῆσιν.

D Οἱ δὲ τῶν θέματος τῶν Ἀρμενιῶν ἀντίπεπτόν τε καὶ ἰσχυροῦς, καὶ ἐπακαλοῦντο τὸν πρώην αὐτῶν, ὡς εἴρηται, στρατηγῆσαντα Ἀλέξιον τὸν Μωσηλὴ. Ἐφθῆ γὰρ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐκείθεν μεταπαμφέμενος; καὶ τιμῆσας πατρικίων, εἶχε μετ' αὐτοῦ, φήμη; ἐπικρατούσης μέλλειν βασιλεύειν τὸν ἀνδρα. Διὰ ταύτην τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν στασιαζόντων

Variæ lectiones et notæ.

(69) Θωμαῖτης. Triclinii, patriarchii, Thomaitæ dicti, conditor fuit Thomas patriarcha Constantinopolit, qui Cyriaco successit. Nicephorus Callist. l. xviii. c. 44 de Thoma: Τὸν μέγιστον οἶκον δευ- μόμενος τῷ ἐπισκοπικῷ, ὃς, τὸ τοῦ δομησαμένου κληρωσάμενος: ἡνομα, Θωμαῖτης ἐς δεῦρο τὸ ἐπὶ- νυμον ἔστ. Plura de hoc triclinio congressimus in *Constantinopoli Christ.* lib. ii. sect. 8. In eo tri- clinio

exstitit bibliotheca patriarchæ, quam inde patriarchalem bibliothecam S. Thomæ perpetuam vocavit Combesisius apud Continuatore Theophanis. lib. iii. n. 14. Meminit præterea Balsamon ad Nomocanonem Photii, p. 212 l. edit. Justelli in versione Latina, ejusdem triclinii: nam hæc vox abs- est in Græco textu.

ἐπακαλεῖτο, δεῖσας ὁ βασιλεὺς καθείρξαν ἐν τῷ πραι-
τωρίῳ αὐτὸν, τύφα; πρότερον, καὶ τὴν κόμην
περιελών. Τοῦ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγετούτος
ὠρηκός κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας, ἀσυν-
τάκτως ὁ βασιλεὺς αὐτῷ ἐπαλθὼν ἤτταται, καὶ
πλήθος πολλὸν στρατευομένων ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μὴν
καὶ τῶν μεγιστάνων πολλούς. Αἱ δὲ στρατιωτικαὶ
συντάξεις; ἀδροισθεῖσαι κατὰ τὴν Μεγαλόπολιν, ἐβου-
λεύσαντο βασιλεύσαι τὸν ἀπὸ Καισάρων Νικηφόρον,
τὸν τοῦ Κωνσταντίνου πατρὸςδεῖλον. Ἄλλὰ τὸ
σχέμα οὐκ ἔλαθε· διὸ αὐτὸς μὲν ὁ Νικηφόρος ἐξε-
κόπη τὰ δῆματα· ὁ δὲ γε Χριστοφόρος, καὶ ὁ Νική-
τας, ὁ Ἄνθιμος τε καὶ Εὐδόκιμος τῶν γλωσσῶν
ὑπέστησαν ἐκτομήν. Ἄλλὰ καὶ τὸν Μωσὴν τὸν
Ἀλέξιον ὁ βασιλεὺς ἐξετύφλωσεν, ὑποθήκαι; ταῦτα
μητρικαί; ἐργασάμενος. Οἱ δὲ τοῦ θέματος τῶν
Ἀρμενιακῶν τὴν τοῦ Ἀλεξίου μαθόντας τύφλωσιν
τὸν σφέτερον στρατηγὸν ἐποίησαν ἐμφρουρον. Ἦν
δ' οὗτος ὁ Καμουλιανὸς ὁ πατριχίος. Ὡς οὖν ἀντ-
νέβη τοῦτο τῷ βασιλεῖ, στέλλει κατ' αὐτῶν οὖν
δυνάμει Κωνσταντίνον τὸν Ἀρταγήραν, καὶ τὸν χρυ-
σόσειρα στρατηγὸν τῶν βουκελλαρίων τυγχάνοντα.
Καὶ κροτηθέντος πολέμου, πολλοὶ μὲν ἔπεσον ἀμ-
φοτέρωθεν, τρέπονται δὲ οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἀμφω
ζωγρηθέντων τῶν στρατηγῶν, οὐδ' οἱ Ἀρμενιακοὶ
αὐτίκα ἐτύφλωσαν. Ἔπειτα καὶ αὐτὸς ὁ κρατῶν κατ'
αὐτῶν ἐξεστράτευσεν, καὶ χειροῦται αὐτούς, καὶ τοὺς
μὲν προδοχοντας ἀναίρει, τοί; δὲ λοιποὺς δήμευσιν
τῶν ὑπαρχόντων τὸ ἐπιτίμιον ἔταξε. Χιλίους δὲ
τῶν ἐκ τῆς αὐτῶν μητροπόλεως δεσμήσας, καὶ εἰς
τὴν Μεγαλόπολιν ἐνεγκῶν, τὰς θύρας τε σφῶν κατα-
στίζας ἐν γράμμασι, μέλανος ἔγχρομένου τοῖς στίγ-
μασιν· ἔλεγε δὲ ἡ γραφή, Ἀρμενιακὸς ἐπίβουλος,
διέσπειρε τούτους ἐν Σικελία, καὶ νῆσοι; ἄλλαις.
Τὴν δὲ αὐτοῦ γυναῖκα Μαρτίαν ἀποστέρεις οὗτος
ὁ βασιλεὺς, ἀποκαρῆναι ταύτην ἐξειδίασατο, συμ-
βουλή, ὡς λέγεται, τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἐν ὅπῃ πάντων
μισηθείη, καὶ εἰς αὐτὴν πάλιν ἡ τῆς βασιλείας
ἀντιπεριενοχθεῖ πᾶσα διοίκησι;. Κἄν γὰρ συνῆν
τῷ υἱῷ περὶ τὰ ἀνάκτορα, ἀλλ' οὐ συμμετείχε τῆς
ἐξουσίας, μόνως δὲ γε τῆς εὐφημίας, λαν δ' ἐνόσει
τὸ φιλαρχον. Μεταμφιασαμένης οὖν τῆς τοῦ κρα-
τούτος συμβίου, καὶ περιβαλομένης ἀκούστης ἀντι
τῆς βασιλείου στολῆς μονοζούσης ἀμφια μέλανα,
Θεοδότην τινὰ κουβικουλαρίαν ἐκείνος ἠγάγετο (70),
Δυγούστον στέφας αὐτήν. Ἔπειτα κατὰ τῶν Ἀράβιον
ἐπιστρατεύσας, τρέπον οὖν Ἰσθησι. Τοῦ μάλιστα Καρδά-
μου, ἐν λόγος τῶν Βουλγάρων ἐγνωρίσεν ἀρχηγὸν,
καὶ περὶ τοῦτον διαπεμφαμένου πρὸς τὸν κρατούντα, ἡ τὴν
Θράκην ἄχρι τῆς πόλεως ἀπικλοῦντος; ἰησα-
σθαι, ἐκείνος κόπρον ὑποσχύων τῷ Βαρδάρῳ ἐπίστειλεν,
ἐπιστείλας αὐτῷ, Ὅτι γέρων εἶ, καὶ μὴ
κοπιώσης ἐνταῦθα ἐρχόμενος· ἐγὼ δὲ μίλλον ἐλεύσομαι ἐπὶ σέ. Καὶ αὐτίκα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀθροί-
σας δυνάμεις, ἀπῆει κατὰ Βουλγάρων, καὶ ἤδη πλησίον
ἀλλήλων γενομένων τῶν στρατευμάτων, καὶ
τοῦ βασιλέως εἰς μάχην προκαλουμένου τοῦ Βαρδάρου,
ὁ Κάρδαμος σὺν τοῖς οἰκείοις στρατεύμασιν
ἀποδειλιάσας, φυγὰς ἔρχετο. Ἄλλὰ καὶ οἱ Ἄραβες
κατὰ τοῦ Ἀμορίου χωρήσαντες, οὐδὲν τι ἔσχον πρὸς
τὴν πάλιν ἀνύσιμον, λείαν δὲ λαβόντες, ὑπέστρεψαν.

Variae lectiones et notæ.

(70) Θεοδότην τινὰ ἠγάγετο. Naptiarum benedictionem faciente Josepho M. Ecclesiae aëconomō, in queiu gravius invehitur ob has incestas nuptias, et in Tarasium patriarcham Constantinopolit., qui

eidem Josepho communicabat, Theodorus Studita in aliquot Epistolis editis a Baronio, an. 808 et seqq. ubi *coŷματίωνι* voca utitur pro matrimonii sacramento.

A perator in composito agmine obviam profectus vincitur, multis et militibus et proceribus amissis. Quamobrem militares ordines in magna urbe congregati, de Nicephoro Cesare, Constantini patruo, ad imperium evehendo consilia inierant. Sed cum illa clam non fuissent, Nicephoro ipsi oculi sunt effossi, Christophoro, Niceta Anthimo et Eudocimo linguæ præcisæ. Sunt et Alexio Moseli de matris consilio eruti oculi. Cujus executione Armeniaci cognita, Camulianum patricium, suum ducem in custodiam dederunt. Eo ad imperatorem relato, Constantinum Artasram et Chrysochirem buccellariorum ducem cum copiis contra illum mittit. Prælio commisso, utrinque multi ceciderunt: sed imperatoris profligatis, ambo duces capti, et ab Armeniacis cæcati sunt. Post ipse imperator contra eos proficiscitur, victoriaque potitus, proceres occidit, cæteros publicatione honorum multat. Sed mille ex eorum metropoli victos in magnam urbem misit, eorumque vultus compunxit, atramento litteris infuso, quæ erant, *Armeniacus insidiator*, eosque in Sicilia et aliis insulis dispersit. Uxorem Mariam, cum ejus perlatum esset, tonderi coegit de consilio matris, ut aiunt, ut omnium odiis ab illo susceptis, summa rerum denuo ad ipsam rediret. Etsi enim cum filio in regia degebat, potestatis tamen particeps non erat, sed nomen duntaxat, cum imperii cupiditate supra modum aestuaret. Imperator igitur, cum uxor ornatum regium invita cum nigro monastico **119** vestitu commutasset, Theodotam quamdam cubiculariam duxit, et augustali coronæ ornavit. Post prospere cum Arabibus dimicavit, et Cardamo Bulgarorum principi, qui per legatos tributa sibi a Romanis pendi postulabat: quod nisi fieret, Thraciam se usque ad urbem populaturum minabatur, stercora jumentorum misit, aditilis litteris: *Quia senex es, sed, supersedendum ei esse molestia itineris: nam seipsum ad eum venturum.* Ac statim Romanis legionibus coactis, contra Bulgaros est profectus. Cum ambo exercitus in propinquo essent, et imperator Barbaros ad bellum evocaret: Cardamus cum suis copiis territus fugam cepit. Sed et Arabes Amorium aggressi, re infecta, præda duntaxat capta, discesserunt.

XIII. — Plato monasterii Saccudionis abbas, A cum Tarasio patriarcha communicare non sustinuit, quod ille imperatorem ad communionem admisisset, qui deserta uxore, aliam contra instituta Christianorum matrimonio sibi iuxisset, quod facinoram, adulterium appellabat. Eum imperator in Palatinum carcerem compegit; sed mater illius defensionem ideo suscepit, quod filium probro affecisset, Prusam cum matre profectus, cum sibi filiolum natum esse audisset, matre illic relicta, prope reversus est. Tum illa nocta opportunitatem, tribunis militum largitionibus et pollicitationibus conciliatis, persuasit, ut promitterent se imperium filio ademptum, in eam solam collaturos. Quo impetrato, occasionem rei conficiendæ quaeritabat. Verum imperatore, filiolus, quem Leonem nominarat, obitum deplorante, il qui matris contra eum insidiarum conscii erant, veriti ne mora interposita dilatoque facinoræ deprehensi perirent, ei subito sub horam nonam oculos in palatio crudelissime eruant, parati non lumine duntaxat, sed vita etiam ipsa privare. Tum accidit ut sol per dies xvii non splenderet, sed obscuri et tenebrosi essent dies illi, quod haud scio fortuito ne acciderit, an ob Constantini excæcationem, ut tum hominibus videbatur, quasi divina Providentia eandem illam averteretur filio a matre illatam. Oculi ei eruti sunt eodem die quo ipse patrum suum Nicephorum et Moselem excæcarat, et reliquis, ut dictum 120 est, linguas præciderat, annis interim quinque elapsis. Irene vero denuo imperium consecuta est. Adriano veteris Romæ papa mortuo, Leo suffectus est, vir reverendus et honorabilis: sed Adriani defuncti necessarii, populo contra illum concitato, ei læserunt oculos, non tamen ademerunt. Nam ii quibus mandata erat excæcatio, pepercerunt homini, ejusque miserii, extrinsecus oculos læserunt, sed lumine non privarunt. Qui cum deinde se ad Carolum Francorum regem contulisset, ab illo sedi Romanæ restitutus, inimicos suos ultus est: ad eoque tempore Roma prorsus Franci politi sunt, Carolo a Leone coronato, et Romanorum imperatore appellato. Nam sub priore Justiniano Franci Germa-

II. Πλάτων (71) δὲ ὁ καθ' ἑαυτοῦ τῆς Σακκουδίωνος μονῆς τῆ πατριάρχῃ Ταρσσίῳ (72) κοινοῦναι οὐκ ἠθέλητο οὐκ ἐκεῖνος τὸν βασιλέα εἰς κοινωνίαν ἐδέξατο, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα καταλιπόντα, καὶ ἑτέραν παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς συνοικήσαντα· μοιχείαν γὰρ ἠνόμαζε τὸ γενόμενον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἄγαθὸν ἐν τῇ παλατίῳ καθείρξεν· ἡ δὲ τοῦτου μήτηρ ἀντεποιεῖτο τοῦ Πλάτωνος οὐκ ἐκατήσχυε τὸν υἱὸν αὐτῆς. Ἐκδημήσας δὲ τῆς πόλεως ὁ κρατῶν μετὰ τῆς οἰκίας μητρὸς, εἰς Προῦσαν τε γεγωνῶς, καὶ μαθὼν τεχθῆναι αἱ παιδίον ἄρβεν, ἐκεῖ τὴν μητέρα καταλιπὼν, σπουδαίως ὑπέστρεψεν. Ἡ δὲ λαθρομένη ἀδελφὴ, τοὺς τῶν ταγμάτων ἕρχοντας θεωρεῖς τε καὶ ὄψοιχάσασιν ὑποποιήσαμένη, πέπεισθε συνθέσθαι καθελὼν μὲν τὸν υἱὸν αὐτῆς, αὐτῇ δὲ μόνῃ τὴν ἀναρχίαν περιποιήσασθαι. Καὶ συνθεμένων, εὐκαιρίαν ἐζήτηε. Τίθησθε δὲ τὸ τεχθὲν παιδίον τῇ βασιλείᾳ, ὅπερ ἠνόμασε Λέοντα, καὶ ἐθρηνηθῆ παρὰ τοῦ πατρὸς. Οἱ δὲ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς συνίστορες τῇ μητρὶ αὐτοῦ, θέσαντες μὴ τοῦ καιροῦ τριδομένου, καὶ ὑπερθεταμένης τῆς πράξεως γνωσθῶσι, καὶ κατασχεθέντες ἀπόλωνται, σπεύσαντες συνέσχον τὸν βασιλέα ἐν τῇ παλατίῳ, καὶ περιῶραν ἐννάτην τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ ὠμότατα ἐξορύττουσι (73), προνοούμενοι μὴ μόνον τοῦ φωτὸς στερηθῆναι αὐτὸν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ζωῆς. Ὅτι συνέθη ἐφ' ἡμέρας ἑπτακαίδεκα μὴ λάμψοι τὸν ἥλιον, ἀλλ' ἀλαμπεῖ εἶναι καὶ σκοτεινῆς τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, οὐκ οἶδα εἴτε τυχαίως οὕτω συμβῆν, εἴτε καὶ διὰ τὴν τοῦ Κωνσταντίνου τύφλωσιν, ὡς τηκεῖν ταῖς ἀνθρώπων εἰδέει, οἷα τῆς θείας προνοίας νεμεσησῆσθε τῷ πάθει, ὡς ἐκ μητρὸς εἰς υἱὸν γενομένη. Καὶ ὁ μὲν οὕτως τοὺς ὀφθαλμούς ἐξορύττετο κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐκεῖνος τὸν θεὸν αὐτοῦ Νικηφόρον καὶ τὸν Μωσῆν ἐξετύφλωσε, καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς εἴρηται, τὰς γλώσσας ἐπέτεμε, πάντα μεταξὺ παρεληλυθότων ἐνιαυτῶν. Ἡ δὲ Εἰρήνη καὶ αὐτῆς τῆς μοναρχίας ἐπαληπτο. Καὶ ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τοῦ πάπα θανόντος Ἀθριανοῦ, Λέων χειροτονήτο, ἀνὴρ αἰδέος καὶ τιμιώτατος. Οἱ δὲ τῷ θανόντι Ἀθριανῷ προσήκοντες στασιάσαι τὸν λαὸν ἠρέθισαν κατ' αὐτοῦ, καὶ συσχεδόντες αὐτὸν, ἐκωδῆσαντο εἰ τὰ ἔμματα, ἀλλ' οὐκ ἐξετύφλωσαν. Οἱ γὰρ ἐπιτραπέζιους τὴν τύφλωσιν,

Variae lectiones et notæ.

(71) Πλάτων δὲ. Totam hanc controversiam attigimus in Gloss. med. Græcit. in v. Μοιχεῖαν. Fuit porro hic Plato Secundionis monasterii hegumenus (præceptorem perperam vertorat interpret) alter a Platone monasterii Studii abbate, cujus infra mentio est in Michaele Rhangabe. Fuit etiam S. Plato, frater S. Antiochi, cui ædes sacra Constantinopoli ædificata ab Anastasio Dicoro, ut observamus in nostra Constantinopoli, cujus situs indicatur in Synaxario ms. 78 Nov. Ἡ δὲ σύναξις αὐτοῦ τελεῖται ἐν τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ τῷ ὄντι ἐν τοῖς Δομνίνου ἐμβόλοις. Theodorus Studita in Vita ejusdem S. Platonis, n. 26: Κωνσταντίνος ὁ τῆς Εἰρήνης βέβαιος, οὗ ἡ πίστις μὲν ὄρθη ἐκ μητρικῆς εὐσεβείας ἐσφραγισμένη, ὁ βίος δὲ σακαδὸς ἐξ αὐτοκρατορικῆς ἀπολασίας εἰστροχλημένος· ἄρτι γὰρ κρατήσας ἐν νεαρότητι ἡλικίᾳ ὁμοῦ μὲν τῆς

D μητρὸς αἰδοῦς καὶ φυλακῆς ἀφηνίασα, ὁμοῦ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ὑπερφρονήσας, ἐκβαλὼν τὴν νομίμως αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα, μοιχεύει κατὰ τὸν Ἡρόδω, etc. Mox narrat ut has adulterianas nuptias redarguerit, et in exsilium missus sit.

(72) Τῇ πατριάρχῃ Ταρσσίῳ. At hisce ridiculis et nefastis nuptiis fortiter antea restiterat Tarasus, ut scribit Ignatius episcopus in ejusdem Tarasii Vita, c. 7; sed et utrique nuptiales corollas imponere abnuerat.

(73) Ἐξορύττουσι. Matre inascia, nec tanti facinoris particeps. Georgius Hamartolus in Chron. ms. Καὶ δὴ παραγενομένου ἐν τῇ παλατίῳ, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ παρούσης, μήτε γνωσκουσῆς τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἐκτυφλοῦσιν αὐτὸν, καὶ μετὰ χρόνον τινα τίθησθε.

ἔφεσαντο τοῦ ἀνδρός, καὶ ἐξω τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐλυμήναντο, τοῦ δὲ φωτὸς αὐτὸν οὐκ ἐστέρησαν. Ὅς μετέπειτα τῷ τῶν Φράγγων βῆγῳ προσρῦεις Καρούλου, παρ' ἐκείνου εἰς τὴν τῆς Ῥώμης ἀποκατάστη Ὀρόνον, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀνημύνατο, ἐξότου καὶ ἡ Ῥώμη ὑπὸ τοὺς Φράγγους ἐγένετο, τοῦ Καρούλου ταινωθέντος παρὰ τοῦ Λέοντος, καὶ βασιλείως Ῥωμαίων ὀνομασθέντος. Ἐπὶ μὲν γάρ τοῦ πρώτου Ἰουστινιανοῦ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπέβησαν οἱ Φράγγοι, ἐκ γένους ὄντες τῶν Γερμανῶν, ὡς ἄνω που εἴρηται, καὶ ἦσαν τοῖς Ῥωμαίοις πολέμιοι. Ἐπὶ δὲ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ὁ τότε πάπας Γρηγόριος, διὰ τὴν ἐκείνου κακοδοξίαν ἀποστῆς τοῦ ὑπέκειν ἐκείνῳ τῷ ἀσεβῆ βασιλεῖ, καὶ δασμοφορεῖν, καὶ τοῦ κοινωρεῖν τοῖς ἀσεβῶς προσετώσει τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπέβησαν τοῖς Φράγγοις, καὶ τὰς πρὸς ἐκείνους μάχαις κατέλυσεν. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης ὁ πάπας Λέων καὶ εἰς τὴν Ῥώμην αὐτοὺς εἰσεδίξατο, καὶ οὕτω τῆς Ἰταλίας πάσης καὶ τῆς Ῥώμης αὐτῆς ἐκυρίευσεν. Τῆς Εἰρήνης δὲ μοναρχησάσης, ὡς λέλεκται, οἱ ἀνδράγαθοι αὐτῆς καθειργμένοι τυγχάνοντες, ἠδυνήθησαν τῇ Μεγάλῃ προσφυγεῖν ἐκκλησίᾳ, παρὰ τινῶν νεωτεριστῶν εἰς τοῦτο ἀναπεισθέντες. Ἀέτιος οὖν ὁ εὐνοῦχος μέγα τότε παρὰ τῇ βασιλείᾳ δυνάμενος, ἀπειθῶν, καὶ πιστεῖς αὐτοῖς παρασχὼν ὡς οὐδὲν δεινὸν πείσονται, ἐξήνεγκε τῆς ἐκκλησίας αὐτοὺς, καὶ εἰς Ἀθήνας ἀπήχθησαν ὑπερόριοι. Κάκει διαγόντων αὐτῶν, τινὲς τῶν τῆς Ἑλλάδος προσήλων τῷ ἀρχοντι τῶν Σθλαδικῶν ἰθῶν, δέμμενοι αὐτοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς, καὶ ἓνα προχειρίσασθαι βασιλέα, καὶ ἀγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Μηνυθέντος δὲ τούτου τῇ βασιλίδι, προτάζει ἐκείνης ἀπετυφλώθησαν ἅπαντες. Ὁ δὲ τῶν Φράγγων ἀρχηγὸς Καρούλος βασιλεὺς Ῥωμαίων παρὰ τοῦ πάπα Λέοντος, ὡς εἴρηται, ἀναγορευθεὶς, πρέσβεις ἐπέμψε πρὸς τὴν Εἰρήνην, ζητῶν συσχυθῆναι αὐτῇ κατὰ συμβίωσιν γαμικῆν. Καὶ οὐδ' ἐκείνη τοῦτο ἀβούλητον ἔδοξε, καὶ γέγονεν ἄν, εἰ μὴ ὁ ἔκτομιζας Ἀέτιος παραδυναστεύων, πᾶσαν ἐκίνησε μηχανὴν εἰς τὸ μὴ ἀποτελεσθῆναι τὴν συζύγιαν. Οὗτος γὰρ μέγα δυνάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις, τὸν οἰκτιροῦν ἑμαίμονι Λέοντα ἀξιώσας τῆς βασιλείας διὰ μελέτης πεποιήτο, ὅς δὴ Λέων διὰ σπουδῆς τοῦ Ἀετίου μόνο, αὐτὸς στρατηγὸς Θράκης καὶ Μακεδονίας, προὔβη ὅλητο· ἢ δὲ γε Ἀέτιος τῶν ἐφ' ἡγεμονίας τοῦ Ὀψικίου καὶ τῶν Ἀνατολικῶν. Κάντευθεν ὑπερφρονήσας τῶν ἐν τέλει περιεφρόνει, καὶ ἀλαστονικῶς αὐτοῖς προσεφέρετο. Οἱ δὲ τούτους ἀχθόμενοι, βούλευμα κατὰ τῆς βασιλείας συνέθεντο, καὶ τὸν πατρικίον Νικηφόρον καὶ γενικὸν λογοθέτην παραλαβόντες, βαθείας νυκτὸς ἤλθον εἰς τὴν Χαλκῆν, τῆς βασιλείας Εἰρήνης νοσοῦσας, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς τῷ ἐν τοῖς Ἐλευθερίου χειμῆνης· εἶπον οὖν τοῖς ἐκεῖσε φυλάττουσι, πρὸς τῆς βασιλείας σταθῆναι, ἵνα βασιλέα τὸν Νικηφόρον ἀναγορεύσωσιν, ὡς ἂν οὕτω παύσῃται ὁ πατρικίος Ἀέτιος βιαζόμενος αὐτὴν τὴν ἑαυτοῦ σύγγονον προχειρίσασθαι βασιλέα. Πιστεύσαντες οὖν τοῖς ταῦτα λέγουσι πατρικίοις τῶν περιφανῶν οὕτοι, καὶ αὐτοὶ τὸν Νικηφόρον οὖν ἐκείνους εἰς βασιλέα εὐφύμησαν, καὶ οὕτω παραχωρηθέντες εἰς τὸ μέγα εἰσηλθὸν ἀνάκτορον. Εἶτα διαύτης τῆς νυκτὸς ἔχλον ἀβροῖσαντες σύγκλητα, διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς πρὸ τῆς ἡμέρας τὴν τοῦ Νικη-

nica stirpe oriundi Italiam invaserunt, ut supra est expositum, fueruntque Romanorum hostes. Sed sub Leone Isauro, temporis, illius papa Gregorius, ob perversam opinionem ab illo imperatore impio defecit, ei que tributum pendere recusavit, neque sibi quidquam esse rei voluit cum impiis Ecclesie Constantinopolitane gubernatoribus, omissisque bellis, pacem cum Francis fecit. Sub Constantino porro et Irene, papa Leo eos etiam Romam admisit: sic et Italia universa et ipsa Roma sunt potiti. Irene monarchiam, ut dictum est, adepti, fratres mariti ejus carcere elapsi, in Magnam ecclesiam confugerunt, a quibusdam novarum rerum studiosis incitati. Actius igitur eunuchus, qui multum apud imperatricem auctoritate valebat, fide impunitatis data, eos ecclesia eductos Athenas relegavit. Ibi cum agerent, Græci quidam Sclavicarum gentium principem convenere, orantes ut eos inde educeret, et unum ex eis imperatorem designatum, in urbem imperatoriam reduceret. Quæ res cum ad imperatricem delata esset, omnibus eruti sunt oculi. At Francorum dux Carolus, imperator Romanorum a papa Leone, ut dictum est, appellatus, missis ad Irenem legatis nuptias illius ambiit, cum nec illa ab eo conjugio abhorreret: res jure confecta esset, nisi eunuchus Actius, potestatis particeps, omnem lapidem, ut aiunt, movisset, ne id conjugium perficeretur. Nam, cum in regia multum posset, fratrem suum Leonem ornare imperio meditabatur, 121 quem insigni studio ad præturam Thraciæ et Macedoniæ solum evexerat, cum ipse provinciis Opsicis orientalibus præcset. Unde elatus viros honoratos despiciebat, et arroganter tractabat. Quod illi ægre ferentes, consilium contra imperatricem inierunt, adhibitoque patricio Nicephoro, generali logotheta, profunda nocte in Chalcem venerunt, Irene ægrotante et in ædibus suis Eleutherianis decumbente: ac satellitibus dixerunt se ab imperatrice missos esse, ut Nicephorum imperatorem designarent, ut patricius Actius eam cogere desineret ad fratrem suum imperatorem decernendum. Illi viris patriciis ob eorum dignitatem fide habita, ipsi etiam una cum illis Nicephorum imperatorem salutarunt, atque ita in regiam illi admissi sunt. Deinde ea ipsa nocte turba promiscua collecta, Nicephori designationem per totum forum ante diluculum publicarunt, et Irenes adibus in quibus tum agebat, custodiam adhibuerunt. Die jam illucescente, eam in orientalem regiam traductam concluserunt: postea Magnam ecclesiam sunt ingressi, ut ibi Nicephorus diademate ornaretur, et imperator proclamaretur; idque factum est.

φθρου πεπολιγντο αναγόρευσιν, και τῷ τῆς Ειρήνης οίκῳ, καθ' ὃν διήγε τότε, φρουρῶν περιέστησαν. Ἡμέρα δὲ ἦδη ἐπιφανείσης, και εἰς τὰ πρὸς ἑω βασιλεια μεταγαγόντες αὐτὴν, και κατακλείσαντες, εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἀφίκοντο, ἔν' ἐκεί ταινιωθεῖη ὁ Νικηφόρος, και αὐτοκράτωρ ἀναβῆ-
θει· ὃ δὲ και γέγονε.

XIV. Imperio sic arrepto Nicephorus postri-
die ad imperatricem venit, quæ a satellitibus
custodiebatur, seque dixit invitum ad id digui-
tatis fastigium evectum esse, quod sibi cordi
non sit, eamque bono animo esse jussit, ut quæ
nihil non impetratura esset, quod dominæ a servo
præstari oporteret, et ut imperatorii thesauri om-
nes sibi monstrarentur petiit. Illa respondit :
*Se res suas commendasse Deo, et amissionem imperii
peccatis suis ascribere, illiusque proclama-
tionem divinitus contigisse judicare, ac adorare eum
ut a Deo designatum, et petere ut suæ imbecillitati
parceret, seque in ædibus suis ætatem degere pa-
teretur.* Ad hæc ille, si nihil ex absconditis the-
sauris eclaret, se et hoc ei concessurum, et si quid
aliud placeret, promisit, eaque de re jusju-
randum ab ea exogit. Cum illa jurasset, maxi-
mamque pecuniam demonstrasset, statim eam
in insulam Principis, in qua monasterium Irene
struxerat, relegavit. Fuit enim Nicephorus pecu-
niæ avidissimus, avaritia inexplebili, summaque
perfidia, et, ut **122** ita dicam, omnis improbitatis
diversorium, ac ne ad exiguum quidem tempus
benignitatem erga subditos simulare potuit, sed
statim injuriis implevit omnia : ac ne iis quidem
perpercit, quorum opera ad imperium pervenerat.
Nam Triphylium veneno sustulit, Bardanem pa-
tricium et ducem, cognomento Turcum, ab orien-
talibus legionibus. sive volentem sive nolentem,
imperatorem salutatum (nam utrumque fertur),
accersivit promissaque impunitate, factum monar-
chum in insulam Protam transvectum, ubi mo-
nasterium struxerat, luce privavit, quibusdam clam
missis, ut ipso invito id factum esse videretur,
mœrorenique præ se ferens, jurejurando negavit
se illius facinoris esse conscium. Constantinum
Irenæ filium ascivit, ab eoque obsequiis delinito
impetravit ut sibi maguam pecuniam in muro
quodam ædificiis obsepto conditam demonstraret.
Cum autem se omnibus invisum esse cerneret,
veritus ne Irenem in propinquo degentem in im-
perium reducerent, eam custodibus adhibitis, Le-
sbum relegavit, ubi præmox ore mortua est. Filium
Stauracium hominem odiosissimum et simplicem,
neque forma neque prudentia regno digna præditum
coronavit. Patriarcha Tarasio prima jejuni-
orum hebdomade defuncto, inelytus Nicephorus
a secretis, Dominica Paschatis communi suf-
fragio patriarcha est electus : cui electioni Plato
et Theodorus, qui præfectus seu abbas Studiensis
monasterii fuerat, se opposuerunt, quod Nice-

A 14'. Οὕτω τῆς αὐταρχίας· ὁ Νικηφόρος (74) δρα-
ξάμενος· τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ πρὸς τὴν βασίλισσαν ἦκεν,
οὖσαν ὑπὸ φρουρῶν, ἄκων προαχθῆναι λέγων εἰ, τὴν
ἀρχὴν τὴν βασιλείου. Μηδὲ γὰρ εἶναι αὐτῇ πρὸς
βουλῆς, και θαρρῆν αὐτὴν ἀναπειθῶν, ὡς οὐδενὸς
ἀτυχῆσουσαν, τῶν παρὰ δούλου ὀφειλομένων πρὸς
δίσποιναν γίνεσθαι. Ἡἴλου δὲ τοὺς βασιλικούς
ὕποδειξιαι πάντα· αὐτῷ θησαυρούς. Ἡ δὲ, *Τὰ κατ'*
ἐμὲ, φησι πρὸς· αὐτὸν, ἀναθεμένη θεῷ, τὴν μὲν
*ἐκπεωσιν τῆς βασιλείας ἐπιγράψω ταῖς ἀμαρ-
τίας μου, τὴν δὲ σὴν ἀνάβησιν λογιζομένη*
*ἀπὸ θεοῦ, ὡς ἐξ ἐκείνου προβληθέντα σε προσ-
κυνῶ, και ἀξίῳ φείσασθαι μου τῆς ἀσθερείας,*
και εἶσαι διάγειν με ἐν τῷ οἴκῳ μου. Κάκεινος·
Εἰ μὴ τι ἀποκρύψης τῶν τεθησαυρισμένων ἐν
ἀποκρύφους, ἔσται σοι και τοῦτο, φησι, και εἰ τί
σοι ἔστι πρὸς ἀρέσκων ἕτερον· και ὄκνον ἐξ
αὐτῆς περὶ· τοῦτου ἀπήτησεν. Ἡ δὲ ὤμοσε, και
πλείστα ὑπέδειξε. Καί-δ· αὐτίκα εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν
περῶρισεν, ἣ τοῦ Πρίγκιπος· ἐπωδήμασται, ἐν ἣ
μονὴν ὑπῆρχε δομησαμένη. Ἦν γὰρ ὁ Νικηφόρος
φιλοχρηματώτατος λαν, ἀπληστότατός τε και
*ἀπιστότατος, και κακίας ἀπάσης, ὡς εἰπεῖν, κατα-
γώγιον. Καί οὐδ' ὑποκριθῆναι πρὸς βραχὺ τίως*
ἠνέσχετο πρὸς τοὺς ὑπάρχους χρηστότητα, ἀλλ'
αὐτίκα πάσης ἀδικίας τὰ πάντα ἐπλήρωσε. Καί
οὐδὲ τῶν συναραμένων αὐτῷ εἰς τὸ βασίλευσαι
ἐφείσατο, ἀλλὰ τὸν μὲν Τριφύλλιον φαρμάκῳ
ἀνέλε· τὸν δὲ πατρίκιον Βαρδάνην και στρατηγὸν
*τῶν Ἀνατολικῶν, ᾧ Τούρκος ἦν ἐπίκλησις, ἀνα-
γορευθέντα εἰς βασιλεῖα παρὰ τῶν ἐφῶν ταγμάτων,*
εἶτε θέλοντα, εἶτε ἄκοντα (λέγεται γὰρ ἀμφοτέρω),
εἶτα μεταμεληθέντα, και πίστις ἀπαθείας παρ'
αὐκοῦ εὐληφότα, μοναχὸν τε γενόμενον, και εἰς τὴν
νῆσον, τὴν λεγομένην Πρώτην, διαπεραωθέντα,
ὅπου ἦν δευμάμενος· μοναστήριον, στείλας κρυφίως
τινάς, ὡς δοκεῖν ἀγνοούντος αὐτοῦ πεπεραχθαι τὸ
*ἔργον, ἐστέρησε τοῦ φωτός, και λυπεῖσθαι ἐσχημα-
τίζετο, και ἐξώμυτο ἀμέθετος· εἶναι τοῦ τοιοῦτου*
*τολμήματος. Τὸν δὲ τῆς Εἰρήνης υἱὸν τὸν Κων-
σταντῖνον προσελάβετο και ὑπεποιεῖτο, ἔν' αὐτῷ*
ὕποδειξη κρυπτόμενα χρήματα. Κάκεινος ὑπέδειξεν
ἐν τοίχῳ περιωχοδομημένῳ πολλά. Συνεῖς δὲ ὁ
βασιλεὺς Νικηφόρος ἀχθόμενος αὐτῷ ἄπαντας,
και δέσας μὴ τὴν Εἰρήνην αὐθις ἔγγυς οὖσαν
λαβόντες εἰς τὴν βασιλειαν ἐπαναγάγωσιν, εἰς τὴν
*Λέσβου αὐτὴν ὑπερόριον ἔθετο, και φρουρῶν ἐπι-
στήσας αὐτῇ, ἔνθα τῇ λύτῃ καταποθεῖσα, τὴν ζωὴν*
*ἐξεμέτρησεν. Ἔστεψε δὲ και τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυ-
ράκιον ὁ Νικηφόρος, εἰδεχθῆ τε λαν ὄντα και ἀφελῆ,*
και μήτε εἶδος, μήτε μὴν γενναϊότητα, μήτε συνέσειν

Variæ lectiones et notæ.

(74) *Νικηφόρος*. Is dicitur ἀνδράγαλος εἰρη-
νης. in Chronico ms. ab Adamo ad Leonem Phil.

levir Irenes imperatricis, quod ab aliis scriptoribus
nescio an observatum.

ἔχοντα τυραννίδος ἐπάξια. Τοῦ μέντοι πατριάρχου Α
 Ταρασιου τὸν βίον μετελλάχτος κατὰ τὴν πρώτην
 ἑβδομάδα τῶν νηστειῶν, Νικηφόρος ὁ κοίτιμος
 ψήφῳ κοινή κατὰ τὴν τοῦ Πάσχα Κυριακῆν, πα-
 τριάρχῃ χειροτονήτο (75), Ἀσκηρῆτις τυγχά-
 νων (76). Πλάτωνος καὶ Θεοδώρου τοῦ γεγονότος
 ἡγουμένου τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς στασιασάν-
 των (77) διὰ τὴν τοῦ μάκαρος ἐκείνου χειροτονίαν,
 ὅτι ἀθρόω· ἐκ λαϊκῶν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προσεχει-
 ριστο, καίτοι τοιοῦτου πολλάκις παραθύντος. Οὗ-
 καὶ ἀπελάσαι τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς ἐβούλετο, οὐ
 μὴν καὶ εἰς ἔργον τὸ βούλημα ἤνεγκεν. Εἰσι δ'
 οἱ λέγουσι τῆσιν εἶναι τὸ στασιασαὶ αὐτοῖς διὰ
 τὸ ἐκ λαϊκῶν γενέσθαι πατριάρχῃ τὸν ἱερὸν Νικη-
 φόρον, τὸ δ' ἄληθές· αἴτιον φιλαρχίαν εἶναι. Ἡβού-
 λοντο γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ἔγκρατες αὐτοὶ γενέ-
 σθαι, καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως· ἐπιθῆναι θρόνον περὶ πλείστου ποιήθη. Τῷ
 δὲ υἱῷ αὐτοῦ Σταυρακίῳ ἀγαγέσθαι γυναῖκα ὁ βα-
 σιλεὺς βουλήθη. Θεορῶν τὴν Ἀθηναίαν, προ-
 γενῆ τῆς βασιλείας Εἰρήνης οὖσαν, καὶ ἦδη κατ-
 ηγγυημένην ἀνδρὶ, διαζεύξας αὐτοῦ ἀθέσμως, τῷ
 Σταυρακίῳ συνέζευξε. Πανοσιμία δὲ παντοδραπῆς
 κακίας οὗτος τυγχάνων ὁ αὐτοκράτωρ οὐ διέλιπεν
 ἄλλα ἐπ' ἄλλοις εἰς συντριβὴν τῶν ὑπάρχων ἐπινοού-
 μενος. Ὀλίγων δ' ἐπιμνησθήσομαι, τὰ πολλὰ παρα-
 λικῶν, ἴν' ὡς ἐκ πλήρους πίθου γέμα ταῦτα τοῖς
 τῇ ἱστορίᾳ ἐντυχάνουσιν ἔσοιτο. Στρατεύεσθαι τοὺς
 ἀπόρους ἐκ τῶν θεμάτων ἐθέτισε, καὶ παρὰ τῶν
 δυσχωρῶν ὄπλα τε αὐτοῖς χορηγεῖσθαι καὶ ἀναλώ-
 ματα, καὶ τὰ τῶν ἀπόρων τέλη τοὺς εὐποροῦντας
 εἰσπράττεσθαι, ὃ Ἀλληλέγγυον ὠνομάσθη. Ἐπόπτας
 προὔδαλλετο, ἐπισκήπτων ἐπαύξειν σφῶς τὰ δη-
 μόσια, ἀπαιτεῖσθαι δὲ καὶ ὑπὲρ Χαρτιατικοῦ ἐπὶ
 τῷ νομισματι δύο κερὰτα. Οἱ καὶ τὰ κρείττω τῶν
 ἀκινήτων ἐκ τῶν δεσποτῶν ἀφαιρούμενοι, τῷ δη-
 μόσιῳ ἀφῶριζον. Τοῦτον καὶ ἡ τοῦ Καπνικῶ
 ἐπίθεσις ἐνόημα κάκιστον, ἐπαχθέντος τοῖς τῶν
 Ἐκκλησιῶν, καὶ πτωχέων, γεροκομείων τε καὶ
 μοναστηρίων παροίκους, καὶ παντὶ μήτε γῆν ἔχοντι
 μήτε τέλος. Καὶ τὸ τοὺς ἐξ ἀπύρων ὄπως δῆποτε
 εἰς εὐπορίαν μετενεχθέντας, χρήματὰ ἀπαιτεῖσθαι,
 ὡς εὐρετὰς Ὀρσαυρῶν. Καὶ τὸ τοὺς τῶν νῆων κτή-

phorus homo plane laicus episcopatum adeptus
 esset, quamvis id saepe acciderat. Eos imperator
 urbe pellere in animo habuit; sed id consilium non
 est executus. Sunt qui illos crimen illud laice
 conditionis ambitioni suae pretermissae dicant, cum
 revera ipsi Ecclesiae dominari, et pontificium Con-
 stantinopolis solum conscendere impense cu-
 perent. Imperator filio uxorem daturus, Theo-
 phanem Atheniensem, Irenae imperatricis co-
 gnatam, jam viro desponsam, matrimonio nefarie
 dirempit, Stauracio conjunxit, cumque colluvio
 quaedam et sentina omnium vitiorum esset, alia
 atque alia ad subditos atterendos comminisci non
 destitit, quorum plerisque omissis, paucorum men-
 tionem faciam, 123 gustum duntaxat tanquam
 de pleno dolio lectoribus praebiturus. Inopes pro-
 vinciarum militare jussit, eisque a iustis arma
 et stipendia praebere, et inopum vectigalia exigi
 a locupletibus, quae constitutio Allelengyon, quod
 alii pro aliis sponderent, appellata est. Designavit
 et inspectores, quibus mandavit ut publica ve-
 ctigalia auferent, et pro Chartatico in singula
 nomismata binæ siliquae poscerentur. Illi etiam
 fundos optimos quosque dominis ereptos, fisco
 assignarunt. Hujus inventum pessimum est etiam
 Capnici impositio, paracis Ecclesiarum, mona-
 steriorum, earumque aedium in quibus vel pauperes
 vel senes alebantur, mandati, et cuivis eorum qui
 neque fundos neque reditus habebant. Ab iis
 etiam qui quomodocumque a pauperibus divites
 evaserant, tanquam thesauros reperissent, pec-
 uniam exigere jussit. Nauceros agros emere a
 publico coegit, homines vel quid esset agricultura
 ignorantes, idque ad provinciales nauceros per-
 tinuit. Qui autem Constantinopoli debebant, sin-
 guli duodenas auri libras fisco pro usura pensi-
 tabant, ultra cetera onera quae navibus incumben-
 tibus. Praeterea quos vel mercatores vel officinarum
 magistros pecuniosos esse novit, iis, maxima parte
 adempta, perexiguam quiddam relinquebat, ut
 cuidam cereorum venditori fecit, quem cum ma-
 gna pecuniae dominum esse cognovisset, accer-
 situm ananuo illius suo capiti imposita, juratam

Variae lectiones et notae.

(75) *Πατριάρχῃ χειροτονήτο*. Invitus, mul-
 tumque remittens, cum abdicatis Palatinis negotiis
 in quaedam rupem asperam in Propontide haud
 paucis ab urbe regia stadiis secedens vitam agere
 solitariam decrevisset; unde tandem a Nicephoro
 imp. clero et senatu Constantinopolitano evocatus,
 unanimes omnium consensus patriarcha electus est.
 Ita enim ille in Epistola ad Leonem III, PP. Ἀπε-
 σπάσθη τῆς φιλῆς ἐρημίας, καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείον
 πόλιν ἤχθη, ὡς ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι, ψήφῳ καὶ κρίσει
 τῶν τηλικαῦτα ἐν τοῖς βασιλείοις ἐνδοξομένων ὁμώ-
 κους, τοῦ τε κοινού τῆς ἐκκλησίας ἱεροῦ συστήματος,
 καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς, συμβραβευσόντων ἀπα-
 αἰτήτᾳ τε καὶ ἀσυγχώρητᾳ· ἐπιθεῖται ἡδὲ τῆς
 βασιλείας τὸν βίον μετέλλαξεν, οἳα περ ἀνθρώπου
 τινος ἀνθρώπινον οἶ γε καίτοι πολλά ὑπερθεμέμονον
 καὶ· πανθαυμάσιον, ἐπὶ τὸν ἱερατικὸν τούτου
 θρόνον προήγαγον, τυραννίδος· μάλλον ἢ παιθούς

D ἔργον γινόμενον.

(76) *Ἀσκηρῆτις τυγχάνων*. Idem Nicephorus.
 Ἦνίκα τοῦτον εἰς ἀνδρῶν ἐπέλου, τὸ νέον τῆς ἡλι-
 κίας παραμειψάμενος, ἦδη περὶ τὰς βασιλείας ἐπι-
 χωριάζων αὐτὰς, στρατίας τινος ἐπακούσας, καὶ
 ταύτης οὐκ ἀεργούς καὶ ἀνιμάνης, ἀλλὰ τῆς διὰ
 χειρῶν καὶ καλῶν ἐκπονούμενος· καὶ γὰρ τῶν
 βασιλικῶν ὑπογραφεὺς ἐτύχανον ὢν. Ἀσκηρῆτις
 δὲ τούτου· καλεῖν εἰσθουλίας τῆς Λατινικῆς γλώττης.

(77) *Στασιασάντων*. Huc spectant quae deinceps
 scribit idem Nicephorus, dum ait invidorum ob-
 tractationibus obnoxium se esse, eorumque ob-
 vilitatem non mediocriter se habere: Ἐπειτα δὲ
 ἰδὼν καὶ τῆς ἀρχῆς τὸ ἐπέλαστρον καὶ ἐπίφθονον,
 τῶν βασκανόντων ὑπείδομαι τὸ δολερόν καὶ κα-
 κόηθός, εἰ πάντῃ ἐπιτηρεῖν σπουδάζουσι τὰ ἡμέτερα
 εὐ καὶ ὡς ἐτέρως ἔχοντα, etc.

dicere coegit, quantum auri haberet? Illo centum A libras affirmante, ut eas afferret hominem hortatus est. Iis allatis: *Non tibi opus est*, inquit, *tanto auro*; et decem libris illi relictis, ipse reliquas sibi vindicavit, eumque suae mensae adhibuit, unum imperatorium prandium x libris auri non sponte mercatum.

ἂν ἔμαθον τῶν ἐμπόρων ἢ ἐργαστηρίων προϊσταμένων πολλῶν εὐπορεῖν, στέλλων ἀφῆρειτο τὰ χρήματα, πολλοστόντι μέρος ἐκείνοις ἑῶν, οἷον καὶ ἐπὶ τινι πράτῃ κερῶν εἰργάζατο. Μαθὼν γὰρ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον κύριον εἶναι χρημάτων πολλῶν, μεταπέμψεται αὐτὸν, καὶ, τὴν χεῖρα τῆ κεφαλῇ μου, καὶ ἄρσενον κατ' αὐτῆς πότου σοι χρυσίου ἐστὶ; Τοῦ δὲ βιασθέντος τοῦτο ποιῆσαι, καὶ ὁμύσαντος ἑκατὸν ἔχειν λίτρας, ἐνεχθῆναι ταύτας παρεκλεύσατο. Ὡς οὖν ἐκοιμήθησαν, ὁ χρυσίου σοι τοσούτου, εἶπε, χρυσοῦ. Δέκα γοῦν λίτρας αὐτῷ ἐπιτρέψας λαβεῖν, τὰς λοιπὰς αὐτῆς ὑπεκίωσατο, ἑμοδιαι- τον αὐτὸν τὴν καὶ τα πεποιηκώς, ἐνεθήκοντα χρυσοῦ λίτρῶν τὸ συναριτῆσαι τῷ βασιλεῖ οὐχ ἔκοντα περιάμενον.

XV. Huiusmodi multis rationibus excogitatis B Nicephorus, ad quas solertissimo erat ingenio, subditos omnes affixit, omnibus odio fuit. Quamobrem vir quidam ignotus stricto gladio in regiam ad eum occidendum accurrat, concursuque facto, quosdam ense percussit, comprehensus et questionibus adhibitis, nihil de quoquam protulit, simulataque iusania inclusus est. Nicephorus Manichæis, et iis qui Athingani vocantur, in oraculis, auguriis 124 et arcanis magicis usus est. Unde in Romanis provinciis dispersum id hominum genus, multorum simplicium fidem corrumpit. Agareni sub eo Romanis provinciis, crebris expeditionibus, multas clades intulerunt, ac præter cætera, etiam Euchaitorum metropolim ceperunt. Ac illi Orientem populati sunt, Bulgari Occidentem. C Imperator igitur cum bellum adversus Bulgaros suscipere decrevisset, et quidam ex eius intimis ei suavisset, ut subditos clementius tractaret. Nam omnes, inquit, contra nos vociferantur: et si quid adversi nobis acciderit, omnes casu nostro lætabantur. Respondit ille: *Deus cor meum quemadmodum Pharaonis induravit. Ne quid igitur a me bonum iis eventurum expectato, qui in manu mea sunt.* Accersitis igitur undique legionibus, in Bulgariam profectus, Crumo genti imperante, principio secunda fortuna usus est, ut ei aulam illius caperet (sic enim Bulgari sui principis habitationem appellabant), et conclavibus ut suis sigilla imprimeret, et multos suorum ob spoliolum rapinam multaret. Crumo autem fractis animis supplicante ut genti parceret, et quibus ipse vellet conditionibus pacem daret, successu elatus nullas conditiones admisit. Crumus igitur desperatis rebus, sibi jam de ipsa vita dimicandum ratus, coactis suis copiis, easque cohortatus, castra Romanorum noctu invadit, omnibus sine excubiis dormientibus (neque enim in tanta desperatione unquam ausuros secum Barbaros congregi putabant), statim in tabernaculum imperatoris facto impetu Nicephorus occisus est: quo autem pacto, ignoratur. Fertur enim a suis ex odio per insidias interfectus, sive cædem hominis pestilentis aspicias, sive a Barbaris inchoatam exsecutis. Est et Stauracius inter humerum dextrum et jugulum

τορας γῆν ὠνεῖσθαι ἀπὸ τοῦ δημοσίου, ἀνορήσιμους οὐδ' ὅ τί ἐστι γεωργία γινώσκοντας, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς θέμασι οἰκούντων ναυκλήρων ἐγίνετο. Τοῖς δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει νηῶν κτίτορι προσερίπτει ἀνὰ δώδεκα λίτρας ἐκάστῳ χρυσοῦ, ἑνζ βαρῶν τόκον καταβάλλῃ τῷ δημοσίῳ, τῶν ἄλλων τῶν τοῖς πλοίοις ἐπιχειμένων ἐπίκεινα. Καὶ οὗς δ' ἂν ἔμαθον τῶν ἐμπόρων ἢ ἐργαστηρίων προϊσταμένων πολλῶν εὐπορεῖν, στέλλων ἀφῆρειτο τὰ χρήματα, πολλοστόντι μέρος ἐκείνοις ἑῶν, οἷον καὶ ἐπὶ τινι πράτῃ κερῶν εἰργάζατο. Μαθὼν γὰρ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον κύριον εἶναι χρημάτων πολλῶν, μεταπέμψεται αὐτὸν, καὶ, τὴν χεῖρα τῆ κεφαλῇ μου, καὶ ἄρσενον κατ' αὐτῆς πότου σοι χρυσίου ἐστὶ; Τοῦ δὲ βιασθέντος τοῦτο ποιῆσαι, καὶ ὁμύσαντος ἑκατὸν ἔχειν λίτρας, ἐνεχθῆναι ταύτας παρεκλεύσατο. Ὡς οὖν ἐκοιμήθησαν, ὁ χρυσίου σοι τοσούτου, εἶπε, χρυσοῦ. Δέκα γοῦν λίτρας αὐτῷ ἐπιτρέψας λαβεῖν, τὰς λοιπὰς αὐτῆς ὑπεκίωσατο, ἑμοδιαι- τον αὐτὸν τὴν καὶ τα πεποιηκώς, ἐνεθήκοντα χρυσοῦ λίτρῶν τὸ συναριτῆσαι τῷ βασιλεῖ οὐχ ἔκοντα περιάμενον.

IE. Τοιαῦτα πολλά ὁ Νικηφόρος κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐπινοῶν (ἦν γὰρ ποριμώτατος ἐν τοιοῦτοις) πᾶσαν αὐτοῖ; ἐπήνεγκε κάκωσιν, καὶ ὑπὸ πάντων μισητο. Ὅθεν ἀγνωστό; τις ἀνὴρ ξίφος ποτὲ λαβὼν ἐν χερσίν, εἰσέδραμε τὰ βασίλεια, ἀνελεῖν τὴν βασίλεια τοῦτον ζητῶν. Τινῶν δ' ἐπιδραμόντων αὐτῷ, τοὺς μὲν ἐπληξῆς τῷ ξίφει, αὐτὸς δὲ συσχεθεῖς, καὶ βασάνοις ἐκδοθεῖς, οὐδὲν τι κατὰ του ἐξέτηνεν, ἀλλὰ παρακακόφθα; τὰ; φρένας; ὑποκρίθεῖς, κατάκλειστος γέγονε. Μανιχαῖοις δὲ καὶ τοῖς καλουμένοις Ἀθιγάνοις, ἐν χρημοῖς τε, καὶ οἰωνίσμασι, καὶ τελεταῖς ἀπορρήτοις ἐκέχρητο. Κίνε; ὕθεν εἰς τὰς χῆρα; τὰς Ῥωμαϊκὰς; εἰσεφθάρησαν, καὶ πολλοὶ τῶν ἀβελτέρων εἰς τὴν πίστιν ὑπ' αὐτῶν διεφθάρησαν. Οἱ δὲ τῆς Ἄγης πολλὰκις κατὰ Ῥωμαίων ἐπιστρατεύοντες ἐκάκουν τὰς χώρας, εἰλὼν τε σὺν ἄλλοις καὶ τὴν τὴν Εὐχαῖτων μητρόπολιν. Καὶ οὗτοι μὲν τὰ πρὸ; ἀνίσχοντα ἦλιον ἐληξίζοντο, οἱ δὲ Βουλγαροὶ τὰ ἐσπέρια. Ἐπιστρατεύσαι τὸίνυν κατὰ Βουλγάρων ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύσατο; καὶ τινος τῶν οἰκειοτάτων αὐτῷ συμβουλευόντος, ἐκδοῦναι τοῖς ὑπηκόοις τὴν κάκωσιν; Πάντες γὰρ, ἔφη, καταβώσιν ἡμῶν, καὶ εἰ τι τῶν ἀκαισίων οὐκ ἐπιβῆναι ἡμῖν, πάντες ἐπιχαρήσονται τῇ πτώσει ἡμῶν, ἐκείνος ἔφη ὡς; Ὁ θεὸς ἐσκληρυνε τὴν καρδίαν μου κατὰ τὴν τοῦ Φαραῶ; μὴ οὖν ἐκδέχου τι ἀγαθὸν τοῖς ὑπὸ χεῖρά μου ἐξ ἐμοῦ. Συναθροίσας οὖν τὰ τάγματα πάντοθεν, καὶ εἰς Βουλγαρίαν παραγενόμενος, τοῦ Κρούμου τοῦ ἔθνου ἀρχηγεῖντος, οἱ μὲν πρῶτον εὐτύχησαν, ὥστε καὶ τὴν Κρούμου παρεληφθῆναι αὐτὴν (οὕτω γὰρ τὴν τοῦ σφῶν ἀρχηγῶ; οἱ Βούλγαροὶ ἐκάλουν κατοικησιν) καὶ τοῖς ἐκείνου ταμείοις σφραγίδας ἐπιβελῖν, ὡς; ἦδη γενομένο; αὐτοῦ, καὶ πολλοῦ; τῶν οἰκίων διὰ σκύλων ἀρπαγὴν τιμωρήσασθαι. Τοῦ δὲ Κρούμου ἀποδεδειλιακτό; καὶ ἰκετεύοντος φείσασθαι τοῦ ἔθνου, καὶ ἐφ' οἷαι; ἂν βούλοιο συνθήκας σπείσασθαι αὐτῷ, ὀγκωθεῖς ἐκεῖνος; τῷ εὐτυχῆματι τὰς σπονδὰς οὐ προσήκατο. Ἀπογνοῦς οὖν ὁ Κρούμος, καὶ τὴν περὶ ψυχῆς ἦδη λογίζόμενος θείειν, τὰ; ἐκτουθὸ; δυναμεις συναγαγῶν, καὶ λόγοι; παρακλητικοῖς παρακροτήσας αὐτοῦ; ἐπεισε νυκτῆ; εἰ; ὁση; κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων παρεμβολῆ; ἀφυλάκτως κοιμωμένο; ἀπάντων (μὴ γὰρ ἂν ποτε τολμησαι συμμαζῆαι αὐτοῖς τοὺς Βαρβάρους; εἰ ἀπονοία; πολλῆ; ὄνοντο), καὶ αὐτίκα κατὰ τῆς βασίλειου

σκηνή: ὠρμήκεσαν, καὶ ἀναιρεῖται μὲν ὁ Νικηφόρος (78), τὸ δ' ὀπωρήγηται. Λέγεται δὲ καὶ παρὰ τῶν οἰκείων ἀναιρεθῆναι ἐπιθεμένων αὐτῷ διὰ μίσους, καὶ ἡ πρωτουρηγάντων τὴν ἐκείνου σφαγὴν ἢ τῶν μὲν Βαρβάρων προκαταρξαμένων, τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπεξεργασαμένων τὸν φόνον τὸν τοῦ ἀλάστορος. Τιτρώσκειται δὲ καὶ ὁ Σταυράκιος μεταξὺ τοῦ ὤμου τοῦ δεξιῦ καὶ τοῦ τένοντος, καὶ ἀναιροῦνται πολλοὶ μὲν τῶν ἐν ὑπεροχαῖς, τῶν ἐν τέλει, τῶν ἐν στρατηγίαις, τῶν ἐν ἀξιωμασίαις, τῶν δ' ἄλλως στρατευομένων, καὶ τῶν τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, καὶ τῶν λοιπῶν θερπίνων οὐδὲ ἀριθμητοί. Διαρπάζεται δὲ ὅλη ἡ τοῦ βασιλέως ἀποσκευὴ, καὶ ἅπαν τὰ τῶν Ῥωμαίων χρῶμα, καὶ περιγίνεται τοῖς Βαρβάροις καὶ πλοῦτος συγχύς, καὶ ὅπλα πολλὰ, καὶ ἵππος μυρία. Μόλις γοῦν ὁ Σταυράκιος περισώζεται, καὶ ὅσοις ἡ νύξ παρέσχε λαθεῖν λόχμας ὑποδύσει, καὶ ἔλη, καὶ τοιαῦτά τινα. Τὸν δὲ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου νεκρὸν λαθῶν ὁ Κρούμος, καὶ τὴν κεφαλὴν ἑκταμῶν, ἐφ' ἡμέρας μὲν τινὰς ἐφ' ὕψους ἀνεσταύρωσε, θαστρύζων ταύτην, καὶ ἐμπομπέειν τῷ κροτοῦματι. Ἔτα τὸ τῆς κορυφῆς ὅστοῦν ἀποδιελών, καὶ γυμνῶσας τοῦ δέρματος, ἀργύρῳ τε περιθήσας, ὡς κύλικι τούτῳ ἐπέχρητο. Οἶνόν τ' ἐγγέων αὐτῷ πίνειν ἐδίδου τοῖς ὑπ' αὐτόν. Ἀγγελθέντος δ' ἐν βασιλείᾳ σφαγῆς, θρήνη μὲν ἦν πανταχόσε πολλὴ, φρισμὴν δ' ἐποίει τῆς συμφορᾶς ἢ τοῦ κρατοῦντος χάκιστος ἔτη ἑννέα.

IC'. Ὁ μὲν οὖν Νικηφόρος χάκιστος γυγονῶς ἀπώλετο ἀεχίστα. Ὁ δὲ γε Σταυράκιος πεπληγμένος φυγὼν, εἰς Ἀδριανούπολιν διασώζεται, ἐνθα καὶ αὐτὸς ἀνεβρόθη αὐτοκράτωρ τῶν ἐν ἀρχαῖς ἐνίων σπουδῇ καὶ κακῶς ἐκ τοῦ τραύματος διακείμενος, εἰς τὴν Μεγαλόπολιν εἰσελήλυθεν. Ἐπεδούλιε δὲ τῷ κουροπαλάτῃ Μιχαῖλ, ᾧ Ῥαγγαβὴ τὸ ἐπώνυμον, γιμθρῶ αὐτοῦ δυνεῖ, ἐπὶ Προκοπίᾳ τῇ ἀδελφῇ, βουλόμενος τὴν βασιλείαν τῇ ἑαυτοῦ συμβίβῃ καταλιπεῖν. Ἰνύντες δὲ τὴν τοῦ Σταυρακίου μελέτην οἱ τῆς συγκλήτου βουλής, καὶ τοῦς περιλειφθέντας ἐκ τῶν ταγμάτων ἀβροίσαντες, κατ' ἄβρορον ἤδη τῆς νυκτὸς οὐθὲς ἀναγορεύουσι τὸν κουροπαλάτην Μιχαῖλ αὐτοκράτορα καὶ αὐτίκα τὴν κόμην κειράμενος ὁ Σταυράκιος, περιβολὴν μοναχικὴν ἑαυτῷ περιέθετο.

IZ'. Ὁ δὲ Μιχαῖλ μετ' ἡμέραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρχενόμενος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου τεταίνωτο βασιλικῷ διαδήματι, ἀπακτιθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον (79) ἐπαγγελίαν τοῦ μῆτι παρχικῆσαι τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν, μηδ' ἐν αἵματι χρᾶσθῆναι Χριστιανῶν. Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας, καὶ τὴν τοῦ βίου

A vulneratus, cæsiq̄ue sunt multi viri excellentes, multi magistratibus præditi, multi duces et dignitatibus illustres: gregarii vero milites, imperatorii comites, aliiq̄ue ministri innumerabiles. Direptum est universum imperatoris instrumentum, et totum Romanorum vallum. Barbari magnis opibus sunt potiti, multis armis equisque plurimis. Stauracius regre evasit, et alii quos nox texit, in dumetis, paludibus, et aliis ejusmodi 125 locis latitantibus. Crumus Nicephori caput amputatam, per aliquot dies crucibus suffixum, spectandum præbuit, et rei bene gestæ pompam celebravit. Deinde osse verticis resecto, cute direpta, capite argento inducto pro calice usus est, infusoq̄ue vino suis ex eo propinavit. Romanorum interitu et imperatoris cæde Byzantii nuntiata, luctus ubiq̄ue inagnus fuit, cæsorū necessariis ejulantibus. Calamitatem tamen levabat imperatoris interitus, quo omnes lætabantur. Regnavit homo pessimus annos ix.

XVI. Nicephorus uti vir pessimus fuerat, ita turpissime periit. Stauracius autem vulneratus Adrianopolim pervenit, ubi magistratuum quorundam studio imperator est salutatus, et ex vulnere male affectus, magnam urbem ingressus. Michaeli europalæ cognomento Rhangabe, eni soror ejus Procopia nupta erat, insidias struxit, imperium suæ conjugis relicturns. Cæterum senatus Stauracii consilio cognitō, reliquiis legionum convocatis, Michaelē europalatem sub diluculum imperatorem dixit. Stauracius autem statim de tonsa coma, monachi habitum sumpsit.

XVII. Michael, ubi diluxit, Magnam ecclesiam ingressus, a patriarcha Nicephoro imperatorio diademate est ornatus, postulato prius scripto quo promitteret se nulla Ecclesiæ instituta violaturum, neq̄ue Christianorum sanguine manus contaminaturum esse. Post dies aliquot Procopiam uxorem

Varia lectiones et notæ.

(78) Καὶ ἀναιρεῖται μὲν ὁ Νικηφόρος. Illius interitum paulo ante prædixerat S. Joannicius, ut est in illius Vita ms. Ἐν τούτῳ δὲ διατρίβων τῷ ὄσει, καὶ τοῖς τοῦ γένους κοινωνοῦσι τῷ βασιλεῖ, Νικηφόρος δὲ τὴν Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχὴν, τὴν αὐτοῦ τελευταίην μικρῶ ὕστερον ἤξειν προαγορεύει· ἐν Ἶ τοῦτον ἔχει τῆς τούτου ἀρχῆς τὸ ὀνύνηκόν ἐξομήσαν τὴν ἑρκῶν ἐληξίητο· στρατεύμα οὖν λόγου ἔξιν ὁ κρατῶν συναγείρας, πρότερον μὲν αὐτοῦς ἤειπεν· μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ συντάσεις οἱ ὀνύνοι γινόμενοι κακῶς ἐποίουν Ῥωμαίους, ἐνθα δὴ καὶ αἰεὶς ὁ βασιλεὺς τραυματίας γενόμενος, σὺν τῇ ἀρχῇ καὶ αὐτὸν καταλύει τὸν βίον. Κληρονόμον δὲ τότε σὴνπτρων καὶ τῆς ἐξουσίας τὸν υἱὸν Σταυρά-

D κιον καταλείπει. Idem delnde scriptor subdit, cum Joannicius a quibusdam aulicis rogaretur an diurnum foret Stauracii imperium, ταχέαν εἰσεθαι illius τὴν ἀρχὴν, καὶ πάλιν τὴν μεταβολὴν prædixisse. Sed et hunc miserabilem vitæ exitum Nicephoro pariter prædixisse S. Theodorum Suiditam narrant Michael in illius Vita, et Anonymus in Vita S. Nicolai Studitæ.

(79) Ἐγγραφον. Id ipsum narrant iidem, Michael in S. Theodori, et anonymus in S. Nicolai Vita: ut et Ignatius diaconus in Vita S. Nicephori patr. Constantinopol. n. 52. Vide Gloss. med. Græcil. in hac vocu.

Augustam salutavit et coronavit : vir pius atque ingenui animi. Eos quibus a Nicephoro factæ erant injuriæ, et militum bello cæsorum uxores pecuniæ distributione consolatus est. Theophanonem Stauracii conjugem, quæ tonsa coma nigram stolam induerat, magna pecunia donavit, ædibus ei ad habitandum assignatis, quas illa in monasterium convertit, quod a Stauracio ibi sepulto nomen est sortitum. Nam ex vulnere, quod supra memoravimus, decessit, cum duos duntaxat menses et sex dies imperasset. Id monasterium appellatione corrupta vulgo Braca dicitur, et a nonnullis qui vocem ad Græcam formam detorquere conantur, originis ejus ignari, Hebraica. Cum autem Studiensis 126 monasterii moderatores, Platonem et Theodorum, et fratrem ejus etiam Josephum Thessalonicensem archiepiscopum, ejusdemque monasterii monachos insigniores in carcerem conjectos reperisset, propterea quod cum patriarcha et Ecclesiæ non consentirent, ut supra dictum est, operam dedit ut eos in concordiam redigeret, idque perfecit. Filium Theophylactum imperatorio nomine dignatus est, et a patriarcha diademate ornandum curavit. Post, expeditione contra Bulgaros suscepta, qui Thraciam populabantur, quibusdam legionibus seditiosis, a quibus aperte maledictis incessebatur, benignis alloquiis et liberalitate placatis, in regiam reversus est. Cum multi insaniam contra venerabiles imagines renovare studerent, quibusdam comprehensis et mediocriter multatis, cæteros a simili conatu deterruit, et monacho cuidam qui ostentandæ forsitan pietatis ergo, Deiparæ imaginem eraserat, linguam præcidit. Agarenis autem rursus Orientem vastantibus, Orientalium dux Leo Armenius, commisso prælio, ad duo millia cecidit, multis equis et spoliis potitus. Crumus porro Bulgarum princeps legatos ad imperatorem misit, pacem iis conditionibus petens, quæ sub Theodosio Adramytteno et patriarcha Germano concessæ essent. Quod si pacem repudiaret, se Mesembriam invasurum minabatur, eumque qui bellum maluisset, exitii Christianorum auctorem fore asserebat. Eas condiciones cum Michael de consilio suorum renuisset, Crumus Mesembriam invasit, machinis ad expugnationem urbis adductis. Nam Arabs quidam solers mechanicus, cum se ad Nicephorum aliquando contulisset, et sacro baptismate initiatus, ob Nicephori sordes pro dignitate non tractaretur, deque sui

κοινωνῶν Προκοπίαν Αἰγούσαν (80) ἀνηγόρευσε τε καὶ ἔστειλεν, εὐσεβῆς τε τυγχάνων καὶ τὴν γνώμην ἐλευθέρως. Τοῦς τε πρὸς τοῦ Νικηφόρου ἡδικημένους, καὶ τὰς συζύγους τῶν ἐν τῷ πολέμῳ πασόντων στρατιωτῶν παρεμυθήσατο χρημάτων διανομαίς· καὶ τὴν γαμετὴν δὲ Σταυρακίου Θεοφανῶν κερύσαι τὴν κόμην, καὶ μέλαιναν ἐνδυσσαμένην στολήν, χρῆμασι πολλοῖς ἰδωρῆσατο, καὶ οἶκον εἰς κοιτίαν αὐτῇ προσάπνευμεν, ὃν εἰς μοναζουσῶν ἔκεινη μετεποίησε καταγωγίον, ἔνθα καὶ ὁ Σταυράκιος· τίθαπται, θανάων ἕκ τῆς κλητῆς ἦν ὁ λόγος ἰδῆλωσε, δύο μῆνας αὐταρχήσας μόνους ἐπὶ ἡμέρας ἕξ. Ἦτις μόνῃ ἕξ ἐκείνου ἐκλήθη τοῦ Σταυρακίου ὠνομασμένη, βραβριζομένου δὲ τοῦ ὀνόματος πρὸ τοῦ συρφετώδους ὅχλου λέγεται τὰ Βρακί, πρὸ τινῶν δὲ τὴν ἀληθῆ κλησιν ἀγνοησάντων, μεταγίντων δὲ ταύτην ἄθεν πρὸς τὸ Ἑλληνικότερον, ὀνομάζεται τὰ Ἑβραϊκά. Καθειργμένους δ' εὐρῶν τοὺς τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου ἡγεμονεύσαντας, τὸν Πλάτωνα λέγω καὶ τὸν Θεόδωρον, ἀλλὰ μὴ καὶ τὸν τοῦτου ὀμαίμονα Ἰωσήφ τὸν τῆς Θεσσαλονικῆς ἀρχιεπίσκοπον (81), καὶ τῶν τῆς εἰρημίνης μοναχῶν τοὺς ἰλλογιμωτέρους, ὡς μὴ κοινωνοῦντας, καθὼς περ ἰσθόρηται, τῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔσπευεν ἐνώσει αὐτοὺς, καὶ μέντοι καὶ ἦνωσε. Καὶ τὸν υἱὸν δὲ Θεοφύλακτον ὁ βασιλεὺς οὕτως τῆς βασιλικῆς ἡξίωσε κλήσεως, καὶ οἱ διὰ τοῦ πατριάρχου διάδοξα περιέθετο. Ἔτα κατὰ Βουλγάρων ληϊζομένων τὴν Θρακίαν μοῖραν ἐκστρατεύσας, στασιάσαντα κατ' αὐτοῦ τῶν ταγμάτων τινὰ, ὡς καὶ ὕβρεις χωρῆσαι κατὰ τὸ προφανές, λόγοις μελιχλίσι καὶ δώροις φιλοτίμοις κατηύνασε, καὶ εἰς τὰ βασίλεια ἐπανέξευξεν. Ἀνακαινίζα· δὲ ζητούντων πολλῶν τὴν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων μανίαν, τινὰς συλλαβῶν, καὶ μετρίως πως αἰκισάμενός, δι' αὐτῶν καὶ τοὺς λοιποὺς κατεπέποισε, καὶ πύσασθαι παρεσκεύασε. Μοναχὸν δὲ τινὰ εὐλαβεῖς εἶχα σκηρὴν ἐνδεικνύμενον εὐρηκῶς, εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἀποξέσαντα, τῆς γλώσσης ἀπέλειπε. Τῶν δὲ Ἀγαρηῶν τὴν Ἐφῶν αὐθις ληϊζομένων, ὁ τῶν Ἀνατολικῶν στρατηγός· Ἀρμένιος Αἰῶν τούτοις συμβαλὼν, ἀνεῖλε τε περὶ δισχιλίουσ, καὶ ἵππους καὶ ὄπλα ἐξ αὐτῶν εἰς πλήθος· ἐλαφρυαγώγησε. Κρούμος δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχῶν διεπρεσεύεσται πρὸς τὸν βασιλεῖα, εἰρήνην ζητῶν ἐπὶ συνθήκαι, ταῖς ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Ἀτραμυττηνοῦ καὶ Γερμανοῦ πατριάρχου. Καὶ εἰ μὴ οὕτω τὴν εἰρήνην ὁ αὐτοκράτωρ αἰρήσεται, ἡπελαίκατὰ Μεσημβρίας χωρῆσαι, καὶ τοῦ τῶν Χριστιανῶν

Variæ lectiones et notæ.

80) Προκοπίαν Αἰγούσαν. Fuit illa filia Nicephori Seleuceni, seu generalis, imperatoris, a qua conditum monasterium Constantinopoli, quod ab ea τὰ Προκοπίου appellabant, ex originibus urbis ineditis observamus in nostra Constantinopoli, lib. iv, pag. 160. Codinus vero illud Προκοπίας vocat, p. 57. Idem pag. 60, Procopiæ monasterium a Justino Thracæ imp. et Euphemia uxore conditum scribit. In concilio Chalcedonensi occurrit nescio quis Elpidius μεμορφύλαξ τῶν Προκοπίου dictus, id est ædituus, uti hanc vocem acci-

piendam docemus in *Gloss. med. Græc.* : quam quidem ædem, siquidem Constantinopoli existit, ab anno 451 existitisse oportet, proinde ante Justini tempora.

(81) Ἰωσήφ τὸν τῆς Θεσσαλονικῆς ἀρχιεπίσκοπον. Istius Josephi festum agunt Græci 15 Junii, Vitam vero habent Synaxaria. Meminerunt etiam Menæa in S. Theophylacto episcopo Nicomæd'ensi ad 8 Martii; præterea 25 Sept. in SS. Martyr. Andrea, Joanne, et Antonio, ubi Saraccorum dux Ἀρχηγῆμ, et ὁ Βραχῆμ dicitur.

μων ἀλέθρου αἰτιον εἶναι τὸν μὴ τὴν εἰρήνην αἰρού- A
μενον. Ἄλλὰ συμβουλή τῶν περὶ αὐτὸν τὰς σπονδὰς
ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ἐκείναις ὁ βασιλεὺς οὐ προσ-
ῆκατο, καὶ ὁ Κροῦμος κατὰ Μεσημβρίας ἐχώρησεν
ἐλεπόλεις ἐπαγόμενος. Ἄραψ γὰρ τις μηχανικὸς
καὶ περὶ ταύτας δεξιὸς προσήλθε τῷ Νικηφόρῳ ποτὲ,
καὶ τῷ θεῷ βαπτίσματι τελεσθεὶς, μὴ τυχῶν δὲ
προνοίας ἀξιολόγου διὰ τὴν ἐκείνου γλισχρότητα,
εἶτα καὶ ἐπαγκλίσεις ἐκείνῳ διὰ τὸ ἀπρονόητον,
ἐτύφθη σφοδρότατα. Ἐξ ἀπονοίας οὖν τοῖς Βουλγά-
ροις προσκεχώρηται, καὶ δι' αὐτοῦ πῖσαν οἱ Βάρ-
βαροι μηχανὴν ἐργάζεσθαι μεμαθήκατιν. Οὕτως
εὖν εὐπορήσαντες ἐλεπόλεω, οὐκ ἐχρόνισαν εἰς τὴν
τοῦ κατὰ Μεσημβρίαν ἄσπεος πόρθησιν. Τοῦ δὲ βα-
σιλέως τὸν πατριάρχην μετακαλεσαμένου καὶ τῶν
ἱερέων τινὲς, καὶ προθεμένου βουλὴν περὶ τῶν
κατὰ Βουλγάρων σπονδῶν, καὶ εἰ χρὴ ἐκδοῦναι τῷ
Κροῦμῳ ἢ ἐκδοῦναι Ῥωμαίους προσπεφυγῶτας (καὶ τοῦτο γὰρ πρὸς ἄλλοις ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς ἐξήτει ὁ
Βάρβαρος) ὁ μὲν πατριάρχης καὶ οἱ ἄρχιερεῖς συνεβούλευον ἐκδοῦναι τοὺς πρόσφυγας, κρείσσον εἶναι πα-
θεῖν κρίνοντες μετρίους τινὲς ἢ πλήθη πάτχειν ἀνάριθμα. Οἱ δὲ περὶ τὸν βασιλέα καὶ ὁ Στουδίτης Θεόδωρος
τὰς σπονδὰς ἀπηγόρευον, λέγοντες μὴ δεῖν ἐκδοῦναι τοὺς πρόσφυγας. Αἱ μὲν οὖν πρὸς τοὺς Βουλγάρους σπονδαὶ
ἐντεῦθεν κακῶλυνται. Ἦν γὰρ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος τὸν μὲν τρόπον χρηστέος, καὶ τὴν πίστιν ἔρθεος, περὶ
δὲ πραγμάτων οικονομίαν νοθήσ, καὶ τοῖς ὑπερέχουσι τῶν ἀρχόντων ὅσοι ἂν ἀγοίτο βλάβος ἀγόμενος.

III. Κομήτης δὲ ἀστήρ ἐφάνη τότε σχηματισθεὶς
εἰς εἶδη διάφορα, ὧν καὶ ἐν λέγεται εἶναι καὶ ἀνθρώ-
που σχῆμα χωρὶς κεφαλῆς. Οἱ Βούλγαροι μέντοι τῆς
Μεσημβρίας κρατήσαντες, πολλὰ ἐν ταύτῃ εὐρή- C
κασι, μετὰ τῶν ἄλλων δὲ καὶ τοῦ ὕγρου πυρὸς οὐκ
ἐλάχιστον. Αἰχμαλώτων δ' ἐπανεληθόντων τινῶν, μα-
θὼν ἐκ τούτων ὁ βασιλεὺς βούλεσθαι τὸν Κροῦμον
τὴν Θράκην λητσασθαι, ἐξῆλθε τῆς πόλεως. Ὅθεν
οὐδὲν ὧν ἐμελέτα δράσας ὁ Βάρβαρος ἀλλὰ καὶ πολ-
λοὺς τῶν οἰκίων ἀπεβαλὼν ὑπανάστησε· καὶ ὁ βα-
σιλεὺς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις πάντοθεν συναθροί-
σας, εἰς Θράκην αὐθις ἐξῆλθε, συνεπομένη; αὐτῷ
καὶ τῆς Αὐγούστης ἄχρι τῶν Κηρόκτου. Ὅθεν δυσ-
χεράναν τὸ στρατιωτικόν, ἐλοιδορεῖτο τῷ αὐτοκρά-
τορι, εἶτα ἡ μὲν Αὐγουστα ἐπανελήλυθεν. Ὁ δὲ Μι-
χαὴλ περιεπόλει τὴν Θράκην, μηδὲν τι πράττων
στρατηγικόν, ἢ τι κατὰ τῶν ἐναντίων οἰκονομούμε-
νος· καὶ ἦσαν τοῖς τῆς χώρας οἰκήτορι τὰ στρα-
τεύματα οὐκ ἦσαν τῶν Βαρβάρων εἰς προνομήν. D
Καὶ ὁ Κροῦμος δὲ τῶν οἰκίων ἀπάρας ἡθῶν, ταῖς
βασιλικαῖς παρεστρατοπεδεύσατο τάξεσι. Μάχης οὖν
συγκροτηθείσης ἠττώνται Ῥωμαῖοι, τοῦ στρατηγοῦ
τῶν Ἀνατολικῶν (82) αἰτίου τῆς ἡττης γεγενημένου
Αἰόντος τοῦ ἐξ Ἀρμενίων. Οὗτος γὰρ τῆς βασιλείας
ἑρῶν (83), καὶ πρὸς τὴν στρατιὰν διαβάλλων τὸν Μι-
χαὴλ, ὡς ἐνανθρόνι τε καὶ ἀστρατήγησον, ἄρτι τοῦ
πλάμῳ συγκρατηθέντος, τὰ ὑπ' αὐτὸν τάγματα ἐπε-

A neglectu conquestus acerrime vapuiasset, ex despe-
ratione se ad Bulgaros contulit, a quo Barbari om-
nis generis machinas fabricari didicerunt : quibus
abunde instructi, vastationem Mesembriae non
cunctanter sunt aggressi. Imperator autem cum
patriarchæ et primorum sacerdotum quibusdam
deliberationem de pace Bulgarica et transfugis qui-
busdam Crumo tradendis proposuisset (nam id
etiam inter cætera Barbarum postularat), patriarcha
et sacerdotes 127 præstare censuerunt, transfugis
traditis, paucos male tractari, quam turbas innu-
merabiles. Sed senatores aulici et Theodorus Stu-
dites pace repudiata supplices tradendos esse ne-
gaverunt. Quæ res paci Bulgaricæ impedimento
fuit. Nam imperator hic ingenio leni et fide recta
B præditus fuit; sed ad res gerendas tardior, facile
secutus quocumque a proceribus duceretur.

XVIII. Tum stella crinita apparuit, quæ varias
formas exprimebat, quarum una fuisse fertur etiam
hominis sine capite. Bulgari autem Mesembria
potiti, cum multa alla ibi repererunt, tum ignis
Græci non parum. Cum vero imperator e quibus-
dam captivis didicisset, velle Crumum Thraciam
populari, urbem egressus est. Barbarus igitur
omissis suis conatibus, multisque suorum amissis
recessit : et imperator Romanis copiis undique
accersitis rursus in Thraciam abiit, etiam Augusta
ad Cædoctum usque comitante : quod milites ægre
ferentes, imperatori conviciabantur. Deinde illa
domum rediit, Michael vero Thraciam obiit, neque
quidquam duce dignum, aut hostibus fraudi futu-
rum egit, fueruntque legiones provincialibus non
minus prædæ quam Barbari. Sed et Crumus suis
sedibus relictis, castra e regione imperatorii exer-
citus posuit, commissaque pugna Romani succubue-
runt, ducis Orientalium copiarum Leonis Armenii
culpa, qui imperii cupidus, Michaelcm apud exer-
citu in initio pugnae ut effeminatum et rei bellicæ
imperium calumniatus, suas legiones se sequi
jussit, desertisque ordinibus fugam cepit; id quod
alios quoque in fugam vertit, adeo ut Crumus id
non crederet ob absurditatem, et insidias esse
ratus, suos contineret. Ut autem Romanos temere
effuseque fugere vidit, tunc suis insequi jussit,

Variae lectiones et notæ.

(82) *Στρατηγὸν τῶν ἀνατολικῶν.* Ita hanc di-
gnitatem expressit Ignatius diaconus in Vita S. Ni-
cephori patr. Constantinopol. n. 31, ubi de eodem
Leone : Καὶ γὰρ ὑπ' αὐτοῦ δευμαγωγὸς τοῦ πρώ-
του καταλόγου τῶν στρατιωτικῶν τῶν λεγομένων
θεμάτων καθίστατο φάλαγγος. Primum enim ex
thematibus Ἀνατολικῶν fuit, ut est apud Con-
stantinini Porph. lib. 1. *De Themat.* Cujus præ

cæteris meminit auctor Vitæ S. Nicolai Studite.
p. 907. Nicephorus Constantinopolit. in Brev. p.
184, 1 ed. Πρὸς τῆς χώρῃ Ἀνατολικῶν καλουμένη
φυγά; ἐνθάδε ἀπίων. Vide eundem Zonaram in
Romano Diogene.

(83) Οὗτος γὰρ τῆς βασιλείας ἑρῶν. Idipsum
narrat. scriptor ms. Vitæ S. Joannicii.

maximam cædem militum et ducum edidit, imperatore vix cum paucis Constantinopolim elapso, vallum et tabernaculum imperatorium a Barbaris direptum. Ex eo sumpta fiducia Leo, consiliorum suorum conscios in reliquias legionum dimisit, qui dicerent, Romanos ex inscitia imperatorum vinci, et res strenuum virum postulare, qualis sit Leo dux Orientalium. Itaque milites ad seditionem concitavit, ut et Michaeli maledicerent, et Leonem, ejus **128** tabernaculum circumstantes, imperatorem salutarent. Illum vero simulate detrectantem, ac deprecantem scilicet imperium, Michael Balbus tribunus, stricto gladio, monitis etiam cæteris conjuratis ut idem facerent, adigit, ut invitum nimirum imperii titulum admitteret. Quibus nuntiatis Michael, neque ad resistendum se paravit, neque de imperio vindicando cogitavit, sed potestatis insignia statim Leoni misit: coque regiam ingresso, cum uxore et liberis in cædem quæ est in Pharo supplex confugit. Inde avulsi, Michael in insula Protæ monachus factus vitam exegit. Theophylactus filius ejus, qui imperator appellatus fuerat, viriliter exactis, cum matre et fratribus est relegatus.

έχουσι, πείθουσι, τάχα και άκοντα τόν Λέοντα τήν χιτήλ (84), ούτε πρὸς άντικατάστασιν ώρμησεν, ούτε εἰς τῆς βασιλείας παράστημα τῷ Λέοντι ἐξαπέσταλιν. Ἐλθόντος δ' ἐκείνου εἰς τὰ βασίλεια, ὁ Μιχαήλ ἄμα τῆ συζύγῳ και τοῖς παισὶ πρὸς τὸν ἐν τῷ Φάρῳ ναὸν ἰκέτης εἰσέδραμεν. Ἀποσπασθέντες δὲ ἐκείθεν (85), ὁ μὲν Μιχαήλ εἰς τὴν Πρώτην λεγομένην νῆσον ἀπάγεται, και μοναχὸς γαγονῶς; (86) ἐκεῖ κατεβίω. Τὸν δὲ παῖδα τούτου τὸν Θεοφύλακτον, ὃς και ἀναβήθρως, ὡς ἐφημεν, κατηξίλωτο, τῶν παιδογόνων μοναχῶν ἀφείλετο, και σὺν τῇ μητρὶ και τοῖς ἀδελφοῖς

XIX. Hunc exitum habuit Michaelis imperium, cum id biennium tenuisset. Leo vero ingressus regiam, statim exutam vestem quam gerebat. Michaeli Balbo dedit, quam idem statim induit: unde multi conjecerunt, eum Leoni in imperio successurum. Neque hoc solum potestatis augurium illi fuit, sed illud etiam, quod Leonem pone sequens, vestis imperatoris extremitatem calcavit: idque malum omen Leoni quoque visum est. Horum utriusque prædictum fuerat, fore ut imperaret. Nam Bardanes dux et patricius, cujus supra facta est mentio, imperium, priusquam id invaderet, animo agitans, cum monacho quodam in Philomelio degente, qui futura prædicere credebatur, arcanum communicavit, percontatus an voti compos futurus esset?

Varie lectiones et notæ.

(84) Ὡς οὖν ἠγγέλη ταῦτα τῷ Μιχαήλ. Ut Michael coronata ultro imperio Leoni cesserit, narrat, præter scriptores Byzantinos, Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patr. Constantinopol. p. 1182, et ut in Principis insulas, τὰς Πριγκιπέους, νήσους, ex quibus erat Πρώτη, cujus hic meminit Zonaras, cesserit, et in iis habitu monachi sancte vitam exegerit.

(85) Ἀποσπασθέντες δὲ ἐκείθεν. Scriptor ms. Vita S. Joannicii: Ὁ Μιχαήλ δὲ και ἄκων αὐτῷ παρχωρῆ τῆς βασιλείας, ὄρκους πολλοῖς και ἀσφαλίσειν, ὡς ὤπισατο, πῖστεσιν ἑαυτὸν ὡς εἰπεῖν ἔμπειρος και βεβαίως ἀσφαλισάμενος, ἐφ' ᾧ συγχωρήσαι τούτον ἄμα γυναικὶ και τοῖς τέκνοις ἰδιωτικῶς ἔξιν. Ὁ δὲ ἔμου τῷ τῆς ἀρχῆς ἐπιβῆναι, εὐθύς

σθαί οἱ ἐγκλεισάμενος, λειπτακτῆτας ἀπῆει φύγας. Τοῦτο και τοὺς ἄλλους ἐτραψεν εἰς φυγὴν, ὥστε τὸν Κροῦμον μηδὲ πισταεῖν τῷ γινωμένῳ διὰ τὸ λίαν παράλογον; ἀλλὰ λόγον ἠγεῖσθαι τούτου, και τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἐπισχεῖν. Ὡς δὲ ἑώρα τοὺς Ῥωμαίους φεύγοντας ἀκόσμως και ἀκρατῶς, τότε τοῖς οἰκειοῖς διώκειν ἐγκλεισάμενος, φόνον πλαίστον εἰργάτατο στρατιωτῶν τε και στρατηγῶν. Μόλις δ' ὁ Ῥωσαίεῖς εἰς τὴν Κωνσταντινου μετ' ὀλίγων τινῶν φυγῆ διωσῶζεται, τῷ χάρακος και τῆς σκηνῆς τῆς βασιλικῆς γεγονότων τοῖς Βαρβάρους διάρπαγμα. Ἐντεῦθεν ὁ Λέων ἀδεία; δραξάμενος; και τοὺς κοινωνοὺς τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ διασπείρα; εἰς τὰ περιλειφθέντα τῶν στρατευμάτων λέγοντας ἐξ ἀφειλείας τῶν κρατούντων ἠττάσθαι: Ῥωμαίους, και δεῖσθαι τὰ πράγματα γενναῖος ἀνδρός, οἷος ὁ τῶν Ἀνατολικῶν στρατηγῆς Λέων ἐστίν, εἰς στάσιν τοὺς στρατιώτας ἠρίθισε, και τὸν μὲν βασιλεῖα κακῶς ἔλεγον, τὸν Λέοντα δὲ βασιλικῆς εὐφρημίας ἤξιουν, τὴν ἐκείνου περιστάντες σκηνὴν. Αἰκίζομένου δ' αὐτοῦ, και παραιτουμένου δῆθεν τὴν αὐταρχίαν, ὁ Τρζυλὸς Μιχαήλ τάγματος ἄρχων τὸ ξίφος σπασάμενος, τούτο δὲ και ἄλλοις ποιεῖν ὑποθέμενος τῆς συνωμοσίας με-

ἀνάβρῃσιν δέξασθαι. Ὡς οὖν ἠγγέλη ταῦτα τῷ Μιχαήλ τῆς βασιλείας ἀντιποιήσασθαι ἰδοκίμασεν, ἀλλ' εὐθύς Ἐλθόντος δ' ἐκείνου εἰς τὰ βασίλεια, ὁ Μιχαήλ ἄμα τῆς συζύγῳ και τοῖς παισὶ πρὸς τὸν ἐν τῷ Φάρῳ ναὸν ἰκέτης εἰσέδραμεν. Ἀποσπασθέντες δὲ ἐκείθεν (85), ὁ μὲν Μιχαήλ εἰς τὴν Πρώτην λεγομένην νῆσον ἀπάγεται, και μοναχὸς γαγονῶς; (86) ἐκεῖ κατεβίω. Τὸν δὲ παῖδα τούτου τὸν Θεοφύλακτον, ὃς και ἀναβήθρως, ὡς ἐφημεν, κατηξίλωτο, τῶν παιδογόνων μοναχῶν ἀφείλετο, και σὺν τῇ μητρὶ και τοῖς ἀδελφοῖς

C 10'. Τῷ μὲν οὖν Μιχαήλ ἐς τούτο τὰ τῆς ἀρχῆς ἐτελεύτησεν, ἑναιαυτοὺς βασιλεύσαντι δύο. Ὁ δὲ Λέων εἰς τὰ βασίλεια εἰσελθὼν, αὐτίκα ἐκδυτάμενος ὁ περισκεῖτο φόρος, τῷ Τρζυλῷ Μιχαήλ ἐνεγείρισε, κάκεινος εὐθύς αὐτὸ ἔμφιάσαστο, ὃ πολλοῖς σημεῖον ἐκρίθη τοῦ τούτου μέλλειν εἰσεσθαι τῷ Λέοντι τῆς βασιλείας διάδοχον. Οὐ τούτο δὲ μόνον σημαντικὸν τῆς διαδοχῆς τοῦ κράτους συνέθη τῷ Μιχαήλ, ἀλλὰ και ὁπισθεν τοῦ Λέοντος; πορευόμενος, βασιλικὴν ἐσθῆτα μετσωφιασάμενος, τὸ ταύτης πεπάτηκε κράσπεδον τούτο και τῷ Λέοντι οὐκ ἀγαθὸν οἰώνισμα ἔδοξε. Τούτους δὲ και ἀμφοῖν ἡ βασιλεῖα προεῖρητο. Ὁ ἄνωθεν γὰρ ῥηθεῖ; Βαρδάνης ὁ στρατηγὸς και πατρικίος, πρὸ τοῦ τυραννίδι ἐπιχειρηθῆναι, σπέρων αὐτὴν κατὰ νόον, εἰς τινα μοναχὸν ἐν τῷ Φιλομ-

D ὡς περ εἰς λήθην πάντων ἐλθὼν, και μηδενδ' φροντίσας ὡν ὑπὸ μάρτυρι τῷ Θεῷ ἐπωμόσαστο, πρῶτα μὲν ὑπερορῖαν τοῦ Μιχαήλ και τῆς συζύγου τούτου κατακρίνει; μετὰ βραχὺ δὲ τὸν τῶν μοναχῶν σῆμα και ἄκοντας αὐτοὺς μετενδύει. Οὐ μέχρι δὲ τούτων ἔστη, ἀλλὰ γε ὀλίγαις ὑστερον ἡμέραις ἀλλήλων διέζευξε, και μένειν ὁμοῦ κατὰ χώραν αὐτοῖς οὐκ εἴασεν, ἀλλὰ τὸν μὲν ἀλαχθῆναι, τὴν δὲ ἐτέροθι; φέρων ἀπώκισε.

(86) Καὶ μοναχὸς γαγονῶς. Theosterictus in Vita S. Nicete Confess. n. 31: Διαδέχεται δὲ ταύτης (Εἰρήνης) τὴν βασιλείαν Νικηφόρος; ἄμα και τὴν ὀροδοξίαν ὁ εὐσεβέστατος και φιλόπρωτος και φιλομόναχος; εἶτα Μιχαήλ, ὁ νῦν ἐστὶ ἐν μοναχικῷ διαπρέπων ἄξιωματι.

λίφ ἀσκούμενον, καὶ προλέγειν τὰ μέλλοντα πιστευόμενον, ἀπαλόων, ἐκείνω τὸ ἀπόρρητον ἀπεκάλυψε. Καὶ εἰ ἔσται αὐτῷ ἐπιτελεῖς τὸ βούλευμα, ἐπυνοῦντο. Ὁ δὲ ἀπηγόρευσε αὐτῷ τὴν ἐγγείρησιν, φάμενος ὡς ὕβρις τεύξῃ τοῦ ἐφετοῦ, καὶ στερηθήσῃ καὶ τῆς παρουσίας· καὶ τοῦ φωτός. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν ἀπῆει πρίλυπος· Ὁ Λέων δὲ οὗτος καὶ Τραυλὸς Μιχαήλ, καὶ τις ἕτερος Θωμᾶς, αὐτῷ τὸν ἵππον παρέστσαν. Ἄνωθεν δὲ προκύψας ὁ μοναχὸς, καὶ τούτους ἰδὼν μετακαλεῖται τὸν στρατηγὸν καὶ φησι· Σοί μὲν, ὡς εἰρηκὰ σοί, οὐ δίδωσιν ὁ Θεὸς τῆς βασιλείας τυχεῖν· τῶν δὲ τὸν ἵππον σοὶ παραστήσαντων τοὺς δύο, τὸν Λέοντα καὶ τὸν Μιχαήλ, ἴσθι καὶ ἄμφω κατὰ καιροῦς ἰδίους τῆς βασιλείας κρείσσοντα. Ὁ δ' ἕτερος ἐπιχειρήσει μὲν, καὶ ἐπιπέσει περιθίσει διωδιμῷ, οὐ τεύξεται δὲ τῶν κατὰ σκοπῶν, ἀλλ' ἀπολείται κακῶς. Ὁ μὲν οὖν εὐτὺα προείρηκεν. Ὁ δὲ Βαρδάνη· ἀπιστήσας αὐτῷ, φουρανίδι ἐπιχειρήσας· τὸ δ' ὅπως οὐκ ἔτυχε τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ ἐξέκοπη τὰ ὄμματα, καὶ τοῦ κλοῦτου ἐστέρητο, ἦδη καὶ προεστέρηται. Βασιλεύσας δὲ ὁ Λέων (87), τὸν μὲν Τραυλὸν Μιχαήλ πατρικίον ἐτίμησε, καὶ κόμητα τῆς τῶν ἐξκουβίτων σχολῆς, τὸν δὲ γε Θωμᾶν δε καὶ αὐτὸς εἰς ἦν τῶν τῷ Βαρδάνη τότε τὸν ἵππον παραστήσαντων ἐπὶ τῆς κατοικίας τοῦ μοναχοῦ, τουρμάρχην τοῦ τάγματος τῶν Φοιδεράτιον προχειρίζετο. Τῶν μάλιστα Βουλγάρων τὴν θράκην ληζομένων, διεπρεσβεύεσθετο πρὸς τὸν αὐτῶν ἀρχηγὸν ὁ Λέων περὶ σπονδῶν. Ὁ δὲ τῇ νίκῃ τῇ ἐναγχοῦς ὀγκωθεὶς, τὴν προσέβλεψεν τὴν περὶ τῶν σπονδῶν οὐ προσήκατο. Οὐκοῦν ἐξεστράτευσαν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτοῦ, καὶ αὐθις ἡ νίκη τοῖς Βαρδάνοις ἐπεμείδισα, καὶ εἰς φυγὴν ἀπιδόντων Ῥωμαίων, ἐδίωκον οἱ Βάρβαροι ἠπισθεν, καὶ καταφρονητικῶς διαχειμένοι, οὐ κατὰ κόσμον, οὐδ' εὐσυντάκτως ἐδίωκον, ἀλλὰ ἄλλοστέ πη ἄλλοι σκεδαννύμενοι. Τοῦτο κατανοήσας ὁ βασιλεὺς (ἔτυχε γὰρ ἐπὶ μετεώρου τόπου ἐστῆκώς) καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν λόγους παραθήσας παρακλητικῶς, καὶ παρορμηθῆσας εἰς πόλεμον, ἐπισέφρησε κατὰ τῶν Βαρδάνων μετὰ γενναίου ψυχῆς παραστήματος, καὶ τῇ ἀθρόα μεταβολῇ, δειματι τοῦ πολεμίου ἐνέβαλε Πανικῶν, καὶ ἀνήρητο μὲν πλείους, ἤχημαίωτιστο δὲ καὶ πλῆθος πλείον. Μικροῦ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κροῦμος ἀνήρητο ἀν, βληθεὶς, καὶ τοῦ ἵππου ἐκπεπτωκώς, εἰ μὴ περιστάντας αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν καὶ συνησπικότες εἰς ἵππον ἀνέβαλον ἕτερον, καὶ οὕτως ἔφυγε ἀποθράς. Ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς τροπαιφόρος κατέλαβε τὰ βασίλεια, καὶ λείαν ἀγων πολλὴν οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ τῆς κατὰ τῶν σεβασμίων εἰκόνων (88) λύττης ἀπήρξατο. Ὅθεν δὲ τῇ μανίᾳ ταύτῃ γέγονε κάτοχος αὐτίκα δὴ διηγῆσομαι. Τῷ ἤδη ρηθέντι μοι μοναχῷ, δε περὶ αὐτοῦ οὕτως μέλλει τῆς

Is cum a conatu illo dehortatus, neque voti compotem futurum esse, et opibus ac luminibus privatum iri respondit, Quibus ille auditis, tristis abiit. Hic vero Leo, et Balbus Michael, et alius quidam Thomas equum ei adduxerunt: quos cum monachus superne prospectans vidisset, duci accersito ait: *Tibi quidem, ut dixi, regnum Deus non largitur. Eorum vero duos, qui tibi equum adduxerunt, Leonem et Michaellem, suis utrumque temporibus imperio potituros scito. Tertius autem conabitur ille quidem, et diadema sibi imponet; sed voto suo frustratus male peribit.* Hec ille prædixit; sed Bardanes, sive ei non habita, tyrannidem invasit. Quo pacto autem regno exciderit, et oculis sit orbatus, opibus etiam ereptis, ante 129 a me narratum est. Cæterum Leo imperio potitus Michaellem Balbum patricium fecit, et scholæ excubitorum comitem: Thomam, qui et ipse ex iis fuerat qui Bardani equum adduxerant juxta monachi ædes, turmarcham legionis Fœderatorum designavit. *Bulgaris autem Thraciam vastantibus, Legatos ad ducem eorum de pace misit: quem, cum recenti victoria inflatus, pacis conditiones repudiaret, bello adortus est. Sed Barbari, victoria rursus ad ipsos inclinante, Romanos in fugam versos a tergo contemptim nulloque ordine sunt insecuti, alii alio dispersi. Quo imperator animadverso (nam in editiore loco stabat) suos ad pugnam cohortatur, Barbaros fortiter aggreditur, et subita conversione perterrefactos, maxima ex parte cædit, magnamque turbam capit: nec multum abfuit quin ipse Crumus sagitta ictus equoque delapsus occideretur, ni satellites conglobati scutis protecto, et alteri equo imposito fugam aperuissent. Imperator igitur triumphans, multaque prælia parla, regiam ingressus, non multo post insaniam contra sacras imagines est auspicatus. Unde autem in eum furorem inciderit jam exponam. Ei monacho, a quo imperium ipsi prædictum fuerat, gratiam relaturus, per quemdam ex intimis suis dona misit. Is non in ipsum incidit, quippe jam mortuum: sed cum alium invenisset ibi habitantem, ad eum, ut quem non nosset, accessit. Ille vero (erat enim oppugnator imaginum, et usque sectæ vehementissimus propugnator) neque numera accepit, et eo a quo aserebantur dimisso, se a simulacrorum adoratore nihil accipere dixit, Leoni et regni et vitæ jacturam brevi comminatus, nisi a loratione simulacrorum (sic enim venerandas imagines appellabat) abstineret. Hæc nuntiata sollicitum fecerunt Leonem: rem igitur cum quodam ex familiaribus Theodoto Melisseno communicat, qui oppugnatoribus imaginum studebat. Is cum*

Varie lectiones et notæ.

(87) Καὶ Λέων. Qui vulgo Armenius cognominatur, et quem Συρραρμένιον vocat Pappi Synodicon, cap. 148: Τελευτήσαντος γούν ἐν πολέμῳ Βουλγάρων Νικηφόρου, τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σταυράκιος δὲδέξατο, Μιχαὴλ ἐκείνου ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς ἐκκληρώσατο· καὶ Λέων ὁ Συρραρμένιος

ἐπαναστῆς ἐκράτησε τὰ βασίλεια, Ἰουδαϊκῆς τε καὶ Μανχαϊτικῆς θρησκείας ὑπάρχων.

(88) Κατὰ τῶν σεβασμίων εἰκόνων. Ut in sacras imagines severit Leo, pluribus prosequitur Theosterictus in Vita S. Nicetæ Confess. n. 51 et seqq.

solio aggressus, monet ut negotium cum quodam monacho, quem ejusdem secum opinionis esse norat, communicet, et quod ille suassisset exequeretur: virum enim eum plenum esse gratia Spiritus, ac res futuras et prævidere et prædicere. Assenso imperatore, monachum convenit, **130** imperatorem habitu privati hominis ad eum venturum esse indicat, et qua gratia sit venturus, quæque cum eo disserenda sint instruit. Imperator noctu ad monachum abit, mutata veste ne agnosceretur, Theodoto comitante. At monachus, ut ab illo spiritu commentum edoctus, Leonem pro imperatore salutatur: et, *Ne, inquit, majestatem tuam celoris. neque imponere velis nostræ vilitati: sed scito te de religione perperam sentire, et plane simulacrorum cultorem esse et te et omnes eos qui tibi parent. Quod si ex ecclesiis simulacra sustuleris, et vita et imperium tibi diturnum et fortunatum est futurum. Sin minus, scito te brevi utrumque amissurum, prætereaque æterna supplicia subiturum.* His Leo auditus, miratus monachum, ob prædictionem utique, ignarus imposturæ Theodoti, verbis illius captus est, et contra sacrosanctas imagines vehementissime sævit, et eas omnes edicto tolli jussit: cumque sanctissimum patriarcham Nicephorum quoque in suam sententiam pertracturus esset, ille vero acriter adversaretur, et edictum illud et scriptis et oratione impietatis argueret: virum justum relegat; qui quidem improbos Leonis mores præsensisse fertur, qui orthodoxis offendiculo futurus esset, Ecclesiæque tumultus occasio. Nam cum ejus capiti diadema imponeret, manum suam spinis compungi putavit. Dum autem Præconnesum exsulatum abducitur, Magni Agri abbas Theophanes confessor, transita illius spiritu cognito (neque enim videbat sanctum) cereis incensis et suffitu, eminus eum excipit et prosequitur, atque ille vicissim ex navi eum flexis genibus veneratur; cum neque videret neque videretur. Quod patriarchæ comitibus admirantibus, et cui honorem illum præberet percontantibus, respondit: *Confessori Theophani Magni Agri abbati: confessionem vaticinatus, necdum enim ea dignatus fuerat.*

θεν προγνώσεως (οὐδὲ γὰρ ἔγνω τοῦ Θεοδοῦτου τὸ τύπευμα) ἤλω τοῖς ἐκείνου λόγοις, καὶ κατὰ τῶν θαύτων ἐκτυπωμάτων σφοδρότατα ἔπνευσε, δόγματι τούτων πάντων καθαίρειν καταψηφισάμενος. Ἦθελε (90) μέντοι καὶ τὸν πατριάρχην ἔχειν ὁμόψυχον. Ὁ δὲ καὶ ἀντέλεγεν ἰσχυρῶς, καὶ ἀσεβὲς ἐξήλεγχε τὸ δόγμα καὶ λόγους καὶ γράμματα. Ὁ θεοδότος οὗτος ἦν Νικηφόρος, διὸ καὶ ὑπερορίζετο κατακρίνει τὸν δίκαιον. Λίγεται δὲ προαισθῆσαι τοῦ Λέοντος τὸ κακότροπον ὁ αἰδύμιος Νικηφόρος, ὡς ἔσται τοῖς ὀρθοδόξοις σκόλοψ καὶ κυδοιμοῦ ταῖς Ἐκκλησίαις λαβή. Ἐν γὰρ τῷ περιτιθέναι τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸ διάδημα, ὄξαι ἀκάνθας ἐμπαγῆναι αὐτοῦ τῇ χειρὶ. Ὁ μὲν οὖν ἀπήγγετο πρὸς Προικωνήσῃσιν ὑπερόριος, ὁ δὲ τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ καθηγούμενος, ὁ ὁμολογητῆς Θεοφάνης (91) τῷ πνεύματι τὴν ἐκείνου διδοὺν ἐγνωκῶς (οὐ γὰρ ἔώρα τὸν ἄγιον) κηροῦς ἀνάψας, καὶ θυμῶν πῶρρωθεν, ἔδεξε οὗτο αὐτὴν καὶ προέπεμπε· κάκεινος αὖθις ἐκ τῆς

βασιλείας ἔσεσθαι ἐγκρατῆς, προηγόρευσε, τῆς προφῆσεως ἀποτινύς ἀμοιβὴν, δῶρα ἐκπέμπει διὰ τῶν τῶν οἰκειοτάτων αὐτῷ. Ὁ δὲ πεμφθεὶς οὐκ ἐκείνῳ ἐνέτυχεν (ἔφθη γὰρ ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος τὴν ζωὴν μεταθέμενος), ἕτερον (89) δ' εὐρηκῶς, τῇ ἐκείνου κατοικίᾳ σκηνοῦμενον, ὡς ἐκείνῳ, μὴ γινώσκων τὸν ἄνδρα, τοῦτω προσεληλύθει. Ὁ δὲ (ἦν γὰρ τὰ τῶν εἰκονομάχων πρεσβυτέρων, καὶ τῆς αἰρέσεως διάκτυρος σπουδαστῆς) οὔτε τὰ δῶρα προσήκατο, καὶ τὸν τούτων κομιστὴν ἀπαπέμψατο, ἐξ εἰδώλων προσκυνητοῦ μὴ τι λαβεῖν ἀνέχεσθαι φάμενος, καὶ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ζωῆς διὰ βραχείας ἔπατειλῶν τῷ Λέοντι στήρησιν, εἰ μὴ τὸ προσκυνεῖν τοῖς εἰδώλοις ἀποσχοίτο, τὰς σεπτὰς εἰκόνας οὕτω καλῶν. Ταῦτα παρὰ τοῦ σταλέντος ἀγγελθέντα τῷ Λέοντι, ἐμφροντιν αὐτὸν πεποηχασί, καὶ κοινοῦται τὰ μηνυθέντα τῶν συνήθων τινὶ τῷ Μελισσηῷ Θεοδοῦτῳ (89'), ὅς τοῖς εἰκονομάχοις αἰρεσιώτης ἐτύγγανεν ὢν. Δόλω τοίνυν ἐκεῖνος τὸν Λέοντα μέτεισι, καὶ τινα μοναχὸν ἑαυτῷ γινώσκων ὁμόδοξον, τοῦτω συνεβούλευε κοινώσασθαι τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ὃ ἂν ἐκείνους ὑπόβοιτο, τοῦτο ποιῆσαι· εἶναι γὰρ τὸν ἄνδρα μεστὸν χαρίτων πνευματικῶν, καὶ προσοῶντα τὰ μέλλοντα καὶ προλέγοντα. Ὡς οὖν εἶδε τὸν Λέοντα βασιλεῖα συνθέμενον τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ἀπεισι πρὸς τὸν μοναχὸν ὁ Θεοδοῦτος, καὶ προλέγει αὐτῷ τὴν ὡς αὐτὸν τοῦ βασιλεύοντος ἐν ἰδιώτου σχήματι ἀφίξιν, καὶ ὅτου χάριν ἐλεύσεται, καὶ μυσταγωγεί τοῦτον, ὅσα τῷ βασιλεῖ διαλέξεται. Εἶτα νοκτὸς ἀπεισιν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν μοναχὸν, μεταμφιστάμενος ἵνα μὴ διαγνωσθεῖ ὢν βασιλεὺς· συμπαρῆν δὲ οἱ καὶ ὁ Θεοδοῦτος. Ὁ δὲ μοναχὸς ἐκείνος, οἷα δὴθεν προμυηθεὶς ἐκ τοῦ Πνεύματος τὸ πλαττόμενον, ὡς βασιλεῖα προσεῖπε τὸν Λέοντα, καὶ *Μὴ κρύπτει σου, φησὶ, τὸ δέλωμα, μὴδ' ἀπατῶν θέλει τὴν ἡμῶν οὐθαρότητα. Ἴσθι δὲ μὴ περὶ τὸ σέβας ὀρθῶς διακείμενος, ἀλλ' ἀντικρυς εἰδωλολατρῶν καὶ αὐτὸς καὶ ἅπαν σοὶ τὸ ὑπήκοον. Εἰ μὲν οὖν περιαιρήσεις τὰ εἰδῶλα τῶν ἐκκλησιῶν, ἔσται σοὶ καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ βασιλεία πολυτελής τε καὶ ἐτυχητής· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλ' ἔλιπὲς ταχίστην τὴν ἐκπαισίαν καὶ ἀμφοῖν, καὶ πρὸς ταῦτα σε κολάσει αἰώνιοι διαδέξονται.* Καὶ ἔ μὲν εἰρηκε ταῦτα. Ὁ δὲ Λέων θαυμάσας τὸν μοναχὸν, τῆς δὴθεν προγνώσεως (οὐδὲ γὰρ ἔγνω τοῦ Θεοδοῦτου τὸ τύπευμα) ἤλω τοῖς ἐκείνου λόγοις, καὶ κατὰ τῶν θαύτων ἐκτυπωμάτων σφοδρότατα ἔπνευσε, δόγματι τούτων πάντων καθαίρειν καταψηφισάμενος. Ἦθελε (90) μέντοι καὶ τὸν πατριάρχην ἔχειν ὁμόψυχον. Ὁ δὲ καὶ ἀντέλεγεν ἰσχυρῶς, καὶ ἀσεβὲς ἐξήλεγχε τὸ δόγμα καὶ λόγους καὶ γράμματα. Ὁ θεοδότος οὗτος ἦν Νικηφόρος, διὸ καὶ ὑπερορίζετο κατακρίνει τὸν δίκαιον. Λίγεται δὲ προαισθῆσαι τοῦ Λέοντος τὸ κακότροπον ὁ αἰδύμιος Νικηφόρος, ὡς ἔσται τοῖς ὀρθοδόξοις σκόλοψ καὶ κυδοιμοῦ ταῖς Ἐκκλησίαις λαβή. Ἐν γὰρ τῷ περιτιθέναι τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸ διάδημα, ὄξαι ἀκάνθας ἐμπαγῆναι αὐτοῦ τῇ χειρὶ. Ὁ μὲν οὖν ἀπήγγετο πρὸς Προικωνήσῃσιν ὑπερόριος, ὁ δὲ τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ καθηγούμενος, ὁ ὁμολογητῆς Θεοφάνης (91) τῷ πνεύματι τὴν ἐκείνου διδοὺν ἐγνωκῶς (οὐ γὰρ ἔώρα τὸν ἄγιον) κηροῦς ἀνάψας, καὶ θυμῶν πῶρρωθεν, ἔδεξε οὗτο αὐτὴν καὶ προέπεμπε· κάκεινος αὖθις ἐκ τῆς

Variæ lectiones et notæ.

(89) *Ἐρρατορ*. Is Sabatius vocabatur. Contin. D Theoph. lib. 1, cap. 14. Symeon logoth. n. 3 et alii.

(89') Θεοδοῦτῳ. Ἄπὸ σπαθαρίων. *Ex spathariis, apud Theosterictum in Vita S. Nicetæ Confess. u. 37.*

(90) *Ἐθαλε*. Accersito S. Nicephoro, Leo imp. colloquio cum eo habito, hunc in suas partes allicere conatus est: illud pluribus descripsit Igitur atius diaconus, in Vita ejusdem Nicephori, cap. 6, 7, 8, 9.

(91) Θεοφάνης. Continuator Theoph. l. 1, n. 16.

νῆς προσκυνήμασιν ἡμείβετο τὸν προπέμποντα, μὴθ' ὀρών, μήτε μέντοι δρώμενος. Θαυμαζόντων δ' ἐπὶ τούτῳ τῶν σύμπλων τῷ πατριάρχῃ, καὶ πυθομένων τίνι τὰς προσκυνήσεις ἀφοσιῶ, ἐκεῖνος ἔφη, *Τῷ ὁμολογητῇ Θεοφάνει τῷ καθηγητῇ τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, προειπὼν τὴν ὁμολογίαν· οὕτω γὰρ ἔφη τότε ταύτης ἀξιωθείς.*

Κ'. Ἐκβληθέντος δ' (92) οὕτω τῆς Ἐκκλησίας Α τοῦ σεπτοῦ Νικηφόρου, ὁ Μελισσηνός (93) ἀντασηχθη Θεόδοτος, ᾧ δῖονυμον τὸ ἐπώνυμον· ἐλέγετο γὰρ καὶ Κασσιτηρᾶς· ἔθεν δὲ γνωστὸς τῷ Λέοντι γέγονεν, οὐ χρεῶν καταλιπεῖν ἀνιστόρητον. Τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παγγαθῆ βασιλεύοντος, γύναιον τι τῶν περὶ τὴν γυναικωνίτιν τῶν βασιλείων, κάτοχον μανίᾳ γινόμενον κατὰ τὰς σεληνιακὰς περιόδους, ἰδὼς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, *Κάταλθε, τῶν ἄλλοτριῶν ἐξίστασο· τοῦτο δ' οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ πλειστάκις ἐγίνετο, καὶ τὸν βασιλᾶ ἐτάραττε.* Συνῆθει δὲ ὄντι τῷ Θεόδωτῳ τούτῳ κοινοῦται τὰς τοῦ γυναιου βοὰς, καὶ ὅς· *Ὅταν ληφθῆ, φησὶν, ἡ γυνὴ τῆς μαριᾶ, καὶ βοᾷ τὰ συνήθη, χρὴ ἐρωτᾶσθαι παρὰ του, τίνι προσήκουσι τὰ βασιλεια (94), καὶ ὡς ἐκείνος καλοῖτο· ἢ οἷός ἐστι τὴν μορφήν, καὶ εἰ τι ἄλλο ἐκείνῳ πρόσσει γνώρισμα.* Ἐδοξεν οὖν ἡ συμ-βουλή συνετή· καὶ αὐτὸς πιστεύεται τὴν ἐρώτησιν· καὶ ἡ παιδίσκη μανίασα πάλιν, ἰδὼς κατὰ τὸ σύν-γθεσ, ὁ δὲ ἠρώτα. Κάκεινη καὶ τοῦνομα τοῦ Λέοντος ἀπεφίθεσ, καὶ τὴν εἶδαν, καὶ ὅτι· *Εἰ ἄρτι κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν ἀπελεύση, ἄνδρα σοι διττῶ συναντήσονται, καὶ θατέρῳ τούτων, ὃν ἡμίονος φέρει, προσήκουσι τὰ βασιλεια. Τοῦτ' ἀκούσας· ὁ Θεόδοτος οὐδὲν μὲν τῷ βασιλεὶ πεποίηκεν ἔκπυστον, ἀλλὰ μανίας ἐλεγεν εἶναι ῥήματα τὰ τῆς παιδίσκης, μήτε σφαῖς προμηνύοντα. Αὐτὸς δὲ πορευθεὶς κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τῷ Λέοντι ἐντυχὼν καὶ τὰ γνωρίσματα, ἃ τὸ γύναιον εἰρήκει φηράσας, ἰδὼς τὸν ἄνδρα παραλαβὼν καὶ πιστεῖς δεδωκῶς, τε καὶ εἰληφῶς, προμηνύει τὴν βασιλείαν αὐτῷ, ὡς ἐξ ἐπι-πνοίας θειοτέρας αὐτὴν μνηθεὶς, καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν ἐκδοσιν κλεισσοῦσιν οἱ μισθὸν τῆς προῤῥήσεως. Οὕτως ὁ τρόπος ἐγνώρισε καὶ ὡκείωζε τῷ Λέοντι τὸν Θεόδοτον, καὶ ἔσχεν εἰς ἀντάμειψιν τῆς προῤῥήσεως μετὰ τὸν ἱερὸν Νικηφόρον τὸν θρόνον (95) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κριμάτων ἀρρήτων τῆς θείας προνοίας ἢ μετὰ τίνα τίς! Ἄρτι δὲ ἀναξίως τῆς ἱερᾶς καθέδρας ἐπιθᾶς ὁ ἀνίστος, ἐκεῖ συμποῦν καὶ τὸν κρατοῦντα ἐκέκτητο, πεπαρρησιασμένος τὴν κατὰ τῶν ἁγίων εἰκότων τόλμαν μετεχειρίζετο. Καὶ ὁ Λέων δὲ ὡς θηρίον τῶς τὰς σεπτάς στηλογραφίας τιμᾶν ἰθέλουσι προσεώλετο.*

XX. Venerando Nicephoro sic ecclesia pulso, in ejus locum introductus est Theodotus Melissenus, cui duplex erat cognomentum : nam et Cassiteras dicebatur, qui unde in Leonis notitiam pervenerit, non est prætermittendum. Michaelis Rhangabe imperante, muliercula quædam ex gynæceo 131 imperatorio, ad lunares circuitus furore percita, ad eum clamitabat, *Descende, alienis cedito* : id non semel, sed sæpissime factum turbavit imperatorem : itaque Theodoto, quo familiariter utebatur, mulierculæ vociferationes exponit. Tum ille : *Uti, inquit, mente alienata fuerit, et de more clamularit, interrogetur ab aliquo, ad quem regia pertineat, quod ei nomen sit, qua forma, quam aliam notam habeat.* Id consilium prudens visum, interrogandi munus ipsi commissum. Cum igitur pro sua consuetudine insania correpta vociferaretur, rogat eam. Illa et nomen Leonis et formam narrat : atque ait, si jam ex Acropoli egrediretur, obviam ei futuros esse duos viros, quorum alterius qui nullo veheretur esset imperium. His Theodotus auditis, imperatori nihil retulit : sed verba puellæ ab insania proficisci dixit, certi nihil de-clarantia. Ipse vero ad Acropolim egressus, in Leonem incidit, ac iudiciis quæ muliercula prædixerat agnitis, seducit virum, fideque data et accepta imperium ei prænuntiat, quod divino amatu cognovisset, petitque prædictionis post eventum remunerationem. Hoc pacto Theodotus innotuit, et familiaris factus est Leoni : et post amotum sanctum Nicephorum, vice remunerationis sedem Constantinopolitanam obtinuit. O judiciorum Dei abyssum incomprehensibilem ! quem quis est secutus ? Cæterum homo nefarius sacra cathedra modo indigno conscensa, cum imperatorem suffragatorem haberet, audacter in sacras imagines est grassatus. Leo item instar belluæ tractabat eos qui venerandas statuas honorare vellent. Nam et a Theodoto ipso exasperabatur, et ab imperatorii cleri præfecto, quem protopasalem vocari receptum est. Qui cum sectæ Iconomachorum turbidam perversitatem ad satietatem hausisset, instigabat imperatorem, ut imagines passim tolleret. Et cum

Varia lectiones et notæ.

(92) Ἐκβληθέντος δέ, etc. S. Nicephori patriarchæ reliquæ postea Constantinopolim relatæ, quarum quidem ἀνακομιδῆς Synaxia celebrant Græci 13 Martii.

(93) Ὁ Μελισσηνός. De Theodoti Melissenii, Cassiteræ etiam cognominati, patr. Constantinopol. moribus, sic Nicetas Paphlago : Θεόδοτον δὲ τίνα τὸν ἐν πολιτικοῖς φανακίζομενον ἀξιώματιν, ἃ δὲ κοσμικᾶς ἤθεσι· τε καὶ πράγμασιν ἐνθεθρημῶνον, οὐδὲ μὲν δὲ παιδίας, οὐ γνώσεως ἀγαθῆς μετεσχημέτα, μόνον δὲ τῆς χριστιανοκατηγορικῆς

τῶν εἰκονομαγούντων ἀπέσεως ζηλοτὴν νομιζόμενον, κληρικὸν ἀποκείρας ὁ παμβίβηλος· τῷ τῆς βασιλίδος ἐνδρῶσι θρόνον. De Melissenorum familia Constantinopoli dehinc perillustri, egimus in Famil. Constantinopolit.

(94) Τὰ βασιλεια. Clarins continuator Theophanis, lib. 1, n. 51. Τί· τε εἰη οἰκία τοῦ βασιλεύοντος, καὶ κλησὶν ἦντινα φέρει, καὶ ἔπος ὁ τούτοι χαρακτήρ.

(95) Θρόνον. Circa Paschale festum. Contin. Theophan.

aliquando divina Isaie verba illa in Ecclesia recitarentur : Cui assimilatis Dominum? Num imaginem ejus facit faber, aut aurifex similitudinem ejus paravit? et reliqua¹, accessit, et imperatori in aurem dixit : Audi prophetam, Domine, eique obtempera. Ex eo citra verecundiam Leo sectam illam sectabatur, quique impietati ejus non cedebant, 132 et dilacerare et devorare cupiebat : etiam alioquin sævus et implacabili ira contra delinquentes, ob modica delicta pœnas atroces irrogans. Talem igitur se Leo præbuit erga pios et alios quibus offensus erat. In republica vero administranda non segnis erat, sed acer admodum et vigilans, injuriosque coercerat. Oratus igitur a quodam qui uxorem a senatore quodam sibi raptam esse querebatur, et addebat se frustra præfecti opem implorasse : crimine probato, statim præfecto potestatem abrogavit, raptoremque legibus puniendum tradidit. Magistratus tam civiles quam militares, delectu ex optimis habitu, conferebat, Romanarumque provinciarum præfecturas neque pecunia venum exponebat, neque ex gratia viris ineptis ad magistratus aut avaris, et jus pecunia vendentibus largiebatur. Quod si etiam nunc fieret, res bene se haberent.

μη μέντοι τυχεῖν ἐκδικήσεως· ἐπεὶ τὸ ἔγκλημα ἀρχῆς, τὸν δὲ τὴν ἀρπαγὴν πλημμελήσαντα ἐξῆδοτο ἀποδοτικῶς καὶ πολιτικῶς ἀριστινῶν προχειρίζετο, καὶ τὰς τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐθνῶν ἡγεμονίας οὐτε χρημάτων ὠνίλους προὔθει, οὐτε πρὸς χάριν εἰδίδου, μη πρὸς ἀρχὰς πεφυκόσιν ἀνδράσιν, ἢ χρημάτων ἤτοισι, καὶ τούτοις προδίδουσι τὸ δίκαιον. Εἰ δὲ καὶ νῦν ταυθ' οὕτως εἶχεν, εἶχον ἂν καλῶς καὶ τὰ πράγματα.

XXI. Michael vero Balbus Amorio ortus, cum ad magnam fortunam pervenisset, ac præter alia vitia linguam etiam intemperantem haberet, delatus est apud imperatorem, quasi clam insidias ei strueret, ac perniciem moliretur. Ea delatio pridie ejus diei facta est, quo festum Nativitatis Christi Ecclesia celebrare consuevit. Statim igitur comprehenditur, imperator ipse quæsitior eorum rerum quarum accusatus erat, præsidet. Convincitur ab accusatoribus Michael, crimina et ipse confitetur : condemnatur ut igni cremetur, adducitur ut comburendus : locus supplicio destinatus erat balnei regii caminus : sequitur imperator, sive quod aliis supplicium non credebatur, sive quod illius interitu lætabatur. At imperatrix, eo cognito, id facinus prohibebat, maritum partim orans ut damnati supplicium propter festum dif-

¹ Isa. XLVI, 5, 6.

A Ἱηγρίαινε (96) γὰρ τοῦτον αὐτὸς ὁ Θεόδωτος, καὶ τῶν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι κεκληρωμένων τηνικαῦτα ὧν χορολέκτης ἢ χοράρχης, ὃν πρωτοψάλτην παρέλαβες καλεῖν ἢ συνήθεια. Οὕτως γὰρ τῆς τῶν Εἰκονομάχων αἰρέσεως τὴν ὁλερὰν ἀνατροπὴν εἰς κόρον πῶν, ἠρέθιζε τὸν βασιλεῖα πανταχόθεν τὰς εἰκόνας περιελθεῖν. Καὶ ποτε τῶν τοῦ Ἰσαίου (97) θείων φωνῶν ἀναγινωσκομένων ἐπ' ἐκκλησίας, αἱ λέγουσι : Τινὶ ὁμοιώσατε τὸν Κύριον ; Μὴ εἰκόνα ἐποίησας τέκτων, ἢ χρυσοκόμος ἐμόλιμα κατασκεύασεν αὐτῷ ; καὶ τὰ ἐφεξῆς. Προσελθὼν τῷ βασιλεὶ πρὸς οὓς ἔφη· Πρόσχεες τῷ προφήτῃ, ὧ δέεσποτα, καὶ τούτῳ κείνου. Ἐντεῦθεν ἀπρηθριασμένως ὁ Λέων τῆς αἰρέσεως εἶχετο, καὶ τὸς μὴ τῇ ἀσεβείᾳ αὐτοῦ ὑποκύπτοντας διασπαράσσειν (98) καὶ λαφύσσειν ἠπειλεῖτο· βαρὺς δὲ καὶ ἄλλως, καὶ ἀπαράιτητος τὴν ὀργὴν τοῖς πταιέουσιν ἦν, καὶ ἐπὶ μετροῖς πταίσμασι βαρείας κολάσεις ἀποφαινόμενος. Τοιοῦτος μὲν ἦν ὁ Λέων περὶ τοῦς εὐσεβεῖς, καὶ τοῦς ἄλλους προσεαχρυνότας αὐτῷ. Τέως δ' οὖν (99) περὶ τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν οὐνοθεῖς ἦν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐργήγορε, καὶ τοῦς ἀδικούντας ἀνέστειλε. Διεθόντος οὖν τινος, ὡς τοῦ γυναίου αὐτοῦ παρὰ τοῦ τῆς συγκλήτου ἀρπαγέντος, προσθεμένου δὲ καὶ τῷ ἐπαρχῷ προσελθεῖν,

ἀποδέδεικτο, τὸν μὲν ἐπαρχὸν ἐπαυσεῖν εὐθὺς τῆς νομίμως κολασθησόμενον. Ἀρχοντας δὲ καὶ στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς ἀριστινῶν προχειρίζετο, καὶ τὰς τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐθνῶν ἡγεμονίας οὐτε χρημάτων ὠνίλους προὔθει, οὐτε πρὸς χάριν εἰδίδου, μη πρὸς ἀρχὰς πεφυκόσιν ἀνδράσιν, ἢ χρημάτων ἤτοισι, καὶ τούτοις προδίδουσι τὸ δίκαιον. Εἰ δὲ καὶ νῦν ταυθ' οὕτως εἶχεν, εἶχον ἂν καλῶς καὶ τὰ πράγματα.

C KA'. Μιχαὴλ δὲ ὁ Τραυλὸς ὁ ἐξ Ἀμορίου, ἐπὶ μέγα τύχης ἀρθεὶς, πρὸς δὲ ταῖς ἄλλαις κακίαις καὶ γλώσσαν ἔχων ἀκόλαστον, διεβλήθη τῷ βασιλεὶ, ὡς κακὰ κατ' αὐτοῦ βυσσοδομούων καὶ τεκταινόμενος. Καὶ ἡ διαβολὴ πρὸς τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ἐν ἣ τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ Κυρίου γένναν ἐορτάζειν ἢ Ἐκκλησία παρέλαβεν. Αὐτίκα τοίνυν ὁ μὲν συνελήθη· ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν κατ' αὐτοῦ μνησθέντων ἐξεταστῆς προσκάθισεν. Ἐλέγγεται παρὰ τῶν κατηγορούντων ὁ Μιχαὴλ, συντίθεται καὶ αὐτὸς, κατακρίνεται θάνατον καὶ θάνατον τὸν διὰ πυρὸς· ἀπήγετο κευθρόμενος, καὶ τόπος τῆς τιμωρίας ἀφώριστο ἢ τοῦ ἐν τοῖς βασιλείοις λουτροῦ κάμινος· εἴπετο καὶ ὁ βασιλεὺς, ἢ μὴ πιστεύων ἐτέρῳ τὴν τιμωρίαν τοῦ Μιχαὴλ, ἢ ἐφηρόμενος τῷ ὀλέθρῳ αὐτοῦ. Ἡ δὲ γε βασιλεὺς τοῦτο γνοῦσα τὴν πρᾶξιν ἐκόλυσε, πῆ μὲν δεομένη τοῦ ξυνουμένου ὑπερθέσθαι διὰ τῆν

Variae lectiones et notæ.

(96) Ἱηγρίαινε γὰρ. Continuator Theophanis, lib. 1, n. 20 : Ἀνεβρίστια δὲ πῶς οἶον καὶ ἐξεφύσησεν εἰς ὕψος ἀφ' ἧν αὐτὴν — ὁ τοῦ ἱεροῦ συστήματος· τε καὶ κλήρου τῶν βασιλικῶν αὐλῶν ἀρχηγός. Unde colligitur apud Zonaram τὸν τῶν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι κεκληρωμένων Χορολέκτην, etc. non esse *cubiculariis præfectum*, uti verterat Hieron. Wolfius, sed *clerici palatini præfectum*, seu *protopalatium*, uti restituimus : proinde hoc loco κοιτῶν pro sacello sumitur, uti apud Læinos infectio-

ris ævi *cubiculum*, vel certe pro ipso palatio, nam et κλήρος τοῦ παλατίου non semel occurrit.

(97) Τοῦ Ἰσαίου. Cap. 40, n. 18. Vide Continual. Theoph.

(98) Διασπαράσσειν. Vide Theodorum Studitam, lib. II, epist. 14, apud Baronium an. 817, n. 35, 58.

(99) Τέως οὖν. Leonis virtutes politicas recenset etiam continuator Theophanis, lib. 1, n. 19.

ἑορτὴν τοῦ κατακρίτου τῆν κλάσιν· πῆ δὲ καὶ θρα-
 σύτερον προσφερομένη αὐτῷ, καὶ ἄθεον λέγουσα
 δεῖ μὴ ὑποστέλλεται τὴν τοῦ φρικιόδου μυστηρίου
 ἡμέραν τῆς τοῦ Σωτῆρος Γεννήσεως. Τούτοις τὸ
 σκληρὸν ἐκείνου μακάρισα, πέπεικεν ἀναίνει τότε
 τῷ Μιχαὴλ τὴν ἀπόλειαν· ὃ δὲ πρὸς τὴν εὐνέτειρον
 ἐφησεν· Ἰδοὺ πέπεισμα σοι, ἀλλὰ σὺ γνώση
 καὶ τὰ τέκνα τὰ σά, ἕσα ὑμῖν ἐκ τούτου συμ-
 βήσονται. Ὁ μὲν οὖν Μιχαὴλ αὐτῷ τὸν ἑλεθρον
 ὑπεξέφυγε. Θαυμάσαι δ' ἂν τις ᾖεν ὁ Λέων προεί-
 πεν τὸ γεννησόμενον· οὐ γὰρ πάντως αὐτὸ ἐκ θεο-
 τέρας ἐπινοίας προέγνωσε· πῶς γὰρ θεομαχῶν
 ἐκεῖνος, καὶ ἄλλως ἀνὴρ ὢν αἱμάτων, καὶ βίου μὴ
 παθῶν καθαρεύοντος; Λέγεται οὖν προεγνώσθαι
 αὐτῷ περὰ τοῦ χρησιμότηθην, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν
 τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπε-
 σεῖται, καὶ τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ τι φασὶ τῆ τῶν
 ἀνακτόρων βιβλίον ἐναποκεῖσθαι, ἐν ᾧ καὶ χρησμοί
 περὶ τῶν βασιλέων ἦσαν, καὶ μορφαὶ ἐνεγράφοντο
 ἀνθρώπων τε καὶ θηρῶν, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ
 καὶ Λέων θῆρ ἐχρωμάτιστο, ᾧ κατὰ νότου τὸ στοι-
 χεῖον τὸ Χ ἐγκεχάρακτο· ἀνὴρ δ' ἦν ὀπισθεν τοῦ
 Ἡρώδου, δίρατι διὰ μέσου τοῦ Χ διαλαύων τὸν Λέοντα.
 Ἡ μὲν οὖν βιβλίος εἶχε ταῦτι, καὶ ἦσαν, ὡς ἰδοῦκε,
 Σιδυλίου χρησιμότηματα. Τὸ δὲ τῆς εἰρημένης
 χρωματουργίας αἰνιγματώδης δυσερμήνευτον ὄν, ὃ
 τότε κοιαιστωρ ὡς λέγεται, διεσάφησεν, εἰπὼν κατὰ
 τὴν ἡμέραν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ βασιλεὺς
 ἀναیرهθηναί. Τὸ μὲν γὰρ θηρίον βασιλεὺς ὄν, τὸ
 δὲ Χ τὴν εἰρημένην ἡμέραν αἰνιττεσθαι, τὸ δὲ διὰ
 μέσου τοῦ Χ τῷ Λέοντι τὸ δόρυ ἐμπιγνυσθαι, τὸ
 κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τὸν βασιλεὺς
 κτανθήσεσθαι. Ταῦτα τὸν βασιλεὺς ἐτάρασεν, ἀλλὰ
 μὴν καὶ αὐτὸν καὶ τὸ τῆς μητρὸς ἐξεδειμάτου ἐνύ-
 πνιον. Ἔδοξε γὰρ ἐκεῖνῃ ἐν τῷ ναυῷ τῆς Θεομήτο-
 ρος εἶναι τῷ ἐν Βιαχέρναις, καὶ ὄραν γυναῖκά τινα
 προπεμπομένην ἀνδράσι λευκαῖσσι, καὶ πλῆρες
 αἱμάτων τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ, ἀκοῦσαι τε τῆς δορυ-
 φορούμενης ἐκεῖνης, κελουπόσης αἵματος ἄγγος τι
 πλησθῆναι, καὶ δοθῆναι τῇ τῷ βασιλέως μητρὶ·
 τῆς δὲ μὴ προσιεμένης τὸ προσφερόμενον, φάναι
 τὴν περιφανῆ γυναῖκα ἐκεῖνῃ· Ὁ δὲ σὸς υἱὸς
 τοὺς ἐμὲ τιμῶντας αἱμάτων ἐμπιπλήσει, καὶ τὸν
 Θεὸν καὶ Ἰδὸν μου εἰς ὄρηθν κινῶν, οὐ συρίησι.
 Ταῦτα ἐν ὄνειροις εἶδεν ἡ μήτηρ τοῦ Λέοντος, καὶ
 τῷ υἱῷ ἀπήγγειλε τὸ ἐνύπνιον, καὶ ἰδέετο παύσα-
 σθαι τοῦ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων τολμήματος.
 Ἀλλ' ἐξέκωφει ὁ δεῖλαιος, καὶ θεομαχῶν οὐκ ἐπαύε-
 το. Ὄπτο δὲ καὶ ὁ θεῖος πατριάρχης Ταράσιος κατ'
 ὕπνου; τινα, ἥδη τῆς ἐπιχώρου ταύτης ζωῆς μετα-
 στάς, ἐπιστάμενός τινα Μιχαὴλ, καὶ ἐπελοεῖν τῷ
 Λέοντι, καὶ κτείνειν τούτον ἐκλεεούμενος. Ἀλλὰ
 καὶ ἡ τοῦ ἐν τῷ Φιλομελίῳ μοναχοῦ προαγόρευσις,
 καὶ ἄλλ' ἅττα ὑπέθραπτε τὸν Λέοντα καὶ ἐδείμαине.
 Τέως δ' οὖν κλοισίς τοὺς πόδας τοῦ Μιχαὴλ ἐνδυσά-
 μενος, τὸν μὲν τῷ Παπῆ φρουρηθῆσόμενον παρα-
 δέδωκεν· αὐτὸς δὲ τὴν κλειδίαν κατεῖχε τοῦ σιδηρέου
 δεσμοῦ· Ἐμφροντί; δὲ τὴν νύκτα διάγων οὐκ εἶχε
 τὸν ὕπνον τοῖς ὄμμασι αὐτοῦ ἐφρίζοντα· ἀφίπτατο

ferret, partim etiam audacius increpans, et im-
 pium appellans, qui diem venerandi mysterii
 Nativitatis Servatoris non vereretur. His verbis
 ejus asperitate mitigata, persuasus ut Michaelis
 interitum differret, ad conjugem dixit: *Ecce ob-
 tempero tibi: sed tu liberique tui cognoscetis quæ
 vobis ex eo eventura sint.* At Michael hoc pacto
 necem effugit. Miretur autem aliquis unde Leo
 futura prædixerit, quæ utique non ex divino afflatu
 cognorat, quippe homo infestus Deo et sanguina-
 rius, **133** vitamque degens perturbationibus mi-
 nime puram? Fertur oraculum a quodam acce-
 pisse, fore ut die Nativitatis Christi, et imperium
 et vitam amitteret. Perhibetur etiam in regia
 bibliotheca fuisse liber, quo oracula de imperato-
 ribus continerentur, formæque et hominum et
 ferarum expressæ, atque inter cæteras leo etiam
 fera illic pictus, littera χ tergo ejus insculpta:
 pone bestiam vir stabat, qui leonem per melium
 χ. confodiebat. Et hæc liber continebat, quæ Si-
 byllina oracula putabantur. Ejus picturæ obscurum
 involucrem quæstor illius temporis explicasse
 fertur, et dixisse imperatorem die Nativitatis Chri-
 sti occisum iri: nam feram significare Leonem,
 litteram χ diem illum innuere, et quia per me-
 dium χ hasta in leonem insurgeretur, imperatorem
 eo die occisum iri. Hæc imperatorem turbabant,
 nec minus matris terrebat insomnium. Videbatur
 illa sibi in æde Deiparæ Blacherniana esse, et
 cernere matronam quamdam, quam adolescentis
 candidis induti vestibus comitarentur, et ædis so-
 lum sanguine redundare, audireque matronam
 illum jubere dari matri imperatoris vas eo sangui-
 ne plenum, quæ cum id adversaretur, dicere
 illustrem illam matronam: *At filius tuus eos qui
 me venerantur, sanguine implet, neque intelligit, se
 et Deum et Filium meum ad iram commovere.* Hæc
 in somnis vidit Leonis mater, filioque exposuit,
 obstata, ut in venerandas imagines sævire desi-
 steter. Sed miser homo obsurdierat, Deumque
 lacessere pergebat. Est et sanctus Tarasius jam
 ex hac ærumnosa vita translatus, cuidam in som-
 nis visus, qui Michaelem quemdam inlamarer,
 eumque ad invadendum et occidendum Leonem
 hortaretur. Sed et Philomeliani monachi prædic-
 tio et alia quædam Leonem turbabant et terre-
 bant. Interea Michaelem compedibus vincium
 Papiæ custodiendum tradidit, clavem seræ ferreæ
 ipse asservavit, eamque noctem sollicitam et ex
 sollicitudine insomnem egit. Quare Papiæ conclave
 ingressus, Michaelem in lecto otiose dormientem
 videt, Papiam vero humi jacentem: quod vel ut
 honoraret Michaelem faciebat, vel, ut putabatur,
 insidiarum contra imperatorem conscius. Ut igitur
 Michaelem somno profundo et suavi oppressum
 vidit, nullam sollicitudinem præ se ferentem:
 recessit iratus, iramque agitatione **134** manus
 declaravit. Ac cæterorum nemo ejus præsentiam
 animadverterat præter unum Papiæ vigilem, qui

somno simulato, quid fecisset viderat, et ut iratus ac minitabundus abisset : omnemque rem suo domino nuntiat, ille Michaeli communicat, amboque territi, quo pacto imperatoris indignationem effugerent, deliberant. Ibi Michael Papiæ ait : Si ipse vellet, se non periculum modo vitaturos, sed etiam consilia sua ad exitum perducturos. Papias hortatur, ut quod animo concepisset, ageret, se nusquam ei defuturum. Itaque Michael litteras ad consocios scribit, quibus minabatur, nisi celeriter adessent, et quod constituissent, perpetrarent (idque facile esse, quemadmodum ipse instruxisset), se omnes imperatori indicaturos, neque solum in periculo futurum esse. Eas litteras per quemdam Papiæ ministrum misit, eique mandavit, ut illos noctu ad palatium ire iuberet clericorum habitu, et occultos pugiones gestare. Illi Michaelis monitis obtemperantes, se ad Regiam conferunt. Sub diluculum imperatori cantores ad matutinas odas canendas adsunt, cum quibus Michaelis consocios Papias una introducit, qui sese in obscurò quodam angulo abdidit. Psalterium cum hymnorum plus media parte cecinissent, etiam imperator ædem ingreditur, qui cum magnam vocem haberet, sed gravissimam et cum asperitate auribus insonantem, se bene cantare ac præclarum esse musicum opinabatur, et hymnos auspicari consueverat. Ac tum stans exclamavit :

Sprevere summi cuncta amore principis.

μεταμφιασαμένους ἐν σχήματι κληρικῶν, καὶ ξιφίδια βαστάζοντας κεκρυμμένα. Οἱ μὲν οὖν κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ Μιχαὴλ πεποιθήκασιν, καὶ τοὺς βασιλεῖς ἐπιστάσαν. Ἄρτι δὲ περὶ ἄρθρον τῆς νυκτὸς γενομένης, οἱ βασιλικοὶ ἦγον ψάλται, τὰς ᾠδὰς ἄγοντες τὰς ἐπιθινὰς· τοῖσι δὲ Παπίας καὶ τοῖσι τοῦ Μιχαὴλ συνίστορας συνεισήγαγε, καὶ οἱ μὲν ἐν γωνίᾳ καὶ σκότῳ τινὶ συνεκρύπτοντο. Οἱ ψάλται δὲ τοὺς ὕμνους ᾄδον· ἦδη δὲ τούτων ὑπερμεσοῦντων, εἰς τὸν ναὸν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπαδήμησε, καὶ διάκτορον ἔχων ψόγγον, βαρῦτατον δὲ καὶ οὖν τραχύτερι ταῖς ἀκοαῖς εἰσδυνάμενον, ᾄδον εὐφωαίνει καὶ εἶναι μελωδικώτατος, καὶ κατὰρχομαι τῶν ὕμνων εἰώθει. Τότε τοῖσιν στὰς ἐξεφώγησε·

Τῷ καρτάνυκτος ἐξεφώλισαν πόθῳ.

Insidiatores vero statim strictis ensibus ex angulo prosilierunt : ille territus in sacrarium occurrit, quem hi consecuti, multis vulneribus confecerunt, amputata manu et capite, cum crudeliter atque impie annos vii et v menses imperasset. Cadaver ejus in Hippodromiū pertractum, ibique abjectum est. At Michael compeditus (nam clavis non statim reperiebatur, quam Leo in sinu gestabat) lætis acclamationibus ut imperator adoratus est. Deinde, clave non inventa, compedes ferreae dissectæ sunt.

αὐτὸν ἐγκόλπιον φέροντος, εὐφημήθη καὶ προσεκυνήθη ὡς βασιλεὺς. Εἶτα τῆς κλειδὸς μὴ εὐρισκομένης, τὰ σίδηρα διεσκόπασαν.

Variæ lectiones et notæ.

(1) Τέλος ἀφήρητο καὶ τὴν κεφαλὴν. Ut Leo ἐν μέσσις τοῖς ἀδύτοις τοῦ ναοῦ τῆς Θεομήτορος, ἃν δὴ Φάρον ἐν τῷ παλατίῳ φασί, κυνὸς τρόπον, gladiis concisus fuerit, narrat etiam Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patr. Constantinopol. p. 1183. Cæsus porro hora noctis 10 die Natalis Christi. Continuat. Theoph.

(2) Καὶ ὁ μὲν ἐπείρου νεκρὸς εἰς τὸν Ἰαπό-

Α γὰρ ταῖς φροντίσιν ἀποσπασθόμενος. Διὸ καὶ ἀπῆει πρὸς τὸ τοῦ Παπίου διατητήριον, καὶ ἔρξ' τὸν μὲν Μιχαὴλ ἐπὶ κλίνης καθεύθοντα ὡσπερ ἀμέρινον, τὸν δὲ Παπίαν ἐπ' ἰδαφους κατακλινόμενον· ἢ γὰρ τιμῶν τὸν Μιχαὴλ ὁ Παπίας τοῦτο πεποιθήκεν, ἢ καὶ συνίστωρ ὢν, ὡς ἰδοῦμαι, τῆς κατὰ τοῦ βασιλέως βουλῆς. Ὡς οὖν εἶδε ταῦτα, καὶ τὸν Μιχαὴλ ὕκνον ὑπνώττοτα βαθὺν τε καὶ νήδυμον, καὶ οἷος ἀφρόντιδι εἴκειν, ὑπέστρεψε μηνιῶν, καὶ τὴν ὄργην ὑπεδήλου τῇ κινήσει τῇ τῆς χειρὸς. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων οὐδὲς τὴν παρουσίαν τοῦ βασιλεύοντος ἤσθετο, εἰς δὲ τις τῶν τοῦ Παπίου ἀγρυπνῶν ἔγνω τούτον ἐλθόντα, καὶ ὑπνώττειν προσποιησάμενος, ἔωρα ὄσα ἐποίησε, καὶ ὡς ὤργισσε, καὶ ὡς ἠπελιόσε, καὶ πάντα τῷ ἑαυτοῦ κυρίῳ ἀπήγγειλεν· ὁ δὲ κοινοῦται ταῦτα τῷ Μιχαὴλ, καὶ ἀμφω φόβῳ ληφθέντες ὄκως ἂν ἐκφύγοιεν τὸ μῆνιμα τοῦ βασιλέως, ἐφρόντιζον. Καὶ ὁ Μιχαὴλ τῷ Παπίᾳ φησὶν ὡς· Εἰ βούλει αὐτότε, οὐ τὸν κίνδυνον ἐκφυξόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μελετώμενα ἡμῶν εἰς ἔργον ἐκθήσεται. Καὶ ὁ· Τὸ παριστάμενόν σοι πράττει, φησὶν, ἐμὲ δ' ἐξῆς δεῖν βούλη ἐπόμηνον. Ἐγχαράττει τοῖσιν αὐτίκα γραφὴν πρὸς τοὺς αὐτῶν τῶν βουλευμάτων μετέχοντας, ἀπειλῶν ὡς εἰ μὴ τάχως ἐλεύσονται, καὶ τὰ βεβουλευμένα ὄντως ἐπιτελεῖ (εἶναι γὰρ τοῦτο βῆδον, ὡς αὐτὸς ὠκονόμησε) πάντας ἀνακαλύψει τῷ βασιλεῖ, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος τοῦ κινδύνου μεθήξει. Ταύτας τὰς ἐπιστολάς τοῖς συνίστορας διὰ τινος τῶν Παπίου ἀπέστειλεν, ἐντειλάμενος αὐτῷ

Β εἰπεῖν ἐκείνοις νυκτὸς φοιτῆσαι πρὸς τὰ ἀνάκτορα.

Καὶ αὐτίκα τῆς γωνίας οἱ κατ' αὐτοῦ μελετήσαντες καὶ τοῦ σκότους ἐξέθορον, τὰ ξίφη σπασάμενοι· ὁ δὲ φόβῳ ληφθεὶς εἰσίδραμε τὸ θυσιαστήριον, καὶ οἱ αὐτοῦ δὲ ἀναίρεται ἐφείποντο, κάκει πρὸς αὐτῶν πολλαῖς κατατρωθεὶς ταῖς πληγαῖς, καὶ τὴν χεῖρα ἀποτμηθεὶς, τέλος ἀφήρητο καὶ τὴν κεφαλὴν (1), βασιλεύσας ὡμῶς τε καὶ ἀπηνῶς καὶ ἀσεβῶς ἐπὶ ἔτη ἑπτὰ καὶ μῆνας πέντε. Καὶ ὁ μὲν ἐκείνου νεκρὸς εἰς τὸν Ἰαπόδρονον συρόμενος ἔρριπτο (2). Ὁ δὲ Μιχαὴλ εἰς τοὺς πόδας ὧν σιδηρόδετος (3), ἢ κλειδὸς γὰρ οὐκ εὕρητο τῶν δεσμῶν, αὐτίκα τοῦ Λέοντος

εἶτα τῆς κλειδὸς μὴ εὐρισκομένης,

δρονον συρόμενος ἔρριπτο. Scribit idem Nicetas in insula Prote sine ullo apparatu contempitum sc-pelliri præcepisse.

(3) Τοῦς πόδας ὧν σιδηρόδετος. Theosterictus, n. 46 : Ἦν δὲ τούτῳ δέσμιος ὁ Μιχαὴλ δεσφὶν ἀλλοσεσιν κατεχόμενος, καὶ εὐθὺς λύσαντας αὐτὸν οἱ τὸν θῆρα χειρωτάμενοι, ἀνηγγέρευσαν Βασίλει.

εἶτα τῆς κλειδὸς μὴ εὐρισκομένης,

εἶτα τῆς κλειδὸς μὴ εὐρισκομένης,

εἶτα τῆς κλειδὸς μὴ εὐρισκομένης,

εἶτα τῆς κλειδὸς μὴ εὐρισκομένης,

ΚΒ'. Ἔωθεν οὖν ὁ Μιχαὴλ εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἀφίκετο, ταινιωθῆσάμενος διαδήματι, δημοσίᾳ τε ἀναβῆθησάμενος, τὴν μαιριανίαν (4) μὴ λογιζόμενος, καὶ τῆς ἀναβῆθης ἔτυχε. Τὴν δὲ τοῦ Λέοντος γαμετὴν καὶ τοὺς παῖδας (τέσσαρες ὃ ἦσαν, Σαββάτιος δὲ ἐν τῷ ἀναγορεύεσθαι μετωνόμαστο Κωνσταντίνος, Βασίλειός τε καὶ Γρηγόριος, καὶ τέταρτος Θεοδοσίος) τῶν βασιλείων καταγαγὼν, τὴν μὲν ἐν τῇ μοῃ καθείρξε τῶν δεσποτῶν, τοὺς δὲ εἰς τὴν Πρώτην καλουμένην νῆτρον περιορίσας, ἀπαντας τῆς ἀβρωπίας ἐστέρησε. Καὶ ὁ μὲν Θεοδοσίος ἔθανεν, ὁ δὲ Κωνσταντίνος ἀφώνησεν κατόχος γέγονε· δι' ἣν ἰδέετο Οὐρανότατα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ μεγάλου Πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐνδελγῶς τῷ αὐτοῦ προσφυγῶν ἰκτυπώματι, περιαιρεθῆναι τὴν ἀφώνησιν αὐτοῦ· τῇ γὰρ ἐκπτώσει τῆς βασιλείας καὶ τῆς πατρικῆς κακοδοξίας οἱ παῖδες τοῦ Λέοντος συνεξέπεσον. Ἔδοξεν οὖν ποτε ὁ ἔθιος ἐν ὑπνοῖς ἐπιστῆναι αὐτῷ, καλεῶν ἀναστῆναι καὶ ἀναγῶναι τὸ Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμός. Ὁ δὲ πεπιστευκῶς τῷ ἱράματι εἰσῆλθεν ἐπὶ ἐκκλησίας, καὶ ἀνέγνω, μὴ τις αὐτοῦ παρεμποδίζουτος τῇ φωνῇ. Εἰ δὲ καὶ περιγράφτοις ὄροις τὴν σύζυγον, ὡς εἴρηται, καὶ τοὺς παῖδας τοῦ Λέοντος περιέγραψεν, ἀλλ' οὐκ ἀγορηγῆτους κατέλιπε. Τινὰς δὲ τῶν κτήσεων αὐτῶν αὐτοῖς προσεκήρωςεν, ἐν τούτων τὰ πρὸς χρεῖαν προζῶντο· καὶ τινὰς δὲ πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτοῖς προσάπνευμεν. Ὀρμητο μάλιστα ὁ Μιχαὴλ οὕτως εἰς Ἀμορίου, πόλεως τῆς Ἰωνίου Φρυγίας, ἐν ἣ Ἰουδαῖοί τε καὶ Ἀθίγγανοι (5) καὶ ἀσεβῶν ἐτέρων πληθὺς ἐγκατάκτιστο, καὶ τις ἐκ τούτων ἦν ἐκείσε σύμμικτος αἵρεσις, ἣς συμμετέχειν καὶ οὗτος ὁ Μιχαὴλ λέγεται. Καὶ ἡ αἵρεσις τὸ μὲν θεῖον βάπτισμα δέχεται, τὴν δὲ Μωσαϊκὴν διαταγὴν διδάσκει τηρεῖν, ἐκτός τοῦ περιτέμνεσθαι τὴν ἀκροβυστίαν. Εἶχε δὲ καὶ Ἰουδαῖόν τινα κατ' οἶκον παιδοτριβοῦντα αὐτόν. Ὅθεν οὐκ ἦν τι παρ' αὐτῷ εὐρεῖν ἀκραίφνης, ἀλλ' ἦν, ὡς εἰπεῖν ὁ ἀνθρωπος, πανσπερμία αἱρέσεων. Διὸ καὶ τῷ λόγῳ ἀπήχθετο, ὡς εἰς ἀνατροπὴν ὄντι τῆς κακοδοξίας αὐτοῦ. Ἀπορία δὲ συζῶν ἐκ νόστητος, ἐστρατεύετο. Ποτὲ τοίνυν τῷ ταγματάρχῃ προσελθὼν περὶ τοῦ ἰδέετο. Τῷ δὲ ἔτυχε τις Ἀθίγγανος· περιστώς, καὶ φησι πρὸς τὸν στρατηγόν, ἐν ἀποβῆταις τὸν λόγον ποιούμενος, ὡς Βασιλεῦσι Ρωμαίων οὗτος, δεσού σου δέσται νῦν. Καὶ δὲ αὐτίκα τῷ μαντεύματι θέμενος, οἰκισθεῖται τῷ Μιχαὴλ, καὶ κηδεστὴν ποιεῖται ἐπὶ τῇ θυγατρὶ. Ἄρτι δὲ τῇ αὐταρχίᾳ ἐπιπηθήσαντος τοῦ Μιχαὴλ, ὡς ἰστέρηται, ὁ ἐρωτάτος Νικηφόρος ὁ πατριάρχης ὑπερόριος ὢν ἐπιστέλλει αὐτῷ, ἀξιώων τὴν τῶν οσπετῶν εἰκότων γενήσεσθαι ἀναστήλωσιν. Ὁ δὲ μήτε τι καινοτομήσειεν ἐξη περὶ τὴν πίστιν, μηδὲ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀλλοιωσά-

XXII. Mane Michael in Magnam ecclesiam venit, ut diademate ornaretur, et publice proclamaretur, sacramque ædem, non habita nefariæ cædis ratione, ingressus est, et voti compos factus, Leonis uxorem, **135** quatuor filios, Sabbatium, cui cum imperator inauguraretur nomen Constantini fuerat inditum, Basilium, Gregorium et Theodosium, regia eduxit, ac mulierem in monasterio Despotarum inclusit, adolescentes in insulam Protam relegavit omnes, virilibus exsectis. Ex his Theodosius obiit, Constantinus vocem amisit. Qua de causa Deum ferventissimis precibus oravit, sed et magni Patris Gregorii Theologi imaginem continenter accessit, ut sibi loquendi facultas restitueretur: nam una cum imperio etiam paterna impietate libri Leonis exciderunt. Aliquando igitur sanctus in somnis ei astare visus est, et jubere ut surgeret, ac illud: *Iterum Jesus meus, legeret*. Eo viso fretus ecclesiam ingressus est, ac citra impedimentum ullum vocis legit. Etiam autem Michael Leonis uxorem et liberos intra certos limites circumscripsit, ut dictum est, non tamen egere passus est, quibusdam ex eorum possessionibus, unde necessaria suppeterent, et servis ad ministerium attributis. Orundus fuit Michael Amorio, superioris Phrygiæ urbe, in qua Judæi, Athingani, et aliorum impiorum turba habitabant, unde confusa quædam secta existebat, cujus et ipse particeps fuisse creditur. Ea tametsi sacrosanctum baptismum admittebat, Mosaica tamen instituta, præter præputii resectionem observabat. Aluit domi Judæum quemdam a quo erudiebatur. Unde nihil sinceri apud eum reperiebatur, sed erat, ut ita dicam, sentina quædam sectarum: eaque de causa disputationes oderat, ut quæ ejus perversa opinioni evertenda essent. In adolescentia cum ob inopiam militaret, aliquando tribunum adiit, aliquid ab eo petiturus. Ei tribuno quidam Athinganus astans, clam dixit: *Is qui tibi nunc supplex est, aliquando Romanis imperabit*. Eo augurio ille motus, statim cum Michaele familiaritatem contrahit, eique filiam despondet. Cum autem recens imperium occupasset, ut dictum est, sanctus Nicephorus patriarcha exsulans, per litteras ab eo petiit ut venerabiles imagines reponerentur. Cui ille respondit, se neque in religione quidquam novaturum neque Ecclesiæ statum mutaturum, neque coacturum esse quemquam, ut aliter quam vellet, de Deo sentiret. Sed hæc verba fuere. Neque enim multo post, animo suo declarato, orthodoxos **136** oppugnavit, ac præter multos alios crudeliter tractatos, etiam in sanctum Methodium grassatus, Euthymium Sardinum archiepiscopum ob san-

Varie lectiones et notæ.

(4) *Maioriarum*. Quia scilicet antea purificari debuerat. Describitur in Euchologio Goari, p. 621: Εὐχὴ λεγομένη ἐν τῇ εἰσακτῇ πρὸ τῆς συνόδου. ἐπὶ ἀνοίξει ναοῦ ἐν ᾧ συνέθη θανεῖν ἀνθρωπων

βαίως.

(5) Ἀθίγγανοι. Michaelem secta Sabbatianum fuisse scribit Nicetas Paphlago.

clarum imaginum cultam in exilium misit. Deinde Methodium in Acrita conclusit, inclytum vero Euthymium a filio suo Theophilo crudeliter flagris cæsum, in martyrum numerum retulit. Copronymum in omnibus imitans et Judæis ad dictus, Sabbata jejunari jubebat. Resurrectionem mortuorum non credebatur, eoque futura lona suggillabat, et prophetas irridebat, dæmones esse pernegabat, scortationem peccatum non judicabat, Judæ salutem ominabatur. Pascha alieno celebrari tempore affirmabat. Hæc pauca e multis improbitatis ac potius dementia illius indicia conscribenda censui. Nunc oratio ad res gestas et bella multa illorum temporum progrediatur. Thomas unus trium eorum de quibus Philomelianus ille monachus Bardanæ vaticinatus fuerat, ut supra dictum est, quorum duo imperio potituri essent, tertius (is vero Thomas erat) invasurus ille quidem tyrannidem, et diadema sibi impositurus, regni vero non compos futurus, seditionem excitavit. Is igitur, ut ante scriptum est, a Leone Fœderatorum legioni præpositus, ut principem de se bene meritum a Michaelæ cæsum cognovit, per speciem necis illius vindicandæ, cum revera imperium cogitaret, Michaelæm est aggressus, coactisque non contemnendis copiis, universas fere orientales provincias occupavit, et publica eorum vectigalia sibi afferenda curavit. Unde avotis opibus etiam Agarenos invasit, qui tum omnes provincias et ipsas insulas ob intestinum bellum audacius populabantur, eorumque impetum repressit, et castris prope positis, habitoque colloquio, pepigit, si imperio potiretur, se Romanis finibus eis cessurum esse. His peractis, caput diademate regio ornat, et ab Jobo Antiocheno patriarcha imperator appellatur. Inde cum magno exercitu profectus (neq enim Agarenos duntaxat, sed et plures alias gentes ad belli societatem asciverat) tyrannidem majore animo invadit. Fuit hic Thomas non ex gente patricia, sed admodum obscura eaque Barbara, tantaque inopia conflictata, ut mercede serviret. Sed a fortuna evectus, ut dictum est, regnoque affectato Constantini nomen assumpsit, et filium adoptivum, **137** imperii consortem, ut putabat, allegit. Cum exercitu Michaelis contra se misso congressus, aliis occisis aliis fugatis, tyrannidem stabilivit, et classe comparata, imo etiam classe imperatoria potitus, Abido in Thraciam trajecit, Orientalibus pene omnibus subactis, præter Opsicianam provinciam, cui Cataquila, et Armeniacam, cui Olbianus præerat, qui tyranni adoptivum filium insidiis exceptum, statim sus-

tulit. τριδῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν ἀσήμεων, καὶ τούτων Βαρδάρων, καὶ ἀπορία σύντροφος τῆ ἐσχάτῃ, ὥστε καὶ δουλεύειν μισθοῦ. Ἀναχθεὶς δ' ὑπὸ τῆς τύχης,

κατὰστασιν, ἀλλὰ μὴδὲ βιάσασθαι τινα περὶ τοῦ θεοῦ δοξάζειν παρ' ὃ βούλεται. Ἐν λόγοις δ' ἔμμενε ταῦτα. Οὐ μετὰ πολὺ γὰρ τὴν γνώμην τὴν οὐκ εὐκρίαν δὲ ἔφην, καὶ κατὰ τῶν ἐρῶδῶν ἐχώρησε, κα' πολλοὺς τε ἄλλους δεινοὺς περιέβαλε, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ τὸν θεῖον Μεθόδιον, καὶ τὸν τῆς Σάρδεων ἀρχιερατῆς ἀντα Εὐθύμιον ἐξορίᾳ παρέπεμψε, διὰ τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων τιμὴν. Εἶτα τὸν μὲν Μεθόδιον καθιέρωνσι κατὰ τὸν Ἀκρίταν τὸν αἰδιδιμον Εὐθύμιον δὲ μαρτυρικῶς τελειοὶ θανάτῳ, ἀφειδῶς μαστιζόμενον διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου. Ἐξήλου δ' ἐν ἅπασιν τὸν Κοπρόνυμον, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις προσέκειτο, τὰ τε Σάββατα νηστεύειν προσέταξε. Τῆ ἀναστάσει τε ἀπιστῶν, διετύθασε τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, καὶ τοὺς προφῆτας διέσυρε, καὶ δαίμονας ὡς εἶναι διεβεβαίουτο πορνείαν τε οὐκ ἀμαρτήματα ἔγειτο, καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι θεῶν ὀμνύειν διεκάλειστο. Τῷ δὲ Ἰουδᾷ σωτηρίαν ἐπαφῆμί, καὶ τὸ Πάσχα οὐ κατὰ καιρὸν ἐορτάζεσθαι ἐδιδάξατο. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ πολλῶν ὀλίγα τῆς ἐκείνου κακίας ἦ καὶ ἀνοίας γνωρίσματα συγγεγράφεται. Ὁ δὲ λόγος τὰ τότε συμβεβηκότα διδόντω τῆ ἱστορίᾳ τὰ δ' ἦσαν ἐμφύλιοι πόλεμοι. Ὁ δὲ τούτων κατάρξα· Θωμᾶς (6) ἦν, εἷς τῶν τριῶν συγγάνων ἀνδρῶν, περὶ ὧν ὁ ἐν τῷ Φιλομυλίῳ μοναχὸς τῷ Βαρδάνῃ προέφησεν, ὡς ἄνω που εἰρηται, τοὺς μὲν δύο ἐπιθῆσθαι τῆς βασιλείου ἀρχῆς, τὸν δὲ γὰ τρίτον, ὃς (οὗτος ἦν ὁ Θωμᾶς) ἐπιχειρησάμενος μὲν τυραννίδι, καὶ ἑαυτῷ περιθῆσθαι διάδημα, μὴ μέντοι καὶ τῆς βασιλείας τυχεῖν. Οὗτος τοῖσιν, ὡς ἔφη μοι εἰρηται, ἀρχῶν καταστάς, τοῦ τάγματος τῶν Φοιδεράτων παρὰ τοῦ Λέοντος, ὡς ἔγνω τὸν ἐυεργέτην ἀνααιρεθέντα παρὰ τοῦ Μιχαήλ, τῷ μὲν δοκεῖν τιμωρῶν ἐκείνῳ, τῷ δ' ὄντι τὴν βασιλείαν καταδοκῶν, ἀνταίρει τῷ Μιχαήλ, καὶ συναλίνας δύναμιν οὐκ εὐκαταφρόνητόν, ἀπασαν σχεδὸν τὴν ἐφ' ἡμῶν ἐσφετερίσατο, καὶ τοὺς δημοσίους φόρους αὐτῷ κομιζέσθαι παρεσκευάσε. Καὶ πολλὸς ἐνεσθεὺς γενόμενος ἐπὶ ἔλαθε καὶ τοῖς Ἀγαρηνοῖς, ἀδείστερον τότε πᾶσαν ληϊζόμεναις χώραν, καὶ τὰς νήσους αὐτὰς διὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Καὶ ἐπελθὼν ἀνέκοψεν αὐτοὺς τῆς φορᾶς, καὶ ἀνακόψας παρεστρατοπεδεύσατο, καὶ ἐς λόγους ἔβληεν αὐτοῖς, καὶ ἤκου ἐς λόγους, ἐσπέισατο ἐπὶ συνδοκίαις τοῦ Ἰωαννῆτος ὀρίων παραχωρῆσαι αὐτοῖς, εἰ τῆς βασιλείας ἐγκρατῆς γένοιτο. Οὕτω δὲ ταῦτα διοικητάμενος, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀνεδήσατο ταυινί βασιλικῆ, καὶ αὐτοκράτωρ ἀνεβῆθη κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, παρὰ τοῦ τότε τὸν Ὀρόνον αὐτῆς τὸν πατριαρχικὸν ἔχοντος. Ἰωβ δ' ἐκείνος ἐκέκλητο. Κόμισθεν ὀρηθῆεις σὺν μεγάλῳ στρατεύματι (ἔτυχε γὰρ συμμάχων οὐκ Ἀγαρηνῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐτέρων ἐθνῶν πλείων) τῆ τυραννίδι κραταιότερον ἐπεχείρησεν. Ἦν δὲ ὁ Θωμᾶς οὗτος οὐ τῶν εὐκα-

Variæ lectiones et notæ.

(6) Θωμᾶς. Anonymus in Vita S. Nicolai Studitæ Του λοπλάνου Θωμᾶ κατὰ τῆς οἰκουμένης· λυτῆσαντος. Thomæ rebellionis historiam præ cæteris

narrat ipse Michael imp. in Epistola ad Ludovicum, apud Baronium an. 824, n. 19 et seq.

σιν μετέδωτο, Κωνσταντίνον (7) αὐτὸν ὀνομάσας, καὶ κοινῶν τῆς βασιλείας, ὡς ὤφειτο, προσελάβετο υἱὸν, εἰσποιητὸν οἰκειωσάμενός τινα. Τοῦ δὲ Μιχαὴλ στρατιῶν κατ' αὐτοῦ ἐσταλκότες, συμβαλὼν ἐκείνους αὐτῇ, τοὺς μὲν ἀνέειλε, τοὺς δὲ φυγάδας ἀπέφηνεν. Κάντεῦθεν κραταιότερον τῆς τυραννίδος ἐπέληπτο, καὶ στόλον ἐξαρτυσάμενος, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ βασιλικὸν ναυτικὸν ὑφ' αὐτὸν ποιησάμενος, ἐξ Ἄβιδου πρὸς τὴν Θράκην ἐπεραιώθη, καὶ τὰ τῆς Ἐφίας ἅπαντα σχεδὸν ὑπηγάγετο, ἄνευ μέντοι τῶν θέματος τοῦ Ὀψικίου, οὗ ὁ Κατάκυλας ἐστρατήγει, καὶ τοῦ τῶν Ἀρμενιακῶν ὁ Ὀλβιανός, δὲ τὴν στρατηγίδα τούτου εἶχεν ἀρχὴν, ὅς δὴ λοχίας καὶ τὸν τῷ τυράννῳ εἰσποιηθέντα υἱὸν κατασχών, ἀνέειλεν εὐθύς.

ΚΓ'. Γενόμενος δ' ἐν τῇ Θράκῃ, ὡς εἴρηται, ὁ Ἄθωμᾶς, προστιθεμένους αὐτῷ τοὺς ξύμπαντας ἔσχηκεν. Ἀύθις οὖν τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν γῆν αὐτῷ συμμίξαντο, καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ ἄμφω τὰς στρατιάς ὁ τύρηνος ἐτρέφατό τε καὶ διεσκέδασεν, υἱοθετήσατο δ' ἕτερον, τοῦ πρώτου κτανθέντος, ὡς εἴρηται, Ἀναστάσιον μὲν καλούμενον, μοναχὸν δ' ὄντα καὶ τὸ μὲν σχῆμα τὸ θεῖον ἀποδυσάμενον, στολὴν δὲ κοσμηκὴν μεταμφιασάμενον. Ἐς τοῦτο δ' ἔκειν ἀπορίας ὁ Μιχαὴλ, ὡς σιδηρᾶν ἔκτειναι σειρὰν ἐξ Ἀκροπόλεως εἰς τὴν κατ' ἀντιπέραν πολίχνην, ἐν ἄθωτα τοῖς τοῦ τυράννου φυλάττοιο τὰ ἐντός. Ἄλλ' ὁ Ἄθωμᾶς ὁμοῦ τῇ πόλει προσέβαλε κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, τὴν σιδηρᾶν ἐκείνην ῥῆστα διαβρήξας· σειρὰν, καὶ ὤφειτο εἰ μόνον φανεῖν, τοὺς ἐν τῇ πόλει διὰ τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα ἀπέχθειαν, εὐχερῆ τὴν εἰσοδὸν αὐτῷ παρασχέιν. Ἐπεὶ δ' ἐβρώμενους εὕρηκε τοὺς ἐντός πρὸς τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν, καὶ τῶν ἐλλπίδων ἐψεύσθη, τότε μὲν ἀνεχώρησε, καὶ βάλλεται χάρακα κατὰ τὸ τῶν θείων Ἀναργύρων ἱερώτατον τέμενος· ὁ τόπος δὲ τοῦ Παυλίου ὀνόμαστο. Ἡμερῶν δὲ τινων διαγενομένων, καὶ κατὰ χέρσον ἀλίθι καὶ κατὰ θάλασσαν ἐπήγαγε τῇ πόλει τὸν πόλεμον, ἐλεπόλις τε καὶ κλίμακα· ἐπιγόμενος. Ὡς δ' ἑώρα τὰ τῆς οὐδοῆς αὐτῷ πανταχόθεν ἀνήνυτα, τότε μὲν τὴν ψυχρὰν ἐκτρεπόμενος Θράκην (χειμῶν γὰρ ἦν) τὴν στρατιῶν αὐτοῦ ταῖς χώραις διένειμεν, ἐν ταύταις σχολάζουσαν, καὶ τὴν τοῦ χειμῶνος ἐκφευγομένην δριμύτητα. Ἄρτι δὲ τοῦ ἑαρος ἐφειστώτος, καὶ πάλιν προτήγε καὶ ἀμφοτέρωθεν τῇ πόλει τὴν στρατιάν, καὶ περιεκύκλου τὰ τεύχη τῷ τε πεζῷ στρατεύματι καὶ τῷ ναυτικῷ. Ἦδη δὲ καὶ τῷ Μιχαὴλ ἠτοίμαστο καὶ στόλος καὶ στρατεύματα. Ἀόγρις οὖν παρακλητικοί, τοὺς οἰκείους παραθάρβυνας ὁ βασιλεὺς, ἀθρόον ἐκ πλειόνων πύλων ἐξάγει τούτους, καὶ συβρήγγυται τῷ τοῦ τυράννου λαῷ. Οἱ δὲ τῷ αἰφνιδίῳ καὶ τῷ θράσει τῶν ἐπιόντων ἀποδεδειλιασότες, τὰ νῶτα μετέβαλον, καὶ ἔπεσον πολλοί, καὶ ἡ νίκη τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἦν. Τὰ μὲν οὖν κατὰ χέρσον οὕτω συντηνέθη τῷ ἀποστάτῃ· οὐ μὴν ἄλλ' οὐδὲ τὰ κατὰ θάλασσαν κάλλιον ἔσχεν αὐτῷ. Τὰς γὰρ βασιλικὰς τριῆρεις τὸ τοῦ τυράννου ναυτικὸν θρασάμενον ἐπιούσας αὐτῷ, οὐχ ὑπήνεγκεν, ἀλλ' εὐθύς, τὴν συμπλοκὴν μὴ θαρρήσαν, εἰρεσιζ συγχῆ πρὸς τὴν D χέρσον κατήγγοντο, καὶ οἱ μὲν ἀπεδίδρασκον, οἱ δὲ

XXIII. Cum Thomas, ut dictum est, in Thraciam venisset, omnes ad eum se contulerunt. Itaque imperatorem denuo terra marique vicit, profligatis exercitibus, et in demortui filii locum alium adoptavit, nomine Anastasium, qui, sacro monachi habitu abjecto, civilem sumpserat, eoque redigia Michaellem, ut ferrea catena ex Acropoli in oppidulum e regione situm extenta tyrannum prohibere conaretur, ne intro penetraret. Sed Thomas terra marique simul, impetu in urbem facto, catenaque facillime rupta, putabat, si a civibus tantum conspiceretur, fore sibi ob imperatoris odium aperta omnia. Cum autem viros fortes se praeberent qui urbem tuebantur, spe dejectus, tum quidem recessit, ac vallum muniit circa sacram sanctorum Anargyrorum aedem, qui locus Paulini vocatur. Diebus aliquot elapsis, urbem denuo terra marique oppugnat, machinis et scalis adhibitis. Ut vero se omnem operam et impensam ludere vidit, tunc, frigida Thracia relicta (nam hiems erat), exercitus in provincias distribuit, ut ibi otio recreati hiemis saevitiam evitarent. Sub veris initium, legiones denuo utrinque contra urbem adduxit, eamque et pedestribus et navalibus copiis circumdedit. Sed et Michael interea et classem et milites comparat, suosque cohortatus, pluribus portis ex improviso impetum in tyranni copias fecit. Illi vero et inexpectata aggressionem, et audacia hostium territi, terga dederunt, multisque caesis victoria penes urbanos fuit. Ac terra sic actum est cum desertore, marique nibilo melius. Nam tyranni naves, cum imperatoriam classem contra se ire vidissent, non restiterunt, sed congressu evitato, assidua remigazione ad Continentem appulerunt: ibi alii diffugerunt, alii ad Michaellem defecerunt. Verum desertor tyrannidem **138** adhuc urgebat, neque vallo soluto, et classe quam in Graecia paratam habebat accersita. Quae cum venisset, et juxta Byridas naves subductae essent, Michaelis classiarum ea re cognita, noctu cas aggressiuntur, et quasdam hostilium navium ceperunt, et quasdam igni Graeco incenderunt, ut perpaucæ admodum superessent. Terra autem crebra praelia fiebant, Theophilo imperatoris filio duce, sed æquo fere Marte pugnabatur, victoria ad neutram partem inclinante. Interea vero aliquid accidit, quo res

Variae lectiones et notæ.

(7) Κωνσταντίνον. Addit Georgius Hamartolus in Chron. ms. filium Irenes Augustæ præterea se dixisse: Διογενής τε καὶ ἀφανής ὢν, πρὸς τὰ μέρη

τῆς Συρίας ἀφίκετο, Κωνσταντίνον αὐτὸν μετονομάσας, καὶ υἱὸν Εἰρήνης τῆς βασιλοῦσας. Vide Continuat. Theophan. l. 1, n. 1.

illius Thomæ labefactatæ sunt. Nam rumore do-
fectionis Thomæ, et urbis obsidionis passim sparso,
Mortagon Bulgarorum princeps, qui annorum triginta
inducias cum Leone fecerat, Romanis amicus, ultro
suppetias imperatōri venit, castris ad Cedoctum
locatis. Ea res desertorem turbavit. Nam cum e re
sua esse non putaret, ut simul et urbem oppugna-
ret, et cum Bulgaris dimicaret, quod, divisis copiis,
neutris par futurus esset, contra Bulgaros cum
omni exercitu est profectus, pugnaque commissa
victus, multos suorum amisit partim cæsos, partim
captos. Qui vero et barbaricum ensem et captivi-
tatem effugerant, expectatione rerum futurarum
suspensi, quieverunt. Bulgari, captivis et magna
præda adducta, elati victoria recesserunt. Ea
clade desertoris cognita, classis ejus reliquæ ad
Michaelem defecerunt. Eo rerum statu tyrannus,
etsi vires ejus undique minuebantur, tamen ab
obsidione non recedebat: sed cum ne tum quidem
quidquam proficeret, omnia cum urbe longius abse-
dit, et locum opportunum nactus, vallum commu-
nit, atque inde suburbana diripit, eorumque
amœnitatem vastat. Sed Michael eum aggresso,
commissaque pugna, Thomæi de industria in fu-
gam versi, partim ad imperatorem se contule-
runt, partim ad sua redierunt. Tyrannus
cum paucissimis Adrianopolim abit, quem Mi-
chael vestigio insecutus, urbem non machinis,
sed annonæ penuria oppugnat. Cives urgente
fame, petita delictorum ab imperatore venia et
impetrata, Thomam vinetum ei tradunt. Is ei et
manus et pedes amputat, et asino impositum
ignominioso triumpho circumducit. Postea de
conscis quærit, quorum ille multos nominas-
set, nisi **139** Hexabulius patricius imperato-
ris impetum hoc dicto repressisset, inimicis
amicos deferentibus non habendam esse fidem.
Thomas vero alias aliis tormentis excruciatius,
miserrime exspiravit. Adoptivus item ejus filius,
cum in Bizyam oppidum confugisset, a castelli
habitoribus victus, ad imperatorem est adduc-
tus, et eodem quo fictitius pater supplicio affectus,
violenter et ipse perit. Thomæ seditione ad hunc
modum compressa, varitumæ Thraciæ civitates
nihilominus, etiam illo sublato, motum eum urge-
bant, ac præ cæteris Panium et Perinthus (sic
enim Heraclea olim appellata est (idque imperatoris
odio factum. Cæterum, Panium mœnibus exruentibus
collapsis, captum est, Heraclea mari expugnata. Mi-
chael his rebus bene gestis, triumphans in urbem re-
diit, et ludis Circensibus Michaelis adjutores asinis
insidentes in theatrum introductos, sola relegatione
contentus, gravioribus suppliciis non affecti, duo-

A τῷ Μιχαῆλ αὐτομολοῦντες προσήσαν. Ὁ δὲ ἀπο-
στάτης ἔτι τῆς τυραννίδος ἀντείχετο, καὶ οὔτε τὸν
χάρακα ἔλυσε, καὶ τὸ ἐν Ἑλλάδι ἐτοιμασθὲν αὐτῷ
ναυτικὸν μετεπέμψατο, καὶ τότε παρῆν κατὰ Βυ-
βιδας νεώλιπυς. Ὁ γνόντας οἱ τοῦ στόλου τοῦ
Μιχαῆλ, νυκτὸς αὐτοῖς ἐπιτίθενται, καὶ τινες μὲν
ἤρῃκασιν τῶν πολεμίων νεῶν, ἑτέρας δὲ τῶν ὑγρῶν
πυρὶ παραδεδώκασιν, ὡς ὀλίγας περιλειφθῆναι. Κα-
τὰ γῆν δὲ συχναὶ μὲν ἐγίνοντο προσβολαί, Θεοφι-
λου τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ λαοῦ προσεζάρχοντο·
ἀγχώματα δὲ τοῖς ἐναντίοις ἦσαν τὰ πράγματα,
καὶ οὐδενὶ μέρει καθαρῶς ἡ νίκη ἐπεμεδίασεν.
Ἐν τοσοῦτῳ δὲ τι συμβῶν, τῷ Θωμᾷ τὰ πράγματα
ἐσφῆλε· τῆς γὰρ φήμης πανταχοῦ τὴν τοῦ Θωμᾷ
κηρυξάσης ἀποστασίαν καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πό-
λεως, Μορτάγων δὲ τῶν Βουλγάρων κατάρχων σπον-
δῆς ἐπὶ τοῦ Λέοντος τριακοντούταις θέμενος καὶ φι-
λιῶς τότε Ῥωμαίους ἔχων ἀτεπάγγελτος ἦκε συμ-
μαχίτων τῷ βασιλεῖ, καὶ στρατοπεδεύεται κατὰ τὰ
Κηδόκτου. Τοῦτο τὸν ἀποστάτην ἐθρόση. Κρίνας δὲ
ἀσύμφορον αὐτῷ, ἅμα τε καὶ πολιορκεῖν, καὶ τοῖς
Βουλγάροις ἀντιστρατεύσασθαι (μερισθείσης γὰρ αὐτῷ
τῆς δυνάμεως, οὐκ ἀξιόμαχον ἐκυτὸν οὐδετέρῳ τυ-
χάνειν ᾤετο), κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐχώρησε παντὶ
τῷ στρατεύματι, καὶ συμβαλὼν ἤτεταται, καὶ πολ-
λοὺς μὲν ἀποβάλλει τῶν αὐτοῦ, τοὺς μὲν φθαρέντας,
τοὺς δὲ καὶ ἀλόντας. Ὅσοι δὲ γε τὸν τε βαρβαρικὸν
ἀκινάκην ἐξέφυγον, καὶ τὴν ἀλχημαλίαν διέφυγον,
τὸ μέλλον παραδοκοῦντες ἠσούχασον. Οἱ Βουλγάροι ἐ-
τοὺς ἀλχημαλῶτους καὶ λείαν πολλὴν ἐπαγόμενοι,
C ἀνεζεύγνυον τῇ νικῇ γαυρούμενοι. Ταύτην τὴν ἤταν
τοῦ ἀποστάτου ὄσον ἐκ τοῦ στόλου αὐτοῦ περιελί-
λειπτο ἐγνωκὸς, πρὸς τὸν Μιχαῆλ ἠυτομύλησεν. Ἐν
τοιοῦτοις δὲ ὁ τύραννος γεγωνῶς, καὶ πάντῃ ἐξαθε-
νήσας, ὄμω· ἔτι τοῦ πολιορκεῖν οὐκ ἐπαύσατο. Ἀλλὰ
καὶ αὐτοῖς μὴδὲν ἀνύων, ἀπανίσταται μὲν τῆς προ-
εδρίας τῆς πόλεως, ἀπεισι δὲ πορρωτέρω, καὶ τὴν
τόπον εὐρὺν ἐπιτίθειον, ἐν τούτῳ βάλλαται χάρακα,
κάκειθεν ὀρμώμενος ἐλπίζετο τῆς πόλεως τὰ προ-
άστεια, καὶ τὰς τούτων ἐκεράττει χάριτας. Ἐπύλλθη
τοῖνον τούτῳ ὁ Μιχαῆλ, καὶ μάχης συγκροτηθείσης, οἱ
τοῦ Θωμᾷ ἐκόντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ οἱ μὲν
τῷ Μιχαῆλ προσεβύοντο, οἱ δ' ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἀπῆ-
σαν ἕκαστοι. Ὁ δὲ γε τύραννος μετὰ βραχίστων εἰς
D Ἄδριανούπολιν ἀπεισι, καὶ ὁ Μιχαῆλ αὐτῷ κατ' Ἰχνης
ἀκολουθεῖ, καὶ πολιορκεῖ τὴν πόλιν, οὐχ ἐλεπόλεισεν,
ἀλλὰ σπάνει τῶν ἀναγκαίων. Καὶ οἱ τῆς πόλεως τῶν
λεμῶν πιεζόμενοι, ἀμνηστῆσαν τῶν ἐπαισμένων ἐκ
τοῦ βασιλέως· ἤστησαν, καὶ ταύτης τυχόντες, ἐ-
σμοῦσι τὸν Θωμᾷ, καὶ παραδίδασιν τῷ Μιχαῆλ.
Ὁ δὲ ἀφαιρεῖται αὐτοῦ χεῖρα· καὶ πόδα; (8), καὶ
δυσὲ ἐπιτιδίας θριαμβεύει τὸν ἀτιμον θριαμβον.
Εἶτα περὶ συνιστόρων πυθνάνεται, καὶ πολλοὺς ἀ-

Variae lectiones et notæ.

(8) Ὁ δὲ ἀφαιρεῖται αὐτοῦ χεῖρας καὶ ποδας.
Michael ipse in Epist. ad Ludovicum imp.: *Et ipsum
unidem Thomam, amputatis manibus et pedibus, pa-
titulo suspendi jussimus. Duo vero qui dicebantur*

*ei filii esse adoptivi, alter eorum in Asia a fidelibus
nostris interceptus est: et alterum eadem, morte qua
pseudopatrem ejus, condemnari jussimus.*

ἐκεῖνος; ἐξέφηνεν, εἰ μὴ ὁ Ἐξαβούλιος ὁ πατρικίος. **A** bus exceptis Chærea et Zagoreno, qui cum castella τὴν ὀρθὴν τοῦ βασιλέως ἀνέκοψε, φάμενος μὴ χρῆ- quibus præerant, ne post Thomæ interitum quidem ναῖ πιστεύειν κατὰ τῶν φίλων ἐχθροῖς. Ὁ δὲ γε tradere vellent, iis expugnatis, in crucem acti sunt. Θωμᾶς ἄλλοτε ἄλλαις τιμωρίαις ὑποβαλλόμενος, βιαϊότατα κατέλυσε τὴν ζωὴν. Καὶ ὁ τοῦτου δὲ εἰσποιητὶς υἱὸς εἰς τὸ τῆς Βιζύτης πολίχνιον προσφυγὼν, παρὰ τῶν οἰκούντων τὸ φρούριον δεδαίς προσήχθη τῷ βασι- λεί, καὶ ὁμοίως τῷ πεπλασμένῳ πατρὶ κολασθεὶς, βιαίως καὶ αὐτὸς ἀπέβη τὴν ψυχὴν. Ἡ μὲν οὖν τοῦ Θωμᾶ ἐπανόστασις τοῦτον τὸν τρόπον κατηύναστο. Αἱ δὲ Θρακικαὶ πόλεις αἱ παράλιαι, κάκεινος παρελθόν- τος, ἐτι τῆς στάσεως εἶχοντο, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων τὸ Πάνιον καὶ ἡ Πέρινθος (οὕτω γὰρ πάλαι ὠνόμαστο ἡ Ἡράκλεια) ἐστασίαζον δ' ἐτι μίσει τῷ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ τὸ μὲν Πάνιον σεισμῷ τοῦ τειχίους αὐτοῦ πεσόντος, ἐάλω, ἡ δὲ Ἡράκλεια διὰ τῆς θαλάσσης γέγονεν ἀλωτῆ. Ταῦτα τοίνυν κατορθώσας ὁ Μι- χαήλ, ἐπάνεισι τροπαιοφορῶν, καὶ ἱππικῶν τελομένου ἀγῶνος, τοὺς τῷ Θωμᾶ τὴν τυραννίδα συμπράξαν- τας θύει; ἐφεξομένους εἰσαγαγὼν εἰς τὸ θέατρον, ὑπερορίαν αὐτῶν καταδίκασε, μὴ τι πλέον κολάσας αὐ- τοὺς, εἰ μὴ τινὰς δύο τὸν Κοιρέαν καὶ τὸν Ζαγορηγὸν, μὴ πειθομένους; μηδὲ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Θωμᾶ παραδοῦναι τὰ φρούρια, ἃ κατείχον, ἑλθὼν, καὶ ἀνασκοπεύσας ἀπέκτεινε.

ΚΑ'. Τῇ γοῦν ἀποστασίᾳ τῇ τοῦ Θωμᾶ καὶ τοῖς **B** **XXIV.** Dum Romanæ copiæ, Thomæ defectione ἐμφυλίους πολέμοις τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀσχολουμένων θυμώμενοι, ἀδειαν εὐρηκότες πάντων οἱ πρὸς ἐσπέ- bellisque civilibus occupantur; Agareni occiden- ραν Ἀγαρηνοὶ, οἱ τὸν τῆς Ἰβηρίας οἰκοῦσι κόλπον, tales, sinus Iberici incolæ, qui Hispani vocantur, καὶ λέγονται Ἴσπανοὶ, τῷ σφετέρῳ προσίασιν ἀρχηγῷ, ὃν αὐτοὶ καλοῦσιν ἀμερμουμνῆν, καὶ ἠτοῦντο ἀποικίαν στεῖλαισθαι, διὰ πλῆθος στενοχω- arrepta occasione, a suo duce, quem Amermu- ρούμενοι. Κάκεινος κατένευσε, καὶ τοὺτους παρα- mnem vocant, locorum coacti angustiis, petierunt, λαδῶν σὺν τριήρεσιν ἀπέπλευσε, τὰς ὑπὸ Ῥω- ut coloniam deduceret. Annuit ille, et cum eis μαίλους νήσους περιελθὼν τε καὶ ληϊζόμενος. Ὡς δ' triremibus impositis solvit, insulasque Romanas obliens populatur. Ut autem in Cretam quoque ἦκε καὶ εἰς τὴν Κρήτην (9), καὶ τὸ ταύτης ἔγνωκε πάμφορον, τοὺς μὲν πλείστους εἰς λεῖαν ἐκπέπομφ- venit, ejus fertilitate cognita, maximam partem ejus requirentibus, Achaps (id enim duci eorum nomen erat): *Coloniam, inquit, petiistis: En regionem lacte et melle manantem. Hanc occupate et incolite.* **C** Cum vero illi dicerent: *Nostra vero charissima ubi sunt?* respondit: *Mulieres sunt e quibus paulo post liberos suscipietis.* His Agareni persuasi, insula subacta, indigenas in servitutem redegerunt. Quo tempore Cyrillus Gortynius episcopus pro Christi defensione martyrii coronam accepit. Interea imperator, uxore mortua, se a secundis **140** nuptiis abhorretere palam præ se ferens, clam ad senatus principes missitando perfectit, ut ipsi peterent, ut alteram duceret uxorem. Ea simulatio honesta specie non carebat. Neque enim convenire, ut ipsi ab imperatore regerentur, uxores vero suæ imperatricem non haberent. Michael eam petitionem principio tergiversando repulit, sed illis instantibus fidem sibi dari petiit, si vellent ut imperatricem duceret, ut eam se quoque mortuo imperatricem agnoscerent; et liberos ea natos ut imperatores honorarent. Quæ cum senatus scripto promississet, et ipse de ficta illa pertinacia deces- sit, uxore ducta Euphrosyna, quæ filia Constantini imperatoris, quem mater Irene (ut diximus) excæcavit, esse dicebatur, et multo ante tonsa inter monachas religioni in insula Principis dedita, a primo capillo vitam agebat. Patriarcha Theodoto

Varie lectiones et notæ.

(9) *Εἰς τὴν Κρήτην.* Hanc Sarracenorum in Cretam insulam expeditionem attingit præterea auctor Vitzæ S. Nicolai Studitiæ, p. 891.

(10) *Καὶ τὰ φίλατα ποῦ.* Symeon Logoth. καὶ

ποῦ τὰ τέχνα καὶ τὰς γυναῖκας ἡμῶν εὐρήσομεν; *Affectus* vocant Latini. Vide *Gloss. med. Lat.*

(11) *Ἀχαψ.* Ἀπόχατ, Symeon Logoth. n. 4: Ἀπόχατ, Contin. Theoph. l. II, n. 21.

mortuo, qui sex annos Ecclesie impie præfuerat, Antonius cognomento Cassimatas in ejus locum est successus, perversa et ipse religione præditus. Imperator missa contra Agarenos in Cretam classe, victus est, quique cladi superfuerant, ipsi nuntium eum attulerunt. Post, aliam ingentem classem contra eosdem mittit, duce Cratere, qui principio rem contra Agarenos bene gessit, multis eorum captis et interfectis. Deinde et ipse et ejus milites neque unquam ausuris ipsos aggredi, se voluptati et poculis dederunt, eaque nocte sine excubiis comessati otiose dormierunt. Quo hostes intellecto, noctu eos cum maximo clamore adorti, omnes ita ceciderunt, ut vix nuntius cladis superasset. Nam et ipse classis præfectus Craterus, cum in nave mercatoria fugisset, captus atque in crucem actus est. Post hæc, alia classis Ooryphæ euidam est commissa, qui insulas obiens, piraticarum navium impetum, iis spoliandis, repressit, et Cretensium quoque priorem ferociam compescuit. In Sicilia quoque alia mota est seditio. Nam quidam populi princeps Euphēmius monacham quamdam, cujus iusano amore flagrabat, rapuit. Cui cum a prætore ad supplicium quæreretur, ad Africæ Amyram confugit, eique pollicitus est se Siciliam proditurum, et magna tributa pensurum, si Romanorum imperator appellaretur. [14] Ille hominem voti compolem facit, magnis copiis datis: quibus Euphēmius acceptis Siciliam ei prodit. Sic illa in potestatem Agarenorum venit. Tyrannus autem non multo post sui sceleris et desperationis dat pœnas, crudelissime interfectus. Michael porro imperator, cum octo annos et novem menses imperasset, phrenitide et retentione urinæ, sive intestinorum dolore (nam utrumque fertur) obiit, imperio filio Theophilo relicto. Sub illo etiam Dalmatia Romani imperii jugum excussit, idque vetusto hoc oraculo prædictum ferunt:

*Babylone quando Balbus imperaverit,
Ipsæ subactus auri amore perdit,
Tellus malorum sentiet primordia.*

στρατηγός, διὰ τὸ ἀμάρτημα κολασθόμενον. Ὁ δὲ διὰ τοῦτο τῷ τῆς Ἀφρικῆς ἀμυρᾷ (15) προσφυγῶν προσέειπε, καὶ οἱ προδοῦναι τὴν Σικελίαν ὑπισχνεῖτο, καὶ φόρους αὐτῷ παρέχειν πολλοὺς, εἰ βασιλεὺς ἀναβῆθαι τῶν Ῥωμαίων. Καὶ ὁ μὲν τὴν ἐφεσιν ἐκείνου πληροῖ, καὶ δύνανται αὐτῷ δίδωσι βαρεῖαν. Ὁ δ' Εὐφῆμιος αὐτῷ τὴν Σικελίαν προδίδωσι. Καὶ ἡ μὲν ὑπὸ τοῦς Ἀγαρηνοῦς (16) τὸν τρόπον τοῦτον ἐγένετο. Ὁ δ' Εὐφῆμιος οὐ μετὰ μακρὴν δίχην ἐκτίθει τῆς οἰκείας παρανομίας καὶ ἀπονοίας καὶ στερίσσεται τῆς ζωῆς, ἀνάρεθεις βιατότατα. Ὁ βασιλεὺς δὲ Μιχαὴλ ἐπιέτη δατῶ καὶ μῆνας ἐν ἑα

Variæ lectiones et notæ.

(12) Ἐκ πρώτης τριχός. Vita ms. S. Joannicii: Εὐθὺς γὰρ ἐκ πρώτης τριχός αἰσθητοῖς βρώμασι παιδοτροφούμενός τε καὶ ἀναγόμενος, etc. Georgius Gelesiota in orat. funebri in Theodorum Xanthopulum: Καὶ τινῶν ἡσθόμην ἐμοὶ χαλεπαινόντων, εἰ ἐκ πρώτης, ὡς λέγεται, τριχός τῷ οἰχομένῳ προσήκων, etc.

(13) Ἀντώνιος ὁ Κασσιματᾶς. Qui et Bursodē-ψῆς cognominatus, tum Pergæ metropolita, ut scribit Niretas Paphlago.

(14) Ὀροφᾶς. Ita Continuator Theophanis.

τὰ ἐκ ταύτης αὐτῷ φυλασσόμενα, ὡς βασιλείας τιμῆ-
σουσι. Ταῦτα δὲ τῶν τῆς συγκλήτου ἐγγράφως αὐτῷ
ἐπαγγελαμένων, κάκεινος ἐνέδωκε δῆθεν τῆς πε-
πλασμένης ἐνοστάσεως, καὶ εἰσοικίζεται γυναικᾶ
τινα θυγατέρα λεγομένην γενέσθαι τοῦ βασιλεύσαν-
τος Κωνσταντίνου, ὃν ἡ μητὴρ Εἰρήνη, ὡς ἤδη
ἐμπροσθεν εἰρηται, ἐξετύφλωσεν. Ἦν δ' ἡ γυνή
κακαρμένη πρὸς πλείονος, καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῇ Πρίγ-
τικος ταῖς ἀσκουμέναις ἐκεῖ μοναχαῖς ἐκ πρώτης
τριχός (12) συγκαταίελετο, καὶ ἡ κλῆσις αὐτῇ
Εὐφρόσύνη. Τοῦ πατριάρχου δὲ Θεοδοῦ του Θα-
νόνοτος, δὲ ἐξ ἐτῆ ἀσθεῶς τῆς Ἐκκλησίας ἐκρά-
τησεν, Ἀντώνιος, προχειρίσθη, ὃ Κασσιμα-
τᾶς (13) τὸ ἐπώνυμον, καὶ αὐτός δὲ τὴν περὶ
τὴν πίστιν δόξαν διέστραπτο. Ὁ μὲν τοι βασι-

λεὺς στόλον ἐκπέμπει κατὰ τῶν τὴν Κρήτην
κατασχόντων Ἀγαρηνῶν. Ἦττητο δὲ, καὶ οἱ
περιλειφθέντες ἐπανήλθον τῆς ἤττης αὐτάγγελον
εἶπ' αὐθις ἕτερον κολὺ ναυτικὸν ἐτοιμασάμενος
ἵσταίτε, τούτῳ στρατηγὸν ἐπιστήσας τὸν Κρατερὸν,
ὃς συμβάλλων τοῖς ἐν Κρήτῃ Ἀγαρηνοῖς, πρότερον
μὲν εὐτύχησε, πολλοὺς ἐκείνων καὶ ζωγράφους καὶ
ἀνελῶν. Εἶτα τῇ νήκῃ τεθαυρήκως κάκεινος, καὶ ὁ
ὄπ' ἐκεῖνον λαός, ὡς ἤδη τῶν ἐναντίων ἐκνευρισμέ-
νων, καὶ μὴ ἂν ποτε προσβαλεῖν αὐτοῖς τολμησάντων
ἀνέσει αὐτοὺς καὶ πότοις ἐξέδωκαν, καὶ ἀρυλάκτως
ἐκώμαζον ὑπνωτῶν τε κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην σὺν
βαστώνῃ κολλῇ. Ἀπερ κατανοήσαντες οἱ πολεμοί,
νυκτὸς αὐτοῖς ἐπῆλθον μετὰ μεγίστου ἀλαλαγμοῦ.

καὶ πάντας διέφθειραν, ὡς μικροῦ μὴ δ' ἄγγελον
περιλειφθῆναι τῆς συμφορᾶς. Καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ τοῦ
στόλου ἐξάρχων ὁ Κρατερὸς ἐν πλοίῳ ἐμπορικῶ
φυγὰς ἀπίων κατελήφθη καὶ ἀνεσκολοπίσθη. Ἐτε-
ροῖς δὲ τις αὐθις Ὀροφᾶς (14) καλούμενος ναυτι-
κὸν πιστευθεὶς ἕτερον, ἐπήει τὰς νήσους, καὶ ταῖς
πειρατικαῖς ναοὶ τῶν Ἀγαρηνῶν συνεπλέκετο,
καὶ τὴν τοῦτων σύμῃν τὴν πρὸς προνομίας ἀνέκοπτε,
καὶ τοὺς ἐν τῇ Κρήτῃ τοῦ προτέρου θράσους ἀ-
έστειλε. Καὶ κατὰ Σικελίαν δὲ στάσις ἕτερα κει-
νήτο. Ἄνηρ γὰρ τις Εὐφῆμιος λαοῦ ἀτάρχων τινός,
ἔρωτι περιμανεὶ μοναζούσης ἐλήφθη τινός, καὶ
ταύτην ἀρπαγμα τίθεται. Ἐζήτει τοίνυν τοῦτον ὁ

ἀτάρχων, καὶ οἱ προδοῦναι τὴν Σικελίαν ὑπισχνεῖτο, καὶ φόρους αὐτῷ παρέχειν πολλοὺς, εἰ βασιλεὺς ἀναβῆθαι τῶν Ῥωμαίων. Καὶ ὁ μὲν τὴν ἐφεσιν ἐκείνου πληροῖ, καὶ δύνανται αὐτῷ δίδωσι βαρεῖαν. Ὁ δ' Εὐφῆμιος αὐτῷ τὴν Σικελίαν προδίδωσι. Καὶ ἡ μὲν ὑπὸ τοῦς Ἀγαρηνοῦς (16) τὸν τρόπον τοῦτον ἐγένετο. Ὁ δ' Εὐφῆμιος οὐ μετὰ μακρὴν δίχην ἐκτίθει τῆς οἰκείας παρανομίας καὶ ἀπονοίας καὶ στερίσσεται τῆς ζωῆς, ἀνάρεθεις βιατότατα. Ὁ βασιλεὺς δὲ Μιχαὴλ ἐπιέτη δατῶ καὶ μῆνας ἐν ἑα

Ὀροφᾶς Symeoni logothetæ.

(15) Ἀμυρᾶ. ms. Σατράπη.

(16) Καὶ ἡ μὲν ὑπὸ τοῦς Ἀγαρηνοῦς. Herkem-
pertus: Circa hæc tempora gens Agarenorum a Ba-
bylonia et Africa, ad instar examinis arum, manu
cum valida egrediens ad Siciliam properavit, omnia-
que circumque devastans, tandem civitatem, Pa-
normum nomine, captam nunc usque inhabitat, plu-
rimasque in ea insula urbes et oppida diruens, jam
pene totam suæ ditioni subiecit.

ἀπολαύσας τῆς βασιλείας, φρενίτιδι νόσῳ καὶ ἐπισχέσει τῶν οὖρων, ἢ δυσεντερίᾳ (λέγεται γὰρ καὶ ἀμφῶ) κατίστρεψε τὴν ζωὴν, τῷ υἱῷ Θεοφίλῳ τὴν βασιλείαν καταλιπών. Ἐπ' ἐκείνου δὲ καὶ Δαλματία τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀφῆλθασε. Λέγεται δὲ καὶ ἀρχαίον εἶναι χρησθόν (17) οὕτως περιέχοντα·

Ἄρχῃ κακῶν γε προσπεσῆται τῇ χθονί,
Ὅταν κατάρξῃ τῆς Βαβυλώνας θράκων
Ἀσύρλωτος οὗτος, καὶ φιλόχρυσος λίαν.

Καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνος λίαν φιλόχρυσότατος.

ΚΕ. Ἀνταρχήσας δὲ ὁ Θεόφιλος πρῶτον ἐποίησατο ἔργον, τὴν κλάσιν τῶν τῷ πατρὶ αὐτοῦ σὺνναμμένων εἰς τὸ τῆς βασιλείας τυχεῖν, -καὶ ἀνελάτων τὴν Λέοντα. Καὶ ἵνα μὴ τις αὐτῶν διαλάβοι, ἀθροίσας τὴν γερουσίαν ἄκασαν περὶ τὰ βασιλεία, ἐντολὴν ἔφη πληρῶν πατρικῆν. Ἐκείνων γὰρ βούλευσθαι μὲν ἀξίως ἀμείψασθαι τοὺς συναργούς καὶ συμπράκτορας τῆς βασιλείας αὐτῷ, μὴ μῖντοι καιρὸν ἐσχηκέναι ἐπιτελεῖς ποιῆσαι τὸ βούλευμα· πρότερον μὲν πολέμοις ἀπασχολούμενον, εἶτα νοσήσαντά καὶ τὸν βίον ἐκλειπούτα. Ἐντείλασθαι δὲ οἱ, τὴν ἐρείλην αὐτοῖς ἀποδοῦναι φιλότιμον. Καὶ προετρέπετο τὸς τῷ πατρὶ ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τοῦ Λέοντος συμπονήσασαι, τῶν ἄλλων διακρηθῆναι. Οἱ δὲ μὴ συνέντες τὸ σκαιωρούμενον, ἰδίᾳ στάντες, Ἡμεῖς ἐσμεν, εἶπον, οἱ τῷ πατρὶ τῷ σὺν συμμαχήσαντες. Καὶ δεῦρ' αὐτίκα τὸ τῆς ὑποκρίσεως περιελὼν προσωπαίον, καὶ, Ἴνα τί τῷ χριστῷ Κυρίου φορτίους ἐπιθήκατε χεῖρας, ἔφη, καὶ οὐ μόνον ἀνθρώποις ἀποδοῦναι γαρόντας, ἀλλὰ καὶ βασιλέως αὐτόχειρας; Αὐτίκα τοίνυν ἐπιστραφείς πρὸς τὸν ἱεραρχόν, Τούτους, εἶπε, παραλαβόν, ἀπόδος αὐτοῖς ἀξίως ἀμοιβὰς τοῦ τολμήματος. Καὶ οἱ μὲν παρὰ τοῦ ἐπάρχου κολασθέντες, ἀνθροφῶν ἔδωσαν ἔδωσαν. Ὁ Θεόφιλος δὲ καὶ τὴν μητριαν ἀπαλάσας τῶν βασιλείων, εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς μονὴν ἐν τῇ τοῦ Ὑρίγκικας νήσῳ ἀπήγαγε, μηδὲν ἀποναμένην τῶν ὄρκων, οὐδ' ὁ Μιχαὴλ περὶ αὐτῆς ἐκ τῆς-συγκλήτου ἀπήτησε. Γυναῖκα δ' αὐτῷ εἰσοικίσασθαι βουλῆθεῖς ὁ Θεόφιλος, πολλὰς πολλαχθὲν ὥραίας κόρας συνήγαγεν, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ Εἰκασία, παρθένος, καὶ τὸ εἶδος καλῆ, καὶ τῶν λοιπῶν ὑπερφέρουσα, καὶ λόγοις ὠμιληκυία, καὶ τὸ γένος ἐπίσημος. Περιῆξι γοῦν (18) ταύτας θεώμενος, καὶ μῆλον κατέχων χρυσοῦν, ἵν' αὐτὸ ἐπιθῶ μνηστῆρον τῇ δοξάσῃ αὐτῷ ἀρεστῇ· ἐπεὶ δ' ἦλθεν κατὰ τὴν Εἰκασίαν περιῶν, θαυμάσας ἐκείνην τῆς ὠραιότητος, ἔφη, Ἐκ γυναικὸς ἔθρῶναι τὰ φαῦλα. Ἦ δ' ἡρέμα καὶ μετὰ σεμνοῦ ἐρυθρήματος εὐστόχως πω; ἀπεκρίνατο. Ἀλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς πηγάει τὰ κρείττω. Ὁ δὲ καταβροντηθεὶς ὡσπερ τῷ τῆς παρθένου λήθῃ, τὴν μὲν παρήλθεν, τὸ μῆλον δὲ τὸ χρυσοῦν τῇ ἐκ Παγλιγονία Θεοδώρῃ παρέσχετο. Ἦ δὲ Εἰκασία τῆς βασιλείας ἀποτυχοῦσα, μονὴν (19) ἰδεῖν αὐτοῦ. ἢ τὴν

A Fuit autem Michael omnino avarissimus.

XXV. Imperio potitus Theophilus nihil prius habuit, quam ut eos qui patri ad regnum obtinendum adjumento fuerant, Leonemque interfecerant, suppliciiis afficeret. Quorum ne quis lateret, toto senatu in regiam convocato, se mandatum paternum exsequi velle dixit. Nam cum is imperii parti adjuutores pro dignitate remunerari cuperet, tempus ei defuisse, quo minus id re ipsa praestaret, primum bellis impedito, deinde morbo et obitu: sibi igitur mandasse, ut id debitum liberaliter prosolveret. Proinde hortabatur eos; qui patri ad Leonem tollendum operam navassent, ut a caeteris segregarentur. Illi dolo non intellecto, seorsim steterunt, se professi eos esse, qui patri ejus opem tulissent.

B Tum is statim persona simulationis deposita: Cur, inquit, uncto Domini acceleratas manus altulistis, neque homicidæ duntaxat, sed et imperatoris parricidæ exististis? Et mox ad praefectum conversus, jubet, ut eos abductos digna facinore poena afficeret. Illi igitur pro homicidis sunt multati. Theophilus vero etiam noceram regia ejectam, in pristinum ejus monasterium in insula Principis inclusit, neque quidquam ei jusjurandum, quod Michael a senatu exegerat, profuit. Uxorem ducturus multas formosas puellas undecunque accersivit, inter quas et Icasia virgo fuit, tum forma praestantior caeteris, tum erudita, tum genere illustri nata. Dum igitur eas spectans circuit, aureum pomum manu 142 tenens, quod ei quae placuisset conjugii pignus daret, cum ad Icasiam venisset, pulchritudinem ejus admiratus: A muliere, inquit, emanarunt mala: Cui illa placide et cum honesto rubore solerter respondit: Sed et res meliores e muliere exuberant. At ille virginis oratione velut attonitus, ea praeterita, malum aureum Theodoræ ex Paphlagonia oriundæ dedit. Icasia vero cum regno excidisset, monasterium de suo nomine condidit, in quo sibi et Deo vixit, eruditione litterarum non neglecta. Unde et scripta ejus reperiuntur, in quibus neque doctrinam neque gratiam desideres. Et sic illa res suas administravit et, mortali rege frustrata, Regi omnium nupsit: pro terreno imperio, caelestis sortita. D Imperator vero Theodoram simul et nuptiali corona et regio diademate ornat, nuptiasque celebrat. Et

Variae lectiones et notæ.

(17) Χρησθόν. Vide Symeon. Ingoth. n. 3.
(18) Περιῆξι γοῦν. In palatii triclinio, quod Margaritum appellabant, coactas puellas scribit Georgius Hamartolus in Chronico ms.: Ἦ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Εὐφροσύνη ἀποστείλασα ἐν παντί ταῖς ὁμοίαις, ἤγαγε κόρας εὐπροσώπους πρὸς τὸ νυμφοστολῆσαι Θεόφιλον υἱὸν αὐτῆς; ἀγαθοῦσα δὲ ταύ-

τας ἐν τῷ παλατίῳ εἰς τὴν λεγόμενῃ Μαργαρίτην τρίκλινον, δέδωκε τῷ Θεοφίλῳ χρυσοῦν μῆλον, εἰπούσα, εἰς.

(19) Μονήν. Georgius Hamartolus in Chronico ms.: Ἦ δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ Εὐφροσύνη ἰκουσίως καταλοῦσα τοῦ παλατίου ἐν τῇ μονῇ αὐτῆς ἢ ἐπινοῦμον τὰ Γάττρια, ἡσυχασαν.

quia justitiæ cultor erat, gravem se et inexorabilem A delinquentibus præbebat. Singulis igitur hebdomadibus eques per forum cum satellitibus imperatoribus in ardem Deiparæ Blacherniam ivit. Etsi enim sacris imaginibus honorem non habebat, Servatori tamen et Dei Matri se fidem servare profitebatur. Cum autem sic in publico versaretur, facilis aditu fuit, rerumque venalium curam habuit, et quanti quæque venderentur curiose indagavit. Quod si qua magno venirent, præfecto de iis interrogato vel magistratum abrogabat, si peccasset, vel objur-gato eo, quid agendum esset præscribebat. Sic igitur aliquando prætereuntem mulier quædam accessit, quæ sibi injuriam fieri a drungario Vigiliæ querebatur (is Augustæ frater erat, nomine Petronas), qui cum in vicinia habitaret, ædibus in altum educendis, suis luminibus obstrueret. Ac illa sic Petronam accusabat. Is vero ab imperatore accersitus, et quid mulier diceret interrogatus, nugas eam agere dixit. Tum imperator: *Cave, inquit, ne denuo eandem de re me appellet, quod tibi bono non est futurum.* Ac mulierem ad Petronam abire jussit, et nisi ei damnum resarciretur, ad se redire. Quod cum illa fecisset, neque a Petrona quidquam impetrasset, re desperata rursus imperatorem impellavit. Is statim quibusdam senatoribus mandavit, ut viderent, num damnum mulieri daretur? Abiere illi statim, damnumque **143** cognatum imperatori renuntiarunt, qui in forum progressus, atque ibi certo loco stans, Petronam vestibus direptis et in tergo et in pectore verberari jussit, et quæ in fraudem mulieris struxerat destrui, materiamque et solum ipsum mulieri attribui. Atque hoc specimen esto quantopere justitiæ studuerit Theophilus. Sed et aliud refertur, quo et ejus observantia æqui, et sollicitudo de subditis declaratur. Appulit aliquando ad Regiæ portum navis oneraria pondere sarcinarum gravis, eoque usque ad extremum cingulum demersa. Imperator superne prospectans, navemque admiratus, per pedisequum cujus ea sit percontatur? Ut Augustæ esse cognovit, recens a mercatura reductam, quam ab imperatrice missi in Syriæ partibus fecissent: si quid sarcinarum in navi haberent, id statim efferre jussit, et nihil quod ad Augustam pertineret attingere. Quo facto pulsus inde nautis, Græco igni injecto, navim cum ipsis sarcinis cremavit, imperatricem maledictis insectatus: *Nam cum me Deus, inquit, imperatorem designarit, tu me nauclerum facere contendis. Scito autem mercaturam privatis hominibus esse attributam, ut ea tolerandæ vitæ occasionem habeant. Quod si nos præter imperii opes etiam mercaturæ emo-*

εικίνης εἶχε κλήσιν ἐπικλησίν, καὶ ἐν αὐτῇ μόνοςσα ἐκυστῆ ἐξῆ καὶ τῷ Θεῷ, τῆς λογικῆς παιδείας μὴ ἀλογήσασα. Ὅθεν καὶ συγγράμματα ἐκείνης εἰρήσκονται, εὐπαιθεσίας καὶ χαριτίων οὐκ ἄμοιρα. Καὶ ἡ μὲν οὕτω διέθετο τὰ καθ' ἐκυστῆν, καὶ ἀτεκνησασα β-σιλέως φιλτροῦ, τῷ Παμβασιλεί ἐκυστῆν ἐμνηστεύσαστο, καὶ ἀντὶ γενηθῆς βασιλείας τὴν ἐπουράνιον ἐκκληρώσαστο. Ὁ βασιλεὺς δὲ Θεόφιλος τὴν Θεοδώραν ἐκυστῆ συνοικίσει, καὶ ὄμου ταύτην καὶ τῷ γαμηλίῳ στεφάνῳ καὶ τῷ βασιλικῷ ταινιοῖ διαθήματι, καὶ τοὺς γάμους ταλεῖ. Δικαιοσύνην δὲ μετιῶν (20), τοῖς ἀδικούσιν ἦν ἐπαχθῆς, καὶ κολαστῆς αὐτῶν ἀπαραίτητος. Ἐκάστης οὖν ἑβδομάδος ἀπέηε διὰ τῆς ἀγορᾶς ἑπιπικας, μετὰ δορυφορίας βασιλικῆς εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις τῆς Θεοδοῦκου ναόν. Εἰ γὰρ καὶ ταῖς θαλασσεύκισιν οὐκ ἐνεῖμε τιμὴν, ἀλλὰγε τῷ Σωτῆρι Χριστῷ καὶ τῇ Θεομήτορι πίστιν ἐτήρει, ὡς ἔλεγεν. Ἀπίων οὖν καὶ οὕτω δημοσιεύων, παρῆχεν ἐκυστῆν τοῖς προσκυοῦσιν εὐπρόσιτον, καὶ περὶ τῶν ὠνίων ἐφρόντιζε, καὶ ὅπως ἑκαστον τούτων πιπράσκαται, ἐπολυπραγμόνει καὶ ἐπυνοθάνετο. Καὶ εἰ πολλοῦ τινα πιπρασκόμενα εὗρισκα, τὴν ἐπαρχον περὶ τούτων ἀνέκρινα, καὶ ἡ καταγινώσκων τούτου ἔπαυσε τῆς ἀρχῆς, ἡ ἐπιπέλητων δούρω. Οὕτω γοῦν ποτα διόντι αὐτῷ προσήλθε γυνή, ἀδικισθαί λέγουσα παρὰ τοῦ δρουγγαρίου τῆς Βίγλας (οὗτος δ' ἦν σύγγονος τῆς Αδούστης, καλούμενος Πετρωνᾶς)· εἰκὲν γὰρ αὐτῷ ἐπ' αὐτῶν, τὸν δὲ τὰς ἐκυστῆ διατὰς ὕψοντα, τῇ αὐτῆς οἰκίᾳ ἐπισκοπεῖν. Ἡ μὲν οὖν ταῦτα ἐπιπενημάσει τῷ Πετρωνᾶ. Ὁ δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως μετακληθεὶς, καὶ εἰ ἂν λέγει τὸ γύναιον ἐρωτώμενος, ματαιάζειν ἔφη αὐτό. Καὶ ὁ βασιλεὺς, *Μηκέτι δεηθεῖν μου περὶ τούτου, φησὶ, καὶ οὐκ ἐστὶ σοι πρόσ καλόν.* Καὶ τῇ γύναικι ἐνεταλλατο πρὸς τῷ Πετρωνᾶν ἀφικέσθαι, καὶ εἰ μὴ τὴν βλάβην θεραπευθεῖν, αὐτῆς αὐτῷ προσελθεῖν. Προσῆε τῷ Πετρωνᾶ ἡ γυνή· ὅ δὲ οὐδὲν αὐτῇ τοῦ κακοῦ θεραπεύμα εἶπε. Ἡ δ' ἀπογνοῦσα, εἰ' ἔχου γέγονε καὶ αὐτῆς τῷ βασιλεῖ· καὶ ὅς αὐτῆς τῶν τῆς συγλήτου τισιν ἀπελθεῖν ἐπέταξε, καὶ κατασκοπήσαι, εἰ βλέπεται ἡ γυνή. Οἱ δὲ ἀπῆλθον αὐτῆς, καὶ τὴν βλάβην ἔγνω, καὶ ταύτην ἀπήγγειλαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς εἰε ἐπ' ἀγορᾶς προῖων, αὐτοῦ που στάς, γυμνωθῆναι τὸν Πετρωνᾶν, καὶ τυφθῆναι καὶ στέρνα καὶ νῶτα προσέταξε· τὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ δομηθῆντα πρὸς βλάβην τῆς γυναικος καθαιρεθῆναι, καὶ ταύτην προσκληρωθῆναι, καὶ τὰς ὕλας, καὶ τὸν τόπον αὐτόν. Τούτο μὲν οὖν τοῦ περὶ τὸ δίκαιον ζήλου τοῦ Θεοφίλου εἰρηται γυμνωσима. Εἰρήσθη δὲ τὴ καὶ ἔτερον, τῆς τε δικαιοπραγίας ἐκείνου, καὶ τῆς περὶ τὸ δίκαιον καὶ ὑπήκοον προνοίας σημαντικόν. Προσώρμισε ποτε τῷ περὶ τὰ ἀνάκτορα λιμένι φορτῆς βάρει τῶν ἀγωγίμων πα-

Variaë lectiones et notæ.

(20) Δικαιοσύνην μετιῶν. Alia Theophili imp. justitiæ et severitatis exempla refert auctor orationis historice in festum Restitutionis imaginum, a Combucisio editæ, p. 740, 741. Nicetas Paphlago

in Vita Ignatii Patr. Constantinopol. de eodem Augusto: Καὶ ἦν τ' ἄλλα μὲν, ὡς φασίν, οὐ κακός, καὶ δικαιοχριστῆς ἀνταχθόμενος.

φορισιμένη, καὶ τούτῳ μέχρις ἐσχάτου ζωστήρος *Alimenta interceperimus, undenam fortuna tenuioris* καταβεβαπτισιμένη. Ἔτυχε δὲ προκύψας ὁ βασιλεὺς *homines victum comparabunt?* ἄνωθεν, καὶ θαυμάσας τὴν ναῦν, διὰ τίνος τῶν αὐτῶ ἐπομένων, τίνος ἂν εἴη, ἐπυθάνετο. Ὡς δὲ τῆς Αὐγούστης εἶναι μεμάθηκε, καὶ ὡς ἄρτι ἀνήχθη ἐξ ἐμπορίας, ἣν ἐν τοῖς τῆς Συρίας· οἱ πρὸς τῆς βασιλείας σταλέντες ἐποίησαντο μέρεσιν, εἰς μὲν τοῖς τοῦ πληρώματος τῆς νηὸς πρόσεστιν, ἐξενεγκεῖν αὐτοῖς αὐτίκα ἐκίλευσε, τῶν δὲ τῆς Αὐγούστης ἀψασθαι μηδενός. Ὡς δὲ τοῦτο γέγονε, καὶ τοὺς ἄνδρα· ἐκείθεν ἀπήλασεν, ὕδρον κατ' αὐτῆς ἐπήνεγκε πῦρ, καὶ αὐτόφορτον κατανέκρησεν, καὶ τῇ βασιλείᾳ ἐλοδορήματο, *Βασιλέα με, λέγων, ἀραδείξαντος τοῦ Θεοῦ, σὺ βιάζῃ με ποιῆσαι ναυκλήρον. Ἴσθι δὲ ὅτι τοῖς ἰδιώταις τὸ ἐμπορεύεσθαι προσκεκλήρωται, ἢ' ἐκείθεν τὰς πρὸς τὸ ζῆν κορρίζοντο ἀγορμάς. Εἰ δ' ἡμεῖς μετὰ τῆς βασιλικῆς εὐετηρίας, καὶ τὰ ἐξ ἐμπορίας (21) εὐνοις περιποιεῖσθαι πειρώμεθα, ἂν οἱ τῆς τύχης τῆς ἰδιώτιδος τὰ ζωαρχῆ συμπορῶσιν.*

ΚΓ'. Τῇ δὲ βασιλείᾳ πατρὶς ἦν ἡ χώρα τῶν Παρλαγόνων, πατέρες δ' αὐτῇ Μαρίνος καὶ Θεοκτίστη τῶν εὐ γεγονότων ἐν τῇ χώρᾳ τῇ κατ' αὐτοὺς, εὐσεβεῖς δὲ ἄμφω, καὶ τῶν σεβασμίων εἰκόνων προσκυνηταί. Τῆς δὲ Θεοδώρας τῷ βασιλεῖ συζυγίσης, καὶ ἡ μητὴρ αὐτῆς Θεοκτίστη, ἡ καὶ Φλωρίνα ἐπωνομάζετο, Ζωστή καὶ Πατρικία τετίμητο. Ὄφει δὲ κατὰ τὴν μονὴν τῶν Γαστριῶν, ὡς δὲ τινες λέγουσι, καὶ τὴν μονὴν αὐτὴν ἐκείνη εἰδέματο. Ὡς οὖν πρὸς μάμμην ὄπηγοντο πρὸς αὐτὴν ποτὲ τὰ τοῦ βασιλέως θυγάτριαι, ἦσαν δὲ πέντε, καὶ αἱ κλήσεις ἐκείνων αὐταί, Θέκλα καὶ Ἄννα, Ἀναστασία τε καὶ σὺν Πουλχερίᾳ Μαρία. Ἡ δὲ δωρήμασι τὰς παῖδας ἐδειξιοῦτο, καὶ ἰδίᾳ παραλαμβάνουσα, παρήνει τὰς ἁγίας εἰκόνας σεβάζεσθαι, καὶ ἐκ κιβωτίου σεβάσμαζ ἐκφέρουσα ἐκτυπώματα, προσκυνεῖν αὐτὰ παρσκευάσε τὰς θυγατρίδας καὶ ἀσπάζεσθαι, καὶ ταῖς κεφαλαῖς αὐτῶν ἐπετίθει καὶ ταῖς προσόψεσι. Καὶ ποτὲ ἐκείθεν ἐπανηκούσας τὰς παῖδας ἠρώτα ὁ βασιλεὺς τί παρὰ τῆς μάμμης αὐταῖς γένοιτο, καὶ τίνα παρ' ἐκείνης αὐταῖς λέγοντο; Αἱ μὲν οὖν λοιπαὶ ἐσιώπων, ἡ Πουλχερία δὲ νηπιάζουσα ἐτι τάλλα τε διηγείτο φελλιζοῦση φωνῇ, καὶ προσεπῆγεν, ὡς εἴη τῇ μάμμη νινία ἐν κιβωτίῳ, τὰς ἁγίας εἰκόνας οὕτω καλοῦσα, καὶ ταῦτα ταῖς κεφαλαῖς καὶ τοῖς προσώποις ἡμῶν ἐπιτίθησι, καὶ ἀσπάζεσθαι δίδωσιν. Ἐντεῦθεν τὰς σεπτὰς εἰκόνας γνοὺς διδάσκεσθαι προσκυνεῖν τὰς αὐτοῦ θυγατέρας; παρὰ τῆς μάμμης, οὐκέτι πρὸς αὐτὴν ἀπάγεσθαι τὰς παῖδας παρακωχόρηκεν, ἔτερον δὲ οὐδὲν λυπηρὸν εἰς τὴν Θεοκτίστην εἰργάσαστο, αἰδομένους ἐκείνην διὰ τὸ κῆδος, καὶ πλέον διὰ τὴν ἀρετὴν, ἡ καὶ πολλάκις ἤλεγχε τοῦτον, ὅτι τοὺς ὀρθοδόξους ἐκόλαζε, καὶ ταῖς ἱεραῖς εἰκόσιν ἐνύβριζε, καὶ διὰ ταῦτα ἀπεχθῶς διακείσθαι πρὸς αὐτὸν ἐπιπροφόρει πᾶν τὸ ὑπέκων. Τοιοῦτον δὲ τι καὶ περὶ τὴν βασιλῖδα ἐγένετο. Ἦν τι παρὰ τοῖς ἀνακτόροις ἀνθρώπιον καὶ τοῦ νοῦ πάσχον, καὶ τῆς γλώσσης παρακοπήν, καὶ ἦν οἶον ἄθυρμα τι τῷ βασιλεῖ· τῷ δὲ τοιοῦτῳ τυγχάνοντι ἦν καὶ ἡ γυναικωνίτις βατῆ. Καὶ ποτὲ τὸν τῆς Αὐγούστης εἰσεσι θάλαμον· ἡ δ' ἔτυχε τότε ἁγίας εἰκόνας ἀσπαζομένη καὶ προσκυνούσα (ἔτιμα γὰρ διαφερόντως αὐτὰς ἀγνοῖα τοῦ ζυνευνέτου)· τὸ δὲ παρακωχομένον

XXVI. Imperatrici patria fuit Paphlagonia, parentes Marinus et Theoctista, ex nobili illius provinciae familia, ambo pii et saerarum imaginum adoratores. Theodora vero imperatori desponsa, etiam mater ejus Theoctista, Florina cognomento, Zostae et patriciae dignitatem est consecuta. Habitationem juxta Gastia monasterium, idque, ut quidam asserunt, condidit. Filiolae igitur imperatoris numero quinque, ad eam ut aviam aliquando adducebantur, quarum nomina fuerunt Thecla, Anna, Anastasia, Pulcheria et Maria. Illa puellas munusculis sibi conciliabat, ac seorsim hortabatur ad saerarum imaginum venerationem, curabatque ut sacras effigies, quas e cistella proferebat, neptes adorarent ac deoscularentur, earumque capitibus et faciebus eas admovebat. Puellas aliquando inde reversas rogat imperator, ut ab avia tractatae essent, et 144 quid illa diceret? Caeteris tacentibus, Pulcheria adhuc infantula cum caetera balbutientia voce refert, tum addit, aviam in cistellam pupas habere (sic enim imagines vocabat) quas ipsarum capitibus et faciebus admoveret atque osculandas praerberet. Ex eo cum cognovisset filiolas ab avia cultum saerarum imaginum doceri: eas non amplius ad illam accedere passus est, neque alia molestia Theoctistam affecit, quam et propter affinitatem et magis etiam ob virtutem verebatur: cum quidem saepe ab ea reprehenderetur, quod orthodoxos puniret, et sacris imaginibus contumeliam faceret, iisque rebus omnium subditorum odia susciperet. Simile quiddam etiam imperatrici accidit. Erat in regia quidam homuncio delirus et impedita lingua, quem imperator in deliciis habebat, cui etiam in gynaeconitidem patebat aditus. Aliquando igitur in imperatricis thalamum ingressus, cum illa sacras imagines oscularetur et adoraret (eas enim clam marito supra modum honorabat), sacras effigies conspicatus, quid essent rogat? respondet illa simpliciter: *Pulchras suas pupas esse*. Egressus vecors homuncio, Theophilum in convivio reperit: interrogatus unde veniret? *A Manna*, respondit, sic enim Dominam vocabat, eamque pulchras pupas habere dixit. Imperator autem pupas imagines

Variae lectiones et notæ.

(21) Καὶ τὰ ἐξ ἐμπορίας. Theophili tamen alias avaritiam perstringit scriptor ms. Vita S. Joannis: Εἶχε μὲν γὰρ τὰ Ῥωμαίων ἀνήπτρα θεοφίλος·

ὁ δὲ ἐπτόητό τε περὶ τὸν χρυσὸν ὄλος, καὶ τούτου ἠττάτο, ἄλλως τε Χριστιανός εἶναι μὴ φέρων, παρὰ τὰς θείας τε ἀσεβῶν εἰκόνας, etc.

esse suspicatus, commotus et ira æstuans imperatricem accedit, et contumeliosis dictis insectans, idololatram appellat, eaque refert quæ a Dendere (id enim fauo nomen erat) audivisset. Verum illa maritum solerter decepit: *Neque enim, inquit, imagines vidit Denderis, sed cum speculum intuerer, formas quæ in eo repræsentabantur, pupas appellavit.* Eo probabili commento, imperatoris iram declinavit furoremque leniit. Nam cum omnes in suam impietatem pertrahere studeret, sævus admodum erga pios fuit, et ut justitiæ, sic et ejus quam ipse probabat pietatis acerrimus defensor, subditos a cultu imaginum abducere insano studio contendebat, eaque de causa multos puniebat: ut eos, quem admodum intemperanti lingua dicebat, ab idolomania depelleret, ac multos confessores fecit. Joannem Syncellum, quo magistro usus fuerat, impietatis suæ socium, 145 ad Agarenos cum maximis opibus ablegavit, imperii Romani divitias ostentaturus, quarum nonnullas eorum principi dono misit, nonnullas Joanni ad ministerium assignavit, inter quas duo quoque malluvia aurea, gemmis distincta fuerunt, exquisitæ artis elegantia adornata, præterque cætera omnia signati auri centenarios quadraginta ei dedisse perhibetur, ut Agarenos quos vellet liberaliter et magnifice donaret, itaque percelleret Barbaros, qui cum tantas opes ministrorum imperatoris esse cernerent, cogitarent, quantis ipse divitiis potiretur. Is igitur in urbem Bagdam profectus (ea vetus Babylon est) cum in principis conspectum venisset, oblatisque imperatoris muneribus cum eo collocutus esset, cum ob hæc, tum propter dicendi vim (erat enim in congressibus perquam disertus) et in honore et in admiratione fuit. Barbaros tamen sua erga eos munificentia magis obstupescit. Nam si qui eum conveniebant, sive a suo principe missi, sive aliis de causis, eos magna pecunia donabat, ut qui eam acciperent, et gauderent, et mirarentur. Cum autem ipse aliquando ab Amerrumne ad convivium in aedes illius invitatus esset, alterum ex aureis illis malluviis secum attulit, ut aquam manibus illius affunderet. Quod cum negligenter alicubi positum esset (ita enim ministris suis Joannes mandarant, ut periret) a quodam est surreptum, quæsitumque nusquam comparuit. Barbari igitur murmurarunt, et pretium illius et elegantiam exaggerantes: ipse vero cum eam jacturam sibi curæ non esse dixisset, eos obstupescit quem tantam rem negligere cererent, et a ministris alterum afferri jusit, quo allato magis etiam admirati sunt. Sed et Agarenorum princeps vicissim magnificentiam ostentans, Joannem magnis muneribus affecit, et post cætera

A ἐκείνο ἀνθρώπιον τὰ θεὰ θεασάμενον ἐκτυπώματα, τί ταῦτα, ἤρετο τὴν βασίλισσαν· ἢ δὲ ἀφελῶς πρὸς ἐκεῖνο εἶπε, Ταῦτα τὰ καλὰ μου νικία. Ἐκεῖθεν οὖν ἐξελθὼν τὸ παράφορον ἐκεῖνο ἀνδράριον, εὔρε τον θεόφιλον ἐστρώμενον. ἤρετο γοῦν ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ὅθεν ἦκοι; Ὁ δὲ παρὰ τῆ Μάρνα (22) πορευθῆναι ἀνείφησεν. (οὕτω γὰρ ἐκάλει τὴν δέσποιναν) ἔχειν αὐτὴν ἔλεγε νικία καλὰ. Εἰκόνας οὖν εἶναι τὰ νικία ὑποτοπῆσας ὁ βασιλεὺς ἐξώργιστο. καὶ πρὸς τὴν βασίλισσα πορεύεται πνέων θυμοῦ, καὶ ὄβρις κατέχευεν ἐκαίνης, καὶ εἰδωλοῦάτην ὠνόμαζε, τὰ εἰρημένα παρὰ τοῦ Δένδρι διηγούμενος· οὕτω γὰρ τὸ παρακεκομμένον ἐκεῖνο ἐκαλεῖτο ἀνθρώπιον. Ἡ δὲ σοφῶς τὸν ἄνδρα κατεσοφίστατο· Οὐ γὰρ εἰκόνας εἶδεν ὁ Δένδρις. ἔλεγεν, ἀλλὰ τῷ κατόπτρῳ μου ἐκατενιούσης; τὰς ἐκείθεν ἀντανακλωμένας ἑώρα μορφᾶς, καὶ ταύτας νικία ὠνόμασεν. Οὕτω πιθανῶς τὸν λόγον συμπλάσασα, τὴν ὄργην τοῦ βασιλεὺς ἐμάλαξε, καὶ τὸν θυμὸν κατεστέρεσεν. Ἦν δὲ τοῖς εὐσεβοῦσι λίαν βαρῦς, σπαιῦδων πάντας τῆς οικίας; δυσσεβείας; ποιήσασθαι κοινωνοὺς, καὶ ὡπερ τοῦ δικαίου διάπυρος ἦν ζηλωτής, οὕτω καὶ τῆς εὐσεβείας, ὡς ἤετο, καὶ ἀποστήσαι τῆς τῶν ἐκείνων τιμῆς ἐπιλονεῖται περιμανῶς τὸ ὑπήκοον. Ἐντεῦθεν ἐκόλαζε πλείστους τῆς εἰδολομανίας, ὡς ἔλεγεν ἀκολάστῳ γλώσση, αὐτοὺς ἀφίστων, καὶ πολλοὺς; εἰργάσατο ὁμολογητάς. Ἰωάννην δὲ τὸν Σύγκελλον, ὃς αὐτῷ διδάσκαλος γέγονε, καὶ τῆς δυσσεβείας ἦν κοινωνός, πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἐξαπέστειλεν, ἐπιδείξασθαι σφίσι τὸν πλοῦτον τῆς βασιλείας Ῥωμαίων βουλόμενος. Στέλλει δ' αὐτὸν σὺν χρήμασι μάλᾳ πολλοῖς, ὧν τὰ μὲν δῶρα πέπομος τῷ Ἀγαρηνῶν ἀρχηγῷ, τὰ δὲ εἰς ὀνηρεσίαν τῷ πεμφθέντι ἀπένειμεν, ἐν οἷς καὶ διττὰ ἐτύγγαλον χερνιβόξεστα χρύσειά τε καὶ διάλιθα, καὶ τέχνης ἀκριβοῦς ἰνδεικνύμενα χάριτας. Τούτων δὲ πάντων ἐπέκεινα λέγεται δοῦναι αὐτῷ καὶ χρυσοῦ χαράγματα καντηγάρια τεσσαράκοντα, ἃ ἔχει δωρεῖσθαι τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ οἷς βούλοιο φιλοτίμως τε καὶ σαφιλῶς, κἀντεῦθεν τοὺς Βαρβάρους ἐκπλήττοι, λογιζομένους, ὡς εἰ τοσούτοι οἱ τοῦ ἀνακτος εὐποροῖεν, αὐτοὺς ἐκεῖνος πόσου ἀν εἶη κύριος πλοῦτος; Ἀφικόμενος οὖν εἰς τὴν τοῦ Βαγδᾶ πόλιν ὁ Σύγκελλος (αὐτὴ δ' ἐστὶν ἡ παλαιὰ Βαβυλῶν) (23) καὶ τῷ τῶν Ἀγαρηνῶν ἀρχηγῷ εἶθεαν ἐλθῶν, καὶ διαλεχθεῖς, καὶ τὰ τοῦ βασιλεὺς δῶρα προσαγαγὼν, καὶ διὰ ταῦτα, καὶ διὰ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν (ἦν γὰρ εἰς διάλεξιν περιδέξιος) καὶ ἐτιμᾶτο καὶ θαυμάζετο. Πλέον δ' ἐξεθάμβησε τοὺς Βαρβάρους φιλοτιμίματα πρὸς αὐτοὺς διακείμενος. Εἰ γὰρ τινες ἐκείνων προσήσαν, ἢ παρὰ τοῦ σφετέρου στελλόμενοι ἀρχοντας, ἢ κατὰ τινα χρεῖζν ἀλλήν, χρήμασιν αὐτοὺς ἰδεξιούτο μεγάλοις, ὡς καὶ χαίρειν καὶ τεθηπέναι τοὺς; ταῦτα λαμβάνοντας. Ὁ-

Variæ lectiones et notæ.

(22) Μάρνα. In quidam eodd.; alii Μάνα, ut Theophanes, et alij.

(23) Ἡ παλαιὰ Βαβυλῶν. Sedes principis seu calite Sacraeano um. Arethas in Apocalypsin c. 36: Διὰ δὲ τοῦ σέβματος ἢ Βαβυλωνίων, ἢν ἄν τις

ἀπαραλογίστως τὴν τῶν Σαρρακηνῶν ἐκδέξεται, καθ' ὅτι καὶ ἐν Βαβυλωνί νῦν ἐστὶ τὸ ἀρχεῖον αὐτῶν, ὧν δὲ ὁ Ἀντίχριστος, ὡς Ῥωμαίων βασιλεὺς κρᾶτῆται.

μέσσιον δὲ ποτε καὶ ὁμοδαίον τοῦτον τοῦ Ἀμερ-
μουμνοῦ ποιουμένου, τὸ ἐν τῶν χρυσῶν ἐκείνων χει-
ριδοξέσιων εἶχεν ἐκεῖ, ὅσων αὐτῷ ἐπιπέλων κατὰ χει-
ρὸν. Τοῦτο γοῦν ἀμάλως καίμενον (οὕτως γὰρ ποιῆσαι
τοῖς αὐτοῦ θεράπουσιν ἐνετείλατο, ἴν' ἀπόληται)
παρὰ τοῦ ἐκλάπη. Ὡς δὲ ζητούμενον οὐκ ἦν, οἱ
Βάρβαροι θροῦν ἤγειραν, καὶ τὸ πολύτιμον ἐκείνου
καὶ τὸ κάλλος θαυμάζοντες. Ὁ δὲ μὴ μέλειν αὐτῷ
περὶ τοῦ ἀπολομένου εἰπὼν, τοῖς μὲν Βαρβάρους
ἐκπληξιν ἐνεποίησε, τοιοῦτου χρήματο; ἀφροντι-
στοῦντα ὀρώσιν αὐτόν· τοῖς δ' ἐαυτοῦ θεράπουσιν τὸ ἕτερον ἐνεγκεῖν προστρέψατο, ὃ κομισθὲν εἰς
πλέον θάμβος τοὺς Βαρβάρους ἐνήκεν. Ἀντιφιλοτιμούμενος δὲ καὶ ὁ τῶν Ἀγαρηῶν ἀρχηγός, πολλοὺς
ἐν Ἰωάννην ἰδεοῦτο δωρήμασι, καὶ ἐπὶ πλείον αὐτῷ αἰχμαλώτους παρέσχετο ἑκατόν, ἀμφιάσας
αὐτοὺς λαμπροτέροις ἐσθήμασιν. Ἐκνευλῶν οὖν ἐκείθεν ὁ Ἰωάννης, καὶ τῷ βασιλεῖ διηγούμενος τὰ
ἐκεῖ, καὶ τῶν ἀρχικῶν οἰκιῶν σχήματά τε καὶ ποικιλίαν, εἰς ἔρωτα κινήθηκε τοιαῦτα δομήσασθαι. Καὶ
μέντοι αὐτῷ ἐπέταξεν ἐν τῷ Βρούαντι δειμασθῆναι οἱ ἀνάκτορα τοῖς ἐν Συρίᾳ τοῖκότα ἐν ἅπασιν· καὶ ὡς
ἐπιστατῶν τοῖς τούτων δομήτορα, καὶ σχήματα διδάτκων καὶ μέτρα εὐρους τε καὶ μήκους καὶ ὕψους,
εἰς τὰς οἰκοδομὰς ἐξεπέρανεν.

KZ. Οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ παράλιξι τείχη τῆς Β
πόλεως πεποννηκότα τότε, καὶ ἐκ τῆς τοῦ χρόνου
παραβροῆς, καὶ ἐκ τινῶν συμπτωμάτων ἑτέρων,
ἀνεκαίνας μεγαλοπρεπῶς, εἰς ὕψος πλέον ἢ πρότε-
ρον ἦσαν, ἐπέρας αὐτὰ καὶ ξενῶνα μέγιστον εἰς
ὅνα οἰκίον ἀνήγειρεν, ἐν τόπῳ οὐ πρότερον ἦν
ἐταίρουσῶν γυναικῶν καταγωγίον. Ἦν δὲ καὶ περὶ
τὰ ἀφροδίσια ἐγκρατής, ὡς ἅπαξ ποτὲ ἔρωτι παι-
δίσκης ἄλωνα, ὑπηρετημένης τῇ βασιλίδι, τὴν
ὄραν διαπρεπούς. Τῆς Θεοδώρας δὲ διὰ τοῦτο ἀλγού-
σης, ἐπὶ μνησθῆναι φασὶν ἐκείνου, μὴ ἄλλοτε μὴ δ' ἐτέ-
ρας πείραν λαθεῖν γυναικῶς, καὶ ἐπὶ τῷ ὀλισθηματι
δάκνυσθαι, καὶ συγγνώμην ἐξ ἐκείνης αἰτεῖν. Ἀλλὰ
ταῦτα ἢ περὶ τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἐπὶ τοῦ μανία εἰς
εὐδὲν ἐπολεῖ λογίζεσθαι. Ἐλύττα γὰρ ἀντικρυς καὶ
ἄλλον ἐμμεθῆναι τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὡμότερον τῶν
C
τιμητῶν τῶν ἱερῶν ἐκτυπωμάτων ἦν κολαστής, ἀλλὰ
μὴν καὶ τῶν γραφαῖς τυπούντων αὐτά. Ὅθεν καὶ
τινα μοναχὸν Ἀδζάρων (24), περιδύοντα ὄντα τῆνι-
καῦτα περὶ τὴν γραφικὴν ἀπηνῶς αἰκισάμενος, καθ-
εἶρξεν εἰς δεσμωτήριον· ὡς δ' ἐκ τῶν πληγῶν ἐκεῖ-
νος βίβασας, αὐτῆς τὰς χεῖρας ἀγίων εἰκόνων εὐλοῦ
γραφαῖς, πέταλα ὁ τύραννος· ἐκίλευσεν ἐκπυρωθῆντα
σιδήρεα τοῖς τοῦ Λαζάρου ἐπιτεθῆναι καρποῖς, ἵνα
μὴ τοὺς πόνους τῶν καρπῶν αὐτοῦ οἱ εὐσεβοῦντες
ἔχονιν προσκυνεῖν. Ὁ μὲν οὖν ὀπίστη ταύτην ὄπερ
τῶν σεβαστῶν εἰκόνων τὴν κόλασιν, ἠψεύσθη δὲ τῶν
ἐλπίδων ὁ τύραννος. Λέγεται μὲν γὰρ μετὰ τὴν κό-
λασιν τῆς εἰρκτῆς ἐκδηθηθεὶς ὁ ὁμολογητῆς ἐκείνος,
D
ἔτι τὰς πληγὰς φέρων ἐν ταῖς χερσὶ, τῆς θείας χά-
ριτος συνεφαπτομένης αὐτῷ εἰκόνας διαχαράξαι
σεπτὰς, μετὰ δὲ τὴν τοῦ τυράννου κτεάουσιν, τὸ ἐν

omnia centum ei captivos dedit, splendidis vesti-
bus exornatos. Qui ex ea legatione reversus, cum
imperator quid actum esset exposuisset, ac prin-
cipalium ædium figuras et varietatem narrasset,
cupiditatem ejus excitavit ejusmodi regis ædifi-
candæ, ac jussu illius in Bryante regiam Syriacæ
pro omnia similem auspicatus est, et architectis
figuris mensurisque latitudinis, longitudinis et alti-
tudinis 146 demonstratis, opus celeriter ab-
solvit.

XXVII. Idem imperator etiam maritima moenia
cum vetustate tum ob alios casus ruinosa, magni-
fice instauravit, in majorem educta altitudinem, et
maximum hospitium de suo nomine condidit, quo
in loco prius impudicarum mulierum diversorium
fuerat. In libidinibus fuit continens, cumque semel
amore puellæ formosissimæ, quæ imperatrici inser-
viebat, captus esset, idque Theodora ægre ferret:
eam dejerasse ferunt, se nunquam alias alterius
mulieris notitiam habuisse, eoque lapsu dolentem,
veniam ab illa petiisse. Sed furor ejus contra sacras
imagines effecit, ut illa pro nihilo putentur. Prorsus
enim insania quadam et rabie majore quam supe-
riores imperatores, cultores atque etiam pictores
sacrarum imaginum persequebatur, eaque de causa
monachum quemdam Lazarum, pictorem tum ce-
leberrimum, crudeliter exerugiatum in carcerem
conjecit. Qui cum, ex plagis illis recreatus, iterum
manus sacrarum imaginum picturæ admoveret, igni-
tas laminas tyrannus ejus manibus admoveri jussit,
ne labores manuum ejus pii adorare possent. Ac is
quidem id supplicium ea de causa toleravit, tyran-
nus autem spe sua frustratus est. Fertur enim
confessor ille, post ea tormenta carcere ejectus,
plagas adhuc in manibus gestans, divinæ adjuvante
gratia, venerandas imagines depinxisse, ac post
tyranni interitum, Servatoris imaginem in Chalce
pinxisse, ac qualis nunc cernitur, restituisse, cum
prius imago jam olim erasa fuisset. Idem fratres
Theophanem et Theodorum, utrumque confesso-
rem, ob suam impietatem prophetarum oraculis et
Scripturarum testimoniis repreheasam, primū

Varie lectiones et notæ.

(24) *Μοναχὸν Ἀδζάρων*. De quo Anastasius Bibl. in Benedicto III, p. 206: *Hujus temporibus Michael filius Theophili imp. Constantinopolitanæ urbis imperator, ob amorem apostolorum, misit ad B. Petrum apostolicum donum per manum Lazari monachi, et picture artis nimie eruditi, genere vero, Chazarum, etc.* Sed de Lazaro in primis consulendus Bollandus

ad 23 Feb. quo festum illius agunt Græci et Latini. Vide etiam Menæa ad 17 Novemb. Porro sancti Lazari reliquias in Evandri monasterium relatas docet Synaxarium. ms. 17 Novemb. quo ejus festum celebrant Græci: Καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα ἀνακομισθὲν, κατετέθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἐυάνδρου.

graviter exercebat. Deinde facies eorum compunxit, ac notis illis hos iambicos versus atramento iniuso expressit :

*Cunctis eam urbem visere exoptantibus,
Purissimi quam Christi presserunt pedes
Totius orbis unde manavit salus;
Sacro loco isti vasa conspecti improba
Superstitionis errore ex incredulo
Multisque factis inquinati turpidus
147 Apostatae velut rejecti inde proci,
Se contulere mox in urbem regiam:
Tamen nefanda non relicta amentia.
Notis perusta fronte, more santium,
Condemnatique rursus vertierunt solum.*

Α τῆ Χαλκῆ τοῦ Σωτήρος ἐκτύπωμα γράφαι, καὶ ὅσον ἔστι ὁραταὶ ἀναστηλώσαι αὐτὸ, τῆς πρώην οὐσης θέας εἰκόνας ἐκεῖ πάλαι ἀποξεσθείσης. Οὗτος καὶ τοὺς ἀγαθὸν ἀμφω, τὸν Θεοφάνη τε καὶ Θεόδωρον τοὺς ὁμολογητάς, ἐλέγξαντας τὴν ἐκείνου δυσσεβίαν, ἐκ ῥήσεων προφητικῶν τε καὶ γραφικῶν πρώτων μὲν σφοδρῶς κατηγοροῦσάν, εἶτα καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κατέστιξε. Καὶ ταῖς στιγμαῖς μέλαν ἐπέχεε, γράμματα δ' ἐτύπων τὰ στίγματα· τὰ δ' ἦσαν ταῦτοι·

*Πάντων κοθοῦντων προστρέχειν πρὸς τὴν πόλιν,
Ὅσον πάναγγοι τοῦ Θεοῦ Λόγου κόδες
Ἔστησαν εἰς σύστασιν τῆς οἰκουμένης
Ἐφθόσαν οὗτοι τῷ σεβασμῷ τόκῳ
Συκὴ κορηρὰ δεισιδαίμονος πλάτης
Ἐκείσε πολλὰ λοιπὸν ἐξ ἀπιστίας
Πράξαντες ἀσχερὰ δευρὰ δυσσεβοφρόνως.
Ἐκείθεν ἠλάθησαν ὡς ἀποστάται,
Ἐπρὸς τὴν πόλιν δὲ τοῦ κράτους πεφυγότες,
Ὅν ἐξαφῆσαν τὰς ἀθέτους μοῖρας
Ὅθεν τραπέζης ὡς κακούργοι τὴν θέαν
Κατάκρινονται καὶ διώκονται πόλιν.*

Sed et alios multos persecutor hic confessores fecit, et in martyrum numerum retulit, quos enumerare alterius et operis et temporis fuerit. Studuit etiam melodiis componendis, ac præter cætera illud etiam carmen, quod in festo Palmarum canitur: *Exite gentes, exite populi*, ejus esse fertur. Cum quinque filiarum pater esset, filium nondum susceperat, filiamque Mariam natu minimam supra modum dilexit, et Alexio Moseli despondit, viro Armenio, ex genere Crinitarum, florenti ætate, et vultu venustatis ac gratiæ pleno, quem prius aliis quoque dignitatibus honestatum, progressu temporis etiam Cæsarem salutavit, ac deinde cum exercitu in Longobardiam misit. Sic evectus Mosces invidiam effugere non potuit. Criminati autem eum sunt invidi, ut imperii cupidum, sed filia imperatoris superstite, calumnia contra eum nihil valuit. Filio autem Michaeli imperatori nato, et conjuge sua defuncta, statim vitæ ratione mutata, ultro comam tundet, vilique pallio inductus, monachorum institutum amplectitur, ædificato Anthemii monasterio, in quo vita exacta sepultus est. Cuni autem Arabes Romanas provincias invasisent, Theophilus, expeditione contra illos suscepta, secum eduxit Theophobum et Manuelem, viros strenuos et bellicosos, quorum Manuel nobilis erat apud omnes, ipsosque hostes, ut qui et exercitum sæpe duxisset, et rem bene gessisset, et

Β πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους ὁ διώκτης οὗτος ἀνέδειξεν ὁμολογητάς, καὶ τέλει μαρτυρικῶν παραδέδικαιεν, οὐδ' ἀπικροθῆναι ἑτέρας ἀνεῖν πραγματείας καὶ ἄλλου καιροῦ. Ἐφίλοτι· μίτρο δὲ καὶ μελιφθεῖν· λέγονται μὲν οὖν καὶ ἕτερα εἶναι ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ποιήματα, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ τὸ κατὰ τὴν τῆς Βασιλοφύρου ἑορτῆν φέδμενον στιχηρὸν τὸ, *Ἐξέλθετε, ἔθνη, ἐξέλθετε, καὶ λαοί*. Πέντα δὲ θυγατέρων πατῆρ γεγόνως, πειδὸς ἔτι οὐκ ἔτυχεν ἀρβένος· τῶν δὲ θυγατέρων ὑπερηγάπα τὴν νεωτέρην Μαριαν ὠνομασμένην, ἐφ' ἧ καὶ κηδεστὴν ἐποίησάντο. Ἄλλεξιον τὸν λεγόμενον Μωσήλ (25), ἄνδρα ἐξ Ἀρμενίων τοῦ γένους τῶν Κρινιτῶν (26), ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας οὖτα, καὶ τὴν θῆν χαρίτων μεστὸν, ἐν πρότερον μὲν ἄλλοις ἐτίμησεν ἀξιώμασιν, εἶτα προῖων ἀνεῖπε καὶ Καίσαρα. Συνάψας δ' ἐκείνον τῆ θυγατρὶ, καὶ οὕτω τιμήσας, σὺν στρατεύμασι πρὸς Λογγιβάρδιαν ἐξέπεμψεν. Οὕτω δὲ ὁ Μωσήλ ἐφωθὴς οὐκ ἐμελλε τὸν φθόνον εἰσαφυγεῖν. Διεβέβλητο γοῦν πρὸς τῶν βασκαίνοντων, ὡς καὶ τῆς βασιλείας ἐρῶν· οὐκ ἔδρα δὲ κατὰ τοῦ Καίσαρος ἡ διαβολή, ἕως ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ τοῖς ζώσιν ἠρίθμητο. Ἐπεὶ δὲ υἱὸς ὁ Μιχαὴλ ἐτέχθη τῷ βασιλεῖ, καὶ ἡ τοῦ Καίσαρος ἐτεθνήκει εὐνήταιρα, ἐκεῖνος εὐθύς μετετάξατο, καὶ κίρεται μὲν τὴν τρίχα ἐκῶν, ἀμφίεννυται δὲ τριδώνιον, καὶ τοῖς μονάζουσι κατατάσσεται, καὶ τὸ τοῦ Ἀνθεμίου λεγόμενον εἰδέματο ἀσκητήριον, ἐν ᾧ διαγαγὼν τὸν βίον κατέλυσε, καὶ

Variae lectiones et notæ.

(25) *Μωσηλέ*. De Alexio Mosele nobili Armenio egimus in familia Michaelis Balbi, in *Famil. Aug. Byzantin.* p. 435, cujus posteri ad extremam tandem redacti erant paupertatem sub Basilio Bulgaroctono, ut ex ejus Novella, quæ describitur in jure Græcorum. t. II, p. 175 docemur, ubi τοῦ Μαγίστρου Ρωμανοῦ τοῦ Μωσήλ ἐγγόνους εἰς ἀπορίαν καὶ τελευτᾶν ἐνέειπεν pervenisse ait eum illi patrimonio-

nium suum ab avo et parentibus relictum circa Philomilium possiderent.

(26) *Κρινιτῶν*. Τὸν ἐπιφανῆ καὶ περιβλεπτόν Κρινιτῆν Græciæ prætozem, seu στρατηγόν, nescio quem memorat anonymus in Vita S. Lucæ Junioris, p. 996, alium Constantinus Porph. *De admim.* imp. c. 50, alium denique anonymus Combesianus in Leone Philosopho, n. 9.

ἐτάφη ἐκεῖ. Τῶν δὲ Ἀράδων ταῖς Ῥωμαϊκαῖς A ἐκπελθόντων χώρας, ὁ Θεόφιλος ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Θεόφοβον καὶ τὸν Μανουήλ (27). Τῷ δ' ἦσθη ἄνδρα καὶ γυναῖκα καὶ ἀγαθὰ τὰ πόλεμια, ὧν ὁ μὲν Μανουήλ δῆλος ἄπεισιν ἦν, καὶ τοῖς ἐναντίοις αὐτοῖς πολλάκις τε στρατηγῆσα· καὶ ἀριστεύσας, καὶ πρωτοστράτωρ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ τοῦ Παγγαβῆ γεγονώς. Ὁ δὲ Θεόφοβος γένους μὲν καθήγετο Περσικοῦ, ἐτάφη δ' ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν πόλεων, καὶ παρ' αὐτῇ διήγεν, ἀφανῆς ὧν καὶ μηδὲ γινωσκόμενος. Λέγεται δὲ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐκ τῆς παρὰ Πέρσας βασιλικῆς ἐκφυῖναι φυλῆς. Ἐκλειπέτων δὲ τοῖς Πέρσαις τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου γένους, μαθεῖν αὐτοῦ, ὡς ἔστι παρὰ Ῥωμαίους ἀνὴρ, ἐκ γένους ἑλλήνων βασιλικοῦ τὴν σειρὰν, καὶ ἀφικέσθαι ζήτησιν ποιουμένων αὐτοῦ. Ὡς δ' εὐρήθη ζητούμενος, γέγονεν ἐνταῦθεν γνωστὸς· καὶ τῷ βασιλεῖ, καὶ εἰς μέγα τύχης ἀνήχθη, πατρικίος τιμηθεὶς, καὶ τῇ τοῦ βασιλέως συνοικισθεὶς ἀδελφῇ. Τούτοις οὖν τοῖς εἰρημῶν ἀμφοῖν ἀνδράσι πεποικῶς ὁ Θεόφιλος, ἀντεπῆλθε τοῖς ἐναντίοις. Ὡς οὖν ἀλλήλων ἔγγιστα ἐπῆσαντο τοὺς χάρακας τὰ στρατεύματα, ὁ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγὸς Ἰμβραήλ, ἕνα τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν μετὰ λαοῦ μυριάδων ὄκτω εἰς ἀντιπαράταξιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος· καταλειποῦς, αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἀνεχώρησεν, ἢ δειλαινόμενος, ἢ ἀλαζονευόμενος. Συμβαλόντων δὲ τῶν στρατευμάτων, πολλοὶ μὲν ἐκατέρωθεν ἐπιπτον. Τέλος δὲ πρὸς ὑπαγωγὴν ἐκλήθησαν αἱ σχολαί, καὶ κἄν ἦλω καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς, εἰ μὴ Θεόφοβος μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν Περσικοῦ στρατεύματος, καὶ χειρὶ ἐδοθήθησε, καὶ στρατηγήματι τοῦ Βαρβάρου κατεσοφίστατο. Τότε μὲν οὖν ἐπανάστειν ἐκ τῆν Κωνσταντινίου ὁ βασιλεὺς.

KH. Τῷ δ' ἐπιζῆξις ἔται πάλιν στρατεύει, καὶ C συμμίξας τοῖς ἐκ τῆς Ἄγαρ, ἐπικρατέστερος γίνεται, καὶ πολλὸν μὲν πληθὸς αὐτῶν πέπτωκε, πλείους δ' ἐάλωσαν θωρακάλωτοι, ἐν οἷς ἦν καὶ τις ἀνὴρ τῷ τῶν σχολῶν δομωστικῷ γνώριμος, καὶ μαρτυρούμενος ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν χεῖρα γενναῖος καὶ περιδέξιος, καὶ εὐφυῶς ἱππαζόμενος, καὶ δύο μεταχειριζόμενος δόρατα. Θριαμβοῦ τοῖνον ἐπὶ τῇ νίκῃ καταγομένου ἐν ἱππηλασίας ἀγωνίᾳ, τὸν ἐπαινούμενον ἐκείνον Ἄγαρην ἐπὶπάσασθαι, καὶ τὰ δύο μεταχειρίζασθαι δόρατα ἐκέλευσεν ὁ κρατῶν. Καὶ δὲ ἐπιδεικνυτο κατὰ τὸ κέλευσμα τοῖς ὄρωσι τὸ ἀμφοτεροδέξιον. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦτον ἐπῆνε τε καὶ ἐθαύμασεν. Ὁ γοῦν Κρατερὸς Θεόδωρος, ὁ, μετ' ἑλίγον μαρτυρικῶν κατεκοσμήθη στεφάνῳ, τῶν τισσάριακονταῖο μαρτύρων εἰς ὧν, παρεστῶς τότε D τῷ Θεοφίλῳ ἐχλεύαζε τὸν Ἄγαρηνόν. Ὁργῆς δ' ἐπὶ τῇ χλευῇ πλησθεὶς ὁ κρατῶν, Σδ δ', ἔφη, ὦ Θεόφιλε, ἀνδείξῃ τοιοῦτόν τι; Καὶ ὁ Κρατερὸς, Ἄνο μὲν, ἔφη, δόρατα στρέφειν οὐκ ἔσκησα, ὅτι μηδὲ δεῖ τῇ μάχῃ καιριῶν, ἀλλὰ σπουδῆς, ἐν δὲ μεταχειριζόμενος, σὺν Θεῷ δ' εἰρήσθω, τοῦτον καταβαλεῖ. Ἐκμανεὶς δ' ἐπὶ τῷ λόγῳ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁμῶς καθ' ἑαυτοῦ, Ἡ μὴν, ἔφη, τσθρήξῃ, εἰ μὴ αὐτίκα τοῦτον καταβαλεῖς. Ὁ δὲ μὴ ὑπερ-

Michaelis Rangabis protostrator fuisset. Theophobus autem genus a Persis ducebat, et in urbe imperatoria, ubi educatus est, obscurus vivebat atque ignobilis. Fertur autem pater ejus ex regia Persarum tribu fuisse ortus, cumque regie familie apud Persas defecissent, cognovisse dicuntur, apud Romanos esse virum regio genere oriundum, et ad eum inquirendum venisse. Ut inventus fuit, in notitiam imperatoris quoque pervenit, et amplissimas fortunas est consecutus, patricii honore ornatus, et imperatoris sorore **148** in matrimonium accepta. Iis igitur ambobus fretus Theophilus, hostes aggressus est. Cum autem proxime inter se castra communissent exercitus, Sarracenorum dux Imbrael, uno ex suis satrapis cum nonaginta millibus ad discernendum cum Romanis relicto, ipse cum caeteris sive ex meta sive per arriquantiam recessit. Exercitibus congressis, multi utrinque ceciderunt. Sed tandem legionibus ad fugam inclinatis, ipse etiam imperator captus fuisset, nisi Theophobus cum suo Persico exercitu et manu opem tulisset, et stratagemate Agarenos circumvenisset. Ac tum Constantinopolim reversus est imperator.

XXVIII. Anno vero sequente iterum cum Agarenis congressus, ut superior, magna hostium multitudine caesa, et pluribus captis, inter quos vir fuit legionum domestico notus, cui is testimonium perhibebat, ut et manu prompto, et ambidextro, et solerti equiti, et qui binas hastas tractare sciret. Cum igitur ludis Circensibus ob victoriam triumphus duceretur, imperator laudatum illum Agarenum equitare et bina hastilia tractare jussit. Ostentavit ille, ut jussus erat, dexteritatem suam spectatoribus. Eum imperator et laudavit et admiratus est. At Theodorus Craterus, qui paulo post corona martyrii est ornatus, unus ex eorum martyrum numero, Theophilo astans, Agarenum subsannabat. Qua de causa iratus Theophilus: *Tu vero, inquit, effeminate (nam eunuchus erat Craterus) tale aliquid praxtabis? Tum Craterus: Binis quidem, inquit, hastilibus vibrandis me non ezercui, quod in praelio non luditur, sed res seria agitur: una vero hasta, Deo annuente, cum prosterenam. Imperator ob ea verba furore percitus, per seipsum juravit, se statim eum occisurum, nisi e vestigio illum prostravisset. Ibi Craterus nihil cunctatus, hasta sine ferro Agarenum equo dejecit. Cum autem imperator denuo expeditione suscepta cum Agarenis pugnasset, eventus paelii*

Variae lectiones et notæ.

(27) *Μανουήλ*. Manuel patricius, cui uxor fuit Helcua, de qua anonymus, in Vita sancti Nicolai Studitæ, p. 943.

Romanis parum auspiciatus fuit. Parum enim abfuit, quin et imperator ab hostibus circumventus captivus adduceretur. Quo Manuel cognito, suis inclamatis, in confertissimos hostes invectus imperatorem se sequi jubet: stabat enim metu attonitus, sed ad velandam **149** ignaviam se relicto exercitu nolle fugere dicebat. Cum autem sæpe monitus, ut pugna excederet, timore tanquam compedibus vinctus staret, Manuel stricto ense: *Nisi me, inquit, secutus fueris, te perimam. Præstat enim te mori, quam ab hostibus captum, Romanæ republicæ tantum imprimere dedecus.* Iis Manuelis minis ægre soluto metus stupore, eumque secutus, evasit: qua de causa virum servatorem appellavit, munificeque remuneratus est. Verum non multo post, invidiorum lingua ejus animum in contrarium verterunt, eoque redegerunt affectati regni calumniis, ut Manuelem excæcare in animo haberet. Quo ille cognito in Agarenum viciniam aufugit, eorumque duci significat, quis sit: quod si fides sibi detur, non coactum iri se religionem ejurare, se ad ipsum defecturum. Ille statim data fide lætus eum suscipit, Manuel dum ibi versaretur, præpositus exercitui, sæpe rem bene gessit contra Persas, magnosque triumphos adeptus, Agarenis et charus et admirationi fuit. Theophilus autem Manuelis fugam ægre ferens, de eo, revocando cogitabat. Scribit igitur ad eum litteras, quibus jurejurando fidem suam ei obstringebat, easque aureo sigillo confirmatas, per monachum quemdam ad eum mittit, hortans ut redeat. Ille redit, sed qua ratione, id vero referre est operæ pretium, habet enim expositionem non injucundam. Congressus cum monacho, qui fidem ab imperatore afferebat, sequere reversurum pollicitus, Ismaelitarum principem adit, petens exercitum sibi dari, ut profectus in Cappadociam, delatores suos (ibi enim eos habitare) ulcisceretur, ejusque filium una mitui, ut in re militari exercebatur. Princeps Manueli morem gerit, et quia fidem ei habebat, suum filium una mituit: ita discedit Manuel, cumque prope fines Romanos ventum esset, assumpto principis Agareni filio cum paucis Sarracenis, se venatum ire simulat, multis ministris comitantibus, cumque jam in Romana provincia versaretur, adolescentem amplexus: *Tu quidem, inquit, fili, ad tua revertere: ego vero ad Romanos proficiscor.* Constantinopolim reversus, magna cum lætitiâ est exceptus ab imperatore, statimque magistri honore ornatus, **150** imperatoris filium Michaellem e sacro baptismate suscepit, quem pater diademato cinxit, et Romanorum imperatorem declaravit. Antonio patriarcha mortuo, cum XIII annos Ecclesiæ præfuisset, Joannes, quem supra diximus Theophili præceptorem et suffragatorem fuisse, patriarcha designatur, quem et Jannem vocabant, tum ob hæresin, tum propter præstigias in quibus versatus erat. Sanctissimum vero Methodium, qui deinceps patriarchicam ornavit sedem, perversa

θέμνος, και συνεμαχέσατο τῷ Ἀγαρηνῷ ὀφρατι ἀσιδήρῳ, και τοῦ ἵππου κατέβαλε. Πάλιν οὖν τῷ βασιλεὶ στρατεία κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, και πάλιν μάχη, και τὸ τῆς μάχης τέλος τοῖς Ῥωμαίοις οὐκ ἀγαθόν. Μικροῦ γὰρ ἀπήχθη ἄν και ὁ βασιλεὺς δορυβάτωτος ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν κυκλωθεὶς. Ὡς δ' ἔγνω τοῦτο ὁ Μανουὴλ, ἐμφορᾶμενος τοὺς περὶ αὐτὸν, εἰς μέσον εἰσελαύνει τῶν πολεμίων, και τῷ βασιλεὶ φησὶν, Ἀκολουθεῖ μοι: Ἰστατο γὰρ ἐκ δεξιῆς ἀπεγνωκῶς. Ὁ δὲ τὴν δεξιάν ἐπιχρώνους, μὴ βούλεσθαι φυγεῖν ἐφη, καταλιπὼν τὸν λαόν. Ἐπεὶ δὲ πολλάκις ἐξελεῖν τῆς μάχης παρακαλοῦμενος, ὡς περ πεποδημένος τῇ πτοῖᾳ, εἰστήκει ὁ Μανουὴλ τὸ ξίφος σπασάμενος, *Εἰ μὴ ἐπιού μοι φησὶν, αὐτίκα σε ἀνελῶ κρείσσον χερσὶν σε θανείν, ἢ λησθῆναι τοῖς ἐναντίοις αἰχμαλώτων, και τοιοῦτον αἰσχὸς τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίων περιποιήσασθαι.* Ταῦταις οὖν ταῖς τοῦ Μανουὴλ ἀπειλαῖς μόλις τῆς ἐκ τοῦ φόβου νάρκης λυθεὶς, και ἀκολουθήσας αὐτῷ, δισώθη: ἔθεν και σωτήρα τὸν ἄνθρωπον ἐκάλεσε, και οἱ τὰ σωστρα βασιλῶς ἀπέτινονεν. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ αἱ τῶν βασκανῶν γλῶσσαι τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ Μανουὴλ εἰς τοῦναντίον ἐτρέψαντο. Διέβδλον γὰρ αὐτὸν ὡς τυραννίδι ἐπιχειροῦντα, και ἤδη ταῖς διαβολαῖς ἐπέπειστο ὁ Θεόφιλος, και τὸν Μανουὴλ ἐκτυφλώσει διανενόητο. Γνοὺς δ' ἐκεῖνος τὸ μελετώμενον, ἀπέδρα, και ἀγχοῦ που γενόμενος τοῖς Ἀγαρηνοῖς, δηλοῖ τῷ αὐτῶν ἀρχηγῷ ὅστις ἐστὶ, και ὡς εἰ λήψεται πίστεις, μὴ βιασθῆναι τὴν οἰκείαν θρησκείαν ἐξομῶσασθαι, προσελύσεται οἱ. Ὁ δὲ αὐτίκα πίστεις τε δίδωσι, και περιχαρῶς αὐτὸν ὑποδέχεται. Καὶ ὁ Μανουὴλ ἐκέλευσε γενόμενος, και στρατεύματα πιστευθεὶς, πολλὰς ἀριστείας κατὰ Περσῶν εἰργάσατο. και μεγάλα τρόπαια ἔστησε, και ἐφιλείτο παρὰ τῶν τῆς Ἄγαρ και ἰθαυμάζετο. Ὁ δὲ Θεόφιλος και ἐλυπεῖτο διὰ τὸν Μανουὴλ, και ἐφρόντιζεν ὡς αὐτὸν ἐκείθεν μετακαλέσεται. Πίστεις οὖν αὐτῷ και δι' ἔρκου και δι' ἐγγράφου χρυσοσημάντου μετὰ τινος μοναχοῦ στελλας, ἐπανελεῖν προετρέπετο. Καὶ ὁ ἐπανῆλθε, τὸ δ' ὄπως, διηγητέον, ἐστὶ γὰρ οὐκ ἄχαρι πρὸς διηγησιν. Ἐντυχὼν τῷ τὰς πίστεις ἐκ βασιλέως αὐτῷ κομιζοντι μοναχῷ, και συνθέμενος ὑποστρέψαι, πρόσσεισι τῷ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀρχηγῷ, και αἰτεῖται στρατεύμα οἱ δοθῆναι, ἵνα κατὰ τὴν Καππαδοκίαν γενόμενος, ἀνταποδοθῆ τοῖς εἰς τὸν βασιλέα κατεπιούσιν αὐτοῦ (ἐκεῖ γὰρ ἔλεγεν οἰκεῖν τοὺς κατηγοροῦς αὐτοῦ), ἡξίου δὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἀγαρηνῶν και τὸν υἱὸν αὐτοῦ συνεκπέμψαι αὐτῷ, ἵνα σοι τοῦτον, λέγων, γυμνάσω πρὸς τὰ πολέμια. Ὁ δὲ πείθεται, και τὸν οἰκείον αὐτῷ συνεκπέμπει υἱόν· ἐθάρρει γὰρ τῷ Μανουὴλ και ἐπίστευσε. Κάκεινος ἀπῆε, και ἤδη τοῖς Ῥωμαίοις ἐγγίσας ὁρίοις, τὸν τοῦ ἀρχοντος τοῦ ἐκ τῆς Ἄγαρ υἱὸν συμπαραλαβὼν μετ' ὀλίγων Σαρακηνῶν, ἐξῆε: δῆθεν πρὸς κυνηγέσιον, πολλῶν αὐτῷ θεραπεύτων συνεπομένων. Ὡς οὖν ἐντὶς χώρας Ῥωμαίων ἐγένετο, τῷ υἱῷ τοῦ Ἰσραηλιτοῦ περιπλακῆς, *Σὺ μὲν, ἐφη, τέκνον, ὑπὸ τριε-*

πρὸς τὰ σά, ἐγὼ δὲ πρὸς Ῥωμαίους πορεύσομαι. Ἐπανειθὼν δ' εἰς τὴν μεγαλόπολιν, περιχαρῶς ἐβέβηκε πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ μάγιστρος αὐτίκα τετίμητο, καὶ ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν Μιχαὴλ ἐδέξατο, ὃν ὁ πατήρ καὶ διαδήματι ἔστειλε, καὶ βασίλειά Ῥωμαίων ἀνείπε. Τοῦ πατριάρχου δὲ Ἀντωνίου τὴν ζωὴν καταστρέψαντος, ὃς ἔτη τῆς Ἐκκλησίας ἐκράτησε δεκατρία, Ἰωάννης, ὃν ὁ λόγος ἤδη προεῖρηκε διδάσκαλον γενέσθαι τοῦ Θεοφίλου καὶ συναϊρεσιώτην, προχειρίζεται πατριάρχης, ὃν καὶ Ἰάννην ἐκάλουν οἱ τίτε, καὶ διὰ τὴν φρεσίν, καὶ διὰ γοητείαν, ἣν γὰρ αὐταῖς ἐντριβή. Τὸν δὲ ἱερώτατον Μεθόδιον (28), ὃς ὕστερον καὶ τὸν πατριαρχικὸν ἐκόσμησε θρόνον, μὴ παιθόμενον συνθέσθαι τῇ κακοδοσίᾳ αὐτοῦ, μετὰ πολλὰς αἰκίας καὶ τῶν σιγῶν αὐτοῦ σύμβλασιν, καὶ τῶν ὀδόντων ἐκρίψωσιν, εἰς τὴν Πάνορμον νῆσον, ἣ νῦν τοῦ Ἀντιγόνου καλεῖται, ὃ δυσσεβῆς ὑπερορίζει Θεόφιλος, καὶ ἐντὸς καθελθὼν μνήματος μετὰ δύο ληστῶν ὧν τοῦ ἐνὸς θανάτος, ὅσην ὁ ἅγιος ἐκ τῆς δυσώδους τοῦ τεθνεώτος ἀποφορᾶς ὑπήνεγκε βίαν καὶ ἀηδίαν, οὐκ ἂν τις λόγος ἱκανῶς διαγράφαιτο. Ἐκεῖ τοίνυν ἔγκεκλεισμένου τοῦ αἰοδίμου ἐκείνου Πατρὸς, καὶ οἱ αὐτάδελφοι, ὃ τε Θεοφάνης καὶ Θεόδωρος μετὰ τὴν τῶν προσώπων κατάστιξιν ὑπερορίζόμενοι, καὶ κατὰ τὸν Κάρτα λιμένα καταλύσαντες, διὰ τινος ἀλιέως συνήθους τῷ ἱερῷ Μεθόδιῳ ἐπιστέλλουσι ταῦτα :

A opinioni refragantem, post multos cruciatus, malarumque contusionem et dentium evulsionem, in insulam Panormum, quæ nunc Antigoni cognomentum habet; impius relegat Theophilus, et intra monumentum cum duobus latronibus concludit: quorum altero mortuo, quantam violentiam, et molestiam vir sanctus ex leterrimo cadaveris fetore tolerarit, nulla quisquam oratiose consequi potest. Illic igitur inclyto illo patre incluso, fratres illi confessores Theophanes et Theodorus, post facierum compunctionem relegati, cum ad Cartæ portum appulissent, per quendam piscatorem Methodio familiarem hæc scripserunt :

Viventis mortuo, atque mortuo simul Vitam ferenti, qui cum tellurem colat Polos pererrat, litterati litteras Vincti misere vinculis adobruto.

Quibus per eundem piscatorem vir sanctus rescripsit :

Quorum notata nomina in cælestibus Libris leguntur, et decentibus votis Compunctæ frontes, vinculo oppressis Hic saltem, qui vivens sepultus est.

Τῷ ζῶντι νεκρῷ, καὶ νεκρῷ ζωφώσῳ. Νάλουε τὴν γῆν, καὶ πολούντε τὸν κύλον, Γραπτοὶ γράφουσι τῷ δεσμῷ.

Οἱς πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀλιέως ὁ ὄσιος ἀνταπέστειλε,

Τοὺς ταῖς βιβλοῖσιν οὐρανοῦ κλησιγράφους καὶ πρὸς μέτωπα σωφρόνως ἐστιγμένους Προσεῖπεν ὁ ζωθραπτός ὡς συνδευμίους.

Ἐβδομον δ' ἔτος διανύσας ἐν τῷ τάφῳ ὁ ἅγιος, εἶτα ἐκείθεν ἐκδηθείς ἐγ τοῖς ἀνακτόροις κατεκλείετο, μηδὲν αὐτὸν ὄρωντος, ἢ μόνον τοῦ ὑπηρετοῦντος αὐτῷ, καὶ τοῦ βασιλέως· φιλοπόνων γὰρ ὁ Θεόφιλος καὶ ἀναγινώσκων, ἡρώτα τὸν ἱερὸν Μεθόδιον περὶ τῶν ἀμφιβάλλων ἦν, διὰ καὶ ἐν ταῖς ἀποδημίαις ἀεὶ συνόντα εἶχεν αὐτῷ.

Cum autem septimum annum in sepulero exegisset, inde eiectus atque in regia conclusus est, nemine cum vidente, præter ministrum ejus, qui Theophilum: qui cum studiosè legeret, divinum virum de locis dubiis interrogabat, eaque de causa etiam in peregrinationibus semper habebat secum.

ΚΘ'. Ἐπρος δ' ἐπισηάντος, κατὰ τῶν Ἀγαρηῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ πάλιν ἤρε τὰ ὄπλα, καὶ πολλὰ τῆς Συρίας ἐξεδόθησε, καὶ πόλεων ἐκράτησε, καὶ αὐτῆς Σωζοπέτρας, ἣ πατρὶς ἐτύγγανε τοῦ Ἀμερμουμνῆ, καὶ ταῦτα πολλὰ δεομένου ἐκείνου, φείσασθαι τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἀνέζευξεν εὐτυχῶς. Ὁ Θεόφοβος δὲ καταλειφθεὶς ὥστε τὰ τῶν στρατευμάτων οικονομῆσασθαι, ἐπὶ τὸ τῶν Περσῶν ὕστερησε σιτηρέσιον (στράτευμα γὰρ ἦν τῷ βασιλεῖ Περσικόν), περιαληφάντων διὰ τοῦτο τῶν Περσῶν, βασιλεὺς παρ' αὐτῶν ἀνερρήθη καὶ ἄκων, μᾶλλον δὲ καὶ παρκαλῶν αὐτοὺς μεθεῖναι τῆς ἀπονοίας, μὴ καὶ ἐαυτοῦ, καὶ ἐαυτὴν ἐσχάτοις κακοῖς περιβάλλωσιν· ἀλλ' οὐκ ἐπειθε. Στείλλει γοῦν πρὸς τὸν βασιλέα, τοῦτο τοὺς Πέρσας ἀποκρυψάμενος, γνωρίζων τὸ γεγονός, καὶ μηδὲν τι

XXIX. Vere incipiente imperator rursus, Agarenis arma intulit et, magna Syriæ parte vastata, urbibus est potitus, ipsaque Sozopetra patria Amermumnis: quamvis ille multum, sed frustra, orare, ut patriæ 151 suæ parceretur. Ac imperator feliciter domum rediit. Theophobus autem ad gubernandas legiones relictus, cum Persarum stipendia tardius solverentur (habebat enim imperator exercitum Persicum), ab illis indignantibus, vel invitatus atque ab ea desperatione frustra dehortans, ne et se et semetipsum in extrema mala conjicerent, imperator salutatur. Quo facto, clam Persis, id imperatori significat, eique fidem facit, ne quid sinistri de se suspicetur. Reversus imperatorem accedit, et cupidissime excipitur, pristina felicitate recepta. Est et Persis omnibus data venia, neque alia irrogata

Varia lectiones et notæ.

(28) Τὸν δὲ ἱερώτατον Μεθόδιον. Cujus festum agunt Græci 24 Junii, ut est in Menzæis.

pœna, nisi quod una esse sibi non sunt, sed cum A
 tricies mille essent, divisi ac dispersi sunt, cuilibet
 provinciæ binis millibus attributis, earumque
 prætoribus subesse ac parere jussi. Atque hæc cum
 Persis et Theophobo acta sunt. Amermumnam
 autem patriæ suæ vastatio tanto dolore affecit, ut
 vitam sibi acerbam putaret, nisi Theophilum
 ulcisceretur, cujus patriam esse Amorium ubi
 cognovisset, eam urbem oppugnare constituit. Sed
 imperator præmonitus, eam cum structuris tum
 exercitibus missis communit, quibus Theodorus
 Craterus, cujus supra facta est mentio, præerat,
 æsterique qui apud Agarenos in martyrii stadio
 decurrerunt, numero XLIII. Exiit et imperator Aga-
 renis occursurus, et cum Amermumnis filio cum
 justis copiis adventante congressus, in fugam B
 vertitur. Nocte insecuta Manuel dum vigilias obit,
 quosdam Persas (nam linguam eorum intelligebat)
 audit de proditione cum Agarenis colloquentes,
 eoque nuntiato, imperatori persuadet, ut sub di-
 luculum castris excedat: sic ille discessit, totis
 habenis equo laxatis. Amermumnes autem ex eo
 securus, Amorii obsidionem aggressus, cum cre-
 bras impressiones faceret, nihil proficiebat, iis
 qui intus erant fortiter resistentibus, adeo ut
 Agareni expugnationis spe abjecta discessuri fue-
 rint, et urbs incolumis permansura, nisi quidam in-
 tus, cognomento Bolditzes, ob contentionem quam-
 dam furore percitus, eam prodidisset. Urbe capta,
 quantus populus cæsus fuerit, dici non potest.
 Mulierum vero, puerorum et adolescentium multa
 millia, et duces primarii, Callistus, Constantinus,
 Theodorus Craterus, 152 patricii, alique multi
 partim prætoris insignes, partim dignitatum hono-
 ribus illustres, in captivitatem sunt abducti.
 His Theophilus, qui Dorylæi tum agebat, cognitis,
 missis ad Ismaelitarum principem legatis, illustres
 captivos et genere sibi junclos, XXIV centenariis sibi
 reddi petiit. Quos ille arroganter dimisit, se fa-
 ctum fore dicens, si captivos tantilla pecunia re-
 stitueret, cum sibi expeditio circiter mille conte-
 nariis constitiasset. Legatis re infecta reversis,
 calamitas illa sic Theophili animum percussit, ut
 ei nulla consolatio adhiberi posset, sed et cibo
 abstineret, neque ullum potummitteret, nisi
 aquam gelidissimam, cujusmodi est nivalis: cujus
 frequenti usu læsis interioribus, in dysenteriam
 incidit. Itaque in regiam reversus, desperata jam
 salute, senatum accersit, petens ut uxori suæ et
 filio fidem servarent, iisque imperium tuerentur.
 Quod cum illi se facturos promisissent, imperator,
 qui Theophobum jam ante, ex quo a Persis impe-
 rator salutatus fuerat, suspectum haberet, magis
 etiam ei suspicioni indulisit, ob proditionem quam

κατ' αὐτοῦ ὑποπτεύειν πληροφορῶν. Καὶ ἐπαλειθῶν
 πρόσαι τῷ βασιλεῖ, αὐτὸς μὲν ἀποδεχθεὶς εὐμενέ-
 στατα, καὶ τὴν προτέραν εὐετήριαν ἀπειληφώς.
 Καὶ οἱ Πέρσαι δὲ συγγνώμης πάντας ἤξιωντο, καὶ
 οὐδὲν τι αὐτοῖς ἐπανήκεον ἑταρον, ἢ ὅτι οὐχ ὁμοῦ
 πάντας εἶναι εἰδήθησαν, ἀλλ' ἐς μυριάδας συναγόμε-
 νοὶ τρεῖς, διηρέθησαν, καὶ διωσπάρησαν, καὶ ἐκάστη
 θέματι χιλιάδας δύο ἀπενεμήθησαν, ὥστε τοῖς τῶν
 θεμάτων στρατηγοῖς καὶ ὑποκεισθαι καὶ κτεῖσθαι.
 Τὰ μὲν οὖν περὶ τοὺς Πέρσας καὶ τὸν Θεόφωβον
 ἦσαν ἐν τούτοις. Τοῦ δὲ Ἀμερμουμνῆ τοσοῦτον
 καθήφατο ἡ τῆς αὐτοῦ πατρίδος ἐκπόρθησις, ὡς μὴ
 ἀνεκτὴν εἶναι αὐτῷ τὴν ζωὴν, εἰ μὴ ἀμύναίτο δι'
 αὐτὴν τὸν Θεόφιλον. Μαθὼν οὖν πατρίδα εἶναι αὐ-
 τοῦ τὸ Ἀμόριον (29), ἐπ' αὐτὸ στρατεύσασθαι
 ἔγνωκε. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦτο γνοὺς αὐτὸ κατασχέ-
 ρωσεν, ἀλλως τε καὶ στρατευμάτων ἀποστολῆ, ὧν
 ἤρχον Θεόδωρος ὁ Κρατερὸς, οὗ πρὸ μικροῦ ἡ ἱστο-
 ρία ἐμνήσθη, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ καὶ τὸν τοῦ μαρτυ-
 ρίου δρόμον ἐξήνεσαν παρὰ τοῖς Ἀγαρηνοῖς, τασσε-
 ράκοντα καὶ δύο πάντας τυγχάνοντας. Ἐξήλαθε δὲ
 καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπαντίσασθαι τοῖς ἐκ τῆς Ἀγαρ, καὶ
 ὁ μὲν τῷ τοῦ Ἀμερμουμνῆ ὑπὸ συμβαλῶν, μετὰ
 στρατιᾶς ἀξιωμαχοῦ ἤκουσι, τρέπεται. Νυκτὸς δ'
 ἐπιγενομένης ὁ Μανουὴλ τὰς φυλακὰς τοῦ στρατο-
 πέδου περιτῶν, ἤκουσεν ἐνίων Περσῶν περὶ προδο-
 σίας τοῖς Ἀγαρηνοῖς διαλεγόμενων (συνήει γὰρ τὴν
 ταύτων διάλεκτον) καὶ τοῦτο τῷ βασιλεῖ ἀπηγγέλακε,
 καὶ πέπεικεν ἐξαναστῆσαι τοῦ στρατοπέδου κατὰ
 τὸ περιόρθρον. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆει διὸν ἐνδοῦς τῷ
 Ἰσχυρὸν τὸν χαλινόν· ὁ δὲ Ἀμερμουμνῆς ἐξ ἐκείνου
 ἀμερμύνας τῆ τοῦ Ἀμορίου ἐπιχειρήσει πολιτο-
 κία, καὶ ἐνδελεχέστατα τὰς προσβολὰς τῆ πόλεως
 πεποίητο· ἦνυε δ' οὐδὲν, τὴν ἐνδοῦς εὐρώστως ἀντα-
 γωνιζομένων, ὥστε καὶ ἀπελπίσαι τὴν ταύτης· ἄλωσιν
 τοὺς Ἀγαρηνοὺς, καὶ ἐπανεστήσαν ἂν, καὶ ἡ πόλις
 οὐκ ἂν ἐκπόρθητο, εἰ μὴ τις τῶν ἐνδοῦς δι' ἑρ-
 ν τιγὰ ἐκμανεῖς, προδότης ταύτης ἐγένετο, ὃ Βολδίτζης
 ἦν τὸ ἐπώνυμον. Ἀλόντος δὲ τοῦ ἄστρας, ὅσος μὲν
 ἀνῆρέθη λαὸς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Γυναίκες δὲ καὶ
 παῖδες καὶ μετράκιστοι εἰς πολλὰς χιλιάδας συν-
 αριθμούμενοι ἀπήχθησαν δορυφάτοι, καὶ οἱ τῶν
 ἐκεῖ στρατηγούτων ἔσοχοι, Κάλλιστός τε καὶ Κων-
 σταντῖνος, καὶ ὁ Κρατερὸς Θεόδωρος, οἱ πατρίκοι,
 D καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἐν στρατηγίαις διαπρεπόντων,
 καὶ περιφανῶν ἐξ ἀξιωματίων τιμῆς. Ταῦτα μαθὼν
 ὁ Θεόφιλος (ἐν γὰρ τῷ Δορυλαίῳ διῆγε) πρόσθαις
 πρὸς τὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκπέπομφε βασιλεία,
 ἀποδοθῆναι αὐτῷ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν ἀλόντων αἰτῶν,
 καὶ τοὺς αὐτῷ κατὰ γένος προσήκουσας, κεντηνάρια
 πρὸς τέταρσιν ἑκοσι δοῦναι αὐτῷ ὑπισχυόμενος.
 Ὁ δὲ τοὺς πρόσθαις ἱταμῶς ἀπεπέμφατο, Ἀνόητος
 ἂν εἶην, εἰπών, εἰ περὶ χιλιά μοι τῆς ἐν τῆ στρα-
 τεῖα κεντηνάρια γεγονυίας, αὐτὸς τοσαῦτα λαβῶν

Variae lectiones et notæ.

(29) Ἀμόριον. Amorii excidium attingere etiam
 auctor Orationis historice in festum Restitutionis
 Imagium, p. 724: et Menæa ad 6 Martii in SS.

Theodoro, Constantino, et aliis qui tum exsi sunt
 a Barbaris.

ἀποδοῖν τοὺς αἰχμαλώτους. Ὡς δ' ἐπανῆλθον οἱ Ἀ Persæ, ut jam exposui, moliti fuerant, cum delatores affirmarent illos id impulsu Theophobi fecisse. Ut igitur corpore morbo consumpto viribus destituebatur, veritus, ne se mortuo Theophobus tyrannidem invaderet, circa regiam eum in carcereum coniecit, cumque jam vitam suam de tenui illo pendere cerneret, et mox defecturam, illo intersecto, caput ejus sibi afferri jussit, manuque imposta et contractatis capillis, dixisse fertur: *Jam neque ego Theophilus sum, neque tu Theophobus*. Iisque dictis animam exhalavit, cum regnasset annos xii et iii menses: uxorem et Caniclio præfectum Theoctistum, qui imperii quodammodo particeps erat, multum obtestatus, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem Ecclesia pelli.

ἀποδοῖν τοὺς αἰχμαλώτους. Ὡς δ' ἐπανῆλθον οἱ Ἀ Persæ, ut jam exposui, moliti fuerant, cum delatores affirmarent illos id impulsu Theophobi fecisse. Ut igitur corpore morbo consumpto viribus destituebatur, veritus, ne se mortuo Theophobus tyrannidem invaderet, circa regiam eum in carcereum coniecit, cumque jam vitam suam de tenui illo pendere cerneret, et mox defecturam, illo intersecto, caput ejus sibi afferri jussit, manuque imposta et contractatis capillis, dixisse fertur: *Jam neque ego Theophilus sum, neque tu Theophobus*. Iisque dictis animam exhalavit, cum regnasset annos xii et iii menses: uxorem et Caniclio præfectum Theoctistum, qui imperii quodammodo particeps erat, multum obtestatus, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem Ecclesia pelli.

ἀποδοῖν τοὺς αἰχμαλώτους. Ὡς δ' ἐπανῆλθον οἱ Ἀ Persæ, ut jam exposui, moliti fuerant, cum delatores affirmarent illos id impulsu Theophobi fecisse. Ut igitur corpore morbo consumpto viribus destituebatur, veritus, ne se mortuo Theophobus tyrannidem invaderet, circa regiam eum in carcereum coniecit, cumque jam vitam suam de tenui illo pendere cerneret, et mox defecturam, illo intersecto, caput ejus sibi afferri jussit, manuque imposta et contractatis capillis, dixisse fertur: *Jam neque ego Theophilus sum, neque tu Theophobus*. Iisque dictis animam exhalavit, cum regnasset annos xii et iii menses: uxorem et Caniclio præfectum Theoctistum, qui imperii quodammodo particeps erat, multum obtestatus, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem Ecclesia pelli.

ἀποδοῖν τοὺς αἰχμαλώτους. Ὡς δ' ἐπανῆλθον οἱ Ἀ Persæ, ut jam exposui, moliti fuerant, cum delatores affirmarent illos id impulsu Theophobi fecisse. Ut igitur corpore morbo consumpto viribus destituebatur, veritus, ne se mortuo Theophobus tyrannidem invaderet, circa regiam eum in carcereum coniecit, cumque jam vitam suam de tenui illo pendere cerneret, et mox defecturam, illo intersecto, caput ejus sibi afferri jussit, manuque imposta et contractatis capillis, dixisse fertur: *Jam neque ego Theophilus sum, neque tu Theophobus*. Iisque dictis animam exhalavit, cum regnasset annos xii et iii menses: uxorem et Caniclio præfectum Theoctistum, qui imperii quodammodo particeps erat, multum obtestatus, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem Ecclesia pelli.

ἀποδοῖν τοὺς αἰχμαλώτους. Ὡς δ' ἐπανῆλθον οἱ Ἀ Persæ, ut jam exposui, moliti fuerant, cum delatores affirmarent illos id impulsu Theophobi fecisse. Ut igitur corpore morbo consumpto viribus destituebatur, veritus, ne se mortuo Theophobus tyrannidem invaderet, circa regiam eum in carcereum coniecit, cumque jam vitam suam de tenui illo pendere cerneret, et mox defecturam, illo intersecto, caput ejus sibi afferri jussit, manuque imposta et contractatis capillis, dixisse fertur: *Jam neque ego Theophilus sum, neque tu Theophobus*. Iisque dictis animam exhalavit, cum regnasset annos xii et iii menses: uxorem et Caniclio præfectum Theoctistum, qui imperii quodammodo particeps erat, multum obtestatus, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem Ecclesia pelli.

Variae lectiones et notæ.

(30) Κατὰ τὰ βασιλεια. In Magnauræ palatium, B ut habet Scilitzes, quod quidem ad orientem urbis existit. Hujus mentionem tum primum Aleri, sub ipsa Justiniani tempora, ex *Chronico Alexandrino* docuimus in nostra *Constantinopoli*, l. II, sect. 5, n. 2, quod firmat præterea Cyrillus Scythopolitanus, qui sub eodem Augusto vixit, in *Vita ms. S. Sabæ* c. 73: Τοῦ τότε Θεοφύλακτου ἡμῶν βασιλέως ἐν τοῖς ἀσχολουμένοι μετὰ τοῦ Τριβουιανού τοῦ κλέστορος ἐπὶ τὴν καλουμένην Μαγναύραν, etc.

(31) Θεόφοδος. Addit Georgius Hamartolus in *Chron. ms.* Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Θεοφόδου διὰ τοῦ Βρυκόλεοντος ἐξαγαγόντες, λαθραῖως διέσωσαν πλησίον τοῦ Ναροῦ.

(32) Ἐξηρεύετο τὴν ψυχὴν. De miserabili Theophili morte consulendus idem scriptor *Orationis historicæ de Orthodoxia*, p. 724.

(33) Ἐνιαυτοὺς δυοκαίδεκα ἐπὶ μηνὶ τριῶν. Item auctor, p. 721, ait Theophilum regnasse an. 12 menses 6.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

<i>JOANNIS ZONARAS.</i>			
Præfatio Docangii.	9	Liber quintus.	587
Monitum ejusdem lectori.	26	Liber sextus.	479
Præfatio Hieronymi Wolfii.	27	Liber septimus.	545
ANNALES JOANNIS ZONARÆ.	59	Liber octavas.	650
Præfatio auctoris.	59	Liber nonas.	711
Liber primus.	51	Liber decimus.	802
Liber secundus.	146	Liber undecimus.	921
Liber tertius.	223	Liber duodecimus.	999
Liber quartus.	311	Liber decimus tertius.	1097
		Liber decimos quartus.	1203
		Liber decimus quintus.	1315

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI QUARTI.

A000005714506

BR60.M5 1857 t.134
Migne, Jacques Paul, 1800-1875.
Patrologiæ cursus completus.
Series græca.

5714506

58

PENNSTATE

UNIVERSITY
LIBRARIES

A000005714506

BR60.M5 1857 t.134

Migne, Jacques Paul, 1800-1875.

Patrologiæ cursus completus.

Series græca.

5714506

53

PENNSTATE

UNIVERSITY
LIBRARIES

A000005714506

BR60.M5 1857 t.134

Migne, Jacques Paul, 1800-1875.

Patrologiæ cursus completus.

Series græca.

5714506

53

PENNSTATE

UNIVERSITY
LIBRARIES

A000005714506

BR60.M5 1857 t.134
Migne, Jacques Paul, 1800-1875.
Patrologiæ cursus completus.
Series græca.

5714506

58

PENNSTATE

UNIVERSITY
LIBRARIES

A000005714506

BR60.M5 1857 t.134

Migne, Jacques Paul, 1800-1875.

Patrologiæ cursus completus.

Series græca.

5714506

153

PENNSTATE

UNIVERSITY
LIBRARIES

A000005714506

BR60.M5 1857 t.134
Migne, Jacques Paul, 1800-1875.
Patrologiæ cursus completus.
Series græca.

5714506

53

PENNSTATE

UNIVERSITY
LIBRARIES

A000005714506

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>